FERİT DEVELLİOĞLU

OSMANLICA - TÜRKÇE
ANSİKLOPEDİK
LÛGAT

AK AYDIN
KİTABEVİ

OSMANLICA - TÜRKÇE
ANSİKLOPEDİK LÛGAT
(ESKİ VE YENİ HARFLERLE)

FERİT DEVELLİOĞLU

ISBN 975-7519-02-2

9 789757 519027

AYDIN KİTABEVİ YAYINLARI
SÖZLÜK DİZİSİ : 1

ISBN 975-7519-02-2

FERİT DEVELLİOĞLU:
OSMANLICA - TÜRKÇE ANSİKLOPEDİK LÛGAT
(Eski ve yeni harflerle)
© Her hakkı saklıdır ve Aydın Sami Güneyçal'a aittir. Adını, şeklini, içindeki kelimeleri, açıklamaları, örnekleri, terkip ve deyimleri aktaran, 5846 sayılı "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu"na göre sorumlu olur. Kitabın tamamı ya da bir bölümü, fotokopi dahil, optik, elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla kopyalanamaz, çoğaltılamaz, basılamaz, yayımlanamaz.

AYDIN KİTABEVİ
İzmir Cad. No. 13/52
06440 Yenişehir - ANKARA

Tel. ve faks : 230 27 59
www.aydinkitabevi.com

Bu Lûgat :
Millî Eğitim Bakanlığı (Talim ve Terbiye Dairesi)'nın 9.XI.1970 tarih, 660/17209 sayılı kararıyla Türk Edebiyatı ve Türk Tarihi ile meşgul olan öğretmen ve öğrencilere tavsiye edilmiştir.

Dizgi ve sayfa düzeni: Aydın Kitabevi / Elektronik Dizgi
Basıldığı yer : Aydan Web - Ofset Ankara 2010
Örnek Sanayi Sitesi 364 Sk. No: 4
Tel: 0312 385 00 42 - Faks : 0312 385 39 23 - info@aydan-ltd.com.tr
Cilt: Balkan Cilt San. Tic. Ltd. Şti. Tel: 0312 267 09 52 - Faks : 0312 267 09 53

OSMANLICA – TÜRKÇE
A N S İ K L O P E D İ K

LÛGAT

ESKİ VE YENİ HARFLERLE

HAZIRLAYAN

FERİT DEVELLİOĞLU

Yeniden Düzenlenmiş ve Genişletilmiştir. (1993)
Yayına Hazırlayan :
AYDIN SAMİ GÜNEYÇAL

*

Genişletilmiş, Düzeltilmiş (2009-2010)
(Arapça-Türkçe Okunuşlu Dizinle Birlikte)
Yeni Basım

İnceleyen: PROF.DR. MUSTAFA ÇİÇEKLER

26. Baskı (2010)

AYDIN KİTABEVİ YAYINLARI – ANKARA

FERİT DEVELLİOĞLU'NUN YAYINLANMIŞ ESERLERİ

1. Fransızca - Türkçe Halk Tabirleri Sözlüğü (1937).
2. Türk Argosu (1941, 1945,1955,1959, ["Türk Argo Sözlüğü" adıyla] 1970, 1980, 1990).
3. Dobruca'da Türk Etnik Unsurları (Tadeusz Kovvalsky'den çevirme), (1942).
4. Osmanlıca - Türkçe Küçük Lûgat (1949).
5. Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat (1962). 5000 kelime ilâveli 2. baskı (1970); ..... 10. baskı (1992); genişletilmiş ve düzeltilmiş 11. baskı (1993); yeniden genişletilmiş, düzeltilmiş, Arapça-Türkçe okunuşlu dizin eklenmiş 26. Baskı (2010).
6. Osmanlıca - Türkçe Okul ve Yazışma Sözlüğü (1964).
7. En Yeni Okul Sözlüğü (1972).
8. Onikibin Kelimelik Türkçe Sözlük (1972).
9. Fransızca - Türkçe Deyimler Sözlüğü (Genişletilmiş 2. baskı 1973).
10. Osmanlıca - Türkçe Okul Sözlüğü (1975).
11. En Yeni Büyük Türkçe Sözlük (1975).

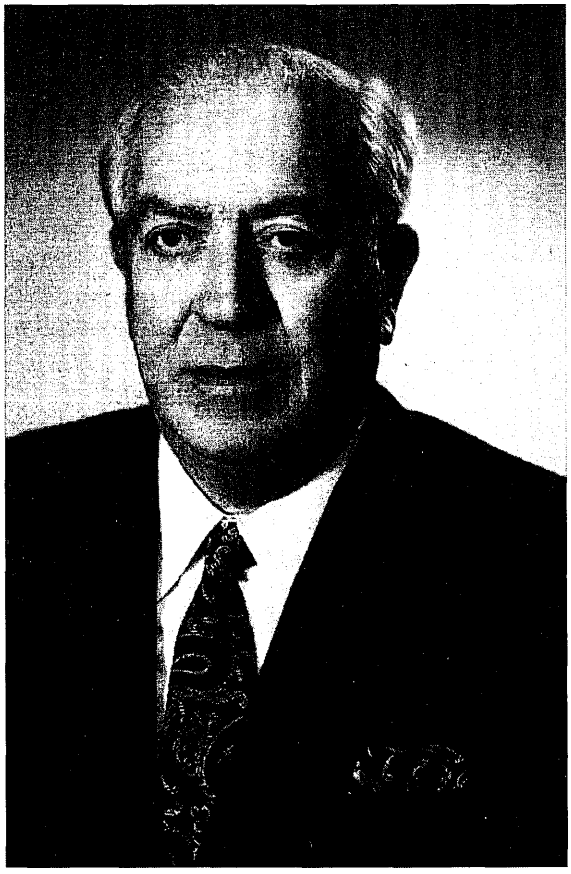

FERİT DEVELLİOĞLU

18.1.1906 – 1.4.1985

İÇİNDEKİLER

İlk Baskı (1962)'nın Önsözü : BAŞLARKEN IX
Lûgat'in Genişletilmiş Yeni Baskısı (1993) Üzerine BİRKAÇ SÖZ XI
26. BASKI (2010) AÇIKLAMASI XIII
AÇIKLAMALAR XV
BİBLİYOGRAFYA XVII
KISALTMALAR XX
LÛGAT XXI

İlk Baskının (1962) Önsözü:

BAŞLARKEN

Biliyorsunuz, arkamızda 600 senelik mâzîsi olan bir Osmanlı Edebiyâtı, önümüzde de bu edebiyâtı öğrenmek arzusunu duyan, hattâ bâzı hâllerde mecburiyet içinde bulunan bir gençlik var. Millî Eğitim Bakanlığı'mızın müfredat programlarına göre bu gençliğin; daha liseden başlıyarak, Divân, Tanzîmat, Servet-i Fünûn, Fecr-i Âtî edebiyâtını, diğer taraftan İlâhiyat Fakültesi'nde dinler târihi, Arap edebiyâtı, hadis, tefsir, Arap şâir ve ediplerinin biyografileri ile tasavvufî eserleri gözden geçirmek, diğer fakültelere devâm edenlerin de, birçok arapça, farsça kelimelerle hukukî tâbir ve ıstılahları öğrenmek zorunda bulunduklarını gözönünde tutarak 13 yıldan beri üzerinde meşgul olageldiğim "Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat" adlı eserimi bugün tamâmiyle bitirmiş ve baskısına başlamış bulunmaktayım. Bu Lûgat, başta Naci lûgati, Salâhi ve Ali Seydî'nin Kamûs-i Osmânî'leri olmak üzere Kamûs-i Türkî, Bahâ Lûgati, Hüseyin Kâzım Kadri (Şeyh Muhsin-i Fânî), Mustafa Nihat Özön'ün sözlükleri ile Millî Eğitim Bakanlığı Din Eğitimi Dâiresi Müdürü Kemal Edip Kürkçüoğlu ve değerli dilcilerimizden Osman Nedim Tuna'nın husûsî notları taranmak; sâir edebî eser ve ansiklopedilerden faydalanmak suretiyle meydana gelmiş ve başından sonuna kadar da üstad K. E. Kürkçüoğlu'nun tetkik ve tashihinden geçmiştir.

Lûgat'in hazırlığı sırasında büyük bir titizlik ve hassasiyet gösterilmiştir. Nitekim sıhhatinden şüphe edilen bir arapça kelime için, Ahterî, Akrebü'l-Mevârid, Redhouse, Âsım Efendi Lûgatine; bir farsça kelime için, Gencîne-i Güftâr, Burhân-ı Katı', Ferheng-i Nâsırî, Ferheng-i Şuûrî, Şemsü'l-Lûga, emsali gibi en güvenilir kaynaklara müracaat etmek külfetine katlanılarak bir vahdet temîn olunması cihetine gidilmiştir.

Bu eser, Osmanlıca'da kullanılan arapça ve farsça asıllı kelimeleri ihtiva etmektedir; türkçe kelimelerle osmanlıcaya batı dillerinden geçmiş kelimelere yer verilmemiştir. Buna mukabil : hâk, berg, hacer... gibi dilimizde kullanılmış ve alenî; âlemşümul; beşûş; mütenekkiren... gibi kullanılmakta olan bütün Osmanlıca (arapça - farsça) kelimeler alınmış, bu sûretle 60 bin kelimelik bir lûgat hazırlanmış bulunmaktadır. Yeri gelmiş iken şunu da arz etmek isterim ki ben şahsen Muallim Naci, Şemsettin Sâmi, Ali Seydî, Salâhî merhum gibi eski lûgatçilerimizin uzun, yorucu ve yıpratıcı mesaîsini burada minnet ve şükranla karşılar, kendilerini hürmet ve rahmetle yâd ederim. Bu zevat memleket hesabına zamanının îcaplarına göre, çok faydalı, hayırlı ve semereli işler görmüş, büyük bir sebat ve ferâgatle bütün ömürlerini irfan âlemine vakfetmiş kimselerdir; meydana getirdikleri eserler kuvvetli bir irâde ve azmin mahsûlü olmakla berâber şunu da ifâde etmeliyim ki, bu çok değerli zevât, kelimelerin ilmî hüviyetini tâyîn etmek husûsunda değişik kaynaklardan faydalanmak yolunu her nedense ihmâl etmişlerdir. Meselâ : Salâhî'de, Kamûs-i Türkî'de, Nâcî'de veyâ Ali Seydî'de aradığınız bir kelimeyi çok zaman diğerlerinde de aynı şekilde îzâh edilmiş olarak görürsünüz; birinde bulamamışsanız ötekinde bulacağınız şüphelidir. Lehçe-i Osmânî'de geçen bir yanlışlık Kamûs-i Türkî'de, Ali Seydî'de, Salâhî'de de aynı şekilde tekrar edebilir. Meselâ, "eken, biçen, çiftçi" mânâsına gelen fâlih kelimesi, Kamûs-i Türkî'de, Ali Seydî'nin Kamûs-i Osmânî'sinde ve Redhouse lûgatlerinde yoktur. Nâcî Lûgatinde: "esbak, ekbâd, ferc" kelimeleri alınmamıştır. Salâhî'nin Kamûs-i Osmânî'sinde: cürûf ve fetret kelimeleri yoktur. Şemsettin Sâmi merhûmun Kamûs-i Türkî'sinde : mürteci, tedâî, müteammim, ekbâd, tesbît, cevvâl, inkılâp, istismâr, mütekarrir,

âbide... kelimelerini bulmak mümkün değildir. Bahâ lûgatinde : fâsih, emvâç... kelimelerine yer verilmemiştir. Salâhî'nin Kamûs-i Osmânî'sinde : "parmak üzümü" (kara) demek olan esâbi'-ül-ızârî terkîbi yanlıştır, esâbi'-ül-azârî veya esâbi'-ül-azârâ olması lâzımdır. Ali Seydî'nin Kamûs-i Osmânî'sinde : "keskin, kesici" mânâsına gelen bürrân kelimesi arapça; Kamûs-i Türkî'de aynı kelime berrân şeklinde farsça olarak geçmektedir. Kelime Nâci'de olduğu gibi bürrân şeklinde farsçadır. Mustafa Nihad'ın 1955'te, genişletilmiş 2'nci basım olarak yayınladığı Osmanlıca - Türkçe Sözlük'ünde hurûf-i kameriyye'den olan c harfi her tarafta hurûf-i şemsiyye olarak gösterilmiştir. Meselâ: cem'-üc--cem, mukaddimet-üc-ceyş, dâr-üc-cihâd, serî-üc-cereyân, tâbiyet-üc-ceys... gibi. Buna mukabil hurûf-i şemsiyye'den olan kerîh-ün-nefes terkîbi kerîh-ül-nefes şeklinde yer almıştır. Yine aynı eserde "oturanlar, yerliler" mânâsına gelen ve katın'ın cem'i olan kuttan kelimesi kutan şeklinde; "ululuk, büyüklük, gösterişlilik" mânâsına gelen übbehet kelimesi übehhet şeklinde okunmuş; hunfesâ kelimesi hunefsâ ve zünbûr kelimesi zenbûr; usfûr kelimesi asfûr şeklinde yanlış okunmuştur. Bu kabil örneklerden daha yüzlercesini, binlercesini sıralamak mümkündür. Basılmakta olan bu sözlüğe gelince : Eser aynı zamanda ansiklopedik mâhiyet arzetmekte, kelime ve tâbirler geniş mânâlarıyle îzah olunmaktadır. Meselâ birer müzik terimi olarak kullanılan, hicaz, nihâvend, rast, uşşak, ferahfeza, tâhir pûselik ve sâire gibi kelime, tâbir ve terkipler, eski Osmanlıca lûgatlerimizde sâdece: "makamât-ı mûsikiyye'dendir" cümlesi ile karşılanmıştır; bu lügatte ise bütün müzik terimleriyle, tıbbî, hukukî, edebî, târihî v.b. lûgat ve tâbirlerin ilmî îzahları yapılmış, bunlara lüzumlu misaller verilmiştir. Divan Edebiyâtı'nın meşhur şâir ve edipleriyle İslâmiyetin ünlü şahsiyetlerinden bâzılarının kısa hal tercümeleri de burada yer almıştır.

Uzun yıllardan beri devam edegelen yorucu ve yıpratıcı çalışmalarla meydana gelen bu eser, her gün biraz daha yükselmekte olan kültür ve eğitim âbidemize en küçük bir yapı taşı olabilirse ne mutlu bana.

FERİT DEVELLİOĞLU

LÛGATİN
GENİŞLETİLMİŞ YENİ BASKISI (1993) ÜZERİNE
BİRKAÇ SÖZ

Bu eserin genişletilmesine, ekleme ve gerekli düzeltmelerin yapılarak dizgiye ve baskıya hazır duruma getirilmesine 1981 yılında başlandı. Rahmetli Ferit Devellioğlu, -zaman içinde koruyacağıma ve geliştireceğime güven duygusu içinde- eserini bana devrederken, "ilaveli 2'nci baskı"dan sonra geçen on bir yılda yeniden derlediği binlerce fişi de vermişti. Bu fişlerde yazılı olan kelime ve terkiplerin, tâdil ve ikmâli gereken madde başı kelimelerin kitaba girecek şekilde tertiplenerek yerlerine yerleştirilmesi işini de, -bizzat yapmamı telkin ederek- bana yüklemişti. Her fişte değişik kelimeler, terkipler, deyimler, düzeltmeler, anlam eklemeleri vardı. Bunları 2'nci baskıda Sayın Cem Dilçin'in yardımlarıyla kitabın sonuna eklenen 118 sayfalık "İlâve"deki maddelerle birlikte teker teker ayırıp sıraya koydum; sonra, basılı kitap sayfalarını yer yer keserek araya gerekli değişiklikleri işlemeye ve ek kelimeleri yerleştirmeye başladım. Sayfalar hazırlandıkça da rahmetli ile birlikte kelimelerin alfabetik sıralamaya uygunluğunu kontrol ediyorduk. Bu çalışmalar üç yıl kadar sürmüş, ancak henüz iş bitmemişti: Otuz kadar kelimenin Arap harfleriyle yazılışının ve tereddütlü yerlerin eski lûgat ve benzeri kaynaklardan araştırılması, kitabın baştan sona yeniden okunarak, yer yer rastlanan ve değişik anlamlara veya yanlış anlamalara yol açabilen -gözden kaçmış- dizgi yanlışlarının giderilmesi gerekliydi. Araya Devellioğlu'nun bir yıldan fazla süren hastalığı ve ölüm acısının girmesiyle yavaşlayan bu işlere, 1990 yılbaşından sonra dizgi ile birlikte yürütmek üzere yeniden başladım. Bugün, beni uzun süre geceli gündüzlü uğraştıran, dikkat ve titizlik isteyen, zor fakat o kadar da zevkli olan bu işi sona erdirmiş bulunuyorum.

Lûgat'te 8350'den fazla değişiklik ve yenilik özelliğini taşıyan işlem yapılmıştır. Bütün bu işlemlerde Ferit Devellioğlu'nun uyguladığı *(Lûgat Osmanlıca ve öğretici olduğu için İmlâ Kılavuzu kurallarına bağlı kalınmamıştır."* Bkz. Açıklamalar : 5) imlâ özelliklerini korumaya çalıştığımı belirtmek istiyorum. Yapılan ekleme ve değişiklikleri yaklaşık sayıda şöyle sıralayabilirim : 2840 yeni madde başı kelime, 3180 terkip ve deyim, 880 ikinci, üçüncü vb. anlam eklenmesi; 490 açıklamalı maddenin daha kolay anlaşılır duruma getirilmesi; ilk baskıda yanlış anlamlandırılan 20 kadar kelimenin, ayrıca eski ve yeni yazıda rastlanan 163 önemli imlâ yanlışının düzeltilmesi; 800'den fazla madde başı kelimenin de hangi Arapça kökten geldiğinin işlenmesi... Ayrıca, edebiyat terimlerinin açıklamalarında verilen manzum örneklerin bir kısmı düzeltilmiş, bir kısmı da daha uygun düşenleriyle değiştirilmiştir.

Ferit Devellioğlu'nun bana özellikle emânet ettiği bu işi, elimden geldiği kadarıyla onun istediği şekilde bitirmeye çalıştım. Bütün bu gayretlerimin sonucunu kitabı kullananların ve bu işlerden anlayanların takdîrine bırakırken şunu belirtmek isterim : Bütün hatâ ve sevabıyla otuz yıldan beri "mevcudun en iyisi" vasfını korumuş olan elinizdeki bu sözlük, yenilenmiş bu hâliyle, daha yıllarca *en güvenilir Osmanlıca - Türkçe sözlük* olma özelliğini koruyacaktır.

Yapılan değişikliklerde, ekleme ve düzeltmelerde, rahmetli Devellioğlu'nun tereddüde düşüp ileride bakmak üzere boş bıraktığı yerlerin karşılıklarını sürekli araştırdım. Elimdeki kaynakların yetersiz kaldığı durumlarda, irfan sâhibi arkadaşım Sayın Halil Erdoğan Cengiz, bâzı sayfalarda"?" işareti koyduğum yerleri dikkat ve ısrarla teker teker gözden geçirmek külfetine gönülden katlandı; zengin kitaplığındaki eski kaynakları saatlerce karıştırarak takıldığım

yerlerdeki zorlukların çözülmesini sağladı. DTCF. Eski Türk Edebiyatı Bölümü'nün araştırma görevlilerinden Sayın Abdülkadir Gürer de bu çalışmalarda yardımcı oldu. Her ikisine de ne kadar teşekkür etsem azdır. Yıllardan beri, Lûgat'te bulamadığı için bir kenara kaydettiği 500 kadar kelimeyi yeni baskıya eklenmek üzere vermek lütfunda bulunan değerli hocamız Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu'na da burada gönülden teşekkür ediyorum. Bu kelimelerden işlenmiş durumda olan 100 kadarı bu baskıda yerlerine kondu; diğerleri de işlendikten sonra yeni baskılara eklenecektir. Yine, yararlı açıklamaları ile çalışmalarıma katkıda bulunan değerli arkadaşım Doç. Dr. Cem Dilçin'e de teşekkür ediyorum.

Masaüstü yayıncılık konusunda, bu işi bir kültür hizmeti kabul ederek sonuna kadar hiçbir teknik desteği esirgemeyen Bilgiişlem Hizmetleri Tic. Ltd. Şirketi Macrom'un lütufkâr sahibi Sayın Barbaros Levent Karadağ'a da içtenlikle teşekkür etmeyi borç bilirim.

1 Nisan 1985 Pazartesi gecesi aramızdan ayrılan Ferit Devellioğlu, "Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat"in hazırlanıp yayınlanmasını çok arzu ettiği bu düzeltilmiş ve genişletilmiş baskısını ne yazık ki göremedi. Bir borç ve görev kabul ettiğim bu arzusunu gecikmiş de olsa yerine getirmiş olabilmenin tesellisi içinde, azîz Devellioğlu'nu burada rahmet ve saygı ile anıyorum.

AYDIN SAMİ GÜNEYÇAL
Ankara, 1 Haziran 1993

26. BASKI (2010) AÇIKLAMASI

Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat'in 1993 yılında çıkardığımız genişletilmiş 11'inci baskısının, yeniden dizgiye ve baskıya hazırlama çalışmaları dört beş yıl sürmüş; bazı teknik yetersizlikler ve zorunluluklar yüzünden, dizgi sonrası sayfa düzenlemesi bir hayli sorunlu ve sıkıntılı olmuştu. Sözlüğün metni, o yıllarda birden fazla dil ve belge kullanabilen Macintosh marka bigisayarda dizilmişti. Macintosh'un yanında bir de WinText adlı çok dilli bir sözcük işlem programı veriliyordu. Satıcı firma makineye Arapça fontlar da yüklemişti. Bu program bilgisayarın 6.0 sistem yazılımına uygundu. Ne var ki bu dizgi programıyla aynı sayfada çift sütun dizgi yapılamıyordu. Sözlüğün belli ölçülerde tek kolon olarak dizilen metni, yazıcıda dökümü yapıldıktan sonra pikaj *(piquage = "bilgisayarda dizilen yazıları milimetrik kartona yapıştırıp düzenleme işi")* yoluyla sayfa hâline getiriliyordu. Düzenlenen sayfaların matbaada hazırlanan negatif filmleri sekizer sayfa olarak montajı yapıldıktan sonra metal kalıplara çekilip basıma geçilebiliyordu. Baskısı tükendiğinde, montajlar hazır olduğu için, kitabın yeni basımı yapılıyordu. Ancak, herhangi bir sayfada düzeltme ya da ekleme yapılmak istense, bu işlem, filmin kesilmesini gerektiriyordu. O zamandan beri bir iki satırı geçmeyen az sayıda zorunlu küçük değişiklik ve düzeltmeler, filmden satır kesme ve hazırlanmış yeni birkaç satırı bantla yapıştırma yoluyla yapıldı. Elimizde, kitapta rastlandıkça kayıt altına aldığımız, düzeltilmesi, değiştirilmesi, eklenmesi gereken kelimelerle ilgili pek çok not birikmişti. Bunlar bir an önce kitaptaki yerlerine işlenmeliydi. Ayrıca, yeni değişiklik ve eklemelerin bekletilmeden her yeni baskıdan önce yapılması da gerekliydi. Bunun çözümü için iki yol vardı: Kitabın ya *Microsoft Office Word* yüklü bir PC'de çift sütunlu sayfalar hâlinde yeniden dizilmesi, ya da eldeki metnin *Word* ortamına taşınması.

M. Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge yönetimi Bölümü öğretim görevlisi Dr. Yücel Dağlı (ne yazık ki 12.8.2009'da ansızın vefat etti, burada saygıyla anıyorum), kitabın tek sütun dizilmiş metnini yeni teknik yöntemler uygulayarak Word ortamına taşıdı. Ancak, Arap harfli metinler aktarılamadığı için İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Sayın Mustafa Çiçekler'den eski yazı metnin dizimi için yardım istedi. Mustafa Beyefendi -sağ olsun- dizgiyi yaptırmayı ve bir kültür hizmeti olarak kontrol külfetini yüklendi. Elimdeki ilâve ve düzeltme notlarının önemli bir kısmını kendilerine gönderdim. Prof. Mustafa Beyefendinin yardımları, düzeltilerek dizilen eski yazı metnin kontrolu ile kalmadı, ayrıca öğretim üyesi arkadaşları Prof.Dr. Mustafa Kaçalin, Prof.Dr. Mehmet Atalay, Prof.Dr. Ali Güzelyüz, Dr. Ekrem Tak ve Ok. Ahmet Eryüksel Beyefendileri de devreye sokarak, el birliğiyle kitap bugünkü durumuna getirildi. Ferit Devellioğlu'nun "Açıklamalar" 5. Maddede *"Lûgat Osmanlıca ve öğretici olduğu için imlâ kurallarına bağlı kalınmamıştır"* diye açıkladığı yazım özelliklerine müdahale edilmedi. Arapça terkip, tanım edatları, birleşik isimlerin yazımı günümüzdeki yazım şekline çevrildi. Bi-l-farz / bi'l-farz, hasb-el-kader / hasbe'l-kader vb. Göze çarpan dizgi ve imlâ hataları giderildi. Eklenmesi, sürekli istenen Arap harfli dizin hazırlandı ve kitabın sonuna eklendi. Her şey temenni edilen yolda sonuca ulaştı.

Bütün bu çalışmalar Lûgat'ın değerini artırmak için verilmiş birer değerli emektir. Sayın Prof. Dr. Mustafa Çiçekler'e ve yukarıda adı geçen saygıdeğer arkadaşlarına, kitabın teknik hazırlığında emeğini esirgemeyen Hüseyin Karaer ve Ender Boztürk'e burada içtenlikle ve bütün saygımla ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, dilimizde kullanılmış ve kullanılmakta olan Arapça ve Farsçadan geçmiş, günümüzde *Osmanlı Türkçesi* diye adlandırılan kelimeleri doğru okumak, doğru söylemek, doğru yazmak ve doğru anlamlarıyla öğrenebilmek için 47 yıldır kullanılan en güvenilir kaynaktır.

26'ncı baskı (2010), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*'a üçüncü kez uygulanan genişletme, geliştirme ve düzeltme çalışmalarının başlangıcıdır. Dizilmiş metni üzerinde işlem yapılabilecek teknik kolaylıklar sağlanmış olan bu eser, muhtevasıyla bundan böyle daha da geniş ve gelişmiş bir şekilde hizmetinizde olacaktır.

AYDIN SAMİ GÜNEYÇAL
Ankara, 20 Nisan 2010

AÇIKLAMALAR

1- Lûgat'in madde başı kelimeleri siyah, îzâhları 9,5 punto, Arap harfleri 11,5 punto siyah ile dizilmiştir.

2- Madde başı olan kelimelerin imlâsı, Arap harfleriyle yazılan imlâ esâsına göre alınmıştır: mahbûb, imtidâd, imtizaç... gibi.

3- Lûgat'teki Arap harfleri, yalnız madde başı olan kelimelerin karşısında yer almıştır.

4- Söyleniş itibariyle bir olup, mânâca ayrı olan kelimeler, 1., 2., 3., ... numaralarla ayırdedilmiştir: 1. emsal (a. misl'in c.); 2. emsâl (a. mesel'in c.)... gibi.

5- Lûgat, Osmanlıca ve öğretici olduğu için İmlâ Kılavuzu kurallarına bağlı kalınmamıştır. Madde başı olan kelimelerde bütün uzun vokaller, üzerlerine " ^ " konularak işâret edildiği gibi, îzahlarda da bugün uzun olarak telâffuz edilen vokaller aynı şekilde belirtilmiştir; yalnız bir karışıklığa meydan vermemek üzere "k" ve "g" seslerinden sonra gelen uzun "a" ve "u" yu göstermek için bu işâret kullanılmamış, madde başının yanına: ["ka" uzun okunur, "ga" uzun okunur] cümleleri ilâve edilmiştir.

6- Bir maddenin îzahları arasındaki küçük farklar (;) ile ayrılmıştır: akıllı; uyanık... gibi.

7- Söyleniş itibâriyle bir olup da, biri Arapça, diğeri Farsça olan kelimeler ayrı madde hâlinde alt alta yazılmıştır: ân (f.i.): güzellik câzibesi; ân (a.i.): pek az bir zaman... gibi.

8- Lûgatte Arap harfleri bulunduğu için madde başı kelimelerinin transkripsiyonu gerekli görülmemiştir.

9- İki türlü okunabilen kelimelerin en yaygın şekli alınmakla berâber, arandığı zaman lûgatte bulunamıyanları kalın veyâ ince şekilleriyle de aramak gerekmektedir: terakki - tarakkî; mübâdele - mubâdele; mürabbâ - murabbâ; ünvân - unvân; behhâs - bahhâs... gibi.

10- Arapçada bulunmayıp da Osmanlıcanın bir tasarrufu olarak Arapçanın kurallanna göre yapılmış kelimelere yer verilmiş ve bu kelimeler Osmanlıca demek olan (o) harfi ile işaret edilmiştir: tayyâre (o.i), mefkûre (o.i.), ensice (o.i.)... gibi.

11- Lûgatte, müfettiş; muharrir; kâtib; vekâlet... gibi kelimeler alındığı için başmüfettiş; başkâtip; başvekâlet... gibi "baş-" ile başlayan birleşik kelimelere yer verilmemiştir.

12- Bî-, bîlâ-, lâ-, nâ-, gayr-, adem-i... gibi kelimeyi menfîleştiren öneklerin hem ayrı ayrı mânâları, hem de bir kelimeye eklendiği zamanki mühim ve yaygın olan şekilleri alınmıştır.

13- -laşmak; -leşmek; -etmek; -olmak; -landırmak; „letmek; -latmak; -len-mek; -lanmak; -lık; -lik; -luk; -lük; -lı; -li; -lu; -lü; -sız; -siz; -cı; -ci... gibi son takılı Arapça ve Farsça kelimeler alınmamıştır.

14- Arapça veyâ Farsça bir kelimeye takılan -hâne; -zâde kelimeleriyle yapılan birleşik kelimeler alınmış : hemşîre-zâde, birâder-zâde; devlet-hâne, mey-hâne... gibi. Türkçe kelimeye takılanlar alınmamıştır: döküm-hâne, dikim-hâne; dayı-zâde... gibi.

15- -dâr; -kâr; -keş; -gâh gibi son eklerin hem mânâları, hem de takıldığı Arapça veya Farsça kelime ile birlikteki îzahları alınmıştır : haber-dâr, dil-dâr; garaz-kâr, füsun-kâr; esrar-keş, dem-keş; karar-gâh, hâb-gâh... gibi. Türkçe kelimelere takılanlar alınmamıştır: emek-dâr, bayrak-dâr... gibi.

16- Birleşik kelime unsurları, birbirlerinden küçük çizgi (-) işâretleri ile ayrılmışlardır : cihân-nümâ; hayır-hâh; vatan-perver... gibi.

17- Farsça sıfat veyâ izâfet terkiplerinde (isim veyâ sıfat tamlamalarında) iki kelime birbirinden -i işâreti ile ayrılmıştır. Türkçenin ses uyumu kurallarına göre bu -i harfi, -ı, -u, -ü şekillerinde söylenirse de bu sesler lûgatte -ı ve -i harfleriyle gösterilmiştir: arz-ı (u) hâl; kamûs-ı (u) Türkî; hüsn-i (ü) tabîat... gibi. Ancak, bu sıfat veyâ izâfet terkiplerinde (tamlamalarda) ilk kelimesinin sonu bir a, u ile biterse, terkîbin arasındaki -i harfi yerini -yi ye verir: süferâ-yi ecnebiyye; uzamâ-yi devlet... gibi. Yine "-yi" hecesi ses uyumu kurallarına göre konuşma dilinde : -yu, -yü şeklinde söyleniyorsa da lûgat'te "-yi" şeklinde gösterilmiştir : Bâzû-yi (yu) merdân... gibi.

18- Bağlantı edâtı olan ve' ıer, iki kelimeyi birbirine bağladığı için çizgisiz olarak u, ü şeklinde alınmıştır: ulum u fünun; kadr ü kıymet... gibi. Ancak, baştaki kelime bir vokalle nihâyet bulursa ortadaki bağlantı edâtı olan "ü", vü şekline girer : kazâ vü kader; safâ vü cefâ... gibi.

19- Madde başı kelimelerinin altına alfabe sırasiyle dizilmiş ve terkip (tamlama) hâlinde alınmış olan örnekler minisküIle, îzahların arasında yer alan örnekler, yine alfabe sırasına göre, majüsküIle dizilmiştir.

20- (*) işareti XX. yüzyılın néologisme (yeni kelimeler)'ini gösterir.

21- zarb = darb; zucret = ducret; fâzıl = fâdıl... gibi iki türlü okunabilen kelimeler her iki şeklîle de aranmalıdır.

22- Büyük harfle başlıyan has (*özel) isimlerden sonra gelen ilk harf veyâ heceden önce bir "apostrof' konulmuştur: Ahmed'e, Ankara'ya, Hindistan'da... gibi.

23- dünyâ, güneş, cennet... gibi kelimeler, özel ad olarak değil de, bir sıfat, zarf ve bir deyim gibi kullanıldıkları zaman küçük harfle alınmışlardır. Meselâ : dünyâda olmaz (=kat'iyen, aslâ olmaz); Bursa bir cennettir (=.... yeşilliği, bağ, bahçesi bol olan bir yerdir) cümlelerinde olduğu gibi.

24- Bâzı güç anlaşılabilecek terimlerin, her hangi bir karışıklığı ve iltibası önlemek üzere, Fransızca, Lâtince gibi karşılıkları da alınmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

AHTERÎ KEBÎR, (Arapça - Türkçe Lûgat) - Afyonkarahisarlı Şemseddin oğlu Mustafa. 1302.

AKREBÜ-L-MEVÂRİD - Saîdü-ı-Hûrî. Beyrut 1833.

ÂSIM EFENDİ - KAMUS TERCÜMESİ - Fîruzâbadlı Muhammed Mecdüddin. Matbaa-i Osmaniye, İstanbul 1305.

BÜRHÂN-I KATI' - Ahmet Âsım. 1214.

BÜYÜK OSMANLI LÛGATİ - Ali Rıza Alp, Sabahat Alp. Ekicigil Matbaası, İstanbul 1958.

ÇİÇEKLİ NEBATLAR (Phanerogamae) - Prof. Dr. Phil. Kurt Krause. Çeviren : Dr. Phil. Selâhattin Kuntay. Recep Ulusoğlu Basımevi. Ankara 1939.

DEBÂGAT MADDELERİ ve OTOKRİTİĞİ - Prof. O. Gern Gross. T.C. Ziraat Vekâleti Köy ve Ziraî Kalkınma Kongresi Neşriyâtı. Yaltrak Basımevi. Ankara 1938.

DİVAN ŞİİRİ ANTOLOJİSİ - Halil Erdoğan Cengiz. Bilgi Yayınevi. Ankara 1983.

EDEBİYAT LÛGATİ - Tâhir Olgun. Aydınlık Basımevi, İstanbul 1937.

EL-FERÂİDÜ-D-DÜRRÎYYE (Vocabulaire Arabe - Français) - J. B. Belot. Beyrut 1899.

FERHENG-İ NÂSIRÎ - Hidâyet. 1288.

FERHENG-İ ŞUÛRÎ. I ve II. - Hasan, İstanbul 1155.

GENCÎNE-İ GÜFTÂR (Ferheng-i Ziyâ), (Farsçadan Türkçeye Lûgat) – Ziyâ Şükûn. Maarif Matbaası, İstanbul 1944

İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ - Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1941 -1960.

İZAHLI DİVAN ŞİİRİ ANTOLOJİSİ - Necmeddin Halil Onan. Maarif Matbaası. İstanbul 1940.

KAMÛS-I FRANSEVÎ, (Fransızcadan Türkçeye lûgat kitabı, dördüncü tab'ı) – Şemseddin Sâmi. Mihran Matbaası, İstanbul 1905.

KAMÛS-I FRANSEVÎ, (Türkçeden Fransızcaya lûgat) - Dîran Kelekyan. Âmedî Matbaası. İstanbul 1928.

KAMÛS-I OSMÂNÎ - Mehmed Salâhi. Mahmut Bey Matbaası, İstanbul 1313.

KAMÛS-I TÜRKÎ - Şemseddin Sâmi. İkdam Matbaası, İstanbul 1317.

KILAVUZ SÖZLÜK (Osmanlıca - Türkçe, Türkçe - Osmanlıca) - Yaşar Nâbi. Ekin Basımevi, İstanbul 1961.

KÜÇÜK LÛGAT (Türkçe - Fransızca) - W. Wiesenthal. Mahmut Bey Matbaası, İstanbul 1887.

LEHÇE-İ OSMÂNÎ - Ahmet Vefik Paşa. İstanbul 1306.

LES ARTS DÈCORATTFS TURCS - Celâl Esat Arseven. Millî Eğitim Basımevi. İst.

LÛGAT-I NÂCİ - Muallim Nâci. Asır Matbaası. İstanbul.

MÜKEMMEL OSMANLI LÛGATİ - Ali Nazîma. Hacı Hüseyin Efendi Matbaası, İstanbul 1319.

NAZARÎ ve AMELÎ TAKSÎM-İ ARAZÎ - (Tevsî ve tashîh olunmuş ikinci tab'ı). Mehmet Şevki, İstanbul 1331.

OSMANLICADAN TÜRKÇEYE CEP KILAVUZU - Türk Dil Kurumu, Devlet Basımevi. İstanbul 1935.

OSMANLICADAN TÜRKÇEYE SÖZ KARŞILIKLARI - Tarama Dergisi I. Türk Dil Kurumu. Devlet Matbaası, İstanbul 1934.

OSMANLICA - TÜRKÇE KÜÇÜK LÛGAT - Ferit Devellioğlu. Tan Matbaası, İstanbul 1949.

OSMANLICA - TÜRKÇE SÖZLÜK - Mustafa Nihat Özön. Birinci basım 1952, ikinci basım 1955, üçüncü basım 1959.

OSMANLI TÂRİH DEYİMLERİ VE TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ - Mehmet Zeki Pakalın. Maârif Basımevi, İstanbul 1946 -1956.

ÖRNEKLERLE TÜRK ŞİİR BİLGİSİ - Cem Dilçin. T.D.K. Yayınları. Ankara. 1983.

RESİMLİ KAMÛS-I OSMÂNÎ - Ali Seydî. Cihan Matbaası. İstanbul 1330.

SON ASIR TÜRK EDEBİYATI TÂRİHİ - Mustafa Nihat Özön. Maârif Matbaası. İstanbul 1941.

ŞEMS-ÜL-LÛGA - I ve II. Farsça lûgat. 1309.

TANIKLARİYLE TARAMA SÖZLÜĞÜ I - Türk Dil Kurumu. Cumhuriyet Basımevi. İstanbul 1943.

TANIKLARİYLE TARAMA SÖZLÜĞÜ II - (A - İ). Türk Dil Kurumu. Cumhuriyet Matbaası. İstanbul 1945.

TANIKLARİYLE TARAMA SÖZLÜĞÜ II - (K - Z). Türk Dil Kurumu. Türk Târih Kurumu Basımevi. Ankara 1953.

TANIKLARİYLE TARAMA SÖZLÜĞÜ III - Türk Dil Kurumu. Karınca Matbaası. Ankara 1954.

TANIKLARİYLE TARAMA SÖZLÜĞÜ IV - Türk Dil Kurumu. Türk Târih Kurumu Basımevi. Ankara 1957.

TARAMA DERGİSİ I., (Osmanlıcadan Türkçeye söz karşılıkları) - Türk Dili Tetkik Cemiyeti. Devlet Matbaası. İstanbul 1934.

TÂRİH BOYUNCA GÜZEL YAZILAR I. - Süleyman Şevket Tanlı. Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1947.

TÂRİH BOYUNCA GÜZEL YAZILAR II. (Fasikül 1) - Süleyman Şevket Tanlı. Millî Eğitim Basımevi. İstanbul 1947.

TÂRİH BOYUNCA GÜZEL YAZILAR II. (Fasikül 2) - Süleyman Şevket Tanlı. Millî Eğitim Basımevi. İstanbul 1948.

TÂRİH BOYUNCA GÜZEL YAZILAR III. - Süleyman Şevket Tanlı. Millî Eğitim Basımevi. İstanbul 1947.

TERİMLER KILAVUZU - Mustafa Nihat Özön. Remzi Kitabevi. Ahmet Sait Matbaası. İstanbul 1948.

TOPKAPI SARAYINDA II. SULTAN FÂTİH MEHMET'E ÂİT ESERLER - Türk Târih Kurumu Basımevi. Ankara 1953.

TÜRK ANSİKLOPEDİSİ - Millî Eğitim Basımevi. Ankara 1946 -1961.

TÜRK CİLT SAN'ATI TÂRİHİ ARAŞTIRMALARI. Vesikalar I - Rıfkı Melûl Meriç. Güven ve Sevinç Matbaası. Ankara 1954.

TÜRKÇE IV (Türkçe Metinler I) - [Millî Eğitim Bakanlığınca kurulan özel bir komisyon tarafından hazırlanmıştır.]. Millî Eğitim Basımevi. İstanbul 1945.

TÜRKÇE V (Türkçe Metinler II) - [Millî Eğitim Bakanlığınca kurulan özel bir komisyon tarafından hazırlanmıştır.]. Millî Eğitim Basımevi. İstanbul 1945.

TÜRKÇE VI (Türkçe Metinler III, Fasikül 1) - [Millî Eğitim Bakanlığınca kurulan özel bir komisyon tarafından hazırlanmıştır.]. Millî Eğitim Basımevi. Ankara 1946.

TÜRKÇE VI (Türkçe Metinler III, Fasikül 2) - [Millî Eğitim Bakanlığınca kurulan özel bir komisyon tarafından hazırlanmıştır.]. Millî Eğitim Basımevi. Ankara 1946.

TÜRKÇEDEN FRANSIZCAYA YENİ LÛGAT - Reşat Nuri Darago. Ahmet Sait Basımevi, İstanbul.

TÜRKÇEDEN İNGİLİZCEYE LÛGAT KİTABI - James W. Redhouse. İstanbul 1921.

TÜRKÇE SÖZLÜK - Türk Dil Kurumu. Cumhuriyet Matbaası. İstanbul 1945.

TÜRKÇE SÖZLÜK - (3. baskı). Mehmet Ali Ağakay. Türk Dil Kurumu. Yeni Matbaa. Ankara 1959.

TÜRK HUKUK LÛGATI - [Türk Hukuk Kurumu tarafından hazırlanmıştır.]. Maârif Matbaası. Ankara 1944.

TÜRK KUMAŞ VE KADİFELERİ I - Tahsin Öz. Millî Eğ. Basımevi. İstanbul 1946.

TÜRK KUMAŞ VE KADİFELERİ II - Tahsin Öz. Millî Eğ. Basımevi. İstanbul 1951.

TÜRK KİTAP KAPLARI - Kemal Çığ. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk ve İslâm Sanatları Târihi Enstitüsü Yayınları. Sayı: 4. Feyz ve Demokrat Ankara Matbaası. Ankara 1953.

TÜRK LÛGATİ I - Hüseyin Kâzım Kadri. Devlet Matbaası. İstanbul 1927.

TÜRK LÛGATİ II - Hüseyin Kâzım Kadri. Devlet Matbaası. İstanbul 1928.

TÜRK LÛGATİ III - Hüseyin Kâzım Kadri. Maârif Matbaası, İstanbul 1943.

TÜRK LÛGATİ IV - Hüseyin Kâzım Kadri. Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1945.

TÜRK MÛSİKİ LÛGATİ - A. Yılmaz Öztuna. (Mûsiki Mecmûası 15 - 91 fasiküllerde). İstanbul. Mayıs 1949 - Eylül 1955.

TÜRK NAKIŞ SAN'ATI TÂRİHİ ARAŞTIRMALARI, Vesîkalar I - Rıfkı Melûl Meriç. Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Türk ve İslâm Sanatları Târihi Enstitüsü Yayınları. Feyz ve Demokrat Ankara Matbaası. Ankara 1953.

YENİ TÜRKÇE LÛGAT - M. Bahaeddin. (ikinci tab'ı). Evkaf-ı İslâmiye Matbaası. İstanbul.

KISALTMALAR

a.	arapça
ahl.	ahlâk
alm.	almanca
anat.	anatomi
ask.	askerlik
astr.	astronomi
b.	birleşik
biy.	biyoloji
bkz.	bakınız
bot.	botanik
c.	cemi
c. c.	cem'inin cem'i
coğr.	coğrafya
cü.	cümle
d.	doğum
den.	denizcilik
d. huk.	devlet hukuku
dey.	deyim
e.	edat
ed.	edebiyat
est.	estetik
f.	farsça
fels.	felsefe
fer.	ferâiz
fık.	fıkıh
fi.	fiil
fiz.	fizik
fizy.	fizyoloji
fr.	fransızca
geo.	geometri
gr.	gramer
grk.	grekçe
g.s.	güzel sanatlar
ha.	harf
hak.	hakkında
hek.	hekimlik
h.i.	has isim
huk.	hukuk
Hz.	Hazret-i
i.	isim
ing.	ingilizce
it.	isim tamlaması
jeod.	jeodezi
jeol.	jeoloji
kim.	kimya
koz.	kozmografya
leng.	lengüistik
lât.	lâtince
m.	masdar
mad.	madencilik
mant.	mantık
mat.	matematik
mec.	mecazen
mece.	mecelle
meteor.	meteoroloji
muh.	muhacir
müen.	müennes
müz.	müzik
n.	nida
o.	osmanlıca
or.	ormancılık
ö.	ölüm
ped	pedagoji
psik.	psikoloji
rub.	rubâî
s.	sıfat
sosy.	sosyoloji
st.	sıfat terkîbi
sül.	sülâsî
t.	türkçe
tar.	târih
tas.	tasavvuf
ter.	terkip
tic.	ticâret
top.	topografya
trig.	trigonometri
vak.	vakıf
v.b.	ve başkaları, ve benzerleri benzerler
vet.	veteriner
yun.	yunanca
zf.	zarf
zm.	zamir
zir.	ziraat
zool.	zooloji

LÛGAT

Aa

â ع ،عا ،آ (ha.) : Osmanlı alfabesinin ilk harfi olan **elif** ile yirmi birinci harfi olan **ayın** harfleri, Türk alfabesindeki **a** veya **â** işâretleriyle karşılanır.

a آ (a.f.n.) : **1.** kelimenin sonuna gelen ve "ey!" mânâsını veren bir nidâ edâtıdır: **cânâ** (ey cân); **zâhidâ** (ey zâhid) .. gibi. **2.** sesli ile biten has isimlerin sonuna gelirse **a** harfi **yâ** şeklini alır : **Nâbiyâ** (ey Nâbi) ; **Bâkiyâ** (ey Bâki).. gibi. **3.** iki aynı veyâ iki ayrı kelime arasına sıkışarak sözün mânâsını kuvvetlendirir : **rengârenk**; **lebâleb**; **gûnâgûn**.. gibi.

âb آب (f.i.) : **1.** su. (bkz : mâ').

âb-ı âbistenî : **1.** gebeliğe sebebiyet veren su, menî; **2)** nebatların yetişip büyümesine sebep olan su ve yağmur.

âb-ı adâlet : doğruluğun feyz ve bereketi.

âb-ı ahmer (kırmızı su), **âb-ı âteşîn** (ateşli su), **âb-ı âteş-mizâc** (ateş mizaçlı su), **âb-ı âteş-nâk** (ateşli su), **âb-ı âteş-nümâ** (ateş gösteren su/ateş görünümlü su), **âb-ı âteş-pâre** (ateş parçası gibi su), **âb-ı âteş-reng** (ateş renkli su), **âb-ı âteş-zây** (ateş doğuran su), **âb-ı âteş-zede** (ateş vurmuş su/ateşe çalan su), **âb-ı âzer-âsâ** (ateş gibi su), **âb-ı âzer-sâ** (ateş gibi su), **âb-ı ergavânî** (erguvan rengindeki su) : **1)** kırmızı şarap; **2)** (haksızlığa uğrayanın döktüğü) göz yaşı.

âb-ı Âmû : Amuderyâ suyu.

âb-ı âşâmî : içilir su.

âb-ı bâde-reng : **1)** şarap rengindeki su; **2)** kanlı göz yaşı.

âb-ı bârân : **1)** yağan su, yağmur; **2)** yağmur suyu.

âb-ı bekā, âb-ı câvid, âb-ı câvidân, âb-ı cevânî, âb-ı hayât, âb-ı hayvân, âb-ı hızır, âb-ı zindegânî, âb-ı zindegî : nerede olduğu bilinmeyen bir kaynağın, içen kimseye ebedî hayat veren efsânevî suyu, bengi su. (bkz : mâ'ül-hayât).

âb-ı beste : **1)** donmuş su, buz, dolu, çiy; **2) mec.** billûr, sırça; şişe.

âb-ı bün : çok zaman köhne ve içi boş ceviz ağaçlarının köklerinde bulunan zamka benzer bir nesne, ağaç karası.

âb-ı ciğer : **1)** ciğer suyu; **2)** göz yaşı.

âb-ı ciğer-hûn (ciğeri kanayanın suyu) : kederden dökülen göz yaşı/kanlı göz yaşı.

âb-ı çeşm : göz yaşı.

âb-ı dehân, âb-ı dehen : ağız suyu, salya.

âb-ı dendân : **1)** diş suyu, salya, tükürük; **2)** tükürülüp atılmış şey; **3)** dişin güzelliği.

âb-ı dîde : **1)** göz suyu, göz yaşı; **2)** mütevâziyâne bakış.

âb-ı dîde-i câm : (bardağın, kadehin göz yaşı) : şarap.

âb-ı engûr (üzüm suyu) : şıra, şarap.

âb-ı eyyâm (günlerin suyu = güzelliği) : **1)** güneş ışığı. **2)** ay ışığı.

âb-ı füsürde : **1)** donmuş su, buz; dolu; kar; **2)** pelte; **3) mec.** kılıç, hançer; **4)** billûr, şişe.

âb-ı gerdende (dönen billûr) : gök kubbesi/gökyüzü.

âb-ı gûşt : et suyu.

âb-ı güşâde (açılmış su) : sulandırılmış şarap, kötü şarap; beyaz şarap veyâ rakı.

âb-ı güvârâ : hazmı kolay, içimi güzel su.

âb-ı haclet : utanma teri.

âb-ı harâbât (harâbelerin = meyhânelerin suyu) : şarap.

âb-ı harâm (yasak su) : şarap.

âb-ı hasret : kederden dökülen göz yaşı.

âb-ı hâtır (hatırın suyu = güzelliği) : güzel muhayyile.

âb-ı hayât (hayat suyu) : 1) içene ebedî hayat bağışlayan efsânevî su; 2) **mec.** çok tatlı ve hafif su.

âb-ı hayât-ı la'l : dudağın âb-ı hayâtı, dudağın cana can katıcı hassası.

âb-ı hayât-ı tesliyet : tesellî âb-ı hayâtı.

âb-ı hazân (sonbahar suyu) : sonbahar yağmuru. [bitkilere ve insanların sıhhatine zararlıdır].

âb-ı hufte (uyuyan su) : 1) durgun su; 2) donmuş su, buz; kar; dolu; kırağı; çiy, şebnem; 3) billûr; 4) cam; 5) bardak; şişe; 6) kınında bulunan kılıç ve benzerleri.

âb-ı hurdenî : içilir su, içme suyu.

âb-ı hûrşîd (Güneşin suyu) : 1) güneş ışığı; 2) ebedî hayat veren su. (bkz : âb-ı bekā v.b.).

âb-ı huşk (kuru su) : 1) billûr; 2) cam; 3) cam veya billûr bardak; 4) şişe.

âb-ı İskender : (bkz : âb-ı hayât).

âb-ı işret (işret suyu) : şarap.

âb-ı kâr (işin suyu) : işin parlak gidişi, başarı, refah; nutfe, döl suyu.

âb-ı kebûd (mâvi su) : Çin denizi.

âb-ı kevser : 1) Cennet'teki sulardan biri. 2) **müz.** adına anonim bir edvâr-ı ilm-i mûsıkîde rastlanan makam.

âb-ı la'lî : 1) lâl renkli su; 2) şarap; 3) göz yaşı.

âb-ı lûtf (lûtfun suyu, yağmuru) : lûtufkârlık.

âb-ı meleh : çekirge suyu. (bkz : âb-ı mürgân).

âb-ı Meryem : 1) Meryem suyu, çeşmesi [Hz. Meryem'in doğruluğundan, nâmus ve iffetinden kinâye olarak] ; 2) Hz. Meryem'in doğruluğu ve iffeti; 3) şıra; 4) şarap.

âb-ı mey-gûn : 1) şarap renkli su; 2) şarap; 3) göz yaşı.

âb-ı muallâk : 1) gök; 2) güzellerin çenesi.

âb-ı musaffâ : tasfiye edilmiş, temizlenmiş su, saf su.

âb-ı mün'akid (donmuş su): 1) buz; 2) kılıç, hançer; 3) şişe, billûr. (bkz : âb-ı müncemid).

âb-ı müncemid (donmuş su): 1) buz, kar, dolu, kırağı, çiy; 2) billûr; 3) cam; 4) billûr veyâ cam bardak veyâ şişe; 5) kılıç; hançer, kama.

âb-ı mürde : donuk, akmayan su/durgun su.

âb-ı mürgân : 1. kuşların suyu. 2. [Y.W. Redhouse'a göre] Şiraz civârında bir suyun adı. 3. efsânevî bir çeşme olup; suyu nereye götürülürse götürülsün içinden sığırcık kuşları çıkar ve orada bulunan çekirgeleri yer. [Ferheng-i Ziyâ'ya göre : 1) Şiraz civârında bir gezinti yeridir ki, halk Recep ayında her salı günü eğlenmek için oraya gider; 2) Fars ile Irak arasında bulunan Semirem kasabasında bir pınardır ki bir yere çekirge musallat olduğu zaman o pınardan şişe içine biraz su alarak çekirgelerin bulunduğu yere götürürler, yolda birçok sığırcık kuşları şişeyi götüren kişinin ardına düşer ve çekirgelerin üşüştükleri yere gelince sığırcıklar, çekirgelerin hepsini telef ederler].

âb-ı mürvârîd : 1) inci suyu [aydınlıktan kinâye olarak]; 2) göze su inmek tâbir olunan bir hastalık.

âb-ı nâb (saf su) : şarap.

âb-ı nâfi' (faydalı su) : şarap. (bkz : ebû nâfi').

âb-ı nâr (ateşin/nar suyu) : kırmızı şarap.

âb-ı nârdân : 1) yabâni nar suyu; 2) kırmızı şarap; 3) kan; 4) göz yaşı.

âb-ı neşât (neşe suyu) : menî, mezî.

âb-ı puhte : 1) kaynamış su; 2) et suyu; 3) pelte/umaç aşı.

âb-ı püşt (bel suyu) : 1) menî, nutfe; 2) mundar ilik.

âb-ı rengîn : 1) renkli su; 2) şarap; 3) göz yaşı.

âb-ı revân : 1) akar su; 2) **mec.** hayat.

âb-ı rez, âb-ı rezân (asma kütüğünün suyu) : şarap.

âb-ı rû(y) : 1) yüzsuyu; 2) ırz, nâmus, şeref, haysiyet, yüz aklığı. (bkz : tezellül).

âb-ı rûşen : 1) yüz suyu; 2) ırz, nâmus, şeref, haysiyet.

âb-ı sebük (hafif su) : kolay hazmedilebilir şey.

âb-ı siyâh : 1) siyah su; 2) tûfân; 3) şarap; 4) karasu illeti, glokom.

âb-ı surh : 1) kırmızı su; 2) şarap.

âb-ı sükûn : İran'da yarı kurumuş büyük bir göl ve bu göle dökülen bir ırmağın adı.

âb-ı şakayık : 1) şakayık suyu; 2) şarap; 3) göz yaşı.

âb-ı şeng : (bkz : âb-zen).

âb-ı şengerfî : 1) al renkli su; 2) şarap/kırmızı şarap; 3) göz yaşı/kanlı gözyaşı.

âb-ı şîrîn : tatlı su, şerbet.

âb-ı şor : 1) acı su. (bkz : ücâc); 2) göz yaşı.

âb-ı tarab : 1) inşirâh suyu; 2) şarap, süci.

âb-ı Teberistan : Taberistan veyâ Mazenderan denilen bir dağ tepesindeki pınar. [bir kimse o suya "dur!" derse durur, "ak!" derse akarmış].

âb-ı Teberiyye : Suriye'nin Teberiyye kasabasında, suyu yedi sene akan ve yedi sene kesilen bir pınar imiş.

âb-ı telh : 1) [acı su] şarap; 2) göz yaşı.

âb-ı tîg : kılıcın suyu.

âb-ı yâkut : (yâkut gibi su) : kırmızı şarap.

âb-ı yeh : 1) eriyen buzun suyu; 2) buzlu su.

âb-ı zehre : 1) safra suyu, safra; 2) şarap; 3) şafak ışığı.

âb-ı zer : 1) altın suyu, ince toz hâlinde öğütülüp zamkla suda eritilmiş ve yaldızlama işlerinde kullanılmış olan altın varak; 2) safran suyu; 3) altın renkli şarap.

âb-ı zerd : 1) sarı su; 2) kederden dökülen gözyaşı.

âb-ı zindegânî : (bkz : âb-ı hayât).

âb-ı zindegî : (bkz : âb-ı hayât).

âb-ı zîr-i kah : 1) farkına varılmadan sızan su; 2) gizli veya tanınmayan kabiliyet; 3) entrikacı, mürâî, saman altından su yürüten; 4) dolap, desise, entrika.

âb-ı zülâl : 1) berrak su; 2) billûr; 3) cam.

âb ü dâne : su ve ekmek. (bkz : kısmet, rızk).

âb ü kil : 1) su ve kil (= arz); 2) fânî vücut.

âb ü tâb : 1) güzellik, parlaklık, tazelik. 2) tarz, âdet, yol. 3) Ağustos ayı.

âb عاب (a.i.) : ayıp, nakîsa, kusur. (bkz : ayb).

abâ عباء (a.i) : 1. yünden yapılmış kaba kumaş, aba. 2. bu kumaştan yapılmış bol, geniş giyecek. [mec. dervişlik, şeyhlik]. (bkz : Âl-i abâ).

a'bâ اعبا (a.i.c.): 1. yükler, ağırlıklar. 2. mes'ûliyetler, *sorumluluklar. 3. çift denk veyâ sandık.

âbâ آباء (a.i. eb'in c.) : 1. babalar. 2. gök küreleri, seyyâreler, gezegenler.

âbâ-i kenîsâiyye : kilise ileri gelenleri.

âbâ-i ulviyye : 1. felekler ve gezegenler. 2. yüksek babalar.

âbâ ve ecdâd : atalar, babalar ve dedeler.

ab'âb عبعاب (a.s.) : 1. uzun boylu adam. 2. sözü karnından söyler gibi görünen [adam], **fr. ventriloque.**

âbâb آباب (a.i. ebb'in c.) : otu çok olan yerler, mer'alar, çayırlar.

ab-âbiyyet عبعابـــيت (a.i.) : sözü karnından söylermiş gibi konuşabilme.

a'bâd اعباد (a.i. abd'in c.) : köleler. (bkz : abîd, ibâd).

âbâd آباد (a.i. ebed'in c.) : sonsuz gelecek zamanlar.

âbâd آباد (f.s.) : 1. mâmur, şen, bayındır. 2. f. e. çokluk bildirir. **Şems-âbâd** : güneşi bol olan yer. **Feyz-âbâd** : feyizle dolu olan yer.

âbâdân آبادان (f.s.) : şen, mâmur, bayındır.

âbâdânî آبادانی (f.i.) mâmurluk, şenlik, bayındırlık. (bkz : âbâdî', umrân).

âbâdî آبادی (f.i.) : 1. mâmurluk, bayındırlık, şenlik. 2. Hind'in Devlet-âbâd şehrinde ipekten yapılma bir çeşit ince veya kalın yazı kâğıdı.

abâdile عبادله (a.i. Abdullah'ın c.) : Abdullah adında olan kimseler. [Hz. Muhammed zamânında bu adda 220 kişi vardı]. **Harbü'l-Abâdile** (Abdullahlar harbi) : Abdullah adlı dört kumandanın bulunduğu harb.

âbâft آبافت (f.i.) : gayet şık, sağlam ve kalın kumaş. (bkz : âbeft).

âbâl آبال (a.i. İbil'in c.) develer.

âbâm آبام (f.i.) : 1. kule. 2. gübrelerini toplamak üzere güvercinler için yapılan kule. 3. burçlar mıntakasının bir işareti.

âbân آبان (f.i.) : 1. Güneşin akrep burcuna girdiği Güneş yılının sekizinci ayı. 2. Güneş ayının onuncu günü. 3. eski Acem (İran, Fürs) an'anesine göre, Güneş yılının sekizinci ayında meydana gelen işlerin ilerlemesine

vekil tâyin edildiği farz olunan bir meleğin adı.

âbân-gâh آبانگاه (f.b.i.) : **1.** Güneş yılının onuncu günü. **2.** bu onuncu güne me'mur farzolunan meleğin adı. [eski Fürs inanışına göre o gün yağmur yağarsa erkeklere, yağmazsa kadınlara âit sanılır ve hangi sınıfa âit ise onlar suya girip yıkanırlar ve birbirleriyle su serpişip eğlenirlermiş].

abâ-pûş عباپوش (a.f.b.i.) : **1.** aba giyen, derviş. **2.** rind. **3.** fakir.

âbâr آبار (a.i. bi'r 'in c.) : su kuyuları.

âbâr آبار (f.i.) : hesap defteri.

âbâr-gîr آبارگیر (f.b.s.) : hesap defterlerini tutan, muhâsebeci, *sayman.

âbât آباط (a.i. ibt veyâ ıbıt'ın c.) : koltuk altları.

abb عب (a.i.) : ışık. (bkz : nûr, ziyâ')

abbâs عباس (a.i.) : **1.** arslan. (bkz : esed, gazanfer, şîr). **2.** Peygamberimizin amcalarından, Mekke fethinde Müslüman olan zât.

Abbâsî عباسی (a.s. c. Abbâsiyân, Abbâsiyyûn) : **1.** Hz. Abbâs'a mensûp olan. **2. i.** Emevîler'den sonra kurulan halîfelik. (750- 1258). **3. i.** İran şâhı Abbas tarafından çıkarılan para.

Abbâsiyân (f.i.); **Abbâsiyyûn** (a.i.) عباسیان، عباسیون (Abbâsî'nin c.) : Abbâsî halîfeleri.

âb-bâz آب باز (f.b.s.) : su cambazı.

âb-berîn آب برین (f.b.i.) : nehir, ırmak ve çağlayan kenarlarında suyun şiddetle dökülmesinden meydana gelen içi oyulmuş kovuk.

âb-câme آب جامه (f.b.i.) : su kabı.

âb-çerâ آب چرا (f.b.i.) : kahvaltı.

âb-çîn آبچین (f.b.i.) : ölü yıkayıcıya âit ve ölüyü kurulamaya yarayan peştemal, bez.

abd عبد (a.i.c. ibâd, â'bâd, abîd) : köle, kul. (bkz : bende).

abd-i âsim : günahkâr, suçlu kul.

abd-i müşterâ : para ile satın alınmış köle.

abdü'l-kadîr : **1.** Allah'ın kulu; **2.** erkek adı.

âb-dâde آب داده (f.b.s.) : su verilmiş, sulanmış.

abdâl آبدال (a.i. bedîl'in c.). (bkz : ebdâl).

abdâlân آبدالان (f.i. abdâl'ın c.) : abdallar [bunlar 7, 40, 70 olarak sayılır].

âb-dân آبدان (f.b.i.) : **1.** su kabı, kova. **2.** sidik kavuğu, mesâne.

âb-dâr آبدار (f.b.s.) : **1.** sulu, tâze. **2.** parlak. **3.** sağlam vücutlu. **4.** nükteli. **5.** zarif, güzel. **6.** hoş. **7. i.** su veren hizmetçi.

âb-dendân آبدندان (f.s.) : şaşkın, saf, bön; mağlûp, âciz [kimse].

âb-dest آبدست (f.b.i.) : **1.** namaz vesâire için din icâbına göre el, ağız (bkz: mazmaza), burun (bkz : istinşak), yüz; dirseklere kadar kolları ve aşıkkemiği üstüne kadar ayakları yıkama, kulaklara, boyuna ve başa meshetme (bkz : vuzû'). **2.** el yıkama suyu. **3.** gaita ve idrar çıkarma ameliyesi; gaita; idrar. **4.** paylama, azarlama. [...ini almak, ...ini vermek fiilleriyle kullanılır].

âbdestân, âbdest-dân آبدستان، آبدستدان (f.b.s.): abdest, su ibriği.

âbdest-hâne آبدستخانه (f.b.i.): **1.** aptesâne, ayak yolu, helâ. (bkz : âb-rîz). **2.** abdest alacak yer.

âbdestlik آبدستلك (f.t.b.i.) : bir nevî kısa cübbe.

âb-dih آب ده (f.b.i.) : zariflik ve güzellik veren [süs].

abdü'l-lezîz عبد الذيذ (a.b.i.) : Akdeniz bölgesinde ve Afrika'da yetişen bir ağacın dut kurusuna benzeyen yağlı ve tatlımsı bir meyvası. (bkz : habbü'l-lezîz).

abede عبده (a.s. âbid'in c.) : ibâdet edenler, tapınanlar.

abede-i esnâm, abede-i evsân : puta tapanlar.

âbeft آبفت (f.i.). (bkz : âbâft).

âbek آبك (f.i.) : **1.** sulu, su dolu olan şeyler. **2.** cıva. (bkz : zîbak). **3.** kabarcık denilen sivilce, çıban.

a'bel اعبل (a.s.) : **1.** çok sert [taş]. **2. i.** taşlık dağ.

âb-endâm آب اندام (f.b.i.) : güzel, tenâsüplü endam; güzellik.

âb-endâz آب انداز (f.b.i.) : su mühendisi.

Âber عابر (a.h.i.) : Nûh'un erkek torunu.

aberât عبرات (a.i. abre'nin c.) : göz yaşları.

abes عبث (a.s.) : boş, saçma [şey]. **Abesle iştigal etmek** : boş şeylerle uğraşmak.

abes-gû عبثگو (a.f.b.s.) : boş söz söyleyen, saçma konuşan.

abesiyyât عبثیات (a.i.c.) : işe yaramaz şeyler, saçmalıklar. (bkz : türrehât)

âb-gâh آبگاه (f.b.i.) : **1.** su biriken yer, havuz. **2. anat.** karnın, kaburga kemikleri kıkırdağı

ve kısa kaburgalar altında olan nâhiyesi, boş böğür.

âb-gîne آبگینه (f.b.i.) : **1.** billûr. **2.** şişe, sürâhi; kadeh. **3.** ayna. **4.** elmas. **5.** kılıç; bıçak. **6.** göz yaşı. **7.** sevgilinin kalbi. **8.** şarap.

âb-gîr آبگیر (f.b.i.) : **1.** su biriken yer, havuz. **2.** dokumacı fırçası.

âb-gûn آبگون (f.b.s.) : **1.** suya benzer. **2.** mâvi renk. **3. i.** gök. **4.** parlak [kılıç v.b.]. **5. i.** nişasta.

âb-gûn kafes آبگون قفس (f.b.i.) : gökyüzü.

abher عبهر (a.i.) **1.** nergis çiçeği. **2.** yâsemin. **3.** zerrinkadeh çiçeği. **4.** dolu kap, dolu kadeh.

abherî عبهری (a.s.) : nergis gibi, nergisimsi.

âb-hest آبخست (f.b.i.) : bozulmuş meyva [kavun, karpuz v.b.].

âb-hîz آب خیز (f.b.i.) : çok yükselen su dalgası.

âb-hûn, âb-hûst آبخون، آبخوست (f.b.i.) : **1.** ada. **2.** sel suyunun oyduğu çukur, kovuk. **3.** orman içinde bataklık. **4.** çeşme; su yolu.

âb-hûr, âb-hûrd آبخور، آبخورد (f.b.s.) : **1.** su içmiş olan [kimse]. **2. i.** su ve yemek. **3. i.** günlük yiyecek. **4. i.** nasip, kısmet. **5. i.** kısa bir istirahat için durma. **6. i.** içilecek su kabı. **7. i.** içme suyu bulunan yer.

âb-hurde آبخورده (f.b.s.) : su içen.

âbık آبق (a.s.) : **1.** sebepsiz olarak efendisinin yanından kaçan köle. **2.** cıva. (bkz : âbek, zîbak).

âbî آبی (a.s. ibâ'dan) : çekinen, nazlanan, sakınan; tiksinen.

âbî آبی (f.i.) : **1.** ayva. **2. s.** suda yaşayan ve suda hâsıl olan. **3. s.** açık mâvi.

abîd عبید (a.i. abd'in c.) : kullar, köleler. (bkz : a'bâd).

âbid آبد (a.i.c. : evâbid) : mesel, *yanıltmaç.

âbid عابد (a.s. ibâdet'den. c. : abede; müen. âbide) : ibâdet (kulluk) eden, tapınan (bkz : zâhid) .

âbîd آبید (f.i.) : kıvılcım.

âbid-âne عابدانه (a.f.zf.) : ibâdet edene yakışacak bir sûrette. (bkz : zâhidâne).

âbidât آبدات (a.i. yanlış olarak âbide'nin c.) : anıtlar.

âbidât-ı islâmiyye: islâm medeniyeti anıtları.

âbidât-ı kadîme: ilk çağlardan kalma anıtlar.

âbidât عابدات (a.i. ve s.) : ibâdet eden, inanmış kadınlar.

a'bide اعبده (a.i. abd'in c.) : köleler.

âbide آبده (a.i.c. : evâbid). [âbidât yanlıştır]: yâdigâr kalacak eser, anıt.

âbidevî آبدوی (a.s.) : **1.** âbide gibi, âbideyi andırır, *anıtsal. **2.** çok büyük, **fr. monumental**. (bkz : muazzam).

âbidîn عابدین (a.i. ve s. âbid'in c.) : ibâdet edenler; inanmışlar.

âbil آبل (a.s.) : **1.** koyun, at ve deve gibi hayvanlara iyi bakan [adam]. **2.** çayırda otlayarak suya muhtaç olmayan [hayvan].

âbile آبله (f.i.) : **1.** sivilce, küçük çıban. **2.** su kabarcığı.

âbile-i pistân : meme düğmesi, ucu.

âbile-i rûh-i felek : **astr** . yıldızlar.

âbile-i rûz : Güneş. (bkz : Âftâb, Hurşîd, Mihr, Şems).

abîr عبیر (a.i.) : **1.** bir ilaç terkîbi. [bu terkip; beyaz sandal, sünbül kökü, kırmızı gül, turunç ve iğde çekirdekleri, nârenç gibi güzel kokulu bâzı otlarla bir miktar döğülmüş miskten meydana gelirmiş]. **2.** güzel koku.

âbir عابر (a.s. ubûr'dan. c. : âbirûn, âbirîn) : bir yerden geçen, geçici.

âbirîn , âbirûn عابرین، عابرون (a.s. âbir'in c.). (bkz : âbir).

âbis عابث (a.s.) : alaycı, saygısız.

âbis عابس (a.s.) : asık suratlı, yüzü ekşi [kimse].

âbist آبست (f.s.) : gebe. (bkz : âbistân, âbiste, âbisten).

âbistân آبستان (f.s.) : **1.** gizli, gizleme. **2.** gebe.

âbiste آبسته (f.s.) : **1.** (bkz : âyiştene). **2.** gebe, hâmile.

âbisten آبستن (f.s.) : **1.** gebe. (bkz : hâmile). **2.** dişi.

âbisten-gâh آبستن گاه (f.b.i.) : **1.** gebelik yeri, rahim, döl yatağı. **2.** Dünyâ, âlem.

âbistenî آبستنی (f.i.) gebelik.

âbiş-hor آبشخور (f.i.) : **1.** [hayvan ve insan] sulama yeri. **2.** içme kabı. **3.** günlük yiyecek. **4.** dinlenmek için kısa bir duraklama.

âbişten-gâh آبشتنگاه (f.b.i.) : **1.** gizli yer, gizlenecek yer. **2.** aptesâne (bkz : âbişt-gâh, âbişt-geh).

âbişt-gâh, âbişt-geh آبشتگاه، آبشتگه (f. b.i.) : **1.** gizli yer, gizlenecek yer. **2.** aptesâne.

âbiye آبیه (a.s.) : yüzünü örtü ile örten utangaç kadın veyâ kız.

âbiye عابیه (a.s. müen.) : güzel, zarif [kız].

âb-kâme آبکامه (f.i.) : **1.** Bağdat ve Anadolu'nun bâzı Doğu illerinde yapılan turşu ve salata nevinden bir katık. **2.** ekşi hamurdan pişirilip sirkeye konulan ve turşu yerine kullanılan bir yiyecek; piyaz; salata.

âb-kâr آبکار (f.b.i.) : **1.** sucu, saka. **2.** sâki, kadeh sunucu. **3.** şarap tüccarı. **4.** şarap ayyaşı.

abkarî عبقری (a.s.) : büyük bir ustalıkla işlenmiş kumaşlara sıfat olarak : **ince, çok güzel** mânâsına gelen bu kelime, Yemen'in bir tarafında bulunan ve cinlerin oturduğu sanılan Abkar şehrinin adından alınmıştır.

âb-kend آبکند (f.b.i.) : **1.** dere, su geçidi. **2.** havuz.

âb-keş آبکش (f.b.s.) : **1.** su çeken. **2. i.** delikli kevgir. **3. i.** sucu, saka. **4. i.** sâkî, kadeh sunucu. **5. i.** şarap tiryâkisi.

âb-kûr آب کور (f.b.i.) : lâğım çukuru, pisliğin aktığı yol ve delik.

âblîse آبلیسه (f.i.) tarlayı tohumlayan, ekinci.

âblûc, âblûk آبلوج، آبلوك (f.i.) : "nöbet şekeri" denilen "nebat şekeri".

âb-nâk آبناك (f.b.s.) : **1.** sulu. **2.** ıslak, nemli.

âb-nâme آبنامه (f.b.s.) : su münâsebetiyle yazılan şiir.

âbnûs آبنوس (f.i.) : abanoz denilen sert ve siyah bir ağaç.

abnûsî آبنوسی (f.b.s.) : **1.** abanoz; abanozdan yapılmış. **2.** abanoz gibi [siyah]. **3. i.** abanozcu.

abnûsiyye آبنوسیه (f.a.i.): **bot.** abanozgiller, **fr. ébénacées.**

âb-râh, âb-râhe آب راه، آب راهه (f.b.i.) : su yolu, mecrâ, kanal.

âb-râne آبرانه (f.b.i.) : su yollarına ve borularına bakan mühendis, su mühendisi.

âbrâş آبراش (a.s.) : **1.** alacalı, benekli [at]. **2.** beyaz ve kırmızı alaca renk. **3.** vücudunda sam lekesi bulunan [adam].

abre عبره (a.i.c. : aberât) : göz yaşı. (bkz : âb-zîh[2], dem').

âb-rîz آبریز (f.b.i. ve s.) : **1.** su akıtan. **2.** aptesâne. **3.** ibrik, çirkef çömleği, havruz, lâzımlık.

âbrûd آبرود (f.b.i.) : sünbül; nilüfer.

âbsâl, âbsâlân آبسال، آبسالان (f.i.) : bahçe, pa koru.

âb-seyr آبسیر (f.a.b.s.) : su gibi akan, yürüyü çabuk at.

âb-süvâr آبسوار (f.b.s.) : **1.** su yüzünde yüz **2.** su yüzündeki kabarcık.

âb-süvârân آبسواران (f.b.i.c.) : suyun veyâ şa bın üzerindeki kabarcıklar.

âb-şâr آبشار (f.b.i.) : su şarıltısı, şelâle.

âb-şîb آبشیب (f.b.i.) : dere gibi aşağı akan akıntı, akarsu.

âb-şinâs آب شناس (f.b.i.) : **1.** sudan anlay **2.** su yolcu. **3.** gemi kılavuzu.

abt عبط (a.i.) : **1.** yalan. **2.** şüphe uyandırıcı ‖ reket.

âb-tâb آبتاب (f.b.i.). (bkz : âb ü tâb).

âb-tâbe آبتابه (f.b.i.) : **1.** bahçıvan kovası, ib **2.** Güneş biçiminde yapılan mücevher. (bk âftâbe[2]).

âbû آبو (f.i.) : nilüfer çiçeği.

abûs عبوس (a.s. ubûset'den) : somurtkan.

abûsü'l-vech : suratı asık, asık suratlı.

âb-vend آبوند (f.b.i.) : su kabı, maşrapa, bard

âb-verz آبورز (f.b.s.) : suda meşkeden, suda zen, yüzgeç.

âb-yâr آبیار (f.b.s.) : **1.** sulayan, sulayıcı. **2.** m feyizlendiren, bereketlendiren.

âb-yârî آبیاری (f.b.i.) : **1.** sulayıcılık. **2.** m yardım.

âb-yârî-i himmet : himmet yardımı.

âb-zen آبزن (f.b.i.) : **1.** küçük havuz. **2.** bar (bkz : âb-ı şeng).

âb-zih آب زه (f.b.i.) : **1.** su sızıntısı, su kayn **2.** göz yaşı. (bkz : abre, dem').

âb-zürûft آبزرفت (f.b.s.) : eskimiş, bozulm [kavun, karpuz gibi şeyler].

âc عاج (a.i.) : fildişi, bağa.

âc آج (f.i.) : **bot.** ılgın [ağaç].

acâc عجاج (a.i.) : **1.** bulut. **2.** duman. **3.** toz.

acâfet عجافت (a.i.) : zayıflık, çelimsizlik.

acâib عجائب (a.s. acîbe'nin c.) : çok tuhaf anlaşılmaz.

acâib-i seb'a-i âlem : dünyanın 7 acîb 7 tane şaşılacak şeyi. [**1.** Mısır pirami ri. **2.** Bâbil'de Semiramis'in asma bal leri. **3.** Zeus'un heykeli. **4.** Rodos heyl

5. Efes'te Artemis-Diana ma'bedi. 6. Bodrum' (Halikarnas) da Mosoleus'un türbesi. 7. İskenderiye deniz feneri].

Acâibü'l-Mahlûkat (yaratıkların acâyipliği) : XV. yüzyıl münşîlerinden Yazıcıoğlu Ahmet Bîcan'ın Arapçadan tercüme ettiği, yer, gök ve denizlerdeki garâbetlerden bahseden eseri.

acâibât عجائبات (a.i. acâib'in c.) : 1. acâyip şeyler.2. normale aykırı gelen, yadırganan mahlûkları inceleyen ilim.3. normale aykırı yaratılmış mahlûklar.

acâiz عجائز (a.s. acûz ve acûze'nin c.) : koca karılar.

âcâk آجاك (f.i.) : toprak. (bkz : hâk).

âcâl آجال (a.i. ecel'in c.) : vâdeler, tabiî ömrün sonları, gayetler, ölümler.

acâle اجاله (a.i.). [aslı : icâle'dir]. (bkz : icâle).

acâlet عجالت (a.i.). [aslı : icâlet'dir]. (bkz : icâlet).

acâleten عجالةً (a.zf.) : [aslı : icâleten'dir]. (bkz : icâleten).

a'câm اعجام (a.i. Acem'in c.) : Acemler, Arap olmayan kavimler, İranlılar. (bkz : eâcim).

âcâm آجام (a.i. ecme'nin c.) : meşelik, kamışlık, ağaçlıklar.

âcân آجان (f.i.) : polis.

âcâr آجار (a.i. ecr'in c.) : kirâlar, mükâfatlar.

acc عج (a.i.) : bağırma, na're.

âcc عاج (a.s. müen. âcce) : kalabalık.

accâc عجاج (a.s.) : 1. gürültülü. 2. fırtınalı, rüzgârlı; soyu temiz [at].

âce عاجه (a.s.) bir tâne fildişi.

aceb عجب (a.i.) : acabâ, hayret, gariplik, şaşılacak şey.

a'ceb اعجب (a.s.) : (daha, çok, pek) acâyip, tuhaf ve garip olan.

a'cebü'l-acâib : 1) çok garip ve gülünç olan. (bkz : garîb). 2) Manyas'lı Mahmut'un dîne ve hekimliğe âit eseri.

acebâ عجبا (a.e. acib'den) : şüphe ve tereddüt bildiren edat, acaba. (bkz : âyâ).

a'cef اعجف (a.s.) : ince, zayıf.

a'cel اعجل (a.s.) : pek acûl, çok acele eden.

acele عجله (a.i.) : çabuk, çabukluk. (bkz : isti'câl).

aceleten عجلةً (a.zf.) : çarçabuk. (bkz : ale'l-acele).

acem عجم (a.i.) : harflere nokta koyma.

Acem عجم (a.i.c. : a'câm) : 1. Arap olmayan, Araptan gayri olan kavim. 2. İranlılar.

A'cem اعجم (a.i.c. : eâcim) : Arap kavminden olmayan kimse.

acem-âne عجمانه (a.f.zf.) : Acemlere yakışırcasına.

acem-aşîrân (makamı) عجم عشيران (مقامی) (a.f.b.i.) : **müz.** Türk musikisinde kullanılan şed makamlardan biri. Bu makam çârgâh makamının acem-aşîrân perdesi üzerine nakledilmiş şeklidir. Dominantı çârgâh, tonikası Acemaşîrân perdeleridir.

acem-aşîrân (perdesi) عجم عشيران (پرده سی) (a.f.t.b.i.) : **müz.** aralıkları birbirine müsâvî olmayan 24 dereceli Türk musikisi ses dizisinin kaba çârgâhdan başlamak üzere dördüncü perdesinin adı.

acem-ırak عجم عراق (a.b.i.) : **müz.** adına anonim bir edvarda rastlanan isim.

acemî عجمی (a.s.c. : acemiyân) : 1. tecrübesiz, toy. 2. İranlı.

a'cemî اعجمی (a.f.s.) : 1. Arap olmayan, İranlı. 2. Acemce. 3. beceriksiz [kimse]. 4. dilsiz.

acem-istân عجمستان (a.f.b.i.) : İran ülkesi.

acemiyân عجميان (a.f.b.s. acemî'nin c.) : 1. tecrübesizler, toylar. 2. İranlılar.

acem-kürdî عجم كردی (a.f.b.i.) : **müz.** Türk musıkisinde kullanılan mürekkep bir makamdır. Acem makamını teşkîl eden acem-aşîrân ve uşşak makamları dizilerinin pest tarafına bir kürdî dörtlüsünün katılmasıyla terkip edilmiştir. Makamın melodik seyrinde önce Acem makamının, sonra da kürdî dörtlüsüyle kürdî makamının özelliklerini gösterir.

acem-perestî عجم پرستی (a.f.b.i.) : 1. İran sanat ve edebiyatına karşı düşkünlük ve bu sanat ve edebiyat taraftarlığı. 2. İran taklitçiliği.

acem-pûselik عجم پوسليك (a.f.b.i.) : **müz.** tahmînen iki asırlık bir mürekkep makamdır. Acem mürekkebine, bir pûselik beşlisi ilâvesinden doğmuştur. Bütün pûselikli mürekkep makamlar gibi lâ-dügâh perdesinde durur; pûselik beşlisini inici bir şekilde icrâ ederek karar verir. Acemde olduğu gibi bu-

rada da güçlü perdesi bilhassa re-nevâdır. Donanıma acem gibi bir si için bir koma bemolü konulur; îcâbederse nota içinde acem'deki gibi si bekar ve si küçük mücenneb bemolü, pûselik için ise, sâdece si bekar ilâve olunur.

acem-rast عجم راست (a.f.b.i.) : **müz.** adına Kırşehirli Yusuf'un edvarında (XV. yy.) rastlanan makam.

acem-uşşak عجم عشاق (a.b.i.) : **müz.** adına Müstakimzâde Süleyman'ın dergisinde (XVII. yy.) rastlanan makam.

acem-zir-keşîde عجم زیر کشیده (a.f.b.i.) : **müz.** adına Kırşehirli Yusuf'un edvarında (XV. yy.) rastlanan makam.

Âcer آجر (a.h.i.) : İsmâil Peygamber'in anası. (bkz : Hâcer).

âcer, âcir, âcürr آجر، آجر، آجر (a.i.) : tuğla, kiremit.

a'cez اعجز (a.s. âciz'den) : çok âciz ve kudretsiz.

aceze عجزه (a.f. âciz'in c.) : düşkünler, güçsüzler, beceriksizler, zayıflar.

âcî عاجی (a.s.) : **1.** fildişinden yapılmış, fildişine âit. **2.** fildişi satıcısı, işçisi.

acîb عجیب (a.s. aceb'den) : tuhaf.

acîbü'l-kıyâfe : kılığı kıyâfeti tuhaf olan. (bkz : garip).

âcib عاجب (a.s. aceb'den) : şaşılacak şey.

acîbe عجیبه (a.i.) : şaşılacak şey.

acîbe-i hilkat : hilkat acîbesi, anormal yaradılmış. (bkz : u'cûbe).

âcil آجل (a.s. ecel'den. müen. "âcile") : vâdeye bağlı, vâdesi geldiğinde yapılacak olan, *ertelenmiş.

âcil عاجل (a.s. acele'den) : acele eden, acele, gecikmez.

âcil-âne عاجلانه (a.f.zf.) : **1.** acele edene âit. **2.** şimdiki zamana âit.

âcilen آجلاً (a.zf. ecel'den) : sonradan, geç, vâdesi geldiğinde yapılmak üzere.

âcilen veyâ **âcilen** : er veyâ geç.

âcilen عاجلاً (a.zf. acele'den) : tezelden, gecikmeden. (bkz : müsta'celen).

acîn عجین (a.s.) : yoğurulmuş şey, hamur, mâcun. **Lahm-i acîn** : yoğurulmuş, mâcunlaşmış et, lâhmacun.

âcin آجن (a.s.) : rengi ve tadı değişmiş, bozulmuş pis su.

acînî عجینی (a.s.) : **1.** hamur gibi, hamur, mâcun kıvâmında. **2. kim.** hamurumsu, **fr. pateux.**

acîniyyet عجینیت (a.i.) : hamur, mâcun hâlinde olma.

âcir آجر (a.s. ecr'den) : elindekini bir başkasına kirâlayan.

âcîş آجیش (f.i.) : üşüme.

aciz عجز (a.i.) . (bkz : acz).

âciz عاجز (a.s. acz'den. c. âcizân) : **1.** eli ermez, beceriksiz, kabiliyetsiz. **2.** zayıf, güçsüz.

âcizân عاجزان (a.s. âciz'in c.) : âcizler.

âciz-âne عاجزانه (a.f.zf.) : beceriksizcesine; alçak gönüllülükle .

âcizî عاجزی (a.f.i.) : **1.** kabiliyetsizlik, beceriksizlik. **2.** tevâzu, alçakgönüllülük.

âcizî عاجزی (a.f.s.) : fakir, alçakgönüllü kimseye âit, yânî "benimki".

âciziyyet عاجزیت (a.i.) : **1.** beceriksizlik, kabiliyetsizlik. **2.** fakirlik; tevâzu.

acmiyy عجمی (a.s.) : akıllı, anlayışlı, ince fikirli.

acn عجن (a.i.) : mâcun kıvâmına getirme, yoğurma.

acûl عجول (a.s.) : aceleci, içi dar.

acûl-âne عجولانه (a.f.zf.) : acele edene yakışır sûrette.

acûz, acûze عجوز، عجوزه (a.i.) : kocakarı, **mec.** cadı karı. (bkz : pîre-zen).

âcül آجل (f.i.) : geğirme.

âcür آجر (a.i.) : **1.** tuğla. **2.** kiremit. **3.** kerpiç. (bkz : âcer).

âcürî آجری (a.i.) : tuğlacı, kiremitçi.

âcü's-sinn عاج السن (a.b.i.) : **biy.** fildişi, **fr. ivoire.**

acz عجز (a.i.) : **1.** beceriksizlik. **2. ed.** düz yazıda bir fıkranın son cümlesi. **3.** manzumede beytin ikinci *dizesinin son yarısı.[zıddı : sadr].

acz-i ikdâm : uğraşıp da bir şey yapamama. (bkz : aciz).

âçâr آچار (f.s.) : **1.** katılmış, karıştırılmış, birleştirilmiş [turşu, tarator, salata ve benzerleri gibi şeyler]. **2.** inişli yokuşlu, düz olmayan [yer]."Gencîne-i güftâr" adlı Farsça - Türkçe lûgatte kelimenin Türkçe olduğu bildirilmektedir.

Âd عاد (a.h.i.) : çok eskiden Yemen taraflarında bulunan ve Hud Peygamber tarafından îmâna getirilemediği için Allah tarafından yok edildiğine inanılan bir kavmin adı.

âd عاد (a.i.c.) : âdetler.

a'dâ اعدى (a.s.) : en zâlim, pek gaddar.

a'dâ' اعداء (a.i. adû' ve adüvv'ün c.) : düşmanlar, yağılar.

a'dâ-yı dîn : din düşmanları.

âdâb آداب (a.i. edeb'in c.) : **1.** terbiyeler, utanmalar. **2.** usuller, yollar, kaideler.

âdâb-ı asr : zamânın usulleri.

âdâb-ı muâşeret : içtimâî yaşayış bilgisi, usulleri.

âdâb-ı mutâvaat : itâat usulleri.

âdâb-ı münâzara : konuşma kaideleri.

âdâb-ı umûmiyye : umûmî ahlâk kaideleri.

âdâb ve erkân : yol iz, yöntem, sıra saygı.

a'dad اعضد (a.s.) : kolu ince, kısa kollu [adam].

a'dâd اعداد (a.i. aded'in c.) : sayılar.

a'dâd-ı asliyye : **gr.** *asal sayılar.

a'dâd-ı kesriyye : **gr.** kesir sayıları.

a'dâd-ı mütebâyine : **mat.** *asal sayılar (aralarında).

a'dâd-ı rütbiyye : **gr.** sıra sayıları.

a'dâd-ı tevzîiyye : **gr.** üleştirme sayıları.

a'dâd اعضاد (a.i. adad ve adud'un c.) : **1.** sâidler, bâzular, kollar. **2.** havuz kenarındaki büyük ve düz taşlar, duvarlar.

adâhî اضاحى (a.i. udhiyye'nin c.) : kurbanlar.

adâhik اضاحك (a.s. udhûke'nin c.) : gülünecek şeyler, latîfeler, şakalar.

âdâk آداك (f.i.) : ada. (bkz : cezîre).

adakk ادق (a.s.) : (daha, en veyâ çok) dakik, ince.

a'dâl اعدال (a.i. ıdl'ın c.) : **1.** denkler. **2.** eşitler, müsâvîler.

adalât عضلات (a.i. : adale'nin c.) : *kaslar.

adalât-ı inebiyye : **anat.** gözbebeği *kasları.

adalât-ı mücevvefe : **anat.** kalb *kasları.

adale عضله (a.i. c. adalât) : vücutta hareketleri yapan sinirli etler, *kas.

adale-i cebhiyye : **anat.** alın *kası.

adale-i cildiyye-i unk : **anat.** boyun deri *kası. **fr. platysma.**

adale-i dâliyye : **anat.** delta *kası, **fr. muscle deltoïde.**

adale-i fahziyye : **anat.** uyluk *kası.

adale-i hıyâtiyye : **anat.** terzi *kası, **fr. muscle couturier.**

adale-i hicâb-ı hâciz : **anat.** diyafram *kası.

adale-i kalb : **anat.** yürek *kası.

adale-i madgiyye : **anat.** çiğneme *kası.

adale-i medâriyye : **anat.** çevre *kası, **fr. muscle orbiculaire.**

adale-i melsâ : **anat.** yalız *kas, **fr. muscle lisse.**

adale-i muassıra : **anat.** büzücü, *büzgen *kas, **fr. muscle sphincter.**

adale-i mudhike : **anat.** güldürücü *kas.

adale-i muhattata : **anat.** çizgili *kas.

adale-i mukabile : **anat.** *karşıt *kas, **fr. muscle opposant.**

adale-i muştiyye : **anat.** *tarak kası *kas, **fr. muscle pectiné.**

adale-i mürabba'-ı münharife : **anat.** *yamuk *kas, **fr. muscle trapèze.**

adale-i müsennene : **anat.** dişli *kas.

adale-i na'liye : **anat.** *nalınsı *kas.

adale-i rahmiyye : **anat.** dölyatağı kası.

adale-i sadriyye : **anat.** göğüs *kası.

adale-i savtiyye : **anat.** ses *kası, **fr. muscle vocal.**

adale-i seddâdiyye : **anat.** tıkayıcı kas, **fr. muscle obturateur.**

adale-i tev'emiyye-i sâkıyye : **anat.** baldır *ikizkası, **fr. muscle gastrocnémien.**

adale-i zâtü'r-rüûs-i selâse : **anat.** üç başlı *kas.

adâlet عدالت (a.i.) : **1.** hakka riâyetkârlık, hak tanırlık, haklılık, doğruluk. (bkz : adl, dâd). **2.** kadın adı.

adâlet emri : **tar.** ahâliye zulüm ve taaddî edilmemesi hakkında sadrâzam tarafından vâlîlere yazılan emir.

adâlet-kâr عدالتكار (a.f.b.s.) : âdil, adâletli, (bkz : adâlet-penâh).

adâlet-kâr-âne عدالتكارانه (a.f.zf.) : adâletlicesine.

adâlet-kârî عدالتكارى (a.f.i.) : âdillik.

adâlet-penâh عدالتپناه (a.f.b.s.) : adâletli. (bkz : adâlet-kâr).

adalî عضلی (a.s.) : adaleli, sinirli ete mensup, *kaslarla ilgili.

adall اضل (a.s. dalâl'den) : **1.** doğru yoldan pek uzak olan, çok sapıtmış bulunan, çok fenâ yol tutmuş olan. **2.** pek çok hatâda bulunan.

adâmet عدامت (a.i.) : ahmaklık, akılsızlık.

adarr اضر (a.s.) : en zararlı. (bkz : azarr).

adarr-ı müskirât : içkilerin en zararlısı.

a'dâs اعداس (a.i. ades'in c.) : mercimekler.

âdât عادات (a.i. âdet'in c.) : âdetler, görenekler, usuller, tabîatlar, alışkanlıklar.

âdât-ı medeniyyet : medeniyet âdetleri, usulleri.

âdât ü ahlâk : **sosy.** töre, **fr. moeurs.**

adâvet عداوت (a.i.) : düşmanlık, yağılık. (bkz : buğz).

add عد (a.i.) : **1.** sayma, sayılma. **2.** îtibâr etme, edilme.

add etmek : **1)** saymak; **2)** îtibâr etmek.

addâr عدار (a.i.) : denizci, gemici tâifesi.

âde عاده (a.i.) : âdet kelimesinin Arap kaidesine göre yapılan mürekkep kelimelerdeki şekli : fevka'l-**âde**; ale'l-**âde**.. gibi.

aded عدد (a.i.c. a'dâd) : sayı.

aded-i âsam : **mat.** *oransal sayı, **fr. nombre rationnel.**

aded-i aslî : **mat.** asıl sayılar. **aded-i âşârî** : **mat.** ondalık sayılar.

aded-i ferd : **mat.** tek sayı.

aded-i gayr-i muntak : **mat.** *orandışı sayı, **fr. nombre irrationnel.**

aded-i hakikî : **mat.** gerçek sayı.

aded-i kesrî : **mat.** kesir sayıları.

aded-i menfî : **mat.** negatif sayı.

aded-i mevhûm : **mat.** *sanal sayı.

aded-i muntak : **mat.** rasyonel sayı.

aded-i müretteb : **sosy.** tamsayı.

aded-i müsbet : **mat.** pozitif sayı.

aded-i rütbî : **mat.** sıra sayıları.

aded-i rüûs : **fer.** şahısların adedi. [bir kimse vefat edip yalnız üç kızı kalsa mes'elenin mahreci aded-i rüûsuna göre "üç" olur.]

aded-i silsile-i ale'l-vilâ : **mat.** aritmetik dizi.

aded-i tâmm : **mat.** tamsayı.

aded-i tevzîî : **mat.** üleştirme sayıları.

adeden عددا (a.zf.) : sayı bakımından, sayıca.

adedî, adediyye عددی، عددیه (a.s.) : adede mensup, adetle ilgili.

adediyyât عدديات (a.i. adedî'nin c.) : **1.** adetle ilgili şeyler. **2. fık.** sayılan şeyler.

adediyyât-ı mütefâvite : **huk.** fertleri arasında pahaca fark bulunan ve sayılabilen şeyler. [karpuz ve kavun gibi].

adediyyât-ı mütekaribe : **huk.** fertleri arasında pahaca fark olmayan ve sayılabilen şeyler [yumurta ve ceviz gibi].

a'del اعدل (a.s. âdil'den) : (daha, pek, en) adâletli, çok doğru.

a'delü'l-âdilîn (âdillerin en adâletlisi) : Allah.

adem عدم (a.i.) : yokluk, bulunmama.

adem-i basîret : basîretsizlik, görüşsüzlük.

adem-i dikkat : dikkatsizlik.

adem-i emniyet : güvensizlik.

adem-i ifâ : yerine getirememe, yapamama.

adem-i ihtimâl . olamamazlık.

adem-i iktidâr : **1)** güçsüzlük, gücü yetmezlik. **2)** intiazsızlıktan doğan bir hastalık, **fr. impuissance.**

adem-i imkân : imkânsızlık, olamazlık.

adem-imtizâc : birleşmezlik, geçimsizlik, geçinemezlik, bağdaşmazlık.

adem-i inkıtâ : kesilmezlik.

adem-i inzibât : *yasavsızlık.

adem-i irtibât : **mant.** ayrıklık, **fr. disjonction**

adem-i istikrâr : bir halde durmazlık.

adem-i istimâ' : **huk.**dâvânın dinlenmemesi.

adem-i iştihâ : iştahsızlık.

adem-i itâat : itâatsizlik.

adem-i ihtilâf : anlaşmazlık, uyuşmazlık.

adem-i i'timâd : güvensizlik.

adem-i kabûl : kabul etmeme.

adem-i kifâyet : yetmezlik.

adem-i levn : **biy.** *akçınlık, **fr. albinisme.**

adem-i lüzûm : gereksizlik.

adem-i merkeziyyet : bir merkezden değil her teşekkülün kendi kendini idare etmesi.

adem-i mes'ûliyyet : mes'ûliyetsizlik, *sorumsuzluk.

adem-i mevcûdiyyet : yokluk.

adem-i mutâbakat : uymazlık, uyuşmazlık.

adem-i muvâfakat : râzı olmayış.

adem-i muvaffakiyyet : muvaffakiyetsizlik, başarısızlık.

adem-i müdâhale : karışmamazlık.

adem-i müsâade : müsâadesizlik, izinsizlik; darlık.

adem-i müsâvât : *eşitsizlik.

adem-i nezâfet : pislik, kirlilik.

adem-i riâyet : riâyetsizlik, saygısızlık.

adem-i salâhiyyet : *yetkisizlik.

adem-i sebât : sebât etmeyiş, çabuk bıkıp usanma, direnmezlik.

adem-i tâbiiyyet : **sosy.** *bağımsızlık.

adem-i ta'kip : **huk.** *kovuşturmazlık.

adem-i tecâvüz : saldırmazlık.

adem-i te'diye : ödememe.

adem-i tenâzur : **kim.** *bakışımsızlık, simetrisizlik.

adem-i temyîzü'l-elvân : **astr.** renk indisi, **fr. indice de couleur.**

adem-i teslîm : **eko.** bir evrakın, bir vesîkanın verilmesi icâbeden kimseye veyâ yere verilmemiş olması.

Âdem آدم (a.h.i.) : **1.** dünyâdan ilk yaratılan adam. **2.** ilk peygamber. (bkz : ebü'l-beşer). **3.** (f.c. âdemân) : adam.

adem-âbâd عدم آباد (a.f.b.i.) : yokluk diyârı, ölüm.

âdemân آدمان (a.i. âdem'in c.) : âdemler, adamlar.

âdem-hâr آدم خوار (a.f.b.s.) : insan yiyici.

âdemî آدمی (a.f.s.c. : âdemiyân) : âdemoğlu.

ademî, ademiyye عدمی، عدمیه (a.s.) : ademle, yoklukla ilgisi olan, ölüm hakkında.

âdemiyân آدمیان (a.f.i. âdemî'nin c.) : âdemoğulları, insanlar, adamlar.

âdemiy-âne آدمیانه (a.f.zf.) : adamca, erkekçe, cesurca.

âdemiyyet آدمیت (a.i.) : **1.** adamlık, insanlık. **2.** adamlık, nâmuslu adama yakışır hal.

âdem-küş آدم کش (a.f.b.s.) : adam öldüren.

âdem-pîrâ آدم پیرا (a.f.b.s.) : olgun, bilgili adam.

âder آدر (a.s.) : kasığı çıkık [adam].

âder آدر (f.i.) : ateş. (bkz : âzer).

ades عدس (a.i.c. : a'dâs) : mercimek [hubûbattan].

adese عدسه (a.i.c. : adesât) : **1.** mercimek. **2.** mercek. **3.** dürbün, gözlük vesâire yapmaya yarayan mercimek biçimindeki cam.

adese-i ayniyye : **fiz.** gözleme merceği, **fr. oculaire.**

adese-i mer'iyye : **fiz.** nesne, cisim merceği, **fr. objectif.**

adese-i mütekarib : **fiz.** *yakınsak mercek, **fr. lentille convergente.**

adesî عدسی (a.s.) : ades'e, mercimeğe benzeyen nesne.

âdet عادت (a.i.c. : âdât) : **1.** görenek, usul, tabîat, alışkanlık. âdetullah: Tanrı töresi. **2.** vergi, rüsum.

âdet-i ağnâm : koyun ve keçiden alınan resim.

âdet-i gulâmiyye : işlerin görülmesi için kullanılan adamların masrafları karşılığı olarak alınan resim.

âdetâ عادتا (a.zf.) : bayağı, basbayağı, enikonu.

âdeten عادةً (a.zf.) : âdet olarak, görenek sûretiyle.

adevân, adv عدوان، عدو (a.i.) : hızla koşma.

adgâs اضغاث (a.i. dags'ın c.) : rüyâ teşevvüşâtı, karışıklıkları. ["adgâs ü ahlâm : karışık rüyâlar tarzında kullanılır"].

adhâ اضحا (a.i.c.) : kurbanlar. **Îd-i adhâ** : Kurban bayramı.

adham اضحم (a.s.) : iri yapılı [adam].

âdî عادی (a.s.) : **1.** bayağı, aşağı, değersiz. **2.** âdet olan.

adîd عضیض (a.i.) : **1.** bir ısırımlık şey, lokma. (bkz : adûd). **2.** ısırma. **3.** arkadaş. **4.** hasım.

adîd, adîde عدید، عدیده (a.s.) : çok, bir çok. **emsâl-i adîde** : bir çok benzerler.

adîl عدیل (a.s. adl'den) : eşit, eş, müsâvî.

âdil, âdile عادل، عادله (a.s. adl'den) : **1.** doğruluk gösteren. **2.** doğru. (bkz: dâd-güster). **Şâhid-i âdil** : adâletli, doğru şâhit, tanık. **Âdil-şâhî** : **g. s.** güzel sanatlarda kullanılan bir kâğıt cinsi [tezhip, hat, minyatür v.b. için]. **Hükûmet-i âdile** : her işinde adâlet, doğruluk bulunan hükûmet. **3. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

âdil-âne عادلانه (a.f.zf.) : adâletliye yakışır bir şekilde, doğrulukla.

âdilî عادلی (a.f.i.) : adâlet, doğruluk.

adîm عديم (a.s. adem'den) : yok olan.

adîmü'l-imkân : imkânsız, olamaz.

adîm ü heder (eylemek) : yok etmek, ziyân etmek.

adîmetü'l-cenâh : **zool.** Yenizelanda'da yaşamakta olan bir kuş, apteriks.

adîmetü'l-ercül : **zool.** ayaksızlar, **fr. apodes.**

adîmetü't-tüveyc : **bot.** *taçsızlar, **fr. apetales.**

adîmü'n-nazîr عديم النظير (a.b.s.) : eşi olmayan, eşsiz.

âdîne آدينه (a.i.) : cuma günü.

âdîş آديش (f.i.) : ateş.

âdiyât عاديات (a.i. âdiye'nin c.) : her zaman olagelen, alışılmış şeyler.

âdiyât-ı umûr : günlük, ufaktefek, değersiz işler.

âdiyen عادياً (a.zf.) : **1.** bayağı, basbayağı. **2.** her zamanki gibi.

âdiyye عاديه (a.s.) : îtiyat edilmiş, alışılmış. **Eyyâm-ı âdiyye** (alışılmış günler) : tatil veyâ bayram günlerinin dışında kalan günler. **Mahâkim-i âdiyye** : ceza mahkemelerinin dışında kalan mahkemeler.

âdiyyet عاديت (a.i.) : âdîlik, aşağılık, bayağılık.

adl عدل (a.i.) : doğruluk. (bkz : adâlet, dâd) .

adlâ' اضلاع (a.i. dıl'ın c.) : **1.** kaburgalar. **2. mat.** geometrik şekillerin kenarları. **Zü'l-erbaati'l-adlâ'** : dörtgen. **Zü'l-kesîri'l-adlâ'**: poligon, *çokgen. **Müselles-i-mütesâvi'l-adlâ** : *eşkenar üçgen. **3.** [Arapçada] sayı kökleri.

adlî عدلى (a.s.) : **1.** adâlete mensup, adâletle ilgili. **Hâtâ-yi adlî** : adâlet yanlışı, yanlış hüküm. **2.** II. Mahmud'un lâkabı. [şiirlerinde kulandığı Adlî mahlâsı münâsebetiyle].

Adlî عدلى (a.i.) : II. Sultan Bayezid'in şiirdeki mahlâsı.

adliyye عدليه (a.i.) : mahkeme yargılama işleriyle uğraşan dâire.

adl-penâh عدلپناه (a.f.b.i.) : adâletin barındığı yer, adâlete sığınan kimse.

adn عدن (a.i.) : **1.** ikametgâh. **2.** cennet. (bkz : firdevs).

âdrahş آدرخش (f.i.) : **1.** şimşek. **2.** yıldırım. **3.** gök gürültüsü. (bkz : azrahş).

adrâs اضراس (a.i. dırs'ın c.) : dişler, bilhassa arka dişler.

âdreng آدرنگ (f.i.) : mihnet, sıkıntı, keder.

adû عدو (a.i.c. : a'dâ') : düşman, yağı. (bkz : adüvv).

adud عضد (a.i.c. a'dâd) : **1.** kol, pazı. **2. s.** yardımcı, arka.

adudu'd-devle : devlet adamlarının bâzılarının lâkabı.

adûd عضوض (a.i.) : **1.** ısırımlık, bir lokma. (bkz : adîd). **2. s.** acıklı, ıztırap verici [hal]. **3. s.** zâlim.

adudî, adudiyye عضدى، عضديه (a.s.) : kol, pazı kemiği ile ilgili.

adüvv عدو (a.i.c.: edâdî): düşman, yagı, hasım.

adüvv-i cân : can düşmanı. (bkz : adû).

âdyende آدينده (f.i.) : eleğimsağma [alâim-i semâ], gökkuşağı. (bkz : âfendâk, kavs-i kuzah).

afaf , afâfet عفاف، عفف (a.i.) : **1.** afiflik, temizlik, temiz olma. **2.** fenâlıktan, günâh işlemeden kaçınma.

afâif عفائف (a.i. : afife'nin c.) : iffet sâhibi, nâmuslu, şerefli kadınlar.

âfâk آفاق (a.i. ufk'un c.) : ufuklar, gök kenarları, gökle yerin birleşir gibi göründüğü yerler. **mec.** görüş ve dönüş sınırları. [zıddı : enfüs].

âfâk-ı rûh : rûhun ufukları.

âfâk-gîr آفاقگير (a.f.b.s.) : ufukları tutmuş, dünyâya, her tarafa yayılmış.

âfâkî آفاقى (a.s.c. : âfâkıyyât) : **1.** havâî, dereden tepeden söz. **2.** objektif, *nesnel. **3.** Mekke'ye yalnız hac için giden veyâ Mekke'den ayrılan kimse, yabancı.

afallâhü anh عفى الله عنه (a.cü.) : Allah onu affetsin!

afâret عفارت (a.i.) : şeytânî, kötü, ifritçe niyet.

afârît عفاريت (a.i. ifrît'in c.) : şeytanlar; kurnazlar.

âfât آفات (a.i. âfet'in c.) : belâlar, musîbetler.

âfât-ı semâviyye : semâ âfetleri.

afen عفن (a.i.) : çürüme.

âfend آفند (f.i.) : kavga, dövüş, savaş ["âfendîden" masdarından].

âfendâk آفنداك (f.i.) : eleğimsağma [alâim-i semâ], al-yeşil kuşak. (bkz : âdyende, kavs-i kuzah).

a'fer اعفر (a.s.) : pek ak. (bkz : ebyaz).

âferîde آفريده (f.s.c. : âferîdegân) : yaratılmış, mahlûk, yaratık.

âferîde-gâr, âferîd-gâr آفريدگار، آفريدگار (f.b.s.i.) : yaratan, yaratıcı, Tanrı.

âferîde-gârî , âferîd-gârî آفريدگارى، آفريدگارى (f.b.i.) : Tanrılık.

âferîn آفرين (f.i.) : beğenme, alkış, yaşa, varol, bravo.

-âferîn آفرين (f.s.) : yaratan, yaratıcı. [yaratmak mânâsına gelen Farsça âferîden masdarından].

âferînende آفريننده (f.b.s.) : **1.** yaratıcı. **2.** yaratan.

âferîn-hân آفرين خوان (f.b.s.) : "âferin" diyen. (bkz : şâbâş-hân, tahsîn-hân).

âferînîş آفرينش (f.i.) : **1.** yaratma. **2.** yaratılış ve bütün mahlûklar.

a'fet اعفت (a.s.) : **1.** solak. **2.** pek akılsız [adam]. **3.** en güç şey.

âfet آفت (a.i.c. : âfât) : **1.** büyük felâket, belâ, (bkz : adûd[2]). **2. mec.** çok güzel insan.

âfet-i âb (su âfeti) : su kızı, deniz kızı.

âfet-i cân : 1) canın belâsı, can belâsı; 2) güzel, dilber.

âfet-i cân-ı cihân : cihânın canının belâsı.

âfet-i devrân : âşıkların güzeller için kullandıkları bir tâbir.

âfet-nümûn آفت نمون (f.b.s.) : felâket, belâ gösteren.

âfet-resân آفت رسان (a.b.s.) : belâ getiren, musîbet eriştiren.

âfet-zede آفتزده (a.f.b.s.) : musîbet görmüş, belâya uğramış, mahvolmuş.

âfetzede-gân آفتزدگان (a.f. âfet-zede'nin c.) : belâya uğramışlar, mahvolmuşlar.

aff عف (a.i.) : iffet, nâmus.

aff عف (a.s.) : iffetli [kadın].[müen."affe"].

âfî عافى (a.s.) : **1.** silen. **2.** silinmiş. **3.** affeden, bağışlayan. (bkz : âmürz, âmürzâ). **4.** affedilmiş, bağışlanmış. **5.** yalvaran [müen."âfiye"].

afîf عفيف (a.s.) : iffetli, nâmuslu, temiz. [müen. "afife"].

afîf-âne عفيفانه (a.f.zf.) : temiz olarak, temizce, tertemiz.

afîk عفيك (a.s.) : çok aptal.

âfik آفك (a.s.) yalancı.

âfil آفل (a.s. ufûl'den) : **1.** ufûl eden, gurûb eden, batan [Güneş, yıldız]. (bkz : garib). **2.** görünmez olan, kaybolan.

afir عفر (a.s.) : çok kötü niyetli.

âfiyet عافيت : **1.** sağlık, esenlik. **2.** Başyazarı Avanzâde M. Süleyman olan ve İstanbul'da yayımlanmış haftalık tıp ve sağlık gazetesi.

iâde-i âfiyet : hastalığı geçirme. (bkz : selâmet, sıhhat).

âfrâze آفرازه (f.i.) : **1.** aydınlık, ışık. **2.** mum veyâ kandil fitili. (bkz : âfrûze).

âfrûşe آفروشه (f.i.) : un helvası. (bkz : efrûşe).

âfrûze آفروزه (f.i.). (bkz : âfrâze).

afs عفص (a.i.) : **1.** mazı denilen tâne. **2. s.** kekre.

âf-tâb آفتاب (f.b.i.) : **1.** Güneş. (bkz : Hurşîd, Mihr, Şems). **2.** Güneşin ışığı. **3. s.** güzel [kadın]. **4.** güzel yüz. (bkz : mâh-cemâl). **5.** şarap.

Âftâb-ı Kureyş, Âftâb-ı Kureyşî : Peygamber efendimiz.

âftâb-ı mağribî : kılıç.

âf-tâbe آفتابه (f.i.) : **1.** su kabı. (bkz : âftâve). **2.** Güneş biçiminde yapılan mücevher. (bkz : âb-tâbe[2]).

âftâb-gerdân آفتاب گردان (f.b.i.) : **1.** Güneşten korunmak için giyilen başlık. **2.** avcı kulübesi.

âftâb-gerdek آفتاب گردك (f.b.i.) : **1.** ayçiçeği. **2. zool.** kaya keleri.

âftâb-gerdiş آفتاب گردش (f.b.i.) : **1.** yer yüzü. **2. s.** dâimâ Güneş gören yer. **3. zool.** kaya keleri. (bkz : âftâb-perest [4]).

âftâb-gîr آفتاب گير (f.b.i.) : **1.** şemsiye. **2.** güneşli yer.

âftâbî آفتابى (f.i.) : **1.** tente, güneşlik, şemsiye. **2. s.** Güneşe ait.

âftâb-iştihâr آفتاب اشتهار (f.a.b.s.) : büyük ve pek meşhur adam.

âftâb-perest آفتاب پرست (f.b.s.) : **1.** Güneşe tapan. **2. i.** nilüfer çiçeği. **3. i.** ayçiçeği. **4. i. zool.** kaya keleri. (bkz : âftâb-gerdiş).

âftâb-rû[y] [ی]روآفتاب (f.b.s.) : **1.** Güneş yüzlü, yüzü Güneş gibi parlak. **2.** sevimli, dilber. **3.** Güneşe karşı olan [yer].

âftâb-ruh رخ آفتاب (f.b.s.) : Güneş yanaklı [güzel].

âftâb-süvâr سوار آفتاب (f.b.s.) : sabahları erken kalkan, gün doğmadan uyanmak âdetinde bulunan [kimse].

âftâve آفتاوه (f.i.) : su kabı. (bkz : âftâbe).

âfûr عافور (a.i.) : belâ kasırgası.

afüvv عفو (a.s.) : merhametli, dâimâ affeden, suç bağışlayan [Allah].

afv عفو (a.i.) : **1.** suçunu bağışlama. **2.** özür dileme. **3.** birini vazîfesinden uzaklaştırma.

aff-ı husûsî : **huk.** küçük bağış.

aff-ı umûmî : **huk.** büyük bağış.

afv ani'l-cerâha : **huk.** bir kimsenin kendisini "kısas" veyâ "diyet"i gerektiren bir şekilde yaralayan şahsa karşı mâlik olduğu "kısas" veyâ "diyet" veyâ "hükûmet-i adil" hakkından vazgeçmesi.

afv ani'l-cinâye : **huk.** kendisine karşı kısası ve diyeti gerektiren bir cinâyet işlenilen kimsenin veyâ bu hususta velîsinin kısas veyâ diyet hakkından vazgeçmesi.

afv ani'l-kat' : **huk.** bir uzvu kesilmiş olan kimsenin bu sebeple mâlik olduğu kısas veyâ diyet hakkından vazgeçmesi.

afv ani'l-kısas : **huk.** kendisine karşı cinâyet işlenen kimsenin veyâ bu hususta velîsinin kısas hakkından vazgeçmesi.

afv ani'ş-şecce : **huk.** baş veyâ yüz yaran suçlu üzerine lâzım gelen kısas veyâ diyet veyâ hükûmet-i adil hakkından başı yarılan kimsenin vazgeçmesi.

âgâh, âgeh آگاه، آگاه (f.s.c. : âgâhân) : **1.** bilgili, haberli, uyanık. **2.** [birincisi] erkek adı.

âgâh-ân آگاهان (f.s. âgâh'ın c.) : âlimler, bilgililer, *bilginler.

âgâhî, âgehî آگاهی، آگهی (f.i.) : âgâhlık, haberli ve uyanık olma.

âgal آغال ("ga" uzun okunur. f.i.) : **1.** darıltma, kışkırtma. **2.** ağıl. **3.** arı kovanı. **4.** çiğnemeden yutma.

âgaliş آغالش ("ga" uzun okunur. f.i.) : kışkırtma, saldırmağa kışkırtma.

âgande آغنده (f.s.) : **1.** yastık, minder, sucuk gibi zorla doldurulmuş şey. (bkz : âgen, âgene). **2.** bir nevi zehirli böcek.

âganî آغانی ("ga" uzun okunur. ugniyye'nin c.). (bkz : eganî).

agarr اغر (a.s. gurre'den) : **1.** kendini çok beğenmiş. **2.** beyaz. **3.** alnında beyaz beneği, akıtması olan [at]. **4.** asîl, âlîcenap. **5.** çok sıcak [gün].

agarrü'l-eyyâm : en sıcak gün.

âgaşte آغشته (f.s.) : **1.** bulaşmış. **2. i.** başlangıç.

agavât آغاوات (Türkçe ağa'nın Arap. c.) : ağalar.

agayân آغایان (Türkçe ağa'nın Fars. c.) : ağalar.

âgaz آغاز ("ga" uzun okunur. f.i.) : başlama.

âgaz-ı zenbûr : **müz.** (bkz : âvâz-ı zenbûr).

âgaze آغازه ("ga" uzun okunur. f.i.) : müzik başlangıcı, çalgıcıların ve okuyucuların âhenk başlangıcı.

âgaze-i Kâbilî : **müz.** adına anonim bir kantemir ekinde (XVIII. yy.) rastlanan makam.

âgaz-gâh آغازگاه ("ga" uzun okunur. f.b. i.) : başlama yeri veyâ zamânı; menşe'.

agbâ اغبا (a.s.) : **1.** daha veyâ en koyu. **2.** daha veyâ en küt.

agber اغبر (a.s.) : çok tozlu.

agbes اغبس (a.s.) : kül rengi.

agbiyâ اغبیا (a.s. gabî'nin c.) : ahmaklar, kalın kafalılar.

agdiye اغدیه (a.i. gadâ ve gıdâ'nın c.) : yenip içilecek şeyler. (bkz : agziye).

âgen آگن (f.i.). (bkz: âgande')

âgende آگنده (f.s.) : doldurulmuş, dolu, tıkalı. (bkz : âgîn).

âgende-gûş گوش آگنده (f.b.s.) : kulağı dolu, söz dinlemez, hayırsız, sefil.

âgene آگنه (f.s.) : dolmuş, doldurulmuş.

âgeste , âgeşte آگسته، آگشته (f.s.) : **1.** ıslanmış, ıslak. **2.** bulaşmış, yoğurulmuş.

agfer اغفر (a.s.) : affeden, mağfiret gösteren.

agferü'l-gafirîn : affedenlerden en çok affeden, Tanrı.

agırrâ اغرا (a.s. garîr'in c.) : tecrübesizler, safdiller; acemiler.

âgıye آغیه (a.i.) : içine su biriken çukur. ["agıyye" şeklinde de kullanılabilir].

âgîl آغیل (f.i.). (bkz : âgul).

âgîn آگين (f.s.) : dolu, doldurulmuş. (bkz : âgende).

-âgîn آگين - (f.s.) : **1.** "dolmuş" mânasına olarak kelimeleri sıfatlandıran bir ek : **Vahşet-âgîn** : vahşetle dolu. **2.** şişman, tavlı.

âgiste آگسته (f.s.) : sıkı sıkı bağlanmış, düğümlenmiş.

âgîş آگيش (f.s.) : **1.** ilişik, sarkık, yapışık. **2.** uzatılmış.

aglâk اغلاق (a.i. galak'ın c.) : **1.** kilitler. **2.** kapalı anlaşılmaz şeyler.

aglâl اغلال (a.i. galel'in c.) : ağaçlar arasından akan sular.

aglâl اغلال (a.i. gull'ün c.) : **1.** boyuna geçirilen zincirler. **2.** prangalar. **3.** kelepçeler.

aglât اغلاط (a.i. galat'ın c.) : hatâlar, yanlışlar. (bkz : galatât).

agleb اغلب (a.s. galib'den) : (daha, pek, çok) kuvvetli, en çok galip.

agleb-i ihtimâl : büyük bir ihtimâl.

aglef اغلف (a.s.) : **1.** sandıkta kapalı. **2.** sünnetsiz. **3. mec.** katılaşmış, duygusuz [kalb].

aglez اغلظ (a.s. galîz'den) : (daha, pek, çok) kaba ve galîz.

aglime اغلمه (a.i. gulâm'ın c.) : oğlanlar.

agmâd اغماد (a.i. gımd'ın c.) : kılıç ve bıçak kını.

agmâd-ı süyûf : kılıçların kınları.

agmâr اغمار (a.s. gamr'ın c.) : **1.** büyük, ulu kişiler. **2.** seller. **3.** (gumr'ın c.) : câhil, bilgisiz ve bön kimseler.

agmâz اغماض (a.i. gamz'ın c.) : göz yummalar, göz kırpmalar.

agnâ اغنى (a.s. ganî'den) : (daha, pek, çok) ganî, en zengin.

agnâm اغنام (a.i. ganem'in c.) : koyunlar.

agniyâ اغنيا (a.s. ganî'nin c.) : zenginler.

agniye اغنيه (a.i. gınâ'ın c.) : şarkılar, türküler.

agrâ اغراء (a.s.) : çok sevimli, çok yakışıklı.

agrâr اغرار (a.s. gırr'ın c.) : tecrübesizler, aptallar.

agrâs اغراس (a.i. gars'ın c.) : dikilmiş ağaçlar, fidanlar.

agrâz اغراض (a.i. garez'in c.) : maksatlar, niyetler.

agrâz-ı hükûmet : hükûmetin niyetleri, maksatları.

agrâz-ı nefsâniyye : nefse âit maksatlar.

agrâz-ı şahsiyye-i keyfiyye : keyfe bağlı şahsî maksatlar.

agreb اغرب (a.s. garîb'den) : en garîb, pek tuhaf.

agrebü'l-garâib: şaşılacak şeylerin en garîbi.

agribe اغربه (a.i. gurâb'ın c.) : kargalar.

agsân اغصان (a.i. gusn'un c.) : dallar, budaklar.

agsem اغثم (a.i.) : beyazı siyahından çok olan saç, kıl.

agser اغثر (a.i.) : **1.** boz ve esmer renkli, çok tüylü aba, kilim. **2.** kurbağa yosunu. **3.** karabatak kuşu. **4. s.** aşağılık [adam].

agşâ اغشا (a.s.) : **1.** pek baygın [adam]. **2.** vücudu kara, yüzü beyaz [hayvan].

agşiye اغشيه (a.i.gışâ'nın c.) : perdeler, örtüler, zarlar, deriler.

agtaş اغطش (a.s.): **1.** karanlık. **2.** zayıf gözlü.

agtiye اغطيه (a.i. gıtâ'nın c.) : perdeler, örtüler.

âgul آغول ("gu" uzun okunur. f.i.) : göz ucuyla bakma [hiddetlenerek]. (bkz : âgıl).

âgûn آگون (f.s.) : **1.** baş aşağı; ters. **2.** uğursuz.

âgunde آغنده (f.s.) : atılmış, hallaç elinden çıkmış pamuk yığını veyâ yumağı.

âgûr آگور (f.i.): **1.** tuğla. **2.** kerpiç. **3.** kiremit.

âguş آغوش ("gu" uzun okunur. f.i.) : kucak.

âguş-i leyl-i târîk : karanlık gecenin kucağı.

âguş-i terbiye : terbiye kucağı.

âguşte آغشته (f.s.) : bulaştırılmış, kirletilmiş. (bkz : âgaşte).

âgüs آگس (f.i.) : taşçıların kullandığı demir kalem.

agvâ اغوا (a.s.) : dalâlete en çok sapan. (bkz : adall).

agvâl اغوال (a.i. gul'ün c.) : guller, korkunç hayâletler; hortlaklar.

agvâr اغوار (a.i. gar'ın c.) : mağaralar.

agvâs اغواث (a.i. gavs'in c.) : yardım istemek için bağırmalar, yardımlar ["yardımcı" mânâsıyla "evliya-u-llah" hakkında kullanılır]. (bkz : aktâb).

agvât اغواط (a.i. gait'in c.) : **1.** çukurlar. **2.** aptesâneler. **3.** pislikler.

agyâr اغيار (a.i. gayr'in c.) : gayrılar, başkalar, yabancılar.

agyâz اغياض (a.i. gayze'nin c.) : ağaçlıklar, meşelikler.

agyed اغيد (a.s.) : **1.** esner vücutlu. **2.** uykucu, tenbel.

agyer اغير (a.s. gayret'den) : (daha, pek, çok) gayretli [adam].

agzâ' اغزاء (a.i. gazâ'nın c.) : düşmanla savaşmalar.

agzeb اغضب (a.s.): pek gazaplı, öfkeli [adam].

agzef اغضف (a.s.) : uzun ve sarkık kulaklı [hayvan].

agzel اغزل (a.s.) : **1.** pek âşıkane. **Agzel-i eş'âr** : şiirlerin en âşıkanesi. **2. i.** en şiddetli sıtma.

agziye اغذيه (a.i. gızâ'nın c.) : yenip içilecek şeyler. (bkz : agdiye).

âh آخ (f.n.) : âferin, bravo! mânâsına kullanılır.

âh آه (müşterek) : ah, yazık.

ah, ahâ اَخا ،اَخ (a.i.) : **1.** kardeş, **2.** dost. (bkz : ahu).

ah li-ümm : baba ayrı, ana bir kardeş.

ahabb احب (a.s.) : (daha, pek, çok, en) sevilen.

ahâbîr اخابير (a.i. ahbâr'ın c.) : hikâyeler, rivâyetler.

ahâbiş احابش (a.i. Habeş'in c.) : Habeşliler.

ahad احد (a.s.c. : âhâd) : **1.** bir [sayı]. **2. i.** kişi, kimse.

ahadü'l-ahadeyn : emsalsiz, eşsiz.

âhâd آحاد (a.s. ahad'ın c.) : birler, birden dokuza kadar olan sayılar.

âhâd-i nâs : (bkz : avâm).

ahadd احد (a.s. hadd'den) : (daha, pek, çok) keskin.

ahâdîd اخاديد (a.i. uhdûd'un c.) : sopa ve kamçı gibi şeylerin vücutta bıraktığı izler.

ahâdîs احاديث (a.i. hadîs'in c.) . (bkz : ehâdîs).

ahâdiyyet احاديت (a.i.) : birlik, husûsiyle Allah'ın vahdâniyeti (bir olması).

ahadü-hüma احدهما (a.b.zf.) : ikiden biri.

ahaff اخف a.s.) : (daha, pek, çok) hafif, düşüncesiz.

ahâil اخائل (a.s.c.) : iri yapılı ve kibirli kimseler.

ahakk احق (a.s.) : (daha, pek, çok) salâhiyet, *yetki verilmiş olan.

âhâl آخال (f.i.) : çerçöp, bir şeye yaramayıp atılacak nesne. (bkz : âkal).

ahâlî اهالى (a.i. ehl'in c.) : **1.** halk. **2.** Başyazarı Mehmet Behzat olan ve Sofya'da günaşırı yayımlanan bir gazete. **3.** başyazarı Agâh Sırrı Levend olan ve İzmir'de yayımlanmış günlük bir gazete.

ahâlî-yi asliyye : asıl sâhipler, otokton (yerli) halk.

âhâr آهار (f.i.) : **1.** hattatların kullandıkları kâğıda sürülen nişastalı yumurta. **2.** kahvaltı. **3.** bir nevi çelik.

aharr احر (a.s.) : (daha, en, pek) sıcak.

ahâsîf احاسيف a.i.c.) : toprağı yumuşak, taşsız, kumlu yerler.

ahâsin احاسن (a.s. ahsen'in c.) : (bkz: ehâsin).

ahass اخص (a.s. hâss'dan) : **1.** daha, en, çok) husûsî, *özel. **2. zf.** başlıca. **3. s.** yakın.

ahavât اخوات (a.i. uht'un c.) : **1.** kızkardeşler. **2.** kadın arkadaşlar. **3.** benzer şeyler.

ahaveyn اخوين (a.i.c.) : iki kardeş. [İslâm âlimlerinden Urfa'lı vâiz Mahmut Kâmil Efendi'nin babası Mustafa Kâmil Efendi ile amcası Urfa'lı Ayn-i vâhit Mehmet Efendi].

ahazz احظ (a.s.) : (daha, en veyâ çok) bahtiyâr, mesut, mutlu.

ahbâ' احباء (a.i. haba'nın c.) : saray adamları.

ahbâb احباب (a.i. habîb'in c.) : dostlar, bildikler, tanıdıklar. (bkz : âşina).

ahbâr اخبار (a.i. haber'in c.) : **1.** haber, ortada dönen *söylentiler. **2.** (hibr'in c.) : Yahudi bilginleri, hahamları. **3.** meserretler; iyilikler. **4.** yazı mürekkepleri.

ahbârî اخبارى (a.s.) : rivâyetçi.

ahbâs احباس (a.i. habs'in c.) : **1.** su bentleri. **2.** su bentleriyle meydana getirilen havuzlar. **3.** hapisler, zindanlar. **4.** gayr-i meşrut vakıf hâlinde bulunan topraklar veyâ binâlar.

ahbâz اخباز (a.i. hubz'un c.) : ekmekler.

ahbel احبل (a.i.) böğrülce tânesi.

ahbel اخبل (a.s.) : divâne, deli, kaçık.

ahben احبن (a.s.) : istiskaya uğrayan, karnına su dolan kimse.

ahbes احبث (a.s.) : (daha, pek, çok, en) mundar, yaramaz.

ahbeseyn احبسين (a.i. ahbes'in dualis obliguus'u) : en mundar şeylerden ikisi (= bok ile sidik).

ahbeş احبش (a.i.) : Habeş, Habeşî.

ahbiye اخبيه (a.i. hıbâ'nın c.) : kıldan yapılan göçebe çadırları.

ahcâl احجال (a.i. hacl'in c.) : **1.** topuklar. **2.** zincirler.

ahcâr احجار (a.i. hacer'in c.) : taşlar.

ahcâr-ı dalle : **coğr.** *sapkın, uzaklara sürüklenmiş kaya, **fr. bloc erratique.**

ahcen احجن (a.s.) : kıvırcık. [saç hakkında].

ahceste اخجسته (f.i.) : kapı eşiği. (bkz : âstân, atebe).

ahd عهد (a.i.c. uhûd) : **1.** söz verme. **2.** and, yemin. **3.** devir, zaman, gün. (bkz : ahid).

Ahd-i atîk : Îsâ'dan önceki Yahudi peygamberlerin kitapları [Tevrat, Zebur, Mezâmir v.b.].

ahd-i cedîd : Îsâ'nın kitabı, İnciller ve ekleri.

ahd-i karîb : yakın zaman, evvelki zaman.

ahd ü peymân : yemin, and.

ahda' اخضع (a.s.) : (daha, en veyâ pek) halîm, alçak gönüllü, itaatli.

ahda' اخدع (a.s.) : **1.** en hud'acı, çok aldatıcı. **2. i.** insanın ensesine yakın iki damar.

ahdâk احداق (a.i. hadeka'nın c.) : göz bebekleri.

ahdân اخدان (a.i. hadin ve hadîn'in c.) : dostlar, yoldaşlar, yaşdaşlar.

ahdar اخضر (a.s.) : pek yeşil, yemyeşil. (bkz : ahzar, sebz).

ahdâs احداث (a.i. hades'in c.) : **1.** yeni hâdiseler. **2.** fena şeyler, dertler, musîbetler. **3.** tâlihin değişmeleri. **4. s.** gençler.

ahdeb احدب (a.s.) : kambur.

ahdeb اخدب (a.s.) : kimsenin rey ve düşüncesini beğenmeyen, uzun boylu ahmak [adam].

ahdebiyyet احدبـــيت (a.i.) : kamburluk.

ahder احدر (a.s.) : şaşı adam.

ahder اخدر (f.i.) kardeş çocuğu, yeğen.

ahderiyy اخدرى (a.i.) : yaban eşeği.

ahdî عهدى (a.s.) : sözleşme, anlaşma ile ilgili.

ahd-nâme عهد نامه (a.f.b.i.) : (bkz : ahid-nâme).

âhek آهك (f.i.) : kireç.

âhek-i siyâh : rutûbete dayanıklı bir çeşit çimento.

âhek-i tefte : sönmemiş kireç.

âhen آهن (f.i.) : **1.** demir. **2.** zincir. **3.** kılıç. **4. s.** sert, katı.

âhen-i cüft, âhen-i gâv : saban demiri.

âhen-âşiyân آهن آشيان (f.b.i.) : dikiş yüksüğü.

âhenbe آهنبه (f.i.) : çulhaların dokuyacakları bezin iki yanına koydukları demirli ağaç. [bezin buruşukluğunu açtığı için buna "**çînber**" de denilir].

âhen-câme آهن جامه (f.b.i.) : sandıklara vurulan demir çember.

âhen-cân آهن جان (f.b.s.) : demir canlı, sabırlı, dayanıklı, katı yürekli.

âhen-dest آهن دست (f.b.s.) : demir elli, eli demir gibi olan.

âhen-dest-âne آهن دستانه (b.zf.) : demir elli olanlara yakışırcasına.

âhen-dil آهن دل (f.b.s.) : **1.** demir yürekli, kahraman. **2.** merhametsiz. (bkz : âhenîn-dil).

âhene آهنه (f.i.) : demir halka.

âheng آهنگ (f.i.) : **1.** uygunluk, düzen. **2.** çalıp çağırıp eğlenme, cümbüş etme.

âheng-i esvât : leng. kelimelerde kalınlıkla incelik ve yuvarlaklıkla düzlük bakımından vokallerin birbirleriyle uyuşması. ("karınca; örümcek" gibi).

âheng-i ezelî : fels. *öncel düzen, fr. harmonie préétablie.

âheng-i savâit : **gr.** sesli, *uyumu.

âheng-i selâset : ed. akıcılık, ses kakışması bulunmayan güzel yazılardaki tatlı ses.

âheng-i taklîdî : leng. taşıdığı mânâyı teşekkül ettiği seslerle de telkin eden kelimelerden meydana gelen söz tertibi. ("tir tir titremek" gibi).

âheng-i tarab : müz. Ferâizcizâde İbrahim Vefa'nın (XIX. yy.) adlandırdığı makam.

âheng-i tasvîrî : ed. anlatılanları -kelimelerin yapılışından, cümlelerin uzayıp kısalmasından, bazı sözlerin seslerinden yararlanarak- canlandırma özelliği. [Meselâ : "Dışarda gürleyerek kükremiş bir ordu gibi; döverdi sâhili binlerce dalgalar asabî" .. gibi].

âheng-dâr آهنگدار (f.b.s.) : âhenkli, uygun, düzenli.

âhen-ger آهنگر (f.b.i.) : demirci.

âhenger-i gayret : gayret demircisi.

âhen-gerî آهنگرى (f.b.i.) : demircilik.

âhen-hâ[y] [ى] آهن خا (f.b.s.) : demir çiğneyen, gemi azıya alan, sert başlı, dikbaşlı, [at].

âhenî, âhenîn آهنى، آهنين (f.s.) : **1.** demirden. **2.** demir gibi pek sağlam.

âhenîn-ciger آهنين جگر (f.b.s.) : cesur; dayanıklı.

âhenîn-dil آهنين دل (f.b.s.) : demir yürekli, kahraman; merhametsiz. (bkz : âhendil).

âhenîn-reg آهنين رگ (f.b.s.). (bkz : âhen-reg).

âhen-keş آهن كش (f.b.s.) : demir çeken, mıknatıs. (bkz: âhen-rübâ).

âhen-pûş آهن پوش (f.b.s.) : demirler giymiş, demir kuşanmış, zırh giymiş.

âhen-reg آهن رگ (f.b.s.) : damarı demir veyâ demir damarlı, sağlam, dayanıklı, kuvvetli [at]. (bkz : âhenîn-reg).

âhen-rübâ آهن ربا (f.b.s.) : mıknatıs. (bkz : âhen-keş).

âhen-sâ, âhen-sây آهن سا، آهن سای (f. b.i.) : eğe, törpü, bileğitaşı.

âher آخر (a.s.) : başka, diğer, gayrı.

âherü'n-nehr : **ast.** semânın güney yarımküresinde bulunan En-nehr burcunun en parlak yıldızı, Achernar.

âheste آهسته (f.s.) : yavaş, ağır, yavaş yavaş.

âheste-gî آهستگی (f.i.) : yavaşlık, acelesizlik.

âheste-rev آهسته رو (f.b.s.) : acelesiz, yavaş yavaş yürüyen.

ahfâ اخفى (a.s. hafî'den) : (daha, pek, çok) hafî, en gizli.

ahfâd احفاد (a.i. hafîd'in c.) : **1.** oğul oğulları, torunlar. **2.** yardımcılar, hizmetkârlar.

ahfâs احفاث (a.i. hıfs'ın c.) : işkembeler, kırkbayırlar.

ahfaz اخفض (a.s.) : **1.** alçak ve çukur [yer]. **2. mec.** alçak gönüllü [kimse].

ahfeş اخفش (a.s.) : **1.** küçük gözlü, zayıf bakışlı. **2.** yalnız gece gören [kimse]. ["ahfeş" lâkabında üç büyük Arap âlimi vardır : Abdülhamîd; Said bin Mes'ade; Ali bin Süleyman].

ahfiye اخفيه (a.i. hıfâ'nın c.) : **1.** gizli şeyler. **2.** ağaç çiçeğinin tomurcuğunu örten dış kabuklar.

ahger, ahker اخگر (f.i.) : yanar kömür, ateş koru, kızıl ateş.

ahger-i sûzân : yakıcı kor.

ahgül اخگل (f.i.) : başak kılçığı; kılçık; sakal.

ahibbâ احبا (a.i. habîb'in c.). (bkz: ehibbâ).

ahid عهد (a.i.). (bkz : ahd).

ahid-nâme عهد نامه (a.f.b.i.) : anlaşma şartlarını ve iki tarafın imzasını taşıyan kâğıt.

ahid-şiken عهد شكن (a.f.b.s.) : anlaşmayı bozan.

ahîha اخيخه (a.i.) : bulamaç denilen yemek.

âhîhte آهيخته (f.s.) : **1.** sıyrılmış, çıkarılmış [silâh]. **2.** saldırılmış.

ahikka احقا (a.s. hakik'in c.) : daha çok; en çok veyâ çok salâhiyetli; *yetkili.

ahillâ اخلا (a.s. halîl'in c.) : sâdık, hâlis, candan dostlar. (bkz : ahlâl).

ahille اهله (a.i. halîl'in c.) : çuvaldızlar, şişler.

ahîr اخير (a.s.) : **1.** en son, en sondaki. **2. huk.** başkasının nikâhında bulunan kimse ile cinsel ilişkide bulunan.

âhir آخر (a.s.c. : âhirîn, âhirûn, evâhir) : son, sonraki, en sonra.

âhir-i kâr : işin sonu, netice, *sonuç.

âhir آخر (a.zf.) : nihâyet, son olarak.

âhir-bîn آخر بين (a.f.b.s.) : sonunu düşünen, gören, akıllı.

âhire آخره (a.s. âhir'in müennesi) : son.

âhire عاهره (a.s. ve i.) : **1.** zânî, zinâkâr. **2.** kahpe.

ahîren اخيرًا (a.zf.) : en sonra, en son olarak, son zamanda, geçende, bu yakınlarda.

âhiren آخرًا (a.zf.) : sonradan.

âhiret آخرت (a.i.) : öbür dünyâ, öteki dünyâ. (bkz : ahret).

âhiretlik آخرتلك (a.t.i.) : **1.** ahretlik, evlâtlığa alınan öksüz. **2.** ahret kardeşi. (bkz : ahretlik).

âhirîn آخرين (a.s. âhir'in c.) : sonrakiler, sonlar.

âhir-kâr آخر كار (a.f.zf.) : işin sonunda, neticede.

âhirü'l-emr : en nihâyet, sonunda.

âhirûn آخرون (a.s. âhir'in c.) : sonrakiler, sonlar, en sonralar. (bkz : âhirîn, evâhir).

âhir-zamân آخر زمان (a.b.i.) : (bu dünya'nın) son gün(ü).

ahissâ اخسا (a.s. hasîs'in c.) : pintiler, cimriler.

âhiyâne آهيانه (f.i.) : **1.** damak. **2. anat.** boğaz. **3. anat.** beyin kemiği, kıhıf.

âhiyye آخيه (a.i.) : **1.** ucunu yere berkitip halkasına hayvan bağlanılan ip. **2.** sürekli felâket, musîbet.

ahiz اخذ (a.i.) alma, kabul etme. (bkz : ahz).

ahîz اخيذ (a.i. ahz'den) : esir, tutsak.

âhiz آخذ (a.s. ahz'den) : ahzeden, alan, alıcı.

âhize آخذه (a.i. ahz'den) : alıcı âlet.

ahkab احقاب ("kab" uzun okunur. a.i. hukub ve hukb'un c.) : uzun zamanlar.

ahkad احقاد ("kad" uzun okunur. a.i. hukd'un c.) : kinler, garezler.

ahkaf احقاف ("kaf" uzun okunur. a.i. hukfe'nin c.) : kum tepeleri.

ahkâm احكام (a.i. hükm'ün c.) : **1.** emirler, hükümler. (bkz : ahid, ahid-nâme).

ahkâm-ı adâlet : adâlet hükümleri.

ahkâm-ı adliyye : 1) adâlete âit, adâletle ilgili hükümler, emirler, tesirler; 2) adliye nezâretinin eski adı.

ahkâm-ı âmire : **huk.** emredici hukuk *kuralları.

ahkâm-ı asr : asrın hükümleri.

ahkâm-ı nâhiye : huk. yasaklayıcı hukuk *kuralları.

ahkâm-ı nusret : 1) zafer hükümleri. 2) kanunlar. 3) yıldızlardan ve başka görünenlerden çıkarılan mânâ.

ahkâm-ı şahsiyye : **huk.** şahsî statü, **fr. statut personnel.**

ahkâm-ı şer'iyye : **huk.** İslâm hukukunda i'tikat, ibâdet, muamelât, nikâh ve cezalara âit hükümler.

ahkar احقر (a.s. hakir'den) : (daha, pek, en, çok) hakir olan.

ahkem احكم (a.s. hükm'den) : en çok hükmeden; (daha, en veyâ çok) kuvvetli.

ahkemü'l-hâkimîn : hâkimlerin en kuvvetlisi, Cenâbıhak.

ahker اخكر (bkz : ahger)

ahkûk اخكوك (f.i.) : ham zerdâli.

ahlâ احلى (a.s. hulv'den) : **1.** (daha, en, pek) tatlı : Şekere muhtâc olmamak, şekerden ahlâdır. **2.** (daha, en, çok, pek) şirin.

ahlâb اخلاب (a.i.hılb'ın c.) : tırnaklar, pençeler.

ahlâf احلاف (a.i. hılf'ın c.) : müttefikler, birleşikler.

ahlâf اخلاف (a.i. halef'in c.) : birinin yerine geçenler gelecekler, halefler.

ahlâk اخلاق (a.i. hulk'un c.) : **1.** insanda bulunan rûhî ve zihnî haller. **2.** iyilik etmek ve fenâlıktan çekinmek için tâkibi lâzımgelen usul ve kaideleri öğreten ilim.

ahlâk-ı fâzıla : fazîletli huylar, iyi ahlâk.

ahlâk-ı hamîde : övülecek huylar.

ahlâk-ı hasene : güzel huylar.

ahlâk-ı umûmiyye: (bkz: âdâb-ı umûmiyye).

ahlâk-ı zemîme : kötülenecek huylar, kötü huylar.

ahlâkan اخلاقاً (a.zf.) : ahlâk bakımından.

ahlâkıyyât اخلاقيات (a.i.c.) : ahlâka âit olan bahisler ve mütâlâalar, ahlâk bilgisi.

ahlâkıyyet اخلاقيت (a.i.) : **1. fels.** *törellik. **2.** ahlâklılık.

ahlâkıyyûn اخلاقيون (a.s.c.) : ahlâka dâir kitap yazan bilginler.

ahlâkî اخلاقى (a.s.) : ahlâka dâir, ahlâka mensup.

ahlâl اخلال (a.i. hıll'in c.) : samîmî dostlar. (bkz : ahillâ').

ahlâm احلام (a.i. hulm'ün c.) : **1.** rüyâlar, hulyâlar, uykuda görülen şeyler. [**hulm** Arapçada **akıl** mânâsına da gelir]. **2.** açık saçık rüyâlar. **3.** düşü azmalar.

ahlas اخلص (a.s.) : **1.** en hulûskâr. **2.** fazla hâlis ve temiz olan.

ahlat اخلط (a.s.) : (daha, en veyâ çok) karışık; karıştırılabilir, karıştırılmağa elverişli.

ahlât اخلاط (a.i. hılt'ın c.) : **1.** karışan şeyler. **2.** insan vücudunda farzolunan dört unsur veyâ usâre : kan, salya, safra, dalak [ahlât-ı erbaa].

ahlât-ı fâside : bozuk usâreler.

ahlât-ı mahmûde : normal durumdaki usâreler.

ahlef اخلف (a.s.) : solak [adam].

ahles احلس (a.s.) : sırtında kızıl yamalar bulunan siyah tüylü [koyun].

ahliyâ' اخلياء (a.s. hâlî'nin c.). : boş [şeyler].

ahmâ' احماء (a.i. hamâ'nın c.) : kayın birâderler.

ahmâ احما (a.s. hamiyyet'den) : (daha, pek, çok, en) hamiyetli.

ahmak احمق (a.s.): pek akılsız, sersem, şaşkın.

ahmak-âne احمقانه (a.f.zf.) : ahmak olana yakışacak sûrette, ahmakçasına.

ahmakî احمقى (a.i.) : ahmaklık, akılsızlık.

ahmakiyyet احمقيت (a.i.) : ahmaklık, akılsızlık.

ahmâl احمال (a.i. hıml'ın c.) : **1.** yükler. **2.** ağır şeyler, eşyâ, ağırlık.

ahmâl ve eskal : ağır yükler.

ahmâs اخماس (a.s. humus'un c.) : beşte birler.

ahmâsü'l-kadem : **anat.** ayak tabanı.

ahmed احمد (a.s.) : **1.** (daha, pek, çok, en çok) methedilmiş olan. **2. i.** erkek adı.

Ahmed-i Muhtar : Hz. Muhammed.

âhmend آهمند (f.s.) : yalancı hîlekâr.

ahmer احمر (a.s.) : kırmızı, kızıl. **Mevt-i ahmer** : kanlı ölüm.

ahmer-i safrâ : biy. öd sarısı, fr. billirubine.

ahmerân احمران (a.i.c.) : iki kırmızı şey : **1.** et ile şarap. **2.** altın ile safran.

ahmes احمس (a.s.) : **1.** kuvvetli, en yiğit adam. (bkz : ahves). **2.** katı [yer].

ahmez احمز (a.s.) : **1.** sağlam, çok sağlam ve dayanıklı. **2. i.** suyun içinde devamlı açılıp kapanan ve deniz ağzı denilen bir hayvan.

ahna' اخنع (a.s.) : çok alçak gönüllülük eden [adam].

ahnâ' احناء (a.s.) : **1.** çapraz ve aykırı işler. **2.** çarpık ve eğri şeyler.

ahnâs اخناث (a.i. hıns'ın c.) : **1.** yalan yere yeminler. **2.** yeminden dönmeler.

ahnâsiyye اخناسيه (a.i.) : **bot.** ananasgiller. **fr. broméliacées.**

ahnef احنف . (a.s.) : ayakları çarpık ve eğri büğrü olan.

ahnes احنس (a.s.) : basık ve sivri burunlu [adam].

âhond آخوند (f.s.) : okumuş, hoca; büyük, ulu.

ahrâ احرا (a.s.) : daha lâyık, münâsip, uygun.

ahrab اخرب (a.s.) : **1.** kulağı yarık [adam]. **2. i.** kulaktaki küpe deliği.

ahrâc احراج (a.i. hırc'ın c.) : hayvanların palan, yular ve tasmalarına dikilen boncuklar.

ahrad احرد (a.s.) : pek tamahkâr, çok pinti.

ahrak اخرق (a.s.) : sünepe, miskin, akılsız [adam].

ahrâm احرام (a.i. harem ve harîm'in c.) : **1.** mukaddes yerler, sâhalar. **2.** [eskiden] kadınlara mahsus dâireler, haremler. **3.** karılar, eşler; kızlar; kadın hizmetçiler; kadın akrabâlar; kadın ziyâretçiler.

ahrâr احرار (a.i. hürr'ün c.) : serbest olanlar, köle ve esir olmayanlar.

ahrâr-âne احرارانه (a.f.zf.) : hür olanlara yakışacak sûrette.

ahras اخرس (a.s.) : dilsiz. (bkz : ebkem).

ahrâs احراس (a.i. hâris'in c.) : muhâfızlar, koruyucular.

ahraz احرض (a.s.) : kirpikleri dökülmüş, çipil gözlü adam.

ahre اخره (a.i.) : veresiye.

ahreb اخرب (a.s.) : **1.** (daha, ençok veyâ çok) harap, yıkık. **2. ed.** rübâî vezinlerinden "mef'ûlü ile başlayan on iki şekilden herbiri. (bkz : ahrem, rübâî).

ahrec اخرج (a.s.) : [at v.b.] alacalı.

ahrem اخرم (a.i.) : **1. ed.** rübâî vezinlerinden "mef'ûlün" ile başlayan on iki şekilden herbiri. (bkz : ahreb, rübâî). **2. anat.** omuz ucu. **fr. acromion.**

ahremî اخرمی (a.s.) : **anat.** omuz ucuna ait, omuz ucuyla ilgili.

ahres احرس (a.s.) : eski [şey].

ahreş احرش (a.s.) : sert, katı [şey].

ahret اخرت (a.i.) : (bkz : âhiret).

ahretlik اخرتلك (a.i.) . (bkz : âhiretlik).

ahriyân اخريان (f.i.) : nefîs, kıymetli kumaş, parça [hediye için elverişli].

ahruf احرف (a.i. harf'in c.) : **1.** uçlar, kenarlar. **2** lehçeler, şîveler.

ahsâ احسا (a.i.) : çok kumlu, taşlı yer.

ahsar اخصر (a.s.) : en kısa, pek kısa. **Kelâm-ı ahsar** : en kısa söz.

ahsâs احساس (a.i. hiss'in c.) : duygular.

ahseb احسب (a.s.) : **1.** (daha, en, veyâ çok) iyi hesâbedilmiş, uygun, münâsip. **2.** çok hasis, cimri. **3.** cüzamlı, miskin.

ahsem احثم (a.s.) : **1.** yassı, geniş ve yayvan [burun]. **2.** yassı ve geniş burunlu [adam]. **3.** geniş yüzlü [kılıç]. **4.** (a.i.) : arslan. (bkz : dırgam, esed, gazanfer, haydar, şîr).

ahsen احسن (a.s.) : (daha, en veyâ) pek güzel.

ahsen-i takvîm : en iyi, en güzel kıvamda; mec. insan.

ahsenü'l-hâlikîn : yaratıcıların en güzeli; en yakışıklısı, Allah.

ahsene'l-kasas (hikâyelerin en güzeli) : Kur'ân'da Yusuf sûresinde anlatılan hikâye.

ahsüme اخسمه (f.i.) : boza. (bkz : ahşüme).

ahşâ اخشی (a.s.):(daha, en veyâ pek) korkunç.

ahşâ' اخشاء (a.i. haşâ'nın c.) : **1.** vücutta bulunan bağırsaklar, ciğer gibi şeyler, içirik. **2.** cihetler, mahaller, bölgeler.

ahşâb اخشاب (o.i. haşeb'in c.) : **1.** keresteler. **2. s.** tahtadan yapma.

ahşâm احشام (a.i. haşem'in c.) : bir büyük adamın mâiyeti erkânı.

ahşef اخشف (a.s.) : uyuz [adam].

ahşen اخشن (a.s.) : **1.** (daha, en veyâ pek) sert [şey]. **2.** geçimsiz [adam].

âhşîc, âhşîg آخشیج، آخشیگ (f.i.) : zıt ve uygunsuz.

âhşîcân آخشیجان (f.i.âhşîc'in c.) : zıtlar, husûsiyle dört unsur [ateş, su, hava ve toprak.]

âhşîg آخشیگ (f.i.) : zıt. (bkz : âhşîc).

âhşîgân آخشیگان (f.i. âhşîg'in c.) : zıtlar. (bkz : âhşîcân).

ahşîşân آخشیشان (a.s.) : pek huşûnetli, çok katı.

âhşüme آخشمه (f.i.) : boza. (bkz : âhsüme).

ahtâb اخطاب (a.i. hatab'ın c.) : odunlar.

ahtal اخطل (a.s.) : **1.** çabuk yürüyen. **2.** boşboğaz [adam].

ahtam اخطم (a.s.) : uzun burunlu, burnu uzun [adam].

ahtâr اخطار (a.i. hatar'ın c.) : tehlikeler.

âhte آخته (f.s.) : **1.** dışarı çekilmiş, çıkarılmış [kılıç ve benzeri gibi şeyler]. **2.** husyesi [erbezi] çıkarılmış, burulmuş [hayvan], iğdiş.

ahtem احتم (a.s.) : siyah şey.

ahter اختر (f.i.c. : ahterân) : yıldız. (bkz : kevkeb, necm, sitâre).

ahter-i dünbâle-dâr : kuyruklu yıldız.

ahterân اختران (f.i. ahter'in c.) : yıldızlar.

ahter-bîn اختربین (f.b.s.) : müneccim. **fr. astrologue.** (bkz : ahter-şinâs, ahter-gû, ahter-şümâr).

ahter-gû اخترگو (f.b.s.) : yıldızlarla konuşan, müneccim. (bkz : ahter-bîn, ahter-şinâs, ahter-şümâr').

Ahterî-i Kebîr (büyük yıldız) : Afyonkarahisarlı Mustafa Ahterî'nin 1545'te yazdığı Arapçadan Türkçeye *sözlük.

ahter-sûhte اختر سوخته (f.b.s.) : yıldızı Güneş ışığında kaybolmuş, bedbaht, tâlihsiz.

ahter-şinâs اختر شناس (f.b.s.) : yıldız ilmi ile meşgul olan, müneccim. **fr. astrologue.** (bkz : ahter-gû, ahter-bîn, ahter-şümâr').

ahter-şümâr اخترشمار (f.b.s.) : **1.** müneccim. **fr. astrologue. 2.** gece uyuyamayan, uykusuz [aşk veyâ kederden].

ahû اخو (a.i.) : **1.**kardeş. **2.** dost. (bkz : ah, ahâ).

âhû آهو (f.i.c. : âhuvân) : **1.** ceylan, karaca. **2. mec.** güzellerin gözü.

âhû-yi âteşîn-dem; âhû-yi çîn : Güneş.

âhû-yi bezm : bir meclisin, bir dâvetin başlıca güzeli.

âhû-yi Çîn : **1)** Çin'in misk karacası. **2)** Güneş.

âhû-yi dünbâle-dâr : güzelin sihirli gözü.

âhû-yi dünbâle-keşîde : kenarı sürme ile genişletilmiş göz.

âhû-yi felek : Güneş.

âhû-yi harem : **1)** Kâbe dolaylarında belli bir sınırı olan ve bu sınır içinde avlanması yasaklanan ceylan; **2)** elde edilmesi mümkün olmayan güzel.

âhû-yi hâveri : Güneş.

âhû-yi leng giriften (topal ceylan tutmak) : **mec.** insafsızlık etmek, zayıflara musallat olmak.

âhû-yi ner : erkek ceylan.

âhû-yi sifîd : seçkin dilber.

âhû-yi sîmîn : **1)** sâkî; **2)** sevgili.

âhû-yi şîr-efgen, âhû-yi şîr-gîr : son derece, câzibeli, delikanlı, kız; çekici, büyüleyici göz.

âhû-yi tatar : Tataristan'ın mis karacası.

âhû-yi zerîn : **1)** Güneş; **2)** yaldızlı sürâhi.

âhû-beçe آهو بچه (f.b.i.) : ceylan yavrusu. **mec.** çekingen, erkek güzel.

âhû-bere آهو بره (f.b.i.) : ceylan yavrusu.

âhû-bere-i felek : Güneş.

âhû-çerende آهو چرنده (f.b.i.) : ot yiyen, otlayan ceylan.

âhû-dil آهو دل (f.b.s.) : "karaca yürekli" **mec.** korkak.

âhû-güzeşt آهو گذشت (f.c.) : "âhû geçti" : fırsat elden kaçtı.

âhû-mâde آهو ماده (f.b.i.) : dişi ceylan.

âhûn آهون (f.i.) : delik, yarık, lâğım.

âhûn-ber آهون بَر (f.b.s.) : kara hırsızı.

âhûn-bür آهون بُر (f.b.s.) : delik açan, yer kazan; lağımcı.

âhû-nigâh آهو نگاه (f.b.s.) : **1.** ceylan bakışlı. **2. mec.** ülfet ve ünsiyetten çekinen güzel.

âhû-pâ آهو پا (f.b.s.) : ayağına çabuk, çevik.

âhûr آخور (f.i.) : ahır, dam.

âhûr-i çerp : yiyip içme bolluğundan kinâye.

âhûrî آهورى (f.i.) : hardal.

âhuvân آهوان (f.i. âhû'nun c.) : ceylanlar, karacalar.

âhu-vâne آهوانه (f.zf.) : âhuca, âhucasına.

âh u zâr آه و زار (f.b.i.) : ağlayıp inleme.

ahvâl احوال (a.i. hâl'in c.) : **1.** oluşlar, bulunuşlar, *durumlar. **2.** Başyazarı Celâl Nuri olan ve İstanbul'da yayımlanmış bir gazete.

ahvâl-i âlem : dünyanın gidişi.

ahvâli askeriyye : askerî *durumlar.

ahvâl-i hâzıra : zamanın şartları.

ahvâl-i ism : **gr.** bütün (îrap) Türkçede mefulü bih, mefulü ileyh gibi mefuliyet halleri.

ahvâl-i milliyye : millî haller.

ahvâl-i mu'tâde : alışılagelen haller, günlük *durumlar.

ahvâl-i perîşân : perîşan haller.

ahvâl-i pür-melâl : çok acınacak haller, *durumlar.

ahvâl-i sıhhiyye : sağlık *durumu.

ahvâl-i siyâsiyye-i düveliyye : devletlere âit siyâsî haller.

ahvâl-i şahsiyye : **huk.** hakiki şahısların hukuki varlıklarıyla ilgili olan hukuki haller, **fr. états civils.** [doğum, evlenme, boşanma, evlat edinme, tabîî bir çocuğu tanıma, ölüm vak'aları gibi].

ahvâl-i şâirâne : şâirâne haller ve tavırlar.

ahvâl-i târihiyye : târihî haller.

ahvâl ü şerâit : işler, haller.

ahvâl اخوال (a.i. hâl'in c.) : dayılar, annenin erkek kardeşleri.

ahvas احوص (a.s.) : bir gözü küçük [adam].

ahvat احوط (a.s.) : en ihtiyatlı, ihtiyata çok uygun.

ahvâz احواض (a.i. havuz'un c.) : havuzlar.

ahvec احوج (a.s.): (daha, pek, çok, en) muhtaç.

ahvef اخوف (a.s.) : **1.** en korkak. **2.** çok korkunç.

ahvel احول (a.s.) : bir şeyi iki gören, şaşı. (bkz : lûç).

ahver احور (a.i.) : **1.** Müşteri yıldızı, Jüpiter, Erendiz. **2. s.** beyaz yüzlü, güzel gözlü [adam] **3. s.** zekî, akıllı.

ahves احوس (a.s.) : cesur, kahraman, yiğit [adam]. (bkz : ahmes).

ahyâ' احياء (a.i.hayy'in c.) : diriler, canlılar.

ahyâ vü emvât : diriler ve ölüler.

ahyâf اخياف (a.i. hayf'ın c.) : **1.** çeşitli, birbirinden farklı şeyler. **2.** süt kardeşler. **Benü'l-ahyâf** : oğlan kardeş olsun, kız kardeş olsun, ana bir kardeşler. **Benü'l-allât : huk.** baba bir erkek ve kız kardeşler. **Benü'l-a'yân** : Anababa bir erkek veyâ kız kardeşler. **3.** dereler, bayırlar.

ahyâl اخيال (a.i. hayl'in c.) : **1.** atlar, at sürüleri. **2.** atlı kıtalar. (bkz : huyûl).

ahyân احيان (a.i. hîn'in c.) : vakitler, zamanlar sıralar.

ahyânâ, ahyânen احيانا، احياناً (a.zf.) : ara sıra, vakit vakit.

ahyânî احيانى (a.zf.) : ara sıra, vakit vakit. (bkz : ahyânâ, ahyânen).

ahyâr اخيار (a.s. hayyır'ın c.) : iyi ve fazîletli olanlar.

ahyât احياط (a.i. hayt'ın c.) : iplikler, ipler.

ahyâz احياز (a.i. hayiz'in c.) : kapalı yerlerin bölümleri, odalar; bölmeler.

ahyer اخير (a.s.) : fazla iyi olan.

ahyûn اخيون (f.i.) : "yılanbaş" denilen bir ot.

ahz اخذ (a.i.) : alma, kabul etme. (bkz : ahiz).

ahz-i asker : askere alma.

ahz-i intikam : intikam alma, öc alma.

ahz-i istifâ : tamâmen bitirme, tüketme.

ahz-i mevki' : yer alma.

ahz-i sâr : öç alma.

ahz ü girift: yakalama, ele geçirme; esir etme.

ahz ü i'tâ : alışveriş.

ahz ü kabz : kendine mal etme, istimlâk.

ahz ü sirkat : **ed.** başkasının yaptığını az çok değiştirerek, veyâ hiç değiştirmeden benimsemek. (bkz : intihâl).

ahz ü siyâset : yakalama ve öldürme.

ahzâ اخزى (a.s.) : (daha, en, çok) alçak, menfur [adam].

ahzâb احزاب (a.i. hizb'in c.) : **1.** kütleler, kıt'alar. **2.** Kur'ân-ı Kerîm'de otuz cüzden herbirinin dörtte bir kısımları. **3.** Kur'ân-ı Kerîm'in otuz üçüncü sûresi. Medine'de nâzil olmuştur, 73 âyettir.

ahzad اخضد (a.s.) : eğrilip bükülen, esnek, elastikî.

ahzân احزان (a.i. hazen ve hüzn'ün c.) : kederler, sıkıntılar. (bkz : âlâm, ekdâr, gumûm, hümûm).

ahzar اخضر (a.s.) : yeşil. (bkz : ahdar, sebz).

ahzâr احذار (a.i. hazer'in c.) : endîşeler, ihtiyatlar.

ahzeka احزقه (a.s.) : bodur ve büyük karınlı adam.

ahzel احزل (a.s.) : beli kırılmış [adam].

ahzem احزم (a.s.) **1.** işini sıkı tutan, ihtiyatlı, tedbirli. **2.** yüksek [yer]. **3.** göğsü büyük insan veyâ hayvan.

ahzen احزن (a.s.) : çok hüzünlü, kederli.

ahzer اخزر (a.s.) : **1.** ufak gözlü [adam]. **2.** daima gözünü kırpan [adam].

âib آئب (a.s.) : geri dönen. (bkz : âyib).

âid عائد (a.s.) : **1.** ilgili, ilişikli, dolayı. (bkz : dâir, müteallik, râcî'). **2.** geri dönen. **3.** bir hastayı ziyâret eden.

âidât عائدات (a.i. âide'nin c.) : gelirler, kâr, kazanç, fayda. (bkz : avâid, ulûfe).

âidât-ı ticâriyye : **eko.** kanunlar ve sözleşmelerle hükme bağlanmamış ve açıkça belirtilmemiş durumlarda mevcut ticârî teamüllere dayanılmak sûretiyle ödenen âidât.

âide عائده (a.i.c. : avâid, âidât) : **1.** kâr, kazanç, fayda. **2. huk.** birisine âit olan hisse.

âidiyyet عائديت (a.i.) : âit olma, *ilişkinlik.

âik, âyik عايق ،عائق (a.s. avk'dan. c. : avâik) : mânî olan, alıkoyan, geciktiren, mânia, engel. (müen. âyika).

âika عائقه (a.i.c. : avâik) : müşkül, zor; engel.

âil, âyil عايل ،عائل (a.s.) : **1.** âilesini besleyen. **2.** kalabalık bir âilesi olan. **3.** fakir. **4.** muvâzenede olmayan [terâzi]. **5.** aşırı [müen. â(y)ile].

âile عائله (a.i.c. âilât) : **1.** bir kimsenin karısı. **2.** akraba. **3.** ev halkı. **4.** aynı gaye için çalışan kimselerin hepsi : matbuat âilesi.

âile-perver عائله پرور (a.f.b.s.) : âilesine, evine düşkün, evcimen.

âilevî عائلوى (a.s.) : âileye mensup, âile ile ilgili. [doğrusu "âilî" dir].

âilî عائلى (a.s.) : âileye mensup, âile ile ilgili, (bkz : âilevî).

ainne اعنه (a.i. inân'ın c.) : dizginler. (bkz : einne).

âiş عائش (a.s.) : **1.** yaşayan. **2** rahat yaşayan. [müen. â(y)işe]. (bkz : âyiş).

âiz عائض (a.s.) : **1.** karşılık olarak veren. **2.** karşılık olarak verilmiş. [müen. â(y)ize].

aizze اعزه (a.s. azîz'in c.). (bkz : eizze).

âj آژ (f.i.) : dinlenme, istirahat; rahat [hal].

âjeh آژه (f.i.) : vücutta çıkan siğil. (bkz : âzeh).

âjende آژنده (f.i.) : çamur, harç [binâlarda].

âjeng آژنگ (f.i.) : yüzde yaşlılıktan veyâ öfkeden dolayı beliren buruşuk.

âjiğ آژيغ (f.i.). (bkz : ârîğ).

âjîh آژيخ (f.i.) : **1.** kir, pas. **2.** çapak.

âjîne آژينه (f.i.) : değirmen taşı gibi şeyleri yontup düzelten demir âlet, dişengi.

âjîr آژير (f.i.) : çukur, havuz, göl. **2.** izdiham, kalabalık. **3.** nâre, bağırma. **4. s.** akıllı, açıkgöz. **5. s.** çekingen. **6. s.** âmâde, hazır.

âjîrâk آژيراك (f.i.) : gürültü, patırdı; bağırış.

âjüg آژغ (f.i.) : **1.** ağaç budama, budantı. **2.** hurma lifi. (bkz : âzüğ).

akab عقب (a.i.) : **1.** topuk, ökçe. (bkz : pâşinâ). **2.** arka, art. **Akabinde** : arkası sıra; derhal.

akab-ı leşker : bir asker kolu veyâ kıtasının gerisi.

â'kab اعقاب (a.i. akıb'ın c.) : **1.** ayağın ökçeleri. **2.** oğullar veyâ torunlar.

akabât عقبات (a.i. akabe'nin c.) : **1.** korkunç hâdiseler, tehlikeli anlar. **2.** tepeler, yokuşlar.

akabe عقبه (a.i.c. : akabât) : **1** tepe, yokuş. **2.** zorlu geçit, tehlikeli an. (bkz : bâdire).

akab-gîr عقب گير (a.f.b.s.) : tâkibeden, ardından gelen, kovalayan.

akab-gîrân عقبگيران (a.f.b.s.) : kovalayanlar, ardına düşenler.

akabî عقبى (a.s.) : önceye âit.

akab-rev عقب رو (a.f.b.s.) : **1.** arkadan gelen. **2.** peşe, arkaya düşmüş.

akade عقده (a.i. âkid'in c.). (bkz : âkid).

akaid عقائد ("ka" uzun okunur. a.i. akîde'nin c.) : inanılan şeyler.

akaid-i dîniyye : dînî inanışlar, ve bu inanışlardan bahseden kitap.

akaik عقائق (a.i. akîka'nın c.) : (bkz : akika).

akaim عقائم ("ka" uzun okunur. a.s. akîm'in c.) : (bkz : akîm).

ak'ak عقعق (a.i.) : saksağan.

akakir عقاقير (a.i. akkar'ın c.) : **hek.** ilâç yerine kullanılan kökler.

a'kal اعقل (a.s. âkıl'dan) : (daha, en, pek, çok) akıllı.

âkal آقال (f.i.) çerçöp. (bkz : âhâl).

akalîm اقاليم ("ka" uzun okunur. a.i. ıklîm'in c.) . (bkz : ekalîm).

akall اقل (a.s. kalîl'den) : pek az, çok az. (bkz : ekall).

akall-i kalîl : azın azı, en aşağı.

akalliyyet اقليت (a.i.) : **1.** azlık. **2.** azınlık, bir ülkede hâkim unsurların dışında kalan ve ekseriyet teşkil etmeyen etnik varlıklar. (bkz : ekalliyyet).

akam عقم (a.i.) : erkek ve dişi kısırlığı.

akam عقام ("ka" uzun okunur. a.s.) : **1.** kısır, çocuksuz. **2.** tedâvisi kabil olmayan [hastalık].

akamet عقامت ("ka" uzun okunur. a.i.) : kısırlık, verimsizlik, neticesizlik, sonuçsuzluk.

akar عقار ("ka" uzun okunur. a.i.c. : akarat) : para getiren mülk [ev, dükkân, tarla, bağ, bostan, v.b. gibi].

akarât عقارات ("ka" uzun okunur. a.i. akar'ın c.) : gelir sağlayan mallar ve yapılar.

akaret عقارت ("ka" uzun okunur. a.i.) : kısır olma, kısırlık. (bkz : ukaret).

akarib عقارب ("ka" uzun okunur. a.i. akreb'in c.) : zehirli ve tehlikeli hayvancıklar.

akarib اقارب ("ka" uzun okunur. a.i. akrabâ'nın c.). (bkz : ekarib).

akas عقص (a.i.) : pis kokulu olma.

akasır اقاصر ("ka" uzun okunur. a.i. akser'in c.) : pek kısalar. (bkz : ekasır).

akasî اقاصى ("ka" uzun okunur. a.i. aksâ'nın c.) : çok uzaklar.

akasîm اقاسيم ("ka" uzun okunur. a.i. uksûme'nin c.) : (bkz : uksûme).

akavîl اقاويل ("ka" uzun okunur. a.i. akvâl'in c. kavl'in c.c.). (bkz : ekavîl).

akbeh اقبح (a.s. kabîh'den) : en kabîh, çok veyâ en yakışıksız, pek çirkin.

akbel اقبل (a.s.) : en çok beğenilen, gözde olan.

akbiye اقبيه (a.i. kubâ'nın c.) : üste giyilen elbiseler, kaftanlar.

akd عقد (a.i.) : **1.** bağ, bağlama, düğümleme, bağlanma, düğümlenme. (bkz : akid, bend, rabt). **2.** sözleşme, kararlaştırma. **3.** kurma, düzme. **4.** nikâh. **5.** nesri [*düzyazı] nazma [*koşuk] çevirme.

akd-i encümen : encümen kurma.

akd-i hibâle-i izdivâc : evlenme bağıyla bağlanma.

akd-i meclis, akd-i meşveret : meclis kurma, konuşmak üzere toplanma.

akd-i muâvaza : **huk.** hibe ve sadaka gibi teberruattan olmayıp iki taraftan ivaz verilerek yapılan akit. [satış, trampa gibi].

akd ü hall (düğümleme ve çözülme) : **ed.** Dîvân edebiyatında bir nesri nazma çevirmeye **akd**; bir nazmı nesre çevirmeye **hall** denir.

akdâh اقداح (a.i. kadeh'in c.) : kadehler, bardaklar, kupalar. **İdâre-i akdâh** : içki içme, şerefe kadeh kaldırma.

akdâm اقدام (a.i. kadem'in c.) : ayaklar.

akdâr اقدار (a.i. kader'in c.) : değerler, kudretler.

akdem اقدم (a.s. kadîm'den) : ilk, önce, önceki, daha önceki.

akdem-i efkâr : fikirlerin en ehemmiyetlisi.

akdem-i umûr : işlerin en *önemlisi.

akdemîn, akdemûn اقدمين، اقدمون (a.s. akdem'in c.) : **1.** evvelce olanlar. **2.** eksikler. **3.** geçmişler. **4.** önce yaşamış olanlar.

akdemiyyet اقدميت (a.i.) : öncelik, zaman bakımından eskilik.

akder اقدر (a.s.) : **1.** çok veyâ en kudretli. **2.** kısa boyunlu; kısa boylu.

akdes اقدس (a.s. kuddûs'dan) : en kutlu, en kutsî, en kutsal.

akdî عقدى (a.s.) : akitle ilgili, akitle tesbît edilmiş.

akdî fâiz : **huk.** miktarı anlaşma ile tesbît edilmiş fâiz.

akd-i istikrâz : **huk.** borç alma *sözleşmesi.

akd-i nikâh : **huk.** evlenme *sözleşmesi.

akd-i mes'ûliyyet : **huk.** akdi ifâ etmeyen tarafın *sorumluluğu.

akd-i pey : **huk.** satış *sözleşmesi.

akdî tazminât : **huk.** akti ifâ etmeyen kimsenin ödemekle *yükümlü olduğu şey.

akd-i zimmet : **huk.** islâm olmayan kimsenin veyâ cemaatin islâm tâbiiyetini kabul etmesi.

akdiyye عقديه (a.i.) : **anat.** mafsallarda olan düğüm ve yumru.

a'kef اعكف (a.s.) : çok akılsız, sersem.

âkese آكسه (f.i.) : **1.** bir şeye ilişmiş, yapışmış, asılmış. **2.** Ökse.

akfâ' اقفاء (a.i. kafâ'nın c.) : başın arka tarafları, enseler.

akfâl اقفال (a.i. kufl'ün c.) : kilitler.

akfâr اقفار (a.i. kafr'ın c.) : çöller.

akfâs اقفاص (a.i. kafas'ın c.) : **1.** hamal küfeleri. **2.** kafesler.

akfer اقفر (a.s.) : çok veyâ en kısır.

akhâf اقحاف . (a.i. kıhf'ın c.) : 1 kafa tasları. **2.** ağaçtan yapılmış kaplar.

akher اقهر (a.s.) : çok veyâ en kahredici. (bkz : kahhâr).

âkı عاقى ("kı" uzun okunur. a.s. âkk'dan) : isyân eden, âsî, başkaldıran.

âkıbet عاقبت (a.i.c. : avâkib) : nihâyet, son. (bkz : encâm).

âkıbetü'l-emr : bir işin sonu.

âkıbet-bîn عاقبت بـــين (a.f.b.s.) : sonunu önceden gören.

âkıbet-bînî عاقبت بـــينى (a.f.b.i.) : sonunu önceden görme, tedbirlilik.

âkıbet-endîş عاقبت انديش (a.f.b.s.) : sonunu düşünen.

akıl عقل (a.i.). (bkz : akl).

âkıl عاقل (a.s.c. : ukalâ, âkılân, âkılûn) : akıllı kimse. [müen. âkıle].

âkılü'l-ukalâ : akıllıların akıllısı, çok akıllı.

âkılân عاقلان (a.i. âkıl'ın c.) . (bkz : âkıl).

âkıl-âne عاقلانه (a.f.zf.) : akıllıcasına.

âkılât عاقلات (a.i. âkıle'nin c.) : akıllı kadınlar.

âkıle عاقله (a.i.) : **1.** akıllı kadın. **2.** kadın adı.

âkım عاقم (a.s.) : **1.** kısır. **2.** verimsiz.

âkır عاقر (a.s.) : **1.** kısır [kadın]. **2.** verimsiz [toprak]. **3.** çocuksuz [kadın]. (müen. âkıre).

akıs عقص (a.s.) : inatçı.

âkıs عاقس (a.s.) : pis kokulu.

akib عقب (a.zf.) : önce. (bkz : akeb).

akib عقيب (a.s. akeb'den) : bir diğerinin arkasından gelen.

âkib عاقب (a.s. akeb'den) : **1.** bir diğerinin arkasından gelen. **2.** resullerin arkasından gelen (= Hz. Muhammed).

akid عقد (a.i.) : bağlama, bağlanma. (bkz : akd).

âkid عاقد (a.s. akd'den. c. : âkidîn, akade).

akîde عقيده (a.i.c. : akâid) : **1.** îman, dînî inanış. (bkz : i'tikad). **2.** ağdalanmış iken ufak ufak kesilmiş olan renkli şeker.

âkideyn عاقدين (a.s.) : **huk.** her akitte akdi yapan iki taraf.

âkif عاكف (a.s.c. : âkifûn, akûf) : **1.** bir şeyde sebât eden. **2.** ibâdet eden. **3. h. i.** erkek adı.

akik عقيق (a.i.) : çok kere kırmızı renkte olan bir cins değerli taş.

akik-i Yemânî : Yemen akîki.

akîk عكيك (a.s.) : **1.** bunaltıcı bir sıcak. **2. i.** bunaltıcı sıcaklık.

akika عقيقه (a.i.c. : akâik) : çocuğun doğumunun yedinci günü veyâ saçının ilk kırkılışında adak, nezir için kesilen koyun.

âkil آكل (a.s. ekl'den. c. : ekele) : ekleden, yiyen. [müen. âkile].

âkilü'l-beşer : insan eti yiyen [adam].

âkilü'l-cerrâd : çekirge ile beslenen.

âkilü'l-esmâk: zool. balıkçıl, **fr. piscivore.**

âkilü'l-haşâyiş : zool. *otçul, **fr. herbivore.**

âkilü'l-haşerât : zool. *böcekçil, **fr. insectivore.**

âkilü'l-hevâm : haşaratla beslenen.

âkil-'l-hubûbât : zool. *tanecil, **fr. granivore.**

âkilü'l-lühûm : zool. *etçil, **fr. carnivore.**

âkiletü'l-ekbâd : (ciğerler yiyen kadın) : Hz. Hamza'nın ciğerlerini yiyen, Ebû Süfyan'ın karısı Hind.

âkilü'l-küll : her şeyi yiyen.

âkilü'l-lahm : et yiyen, *etçil.

âkilü'n-nebât : otla beslenen, *otçul.

âkilü'n-nemel : zool. karınca yiyen.

âkilü's-semek : balıkla beslenen.

âkile آكله (a.i.) : **hek.** yenirce denilen yara.

akim عقيم (a.s.) : **1.** kısır. **2.** neticesiz. **3.** yağmur getirmeyen rüzgâr, bilhassa batıdan veyâ kuzey batıdan esen rüzgâr.

âkinc آكنج (f.i.) : **1.** çengel. **2.** bumbar dolması.

akir عقير (a.s.) : çocuksuz, verimsiz [erkek].

akis عكس (a.i.) . (bkz : aks).

âkis عاكس (a.s. aks'den) : akseden, çarpan, vuran.

âkise عاكسه (a.i.) : ışığı aksettirmeye yarayan âlet, fr. **reflecteur**.

akk عق (a.i.) : anaya babaya âsî olma. (bkz : ukuk).

âkk عاق (a.s.) : serkeş, inatçı.

akkâm عكام (a.i.) : **1.** deveci, katırcı. **2.** mahmil ile hacca giden sürre alayı hizmetçisi. **3.** çadır mehteri.

akl عقل (a.i.c. : ukul) : akıl, us.

akl-ı bâliğ : ergin kimsenin hâli.

akl-ı beşer : insan aklı.

akl-ı evvel : 1. yaratılıştan olan akıl, Allah. 2. kendisini en akıllı sanan.

akl-ı fa'âl : işleyen, yapıcı akıl, fr. **intellect actif**.

akl-ı hayvânî : *içgüdü, insiyak, sevk-i tabiî.

akl-ı ilâhî : tanrı zekâsı.

akl-ı insânî : insan kavrayışı.

akl-ı küll : tabiatta görülen umûmî âheng; **mec**. Cebrâil.

akl-ı maâd : geleceği kavrayan akıl.

akl-ı maâş : geçim fikri.

akl-ı nefsânî : kendini koruma *içgüdüsü.

akl-ı selîm : *sağduyu. (bkz : hiss-i selîm).

akl-ı şeytânî : şeytânî zekâ.

aklâm اقلام (a.i. kalem'in c.) : **1.** yazı âletleri. **2.** memurların çalıştıkları dâireler.

aklâm-ı devlet : resmî dâireler.

aklâm-ı sitte : [eskiden] altı türlü olarak kabul edilen yazı. [sülüs, nesih, muhakkak, rık'a, tevkî', reyhânî].

aklen عقلاً (a.zf.) : akıl ile, akıldan.

aklen ve naklen : akıl ve nakil yoluyla.

aklî عقلى (a.s.c. : akliyyât) : akla mensup, akıl ile bilinen veyâ bulunan şeyler, akla dayanan, *ussal, fr. **rationnel**.

aklî ma'lûliyyet : akıldan hasta olma.

aklî muvâzene : zihnî denge.

akliyyât عقليات (a.i.c.) : akıl ile araştırılıp, bulunabilen hususlar.

akliyye عقليه (a.i.) : **1.** akıl ile ilgili olan. **2.** akıl ile anlaşılan. **3.** akılcılık, fr. **rationalisme**.

akliyyûn عقليون (a.i.c.) : hâdiseleri akıl ile araştıranlar.

akm عقم (a.i.) : kısırlık. (bkz : akam).

akmâr اقمار (a.i. kamer'in c.) : aylar, yıldızlar.

akmed اقمد (a.s.) : ensesi uzun ve kalın.

akmer اقمر (a.s.) : ay gibi beyaz [yüz], akşey.

akmî عقمى (a.s.) : **1** eskimiş. **2.** anlaşılmaz.

akmise اقمصه (a.i. kamîs'in c.) : gömlekler.

akmişe اقمشه (a.i. kumaş'ın c.) : kumaşlar, yünden veyâ pamuktan yapılmış bezler, dokumalar.

akna' اقنع (a.s.) : en çok kanaat eden [adam].

aknâ اقنى (a.s.) : ince ince yumru burunlu [adam].

aknân اقنان (a.i. kınn'ın c.) : kullar, köleler.

akra' اقرع (a.s.) : **1.** başının saçı dökülmüş olan, dazlak. **2.** çıplak [dağ].

akrâ' اقراء (a.i. kara'nın c.) : arkalar (sırt mânâsına).

akrabâ' اقرباء (a.i.) : aralarında soy yakınlığı olanlar. [aslı akribâ' dır]. (bkz : akribâ).

akrah اقرح (a.i.) : alnı beyaz at.

akrân اقران (a.i. karîn'in c.) : eş ve benzer olanlar, yaşıtlar, yaşdaşlar.

akrâniyyet اقرانيت (a.i.) : akran oluş, akranlık, boydaşlık.

akrâs اقراص (a.s. kurs'un c.) : yuvarlaklar, dâireler, çemberler.

akre' اقرأ (a.s.) : Kur'ân-ı Kerîm'i en güzel ve pek latîf okuyan.

akreb عقرب (a.i.c.: akarîb) : **1.** zehirli ve tehlikeli hayvancık. **2.** saatin kısa ibresi. **3. astr.** semânın kuzey yarımküresinde görülebilen büyük bir burç, **lât. scorpius**; **fr. scorpion**. **4. mec.** insanı akrep gibi sokan kimse.

akreb اقرب (a.s. karîb'den) : (en, daha, pek) yakın.

akreb-i mekniyyât : **huk.** Meşrûtü'n-lehi bildiren zamîr'in en yakın mercii mânâsını anlatır. [meselâ bir vakfiyede vâkıf tevliyetini evvelâ kendisine, sonra oğlu A ya, sonra çocuklarına şart etse, çocukları tâbirindeki zamîr vâkıf'ın kendisine değil de en yakın mercii bulunan A nın çocuklarına hamlolunur].

akrebâ عقربا (a.i.) : dişi akrep.

akrebe عقربه (a.i.) : **1.** dişi akrep. **2.** çevik, zekî bir câriye. **3.** kazan veyâ tencereyi ateş üzerine asmağa mahsus "S" şeklindeki kanca. **4.** ayakkabı bağı.

akrebek عقربك (a.f.i.) : **1.** küçük akrep. **2.** saatin kısa ibresi.

akrebî عقربى (a.s.): akrebe âit, akrep şeklinde.

akrebiyye عقربيه (a.i.) : **zool.** akrepler, **fr. scorpi-onides.**

akren اقرن (a.s.) : çatık kaşlı [adam].

akret عقرت (a.i.) : kısırlık.

akribâ اقرباء (a.i. karîb'in c.). (bkz : akrabâ).

akriha اقرحه (a.i. karah'ın c.) : **1.** ağaçsız tarla. **2.** temiz su.

akrubân عقربان (a.i.) : erkek akrep.

aks عكس (a.i.c. : ukûs) : çarpma, çarpıp geri dönme.

aks-i da'vâ : zıt teorem.

aks-i müddeâ : *karşısav, *çatışkı.

aks-i mülevven : renkli akis.

aks-i mürekkep : **mant.** *tersevirme, **fr. contraposition.**

aks-i sedâ : yankı.

aks-i te'sir : tepki, ters; **fiz., kim.** *tepkime; **fr. réaction.**

aksü'l-amel : **1.** tepki, reaksiyon. **2. ed.** bir cümlenin veyâ mısraın altını üstüne getirmekle bir başka cümle veyâ mısra' meydana getirme.

aksâ اقصى (a.s.c. : ekasî) : son, en son, uzak. (bkz : kusvâ).

aksâ-yı bilâd : bir memleketin hudut *bölgeleri.

aksâ-yı emel : mefkûre, ülkü, **fr. idéal.**

aksâ-yı garb : uzak batı.

aksâ-yı merâm : arzuların son haddi.

aksâ-yı merâtib : rütbelerin en ilerisi.

aksâ-yı murâd : en son, yegâne arzû.

aksâ-yı şark : uzak doğu, Çin, Japonya.

aksâ-yı şeb : gecenin son demleri.

aksâ-yı terakkî : terakkînin son basamağı.

aksâ-yı yemîn : en sağ.

aksâ-yı yesâr : en sol.

aksâ'l-gâye : en son gaye.

aksâ'l-merâtib : rütbelerin en büyüğü.

aksâb اقصاب (a.i. kusb'un c.) : büyük bağırsaklar.

aksâd اقصاد (a.s.) : kırık şey.

aksâm اقسام (a.i. kısm'ın c.) : parçalar, bölümler.

aksâm-ı kelâm : **gr.** söz bölükleri.

aksâm-ı seb'a (yedi kısım) : Arap gr. kelimelerin "sahîh, misâl, muzâaf, lefîf, nâkıs, mehmûz, ecvef" bölümleri.

aksâm-ı selâse (üç kısım) : Arap gr. "isim, fiil, harf" bölümleri.

aksar اقصر (a.s.). (bkz : akser).

aksat اقسط (a.s.) : **1.** kuru ayaklı hayvan. **2.** pek doğru şey.

aksât اقساط (a.i. kıst'ın c.) : hisseler, nasipler, paylar.

aks-endâz عكس انداز (a.f.b.s.) : çarpıp duran.

akser اقصر (a.s. kasîr'den. c. akasır) : en (daha, pek) kısa.

akser-i eyyâm : günlerin en kısası.

akser-i turuk : yolların en kısası, en kısa yol.

aksî عكسى (a.s.) : **1.** ters, zıt. **2.** inatçı. **3.** geçimsiz, huysuz; uğursuz.

akşer اقشر (a.s.) : kırmızı yüzlü, kızıl çehreli [adam].

akt اقت (a.i.) : vaktin tesbîti.

akta' اقطع (a.s.) : eli kesik [adam].

aktâ' اقطاع (a.i.c.) : **1.** kesmeler; kırılmalar. **2.** ilgiyi kesmeler. **3.** beylik arâzîler.

aktâb اقطاب (a.i. kutb'un c.) : sâhipler, efendiler; azîzler, ulular, tarîkat kurucuları. (bkz : kutub).

aktân اقطان (a.i. kutn'un c.) : pamuklar.

aktâr اقطار (a.i. kutr'un c.) : taraflar, yanlar.

âkû آكو (f.i.) : baykuş, puhu kuşu.

akûb عكوب (a.i.) : toz. (bkz : gubâr).

akuk عقوق (a.s.) : **1.** anasına babasına itâat etmeyen. **2.** gebe [hayvan].

akur عقور (a.s.) : yaralayan, ısıran, azgın, kuduz [hayvan]. **Kelb-i akur** : kuduz köpek.

akur-âne عقورانه (a.f.zf.) : kudurmuşcasına, kuduzcasına.

akvâ اقوى (a.s. kavî'den) : en kavî, çok kuvvetli.

akvâl اقوال (a.i. kavl'in c.) : sözler, lâkırdılar.

akvâl-i hakîmâne : filozofca sözler.

akvâm اقوام (a.i. kavm'in c.): milletler, uluslar.

akvâm-ı beşer : insan kavimleri.

akvâs اقواس (a.i. kavs'in c.) : **1.** kavisler, yaylar. **2.** dönemeçler, büklümler, virajlar.

akvât اقوات (a.i. kut'un c.) : yemekler, yenilecek şeyler, azıklar.

akvât-ı yevmiyye : günlük yiyecekler, geçim.

akvâz اقواز (a.i. kavz'in c.) : kum tepeleri.

akve عقوه (a.i.) : evin önündeki açık meydanlık, avlu.

akvem اقوم (a.s. kavim'den) : en (daha, pek, çok) doğru.

akveriyyât, akverîn اقوريات، اقورين (a. i.) : büyük belâlar.

akves اقوس (a.s.) : **1.** ihtiyarlıktan beli bükülmüş [adam]. **2. i.** sıkıntılı vakit.

akviyâ' اقوياء (a.i. ve s. kavî'nin c.) : sağlam ve kuvvetli olanlar.

akyise اقيسه (a.i. kıyâs'ın c.). (bkz : kıyâs).

akzâ اقضى (a.s. kazî, kadî'den) : fıkıhda (daha, en, pek) bilgin.

akzel اقزل (a.s.) : pek aksak, çok topal.

akziye اقضيه (a.i. kazâ'nın c.) : hükümler.

âl آل (a.i.) : hîle, düzen, dek.

âl آل (a.i.) : **1.** âile. **2.** evlât. **3.** sülâle.

âl-i abâ : Peygamberimizin kendisiyle birlikte kızı Fâtıme, dâmâdı Ali, torunları Hasan ve Hüseyin'den mürekkep âilesi.

âl-i Abbâs : Emevîlerden sonra 749 dan 1258 e kadar süren Abbâsî hükümdar âilesi.

âl عال (a.s. ulüvv'den) : yüce, yüksek. (bkz : âlî, bâlâ).

âl-i kadir : kadri, kıymeti yüksek olan.

âlü'l-âl : pek yüksek.

alâ' علاء (a.i.) : rütbece yükseklik, büyüklük, şeref, şan.

a'lâ اعلى، اعلا (a.s.) : (daha, en, pek) yüksek.

âlâ آلا (a.i. eyl'in c.) : ihsanlar, bahşişler.

âlâ آلا (f.s.) : kirleten.

alâ, ale على، على (a.zf.) : üst, üzere.

alâ-ceryi'l-âde على جرى العاده (a.zf.) : âdetin cereyânı üzere.

alâ-eyyi-hâl على اى حال (a.zf.) : her halde, her nasıl olsa. (bkz : bi-eyy-i hâl).

a'lâf اعلاف (a.i. alef'in c.) : **1.** hayvan yemleri. **2.** otlar, samanlar.

âlâf آلاف (a.s. elf'in c.) : binler.

alâ-hâlihi على حاله (a.zf.) : olduğu gibi.

alâ-hide على حده (a.zf.) : ayrıca, tek başına.

alâif علائف (a.i. ulûfe'nin c.). (bkz : ulûfe).

alâik علائق (a.i. alâka'nın c.) : *ilgiler, *ilişkiler.

alâik-i dünyeviyye : dünyâ *ilişkilerin.

alâim علائم (a.i. alâmet'in c.) : nişanlar, belgeler. (bkz : alâmât).

alâim-i cevviyye : **astr.** meteor.

alâim-i semâ, alâimü's-semâ : al yeşil kuşak. (bkz : âdyende, kavs-i kuzah).

alak علق (a.s.) : **1.** pıhtılaşmış kan. **2.** sülük.

alak-ı dem : kan pıhtısı.

alâk علاك (a.i.) : sakız.

alâka علاقه (a.i.c. : alâik, alâkat) : **1.***ilgi, *ilişki. (bkz : münâsebet). **2. ed.** bir kelimenin hakikî mânâsından mecâzî mânâsına nakledilmesinin sebebidir. [Kore'de düşmana arslan gibi saldıran bir Türk askerine "arslan" denildiği gibi].

alâka-bahş علاقه بخش (a.f.b.s.) : ilgilendiren.

alâka-dâr علاقه دار (a.f.b.s.c. : alâka-dârân) : ilgili, ilişikli.

alâka-dârân علاقه داران (a.f.b.s. alâka-dâr'ın c.) : alâkalılar, *ilgililer.

alâ-kadri'l-imkân على قدر الامكان (a.zf.) : olabildiği kadar.

alâ-kadri'l-istitâa على قدر الاستطاعه (a.zf.) : elden geldiği kadar, güç yettiği kadar.

alâ-kadri't-tâka على قدر الطاقه (a.zf.) : güç yettiği kadar.

alâkavî علاقوى (a.s.) : **anat.** sempatik.

alâ kavlin على قول (a.zf.) : birinin sözüne, iddiâsına göre.

alaki علقى (a.s.) : **1.** pıhtı kabîlinden olan, pıhtımsı. **2.** sülük nevinden [müen. alakiyye].

alâ-kile't-takdîreyn على كلا التقديرين (a. zf.) : iki takdirden herbirine göre.

alâkiyye علقيه (a.i.) : **zool.** *sülükgiller, **fr. hirudinées.**

alâ-külli hâl على كل حال (a.zf.) : şöyle böyle, olduğu kadar.

alâ-külli şey'in kadîr على كل شيء قدير (a. cü.) : her şeye gücü yeten.

a'lâl اعلال (a.i. illet'in c.) : **1.** hastalıklar. **2.** sebepler.

a'lâm اعلام (a.i. alem'in c.) : **1.** bayraklar, sancaklar. **2.** sınır işâretleri. **3.** yüksek dağlar. **4.** kabîle başkanları. **5.** has isimler.

âlâm آلام (a.i.elem'in c.) : kederler, elemler, acılar, sızılar. (bkz : ahzân).

âlâm-ı fikr : fikrin elemleri, kederleri.

âlâm-ı gurbet : gurbet elemleri, vatandan uzak kalma acıları.

âlâm u askam : üzüntüler ve hastalıklar.

alâ-mâ-faraz-Allah على ما فرض الله (a. zf.) : Allah'ın farzettiği üzere.

alâmât علامات (a.i. alâmet'in c.) : izler, nişanlar. (bkz : alâim).

alâ-melei'n-nâs على ملاء الناس (a.zf.) : gözönünde, herkesin önünde, açık.

alâ-merâtibihim على مراتبهم (a.zf.) : rütbelerine ve derecelerine göre, sırasıyla. (bkz : ale-d-derecât).

alâmet علامت (a.i.c. : alâmât, alâim) : **1.** işâret, iz, nişan, belge. **2. s.** kocaman, iri.

alâmet-i fârika : ayırıcı işâret, arma, damga.

alânî علانى (a.zf.) : açıkta, meydanda, herkesin gözü önünde.

alâniyet علانيت (a.i.) : **1.** şöhret, ün. **2.** alenîlik. **3.** bir şeyin dış yüzü.

alâniyeten علانيةً (a.zf.) : açıkça, alenen, herkesin önünde. (bkz : alenen).

alâ-rivâyetin على رواية (a.zf.) : rivâyet edildiğine göre, söylenenlere bakılırsa.

âlâs آلاس (f.i.) : odun kömürü.

âlât آلات (a.i. âlet'in c.) : vâsıtalar, aygıtlar.

âlât-ı basariyye : gözle *ilgili dürbün, gözlük gibi optik âletler.

âlât-ı câriha : yaralayıcı âletler.

âlât-ı harbiyye : harp, savaş âletleri.

âlât-ı hissiyye : duyu organları.

âlât-ı katıa : kesici âletler.

âlât-ı nâriyye : ateşli silahlar.

âlât-ı rasadiyye : astronomi ve meteoroloji araştırmalarında kullanılan âletler.

âlât-ı tab'iyye : baskı âletleri.

âlât-ı tenâsüliyye . (bkz : âlât-ı cinsiyye).

âlât-ı ziyâiyye : **fiz.** ışık vâsıtaları, ışık *araçları, **fr. instrument d'optique**.

âlât ve edevât : avadanlık, takımlar.

alâ-tarîkın على طريق (a.zf.) : yoluyla mânâsına mürekkep kelime yapar : **alâ tarîki'l-hezl** : hezl yoluyla... gibi.

alâ-tarîki'l-hezl على طريق الهزل (a.zf.) : eğlence yoluyla, alay sûretiyle.

alâ-tarîki'l-icmâl على طريق الإجمال (a. zf.) : kısaca.

alâ-tarîki'l-istişhâd على طريق الاستشهاد (a.zf.) : şâhit, tanık göstererek.

alâ-tarîki'l-kıyâs على طريق القياس (a.zf.) : kıyâs yoluyla.

alâ-tarîki'l-münâvebe على طريق المناوبه (a.zf.) : nöbet yoluyla, nöbetleşe.

alâ-tarîki'ş-şehâde على طريق الشهاده (a. zf.) : şâhitlik yoluyla.

alâ-tilke'n-niam على تلك النعم (a.zf.) : bu nîmetler karşılığı üzere.

âlâv, âlâve آلاو، آلاوه (f.i.) : alev, yal.

alâ-vechi على وجه (a.zf.) : üzere mânâsına gelir.

alâ vechi'l-isti'câl : acele üzere.

alâ vechi'l-ihâta : içine almak üzere.

alâ-vechi't-tafsîl: tafsîl üzere,inceden inceye.

alâ-vefk على وفق (a.zf.) : uygun olarak mânâsıyla terkip yapılır : **Alâ-vefki'l-matlûb** : istenilene uygun olarak.

alâvî علاوى (a.i. ilâve'nin c.) : ilâveler.

âlây آلاى (f.i.) : alay.

âlây-ı vâlâ : hep berâber, hep birlikte, cümbür cemaat.

alâye علايه (a.i.) : yüksek yer, yükseklik.

âlâyiş آلايش (f.i.) : **1.** bulaşıklık, bulaşma. **2.** depdebe, tantana, gösteriş. [ikinci mânâ uydurma olmakla beraber yaygın ve galiptir].

alcem علجم (a.s.) : uzun boylu, uzun.

âle عاله (a.i.) : **1.** [Güneş veyâ yağmura karşı] sığınak. **2.** fakirlik.

âle آله (f.i.) : ilâç için kullanılan ve "hint sünbülü" denilen bir çiçek. (bkz : âlek, sünbül-i asâfir).

alebât علبات (o.i. alebe'nin c.) : yemiş kapçıkları, çanaklar, **fr. capsules**.

alebe علبه (o.i.c : alebât) : **bot.** yemiş kapçıkları, çanaklar, **fr. capsules**.

alebî, alebiyye علبى، علبـــيه (o.s.) : **bot.** yemiş kapçığı, çanak ile ilgili, **fr. capsulaire**.

ale'd-derecât على الدرجات (a.zf.) : derecelerine göre, sırasıyla. (bkz : alâ-merâtibihim).

ale'd-devâm على الدوام (a.zf.) : dâimî sûrette, boyuna, sürekli olarak.

alef علف (a.i.c.: a'lâf, alûfe [ulûfe olarak da kullanılır]. **1.** hayvan yemi. **2.** ot, saman, yulaf.

âlef آلف (a.s.) : çok veyâ en teklifsiz, cana yakın.

alek علق (a.i.) : **1.** kan pıhtısı. **2.** sülük.

âlek آلك (f.i.) : ilâç için kullanılan ve "hint sünbülü" denilen bir çiçek. (bkz : âle, sünbül-i asâfir).

aleka علقه (a.i.c. : alekat) : **1.** kan pıhtısı. **2.** yapışkan balçık, çamur.

alekıyye علقيه (a.i.) : **zool.** sülükgiller.

alekî علقى (a.s.) : **1.** pıhtımsı (kan). **2.** sülüğümsü.

ale'l-acâib على العجائب (a.zf.) : tuhaf, şaşılacak şey. (bkz : garîb).

ale'l-acele على العجله (a.zf.) : çabucak, çarçabuk. (bkz : aceleten).

ale'l-âde على العاده (a.zf.) : **1.** âdet olduğu üzere. **2.** bayağı, basbayağı.

ale'l-amyâ على العميا (a.zf.) : körü körüne, körlemeden. [aslı ale'l-ımıyâ'dır]. (bkz : ale'l-ımıyâ).

ale'l-ekser على الاكثر (a.zf.) : çok vakit, çokluk. (bkz : ekseriyyâ).

ale'l-fevr على الفور (a.zf.) : derhal, defaten, birden.

ale'l-gafle على الغفله (a.zf.) : dalgınlığa gelerek, boş bulunarak, dalgınlığa getirerek.

ale'l-hâdise على الحادثه (a.s.) : gölge hâdise, **fr. épiphénomène.**

ale'l-hâdisiyye على الحادثيه (a.i.) : gölge hâdisecilik, **fr. épiphénomènisme.**

ale'l-hesâb على الحساب (a.zf.) : hesâba sayarak.

ale'l-husûs على الخصوص (a.zf.) : hele, husûsiyle, ençok.

ale'l-ımıyâ على العميا (a.zf.) : körü körüne, körlemeden. (bkz : ale'l-amyâ).

ale'l-ıtlak على الإطلاق (a.zf.) : umûmiyetle, genel olarak, mutlaka, nasıl olursa olsun, rastgele.

ale'l-icmâl على الإجمال (a.zf.) : topluca, toplu olarak.

ale'l-infirâd على الإنفراد (a.zf.) : birer birer, ayrı ayrı, teker teker.

ale'l-istimrâr على الإستمرار (a.zf.) : aralıksız.

ale'l-iştirâk على الإشتراك (a.zf.) : müştereken, birlikte.

ale'l-ittisâl على الإتصال (a.zf.) : aralarında fâsıla olmadan, birbiri ardınca.

ale'l-kaide على القاعده ("ka" uzun okunur. a.zf.) : kaideye *kurala göre.

ale'l-kifâye على الكفايه (a.zf.) : yeter derecede, yetecek kadar.

ale'l-umûm على العموم (a.zf.) : umûmiyet üzere, *genel olarak.

ale'l-usûl على الاصول (a.b.zf.) : yol yordam gereğince.

alem علم (a.i.c. : a'lâm) : **1.** nişan, alâmet. **2.** bayrak, sancak. **3.** sınır işâreti. **4** yüksek dağ. **5.** dudaktaki çatlaklık. **6.** has isim. **7.** minâre tepesi. **8.** sarığın altın teli.

a'lem اعلم (a.s. âlim'den) : en (daha, pek, çok) bilen, *bilgin.

a'lemü'l-ulemâ : âlimlerin âlimi, bilginlerin bilgini.

âlem عالم (a.i.c. : âlemîn, âlemûn, avâlim) : **1.** dünyâ, cihan. (bkz : dehr).

âlem-i âb : içki âlemi, içkili eğlence.

âlem-i âhiret : öteki dünyâ.

âlem-i berzah : (bkz : mânend, âbâd).

âlem-i berîn : en yüksek âlem.

âlem-i ceberût : **1.**Tanrının bulunduğu dünyâ, fânî dünyânın dışında olan âlem. **2.** insanlar, halk. **3. mec.** eğlence. **4.** lüzûm, mânâ.

âlem-i ervâh : ruhlar âlemi, öteki dünyâ.

âlem-i esbâb : madde âlemi, bu dünyâ.

âlem-i fânî: fânî âlem, fânî dünyâ, bu dünyâ.

âlem-i gayb : görünmez âlem.

âlem-i hâb : uyku âlemi.

âlem-i istiğrak : iç dünyâ; kişinin kendinden geçip daldığı âlem.

âlem-i kevn : varlık âlemi, var olma dünyâsı.

âlem-i kevn u fesâd : var olma ve bozulma dünyâsı.

âlem-i kitmân : saklı âlem.

âlem-i kudsî : Tanrı âlemi.

âlem-i lâhut : Tanrı âlemi.

âlem-i ma'nâ : rüyâ âlemi.

âlem-i melekût : Tanrının mutlak hükümdar olduğu âlem.

âlem-i menâm, âlem-i misâl : uyku, rüyâ âlemi.

âlem-i nakayis : nakîseler âlemi.

âlem-i nâr : ateş dünyâsı.

âlem-i siyâset : siyâset âlemi, siyâset dünyâsı.

âlem-i sabâvet : çocukluk dünyâsı.

âlem-i şahâdet : **tas.** yaradılışın dördüncü basamağı. [Buna : "âlem-i mülk, âlem-i nâsût,

âlem-i hiss, âlem-i anâsır, âlem-i eflâk ü encüm, âlem-i mevâlid" de derler].

âlem-i şems : Güneş ve peykleri.

âlem-i ulvî : ruhlar âlemi.

âlem-âne عالمانه (a.f.s.) : dünyâya âit, dünyevî.

âlem-ârâ عالم آرا (a.f.b.s.) : âlemi, dünyâyı süsleyen.

alem-dâr علمدار (a.f.b.s.) : **1.** bayrak taşıyan. (bkz : sancak-dâr). **2.** Refi' Cevad Ulunay tarafından İstanbul'da yayımlanmış günlük siyâsî bir gazetedir. Örfî idâre (sıkı*yönetim)' nin kapatmasıyla "Takvimli gazete" ve "Teşrih" adıyla çıkmıştır.

Alemdâr-ı Nebî (Peygamberin bayraktârı) : Hazret-i Ebû Eyyûb el-Ensârî.

alem-dârî علمدارى (a.f.b.i.) : bayraktarlık.

alem-efrâhte علم افراخته (a.f.b.s.) : bayrağı kaldırmış, yükseltmiş.

alem-efrâz علم افراز (a.f.b.s.) : bayrak çeken, bayrak kaldıran.

âlem-efrûz عالم افروز (a.f.b.s.) : cihânı parlatan, bütün âleme ışık saçan.

âlemeyn عالمين (a.i.c.) : iki âlem. [dünyâ ile âhiret].

âlem-gîr عالمگير (a.f.b.s.) : cihânı tutan, dünyâyı zapteden, bütün âleme yayılan.

alemî علمى (a.s. alem'den) : has isimle ilgili, ona âit.

âlemî عالمى (a.s. âlem'den. c. : âlemiyân) : cihâna mensûp, insan.

âlemîn عالمين (a.i. âlem'in c.) : dünyâlar. (bkz : âlemûn, avâlim).

âlemiyân عالميان (a.s. âlemî'nin c.) : âleme mensup olanlar, insanlar.

âlemiy-âne عالميانه (a.f.zf.) : insanoğluna yakışırcasına.

alemiyyet علميت (a.i. alem'den) : bir kelimenin has ismi olma vasfı.

âlemli عالملى (a.t.b.i.) : halının bordür çerçevesi içinde yalnız bir tarafta bulunan mihrâba benzer hattî şeklin üzerinde, çubuklara bağlı dörtgen motifleriyle birlikte heyet-i umûmiyesi.

âlem-nümâ عالم نما (a.f.b.s.) : dünyâyı gösteren.

âlem-penâh عالم پناه (a.f.b.i.) : âlemin sığınacağı yer.

âlem-pesend عالم پسند (a.f.b.s.) : herkesin beğendiği [yer, şey].

âlem-pîrâ عالم پيرا (a.f.b.s.) : âlemi süsleyen.

âlem-sûz عالم سوز (a.f.b.s.) : cihânı yakan.

âlem-şümûl عالم شمول (a.f.b.s.) : cihânı saran. (bkz : cihân-şümûl).

âlem-tâb عالم تاب (a.f.b.s.) : dünyâyı parlatan, aydınlatan.

âlemûn عالمون (a.i. âlem'in c.) : dünyâlar. (bkz : âlemîn, avâlim).

alen علن (a.i.) : âşikâr, meydanda olma. (bkz : alâniyet).

alenen علنا (a.zf.) : açıkça, açıktan açığa, göz önünde. (bkz : alâniyeten).

âleng آلنگ (f.i.) : **1.** siper, istihkâm. **2.** saldıran asker.

alenî علنى (a.s.) : açık, gizli olmayan.

aleniyye علنيه (a.s.) : alenî, açık, göz önünde. **Müzâyede-i aleniyye** : açık artırma. **Müzâkere-i aleniyye** : açık müzâkere.

aleniyyet علنيت (a.i.) : gözönünde olma.

ale'r-rağm على الرغم (a.zf.) : rağmen.

ale'r-re'si ve'l-ayn على الرأس و العين (a. zf.) : "baş ve göz üstüne" : başüstüne, peki.

ale's-sabâh على الصباح (a.zf.) : sabahleyin, erkenden.

ale's-seher على السحر (a.zf.) : seherleyin, seher vakti, gün doğmadan evvel.

ale's-seviyye على السويه (a.zf.) : **1.** müsâvât üzere. **2.** bir boyda.

âlet آلت (a.i.c. âlât) : **1.** vâsıta. **2.** avadanlık. (bkz : edevât). **3.** makine, aygıt.

âlet-i musavvat : fiz. mikrofon.

âlet-i tecfif : *kurutaç, **fr. dessiccateur.**

ale't-tafsîl على التفصيل (a.zf.) : mufassal olarak, uzun uzadıya.

ale't-tahkik على التحقيق (a.zf.) : muhakkak sûrette, besbelli. (bkz : muhakkak).

ale't-tahmîn على التخمين (a.zf.) : aşağı yukarı, kararlamadan.

ale't-tahsîs على التخصيص (a.zf.) : hususî olarak, hele, en çok.

ale't-tertîb على الترتيب (a.zf.) : sırasıyla, bir düzen üzere.

ale't-tevâlî على التوالى (a.zf.) : arası kesilmeksizin, arka arkaya, birbiri ardınca.

alev-gîr الوگير (t.f.b.s.) : alevlenmiş.

alev-hîz الو خیز (t.f.b.s.) : alevlenen, parlayan.

Alevî علوی (a.i.s.) : **1.** Hazreti Ali'ye intisâbı olan kimse. **2.** kızılbaş.

alev-keş الو کش (t.f.b.s.) : alevden fırlayan.

alev-rîz الو ریز (t.f.b.s.) : alevlenen.

aley علی (a.c.) : **alâ** edâtının zamirle birleştiği zamanki şekli.

aleyh علیه (a.i.) : karşı, *karşıt.

aleyhâ علیها (a.e.) : onun üzerine olsun.

aleyh-dâr علیهدار (a.f.b.s.) : karşı, zıt.

aleyhi علیه (a.e.) : onun üzerine.

aleyhi'l-la'ne علیه اللعنه (a.c.) : "lanet onun üzerine olsun!" mânâsında şeytandan bahs edilirken kullanılan bir söz.

aleyhim, aleyhimâ علیهم، علیهما (a.c.) : **aleyh** kelimesinin cemi ve tesniye şekilleri.

aleyhi's-selâm علیه السلام (a.c.) : "ona selâm olsun!" mânâsında peygamberin adı anılırken kullanılan bir söz.

aleyke علیك (a.e.) : senin üzerine.

aleyküm علیکم (a.e.) : sizin üzerinize.

aleynâ علینا (a.e.) : bizim üzerimize olsun.

âl-gûn آلگون (f.s.) : al renginde, koyu ve parlak pembe.

âlgune آلغونه ("gu" uzun okunur. f.i.) : **1.** allık, kadınların yüzlerine sürdükleri pembe düzgün. **2. i.** serap, pusarık.

alî علی (a.h.i.) : Ebû tâlib'ih oğlu ve Peygamberimizin dâmâdı ve amcazâdesi, dördüncü halîfe.

âlî, âliye عالیه، عالی (a.s. ulüvv'den) : **1.** yüce, ulu. **2. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

âlî, âliye عالیه، عالی (a.s. âlet'den) : **1.** âlete mensup, âletle ilgili. **2.** yemin edici, eden.

âlî-baht عالیبخت (a.f.b.s.) : bahtı yüksek, çok talihli.

âlî-câh عالیجاه (a.f.b.s.) : yüksek rütbeli.

âlî-cenâb عالیجناب (a.f.b.s.) : **1.** cömert. **2.** şerefli, haysiyetli kimse.

âlî-cenâb-âne عالیجنابانه (a.f.b.zf.) : (bkz : civânmerd-âne).

alîf علیف (a.i.) : yem torbası.

âlî-fıtrat عالی فطرت (a.b.s.) : yüksek yaradılışta olan.

âlî-güher عالی گهر (a.f.b.s.) : mayası yüce olan.

âlih آله (a.i.c. : âlihât) : tapınılan şey, mâbut.

âlih عاله (a.s.) : hafif mizaçlı.

âlihât آلهات (a.i. âlih'in c.) : tapınılan şeyler, mâbutlar.

âlihe آله (a.i. ilâh'ın c.) : ilâhlar, tanrılar.

âlî-himmet عالی همت (a.b.s.) : himmeti yüksek olan.

alîk علیق (a.i.): hayvana bir defada verilen yem.

alîkü'd-devâb : yem torbası.

âlî kadr عالیقدر (a.b.s.) : **1.** yüksek kıymette olan, çok kıymetli, çok takdir edilen, çok saygıdeğer. **2.** meşhur bir çeşit lâle.

alîl علیل (a.s. illet'den) : **1.** kör. (bkz : a'mâ). **2.** sakat. **3.** hasta.

alîm علیم (a.s. ilm'den) : çok bilen. [Allah'ın sıfatlarındandır, "bilgisi ezelî ve ebedî olan" demektir].

âlim عالم (a.s. ilm'den. c. : ulemâ') : çok okumuş, bilgin.

âlim آلم (a.s.) : elemli, kederli, ıztırap çeken.

âlî-makam عالی مقام (a.b.s.) : makamı yüksek.

alimallah علیم الله (a.b.zf.) : Allah bilir ki.

âlimân عالمان (a.i. âlim'in c.) : âlimler, bilginler.

âlim-âne عالمانه (a.f.zf.) : âlime yakışacak sûrette.

âlî-mekân عالی مکان (a.b.s.) : yeri, derecesi yüksek olan.

âlimü'l-gayb عالم الغیب (a.it.) : Allah.

âlimü'l-gayb ve'ş-şahâde : görüleni görülmeyeni bilen, Tanrı.

âlimü'l-guyûb عالم الغیوب (a.it.) : Allah. (bkz : râzıkü'l-verâ).

alîn علین (a.s.) : alenî.

âlî-şân عالیشان (a.b.s.) : **1.** şan ve şerefi büyük olan. **2.** meşhur bir çeşit lâle.

âlî tebâr عالی تبار (a.f.b.s.) : soyu yüksek ve temiz olan.

âliye عالیه (a.i.) : bir şeyin en yukarısı, tepesi. **Mekâtib-i âliye** : yüksek mektepler, *okullar. **Tedrisât-ı âliye** : yüksek *öğretim. **2.** Halvetî tarîkatı şubelerinden birinin adı. [kurucusu Ahmed ibni Alî el-Harîrî el-Alî ed-Dımışkı eş-Şâfiî el-Halvetî'dir.].

aliyy علی (a.s.) : yüksek, büyük, necip, meşhur, ünlü.

âliyye آلیه (a.s.) : âlete mensup. **Ulûm-i âliyye** : teknik bilgiler.

aliyyü'l-a'lâ علی الاعلی (a.zf.) : en iyi, en a'lâ.

âlîz آليز (f.i.) : kıç atma, çifte. [Farsça "âlîzîden" mastarından].

âlîzende آليزنده (f.s.) : çifteli [at].

alkam القم (a.i.) : acı hıyar.

alkame القمه (a.i.) : **1.** acılık, acı tat. **2.** acı hıyar.

Allah الله (a.i.) : Tanrı. Allah-Muhammed-Alî : Bektâşi tarîkatına mahsus bir deyim. [Hristiyanların "Peder-oğul-Ruhullah" telâkkilerine uygun bir teslistir]. **Allah-Eyvallah** : [bektâşilerce] : 1) tasdik işâreti; 2) yemin. **Allah-Kerim Yeri** : Eski Türk kahvelerinde fakirlerin para vermeden oturup yattıkları yer ve sayvan. (bkz : Rabb, Hâlik, Hüdâ).

Allahü a'lem bi's-savâb : Allah doğrusunu daha iyi bilir.

Allahü ekber : Tanrı ulların ulusudur.

Allâhân اللهان (a.f.i.c.) : Allah adamları, ermişler.

Allâhî اللهى (a.i.c. : Allâhiyân) : Allah adamı, veliyy-ullah).

Allâhiyân اللهيان (a.i. Allâhî'nin c.) : Allâhîler, Allah adamları, veliyyullahlar.

allâk علاق (o.s.) : **1.** sözünde durmaz, dönek. **2.** kendisine güvenilmesi câiz olmayan [kimse].

allâk علاك (a.i.) : sakızcı.

allâm, allâme علام، علامه (a.s. ilm'den) : çok bilgin. [Allâm, Allah'ın sıfatıdır].

Allâme-i küll : her şeyin sırrına vâkıf olan.

allâmü'l-guyûb : görünmeyen şeyleri bilen, Allah.

âlû آلو (f.i.) : **1.** erik, şeft-âlû [şefteâlû] : kayısı eriği, tüylü erik, şeftâli. **Zerd-âlû** [sarı erik] : zerdâli.

âlû-yi Buhârâ : 1.Türkistan eriği. **2.** tuğla fırını.

âlû-bâlû آلو بالو (f.i.) : vişne. [konuşmada kısaltılarak "âlbâlû" denilir].

âlûd, âlûde آلود، آلوده (f.s.c. : âlûde-gân) : bulaşmış, bulaşık.

âlûde-dâmân, âlûde-dâmen : آلوده دامان، آلوده دامن (f.b.s.) : eteği bulaşık, iffetsiz [kadın].

âlûde-dâmânî, âlûde-dâmenî آلوده دامانى، آلوده دامنى (f.b.i.) : günahkârlık.

âlûde-gân آلودگان (f.b.s. âlûde'nin c.) : **1.** bulaşmışlar, bulaşıklar. **2.** suçlular.

âlûde-gî آلودگى (f.i.) : **1.** bulaşıklık. **2. s.** garkolmuş, dalmış.

alûfe علوفه (a.i. ulüf'ün c.) : hayvan yemi ["ulûfe" olarak da kullanılır]. (bkz : ulûfe).

âlû-gürde آلوگرده (f.i.) : can eriği.

âlûs آلوس (f.i.) naz veyâ kırgınlıktan dolayı göz ucu ile bakma.

âlûsî آلوسى (f.s.) : nazlanarak göz ucu ile bakan.

âlüfte آلفته (f.s.c. : âlufte-gân) : **1.** alışık, alışkan. **2.** iffetsiz, nâmussuz kadın, fâhişe. (bkz : âşüfte).

âlüfte-gân آلفتگان (f.b.i. âlüfte'nin c.) : nâmussuz kadınlar.

âlüğde آلغده (f.s.) : şiddetle saldıran, saldırıcı.

âlü'l-âl عال العال (a.zf.) : en yüce, en üstün, yücelerin yücesi.

alyâ عليا (a.i.) : **1.** yüksek yer, yükseklik.**2.** gök.

âm عام (a.i.c. a'vâm) : sene, yıl.

âm-ı kabil, âm-ı mukabil : gelecek sene, önümüzdeki yıl.

a'mâ اعمى (a.s.) : **1.** kör. **2. mec.** câhil.

a'mâ-yı elvân : **psik.** renk körlüğü, akromatopsi.

a'mâü'l-eşkâl : **psik.** *işlev *yitimi, *edi *yitimi, apraksi.

amâ' عماء (a.i.) : **1.** körlük, görmezlik; mânevî körlük, bilgisizlik. **2.** yağmur bulutları.

âmâc آماج (f.i.) : **1.** nişan tahtası, hedef. **2.** saban demiri. (bkz : âhen-i cüft, âhen-i gâv).

âmâc-gâh, âmâc-geh آماجگاه، آماجگه (f. b.i.) : nişan yeri, nişan atılacak yer.

âmâde آماده (f.s.) : hazır, hazırlanmış.

âmâde-gî آمادگى (f.i.) : âmâdelik, hazırlık.

âmâh آماه (f.i.) : kabarcık, şiş. (bkz : âmâs).

amâim عمائم (a.i. imâme'nin c.) : sarıklar, başa sarılan şeyler, baş zırhları.

amâir, amâyir عمائر، عمايير (a.i. imâret'in c.) : **1.** ma'mûreler, bayındırlıklar. **2.** (bkz : imâret).

amâir-i hayriyye : hayır müesseseleri.

a'mâk اعماق (a.i. umk'un c.) : derinlikler.

a'mâk-ı zemîn : yer derinlikleri.

âmâk آماق (a.i. maak ve mauk'un c.) : göz pınarları.

amâkat عماقت (a.i.) : derinlik. (bkz : umk).

a'mâl اعمال (a.i. amel'in c.) : işler.

a'mâl-i erbaa : **mat.** dört işlem. [toplama, çıkarma, çarpma, bölme].

a'mâl-i hasene : güzel işler.

a'mâl-i mürekkebe : **mat.** karışık *işlem, **fr. opération composée.**

a'mâlü'l-ma'den : metalürji.

a'mâl-i şakka : eziyetli, ıstıraplı, zahmetli işler.

âmâl آمال (a.i. emel'in c.) : ummalar, ümitler, dilekler, istekler.

âmâl-i kavm : kavmin emelleri.

âmâl-i ma'sûmâne : ma'sumcasına emeller.

Amâlîka امالیقه (a.h.i.) : çok eskiden Sînâ yarımadası bölgesinde yaşadığı sanılan ve gariplikleriyle şöhret bulan bir kavim.

a'mâm اعمام (a.i. amm'ın c.) : amcalar.

amân, emân امان، امان (a.i.) : **1.** eminlik, korkusuzluk.**2.** bağış, bağışlama.

amân-nâme امان نامه (a.f.b.i.) : bir kimseye iltimas yapılması için bir başkasına hitâben yazılan yazı.

a'mâr اعمار (a.i. ömr'ün c.) : **1.** yaşanılan müddetler, yaşayışlar, hayatlar.**2** hakkıyla ve iyi yaşamalar. **3.** yaşlar, sinler. **4.** hoşa gidecek tuhaf, garip şeyler.

âmâr, âmâre آمار، آماره (f.i.) : **1.** hesap, **fr. mathématique.** **2.** inceleme. **3.** karında su birikme hastalığı.

âmâre-gîr آماره گیر (f.b.i.) : muhâsebeci, *sayman.

âmâs آماس (f.i.) : insan vücûdunda hâsıl olan şiş ve kabarcık. (bkz : âmâh).

-âmây آمای (f.s.) : dolduran, süsleyen.

amd عمد (a.i.) : kast, niyet, karar.

amden عمداً (a.zf.): isteyerek ve bilerek. (bkz : kasden).

âme آمه (f.i.) : divit, yazı hokkası.

âmed آمد (f.i.) : gelme, geliş.

âmed ü reft : **1.** geliş-gidiş. **2.** geldi-gitti. (bkz : şüd).

âmed ü şüd : geliş-gidiş; varıp-gelme; geldi - gitti.

âmedci آمدجی (f.t.i.) : [eskiden] bakanlar kurulu başkâtibi.

âmede-gû آمده گو (f.b.s.) : düşünmeden güzel söz söyleyen kimse, hazırcevap [kimse].

âmeden-gâh آمدنگاه (f.b.i.) : herkesin girebildiği umûmî yer.

âmedenî آمدنی (f.s.) : **1.** gelen. **2.** bir işi yapan, meydana getiren.

âmeden-i laklak : leyleklerin gelmesi.

âmedî آمدی (f.i.) : **1.** geliş. **2.** (bkz : âmedci).

âmediyye آمدیه (f.i.) : gümrük vergisi. [yapma kelimedir].

âmed-şüd آمد شد (f.b.i.) : (bkz : âmed ü şüd).

amel عمل (a.i.) : **1.** iş. **2.** niyet. (bkz : fiil). **3.** sürgün, içsürmesi.

amel-i cüz'î : **kim.** *elemansal iş, **fr. travail élémentaire.**

amel-dâr عملدار (a.f.b.s.) : vergi tahsildarı.

amele عمله (a.i. âmil'in c.) : işçi, ırgat.

amelehu عمله (a.cü.) : bir sanat eserinde sanatkârın imzasından önce yazılan "tarafından yapıldı" mânâsında bir söz.

amelen عملاً (a.zf.) : fiilen, işleyerek, çalışarak.

amelî عملی (a.s.) : işleme sûretiyle, pratik.

ameliyyât عملیات (a.i.) : **1.** işleyerek yapılan şeyler, tecrübeler. **2.** bir doktorun hastanın bir yerini kesip tedâvî etmesi, operasyon.

ameliyyât-hâne عملیاتخانه (a.f.b.i.) : hastaların ameliyat yapıldığı yer.

ameliyye عملیه (a.s.). (bkz : amelî).

amel-mânde عملمانده (a.f.b.s.) : iş yapmaktan kalmış, iş göremez durumda olan.

amel-nâme عملنامه (a.f.b.s.) : yetki belgesi, berat.

amel-nüvîs عمل نویس (a.f.b.i.) : işyazar, **fr. ergographe.**

âmen آمن (a.s.) : çok veyâ en emin, güvenilir.

âmennâ آمنا (a.zf.) : inandık, diyecek yok.

âmennâ ve saddaknâ : inandık ve tasdik ettik.

âmentü آمنت (a.cü.) : Kur'an'da, İslâm dîni inanışlarını anlatan ve : "Âmentü billâhi ve melâiketihî ve kütübihî ve resulihî..." diye geçen bir âyetin başında bulunarak Müslümanlık *kurallarının remzi olup : "**inandık, diyecek yok!**" anlamına gelir. (bkz : âmennâ).

a'mer اعمر (a.s.) : uzun ömürlü, pek yaşlı.

ameş عمش (a.i.) : gözü zayıf olma, zayıf gözlülük.

âmî عامی (a.s.) : **1.** senevî, yılda, yıllık. **2.** (bkz : âmiyy).

amîd عمید (a.s.) : **1.** çok hasta. **2.** aşk hastası. **3.** başlıca nokta. **4.** önder, şef; komutan.

Âmid آمد (a.h.i.) : Diyarbakır'ın eski adı.

a'mide اعمده (a.i. amûd'un c.) : direkler, sütunlar, kolonlar.

âmîg, âmîge آمیغ، آمیغه (f.s.) : **1.** hakikat. **2.** karışık, katkılı. **3. mec.** çiftleşme.

âmîgî آمیغی (f.s.) : hakikî [mecâzî karşılığı].

âmih عامه (a.s.) : şaşkın, şaşakalmış. [müen. âmihe].

âmîhte آمیخته (f.s.) : karışmış, karışık olan.

âmîhte-gî آمیختگی (f.i.) : karışmış olma.

âmîje آمیژه (f.s.) : **1.** karışık, karışmış, mahlût. (bkz : âmîze). **2. i.** şâir.

amîk عمیق (a.s.umk'dan) : derin. **Bahr-i amîk** : derin deniz. **Fikr-i amîk** : derin düşünce.

âmil آمل (a.s.) : emeli olan, isteyen.

âmil عامل (a.s. amel'den. c. : amele, avâmil). **1.** sebep. **2.** işleyen. **3. i.** vergi tahsîline me'mur kimse; mütesellim; mütevelli. **4. i.tar.** vâlî.

âmile عامله (a.i. amel'den. c. : avâmil) : bacak, ayak.

âmiletân : iki bacak, iki ayak.

amîm عمیم (a.s. umûm'dan) : umûma âit, umûmî, *genel, yaygın.

amîmü'l-ihsân : ihsânı, bahşişi, bağışı umûmî olan.

âmin آمن (a.s. emn'den) : gönlü emin, kalbinde korku olmayan.

âmîn آمین (a.n.) : öyle olsun, yâ Rab duâmızı kabul eyle!

âmîn alayı : [eskiden] çocuğun ilk mektebe başladığı gün yapılan tören.

Âmine آمنه (a.h.i.): Hz. Muhammed'in annesi.

âminen آمناً (a.zf. emn'den) : sağlıkla, esenlikle, emin olarak, korkusuzca. (bkz : sâlimen).

âmîn-hân آمین خوان (a.f.b.s.c. : âmîn-hânân). âmin diyen, âminci.

âmîn-hânân آمین خوانان (a.f.b.s. âmin-hân'ın c.) : âminciler, âmin diyenler.

amir عمر (a.s.) : **1.** bayırdır. **2.** resmî.

âmir عامر (a.s. umrân'dan) : **1.** mâmûr eden, şenlendiren. (bkz : ammâr). **2.** îmâr olunmuş. **3.** devlete âit. [müen. "âmire"].

âmir آمر (a.s. emr'den c. : ümerâ) : **1.** emreden, buyuran. **2.** bir memurun vazife bakımından büyüğü. **3. huk.** bir kimseyi öldürmek veyâ bir uzvunu kesmek ve sakatlamak tehdîdiyle bir fiili yapmaya veyâ yapmamaya zorlayan ve bu tehdîdi yapmaya muktedir olan kimse.

âmir-i mücbir : bir kimseye bir işi yapmaya veyâ yapmamaya zorlayan kimse.

âmir-i i'tâ : **eko.** Devlet hizmetlerine âit masrafların muvakkaten veyâ dâimî olarak yapılmasını temin etmek üzere muhasiplere yazılı olarak izin ve emir veren şahıs.

âmir-âne آمرانه (a.f.zf.) : âmircesine, âmir olana yakışacak sûrette, emrederek.

âmiriyyet آمریت (a.i.) : âmirlik, buyuruculuk.

âmirziş آمرزش (f.s.) : **1.** tanrı bağışı. **2.** affetme, bağışlama. (bkz : âmürziş).

âmirz-gâr آمرزگار (f.b.i.) : **1.** affeden, Tanrı. **2. s.** affeden, bağışlayan.

âmi-yâne عامیانه (a.f.zf.) : âdîce, bayağı.

âmiyy عامی (a.s.) avâma mahsus, avâmca.

amiyyâ عمیا (a.zf.) : görmeyerek, düşünmeyerek.

-âmîz آمیز (f.s.) : ...le karışık, ...yı içine alan.

âmîze آمیزه (f.s.) : karışık, karışmış, mahlût. (bkz : âmîje[1]).

âmîze-mû[y] [ی] آمیزه مو (f.b.s.) : saçı sakalı kırlaşmış adam.

âmîze-mûyî آمیزه مویی (f.b.i.) : kır saçlı, kır sakallı olma.

âmîz-gâr آمیزگار (f.s.) : yaraşan, uygun.

âmîziş آمیزش (f.i.) : geçiniş, uysallık. (bkz : imtizâc).

amm عم (a.i.c. : ammât) : amca.

âmm عام (a.s. umûm'dan) : umûmî, *genel, herkese âit. [bkz : ammî, şâmil].

ammâ اما (a.e.) : **1.** ama, fakat, lâkin, ancak; şu kadar ki, o kadar ki, öyle ki. **2.** çokluk bildirir : Amma yaptın hâ. Amma sıkıntı çektik hâ. gibi.

ammâ ba'dü اما بعد (a.zf.) : bundan sonra, gelelim maksadımıza.

ammâl عمال (a.i.c.) : **1.** yapıcılar. **2.** devlet idâre adamları.

ammâr عمار (a.s.) : mâmur eden, bayındırlaştıran. (bkz : âmir).

ammât عمات (a.i. amm'ın c.) : amcalar.

âmme عامه (a.s.) : umûma mahsus olan.

âmme, ammete عمه، عمته (a.i.) : hala.

âmmeten عامةً (a.zf.) : umûmi, *genel olarak.

âmmî عامی (a.s.). (bkz : âmm).

Ammûriyye عموریه (a.i.) : Ankara şehri.

amû عمو (a.i.) : amca. (bkz : amm).

amûd عمود (a.i.) : **1.** direk, sütûn.

amûd-i fekarî : bel kemiği. **2.** yukarıdan aşağı dik inen çizgi, *dikey.

amûd-i nûrânî : nurdan sütûn.

âmûde آموده (f.i.) : dizilmiş, dizi.

amûden عمودًا (a.zf.) : dik olarak, boyuna.

amûdî عمودی (a.s.) : yukarıdan aşağı, dikey olarak. (bkz : kaimen).

âmûg آموغ (f.i.) : **1.** vakar. **2. s.** uzun boylu [adam].

âmûhte آموخته (f.s.) : okumuş, öğrenmiş.

âmûhte-gân آموختگان (f.b.i.) : öğretmenler.

âmûhte-gân-ı ezel : nebîler ve velîler.

amûl عمول (a.i. amel'den) : **1.** işçi; iyi, kalifiye işçi. **2.** çok çalışan, çalışkan.

âmûsnî آموسنی (f.i.) : bir erkeğin nikâhında bulunan bir kaç kadından herbiri, ortak, kuma.

âmût آموت (f.i.) : yalçın kayalarda ve yüksek yerlerde bulunan kuş yuvası.

-âmûz آموز- (f.s.) : bilen, öğrenmiş; öğreten. **Edeb-âmûz** : edep öğreten.

âmûzende آموزنده (f.i.) : **1.** öğrenci. **2.** *öğretmen.

âmûz-gâr آموزگار (f.b.s.) : öğretici, *öğretmen, muallim.

âmûz-gârî آموزگاری (f.b.i.) : öğreticilik, *öğretmenlik, muallimlik.

âmûzî آموزی (f.i.) : hocalık, *öğretmenlik mesleği.

âmûziş آموزش (f.i.) : **1.** öğrenme. **2.** öğretme, öğretim.

âmü'l-fîl عام الفیل (a.b.i.) : fil yılı.

âmürg آمرغ (f.i.) : **1.** fayda, menfaat. **2.** kader, kıymet. **3.** zahîre, meyva. **4.** bir miktar, az bir pay. **5.** asıl, hülâsa.

âmürz, âmürzâ آمرز، آمرزا (f.s.) : affeden, bağışlayan. (bkz : âfî, afüvv.)

âmürzende آمرزنده (f.i.) : affeden, bağışlayan.

âmürz-gâr آمرزگار (f.b.s.) : affeden, günâhları affeden Tanrı.

âmürziş آمرزش (f.i.) : affeden. (bkz : âfî, âmirziş).

amyâ, ımyâ, ımiyyâ, ammeyyâ, ummiyyâ, ammiyâ عَمْیا، عِمْیًا، عِمیًّا، عَمِّیًا، عُمِّیًا، عَمِّیا (a.zf) : görmeyerek, düşünmeyerek.

an عن (a.e.) : -dan ve -den.

an-asl : aslından.

an-cehlin : bilmeyerek, bilmezlikle.

anh : ondan (müzekker).

anhâ : ondan (müennes).

anhâ, minhâ : şundan bundan, şu bu ve öteberi, şöyle böyle ederek.

anhüm : onlardan.

anhümâ : o ikiden.

ani'l-gıyâb : arkadan, kendisi yokken.

ani'l-münker : reddedilenden.

an-karîb : yakından, çok geçmeden.

an-kasdin : bile bile. (bkz : bi'l-iltizam).

an-küm : sizden.

an-kümâ : ikinizden.

an-samîmi'l-kalb : can ve gönülden, öz yürekten.

ân آن (f.i.) : **1.** güzellik câzibesi, alım. **2.** (f.s. c. : ânân) : şu, bu.

ân آن (a.i.c. : ânât, evân) : lâhza, pek az bir zaman.

ân-be-ân : gittikçe, yavaş yavaş.

ân-ı vâhid : pek az, pek kısa bir süre; bir an.

-ân آن (f.e.) : **1.** cemi, *çoğul edâtı. **Şâh-ân** : şahlar. **Zen-ân** : kadınlar. **2.** sıfat edâtı. **Hirâs-ân** : korkak. **3.** kelimeyi zarf yapar. **Gûy-ân** : söyleyerek.

anâ' عناء (a.i.) : zahmet, meşakkat, güçlük.

a'nâ' اعناء (a.i. inv'in c.) : nâhiyeler, taraflar.

ânâ' آناء (a.i. ânî'nin c.) : gece yarısı vakitleri.

ânâü'l-leyl : geçe yarıları.

a'nâb اعناب (a.i. ineb'in c.) : yaş ve tâze üzümler.

anâdil عنادل (a.i. andelîb'in c.) : bülbüller.

ânâf آناف (a.i. enf'in c.) : burunlar. [insanda].

anâfet عنافت (a.i.) : sertlik, kabalık.

a'nak اعنق (a.s.) : boynu uzun [adam].

a'nâk اعناق (a.i. unk'un c.) : **1.** boyunlar, gerdanlar. **2.** yaprak sapları. **3.** rüzgârla kalkan toz bulutu.

ânak آنق (a.s.) : çok zarif, en zarif.

anâkat عناقت (a.i.) : ümîdi boşa çıkma; muvaffakiyetsizlik, başarısızlık.

anâkib عناكب (a.i. ankebût'un c.) : örümcekler.

anân عنان (a.i. anâne'nin c.) : bulutlar.

a'nân اعنان (a.i.) : **1.** ağacın ucu. **2.** ufuklar.

ânân آنان (f.z. ân'ın c.) : onlar.

an'anât عنعنات (a.i. an'ane'nin c.) : rivâyetler, gelenekler.

an'ane عنعنه (a.i.c. : an'anât) : **1.** rivâyet, *gelenek. **2.** tafsîlât.

anâne عنانه (a.i.) : bir bulut.

anânet عنانت (a.i.) : cinsî muâmelede iktidarsızlık, güçsüzlük, **fr. impuissance.**

an'anevî عنعنوى (a.b.s.) : an'ane ile, gelenekle ilgili, *geleneksel.

an'aneviyye عنعنويه (a.b.s.) : gelenekçilik, **fr. traditionalisme.**

anâsır عناصر (a.i. unsur'un c.) : elemanlar, *öğeler.

anâsır-ı erbaa (dört unsur) : **1)** ateş, hava, su, toprak. **2)** XV. yüzyıl şairlerinden Boyacıoğlu'nun, insanın toprak, su, hava ve ateşten yaratıldığını ve bu dört maddenin vasıflarını anlatan manzum eseri.

anâsır-ı hisâbiyye : **mat.** bir hesabı yapmak için lüzumlu mâlûmat.

an-asl عن اصل (a.b.zf.) : aslından, aslında.

ânât آنات (a.i. ân'ın c.) : anlar, zamanlar, **fr. nuances.**

ân-be-ân آن به آن (f.zf.) : gitgide, gittikçe, vakit ilerledikçe.

anber عنبر (a.s.) : **1.** ada balığının bağırsaklarında toplanan yumuşak, yapışkan ve misk gibi kokan, kül renginde bir madde. **2.** güzel koku. **3.** güzellerin saçı.

anber-bâr عنبر بار (a.f.b.s.) : anber yağdıran, güzel koku saçan.

anber-bû[y] [ى]عنبر بو (a.f.b.s.) : anber kokulu, iri tâneli Hint pirinci.

anber-efşân عنبر افشان (a.f.b.s.) : **1.** anber saçan. (bkz : anber-nisâr). **2. müz.** Nihâvend makamı gibi başlayıp sonradan yegâhda karar veren makam.

anberî, anberîn عنبرى، عنبرين (a.f.s.) : anber kokulu.

anberiyye عنبريه (a.i.) : **1. bot.** yayla çiçeği. **2.** güzel kokulu bir ilaç. **3. mec.** rakı.

anber-nisâr عنبر نسار (a.f.b.s.) : anber saçan. (bkz : anber-efşân).

anber-sirişt عنبر سرشت (a.f.b.s.) : anber gibi.

anber-şemîm عنبر شميم (a.f.b.s.) : anber kokan.

anber-ter عنبر تر (a.f.b.i.) : **1.** güzellerin benleri ve zülüfleri. **2. mec.** gece.

an-cehlin عن جهلٍ (a.zf.) : bilmeyerek, bilmezlikle.

andelîb عندليب (a.i.c. : anâdil) : bülbül. (bkz : hezâr).

andelîbân عندليبان (a.f.b.i.c.) : bülbüller. (bkz : hezârân).

andem عندم (a.i.) : **hek.** kanı dindirmek üzere kullanılan bir çeşit reçine.

âne عانه (a.i.) : **1. anat.** kasık. **2.** kasık kılı. **3.** bir aşîretin bütünlüğü veyâ işleri veyâ şerefi. **4.** dişi ve yabâni eşek. **5.** yabâni eşek sürüsü. **6.** cedî (keçi) burcundaki v. e. n. v. 1. yıldızları.

-âne آنه (f.e.) : sıfatı, ismi zarf yapan bir ek : **Fakir, Fakirâne. Tıfl, Tıflâne** gibi.

a'neb اعنب (a.s.) : büyük burunlu [adam].

anede عنده (a.s.c.) : çok inatçılar.

anele عنله (a.i.) : **den.** bir geminin kendisine zincir veyâ halat bağlanmak için bedenin üst başına bağlanan halka.

ânen آناً (a.zf.) : bir anda, hemencecik.

ânen fe-ânen آناً فآناً (a.b.zf.) : devamlı, fâsılasız, sürekli.

ângâh, ângeh آنگاه، آنگه (f.b.zf.) : o vakit, ondan sonra.

anh عنه (a.zf.) : ondan [müen. anhâ].

an-hâ min-hâ عنها منها (a.zf.) : şundan bundan, şu bu, öteberi, şöyle böyle ederek.

an-hüm عنهم (a.zf.) : onlardan.

an-hümâ عنهما (a.zf.) : o ikiden.

a'nî اعنى (a.e.) : yâni.

ânî عانى (a.s.c. : ânât, unât) : **1.** mütevâzi, alçak gönüllü. **2. i.** köle. **3. s.** meşgul. **4. s.** muztarip. **5. i.** işçi. **6. i.** müfettiş. **7. i.** tahsildar. [müen. âniye].

ânî آنى (a.f.zf.) : bir an içinde, hemen, o anda, derhal.

ânî آنی (a.s.) : olmuş, kemâle ermiş. **Esmâr-ı ânîye** : olmuş meyvalar.

anîd عنید (a.s. inâd'dan) : çok inatçı (bkz : anûd).

ânid عاند (a.s.): inat eden, inatçı [kimse]. (bkz : anûd).

anîf عنیف (a.s. unf'dan) : **1.** sert, şiddetli. **2.** kaba muâmele eden.

ânif آنف (a.s.) : pek yakında geçen.

ânifü'l-beyân : demincek beyân olunan, bildirilen.

ânifü'z-zikr : biraz evvel bildirilen.

ânife آنفه (a.i.) : gençlik çağının başlangıcı.

ânifen آنفاً (a.zf.) : demincek, biraz evvel. **2.** yukarıda.

anîk انیق (a.s.) : güzel, zarif, tuhaf, garip [şey].

anîk عنیق (a.i.) : ense.

ânîn آنین (f.i.) : yayık [yağ çıkarmaya mahsus].

ânis عانس (a.i.) : **1.** ihtiyar kız. **2.** ihtiyar bekâr. **3.** s. büyük ve şişman [deve].

ânise آنسه (a.s.) : cana yakın kız ve kadın.

ânîse آنیسه (f.s.) : **1.** sıkı bağlı şey. **2.** koyulaşmış, katılaşmış [kan ve mürekkep gibi akıcı maddeler].

âniye آنیه (a.i. inâ'nın c.) : kaplar, kacaklar. (bkz : evânî).

anîz عنیز (a.s.) : ıztıraplı, muztarip.

anka' عنقاء ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** ismi olup, cismi olmayan bir kuş, zümrüdüanka kuşu. (bkz : sîmurg). **2.** ismi olup cismi olmayan nesne.

anka-yı lâ mekân : **tas.** Allah.

anka-yı mağrib : Zümrüdüanka kuşunun bir adı.

an-karîb عن قریب (a.zf.) : yakından, çok geçmeden.

an-karîbi'z-zamân : yakın vakitten.

an-kasdin عن قصد (a.b.zf.) : bile bile. (bkz : bi'l-iltizam).

ankebût عنکبوت (a.i.c. anâkib) : örümcek.

ankebûtî عنکبوتی (a.s.) : örümcekimsi, *örümceksi.

ankebûtiyye عنکبوتیه (a.i.) : örümcekler, **fr. arachnides.**

an-küm عنکم (a.zf.) : sizden.

an-kümâ عنکما (a.zf.) : ikinizden.

an mim âmed عن م آمد (a.f.cü.) : "mim'den geldi" : **ask., tar.** devşirme sûretiyle toplanıp Türkçeyi ve İslâm dinini öğrenmek üzere Türk köylülerine satılmış olan acemi oğlanlardan müddetini bitirip Rumeli ağasının tezkeresiyle ulûfeye yazılanların kayıtlarına verilen işâret. [Rumeli'ye işârettir].

annâb عناب (a.i.) : üzümcü.

an-nakdin عن نقد (a.zf.) : nakit para olarak.

an-samîm عن صمیم (a.zf.) : içinden, özünden.

an-samîmi'l-kalb عن صمیم القلب (a.b.zf.) : can ve gönülden, öz yürekten.

an tı âmed عن ط آمد (a.f.cü.) : "tı'dan geldi" : **ask., tar.** devşirme sûretiyle toplanıp Türkçeyi ve islâm dînini öğrenmek üzere Türk köylülerine satılmış olan acemi oğlanlardan müddetini bitirip Anadolu Ağasının tezkeresiyle ulûfeye yazılanların kayıtlarına verilen işâret. [Anadolu'ya işârettir.].

anûd عنود (a.s. inâd'dan) : inatçı. (bkz : anîd).

anûn عنون (a.s.) : isyancı; kavgacı.

anve عنوه (a.i.) : zorlama, zor, kuvvet.

anveten عنوةً (a.zf.). (bkz : cebren, kahren).

anye عنیه (a.i.) : meşakkat, güçlük, zorluk.

an-zeâmet عن زعامت (a.i.) : **tar.** bir mahallin takrîrinde o mahalde mevcut timardan başka âher sancakta da timarı olan kimsenin o âher sancaktaki timarına verilen ad. [bu bakımdan : "an zeâmet" hisseden ibâret demekti].

âr عار (a.i.) : utanma.

âr-sız : utanmaz. (bkz : bi-âr).

âr ü nâmus : utanma ve nâmus.

arâ' عراء (a.i.) : **1.** mıntaka, bölge. **2.** komşuluk. **3.** avlu. (bkz : arât[3]). **4.** çıplaklık. **5.** geniş, çıplak arazi.

ârâ' آراء (a.i. re'y'in c.) : *oylar.

ârâ-yi umûmiyye : *genel *oylar.

-ârâ آرا (f.s.) : süsleyen, bezeyen. **Meclis-ârâ. Dil-ârâ.**

Arab عرب (a.i.c. : a'rab veyâ urbân ve urub) : Irak, Şam, Ceziretü'l-Arab, Hicaz, Yemen ile Mısır'da ve Afrika'nın şimâlinde bulunan semitik kavmin umûmî adı.

A'râb اعراب (a.i. Arab'ın c.) : çöl Arapları.

ârâb آراب (a.i. ireb ve irbe'nin c.) : **1.** akıllar, zekâlar. **2.** hâcetler. **3.** hîleler, dekler, oyunlar.

arabân عربان (a.i.) : **müz.** şetaraban makamının bir sekizli tiz şeklidir. Yâni şetaraban gibi yegâh'da değil, nevâ perdesinde kalır; tabiatıyle ayrıca bir makam addedilmesine imkân yoktur.

arabân-bûselik : **müz.** (bkz : beyâtî-arabân-pûselik).

arabân-ı cedîd : **müz.** adı XIX. yy. başında yazılmış bir dergide geçen makam.

arabân-nigâr : **müz.** adı anonim bir edvâr-ı ilm-i mûsikîde geçen makam.

arabân-kürdî عربان كردى (a.b.i.) : **müz.** Dede Efendi'nin terkîbi olduğu kabul edilebilecek olan az kullanılmış bir mürekkep makamdır. Beyâtî-arabân makamına bir kürdî dörtlüsü ilâvesinden mürekkeptir. Beyâtî-arabân gibi si koma bemolü, mi bakıyye bemolü, fa bakıyye diyezi ile donanır; kürdî dörtlüsü için si bekar ve küçük mücenneb bemolü lâhin içinde ilâve edilir. Bütün kürdî dörtlüsü ile karar veren terkipler gibi, lâ-dügâh perdesinde durur. Güçlüsü birinci derecede beyâtî-arabân'ın güçlüsü olan nevâdır. Şevk-ı cedît ve zevk u tarâb makamları, arabân-kürdî'den başka bir şey olmayıp aynı terkîbe muhtelif zamanlarda muhtelif bestekârlar tarafından verilen isimlerden ibârettir.

arâbe عرابه (a.i.c. : arabât) : **1.** keçi veya koyunun memesine geçirilecek torba. **2.** açık saçık konuşma.

arabî عربى (a.s.) : **1.** Arap kavmine mensup. **2.** Arapça, Arap dili.

a'râbî اعرابى (a.s.c. : eârîb) : çölde yaşayan Arap. (bkz : bâdiye-nişîn).

Arabistan عربستان (a.f.b.i.) : Arap ülkesi, Arapların yaşadığı memleket.

arabiyyât عربيات (a.i. arabiyyet'in c.) : Arap edebiyâtı.

arabiyye عربيه (a.i.c. : arabiyyât) : Araplarla ilgili.

arabiyyet عربيت (a.i.) : Arapça ile ilgili olan [ilim, kitap, fikir]. **2.** Arap edebiyâtı.

ârâd آراد (f.i.) : her Güneş ayının yirmibeşinci günü ile, eski İranlılarca o günkü işler için me'mur farzolunan bir meleğin adı.

a'râf اعراف (a.i.) : **1.** cennet ile cehennem arasındaki bir yer. **2.** (a.i. örf'ün c.) : âdetler, usuller, îtiyatlar. **3.** sırt, tepe.

Arafât عرفات (a.i. arefe'nin c.) : Haccın îcaplarından olmak üzere Kurban Bayramının arefesinde usûlüne göre vakfeye durulan ve Mekke civârında bulunan mukaddes dağ.

a'râfiyân اعرافيان (a.f.b.i.) : a'raftakiler.

arâis عرائس (a.i. arûs'un c.) : gelinler.

arâiz عرائض (a.i. arîza'nın c.) : arz olunan hususlar, küçükten büyüğe yazılan yazılar.

arak عرق (a.i.) : rakı.

a'râk اعراق (a.i.) : **1.** ter. **2.** üzüm ve sâireden çekilip elde edilen ispirto, rakı. (bkz : bintü'l-ineb, duht-i rez, duhter-i rez).

a'râk اعراق (a.i. ırk'ın c.) : kökler, damarlar.

arak-çîn عرقچين (a.f.b.i.) : kavuk altına giyilen takke.

arak-dâr عرقدار (a.f.b.s.) : terli.

arakıyye عرقيه (a.i.) : en çok dervişlerin giydikleri yünden yapılmış bir çeşit külâh.

arakî عرقى (a.s.) : tere mensup, terle ilgili.

arakk ارق (a.s.) : (daha, pek, en, çok) ince.

arak-nâk عرقناك (a.f.b.s.) : terlemiş, ter içinde kalmış.

arak-nûş عرق نوش (a.f.b.s.) : rakı içen.

arak-rîz عرق ريز (a.f.b.s.) : ter döken, terleyen.

ârâm آرام (a.i. irem'in c.) : sahrâda, çölde mahsus konulan nişan.

ârâm آرام (f.i.) : **1.** durma, eğlenme, dinlenme. **2.** yerleşme, istirahat etme; karar kılma. [arâmîden mastarından].

ârâm-ı cân : **1)** gönül rahatı; **2)** sevgili, sevilen güzel.

ârâm-ı dil : gönül rahatı, sevilen güzel. **3.** yer, mekân.

ârâm-bahş آرام بخش (f.b.s.) : ârâm verici, dinlendirici, dinlendiren.

ârâm-cû آرامجو (f.b.s.) : ârâm arayan, dinlenmek isteyen.

ârâm-cûy-âne آرامجويانه (f.zf.) : dinlenmek isteyene yakışacak sûrette.

ârâm-cûyî آرامجويى (f.b.i.) : dinlenme, istemeklik.

ârâm-gâh, ârâm-geh آرامگاه، آرامگه (f.b.i.) : dinlenilecek yer, dinlenme yeri. (bkz : âremgâh).

ârâm-gâh-ı ebedî (sonsuz olarak istirahat edilen yer) : mezar.

ârâm-gâr آرامگار (f.b.s.) : rahat yaşayan [adam].

ârâm-güzîn آرامگزين (f.b.s.) : dinlenen, oturan.

ârâmî آرامی (f.i.) : **1.** dinlenme, rahatlık. **2.** Ârâmca [semitik dillerden].

ârâmî آرامی (f.h.i.) : İstanbul'da doğmuş bir Mevlevî şâiridir. Bu tarîkatin şâirleri arasında göze çarpacak bir varlık göstermiştir. Bir dîvânı vardır. 1630 yılında İstanbul'da ölmüştür.

ârâmîde آرامیده (f.s.) : dinlenen, rahat olan, rahatta ve sükûn halinde bulunan. (bkz : âremîde).

ârâmiş آرامش (f.i.) : dinleniş, rahat, huzur. (bkz : ârmiş).

aramram عرمرم (a.i.) : **1** pek çok asker. **2.** şiddetli hal ve iş. (bkz : aremrem).

ârâm-rübâ آرام ربا (f.b.s.) : rahat kaçıran, bozan. (bkz : ârâm-sûz).

ârâm-sâz آرامساز (f.b.s.) : oturan, yerleşen.

ârâm-sûz آرامسوز (f.b.s.) : rahat ve huzûru bozan, rahatsızlık veren. (bkz : ârâm-rübâ).

ârân آران (f.i.) : dirsek. (bkz : mirfak).

ar'ar عرعر (a.i.) : **1.** dağ servisi, dikenli ardıç ağacı. **2. mec.** güzeldeki boy bos.

aras عرس (a.i.) : yorgunluk, bitkinlik.

a'râs اعراس (a.i.) : **1.** (urs'un c.) : nikâh törenleri. **2.** düğünler. **3.** (ırs'ın c.) : evliler.

a'râs اعراص (a.i.c.) : arsalar, boş topraklar.

arasât عرصات (a.i. arsa'nın c.) ise de: "mahşer yeri, haşir ve neşir meydanı" mânâlarına gelir.

ârâste آراسته (f.s.) : bezenmiş, süslenmiş. (bkz : âreste).

ârâste-gî آراستگی (f.i.) : arâstelik, süslülük.

a'râş اعراش (a.i. arş'ın c.) : **1.** tahtlar. **2.** çatılar. **3.** damlar. **4.** direkler. **5.** pavyonlar.

arât عرات (a.i.) : **1.** bölge, mıntaka. **2.** avlu. (bkz : arâ[3]).

ârâyende آراینده (f.s.) : düzen verici, süsleyici.

ârâyî آرایی (f.i.) : süsleyicilik.

ârâyiş آرایش (f.i.) : **1.** süs, bezek, ziynet. **2.** süsleme, süsleniş; süsleyiş.

araz عرض (a.i.c. : a'râz) : **1.** işâret, alâmet. **2.** tesâdüf. **3.** kazâ, felâket. **4. fels.** kendi kendine vücut bulamayıp, başka bir cevherle meydana gelen hal ve keyfiyet.

a'râz اعراض (a.i. araz'ın c.) : **1.** işâretler, alâmetler. **2.** tesâdüfler, hastalık alâmetleri. **3.** kazâlar, felâketler.

a'râz اعراض (a.i. ırz'ın c.) : ırzlar, nâmuslar. **Hetk-i a'râz** : ırza geçmeler.

arazan عرضاً (a.zf.) : tesâdüfen.

arazât ارضات (o.i. arz'ın c.) : **1.** topraklar. **2.** iklimler. 3 memleketler.

arazbâr عرضبار (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin pek eski mürekkep makamlarındandır. Nevâ'da beyâtî ile rast beşlisi'nin çârgâh'daki şeddi ve uşak dörtlüsünün birleşmesinden meydana gelmiştir. Donanımına mi için bir koma bemolü konulur; bu ârıza, makamı meydana getiren ilk iki dizide mevcuttur ve uşşak dörtlüsünde (lâ-si koma bemolü -do-re) de bu ses yoktur. Nota içinde nevâ'da beyâtî için si küçük mücenneb bemolü, diğer iki dizi için de si koma bemolü konulur. Makam, uşşak dörtlüsünü inici bir şekilde icrâ ile lâ-dügâh perdesinde kalır. Güçlü birinci derecede nevâ'da beyâtî'nin ve çârgâh'ta rast'ın güçlüsü olan gerdâniye, ikinci derecede de çârgâh'da rast beşlisinin durağı olan do-çârgâh perdeleridir.

arazbâr-pûselik عرضبار پوسه لك (a.f.b.i.) : **müz.** III. Selim'in ihtirâ ettiği mürekkep makamlardan biridir. Arazbâr-pûselik, arazbâr mürekkebine bir pûselik dörtlüsü veyâ beşlisi ilâvesinden meydana gelmiştir. Pûselik dörtlüsünü veyâ beşlisini inici bir şekilde icrâ ile lâ-dügâh perdesinde kalır. Donanımına arazbâr gibi yalnız mi için bir koma bemolü konulur. Pûselik beşlisi kullanılmışsa, beşlinin son sesi olan mi, bekar işâreti ile değiştirilir; dörtlünün bir ârızası yoktur. Lâhin içinde yapılacak olan değiştirmeler, aynen arazbârda olduğu gibidir.

arazbâr-zemzem : **müz.** adı Nasır Abdülbâkî'nin tedkik ve tahkikinde geçen makam.

arâzet عراضت (a.i.) : genişlik.

arâzî اراضی (a.i. arz'ın c.) : yerler, topraklar.

arâzî-i âmire : kendisinden herhangi bir sûrette intifâ olunan yerler.

arâzî-i emîriyye : **huk.** rakabesi beytülmâle âit olarak devlet tarafından fertlere dağıtılan yerler. [tarla, çayır, yaylak, kışlak, koru ve emsâlini içine alır].

arâzî-i emîriyye-i mevkufe : **huk.** yalnız hazîne menfaatleri veyâ yalnız tasarruf hakları veyâhut her ikisi bir hayır cemiyetine tahsîs olunan mîrî arâzî.

arâzî-i emîriyye-i sırfa : **huk.** beytülmâle âit menfaatleri ve tasarruf haklarından hiç biri bir cihete tahsîs olunmayıp devlete âit olan ve fertlere tefvîz olunan memleket arâzîsi.

arâzî-i gamire ("ga" uzun okunur) : **huk.** harap, su baskını veyâ içine henüz çift girmemiş olan yerler. [tersi : arâzî-i âmire'dir].

arâzî-i gayr-ı mezrûa : ekilmemiş toprak.

arâzî-i hâliyye : boş, sahipsiz topraklar.

arâzî-i harâciyye : **huk.** fetholunan arâzîyi ülülemr, müslim olmayan eski ahâlisi elinde bırakır veyâ hâriçten müslim olmayan ahâliyi getirerek yerleştirirse bu arâzîye "haraciyye" denilir.

arâzî-i mahlûle : **huk.** mutasarrıfının intikal sâhibi mirasçı bırakmaksızın ölümüyle mahlûl olan arâzî-i emîriyye.

arâzî-i mahmiyye : **huk.** rakabesi beytülmâle âit bulunan arâziden koru, mer'a, yol, pazar yerleri gibi halkın ihtiyaçlarına tahsîs edilmiş yerler.

arâzî-i meftûha : **huk.** fetih hakkının taallûk ettiği yerler. [kaideten, arâzî-i meftûha devletin malı sayılır. Devlet bu kabil arâzîyi ya ganimlere veyâ başkalarına dağıtır veyâ kendi sâhipleri elinde bırakır].

arâzî-i mektûme : **huk.** beytülmâle haber verilmeksizin tasarruf olunan mahlûl veyâ müstahik-i tapu yerler.

arâzî-i memlûke : mülk, timar toprağı; mülkiyet yolu ile tasarruf olunan yerler. [sâhibi yer üzerinde mülkiyet hakkını hâizdi].

arâzî-i metrûke : terkedilmiş, bırakılmış topraklar.

arâzî-i mevât : **huk.** kimsenin temellük ve tasarrufunda olmadığı ve ahâliye terk ve tahsis kılınmadığı halde yüksek sesli kimsenin sesi işitilmeyecek derecede köy ve kasabalar gibi mâmur yerlerden uzak bulunan, yâni tahmînen yarım saat mesâfe uzaklığı olan taşlık, pırnallık, kıraç yerler.

arâzî-i mevkufe : **huk.** vakıf toprak, vakfolunmuş arâzî. [arâzî kanununa göre mîrî menfaatleri bir cihete tahsîs olunan yer].

arâzî-i mevkufe-i sahîha : **huk.** arâzî-i memlûkeden şartlarına uygun olarak vakfolunan yerler. [bunların rakabesi ve bütün tasarruf hakları vakfa âittir].

arâzî-i mevkufe-i gayr-ı sahîha : **huk.** arâzî-i emîriyeden ifrâz olunarak ülülemre'nin veyâ onun izniyle başkalarının vakfeylemiş olduğu arâzî. [burada vakfiyet tahsîs münâsebetinden ibârettir].

arâzî-i mîriyye : devlete âit arâzî.

arâzî-i muhtekere : kirâcısı tarafından üzerine binâ yapılmak veyâ ağaç dikilmek üzere senelik bir para karşılığında kirâya verilen arâzi. [kirâcı kirâ bedelini her sene arâzî sâhibine vererek o arâzîyi dâimî sûrette elinde bulundurur].

arâzî-i mukaddese : kutlu topraklar.

arâzî-i mübâreke : Hicaz.

arâzî-i mülkiyye : hükûmet toprağı.

arâzî-i mürfaka : **huk.** sokaklarda oturulacak yerler ile caddelerde boş bırakılan mahaller, yolculara mahsus olmak üzere terkedilen konak yerleri, kervansaraylar. [bunlar, arâzî-i metrûkeden sayılır].

arâzî-i müştereke : **huk.** şâyian tasarruf olunan yer.

arâzî-i öşriyye : **huk.** ziraat olundukça her sene hâsılatından beytüssadakaya konmak üzere öşür alınan yerler.

arâzî-i selîhâ : **huk.** çıplak tarla. [istihkak-ı hars'ın yani bir yerde ziraat etme hakkının bu gibi yerlere taallûku asıldır].

arâzî-i ukriyye : **huk.** vergiye tâbi olup, sâhiplerinin kudretsizliği yüzünden boş kalması sebebiyle hâsılatından muayyen kısmı devlete ve yirmide, yirmi beşte, otuzda bir gibi muayyen hissesi "ukr" nâmıyle mâliklerine verilmek üzere devletçe çiftçilere tefvîz olunmuş mülk yerler.

a'râzî اعراضی (a.s.) : ârızî, tesâdüfî, rastgele.

ârâziş آرازش (f.i.) : hayır ve iyilikte bulunma, sadaka verme.

arbede عربده (a.i.) : kavga, patırdı. (bkz : cidâl).

arbede-cû عربده جو (a.f.b.s.) : kavgacı. (bkz : cidâl-cû).

arbede-cûy-âne عربده جویانه (a.f.zf.) : kavga çıkarmaya yeltenerek.

arbede-kâr عربده کار (a.f.b.s.) : kavga çıkaran, kavgacı. (bkz : arbede-sâz).

arbede-sâz عربده ساز (a.f.b.s.) : kavga çıkaran, kavgacı. (bkz : arbede-kâr).

arbede-sâzî عربده سازی (a.f.b.i.) : kavgacılık.

arcâ' عرجاء (a.s. arec'in müen.) : **1.** aksak, topal. **2. i.** sırtlan.

arcele عرجله (a.i.) : sürü.

ârd آرد (f.i.) : **1.** buğday ve benzerlerinden öğütülen un. **2.** değirmen taşına buğdayı akıtan oluk.

ârd-bîz آردبیز (f.b.s.) : **1.** un eleyici. **2.** un eleği.

ârden آردن (f.i.) : **1.** süzgü. **2.** kevgir.

ârdhâle آردهاله (f.i.) : "bulamaç" denilen yemek. (bkz : ardtûle, arddûle).

ârdîn آردین (f.i.) : imtihan, tecrübe, deneyiş.

ardiyye ارضیه (a.i.) : eşyâ saklanan yer, antrepo.

ardtûle, arddûle آردتوله، آرددوله (f.i.) : "bulamaç" denilen yemek. (bkz : ard-hâle).

âre عاره (a.i.) : ödünç alınan veyâ verilen şey, ödünç.

âreb آرب (a.s.) : (daha, en, veyâ pek) akıllı, açıkgöz.

arec عرج (a.i.) : topallık, aksaklık.

a'rec اعرج (a.s.) : topal, aksak. (bkz : leng).

ârec آرج (f.i.) : dirsek. (bkz : ârenç, âret).

arecân عرجان (a.i.) : topal, aksak adamın yürümesi.

arecân عرجان (a.i.) : topallık, aksaklık.

a'ref اعرف (a.s.) : **1.** pek ma'ruf, çok bilinen. **2.** (daha, pek, çok) ârif, anlayışlı ve bilgili.

arefe عرفه (a.i.) : **1.** arife, dînî bayramlardan bir evvelki gün. **2.** bir önceki gün.

arekiyye عرکیه (a.s. müen.) : zinâkâr [kadın].

a'rem اعرم (a.s.) : benekli, alacalı [şey].

ârem-gâh آرمگاه (f.b.i.). (bkz : ârâm-gâh).

âremîde آرمیده (f.s.) : dinlenen; rahat. (bkz : ârâmîde).

aremrem عرمرم (a.i.) : kalabalık ordu. (bkz : aramram).

âren آرن (f.i.). (bkz : ârenc, âret).

ârenc آرنج (f.i.) : **1.** dirsek. (bkz : ârec, âret). **2.** gidiş, tarz, usul, yol.

ârende آرنده (f.i.) : bir şey getiren [kimse].

âreng آرنگ (f.i.) : **1.** dirsek [vücutta]. **2.** zannolunur ki, galibâ, "öyledir, benzer, hemen odur" gibi bir yakınlık ve benzerlik mânâsına gelir. **3.** dert, keder, mihnet. **4.** hîle, dubârâ. **5.** tarz, tavır, üslûp; nevi, çeşit; renk. **6.** vâlî, hâkim.

âreste آرسته (f.s.) : süslenmiş, bezenmiş. (bkz : âraste).

âret آرت (f.i.) : dirsek. (bkz : ârec, ârenc).

arf عرف (a.i.) : güzel koku.

arfâ عرفا (a.s. ve i. müen. "a'raf") : **1.** yeleli, **2.** sırtlan.

argîş آرغیش (f.i.) : kadıntuzluğu denilen nebat (*bitki) ın kök kabuğu. [hekimlikte göz ilacı olarak kullanılır].

arık ارق (a.i.) : uykusuzluk.

ârız عارض (a.s. arz'dan) : **1.** gelen. **2. i.** tesâdüfî vak'a. **3. i.** dağ, bulut ve sâire gibi görmeye mânî olan herşey. **4. i.** yanak.

ârız-ı gülgûn : gül renginde olan yanak, pembe, al yanak.

ârıza عارضه (a.i.c. : ârızât ve avârız) : **1.** aksama. **2.** engebe. **3.** bozukluk, sakatlık. **4. müz.** bir notanın, sesini yarım ton yükseltmek veyâ alçaltmak veyâhut eski hâline getirmek için ön tarafına konulan diyez, bemol, bekar işâretlerinin ortak adı.

ârızan عارضاً (a.zf. ârız'dan) : **1.** geçici olarak. **2.** tesâdüfen, rastgele.

ârızân, ârızetân عارضان، عارضتان (a.i.c.) : iki yanak.

ârızât عارضات (a.i. ârıza'nın c.). (bkz : avârız).

ârızî عارضی (a.s. ârız'dan c. : avârız) : **1.** sonradan çıkan. **2.** muvakkat, gelip geçici.

ârî عاری (a.s.) : **1.** çıplak. **2.** hür. **3. e.** -sız.

ârî آری (a.i.) : Hind-Avrupa dil âilesinden olan ırk, topluluk veyâ kimse.

ârî آری (f.e.) : evet. (bkz : neam, belâ).

ârib عارب (a.s. arab'dan) : hâlis Arap cinsinden olan.

âric عارج (a.s. urûc'dan) : **1.** topal, aksak. müen. "ârice". **2.** noksan. **3.** çıkıp inen.

arîf عریف (a.s. irfân'dan) : **1.** meşhur, çok tanınmış. **2.** bilgi sâhibi.

ârif عارف (a.s. irfân'dan c. : urefâ) : **1.** bilen, bilgili, irfân sahibi. **2. i.** erkek adı.

ârif billâh : mârifeti Allah'a vâsıl olan, velîlik mertebesine ulaşmış kimse, velî.

ârifân عارفان (a.f.b.i.) : ârifler, bilgililer.

ârif-âne عارفانه (a.f.zf.) : **1.** ârif olana yakışacak sûrette. **2.** ortaklaşa, örfene, âdet olduğu üzere. [2 nci mânâsının "harîfâne" den bozma olduğu söylenmektedir].

ârife عارفه (a.i. ârif'in müen. c. : avârif) : **1.** iyilik. **2.** armağan, bağış. **3. s.** nâzik. **4.** eliaçık, cömert. **5.** kabiliyetli.

ârifîn عارفين (a.s. ârif'in c.). (bkz : ârifân).

ârîg آريغ (f.i.) : **1.** gücenme, kırılma. **2.** kıskançlık, haset. **3.** nefret, kin ve düşmanlık. (bkz : âjig).

arim عرم (a.s.) : inatçı, kafa tutan.

ârim عارم (a.s.) : uygunsuz, hoşa gitmez, ters.

arîs عريس (a.i.) : gerdek.

Aristatâlîs اريستتاليس (a.h.i.) : Yunan feylesofu Aristo.

arîş عريش (a.i.) : **1.** asma çardağı. **2.** samandan yapılmış bir çeşit ev. **3.** sundurma.

âriş آرش (f.i.) : mânâ (anlam), mefhum (kavram).

ârişî آرشی (f.s.) : mânevî.

âriyet عاريت (a.i.c. : avârî) : ödünç, eğreti.

âriyet-serây : dünyâ.

âriyeten عاريةً (a.zf.) : ödünç, eğreti olarak.

âriyetî عاريتی (a.s.) : ödünç, eğreti.

arîz اريض (a.s.) : **1.** semiz. **2.** enli, geniş [şey]. **3.** mütevâzi, lâtif, lâyık.

arîz عريض (a.s. arz'dan) : geniş, enli.

arîz ve amîk : (genişliğine ve derinliğine) : enine boyuna, uzun uzadıya.

arîzü'l-cism : **zool.** yassısolucanlar, **fr. platheimintes.**

âriz آرز (a.i.) : ardıç ağacı.

âriz-i Lübnan : **bot.** Lübnan servisi.

arîza عريضه (a.i.c. : arâiz) : küçükten büyüğe yazılan yazı. (bkz : takdime, istirhâm-nâme).

ârizen عارضاً (a.zf.). (bkz : ârızan).

arkan عرقان ("ka" uzun okunur. a.i.) : terleme.

arkub عرقوب (a.i.) : **1.** ökçe siniri, eğrice. **2.** yalan ve kötü söz.

arm, arem عرم، عرم (a.i.) : inatçılık, kafa tutma.

ârmân آرمان (f.i.) : **1.** hasret, özleme, özleyiş. **2.** zahmet, sıkıntı. **3.** teessüf. **4.** pişmanlık.

ârmânî آرمانی (f.s.) kederli, müteessif; pişman; hoşnutsuz.

ârmiş آرمش (f.i.). (bkz : ârâmiş).

arrâde عراده (a.i.c. : arrâdât) : tekerlekli mancınık, savaş arabası.

arrâf عراف (a.i.) : **1.** falcı, kâhin. **2.** münecccim. (bkz : ahter-bîn, ahter-gû, ahter-şinâs, ahter-şümâr[1]). **3.** hekim. **4.** göçebe Arap aşîretlerinin örfe vâkıf umûmî bilgileri. [müen. "arrâfe"].

arrâs عراص (a.s.) : **1.** gürleyen ve şimşek çakan. **2.** şimşekli.

ars عرس (a.i.) : sevinç, ferahlık.

ars عرص (a.i.) : yıldırımlı gök gürültüsü; yıldırım.

arsa عرصه (a.i.c. : arasât) : yer, toprak.

arsa-i âlem : âlem arsası, dünya meydanı.

arsa-i kâr-zâr : savaş meydanı.

arsa-i târîh : tarih alanı.

arslânî ارسلانی (f.i.) : arslanlı [eski kuruş para].

arş عرش (a.i.) : **1.** çardak, çadır. **2.** cumba, kafes. **3.** çatı, dam. **4.** dokuzuncu gök. **5.** taht.

arş-ı a'lâ : göğün en yüksek tabakası. (bkz : arş-ı berîn).

arş-ı a'lâ-yı saâdet : saâdetin en yüksek yeri.

arş-ı âşiyân : kutsal kimselerin öldükten sonra gidecekleri yer.

arş-ı a'zam, arş-ı azîm, arş-ı Hudâ, arş-ı iclâl, arş-ı ilâhî, arş-ı mecîd, arş-ı rahmân, arş-ı Yezdânî : en yüksek gök tabakası, Tanrı'nın katı.

arş-ı berîn : göğün en yüksek tabakası. (bkz : arş-ı a'lâ).

arş ü ferş, arş ü zemîn : gök yüzü ve yer yüzü.

arş ü kürsî : göğün arş kısmı ile altındaki kürsü.

arşü's-simâk : **astr.** ikizler takım yıldızı.

arşü's-süreyyâ : Ülker yıldızının altında bulunan bir yıldız kümesi.

arşa عرشه (a.f.i.) : güverte.

arş-fersa عرشفرسا (a.f.b.s.) : arşı yıpratan, arştan üstün.

arşiyân عرشيان (f.i.) : Arş'ın etrâfında tesbih edip dolaşan melekler. (bkz : hamele-i arş, hameletü'l-arş).

arş-pâye عرشپايه (a.f.b.s.) : pâyesi arşadek yükselen.

artal عرطل (a.s.) : benzerlerinden çok daha iri olan.

artaliyyet عرطليت (a.i.) : benzerlerinden çok daha iri olma.

arûb عروب (a.s.) : kocasına ve sevgilisine çok düşkün kadın.

Arûbâ عروبا (a.i.) : yedinci kat göğün adlarından biri.

ârûde آروده (f.s.) : öfkeli, kızgın, hırslı.

arûf عروف (a.s.) : uzun zaman ıstırap çeken.

ârûg آروغ (f.i.) : geğirme.

ârugde آرغده (f.s.) : öfkeli.

ârûg-zen آروغزن (f.b.s.) : geğirici, geğiren.

ârûn آرون (f.i.) : iyi vasıflarla şöhret bulma, güzel ve iyi huylular.

arûs عروس (a.i.c. : arâis, f.c. : arûsân) : **1.** gelin. **2.** Husrev Perviz'in sekiz hazînesinden biri. **3. kim.** kükürt.

arûs-i cihân : Dünyâ.

arûs-i çerh : Güneş.

arûs-i felek : Güneş.

arûs-i hâverî : Güneş.

arûs-i Şâm : Şam, Askalon.

arûsân عروسان (a.i. arûs'un f.c.) : gelinler.

arûsân-ı bâğ : tarla çiçekleri.

arûsân-ı çemen : çimenlik çiçekleri.

arûsân-ı huld : ebediyet -cennet- in gelinleri, cennet hûrileri.

arûs-âne عروسانه (a.f.zf.) : geline yakışacak sûrette.

arûsek عروسك (a.f.i.) : **1.** küçük gelin. **2.** yeşil ve pembe dalgalı sedef.

arûsî عروسى (a.i.) : **1.** düğün ziyâfeti. **2. s.** düğüne, geline veyâ güveye âit.

arûsiyye عروسيه (a.i.) : Osmanlılar'da değeri geline göre değişen ve yeni evlenen erkeklerden alınan bir vergi.

arûz عروض (a.i.c. : eârîz) : **1.** yan, taraf. **2.** yanak. **3.** yol. **4.** usul. **5.** Arap dilcilerinden İmam Halîl'in, eski Arap şiirlerini esas tutarak, bir sisteme bağladığı rivâyet edilen, hecelerin uzunluğu ve kısalığı esâsına dayanan, esas Arap nazmında, muayyen kalıpları, Türk, Fars, Efgan, Pakistan ve kısmen Hindistan nazımlarında kullanılan vezindir. (bkz : bahr, ilm-i arûz). **6.** Arap nazmında beytin birinci mısrâının son kısmı. [bu şekil bizde yoktur].

arûzî عروضى (a.s.) : **1.** aruz veznine âit olan, aruzla ilgili. **2. i.** aruzla yazan kimse.

arv عرو (a.i.) : **1.** sıtma ve başka ateşli hastalıklarda gelen ilk titreme. **2.** bir iş için birinin yanına sokulma. **3.** yemiş vermeyen bir dağ ağacı.

arvend اروند (f.i.) : şan, şeref, azamet, ululuk, debdebe.

arz عرض (a.i.) : bir büyüğe sunma, gösterme, bildirme, önüne koyma. (bkz : arzâ).

arz-ı cemâl : yüz gösterme.

arz-ı dîdâr : yüz gösterme.

arz-ı endâm : boy gösterme.

arz-ı hâcet : istek bildirme.

arz-ı hâl (arzuhal) : **1)** "hâlin bildirilmesi", ne halde bulunduğunu bildirme; dilekçe. (bkz : arzuhal).

arz-ı hayret : şaşkınlık gösterme.

arz-ı hulûs : **1)** dalkavukluk etme. **2)** samimi olarak sevgisini gösterme.

arz-ı hüner : mârifet gösterme.

arz-ı hürmet : saygı sunma.

arz-ı hüsn : güzellik gösterme.

arz-ı mâ-fi-zzamîr : gönüldekini söyleme.

arz-ı iftikar : ihtiyâcını meydana koyma.

arz-ı kudret : kudret gösterme.

arz-ı leşker : asker gösterme, teftiş verme.

arz-ı mazhar : bir işin görülmesi hakkında, halk tarafından yüksek bir makama topluca verilen dilekçe.

arz-ı meveddet : muhabbeti, sevgiyi belli etme.

arz-ı minnet : minnet gösterme.

arz-ı minnettârî : minnet altında bulunduğunu belli etme.

arz-ı muâhât : kardeşçe bağlılığı bildirme.

arz-ı müddeâ : fikrini bildirme.

arz-ı nefs : nefsini öne sürme, gösterme, kendini gösterme [fedakârlık karşısında].

arz-ı ta'zîmât : saygılarını bildirme.

arz-ı taleb : mal satma, mal alma.

arz-ı ubûdiyyet : kulluğunu, bağlılığını bildirme, gösterme.

arz-ı uhuvvet . (bkz : arz-ı muâhât). **2)** Mehmet Rauf tarafından İstanbul'da resimli ve haftalık olarak yayımlanmış bir gazete.

arz ارض (a.i.c. : arazûn ve [tabakaları bakımından] "arzîn" şekli de vardır). **1.** Dünyâ. **2.** toprak.

arz-ı basît : düz yer.

arz-ı gayr-i meskûn : yaşanmaz [toprak, yer].

arz-ı Ken'ân : (bkz : arz-ı mev'ûd, arz-ı mukaddes).

arz-ı meskûn : yaşanabilir [yer]. **3.** iklim; memleket.

arz-ı a'şâriye : öşür -onda bir- vergi veren memleket.

arz-ı harâc : vergi veren memleket.

arz-ı mev'ûd : Filistin.

arz-ı mukaddes : Filistin ve havâlisi.

arzullâhi vâsia : Allahın yarattığı yer yüzü geniştir; geniş arâzî.

arz عرض (a.i.): **1.** en, genişlik. **2. astr.** *enlem.

arz-ı belde : **astr.** her hangi bir mahallin üstünden geçen arz dâiresi.

arz-ı belde ta'yîni : **jeol., astr.** herhangi bir mahalde kutup yıldızına veyâ diğer yıldızlara rasatlar ve bu rasatlara dayanan astronomik hesaplar yapmak sûretiyle o yerin arzını tâyin etme. [aynı ameliye Güneşle de yapılabilir].

arz-ı cenûbî : güney enlem.

arz-ı şimâlî : kuzey enlem.

ârz آرز (f.i.) : ardıç denilen ağaç. (bkz : âriz).

arzâ عرضا (f.i.) : sunma, gösterme. (bkz : arz).

arzan عرضاً (a.zf.) : enine, enliliğine, genişliğine.

arzânî عرضانی (a.zf.) : enine olarak.

arz-dâşt عرضداشت (a.f.b.i.) : hâtıra, muhtıra, andaç.

arz-gâh عرضگاه (a.f.b.i.) : toplanma yeri [bir şey arzetmek için].

arz-hâne عرضخانه (a.f.b.i.) : Topkapı Sarayı'nda Hırka-i Şerîf odasının dışındaki aralık oda, aslanhâne.

arzî ارضی (a.i. arz'dan) : toprağa âit, toprakla ilgili.

arzî عرضی (a.s. arz'dan) : ene âit, en ile ilgili.

arzîn ارضین (a.i. arz'ın c.) : arzlar. [tabakaları îtibâriyle].

arziyyât ارضیات (a.i.c.) : jeoloji, **fr. géologie.**

arziyye ارضیه (a.s.) : toprakla, topraktan yetişen. **Mahsûlât-ı arziyye** : toprak mahsulleri.

arzîz ارزیز (f.i.) : kurşun, kalay. (bkz : resâs).

Arzû عرضو (a.h.i.) : meşhur halk hikâyelerinde Kamber'in sevgilisi.

ârzû آرزو (f.i.) : istek, heves.

arzû-yi hayât : **psik.** yaşamak isteği.

ârzû-dâr آرزودار (f.b.s.) : istekli, hevesli. (bkz : arzû-keş, arzû-mend).

arzuhal عرضحال (a.b.i.). (bkz : arz-ı hâl, istid'â).

ârzû-keş آرزو کش (f.b.s.) : istekli, hevesli. (bkz : ârzû-dâr, ârzû-mend, hâhiş-gâr, hâhiş-ger).

ârzû-mend آرزومند (f.b.s.) : istekli, hevesli. (bkz : ârzû-dâr, ârzû-keş).

ârzû-mendî آرزومندی (f.b.s.) : istek, heves.

ârzû-nâk آرزوناك (f.b.s.) : istekli.

arzû-şikesten آرزوشکستن (f.b.i.) : arzunun yerine gelmemesi, istek kırıklığı.

âs آس (a.i.) : **bot.** mersin ağacı. **Habbü'l-âs** : mersin ağacı meyvası.

âs آس (f.i.) : **1.** değirmen. (bkz : âsiyâ, âsiyâb). **2.** kakum denilen bir hayvan.

asâ عصا (a.i.c. : a'sâ) : **1.** deynek, sopa. **2.** dervişlerin taşıdıkları sopa.

asâ-yi Mûsâ : Hz. Musâ'ya Allah tarafından mu'cize olarak verilen ve yılan hâline giren değnek.

a'sâ اعصا (a.i. asâ'nın c.) : değnekler, sopalar.

âsâ آسا (f.i.) : **1.** esneme. **2** vakar, ciddîlik. **3.** süs, bezek.

-âsâ آسا (f.e.) : gibi. **Cennet-âsâ** : cennet gibi. (bkz : manend, veş).

asab عصب (a.i.c. : a'sâb) : sinir, damar.

asab-ı alâkavî : **anat.** sempatik sinir sistemi.

asab-ı aynî : **anat.** göz siniri.

asab-ı basarî : **anat.** görme siniri.

asab-ı enfî : **anat.** burun siniri.

asab-ı hançerevî : **anat.** gırtlak siniri.

asab-ı rievî-i mî'de : **anat.** akciğer mide siniri, **fr. nerf vague.**

asab-ı sem'î : **anat.** işitme siniri.

asab-ı şevkî : **anat.** omur siniri, **fr. nerf spinal.**

asab-ı tahte'l-lisânî-i kebîr : **anat.** büyük dilaltı siniri, **fr. nerf hypoglosse.**

asab-ı vustâ : **anat.** *ortadamar, **fr. médiane.**

a'sâb اعصاب (a.i. asab'in c.) : sinirler.

a'sâb-ı alâkaviyye : **anat.** vazomotor(lar), damar *devindiren sinirler.

a'sâb-ı gûş : kulağın sinirleri.

a'sâb-ı kâinat : kâinatın sinirleri.

a'sâb-ı muharrike : **anat.** motor sinirleri.

a'sâb-ı şemme : **anat.** koklama sinirleri.

âsâb آساب (a.i. eseb'in c.) : vücudun alt kısmında çıkan kıllar.

asabânî عصبانی (a.s.) : **1.** asabe'ye âit, asabe ile ilgili. **2.** sinirli.

asabât عصبات (a.i. asabe'nin c.).(bkz: asabe).

asabe عصبه (a.i. c. : asabât) : **1.** bir tek sinir. **2.** baba tarafından akrabâ olanlar. **3.** şer'an, miras alamayan akrabâ. **4.** birinin fırkası ve avenesi.

asabî عصبی (a.s. asab'dan) : sinirli.

asabiyyü'l-cenâh : **zool.** sinir kanatlılar, **fr. pseudonevroptées.**

asabiyyü'l-mizâc : yaradılışça sinirli olan [kimse].

asâbi' اصابع (a.i. usbu'un c.) : parmaklar. (bkz : esâbi').

a'sâbî اعصابی (a.s.). (bkz : asabî).

asabiyye عصبیه (a.i.) : **1.** sinir hastalıkları. **2.** sinir hastalıkları pavyonu.

asabiyye-i teşennücât : sinir spazmları.

asabiyyet عصبیت (a.i.) : **1.** sinirlilik. **2.** kendi akrabâ, vatan, din ve milliyetini aşırı derecede kayırma gayreti.

asabiyyet-i kavmiyye : şovenlik, yurtseverlik.

a'sac اعصج (a.s.) : alnı üstüne saçı dökülmüş.

âsâd آساد (a.i. esed'in c.) : arslanlar.

Âsaf آصف (a.h.i.) : **1.** Süleyman Peygamberin vezîri. **2.** vezir.

âsaf-âne آصفانه (a.f.zf.) : vezîre yakışacak sûrette.

âsafî آصفی (a.s.) : vezîre mensup. **Bâb-ı âsafî** : Bâb-ı âlî. **Emr-i âsafî** : sadrâzam buyruğu.

asâfir عصافیر (a.i. usfûr'un c.) : **1.** serçe kuşları. **Lisânü'l-asâfir** : kuş dili. **2. zool.** serçegiller.

âsaf-rey آصف ری (a.b.s.) : düşüncesi Âsaf'ınki gibi mâkul olan [vezir].

âsaf-tedbîr آصف تدبیر (a.b.s.) : yolu, tutumu Âsaf'ınki gibi mâkul olan [vezir].

asâgır, asâgıre اصاغر، اصاغره (a.s. asgar'ın c.) : şeref ve îtibarca küçük olanlar.

asâgır ve ekâbir (a.f.s.) : küçükler ve büyükler. [îtibar ve mevkice].

asâhıb اصاحب (a.i. sâhib'in c.) : **1.** sâhipler, mâlikler, efendiler. **2.** yol arkadaşları, dostlar.

asâhîb اصاحیب (a.i.ashâb'ın c.) : sâhipler.

asâib عصائب (a.i. ısâbe'nin c.) : **1.** cemâatler, tayfalar. **2.** başa sarılan nesneler, kaşbastılar, sargılar. (bkz : asâyib).

asâ-keş عصاکش (a.f.b.s.) : **1.** sopa çeken. **2.** kör yedekçisi.

asâkir عساکر (a.i. asker'in c.) : erler.

asâkir-i bahriyye : deniz askerleri, bahriyeliler.

asâkir-i berriyye : kara askerleri.

asâkir-i hassa : pâdişâhı koruyan askerler.

asâkir-i mansûre-i Muhammediyye : **tar.** II. Mahmud zamânında Yeniçeri Ocağının 17 Kasım 1826 da kaldırılması üzerine kurulan ordu teşkilâtı.

asâkir-i muâvine : yardımcı milis askerleri.

asâkir-i muntazama : ordu askeri.

asâkir-i nizâmiyye : ilk askerlik devresini yapmakta olan asker.

asâkir-i redîfe : ikinci devre askerliğini yapan askerler.

asâkir-i şâhâne : askerler [umûmî olarak].

âsâl آسال (a.i.) : ahlâk.

âsâl آسال (f.i.) : temel, kök.

âsâl آصال (a.i. asîl'in c.) : ikindi ile akşam veyâ yatsı arasındaki zamanlar. **Bi'l-gudüvvi ve'l-âsâl** : sabah-akşam.

asale اصله (a.s.) : çok zehirli ve korkunç yılan.

asâle عساله (a.i.) : bal peteği.

asâlet اصالت (a.i. asl'dan) : **1.** soysop temizliği. **2.** kendi nâmına hareket. **3. ed.** yazıda veya sözde bayağı tâbirlerin bulunmaması. (bkz : edeb-i kelâm).

asâleten اصالةً (a.zf.) : kendi nâmına hareket ederek. [vekâletin zıddı olmak üzere de kullanılır].

asâletlü اصالتلو (a.t.s.) : eskiden yabancı elçilere verilen ünvan.

asâlet-meâb اصالتمآب (a.b.s.) : asâletli. [eskiden yabancı elçiler için kullanılırdı].

a'sam اعصم (a.s.) : ön ayakları sekili olan [hayvan].

a'sâm اعصام (a.i. usme'nin c.) : 1. gerdanlıklar. 2. tasmalar.

âsâm آثام (a.i. ism'in c.) : suçlar, günâhlar, kabahatler.

asamm اصم (a.s.) : 1. sağır, işitmez. 2. söz işitmez. 3. sert; güç; tahammül edilmez. 4. i. gr. Arap yazısında ikinci ve üçüncü kökünde uzun harf bulunan bir fiil.

asammiyyet اصميت (a.i.) : sağırlık, duymazlık.

âsân آسان (f.s.) : kolay.

âsân-gîr آسانگير (f.b.s.) : kolay tutulan, kolay zaptedilen.

âsânî آسانی (f.i.) : kolaylık.

asar عصر (a.i.) : 1. toz. (bkz : gubâr). 2. sığınak. (bkz : melce).

as'ar اصعر (a.s.) : pek kibirli, çarpık yüzlü [adam].

asâr عسار (a.i.) : fakirlik.

a'sâr اعصار (a.i. asr'ın c.) : *yüzyıllar.

a'sâr-ı sâlife : geçmiş asırlar, yüzyıllar.

âsâr آثار (a.i. eser'in c.) : 1. izler, nişâneler, alâmetler. 2. âbideler. 3. hikâyeler; an'aneler, *gelenekler. 4. başyazarı Menemenlizâde Tahir olan ve İstanbul'da yayımlanmış haftalık bir gazete.

âsâr-ı atîka veyâ **kadîme** : eski eserler.

âsâr-ı cedîde : yeni eserler.

âsâr-ı edebiyye : edebî eserler.

âsâr-ı eslâf veya **kudemâ** : eskilerin yazdığı eserler.

âsâr-ı hâzıra : çağdaş eserler.

âsâr-ı ilmiyye : ilmî, *bilimsel eserler.

âsâr-ı matbûa : basılmış eserler.

âsâr-ı mehdiyye : astr. fr. nutatio.

âsâr-ı mergube : rağbet kazanmış, beğenilmiş eserler.

âsâr-ı nefîse : güzel sanat eserleri.

Âsâr-ı nisvân (kadınların eserleri) : Fevziye Abdürreşid tarafından İstanbul'da onbeş günlük olarak yayımlanmış bir aile dergisi.

âsâr-ı sınâiyye ve zarîfe : zarif ve sanatlı eserler.

âsâr-ı ulviyye : **astr.** yıldızın tesiriyle meydana gelen gök hâdiseleri.

âsârü'ş-şerîfe : Hz. Muhammed'den kalan hırka, saç, sakal ve benzeri kutsal emânetler.

âsâr آصار (a.i. ısr'ın c.) : 1. vazîfeler, görevler. 2. yükler. 3. cürümler, kabahatler.

âsâre آساره (f.i.) : sayı hesap.

asârîm اصاريم (a.i. asrâm'ın c.) : 1. çadır kümeleri.2. ayrı ayrı küçük insan toplulukları.

âsârûn آساروں (f.i.) : kedi otu.

asâtıb اصاطب (a.i. ıstabl'ın c.) : ahırlar.

-âsây آسای (f.s.) : gibi (bkz : âsâ).

asâyib عصايب (a.i. ısâbe'nin c.). (bkz : asâib).

âsâyiş آسايش (f.i.) : 1. rahat, huzûr. 2. güvenlik.

âsâyiş berkemâl : rahat ve huzûr yerinde.

âsâyiş-bahş آسايش بخش (f.b.s.) : huzûr ve güven veren.

âsâyiş-cû آسايشجو (f.b.s.) : âsâyiş arayan, rahatını ve huzûrunu isteyen.

âsâyiş-cûy-âne آسايشجويانه (f.b.zf.) : âsâyiş ve rahat arayana yakışacak sûrette.

âsâyiş-perver آسايش پرور (f.b.s.) : rahat, huzûr ve selâmet taraflısı.

âsâyiş-perver-âne آسايش پرورانه (f.b.zf.) : rahat, huzûr ve selâmet taraflısına yakışacak sûrette.

asb عصب (a.i.) : 1. sargı, bağ. 2. mendil. 3. sarmaşık.

asbâb اصباب (a.i. sabeb'in c.) : çukur yerler.

asbâg اصباغ (a.i. sıbg'ın c.) : boyalar.

asbâh اصباح (a.i. subh'un c.) : sabahlar.

âsbân آسبان (f.s.) : değirmenci, değirmen sâhibi. (bkz : asiyâ-bân).

âsbânî آسبانی (f.i.) : değirmencilik.

asbâr اصبار (a.i. sıbr'ın c.) : akbulutlar.

asced عسجد (a.i.) : hâlis altın.(bkz : deh-dehî).

asdâ' اصداع (a.i. sadâ'nın c.) : sesler, âvâzlar.

asdâf اصداف (a.i. sedef'in c.) : sedefler.

asdâg اصداغ (a.i. sudg'un c.) : **anat.** şakaklar.

asdagân اصدغان (a.i) : **anat.** insanın kollarındaki nabız damarları.

asdâk اصداق (a.i. sıdk'ın c.) : 1. hakikatler, gerçekler. 2. doğru ve samîmî olanlar.

asdika اصدقاء ("ka" uzun okunur. a.i. sâdık'ın c.) : samîmî dostlar.

asdika-yi bende-gân : sâdık kullar.

asel عسل (a.i.) : 1. bal. 2. cennetteki dört sudan biri.

asel-i Dâvud : **bot.** bir çeşit kına çiçeği.

asel-i musaffâ : süzme bal. **Şem-i asel** : balmumu.

asel-i temr : bot. erken olmuş hurmanın koyu usaresi.

a'sel اعصل (a.s.) : **1.** eğri olan katı şey. **2** eğri dişli veyâ eğri bacaklı [adam].

aselî عسلی (a.s.) : **1.** bal renginde olan. **2. i.** Yahudilerin ayırdedilmek üzere, omuzlarına taktıkları sarı kumaş. **3. i.** eskiden kullanılan bal renginde bir çeşit kumaş.

aseliyyet عسلیت (a.i.) : bal hâli.

asemm اصم (a.s.) : çok sağır, kulakları hiç işitmeyen [kimse].

aser عسر (a.i.) : solaklık.

a'ser اعسر (a.s.) : **1.** pek zor ve çetin, dayanılması çok güç. **2.** solak.

aserât عثرات (a.i. asre'nin c.) : **1.** ayak kaymaları. **2.** sürçmeler. **3.** yanılmalar.

ases عسس (a.i.) : gece devriye gezen, gece bekçisi.

asf عصف (a.i.) : **1.** zulüm. **2.** haksızlık. **3.** can çekişme. **4.** rüzgârın kuvvetle esmesi.

asfâd اصفاد (a.i. safed'in c.) : suçluların veyâ mahkûmların ellerine ve ayaklarına takılan demirden veyâ kayıştan yapma kelepçe.

asfâf اصفاف (a.i. saff'ın c.) : saflar, hatlar. (bkz : sufûf).

asfâr اصفار (a.i. sıfr'ın c.) : **1.** sıfırlar. **2. s.** boş, hükümsüz, değersiz şeyler. (bkz : sufûr).

asfer اصفر (a.s.) : **1.** sarı. **Mahbûb-i asfer** : altın. **2.** uçuk, soluk benizli. **3.** kızıl. **4.** ıslık çalıcı, ötücü. **5.** büsbütün boş.

asfiyâ' اصفیاء (a.s. safî'nin c.) : **1.** samîmî, sâf, içi temiz, tuttuğu yol doğru olan kimseler. **2. a. i.** samîmî dostlar, azîzler.

asga اصغا (a.s.) : **1.** çarpık yüzlü. **2.** öğrenmeye çok hevesli.

asgar اصغر (a.s. sagîr'den) : (daha, pek, çok, en) küçük.

asgar-ı nâmütenâhî : istenilen her değerden daha küçük, sonsuz küçük, **fr. infiniment petit, infinitésimal.**

asgarân, asgareyn اصغران، اصغرین (a.i.) : kalb ile dil.

asgarî اصغری (a.i.) : en küçüklü, en az olan.

âsgûn آسگون (f.i.) Hazar denizine verilen bir ad.

ashâb اصحاب (a.i. sâhib'in c.). (bkz : eshâb).

Ashame اصحمه (a.h.i.) : Peygamberimiz devrinde İslâmlığı kabul eyleyen Habeş Necâşi'sinin adı.

ashar اصحر (a.s.) : **1.** saçı kızıl [adam]. **2.** kırmızı tüylü [adam].

ashâr اصهار (a.i. sıhr'ın c.) : evlenme netîcesinde erkek akrabâlar, güveyler, kayınbirâderler, kayınpederler.

âsıf, âsıfe عاصف، عاصفه (a.s.c. : avâsıf, âsıfât) : sert, şiddetli [rüzgâr, fırtına].

âsıfe عاصفه (a.i.c. : âsıfât, avâsıf) : **1.** şiddetli esen rüzgâr. **2.** kadın adı.

âsım عاصم (a.s. ismet'den) : **1.** yasak, yanına yaklaşılamayan. **2.** günahtan, haramdan çekinen. **3.** iffetli.

Âsıma, Âsıme عاصما، عاصمه (a.h.i.) : Medîne şehrinin bir adı.

asî عسی (a.s.) : uygun, elverişli.

âsî عاثی (a.s.) : ahlâkı bozuk, ahlâksız, çapkın.

âsî عاصی (a.s. isyân'dan. c. : usât) : **1.** karşı gelen. **2.** şakî, haydut. (bkz : bâğı). **3.** günahkâr. (bkz : âsim).

âsî آسی (a.i.) : doktor, cerrah.

âsî آسی (f.s.) : mahzûn, kederli.

asî, asiye عصی، عصیه (a.s.) : çok isyancı.

asîb عصیب (a.s.) : pek sıcak, kızgın.

âsîb آسیب (f.i.) : **1.** çarpışma. **2.** belâ, âfet, musîbet, zarar.

âsîb-i rüzgâr : zamânın belâsı.

âsîb-resân آسیب رسان (f.b.s.) : belâya düşüren, zarar veren.

asîde عصیده (a.i.) : **1.** bulamaç. **2.** tâze bamya, un, etsuyu ve tereyağı ile pişirilen bir türlü Arap yemeği.

asîf عسیف (a.i.c. : usefâ) : para ile tutulan işçi, gündelikçi.

asîl اصیل (a.i.) : **1.** öğleden sonranın son kısmı, akşam. **2.** ölüm.

asîl اصیل (a.s. asl'dan) : **1.** sağlam. **2.** iyice kökleşmiş. **3.** kendi adına hareket eden. **4.** edepli, terbiyeli [adam].

asîl-âne اصیلانه (a.f.zf.) : asîl olanlara yakışacak surette.

asîle اصیله (a.i.c. : asâil) : **1.** öğleden sonranın son kısmı; akşam. **2.** bir şeyin bütünü. **3.** ölüm.

asîl-zâde اصیلزاده (a.f.b.s.c. : asîl-zâde-gân) : adam evlâdı, temiz ve görgülü bir âileye mensup olan.

asîl-zâde-gân اصیلزادگان (a.f.b.s.) : asîlzâdeler.

âsim آثم (a.s. ism'den) : günahlı, kabahatli. **Abd-i âsim** : günahkâr, kabahatli kul.

âsîme آسیمه (f.s.) : **1.** akılsız, beyinsiz. **2.** şaşkın, sersem. (bkz : âsîven).

âsîme-gî آسیمگی (f.i.) : **1.** akılsızlık, beyinsizlik. **2.** şaşakalmış olma.

âsîme-sâr, âsîme-ser آسیمه سار، آسیمه سر (f.b.s.) : kafası karışık.

âsin آسن (a.s.) : pis kokulu.

asîr اصیر (a.s.) : **1.** bitişik, komşu. **2.** karma karışık, dolaşık.

asîr عصیر (a.i.) : şırası veyâ yağı alınmak için sıkılmış şey, usâre.

asîr عسیر (a.s. usret'den) : **1.** zor, güç, zahmetli. **Emr-i asîr** : zor iş. **2.** titiz tabiatlı [adam].

âsir آثر (a.s.) : bir efsâneyi nakleden.

âsir, âsire عاثر، عاثره (a.s.) : ayağı kayan.

âsir, âsire عاصر، عاصره (a.s.) : şırasını veyâ yağını almak için sıkan. [üzüm ve benzerleri gibi şeyleri].

asîre عصیره (a.i.) : cibre, posa. (bkz : secîr).

âsire آصره (a.i.c. : âsirât) : hayvanın ayağının arasına takılan köstek.

âsitân آستان (f.i.) : eşik. (bkz : atebe).

âsitân-ı memâlik-sitân : (ülkeler fethedenin eşiği). **mec.** Sultan sarayı, İstanbul.

âsitân آستان (f.i.) : müneccimlerin hesaplarına göre insan hayatının uğursuz dakikaları. (bkz : âstân).

âsitâne آستانه (f.i.). (bkz : âstâne).

âsîven آسیون (f.s.) : fikri dağınık, şaşkın, sersem. (bkz : âsîme).

âsiyâ, âsiyâb آسیا، آسیاب (f.b.i.) : su değirmeni. (bkz : âs).

âsiyâ-âjen آسیا آژن (f.b.i.) : değirmen taşını yontan âlet, dişengi.

âsiyâ-bân آسیابان (f.b.i.) : değirmen sâhibi, değirmenci.

âsiyâ-ger آسیاگر (f.b.s.) : değirmen yapan.

âsiyân عاصیان (a.f.b.s. âsî'nin c.) : âsîler, karşıgelenler, başkaldıranlar.

âsiyân-ı rûz-i cezâ : kıyâmet gününün âsîleri.

âsiyâ-seng آسیا سنگ (f.b.i.) : değirmen taşı.

âsiyâ-zene آسیازنه (f.b.i.) : değirmen taşı dişengisi.

âsiye آسیه (a.i.) : **1.** sütûn, direk, kolon. **2. s.** kederli, üzüntülü [kadın].

Âsiye آسیه (a.h.i.) : dînî inanışlara göre Hz. Mûsâ'yı Nil'den çıkararak büyütüp yetiştiren Firavn'ın zevcesinin adı.

âsiye عاصیه (a.s.) : ["âsî" kelimesinin müen.] : isyancı kadın.

aska' اصقاع (a.i. suk'un c.) : **1.** bölgeler. **2.** çeşme duvarlarının bölmeleri.

aska' اصقع (a.i.) : kanarya [kuş].

askar اصقر (a.i.) : üzüm şırası.

asker اسکر (f.s.) : devredici, seyyar. (bkz : asker).

asker عسکر (a.i.c. : asâkir) : er. (bkz : cünd, leşker).

asker-gâh عسکرگاه (a.f.b.i.) : asker kampı.

askerî عسکری (a.s.) : askere mahsus; askere askerliğe mensup.

askeriyân عسکریان (o.f. asker'in c.) : askerler.

askeriyye عسکریه (a.s.) : askere âit, askerle *ilgili.

asl اصل (a.i.) : **1.** asıl, kök, dip, kütük, temel, esas, kaide, kural; hakikat; soy, nesep; bir şeyin belli başlı kısmı; başlangıç; baş; yer; sıhhat. **2. s.** hakikî, esaslı, hâlis, sâfî. **3. zf.** esâsen, zâten, başlıca, en ziyâde, alelhusus; hakîkaten.

asl-ı meyyit : **huk.** ölen kimsenin babası, babasının babası ve ilâh...

asl-ı vakf : vakfedilen mal.

asl ü esâs, asl ü fasl : gerçek, doğru.

asl ü nesl : soysop.

asla' اصلع (a.s.) : dazlak, başının ön tarafındaki saçları dökülmüş olan [adam].

aslâ اصلا (a.zf.) hiç bir vakit.

aslâ ve kat'â : hiç bir vakit.

aslâb اصلاب (a.i. sulb'ün c.) : beller, sulpler. (bkz : aslub).

aslâd اصلاد (a.s. sald'ın c.) : **1.** sert, katı ve düz. **2.** [çakmaktaşı hakkında] ateşsiz. **3.** cimri, hasis, pinti.

aslah اصلح (a.s. sâlih'den). (bkz : eslah).

aslahallah اصلح الله (a.n.cü.). (bkz : eslahallah).

asled اصلد (a.s.) : **1.** katı, sert. **2.** tamahkâr, pinti.

aslem اصلم (a.s.) : kesik kulaklı.

aslen اصلاً (a.zf.) : aslında, esâsında; temelden, kökten, soyca.

aslî اصلی (a.s.) : asla mensup, husûsî, seçkin. (bkz : esâsî, mümtâz).

asliyye اصلیه (a.s.) : aslî. **Me'mûriyyet-i asliyye** : asıl me'murluk.

asliyyet اصلیت (a.i.) : husûsîlik, özellik, seçkinlik. (bkz : mümtâziyyet).

aslub اصلب (a.i. sulb'ün c.). (bkz : aslâb).

asma' اصمع (a.s.) : 1. uyanık ve gözü açık [adam]. 2. keskin [kılıç].

asmâ عصما (a.s.) : eğri elli veyâ eğri bacaklı.

asmah اصمح (a.s.) : çok şecâatli, pek kahraman [kimse].

asmaî اصمعی (a.h.i.) : Arapların meşhur şâiri.

âsmân آسمان (f.i.) : gök, semâ.(bkz : âsümân).

âsmân-ı berîn . (bkz : arş-ı a'lâ).

âsmân ü rîsmân : ciddî söz ile ona karşı söylenilen saçma sapan sözden kinâyedir.

âsmân-dere آسمان دره (f.b.i.) : saman yolu, saman uğrusu, süreyyâ (bkz : kehkeşân).

âsmân-dırahş آسمان درخش (f.b.i.) : şimşek. (bkz : berk, beve).

âsmâne آسمانه (f.i.) : tavan, kubbe, dam.

âsmân-gûn, âsmân-gûnî آسمان گون، آسمان گونی (f.b.s.) : gök mâvisi.

âsmânî آسمانی (f.s.c. : âsmâniyân) : 1. göğe, Güneşe, Aya mensup. 2 açık mâvi. (bkz : âsümânî).

âsmânî âhen آسمانی آهن (f.b.i.) : yıldırım.

âsmâniyân آسمانیان (f.i. âsmânî'nin c.) : melekler.

âsmân-rend آسمان رند (f.b.i.) : müneccim.

âsmân-senc آسمان سنج (f.b.s.) : saat.

âsmâr آسمار (f.i.) **bot.** mersin ağacı.

âsmende آسمنده (f.s.) : 1. hîle ile aldatan, inandıran. 2. alık, şaşkın.

asmet اصمت (a.s. samt'dan) : konuşamayan, sessiz, dilsiz.

asmıha اصمخه (a.i. sımâh'ın c.) : kulak delikleri.

âsmûg آسموغ (f.i.) : eski İranlılarca, düşmanlık ve bozgunluk yapmaya çalıştığı farzolunan büyük bir şeytanın adı.

asnâm اصنام (a.i. sanem'in c.) : 1. putlar. 2. s. sevgililer.

asr عصر (a.i.c. : a'sâr, asûr) : 1. yüzyıl.

asr-ı sâbık : geçen yüzyıl.

asr-ı hâzır : şimdiki çağ.

asr-ı saâdet : Hz. Muhammed'in zamânı. [**mec.** kutlu ve mutlu geçen zaman].

asr-ı sâbık : geçen yüzyıl. 2. ikindi vakti.

asr-ı evvel, -sânî : ikindi namazı vakitleri.

asrâf اصراف (a.i. sarf'ın c.) : 1. değişiklikler, tahavvüller. 2. masraflar.

asrâm اصرام (a.i. sırm'ın c.) : 1. çadır kümeleri. 2. insan kümeleri. (bkz : asârim).

asrân عصران (a.i.) : 1. iki yüzyıl. 2. gündüzün ilk zamânı. 3. gece ve gündüz.

asr-dîde عصر دیده (a.f.b.s.) : "asır görmüş" : yüzyıllık.

asre عثره (a.i.c. : aserât) : 1. ayak kayma. 2. sürçme, yanılma. (bkz : zelâk).

asrem اصرم (a.s.) : 1. kulağı sakat, hasta. 2. âilesini geçindirmek için sıkıntı çeken [kimse].

asremân اصرمان (a.i.) : gece, gündüz.

asrî عصری (a.s.) : zamâna uygun, **fr. moderne.**

âsrîs آسریس (f.i.) : meydan, at koşturulan meydan, hipodrom.

assâb عصاب (a.i.) : iplikçi.

assâl عسال (a.i.) : kovandan bal çıkaran, bal satan, balcı.

assâle عساله (a.i.) : 1. arı kovanı. 2. bal peteği. 3. bal arısı.

assâr عصار (a.s.) : usare, *özsu çıkaran.

âstân آستان (f.i.) : 1. eşik, papuçluk. [bkz : âsitân, atebe, ahceste). 2. dergâh, tekye.

âstân-i fenâ : fâni dünyâ, ölümlü dünyâ.

âstân-ı refi'-mekân (yeri yüksek olan eşik) : Sultan sarayı.

âstâne آستانه (f.i.) : 1. eşik 2. payitaht. 3. büyük tekke. 4. Allah'a yakın kimselerin kabri. 5. merkez, -Osmanlı devletinin merkezi olması dolayısıyla- tahsîsen "İstanbul" mânâsına da gelir. (bkz : âsitâne).

âstâne-i aliyyü'l-mekân (mekânı, yeri yüksek olan eşik) : **mec.** sultan sarayı; İstanbul.

âstâne-i devlet-penâh (devletin sığınağı) : **mec.** sultan sarayı.

âstâne-i feyz-âşyân (feyiz yuvası olan eşik) : **mec.** sultan sarayı; İstanbul.

âstâne-i izzet-bünyân (yapısı yüce, ulu olan eşik) : **mec.** sultan sarayı; İstanbul.

âstâne-i saâdet (mutluluk eşiği) : **mec.** sultan sarayı; İstanbul.

âstâne-i saâdet-âşyâne (mutluluk yuvası olan eşik) : **mec.** sultan sarayı; İstanbul.

âstâne-i saâdet-meâb (saadet, mutluluk sâhibi olan eşik) : **mec.** sultan sarayı; İstanbul.

astâr اسطار (a.i. satr'ın c.) : yazı satırları, yazı sıraları. (bkz : sütûr).

âster آستر (f.i.) astar.

âstîn آستين (f.i.) : esvap kolu, yen.

âstîn ber-çîde, âstîn ber-zede آستين برچيده، آستين بر زده (f.b.s.) : hazırlanmış, hazırlanan [adam].

âstîne آستينه (f.i.) : yumurta. (bkz : âşîne).

âstîn-efşân, âstîn-feşân آستين افشان، آستين فشان (f.b.s.) : yen silken, **mec.** vazgeçen.

âstîn-mâlîde آستين ماليده (f.b.s.) : hazırlanmış, hazırlanan [adam].(bkz : âstîn-berçîde).

asûb عسوب (a.i.) : **1.** arı beyi. **2.** bey, başbuğ. (bkz : ya'sûb).

âsûde آسوده (f.s.): rahat, gailesiz, dinç [olan].

âsûde-dil آسوده دل (f.b.s.) : gönlü rahat, başı dinç.

âsûde-dilî آسوده دلی (f.b.i.) : gönül rahatlığı.

âsûdegî آسودگی (f.i.) : rahat, huzur, âsâyiş. (bkz : emn).

âsûde-hâl آسوده حال (f.a.s.) : hâli rahat olan.

âsûde-hâtır آسوده خاطر (f.a.b.s.). (bkz : âsûde-dil).

âsûde-nişîn آسوده نشين (f.b.s.) : rahatça oturan.

asûf عصوف (a.s.) : **1.** çok şiddetli [rüzgâr]. **2.** hızlı yürüyen.

asûf عسوف (a.s. asf'dan) : çok zulüm ve gadreden.

asûm عسوم (a.s.) : maîşeti için çok çalışan [adam].

asûm عصوم (a.s.) : obur, açgözlü.

âsûr عاثور (a.i.c. : avâsîr) : tuzak.

âsüd آسد (a.i. esed'in c.) : **1.** arslanlar. (bkz : esed, gazanfer, şîr). **2.** yiğitler.

âsüfte, âsüğde آسفته، آسغده (f.s.) : **1.** hazır, hazırlanmış. **2.** islenmiş [ateşle].

âsümân آسمان (f.i.) : (bkz : âsmân).

âsümânî آسمانی (f.s.) : **1.** göğe, semâya mensup. **2.** açık mâvi. (bkz : âsmânî).

asveb اصوب (a.s. sâib'den) : (daha, pek, çok, en) doğru.

asveb-i akvâl : sözlerin en doğrusu.

asvef اصوف (a.s.) : çok yapağılı.

asvine اصونه (a.i. sunvân'ın c.) : elbise saklamaya yarayan dolaplar, gardroplar.

asy عصى (a.i.) : ayaklanma.

âsyâ آسيا (f.i.). (bkz : âsiyâ).

âsyâb آسياب (f.i.). su değirmeni (bkz : âsiyâ, âsiyâb).

âsyâb-ı âlem : **mec.** [bu] dünyâ.

âsyâb-ı devlet : devlet dâiresi.

âsyâbân آسيابان (f.i.). (bkz : âsiyâbân).

asyâf اصياف (a.i. sayf'ın c.) : yaz mevsimleri.

âş آش (f.i.) : **1.** yemek, aş. **2.** muharremde pişirilen aşûre.

âş-ı halîl : **bot.** mercimek.

aşâ' عشاء (a.i.c. : a'şiye) : akşam yemeği. (bkz : ışâ').

a'şâ اعشى (a.s.) : **1.** gözleri dumanlı [adam]. **2. i.** muhtelif asırlarda yaşamış birkaç Arap şâirinin adı.

a'şâb اعشاب (a.i. uşb'un c.) : tâze otlar.

a'şâbe اعشابه (a.i.) : otlar.

aşâir عشائر (a.i. aşîret'in c.) : kabîleler, oymaklar.

aşak عشق (a.i.) : sarmaşık.

âşâm آشام (f.i.) : yiyecek ve içecek.

-âşâm آشام (f.s.) : içen, içici. **Mey-âşâm** : şarap içen.

âşâmân آشامان (f.s. âşâm'ın c.) : içenler.

âşâmende آشامنده (f.s.) : içki içen [kimse].

âşâmîdenî آشاميدنی (f.s.) : yenilebilen veyâ içilebilen.

a'şâr اعشار (a.i. öşr'ün c.) : mahsullerden alınan onda birler.

a'şârî اعشاری (a.i.) : birin on cüze ve her cüzün yine ona bölünmesi kaidesine mensup, **fr. système métrique**.

a'şârî aded : **mat.** ondalık sayı.

aşâvet عشاوت (a.i.) : gündüz görüp gece görmeyen ve tavuk karası denilen bir göz hastalığı.

aşâyâ عشايا (a.i. aşî'nin c.) : akşamlar.

aşb عشب (a.i.) : yaş ot.

aşebî, aşebiyye عشبی، عشبیه (a.s.) : ota âit, otla *ilgili, ota benzeyen, ot gibi olan.

aşer عشر (a.s.c. : aşerât) : on : 10

aşerât عشرات (a.s. aşer'in c.) : on sayıları.

aşere عشره (a.s. aşer'in c.) : onlar [sayı].

aşere-i mübeşşere : Cennetlik oldukları, sağlıklarında kendilerine Peygamberimiz tarafından müjdelenen on zât. [Hz. Ebû Bekir bin Ebî Kuhâfe; Hazret-i Ömer bin el-Hattâb; Hazret-i Osman bin Affân; Hazret-i Alî bin Ebî Tâlib; Hazret-i Talha bin Ubeydillâh; Hazret-i Zübeyr bin el-Avvâm; Abdürrahmân bin Avf; Ebû Ubeyde bin el-Cerrâh; Said bin Zeyd; Sa'd bin Ebî Vakkas].

aşevî عشوی (a.s.) : akşama âit, akşam.

âş-hâne آشخانه (f.b.i.) : aşevi, mutfak.

âşık عاشق (a.s. ışk'dan) : **1.** birine, bir şeye tutkun, imre, emre.

âşık-ı bî-karar : kararsız âşık.

âşık-ı dîdâr-ı pâk : temiz yüzün âşıkı.

âşık-ı efgende : çâresiz, zavallı âşık.

âşık-ı müştâk : çok arzulu, istekli âşık.

âşık-ı şeydâ : delicesine seven kimse.

âşık-ı zâr : inleyen âşık. **2. ed.** evvelce ordularda, kışlalarda, köy odalarında ve mahalle kahvelerinde gerek kendinin gerek baskalarının sözlerini sazla ve sözle dile getiren kimse; halk şâiri. **3.** [cümledeki yerine göre] ahbap, hazret, ma'hut, seninki. (müen. "âşıka").

âşıka عاشقه (a.i.) : âşık kadın, seven kadın.

âşıkan عاشقان (a.s.f. âşık'ın c.) : âşıklar.

âşık-âne عاشقانه (a.f.zf.) : âşıkca, âşık olana yakışır yolda.

âşıkî عاشقی (a.s.) : aşkla *ilgili, aşka âit.

aşî عشی (a.s.) : **1.** tavuk karasına tutulmuş. **2. i.** akşam. **3. i.** akşam yemeği.

âşî آشی (f.i.) aşçı, ahçı. (bkz : aş-pez).

âşî عاشی (a.s.) : **1.** akşam yemeği yiyen [kimse]. **2.** gidip uzaklaşan [kimse]. (müen. "âşiye").

aşib عشب (a.s.) : çok otlu.

aşîb عشیب (a.s.) : bol otlu.

âşîhe آشیهه (f.i.) : kişneme. (bkz : sahîl).

aşîk عشیق (a.s.) : fazla âşık.

âşikâr, âşikâre آشکار، آشکاره (f.s.) : belli, açık, meydanda. (bkz : ayân, celî, bâhir, hüveydâ) [doğrusu : **âşkâr, âşkârâ, âşkâre** dir].

âşinâ آشنا (f.s.) : **1.** bildik, tanıdık. (bkz : ahbap). **2.** bilen, tanıyan. [doğrusu : **âşnâ** dır].

âşinâ-yı hilkat : yaradılış aşinâsı.

âşîne آشینه (f.i.) : yumurta. (bkz : âstîne).

aşîr عشیر (a.s.) : **1.** ondabir. **2. i.** samîmî dost ve arkadaş. **3. i.** koca.

âşir عاشر (a.s.) : **1.** onuncu. **2.** öşür toplayan.

aşîrân عشیران (f.i.) : **müz.** Hüseynî-aşîran perdesinin ve makamının isminin kısaltılmış şeklidir.

aşîrân-mâye عشیران مایه : **müz.** adı Nasır Abdülbâki'nin Tetkik ve Tahkik'inde geçen makam.

aşîrân-pûselik عشیران پوسه لك (f.b.i.) : **müz.** (bkz : pûselik-aşîrân).

aşîrân-vefâ-dâr عشیران وفادار : **müz.** adı mensur bir edvarda geçen birkaç asırlık eski bir mürekkep makam.

aşîrân-zemzeme عشیران زمزمه (f.b.i.) : **müz.** Sâdullah Ağa'nın terkîbettiği bir makamdır. Makam, pûselik-aşîran mürekkebine, **mi**'de bir kürdî dörtlüsü ilâvesinden hâsıl olmuştur. Pûselik-aşîran gibi fa bakıyye diyezi ile donanır. Başkaca bir ârızası yoktur. İnici'dir. Kürdî dörtlüsü'nün hüseynî-aşîran şeddi ile aşîran perdesinde kalır. Güçlüler, aynen pûselik aşîran makamında olduğu gibi hüseynî ve dügâh'dır.

âşiren عاشراً (a.zf.) : onuncu olarak.

aşîret عشیرت (a.i.c. : aşâir) : kabîle, oymak.

âşiyân, âşiyâne آشیان، آشیانه (f.i.) : **1.** kuş yuvası. **2.** mesken, ev.

âşiyân-ı harâb : yıkık yuva.

âşiyân-ı mürg-i dil : gönül kuşunun yuvası.

âşiyân-gîr آشیان گیر (f.b.s.) : yuva tutan, yuvalanan.

âşiyân-sâz آشیان ساز (f.b.s.) : yuva yapan.

aşiyy عشی (a.i.c. : aşâyâ) : günün batması, akşam. (bkz : ibkâr).

aşiyye عشیه (a.i.) : **1.** akşam. **2.** öğleden sonra.

aşk عشق (a.i.) : sevgi. [aslı : **ışk** dır]. (bkz : ışk).

aşk-ı cismânî : maddî aşk, cinsel arzulara dayanan sevgi.

aşk-ı derûn : derinde, içte olan aşk, içten gelen arzu, istek.

aşk-ı Eflâtûnî : platonik aşk, maddeci olmayan ideal aşk.

aşk-ı fazl ü hakk : fazîlet ve doğruluk aşkı, sevgisi.

aşk-ı füsûnkâr : sihirli, büyüleyici aşk. (bkz : aşk-ı sehhâr).

aşk-ı hakikî : gerçek sevgi, maddeye bağlı olmayan aşk.

aşk-ı ilâhî : Tanrı aşkı.

aşk-ı makhûr : kahrolmuş, mahvolmuş aşk.

aşk-ı marazî : düzensiz bir ruh hâlinin normal olmayan sevgisi.

aşk-ı mecâzî : Allah sevgisine ulaşmak için O'nun yarattığı geçici suretlerden birini sevme.

aşk-ı memnû' : **1.** menedilmiş, yasaklanmış aşk. **2.** Hâlit Ziya Uşaklıgil'in bir romanı.

aşk-ı mürde : ölmüş, bitmiş aşk.

aşk-ı rûhânî : manevî sevgi, Allah sevgisi.

aşk-ı sehhâr : sihirleyici, büyüleyici aşk. (bkz : aşk-ı füsûnkâr).

aşkar اشقر (a.s.) : **1.** koyu al. **2.** kızıl saçlı adam. **3.** doru at.

aşkâr, aşkârâ, aşkâre آشکار، آشکارا، آشکاره (f.s.). (bkz : âşikâr, âşikâre).

âş-kâre آشکاره (f.b.i.) : ahçı. (bkz : aş-pez).

aşk-bâz عشقباز (a.f.b.i.) : aşkla oynayan, yalandan âşık görünen.

aşk-bâzî عشقبازی (a.f.b.i.) : birine âşık görünerek arzusuna kavuşmak isteme, yalancı aşk, sever görünme.

aşk-efzâ عشق افزا (a.f.b.i.) : **müz.** kürdî makamının hüseynî aşîran mi perdesindeki şeddine H. Sadettin Arel tarafından verilmiş olan isimdir. Hiç bir ârızası yoktur. Niseb-i şerîfe'si kürdî gibi 9 dur. Güçlüsü dügâh lâ perdesidir. [H. S. Arel'in : "âyîn-i şerîf-i devr-i revân" peşrevi, "fenâ-yı hayât" isimli parçası bu makama örnektir].

aşkî, aşkıyye عشقی، عشقیه (a.s.) : **1.** aşka âit, aşkla ilgili. **2.** erkek adı [birincisi].

aşk-perver عشقپرور (a.f.b.i.) : aşkı besleyen, sevgiyi artıran.

âşkû, âşkûb آشکو، آشکوب (f.i.) : **1.** tavan, tabaka, kat. **2.** gökyüzü, felek.

âşnâ آشنا (f.s.) : **1.** (bkz : âşinâ). **2. i.** yüzücü. **3. i.** yüzme.

âşnâb آشناب (f.i.) : yüzücü.

âşnâ-ger آشناگر (f.b.s.) : yüzgeç, yüzücü. (bkz : âşnâ-ver).

âşnâ-gerî آشناگری (f.b.i.) : yüzücülük, yüzme.

âşnâh آشناه (f.i.). (bkz : âşnâ).

âşnâv آشناو (f.i.). (bkz : âşnâb).

âşnâ-ver آشناور (f.b.s.) : yüzgeç, yüzücü. (bkz : âşnâ-ger).

âşnâ-verî آشناوری (f.b.i.) : [suda] yüzme, yüzücülük.

âşnâyân آشنایان (f.i. âşnâyî'nin c.) : âşinâlıklar, dostluklar, haberdarlıklar.

âşnâyî آشنایی (f.i.) : âşnâlık, haberdarlık, dostluk.

âşnâyî آشنایی (f.i.) : [suda] yüzme, yüzücülük.

âş-pez آشپز (f.b.i.) aşçı, ahçı. (bkz : âş-kâre).

âş-pez hâne آشپزخانه (f.b.i.): aşevi, mutfak.

âş-pezî آشپزی (f.b.i.) : aşçılık, ahçılık.

aşr عشر (a.i.) : **1.** on sayıdan birini alma, dokuza bir ilâve ile on etme. **2.** dînî merâsimde Kur'ân-ı Kerîm'den on âyet miktârı okunan kısım.

aşr-ı âhir : ayın on günlük son kısmı.

aşr-ı evsat : ayın iki on günlük kısmı.

aşr-ı evvel : ayın ilk on günü.

aşre عشره (a.s.c. : aşerât) : on sayısı.

aşr-hân عشرخوان (a.f.b.i.) : ezbere aşır okuyan [kimse].

aşş عش (a.i.) : kuş yuvası. (bkz : âşiyâne, lâne, vekr).

aşşâb عشاب (a.i. aşşeb'den) : nebatları, *bitkileri sıralamakla ve incelemekle uğraşan bilgin.

aşşâr عشار (a.i.) : vaktiyle a'şâr tahsildarlığı yapan kimse, öşürcü, ondalıkçı. (bkz : muaşşir).

âştî آشتی (f.i.) : sulh, barışıklık.

âştî-hûre آشتی خواره (f.b.i.) : barış ziyâfeti.

âştî-perver آشتی پرور (f.b.s.) : sulh taraflısı.

âştî perver-âne آشتی پرورانه (f.b.zf.) : sulh taraflısına yakışacak sûrette.

âştî-perverî آشتی پروری (f.b.i.) : sulh taraftarlığı.

âştî-sâz آشتی ساز (f.b.s.) : sulhseven, barışçı, barışseven, barışsever.

âştî-sâzî آشتی سازی (f.b.i.) : sulhseverlik, barışseverlik.

âşûb آشوب (f.i.) : **1.** kargaşalık. **2.** s. karıştırıcı.

âşûb-i gavga : kavga kargaşalığı.

âşûb-i restehîz ü kıyâmet : kıyâmet kargaşalığı.

-âşûb آشوب (f.s.) : karıştıran, karıştırıcı. **Şehr-âşûb** : şehri karıştıran, kargaşa çıkaran.

âşûb-engîz آشوب انگیز (f.b.s.) : kargaşalığa sebebiyet veren.

âşûb-gâh, - -geh آشوب گاه، آشوب گه (f.b.i.) : karışıklık yeri, gürültülü yer.

âşûğ آشوغ (f.s.) : ne idüğü belirsiz, yabancı, serseri; bilinmeyen, meçhul.

âşûr, âşûrâ' عاشور، عاشوراء (a.i.) : muharrem'in onuncu günü pişirilen buğday tatlısı, aşûre.

âşüfte آشفته (f.s.) : çıldırırcasına seven, bu yüzden perîşan bir halde, azgın ve baştan çıkmış deli gibi olan, iffetsiz kadın, aşifte. (bkz : âlüfte).

âşüfte-dil آشفته دل (f.b.s.) : gönlü perîşan olmuş.

âşüfte-dimâğ آشفته دماغ (f.a.b.s.) : aklı perîşan.

âşüfte-gân آشفته گان (f. âşüfte'nin c.) : âşüfteler, âşıklar, iffetsiz kadınlar.

âşüfte-gâr آشفته گار (f.b.s.) : âşüfte olmuş gibi, çılgınca sevmiş.

âşüfte-gî آشفتگی (f.i.) : aşiftelik. (bkz : âlüfte-gî).

aşvâ' عشواء (a.i.) : gece gözü görmeyen [kadın, kız].

aşve عشوه (a.i.) : 1. akşam karanlığı. 2. akşam yemeği.

aşy عشی (a.i.) : akşam yemeği.

aşyân عشیان (a.s.) : akşam yemeği yiyen.

-ât آت (a.c.) : Arapça'da cemi edâtıdır. **Nebat=nebâtât, Hayvân=hayvânât**.. gibi.

atâ' عطاء (a.i.) : bağışlama, bahşiş. (bkz : ihsân).

atab عطب (a.i.) : mahvolma, ölüm.

atâ-bahş عطابخش (a.f.b.s.) : bahşiş veren.

atâd عتاد (a.i.) : 1. lüzumlu âletler takımı. 2. büyük kadeh.

a'taf اعطف (a.s. atf'dan). en âtıfetli, pek şefkatli, çok merhametli [adam].

a'tâf اعطاف (a.i. atf'ın c.) : 1. merhametler; şefkatler. 2. meyiller, atmalar.

atâhe, atâhiyye عتاهه، عتاهيه (a.i.) : 1. şaşkınlık, budalalık. 2. ateh getirme.

atâhet عتاهت (a.i.) : aptallık. (bkz : atâhiyyet).

atâhiyyet عتاهيت (a.i.) : 1. aptallık, sersemlik. 2. günâhkârlık.

Atâî عطائی (a.h.i.) : Bursa'da doğmuştur. Babasının adı Hacı Ivaz Paşa'dır. 1437 yılında Bursa'da ölmüştür. Atâî mahlâsını kullanan ve asıl adı Âlî Çelebi olan bu şâir; asrının iyi şâirlerinden olduğu halde pek şöhret kazanamamıştır. Babası, II. Murad'ın vezirlerinden idi.

atâim اطائم (a.i. atîme'nin c.) : ocaklar.

atâir عتائر (a.i. atîre'nin c.) : 1. putlara kurban edilen dişi koyunlar. 2. Arapların İslâmdan önce Recep ayında kestikleri kurbanlar.

atâk, atâkat عتاق، عتاقت (a.i.) : azad, izin.

atal عطل (a.i.c. : a'tâl) : 1. vücudun örtülü olmayan bir yeri; husûsiyle ense. 2. bütün vücut. 3. bir kişinin güzelliği.

âtâl آطال (a.i. ıtl'ın c.) : 1. koltuk altları. 2. böğürler. 3. yanlar, kenarlar.

atâlet عطالت (a.i.) : işsizlik, tembellik, üşengenlik, durgunluk, hareketsizlik.

atâlet-i rûhiyye : **psik.** ruh *argınlığı, **fr. psychasthénie.**

âtâm آطام (a.i. utum'un c.) : yüksek binâlar, köşkler, hisarlar.

atânîb اطانيب (a.i. ıtnâbe'nin c.) : 1. sâyebanlar, pavyonlar. 2. kısa ipler. 3. uzun ipler; sicimler.

ataş عطش (a.i.) : susama, susuzluk, harâret. (bkz : atş).

atâşâ عطاشا (a.i. atşân'ın c.) : susuz, susamış olanlar.

atâullah عطاء الله (a.it.) : 1. Allah vergisi. 2. i. erkek adı.

atâvil اطاول (a.s. atvel'in c.) : 1. uzun boylular. 2. seçkinler.

atâyâ' عطاياء (a.i. atiyye'nin c.) : hediyeler, armağanlar; bahşişler.

atâyâ-yi ilâhiyye : Tanrı vergileri.

atâyâ-yı seniyye : padişah hediyeleri.

atâyâ-yı tabîat : tabîatın atiyeleri, ihsanları, bahşişleri.

atâyıb اطايب (a.s. atyeb'in c.) : çok hoş olanlar, en iyiler.

atba' اطبع (a.s.) : en pis.

atbâ' اطباع (a.i. tıb'ın c.) : dereler, kanallar.

atbâ اطبا (a.i. taby'in c.) : meme başları.

atbâk اطباق (a.i. tabak ve tabaka'nın c.) : **1.** kapaklar. **2.** tabaklar. (bkz : etbâk).

atbâl اطبال (a.i. tabl'ın c.) : davullar.

atbıka اطبقه (a.i. atbâk'ın c.). (bkz : atbâk).

âtbîn آتبـــين (f.b.s.) : özü ve sözü doğru olan fazîletli adam.

ateb عتب (a.i. atebe'nin c.). (bkz : atebât).

atebât عتبات (a.i. atebe'nin c.) : **1.** eşikler, basamaklar. **2.** İranlıların mukaddes ziyâretgâhı. **3.** eşiği öpülen mukaddes yerler.

atebât-ı âliye : Irak'ta -Necef, kerbelâ, Kâzımiyye gibi- türbeli yerler.

atebe عتبه (a.i.c. : atebât) : eşik, basamak. (bkz : âsitân, ahceste).

atebe-i felek-mertebe : Osmanlı padişahlarının sarayı.

atebe-i seniyye : (bkz : atebe-i felek-mertebe).

atebe-i ulyâ (bkz : atebe-i felek-mertebe).

ateh عته (a.i.) : bunama, bunaklık. **Ateh getirmek** : bunamak.

ateh kable'l-mîâd : erken bunama, **fr. démence précoce.**

ateh-zede عته زده (a.f.b.s.) : bunamış, bunak.

ateme عتمه (a.i.) : **1.** atâlet, işsizlik; üşengenlik, tembellik. **2.** gecenin ilk üçte biri. **Salâtü'l-ateme** : akşam namazı.

âteş آتش (f.i.) : **1.** od, harâret, kızgınlık.

âteş-i âb-perver : **mec.** kılıç, hançer.

âteş-i bahâr : **1)** kırmızı gül; **2)** lâle; **3)** baharın lâtifliği ve güzelliği.

âteş-i be-cân : **1)** canda olan ateş; **2)** yanıp tutuşma.

âteş-i beste : **1)** donmuş ateş; **2)** hâlis kırmızı altın. (bkz : asced).

âteş-i bî-bâd : **1)** şarap; **2)** işkence, zulüm.

âteş-i bî-dûd : **1)** Güneş; **2)** hiddet, öfke; **3)** şarap.

âteş-i bî-zebâne : **1)** alevsiz ateş; **2)** kırmızı akik; **3)** şarap.

âteş-i câm-ı zîbekî : gümüş veyâ billûr kadehte içilen şarap.

âteş-i derûn : "iç'in ateşi" : gönül yanıklığı.

âteş-i füsürde : **1)** donmuş ateş; **2)** altın. (bkz : âteş-i beste).

âteş-i hecr : ayrılık ateşi.

âteş-i heft-mecmer : **astr.** yedi gezegen yıldız.

âteş-i Hindî : Hint'te yapılan bir kılıç.

âteş-i hûn-i hamiyyet : hamiyyet kanının ateşi.

âteş-i Mûsî : Güneş. (bkz : Af-tâb, Hûrşîd, Mihr, Şems).

âteş-i mücessem : kılıç, kama, hançer ve benzeri silahlar.

âteş-i Nemrûd : Nemrût'un, Hz. İbrahim'in halkı tenvîr etmesine kızarak kendisini cezalandırmak üzere yaktığı ateş.

âteş-i parsî : **1) hek.** karakabarcık "yanık kara" denilen bir yara; **2)** cemre; **3)** ateşe tapanların taptıkları hiç sönmeden yanan ateş.

âteş-i pür-âb (su dolu ateş) : **1) mec.** üzüm şarabı; **2)** kanlı gözyaşı; **3)** içine şarap doldurulmuş yaldızlı kadeh.

âteş-i rûmî : **tar.** deniz ve kara muharebelerinde kullanılan yangın çıkarma vâsıtalarından biri.

âteş-i rûz (gün ateşi) : Güneş. (bkz : Âftab, Hûrşîd, mihr, Şems).

âteş-i seng : lâl ve yakut.

âteş-i serd : **1)** şarap; **2)** hâlis altın. (bkz : asced).

âteş-i seyyâle (su gibi akan ateş) : şarap.

âteş-i sîm-âb-sân : **1)** cıva gibi ateş; **2)** Güneş. (bkz : âteş-i mûsî, âteşîn-sadef).

âteş-i subh : **mec.** Güneş.

âteş-i sûzân : yakıcı ateş.

âteş-i tâk, âteş-i tevbe sûz : şarap.

âteş-i ter : kırmızı şarap.

âteş ü âb : **1)** kılıç ve benzerleri; **2)** kadeh dolusu şarap; **3)** gerdek hâli.

âteş-i zer (altın ateşi) : sürüm ve parlaklık. **2.** gözyaşı. **3.** hastalık. **4.** harb, savaş.

âteş-bâr آتشبار (f.b.s.) : ateş yağdıran.

âteş-bâz آتشباز (f.b.s. ve i.) : ateşle oynayan, hokkabaz, fişekçi.

âteş-bâz-ı velî makamı : Mevlevî tekkelerinde dervişlerin terbiyesine mahsûs olan mutfak müştemilâtından bulunan meydân-ı şerîf'deki beyaz post.

âteş-bâz-ı velî ocağı : Mevlevî tekkelerinde lokma pişirilmesine mahsus ocak.

âteş-bâzî آتشبازی (f.b.i.) : ateşbazlık, eski savaşlarda yapılan harp malzemesi.

âteş-berk آتشبرك (f.b.i.) : çakmak [âlet].

âteş-beste آتش بسته (f.b.i.) : hâlis, kırmızı altın.

âteş-dâm آتشدام (f.b.i.) : **1.** ateşlik. **2.** ocak. **3.** mangal.

âteş-dân آتشدان (f.b.i.) : ocak, mangal.

âteş-dâr آتشدار (f.b.s.) "ateş tutan" : ateşli.

âteş-dem آتشدم (f.b.s.) : sözü veyâ sesi yanık ve dokunaklı olan. (bkz : âteşîn-dem).

âteş-dîde آتش دیده (f.b.s.) : ateş görmüş, ateşten geçmiş.

âteş-dil آتش دل (f.b.s.) : **1.** her gördüğü güzeli seven. **2.** sözü dokunaklı olan. **3.** pek zekî adam.

âteş-efrûz آتش افروز (f.b.s.) : ateş yakan, ateş tutuşturan.

âteş-efşân, âteş-feşân آتش افشان، آتش فشان (f.b.s.) : ateş saçan.

âteş-efşânî آتش افشانی (f.b.i.) : ateş saçma, ateş püskürtme.

âteş-ek آتشك (f.b.i.) : **1.** küçük ateş. **2.** şimşek. **3.** ateş böceği. **4.** frengi.

âteş-engîz آتش انگیز (f.b.s.) : **1.** dağlama âleti. **2.** s. fesatçı, kundakçı.

âteş-fâm آتش فام (f.b.s.) : ateş renkli, kırmızı.

âteş-feşân آتش فشان (f.b.s.) : ateş saçan, ateş püsküren. (bkz : âteş-efşân).

âteş-fürûz آتش فروز (f.b.s.). (bkz : âteş-efrûz).

âteş-gâh آتشگاه (f.b.i.) : ateşe tapanların ibâdet yeri.

âteş-gede آتشگده (f.b.i.) : ateşe tapanların ibadet ettikleri mâbet.

âteş-gede-i behrâm : **astr.** hamel burcu.

âteş-geh آتشگه (f.b.i.). (bkz : âteş-gâh).

âteş-gîre آتشگیره (f.b.i.) : **1.** maşa, **2.** çıra.

âteş-gûn آتشگون (f.b.s.) : ateş gibi kırmızı.

âteş-hâne آتشخانه (f.b.i.) : mecûsî mâbedi, ateşe tapanların ibâdet yeri.

âteş-hâr آتشخوار (f.b.i.) : **1.** keklik. **2.** s. zâlim, merhametsiz [adam].

âteş-hâtır آتش خاطر (f.b.s.) : her güzeli seven, sözü dokunaklı, pek zekî adam.

âteş-hirâm آتشخرام (f.b.s.): sür'atle yürüyen.

âteş-hîz آتش خیز (f.b.s) : ateşleyen, ateş veren.

âteş-hulk آتش خلق (f.a.b.s.) : sert tâbiatlı, huysuz.

âteşî آتشی (f.b.s.) : **1.** ateşli, harâretli; dokunaklı; ateş renginde. **2.** öfkeli, hiddetli. **3. i.** cehennem zebânîsi.

âteşîn آتشین (f.s.) : **1.** ateşten. **2.** ateşli, canlı.

âteşîn-libâs : **1)** kırmızı elbise; **2)** kırmızı elbise giymiş kimse.

âteşîn-mâr : **1)** ateşli yılan; **2)** yanık ak; **3)** ateş alevi; **4)** havâî fişek.

âteşîn-pençe : bir işte eli çabuk kimse, işinin ehli.

âteşîn-sadef : Güneş. (bkz : Âftâb, Hûrşîd, Mihr, Şems).

âteşîn-dem آتشین دم (f.b.s.). (bkz : âteş-dem).

âteşiyân آتشیان (f.i.s.) : cehennemlik olanlar.

âteşîze آتشیزه (f.i.) : ateş böceği.

âteş-kâr آتشکار (f.b.s.) : **1.** külhancı. **2. mec.** kızgın, aceleci, merhametsiz [adam].

âteş-karâr آتش قرار (f.a.b.s.) : "ateşte duran": cehennemlik, günahkâr.

âteş-meşreb آتش مشرب (f.a.b.s.) : **mec.** "ateş huylu" : huysuz, geçimsiz.

âteş-mizâc آتشمزاج (f.b.s.) : sert tabîatlı, huysuz, geçimsiz [kimse].

âteş-nâk آتشناك (f.b.s.) : ateşli.

âteş-nihâd آتشنهاد (f.b.s.) : "ateş huylu" : ateşli, huysuz, huzursuz.

âteş-nisâr آتش نثار (f.b.s.) : ateş saçan. **mec.** çok öfkeli.

âteş-nümâ آتش نما (f.b.s.) : ateş gösteren.

âteş-pâ آتشپا (f.b.s.) : ateş gibi, çevik, atik.

âteş-pâre آتشپاره (f.b.s.) : **1.** ateş parçası, kıvılcım. **2.** Muallim Naci'nin 1844 de basılmış bir şiir kitabı.

âteş-pâş آتشپاش (f.b.s.) : ateş saçan.

âteş-perest آتشپرست (f.b.i.) : ateşe tapan.

âteş-perestî آتشپرستی (f.b.i.) : ateşperestlik, ateşe tapma.

âteş-perver آتش پرور (f.b.i.) : suyu iyi verilmiş kılıç.

âteş-peyker آتش پیکر (f.b.i.) : **1.** Güneş. (bkz : âteşîn-sadef). **2.** şeytan ve cin tâifesi.

âteş-reng آتش رنگ (f.b.s.) : ateş renginde, kızıl.

âteş-suhan آتش سخن (f.b.s.) : dokunaklı, hatır kıracak şekilde söz söyleyen.

âteş-tâb آتشتاب (f.b.s.) : **1.** ateş gibi harâretli. **2.** ateş yakıcı.

âteş-zâd آتشزاد (f.b.s.) : "ateşten doğma" : **1) mec.** ateşli; **2.)** yakıcı.

âteş-zâr آتشزار (f.b.i.) : ateşi çok olan yer, çok yakıcı yer.

âteş-zebân آتشزبان (f.b.s.) : çok dokunaklı söz veya şiir söyleyen.

âteş-zede آتشزده (f.b.s.) : yakılmış, yakılan.

âteş-zen آتشزن (f.b.s.) : yakıcı, yakan.

âteş-zene آتشزنه (f.b.i.) : çakmak [âlet].

atf, atıf عطف، عطف · (a.i.) : **1.** eğme, meylettirme. **2.** bağlama. (bkz : azv). **3.** dokunma. **4. gr.** *bağlaç.

atf-ı beyân : bir cümlenin mânâsını îzah ve kuvvetlendirmek için atıf edâtı, *bağlaç kullanma.

atf-ı nigâh : göz atma, bakma.

atf-ı tefsîr : **gr.** aynı anlamda olan iki kelimenin yanyana kullanılması. [deli dîvâne; sağ salim, gibi].

atfen عطفاً (a.zf.) : birinin adına, birine yükleyerek.

atfî عطفی (a.s.) : **1.** bağlamaya âit. **2.** şefkate, iyilik severliğe âit. [müen. "atfiyye"].

athal اطحل (a.s.) : kül rengi.

athar اطهر (a.s.) : çok temiz olan.

athâr اطهار (a.s. tâhir'in c.) : kadınları aybaşı ve doğumdan kurtuldukları zamanlar. ["tâhir" bu mânâda kullanılmaz]. (bkz : tuhr).

âtıf عاطف (a.s. atf'dan) : **1.** meyleden, eğilen. **2.** bağlayan. **3.** şefkatli.

âtıfe, âtıfet عاطفه، عاطفت (a.i.c. : avâtıf) : karşılık beklemeden gösterilen sevgi, iyilik severlik.

âtıfet-kâr عاطفتکار (a.f.b.s.) : esirgeyip koruyan, gözeten.

âtıfet-kâr-âne عاطفتکارانه (a.f.zf.) : âtıfetkâr olana yakışacak sûrette.

âtık, âtıka عاتق، عاتقه (a.s.) : **1.** serbest bırakılmış. **2.** ihtiyar. **3. i.** genç kız. **4. i.** yavru kuş. **5.** soyu temiz [at]. **6.** eski [şarap v.b.].

âtıl, âtıla عاطل، عاطله (a.s.) : **1.** tembel, üşengen. **2.** boş, faydasız.

âtıl-âne عاطلانه (a.f.zf.) : tembelce, tembelcesine.

âtım عاطم (a.s.) : mahvolan, ölen.

âtır عاطر (a.s. ıtr'dan) : **1.** ıtırlı, güzel kokulu. **2.** kokuları seven.

âtıs عاطس (a.s.) : **1.** aksıran. **2. i.** şafak.

atış, atuş عطش، عطوش (a.s.). (bkz : atşân).

atî عتی (a.s.) : inatçı, kalın kafa.

âtî آتی (a.s. ityân'dan) : **1.** gelecek, gelen [kişi veyâ şey]. **2. i.** gelecek zaman, istikbal. **3. zf.** önde, aşağıda.

âtî'l-beyân, âtiü'z-zikr : aşağıda zikredilen, aşağıda sözü geçen.

âtî-yi millet : milletin yarını, istikbâli.

âtî, âtiye عاتی، عاتیه (a.s. utv'dan) : isyân eden, kafa tutan.

atîd عتید (a.s.) : hazır, hazırlanmış.

atîde عتیده (a.i.) : elbise sandığı.

âtih, âtihe عاته، عاتهه (a.s.) : isyân eden, kafa tutan.

âtik عاتق (a.s.c. : avâtik) : sırtın üst kısmı.

âtik عاتك (a.s.) : berrak, sâf; karışmamış; kıymetli.

atîk, atîka عتیق، عتیقه (a.s. ıtk'dan) : **1.** eski. **2.** azatlı, hür. **3.** güzel, genç kız. **4.** asîl. **5.** Hz. Ebu Bekir'in lâkabı.

atîkıyyât عتیقیات (a.i.c.) : eski eserler, arkeoloji.

âtil عاتل (a.s.) : ücretli yardımcı, asistan.

âtim, âtime عاتم، عاتمه (a.s.) : ağır, yavaş.

at'ime اطعمه (a.i. taam'ın ç.) : yemekler. (bkz : et'ime).

atîme اطیمه (a.i.c. : atâim) : ateş yakılan ocak; mangal.

atîre عتیره (a.i.c. : atâir) : **1.** putlara kurban edilen dişi koyun. **2.** eski Arapların İslâmdan önce Recep ayında kestikleri kurban.

âtiş, âtişe عاطش، عاطشه (a.s.) : susuz, susamış. (bkz : teşne).

atît اطیط (a.i.) : gıcırtı.

âtiye آتیه (a.s.) : ["âtî" kelimesinin müen.]. (bkz : âtî).

âtiyen آتیاً (a.zf.) : **1.** ileride, gelecekte. **2.** aşağıda.

atiyyât عطیات (a.i. atiyye'nin c.) : hediyeler, ihsanlar, bahşişler.

atiyye عطیه (a.i.c. : atâyâ) : hediye; bahşiş. (bkz : ihsân).

atiyye-i seniyye : pâdişah hediyesi.

atlâb اطلاب (a.i. tâlib'in c.) : **1.** arayanlar, tâlipler; husûsiyle talebeler. **2.** (tılb'ın c.) kadın peşinde dolaşanlar, hovardalar, zamparalar.

atlâl اطلال (a.i. talel'in c.) : **1.** örenler, harâbeler. **2.** biçimler, şekiller, resimler; kalıplar.

atlas اطلس (a.i.) : **1.** üstü ipek, altı pamuk kumaş. **2. s.** düz, havsız, tüysüz. **3.** büyük harita. **4.** Atlas denizi.

atlas-ı mînâ : gökyüzü.

atlâs اطلاس (a.i. talas'ın c.) : **1.** eskitmeler, mahvetmeler. **2. s.** eski, aşındırılmış.

atles اطلس (a.s.) : eski, aşındırılmış, yırtık, eski püskü.

atlesî اطلسی (a.s.) : **1.** atlastan yapılmış, atlas. **2.** atlas gibi.

atliye اطلیه (a.i. tılâ'nın c.) : merhemler.

atmâr اطمار (a.i. tımr'ın c.) : eski püskü elbiseler, paçavralar.

atme اطمه (a.i.) : ateş kaynağı, volkanın tepesindeki lâv menbaı, krater.

atnâb اطناب (a.i. tınâb'ın c.) : **1.** çadır ipleri. (bkz : hablü'l-hıyâm). **2.** ağaç kökleri. **3.** vücuttaki sinirler.

atrâb اطراب (a.i. tarab'ın c.) : oyunlar eğlenceler, şenlikler, neşeler, ferahlıklar.

atrâf اطراف (a.i. tarf'ın c.) : gözler.

atrâk اطراق (a.s. târik'in c.) : gece gelen; -husûsiyle- gece gelen yaya seyyahlar.

atrâr اطرار (a.i. turra'nın c.) : kenarlar, uçlar.

atrâs اطراس (a.i. tırs'ın c.) : yazılmış sayfalar, karalama kâğıtları.

atreş اطرش (a.s.) : sağır, işitmez. (bkz : ahras).

atruk اطرق (a.i. tarîk'ın c.) : yollar. (bkz : turuk).

ats عطس (a.i.) : **1.** aksırık. **2.** şafak sökme.

ats-ı subh (sabahın aksırığı), **ats-ı şeb** (gecenin aksırığı) : seher vakti.

atse عطسه (a.i.) : tek aksırık.

atse-i anberîn : güzel kokulu nefes.

atse-i çâh : kuyudaki aks-i seda, yankı.

atse-i kemân : okun çıkardığı ses.

atse-i subh : şafak.

atse-i şeb : şafak. (bkz : atse-i subh).

atse-i tîğ : savrulan kılıcın çıkardığı ses.

atş عطش (a.i.) : susuzluk, susama.

atşân عطشان (a.s. atş'dan) : sûsuz, susamış, susayan. (bkz : teşne).

atş-dârân عطشداران (a.f.b.s.) : susamışlar, susuzluk çekenler.

attâr عطار (a.i. ıtr'dan) : **1.** güzel kokular, iğne iplik vesâire satan; aktar. **2. h.i.** [büyük A ile] meşhur mutasavvıf.

attâret عطارت (a.i.) : attarlık, aktarlık.

attârî عطاری (a.f.i.) : aktarlık, aktar dükkânı.

attâs عطاس (a.s.) : durmadan aksıran.

attâş عطاش (a.s.) : fazla susamış.

attât اطاط (a.s.) : çok bağırıp çağıran, gürültücü, şamatacı [adam].

atûb عتوب (a.s.) : inatçı. (bkz : muannid).

atûf عطوف (a.s. atf'dan) : **1.** birine sevgisi olan. **2. i.** erkek adı.

atûfet عطوفت (a.i.) : şefkat, merhamet.

atûh عتوه (a.s.) : bunak. (bkz : ma'tûh).

atûm اطوم (a.i.) : su kaplumbağası.

âtûn آتون (f.i.) : **1.** kızlara dikiş ve okuyup yazma öğreten kadın. **2.** ana rahmi. (bkz : meşîme).

âtûs عاطوس (a.i.) : aksırtıcı şey, enfiye.

atvâd اطواد (a.i. tavd'ın c.) : dağlar.

atvâk اطواق (a.i. tavk'ın c.) : **1.** gerdanlıklar. **2.** tasmalar. **3.** boyundaki halka çizgiler. **4.** kuvvetler, tâkatler.

atvel اطول (a.s. tavîl'den) : pek uzun.

atyân اطیان (a.i. tiyn'in c.) : balçıklar, çamurlar.

atyeb اطیب (a.s. tıyb'den) : (daha, pek, en, çok) güzel.

atyeb-i me'kûlât : yiyeceklerin en güzeli.

atyer اطیر (a.s.) : pek uçucu, çabuk kaybolan. [en çok tıbbî ilâçlar ve kokular hakkında kullanılır]. **Rûh-i atyer** : çabuk uçan ruh.

avâdî عوادی (a.s. âdiye'nin c.) zulmedenler, zâlimler.

âvâh, âveh آواخ، آوخ (f.e.) : **1** eyvâh, yazık! **2. i.** rızık, nasip, kısmet.

avâid عوائد (a.i. âide'nin c.) : îratlar, gelirler. (bkz : âidât).

avâik عوائق (a.i. âika'nın c.) : engeller, müşküller, zor işler.

a'vâk اعواق (a.i. avk'ın c.) : alıkoymalar, durdurmalar, vazgeçirmeler.

avâkıd عواقد (a.i. âkid'in c.). (bkz : âkid).

avâkır عواقر (a.i. âkıra'nın c.) : **1.** kısırlar, verimsizler. **2.** fakirler, yoksullar. **3.** kudurmuşlar.

avâkib عواقب (a.i. âkıbet'in c.) : netîceler, sonuçlar, sonlar.

avâkıb-ı ahvâl : hallerin, durumların sonu.

avâkıb-ı hasene : iyi son nefesler.

avâkıb-ı umûr : işlerin netîcesi.

avâlim عوالم (a.i. âlem'in c.) : dünyâlar. (bkz : âlemîn, âlemûn).

avâlim-i ulviyye : dünyâdan gayrı yüksek âlemler. (bkz : melekût).

avâm عوام (a.i. âmm'ın c.) : herkes, kaba ve câhil halk, ayak takımı. (bkz : âhâd-i nâs).

a'vâm اعوام (a.i. âm'in c.) yıllar, seneler.

avâm-firîb عوام فريب (a.f.b.s.) : halkı avlayan, halkın hoşuna gidecek şekilde hareket eden, demagog.

avâmil عوامل (a.s. âmil'in c.) : **1.** sebepler. **2.** işleyenler. **3. gr.** Arapçada kelime sonlarının okunuşuna tesir eden hususları anlatan gramer bahsi. **4.** vâliler.

avâm-pesend عوام پسند (a.f.b.s.) : halkça beğenilecek şey.

avâm-pesend-âne عوام پسندانه (a.f.zf.) : ayak takımının beğeneceği bir tarzda, âdî ve kaba.

avân اوان (a.i.) : vakit, zaman.

avân-ı meftûniyyet : meftunluk anları.

a'vân اعوان (a.s. avn'ın c.) : yardım edenler, yardakçılar.

avâr عوار (a.i.) : ayıp, kusur, fesat.

âvâre آواره (f.s.) : **1.** serseri, boş gezen, işsiz güçsüz, aylak. **2.** dağınık, perîşân.

âvâre-gerd آواره گرد (f.b.s.) : işsiz, güçsüz kimse.

âvâregî آوارگی (f.b.i.) : serserilik, aylaklık, işsiz güçsüzlük.

âvâre-reviş آواره روش (f.b.s.) : âvâre gidişli, başıboş hareketli.

âvâre-ser آواره سر (f.b.s.) : başıboş.

avârız عوارض (a.i. ârıza'nın c.): **1.** kazâlar, belâlar. **2.** engeller, engebeler. **3.** muvakkat vergi [fevkalâde hallerde, bilhassa harb sebebiyle alınırdı].

avârız-ı dîvâniyye : Tanzimât-ı Hayriyye'den önceki zamanlarda cârî kanun ve nizamlara göre alınan vergi ve resimler.

avârız-ı müktesebe : cehil, sarhoşluk, hezel, sefeh, hatâ, ikrah gibi insanın ibtidâen dahli bulunan şeyler.

avârız-ı semâviyye : delilik, küçüklük, bunaklık, ölüm gibi kisbî ve ihtiyârî olmaksızın insana ârız olan şeyler.

avârî عواری (a.i. âriyyet'in c.) : ödünç şeyler.

avârif عوارف (a.i. ârife'nin c.) : **1.** iyilikler. **2.** armağanlar, bağışlar.**3. s.** nâzik, eli açık, cömert kimseler.**4.** kabiliyetli, yetenekli kimseler.

avâsıf عواصف (a.i. âsıfa'nın c.) : sert, şiddetli rüzgârlar, fırtınalar.

avâsım عواصم (a.i. âsıme'nin c.) : hudut şehirleri.

avâsîr عواثير (a.i. âsûr'un c.) : tuzaklar.

avâtıf عواطف (a.i. âtıfet'in c.) : karşılık beklemeden gösterilen sevgiler, iyilikseverlikler.

avâtık عواتق (a.s. âtık'ın c.): **1.** hür olanlar. **2.** ihtiyarlar.**3. i.** genç kızlar. **4. i.** yavru kuşlar.

av'ave عوعوه (a.i.) : havlama.

av'ave-yi kilâb : köpeklerin havlaması.

avâz عواذ (a.i.) : nefret.

a'vâz اعواض (a.i. ivaz'ın c.) : bedeller, karşılıklar.

âvâz آواز (f.i.) : ses, sedâ.

âvâz-ı mûsikî : müzik sesi.

âvâz-ı ra'd ü sâika : gök gürültüsünün ve yıldırımın sesi.

âvâz-ı zenbûr : **müz.** Kırşehirli Yusuf'un edvârında tanımlanan bir makam. (bkz : âgaz-ı zenbûr).

âvâz âvâz آواز آواز (f.zf.) : bangır bangır.

âvâze آوازه (f.i.): **1.** yüksek ses. **2.** şöhret, ün.

âvâze-hân آوازه خوان (f.b.i.) : şarkıcı. (bkz : hânende).

avd عود (a.i.) : **1.** geri gelme, dönme, lehine veyâ aleyhine dönme. **2.** hasta ziyâreti. **3.** yoldan sapma.

avdet عودت (a.i.) geri gelme, dönme, dönüş.

avdetî عودتی (a.i.) : dönme [Yahudiden].

a'vec اعوج (a.s.) : eğri büğrü.

a'ved اعود (a.s.) : daha veyâ en çok faydalı.

âven آون (a.s.) : çok veyâ en sâkin.

âvend آوند (f.i.) : **1.** sicim, ip. **2.** senet, delil. **3.** kapkacak. **4.** taht, yüksek mertebe. **5.** satranç oyunu. **6. zf.** evvel, önce, ilk.

âvendî آوندی (f.i.) : şarap fıçısı, kabı.

avene عونه (a.s. avn'in c.) : yardakçılar, kafadarlar.

âveng آونگ (f.i.) : hevenk, ipe geçirilmiş üzüm, kiraz ve benzerlerinin askısı.

âvengân آونگان (f.s.) : **1.** asılı, asılmış, sarkık. **2. i.** çivi. **3. i.** çengel.

aver عور (a.i.) : bir gözü kör olma.

a'ver اعور (a.s.) : **1.** bir gözü kör, tek gözlü. (bkz : yek-çeşm). **2. anat.** körbağırsak.

-âver آور (f.s.) : getiren, taşıyan. **Peyâm-âver** (Peygamber) : haber getiren.

âverd آورد (f.i.) : harp, cenk, savaş.

âverde آورده (f.s.) : naklolunmuş, getirilmiş.

âverdenî آوردنی (f.i.) : getirilmesi uygun düşen hediyelik eşya.

âverd-gâh, âverd-geh آوردگاه، آوردگه (f. b.i.) : savaş meydanı.

âverdîde آوردیده (f.s.) : hücum edilmiş, saldırılmış.

avez عوز (a.i.) : fakirlik, sıkıntı.

a'vez اعوض (a.s.) : **1.** anlaşılması güç şiir. **2.** mânâsı anlaşılmaz [şey].

âvî, âviye عاوی، عاویه (a.s.) : uluyan, hırıldayan.

âvîhte آویخته (f.s.) : asılı, asılmış [şey].

âvîhte-gî آویختگی (f.s.): asılmış olma durumu.

âvîje آویژه (f.s.) : **1.** has, hâlis, sâf, temiz. **2. mec.** şarap.

âvîjgân آویژگان (f.i.c.) : **1.** mahremler, yakınlar. **2. s.** gençler, güzeller.

avîl عویل (a.i. avl'den) : feryât. (bkz : avle).

âvind آوند (f.s.) : evvel, önce, ilk. (bkz : âvend[6]).

âvine آونه (a.i. evân'ın c.) : vakitler, zamanlar, çağlar.

âvineten آونةً (a.zf.) : ara sıra, tesâdüfen.

âvîşe, âvîşen آویشه، آویشن (f.i.) : **1.** kekik otu. **2.** sarılma, sıyırıp çıkma; saldırma. (bkz : âvşin).

âvîz آویز (f.s.) : asılı bulunan, asılan.

âvîze آویزه (f.i.) : mum, lâmba ve sâireyi taşıdığı halde tavana asılan billûr veyâ mâdenden yapılmış süs.

âvîze-i gûş : küpe. (bkz : mengûş).

âvîze-i nücûm : yıldız topluluğu.

âvizgin آویزگن (f.s.) : (asılgan, ilişkin) insana balta olan dilenci.

avk عوق (a.i.c. : a'vâk) : alıkoyma, durdurma, vazgeçirme. (bkz : te'hîr).

avkeşe عوکشه (a.i.) : **zir.** yaba, harman savurmakta kullanılan çatal tahta kürek.

avkeşe-i sagîre : **anat.** lâdes kemiği.

avl عول (a.i.) : feryat, acınma, sıkıntı sebebi.

avle عوله (a.i.) : feryat. (bkz : avîl).

avm عوم (a.i.) : yüzme.

avn عون (a.i.c. : a'vân) : **1.** yardım. **2. s.** yardım eden; yardakçı; kafadar.

avn-i Hakk : Allah yardımı.

avn-i İlâhî : Allah yardımı.

avnî عونی (a.s.) : **1.** yardımla ilgili. **2. i.** erkek adı.

avniye عونیه (o.i.) : Yeniçeriler tarafından ve daha sonra Sultan Mecit ve Sultan Aziz zamanlarında giyilen bir çeşit yağmurluk.

avrât عورات (a.i. avret'in c.) : kadınlar.

avret عورت (a.i.) : **1.** insanın, gösterilmesi ayıp olan yeri. **2.** kadın; zevce, avrat.

âvşin آوشن (f.i.) : kekik otu. (bkz : âvîşen[1]).

avvâc عواج (a.i.) : fildişi satıcısı veyâ işçisi.

avvâd عواد (a.i. ûd'dan) : udcu; ud çalan.

avz عوذ (a.i.) : **1.** sığınma. **2.** sığınak. **El'avzü billâh** : Allah'a sığınma.

ayâ عیا (a.s.) : **1.** kabiliyetsiz, kudretsiz. **2.** tedâvî edilemez, iyileştirilemez.

a'yâ اعیا (a.s.) : daha veyâ en kudretsiz, iktidârı hiç olmayan.

âyâ آیا (f.e.) : şüphe ve tereddüt bildiren edat. (bkz : acaba).

a'yâd اعیاد (a.i. îd'in c.) : bayramlar.

a'yâd-ı Müslimân : Müslüman bayramları.

ayân عیان (a.s.) : belli, açık, meydanda (doğrusu "ıyân"). (bkz : âşikâr, bâhir, celî, hüveydâ, iyân).

â'yân اعیان (a.i. ayn'ın c.) : **1.** gözler. **2.** bir memleketin ileri gelenleri. **3.** evvelce Millet Meclisi'nin kararlarını incelemekle görevli başka bir meclis olup, Osmanlı imparatorluğu'nun 1877 ve 1908 Meşrûtiyetinde üyeleri hükûmetçe seçilmişti. **4.** Senato üyesi.

a'yân-ı sâbite : **tas.** eşyanın vücuda gelmeden önce "ilm-i ilâhî" de sâbit olan sûretleri.

âyân ve eşrâf : ilerigelenler.

ayânen عیاناً (o.zf.) : açıkça.

ayâniyyet عيانيت (o.i.) : açıklık, ortaya çıkma. (bkz : vuzûh).

ayâr عيار (a.i.) : **1.** altının, gümüşün ve başka kıymetli mâdenlerin karışma derecesi. **2.** saâdete doğru gitme. (bkz : ıyâr).

a'yâr اعيار (a.i. ayr'ın c.) : eşekler. (bkz : himâr).

ayâr-dân عياردان (a.f.b.c.) : ölçü, değerbilir. (bkz : ıyâr-dân).

âyât آيات (a.i.âyet'in c.) : Kur'ân'ın cümleleri.

âyât-ı muhkemât : açık ve mânâsı kat'î olan âyetler.

âyât-ı müteşâbihât : îcâbında te'vîl edilebilen âyetler.

ayb عيب (a.i.c. : uyûb) : utanılacak şey, kusur, ayıp, leke. (bkz : şeyn).

ayb-ı hâdis : **huk.** satılan şeye müşteri elinde iken ârız olan ayıp. [müşterinin satın aldığı kumaşı kesip biçmesiyle meydana gelen hal gibi].

ayb-ı kadîm : **huk.** satan elinde iken satılan şeyde mevcut olan ayıp.

ayb-cû عيب جو (a.f.b.s.) : insanın ayıbını araştırıp soran.

aybe عيبه (a.i.) : deri çanta, heybe.

aybet عيبت (a.i) : **1.** deri çanta, valiz. **2.** ayıp, kusur.

ayb-gû عيب گو (a.f.b.s.) : dedikoducu.

ayb-gûyî عيب گويى (a.f.b.i.) : dedikoduculuk.

ayb-nâk عيبناك (a.f.b.s.) : kusurlu, noksan.

ayb-pûş عيب پوش (a.f.b.s.) : ayıbı örten.

a'yen اعين (a.s.) : **1.** büyük iri gözlü adam. **2.** bakılan yer. **3.** çok açık, pek belli.

âyen آين (f.i.) : demir. (bkz : âhen).

âyende آينده (f.s. c.: âyendegâh) : gelen, gelici.

âyende-nümâ : [eskiden] çalanların kim olduklarını görmek için evlerin sokak kapısı karşısına ve birinci katın pencereleri hizâsına konulan ayna.

âyende ve revende : gelen giden.

âyet آيت (a.i.c. : âyât) : **1.** Kur'ân'ın herhangi bir cümlesi. **2.** alâmet, nişan.

âyete'l-kürsî : (bkz : kürsî).

âyet-i kerîme : kutsal âyet.

âyet-i maksûd : Kur'ân'ın 4 üncü sûresinin 62 nci âyeti.

âyeti'n-Nûr : Kur'ân'ın 24 üncü sûresinin 12 nci âyeti.

âyet-i tergîb : cennetteki güzellikleri, iyilikleri anlatan âyet.

âyet-i terhîb : cehennemin korkunçluğunu anlatan âyet.

âyetü'l-hıfz : muskaya yazılan âyet.

âyetü'l-mevâris : Kur'ân'ın 4 üncü sûresinin 12 nci âyeti.

âyetlik آيتلك (a.t.b.i.) : Kula halılarında motifleri çevreleyen mustatil [dikdörtgen] bordürün üstüne yatmış dar, uzun ve küçük dikdörtgen çerçeve.

ayın ع (a.i.) : Osmanlı alfabesinin yirmi birinci harfi olup ebced hesâbında yetmiş sayısının karşılığıdır. (bkz : ayn[5]).

âyib آيب (a.s.) : geri dönen, dönüp çekilen. (bkz : âib).

âyid عايد (a.s.). (bkz : âid).

âyîj, âyîjek آيـــيژ، آيـــيژك (f.i.) : kıvılcım.

âyil, âyile عايل، عايله (a.s.): **1.** âilesini besleyen. **2.** kalabalık bir âilesi olan. **3.** fakir. **4.** muvâzenede olmayan [terâzi]. **5.** aşırı. (bkz : âil, âile).

âyîn آيـــين (f.i.) : **1.** merâsim, tören. **2.** Alevî'lerin içki sohbetleri.

âyîn-i cem : **1)** ahbapça, tarîkat erbâbınca toplanıp eğlenme. **2)** Alevî'lerin içki sohbetleri.

âyîn-i kadîm : mevlevîhânelerde tekkelerin kapatılmasına kadar semâ esnâsında âyinhanların okudukları, eski zamanlara âit olması hasebiyle bestekârları unutulmuş bulunan ilâhi.

âyîn-i kudemâ : eskilerin usûlü, tarzı.

âyîn-i Mevlevî : Mevlevî âyîni, Mevlevîlerin dönerek ney ile yaptıkları âyin.

âyîn-i şerîf : Mevlevîhanelerde semâ esnâsında âyînhanların söyledikleri ilâhiler.

âyîne, âyine آيـــينه، آينه (f.i.) : **1.** ayna. **2.** Eşref Nesip tarafından İstanbul'da yayımlanmış haftalık mizâhî bir dergi.

âyîne-i âb : su aynası, suyun parlak yüzü.

âyîne-i ârız : yanak aynası, ayna gibi parlak olan yanak. (bkz : âyîne-rû).

âyîne-i âsmân, âyîne-i çarh, âyîne-i hâverî : Güneş.

âyîne-i baht : nikâhta güveyin geline getirdiği ilk ayna.

âyîne-i gerdân, âyîne-i gerdûn : Güneş.

âyîne-i in'itâf : bir şeyin aksedip göründüğü ayna.

âyîne-i İskender : İskender'in aynası. [İran hurâfelerine göre Aristo tarafından yapılıp İskenderiye'de yüksek bir yere konulmuş bir aynadır ki, Büyük İskender bu aynaya bakarak yüz fersah mesâfede bulunan düşmanını görürmüş].

âyîne-i kîtî-efrûz : Güneş.

âyîne-i maksûd : Kur'an'ın 4 üncü sûresinin 62 nci âyeti.

âyîne-i pârtâb : parlak ayna.

âyîne-i pürtâb-ı mücellâ: cilâlı parlak ayna.

âyîne-i şeş-cihet (altı tarafın aynası) : 1) Hz. Muhammed'in gönlü; 2) bir velînin gönlü.

âyîne-dân آيينه دان (f.b.i.) : ayna mahfazası.

âyîne-dâr آيينه دار (f.b.s.) : 1. ayna tutan. 2. i. berber.

âyîne-den آيينه دن (f.b.i.) : ayna mahfazası.

âyîne-efrûz آيينه افروز (f.b.s.) : ayna cilâsı.

âyîne-fürûz آيينه فروز (f.b.s.). (bkz : âyîne-efrûz).

âyîne-rû آيينه رو (f.b.s.) : yüzü ayna gibi parlayan.

âyîne-sâz آيينه ساز (f.b.i.) : aynacı.

âyîne-veş آيينه وش (f.b.s.) : ayna gibi.

âyîne-zidây آيينه زداى : ayna silici, cilâcı.

âyîn-hân آيين خوان (f.b.s.ve i.) : Mevlevihânelerde ve semâhâne içinde yüksekçe bir yerde bulunup mutriphâne denilen mahfilde semâ edilirken âyin okuyan kimse.

âyîn-perestî آيين پرستى (f.b.i.) : alçakgönüllülükle edilen hizmet.

âyiş, âyişe عايش، عايشه (a.s.) : 1. yaşayan, 2. rahat yaşayan. (bkz: âiş, âişe).

âyişne, âyişte, âyiştene آيشته، آيشته، آيشنه (f.i.) 1. câsus. 2. s. dalkavuk. (bkz : âbiste).

âyiz, âyize عايض، عايضه (a.s.) : 1. karşılık olarak veren. 2. karşılık olarak verilmiş. (bkz : âiz, âize).

ayke عيكه (a.i.) : sık koruluk.

aykevî عيكوى (a.i.) : coğ. ormanla ilgili.

ayn عين (a.i.c. : a'yân, uyûn) : 1. göz. 2. aslı, kendisi. 3. bir şeyin eşi, tıpkısı. 4. kaynak, pınar. (bkz : a'yün). 5. Osmanlı alfabesinin yirmibirinci harfi. (bkz : ayın).

ayne'l-yakîn : gözüyle görmüş gibi, kat'î.

ayn-ı betrâ (ayın harfinin başı) : hemze.

ayn-ı hatâ : yanlışın ta kendisi.

ayn-ı hayât (hayat pınarı) : (bkz : âb-ı hayat).

ayn-ı kerâmet : Peygamberlere yakışacak bir kudretle, kerâmet gibi.

ayn-ı mazmûn : **huk.** kusur olsun olmasın her halde tazmîni lâzım gelen ayn.

ayn-ı mevkuf : **huk.** vakfolunan şey.

ayn-ı mürekkeb : 1) **anat.** petekgöz; 2) bileşik göz.

ayn-ı vâhid : tek gözlü. (bkz : yek-çeşm).

aynü'l-bakar : **bot.** öküzgözü, **fr. arnica.**

aynü'l-fiil : fiil maddesinin ikinci harfi.

aynü'l-kemâl : nazar değme; gözün çok tesirli bakışı.

aynü's-sevr : 1) boğa gözü. 2) **astr.** semânın kuzey yarımküresinde bulunan boğa burcunun en parlak yıldızı, Ed-deberân, **lât.** : **alpha Taurus; fr. Aldébaran; ing. Aldebaran.**

aynü'ş-şems : değerli bir taş.

aynâ عينا (a.s.c. : îyn) : iri ve güzel gözlü.

aynen عيناً (a.zf.) : tıpkısı, tamamı, aynı olarak.

ayneynî عينينى (a.s.) : iki gözle bakan.

ayni عينى (a.zf.) : 1. hep o, başkası değil. 2. tıpkısı.

aynî عينى (a.s.) : göze mensup, gözle ilgili. **Emrâz-ı ayniyye** : göz hastalıkları.

aynî عينى (a.s.) : para olarak değil madde (eşya) olarak verilen.

ayniyyât عينيات (a.i. ayn'ın c.) : kullanılmaya veyâ harcanmaya elverişli olup taşınabilen ve para eden şeyler.

ayniyye عينيه (a.i.) : 1. kıymetli olan ve taşınabilen şeyler. 2. göz hastalıkları kliniği.

ayniyyet عينيت (a.i.) : bir şeyin aslı gibi, tıpkısı olma.

ayr عير (a.i.c. : a'yâr) : eşek. (bkz : himâr).

ayş عيش (a.i.) : yaşama.

ayş-i deh-rûz (on günlük yaşama) : bu dünyâdaki hayat.

ayş ü dem eylemek : içki içip keyfetmek. (bkz : îyş).

ayş ü işret : yiyip içme. (bkz : ayş ü nûş).

ayş ü nûş : yiyip içme. (bkz : ayş ü tarab).

ayş ü tarab : yeme içme, çalgı çengi, eğlence.

a'yün اعين (a.i. ayn'ın c.) : **1.** gözler. **2.** menbâlar, pınarlar, çeşmeler. (bkz : a'yân, uyûn).

ayyâb عياب (a.s.) : kusur görücü.

ayyân عيان (a.s.) : **1.** ne yapacağını bilmeyen. **2.** yorgun.

ayyâr عيار (a.s.) : **1.** hîlekâr, dolandırıcı. **2.** zekî, kurnaz. **3.** çevik, atik.

ayyârân عياران (a.s. ayyâr'ın c.) : ayyarlar, aldatanlar.

ayyârî عيارى (a.f.i.) : dolandırıcılık.

ayyâş عياش (a.s. ayş'dan) : çok içki içen.

ayyâş-ı bed maâş : geçimi fenâ, geçim darlığı çeken; sarhoş.

ayyâşân عياشان (a.i. ve s. ayyâş'ın c.) : ayyaşlar.

ayyûk عيوق (a.i.) : **1. astr.** keçi, semânın kuzey yarımküresinde bulunan Auriga burcunun en parlak yıldızı, (Alpha Avriga) **lat. capella; fr. chèvre. 2.** semânın pek yüksek yeri.

âz آز (f.i.) : aç gözlülük, hırs, tamah.

a'zâ اعضا (a.i. uzv'un c.) : organlar, üyeler.

a'zâ-yi dâhiliyye : iç organlar.

a'zâ-yi fahriyye : onursal üyeler.

a'zâ-yi hariciyye : dış üyeler.

a'zâ-yi mevcûde : hazır bulunan üye.

a'zâ-yı tabiiyye : tabiî üyeler (bir mecliste).

a'zâ-yi tenâsüliyye : **biy.** üreme organları.

azâ' عزاء (a.i.) : **1.** sabır. **2.** cenâze alayı. **3.** başsağlığı ziyâreti.

azab عزب (a.s.) : **1.** bekâr, ergen. **2.** [Tanzimattan önce] deniz tüfekçi eri.

azâb عذاب (a.i) : işkence, keder.

azâb-ı cehennem : cehennem azâbı; **mec.** büyük sıkıntı.

azâb-ı kabr : kabir azabı: **mec.** büyük sıkıntı.

azâb-engîz عذاب انگيز (a.f.b.s.): azap verici.

azâd عضاد (a.s.) : kısa ve sık sık dikilmiş.

âzâd آزاد (f.s.) : **1.** kurtulmuş, serbest olan, kimsenin kölesi olmayıp istediği gibi hareket eden. **2.** ayıpsız, kusursuz. **3.** Demokrat Mustafa tarafından İstanbul'da yayımlanmış "demokrasi mesleğinin hâdim ve müdâfii" günlük bir gazete.

âzâd-draht آزاددرخت (f.b.i.) : **bot.** hayvanı öldürecek kadar yaprağı zehirli olan bir ağaç.

âzâde آزاده (f.s.c. : âzâdegân) : **1.** hür, serbest. **2. ed.** tam bir mânâ anlatan mısra'. [ikinci bir mısraa bağlanmadığından bu adı almıştır].

âzâde-dil آزاده دل (f.b.s.) : gönlü bir şeye bağlı olmayan.

âzâde-gân آزادگان (f.b.s. âzâde'nin c.) : kayıtsız, serbest ve hür olanlar.

âzâde-gî آزادگى (f.i.) : serbestlik, hürlük. (bkz : serbestî).

âzâde-hâtır آزاده خاطر (f.a.b.s.) : gönlü hoş, başı dinç.

âzâde-hayât آزاده حيات (f.a.b.s.) : hayattan kurtulmuş.

âzâde-ser آزاده سر (f.b.s.) : başında gaile olmayan, başı dinç, rahat, gailesiz.

âzâdî آزادى (f.i.) : **1.** hürlük, serbestlik. **2.** şükûr.

azâ-hâne عزاخانه (a.f.b.i.) : acı gören ev, mâtem evi.

azâhî اضاحى (a.i. ıdhiyye, ızhiyye, udhiyye, uzhiyye'nin c.) : kurban bayramında kesilen hayvanlar. (bkz : adâhî).

azâhîk اضاحيك (a.i. udhûke, uzhûke'nin c.) : gülünç, güldürücü şeyler. (bkz : adâhîk).

azâim عزائم (a.i.) **1.** âfetlere ve hastalıklara şifâlı olması için okunan duâlar, tılsımlar. **3.** sebatlar, kararda kat'îlikler ["azâyim" şekli yanlıştır.]

azâim عظائم (a.i. azîme'nin c.) : dehşetli hâdiseler, mühim şeyler. ["azâyim" şekli yanlıştır].

âzâl آزال (a.i. ezel'in c.) : ezeller, öncesiz zamanlar.

azâlîl اضاليل (a.i. uzlûle'nin c.) : yanlışlar, yanılmalar.

azam عظم (a.i.c. : azamât). **1.** kin, husûmet, garaz, kötü niyet. **2.** kıskançlık. **3.** öfke, hiddet.

a'zam اعظم (a.s. azîm'den c. eâzım) : (daha, pek, en, çok) büyük.

a'zam-ı esbâb : sebeplerin en büyüğü.

azamet عظمت (a.i.) : **1.** büyüklük, ululuk. **2.** çalım, kurum.

azamet-fürûş عظمت فروش (a.f.b.s.) : çalım satan, kurum satan.

a'zamî اعظمى (a.s.) : en büyük, en çok.

azâmîm اضاميم (a.i. izmâme'nin c.) : desteler, kümeler, zümreler.

a'zamiyyet اعظميت (a.i.) : **1.** pek büyüklük. **2. mat.** bir sayının ötekinden büyük olması.

azamût عظومت (a.i.) : Tanrı'nın sözle ifâde edilemeyen büyüklüğü.

âzân آذان (a.i. üzn'ün c.) : **anat.** kulaklar.

a'zâr اعذار (a.i. özr'ün c.) : bahâneler, engeller, özürler.

a'zâr-ı urkubiyye : mırın kırın.

âzâr آذار (f.i.) : mart ayı. (bkz : ezar).

âzâr آزار (f.i.) : incitme, kırılma, tekdîr.

âzâr-ı dil : gönül kırıklığı.

âzâr-dîde آزار دیده (f.b.s.) : zulüm görmüş.

âzârende آزارنده (f.s.) : inciten, kıran, tekdîr eden, azarlayan.

âzârî آزاری (f.i.) : **1.** muzırlık; küfürbazlık. **2.** incitilmiş olma, fenâlık görmüş olma.

âzârîş آزارش (f.i.) : incitme, kırma.

âzâr-mend آزارمند (f.b.s.) : incitilmiş, zulüm görmüş.

âzâr-mendî آزارمندی (f.b.i.) : incitilmiş, kırılmış olma.

azarr اضر (a.s. zarar'dan) : çok zararlı. (bkz : adarr).

azarr-ı müskirât : içkilerin en zararlısı.

âzâr-reṣân آزار رسان (f.b.s.) : dert ve kederi îcâbettiren.

âzâr-resîde آزار رسیده (f.b.s.) : incitilmiş, kırılmış, zarar görmüş.

azâz عضاض (a.i.) : bir lokma.

azâzet عزازت (a.i. izz'den) : i'tibar, *saygınlık, değer; büyüklük.

azâzîl عزازیل (a.b.i.) : İblis'in (şeytan'ın) melek bulunduğu sıradaki esas adı.

azb عذب (a.i.) : tatlılık. **Lisân-ı azbü'l-beyân** : söylenişinde tatlılık olan dil.

azb عضب (a.i.) : **1.** kesme. **2.** ısırma. **3.** şiddetli azarlama. **4.** hastalık yüzünden hırpalanma. **5. s.** keskin.

azbâ' اضباع (a.i. zab'ın c.) : kolun yukarı kısmı.

azbu' اضبع (a.i. zabu'nun c.) : sırtlanlar.

azd, azıd, azud عَضُد، عَضد، عضْد (a.i.c. : a'zâd, a'zûd, a'dûd) : **1.** kolun üst kısmı. **2.** destek. **3.** kuvvet, kudret. (bkz : ızd, uzd, uzud).

azdu'd-devle : devletin desteği.

azdâd اضداد (a.i. zıdd'ın c.) : **1.** zıtlar, tezatlar. **2.** iki zıt mânâya gelen kelimeler.

âzde آزده (f.s.) : **1.** boyalı, boyanmış. **2.** sivri uçlu âlet ile delinmiş.

a'zeb اعذب (a.s. azb'den) : en lezzetli ve tatlı.

âzeh آزخ (f.i.) : vücutta çıkan siğil. (bkz : âjeh).

a'zel اعزل (a.s.) : yalnız ve silâhsız bulunan adam.

âzer آذر (f.i.) : ateş.

Âzer-âbâd آذر آباد (f.h.i.) : vaktiyle Tebriz'de bulunan ateşe tapanların bir mâbedi.

âzerahş آذرخش (f.i.) : yıldırım.

âzer-âsâ آذر آسا (f.b.s.) : ateş gibi, kızıl.

âzer-âyîn آذر آیین (f.b.i.) : ateşe tapan eski İranlıların yedi *gezegen yıldıza nisbet ettikleri yedi ateşgededen dördüncüsü.

Âzerbâyigân آذربایگان (f.h.i.) : Azerbaycan.

âzerbû, âzerbûye آذربو، آذربویه (f.i.) : çöven denilen nebâtın kökü. [kirli eşyâyı temizlemek için sabun gibi kullanılır.].

âzerd آذرد (f.i.) : renk, boya.

âzer-gûn, âzer-gûne آذرگون، آذرگونه (f. b.s.) : **1.** ateş renginde kırmızı. **2. i.** ay çiçeği. [şakayık nevinden ortası siyah, kenarları çok kırmızı bir çiçek]. (bkz : âzeryûn).

Âzerî آذری (f.i.) : **1.** Azerbaycanlı, Azerbaycan halkından olan kimse. **2.** Azerbaycanlılarla ilgili.

âzer-kede آذرکده (f.b.i.) : ateşe tapanların mâbedi.

âzer-kîş آذر کیش (f.b.s.) : ateş mezhepli, ateşe tapan, mecûsî.

âzerm آزرم (f.i.) : **1.** utanma, hayâ. **2.** şefkat. **3.** haşmet.

âzerm-cû آزرمجو (f.b.s.) : terbiyeli, nâzik.

âzer-perest آذرپرست (f.b.s.) : ateşe tapan.

âzerşeb آذرشب (f.i.) : **1.** "semender" denilen ve ateş içerisinde yaşadığı sanılan bir hayvan. (bkz : âzerşîn). **2.** şimşek.

âzerşîn آذرشین (f.i.) : semender denilen bir kuş. (bkz : âzerşeb[1]).

âzeryûn آذریون (f.i.). (bkz : âzer-gûn).

azfâr اظفار (a.i.c.) : tırnaklar. (bkz : zufr, ezfâr, uzfûr[1], ezâfîr).

âzfendâk آزفنداك (f.i.) : gök kuşağı. (bkz : âdyende, ezfendâk).

azfer اظفر (a.s.) : uzun tırnaklı adam.

azgân اضغان ("ga" uzun okunur. a.i. zıgn'ın c.) : kinler, garezler.

azgâs اضغاث ("ga" uzun okunur. a.i. zags'ın c.) : **1.** demetler, desteler. **2.** karma karışık rüyâlar veyâ söylentiler. (bkz : adgas).

azhâ اضها (a.i. zahve'nin c.) : göller, su havuzları.

azhâ اضحى (a.s.) : gümüşî, gri.

azher اظهر (a.s. zâhir'den) : en zâhir, pek belli, çok meydanda, besbelli, apaçık.

azherü mine'ş-şems "güneşten bile açık" : apaçık, besbelli, gün gibi meydanda.

azırrâ اضرا (a.s. zarîr ve darîr'in c.) : körler. (bkz : adırrâ).

âzîde آزیده (f.s.) : sivri uçlu bir âletle delinmiş [nesne].

âzife, âzifet آزفه، آزفت (a.i.) : kıyâmet.

âzîğ آزیغ (f.i.) : nefret, kin; iğrenme. (bkz : ârig).

azîhe عضیهه (a.i.) : yalan, iftirâ.

azik عذق (a.s.) : hoşa giden.

azil عزل (a.i.). (bkz : azl).

azîl عضیل (a.s.): serkeş, inatçı, ıslah edilemez.

âzil عاذل (a.s.c. avâzil, izâl) : **1.** azarlayan, paylayan, çıkışan. **2. i.** kadınlarda aybaşı gelen damar.

âzim عازم (a.s. azm'den) : niyetli, *kesin karar veren.

azîm, azîme عظیم، عظیمه (a.s. azamet'den) : büyük, ulu, iri.

âzimât آزمات (a.i. âzime'nin c.) : kıtlık yılları.

azîme عزیمه (a.i.c. azâim) : **1.** sebat, kararda kat'îlik. **2.** efsun, tılsım. **3.** büyük iş; büyük günâh; büyük belâ.

âzime آزمه (a.i.) : **1.** kıtlık yılı. **2.** azı dişi.

azîmet عزیمت (a.i.) : gitme, gidiş.

azîmet-i râh : yola çıkış.

azîmet ve avdet : gidip gelme.

âzîmet-hân عزیمت خوان (a.f.b.s.) : afsun okuyan, afsunlayan.

azîmü'ş-şân عزیم الشان (a.b.s.) : şânı, ünü, sanı büyük olan. **Kur'ân-ı azîmü'ş-şân** : şânı büyük olan yüce Kur'ân.

âzin آذن (a.s.) : **1.** izin veren. **2. i.** kapıcı, perdedar. **3. i.** kefil.

âzîn آذین (f.i.) : **1.** süs, ziynet; donanma [şenlik]. **2.** kaide, kanun. **3.** yoğurttan yağ çıkarmaya mahsus yayık.

âzîne آذینه (f.i.) : **1.** cumâ günü. **2.** bayram günü.

azîr عذیر (a.i.) : **1.** özür. **2.** özür dileyen.

azîr عزیر (a.i.) : biçilmiş ekinin tarlada satılması.

âzîr آزیر (f.i.) : **1.** ağrı, sızı, akıntı, ıstırap. **2.** azar.

âzîş آذیش (f.i.) : **1.** eşik tahtası. **2.** ağaç ve tahta kırığı, yonga, talaş.

âziyy آزی (a.i.c. : ezâvî) : deniz dalgası.

azîz, azîze عزیز، عزیزه (a.s.c.: eizze, [Farsça c. : azîzân] : **1.** muhterem, sayın. **2.** sevgili. **3. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

Azîz-i Mısr : Hz. Yusuf.

azîz-i zû-intikam : intikam alan Tanrı.

azîzân عزیزان (a. azîz'in f.c.). (bkz : azîz).

azîzî عزیزی (a.i.) : divan şâirlerinin bâzı ortak adı.

azl عزل (a.i.) : işinden çıkarma, yol verme.

azlâf اظلاف (a.i. zılf'ın c.) : **zool.** çatal tırnaklı hayvanların tırnakları. (bkz : ezlâf).

azlâl اظلال (a.i. zıll'in c.) : gölgeler. (bkz : zılâl).

azlem اظلم (a.s. zulm'den) : **1.** en zâlim, pek ziyâde zulmeden. **2.** (daha, pek, en, çok) zulmeden. **3.** en karanlık.

azm عظم (a.i.c. izâm) : kemik. (bkz : istihân).

azm-ı acz : **anat.** sağrı kemiği.

azm-ı adesî : **anat.** mercimek kemiği.

azm-ı adud : **anat.** pazı kemiği.

azm-ı akab : **anat.** ökçe kemiği.

azm-ı âne : **anat.** kasık kemiği.

azm-ı atlas : **anat.** atlas kemiği, **fr. atlas.**

azm-ı cebhî : **anat.** alın kemiği.

azm-ı cidârî : **anat.** yan kemiği.

azm-ı dıl'î : **anat.** eğe kemiği.

azm-ı enfî : **anat.** burun kemiği.

azm-ı fahz : **anat.** uyluk kemiği.

azm-ı gırbâlî : **anat.** kalbur kemiği.

azm-ı hanek : **anat.** damak kemiği.

azm-ı harkafa : **anat.** kalça kemiği.

azm-ı isfencî : **anat.** *süngersi kemik.

azm-ı ka'b : **anat.** aşık kemiği.

azm-ı kafa : **anat.** artkafa kemiği.

azm-ı kas : **anat.** göğüs kemiği.

azm-ı kasaba : **anat.** baldır kemiği.

azm-ı kitf : **anat.** omuz kemiği, kürek kemiği. **fr. omoplate.**

azm-ı kû'bere : **anat.** önkol kemiği, **fr. radius.**

azm-ı lâmî : **anat.** dil kemiği.

azm-ı mıtraka: anat. çekiç kemiği.

azm-ı mihver : **anat.** *eksenkemik, **fr. axis.**

azm-ı mik'a : **anat.** kaşık kemiği.

azm-ı remîm : **anat.** çürümüş kemik.

azm-ı rıdfa : **anat.** dizkapağı kemiği.

azm-ı rikâbî : **anat.** üzengi kemiği.

azm-ı semsemî : **anat.** susamsı kemik, **fr. sesamoïde.**

azm-ı senedânî : **anat.** örskemiği.

azm-ı sudgî : **anat.** şakak kemiği.

azm-ı şazye : **anat.** kaval kemiği.

azm-ı terkova : **anat.** köprücük kemiği, **fr. clavicule.**

azm-ı us'us : **anat.** kuyruk kemiği.

azm-ı vecenî : **anat.** elmacık kemiği.

azm-ı vetedî : **anat.** temel kemiği.

azm-ı zend : **anat.** dirsek kemiği.

azm-ı zevrakî : **anat** . *kayıksı kemik, **fr. naviculaire. (os.).**

azm-ı zıfrî : **anat.** *tırnaksı kemik.

azm عزم (a.i.) : kasıt, niyet, karar. (bkz : cezm).

azm-i kat'î : Kat'î azim, *kesin karar.

azm ü cezm : kat'î karar, kesin karar.

âzmâ, âzmây آزما، آزمای (f.s.) : denemiş, sınamış. **Cenk-azmâ** : cengi denemiş, savaşçı.

âzmâyî آزمایی (f.i.) : denemiş, sınamış, sınamış olma.

âzmâyîş آزمایش (f.i.) : **1.** tecrübe, deneme, sınama. **2. tar.** yalnız ihtiyar (emektar) tîrendâzların kullandığı bir çeşit ok.

âzmâyîş-i kalem : kalem tecrübesi.

azme عزمه (a.i.) : **1.** karar, niyet. **2.** vazife, *görev.

azmen عزماً (a.zf.) : karar vererek, niyet ederek.

azmen اضمن (a.s.) : **1.** pek çok veya en çok şeyler içine alan. **2.** en çok güvenilir.

âzmend آزمند (f.s.) : harîs, tamahkâr.

azmî عزمی (a.s.) : **1.** azimle, kararla ilgili. **2. i.** erkek adı. [müen. azmiye].

azmî عظمی (a.s.) : kemikli, kemikten yapılmış.

azmîn عظمین (a.i.) : **anat.** kemik özü, **fr. astéine.**

azm-kâr عزمکار (a.f.b.s.) : azimli, kararlı. (bkz : sebât-kâr).

azm-kâr-âne عزمکارانه (a.f.zf.) : azimli olarak, kararlı olarak, kararlılıkla.

âzmûde آزموده (f.s.) : **1.** tecrübe etmiş olan. **2.** tecrübe olunmuş, sınanmış.

âzmûdegî آزمودگی (f.i.) : görgülülük.

âzmûn آزمون (f.i.) : tecrübe, sınama, deneme.

azrâ' عذراء (a.i.) : **1.** kızoğlan kız. [Hz. Meryem'in sıfatı]. **2.** delinmemiş inci. **3.** üzerinde yürünmemiş kum. **4. h. i.** Medîne. **5. h. i.** Vâmık İle Azrâ hikâyesindeki kadın kahraman.

âzrahş آذرخش (f.i.). (bkz : âdrahş).

Azrâil عزرائیل (a.i.) : ölüm meleği.

azrâr اضرار (a.i. zarar'ın c.) : zararlar, kayıplar.

azref اظرف · (a.s.) : **1.** en (pek, çok) zarif. **2.** çok zekî.

azref-i zürefâ : zariflerin zarîfi.

âzreng آذرنگ (f.i.): **1.** son derece katı, sert. **2.** çok keder, meşakkat, eziyet. (bkz : âzereng).

azûf عذوف (a.i.) : yiyecek, erzak.

âzûg آزوغ (f.i.) : kir, pas.

azûl عذول (a.s.) : çok azarlayan, paylayan, çıkışan.

azûmet عزومت (a.i.) : eğlence.

âzûn آزون (f.e.) : öylece, onun gibi, böylece, bunun gibi.

âzûr آزور (f.s.). (bkz : âzver).

azûz عضوض (a.s.) : ısırıcı.

âzüg آذغ (f.i.) : **1.** asma ve ağaç budantısı. **2.** hurma lifi. (bkz : âjüğ).

âzürde آزرده (f.s.) : incinmiş, kırılmış, gücenmiş.

âzürde-dil آزرده دل (f.b.s.) : gönlü kırılmış, mahzun.

âzürde-gî آزردگی (f.b.i.) : incitilmiş, gücendirilmiş olma.

âzürde-hâtır آزرده خاطر (f.b.s.) : hatırı, gönlü kırılmış.

âzürde-püşt آزرده پشت (f.b.s.) : **1.** beli bükük [ihtiyar]. **2.** yükten sırtı berelenmiş [hayvan].

azv عزو (a.i.c. : azviyyât) : birinin üstüne atma, ona yakıştırma, iftirâ. (bkz : atf).

azv-i cinnet : delilik isnâdı.

azvâ' اضوا (a.i. zav', zû'nun c.) : ışıklar, aydınlıklar, parıltılar.

âzver آزور (f.s.) : harîs, tamahkâr, pinti. (bkz : âzûr).

azviyyât عزويات (a.i. azv'in c.) : iftirâlar, isnatlar.

azyak اضيق (a.s.) : (daha, en, pek, çok) dar.

azz عض (a.i.) : ısırma.

azz-i benâm : parmak ısırma.

âzz, âzze عاض، عاضه (a.s.) : ısıran, ısırıcı.

azze عز (a.n.) : aziz olsun!

azze ensâruh : yardımı bol olsun. [pâdişahlara mahsus duâ yerinde olup, eski fermanlarda geçer].

azze nasruh : yardımı bol olsun. [pâdişahlar hakkında duâ yerinde kullanılır, eski paralarla fermanlarda geçer].

azze ve celle : aziz ve celîl olan [Allah].

Bb

b ب (a.ha.) : Osmanlı alfabesinin ikinci harfi olup, "ebced" hesâbında iki sayısının karşılığıdır.

bâ با (a.i.) : "b" harfinin Arapça okunuşu. [tek noktalı olduğundan "bâ-i muvahhide" ve noktası altta olduğundan "bâ-i tahtâniyye" denir].

bâ' باع (a.i.c. : ebvâ') : **1.** kulaç. **2.** erişme, yetme. **3.** kuvvet, kudret, beceriklilik. **4.** şeref; kerem, vergili, verimli olma. **Kasîrü'l-bâ'** : **1)** kısa boylu; **2)** beceriksiz; **3)** zavallı. **Tavîlü'l-bâ'** : **1)** uzun kulaçlı; **2)** gücü yeter;**3)** eli açık; vergili, verimli.

bâ,be به ،با (f.e.) : ile,...li. **Cemâl-i bâ-kemâl** : tam, mükemmel güzellik.**Yârân-ı bâ-safâ** : safâlı dostlar.

bâ-berât : berat ile.

bâ-emr-i âlî : sadrâzam emri, fermânı ile.

bâ-haber : haberli, bilgili.

bâ-jurnal : zabıt varakası ile.

bâ-mazbata : mazbata ile.

bâ-posta : posta ile, posta ederek.

bâ-tahrîrat : tahrîrat ile, yazı ile.

bâ-tapu : tapu ile.

bâ-vekâr : vakarlı, ağırbaşlı.

bâ-ân-ki با آن که (f.e.) : şu sûretle ki, şu şartla ki, onunla ki.

bâb باب (a.i.c. : ebvâb) : **1.** kapı.

bâb-ı âlî (yüksek kapı) : Osmanlı İmparatorluğu zamanında, İstanbul'da : sadâret, dâhiliye ve hâriciye nezâretleri ile şûrâ-yı devlet dâirelerinin bulunduğu binâ, **mec.** Osmanlı hükûmeti.

bâb-ı adâlet : hak kapısı.

bâb-ı âsafî : **tar.** sadrâzam konağı. [paşa kapısı yerinde kullanılan bir tâbirdir].

bâb-ı cennet : cennetin kapısı.

bâb-ı fetvâ-penâhî, bâb-ı meşîhat : şeyhülislâm kapısı.

bâb-ı hükûmet : hükûmet kapısı, dâiresi.

bâb-ı hümâyûn : Topkapı Sarayı'nın birinci kapısı.

bâb-ı irtişâ' : rüşvet kapısı.

bâb-ı kebîr (büyük kapı) : **leng.** 29 harfli Fars alfabesi.

bâb-ı saâdet : **1)** sultanın sarayı; **2)** İstanbul. (bkz : Âstâne, Dâr-üs-saâde).

bâb-ı sagîr (küçük kapı) : 22 harfli Arap alfabesi.

bâb-ı ser-askerî : askerlik işleri ile uğraşan dâire.

bâb-ı şerîf : Konya'da Mevlânâ türbesinin kapısı.

bâb-ı tahkir : **leng.** Arap dilbilgisinde küçültücü isimler bölümü.

bâb-ı vâlâ-yı fetvâ . (bkz : şeyhülislâm).

bâb-ı zabtiyye : İstanbul'da emniyet işleriyle uğraşan dâire. **2.** geçit, boğaz.

bâbü'l-ebvâb : Şirvan civârındaki derbent.

bâbü'l-mendeb: Kızıldeniz'de Hint Denizi civârında bulunan bir boğaz. **3.** bölüm. (bkz : fasl). **4.** iş, şekil, mes'ele; yol; mevzû. (bkz : husûs). **5.** tas. tövbe.

bâbü'ş-şerîf : Konya'da Mevlâna türbesinin kapısı.

bâb باب (f.s.) : lâyık, uygun; elverişli; hayır, uğur.

bâb, bâbâ بابا، باب (f.i.) : **1.** baba, ata. **2.** mânevî önder; şeyh.

bâbâ-suhan : söz babası.

bâbâ-yı âlem : Hz. Âdem.

bâbâ-yi atîk : Babaeski [Trakya'da].

bâbâyân بابایان (f.i. bâbâ'nın c.) : babalar, tarîkat babaları, şeyhler; bektâşi şeyhleri.

bâbâ-yâne باباینه (f.zf.) : babayânî, dervişçe.

bâbet بابت (f.i.) : **1.** listede "kezâlik, den den". **2.** uygun bir şey. **3.** bent, fıkra. **4.** taallûk, münâsebet. **5.** elmas dal [süs].

Bâbil بابل (a.h.i.) : Bağdat'ın aşağı tarafında bulunan ve büyücülüğünden dolayı, eski edebiyâtımızda "çeh-i Bâbil" olarak yer alan ve bir çok dillerin meydana gelmesi bakımından da masalda adı geçen "Bâbil Kulesi"nin bulunduğu, ilkçağdan kalma bir şehir.

bâbûk بابوك (f.s.) : ahmak, sersem, alık. [adam].

bâbûne, bâbûnec بابونه، بابونج (f.i.) : papatya.

bâbûne-i gâv : **bot.** sığırgözü de denilen sarı bir papatya.**Bâbur-nâme** بابرنامه (f.b.i.) : Bâbûr Şah'ın Vekayi' adını da taşıyan meşhur hâtıra kitabı.

Bâbûsü'l-vâsıt بابوس الواسط : XVI. asır bilginlerinden olup 1555 (H.963) de ölen Mûsâ Merkez Efendi oğlu Ahmet Efendi'nin iki cilt üzerine tertîbettiği Arapçadan Türkçeye lûgat kitabıdır.

bâbü'l-hâne باب الخانه (f.a.b.i.) : **1.** umumhâne gibi fâhişelerin toplandığı yer, genelev. (bkz : umûm-hâne). **2.** tembeller yurdu. **3.** hırsızların ocağı.

bâbü's-saâde باب السعاده (a.b.i.) : Topkapı Sarayı'nın üçüncü kapısı.

bâbü's-selâm باب السلام (a.b.i.) : Topkapı Sarayı'nın girişteki ikinci kapısı.

bâbzen بابزن (f.i.) : demirden veyâ ağaçtan yapılmış kebap şişi.

bâc باج (f.i.) : **1.** vergi, harç. **2.** gümrük vergisi. (bkz : bâj).

bâc-ı kırtıl : hayvanlardan alınan resim.

bâc-bân, bâc-dâr باجبان، باجدار (f.b.i.) : geçiş vergisi tahsildarı. (bkz : bâc-gîr).

bâceng باجنگ (f.i.) : **1.** küçük pencere, tepepenceresi. **2.** baca.

bâc-gâh باجگاه (f.b.i.) : geçiş vergisinin [parasının] toplandığı yer [ev].

bâc-gîr باجگیر (f.b.i.) : baç, vergi toplama memuru. (bkz : bâc-bân, bâc-dâr).

bâc-güzâr باجگذار (f.b.s.) : **1.** vergi, haraç veren. **2.** geçiş parasına tâbi'.

bâd باد (f.e.) : olsun, ola, olaydı. **Âferin-bâd** : âferin olsun! **Mübârek-bâd** : mübârek, kutlu olsun. **Âfiyet-bâd** : âfiyet olsun. **Nûş-bâd** : âfiyet olsun.

bâd باد (f.e.) : **1.** yel, rüzgâr.

bâd-i berîn : lâtif hava, sabah rüzgârı.

bâd-i cem : Süleyman Peygamberin hükmettiği yel.

bâd-i cenûbî : güney rüzgârı.

bâd-i hazân : sonbahar rüzgârı.

bâd-i hevâ : bedâva.

bâd-i nevâ : ses, nağme; nakarat.

bâd-i nev-rûz : bahar rüzgârı.

bâd-i pür-gû : mütemâdiyen sesler çıkaran, ıslık çalan rüzgâr.

bâd-i sabâ : 1) doğudan esen hafif, hoş rüzgâr. 2) **müz.** adı manzum anonim bir edvarda geçen makam.

bâd-i seher-hîz : gün doğusundan esen hafif rüzgâr, tan yeli.

bâd-i semûm : sam yeli.

bâd-i subh : sabah rüzgârı.

bâd-i şimâlî : kuzey rüzgârı. **2.** nefes, soluk. **3.** ah sesi, ah çekme. **4. tas.** Allah'ın yardımı. **5. mec.** övme; söz. **6.** büyüklük taslama, kibir. **7.** şarap. (bkz : bâde).

bâdâ بادا (f.e.) : ola, olaydı.

bâ-dâd باداد (f.b.s.) : âdil, doğru. (bkz : dâdger).

bâdâm بادام (f.i.) : **1.** bâdem . **2.** sevgilinin güzel gözü.

bâdâm-ı dü-mağz : iki içli bâdem.

bâdâme بادامه (f.i.) : **1.** ipek kurdu. **2.** nazarlık, nazar boncuğu. **3.** et beni. **4.** zincir halkası. **5.** eski püskü hırka. **6.** cicili bicili, süslü nesne.

bâdâmî بادامی (f.s.) : bâdem biçiminde.

bâdâş باداش (f.i.) : mükâfat.

bâd-âver باد آور (f.b.s.). (bkz : bâd-âverd).

bâd-âverd باد آورد (f.b.s. ve i.) : **1.** rüzgâr tarafından getirilmiş, kolay elde edilmiş. **2.** Bizans İmparatoruna âit bir gemide rüzgâr tarafından Hüsrev Pervîz'e götürülen hazînelerin birinin adı. **3.** Doğu müziğinde bir ses.

bâd-âverde باد آورده (f.b.s.). (bkz : bâd-âver, bâd-âverd).

bâd-bân باد بان (f.b.i.) : **1.** yelken. **2.** gemi sereni. (bkz : şirâ).

bâd-bân-ı ahdar : yeşil yelken, **mec.** felek, semâ, gökyüzü.

bâd-bân-güşâ باد بان گشا (f.b.s.) : yelken açan.

bâd-bân-gûşâ-yı azîmet olmak : yelkenleri açıp yola çıkmak.

bâd-bânî بادبانی (f.b.i.) : **tar.** tersâne halkından olan azap (ordu ve donanmaya katılan yeniçeri askeri) ların bir sınıfı.

bâd-bâr باد بار (f.b.s.) : **1.** yelpâze. **2.** gemilerdeki rüzgârlık, manika.

bâd-bâz باد باز (f.b.i.) : yelpâze.

bâd-be-dest باد بدست (f.b.s.) : elinde avucunda bulunmayan, iflâs etmiş, züğürt.

bâd-ber (per) بادبر (f.b.i.) : **1.** uçurtma. **2.** dâimâ kendini methettiği halde elinden bir iş gelmeyen kimse.

bâd-bîz, bâd-bîzen باد بیز، باد بیزن (f. b.i.) : yelpâze. (bkz : bâd-keş).

bâd-dâr باد دار (f.b.s.) : **1.** kibirli. **2.** şişman. **3.** deli. **4.** hiç bir işle *ilgisi olmayan kimse.

bâd-der-keff باد در کف (f.a.b.s.) : "elde rüzgâr" : merâmı boşa çıkmış, aldanmış; şanssız.

ba'de بعد (a.zf.) : sonra. **Min ba'd** : bundan sonra, bundan böyle.

ba'de harâbi'l-Basra : Basra yıkıldıktan sonra, **mec.** iş işten geçtikten sonra.

ba'de hazâ : bundan sonra, bundan böyle.

ba'de'l-edâ : yapıldıktan sonra.

ba'de'l-feth : fetihten sonra.

ba'de'l-harb : harpten, savaştan sonra.

ba'de'l-icrâ : yapıldıktan sonra.

ba'de'l-îfâ : îfâ edildikten, yapıldıktan sonra.

ba'de'l-imzâ : imzâdan sonra.

ba'de'l-istihsâl : elde ettikten, sağladıktan sonra.

ba'de'l-istizân : izin aldıktan sonra.

ba'de'l-izdivâc : evlendikten sonra.

ba'de'l- mevt : ölümden sonra.

ba'de'l-musâlaha : barıştan sonra.

ba'de'l-mütâlâa : okuduktan sonra.

ba'de'l-yevm : bugünden sonra.

ba'de't-taam : yemekten sonra.

ba'de't-tahkîk : tahkikten sonra.

ba'de zemân : bir zaman sonra.

ba'de'z-zevâl : öğleden sonra.

bâde باده (f.i.) : **1.** şarap; içki. (bkz : bâd). **2. mec.** aşk, Allah sevgisi. **3.** halk hikâyelerinde Hızır'ın kahramanlara ve bâzı saz şâirlerine rüyâlarında sunduğu içki.

bâde-i cân-bahş : can veren şarap.

bâde-i cüvân : tâze şarap.

bâde-i gül-fâm, - -i gül, - -i gülgûn, - -i gülreng : gül renkli (kırmızı) şarap.

bâde-i hamrâ : kırmızı şarap.

bâde-i ikbal : ikbâl şarabı, yüksek mevkîde bulunmanın verdiği muvakkat keyif ve neş'e.

bâde-i mest : keskin şarap.

bâde-i nâb : hâlis, duru şarap.

bâde-i nûşîn : içimi kolay ve hoş şarap.

bâde-i pîr : eski, yıllanmış şarap.

bâde-i sad-sâle : "yüz senelik şarap" : **mec.** pek eski şarap.

bâde-fersây باده فرسای (f.b.s.) : aşırı şarap içmekten yıpranmış kimse.

bâd-efrâ, bâd-efrâh باد افرا، باد افراه (f. b.i.) : **1.** cezâ. **2.** bir nevî fırıldak.

bâde-fürûş باده فروش (f.b.s.) : şarap satan, meyhâneci.

bâde-hâr باده خوار (f.b.i.) : şarap içen. (bkz : bâde-keş).

bâde-hâr باده خوار (f.b.s.) : şarap içen.

ba'dehû بعده (a.zf.) : ondan sonra.

ba'de-hüm بعدهم (a.zf.) : onlardan sonra.

bâde-keş باده کش (f.b.s.) : şarap içen.

ba'de'l-lüteyyâ ve'l-letî بعد اللتیا والتی (a.zf.) : nice zahmet ve sıkıntıdan sonra.

ba'de-mâ بعدما (a.zf.) : bundan sonra, bundan böyle.

bâde-nûş باده نوش (f.b.s.) : şarap içen.

bâde-perest باده پرست (f.b.s.) : şaraba tapan, şaraba pek düşkün.

bâde-perestân بادەپرستان (f.b.s. bâde-perest'in c.) : şaraba tapanlar, şaraba pek düşkün olanlar.

bâdester بادستر (a.i.) : kunduz.

ba'de-zâ, ba'de-zâlik بعدذا (a. e.) : ondan sonra.

ba'de-zâ, ba'de-zâlik بعد ذا، بعد ذالك (a. zf.) : bundan sonra.

ba'de-zîn بعد زين (a.e.) : bundan sonra.

ba'd-ez-în بعدازين (a.zf.) : bundan sonra, bundan böyle.

ba'de'z-zuhr بعدالظهر (a.e.) öğleden sonra.

bâd-fürûş باد فروش (f.b.s.) : bir kimseyi, soyunu sopunu sayarak öven dalkavuk.

bâd-gân بادگان (f.b.i.) : gözeten, gözetici, bekçi; hazînedâr.

bâd-gâne بادگانه (f.i.) : kafesli pencere.

bâd-ger, bâd-ges بادگر، بادگس (f.b.i.). (bkz : bâd-gerd).

bâd-gerd بادگرد (f.b.i.) : kasırga.

bâd-gîr بادگير (f.b.i.) : **1.** baca, **2.** vantilatör. **3.** nargile ve semâver başlığı.

bâd-herze باد هرزه (f.b.i.) : **1.** afsun, büyü, sihirbazlık. **2.** letâfet, güzellik.

bâdî بادی (a.s. ve i. bed'den) : **1.** sebep, mûcip. **2.** sebebolan. **3.** ilk, başlangıç. **4. fels.** *sonsal, aposteriyori.

bâdî ebedin : her şeyin başı.

bâdî-i emirde : işin başlangıcında.

bâdî-i nazar : ilk nazarda, ilk bakışta; ilk görünüşte.

bâdîyü'r-re'y : ilk fikir, ilk düşünce.

bâdî بادی (f.s.) : **1.** rüzgâra veyâ havaya âit. **2.** geçici

bâdîc باديج (f.i.) : potur, tozluk.

bâdih باده (a.s.) : **1.** birdenbire vuku bulan; beklenmedik. **2. i.** beklenmedik ziyâret.

bâdihe بادهه (a.i.) : **1.** beklenmedik hâdise. **2.** kadın ziyâretçi. **3. tas.** ânî ilham.

bâdin بادن (a.s.) : şişman, bedenli.

bâdinc بادنج (f.i.) : Hindistan cevizi.

bâdincân بادنجان (a.i.) : patlıcan . (bkz : bâdingân).

bâdincânî بادنجانی (f.s.) : patlıcan renginde, morumsu.

bâdincâniyye بادنجانيه (a.i.) : **bot.** patlıcangiller, **fr. aubergine.**

bâdingân بادنگان (f.i.) : patlıcan. (bkz : bâdincân).

bâdir بادر (a.s.) : **1.** hemen yapmak isteyen. **2.** birdenbire vuku bulan. **3.** dolu [ay]. **4.** büyümüş [çocuk]. **5.** olgun [meyva].

bâdire بادره (a.i.c. : bevâdir) : **1.** musîbet, felâket. (bkz : akabe). **2.** zor geçit. **3.** hiddetli iken yapılan bir yanlışlık. **4.** kılıcın, namlunun, yaprağın ve her türlü nebâtın ucu. **5.** külfetsiz, güçlük çekmeden söylenen söz.

bâdiye باديه (a.i.c. : bevâdî) : çöl, kır. (bkz : bevbât).

bâdiye-gul : dünyâ.

bâdiye-nişîn باديه نشين (a.f.b.s.) : çölde oturan.

bâdiye-peymâ باديه پيما (a.f.b.s.) : çölde dolaşan.

Bâdiyetü'ş-Şâm بادية الشام (a.b.h.i.) : Fırat ve Dicle'nin birleşip denize döküldüğü noktadan îtibâren batıya doğru uzanan çöl. [bu çölün güney sınırları Arap yarımadasının içerisine doğru kavisli olarak uzanır].

bâd-keş بادكش (f.b.i.) : yelpâze.(bkz : bâd-bîz, bâd-bîzen).

bâd-nümâ بادنما (f.b.i) : **1.** rüzgârın hangi taraftan estiğini gösteren âlet. **2.** fırıldak.

bâd-pâ[y] [ى]بادپا (f.b.s.) : ayağına çabuk olan [at ve sâire]; sür'atli, tez.

bâd-per باد پر (f.b.i.) : **1.** kâğıttan yapılmış uçurtma. **2. s.** kendini beğenen, övünen kimse. **3.** kamçı topacı.

bâd-peymâ باد پيما (f.b.s.) : serseri, başıboş, boş gezen.

bâd-reftâr باد رفتار (f.b.s.) : "rüzgâr yürüyüşlü" : çabuk, hızlı giden, sür'atli.

bâd-reng باد رنگ (f.b.i.) : **1.** hıyar; âcur; turunc, ağaç kavunu. **2.** hızlı giden at.

bâd-rengîn : **mec. 1)** şiir; **2)** methiye, övgü.

bâd-sehâ باد سخا (f.a.b.s.) : **1.** cömert. **2. i. mec.** [bu] dünyâ.

bâd-sene باد سنه (f.s.) : kibirli, büyüklük taslayan, kötü niyetli.

bâd-ser باد سر (f.b.s.): **1.** kibirli. **2.** âsî. (bkz : ser-keş). **3.** mutaassıp.

bâd-serî باد سری (f.b.i.) : **1.** kibirlilik. **2.** âsîlik. **3.** taassup.

bâd-seyr باد سير (a.f.b.s.) : hızlı yürüyen, ayağına çabuk, rüzgâr gibi koşan.

bâd-süvâr باد سوار (f.b.i.) : **1.** hızlı yürüyen at, koşu atı. **2.** hızlı giden atlı.

ba'dü bu'din بعد بعد (a.zf.) : hayli zaman sonra, neden sonra.

bâd-vîz باد ویز (f.b.i.) : yelpâze. (bkz : mirvaha, bâd-zen, bâd-zene).

bâd-zehr باد زهر (f.b.i.) : panzehir.

bâd-zen, bâd-zene باد زن ، باد زنه (f.b.i.) : yelpâze. (bkz : bâd-bîz, bâd-bîzen, bâd-keş).

-bâf باف- (f.s.) : dokuyan, dokuyucu. **Bûriyâ-bâf** : hasır ören. **Zer-bâf** : sırma dokuyan.

bâfende بافنده (f.i.) : dokuyucu.

bâf-kâr بافکار (f.b.i.) : dokuyucu, çulha.

bâft بافت (f.i.) : kumaş.

bâfte بافته (f.s.) : dokunmuş.

bâfte بافته (f.i.) : **1.** büyük renkli leke. **2.** oyma levha. **3.** parça. **4.** büyük bir haritayı oluşturan parçalardan her biri, pafta. [kelime, dilimizde "pafta" şeklinde kullanılmaktadır].

bagal بغل (f.i.) : koltuk. **Zîr-i bagal** : koltuk altı.

bagalek بغلك (f.i.) : koltuk altından çıkan yumruca, köpek memesi.

bagal-gîr بغلگیر (f.b.s.) : koltuk tutan, koltuğa giren.

bâgat باغات ("ga" uzun okunur. f.i. bâğ'ın c.) : bağlar, üzüm bağları, bahçeler.

bagayâ بغایا ("ga" uzun okunur. a.i. bagiyy'in c.) : fâhişeler.

bâgel باگل (f.i.) : ılık su.

baggal بغال (a.i. bagl'den) : katırcı.

bagıyy بغی (a.i.c. bagayâ) : fâhişe.

bâgız باغض (a.s.buğz'dan) : buğzeden, nefret eden, tiksinen. (bkz : bagîz).

bagi بغی (a.i.) : serkeşlik, azgınlık.

bâgî باغی (a.s.c. : bugat) : haksızlık eden serkeş. (bkz : âsî).

bâgî باغی (f.s.) : aynı bahçede yetişen.

bâgî-lik باغیلك (a.t.b.i.) : serkeşlik, âsîlik.

bâgî-yâne باغیانه (a.f.zf.) : serkeşlikle.

bagîz بغیض (a.s. buğz'dan) : herkese buğzeden, nefret eden, kimseyi sevmeyen. (bkz : bâgız).

bagl بغل (a.i.c. : bigal) : ester, katır.

bagle بغله (a.i.) : dişi katır.

bâgût باغوت (a.i.) : paskalya.

bagy بغی (a.i.) : ileri gitme, azgınlık, serkeşlik.

bagza, bagzâ بغضا ، بغضه (a.i.) : şiddetli nefret, hiç sevmeyiş.

bâğ باغ (f.i.) : **1.** bağ, büyük bahçe, bostan.

bâğ-ı bahâr : bahar bahçesi. **2.** seyir yeri, gezinti yeri. **3.** Dünyâ.

bâğ-ı bedi' : **mec.** cennet. (bkz : bâğ-ı vesî').

bâğ-ı vahş : hayvanat bahçesi.

bâğ-ı vesî' : **mec.** cennet. (bkz : bâğ-ı bedî).

bâğ-ı cihân, bâğ-ı dehr : dünyâ bahçesi. **4.** cennet.

bâğ-ı adn, bâğ-ı behiştî, bâğ-ı cinân, bâğ-ı firdevs, bâğ-ı huld, bâğ-ı irem, bâğ-ı kuds, bâğ-ı naîm, bâğ-ı rıdvân, bâğ-ı refî' : cennet.

bâğ-bân باغبان (f.b.i.) : bahçıvan, bağcı. (bkz : bâğ-vân).

bâğ-bân-ı girân-destmâye : zengin, hünerli bahçıvan.

bâğ-bânî باغبانی (f.b.i.) : bağcılık, bahçıvanlık, bağ bekçiliği.

bâğ-çe باغچه (f.b.i.) : bahçe. [bağ ile küçültme edâtı olan **çe** den yapılmıştır; "küçük bağ" demektir].

bâğ-çe-vân باغچوان (f.b.s.) : bağçivan, bahçıvan.

bağdâ' بغضاء (a.i.) : şiddetli nefret, hiç sevmeyiş.

Bağdâdî بغدادی (a.b.i.) : Bağdatlı.

bâğ-istân باغستان (f.b.i.) : bağlık, bahçelik.

bağrâ بغرا (f.i.) : erkek domuz.

bağteten بغتةً (a.zf.) : birdenbire, apansızın.

bâğ-vân باغوان (f.b.s.) : bağcı, bahçıvan. (bkz : bâğ-bân).

bâğ-zâr باغزار (f.b.i.) : bağlık yer, bağ.

bâh باخ (f.i.) : yol. (bkz : râh, tarîk).

bâh باه (a.i.) : şehvet.

bahâ' بهاء (a.i.) : **1.** güzellik, zariflik. **2.** parıltı. **3.** alışma, dadanma.

bahâ بها (f.i.) : kıymet, bedel, değer.

bahâ-pîrâ-yi İsmâil : meşhur bir çeşit lâle.

bâhâ, bâha باحا ، باحه (a.i.) : **1.**bir evin etrâfındaki kapalı avlu veyâ bahçe. **2.** açık meydan, alan. **3.** suyun derin yeri.

bâ-haber باخبر (f.a.b.s.c. : bâ-haber-ân) : 1. haberi olan. 2. akıllı, zekî. 3. ihtiyatlı, tedbirli.

bâ-haber-ân با خبران (f.a.b.s. bâ-haber'in c.) : haberi olanlar, haberliler, akıllı, zekî, ihtiyatlı kimseler.

bahâ-dâr بهادار (f.b.s.) : kıymetli, değerli. (bkz : bahâ-gîr, bahâ-lî).

bahâdır بهادر (f.i.c. : bahâdırân) : cesur, yiğit.

bahâdır-âne بهادرانه (f.zf.) : kahramancasına, yiğitçesine.

bahâdırî بهادری (f.i.) : kahramanlık, yiğitlik.

bahâ-gîr بهاگیر (f.b.s.) : kıymetli, değerli. (bkz : bahâ-dâr, bahâlî).

bahâî بهائی (a.s.) : alışkın.

bahak, bahk بخق ، بخق (a.i.) : göz patlama, göz patlatma.

bahâlık بهالق (a.i. behlâk ve behlâka'nın c.) : boş, çürük şeyler, sözler.

bahâ-lı بهالی (f.b.s.) : pahalı. (bkz : bahâ-dâr, bahâ-gîr).

bahâne بهانه (f.i.) : 1. vesîle, sebep. 2. kusur, noksan, garaz. 3. yalandan özür.

bahâne-cû بهانه جو (f.b.s.) : bahâne arayan, fırsat gözetleyen.

bahâne-perdâz بهانه پرداز (f.b.s.) : özür dileyen; sebep bulan.

bahâr بهار (f.i.c. : bahârân) : kışla yaz arasındaki mevsim. 22 Mart'la 21 Haziran arası. İlkyaz.

bahâr-ı hayât : hayâtın bahârı, gençlik.

bahâr-ı ömür : gençlik.

bahâr-ı şevk : neş'e ve arzu bahârı

bahâr بهار (a.i.) : 1. güzellik. 2. s. güzel. 3. sığırgözü, papatya; sığır papatyası, sarı papatya. 4. put. (bkz : çelîpa, sanem). 5. atılmış pamuk. 6. ölçek. 7. karanfil, tarçın, karabiber gibi kokulu şeyler.

bahârân بهاران (f.i.) : ilk yaz, ilk bahar günleri.

bahârât بهارات (a.i. bahâr'ın c.) : karanfil, tarçın, karabiber gibi kokulu şeyler [papatya mânâsına gelen bahâr'ın cemidir].

bahâret بحارت (a.i.) : üstünlük, seçkinlik.

bahârî بهاری (f.s.) : ilkbahara âit, ilkyazla ilgili.

bahâristân بهارستان (f.i.) : 1. ilkbahar mevsimi. 2. yeşil ve çiçekli yer. [bahçe, park, çayır gibi]. 3. Molla Câmi'nin meşhur eseri.

bahâriyye بهاریه (f.i.) : 1. ed. bahar tavsifiyle başlanarak birini medih için yazılan kasîde. 2. tar. pâdişah tarafından yeniçeri ağasından îtibaren ocak ağalarıyla yeniçeri kâtibine verilen baharlık.

bahâsıla بهاصله (a.i. bahsala'nın c.) : 1. beyaz yüzlü, kısa boylu, bodur ve edepsiz kadınlar. 2. sürüp çıkarmalar, uzaklaştırmalar.

bahâtir بهاتر (a.s. bühter, bühtere'nin c.) : kısa boylu kadınlar, bodurlar.

Bahâullâh بهاءالله (a.h.i.) : Bahâîlik mezhebinin kurucusu.

bahâyim بهایم (a.i. behîme'nin c.) : 1. dört ayaklı hayvanlar; canavarlar. 2. Suriye'de bir sıradağlar.

bahbaha بخبخه (a.i.) : 1. kükreyip ses çıkarma [deve hakkında]. 2. çıtırdama; mışıldama.

bahdele بحدله (a.i.) : 1. eğilme, kırılma [kürek kemiği hakkında]. 2. işte çabukluk gösterme.

bâhe باخه (f.i.) : kaplumbağa. (bkz : sülhafa).

bâhek باهك (f.i.) : işkence, eziyet.

bâ-hem باهم (f.b.zf.) : birarada, birlikte, beraber. (bkz : be-hem).

bahhâl بخال (a.s. buhl'den) : çok bahîl, pek cimri; çok alçak adam.

bahhâr بحار (a.s. bahr'den) : denizci, gemici.

bahhâs بحاث (a.s. bahs'den) : bahsetmeyi seven, çok bahseden.

bâhî باهی (a.s. bâh'dan) : şehvete mensup, şehvetle ilgili.

bâhik باحق (a.s.) : bir gözü kör [adam]. (bkz : ayn-ı vâhid, yek-çeşm).

bâhika باحقه (a.s.) : görmeyen, kör [göz].

bahîl بخیل (a.s. buhl'den. c. buhalâ) : hasis, cimri, tamahkâr.

bâhil باهل (a.s.) : 1. serseri, başıboş. 2. eli değneksiz çoban. 3. yularsız deve.

bâhile باهله (a.s.) : 1. dul, kocasız kadın. 2. Arap kabîlelerinden birinin adı.

bahir بحر (a.i.) : deniz. (bkz : bahr, deryâ).

bâhir باحر (a.s.) : yalancı, ahmak, alık [adam].

bâhir باخر (a.s.) : ekin sulayıcı, sulayan.

bâhir باهر (a.s.) : **1.** belli, besbelli, açık, apaçık. (bkz : ayân). **2.** ışıklı, parlak; güzel.

bahîre بحيره (a.i.) : câhiliyet devrinde (İslâmdan önce) Arapların kulağını keserek işaretleyip bıraktıkları dişi deve veyâ koyun.

bâhire باحره (a.i.) : **1.** dikenli ağaç. **2.** çok koşan cins deve.

bâhire باخره (a.i.) : vapur. [yapma kelime].

bâ-hired باخرد (f.s.) : zekî, akıllı.

bahis بحث (a.i.) : 1 konuşulan şey, söz. **2.** iddiâlaşma. (bkz : bahs).

bâhis باحث (a.s. bahs'den) : bahseden; araştıran.

bahl بخل (a.i.) : cimrilik. (bkz : buhl).

bâhmân باهمان (f.s.). (bkz : behmân).

bâh-nâme باهنامه (a.f.b.i.) : şehvet verici resimleri ve yazıları içinde toplayan kitap, mecmûa. [muhaffefi "beh-nâme"dir.].

bahr بحر (a.i.c. : bihâr, ebhâr, ebhur, buhûr) : **1.** deniz. **2.** büyük göl veyâ nehir.

bahre'l-Arab (Arapların ırmağı) : Güneybatı Sudan'da bir ırmak.

bahre'l-azrak : Habeşistan dağlarında Tana gölünden doğan ırmak.

bahre'l-cebel : Albert gölü ile "Bahre'l-Gazal" arasında Nil'e verilen bir ad.

bahre'l-zeraf : Güney Sudan'da bir ırmak olup Jonglei'den hemen sonra Sadd çanağında, Bahre'l-Cebel'den ayrılan bir kol.

Bahr-i Ahdar : Hint Okyanusu.

Bahr-i Ahmer : Kızıldeniz, Şap Denizi.

Bahr-i Ebyaz : İskandinavya yarımadasının doğusunda Novaya Zemliya adasına kadar olan deniz.

Bahr-i Hazer : Hazer denizi.

Bahrü'l-Hind : **coğr.** Hint denizi.

bahr-i kâhil : durgun, sâkin su.

Bahr-i Kulzum : Şap denizi, Kızıldeniz.

Bahr-i Lût : Filistin'de seviyesi denizden çok aşağıda ve çok şaplı bir göl.

bahr-i muhit : **coğr.** okyanus.

bahr-i muhîtî : **coğr.** *okyanusal.

Bahr-i Muhît-i Atlâsî : Atlas okyanusu.

Bahr-i Muhît-i Kebîr, Bahr-i Muhît-i Mu'tedil: Büyük Okyanus, Pasifik okyanusu.

Bahr-i Muhît-i Şimâlî : İskandinavya yarımadasının batısından İngiltere adalarına kadar uzanan deniz.

Bahr-i Muhît-i Hindî : Hint yarımadasının doğusunda kalan deniz.

Bahr-i Mutavassıt : Akdeniz.

Bahr-i Müncemid-i Cenûbî : cenup (güney) kutbunu çeviren deniz.

Bahr-i Müncemid-i Şimâlî : şimâl (kuzey) kutbunu çeviren deniz.

Bahr-i nâzik : **müz.** adı Kırşehirli Yusuf'un edvarında geçen makam.

Bahr-i Rûm : Akdeniz.

Bahr-i Sefîd : Akdeniz.

Bahr-i Siyâh : Karadeniz.

Bahr-i Sükûn : (bkz : Bahr-i Lût). [sularının son derece kesîf oluşundan, üzerinde hiç bir dalga bulunmadığından bu ad verilmiştir].

Bahr-i Ummân : Arap yarımadasının güneyi ile İran güneyi arasında kalan deniz.

3. arûz'da aslî bir vezinle ondan doğan vezinler mecmûası. Bunlardan Arap nazmı hâricinde kullanılan bahirler şunlardır :

1. hezec (neşeyle şarkı söyleme) :

a) mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

b) mefâîlün mefâîlün faûlün

c) mefâîlün faûlün mefâîlün faûlün

d) mef'ûlü mefâîlün mef'ûlü mefâîlün

e) mef'ûlü mefâîlü mefâîlü faûlün

f) mef'ûlü mefâîlün faûlün

g) mef'ûlü mefâîlü faûl

2. recez (titrek) :

a) müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün

b) müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün

c) müfte'ilün mefâilün müfte'ilün mefâilün

d) müfte'ilün müfte'ilün fâilün (bkz : serî')

e) müstef'ilâtün müstef'ilâtün

f) mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

3. remel (koşan) :

a) fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

b) fâilâtün fâilâtün fâilün

c) fâilâtün (=feilâtün), feilâtün, feilâtün, feilün (=fa'lün)

d) fâilâtün (=feilâtün), feilâtün, feilün (=fa'lün)

4. münserih (akıcı) :

a) müfte'ilün fâilün müfte'ilün fâilün

b) müstef'ilün faûlün müstef'ilün faûlün

5. muzârî' (benzeyen) :

a) mef'ûlü fâilâtü mefâîlü fâilün

b) mef'ûlü fâilâtün mef'ûlü fâilâtün

6. müctes (kopmuş) :

a) mefâilün feilâtün mefâilün feilâtün

b) mefâilün feilâtün mefâilün feilün (=fa'lün)

7. serî' (çabuk) :

a) müfte'ilün müfte'ilün fâilün (bkz : recez, d).

8. hafîf (hafif) :

a) fâilâtün (=feilâtün) mefâilün feilün (=fa'lün)

9. mütekarib (yakın) :

a) faûlün faûlün faûlün faûlün

b) faûlün faûlün faûlün faûl

10. kâmil (yetkin) :

a) mütefâilün mütefâilün mütefâilün mütefâilün

b) mütefâilün faûlün mütefâilün faûlün

11. tavîl (uzun) :

[her mısrâı , 15-20 ve hattâ daha fazla "fâilâtün" (birincisinde "feilâtün" de olabilir) ile bir "fâilün (=fa'lün)" den terekkübeder : Bu, o kadar kullanışlı değildir].

4. mec. çok bilen, bilgisi geniş olan kimse. (bkz : bahir).

bahren بحراً (a.zf.) : denizden, deniz yoluyla.

bahreyn بحرين (a.s.) : **1.** "iki deniz", Basra körfezi ile Hint denizi. [bâzı rivâyetlere göre "Akdeniz'le Hint Denizi" veyâ "Karadeniz'le Akdeniz"]. **2.** iki büyük esas, temel şey.

bahrî بحرى (a.s.) : **1.** denize âit, denize mensup, denizle ilgili. **2. i.** tüyünden kürk olan, patka da denilen, gagası kaşığa benzer bir çeşit deniz ördeği.

bahr-i nâzük بحر نازك (a.b.i.) : **müz.** Muradnâme'de geçtiğine göre en az 5-6 asırlık bir makamdır. Segâh'ın tam dizisinin veyâ dizisinden bir parçasının geçki olarak karıştığı bir hicaz'dan ibârettir. Hicaz gibi dügâh perdesinde kalır. Güçlü birinci derecede bahr-i nâzik'i terkîbeden her iki makamın dizisinde olduğu gibi nevâ'dır. Hicaz gibi si bakıyye bemolü, fa ve do bakıyye diyezleriyle donanır. Segâh geçen yerlerde si bekar ile si koma bemolü, do bekar, mi koma bemolü, lâ bakıyye diyezi ilâve edilir.

bahriyye بحريه (a.i.) : **1.** donanmaya âit işler. **2.** deniz kaplumbağası.

bahriyyûn بحريون (a.s.c.) : kaptan ve gemiciler gibi deniz işlerini bilenler.

bahs بخس (a.s.) : **1.** Kur'ân tâbirlerinden olup "nâkıs" mânâsına gelir. **2. i.** yağmur suyu ile ekilmesi kabil olan tarla. **3. i.** zulüm, işkence. **4. i.** gümrük alma

bahs بحث (a.i). (bkz : bahis).

bahsala بهصله (a.s.c. : bahâsıla) : **1.** beyaz yüzlü, kısa boylu edepsiz kadın. **2. i.** kemikten et ayırır gibi sürüp çıkarma, uzaklaştırma.

bahsân بخسان (f.s.) : **1.** salına salına yürüyen. **2.** soluk, bozuk. **3.** pejmürde, kıyâfetsiz.

bahsere بحثره (a.i.) : **1.** dağıtma. **2.** gizli şeyi meydana çıkarma. **3.** kesilip tâne tâne olma [süt hakkında].

bahset بخست (f.i.) : **1.** horultu [uykuda]. **2. a.** uykuda ağırlık basma. (bkz : kâbûs).

bahsî بحثى (a.s. bahs'den) : bahse âit, bahisle ilgili.

bahş بخش (f.i.) : bağış, ihsan.

bahş-i kalenderî : **1.** cömertçe dağıtma. **2.** Parça, bölüm, kısım.

-bahş, bahşâ -بخشا ، -بخش (f.s.) : bahşeden, bağışlayan, veren; affeden. **Hayât-bahş** : hayât veren. **Safâ-bahşâ** : safâ veren.

bahşây-ende بخشاينده (f.i.) : affedici, bağışlayıcı.

bahşâ-yiş بخشايش (f.i.) : **1.** bağışlayış, veriş, ihsân ediş; afiv. **2.** merhamet, şefkat.

bahşâyiş-ger بخشايشگر (f.b.s.) : merhametli, şefkatli (Allah).

bahş-ende بخشنده (f.s.) : veren, bağışlayan, affeden. (bkz : rahmân).

bahşetmek بخش ايتمك (f.t.b.m.) : bağışlamak, vermek.

bahşiş بخشش (f.i.) : bahşiş, bağış olarak verilen para v.b. (bkz : atıyye, ihsân).

bahşiyye-i Halvetiyye بخشيه خلوتيه (f.b. i.) : Cemâliyye-i halvetiyye şûbelerinden biri.

[kurucusu : Seyyid Muhammed el-Bahşî el-Halebî'dir].

bahşûde بخشوده (f.s.) : **1.** verilmiş, bağışlanmış. **2.** affedilmiş.

baht بحت (a.i.) : öz, hâlis, saf. **Sahbâ-yi baht** : hâlis şarap.

baht بخت (f.i.) : **1.** tâlih, kader, kısmet. (bkz : ikbâl).

baht-ı bî-dâd : insafsız tâlih, kötü kader.

baht-ı bîdâr : uyanık, açık tâlih.

baht-ı hâbîde, baht-ı hâb-âlûde : kötü tâlih.

baht-ı siyâh : kara tâlih. **2.** cet, büyük baba. **3.** kargı.

bahtâk بختاق (f.i.) : evvelce savaşlarda giyilen demir başlık. (bkz : miğfer, serpenâh).

baht-âver بخت آور (f.b.s.) : bahtlı, tâlihli.

baht-bergeşte بخت برگشته (f.b.s.) : "tâlihi dönmüş" : bahtsız, tâlihsiz. (bkz : bed-baht).

bahte بخته (f.s.) : **1.** besili, semiz [koyun]. **2. i.** burulmuş üç yaşında koç.

bâhte باخته (f.s.) : oynamış, oyunda yutulmuş (kimse). ["bâhten" mastarından].

bahtek بختك (f.i.) : **1.** ağırlık basma [uykuda]. (bkz : kâbûs). **2.** küçük baht, fenâ tâlih.

bâhter باختر (f.i.) : **1.** [yeni şâirlerde] garp, batı. **2.** [eski şâirlerde] şark, doğu. **3.** baktria.

bahtere بختره (a.i.) : salına salına güzel yürüyüş, hoş yürüme. (bkz : hirâm).

bahterî بختری (a.s.) : **1.** salına salına güzel yürüyen, yürüyüşü güzel [adam]. **2.** kendini beğenmiş, kibirli. **3. i.** hadîs yazanlardan iki kişinin adı.

baht-hufte بخت خفته (f.b.s.) : "tâlihi uyumuş olan" : Tâlihsiz, bahtsız. (bkz : hufte-baht).

bahtî بختی (a.i.): **ed.** (f.i.) : bâzı Divan şâirlerinin ortak olarak kullandıkları mahlâs, takma ad.

bahtiyâr بختیار (f.b.s.) : **1.** bahtlı, tâlihli, mes'ut, mutlu, kutlu. **2. müz.** Güneydoğu Anadolu, Musul ve Bağdat'ta kullanılan bir makam.

bahtiyâr-âne بختیارانه (f.zf.) : bahtlı, tâlihli, mes'ut olanlara yakışacak sûrette, bahtiyarcasına.

bahtiyârî بختیاری (f.i.) : **1.** bahtiyârlık, mutluluk. **2.** Îrân'da meşhur bir kabîle.

bahtiyâr-nâme بختیارنامه (f.b.i.) : Sindbadnâme adlı Hint hikâyesinin İslam yazarları tarafından meydana getirilmiş şekli.

baht-mend بخت مند (f.b.s.) : bahtlı, tâlihli.

baht-ver بختور (f.b.s.) : bahtlı, tâlihli.

bahûr بخور (a.i.) : ödağacı, misk, lâden gibi maddelerden meydana gelen ve yakılırsa güzel bir koku veren ot, tütsü, günlük.

bâhûr باحور (a.s.) : çok sıcak, ziyâde sıcaklık.

bahûr-dân بخوردان (a.f.b.i.) : içinde tütsü yakılan kap. (bkz : buhûr-dân).

bahûr-dânî بخوردانی (a.f.b.i.) : resmî günlerde tütsü yakmakla vazîfeli kimse.

bahûr-i Meryem بخور مریم (a.b.i.) : Meryemana eli denilen bir nebât, *bitki.

bâ-husûs باخصوص (f.a.b.zf.) : husûsiyle, en çok, hele.

bahye بخیه (f.i.) : dikiş, teyel, oyulgalama.

bahye-dâr بخیه دار (f.b.s.) : dikişli, teyelli, oyulgalamalı.

bahye-zen بخیه زن (f.b.i.) : dikişçi, terzi.

bahz بهظ (a.i.) : **1.** sıkıntı olma, can sıkma. **2.** yük ağır gelip hayvanı çökeltme. **3.**bir adamı çenesinden, sakalından tutup çekme.

baîd بعید (a.s.bu'd'dan) : uzak, ırak. **Aktâr-ı baîde** : uzak ülkeler.

baîd-i lâzım : **müz.** bir makamın seyir dahilinde bulunup da istimali yok denecek kadar o makama dâhil olan perdelere denir ki sabâ makamının seyrinde neva perdesinin cüz'i bulunması gibi.

baîdü'l-ihtimâl : ihtimâlden uzak.

bâika بائقه (a.i.c. : bevâik) : belâ, musîbet, felâket.

baîm بعیم (a.i.) : **1.** put, heykel. **2. s.** câhil, bön [adam].

bâin بائن (a.i.) : dibi geniş kuyu, bostan kuyusu. (bkz : beyûn).

baîr بعیر (a.i.) : erkek deve.

bâir بائر (a.s.) : şaşkın; hâli perîşan.

bâire بائره (a.i.) : sürülmemiş, açılmamış sert, katı toprak, yer. (bkz : bâyir).

bâis بائث (a.s.c. : bevâis) : **1.** sebebolan. **2.** gönderen. **3.** îcâbettiren.

bâis-i bâdî : aslını, esasını bulan, sebebolan.

bâis-i beka : devamlılık sebebi.

bâis-i feryâd : şikâyet, sızlanma sebebi. (bkz : bâis-i şekvâ).

bâis-i hüzn : üzüntü, sıkıntı sebebi.

bâis-i leyl ü nehâr (gece ve gündüzün sebebi) : Allah.

bâis-i meserret : sevince sebebolan; sevinme sebebi.

bâis-i şekvâ : şikâyet sebebi.

bâisiyyet باعثيت (a.i.) : sebebiyet.

bâj باژ (f.i.) : haraç, gümrük. (bkz : bâc).

bâj-bân باژبان (f.b.i.) : haraççı, gümrükçü.

bâj-dân باژدان (f.b.i.) : vergi ve gümrük sandığı.

bâk باك (f.i.) : korku; sakınma; kaygı. (bkz : havf).

bâka باقه (a.i.) : demet, deste, tutam.

bakar, bakara بقر ، بقره (a.i.c. : bukur, bukar, bukarât) : sığır.

bakarî بقرى (a.s.) : sığır cinsinden olan hayvanlara âit, onlarla ilgili. **Hayvânât-ı bakariyye** : sığır cinsinden olan hayvanlar.

bakariyye بقريه (a.i.) : **zool.** sığırlar.

bakayâ بقايا (a.i. bakıyye'nin c.) : fazla kalan şeyler, kalıntılar.

bâkend باكند (f.i.) : **1.** (bkz : bakîde). **2.** renkli ipeklerle dokunmuş kumaş.

bâkıa باقعه (a.i.) : dert, belâ. (bkz : dâhiye).

bâkılâ' باقلاء (a.i.) : **bot.** bakla.

Bâkır باقر (a.h.i.) : 12 Îmâmın beşincisi : İmâm Zeynül-Âbidîn'in oğlu ve İmâm'ı Hüseyin'in torunudur. (694-735). [mânâsı : 1) geniş; 2) arslan; 3) göz damarı].

bâkıyât باقيات (a.i. bâki'nin c.) : sürüp giden şeyler.

bâkıyât-ı sâlihât : sevâbı sürüp giden şeyler.

bakıyye بقيه (a.s.c. : bekayâ) : **1.** artan, geri kalan, artık. **2. müz.** küçükçe küçük ikili aralığının edvar kitaplarındaki adı.

bakıyye-i bükâ' : ağlamaktan kalan eser.

bakıyye-i matlûb : alınacak paranın geri kalan kısmı.

bakıyye-i medeniyyet : medeniyeti, uygarlığı andıran kalıntı.

bakıyyetullâh : **tas.** Allah'ın sevgisini kazandıran ve mutluluğa kavuşmayı sağlayan güzel iş, iyi iş.

bakıyyetü's-selef : eskiye bağlı, hayırsever, dindar kimse.

bakıyyetü's-seyf : kılıç artığı.

bakıyyetü's-süyûf : kılıçtan kurtulanlar. **mec.** arta kalanlar.

bakıyyevî بقيوى (a.s.) : bakıyyeye âit, bakıye ile ilgili.

bakıyyevî sahrâ : **jeol.** kırıntı külte, **fr. roche détritique.**

Bakî' بقيع (ar.ö.i.) : Medine'de Müslümanların ilk mezarlığıdır. Cennetü'l-Bakî' de denen bu mezarlıkta Hz. Muhammed'in ailesi ve ashâbının üzerleri Müslüman inancına göre sadece toprakla örtülmüş olup kime ait oldukları belirsizdir. Bu inanç bugün de vardır. Kabrin üstü mermerle kapatılmaz, toprak olur. Toprak kısma, kış-yaz solmayan yeşil bitki ekilir ya da gül dikilir.

bâkî باقى (a.i. beka'dan c. bevâki) : **1.** Tanrı. **2. s.** dâimî, kalıcı. (bkz : câvid, câvidânî, lâyemût, sermedî). **3.** alttaraf. **4. zf.** artık, artan, fazla, geri kalan; bundan başka.

Bâkî باقى (a.h.i.) : ünlü Türk şâirlerinden olup asıl adı Abdülbâki Mahmûd'dur; babasının adı Mehmed'dir. İstanbul'da doğmuştur. Kanûnî Sultan Süleyman'dan himâye görmüş ve Meliküşşuarâ, Sultânüşşuarâ gibi ünvanlar kazanmıştır. Meşhur dîvânından başka **Mevâhibü'l-ledünniyye** tercümesi vardır ki buna **Meâlimü'l-yakîn fî sîreti seyyidi'l-mürselîn** adını vermiştir. **el-İ'lâm fî ahvali beldeti'l-harâm** tercümeleri ile **Fazâil-i cihâd**'ı vardır; bunu da **Meşâirü'l-eşvâk ilâ mesârii'l-uşşâk**'dan tercüme etmiştir. (d.: 1527 - ö.: 1599).

bâkî باكى (a.s. bükâ'dan) : ağlayan. (bkz : giryân).

bâkîde باكيده (f.i.) : **1.** yâkut [kırmızı, sarı, eflâtun renklerindedir]. **2.** (bkz : bâkend[2]).

bâkir باكر (a.s.) : eldeğmemiş, işlenmemiş [toprak, orman v.b.].

bâkirân باكران (a.f.i. bâkir'in c.) : bâkireler, kızoğlan kızlar.

bâkirân-ı behişt : cennet hurileri.

bâkire باكره (a.s.) : kızoğlan kız. (bkz : dûşîze).

bâkiye باقيه (a.s. bâki'nin müen.). (bkz : bâki (باقى).

bâkiye باکیه (a.s.) : ağlayan kadın. ("bâkî" nin müen.). (bkz : bâkî باکی).

bâkiyen باکیاً (a.zf.) : ağlayarak.

bakka بقه (a.i.) : **1.** tahtabiti. **2.** sivrisinek.

bakkal بقال (a.s.) : **1.** sebzeci. **2.** pirinç, şeker, peynir, zeytin ve benzerleri gibi şeyler satan [kimse].

bakkal-hâne بقالخانه (a.f.b.i.) : bakkal dükkânı.

bakkaliyye بقالیه (a.o.i.) : **1.** bakkalın sattığı yiyecek maddeleri. **2.** bakkala verilen ücret. **3.** büyük bakkal dükkânı.

bakkam بقم (a.i.): **1.** kırmızı boya ağacı. (bkz: bekkem). **2.** has ve tabiî olmayan kumaş boyası.

bakkar بقار (a.i.) : sığır çobanı, sığırtmaç.

bakl, bakla بقل، بقله (a.i.c. : bukul) : **1.** sebze, yeşillik. **2.** yeşil kabuklu, iri taneli mâlûm sebze.

bakla-yı hamka, bakla-yı beyyine : semizotu.

baklîn بقلین (a.i.) : legümin.

bakliyyât بقلیات (a.i.) : **bot.** baklagiller. (bkz : bakliyye).

bakliyye بقلیه (a.i.) : **bot.** baklagiller. (bkz : bakliyyât).

bâkure باقوره ("ku" uzun okunur. a.i.) : **1.** sığır sürüsü. **2.** s. faydayı, zararı ayıramayan sersem, budala.

bâkûre باکوره (a.s.) : evvel yetişen; turfanda [yemiş].

bâkûretü'l-hayât : gençlik.

ba'l بعل (a.i.) : **1.** karıkocadan her biri. **2.** "câhiliyyet" zamânına âit bir put; Güneş tanrısı.

bâl بال (f.i.) : **1.** kanat. **Güşâde-bâl** : kanadı açmış. **2.** kol. (bkz : cenâh). **3.** boypos. **4.** üst, yukarı. (bkz : bâlâ).

bâl بال (a.i.) : **1.** kalp, yürek, gönül; hatır. **Fârigü'l-bâl** : kaygısız. **Ferîhü'l-bâl** : gönlü rahat. **Hâlisü'l-bâl** : yüreği rahat, temiz. **Mâ-fi'l-bâl** : murat, istek. **Münkesirü'l-bâl** : gücenik. **Müşevveşü'l-bâl** : niyeti bozuk. **Selîmü'l-bâl** : temiz yürekli. **2.** çok zaman Kızıldeniz'in Habeş sâhillerinde bulunduğu rivâyet edilen gayet büyük ve pullu bir balık.

bâlâ بالا (f.s.) : **1.** yüksek, yukarı, üst, yüce. **2. i.** boy.

bâlâ vü pest : **1)** üst-alt; **2. mec.** gök ve yer.

bâlâ-yı bülend : uzun boy. **3.** azat. **4. i.** yedek atı.

bâlâ-bülend بالابلند (f.b.s.) : uzun boylu.

bâlâ-bülendân بالابلندان (f.b.s. bâlâ-bülend'in c.) : uzun boylular.

bâlâ-dest بالا دست (f.b.s.) : eli üstün, galip.

bâlâ-destî بالا دستی (f.b.i.) : **1.** el üstünlüğü, galibiyet. **2.** zulüm.

bâlâ-hân بالا خوان (f.b.s.) : bir şeyi aşırı derecede yüksek gösteren, şişiren.

bâlâ-hâne بالا خانه (f.b.i.) : evin en üstü, çatı, tavan arası.

bâlâ-hânî بالا خوانی (f.b.i.) : bir şeyi aşırı derecede yüksek gösterme, şişirme.

bâlâ-himmet بالا همت (f.a.b.s.) : himmeti yüksek olan.

bâlâ-kadd بالا قد (f.a.b.s.) : uzun boylu.

bâlâ keşîde بالا کشیده (f.b.s.) : boy atmış, uzun boylu.

bâlâ-nişîn بالا نشین (f.b.s.) : üstte, yukarıda oturan.

bâlâ-pervâz بالا پرواز (f.b.s.) : yüksekten uçan, **mec.** palavracı.

bâlâ-pervâz-âne بالا پروازانه (f.b.zf.) : yüksekten konuşarak, atıp tutarak, palavra savurarak.

bâlâ-pûş بالا پوش (f.b.s.) : üste giyilen şey. [palto, pardesü v.b. gibi].

bâlâr بالار (f.i.) : kiremit altına konulan ince tahta, padavra tahtası.

bâlâ-rev بالارو (f.b.s.) : yüksekten giden.

bâlâ-ter بالاتر (f.b.s.) : daha yüksek, pek yüksek.

bâlâ-terîn بالاترین (f.b.s.) : en yüksek.

ba'le بعله (a.i.) : zevce, erkeğin karısı.

balgam بلغم (a.i.) : vücutta farzolunan dört unsurdan biri, **fr. phlegme.**

balgamî بلغمی (a.s.) : **1.** balgamla ilgili olan; bünyede, balgam üstün olan. **2. mec.** soğuk mizaçlı.

bâl-güşâ بالگشا (f.b.s.) : kanat açan, uçan.

bâlî بالی (a.s.) : koca, eski, köhne. **Ebniye-i bâliye** : köhne binâlar.

bâlîde بالیده (f.s.) : uzamış, büyümüş, gelişmiş. (bkz : bâlûde).

bâligân-mâ-belag بالغاً مابلغ (a.b.zf.) : ziyâdesiyle, ferah ferah, bol bol.

bâliğ بالغ (a.s.büluğ'dan) : **1.**bülûğa eren. (bkz : reşîd). **2.** erişmiş, vâsıl olmuş, varan, yetişen. **3. i.** yekûn, toplam. **4.** son mertebeyi bulan.

bâliğ, bâlûğ بالوغ ، بالغ (f.i.) : **1.** boynuzdan yapılmış içki kadehi. **2.** bir kadeh şarap.

bâlîn بالين (f.i.) : yastık; koltuk.

bâlîn-i istirâhat : dinlenme yastığı, koltuğu.

bâlîn-perest بالين پرست (f.b.s.) : **1.** uykucu, tembel, can besleyen. **2. i.** hizmetçi.

bâliş بالش (f.i.) : **1.** yastık, yüz yastığı.

bâliş-çe بالشچه (f.i.) : küçük yastık, yastıkcık.

bâliş-i çermîn : deriden yapılan yastık. **2.** nakit ; altın.

bâliş-i per : kuştüyü yastık.

bâliş-i zer : sırmalı yastık.

bâl-şikeste بال شكسته (f.b.s.) : kanadı kırık.

bâlû بالو (f.i.) : **1.** ana baba bir kardeş; birâder. **2.** siğil.

bâlû'a بالوعه (a.i.c. : belâlî') : su dökecek çukur, delikli taş.

bâlûde بالوده (f.s.) : büyümüş boy atmış. (bkz : bâlîde).

bâlvâne بالوانه (f.i.) : **1.** darı kuşu, orak kuşu. **2.** dağ kırlangıcı.

bâl-ver بالور (f.b.s.) : kanatlı, uçabilen.

bâl-zen بالزن (f.b.s.) : "kanat vuran" : uçan.

bâm بام (f.i.) : **1.** çatı, dam, kubbe.

bâm-ı bedî : dokuzuncu gök.

bâm-ı bülend : **1)** yüksek çatı; **2)** gök.

bâm-ı çeşm : gözkapağı [üstteki].

bâm-ı ferâh : "geniş, açık, çatı" : gök.

bâm-ı hadrâ : (yeşil çatı) : gökyüzü.

bâm-ı Mesîh : "Mesîh'in göğü" : dördüncü gök. [efsâneye göre, Yahudiler tarafından öldürülmek istenen Hz. Îsâ, bu göğe çıkarılmış].

bâm-ı nühüm : **mec.** dokuzuncu felek.

bâm-ı refi' : (yüksek çatı) : dokuzuncu gök.

bâm-ı revâk-ı bedî' : (bkz : bâm-ı bedî', bâm-ı refî').

bâm-ı vesî : geniş çatı, gök.

bâm teli : sakalın dudağa bitişik olan kalın telleri.

bâm-zemâne : "zamâne çatısı" : en aşağı dünyâ, birinci gök. **2.** kanun, tanbur gibi çalgılara takılan kalın tel. (bkz : bemm). **3.** borç. **4.** sabah vakti mânâsına gelen "bamdâd" kelimesinin hafifletilmişi.

bâmdâd, bâmdâdân بامداد ، بامدادان (f.i. ve zf.) : sabah, sabahleyin, seher vakti, seher vaktinde, tan yeri. (bkz : bükre).

bâmdâdî بامدادى (f.i.) : erken; seher vakti.

bâme بامه (f.i.) : **1.** uzun, sık ve kaba sakal. **2. s.** gür sakallı.

bâm-gâh بامگاه (f.i.) : **1.** seher vakti. **2. zf.** seher vaktinde.

bâm-geh بامگه (f.b.i.) . (bkz : bâm-gâh).

-bân بان– (f.e.) : ...ci. **Bağ-bân** : bağcı. **Nigeh-bân** : gözcü. **Pâs-bân** : bekçi.

bân بان (f.i.) : dam, satıh.

bân بان (a.i.) : **1.** sorgun ağacı, bey söğüdü. **2. mec.** sevgilinin boyu.

bâne بانه (f.i.) : kasık.

bânevâ بانوا (f.s.) : **1.** mal, mülk sâhibi, zengin. **2.** meşhur, ünlü. [kelimeyi "bânüvâ" şeklinde de okumak câizdir].

bâng بانگ (f.i.) : ses, sedâ, haykırma.

bâng-i nemâz : ezan.

bâng-i revârev : İsrâfil'in çalacağı sûrun ikinci derecesi.

bang-i rihlet : ölüm sesi.

bânî بانى (a.s. binâ'dan) : binâ eden, yapan, kuran, kurucu.

bânû بانو (f.i.) : **1.** kadın, hâtun, hanım.

bânû-yi maşrık : Güneş. **2.** gelin. **3.** şarap ve gülsuyu gibi şeylerin şişesi.

Bânû-yi Mısır : Zelîha.

bânûc بانوج (f.i.) : salıncak.

bâr بار (f.i.) : **1.** Tanrı, Allah.

bâr-i Hüdâ : Tanrı, **2.** yük.

bâr-i dil : gönül yükü, tasa, kaygı, elem, keder, gam

bâr-i girân : ağır yük.

bâr-i intizâr : bekleme yükü.

bâr-i istihfâf : küçük görülme yükü.

bâr-i keder : keder yükü.

bâr-i mihnet : eziyet, elem yükü. **3.** defâ, kerre. **Her bâr** : her defa. (bkz : târe). **4.** meyva, yemiş. **5** . izin, müsâade.

-bâr بار– (f.e.) : yağdıran, serpen, saçan, döken. **Âteş-bâr** : ateş yağdıran. **Şûle-bâr** : ışık

saçan, serpen. **Hûn-bâr** : kan döken. **Eşk-bâr** : göz yaşı döken.

bârân باران (f.i.) : yağmur. **Mevsim-i bârân** : yağmur mevsimi.

bârân-dîde باران دیده (f.b.s.) : görmüş geçirmiş. **Gürk-i bârân-dîde** : eski kurt.

bârânî بارانی (f.s.) : 1. yağmurla ilgili. 2. yağmurdan koruyan, yağmurluk.

bârân-rîz باران ریز (f.b.s.) : 1. yağmur saçan. 2. yağmur döken, serpiştiren.

baras برص (a.i.) : vücutta yer yer beyaz ve alaca lekeler meydana getiren ve tedâvisi kabil ["ka" uzun okunur] olmayan bir hastalık.

bâr-âver, bâr-ver بارور ، بارآور (f.b.s.) : 1. meyvalı, meyva veren. 2. faydalı, iyi netice veren.

bâr-ber باربر (f.b.i.) : yük taşıyan, hamal.

bâr-ber-dâr باربردار (f.b.s.) : 1. yük kaldıran. 2. i. hamal. 3. sabırlı, tahammüllü.

bâr-dân باردان (f.b.i.) : yük kabı [yol için].

bâr-dâr باردار (f.b.s.) : 1. yüklü, yüklenmiş. 2. gebe.

bâre باره (f.i.) : 1. defa, kez. (bkz : târe). 2. kale. (bkz : bârû). 3. zülf. 4. at.

bârec بارج (f.i.) : **bot.** itüzümü.

bârekallah بارك الله (a.n.) : mübârek ola, Allah mübârek etsin!, hayırlı ve bereketli olsun!

bâr-ende بارنده (f.s.) : yağdıran, yağdırıcı. (bkz : bâr).

bâ-reng با رنگ (f.b.s.) : renkli.

bâr-gâh, bâr-geh بارگاه ، بارگه (f.b.i.) : girmek için izin almak lâzım gelen, girilebilecek yer, çadır, yüksek divan.

bârgâh-ı kibriyâ : Tanrı huzûru.

bâr-gîr بارگیر (f.b.i.) : 1. yük tutan, yük kaldıran. 2. beygir, at. (bkz : esb, feres).

bârhâ بارها (f.zf.) : zaman zaman; sık sık; defalarca.

bâr-hâne بارخانه (f.b.i.) : 1. yüklük. 2. yolcu eşyâsı indirilecek yer.

Bâr-Hüdâ بارخدا (f.b.h.i.) : 1. Cenâbı Hak, Allah. 2. i. odacı.

Bârî باری (a.h.i.) : yaratan, yaratıcı. **Avn-i bârî** : Tanrının yardımı. **Feyz-i bârî** : Tanrının feyzi. (bkz : hâlik).

bârî باری (f.e.) : hiç olmazsa, bir kere; hâsılı, hülâsa.

bâri', bâri'a بارع ، بارعه (a.s. berâat'ten) : mükemmel, güzel; üstün.

bârid بارد (a.s. berd'den. c. : bevârid) : soğuk. **Mâ-yi bârid** : soğuk su. **Tavr-ı bârid** : soğuk, çirkin davranış.

bârid-âne باردانه (a.f.zf.) : soğukça, soğukçasına.

bârih بارح (a.i.c. : bevârih) : samyeli denilen sıcak ve şiddetli rüzgâr.

bâriha بارحه (a.i.) : 1. evvelki günün gecesi, dünkü gece. 2. dünkü gün.

bârik بارق (a.s.) : parıldayan.

bârîk باریك (f.s.) : nâzik, dakik, ince. **Fikr-i bârîk** : ince düşünce.

bârika بارقه (a.i.c. : bevârik) : şimşek, yıldırım parıltısı.

bârika-yi hakikat müsâdeme-yi efkârdan çıkar : hakîkat ışığı, fikirlerin çarpışmasından doğar.

Bârika-yı Zafer : Namık Kemal'in 1872 de basılmış İstanbul'un fethini anlatan bir eseri.

bârika-nümâ بارقه نما (a.f.b.i.) : parlak.

bârîk-bîn باریك بین (f.b.s.) : ince gören, bir şeyi iyice gözden geçiren, inceleyen.

bârîk-ter باریکتر (f.b.s.) : pek ince.

bârîsiyye باریسیه (a.i.) : ölen Hıristiyanların vârislerinden alınan rüsûm.

bâriş بارش (f.i.) : 1 yağmur. (bkz : bârân). 2. sağanak.

Bârî-Teâlâ باری تعالی (a.b.h.i.) : Allah, Tanrı.

bâriyâ' باریاء (a.i.c. : bevârî) : hasır. (bkz : bariyy, bâriyye).

bâriyy باری (a.i.c. : bevârî) : hasır. (bkz : bâriyâ, bâriyye).

bâriyye باریه (a.i.c. : bevârî) : hasır. (bkz : bâriyâ, bâriyy).

bâriz بارز (a.s. bürûz'dan) : âşikar, meydanda, açık. (bkz : mütebâriz, hüveydâ, zâhir).

bâr-keş باركش (f.s.) : 1. yük taşıyan. 2. sabırlı, tahammüllü.

bâr-mend بارمند (f.b.s.) : yemiş veren, yemişli [ağaç]. (bkz : bâr-ver].

bâr-nâme بارنامه (f.b.i.) : eşyâ, yük pusulası.

bârrî باری (a.i.) : ince kumaştan örülen hasır.

bâr-senc بارسنج (f.b.s.) : yük tartan, dirhem.

bârû بارو (f.i.) kale duvarı, hisar burcu, sur; sığınak, siper.

bârûd بارود (f.i.) : barut.

bârûd-i siyâh : güherçileden işlenen barut.

bârûd-hâne باروددخانه (f.b.i.) : **1.** barut imal edilen fabrika veyâ atölye. **2.** barut konulan ve saklanan yer.

bârûdî بارودی (f.s.) : koyu gri.

bâr-ver بارور (f.b.s.) : **1.** yemişli, yemişi olan. (bkz : bâr-mend). **2. mec. i.** menfaat, fayda.

ba's بعث (a.i.) : **1.** gönderme, gönderilme. **2.** yeniden dirilme, diriltme. **3.** peygamberlik.

ba's-i emvât : ölülerin dirilmesi.

ba'sü ba'de'l-mevt : öldükten sonra dirilme.

basâir بصائر (a.i. basîret'in c.) : ibretli görünüşler, deliller, ibretler.

basal بصل (a.i.) : **bot.** soğan ve benzeri gibi kökler.

basala بصله (a.i.) : **hek.** vücûdun bir tarafında yaratılıştan kalma kabartı.

basala-i sîsâiyye : **anat.** murdar iliğin dimağ ile birleştiği yerde görünen kabartı.

basaliyye بصلیه (a.i.) : **bot.** soğan.

bâ-sâmân باسامان (f.b.s.) : **1.** zengin, varlıklı. **2.** düzgün, düzenli.

basar بصر (a.i.c. : ebsâr) : **1.** göz. **2.** görme. **Hadîdü'l-basar** : gözü keskin. **Kuvvet-i basar** : gözün iyi görmesi.

basar-ı ayneynî : **psik.** iki gözle görme, **fr. vision binoculaire.**

basar-ı müzdevic : **hek.** çift görme, iki gözle birden görme.

basarü'l-hakk : Tanrı'nın algılayıcı gözü.

basâret بصارت (a.i.) : göz açıklığı, inceden inceye etraflı, derin görüş.

basarî بصری (a.s. basar'dan) : görüşle ilgili olan.

bâ-savâb باصواب (a.zf.): doğrulukla, doğruca.

basbasa بصبصه (a.i.) : **1.** köpeğin yaltaklanması, kuyruğunu sallayıp sokulması. **2.** dalkavukların nefret edilecek hâli.

bâsır باصر (a.s. basar'dan) : gören, görücü.

bâsıra باصره (a.i.basar'dan) : **1.** görmek kuvveti ve hassası, görüş, görme. **2.** göz. (bkz : ayn, çeşm).

bâsıt باسط (a.s. bast'dan) : **1.** yayan, yayıcı.

bâsıtü'l-keff (avuç açan) : dilenci.

bâsıtü'r-rızk : Allah. **2. anat.** bir uzvu uzatıp açan [adale].

bâsıta باسطه (a.i.) : **biy.** açan, **fr.tenseur.**

basî' بصیع (a.i.c. : busu') : ter.

bâsi'a باسعه (a.i.) : çok kırmızı olan dudak.

bâsi'a-i mahbûbe : sevgilinin kırmızı dudağı.

bâsik باثق (a.s.) : eli açık, cömert [adam].

bâsika باثقه (a.i.) : ağzına kadar su dolu olan kuyu.

bâsil باسل (a.s.) : **1.** kahraman, yiğit, cesur kimse. **2.** haram şey. **3.** fenâ, sert, kötü söz. **4.** çirkin kimse.

basîle بصیله (a.i.) : soğan çeşidi.

bâsim باسم (a.s. besm'den) : güler yüzlü, şen adam. (bkz : bessâm).

basîr بصیر (a.s. basar'dan) : görüp, anlayan.

bâsire باسره (f.i.) : ekin.

basîret بصیرت (a.i.) : **1.** önden görüş, seziş. **2.** İstanbul'da 1869-1878 yıllarında Ali Efendi tarafından yayımlanmış "Menâfii vataniyye ve havâdis-i umûmiyyeye dâir millet gazetesi".

basîret-i kalb : gönül uyanıklığı.

basîret-kâr بصیرتکار (a.f.b.s.) : basîretli, önden gören, sezişli.

basîret-kârâne بصیرتکارانه (a.f.zf.) : önden görene, sezene yakışacak sûrette.

basîret-kârî بصیرتکاری (a.b.i.) : önden görmeklik.

basît بسیط (a.s. bast'dan) : **1.** sâde, düz, ârızasız, engelsiz. **2.** açık, geniş, yayvan, yaygın. **3.** sâde, yalın. **4.** neşeli, şen, güleryüzlü. **5. i.** aruz vezinlerinden biri. (bkz : arûz). **6.** kolay. (bkz : âsân, sehl).

basîtü'l-vech : güleryüzlü, güleç.

basîtü'l-yed : eliaçık, cömert.

bâsita باسطه (a.i.) : uzak yer.

basîte بسیطه (a.i.) : **1.** döşeme minder. **2.** düz yer, arz. **3.** yükseklik ölçmeye yarayan yayvan Güneş saati.

basîta-i şemsiyye : **astr.** güneş saati, **fr. cadran solaire.**

bast بسط (a.i.) : **1.** yayma, açma, uzun uzadıya anlatma. (bkz : ityân, serd).

bast fî makami'l-hafî : Allah'ın abdi mahlûkat ile zâhiren bast demesi. Bu; abd'in halk

için bâtınan rahmete vesîle olmasını iktizâ eder. Böyle olan abid eşyâyı istîâb eder. Onun her şeyde tesîri olur; hiçbir şey onun üzerinde müessir olamaz.

bast fî makami'l-kalb : Nefis makamında ricâ mesâbesindedir. Lûtuf ve rahmeti, kurb ve ünsü kabûle işârettir. [mukabili : kabz'dır].

bast-ı bisât : halı, kilim, örtü gibi şeyleri sermek.

bast-ı cevâb : karşılık verme.

bast-ı dâ'vâ : dâvâ açma.

bast-ı makal : söz açma.

bast-ı mukaddemât : asıl maksada girmeden bir şeyler söyleme. **2. mat.** tüm sayılı bir kesrin tüm sayısını, kesrin paydasıyla çarpıp payına katmak ve çıkanı pay yapıp asıl paydasını olduğu gibi bırakmak. **3. tas.** ricâ hâli. [Kabûle, rahmete, ünse işâret olarak Allah tarafından tevcîhin gelmesine de "bast" denilir].

bast-ı yed : el uzatma, yerine getirme, üzerine alma, baskın çıkmaya çalışma.

bast ü beyân : açığa vurma, açıklama, ortaya koyma.

bâstân باستان (f.s.) : **1.** mâzi, geçmiş, eski. **2. i.** târih.

bâstân-i bî-baka : sonsuz târih, dünyâ.

bâstân-şinâs باستان شناس (f.b.s.) : arkeolog.

bâsûr باسور (a.i.c. : bevâsîr) : **hek.** mayasıl; kalın bağırsakta ve makadın etrafındaki siyah kan damarlarının şişmesinden ve bâzan iltihaplanmasından dolayı makadın içinde ve dışında peydâ olan memeler yüzünden makattan kan veyâ cerahat gelme, **fr. hémorroïdes.**

bâsûrî باسورى (a.s.) : bâsurla ilgili. **Evrâm-ı bâsûriyye** : bâsûr memeleri.

bâş باش (f.n.) : olsun, ola.

bâşak باشق (a.i.) : **zool.** bir cins küçük atmaca.

bâşâm باشام (f.i.) : perde, örtü.

bâşâme, bâşûme باشامه، باشومه (f.i.) : kadınların örtündükleri yaşmak, bürümcük, tülbent, başörtüsü, namaz bezi.

bâşe باشه (f.i.) : atmaca [kuş].

bâşe-i felek : "nesr-i tâir" ve "vâki" denilen iki yıldız.

bâşed باشد (f.e.) : olur, ola. **Gâh bâşed, gâh nebâşed** : kâh olur, kâh olmaz.

bâşeng باشنگ (f.i.) **1.** asma üzerinde bulunan üzüm salkımı. **2.** tohumluk olmak üzere alıkonulan sarı ve iri hıyar.

bâşgûn, bâşgûne باشگون ، باشگونه (f.s.) : **1.** ters, başaşağı. **2.** şom, uğursuz. (bkz : bâzgûn, bâzgûne, vâjgûn, vâjgûne).

bâşir باشر (a.s.) : **1.** müjdeci. **2.** güler, mesut, mutlu.

bâş-pâre باش پاره (t.f.b.i.) : **1.** baş parçası. **2. müz.** ney, nısfiye ve girift'lerde, âletin yukarı ucunda bulunan ve üflemek üzere dudağa dokundurulan kısmına denilir ki, sazdan ayrılabilen bir kısımdır ve kamıştan

değil, aşınmasın ve iyi dursun diye ceviz, şimşir gibi kıymetli ağaçlardan veyâ fildişi, boynuz, kehlibar gibi maddelerden yapılır. [fagot, klarnet gibi nefesli çalgılarda da böyle ayrı ağızlık parçası mevcuttur].

bat بط (a.i.). (bkz : batt).

batâet بطائت (a.i.) : yavaşlık, ağırlık, ağır davranma.

Batâlese بطالسه (a.i.c.) : Ptolemeos soyundan gelen hükümdarlar.

batâlet بطالت (a.i.) : **1.** işsizlik, âvârelik. **2.** cesâret, kahramanlık.

batânet بطانت (a.i.) : **1.** büyük karınlılık. **2.** çok yiyicilik, oburluk.

batar بطر (a.i.) : **1.** çok sevinme. **2.** kibirlenme **3.** haksızlık etme.

batarika بطريقه (a.i. batrik'in c.) : patrikler.

batbata بطبطه (a.i.) : **1.** kazın ötmesi. **2.** kazın suya dalışı.

bâtere باتره (f.i.) : tef. (bkz : dâire).

bathâ' بطحاء (a.i.c. : bitâh) : **1.** çakıl taşlı büyük dere. **2.** Mekke'de dağ arasında bulunan bir dere. **3.** dağ arasındaki dere. **4. h. i.** Mekke-i Mükerreme.

bâtıl باطل (a.s. butlân'dan) : boş, beyhûde, yalan; çürük.

bâtıl i'tikad : boş inanç.

batın بطن (a.i.c. : butûn, ebtân) : **1.** karın. **2.** nesil, soy. (bkz : batn).

bâtın باطن (a.i.c. : bevâtın) : **1.** iç. **2.** iç yüz. **3.** gizli, görünmeyen nesne. **4.** Tanrı. **5.** içteki, içyüzdeki. **Ehl-i bâtın** : sôfîler, ilâhî

sırra ermiş bulunanlar. **Havâss-ı bâtına** : fels. "hissi müşterek, hayâl, vehm, hâfıza, mutasarrıfa" denilen beş iç duygusu. 6. (a.i.c. ebtine) : çukur, kuytu yer.

bâtınen باطناً (a.zf.) : dâhilen, içyüzünde; içinden olarak.

bâtınî باطنی (a.s.) : dâhilî, sır ve hakikatle ilgili [zâhirî mukabili].

bâtıniyye باطنیه (a.i.) : bâtıl mezheplerden biri olup âyetlerin dış mânâlarından ziyâde bâtın, iç mânâlarına ehemmiyet verdikleri için Tanrı sıfatlarının bâzılarını şüpheli gösterirler; Hasan Sabbah'ın tarîkatı.

bâtıye باطیه (a.i.) : içki sürâhisi.

batî بطئ (a.s. batâet'den) : yavaş, ağır hareketli.

batîü'l-hareke : hareketi, davranışı ağır.

batîü'l-hazm : hazmı güç. *sindirimi ağır.

batîü'l-mizâc : tabîatı, huyu ağır, yavaş olan.

batîh بطیح (a.s.) : zengin [adam].

batîha بطیحه (a.i.c.: batâyih) : sazlı, kamışlı dere.

bâtik باتق (a.s.) : keskin. (bkz : bürrân).

batîn بطین (a.s.): 1. büyük karınlı. 2. uzak yer.

batîr بطیر (a.i.) : nalbant.

bâtir باتر (f.i.) : turna kuşu.

bâtir باتر (a.s.) : keskin [kılıç].

bâtire باتره (a.i.c. : bevâtir) : keskin kılıç. (bkz : tîg-i bürrân).

batîş بطیش (a.s. batş'dan) : sertlikle, şiddetle hareket eden.

batn بطن (a.i.c. : ebtân, bütûn). (bkz : batın).

batnen ba'de batnın : soydan soya, nesilden nesile, kuşaktan kuşağa. ["evvelki batında kimse varken ikinci batında olan kimse istifâde edemez" demektir].

batn-ı kebîr : büyük karın.

batnî بطنی (a.s.) : karına mensup, karınla ilgili.

batş بطش (a.i.) : zor ve şiddetle yakalayış, sertlikle tutuş.

batt بط (a.i.) : 1. kaz. 2. kaz şeklindeki sürâhi, su kabı.

battâl بطال (a.s. batâlet'den) : 1. cesur, kahraman. 2. pek büyük. 3. işe yaramaz, hantal. 4. işsiz.

battâliyye بطالیه (a.i. battâl'dan): [eskiden] işi bitmiş olan resmî kâğıtların konulduğu torba.

battâniyye بطانیه (a.i. bat'dan) : yorgan yerine veyâ yorgan üstünde kullanılan yünden yapılmış kalın örtü.

baûza, baûz بعوض ، بعوضه (a.i.): sivrisinek.

bâver باور (f.i.) : 1. tasdik, inanma. 2. s. sağlam; pek doğru.

bâ-vücûd-ki با وجودکه (f.a.b.s.) : böyle iken, bununla berâber. (bkz : maa-hazâ).

bayâtî بیاتی (f.i.) : **müz.** (bkz : beyâtî).

bâyeste بایسته (f.s.) : lüzumlu, gerekli.

bay-gân بایگان (f.b.i.) : bekçi, koruyucu.

bâyız بایض (a.s. beyzâ'dan) : yumurtlayan, yumurtlayıcı.

bâyi' بایع (a.s. bey'den) : satan, satıcı.

bâyiiyye بایعیه (a.i.) : pazar yerlerine gönderilen mevad ve eşyâdan gümrük ihtisap resminden başka olarak alınan resim.

bâyin باین (a.s. beyn'den) : aralayıcı, ayırıcı. **Talâk-ı bâyin** : boşayan tarafından ric'ati mümkün olmayan talâk.

bâyir بایر (a.i.) : sürülmemiş, açılmamış, sert, katı, ham toprak.

bâyiste بایسته (f.s.) : zarûrî, lâzım, gerekli.

bâyiste-i hestî : Cenâbıhak.

baykar بیقر (a.s.) : çulha, bez ve kumaş dokuyan.

baykara بیقره (a.i.) : 1. helâk olma, mahvolma. 2. böbürlene böbürlene salınarak yürüme. 3. malı çok olma.

bayrak بیرق (f.i.) : bayrak, sancak. (bkz : alem).

bayrak-dâr بیرقدار (f.b.s.) : bayrak taşıyan, (bkz : alem-dâr, sancak-dâr).

Bayrâmiyye بایرامیه (o.i.) : Hacı Bayrâm-ı Velî tarafından XIV. asrın sonlarıyla XV. asrın ilk yarısında Ankara'da kurulan bir tarîkat.

baytâr بیطار (a.i.) : hayvan hekimi, veteriner.

baytara بیطره (a.i.) : baytarlık, hayvan hekimliği.

baytarî بیطری (a.s.) : baytarlıkla, veterinerlikle *ilgili. [müen. "baytariyye"].

bayzar بـــيظر (a.i.) : **1.** rahmin başlangıcındaki et parçası, dilcik. (bkz : bazr). **2.** sövme, sövüp sayma.

ba'z بعض (a.i.) : **1.** bir şeyin küçük kısmı, parçası. **2. s.** bir kaç, bir miktar, bir kısım, bir takım.

bâz باز (a.zf.) : **1.** geri, gerisin geriye. **2.** tekrar, yeniden.

bâz باز (f.i.) : **1.** doğan [kuş], şehbaz, şâhin. **2. s.** açık. **Ser-bâz** : başı açık. **3. s.** oynatıcı, oynayan. **Âteş-bâz** : ateşle oynayan; **Cân-bâz** : canı ile oynayan, canbaz, **fr. acrobate**; **Kumar-bâz** : kumar oynayan, kumarcı. **4.** tekrar, geri; yine. **5.** bir kulaç boyu. **6.** iniş. **7.** fark etme, ayırma. **8.** sel uğrağı. **9.** yan taraf. **10.** karış. **11.** dönük. **12.** şarap. **13.** haraç.

bâzü'l-Eşheb : Hz. Abdül-Kadir Geylânî'nin lâkabı.

ba'zân بعضاً (a.zf.) : vakit vakit, ara-sıra.

bâzâr بازار (f.i.) : **1.** pazar, çarşı. **2.** alışveriş. **3.** pazar yeri. **Şâhid-i bâzâr** : zayıf ahlâklı kadın.

bâzâr-ı âlem : bütün çarşı, pazar.

bâzâr-ı Ukâz : (bkz : sûk-ı Ukâz).

bâzâr-gâh بازارگاه (f.b.i.) : pazar yeri, çarşı.

bâzârî بازاری (f.s.) : pazarla ilgili, pazarda alınıp satılan.

bâz-bân بازبان (f.b.i.) : doğancı, kuşçu.

bâz-be-hazîne بازبخزینه (f.a.b.i.) : geri verilmek üzere eğreti olarak hazîneden alınan şeyler.

bâz-dâr بازدار (f.b.i.) : doğancı, avcı, kuşçu, kuşçubaşı.

bâzek بازك (f.i.) : küçük doğan [kuş].

bâzende بازنده (f.s.) : oynayan, oynayıcı, dansöz.

bâzende-zebân بازنده زبان (f.b.s.) : geveze, boşboğaz.

bâzergân بازرگان (f.b.i.) : **1.** bezirgân, tâcir. **2.** ağa makamında Yahudilere verilen bir ad.

bâzergânî بازرگانی (f.b.i.) : tüccarlık.

bâz-geşt بازگشت (f.b.i.) : **1.** geri dönme. **2.** pişmanlık. **3.** gerileme; çöküş.

bâz-geşt بازگشت (f.b.i.) : geri, dönüş, dönme. Matlup ve maksûdun ancak Allah rızâsı olması. Nakşî tâbirlerindendir. Nakşî tarîkatında hususî olarak mevcut on bir kelimeden birisi. [diğerleri : hûş der dem, nazar ber kadem, sefer der vatan, halvet der encümen, yâd-kerd, nigâh-dâşt, yâd-dâşt, vukuf-ı zamânî, vukuf-ı adedî, vukuf-ı kalbî'dir].

bâzgûn, bâzgûne بازگونه ، بازگون (f.s.) : **1.** ters, başaşağı. **2.** şom, uğursuz. (bkz : bâşgûne).

bâz-güşâ بازگشا (f.b.i.) : insandaki ayırdetme kuvveti.

bâz-hâne بازخانه (f.b.i.) : ev kuşlarının yetiştirildiği ve barındırıldığı yer.

ba'zı بعض (a.zf.) : birazı, bir kısmı; kimi.

bâzıa باضعه (a.i.) : **hek.** derisi kesilmek üzere olan yara.

bâzıh باذخ (a.s.) : yüce, yüksek. **Cibâl-i bâzıha** : yüce, yüksek dağlar.

bâzık باذق (a.s.) : zekî, anlayışlı.

bâzî باذی (a.s.) : **1.** beğenmeyen, istihfâf eden, ağzıbozuk, küfürbaz.

bâzî بازی (f.i.) : oyun, eğlence.

bâzîçe بازیچه (f.i.) : **1.** oyuncak. **2.** oyun, eğlence.

bâzî-gâh بازیگاه (f.b.i.) : oyun yeri, eğlence yeri.

bâzî-gede بازیگده (f.b.i.) : oyun yeri, eğlence yeri.

bâzî-ger بازیگر (f.b.s.) : oyun oynayan, rakseden, köçek, çengi.

bâzî-gerî بازیگری (f.b.i.) : köçeklik, çengilik, oyunculuk.

bâzî-gûş بازیگوش (f.b.s.) : şen, lâtîfeci kimse.

bâzî-hâne بازیخانه (f.b.i.) : oyun, eğlence yeri.

bâzil باذل (a.s. bezl'den) : bol bol veren, dağıtan.

bâzir باذر (a.s.) : **1.** ekici, eken. **2.** dedikoducu. **3.** geveze.

bâz-mânde بازمانده (f.b.s.) : **1.** geri kalmış, durmuş. **2.** kafasız, kabiliyetsiz.

bâz-nâme بازنامه (f.b.i.) : kuşçuluk, bilhassa avcı kuşlar için yazılan eser.

bâz-pes بازپس (f.b.zf.) : **1.** geri. **2.** yeniden, tekrar.

bazr بضر، بظر (a.i.) : kadınlık nişânesindeki fazla et, dilcik.

bâzû بازو (f.i.) : **1.** kolun omuz ile dirsek arasındaki kısmı, pazı. **2. mec.** güç, kuvvet ve istîdat.

bâzû-bend بازوبند (f.b.i.) : kolbağı, pazvant (pazıbent).

bâzû-dirâz بازو دراز (f.b.s.) : "uzun kollu" : **1.** nüfuzlu, sözü geçer. **2.** zâlim. **3.** müdâhaleci. **4.** İsferdiyâr'ın oğlu Behmen'in lâkabıdır.

-be به (f.e.) : **1.** kelimelere -e hâlini verir. **Dest-be-dest** : elele. **2. -e kadar** mânâsını verir : **Tâ-be-sabâh** : sabaha kadar.

be-ceyb : yakaya doğru.

be-der : dışarı.

be-dûş : omuzda.

be-gâyet : çok aşırı, son derece.

be-hakkı : hakkı için.

be hakk-ı Hudâ : Allah hakkı için.

be-hem-zede : (bkz : behem-zede).

be-hod : kendi başına, yalnız.

be-hükm-i kader : kaderin hükmüyle.

be-hükm-i kadî : kadı kararıyla.

be-hükm-i lillâh : Allah'ın hükmünce.

be-kavl-i şârî' : **huk.** kanunu koyana göre.

bebân, bebbân بيبان ، بيبان (a.i.) : tarz, üslûp, yol.

bebbân-ı şübbân : gençlerin tarzı, yürüyüşü, yolu.

bebga ببغا (a.i.): dudu, papağan. (bkz : pebga).

bebgaiyye ببغائيه (a.i.) : **fels.** papağanlık, **fr. psittacisme.**

bebr, bebir ببر ، ببر (f.i.) : eski kitaplara göre, Hindistan'da ve Afrika'da bulunur, kediye benzer, gayet büyük, üstü yol yol tüylü, saldırdığı zaman derisindeki tüyleri kabarıp korkunç bir manzara arzeden, arslanın bile korktuğu, azgın bir canavarmış. [eski lûgatçiler, "böbürlenmek" kelimesinin "bebir"den geldiğini söylerler].

bec بج (f.i.) : **1.** su ve şarap sızıntısı. **2.** ağzın içi, avurt.

be-câ' بجاء (a.s.): **1.** geniş, bol. **Ayn-i becâ'** : geniş, iri göz. **2. i.** geyik, karaca.

becâ بجا (f.zf.) : yerinde, uygun.

becâ-nâ-becâ : yerli ve yersiz, iyi ve kötü, uygun ve uygunsuz.

becâyiş بجايش (f.i.) : değişme, karşılıklı yer değiştirme.

becbece بجبجه (a.i.) : çocuk avutmak için yapılan gürültü, hokkabazlık, tuhaflık.

becce-i kûy بجهء كوى : (bkz : veled-i gayr-i meşrû).

bece بجه (a.i.) : sivilce, arpacık [çıban].

becel بجل (a.i.) : **1.** yalan, iftirâ. (bkz : bühtân). **2.** şaşma.

be-cidd بجد (f.s.) : **1.** ciddî, gerçek. **2. zf.** ciddden, gerçekten.

becîl بجيل (a.s.) : **1.** büyük, îtibarlı, gösterişli, muhterem kimse. **2.** şişman.

becîr بجير (a.s.) : birçok.

becrâ' بجراء (a.s.) : **1.** göbeği çıkık [kadın]. **2.** yüksek [yer, tepe].

beççe, beçe بچه، بچه (f.i.c. : beçegân) : insan veyâ hayvan yavrusu.

beççe-i nev : yeni doğmuş çocuk veyâ hayvan.

beçe-i hor : (bkz : beçe-i hurşîd).

beçe-i hûnîn : (kanlı yavru) : acı gözyaşları.

beçe-i hûrşîd : (Güneşin yavrusu) : kıymetli taş veyâ mâden.

beçe-i tâvus-ı ulvî : (gökteki tâvûsun yavrusu) : **1)** Güneş. **2)** Ay. **3)** gündüz. **4)** ateş. **5)** yâkut.

beçe-bâz بچه باز (f.i.) : "çocukla oynayan" : gulâmpâre, kulampara.

beçe-dân بچه دان (f.i.) : rahim, dölyatağı.

beçe-dâr بچه دار (f.s.) : **1.** çocuğu, yavrusu olan. **2.** hâmile, gebe.

beçe-gân بچگان (f.b.i. beççe ve beçe'nin c.) : yavrular, çocuklar.

beçegân-ı dîde : gözyaşları.

bed بد (f.s. "fenâ" mânâsına c. : bedân) : **1.** fenâ, yaramaz, çirkin. **2. i.** kötülük. **3. i.** ateş tutuşturmaya mahsus yarı yanmış paçavra.

bed' بدء (a.i.) : başlama, başlayış.

bed'-i besmele : **tar.** eskiden Osmanlı saraylarında şehzâdelere verilen ilk okuma dersi.

bedâat بداعت (a.i.) : bedîîlik, güzellik; yenilik. (bkz : bedûat).

bedâd بداد (a.i.) : **1.** fırka. **2.** hisse, nasip, pay. **3.** savaşacak akran.

bed-âgaz بد آغاز (f.b.s.) : başlangıcı kötü; kötü bir şekilde başlanmış.

bed-ahd بد عهد (f.a.b.s.) : ahdinde durmayan, vefâsız.

bedâhe, bedâhet بداهه ، بداهت (a.i.) : **1.** herhangi bir konuya dâir birdenbire söz söyleme. **2. mant.** apaçıklık, **fr. évidence.**

bedâheten بداهتاً (a.zf.) : birdenbire, ansızın, düşünmeksizin. (bkz : bi'l-bedâhe).

bed-ahlâk بد اخلاق (f.a.b.s.) : huyu ve ahlâkı kötü olan [kimse].

bedahş بدخش (f.i.) : Bedahşan yâkutu.

bedahş-i muzâb : şarap.

bed-ahter بد اختر (f.b.s.) : yıldızı, tâlihi kötü olan [kimse].

bed-âhû بد آهو (f.b.s.) : huyu, karakteri bozuk.

bedâih بدائه (a.i. bedîh'in c.) : güzel sözler.

bedâihü'l-ukul : akıllıca söylenen sözler.

bedâl بدال (a.i.) : mübâdele, trampa, değişme, değiştirme.

bed-amel بد عمل (f.a.b.s.) : işi ve hareketi fenâ olan.

bed-âmûz بد آموز (f.b.s.) : **1.** fenâlık öğrenmiş. **2.** fenâlık öğreten.

bed'an بدءاً (a.zf.) : başlangıçta; ilkin, ilkönce.

bedân بدان (f.s. bed'in c.) : **1.** fenâlar, yaramazlar; çirkinler. **2. f. zf.** : onunla.

bedânet بدانت (a.i.) : yağlı, semiz olma, semizlik.

bed-asl بد اصل (f.a.b.s.): soyu kötü, aslı fenâ.

bed-âvâz بد آواز (f.a.b.s.) : fenâ sesli.

bedâvet بداوت (a.i.) : **1.** bedevîlik, yürüklük, göçebelik. **2.** çöl.

bedâvî بداوی (a.i. bedevî'nin c.) : bedevîler, göçebeler, çölde yaşayanlar.

bedâyi' بدایع (a.i. bedî', bedîa'nın c.) : eşi ve benzeri olmayan güzel, mükemmel ve yeni şeyler.

bedâyi'-i âsâr : eserlerin güzelleri.

bedâyi'-i lâfzıyye : **ed.** şekil, kelime güzellikleri.

bedâyi'-i ma'neviyye : **ed.** mânâ güzellikleri.

bedâyi' بضایع (a.i. bidâa'nın c.) : sermâyeler, anamallar.

bedâyi'- âşinâ بدایع آشنا (a.f.b.s.) : güzellik tanıyan, güzellikten anlayan.

bed-âyîn بد آیین (f.b.s.) : geleneği, göreneği ve âyini kötü olan.

bedâyi'-perver بدایع پرور (a.f.b.s.) : sanatkâr, sanatçı.

bedâyi'-pesend بدایع پسند (a.f.b.s.) : güzelliği takdîr eden.

bedâyi'-şinâs بدایع شناس (a.f.b.s.). (bkz : bedâyi'-âşinâ).

bed-baht بد بخت (f.b.s.) : bahtsız, bahtı kara, kara bahtlı, tâlihsiz.

bed-bîn بد بین (f.b.s.) : fenâ gören, kötümser, **fr. pessimiste.**

bed-bîn-âne بد بینانه (f.b.zf.) : hiçbir şeyi beğenmeyen, her şeyi fenâ gören adama yakışacak sûrette, kötümserce.

bed-bînî بد بینی (f.b.s.) : fenâ görürlük, kötümserlik.

bed-bû بد بو (f.b.s.) : fenâ kokulu, kokan.

bed-bûd بد بود (f.b.s.) : fenâ yapılı.

bed-bûk بد بوك (f.s.) : hâin, korkak.

bed-cins بد جنس (f.a.b.s.) : cinsi bozuk.

bed-çehre بد چهره (f.b.s.). (bkz : bed-çihre).

bed-çeşm بد چشم (f.b.s.) : nazarı değen, hasetçi.

bed-çihre بد چهره (f.b.s.) : çirkin yüzlü.

beddâl بدال (a.i.) : bakkal.

bedde بده (a.i.) : tâkat, derman, güç. (bkz : bidde).

bed-dil بد دل (f.b.s.) : yüreksiz, korkak.

bed-dimâğ بد دماغ (f.a.b.s.) : kaprisli, inatçı.

bed-duâ بد دعا (f.a.b.i.) : inkisar, ilenç.

bed-edâ بد ادا (f.a.b.s.) : nezâketsiz, terbiyesiz, kaba [kimse].

bedel بدل (a.i.c. : bedelât) : **1.** karşılık, karşı. **2.** bir şeyin yerine verilen ve yerini tutan şey. (bkz : ivaz). **3.** başkasının adına ve masrafıyla hacca giden.

bedel-i askerî : askerlik bedeli, askere gitmemek için verilen para.

bedel-i cizye : **tar.** Buğdan beyleriyle Dobra, Venedik cumhuriyetlerinin verdiği kesin vergi.

bedel-i hâss : **tar.** Has yerine hazîneden verilen para.

bedel mâ-yetehallel : vücudun sarfiyatını tamamlayan yiyecekler.

bedel-i misl : **huk.** tasarruf hakkı mukabilinde verilen muaccele-i misil, yâni emsâline uygun peşin para.

bedel-i nakdî : **ask.** askerlik yapmakla görevli ve yükümlü bulunan bir kimsenin askere gitmemek için verdiği para.

bedel-i öşr : ekilmesi bırakılmış bir tarla için öşre karşılık alınan bedel.

bedel-i rakabe : **huk.** kölenin şahsı yerine geçen kıymeti veyâ nefsi mukabilinde vermeyi deruhte ettiği "ıtk" veyâ "kitâbet" akçesi.

bedel-i tımâr : **tar.** bir beylik arâzî (mâlikâne) veyâ muayyen bir kira karşılığında birine bırakılan arâzi (mukattaa) ye konulan vergi.

bedel-i zeâmet : **tar.** zeâmet, tımar sâhiplerinin haklarını, devletin gerekli bulduğu hallerde hazîneye maledilmesi üzerine zeâmet sâhibine verilen aylık.

bedelen بدلاً (a.zf.) : yerine, karşılığında, mukabilinde.

beden بدن (a.i.c. : ebdân) : gövde, vücut, cisim, ten.

bed'en بدءاً (a.zf.). (bkz : bed'an).

bed-encâm بد انجام (f.a.b.s.) : sonu kötü.

bed-endâm بد اندام (f.b.s.) : biçimsiz, çarpık, kambur.

bed-endîş بد اندیش (f.b.s.) : kötülük düşünen.

bedene بدنه (a.i.c. : büdün) : kurbanlık deve.

bedenen بدناً (a.zf.) : **1.** beden ile, şahsen. **2.** vücutça.

bedenî, bedeniyye بدنی ، بدنیه (a.s.) : bedene mensup, vücutla ilgili. **Terbiye-i bedeniyye** : jimnastik.

beden-kâr بدنکار (a.f.b.i.) : kakum kaplı bir nevi kısa ceket. [büyük memurlar giyerdi].

beden-nûr بدن نور (a.b.i.) : samur kaplı bir nevi ceket. [büyük memurlar giyerdi].

be-der بدر (f.i.) : dışarı.

be-dergâh بدرگاه (f.b.i.) : **1.** kapıya çıkma. **2. tar.** acemi ocağında ve ocak dışındaki türlü hizmetlere verilmiş olan acemîlerin, Yeniçeri ocağına kayıt ve kabulleri hakkında kullanılan bir kelime.

bedesgân بدسگان (f.i.) : sarmaşık [ot]. (bkz : bıdısgan, bıdışgan, bidişgan).

bedestân بدستان (f.i.) : değerli eşyâ ve mücevherlerin alınıp satıldığı çarşı. (bkz : beziztân).

bed'et بدأت (a.i.) : başlangıç.

bed'eten بدأةً (a.zf.) : ilk başta.

bed'etmek بدأ ایتمك (a.t.b.m.) : başlamak.

bedevî بدوی (a.i.) : **1.** göçebe. **2.** çölde yaşayan.

Bedevî بدوی (a.i.) : Seyyit Ahmedü'l-Bedevî tarafından kurulan tarîkat. Seyyit Ali'nin oğludur. Seyyit Ali'nin babası Seyyit İbrâhim, onun babası Seyyit Mehmed, Seyyit Mehmed'in babası da Seyyit Ebî Bekr'dir. 576 (1180-1179) senesinde Fas şehrinde dünyâya geldi. 675 (1276) da Mısır'da vefât ederek Tanta'daki türbesine gömüldü.

bedevîy-âne بدویانه (a.f.zf.) : çölde yaşayanlara uygun bir sûrette.

bedeviyyet بدویت (a.i.) : bedevîlik, göçebelik.

bed-fercâm بد فرجام (f.b.s.) : âkibeti, sonu fenâ.

bed-fermâ بد فرما (f.b.s.) : fenâlık ve ayıp işlemesini emreden.

bed-fiâl بد فعال (f.a.b.s.) : yaptığı işler kötü olan.

bed-gevher بد گوهر (f.b.s.) : cevheri fenâ, mayası bozuk.

bed-gû بد گو (f.b.s.) : aleyhte bulunan münâfık, dedikoducu.

bed-güher [gevher] بد گهر [گوهر] (f.b.s.) : içi, tabîatı fenâ, soysuz, mayası bozuk.

bed-gümân بد گمان (f.b.s.) : her şeyden şüphe eden, şüpheci, septik.

bed-hâh بد خواه (f.b.s.) : her işin fenâlığını isteyen.

bed-hâhâne بد خواهانه (f.b.zf.) : kötülük, fenâlık isteyene yakışacak sûrette.

bed-hâl بد حال (f.a.b.s.) : hâli kötü, düşkün.

bed-hisâl بد خصال (f.a.b.s.) : hasletleri, huyları kötü.

bed-hu[y] بد خو[ی] (f.b.s.) : **1.** kötü huylu, huysuz. **2. i.** kötü huy.

bedî' بدیع (a.s.) : **1.** eşi ve benzeri olmayan, mükemmel bir şeyi icâdeden.

bedî'ü's-semâvâti ve'l-arz : Cenâbıhak. **2.** yeni, garip, eşsiz ve görülüp işitilmemiş. **3. i. ed.** sözün güzel olması usûl ve kaidelerinden bahseden ilmin adı, estetik.

bedîa بدیعه (a.i.c. : bedâyi') : **1.** beğenilen ve takdîredilen pek yeni şey. **2. i.** kadın adı. **bedîa-i hayâliyye** : ülkü, **fr. idéal.**

bedîa-zâr بدیعه زار (a.f.b.i.) : güzellik yeri.

bedîd, bedîdâr بديدار ، بديد (f.s.) : meşhur; görünür; açık, meydanda. (bkz : âşkâr, hüveydâ).

bedîh بديخ (a.s.) : şan ve şerefi büyük olan.

bedîhe بديهه (a.s.) : **1.** düşünmeden, birdenbire söylenen güzel söz. **2. i.** başlangıç.

bedîhe-gû بديهه گو (f.b.s.) : bedîhe, güzel söz söyleyen, söylemeye alışık bulunan kimse.

bedîhî بديهى (a.s.c. : bedîhiyyât) : **1.** akla kendiliğinden gelen. **2.** delilsiz, açık olan, besbelli.

bedîhî-i ûlâ : ispâta ihtiyaç olmayan, gün gibi âşikâr hakîkat.

bedîhiyyât بديهيات (a.i. bedîhî'nin c.) : delîli ve ispâtı gerekmeyen açık şeyler.

bedîhiyyet بديهيت (a.i.) : bedîhî olma, besbellilik, açık olma.

bedîî بديعى (a.s.) : **1.** güzel. **2. i.** güzellik.

bedîî kırâat : **ed.** konuyu ses ve işâretlerle canlandırarak çok güzel okuma.

bedîiyyât بديعيات (a.i.) estetik. (bkz : ilm-i bedâyi').

bedîl بديل (a.i.) : **1.** bir şeyin karşılığı. (bkz : ivaz). **2.** tutuşulan bir bahiste aldanan kimsenin vereceği şey.

bed-kadem بد قدم (f.a.b.s.) : ayağı uğursuz, kademsiz.

bed-kâr بد كار (f.b.s.) : işi, hareketi kötü; işi, hareketi fenâ.

bed-kirdâr بد كردار (f.b.s.). (bkz : bed-kâr).

bed-legâm بد لگام (f.b.s.) : "gem almaz, serkeş at" : **1.** âsî, serkeş, söz dinlemeyen kimse. **2. i.** bedevî, çöl adamı.

bed-lika بد لقا (f.a.b.s.) : kötü yüzlü, çirkin suratlı.

bed-maâş بد معاش (f.a.b.s.) : yaşayışı davranışı iyi olmayan, kötü olan.

bed-mâye بد مايه (f.b.s.): soysuz, sütü bozuk.

bed-meniş بد منش (f.b.s.) : kötü huylu, kötü tabîatlı.

bed-mest بد مست (f.b.s.) : **1.** sarhoşluğu kötü, fenâ sarhoş. **2.** kendini bilmeyecek derecede sarhoş.

bed-mestî بد مستى (f.b.i.) : bedmestlik, kötü sarhoşluk.

bed-mihr بد مهر (f.b.s.) : iyilik etmeyen, insâniyetsiz.

bed-nâm بد نام (f.b.s.) : kötü adlı, fenâ tanınmış, adı kötüye çıkmış.

bed-nesl بد نسل (f.a.b.s.) : soysuz, aslı fenâ, rezil.

bed-nigâh بد نگاه (f.b.s.) : kötü bakışlı.

bed-nihâd بد نهاد (f.b.s.) : rezil, aslı bozuk, soysuz.

bed-nijad بد نژاد (f.b.s.) : aslı, soyu bozuk, bayağı [kimse].

bed-pesend بد پسند (f.b.s.) : **1.** kötülüğü metheden, kötülüğü beğenen. **2.** müşkülpesent, güçbeğenir.

bed-peymân بد پيمان (f.b.s.) : andında, sözünde durmayan, sözünün eri olmayan.

Bedr بدر (a.h.i.) : Hz.Muhammed'in dinsizlerle çarpıştığı Mekke ile Medîne arasında bir yer olup, bu savaşa "Bedir Gazâsı" denir.

bedr بدر (a.i.): ayın on dördüncü gecesi, dolunay.

bedr-i bülend : ayın ondördü.

bedr-i kâmil : ayın ondördüncü gecesi.

bedr ü kemâl : **g. s.** bir yazı stili.

bed-râh بد راه (f.b.s.) : fenâ yola sapan.

bed-râm بد رام (f.s.) : **1.** sert başlı at. **2. zf.** dâima. **3.** hoş, lâtif, yakışıklı, süslü.

bed-rân بد ران (f.b.s.) : **1.** işleri kötü idâre eden. **2.** çapkın [kadın]. **3.** orospu.

bed-rây بد راى (f.b.s.) : kötü düşünceli.

bedre بدره (a.i.c. : bider) : **1.** kuzu, oğlak derisi. **2.** içi altın dolu kese. [beşyüz kuruşa eskiden "kese" denilirdi]. (bkz : bedri).

bed-reftâr بد رفتار (f.b.s.) : hareketi, gidişâtı fenâ olan.

bed-reg بد رگ (f.b.s.) : aslı kötü, huysuz, kötü damarlı [insan ve hayvan].

bedreka بدرقه (f.i.) yol gösteren, kılavuz, delil. (bkz : bezreka).

bed-reng بد رنگ (f.b.s.) : açıkla, koyu arasındaki kirli bir renk.

bedri بدرى (f.i.) : **1.** içi altın dolu kese. (bkz : bedre²). **2.** erkek adı.

bedriyye بدريه (a.s.) : **1.** [bedri kelimesinin müen.]. (bkz : bedri). **2. i.** kadın adı.

Bedriyye بدريه (a.h.i.) : Sühreverdiyye tarîkatının altı şûbesinden biri [öteki

şûbeleri : Zeyniyye, Bahâiyye, Kemâliyye, Ahmediyye, Necîbiyye'dir].

bedrûd بدرود (f.i.) : vedâ, esenlik, esenleme. (bkz : bidrûd).

bed-sigâl بد سگال (f.b.s.) : fenâ düşünceli, herkes hakkında kötü söyleyen.

bed-sîret بد سیرت (f.a.b.s.) : kötü huylu, ahlâksız.

bed-sirişt بد سرشت (f.b.s.) : tabîatı, yaradılışı kötü.

bed-sûret بد صورت (f.a.b.s.) : hâli, tavrı, biçimi kötü.

bed-şükûn بد شکون (f.b.s.) : uğursuz.

bed-tâli' بد طالع (f.a.b.s.) : tâlihi kötü, tâlihsiz. (bkz : şûr-baht).

bed-tedbîr بد تدبیر (f.a.b.s.) : fenâ istekli, niyeti bozuk.

bed-ter بد تر (f.b.s.) : daha kötü, çok kötü, beter.

bed-tıynet بد طینت (f.a.b.s.) : yaratılışı, tabîatı fenâ olan, soyu bozuk, bayağı adam. (bkz : bed-sîret).

bedûat بدوعت (a.i.). (bkz : bedâat).

bedûh بدوح (a.i.) : mektup zarflarının üstüne yazılan aslı meçhul bir kelime. Bunun yerine "ebced" hesâbına göre karşılığı olan : (2,4,6,8) sayıları da kullanılır.

be-dûş بدوش (f.e.) : omuza, omuzda. **Abâ-be-dûş** : abası omuzunda, serseri. **Dûş-be-dûş** : omuz omuza.

bed-üslûb بد اسلوب (f.a.b.s.) : tavrı, gidişi kötü.

bed-zebân بد زبان (f.b.s.) : **1.** ağzı pis, ağzı bozuk. **2. i.** kötü dil.

bed-zehre بد زهره (f.b.s.) : korkak, yüreksiz, ödlek.

befm بفم (f.i.) : keder, tasa, iç sıkıntısı. [kelime "befem" şeklinde de kullanılır].

befş بفش (f.i.) : azamet, debdebe.

beft بفت (f.i.). (bkz : zer-beft).

beftere بفتره (f.i.) : avcılar tarafından kullanılan alıştırılmış kuş.

befterî بفتری (f.i.) : sık dişli çulha tarağı, tezgâha mahsus ağaç tarak. (bkz : kefterî).

beganûş بغانوش ("ga" uzun okunur. f.i.) : eşkin, yürük at ve katır.

begas بغاث (a.i.c. : bagsân) : **1.** lori [veyâ "lûri" kuşu [avcı olmadığı için âdî, değersiz kuşlar arasında adı geçer]. **2.** kartal; karga; doğan gibi hayırsız ve zararlı kuşlar. (bkz : bigas, bügas).

begayâ بغایا ("ga" uzun okunur. a.i.c.) : askerlikte keşif kolu takımı.

be-gayet بغایت ("ga" uzun okunur. a.zf.) : pek çok, aşırı, son derecede, pek ziyâde.

begend بگند (f.i.) : **1.** kümes, folluk. **2.** yuva. (bkz : âşyân).

begter بگتر (f.i.) : eskiden kullanılan zırhlı elbise.

beğnek بگنك (f.s.) : kuyruğu kesik, güdük [hayvan].

behâcet بهاجت (a.i.) : güzellik, güzel yüzlü oluş.

behâim بهائم (a.i.). (bkz : behîme).

Behâiyye بهائیه (a.i.) : Sühreverdiyye tarîkatinin altı şûbesinden biri. [öteki şûbeleri : Bedriyye, Zeyniyye, Kemâliyye, Ahmediyye, Necîbiyye'dir].

behak بهق (a.i.) : insanın derisinde pul pul beyazlık ve alaca bir renk meydana getiren bir çeşit hastalık. (bkz : behek).

be-hakkı بحق (f.a.z.) : hakkı için.

be-hakkı Hudâ : Allah hakkı için.

behâmîn بهامین (f.i.) : bahar mevsimi.

behas بهص (a.i) : susama. (bkz : atş).

behatt بهط (a.i.) : sütlâç, süt lâpası.

behbûd بهبود (f.i.) : iyilik, sağlık, sıhhat.

behc بهج (a.i.) : keyfi her zaman yerinde olan [adam].

behcet بهجت (a.i.) : **1.** sevinç. **2.** güzellik, güleryüzlülük, şirinlik. **3.** erkek adı.

behdel بهدل (a.i.) : **1.** sırtlan yavrusu. **2.** erkeğin memeleri büyük olma.

behek بهك (f.i.). (bkz : behak).

behem بهم (f.zf.) : toplu, birarada, hep bir yere, hep bir yerde. (bkz : bâhem).

behem-ber-âmeden بهم بر آمدن (f.b.m.) : **1.** birikmek, toplanmak. **2. mec.** kızmak, müteessir olmak.

be-heme-hâl بهمه حال (f.a.zf.) : her halde, elbette, nasıl olursa olsun, mutlaka.

behem-zede بهمزده (f.b.s.) : cemiyeti dağıtmış, topluluğu bozmuş.

beher بهر (f.b.s.) : her, her bir, her biri.

be-her-hâl بهر حال (f.a.zf.): her halde, mutlaka.

be-her-mâh بهر ماه (f.b.i.) : her ay.

behet بهت (f.i.) : **1.** sütlâç. **2.** Memûniye denilen ve pirinç unu ile pişirilen helva. [Abbâsî halîfelerinden "el-Me'mûn" un çok sevdiği bir yemek olduğu söylenir].

behhâs بحاث (a.s.). (bkz : bahhâs).

behîc بهيج (a.s. behcet'den) : şen, güzel, güleryüzlü [adam].

behîce بهيجه (a.s.) : **1.** şen, güzel; güleryüzlü [kadın]. **2.** kadın adı.

behîle بهيله (a.s.). (bkz : behîre).

behîm بهيم (a.i.) : **1.** düz siyâh şey, alacasız hayvan. **2.** dik, pürüzsüz ses.

behîme بهيمه (a.i.c. : behâim, behâyim) : dört ayaklı hayvan.

behîmî بهيمى (a.s.) : hayvana mensup, hayvanlık, hayvânî.

behîmiyyet بهيميت (a.i.) : hayvanlık hâli, **fr. hébetude.**

behir بخر (a.i.) : ağız kokusu.

behîr بهير (a.s.) : **1.** nefesi sıkışıp çok soluyan [adam]. **2.** göğüs darlığı hastalığı dolayısıyla solumaktan yol yürüyemeyen [adam].

behîre بهيره (a.s.) : **1** şişmanlık dolayısıyla yürürken soluyan [kadın]. **2.** hayır ve iyilik seven, soyu temiz [kadın]. (bkz : behîle).

behişt بهشت (f.i.) : cennet, uçmak. (bkz : adn, bihişt, firdevs).

behişt-i dünyâ (dünyâ cenneti) : yerdeki cennet = Semerkand vâdisi, Şam ovası; Basra civârı v.b.)

behişt-i güm-geşt : kaybolmuş cennet.

behişt-âşiyân بهشت آشيان (f.b.s.) : meskeni cennette olan (= merhum).

behişt-hırâm بهشت خرام (f.b.s.) : cennete gitmiş.

behiştî بهشتى (f.i.) : behişte mensup, cennetlik.

behiştî-rû بهشتى رو (f.b.s.) : hûri gibi güzel yüzlü.

behişt-nişîn بهشت نشين (f.b.s.) : cennette oturan.

behişt-sîmâ بهشت سيما (f.a.b.s.) : cennet gibi güzel yüzlü.

behişt-zâr بهشت زار (f.i.) : cennet gibi yer.

behîte بهيته (a.i.) : iftirâ, yalan söz.

behiyye, behî بهى ، بهيه (a.s. behâ'dan) : güzel. **Hediyye-i behiyye** : güzel hediye. **İdâre-i behiyye** : güzel idâre.

behkele بهكله (a.i.) : nârin, ince ve güzel vücutlu kız, sevgili. (bkz : behkene).

behken بهكن (a.s.) güzel ve gösterişli genç [erkek].

behkene بهكنه (a.s.). (bkz : behkele).

behkeşe بهكشه (a.i.) : emir ve işte çabukluk, bir işi çabuk görme ve tutma.

behl بهل (a.i.) : **1.** lânet, nefret. **2. s.** az şey, az su.

behle بهله (f.i.) : kalın kuşçu eldiveni.

behlel بهلل (a.s.) : abes, bâtıl, beyhûde, boş, boşuna. (bkz : bühlel).

behlûl بهلول (a.s.) : **1.** çok gülen, çok gülücü. **2.** hayır sâhibi, çok iyi adam [Arapça'da fasîhi **bühlûl** dür]. (bkz : bühlûl).

Behlûl بهلول (a.h.i.) : Harûn-ür-Reşîd'in kardeşinin adı olup, delice hareketleriyle meşhur olmuştu.

behmân بهمان (f.s.) : filan, filanca. (bkz : bâhmân).

behmâr بهمار (f.zf.) : çok ziyâde, fazla.

behme بهمه (a.i.c. : bühüm, bihâm ; c. c. : bihâmât) : **1.** kuzu. **2.** oğlak. **3.** buzağı. **4.** keçi otu. (bkz : bühme).

behmen بهمن (f.s.) : **1.** zekî, anlayışlı, kavrayışlı. **2.** tedbirli. **3. i. bot.** turpa benzeyen ve "kavza kökü" denilen bir ot.

Behmen بهمن (f.h.i.) : İran hükümdarlarından İsfendiyâr'ın oğlu Erdşîr'in lâkabı.

beh-nâme بهنامه (f.b.i.) . (bkz : bâh-nâme).

behnân بهنان (a.i.) : **1.** güleç, güler yüzlü, iyi huylu ve dâima gülen adam. **2.** erkek adı.

behnâne بهنانه (a.i.) : **1.** güler yüzlü, iyi huylu ve dâima gülen kadın. **2.** kadın adı.

behnâne بهنانه (f.i.) : **1.** maymun. **2.** beyaz pide. [doğrusu pehnâne'dir].

behne بهنه (a.s.) : yumuşak [yer].

behneke بهنكه (a.s.) : şişmanca ve vücudu güzel kadın.

behnes بهنس (a.s.) : sakîl, kaba, çirkin [adam].

behr بهر (a.i.) : **1.** uzaklık, mesâfe. **2.** felâket. **3.** ümidin boşa çıkması.

behrâ بهرا (f.zf.) : onun için, ondan dolayı.

behrâm بهرام (f.i.) : 1. Merih yıldızı. 2. Acem pehlivanlarından birinin adı. 3. İran hükümdarlarından bir kaçının adı ki en meşhuru, yaban eşeği avına pek düşün olan "Behrâm Gûr" dur.

behrâme بهرامه (f.i.) : 1. yeşil elbise. 2. (bkz : behrâmec).

behrâmec بهرامج (a.i.) : 1. her renkte olan leylâk çiçeği. 2. çiçeği kokulu olan bir cins söğüt ağacı.

behrâmen بهرامن (f.i.) : 1. bir nevi kırmızı yâkut. 2. ipekten dokunmuş güzel bir kumaş. 3. asfur çiçeği, kırmızı gül. 4. kadınların kullandıkları allık, kırmızı düzgün.

behrâm-tel بهرام تل (f.i.) : Behrâm Çubî'nin kestiği başlardan yaptırdığı minâre.

behre بهره (f.i.) : hisse, pay, kısmet, nasip.

behre-ber بهره بر (f.b.s.) : şerik, ortak.

behre-berî بهره برى (f.b.i.) : şeriklik, ortaklık.

behrec بهرج (a.s.) : 1. faydasız, işe yaramaz şey. 2. arzuya bırakılmış şey, iş. 3. eksik veyâ ayârı bozuk para.

behre-dâr بهردار (f.b.s.) : behreli, hisseli, paylı. (bkz : behre-mend).

behre-dârî بهره دارى (f.b.i.) : behrelilik, paylılık.

behrek بهرك (f.i.) : 1. çok çalışmadan dolayı el ve ayak derilerinin sertleşmesi. 2. yaralardan gelen irin.

behrem بهرم (a.i.) : asfur çiçeği, kırmızı gül. (bkz : behrâmen).**behremân, behremen** بهرمان ، بهرمن (f.i.) : (bkz : behrâmen').

behreme بهرمه (a.i.) : 1. çiçeğin göz alıcı güzelliği ve parlaklığı. 2. Hindlilerin ibâdeti. 3. saç ve sakalı kına ile boyama.

behreme بهرمه (f.i.) : burgu. (bkz : matkab, miskab).

behre-mend بهره مند (f.b.s.) : behreli, hisseli. (bkz : behre-dâr).

behre-mendî بهره مندى (f.b.i.) : behremendlik, behrelilik.

behre-ver بهره ور (f.b.s.) : hisse ve nasîbini almış.

behre-yâb بهره ياب (f.b.s.): hisse ve nasîbi olan.

behs بهس (a.i.) : 1. neşe ve güleryüzle karşılama. 2. cür'et, yılmamazlık. 3. s. kahraman, yiğit [adam].

behsûs بهصوص (a.s.) : bir miktar, az şey.

beht بهت (a.i.) : şaşkınlık, hayranlık. **behte uğramak** : şaşakalmak, donakalmak. (bkz : mebhût olmak).

behtere بهتره (a.i.) : yalan söyleme.

Behûriyye-i halvetiyye بخوريهء خلوتيه (a.b.i.) : Ramazâniyye-i Halvetiyye şûbelerinden birinin adı. [kurucusu : Şeyh Muhammed el-Behûrî er-Rûmî'dir. Edirneli olup Alî er-Rûmî'den hilâfet almıştır. (d. : ? - ö. : 1039 (1629/1630)].

behût بهوت (a.i.c. : bühüt) : duyanları hayrete düşüren iftirâ, yalan.

be-hükm بحكم (a.zf.) : hükmünce, hükmüyle.

behv بهو (f.i.) : 1. köşk. 2. sofa. 3. salon. 4. cumba. 5. çardak.

behv, behve بهو، بهوه (a.i.) : 1. misâfir odası. 2. yer altında hayvan ağılı. [bu iki mânâdaki c. : "ebhâ, bühüvv" gelir]. 3. geniş meydan, yer. 4. göğsün içi, boğazdan mideye kadar olan aralık. 5. rahim ile mahrecinin arası.

behz بهز (a.i.) : 1. şiddetle göğse vurma, ileri kakma. 2. Benû Selim kabîlesinden bir cemâatin ismi.

beis بأس (a.i.). (bkz : be's).

bejendî بژندى (f.i.) : geçim darlığı.

bejmân بژمان (f.i.) : 1. hüzünlü, kederli, yaslı. 2. yırtık, dökük, pejmürde.

beka بقا ("ka" uzun okunur. a.i.) : devam, sebat, evvelki hal üzere kalmak, bâkilik.

beka-yı şöhret : şöhretin bekası, iyi nâmın kalması.

be-kâm بكام (f.s.) : maksat ve merâmına ulaşan.

be-kâm olmak : ermek, kazanmak ve maksadına ulaşmak. (bkz : nâil olmak).

bekâmet بكامت (a.i.) : dilsizlik, **fr. alalie**. (bkz : bikâmet).

bekâr بكار (a.s.) : hiç evlenmemiş, ergen [kimse].

bekâret بكارت (a.i.) : erkek görmemiş kızın hâli, kızlık, kızoğlan kızlık. (bkz : bikr).

be-kavl بقول (a.f.zf.) : dediğine göre, sözüne göre.

be-kavl-i şârî' : kanunu koyana göre.

be-kef بكف (f.a.zf.) : el içinde, avuçta.

bekîl بكيل (a.s.) : yakışıklı, süslü delikanlı, genç.

bekîm بكيم (a.s.) : dilsiz [adam]. (bkz : ahras, ebkem).

Bekke بكه (a.h.i.) : Mekke'nin eski adı. (bkz : Mekke).

bekkem بكم (f.i.) : kırmızı boya ağacı. (bkz : bakkam).

bekre بكره (a.i.) : **1.** kuyu vesâirede kullanılan çark, çıkrık, makara. **2.** mafsallarda makara şeklinde bulunan oyuklu kemik.

bekrevî بكروى (a.s.) : makara şeklinde olan [kemik ve sâire].

bekrî بكرى (a.i.) : **1.** erken, sabah. **2. s.** çok içki içen, içkiye düşkün adam, sarhoş.

Bekriyye-i Halvetiyye بكريهء خلوتيه (a.b. i.) : Karabâşiyye-i Halvetiyye şûbelerinden biri. Mustafa Bekri tarafından kurulmuştur. Mustafa Bekri 1099 (1687-1688) de Kudüs'te doğmuştur.

beksimât بكسمات (f.i.) : katı ekmek, peksimet, pesmet.

bektâş بكتاش (f.i.) : akran, eş. (bkz : küfv, muâdil).

bektaşlık : müsâvîlik, *eşitlik.

Bektâşi بكتاشى (a.h.i.) : Hacı Bektaş Velî tarîkatına mensup olan kimse.

Bektâşiyân بكتاشيان (f.i. bektâşi'nin c.) : **1.** Bektâşiler. **2.** yeniçeriler.

bekûrî بكورى (a.i.) : ilk doğan çocuk, ilk evlat.

bekûriyyet بكوريت (a.i.) : ilk evlâtlık.

be-küsiste بكسسته (f.b.s.) : **1.** kopmuş, kopuk. **2.** çözülmüş, çözük, gevşek; düşük.

bel' بلع (a.i.) : **1.** yutma, yutulma.

bel'-i lokma : lokmanın yutulması. **2.** emme.

bel بل (a.e.) : belki.

bel بل (f.i.) : ökçe.

belâ بلى (a.e.) : evet, hayhay, pekî. **Kalû-belâ** : evet dediler. (bkz : ârî, belî).

belâ بلا (a.i.c. : belâyâ) : gam, keder, musîbet, âfet, cezâ, gayet zor iş, büyük gaile.

belâ-yı berzah : iki belâ arasında berzah gibi olan yer.

belâ-yı hilkat : yaratılış belâsı.

belâ-yı nâgâh : apansızın gelen belâ.

belâ-yı siyâh (kara belâ) : **mec.** acı olan hâdiseler, olaylar.

belâbil بلابل (a.i. belbâl'in c.) : vesveseler, telâşlar, tasalar, kuruntular.

belâbil بلابل (a.i. bülbül'ün c.) : bülbüller. (bkz : anâdil).

belâbil بلابل (a.i.) : **1.** elem, keder, tasa. **2.** telâş. (bkz : belbâl, belbâle).

belâde, belâd بلاد ، بلاده (f.s.) : **1.** kötü kimse, günahkâr, müzevir. **2.** fenâ şey. (bkz : bilâde).

belâdet بلادت (a.i.) : izansızlık, akılsızlık, sersemlik, budalalık, **fr. abrutissement, apathie.**

belâdır, belâdûr بلادر ، بلادور (f.i.) : **1.** [kadınların kullandığı], altın, gümüş, elmas, yâkut, zümrüt gibi süs eşyâsı; gelin tacı. [belâdûr Araplarda "habbülfehm" denilen ve ilaç olarak kullanılan Hindistan'da yetişir bir meyva]. **2.** belâ savmak için verilen sadaka.

belâ-dîde بلا ديده (a.f.b.s.) : belâ görmüş, belâya çatmış.

belâg بلاغ (a.i.) : **1.** yetiştirme, eriştirme. **2.** yetiştirilen söz, şey.

belâgu'l-mübîn : İlâhî teblîgat, Kur'ân-ı Kerîm.

belâgat بلاغت (a.i.) : **1.** iyi, güzel, pürüzsüz söz söyleme, uzdillilik. **2. ed.** sözün düzgün, kusursuz, yerinde ve adamına göre söylenmesini öğreten ilmin adı. (bkz : beyân).

belâgat-fürûş بلاغت فروش (a.f.b.s.) : uzdillilik taslayan.

belâgat-fürûşâne بلاغت فروشان (a.f.zf.) : uzdillilikle, uzdilli olana yakışacak sûrette.

belâgat-fürûşî بلاغت فروشى (a.f.b.s.) : belâgat füruşluk, uzdillilik.

belâgat-perdâz بلاغت پرداز (a.f.b.s.) : iyi ve düzgün söz söyleyebilen.

belâhet بلاهت (a.i.) : bönlük, alıklık, kalın kafalılık.

belak بلق (a.i.) : ayakları alacalı olan at.

belâ-keş بلاكش (a.f.b.s.) : belâ çeken, eziyet ve sıkıntı çeken.

belâ-keşîde بلاكشيده (a.f.b.s.) : belâ çekmiş.

belâkîk بلاقيق (a.i. bülukka'nın c.) : çöller, düz ovalar.

belâl بلال (a.s. ve i.) : su gibi ıslatan, ıslatış, ıslaklık. [kelime **bilâl** şeklinde de kullanılır]. (bkz : bilâl).

bel'am بلعم (a.s.) : **1.** terbiyesiz, aç gözlü, pisboğaz, obur. **2.i.** Hz. Mûsâ hakkında İsrâillileri kandırarak fenâ söylediğinden dolayı tanınmış olan "Bel'am bin Bâurâ" adında İsrâil kabîlesinden bir zâtın adı.

belârek, belâlek بلارك ، بلالك (f.i.) : **1.** cevherli, iyi su verilmiş çelik, kılıç; kılıcın cevheri ve menevişi. **2.** ok mahfazası, temreni.

belâ-senc بلا سنج (a.f.b.s.) : belâ tartan.

belâyâ بلايا (a.i. beliyye'nin c.) : felâketler, gamlar, kederler, tasalar.

belâ-zede بلا زده (a.f.b.s.) : belâya uğramış.

belbâl, belbâle بلبال ، بلباله (a.i.c. : belâbil) : vesvese, telâş, tasa, kuruntu. (bkz : belibil).

belbûs بلبوس (f.i.) : **1.** yabâni soğan, sarmısak, dağ soğanı. **2.** bir çeşit haşhaş.

belde بلده (a.i.c. : bilâd, büldân) : şehir, kasaba, memleket.

Belde-i Tayyibe : Medîne-i Münevvere.

be-leb بلب (f.b.zf.) : dudakta. **Cân-be-leb** : canı dudakta, ölecek halde.

beled بلد (a.i.) : şehir, memleket.

Beledullah, Beledü'l-emîn. Mekke-i Mükerreme.

beledî بلدى (a.s.) : **1.** şehirli, memleketli. **2. i.** bir çeşit yerli kumaş, cilt bezi.

belediyye بلديه (a.i.) : belediye, bir şehrin temizliğine, bayındırlığına ve intizâmına bakan dâire.

beleh بله (a.i.) : bönlük, ahmaklık.

belel بلل (a.i.) : **1.** yaşlık, ıslaklık. **2. s.** hastalıktan iyileşen. **3.** zafer. **4.** mihnet, keder. **5.** düşkünlük. **6.** mücâdele, kavga.

belend بلند (f.s.) : **1.** (bkz : bülend). **2.** kapı pervazı ve çerçevesi. (bkz : belendîn).

belendîn بلندين (f.i.) : kapı pervazı, pencere çerçevesinin alt tahtası. (bkz : belend[2]).

belensem بلنسم (a.i.) : katran.

belesân بلسان (f.i.) : **bot.** pelesenk ağacı, balsama ve bu ağacın yağı.

belham بلحم (a.i.) : saban [çiftçilikte].

belî بلى (f.e.) : evet. [Arapçadan Farsçalaştırılmıştır]. (bkz : ârî, belâ).

belîd بليد (a.s. belâdet'den) : iz'ansız, ahmak, sersem, budala, bön.

belîg-âne بليغانه (a.f.zf.) : beliğcesine, fasîh ve düzgün olarak.

beliğ بليغ (a.s. belâgat'den c. : bülega) : **1.** fasîh, düzgün söz söyleyen. **2.** fasîh, düzgün [söz veyâ eser].

belîha بليخه (a.s.c. bilâh) : arkası büyük, geniş olan kadın.

belîl بليل (a.s.) : **1.** yağmurlu, serin rüzgâr. **2.** ıslanmış şey.

beliyyât بليات (a.i. beliyye'nin c.) : felâketler, kederler, gamlar, kasâvetler, tasalar.

beliyye بليه (a.i.c. : belâyâ, beliyyât) : felâket, keder, kasâvet, tasa. (bkz : belvâ).

belka' بلقاء ("ka" uzun okunur. a.s.) : alaca, alaca bacaklı [at].

belka' بلقع (a.s.) : tenha [çöl], harap ve boş [yer].

belki بلكه (f.e.) : ihtimâl, umulur, olabilir, ne bilirsin, hattâ.

bell بل (a.i.) : ıslatma.

bellûa بللوعه (a.i.) : **1.** küçük aptest bozulacak yer. **2.** suların lağıma akmasına mahsus delikli taş.

bellût بلوط (a.i.) : pelit ağacı, meşe palamudu.

bellûtü'l-arz : **bot.** yer palamudu.

belmâ, belme بلما، بلمه (f.s.) : faydasız, iri, kaba şey.

belmâ-rîş بلماريش (f.b.s.) : kabasakal, ahmak.

belme-rîş بلمه ريش (f.b.s.). (bkz : belmâ-rîş).

belsemî بلسمى (a.s.) : pelesenk yağı ile *ilgili.

belsemiyye بلسميه (a.i.) : **bot.** kınaçiçeğigiller, **fr. balsaminées.**

beltem بلتم (a.s.) : peltek [adam].

belû' بلوع (a.s. bel'den) : çok yiyici. (bkz : ekûl).

Belûcî بلوجى (f.h.i.) : Belûcistanlı.

belûl بلول (a.i.) : kurtulma, hastalıktan kurtulma. (bkz : bülûl). [kelime "kesb-i belûl" veyâ, "-bülûl" şeklinde kullanılır].

bel'ûm بلعوم (a.i.) : [doğrusu bül'ûm'dur]. (bkz : bül'ûm).

belûs, bülûs بلوس ، بلوس (f.i.) : **1.** hîle, yalan, dolan. **2. s.** hîleci. **3.** tevâzu.

belût بلوط (a.i.) : **bot. 1.** meşe ağacı. **2.** meşe ağacı meyvası, palamut.

belûtiyye بلوطيه (a.i.) : **bot.** palamutlar.

belvâ بلوى (a.i.) : keder, gam, tasa, felâket, ıztırap. (bkz : beliyye, bilye).

belvâje بلواژه (f.i.) : şişe [nazımda "belvâre" olarak da kullanılır].

belvâye بلوایه (f.i.) : kırlangıç.

belvâz بلواز (f.i.) : çıkıntı, duvardan dışarı çıkan direk ucu.

belyâd بلیاد (f.i.) : nakışsız, sâde kostüm.

bemm بم (a.i.) : **1. müz.** kanun, tambur gibi çalgılara takılan tel. **Zîr ü bemm** : en ince ve en kalın tel. [nazımda **bem** şeklinde kullanılır]. (bkz : bâm²). **2.** pes perde.

ben بن (f.i.) : **1.** harman, ekin. **2.** bağ. **3.** çitlenbik.

benâbe بنابه (f.i.) : def'a, nöbet.

benâdık بنادق (a.i. bunduk'un c.) : **1.** yuvarlak, kurşunlar. **2.** fındıklar.

benâdir بنادر (a.i. bender'in c.) : ticâret yerleri, ticâret iskeleleri. [kelime Farsçadan Arapçalaştırılmıştır].

be-nâm بنام (f.b.s.) : namlı, ünlü, meşhur.

benâm بنام (a.i.) : parmak ucu.

benân بنان (a.i.) : parmaklar, parmak uçları. **Müşarün bi'l-benân** : parmakla gösterilir, meşhur. [bâzan "el" mânâsına da gelir].

benât بنات (a.i. bint'in c.) : **1.** kızlar. **2.** kuklalar, bebekler.

benât-ı Havvâ : kadın kısmı, kadınlar.

benât-ı na'ş : **1)** naaş kızları. **2) astr.** Dübb-i Ekber denilen yıldız kümesinin kuyruğunun ucunda bulunan kümenin en sönük yıldızı, **lât. eta Ursus Majoris; fr. benetnash; ing. Alkaid.**

benâtü'l-lahm : etli, semiz kızlar.

benâver بناور (f.i.) : iri çıban, kan çıbanı.

benbek بنبك (a.i.). (bkz : bünbek).

benbel بنبل (f.s.) : **1.** ekşi şey. **2.** ekşi elma.

benc بنج (a.i.) : "ban otu" denilen, uyku verici ve gözbebeğini açan bir ot. (bkz : beng). ["benc", "beng"in Arapçalaştırılmasıdır].

bend بند (f.i.) : **1.** bağ, yular, râbıta, bağlama.

bend-i âhenîn (demir bağ) : kelepçe.

bend-i dil : gönül bağı, alâka, ilgi, sevgi. **2.** birini emri altına alma. **3.** boğum, mafsal. **4.** makale, fıkra, madde. **5.** su biriktirmek için iki dağ arasında yapılan set, baraj. **6.** su mecrâsı için yapılan kemer. **7. s.** bağlayan, bağlanmış, bağlı. **8. ed.** Başından sonuna kadar aynı vezinde bir çok beyitli parçalardan meydana gelen ve kısım kısım, gazel tarzında kafiyeleri değişen manzûmelerin her bir parçası. (bkz : tercî-i bend, terkîb-i bend).

bend-i hisâr : **müz.** sûz-i dil, pûselik ve sultânî yegâh makamlarından mürekkeptir. Yâni bir nevi hüseynî geçkisiz ve sonuna sultânî-yegâh ilâve edilmiş hisâr-pûselik'tir. Makam, sultânî-yegâh ile yegâh perdesinde kalmaktadır. Güçlü birinci derecede sûz-i dil'in durağı ve pûselik'in güçlüsü olan hüseynî mi, ikinci derecede pûselik'in durağı ve sultânî-yegâh'ın güçlüsü olan dügâh lâ dır. Evvelâ sûz-i dil'de uzunca bir müddet durulduktan sonra müşterek seslerden ve sûz-i dil'in durağı, aynı zamanda pûselik'in güçlüsü olan hüseynî perdesinden istifâde edilerek, sûz-i dil'in re perdesi bekarlaştırılmakta ve sonra, pûselik'in re şeddi yapılarak, sultânî-yegâh icrâ edilmektedir. Makam umûmiyetle inicidir. Donanımına sûz-i dil gibi sol ve re bakıyye diyezleri konulur. Pûselik için re bekar, sultânî-yegâh için de sol bekar, re bekar, si bakıyye veyâ küçük mücenneb bemolü, do bakıyye diyezi lâhin içinde ilâve edilir.

bend ü belâ : gönül bağlılığı ve bundan doğan eziyet.

bendaka بندقه (a.i.) : **1.** hiddetli bakma, sert bakış. **2.** bir şeyi fındık gibi ufaklama.

bende بنده (f.i.c. : bendegân) : **1.** kul, köle, bağlı. (bkz : abd).

bende-i direm harîde : para ile satın alınmış köle.

bende-i efgende : düşkün köle.

bende-i fermân : ferman kölesi, emir kulu.

bende-i halka-be-gûş : kulağı halkalı köle, esir. **mec.** itâatli.

bende-i hirîde : satın alınmış köle.

bende-i üfkende : vurgun kul.

bende-niz [eski nezâket dilinde] : köleniz. **2.** intisâbeden, taraftar.

bende-gân بنده گان (f.i. bende'nin c.) : **1.** kullar, köleler. **2.** pâdişah hizmetinde olanlar.

bende-gî بندگی (f.b.i.) : **1.** bendelik, kulluk, kölelik. (bkz : ubûdiyyet). **2.** bendeye mensup, köleye âit.

bende-hâne بنده خانه (f.b.i.) : [eski nezâket dilinde] köle evi, kölenizin evi (= bizim ev). (bkz : çâker-hâne).

bendek بندك (f.i.). (bkz : bendeş).

bendene بندنه (f.i.) : esvabın bâzı yerlerine dikilen düğme, kopça. (bkz : bendime, bendîme, bendîne).

bende-nuvâz بنده نواز (f.b.s.) : kölesini, kulunu, adamını taltîf eden.

bende-nuvâzâne بنده نوازانه (f.b.zf.) : bende-nuvâzcasına, öyle muâmelede bulunan kimseye lâyık bir şekilde.

bende-perver بنده پرور (f.b.s.) : kul, köle, adam besleyici.

bende-perverâne بنده پرورانه (f.b.zf.) : bende-pervercesine.

bende-perverî بنده پروری (f.b.i.) : köle besleyicilik; iyi muâmelede bulunma.

bender بندر (f.a.i.c. : benâdir) : ticâret yeri, işlek ticâret iskelesi.

benderek بندرك (f.i.) : küçük iskele, liman ve boğaz ağzına yapılan küçük kale, mendirek.

bender-gâh, bender-geh بندرگاه ، بندرگه (f.b.i.) : işlek iskele, liman, şehir.

benderz بندرز (f.i.) : çuvaldız.

bendeş بندش (f.i.) : atılmış pamuk yumağı, eğrilmek için hazırlanmış pamuk parçası. (bkz : bendek).

bende-zâde بنده زاده (f.b.i.) : köle çocuğu. **mec.** çocuğunu onun kölesi yerinde tutup mütevâzı muâmelede bulunan.

bendî بندى (f.i.) : esir, köle.

bendîde بنديده (f.b.s.) : **1.** bağlı, bağlanmış. **2.** esir, köle olan.

bendime, bendîme بندمه ، بنديمه (f.i.) : **1.** düğme, ilik. **2.** esvap yakasına ve kollarına açılan ufak delik. (bkz : bendîne).

bendîne بندينه (f.i.) . (bkz : bendene, bendime, bendîme).

bendiş بندش (f.i.) : altın ve gümüş üzerine işlenilen nakış, savat.

bend-rûg بندروغ (f.b.i.) : cetvel, kanal, su bendi, tarla ve bostan kenarlarına suyun akıntısını kesip havuz gibi birikmesi için yapılan setli çukur.

bendukî بندقى (a.i.) : keten bezinin en iyisi.

bene بنه (f.i.) : ince urgan, palamar, ip.

benefsec بنفسج (a.i.) : menekşe. (bkz : menefşe).

benefsenciyye بنفسنجيه (a.i.) : **bot.** menekşegiller, **fr. violacées.**

benefş, benefşî بنفش ، بنفشى (f.s.) : mor renk, menekşe rengi.

benefşe بنفشه (f.i.) : **1.** menekşe. (bkz : benefsec). **2. s.** mor.

benefşe-gûn بنفشه گون (f.b.s.) : menekşe renkli, gökyüzü.

benefşe-zâr بنفشه زار (f.b.i.) : menekşelik, menekşe tarlası.

benek بنك (f.i.) : atlas zemin üzerine sırma işlemeli bir nevî kumaş.

benek-i büzürg : eski kumaşlarda bulunan dâirevî bir motifin adı.

benes بنس (a.i.) : kötülükten, fenâlıktan kaçınma, çekinme.

benevî بنوى (a.s.) : oğula mensup, oğul ile ilgili.

benevre بنوره (f.i.) : asıl, esas, temel.

beng بنگ (f.i.) : **1.** afyon gibi uyuşturucu ve keyif verici "ban" denilen bir nebat ve bunun tohumu, esrar. (bkz : benc). **2.** küçük çitlenbik. **3.** atlas üzerine işlenmiş sırma çiçekli bir nevî kumaş.

bengâh بنگاه (f.b.i.) : **1.** keçeden yapılmış Türkmen evi. **2.** emîr'lere ve büyük rütbeli kimselere mahsus çadır.

bengere بنگره (f.i.) : çocukları uyutmak için söylenen ninni.

bengî بنگى (f.s.) : benk tiryâkisi, esrarkeş.

benî بنى (a.i.c.) : oğullar.

benî Âdem : Ademoğulları, insanlar.

benî beşer : insanlar.

benî Hâşim : Hâşim oğulları.

benî İsrâil : İsrâil oğulları, Yahudiler.

benî Ümeyye : Emevîler. [benî kelimesi, benîn'in muzaf halinde **n** si düşmek sûretiyle meydana gelir].

benîk بنيك (f.i.) : çok zaman çorap yapılan âdî ipek.

benîka بنيقه (a.i.c. : benâyık) : **1.** atın göğsünden yukarı, boğazı üstünde çıkan tüyden iki dâirenin biri. **2.** esvabın koltuk altındaki parçası.

benîn بنين (a.i. ibn'in c.) : **1.** oğullar. **2. s.** akıllı, temkinli [kimse].

Beniyye بنيه (a.i.) : "Kâ'be-i muazzama".

benka بنقه (f.i.) : **bot.** burçak nevinden, mercimeğe benzer bir mahsûl.

bennâ' بناء (a.i. binâ'dan) : yapı yapan, mîmâr, kalfa, dülger.

bennâk بناك (a.i.) : **tar.** raiyyet yazılı olanların timar sâhibine verdikleri resimlerden birinin adı. [bu resim, kazanç vergisi kabîlinden bir vergi idi].

benne بنه (a.i.c. : binân) : güzel koku.

benş بنش (a.i.) : tembellik, ihmal.

benû, benûh بنوه ، بنو (f.i.) : yığın, küme. (bkz : benve).

benûn, benû بنو ، بنون (a.i. ibn'in c.) : oğullar.

ben-vân بنوان (f.b.i.) : tarla, harman, ekin bekçisi.

benve بنوه (f.i.). (bkz : benû, benûh).

bepga بپغا ("ga" uzun okunur. f.i.) : dudu, papağan. (bkz : bebga).

ber بر (f.e.) : üzere.

ber-vech-i âtî, ber-vech-i zîr : aşağıdaki gibi, aşağıda olduğu gibi.

ber-vech-i şer'î : **huk.** şer'î usul veçhile.

-ber بر- (f.s.) : alan, getiren götüren. **Dil-ber** : gönül alan. **Peyâm-ber** (peygamber) : haber getiren.

ber بر (f.i.) : **1.** göğüs, sîne. **Semen-ber** : ak göğüslü. **2.** meyva, yemiş. **3.** meme. **4.** kucak. **5.** yaprak. [berg'in hafifletilmişi]. **6.** genç kadın. **7.** evin kapısı. **8.** en, genişlik.

ber' برء (a.i.) : **1.** hasta iyiliğe dönme. (bkz : bür', bürû'). **2.** yaratma.

berâat براعت (a.i.) : fazîlet, meziyet, olgunluk, iyilik, güzellik.

berâat-i istihlâl : **ed.** bir kitabın, bir şiirin veyâ bir makalenin başında, içindekiler hakkında toplu bir fikir verecek sûrette güzel sözler kullanma.

berâber برابر (f.b.s.) : birlikte bulunan, bir arada, müsâvî, bir hizâda, farksız.

berâberî برابرى (f.i.) : berâberlik, farksızlık, müsâvîlik.

berâbir, berâbire برابره ، برابر (a.i.) : Berberistan adamları.

berâcim براجم (a.i. bürcüme'nin c.) : mafsallar, boğumlar.

berâet برائت (a.i.) : bir dâvâ sonucunda temiz ve ilişiksiz çıkma, aklık, arılık, aklanma.

berâet-i zimmet : zimmetinde bir şey olmayış, aklık.

berâgîs براغيث (a.i. bürgus'un c.) : pireler.

berâh براح (a.i.) : açık, işlenmemiş ve ağaçsız bölge.

berâhîde براهيده (f.s.) : yola çıkarılmış, gönderilmiş, yollanılmış.

berâhîhte, berâhencîde براهيخته ، براهنجيده (f.s.) : çekilmiş, çıkarılmış. [çok zaman silâh hakkında].

berâhime براهمه (a.i. berehmen'in c.) : Hint ve Mecûsîlerin rûhânî reisleri, başkanları.

berâhîn براهين (a.i. bürhân'ın c.) : deliller, tanıklar.

berâhîn-i aleniyye : meydanda olan deliller.

berâhîn-i katıa : kat'î, kesin deliller, *tanıklar.

berâhîn-i kaviyye : sağlam deliller.

ber-akis برعكس (f.a.b.e.) : tersine, aksine.

Berâmike برامكه (a.h.i. Bermekî'nin c.). (bkz : Bermek).

berânis برانس (a.i. bürnüs'ün c.). (bkz : bürnüs).

berârende برارنده (f.s.) : üste getiren, üzerine getiren; inşa eden; yaratan.

berârî برارى (a.i. berriyye'nin c.) : çöller, sahrâlar.

beras برص (a.i.) : abraşlık, leke hastalığı.

berâsin براثن (a.i. bürsün'ün c.) : yırtıcı hayvan pençeleri.

berât برات (a.i.c. : berevât) : [eskiden] rütbe, nişan ve imtiyaz verildiğini bildiren ferman.

berât-ı cibâyet : vergi, resim ve icâre gibi hazîneye yâhut vakfa âit paraları toplamak yetkisini veren vesîka.

berât gecesi : Peygamberimize, peygamberliğin bildirildiği Şaban ayının onbeşinci gecesi.

berât-ı hümâyûn : pâdişahlara mahsus ferman.

berât-ı terhânî : gördüğü büyük bir hizmet karşılığı olarak vergiden muaf tutulması

hakkında pâdişah tarafından verilen ferman.

berâtî براتی (f.i.) : fukarâya verilen eski elbise.

berâtîl براطیل (a.s. bırtîl'in c.) : rüşvetler; hediyeler.

ber-âver برآور (f.s.) : yemiş ağacı.

ber-âverde بر آورده (f.s.) : **1.** yukarı kaldırılmış ve yükseğe götürülmüş şey. **2.** iltimas ve himâye ile ileri sürülmüş kimse. **3.** ayrılmış, seçilmiş şey.

berây برای (f.e.) : için, maksadıyla.

berây-ı cinsiyyet : cinsiyet için, hemcins olması dolayısıyla.

berây-i hâtır : hatır için.

berây-i isticvâb : sorgu maksadıyla.

berây-i istikbâl : karşılamak için.

berây-i ma'lûmat : bilgi vermek için.

berây-i maslahat : iş için.

berây-i nezâket : nezâket, kibarlık îcâbı.

berây-i tasdîk : tasdik etmek, doğrulamak için.

berây-i tebdîl-i hevâ : hava değişimi için.

berây-i tedâvî : tedâvî için.

berây-i tenezzüh : gezinti için.

berâyâ برایا (a.i. beriyye'nin c.) : **1.** halk, insanlar, mahlûkat, yaratıklar. **2.** halkın, haraç ve vergi vermeyen Müslüman ve kılıç ehli kısmı. [bunun dışındakilere **reâyâ** denirdi]. **Reâyâ ve berâyâ** : bütün halk.

ber-bâd برباد (f.b.s.) : **1.** perîşan, harap, viran. **2.** pis, fenâ, kirli.

berbah بربخ (a.i.) : **anat.** erbezi üstü, **fr. épididyme.**

berbâr, berbâre بربار ، برباره (f.i.) : **1.** çardak, sundurma. **2.** tahtaboş. **3.** kameriye. **4.** evin damında bulunan oda. (bkz : cihân-nümâ).

berbatt بربط (a.f.s.) : **1.** kaz göğüslü. **2. i.** lâvuta (lavta) denilen bir çalgı, lir, **fr. lyre.**

ber-bend بربند (f.b.i.) : çocuğu annesinin sırtına bağlamaya yarayan göğüs kuşağı.

berber بربر (f.i.) : **1.** tıraş eden, saç kesen kimse. **2.** Afrika'nın kuzeyinde bulunan bir kavim.

berber-hâne بربرخانه (f.b.i.) : berber dükkânı.

berberî بربری (a.s.) : Berber kavmine mensup olan, Afrika'nın bütün kuzeyinde -Mısır hâriç- oturan halktan olan.

Berberistân بربرستان (h.i.): Berberler ülkesi.

ber-bülend بربلند (f.b.s.) : gayet yüksek yer veyâ rütbe.

ber-câ برجا (f.s.) : yerinde, tam, doğru ve münâsip. (bkz : çespân). **Nâ-ber-câ** : yerinde değil, münâsebetsiz, uygunsuz. **Pâ-ber-câ** : sâbit, sebât edici.

berced برجد (a.i.) : **1.** kalın kilim. **2.** Türk halısı.

ber-ceste برجسته (f.b.s.) : **1.** sağlam ve lâtif. **2.** seçme. **3. ed.** zahmetsizce hatıra geliveren, fakat yüksek bir mânâ taşıyan mısrâ.

Bercîs برجیس (a.i.) : **1.** "Müşteri" denilen yıldız. **2.** sütü çok olan deve. (bkz : bircîs).

ber-çîde برچیده (f.b.s.) : toplanmış, devşirilmiş.

ber-çîde-dâmen برچیده دامن (f.b.s.) : eteği toplu, dünyâdan elini eteğini çekmiş, münzevî.

ber-çîn برچین (f.s.) : toplayıcı.

berd برد (a.i.) : soğuk.

berd-i acûz : kocakarı soğuğu. (bkz : berdü'l-acûz).

berdâht بردخت (f.b.i.) : **1.** düzeltme, düzleme. **2.** parlatma, cilâlama. **3.** pürüzünü giderme. (bkz : perdaht).

ber-dâr بر دار (f.s.) : **1.** salbedilmiş, asılmış [insan]. (bkz : maslûb). **2.** yemişli.

ber-dâşte بر داشته (f.s.) : yükseğe kaldırılmış.

berde برده (f.i.) : esir, köle, karavaş, tutsak. (bkz : bende).

berde برده (a.i.) : **hek.** mîde dolgunluğu . **Dâü'l-berdet** : mîde dolgunluğu hastalığı.

berdegî بردگی (f.i.) : kölelik, esâret, esirlik.

berdeng بردنگ (f.s.) : çöl ortasında bulunan küçük dağ ve tepe.

ber-devâm بر دوام (f.a.b.s.) : devâm üzere, dâim, devamlı. (bkz : dâimî).

berdiyy بردی (a.i.) : **1.** vaktiyle Kahire'de dış kabuğundan hasır, içindeki özünden kâğıt yapılan bir bitki, hasır otu. **2.** Suriye'de iki nehir, bir köy, Hicaz'da bir dağ adı.

ber-dûş بر دوش (f.b.zf.) : omuz üzerinde, omuzda. **Hâne ber-dûş** (evi omuzunda) : serseri.

berdü'l-acûz برد العجوز (a.b.i.) : kocakarı soğuğu, [rûmî şubatın 26 sından îtibâren 7 gün şiddetle devâm eden bir soğuk].

bere بره (f.i.) : kuzu. (bkz : hamel).

bere-i felek : Güneş'in 21 Mart'ta dâhil olduğu burç, hamel burcu, on iki burçtan biri.

bered برد (a.i.) : en çok fırtınalı havada yağan dolu.

ber-efşân بر افشان (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin büyük usûllerindendir. 32 zamanlı ve 14 darplıdır. Gene 32 zamanlı olarak mevcut olan 22 darplı muhammes ve 26 darplı hafîf'den daha az kullanılmıştır. Bu usûl, peşrev, kâr, ilâhi gibi eserlerde kulanılmıştır. İki yürük semâî ile türlü şekillerde dizilmiş 5 adet sofyan'dan mürekkeptir. Tabiî mertebesi 32/4 dür. 32/2 mertebesine : **ağır berefşan** ve 32/8 mertebesine de **yürük berefşan** denilir.

berehmen برهمن (a.i.c. : berâhime) : **1.** Hint ve Mecûsîlerin rûhânî başkanı. **2.** Brahma dîninde olan.

berehmen, berhemen برهمن ، برهمن (f. s.) : puta tapan, puta tapanların papazlarıyla ateşe tapanların bilgin ve soysop olanları.

berehne برهنه (f.s.) : çıplak. (bkz : bürehne, uryân).

berehne-gî برهنگی (f.i.) : çıplaklık. (bkz : bürehnegî).

berehrehe برهرهه (a.s.) : çok yakışıklı ve güzel [kadın].

berekât برکات (a.i. bereket'in c.) : **1.** bolluklar. **2.** meymenetler, saâdetler, mutluluklar; hayırlar.

berekât-ı kelâmullah : Tanrı kelâmının verdiği feyizler, bereketler, bolluklar.

bereket برکت (a.i.c. : berekât) : **1.** bolluk. **2.** meymenet, saâdet, mutluluk; Tanrı vergisi.

berem برم (f.i.) : **1.** üzüm çubuklarının altına konulan çatal ağaç, herek. **2.** asma ve kabak çardağı.

berencen, berencîn برنجن ، برنجین (f.i.) : kadın bileziği. (bkz : ebrencen, sivar).

berend برند (f.i.) : **1.** keskin hançer, kılıç, pala gibi âletler. **2.** nakışsız ipek kumaş. **3.** kılıcın suyu.

ber-endâhte برانداخته (f.s.) : **1.** yükseğe kaldırılmış. **2.** üste, yükseğe çıkarılmış.

ber-endâz برانداز (f.s.) : **1.** yukarıya kaldırıp atan, bir yana atan. **2.** yok eden.

ber-endâze : (bkz : ber-endâz).

berere برره (a.s. berr'in c.) : hayır sâhibi olan doğru kimseler, iyilik severler.

berevât بروات (a.i. berât'ın c.) : [eskiden] rütbe, nişan ve imtiyaz verildiğini bildiren fermanlar.

berevât-ı şerîfe : pâdişahlar tarafından verilen beratlar.

berf برف (f.i.) : kar. (bkz : selc).

berf-âb برفآب (f.b.i.) : karsuyu, karlı soğuk su.

berf-âlûd برف آلود (f.b.s.) : kara batmış, kar içinde.

berf-dân برفدان (f.b.i.) : buzhâne, karlık.

berf-dâr برفدار (f.s.) : karlı.

berfend برفند (f.i.) : **1.** asker. **2. s.** güzel söz. **3. s.** derin yer.

berfîn برفین (f.b.s.) : kardan, kar ile ilgili.

berf-nâk برفناك (f.b.s.) : kış yaz karlı olan, karı eksik olmayan.

berf-pâre برفپاره (f.b.s.) : kar parçası.

berfûz, berfûs برفوز ، برفوس (f.i.) : ağzın dış kenarı, dudakların çevresi.

berg برغ (f.i.) : bent, set. (bkz : berig).

berg برگ (f.i.) : yaprak.

berg-i bîd : **bot.** 1) söğüt yaprağı; 2) söğüt yaprağı biçimindeki süngü ucu. (bkz : bergbîd).

berg-i çeşm : göz kapağı.

berg-i diraht : ağaç yaprağı.

berg-i gül : gül yaprağı.

berg-i hâllkârî : **g. s.** altın yaldızla işlenmiş hâlkâr yaprak motifi.

berg-i hazân : sonbahar yaprağı.

berg-i ıtrî : **g. s.** çini veyâ tezhipte kullanılan, kenarları tırtıllı büyük yaprak motifi.

berg-i sebz : 1) yeşil yaprak; 2) hediye.

berg-i ter : **bot.** yeşil yaprak.

berg ü nevâ : geçinecek şey.

berg ü sâz, berg ü bâr : malzeme, gereç, mal, yük. [kelime Farsçada "azık, yiyinti; hazırlık; azm; niyet; tâkat, kuvvet, âhenk, nağme; dervişlerin bellerine bağladıkları pösteki; Tahran'da hamurdan yapılan erişte yemeği" mânâlarına da gelir].

berg ü şâh : **bot.** dal budak.

bergâb برغاب (f.i.) : su bendi, su biriktirilen yer.

bergamân برغمان (f.i.) : büyük yılan, ejder.

ber-gâşte برگاشته (f.s.) : yüz çevirmiş.

berg-bîd برگ بید (f.b.i.). (bkz : berg-i bîd).

ber-gerde برگرده (f.s.) : ezberlenmiş, hatırda tutulmuş.

ber-geşte برگشته (f.s.) : tersine dönmüş, ters olmuş, yüz çevirmiş.

ber-geşte-ahter برگشته اختر (f.b.s.) : yıldızı tersine dönmüş.

ber-geşte-baht برگشته بخت (f.b.s.) : fenâ tâlih, tâlihi ters.

ber-geşte-hâl برگشته حال (f.a.b.s.) : geçimi güçleşmiş, işi bozulmuş, düşkün.

ber-geşte-rûz برگشته روز (f.b.s.) : günü dönmüş, tâlihsiz.

berg-rîz برگ ریز (f.b.s.) : yaprak döken, sonbahar, güz.

berg-rîzân برگ ریزان (f.b.s.) : yaprak döken, yaprak dökümü, sonbahar.

bergüstvân برگستوان (f.i.) : at eyerinin altına örtülen sırmalı veyâ şeritli örtü, haşa. (bkz : gaşiye[3], nemed-zîn).

ber-güzâr برگزار (f.b.s.) : hediye, hâtıra, *andaç.

ber-güzîde برگزیده (f.b.s.) : seçme, seçkin.

berh برخ (f.i.) : **1.** parça, az şey, hisse, nasîp. **2.** su birikintisi. **3.** şimşek. **4.** yaş odunun yanarken çıkardığı yaşlık. **5.** balık. (bkz : semek).

ber-hâbe برخوابه (f.b.i.) : **1.** minder; döşek, yatak. **2.** bir döşekte berâber yatılan kimse.

ber-hâne برخانه (f.b.i.) : eski veyâ harap bulunan büyük ev.

ber-hâste, ber-hâst برخاسته ، برخاست (f. b.s.) : kalkmış, ayaklanmış.

ber-hayât برحیات (f.a.b.s.) : sağ, diri.

berhe برهه (a.i.) : müddet, zaman.

berhe mine'z-zemân : bir müddet için.

ber-hem برهم (f.s.) : karışık, dağınık, ters.

ber-hem-hurde برهم خرده (f.b.s.) : "çarpışarak" birbirine girmiş.

ber-hem-zede برهم زده (f.b.s.) : karmakarışık, altı üstüne getirilmiş.

ber-hem-zen برهم زن (f.b.s.) : karmakarışık eden, altını üstüne getiren.

ber-hevâ برهوا (f.a.b.i.) : havaya gitmiş, kaybolmuş, uçurulmuş.

berhîhte برهیخته (f.s.) : silâh çekilmiş, hamle edilmiş.

ber-hîz برخیز (f.b.s.) : kalkan, sıçrayan, atılan.

berhûd برهود (f.s.) : saçmasapan söz.

berhûh برهوه (f.i.) : sabun.

berhûn برهون (f.i.) : **1.** çember, kemer; dâire, ortası boş nesne. **2.** varoş, hisar, duvar ve bostan kenarlarına ve tarla aralarına diken ve çalıçırpı ile yapılan çit. (bkz : bürhûn). **3.** küçük ev, oda. (bkz : berhüyûn).

ber-hûr برخور (f.i.) : hisse, nasip, pay.

ber-hurdâr برخوردار (f.b.s.) : berhudâr olan, mes'ut olan, onan.

ber-hûr-dârî برخورداری (f.b.s.) : berhudâr olma, sevinme, onma.

berhûz برخوز (f.i.) : dağarcık, torba.

berhüyûn برهیون (f.i.). (bkz : berhûn).

berî بری (a.s. berâet'den) : sâlim, kurtulmuş; temiz.

berîa بریعه (a.s.) : güzelliği ve olgunluğu ile akrânından üstün olan sevgili, kadın.

berîcen بریجن (f.i.) : içinde ekmek pişirilen ocak, fırın. (bkz : berîzen).

berîd برید (a.i.c. : berîdân) : postacı, haberci, tatar, ulak.

berîd-i cânân : sevgilinin habercisi.

Berîd-i felek : Satürn gezegeni (Zuhal).

berîdan بریدان (f.i. berîd'in c.) : postacılar, haberciler, ulaklar.

berîd-tayr برید طیر (a.b.i.) : haber kuşu.

berig برغ (f.i.) : bent, set. (bkz : berg).

berîk بریق (a.i.) : ışık, parıltı. (bkz : pertev, ziyâ).

berîke بریکه (a.i.) : un helvası. (bkz : bürûk, habîs, habîsa).

berîn برین (f.s.) : **1.** pek yüksek, en yüce. **Bâd-i berîn** : tan zamânı esen yel. **2.** yarık, yırtık, delik.

berîü'z-zimme بریٔ الذمه (a.b.s.) : zimmeti temiz olan, aklanmış.

beriyye بریه (a.i.c. : berâyâ) : **1.** halk, insanlar, yaratık. **Hayrü'l-beriyye** : Hz. Muhammed. **2.** çöl, kır, sahrâ.

berîzen بریزن (f.i.). (bkz : berîcen).

berj برژ (f.i.) : şiddetli kasırga, girdap, su çevrintisi. (bkz : bevj).

berk برق (a.i.c. : bürûk) : şimşek. (bkz : beve). **Ra'd ü berk** : gök gürültüsü ile şimşek.

berk-ı hâtıf : göz kamaştıran şimşek.

berk-ı şerer-hîz : kıvılcım yağdıran şimşek.

berk-ı Yemânî : Yemen kılıcı.

berkan برقان (a.i.) : şakıma, parıldama.

berkan برقان (f.i.) : kıvırcık tüylü kuzu postu, kürkü.

ber-karâr برقرار (f.a.b.s.) : kararlı, yerli, dâimî, devamlı.

berk-âsâ برق آسا (f.b.s.) : şimşek gibi yakıcı.

berk-âşiyân برق آشیان (a.f.b.s.) : yuvası şimşek olan.

berk-efşân برق افشان (f.b.s.) : şimşek saçan.

ber-kemâl برکمال (f.a.b.s.) : mükemmel.

berkend برکند (f.s.) : genç irisi.

berk-endâz برق انداز (a.f.b.s.) : parlayıcı, parıldayıcı.

ber-kende بر کنده (f.s.) : koparılmış, sökülmüş, kökünden çıkarılmış. (bkz : kal'). [kelime Farsça "berkenden" mastarından geliyor].

ber-keşîde برکشیده (f.b.s.) : **1.** çekilmiş, sıyrılmış. **2.** tartılmış.

ber-keşîde بر کشیده (f.b.s.) : **1.** çekilmiş, kınından çıkarılmış; **mec.** çekilip meydana getirilmiş, ilerletilmiş.

berkıyye برقیه (a.s.) : **1.** ["berkî'nin müen"]. **Sür'at-berkıyye** : şimşek gibi, çarçabuk. **2. i.** elektrik. **Seyyâle-i berkıyye, Ahbâr-ı berkıyye** : telgraf haberleri.

berkî برقی (a.s.) : şimşek gibi, parlak.

berku' برقوع (a.i.) : peçe, yüz örtüsü. (bkz : bürka', bürku').

berkuk برقوق (a.i.) : şeftâli; kayısı; zerdâli.

berm برم (f.i.) : ezberleme, hatırda tutma.

bermâh, bermâhe برماه ، برماهه (f.i.) : burgu. (bkz : matkab, miskab).

bermâl برمال (f.i.) : dağ tepesi, doruk. (bkz : şâhika, zirve).

Bermek برمك (a.h.i.) : Harûn-ür-Reşîd zamânında vezirlik eden bir âilenin Hâlit, Yahyâ, Fâzıl, Câfer adında dört oğlunun soyadı. [bağış, cömertlik örneği tutularak : **bermekî-meşrep, bermekî-haslet** gibi sıfatlar yapılmıştır].

ber-minvâl-i sâbık بر منوال سابق (a.b.zf.) : eskisi gibi. (bkz : kemâ-kân).

ber-mûcib بر موجب (f.a.zf.) : mûcibince, gereğince, uyarına göre.

bermûde برموده (f.i.) : şey, nesne.

bermûde-i fermûde : buyurulan, emredilen şey.

ber-murâd بر مراد (f.a.b.s.) : arzusuna kavuşan, dileğine eren.

ber-mû'tâd بر معتاد (f.a.zf.) : alışıldığı, âdet olduğu, her zaman olduğu üzere.

bernâ برنا (f.s.) : genç, delikanlı, yiğit. **Pîr ü bernâ** : ihtiyâr ve genç. (bkz : bürnâ, bürnâh, bürnâk).

bernâî برنائی (f.i.) : gençlik, delikanlılık, tecrübesizlik, toyluk.

ber-nâme برنامه (f.b.i.) : **1.** mektup başlığı. (bkz : ünvân). **2.** fihrist. **3.** zarfın üzerine yazılan adres.

bernîk برنیق (a.i.) : **zool.** su aygırı.

berniş برنیش (f.i.) : **1.** karın ağrısı, sancı. **2.** mafsal ağrısı, romatizma sancısı.

berniye برنیه (a.i.c. : berânî) : **1.** büyük küp. **2.** küçük horoz.

bernûn برنون (f.i.) : çok ince ipek kumaş; ince tül.

ber-pâ برپا (f.s.) : ayakta, ayak üzerinde, yıkılmamış.

berr بر (a.i.) : kara toprak. **Bahr ü berr** : deniz ve kara.

berr-i atîk (eski karalar, topraklar) : Asya; Avrupa; Afrika.

berr-i cedîd (yeni karalar, topraklar) : Amerika; Avustralya.

berr بر (a.i.c. : ebrâr) : doğru sözlü, hayır işleyen kimse.

berrâde برّاده (a.i.) : su soğutmaya mahsus kap, karlık, *soğutmaç. (bkz : müberrid).

berrâe برّائه (a.i.) : **1.** kalemtraş. **2.** törpü. **3.** bıçkı.

berrak براق (a.s.) : nurlu, pek parlak, duru, açık.

berrâka براقه (a.i.) : **1.** nurlu, parlak, güzel kadın. **2.** güzelliği birden çarpan kadın.

berrânî برانی (a.s. berr'den) : **1.** sahrâ ve kıra âit, yabâni. **2.** hâricî. **3.** şer'î hükümlere riâyet etmeyen.

berren برّاً (a.z.f.) : kara yoluyla.

berreyn برين (a.i.c.) : (iki kara) : Asya ve Avrupa kıtaları.

berrî برى (a.s.) : karaya [toprak] âit, kara ile ilgili; yabani.

berriyye بريه (a.i.c. : berârî) : çöl, ova. (bkz : beyâbân).

berriyyetü'ş-Şâm : Şam çölü.

ber-rüste بررسته (f.i.) : **1.** kavun, karpuz, çayır, çimen gibi dal budak salıp yükselmeyen nebat, bitki. **2. s. mec.** rezil, edepsiz, alçak adam.

bers برث (a.i.) : çukur, yumuşak yer.

ber-sâbık برسابق (f.a.b.s.) : eskisi gibi.

bersâm برسام (f.i.) : zâtülcenp, satlıcan; **fr. pleurésie.**

bersiyâh برسياه (f.s.) : esmer.

berş برش (a.f.) : **1.** afyon şurubu, keten yaprağı ile yapılan bir çeşit müsekkir mâcun. **2.** arzu, gönül isteği.

berş-i rahîkî : Rahîkî adlı birinin yaptığı bir çeşit mâcun.

berşân برشان (f.i.) : **1.** ümmet. **2.** bir peygamberin din ve kitabını kabul ve tasdîk eden halk.

ber-tâft بر تافت (f.i.) : dönüş, büküş; döndü.

ber-taraf بر طرف (f.a.b.s.) : **1.** bir yana atılan. **2. zf.** şöyle dursun, lâzım değil, ne ise ne. **Zenginliği bertaraf insan adamdı.**

ber-teng برتنگ (f.b.i.) : **1.** at koşumunun sırt kayışı. **2.** cübbe veyâ ferâce kuşağı. **3.** küçük çocuğu anasının sırtına bağlamaya yarayan göğüs kuşağı.

berter, berterîn برتر ، برترين (f.b.s.) : daha, pek, çok en yüksek, a'lâ, üstün, meziyetli, değerli.

berûmend برومند (f.s.) : **1.** tâze. **2.** verimli, faydalı. **3.** hisseli, nasipli, isteğine ulaşan.

berûmendî برومندى (f.i.) : faydalı, menfaatli olma.

berûz بروز (f.i.) : kavga, savaş. **Rûz-i berûz** : savaş günü.

bervak برواق (a.i.) : sarızambak [çiçek].

bervâr, bervâre بروار ، بروارە (f.i.) : **1.** havadar mesken, köşk. **2.** sayfiye. **3.** evin küçük kapısı, arka kapısı.

bervâze بروازه (f.i.) : gezinti için tertiplenen yemek.

ber-vech بر وجه (f.a.zf.) : olduğu gibi, olarak.

ber-vech-i âtî : aşağıda olduğu gibi.

ber-vech-i bâlâ : yukarıda olduğu gibi.

ber-vech-i iştirâk : ortaklıkla.

ber-vech-i meşrûh : anlatıldığı üzere.

ber-vech-i peşîn : peşin olarak, önceden.

ber-vech-i tafsîl : tafsilâtlı, teferruatlı olarak.

ber-vech-i tahkîk : tahkik edilerek, incelenerek.

ber-vech-i yesîr : kolaylıkla.

ber-vech-i zîr. (bkz : ber-vech-i âtî).

berz برز (f.i.) : ziraat, ekim.

berzah برزخ (a.i.) : **1.** ince, uzun kara parçası, dar dil [denizde]. **2. s.** can sıkıcı yer, veyâ şey. **3. s.** zor, güç. **4.** ölülerin ruhlarının kıyâmete kadar bulunacakları yer.

berzah-ı belâ : içinden çıkılmaz belâ.

berze برزه (f.i.) : **1.** ipekli kumaş. **2. s.** yakışıklı, nâzik. **3.** lâtiflik, zariflik. **4.** dal, budak. **5.** ekin, ziraat.

berzec برزج (a.i.) : kadife gibi kumaşlarda beliren pürüz.

berzede برزده (f.s.) : toplanılmış, biriktirilmiş, bir araya getirilmiş.

berze-gâv برزگاو (f.b.i.) : çift öküzü, tarla sürecek öküz.

berzen برزن (f.i.) : **1.** sokak; köşebaşı; cadde, mahalle. **2.** sahrâ.

Berzenciyye برزنجيه (f.i.) : Kibreviyye tarîkatının şûbelerinden birinin adı.

berz-gâr, berz-ger برزگار ، برزگر (f.b.i.) : ekinci. (bkz : fâlih).

berz-gerî برزگرى (f.i.) : çiftçilik, ekincilik. (bkz : filâhat, harâset, zirâat).

berzî-ger برزيگر (s.i.) : (bkz : berz-gâr, berz-ger.)

berzûg برزوغ (a.i.) : etine dolgun delikanlı. (bkz : burzag²).

bes بس (f.e.) : yeter, yetişir, tamam, kâfî. **2.** çok.

be's بأس (a.i.) : **1.** zarar, ziyan. **2.** zahmet, zorluk. **3.** azap, şiddet, korku. **4.** fenâlık. [Arapçada : "sıkıntı ve fukaralıktan fenâ durumda olmak veyâ savaşta şiddetli harekette bulunmak" mânâlarına gelir].

besâ بسا (f.e.) : nice nice, pek çok, hayli.

besâit بسائط (a.s. basît'in c.) : basit olanlar, sâde şeyler.

besâk بساك (f.i.) : sazdan, ağaç dallarından veyâ türlü türlü çiçeklerden yapılarak bayram ve nevruz günlerinde giyilen başlık, zafer tacı.

besâlet بسالت (a.i.) : dilâverlik, bahâdırlık, kahramanlık, yiğitlik, cesurluk, yararlık. (bkz : şecâat).

besâmet بسامت (a.i.) : güleryüzlülük, besîmlik.

besâre بساره (f.i.) : divanhâne, sofa, salon.

besâre-nişîn بساره نشين (f.b.s.) : sofada oturan; hizmetçi, uşak.

besâret بصارت (a.i.) : göz açıklığı, derin görüş.

besât بساط (a.i.) : **1.** düz yer. **2.** kazan, tencere gibi yayvan kap. [kelime **bisât** şeklinde de kullanılabilir].

besâtet بساطت (a.i.) : **1.** dilde düzgünlük, serbest söyleyiş. **2.** basitlik, düzlük.

besâtet-i arz : yer düzlüğü.

besâtîn بساتين (a.i. büstân'ın c.) : bostanlar, sebze bahçeleri. [cemi' olarak **besâtûn** şekli de vardır].

besâvend بساوند (f.i.) : **1. ed.** şiir kafiyesi. (bkz : pesâvend). **2.** aralarında kesin bir bağ bulunan iki şey.

besbâs بسباس (f.s.) : herze, saçmasapan [söz].

besbese بسبسه (a.i.) : çok çabuk yürüme.

besek, besdek بسدك ، بسك (f.i.) : **1.** harman yerinde toplanılan buğday ve arpa demeti. **2.** esneme.

besend, besende بسنده ، بسند (f.e.) : kâfi, tamam, yetişir, yeter.

be-ser بسر (f.s.) : baş üstünde.

be-ser ü çeşm (baş ve göz üstüne) : bâşüstüne.

bes-gûy بسگوی (f.s.) : geveze, çenesi düşük, çalçene.

besî بسی (f.i.) : **1.** çokluk, ziyâdelik, fazlalık. **2. s.** birçok.

besîc بسيج (f.i.) : **1.** hazırlık, yol hazırlığı, sefer hazırlığı. **2.** yol azığı.

besîm بسيم (a.s. besm'den) : güleryüzlü, güleç [adam]. (bkz : bâsim, bessâm).

besîr بثير (a.s.) : çok, birçok.

besîse بسيسه (a.i.) : **1.** bir çeşit yemek. **2.** un ile yağdan yapılan bir çeşit bulamaç. **3.** nifak, iftirâ, ağız karası.

beskele بسكله (f.i.) : kapı mandalı, kapı sürgüsü.

besmân بسمان (f.i.) : bir anlaşmadan sonra rehin olarak bırakılan şey, kaparo.

besme بسمه (a.i.) : rastık. (bkz : vesme).

besmele بسمله (a.i.) : **1.** "Bismillâh-ir-Rahmân-ir-Rahîm" cümlesinin adı. **2.** başlangıç.

besmele-hân بسمله خوان (a.f.b.s.) : besmele çeken. (bkz : besmele-keş).

besmele-keş بسمله كش (a.f.b.s.) : besmele çeken, "Bismillâh-ir-Rahmân-ir-Rahîm" diyen. (bkz : besmele-hân).

besr, besere بثره ، بثر (a.i.c. : besûr) : vücutta çıkan sivilce, ufak çıban.

besere-i habîse : karakabarcık denilen ve çıktığı yeri kangren eden öldürücü bir hastalık.

bess بث (a.i.) : **1.** dağıtma, yayma, saçma. **2.** meydana çıkarma.

bess-i şekvâ : şikâyeti meydana çıkarma.

bessâm بسام (a.s.) : güler yüzlü, çok gülen adam. (bkz : bâsim, besîm).

Bessâse بساسه (a.i.) : Mekke-i Mükereme.

best بست (f.i.) : düğüm. (bkz : ukde).

beste بسته (f.i.) : **1. müz.** şarkının makam ve âhengi. **2. s.** kapalı, bağlı; bitiştirilmiş, bağlanmış. **Dil-beste** : dili bağlı. **3. s.** donmuş. **4.** Esterâbâd ve Gürgan'da yapılan basma nakışlı ipek kumaş.

beste-dehân بسته دهان (f.b.s.) : ağzı kapalı, dili bağlı, sükût eden, susan.

beste-dem بسته دم (f.b.s.) : nefesi tutulmuş.

bestegî بستگی (f.b.i.) : **1.** bağlılık. **Dil-bestegî** : gönül bağlılığı, açıklığı. (bkz : merbûtiyyet). **2.** kapalı olma, kapalılık.

beste-hân بسته خوان (f.b.i.) : beste okuyan, şarkıcı.

beste-hisâr : **müz.** adı Nasır Abdülbaki'nin Tedkik ve Tahkik'inde geçen makam.

beste-ısfahân : **müz.** Isfahan makamı gibi başladıktan sonra özatışla ırak perdesinde karar veren makam.

beste-kâr بسته كار (f.b.s.) : besteleyen, besteci, kompozitör, **fr. compositeur.**

beste-leb بسته لب (f.b.s.) : dudağı kapalı; tutuk.

beste-nigâr بسته نگار (f.b.i.) : **müz.** en eski mürekkep Türk makamlarındandır. Husûsî ve orijinal bir kıymet taşıyan bu makam rağbetle kullanılmıştır ve hâlen de kullanılmaktadır. Bilhassa kuvvetli hüzün, ıztırap ve dindarlık mevzûlarında kullanılabilir. Sabâ makamına Irak makamının pest dörtlüsünün (yâni Irak perdesindeki segâh dörtlüsünün) ilâvesinden meydana gelmiştir. Bu dörtlü ile Irak perdesinde durur. Güçlü, birinci derecede kuvvetli olarak kullanılan çârgâh do perdesidir ki, sabânın güçlüsüdür. Donanımına sabâ gibi si için koma ve re için bakıyye bemolü konulur. Lâhin içinde icâbeden yerlere sabânın tiz sekizlisi için lâ bakıyye bemolü ve Irak'ın pest dörtlüsü için de fa bakıyye diyezi ilâve olunur.

beste-nigâr-hisârek : **müz.** adı anonim ve manzum bir edvarda geçen makam.

beste-nigâr-ı atîk : **müz.** adı ilk önce Nasır Abdülbaki'nin Tedkik ve Tahkik'inde geçen makam.

beste-nigâr-ı kadîm : **müz.** adı ilk olarak Nasır Abdülbaki'nin Tedkik ve Tahkik'inde terkipler arasında geçen makam.

beste-pâ بسته پا (f.b.s.) : ayağı bağlı.

beste-rahim بسته رحم (f.a.b.s.) : kısır kadın. (bkz : betrâ').

besûr بثور (a.i. besr'in c.) : sivilceler, küçük çıbanlar.

besûs بسوس (a.i.) : **1.** okşadıkça süt veren deve. **2.** Araplarda çok meşhur ve meş'um bir kadın. [eş'emu min Besûs : Besûs'tan daha uğursuz].

beşâat بشاعت (a.i.) : **1.** yiyinti ve içintilerdeki acılık. **2.** kabahat.

beşâm بشام (a.i.) : Hicaz'da yetişen ve misvak yapılan hoş kokulu bir ağaç, balsama ağacı.

beşânika بشانقه (a.i.c.) : [boşnak kelimesinin cemi olarak kullanılmıştır] : boşnaklar.

beşâret بشارت (a.i.) : **1.** müjde, muştu. (bkz: bişâret). **2.** çirkin kıyâfet; yeni çıkan garip şey. [2 nci mânâsı ekseriyâ kadınlar arasında kullanılmaktadır].

beşâret-âver بشارت آور (a.f.b.s.) : müjdeci, muştucu, haberci.

beşâret-nâme بشارتنامه (a.f.b.i.) : Hurûfî bir şâir olan Refîî'nin hurûfîliğe dâir yazdığı 110 sahifelik bir eseri.

be-şartı ân ki بشرط عن که (f.a.zf.) : şu şartla ki.

beşâşet بشاشت (a.i.) : güler yüzlülük; güler yüz.

beşe بشه (f.i.) : **zool.** atmaca [kuş].

beşel بشل (f.i.) : **1.** iki şeyin birbirine sarılması; iki kimsenin birbiriyle tutuşması. **2.** "asıl, sarıl!" mânâsına beşelîden mastarından emir.

beşem بشم (f.s.) : **1.** kederli, yaslı, mahzun. **2.** güç hazmolan şey.

beşen بشن (f.i.) : **1.** cisim, beden. **2.** uzun boy. **3.** taraf, kenar, uç.

beşenc بشنج (f.i.) : yüz lâtifliği, güzelliği, parlaklığı ve gençliği.

beşer بشر (a.i.) : insan. **Ebü'l-beşer** : Hz. Âdem. **Nev'-i beşer** : insan cinsi. **Hayrü'l-beşer, Seyyidü'l-beşer**: Hz. Muhammed. **İlmü'l-beşer** : antropoloji, **fr. anthropologie.**

beşere بشره (a.i) : **1.** insan derisinin dış tabakası. **2. bot.** kütikül.

beşere-i muhât-ı rasafî : **anat.** yassı epitelyum, **fr.épithélium pavimenteux.**

beşere-i muhât-ı üstüvânî : **anat.** silindirsel epitelyum.

beşere-i muhâtiyye : **biy.** vücudun içindeki "gışâ-yı muhâtî" denilen derinin dış yüzü.

beşere-i muhâtiyye-i mi'de : **biy.** mide sümük zarı.

beşerî, beşeriyye بشری ، بشریه (a.s.) : beşere, insana mensup, insânî.

beşeriyyât بشریات (a.i.c.) : antropoloji, **fr. anthropologie.**

beşeriyyet بشریت (a.i.) : **1.** beşerlik, insanlık. **2.** başyazarı Dr. Nevzat olan ve Paris'te yayımlanmış aylık bir dergi.

beşg بشگ (f.i.) : **1.** naz, işve. **2.** dolu; kar; şebnem, çiy.

beşî' بشیع (a.s.) : acı, ekşi, tadı fenâ şey.

beşîr بشیر (a.s.) : **1.** müjde getiren, müjdeci. **2.** güleryüzlü, güleç [adam]. (bkz : beşûş).

beşm بشم (f.i.) : 1. kırağı. (bkz : şebnem). 2. dinsiz, mezhepsiz. 3. Rey ile Taberistan arasında havası çok soğuk bir yer.

beşme بشمه (f.i.) : 1. tabaklanmamış ham deri. 2. **hek.** "çeşmezen" denilen bir göz ilacı. 3. beş parmak da denilen, ayrı renkli beş çubuk motifi ile süslenmiş bir çeşit kumaş.

beştek, beştük بشتك ، بشتك (f.i.) : vazo; kap; zarf; kâse, çini saksı.

beşûş بشوش (a.s.) : güleryüzlü, şen. (bkz : beşîr²).

beşûş-âne بشوشانه (f.b.zf.) : güleryüzlülükle.

beşyûn بشيون (f.s.) : semiz, yağlı, besili.

beta' بتأ (a.i.) : oturma [bir yerde]. (bkz : ikamet).

be-tahsîs بتخصيص (a.b.zf.) : husûsiyle, hele.

betât بتات (a.i.) : kat'î, kesme. **Bey'-i betât** : kat'î satış.

beter بتر (f.s.) : daha fenâ, çok çirkin. (bkz : bed-ter).

betîl بتيل (a.i.) : 1. Hz. Meryem'in lâkabı. 2. ana ağaçtan ayrılıp başka kök salan fidan. 3. nehirlerdeki akıntı. 4. salkımları sarkık olan ağaç.

betîle بتيله (a.i.) : ayrılmış hurma fidanı.

betkîş بتكيش (f.i.) : ok mahfazası, okluk, atılacak oklar içine konulup omuza alınan mahfaza. (bkz : tîrdân).

betr بتر (a.i.) : 1. kesme. 2. kusurlu, eksik bırakma.

betrâ' بتراء (a.s.) : kısır kadın. (bkz : besterahim). [kelime **ebter** in müennesidir].

betre بتره (a.s.) : dişi eşek.

bett بت (a.i.) : tiftikten yapılmış şal, sof.

bettâr بتار (a.s.) : çok kesen, çok keskin. (bkz : bürrân). **Seyf-i bettâr** : çok keskin kılıç.

bettât بتات (a.i.) : şalcı, şal yapan ve satan.

betûk بتوك (f.i.) : yuvarlak tabla, bakkal tablası, sepeti.

betûk بتوك (a.s.) : çok keskin. (bkz : bettâr).

betûl بتول (a.s.) : 1. erkeklerden çekinen nâmuslu kadın. 2. **i.** Hz. Muhammed'in kızı Fâtımat-üz-Zehrâ ile Hz. Meryem'in lâkapları. (bkz : betîl). 3. **i.** ayrı kök salan fidan.

betûliyye بتوليه (a.i.) : 1. **bot.** kayıngiller. 2. gürgengiller, **fr.bétulinées.**

betyâb بتياب (f.i.) : dert, keder, mihnet.

betyâr, betyâre بتيار ، بتياره (f.i.) : 1. şeytan, ifrit, gulyabâni; dev. 2. düşman. 3. görülmesi istenilmeyen şey.

bev' بوع (a.i.) : 1. kulaç, kulaçlama. 2. atın seyrek basması. 3. sataşma. 4. s. kuytu, sıkışık [yer].

bevâ' بواء (a.i.) : benzer, berâber, berâber oluş.

bevâbet بوابت (a.i.) : kapıcılık, kapı bekçiliği. [Kamûs-i Muhît'e göre "bivâbet" şekli de kullanılır]. (bkz : bivâbet).

bevâbî بوابى (a.i.) : kapıcılık.

bevâdî بوادى (a.i. bâdiye'nin c.) : sahrâlar, çöller, kırlar.

bevâdir بوادر (a.i. bâdire'nin c.) : olagelen hâdiseler. (bkz : bâdire).

bevâh بواح (a.s.) : meydanda, âşikâr, belli. (bkz : hüveydâ).

bevâhe بواهه (a.i. bûhe'nin c.) : 1. dişi baykuşlar. 2. ahmak adamlar. 3. çakır doğanlar [kuş].

bevâhen بواحاً (a.zf.) : âşikâr, belli olarak.

bevâhid بواهد (a.i.c.): belâlar, âfetler, musîbetler [kelime, müfret gibi kullanılan cemidir].

bevâik بوائق (a.i. bâika'nın c.) : belâlar, musîbetler, felâketler [kelime müfret gibi kullanılan cemidir].

bevâis بواعث (a.s. bâis'in c.). (bkz : bâis).

bevâkî بواقى (a.s. bâkî ve bâkiye'nin c.) : kalanlar, dâim olanlar.

bevân بوان (a.i.c. : büven, ebvine). (bkz : bivân, bevvân).

bevânî بوانى (a.i.) : 1. kaburga kemikleri. 2. deve ayakları.

bevâr بوار (a.i.) : 1. yok olma, mahvolma, çürüme. **Darü'l-bevâr** : cehennem. 2. kocaya varmayarak kadının evde çürüyüp kalması.

bevârî بوارى (a.i. bâriyâ, bâriyye, bâriyy'in c.) : hasırlar, ince kamıştan örülen hasırlar.

bevârid بوارد (a.s. bârid'in c.) : 1. soğutulmuş şeyler, yemekler. 2. sakat şeyler. 3. [Ahterî'ye göre] kulaklar arasında ensede veyâ omuzlarla boyun arasında, gerdanın yanında olan etler.

bevârih بوارح (a.i. bârih'in c.) : samyeli denilen sıcaklar ve şiddetli rüzgârlar.

bevârik بوارق (a.s. bârika'nın c.) : **1.** şimşek, yıldırım parıltıları. **2.** parıltılar, göz kamaştırıcı şeyler.

bevârik-i süyûf : kılıçların parıltıları.

bevâs بواس (f.i.) : **1** sıkıntı, keder. **2.** yokluk.

bevâsîr بواسير (a.i. bâsûr'un c.) : bâsurlar, mayasıllar.

bevâşe بواشه (f.i.) : çiftçilerin harman savurdukları yaba.

bevâtıl بواطل (a.s. bâtıl'ın c.) : bâtıl, yaramaz şeyler.

bevâtın بواطن (a.i. bâtın'ın c.) : gizli, kapalı şeyler. [zıddı : "zevâhir" dir].

bevâtir بواتر (a.i. bâtire'nin c.) : keskin kılıçlar.

bevbât بوبات (a.i.) : sahrâ, kır, çöl. (bkz : bâdiye).

bevc بوج (a.i.) : **1.** yorulma. **2.** şimşek. (bkz : berk). **3.** haykırma.

bevc بوج (a.i.) : **1.** ziynet, süs, debdebe. **2.** büyüklük, gösteriş. (bkz : beviç).

bevd بود (a.i.) : kuyu. (bkz : bi'r, çâh, çeh).

bevg بوغ (a.i.) : galip gelme, üstünlük.

bevga' بوغاء (a.i.) : yumuşak toprak.

bevh بوح (a.i.) : **1.** zâhir, âşikâr, meydanda. (bkz : bevâh, hüveydâ). **2.** belâya uğrama, kederlenme.

bevh بوخ (a.i.) : **1.** ateşin sönmesi. **2.** hiddet ve kızgınlığın geçmesi.

bevh بوه (a.i.) : **1.** düşünme; haberli olma. **2.** lânet etme, sövme, bedduâ etme, ilenme. **3.** çiftleşme [kadın ve erkek].

beviş بوش (f.i.) : farzetme, tahmin, oranlama.

bevj بوژ (f.i.) : şiddetli kasırga, girdap, su çevrintisi. (bkz : berj).

bevk بوق (a.i.) : **1.** fenâlık, düşmanlık, keder ve belâ meydana getirme. **2.** musîbet, felâket. **3.** izinsiz ve habersiz olarak bir yere apansızın gelme. **4.** çalıp çırpma. **5. s.** yalan söz. **6. s.** boşboğaz [adam]. **7.** şiddetli yağmur.

bevk بوك (a.i.) : **1.** sıçrayıp binme. **2.** bir araya geliş. **3.** su kaynağını karıştırıp açma. **4.** karmakarışık olma.

bevkâ' بوكاء (a.i.) : kargaşalık.

bevl بول (a.i.c. : ebvâl) : **1.** idrar, sidik, çiş. **Habs-i bevl** : küçük aptesini tutma. **2.** işeme.

bevle بوله (a.s.) : **1.** çok işeyen adam. (bkz : bevvâl). **2.i.** kız çocuğu. **3.i. biy., kim.** üre.

bevlî, bevliyye بولى ، بوليه (a.s.) : sidikle ilgili.

bevn بون (a.i.) : mesâfe, iki şey arasındaki uzaklık, açıklık.

bevn-i baîd : uzak mesâfe, çok açıklık.

bevn بون (f.i.) : hisse, nasip, pay.

bevne بونه (a.i.) : küçük kız çocuğu.

bevr بور (a.i.) : **1.** yoklama, sınama. **2.** yokolma, mahvolma. **3.** mal, eşyâ, sermâye azalma, kıtlaşma. **4.** sürülmemiş yer.

bevs بوص (a.i.) : **1.** acele; ileri geçme, ileri gitme. **2.** bıktırıncaya kadar ısrâr etme. **3.** bir kimseden kaçıp gizlenme. **4.s.** bir şeyin rengi.

bevsâ' بوصاء (a.s.) : **1.** iri kıçlı kadın. **2.** Arap çocuklarının çok oynadıkları bir oyun.

bevs "etmek" بوث ايتمك (a.t.m.) : **1.** bahis ve teftîş "etmek". **2.** dağıtma "k".

bevş بوش (f.i.) : çalım, gösteriş, debdebe.

bevt بوط (a.i.) : zengin iken fakirleşme, düşme, düşkünlük.

bevvâ بوا (a.i.) : Hindistan cevizi.

bevvâb بواب (a.i.c. bevvâbîn, bevvâbân) : kapıcı, çocukları evlerine getirip götüren okul hademesi.

bevvâb-ı mi'de : mîde kapısı.

bevvâbân بوابان (a.i. bevvâb'ın c.) : kapıcılar.

bevvâbet بوابت (a.i.) : kapıcılık.

bevvâbîn بوابين (a.i. bevvâb'ın c.) : kapıcılar.

bevvâbîn-i medâris ü mekâtib: mektep (*okul) ve medreselerin kapıcıları.

bevvâl بوال (a.s. bevl'den) : çok, sık sık işeyen. (bkz : bevle).

bevvâl-i çeh-i zemzem : zemzem kuyusuna işeyen [yalnız şöhret kazanmak ve adı anılmak için uygunsuz bir iş yapan].

bevvân بوان (a.i.c. : büven, ebvine) : çadır direği. (bkz : bevân, bivân).

bevz بوض (a.i.) : **1.** devamlı oturuş. **2.** kaybolan çillerden sonra yüzün güzelleşmesi.

bevz, bevzek بوز ، بوزك (f.i.) : **1.** rutûbet dolayısıyla yiyecek ve giyeceklerde meydana gelen yeşil küf. **2.** eşek arısı. **3.** ağacın köküne yakın olan yerleri.

bey' بيع (a.i.c. : büyû') : satma, satış, satılma, satın alma.

bey' bi'l-isticrâr : **huk.** sonradan mecmû bedeli verilmek üzere belli bedelle ceste ceste mal satmak. [bakkallardan deftere yazılmak sûretiyle mal almak bu kabildendir].

bey' bi'l-istiglâl : **huk.** satanın malı kiralamak üzere vefâen bey'etmesi.

bey' bi'l-mücâzefe : **huk.** götürü satmak.

bey' bi'l-vefâ : **eko., huk.** belirli bir süre içinde satılanı geri almak şartıyla yapılan akit.

bey'-i bât : kat'î satış.

bey'-i bâtıl : **eko.** hükümsüz olan satış.

bey'-i câiz : sahih olan satış.

bey'-i fâsid : **eko., huk.** akdin yapılmış olmasına rağmen bâzı dış nitelikleri itibârıyla geçersiz olan satış.

bey'-i gayr-i lâzım : **huk.** kendisinde hıyârattan birisi bulunan bey'-i nâfiz.

bey'-i lâzım : **huk.** hıyârattan ârî olan bey'-i nâfiz.

bey'-i mevkuf : **eko., huk.** başkasının iznine bağlı olan satış. [fuzûlî'nin bey'i gibi].

bey'-i mukayaza : **huk.** aynı ayna, yânî nakitten başka olarak malı mal ile değiştirmektir ki trampadan ibârettir.

bey'-i mün'akid : **huk.** in'ikad bulan satış akdi demektir ki sahih, fâsid, nâfiz, mevkuf kısımlarına ayrılır.

bey'-i nâfiz : **huk.** üçüncü şahsın hakkı taallûk etmeyen satış akdidir ki lâzım ve gayr-i lâzım kısımlarına ayrılır.

bey'-i sahih : **huk.** zâten ve vasfen meşrû olan satış akdi.

bey'-i teâtî : **huk.** alıp vermekle olan fi'lî bir satış akdi. [pazarlıksız ve lâkırdısız müşterinin parayı, ekmekçinin de ekmeği vermesi gibi].

bey' men yezîd : artırma ile satış.

bey ü şirâ' : alım satım.

beyâ بـــيا (f.s.) : **1.** dolmuş, dolu. **2. i.** girilecek yer, kapı.

beyâbân بـــيابان (f.i.) : kır, çöl.

beyâbân-ı gam : gam çölü.

beyâbânî بـــيابانى (f.i.) : çöl adamı. (f.b.s.) : aşîret, göçebe, yurtsuz.

beyâbân-nişîn بـــيابان نشين (f.b.s.) : bedevî.

beyâd بـــياد (a.i.) : yok olma, mahvolma. (bkz : bîd, büyûd, beydûdet).

beyâdıka, beyâzıka بـــياذقه ، بـــيادقه (a.i. beydak, beyzak'ın c.) : **1.** [satranç oyununda] paytaklar, piyâdeler. **2. s.** küçük yapılı ve çabuk yürüyen [adamlar], paytaklar.

beyâdir بـــيادر (a.i.c.) : harmanlar.

beyâh بـــياح (a.i.c. : büyâh) : ufak balık. ["biyâh" şeklinde de kullanılır]. (bkz : biyâh).

beyân بـــيان (a.i.c. : beyânât) : **1.** anlatma, açık söyleme, bildirme. **2. ed.** belâgat ilminin, hakikat, mecâz, kinâye, teşbîh, istiâre gibi bahislerini öğreten kısmı. (bkz : belâgat).

beyân-ı efkâr : fikirleri söyleme.

beyân-ı hâl : hâlini bildirme, anlatma.

beyân-ı matlab : istenilen şeyin beyân edilmesi, dileğin bildirilmesi.

beyân-ı zarûret : **huk.** beyâna mevzû olmayan bir nevi söz, söylenmediği halde söylenmiş sayılan hüküm.

beyânât بـــيانات (o.i. beyân'ın c.) : nutuk, *söylev, *demeç.

beyân-nâme بـــيان نامه (a.f.b.s.) : **1.***bildirge. **2.** hâli yazı ile bildiren açıklama.

beyâre بـــياره (f.i.) : kısa, boysuz, bodur olarak yerde yetişen fidan, sebze ve meyva.

beyâriş بـــيارش (f.i.) : çâre, tedbir; ilâç.

bey'at بـــيعت (a.i.). (bkz : bîat).

bey'atü'n-nisâ (kadınlar anlaşması) : Hz. Muhammed ile Medîneli 12 kişi arasında yapılan anlaşma.

beyât بـــيات (a.i.) : gece uyuma, gece iş görme, geceyi iş ile geçirme.

beyâtî بـــياتى (f.i.) : **müz.** Türk müziğinin en eski makamlarından olup, hâlâ kullanılmakta ve çok kullanılmış bur makamdır. Bu makam, uşşak dörtlüsüne pûselik beşlisi ilâvesinden meydana gelen ve Türk müziğinin 5 numaralı basit makamı olan uşşak'ın inici şeklidir. Uşşak gibi dügâh [lâ perdesinde durur ve güçlüsü nevâ] re dir. Bu güçlü perdesinin uşşak'dan daha ehemmiyetli olarak kullanılması ve ekseriyâ bu perdeden başlayarak bestekârların bir hicâz geçkisi yapmış olmaları, makamın yapısıyla alâkalı değildir. Uşşak'dan farkı, tiz perdelerden başlaması, bu perdelerde gezinerek ikinci bir şekilde karar etmesidir. Donanımına uşşak gibi si için bir koma bemolü konulur. Niseb-i şerîfesi 8 dir. Orta

sekizlideki sesleri şöyledir (pesten tîze doğru) : dügâh, segâh, çârgâh, nevâ, hüseynî, acem, gardâniye, muhayyer. Beyâtî, uşşak kadar rûha huzur verici değildir. Uşşak'ın tasavvufî ve felsefî karakterine mukabil beyâtî'nin biraz hüzne kaçan bir karakteri vardır.

beyâtî-arabân بیاتی عربان (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin mürekkep makamlarındandır. Çok eski bir terkip ise de, bir kaç asır tutulmuş ve XVIII. asrın son senelerinde Sâdullah Ağa tarafından tekrar ortaya atılarak ihyâ olunmuştur. Beyâtî-arabân, isminden de anlaşıldığı üzere araban (yâni şetaraban) makamına beyâtî ilâvesinden mürekkeptir. Terkîbindeki beyâtî ile, onun gibi dügâh [lâ perdesinde kalır; bu perde, şetaraban'ın da güçlüsü olmaktadır. Beyâtî'nin güçlüsü ve şetaraban'ın durağı olan nevâ] re perdesi, makamın birinci derece güçlüsüdür. Donanımına beyâtî'nin si koma bemolü ile şetaraban'ın yalnız mi bakıyye bemolü ve fa bakıyye diyezi ârızaları konulur. Lâhin içinde beyâtî icrâ olunurken son iki ârıza bekar yapıldığı gibi şetaraban için si bekar ve si bakıyye bemolü kullanıldığı da çok vâkidir. Ancak şetaraban'ın dördüncü ârızası olan do bakıyye diyezi'nin beyâtî araban'da bulunmayışı, eskiden yalnız "araban" diye anılan makamda do perdesinin natürel olarak kullanılması ve hattâ araban'ın yegâh gibi bâzan dügâh perdesinde de kalması ile alâkalıdır. Esâsen beyâtî arabân'da şetaraban dizisi bütün sesleriyle tam olarak yapılmaz. Beyâtî araban'ın terkîbi bu şekilde ise de, son yarım asırda biraz değişikliğe uğrayarak, bestekârlar tarafından hicâz beşlisinde fazla dolaşan bir karcığar gibi kullanılmağa başlanmıştır. Beyâtî makamının karcığar geçkilerine çok elverişli olması ve karcığar'ın sonunda da şetaraban başındaki beşli'nin bulunması buna sebebolmuştur. Esâsen güçlü, durak, hattâ donanım ve seyir husûsiyetleri karcığar ile müşterektir.

beyâtî-arabân-pûselik بیاتی عربان پوسه لك (f.b.i.) : **müz.** Fahri Efendi'nin terkîbettiği bir makamdır ki, onun fahte peşrevi ile saz semâîsi, makamın yegâne nümûneleridir. Beyâtî-araban makamının sonuna bir pûselik beşlisi ilâvesinden ibârettir. Makam ekseriyâ beyâtî araban'ın güçlüsü olan nevâ perdesinden îtibâren bir pûselik dörtlüsü göstererek ve sonra istenirse tam bir pûselik dörtlüsü göstererek, ve sonra tam bir pûselik dizisi veyâ hüseynî perdesini güçlü ittihâz ederek inici bir şekilde sıralanan pûselik beşlisi ile seyir ve böylece bu dizi parçası ile dügâh perdesinde karar kılmaktadır. Beyâtî-araban gibi donanır ve puselik dizisinin îcâbeden seslerinde, bu ârızalar bekar yapılır.

beyâtî-hisâr بیاتی حصار : **müz.** adı anonim bir edvar-ı ilm-i musikide geçen makam.

beyâtî-pûselik بیاتی پوسه لك (f.b.i.) : **müz.** Zekâi Dede'nin terkîbettiği bir mükekkep makamdır. Beyâtî ile pûselik makamının ekseriyâ tam dizisinden müteşekkildir. Pûselik makamı ile dügâh perdesinde kalır. Güçlü birinci derecede beyâtî'de olduğu gibi nevâ ve ikinci derecede pûselik'de olduğu gibi hüseynî perdeleridir. Donanımına beyâtî gibi si için bir koma bemolü konulur. Nota içinde pûselik için si bekar ve sol bakıyye diyezleri kullanılır.

beyâvâr بیاوار (f.i.) : meşgûliyet, uğraşma, iş, güç.

beyâz بیاض (a.i.) : **1.** aklık. **2.** yumurta akı. **3.** aydınlık. **4. s.** ak.

beyâzî بیاضی (a.i.) : **1.** beyazlık, aklık. **2.** uzunluğuna açılan yazma kitap ve mecmuâ; sığır dili.

beydâ' بیداء (a.s.): **1.** tehlikeli yer. **2. i.** sahrâ, çöl. **3. i.** Mekke ile Medîne arasında düz bir yer.

beydah بیدخ (f.i.) : sert başlı, haşarı at. (bkz : bîdah). [kelime **bidah** şeklinde de kullanılabilir].

beydaha بیدخه (a.i.) : etine dolgun, iri ve şişmanca kadın. (bkz : beyzah).

beydak بیدق (a.i.c. : beyâdıka) : satranç oyununda piyâde denilen taşların her biri, paytak.

beydâne بیدانه (a.i.c. : beydânât) : yabâni dişi eşek.

beyder بیدر (a.i.) : **1.** ekin harmanı, harman yeri. **2.** doğru lûgat.

beydere بیدره (a.i.) : ekini harman etme.

beyderî بيدرى (a.s.) : harmana mensûp, harmancı.

beydûdet بيدودت (a.i.) : yok olma. (bkz : bîd, beyâd, büyûd).

bey-gâh بيگاه (f.i.) : pazar yeri, pazar.

beygar, beygare بيغار ، بيغاره ("ga" uzun okunur. f.i.) : sövme; tekdir; çıkışma, başa kakma.

beyhân بيحان (a.s.) : **1.** sır saklamayan, dâimâ aklındakini ve kalbindekini söyleyen, boşboğaz. **2. i.** kadın adı.

beyhen بيهن (a.i.) : **bot.** bir çeşit beyaz çiçek, mısır gülü.

beyhuşt بيخشت (f.i.) : kökünden, dibinden kopmuş, koparılmış olan şey.

bey'iyye بيعيه (a.i.) : **eko.** pul, kıymetli kâğıt ve benzeri şeylerde satıcıya bırakılan satma payı.

beykem بيكم (f.i.) : sofa ve salon, yazlık köşk.

beylek بيلك (f.i.) : berat, ferman, hüccet, vesîka.

beylem بيلم (a.i.) : **1.** açılmamış pamuk kozası. **2.** kazma; rende.

beyn بين (a.i.) : **1.** ara, aralık. **2.** arada, araya, arasında. **Gurâbü'l-beyn :** ayrılık kargası; **mec.** nefret edilen kimse.

beyne'd-dıl'î : anat. eğeler arası, **fr. intercostal.**

beyne'd-düvel : devletlerarası.

beyne'l-ahâlî : ahâli arasında.

beyne'l-akrân : akranlar, yaşıtlar arasında.

beyne'l-bahreyn : müz. adı anonim bir edvarda geçen makam.

beyne'l-cinseyn : fels. cinsarası. **fr. intersexuel.**

beyne'l-enâm : halk arasında.

beyne'l-esâbî : biy. parmaklararası, **fr. interrigital.**

beyne'l-eviddâ : ahbaplar, gerçek dostlar arasında.

beyne'l-guzât : gazîler arasında.

beyne'l-halk : halk arasında.

beyne'l-havf ve-r-recâ : korku ile ümit arası.

beyne'l-hücrevî : biy. hücrelerarası, **fr. intercellulaire.**

beyne'l-ihvân : eş dost arasında.

beyne'l-kıtaât : coğ. karalar arası.

beyne'l-medâreyn : coğr. tropikler arası, **fr. intertropical.**

beyne'l-mefâsıl : anat. *eklemlerarası, **fr. interarticulaire.**

beyne'l-ulemâ : âlimler arasında.

beyne'l-üdebâ : edipler arasında.

beyne'n-nâs : halk arasında.

beyne'n-nehreyn : iki nehir arasında.

beyne'n-nevm ve'l-yakaza : uyku ile yarı uyanıklık arası.

beyne's-semâi ve'l-arz: yerle gök arasında.

beyne's-seyyârât (gezegenler arası) : **astr.** Güneş çevresinde dolanan cisimler arasındaki boşluk, **fr. interplanétaire.**

beyne'z-zevceyn : karıkoca arasında.

beyne beyne بين بين (a.b.zf.) : ne iyi ne kötü, ikisi ortası.

beynehû beynallah : بينه بين الله (a.c.) : onunla Tanrı arasında, bir Allah bir kendi bilir.

beynehümâ بينهما (a.zf.) ikisi arasında.

beyne'l-milel بين الملل (a.s.) : milletlerarası, **fr. international.**

beynûnet بينونت (a.i.) : **1.** iki şey arasındaki mesâfe, aralık. **2.** ihtilâf, anlaşmazlık, ara açıklığı. **3. astr.** gezegen-yer-Güneş üçlüsünün *oluşturduğu *açı, **fr. élongation.**

beynûnet-i a'zamiyye : ast. *uzanım, **fr. elongation.**

beyrem بيرم (a.i.c. : beyârim) : **1.** marangoz rendesi. **2.** kazma [âlet]. **3.** sert ve uzun taş. **4.** eritilmiş sürme, yağlı sürme.

beyt بيت (a.i.c. : büyût) : **1.** mesken, hâne, ev, oda, oba.

beyt-i ahzân : 1) gam ve keder yuvası; 2) (bkz : beytü'l-ahzân).

beyt-i ankebût, beytü'l-ankebût : örümcek yuvası; **mec.** derme çatma ev.

beyt-i halfî : biy. ardoda, **fr. chambre postérieure.**

Beyt-i Harâm : (Kâbe).

beyt-i iddet : huk. evlilik devâm ederken karı ile kocanın birlikte oturdukları ev.

beyt-i kuddâmî : biy. önoda, **fr. chambre antérieure.**

beyt-i muzlim :fotoğraf kutusu,karanlık oda.

beyt-i şerîf : Kâbe. (bkz : Beyt-ullâh).

beytü'l-ahzân : 1) Yusuf'u kaybeden Yakub'un çadırı; 2) dünyâ.

beytü'l-arûs : gelin odası. (bkz : hacle, haclegâh).

beytü'l-Haram : Kâbe.

beytü'l-hüzn : hüzünlü, gamlı, kederli ev.

beytü'l-mâl : mâliye hazinesi. [İslâm hukukunda].

beytü'l-ma'mûr, beyt-i ma'mûr : yedinci kat gökte, Cennet-i Firdevs'de bir köşk olup Hz. Âdem'le yeryüzüne indirilmiş -Kâbe mevkiine- Tûfandan sonra yine Cenetteki yerine alınmıştır.

Beytü'l-Mukaddes . (bkz : beytü'l-Makdis).

beytü'z-zifâf : gelin odası. (bkz : beytü'l-arûs). **2.** (a.i.c. : ebyât) : **ed.** aynı vezinde iki mısra'dan ibâret söz.

beyt-i musarra' : **ed.** mısrâların ikisi de kafiyeli olan beyit.

beytü'l-gazel : **ed.** gazelin en güzel, en iyi olan beyti.

beytü'l-kasîd : **ed.** kasîdenin seçilmiş en güzel beyti.

beytâr بيطار (a.i.) : baytar, veteriner.

beytârâ بيطارا (a.i.) : baytarlık, hayvan hekimliği.

Beyt-i Mukaddes بيت مقدس (a.h.i.) : "Mukaddes ev" : **1.** Kudüs. **2.** Kudüs câmii. (bkz : Mescid-i Aksâ). **3. i.** Allah sevgisinden başka bir şeye bağlı olmayan bir gönül. (bkz : beytü'l-hikme).

Beytullah بيت الله (a.h.i.) : "Allah'ın evi" : Kâbe. (bkz : Beyt-i Şerîf).

beytûtet بيتوتت (a.i. beyt'den) : geceleme, gece kalma.

beytü'l-arûs بيت العروس (a.b.i.) : gelin odası. (bkz : beytü'z-zifâf).

beytü'l-hikme بيت الحكمه (a.b.i) : "hikmet'in evi" : Tanrı'ya âşık bir gönül. (bkz : beyt-i mukaddes[3]).

beytü'l-kasîd بيت القصيد (a.b.i.) : **ed.** kasîdenin en iyi beyti.

Beytü'l-Makdis بيت المقدس (a.h.i.). (bkz : beyt-i mukaddes). [aslî şekli : **Beytü'l-Makdis'** dir].

beytü'l-mâl بيت المال (a.i.) : [eskiden] mâliye hazînesi.

beytü'l-ma'mur بيت المعمور (a.b.i.) : gökte, Kâbe hizâsında Kerûbiyânın tavâfı olan Beyt-i Şerîf.

beytü's-sadaka بيت الصدقه (a.b.i.) : yardım sandığı.

beytü'z-zifâf بيت الزفاف (a.b.i.) : gelin odası. (bkz : beytü'l-arûs).

beyû بيو (f.i.) : gelin. (bkz : arûs).

beyûg بيوگ (f.i.) : gelin. (bkz : arûs).

beyûgânî بيوگانى (f.i.) : düğün.

beyûn بيون (f.i.) : afyon.

beyûn بيون (a.i.) : dibi geniş kuyu, bostan kuyusu. (bkz : bâin).

beyûs بيوس (f.i.) : **1.** istek. **2.** ümit. **3.** tamah. **4.** yaltaklanma; alçak gönüllülük.

beyûz بيوض ((a.s. beyzâ'dan) : çok yumurtlayan.

beyyâ' بياع (a.i. bey'den) : perâkende satış yapan küçük tüccar.

beyyâb بياب (a.i.) : saka, sucu.

beyyâhe بياحه (a.i.) : balık ağı.

beyyâkallah بياك الله (a.n.) : "Allah seni sevindirsin, güldürsün, isteğine kavuştursun" mânâsına gelen bir tâbir.

beyyin بين (a.s.) : açık, âşikâr. (bkz : ayân, bâhir, celî, hüveydâ).

beyyinât بينات (a.i. beyyine'nin c.) : deliller, şâhitler, *tanıklar.

beyyine بينه (a.i.c. : beyyinât) : delil, şâhit, tanık. (bkz : bürhân).

beyyine-i âdile : doğru şâhit, tanık.

beyyinen بيناً (a.zf.) : açık olarak, âşikâr olarak. (bkz : vâzıhan).

Beyyûmiyye بيوميه (a.i.) : Kadiriyye tarîkatı şûbelerinden birinin adı. [Mısır'da Beyyum'da (1108-1696) da doğmuş Alî Bin el-Hâfız ibni Muhammed tarafından kurulmuştur].

beyz بيض (a.i.c. : büyûz) : **1.** yumurta [umûmî olarak]. **2.** hayvanların, en çok atın ayaklarında peydâ olan yumurta büyüklüğündeki şişler. **3.** kuşun yumurtlaması.

beyzâ' بيضاء (a.s.) : **1.** daha ak, çok beyaz. **Hilât-ı beyzâ'** (beyaz kaftan) : şeyhülislâm kaftanı. **Millet-i beyzâ** : islâmlar.

beyzah بيذخ (a.i.) : etine dolgun, iri yapılı şişmanca [adam]. (bkz : beydaha).

beyzâr بيزار (a.i.) : tenâsül âleti.

beyzâr, beyzâre بيذار ، بيذاره (a.s.) : **1.** geveze, çalçene. (bkz : bî-hûde-gû).

beyzâre بيزاره (a.i.) : uzun, büyük sopa.

beyzavî بيضوى (a.s.) : yumurta şeklinde. (bkz : beyzî).

beyze بيضه (a.i.) : **1.** yumurta. **2.** haya. (bkz : husye). **3.** demir başlık. (bkz : miğfer).

beyze-i âftâb, beyze-i âteşîn, beyze-i çarh, beyze-i zer, beyze-i subh, beyze-i zerrîn : Güneş.

beyze-bâz بيضه باز (a.f.b.s. ve i.) : yumurtalarla gözbağcılığı ve elçabukluğu yapan oyuncu.

beyze-i İslâm بيضهء اسلام (a.it. ve i.). (bkz : beyzetü'l-İslâm).

beyzeteyn بيضتين (a.i.c.) : hayalar. (bkz : husyeteyn).

beyzetü'd-dîk بيضة الديك (a.it. ve i.) : horoz yumurtası, **mec.** bulunmaz şey.

beyzetü'l-akr بيضة العقر (a.it ve i.) : "kısırlık yumurtası" : **1.** horoz yumurtası. **2. mec.** çok nâdir şey.

beyzetü'l-arz بيضة الارض (a.it. ve i.) : "yer yumurtası" : yer mantarı, keme, domalan [bitki].

beyzetü'l-beled بيضة البلد (a.it. ve i.) : devekuşu yumurtası.

beyzetü'l-harr بيضة الحر (a.it. ve i.) : şiddetli sıcaklık.

beyzetü'l-hıdr بيضة الخدر (a.it. ve i.) : örtülü, kapalı güzel kadın.

beyzetü'l-İslâm بيضة الاسلام (a.it. ve i.) : **1.** İslâm milleti. **2.** İslâm'ın yayıldığı sâha, İslâm ülkesi. **3.** İslâm'ın hakîkî merkezi. (bkz : beyze-i İslâm).

beyzî بيضى (a.s.) : **1.** yumurta biçiminde olan, oval. (bkz : beyzavî). **2. i.** yumurta şeklinde bir şey.

bezâ بذا (a.i.) : konuşmada açıksaçıklık.

bezâdî بزادى (a.i.) : gökçil, mâvimsi bir nevî değerli taş; küçük yâkut.

bezaga بزغه (f.i.) : kertenkele, keler.

bezâne بزانه (f.s.) : esici, esen [rüzgâr].

bezâzet بزازت (a.i.) : bezcilik, manifaturacılık.

bezâzet بذاذت (a.i.) : pejmürdelik, perîşanlık, kıyâfetsizlik. (bkz : bizâz, büzûzet).

bezbâz بزباز (f.i.) : Hindistan cevizi kabuğu.

bez beze بذبذه (a.i.) : **1.** zafer, galebe, üstünlük. **2.**nasip, pay, kısmet. **3.** daralma, sıkılma.

bezbeze بزبزه (a.i.) : hızlı yürüme; kaçma. **2.** şiddetle sarsma, depretme.

beze بزه (f.s.) : fakir; miskin.

beze بزه (f.i.) : günah, hatâ, kabahat, suç.

beze-kâr بزه كار (f.b.s.) : günahkâr, suçlu.

beze-kârî بزه كارى (f.b.i.) : günahkârlık, suçluluk.

bezer بذر (a.i.) : gevezelik.

bezî' بزيع (a.s.) : akıllı, uslu, zarif [çocuk].

bezîm بذيم (a.s.) : **1.** kuvvetli, zorlu kimse. **2.** kızgınlığını belli etmeyip soğukkanlı olarak hareket eden adam [müennesi "bezîme"dir].

bezîn بزين (f.s.) : esici, esen ["esnek" mânâsına gelen "bezîden" mastarından].

bezir بذر (a.s.) : geveze.

bezir بذر ، بزر (a.i.) : tohum, ekilecek tâne. (bkz : bezr).

bezk بزك (f.i.) : **zool.** tespihböceği.

bezl بذل (a.i.) : bol bol verme, saçma.

bezl-i cehd : elinden geldiği kadar çalışma.

bezl-i güher : cevher dağıtma, inci saçma.

bezl-i nükud : parayı bol verme, para dökme. (bkz : ibzâl).

bezle بذله (f.i.) : **1.** hoşa giden nâzik söz, lâtife, şaka tarzında söylenen lâkırdı. **2.** âhenk ile okunan şiir.

bezle-bâz بذله باز (f.b.s.) : lâtifeci, şakacı. (bkz : bezle-gû).

bezle-gû بذله گو (f.b.s.) . (bkz : bezle-bâz).

bezm بزم (a.i.) : **1.** diş ucu ile ısırma, kırma. **2.** yayın kirişini çekip salıverme.

bezm بذم (f.i.) : içkili, eğlenceli meclis, dernek.

bezm-i aşk : aşk meclisi.

bezm-i cem : **1)** İran mitolojisindeki Cem'in içki meclisi. **2)** Bektâşilerin içki âlemleri. **3)** içki âlemi.

bezm-i cihân : cihan, dünyâ meclisi.

bezm-i elest : **tas.** Allahın ruhları yaratıp "elestü bi-rabbiküm" (=ben sizin Rabbiniz değil miyim ?) dediği an.

bezm-i fenâ : dünyâ, hayat, âhiret.

bezm-i ferâ-yi Ahmed Efendi : meşhur bir çeşit lâle.

bezm-i fütûh : zafer meclisi.

bezm-i gam : gam meclisi.

bezm-i hâss : husûsî meclis.

bezm-i işret : içki meclisi. (bkz : bezm-i mey, bezm-i nûşânuş).

bezm-i mey : içki meclisi. (bkz : bezm-i işret, bezm-i nûşânuş, meclis-i mey).

bezm-i nûşânuş : (bkz : bezm-i işret, bezm-i mey).

bezm-i safâ : safâ meclisi.

bezm-i tarab : **müz.** yeni terkîbedilmiş ve rağbet görmemiş bir mürekkep makamdır. Nihâvend makamı içinde sabâ makamının (dügâh, segâh, çargâh, hicâz, hüseynî) perdelerinden ibâret olan ilk beşlisini kullanmaktan ibârettir ki, esâsen bu beşli, gerçek olarak nihavend eserlerde pek çok kullanılmıştır. Nihâvend makamı ile, onun gibi rast perdesinde durur. Güçlü, nihâvend'de olduğu gibi nevâ ve ikinci derecede de sabâ'da olduğu gibi çargâh perdeleridir. Donanımına nihâvend gibi si ve mi küçük mücenneb bemolleri ile fa bakıyye diyez konulur ve lâhin içinde sabâ'nın ilk beşlisi için si bekar, si koma bemolü, re bakıyye bemolü, mi bekar kullanılır.

bezm-i vuslat : sevgililerin vuslat (birbirine kavuşma) meclisi.

bezm-ârâ بزم آرا (f.b.s.): **1.** meclisi süsleyen. **2. müz.** adı Nasır Abdülbaki'nin Tedkik ve Tahkik'inde terkipler arasında geçen makam.

bezme بزمه (a.i.) : gündüz yenilen bir öğün yemek.

bezme بزمه (f.i.) : sohbet ve muhabbet meclisinin bir köşesi.

bezm-efzâ بزم افزا (f.b.s.) : eğlencenin, ziyâfetin zevkini arttıran.

bezm-gâh , bezm-geh بزمگاه ، بزمگه (f.b. i.) : eğlence yeri.

bezr بذر (f.i.) : ekim. (bkz : ziraat).

bezr بذر (a.i.c. : büzûr) : tohum, ekilecek tâne.

bezr بزر (a.i.) : **bot.** çiçek ve sebze tânesi.

bezreka بذرقه (a.i.) : yol gösteren, kılavuz, delil. (bkz : bedreka).

bezr-ger بزرگر (f.b.i.). (bkz : bezr-kâr).

bezr-ger بذرگر (a.f.b.s.) : tohum saçan, ekinci, çiftçi.

bezr-kâr بزرکار (f.b.i.) : ekinci.

bezrü'l-bene بذر البنه (a.b.i.) : **bot.** banotu tohumu.

bezyûn بزیون (a.i.) : **1.** ince kumaş. **2.** sündüs denilen altın işlemeli atlas.

bezz بز (a.i.) : pamuktan veyâ ketenden yapılmış dokuma.

bezzâz بزاز (a.s.) : **1.** bezci, kumaş satan, manifaturacı. **2. i.** çarşı, bedesten.

bezzâz-istân بزازستان (a.f.b.i.) : bedestan, bedesten, esnaf çarşısı. (bkz : bedestân).

bezz-istân بزستان (a.f.b.i.) : bedestan, bedesten, esnaf çarşısı. (bkz : bedestân).

bıd', bıd'a بضع ، بضعه (a.i.) : geceden bir kısım.

bıdâa, bıdâat بضاعت ، بضاعه (a.i.) : **1.** sermâye, ana para. **2.** bilgi.

bıdısgan بدسغان ("ga" uzun okunur. f.i.) : **bot.** sarmaşık [ot]. (bkz : bıdışgan, bidisgan, bidişgan, ışka).

bıdışgan بدشغان ("ga" uzun okunur. f.i.) : sarmaşık [ot]. (bkz : bıdısgan, bidisgân, bidişgân, ışka).

bığza بغضه (a.i.) : şiddetle nefret, hiç sevmeyiş. (bkz : bağza').

bıka' بقاع ("ka" uzun okunur. a.i. buk'a'nın c.) : bir parça yer, topraklar, ülkeler.

bılgın بلغين (a.i.) : âfet, musîbet, felâket.

bırtîl برطيل (a.i.c. : berâtîl) : **1.** rüşvet. **2.** bir hakkı iptâl için rüşvet olarak verilen şey. **3.** varyoz.

bıtâ' بطاء (a.i.) : gecikme, ağır davranma.

bıtâka بطاقه (a.i.c. batâik) : pusla kâğıdı, yafta, varaka.

bıtâne بطانه (a.s.) : **1.** gizli şey, gizlenilen hal. **2. i.** astar. **3.** mahrem, sırdaş. **4. i.** bir şehrin ortası.

bıtn بطن (a.s.) : **1.** zengin [adam]. **2.** bodur [adam]. **3.** obur [adam]. **4.** şaşkın [adam]. **5.** yalnız kendi nefsini düşünen [adam].

bıtna بطنه (a.i.) : **1.** mîde dolgunluğu. **2.** malın ve paranın çokluğundan doğan sevinç.

bıttîh بطيخ (a.i.) : **1.** kavun. **2.** karpuz.

bızâa, bızâat بضاعه ، بضاعت (a.i.). (bkz : bıdâa, bıdâat).

bızr بظر (a.s.) : beyhûde, boş.

bi- بى (a.e.) : başlarına eklendiği zaman kelimeleri **-e** haline getirir; **ile, için** mânâlarını vererek Farsçadaki **be-** edâtıyla aynı işi görür. **Bi-hakkın** : hakkıyla. Kameriye harfleriyle başlayan kelimelere eklendiği zaman **bi'l-** şeklini (**bi'l-münâsebe**); şems (Güneş) harfleriyle **bi'd-**, **bi'n-**, **bi'r-**, **bi's-**, **bi'ş-**, **bi't-**, **bi'z-**, şekillerini : (**bi't-tabi'**, **bi'n-netice**.. gibi) alır.

bî- بى (f.e.) : -sız, -maz [Farsça kelimelerin başına getirilir]. **bî-âr** : arsız, utanmaz. **Bî-âşiyân** : yuvasız.

bîa بـــيعه (a.i.c. : biyâ') : kilise.

bî-âb بى آب (f.b.s.) : **1.** kuru, susuz. **2.** donuk. **3.** hayâsız, rezil.

bî-add بى عد (f.a.s.) : sayısız.

bî-aded بى عدد (f.a.s.) : hesapsız.

bî-adîl بى عديل (f.a.s.) : benzersiz, benzeri olmayan.

bî-amân بى امان (f.b.s.) : amansız, amanvermez, acımaz, merhametsiz.

bî-âr بى عار (f.a.b.s.) : arsız, utanmaz, sıyrık.

bî-ârâm بى آرام (f.b.s.) : **1.** durup dinlenmeyen. **2. zf.** bidüziye. **3.** rahatsız.

bî-asl بى اصل (f.a.s.) : asılsız, temelsiz. **Bî-asl ü esâs** : aslı esâsı olmayan, dayanağı olmayan.

bî-âşiyân بى آشيان (f.b.s.) yuvasız.

bîat بـــيعت (a.i.) : kabul ve tasdik muâmelesi. [aslı : "bey'at" dır].

bi-avni بعون (a.b.zf.) : yardımıyla.

bi-avnillâhi teâlâ : Allah'ın yardımıyla.

bi-aynihî, bi-aynihâ بعينها ، بعينه (a.b. zf.) : aynıyla, olduğu gibi, tıpkı.

bîb بـــيب (a.i.) : havuza su akıtan musluk; havuzdan dışarıya su akıtan delik; havuza gelen suyun yolu, bacası.

bî-bahâ بى بها (f.b.s.) : paha biçilemeyecek kadar değerli.

bî-bahâne بى بهانه (f.b.s.) : bahânesiz, sebepsiz.

bî-baht بى بخت (f.b.s.) : bahtsız, tâlihsiz.

bî-bâk بى باك (f.b.s.) : korkmayan, çekinmeyen, sakınmayan.

bî-bâkî بى باكى (f.b.i.) : korkusuzluk, aldırış etmeme.

bî-bâr بى بار (f.s.) : kuru, meyva vermeyen.

bî-basîret بى بصيرت (f.a.s.) : basiretsiz, anlayışsız, kör, etrafındakileri görmeyen.

bî-bedel بى بدل (f.a.b.s.) : benzersiz, eşsiz.

bî-behre بى بهره (f.b.s.) : **1.** behresiz, nasipsiz, mahrum. **2.** değersiz.

bî-beka بى بقا ("ka" uzun okunur. f.a.b.s.) : bekasız.

bî-berâet بى برائت (f.a.b.s.) : berâetsiz, kurtuluşsuz.

bî-berg بى برگ (f.b.s.) : dalsız.

bî-berg ü nevâ : elinde avucunda bir şeyi olmayan.

bîbî بى بى (f.i.) : **1** sayın bayan, hanım, ev kadını, hatun. **2.** hala.

bibr ببر (f.i.) : fâre, sıçan.

bî-câ بـــيجا (f.b.s.) : yersiz.

bicâd بجاد (a.i.) : **1.** yol yol, çizgili olarak dokunmuş kilim, halı, aba. **2.** Hz. Abdullah'ın lâkabı.

bîcâd, bîcâde بـــيجاده ، بـــيجاد (f.i.) : **1.** kehribar gibi saman çöpünü kendine çeken, yâkuttan daha az değerli kırmızı bir taş ["mercan" diyen lûgatlar da vardır]. **2.** kırmızı dudak.

bîcâde-i müzâb (erimiş yâkut): kırmızı şarap.

bî-cân بى جان (f.b.s.) : cansız, ruhsuz.

Bîcen بـــيجن (f.h.i.). (bkz : Bîjen).

bî-cevâb بى جواب (f.a.s.) : cevapsız.

bî-ciğer بى جگر (f.b.s.) : yüreksiz, korkak.

bicişk بجشك (f.s.) : **1.** hakîm, bilgin. **2.** serçe kuşu. (bkz : usfûr).

bicrît بجريت (a.s.) : hâlis, temiz şey.

bî-çâr, bî-çâre بـــيچاره ، بـــيچار (f.b.s.c. : bî-çâre-gân) : çâresiz, zavallı.

bî-çâregân بـــيچارگان (f.b.s. bî-çâre'nin c.) : bîçâreler, zavallılar.

bî-çâregî بـــيچارگى (f.b.i.) : bîçârelik, zavallılık.

bîçâre-vâr بـــيچاره وار (f.b.s.) : çâresiz gibi, zavallı gibi.

bîçek بچك (t.i.) : bir çeşit kesici âlet; küçük bıçak, küçük silâh.

biçişk بچشك (f.s.) : hekim, doktor. (bkz : bizişk).

biçîz بچيز (f.s.) : pek küçük ve değersiz [şey].

biçrek بچرك (f.s.) : aldatılarak kendisiyle dâimâ alay edilen kimse.

bî-çûn بيچون (f.b.s.) : **1.** emsâlsiz, eşsiz. **2.** sebep sorulmaz, Allah.

bî-çûn u çirâ : niçin ve nedensiz, mutlak (Allah). (bkz : lâyüs'elü ammâ yef'al).

bi'd- بالد (a.e.) : Arapçadaki **bi-** edâtının **d, t** ile başlayan kelimelere katıldığı zamanki şekli olup kelimeyi zarf yapar. **Bi'd-da'vâ** : dâvâ ederek. **Bi't-tedrîc** : tedrîcen.

bîd بيد (a.i.) : yok olma. (bkz : beyâd, büyûd, beydûdet).

bîd بيد (f.i.) : söğüt ağacı. (bkz : safsâf).

bîd-i giryân, bîd-i mecnûn, bîd-i nâlân, bîd-i piyâde, bîd-i revân, bîd-i sernigûn : **bot.** ağlayan söğüt, salkımsöğüdü.

bîd-i müşk : **bot.** sultanî söğüt.

bîd-i sürh : **bot.** kızılsöğüt.

bida' بدع (a.i. bid'at'ın c.) : sonradan meydana çıkan şeyler.

bidâd بداد (a.i.) : **1.** hisse, bedel verme. **2.** arkadaşlar arasında nöbetle satın alma.

bî-dâd بيداد (f.i.) : **1.** zulüm, işkence. **2.** s. zâlim. (bkz : gaşûm², gürdâs).

bî-dâd-ger بيدادگر (f.b.s.) : zâlim, gaddar, hâin.

bî-dâd-gerî بيدادگرى (f.b.i.) : zâlimlik, gaddarlık, hâinlik.

bî-dâdî بيدادى (f.i.) : zâlimlik.

bîdah بيدخ (f.s.) : haşarı, sert başlı, huysuz [aygır, at]. (bkz : beydah).

bidâk بداق (f.i.) : don, pantolon gibi ayaktan giyilen şeylerin paçası.

bidâl بدال (a.i.) : bir şeyi başka bir şeyle değişme, trampa etme.

bîdâr بيدار (f.b.s.) : uyanık, uyumayan, uykusuz. **Baht-ı bîdâr** : uyanık tâlih: **Dil-i bîdâr** : uyanık gönül.

bîdâr-baht بيداربخت (f.b.s.) : mutlu.

bîdâr-dil بيداردل (f.b.s.) : uyanık, aydın.

bîdâre بيداره (f.s.) : âşık, düşkün.

bîdârî بيدارى (f.i.) : **1.** uyanıklık. **2.** uğraşma, çabalama. **3.** dikkatlilik.

bid'at بدعت (a.i.c. : bida') : **1.** sonradan meydana çıkan şey. **2.** peygamber zamânından sonra dinde meydana çıkan şey.

bid'at-i hasene : beğenilebilir yenilikler.

bid'at-i makbûle : makbûl olan, beğenilen yenilik.

bid'at-i merdûde : reddedilen, beğenilmeyen yenilik.

bid'at-i seyyie : fenâ yenilikler.

bidâyet بدايت (a.i.) : başlama, başlangıç.

bidâyeten بدايةً (a.zf.) : başlangıçta, başta, ilkin [aslı : **bedâet**'dir].

bidâyet mahkemesi بدايت محكمسى (a.t.b. i.) : [eskiden] asliye mahkemelerine verilen ad.

bîd-bâf بيد باف (f.b.i.) : sepetçi, sepet örücü.

bi'd-da'vâ بالدعوى (a.zf.) : dâva ederek.

bi'd-da've بالدعوه (a.zf.) : dâvet ederek.

bidde بده (a.i.) : tâkat, derman, güç. (bkz : bedde).

bi'd-def'ât بالدفعات (a.zf.) : bir kaç kere, def'alarla. (bkz : mükerreren).

bi'd-devleti ve'l-ikbâl بالدولت والاقبال (a.b.zf.) : devlet ve ikbal ile.

bi'd-devr بالدور (a.zf.) : devrederek, dolaşarak.

bi'd-duâ' بالدعاء (a.zf.) : dua ederek.

bî-derd بيدرد (f.a.b.s.) : dertsiz, kedersiz.

bî-dermân بى درمان (f.b.s.) : dermansız, güçsüz.

bidest بدست (f.i.) : karış. [bazı lûgatlarda "bedest" şekli de var].

bîdester بيدستر (f.i.) : **zool.** kunduz, suiti.

bî-devâ بى دوا (f.a.s.) : devâsı bulunmayan, çâresiz.

bî-devlet بى دولت (f.a.b.s.) : mutsuz, zavallı.

bidh بدح (a.i.) : geniş ova.

bî-dil بيدل (f.b.s.) : **1.** korkak. **2.** nüktesiz. **3.** âşık. **4.** kalpsiz, gönülsüz.

bî-dimâg بى دماغ (f.a.b.s.) : akılsız, kafasız, beyinsiz.

bî-dîn بى دين (f.a.b.s.) : **1.** dinsiz. **2.** acımasız, merhametsiz.

bî-direng بى درنگ (f.b.s.) : durmayan, eğlenmeyen, çabuk.

bî-dirîg بى دريغ (f.b.s.) : **1.** esirgenmeyen. **2.** esirgemeyen, elinden geleni yapan.

bîdistân بيدستان (f.b.i.) : söğütlük.

Bidpây بدپای (f.h.i.) : Kelîle ve Dimne'nin müellifi olan meşhur Hind filozofu.

bidre بدره (f.i.) : ağaç kurdu.

bidrûd بدرود (f.i.) : sağlık, selâmet, esenlik.

bî-duht بیدخت (f.b.s.) : **1.** kızı olmayan, kızsız [kimse]. **2. h. i.** Zühre (Venüs) yıldızı.

bîdvend بیدوند (f.i.) : kantaşı.

bîe بیئه (a.i.) : yurt, konak.

bi-ecmâihim باجماعهم (a.zf.) : hepsi, cümlesi.

bî-edât بی أدات (f.a.b.s.) : âletsiz.

bî-edeb بی أدب (f.a.b.s.) : edepsiz, terbiyesiz.

bî-edeb-âne بی أدبانه (f.zf.) : edepsizcesine.

bi-emrillâh بامر الله (a.zf.):Allah'ın emriyle.

bî-enbâz بی أنباز (f.s.) : arkadaşsız, ortaksız.

bî-encâm بی انجام (f.s.) : sonsuz, sınırsız.

bî-endâze بی أندازه (f.s.) : ölçüsüz, aşırı.

bi-esrihi باسره (a.zf.) : hep bir arada.

bîet بیئت (a.i.) : **1.** hal, durum, keyfiyet, nitelik. **2.** bir menzile konma.

bi-eyyi-hâl, bi-eyyi-hâlin بای حال ، بای حال (a. f.zf.) : herhalde, mutlaka, elbette.

bî-fâide بی فائده (f.a.b.s.) : faydasız, yararsız.

bî-fark بی فرق (f.a.s.) : farksız.

bi-fazlillahi teâlâ بفضل الله تعالی (a. b.zf.) : Allah'ın fazlıyla.

bî-fütûr بی فتور (f.a.b.zf.). (bkz : bilâ-fütûr).

bî-gâh, bî-geh بیگاه ، بیگه (f.b.s.) : vakitsiz. **Gâh ü bî-gâh** : vakitli vakitsiz.

bigâl بغال ("ga" uzun okunur. a.i. bagl'ın c.) : esterler, katırlar.

bîgâl بیغال ("ga" uzun okunur. f.i.) : mızrak, kargı. (bkz : rumh).

bî-gamm بی غم (f.a.b.s.) : gamsız, tasasız.

bî-gâne بیگانه (f.b.s.) : **1.** kayıtsız, ilgisiz. **2.** yabancı. **3. tas.** dünyâ ile ilgisini kesmiş olan.

bî-gâne-gân بیگانگان (f.s. bî-gâne'nin c.) : bîgâneler, kayıtsızlar, ilgisizler.

bî-gâne-gî بیگانگی (f.b.i.) : yabancılık.

bî-gâne-hûy بیگانه خوی (f.b.s.) : soğuk tabiatlı, utangaç, sıkılgan.

bî-gâne-meşreb بیگانه مشرب (f.a.b.s.) : kayıtsız tabiatlı, tanıyıp da tanımazlıktan gelen.

bî-garez بی غرض (f.a.b.s.) : **1.** garezsiz. **2.** taraf-sız, taraf tutmayan.

bî-garez-âne بی غرضانه (f.a.zf.) : garezsiz bir sûrette.

bigas بغاث (a.i.). (bkz : begas).

bî-gavr بی غور (f.a.b.s.) : dipsiz.

bî-gayât بی غایات ("ga" uzun okunur. f.a.b.s. bî-gaye'nin c.) : sonsuzlar, sonu olmayanlar.

bî-gaye بی غایه ("ga" uzun okunur. f.a.b.s.) : **1.** gayesiz, sonsuz. **2.** çok.

bi-gayr بغیر (a.b.e.) : başkasıyla, -sız.

bi-gayri hakkın : haksızlıkla, haksız yere.

bî-gayret بی غیرت (f.a.s.) : gayretsiz, hareketsiz, cansız, tembel.

bi-gayri kasdin بغیر قصد (a.b.zf.) : istemeyerek.

bî-gışş بی غش (f.a.b.s.) : hîlesiz, karışıksız, samîmî.

bî-gümân بی گمان (f.b.s.) : şüphesiz. (bkz : bî-şekk).

bî-günâh بی گناه (f.b.s.) : günahsız, suçsuz, zavallı.

bih به (f.s.) : **1.** iyi, yeğ. **2.i.** ayva. (bkz : bihî).

bih به (a.zm.) : o, onu, ona, ondan, onunla [tek erkek]. **Mef'ûlü bih : gr. -i.** hâli, **fr. accusatif.**

bîh بیخ (f.i.) : **1.** kök, asıl, temel. (bkz : cürsûme). **2.** kaynak.

bîh-i kûhî : bot. dağ kökü, baldıran kökü.

bihâ بها (a.zm.) : o, onu, ona, ondan, onunla [tek dişi].

bihâ' بخاع (a.i.) : **anat.** murdarilik damarı.

bî-hâb بیخواب (f.b.s.) : uykusuz, uyumaz, uyanık.

bî-haber بی خبر (f.a.b.s.) : habersiz, bilgisiz; vurdumduymaz.

bî-hadd بی حد (f.a.b.s.) : hadsiz, sınırsız, pek çok.

bî-hadd ü pâyân : sınırsız ve sonsuz, uçsuz bucaksız, tükenmez.

bihâh, bihâhe بحاح، بحاحه (a.i.) : ses kısıklığı.

bihâk بخاق (a.i.) : erkek kurt.

bi-hakkın بحق (a.b.zf.) : hakkıyla, tamamıyla.

bi-hamdi lillah بحمد لله (a.zf.) : Allah'a şükür olsun.

bihân بهان (f.i. bih'in c.) : iyiler, iyi adamlar.

bî-hânümân بی خانمان (f.b.s.) : yersiz yurtsuz, çoluksuz çocuksuz.

bihâr بحار (a.i. bahr'in c.) : denizler.

bihâr-ı baîde : uzak denizler.

bî-hâr بی خار (f.b.s.) : dikensiz.

bî-hareket بی حرکت (f.a.b.s.) : hareketsiz, kımıldamayan.

bi-haseb بحسب (a.zf.) : -ce; bakımından.

bi-hasebi'l-merâtib : rütbece, rütbe bakımından.

bi-hasebi'l-örf ve'l-izâfe : âdet olduğu üzere, usûlünce.

bî-hâsıl بی حاصل (f.a.b.s.) : **1.** sonsuz, nihâyetsiz. **2.** verimsiz.

bîhaste بیخسته (f.s.) : âciz; şaşkın, yorgun.

bî-hayâ بی حیا (f.a.b.s.). (bkz : bî-âr).

bî-hayât بی حیات (f.a.s.) : cansız.

bî-hazân بی خزان (f.b.s.) : sonbaharsız, her zaman tâze, her zaman bahar.

bihbûd بهبود (f.s.) : iyi, sağ, sağlam, sıhhî [vücut].

bihbûdî بهبودی (f.i.) : iyi olmaklık.

bih-dâne به دانه (f.b.i.) : ayva tohumu.

bîh-efgen بیخ افگن (f.b.s.) : kökünden söken.

bî-hemâl بیهمال (f.b.s.) : eşsiz, benzersiz.

bî-hemtâ بی همتا (f.b.s.) : benzersiz. (bkz : bî-nazîr).

bî hengâm بی هنگام (f.b.s.) : vakitsiz.

bî-hesâb بی حساب (f.a.b.s.) : hesapsız, sayısız.

bih-güzîn به گزین (f.b.s.) : **1.** en iyisini seçen. **2. i.** sarraf.

bi-hıred بخرد (f.s.) : akıllı [kimse].

bî-hıred بیخرد (f.b.s.) : akılsız, kafasız.

bihî بهی (f.i.) : **1.** ayva. (bkz : bih[2]). **2.** iyilik, üstünlük.

bî-hicâb بی حجاب (f.a.s.) : utanmayan, utanması olmayan.

bihim بهم (a.zm.) : o, onları, onlara, onlardan, onlarla [çok erkek].

bihimâ بهما (a.zm.) : o, onları, onlara, onlardan, onlarla [çift erkek].

bihîn, bihîne بهین ، بهینه (f.s.) : **1.** pek iyi, en iyi, seçkin. **2. i.** hallaç.

bî-hiss بی حس (f.a.b.s.) : hissiz, duygusuz.

bihişt بهشت (f.i.) : cennet, uçmak. (bkz : behişt).

bîh-ken بیخ کن (f.b.s.) : kök söken, kökünden söken.

bihnâne بهنانه (f.i.) : beyaz, has ekmek.

bî-hod بی خود (f.b.s.) : **1.** kendinden geçmiş olan, çılgın. **2.** bayılmış.

bî-hod-âne بی خودانه (f.b.zf.) : baygınlıkla.

bî-hodî بیخودی (f.b.i.) : baygınlık.

bihrâm بهرام (f.i.) : oruç. (bkz : rûze).

bih-rûz, bih-rûze بهروز ، بهروزه (f.b.s.) : **1.** "günü iyi" : iyi günlü, mutlu. **2. i.** kıymetli bir taş.

bîhte بیخته (f.s.) : elekten, kalburdan geçirilmiş.

bihter, bihterek بهتر، بهترك (f.s.) : daha, en, pek iyi.

bihterek بهترك (f.i.) : Farslılarca 120 senede bir kere on üç ay îtibâr edilen senenin ismi. [sonraları dört senede bir gün fazlası olan **sene-i kebîse** şekline konulmuştur].

bihterî بهتری (f.i.) : en iyi olma, üstünlük.

bihterîn بهترین (f.s.) : en iyi, pek iyi.

bî-hûd بیخود (f.b.s.). (bkz : bî-hod).

bî-hûd-âne بیخودانه (f.b.zf.). (bkz : bî-hodane).

bî-hûde, bî-hüde بیهوده ، بیهده (f.b.s.) : boşuna, boş yere, beyhûde.

bî-hûde-gî بیهودگی (f.b.i.) : beyhudelik, faydasızlık, yararsızlık.

bî-hûde-gû بیهوده گو (f.b.s.) : boşuna, boş yere konuşan, geveze.

bî-hûde-kâr بیهوده کار (f.b.s.) : boşuna çalışan.

bî-hudûd بی حدود (f.a.b.s.) : hadsiz hududsuz, pek çok.

bî-hûş بیهوش (f.b.s.) : **1.** şaşkın, sersem, bihoş. **2.** deli.

bî-hûş-âne بیهوشانه (f.b.zf.) : şaşkıncasına, kendinden geçmişçesine.

bî-hutût بیخطوط (f.a.b.s.) : hatsız, çizgisiz, karışık çizgili, karışık.

bî-huzûr بی حضور (f.a.b.s.) : huzursuz, rahatsız, tedirgin.

bî-hüde-gû بیهده گو (f.b.s.) : geveze, çalçene. (bkz : beyzâr).

bî-hüde-gûyâne بیهده گویانه (f.b.zf.) : gevezelikle.

bî-hüde-gûyî بیهده گویی (f.b.i.) : boşuna gevezelik.

bî-hüner بی هنر (f.b.s.) : hünersiz, mârifetsiz, mahâretsiz.

bih-zâd بهزاد (f.,b.s.) : **1.** doğuşu iyi, soyu güzel, aslı temiz. **2. h. i.** erkek adı; [behzâd şeklinde de kullanılır]. **3.** XV. yüzyılda yaşamış İran'lı ünlü bir minyatürcü.

bi-ibâretihâ بعبارتها (a.b.zf.) : ibâresi ibâresine, aynıyla.

bî-idrâk بی ادراك (f.a.s.) : idraksiz, anlayışsız.

bî-ihtiyâr بی اختیار (f.a.b.s.) : kendiliğinden, elde olmayarak.

bî-iktidâr بی اقتدار (f.a.s.) : iktidarsız, güçsüz.

bî-ilâc بی علاج (f.a.s.) : ["hiç bir şey yemeden" anlamına gelen] "aç, bîilaç" deyiminde geçer.

bî-infisâl بی انفصال (f.a.b.s.) : ayrılmasız.

bî-insâf بی انصاف (f.a.b.s.) : insafsız, acımaz.

bî-intihâ بی انتها (f.a.b.s.) : nihâyetsiz, sonsuz.

bî-irtiyâb بی ارتیاب (f.a.b.s.) : şüphesiz.

bî-iştibâh بی اشتباه (f.a.b.s.) : şüphesiz.

bî-i'tibâr بی اعتبار (f.a.b.s.) : i'tibarsız.

bî-i'tidâl بی اعتدال (f.a.s.) : i'tidâlsiz, ölçüsüz.

bî-ittisâl بی اتصال (f.a.b.s.) : kavuşmasız.

bi-iznillâh باذن الله (a.b.zf.) : Allah'ın izniyle.

bi-iznillâhi teâlâ باذن الله تعالی (a.b.zf.). (bkz : bi-iznillah).

bi-izni şer'î باذن شرعی (a.b.zf.) : şerîatın emir ve müsâadesiyle.

bî-izzet بی عزت (f.a.s.) : izzeti, değeri, kıymeti olmayan.

bîje بیژه (f.s.) : **1.** hâlis, katıksız, saf, sırf, sâde, salt. **2. zf.** husûsiyle.

Bîjen بیژن (f.i.) : Îran mitolojisinde kahraman meşhur Rüstem'in kızkardeşinin oğlu. [Efrâsyab'ın kızı Münîje'ye âşık olduğundan dolayı Efrâsyab tarafından bir kuyuya hapsedilmişse de Münîje'nin yardımıyla Rüstem tarafından kurtarılmıştır].

bijeng بژنگ (f.i.) : kapı anahtarı.

bika' بقاع (a.i. buk'a'nın c.) : yerler, topraklar, ülkeler.

bîka بیقه (a.i.) : mercimek.

bî-kâm بی کام (f.s.) : yararsız.

bikâmet بکامت (a.i.). (bkz : bekâmet).

bî-kâr بیکار (f.b.s.): **1.** işsiz [kimse]. **2.** bekâr.

bî-karâr بی قرار (f.a.b.s.) : **1.** kararsız. **2.** rahatsız.

bî-karârî بی قراری (f.a.i.) : kararsızlık.

bî-kayd بی قید (f.a.b.s.) : kayıtsız, alâkasız, aldırmaz.

bî-kayd-âne بی قیدانه (f.a.zf.) : kayıtsızca, kayıtsızlıkla, ilgisizlikle, aldırışsızlıkla.

bî-kelimât بی کلمات (f.a.s.) : kelimesiz, sözsüz.

bî-kem ü kâst بی کم و کاست (f.b.zf.) : eksiksiz olarak, tamam olarak.

bî-kerân بی کران (f.b.s.) : nihâyetsiz, sınırsız, uçsuz, bucaksız.

bî-kerân بیکران (f.b.s.) : sınırsız, sonsuz, uçsuz, kenarsız.

bî-kes بیکس (f.b.s.) : kimsesiz; çaresiz.

bî-kes-âne بیکسانه (f.b.zf.) : kimsesizlere yakışır bir halde.

bî-kesî بیکسی (f.i.) : bîkeslik, kimsesizlik.

bî-kıyâs بی قیاس (f.a.b.s.) : ölçüsüz.

bî-kıymet بی قیمت (f.a.s.) : kıymetsiz, değersiz.

bikle بکله (a.i.) : **1.** tabiat, yaradılış. **2.** şekil, biçim, kılık, kıyâfet.

bikmâz بکماز (f.i.) : şarap, şarap meclisi; şarap içme.

bikr بکر (a.i.c. : ebkâr) : dokunulmamış, kızoğlan kız, genç kız; kızlık. (bkz : bekâret).

bikr-i fikr : ilk olarak söylenen fikir.

bikr-i hükmî : **huk.** tekerrür etmemek ve hakkında hadd-i zinâ icrâ edilmemiş olmak şartıyla zinâ ettiği malûm olan kız.

bikr-i mazmûn : orijinal ve ilk olarak söylenmiş mazmun.

bikrân بکران (a.i. bikr'in c.) : bâkireler. (bkz : ebkâr).

bî-kusûr بی قصور (f.a.b.s.) : kusursuz, eksiksiz, tam.

bi-küsiste بکسسته (f.b.s.) : **1.** kopmuş, kopuk. **2.** çözülmüş, çözük, gevşek; düşük.

bi'l- بالا ، بال (a.e.) : **-ile** mânâsına gelip, eklendiği -kameriyye harfleriyle başlayan- kelimeleri zarf yapar. **Bil-iktifâ** : iktifâ ederek... gibi.

bîl بیل (f.i.) : **1.** bel; çapa. **2.** Hindayvası denilen Hindistan'a mahsus bir meyva. **3.** gübre sepeti.

bilâ- - بلا (a.e.) : **-siz. Bilâ-bedel** : bedelsiz. [Arapça kelimelerin başına getirilir].

bilâ-bedel بلابدل (a.b.s.) : bedelsiz, karşılıksız.

bilâd بلاد (a.i. belde'nin c.) : memleketler, şehirler, kasabalar.

bilâd-ı âmire : îmar görmüş, bayındır duruma getirilmiş, mâmur beldeler, şehirler.

bilâd-ı aşere : 10 şehir : [İzmir, Eyup, Kandiye, Halep, Selânik, Sofya, Trabzon, Galata, Kudüs, Lârisa].

bilâd-ı cesîme : büyük memleketler.

bilâd-ı erbaa : dört şehir : [Edirne, Bursa, Şam, Kahire].

bilâd-ı garbiyye : batı memleketleri.

bilâd-ı harâciyye : haraca bağlı arâzi.

bilâd-ı isnâ aşer : on iki şehir : [Adana, Erzurum, Bağdat, Beyrut, Diyarbakır, Rusçuk, Bosnasaray, Sivas, Maraş, Trablusgarp, Antep, Çankırı].

bilâd-ı rûm : Osmanlı İmparatorluğuna dâhil şehirler, Anadolu.

bilâd-ı selâse : [eskiden] **1.** İstanbul'da : Üsküdar, Galata ve Eyüp semtleri. **2.** İstanbul, Edirne, Bursa.

bilâde بلاده (f.s.) : müzevir, fesatçı. (bkz : belâde, belâd).

bilâ-fâsıla بلا فاصله (a.b.s.) : fâsılasız, aralıksız, arasız.

bi'l-âfiye بالعافيه (a.z.f.) : âfiyetle, sağlıkla.

bilâ-fütûr بلا فتور (a.b.zf.) : korkusuzca, aldırmayarak, bezmeksizin.

bilâh بلاح (a.s. belîha'nın c.) : arkaları büyük olan kadınlar.

bi'l-âhire بالاخره (a.zf.) : sonra, sonradan, sonunda.

bilâ-ihtâr بلا اخطار a.b.zf.) : ihtar edilmeden, hatırlatılmadan.

bilâ-ihtiyâr بلا اختيار (a.b.zf.) : elinde olmayarak, kendiliğinden.

bilâ-inkıtâ' بلا انقطاع (a.b.zf.) : devamlı, sürekli.

bilâ-intihâb بلا انتخاب (a.b.zf.) : seçilmeden, seçmeden.

bilâ-intikal بلا انتقال (a.b.zf.) : **1.** intikal etmeden, geçmeden, bulaşmadan. **2.** kavramadan.

bilâ-irtikâb بلا ارتكاب (a.b.zf.) : irtikap etmeden, rüşvet almadan.

bilâ-isbât بلا اثبات (a.b.s.) : isbatsız.

bilâ-isticvâb بلا استجواب (a.b.zf.) : sormadan, söyletmeden.

bilâ-istisnâ بلا استثنا (a.b,s.) : istisnâsız.

bilâ-iş'âr بلا اشعار (a.b.zf.) : iş'ar etmeden, bildirmeden, haber vermeden.

bilâ-kayd ü şart بلا قيد و شرط : kayıtsız ve şartsız, kesin olarak.

bi'l-akis بالعكس (a.b.zf.) : aksine, tam tersi, tersine, tersine olarak.

bilâl بلال (a.s. ve i.). (bkz : belâl).

bilâ-lüzûm بلا لزوم (a.b.s.) : lüzumsuz, gereksiz.

bilâ-sebeb بلا سبب (a.b.s.) : sebepsiz.

bilâ-tahkîk بلا تحقيق (a.b.zf.) : tahkik etmeden, sorup soruşturmadan.

bilâ-taksîr بلا تقصير (a.b.s.) : taksirsiz, kusursuz.

bilâ-tashîh بلا تصحيح (a.b.zf.) : tashih edilmeden, düzeltilmeden.

bilâ-teemmül بلا تأمل (a.b.zf.) : düşünmeksizin, irticâlen.

bilâ-tevakkuf بلا توقف (a.z.f.) : durmadan.

bilâ-udûl بلا عدول (a.b.zf.) : sapmadan, dönmeden.

bilâ-ücret بلا أجرت (a.b.s.) : ücretsiz, parasız.

bilâ-vâsıta بلا واسطه (a.b.s.) : vâsıtasız, araçsız, doğrudan doğruya.

bilâ-veled بلا ولد (a.b.s.) : veletsiz, çocuksuz.

bi'l-bedâhe بالبداهه (a.b.zf.) : düşünmeksizin, birdenbire, apansızın. (bkz : bedâheten).

bi'l-cümle بالجمله (a.b.zf.) : hep, bütün, toptan. (bkz : cümleten).

bîle بيله (f.i.) : **1.** ada. **2.** yanak. **3.** yan. **4.** "kesme" denilen küçük bahçıvan beli şeklindeki ok temreni. **5.** kayık küreği; gönderi.

bîlek بيلك (f.i.) : çatal temrenli bir çeşit ok.

bî-lerziş بی لرزش (f.b.s.) : titremez, titremeden.

bi'l-farz بالفرض (a.b.e.) : diyelim ki, tutalım ki. (bkz : farazâ).

bi'l-fi'l بالفعل (a.z.f.) : hakîkî olarak, gerçekten.

bi'l-hâssa بالخاصه (a.z.f.) : mahsus, husûsî olarak; hele. (bkz : hâssaten).

bi'l-hayr بالخير (a.z.f.) : hayırla, uğurlu olarak.

bi'l-hükmi بالحكم (a.z.f.) : hükmünden dolayı.

bi'l-îcâb بالايجاب (a.z.f.) : lâzım olduğu için, gerekli görüldüğü için. (bkz : bi'l-iktizâ).

bi'l-icrâ بالاجرا (a.zf) : icrâ ederek, yaparak, icrâ marifetiyle.

bi'l-iddiâ بالادعا (a.z.f.) : iddia için.

bi'l-iftihâr بالافتخار (a.z.f.) : iftiharla, öğünerek.

bi'l-ihtimâm بالاهتمام (a.b.zf.) : özenerek, özenle, dikkat ederek, dikkatle.

bi'l-ihtirâm بالاحترام (a.zf.) : saygı duyarak, saygıyla.

bi'l-ihtiyâr بالاختيار (a.zf.) : dileğiyle, isteğiyle.

bi'l-iktidâr بالاقتدار (a.zf.) : iktidar ile.

bi'l-iktisâb بالاكتساب (a.zf.) : kazanarak, elde ederek.

bi'l-iktizâ بالاقتضا (a.zf.). (bkz : bi'l-îcâb).

bi'l-iltizâm بالالتزام (a.zf.) : bile bile. (bkz : ankasdin).

bi'l-imlâ' بالاملاء (a.zf.): söyleyip yazdırarak, dikte ederek.

bi'l-imtihân بالامتحان (a.zf.) : imtihanla, *sınavla.

bi'l-imtisâl بالامتثال (a.zf.) : misal, örnek, benzer göstererek.

bi'l-imtizâc بالامتزاج (a.zf.) : uyuşmak, anlaşmak yoluyla, uyuşarak, anlaşarak.

bi'l-imzâ بالامضا (a.zf.) : imza ederek, imzalanarak.

bi'l-incimâd بالانجماد (a.zf.) : donarak.

bi'l-infâz بالانفاذ (a.zf.) : infaz yoluyla, yerine getirerek, yaparak.

bi'l-infikâk بالانفكاك (a.zf.) : çözülerek, ayrılarak.

bi'l-infilâk بالانفلاق (a.zf.) : infilâk ederek, patlayarak.

bi'l-infirâd بالانفراد (a.zf.) : ayrılarak, ayrılıp tek kalarak.

bi'l-infisâl بالانفصال (a.zf.) : ayrılarak, yerini bırakıp giderek.

bi'l-inkısâm بالانقسام (a.zf.) : kısımlara ayırarak, keserek, bölerek.

bi'l-inkişâf بالانكشاف (a.zf.) : açılarak, gelişerek, meydana çıkarak.

bi'l-intâc بالانتاج (a.zf.) : neticelenerek, sonuçlanarak.

bi'l-intihâb بالانتخاب (a.zf.) : seçerek.

bi'l-intikal بالانتقال (a.zf.) : intikal ederek, birbirinden diğerine geçerek.

bi'l-intisâb بالانتساب (a.zf.) : birine mensup olarak.

bi'l-irâe بالارائه (a.zf.) : göstererek, gösterip öğreterek.

bi'l-irkab بالارقاب (a.zf.) : bindirilerek.

bi'l-iskât بالاسكات (a.zf.) : susturmak, ağzını kapatmak için.

bi'l-isti'câl بالاستعجال (a.zf.) : acele ederek, ivedilikle.

bi'l-istîcâr بالاستيجار (a.zf.) : kiraya vererek, kiralayarak.

bi'l-isticvâb بالاستجواب (a.zf.) : soruşturup, cevâbını alarak.

bi'l-istidlâl بالاستدلال (a.zf.) : delil getirerek, yol göstererek.

bi'l-istidlâl بالاستضلال (a.zf.) : kandırarak, yoldan çıkartmak sûretiyle, ayartarak.

bi'l-istifâde بالاستفاده (a.zf.) : faydalanarak, yararlanarak.

bi'l-istifsâr بالاستفسار (a.zf.) : sorup anlayarak.

bi'l-istihbâr بالاستخبار (a.zf.) : haber alarak.

bi'l-istihdâm بالاستخدام (a.zf.) : hizmete alarak, kullanarak.

bi'l-istihkak بالاستحقاق (a.zf.) : hakkı ile, liyâkatli olarak.

bi'l-istihsâl بالاستحصال (a.zf.) : husûle, meydana getirerek.

bi'l-istikbâl بالاستقبال (a.zf.) : karşılayarak, karşı giderek.

bi'l-istiklâl بالاستقلال (a.zf.) : istiklâl üzere, başlıbaşına.

bi'l-istilzâm بالاستلزام (a.zf.) : lüzumlu, gerekli görerek, gerektirerek.

bi'l-istimlâk بالاستملاك (a.zf.) : istimlâk yoluyla, istimlâk ederek.

bi'l-istintâk بالاستنتاق (a.zf.) : sorguya çekerek.

bi'l-istirâr بالاسترار (a.zf.) : ister istemez.

bi'l-istisnâ بالاستثناء (a.zf.) : ayırarak, ayırma ile.

bi'l-istişâre بالاستشاره (a.zf.) : istişâre yoluyla, danışarak.

bi'l-istîzân بالاستيذان (a.zf.) : izin ile, ruhsat alarak.

bi'l-iş'âr بالاشعار (a.zf.) : yazı ile bildirerek.

bi'l-işgal بالاشغال (a.zf.): işgal ederek, işgal sûretiyle.

bi'l-iştirâ' بالاشتراء (a.zf.) : satın alarak.

bi'l-iştirâk بالاشتراك (a.zf.) : ortaklaşa, birleşerek.

bi'l-i'tâ بالاعطاء (a.zf.) : vererek, verme sûretiyle.

bi'l-i'tirâf بالاعتراف (a.zf.) : itiraf ederek, hakkı teslim ederek, bir şeyi saklamadan söyleyerek.

bi'l-itmâm بالاتمام (a.zf.) : tamamlayarak, bitirerek.

bi'l-ittifâk بالاتفاق (a.zf.) : berâberce, uyuşarak, elbirliğiyle, oybirliğiyle. (bkz : müttefikan, müttehiden).

bi'l-ittihâd بالاتحاد (a.zf.) : birleşerek.

bi'l-ityân بالاتيان (a.zf.) : getirerek.

bi'l-izâfe بالاضافه (a.zf.). (bkz : izâfeten).

bi'l-izzi ve'l-ikbâl بالعز والاقبال (a.zf.) : izzet ve ikbâl ile.

bi'l-kalb بالقلب (a.zf.) : değiştirme yoluyla.

bi'l-kayd بالقيد (a.zf.) : kaydederek.

bi'l-keşf بالكشف (a.zf.) : keşfederek, açarak, meydana çıkararak.

bi'l-kimyâ بالكيميا (a.zf.) : kimyaca.

bi'l-kuvve بالقوه (a.zf.) : tasavvurî olarak, düşünce halinde.

bi'l-külliyye بالكليه (a.zf.) : büsbütün, bütün bütün.

billâh, bilâhi بالله ، بالله (a.zf.) : Allah için.

bi'l-lisân باللسان (a.zf.) : konuşarak.

billûr بلور (a.i.) : gayet parlak ve şeffaf (saydam) taş veyâ pek saf ve temiz beyaz cam, kristal [Farsçası **bilûr** dur].

billûrî بلورى (a.i.) : **kim.** billur.

billûrî, billûriyye بلورى ، بلوريه (a.s.) : billûrdan yapılmış veyâ billûr ile *ilgili. **Ecsâm-ı billûriyye** : billûrdan yapılmış cisimler.

billûrîn بلورين (a.s.) : billûr gibi; billûrdan.

bi'l-mâ' بالماء (a.zf.) : **kim.** su veyâ hidrojeni bulunan mânâsına **hydro** karşılığı.

bi'l-maiyye بالمعيه (a.zf.) : maiyyetiyle, adamlarıyla.

bi'l-muhâfaza بالمحافظه (a.zf.) : muhafaza ederek, bozmadan.

bi'l-mukabele بالمقابله (a.zf.) : karşılık olarak.

bi'l-muvâcehe بالمواجهه (a.zf.) : yüz yüze, yüzleştirerek.

bi'l-münâsebe بالمناسبه (a.zf.) : sırası düşünce, sırası gelince, sırasında, sırasını bularak, sırasını getirerek.

bi'l-münâvebe بالمناوبه (a.zf.) : nöbetleşe, değişe değişe.

bi'l-müşâfehe بالمشافهه (a.zf.) : konuşmak sûretiyle, konuşarak.

bi'l-müşâhede بالمشاهده (a.zf.) : görerek.

bi'l-müşâvere بالمشاوره (a.zf.) : danışarak, konuşarak.

bi'l-müzâkere بالمذاكره (a.zf.) : müzakere ile, konuşarak.

bilsâm بلسام (a.f.i.) : zâtülcenp, akciğer zarı iltihâbı, satlıcan, **fr. pleurésie.**

bilsâniyye بلسانيه (a.i.) : **bot. 1.** sarmaşıkgiller. **2.** hanımeligiller.

bilsikâ' بلسكاء (a.i.) : yapışkan otu.

bi'l-umûm بالعموم (a.zf.) : bütün, hep.

bilûr بلور (f.i.) : billûr.

bilûrîn بلورين (f.s.) : billûrdan, billûr gibi.

bi-lutfihî بلطفه (a.s.) : lûtuf, kerem ve inâyetiyle.

bi-lutfihî teâlâ بلطفه تعالى (a.zf.) : Allah'ın inâyetiyle.

bî-lüzûm بى لزوم (f.a.b.s.) : lüzumsuz, gereksiz.

bi'l-vâsıta بالواسطه (a.b.s.) : vâsıta ile, *araçlı.

bilve بلوه (a.i.). (bkz : belvâ).

bi'l-vekâle بالوكاله (a.zf.) : vekâlet ederek.

bi'l-vesîle بالوسيله (a.zf.) : bu vesîle ile, yeri gelmişken.

bi'l-vücûh بالوجوه (a.zf.) : her yönden.

bîm بيم (f.i.): **1.** korku. (bkz : havf). **2.** tehlike.

bîm-i cân : can korkusu.

bîm-i dûzah : cehennem korkusu.

bîm-i ta'ne : azarlanma, söğülüp sayılma korkusu.

bîm ü ümîd : korku ile ümit, kararsızlık.

bî-magz بيمغز (f.b.s.) : beyinsiz, akılsız; hoppa.

bî-magz-âne بيمغزانه (f.zf.) : akılsız, hoppa adama yakışacak sûrette.

bî-mahall بى محل (f.a.s.) : yersiz. (bkz : nâ-be-mahall).

bî-maksad ü bî-günâh بى مقصد و بى گناه (a. f.b.s.) : maksatsız ve günahsız.

bî-ma'nâ بى معنا (f.a.b.s.) : anlamsız, mânâsız.

bi-ma'nâhü بمعناه (a.s.) : yine o mânâya, yine o *anlama.

bî-mânend بيمانند (f.b.s.) : manendi, eşi benzeri olmayan. (bkz : bî-hemâl, bî-nazîr).

bîmâr بيمار (f.s.c. : bîmârân) : hasta, sayrı.

bîmârân بيماران (f.b.s. bîmâr'ın c.) : hastalar.

bîmâr-ciger بيمارجگر (f.b.s.) : çok sıkıntılı ve üzüntülü.

bîmâr-çeşm بيمار چشم (f.b.s.) : [gözü] baygın bakışlı olan.

bîmâr-dâr بيماردار (f.b.s.) : hastabakıcı.

bîmâr-dil بيماردل (f.b.s.) : gönlü sıkılmış, üzüntülü.

bîmâre بيماره (f.s.) : **1.** hasta. **2.** akınlar veyâ harpler sırasında ele geçen kadın esirlerin ayrıldıkları sınıflardan biri.

bîmâr-hâne بيمارخانه (f.b.i.) : **1.** hastahâne. **2.** tımarhâne, deliler yurdu. (bkz: bîmâr-istân[2]).

bîmâr-hîz بيمارخيز (f.b.s.) : hastalıktan yeni kalkan [kimse].

bîmârî بيمارى (f.i.) : hastalık.

bîmâr-istân بيمارستان (f.i.) : **1.** hastahâne. **2.** tımarhâne. (bkz : bîmâr-hâne).

bî-mâye بيمايه (f.b.s.) : **1.** yoksul, güçsüz; **2.** mayası bozuk, kötü yaratılışlı. (bkz : bed-sîret, bed-tıynet).

bî-meâl بى مأل (f.a.b.s.) : mânâsız, hükümsüz, saçmasapan [söz].

bî-mecâl بى مجال (f.a.b.s.) : halsiz, tâkatsiz, zayıf, dermansız, bitkin. (bkz : bî-tâb).

bî-mecâl-âne بى مجالانه (f.a.zf.) : güçlükle, tâkatsizlikle, bitkinlikle.

bî-mecâlî بى مجالى (f.a.b.i.) : güçsüzlük, halsizlik, tâkatsizlik, bitkinlik.

bî-mekân بى مكان (f.a.b.s.) : **1.** yersiz, yurtsuz. **2.** serseri.

bîm-engîz بيم انگيز (f.b.s.) : korkutan, ürküten, ürkütücü.

bî-mer بيمر (f.b.s.) : hesapsız, sayısız.

bî-merâ بيمرا (f.b.s.) : riyâsız.

bî-merhamet بى مرحمت (f.a.b.s.) : merhametsiz, yüreği katı.

bî-mezak بى مذاق ، -مذاق (f.a.b.s.) : zevksiz, tat almaz.

bî-meze بى مزه (f.b.s.) : tatsız, tuzsuz.

bî-mihr بى مهر (f.b.s.) : şefkatsiz, sevgisiz.

bî-mihr ü vefâ : vefâsı, sevgisi olmayan.

bî-mikdâr بى مقدار (f.a.s.) : **1.** sayısız. **2.** *önemsiz.

bî-minnet بى منت (f.a.b.s.) : **1.** yapılan bir iyiliği gücendirecek şekilde hatırlatmayan, başına kalkmayan; lûtufkâr. **2.** gücendirici bir şekilde hatırlatmayan [lûtuf].

bî-misâl بى مثال (f.a.b.s.) : eşsiz, eşi bulunmayan. (bkz : bî-nazîr).

bîm-nâk بيمناك (f.b.s.) : korkmuş.

bî-muâdil بى معادل (f.a.b.s.):eşsiz, benzersiz.

bî-mubâlât بى مبالات (f.a.b.s.) : dikkatsiz, kayıtsız; saygısız.

bî-mûcib بى موجب (f.a.b.s.) : mûcipsiz, sebepsiz, yok yere.

bî-muhâbâ بى محابا (f.b.s.) : çekinmeksizin, çekinmeden, sakınmadan. (bkz : bî-pervâ).

bî-mübâlât بى مبالات (f.a.b.s.). (bkz : bî-mubâlât)

bî-müdânî بى مدانى (f.a.b.s.) : emsalsiz, benzersiz.

bî-mürüvvet بى مروت (f.a.b.s.) : mürüvvetsiz, insâniyetsiz.

bi'n- بالـ (a.e.) : **-e, -de, -ile** hallerini karşılar ve şemsiye harfleriyle başlayan kelimeleri zarf yapar. **Bi'n-netîce** : netîce olarak, netîcede. **Bi'n-nefs** : nefisle.

bin بن (a.i.c. : benî) : oğul. **Bin Mehmed** : Mehmed'in oğlu.

bîn بين (a.i.c. : büyûn) : bölge, mıntaka.

-bîn -بين (f.s.) : gören, görücü. **Dûr-bîn** : uzaktan gören, dürbün.

binâ' بناء (a.i.c. : ebniye) : **1.** yapı. **2.** ev. **3.** yapma, kurma.

binâ emînî : inşâatı kontrol eden kimse. **4. gr.** : müteaddî (*geçişli), lâzım (*geçişsiz), meçhûl (*edilgen), mutâvaat (*dönüşlü) gibi fiillerin esâsını mevzû yapan kitap.

binâ-yi ilâhî : Tanrı binâsı, yapısı. **5.** dayanma. (bkz : isnâd).

bînâ بينا (f.s.) : **1.** gören, görücü. **2. i.** göz.

bînâb بيناب (f.i.) : mânevî görüş, dalış.

binâber بنابر (a.f.). (bkz : binâberîn).

binâberîn بنابرين (a.f.zf.) : bundan dolayı, bunun üzerine, bu sebepten. (bkz : binâen-alâ-zâlik).

bînâ-dil بينادل (f.b.s.) : kalbi, hakîkati kavrayan; basîretli, uzgören.

binâen بناءً (a.zf.) : -den dolayı, -den ötürü, -için; dayanarak, yapılarak.

binâen-alâ-zâlik بناءً على ذلك (a.zf.) : bundan dolayı, bunun üzerine. (bkz : binâberîn).

binâen aleyh بناءً عليه (a.zf.) : bunun üzerine, bundan dolayı.

binâgûş بنا گوش (f.i.) : **1.** kulak memesi. **2.** kulak tozu [aslı **bünâgûş** dur].

binâ-kerde بنا كرده (f.b.s.) : kurulmuş.

bî-nâm بی نام (f.b.s.) : adsız, sansız.

bî-nâm ü nişân (olmak) : adı sanı kalmamış (olmak).

bî-namâz بـــینماز (f.b.s.) : namazsız, namaz kılmayan, beynamaz.

bî-namâzî بـــینمازی (f.b.i.) : **1.** namazsız, beynamazlık. **2.** kadınların aybaşı hali.

bî-nasîb بی نصیب (f.a.b.s.) : nasipsiz, tâlihsiz, tâlihi kapalı.

binâvend بناوند (f.s.) : mâni, engel. (bkz : binevend).

bînâyî بـــینایی (f.i.) : görücülük.

bînâyî-refte بـــینایی رفته (f.b.s.) : "görme kabiliyeti gitmiş" : kör.

bî-nazîr بی نظیر (f.a.b.s.). (bkz : bî-misâl).

bincişk بنجشك (f.i.) : serçe kuşu. (bkz : usfûr).

bincişk-i züvân : **bot.** kuşdili de denilen dişbudak ağacının meyvası.

bi-nefsihî بنفسه (a.zf.) : kendisi, kendi kendine.

bînek بـــینك (f.i.) : gözbebeği. (bkz : hadeka).

bî-nemek بی نمك (f.b.s.) : tuzsuz, lezzetsiz, tatsız.

bî-nemekî بی نمکی (f.b.i.) : **1.** tuzsuzluk, lezzetsizlik, tatsızlık. **2. mec.** tatsızlık, vefâsızlık.

bînende بـــیننده (f.s.) : **1.** gören, görücü. **2.** ilerisini düşünen, akıllı, uyanık. (bkz : basîretkâr).

bînendegî بـــینند گی (f.i.) : **1.** görebilme. **2.** uzak görüşlülük.

bî-neng بـــینگ (f.b.s.) : nâmussuz, rezil.

bî-nesak بی نسق (a.b.s.) : sırasız, düzensiz.

bî-nevâ بـــینوا (f.b.s.) : nasipsiz, çâresiz, zavallı, fakir, muhtaç.

bî-nevâ-yı firâk : ayrılığın nasipsizliği, ayrılık dolayısıyle zavallı bir hâle düşmüş olan.

bî-nevâyî بی نوایی (f.i.) : **1.** sükût, sessizlik. **2.** fakirlik, nasipsizlik, yoksulluk.

binevend بنوند (f.s.) : mânî, engel. (bkz : binâvend).

bingân بنگان (f.i.): 1.ekinciler arasında su paylaşmak için kullanılan ölçek.**2.** tas, kâse. **3.** kadeh. (bkz: piyâle). [Arapçası : "fincân" dır.].

bingere بنگره (f.i.) : iğe sarılmış pamuk ipliği.

bînî بـــینی (f.i.) : **1.** burun. [insanda ve denizde]. **2.** uç. **3.** dağ tepesi. **4.** yayın ele alındığı kısmının ucu.

-bînî -بـــینی (f.i.) : görürlük. **Âkıbet-bînî** : sonu görürlük.

bî-nigâh بی نگاه (f.b.s.) : bakımsız.

bî-nihâye بی نهایه (f.a.b.s.) : nihâyetsiz, sonsuz, tükenmez.

bî-nihâyet بی نهایت (f.b.s.) : nihâyetsiz, sonsuz. (bkz : ebedî).

bîniş بـــینش (f.i.) : **1.** görüş, görme kabiliyeti. **2.** mülâkat.

bî-nişân بی نشان (f.b.s.) : nişansız, işâretsiz.

bî-niyâz بی نیاز (f.b.s.) : yalvarmasız, yakarmasız; ihtiyaçsız. (bkz : müstagnî).

bî-niyâzî بی نیازی (f.i.) : zenginlik.

bi'n-nâr بالنار (a.zf.) : ateşle.

bi'n-nefs بالنفس (a.zf.) : **fels.** içinden, kendiliğinden, kendi kendisi, **fr. spontané.** (bkz : bi'z-zât).

bi'n-netîce بالنتيجه (a.zf.) : sonuç olarak.

bi'n-nisbe بالنسبه (a.b.zf.) : nisbetle, bir dereceye kadar.

binsır, binsâr بنصر، بنصار (a.i.) : orta parmakla serçe parmak arasındaki parmak, yüzük parmağı.

bint بنت (a.i.c. : benât) : kız. **Ayşe bint-i Osman** : Osman kızı Ayşe.

bint-i ineb (üzümün kızı) : şarap.

bint-i mehâd : iki yaşına girmiş dişi deve. [hatâ ile birini öldüren katil için diyet olarak şer'an verilmesi gereken yüz deveden yirmisinin bu neviden olması gerekir].

bintü'l-cebel (dağın kızı) : aksisedâ.

bî-nûr بی نور (f.a.s.) : **1.** nursuz, uğursuz. **2.** görmez.

bî-nümûd بـــینمود (f.b.s.) : belirmez, görünmez.

binye بنيه (a.i.). (bkz : bünye).

bî-pâyân بی پایان (f.b.s.) : sonsuz, tükenmez.

bî-perde بی پرده (f.b.s.) : arsız, utanmaz.

bî-per ü bâl بی پر و بال (f.b.s.) : kolsuz, kanatsız, başarısız.

bî-pervâ بی پروا (f.b.s.) : çekinmeksizin, sakınmadan. (bkz : bî-muhâbâ).

bi'r- بالر (a.e.) : **-ile, -ederek** mânâsına gelip, eklendiği -şemsiye harfleriyle başlayan- kelimeleri zarf yapar : **Bi'r-ricâ** : ricâ ile.. gibi.

bi'r-rakabe : rakabet ederek.

bi'r بئر (a.i.c. : âbâr) : kuyu.

bi'r-i muattal : susuz, kör kuyu.

bi'r-i zemzem : Mekke'deki zemzem havuzu.

bîr بیر (f.i.) : **1.** yıldırım. **2.** yatak, döşek, kilim, halı, seccâde, örtü gibi şeyler.

bîrâd بیراد (f.s.) : **1.** pîr, ihtiyar; dermansız, güçsüz [kimse].

birâder برادر (f.i.) : **1.** erkek kardeş, kardeş. **2. mec.** dost.

birâder-i can-berâber : çok yakın dost.

birâder-i mâ'nevî : ahret veyâ din kardeşi.

birâder-i rızâî : süt kardeşi [Acemler **berâder** şeklinde kullanırlar].

birâder-âne برادرانه (f.zf.) : kardeşçe, dostça.

birâder-ender برادراندر (f.b.i.) : üveyi kardeş.

birâder-hande برادرخوانده (f.b.i.) : kardeşliğe kabul edilmiş kimse, ahret kardeşi.

birâderî برادری (f.i.) : kardeşe mensup, kardeşlik.

birâder-zâde برادرزاده (f.b.i.) : kardeş çocuğu, yeğen.

bî-râh, bî-reh بیراه ، بیره (f.b.s.) : **1.** yolsuz. **2.** münâsebetsiz ve kötü yola sapan. **3.** müzik bilmeyen okuyucu, hânende.

bî-râhe بیراهه (f.i.) : **1.** çıkmaz sokak. **2.** yol bulunmayan sapa yer.

bî-râhî بی راهی (f.i.) : **1.** yolsuzluk.[asıl ve mecâzî mânâda].**2.** aforoz veyâ sürgün, nefiy.

bî-rahm بی رحم (f.a.b.s.) : merhametsiz, kalbsiz.

bîrân, bîrâne بیران ، بیرانه (f.s.) : yıkık, dökük, harap, viran.

bîrâste بیراسته (f.s.) : fazla dalları kesilmiş, budanmış [ağaç].

birâz براز (a.i.) : savaşa atılma, karşı karşıya döğüşme.

birâz براض (a.s.) : az şey; biraz.

birâzbân, birâzvân برازبان ، برازوان (f.b. i.) : kılıç, hançer ve bıçak gibi âletlerin kabzaları içine bağlanan demir : [**berâzbân ve berâzvân** şeklinde de kullanılır].

birbâs برباس (a.i.) : derin kuyu.

Bircîs برجیس (a.i.) : Müşteri (Jüpiter) [gezegen] [Farsçası **Bercîs** dir]. (bkz : bercîs').

bîreg بیرگ (f.s.) : damarsız, soysuz, arsız.

bî-reng بیرنگ (f.s.) : **1.** renksiz. **2. i.** renksiz, taslak halinde bulunan resim. **3. tas.** ilâhî cevher.

bî-rengî بیرنگی (f.a.b.i.) : renksizlik.

bi-resm برسم (a.zf.) : resmî olarak, âdet olduğu gibi.

bî-revgen بی روغن (f.b.s.) : yağsız.

bî-re'y بی رأی (f.a.b.s.) : **1.** reysiz, *oysuz. **2.** düşüncesini söylemeyen.

bî-reyb بی ریب (f.a.b.s.) : şüphesiz.

birîg بریغ (f.i.) : üzüm salkımı.

birinc برنج (f.i.) : **1.** pirinç [hubûbattan]. **2.** pilav. **3.** pirinç [mâden].

birincâsb برنجاسب (f.i.) : **bot.** (bkz : birincâsf).

birincâsf برنجاسف (f.i.) : **bot.** miskotu, **lât. compositae artemisialaxa** ["**ing** : **mugwort** : miskotu, koyun otu, **fr. armoise** : miskotu, yabânî karanfil, **alm. Beifuss** : miskotu" dur].

birişte برشته (f.s.) : kızartılmış.

birîşüm بریشم (f.i.) : ibrişim'in hafifletilmiş şekli.

bî-riyâ بی ریا (f.a.b.s.) : riyasız, yalansız.

birke برکه (a.i.) **1.** büyük havuz, küçük göl, gölcük. **2.** göğüs.

birkıl برقیل (a.i.) : **1.** tüfek. **2.** "zemberek" denilen bir harp âleti.

birnîs برنیس (f.i.) : at kestânesi.

birr بر (a.i.) : **1.** iyilik, güzellik, hayır. **2.** anaya babaya itâat. **3.** bağışta bulunma.

birr ü takvâ : çocuğun ana ve babasına itâatli olması.

birsâm برسام (a.i.) : aslı olmayan bir şeyi görür veyâ işitir gibi olma, olmayan şeyi varsayma, *varsanı, **fr. hallucination**.

birsân برثان (a.i.). (bkz : bürsen).

birsîm برسیم (a.i.) : **bot.** yonca.

birsîm-i mâ' : **bot.** suyoncası denilen, sarı çiçekli bir ot.

bî-rû بی رو (f.s.) : yüzsüz, arsız.

bî-rûh بی روح (f.a.s.) : cansız.

bîrûn بیرون (f.i.) : **1.** dışarı. **2. s.** dış, hâricî. **3. zf.** fazla, dışarıda, hâriçte. [hafifletilmişi : "birûn"].

bîrûnî بیرونی (f.i.) : selâmlık dâiresi, selâmlık odası.

bî-rûyî بیرویی (f.i.) : hayâsızlık, yüzsüzlük.

bîrûz بیروز (f.i.) : **1.** zümrüte benzer, değersiz yeşil bir taş; gökzümrüt, yalancı zümrüt. **2.** (f.s.) : kısmetsiz.

bîrûzec بیروزج (a.i.) : firûze.

bî-rûzî بیروزی (f.i.) : kısmetsizlik, tâlihsizlik.

biryân بریان (f.i.) : tava, tepsi gibi şeylerde susuz veyâ az suda pişirildikten sonra kızartılan et kebabı [Anadolu'da toprak çukurda pişirilir ve adına "pîren" denilir].

biryân-ı muhallâ : tere, nâne ve piyazlı kebap.

bîrzed, bîrze, bîrzî بیرزد ، بیرزه ، بیرزی (f.i.) : **bot.** şeytanboku, kasnı. [acı ve kokulu bir sakız].

bi's- بالص ، بالس ، بالث (a.e.) : **-ile** mânâsına gelip -şems harfleriyle başlayan kelimeleri- zarf yapar. **Bi's-suhûle** : sühûletle, kolaylıkla gibi.

bî-sabr بی صبر (f.a.s.) : sabırsız.

bî-sâmân بی سامان (f.b.s.) : parasız, sermâyesiz; züğürt [kimse].

bî-sân بی ثان (f.a.b.s.) . (bkz : bî-sânî).

bî-sânî بی ثانی (f.a.b.s.) : ikincisi olmayan, bir benzeri olmayan, benzersiz.

bisâr بسار (a.s. ve i. büsre'nin c.) . (bkz : büsre).

bisât بساط (a.i.c. : busat) : kilim, minder, döşeme, keçe, yaygı.

bisât-ı arz : yeşillik, çimen.

bisât-ı berf (kar döşeği) : karla kaplı olan yer.

bisât-ı felek : yeryüzü, dünyâ. (bkz : bisât-ı hâk, bisât-ı kevn ü mekân).

bisât-ı hâk : yeryüzü.

bisât-ı kevn ü mekân : kâinat, yeryüzü. (bkz : bisât-ı felek, bisât-ı hâk).

bisât-ı satranç : satranç tahtası.

bisât-bûsî بساط بوسی (f.a.b.i.) : etek öpme, el etek öpme.

bî-sâz بی ساز (f.s.) : gerekli eşyâsı bulunmayan.

bi'se بئس (a.e) : "ne kötü, ne fenâ, ne çirkin" mânâsına gelir. **Benât-ı bi'se** : afetler, büyük belâlar.

bi'se'l-masîr : cehennem.

bî-sebât بی ثبات (f.a.b.s.) : sebatsız, dönek.

bî-sebeb بی سبب (f.a.b.s.) : sebepsiz, yok yere.

bî-seher بی سحر (f.a.b.s.) : sabahsız.

bî-semen بی ثمن (f.a.b.s.) : kıymet, değer, paha biçilmez.

bî-ser بی سر (f.b.s.) : başsız.

bî-ser ü bun : ipe sapa gelmez [söz, hareket].

bî-ser ü pâ : başsız, intizamsız, düzensiz, savruk.

bî-ser ü sâmân : sefîl ve perîşan.

bîser, bîsere بیسر ، بیسره (f.i.) : atmaca cinsinden zağanos denilen avcı kuş.

bîserâk, bîserek بیسراك ، بیسرك (f.i.) : iki hörgüçlü erkek deve ile bir hörgüçlü dişi devenin yavrusu.

bî-serân بی سران (f.b.s.) : "başsızlar" : ana baba terbiyesi görmemiş olanlar; başıboş olanlar.

bi'set بعثت (a.i.) : gönderme.

bi'set-i Muhammediyye : (bkz : bi'set-i nebeviyye).

bi'set-i nebeviyye : Peygamberimizin gönderilişleri.

bism بسم (a.zf.) : ["bi+ism" den] : ismiyle, adıyla.

bismil بسمل (f.s.) : kesilmiş, boğazlanmış hayvan.

bismil-gâh, bismil-geh بسملگاه، بسملگاه (f.b.i.) : salhâne, hayvan kesilen yer.

bismillâh بسم الله (a.i.). (bkz : besmele).

bismil-şüde بسمل شده (f.b.s.) : boğazlanmış.

bism-i şâh بسم شاه (a.f.b.i.) : bektâşilerce bismillâh yerine kullanılır.

bisr بثر (a.s.) : vücudu sivilceli olan [kimse].

bisre بثره (a.i.) : sivilce. (bkz : perûş).

bi's-suhûle بالسهوله (a.zf.) : sühûletle, kolaylıkla.

bîst بیست (f.s.) : yirmi : 20

bîstâh بیستاخ (f.s.) : küstah, edepsiz, arsız, utanmaz [adam].

bistâm بستام (f.i.) : mercan [taş].

bistâr بستار (f.s.) : gevşek; çarpık, eğri.

bister بستر (f.i.) : yatak, döşek.

bîst-gânî بیستگانی (f.i.) : çıraklara, hizmetçilere ve askerlere ayın yirmisinde verilmesi gereken ücret..v.b.

bîstüm-bîstümîn بیستم ، بیستمین (f.s.) : yirminci.

bî-sûd بی سود (f.b.s.) : boş, faydasız, netîcesiz.

bisut بسط (a.s.). (bkz : büsut).

bî-sükûn بی سکون (f.a.b.s.) : durmaz, durmayan, hareketten kalmaz.

bisütûh بستوه (f.s.) : âciz, beceriksiz, cılız, zayıf [adam].

bîsütûn بیستون (f.i.) : **1.** âşık Ferhad'ın, sevgilisi Şîrîn'in emriyle Kermanşah civârında deldiği dağ. **2.** gökyüzü. **Çetr-i bîsütûn** : gök.

bisyâr بسیار (f.s.) : çok.

bisyâr-ber بسیاربر (f.b.s.) : bol meyveli.

bisyâr-gû بسیار گو (f.b.s.) : çok konuşkan.

bisyâr-husb بسیار خسب (f.b.s.) : çok tembel; çok uyuyan, uykucu.

bisyârî بسیاری (f.i.) : çokluk.

bisyâr-kes بسیارکس (f.s.) : arkadaşı çok olan, çok kimseyi tanıyan.

bîş بیش (f.zf.) : **1.** artık, ziyâde. **2. i.** bıldırcın otu denilen, Çin'de yetişir zehirli bir ot.

biş-i behâr : **bot.** kaya koruğu.

bîş-i mûş : fâreye benzer küçük bir hayvan.

bîş ü kem : fazla ve eksik.

bî-şâibe بی شائبه (f.a.s.) : lekesiz, kusursuz, eksiksiz.

bişâr بشار (f.s.) : **1.** esir, tutsak. **2. i.** altın, gümüş kakmalı işlemeler. **3. i.** tutuş; tutan ve saçılan şey, saçı. **4.** halsiz, dermansız.

bişâre, bişâret بشاره ، بشارت (a.i.). (bkz : beşâret).

bîş-bahâ بیش بها (f.b.s.) : yüksek fiatlı, pahalı; kıymetli, değerli. (bkz : galî).

bîşe بیشه (f.i.) : orman, meşelik, sazlık.

bî-şebîh بی شبیه (f.a.b.s.) : **1.** benzeri olmayan, benzersiz. **2. h. i.** Allah.

bî-şekk بی شك (f.a.b.s.) : şüphesiz. (bkz : bî-gümân).

bî-şekl بی شکل (f.a.b.s.) : **fels., kim.** şekilsiz, **fr. amorphe.**

bî-şerm بی شرم (f.b.s.) : utanmaz.

bî-şevâib بی شوائب (f.a.s.) : kusursuz, eksiksiz.

bîşe-zâr بیشه زار (f.b.i.) : ormanlık, meşelik; sazlık.

bîşî بیشی (f.i.) : fazlalık.

bî-şikîb بی شکیب (f.b.s.) : sabırsız, sabrı tükenmiş.

bişing بشنگ (f.i.) : **1.** kazma. **2.** balyoz, varyoz. **3.** burgu. **4.** küskü.

bişkel بشکل (f.i.) : **1.** gam, kasâvet, tasa. **2.** kıvırcık saç. **3.** eğri anahtar. (bkz : bişkele, bişkene).

bişkele بشکله (f.i.). (bkz : bişkel, bişkene).

bişkene بشکنه (f.i.). (bkz : bişkel, bişkele).

bişkûfe بشکوفه (f.i.) : **1.** çiçek. (bkz : şükûfe). **2.** gaseyan, kusma.

bişkûh بشکوه (f.s.) : kuvvet ve iktidar sâhibi, heybetli ve muhterem, saygıdeğer kişi.

bişkûl بشکول (f.s.) : **1.** becerikli, çevik; işe düşkün. **2.** akıllı. **3** kuvvetli. **4.** tedbirli, ihtiyatlı, uyanık. **5. i.** rastık.

biş-mûş بیش موش (f.b.i.) : **1. zool.** bıldırcın otu ile beslenen bir fâre. [eti panzehir olarak kullanılırdı]. **2. bot.** bıldırcın otu ile berâber yetişen safran kökü. [bıldırcın otu zehirinin panzehiri olarak kullanılırdı].

bişpûl بشپول (f.s.) : perîşan, dağınık.

bîştâm بشتام (f.s.) : sığıntı, kendi gelen, asalak. (bkz : tufeylî).

bîş-ter بیشتر (f.e.) : daha fazla, daha çok.

bî-şuûr بی شعور (f.a.b.s.) : şuursuz, idraksiz, düşüncesiz.

bî-şuûr-âne بی شعورانه (f.a.zf.) : şuursuzca, düşünmeden.

bî-şübhe بی شبهه (f.a.s.) : şüphesiz, *kesîn.

bî-şümâr بیشمار (f.s.) : hadsiz, sayısız, pek çok.

bi't- بالط ، بالت (a.e.) : **-ile, ederek** mânâsına gelip, eklendiği -şemsiye harfleriyle başlayan- kelimeleri zarf yapar. **Bi't-tagyîr** : değiştirerek. **Bi't-tanzîm** : tanzîm ile, tanzîm ederek.. gibi.

bît بیت (a.i.) : kuvvet, gıdâ.

bita' بتع (a.i.) : **1.** baldan ve hurmadan yapılan bir çeşit şarap; koyu şıra. **2. s.** uzun boylu [adam].

bî-tâ بیتا (f.s.) : buruşuksuz.

bî-taayyün بی تعین (f.a.b.s.) : adı sanı belirsiz.

bî-tâb بی تاب (f.b.s.) : bitkin, yorgun. (bkz : bî-mecâl).

bî-tâb-âne بیتابانه (f.zf.) : bitkin bir halde.

bî-tâbî بیتابی (f.b.i.) : tâkatsizlik, halsizlik.

bî-tahammül بی تحمل (f.a.s.) : tahammülsüz, dayanılmaz.

bî-tâil بی طائل (f.a.b.s.) : faydasız, menfaatsiz; boş, işe yaramaz.

bî-tâk بی طاق (a.b.s.) : güçsüz, tâkatsiz. (bkz : tâkat).

bî-tâkat بی طاقت (f.a.s.) : tâkatsiz, güçsüz.

bi-takdîrillâhi teâlâ بتقدیر الله تعالی (a. cü.) : Allah'ın takdîriyle.

bî-taksîr بی تقصیر (f.a.s.) : kusuru, eksiği olmayan.

bî-takvâ بی تقوی (f.a.s.) : ibâdetsiz, günahkâr.

bi-tamâmihâ, bi-tamâmihî بتمامه ، بتمامها (a.cü.) : tamâmıyla, hepsi.

bî-taraf بیطرف (f.a.b.s.) : tarafsız.

bî-tarafâne بی طرفانه (f.a.zf.) : tarafsızca, herhangi bir kimseyi ve yanı tutmaksızın.

bi-tarîki'l-evlâ : **mant**. haydi haydi, afortiyori.

bîte بیته (a.i.) : geceleme, gece kalma, geceleyiş. (bkz : beytûtet, bîtet).

bî-tedbîr بی تدبیر (f.a.s.) : tedbirsiz, çâresiz.

bîtet بیتت (a.i.) : gece kalma, geceleme. (bkz : beytûtet, bîte).

bitke بتکه (a.i.) : kesinti, kesilen bir şeyin ufak ufak parçaları.

bitke-i haşeb : tahta parçası, talaş.

bitlâb بتلاب (f.i.) : hurma çiçeğinin kapçığı, tomurcuğu.

bi't-tab' بالطبع (a.zf.) : tabiatıyla, tabiî olarak.

bi't-tafsîl بالتفصیل (a.b.zf.) : etrâfıyla, uzun uzadıya.

bi't-tahkîk بالتحقیق (a.zf.) : tahkik ile, tahkik ederek, araştırarak.

bi't-tahrîk بالتحریك (a.zf.) : **1.** hareket ettirerek, oynatarak. **2.** teşvik ederek, kışkırtarak. (bkz : bi't-tişvîk).

bi't-tamâm بالتمام (a.zf.) : tamâmıyla. (bkz : bi-tamâmihî, tamâmen).

bi't-tarîk بالطریق (a. zf.) : yoluyla.

bi't-tarîki't-tecrîd بالطریق التجرید (a.zf.) : tecrit, ayırma yoluyla.

bi't-tarîki't-temsîl بالطریق التمثیل (a. zf.) : benzetme yoluyla.

bi't-tasmîm بالتصمیم (a.zf.) : kurarak, tasarlayarak.

bi't-tav' بالطوع (a.zf.) : istek ile.

bi't-tavassut kabûl بالتوسط قبول : eko. poliçenin muhatabı tarafından kabul edilmemesi hâlinde, ikinci bir şahıs tarafından yapılan ve işin yürütülmesini kolaylaştıran kabûl.

bi't-tavassut tediye بالتوسط تأدیه : eko. tediyesi red ve protesto edilen poliçenin üzerinde ismi bulunan herhangi bir şahıs adına, poliçe bedelinin herhangi biri tarafından ödenmesi.

bi't-teâdî بالتعادی (a.zf.) : zulüm ile, hakkı ve kanunu çiğneyerek.

bi't-tedrîc بالتدریج (a.zf.) : derece derece, azar azar.

bi't-tesâdüf بالتصادف (a.zf.) : tesâdüfen, rastgele.

bi't-te'sîr بالتأثیر (a.zf.) : te'sir ederek, *etkileyerek.

bi't-teşvîk بالتشویق (a.zf.) : teşvîk ederek, kışkırtarak. (bkz : bi't-tahrîk[2]).

bi't-tevkîf بالتوقیف (a.zf.) : tevkif edilerek, *tutuklanarak.

bityâr, bityâre بتیار ، بتیاره (f.i.) : elem, keder, sıkıntı.

biûza بعوضه (a.i.) : sivrisinek.

bîv بیو (f.i.) : güve.

bivâbet بوابت (a.i.). (bkz : bevâbet).

bî-vakt بی وقت (f.a.b.s.) : vakitsiz, uygunsuz. (bkz : nâ-be-hengâm, nâ-be-mevsim).

bivân بوان (a.i.c. : büven, ebvine). (bkz : bevân, bevvân).

bîvâr بیوار (f.s.) : "onbin" sayısı. (bkz : bîver).

bîvâre بیواره (f.s.) : âciz, garip, kimsesiz.

bî-vâye بی وایه (f.b.s.) : behresiz, nasipsiz, mahrum.

bîvâyegî بیوایگی (f.i.) : fakirlik.

bîvâz بیواز (f.i.) : **1.** yarasa. (bkz : huffâş). **2.** muvâfakat, kabul.

bîve بیوه (f.s.) : kocasız kadın, dul.

bî-vech بی وجه (f.a.b.s.) : sebebsiz.

bî-vefâ بیوفا (f.a.b.s.) : vefâsız, hayırsız; dönek.

bî-vefâyî بیوفایی (f.a.b.i.) : vefâsızlık.

bîvegî بیوگی (f.i.) : dulluk.

bîvend بیوند (f.b.s.) : gadir, vefâsızlık.

bîver بیور (f.i.). (bkz : bîvâr).

bîve-zen بیوه زن (f.b.s.) : dul kadın.

bî-vukuf بی وقوف (f.a.b.s.) : durmayan.

bî-vücûd بی وجود (f.a.b.s.) : vücutsuz.

biya' بیع (a.i. bîa'nın c.) : kiliseler. (bkz : savâmi').

biyâet بیاعت (a.i.c. : biyâât) : satılık mal.

biyâh بیاح (a.i.c. : büyâh) : ufak balık. (bkz : beyâh).

bi'z- بالظ ، بالض ، بالذ ، بالز (a.e.) : **-e, ile, -rek** mânâsına gelip, eklendiği -şemsiye harfleriyle başlayan- kelimeleri zarf yapar. **Bi'z-ziyâre** : ziyâretle. **Bi'z-zikr** : zikrederek. **Bi'z-zarûre** : zarûrî olarak.. gibi.

-bîz بیز- (f.s.) : eleyen, kalburdan geçiren; tarayan. **Fitne-bîz** : fitneci, entrikacı.

bizâ' بذاء (a.i.) : birisine kaba ve çirkin muâmelede bulunma.

bî-zâd بی زاد (f.a.b.s.) : zahîresiz, azıksız.

bîzâr بیزار (f.s.) : rahatsız, bıkmış, usanmış, küskün.

bîzâre بیذاره (f.i.) : hîle, desîse, al.

bîzâre-i bîdâre : âşık hîlesi.

bîzârî بیزاری (f.i.) : bezginlik, küskünlük.

bi-zâtihi بذاته (a.zf) : kendiliğinden. **Mütehar-rik bi-zâtihi** : kendi işler, otomatik.

bizâz بذاذ (a.i.) : pejmürdelik, perîşanlık, kıyâfetsizlik. (bkz : bezâzet, büzûzet).

bî-zebân بی زبان (f.b.s.c.: bî-zebânân): dilsiz.

bî-zeneb بی ذنب (a.b.s.) : **zool.** kuyruksuz, **fr. anoure.**

bî-zer بی زر (f.b.s.) : **1.** altınsız. **2.** hasis, cimri, pinti.

bî-zevâl بی زوال (f.a.b.s.) : zevalsız, sonu olmayan. (bkz : ebedî, câvid, câvidân, sermed, sermedî).

bizh بذح (a.i.) : eli kesilmiş olan adamın elindeki yara.

bizişk بزشك (f.i.) : hekim, doktor. (bkz : bicişk).

bizişkî بزشکی (f.i.) : hekimlik, cerrahlık.

bî-ziyâ' بی ضیاء (f.a.b.s.) : ziyâsız, ışıksız, karanlık.

bizlâh بذلاخ (a.s.) : çenesi düşük, geveze [adam].

bizle بذله (a.i.) : gündelik elbise.

bizle بذله (f.i.) : lâtife, şaka. (bkz : bezle).

bi'z-zarûre بالضروره (a.zf.) : ister istemez.

bi'z-zât بالذات (a.zf. c. : bi'z-zevât) : kendi, kendisi. (bkz : bi'n-nefs).

bornûz بورنوز (a.i.) : kollu ve başlıklı hamam havlusu. (bkz : bürnüs[2]).

bostân بوستان (f.i.) : **1.** sebze bahçesi. **2.** kavun karpuz. (bkz : bûstân).

bostâncıyân, bostâniyân بوستانیان ، بوستانجیان (f.b.i.) : saray teşkilâtında, pâdişah saraylarının korunması ile vazîfeli olan kimseler, bostancılar.

bölükât-ı seb'a بلوکات سبعه (t.a.b.i.) : Devleti'nin Mısır'daki 7 ocaktan ibâret olan askerî teşkilâtı.

bû بو (a.i.) : baba. (bkz : eb).

bû بو (f.i.) : koku. (bkz : bûy).

buâk بعاق (a.i.) : **1.** şiddetli sel. **2.** ansızın gelen yağmur. **3.** şiddetli ses, haykırış.

bûb بوب (f.i.) : **1.** ağır ve pahalı ev döşemesi. **2.** kıymetli kumaştan yapılmış yaygı.

bûbürd, bûbürdek بوبرد ، بوبردك (f.i.) : bülbül (bkz : andelîb, hezâr).

bu'd بعد (a.i.c. : eb'âd) : **1.** uzaklık. **Bu'd-i mesâfe** : gidilen yolun uzaklığı. **2.** aralık. **bu'd-i beyne'l-hücrevî** : **anat.** *göze arası boşluğu, **fr. espace intercellulaire. 3.geo.** *boyut.

bu'd-i kutb : **astr.** kutup uzaklığı, **fr. distance polaire.**

bu'd-i mizvâ : **astr.** râsıtla semâdaki iki yıldız istikameti arasında, râsıdın gözünde meydana gelen açı.

bu'd-i mücerred : varsayılan *uzay.

bu'd-i nîreyn usûlü : **top.** deniz haritalarında çoklukla tatbik edilen bir ölçme usûlü.

bu'd-i mihrâkî : **fiz.** *odak uzaklığı, **fr. distance focale.**

bu'd-i mümass : **mat.** *teğet uzunluğu, **fr. longueur de tangente.**

bu'd-i müzevvâ : **astr.** *açı uzaklığı, **fr. distance angulaire.**

bu'd-i semtü'r-re's : **mat.** başucu uzaklığı, **fr. distance zénithale.**

bûd بود (f.i.) : varlık.

bu'd ü ne-bûd : var yok.

bu'dân بعدان (a.s. baîd'in c.) : ıraklar, uzaklar.

bûdene بودنه (f.i.) : **1.** çil [kuş]. **2.** bıldırcın. (bkz : selvâ).

budha بدحه (a.i.) : sâha, meydan, avlu.

budû' بضوع (a.i.) : **1.** anlama. **2.** can sıkılma.

bûd ü ne-bûd بود و نبود (f.b.i.) : insanın bütün malı ve eşyâsı, varı yoğu.

bû-fürûş بو فروش (f.b.i.) : koku satan.

bugas بغاث (a.i.) : leş yiyen kuşlar.

bugat بغات (a.i. bâgi'nin c.) : haksızlık edenler, serkeşler, âsîler.

bûğ بوغ (f.i.) : kucakta, omuzda, elde götürülmek üzere hazırlanmış eşyâ çıkını.

buğrâ بغرا (f.i.) : **1.** turna kuşu; turna sürüsünün önünde uçan turna horozu. **2.** Hârizm hükümdârlarından birinin lâkabı.

buğz بغض (a.i.) : kin, nefret, sevmeme. (bkz : adâvet).

bûh, bûhe بوه ، بوه (a.i.) : **1.** çakır doğan, **2.** erkek baykuş.

buhak بخاق (a.i.) : erkek kurt.

buhalâ' بخلاء (a.i. bahîl'in c.) : cimriler, pintiler, tamahkârlar.

buhâr بخار (a.i.c. : ebhire) : buğu.

buhârî بخارى (a.s.) : buhara mensup, buğu ile ilgili.

buhayre بحيره (a.i.) : küçük deniz, göl.

buhayre-i dem'iyye : **anat.** gözyaşı pınarı.

buhbûha بحبوحه (a.i.) : orta yer, sâha, alan.

buhl بخل (a.i.) : cimrilik, pintilik, elsıkılığı. (bkz : bahl, buhûl).

buhle بخله (f.i.) : semizotu.

buhrân بحران (a.i.) : **1.** hastalığın en ağır zamanı, nöbet, kriz. **2. mec.** bir işin tehlikeli, karışık bir hâl alması.

buhrân-ı ceyyid, buhrân-ı kâmil, buhrân-ı mahmud : hastalığın iyiye yüz tuttuğunu gösteren nöbet.

buhrân-ı redi' : hastalığın fenâlaşma nöbeti.

buhrân-ı vükelâ : kabine buhranı.

buhran suhûneti : **fiz.** kritik sıcaklık.

buht بخت (f.i.) : oğul. (bkz : ferzend, mahdûm).

buht بخت (a.i.) : **zool.** iki hörgüçlü deve.

buhte بخته (f.s.). (bkz : bahte).

buhtû, buhtûr بختو ، بختور (f.i.) : gök gürültüsü. (bkz : ra'd).

Buhtunnasar بخت النصر (a.h.i.) : Beytü'l-Mukaddes'i harâbeden ve yetmiş bin Yahudiyi öldürdüğü söylenen Bâbil Kralı Nebukadnezar.

buhû' بخوع (a.i.) : alçakgönüllülükle hakkını isteme.

buhûh بحوح (a.i.) : ses kısıklığı.

buhûl بخول (a.i.) : cimrilik. (bkz : bahl, buhl).

buhûr بحور (a.i. bahr'in c.) : denizler. (bkz : bihâr, ebhâr, ebhur).

buhûr بخور (f.i.) : tütsü.

buhûr-i meryem : **bot.** tavşankulağı, siklamen, **fr. cyclamen**.

buhûr-dân بخوردان (f.b.i.) : tütsülük. (bkz : bahûr-dân).

bûjene بوژنه (f.i.) : **1.** henüz açılmamış çiçek, konca. **2.** tomurcuk. (bkz : bür-ûm, bür'ûme).

bûk بوق (a.i.) : boru; düdük.

buk'a بقعه (a.i.c. : bıka') : **1.** yer, toprak, ülke. **2.** büyük yapı. **3.** benek, leke.

buk'a buk'a بقعه بقعه (a.zf.) : yer yer, memleket memleket.

bûkalemûn بوقلمون (f.i.) : **1.** bulunduğu yerin rengine giren ve böcek yiyen, sıçan büyüklüğünde bir hayvan. **2. mec.** düşüncesini, kanâatini ve işini sık sık değiştiren kimse.

bukkarî بقارى ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** âfet, musîbet, belâ. **2. s.** yalan söz.

Bukrat بوقراط (a.h.i.) : eski Yunan hekimi meşhur Hipokratis.

bukrâtî بقراطى (a.s.) : eski Yunan hekimi ünlü Hipokratis'e âit, onunla *ilgili.

bukrâtiyyûn بقراطيون (a.i.c.) : ünlü hekim Hipokratis'in yolunda, izinde olanlar.

bukta بقطه (a.s.) : **1.** dağınık, perîşan. **2. i.** cemâat, gürûh, kalabalık.

bu'kûke بعكوكه (a.i.) : izdiham, kalabalık.

bu'kûketü's-sayf : yaz mevsiminin en sıcak zamanı.

bu'kûketü'ş-şitâ' : kışın zemherirdeki hali.

bukul بقول ("ku" uzun okunur. a.i. bakl'in c.) : sebzeler, otlar, yeşillikler.

bu'le بعله (a.s.) : çok yiyen, obur. (bkz : ekûl).

bûm بوم (f.i.) : **1.** yer, toprak, yurt. **2.** sürülmemiş tarla. **3.** tabîat, huy.

bûm, bûme بومه ، بوم (a.f.i.) : **zool.** baykuş.

bûm-i musîbet : belâ baykuşu.

bûmbâr, bûnbâr بونبار ، بومبار (f.i.) : **1.** koyun ve benzeri hayvanların kalın bağırsağı. **2.** bağırsak, kıyma, pirinç ve sâire ile doldurularak yapılan bir yemek.

bûme بومه (a.i.) : **zool.** baykuş.

bûmehen-bûmehîn بومهين ، بومهن (f.i.) : **1.** yer sarsıntısı, deprem. (bkz : bûmhen). **2.** koyun bağırsağı.

bûmhen بومهن (f.i.) . (bkz : bûmehen, bûmehîn).

bun بن (f.s.) : **1.** kolay. **2. i.** dip, nihâyet. **3. i.** temizlenmiş koyun bağırsağı. **4. i.** rahim.

bunduk بندق (f.i.) : fındık. (bkz : büste).

bunduk, bunduka بندقه ، بندق (a.i.) : **1.** ufak ve yuvarlak tâne. **2.** tüfek kurşunu.

Bundukî بندقی (f.i.) : bir altın para. Türkçede "Fındık altını" denilen Bundukî adı, Venedik şehrinin Arapça adı olan Bundukiyye'den gelmiştir.

bundukiyye بندقيه (a.i.) : Tatar oku. [bunduk kelimesinden gelen bu ad, Arapçada ve bâzı Türk lehçelerinde yaşamış olup daha ziyâde Arap âleminin doğu bölgelerinde kullanılmıştır].

bûr بور (f.s.) : **1.** fıstıkî renk. **2. i.** doru, kızıla çalar at. **3. i. zool.** sülün.

bûr بور (a.i.) : dünyâ ve ahrete hayrı olmayan kimse.

Burâk براق (a.h.i.) : Hz. Muhammed'in Mîraç'ta bindiği binek.

Burâk-ı Cem : Hz. Süleyman'ın uçan tahtını taşıyan rüzgâr.

bûrânî بورانی (f.i.) : pirinçli ve yoğurtlu ıspanak ve benzeri sebze yemeği.

burbûr بربور (a.i.) : bulgur, haşlanmış buğdayın döğülmüşü.

burc برج (a.i.c. burûc) : **1.** kale, hisar çıkıntısı, kule. **2.** yuvarlak binâ. **3.** Güneşin ayrıldığı on iki kısımdan herbiri. **4.** herhangi bir şekil gösterilen ve kendisine özel bir ad verilen hareketsiz yıldızlar kümesi.

burc-i âbî : sulu burç. [Seretan, Akrep, Hut (Balıklar) burcu].

burc-i âteşî, burc-i âzerî : ateşli burc. [Hamel (kuzu), Esed (Arslan), Kavis (Yay) burcu].

burc-i bâdî : havalı burc. [Cevzâ (ikizler), Terâzi (Aquarius) burcu].

burc-i Delfîn : **astr.**Yunus, **fr. Dauphin.**

burc-i eşref-ahter mîzân : uğurlu yıldızlardan meydana gelen Terâzi burcu.

burc-i evliyâ : Bağdat şehri.

burc-i hûşe : 1) Sünbüle burcu; 2) Arslan burcu.

burc-i süreyya : **mec.** güzelin ağzı.

Burcü'l-Esed : **astr.** Arslan takımyıldızı.

burcâs برجاس (a.i.) : yüksekte bulunan nişangâh, hedef.

burcuma برجمه (a.i.) : parmak boğumu, parmak boğumlarının oynak yerlerindeki kemiklerin sivrileri.

bu're بؤره (a.i.) : **1.** çukur. **2.** çölde çukur biçiminde yapılan ocak.

bûre بوره (f.i.) : **1.** kuyumcuların kullandıkları tuza benzer bir madde. **2.** nebat şekeri. (bkz : teberzed).

burha برحه (a.i.) : çok cins olan dişi deve.

bûriyâ بوريا (f.i.) : hasır.

bûriyâ-bâf بوریاباف (f.b.s.) : hasır dokuyan, hasırcı.

burûc بروج (a.i. burc'un c.) : hisarlar, kuleler. (bkz : burc).

burûc-i isnâ aşer : (Güneş medârının) on iki burcu. [Hamel, Sevr, Cevzâ, Seretan, Esed, Sünbüle, Mizân, Akreb, Kavs, Cedy, Delv, Hut].

burût بروت (a.i.) : bıyık.

burzag برزغ (a.i.) : **1.** delikanlılık çağındaki neşe. **2. s.** etine dolgun delikanlı. (bkz : berzûg).

-bûs بوس– (f.s.) : öpen. **Dâmen-bûs** : etek öpen.

bûs, bûse بوسه ، بوس (f.i.) : öpme, öpücük, öpüş.

bûs ü kenâr : öpme ve kucaklama.

busat بسط (a.i. bisât'ın c.) : kilimler, döşekler, minderler, keçe yaygılar.

bûse-câ بوسه جا (f.b.i.) : öpecek yer.

bûse-çîn بوسه چين (f.b.s.) : bûse, öpücük alan, toplayan. (bkz : bûse-rübâ).

bûse-gâh, bûse-geh بوسه گاه ، بوسه گه (f.b.i.) : öpülecek yer.

bûse-lik بوسليك (f.b.i.). (bkz : pûselik).

bûselik-nevrûz : **müz.** Hızır Bin Abdullah'ın edvarında geçen, bûselik makamıyla nevruz sesinden meydana gelmiş terkip.

bûs-ende بوسنده (f.s.) : öpen, öpücü.

bûse-rübâ بوسه ربا (f.b.s.) : bûse, öpücük toplayan, kapan, alan. (bkz : bûse-çîn).

bûse-şikesten بوسه شكستن (f.b.i.) : şapır şupur öpüş, öpme.

buseyle بصيله (a.i.) : **bot.** soğancık.

bûse-zen بوسه زن (f.b.s.) : öpücü, öpen. (bkz : bûsende).

bûs-gâh بوسگاه (f.b.i.) : öpülecek yer. (bkz : bûse-gâh, bûse-geh).

bûsî بوسى (f.i.) : öpme. **Dâmen-bûsî** : etek öpme. **Dest-bûsî** : el öpme.

bûsîde بوسيده (f.s.) : öpülmüş.

bûsîden بوسيدن (f.m.) : öpmek.

bûsîr بوصير (f.i.) : **bot.** sığır kuyruğu denilen ve ayı kulağına benzeyen bir ot.

bûsiş بوسش (f.i.) : şapırtılı öpüş.

busm بصم (a.i.) : serçe parmak ile adsız parmağın uçları açıldığı zaman aradaki açıklık.

bûstân بوستان (f.i.) : **1.** gül ve çiçek kokularının çok olduğu yer, bahçe. (bkz : bostân, büstân). **2.** Şiraz'lı Şeyh Sâdî'nin ünlü eseri.

bustân-bân بوستانبان (f.b.i.) : bahçıvan.

bûstân-efrûz بوستان افروز (f.b.i.). (bkz : bûstân-fürûz).

bûstân-fürûz بوستان فروز (f.b.i.) : **bot.** katmerli horozibiği denilen bir çiçek.

bûstânî بوستانى (f.s.) : bostana âit.

bûstân-pîrâ بوستان پيرا (f.b.i.) : "bahçe süsleyen" : bahçıvan.

bûstân-serâ بوستان سرا (f.b.i.) : bahçe içinde bulunan köşk.

busu' بصع (a.i. basî'in c.) : terler.

bu'sûsâ بعصوصه (a.i.) : ufak ve parlak bir böcek, tatarcık.

bûş بوش (f.i.) : hastalanan koyun, keçi gibi hayvanları sağaltmak için bacaklarına yapıştırılan bir çeşit lâden.

butayn بطين (a.i.) : karıncık, küçük karın veyâ göz, hücre.

butayn-i eymen : **anat.** sağ karıncık.

butayn-i eyser : **anat.** sol karıncık.

bûte بوته (f.i.) : **1.** kökünden çıkar çıkmaz, dal ve yaprakları yerlere yayılan, gövdesiz ve kısa saplı nebatlar. **2.** kuyumcuların altın ve gümüş erittikleri kap, kuyumcu kalıbı, pota. **3. g. s.** çeşme, mezartaşı, sebil v.b. gibi mermer veyâ değerli taşlardan yapılan eserler üzerine ucu kıvrık bir yaprak şeklinde oyma motif.

butha بطحه (a.i.) : iyi huy.

bûtîmâr بوتيمار (f.i.) : **zool.** çok zaman su kenarlarında bulunan ve balıkçıl denilen, sorguçlu ve kırmızı gagalı bir kuş.

butlân بطلان (a.i.) : bâtıllık, boşluk, çürüklük, beyhûdelik. (bkz : butûl).

butlân-ı da'vâ : dâvânın esassız, haksız, boş oluşu.

butû' بطوء (a.i.) : gecikme, geç kalma.

butûl بطول (a.i.) : boşluk, çürüklük, beyhûdelik. (bkz : butlân).

butûn بطون (a.i. batn'ın c.) : **1.** karınlar. **2.** nesiller, soylar.

buûle بعوله (a.i.) : kadın, eş. (bkz : zevce).

buûlet بعولت (a.i.) : karıkocalık, eşlik.

buus, buûs بؤس ، بوؤس (a.i.) : yokluk içinde bulunma.

bûy بوى (f.i.) : **1.** koku.

bûy-i ezhâr : çiçeklerin kokusu.

bûy-i ruh : rûh'un kokusu. **2.** ümit, umma.

bûy-i ümîd (*umut kokusu) : ümit belirtisi.

bûy-i vefâ (vefâ kokusu) : (karşılıklı) vefâ bulmak ümidi. **3.** sevgi. **4.** tamah. **5.** huy, tabîat. **6.** kısmet, pay, nasip.

bûyâ بويا (f.s.) : güzel kokulu.

Buyahyâ بويحيا (f.i.) : Azrâil.

bûyçe بويچه (f.i.) : **bot.** sarmaşık [ot].

bûy-dân بويدان (f.b.i.) : tuvalet çekmecesi.

bûy-dâr بويدار (f.b.s.) : kokulu.

bûye بويه (f.i.) : özleme.

bûyî بويى (f.i.) : kokululuk.

bûyîden بويـــيدن (f.m.) : koklamak.

bûyiş بويش (f.i.) : kokma.

bûy-perest بوى پرست (f.b.i.) : av köpeği.

bûysûz بويسوز (f.b.i.) : buhurdan.

bûzâr بوزار (f.i.) : tarçın, biber, karanfil, kimyon ve benzerleri gibi baharlar.

bûzîdân بوزيدان (f.i.) : **bot.** tilki hayası, semizlik otu veyâ koç otu denilen ve ilâç olarak kullanılan bir ot.

bûzîne, bûzine, bûznîne بوزينه ، بوزنه ، بوزينه (f.i.) : maymun.

buzm بضم (a.i.) : **1.** nefs. **2.** başak.

buzra بظره (a.i.) : **anat.** üst dudağın ortasından dışarı doğru taşan et parçası.

bü'bü' بؤبؤ (a.i.) : **1.** gözbebeği. **2. mec.** en değerli, en kıymetli olan şey.

büc بج (f.i.) : keçi.

bücâl بجال (f.i.) : **1.** kömür. **2.** ateş koru. (bkz : zügal).

bücc بج (a.i.) : kuş yavrusu, palazı.

bücdet بجدت (a.i.) : ilim, bilgi.

bücr بجر (a.s.) : **1.** şer, fenâ, kötü. **2.** şaşılacak şey.

bücriyy, bücriyye بجرى ، بجريه (a.i.) : âfet, belâ, musîbet.

bücûd بجود (a.i.) : oturma [bir yerde]. (bkz : tebcîd).

bücûl, bücül بجول ، بجل (f.i.) : **anat.** topuk kemiği, aşık kemiği.

bücûs بجوس (a.i.) : sövme. (bkz : şetm).

büç , beç بچ ، بچ (f.i.) : ağzın iç tarafı, avurt.

büd بد (f.s.) : **1.** sâhip. **2. i.** maşa. (bkz : büde²).

büdâd بداد (a.i.) : **1.** hisse, nasip, pay. **2.** nihâyet, son. (bkz : büdde).

büdbüdek بدبدك (f.i.) : çavuşkuşu, ibibik kuşu. (bkz : hüdhüd).

büdd بد (a.i.) : **1.** ayrılma, uzaklaşma; vazgeçme. (bkz : tebâüd). **2.** vazgeçme.

büdde بده (a.i.) : **1.** nasip, hisse, pay. **2.** nihâyet, son. (bkz : büdâd, encâm).

büde بده (f.i.) : **1.** ağaç kavı. **2.** maşa. (bkz : büd²).

büdelâ' بدلاء (a.s. bedîl'in c.) : budala, sersem, akılsız, bön kimseler [müfret olarak kullanılır; müfredi "bedîl" Türkçede kullanılmaz].

büdûr بدور (a.i.) : hızla geçme, ileri geçme.

büdün بدن (a.i. bedene'nin c.) : kurbanlık develer.

bügas بغاث ("ga" uzun okunur. a.i.). (bkz : begas).

bühlel بهلل (a.s.). (bkz : behlel).

bühlûl بهلول (a.s.). (bkz : behlûl).

bühme بهمه (a.i.c. : bühüm, bihâm; c.c. : bihâmât). (bkz : behme).

bühr بهر (a.i.) : sık sık soluma, soluganlık.

bühre بهره (a.i.) : **1.** geniş yer. **2.** dere içindeki çayırlık ve sazlık. **3.** kesik kesik soluyuş.

büht بهت (a.i.) : **1.** yalan, iftirâ. **2.** bir seyyârenin (*gezegen) bir günlük hareketi.

bühtân بهتان (a.i.) : yalan, iftirâ.

bühtür, bühtüre بهتره ، بهتر (a.s.) : kısa, bodur.

bühûr بهور (a.s.) : aydınlık, ışıklı.

bühût بهت (a.i. behût'un c.) : duyanları hayrete düşüren yalan ve iftirâlar.

bühüvv بهو (a.i. behv, behve'nin c.) : **1.** misâfir odaları. **2.** yer altındaki hayvan ahırları.

büjhân بژهان (f.i.) : gıpta, imrenme.

büjmeje بژمژه (f.i.) : kaya keleri, kertenkele.

büjûl بژول (f.i.) : topuk kemiği; aşık kemiği.

bükâ' بكاء (a.i.) : ağlama, gözyaşı dökme.

bükâ-yı sürûr : sevinçten doğan gözyaşı.

bükâ-yı şedîd : hüngür hüngür ağlama.

bükâ-alûd بكا آلود (f.b.s.) : ağlatıcı.

bükâ-engîz بكا انگيز (f.b.s.) : ağlatıcı.

bükât بكات (a.s. bâkî'nin c.) : ağlayanlar.

bükm بكم (a.s. ebkem'den) : dilsizler.

bükre بكره (a.i.) : sabah, seher, erken, tan yeri. (bkz : bâmdâd).

bükse بكسه (a.i.) : **1.** saksı. **2.** kiremit parçası. **3.** kaydırak.

bü'l-aceb بوالعجب (a.s.) : çok acâyip, çok tuhaf, çok şaşılacak şey.

bü'l-acebî بوالعجبى (a.i.) : çok acâiplik, çok tuhaflık.

bü'l-acebter بوالعجبتر (a.b.s.) : son derece şaşılacak şey.

bülâlet بلالت (a.i.) : yaşlık, ıslaklık. (bkz : bülûlet).

bülbül بلبل (a.i.c. : belâbil) : güzel öten mâruf kuş. (bkz : andelîb, hezâr).

bülbül-i genc : **mec.** baykuş.

bülbül-i nâlân : ağlayan bülbül.

bülbül-i şeydâ : çılgın bülbül.

bülbülân بلبلان (f.i. bülbül'ün c.) : bülbüller.

bülbüle بلبله (a.i.) : **1.** şarap. **2.** kadeh. **3.** renkli deri. **4.** bir çeşit zerdâli.

bülbülî بلبلى (a.i.) : emzikli su kabı.

büldân بلدان (a.i. beld, belde'nin c.) : şehirler, memleketler, iller.

bülega' بلغاء (a.s. belîğ'in c.) : beliğ olanlar, belâgat sâhipleri, düzgün ve tertipli olarak merâmını anlatanlar.

bülehâ بلها (a.i.) : ahmaklar, budalalar.

bülend بلند (f.s.) : yüksek, yüce. [doğrusu "belend" dir]. (bkz : belend).

bülend-ahter بلند اختر (f.b.s.) : yıldızı yüksek, tâlihi uygun.

bülend-âvâz بلند آواز (f.b.i.) : yüksek ses, haykırma.

bülend-bâlâ بلند بالا (f.b.s.) : uzun boylu.

bülend-bîn بلندبين (f.b.s.) : **1.** himmeti, gayreti büyük. **2.** çok hırslı.

bülend-girây بلند گرای (f.b.s.) : büyüklüğe eğilen.

bülend-himmet بلند همت (f.a.b.s.) : iyi çalışır; himmeti, gayreti, çalışması yüksek olan.

bülendî بلندی (f.i.) : yücelik, yükseklik.

bülend-iktidâr بلند اقتدار (f.a.b.s.) : çok kuvvetli.

bülend-kadd بلند قد (f.a.b.s.) : boyu uzun ve biçimli olan [adam]. (bkz : reşîk, servendâm).

bülend-nazar بلند نظر (f.b.s.). (bkz : bülend-bîn).

bülend-pâye بلند پایه (f.b.s.) : pâyesi, rütbesi yüksek.

bülend-per بلند پر (f.b.s.) : yüksekte uçan. (bkz : bâlâ-pervâz).

bülend-pervâz بلند پرواز (f.b.s.) : "yüksek uçan" : izzetinefis, onur sâhibi.

bülend-ter بلند تر (f.b.s.) : daha yüksek.

bülend-terîn بلند ترين (f.b.s.) : en yüksek.

bü'l-fudûl بوالفضول (f.b.s.) : boşboğaz, münâsebetsiz söz söyleyen, kendinden büyük işlere karışan [kimse].

bü'l-fudûlâne بوالفضولانه (f.zf.) : dangalaklıkla, boşboğazlıkla.

bü'l-fudûlî بوالفضولی (f.b.i.) : dangalaklık, boşboğazlık.

bülga بلغه (a.i.) : geçinecek kadar şey, varlık.

[**Bülgatü'l-ehbâb**: Osmanlı şâirlerinden merhum Râsih Bey'in henüz basılmamış olan edebî bir eserinin adı olduğu rivâyet edilmektedir].

bülgâk بلغاك (f.i.) : kavga, kargaşalık.

bül-gâme بلگامه (f.b.s.) : her şeye istekli olan. (bkz : bü'l-heves).

bülgat بلغت (a.i.) : geçinmeye yetecek kadar olan şey.

bülgune بلغونه ("gu" uzun okunur. f.i.) : Kadınların yüzlerine sürdükleri bir çeşit düzgün, allık. (bkz : algune).

bü'l-heves بوالهوس (f.b.s.) : aklına geleni yapmak isteyen, keyfine buyruk, maymun iştahlı, her şeye istekli, isteği çok kimse. (bkz : bül-gâme).

bü'l-hevesâne بوالهوسانه (f.b.zf.) : maymun iştahlıcasına.

bü'l-hevesî بوالهوسی (f.b.i.) : sebatsızlık, maymun iştahlılık.

bülû' بلوع (a.i.) : büyük, ilâçlı hap.

bülûc بلوج (f.i.) : **1.** nişan. **2.** horoz ibiği. **3. h. i.** Bülûcistan halkından olan.

bülûğ بلوغ (a.i.) : erkeklik yaşına girme, erginlik.

bülûh بلوح (a.i.) : âciz, beceriksiz, yorgun olma; yaramama.

bülûkka بلوقه (a.i.c. : belâkîk) : düz ova; çöl. ["belûkka" şekli de kullanılır].

bülûl بلول (a.i.). (bkz : belûl).

bülûlet بلولت (a.i.) : yaşlık, ıslaklık. (bkz : bülâlet).

bül'ûm, bül'um بلعوم ، بلعم (a.i.) : hançere, gırtlak. (bkz : bel'ûm).

bü'l-vefâ بوالوفا (a.s.) : çok vefalı.

bün بن (f.i.) : esas, kök, temel, dip; son.

bün-i bagal : koltuk altı.

bün-i bînî : burun ucu.

bün-i câh : kuyunun dibi.

bün-i hisâr : kalenin dibi.

bün-i hûşe : üzüm çöpü, sapı.

bün-i nâhûn : 1) tırnak kökü; 2) acele.

bün-i rân : kasık.

bün-âver بن آور (f.b.s.) : köklü, yerleşmiş.

bünbek بنبك (a.i.) : kadırga balığı denilen bir nevî deniz canavarı. ["benbek" de doğrudur]. (bkz : benbek).

bündâd بنداد (f.i.) : **1.** esas binâ, temel. **2.** duvar , set, destek, payanda. (bkz : bünlâd).

bündâr بندار (f.i.) : ev bark sâhibi, zengin, asîl ve kibirli kimse.

büngâh بنگاه (f.i.) : içine para, eşyâ ve yolculuk malzemesi konulan oda, yer, çadır, şey.

bünk بنك (a.s.) : **1.** bir şeyin aslı, hâlisi. **2.** dut ağacı kabuğuna benzer, hoş kokulu bir çeşit kabuk.

bünlâd بنلاد (f.i.) : **1.** esas binâ, temel. **2.** duvar, set, destek, payanda. (bkz : bündâd).

bünn بن (a.i.) : **1.** Yemen'de yetişen kahve ve ağacı. **2.** Arabistan'da kahve ağacının yapraklarından ve henüz olmamış meyvasından yapılan bir çeşit turşu ve salata.

bünûd بنود (a.i. bend'in c.) : büyük bayraklar, sancaklar. [Farsçadan Arapçalaştırılmıştır].

bünüvvet بنوت (a.i.) : oğulluk, evlâtlık.

bünyâd بنیاد (f.i.) : **1.** asıl, esas, temel. **2.** binâ, yapı.

bünyâd-ı kavî : sağlam yapı.

bünyâd-ı zulm : zulüm yapısı.

bünyâd-ger بنیادگر (f.b.s.) : binâ yapan.

bünyân بنیان (a.i.) : yapı, binâ.

bünyân-ı kavî : sağlam yapı.

bünye بنیه (a.i.) : **1.** beden, vücut. **2.** yapı, yapılış, kuruluş [doğrusu "binye" dir].

bünye-i dâhiliyye : **bot.** iç yapı, **fr. structure interne.**

bünye-i sünâiyye : **bot.** ikinci yapı, **fr. structure secondaire.**

bünye-i ûlâ : **bot.** birinci yapı, **fr. structure primaire.**

bünye-hîz بنیه خیز (a.f.b.s.) : bünyeyi kaldıran, vücûdu canlandıran.

bünyevî بنیوی (a.s.) : bünyeye âit, bünye ile ilgili.

bür' برء (a.i.) : hastanın iyiliğe yüz tutması. (bkz : ber', bürû').

bürâ' براء (a.i.) : **1.** ağaç yongası. **2.** törpüden çıkan kırıntı.

bürâd براد (a.s.) : soğuk. (bkz : bürûd').

bürâye برایه (a.i.) : yontulan ağaçtan çıkan döküntü, yonga.

bürcüme برجمه (a.i.c. : berâcim) : parmak boğumu; parmak boğumlarının oynak yerlerindeki kemiklerin sivrileri.

bürd برد (a.i.) : bir çeşit çubuklu kumaş, aba.

bürd-i Hazremî : Hadramut bölgesinde dokunan aba.

bürd-i muhattat : çizgili, çubuklu kumaş.

bürd-i Yemânî : makbul bir Yemen dokuması.

bürd برد (f.i.) : bilmece, bulmaca; muammâ.

bürdâ' برداء (a.i.) : **hek.** sıtma hastalığı.

bürd-bâr بردبار (f.s.) : uysal, ağırbaşlı, sabırlı, tahammüllü, sıkıntıya katlanan [kimse].

bürd-bârî بردباری (f.i.) : sabırlılık, ağırbaşlılık.

bürde برده (a.i.) : Arab'ın giydiği bir çeşit aba, hırka. **Kasîde-i bürde** : Kâab bin Züheyr'in, Hz. Muhammed önünde okuduğu kasîdeye karşı, Hz. Muhammed'in sırtından çıkardığı hırkayı kendisine giydirmesiyle meşhur olan bir kasîdenin adı.

-bürde برده- (f.b.) : isimlere eklenerek "götürülmüş, götürmüş, götüren" mânâlarına birleşik kelimeler yapar. **Dil-bürde** : âşık gibi.

bürdek بردك (f.i.) : küçük bilmece.

bürehâ' برحاء (a.i.) : şiddetli azap, sıkıntı.

bürehne برهنه (f.s.) : açık, çıplak, yalın. ["berehne" olarak da kullanılır].

bürehne-gî برهنگی (f.i.) : çıplaklık. ["berehnegî" olarak da kullanılır].

bürehne-pâ[y] برهنه پا[ی] (f.b.s.) : yalınayak.

bürehne-ser برهنه سر (f.b.s.) : başıaçık, başıkabak.

bürehne-sîne برهنه سینه (f.b.s.) : göğsü, bağrı açık.

bürgu برغو ("gu" uzun okunur. f.i.) : boru denilen bir müzik âleti.

bürgus برغوث (a.i.c. : berâgîs) : pire.

bürgu-zen برغو زن ("gu" uzun okunur. f.b. s.) : boru çalan, borucu.

bürhân برهان (a.i.c. : berâhîn) : delîl, ispat, tanık. (bkz : hüccet).

bürhân-ı katı' : **1)** red için söz götürmeyecek sûrette doğruluğu ispâta tanık olan sağlam senet; **2)** Ahmet Asım Efendi'nin Farsçadan Türkçeye bir lûgati.

bürhân-ı limnî : **mant.** *tümdengelim.

bürhân-ı mesîh : Hz. İsâ'nın mûcizesi.

bürhân-ı mîzânî : mantığa uygun olan delil.

bürhân-ı râcî : bir meselenin ispatı.

bürhân-ı süllemî : sonsuzluk kavramı tartışılırken kullanılan "kademeli delil".

bürhân-ı tezâyüf : sonsuzluk kavramı tartışılırken ileri sürülen karşılıklı ilinti delîli.

bürhânî برهانی (a.s.) : ispatlayıcı, açıklayıcı.

Bürhâniyye برهانیه (a.i.) : Ahmediyye tarîkatinin 6 şûbesinden biri. [ötekiler : Sinâniyye, Uşşâkıyye, Ramazâniyye, Cerrâhiyye, Mısriyye].

bürhân-türsî برهان ترسی (a.f.b.i.) : uzayın sonluluğunu ispat etmek için kullanılan teorem.

bürhe برهه (a.i.) : müddet, uzun zaman.

Ba'de bürhetin : bir hayli zamandan sonra. **bürheten mine'z-zemân** : bir hayli zaman.

bürhûn برهون (f.i.) : **1.** kemer; duvar. **2.** çember, dâire. **3.** mâni, çift; avlu. **4.** ev ve kale kapısı. (bkz : berhûb[1,2]).

bürîde بریده (f.s.) : kesilmiş ["kesmek, kesilmek" mânâsına gelen **bürîden** mastarından].

bürîde-düm (kuyruğu kesik) : tâlihsiz.

bürîdegî بریدگی (f.i.) : kesilmişlik.

bürîde-ser بریده سر (f.b.s.) : başı kesik.

bürîde-zebân (dili kesilmiş) : sessiz, az konuşan.

bürîn برین (f.i.) : dilim. [en çok meyvalarda kullanılır].

bürka' برقع (a.i.) : kadınların örtündükleri peçe, tül, yaşmak, yüzörtüsü. (bkz : berku', bürku').

bürka'-fiken برقع فکن (a.b.s.) : örtü açan, örtü atan.

bürkan برقان (a.i.) : **1.** beyaz tenli adam. **2. zool.** alaca çekirge ["birkan" şeklinde de kullanılır].

bürkân برکان (a.i.) : yanardağ, volkan.

bürkânî برکانی (a.s.) : yanardağa mensup, volkanik.

bürkâniyyet برکانیت (a.i.) : **jeol.** volkanizm.

bürke برکه (a.i.) : **1.** martı kuşu. **2.** kurbağa. **3.** havuz, ufak göl [Arapçası **birke** dir].

bürke-i lâcivert : gökyüzü.

bürku' برقع (a.i.). (bkz : berku', bürka').

bürnâ برنا (f.s.) : genç, delikanlı, yiğit. (bkz : bernâ, bürnâh, bürnâk).

bürnâh برناه (f.s.) : genç, delikanlı, yiğit. (bkz: bernâ, bürnâ, bürnâk).

bürnâk برناك (f.s.) : genç, delikanlı, yiğit. (bkz : bernâ, bürnâ, bürnâh).

bürnüs برنس (a.i.c. : berânis) : **1.** Arapların üstten giydikleri bir giyecek. **2.** kollu ve başlıklı hamam havlusu, bornoz. **3.** bir çeşit kadın yeldirmesi.

bürr بر (a.i.) : buğday. (bkz : gendüm, hınta, kamh).

bürrân بران (f.s.) : keskin, kesici. **Hançer-i bürrân** : keskin hançer. **Tîg-i bürrân** : keskin kılıç.

bürs برس (f.i.) : **bot.** ardıç ağacı meyvası.

bürsân برسان (f.i.) : ejderhâ, büyük yılan. (bkz : su'bân).

bürsûte برثوطه (a.i.) : tehlikeli yer.

bürsün برثن (a.i.c. : berâsin) : **1.** insan eli. **2.** yırtıcı hayvan pençesi. **3.** develere vurulan bir çeşit damga. (bkz : birsan).

bürşüm برشم (a.i.) : kadınların yüzlerini örttükleri örtü.

bürû' بروء (a.i.) : **1.** hasta iyiliğe yüz tutma. (bkz : ber', bür'). **2.** bilgi, fazîlet ve iyilikte benzerlerine olan üstünlük.

bürûd برود (a.s.) : **1.** soğuk. (bkz : bürâd). **2. i.** işten soğuma, bıkma.

bürûdet برودت (a.i.) : soğukluk.

bürûdet-i hevâ : havanın soğukluğu.

bürûdet-i muâmele : yapılan muâmelenin soğukluğu.

bürûdet-engîz برودت انگیز (a.f.b.s.) : çok soğuk.

bürûfe بروفه (f.i.) : **1.** sarık. **2.** bel kuşağı. **3.** mendil.

bürûk بروك (a.i.) : un helvası. (bkz : berîk, berîke, habîs, habîsa).

bürûk بروق (a.i. berk'ın c.) : şimşekler.

bür'ûm, bür'ûme برعوم ، برعومه (a.i.) : **bot.** ağacın henüz açılmamış çiçeği, tomurcuğu.

bürût بروت (a.i.). (bkz : burût).

bürûz بروز (a.i.) : **1.** belirme, ortaya çıkma. **2.** âşikâr, meydanda. (bkz : bevâh, hüveydâ).

büslet بثلت (a.i.) : şöhret, ün.

büsr, büsre بسر ، بسره (a.s.c. : bisâr) : **1.** her şeyin tâzesi. **2. i.** her şeyin ucu ve başı. **3. i.** genç kız ve oğlan.

büssed بسد (a.i.) : mercan [taş].

büstâh بستاح (f.i.) : küstah, utanmaz, edepsiz.

büstân بستان (a.i.c. : besâtîn, besâtûn) : bostan, bağ bahçe. (bkz : bûstân). ["büstân" Farsça "bûstân" kelimesinin Arapçalaştırılmışıdır].

büstânî بستانی (a.i.) : bostancı, bahçıvan.

büste بسته (f.i.) : fındık. (bkz : bunduk, bunduka').

büstek, büstec بستك ، بستج (f.i.) **1. bot.** akgünlük. **2.** fıstık zamkı.

büstûka بستوقه (a.i.) : küçük küp, küpçük.

büsûk بسوق (a.i.) : **1.** ağacın boylanıp uzaması. **2.** birinin akrânına üstün olması.

büsûl بسول (a.i.) : **1.** akarların ve içilecek şeylerin, ekşiyerek veyâ mayalanarak tadının ağır ve buruşturucu olması. **2.** bir şey haram olma.

büsûl, büsûr بسول ، بسور (f.i.) : lânet, bedduâ, ilenme, ilenç.

büsûr بثور (a.i. besr'in c.). (bkz : besr).

büsut بسط (a.i.) : el açıklığı, civanmertlik. ["bisut" şeklinde de kullanılır].

büş بش (f.i.) : **1.** kâhkül. **2.** at yelesi. **3. s.** eksik, noksan.

büşkânî بشكانی (a.i.) : **1.** kendi dilini bilmeyecek kadar ahmak adam. **2.** Arap çocuğu olduğu halde Arapçayı bilmeyen ahmak.

büşrâ بشری (a.i.) : müjde, sevinçli haber.

büşter بشتر (f.i.) : **hek.** kurdeşen, pislikten veyâ kan bozukluğundan meydana gelen kaşındırıcı bir hastalık.

büşterem, büşterî بشترم ، بشترى (f.i.). (bkz : büşter).

büt بت (f.i.c. : bütân) : **1.** put. (bkz : çelîpâ, sanem). **2. s.** güzel.

büt-i perîneş : periye benzeyen güzel.

bütân بتان (f.s.) : **1.** putlar. **2. s.** güzeller.

büteyrâ' بتيراء (a.i.) : **1.** Güneş. (bkz : hurşîd, mihr, şems). **2.** sabah.

büt-hâne بتخانه (f.b.i.) : puthâne. (bkz : sanemhâne).

büt-kede بتكده (f.b.i.) : puthâne, puta tapanların ibâdet ettikleri yer.

büt-lâl بت لال (f.b.s.) : hayran olan, şaşa kalan. (bkz : mebhût).

büt-nigâr بت نگار (f.b.i.) : putçu. (put îmalcisi); portreci.

büt-perest بت پرست (f.b.s.) : puta tapan.

büt-perestî بت پرستی (f.b.i.) : puta tapma.

büt-perîveş بت پريوش (f.b.s.) : peri gibi güzel.

büt-şiken بت شكن (f.b.s.) : put kıran.

büt-şikestî بت شكستی (f.b.i.) : put kırıcılık.

büt-tirâş بت تراش (f.b.s.) : put, heykel yapan. (bkz : heykel-tırâş).

büt-tirâşî بت تراشی (f.b.i.) : put, heykel yapıcılık.

bütû' بتوع (a.i.) : **1.** kesilme. **2.** uzaklaşma.

bütûn بطون (a.i. batn'ın c.) : **1.** karınlar. **2.** nesiller, soylar.

büvân بوان (a.i.c. : ebvine) : direk, çadır direği ["bivân" şekli de vardır].

büyeyz بيـــيض (a.i.) : **biy.** yumurtacık, **fr. ovule**.

büyû' بـــيوع (a.i. bey'in c.) : satmalar, satışlar, satılmalar, satın almalar.

büyûd بـــيود (a.i.) : yok olma. (bkz : bîd, beyâd, beydûdet).

büyûn بـــيون (a.i. bîn'in c.) : bölgeler, mıntıkalar.

büyût بـــيوت (a.i. beyt'in c.). (bkz : beyt).

büyûtât بـــيوتات (a.i. büyût'un c.) : **1.** ev kümeleri. **2.** asîlzâde âileleri. **3.** asîl kişiler.

büyûz بـــيوض (a.i. beyz'in c.) : yumurtalar.

büz بز (f.i.) : keçi. (bkz : teys).

büz-i kûhî : dağ keçisi.

büzâk بزاق (a.i.) : tükrük, salya.

büz-bân بزبان (f.i.) : keçi çobanı.

büz-beçe بز بچه (f.i.). (bkz : büzgale).

büz-dil بز دل (f.b.s.) : "keçi yürekli" : korkak.

büzeyr بزير (a.i.) : **bot.** sporcuk.

büzgale بزغاله ("ga" uzun okunur. f.i.) : oğlak, keçi yavrusu. (bkz : büzbeçe).

büzîçe بزيچه (f.i.) : küçük keçi; oğlak.

büzm بذم (a.i.) : **1.** doğru rey. **2.** kesin karar ve tahammül. **3.** kuvvet, sertlik.

büzûg بزوغ (a.i.) : doğma, doğmaya başlama, çıkma.

büzûr بذور (a.i. bezr'in c.) : tohumlar, taneler.

büzûrât بذورات (a.i. bezr'in c. olan büzûr'un c.) : **bot.** tohumlar, tâneler. (bkz : büzûr).

büzûrât-ı müteharrike : **bot.** tüyleriyle hareket eden deniz bitkilerinin tohum hücreleri, zoospor.

büzûzet بذوذت (a.i.) : pejmürdelik, perîşanlık, kıyâfetsizlik, pintilik. (bkz : bezâzet, bizâz).

büzûzet-i hâl : kıyâfet perîşanlığı, üstbaş döküklüğü.

büzürg بزرگ (f.s.c. : büzürgân) : **1.** büyük, ulu. (bkz : azîm, cesîm, kebîr). **2. i.** şef, reis. **3. müz.** Türk mûsıkisinin çok az kullanılmış en eski mürekkep makamlarındandır. Hüseynî beşlisinin hüseynî perdesindeki şeddi, pûselik beşlisi ve çargâh beşlisinin rast perdesindeki şeddinden (yânî mâhûr makamının pest beşlisinden) meydana gelmiştir. Ekseriyâ bu beşlilerde karışık bir sür'atte seyredildikten sonra, rasttaki çargâh beşlisi ile inici bir şekilde rast perdesinde durulur. Güçlü birinci derecede, makamın terkibindeki ilk iki beşlinin ilkinin durağı ve ikincisinin tiz durağı olan hüseynî, ikinci derecede çargâh beşlisinin tiz durağı olan nevâ, üçüncü derecede pûselik beşlisinin durağı olan dügâh'dır. Bilhassa seyirde çargâh beşlisine ehemmiyet verilerek ve onun dâhilinde gezinilerek yürünür, donanım boştur. Lâhin içinde hüseynî beşlisinin hüseynî perdesindeki şeddi için fa bakıyye diyezi konulur, başka bir ârızası yoktur.

büzürg-gerdâniyye : **müz.** Hızır Bin Abdullah'ın edvarına göre büzürg makamına gerdaniye âvâzesinin katılmasıyla elde edilen terkip.

büzürg-geveşt : **müz.** Hızır Bin Abdullah'ın büzürg makamına geveşt âvâzesini katarak elde ettiği terkip.

büzürg-mâye : **müz.** Hızır Bin Abdullah'a göre on iki makamdan büzürge mâye âvâzesi katılmakla elde edilen terkip.

büzürg-nevrûz : **müz.** Hızır Bin Abdullah'ın edvarında büzürg makamıyla nevruz âvâzesinin terkibiyle meydana gelen makam.

büzürg-selmek : **müz.** Hızır Bin Abdullah'ın on iki makamdan büzürg selmek âvâzesini eklemekle elde ettiği terkip.

büzürg-şehnâz : **müz.** Hızır Bin Abdullah'a göre büzürg makamına şehnaz âvâzesi eklemekle elde edilen terkip.

büzürgân بزرگان (f.s. büzürg'ün c.) : büyükler, ulular.

büzürg-âne بزرگانه (f.zf.) : büyük, ulu kimseye yakışacak yolda.

büzürg-dil بزرگ دل (f.b.s.) : gönlü yüce, eli açık, cömert.

büzürgî بزرگی (f.i.) : büyüklük, ululuk. (bkz : azamet).

büzürg-meniş بزرگ منش (f.b.s.) : yüksek fikirli.

büzürg-sâl بزرگسال (f.b.s.) : yaşlı, ihtiyar.

büzürg-vâr بزرگوار (f.b.s.) : büyük, ulu, saygıdeğer [kimse].

büzürg-vârî بزرگواری (f.b.i.) : ululuk, büyüklük, saygıdeğerlik.

büzürg-zâde بزرگزاده (f.b.i.) : kişioğlu.

büzzâka بزاقه (a.i.) : kabuksuz sümüklü böcek.

Cc

câ جا (f.i.) : **1.** yer, mevki, mekân. **2.** ay kısaltmasında cemâziyel evvel.

câ-yi behiştî : cennet gibi yer.

câ-yi dil-nişîn : gönül açıcı yer.

câ-yi işret : işret yeri, içki içilecek yer.

câ-yi iştibâh : tereddüt edilecek nokta.

câ-yi mülâhaza : düşünülecek nokta.

câ-yi penâh : sığınılacak yer.

câ-yi râhat : rahat edilecek yer.

câ-yi şübhe : işkillenecek nokta.

caâdet جعادت (a.i.) : kıvırcıklık.

câb جاب (a.i.). (bkz : ce'b).

ca'be جعبه (a.i.) : ok kuburu, yelek, sadak.

câbe جابه (a.i.) : bir cevap.

câ-be-câ جابجا (f.b.zf.) : yer yer.

câbet جابت (a.i.) : cevap verme.

câbî جابی (a.s. cibâyet'den) : **1.** [eskiden] vakıflı akar kirâlarını toplamakla görevli bulunan kimse, vergi tahsildârı. **2. i.** çekirge.

Câbilka جابلقا (f.i.). (bkz : Câbülka).

Câbilsâ جابلسا (f.i.). (bkz : Câbülsâ).

câbir جابر (a.s. cebr'den) : **1.** cebreden, zorlayan. (bkz : mücbir). **2.** kırıkçı, kırık sarıcı.

câbir-i küll-i kesr (kırılan, bozulan her şeyi düzelten) : Allah.

câbiye جابیه (a.i.) : havuz.

câblûs جابلوس (f.i.) : **1.** yaltaklanma, dalkavukluk. **2. s.** eletek öpen, yaltaklanan, dalkavuk. (bkz : çâlbûs, çâplûs).

câblûs-âne جابلوسانه (f.zf.) : dalkavuklara yakışırcasına.

cablûsî جابلوسی (f.i.) : yaltaklanıcılık, dalkavukluk.

Câbülka جابلقا (f.i.) : **1.** en uzak Doğu'da bin kapısı olan efsânevî bir şehir. **2. tas.** insanın mutlaka Allah'a doğru yönelen yolundaki ilk merhalesi.

Câbülsâ جابلسا (f.i.) : en uzak Batı'da bulunan, bin kapısı olan efsânevî bir şehir. **2. tas.** insan gayretinin son hedefi : burada mutlak ile mevsuf [=Allah ile insan] birleşir.

câcîm جاجیم (f.i.) : **1.** aba, kebe gibi kaba bir yün dokuma. **2.** türlü renkli ipliklerden dokunan bir çeşit döşeme, cicim.

ca'd جعد (a.s.) : kıvırcık [saç]. (bkz : müca'ad).

ca'd-i girih-gîr : kıvırcık ve dolaşık saç; arapsaçı.

ca'd-i kalem : **1.** güzel yazı. **2.** kalemde kalan mürekkep bulaşığı. **3.** yazarın kaleminden çıkan güzel sözler. **4.** yarım daire.

ca'd-i şütür (deve kıvırcığı) : **mec.** vücudu çok tüylü olan kimse.

câdd, câdde جاد ، جاده (a.i.) : ciddî; çalışkan; azimli.

câdde جاده (a.i.) : geniş, işlek, büyük yol, anayol. (bkz şâh-râh).

câdde-i kebîr : **1.** ana cadde. **2.** İstanbul'da Galatasaray'dan Taksim'e doğru uzanan cadde.

câdî جادی (f.i.) : safran.

câdî جادی (a.i.c. : cüdât) : dilenci. (bkz : sâil).

câdib, câdibe جادب ، جادبه (a.s.) : kusur görücü.

câdil جادل (a.s.) : kuvvetli, gürbüz.

câdis, câdise جادسه ، جادس (a.s.) : **1.** çorak, kurak, işlenmemiş [toprak]. **2.** harap, yıkık.

câdû جادو (f.i.) : **1.** cadı, büyücü. **2.** gulyabâni, hortlak, karakoncolos, vampir. **3. s.** çirkin kocakarı, acûze. **4. s.** çok güzel göz.

câdû-fen جادوفن (f.a.b.s.) : sihirbaz, büyücü.

câdû-ger جادوگر (f.i. ve s.) : büyücü, sihirbaz.

câdû-gerî جادوگری (f.b.i.) : büyücülük, sihirbazlık.

câdû-keş جادوکش (f.b.s.) : sihirbaz kıran, sihirbaz öldüren, öldürücü.

câdû-suhen جادو سخن (f.b.s.) : sihirlercesine söz söyleyen, uzdilli. (bkz : câdû-zebân).

câdû-vâne جادووانه (f.b.zf.) : sihirbazlara, büyücülere yakışacak sûrette.

câdûvî, câdûyî جادووی ، جادویی (f.b.i.) : sihirbazlık, büyücülük.

câdû-zebân جادو زبان (f.s.) : büyülercesine söz söyleyen, uzdilli. (bkz : câdû-suhen).

câf-câf جاف جاف (f.s.) : iffetsiz, ahlâksız [kadın], yırtlaz. (bkz : cefcâf).

ca'fer جعفر (a.i.) : **1.** küçük akar su. **2. h. i.** Hz. Ali'nin kardeşi olup, Muta muhârebesinde bayrak tutarken iki elini de kaybederek öldürülmüştür. **3.** erkek adı.

Ca'fer-i Sâdık : Şîîlerin on iki imâmından altıncısı. (bkz : eimme-i isnâ-aşer).

ca'fer-i zü'l-cenâheyn : (bkz : ca'fer²).

ca'ferî جعفری (a.s.) : **1.** Şîîlerden imâm Ca'fer-i Sâdık taraflısı olan. **2. i.** güzel sanatlarda kullanılan bir çeşit kâğıt cinsi [tezhip, hat, minyatür v.b.].

ca'feriyye جعفریه (a.i.) : Ca'ferî tarîkatı.

câfî جافی (a.s.) : cefâ eden, eziyet eden.

câger جاغر (f.i.) : kuş kursağı.

câ-gîr جاگیر (f.b.s.). (bkz : cây-gîr).

câ-güzîn جاگزین (f.b.s.) : yer seçen, yerleşmek üzere yer beğenen.

câh, câhe جاهه ، جاه (a.i.) : itibar, makam, *orun, mevki. **Hırs-ı câh** : mevki hırsı.

cahd جحد (a.i.) : bile bile inkâr etme.

cahd-ı mutlak, cahd-ı mustağrak : Arap gramerinde iki tâne menfî (*olumsuz) geniş zaman sıygası (*kipi).

câhız جاحظ (a.s.) : patlak gözlü, lokma gözlü [adam].

câhî, câhiye جاهیه ، جاهی (a.s.) : açık, alenî, âşikâr. (bkz : bevâh, hüveydâ).

câhid جاهد (a.s. cehd'den) : **1.** cehdeden, elinden geldiği kadar çalışan. **2. i.** erkek adı. [müen. câhide].

câhid جاحد (a.s. cahd'dan) : bilerek inkâr eden. **Hasm-ı câhid** : bile bile inkâr eden düşman.

câhidiyye جاهدیه (a.i.) : Halvetî tarîkatı şûbelerinden birinin adı. [kurucusu Edirneli Şeyh Câhidî Ahmed Efendi'ye nisbetle bu adı almıştır].

câhil جاهل (a.s. cehl'den. c. : cehele, cühelâ, cühhâl) : **1.** bilimsiz, bilgisiz. **2.** genç, tecrübesiz, toy.

câhil-i anûd : inatçı câhil.

câhil-i munsif : insaflı, bilmediğini teslîm eden, söyleyen câhil.

câhil-âne جاهلانه (a.f.zf.) : câhilce, câhillikle. **Cür'et-i câhilâne** : câhilce ataklık.

câhilî, câhiliyye جاهلیه ، جاهلی (a.s.) : **1.** câhilliğe âit. **2.** İslâmdan önceki Arap devrine âit.

Câhiliyye جاهلیه (a.i.) : Câhiliyet devri adamları, puta tapanlar.

câhiliyyet جاهلیت (a.i.) : **1.** câhillik, bilgisizlik. **2.** İslâmdan evvelki devrin adı; Hz. Muhammed'den önce Arap yarımadasındaki puta tapma devri.

cahîm جحیم (a.i.) : cehennem, tamu. **Nâr-ı cahîm** : cehennem ateşi.

cahîmî جحیمی (a.s.) : cehennem gibi.

câhiyen جاهیاً (a.zf.) : alenen, açık olarak.

câhiz جاهض (a.s.) : cesâretli, gözüpek [adam].

cahiz, cafiz (a.i.) : katılar için kullanılan hacim ölçüsü.

câhsûk جاخسوك (f.i.) : orak.

cahûd جحود (a.s. cahd'dan) : **1.** ısrarla inkâr eden. **2. i.** Yahudi, çıfıt. (bkz : câhid, cühûd).

cahûd-i anûd : çok inatçı Yahudi.

cahûd-âne جحودانه (a.f.zf.) : çıfıtçasına, Yahudicesine.

cahûf جحوف (a.s.) : kendini beğenmiş, kibirli. (bkz : mağrûr).

câibe جائبه (a.i.c. : cevâib) : halkın ağzında dolaşan haber.

câife جائفه (a.i.) : **huk.** cevfe (boşluğa) kadar giden yara. [göğüste, arkada, karında açılan yaralar câife olabilir].

câil جائل (a.s. cevelân'dan) : cevelân eden, dönüp dolaşan.

câil جاعل (a.s.) : işleyen, yapan, eden, yaratan.

câilü'l-leyli ve'n-nehâr : geceyi gece, gündüzü gündüz eden, Cenâbıhak.

câile جائله (a.i.) : insanın içinde dönüp dolaşan hâtıra.

câir جائر (a.s. cevr'den) : cevreden, zulmeden. **Dilber-i câir** : zulmeden, cefâ eden güzel.

câiz جائز (a.s. cevâz'dan) : işlenilmesinde cevaz olan; olabilir, olur.

câizât جائزات (a.s. câiz'in c.) : câiz olan şeyler.

câize جائزه (a.i. cevâz'dan. c. : cevâiz) : **1.** yol yiyeceği, azık. **2.** hediye, bahşiş, armağan. **3. ed.** eski şâirlere, yazdıkları medhiyeler dolayısıyla verilen para ve bahşiş. (bkz : âidât, atiyye, avâid, ihsân, sıla).

ca'l جعل (a.i.) : **1.** yapma, meydana getirme. **2.** sabır, tahammül. **3.** işe başlama; alma.

câl, câlî جالی ، جال (f.i.) : **1.** tuzak. **2.** misvak ağacı ["evvelce" lifli dalları, diş fırçası vazîfesini görürdü].

câle جاله (f.i.) : nehrin bir tarafından öbür tarafına geçmek için ağaç, saz ve şişirilmiş tulumlardan yapılan sal, kelek.

ca'lî جعلی (a.s.) : **1.** sahte, yapmacıklı, düzme. **Etvâr-ı ca'liyye** : sahte tavırlar. **2. fels.** yapma, **fr. artifice.**

câli' جالع (a.s.) : **1.** açık saçık [kadın]. **2.** utanması kıt [adam].

câlî جالی (a.s.) : **1.** parlayan, cilâlı. **2.** cilâlayan, parlatan, temizleyen. **3.** sürgün eden.

câlib جالب (a.s. celb'den) : celbeden, kendine çeken, çekici.

câlib-i dikkat : dikkat çeken.

câlib-merhamet : merhamet çeken. [müennesi câlibe, kadın adı olarak da kullanılır].

câlib-i şübhe : şüphe uyandırıcı.

câlif جالف (a.s.) : deri, kabuk soyan, soyucu.

câlife جالفه (a.i.) : **hek.** deri ile eti berâber koparan yara.

Câlînus جالینوس (a.h.i.) : ilk çağların, İpokrat ile berâber en büyük Grek hekimi, Galen (131-210).

câlis جالس (a.s. cülûs'dan. c. : cüllâs cülûseden, oturan, oturucu, tahta çıkan.

câlis-i evreng-i saltanat veyâ **câlis-i serîr saltanat** : saltanat tahtına oturan.

câliş جالش (f.i.) : **1.** çiftleşme. **2. s.** naz ve gaze ile salınan.

câliş-ger جالشگر (f.b.i.) : **1.** yalnız şehvet duguları için yaşayan kimse. **2.** naz ve gam ile salınan güzel.

ca'liyyât جعلیات (a.i.c.) : sahte, düzme, yapma olan hususlar.

ca'liyye جعلیه (a.s.) : ["ca'lî" nin müen.]. (bk ca'lî).

ca'liyyet جعلیت (a.i.c. : ca'liyyât) : yapmacık.

câlîz جالیز (f.i.) : sebze bahçesi, kavun karpuz tarlası, bostan.

câm جام (f.i.) : **1.** sırça, cam; bardak, kadeh, şişe ve toprak cinsinden şarap kadehi. [kelimenin Arapçası cemi "câmât" dır].

câm-ı âlem-nümâ (bkz : câm-ı cihân-nümâ, câm-ı gîtî-nümâ).

câm-ı aşk : tas. (bkz : câm[4]).

câm-ı âteş-fâm : ateş renkli kadeh.

câm-ı ayş : hayat kadehi, zevk ve safâ kadehi.

câm-ı cem : Şark mitolojisinde, şarab îcatçısı sayılan "Cem" in sihirli kadehi; rap.

câm-ı cihân-bîn (cihânı gösteren kadeh) (bkz : câm-ı cihân-nümâ).

câm-ı cihân-nümâ : cihânı gösteren kadeh içinde dünyâyı seyrettiren kadeh.

câm-ı fenâ (fânîlik kadehi) : ölüm.

câm-ı gevherî : 1) billûr kadeh; 2) sevgilinin dudağı.

câm-ı gîtî-nümâ : (bkz : câm-ı âlem-nümâ, câm-ı cihân-nümâ).

câm-ı gurûr : gurur veren içki kadehi.

câm-ı gül-fâm (gülrengi kadeh) : kırmızı rap.

câm-ı ikbâl : dünyâ ululuğu kadehi, şarab

câm-ı leb (dudak kadehi) : kırmızı şarap dolu bir kadehe benzeyen dudak.

câm-ı leb-rîz : ağzına kadar dolu kadeh.

câm-ı memlû : dolu kadeh.

câm-ı merg : ölüm kadehi.

câm-ı mevt : ölüm kadehi. (bkz : câm-ı merg).

câm-ı mey : şarap kadehi.

câm-ı mînâ : açık mâvi, gök renkli kadeh.

câm-ı minâreng : açık mâvi renk kadeh.

câm-ı musaffâ : parlak kadeh.

câm-ı neşât : neş'e, sevinç veren kadeh.

câm-ı reng : gök mâvisi kadeh.

câm-ı rûşen : parlak kadeh.

câm-ı sabûhî : sabah içkisi içilen kadeh.

câm-ı sahbâ : kırmızı şarap içilen kadeh.

câm-ı seher : Güneş. (bkz : câme-i seher).

câm-ı sîm (gümüş kadeh) : **mec.** sevgilinin çenesi.

câm-ı şarâb : şarap kadehi.

câm-ı şehriyârî : büyük kadeh.

câm-ı şîr : sütlü meme.

câm-ı tehî : boş kadeh.

câm-ı zerrîn (altın kadeh) : beyaz şarap. **2. h. i.** Horasan'da bir kasaba. **3.** kendilerini Cemşit sülâlesinden sayan Sent ve Kişmir hâkimlerinden bir kısmının lâkabı. **4. tas.** Tanrı âşığının yüreği.

Câmâsb جاماسب (f.h.i.) : Keyânîlerden Keykuştasb'ın vezîridir; hikmet ve heyette yüksek bilgisi vardı. [Eski Farsça ile ve "Ferheng-i Mülûk" ve "Esrâr-ı Acem" adıyla yazdığı kitap, bu gün "Câmâsbnâme" adıyla anılır.

câme جامه (f.i.) : **1.** elbise, çamaşır.

câme-i âhiret . (bkz : câme-i fenâ).

câme-i fenâ : (fânilik elbisesi) : kefen.

câme-i guk : yosun.

câme-i hâb : gecelik.

câme-i hâssa : **tar.** Osmanlı pâdişahları tarafından verilen elbiselik kumaşlar.

câme-i hayât : (hayat elbisesi) : ömür.

câme-i hurşid : Güneş'in ışığı ve yer, Güneşin tesîrinden korumaları îtibârıyle ağaç yaprakları, toz, duman ve bulut.

câme-i îdî : **1)** kırmızı elbise; **2)** bahar çiçekleri.

câme-i ihrâm : hacıların giydiği dikişsiz elbise.

câme-i katrân : Peygamberimizin sülâlesinden olanların, Muharrem ayının onuncu günü giydikleri siyah elbise [burhân-ı kaatı].

câme-i mâtem : mâtem elbisesi.

câme-i mûyî (kıllı elbise) : **mec.** kürk.

câme-i nahcivânî : sade dikilmiş elbise.

câme-i nev-rûzî : **1)** rengârenk elbise; **2)** baharda açılan türlü çiçekler.

câme-i seher : Güneş. (bkz : câm-ı seher). **2.** sürâhi.

câme-âlûd جامه آلود (f.b.s.) : kirli elbise.

câme-dân جامه دان (f.b.i.) : esvap ve çamaşır koymaya yarayan sandık, dolap; gardırop.

câme-dâr جامه دار (f.b.i.) : **1.** elbiseyi muhâfaza eden kimse. **2.** vestiyer.

câme-derîde جامه دریده (f.b.s.) : elbisesi yırtılmış.

câme-dûz جامه دوز (f.b.i.) : elbise biçen, diken, terzi.

câme-gâh جامه گاه (f.b.i.) : çamaşır yeri, çamaşır odası, soyunup giyinilecek yer.

câmegî جامگی (f.i.) : **1.** hizmetçilere verilen maaş, ücret ve elbise parası. **2.** hizmetkâr. **3.** tüfek fitili. **4.** elbiselik kumaş.

câme-hâb جامه خواب (f.b.i.) : yatak; pijama.

câme-hâne جامه خانه (f.b.i.) : yük, yerli dolap.

câme-kân جامکان (f.b.i.) : camlık, elbise soyunulacak yer. [doğrusu "câme-ken" dir].

câmekiyye جامکیه (f.i.) : vakfın gallesinden vazîfe sâhiplerine verilen aylık, atiyye.

câme-seher جامه سحر (f.a.b.s.) : sabah rüzgârı veyâ güneş.

câme-şûy جامه شوی (f.b.i.c. : câme-şûyân) : çamaşır yıkayan, çamaşırcı.

câme-şûyân جامه شویان (f.b.i. câme-şûy'un c.) : çamaşır yıkayanlar, çamaşırcılar.

câm-ger جامگر (f.b.i.) : camcı ustası, cam yapan sanatkâr.

câmgul جامغول (f.i.) : külhanbeyi.

câm-hâne جام خانه (f.b.i.) : cam fabrikası.

câmi' جامع (a.i. cem'den. c. : cevâmi') : içinde namaz kılınan ibâdet yeri; içinde cumâ namazı kılınan mescit.

câmi-i devrân : devrin, zamânın câmii.

câmi-i kebîr : büyük câmi.

câmi' جامع (a.s. cem'den) : **1.** cemeden, derleyen, toplayan. **2.** içine alan, içinde bulunduran.

câmi-i Kur'ân (Kur'ân derleyen) : Halîfe Osman.

Câmi'u'l-Fürs : XV-XVI. yüzyılları arasında yaşadığı sanılan İnegöllü Mustafa bin Mehmed bin Yûsuf'un Farsçadan Türkçeye çevirdiği lûgat kitabı.

câmi'u'l-hurûf : kitap yazarı.

câmi'u'l-kelim : beyân tâbirlerindendir. Lâfzı az, mânâsı çok söz. (bkz : teşbîh, istiâre).

câmi'u'l-mahâsin : güzel vasıflar bulunan.

Câmi'u'n-Nasâyih (nasîhatleri toplayan) : ünlü Türk bilgini İbni Kemal'in didaktik bir eseri.

Câmi'u'n-Nezâir : Eğridirli Hacı Kemal'in, XV. yüzyıl şairlerinin birbirlerine yazdıkları nazîreleri toplayan mecmuası.

Câmî جامی (f.h.i.) : İran'ın XV. asırda yetişmiş büyük mutasavvıf, mütefekkir ve âlim şâiri; Fatih'le muhabere etmiştir. Asıl adı Abdurrahman'dır. Bir çok manzum ve mensur eserleri vardır. Bizde Câmî adıyla şöhret bulan eseri Arap nahvine âit Kâfiye'nin şerhi olup vaktiyle medreselerde okutulurdu.

câmia جامعه (a.i. cem'den. c. : cevâmi') : **1.** topluluk. **2.** fiz. *toplaç, **fr. collecteur.**

câmid, câmide جامد ، جامده (a.s. cümûd'dan. c. : cevâmid) : donmuş, donuk; cansız. **Cism-i câmid** : cansız cisim. **Ecsâm-ı câmide** : cansız cisimler. **Mâ-i câmid** : donmuş su. **İsm-i câmid** : **a.gr.** tasrîfi (çekimi) ve iştikakı (türesi) olmayan isim veyâ fiil.

câmidü'l-ayn : yüreği katı, ağlamak nedir bilmeyen.

câmidü'l-keff : cimri, tamahkâr, eli sıkı.

câmidü'l-mâl : taşınmaz mal, mülk, arâzi. (bkz : gayr-i menkul).

câmih جامح (a.s.) : başı sert [hayvan].

câmiiyyet جامعیت (a.i.) : câmi'lik, toplayıcılık, topluluk, toplu olma.

câmiyye جامیه (f.i.) : Nakş-ı bendiyye tarîkatının 9 şûbesinden birinin adı. [ötekiler : Ahrâriyye, Nâciyye, Kasaniyye, Mecdediyye, Murâdiyye, Mazhariyye, Melâmiyye-i Nûriyye, Hâlidiyye'dir].

câmûs جاموس (a.i.c. : cevâmîs) : manda, su sığırı.

câmûs-ı cesîm : iri, büyük manda.

cân جان (f.i.) : **1.** cân, ruh. **2.** hayat, yaşayış. **3.** gönül. **Gûş-i cân** : can kulağı. **Yâr-ı cân** : can dostu.

Cân-ı cân (cânın cânı) : Allah.

cân-ı şîrîn : tatlı can. **4.** silâh. (bkz : câne). **5.** erkek adı.

cân جان (a.i.). (bkz : cânn).

cânâ جانا (f.n.) : ey cân, ey sevgili!

cân-âferîn جان آفرین (f.b.s.) : yaratıcı, Allah.

cânân, cânâne جانانه ، جانان (f.s.) : **1.** sevgili, gönül verilmiş, ma'şûka. **2.** kadın adı. **3. tas.** Allah.

cân-âver, cân-ver جانور ، جان آور (f.b.s.) : **1.** canlı, yaşayan. **2. i.** zararlı hayvan. **3. i.** domuz; canavar.

cân-âzâr جان آزار (f.b.s.) : can inciten, can yakan, eziyet eden.

cân-bahş جان بخش (f.b.s.) : **1.** can veren, hayat bağışlayan, cana can katan, sevgili. **2. h. i.** Cenâbıhak.

cân-bâz جانباز (f.b.i.c. : cân-bâzân) : **1.** can ile oynayan, canını tehlikeye koyan, canbaz. **2. s.** aldatıcı. **3. i.** hayvan alışverişiyle meşgul olan kimse. **4. i.** [eski] fedâî atlı asker.

cân-bâzân جانبازان (f.b.i. cân-bâz'ın c.) : canbazlar.

cân-bâz-âne جانبازانه (f.b.zf.) : canbaza yakışacak sûrette, canbazlıkla.

cân-bâz-hâne جانبازخانه (f.b.s.) : canbazların oynadıkları, hünerlerini gösterdikleri yer.

cân-bâzî جانبازی (f.b.i.) : canbazlık.

cân-be-leb, cân-ber-leb جان بلب ، جان بر لب (f.b.s.) : canı dudağında; ruh teslim edecek halde bulunan.

cân-ciğer جان جگر (f.b.s.) : çok teklifsiz sevişen [kimse].

cân-dâde جاندادە (f.b.s.) : candan bağlanmış, candan bağlı.

candâne جاندانه (f.i.) : **1.** tepe ile alın arasındaki yer, bıngıldak. **2.** beyin.

cân-dâr جاندار (f.b.s.) : **1.** canlı, diri. **2.** silâhlı [kimse]. **3. i.** muhâfız, koruyucu, emniyet memuru. **4. i.** azık.

cân-dârû جانداروٗ (f.b.i.) : tiryâk.

câne جانه (f.i.) : **1.** silâh. (bkz : cân[4]). **2.** ruh, can.

câne-dâr جانه دار (f.b.s.). (bkz : cân-dâr).

cân-efşân جان افشان (f.b.s.) : bir da'vâ uğruna canını veren. (bkz : cân-feşân).

cân-efşânî جان افشانی (f.b.i.) : bir da'vâ uğrunda can verilicik.

cân-efzâ جان افزا (f.b.s.). (bkz : cân-fezâ).

câ-nemâz جانماز (f.b.i.) : "namaz yeri" : seccâde.

cân-fedâ جان فدا (f.b.s.) : canını veren [aslı "cân-fidâ" dır].

cân-fersâ جان فرسا (f.b.s.) : can dayanamayacak derecede.

cân-feşân جان فشان (f.b.s.). (bkz : cân-efşân).

cân-fezâ جانفزا (f.b.s.) : **1.** can artıran, gönüle ferahlık verici, cana can katıcı. **2.** ayın yirmiüçüncü günü. **3. i. müz.** tahmînen beş altı asırlık pek az kullanılmış bir mürekkep makamdır. Sabâ makamının pest tarafına, durağı olan dügâh perdesinden îtibâren hüseynî-aşîrân perdesine nakledilmiş bir uşşak dörtlüsü (inici olarak sesleri şöyledir : dügâh, rast, ırak, aşîrân) ilâvesinden ibârettir. Canfezâ, bu dörtlüyü inici bir şekilde idâre ile, hüseynî-aşîrân perdesinde durur. Güçlü birinci derecede sabâ'nın durağı ve uşşak dörtlüsünün mi şeddinin güçlüsü olan dügâh, ikinci derecede de birinci güçlü kadar ehemmiyet arzetmek üzere sabâ'nın güçlüsü olan çargâh'dır. Donanıma sabâ gibi si için koma bemolü ve re için bakıyye bemolü konulur. Lâhin içinde uşşak dörtlüsü için de fa bakıyye diyezi ilâve edilir. (sabâ'nın iki ârızası bu dörtlü'nün seslerine dâhil değildir).

cân-figen جان فگن (f.b.s.) : can düşüren, can harcayan.

cân-gezâ جان گزا (f.b.s.) : can ısırıcı, ruh sıkıcı; öldürücü, tehlikeli olan.

cân-gîr جانگیر (f.b.s.) : can sıkıcı.

cân-güdâz جانگداز (f.b.s.) : can eritici, acıma uyandıran.

cân-güzâr جانگذار (f.b.s.) : candan geçer olan, cana dokunan.

cân-hırâş جانخراش (f.b.s.) : yürek paralayan, iç tırmalayan. (bkz : dil-hirâş).

cânî جانی (f.s.) : azîz, candan sevilen [kimse].

cânî, câniye جانی ، جانیه (a.s. cinâyet'den) : cinâyet işleyen.

cânib جانب (a.i. cenb'den c. : cevânib) : **1.** taraf, cihet, yan. **2.** erkek adı. (bkz : sûy).

cânib-i rahmet : Allah'ın kullarına öldükten sonra yapacağı ihsânın bulunduğu yer, Allah'ın nezdi.

cânib-dâr جانبدار (a.f.b.s.) : yancı [askerlikte].

cânibeyn جانبین (a.b.s.) : iki yan, iki taraf.

cânibî جانبی (a.s.) : **1.** yana âit, yanda olan, yana düşen. **2. jeol., mant.** *yanal, **fr. latéral.**

cânih, câniha جانح ، جانحه (a.s. cünha'dan) : suç işlemiş, suç sâhibi olan.

câniha جانحه (a.s.) : **1.** cenâha meyleden veyâ bir tarafı tutan. **2. i.** kaburga kemiklerinin ikinci veyâ üçüncüsü ile yedincisi arasındaki herhangi bir kemik olup ekseriyâ beşinci, altıncı veyâ yedinci kemik olur.

câ-nişîn جانشین (a.f.b.s.) : birinin yerine geçen, birinin yerine oturan; vekil.

câniyâne جانیانه (a.f.zf.) : cânî gibi, cânîce.

câniye جانیه (a.i.) : cânî kadın.

cân-kâh جانکاه (f.b.s.) : can azaltıcı, ruh eksiltici. **2. i.** can evi.

cânn جان (a.i.) : cin tâifesi.

cân-nisâr جان نسار (f.b.s.) : canını fedâ eden, canını harcayan.

cân-perver جان پرور (f.b.s.) : ruh besleyen, iç açan; gönül açan.

cân-rübâ جان ربا (f.b.s.): gönül kapan, dilber.

cân-sipâr جانسپار (f.b.s.) : canını teslîm eden, canını fedâ eden.

cân-sipârâne جانسپارانه (f.b.zf.) : canını fedâ edercesine.

cân-sipârî جانسپاری (f.b.i.) : can fedâ edicilik, fedâkârlık.

cân-sitân جان ستان (f.b.s.) : ruh alıcı, can çıkarıcı, insana belâ olan, güzel.

cân-sitânî جان ستانی (f.b.i.) : cansitanlık, ruh alıcılık, can çıkarıcılık.

cân-sûz جانسوز (f.b.s.) can yakan, fazla keder ve sıkıntı veren.

cân-şikâf جان شکاف (f.b.s.) : can yırtıcı, yaralayıcı.

cân-şikâr, cân-şiker جان شکار ، جان شکر (f.b.s. ve i.) : can avlayıcı, can alıcı, Azrâil.

cân-şiken جان شکن (f.b.i.) : Azrâil. (bkz : cân-şikâr, cân-şiker).

cân-ver جانور (f.b.s.) (bkz : cân-âver).

câr جار (a.i.c. : cirân) : **1.** komşu.

câr-ı mülâsık, cârü'l-cenb : bitişik komşu.

cârullah : Mekke'ye gidip orada oturan.

cârü'l-cünüb : akrabadan olmayan, yabancı komşu. **2.** müşteri. **3.** çarşaf, örtü.

cârî جارى (a.s. cereyân'dan) : **1.** cereyân eden, akan, geçen, yürüyen. **Mâ-i cârî** : akar su. **Şehr-i cârî** : geçen ay. **2. sosy.** geçer, **fr. courant.**

cârî fâiz haddi : **eko.** para piyasasında doğan, para arz ve talebine göre meydana gelen fâiz.

cârî fiat : **eko.** satış esnasında geçerli olan fiat.

cârî hâsıla : **eko. 1)** bir yatırımdan bir yıl içinde sağlanan gelirin yatırım değerine oranı; **2.** sermâyenin yüzde ile gösterilen yıllık geliri.

cârî hesâb : **eko.** (bkz : hesâb-ı cârî).

cârî ihtiyât : **eko.** kısa zamanda paraya çevrilebilecek aktif hesaplar.

cârî mâliyyet : **eko.** hâlihâzır fiatlara dayanan mâliyet.

cârî masraf : **eko.** belirli bir devre içinde yapılan masraf.

cârî nisbet : **eko.** mütedavil kıymetler toplamının kısa vâdeli borçlar toplamına bölümü.

cârih, câriha جارحه ، جارح (a.s. cerh'den) : **1.** cerheden, yaralayan. **Esliha-i câriha** : yara açan silâhlar. **2.** çürüten.

câriha جارحه (a.i.cerh'den c. : cevârih) : **1. zool.** yırtıcı kuş veyâ hayvan, **fr. repaçés. 2.** insanın el, ayak gibi âzâsı.

cârihîn جارحين (a.s. cârih'in c.) : cerh edenler, yaralayanlar.

cârim, cârime جارمه ، جارم (a.s. cürm'den) : **1.** kesen. **2.** hurma toplayan. **3.** âilesinin maîşetini kazanan. **4.** suçlu, mücrim.

câris جارس (a.s.) : hırçın [kadın].

câriye جاريه (a.i.c. : cevârî) : **1.** para ile satın alınan halayık, hizmetçi kız; kız. **2.** harpte esir düşmüş veyâ odalık olarak alınmış kız.

câriyye جاريه (a.s.) : cârî olan, geçer olan. **Sikke-i câriyye** : geçer akçe. **Hesâbât-ı câriyye** : karşılıklı geçen hesaplar.

cârr, cârre جاره ، جار (a.s. cerr'den) : cerreden, çeken, sürükleyen, çekici. **Hurûf-i cârre** : **a. gr.** harf-i cer'ler.

cârşeb جارشب (f.i.) : çarşaf.

cârû, cârub جاروب ، جارو (f.i.) : süpürge.

cârûb-keş جاروب كش (f.b.s.) : süpürücü. [evvelce, Mekke'de Kâbe'nin, Medîne'de câmilerin süpürme işi mühim ve şerefli bir vazîfe ve rütbe idi].

cârûb-nümâ جاروب نما (f.b.s.) : süpürge gibi, süpürgeyi andıran. **Lihye-i cârûb-nümâ** : süpürgeyi andıran sakal.

cârûb-zen جاروب زن (f.b.i.) : süpürücü, çöpcü.

cârullah جارالله (a.b.i.) : Mekke'ye çekilip orada oturan.

câselîk جاثليق (a.i.) : katolik; başpiskopos, başpapaz, büyük papaz, patrik.

câsim جاثم (a.s.) : yüzükoyun, göğsü üstüne yatmış kimse.

câsir جاسر (a.s. cesâret'den) : cesâret eden.

cass جص (a.i.) : **1.** kireç. **2.** alçı taşı.

cassâs جصاص (a.i.) : kireççi, sıvacı.

câst جاست (f.i.) : üzümün sıkıldığı yer, üzüm teknesi.

câsûm جاثوم (a.i.) : kâbus, korkunç rüyâ.

câsûs جاسوس (a.i.c. : cevâsîs) : **1.** hafiye, gizli haberler öğrenerek veyâ sırları çözerek haber veren, çaşıt. **2.** düşmanın, askerliğe dâir haberlerini öğrenip bildiren kimse.

câsûsî جاسوسى (a.i.) : câsusluk.

câvers جاورس (a.i.) : buğday arasında biten bir çeşit sarı darı.

câversî جاورسى (a.s.) : bir darı tânesi büyüklüğünde olan kabarcık. **Dâ-ı câversî** : kabarcık hastalığı.

câversiyyü'ş-şekl : darı şeklinde.

câvid, câvidân, câvidâne, câvidânî جاود ، جاودانى ، جاودانه ، جاودان (f.s.) : **1.** dâimî kalacak olan, sonrasız, ebedî, bengi. (bkz : câvîd, câvîdân, câvîdâne, câvîdânî). **2.** erkek adı.

câvîd , câvîdân , câvîd-âne, câvîdânî جاويد ، جاويدانى ، جاويدانه ، جاويدان (f.s.). (bkz : câvid, câvidân, câvidâne, câvidânî).

Câvidân-hired جاودان خرد (f.b.i.) : "ebedî ve daimî akıl" anlamına gelen bu kitap İran şahlarından Huşeng'e âit olup, Hint, İran,

Yunan ve Arap filozoflarının ahlâk hakkındaki kurallarından bahseder.

Câvidân-nâme جاودانامه (f.b.i.) : Baba Efdâl-i Kâşânî tarafından yazılmış ahlâk ve felsefe kurallarını derleyen Farsça eser.

Câvidân-nâme veyâ Câvidân-ı kebîr جاودانامه ویا جاودان کبـــیر (f.b.i.) : Kur'ân'ın, Esterâbâd'lı Fazlullah tarafından, Hurûfiye tarîkatının inancına göre yapılmış tefsiri.

câvidân-serây جاودان سرای (f.b.i.) : cennet. (bkz : adn, behişt, firdevs).

cây جای (f.i.) : yer. (bkz : câ).

cây-i behiştî : cennet gibi yer.

cây-i bûse : öpülecek yer.

cây-i iltică : sığınma yeri, sığınak. (bkz : cây-i penâh).

cây-i işret : içkili eğlence yeri.

cây-i iştibâh : şüphe noktası.

cây-i karâr : durma, dinlenme yeri.

cây-i meşakkat (sıkıntı yeri) : **mec.** [bu] dünyâ.

cây-i mülâhaza : düşünülecek yer, nokta.

cây-i mütalâa : mütalâaya, okumaya değer.

cây-i penâh : sığınma yeri, sığınak. (bkz : cây-i iltică).

cây-i râhat : rahat yer.

cây-i süâl : sorulacak şey.

cây-i şek : (bkz : cây-i iştibâh).

cây-i şübhe : (bkz : cây-i şekk, cây-i iştibâh).

cây-i taaccüb : şaşılacak şey.

cây-i tereddüd : (bkz : cây-i iştibâh, cây-i şekk, cây-i şübhe).

cây-ı ümîd : **1.** arzu edilen nokta. **2.** ümit veren şey.

cây-bâş جای باش (f.b.i.) : oda, ikamet yeri, ev, yurt, mekân, mesken.

cây-gâh, cây-geh جایگاه ، جایگاه (f.i.) : **1.** yer. **2.** mevki, rütbe.

cây-gîr جایگیر (f.b.s.) : yer tutan, yerleşen, yerleşmiş.

cây-güzîn جای گزین (f.b.i.). (bkz : câ-güzîn).

câyi' جایع (a.s.c. : ciyâ') : aç, acıkmış, aç olan. (bkz : cev <ân).

câyir جایر (a.s.) : cevir ve cefâ eden, edici.

cây-mend جایمند (f.b.s.) : yerinden kalkmayan, üşenen, tembel.

cây-nişîn جای نشین (f.b.s.) : birinin yerine geçen; yer tutan. (bkz : câ-nişîn).

câzib, câzibe جاذبه ، جاذب (a.s. cezb'den) : **1.** cezbeden, çeken. **2.** sevimli, alımlı.

câzibe جاذبه (a.i. cezb'den) : **1.** çekim, yer çekimi, yıldızların birbirini çekimi.

câzibe-i arz : fiz. *yerçekimi. **2.** alım, alımlılık, sevimlilik.

câzibe-dâr جاذبه دار (a.f.b.s.) : **1.** câzibeli, alımlı. **2. psik.** *duygudaşlı, **fr. sympathique**.

câzim جازم (a.s. cezm'den) : cezmeden, karar veren, kesen, kestirip atan. **İ'tikad-ı câzim** : hiçbir şüphe olmayan kat'î inanış.

câzû جاذو (f.i.) : **1.** cadı. **2.** sihirbaz, büyücü.

ce'b جأب (a.i.) : **1.** göbek. **2.** kırmızı toprak boya.

cebâbire جبابره (a.s. cebbâr'ın c.) : cebrediciler, zorlayıcılar, zorbalar.

cebân جبان (a.s. cebânet'den) : korkak. (bkz : cebîn).

cebânet جبانت (a.i.) : korkaklık. (bkz : cübn).

cebbâc جباج (f.i.) : Îran şahlarının nevruz günü giydikleri elbise.

cebbân جبان (a.i.c. : cebâbîn) : peynirci.

cebbâne جبانه (a.i.) : **1.** açık hava ibâdetgâhı. **2.** mezarlık.

cebbâr جبار (a.s. cebr'den c. : cebâbire) : **1.** cebredici, zorlayıcı, zorba. **2.** kuvvet ve kudret sâhibi, Allah. **3.** erkek adı. **4.** becerikli [kadın]. **5. i.** gökyüzünün güneyinde bulunan bir yıldız kümesi.

cebbâr-âne جبارانه (a.zf.) : cebbarcasına, zorlayıcılıkla, zorbalıkla.

cebbârî, cebbâriyyet جباری ، جباریت (a. i.) : cebbarlık, cebbâra mensup, cebredicilik.

ce'be جأبه (a.i.) : **anat.** göbek mıntıkası.

cebe جبه (h.i.) : zincirden veyâ halkadan örme zırh.

cebeci جبه جی (f.t.b.i.) : [evvelce] yeniçeri ocağına bağlı bir sınıf asker.

cebe-hâne جبه خانه (f.b.i.) : [evvelce] barut, kurşun, gülle ve benzerleri gibi harb malzemesi ve bunların bulunduğu yer. (bkz : ceb-hâne).

cebel جبل (a.i.c. : cibâl) : dağ. **Şeyhü'l-cebel** : Haşhaşîler denilen İsmâilî'lerin reisi.

cebel-i Arafat : Arafat dağı.

cebel-i Lübnân : Lübnân dağı.

cebelü'n-nûr : Mekke'deki Hira dağı.

cebelî, cebeliyye جبلیه ، جبلی (a.s.) : dağa âit, dağ ile ilgili.

cebelistân جبلستان (a.f.b.i.) : dağlık, dağlık yer.

cebe-pûş جبه پوش (a.f.b.s.) : zırh giyen.

ceber جبر (a.i.) : insanın cüz'î irâdesini (*elindeliğini) kabûl etmeyip, her hareketi bir cebir altında yaptığına inanan tarîkat ve bu tarîkata inanmış olan kimse.

ceberriyye جبریه (a.i.c. : ceberiyyun) : elindeliği (cüz'î irâdeyi) kabul etmeyen felsefe yolu, mezhep.

cebertiyye جبرتیه (a.i.) : Rufâiyye, Medîniyye tarîkatlarının şûbelerinden birinin adı. [Rufâiyye tarîkatının öteki şûbeleri : Hâfiyye, Kiyâliyye, Sayyâdiyye, Üzeyriyye, Cendiyye, Acelâniyye, Katnâniyye, Fazliyye, Vâsıtiyye, Zeyniyye, Nûriyye. Medîniyye tarîkatının öteki şûbeleri de şunlardır : Meymûniyye, Becâniyye, Alvâniyye-i Hameviyye].

ceberût جبروت (a.i.) : **1.** aşırı büyüklük, pek ziyâde kibir. **2.** Allah'ın büyüklüğü. **3. tas.** Allah'a varmanın üçüncü basamağı. **Âlem-i ceberût** : ilâhî kudret.

ceb-hâne جبهانه (a.f.b.i.) : cephâne, top, tüfek mermisi, barut ve sâire. (bkz : cebe-hâne).

cebhe جبهه (a.i.c. : cibâh) : **1.** alın; **mec.** yüz.

cebhe-i sefîd : beyaz yüz. **2. ask.** saldıran bir ordunun sağ ve sol kanatlarının ortası. **3.** savaş bölgesi. **4.** taraf, yön.

cebhe-sâ[y] [ی]جبهه سا (a.f.b.s.) : alın sürücü, birinin karşısında yere alnını koyan. (bkz : cebîn-sâ[y]).

cebîn جبین (a.s. cebânet'den) : **1.** korkak, yüreksiz; alçak. (bkz : cebân). **2. i.** alın. **Çîn-i cebîn** : alın kırışığı.

cebîn-fersâ جبین فرسا (f.b.s.) : yüz süren.

cebîn-sâ[y] [ی]جبین سا (a.f.b.s.) : alın sürücü. (bkz : cebhe-sâ[y]).

cebîre جبیره (a.i.) : kırık ve çıkık olan bir uzva sarılan tahtalar.

cebîre جبیره (f.i.) : halkın bir işe hazırlanması.

cebl جبل (a.i.) : yoktan yaratma.

cebr جبر (a.i.) : **1.** zor, zorlama. **2.** düzeltme, tâmir etme. **3. mat.** cebir.

cebr-i âdî, cebr-i âlâ : **mat.** cebir bahisleri.

cebr-i hâtır : gönül yapma, gönül alma.

cebr-i icrâ : **eko.** borcunu ödemesi için alınmış bir karar olduğu halde buna uymayan kişi için bu kararın yerine getirilmesi amacıyla ve yetkili kuruluşlarca zor kullanılarak yapılan yürütme.

cebr-i mâ-fât : kaybedilmiş bir şey yerine başka bir şey bulup onunla avunma.

cebr-i nefs : kendini zorlama, kendini zor tutma.

cebr-i noksân : eksiği tamamlama.

cebr ve mukabele : **mat.** cebir muâdelesi, *denklem, **fr. équation.**

Cebrâil جبرائیل (a.i.) : peygamberlere emir ve vahy'e vâsıta ve memur olan dört büyük melekten biri. (bkz : Cebreîl, Cibrîl).

Cebreîl جبرئیل (a.i.). (bkz : Cebrâil, Cibrîl).

cebren جبرا (a.zf.) : zorla, cebr ile.

cebrî جبری (a.s.) : **1.** zorla, zor altında. **2. mat.** *cebirsel.

cebrî istikrâz : **eko. 1)** alınması bir kanunla mecbur kılınan, tahvillerle, devletin şahıslara borçlanması; **2)** bir borcu karşılamak mecbûriyeti karşısında yapılan borçlanma.

cebriyye جبریه (a.s.) . (bkz : cebrî).

cebriyye جبریه (a.i.) : beşerî irâdeyi inkâr eden bir mezhep. [zıddı olan "kaderiyye" ile bir şekilde olmak üzere, bâzan "ceberiyye" tarzında telâffuz edilir].

ced جد (a.i.). (bkz : cedd).

ced' جدع (a.i.) : birinin, burun, kulak, dudak, el veyâ ayağını kesme.

cedâ جدا (a.i.) : **1.** bol yağmur. **2.** hediye; ihsân. **3.** avantaj, kazanç.

cedâvî جداوی (f.i.) : hizmetkâr aylığı.

cedâvil جداول (a.i. cedvel'in c.) : cetveller. (bkz : cedvel).

cedb جدب (a.i.) : **1.** kısırlık. **2.** kusur.

cedd جد (a.i.c. : ecdâd) : dede, büyük baba, ananın veyâ babanın babası.

cedd-i a'lâ : soy kökü.

cedd-i büzürg-vâr : hatırlı, soylu sayılan kişi.

cedd-i fâsid : annenin babası.

cedd-i sahîh : babanın babası.

ceddânî جدانی (a.s. cedd'den) : ataya âit, onunla ilgili, fr. **atavistique**.

ceddâniyyet جدانیت (a.i.) : atavizm, fr. **atavisme**.

ceddât جداة (a.i. cedde'nin c.) : nineler.

cedd be-cedd جد بجد (a.zf.) : büyük babadan büyük babaya intikal sûretiyle.

cedde جده (a.i.c. : ceddât) : büyük ana veyâ babanın anası.

cedde-i fâside : ananın anası, anne anne.

cedde-i sahîha : babanın anası, bana anne.

cedden جداً (a.zf.) : atalara âit, atalarla ilgili olarak.

cedel جدل (a.i.) : **1.** sert münâkaşa, tartışma. **2.** kavga. **İlm-i hilâf ü cedel** : mantık yoluyla münâkaşa ilmi.

cedel etmek : dil kavgası, söz yarışı yapmak.

cedel-gâh جدلگاه (a.f.b.i.) : çekişme yeri, **mec.** dünyâ.

cedelî جدلی (a.s.) : **1.** münâkaşaya, tartışmaya âit. **2.** münâkaşacı.

cedelî-mücîb جدلی مجیب (a.b.s.) : münâkaşada cevap veren.

cedelî-sâil جدلی سائل (a.b.s.) : münâkaşayı, tartışmayı açan, münâkaşada, tartışmada sual soran.

cedere جدره (a.i.) : boyundaki kalkan bezinin büyümesiyle beliren hastalık, guşa, fr. **goitre**.

cederî جدری (a.i.) : vücutta çıkan çiçek hastalığı. **Telkîh-i cederî** : çiçek aşısı.

cederî-i bakarî : öküz ve inek cinsi hayvanlarda meydana gelen çiçek hastalığı.

cederî-i kâzib : su çiçeği denilen kabarcıklar. (bkz : cüderî).

cedes جدث (a.i.) : mezar, kabir.

cedgâre جدگاره (f.i.) : türlü türlü yol, tedbir ve reyler, oylar.

cedî جدی (a.i.) : **astr.** oğlak. (bkz : cedy).

cedîd, cedîde جدید ، جدیده (a..s.) : **1.** yeni, kullanılmamış. (bkz : mücedded). **2.** pek az zamandan beri bilinen veyâ mevcut olan. **3.** Acemlerin kullandıkları bir vezin. **Edebiyyât-ı cedîde** : yeni edebiyât. (bkz : edebiyyât).

cedîdân, cedîdeyn جدیدان ، جدیدین (a.b. i.) : gece ve gündüz.

cedîr جدیر (a.s.) : lâyık, münâsip, uygun. (bkz : bercâ, çespân, şâyeste).

cedvâ جدوی (a.i.) : **1.** hediye, armağan. **2.** bol yağmur.

cedvâr جدوار (a.i.) : **bot.** zencefil cinsinden kâfuru kokulu uyarıcı olarak kullanılan safran kökü.

cedvârî جدواری (a.s.) : **1.** cedvâra âit, cedvârla ilgili. **2. hek.** aybaşı âdetlerini kolaylaştıran bir ilâç.

cedvel جدول (a.i.c. : cedâvil) : **1.** düzgün çizgi çizmeğe mahsus ağaçtan veyâ mâdenden yapılmış âlet, cetvel tahtası. **2.** çizelge, liste. **3.** su arkı, su kanalı. **4. g. s.** fildişi, oyma ve kakmalarda birkaçı birbirine paralel olarak yerleştirilen çubuk hâlindeki motif.

cedvel-i sîm : 1) gümüş kanal; 2) Lâle Devri'nde Kâğıthâne'de açılmış sun'î bir dere.

cedvelü'l-kevâkib : **astr.** sâbit (*durağan) yıldızlar cetveli.

cedvel-keş جدولکش (a.f.b.s.) : cetvel çeken sanat erbâbı, yalnız güzel çizgi çizmekle uğraşan sanâtkâr.

cedy جدی (a.i.) : **1.** keçinin erkek yavrusu, erkek oğlak. **2.** on iki burçtan biri, Oğlak burcu.

cefâ جفا (a.i.) : **1.** eziyet, incitme. (bkz : cevr, ezâ).

cefâ-yı yâr : sevgilinin cefâsı. **2. tas.** tarîkat adamının kalbinin öğrendiklerinden perîşan olması.

cefâ-cû جفاجو (a.f.b.s.) : cefâ arayan, cefâ eden.

cefâ-dîde جفا دیده (a.f.b.s.) : cefâ görmüş, cefâ çekmiş.

cefâf جفاف (a.i.) : **1.** kuruma. **2.** kuru olma.

cefâ-kâr جفاکار (a.f.b.s.) : cefâ eden, eziyet eden. [halk dilinde **cefâ çekmiş, -çeken** mânâsına da gelir].

cefâ-kâr-âne جفاکارانه (a.f.zf.): cefâkârcasına.

cefâ-kârî جفاکاری (a.f.b.s.) : cefâcılık.

cefâ-keş جفاکش (a.f.b.s.) : cefâ çeken, eziyete dayanan, katlanan.

cefâ-perver جفاپرور (a.f.b.s.) : cefâyı benimseyen kimse.

cefâ-pîşe جفاپیشه (f.b.s.) : **1.** zâlim, gaddar. **2.** mâşûk, sevilen, sevgili.

cefâset جفاست (a.i.) : hazımsızlık ıstırabı.

cefcâf جفجاف (f.s.) : iffetsiz, ahlâksız [kadın]. (bkz : câfcâf).

ceffâr جفار (a.i. cefr'den) : cifirci, falcı.

ceffe جفه (a.i.) : **1.** kalabalık, kütle. **2.** kalabalığın verdiği uğultu.

ceffe'l-kalem جف القلم (a.zf.) : düşünmeksizin, birden, hemen.

cefîf جفیف (a.s.) : kurumuş, kuru.

cefn جفن (a.i.c. : ecfân) : **1.** göz kapağı. **2.** bıçak ve kılıç kını. **3.** asma çubuğu.

cefr جفر (a.i.c. : cifâr) : geniş kuyu.

cefr جفر (a.i.) : gûyâ kayıptan haber veren bir ilim. (bkz : cifr).

cefv جفو (a.i.) : kaba muâmele.

cefve جفوه (a.i.) : cefâ, azar.

cefvet جفوت (a.i.) : kabalık, nezâketsizlik.

cehâbize جهابذه (a.i. cıhbız'ın c.) : gerçeklerden, hakîkatlerden haberi olanlar. [müfredi hiç kullanılmaz].

cehâlet جهالت (a.i.) : câhillik, bilmezlik. (bkz : cehl).

cehâlet-i müstetemme : koyu cehâlet.

cehâm جهام (a.i.) : yağmur vermeyen bulut.

cehân جهان (f.i.) : **1.** dünyâ. (bkz : cihân). **2.** s. sıçrayan, fırlayan, çabuk hareket eden. (bkz : cehende).

cehâret جهارت (a.i.) : ses yüksekliği, sesin yüksek olması.

cehâz جهاز (a.i.). (bkz : cihâz).

cehd جهد (a.i.) : **1.** çalışma, çabalama. **2.** Abdullah Cevdet tarafından İstanbul'da yayımlanmış aylık iktisadî, içtimaî, edebî bir dergi.

cehd ü gayret, cehd ü ikdâm : çok çalışma. (bkz : gayret, himmet, sa'y).

cehele جهله (a.s. câhil'in c.) : **1.** bilgisizler. **2.** kendini bilmezler, münâsebetsizler. (bkz : cühelâ, cühhâl).

cehende جهنده (f.s.) : **1.** sıçrayan, fırlayan. (bkz : cehân[2]). **2.** sıçramış, fırlamış.

cehende-gî جهندگی (f.i.) : sıçrayış, fırlayış.

cehennem جهنم (a.i.) : **1.** âhirette, günâhkâr kulların gideceği azap yeri, tamu. Yedi kattır : [cehennem, saîr, sakar, cahîm, hutame, lâzî, hâviye veyâ derk-i esfel]. **2.** çok sıcak yer.

cehennemî جهنمی (a.s.) : cehenneme mensup, cehennemle ilgili; cehennemlik; cehennem gibi [sıcak veyâ yakıcı].

cehennemî sür'at : büyük, aşırı hız.

cehennemiyyûn جهنمیون (a.i.c.) : cehennemlikler.

cehîr جهیر (a.s. cehr'den. c. : cüherâ') : **1.** yüksek sesle, açık olarak söylenen. **2.** güzel, dikkate değer.

cehîrü's-savt : çok ve kuvvetli ses.

cehîz جهیز (f.i.). (bkz : cihâz).

cehl جهل (a.i.) : bilmezlik. (bkz : cehâlet).

cehl-i basît : ayıplanmayan cehil, bilgisizlik.

cehl-i mürekkeb : bilmezliğinin farkında olmayan, katmerli câhillik.

cehr جهر (a.i.) : yüksek sesle söyleme.

cehre جهره (a.i.) : açıkta olan, belli olan, görünen şey.

cehren جهرا (a.zf.) : yüksek sesle, açıktan, alenen. **Sırran ve cehren** : gizliden ve açıktan.

cehreten جهرةً (a.zf.) : âşikâr olarak, açıktan açığa.

cehrî, cehriyye جهری ، جهریه (a.s.) : açıktan veyâ yüksek sesle yapılan.

cehûd جحود (a.i.) : Yahudi, cıfıt.

cehûd-âne جحودانه (a.f.zf.) : cıfıtçasına.

cehûl جهول (a.s. cehl'den) : pek câhil. (bkz : echel).

cehûl-âne جهولانه (a.zf.) : pek câhilcesine.

celâ' جلاء (a.i.) : memleketten ayrılma, gurbete düşme.

celâ-yi vatan : doğduğu yerden ayrılma, ayırma.

celâb جلاب (f.i.) : salkım, küpe.

celâbîb جلابیب (a.i. cilbâb'ın c.) : **1.** kadınların yüzlerine örtündükleri yaşmaklar, başörtüleri, ferâceler. **2.** gömlekler.

celâcil جلاجل (a.i. cülcül'ün c.) : küçük çanlar, ufak çıngıraklar.

celâdet جلادت (a.i.) : bahâdırlık, kahramanlık, yiğitlik. **Şemşîr-i celâdet** : yiğitlik kılıcı.

celâdet-perver جلادت پرور (a.f.b.s.) : yiğitliksever, kahraman, yiğit.

celâdet-şiâr جلادت شعار (a.f.b.s.) : yiğit mizaçlı.

celâfet جلافت (a.i.) : kabalık, yontulmamışlık.

celâil جلائل (a.i. celîle'nin c.) : büyük olanlar, yüceler.

celâl, celâlet جلال ، جلالت (a.i.) : **1.** büyüklük, ululuk. **Zü'l-celâl** : celâl sâhibi; Allah.

celâl ü câh : büyüklük rütbe ve mevkii. **2.** hışım, kızgınlık. **3.** erkek adı.

celâlî جلالی (a.s.) : **1.** Allah'a âit, *tanrısal. **2.** celâl adlı kimselerle ilgili olan. **3.** hicrî XI. asırdan önce Anadolu'da başgösteren eşkıyâya verilen bir ad. **4.** Sultan Celâlettin Melekşah tarafından hazırlanan ve hicrî 471 târihinde başlayan bir Güneş takvimi.

celâliy-âne جلالیانه (a.f.zf.) : celâlî olana yakışacak sûrette.

celâllı جلاللی (a.t.s.) : çabuk kızan [kimse].

celb جلب (a.i.) : **1.** çekme, çekiş; kendine çekme.

celb-i kulûb : kalpleri kazanma.

celb-i la'net : lânet çekme, lânet toplama.

celb-i menfaat ve def'-i mazarrat : faydayı isteme, zararı istememe.

celb-i teveccüh : birinin ilgi ve sevgisini çekme. **2.** yazı ile çağırma.

celbîz جلبیز (f.i.) : **1.** kement, ilmik. **2. s.** ara bozucu, koğucu. (bkz : gammâz).

celb-nâme جلبنامه (a.f.b.i.) : celp kâğıdı, çağırma kâğıdı [mahkemeye].

celbû جلبو (f.i.) : nâneye benzer bir ot, sebze.

celbûb جلبوب (f.i.) : **bot.** sarmaşık.

celcele جلجله (a.i.) : **1.** çan sesi. **2.** gök gürültüsü. **3.** golgota tepesi.

celd جلد (a.i.) : kamçı ile vurma.

celde جلده (a.i.) : **1.** büyük kamçı. **2.** kamçı ile vurma.

celeb جلب (a.i.) : **1.** sığır, daha çok koyun getirterek kasaplara satan büyük tüccar. [kelimenin aslı : "koyun, keçi, sığır" mânâsına gelir]. **2. tar.** İstanbul sarayında ilk işe başlamış acemi.

celeb جلب (f.i.) : 1.orospu, fâhişe. **2.** çan.

celencebîn جلنجبین (a.i.) : gül tatlısı.

celesât جلسات (a.i. celse'nin c.) : oturmalar, *oturumlar.

celî جلی (a.s. cilâ'dan c. : celiyyât) : **1.** âşikâr, meydanda, belli. (bkz : hüveydâ). **2. i. g. s.** kalın ve okunaklı bir çeşit sülüs yazısı. (bkz : hatt-ı celî). **3.** cilâlı, parlak.

celî-müsennâ : **g. s.** bir yazı sitili.

celîb جلیب (a.i.) : **1.** esir. **2.** satılık esir.

celîd جلید (a.s. celâdet'den) : fazla celâdetli olan.

celîd جلید (a.i.) : kırağı, çiy. (bkz : şebnem).

celîl, celîle جلیل ، جلیله (a.s. celâl'den) : **1.** büyük, ulu. (bkz : cell). [vezir veyâ müşîrlere ve onların dâirelerine hitâben yazılırdı. Bu rütbeden aşağı olanlara da : "behiyye", "aliyye" şeklinde hitâbolunurdu]. **2.**[birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı. **3. g. s.** bir yazı sitili.

celîlü'ş-şân جلیل الشان (a.b.s.) : şan ve şerefi pek büyük.

celîs جلیس (a.s. cülûs'dan c. : cülesâ) : birlikte oturan, arkadaş.

celîs-i enîs : cana yakın arkadaş.

celiyyât جلیات (a.s. celî'in c.) : aşikâr, açık, meydanda olan şeyler.

cell جل (a.s.) : büyük, ulu. (bkz : celîl).

cellâd جلاد (a.i.) : **1.** insanı kesen, asan kimse. **2. mec.** çok merhametsiz.

cellâd-ı felek (göğün cellâdı) : ölüm meleği.

cellâdî جلادی (a.f.i.) : cellâtlık.

cellâdiyye جلادیه (a.i.) : cellata verilen para, cellatlık ücreti.

celle جل (a.n.) : "yüce ve azîz olun!" mânâsına bir duâ sözü.

celle ve alâ, celle şânuhû, celle celâlühû : "onun şânı, yüksekliği, büyüklüğü artsın" anlamına gelen Tanrı için kullanılan saygı sözleri.

celmed جلمد (a.i.) : kaya; taş.

celse جلسه (a.i.c. : celesât) : oturma, oturum.

celse-i aleniyye : açık oturum.

celse-i hafîfe : ilişmek sûretiyle oturuş, yine kalkmak üzere ilişme.

celse-i hafiyye : gizli oturum. [doğrusu "cilse" dir].

celse-gâh جلسه گاه (a.f.b.i.) : birkaç kişinin oturmasına ayrılan yer.

celû جلو (f.s.) : **1.** lâtifeci, şakacı [kimse]. **2. i.** kebap şişi.

celvet جلوت (a.i.) : **1.** yerini, yurdunu terketme. **2. tas.** abd'in nuût-i ilâhiyye ile halvetten hurûcudur. Bu sûretle ki, abd'in aynı ve

âzâsı enâniyetinden çıkarak âzâ abidsiz hakka muzâf olur.

(وما رميت اذ رميت ولكن الله رمى) âyetiyle (ان الذين يبايعونك انما يبايعون الله) âyetinde olduğu gibi.

celvetiyye جلوتيه (a.i.) : **tas.** Aziz Mahmut Hüdâî'nin kurduğu tarîkatın adı. ["yerini, yurdunu terketmek" mânâsına gelen Arapça "celvet" kelimesi tasavvuf ıstılâhı olarak, kulun, Tanrı sıfatları ile, halvetten çıkışına ve Tanrı varlığında fânî oluşuna denilir].

cem جم (a.i.) : **1.** hükümdar, şah. **2.** Şark mitolojisinde şarap ve içkinin îcatçısı. **3.** Süleyman Peygamber'in lâkabı. **4.** Büyük İskender'in lâkabı. **5.** karikatürist Cem tarafından İstanbul'da yayımlanmış haftalık bir gazete.

cem' جمع (a.i.c. : cumû) : **1.** toplama, yığma. **2.** birden fazla insan, hayvan ve eşyâyı gösteren isim. **3. a. gr.** *çoğul.

cem'-i müennes : **gr.** müfredinin şeklini bozmadan, sonundaki müennes alâmeti olan **e** (t) kaldırılıp yerine **ât** getirilir : **müslime** (t), **müslimât**... gibi.

cem'-i mükesser (kırık cemi) : **a. gr.** cemi yapılacağı zaman müfredinin şekli bozularak yapılan cemi. **kitâb, kütüb**.. gibi.

cem'-i müzekker : **a. gr.** müfredinin şeklini bozmadan sonuna **în, ûn** getirilerek yapılan cemi : müslim**în,** müslim**ûn**.. gibi.

cem'-i sahîh (sâlim) : **a. gr.** sağlam cemi' mânâsında kullanılan bir cemî olup, bu cemî yapıldığı zaman müfredinin şekli bozulmaz. İki türlüdür : cemi müzekker, cemi müennes. **4. mat.** *toplam.

cem'ül-cem' : cem'in cem'i.

cemâat جماعت (a.i. cem'den. c. : cemâât) : **1.** insan topluluğu. (bkz : ma'şer). **2.** imamın arkasında namaz kılanlar.

cemâât جماعات (a.i.c. cemâat'ın c.) : **1.** insan toplulukları. **2.** imamın arkasında namaz kılanlar. **3.** bir mezhepten olan topluca halk. **4. tar.** Yeniçeri teşkilâtında birkaç odadan meydana gelen kısım.

cemâat-i çilingirân-ı hâssa : **tar.** saraydaki çilingirlik işlerini yapmakla görevli sanatkâr zümresi.

cemâat-i hademe-i ehl-i hiref : **tar.** saray işlerini görmek için görevlendirilmiş sanatkârlar zümresi.

cemâat-i mücellidân-ı hâssa : **tar.** saraydaki kitapları ciltlemekle görevli sanatkârlar zümresi.

cemâd جماد (a.i.c. cemâdât) : taş gibi cansız olan şey.

cemâdât جمادات (a.i. cemâd'ın c.) : cansızlar.

cemâdî جمادى (f.s.) : rûhu olmayan, cansız cisim.

cemâdiyet جماديت (a.i.) : cansızlık.

cemâdiyyet جماديت (a.i.) : cansızlık, ruhsuzluk, donukluk.

cemâh جماح (a.i.) : baş sertliği, harınlık [atta].

cemâhîr جماهير (a.i. cumhûr'un c.) : cumhûrlar, cumhûriyetler, cumhûrluklar.

cemâhîr-i müttehide : birleşik devletler.

cemâl جمال (a.i.) : **1.** yüz güzelliği. **Arz-ı cemâl** : yüz gösterme, görünme. **2.** erkek adı.

cemâlî جمالى (a.s.) : güzellikle, kusursuzlukla *ilgili.

Cemâliyye جماليه (a.h.i.) : Halvetiyye ve Uşşâkiyye tarîkatları şûbelerinin adları. [Cemâlüddîn-i Aksarâyî neslinden olan Mehmet Hamîdüddîn el-Cemâlî tarafından kurulmuştur].

Cemâliyye-i sâniye-i halvetiyye : **tas.** Uşşâkıyye-i Ahmediyye şûbelerinden birinin adı olup Edirneli Şeyh Mehmed Cemâleddin Efendi tarafından kurulmuştur.

cemâlullah جمال الله (a.it.) : Allah'ın lûtfu.

cem'an جمعاً (a.zf.) : bir yere toplamak sûretiyle.

cem'âniyye جمعانيه (a.i.) : **ahl.** ortakçılık, kolektivizm, **fr. collectivisme.**

cemâziye'l-âhir جمادى الآخر (a.b.i.) : arabî ayların altıncısı ("doğrusu" bkz : cümâde'l-âhire).

cemâziye'l-evvel جمادى الاول (a.b.i.) : **1.** arabî ayların beşincisi ("doğrusu" bkz : cümâde'l-ûlâ). **2.** bir kimsenin geçmişi.

cemder جمدر (f.i.) : bir çeşit bıçak veyâ kama.

cemed جمد (a.i.): **1.** buz. **2.** kar. **3.** dondurma.

cemedî جمدی (a.s. cemed'den) : çok soğuk, buz gibi.

cemel جمل (a.i.c. : cimâl) : erkek deve.

cemeli'l-bahr جمل البحر (a.b.i.) : **1.** kılıçbalığı. **2.** balina. (bkz : cemelü'l-mâ').

cemeliyye جملیه (a.i.) : **zool.** devegiller.

cemelü'l-mâ' جمل الماء (a.b.i.) : **1.** kılıçbalığı. **2.** balina. (bkz : cemelü'l-bahr).

cemen جمن (f.i.) : çardak.

cemerât جمرات (a.i. cemre'nin c.) : cemreler.

cemî' جمیع (a.e. cem'den) : cümle, hep, bütün.

cem'î جمعی (a.s. cem'iyyet'den) : **1.** cemiyete âit, cemiyetle ilgili. **2. sosy.** ortaklaşa, **fr. collectif.**

cemî'an جمیعاً (a.zf.) : hep, bütün, tekmil.

cemîl جمیل (a.s. cemâl'den) : **1.** güzel. **Zikr-i cemîl** : **1)** iyilikle anma; **2)** [eskiden] mekteplerde verilen mükâfat. **2. i.** erkek adı.

cemîlât جمیلات (a.i.c.) : güzel hareketler, güzel düşünceler.

cemîle جمیله (a.i. cemâl'den) : **1.** hoşa gitmek için yaranma. **2.** kadın adı.

cemîle-kâr جمیله کار (a.f.b.s.) : iyiliksever.

cemîle-kâr-âne جمیله کارانه (a.f.zf.) : iyiliksevercesine.

cemîle-kârî جمیله کاری (a.f.b.i.) : iyiliksever lik.

cemîle-kârlık جمیله کارلق (a.f.t.b.i.) : iyiliksever lik.

cem'iyyât جمعیات (a.i. cem'iyyet'in c.) : cemiyetler, *kurumlar, dernekler.

cem'iyyet جمعیت (a.i.c. : cem'iyyât) : **1.** topluluk.

cem'iyyet-i akvâm (milletler cemiyeti) : birinci cihan harbinden sonra kurulan ilk birlermiş milletler cemiyetinin bizdeki adı.

cem'iyyet-i beşeriye : insan topluluğu.

cem'iyyet-i hâtır : akıl ve fikir topluluğu. **2.** kurum, dernek. **3.** düğün dernek. **4. ed.** gerek "tenâsübü", gerek "tezâd" dolayısıyla birbirine uygun, yâhut karşı bulunan kelimeleri bir arada bulundurma. [böyle söze "cem'iyyetli" denilir].

cem'iyyet-i kelâm : bir kaç mânâsı bulunan söz. **5. tas.** zihin ve hâtırın yalnız Allah için meşgul olması.

cem'iyyet-gâh جمعیتگاه (a.f.b.i.) : toplanılacak yer, toplantı yeri.

cem'iyyet-geh جمعیتگه (a.f.b.i.). (bkz : cem'iyyet-gâh).

cemm جم (a.i.) : büyük sayı, çokluk, kalabalık.

cemm-i gafîr : insan kalabalığı.

cemmâl جمال (a.i.) : deve sürücüsü, deveci. (bkz : şütür-bân).

cemmâş جماش (f.s.) : zampara.

cemmâz جماز (a.s.) : hızla giden.

cemmâz جماز (a.i.) : hızlı giden erkek deve. [müen. "cemmâze" dir].

cemmâz-süvâr جمازسوار (a.f.b.s.) : hızlı giden erkek deveye binen.

cemre جمره (a.i.c. : cemerât) : **1.** ateş hâlinde kömür. **2.** şubat ayında azar azar artan sıcaklık.

cemre-i ûlâ [fi'l-hevâ] : birinci cemre [hava (da) ya].

cemre-i sâniye [fi'l-mâ'] : ikinci cemre [su (da) ya].

cemre-i sâlis [fi't-türâb] : üçüncü cemre [toprak (da)'a]. **3.** hac töreninde bir defâ taş atılması. **4. hek.** iltihaplı bir çıban, kara kabarcık. **5.** ufak çakıl taşı.

cemreviyye جمرویه (a.i.) : dîvan şâirleri tarafından bayramlar, baharlar gibi cemre vesîlesiyle, zamanlarındaki büyük adamlar için yazılan şiirler.

Cemşâsb جمشاسب (f.h.i.) : **1.** Hz. Süleyman. **2.** Cemşîd'in oğlu.

Cemşîd جمشید (f.h.i.) : Cemşâsb'ın babası.

Cemşîd-i mâhî-gîr : **1)** Hz. Süleyman; **2)** Hz. Yunus; **3) mec.** Güneş.

cem' ü telfîk (toplama ve birleştirme). **ed.** (bkz : tenâsüb).

cenâb جناب (a.i.) : **1.** "şeref, onur ve büyüklük" terimi olarak kullanılır, hazret.

Cenâb-ı Hakk, Cenâb-ı Hâlık : Allah. **2.** huzûr'.

cenâb-ı hilâfet-penâhî (hilâfetin sığındığı yüce kişi) : pâdişah.

Cenâb-ı Kibriyâ, Cenâb-ı Kerem : Allah.

Cenâb-ı lem-yezel : Allah.

Cenâb-ı Mevlevî : Hz. Mevlânâ.

Cenâb-ı mühavvilü'l-havli ve'l-ahvâl : havli, kuvveti ve halleri başka şekle sokan, Allah. **3.** erkek adı. **4.** avlu.

cenâb-ı südde-i devlet-meâb : pâdişah kapısının avlusu.

cenâbet جنابت (a.i.) : **1.** guslü gerektiren durum. **2.** bu durumda olup ta henüz gusletmemiş olan kimse. [bkz : cünüb]. **3.** pis. [küfür olarak].

cenâh جناح (a.i.) : **1.** kanat, kuş kanadı.

cenâh-ı ma'dilet : adâlet kanadı.

cenâh-ı semek : balık kanadı.

cenâh-ı tâir : kuş kanadı. **2.** kol, pazı. **3. ask.** yan; kol. **4.** âhiret.

cenâheyn جناحين (a.i cenâh'dan) : iki kanat, iki yan. **Zü'l-cenâheyn** : **1)** dünyâsı da, âhireti de iyi olan; **2)** iki tarafa da yaranmasını bilen, iki yüzlü. (bkz : mürâî).

cenâib, cenâyib جنائب ، جنايب (a.i. cenîbe'nin c.) : yedek hayvanlar, binekler.

cenân جنان (a.i.) : kalp, yürek, gönül. **Hâlisü'l-cenân** : kalbi temiz.

cenâze جنازه (a.i.c. : cenâiz) : insan ölüsü. [cinâze [= tabut) mânâsına gelir].

cenb جنب (a.i.) : yan, taraf.

cenbî جنبی (a.s.) : yan tarafa âit.

cenbiyye جنبيه (a.i.) : Arapların yan taraflarına takmak sûretiyle kullandıkları bir çeşit eğri kama; hançer.

cendâl جندال (f.s.) : bayağı, aşağılık, âdî [kimse].

cendel جندل (a.i.) : nehirlerde bulunan büyük kaya.

cendeliyye جندليه (a.i.) : rufâiyye tarîkatinin on iki şûbesinden biri. [ötekiler : Harîriyye, Kiyâliyye, Sayyâdiyye, Üzeyriyye, Acelâniyye, Katnâniyye, Fazliyye, Vâsıtıyye, Cebertiyye, Zeyniyye, Nûriyye'dir].

cender جندر (f.i.) : eşyâ ve elbise gibi şey.

cendere جندره (a.f.i.) : **1.** tazyik, baskı. **2.** dar dere, boğaz. **3.** kalın oklava. **4. mec.** sıkı ve dar yer.

cendere-hâne جندره خانه (a.f.b.i.) : kumaş ve elbise ütülemek üzere birbirine bitişik iki silindirden oluşan bir çeşit ütünün bulunduğu yer, oda.

ceng جنگ (f.i.) : savaş, vuruşma. **Der ceng-i evvel** : ilk ağızda.

ceng-i harbî : **müz.** Türk müziğinde bir küçük usul olup 10 zamanlı ve 10 vuruşludur. Başta iki adet nîm sofyan sonra iki yürük semâî vardır. Özellikle mehter müziğinde kullanılan çok hareketli bir usuldür. Vuruşları : (hepsi 1 zamanlı olmak üzere) düm, tek+düm, tek+ düm, tek+düm, tek, tek. Tabiî mertebesi 10/8 dir.

ceng-i zergerî : yalancıktan yapılan savaş.

ceng-âver جنگاور (f.b.s.c. : ceng-âverân) : cenkçi, dövüşken.

ceng-âverân جنگاوران (f.b.s. ceng-âver'in c.) : cenkçiler, dövüşkenler, savaşçılar.

ceng-âver-âne جنگاورانه (f.zf.) : cenkçiye, dövüşkene yakışacak sûrette.

ceng-âverî جنگاوری (f.b.i.) : cenkçilik, dövüşkenlik.

ceng-âzmâ جنگ آزما (f.b.s.) : savaş tecrübesi olan kimse.

ceng-âzmûde جنگ آزموده (f.b.s.) : savaş tecrübesi olan [kimse].

ceng-âzmûdegî جنگ آزمودگی (f.b.i.) : savaşta tecrübe sâhibi olma.

ceng-bâz جنگباز (f.b.s.) : kahraman, savaşcı.

ceng-cû جنگ جو (f.b.s.) : cenk arayıcı, kavgacı.

ceng-cûy-âne جنگجويانه (f.b.zf.) : savaşçıya yakışır yolda, kavgacı bir şekilde.

cengel جنگل (f.i.) : orman.

cengel-istân جنگلستان (f.b.i.) : orman, sık ağaçlık.

cengî جنگی (f.i.) : savaş hâlinde bulunan.

Cengîziyân جنگيزيان (f.i.c.) : Cengiz soyundan gelenler, bunlara tâbi olanlar.

ceng-nâme جنگنامه (f.b.i.) : savaş hikâyelerini anlatan kitap.

cenîbe, cenîbet جنيبه ، جنيبت (a.i.c. cenâib, cenâyib) : yedek hayvanı, çıvgar.

cenîbe-keş جنيبه كش (a.f.b.s.) : yedek hayvanı çekip götüren.

cenîn جنين (a.i.) : karındaki çocuk, döl. **İskat-ı cenîn** : çocuk düşürme.

cenîn-i gayr-i müstebîni'l-hilka : **anat.** âzâsı kısmen teşekkül etmiş cenîn.

cenîn-i kâzib : gerçek olmayan gebelik, dış gebelik.

cenîn-i müstebîni'l-hilka : **anat.** âzâsı belirmiş olan cenîn.

cenîn-i sâkıt : düşen çocuk, düşük.

cenîn-i tâmmü'l-hilka : **hek.** uzuvları tamâmen teşekkül etmiş cenîn (= karındaki çocuk, döl).

cenîver جنيور (f.i.) : sırat köprüsü.

cenkâr جنكار (f.i.) : bakır pası renginde olan yeşilimsi madde. [aslı : jenkâr, zenkâr'dır].

cenkârî جنكارى (f.s.) : bakır pası renginde olan.

cennân جنان (a.i.) : bahçıvan.

cennât جنات (a.i. cennet'in c.) : cennetler, uçmaklar; bahçeler.

cennât-i adn : cennet bahçeleri.

cennet جنت (a.i.c. : cinân, cennât) : **1.** uçmak. **2.** bahçe. **3.** çok ferah ve havadar yer. Sekiz cennet vardır : [dârü'l-celâl, dâr-üs-selâm, cennetü'l-me'vâ, cennetü'l-huld, cennetü'n-naim, cennetü'l-firdevs, cennetü'l-karar, cennetü'l-adn]. (bkz : bihişt).

cennet-i a'lâ : cennet katlarının en yükseği, sekizinci cennet.

cennet-i a'mâl, cennet-i ef'âl, cennet-i nefs : cennetin maddî düşünülüşü.

cennet-i kalb, cennet-i rûh, cennet-i sıfat, cennet-i za'f : cennetin mânevî düşünülüşü.

cennet-i vesîle . (bkz : cennet-i a'lâ).

cennetü'd-dünyâ : dünyâ, yeryüzü cenneti. **4.** kadın adı.

cennet-âsâ جنت آسا (a.f.b.s.) : cennet gibi.

cennet-âşiyân جنت آشيان (a.f.b.s.) : yeri cennet olan.

cennet-makam جنت مقام (a.b.s.) : makamı, yeri cennet olan.

cennet-makarr جنت مقر (a.b.s.) : yeri cennet olan.

cennet-mekân جنت مكان (a.b.s.) : yeri cennet olan.

cennet-nazîr جنت نظير (a.b.s.) : cenneti andıran.

centiyâniyye جنطيانيه (a.i.) : **bot.** *centiyangiller.*

cenûb جنوب (a.i.) : güney.

cenûb-i garbî : **coğr.** güneybatı.

cenûb-i şarkî : **coğr.** güneydoğu.

cenûben جنوبًا (a.zf.) : cenup, güney yönünden.

cenûbî جنوبى (a.s.) : cenûba mensup, güneyde bulunan.

cer' جرع (a.i.) : suyu yudum yudum içme. (bkz : cür'a).

cer جر (f.i.) : yarık, çatlak, husûsiyle yarılmış yer.

cer جر (a.i.). (bkz : cerr).

cerâb جراب (a.i.) : dağarcık, torba.

cerâbe جرابه (a.i.) : dağarcık.

cerâbe-i hafiyye : biy., bot., zool. üreme dağarcığı, **fr. conceptacle.**

cerâd جراد (a.i. cerâde'nin c.) : **1.** çekirge. **2. mec.** yağmacılar gürûhu.

cerâd-ı münteşir : yayılmış yağmacılar.

cerâdü'l-bahr : denizden çıkarılan ve teke denilen ufak, kırmızı bir böcek.

cerâhat جراحت (a.i.c. : cerâhât) : **1.** irin; yara. **2.** cerrahlık [aslı : cirâhat" dir].

cerâhât جراحات (a.i.c. : cerâhat'ın c.) : cerâhatler, irinler, yaralar. [aslı : "cirâhat" dır]. (bkz : cirâhât).

cerâhor جراخور (o.i.) : **tar.** Osmanlılar tarafından ordu hizmetlerinde kullanılan Hristiyan ecirlere verilen bir ad.

cerâid جرائد (a.i. cerîde'nin c.) : gazeteler.

cerâid-i yevmiyye : günlük gazeteler.

cerâim جرائم (a.i.) : cerîme'nin c.) : suçlar, kabahatler, cinâyetler.

cerâim-i cinâiyye : **huk.** cinâyet suçları.

cerâim-i müştereke : ortak, müşterek suçlar.

cerâsîm جراثيم (a.i. cürsûme'nin c.) : dipler, kökler, tomurcuklar; mikroplar, hasta tohumlar.

cerâsîm-i mütenâsile : **bot.** yeşil yosun hücreleri, **fr. gonidies.**

cerâye جرايه (a.i.) : vakıf tarafından verilen yiyecek.

cerâyet جرايت (a.i.) : câriyelik hâli.

cerâzet جرازت (a.i.) : oburluk.

cerbân جربان (a.s.) : uyuz hastalığına tutulan, uyuz. (bkz : cerib).

cerbeze جربزه (a.i.) : **1.** güzel konuşma; beceriklilik. **2.** kurnazlık, hîlekârlık.

cerbiyye جربيه (a.i.) : **zool.** uyuz böcekleri, **fr. acariens, acarides.**

cerd جرد (a.i.) : elbisesinden soyma, çıplak bir hâle getirme.

cerdâ جردا (a.s.) : **1.** mahrum, çıplak. **2.** dazlak, tüysüz. **3.** verimsiz, çorak. (bkz : cerid). **4.** karıştırılmamış [şarap].

cerdân جردان (f.i.) : dilenci çanağı.

cerde جرده (f.i.) : sarı renkli, donu sarı, kuladan açık olan at.

cerde جرده (a.i.) : Mekke'de hacılara eşlik eden atlı muhafız. **2.** s. tüysüz, dazlak.

cereb جرب (a.i.) : uyuz hastalığı, uyuzluk.

cerebî جربی (a.s.) : **hek.** uyuzu olan, uyuz olmuş, uyuza tutulmuş olan.

cerebiyye جربیه (a.i.) : **zool.** uyuz böcekleri.

cerebiyyet جربیت (a.i.) : **hek.** uyuzluk.

cereb-nâk جربناك (f.s.) : uyuz [kimse].

cerebü'l-ayn جرب العین (a.b.i.) : **hek.** göz kapaklarının iç kısmında çıkan sivilceler.

cered جرد (f.i.) : yaralı. (bkz : mecrûh).

cered جرد (a.i.) : çıplak bir hâle getirme.

cerem جرم (a.i.) : **1.** hurma toplarken yere düşenleri yeme. **2.** günah. **3.** cinâyet. **4.** hatâ. **Lâ-cerem** : şüphesiz, elbette, mutlaka.

cereme جرمه (a.i.) : **1.** başka birinin yaptığı zararı ödeme. **2.** para cezâsı. (bkz : cerîme).

cereng جرنگ (f.i.) : çan ve zil sesi, kılıç ve topuzun çarpmasından çıkan ses.

ceres جرس (a.i.) : **1.** çan. **2.** hayvanın boynuna takılan çıngırak. **3.** zindan.

ceres-dâr جرسدار (a.f.b.s.) : çıngıraklı, çıngırak taşıyan.

cereshâ-yı zerrîn : altın çıngıraklar.

ceresiyye جرسیه (a.i.) : **bot.** çançiçeğigiller, **fr. campanulacées.**

cereyân جریان (a.i.) : **1.** akma, akım, geçme.

cereyân-ı dâimî : doğru *akım.

cereyân-ı elektrîkî : elektrik *akımı.

cereyân-ı galvânî : **fiz.** volt.

cereyân-ı hevâ : hava akımı.

cereyân-ı mütemadî : **fiz.** doğru *akım.

cereyân-ı mütenâvil : alternatif *akım.

cereyân-ı müvellidî : jeneratör. **2.** gidiş, hareket. **3.** olma, oluş.

cereyân-ı mesâlih : işlerin oluşu.

cergand جرغند (f.i.) : **1.** bumbar dolması. **2.** ışık ve ışık konacak yer.

cerge جرگه (f.i.) : bir yerde bulunan insan kümesi.

cerh جرح (a.i.) : **1.** yaralama; yaralanma. **2.** çürütme; **mec.** kabul etmeme.

cerh fî-hükmi'l-hatâ : **huk.** ihtiyârî olmayan bir fiil ile vukua gelen cerh.

cerh-i amd : birini gerek yaralayıcı âletle ve gerek başka bir şey ile haksız olarak kasden cerhetme.

cerh-i hatâ : **huk.** kasıtsız olarak ve bir yanlışlık sonucu birini yaralama.

cerh-i mushin : **huk.** bir cerhtir ki bununla mecruh olanın bir gün ve bir günden daha az bir müddet yaşaması tevehhüm olunmaz.

cerh-i mühlik : **huk.** mecruhun ölümüne sebep olan yaralama.

cerha جرحه (a.s.) : yaralı.

cerî جری (a.i.). (bkz : cery).

cerî' جرئ (a.s. cür'et'den) : cesûr, yiğit, gözü pek, yürekli.

cerîü'l-lisân : sözünü esirgemeyen.

cerib جرب (a.s.) : uyuz hastalığına tutulan, uyuz. (bkz : cerbân).

cerîb جریب (a.i.) : **1.** imparatorluk devrinde Arabistan ülkelerinde kullanılan aşağı yukarı 216 litrelik bir hacim ölçüsü.

cerîbü't-taâm : dört kâfiz arpa ve buğday alan bir ölçe. **2.** tarla ve arâzî ölçüsü. **3.** dönüm.

cerid, ceride جرد ، جرده (a.s.) : verimsiz, çorak [yer]. (bkz : cerdâ[3]).

cerîde جریده (a.i.c. : cerâid) : **1.** gazete. **2.** zabıtnâme, tutanak.

cerîde-i ferîde : eşsiz, tek gazete.

cerîde-i havâdis : Çörçil adında bir İngiliz tarafından 1840 da çıkarılmış olan ilk husûsî gazete.

cerîde-i nüfûs : nüfus kütüğü.

cerîde-i resmiyye : T.B.M.M. hükûmetinin resmî yayın organı, Resmî Gazete. **3.** süvâri kolu.

cerîde جریده (f.s.) : yalnız, tenha.

cerîh جریح (a.s. cerh'den) : yaralanmış, yaralı. (bkz : mecrûh).

cerîhü'l-fuâd, cerîhü'l-kalb : yüreği yaralı.

cerîha جریحه (a.i.) : yara.

cerîha-i iltiyâm-nâ-pezîr : onulmaz yara.

cerîha-dâr جریحه دار (a.f.b.s.) : yaralı.

cerîm جريم (a.s.) : kabahatli, cânî, suçlu.

cerîme جريمه (a.i. cürm'den. c. : cerâim) : **1.** cürüm, suç. **2.** us pahası, cereme, suç ödeme.

cerîn جرين (a.i.c. : ecrân, ecrine, cürün) : hurma kurutma yeri.

cerîre جريره (a.i.) : kabahat, suç.

cerm جرم (a.i.c. : cürûm) : **1.** bir çeşit Arap kayığı. **2.** kesme. **3.** koyun kırkma. **4.** günâh işleme.

cermüze جرموزه (f.i.) : sefer ve misâfirlik.

cerr جر (a.i.) : **1.** çekme, sürükleme. **2. gr.** Arapça'da âit olduğu ismi meksûr (kesreli = esreli) okutan harf veyâ edat. (bkz : harf-i cerr). **3.** para, eşyâ ve sâire çekme.

cerre çıkma : [eskiden] medrese talebesinin, mübârek üç aylarda köylere dağılıp halka, dînî öğütlerde bulunmak, namaz kıldırmak veyâ müezzinlik etmek sûretiyle para ve erzak toplaması.

cerr-i eskal : ağır bir yükü kaldırma.

cerr-i kelâm (etmek) : bir konu hakkında konuşmağa zorlanma(k).

cerr-i menfaat : çıkar sağlama.

cerrâh جراح (a.i.) : operatör [doktor].

cerrâh-hâne جراحخانه (a.f.b.i.) : Osmanlı İmparatorluğu'nda orduya cerrah yetiştiren müessese.

cerrâh-hâne-i âmire : [eskiden] Avrupaî metotla ameliyat yapan cerrahlık kurumu. [II. Mahmut devrinde Tophâne'nin kuruluşundan 5 yıl sonra 1832 de açıldı. Sonralar (1838) Tıp Okulu ile birleştirildi].

cerrâhî جراحی (a.i.) : operatörlük [doktorlukta].

cerrâhîn جراحين (a.i. cerrâh'ın c.) : cerrahlar, operatör doktorlar.

cerrâhiyye جراحيه (a.s.) : **1.** cerrâhî'nin müennesi. **2. i.** Halvetiyye tarîkatinin bir kolu.

cerrâh-nâme جراحنامه (a.f.b.i.) : eskiden cerrahlığa dâir yazılan kitap.

cerrâr جرار (a.s.) : **1.** çekici. **2. i.** dilenci. **3.** arkasından sürükleyen. **4. i.** harp âletleriyle donatılmış kalabalık ordu.

cerrâre جراره (a.i.) : küçük, sarı ve zehirli akrep.

cerre جره (a.i.) : toprak testi.

cerş جرش (a.i.) : bir şeyi kazıma, bir şeyin kabuğunu soyma.

cerşeft جرشفت (f.i.) : **ed.** hiciv.

cerûz جروز (a.s.) : obur. (bkz : ekûl).

cerv جرو (a.i.) : **1.** yırtıcı hayvan yavrusu, enik. **2.** ufak meyva.

cery جری (a.i.) : cereyan.

cerz جرز (a.i.) : **1.** kesme. **2.** yok etme. **3.** öldürme.

cesâmet جسامت (a.i. cism'den) : büyüklük, irilik. (bkz : kıt'a).

cesâret جسارت (a.i.) : cesurluk, yiğitlik, yüreklilik.

cesâset جساست (a.i.) : merak. (bkz : tecessüs).

cesed جسد (a.i.c. : ecsâd) : ölü vücut.

cesîm, cesîme جسيم ، جسيمه (a.s. cesâmet'den) : iri, büyük, kocaman.

cesîmü'l-cüsse : iri vücutlu.

cesk جسك (f.i.) : mihnet, keder; musîbet.

cess جس (a.i.) : **1.** elle yoklama. **2.** araştırma. **3.** soruşturma.

cessâs جساس (a.i.) : çok meraklı.

cessâse جساسه (a.i.) : kruvazör, harp gemisi.

cest جست (f.i.) : **1.** atlayış, sıçrayış. **2.** çabuk hareket eden. **3. zf** : sıçrayarak, atlayarak.

cestân جستان (f.s.) : atlayan, sıçrayan.

cestân cestân جستان جستان (f.zf.) : sıçraya sıçraya, sıçrayarak.

ceste جسته (f.s.) : sıçramış, fırlamış.

ceste ceste جسته جسته (f.zf.) : yavaş yavaş; kısım kısım, parça parça, azar azar. (bkz : tedrîcî).

ceste-gîr جسته گير (f.b.s.) : arsız, dilenci.

cesten جستن (f.fi.) : sıçramak, atlamak, atılmak, kaçmak, kurtulmak.

cesûr جسور (a.s. cesâret'den) : cesâretli, yürekli, yiğit.

cesûr-âne جسورانه (a.f.zf.) : cesâretle, yiğitçesine, yüreklice.

ceş جش (f.i.) : mâvi boncuk.

ceşn جشن (f.i.) : **1.** ziyâfet, şölen. **2.** bayram, eğlence.

ceşn-i büzürg : eski İran'da 27 Martta yapılan bayram.

ceşn-i Meryem : doğum yaparken Meryem'in yanında bulunduğu ağacın tâze hurma vermesi anılarak yapılan bayram.

cev جو (f.i.) : arpa. (bkz : şaîr). **Dâne-i cev** : arpa tânesi.

cevâb جواب (a.i.c. : cevâbât, ecvibe) : sorulan şeye verilen karşılık [sözle, yazı ile].

cevâb ale'l-cevâb : cevaba cevap.

cevâb-ı bâ-savâb : doğru cevap.

cevâb-ı kat'î : kesin söz.

cevâb-ı müskit : susturan, itiraza mecal bırakmayan cevap.

cevâb-ı nâ-sevâb : doğru olmayan karşılık.

cevâb-ı redd : ret cevabı.

cevâb-ı şâfî : inandırıcı cevap.

cevâbât جوابات (a.i. cevâb'ın c.) : sorulan şeylere verilen karşılıklar. (bkz : ecvibe).

cevâb-dih جوابده (a.f.b.s.) : cevap veren.

cevâben جواباً (a.zf.) : cevap, karşılık olarak.

cevâbî جوابی (a.s.) : cevap, karşılık.

cevâbî جوابی (a.i. câbî'nin c.) : câbîler, tahsildarlar.

cevâb-nâme جوابنامه (a.f.b.i.) : cevap olarak yazılan yazı.

cevâb-nüvîs جواب نویس (a.f.b.s.) : kâtip, *yazman.

cevâd جواد (a.s. cûd'dan) : **1.** cömert, eli açık. **2. i.** erkek adı.

cevâdd جواد (a.i. câdde'nin c.) : caddeler, büyük, işlek yollar.

cevâhir جواهر (a.i. cevher'in c.) : **1.** cevherler, elmaslar, kıymetli taşlar. **2.** mayalar, özler.

cevâhir-i ulviyye : felekler, *gezegenler.

Cevâhirü'l-ahbâr (iyiliklerin cevherleri) : sofî bilginlerden Antakyalı Şeyh İsaoğlu Şeyh Kasım'ın, önce Arapça olarak yazıp sonra Türkçeye çevirdiği din ve ahlâk bilgileri veren eseri.

Cevâhirü'l-ebrâr : büyük Türk mistiği Ahmet Yesevî'nin menkıbelerini, tarîkatının âdabını anlatan, bir kısmı Türkçe, bir kısmı Farsça olan eser.

Cevâhirü'l-esdâf : 1392 (H. 795) den 1439 (H. 843) a kadar Kastamonu'da beylik süren Candaroğulları'ndan İsfendiyar Bey'in emriyle oğlu İbrahim Bey için adı bilinmeyen bir zât tarafından meydana getirilmiş Kur'an tefsiridir.

Cevâhirü'l-kelimât : Şemsî adında bir zâtın Arapçadan Türkçeye kaleme aldığı 108 sayfalık bir lûgat kitabıdır. [istinsâhı, 1666 (H. 1077) dir].

cevâhirî جواهری (a.i.) : cevâhirci, elmas alıp satan.

cevâib جوائب (a.i.c.) : halk arasında dolaşan haberler.

cevâiz جوائز (a.i. câize'nin c.) : verilen bahşişler, armağanlar. (bkz : câize).

cevâlî جوالی (a.s.c.) : bulunduğu diyârı terketmek zorunda kalanlar.

cevâmi' جوامع (a.i. câmi' ve câmia'nın c.) : **1.** ibâdet yerleri, mescitler. [mescitlerde cumâ namazı kılmak câiz değildir]. **2.** toplu şeyler.

cevâmid جوامد (a.s. câmid'in c.) : cansızlar, hayatsız, donmuş şeyler.

cevâmîs جوامیس (a.i. câmûs'un c.) : mandalar, su sığırları.

cevân جوان (f.s.). (bkz : cüvân).

cev'ân جوعان (a.s. cû'dan) : aç, acıkmış, mîdesi boş. (bkz : câyi').

cevânân جوانان (f.i. cevân'ın c.). (bkz : civânân).

cevânî جوانی (f.i.). (bkz : civânî).

cevânib جوانب (a.i. cânib'in c.) : taraflar, yanlar.

cevânib-i erbaa : dört taraf.

cevânih جوانح (a.i. câniha'nın c.) : **1.** (bkz : câniha). **2. g. s.** bir yazı sitili.

cevârî جواری (a.i. câriye'nin c.) : halayıklar, hizmetçi kızlar.

cevârih جوارح (a.i. câriha'nın c.). (bkz : câriha).

cevârî'l-Künnes جوار الکنس : gezegenler; Utârit (Merkür), Zühre (Venüs), Merih (Mars), Müşteri (Jüpiter) ile Zuhal (Satürn)..

cevâsîs جواسیس (a.s. câsûs'un c.). (bkz : câsûs).

cevâz جواز (a.i.) : câiz olma, izin, müsâade.

cevâz-ı istihdâm karârı : *atanabilme kararı.

cevâz-ı kanûnî : kanûnî bir yasağı olmayan.

cevâz-ı şer'î : yapılması şerîatçe suç sayılmayan.

cev cev جو جو (f.zf.) : tâne tâne, parça parça.

cevder جودر (f.i.) : öküz. (bkz : gâv).

cevdet جودت (a.i.) : **1.** iyilik, güzellik. **2.** olgunluk. **3.** büyüklük.

cevdet-i fehm : anlayış iyiliği, tâzeliği, üstünlüğü.

cevdet-i fikr : fikir, düşünce tâzeliği, üstünlüğü.

cevdet-i karîha : kavrama tâzeliği, üstünlüğü.

cevdet-i zihn : zihnin tâzeliği, düşünce üstünlüğü. **4.** tâzelik. **5.** kusursuzluk. **6.** erkek adı.

cevelân, cevlân جولان ، جولان (a.i.) : dolaşma, dolanma, gezinme.

cevelân-ı dem : kanın cevelânı, dolaşması.

cevelân-gâh, cevelân-geh جولانگه ، جولانگاه (a.f.b.i.) : dolaşılan yer, dönüp dolaşma yeri; koşu, savaş yeri.

cevelân-ger, cevlân-ger جولانگر ، جولانگر (a. f.b.i.) : cevelân edici, dolaşıcı; atlı.

cevelân-gerî, cevlân-gerî جولانگری ، جولانگری (f.b.i.) : cevelângerlik, cevelân edicilik, dönüp dolaşıcılık.

cevf جوف (a.i.) : **1.** boşluk. **2.** oyuk. **3.** iç; kalb.

cevf-i a'lâ : **anat.** gövde boşluğu.

cevf-i arz : dünyânın içindeki boşluk.

cevf-i batnî : **anat.** karın boşluğu.

cevf-i fem : **anat.** ağız boşluğu.

cevf-i galsamî : **biy.** solungaç kovuğu.

cevf-i hicâbî : **biy.** *gözevi, **fr.orbite.**

cevf-i leyl : gece yarısı, yarı gece.

cevf-i mi'de : mîde boşluğu.

cevf-i nihâhî : **anat.** omurilik kovuğu.

cevf-i nuhâî : **anat.** beyin boşluğu.

cevf-i sadrî : **anat.** göğüs boşluğu.

cevfî جوفی (a.s.) : içe, gövdeye âit, gövde ile ilgili.

cevher جوهر (a.i.c. cevâhir) : **1.** maya, öz. **2.** elmas, değerli taş ["cevâhir" en çok bu mânâda kullanılır]. **3.** [evvelce] Horasan'da ve Şam'da yapılan kılıçların demirlerinde görülen siyah ve beyaz dalgalı benekler, çizgiler. **4. ed.** yalnız noktalı harfler hesâbedilmek sûretiyle ve "ebced" hesâbıyla yazılan, çok defâ manzum olan târih. (bkz : cevherîn, mu'cem, menkut). [zıddı "mühmel"]. **5. fels.** kendi kendine bir varlığı olup, gerçekleşmesi için başka bir nesneye ihtiyâcı olmayan. **6.** hüner, mârifet.

cevher-i ebyâz : **biy.** ak madde, **fr. substance blanche.**

cevher-i ferd : **1)** atom; **2) ed.** [şiirde] sevgili veyâ onun dudağı.

cevher-i küll : evrenin *tözü, aslı, cevheri.

cevher-i lâsık : **biy.** aglütinin.

cevher-i mücerred : mutlak cevher, madde hâlinde olmayan ve kâinâtın rûhunu meydana getiren nesne.

cevher-i sincâbî : **biy.** bozmadde, **fr. substance grise.**

cevher-i ulvî : **1)** en yüksek cevher; felekler; **2)** ruh; **3)** ateş.

cevher-dâr جوهردار (a.f.b.s.) : **1.** elmaslı. **2.** noktalı. [harf]. (bkz : cevher[4]). **3.** siyah ve beyaz dalgalı benekli [kılıç]. (bkz : cevher[3]). **4.** eski tüfeklerden birinin adı.

cevhere جوهره (a.i.) : bir tâne cevher.

cevher-ebyaz جوهر ابیض (a.b.i.) : akmadde.

cevher-fürûş جوهر فروش (a.f.b.i.) : cevher satan, cevâhirci. (bkz : güher-fürûş).

cevherî جوهری (a.s.) : **1.** cevhere, değerli taş veyâ inciye âit olan, bunlarla yapılmış veyâ işlenmiş bulunan, **fr. substantialisme.** [müen. cevheriyye]. **2.** kuyumcu.

cevherîn جوهرین (a.s.) : mücevherden, cevherden.

cevheriyye جوهریه (a.i.) : **fels.** cevhercilik, *tözcülük, **fr. substantialisme.** (bkz : cevherî).

cevheriyyûn جوهریون (a.i.c.) : Allah'a bir cevher nazarıyla bakan mu'tezile fırkası.

cevher-pâre جوهر پاره (a.f.b.s.) : mücevher parçası.

cevher-tıraş جوهر تراش (a.f.b.s.) : cevher işleyen.

cevî جوی (f.i.) : bir arpa ölçüsündeki ağırlık.

cevîn, cevîne جوین ، جوینه (f.s.) : arpadan yapılmış nesne; arpa unu. **Nân-ı cevîn** : arpa ekmeği.

cevlân-gâh, cevlân-geh جولانگاه ، جولانگه (a.f.b.s.). (bkz : cevelân-gâh, cevelân-geh).

cevr جور (a.i.) : **1.** haksızlık, ezâ, cefâ, eziyet, gadir, zulüm; sitem. **2. tas.** tarîkat adamının ruhan ilerlemesine mânî olan şey.

cevreb جورب (a.i.) : çorap. **Çâk-ı cevreb** : çorap söküğü.

cevsak جوسق (a.i.) : köşk, konak.

cevse جوسه (f.i) : **1.** köşk. (bkz : cevsak). **2.** çardak.

cevsek جوسك (f.i.) : düğme.

cevşen جوشن (f.i.) : örme zırh, vaktiyle giyilen savaş elbisesi.

cevşen-dûz جوشن دوز (f.b.i.) : zırh ören.

cevşen-güdâz جوشن گداز (f.b.s.) : zırh eriten.

cevşen-güzâr جوشن گذار (f.b.s.) : zırh delen.

cevşen-hây جوشن خای (f.b.s.) : zırh delen.

cevşen-pûş جوشن پوش (f.b.s.) : zırh giyen, zırhlı.

cevşen-şikâf جوشن شكاف (f.b.s.) : zırh paralayıcı.

cevşîr, cevşîre جوشير ، جوشيره (f.i.) : **1.** çulha. **2.** arpa torbası.

cevv جو (a.i.) : hava, boşluk. **İlm-i ahvâl-i cevv** : meteoroloji.

cevv-i hevâ : hava boşluğu.

cevv-i kebûd : mâvi boşluk, gökyüzü.

cevvâl جوال (a.s.) : koşan, dolaşan, hareket eden. **Fikr-i cevvâl** : hareketli, canlı fikir.

cevvî, cevviyye جوى ، جويه (a.s.) : arzın etrâfındaki boşlukla ilgili.

cevz جوز (a.i.) : ceviz.

cevz-i bevvâ , cevz-i Hindî : Hindistan cevizi.

cevz-i gendüm : buğday tânelerinin birbirine yapışmasıyla meydana gelen yumru.

cevz-i mâsil : **bot.** tatula.

cevzü'l-hind : **bot.** Hindistan cevizi.

Cevzâ' جوزاء (a.i.) : **ast.** İkizler burcu, semânın kuzey yarım küresinde görünen iki parlak yıldızlı bir burç olup Güneş, mayıs ayında bu burca girer. [**lât. Geminus; fr. les Jumeaux; ing. Gemini**].

cevzâk جوزاك (f.i.) : elemlenme, kederlenme.

cevz-ber-günbed جوز بر گنبد (f.b.i.) : boş, yararsız bir işle uğraşma.

cevziyye جوزيه (a.i.) : **bot.** cevizgiller, **fr. juglandasées.**

cevzü'd-tıbb جوزالطب (a.b.i.) : küçük hindistan cevizi.

cevzü'l-kayy جوز القى (a.b.i.) : **bot.** kargabüken ağacı ve bu ağacın zehirli tohumu.

cevzü's-serv جوزالسرو (a.b.i.) : servi kozalağı.

ceyb جيب (a.i. c. : cüyûb) : **1. geo.** sinüs.

ceyb-i a'zam : doksan derecenin sinüsü.

ceyb-i kavs : arka sinüs.

ceyb-i tamâm : kosinüs. **2.** cep. **3.** gömleğin açıklığı, yarığı.

ceyb-i hümâyûn : pâdişahın husûsî kesesi.

ceyb-i mürâkabe : dervişlerin düşünmek üzere başlarını öne eğmesi.

ceyb-i sabr : sabretme, dayanma.

ceyb-i tefekkür : düşünme vaziyeti.

ceybî جيبى (a.s.) : **mat.** sinüsle ilgili.

ceydâ جيدا (a.s.) : uzun boyunlu kadın.

ceyl جيل (a.i.) : **zool.** yengeç.

ceyş جيش (a.i.c. cüyûş) : **1.** asker, ordu. **2.** ses, sedâ. **Mukaddimetü'l-ceyş** : büyük kuvvetlerin öncüleri. **Sevkü'l-ceyş** : strateji. **Tâbiyetü'l-ceyş**: kuvvetleri yerleştirme bilgisi.

ceyvâd جيواد (f.i.) : günahtan sakınma. [bkz : ittika').

ceyyid جيد (a.s. cevdet'den c. : ciyâd) : tâze, hoş, iyi, saf.

ceyyid-i hevâ : iyi hava, saf hava.

ceyyidü'l-ayâr : ayârı hâlis, tam olan [para].

ceyyide جيده (a.s.) : [ceyyid'in müen.]. (bkz : ceyyid). **Efkâr-ı ceyyide** : iyi düşünceler. **Eş'âr-ı ceyyide** : **ed.** güzel şiirler. **Havâ-i ceyyide** : temiz hava.

cez' جذع (a.i.) : ağaç kökü.

cez'-i adûdî-i re'sî : **anat.** kol-baş *anadamarı.

cez جز (f.i.) : ada. (bkz : cezîre).

cez', cez'a جزع ، جزعه (a.s.) : göz boncuğu denilen, kara alaca ve değerli bir süs taşı, damarlı akik.

ceza' جزع (a.i.) : sabırsızlıkla sızlanma.

cezâ' ü fezâ : telâş içinde ağlayıp sızlanma.

cezâ' جزاء (a.i.) : **1.** cezâ, karşılık [iyi veyâ kötü], azap.

cezâî müeyyide : cezâ baskısı.

cezâ-yi amel : işlenen bir şeyin görülen fenâlığı.

cezâ-yi nakdî : para cezâsı.

cezâ-yi sezâ : lâyık olan cezâ.

cezâ-yi Sinimmâr : Sinimmâr'ın gördüğü cezâ [daha güzelini yapmasın diye, yaptığı

binânın üzerinden atılarak öldürülmüştür]. **2. gr.** şart cümlesinde bulunan ikinci kısım : ["haber verirseniz ben de gelirim" cümlesindeki : "haber verirseniz = şart, ben de gelirim = cezâ" dır].

cezâen جزاءً (a.zf.) : cezâ olarak.

cezâî, cezâiyye جزائی ، جزائیه (a.s.) : cezâya âit, cezâ ile, cezâ işleriyle ilgili.

cezâir جزائر (a.i. cezîre'nin c.) : adalar.

Cezâir-i Bahr-i Sefîd : **coğr.** Akdeniz adaları.

cezâir-i garb : Cezâyir.

cezâir-i hâlidât : Kanarya adaları.

cezâir-i Hind : Hind-i Çînî adaları.

cezâir-i isnâ aşer : Ege denizindeki on iki ada.

cezâir-i müctemia : takım adalar.

cezâir-i saâdet (saâdet adaları) : Kanarya adaları.

cezâir-i Seb'a : İyonya adaları.

Cezâîr-i Yunan :İyonya adaları.

cezâl جزال (a.i.) : hurma toplama.

cezâlet جزالت (a.i.) : **1.** rekâketsizlik, peltek, kekeme veyâ pepeyi olmayış. **2. ed.** telâffuzu kulağa sert gelen kelimelerin söyleniş keyfiyeti.

cezâlet-i lafz : **ed.** kelime düzgünlüğü.

cezâlet-i ma'nâ : mânâ düzgünlüğü.

cezb جذب (a.i.) : kendine çekme, çekilme.

cezb-i kalb : gönlü çekme, gönül alma.

cezbe جذبه (a.i.c. cezebât) : **1.** ruhun hayret ve sevince kapılarak sanki cesetten hâriç bulunuyormuş gibi olması, heyecâna gelmesi. **2.** tarîkat ehlinin kendinden geçme hâli.

cezbe-dâr جذبه دار (a.f.b.s.) : cezbeli.

cezbe-dâr-âne جذبه دارانه (a.f.b.zf.) : cezbeye tutulmuş gibi.

cezbe-dârî جذبه داری (a.f.b.i.) : cezbeye tutulma hâli.

cezbe-efgen, -fegen جذبه افگن ، جذبه فگن (a.f.b.s.) : cezbe verici, cezbeye düşürücü.

cezbe-yâb جذبه یاب (a.f.b.s.) : cezbeye tutulmuş, kendinden geçmiş.

cezbiyye جذبیه (a.i.) : çekme, çekicilik.

cezebât جذبات (a.i. cezbe'nin c.). (bkz : cezbe).

cezel جزل (a.i.) : bir şeyi ikiye bölme.

cezer جزر (a.i.) : havuç.

cezerü't-türâb : yabâni havuç.

cezî' جذیع (a.i.) : **bot.** küçük tomurcuk.

cezîl جزیل (a.s.) : **1.** peltek ve bozuk olmayan [söz, kelime]. (bkz : cezl). **2.** çok, bol. **Ecr-i cezîl** : bol sevap.

cezîre جزیره (a.i.c. : cezâir) : ada [denizde].

cezîre-i bürkâniyye : **coğr.** yanardağ adası.

cezîretü'l-Arap : Arabistan yarımadası.

cezl جزل (a.s.) : **1.** tomruk, kalın odun. **2.** çetrefil olmayıp, dürüst, doğru olan. [çok zaman söz ve kelime hakkında kullanılır]. (bkz : cezîl[1]).

cezlân جذلان (a.s.) : mutlu.

cezm جزم (a.i.) : **1.** kesin karar, niyet. (bkz : azm). **Azm ü cezm ü kasd** : kesin olarak verilen karar. **2. gr.** bir kelimenin sonundaki harf veyâ harekeyi düşürme.

cezmâzec جزمازج (a.i.) : **bot.** ılgın meyvası.

cezmen جزماً (a.zf.) : kestirip atmak sûretiyle.

cezmî جزمی (a.s.) : **1.** cezm ile ilgili; kat'î karar ve niyete âit. **2. i.** erkek adı.

cezr جذر (a.i.c. : cüzûr) : **1.** kök, asıl.

cezr-i amûdî : **mat.** (bkz : cezr-i vetedî).

cezr-i ârızî : ek kök.

cezr-i asâm : **mat.** *sanal kök.

cezr-i aslî : **bot.** anakök.

cezr-i derenî : yumru kök.

cezr-i hâmız : **kim.** asit kökü.

cezr-i havâî : açık havada yetişen küçük kök.

cezr-i mantık, cezr-i nâtık, cezr-i tâmm: **mat.** *asal kök.

cezr-i mihver : **mat.** kuvvet *ekseni.

cezr-i mik'ab : **mat.** *küpkök.

cezr-i murabba' : **mat.** karekök.

cezr-i muzâaf : **mat.** iki kök.

cezr-i mükâ'ab : küp kare.

cezr-i müsbit : **bot.** tutunma kökü, **fr. racine fixatrice.**

cezr-i rîşî : saçak kök.

cezr-i şârî : **anat.** kılkök.

cerz-i tâlî : **bot.** *ikincil kök.

cezr-i vetedî : kazık kök. **2.** [denizde] alçalma, inme. **Medd ü cezr** : **coğr.** *gelgit.

cezr-i ekmel : **coğr.** büyük *gidim, **fr. mortes eaux. 3. mat.** kendi misline darbolunmakla

bir sayı meydana getiren rakam, kare kök : üç, dokuzun cezridir.

cezre جزره (a.i.) : kasaplık davar [koyun, keçi v.b.].

cezrî جذری (a.s.) : **1.** köke âit, kökle ilgili. **2.** radikal.

cezriyye جذریه (a.i.) : **fls.** *köktencilik, **fr. radicalisme**.

cezû' جزوع (a.s.) : çok sabırsızlanan.

cezûb جذوب (a.s.) : çok cezbeden, çeken. (bkz : cezzâb).

cezzâb جذاب (a.s. cezb'den) : çok cezbeden, çeken. (bkz : cezûb).

cezzâf جزاف (a.i.) : ağ ile balık tutan balıkçı.

cezzâr جزار (a.i.) : **1.** deve kasabı. **2. mec.** zâlim, gaddar, kanlı.

ciâle جعاله (a.i.) : **1.** İmâm-ı Mâlik'in bâzı şartlarla kabul ettiği bir nevî mâlî muâmele hakkında kullanılan bir kelime. **2.** rüşvet olarak verilen hediye. **3.** ücret, maaş.

cîbâ جیبا (f.i.) : odun.

cibâb جباب (a.i. cübbe'nin c.). (bkz : cübeb).

cibâh جباه (a.i.) : cebhe'nin c.) : alınlar.

cibâl جبال (a.i. cebel'in c.) : dağlar.

cibâl-i mübâha : **huk.** kimsenin mülkiyeti altında olmayan dağlar.

cibâl-i şâhika : yüksek dağlar.

cibâyât جبایات (a.i. cibâyet'in c.) : câbîlikler, vergi, gelir toplamalar.

cibâyet جبایت (a.i.) : vergilerin ve başkaca devlet gelirlerinin tahsîli, câbîlik. (bkz : câbî).

cibillet جبلت (a.i.) : huy, cibilliyet, yaradılış. (bkz : fıtrat).

cibilletsiz جبلتسز (a.t.b.s.) : soysuz, sütübozuk.

cibillî جبلی (a.s.) : yaratılışta olan, tabiî. (bkz : fıtrî).

cibilliyye جبلیه (a.s.) : [cibillî'nin müen]. (bkz : cibillî).

cibilliyyet جبلیت (o.i.) : Arapça ["cibillet" kelimesinin Türkçe bozuntusu]. (bkz : cibillet).

Cibrîl جبریل (a.i.) : Cebrâîl, Cebreîl.

cibs جبس (a.s.) : **1.** kansız, hissiz, hayırsız, alçak [kimse]. **2. i.** kireç.

cibt جبت (a.i.) : put. (bkz : hâç, çelîpâ, salîb, sanem].

cîd جید (a.i.c. cüyûd) : boyun.

cidâl جدال (a.i.) : **1.** karşılıklı kavga, savaş. (bkz : mücâdele). **Ceng ü cidâl** : savaş.

cidâl-i hayât : hayat mücâdelesi.

cidâl-i maîşet : geçim mücâdelesi. **2.** zorlu, harâretli konuşma.

cidâl-cû جدال جو (a.f.b.s.) : kavgacı, savaşçı. (bkz : arbede-cû).

cidâl-cûy-âne جدال جویانه (a.f.zf.) : kavgacılara yaraşır yolda, kavga çıkarırcasına.

cidâl-gâh جدالگاه (a.f.b.i.) : mücâdele yeri.

cidâr جدار (a.i.c. : cüdür, cüdrân) : **1. i.** duvar. **2.** zar.

cidâr-ı hadîka : bahçe duvarı.

cidd جد (a.i.) : **1.** bir işi gerçekten çalışıp işleme. **2.** ciddîlik.

cidden جداً (a.zf.) : gerçekten.

ciddî جدی (a.s.) : **1.** gerçek. **2.** ağırbaşlı. **3.** mühim, *önemli. [müen. "ciddiyye"].

ciddiyyât جدیات (a.i.c.) : gerçekten çalışılacak işler.

ciddiyyet جدیت (a.i.) : **1.** ciddîlik. **2.** ağırbaşlılık. **3.** ehemmiyet, *önem.

cifâr جفار (a.i. cefr'in c.) : geniş kuyular.

cîfe جیفه (a.i.c. : ciyef) : lâşe, leş.

cîfe-gâh جیفه گاه (a.f.b.i.) : leşle dolu olan yer. **mec.** Dünyâ.

cîfe-hâr جیفه خوار (a.f.b.s.) : leş yiyen.

cifr جفر (a.i.). (bkz : cefr).

cifrî جفری (a.s.) : cifirci, falcı.

cifriyyât جفریات (a.i.c.) : cifir ile ilgili olan şeyler. [doğrusu "cefr" dir].

ciger جگر (f.i.) : **1.** ciğer, bağır. **2.** avaz. **3.** keder, sıkıntı.

ciger-âşâm, ciger-güdâz, ciger-hây جگر آشام ، جگر گداز ، جگر خای (f.b.s.) : acı veren.

ciger-cûş جگرجوش (f.b.s.) : yüreği coşturan.

ciger-dâr جگردار (f.b.s.) : ciğerli, yürekli, cesâretli.

ciger-der جگردر (f.b.s.) : ciğer paralayan, ciğer yırtan, ciğer söken.

ciger-dûz جگردوز (f.b.s.) : ciğeri delip geçen.

ciger-fürûş جگرفروش (f.b.i.) : ciğer satan, ciğerci.

ciger-gâh جگرگاه (f.b.i.) : ciğerin bulunduğu yer.

ciger-gûşe جگرگوشه (f.b.i.) : evlât; sevgili. (bkz : ciger-pâre).

ciger-güdâz جگرگداز (f.b.s.) : ciğeri yakan, acı, ıztırap veren.

ciger-hâr جگرخوار (f.b.s.) : kederli, sıkıntılı [kimse].

ciger-hâre جگرخواره (f.b.s.) : **1.** çok eziyet çeken kimse. **2.** merhametsiz, gaddar. **3. i.** büyücü.

ciger-hûn جگرخون (f.b.s.) : ciğeri kanlı, çok acıklı.

ciger-pâre جگرپاره (f.b.i.) : ciğer parçası. **mec.** evlât.

ciger-rend جگررند (f.b.s.) : acıklı.

ciger-sûz جگرسوز (f.b.s.) : bağır yakan, acıklı.

ciger-tâb جگرتاب (f.b.s.) : acı veren; acısı olan.

ciger-teşne جگرتشنه (f.b.s.) : **mec.** çok özleyen.

cihâd جهاد (a.i.) : **1.** din uğruna düşmanla savaşma.

cihâd-ı asgar (küçük savaş) : İslâm uğrunda silâhla savaşma.

cihâd-ı ekber (büyük savaş) : **tas.** kendi kalbi içinde, Tanrı emirlerini yerine getirmek maksadıyla dünyâ'ya musallat olan benlikle savaş. **2.** erkek adı.

cihâdî, cihâdiyye جهادی ، جهادیه (a.s.) : **1.** cihâd'a mensup, savaş işleriyle ilgili. **2.** II. Sultan Mahmut zamânında harp masraflarına karşılık olmak üzere kesilmiş olan sikke. **3. huk.** İslâm âmme hukukunda İslâm dâvası uğruna dünyâdaki İslâm nizamını hâkim kılma veyâ bu nizâmı savunma maksadıyla yapılan savaşlar.

cihân جهان (f.i.) : Dünyâ, âlem. **Sadr-i cihân** : Ekber Şah'ın vezîri.

cihân-ı cân : ruhlar âlemi.

cihân-ı gayb : görünmezlik dünyâsı, öte âlem, öteki dünyâ. [aslı "cehân" dır].

cihân-ı İslâm : İslâm âlemi, İslâm dünyâsı.

cihân-âferîn جهان آفرین (f.b.s.) : cihânı, Dünyâyı yaratan.

cihân-âlem جهان عالم (f.a.i.) : herkes.

cihân-ârâ جهان آرا (f.b.s.) : cihânı, Dünyâyı süsleyen, bezeyen.

cihân-bân جهان بان (f.b.s.) : cihânın, Dünyânın bekçisi olan : **1.** Allah. **2.** hükümdar.

cihân-bânî جهان بانی (f.b.s.) : hükümdarla ilgili.

cihân-bîn جهان بین (f.b.s.) : **1.** cihânı, Dünyâyı gören, Allah. **2. i.** göz.

cihân-cû[y] جهان جو[ی] (f.b.s.) : cihâna, Dünyâya hâkim olmaya çalışan hükümdar.

cihân-dâr جهان دار (f.b.s.) : cihânı, Dünyâyı tutan hükümdar, pâdişah.

cihân-dâr-âne جهاندارانه (f.zf.) : hükümdarcasına.

cihân-dârî جهانداری (f.b.i.) : hükümdarlık, pâdişahlık.

cihân-dîde جهان دیده (f.b.s.) : cihânı, Dünyâyı gezip görmüş, tecrübeli.

cihân-dîdegî جهان دیدگی (a.f.b.i.) : Dünyâyı gezip görmüş olma.

cihân-efrûz جهان افروز (f.b.s.) : cihânı, Dünyâyı parlatan.

cihân-gerd جهان گرد (f.b.s.) : cihânı, Dünyâ'yı dolaşan.

cihân-geşte جهان گشته (f.b.s.) : cihânı dolaşmış, cihânı gezmiş.

cihân-gîr جهانگیر (f.b.s.) : **1.** cihânı, Dünyâyı zapteden. (bkz : gîtî-sitân). **2. i.** erkek adı.

cihân-gîr-âne جهانگیرانه (f.zf.) : cihângircesine, cihânı, Dünyâyı zaptedercesine.

cihân-gîrî جهانگیری (f.b.i.) : cihângirlik.

cihân-güşâ جهانگشا (f.b.s.) : fâtih.

cihânî جهانی (f.i.c. : cihâniyân) : **1.** dünyevî. **2.** Dünyâda oturan, insan.

cihâniyân جهانیان (f.b.i. cihânî'nin c.) : Dünyâ halkı.

cihân-key جهان کی (f.b.s.) : "dünyâyı düzene koyan" hükümdar.

cihân-mutâ' جهان مطاع (f.a.b.s.) : bütün dünyânın boyun eğdiği [kimse].

cihân-neverd جهان نورد (f.b.s.) : cihânı, dünyâyı dolaşan.

cihân-nümâ جهان نما (f.b.i.) : **1.** çatının üstünde her yanı gören yüksek taraça. (bkz : berbâr, berbâre[4]). **2.** Dünyâ'yı gösteren harita. **3.** Ünlü Türk bilgini Kâtip Çelebi'nin 1654 (H. 1065) de kaleme aldığı Asya coğrafyasıdır. [bu nüsha 1732 (H. 1145) de İbrahim Müteferrika tarafından bastırılmıştır].

cihân-penâh جهان پناه (f.b.i.) : âlemin sığındığı muhâfız, pâdişah.

cihân-penâhî جهان پناهی (f.b.i.) : pâdişahlık.

cihân-pû جهان پو (f.b.s.) : dünyâyı dolaşan.

cihân-revâ جهان روا (f.b.s.) : cihâna yaraşan, dünyâda geçer olan.

cihân-sâlâr جهانسالار (a.f.b.s.) : cihânın başkanı, büyüğü olan, pâdişah.

cihân-sitân جهان ستان (f.b.s.) : cihânı zapteden, pâdişah.

cihân-sitânî جهان ستانی (f.b.i.) : hükümdarlık, pâdişahlık.

cihân-sûz جهان سوز (f.b.s.) : cihânı yakan [Güneş].

cihân-şümûl جهانشمول (f.a.b.s.) : **1.** her yanı kaplayan. (bkz : âlem-şümûl). **2.** dünyâ çapında, dünyâ ölçüsünde.

cihân-tâb جهانتاب (f.a.b.s.) : Dünyâya sıcaklık ve ışık veren.

cihâr جهار (a.i. cehr'den) : açık söyleme veyâ okuma.

cihâr جهار (f.s.). (bkz : çihâr).

cihâr ü dü . (bkz : çihâr ü dü).

cihâr ü se . (bkz : çihâr ü se).

cihâr ü yek . (bkz : çihâr ü yek).

cihâren جهارا (a.zf. cehr'den) : apaçık olarak. (bkz : alenen).

cihât جهات (a.i. cihet'in c.) : **1.** taraflar, yönler.

cihât-ı asliyye : **1)** vakfın başlıca gayesini tahakkuk ettiren hizmetler. [müderrislik, imamlık, hatiplik, müezzinlik, kayyumluk gibi]. **2) coğr.** *anayönler.

cihât-ı erbaa : dört taraf, dört yön. [doğu, batı, kuzey, güney].

cihât-ı fer'iyye : vakfın ikinci derecedeki gayesine âit olan hizmetler. [bir câmide okunması meşrut buhâri, müslim, şifâ-i şerif, delâilü'l-hayrât vazîfeleri gibi].

cihât-ı gayr-i zarûriyye : vakfın ikinci derecede işlerinden sayılan cihetler. [cibâyet ve hazîn-i kütüplük gibi].

cihât-ı selâse : üç taraf : [en, boy, kalınlık].

cihât-ı sitte : altı taraf : [ön, arka, sağ, sol, üst, alt]. **2.** yerler, semtler. **3.** görüşler, bakımlar. **4.** evkaf maaşları.

cihât-ı zarûriyye : vakfın başlıca işlerinden olan, vakfın başlıca gayesini te'min eden cihetler. [mescitlere nazaran imamlık, hatiplik, müezzinlik vazîfeleri gibi].

cihâz جهاز (a.i.) : **1.** çeyiz. **2.** takım; âlet [doğrusu "cehâz" dır]. (bkz : cehâz).

cihâz-ı asabî : **anat.** sinir sistemi.

cihâz-ı basarî : **anat.** görme *aygıtı.

cihâz-ı deverânî : **anat.** dolaşım sistemi.

cihâz-ı hazmî : **biy.** *sindirim *aygıtı.

cihâz-ı muharrik : **biy.** hareket sistemi, *devinim düzeni, **fr. système locomotrice.**

cihâz-ı müfriğ : **biy.** boşaltım aygıtı.

cihâz-ı tenâsülî : **anat.** üreme sistemi.

cihâz-ı tenâsül-i şeybiyye : **bot.** apotek.

cihâz-ı teneffüsî : **anat.** *solunum *aygıtı.

cihet جهت (a.i.c. : cihât) : **1.** yan, yön, taraf. **2.** yüz, yer. **3.** sebep, vesîle, bahâne, ilgi. **4.** vazîfe, hizmet. **5.** evkaf maaşı.

cihet-i gayr-ı muntaka : vakıfta sonu gelmeyen hizmetler.[fakirler gibi].

cihet tevcîhi : bir din görevlisinin bulunduğu yerden bir başka yerdeki göreve tâyini.

ciheteyn جهتين (a.i.) : iki cihet, iki yön. (bkz : şıkkayn).

cîl جيل (a.i.c. : ecyâl) : **1.** cemâat; insan gürûhu, tâife. **2.** millet; aşîret. **3.** nesil, kuşak.

cîlen ba'de cîlin : devirden devire.

cilâ' جلاء (a.i.) : parlatma, parlaklık.

cilâ-bahş جلابخش (a.f.b.s.) : parlaklık veren.

cilâ-dâde جلاداده (f.b.s.) : cilâ sürülmüş, cilâlanmış, parlatılmış.

cilâ-dâr جلادار (a.f.b.s.) : cilâlı, parlak.

cilâ-ger جلاگر (a.f.b.s.) : cilâ yapan kimse, cilâcı.

cilânger جلانگر (f.i.) : çilingir.

cilâs جلاس (a.i.) : berâber oturma.

cilâ-sâz جلاساز (f.b.s.) : parlatan, parlaklık veren.

cilbâb جلباب (a.i.c. : celâbîb) : **1.** gömlek. **2.** çarşaf; ferâce.

cilbend جلبند (f.i.) : büyük cüzdan, evrak koymak üzere gözlere ayrılmış cüzdan, evrak çantası.

cild جلد (a.i.c. : cülûd, eclâd) : **1.** deri. **2.** kap. **3.** kitap. **4.** meşin.

cild-ger جلدگر (f.b.i.) : ciltçi, mücellit.

cildî, cildiyye جلدی ، جلديه (a.s.) : ciltle, deri ile *ilgili.

cildî ihsaslar : **fels.** deri *duyumları, **fr. sensations cutanées.**

cildiyye جلديه (a.i.) : **hek.** cilt hastalıkları kliniği.

cilf جلف (a.s.) : kaba, hoyrat; ayak takımından.

cilve جلوه (a.i.) : **1.** kırıtma. **2.** tecellî, görünme.

cilve-i ilâhiyye : Allah'ın cilvesi, kaderin cilvesi.

cilve-fürûş جلوه فروش (a.f.b.s.) : "cilve satan" : cilveli, kırıtkan.

cilve-gâh, cilve-geh جلوه گاه ، جلوه گه (a.f.b.s.) : cilve yeri, cilve edecek yer.

cilve-gâh-ı zuhûr : çıkıp görünülen yer.

cilve-ger جلوه گر (a.f.b.s.). (bkz : cilve-sâz).

cilve-gerî جلوه گری (a.f.b.i.) : cilve yapma, cilve etme.

cilve-kâr جلوه كار (a.f.b.s.) : cilveli.

cilve-kün جلوه كن (f.b.s.) : cilve eden, cilve yapan.

cilve-künân جلوه كنان (a.f.zf.) : cilve ederek.

cilve-nümâ جلوه نما (a.f.b.s.) : cilve gösteren, cilve eden, cilve yapan.

cilve-penâh جلوه پناه (a.f.b.s.) : şa'şaalı.

cilve-perdâz جلوه پرداز (a.f.b.s.) : hoş ve güzel olan.

cilve-rîz جلوه ريز (a.f.b.s.) : kendini gösterme.

cilve-sâz جلوه ساز (a.f.b.s.) : cilve eden, cilve yapan, cilveli. (bkz : cilve-ger).

cilve-sâzî جلوه سازی (a.f.b.s.) : cilve yapma, cilvelilik.

cim ج (a.ha.) : Osmanlı alfabesinin altıncı harfi olup "ebced" hesâbında üç sayısının karşılığıdır.

cîm-i arabî : c sesi.

cimâ' جماع (a.i. cem'den) : çiftleşme [insan hakkında].

cimâh جماح (a.i.) : at, sert başlı olma.

cimâl جمال (a.i. cemel'in c.) : erkek develer.

cimâr جمار (a.i.) : **1.** toplu kabîle. **2.** süvâri alayı.

cimrî جمری (f.s.) : soysuz, alçak; dilenci [Türkçede **pinti, tamahkâr** mânâsına kullanılır].

cin جن (a.i.). (bkz : cinn).

cinâî, cinâiyye جنائيه ، جنائی (a.s.) : cinâyetle ilgili.

cinâiyyet جنائيت (a.i.) : cinâyet hâli, **fr. criminalité.**

cinân جنان (a.i. cennet'in c.) : cennetler, uçmaklar; bahçeler.

cinânü'd-dünyâ (dünyâ cennetleri) : **1)** Basra'da Ubulla; **2)** Soğdiyana, Semerkand vâdîsi; **3)** El-cezîre'de Bevvan geçidi; **4.** Şam vâdisi.

Cinânü'l-cenân : II. Murat zamânında yaşayan Hacı İvazü'l-müfessirîn Oğlu Muhammed'in ahlâk mev'izeleri ile öğütler veren kitabıdır. [1493 (H. 899) da istinsâh edilmiştir. Telif târihinin 1397 (H.800) ile 1446 (H. 850) arasında yazıldığı tahmîn edilmektedir.

Cinânü'l-cinâs : Akhisar'lı Mehmed bin Bedreddin Münşî'nin 1584 (H. 992) yılında yazdığı Farsçadan Türkçeye lûgat kitabıdır. [bunun bir adı da : Ravzatü'l-Cinâs'dır].

cinâs جناس (a.i.) : münâsebet, benzeyiş, birçok anlamlara yorulabilen söz, îmâlı, telmihli söz, lastikli söz, telaffuzu bir, mânâsı ayrı olan kelimelerin bir sözde bulunması. [deme kış yaz; oku, yaz! gibi].

cinâs-ı darbî : **ed.** pekiştirme sıfatıyla yapılan cinas [Kapkara ise ne çıkar bâdesi rengîn olsun.. gibi].

cinâs-ı mefrûk : **ed.** yazılışları bir sesten olan ayrı kelimelerle yapılan cinas : ["Ruhsârını cânânın âyineye benzettim / Vâh vâh ne hatâ ettim ay'ı neye benzettim" beytinde olduğu gibi].

cinâs-ı muharref : **ed.** yalnız harflerde berâberlik, harekelerde ayrılık bulunan cinas [merd, mürd gibi].

cinâs-ı nâkıs : **ed.** cinaslı kelimelerin birinde bir veyâ bir kaç harfin ziyâde olması sûretiyle yapılan cinas. [dem = âdem] gibi.

cinâs-ı tâmm : **ed.** lâfızda, harekede ve harflerde eksiklik ve ziyâdelik bulunmayan cinas ["kır! (kırmaktan emir) = kır (çöl)] gibi.

cinâyât جنايات (a.i. cinâyet'in c.) : cinâyetler, büyük, ağır suçlar.

cinâyet جنايت (a.i.c. cinâyât) : adam öldürme veyâ o derecede ağır sayılan suç, cânîlik.

cinâyet-kâr جنايتكار (a.f.b.s.) : cinâyet işleyen.

cinâyet-kâr-âne جنايتكارانه (a.f.zf.) : cinâyet işleyenlere, cânîlere yakışacak bir sûrette.

cinâyet-kârî جنايتكارى (a.f.b.i.) : cânîlik.

cinâze جنازه (a.i.) : tabut.

cinn جن (a.i.) : **1.** gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibâret bir *yaratık (mahlûk). **2. s. mec.** pek zekî ve anlayışlı kimse.

cinnet جنت (a.i. cinn'den) : cin tutma, delilik, çılgınlık.

cinnet-i maniya-i inhitâtiyye : hek. ruhî depresyonla ortaya çıkan delilik.

cinnet-i mütenâvibe : zaman zaman gelen delilik krizi.

cinnî جنى (a.s.) : cine mensup.

cinnî جنى (a.i.) : ecinli, bir cin.

cinnistân جنستان (a.f.b.i.) : cinler diyârı.

cins جنس (a.i.c. : ecnâs) : **1.** nevi', çeşit, türlü; soy.

cins-i lâtif : güzel kadınlar için kullanılır. **Ebnâ-yi cins** : insanlar. **2. a. gr.** kelimenin müzekker (erkek), müennes (dişi) oluşu.

cins cins جنس جنس (a.b.s.) : çeşitli.

cinseyn جنسين (a.s.c.) : "iki cins" : kadın ve erkek.

cinsî جنسى (a.s.) : cinse mensup, cinsle ilgili.

cinsî câzibe : *cinsel çekicilik.

cinsî münâsebet : erkeğin kadınla birleşmesi. (bkz : mücâmaa).

cinsî terbiye : fels. *cinsel *eğitim, **fr. éducation sexuelle.**

cinsiyyet جنسيت (a.i.) : bir cins ile ilgili olma.

cîr جير (f.i.) : **1.** alt, aşağı. (bkz : zîr). **2.** kılıç kayışı, eldiven gibi şeyler yapılan tabaklanmış deri.

cirâhât جراحات (a.i. cirâhat'ın c.) : cerâhatlar, irinler, yaralar. (bkz : cerâhat).

cîrân جيران (a.i. câr'ın c.) : **1.** komşular. **2.** müşteriler. **3.** civarda olan yerler.

cîrân-ı sâlihîn : iyi komşular.

cirâr جرار (a.i. cerre'nin c.) : toprak testiler.

cîre جيره (f.i.) : çırak, uşak ve hizmetçilere verilen gündelik, yemek ve para.

cîret جيرت (a.i.) : komşuluk.

ciriyyâ جريا (a.i.) : **1.** tabîat, mizaç. **2.** âdet, alışkanlık.

cirm جرم (a.i.c. ecrâm) : cisim, hacim, oylum.

cirmân جرمان (a.i.) : âzâlarla birlikte vücut.

cirrîs جريث (a.i.) : **zool.** yılan veyâ sazan balığı.

cirriyye جريه (a.i.) : havsala.

cirs جرس (a.i.) : temel; kök, menşe.

cirsâm جرسام (a.i.) : **1.** delilik. **2.** zâtülcenp. **3.** öldürücü zehir.

ciryâl جريال (a.i.) : **1.** bir nevî kırmızı boya. **2.** altının kırmızılığı. **3. s.** temiz renk. **4.** sâf şarap.

ciryâle جريالە (a.i.) : sâf şarap.

cirye جريه (a.i.) : **1.** cereyan. **2. biy.** börke nek, **fr. bonnet.**

cisâd جساد (a.i.) : **1.** safran. **2.** kan.

cism جسم (a.i.c. ecsâm) : **1.** beden, gövde. **2.** madde.

cism-i azm: anat. kemik gövdesi, **fr. diaphyse.**

cism-i basît : töz, cevher.

cism-i beyzî : elips cisim.

cism-i billûrî : billur cisim.

cism-i cemâdî : cansız cisim.

cism-i cevherî : ilk madde.

cism-i eflâtûnî : mat. poligon.

cism-i felekî : gökcismi.

cism-i gayri muzî : fiz. ışıksız cisim.

cism-i hâil : korkunç cisim.

cism-i hevâî : gaz hâlinde olan madde.

cism-i latîf : **1)** beş duyu ile idrâk edilemeyen cinler, melekler; **2) mec.** güzel kadın veyâ kız.

cism-i mürekkeb : kim. *bileşik cisim.

cism-i müteharrik: fiz. harekette olan cisim.

cism-i muhâmî : biy. *sümüksü cisim.

cism-i nâtık : söz söyleyen cisim, insan vücudu.

cism-i nizâr : zayıf vücut.

cism-i sefenî : biy. nasırlı cisim.

cism-i semâvî : astr. gökcismi, **fr. astre.**

cism-i sulb : fiz. katı cisim.

cism-i uryân : çıplak vücut.

cismânî جسمانى (a.s.) : **1.** bedenle ilgili. **2.** rûhanî karşılığı, dînî işlerden ayrı olan.

cismâniyye جسمانيه (a.s.) : ["cismânî"nin müen]. (bkz : cismânî).

cismâniyyet جسمانیت (a.i.) : cisim, vücut.

cismen جسما (a.zf.) : cisim îtibârıyla, vücutça, bedence.

cismî جسمی (a.s). (bkz : cismânî).

cismiyyet جسمیت (a.i.). (bkz : cismâniyyet).

cisr جسر (a.i.) : köprü. (bkz : pül, kantara, sırât).

cisr-i atîk (eski köprü) : bugünkü Atatürk Köprüsünün yerindeki eski köprü, Unkapanı Köprüsü.

cisr-i cedîd (yeni köprü) : bugünkü Galata Köprüsünün yerindeki köprü.

Cisr-i Ergene (Ergene köprüsü) : Uzunköprü'nün eski adı.

cisr-i muallâk : asma köprü.

cisreyn جسرین (a.i.c.) : iki köprü [İstanbul'daki Unkapanı ve Galata köprüleri].

civân جوان (f.s.) : genç. (bkz : cüvân). [doğrusu "cevân" ve "cüvân" dır].

civân kaşı : g. s. fildişi oyma ve kakmalarda paralel kenar şeklindeki parçalarla yapılan zigzak bir motif.

civânân جوانان (f.i. civân'ın c.) : gençler.

civân-âne جوانانه (f.zf.) : genç olana yakışacak sûrette.

civân-baht جوان بخت (f.b.s.) : tâlihli.

civânî جوانی (f.i.) : gençlik.

civân-merd جوانمرد (f.b.s. : civân-merdân) : temiz, asîl, cömert. (bkz : âlî-cenâb).

civân-merdân-ı millet : millet fedâkârları.

civân-merdân جوانمردان (f.b.s.) : civân-merd'in c.) : cömertler, eli açık olanlar.

civân-merd-âne جوانمردانه (f.b.zf.) : civanmerte yakışır yolda, cömertlikle, el açıklığı ile, yücegönüllülükle. (bkz : âlî-cenâb-âne).

civân-merdî جوانمردی (f.b.i.) : cömertlik, el açıklığı. (bkz : sahâvet).

civâr جوار (a.i.) : 1. çevre, yöre. 2. yakın yer, yakın komşu.

civârî جواری (a.s.) : yakınlıkla, komşulukla ilgili.

civâriyyet جواریت (a.i.) : yakınlık, komşuluk.

cîve جیوه (f.i.) : cıva. (bkz : zîbek).

ciyâ' جیاع (a.s. câyi'nin c.) : açlar, karnı acıkmış olanlar.

ciyâd جیاد (a.s.c.) : iyi eşkin giden soy atları.

ciyâdet جیادت (o.i.) : 1. iyilik, güzellik. 2. tâzelik.

ciyef جیف (a.i. cîfe'nin c.) : lâşeler, leşler.

ciz' جذع (a.i.) : hurma ağacının kökü.

cizâret جزارت (a.i.) : deve kasaplığı.

cizfe جزفه -Á(a.i.) : küçük sürü.

cizm جزم (a.i.) : tayın, porsiyon.

cizmîr جزمیر (a.i.) : ağaç kütüğü.

cizn جذن (a.i.) : 1. ağaç kütüğü. 2. kök.

cizye جزیه (a.i.) : [evvelce] Müslüman olmayan teb'adan alınan vergi.

cizye-i gebrân : Hıristiyanlardan alınan cizye, vergi.

cizye-dâr جزیه دار (a.f.b.s.) : haraççı, cizye denilen vergiyi alan tahsildar.

cizye-güzâr جزیه گذار (a.f.b.s.) : Müslüman olmayan, fakat İslâm devleti tâbiiyetinde bulunarak cizye, vergi ödeyen delikanlı.

cû جو (f.i.) : arama, araştırma. **Cüst ü cû** : arayıp sorma, araştırma.

cû جو (f.i.) : akarsu, ırmak, çay. (bkz : cûy).

-cû جو- (f.s.) : "arayan, araştıran, arayıcı" mânâlarına gelen sıfatlar meydana getirir. **Fursat-cû** : fırsat arayan. **Çâre-cû** : çâre arayan... gibi.

cû' جوع (a.i.) : açlık, aç kalma. **Def'-i cû'** : açlığı giderme.

cû'-i kelbî (köpek açlığı) : **hek.** tutulanın, bir türlü doymak bilmediği bir hastalık.

cû'an جوعاً (a.zf. cû'dan) : aç olarak.

cu'bûb جعبوب (a.i.) : işe yaramayan adam.

cu'bûs جعبوس (a.s.) : aptal.

cûce جوجه (f.i.) : civciv.

cûd جود (a.i.) : cömertlik, elaçıklığı.

cûd-i kerem, cûd-i sehâ : cömertlik.

Cûdî جودی (a.i) : Şırnak ilinin 6 kilometre güney doğusunda bulunan büyük bir dağın adı. [Nuh'un gemisinin bu dağın üzerinde oturduğu Kur'an'da yazılıdır]. 2. erkek adı.

cûg جوغ (f.i.) : öküz boyunduruğu. (bkz : çûg).

cûg جوغ (f.i.) : 1. boyunduruk. 2. su arkı. (bkz : cûg).

cuğd جغد (a.i.) : baykuş.

cu'l جعل (a.i.) : 1. ücret, karşılık. 2. ayak kirâsı.

cu'l ale'l-cihâd : gazâda bulunmak üzere alınıp verilen ücret.

cûl جول (f.i.) : çaylak.

cûlâh جولاه (f.i.) : **1.** çulha. **2.** örümcek.

cûlâhek جولاهك (f.i.) : **1.** küçük dokumacı. **2.** örümcek.

cûleh جولخ (f.i.) : fakirlerin giydikleri çul veyâ kaba dokunmuş kumaş.

cûlehî جولخى (f.i.) : abalı, kebeli, kalender [kimse].

cum'a جمعه (a.i. cem'den). c. : cum'ât, cumeât, cumuât) : **1.** perşembeden sonra gelen gün. **2.** toplanma. **Sûre-i cum'a** : Kur'ân'ın 62 nci sûresi.

Cum'a-i atîk (eski Cum'a) : Bulgaristan'da Osmanlılar zamânında, Şumnu ile Razgrat arasında bulunan meşhur bir yer.

Cum'a-i bâlâ (yukarı Cum'a) : Osmanlılar zamânında Selânik vilâyetinin Serez sancağında bulunan bir kazâ merkezi.

cum'ât جمعات (a.i. cum'a'nın c.) : perşembeden sonra gelen günler. (bkz : cumeât, cumuât).

cumeât جمعات (a.i. cum'a'nın c.) : perşembeden sonra gelen günler. (bkz : cum'ât, cumuât).

cumhûr جمهور (a.i.c. cemâhîr) : halk, ahâli; kalabalık; başıboş kalabalık.

cumhûra muhâlefet kuvve-i hatâdandır : halkın benimsediği davâya karşı çıkılmaz.

cumhûr-i hükemâ : filozoflar sınıfı.

cumhûr-i nâs : halk kalabalığı.

cumhûr-i üdebâ : edebiyatçılar.

cumhûrî, cumhûriyye جمهورى ، جمهوريه (a.s.) : millete, halka mahsus. **Hükûmet-i cumhûriyye** : cumhûriyet hükûmeti.

cumhûriyyet جمهوريت (a.i.) : **1.** cumhurluk. **2.** İstanbul'da çıkan ve hâlen çıkmakta olan, ilk sayısı 7 Mayıs 1924'te yayımlanmış günlük siyâsî gazete. Kurucusu ve başyazarı Yunus Nadi Abalıoğlu idi.

Cumhûriyyeti alenen tahkir ve tezyif : Türk Cezâ Kanunu'nun 159 uncu maddesine göre ağır hapis cezasıyla cezalandırılan suç.

cumhûriyyet-perver جمهوريت پرور (a.f. b.s.) : cumhûriyetçi, cumhurcu.

cumû' جموع (a.i. cem'in c.) : **1.** toplamalar, yığmalar. **2.** cemi'ler, *çoğullar.

cumuât جمعات (a.i. cum'a'nın c.) : perşembeden sonra gelen günler. (bk : cum'ât, cumeât).

cumûh جموح (a.i.) : atın harınlığı, baş sertliği.

cûş جوش (f.i.) : **1.** coşma, kaynama. (bkz : cûşiş, cûşânî).

cûş-i âb : suyun coşması, coşkun akışı.

cûş-i dil-i enhâr : ırmakların gönlünün coşması, coşkunluğu.

cûş ü hurûş : taşıp coşma.

cûş ü hurûş-i nev-bahâr : ilkbahar neşesi ve âhengi. **2. tas.** coşma, taşma.

cûş-â-cûş جوشا جوش (f.b.s.) : çok coşkun, taşkın.

cûşâk جوشاك (f.i. cûşî'den) : kaynama, kaynayış.

cûşân جوشان (f.s.) : coşan, kaynayan, coşkun.

cûşânî جوشانى (f.i.) : coşma, kaynama. (bkz : cûş, cûşiş).

cûş-âver جوش آور (f.b.s.) : coşturucu.

cûşen جوشن (f.i.). (bkz : cevşen).

cûşîde جوشيده (f.s.) : coşmuş, kaynamış.

cûşîde-gî جوشيدگى (f.i.) : coşkunluk.

cûşîr, cûşîre جوشير ، جوشيره (f.i.) : dokumacı.

cûşiş جوشش (f.i.) : coşma, kaynama. (bkz : cûş, cûşânî).

cûşiş-i ahzân : hüzün, elem, keder coşkunluğu.

cûşiş-i dil : gönül coşkunluğu.

cûşiş-i efkâr : düşüncelerin coşkunluğu.

cûşiş-i yâd : anmanın coşkunluğu.

cûy جوى (f.i.) : nehir, akarsu, ırmak. (bkz : cû).

cûy-i revân : akarsu.

cûy-i sirişk : gözyaşı ırmağı.

-cûy جوى- (f.s.). (bkz : -cû).

cûyâ, cûyân جويا ، جويان (f.s.) : arayıcı, arayan. (bkz : cûyende).

cûy-bâr جويبار (f.b.i.) : **1.** çay, dere, akarsu, ırmak. **2.** ırmak kenarı.

cûy-çe, cûyek جويچه ، جويك (f.b.i.) : küçük ırmak.

cûyende جوينده (f.s.) : arayıcı, araştırıcı. (bkz : cûyâ, cûyân).

cûyende-gî جويندگى (f.i.) : arayıcılık, araştırıcılık.

cübb جب (a.i.) : kuyu. (bkz : bi'r, çeh).

cübb-i Yûsuf : Yusuf peygamberin atıldığı kuyu.

cübbe جبه (a.i.c. : cübeb) : [evvelce] sarıklı din adamlarıyla bâzı yaşlı kimselerin giydikleri uzun üstlük.

cübeb جبب (a.i. cübbe'nin c.) : pardesü gibi üste giyilen şeyler, üstlükler. (bkz : cibâb).

cübn جبن (a.i.) : **1.** korkaklık. (bkz : cebânet). **2.** peynir.

cübnî جبنی (a.s.) : **1.** peynir hâlinde olan şey. **2. i.** peynirci.

cübün جبن (a.i. cebîn'in c.) : alınlar.

cüdâ جدا (f.s.) : ayrı, ayrı düşmüş, ayrılmış.

cüdâ cüdâ : tek tek, ayrı ayrı.

cüdâ-gâne جداگانه (f.zf.) : ayrı ayrı, ayrıca, başkaca.

cüdâî جدائی (f.i.). (bkz : cüdâyî).

cüdât جدات (a.i. câdî'nin c.) : dilenciler.

cüdâyî جدایی (f.i.) : ayrılık. (bkz : iftirâk).

cüdde جده (a.i.c. : cüded) : **1.** dağ arasındaki yol. **2.** çizgi. **3.** şekil, tarz, işâret.

cüderâ' جدراء (a.s. cedîr'in c.) : lâyık olanlar, yakışanlar, uygun olanlar.

cüderî جدری (a.i.) : çiçek hastalığı.

cüderî-i bakarî : inek veyâ öküzde meydana gelen çiçek hastalığı.

cüderî-i kâzib : su çiçeği.

cüdeyy جدی (a.i.) : **astr.** "Demirkazık" denilen kutup yıldızı.

cüdrân جدران (a.i. cedr'in c.) : duvarlar.

cüdûd جدود (a.i. cedd'in c.). (bkz : ecdâd, niyâgân).

cüdür جدر (a.i. cidâr'ın c.) : **1.** duvarlar. **2.** zarlar, ince deriler.

cüfâ' جفاء (a.i.) : **1.** köpük. **2.** su üzerindeki çerçöp.

cüfâen جفاءً (a.zf.) : boşuna, beyhûde, faydasız yere.

cüfâf جفاف (a.s.) : kurumuş.

cüfâl جفال (a.s.) : bol. (bkz : vâfir).

cüff جف (a.i) : **1.** dimağa işlemiş olan baş yarığı. **2. s.** kof, içi boş.

cüfre جفره (a.i.c. : cüfer) : çukur, boşluk.

cüft جفت (f.s.) : çift, ikili, eşi olan, tek olmayan.

cüft-i betûl : Hz. Fâtıma'nın kocası, Hz. Ali.

cüft-i felek : Güneş ile Ay.

cüfte جفته (f.i.) : at katır gibi hayvanların attığı çifte. **2.** hayvan ve insan sağrısı. **3.** benzer, eş. (bkz : mânend).

cüfte-endâz جفته انداز (f.b.s.) : çifte atan.

cüft-gâv جفت گاو (f.b.i.) : çift öküzü, bir çift öküz.

cühâl جحال (a.i.) : zehir.

cühelâ جهلاء (a.s. câhil'in c.) : bilgisizler, bilmezler. (bkz : cehele, cühhâl).

cühemiyye جهميه (a.i.) : Müslümanlar arasında çıkan mezheplerden birinin adı. [Hicretin ikinci (mîlâdî 8 inci) yüzyılında Emevî hükümdarlarından ikinci Mervan'ın üstâdı Câd ibn-i Derhem tarafından kurulan bu mezhebi Cühem (hicrî 128) yaymaya başladığı için bu adı almıştır].

cüherâ' جهراء (a.i. cehîr'in c.). (bkz : cehîr).

cühhâl جهال (a.i. câhil'in c.) : bilgisizler. (bkz : cehele, cühelâ').

cühûd جحود (a.i.). (bkz : cehûd).

cehûd-i anûd : çok inatçı Yahudi.

cül جل (a.i.). (bkz : cüll).

cülâb جلاب (a.i.) : **1.** gülsuyu. **2.** ishal veren şerbet. (bkz : cüllâb).

cülâhek جلاهك (f.i.) : **1.** küçük dokumacı. **2.** örümcek.

cülâzî جلاذی (a.s.) : **1.** kocaman ve kuvvetli. **2. i.** hizmetkâr. **3. i.** kilise veyâ manastır uşağı. **4. i.** papaz veyâ keşiş.

cülbe جلبه (a.i.) : **hek.** onulan yaranın derisi, pulları.

cülcül جلجل (a.i.c. : celâcil) : küçük çan, ufak çıngırak.

cülcülân جلجلان (a.i.) : kişniş.

cülcüle جلجله (a.i.) : **1.** hademeyi çağırmakta kullanılan el çıngırağı. **2.** tef çevresine dizilen zil, pul.

cülesâ' جلساء (a.s. celîs'in c.) : birlikte oturanlar.

cüleyde جليده (a.i.) : **zool.** dericilik, **fr. pellicule.**

cüll جل (a.i.) : çul.

cüllâb جلاب (f.i.) : gülsuyu. (bkz : cülâb).

cüllâh, cülleh جلاه ، جله (a.i.) : çul dokuyan, çulha.

cüllâs جلاس (a.s. câlis'in c.) : cülûs edenler, oturanlar.

cüllenâr, cülnâr جلنار ، جلنار (a.i.) : gülnar, narçiçeği.

cülmûd جلمود (a.i.) : kaya.

cülmüd جلمد (a.i.) : sesi kuvvetli olan kimse.

cülnâr جلنار (a.i.). (bkz : gül-nâr).

cülûd جلود (a.i. cild'in c.) : hayvan derileri.

cülûs جلوس (a.i.) : **1.** oturma. **2.** tahta çıkma.

cülûs-i hümâyûn : pâdişahın tahta çıkması.

cülûsî جلوسی (a.s.) : **tar.** pâdişahın tahta çıkmasıyla ilgili olan.

cülûsiyye جلوسیه (a.i.) : **1.** tahta çıkanlar için söylenmiş veyâ yazılmış yazı. **2.** hükümdârın ilk tahta çıktığı gün verdiği bahşiş.

cümâde جمادی (a.i.) arabî aylarının beşinci ve altıncısının adı.

cümâde'l-âhire جمادی الآخره (a.b.i.) : arabî aylarının altıncısı. (bkz : cemâziye'l-âhir).

cümâde'l-ûlâ جمادی الاولی (a.b.i.) : arabî aylarının beşincisi. (bkz : cemâziye'l-evvel).

cümân جمان (a.i.) : iri inci. **Ikdü'l-cümân** : inci gerdanlık.

cümâne جمانه (a.i.) : tek inci.

cümcüme جمجمه (a.i.) : kafatası.

cümd جمد (a.i.) : taş.

cümel جمل (a.i. cümle'nin c.) : cümleler, takımlar, kelime dizileri. (bkz : cümle).

cümel-i hikemiyye : hikmetli cümleler.

cümel-i müntahabe : seçme cümleler.

cümel, cümmel جمل ، جمل (a.i.) : harflerin sayı kıymetine göre ölçülmesi, hesaplanması.

cümel-i ekber : ebced cümlesi harflerinin sayılarının, Arapça adlarının sayılmasıyla yapılan hesap. Meselâ : **Muhammed** birincide 92, ikincide 224, üçüncüde 1530 eder.

cümel-i kebîr : ebced harflerinin adlarının sayısına göre yapılan hesap.

cümel-i sagîr : ebced hesâbı.

cümle جمله (a.i.c. : cümel) : **1.** bütün, hep, birikiş.

cümle-i hukûk-i müktesebe : kazanılmış hakların benzerlerinden biri.

cümle kapısı : sarayın büyük kapısı. **2.** fiil, fâil (özne) ve mef'ûl (nesne) den meydana gelen mânâlı söz.

cümle-i asliyye : **gr.** temel cümlesi.

cümle-i cezâiyye : **gr.** şart cümlesinin ikinci kısmı.

cümle-i fi'liyye : **gr.** fiil cümlesi.

cümle-i emriyye : **gr.** emir cümlesi.

cümle-i ihbâriyye : **gr.** haber cümlesi.

cümle-i iltizâmiyye : **gr.** istek cümlesi.

cümle-i inşâiyye : **gr.** emir cümlesi.

cümle-i ismiyye : **gr.** isim cümlesi.

cümle-i istidrâkiyye : **gr.** *karşıtlı cümlecik.

cümle-i istifhâmiyye : **gr.** soru cümlesi.

cümle-i mu'tarıza : **gr.** iki virgül veyâ iki çizgi, parantez içinde bulunan cümle.

cümle-i müfessire : **gr.** (bkz : cümle-i tefsîriyye).

cümle-i müste'nefe : **gr.** kendinden önceki cümleye bağlı olmayan cümle.

cümle-i mütemmeme : **gr.** başka bir cümleye bağlı olan, anlamı başka bir cümle tarafından tamamlanan cümle. (bkz : cümle-i tâbia).

cümle-i mütevâliyye : **gr.** sıra cümlecikler, **fr. proposition juxtaposées.**

cümle-i şartiyye : **gr.** şart cümlesi.

cümle-i şartiyye-i faraziyye : **gr.** sözde şart cümleciği.

cümle-i şartiyye-i hakikıyye : **gr.** gerçek şart cümleciği, **fr. proposition conditionnelle réelle.**

cümle-i tâbia : **gr.** (bkz : cümle-i mütemmeme).

cümle-i tâmme : **gr.** tek başına anlamı tamam olan cümle.

cümle-i tefsîriyye : **gr.** "yâni", "meselâ.." gibi sözlerle kendinden önce gelen cümleleri açıklayan cümle. (bkz : cümle-i müfessire).

cümle-i vasfiyye : **gr.** cümlede sıfat olarak kullanılan kelime grubu.

cümle-i vücûbiyye : **gr.** gereklilik cümlesi.

cümle-i zarfiyye : **gr.** zarf olarak kullanılan kelime grubu. **3.** sistem.

cümle-i asabiyye : **anat.** sinir sistemi.

cümle-i kevkebiyye : **astr.** takımyıldız.

cümle-i lenfâviyye : **anat.** lenf sistemi.

cümle-i sempati-i kebir : **anat.** büyük sempatik sinir sistemi.

cümleten جملةً (a.zf.) : bütün, hep, hep birlikte.

cümmâ' جماع (a.s.) : bir araya gelerek tortop olmuş, küme.

cümmâü'l-keff (dertop olmuş avuç) : yumruk.

cümmâü's-Süreyyâ : **astr.** Ülker topu, Ülker yıldız kümesi.

cümmâl, cümâl جمال ، جمال (a.s.) : çok güzel, çok iyi.

cümûd جمود (a.i.) : donukluk, donuk olma, donma.

cümûd-ı ayn : göz donukluğu.

cümûdü'l-mevt : ölüm titremeleri. **Dâü'l-cümûd** : donma, katalepsi, **fr. catalepsie.**

cümûdiyye جموديه (a.i.) : glâsiye, *buzul.

cümûh جموح (a.i.). (bk : cemâh).

cünâb جناب (f.i.) : yâdes (lâdes) tutuşma.

cünâbe جنابه (f.i.) : ikiz çocuk.

cünâh جناح (a.i.) : günâh.

cünbân جنبان (f.s.) : sallayan, kımıldayan, hareket eden.

-cünbân جنبان- (f.s.) : kımıldanan, kımıldatan, sallanan, oynayan, oynatan mânâsıyla sıfatlar yapar : **Dünbâle-cünbân** : kuyruk sallayan. **Ser-cünbân** : baş oynatan, baş sallayan.

cünbânî جنبانى (f.i.) : tahrik edicilik.

cünbîde جنبيده (f.s.) : kımıldanmış, sallanmış, hareket etmiş.

cünbiş جنبش (f.i.) : **1.** kımıldanma, hareket.

cünbiş-i evvel : **1)** kaza ve kaderin başlangıcı; **2)** feleğin hareketi; **3)** gezegenlerin Hamel burcundaki hareketi.

cünbiş-i müjgân : kirpiklerin hareketi.

cünbiş-i yemîn : yer sarsıntısı, deprem.

cünbiş-i zemîn : yer sarsıntısı, deprem. **2.** cümbüş, zevk, eğlence. (bkz : cünbüş).

cünbiş-geh جنبش گه (f.b.i.) : eğlence yeri.

cünbüde جنبده (a.i.) : kubbe; kümbet. (bkz : cünbüz).

cünbüş جنبش (f.i.) : **1.** eğlenti, zevk. **2.** uta benzer mâdenî bir çalgı. **3.** hareket, kımıldanma. [doğrusu "cünbiş" dir].

cünbüz جنبذ (a.i.) : kubbe, kümbet, kemer.

cünd جند (a.i.c. : cünûd) : asker; asker topluluğu.

cündî جندى (a.s.) : askerî süvâri, sipâhi, ata iyi binen, binici.

cündi-y-âne جنديانه (a.f.zf.) : cündîcesine, iyi binicilere yakışır bir tarzda, böyle bir tarz takınarak.

cünh جنح (a.i.) : koruma, esirgeme.

cünha جنحه (a.i.) : ufak cürüm, küçük kabahat, küçük suç.

cünha-dâr جنحه دار (a.f.b.s.) : suçlu.

cünnâr جنار (a.i.) : çınar.

cünne جنه (a.i.) : **1.** eski savaş silâhlarından kalkan. **2.** kadın başörtüsü.

cünûd جنود (a.i. cünd'ün c.) : askerler, ordular.

cünûn جنون (a.i.) : **1.** delirme, çıldırma, delilik. **2. tas. ve ed.** aşkın galip gelmesi.

cünûn-i âhidî : merak hastalığı.

cünûn-i devrî : zaman zaman gelen delilik.

cünûn-i ehl-i aşk : âşıkların çılgınlığı.

cünûn-i gayr-i mutbık : gelip giden akıl bozukluğu.

cünûn-i mutbık : kesilmeksizin devam eden akıl hastalığı.

cünûn-i şebâb : erken bunama. (bkz : kable'l-mîâd).

cünüb جنب (a.i.) : şer'an yıkanmak zorunda kalma hâli. (bkz : cenâbet).

cür'a جرعه (a.i.) : yudum, içim.

cür'a-i câm-i leb : dudak kadehinin yudumu, bir damlası.

cür'a-i mevt : ölüm yudumu.

cür'a-dân جرعه دان (a.f.b.i.) : **1.** içki kadehinin dibinde kalan kısım. **2.** şarap artıklarının döküldüğü kap.

cür'a-nûş جرعه نوش (f.b.s.) : içen, içki içen.

cür'a-nûşân جرعه نوشان (a.f.b.i.) : içki içenler.

cür'a-rîz جرعه ريز (f.b.i.) : **1.** bir çeşit ibrik. **2. s.** damla damla döken.

cürâz جراز (a.s.) : keskin.

cürd جرد (a.s.) : **1.** tüysüz, kılsız. **2.** kısa tüylü [at]. **3.** bitki örtüsü olmayan. **4.** cilt hastası [deve]. **5.** piyâdesiz [süvâri].

cürde جرده (a.i.) : **1.** çıplak vücut. **2.** çorak bölge. **3.** atlı asker.

cür'et جرأت (a.i.) : cesâret, atılganlık, yiğitlik.

cür'et-kâr جرأتكار (a.f.b.s.) : cesûr, yiğit, atılgan, gözüpek.

cür'et-kâr-âne جرأتكارانه (a.f.b.zf.) : cesurlukla, yiğitlikle.

cür'et-kârî جرأتكارى (a.f.b.i.) : cesurluk, atılganlık, yiğitlik.

cür'et-yâb جرأتياب (a.f.b.s.) : cesûr, atılgan. (bkz : cür'et-kâr).

cürez جرذ (a.i.c. : cirzân) : tarla fâresi.

cürf جرف (a.i.) : yar, uçurum.

cürh جرح (a.i.c. : cürûh) : yara.

cürha جرحه (a.i.) : **1.** bir tek yara. **2.** şâhitlikte bir tek hükümsüzlük sebebi.

cürm جرم (a.i.c. : cürum, cerâim) : suç.

cürm-i meşhûd : gözönünde işlenen suç, *suçüstü.

cürm-âne جرمانه (f.i.) : cezâ.

cürm-nâk جرمناك (a.f.b.s.): kabahatli, suçlu.

cürre جره (f.s.) : **1.** cesûr, cür'etkâr. **2. i.** uçan her türlü kuşun erkeği.

cürre-bâz جره باز (f.b.i.) : **1.** erkek şâhin veyâ akdoğan. **2.** atmaca [kuş]. **3.** hızla uçan ok.

cürsûme جرثومه (a.i.) : **1.** dip, kök. (bkz : bîh).

cürsûme-i dıraht : ağacın kökü. **2.** karınca yuvası.

cürûb جروب (a.i.c.) : fenâ sözler, bedduâlar, ilençler.

cürûf جروف (a.i.) : mâden posası, demir boku.

cürûh جروح (a.i. cürh'ün c.) : yaralar.

cürûn جرون (a.i.) : alışkanlık.

cürûf جرف (a.i.) : yar, uçurum.

cürüz جرز (a.s.) : verimsiz, çorak [yer].

cürz جرز (a.i.). (bkz : gürz). [kelime Farsçadan geçmedir].

cüsâd جساد (a.i.) : karın ağrısı.

cüsâl جثال (a.i.) : tarla kuşu.

cüsâle جثاله (a.i.) : sonbaharda dökülen yapraklar.

cüsâm جسام (a.s.) : büyük, geniş.

cüsâm جثام (a.s.) : uykuda gelen ağırlık, ağırbasma, kâbus.

cüses جثث (a.i. cüsse'nin c.) : gövdeler, cesetler, bedenler, kalıplar, çelimler.

cüseym جسيم (a.i. cism'den. c. : cüseymât) : küçük cisim, cisimcik.

cüseymât جسيمات (a.i. cüseym'in c.) : küçük cisimler, cisimcikler.

cüseyme جسيمه (a.i.) : cisimcik, fr. **corpuscule**.

cüsmân جسمان (a.i.) : bütün vücut [âzâlarla birlikte].

cüsse جثه (a.i.c. : cüses) : gövde, ceset, beden, kalıp, çelim.

cüsse-dâr جثه دار (a.s.) : cüsseli, iri yapılı, irikıyım [kimse].

cüst جست (f.i.) : arama, araştırma.

cüst ü cû جست و جو (f.b.i.) : arayıp sorma, araştırma.

cüsû' جسوع (a.i.) : tamahkârlık, pintilik.

cüsûm جسوم (a.i. cism'in c.) : cisimler. (bkz : ecsâm).

cüsûr جسور (a.i. cisr'in c.) : köprüler.

cüşâ' جشاء (a.i.) : geğirme.

cüvâl جوال (f.i.) : çuval.

cüvâl-dûz جوالدوز (f.b.i.) : çuvaldız. (bkz : çüvâl-dûz).

cüvân جوان (f.s.) : genç, tâze delikanlı. (bkz : civân). [kelime "cevân" şeklinde de kullanılır].

cüvân-baht جوان بخت (f.b.s.) : bahtı açık, tâlihli, şanslı.

cüvânî جوانى (f.i.) : gençlik.

cüvân-merd جوانمرد (f.b.s.) : cömert, eliaçık.

cüvân-merd-âne جوانمردانه (f.zf.) : cömertlikle, elaçıklığıyla.

cüvân-merdî جوانمردى (f.b.i.) : cömertlik, elaçıklığı.

cüveyre جويره (a.i.) : küçük câriye, câriyecik.

cüyûb جيوب (a.i. ceyb'in c.). (bkz : ceyb).

cüyûd جيود (a.i. cîd'in c.) : boyunlar, gerdanlar.

cüyûş جيوش (a.i. ceşy'in c.) : askerler, ordular.

cüz' جزء (a.i.c. : eczâ) : **1.** kısım, parça, bölük.

cüz'-i cedd : **huk.** babanın babasının oğulları ve onların oğulları, yânî yakın ve uzak ana baba bir amcalar ve onların oğulları ve oğullarının oğulları.

cüz'-i eb : **huk.** babanın oğlu ve oğlunun oğlu. [yânî ölünün ana ve baba bir kardeşleri ve onların oğulları].

cüz'-i ferd : atom.

cüz'-i ferdî : atomal.

cüz'-i ferdiyye : **fels.** atomculuk, fr. **atomisme**.

cüz'-i ictimâ' : **astr.** iki gök cisminin birbirini kestiği yerin tûlü (boylamı).

cüz'-i istikbâl : **astr.** fezada karşı karşıya gelen iki şeyin tûlü (boylamı).

cüz'-i lâ-yetecezzâ : bölünemeyen, parçalanamayan kısım, bölünme imkânı olmayan en ufak zerre.

cüz'-i mütemmem : tam olan parça.

cüz'-i şâyi' : bir şeyin üçte bir veyâ dörtte bir gibi bir parçası.

cüz'-i tâm : bütün, parçalandığı vakit ana vasfını kaybeden şey. **2.** elifbe, tebâreke, amme cüzleri gibi evvelce mahalle mekteplerinde okunan küçük okul kitabı.

cüz gülü : bir çeşit süsleme olan hâlkârda görülen gül motifinin bir nev'i.

cüzâf جزاف (a.i.) : götürü pazar.

cüzâfen جزافاً (a.zf.) : götürü-pazar olarak.

cüzâfen bey': götürü satmak.

cüzâm جذام (a.i.) : insan vücûdunda onulmayan çıbanlar ve yaralar meydana getiren miskin hastalığı.

cüzâm-hâne جذامخانه (a.f.b.i.) : cüzamlıların barındığı yer.

cüzâzât جذاذات (a.i. cüzâze'nin c.) : kesintiler, kırıntılar.

cüzâzât-ı zeheb : altın kesintileri, kırıntıları.

cüzâze جذاذه (a.i.c. : cüzâzât) : kesinti, kırıntı.

cüz-bend جزبند (f.b.i.) : **1.** bir nevî cüzdan, cilbent. **2.** mücellit.

cüz-bendî جزبندی (f.i.) : mücellitlik.

cüz-dân جزدان (a.f.b.i.) : **1.** evrâk konulan çanta. **2.** portföy, para çantası. **3.** maaş defteri.

cüzeyr جذير (a.i.) : ince kök, kök dalı.

cüzeyre جذيره (a.i.) : küçük ada, adacık.

cüzeyrevî جذيروی (a.i.) : adalı, adada oturan.

cüz-hân جزء خوان (f.b.i.) : Kur'ân'ı okumayı öğrenen talebe.

cüz'î, cüz'iyye جزئی ، جزئيه (a.s.c. : cüz'iyyât) : az, pekaz, az miktarda. **İrâde-i cüz'iyye** : elinde olma, *elindelik. **Masârif-i cüz'iyye** : küçük bir masraf.

cüz'î küsûf : **astr.** güneşin kısmen tutulması.

cüz'î-yi hakîki : hakikatte var olan şey.

cüz'î-yi izâfî : varlığı başka bir şeye veyâ duruma bağlı olan şey.

cüz'iyyât جزئيات (a.i. cüz'î'nin c.) : **1.** ehemmiyetsiz, değersiz, ufak tefek şeyler. **2.** mânâsı düşünüldüğü zaman zihinde ortaklık kabul etmeyen şeyler.

cüz'iyyât-i umûr : işlerin ayrıntıları.

cüz'iyyet جزئيت (a.i.) : azlık.

cüzûliyye جزوليه (a.i.) : Şâzeliyye tarîkatinin on iki şûbesinden biri. [kurucusu : Berberiye kabîlelerinden **Sus-ı Aksâ**'da sâkin Cüzûle kabîlesi halkından şeyh Ebû Abdullah Mehmet bin Süleymân el-Cüzûlî'dir].

cüzûr جذور (a.i. cezr'in c.) : kökler.

Çç

ç چ (f.ha.) : Osmanlı alfabesinin yedinci harfi olup, "ebced" hesâbında "cim" gibi üç sayısının karşılığıdır.

çâ, çây چای ، چا (f.i.) : içtiğimiz çay [aslı Çince ça'dır].

çâbûk چابوك (f.s.). (bkz : çâbük).

çâbük چابك (f.s.) : çabuk, seri, hafif. (bkz : zûd).

çâbük-dest چابك دست (f.b.s.) : eline çabuk [kimse].

çâbük-destî چابك دستی (f.b.i.) : elçabukluğu, eline çabuk olma.

çâbük-hırâmân چابك خرامان (f.b.s.) : çabuk yürüyen.

çâbükî چابکی (f.i.) : **1.** çabukluk, çeviklik. **2.** sür'atli giden at.

çâbük-inân چابك عنان (f.a.b.s.) : dizginine çabuk, atını hızlı süren. (bkz : çâbük-süvâr).

çâbük-pâ چابك پا (f.b.s.) : ayağına çabuk [kimse].

çâbük-rev چابك رو (f.b.s.) : çabuk giden.

çâbük-süvâr چابك سوار (f.b.s.c. : çâbük-süvârân) : iyi at süren, ata iyi binen. (bkz : çâbük-inân).

çâbük-süvârân چابك سواران (f.b.s.) : ata iyi binen kimseler.

çâçele چاچله (f.i.) : çarık, pabuç, postal.

çâder چادر (f.i.) : **1.** çadır. **2.** kadınların başlarına büründükleri örtü.

çâder-i ihrâm : **mec.** kar.

çâder-i kâfûrî : sabahın aydınlığı.

çâder-i kûhlî : **1)** gök; **2)** karanlık gece.

çâder-i lâciverd : **1)** gök; **2)** çayır ve çimen.

çâder-i şeb : **1)** yatak bağlanan yaygı. **2)** genellikle Arap kadınlarının giydiği çarşaf.

çâder-i tersâ : **1)** Hıristiyan kadınların büründükleri bir çeşit örtü; **2)** şafak ve güneşin aydınlığı.

çâderî چادری (f.s.) : gök rengi, mâvi ile yeşil arası bir renk.

çâder-nişîn چادر نشین (f.b.s.) : çadırda oturan, göçebe.

çağz چغز (f.i.) : **1.** kurbağa. (bkz : dıfda'). **2.** ağzı kapandığı halde içinde cerâhat bulunan yara. **3.** inilti. **4.** korku.

çâh, çeh چه ، چاه (f.i.) : kuyu, çukur.

çâh-ı Bâbil : Bâbil'de Harut ile Marut'un kıyâmete kadar saçlarından asılı kalacakları kuyu.

çâh-ı Bîjen : Bîjen'in Efrâsyâb tarafından hapsolunduğu kuyu.

çâh-ı bün : kuyu dibi.

çâh-ı gabgab : çenealtı çukuru.

çâh-ı Nahşeb : Ortaasya'da Nahşeb'de bir müneccimin çukuru.

çâh-ı nisyân (**-a atılmak**) : unutulmak.

çâh-ı pest : **1)** alçak çukur; **2) i.** dünyâ.

çâh-ı Rüstem : Rüstem'in üvey kardeşi tarafından tuzağa düşürülüp öldürüldüğü çukur.

çâh-ı sitâre-cû : müneccim kuyusu.

çâh-ı Yûsuf : Yusuf peygamberin, kardeşleri tarafından atıldığı kuyu.

çâh-ı zekân : çene çukuru.

çâh-ı zemzem : zemzem kuyusu.

çâh-ı zenahdân, çâh-ı zenah (çene kuyusu) : çene çukuru.

çâh-ı zîc : rasat çukuru. (bkz : bi'r).

çâh-ı zulmânî : 1) karanlık çukur; 2) ten, nefs.

çâh-ken چاهكن (f.i.) : kuyu kazıcı.

çâh-sâr چاهسار (f.b.i.) : kuyusu çok yer.

çâh-yûz چاهيوز (f.b.i.) : kuyuya düşen şeyi almakta kullanılan âlet.

çâiye چائيه (a.i.) : **bot**. çaygiller.

çâk چاك (f.i.) : **1.** yarık, yırtık. **2.** yırtmaç.

çâk-ı girîbân : yaka yırtmaçı. **3.** sabahın aydınlığı.

çâk-i girîbân (etmek) : sıkıntısından yakasını yırtmak.

çâk-â-çâk چاكاچاك (f.b.i.) : silâh çatışmalarından çıkan ses. (bkz : çekâçâk).

çâk çâk چاك چاك (f.b.s.) : **1.** çok yırtık, parça parça. **2. i.** kılıç, bıçak gibi katı şeylerin çarpışmasından çıkan ses.

çâk çâk (etmek) : parçalamak.

çâk-dâr چاكدار (f.b.s.) : çatlamış, yarılmış, yırtılmış.

çâker چاكر (f.i.) : kul, köle, câriye, yanaşma. (bkz : bende).

çâker-âne چاكرانه (f.zf.) : **1.** kölecesine. **2. zm.** "ben" mânâsına. **Ma'rûzât-ı çâkerâne** : mâruzâtım, bildirdiklerim.

çâker-hâne چاكرخانه (f.b.s.). (bkz : bendehâne).

çâkerî چاكرى (f.i.) : **1.** kula âit. **2.** kulluk, kölelik.

çâker-nevâz چاكر نواز (f.b.s.) : kölesini okşayan. [**siz** mânâsına da gelir].

çâker-nevâzî چاكرنوازى (f.b.i.) : kul okşayıcılık.

çâker-perver چاكر پرور (f.b.s.) : kul kayıran. [**siz** yerine de kullanılır].

çâker-perver-âne چاكرپرورانه (f.zf.) : köle okşayana, köle kayırana yakışır yolda.

çâker-perverî چاكرپرورى (f.b.i.) kul kayırıcılık.

çâker-zâde چاكرزاده (f.b.i.) : [nezâket dilinde] kul veyâ kölenin çocuğu, yâni konuşanın çocuğu.

çâk etmek چاك ايتمك (f.t.m.) yırtmak.

çâkîde چاكيده (f.s.) : yarılmış, yırtılmış.

çâkûç چاكوچ (f.i.) : çekiç.

çâlâk چالاك (f.s.) : **1.** çevik, eline ayağına çabuk, tez canlı olan. **2.** adam öldüren hırsız, yolkesici. **3.** yüksek yer; büyük adam.

çâlâkî چالاكى (f.i.) : çabukluk, eline ayağına çabukluk, *tezcanlılık*.

çâlbûs چالبوس (f.i.) : dalkavuk, yaltakçı. (bkz : câblûs, çâplûs).

çâlîk چاليك (f.i.) : çelik çomak oyunu.

çâlîk-bâz چاليكباز (f.b.s.) : çelik çomak oynayan kimse.

çâliş, çâlîş چاليش ، چالش (f.i.) : **1.** savaşta düşmana karşı kibir ve naz ile yürüme. **2.** savaş, mücâdele. **3.** karşı durma. **4.** çiftleşme, birleşme.

çâliş-ger چالشگر (f.b.s.) : **1.** salınarak yürüyen. **2.** sevgiye, birleşmeye düşkün.

çâl-pâre چالپاره (f.b.i.) : ağaçtan yapılmış dört parçadan ibâret köçek zili, çalpara. (bk : çâr-pâre).

çâm چام (f.i.) : **1.** salınma. **2.** eğrilme.

çâme چامه (f.i.) : şiir ve gazel.

çâme-gûy چامه گوى (f.b.i.) : **1.** şâir. **2. mec.** hânende.

çâmîn چامين (f.i.) : sidik ve pislik. (bkz : çemîn).

çâne چانه (f.i.) : çene.

çâpâr چاپار (f.i.) : postacı.

çâplûs چاپلوس (f.s.) : dalkavuk, yaltakçı. (bkz : câblûs).

çâr چار (f.s.) : **1.** dört. (bkz : çihâr).

çâr-cihet : dört taraf, dört yan.

çâr-çûb-i fıtrat : insan vücudundaki dört unsur : (kan, balgam, safra, lenfâ). **2. i.** çâre. **3. i.** tuğla ve çanak çömlek fırını.

çâr-âgâzin چار آغازن (f.b.i.) : **müz.** Santurî Ethem Efendi'nin yaptığı ve on örnek verdiği bir mürekkep makam olup sûzidil ve zengûlenin birleştirilmesiyle elde edilmiştir.

çâr-aktâr چار اقطار (f.a.b.i.) : her taraf, her yön.

çâr-bâliş, çâr-bâlişt چار بالش ، چار بالشت (f.b.i.) : **1.** [evvelce] pâdişahların ve büyüklerin üzerinde oturdukları dört katlı şilte. **2.** dört unsur.

çâr-bâliş-i erkân : tabiatteki dört özellik : (sıcaklık, soğukluk, kuruluk, rutubet).

çâr-cihet چار جهت (f.a.b.i.) : dört taraf, dört yön.

çâr-çeşm چار چشم (f.b.s.) : dört göz. [candan gönülden bekleme, isteme mânâsına].

çâr-çûbe چار چوبه (f.b.i.) : çerçeve.

çâr-darb چار ضرب (f.a.b.i.) : Melâmilikte saçı, sakalı, kaşı ve bıyığı ustura ile traş etme geleneği.

çâr-deh چارده (f.b.s.) : **1.** on dört. **2. i.** dolunay.

çâr-deh ma'sûm-i pak چارده معصوم پاك (a.f.cü.) : "on dört pak mâsûm" : "isnâ aşeriyye" olanlarla tarîkat erbâbına göre on iki imam ile Hz. peygamber ve Fâtıme'dir.

çâr-dehûm چاردهم (f.b.s.) : on dördüncü.

çâr-dîvâr چار ديوار (f.b.i.) : Dünyâ'nın dört tarafı.

çâr-duvâl, çâr-devâl چاردوال ، چاردوال (f. b.i.) : ucu dört dilli kırbaç.

çâre چاره (f.i.) : **1.** yol. **2.** yardım. **3.** ilâç, tedbir. **4.** hîle. **5.** ayrılık. **6.** bir kerre.

çâre-i halâs : kurtuluş çâresi.

çâre-i hall : hâl çâresi.

çâre-i teennüs : alışkanlık yolu.

çâr-ebrû چار أبرو (f.b.s.) : "dört kaşlı" : ter bıyıklı genç.

çâre-cû چاره جو (f.b.s.) : çâre arayan.

çâre-cûy-âne چاره جويانه (f.zf.) : çâre arayana münâsip görülecek sûrette.

çâre-ger چاره گر (f.b.s.). (bkz : çâre-cû, çâre-sâz).

çâre-hâh چاره خواه (f.b.s.) : çâre arayan.

çâr-emîn چار أمين (f.h.i.) : Hz. Ebûbekir, Ömer, Osman, Ali. (bkz : Hulefâ-yi Râşidîn).

çâre-perdâz چاره پرداز (f.b.s.) : çâre bulan, çözüm yolu bulan. (bkz : çâre-sâz).

çâr-erkân چار أركان (f.b.i.) : **mec.** dört eleman.

çâr erkân-ı cuvânî : Pâdişahın husûsi hizmetinde bulunan ve enderun'un büyüklerinden olan dört zat hakkında kullanılır; bunlar : has odabaşı, silâhdar, çuhadar, rikâbdar'dır.

çâre-sâz چاره ساز (f.b.s.) : çâre bulan.

çâre-sâzî چاره سازی (f.b.i.) çâre buluculuk.

çâre-yâb چاره ياب (f.b.s.) : çâre, çözüm yolu bulan.

çâr-gâh چارگاه (f.b.i.) : **1.** dört taraf [doğu, batı, güney, kuzey]. **2.** Dünyâ. **3. müz.** Türk mûsıkîsinin 1 numaralı basit makamı ve anadizisidir. Çârgâh beşlisinin tiz tarafına bir çârgâh dörtlüsü katılmasından meydana gelmiştir. Durağı kaba, çârgâh ve güçlüsü rast perdeleridir. Orta sekizlideki sesleri şöyledir : kaba çârgâh, yegâh, hüseynî-aşîran, acem-aşîran, rast, dügâh, pûselik, çârgâh. Bu şekilde hiç bir ârıza yoktur. Makam çıkıcı olarak seyreder. Niseb-i şerîfe sayısı 9, yânî tamdır.

çâr-gâme چار گامه (f.b.i.) : **1.** sür'atli giden yorga at. **2.** işret meclisinin kızışması.

çâr-gûşe چار گوشه (f.b.s.) : **1.** dört taraf. **2.** dört köşe.

çâr-gûşî چار گوشی (f.b.i.) : dört köşeli şarap şişesi.

çarh چرخ (f.i.) : **1.** çark, tekerlek. **2.** felek, gök. **3.** yaka [elbisede]. **4.** ok yayı. **5.** çakır doğan. **6.** tef. **7. s.** devreden, dönen.

çarh-ı âb-kesî (su çeken çark) : bostan dolabı.

çarh-ı âbnûs : göğün dokuzuncu katı.

çarh-ı ahdar : mâvi gök kubbesi.

çarh-ı âhengerî : demircilerin kullandığı bileği taşı.

çarh-ı çep-endâz : hilekâr dünyâ, gaddar felek.

çarh-ı çihârüm : Batlamyos sisteminde dördüncü felek.

çarh-ı devrân : **1)** (bkz : çarh-ı devvâr); **2)** tâlih, kısmet, kader.

çarh-ı devvâr : gök.

çarh-ı esir : göğün esir tabakası kısmı.

çarh-ı felek : **1)** sihir, tâlih; **2)** yanarken dönerek ateş saçan donanma fişeği; **3)** hanımeline benzer bir çiçek. (bkz : çerh).

çark(h)-ı felek : eski kumaşlarda görülen bir motif şekli.

çarh-ı gaddâr : zâlim felek, kötü tâlih.

çarh-i gerdân (dönen çark) : dünyâ (bu-).

çarh-ı kîne-sâz . (bkz : çarh-ı nigân).

çarh-ı mînâ : mâvi gök kubbe.

çarh-ı nigân (altüst olmuş) : kötü tâlih.

çarh-ı nühüm : dokuzuncu gök.

çarha چرخه (f.i.) : **1.** çıkrık gibi dönen yuvarlak dolap. **2.** ordunun ilerisinde bulunan askerin yaptığı tâlim.

çarh-âb چرخ آب (f.b.i.) : "dönen su" : girdap.

çarh-endâz چرخ أنداز (f.b.s.). (bkz : çarh-zen).

çarh-gâh چرخگاه (f.b.i.) : mevlevî dervişlerinin semâ yaptıkları yer.

çarhî چرخی (a.s.) : **1.** devreden, dönen. **2.** semavî, kutsal.

Çarh-nâme چرخنامه (f.b.i.) : Ahmed Fakih'in dînî fikirlerini ifâde ettiği manzum eseri.

çarh-zen چرخزن (f.b.s.) : arbalet (oluklu ok) kullanan.

çâr-kûşe چارکوشه (f.b.i.) : **g. s.** kitap ciltlerinin aşınmaması için köşelere konulan ve çok kere süslemeli olan bakırdan yapılma üçgencik.

çâr-mâder چار مادر (f.b.i.) : **1.** dört unsur. **2.** na'ş denilen dört yıldız.

çâr-mağz چار مغز (f.b.i.) : sert kabuklu yemişlerin içi.

çâr-mezheb چار مذهب (f.a.b.i.) : dört mezhep : (Sünnî, Malikî, Şâfiî, Hanbelî).

çâr-mısrâ' چار مصراع (f.a.b.i.) : **ed.** rübâî nazım şeklinin başka bir adı. (bkz : dü-beyt, terâne).

çâr-mîh چارمیخ (f.i.) : **1.** "dört çivi" : çarmık, suçluyu haça germek için kurulmuş put şeklindeki darağacı, salîp. **2.** bir erkeğin diğer bir erkekle birleşme şekli.

çârmîh-ı hayât : vücudun, hayatın esasını teşkil eden dört unsur.

çâr-nâ-çâr چارناچار (f.b.zf.) : çâresiz, ister istemez.

çâr-pâ چارپا (f.b.i.) : dört ayaklı hayvanlar. [en çok "katır; eşek; deve; sığır; koyun" hakkında].

çâr-pâre چارپاره (f.b.i.) : **1.** dört parça, dört kısım. **2. müz.** çalpara, Türk müziğinde kullanılan bir usûl vurma âletidir ki, dört küçük parça sert tahtadan yapılmıştır; oyun havalarında kullanılır. [evvelce oyuncular bunu avuçlarının içerisine alarak bir çiftini birden vururlardı]. (bkz : çâl-pâre).

çâr-sû چارسو (f.b.i.) : dört taraf, dört tarafı olan şey; pazar, çarşı.

çâr-şeb چارشب (f.b.i.) : çarşaf [giyilen].

çâr-şenbih چارشنبه (f.b.i.) : dördüncü gün, çarşamba. (bkz : çehâr-şenbih).

çârtâ, çârtâre چارتا ، چارتاره (f.b.i.) : **1.** dört telli tambur ve kemençe. **2.** Dünyâ. **3.** dört unsur.

çâr-tâk چارطاق (f.b.i.) : **1.** çardak. **2.** dört köşe çadır.

çâr-tekbîr چارتکبیر (f.a.b.i.) : dört defa tekrarlanan "Allahü ekber" sözü.

çârûb چاروب (f.i.) : süpürge.

çârûb-furûş چاروبفروش (f.b.s. ve i.) : süpürge satan, süpürgeci.

çârûb-keş چاروبکش (f.b.s.) : **1.** süpüren. **2.** tekke şeyhi.

çârûb-zen چاروبزن (f.b.s.) : süpürücü.

çârug چارغ (f.i.) : çarık.

çârû-keş چاروکش (f.b.i.) : tekke şeyhi.

çârûm چارم (f.s.) : dördüncü. (bkz : çehârûm).

çârûmîn چارمین (f.b.s.) : dördüncü. (bkz : çehârûmîn).

çârûmîn bâm, -felek, -sipihr : Batlamyos sisteminin dördüncü feleği.

çâr-yâr چاریار (f.b.s.) : dört dost. [Hz. Ebûbekir, Ömer, Osman, Ali]. (bkz : Hulefâ-yi Râşidîn).

çâryârı güzîn . (bkz : çiharyârı güzîn).

çâr-yârî چاریاری (f.b.i.) : çâryâr'a, ilk dört halîfeye bağlılık, sünnîlik.

çâr-yek چاریك (f.i.) : çeyrek, dörtte bir.

çâr-zebân چارزبان (f.b.s.) : geveze, çalçene.

çâsâr چاسار (f.i.) : **1.** kayser. **2.** çar.

çâş چاش (f.i.) : hubûbat, tahıl yığını.

çâşnî چاشنی (f.i.) : çeşni, lezzet, tad; tadımlık. (bkz : tu'm²).

çâşnî-gîr چاشنیگیر (f.b.i.c. : çâşnî-gîrân) : [evvelce saraylarda] çeşnigir, yemeklerin lezzetine, tadına bakan kimse, ahçıbaşı, sofracıbaşı.

çâşnî-gîrân چاشنیگیران (f.b.i. çâşnî-gîr'in c.) : [evvelce saraylarda] sofra hizmetine bakanlar.

çâşt چاشت (f.i.) : **1.** kuşluk vakti. **2.** kuşluk yemeği.

çâşt-dân, çâşdân چاشتدان ، چاشدان (f.b. i.) : ekmek ve başka yiyecek konulan sepet.

çâvele چاوله (f.i.) : **1.** hoş renkli bir çeşit gül. **2. s.** eğribüğrü.

çâvûş چاووش (f.i.) : **ask.** çavuş, onbaşıdan sonra gelen erbaş.

çâvûşân چاووشان (f.i. çâvûş'un c.) : çavuşlar.

-çe چه- (f.e.) : küçültme edâtı. Bağ-**çe**= küçük bağ.

çeç چچ (f.i.) : **1.** hubûbat elenen kalbur. **2.** harman savurdukları yaba.

çeçek چچك (f.i.) : **1.** gül. **2.** çiçek hastalığı. **3.** [vücuttaki] ben. (bkz : hâl).

çegale چغاله (f.i.) : çağla.

çegane چغانه (f.i.) : bir çeşit çalpara, çengi tefciği.

çegâne-bâz چغانه باز (f.b.s.) : çegâne denilen zilli maşayı çalan kimse.

çeh چخ (f.i.) : kılıç ve hançer gibi şeylerin kını, kılıfı.

çeh چه (f.i.) : kuyu. (bkz : bi'r, çâh).

çeh-i Bâbil . (bkz : çâh-ı Bâbil).

çeh-i zemzem . (bkz : çâh-ı zemzem).

çehân چهان (f.s.) : damlayıcı, damlayan.

çehâr چهار (f.s.) : dört. (bkz : çâr, cihâr).

çehâr-âgazin چهار آغازن (f.b.i.): **müz.** (bkz: çâr-âgâzin).

çehâr-deh چهارده (f.b.s.) : on dört.

çehâr-deh ma'sûm : Hz. Muhammed ve kızı Fâtıma ile on iki imam.

çehâr-gâne چهار گانه (f.b.s.) : dört unsur.

çehâr-pâ چهارپا (f.b.s.) : dört ayaklı hayvan.

çehâr-şenbih چهارشنبه (f.b.i.) : dördüncü gün, çarşamba. (bkz : çâr-şenbih).

çehârüm چهارم (f.s.) : dördüncü. (bkz : çârüm).

çehârümîn چهارمين (f.b.s.) : dördüncü. (bkz : çârümîn).

çehâr-yâr چهاريار (f.b.i.). (bkz : çâr-yâr).

çehre چهره (f.i.) : **1.** yüz, surat. **2.** surat asma. **3.** şekil. [aslı "çihre" dir].

çehre-i gülgûn : gül renkli (pembe) yüz. **4. tas.** ilâhî tecellî nurlarının görünmesi. (bkz : çihre).

çehre-gû (-başı) [باش] چهره گو (f.b.i.) : [saraylarda] satranççı başı.

çehre-güşâ چهره گشا (f.b.s.) : yüzünü açan, yüz açıcı.

çehre-nümûd چهره نمود (f.b.s.) : yüz gösterici, yüzünü gösteren.

çehre-perdâz چهره پرداز (f.b.i.) : ressam.

çehre-perdâz-ı cihân : Güneş.

çekâçâk چكاچاك (f.i.) : kılıç, bıçak ve benzerleri gibi şeylerin çarpışmasından çıkan ses. (bkz : çâkâçâk).

çekâçâk-ı süyûf : kılıçların çarpışmasından doğan ses.

çekân چكان (f.s.) : damlayan, damlamış. **Hûn-çekân** : kan damlayan.

çekçâk چكچاك (f.i.). (bkz : çekâçâk).

çekîde چكيده (f.s.) : **1.** damlamış. **2.** topuz, gürz gibi evvelce kullanılan savaş âleti.

çekre, çekle چكره ، چكله (f.i.) : küçük su damlası; serpinti.

çekûç چكوچ (f.i.) : **1.** dişengi, taşçı tarağı. **2.** değirmen taşı dişengisi. **3.** çekiç.

çelenk چلنك (i.) : mücevher veyâ herhangi bir mâdenden yapılıp başa takılan sorguç.

çelîpâ چليپا (f.i.) : **1.** haç, put. (bkz : büt, salîb, sanem). **2.** kavisli, kıvrık çizgi. **3.** güzellerin kâhkülü. [evvelce kadınlar kâhküllerini haç şeklinde iki taraftan yanakları üzerine sarkıtırlarmış].

çeliyye چليه (f.i.) : ırmaklarda işleyen bir çeşit kayık.

çem چم (f.i.) : **1.** naz ve edâ ile salınarak yürüme. **2. s.** süslü, düzgün. **3.** kazanılmış, toplanılmış. **4.** mânâ. **5.** kabahat, suç. **6.** yemek.

çemân چمان (f.s.) : **1.** naz ile salınarak yürüyen. (bkz : hırâmân). **2. i.** şarap kadehi. **3. i.** çemen.

çemâne چمانه (f.i.) : içki kadehi, şarap kadehi. (bkz : piyâle).

çemânî چمانی (f.i.) : **1.** salınıcı, naz edici. **2.** (bkz : **mec.** sâkî).

çemen چمن (f.i.) : **1.** yeşil ve kısa otlarla örtülü yer, çimen. **2.** ağaç ve çiçeği olan çayır, yeşillik. **3.** pastırmaya konulan bir ot.

çemen-ârâ چمن آرا (f.b.i.) : bahçıvan.

çemen-der چمندر (f.b.i.) : eşek.

çemen-istân چمنستان (f.b.i.) : çimenlik, bahçe.

çemen-pîrâ چمن پيرا (f.b.s.) : bağ budayıcı.

çemen-soffa چمن صوفه (f.b.i.) : bahçede, çimle kaplı bulunan oturacak yer.

çemen-zâr چمنـــزار (f.b.i.) : çimenlik.

çemîn چمين (f.i.) : sidik ve pislik. (bkz : çâmîn).

çenâg چناغ (f.i.) : çanak.

çenâr چنار (f.i.): çınar, çınarağacı. **lat. platanus.**

çenber چنبر (f.i.) : **1.** tahtadan veyâ demirden yapılan dâire veyâ halka, kasnak. **Der-çenber** : çenber içinde sıkıştırılmış. **2.** başa bağlanan yemeni. **3.** esirlik, bağlılık.

çenber-bâz (f.b.s. ve i.) : çenberlerin arasından atlayıp geçen oyuncu.

çenber-i gerden : **anat.** boyun kemiği.

çenber-i mînâ : gökyüzü.

çenber-deş چنبر دش (f.b.i.) : aynı çenberde bulunan noktalar.

çenberî چنبری (f.s.) : çenber biçiminde olan.

çend چند (f.s.) : birkaç. **Çend-bâr** : birkaç defa. **Çend-katre** : birkaç damla. **Çend-rûz** : birkaç gün. **2. zf.** her ne kadar. **3. zf.** tâki.

çendân چندان (f.zf.) o kadar.

çendî چندی (f.e.) : biraz, bir müddet.

çend-în چندين (f.b.zf.) : bu kadar.

çene چنه (f.i.). (bkz : çâne).

çeneb چنب (f.i) : sünnet.

çene-bâz چنه باز ، چکه باز (f.b.s.) : çok konuşan, çenesi düşük.

çeng چنگ (f.i.) : **1.** el. **2.** pençe. **3.** kanuna benzer, dik tutularak çalınır bir çeşit saz. **4. zf.** eğri büğrü.

çeng-i meryem : meryemeli denilen nebat. (bkz : buhûr-i meryem).

çengâl, çengül چنگال ، چنگل (f.i.) : **1.** çengel. **2.** pençe.

çengâl-i şâhin : şâhin pençesi.

çengâr چنگار (f.i.) : **1.** yengeç. **2.** bakır pasından yapılan yeşil boya.

çengârî چنگاری (f.i.): bakır pası renginde olan.

çengel چنگل (f.i.) : **1.** çengel. **2.** pençe. **3.** orman.

çengel-istân چنگلستان (f.b.i.) : sık orman.

çengî چنگی (f.i.) : **1.** çeng denilen sazı çalan kimse. **2.** oyuncu kız, çengi.

çengî-nâme چنگی نامه (f.b.i.) : köçekler için yazılan şiir.

çeng-nâme چنگنامه (f.b.i.) : **1. ed.** Dîvan edebiyatında manzum bir nevî. **2.** Ahmet Dâî'nin Yıldırım Bayezit'in oğlu Süleyman Çelebi adına kaleme aldığı manzum eseri.

çep چپ (f.s.) : **1.** sol.

çep ü râst : sağ ve sol. **2.** falso, yanlış.

çepçâp چپچاپ (f.i.) : öpüş sesi.

çep-endâz چپ انداز (f.b.s.) : hîlekâr.

çep-endâz-âne چپ اندازانه (f.b.zf.) : hîlekâra yakışır yolda, hîlekârcasına.

çep-endâzî چپ اندازی (f.b.i.) : hîlekârlık.

çeper چپر (f.i.) : iki odayı birbirinden ayıran duvar, bölme.

çep ü râst چپ و راست (f.b.s.) : sağ ve sol.

çerâ چرا (f.i.) : **1.** otlama. **2.** otlak.

çerâ-câ چراجا (f.b.i.) : otlak, çayır. (bkz : çerâ-gâh, çer-gâh).

çerâ-çeşm چرا چشم (f.b.s.). (bkz : çeşm-çerag).

çerâg چراغ (f.i.) : **1.** fitil, mum. **2.** otlama; otlak.

çerâg-ı mugan : şarap.

çerâg-ı seher : sabah yıldızı.

çerâg-ı sipihr : **mec.** 1) Güneş; 2) Ay; 3) yıldızlar.

çerâ-gâh, çerâ-geh چراگاه ، چراگه (f.b.i.) : hayvan otlatılan yer, çayır, otlak. (bkz : mer'a).

çerâgân چراغان (f.i.) : **1.** [evvelce] suçluların başlarına yaralar açarak ve herbirine fitiller koyarak uçlarını yakmak sûretiyle edilen işkence. **2.** etrâfı aydınlatma, şenlik, donanma.

çerâg-bere چراغبره (f.b.i.) : şamdan, sokak feneri. (bkz : çerâg-pâ, çerâg-pâye).

çerâg-çeşm چراغ چشم (f.b.i.) : göz nûru, evlât.

çerâg-küş چراغکش (f.b.s.) : sır tutan, sır saklayan.

çerâg-pâ, çerâg-pâye چراغ پایه ، چراغ پا (f.b.i.) : şamdan, sokak feneri. (bkz : çerâg-bere).

çerâg-perhîz چراغ پرهيز (f.b.s.) : fener fanusu.

çerâg-vâre چراغ واره (f.b.i.) : içinde "çerag" yakılan kap, kandil.

çerâ-hâr چراخوار (f.b.i.) : ot yiyen hayvan, otçul.

çerâ-hûr چراخور (f.b.i.). (bkz : çerâ-hâr).

çerâkese چراکسه (a.i. çerkes'in c.) : Çerkesler.

çerâm, çerâmîn چرامين ، چرام (f.i.) : otlak.

çerâ-zâr چرازار (f.b.i.) : çayır, otlak.

çerb چرب (f.s.) : **1.** semiz, yağlı. **2.** uygun. **3.** fazla ve üstün olma.

çerb ü huşk : semiz ile kuru; zengin ile fakir.

çerb-âhûr چرب آخور (f.b.i.) : **1.** yemi bol olan ahır. **2.** nimet ve bolluk içinde yaşayan kimse.

çerb-dest چرب دست (f.b.s.) : eline çabuk; eli işe yatkın.

çerbe چربه (f.i.) : **1.** yağ. **2.** yağlı kâğıt.

çerb-gû چرب گو (f.b.s.). (bkz : çerb-güftâr, çerb-zebân).

çerb-güftâr چرب گفتار (f.b.s.). (bkz : çerb-zebân).

çerbî چربی (f.i.) : **1.**yağlılık, semizlik. **2.** yumuşaklık, tatlılık; tatlı dillilik.

çerb-pehlû چرب پهلو (f.s.) : semiz, yağlı, gövdeli.

çerb-zebân چرب زبان (f.b.s.) : **1.** tatlı ve güzel sözlerle halkı kendine çeken kimse. **2.** yaltakçı, hîlekâr. (bkz : çerb-gû, çerb-güftâr).

çerde چرده (f.s.) : renk, yağız. **Siyeh-çerde :** kara yağız.

çerende چرنده (f.s.) : otlayıcı, otlayan.

çeres چرس (f.i.) : **1.** zindan, hapis. **2.** işkence. **3.** üzüm teknesi. **4.** otlak. **5.** dilencilerin dilenerek biriktirdikleri şey.

çeres-dân چرسدان (f.b.i.) : fukara torbası.

çer-gâh چرگاه (f.b.i.) : çayır, otlak. (bkz : çerâcâ, çerâ-geh).

çerge چرگه (f.i.) : sürek avı.

çerge çerisi : çingeneler hakkında kullanılan bir söz.

çerh چرخ (f.i.). (bkz : çarh).

çerkeşiyye چرکشیه (f.i.) : Halvetiyye tarîkatının ayrıca tâlî şûbeleri de meydana gelmiş olan Nasûhiyye şûbesinin ikinci derecedekilerden birinin adı. [kurucusu : Çerkeş'li Şeyh Hacı Mustafa Efendi'dir].

çerm چرم (f.i.) : insan ve hayvan derisi.

çerm-şîr چرم شیر (f.i.) : kamçı. (bkz : tâziyâne).

çerviş چروش (f.i.) : **1.** hayvanın eritilmiş yağı. **2.** kavrulmuş un ile yapılan bir çeşit yemek.

çesbân چسبان (f.s.). (bkz : çespân).

çespân چسپان (f.s.) : lâyık, münâsip, yakışır, uygun. (bkz : bercâ, şâyeste).

çespîde چسپیده (f.s.) : lâyık, uygun, münâsip. (bkz : çespân, şâyeste).

-çeş چش- (f.s.) : "sınayan, deneyen, tadına bakan" mânâsıyla birleşik kelimeler meydana getirir. **Nemek-çeş** : tuzlu.

çeşân چشان (f.i.) : gürz, topuz.

çeşende چشنده (f.s.) : tadıcı, tadan, tadına bakan.

çeşîde چشیده (f.s.) : tatmış, tadılmış olan.

çeşm چشم (f.i.c. : çeşmân) : göz. (bkz : ayn, dîde).

çeşm-i âhû : ceylân gözü.

çeşm-i bed : kem göz.

çeşm-i bed-dûr : "kötü nazar değmesin" anlamında iyi bir dilek sözü.

çeşm-i bî-âb : utanmaz, sıkılmaz. (bkz : çeşm-i derîde, bî-hayâ).

çeşm-i bülbül : **1)** noktalı veyâ damarlı sırça. **2) g. s.** camdan yapılmış ve üzeri spiral renkli camlarla bezenmiş veyâ bu spiraller arasına çiçek motifleri yerleştirilmiş şurup vesâire konmak için kullanılan uzunca boyunlu, kulplu veyâ kulpsuz, kapaklı veyâ kapaksız bir çeşit sürâhi.

çeşm-i câdû : büyüleyen göz.

çeşm-i derîde : edepsiz, hayâsız.

çeşm-i dünbâle-dâr (kuyruklu göz) : boya ile kuyruk çekilmiş göz.

çeşm-i fettân : büyüleyici ve çekici bakış. (bkz : gamze-i fettân).

çeşm-i firengî (frenk gözü) : gözlük.

çeşm-i gâv, çeşm-i gâvmîş : **bot.** sığırgözü denilen bir çeşit iri papatya.

çeşm-i gazâl : âhû gözü. **mec.** çok güzel göz.

çeşm-i gazûb : kızgın bakış.

çeşm-i giryân : ağlayan göz.

çeşm-i hâb-âlûde : uykulu, mahmur göz.

çeşm-i hâbîde : uykulu göz.

çeşm-i horos : horoz gözü, kırmızı şarap.

çeşm-i hoş-nigâh : güzel bakışlı göz.

çeşm-i hûn-feşân (kan dökücü göz) : zâlim, gaddar bakışlı göz.

çeşm-i hûn-hâr, çeşm-i hûn-rîz : (bkz : çeşm-i hûn-feşân).

çeşm-i hurûs : **1)** kırmızı şarap. (bkz : çeşm-i horos); **2)** kırmızı dudak.

çeşm-i İsmail : kadere razı olan göz. [babası tarafından kurban edilecek olan İsmail Peygamber'in gözü].

çeşm-i keşîde : çekik göz.

çeşm-i mahmûr : baygın, süzük göz.

çeşm-i mest : sarhoş göz.

çeşm-i meygûn : şarap gibi sarhoş edici göz.

çeşm-i mîzân : terâzi kefesi. (bkz : çeşm-i terâzû).

çeşm-i nergis (nergisin taç yaprakları) : güzel göz.

çeşm-i nergis : mutasavvıfın, ulaştığı mutluluğu insan gözünden gizli tutuşu.

çeşm-i nerm : sevimli, yumuşak bakışlı göz.

çeşm-i penâm : nazarlık [nazar değmesin diye yazılan muska].

çeşm-i pürhumâr : mahmur, baygın, süzgün göz.

çeşm-i pür-mahmûr : baygın, süzgün göz. (bkz : çeşm-i mahmûr).

çeşm-i sepîd (beyaz, ak göz) : **mec.** feri kaçmış, donuk göz.

çeşm-i sitâre-şümâr : uykusuz göz. (bkz : çeşm-i şeb-peymâ).

çeşm-i siyâh : kara göz.

çeşm-i sûzen : 1) iğne gözü; 2) çok pintilik.

çeşm-i şeb (gecenin gözü) : **mec.** ay ve yıldızlar.

çeşm-i şeb-peymâ : uykusuz göz. (bkz : çeşm-i sitâre-şümâr).

çeşm-i şehlâ : şehla göz.

çeşm-i ter : ıslak, sulu göz.

çeşm-i terâzû : terâzi kefesi. (bkz : çeşm-i mîzân).

çeşm-i yâr : sevgilinin gözü.

çeşm-i zag (karga gözü) : mâvi, açık mâvi göz.

çeşm-i zahm : nazar değme. (bkz : isâbet-i ayn).

çeşm-i zânû : diz kapağı.

çeşm ü gûş (göz ve kulak) : dikkat.

çeşmân چشمان (f.i. çeşm'in c.) : gözler.

çeşmân-ı dil-fürûş : gönlü aydınlatan gözler.

çeşm-ârû چشم آرو (f.b.i.) : nazar boncuğu, muska.

çeşm-âşinâ چشم آشنا (f.b.s.) : göz âşinalığı olan, tanıdık.

çeşm-âşnâyî چشم آشنایی (f.b.i.) : göz âşinalığı, tanışıklık.

çeşm-âvîz چشم آویز (f.b.i.) : 1. peçe, yüz örtüsü. 2. atların yüzüne takılan meşin gözlük.

çeşm-bâz چشم باز (f.b.s.) : "göz oynatan" : yalvaran.

çeşm-bend چشم بند (f.b.s.) : "gözbağcı" : büyücü.

çeşm-bendek چشم بندك (f.b.s.) : körebe gibi gözler bağlanarak oynanılan bir çocuk oyunu.

çeşm-beste چشم بسته (f.b.s.) : gözü bağlı.

çeşm-bûs چشم بوس (f.b.s.) : göz öpen.

çeşm-bûsî چشم بوسی (f.b.i.) : göz öpme.

çeşm-çerâğ چشم چراغ (f.b.s.) : seçkin. (bkz : güzîde).

çeşm-dân چشم دان (f.b.i.) : gözevi. (bkz : çeşm-hâne).

çeşm-dâr چشمدار (f.b.s.) : gözleyen, bekleyen.

çeşm-daşt چشم داشت (f.b.i.) : umma.

çeşm-derîde چشم دریده (f.b.s.) : utanmaz, sıkılmaz.

çeşm-dûz چشم دوز (f.b.s.) : bir şeye göz dikmiş olan.

çeşme چشمه (f.i.) : 1. musluklu su haznesi. 2. pınar, su kaynağı.

çeşme-i âb-ı hayât : ebedî hayat çeşmesi. (bkz : çeşme-i hayvân, çeşme-i Hızır).

çeşme-i âftâb : güneşin parıltısı.

çeşme-i âteş-feşân : Güneş. (bkz : çeşme-i germ, çeşme-i hâverî, çeşme-i nûr-bahş, çeşme-i rûşen).

çeşme-i germ : Güneş. (bkz : çeşme-i âftâb, çeşme-i âteş-feşân, çeşme-i haverî, çeşme-i nûr-bahş, çeşme-i rûşen, hurşîd).

çeşme-i hâverî : Güneş.

çeşme-i hayvân veyâ **Hızır** : âb-ı hayât denilen suyun, bengisu'yun çeşmesi.

çeşme-i hıdr, hızr veyâ **hıdır, hızır** : âb-ı hayât çeşmesi.

çeşme-i hurşîd : (bkz : çeşme-i âftâb, çeşme-i germ).

çeşme-i nûr-bahş : Güneş. (bkz : çeşme-i âteş-feşân, çeşme-i germ, çeşme-i hâverî, çeşme-i rûşen).

çeşme-i nûş : 1) bengisu. (bkz : âb-ı hayât); 2) sevilen erkeğin ağzı.

çeşme-i rûşen : Güneş. (bkz : çeşme-i âteşfeşân, çeşme-i hâverî, çeşme-i nûr-bahş).

çeşme-i sîm-âb : Ay. (bkz : kamer, mâh).

çeşme-i sûzen : (bkz : çeşm).

çeşme-i tedbîr : 1) dimağ, beyin; 2) düşünme kuvveti.

çeşme-i tîre-gûn : gece. (bkz : leyl).

çeşme-i vasl : kavuşma pınarı.

çeşm-efsâ چشم افسا (f.b.s.) : nazar değmesine afsun eden.

çeşm-efsây چشم افسای (f.b.s.). (bkz : çeşm-efsâ).

çeşme-sâr چشمه سار (f.b.s.) : çeşmesi bol olan yer.

çeşme-zâr چشمه زار (f.b.s.) : pınarı, çeşmesi çok olan yer. (bkz : çeşme-sâr).

çeşm-güşâ چشم گشا (f.b.s.) : "göz açan" : dikkatle bakan.

çeşm-hâne چشم خانه (f.b.i.) : gözevi.

çeşm-hurde چشم خورده (f.b.s.) : nazar değmiş.

çeşm-nişîn چشم نشین (f.b.s.) : göz dolduran, her zaman görülebilen.

çeşm-pîş چشم پیش (f.b.s.) : utangaç.

çeşm-pûş چشم پوش (f.b.s.) : gözü kapalı, bakmayan.

çeşm-pûşî چشم پوشی (f.b.i.) : 1. göz yumma, görmemezlikten gelme. 2. affetme, bağışlama.

çeşm-resîde چشم رسیده (f.b.s.). (bkz : çeşm-hurde).

çeşm-ter چشمتر (f.b.s.) : "gözü sulu" : çok ağlayan.

çeşm-zahm چشم زخم (f.b.i.) : nazar değme.

çeşm-zed چشم زد (f.b.i.) : 1. nazar boncuğu. 2. kısa bir zaman, bir an.

çeşn, çeşen چشن ، چشن (f.i.) : 1. bayram. 2. ziyâfet, şölen. 3. düğün.

çetr چتر (f.i.) : 1. çadır; gölgelik. 2. gece.

çetr-i âb-gûn (gök çadırı, mâvi çadır) : gök yüzü.

çetr-i anberîn : karanlık gece.

çetr-i bî-sütûn : gök.

çetr-i firûze-fâm : mâvi renkli gök.

çetr-i nûr, çetr-i seher : Güneş.

çetr-i rûz : (bkz : çetr-i nûr, çetr-i seher).

çetr-i sîmâbî, çetr-i sîmîn : Ay, dolunay.

çetû چتو (f.i.) : perde, örtü.

çetûk چتوك (f.i.) : serçe kuşu. (bkz : usfûr).

çevgân چوگان (f.i.) : 1.cirit oyununda atlıların birbirine attıkları değnek. 2. ucu eğri değnek, baston, çevgen. 3. tas. Allah'ın ezeldeki takdîri.

çevgân-ı sünbül : sevgilinin saçı.

çevgân-bâz چوگان باز (f.b.s.) : çevgân ile oynayan, sopa sallayan.

çevgân-dâr چوگاندار (f.b.s.) : çevgân taşıyan uşak.

çevgânî چوگانی (f.i.) : 1. cirit oyununa alışık at. 2. bir çeşit tatlı kavun.

çevgân-zen چوگان زن (f.b.s.c. : çevgân-zenân) : çevgân vuran, çevgân ile oynayan.

çevgen چوگن (f.i.) : 1. değnek. 2. (bkz : çevgân].

çınâr چنار (f.i.) : [doğrusu "çenâr" dır]. (bkz : çenâr).

çi- چه (f.e.c. : çihâ) : ne.

çi-fâide : ne fayda var; kaç para eder.

-çîde چیده- (f.s.) : toplanmış, devşirilmiş mânâsına gelerek birleşik kelimeler yapar : **Berçîde** : çekilip toplanmış.

çi-gûne چگونه (f.e.) : nasıl, ne türlü.

çi-gûnegî چگونگی (f.i.) : nasıllık, ne türlülük, nicelik.

çihâr چهار (f.s.) : dört. (bkz : çâr[1], çehâr).

çihâr âgazin : müz. Santurî Edhem'in (1855-1926) adlandırdığı makam.

çihâr-ı yâr-ı güzîn : (bkz : çihâr-dost).

çihâr ü dû (cıhârıdü) : dört (ile) iki. [zar oyununda].

çihâr ü se (cıhârıse) : dört (ile) üç. [zar oyununda].

çihâr ü yek (cıhârıyek) : dört (ile) bir. [zar oyununda].

çihâr-dost چهار دوست (f.b.s.) : "dört dost" : Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali. (bkz : çihâr-ı yâr-ı güzîn).

çihil چهل (f.s.) : kırk. mec. çok. (bkz : çil).

çihil-çerâğ چهل چراغ (f.b.i.) : çok kollu büyük avize.

çihil hadîs چهل حدیث (f.a.b.i.) : kırk hadis.

çihil-pâ چهلپا (f.b.i.) : **zool.** kırkayak denilen hayvan.

çihil-sâl چهل سال (f.b.s.) : kırk yaşında.

çihr چهر (f.i.). (bkz : çehre, çihre).

çihre چهره (f.i.). (bkz : çehre).

çihre-perdâz چهره پرداز (f.b.i.) : resim ve nakış yapan; ressam.

çil چل (f.s.) : **1.** kırk. (bkz : çihil). [kelime "çihil" in hafifletilmişidir]. **2.** ahmak.

çile, çille چله ، چله (f.i.) : **1.** kırk günlük; zevk ve sefâdan el çekerek, bir yerde 40 günlük ibâdet.

çille-i büzürg : zemherir, erbain. **2.** eziyet, sıkıntı. **3.** ibrişim, yün ve sâire demeti. **4.** yay kirişi.

çile-hâne چله خانه (f.b.i.) : dervişlerin çile doldurdukları yer.

çile-keş چله کش (f.b.s.) : çile çeken, çile çekmiş, çile dolduran.

çille-nişîn چله نشین (f.b.s.) : hücrede oturan, çile dolduran.

çim چم (f.i.) : **1.** rütûbetten meydana gelen yosun. **2.** kesilmiş çimenli yerler.

çimen چمن (f.i.). (bkz : çemen).

çîn چین (f.i.) : **1.** kıvrım, büklüm, çatıklık, buruşukluk.

çîn-i cebîn : alın buruşukluğu.

çîn-i ebrû : kaş çatıklığı. **2.** Çin.

-çîn چین- (f.s.) : "toplayan, derleyen" mânâlarıyla mürekkep kelimeler yapar. **Hurde-çîn** : kırıntı toplayan. **Hûşe-çîn** : başak toplayan.

çîne چینه (f.i.) : kuş yemi.

çîne-dân چینه دان (f.b.i.) : kuş kursağı.

çînende چیننده (f.b.s.) : toplayıcı, devşirici.

çîne-rîz چینه ریز (f.b.s.) : yem döken, dökücü.

çînî چینی (f.i.) : çini; sırlı kap.

çin-seher چین سحر (f.a.b.i.) : alacakaranlık.

çirâ چرا (f.e.) : nasıl. **Çûn ü çirâ** : niçin ve neden. (bkz : çûn).

çirâğ چراغ (f.i.): **1.** fitil, kandil, mum. **2.** çırak. **3. s.** tekaüt, emekli. **4. i.** talebe, *öğrenci.

çîre چیره (f.s.) : **1.** mahâretli, becerikli, eliuz. **2.** kahraman, yiğit. (bkz : bahâdır).

çîre-dest چیره دست (f.b.s.) : eli işe yakışan, becerikli.

çîre-destî چیره دستی (f.b.i.) : uzellilik, ustalık.

çîregî چیرگی (f.i.) : **1.** yiğitlik, kahramanlık. **2.** ustalık.

çîre-kâr چیره کار (f.b.s.) : eline çabuk, cesur ve anlayışlı.

çîre-zebân چیره زبان (f.b.s.) : güzel konuşan, tatlı dilli.

çirk چرك (f.i.) : **1.** kir, pas, pis. **2.** yarada olan kan ve irin.

çirk-âb چرکاب (f.b.s.) : çirkef, pis su.

çirk-âlûd چرك آلود (f.b.s.) : kirli, murdar, bulaşık.

çirkîn چرکین (f.b.s.) : **1.** pek kirli. **2.** güzel olmayan. **3.** kanlı, irinli yara ve çıban.

çîstân چیستان (f.b.i.) : bilmece.

çîz چیز (f.i.) : şey, nesne.

çû چو (f.e.). (bkz : çûn).

çûb چوب (f.i.) : ağaç değnek, odun, sopa; çöp. (bkz : çûbek).

çûbân چوبان (f.i.) : çoban, sığırtmaç. (bkz : râî, şûbân).

çûbe چوبه (f.i.) : oklava, oklağı.

Dd

dâ' داء (a.i.) : hastalık, dert. (bkz : illet, maraz).

dâ'-i Dalton : **hek.** renk körlüğü, Daltonizm.

dâ'-i ezrak : **hek.** cildin mor, mâvi ve soluk bir renk aldığı hastalık.

dâ'-i hadır : **hek.** vücudu birden kaplayan uyuşma hastalığı.

dâ-i merak : karasevdâ, **fr. hypocondrie.**

dâ-i udâl : tedâvi edilemeyen müzmin hastalık.

daavât دعوات (a.i. da'vet'in c.) : "duâ" mânâsına gelen cemî şekli.

daavât-ı hayriyye : hayırlı duâlar.

dâb داب (f.i.) : şan ve şeref.

dabb ضب (a.i.) : kertenkele.

dâbbe دابه (a.i. c. : devâbb) : yük ve binek hayvanı.

dâbbe-süvâr دابه سوار (a.f.b.s.) : hayvana binen, binici.

dâbbetü'l-arz دابة الارض (a.it.) : kıyâmet alâmetlerinden olmak üzere ortaya çıkacağı söylenen hayvanın adı.

dabu' ضبع (a.i.c. : dıbâ') : **zool.** sırtlan. (bkz : zabu').

dad ض (a.ha.) : Osmanlı alfabesinin on yedinci harfi olup "ebced" hesâbında sekiz yüz sayısının karşılığıdır.

dâd داد (f.i.) : **1.** adâlet, doğruluk. (bkz : adl). **2.** ihsân, vergi.

dâd-ı hakk : Tanrı vergisi.

dâd-ı Hüdâ : Allah vergisi, Allah'ın ihsânı. **3.** verme.

dâd ü dihiş : bağış. **4.** veriş, satış.

dâd ü sited : alışveriş. **5.** sızlanma, yanıp yakılma. (bkz : tazallüm). **6.** feryâd, figan.

dâd ü feryâd : feryâd, eyvâh. **7.** kısmet, nasip. **8.** tuzlu balgam denilen bir cilt hastalığı.

dâd ü sitâd, dâd ü sited داد وستاد ، داد و ستد (f.b.i.) : alış veriş. (bkz : ahz ü i'tâ).

dâd ü sitâd-ı dehr : dünyâ alış verişi, hayat, hayatta olan biten şeyler.

dâdâ دادا (f.i.) : halayık; çocukları büyüten dadı.

dâd-âferîn داد آفرين (f.b.s.) : adâletli, doğru. **mec.** Allah. (bkz : âdil).

dâdâr دادار (f.i.) : **1.** Allah. **2.** adâletli, doğru olan hükümdar.

dâd-âver داد آور (f.b.s.) : adâletli, doğru. (bkz : âdil).

dâd-bahş دادبخش (f.b.s.) : hakkı yerine getiren, adâletli, doğru. (bkz : ihkak-ı hakk).

dâd-dih داد ده (f.b.s.) : adâletli, doğru. (bkz : âdil).

-dâde داده (f.s.): verilmiş, vergi. **Karâr-dâde** : karar verilmiş.

dâde-i Hüdâ : Allah vergisi.

dâden دادن (f.m.) : vermek.

dâdender دادندر (f.i.) : üvey kardeş [erkek].

dâder دادر (f.i.) : kardeş. (bkz : birâder).

dâder-âne دادرانه (f.b.zf.) : kardeşçe.

dâder-ender دادر أندر (f.b.s.) : üvey kardeş.

dâd-fermâ داد فرما (f.b.s.) : adâletli buyuran, insâf eden, doğru. [Tanrı ve **mec.** pâdişah].

dâd-gâh داد گاه (f.b.i.) : adâlet yeri, mahkeme dîvânı.

dâd-ger داد گر (f.b.s.) : insaflı, doğru.

dâd-gîr داد گیر (f.b.s.) : adâletli, doğru. (bkz : âdil).

dâd-güster داد گستر (f.b.s.) : adâleti yayan, adâletli. (bkz : âdil).

dâd-güsterî داد گسترى (f.b.i.) : adâleti yayıcılık, adâletlilik.

dâd-hâh داد خواه (f.b.s.c. : dâd-hâhân) : hak, adâlet isteyen, şikâyetçi.

dâd-hâh-âne داد خواهانه (f.zf.) : adâlet isteyerek, şikâyetçi olarak.

dâd-istân دادستان (f.i.) : **1.** bir işe ortak olma. **2.** bir işe râzı olma.

dâd-râd دادراد (f.b.i.) : Cenâbıhak.

dâd-rân دادران (f.b.s.) : adâletli, doğru. (bkz : âdil).

dâd-râst داد راست (f.b.s.) : adâletli, doğru. (bkz : âdil).

dâd-res داد رس (f.b.s.) : **1.** yardıma yetişen, yardımcı. **2. i.** hâkim, *yargıç.

dâd-sitân دادستان (f.b.s.) : **1.** imdada yetişen, yardım eden, yardımcı. **2.** intikam alan. **3. i.** fetvâ.

dâdû دادو (f.i.) : lala, bir kimsenin küçüklüğündenberi hizmetinde bulunan ihtiyar köle.

dâd ü feryâd داد و فریاد (f.b.e.) : eyvah, feryat.

dâd-ver داد ور (f.b.s.). (bkz : dâd-râst).

dâfi' دافع (a.s.) : **1.** defeden, savan, savuşturan, iten. **2.** Cenâbıhak. **Yâ dâfi'!** : ey Allahım!

dâfi'-i beliyyât : belâları savuşturan; Tanrı.

dâfi'-i hummâ : hek. hummayı gideren, ateş düşürücü.

dâfi'-i taaffün : pis kokuyu defeden, **fr. antiseptique.** (bkz : müzâd-ı taaffün).

dâfia دافعه (a.s.) : [dâfi'in müen]. (bkz : dâfi').

kuvve-i dâfia : itici, defedici kuvvet.

dâfik دافق (a.s.) : fırlayarak dökülen [su, sel gibi şeyler]. **Mâ-i dâfik** : menî.

dâfika دافقه (a.s.) : [dâfik'in müen.]. (bkz : dâfik].

dafîre ضفیره (a.i.). (bkz : zafîr).

dâg داغ (f.i.) : **1.** yanık yarası. **2.** insan ve hayvan vücûduna kızgın demirle vurulan damga, işâret, im.

dâg-ı derûn : iç yarası, gönül acısı.

dâg-ı dil : gönül yarası.

dâg-ı elem : elem yarası, elem yanığı.

dagal دغل (f.i.) : **1.** hîle, dubârâ. **2.** geçmez akçe. (bkz : dega). **3. s.** hîleci. **4. i.** çerçöp.

dagal-bâz دغلباز (f.b.s.) : hîleci, dubârâcı.

dagal-dâr دغلدار (f.b.s.) : hîle arayan, münâfık.

dagal-perdâz دغل پرداز (f.b.s.) : hîle, oyun, düzen.

dâg-ber-dâg داغ بر داغ (f.zf.) : "yara yara üzerine" : kat kat üzüntü.

dâg-ber-dil داغ بر دل (f.b.s.) : gönlü üzgün.

dâg-dâr داغدار (f.b.s.) : **1.** kızgın demirle nişanlanmış, dağlı, yaralı. **2. mec.** pek müteessir, çok üzgün.

dâgı, dâgıyye داغى ، داغیه (a.s.) : azgın, başkaldıran.

dags ضغث (a.i.c. : adgas) : rüyâ karışıklığı.

dâgul داغول (f.s.) : dolandırıcı, hîleci.

dâg-zen داغزن (f.b.s.) : nişan, damga vuran; kalp, gönül kıran.

dağdağa دغدغه (a.i.) : gürültü, patırdı, beyhûde telâş ve ıztırap.

dağdağa-i âlem : dünyâ telâşı ve ıztırâbı.

dağdağa-fermâ دغدغه فرما (f.b.s.) : gürültü buyuran; pıtırdı uyandıran.

dâğıstan داغستان (f.b.i.) : dağlık yer.

Dâğıstân داغستان (h.i.) : Kafkas dağlarının kuzeyinde ve Hazar denizinin batı kıyısında bulunan bir bölge.

dâh داه (f.i.) : **1.** hizmetçi, câriye. **2. s.** on [sayı]. (bkz : deh). **3. s.** korkak; alçak, aşağılık [kimse].

dahâ' ضحاء (a.i.) : kaba kuşluk vakti.

dahâlet دخالت (a.i.). (bkz : dehâlet).

dahâme ضحامه (a.i.) : **biy.** irileşme, **fr. hypertrophie.**

dahâmet ضخامت (a.i.) : irilik, kocamanlık, şişkinlik, kalınlık, kabalık. [**hek. hipertrophie**].

dahâmet-i izâm : kemiklerin iriliği, kalınlığı.

dahâmet-i kebed : **hek.** karaciğerin büyümesi.

dahâyâ ضحایا (a.i. dahiyye'nin c.) : kurbanlık hayvanlar.

dahhâk ضحاك (a.s. dıhk'den) : çok gülen, çok gülücü.

Dahhâk ضحاك (f.h.i.) : Çemşîd'in yerini almış olan Îran'ın zâlim ve gaddar bir hükümdârı idi. [Hastalandığı zaman iki çocuk beyni ilâç olarak kullanılırdı. Gâve'nin çocuklarına sıra gelince, meşhûr demirci isyân etmiş ve Dahhâk'ın düşürülmesine sebebolmuştur].

dâhî داهى (a.s.c. : duhât) : **1.** dehâ sâhibi, son derece zekî, anlayışlı ve uyanık. **2.** belâ, musîbet.

dâhî-ce داهيجه (a.zf.) : dâhîye yaraşır yolda.

dâhik ضاحك (a.s.) : gülen, gülücü.

dâhike ضاحكه (a.i.c. : devâhik) : azı dişlerden her biri.

dahîl دخيل (a.s. dühûl'den) : yabancı, sığıntı, sığınan, sığınmış.

dâhil داخل (a.s.) : iç, içeri, içinde, içeri girmiş. **Hareket-i dâhil** : ilmiye sınıfında ilk derece. **İbtidâ-i dâhil** : medresede başlangıç.

dâhil-i esnân : ilk askerlik çağı.

dâhile داخله (a.i.c. : devâhil) : **1.** bir şeyin içyüzü, içi, iç düşüncesi. **2.** *önek, **fr. prémisses.**

dahîlek دخيلك (a.cü) : ricâ ederim, yalvarırım, sana sığınırım.

dâhilen داخلاً (a.zf.) : içeriden, içten.

dâhilen mersûm dâire : **geo.** içdaire, **fr. cercle inscrit.**

dâhilen mersûm mudalla' : **geo.** iç *çokgen, **fr. polygon inscrit.**

dâhilen mütebâdil : **geo.** *içters [açı].

dâhilî, dâhiliyye داخلى ، داخليه (a.s.) : iç ile ilgili, içe, içeriye mensup. **Havâdis-i dâhiliyye** : iç haberler. **Emrâz-ı dâhiliyye** : iç hastalıklar. **Umûr-i dâhiliyye** : iç işler.

dâhilî hizmet tâ'lîmât-nâmesi : iç hizmet tüzüğü.

dâhilî istihâle : bir çeşit mâden billûru içinde başka cins mâden billûru bulunması.

dâhilî nizâm-nâme : içtüzük.

dâhilî ticâret : yurt içinde yapılan ticâret.

dâhilî zâviye : **geo.** içaçı.

dahîm ضخيم (a.s. dahâmet'den) : fazla kalın olan, yoğun.

dâhim داخم (f.i.) : nasip ve rızk.

dâhîm, dâhim داهيم ، داهم (f.i.) : taç. (bkz : dîhîm, efser, iklîl).

dâhine داخنه (a.i.c. : devâhin) : duman çıkan baca.

dâhis داخس (a.i.) : **hek.** parmağın uçlarında, tırnak diplerinde çıkan dolama, etyaran.

dâhiy-âne داهيانه (a.f.zf.) : dâhîce, dâhiye yakışır bir yolda.

dâhiye داهيه (a.i.) : **1.** musîbet, felâket. **2. s.** çok kurnaz adam.

dahiyye ضحيه (a.i.c. : dehâyâ) : kurbanlık hayvan.

dahl دخل (a.i.) : **1.** girme, karışma. **2.** te'sir, nüfuz, niyet, fikir.

dahl ü harc : gelir ve gider.

dahl ü ta'rîz : işe karışma, dokunma.

dahm ضخم (a.s. dahâmet'den. c. : dıhâm) : iri, kalın.

dahmü'l-izâm : iri kemikli.

dahme دخمه (f.i.) : **1.** mezar, kabir; türbe; lâhit. **2.** kükreyen erkek devenin ağzından saçılan köpük. **3.** donanma geceleri havaya atılan fişek.

dahme-endâz دخمه انداز (f.b.s.) : lâğım ve fişek atan.

dahme-feşân دخمه فشان (f.b.s.) : lağım saçıcı, saçan.

dahme-güşâ دخمه گشا (f.b.s.) : çukur açan, mezarcı.

dahmü'l-izâm ضخم العظام (a.st.) : iri kemikli, iri yapılı [kimse].

dâhten داختن (f.m.) : bilmek.

dâhül, dâhûl داهول ، داهل (f.i.) : bostan korkuluğu.

dahve ضحوه (a.i.) : Güneş'in ufuktan henüz yükselip yayılmaya başladığı zaman, ilk kuşluk vakti. (bkz : duhâ).

dahve-i kübrâ : kaba kuşluk.

dahye ضحيه (a.i.) : **1.** (bkz : udhiye). **2.** kuşluk vakti kesilen koyun.

dâî' داعى (a.s. duâ'dan c. : dâiyân) : **1.** duâ eden, duâcı. **2.** (da'vet'den c. : duât) : dâvet eden, sebebolan.

dâ-i Dalton : **fels.** Dalton hastalığı, **fr. Daltonisme.**

dâî-i dîrîne : eski duâcı.

dâî-i mazarrat : zarar getiren şey.

dâî-i şübhe : şüphe uyandıran şey.

dâim, dâime دائمه ، دائم (a.s. devam'dan). **1.** devamlı, sürekli. **Meveddet-i dâime** : sürekli dostluk.

dâimü'l-evkat : her vakit.

dâimü'l-eyyâm : her gün. **2. i.** [birincisi] erkek adı.

dâimâ دائما (a.zf. devam'dan) : bir düziye, her vakit. (bkz : dem-be-dem).

dâimî دائمی (a.s. devam'dan) : devamlı. (bkz : ber-devâm). **Encümen-i dâimî** : devamlı encümen.

dâimiyyet دائميت (o.i.) : devamlılık, devam edicilik.

dâimü'l-hamr دائم الخمر (a.b.s.) : alkolik.

dâin دائن (a.s. deyn'den). (bkz : dâyin).

dâinler vekîli : Osmanlı İmparatorluğu zamânında Düyûn-ı Umûmiyye'de bulunan alacaklı mümessili.

dâir دائر (a.s. devr'den) : **1.** âit, ilgili. **2.** devreden, dönen.

dâir ve sâir (dönen ve dolaşan) : seyyah.

dâire دائره (a.i.c. devâir) : **1.** çember. **2.** me'murun çalıştığı yer. **3.** ev ve apartman bölüntüsü. **4.** sınır içi. **5.** zilli tef. **6.** Osmanlı İmparatorluğu zamânında Şehremâneti'nin belediye şûbeleri.

dâire-i âide : âit olduğu resmî makam.

dâire-i arz : **astr.** paralel.

dâire-i azîme : **1) astr.** arzın merkezinden geçerek semâ küresini kesen herhangi bir düzlemin teşkîl ettiği ara kesit; **2) den.** bir küre üzerine çizilebilen en büyük dâire.

dâire-i dâhilî : **mat.** iç-daire, iç-*teğet daire.

dâire-i evveli's-sümût : **astr.** sıfır dereceli baş *boylam.

dâire-i fâside : fâsit daire, *kısırdöngü.

dâire-i husûf : **astr.** tutulma dairesi.

dâire-i imkân : imkân dâhili.

dâire-i inkılâb : **astr.** yengeç *dönencesi.

dâire-i intihâbiyye : seçim bölgesi.

dâire-i irtifâ' : **astr.** (astronomlara göre) gökyüzündeki en yüksek nokta.

dâire-i kazâ : (kazâ dâiresi) : vazîfe, salâhiyet.

dâire-i küsûf : **astr.** arzın bir senede resmettiği mahrek sathının semâ küresi ile olan arakesiti.

dâire-i mestevî : **astr.** yörünge düzlemi.

dâire-i muhîtiyye : **bot.** *çevreteker, **fr. péricycle.**

dâire-i nısfü'n-nehâr : her hangi bir mahallin semt-ür-re'sinden geçen düzlemin semâ küresi ile teşkîl ettiği ara kesiti.

dâire-i resmiyye : resmî dâire, hükûmet dâiresi.

dâire-i sadâret : sadaret dâiresi, vekâlet, *bakanlık.

dâire-i sâdise : altıncı (Beyoğlu) dâire.

dâire-i sagîre : **astr.** arzın merkezinden geçmeyen boylam.

dâire-i sıa : **astr.** mahallin semtü'r-re'sinden geçen nısfü'n-nehâr dâiresinden mâadâ diğer bütün nisfü'n-nehâr dâirelerine verilen bir ad.

dâire-i şâkûlî : **astr.** *düşey dâire, **fr. cercle vertical.**

dâire-i tenvîr : **astr.** aydınlık dairesi.

dâire-i tûl : **astr.** *boylam.

dâire-i umûr-i askeriyye : askerî işler dâiresi, [İstanbul'da, Bayezit'te şimdiki Üniversite merkez binâsının bulunduğu yer].

dâiren دائراً (a.zf.) : dönerek.

dâiren-mâ-dâr دائراً مادار (a.zf.) : çepeçevre, fırdolayı.

dâiretü'l-burûc دائرة البروج (a.b.i.) : **astr.** tutulma sırasında güneş'in üzerinde görülen karanlık kısım.

dâirevî دائروی (a.s. dâire'den) : değirmi.

dâire-zen دائره زن (a.f.b.s.) : tef çalan.

dâiyân داعيان (a.s. dâî'nin c.) : duâ edenler, duâcılar.

dâiyân-ı devlet : devlete duâ edenler.

dâiye داعيه (a.i.c. devâî) : içten gelen bir duyguyu teşvîk edici hal.

dâiye-i istiklâl : istiklâl idiâsı, istiklâl arzuzu.

dâiye-i tefevvuk : üstünlük iddiâsı.

dakayık دقايق ("ka" uzun okunur. a.i. dakîka'nın c.) : **1.** ince ve anlaşılması güç ve dikkate muhtaç olan şeyler.

dakayık-ı edebiyye : **ed.** edebiyatın incelikleri.

dakayık-ı fenniyye : fennin incelikleri, ince noktalar.

dakayık-ı hendesiyye : geometriye âit incelikler.

dakayık-ı umûr : işlerin ince noktaları.

Dakayıkü'l-hakayık (hakikatlerin incelikleri) : 1533 (H. 940) yılında ölen büyük Türk bilgini Kemal Paşa Zâde Ahmed Şemsüddîn Efendi'nin Farsça bâzı kelimelerin benzerleri ve mürâdifleri arasındaki kök ve yapı farklarını ve mânâ inceliklerini gereği gibi inceleyen çok mühim ve yazma bir eseridir. **2.** dakîkalar, dakkalar.

dakik دقيق (a.s. dikkat'dan) : **1.** ince, ufak, duyulmaz, tutulmaz; nâzik. **Fikr-i dakik** : ince düşünce. **2.** toz hâline getirilmiş şey, un.

dakik-i hâss : has un. **3.** dikkatli, ölçülü davranan kimse.

dakika دقيقه (a.i.c. : dakayık) : **1.** bir saatlik zamânın altmışta biri, dakka. **2.** ince düşünce.

dakika-bîn دقيقه بين (a.f.b.s.) : incelikleri gören, bilen.

dakika-dân دقيقه دان (a.f.b.s.) : anlaşılması güç olan şeyi bilen.

dakika-senc دقيقه سنج (a.f.b.s.) : güç şeylere akıl erdiren.

dakika-şinâs دقيقه شناس (a.f.b.s.) : anlaşılması zor olan şeyleri fark edip tanıyan.

dakiki, dakikiyye دقيقي ، دقيقيه (a.s. dakik'den) : un gibi olan veyâ unlu [patates, fasulye gibi şeyler].

dakk دق (a.i.) : çalma, vurma; vurulma.

dakk-i bâb : kapı çalma.

dakkak دقاق (a.s. dakk'dan) : **1.** kapı çalan. **2.** kapı kapı dolaşan, çok gezen, kapı aşındıran.

dal د (a.ha.) : **1.** Osmanlı alfabesinin onuncu harfi olup "ebced" hesâbında dört sayısının karşılığıdır. Noktasız olduğundan "dâl-i mühmele" de denir. [dad" ve "tı" harfleriyle yazılan kelimelerden bâzıları dal sesini verir]. **2. s.** iki kat olmuş, kanbur. **Kamet-i dâl** : iki büklüm olmuş boy.

dalâl, dalâlet ضلال ، ضلالت (a.i.) : **1.** doğru yoldan sapma. **2. fels.** *sapınç, **fr. aberration**.

dalâl-i baîd : doğru yoldan büsbütün uzaklaşma.

dalâlet-şiâr ضلالت شعار (a.b.s.) : yanlış, sakat iş yapan.

dâlî دالى (a.i.) : **anat.** deltamsı. (bkz : dâliyye).

dalîl ضليل (a.s.) : doğru yoldan çok çıkmış olan, çok sapan.

dâliyye داليه (a.i.) : Osmanlıca "dal" harfi şeklinde olan yabâni asma. **2. anat.** Yunanca "delta" harfi şeklinde olan adaleler, **fr. deltoïde**.

dâll دال (a.s. delâlet'den) : delâlet eden, gösteren, işâret eden.

dâll, dâlle ضال ، ضاله (a.s. dalâlet'den) : **1.** sapıtmış, doğru yoldan ayrılmış. **2.** hatâya düşmüş, günaha girmiş. **Fırak-ı dâlle** : doğru yoldan ayrılmış olan din fırkaları.

dâlle داله (a.i. delâlet'den) : **mat.** belirten, **fr. déterminant**.

dâllîn ضالين (a.s. dalâlet'den) : doğru yolu şaşırmış, günaha girmiş.

dâm دام (f.i.) : **1.** tuzak, ağ.

dâm-ı ankebût : örümcek ağı.

dâm-ı belâ : belâ tuzağı.

dâm-ı girihgîr : düğümlü tuzak.

dâm-ı tezvîr : tezvîr, yalan tuzağı.

dâm-ı zülf : zülfün tuzağı. **2.** yırtıcı olmayan vahşî hayvan.

dâmâd داماد (f.i.) : güveyi.

dâmâd-ı hazret-i pâdişâhî, dâmâd-ı hazret-i şehriyârî : Osmanlı hânedânından bir prensesle evlenen kimse.

dâmân, dâmen دامن ، دامان (f.i.) : **1.** etek [elbisenin, dağın].

dâme, dâmet دامه ، دامة (a.zf.) : "dâim ve bâki olsun!" mânâsında kullanılan bir iyi dilek sözü.

dâme iclâlühu : [eskiden] paşalara yazılan resmî kâğıtlarda adlarına şeref pâyesi yerinde ilâve edilen bir tâbir.

dâme ikbâlühu : [eskiden] "ikbâli, bahtı devâm etsin, süredursun!" anlamına gelen bir tâbir.

dâme izzühu : [eskiden] "izzeti, büyüklüğü devâm etsin!" anlamına gelen bir tâbir.

dâme kadrühu : [eskiden] "mertebesi, rütbesi devâm etsin!" anlamına gelen bir tâbir.

dâme maalühu : [eskiden] "şerefleri, büyüklükleri devâm etsin!" anlamına gelen bir tâbir.

dâme mecdühu : [eskiden] "büyüklüğü, azamet ve haşmeti devâm etsin!" anlamına gelen bir tâbir.

dâme mülkühu : ülkesi dâim olsun!

dâmet seâdetühu : saâdeti dâim olsun!

dâme sirruhu : [eskiden] "huzur içinde yatsın!" anlamına gelen iyi bir dilek sözü.

dâme ulüvvuhu : [eskiden] "ulviyeti, büyüklüğü devam etsin!" anlamına gelen ve şeyhülislâmlara yazılan resmî belgelerde ismin önünde kullanılan bir tâbir.

dâmen دامن (f.i.) : etek. (bkz : dâmân).

dâmen-i afv ile setr buyurulmak : affedilmek.

dâmen-i cânân : sevgilinin eteği.

dâmen-i hurşîd (güneşin eteği) : 1) dördüncü gök; 2) güneşin parıltısı.

dâmen-i sahrâ : kırın eteği, ovanın bir yanı. **2.** görüşüp, konuşulan kişi.

dâmen-âlûde دامن آلوده (f.b.s.) : eteği bulaşık, iffetsiz.

dâmen-âlûdegî دامن آلودگی (f.b.i.) : etek bulaşıklığı, iffetsizlik.

dâmen-bûs دامن بوس (f.b.s.) : etek öpen.

dâmen-bûsî دامن بوسی (f.b.i.) : etek öpme, etek öpme töreni.

dâmen-çîn دامن چین (f.b.s.) : "etek toplayan" : nazlanan, naz eden.

dâmen-der-meyân دامن درمیان (f.b.s.) : eteği belinde, işe hazır.

dâmen-der-meyân-ı gayret olmak : bir işe canla başla girişmek.

dâmen-dırâz دامندراز (f.b.s.): "eteği uzun" : **mec.** ahmak.

dâmene دامنه (f.i.) : dağ eteği, çevresi.

dâmen-gîr دامن گیر (f.b.s.) : **1.** etek tutan, eteğe yapışan. **2.** hasım, dâvâcı, şikâyetçi.

dâmen-huşk دامن خشک (f.b.s.) : "eteği kuru" : **mec.** namuslu kadın.

dâmenî دامنی (f.i.) : **1.** kadın başörtüsü. **2.** eteklik.

dâmen-keş دامن کش (f.b.s.) : elini eteğini çeken, bir işe karışmayan.

dâmen-zen دامن زن (f.b.s.) : etek sallayan.

dâmen-zenî دامن زنی (f.b.i.) : etek ile yelpazeleme.

dâm-gâh, dâm-geh دامگاه ، دامگه (f.b.i.) : tuzak kurulan yer.

dâm-gâh-ı dîv : **mec.** [bu] dünyâ.

dâmgul دامغول (f.i.) : **1.** vücutta peydâ olan ur. **2.** gulyabani.

dâmıga دامغه (a.i.) : **hek.** kafa tasını geçip dimağa kadar işleyen yara.

dâmî دامی (f.i.) : **1.** tuzakçı. **2.** avcı.

dâmia دامعه (a.i.) : yavaş yavaş, damla damla kan sızdıran yara.

dâmiye دامیه (a.i.) : **hek.** kanı akan yara.

dâmûz, dâmvez دامز ، دامو (f.i.) : büyük gübre küfesi.

dâm-yâr دامیار (f.b.i.) . (bkz : dâmî).

-dân دان- (f.e.) : **1.** Arapça, Farsça, bâzan da Türkçe kelimelere takılarak yer, mahfaza, kab mânâsına kelimeler meydana gelir. **Cüz-dân; İğne-dân** : iğnelik. **Kalem-dân** : kalemlik. **Nemek-dân** : tuzluk. **Sürme-dân** : sürmelik. **Ateş-dân** : ateşlik gibi. **2. s.** bilen, bilir. **Suhan-dân** : sözbilir. **Nâ-dân** : câhil. **Nükte-dân** : nükte bilir, yapar.. gibi.

dân دان (f.i.) : tâne. (bkz : dânek).

dânâ دانا (f.s.c. : dânâyân) : bilen, bilici, bilgiç. (bkz : âlim). **Dil-i dânâ** : bilir gönül. **Mürg-i dânâ** : konuşan papağan, dudu.

dânâ-yi Tûs : (Tus'lu) Firdevsî.

dânâ-yi Yûnân : Eflâtun.

dânâ-dil دل دانا (f.b.s.) : gönlüyle anlayan, gönlü çok aydınlık.

dânak, dânâk داناک ، دانق (a.i.c. devânık, devânîk) : çocuklara pişirilen dişbuğdayı. (bkz : dânük).

dânâyân دانایان (f.b.i. dânâ'nın c.) : bilenler, bilgililer.

dânâyî دانایی (f.i.) : bilicilik, bilgiçlik, âlimlik.

dân-çe دانچه (f.b.i.) : mercimek.

dâne دانه (f.i.) : **1.** tâne, tohum.

dâne-i hâl : tek ben.

dâne-i hardal : hardal tânesi.

dâne-i şirâre : kıvılcım tânesi. **2.** çekirdek. **3.** kurşun, gülle.

dâne-çîn دانه چین (f.b.s.) : tâne toplayan, devşiren, döküntü hâlinde bulunan ufak tefek şeylerden faydalanan.

dâne-dân دانه دان (f.b.i.) : 1. ambar. 2. tohum atılmış tarla.3. tohumluk. 4. s. tâne tâne, dağınık.

dânek دانك (f.i.) : tâne. (bkz : dân).

dânende داننده (f.s.) : bilen, bilgin; haberli.

dânende-i serâir : içindeki sırrı bilen.

dâne-rîz دانه ريز (f.b.s.) : tâne döken, tohum serpen.

dâng دانگ (f.i.) : bir dirhemin altıda biri.

dânik دانك (a.i.) : 1 mangır. 2. bir dirhemin dörtte biri.

dânisten دانستن (f.m.) : bilmek.

dâniş دانش (f.i.) : 1. biliş, bilgi, ilim. 2. erkek adı. **Ehl-i dâniş** : bilgi sâhipleri. **Encümen-i dâniş** : akademi.

dâniş ve bînîş (öğrenme ve bilme) : bilgi ve görgü.

dâniş-âmûz دانش آموز (f.b.s.) : öğrenici; öğretici, **fr. didactique.**

dâniş-fürûş دانشفروش (f.b.s.) : bilgiçlik taslayan.

dâniş-gâh, dâniş-geh دانشگاه ، دانشگاه (f. b.i.) : bilgi yeri, mektep; üniversite.

dâniş-gede دانشگده (f.b.i.) : üniversite.

dâniş-ger دانشگر (f.b.s.) : bilgin, âlim. (bkz : dânişver, dânişî).

dânişî دانشی (f.s.) : bilgin, âlim. (bkz : dâniş-ger, dâniş-ver).

dâniş-mend دانشمند (f.b.s.c. : dâniş-mendân) : 1. bilgili. 2. Tanzîmat'tan önce, kadıların yanında stajyer olarak çalışan kimse.

dâniş-mendân دانشمندان (f.b.s. dâniş-mend'in c.) : dânişmentler.

dâniş-nâme دانش نامه (f.b.i.) : şahâdetnâme.

dâniş-perest دانشپرست (f.b.s.) : ilimi, bilimi seven.

dâniş-pezîr دانش پذير (f.b.s.) : bilgili.

dâniş-sâr دانشسار (f.b.i.). (bkz : dâniş-gâh, dâniş-geh, dâniş-gede).

dâniş-ver دانشور (f.b.i.c. : dânişverân) : âlim, *bilgin. (bkz : dâniş-ger, dânişî).

dâniş-verân دانشوران (dânişver"in c.) : *bilginler, âlimler.

dânük دانک (f.i.) : çocuklar için hazırlanan dişbuğdayı. (bkz : dânâk).

dar ضر (a.i.). (bkz : darr).

dâr دار (a.i.c. : dirân) : 1. ev. 2. yer. 3. yurt.

dâr-ı âhiret : ahret, öbür dünyâ.

dâr-ı ahzân (hüzün, üzüntü evi) : Hz. Yakub'un evi.

dâr-ı beka : ahret.

dâr-ı cihân : [bu] dünyâ. (bkz : dâr-ı dünyâ).

dâr-ı dünyâ : dünyâ.

dâr-ı emân : Müslümanlar ile sulh hâlinde bulunan veyâ Müslümanların zimmetini kabûl eden gayrimüslim bir milletin ülkesi.

dâr-ı fenâ : dünyâ.

dâr-ı fenâ'dan dâr-ı bekaya azîmet (etmek) : ölme(k).

dâr-ı gurûr : dünyâ. (bkz : dâr-ı hüzn, dâr-ı ibtilâ, dâr-ı şeşper, dârü'l-imkân, dârü'l-imtihân).

dâr-ı harb : Müslümanlar ile aralarında sulh hâli bulunmayan gayrimüslimlerin ülkesi. [bu ülkedeki Müslim olmayan ahâlîden her birine "harbî" denir].

dâr-ı hüzn : dünyâ. (bkz : dâr-ı ibtilâ, dâr-ı şeş-per, dârü'l-imkân, dârü'l-imtihân].

dâr-ı ibtilâ : dünyâ. (bkz : dâr-ı gurûr, dâr-ı hüzn, dâr-ı şeş-per, dârü'l-imkân, dârü'l-imtihân).

dâr-ı İslâm : Müslümanların hâkimiyeti altında bulunan yerler. [Müslümanlar oralarda huzur ve emniyet içinde yaşarlar].

dâr-ı naîm : Cennet.

dâr-ı pilpil : (bkz : dâr-ı fülfül).

dâr-ı ridde : aslında Müslim iken sonradan irtidâdeden veyâ bir aralık İslâmiyeti kabul etmiş iken sonradan mürted olan şahısların hâkim bulunduğu şehir veyâ kasaba. [bâzı ahkâm îtibârıyla dâr-ı harb'den ayrılır].

dâr-ı şeşder : (bkz : dâr-ı cihân, dâr-ı dünyâ).

dâr-ı şeş-per : dünyâ. (bkz : dâr-ı cihân, dâr-ı gurûr, dâr-ı hüzn, dâr-ı ibtilâ, dârü'l-imkân, dârü'l-imtihân).

dâr-ı şûrâ-yı askerî : 1253 yılı muharreminde teşkîl ve 1259 târihli nizamnâme ile vazîfesi tesbit olunan ve bir reis ve bir müftü ile askerî ve mülkî ricalden onbir dâimî ve altı muvakkat âzâ (üye) ile kurulan yüksek askerî bir meclis idi. [1296 yılında lağvolunmuştur].

dâr-ı ukbâ, dârü'l-ukbâ : ahret, öbür dünyâ.

dâr-ı zimmet : Müslümanların ahit ve emânını, himâyesini kabul etmiş olan gayrımüslimlere mahsus yerler.

dârü'l-cezâ : ahret.

dârü'l-cihâd : İslâm sınırları dışındaki ülkeler. İslâmla barış hâlinde olmayan veyâ bir anlaşma yapmamış olan ülkeler.

dârü'l-imkân : dünyâ. (bkz : dâr-ı cihân, dâr-ı gurûr, dâr-ı hüzn, dâr-ı ibtilâ, dâr-ı şeş-per, dârü'l-imtihân).

dârü'l-imtihân : dünyâ. (bkz : dâr-ı cihân, dâr-ı gurûr, dâr-ı hüzn, dâr-ı ibtilâ, dâr-ı şeş-per, dârü'l-imkân).

dârü'l-muhâsebe ve'l-mevâris : miras işleri dâiresi.

dârü'l-muhâsebe ve'l-mevtâ : ölüm işleri dâiresi.

dârü't-tabâati'l-âmire : Devlet Matbaası.

dâr دار (f.i.) : **1.** darağacı. **2.** ağaç. **3.** direk.

-dâr دار- f.s.) : **1.** tutan. **Defter-dâr** : defter tutan. **Bayrak-dâr** : bayrak tutan. **Alem-dâr** : bayrak tutan. gibi. **2.** sâhip, mâlik,.. li. **Alâka-dâr** : alâkalı, ilgili. **Hisse-dâr** : hisseli. **Hükümdâr** :hükme sâhip, hükme mâlik..

dâr دار (f.i.) : savaş. [dâimâ eşanlamı olan "gîr" ile berâber kullanılır].

dâr ü gîr : kavga, savaş.

Dârâ دارا (f.i.) : **1.** Keyâniyân denilen eski Fars hükümdarlarından dokuzuncusu, Keykubad. **2.** hükümdâr. **3.** Cenâbıhakk'ın bir adı.

dârâ-yi dâr ü gîr : savaş hükümdarı. **4.** küp dibinde kalan tortu.

darâat ضراعت (a.i.) : **1.** alçalma, kendini küçültme. (bkz : tezellül). **2.** miskinlik gösterme. (bkz : zarâat).

darâat-nâme ضراعتنامه (a.f.b.i.) : yazarının kendisini küçülterek, tevâzu ve alçakgönüllülük gösterdiğini bildirerek yazdığı maktup.

darabân ضربان (a.i.) : **1.** çarpıntı, çarpma, çarpış, vurma, vuruş. **2. biy.** vuru, **fr. battement.**

darabân-ı dehr : zamânın değişkenliği.

darabân-ı kalb : kalbin vuruşu, kalp çarpıntısı.

darabân-ı şedîd : **hek.** şiddetli çarpıntı.

darabât ضربات (a.i. darbe'nin c.) : vuruşlar, vurmalar, çarpmalar.

darabât-ı anîfe : şiddetli vuruşlar.

darâgım ضراغم (a.i. dırgam'ın c.) : arslanlar. (bkz : zarâgım).

darâir ضرائر (a.i. darre'nin c.) : ortak kadınlar, kumalar.

daraka درقه (a.i.c. derk, edrâk, dırâk) : **1.** deriden yapılmış kalkan. **2.** gırtlağın hançereyi meydana getiren kıkırdaklarından kalkan biçiminde olanı.

dârât دارات (f.i.) : debdebe, şan, büyük gösteriş. (bkz : dârû-berd).

dârât-ı İskender : İskender'in debdebesi.

dârâyî دارایی (f.i.) : **1.** sâhip olma. **2.** hüküm sürme. **3.** bir çeşit kumaş.

darb ضرب (a.i.c. durûb) : **1.** dövme, vurma.

darb-ı dest : el, kol kuvveti. (bkz : darbü'l-yed).

darb-ı feth : **müz.** klâsik Türk müziğinde 88 zamanlı ve 64 darplı bir büyük usûl olup peşrev ve besteleri ölçmek için kullanılırdı.

darb-ı hiyâm : çadır kurma. **2. ed.** nazımda beytin ikinci mısrâının son tef'ilesi.

darb-ı mesel : atalar sözü, ata sözleri.

darb-ı nutk : dilin gücü. (bkz : darbü'l-lisân).

darb-ı rikâb : (bkz : darb-ı unk).

darb-ı sikke : para basma. **3.** güç, kuvvet. **4.** dikme, kurma.

darb-ı Türkî : **müz.** klâsik Türk müziğinde 18 zamanlı ve 13 darplı olan bir büyük usûl olup özellikle dînî eserlerde kullanılırdı. Itrî'nin ünlü na'tı bu usûlle ölçülmüştür.

darb-ı unk : boyun vurma. **5. mat.** çarpma. (bkz : zarb). **6.** para basma.

darb ü cerh : vurma ve yaralama.

darbü'l-hicâb : **1)** bütün Müslüman kadınlarının yüzlerinin peçe ile örtülmesi kuralı. **2)** kadınların yüzünü örtmesi.

darbü'l-lisân: dilin gücü. (bkz : darb-ı nutk).

darbü'l-yed: el, kol kuvveti. (bkz : darb-ı dest).

dâr-bâm داربام (f.i.) : kiriş, direk.

dâr-bâz دارباز (f.b.i.) : canbaz.

darbe ضربه (a.i.c. darabât) : **1.** vuruş, vurma, çarpma. **2.** musîbet, belâ.

darbe-i cenâh : kanat vuruşu.

darbe-i hasâr : zarar darbesi.

darbe-i himmet : himmet vuruşu.

darbe-i hükûmet : hükûmet darbesi, **fr. caup d'état.**

darbe-i kahr : ezici darbe.

darbe-i serd : soğuk vuruş.

darbe-i şedîd : şiddetli vuruş.

darben ضربا (a.zf.) : **1.** vurarak, döğerek. **2.** çarparak.

darbeyn ضربين (a.i.c.) : aynı ölçüde olan iki vuruş.

darb-hâne ضربخانه (a.f.b.i.) : para basılan yer. (bkz : derem-serâ, zarb-hâne).

darb-hâne-i âmire : devlet paralarının basıldığı yer.

darb-ı mesel ضرب مثل (a.b.i.) : atalar sözü, atasösü. (bkz : darb-ı mesel).

darbî ضربی (a.s.) : darba âit, darb ile ilgili.

darb-zen ضربزن (a.f.b.i.) : **1.** kale döven. **2.** mâdenî levha üzerine kabartma nakışlar yapan.

dârçîn دارچين (f.i.) : tarçın. [aslının **dârû-yi Çin** olduğu söylenirse de aslı "Çin darısı anlamına gelen "dâr-ı Çin'dir. Tarçın suyu, keyif verici bir içki olarak kullanılırdı].

dârçînî دارچينى (f.s.) : tarçın renginde olan.

dâre داره (f.i.) : **1.** vazîfe. **2.** dâire; değirmi. **3.** ay ağılı.

dârende دارنده (f.s.) : **1.** tutan, saklayan. **2.** getiren ulaştıran.

dârende-i fermân, dârende-i menşûr : ferman almış.

dâreyn دارين (a.i.c.) : "iki dünyâ" : dünyâ ve ahret. **Saâdet-i dâreyn** : iki dünyâ saâdeti.

dârib ضارب (a.s. darb'dan) : darbeden, çarpan, döven.

dârib-i müşterek : **mat.** ortak çarpan.

dârib-i müşterek-i asgar : **mat.** bir sayıyı aynı çarpımı vermek şartıyla çarpan sayıların en küçüğü.

dârib-i müşterek-i ekber : **mat.** bir sayıyı aynı çarpımı vermek şartıyla çarpan sayıların en büyüğü.

dâric دارج (a.i. derc'den) : yazılma, içine girme.

dâr-i fülfül دار فلفل (f.a.b.i.) : karabibere benzer uzun tâneli bahârat.

darîh ضريح (a.i.) : mezar, kabir. (bkz : zarîh).

darîr ضرير (a.s.c. adırrâ) : anadan doğma kör.

dâriyye ضاريه (f.i.) : dîvan şâirlerinin, büyüklerin yaptırdıkları evlere dâir, yazdıkları manzûme.

darr ضر (a.i.) : sıkıntı, belâ. **Serrâ ve darra** : tatlı ve acı günler, rahatlık ve sıkıntı.

darr ضر (a.i.) : zarar.

dârr ضار (a.s.) : zararlı.

darrâ' ضراء (a.i.) : mihnet, keder; şiddet; belâ.

darre ضره (a.i.c. darâir) : ortak kadın, kuma.

darsînî دارسينى (f.s.). (bkz : dâr-çînî).

dârû دارو (f.i.) : ilâç.

dârû-yi bür'ü's-saa : te'sirini derhal gösteren ilâç.

dârû-berd داروبرد (f.b.i.) : ihtişam, debdebe. (bkz : dârât).

dârû-furûş داروفروش (f.b.i.) : ilâç satan, eczâcı.

dârû-hâne داروخانه (f.b.i.) : eczâhâne.

dâr ü diyâr دار و ديار (f.b.i.) : yer ve yurt.

dârü'l-aceze دارالعجزه (a.b.i.) : yoksullar yurdu.

dârü'l-âfiye دارالعافيه (a.b.i.). (bkz : dârü'ş-şifâ).

dârü'l-akakir دارالعقاقير (f.a.b.i.) : eczâ saklanılan yer.

dârü'l-amân دارالامان (a.b.i.) : korunulacak, sığınılacak yer.

dârü'l-azâb دارالعذاب (f.a.b.i.) : Cehennem.

dârü'l-bâb دارالباب (a.b.i.) : "giriş yeri" : Kazvin'in eski adı.

dârü'l-bedâyi' دارالبدايع (a.h.i.) :konservatuar'ın eski adı.

dârü'l-bedâyi-i Osmânî : (bkz : dârü'l-bedâyi').

dârü'l-beka دارالبقا ("ka" uzun okunur. f.a. b.i.) : Âhiret.

dârü'l-bevâr دارالبوار (a.b.i.) : Cehennem.

dârü'l-beyzâ دارالبيضاء (a.b.i.) : "beyaz ev" : [büyük D ile) 1919 da Lyautey tarafından Faslı subayların yetiştirilmesi için Meknes'te kurulan askerî okula verilen ad.

dârü'l-bugat دار البغات (a.b.i.) : "asîler yeri" : Haleb'in eski adı.

dârü'l-celâl دار الجلال (a.b.i.) : "yücelik yeri" : Erzurum'un eski adı.

dârü'l-cihâd دار الجهاد. (bkz : dârü'l-harb).

dârü'l-elhân دار الالحان (a.b.i.) : Dârülbedâyi'in mûsiki ile meşgul bulunan bir şûbesi olup İstanbul'da kurulmuştur.

dârü'l-emâre دار الاماره (a.b.i.) : emâret dâiresi; hükûmet konağı.

dârü'l-eytâm دار الايتام : (yetimler yurdu) : yetimlerin barındırıldığı bir kurum, yoksullar yurdu.

dârü'l-fahr دار الفخر (a.b.i.) : "övünülecek yer" : Diyarbakır'ın eski adı.

dârü'l-fenâ دار الفنا (f.b.i.) : Dünyâ.

dârü'l-feth دار الفتح (a.b.i.) : "fetih yeri" : Kayseri'nin eski adı.

dârü'l-fevz دار الفوز (a.b.i.) : "zafer, üstünlük yeri" : Harput'un eski adı.

dârü'l-fünûn دار الفنون (a.b.i.) : üniversite. [1 Ağustos 1933 de İstanbul dârülfünûnu yerine üniversite kurulmuştur].

dârü'l-hadîs دار الحديث (a.b.i.) : hadîs ve bununla ilgili şeyleri öğretme yurdu.

dârü'l-harb دار الحرب (a.b.i.) : **1.** savaş, kavga meydanı. **2.** her zaman harp sâhası olabilecek yer.

dârü'l-hikmeti'l-İslâmiyye : Meşrûtiyet devrinde açılan ve Şeyhülislâm kapısında toplanan yüksek müşâvere hey'eti (danışma kurulu).

dârü'l-hilâfe دار الخلافه (f.b.i.) : hilâfet merkezi, İstanbul.

dârü'l-huffâz دارالحفاظ (f.b.i.) : hâfız yetiştirme yurdu.

dârü'l-huld دار الخلد (a.b.i.) : beka evi, Cennet.

dârü'l-ilm دار العلم (a.b.i.) : "ilim yeri" : Kahire'deki Câmiü'l-ezher'in bir adı.

dârü'l-İslâm دار الاسلام (f.a.b.i.) : İslâm ülkesi.

dârü'l-istihzâr دار الاستحضار (a.b.i.) : laboratuvar.

dârü'l-it'âm دارالاطعام (f.a.b.i.) : imâret.

dârü'l-izz دارالعز (a.b.i.) : "yücelik yeri" : Amasya'nın eski adı.

dârü'l-kadî دارالقاضى (a.b.i.) : mahkeme.

dârü'l-karâr دارالقرار (a.b.i.) : kıyâmetten sonra kalınacak yer.

dârü'l-kemâl (olgunluk evi) : İstanbul şehri.

dârü'l-kıyâm (kıyâmet evi) : öteki dünyâ, âhiret.

dârü'l-kurrâ' دارالقراء (a.b.i.) : Kur'ân okuma ilmini ihtisas derecesinde öğreten mektep.

dârü'l-kütüb دارالكتب (f.a.b.i.) : kitabevi, kütüphâne, okuma salonu.

dârü'l-maârif دارالمعارف (f.a.b.i.) : Sultan Mecit zamânında Valde Sultan'ın, İstanbul'da, Sultan Mahmut Türbesi civârında 1849 da yaptırdığı mektep, *okul. [ilk adı "Valde Mektebi" idi].

dârü'l-mecânîn دارالمجانين (a.b.i.) : akıl hastahânesi.

dârü'l-mesâî دارالمساعى (a.b.i.) : **1.** çalışma yeri. **2.** atölye.

dârü'l-mescid دارالمسجد (a.b.i.) : "secde yeri" : Kemah'ın eski adı.

dârü'l-mesnevî دارالمثنوى (a.b.i.) : "mesnevî yeri" : Mevlânâ Celâleddîn'in Mesnevî'sini okutmak için açılan dershânelere verilen bir ad.

dârü'l-muallimât دارالمعلمات (a.b.i.) : kız öğretmen okulu. [1869 da ilkin İstanbul'da kurulmuştur].

dârü'l-muallimîn دارالمعلمين (a.b.i.) : erkek öğretmen okulu. [1848 de Sultan Mecit devrinde, İstanbul'da, Fâtih civârında kurulmuştur].

dârü'l-muallimîn-i âliye : yüksek öğretmen okulu.

dârü'l-mûsikî-i Osmânî دارالموسيقئ عثمانى (a.b.i.) : "Osmanlı mûsikî evi" : Özel Türk mûsikîsi konservatuarı.

dârü'l-mülk دارالملك (a.b.i.) : başşehir, başkent.

dârü'l-mülk-i Osmânî : İstanbul.

dârü'l-pehlevâniyye دارالپهلوانيه (a.f. b.i.) : "pehlivanlık, yiğitlik yeri" : Niğde'nin eski adı.

dârü'l-ulemâ دارالعلما (a.b.i.) : "âlimler, bilginler yeri" : Sivas'ın eski adı.

dârü'l-ulûm دارالعلوم (a.b.i.) : üniversite. (bkz : dârü'l-fünûn).

dârü'l-vilâde دارالولاده (a.b.i.) : fakir kadınları doğurtmaya yarayan hastahâne, doğumevi.

dârü'n-naîm دارالنعيم (a.b.i.) : Cennet. (bkz : dâr-ı naîm).

dârü'n-nasr دارالنصر (a.b.i.) : "yardım yeri" : Erzincan'ın eski adı.

dârü'n-necât دارالنجات (a.b.i.) : "kurtuluş yeri" : Bayburt'un eski adı.

dârü'n-nedve دارالندوه (a.b.i.) : "danışma evi" : Müslümanlıktan evvel, Kureyş reislerinin, Kâbe'nin güneybatısında münâkaşalar için toplandığı bir yerin adı olup Kusey ibni Kilâb tarafından kurulmuştur. [Sonraları, Hz. Muhammed'e karşı bulunanların toplanmasından dolayı, fesat ve münâfıkların toplandıkları yer mânâsına kullanılmaya başlanmıştır].

dârü'n-nusrâ دارالنصرا (a.b.i.) : "yardım evi" : Tokat'ın eski adı.

dârü'n-nüzhe دارالنـــزهه (a.b.i.) : "eğlence yeri" : Akşehir'in eski adı.

dârü'r-râhe دارالراحه (a.b.i). (bkz : dârü'ş-şifâ').

dârü'r-ridge دارالردگه (a.b.i.). (bkz : dârü'l-cihâd).

dârü'r-rif'a دارالرفعه (a.b.i.) : "yücelik yeri" : Malatya'nın eski adı.

dârü's-saâde دارالسعاده (a.b.i.) : saâdet yeri, saray.

dârü's-saâde ağası : sarayın harem dâiresinde bulunan harem ağası.

dârü's-saîr دارالسعير (a.b.i.) : Cehennem. (bkz : dûzah, nîrân).

dârü's-saltana دارالسلطنه (a.b.i.) : "saltanat yeri" : Bursa, Edirne, İstanbul gibi Osmanlı imparatorluğu başkentlerine verilen ad.

dârü's-sanâ'a دارالصناعه (a.b.i.) : sanat yeri.

dârü's-selâm دارالسلام (a.b.i.) : **1.** Cennet. **2.** Bağdat'ın eski adı.

dârü's-sevâb, dârü's-sürûr دار الثواب ، دار السرور (a.b.i.): Cennet. (bkz: dâr-ı naîm).

dârü's-sıhha دارالصحه (f.a.b.i.) : hastahâne.

dârü's-sugr دارالصغر (a.b.i.) : "küçük yer" : Antakya'nın ve İspir'in eski adı.

dârü's-sulh دارالصلح (a.b.i.). (bkz : dârü'l-İslâm).

dârü'ş-şafaka دارالشفقه (a.b.i.) : 1865'te İstanbul'da, yetim ve öksüzler için kurulmuş olan yatılı lise.

dârü'ş-şifâ' دارالشفاء (a.b.i.) : şifâ yurdu, sağlık yurdu. **mec.** tımarhâne.

dârü't-ta'lîm دارالتعليم (a.b.i.) : medreseye göre daha kolay ve pratik bir Arapça öğretmek üzere evvelce açılmış bulunan bir *ortaokul.

dârü't-ta'lîm-i mûsikî دار التعليم موسيقى (a.b.i.) : Birinci Dünyâ Savaşı sırasında İstanbul'da kurulan özel mûsikî topluluğuna verilen bir ad.

dârü't-tedâvî دار التداوى (a.b.i.) : hastahâne.

dârü't-tedrîs دار التدريس (a.b.i.) : ilk defa açılmış olan sağır ve dilsizler okulu.

dârü't-tıbâati'l-âmire دار الطباعة العامره (f.a.b.i.) : III. Selim zamânında, Üsküdar'da Selimiye'de kurulan devlet matbaası. (bkz : matbaa-i âmire).

dârü't-tıbb دارالطب (a.b.i.) : Bursa'da Yıldırım Bayezid devrinde açılmış olan bir tıp medresesi.

dârü't-tırâz دار الطراز (f.a.b.i.) : resmî elbise ve kumaş dokunan ve biçilip dikilen yer.

dârü'z-zafer دار الظفر (a.b.i.) : "zafer yeri" : Aksaray ilinin eski adı.

dâs داس (f.i.) : **1.** orak.

dâs-ı zerrîn : altın orak; **mec.** yeni ay. **2.** mec. **3.** tahra, orakcık. **4.** tuzak. **5. bot.** sedef otu.

dâsâr, dâstâr داسار ، داستار (f.i.) : tellâl, simsar.

dâse داسه (f.i.) : orak. (bkz : dâs).

dâstân داستان (f.i.) : **1.** destan, epope, hikâye, masal. **2.** şöhret, ün.

dâstânî داستانى (f.s.) : **1.** destan kahramanlarına yakışacak sûrette, kahramanca. **2.** destan ile ilgili, **fr. épique**.

dâstân-serâ داستان سرا (f.b.s.) : destan okuyan, destancı.

dâstâr داستار (f.i.) : tellâl, simsar.

dâş داش (f.i.) : çanak çömlek ve kireç ocağı.

dâşte داشته (f.s.) : **1.** köhne, eskimiş, yıpranmış. **2.** mâlik ve sâhip olmuş.

dâşten داشتن (f.m.) : **1.** tutmak, mâlik olmak, elde etmek. **2.** görüp gözetlemek. **3.** zaptetmek. **4.** eskimek.

dâü'l-alîk داء العليق (a.b.i.) : **hek.** bir cilt hastalığı.

dâü'l-asab داء العصب (a.b.i.) : **hek.** sinir hastalığı.

dâü'l-behr داء البهر (a.b.i.) : **hek.** nefes darlığı. (bkz : dîk-ı nefes).

dâü'l-câversiyye داء الجاورسيه (a.b.i.) : **hek.** darı büyüklüğündeki kabarcıklarla meydana çıkan bir hastalık.

dâü'l-cev داء الجو (a.b.i.) : **hek.** atlarda görülen sinir hastalığı.

dâü'l-cümûd داء الجمود (a.b.i.) : **hek.** adalelerde tutukluk yapan bir hastalık. (bkz : dâü's-sebât).

dâü'l-efrenc داء الافرنج (a.b.i.) : **hek.** firengi hastalığı.

dâü'l-esâbi' داء الاصابع (a.b.i.) : **hek.** köpeklerin ayaklarında görülen bir hastalık.

dâü'l-esed داء الاسد (a.b.i.) : **hek.** (bkz : dâü'l-fîl).

dâü'l-fecl داء الفجل (a.b.i.) : **hek.** başka başka hastalıkları hazırlayan hastalık.

dâü'l-ferfîr داء الفرفير (a.b.i.) : **hek.** bir cilt hastalığı.

dâü'l-fîl داء الفيل (a.b.i.) : **hek.** kol ve bacaklardaki derilerin fil derisi gibi sert ve çizgili bulunmasından meydana gelen bir hastalık.

dâü'l-gussa داء الغصه (a.b.i.) : **hek.** karasevda, melankoli.

dâü'l-hader داء الخدر (a.b.i.) : uyuşukluk, uyku hastalığı.

dâü'l-hanâzîr داء الخنازير (a.b.i.) : hek. sıraca hastalığı.

dâü'l-haneş داء الحنش (a.b.i.) : **hek.** insan ve hayvanda kıl ve tüy döken bir hastalık.

dâü'l-kalb داء القلب (a.b.i.) : yürek çarpması.

dâü'l-kelb داء الكلب (a.b.i.) : **hek.** kuduz hastalığı.

dâü'l-küûl داء الكئول (a.b.i.) : **hek.** ispirtolu içkilerin çok kullanılmasından meydana gelen hastalık, alkolizm, **fr. alcolisme.**

dâü'l-merâk داء المراق (a.b.i.) : **hek.** karasevda, **fr. hypocondrie.**

dâü'l-mücterr داء المجتر (a.b.i.) : hek. geviş getirme hastalığı.

dâü'l-mülûk داء الملوك (a.b.i.) : **hek.** gut hastalığı.

dâü'n-nibâh داء النباح (a.b.i.) : **hek.** havlama hastalığı; havlar gibi sesler çıkarıp soluma.

dâü'r-raks داءالرقس (a.b.i.) : **hek.** sık sık çırpınmalara yol açan bir hastalık.

dâü's-sahrâ' داء الصحراء (a.b.i.) : **hek.** uzun süre çöllerde bulunan kimselerde görülen sayıklama hastalığı.

dâü's-sa'leb داء الثعلب (a.b.i.) : **hek.** saç döken hastalığı, saçkıran.

dâü's-sebât داء الثبات (a.b.i) : **hek.** (bkz : dâü'l-cümûd).

dâü's-sedef داء الصدف (a.b.i.) : **hek.** sedef hastalığı.

dâü's-sevâd داء السواد (a.b.i.) : **hek.** hayvanların ciltlerinde siyah lekeler hâlinde görülen bir hastalık.

dâü's-sıla داء الصله (a.b.i.) : yurdunu arama, yurdu özleme, *yurtsama.

dâü'ş-şa'r داء الشعر (a.b.i.) : **hek.** saçların yapışmasıyla beliren bir cilt hastalığı.

dâü'ş-şeyb داء الشيب (a.b.i.) : saç ve sakal ağarması hastalığı.

dâü't-teşhîr داء التشهير (a.b.i.) : **hek.** ayıp yerlerini gösterme hastalığı, *utaçıcılık, teşhircilik.

dâü'z-zehr داء الزهر (a.b.i.) : **hek.** (bkz : dâü'l-efrenc).

dâü'z-zi'b داء الذئب (a.b.i.) : **hek.** kurt hastalığı denilen açlık, doymazlık hastalığı.

dâv داو (f.i.) : **1.** satranç, dama, tavla gibi oyunlarda tutulan sıra, nöbet. **2.** oyunda sürülen para. **3.** sövme. **4.** dâvâ. **5.** duvar sırası.

da'vâ دعوى (a.i.c. : deâvî) : **1.** şikâyetçi olarak mahkemeye başvurma. **2.** mesele. **Ekmek dâvâsı. 3.** bir mesele üzerinde husûsî bir fikir sâhibi olma, iddiâ.

da'vâ-yi bî-ma'nâ : saçma iddiâ.

da'vâ-yi nübüvvet : peygamberlik iddiâsı. **4. mat.** teorem.

da'vâcı دعواجى (a.t.s.) : dâvâ açan kimse.

da'vât دعوات (a.i. dâ'vet'in c.) : **1.** dâvetler, çağırmalar. **2.** [cemî şeklinde] duâlar.

da'vâ vekîli دعوى وكيلى (a.b.i.) : baro teşkilâtı bulunmayan yerlerde kanûnî müsâade ile

ve vekil sıfatıyla dâvâ tâkibine salâhiyetli olan kimse.

dâver داور (f.i.) : 1. Cenâbıhakk'ın adı. 2. doğru, insaflı olan hükümdâr, vezir veyâ hâkim. 3. erkek adı.

dâverâ داورا (f.n.) : ey dâver! [hükümdar, vezir, hâkim].

dâver-âne داورانه (f.b.zf.) : 1. hâkim ve vezirle ilgili olan. 2. doğruluğu seven bir büyüğe yakışacak sûrette.

dâverî داوری (f.i.) : 1. hükümdarlık, hâkimlik. 2. kavga. 3. dâvâ ve mahkeme. 4. bir kimseye hâlinden şikâyet etme. 5. iyi ile kötüyü ayırdetme.

dâverî-gâh داوری گاه (f.b.i.) : 1. mahkeme. 2. savaş meydanı.

da'vet دعوت (a.i.): çağırma, çağrı; ziyâfet; duâ.

da'vet-i mesâib : belâları dâvet etme.

da'vetiyye دعوتیه (a.i.) : 1. çağrı kâğıdı [eski metinlerde "okuntu" dur]. 2. mahkemenin gönderdiği çağrı kâğıdı.

da'vî دعوی (a.i.) : bir kimsenin hakkını araması. (bkz : da'vâ).

Dâvud داود (a.h.i.) : İsrâil oğullarının bir hükümdârı ve peygamberidir. Sesi güzel ve şâirdi. **Mezâmîr-i Dâvud** : duâlar dergisi.

dâvudî داودی (a.s.) : Dâvud peygamberin sesini andıran kalın ses. **Zırh-ı Dâvudî** : Dâvud peygamberin "Câlûd" ile yaptığı savaştaki zırh gibi.

dây دای (f.i.) : duvar sırası, kur.

day'a ضیعه (a.i.). (bkz : zay'a).

dâye دایه (f.i.) : taya, sütnine, çocuğa bakan dadı.

dâye-gî دایگی (f.i.) : dayalık, dadılık.

dâyin داین (a.s.) : borç veren, alacaklı.

dayyık ضیق (a.s.) : pek dar.

deâim دعائم (a.i. dıâme'nin c.) : destekler, payandalar.

deâvî دعاوی (a.i. da'vâ'nın c.) : mahkemeye başvurmalar, müdâfaa edilen fikirler, meseleler, dâvâlar.

Deâvî nezâreti : Tanzimat'tan sonra kurulmuş olan adliye vekâleti. [adliye nezâretinden öncedir].

de'b دأب (a.i.) : âdet, usul, tarz, kaide, *gelenek.

de'b-i dîrîn : eski âdet.

de'b-i kadîm : eski âdet, eski usul.

debâbîc دبابیج (a.i. dîbac'ın c.) : dallı, çiçekli ipek kumaşlar.

debâbîs دبابیس (a.i. debbûs'un c.) : topuzlar.

debâgat دباغت (a.i.). (bkz : dibâgat).

debâle دباله (f.i.) : ağaç kavunu.

debbâbe دبابه (a.i.) : kale duvarlarını oymakta kullanılan bir savaş âleti.

debbâğ دباغ (a.i.) : tabak, sepici, deri terbiye eden kimse.

debbâğ-hâne دباغخانه (a.f.b.i.) : hayvan derilerinin terbiye olunduğu, sepilendiği yer.

debbûs دبوس (a.i.c. : debâbîs) : topuz. (bkz : debûs).

debbûs-i âhenîn دبوس آهنین (a.f.b.s.) : demir topuz.

debdâb دبداب (f.i.) : şöhret, azamet.

debdâb دبداب (a.i.) : davul.

debdebe دبدبه (f.i.) : 1. haşmet, ululuk, büyük bir gösteriş. (bkz : dârât). 2. s. gürültü, patırdı, tantana.

Deberân دبران (a.i.) : **astr.** 1. gök cismi. 2. ayın dördüncü durağı.

debg دبغ (a.i.) : deriyi terbiye etme, sepileme.

debîr دبیر (f.i.) : 1. kâtip, yazıcı. 2. müsteşar.

debîr-i âsmân : **astr.** Utarit, Merkür.

debîr-i çarh (feleğin kâtibi) : Utarit gezegeni. (bkz : debîr-i felek).

debîr-i felek : **astr.** Utarit. (Merkür) gezegeni.

debîrân دبیران (f.i. debîr'in c.) : 1. kâtipler, yazıcılar. 2. müsteşarlar.

debîr-istân دبیرستان (f.b.i.) : kalem odası, büro.

debistân دبستان (f.i.) : mektep, *okul.

debistânî دبستانی (f.s.) : mektepli, *okullu.

debûr دبور (a.i.) : batı rüzgârı, batı tarafından esel yel.

debûs دبوس (f.i.) : topuz. (bkz : debbûs).

decâc دجاج (a.i.c. dücüc) : 1. tavuk. 2. tavuk, horoz ve piliç cinsi. (bkz : dicâc, dücâc).

decâce دجاجه (a.i.c. dücüc). (bkz : dicâce, dücâce).

decâce-i Hindî : Hint tavuğu, hindi.

decâciyye دجاجيه (a.b.i.) : tavuk, kaz, hindi gibi kümes hayvanları sınıfı.

deccâl دجال (a.i.) : **1.** kıyâmetten az evvel çıkacak ve Hz. İsâ tarafından öldürülecek olan yalancı ve zararlı şahıs, yalancı Mesih. **2.** s. yalancı, sahtekâr. **3.** Hüseyin Rifat tarafından İstanbul'da yayımlanmış haftalık siyasî, edebî, mizahî bir dergi.

decn دجن (a.i.) : **1.** havanın bulutlanması. **2.** bir yerde oturma. **3.** bol yağmur.

ded دد (f.i.) : et yiyen yabâni hayvan. **Dâd ü ded** : [ot ve et yiyen] yabâni hayvanlar.

deeb دأب (a.i.) : âdet.

deeb-i dîrîn : eski âdet.

def دف (f.i.) : tef. (bkz : deff).

def' دفع (a.i.) : **1.** öteye itme, savma, savulma. **2.** verme; ortadan kaldırma. **3.** giderme. **4. huk.** bir dâvâyı müdâfaa için açılan başka bir dâvâ.

def'-i belâ : belâyı, tehlikeyi savma.

def'-i dem : **hek.** kalbin kasılarak kanı atar-damara göndermesi.

def'-i gamm : gamı, kederi, tasayı giderme.

def'-i hâcet : aptes bozma, sıkıntıyı giderme.

def'-i harâret : **hek.** ateşi düşürme.

def'-i mazarrat : zararlı şeyleri yok etme.

def'-i meclis : toplantıya son verme.

def'-i şübhe : şüpheyi, kuşkuyu giderme.

def'-i taaffün : (bkz : izâle-i taaffün).

def' ü ref' : savma, kaldırma.

def' ü tard : askerlikten ihrâç.

def'a دفعه (a.i.c. : defaât) : kere, kez, yol.

def'a-i ûlâ : ilk defâ, birinci defâ.

defaât دفعات (a.i. def'a'nın c.) : kereler, kezler, yollar.

defâdı' ضفادع (a.i. dıfda'ın c.) : kurbağalar.

defâin دفائن (a.i. defîne'nin c.) : altın ve sâire gibi gömülmüş kıymetli şeyler, gömüler.

def'aten دفعةً (a.zf.) : bir defâda, birden.

def'aten ba'de uhrâ : tekrar tekrar bir çok defâlar.

def'ateyn دفعتين (a.zf.) : iki defâ.

defâtir دفاتر (a.i. defter'in c.) : defterler, birlikte dikilmiş kâğıtlar.

defâtir-i atîka : eski defterler.

defâtir-i resmiyye : resmî defterler.

deff دف (a.i.) : tef, zilli ve pullu bir çembere gerilmiş deriden ibâret çalgı, dâire.

deffâf, deffâfe دفاف ، دفافه (a.s.) : tef çalan. (bkz : def-zen).

deffâfe-i felek : **astr.** Zühre yıldızı.

deffe دفه (a.i.) : **1.** yan, yüz. **2.** kitap cildinin iki yanından her biri.

deffeteyn دفتين (a.i.c.) : bir kitap kabı gibi ortasından menteşeli ve açılır kapanır iki kanat şeklinde çift sahifelere verilen ad. (bkz : levhateyn).

defîn دفين (a.s. defn'den) : gömülmüş, gömülü. (bkz : medfûn).

defîn-i hâk-i ıtırnâk : güzel kokulu toprağa gömülü. [ölmüşler hakkında].

defîne دفينه (a.i.c. defâin) : **1.** yere gömülmüş altın ve sâire gibi değerli eşyâ. **2.** kıymet ve değeri olan kimse veyâ mal.

defn دفن (a.i.) : gömme, gömülme.

defn-i emvât : ölü (leri) gömme.

defn-i meyyit : ölünün gömülmesi.

defter دفتر (a.i.c. defâtir) : dikilmiş kâğıt mecmûası. [Farsçası da "defter" dir, Grekçe'den gelmedir].

defter-i a'mâl : yapılan iyilik ve kötülüklerin yazıldığı mânevî defter.

defter-i Hâkanî : devletin mal, mülk ve arâzî işleriyle uğraşan dâiresi, tapu ve kadastro. (bkz : defter-hâne).

defter-i kebîr : "büyük defter" : bir tüccarın veyâ bir müessesenin aylık ve bilânço hesaplarını veren ana defteri.

defter-i yevmî : günlük defter.

defter-dâr دفتردار (a.f.b.i.) : **1.** bir vilâyetin para işlerini idâre eden kimse. **2.** [eskiden] mâliye vekiline verilen ünvan.

defter-hâne دفترخانه (a.f.b.i.). (bkz : defter-i Hâkanî).

defterî دفترى (a.s.) : deftere mensup, defterci.

def-zen دفزن (a.f.b.s.) : tef çalan, tefci. (bkz : deffâf).

dega دغا (f.i. ve s.) : **1.** hîle, habislik. **2.** hîlekâr, habîs. **3.** kalp [para]. (bkz : dagal).

deh دخ (f.s.) : **1.** iyi, güzel. **2. i.** saf, sıra. **3. i.** tabur.

deh ده (f.s.) : on [sayı]. (bkz : aşr, dâh).

dehâ دها (a.i.) : zekîliğin, anlayışlılığın ve uyanıklığın son derecesi, **fr. génie.**

dehâet دهائت (a.i.) : dâhîlik, dehâ sâhibi olma.

dehâ-kâr دهاكار (a.f.b.s.) : dehâlı, dehâ sâhibi.

dehâkin دهاقين (a.i. dihkan'ın c.) : **1.** çiftçiler, köylüler. **2.** köy ağaları.

dehâlet دخالت (o.i.) : birinin merhametine ve himâyesine sığınma.

dehâlîz دهاليز (a.i. dehlîz'in c.) : holler, koridorlar.

dehân دهان (f.i.) : ağız. (bkz : dehen).

dehân-ı hadîd : kurumuş ağız.

dehân-ı istihzâ (alay ağzı) : alay eden, alaycı söz.

dehân-ı küfrân : nîmetin kadrini bilmezliğin, iyiliği inkâr edenlerin ağzı.

dehân-ı safâ : safâ ağzı.

dehân-ı teng : dar, ufak ağız.

dehân-beste دهان بسته (f.b.s.) : kapanmış ağız, susmuş.

dehâne دهانه (f.i.) : testi, küp, fırın ve benzerleri gibi şeylerin ağzı. (bkz : dehene).

dehâne-i küb : küp ağzı.

dehâne-i tennûr : fırın ağzı.

dehân-güşâ دهان گشا (f.b.s.) : ağzını açan, geveze.

dehâ-perver دها پرور (a.f.b.s.) : dehâ yetiştiren.

dehâr دهار (f.i.) : dağ mağarası; kovuk; çatlak.

dehâz دهاز (f.i.) : nâre, feryat.

deh-dehî دهدهی (f.b.i.) : hâlis altın. (bkz : asced).

deh-dile ده دله (f.b.s.) : on gönlü olan, vefâsız; harcâî.

dehen دهن (f.i.) : ağız. (bkz : dehân).

dehen-bâz دهن باز (f.b.s.) : ağız oynatan, söylemeye hazırlanan.

dehene دهنه (f.i.). (bkz : dehâne).

dehen-güşâ دهن گشا (f.b.s.). (bkz : dehân-güşâ).

dehen-şûy دهن شوی (f.b.i.) : ağız yıkama, ağız temizleme.

deheş دهش (a.i.). (bkz : dehşet).

dehhâş دهاش (a.s.) : çok dehşetli, çok korku veren.

dehişt دهشت (f.i.) : birlik, ittihat, ittifak, bir tarzda hareket.

dehlîz دهليز (a.i.c. dehâlîz) : **1.** hol, koridor. (bkz : dihlîz). **2. hek.** kalpte kulakçık kapakçığı.

dehnâ' دهناء (a.i) : geniş ve susuz ova, sahrâ, çöl.

dehr دهر (a.i.c. dühûr) : **1.** dünyâ. (bkz : âlem, cihân). **2.** zaman, devir.

dehr-âşûb : dünyâyı karıştıran, kargaşalıklara yol açan [güzel].

dehr-i bî-direng : kararsız dünyâ.

dehr-i bî-sebât : sebatsız dünyâ.

dehr-i dûn : aşağılık dünyâ.

dehr-i fânî : geçici dünyâ. [sûre-i dehr : Kur'ân'daki 76 ncı sûre].

dehr sûresi : Kur'ân'ın 76 ncı sûresi olup 31 âyettir. Mekke veyâ Medîne'de nâzil olduğu tartışma konusu olmuştur.

dehre دهره (f.i.) : tahra, destere gibi dişli ve bağ budamaya mahsus bıçak.

dehrî, dehriyye دهرى ، دهريه (a.s.c. : dehriyyun) : **1.** dünyânın sonsuzluğuna inanıp öteki dünyâyı inkâr eden; rûhun da cesetle birlikte öldüğüne inanan, **fr. matérialiste. 2. i.** erkek adı.

dehriyye دهريه (a.i.) : dünyânın sonsuzluğuna inanan felsefe okulu, **fr. matérialisme.**

dehriyyûn دهريون (a.s. dehrî'nin c.) : dehrîler. (bkz : dehrî).

deh-sâl ده سال (f.b.i.) : **astr.** gezegen yıldız. (bkz : seyyâre).

deh-sâle ده ساله (f.b.s.) : on yıllık, on yaşında.

dehş دخش (f.i.) : **1.** bir işe başlama. **2.** karanlık, bulanıklık.

dehşet دهشت (a.i.) : **1.** şaşma. **2.** korku ve telâş gösterme, ürkme. **3.** akla şaşkınlık verecek sûrette korkma, korku.

dehşet-âgîn دهشت آگين (a.f.b.s.) : korku ile karışık, korkulu.

dehşet-âver دهشت آور (a.f.b.s.) : korku ve dehşet saçan, çok korkutan.

dehşet-bahş دهشت بخش (a.f.b.s.) : dehşet veren, korkutan, yıldıran.

dehşet-efşân دهشت افشان (a.f.b.s.) : dehşet saçan, ürkütücü, korkunç.

dehşet-endâz دهشت انداز (a.f.b.s.) : korku veren.

dehşet-engîz دهشت انگیز (a.f.b.s.) : ürkütücü, korkunç.

dehşet-nâk دهشت ناک (a.f.b.s.) : korkunç.

dehşet-nisâr دهشت نثار (a.f.b.s.). (bkz : dehşet-bahş).

dehûn دهون (f.i.) : ezber okuma, hatırlama.

deh-üm دهم (f.s.) : onuncu.

dehvâ', dehyâ' دهواء ، دهیاء (a.s.) : "dâhiye" sözünü tekîd için sıfat olarak kullanılır. **Dâhiye-i dehyâ** : çok büyük belâ, musîbet.

deh-yek ده یک (f.b.s.) : onda bir. (bkz : öşr).

dek دک (f.i.) : **1.** hîle, oyun. (bkz : desîse). **2. s.** dilenci. **3.** dilencilik. **4. s.** sağlam, muhkem. **5.** tokuşma, çatma.

dekâkîn دکاکین (a.i. dükkân'ın c.) : dükkânlar.

dek-bâz دکباز (f.b.s.) : hîlekâr, oyuncu.

delâil دلائل (a.i. delîl'in c.) : delâlet eden şeyler. (bkz : delîl).

delâil-i kaviyye : sağlam deliller, *kanıtlar.

delâil-i nakliyye ve kavliyye : söz ve anlatma delilleri.

delâil-i târihiyye : târihî deliller, *kanıtlar.

delâl دلال (a.i.) : naz, işve, cilve; insana güzel, sevimli görünecek hal, durum.

delâlât دلالات (a.i. delâlet'in c.) : yol göstermeler, kılavuzluklar, alâmet olmalar.

delâlet دلالت (a.i.c. : delâlât) : **1.** gösterme, yol gösterme, kılavuzluk, alâmet olma. **2.** iz, işâret.

delbiyye دلبیه (a.i.) : **zool.** *sansargiller.

delîk دلیک (f.i.) : gül tohumu.

delîl دلیل (a.i.c delâil, edille) : **1.** yol gösteren, kılavuz. **2.** şâhit, belge, tanık. (bkz : beyyine, bürhân).

delîl-i aklî : düşünülerek bulunan delil.

delîl-i cedelî : **huk.** konuşma, münâkaşa neticesinde bulunan delil.

delîl-i ilzâmî : inandırıcı delil, *kanıt.

delîl-i kat'î : kesin delil, kesin *kanıt.

delîl-i naklî : üstad delîli.

Delîlü'l-ibâd : Mehmed bin Sinânüddîn adlı bir zat tarafından 1481 (H. 886) yılında manzum ve mensûr olarak kaleme alınmış dînî bir eserdir.

delk دلق (f.i.) : eski elbise, yamalı dilenci hırkası, dervişlerin giydiği eski aba ve yırtık cübbe.

delk دلك (a.i.) : el ile ovma, sürtme, ovuşturma, ovuşturulma.

delk bi'l-mesfere : **hek.** banyodan sonra sert bir fırça ile ovuşturma.

delk-i istimnâ' : el ile bel getirme.

delk-i şedîd : sert ve şiddetli ovuşturma.

delk ü temâs : sürtme ve dokunma.

delkıyye دلقیه (a.i.) : **zool.** sansargiller.

delk-pûş دلق پوش (f.b.s.) : eski aba veyâ hırka giyen; fakir, riyâkâr adam.

dell دل (a.i.) : fındıkçılık, koketlik.

dellâk دلاك (a.i. delk'den) : hamamda müşterileri keseleyip yıkayan kimse, tellâk. (bkz : destvân).

dellâl دلال (a.i. delâlet'den) : **1.** tellâl, satılacak şeyi satan. **2.** alıcı ile satıcı arasında vâsıta olan kimse.

dellâle دلاله (a.i.) : bir kadınla bir erkek veyâ bir erkekle bir kadın arasında aracılık eden kadın.

dellâliyye دلالیه (a.i.) : tellâllık parası.

delv دلو (a.i.) : **1.** su kovası. **2. astr.** on iki burçtan birinin adı olup, Güneş, eski ocak ayının sekizinci günü bu burca girer ["delve" şeklinde kullanıldığı da olmuştur].

dem دم (a.i.c. : dimâ') : kan. **İrâka-i dem** : kan dökmek. **İ'tidâl-i dem** : soğukkanlılık. **Kay'ü'd-dem** : kan kusma. **Tebevvülü'd-dem** : **fizy.** kan işeme, idrar kana karışarak kan zehirlenmesi.

dem-i musaffar : içine safra karışmış kan.

dem-i şiryânî : **biy.** temiz kan.

dem-i teslîm : **1) mec.** ruhu teslim edecek zaman; **2)** susma; **3)** söz dinleme, emre itaat etme.

dem-i verîdî : **biy.** kirli kan.

dem دم (f.i.) : **1.** soluk, nefes.

dem-i âteşîn : **1)** yakıcı nefes, soluk; **2)** yakıcı ân.

dem-i bahâr : bahar nefesi, bahar gibi güzel kokan nefes.

dem-i germ : **1)** sıcak nefes; **2)** harâretli, ateşli sözler.

dem-i Îsâ : **1)** üflemekle ölüyü dirilttiği söylenen Hz. Îsâ'nın nefesi; **2)** can bağışlayan soluk.

dem-i kalem : kalem ucu; kalem ucunun sesi, gıcırtısı.

dem-i nerm : yumuşak, okşayıcı nefes, tatlı söz.

dem-i serd : soğuk nefes, sert ve ümit vermeyen söz.

dem-i vâ-pesîn : son nefes. **2.** içki. **3.** an, vakit, saat, zaman.

dem-i civânî : gençlik zamanı.

dem-i seher, dem-i subh : seher vakti, gün açımı.

dem-i şâm : akşam vakti, akşam üzeri.

dem-i teslîm : ölüm ânı; boyun eğme; suskunluk.

dem bu demdir, dem bu demdir dem bu dem : [genellikle Bektâşî ve Melâmî şiirlerinde geçer] : "zamanı iyi değerlendirin, fırsatları kaçırmayın" anlamına. **4.** aldatma, hîle. **5.** kibir, gurur, büyüklük. **6.** koku. **7.** kuyumcu ve demirci körüğü. **8. n.** âh. **9.** ağız [insan; bıçak, kılıç].

dem-i ejderhâ : ejderha ağzı, tehlikeli ağız.

dem-i tîg : kılıcın ucu; keskin tarafı.

dem-i zehre : **bot.** kırmızı ve sarı çiçek açan ve buğday tarlalarında bulunan bir zehirli ot. **10.** şiirin vezni.

dem' دمع (a.i.c. : dumû') : gözyaşı, gözyaşı dökme, ağlama.

dem'a دمعه (a.i.) : bir damla gözyaşı, gözyaşı damlası.

dem-â-dem دمادم (f.zf.) : her vakit, sık sık.

demâg-dâr دماغدار (f.b.s.) : kibirli, büyüklük taslayan.

demân دمان (f.s.) : **1.** heyecanlı, hiddetli. **2.** kükremiş. **3. i.** bağırıp çağırma. **4.** heybetli, zorlu. **5.** vakit, zaman.

dem'ân دمعان (a.s.) : içi pek dolu, ağız ağıza dolu [kap].

demân-keş دمانكش (f.i.) : vakit, zaman, müddet.

demâr دمار (f.i.) : helâk, mahv, telef, ölüm. **Tîg-ı demâr** : ölüm kılıcı.

demâr-âver دمار آور (f.b.s.) : helâk eden, intikam alan. (bkz : müntakim).

dem'a-rîz دمعه ريز (a.f.b.s.) : gözyaşı döken, ağlayan.

dem-be-dem دمبدم (f.b.zf.) : vakit vakit, dâimâ. (bkz : muttasıl).

dem-beste دمبسته (f.b.s.) : nefesi bağlanmış, susmuş, soluğu kesilmiş.

dem-bestegî دمبستگی (f.b.i.) : sessizlik, susmuşluk.

demdeme دمدمه (a.i.) : **1.** hiddet, öfke. **2.** hiddetle çıkışma, azarlama. **3.** küfür, hakaret. **4.** kırıp geçirme.

demdeme دمدمه (f.i.) : **1.** hîle, aldatma. **2.** şöhret, ün. **3.** davul. **4.** kavga; üstünlük.

deme دمه (f.i.) : ateş körüğü.

demendân دمندان (f.i.) : **1.** cehennem. **2.** ateş.

demende دمنده (f.s.) : **1.** saldırıp kükreyen. **2.** üfleyen.

demevî, demeviyye دموى ، دمويه (a.s.) : **1.** kanla ilgili, kanlı. **2. mec.** asabî, sinirli.

demeviyyü'l-mizâc : tabiatı demevî olan, asabî, sinirli.

demeviyyet دمويت (a.i.) : **1.** kanlı canlılık, bol kanlılık. **2.** sinirlilik. (bkz : asabiyyet').

dem-gâh دمگاه (f.b.i.) : **1.** kuyumcu veyâ demirci ocağı. **2.** külhan. **3.** nefes alacak yer.

dem-gîr دمگير (f.b.s.) : tempo tutan.

dem-girifte دمگرفته (f.b.s.) : alevlenmiş; kokmuş.

dem-güzâr دمگذار (f.b.s.) : vakit geçiren, yaşayan.

dem-güzârî دمگذارى (f.b.i.) : vakit geçirme.

dem'î, dem'iyye دمعى ، دمعيه (a.s.) : gözyaşı ile ilgili. **Gudde-i dem'iyye** : gözyaşı bezi.

demîde دميده (f.s.) : bitmiş, çıkmış, sürmüş, yetişmiş [çiçek, sebze v.b.].

dem-kâr دمكار (f.b.s.) : **müz.** tempo tutan, eşlik eden.

dem-keş دمكش (f.b.s.) : **1.** nefes, soluk çeken. **2.** ney, kaval gibi çalgıları devamlı üfürenler. **3. i.** bâzı kuşların, bülbül gibi, uzun uzun ötenleri. **4. i.** dâimâ öten bir cins güvercin. **5.** şarap içen.

dem-keşîde دم كشيده (f.b.i.) : arkadaş, kafadar.

demne دمنه (f.i.) : fırın ve ocak bacası.

demne-dânî دمنه دانى (f.b.i.) : ocağı söndürmek veyâ buharın çıkmasını önlemek için ocak ve fırın deliklerine tıkılan paçavra.

dem-sâz دمساز (f.b.s.) : arkadaş, dost; sırdaş.

dem-sâzî دمسازی (f.b.i.) : arkadaşlık, dostluk; sırdaşlık.

dem-serdî دمسردی (f.b.i.) : soğuk nefeslilik.

dem-şinâs دمشناس (f.b.s.) : hakîm, akıllı.

demü'l-ahaveyn دم الاخوین (a.b.i.) : **bot.** kardeş kanı. (bkz : demü's-su'bân).

demü's-su'bân دم الثعبان (a.b.i.) : **bot.** kardeşkanı. (bkz : demü'l-ahaveyn).

denâet دنائت (a.i.) : alçaklık, âdîlik. (bkz : fazâhat).

denâet-i tab' : tabîat âdîliği.

denâet-kâr دنائتکار (a.f.b.s.) : denî ve alçak tabîatlı.

denâet-kâr-âne دنائتکارانه (a.f.zf.) : alçakça, alçakçasına.

denânîr دنانیر (a.i. dînâr'ın c.) : altınlar.

denânîr-i mevcûde : mevcut altınlar.

denâset دناست (a.i.) : kirlilik, paslılık.

denâset-i ahlâk : ahlâk kirliliği.

denâset-i libâs : esvap kirliliği.

dendân دندان (f.i.) : **1.** diş [ağızda bulunan].

dendân-ı bülûğ : akıl dişi.

dendân-ı saâdet : Hz. Muhammed'in uhud muhârebesinde kırılan dişi. **2.** tamah ve ümit. **3. g. s.** halkârî çevreleyen tepelikleri boydan boya ve en dıştan saran ve içeriye dönük olan kavisciklerin beheri.

dendân-behâ دندان بها (f.b.i.) : diş kirâsı.

dendâne دندانه (f.i.) : **1.** diş tânesi. **2.** tarak, çark, destere gibi şeylerin dişi. **3. g. s.** (bkz : dendân³).

dendân-gîr دندان گیر (f.b.i.) : **1.** kürdan. **2.** ısırgan otu.

dendân-müzd دندان مزد (f.b.i.) : diş kirâsı.

dendene دندنه (a.i.) sözü açık söyleme.

dendene دندنه (f.i.) : ağır ağır, dudak kıpırtısıyla söylenen söz, mırıltı; homurdanma.

denes دنس (a.i.c. : ednâs) : kir, pas; pislik, murdarlık.

deng دنگ (f.s.) : **1.** hayran, şaşkın, ahmak, sersem. **2.i.** iki katı şeyin tokuşmasından meydana gelen ses. **3. i.** pergel noktası.

denî دنی (a.s.) : alçak, rezil, soysuz.

deniyyü't-tab' : alçak tabîatli.

denîe دنیئه (a.i.) : ayıp, nakîsa, çirkin görülen hal.

denis دنس (a.s.) : kirli, paslı.

denn دن (a.i.) : küp, büyük küp.

der در (f.e.) : **1.** -de, içinde. **Der-enbâr** : anbarda. **Der-hâtır** : hatırda. **2. i.** kapı.

der-i aliyye, der-saâdet (Dersaadet) : İstanbul.

der-i bâr : dîvan kapısı.

der-ceb (etmek) :cebekoyma(k),kazanma(k), alma(k).

der-i lûtf-i yâr : sevgilinin lûtuf kapısı.

der-i ümmîd : umut kapısı. **3. i.** mağara. (bkz : kehf). **4. i.** kere, defa. **5. i.** cins, çeşit, kısım, nevi.

-der -در (f.s.) : "yırtan, yaran, yırtıcı, delen" mânâlarına kelimeyi sıfatlaştırır. **Ciger-der** : ciğer delen. **Perde-der** : perde yırtıcı, edepsiz. **Saf-der** : saf yaran, sıra yaran.

derâ درا (f.i.) : **1.** çan, çıngırak.

derâ-yi deyr : kilise çanı.

derâ-yi kenîse: kilise çanı. **2.** demirci çekici.

-derâ, derây -درای ، -درا (f.s.) : "durmadan söylenen, dırlanan" mânâsına sıfat yapar. **Herze-derây, Yâve-derây** : saçma sapan şeyler söyleyen.

der-âguş در آغوش (f.b.i.): kucaklama, sarma.

derâhim دراهم (a.i. dirhem'in c.) : **1.** okkanın dörtyüzde birleri. **2.** akçeler, paralar.

der-akab درعقب (f.a.zf.) : hemen arkasından.

der-âmed درآمد (f.i.) : **1.** gelir. **2.** eli dolu (gelme).

der-ân درآن (f.zf.) : derhal, hemen, o anda.

derâre دراره (f.i.) : karısının kötü hâline göz yuman kimse. (bkz : deyyûs).

derârî درارى (a.i. dürrî'nin c.) : parlak, renkli şeyler. [ençok "yıldız" hakkında söylenir].

derây درای (f.i.) : çıngırak.

derâyende درایندہ (f.s.) : çançan eden, lâklakacı.

derâz دراز (f.s.) : uzun. (bkz : dırâz).

derâz-nefes دراز نفس (f.b.s.) : "uzun soluklu" : **mec.** geveze.

derâz-zebân دراز زبان (f.b.s.) : **1. mec.** güzel söz söyleyen kimse. **2.** dili uzun, kavgacı.

der-bân دربان (f.b.s.) : kapıcı, kapıya bakan. (bkz : bevvâb).

der-bân-felek : Güneş ve Ay.

der-bâr دربار (f.b.i.) : **1.** ev kapısı; kapı yeri. **2.** izinle girilen kapı veya yer, saray.

der-bâr-ı saâdet-karâr (saâdet kapısı) : İstanbul.

der-bâr-ı şevket-karâr (pâdişah kapısı) : İstanbul.

der-beçe دربچه (f.b.i.) : kapı yavrusu, küçük kapı.

der-be-der دربدر (f.s.) : **1.** kapı kapı gezen, serseri. **2.** perîşan, dağınık.

der-bend دربند (f.b.i.) : **1.** boğaz, dar geçit.

der-bend ağası : [evvelce] geçit karakollarında bulundurulan muhâfız. **2.** kapıbağı. **3.** sınır kalesi. **4.** memleket sınırı. **5.** deniz kenarında ticâret yeri olan şehir.

der-bendât دربندات (f.a.b.i. derbend'in c.) : derbentler, boğazlar, dar geçitler.

der-best, der-beste دربسته ، دربست (f.b. s.) : **1.** kapalı kapı. **2.** kapalı, kapanmış, susmuş.

derc درج (a.i) : **1.** sokma, arasına sıkıştırma. **2.** gazeteye yazma. **3.** toplama, biriktirme. **4.** hattatların yazdıkları meşk tomarı. [Farsçada, nakışlı kâğıda yazılmış yazı].

derd درد (f.i.) : **1.** dert, gam, keder, kasâvet, tasa, kaygı. **2.** acı, ağrı, sızı.

derd-i aşk veyâ **-ışk** : sevgiden dolayı çekilen aşk.

derd-i demâdem : zaman zaman gelen dert.

derd-i derûn : gönül kaygısı.

derd-i dil : gönül tasası.

derd-i hicrân : ayrılıktan doğan üzüntü.

derd-i hired : akıl derdi.

derd-i nihân : gizli üzüntü.

derd-i şer : baş derdi; sıkıntı.

derd-i şikem : **hek.** karın ağrısı.

derdâ دردا (f.n.) : yazık, vah vah!

derd-âşinâ درد آشنا (f.b.s.) : dert, keder, mihnet görmüş olan.

derdeme دردمه (f.i.) : **astr.** yedi gezegen.

derd-engîz دردانگیز (f.b.s.) : üzücü, sıkıcı.

der-dest دردست (f.b.i.) : **1.** tutma, elde etme. **2. s.** elde olan, yapılmakta olan.

derd-keş دردکش (f.b.s.) : acı, dert çeken. (bkz : derd-perver).

derd-mend دردمند (f.b.s.c. : derd-mendân) : dert sâhibi, tasalı, kaygılı.

derd-mendân دردمندان (f.b.s.) : dert sâhipleri, tasalılar, kaygılılar.

derd-nâk دردناک (f.b.s.) : dertli, tasalı, kaygılı.

derd-nâme دردنامه (f.b.i.) : şikâyet mektubu.

derd-perver دردپرور (f.b.s.) : acı çeken, dertlenen. (bkz : derd-keş).

derd-zede دردزده (f.b.s.) : dertli, kaygılı, üzüntülü. (bkz : derd-mend, derd-nâk).

derecât درجات (a.i. derece'nin c.). (bkz : derece).

derecât-ı cennet : cennetin katları, tabakaları.

derecât-ı mahâkim : türlü mahkeme dereceleri.

derece درجه (a.i.c. : derecât) : **1.** basamak. **2.** kerte, rütbe.**3.** miktar.

derece-i gılzet ve hiffet : hafiflik ve kalınlık derecesi.

derece-i kâfiyye : kâfi, yeter derece.

derece-i mirkad : merdiven basamağı.

derece-i müsâvât : **gr.** eşitlik derecesi.

derece-i nihâye : son derece.

derece-i sâniye : ikinci derece.

derece-i süllem : merdiven basamağı.

derece-i tafdîl : **gr.** 1) karşılaştırma derecesi; 2) üstünlük derecesi.

derece-i ûlâ : birinci derece. **4.** dâirenin 360 parçasından herbiri.

derece-i arz : *enlem.

derece-i tûl : *boylam. **5.** termometre ve benzeri âletler ve bu âletlerin ayrıldığı kısımlardan herbiri.

derece-i hâmıziyyet : **kim.** asitlik derecesi.

derece-i harâret : ısı derecesi.

derece-i inhilâl : **kim.** *dağılım derecesi, **fr. degré de dispersité.**

derece-i intizâ' : **kim.** çözüşme derecesi.

derece derece درجه درجه (a.zf.) : yavaş yavaş, birer parça.

derekât درکات (a.i. dereke'nin c.) : **1.** basamaklar. **2.** en aşağı katlar.

derekât-ı Cehennem : Cehennem katları, tabakaları.

dereke درکه (a.i.c. derekât) : **1.** aşağı inilecek basamak. **2.** en aşağı kat.

dereke-i mirkat : merdivenin en aşağıdaki basamağı.

derekî درکی (a.s.) : gerileme, **fr. régression.**

derem درم (f.i.) : para, akçe.

derem-güzîn درم گزین (f.b.i.) : sarraf.

derem-serâ درمسرا (f.b.i.) : para basılan yer. (bkz : darb-hâne).

deren درن (a.i.) : ur, verem. [aslı "kirlenme", "bulaşma" mânâsınadır].

derende درنده (f.s.) : yırtıcı, yırtan. **Şîr-i derende** : yırtıcı arslan.

derenî, dereniyye درنی ، درنیه (a.s.) : ur ile, şişle ilgili.

der-gâh, der-geh درگاه ، درگه (f.i.) : **1.** tekke.

dergâh-ı mevlevî, dergâh-ı Mevlânâ : mevlevî tekkesi. **2.** kapı yeri, kapı önü.

dergâh-ı âlî : pâdişah kapısı.

dergâh-ı ilâhî : Tanrı katı.

dergâh-ı izzet : Tanrı katı.

dergâh-ı muallâ : "büyük kapı" : **mec.** saray.

dergâh-ı şerîf : tekke. **3.** Mustafa Nihat tarafından İstanbul'da yayımlanmış onbeş günlük ilim ve sanat dergisi.

dergîş درغیش (f.i.) : **1.** çok kalabalık, izdiham. **2.** bir çeşit zerdâli.

der-hâl درحال (f.zf.) : hemen, o anda, şimdi.

der-hâst درخواست (f.b.i.) : istek, dilek; dilekçe.

der-hâtır درخاطر (f.a.b.s.) : hatırda.

derhem درهم (f.s.) : **1.** karışık, karmakarışık. **2.** muztarip. **3. i.** incinme.

derhem-berhem درهم برهم (f.b.zf.) : karmakarışık.

derhişte درهشته (f.i.) : cömertlik, elaçıklığı. (bkz : sahâvet).

der-hôr درخور (f.s.) : uygun, lâyık, münâsip. (bkz : çespân, derhûş, sezâ, şâyeste).

der-hûr درخور (f.s.) : lâyık. (bkz : çespân).

derhuş درخش (f.s.) : lâyık, münâsip, uygun. (bkz : çespân, derhôr, sezâ, şâyeste).

derî دری (f.i.) : **1.** Farsça'nın fasîhi, sahîhi. [kelime Arapçalaştırılarak "deriyye" şeklinde de kullanılabilir]. **2.** havası iyi, yeşilliği bol olan dağ eteği.

derîçe دریچه (f.i.) : pencere; küçük kapı, oyma kapı. (bkz : revzen).

derîde دریده (f.s.) : yırtılmış, yırtık.

derîde-dehân دریده دهان (f.b.s.) : ağzı yırtık, boşboğaz; dik sözlü.

derîde-dehen دریده دهن (f.b.s.) : boşboğaz. (bkz : derîde-dehân).

derîde-per دریده پر (f.b.s.) : kanadı kırık.

derk درك (a.i.) : **1.** anlama, kavrama. (bkz : idrâk).

derk-i dekayık : ince şeyleri anlama, iyice kavrama.

derk-i netâyic : netîceleri anlama, iyice kavrama. **2.** yakalama, ele geçirme. **3.** en aşağı kat, dip. ["derek" şekliyle de kullanılır].

derk-i esfel-i cehennem : Cehennem'in en dibi.

der-kafâ درقفا (f.a.b.s.) : hemen arkasında olan.

der-kâr درکار (f.b.s.) : **1.** mâlûm, âşikâr, bilinen, belli. **2.** işde, iş üzerinde bulunan.

der-kemîn درکمین (f.b.s.) : pusuda, pusu bekleyen.

der-kenâr درکنار (f.a.zf.) : **1.** kenara yazılmış olan yazı, çıkma yazı. **2.** kucaklama, kucağa alma.

dermân درمان (f.i.) : **1.** ilâç. **2.** çâre. **3.** tâkat, kuvvet, güç.

der-mânde درمانده (f.s.c. dermândegân) : bîçâre, âciz, beceriksiz, zavallı.

der-mândegân درماندگان (f.b.s. der-mânde'nin c.) : bîçâreler, zavallılar, âcizler, beceriksizler, düşkünler.

der-mândegî درماندگی (f.b.i.) : bîçârelik, beceriksizlik, âcizlik, düşkünlük.

der-miyân درمیان (f.b.s.) : ortada, arada.

der-miyân etmek : ortaya koymak, öne sürmek, söylemek, anlatmak, ileri sürmek.

der-niyâm درنیام (f.b.s.) : kında, kına sokulmuş, kılıfta.

der-pey درپی (f.b.zf.) : ardı sıra.

der-pîş درپیش (f.b.zf.) : en önde, gözönünde bulunan.

der-pîş etmek : gözönünde bulundurmak.

derr در (a.i.) : **1.** kimse, kişi. **2. s.** güzel iş, güzel eser. **Li'llâhi derrühu** : mükâfâtını Tanrı versin!

derrâce دراجه (a.i.) : **1.** eski devirlerde üstü sığır derisi ile örtülü, tekerlekleri içinden dönen bir çeşit harp âleti. **2.** velospit, bisiklet.

derrâce-süvâr دراجه سوار (a.f.b.s.) : bisiklete binmiş olan kimse.

derrâk دراك (a.s. derk'den) : çabuk anlayan, anlayışlı.

derre, dere دره ، دره (f.i.) : dere.

derre-i âsmân : saman uğrusu, samanyolu. (bkz : kehkeşân).

derrî, dürrî دری ، دری (a.s.) : parlak, ışıldayan.

ders درس (a.i.c. : dürûs) : **1.** bir şeyi öğrenmek için öğretmenden azar azar alınan vazîfe. **2.** tenbih, telkin; tâlîmat, direktif. **3.** akıl. **Sana kim ders verdi** : sana kim akıl verdi.

ders-i âm : [evvelce] talebeye, medreseliye ve herkese ders vermeye yetkili bulunan kimse, câmi hocası.

ders-i ibret (ibret dersi) : göz açacak şey, us payı.

ders vekâleti : [evvelce] Şeyhülislâm kapısında, medrese talebesi ve bunların dersleriyle meşgul olan dâire.

Der-saâdet درسعادت (f.a.h.i.) : İstanbul [der-i saâdet = saâdet kapısı : İstanbul].

ders-hân درسخوان (a.f.b.s.) : ders okuyan, *öğrenci.

ders-hâne درسخانه (a.f.b.i.) : ders yeri, ders vermeye mahsus yer, sınıf.

dersî, dersiyye درسی ، درسیه (a.s.) : derse âit, dersle ilgili. **Sene-i dersiyye** : ders yılı, *öğretim yılı.

der-uhde درعهده (f.a.b.i.) : üstüne alma, yüklenme.

derûn درون (f.i.) : **1.** iç, içeri, dâhil. **2.** gönül, kalb, yürek. (bkz : derûne). **Derd-i derûn** : gönül derdi. **Âteş-i derûn** "için ateşi" : gönül yanıklığı.

derûn-i dilden : gönülden.

derûn-i hâne : ev içi.

derûn-i şehr : şehir içi.

derûn ü bîrûn : iç ve dış.

derûn-bîn درون بین (f.b.i.) : insanın boğaz, burun ve benzeri yerlerin içine bakmaya yarayan âlet, **fr. endoscope.**

derûn-dâr درون دار (f.b.s.) : içten pazarlıklı, münâfık, kin besleyen.

derûne درونه (f.i.). (bkz : derûn).

derûnî درونی (f.s.) : içten, gönülden. **Âh-ı derûnî** : içten, gönülden gelen ah.

derûnî mürâkabe : **fels.** *içebakış, **fr. introspection.**

derûn-nişîn درون نشین (f.b.s.) : yalnız kalmayı seven.

derûn-perver درون پرور (f.b.s.) : **1.** gönül yapıcı. **2.** iyi huylu [kimse].

dervâ, dervâh درواه ، دروا (f.s.) : **1.** şaşkın, hayran. **2.** başaşağı asılmış, ters. **3.** lâzım, zarûrî.

dervâh درواخ (f.s.) : **1.** hastalıktan yeni kurtulup iyice kendisine gelemeyen [kimse]. **2.** sağlam, muhkem. **3.** doğru, gerçek. **4. i.** ayıp, utanma. **5. i.** cesâret, şecâat. **6. i.** sertlik, kabalık.

dervâze دروازه (f.i.) : kapı, kale kapısı; şehir kapısı.

dervâze-i gûş : **mec.** kulak deliği.

dervâze-i nûş : **mec.** ağız.

dervâze-bân دروازه بان (f.b.i.) : muhâfız, gardiyan.

dervâze-hezâr-gâm دروازه هزار گام (f.b. i.) : bin adımda bir dikilmiş taş, kazık gibi bir uzaklık ölçüsü.

dervîş درویش (f.i.) : **1.** Allah için alçakgönüllülüğü ve fıkarâlığı kabûl eden veyâ bir tarîkata bağlı bulunan kimse. **2.** fakir ve ihtiyaçlı kimse.

dervîş-i abâ-pûş : aba giymiş derviş.

dervîş-i dil-rîş : gönlü yaralı derviş.

dervîşân درویشان (f.i. dervîş'in c.) : dervişler.

dervîş-âne درویشانه (f.zf.) : derviş olana yakışacak sûrette, dervişcesine.

dervîş-nihâd درویش نهاد (f.b.s.) : derviş ruhlu, alçak gönüllü kimse.

deryâ دریا (f.i.) : deniz.

deryâ-yı adem : yokluk, hiçlik denizi.

deryâ-yı ahder : yeşil deniz. **mec.** semâ, gökyüzü.

deryâ-yı ebyaz : Akdeniz.

deryâ-yı esved : Karadeniz.

deryâ-yı hâmile : mec. inci çıkarılan deniz.

deryâ-yı Hind : coğr. Hint okyanusu.

deryâ-yı kulzum : Bahr-i ahmer, Şap denizi, Kızıldeniz.

deryâ-yı la'l : mec. şarap fıçısı.

deryâ-yı nûr (nur deryâsı) : Îran hazînesinin en değerli mücevheri olup ağırlığı 186 kırattır.

deryâ-yı rahmet (rahmet denizi) : Allah'ın rahmeti.

deryâ-yı Rûm : **coğr.** Akdeniz.

deryâyı-ummân : umman denizi, açık deniz, okyanus.

der-yâb در یاب (f.s.) : akıllı, anlayışlı.

deryâ-bâr دریابار (f.b.s.) : deniz gibi coşan.

deryâ-bend دریابند (f.b.i.) : **1.** liman. **2.** gemi yapılan veyâ tâmir edilen yer.

deryâ-ce دریاجه (f.b.i.) : küçük deniz, göl.

deryâ-dil دریادل (f.b.s.) : kalbi deniz gibi geniş olan, gönlü büyük, havsalası geniş, himmeti büyük.

deryâ-feyz دریا فیض (f.a.b.s.) : feyzi deniz gibi sonsuz.

deryâ-keş دریاکش (f.b.s.) : çok içki içen. (bkz : deryâ-nûş).

deryâ-misâl دریا مثال (f.a.b.s.) : denizi andıran, deniz gibi.

deryâ-nevâl دریا نوال (f.a.b.s.) : bahşişi deniz gibi çok olan.

deryâ-neverd دریا نورد (f.b.s.) : denizde gezen, dolaşan.

deryâ-nûş دریا نوش (f.b.s.) : çok içki içen. (bkz : deryâ-keş).

deryûz, deryûze دریوز ، دریوزه (f.s.) : dilencilik. **Kâse-i deryûze** : dilenci çanağı.

deryûze-ger دریوزه گر (f.b.s.) : dilenci. (bkz : sâil).

deryûze-gerân دریوزه گران (f.b.i. ve s. deryûze-ger'in c.) : dilenciler.

deryûzegî دریوزگی (f.i.) : dilencilik.

derz درز (a.i.c. dürûz) : **1.** yiv, dikiş yivi. **2.** kuru duvarın taşları arasına harç doldurup tesviye etme.

derz-i lâmî : **biy., anat.** lâmbda dikiş, **fr. lambdoïde.**

derzen درزن (f.i.) : iğne.

der-zengîr درزنگیر (f.b.s.) : zincirde, zincire vurulu.

derzî درزی (f.s.) : dikiş ile yiv yapan, terzi. (bkz : hayyât).

des دس (f.i.) : eş, benzer. (bkz : menend).

desâis دسائس (a.i. desîse'nin c.) : hîleler, oyunlar, el altından yapılan işler, dekler.

desâis-i şeytâniyye : şeytanca hîleler, oyunlar.

desâtîr دساتیر (a.i. düstûr'un c.). (bkz : düstûr).

desem دسم (a.i.c. : düsûm) : yağ.

desemî, desemiyye دسمی ، دسمیه (a.s.) : yağa mensup, yağa benzer, yağ ile ilgili şeyler.

desîse دسیسه (a.i.c. : desâis) : hîle, oyun, el altından yapılan iş. (bkz : dek).

desîse-bâz دسیسه باز (a.f.b.s.) : hîleci, oyuncu. (bkz : desîse-kâr).

desîse-kâr دسیسه کار (a.f.b.s.) : hîle eden, hîleci, oyuncu.

desîse-kâr-âne دسیسه کارانه (a.f.zf.) : desîse edene yakışacak sûrette.

deskere دسکره (f.i.) : **1.** şehir ve kasaba. **2.** hasta, taş ve sâire taşımaya yarayan tahta, teskere. (bkz : destgâre).

dessâm دسام (a.i.) : kapakçık, kapacık.

dessâm-ı dekkak-ı âverî : **anat.** kör-ince kapacığı, **fr. valvule ilécocoecal.**

dessâm-ı iklîlî : **anat.** ikili kapacık, **fr. valvule mitrale.**

dessâm-ı zû-selâseti'ş-şerâfe : **anat.** üçlü kapacık, **fr. valvule tricuspide.**

dessâmât-ı sîniyye : **biy.** sigma kapacıkları.

dessâme دسامه (a.i.) : **anat.** kapakçık, **fr. valvule.**

dessâs دساس (a.s.) : desîse eden, aldatıcı, oyuncu, hîleci.

dest دست (f.i.c. : destân) : **1.** el.

dest-i âhenîn "demir el" : kuvvet, güç.

dest-i billûr : billûr gibi el.

dest-i dil : gönül eli.

dest-i gayb, dest-i hafî, (gizli el) : kaderin eli.

dest-i Hakk : Allah'ın eli.

dest-i istibdâd : istibdad'ın eli, istibdad'ın verdiği azap.

dest-i Mûsâ (Musâ'nın eli) : Güneş. (bkz : Âftâb, Hurşîd, Mihr, Şems).

dest-i pür-mahâret : becerikli, başarılı el.

dest-i ra'şedâr : titrek el.

dest-i üstâdâne : becerikli, başarılı el.

dest ü girîbân olmak : elle yakasına yapışmak, çekişmek.

dest ü pâ[y] : el ve ayak.

dest ü pâ-yi bârid : soğuk el ve ayak. **2.** fayda, menfaat. **3.** zafer, galebe, üstünlük. **4.** yüksek yer, mevki. **5.** güç, kuvvet. **6.** tarz, üslûp.

dest-âlây دست آلای (f.b.s.) : bulaşmış, bulaşık el.

dest-âmûz دست آموز (f.b.s.) : ele alıştırılmış, yavrudan beslenip alıştırılmış.

destân دستان (f.i. dest'in c.) : eller.

destân دستان (f.i.) : **1.** hikâye, kıssa, **fr. épopée.** (bkz : dâstân). **2.** hîle, mekr, tezvîr. **3.** Rüstem'in babasının lâkabı.

destân-ger دستان گر (f.b.s.) : hîleci.

destân-serâ دستانسرا (f.b.s.) : destan okuyan, meddah.

destân-zen دستان زن (f.b.s.) : hîlekâr, dubârâcı.

destâr دستار (f.i.) : sarık, tülbent. (bkz : imâme).

destâr-ı hümâyûn : pâdişah sarığı.

destâr-ı şerîf : Mevlevîlerin başlarına giydikleri sikkenin üzerine sarılan sarık.

destâr-ı Yusûfî : sultanların sardığı bir çeşit sarık.

destârân دستاران (f.b.i. destâr'ın c.) : **1.** bahşişler, ücretler. **2.** sarıklar, tülbentler.

destâr-behâ دستار بها (f.b.i.) : sarık parası. [Tanzîmat'tan önce asker ve sivil me'murlara bu adla para verilirdi].

destâr-bend دستار بند (f.b.s. ve i.) : sarık saran, sarıklı.

destâr-bendân دستار بندان (f.b.i.) : destâr-bend'in c.) : sarık saranlar, sarıklılar sınıfı.

destâr-çe دستار چه (f.b.i.) : mendil, yağlık.

destâr-hân دستار خوان (f.b.i.) : **1.** masa örtüsü. **2.** bir tepsi içinde gönderilmiş yemek.

destârî دستاری (f.s.) : **1.** destarla ilgili. **2.** destar yapan.

destâr-pûş دستار پوش (f.b.s.) : mevlevîlerde giydikleri sikkelerine sarık sarma yetkisi olan kimse.

destâ-seng دستاسنگ (f.b.i.) : sapan ["dest-seng" de denilir].

dest-âvîz دستاویز (f.i.) : ufak hediye, küçükten büyüğe verilen hediye. [Farsçada "yalvarma" mânâsına da gelir].

dest-âzmâ دست آزما (f.b.s.) : deneme, sınama.

dest-bâ-dest دست با دست (f.b.zf.) : elele. (bkz : dest-be-dest).

dest-bâz دستباز (f.i.) : **1.** satranç, tavla ve benzeri oyunlarda eline çabuk olan oyuncu. **2.** hokkabaz.

dest-be-dehân دست بدهان (f.b.s.) : parmağı ağızında, ne yapacağını şaşırmış.

dest-be-dest دست بدست (f.zf.) : elele, elden ele, peşin satış.

dest-bend دست بند (f.b.i.) : **1.** incik boncuktan yapılan kol bileziği. **2.** elele tutuşup oynanılan bir oyun, raks. **3.** insan veyâ hayvandan meydana gelen halka.

dest-ber دست بر (f.b.s.) : üstünlük, kuvvetlilik.

dest-ber-bâlâ-yı dest : el elden üstündür.

dest-ber-sîne دست برسینه (f.b.s.) : eli göğsünde, işe hazır.

dest-be-ser دست بسر (f.b.s.) : eli başında, şaşkın, dalgın.

dest-beste دست بسته (f.b.s.) : eli bağlı; el kavuşturmuş, el bağlamış.

dest-bûs دست بوس (f.b.i.) : el öpme.

dest-bûsî دست بوسی (f.b.i.) : el öpmeklik, el öpme töreni.

dest-bûy, dest-bûye دست بوی ، دست بویه (f. b.i.) : ele sürülen ıtır gibi kokulu madde.

dest-bürd دستبرد (f.i.) : kuvvet; üstünlük, zafer.

dest-çâlâk دست چالاک (f.b.s.) : eline çabuk, atik.

dest-dırâz دست دراز (f.b.i.) : **1.** el uzatma, sarkıntılık. **2. s.** el uzatan, zulmeden.

deste دسته (f.i.) : **1.** demet, tutam; takım. **2.** kabza, tutacak yer. **3. g. s.** on yapraklık altın varak defteri.

deste-çûb دسته چوب (f.b.i.) : değnek, sopa.

dest-efşân دست افشان (f.b.s.) : tohum gibi saçılan şeyler.

destek دستک (f.i.) : **1.** bir şeyin yıkılmaması için o şeye vurulan dayak; dayanak. [mâneviyatta da kullanılır]. **2.** pamuk ve yün ipliği gibi şeyleri eğirmeye yarayan âlet, iğ. **3.** elcik, küçük el.

dest-endâz دست انداز (f.b.s.) : el atıcı, yankesici.

destere, dest-erre دستره ، دست اره (f.b. i.) : **1.** el bıçkısı, testere. **2. g. s.** bir örgü motifi.

deste-seng دسته سنگ (f.b.i.) : ezme işinde kullanılan, billûr veyâ mermerden yapılmış âlet.

dest-gâh دستگاه (f.b.i.) : **1.** tezgâh, dokuma âleti; atölye. **2.** zenginlik.

dest-gâh-dâr دستگاهدار (f.b.s.) : amele başı, usta, kalfa, tezgâhtar.

destgâre دستگاره (f.b.i.) : teskere, hasta, taş ve sâire nakline yarayan tahta. [bkz : deskere²).

dest-geh دستگه (f.b.i.). (bkz : dest-gâh).

dest-gîr دستگیر (f.b.s.) : elinden tutan, yardımcı.

dest-girây دستگرای (f.b.s.) : zayıf, kuvvetsiz, çelimsiz.

dest-güşâ دستگشا (f.b.s.) : el açan, avuç açan.

dest-güşâyî دستگشایی (f.b.i.) : el açıcılık, avuç açıcılık.

dest-güzâr دست گذار (f.b.s.) : yardımcı, imdâda yetişen.

dest-güzîn دست گزین (f.b.s.) : **1.** [toplantıda] baş köşede oturan. **2. i.** yedek at.

dest-hatt دست خط (f.a.b.i.) : el yazısı.

dest-hûş دست خوش (f.b.i.) : oyuncak. (bkz : bâzîçe).

destî دستی (f.i.) : **1.** testi. **2.** bilezik. **3.** elinden tutma, yardım.

destî-bâz دستی باز (f.b.i.) : testi ile oyun yapan hokkabaz.

destîne دستینه (f.i.) : **1.** el bileziği. **2.** kolbağı. **3.** el ile yazılan mektup. **4.** pâdişah fermanı. **5.** mahkeme ilâmı. **6.** mektubun sonuna konan imza veyâ tarih.

dest-kâr دست کار (f.b.i.) : el işi, iş.

dest-keş دست کش (f.b.s.) : **1.** el çeken, gözleri görmeyen kimseyi elinden tutup gezdiren. **2.** bir işten vazgeçen. **3.** el uzatan, dilenci. **4. i.** kazanç. **5. i.** at ve yay gibi elde kolaylıkla idâre olunan şey.

dest-lâf دست لاف (f.b.i.) : pazarlık.

dest-mâl دستمال (f.b.i.) : elbezi.

dest-mâye دستمایه (f.b.i.) : elde bulunan şey, sermâye.

dest-Mûsî : Güneş. (bkz : Âftâb, Hûrşîd, Mihr, Şems).

dest-mûze دست موزه (f.b.i.) : hediye, armağan.

dest-müzd دستمزد (f.b.i.) : bahşiş, ayakteri.

dest-nemâz دست نماز (f.b.i.) : abdest.

dest-nişân دست نشان (f.b.i.) : kendi eliyle dikilen fidan; birinin kılavuzluğu ile bir işe tâyin edilen kimse.

dest-pâk دست پاک (f.b.s.) : **1.** fakir. **2.** dindar. **3. i.** mendil.

dest-peymân دست پیمان (f.b.i.) : dâmâdın geline verdiği ağırlık. (bkz : mehr-i muaccel).

dest-renc دست رنج (f.b.i.) : **1.** el ile yapılan iş, el emeği. **2.** kazanç, ücret.

dest-res دسترس (f.b.i.) : elerme, kuvvet ve zenginlik.

dest-res olmak دسترس اولمق (f.t.m.) : ele geçirmek, elde etmek, erişmek.

dest-seng دست سنگ (f.b.i.) : sapan.

dest-sûz دست سوز (f.b.s.) : eli yakan, yakıcı.

dest-sûze دست سوزه (f.b.i.) : nişanlı kız.

dest-şikeste دست شکسته (f.b.s.) : geçinecek hüneri ve sanatı olmayan kimse.

dest-teng دست تنگ (f.b.s.) : eli dar, fakir, yoksul.

destûr دستور (f.i.) : **1.** izin, müsâade, ruhsat. **2.** zerdüşt dîninin rûhânî başkanı. **3.** izin verin geçelim, müsâade edin, kimse olmasın, açılın, savulun!. **4.** müsâade et. **5.** cin ve peri şerrinden kurtulmak için söylenen bir söz. **6.** kanun, töre.

destûr-i edviye : ilâç yapma konularıyla ilgili kitap, kodeks.

destûr-i riyâzî : matematik formülü.

destûrî دستوری (f.s.) : desturla ilgili.

desturun دستورک (f.t.zf.) : bâzı kimselerce, kaba bir söz söyleneceği zaman kullanılır.

destvân دستوان (f.i.) : hamam natırı. (bkz : dellak).

dest-vâne دستوانه (f.b.i.) : savaşta giyilen demir eldiven. **2.** bilezik. **3.** meclisin baş tarafı.

dest-vâr, dest-vâre دستوار ، دستواره (f. b.i.) : **1.** baston; çoban değneği. **2.** el gibi, ele benzer, el kadar. **3.** el bileziği.

dest-yâb دست یاب (f.b.i.) : **1.** zafer, üstünlük. **2.** fırsat.

dest-yâr دستیار (f.b.i.) : yardımcı, arka. (bkz : muîn, müzâhir).

dest-yârî دستیاری (f.i.) : yardım, muâvenet.

dest-zen دست زن (f.b.i.) : **1.** el uzatma. **2.** tutunma.

deşne دشنه (f.i.) : hançer.

deşne-i Lârî : Lâr diyârına mahsus hançer.

deşne-i subh : tan yeri [ilkönce hançer şeklinde görüldüğünden kinâye olarak].

deşt دشت (f.i.) : bozkır, çöl, kır, ova.

deşt-i fenâ : fânîlik ovası; dünyâ.

deşt-i hayât : hayat çölü.

deşt-i kebîr : Îran'da Tahran'ın güney doğusuna düşen meşhur çorak bir bölge.

deşt-i Kerbelâ : Hz. Hüseyn'in susuzluktan öldüğü yer.

deşt-i Kıpçak : Dinyester ile İrtiş arası geniş step.

deşt-gerd دشت گرد (f.b.s.) : çölde, kırda, evde gezen. (bkz : deşt-neverd, deşt-peymâ).

deştî دشتی (f.s.) : **1.** çölle ilgili. **2.** vahşî, yabanî.

deşt-neverd دشت نورد (f.b.s.) : çölde, kırda, evde gezen. (bkz : deşt-gerd, deşt-peymâ).

deşt-peymâ دشت پیما (f.b.s.) : çölde, kırda, evde gezen. (bkz : deşt-gerd, deşt-neverd).

deşt-zâr دشت زار (f.b.s.) : çöllük, ovalık.

devâ' دواء (a.i.c. : edviye) : **1.** ilâç. **2.** çâre, tedbir.

devâ-i seb'a : yedi devâ, yedi ilâç : [üstübeç, mürdesenk, zift, terementi, balmumu, günlük, öküzödü].

devâ-yi misk : güzel kokulu bir çeşit şeker helvası.

devâ-yi müsekkin : acı giderici, yatıştırıcı ilâç.

devâbb دواب (a.i dâbbe'nin c.) : yük ve binek hayvanları.

devâc دواج (f.i.) : üste örtünecek şey, yorgan.

devâhî دواهی (a.i. dâhiye'nin c.) : musîbetler, felâketler, büyük belâlar.

devâhil دواخل (a.i. dâhile'nin c.) : içler.

devâhin دواخن (a.i. dâhine'nin c.) : duman çıkaran bacalar.

devâî دواعی (a.i. dâiye'nin c.) : içten gelen bir duyguyu teşvîk edici haller.

devâi'd-dehr : dünyâ halleri.

devâî, devâiyye دوائیه ، دوائی (a.s.) : **1.** ilâçla ilgili olan nesneler. **2.** ilâçlara âit.

devâir دوائر (a.i. dâire'nin c.) : dâireler.

devâir-i askeriyye : askerî dâireler.

devâir-i belediyye : belediye dâireleri.

devâir-i devlet : devlet dâireleri.

devâir-i husûsiyye : *özel dâireler.

devâir-i mütevâziye : **geo.** çemberleri paralel veyâ merkezleri ortak olan dâireler.

devâir-i müttehidü'l-merâkiz : **geo.** çemberleri paralel veyâ merkezleri ortak olan dâireler.

devâir-i resmiyye : resmî dâireler.

devâir-i urûz : **coğr.** Ekvator hattına paralel olarak geçen küçük dâireler.

devâlî دوالی (a.s.) : **hek.** damar hastalığı, **fr. varice.**

devâlîb دوالیب (a.i. dolâb'ın c.).(bkz : dolâb).

devâlib-i ihtiyâlât : hîle dolapları, düzen dolapları.

devâm دوام (a.i.) : **1.** dâim olma, bir halde bulunma, sürme. **2.** sebat. **3.** bir işe, bir me'mûriyete gidip gelme.

devân دوان (f.s.) : **1.** koşan, seğirten, hızlı yürüyen. **Esb-i devân** : koşucu, hızlı giden at. **Peyk-i devân** : yanda koşan at uşağı. **2. zf.** koşarak, sür'atle, hızla.

devâ-nâ-pezîr دوا ناپذیر (f.b.s.) : şifâsı imkânsız olan, ilâcı çâresi olmayan. (bkz : iltiyâmnâ-pezîr).

devân devân دوان دوان (f.zf.) : koşa koşa, hızla.

devânik دوانق (a.i. dânik'ın c.) : **1.** mangırlar. **2.** bir dirhemin dörtte birleri.

devânikî دوانقی (a.s.) : Abbâsî halîfelerinden Ebû Ca'fer Mansûr'un hasisliğinden bir şeyi "dânik = en ufak şey, mangır" a kadar hesap etmek âdeti olduğundan kendisine verilen lâkap.

devâr, duvâr دوار ، دوار (a.i.) : **hek.** baş dönmesi hastalığı.

dev-âsâ دیوآسا (f.s.) : dev gibi. (bkz. dîv-âsâ).

devâ-sâz دواساز (a.f.b.s.) : ilâç tertibeden, çâre bulan.

devât دوات (a.i.) : divit, kalem koymak için uzun mâdenî sapı ve ucunda bir de hokkası bulunan âlet. (bkz : devît).

devât-dâr دواتدار (a.f.b.s.) : **1.** divitdâr, yazıcı. **2.** yazı takımlarına bakan kimse.

devâvîn دواوين (a.i. dîvân'ın c.) : şâir dîvanları. (bkz : dîvân²).

devâvîn-i atîka : eski şiir dîvanları.

devende دونده (f.s.) : gezen, dönüp dolaşan.

deverân دوران (a.i.): dönüp dolaşma, dolanma.

deverân-ı dem : **biy.** kan *dolaşımı, **fr. circulation.**

deverân-ı kebîr : **biy.** büyük *dolaşım.

deverân-ı lenf : **biy.** lenf (akkan) *dolaşımı.

deverânî دورانى (a.s.) : **mat.** *dönel, **fr. rotatoire.**

devha دوحه (a.i.) : büyük, ulu ağaç.

devhatü'z-zeheb : "büyük altın ağaç" : Hz. Ali'yi takdîs etme anlamına gelen bir deyim.

devît دويت (f.i.) : divit. (bkz : devât).

deviyy دوى (a.i.) : anlaşılmayan, nerden geldiği belli olmayan sesler, gürültüler, patırtılar.

devle دوله (a.i.) : "devlet" kelimesinin Arapça tâbirlerde geçen bir şekli.

devlet دولت (a.i.c. : düvel) : **1.** bir hükûmet idâresinde teşkîlâtlandırılmış olan siyâsî topluluk.

devlet-i âl-i Osman : **tar.** Osmanlı İmparatorluğu. (bkz : devlet-i aliyye-i Osmâniyye).

devlet-i aliyye : Osmanlı İmparatorluğu.

devlet-i aliyye-i Osmâniyye : **tar.** Osmanlı İmparatorluğu.

devlet-i ebed : saltanatı ebedî, sürekli olan devlet. (bkz : devlet-i müebbed).

devlet-i ebed-müddet : süresi devamlı olan devlet.

devlet-i ezelî : başlangıcı bilinmeyen devlet.

devlet-i müebbed : (bkz : devlet-i ebed). **2.** büyük saâdet, zenginlik. **3** baht, tâlih, kut. **4.** büyük rütbe, mevki.

devlet-i şehâdet : şehitlik devleti, şehitlerin âhiretteki en büyük saâdeti.

devlet ü ikbâl : ululuk, büyüklük ve iyi tâlih, mutluluk.

devlet ü ikbâl ile : birini uğurlama sözü, güle güle.

devlet-âbâdî دولت آبادى (a.f.b.i.) : **g. s.** güzel sanatlarda kullanılan ve Hindistan'ın Devletâbâd şehrinde yapılan bir kâğıt cinsi. [tezhip, hat, minyatür v.b.].

devlet-hâh دولتخواه (a.f.b.s.) : mevki ve zenginlik düşkünü.

devlet-hâne دولتخانه (a.f.b.i.) : ev, konak.

devlet-iktirân دولت اقتران (a.b.s.) : refah içinde, mutlu. (bkz : devlet-yâb).

devletli,-lü دولتلى ، – لو (a.t.b.s.) : [eskiden] refâh, saâdet ve nîmet sâhibi, vezir ve müşir gibi büyük rütbe sâhiplerine verilen bir unvan.

devletlü inâyetlü : sarayın kızlar ağasına verilen ünvan.

devletlü necâbetlü : şehzâdeler hakkında kullanılan bir ünvan.

devletlü re'fetlü : [eskiden] seraskerlere verilen bir ünvan.

devletlü semâhatli : şeyhülislâmlar hakkında kullanılan bir ünvan.

devletlü siyâdetlü : Mekke şerîfine verilen ünvan.

devletlü utûfetlü : vezirlere, müşirlere, pâdişah dâmatlarına verilen ünvan. [Sadrâzamlık etmişlere : "übbehetlü devletlü" yazılırdı].

devlet-meâb دولتمآب (a.b.i.) : devletin, saâdet ve ihtişâmının sığınacağı yer, hükümdar.

devlet-medâr دولتمدار (a.b.s.) : büyüklük merkezi olan [hükümdar v.b.].

devlet-mend دولتمند (a.f.b.s.). (bkz : devletli).

devlet-yâb دولتياب (a.f.b.s.) : refah içinde, mutlu. (bkz : devlet-iktirân).

devr دور (a.i.c. edvâr) : **1.** dönme, bir şeyin etrâfını dolaşma. **2.** dönüp dolaşma. **3.** nakil, aktarma. **4.** bir şeyi başkasına teslim etme.

devr ü teslîm : biri, bir işi tamâmıyla başkasına vererek o işten çekilme. **5.** zaman, çağ. **6.** bir zamânın bölündüğü kısımlardan her biri. **7.** baştan sonuna kadar okuma. **8. tas.** dünyâya gelme, (nüzûl) ve tekrar geldiği yere dönme (urûc) hâli. **9. müz.** bir müzik üzerinde her ölçüye verilen isim olup umûmiyetle büyük ölçüler ve peşrevler için kullanılır.

devr-i âlem : dünyâ seyâhati, dünyâ gezisi.

devr-i bâtıl : **mant.** *kısırdöngü, **fr. cercle vicieux.**

devr-i cünûn : **fels.** döner delilik, **fr. folie carculaire.**

devr-i dâim : durmadan, durmamacasına dönüp dolaşma.

devr-i devlet : devlet zamânı, saâdet nöbeti.

devr-i dil-ârâ : gönlü hoş eden devir, en hoş zaman.

devr-i ebvâb : kapı kapı gezip dolaşma.

devr-i esâtîr : **tar.** mitoloji çağı.

devr-i felek : zaman, tâlih, kader.

devr-i gusmâ : musîbet, belâ günleri.

devr-i gül : gül mevsimi.

devr-i hindî : **müz.** Türk müziğinin küçük usullerindendir; 7 zamanlı ve 5 darblıdır. Bu usul ile şarkı ve ilâhiler ölçülmüştür. Bu makamın 7/8, bir de 7/4 ağır devr-i hindî mertebeleri kullanılmıştır. Bir semâî ile bir sofyandan mürekkeptir.

devr-i ikbâl : mutluluk günleri.

devr-i inhitât : gerileme dönemi.

devr-i isnâ-aşerî : on iki hayvan adlarıyla sayılan on iki yıllık devir.

devr-i istibdâd : **tar.** II. Abdülhamid zamanına (1878-1908) verilen bir ad.

devr-i kamer : ay devri, âhır zaman (Hz. Peygamber'in devri).

devr-i kamerî : bir ay içinde ayın dolaşması.

devr-i kebîr : **müz.** Türk müziğinin büyük usullerindendir. 28 zamanlı ve 12 darblıdır. Bu usul ile kâr, tevşîh, ilâhi bilhassa beste ve peşrevler ölçülmüştür.

devr-i lâle : lâle devri, lâle mevsimi.

devr-i mihnet : dünyâ.

devr-i râbi' : eski takvimlerde uğurlu ve uğursuz günler devri olup on iki gündür.

devr-i revân : **müz.** Türk müziğinin küçük usullerindendir. 14 zamanlı ve 6 darblıdır. Bu usul ile âyîn-i şerifler, tevşîhler, ilâhiler, kârlar, besteler, şarkılar, peşrevler ölçülmüştür.

devrî rüzgâr : **coğr.** *dönemli yel, **fr. vent périodique.**

devr-i saâdet : Hz. Muhammed'in yaşadığı çağ.

devr-i sâbık : bir önceki hükûmet, pâdişah devri.

devr-i saltanat : bir hükümdarın hüküm sürdüğü devir.

devr-i tefrih : **biy.** kuluçka devri.

devr-i terakkî : terakkî, ilerleme *dönemi.

devr-i tezâyüd : **hek.** hastalığın ilerleme *dönemi.

devr-i tûrân : **müz.** Türk müziğinin küçük usullerindendir. 7 zamanlı ve 3 darblıdır. Türkü, köçekçe ve oyun havalarında kullanılmıştır.

devr-i Veledî : mukabele günü semâ başlamadan önce şeyh önde, dedeler kıdem sırasıyla arkada olduğu halde semâhânenin dâiresi içinde ve halka şeklinde görünmek sûretiyle üç defa yapılan dolaşma. [buna : "Sultan Veled Devri" de denir].

devr دور (f.i.) : **1.** geçmiş dersleri hatırlama. **2.** câsus; hafiye. **3.** şarap kadehi.

devrân دوران (a.i.) : dünyâ, felek, zaman, tâlih, kader; devir.

devre دوره (a.i.c. : devrât) : **1.** dönüş, dönme. **2.** bir şeyin fırdolayı etrâfı, kenarı. **3.** bir kaç yıldan meydana gelen zaman süresi, *dönem.

devre-i âliye : [eski] sultânî teşkilâtında ûlâ denilen ilk altı sınıfın son sınıfları.

devre-i arşiyye : kavs-i urûc. [Bektâşi tâbirlerindendir].

devre-i ferşiyye : devriyelerin kavs-i nüzûle âit olanları. [Üsküdar'lı Hâşim babanın devre-i ferşiyye'si meşhurdur].

devre-i ibtidâiyye : eski okullarda altı sınıfın ilk sınıfları.

devre-i kasire : **fiz.** kısa devre.

devre-i mutavassıta : eski okullardaki ilk altı sınıfın orta sınıfları.

devren دوراً (a.zf.) : devrederek, devir suretiyle.

devr-hân دورخوان (a.f.b.s.) : Kur'ân'ı dâimâ okuyup devreden [kimse].

devrî, devriyye دوری ، دوریه (a.s.) : **1.** devir ile, devrân ile ilgili. **Sene-i devriyye** : yıl dönümü. **2. zf.** zaman zaman.

devriyye دوریه (a.i.) : **1.** geceleri dolaşan kol takımı, gezici karakol. **2.** bülbül, karatavuk, sığırcık ve benzerleri gibi kuşların mensup olduğu sınıf. **3.** insan ve kâiâtın Tanrı'dan

çıkıp Tanrıya dönmesi felsefesine göre bu devir safhalarını anlatan tasavvuf şiiri.

devriyye medreseleri : Osmanlı İmparatorluğu zamanında İstanbul'da "sahn-ı semân" medresesinden daha üst derecedeki öğretim kurumları.

devriyye mevleviyyeti : ilmiye mensuplarına rütbeleri îcâbınca tevcîh olunan vazîfelerden birinin adı.

devvâr دوار (a.s. devr'den) : devreden, çok dönen. **Çerh-i devvâr** : Dünyâ. **Felek-i devvâr** : Dünyâ.

devvâre دواره (a.i.) : pergel denilen geometri âleti.

dey دی (f.i.) : **1.** Güneş yılının onuncu ayı. **2.** Güneş yılının onuncu ayında ve her Güneş yılının 8, 15 ve 23 üncü günlerinde yapılacak işleri idâreye me'mur sayılan melek. **3.** kış. (bkz : şitâ).

deyâcîr دیاجیر (a.i. deycûr'un c.) : karanlıklar.

Deyâlime دیالمه (a.h.i. deylem'in c.) : Deylemliler.

deybâdîn دیبادین (f.h.i.) : **1.** Cenâbıhak. **2. i.** her Güneş ayının 23 üncü günü. **3. i.** bir melek adı.

deybâvend دیباوند (f.h.i.) : Tehmûres'in lâkabı.

deybâzer دیباذر (f.i.) : Güneş aylarının sekizinci günü; ve onu idâreye me'mur sayılan melek.

deycûr دیجور (a.s.c. : deyâcîr) : çok karanlık. (bkz : zalâm, zulmet). **Şeb-i deycûr** : karanlık gece.

deyden, deydene دیدن ، دیدنه (a.i.) : usul, âdet, gelenek.

deydene-i dîrîne : eski usul, âdet.

Deylem, Dîlem دیلم (c. Deyâlim) : Gîlân bölgesinde bir şehrin adıdır. Halkının saç ve sakalları Arap saçı gibi kıvırcık olur. Kullandıkları silâhlar balta ve zûpîn denilen çatallı kısa harbedir.

dey-mâh دیماه (f.b.i.) : kış ayı.

deymûmet دیمومت (a.i.) : dâimlik, devam, süregelme.

deyn دین (a.i.c. düyûn, düyûnât) : borç.

deyn-i gayr-i sahîh : **huk.** ödeme yâhut hakikaten veyâ hükmen ibrâ olmaksızın dahî sâkıt olan borç.

deyn-i hâl : **huk.** bir vakte tâlik ve te'hîr edilmeyen borç.

deyn-i lâzım-ı sahîh : **huk.** ödenmedikçe veyâhut hakikaten veyâ hükmen ibrâ olunmadıkça sâkıt olmayan borç.

deyr دیر (a.i.c. edyâr) : **1.** manastır, kilise. **2.** insanlık âlemi, bu dünyâ. **3. mec.** meyhâne.

deyr-i Abdurrahmân : Irak'da Kûfe yakınında bir yer.

deyr-i kunna : Bağdat'ın 90 km. güneyinde ve Dicle'nin sol kıyısında çok eski ve büyük bir manastır.

deyr-i kurrâ' : Kûfe'ye 42 km. uzaklıkta bulunan bir manastır.

deyr-i mihnet : hüzünlü, tasalı dünyâ.

deyr-i mugan : mecusî mâbedi, meyhâne.

deyr-i mürrân : Suriye'de Şam yakınlarında büyük ve eski bir manastır.

deyr-i semân : Suriye'de birkaç Hıristiyan manastırının adı.

deyr-i teng (dar kilise) : **mec.** [bu] dünyâ.

deyrü'l-âkul : Bağdat'ın güneydoğusunda ve 83 km. uzağında Dicle nehrinin sol yakasındaki bir şehir.

deyrü'l-aver : Irak'ta Kerbelâ ve Necef arasında bir yer.

deyrü'l-bahrî : Mısır'da bir önemli yerleşme merkezi.

deyrü'l-Caslîk : Irak'ta Bağdat'ın 55 km. kuzeyinde Mesken kasabası yakınındaki manastır.

deyrü'l-cemâcim : Irak'ta Kûfe'ye 42 km. uzaklıkta, Fırat'ın batısındaki bir manastır.

deyrü'l-gebrevî : yukarı Mısır'da M.Ö. XII. yüzyıldan kalma kral mezarları.

deyrü'l-Kamer : Lübnan'da bir kasaba.

deyrü'l-Medîne : Nil'in batı yakasında, Teb'de bir yer.

deyrü'z-zaferân : Mardin ilinin güneydoğusunda, Eskikale köyünde bir manastır.

deyrü'z-zûr : Suriye'de bir şehir.

deyrânî ديرانی (a.s. deyr'den) : manastıra mensup, manastır ile ilgili, manastır adamı.

deyr-hâne ديرخانه (a.f.b.i.) : manastır; kilise.

deyrî ديری (a.s.) : manastırla ilgili.

deyyân ديان (a.s.) : mükâfatlandıran veyâ cezâlandıran, hâkim, Tanrı.

deyyâr ديار (a.i.) : **1.** biri, bir kimse, bir fert. **2.** manastır sâhibi.

deyyûs ديوث (a.s.) : karısının nâmussuzluğuna göz yuman ve katlanan kimse, kurumsak. (bkz : derâre).

dıbâbiyye ضبابيه (a.i.) : **zool.** (bkz : zıbâbiyye).

dıbk دبق (a.i.) : ökse.

dıbkıyye دبقيه (a.i.) : **bot.** *ökseotugiller.

dıfda' ضفدع (a.i.c. : defâdi') : kurbağa. (bkz : çağz).

dıfdaiyye ضفدعيه (a.i.) : **zool.** kurbağagiller.

dıhâm ضحام (a.s. dahm'ın c.) : iri, kalın olan şeyler.

dıhk ضحك (a.i.) : gülme.

dıhk-âver ضحك آور (a.f.b.s.) : insanın güleceğini getiren, güldüren, güldürücü.

dıkak دقاق (a.s.) : **1.** her şeyin ufalmışı, kırıntısı, incesi. **2.** şirden denilen bağırsak.

dıkk دق (a.i.) : *ince ağrı, erime* hastalığı.

dıl' ضلع (a.i.c. : adlâ') : **1. geo.** kenar. **2. anat.** kaburga kemiği.

dıl'-ı kaim : **geo.** dikkenar.

dıl'-ı kâzib : **anat** : göğüs kemiğine dayanan beş tâne küçük kaburga kemiği.

dıl'-ı mücessem : **mat.** *ayrıt, **fr. arête.**

dıl'-ı sahîh : **anat.** göğüs kemiğine dayanan yedi tâne kaburga kemiği.

Dımışk دمشق (a.h.i.) : Şam.

Dımışki دمشقى (a.s.). (bkz : Dimişki).

dır' درع (a.i.c. : dırâ', durû') : cenkte, savaşta giyilen zırh. (bkz : cevşen).

dıraht درخت (f.i.). (bkz : diraht).

dırâk دراق (a.i. daraka'nın c.) : deriden yapılmış kalkanlar.

dırâz دراز (f.s.) : uzun, [aslı "derâz" dır].

dırâz-dest دراز دست (f.b.i.) : el uzunluğu; el uzatan.

dırâz-gûş دراز گوش (f.b.i.) : kulağı uzun, tavşan.

dırâzî درازى (f.i.) : uzunluk.

dırgam ضرغام (a.i.c. : darâgım) : arslan. (bkz : esed, haydar, gazanfer, şîr).

dırgame درغامه ("ga" uzun okunur. a.i.) : arslan.

dırra دره (a.i.) : **1.** kırbaç. (bkz : tâziyâne). **2.** tura.

dırs ضرس (a.i.c. : adrâs) : azı dişi.

dırsî, dırsıyye ضرسى ، ضرسيه (a.s.) : azı dişine âit, azı dişi ile *ilgili.

dıyyık ضيق (a.s.) : pek dar. **Mekân-ı dıyyık** : pek dar yer.

dî دى (f.i.) : dün, dünkü gün.

dî ve ferdâ : dün ve yarın.

diâm, diâmet دعام ، دعامت (a.i.c. : **1.** binâya vurulan direk, destek, payanda. **2.** ileri gelen, baş.

dîbâ ديبا (f.i.) : renkli dokuma motiflerle süslü lüks bir çeşit ipek kumaş, canfes kumaş.

dîbâ-yi frenk : frenk canfesi.

dîbâ-yi Hindî : Hindistan'dan gelen bir çeşit kalın ipekli kumaş.

dîbâ-yi münakkaş : sündüs de denilen altın veyâ gümüş karıştırılarak dokunmuş çiçekli, süslü bir ipekli kumaş.

dîbâ-bâf ديباباف (f.b.s.) : ipekli kumaş dokuyan.

dîbâc ديباج (a.i.c. : debâbîc) : **1.** dallı, çiçekli bir çeşit ipek kumaş, dîbâ, canfes. **2. g. s.** bir yazı sitili.

dîbâce ديباجه (a.i.) : başlangıç, önsöz. (bkz : mukaddeme).

dibâgat دباغت (a.i.) : sepicilik, hayvan derilerini terbiye etmek zanaati.

dicâc دجاج (a.i.c. : dücüc) : bkz : decâc, dücâc).

dicâce دجاجه (a.i.c. : dücüc) : tavuk. (bkz : decâce, dücâce).

dîdân ديدان (a.i. dûd'un c.) : ufak solucanlar, kurtçağızlar.

dîdân-ı em'a : bağırsak kurtları.

dîdân-ı haytiyye : şeritler.

dîdân-ı şerîtiyye : **zool.** şeritler.

dîdâr ديدار (f.i.) : **1.**yüz, çehre.

dîdâr-ı hürriyyet : hürriyetin güzel yüzü.

dîdâr-ı pâk : temiz yüz.

dîdâr-ı yâr : sevgilinin yüzü. **2.** görme, görüşme. **3.** görüş kuvveti, göz. **4. s.** açık, meydanda. **5. i.** kadın adı.

dîde ديده (f.i.c. : dîde-gân) : **1.** göz. **Nûr-i dîde** : gözün nuru. (bkz : ayn, çeşm).

dîde-i bînâ : gören göz.

dîde-i gâv (öküz gözü) : **1)** sığırgözü denilen çiçek; **2)** bir çeşit üzüm.

dîde-i giryân : ağlayan göz, yaşlı göz.

dîde-i hakk-bîn : doğruyu, doğruluğu gören göz.

dîde-i hûn-bâr : kanlı yaş döken, kan ağlayan, kan saçan göz.

dîde-i hurûs (horoz gözü) : **mec.** kırmızı şarap.

dîde-i mahmûr : mahmur (bakışlı) göz.

dîde-i siyâh : kara göz. (bkz : çeşm-i siyâh). **2.** gözcü, **3.** gözbebeği. **4.** gözucu.

-dîde دیده– (f.s.c. : dîde-gân) : görmüş; görülmüş. **Lûtuf-dîde :** lûtuf görmüş. **Zarar-dîde :** zarar görmüş.

dîde-bân دیدبان (f.b.i.) : **1.** gözcü, gözleyici, bekçi, kolcu, nöbetçi. **2.** [evvelce] gümrük kolcusu.

dîde-bân-ı felek : **astr.** Zühal (Satürn) gezegeni.

dîde-bânân دیده بانان (f.b.i.) : dîde-bân'ın c.) : **1.** gözcüler, gözleyiciler, bekçiler, kolcular, nöbetçiler. **2.** [evvelce] gümrük kolcuları.

dîde-bânân-ı âlem : yedi gezegen. **mec.** gezegenler.

dîde-bânân-ı çihârüm : Güneş. (bkz : Âftâb, Hûrşid, Mihr, Şems).

dîde-be-râh دیده براه (f.b.s.): "gözü yolda" : bekleyen.

dîde-bîdâr دیده بیدار (f.b.s.) : gözüne uyku girmeyen.

dîde-dâr دیده دار (f.b.s.) : gözetici, gözcü. (bkz : dîde-bân).

dîde-fürûz دیده فروز (f.b.s.) : göz aydınlatan.

dîde-gâh دیده گاه (f.b.i.) : gözcünün bulunduğu yer.

-dîde-gân دید گان– (f.s. -dîde'nin c.) : görmüşler. **Lûtuf-dîdegân** : lûtuf görmüşler.

dîdeler-rûşen دیده لر روشن (f.t.b.s.) : bir kimsenin sevincini, mutluluğunu anlatmak için " gözünüz aydın olsun!" anlamına iyi bir dilek.

dîde-nümâ دیده نما (f.b.s.) : göz gibi, göze benzeyen.

dîde-pûş دیده پوش (f.b.s.) : "gözü kapayan" : rüşvet.

dîde-rübâ دیده ربا (f.b.s.) : göz alıcı.

dîde-ver دیده ور (f.b.s.) : iyi gören, işten anlar.

dîg دیگ (f.i.) : çömlek, toprak tencere.

dîg-i cûşân : taşmış, taşkın, taşan tencere.

dîg-i sevdâ : aşk tenceresi, muhabbet kazanı.

dîger-bâr دیگربار (f.b.zf.) : başka defa, başka zaman.

dîger-bin دیگربن (f.b.s.) : başkalarının iyiliği için fedakârlıkta bulunan, başkaları için yaşayan kimse.

dîger-gûn دیگر گون (f.b.s.) : **1.** bozuk, değişmiş, başkalaşmış. **2. mec.** ölmüş.

dîger-kâm دیگر کام (f.b.s.) : başkalarını düşünen, **fr. altruiste.** [bkz : dîger-bîn).

dîger-rûz دیگر روز (f.b.s.) : başka gün.

diğer, dîger دیگر ، دگر (f.s.) : diğer, başka, öteki.

dih ده (f.i.c. : dihât) : **1.** köy, karye. (bkz : dîh). **2. g. s.** tek renkli kenarları gümüş veyâ altın motifli ipek kumaş.

-dih ده– (f.s.) : veren, verici. **Ârâm-dih** : rahatlık veren. **Haclet-dih** : utanç verici, utandırıcı.

dîh دیه (f.i.) : köy, karye.

dihân دهان (a.i.) : **1.** kırmızı sahtiyan. **2.** (dühn'ün c.) : sürünülecek yağlar.

dihât دهات (f.i. dîh'in c.) : köyler.

dih-çe دهچه (f.i.) : **1.** küçük köy. **2.** köylü, çiftçi.

dih-dâr ده دار (f.b.i.) : köy ağası. (bkz : dih-hudâ).

dih-gân دهگان (f.b.i.) : köylü; ekinci. (bkz : dihkan).

dih-hudâ ده خدا (f.b.i.) : köy ağası, köy kâhyası. (bkz : dih-dâr).

dihî دهی (f.s.) : köye mensup, köylü.

dîhîm دیهیم (f.i.) : taç. (bkz : dâhîm, dâhim, efser, iklîl).

Dihistân دهستان (f.h.i.) : Esterâbâd denilen kasaba.

dihiş دهش (f.i.) : verme, veriş, bağışlama. (bkz : ihsân, atiyye).

dihkan دهقان ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** çiftçi, köylü. **2.** köy ağası. [aslı Farsça "dih-gân" dır].

dihkanî دهقانی ("ka" uzun okunur. f.i.) : rençberlik, çiftçilik; köylülük.

dihlîz دهلیز (a.i.). (bkz : dehlîz).

dîk ديك (a.i.c. : diyeke, edyâk) : horoz.

dîk-i ebyâz : Cennet'te bir kuş.

dîkü'l-arş : "sidretü'l-müntehâ" da bulunan ve bağırtısıyla Cennet'teki meleklere namaz zamânını bildirecek olan tavus şeklinde bir melek.

dîk ضيق (a.i.) : dar olma, darlık.

dîk-ı nefes : nefes darlığı, tıknefes.

dikak دقاق ("ka" uzun okunur. a.i. dakik'in c.) : incelenmiş, ufalmışlar.

dîk-efrak افرق ديك (a.b.i.) : çatal ibikli horoz.

dikkat دقت (a.i.) : dakiklik, incelik, doğruluk, ehemmiyet verme, ince eleme, ince arama.

dikkat-i nazar : bakış inceliği.

dil دل (f.i.) : **1.** gönül, yürek, kalb.

dil-i âvâre : serseri gönül.

dil-i bî-karâr : kararsız gönül.

dil-i bî-mâr : hasta gönül.

dil-i dîvâne : deli gönül.

dil-i hâk : toprağın altı, mezar.

dil-i inhâr : ırmakların gönlü.

dil-i mecrûh : yaralı gönül.

dil-i nâlân : inleyen gönül, dertli gönül.

dil-i nâ-mihribân : merhametsiz yürek.

dil-i nâ-şâd : kederli, gamlı gönül.

dil-i pâk : temiz gönül.

dil-i pâre pâre : parça parça, paramparça olmuş gönül.

dil-i pür-âteş : ateşli gönül.

dil-i sâd-pâre : yüz parça, paramparça olmuş gönül.

dil-i sengîn : taş yürekli.

dil-i sevdâ-nihâd, dil-i sevdâ-nişân : sevdalı gönül.

dil-i sûzân : yanık, ateşli gönül.

dil-i şeydâ : deli gönül.

dil-i vîrân : yıkık, harap gönül.

dil-i yek-vücûd : tek parçadan yapılı gönül.

dil-i zâr : zavallı gönül.

dil-i zâr, dil-i nizâr : kederli gönül, zavallı gönül.

dil-i zinde : diri ve uyanık gönül.

dil ü cân : gönül ve ruh. **2.** orta, yarı.

dil-i deryâ : denizin ortası.

dil-i şeb : gece yarısı.

dîl ديل (f.i.) : **1.** nokta. **2.** gönül, kalb. **3.** mandıra, ağıl.

dil-âgâh آگاه دل (f.b.s.) : gönül anlar; kalbi uyanık; bilgin, akıllı.

dil-ârâ, dil-ârâm آرام دل ، آرا دل (f.b.s.) : **1.** gönül alan, gönül kapan, gönül okşayan, gönlü dinlendiren. **2. i.** kadın adı. **3. müz.** bugün elde örneği olmayan eski Türk mürekkep makamlarından biridir.

dil-âsâ آسا دل (f.b.s.) : gönlü rahatlandıran, avutan.

dil-âsûde آسوده دل (f.b.s.) : gönlü rahat.

dil-âşûb آشوب دل (f.bs.s.) : **1.** gönüle sıkıntı veren, yüreği sıkan. **2.** gönülü karıştıran, kalbi meftûn eden [güzel].

dil-âşüfte آشفته دل (f.b.s.) : gönülden vurgun olan, meftûn olan.

dil-âver دلاور (f.b.s.c. : dilâverân) : **1.** yiğit, yürekli. **2. i.** erkek adı.

dil-âverân دلاوران (f.b.s. dil-âver'in c.) : yiğitler, yürekliler.

dil-âvîz دلاويز (f.b.s.) : **1.** gönüle asılan, gönül çeken, câzip, güzel. **2. i. müz.** Abdülbâki Dede'nin terkibettiği 7 makamdan biri.

dil-âzâd آزاد دل (f.b.s.) : gönlü bir şeyle ilgili olmayan, gönlü rahat.

dil-âzâr آزار دل (f.b.s.) : gönül inciten, hatır kıran, kalp kıran, merhametsiz.

dil-âzürde آزرده دل (f.b.s.) : gönlü incinmiş, kalbi kırık.

dil-bâz باز دل (f.b.s.) : gönül eğlendiren; güzel söz söyleyen, göze hoş görünen.

dil-bend دلبند (f.b.s.) : gönül bağlayan.

dil-ber دلبر (f.b.s.c. : dil-berân) : **1.** gönlü alıp götüren, güzel. **2. i.** kız adı.

dil-berân دلبران (f.b.s. dilber'in c.) : dilberler, güzeller.

dil-ber-âne دلبرانه (f.zf.) : dilbere, güzele, sevgiliye yakışır sûrette.

dil-berî دلبرى (f.b.i.) : dilberlik, güzellik.

dil-beste دلبسته (f.b.s.) : gönül bağlamış, âşık. (bkz : dil-dâde).

dil-cû[y] [ى]دلجو (f.b.s.) : gönül arayan, gönül çeken.

dil-çâlâk چالاك دل (f.b.s.) : heyecanlı.

dil-dâde دلداده (f.b.s.) : **1.** gönül vermiş, âşık. (bkz : dil-beste). **2.** erkeklerin başlarına sardıkları renkli mendil.

dil-dâr دلدار (f.b.s.) : **1.** birinin gönlünü almış, sevgili. **2. i. müz.** Abdülbâki Dede'nin terkibettiği 7 makamdan biri.

dildil دلدل (f.i.) : inilti, sıkıntı, ıstırap.

dildil-künân دلدلکنان (f.b.i.c.) : **1.** inleyenler, inleyiciler. **2.** ıztırap çekenler.

dil-dûz دلدوز (f.b.s.) : gönül delen, kalbe batan.

dil-düzd دلدزد (f.b.s.) : gönül çalan.

dile دله (f.s. ve i.) : **1.** gönül sâhibi. **2.** gönül. (bkz : dil).

dil-efgâr, dil-figâr دل افگار ، دلفگار (f.b. s.) : gönlü yaralı olan, âşık. (bkz : mecrûhü'l-fuâd).

dil-efrûz دل افروز (f.b.s.) : gönül aydınlatan. (bkz : dil-fürûz).

dil-efzâ دل افزا (f.b.s.) : iç açıcı.

dil-ferâh دل فراح (f.b.s.) : gönlü geniş, sevinçli.

dil-figâr دلفگار (f.b.s.) : gönlü yaralı, âşık.

dil-firîb دلفریب (f.b.s.) : gönül aldatan, câzibeli, alımlı.

dil-fürûz دلفروز (f.b.s.) : **1.** gönüle ferahlık veren, sevindiren. (bkz : dil-efrûz). **2. müz.** adı 1909 da yayımlanmış anonim bir güfte dergisinde geçen makam.

dil-germ دلگرم (f.b.s.) : gönlü kızmış, öfkelenmiş.

dil-gîr دلگیر (f.b.s.) : gönül tutan, kalbe sıkıntı veren; gücenik, kırgın.

dil-güdâz دلگداز (f.b.s.) : yürek eriten, gönüle eziyet veren.

dil-güşâ دلگشا (f.b.s.) : **1.** gönül açan, iç açan, kalbe ferahlık veren. **2. i. müz.** Ârif Mehmed Ağa'nın terkibettiği bir mürekkep makamdır. [elde bu makama âit hiç bir örnek yoktur].

dil-güşâde دلگشاده (f.b.s.) : gönlü ferâh, yüreği rahat.

dil-güşte دلکشته (f.b.s.) : gönlü ölmüş, yüreği ölü.

dil-hâh دلخواه (f.b.s.) : gönül isteği, gönül dileği.

dil-harâb دلخراب (f.a.b.s.) : gönlü yıkılmış, kırılmış.

dil-haste دلخسته (f.b.s.) : gönlü hasta, hasta gönüllü.

dil-hâste دلخواسته (f.b.i.). (bkz : dil-hâh).

dil-hırâş دلخراش (f.b.s.) : yürek parçalayan, tırmalayan. (bkz : cân-hırâş).

dil-hûn دلخون (f.b.s.) : içi kan ağlayan.

dil-hurrem دل خرم (f.b.i.) : gönlü şen, yüreği sevinçli.

dil-hûş دل خوش (f.b.s.) : gönlü hoş, yüreği rahat.

dilîr دلیر (f.s.c. : dilîrân) : yürekli, cesur, yiğit.

dilîrân دلیران (f.s. dilîr'in c.) : yürekliler, cesurlar, yiğitler.

dilîrân-ı nîze-dâr : mızraklı yiğitler.

dilîr-âne دلیرانه (f.zf.) : yiğitcesine, mertcesine.

dilîrî دلیری (f.i.) : yiğitlik, mertlik, yüreklilik.

dil-keş دلکش (f.b.s.) : **1.** gönül çekici. **2. müz.** adı 1500'de yazılmış manzum bir edvarda terkipler arasında geçen makam.

dilkeş-hâverân دلکش خاوران (f.b.i.) : **müz.** tahmînen beş asırlık veyâ daha eski bir mürekkep makamdır. Bu makam, hüseynî makamına ırak makamının dizisinden bir parçanın (meselâ makamın pest dörtlüsünün) eklenmesinden mürekkeptir. Bu dörtlü (segâh dörtlüsünün ırak perdesindeki şeddi) ile ırak perdesinde durur. Güçlü -birinci derecede hüseynî'nin güçlüsü olan- hüseynî ve ikinci derecede -hüseynî'nin durağı olan- dügâh'dır (bu perde aynı zamanda ırak makamının da güçlüsüdür.). Donanımı si için koma bemolü ve fa için bakıyye diyezi konulur. Dilkeş-hâverân'ın terkîbindeki her iki makamın da donanımı aynı olduğundan, nota içinde bir değişikliğe hâcet kalmaz (tabîî geçkiler hâriç olmak üzere.).

dil-keşîde دل کشیده (f.b.i.) : **müz.** A. A. Konuk'un terkîbettiği bir mürekkep makamdır. Bu makam, muhayyer makamına ferahfezâ terkîbinin ilâvesinden müteşekkildir. Umûmiyetle inicidir. Makam ferahfezâ ile onun gibi yegâh perdesinde durur. Güçlüler, birinci derecede muhayyer'in durağı ve ferahfezâ'nın ikinci güçlüsü olan dügâh, ikinci derecede muhayyer'in güçlüsü olan hüseynî, üçüncü derecede de ferahfezâ'nın güçlüsü olan acem-aşîrân'dır. Bu güçlüler bir sekizli tiz ve peste de şâmil olup, her birinin makamın terkîbindeki diziler içinde vazîfe aldığı unutulmamalıdır. Donanıma muhayyer gibi si için koma bemolü ve fa

için bakıyye diyezi konulur; ferahfezâ'ya geçilince bu iki ârıza bekar yapılarak, si için küçük mücenneb bemolü ve do için bakıyye diyezi ilâve olunur.

dil-kûb دلكوب (f.b.s.) : gönlü zedeleyen, vuran.

dil-küşte دلكشته (f.b.s.) : gönlü ölmüş, her şeyden elini eteğini çekmiş.

dil-mürde دلمرده (f.b.s.) : kalbi, gönlü ölmüş, duygusuz.

dil-nişîn دلنشين (f.b.s.) : **1.** gönülde yer tutan, hoş lâtif. **2. i. müz.** tahmînen iki asırlık bir mürekkep makamdır.

dil-nüvâz دلنواز (f.b.s.) : gönül okşayan. [aslı "dil-nevâz" dır].

dil-nüvâz-âne دلنوازانه (f.b.i.) : gönül okşarcasına, gönül okşayana yaraşır yolda.

dil-pesend, dil-pezîr دلپسند ، دلپذير (f. b.s.) : gönüle hoş gelen, gönlün beğendiği.

dil-rîş دلريش (f.b.s.) : yüreği yaralı, dertli. **Dervîş-i dil-rîş** : gönlü yaralı derviş.

dil-rübâ دلربا (f.b.s.) : **1.** gönül kapan, gönül alan. **2. i. müz.** tahmînen iki asırlık bir makamdır. Elimizde hiçbir besteli nümûnesi yoktur.

dil-rübûde دلربوده (f.b.s.) : gönlünü kaptırmış, âşık. (bkz : dil-zede).

dil-sâz دلساز (f.b.s.) : gönül yapan.

dil-sîr دل سير (f.b.s.) : gözü gönlü tok.

dil-sitân دلستان (f.b.s.) : gönül alan ve zapteden güzel, kendine meftûn eden.

dil-siyâh دل سياه (f.b.s.) : gönlü kara.

dil-sûhte دلسوخته (f.b.s.) : yüreği yanık, kederli. (bkz : dil-teng).

dil-sûz دلسوز (f.b.s.) : **1.** gönül yakan, yürek yakıcı. **2. i. müz.** tahmînen altı asırlık bir mürekkep makamdır. Elimizde hiçbir besteli nümûnesi yoktur.

dil-şâd دلشاد (f.b.s.) : gönlü hoş, sevinmiş.

dil-şikâf دلشكاف (f.b.s.) : yürek delen, çok acıklı, dokunaklı.

dil-şikâr دلشكار (f.b.s.) : gönül avlayan.

dil-şiken دلشكن (f.b.s.) : gönül kırıcı.

dil-şikeste دلشكسته (f.b.s.) : gönlü kırık, kırık gönüllü, hüzünlü.

dil-şüde دلشده (f.b.s.) : gönlü gitmiş, âşık, vurgun.

dil-şüküfte دلشكفته (f.b.s.) : gönlü açılmış.

dil-teng دل تنگ (f.b.s.): yüreği dar, kederli, sıkıntılı. (bkz : dil-sûhte).

dil-tengî دل تنگی (f.b.i.) : iç sıkıntısı, gönül darlığı.

dil-teşne دل تشنه (f.b.s.) : gönlü susamış, pek istekli.

dil-zede دلزده (f.b.s.) : vurgun, âşık. (bkz : dil-rübûde).

dil-zinde دلزنده (f.b.s.) : gönlü dirilmiş, canlanmış, bilgin.

dîm ديم (f.i.) : yanak, çehre, yüz.

dimâ' دماء (a.i. dem'in c.) : kanlar. **Sefk-i dimâ'** : kan dökücülük.

dimâgî, dimâgiyye دماغى ، دماغيه (a.s.) : **1.** dimâğa mensup, dimağ ile ilgili. **2.** zihnî, fikrî.

dimâğ دماغ (a.i.c. : edmiga) : **1.** beyin. (bkz : mağz). **2.** akıl, şuur. (bkz : hûş).

dimâğ-çe دماغچه (a.f.b.i.) : **anat.** beyincik.

dimâr دمار (a.i.) : helâk, mahv.

dimen دمن (a.i. dimne'nin c.) : süprüntülükler.

Dimişk دمشق (a.h.i.) : Şam.

Dimişki دمشقى (a.s.) : **1.** Şam'la ilgili, Şam'a âit. (bkz : Şâmî). **2. i.** güzel sanatlarda kullanılan ve Şam'da yapılan bir çeşit kâğıt. [tezhip, hat, minyatür v.b.].

Dimne دمنه (h.i.) : çakal adı. ["Kelîle ve Dimne"] kuşlar ve diğer hayvanlar hakkında Hintçe yazılmış bir hikâye kitabı olup, Îran'lı Hüseyin Vâiz tarafından "Envâr-ı Süheylî" adıyla Farsçaya, daha sonra "Hümâyunnâme" adıyla Osmanlıcaya tercüme olunmuştur.

dimne دمنه (a.i.c. : dimen) : süprüntülük.

dîn دين (a.i.c. : edyân) : Allah'a inanma ve bağlanma.

dîn دين (f.i.) : **1.** her Güneş ayının 24 üncü günü. **2.** kalemi muhâfazaya me'mur sayılan melek.

dînâr دينار (a.i.c. : denânîr) : **1.** eski zamânın çeyrek lirası değerinde bulunan bir nevî altın parası. **2.** bir Fransız frangına denk olan sırp parası.

dîn-dâr ديندار (a.f.b.s.) : Allah'a inanmış ve bağlanmış olan kimse.

dîn-dâr-âne دیندارانه (a.f.zf.) : Allah'a inanmış ve bağlanmış olan kimseye mahsus veyâ yakışacak şekilde.

dîn-dârî دینداری (a.f.b.i.) : dindarlık.

dînen دیناً (a.fz.) : dince, din bakımından.

dîn-fürûş دین فروش (a.f.b.s.) : iki yüzlü. (bkz : mürâî).

dînî, dîniyye دینی ، دینیه (a.s.) : dinle ilgili olan. **Ulûm-i dîniyye** (din bilgileri) : din dersleri. **Akaid-i dîniyye** (din inanışları) : din dersleri.

dîn-penâh دینپناه (a.f.b.s.) : dîni koruyan; dîne destek olan. **Pâdişâh-ı dîn-penâh** : dîni koruyan, dîne destek olan pâdişah.

dîn-perver دین پرور (a.f.b.s.) : dîne hizmet ve yardım eden, dîni arkalayan.

dîn-şiken دین شکن (a.f.b.s.) : dîni kıran, dîne karşı koyan.

dîn-şiken-âne دین شکنانه (a.f.zf.) : dîni kıracak, dîne zarar verecek sûrette. **Akvâl-i dîn-şikenâne** : dîne zararlı olacak şekilde sözler.

dîr دیر (f.zf.) : **1.** geç, çoktan, uzun müddet.

dîr ü dırâz : uzun uzadıya.

dîr ü zûd : geç ve çabuk. **2.** s. uzak. (bkz : dûr). **3.** eski.

dirahş درخش (f.i.) : nur, ziyâ, ışık, parıltı.

dirahşân درخشان (f.s.) : parlak, parlayan. **Mîr-i dirahşân** : parlak, parlayan Güneş. [aslı "durahşân" dır].

dirahşânî درخشانی (f.i.) : parlaklık, parıldayıcılık. [aslı "durahşânî" dir]. (bkz : durahşân).

dirahşende درخشنده (f.s.) : ışıldayan, parıldayan, ışıklı, nurlu.

dirahşendegî درخشندگی (f.i.) : parlaklık.

diraht درخت (f.i.) : ağaç. (bkz : şecer).

diraht-i Meryem : Meryem'in altında oturduğu ağaç.

diraht-i meyve-dâr : yemiş veren, yemişli ağaç.

diraht-ı Vakvak : üzerinde meyve yerine insan başı gösterilen mitolojik ağaç.

dirahtân درختان (f.i. diraht'ın c.) : ağaçlar.

diraht-istân درختستان (f.i.) : ağaçlık yer.

dîrân دیران (a.i. dâr'ın c.) evler. (bkz : diyer).

dirâyet درایت (a.i.) : zekâ, bilgi, kavrayış.

dirâyet-kâr درایتکار (a.f.b.s.) : dirâyetli, bilgili, kavrayışlı.

dirâyet-kâr-âne درایتکارانه (a.f.zf.) : dirâyetlilikle, dirâyetkâr olana yakışır yolda. (bkz : dirâyet-mendâne).

dirâyetli درایتلی (a.t.b.s.) : zekî, bilgili, kavrayışlı.

dirâyet-mend درایتمند (a.f.b.s.) : dirâyetli, zekî, bilgili, kavrayışlı.

dirâyet-mend-âne درایتمندانه (a.f.zf.) : dirâyetli bir şekilde. (bkz : dirâyet-kârâne).

dîr-bâz دیرباز (f.b.s. ve zf.) : uzun, uzun müddet.

direfş درفش (f.i.) : bayrak, sancak.

direfş-i Gâvyânî (Gâve'nin bayrağı) : [Dahhâk'ın zulmüne karşı isyân eden ve Gâve isminde bir demircinin kendi meşin önlüğünü yırtarak yaptığı bayrak].

direfşân درفشان (f.s.) : ışıldayan, parıldayan. **Dürr-i direfşân** : **1.** parlayan inci. **2.** diş.

direm درم (f.i.) : **1.** akça, para. **2.** dirhem. **3.** gümüş para.

direm-güzîn درمگزین (f.b.i.) : sarraf.

direm-harîde درمخریده (f.b.s.) : para ile alınmış.

direm-serâ درمسرا (f.b.i.) : darphâne, para basılan yer.

direng درنگ (f.i.) : bekleme; gecikme; tutma; istirâhat. (bkz : ârâm).

direv درو (f.i.) : ekin biçme, hasat.

direv-ger درو گر (f.b.s.) : ekin biçen, orakçı.

dirhem درهم (a.i.c. : derâhim) : **1.** eski okkanın dörtyüzde biri. **2.** gümüş para.

dirhem-i ceyyid : bozuk, karışık olmayan dirhem [gümüş para].

dirhem-i hâlis : saf gümüşten ibâret olup, başka bir mâden ile karışık olmayan dirhem.

dirhem-i mağşûş : başka mâdenlerden oluşmuş, karışık dirhem.

dirhem-i örfî : onaltı kırattan ibâret dirhem.

dirhem-i râyic : gerek ceyyid ve gerek züyuf olsun, halk arasında alınıp verilen dirhem.

dirhem-i şer'î : ondört kırattan ibâret dirhem. [zekâtta, mehirde, diyette, nisâb-ı sirkatte mûteber olan da bu dirhemdir].

dirhem-i züyûf : bakır veyâ başka mâdenlerle karıştırılmış gümüş sikke.

dirhem ü dînâr : gümüş ve altın para. **3.** şerîata göre, orta boyda olan, 70 tâne arpanın ağırlığı.

dirîg دريغ (f.i.) : **1.** esirgeme. **2. e.** eyvah, ah, aman, yazık. **3.** men'etme, önleme.

dirîga دريغا ("ga" uzun okunur. f.zf.) : yazık, eyvahlar olsun!

dîrîn, dîrîne ديرين ، ديرينه (f.s.) : eski, kadîm. **Âyîn-i dîrîn** : eski töre. **Bende-i dîrîne** : eski kul.

dîrûz ديروز (f.i.) : dün.

disâm دسام (a.i.) : **1.** şişe kapağı, mantar gibi şeyler. **2. anat.** kapak, *kapacık.

-disâr -دثار (a.s.) : eklendiği kelimeye çokluk, bolluk mânâsını verir. **Merhamet-disâr** : çok merhametli.

disâr دثار (a.i.c. düsür) : **1.** üste giyilen kaftan, elbise. **2.** yatak çarşafı.

dîse ديسه (f.i.) : şahıs, kişi.

dî-şeb ديشب (f.b.i.) : dün gece.

dîv ديو (f.i.) : **1.** dev. **2.** şeytan. **3.** cin.

dîv-i âhenîn-beden : demir gövdeli dev.

dîvân ديوان (f.i. dîv'in c.) : devler.

dîvân ديوان (a.i.c. devâvîn): **1.** büyük meclis.

dîvân-ı ahkâm-ı adliyye (a.b.i.) : **huk.** kanunlara ve nizamnâmelere göre bakılacak dâvâları görmek üzere 1284 târihinde kurulan ilk nizâmiye mahkemesi, *yargıtay.

dîvân-ı âlî : yüce divan.

dîvân-ı âm : halkın katıldığı meclis.

dîvân-ı deâvî nezâreti : çavuşbaşılığın kaldırıldığı hicrî 1252 (1836) yılında bunun yerine ihdâs olunan dâire. [1287 (1870) de adliye nezâretinin teşekkülü üzerine lağvolunmuştur].

dîvân-ı harb (a.b.i) : **huk.** harp dîvânı, askerî mahkeme. [dîvân-ı harpler 21 Şevval 1286 târihli eski Askerî Cezâ Kanûnu'nun 48 inci maddesine göre beş askerden teşkil edilirdi].

dîvân-ı harb-i örfî : *sıkıyönetim mahkemesi.

dîvân-ı hâss : pâdişahın başkanlık ettiği meclis.

dîvân-ı haysiyyet : onur *kurulu.

dîvân-ı ilâhî : âhiretteki hesap günü.

dîvân-ı riyâset : *başkanlık *kurulu.

dîvân-ı temyîz-i askerî : Askerî Yargıtay. **2.** bir şâirin şiirlerini kafiyelerine göre alfabe sırasıyla içine alan mecmua.

dîvân-ı Fuzûlî : Fuzûlî'nin dîvânı.

dîvân-ı Hâkanî : Hâkanî'nin dîvânı.

dîvân-ı kebîr (büyük dîvan) : Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin bütün gazellerini ve rubaîlerini bir arada toplayan Farsça eseri. (bkz : Şemsü'l-Hakayık).

dîvân-çe ديوانچه (a.f.b.i.) : küçük şiir mecmûası.

dîvâne ديوانه (f.s.) : deli; budala, alık.

dîvân efendisi ديوان افنديسى (a.t.b.i.) : eskiden taşrada me'mur olan vezîr veyâ âmirlerin mektupçuluk vazîfesini gördürmek üzere kullandıkları me'mur. (bkz : dîvân kâtibi).

dîvânegî ديوانگى (f.b.i.) : dîvânelik, delilik.

dîvâne-res ديوانه رس (f.b.s.) : delicesine hareket eden.

dîvâne-rev ديوانه رو (f.b.s.) : delicesine hareket eden, çılgın.

dîvân-hâne ديوانخانه (a.f.b.i.) : geniş sofa, salon.

dîvân-ı hümâyûn ديوان همايون (a.f.i.) : halkın dâvâ ve şikâyetlerinin dinlenip hallolunduğu, devlet işlerinin görüldüğü pâdişah huzûru. [bu mecliste, sadrâzam, şeyhülislâm, kazaskerler, defterdarlar ve sâir büyük devlet ricâli bulunurdu].

dîvân-ı muhâsebât ديوان محاسبات (a.b. i.) : *sayıştay, devletçe sarfolunan paraların hesâbını kontrol, mürâkabe altında bulunduran yüksek kurul, muhâsebât dîvânı.

dîvânî, dîvâniyye ديوانى ، ديوانيه (a.s.) : dîvâna âit, dîvanla ilgili. **Hatt-ı dîvânî** : dîvandan çıkan yazıların yazıldığı bir çeşit yazı. **Menâsib-i dîvâniyye** : dîvan kalemindeki me'murluklar.

dîvân kâtibi ديوان كاتبى (a.t.b.i.). (bkz : dîvân efendisi).

Dîvânü Lügâti't-Türk ديوان لغات الترك (a.b.i.) : (bkz : Mahmûd [Kâşgarlı-]).

dîvâr ديوار (f.i.) : duvar.

dîvâr-ger ديوارگر (f.b.i.) : duvarcı.

dîv-âsâ ديو آسا (f.b.s.) : dev gibi, iri yarı.

dîv-bâd دیو باد (f.b.i.) : **1.** şiddetli rüzgâr, kasırga. **2.** delilik, cinnet.

dîv-beçe دیو بچه (f.i.) : dev yavrusu.

dîv-bend دیو بند (f.h.i.) : Tehmûres'in lâkabı.

dîv-câme دیو جامه (f.b.i.) : [eskiden] savaşlarda giyilen arslan ve kaplan pöstekisi.

dîv-çe دیوچه (f.b.i.) : **1.** ağaç kurdu, güve. **2. zool.** sülük. **3. bot.** kadın tuzluğu denilen nebat (*bitki). **4.** arka kaşağısı.

dîve دیوه (f.i.) : ipekböceği.

dîvek دیوک (f.i.) : ağaç kurdu, güve. (bkz : dîv-çe').

dîver دیور (f.i.) : ev sâhibi.

dîv-gîr دیوگیر (f.b.s.) : cin tutmuş, cin çarpmış; cinci.

dîvî دیوی (f.s.) : deve âit, devle ilgili.

dîv-lâh دیولاخ (f.b.i.). (bkz : mecenne).

dîv-sâz دیوساز (f.b.s.) : **1.** dev gibi. **2.** kötü, korkunç tabiatlı.

diyânet دیانت (a.i.) : **1.** din. **2.** dindarlık, din duygusu.

diyânet-kâr دیانتکار (a.f.b.s.) : dindarlıkta gayretli olan.

diyânî دیانی (a.s.) : diyânetle ilgili.

diyâr دیار (a.i. dâr'ın c.) : **1.** memleket, ülke.

diyâr-ı âhar : başka memleket.

diyâr-ı gurbet : gurbet ili.

diyâr-ı küfr : İslâm ülkelerinden gayri yerler.

diyâr-ı Rûm : Osmanlı ülkesi, Anadolu.

diyâr-ı tahassür : özlem diyârı, özlenen ülke. **2.** yabancı hâneler, evler.

diyât دیات (a.i. diyet'in c.) : diyetler.

diyeke دیکه (a.i. dîk'in c.) : horozlar. (bkz : edyâk).

diyer دیر (a.i. dâr'ın c.) : evler. (bkz : dîrân).

diyet دیت (a.i.c. : diyât) : kan bahası.

diyet-i kâmile : **huk.** katledilen şahsın nefsine bedel cânîden veyâ âilesinden alınan tam diyet olup mikdârı maktûle göre değişir.

diyet-i mugallâza : **huk.** şibhi amd sûretiyle vuku bulan bir katilden dolayı verilmesi gereken bir diyettir ki dört nevîden yirmi beşer adet olmak üzere yüz devedir. [bu nevîler : bint-i mehad, bint-i lebun, hıkka ve cezea denilen develerdir].

diz دز (f.i.) : kale, sur.

dîz, dîze دیز ، دیزه (f.i.) : renk. (bkz : levn).

diz-dâr دزدار (f.b.i.) : kale muhâfızı.

dolâb دولاب (a.i.c. devâlîb) : **1.** içine eşyâ ve sâire konulan raflı veyâ rafsız göz. **2.** hîle, dek, dubârâ. **3.** kuyudan su çıkarmaya yarayan ağaçtan veyâ demirden yapılmış çark. **4.** s. devreden, dönen. **5.** bedestenin içindeki küçük dükkânlar. [Farsçası "dûlâb"dır].

dost دوست (f.i.c. : dostân) : **1.** sevişen kimse; sevilen kimse. **2.** nikâhsız karı veyâ koca, metres. **3. tas.** hakîkî sevgili, Tanrı.

dostân دوستان (f.i. dost'un c.) : dostlar.

dost-âne دوستانه (f.zf.) : dostlukla, dostça.

dost-dâr دوستدار (f.b.s.) : dost tutan, sevgilisi olan.

dost-gâhî دوست گاهی (f.b.i.) : **müz.** elde hiç bir nümûnesi bulunmayan, asırlardan beri terkedilmiş bir Türk müziği makamıdır.

dostî دوستی (f.i.) : dostluk.

dost-kâm دوستکام (f.b.s.) : dost meramlı, merâmı dostun merâmına uygun olan.

dost-kân دوستکان (f.b.s.) : **1.** (bkz : dost-kâm). **2.** büyük kadeh.

dost-kânî دوستکانی (f.b.i.) : **1.** arkadaş veyâ sevgililerle içilen şarap. **2.** bir toplantıda bulunanlara şarap ikram etme. **3.** büyük kadeh.

dû' ضوء (a.i.). (bkz : zû').

duâ' دعاء (a.i.c. ed'iye) : **1.** Allah'a yalvarma, niyâz. **2.** birini çağırma, bir yere gönderme.

duâ-yı hayr : hayırlı duâ.

duâ-yı müstecâb : kabul edilen duâ.

duâ-gû دعاگو (a.f.b.s.) : duâ eden, duâcı.

duâ-gûyî دعاگویی (a.f.b.i.) : duâcılık, duâ edicilik.

duâ-hân دعاخوان (a.f.b.s.) : duâ okuyan, duâ okuyucu.

duâ-hânî دعاخوانی (a.f.b.i.) : duâ okuyuculuk.

duât دعات (a.s. dâî'nin c.) : **1.** duâ edenler. **2.** dâvet edenler.

ducret ضجرت (a.i.) : iç sıkıntısı, yürek darlığı. (bkz : zucret).

ducret-ver ضجرتور (a.f.b.s.) : sıkıntılı. (bkz: zucret-ver).

dûçâr دوچار (f.s.) : tutulmuş, uğramış, yakalanmış. (bkz : giriftâr).

dûçâr-ı hayret ü ıztırâb : sıkıntı ve şaşkınlığa uğrama.

dûd دود (a.i.c. : dîdân) : kurt, böcek. (bkz : dûde).

dûd-i hadîs : **zool.** krizalit, **fr. chrysalide.**

dûd-i harîr : **zool.** ipekböceği.

dûd-i ibrişîm : **zool.** (bkz : dûd-i harîr).

dûd-i mükeyyes : **zool.** keseli kurt, **fr. systicérque.**

dûd-i müsellâh : **zool.** sığır şeridi.

dûd-i müstakîm : **zool.** sivri kuyruk.

dûd-i remel : **zool.** kumda yaşayan ve balık avlamak için oltaya takılan kurt.

dûd-i sabbaga : **zool.** kırmızı renk elde edilen böcek, kırmızı kurt.

dûd-i şa'rî : **zool.** trişin.

dûd-i şerîdî : **zool.** tenya.

dûd-i üstüvânî : **zool.** yuvarlak solucan.

dûd-i vâhid : **zool.** mîde ve bağırsaklarda olan uzun solucan, domuz şeridi.

dûdü'l-kebed : **zool.** çok zaman koyunların karaciğerinde yaprak şeklinde bulunan bir kurt, kelebek.

dûdü'l-kilye : **zool.** çok zaman köpek ve kurt böbreğinde bulunan bir solucan.

dûdü'l-Medîne : **zool.** iplik gibi ince uzun bir kurt.

dûd دود (f.i.) : **1.** duman, tütün.

dûd-i çerağ : lâmba isi.

dûd-i dil-i pür-âteş : ateşli gönlün dumanı.

dûd-i hâm : yaş odunun yanmasından çıkan yoğun duman. **2.** gam, keder, tasa.

dûd-i âh : ilenç, bedduâ.

dûd-i ciger : yürekten kopan ah, inilti.

dûd-i dil : yürekten çıkan ah.

dûd-i dimâğ : kibir, gurur, büyüklük.

dûd-âlûd دودآلود (f.b.s.) : dumanlı.

dûde دوده (a.i.) : kurtçağız, küçük solucan, böcek. (bkz : dûd).

dûde دوده (f.i.) : **1.** soysop, kabîle, ocak. (bkz : dûd-hâne, dûd-mân). **2.** mürekkep yapılan çıra isi.

dûd-efgen دود افگن (f.b.i.) : sihirbazların üzerlik, günlük ve ödağacı yakarak cin dâvet eden kısmı.

dûd-endûd دود اندود (f.b.s.) : "is sıvayıcı" : kara çalıcı, iftirâcı.

dûd-gâh, dûd-geh دودگاه ، دودگاه (f.b.i.) : duman yeri, ocak, baca.

dûd-hâne دودخانه (f.b.i.) : hânedan, kabîle, silsile, soysop. (bkz : dûmân).

dûd-hâr دودخوار (f.b.i.) : **1.** külhancı. **2.** aşçı. **3.** tömbeki içen kimse. **4.** kelebek.

dûdî, dûdiyye دودیه ، دودی (a.s.) : kurda, böceğe âit, onlarla ilgili.

dûdmân دودمان (f.i.) : soysop; kabîle, ocak. (bkz : dûde, dûd-hâne).

dûd-mân-ı Bektâşiyye : **1)** Bektâşi ocağı; **2)** Yeniçeri ocağı.

dûd-mân-ı Osmânî : Osmanlı hânedânı.

dufayda' ضفیدع (a.i.) : **zool.** iribaş, **fr. tétard.**

dûg دوغ (f.i.) : ayran.

dugd دغد (f.i.) : gelin. (bkz : arûs).

duh دخ (f.i.) : **1.** kız. (bkz : duht, duhter). **2.** hasır otu, hasır sazı. **3.** havâi fişek.

dûh دوخ (f.s.) : **1.** otsuz, çıplak arâzî, yer. **2.** yapraksız ve meyvasız ağaç. **3.** tüysüz, çıplak baş ve yüz. **4. bot.** hasırotu.

duhâ ضحی (a.i.) : kaba kuşluk vakti. (bkz : dahve). **Salât-ı duhâ** : sabah namazı. **Sûre-i duhâ** : Kur'ân'ın 93 üncü sûresi. Mekke'de nâzil olmuştur, 11 âyettir.

duhân دخان (a.i.) : **1.** tütün. **2.** duman. **Sûre-i duhân** : Kur'ân'ın 44 üncü sûresi. Mekke'de nâzil olmuştur, 59 âyettir.

duhân-ı âteş : ateş dumanı.

duhân-âşâm دخان آشام (f.b.s.) : "duman yutan" : tütün içen.

duhân-furûş دخان فروش (f.b.s.) : tütün satan.

duhânî دخانی (a.s.) : **kim.** dumanlı, **fr. fumant.**

duhân-nûş دخان نوش (f.b.s.) : tütün içen.

duhne دخنه (a.i.) : **1.** tek tâne, tohum tânesi. **2.** darı.

duht دخت (f.i.) : kız, kerîme. (bkz : duh', duhter).

duht-i rez (asma kızı) : şarap.

dûhte دوخته (f.s.) : **1.** iğne ile dikilmiş. **2.** sağılmış.

duht-ender دخت اندر (f.b.i.) : **1.** üveyi kız. **2. tar.** kadın esirlerinin bir nev'i.

duhter دختر (f.i.) : kız, kerîme. (bkz : duht, hâher).

duhter-i âftâb (güneşin kızı) : **mec.** şarap.

Duhter-i Hindû (Hintli kız) : Abdülhak Hâmid Tarhan'ın dört perdelik piyesi (1875).

duhter-i hum (küp kızı) : **mec.** şarap.

duhter-i rez (asma kızı) : şarap.

duhter-i rüzgâr : dünyâ olayları.

duhterân دختران (f.i. duhter'in c.) : kızlar, kız çocuklar.

duhtere دختره (f.i.) : kızlık, bekârlık.

duhterî دختری (f.i.) : kızlık, bekârlık.

duhûl دخول (a.i.) : içeri girme, içine girme.

duhûl-i muzaffer-âne : muzafferce giriş.

duhûl ü hurûc : içeri girip çıkma.

duhûliyye دخوليه (a.i.) : bir yere girmek için verilen ücret.

duhûr دخور (a.i.) : hakirlik, zelillik, aşağılık, zillet.

duhûr دحور (a.i.) : defetme, kovma, uzaklaştırma.

duhye ضحيه (a.i.) : kuşluk vakti kesilen kurban.

dulû' ضلوع (a.i. dıl'ın c.). (bkz : adlâ').

dumû' دموع (a.i. dem'in c.) : göz yaşları.

dumûr ضمور (a.i.) : hastalıktan âzâ kuruma. **2.** zayıflıktan hayvanın karnının içeri çökmesi.

dumûr دمور (a.i.) : bir uzvun beslenememesinden dolayı kuruyup kalması, körelme.

dûn دون (a.i) : **1.** aşağı, aşağılık. **2.** alçak, soysuz kimse. **3.** altta, aşağıda. **Baht-ı dûn** : alçak tâlih. **Dünyâ-yi dûn** : aşağılık dünyâ.

dûnân دونان (a.f. dûn'un c.) : dûnlar, alçaklar, aşağılık kimseler.

dûn-perver دون پرور (f.b.s.) : kötü, alçak kimseleri koruyan, onların ilerlemesine yardım eden.

dûr دور (f.s.) : uzak. (bkz : dîr²).

dûr-bîn : **1)** uzağı gören; **2) i.** dürbün.

dûr ü dırâz : uzun uzadıya.

dûr دور (a.i. dâr'ın c.) : **1.** evler. **2.** bölgeler.

dûr-â-dûr دورادور (f.zf.) : uzak uzak, uzaktan uzağa; uzun uzadıya.

durahşân درخشان (f.s.). (bkz : dirahşân).

dûr-bâş دورباش (f.b.fi.) : **1.** "uzak ol!" mânâsına bir emir. **2. i.** asâ, değnek.

dûr-bâşân دورباشان (f.b.i.) : dûr-bâş! diye bağıranlar, yasakçılar.

dûr-bîn دوربين (f.b.s.) : **1.** ilerisini, ileriyi, uzağı, geleceği gören. **2. i.** dürbün.

dûr-bîn-âne دوربينانه (f.zf.) : ilerisini, geleceği görerek.

dûr-bînî دوربينی (f.b.i.) : uzağı, ilerisini görürlük.

dûr-dest دوردست (f.b.s.) : erişilmesi güç şey, uzak, uzun.

dûr-endîş دور انديش (f.b.s.) : ilerisini düşünen, tedbirli, akıllı.

dûr-endîşî دوراندیشی (f.b.i.) : ilerisini düşünme, tedbirli olma, akıllılık.

dûrî دوری (f.i.) : uzaklık.

dûr-nümâ[y] [ی]دورنما (f.b.s.) : uzağı gösteren.

dûr-nüvîs دورنويس (f.b.s.) : uzağı yazan, telgraf.

dûr-şenîd دورشنيد (f.b.s.) : uzak işitir, telefon.

durû' دروع (a.i. dır'ın c.) : [eskiden] savaşta giyilen zırhlar.

durûb ضروب (a.i. darb'ın c.) : döğmeler, vurmalar, çarpmalar.

durûb-i emsâl : darbımeseller, atasözleri.

Durûb-ı Emsâl-i Osmaniyye : Şinâsî'nin 1863 te basılmış Türk atasözleri ve *deyimlerini içine alan bir eseri.

dûr-û-dirâz دور و دراز (f.b.s.) : çok uzun.

dussûkıyye دسوقيه (a.i.) : Mısır'ın Dussuk kasabasında doğan ve orada ölen İbrâhîm Dussûki tarafından kurulan bir tarîkat.

dûst دوست (f.i.). (bkz : dost).

dûş دوش (f.i.) : **1.** omuz. (bkz : ketf).

dûş-be-dûş : omuz omuza.

dûş-ber-dûş : omuz omuza.

dûş-i gayret (gayret, dayanma omuzu) : katlanma, dayanma. **2.** dün gece. **3.** rüyâ.

dûş azmak : rüyâ görürken kirlenmek. (bkz : ihtilâm olmak).

dûşâb دوشاب (f.i.) : üzüm ve hurma pekmezi; pekmez.

dûşîn, dûşîne دوشينه ، دوشين (f.zf.) : dün gece ile ilgili, dün geceki.

dûşîze دوشيزه (f.i.c. : dûşîze-gân) : kız, kızoğlan kız, el değmemiş. (bkz : bâkire).

dûşizegân دوشیزگان (f.i. dûşîze'nin c.) : kızoğlan kızlar.

dûşîzegî دوشیزگی (f.b.i.) : kızlık, kızoğlan kız olma hâli. (bkz : bekâret).

dûz دوز (f.s.) : dikici, diken. **Cüvâl-dûz** : çuval dikmeye mahsus iğne, çuvaldız. **Zer-dûz** : sırma dikici; sırmalı.

dûzah دوزخ (f.i.c. dûzâhiyân) : cehennem, tamu. (bkz : dârü's-saîr, nîrân).

dûzahî دوزخی (f.s.) : cehenneme mensup, cehennemî, zebânî.

dûzahiyân دوزخیان (f.i. dûzah'ın c.) : azap melâikeleri, zebânîler.

dûzah-makarr دوزخ مقر (f.a.b.s.) : durağı cehennem olan, kâfir. (bkz : dûzah-mekân, dûzah-nişîn).

dûzah-mekân دوزخ مکان (f.a.b.s.) : mekânı cehennem olan, kâfir. (bkz : dûzah-makarr, dûzah-nişîn).

dûzah-nişîn دوزخ نشین (f.b.s.) : oturduğu yer cehennem olan, kâfir. (bkz : dûzah-makarr, dûzah-mekân).

dûzene دوزنه (f.i.) : sivrisinek, arı gibi şeylerin iğnesi.

dü دو (f.s.) : iki.

dü-âlem : iki dünyâ (dünyâ ve âhiret).

dü-âteş : sevgilinin iki dudağı.

dü-cihân : iki cihân (dünyâ ve âhiret).

dü-pâ : iki ayaklı.

dü-rû : iki yüzlü.

dü-âlem دوعالم (f.a.b.i.) : iki dünyâ (= dünyâ ve âhiret).

dü-âteş دو آتش (f.b.i.) : sevgilinin iki dudağı.

dü-bâlâ دوبالا (f.b.s.) : iki kat.

dü-bâr, dü-bâre دوبار ، دوباره (f.b.i.) : iki kat etme, katmerleme.

dü-bârâ دوبارا (f.i.) : 1. dubârâ, hîle, yalan, dolan, oyun. 2. tavla zarlarının ikisinde de iki noktalı tarafın üste gelmesi.

dübb دب (a.i.): ayı. [müen. dübbe]. (bkz : hirs).

dübb-i asgar : **astr.** Küçükayı, semânın kuzey yarımküresinde bulunan meşhur yedili yıldız grubu olup kuyruğunda Kutup Yıldızı (demirkazık) bulunur, **lat.** : **Ursus minoris** (= Küçükayı); **fr.** : **Petit Ours; ing.** : **Little Bear, Little Dipper.**

dübb-i ekber : **astr.** Büyükayı, semânın kuzey yarım küresinde bulunan meşhur yedili yıldız grubu, Yedigen, **lât. Ursus majoris; fr. Grand Ours; ing. Great Bear, Big Dipper.**

dübb-i şimâlî : şimal ayısı.

Dübbe دبه (a.i.) : 1. dişi ayı. 2. **astr.** Dübb-i ekber adlı yıldız kümesinin dörtgenindeki parlak iki yıldızdan biri, **lât. alpha Ursus majoris; fr., ing.** : **Duphe.** [yedili kümenin en parlak yıldızıdır].

dübbiyye دبیه (a.i.c.) : **zool.** ayıgiller.

dü-beyt دوبیت (f.a.b.s.) : **ed.** iki beyitten ibâret olan rubâînin başka bir adı.

dübür, dübr دبر ، دبر (a.i.) : 1. kıç, makat. 2. bir işin sonu. 3. bir şeyin gerisi, arkası.

dücâ' دجاء (a.i.) : karanlık. (bkz : zulmet).

dücâc دجاج (a.i.c. : dücüc). (bkz : decâc, dicâc).

dücâce دجاجه (a.i.c. : dücüc) : 1. tavuk. (bkz : decâce, dicâce). 2. **astr.** kuğu burcu, semânın kuzey yarım küresinde Lyre burcunun yanında çok parlak bir kaç yıldızdan meydana gelen bir burç, **lât. Cygnus; fr. Cygne.**

dücâciyye دجاجیه (a.i.) : **zool.** tavukgiller.

dücce دجه (a.s.) : çok karanlık.

dücce-i lücce : denizin engin karanlığı.

dücî دجی (a.i. dücye'nin c.) : karanlıklar. (bkz : zulümât).

dü-cihân دوجهان (f.b.i.) : iki cihan (dünyâ ile âhiret). (bkz : dü-kevn).

dücne دجنه (a.i.c. : dücen, dücünât). karanlık, kapalı hava. (bkz : dücünne).

dücüc دجج (a.i. decâc, dicâc, dücâc'ın c.) : tavuklar, tavuk, horoz ve piliç cinsleri.

dücünne دجنه (a.i.c. : dücünnât) : 1. bulut, kat kat olma; karanlık. 2. yağmur yağma.

dücür دجر (a.i.) : **bot.** böğrülce.

dücye دجیه (a.i.c. : dücî) : karanlık. (bkz : zulmet).

dü-dîde دودیده (f.b.i.) : iki göz.

dü-dil, dü-dile دودل ، دودله (f.b.s.) : iki gönüllü, iki tarafta sevgisi olan; münâfık.

dü-dilî دودلی (f.b.i.) : tereddüt, kararsızlık.

düfûf دفوف (a.i. deff'in c.) : tefler.

dügâh دگاه (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarındandır. Bu

makam, sabâ terkîbine şeteraban makamından veyâ nev-eserin yegâh perdesindeki şeddinden birkaç sesin ilâvesinden mürekkeptir. Durak perdesi, -makama ismini vermiş olan- dügâhtır ki, sabânın durağı ve nev-eserin yegâhtaki şeddinin veyâ şetarabanın güçlüsüdür. Dügâh makamının güçlüsü, birinci derecede, sabânın güçlüsü olan çârgâhtır. İkinci derecede bir güçlü tesbît etmek müşküldür. Donanıma -sabânın ki gibi- si için koma ve re için bakıyye bemolleri konur; sabânın lâ bakıyye bemolü ile şetarabanın si bakıyye bemolünden başka sol bakıyye diyezi nota içinde ilâve olunur.

dügâh-ı acem : **müz.** en az, beş altı asırlık bir mürekkep makam olup, elde bir nümûnesi yoktur.

dügâh-hicâz: **müz.** çok eski bir mürekkep makam olmakla berâber elde bir nümûnesi yoktur.

dügâh-ı kadîm : **müz.** en az iki asırlık bir mürekkep makam olup elde bir nümûnesi mevcut değildir.

dügâh-pûselik دوگاه پوسه لك (f.b.i.): **müz.** Türk müziğinin birkaç asırlık ehemmiyetsiz mürekkep makamlarından biridir. Bu makam, dügâh terkîbine bir bûselik beşlisi ilâvesinden mürekkeptir; bu beşli ile dügâh perdesinde kalır. Güçlü, sabâ ve dügâhda olduğu gibi çârgâh'tır. Makam, dügâh gibi donanır ve değiştirilir; ayrıca da pûselik beşlisinin yedeni olan sol diyez konulur.

dü-gâne دوگانه (f.b.s.) : **1.** çift, ikiz, iki tâne. **2.** rekât namaz. Salât-ı dü-gâne : iki rekât namaz.

dühât دهات (a.s. dâhî'nin c.) : dehâ sâhibi, son derece zekî, anlayışlı ve uyanık olanlar.

dühenî دهنى (a.s.) : **kim.** kaypak, **fr. onctueux.** [aslı : "dühnî" dir].

dühn دهن (a.i.c. : dihân, edhân) : sürünecek yağ.

dühnî, dühniyye دهنيه ، دهنى (a.s.) : sürünecek yağ ile *ilgili.

dühûr دهور (a.i. dehr'in c.) : **1.** dünyâlar. **2.** zamanlar; devirler.

dühül دهل (f.i.) : davul. **Âvâz-ı dühül** : davul sesi.

dühül-bâz دهلباز (f.b.i.) : **1.** davulcu. **2.** doğancıların kuş kaldırmada kullandıkları küçük davul.

dühül-derîde دهل دريده (f.b.s.) : "davulu yırtılmış" : alnının damarı çatlamış, rezil, rüsvâ.

dü-kevn دوكون (f.a.i.) : iki âlem (dünyâ ile âhiret). (bkz : dü-cihân).

dükkân دكان (a.i.c. : dekâkîn) : içinde öteberi satılan oda, yer. [Farsça'sı "dükân" dır].

dükkân-çe دكانچه (a.i.) : küçük dükkân, dükkâncık.

dükkânçe-i sahhâf : kitapçı dükkâncığı, küçük kitapçı dükkânı.

dülbend دلبند (f.i.) : tülbend.

dülbend-dâr دلبندار (f.b.i.) : [eskiden] saraylarda sarıklarla ve ince bezlerle uğraşan kimse, içoğlanı, bunların başı, tülbent ağası.

düldül دلدل (a.i.) : Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye verdiği kır katır. **2.** kirpi.

dülûk دلوك (a.i.) : Güneş batması. (bkz : gurûb).

dülûk-i şems : Güneşin batması.

düm دم (f.i.) : kuyruk. (bkz : dünbâl, dünbâle).

düm-i gürg (kurt kuyruğu) : sabahın erken saati, alaca karanlık.

dümbâl, dümbâle دمباله ، دمبال (f.i.) : kuyruk. (bkz : düm, dünbâl, dünbâle).

düm-bürîde دمبريده (f.b.s.) : kuyruğu kesik.

düm-çe دمچه (f.b.i.) : kuyrukçuk, kısa kuyruk.

düm-dâr دمدار (f.b.i.) : **ask.** kuyruk tutan, ordunun arkasındaki kuvvet, artçı.

dümel, dümmel دمل ، دمل (a.i.) : büyük kan çıbanı.

düm-gâh, düm-geh دمگاه ، دمگه (f.b.i.) : kuyruk yeri.

dü-mûy دوموى (f.b.s.) : saçına sakalına kır düşmüş [adam].

dünb, dünbe دنبه ، دنب (f.i.) : kuyruk. (bkz : dünbâle).

dünbâl, dünbâle دنباله ، دنبال (f.i.) : kuyruk. (bkz : düm, dümbâl, dümbâle, dünb, dünbe).

dünbâle-dâr دار دنباله (f.b.i.) : kuyruklu. **Necm-i dünbâle-dâr** : kuyruklu yıldız.

dünbâle-rev دنباله رو (f.b.s.) : kuyruktan, arkadan giden, arkası sıra giden, uyan.

dünbek دنبک (f.i.) : **1.** bekçi davulu. **2.** dümbelek.

dünbüre, dünbûre دنبوره ، دنبره (f.i.) : tambura denilen çalgı.

dü-nîm, dü-nîme دونیمه ، دونیم (f.s.) : iki parça, ikiye ayrılmış, bölünmüş.

dünyâ دنیا (a.i.) : **1.** içinde yaşadığımız âlem, yer yuvarlağı.

dünyâ-yi dûn : alçak, sefil dünyâ. **2.** küre. **3.** elgün, herkes.

dünyâ-dâr دنیادار (a.f.b.s.) : dünyâ işleriyle uğraşarak mal mülk sâhibi olan.

dünyâlık دنیالق (a.t.b.i.) : para, mal ve zenginlik.

dünyâ-perest دنیا پرست (a.f.b.s.) : dünyâya tapan, tamahlı, hırslı kimse.

dünyevî, dünyeviyye دنیویه ، دنیوی (a. s.) : dünyâya mensup, dünyâya âit, dünyâ ile ilgili. **Alâka-i dünyeviyye** : dünyâ işleriyle olan ilgi.

dü-pâ دوپا (f.b.s.) : iki ayaklı. **Har-ı dü-pâ** (iki ayaklı eşek) : eşek gibi insan.

dür در (a.i.). (bkz : dürr).

dürc, dürce درجه ، درج (a.i.) : kutu, kutucuk; hokka. **2.** sandık, cevâhir kutusu. **3.** hokka gibi olan ağız.

dürc-i dür : inci kutusu.

dürc-i teng : sevgili'nin ağzından kinâye.

dürc-i zer : altın kutusu.

dürd, dürde دردہ ، درد (f.i.) : tortu, çöküntü.

dür-dâne دردانه (f.b.i.) : **1.** inci tânesi. **2. s.** sevgili, kıymetli. **3.** kadın adı.

dürdâriyye درداریه (a.i.) : **bot.** karaağaçgiller, **fr. ulmacées.**

dürd-âşâm دردآشام (f.b.s.) : şarabın tortusunu içen, kalender. (bkz : dürd-keş).

dürd-hâr, dürd-hor دردخوار (f.b.s.) : şarap içen, şarabı son damlasına kadar içen. (bkz : dürd-âşâm, dürd-keş).

dürdî دردی (f.i.) : tortu, çöküntü. (bkz : dürd, dürde, rüsûb).

dürdîriyye-i halvetiyye خلوتیه دردیریهء Hanefiyye-i Halvetiyye şûbelerinden birinin adı. [kurucusu : Şeyh Şehâbeddin Ahmed ed-Dürdirî'dir. 1127 (1715) de Mısır'da doğmuştur].

dürd-keş دردکش (f.b.s.) : şarabın tortusunu içen. (bkz : dürd-âşâm).

dürece درجه (a.i.) : merdiven. (bkz : süllem).

dürer درر (a.i. dürre'nin c.) : büyük inci tâneleri.

dürer-bâr دربار (f.b.s.) : inci yağdıran, inci gibi söz söyleyen.

dürger درگر (f.i.) : dülger, bir binânın tahta olan kısımlarını yapan usta. (bkz : dürûger, neccâr).

dürr در (a.i.) : inci.

dürr-i Aden : Aden incisi.

dürr-i girân-mâye : kıymetli iri inci.

dürr-i güftâr : söz incisi.

dürr-i hoş-âb : iyi inci.

dürr-i ıstıfâ : seçilmiş inci, seçkinlik incisi (Hz. Muhammed).

dürr-i meknûn : muhafazalı parlak inci.

dürr-i nâb : parlak, beyaz inci.

dürr-i nâzım : dizilmiş inci.

dürr-i nâ-süfte : delinmemiş inci; **mec.** kızoğlan kız.

dürr-i nefîd : dizi inci, inci dizisi.

dürr-i sadef-nişîn : sedefinden çıkmamış inci.

dürr-i semîn : kıymetli inci.

dürr-i sirâb : iri inci.

dürr-i şah-vâr, -şeh-vâr : (pâdişaha lâyık) iri inci.

dürr-i yegâne : eşi bulunmayan, tek inci.

dürr-i yek-dâne : iri tâneli inci.

dürr-i yek-tâ : eşsiz inci.

dürr-i yetîm : sedefinde tek olarak çıkan iri, büyük inci. **mec.** Hz. Muhammed, [Farsçası "dür" dür].

dürrâa دراعه (a.i.) : üste giyilen önü açık bir elbise; ferâce.

dürrâc, dürrâce دراجه ، دراج (a.i.) : **zool.** eti gevrek, keklik cinsinden bir kuş, çil kuşu, turaç kuşu.

dürrât درات (a.i. dürre'nin c.) : büyük inci tâneleri. (bkz : dürer).

dürr-çîn درچین (a.f.b.s.) : inci toplayan.

dürre درہ (a.i.c. : dürer, dürrât) : büyük inci tânesi.

dürr-efşân درافشان (a.f.b.s.) : inci serpen; inci gibi söz söyleyen ağız.

dürrî, dürriyye دریہ ، دری (a.s.) : inci gibi parlayan, parlak, parıltılı. [çok zaman "yıldız" hakkında kullanılır]. **Kevkeb-i dürrî** : parlak yıldız.

dürû' دروع (a.i. dır'ın c.) : zırh gömlekler.

dü-rû[y] [ی]دورو (f.b.s.) : iki yüzlü.

dürûd درود (f.i.) : **1.** duâ, medih; selâm. **2.** ekin biçme. **3.** yontulmuş ağaç, kereste.

dürûg دروغ (f.i.) : yalan, gerçek olmayan söz. (bkz : kizb).

dürûg-ı bî-fürûg : âdî yalan.

dürûg-ı maslahat-âmîz : iş bitiren yalan.

dürûger دروگر (f.i.). (bkz : dürger).

dürûgerî دروگری (f.i.) : marangozluk. (bkz : sifânet).

dürûgî دروغی (f.s.) : yalanla ilgili.

dürûg-zen دروغزن (f.b.s.) : yalancı.

dürûg-zenî دروغزنی (f.b.i.) : yalancılık.

dürûs دروس (a.i. ders'in c.) : dersler. (bkz : ders).

dürûs-i nâfia : faydalı dersler.

dürûz دروز (a.h.i. dürzî'nin c.) : dürzîler.

dü-rûz, dü-rûze دو روز ، دو روزہ (f.b.s.) : iki günlük, kısa [zaman].

dürüst درست (f.s.) : **1.** doğru, düzgün; sağlam. **2.** bütün, tam.

dürüst-ayâr درست عیار (f.a.b.s.) : mükemmel doğruluk.

dürüst-hân درستخوان (f.b.s.) : okuyuşu doğru ve dürüst olan.

dürüstî درستی (f.i.) : doğruluk, düzgünlük, sağlamlık.

dürüşt درشت (f.s.) : kaba, sert, katı, kalın.

dürüştî درشتی (f.i.) : kabalık, sertlik, katılık, kalınlık.

Dürzî درزی (a.h.i.) : Lübnanlı.

dü-se دوسہ (f.s.) : tavla oyununda zarların ikisinin de üçlü gelmesi.

düstûr دستور (a.i.c. : desâtîr) : **1.** kanun, kaide, kural. **2.** vezir; müşîr. **3.** büyük defter. **4.** esaslı kaide. **5.** devlet kanunlarını içine alan kitap.

düstûr-i mükerrem : (kanun, nizam üzere hareket eden) vezir; sadrâzamlarla vezirlere tâzim makamında verilen ünvan.

düstûrü'l-amel : gereği gibi uygulanacak olan kanun.

düstûrü'l-edviye : kodeks, **fr. codex.**

düstûrî دستوری (a.s.) : düstûra âit, düstur ile ilgili, kurala uygun olan.

Düstûr-nâme-i Enverî : Enverî'nin XV inci yüzyılda Osmanlı tarih kaynakları arasında bulunan bir eseri.

düsûm دسوم (a.i. desem'in c.) : yağlar.

düsûr دثور (a.i.) : mahvolma, eseri kalmama.

düsûrü'n-nefs : her şeyi çabuk unutma hâli.

düsür دثر (a.i. disâr'ın c.) : **1.** üste giyilen kaftanlar, elbiseler. **2.** yatak çarşafları.

dü-şâh, dü-şâhî دو شاخ ، دو شاخی (f.b.i.) : **1.** çatal ağaç; tomruk. **2.** suçlunun boynuna takılan çatal ağaç.

dü-şakk دوشق (f.a.b.i.) : ikiye ayrılma, ikiye bölünüş.

dü-şenbih دشنبہ (f.i.) : pazartesi günü.

dü-şeş دوشش (f.i.) : zar oyununda en büyük sayı olan iki "6" nın yanyana gelmesi; **mec.** rastgelme, iyi tesâdüf, beklenmedik kazanç.

düşîn, düşîne دوشینہ ، دوشین (f.zf.) : dün gece.

düşmân, düşmen دشمن ، دشمان (f.s.) : düşman, yağı. (bkz : adû, adüvv, hasm).

düşmenân دشمنان (f.s. düşmen'in c.) : düşmanlar, yağılar.

düşnâm دشنام (f.b.i.) : sövme, sövüp sayma. (bkz : şetm).

düşvâr دشوار (f.s.) : güç, zor. **Emr-i düşvâr** : güç iş.

düşvâr-ger دشوارگر (f.b.i.) : dağ, dağlık.

düşvârî دشواری (f.i.) : güçlük, zorluk. (bkz : suûbet).

düşvâr-pesend دشوارپسند (f.b.s.). (bkz : müşkül-pesend).

dü-tâ دوتا (f.b.s.) : **1.** iki kat, bükülmüş, eğrilmiş, kamburu çıkmış. **Kad-i dû-tâ** : iki büklüm olmuş boy. **2. ed.** bir târih mısraının sene adedinin iki katı olması ki asıl târih bu sayının ikiye bölünmesiyle elde edilir.

düvâl دوال (f.i.) : kayış; tasma.

düvâzdeh دوازده (f.b.s.) : on iki.

düvâzdeh-imâm : on iki imam. (bkz : eimme-i isnâ aşer).

düvâzdeh-üm دوازدهم (f.b.s.) : onikinci, on ikide bir.

düvel دول (a.i. devlet'in c.) : devletler.

düvel-i muazzama : büyük devletler. [İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan, Rusya, İtalya].

düvel-i mü'telife : uyuşmuş, anlaşmış devletler. [birinci umûmî harpte : "İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya" idi].

düvel-i müttefika : ittifak etmiş, birleşmiş devletler, birleşik devletler. [birince umûmî harpte : "Osmanlı İmparatorluğu, Almanya, Avusturya-Macaristan" idi].

düvel-i sâire : düvel-i muazzama'nın dışında kalan devletler.

düvelî, düveliyye دولیه ، دولی (a.s.) : devletlerle ilgili. **Münâsebât-ı düveliyye** : devlet münâsebetleri.

düvîst دویست (f.b.s.) : iki yüz.

düvvüm, düvvümîn دومین ، دوم (f.s.) : ikinci. (bkz : sânî).

düyek دویك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin küçük usullerindendir ve eski zamanlardan beri pek rağbetle kullanılan bir ölçüdür. Sekiz zamanlı ve beş darblıdır. Bu güzel usûl, ilâhi formunda en ziyâde kullanılan ölçü olup, âyîn'i şerîflerin muayyen kısımlarında, tevşîh, peşrev, kâr, beste, oyun havası ve bilhassa şarkı formlarında da istîmal edilir, 8/4 ağır düyek mertebesi de sık kullanılır. Düyek, iki adet sofyandan mürekkeptir.

düyûn دیون (a.i. deyn'in c.) : borçlar.

düyûn-ı dâime : eko. belirli vâdelerde yalnız faizleri ödenen uzun yıllar vâdeli devlet borçları.

düyûn-ı muhkeme : **eko.** 1) tediye edilmeyen borçlar; 2) vâdesinde ödenmeyen para ve krediler; 3) tediye zamanı malûm olmayan alacaklar; devam eden borçlar.

düyûn-ı mütemevvice : **eko.** 1) düyûnu umûmiyyenin bir kısmı; 2) tahkim edilmediği için her gün azalır veyâ çoğalır durumda olan borçlar.

Düyûn-ı Umûmiyye (umûmî borçlar) : **eko.** devlet borçları. Osmanlı İmparatorluğunun XX. asrın ikinci yarısından sonra yabancı devletlerden aldığı borçlara karşı gösterdiği gelirleri toplamaya mahsus yabancı me'murların idâresi altında ve İstanbul'da bulunan müessese.

düyûnât دیونات (a.i. deyn'in c. olan düyûn'un c.) : borçlar.

düyûnât-ı atîka : eski borçlar.

düzd دزد (f.s.c. : düzdân) : hırsız, uğru.

düzdân دزدان (f.s. düzd'ün c.) : hırsızlar. (bkz : sürrak).

düzd-âne دزدانه (f.zf.) : hırsız gibi, hırsızca, hırsıza yakışır yolda.

düzdî دزدی (f.i.) : hırsızlık.

düzdîde دزدیده (f.s.) : çalınmış [şey]. **Dürr-i düzdîde** : çalınmış inci.

dü-zebân دو زبان (f.b.s.) : iki dilli.

Ee

e ـه ، أ (ha.) : elif harfinin üstün ve ince okunan şekli.

-e ـه ، أ (a.e.) : Arapça kelimeleri müennes yapmaya yarar : hâfız = hâfıza; sâlih = sâliha; âdil = âdile.. gibi.

eâcîb اعاجيب (a.s. u'cûbe'nin c.) : **1.** taaccüp olunacak, şaşılacak şeyler. **2.** vücuttaki garip, anormal yaradılışlar.

eâcîb-i dehr : dünyânın çok şaşılacak şeyleri.

Eâcim اعاجم (a.i. A'cem'in ve Acem'in c. olan "A'câm"ın c.) : Arap olmayanlar, İranlılar, Acemler. (bkz : A'câm).

eâdî اعادى (a.s. adüvv'ün c. olan a'dâ'nın c.) : düşmanlar, hasımlar, yağılar. **Dest-i eâdî** : düşmanların eli.

eâlî اعالى (a..s. a'lâ'nın c.) : pek yüksek olanlar, şeref sâhibi olan büyük kimseler.

eamm اعم (a.s.) : en umûmî, pek şümullü.

Eârîb اعاريب (a.i. A'râbî'nin c.) : çölde yaşayan Araplar.

eârîz اعاريض (a.i. arûz'un c.) : **1.** şiirin vezinlerinden bahseden ilimler. **2.** nazımda beytin birinci mısraının son kısımları. [Arap arûzuna mahsus ıstılahtır]. (bkz : arûz).

eâsîr اعاصير (a.i. i'sâr'ın c.) : şiddetli rüzgârlar, kasırgalar.

eâzım اعاظم (a.s. a'zam'ın c.) : pek büyük olanlar, büyük adamlar, [eşyâda kullanılmaz].

eâzım-ı millet : millet büyükleri.

eâzım-ı ricâl : devlet adamlarının en büyükleri.

eâzım-ı üdebâ : edebiyatçıların en büyükleri.

eazz اعز (a.s.) : en azîz, pek muhterem, çok sayın.

eazz-i ehibbâ : dostların en azîzi.

eazz-Allah : Allah azîz etsin!

eazze اعز (a.cü) : "azîz etsin!" mânâsında bir iyi dilek.

eb اب (a.i.c. : âbâ) : baba, ata. (bkz : ebî, ebû, peder). **ebâ-en-cedd** : (bkz : eben-an-cedd, eben-an-ceddin).

eb-i müşfik : şefkatli baba.

ebâbîl ابابيل (a.i. müfretsiz "tekilsiz" c.) : **1.** dağ kırlangıcı. **2.** "keçisağan" denilen bir kuş. **3.** sürüler, bölükler. [Kur'ân'ı Kerîm'in 105 inci "Fil" sûresinde sözü edilen "kuş sürüsü" vesîlesiyle edebiyâtımızda çok geçer].

eb'ad ابعد (a.s. ba'd'den) : daha (en, pek, çok) uzak.

eb'ad-i ihtimâlât : ihtimâllerin pek uzağı.

eb'âd ابعاد (a.i. bu'd'un c.) : uzaklıklar, uzunluklar.

eb'âd-i bî-nihâye : sonsuz uzaklıklar.

eb'âd-i selâse : (üç uzaklık) : **1.** en. **2.** boy. **3.** yükseklik (veya =derinlik).

ebâdîd ابابيد (a.s.) : müteferrik, dağınık.

ebâet ابائت (a.i.c.: âbâ) : **1.** kamışlık [yer]. **2.** kamış.

ebâid اباعد (a.s. eb'ad'ın c.) : **1.** en uzak [yerler]. **2.** yakın olmayan [hısım ve akrabâ]. [müfredi başka mânâda kullanılır].

ebâlîs, ebâlise ابالسه ، ابالیس (a.i. iblîs'in c.) : iblisler, şeytanlar.

ebânet ابانت (o.i.) : ibnelik.

ebârik ابارق (a.s.) : **1.** kumlu, balçıklı [yer]. **2.** (ebrak'ın c.) : alaca atlar.

ebârîk اباريق (a.i. ibrîk'ın c.) : ibrikler, su kapları [müfredi çok, cem'i az kullanılır].

ebâtıl اباطل (a.i. ibtal'in c.) : böğürler, yanlar, yan taraflar.

ebâtîh اباطيح (a.i. ebtah'ın c.) : kumlu dereler ve ırmaklar. (bkz : bathâ').

ebâtîl اباطيل (a.s. ubtûle'nin c.) : boş, faydasız, esassız olan şeyler, sözler, boş inanışlar. [müfredi kullanılmaz].

ebâzîr ابازير (a.i. bezr'in c. olan ebzâr'ın c.) : yemeklere konulan kurumuş kekikler, baharlar.

ebb أب (a.i.c. : âbâb) : **1.** mer'a, otlak. **2.** tâze veyâ kuru ot.

ebbâl ابال (a.i.) : deve çobanı. (bkz : ibil).

ebbâle ابالة (a.i.) : **1.** bir yük odun. **2.** bir kısım halk, cemâat.

ebbâr ابار (a.i.) : iğne yapan ve satan, iğneci.

ebbâz ابّاز (a.i.) : **1.** ürkme, kaçma. **2.** sıçrayıp atlayan karaca. (bkz : remîde).

ebbedallâh ابدالله (a.cü.) : "Allah, ebedî, dâim eylesin!" mânâsına bir iyi dilek.

ebbedallâhü mecdühu : Allah onun mecd ve şerefini dâimî kılsın.

ebced ابجد (a.i.) : eski sâmî alfabe sırasına göre tertiplenmiş, Arapça'ya mahsus sesleri gösteren harfler ilâve edilmiş ve bu sıraya göre harflere, birden ona sıra ile, ondan yüze onar onar, yüzden bine yüzer yüzer olmak üzere birer sayı değeri verilmiş olan Arap harflerinin diziliş sırası ve bütünü. Bu harfler sekiz grupa ayrıldıktan sonra, aralarına vokaller konularak mânâsı olmayan, fakat Arap harflerine mevzû teşkil eden şu sekiz kelime meydana getirilmiştir.

ebced	ابجد	، hevvez	هوز
huttî	حطى	، kelemen	كلمن
sa'fes	سعفض	، karaşet	قرشت
sehhaz	ثخذ	،dazıg+len	ضظغ+لاً

Ebced harfleri ile sayı kıymetleri :

(elif = ا = 1); (b = ب = 2);
(cim = ج = 3); (dal = د = 4);
(h = هـ = 5); (vav = و = 6);
(ze = ز = 7); (ha = ح = 8);
(tı = ط = 9); (ye = ى = 10);
(kef = ك = 20); (lâm = ل = 30);
(mim = م = 40); (nun = ن = 50);
(sin = س = 60); (ayın = ع = 70);
(fe = ف = 80); (sad = ص = 90);
(kaf = ق =100); (rı = ر = 200);
(şın = ش =300); (te = ت = 400);
(se = ث =500); (hı = خ = 600);
(zel = ذ =700); (dad = ض = 800);
(zı = ظ =900); (gayın = غ = 1000)

Farsça'ya mahsus olan :
(p = پ); (ç = چ); (j = ژ) ve (g = گ)
harfleri, (b), (c), (z) ve (ke) gibi hesâbedilir.

ebced-hân ابجدخوان (a.f.b.s.) : ebced okuyan, mektebe yeni başlayan, acemi. [daha çok "tıfl-ı ebced-hân (ebced okuyan çocuk) : çok acemi, daha başlangıçta" terkîbinde geçer].

ebcel ابجل (a.s.) : iri yapılı adam.

ebcer ابجر (a.s.) : büyük ve çıkık karınlı [adam].

ebda' ابدع (a.s. bed'den) : en bedi', en acîp, en göze çarpan, en hârikulâde, tansuk.

ebdâl ابدال (a.i. ve s.) : **1.** dünyâ ile ilgisini kesip, Tanrı'ya bağlanmış olan derviş. [evliyâdan 70 kişilik bir cemâat veyâ zümreye verilmiş bir addır. Efganistan'da bir Türk topluluğunun, Anadolu'da göçebe bir halkın adıdır. Aşırı Alevî olup kendilerine "Seyyid Gazî Yetimleri", büyüklerine de "dede" derlerdi]. **2.** aptal, şaşkın, alık, ahmak, budala [kelime, müfred gibi kullanılır; aslında "bedîl" in cemidir].

ebdâlî ابدالى (a.i.) : **1.** Allaha bağlanmış olma, dervişlik. **2.** aptallık, şaşkınlık, alıklık, ahmaklık, budalalık.

ebdân ابدان (f.i.) : **1.** kavim, kabîle. **2. s.** lâyık. (bkz : çespân, şâyeste).

ebdân ابدان (a.i.beden'in c.): cisimler, vücutlar, gövdeler, tenler. **İlmü'l-ebdân : 1) hek.** beden bilgisi, **fr. anatomie; 2)** jimnastik.

ebecc ابج (a.s.) : patlak gözlü [adam].

ebed ابد (a.i.) : sonu olmayan gelecek zaman.

ebedâ, ebeden ابداً ، ابدا (a.zf.) : aslâ, hiçbir zaman, katiyen.

ebed-âbâd, ebedü'l-âbâd أبد آباد ، أبد ألآباد (a.f.b.zf.) : **1.** hiçbir zaman, aslâ. **2.** sonsuz dünyâ.

ebedallah أبدالله (a.e.) : Allah dâim eylesin!

ebed-gâh ابدگاه (a.f.b.i.) : mezar.

ebed-hâne ابدخانه (a.f.b.s.) : mezar.

ebedî, ebediyye ابدیه ، ابدی (a.s.) : ebed'e mensup, zevalsiz, sonu olmayan. (bkz : sermedî).

ebediyyü'd-devâm : sonsuz olarak devam edecek olan.

ebediyyen ابدیاً (a.zf.) : ebedî olarak; hiç bir daha, hiç bir vakit, hiç bir zaman. (bkz : ile'l-ebed).

ebediyyet ابدیت (a.i) : ebedîlik, sonsuzluk, dâimîlik, sonu olmayan zaman. (bkz : cavidânî).

ebed-kıyâm ابدقیام (a.b.s.) : sonsuz, süresiz.

ebed-müddet ابد مدت (a.b.s.) : sonsuz, süresiz.

ebedü'l-ebed أبد الأبد (a.b.zf.). (bkz : ebed-âbâd, ebedü'l-âbâd).

eben an cedd, eben an ceddin أباً عن جد ، أباً عن جد (a.zf.) : babadan, büyük babadan, dededen, kuşaktan kuşağa.

eberr ابر (a.s.) : hayırlı, şerefli ve fazîletli [olan].

ebes ابث (a.i) : çok süt içmekten mîde ve karında hâsıl olan yel ve şiş.

ebeveyn ابوین (a.i.) : ana baba. (bkz : vâlideyn). **Hukûk-i ebeveyn**: ana baba hakları.

ebgaz ابغض (a.s.) : pek çok buğzedilen, hiç sevilmeyen.

ebhal ابخل (a.s. buhl'den) : daha (en, pek) hasîs. **Şahs-ı ebhal** : pek cimri kişi.

ebhar ابخر (a.s.) : ağzı, nefesi fenâ kokan [adam].

ebhâr ابحار (a.i. bahr'ın c.) : denizler. (bkz : bihâr, buhûr, ebhur).

ebhâr-i vâsia : geniş denizler.

ebhâs ابحاث (a.i. bahs'ın c.). (bkz : bahis, bahs).

ebhâs-ı amîka : derin bahisler.

ebhâs-ı cedîde : yeni bahisler.

ebhâs-ı müşkile : zor bahisler.

ebhem ابهم (a.s.) : söz söylemeye muktedir olmayan adam.

ebher ابهر (a.s.) : **1.** daha (en, pek) parlak. **2. i. anat.** kalpten vücûda kan dağıtan büyük anadamar, atardamar.

Ebheriyye ابهریه (a.i.) : Ebû Reşîd Kutbüddin Ebû Bekr bin Ahmed bin Muhammedü'l-Ebherî tarafından kurulan tarîkatın adı. [ölümü: 573 (1177)].

ebhire ابخره (a.i. buhâr'ın c.) : buğular, dumanlar.

ebhur ابحر (a.i. bahr'ın c.) : denizler. (bkz : bihâr, buhûr, ebhâr).

ebî أبی (a.i.) : baba. (bkz : eb, peder, ebû).

ebir ابر (f.i.). (bkz : ebr).

ebkâr ابکار (a.i. bikr'in c.) : **1.** kızoğlan kızlar. **2.** birinci defâ söylenmiş mazmunlar.

ebkâr-ı efkâr : evvelce söylenmemiş olan fikirler.

ebkâr-ı maânî : evvelce düşünülmemiş olan mânâlar.

ebkâr-ı nüket : daha önce hiç kimse tarafından kullanılmamış olan nükteler.

ebkem ابکم (a.s. bükm'den c. : bükm) : söz söylemeye muktedir olmayan (hayvan gibi dilsiz, ağızsız). [adam, nesne]. **Zulmet-i ebkem** : dilsiz, karanlık. (bkz : ahras).

ebkemî ابکمی (a.f.i.) : dilsizlik. (bkz : ebkemiyyet).

ebkemiyyet ابکمیت (a.i.) : dilsizlik. (bkz : ebkemî, hares).

ebkemiyyet-i mutlaka : mutlak, tam dilsizlik.

eblag ابلغ (a.s. beliğ'den) : daha (en, pek) beliğ, en fasîh ve olgunluk derecesine çok yakın olan.

eblak ابلق (a.s. balık'dan) : **1.** alaca, bulaca. **2.** rengârenk. **3.** alabacak [at].

eblak-süvâr ابلق سوار (a.f.b.s.) : alaca ata binmiş [kişi], **mec.** savaşçı yiğit.

eblec ابلج (a.s.) : **1.** açık kaşlı. **2. mec.** vuzuhlu, nurlu, parlak.

ebled ابلد (a.s.) : pek kalın kafalı, kaba zihinli, ahmak. (bkz : ebleh).

ebleh ابله (a.s. belâhet'den) : pek akılsız, ahmak, bön, alık.

ebleh-âne ابلهانه (a.f.zf.) : akılsızcasına, ahmakçasına.

ebleh-firîb ابله فریب (a.f.b.s.) : aptal aldatan, avlayan.

ebleh-firîbâne ابله فریبانه (a.f.zf.) : aptal aldatırcasına.

eblehî ابلهی (a.f.i.) : bönlük, ahmaklık, saflık. (bkz : eblehiyyet).

eblehiyyet ابلهیت (a.i.) : bönlük, ahmaklık, saflık. (bkz : eblehî).

eblek ابلك (f.s.) : alacalı [renk]. (bkz : eblak).

eblek-i cihân-tâz : (bkz : eblek-i eyyâm).

eblek-i eyyâm : **mec.** gece ve gündüz dolayısıyla Dünyâ ve zaman.

eblek-i şerih : (bkz : eblek-i eyyâm).

eblem ابلم (a.s.) : kalın dudaklı [adam].

ebleme ابلمه (a.i.) : **bot.** sıcak memleketlerde yetişir, bakla gibi boğumlu ve bir ucundan diğer ucuna kadar birden ayrılabilen bir ot.

eblûç ابلوج (f.s.) : ezilmiş toz şekeri; nebat şekeri.

eblûk ابلوك (f.s.) : **1.** münâfık, iki yüzlü [adam]. **2.** şarlatan.

ebnâ' ابناء (a.i. ibn'in c.) : oğullar.

ebnâü'd-dehâlîz : anası babası belli olmayıp şuraya buraya bırakılan çocuklar.

ebnâ-yi Âdem : Adem oğulları.

ebnâ-yi beşer : insan oğulları , insanlar. (bkz : benî beşer).

ebnâ-yi cins : aynı cinsten olanlar.

ebnâ-yi dehr : zamâne adamları.

ebnâ-yi hilkat : insanlar.

ebnâ-yi sebîl : yolcular.

ebnâ-yi sipâhiyân : **ask.** sipahi askerleri.

ebnâ-yi vatan : vatan evlâtları.

ebnâ-yi zamân (zamâne) : içinde bulunulan çağın insanları.

ebniye ابنیه (a.i.binâ'nın c.): binâlar, yapılar.

ebniye-i âliye : yüksek binâlar. (bkz : ebniye-i mürtefia).

ebniye-i atîka : eski binâlar.

ebniye-i hâssa : pâdişah binâları.

ebniye-i mîriyye : beylik binâlar.

ebniye-i mürtefia : yüksek binâlar, yüksek yapılar.

ebniye-i seniyye : pâdişah binâları.

ebr ابر (f.i.) : bulut. (bkz : ebir, gamâm, sehâb).

ebr-i bahâr : bahar bulutu.

ebr-i bârân : yağmur bulutu.

ebr-i ihsân : ihsan, lûtuf bulutu.

ebr-i kühen : sünger.

ebr-i mürde : sünger.

ebr-i nisân : nisan bulutu.

ebr-i rahmet : rahmet bulutu.

ebr-i seher : sabah bulutu.

ebrâc ابراج (a.i. burc'un c.) : kaleler, kale burçları. (bkz : burc, burûc).

ebrak ابرق (a.s.) : **1.** kumlu, taşlı, balçıklı [yer]. **2.** iki renkli, lekeli şey. **3.** alacalı [at]. **4.** fazla parıltılı.

ebr-âlûd ابر آلود (f.b.s.) : bulutlu. (bkz : sehâb-âlûd).

ebrâr ابرار (a.s. berr'in c.) : hayır sâhipleri, iyiler; dindarlar, özü sözü doğru olanlar. **Şeş-ebrâr** (altı hayır sâhibi) : Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Alî, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin.

ebrâr-ı ümmet : ümmetin hayırlı insanları.

ebras ابرص (a.s.) : baras (miskin illeti) hastalığına tutulan, yani vücudunda yer yer beyaz lekeler bulunan adam, ebraş, sam lekesi.

ebrec ابرج (a.s.) : gözünün akı çok, fakat güzel gözlü [kimse].

ebred ابرد (a.s.) : **1.** daha (en, pek) soğuk. **Kelâm-ı ebred** : pek soğuk kaçan söz. **2. i.** dolu yağdıran fırtına bulutu.

Ebrehe ابرهه (f.s.) : **1.** eshâb-ı fîl'in sergerdesi olan şahsın adı. **2.** (a.i.) "ebâbîl" denilen kuş, dağ kırlangıcı.

ebrencen ابرنجن (f.i.) : bilezik. (bkz : sivâr).

ebrencen-i dest : el bileziği. (bkz : halhâl).

ebreş ابرش (a.s.) : **1.** beyaz ve kırmızıdan meydana gelen alaca renk. **2.** alaca benekli [at], abraş.

ebrî ابری (f.i.) : **zool.** sünger.

ebr-i kühen ابر کهن (f.i.) : **zool.** sünger.

ebr-i mürde ابرمرده (f.b.i.). (bkz : ebr-i kühen).

ebrîşem ابریشم (f.i.) : ibrişim, bükülmüş ipek.

ebr-kâr ابر کار (f.b.s.) : şaşkın, sersem, ne yapacağını bilmeyen (adam). [ebr'in (bulut'un) yerinde durmamasından kinâye olarak bu mânâyı aldığı sanılıyor].

ebrû ابرو (f.i.c. : ebrû-vân) : **1.** kaş. (bkz : hâcib).

ebrû-yi dil-firîb : câzip, güzel kaş. **2. g. s.** [eskiden] kâğıt üzerine yapılan hafif hâre. **3. g. s.** kitap ciltlerinin iç kapaklarında, tezhiplerin dış kısımlarında ve buna benzer sanat eserlerinde yardımcı bir süsleme unsuru olarak kullanılan, hâreli, motifli boyama usulü. [bu usulde boyanan boyaların belli başlıları : bedahşi bengal ve Lahor boyaları idi].

ebrû-yi sanem : **bot.** kan kurutan otu.

ebrû-yi zâl-i zer : **mec.** yeni ay, hilâl.

ebrû-ferâh ابرو فراخ (f.b.s.) : güler yüzlü [kimse]. (bkz : besîm, beşûş).

ebrû-ferâhî ابرو فراخی (f.b.i.) : güler yüzlülük, şen olmak. (bkz : besâmet, beşâşet).

ebr u mîg ابر و میغ (f.i.) : kara bulut, kasırga bulutu.

ebruvân ابروان (f.i. ebrû'nun c.) : kaşlar.

ebr-veş ابروش (f.b.s.) : bulut gibi.

ebsâr ابصار (a.i. basar'ın c.) : gözler, görme hassaları. (bkz : basar).

ebtah ابطح (a.i.c. : ebâtîh) : kumlu dere ve ırmak.

ebtal ابطل (a.s.c. : ebâtıl) : en boş, beyhûde.

ebtâl ابطال (a.s. battâl'ın c.) : yiğitler, döğüşken erler.

ebter ابتر (a.s.) : **1.** kuyruğu kesik [hayvan]. **Ester-i ebter** : kuyruksuz katır. **2.** zürriyetsiz ve hayırsız [adam]. **Şahs-ı ebter** : evlâtsız adam. **3.** faydasız şey. **Emr-i ebter** : faydasız, netîcesiz iş.

ebtine ابطنه (a.i. bâtın'ın c.): çukur, kuytu yer.

ebû ابو (a.i.) : baba, ata. (bkz : eb, ebî, peder).

ebû Eyyûb : deve.

Ebû Hafs : Halîfe Hz. Ömer'in lâkabı.

Ebû Bekr ابو بکر (Bekir'in babası) : (a.h.i.) : İlk halîfe Hz. Ebûbekir. ["Sıddîk" lakabıyla anılır. Ebû Bekr'in başka bir lâkabı Ebû Kuhâfe'dir.].

Ebû cehl ابو جهل (a.h.i.) : asıl adı Ömer olup Hz. Muhammed'e düşmanlığıyla meşhurdur. "Bedir Gazâsı" nda öldürülmüştür.

Ebû Firâs el-Hamdânî ابو فراس الحمدانی (a.h.i.) : meşhur ilim ve sanat hâmîsi ve Hims melîki Seyfüddevle'nin amcazâdesi olup, Arap şâir ve ediplerinin en büyüklerinden biridir. [d. ö. : 932 - 968].

ebû hamîd, ebû hûmid ابو حمید ، ابو خومید (a.i.) : **zool.** ayı. (bkz : dübb, hirs).

Ebû Hanîfe ابو حنیفه (a.h.i.) : Hanefî mezhebinin kurucusu olup asıl adı "Nu'mân İbni Sâbit" dir. [İslâm Ansiklopedisi'nde : ".... Fars, Türk yâhut başka bir kavme intisâbı açık değilse de, Arap olmadığı, fakat Araplar arasında doğup büyüdüğü muhakkaktır." denilmektedir.

ebûk ابوق (a.s.) : kaçmış, kaçan [köle]. (bkz : âbık).

ebû kalemûn ابوقلمون (a.i.): bukalemun.

Ebû Leheb ابو لهب (a.h.i.) : "alev babası" : Hz. Peygamberin amcası ve Abdülmuttalib'in oğludur. İslâm dînini kabul etmemiş ve halkı da bu dîni kabulden uzaklaştırmayı kendisine iş edinmişti. [Kur'ân-ı Kerîm'de "Tebbet yedâ ebî lehebin..." diye başlayan 111 inci "Leheb" sûresi, bununla karısı Ümmü Cümeyle hakkındadır].

Ebû Mûsâ el-Eş'ârî ابو موسی الاشعری (a. h.i.) : sahâbe'den olup Muâviye ile Hz. Ali arasındaki hilâfet (halîfelik) ihtilâfında, İmâm Alî'nin hakemi.

Ebû Nüvâs ابو نواس (a.h.i.) : meşhur Arap şâirlerinden bir zat.

Ebû Süfyân ابو سفیان (a.h.i.) : Kureyş'in bir kolu olan Benî Ümeyye'nin reisi, Muâviye'nin babasıdır. Hz. Muhammed'in düşmanı iken sonradan müslüman olmuştur.[597-653].

Ebû Tâlib ابو طالب (a.h.i.): **1.** Hz. Alî'nin babasının adı. **2.** dilenci.

Ebû türâb ابو تراب (a.b.i) : "toprak babası" : Peygamberimizin dâmâdı olan Hz. Alî'nin lâkaplarından biri.

Ebû Yahyâ ابو یحیی (a.b.i) : Azrâil.

ebü'l-aceb ابو العجب (a.s.): **1.** sihirbaz, hokkabaz. **2.** tâlih, baht, şans.

Ebü'l-Alâ' ابوالعلاء (a.h.i.) : körlüğüne rağmen hâfızasının fevkalâdeliği ile tanınmış büyük Arap şâirlerinden biri ki kasîdeleriyle meşhurdur [973-1057].

Ebü'l-beşer ابوالبشر (a.b.i.) : "insanların babası" : Hz. Âdem.

Ebü'l-Enbiyâ' ابو الانبیاء (a.b.i.) : Hz. İbrâhim.

Ebü'l-feth ابوالفتح (a.b.i.) : "fâtihler babası" : II. Mehmed'in lâkabı.

Ebü'l-heves ابوالهوس (a.b.i.). (bkz : bü'l-heves).

Ebü'l-hevl ابوالهول (a.b.i.) : "korku babası" : Mısır'da Ehramlar civârında, insan başı şeklindeki korkunç bir taş, sfenks.

ebü'l-iber ابوالعبر (a.b.i.) : edepsiz, utanmaz (adam].

ebü'n-nevm ابوالنوم (a.b.i.) : "uyku babası" : **bot.** haşhaş.

ebü'r-rebî' ابوالربيع (a.b.i.) : çavuşkuşu, ibibik. (bkz : hüdhüd).

ebü'z-zeheb ابوالذهب (a.b.i.) : altın babası, çok zengin adam.

ebvâb ابواب (a.i. bâb'ın c.) : **1.** kapılar. **2.** kısımlar, bölümler.

ebvâb-ı irtikâb : irtikâp kapıları.

ebvâb-ı müzehheb : yaldızlı kapılar.

ebvâb-ı rahmet : rahmet kapıları.

ebyân ابيان (a.s.) : **1.** cömert, eli açık [kimse]. **2.** yemekten tiksinen [adam].

ebyât ابيات (a.i. beyt'in c.) : iki mısra'dan meydana gelen manzum sözler. [bizde "büyût" bu mânâda kullanılmaz].

ebyaz ابيض (a.s. beyâz'dan) : pek ak, pek beyaz. **Mevt-i ebyaz** : ânî ölüm.

ebz ابز (a.i.) : **1.** ürkme, kaçma. **2.** birden ölme.

ebzâr ابزار (a.i. bezr'in c.) : yemeklere konulan kekikler, bahârat.

ebzün ابزن (a.i.) : **1.** içinde yıkanılan küçük havuz. **2.** banyo, küvet.

ecâhil اجاهل (a.s. echel'in c.) : en (çok, pek) câhil, bilgisiz olanlar.

ecâmire اجامره (a.i.c.) : tâifeler, insan takımları.

ecânib اجانب (a.i. ecnebî'nin c.) : yabancılar, başka memleketlere mensup olanlar.

ecbe اجبه (a.s.) : alnı geniş adam.

ecdâd اجداد (a.i. cedd'in c.) : dedeler, büyük babalar, atalar.

ecdâs اجداث (a.i. cedes'in c.) : kabirler, mezarlar.

ecdâs-ı ecdâd : ataların kabirleri.

ecder اجدر (a.s.) : daha (en, pek, çok) lâyık. (bkz : elyak).

ecel اجل (a.i.c. : âcâl) : muayyen olan vâde, ömrün sonu, hayâtın son demi.

ecel-i kazâ : tehlikeye uğramak sûretiyle, tesâdüfî olarak gelen ecel.

ecel-i mev'ûd, ecel-i müsemmâ : tabiî olarak gelen ecel.

ecel-i nâ-gehân : ansızın gelen, ânî ölüm.

ecel-giyâ اجل گيا (f.b.i.) : **bot.** zehirli bir *bitkinin kökü, bıldırcın otu.

ecell اجل (a.s. celîl'den) : daha (en, pek) celîl, çok büyük, en ulu.

ecell-i mahlûkat (mahlûkların en üstünü) : insan.

ecemme اجم (a.i.) : **1.** etli kemik. **2.** mızraksız adam. **3.** boynuzsuz koç.

ecfân اجفان (a.i. cefn'in c.) : **1.** göz kapakları. **İhtilâc-ı ecfân** : göz kapaklarının seğirmesi. **2.** kirpikler. **3.** asma çubukları.

ecfün اجفن (a.i. cefn'in c.). (bkz : ecfân, cüfûn).

echel اجهل (a.s. câhil'den) : **1.** daha (en, pek) câhil. **2.** nâdân, aksi [kimse].

echelü min Karagöz : Karagöz'den daha câhil.

echer اجهر (a.s.) : **1.** son derece güzel [kadın]. **2.** gündüz iyi görmeyen kamaşık gözlü [adam].

echere اجهره (f.i.) : pıtırak dikeni.

ecîl اجيل (a.s.) : **1.** işini sonraya, geriye bırakan. **2.** geciktirilen şey.

ecille اجله (a.s. celîl'in c.) : bilgi, fazîlet ve rütbe îtibârıyla büyük olanlar.

ecille-i ricâl-i devlet : devletin büyük adamları.

ecille-i üdebâ-yi Osmâniyye : Osmanlı edebiyâtının büyük adamları.

ecim اجم (a.i.) : **1.**bir şeye çok devam etmekten usanç gelme. **2.** birini, istemediği hâle uğratma. **3.** su -temizliğini kaybedip- bozulma.

ecinne اجنه (a.i. cenîn'in c.) : ana karnındaki çocuklar.

ecinnî اجنى (a.i.) : cin tâifesinden bir fert.

ecir اجر (a.i. c. : ucûr). (bkz : ecr).

ecîr اجير (a.s. ecr'den) : ücretle çalışan, ücretle tutulan, gündelikçi.

ecl اجل (a.i.) : sebep, illet. **O ecilden** : o sebepten.

ecla' اجلع (a.s.) : kısa dudaklı ve miskin [adam].

eclâ اجلى (a.s. celî'den) : en celî, pek belli, çok âşikâr.

eclâd اجلاد (a.i. cild'in c.) : hayvan derileri.

eclâf اجلاف (a.s. cilf'in c.) : ayak takımları, rezil kimseler, baldırı çıplaklar.

eclah اجلح (a.s.) : **1.** başı kel [adam]. **2. i.** üstü düz araba veyâ devenin üstüne yapılan küçük kulübe, mahfel.

eclef اجلف (a.s. cilf'den) : daha (en, pek) edepsiz.

ecma' اجمع (a.s. cem'den) : en toplu, çok birleşmiş ve biriken.

ecmaîn اجمعين (a.zf.) : hepsi, cümlesi, topu. **Radiyallâhü anhüm ecmaîn** : Allah hepsinden râzı olsun.

ecmâl اجمال (a.i. ecmel'in c.) : erkek develer.

ecmât اجمات (a.i. ecme'nin c.) : sık ağaçlı yerler, ormanlar.

ecme اجمه (a.i.c. : ücem, ecmât) : sık ağaçlı yer, orman. (bkz: ücem).

ecmel اجمل (a.s. cemâl'den) : **1.** en (daha, pek, çok) güzel, yakışıklı. (bkz : ahsen). **2. i.** erkek ve kadın adı.

ecmûd اجمود (f.i.) : **bot.** kereviz.

ecnâb اجناب (a.i. cenb'in c.) : yan taraflar.

ecnâd اجناد (a.i. cünd'ün c.) : askerler, taburlar. (bkz : cünûd).

ecnâs اجناس (a.i. cins'in c.) : cinsler, nevîler, çeşitler, türlüler, soylar.

ecnâs-ı muhtelife : türlü, çeşitli cinsler.

ecneb اجنب (a.s.) : **1.** garip, yabancı [adam]. **2.** sert başlı [at].

ecnebî, ecnebiyye اجنبى ، اجنبيه (a.s.) : yabancı [kimse veyâ nesne] , misâfir, taşralı. **Memâlik-i ecnebiyye** : yabancı ülkeler.

ecnebiyyet اجنبيت (a.i.) : ecnebîlik, yabancılık, gariplik.

ecnef اجنف (a.s.) : **1.** haktan uzaklaşan [adam]. **2.** beli eğri olan [adam].

ecniha اجنحه (a.i. cenâh'ın c.) : kanatlar.

ecr اجر (a.i.c. : ücûr) : **1.** bir iş, hizmet karşılığında verilen şey. **2.** ahrete âit mükâfat, sevap. **3.** ücret.

ecr-i misl : **huk. 1)** bir malın kullanılmasından doğan menfaatin para ölçüleriyle takdîri. [kirâ bedeli tâyin edilmeden bir yerin kirâlanması hâlinde vasıf, mevki ve kullanma tarzı bakımlarından kirâlanan yere benzeyen yerlerin kirâ bedelleri o yerin de ecr-i misl'idir]. **2.** bîgaraz ehl-i vukufun takdîr ettiği ücret.

ecr-i müsemmâ : mukavele ve pazarlıkla kararlaştırılan ücret. [aylığı yirmi liradan hizmetçi tutmak veyâ yıllığı beşyüz liradan bir ev kirâlamak gibi].

ecrâm اجرام (a.i. cirm'in c.) : cansız olan cisimler.

ecrâm-ı semâviyye : gök cisimleri, yıldızlar.

ecrâm-ı ulviyye : **astr.** yıldızlar.

ecrâs اجراس (a.i. ceres'in c.) : çanlar, büyük çıngıraklar.

ecreb اجرب (a.s.) : uyuz [insan veyâ hayvan].

ecred اجرد (a.s.) : **1.** tüysüz adam; genç. **Tıfl-ı ecred** : tüysüz çocuk. **2.** otsuz [yer]. **Arz-ı ecred** : otsuz toprak.

ecribe اجربه (a.i. cirâb'ın c.) : dağarcıklar, meşin veyâ bezden yapılmış çantalar.

ecsâd اجساد (a.i. cesed'in c.) : vücutlar, tenler, gövdeler.

ecsâd-ı seb'a (yedi cisim) : altın, gümüş, kalay, kurşun, demir, bakır, harçini.

ecsâm اجسام (a.i. cism'in c.) : gövdeler, bedenler. (bkz : cüsûm).

ecsâm-ı felekiyye : gök cisimleri, yıldızlar.

ecsâm-ı sâbiha : **fiz.** yüzen cisimler.

ecsâm-ı semâviyye : **coğr.** gök cisimleri.

ecsem اجسم (a.s.) : pek iri, gövdesi büyük olan.

ecûc اجوج (a.s.) : ışık veren, parlayan şey.

ecvâd اجواد (a.i. cûd'un c.) : cömertlikler, elaçıklıkları.

ecvâf اجواف (a.i. cevf'in c.) : oyuklar, boşluklar, içler, kovuklar.

ecved اجود (a.s.) : **1.** daha, pek, en iyi olan.

ecved-i mensûcât : dokumaların en iyisi. **2.** eliaçık, cömert. (bkz : sahî).

Ecvedü'n-nâs : Hz. Peygamber.

ecvef اجوف (a.s. cevf'den) : **1.** içi boş, kof. **2. mec.** çok câhil, bilgisiz, boş kafalı. **3. i.** eski gramerlerde aynü'l-fi'li (üç harflilerin [sülâsîlerin] ikinci harfi) "vav = ecvef-i

vâvî", yâhut "ya = ecvef-i yâî" olan Arapça fiiller. [sâim (savm); bâe (bey)] gibi.

ecvibe اجوبه (a.i. cevâb'ın c.) : sorulan şeylerin, söylenilen sözlerin karşılıkları.

ecvibe-i müskite : susturucu cevaplar.

ecyâd اجياد (a.i. cîd'in c.) : uzun boyunlar.

ecyâf اجياف (a.i. cîfe'nin c.) : leşler.

ecyâl اجيال (a.i. cîl'in c.) : **1.** milletler, kabîleler, uluslar. **2.** nesiller, soylar.

ecyed اجيد (a.s.) : uzun boyunlu [adam].

eczâ' اجزاء (a.i. cüz'ün c.) : **1** parçalar, kısımlar.

eczâü'ş-şi'r : **ed.** arûz'un sekiz asıl parçası. (bkz : efâîl ü tefâîl).

eczâ-yı nâriyye : **kim.** yanıcı kimyevî maddeler.

eczâ-yı şerîfe : Kur'ân-ı Kerîm'i meydana getiren otuz cüz. **2.** ilâçlarda kullanılan maddeler.

eczâ-yı tıbbiyye : ilâç yapılan nesneler. **3.** ciltlenmemiş kitap vesâire.

eczâ-yı unsûriyye : esas teşkîl eden parçalar.

eczâcı اجزاجى (a.t.i.) : eczâ, ilâç yapan ve satan kimse. (bkz : ispençiyârî).

eczâ-hâne اجزاخانه (a.f.b.i.) : eczâne, eczâcı dükkânı; eczâ dolabı.

eczâl اجذال (a.i.cizl'in c.) : ağaç kökleri, tomrukları.

eczem اجذم (a.s. cüzâm'dan) : **1.** cüzamlı, miskinlik illetine uğramış olan. **2.** parmakları veyâ eli kesik [adam].

eczem اجزم (a.s.) : burnu kesilmiş.

edâ' اداء (a.i.) : **1.** borç veyâ borç gibi olan herhangi bir şeyi ödeme; yerine getirme.

edâ-yi deyn : borç ödeme.

edâ-yi i'tizâr : özür dileme edâsı.

edâ-yi salât : namazı vaktinde kılma. (bkz : kazâ-yi salât). **2. ed.** tarz, ifâde, üslûp, şîve, ton. **3.** naz, cilve. (bkz : işve). **4.** kurum, caka, münâsebetsiz tavır. **5.** kadın adı.

ed'ac ادعج (a.s.) : **1.** kara ve büyücek gözlü. **2.** pek siyah [şey].

ed'acü'l-ayneyn : gözleri kara. [Hz. Muhammed'in şemâilindendir].

edakk ادق (a.s. dakik'den) : en dakik, pek ince; çok mühim.

edakk-ı umûr : işlerin en mühimi.

edâmallâhu ادام الله (a.cü.) : "Allah devâm ettirsin!" mânâsına gelen duâ.

edânî ادانى (a.i. ednâ'nın c.) : en alçak, pek bayağı, aşağılık kimseler.

edât ادات (a.i.c. : edevât) : **1.** âlet. **2.** başlıbaşına mânâsı olmayan kelime veyâ harf. [**dır; de; dahî**].. gibi.

edât-ı haber : **gr.** *koşaç, **fr. copule.**

e'd-dâî الداعى (a.i.) : duâ eden, duâcı; [evvelce] ulemâ sınıfının çok zaman imzâ veyâ mühür üstüne koydukları ve "duâcınız, hayırhâhınız" mânâsına kullandıkları klişeleşmiş bir söz.

E'd-deberân الدبران (a.h.i.) : **astr.** (bkz : Aynü's-sevr).

edeb ادب (a.i.c. : âdâb) : **1.** iyi terbiye, nâziklik, usluluk, zariflik.

edeb erkân : yol yordam.

edeb-i kelâm : **1)** söz zarifliği, güzelliği; **2) ed.** ifâde arasında bayağı ve çirkin tâbirler bulunmaması. (bkz : asâlet).

edeb-i san'at : kusursuz, fasîh ve belîğ olan sözlerin süsleri. **2.** hayâ, utanma. **3.** edebiyat bilgisi.

edebü'l-bahs : bir konu üzerinde görüşülürken tutulacak yolu belirten mantık dalı.

edeb-âmûz ادب آموز (f.b.s.) : edep öğretici, muallim.

edeb-hâne ادبخانه (a.f.b.i.) : ayak yolu, aptesâne.

edebî, edebiyye ادبى ، ادبيه (a.s. edeb'den) : edebiyâta, terbiye ve nezâkete mensup.

edebiyyât ادبيات (a.i.) : **1.** nazımlı, nesirli, güzel sözler. **2.** bu sözlerden bahseden ilim.

Edebiyyât-ı Cedîde (yeni edebiyat) : 1896'dan 1901 yılına kadar devâm eden : Tevfik Fikret, Hâlit Ziyâ Uşaklıgil, Cenap Şahâbettin ve arkadaşlarının mümessili bulundukları edebiyat okulu.

edebiyyât-ı Osmâniyye : Osmanlı edebiyâtı.

edebiyyât yapmak : **mec.** güzel ve uzun uzun sözlerle mevzû dışında konuşmak.

edebiyyûn ادبيون (a.i.c.) : edebiyat ile uğraşanlar. (bkz : üdebâ).

eder ادر (a.s.) : kasığı yarık [adam].

ederfen ادرفن (f.i.) : **hek.** tuzlu balgam denilen cilt hastalığı.

edevât ادوات (a.i. edât'ın c.) : **1. gr.** fiillere ve isimlere eklenen mânâlı kelimeler. **2.** bir işi işlemeye vâsıta olan şeyler, takımlar, parçalar, âletler, avadanlıklar.

edevât-ı kitâbet : yazı vâsıtaları.

edevât-ı lâhika : **gr.** son *takılar.

edevât-ı rabtiyye : **gr.** bağlama edatları.

edeyân اديان (f.s.) : çok koşan [hayvan].

edfâ, edfak ادفى ، ادفق (a.s.) : beli bükülmüş [adam].

edfân ادفان (a.i. defîn'in c.) : defîneler, gizli, gömülü şeyler.

edfer ادفر (a.s.) : iğrenilen, tiksinilen, çok kokan şey.

edhân ادهان (a.i. duhn'ün c.) : sürülecek güzel kokulu yağlar.

edhem ادهم (a.i.) : **1.** karayağız at. **2.** erkek adı. (İbrâhîm-i Edhem).

Edhemiyye ادهميه (a.i.) : Şeyh Ebû İshak İbrâhim bin Edhem bin Süleyman bin Mansûri'l-Belhî tarafından kurulan tarîkatın adı. [tarîkat, "efkârın def'i, mâsivâ-ullah'ın terki, ağyâr muhabbetinin ref'i" esâsına dayanır].

edhine ادخنه (a.i. duhân'ın c.) : dumanlar.

edhine-i mütekâsife : kesâfet peydâ eden, kalınlaşan dumanlar.

edî ادى (a.i.) : **1.** küçük kap. **2. s.** küçük ve şerir [adam].

edîb, edîbe اديبه ، اديب (a.s. edeb'den) : **1.** edepli, terbiyeli, zarif, nâzik [kimse]. **Tıfl-ı edîb** : terbiyeli çocuk. **2.** edebiyatla uğraşan [kimse].

edîb-i bî-müdânî : eşsiz edebiyatçı. **3. i.** erkek ve kadın adı.

edîb-âne اديبانه (a.f.zf.) : edepli, terbiyeli, zarif, nâzik olana veyâ edebiyatla uğraşana yakışır sûrette.

edille ادله (a.i. delîl'in c.) : **1** . işâretler, kılavuzlar, rehberler. **2.** her hangi bir dâvâyı ispat etmeye yarayan şeyler. (bkz : delâil).

edille-i akliyye : kanunî deliller.

edille-i asliyye : fık. kitap, sünnet, icmâ, kıyastır. [fıkıh ilminin dayandığı asıl deliller bunlardır].

edille-i erbaa (dört delil). (bkz : edille-i şer'iyye).

edille-i kaviyye : sağlam deliller.

edille-i şer'iyye, edille-i erbaa : kitap, sünnet, icmâ-i ümmet, kıyâs-ı fukahâ'dan çıkan, şerîatın dört delîli.

edille-i tâliye : **huk.** örf, âdet, teâmül, istishap, asıl ve amel, maslahat-ı mürsele, kaide-i külliye, âsâr-ı sahâbe ve âsâr-ı kibâr-ı tâbiîn gibi deliller.

edîm اديم (a.i.) : **1.** tabaklanmış deri. **2.** satıh, yüz.

edîm-i arz : yeryüzü.

edimme ادمه (a.i.) : derinin ikinci tabakası.

edimme-i dâhilî : **bot.** içderi.

ed'iye ادعيه (a.i. duâ'nın c.) : yalvarmalar, niyazlar.

ed'iye-i hayriyye : hayırlı duâlar.

ed'iye-i me'sûre : eser'de, yâni hadiste geçen duâlar.

edlem ادلم (a.s.) : karayağız, siyah adam.

edm ادم (a.i.) : iki nokta, iki şey arasını birleştirme.

edmen ادمن (f.i.) : hâlis misk.

edmiga ادمغه (a.i. dimâğ'ın c.) : beyinler.

edmu' ادمع (a.i. dem'in c.) : göşyaşları. (bkz : dümû').

ednâ ادنا ، ادنى (a.s. denî'den. c. : edânî) : **1.** pek aşağı, en bayağı, çok alçak. **2.** az, pek az.

ednâs اداناس (a.i. denes'in c.) : **1.** pislikler, murdarlıklar, kirler. **2. s.** çapkınlar, en aşağılık adamlar.

edra' ادرع (a.s.) : **1.** başı kara, vücudu beyaz [hayvan]. **2.** hecin.

edred ادرد (a.s.) : dişsiz. **Şahs-ı edred** : dişsiz adam.

edrek ادرك (f.i.) : tâze zencefil.

edrem ادرم (f.i.) : teğelti, eğerin altına konulan keçe.

edrem ادرم (a.s.) : **1.** dişleri dökülmüş [adam]. **2.** dümdüz şey.

edreng ادرنگ (f.i.) : sıkıntı ve musîbet.

edsak ادسق (a.s.) : ağzı büyük [adam]. (bkz : efvag, efveh).

edsem ادسم (a.s.) : pek yağlı [şey].

edser ادثر (a.s.) : gaflette bulunan [adam].

edvâ' ادواء (a.i. dâ'ın c.) : illetler, dertler, hastalıklar.

edvâr ادوار (a.i. devr'in c.) : **1.** devirler, zamanlar, asırlar.

edvâr-ı sâbıka : geçen zamanlar. **2.** şark müziğinden bahseden fen eserleri. **3. müz.** eski müzik nazariyâtı kitaplarına verilen bir addır. Şarklıların Arap, Acem ve Türkçe telif ettikleri müzik kitaplarında, mecmûalarında makamlar ve usuller dâire şeklindeki şemalarla gösterilmek âdet olduğundan dolayı bu ismi taşırlar.

edveş ادوش (a.s.) : gözü dumanlı adam.

edviye ادويه (a.i. devâ'nın c.) : ilâçlar.

edviye-i müessire : te'sirli ilâçlar.

Edviye-i Müfrede (basit ilâçlar) : XIV. yüzyıl Türk hekimlerinden Geredeli İshak bin Murat'ın hekimliğe dâir eseri.

edyâk اديالك (a.i. dîk'in c.) : horozlar.

edyân اديان (a.i. dîn'in c.). (bkz : dîn).

edyâr اديار (a.i. deyr'in c.) : manastırlar, kiliseler.

ef'â افعى (a.i.) : **1.** engerek yılanı. (bkz : ef'î). **2. s. mec.** fenâ tabîatlı [adam].

efâdıl افاضل (a.s. efdal'ın c.). (bkz : efâzıl).

efâhim افاخم (a.s. efham'ın c.) : en ulu, pek büyük ve saygıya lâyık kimseler.

efâhîs افاحيص (a.i. ufhûs'un c.) : taş arasında, kayalıkta bulunan kuş yuvaları.

efâî افاعى (a.i. ef'a'nın c.) : engerek yılanları. **Dıhkü'l-efâî** : acı acı, hâincesine gülüş.

efâik افائك (a.s. efîke'nin c.) : yalanlar, dolanlar, düzme sözler; iftirâlar.

efâîl ü tefâîl افاعيل وتفاعيل (a.i.) : arûz'u hazırlayan İmâm Halîl'in âhenk ölçüsü olmak üzere bulduğu : [feûlün, fâilün, fâilâtün, müstef'ilün, mefâîlün, mütefâilün, müfâaletün, mef'ûlat] kelimeleri ki, bunların tekrârından ve değişmelerinden "arûz" un ölçüleri meydana gelmiştir. Bu sekiz temel kalıbın Arap alfabesine göre beş harfli olan ilk ikisinin her birine ef'ile, ikisine birden efâîl, yedişer harfli olan diğerlerinin her birine tef'ile, altısına birden tefâîl adı verilir.

efâkil افاكل (a.s. efkel'in c.) : titreyenler, titrekler.

ef'âl افعال (a.i. fi'l'in c.) : işler, ameller. (bkz : a'mâl, efâîl, fiâl, fiil).

ef'âl-i hasene : iyi işler.

ef'âl-i seyyie : kötü işler, hareketler.

efânîn افانين (ü.i. üfnûn'un c.) : **1.** sarmaşık gibi birbirine sarılmış sık ağaç dalları. **2.** değişiklikler; işler, haller, şartlar.

efârît افاريت (a.s. ifrît'in c.) : **1.** hîlekârlar, kurnazlar, cüretliler. **2.** şeytanlar. **3.** son derece hâin olan cinler.

efâtîh افاتيح (a.i.) : mantar ve benzerleri gibi nebât, (*bitki).

efâvîc افاويج (a.i. fevc'in c. olan efvâc'ın c.) : bölükler, kısımlar, takımlar.

efâvîk افاويق (a.i. fuvâk'ın c.) : hıçkırıklar.

efâviye افاويه (a.i.c.) : yemeğe konulan bahârat.

efâyik افايك (a.s. efîke'nin c.) : uydurma, düzme, asılsız, yalan [sözler].

efâzıl افاضل (a.s. efdal'ın c.) : pek mümtaz olanlar, çok bilgililer. (bkz : efâdıl).

efâzıl-ı ukalâ : akıllıların en ileri gelenleri.

efâzıl-ı vükelâ-yi fihâm : büyük vekillerin bilgilileri.

efdah افضح (a.s. fadîh'den) : daha (pek, en) rezil. (bkz : efzah).

efdal افضل (a.s. fâdıl, fâzıl'dan) : **1.** daha (en, pek) fazîletli. **2.** en âlâ, üstün.

efdâl افضال (a.i. fazl'ın c.) : **1.** ziyâdeler, fazlalar. **2.** ihsanlar, meziyetler, lûtuflar, iyilikler.

efdaliyyet افضليت (a.i.) : efdallik, fazîletlilik, meziyetlilik, üstünlük.

efder, evder افدر ، اودر (f.i.) : **1.** amca, babanın erkek kardeşi. **2.** yeğen, amca, hala, teyze çocukları.

eferr افر (a.s.) : pek kaçıcı, çok koşucu.

effâf افاف (a.s.) : çok of çeken, sıkıntılı, kederli [adam].

effâk افاق (a.s.) : ticâret için bütün dünyâyı gezen [adam].

effâk افاك (a.s. ifk'den) : fazla iftirâ eden. (bkz : efvek).

efgan افغان (f.i.) : ıztırap ile haykırma, bağırıp çağırma; inleme, bağrışma. (bkz : figan).

efgâne افگانه (f.s.) : düşük [ana rahminden düşen çocuk]. (bkz : cenîn-i sâkıt).

-efgâr افگار– (f.s.) : yaralı, sakat; kötürüm. (bkz : mecrûh). [kelime "figâr" şeklinde de kullanılır].

efgâr-ı mey : içkiden dolayı ağırlaşmış, çok sarhoş.

-efgen افگن– (f.s.) : düşüren, yıkan, yere atan; atıcı, yıkıcı, düşürücü. (bkz : figen).

efgende افگنده (f.s.) : **1.** yıkılmış, yıkık, düşürülmüş, yere atılmış. **2.** düşkün, biçâre. (bkz : figende).

efgendegî افگندگی (f.i.) : düşkünlük.

efhâ' افحاء (a.i. fehâ'nın c.) : soğan veyâ yemeklere konulan nâne, kekik, somak ve benzerleri gibi kuru otlar.

efham افخم (a.s. fehîm'den) : daha (en, pek) fehâmetli, çok şeref sâhibi, en ulu.

efhâm افهام (a.i. fehm'in c.) : zihinler, anlamalar, idrâkler. (bkz : fuhûm).

efhâs افحاث (a.s. fahs'ın c.) : her şeyin içleri, boşlukları.

efhâz افحاذ (a.i. fahz'ın c.) : yakın hısımlar, akrabalar.

efhem افهم (a.s. fehm'den) : çok fehîm olan, pek çabuk anlayan, zihni son derece açık ve zeyrek olan.

ef'î افعی (a.i.). (bkz : ef'â).

ef'î-i mücelcel : **zoo.** çıngıraklıyılan.

ef'î-i münakkaş : alaca derili engerek yılanı.

efid, eftid افدد ، افد (f.s.) : **1.** medhedici; vasfedici. **2.** şaşılacak şey.

ef'ide افئده (a.i. fuâd'ın c.) : yürekler, kalpler, gönüller.

ef'ide-i hâlise : saf, temiz, bozulmamış kalpler.

efîka افیقه (a.s.) : fenâ, kötü [şey].

efîke افیکه (a.s.c. efâik) : yalan, dolan, iftirâ. **isnâd-ı efîke** : yalan isnâd etme. (bkz : ifk).

efîn افین (a.s.) : **1.** boş kafalı [adam]. **2.** çürük [ceviz].

efjûl افژول (f.i.) : **1.** kışkırtma, kandırma. **2.** s. perâkende, dağınık.

efkar افقر (a.s.) : daha (en, pek) fakir ve muhtaç.

efkar-i fukarâ' : fakirlerin fakiri.

efkâr افکار (a.i. fikr'in c.) : **1.** düşünceler. (bkz : fikr).

efkâr-ı âliye : yüksek fikirler, düşünceler.

efkâr-ı sahîha : doğru düşünceler.

efkâr-ı umûmiyye : halkın, umûmun düşüncesi. **2.** düşünme, endîşe, vesvese, kuruntu, niyet, maksat; rey'.

eflah افلح (a.s.) : daha (en, pek, çok) felâh bulan, kurtulan, selâmete çıkan, bahtına, nasîbine, nîmetine kavuşan.

eflâk افلاک (a.i. felek'in c.) : **1.** semâlar, felekler, gökler, küreler; zamanlar. **2.** bahtlar, tâlihler, kaderler.

eflâk-ı cüz'iyye : dünyâdan daha küçük küreler.

eflâk-ı külliyye : yeryüzünü çevreleyen büyük küreler.

eflâk-ı seb'a (yedi dünyâ) : **astr.** Kamer (Ay), Utarit, Zühre, Şems (Güneş), Merih, Müşterî, Zuhal.

eflâk افلاق (a.h.i.) : Osmanlı İmparatorluğu zamânında, merkezi Bükreş olan, "memleketeyn" (iki memleket) den bir kısım.

eflâkî افلاکی (f.s.c. : eflâkiyân) : gökte oturan, melek [Eflâkî : Mevlânâ'ya dâir "Menâkıbü'l-Ârifîn" adlı eserin müellifi Hâkî Dede'nin mahlâsı].

eflâkiyân افلاکیان (f.i. eflâkî'nin c.) : gökte oturanlar, melekler.

Eflâtûn افلاطون (a.h.i.) : Aristo'nun hocası, Sokrat'ın talebesi olan meşhur Yunan filozofu. (m.ö. : 429 - 347).

eflâtûnî افلاطونی (a.s.) : Eflâtun'a ve onun felsefesine âit, onunla ilgili, **fr. platonique.**

eflec افلج (a.s.) : **1.** seyrek [diş].

eflecü'l-esnân : seyrek dişli. **2.** omuzları geniş, kollarının arası açık [adam].

efles افلس (a.s.) : daha (en, pek) müflis, züğürt.

efles-i nâs : insanların en züğürdü.

eflûd افلود (a.s.) : yetişkin, güzel ve gürbüz [çocuk].

efnâd افناد (a.s. fened ve fenid'in c.) : ihtiyarlıktan bunamış olanlar, bunaklar.

efnân افنان (a.i. fenn'in c.) : cinsler, nevîler, çeşitler.

efnân-ı elvân : renk çeşitleri. [bizde "fenn" bu mânâda kullanılmaz].

efniye افنیه (a.i. finâ'nın c.) : avlular.

efra' افرع (a.s.) : **1.** vesveseli, kuruntulu [adam]. **2.** işi gücü olmayan [adam].

efrâd افراد (a.i. ferd'in c.) : **1.** tek olanlar, birler.

efrâd-ı âile : âileyi teşkîl eden fertler.

efrâd-ı beşer : insanlığın fertleri.

efrâd-ı cemâat : topluluğun *bireyleri.

efrâd-ı millet : milletin *bireyleri.

efrâd-ı nâs : halk, avam.

efrâd-ı ümmet : bir topluluğa dâhil olan kişiler. **2.** askerler, erler.

efrâd-ı askeriyye : askerî erler.

efrâd-ı müstebdele : muvazzaf askerlik hizmetini bitiren efrâd.

efrâd-ı redîfe : **tar.** Osmanlı ordusunda nizâmiye hizmetini bitiren erler.

efrâdını câmî' ağyârını mânî' : (tanım için) : aynı özelliğe sâhip olanların hepsini içine alıp farklı olanları dışarıda bırakan, eksiksiz ve fazlasız.

efrâh افراخ (a.i. ferh'in c.) : **1.** piliçler. **2.** piçler [insan ve nebat hakkında].

efrâh افراح (a.i. ferah'ın c.) : iç açıklıkları, sevinmeler.

efrâhte افراخته (f.s.) : yukarı kaldırılmış, yükseltilmiş. (bkz : efrâşte).

efrak افرق (a.s.) : pek ayrık, çatal [şey].

efrân افران (a.s.) : neşeli, keyifli, sevinçli olan [kimse].

efrâs افراس (a.i. feres'in c.) : atlar, beygirler; kısraklar.

Efrâsiyâb افراسياب (f.h.i.) : büyük İskender'den evvel yaşamış ve Keyhusrev tarafından öldürülmüş olan Mâverâünnehir Kralı Tûran'lı bir yiğit, Alp Er Tunga.

efrâşte افراشته (f.s.) : yukarı kaldırılmış, yükseltilmiş. (bkz : efrâhte).

-efrâz افراز– (f.s.) : kaldıran, yükselten. [kelime **firâz** şeklinde de kullanılır]. **Ser-efrâz, -firâz** : baş yükselten, mümtaz, büyük, meşhur, mâruf.

efrenc افرنج (a.i.) : frenk, Avrupalı. **Dâ'ü'l-efrenc** : frengi hastalığı. **Tâife-i efrenc** : frenkler, Avrupalılar.

efrencî, efrenciyye افرنجى ، افرنجيه (a. s.) : **1.** frenklere, Avrupalılara mahsus, onlarla ilgili. **Elsine-i efrenciyye** : Avrupa dilleri. **Târîh-i efrenc** : Mîlât târihi. **2.** firengi illetiyle ilgili.

efrenciyyûn افرنجيون (a.i.c.) : Avrupalılar.

efrenc-müşg افرنج مشگ (f.b.i.) : **bot.** reyhan, fesleğen.

efrend افرند (f.i.) : süs, bezek, şan, debdebe.

efrez افرز (a.s.) : arkası kamburumsu olan [adam].

Efrîdûn افريدون (f.i.) : Cemşid soyundan, anlayışlı ve zekâsıyla meşhur olan bir İran hükümdârı. [Acem ve eski Osmanlı edebiyâtında bu isme çok rastlanır]. (bkz : Ferîdûn).

efrûg افروغ (f.i.) : ziyâ, ışık, nur. (bkz : pertev, şuâ', şû'le).

efrûhte افروخته (f.s.) : yanmış, tutuşmuş, parlamış, ışıklanmış, aydınlanmış. **Dil-efrûhte**: gönlü yanık. **Şem'-efrûhte** : mumunu yakmış.

efrûşe افروشه (f.i.) : un helvası. (bkz : afrûşe).

efrûz افروز (f.i.) : **1.** şûle, parıltı. **2.** kadın adı.

-efrûz افروز– (f.s.) : **1.** aydınlatan, parlatan. **Âlem-efrûz, Cihân-efrûz** : dünyâyı aydınlatan. **2.** tutuşturan, yakan. (bkz : fürûz).

efsâ[y] [ى]افسا (f.i.) : efsuncu, büyücü.

efsah افصح (a.s.) : daha (en, pek) fasih, uzdilli.

efsahü'l-Arab, efsahü'l-Kureyş : Hz. Muhammed.

efsak افسق (a.s.) : en fâsık, pek edepsiz.

efsâl افسال (a.s. fesl'in c.) : alçak, aşağılık kimseler.

efsâne افسانه (f.i.) : **1.** asılsız hikâye, masal, boş söz, saçmasapan lâkırdı. **2.** dillere düşmüş, meşhur olmuş hâdise.

efsâne vü efsûn : **1)** masal ve büyü; **2) mec.** boş laf, lâkırdı.

efsâne cû[y] [ى]افسانه جو (f.b.s.) : efsâne arayan veyâ arayıcı, boş vakit geçirmek isteyen.

efsâne-cûyî افسانه جويى (f.b.i.) : efsâne arayıcılık.

efsâne-gû[y] [ى]افسانه گو (f.b.s.) : masal söyleyen, saçmasapan söyleyen.

efsâne-gûyân افسانه گويان (f.b.s. efsâne-gû[y] un c.) : efsâne, masal, fıkra anlatanlar.

efsâne-gûyî افسانه گويى (f.b.i.) : efsâne söyleyicilik.

efsâne-nüvîs افسانه نويس (f.b.s.) : masal yazan.

efsâne-perdâz افسانه پرداز (f.b.s.) : masal uyduran, yazan, âdî romancı, meddah.

efsâne-perdâzî افسانه پردازى (f.b.i.) : masal uyduruculuk, âdî romancılık.

efsânevî افسانوى (f.s.) : efsâneye âit, efsâne ile ilgili.

efsâr افسار (f.i.) : yular. (bkz : mikvad, inân, zimâm).

efsâr-dûzân افسار دوزان (f.b.s.c.) : yularcılar, yular yapanlar.

efsâr-dûzân-ı hâssa : **tar.** saray atlarının yularlarını yapanlar.

efsed افسد (a.s.) : pek fenâ, çok bozuk.

efser افسر (f.i.) : tâc. (bkz : dîhîm, iklîl).

efser-dih افسر ده (f.b.s.) : taç giydiren.

efsûn افسون (f.i.) : afsun, büyü, sihir, gözbağcılık, arpağ. (bkz : füsûn, rukye).

efsûn-ger افسونگر (f.b.s.) : büyücü, üfürükçü. (bkz : sâhir).

efsûn-gerî افسونگری (f.b.i.) : büyücülük, üfürükçülük.

efsûn-kâr افسونکار (f.b.s.) : büyülü, sihirli.

efsûn-perdâz افسون پرداز (f.b.s.). (bkz : efsûnger).

efsûs! افسوس (f.e.) : yazık, eyvah! gibi bir teessür edâtı. (bkz : derîg, hayf).

efsürde افسرده (f.s.c. : efsürde-gân) : donmuş; donuk; **mec.** kansız, gayretsiz, duygusuz. (bkz : füsürde).

efsürde-dil افسرده دل (f.b.s.) : **1.**yüreği donuk, gönlü donmuş, hissiz, duygusuz. **2.** bezgin, kalbi kırık.

efsürde-dilî افسرده دلی (f.b.i.) : yürek donukluğu, duygusuzluk.

efsürde-dimâğ افسرده دماغ (f.a.b.s.) : beyni donmuş, kabiliyetsiz. (bkz : efsürde-mağz).

efsürde-dimâğî افسرده دماغی (f.a.b.i.) : beyin donukluğu, kabiliyetsizlik.

efsürde-gân افسردگان (f.b.s. efsürde'nin c.) : gayretsiz, duygusuz, kansız adamlar.

efsürde-gî افسردگی (f.b.i.) : donukluk, gayretsizlik, duygusuzluk.

efsürde-mağz افسرده مغز (f.b.s.). (bkz : efsürde-dimâğ).

efsürde-mağzî افسرده مغزی (f.b.i.). (bkz : efsürde-dimâğî).

efsürde-mizâc افسرده مزاج (f.a.b.s.) : mizâcı soğuk, kanı soğuk [adam].

efşâl افشال (a.s. feşil'in c.) : cesâretsizler, korkaklar, yüreksizler.

-efşân افشان– (f.s.) : saçan, serpen, dağıtan, silken. **Zer-efşân** : altın serpen. **Dâmen-efşân** : etek silken, vazgeçen. [kelime "feşân" şeklinde de kullanılır. **Dâmen-feşân** gibi]. (bkz : dâmen-efşân) .

efşâr افشار (f.s.) : **1.** sıkma, sıkılmış. [meyva suyu gibi şeyler]. **2. i.** çimdikleme.

efşe افشه (f.i.) : bulgur.

efşûn افشون (f.i.) : **zir.** yaba.

efşürde افشرده (f.s.) : sıkılmış, posası çıkarılmış [şey].

efşüre افشره (f.i.) : usâre, öz.

efşüre-i engûr : üzüm suyu.

eftân افتان (f.s.) : düşen; düşerek. (bkz : fütân).

eftâr افتار (a.i. fitr'in c.) : baş ve şahâdet parmaklarının araları.

efûr افور (a.i.) : sıçrayıp seğirtme.

efvâc افواج (a.i. fevc'in c.) : bölükler, takımlar, kısımlar.

efvâf افواف (a.i) : ince, nâzik kumaşlar.

efvag افوغ (a.s.) : büyük ağızlı [adam]. (bkz : edsak, efveh).

efvâh افواه (a.i. fem ve fevh'in c.) : ağızlar; menfezler, ağıza benzeyen her türlü delikler.

efvâh-ı nâriyye : ateşli silâhlar. [top, tüfek].

efvâh-ı nâs : halkın ağzı, lisanı.

efvâhî افواهی (a.f.s.) : halk sözü, asılsız, ehemmiyetsiz.

efveh افوه (a.s.) : ağzı büyük, ön dişleri uzun [adam]. (bkz : edsak, efvag).

efvek افوك (a.s.) : yalancı. (bkz : eflâk).

efyâl افیال (a.i. fîl'in c.) : filler. [bilinen büyük hayvan (lar)].

efyûn افیون (a.f.i.) : afyon, haşhaştan çıkan uyutucu bir madde.

efyûnî افیونی (f.s.). (bkz : efyûn-keş).

efyûn-keş افیون کش (a.f.b.s.) : afyon kullanmaya alışmış olan, afyon tiryâkisi.

-efzâ افزا– (f.s.) : arttıran, çoğaltan [**-fezâ** şeklinde de kullanılır]. **Ruh-efzâ** : ömür arttıran. **Zînet-efzâ** : pek çok zînet bahşeden.

efzâ' افزاع (a.i. fezâ'ın c.) : korku ile bağırıp çağırmalar.

efzah افضح (a.s. fazîh'den.). (bkz : efdah).

efzâr افزار (f.i.) : ayakkabı, kundura. **2.** gemi yelkeni. **3.** san'at sâhiplerinin kullandıkları âletler. **4.** yemeğe konulan bahar. (bkz : evzâr).

efzâyiş افزایش (f.i.) : artma, çoğalma. (bkz : tekessür, tezâyüd).

-efzûd افزود– (f.s.) : çoğalan, artan; çoğaltan, arttıran, arttırıcı.

efzûn افزون (f.s.) : fazla, çok, yukarı, aşkın.

efzûnî افزونی (f.i.) : ziyâdelik, çokluk. (bkz : kesret).

efzûnî-yi ömr : ömrün çokluğu.

efzûn-ter افزونتر (f.b.s.) : daha çok, daha fazla.

egalît اغالیط ("ga" uzun okunur. a.i. uglûte'nin c.) : insanı yanıltacak hatâlı sözler, *yanıltmaçlar.

eganî اغانی ("ga" uzun okunur. a.i. ugniyye'nin c.) : şarkılar, nağmeler, havalar, âhenkler.

egann اغن (a.s.) : burnundan konuşan, hımhım. (bkz : ehann).

egare اغاره ("ga" uzun okunur. f.i.) : kışkırtma, kandırma. (bkz : igrâ', teşvîk).

egarib اغارب ("ga" uzun okunur. a.i.) : ayrılış zamânı, savaş zamânı. **Yevmü'l-egarib** : savaş, muhârebe günü.

eger اگر (f.e.) : şart edâtıdır; eğer, şâyet mânâsınadır. ["ise, -iseler, -isen, -iseniz, -isem, -isek" kelimelerinden önce gelir; bâzan baştaki vokal düşerek "-ger" şeklinde kullanılır].

egniş اگنش (f.i.) : binâ yapma, yapı meydana getirme, inşâ etme.

egul اغول (f.i.) : öfke ile yan yan bakma.

egvâl اغوال (a.i. gul'ün c.) : **1.** büyük felâketler, kazâlar. **2.** şeytanlar; türlü şekil alan periler. **3.** gulyabâniler, vücûdu olmayan hayvanlar.

egvâr اغوار (a.i. gavr'in c.) : dipler, çukurlar; nihâyetler, sonlar.

eğerçi اگرچه (f.e.) : her ne kadar..., olsa da, ise de. (bkz : gerçi).

ehabb احب (a.s. habîb'den) : daha, en, çok sevilen, pek sevgili.

ehabb-ı ehibbâ : dostların en sevgilisi.

ehabb-ı emvâl : malların çok sevileni.

ehacc احج (a.s.) : pek katı, sert şey.

ehâcî احاجی (a.i. uhcüvve'nin c.) : bilmeceler, bulmacalar, yanıltmacalar.

ehad احد (a.s.) : tek, bir, ilk sayı. (bkz : vâhid, yek). **Yevmü'l-ehad** : pazar günü. ["ehad" Allah'ın isimlerinden biridir].

ehadd احد (a.s. hadd'den) : daha (en, pek) keskin.

ehadd-i âlât-ı katıa : kesici âletlerin en keskini.

ehadd-i süyûf : kılıçların en keskini.

ehâdîs احادیث (a.i. hadîs'in c.) : **1.** Peygamberimizin sözleri. **2.** haberler, sözler.

ehâdîs-i kudsiyye : lâfzı Hz. peygambere, meâli Allah'a âit olan, yânî, ilham tarîkiyle söylenen hadisler.

ehâdîs-i merfûa veyâ **mürsele** : araya rivâyetçi karışmadan, doğrudan doğruya Hz. Peygamberin ağzından duyulan hadisler.

ehâdîs-i mevzûa : Hz. Peygamberimize isnâden uydurulan sözler.

ehâdîs-i sahîha : Hz. peygambere nisbetinde kat'iyen şüphe olmayan hadisler.

ehadiyyet احدیت (a.i.) : birlik, Allah'ın birliği. (bkz : vahdâniyyet).

ehadiyyet-i rabbâniyye : Allah'ın birliği.

ehadiyyetü'l-ayn : **1)** görünüş birliği. **2)** ıtlakdan, esmâdan müstağnî olan.

ehadiyyetü'l-cem' : **1)** birlikte çokluk. **2)** kendinde kesret münâfî olmayan şey.

ehadiyyetü'l-kesret : **1)** kesretin ehadiyyeti. **2)** kendisinde nesebî kesret taakkul olunan vâhid.

ehadü-hümâ احدهما (a.b.i.) : ikiden biri.

ehadü'l-âhâd احدالاحاد (a.b.s.) : teklerin teki; emsalsiz, eşsiz. (bkz : ehadü'l-uhadeyn).

ehadü'l-uhadeyn احدالاحدین (a.b.s.) : teklerin teki, emsalsiz, eşsiz. (bkz : ehadü'l-âhâd).

ehaff اخف (a.i. hafîf'den) : **1.** daha (en, çok, pek) hafif.

ehaff-i mücâzât : cezâların en hafîfi. **2. mec.** pek şen ve sevimli.

ehakk احق (a.s. hakik'den) : daha (en, pek) lâyık, müstahak. (bkz : ecder, elyak).

ehâlî اهالی (a.i. ehl'in c.) : **1.** bir memlekette, bir kasabada, bir köyde, bir semtte veyâ mahallede yerleşip oturanlar, ahâli. **2.** halk, umûm.

ehâlî-i fazl : fazîlet sâhipleri.

ehâlîl احالیل (a.i. ihlîl'in c.) : erkek tenâsül âletlerinin delikleri.

ehann اخن (a.s.) : genizden konuşan [adam], hımhım. (bkz : egann).

ehâsin احاسن (a.s. ahsen'in c.) : daha (pek, en) güzel olan şeyler.

ehâsin-i ahlâk : ahlâkın en iyisi, en güzel olan şeyleri.

ehass اخس (a.s. hasis'den) : **1.** daha (en, pek) hasîs, çok pinti. **2.** çok, en bayağı [nesne, kimse]. **Dünyâ-yi ehass** : en bayağı dünyâ [bu dünyâ].

ehass اخص (a.s. hâss'dan) : **1.** en husûsî. **2. zf.** başlıca.

ehass-ı âmâl : dileklerin en husûsîsi.

ehass-ı ehibbâ : tanıdıkların en başlıcası. **3.** farklı, şümullü.

ehdâb اهداب (a.i. hüdb'ün c.) : kirpikler. (bkz: müjgân).

ehdâb-ı mühtezze : titrek kirpikler.

ehdâf اهداف (a.i. hedef'in c.) : **1.** nişan alınan yerler. **2.** meramlar, istekler, maksatlar, kasitler, gayeler. **3.** yüksek şeyler.

ehdeb اهدب (a.s.) : sık ve uzun kirpikli [adam].

Ehdeliyye اهدليه (a.i.) : Es-seyyid Hasan Alîyyü'l-Ehdelî tarafından kurulan bir tarîkat.

ehemm اهم (a.s. mühimm'den) : daha (en, pek) mühim, çok ehemmiyetli. **Takdîmü'l-ehemm alel'-mühim** : iki işten en mühimini öne alma.

ehemmiyyet اهميت (o.i.) : **1.** pek mühim olma, değerlilik, *önem. **2.** dikkat nazarını çekiş. **3.** kıymet, değer.

ehibbâ' احباء (a.s. habîb'in c.) : dostlar, sevgililer, tanıdıklar, bildikler. (bkz : ahbâb).

ehil اهل (a.s.). (bkz : ehl).

ehille اهله (a.i. hilâl'in c.) : yeni aylar, hilâl şeklinde olan şeyler.

ehl اهل (a.s.c. : ehâlî) : **1.** sâhip, mâlik, mutasarrıf olan. **2** mahâretli, usta, kabiliyetli, becerikli. **3.** bir yerde oturan. **4.** karıkocadan herbiri. (bkz : ehil).

ehl-i abâ : Hz. Muhammed ve âilesi.

ehl-i âhiret : ölüler.

ehl-i âlem : insanlar.

ehl-i arûz : **ed.** şiir kurallarından anlayanlar.

ehl-i arz : cin, peri, şeytan.

ehl-i bâdiye : bedevîler, çöl halkı.

ehl-i bagy : bir bölgeyi zorbalıkla idâre altına alanlar.

ehl-i beyt : hâne halkı, familya, âile; Hz. Peygamber'in yakın akrabâsı.

ehl-i bid'at : İslâmlığın genel kurallarına uymayan kimse veyâ topluluk.

ehl-i büyûtât : ünlü kabîlelere mensubolanlar.

ehl-i cehennem : cehennemlik, günahkâr.

ehl-i cehl : câhiller, bilgisizler.

ehl-i cennet : cennetlik olanlar, günahkâr olmayanlar.

ehl-i cihâd : din uğruna savaşanlar.

ehl-i dikkat : dikkat sâhipleri.

ehl-i dil : gönül adamı, gönül dilinden anlayan [kimse], kalender.

ehl-i dîvân : dîvan kaleminde çalışanlar.

ehl-i dünyâ : dünyâ adamı, Âhireti düşünmeyen.

ehl-i ehvâ : dinde mezhep ayrılığı yaratan.

ehl-i emsâr : şehir, kasaba halkı.

ehl-i hakk : kendini Tanrı'ya vermiş kimseler; doğruluk sâhipleri, îmânı bütün, doğru kimseler.

ehl-i hakîkat : doğru yol adamı.

ehl-i hâl : tarîkatte, tasavvufta "hal ve cezbe" denilen muvakkat olarak kendinden geçme sırrına eren, Allah adamı, cezbeye tutulan, vecde gelen kimse.

ehl-i harâbât : meyhâne adamları.

ehl-i hevâ : haylaz.

ehl-i hey'et : astronomi ile uğraşanlar.

ehl-i hıref : kumaş dokuyan sanatkârlar.

ehl-i hibre : bir şeyi çok iyi bilen, *bilirkişi. (bkz : ehl-i vukûf).

ehl-i hikmet : filozoflar.

ehl-i hükûmet : hükûmete mensup kimseler, milleti idâre edenler.

ehl-i hüner : hünerli, sanattan anlayan kimseler.

ehl-i ırz, ehl-i iffet : doğru, dürüst, saygıdeğer kimse.

ehl-i idrâk : düşünce sâhipleri, her şeye akıl erdirenler.

ehl-i ilm : ilim adamları, âlimler, bilginler.

ehl-i îmân : îman etmişler, îman sâhipleri, inanmışlar. (bkz : mü'min).

ehl-i irfân : irfan sâhibi, bilgili.

ehl-i İslâm : İslâm topluluğu.

ehl-i ittika : dindar, sofu.

ehl-i kıble : Müslüman.

ehl-i kâl : ilâhî gerçeklerden haberi olmayanlar.

ehl-i kalem : yazı işleriyle uğraşan.

ehl-i kanâat : kanaatkâr olan.

ehl-i kelâm : iyi konuşan.

ehl-i kerem : cömert, eli açık.

ehl-i keyf : keyfe, eğlenceye düşkün.

ehl-i kıyâm : câmilerde ders okutan hocalara zor sorular sorup güç durumda bırakan öğrencilere verilen bir ad.

ehl-i kitâb : dört kitaptan birine inanan.

ehl-i kubûr : ölüler.

ehl-i mahşer : kıyâmet günü dirilecek olanlar.

ehl-i mansıb : mevki', orun sâhibi.

ehl-i ma'rifet : kabiliyetli kimseler.

ehl-i merâkib : bir şeye binerek seyahat edenler.

ehl-i muhâsebe : muhâsebeci, sayman.

ehl-i naîm : cennette bulunacak kimseler.

ehl-i nâmûs : namuslu, doğru insanlar.

ehl-i nâr : kötü ruhlu, cehennemlik insanlar.

ehl-i nifâk : ortaya nifak sokan, ayrılık yaratan kimseler.

ehl-i nücûm : müneccimler.

ehl-i örf : 1) **huk.** kanundan çok örfî ve idarî tedbirlerle iş gören idare adamı; 2) **tar.** Osmanlılarda medreseden yetişen şerîat bilginleri (kadılar, şeyhülislâmlar, müderrisler, kazaskerler.. gibi).

ehl-i perde : örtülü, peçeli kadın.

ehl-i re'y : hâkimlik eden.

ehl-i Rûm : Osmanlılar.

ehl-i sâbıka : ilk Müslümanlar.

ehl-i safâ : kalbi temiz.

ehl-i salâh : **huk.** hâli mestur, nâmuslu, doğru olan kimse. [bu evsâfı hâiz olanlara : ehl-i afa, ehl-i hayr, ehl-i fazl da denir].

ehl-i salîb : haçlılar, Hristiyanlar.

ehl-i servet : servet sâhibi, zengin.

ehl-i suffe : Hz. Muhammed'in Medîne'de yaptırdığı mescide bitişik bulunan odalarda barınan ve O'nun toplantılarına katılan kimseler.

ehl-i sûk : çarşı halkı, esnaf.

ehl-i sülûk : bir mezhebe mensup olan.

ehl-i sünnet : Peygamberimizle sahâbelerine (dostlarına) îtikatta uyanlar.

ehl-i şeka: şakîler, soyguncular, vurguncular.

ehl-i şer : fenâlık sâhibi.

ehl-i şîa : Hz. Alî'nin mezhebine bağlı olan kimseler.

ehl-i şikem : işkembesine düşkün olanlar, sırf boğazını düşünenler. (bkz : erbâb-ı şikem).

ehl-i tahkîk : araştırmacı kimseler.

ekl-i ta'kîb : takîbedenler, peşinden gidenler.

ehl-i takvâ : dîne bağlı kimseler.

ehl-i tarîk: bir tarîkata mensup [olan], derviş.

ehl-i tasavvuf : tasavvufla uğraşan.

ehl-i tedbîr : tedbirli, akıllı, idâreci kimse.

ehl-i tertîb : **fık.** farz olan beş vakit namazı, arada fâsıla vermeden muntazam olarak kılan.

ehl-i tevârîh : târihçiler.

ehl-i tevhîd : Müslüman.

ehl-i ukubet : **huk.** men'edilen şeyleri yaptıklarından dolayı haklarında cezâ tatbiki kolay olan âkıl bâliğ kimseler, cezâya ehil kimseler.

ehl-i vezâif : **huk.** vakfın gallesinden maaş ve tayına müstahik olan kimseler. [câmiin, imam, müezzin vesâir hademesi veyâ fakirler gibi].

ehl-i vukûf : iyi bilgisi olan, bilirkişi. (bkz : ehl-i hibre).

ehl-i vücûd : varlık sâhipleri, insanlar.

ehl-i zimmet : bir İslâm devletine tâbi olan, vergi veren, korunan fakat Müslüman olmayan vatandaşlar.

ehl ü iyâl : âile, çoluk çocuk.

ehlü'l-farz : **fık.** birinci derecedeki vâris.

ehlü'l-kisâ : Hz. Muhammed ve âilesi. (bkz : ehl-i beyt).

ehlî, ehliyye اهليه ، اهلى (a.s. ehl'den) : alışık olan, alışmış, alışkın, vahşî olmayan, insandan kaçmayan, adamcıl. (bkz : mûnis).

ehliyyet اهليت (a.i.) : **1.** işe yarar halde bulunuş, bir işi hak edebilecek durumda bulunuş, salâhiyet, *yetki. **2.** mâhirlik, iktidar, liyâkat kabiliyet, kifâyet, mensûbiyet, akrabâlık. **3.** iktidar, liyâkat ve kabiliyet vesîkası. **4.** kadın adı.

ehliyyet-nâme اهليتنامه (a.f.b.i.) : bir kimsenin herhangi bir iş yapabileceğine dair ilgililer tarafından verilen vesîka.

ehl-perver اهل پرور (a.f.b.s.) : ehlini yetiş tiren, değer sâhiplerini koruyan.

ehlullah اهل الله (a.b.i.) : Tanrı adamı, velî, evliyâ.

ehme اهمه (f.s.) : **1.** noksan, eksik. **2. i.** bulunuş.

ehnâme اهنامه (f.i.) : **1.** aşk ve sevdâ. **2.** kendine çekidüzen verme.

ehrâm اهرام (a.i. herem'in c.) : **1.** Mısır'da eski zamandan kalma, huni biçimindeki büyük binâlar, piramit. **2.** tepeleri ortak bir noktada bulunan, tabanları da herhangi bir poligonun birer kenarından ibâret olan bir takım *üçgenlerden meydana gelmiş şekil.

ehrâm-ı gayr-ı muntazam : **geo.** düzgün olmayan piramit.

ehrâm-ı kaim : **geo.** dik piramit.

ehrâm-ı mâil : **geo.** eğik piramit.

ehrâm-ı muntazama : **geo.** düzgün olan piramit.

ehrâm-ı mürabbaî : *dörtgen piramit.

ehrâm-ı müsellesî : üçgen piramit.

ehrâm-ı nâkıs : kesik piramit.

ehrâm-ı zû kesîrü'l-vücûh : *çokgen piramit.

ehrâmen اهرامن (f.i.) : **1.** şeytan. **2.** dev. (bkz : ehremen, ehrem, ehrime, ehrimen).

ehrâmî اهرامى (a.s.) : **geo.** ehram biçiminde, **fr. pyramidal.**

ehrâmî kavak : **bot.** piramit kavak.

ehred اهرد (a.s.) : yırtık şey. [üstbaş hakkında].

ehremen اهرمن (f.i.) : Zerdüştlerin inandıkları kötülük ve karanlık tanrısı; şeytan, dev. (bkz : ehrâmen, ehren, ehrime, ehrimen).

ehren اهرن (f.i.). (bkz : ehrâmen, ehremen, ehrime, ehrimen).

ehrime اهرمه (f.i.). (bkz : ehrâmen, ehremen, ehren, ehrimen).

ehrimen اهرمن (f.i.). (bkz : ehrâmen, ehremen, ehren, ehrime).

ehsâ' اهساء (a.s.) : şaşmış, şaşakalmış olan [kimseler].

ehsâs احساس (a.i. hiss'in c.) : duygular.

ehsâs-ı rakîka : ince duygular.

ehûn اهون (f.i.) : toprakta meydana gelen yarık, delik.

ehvâ' اهواء (a.i. hevâ'nın c.) : arzular, istekler; şehvetler, hevesler, meyiller. **Ehl-i ehvâ'** : inanışları sünnet ehlininkine uymayan, arada mezhep farkları bulunan Müslümanlar cemaati.

ehvâl اهوال (a.i. hevl'in c.) : korkular, dehşetler.

ehvâr اهوار (f.s.) : şaşkın, sersem, alık [adam].

ehvec اهوج (a.s.) : uzun boylu ahmak [adam].

ehvel اهول (a.s. hevl'den) : daha (en, pek) korkunç.

ehvel-i heyâkil : heykellerin en korkuncu.

ehven اهون (a.s.) : **1.** en zararsız. **2.** pek ucuz. **3.** daha hafif; kolay. (bkz : rahîs).

ehven-i şerr, ehven-i şerreyn : iki şerrin en zararsızı, kolayı.

ehveniyyet اهونيت (a.i.) : ehvenlik, ucuzluk [zıddı "galâ"].

ehver اهور (f.i.) : sevgili.

ehviye اهويه (a.i. hevâ'nın c.). (bkz : hevâ).

ehviye-i lâtîfe : lâtif müzik havaları.

ehyeb اهيب (a.s.) : daha (en, pek) mehîb, çok heybetli.

ehyef اهيف (a.s.) : **1.** ince belli, yakışıklı [genç]. **2.** çelimli at.

ehzâb احزاب (a.i. hizb'in c.) : tâifeler, kısımlar; bölümler, bölükler; insan kümeleri. **Gazve-i Ehzâb** : Hendek Gazvesi.

eimme ائمه (a.i. imâm'ın c.). (bkz : imâm).

eimme-i dîn : din adamları.

eimme-i erbaa (dört imam olup Müslümanların en büyük müctehidlerinden, en meşhur hukuk âlimlerindendir) : [Ebû Hanîfe; Ahmed bin İdrîs-eş-Şâfiî; Mâlik bin Enes; Ahmed bin Hanbel].

eimme-i isnâ-aşer : [Şîîlerde Hz. Ali ile başlayarak Mehdî ile sona eren on iki İmam. [Hz. Alî; Hz. Hasan; Hz. Hüseyin; Hz. Zeynü'l-Âbidîn; Hz. İmâm-ı Bâkır; Hz.

Ca'ferü's-Sâdık; Hz. Mûsâ Kâzım; Hz. Alî bin Mûsâ; Hz. Muhammedü'n-Nakî; Hz. Aliyyü't-Taki; Hz. Hasanü'l-Askerî; Hz. İmâm-ı Mehdî].

eimme-i mahallât : mahalle imamları.

eimme-i nuhât : nahiv (sintaks) âlimleri.

eimmetü'l-esmâ : "esmâ'nın başı" : **tas.** hay, alîm, münif, kadir, semi', basîr, mütekellim olmak üzere yedi isim demek olan esmâ-i seb'a yerinde kullanılır.

einne اعنه (a.i. inân'ın c.) : dizginler, yularlar.

eizze اعزه (a.s. azîz'in c.) : **1.** erenler. **2.** muhterem, azîz kimseler.

eizze-i nasârâ : Hıristiyan evliyâsı.

ejah اژخ (f.i.) : vücutta, en çok ellerde çıkan pürtüklü küçük urlar, siğil. (bkz : ejeh).

ejdef اژدف (f.i.) : kızılcık denilen meyva, alıç.

ejder, ejderhâ, ejdehâ اژدها ، اژدرها ، اژدر (f.i.) : **1.** büyük yılan. (bkz : bürsân, su'bân). **2.** korkunç ve hayâlî bir hayvan.

ejder-i kahir ("ka" uzun okunur) : ölüm ejderhası.

ejder-i münakkaş : nakışlı ejderha; alaca derili büyük yılan. **3. mec.** hiddetli, şiddetli, cesur ve merhametsiz [adam]. ["ejdehâ" nazımda kullanılır].

ejder-dehân اژدر دهان (f.b.s.) : (dev ağızlı) : **mec.** ağır toplara verilen bir isim.

ejeh اژخ (f.i.) : sivilce. (bkz : ejah).

ejgân, ejgehân اژگان ، اژگهان (f.s.) : tenbel. (bkz : ejhân).

ejhân اژهان (f.s.) : tembel. (bkz : ejgehân).

ejîr اژیر (f.s.) : akıllı, uyanık [adam].

ekabb اقب (a.s.) : beli ince olan.

ekâbir اکابر (a.s. ekber'in c.) : rütbece, görgü ve fazîletçe büyük olanlar, devlet ricâli. (bkz : büzür-gân).

ekâbir-i şuarâ-yi Arab : Arap şâirlerinin en büyükleri.

ekadîh اقادیح ("ka" uzun okunur. a.i. kıdh'ın c.) : oklar.

ekahî اقاحی ("ka" uzun okunur. a.i. ukhuvân'ın c.) : papatya çiçekleri.

ekalîm اقالیم ("ka" uzun okunur. a.i. iklîm'in c.) : dünyânın mıntıkaları, memleketler, diyarlar.

ekalîm-i bâride:soğuk ıklimler, memleketler.

ekalîm-i hârre : sıcak ıklimler.

ekalîm-i seb'a : yedi ıklim.

ekall اقل (a.s.) : en az, en aşağı. (bkz : akall).

ekall-i murabbaât : **mat., astr.** en küçük kareler metodu, meşhur riyâziyeci ve fizikçi bilgin Gauss'un buluşu olan bir metoddur. Türlü ölçüleri yapılan bir mesâha içinde elde edilen çeşitli değerlerden hakiki değere en fazla yanaşabilmek için kullanılan bir takım riyâzî ameliyeler silsilesi. [İtalyan astronomu Giuseppa Piazzi, seyyârât-ı sagîreden Cérés'i keşfettiği zaman şartların kötü oluşundan seyyârecik kaybedilmişti. Gauss muvâzene metoduyla mevcut rasatlara dayanarak ertesi sene yıldızın bulunması lâzımgelen yeri tâyin etti ve Cérés, onun tâyin ettiği koordinatlarla tekrar bulundu.].

ekalliyyet اقلیت (a.i.). (bkz : akalliyyet).

ekanîm اقانیم ("ka" uzun okunur. a.i. uknûm'un c.) : asıllar, zatlar, rükünler.

ekanîm-i selâse : Hıristiyanlığın baba, oğul ve rûhü'l-Kudüs'den ibâret teslîs inanışı.

ekarib اقارب ("ka uzun okunur. a.s. akreb'in c.) : yakın akraba, hısımlar.

ekârim اکارم (a.s. ekrem'in c.) : en necip, pek âlîcenap, çok sahâvetli, cömert ve eliaçık olanlar.

ekâris اکارس (f.i.) : **bot.** yenilen mantar.

ekasır اقاصر ("ka" uzun okunur. a.s. akser'in c.) : daha (pek, en) kısalar.

ekasî اقاصی ("ka" uzun okunur. a.s. aksâ'nın c.) : daha (en, pek, çok) uzaklar.

ekasî-i bilâd : en uzak şehirler.

ekasîm اقاسیم ("ka" uzun okunur. a.i. kısm'ın c. olan aksâm'ın c.) : **1.** (bkz : aksâm, kısım). **2.** kısmetler, nasipler, paylar.

ekâsire اکاسره (a.i. kisrâ'nın c.) : eski Acem pâdişahları.

ekâsire-i Acem : Acem hükümdarları.

ekatî اقاطی ("ka" uzun okunur. a.i. katî'in c.) : koyun sürüleri.

ekavîl اقاویل ("ka" uzun okunur. a.i. kavl'in c. olan akvâl'in c.) : sözler, lakırdılar, kelimeler.

ekavîl-i bâtıla : bâtıl sözler.

ekavîl-i kâzibe : yalan, uydurma sözler.

ekâzîb اكاذيب (a.s. ükzûbe'nin c.) : asılsız, yalan, uydurma sözler.

ekbâ' اكباء (a.i. kibâ'ın c.) : süprüntüler.

ekbâ-yi etrika : sokakların süprüntüleri.

ekbâ-yı matbah : mutfak süprüntüleri.

ekbâd اكباد (a.i. kebed ve kebid'in c.) : kebetler, karaciğerler. (bkz : kübûd). **İltihâb-ı ekbâd** : **hek.** ciğerlerin iltihaplanması.

ekber اكبر (a.s. kebîr'den. c. : ekâbir) : **1.** daha (en, pek) büyük. **Cihâd-ı ekber, Gazâ-yi ekber** : en büyük savaş. [Ekber : Hindistan'a hâkim olan Türk hükümdârı]. **2. i.** erkek adı.

Ekberiyye اكبريه (a.h.i.) : **tas.** sofiyenin en büyüklerinden Muhyiddîn-i Arabî tarafından kurulan bir tarîkat.

ekber-nâme اكبر نامه (a.f.b.i.) : Ebul Fadıl Allamî'nin (1550-1602) Farsça tarih kitabı. Ekber Şah devrinin tarihi ile şâirlerinin hayat hikâyelerini anlatır.

ekdâr اكدار (a.i. keder'in c.) : **1.** kederler, kasâvetler, gamlar, tasalar, kaygılar.

ekdâr ü âlâm : kederler, acılar. **2.** bulanıklıklar.

ekdâs اكداس (a.i. küds'ün c.) : hurmalar.

ekele اكله (a.s. âkil'in c.) : çok yiyenler, yiyiciler, oburlar.

ekeme اكمه (a.i.) : yüksek taşlık tepe, bayır.

ekfâ' اكفاء (a.s. küfv'ün c.) : eşler, benzerler, denkler, uygunlar, müsâvîler, *eşitler, muâdiller.

ekfâl اكفال (a.i. kifl'in c.) : **1.** nasipler, paylar. **2.** zayıflık halleri. **3.** kilim parçaları. **4.** (kefel'in c.) : her şeyin gerileri.

ekfân اكفان (a.i. kefen'in c.) : ölüleri sardıkları bezler.

ekhâl اكحال (a.i. kühl'ün c.) : göze çekilen sürmeler.

ekhel اكحل (a.s.) : çok sürme kullanan; gözü kudretten sürmeli [adam].

ekîd, ekîde اكيد ، اكيده (a.s.) : te'kidli, kuvvetli, sarîh, kat'î, sağlam, muhakkak. **Emr-i ekîd** : kat'î, *kesin emir. **Tenbîhât-ı ekîde** : kuvvetli, kat'î tenbihler.

ekîden اكيداً (a.zf.) : **1.** te'kidli, kuvvetli olarak, muhakkak, sarih ve kat'î olarak. **2.** mükerreren, tekrar olarak.

ekîle اكيله (a.s.) : yenmiş, yenilmiş [şey, yemek].

ekinne اكنه (a.i. kinn'in c.). (bkz : eknân).

ekkâf اكاف (a.i.) : semerci, eğerci.

ekkâl اكال (a.s. ekl'den) : **1.** çok ekleden, yiyen, obur. (bkz : bu'le, ekûl).

ekkâlü's-suht : çok haram yiyen. **2.** etrâfındaki etleri çürütüp mahveden [yara]. (bkz : âkile). **3. kim.** aşındırma, **fr. corrosif.**

ekl اكل (a.i.) : bir şey yeme[k], yenilme.

ekl ü şurb : yeme içme.

eklef اكلف (a.s.) : **1.** yüzü çilli [adam]. **2. i.** koyu renkli arslan.

ekmâm اكمام (a.i. kümm'ün c.) : **1.** elbisenin yenleri, kol ağızları. **2.** (kimm'in c.) : ağaç çiçeklerinin kapçıkları, tomurcukları.

ekmeh اكمه (a.s.) : anadan doğma kör. (bkz : darîr).

ekmehiyyet اكمهيت (a.i.) : ekmehlik, anadan doğma körlük.

ekmel اكمل (a.s. kâmil'den) : **1.** daha (en, pek) kâmil, mükemmel ve kusursuz olan, en uygun, en eksiksiz.

ekmel-i enbiyâ : Hz. Muhammed.

ekmel-i mahlûkât (mahlûkların en kâmili) : insan. **2. i.** erkek adı.

ekmel-âne اكملانه (a.zf.) : ekmel olana yakışacak sûrette.

ekmeliyyet اكمليت (a.i.) : mükemmellik, kusursuzluk, noksansızlık, eksiksizlik.

eknâf اكناف (a.i. kenef'in c.) : cânipler, yanlar, nâhiyeler, taraflar, sığınacak yerler, evin ortaları. [kelime yalnız "taraf" ve "yan" mânâsına kullanılır].

eknân اكنان (a.i. kinân'ın c.) : **1.** mahfazalar, perdeler. **2.** evler, odalar; çadırlar. (bkz : ekinne).

eknûn اكنون (f.zf.) : şimdi, el'an, hâlâ ["künûn" şeklinde de kullanılır].

ekrâd اكراد (a.i. kürd'ün c.) : kürtler.

ekreh اكره (a.s.) : en kerîh, çok iğrenç.

ekreh-i mahlûkat : mahlûkların en iğrenci.

ekrem اكرم (a.s.) : **1.** daha (en, pek) kerîm; çok şeref sâhibi, pek cömert, çok eli açık. **2. i.** erkek adı.

ekremü'l-ekremîn (ekremlerin ekremi) : Cenâb-ı Hak.

ekremü'l-ümem : Hz. Muhammed'in ümmeti.

ekrem-âne اکرمانه (a.zf.) : ekrem olana yakışacak sûrette, ekremce, ekremcesine, pek cömertlikle, çok elaçıklığıyla.

ekremî اکرمی (a.f.s.) : ekreme mensup, lûtuf ve kerem sâhibi olana mensup.

ekremiyyet اکرمیت (a.i.) : ekremlik, ekrem olma. (bkz : ekrem).

eksâ اکسی (a.s.) : üstüste pek çok giyinen [adam].

eksâ mine'l-basal : "soğandan fazla giyinir" [Arap halk tâbirlerinden].

eksem اکثم (a.s.) : büyük karınlı şişman [adam].

ekser اکثر (a.s. kesîr'den) : en çok, daha ziyâde.

ekserî اکثری (a.f.zf.) : eksere mensup, çok defa, çoğu.

ekseriyyâ اکثریا (a.zf.) : çok defa olarak, çok zaman; sık sık.

ekseriyyet اکثریت (a.i.) : ekser olma hâli, pek çok olma; çokluk; en büyük kısım; yarısından çoğu.

ekseriyyet-i ârâ : reylerin *oyların çokluğu, hiç olmazsa yarıdan bir fazlası.

ekseriyyet-i mutlaka : bir fazlasıyla elde edilen ekseriyet (*çoğunluk), çokluk.

eksibe اکثبه (a.i. kesîb'in c.) : büyük çöllerde rüzgârların savurup biriktirdiği kum yığınları.

eksibe-i bahriyye : med ve cezir (kabarma ve inme) yapan düz sâhillerdeki kum yığınları.

eksibe-i berriyye : jeol. *karasal, *kumul.

eksiyye اکسیه (f.i.) : boza. (bkz : ahsuma, nebîz).

ekşem اکشم (a.s.) : **1.** doğuşunda kusurlu olan, burnu, kulağı kesik veyâ noksan olan [adam]. **2. i.** pars denilen yırtıcı hayvan. [Ekşem suratlı : ekşimiş suratlı] tâbiri meşhurdur.

ektâd اکتاد (a.i.) : **1.** cemaatler, kalabalıklar, bölükler, takımlar. **2.** misâller, örnekler.

ektâf اکتاف (a.i. ketif ve kitf'in c.) : omuzlar; omuz kemikleri, arka omuz başlarındaki düz kürek kemikleri.

ektâr اکتار (a.i. keter'in c.) : haysiyetler, şerefler; hasepler, nesepler; mertebeler, dereceler.

ektâr اقتار (a.i. kutr'un c.). (bkz : aktâr).

ektem اکتم (a.s.) : **1.** daha (en, pek) çok sır saklayan. **2.** karnı büyük [adam].

ekûl اکول (a.s. ekl'den) : çok yemek yiyen, obur; pisboğaz. (bkz : bu'le, ekkâl).

ekûl-âne اکولانه (a.f.zf.) : oburcasına.

ekûlî اکولی (a.i.) : oburluk.

ekvâb اکواب (a.i. kûb'un c.) : küpler, büyük su kapları.

ekvâb-ı şerâb : şarap küpleri.

ekvâh اکواخ (a.i. kûh'un c.) : kamıştan yapılmış penceresiz kulübeler.

ekvâm اکوام (a.i. kûme'nin c.) : kümeler. (bkz : küvem).

ekvâm-ı büzeyriyye : **anat.** domalan, **fr. sorédie**.

ekvân اکوان (a.i. kevn'in c.) : varlıklar; âlemler, dünyâlar. **Hâlik-ı ekvân** : dünyâların, varlıkların yaratıcısı, Allah.

ekvâr اکوار (a.i. kevr'in c.) : **1.** devirler, dönmeler. **2.** bir şeyi sarmalar. **3.** (küvâre'nin c.) : arı kovanları. **4.** demirci ve kalaycı ocakları.

ekvâs اکواث (a.i. kevs'in c.) : yaşmaklar.

ekvâz اکواز (a.i. kûz'un c.) : kadehler; kâseler; bardaklar.

ekyâl اکیال (a.i. keyl'in c.) : kileler, hubûbât ölçüleri, ölçekler.

ekyâs اکیاس (a.i. kîs'in c.) : para keseleri, torbalar.

ekyes اکیس (a.s.) : pek kiyâsetli, zekî, zeyrek, mahâretli, becerikli [adam].

ekzeb اکذب (a.s.) : büyük yalan, pek büyük uydurma.

el- ال (a.h.) : Arapça "harf-i ta'rîf" olup kelimelerin başında bulunur ve ismin mânâsını târif ve tâyin etmeye yarar. Arapçadaki terkiplerde, has isimlerde ve Osmanlıcadaki izâfet ve sıfat terkiplerinde kullanılır. Hurûf-i şemsiyyeden biriyle başlayan kelimelerin evveline geldiğinde ا yerine o harf şeddeli okunur : "eşşems" gibi. (bkz : hurûf-i şemsiyye).

elâ الا (a.e.) : başlama ve tenbih edâtıdır; nazımda ve sözün başında kullanılır; bundan sonra "ey!" nidâsı gelir.

elâ ey! : şimdi, bilmiş ol ki!

el-aceb العجب (a.n.) : tuhaf, acâyip, şaşılacak şey!

el-aceletü mine'ş-şeytân ve't-teennî mine'r-rahmân العجلة من الشيطان و التأنى من الرحمن (a. cü.): acele etmek şeytandan, düşünerek yapmak Allah'tan gelir.

el-adlü esâsü'l-mülk العدل اساس الملك (a. cü.) : adâlet mülkün temelidir.

el-amân الامان (a.e.) : yardım ve şikâyet edâtı olarak "aman, medet" mânâsınadır; "bıktım artık, illallah!, usandım, kâfî, yeter, sus" gibi mânâlarda da kullanılır.

el-amân-hâh الامان خواه (a.f.b.s.) : el aman dileyen, yaka silken.

el'ân الآن (a.zf.) : şimdi, şimdiki halde; henüz, hâlâ, daha, bu âna kadar, şu anda.

el-anyâsiyye العانياسيه (a.i.) : **bot.** *iğdegiller.

elâstikî الاستيكى (fr.s.) : esnek.

elâstikiyyet الاستكيت (fr.a.i.) : esneklik.

el-Avvâ العوا (a.h.i.) : **astr.** sığırtmaç, semânın kuzey yarımküresinde Dübb-i ekber'in civârında beş parlak yıldızdan meydana gelen küme, **lât. Boötes, fr.Bouvier.**

elbâb الباب (a.i. lübb'ün c.) : akıllar; akıllı kimseler. **Ûlü'l-elbâb** : akıl sâhipleri.

el-bâdî azlam : başlayan, yol açan haksızdır.

el-basîr البصير (a.s.) : her şeyi gören. [Tanrı adlarından].

elbet, elbette البته ، البت (a.zf.) : kat'î olarak, mutlaka, behemehal; âkıbet, nihâyet, enînde sonunda.

elbise البسه (a.i. libâs'ın c.) : esvaplar, libaslar. [kelime bizde müfret gibi kullanılır]. (bkz : câme].

elbise-i resmiyye : resmî elbise[ler].

Elbürz البرز (f.h.i.) : **1.** Kafkas sıradağlarının en yükseği. **2.** hakkında türlü hurâfeler anlatılan Kaf dağı. **3. s.** uzun boylu, yakışıklı kimse.

elbüz البز (a.s.) : **1.** bâlâ, yüce, yüksek. **2. i.** Kafkas dağının tepesi.

el-câi alâ rütbetihi الجاء على رتبته (a. h. i.) : **astr.** semânın kuzey yarım küresinde "Corona Borealis" burcunun yanında, ikisi çok parlak birkaç yıldızdan müteşekkil bir burç.

el-câsî الجاسى (a.h.i.) : **astr.** Herkül, İklîl-i şimâlî ve Şilyâk burçları arasında bulunan büyük bir yıldız kümesi, **lât. Hercules.**

el-Cebbâr الجبار (a.h.i.) : **astr.** semânın kuzey yarım küresinde görülebilen dörtgen biçimli ve içinde eğik olarak bir hizâda üç parlak yıldızın dizildiği çok güzel ve çok parlak yıldızlardan olma yıldız kümesi (Orion).

el-cezîre الجزيره (a.h.i.) : Mezopotamya, "Dicle" ve "Fırat" nehirleri arasındaki yerin adı.

elcime الجمه (a.i. licâm'ın c.) : hayvanların ağızlarına takılan gemler.

el-cünûnü fünûn الجنون فنون (a.dey.) : "dîvânelik türlü türlüdür", "delilik bir türlü olmaz" mânâsında kullanılır.

eledd الد (a.s.) : hak kabul etmeyen, inatçı [adam]. **Hasm-ı eledd** : inatçı düşman.

elektrîkî الكتريكى (fr.s.) : elektrikle ilgili, elektrik niteliğinde. **Cereyân-ı elektrîkî** : elektrik cereyanı, *akımı.

elektrîkiyyet الكتريكيت (fr.a.i.) : eletrikleştirme, elektrikleşme.

elektrîkiyyet-i mıknatısiyye : **fiz.** elektromagnetizma.

elektrîkiyyet-i sâkine : **fiz.** elektrostatik.

elektrik-nümâ الكتريكنما (fr.f.b.s.) : **fiz.** elektroskop.

elem الم (a.i.c. : âlâm) : **1.** ağrı, acı, sızı, sancı; keder, dert, maddî ve mânevî ıztırap.

elem-i dembedem : vakit vakit gelen elem.

elem-i intizâr : bekleme elemi, sıkıntısı. **2. hek.** : Fransızca'nın "-algie" sonekini karşılar.

elem-i asabî : **hek.** sinir ağrısı, **fr. nevralgie.**

elem-i kalb : gönül ıztırabı.

elem-i mafsal : **hek., fr. arthralgie...**

el-emrü emrüküm الامر امركم (a.cü.) : emir, sizin emrinizdir; emriniz başüstüne.

el-emrü fevka'l-edeb : emir terbiyeden üstündür.

Elemût الموت (f.h.i.) : Hasan Sabbah'ın otuzbeş sene içine sığındığı Kazvin ile Giylan ara sında yüksek ve sarp bir kale. [elüh (=karakuş), mut (=yuva) mânâsına olan âmût'dan kısaltılmıştır. Bu kale, yükseklikte; yuvasını yüksek yere yapan karakuş yuvasına benzetilmiş ve bu ad verilmiştir].

elem-zede المزده (a.f.b.s.c. : elem-zede-gân) : eleme uğramış, elemli, kederli, dertli.

elem-zede-gân المزدگان (a.f.b.s. elemzede'nin c.) : elemliler, dertliler, kederliler.

eleng النگ (f.i.) : **1.** sur, duvar, siper. **2.** kale ve istihkâm askeri.

elest الست (a.i.) : Allah'ın, ruhları yarattıktan sonra : "elestü bi-rabbiküm = ben sizin Rabbiniz değil miyim?" dediği zaman, insanların yaradılış başlangıcı. [elestü = değil miyim].

elezz الذ (a.s. lezîz'den) : daha (en, pek) lezzetli.

elezz-i et'ime : yemeklerin en lezzetlisi.

elf الف (a.s.c. : âlâf, ülûf) : bin [sayı]. (bkz : hezâr).

elf-i evvel : Peygamberimizin hicretinden sonra geçen bin yıl

elf leyle ve leyle : binbir gece masalı.

elf-i sânî : Hicret'i tâkip eden ikinci bin yıl.

elfâf الفاف (a.i. lif'in c.) : dalları birbirine girmiş ve dolaşmış ağaçlar; birbirine dolaşık fidanlar.

el-Fâris الفارس (a.h.i.) : **astr.** semânın kuzey yarım küresinde imreetü'l-müselsele (Andromeda) burcunun kuyruğunda 6 parlak yıldızdan müteşekkil bir burç, **lât. Perseus; fr. Persée.**

el-fâtiha الفاتحه (a.n.) : hazır olan cemaati "Fâtiha" sûresini okumaya da'vet eden nidâ.

elfâz الفاظ (a.i. lafz'ın c.) : kelimeler, sözler.

elfâz-ı cemîle : güzel sözler.

elfâz-ı galîze : kaba küfürler.

elfâz-ı müştereke : **1)** birçok anlamı olan kelimeler; **2)** bir kaç dilde kullanılan kelimeler.

elfâz-ı müterâdife : bir mânâda bulunan kelimeler, sinonim (synonyme) kelimeler.

elfâz-ı mütezâdde : **gr.** *zıtanlamlılar.

el-firâk الفراق (a.i.) : ayrılma, ayrılık sözü, esenleşme. (bkz : el-vidâ).

elfiyye الفيه (a.i.): **ed.** bin beyitlik kasîde, şiir.

el-garaz الغرض (a.cü.) : "maksadım şu ki; şunu demek isterim ki; gelelim maksada, sözün kısası" mânâlarına kullanılır.

elgaz الغاز ("ga" uzun okunur. a.i. lügaz'ın c.) : bilmeceler, bulmacalar, yanıltmacalar.

elgaz-ı müşkile : zor bilmeceler.

el-gıbta الغبطه (a.cü.) : gıbta olunur, gıbta ederim.

elhâb الهآب (a.i. lihb'in c.) : iki tepe veya kayalık arasındaki boğazlar, dar geçitler. (bkz : lihâb, lühûb).

el-hâc الحاج (a.s.) : hacı; İslâm dîninin bir îcâbı olarak, usûlüne göre, "Kâbe-i Mükerreme"yi ziyâret eden kimse.

el-hakk الحق (a.zf.) : hakîkaten, doğrusu, doğrusu ya.

el-hâl الحال (a.zf.) : şimdi, şimdiki halde, hâlâ, henüz.

el-hâletü hâzihi الحالة هذه (a.zf.) : henüz, şimdi, hâlâ, bugün, bugünkü günde, şimdiki zamanda, şimdiye kadar. (bkz : el-yevm).

el-hamdü lillâh [-i teâlâ] الحمد لله [تعالى] (a. cü.) : Allah'a hamdolsun, Allah'a şükür.

elhân الحان (a.i. lâhn'ın c.) : nağmeler, ezgiler.

elhân-ı iltifât : iltifat nağmeleri.

elhân-ı kemân : kemanın nağmeleri.

elhân-ı sürûr : sevinç nağmeleri.

elhân-ı şitâ' : **1)** kış nağmeleri; **2)** Cenap Şahâbeddin'in meşhur kış şiiri.

elhân-ı tuyûr : kuş cıvıltıları.

el-hased الحسد (a.zf.) : "hased olunur" mânâsına kullanılır. **El-hasûd lâ-yesûd** : hasetçi doymak bilmez.

el-hâsıl الحاصل (a.zf.) : hâsılı, netîce itibârıyla, sözün kısası, uzatmayalım, kısa söyleyelim, kısacası. (bkz : ve'l-hâsıl).

el-Hayye الحيه (a.h.i.) : **astr.** Yılan.

elhâz الحاظ (a.i.lâhz'ın c.) : göz ucu ile bakışlar.

elhâz-ı dil-firîb-âne : gönül aldatırcasına, câzibeli, alımlı bakışlar.

el-hazer الحذر (a.zf.) : "sakın, sakınalım, sakınınız," mânâsına kullanılır.

el-hazerü mine's-sârikin : hırsızlardan sakınınız.

el-Hevâ الهوا (a.h.i.) : **astr.** semânın kuzey yarımküresi eteğinde Herkül burcunun altında zincirvâri bir yıldız kümesi, **lât. Ophiucus.**

el-hükmü li'l-galib الحكم للغالب (a.cü.) : hüküm galibindir, hak kuvvetlinindir. (bkz : el-hükmü li men-galeb).

el-hükmü lillâh الحكم لله (a.cü.) : "hüküm Allah'ındır, kulun elinde ne var" mânâsına başsağlığı için kullanılır.

el-hükmü li-men galeb الحكم لمن غلب (a. cü.) : hüküm galip gelenindir. (bkz : el-hükmü li'l-galib).

el-ıyâzü billâh العياذ بالله (a.c.) : Allah'a sığındık, Allah'a sığınırım, yahut, sığınırız, Allah esirgesin, Allah korusun!... (bkz : maâz-Allah).

elibbâ البا (a.s. lebîb'in c.) : akıllı, kâmil, olgun [kimseler].

elif ا (a.ha.) : **1.** Arap alfabesinin ilk harfi. **2. i.** kadın adı.

elif-i iklîm : yedi iklimin ilki; ekvator.

elif-i kâfîyân : kûfî yazısıyla yazılan elif.

elif-i maksûre : bazı Arapça kelimelerin sonunda bulunan ve ye şeklinde yazılan elif. [Mustafa, dâvâ gibi].

elif-i memdûde : uzun okunan elif.

elîf اليف (a.s. ülfet'den) : **1.** ülfet olunan, istenilen, alışılan şey. **2.** alışmış, alışkın, alışık. (bkz : me'lûf).

elifbâ, elifbe الفبا ، الفبه (a.i.) : **1.** otuz üç harften ibâret olan Osmanlı alfabesi :

ا ، ب ، پ ، ت ، ث ، ج ، چ ، ح ، خ ، د ، ذ ، ر ، ز ، ژ ، س ، ش ، ص ، ض ، ط ، ظ ، ع ، غ ، ف ، ق ، ك ، گ ، ل ، م ، ن ، و ، ه ، لا ، و ، ى **2.** bir şeyin başlangıcı. **3. g. s.** bir örgü motifi.

elifî الفي (a.i.) : **g. s.** bantlarla süslenmiş bir çeşit kumaş.

el-ihsân bi't-temâm الاحسان بالتمام (a. cü.) : bir şey verilince tam verilmeli; bir iyilik edilince tam edilmeli.

elîm, elîme اليم ، اليمه (a.s. elem'den) : çok dert ve keder veren, acıklı; ağrı ve sancıyı hissettiren, sızlatan, pek ağrıtan, acıtan. **Azâb-ı elîm** : çok acı veren azap.

el-insâf الانصاف (a.n.) : insâf edilsin, insâf edilmeli, insâf edelim.

el-intizâr eşeddü mine'n-nâr الانتظار اشد من النار (bkz : intizâr).

eliyy الى (a.s.) : çok yemin eden [adam].

elîz اليز (f.i.) : çifte, tekme; sıçrama.

elkab القاب (a.i. lakab'ın c.) : **1.** ünvanlar, soyadları. **2.** [evvelce] rütbe sâhiplerine verilen resmî ünvanlar. [sadrâzamlara : **fehâmetlü devletlü;** sadrâzamlık etmişlere : **übbehetlü devletlü;** seraskere : **devletlü re'fetlü;** Mekke şerîfine : **devletlü siyâdetlü;** müşîrlerle, pâdişah dâmatlarına : **devletlü utûfetlü;** saraydaki kızlarağasına : **devletlü inâyetlü;** sarıklılara : **mekrümetlü; fazîletlü; semâhatlü** yazılırdı.

elkab-ı resmiyye : resmî ünvanlar.

el-kanâatü kenzün lâ yefnâ القناعة كنز لا يفنى (a.cü.) : kanâat tükenmez bir hazînedir.

elken الكن (a.s.): dilinde pek lüknet, tutukluk olan, güçlükle merâmını anlatan, peltek,kekeme.

el-Keşşâf الكشاف (a.i.) : Zemahşerî'nin ünlü Arapça Kur'an tefsiri.

el-kıssa القصه (a.zf.) : hulâsa, hâsılı, sözün kısası, sözden anlaşıldığına göre.

el-Kusvâ القصوى (a.h.i.) : Hz. Muhammed'in devesinin adı [Hz. Ebûbekir'den satın almıştır]. (bkz : Kusvâ).

elma', elmaî المعى ، المع (a.s.) : pek zekî, çok anlayışlı [adam].

elmah, elmahî المحى ، المح (a.s.) : her gördüğü şeyi tetkike, araştırmaya meraklı [adam].

elmâs الماس (yun.i.) : **1.** bilinen kıymetli taş. **2. s. mec.** pek sevgili ve kıymetli.

elmâs-ı hâl dâr : lekeli elmas.

elmâs-pâre الماس پاره (yun.f.b.i.) : **1.** elmas parçası. **2. mec.** çok güzel.

elmâs-rîze الماس ريزه (yun.f.b.i.) : elmas kırıntısı, döküntüsü.

elmâs-tıraş الماس تراش (yun.f.b.i.) : elmas gibi yontulmuş olan makbul bir cam, billûr, kristal.

el-minnetü lillâh[i] المنة لله (a.cü.) : "Allah'a minnet, minnet ancak Allah için" mânâsınadır.

elsen السن (a.s.) : fasîh, düzgün konuşan.

elsine, elsün السنه ، السن (a.i. lisân'ın c.) : diller. (bkz : lüsn).

elsine-i garbiyye : batı dilleri.

elsine-i selâse (üç dil) : Türkçe, Arapça, Farsça.

elsine-i şarkiyye : doğu dilleri.

eltaf الطف (a.s. latîf'den) : daha (en, pek) lâtif, güzel, hoş [olan].

eltâf الطاف (a.i. lûtf'un c.) : iyi muâmeleler, iyilikler, iyilikseverlikler; okşamalar; nezâketler.

elûf الوف (a.s.) : ülfeti çok, herkesle konuşup görüşmeye alışık [adam].

elûh الوه (a.i.) : yemin, and. (bkz : half, kasem).

elûk الوك (a.i.) : sefir, büyükelçi.

el-Ukab العقاب (a.h.i.) : **1.** kartal, karakuş, tavşancıl. **2. astr.** Kartal burcu. [Dübb-i ekber'in kuyruktan îtibâren üçüncü yıldızı (vega) yıldızına birleştirilip bu mesâfenin yarıdan fazlası aynı istikamette eklenip uzatıldığı takdirde el-Ukab burcunun en parlak yıldızı olan Nesrü't-tâir (Altair) yıldızına rastlanır. Bu yıldızın sağında ve solunda iki istikamete uzanan bir doğrultuda Ukab burcunun ikinci derecede parlak yıldızları ve bu iki doğrultuya ortadan amut olan bir hat üzerinde de diğer yıldızlar bulunur]. **lât. Aquila; fr. l'Aigle.**

elûke الوكه (a.i.) : elçinin götürdüğü îtimatnâme.

elvâh الواح (a.i. levh ve levha'nın c.) : düz satıhlar, üzerine yazı yazılan ve resim yapılan şeyler, portreler, tablolar.

elvâh-ı kışr : **bot.** soymuk damar (-demeti), **fr. liber.**

elvân الوان (a.i. levn'in c.) : **1.** renkler, çeşitler. **2. s.** rengârenk, alacalı.

elvâz الواز (a.i. levz ve levze'nin c.) : bâdemler.

el-vedâ' الوداع (a.cü.) : Allah'a ısmarladık, Allah'a emânet olun, esen kalın! (bkz : el-firâk). [kelimenin fasîhi "el-vidâ" dır].

el-vidâ' الوداع (a.i.). (bkz : el-firâk, el-vedâ').

elviye الويه (a.i. livâ'nın c.) : sancaklar, bayraklar. (bkz : livâ).

elviye-i müstakille : [eskiden] bir vilâyete bağlı olmayıp, doğrudan doğruya Dâhiliye nezâreti'ne bağlı bulunan : Çanakkale, İzmit, Antalya, Samsun, Muğla gibi livâlar.

elviye-i mütemevvice:dalgalanan bayraklar.

elviye-i selâse (üç livâ) : Mîsâk-ı millî metninin ikinci maddesinde zikredilen üç livâ : Kars, Ardahan, Artvin.

elyâf الياف (a.i. lîf'in c.) : **1.** ağacın odun kısmındaki lifler. **2.** iplik biçimindeki şeyler. **3.** nebatları (*bitki) yumuşak kısımlarını, insan ve hayvanlarda adaleleri meydana getiren ince iplikler.

elyak اليق (a.s.) : daha (en, pek) lâyık, liyâkatli, çok yakışır. (bkz : ecder, ehakk).

elye اليه (a.i.) : **1.** yağlı koyun kuyruğu. **2.** kıçı meydana getiren kaba etler, yanaklar.

elyevî اليوى (a.s.) : kıça âit, kıç ile *ilgili.

el-yevm اليوم (a.zf.) : bugün, bugünkü günde; hâlâ, henüz, şimdi, şu anda, şimdiki zamanda. (bkz : el-hâletü hâzihi).

elzem الزم (a.s. lâzım'dan) : daha (en, pek) lâzım, lüzumlu.

elzemiyyet الزميت (a.i.) : elzemlik, son derece lâzım olma, gereklik.

em'â امعاء (a.i. mia'nın c.) : bağırsaklar.

em'â-i galîza : kalın bağırsaklar.

em'â-i rakîka : ince bağırsaklar.

emâcid اماجد (a.s. emced'in c.) : en çok haysiyet ve onur sâhibi olan kimseler.

em'âk امآق (a.i. meak ve meuk'un c.) : göz pınarları.

emâkin اماكن (a.i. mekân'ın c. olan "emkine'nin c.) : mahaller, mevzîler, mevkiler, yerler. (bkz : emkine).

emâkin-i mukaddese : kutsal yerler.

emâlîc اماليج (a.i. ümlûc'ün c.) : uzun yapraklı otlar, fidanlar.

emâlîs اماليس (a.i. imlîs ve imlîse'nin c.) : otsuz ve susuz sahrâlar, çöller.

emâm امام (a.i.). (bkz : kuddâm, pîş).

emân امان (a.i.) : **1.** eminlik, korkusuzluk. **2.** yardım isteme, aman dileme. **3.** şikâyet. **4.** ricâ.

emân bi'l-kinâye : **huk.** emânı, karîne ile anlatan bir tâbir veyâ bir işâret ile verilen eman. ["geliniz!" denilmesi gibi].

emân bi'l-kitâbe : **huk.** harp edenlere yazılı eman gönderilmek sûretiyle verilen emandır ki, sözle verilen eman gibidir.

emân hakkı : kanunî ve fiilî himâye.

emân-ı âmm : **huk.** bütün harbeden düşmana verilen genel bir emandır ki, bu bir "müsâlaha" demektir.

emân-ı hâss : **huk.** yetkili bir ferdin düşmandan bir veyâ birçok şahsa vermiş olduğu emandır ki, buna riâyet olunur.

emân-ı muvakkat: **huk.** muayyen bir zamâna kadar verilen emandır ki, o müddetin nihâyet bulmasıyla sona erer.

emân-ı müebbed: **huk.** sulh yapma. [iki tarafın birbirine karşı harp etmemek üzere silâh bırakmaları ile olur].

emân-ı sarîh: **huk.** "sana eman verdim" ve "siz eminsiniz" ve "size bir zarar yoktur" gibi bir tâbirle verilen eman.

emânât امانات (a.i. emânet'in c.) : **1.** emânetler. **2.** Peygamberimizden kalma bâzı kutsal eşya [Hırka-i Saâdet; Sakal-ı Şerîf.. gibi].

emânât-ı mukaddese: "Hırka-i Saâdet, Sakal-ı Şerîf" gibi kutsal emânetler olup, halîfe olduğu zaman Yavuz Sultan Selim tarafından İstanbul'a getirilmiştir.

emânât-ı şerîfe: (bkz : emânât-ı mukaddese).

emânet امانت (a.i. c. : emânât) : **1.** emniyet edilen kimseye bırakılan şey, eşyâ veyâ kimse. **2.** [evvelce] devlet dâirelerinden bâzılarının isimleri (şehremâneti = belediye kurulu; rüsûmât emâneti = vergi emâneti... gibi.).

emânet-dâr امانتدار (a.f.b.s.) : kendisine emânet edilen, emânetçi.

emânet-dârî امانتدارى (a.f.b.i.) : emânetçilik.

emâneten امانةً (a.zf.) : emânet olarak, emânet sûretiyle.

emânetullah امانةالله (a.b.i.) : "Tanrı'nın emâneti" : Osmanlı imparatorluğunda pâdişahların hükûmet telâkkilerine göre halk, millet.

emân-hâh امانخواه (a.f.b.s.) : aman dileyen, aman isteyen, aman diyen.

emânî امانى (a.i. ümniyye'nin c.) : arzular, gayeler, istekler, ummalar, emeller, maksatlar, niyetler, meramlar.

emânî-yi mahsûsa : husûsî, *özel maksatlar, arzular.

emârât امارات (a.i. emâre'nin c.) : alâmetler, nişanlar, eserler, deliller.

emârât-ı hasene : iyi alâmetler.

emâre اماره (a.i.c. : emârât) : alâmet, nişan, eser, ipucu, belirti.

emâre-i hasene : iyilik alâmeti.

emâret امارت (a.i. emr'den) : **1.** emirlik, beylik, prenslik. **2.** emir'in hâli ve sıfatı.

emârid امارد (a.i. emred'in c.) : bıyıkları terlemiş gençler.

emâsil اماثل (a.i. emsel'in c.) : **1.** en çok benzeyenler, akranlar, eşler. **2.** îtibarlı kimseler.

emâzir امازر (a.s. mezîr'in c.) : kuvvetli ve azamet sâhibi olanlar.

emcâd امجاد (a.s. mecîd'in c.) : şeref, onur ve haysiyet sâhibi olanlar.

emced امجد (a.s. mecîd'den. c. : emâcid) : **1.** daha (en, pek) mecid, çok şeref, onur ve haysiyet sâhibi olan. **Cedd-i emced** : çok ulu ata. **2. i.** erkek adı.

emced-i emâcid : şereflilerin şereflisi.

emed امد (a.i.) : son, nihâyet.

emedd امد (a.s. medd'den) : daha (en, pek) medîd, uzun, çok sürekli.

emedd-i a'mâr : ömürlerin en uzunu.

emek-dâr امكدار (t.f.b.s.) : bir işte emeği çok geçmiş olan; eski ve sâdık hizmetçi.

emel امل (a.i.c. : âmâl) : ümit, umma, arzu, hırs, tamah. **Tûl-i emel** : haddinden çok fazla şeylere kavuşmak isteği; insan ömrünün yetmeyeceği hulyâlar, kuruntular. (bkz : hırs-ı câh, hırs-ı pîrî, hırs-ı nukûd).

emerr امر (a.s.) : daha (en, pek) acı.

emerr-i edviye : ilâçların en acısı.

emess امس (a.s.) : pek fazla messeden, en çok temâs eden, dokunan.

Emeviyye امويه (a.h.i.) : İslâm arasında kurulan ilk devlet, ilk İslâm hükûmeti, Emevî devleti.

emhak امهق (a.s.) : donuk beyaz.

emhâl امهال (a.i. mehl'in c.) : mehiller, mühletler, vâdeler, zamanlar, bir şeyin yapılması için verilen fazla zamanlar.

emhâr امهار (a.i. mehr'in c.) : nikâh bedelleri, ayrılma hâlinde, kadına verilecek, nikâhta kararlaştırılan para ve sâireler.

emhâr-ı zevcât : zevcelerin nikâh bedelleri.

emhâr امهار (a.i. mühr'ün c.) : taylar, at yavruları. (bkz : mihâr).

emîhe اميهه (a.i.) : koyunlarda meydana gelen uyuzluk.

emîme اميمه (a.i.) : **1.** demirci çekici. **2.** bir çeşit ot.

emîn امين (a.s.c. : ümenâ) : **1.** emniyet sâhibi, korkusuz; birine emniyet eden, güvenen; şüphe etmeyen; kendisine güvenilen [kimse, şey]. **Fetvâ emîni** : [eskiden] Şeyhülislâm

Kapısı'nda fetvâ işlerine bakan en büyük me'mur. **Sandık emîni** : veznedâr. **Şehr-emîni** : Şehremânetinin reisi. **Yed-i emîn** : mahkemece kendisine bir şey emânet olunan kimse. **2.** emniyetli, korkusuz [yer]. **3. i.** Hz. Muhammed'in lâkabı. **4. i.** erkek adı.

emîn-i çev : saray ahırlarına mahsus ot ve arpa ile sâir levâzımı temîn vazîfesiyle mükellef olan me'mur.

emîn-i rahmet : Cebrâil.

Emîn-i vahy : Hz. Muhammed.

Emîn-i vahyullah : Hz. Muhammed.

emîne امينه (a.i.) : **1.** ["emîn" kelimesinin müennesi]. (bkz : emîn). **2.** kadın adı.

emir امر (a.i.c. evâmir). (bkz : emr).

emîr امير (a.i. emr'den. c. : ümerâ) : **1.** bir kavmin, bir şehrin başı, beği. **2.** büyük bir hânedâna mensup kimse. [kelimenin cem'i olan "ümerâ" bu mânâlarda kullanılmaz].

emîr-i âb-hayvân : Hızır.

emîr-i cân-dâr : muhafız kumandanı.

emîn-i çeşni-gîr : çeşnigir başı, Selçuklularda şölenlerde hizmet eden ve hükümdarın sofrada zehirlenmesini önlemek maksadıyla yemeği tadan kimse.

emîr-i dâd (adâlet emîri) : Büyük Selçuklularda ve Anadolu Sulçuklularında bir dîvan me'muriyeti.

emîr-i devât (divit emîri) : Selçuklularda büyük divan'da divit taşıyan ve saklayan, mahrem evrakı yazan ve saklayan kimse.

emîr-i meclis (toplantı emîri) : Memlûklularda ve Anadolu Selçuklularında hükümdarın bezm denilen özel toplantılarının, ziyâfet ve içki meclislerinin düzenlenmesini sağlayan kimse.

emîr-i Mekke : Mekke emîri, Hz. Muhammed'in sülâlesinden olup Mekke'de me'mur bulunan zat.

emîr-i nahl : Hz. Ali'nin lâkabı.

emîr-i silâh (silâh emîri) : Selçuklularda silâhhânenin koruyucusu ve kumandanı.

emîr-i şikâr (av emîri) : Selçuklularda hükümdarın avlanma işleriyle uğraşan ve av hayvanlarına bakmakla görevli olan kimse.

emîr-i zünbûrân : **zool.** arıbeyi.

emîrü'l-ceyş : serdar, serasker, başkumandan.

emîrü'l-Hâcc : Hacılar emîri, hacılar kâfilesine reislik etmekle vazîfeli bulunan zat.

emîrü'l-mâ' : amiral.

emîrü'l-mü'minîn : mü'minlerin emîri, Hz. Muhammed'in halîfesi, (pâdişah). [bu ünvan ilk evvel Hz. Ömer'e verilmiştir].

emîrü'l-müslimîn (Müslümanların emîri). (bkz : emîrü'l-mü'minîn).

emîrü'l-ümerâ' (emirlerin emîri) : [eskiden] mülkiye (sivil) de paşalık ünvânının ilk derecesi ki ikinci rütbeyi karşılar.

emîr-âhûr امير آخور (a.b.i.) : imrahur, ahır beyi, ahır müdürü, [evvelce] pâdişahın ahırlarına nezâret eden kimse, Istabl nâzırı.

emîr-âne اميرانه (a.f.zf.) : emîrcesine, emîr olana yakışacak sûrette.

emîre اميره (a.i.) : kadın emîr.

emir-nâme امر نامه (a.f.b.i.) : emir kâğıdı, âmirden me'mura yazılan kâğıt; buyrultu. (bkz : emr-nâme, fermân).

emir-nâme-i sâmî : [evvelce] sadrâzamın emrini bildiren yazı.

emîrü'l-alem اميرالعلم (a.b.i.) : sancak emîri.

emîrü'l-bahr اميرالبحر (a.b.i.) : amiral. (bkz : emîrü'l-mâ').

emîr-zâde امير زاده (a.f.b.i.) : kumandanın oğlu.

emken امكن (a.e.) : if'âl bâbından olan "imkân" kelimesinin mâzî fiili olup "mehmâ emken" sözünde geçer. (bkz : meh-mâ emken).

emkine امكنه (a.i. mekân'ın c.) : mahaller, mevkiler, yerler, hâneler, evler. (bkz : emâkin).

emkine-i cedîde : yeni evler.

emlâ' املاء (a.i. melâ'ın c.) : cemâatler, bölükler, kalabalıklar.

emlah املح (a.s. melîh'den) : en melâhatli, pek melîh, son derece güzel.

Emlahü'l-Arab (Arabın en güzeli) : Hz. Muhammed.

emlâh املاح (a.i. milh'in c.) : tuzlar.

emlâh-ı bahriyye : deniz tuzları.

emlâk املاك (a.i. milk ve mülk'ün c.) : ev, tarla, bağ, bahçe vesâire gibi sâhip olunan mal ve mülk.

emlâk-i emîriyye : (bkz : emlâk-i mîriyye).

emlâk-i hâssa : (bkz : emlâk-i hümâyûn).

emlâk-i hümâyûn : pâdişah malları.

emlâk-i mazbûta : el konulmuş mallar.

emlâk-i mevkufe : vakfedilmiş, bağışlanmış mallar.

emlâk-i milliyye : millî mallar, devlete âit mallar.

emlâk-i mîriyye : beylik malları.

emled املد (a.s.) : (daha, en, pek çok) genç, körpe ve nâzik (vücut veyâ dal). [müennesi : meldâ].

emles املس (a.s. c.: emâlis): düz, pürüzsüz, cilâlı. **Hacer-i emles** : **jeol.** pürüzsüz, düz taş.

emmâre اماره (a.s. emr'den) : emreden, emredici, cebreden [şehvâni hallerde, günah ve suç işlemede]. **Nefs-i emmâre** : insanı hissî zevk ve lezzete sevk eden nefis ve şehvet.

emn امن (a.i.) : eminlik, korkusuzluk, rahatlık. (bkz : âsâyiş, âsûdegî).

emn ü âsâyiş : eminlik ve rahatlık, güvenlik.

emn ü emân : korkusuzluk, güvenlik.

emna' امنع (a.s.) : daha (pek, çok, en) sarp, metin.

Emn-âbâd آباد امن (a.f.b.i.) : İstanbul'da Fındıklı'daki saraylardan birinin adı.

emniyye امنيه (a.i.) : emniyet, eminlik, korkusuzluk.

emniyyet امنيت (o.i.) : **1.** eminlik, korkusuzluk. (bkz : âsâyiş). **2.** inanma, güvenme. (bkz : i'timâd). **3.** polis teşkîlâtı.

emniyyet-i âmme : halk güvenliği.

emniyyet-i umûmiyye : **1.** genel güvenlik. *kamusal güven. **2.** genel polis teşkilâtı.

emniyyet-i tâmme : tam bir güvenlik. **Emniyeti su'-i isti'mâl** : güveni kötüye kullanma. **4.** kollama [askerlikte].

emniyyet-bahş امنيت بخش (a.f.b.s.) : güven veren.

emr امر (a.i.c. : evâmir) : **1.** iş buyurma, buyruk, buyrultu. [ağızdan veyâ yazı ile]. **2.** iş, şey, husus, vâkıa, hâdise. [bu mânâlarda kullanıldığı takdirde cemi "umûr" gelir]. (bkz : emir). **Evvel-i emr** : ilk iş olarak, en başta. **Nefsü'l-emr** : bu işin aslı, özü.

emr bi'l-ma'rûf ve nehy ani'l-münker : şerîatın emirlerine uygun emir ve yasaklarına göre yaptırmama.

emr-i âlî : [eskiden] pâdişah tarafından verilen emir.

emr-i azîm : büyük, *önemli iş.

emr-i gaib : **gr.** üçüncü şahsa verilen emir.

emr-i garîb : tuhaf şey.

emr-i hakk (Allah'ın emri) : ölüm.

emr-i hâzır : **gr.** ikinci şahsa verilen emir.

emr-i ilâhî (Allah'ın emri) : ölüm.

emr-i i'tibârî : görünüşte olan iş.

emr-i kavlî : aldığı emri yapmaya mecbûr olan [kimse].

emr-i kün : "ol!" emri. [**tas.** zaman hâdis olmadan önce Cenâb-ı Hakk, "Âlem-i Kitman" (= saklı âlem, Allah'ın hükmettiği âlem) da idi. [Ben gizli bir hazîne idim. Beni bilmeleri ve tanımaları için bu halkı yarattım]. Böylece "Kün=ol!" emrini verince bütün eşyâ ve canlılar meydana çıkmıştır.

emr-i ma'rûf : Tanrı ve kula göre doğru ve âdil olan.

emr-i muhâl : gerçekleştirmesi imkânsız olan emir.

emr-i mübîn : apaçık, meydanda durum.

emr-i münîf-i vâcibü'l-ittibâ' (bütün dünyânın boyun eğip bağlanması gereken emir) : pâdişahın emri.

emr-i müşkil : zor iş.

emr-i sâmî : [eskiden] sadâret makamından yazılan emirnâme.

emr-i şer'in : "şerîat emirlerini yerine getirmeye hazırım" anlamına kullanılan bir söz.

emr-i tabîî : tabîî iş.

emr-i vâkı' : beklenmedik emir.

emr ü fermân : buyruk ve ferman.

emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir : emir ve ferman, emir sâhibi olan kimsenindir.

emrân امران (a.i. mern'in c.) : kürkler, hayvan derileri.

emrâz امراض (a.i. maraz'ın c.) : illetler, hastalıklar.

emrâz-ı akliyye : **hek.** akıl hastalıkları.

emrâz-ı ayniyye : **hek.** göz hastalıkları.

emrâz-ı asabiyye : **hek.** sinir hastalıkları.

emrâz-ı bevliyye : **hek.** sidik yolu hastalıkları.

emrâz-ı cildiyye : **hek.** cilt, deri hastalıkları.

emrâz-ı dâhiliyye : **hek.** iç hastalıkları.

emrâz-ı efrenciyye : **hek.** frengi ve benzeri hastalıkları.

emrâz-ı hâriciyye : **hek.** dış hastalıkları.

emrâz-ı intâniyye : **hek.** mikroplu, ateşli hastalıklar.

emrâz-ı mühlike : **hek.** öldürücü hastalıklar.

emrâz-ı müstevliyye : **hek.** salgın hastalıklar, **fr. épidémiques.**

emrâz-ı nisâiyye : **hek.** kadın hastalıkları.

emrâz-ı sâriyye : **hek.** bulaşıcı hastalıklar, **fr. contagieuses.**

emrâz-ı zühreviyye: **biy.**venüs hastalıkları, frengi ve bel soğukluğu gibi, en çoğu yolsuz birleşmelerden bulaşan hastalıklar.

emr-ber امربر (a.f.b.i.) : emir götüren, emir alan, emir eri; eskiden *subayların kıt'a ve daire dışında buyruğu altında bulunan er.

emred امرد (a.s.c. emârid) : bıyıkları terlemeye başlamış iken henüz yüzünde tüy, kıl bulunmayan genç. **Şâbb-ı emred** : tüysüz genç.

emrî, emriyye امریه ، امری (a.s.) : emre âit, emirle ilgili. **Sîga-i emriyye** : emir sîgası, emir *kipi.

emr-nâme امر نامه (a.f.b.i.). (bkz : emir-nâme, fermân).

emrûd امرود (f.i.) : armut. (bkz: ermûd).

emrûdî امرودی (f.s.) : armut biçiminde olan.

emsâl امثال (a.i. mesel'in c.) : kıssalar, hikâyeler, destanlar. **Durûb-ı emsâl** : darbımeseller, atalar sözü, atasözleri.

emsâl-i Süleymân : Hz. Süleyman'ın vecîzeleri.

emsâl امثال (a.i. misl'in c.) : **1.** nümûneler, örnekler. **2.** eş, benzer. **3.** eşler, benzerler. **4. mat.** *katsayı, kaç misli alınacağını bildiren sayı.

emsâl-i inkisâr : **astr., jeod.** havanın içinden geçen ışığın kırılma miktârı, **fr. refraction.**

emsâl-i kesîre : bol örnekler, misâller.

emsâl-i zâviyeviyye : **mat.** *açısal *katsayı.

emsâli misillû : aynı biçimde, benzeri durumlarda olduğu gibi.

emsâr امصار (a.i. mısr'ın c.) : büyük şehirler, memleketler, beldeler, kasabalar.

emsâr ü bilâd : büyük şehirler.

emsel امثل (a.s. misl'den) : pek müşâbih olan, çok benzeyen.

emsile امثله (a.i. misâl'in c.) : **1.** nümûneler, örnekler.

emsile-i muhtelife (türlü örnekler) : [Arapça'da bir fiilin : mâzî, muzârî, masdar, ism-i fâil, ism-i mef'ûl, cehd-i mutlak, cehd-i müstağrak, nefy-i mâzî, nefy-i hâl, emr-i gaib, emr-i hâzır, nehy-i gaib, nehy-i hâzır, ism-i mekân, ism-i zeman, masdar-ı mîmî, binâ-i merre, ism-i mensûb, mübâlağa ile fâil, ism-i tafdîl... gibi birer misâlle gösterilen şekli].

emsile-i muttarıda (sıralı örnekler) : bir sîganın müfred, tesniye cemi hallerindeki mütekellim, muhâtab ve gaib şekilleri. **2. a. gr.** içinde fiillerin çekim örnekleri bulunan ilk kitabın adı.

emsiye امسیه (a.i. mesâ'ın c.) : akşamlar, akşam vakitleri.

emşât امشاط (a.i. muşt ve mışt'ın c.) : taraklar [muştü'l-kadem : ayağın üzerindeki ufak kemikler].

emtâr امطار (a.i. matar'ın c.) : yağmurlar. **Sahâib-i emtâr** : yağmur bulutları.

emtâr-ı kesîre : bol yağmurlar.

emten امتن (a.s.) : pek metin, çok dayanıklı.

emtia امتعه (a.i. metâ'ın c.) : **1.** kumaşlar. **2.** satılacak şeyler, mallar.

emtia-i ecnebiyye : yabancı memleket malları.

emtia-i gûn-â-gûn : çeşitli mallar.

emtia-i ticâriyye : tüccar malları.

emvâc امواج (a.i. mevc'in c.) : dalgalar.

emvâc-ı bahr : denizin dalgaları.

emvâc-ı kahr : zulüm dalgası.

emvâh امواه (a.i. mâ'ın c.) : sular. (bkz : miyâh).

emvâl اموال (a.i. mâl'in c.) : mülkler, para ile alınan şeyler. **Bezl-i emvâl** : para, hediye gibi şeyler dağıtma.

emvâl-i âdiyye : **eko.** iyi vasıfta (*nitelikte) olmayan mallar.

emvâl-i âmme : **eko.** Devlet, vilâyet ve belediyelere âit mallar.

emvâl-i bâtına : saklanması mümkün olan mallar. [altın, gümüş, gibi].

emvâl-i emîriyye : para ve eşyâ gibi beylik mallar, devlet malları.

emvâl-i eytâm : yetimlerin malları.

emvâl-i ganâim : ganîmet mallar.

emvâl-i gayr-ı menkule : taşınmaz mallar. [dükkân, ev, tarla, gibi].

emvâl-i menkule : taşınabilen mallar. [çakı, kanepe, masa, gibi].

emvâl-i metrûke : terkedilmiş, bırakılmış mallar, sâhipleri bilinmeyen mallar.

emvâl-i umûmiyye : kamuya âit mallar.

emvâl-i zâhire : saklanması mümkün olmayan mallar. [emlâk, ekinler, ağaçlardaki meyvalar, mevâşî (davar, mal) gibi şeyler].

emvât اموات (a.i. meyyit'in c.) : ölüler. **Defn-i emvât** : ölülerin gömülmesi. **İhyâ-yi emvât** : ölülere can verme.

emyâ, emyân امیا ، امیان (f.i.) : para kesesi, para çantası. (bkz : hemyân).

emyâh امیاه (a.i. mâ'ın c. olan miyâh'ın c.) : sular.

emyâl امیال (a.i. mîl'in c.) : [denizde] 2500 arşın uzunluğundaki ölçüler. (bkz : mîl).

emyâl-i bahriyye : deniz milleri; 6080 kadem veyâ 853 metreden ibâret olan deniz mesâfesi.

emyûs امیوس (a.i.) : tuz taşı, kırılmamış büyük tuz parçaları.

emzâ امضی (a.s.) : **1.** hükmü çok yürüyen. **2.** çok te'sirli olan. **3. zf.** kat'î.

emzice امزجه (a.i. mizâc'ın c.) : tabîatler, huylar, meşrepler.

emzice-i muhtelife : muhtelif, türlü tabîatlar, huylar.

-en اً (a.e.) : Arapça kelimelerin sonuna gelerek kelimeyi zarf yapar : kas**den**, inâye**ten**, hakîka**ten**.. gibi.

enâbîb انابیب (a.i. ünbûbe'nin c.) : boğum boğum olan şeyler, kamış gibi içi boş olan fen âletleri, borular.

enâbîb-i gırbâliyye : kalbur damarları.

enâbîb-i hazmiyye : **anat.** hazım (*sindirim) boruları.

enâbik انابیق (a.i. inbik'in c.) : inbikler.

enâbîş انابیش (a.i.) : yerden çıkarılan otun kökü. (bkz : enbûşe).

enâcîl اناجیل (a.i. incîl'in c.) : inciller.

enâcîl-i erbaa : Hz. İsâ'nın göğe ağmasından sonra Havâriyyun'un tertipledikleri söylenen dört ayrı incil metni : (Mettâ, Markus, Luka, Yuhanna].

enâdîd انادید (a.s.) : perîşan, perâkende, dağınık şeyler.

enâfis انافس (a.s. enfes'in c.) : en nefîs olan şeyler.

enâfis-i âsâr-ı edebiyye : edebî eserlerin en nefisleri, en değerlileri.

enâhîd اناهید (f.i.) : Zühre (Venüs) gezegeni. (bkz : nâhîd).

enâiyyet انائیت (a.i.). (bkz : eneiyyet, enâniyyet).

enâm انام (a.i.) : **1.** bütün mahlûklar, yaratılmış olan canlılar. **2.** halk, insanlar. **Beyne'l-enâm** : halk arasında. **Rabbü'l-enâm** : bütün mahlûkların Tanrısı. **Seyyidü'l-enâm** (halkın ulu'su) : Hz. Muhammed.

en'âm انعام (a.i. na'm'ın c.) : **1.** at, deve, sığır ve koyun gibi hayvanlar. **2. s.** hayvan gibi kimseler. **3. i.** Kur'ân-ı Kerîm'de bir sûrenin adı. **4. i.** bâzı âyet ve sûreleri de ihtivâ eden dînî duâ kitabı.

enâmil انامل (a.i. enmele'nin c.) : parmak uçları.

enâniyyet انانیت (a.i.) : kendini beğenme, bencilik. (bkz : enâiyyet, eneiyyet).

enâr انار (f.i.) : nar [meyva]. (bkz : rümmân).

enârallâhu kabrehu انارالله قبره (a.cü.) : "Allah mezarını aydınlatsın" mânâsına gelen iyi bir dilek.

enbâ انبا (a.i. nebî'nin c.) : peygamberler.

enbâg انباغ (f.i.) : ortak kadın, kuma.

enbâhûn انباخون (f.i.) : **1.** sağlam, tahkîm edilmiş yer. **2.** hisar, kale.

enbân, enbâne انبان ، انبانه (f.i.) : dağarcık denilen deri çanta, yiyecek çantası, heybe.

enbânçe انبانچه (f.i.) : küçük dağarcık, ufak heybe; çanta.

enbâr انبار (f.i.) : **1.** dolu, yığın, küme. **2.** kuvvet vermek için ekinlere dökülen çerçöp, gübre. ["enbârden" ve "enbâşden" mastarından emir].

enbâr انبار (a.i. nibr'in c.) : anbarlar, anbar. **Der-enbâr etmek** : anbara koymak, teslim etmek. [cemi olduğu halde bizde müfret olarak kullanılır].

enbârde انباردە (f.s.) : doldurulmuş.

enbâşte انباشته (f.s.) : **1.** tıkanmış. **2.** yıkılmış.

enbâz انباز (f.s.) : ortak, eş. (bkz : şerîk). **Bî-enbâz** : şerîki olmayan, eşsiz.

enbâz انباز (a.i. nebez'in c.) : lâkaplar, takma adlar, soyadları.

enbâzî انبازی (f.i.) : ortaklık, şeriklik.

enbeh, enbüh انبوه ، انبه (f.i.) : ağacı armut ağacı büyüklüğünde, meyvasının kabuğu kalın, çekirdeği büyük, hamından turşu yapılan, olgunları çok tatlı olan Hindistan'a mahsus bir meyva.

enbele انبله (f.i.) : Hint hurması, demir hindi.

enberût انبروت (f.i.) : armut. (bkz : emrûd).

enbeste انبسته (f.s.) : koyulaşmış, katılaşmış, uyuşmuş [nesne].

enbeste-dem انبسته دم (f.b.s.): tenbel, miskin, gayretsiz [kimse].

enbîk انبیق (a.i.) inbik.

enbîr انبیر (f.i.) : yaş ve kuru çamur.

enbîre انبیره (f.i.) : üstü toprak sıvalı damlarda sıva altına konulan saz, çalı çırpı, talaş, yonga gibi şeyler.

enbiyâ' انبیاء (a.i. nebî'nin c.) : müstakil şerîat sâhibi olmayan peygamberler, yalvaçlar. (bkz : resûl).

enbiyâ-yi kibâr : ulu, yüce peygamberler.

enbûb انبوب (f.i.) : minder, döşek; döşeme.

enbûbe انبوبه (a.i.). (bkz : ünbûbe).

enbûbe-i bevliyye : **anat.** (bkz : ünbûbe-i bevliyye).

enbûbe-i gırbâliyye : **anat.** (bkz : ünbûbe-i gırbâliyye).

enbûbe-i şa'riyye : **anat.** (bkz : ünbûbe-i şa'riyye).

enbûbe-i tal'iyye : **bot.** (bkz : ünbûbe-i tal'iyye).

enbûbî انبوبی (a.s.) : **biy.** (bkz : ünbûbî).

enbûde انبوده (f.s.) : istif edilmiş, devşirilmiş, katlanmış ["enbûden" mastarından ism-i mef'ûl].

enbûh انبوه (f.s.) : **1.** çok, kalabalık, başka. **Leşker-i enbûh** : kalabalık asker. **2. i.** çokluk. (bkz : cemâat, izdihâm). **3. i.** meclis. **4.** kalın, yoğun. **5.** duvarın yıkılıp dökülmesi.

enbûşe انبوشه (a.i.) : **bot. 1.** yer elması, patates gibi yerden çıkarılan şeyler. **2.** ağaç kökleri. (bkz : enâbîş).

enbûy انبوی (f.i.) : koklama, koku.

enbûzen انبوذن (f.i.) : asıl, madde.

enbûzen-i insân : toprak [insanın asıl maddesi olduğu için]. (bkz : tîn).

enbür انبر (f.i.) : ocağı ve ateşi karıştırmaya yarayan âlet. [Anadolu'da "eğsi, eksi, eğsiran v.b." gibi karşılıkları vardır].

enbüre انبره (f.s.) : **1.** tüyü dökülmüş [şey, hayvan], en çok deve. **2. i.** dolap beygiri. **3. i.** dere. **4. i.** işkembe.

encâb انجاب (a.s. necîb'in c.). (bkz : necâib, nücebâ).

encâd انجاد (a.i. necd'in c.) : yüksek yerler, yüce yerler.

encâm انجام (a.i.) : nihâyet, son. (bkz : âkıbet, fercâm).

encâm-ı kâr : işin sonu. (bkz : âhirü'l-emr).

encâm-pezîr انجام پذیر (a.f.b.s.) : son bulan, biten.

encâs انجاس (a.s. necs'in c.) : pislikler.

encel انجل (f.i.) : **bot.** hatmi çiçeği.

encer انجر (a.i.) : gemi direği. (bkz : lenger).

encere انجره (f.i.) : **bot. 1.** ısırgan otu. (bkz : encüre). **2. hek.** kurdeşen, vücuttaki kaşıntılı döküntüler, ürtiker.

encidân انجدان (a.i.) : **bot.** kasnı denilen ilâcın yapıldığı bir ağaç.

encîn انجین (f.zf.) : **1.** ufak ufak, kıyma kıyma, tâne tâne. ["encîden" mastarından]. **2. i.** sıvacı. (bkz : endâyiş-ger).

encîr, encîre انجیر ، انجیره (f.i.) : incir.

encûc انجوج (f.i.) : ödağacı. (bkz : encûg).

encûg انجوغ (f.i.) : **1.** ödağacı. **2.** ocak. (bkz : encûc).

encûh, encûg انجوغ ، انجوخ (f.i.) : **1.** kıvrım. **2. s.** solmuş, buruşmuş (meyva). [encûhîden ve encûgîden mastarından].

encüm انجم (a.i. necm'in c.) : yıldızlar. (bkz : kevâkib, nücûm, sitâre-gân).

encümen انجمن (f.i.) : cemiyet, meclis, şûrâ, komisyon; takım.

encümen-i dâniş : akademi.

encümen-i siyâsî : siyâsî encümen, politika kulübü.

encümen-gâh انجمن گاه (f.b.i.) : meclis, cemiyet yeri.

encüm-feşân انجم فشان (a.f.b.s.) : yıldız saçan.

encüm-nümâ انجم نما (a.f.b.i.) : yıldızları gösteren.

encüm-şümâr انجم شمار (a.f.b.s.) : yıldızların sayısı kadar.

encür انجر (a.i.) : ısırgan otu.

encüre انجره (a.i.) : **bot.** ısırgan otu. (bkz : encere.

encürî انجرى (a.i.) : harâret kabarcıkları, isilik.

encüriyye انجريه (a.i.) : **1. hek.** ısırgan otunun meydana getirdiği kabarcıklara benzeyen bir çeşit deri hastalığı. **2. bot.** ısırgangiller.

encüriyye-i bahrî : **zool.** deniz ısırganları.

endâ' انداء (a.i. nedâ'nın c.) : şebnemler, çiyler. (bkz : endiye).

endâd انداد (a.i. nidd'in c.) : misiller, nazîrler, benzeyenler, eşler. (bkz : eşbâh, nazâir).

endâd ü ezdâd : benzerler ve zıtlar.

endâd انضاد (a.s. nadad'ın c.). (bkz : enzâd).

endâht انداخت (f.i.) : **1.** atma, atış; atılma. **2.** silâh atma, boşaltma.

endâhte انداخته (f.s.) : atılmış; bir tarafa bırakılmış.

endâhte-i kûşe-i nisyân : unutma köşesine atılmış, unutulup gitmiş.

endâm اندام (f.i.) : vücut, beden, insanın âzâsı, biçim; boy, boy bos; cisim. **Arz-ı endâm etmek** : boy göstermek.

endâm-ı mevzûn : düzgün endam, düzgün beden.

endâmî اندامى (f.i.) : bedene uygun, biçimli elbise.

endâr اندار (f.i.) : hikâye, baştan geçen şey. (bkz : vâkıa, ser-güzeşt).

endâve, endâye انداوه ، انداىه (f.i.) : **1.** sıvacı malası. **2.** şikâyet.

endâyiş اندايش (f.i.) : sıvama, yaldızlama.

endâyiş-ger اندايشگر (f.b.i.) : sıvacı, yaldızcı. (bkz : encîn²).

-endâz انداز– (f.s.) : **1.** atıcı. **Silâh-endâz** : silâh atan, nefer, er. **Tîr-endâz** : ok atan. **2.** atmış.

endâze اندازه (f.i.) : **1.** altmış santimetrelik bir ölçü. **2.** ölçek. **3.** tahmîn, takdir. **4.** mertebe, derece.

endâze-gîr اندازه گير (f.b.i.) : **1.** mühendis. **2.** muhasebeci (*sayman). **3.** matematikçi.

endâze-hâne اندازه خانه (f.b.i.) : **den.** gemi yapımında ölçü ve kalıp çıkarılan yer.

end-bend اندبند (f.zf.) : **1.** parça parça, boğum boğum. **2.** mahçup, utanmış.

-ende نده– (f.e.) : Farsça partisip eki : **Sâz-ende** : çalgı çalan. **Hân-ende** : okuyucu.. gibi.

endek اندك (f.s.) : **1.** az, azıcık. **2.** yaşı küçük. **Tıfl-ı endek** : yaşı küçük çocuk.

endek-sâl اندك سال (f.b.s.) : yaşı küçük.

endeme اندمه (f.i.) : geçmiş sıkıntıları hatırlama.

ender اندر (a.s.) : daha (en, pek) nâdir, çok seyrek ve az bulunan.

ender اندر (f.zf. nâdir'den) : "-de, içinde". **Cihân-ender-cihân** : cihân içinde cihan. **Müşkil-ender-müşkil** : zorluk içinde zorluk. [çok defâ Farsça veyâ Arapça iki kelime arasında kullanılır].

enderez اندرز (f.i.) : **1.** öğüt, nasîhat; vasiyet. **2.** mektup.

enderî اندرى (a.i.) : kalın ip, halat.

enderûb, endûb, endûc اندروب ، اندوب ، اندوج (f.i.) : **hek.** temriye denilen cilt hastalığı.

enderûn اندرون (f.b.i.) : **1.** bir şeyin iç tarafı, dâhili; içyüz; harem dâiresi. **2.** kalb. **3.** [evvelce] **Hırka-i Saâdet** ile **Hazîne-i Hümâyûn**'un bulunduğu saray.

enderûn-i hümâyûn : saray müstahdimîni yetiştirmek için kurulan teşkîlât.

enderûn ü bîrûn : iç ve dış.

-endîş اندیش– (f.s.) : düşünen, ölçülü davranan. **Âkıbet-endîş** : sonunu düşünen. **Bed-endîş** : fenâ düşünen. **Dûr-endîş** : derin, uzağı düşünen, tedbirli.

endîşe

endîşe اندیشه (f.i.) : düşünce; vesvese, merak, kaygı; gam, keder; şüphe; korku.

endîşe-i ferdâ : yarının düşüncesi.

endîşe-i maîşet : geçim derdi, geçim sıkıntısı.

endîşe-kâr اندیشه گار (f.b.s.) : endîşeli, düşünceli.

-endîşî -اندیشی (f.i.) : "endîş" ile nihâyet bulan sıfatları isimleştirerek bunlara "düşünüş" mânâsını verir. **Âkıbet-endîşî** : sonunu düşünüş. **Dûr-endîşî** : her şeyi evvelden düşünüş, görüş.

endîş-nâk اندیشناك (f.b.s.) : düşünceli, kederli, sıkıntılı.

endiye انديه (a.i. nedâ'nın c.) : şebnemler, çiyler. (bkz : endâ').

endûd اندود (f.i.) : sürmek, tılâ etmek, sıvamak, yaldızlamak mânâsına olan "endûden" mastarından müştak olup "parlak sıva", "sıva" mânâsınadır. **Zer-endûd** : yaldızlı, altın sıva.

endûh, endüh اندوه ، اندوه (f.i.) : gam, keder, tasa, kaygı, üzüntü, sıkıntı.

endûh-i bî-pâyân : sonsuz keder, üzüntü.

endûh-fersâ اندوه فرسا (f.b.s.) : gam, keder gideren.

endûh-gîn, endüh-gîn اندوهگین ، اندوهگین (f.b.s.) : gamlı, kederli, tasalı. (bkz : endûh-nâk, endüh-nâk).

endûh-güsâr اندوه گسار (f.b.s.) : kederi, gamı, sıkıntıyı gideren.

endûh-nâk, endüh-nâk اندوهناك ، اندوهناك (f.b.s.) : kederli, gamlı, tasalı, sıkıntılı. (bkz : endûh-gîn, endüh-gîn).

endûhte اندوخته (f.s.) : 1. kazanmış; kazanılmış; biriktirmiş, biriktirilmiş, hazırlanmış. 2. ödenmiş.

-endûz -اندوز (f.s.) : "kazanan, biriktiren, toplayan" mânâsıyla kelimeleri sıfat yapar : **Hikmet-endûz** : hikmet kazanan. **Tarâb-endûz** : âhenk kazanan.

ene أنه (a.zm.) : **fels.** ben, **fr. moi.**

eneiyye انأیه (a.i.) : **fels.** *tekbencilik, **fr. solipsisme.**

eneiyyet انأیت (a.i.) : bencilik, kendini beğenmişlik. (bkz : enâiyyet, enâniyyet).

ene'l-hakk اناالحق (a.cü.) : Hallâc-ı Mansûr'un söylediği : "ben hakkım" mânâsına meşhur bir söz.

enf انف (a.i.) : burun, her şeyin ön kısmı, uç. **Ebü'l-enf** : koca burunlu, kibirli, mağrur. **Kesr-i enf** : burnunu kırma, kibrini kırma.

enfa' انفع (a.s. nâfi'den) : en nâfi', daha (pek, çok) faydalı.

enfâl انفال (a.i. nefel'in c.) : 1. ganîmetler, düşmandan alınan mallar, emeksiz kazançlar. 2. Kur'ân-ı Kerîm'de bir sûrenin adı.

enfâr انفار (a.i. nefîr'in c.) : cemâatler, halk, kalabalıklar. (bkz : nefîr).

enfâs انفاس (a.i. nefes'in c.) : 1. nefesler, soluklar. 2. nebî ve velî ulların irşâd edici duâları. (bkz : nefes).

enfâs-ı hayriyye : hayırlı nefesler.

enfâs-ı ma'dûde : sayılı nefesler, insan hayâtı.

enfâs-ı Mesîh : Hz. Îsâ'nın, ölüleri dirilten nefesleri.

enfes انفس (a.s. nefîs'den) : daha (en, pek) nefîs, çok değerli ve lezzetli [olan].

enfes-i âsâr : eserlerin en nefîsi, en değerlisi.

enfes-i et'ime : yemeklerin en lezzetlisi.

Enfesü'l-cevâhir : XV. asrın açık ve düzgün Türkçe ile yazı yazan bilginlerinden olup 1531 (H. 938) târihinde ölen İznik'li Mûsâ bin Hacı Hüseyin'in aslı Arapça olan Tefsîr-i Hâzinî'den yaptığı tercüme bir eserdir.

enfî انفی (a.s.) : buruna mensup, burunla ilgili.

enfiyye انفیه (a.i.) : keyif için buruna çekilen çürütülmüş ve içine bâzı kokulu maddeler katılmış tütün tozu, burun otu. [uydurma kelimedir].

enfüs انفس (a.i. nefs'in c.) : ruhlar, canlar, yaşayanlar, hayat sâhipleri.

enfüs ü âfâk : nefis ve dışı.

enfüsî انفسی (a.s.) : nefiste meydana gelen, düşünülmüş şeye nispetle düşünene, ferdî zihne âit bulunan, *öznel, **fr. subjectif.** [zıddı : âfâkî = fr. objectif'dir].

enfüsiyye انفسیه (a.i.) : *öznelcilik, **fr. subjectivisme.**

engâm انگام (f.i.) : vakit, mevsim. (bkz : hengâm).

engâme انگامه (f.i.) : **1.** topluluk; toplanma yeri. **2.** oyuncular derneği. **3.** savaş yeri.

engâr انگار (f.i.) : **1.** sanma, zan, tasavvur; şüphelenme. **2.** tamamlanmayan iş.

engâre انگاره (f.s.) : **1.** tamamlanmayan iş ve nakış, taslak. **2.** hikâye, efsâne. **3.** baştan geçen bir şeyi ve hikâyeyi tekrarlama. **4.** utanarak geri geri çekilme. **5.** hesap defteri.

engâz انگاز (f.i.) : sanat sâhiplerinin kullandıkları âlet.

engebîn انگبـــین (f.i.) : bal. (bkz : asel).

engel, engele, engîl, engîle انگل ، انگله ، انگیل ، انگیله (f.i.) : **1.** ilik, düğme. (bkz : engûl, engûle). **2.** s. sözü sohbeti çekilmeyen kaba kimse.

Engelyûn انگلیون (f.i.) : **1.** incil. **2.** yedi renkli, işlemeli bir çeşit kumaş. **3.** (bkz : erjeng, erteng).

engîhte انگیخته (f.s.) : koparılmış, oynatılmış; yükseltilmiş; karıştırılmış.

engîr انگیر (f.i.). (bkz : engûr).

engişt انگشت (f.i.) : kömür. (bkz : fahm).

engiştâl انگشتال (f.s.) : hasta, zayıf, dermansız [kimse].

-engîz -انگیز (f.e.) : koparan, karıştıran; depreten. **Fitne-engîz** : fitne koparan; fesat karıştıran. **Safâ-engîz** : safa koparan, neşe yaratan.

engûje انگوژه (f.i.). (bkz : engüje, engüjed).

engûl, engûle انگول ، انگوله (f.i.). (bkz : engel, engele, engîl, engîle).

engûr انگور (f.i.) : üzüm. **Âb-ı engûr** (üzüm suyu) : şarap. (bkz : ineb).

engûrek انگورك (f.i.) : gözbebeği. (bkz : hadeka).

engûşt ber-dehân انگشت بر دهان (f.dey.): parmağı ağzında [olan], taaccübeden, şaşakalan.

enguvân ارغوان (f.i.). (bkz : engavân).

engübîn انگبـــین (f.i.) : bal. (bkz : asel). ["engebîn" şeklinde de kullanılır].

engüj انگژ (f.i.) : filcilerin fili idâre için kullandıkları ucu eğri demir karga burnu.

engüje, engüjed انگژه ، انگژد (f.i.) : kokusu keskin ve fenâ olan baldırgan pusu. (bkz : engûje).

engüjed انگژد (f.i.) : "encüdân" veyâ "encidân" da denilen ağaçta meydana gelen ve "kasnı" adını alan bir nevî ilâç. (bkz : hıltît).

Engürûs انگروس (h.i.) : **1.** Macar. **2.** Macaristan.

engüşt انگشت (f.i.) : parmak.

engüşt-i büzürg : baş parmak.

engüşt-i çehârüm : adsız parmak (yüzük parmağı).

engüşt-i hatâ : yanlışı işâret eden parmak.

engüşt-i kihîn : serçe parmak.

engüşt-i mihîn : orta parmak.

engüşt-i muhannâ : kınalı parmak.

engüşt-i nîl : fakirlik.

engüşt-i sütürg : baş parmak.

engüştâne انگشتانه (f.i.) : dikiş yüksüğü. (bkz : engüştene).

engüşt ber cebîn nihâden انگشت بر جبـــین نهادن (f.dey.) : parmağı alın üzerine koymak, selâm vermek.

engüşt ber dehân nihâden انگشت بر دهان نهادن (f.dey.) : **1.** hayrân olmak, şaşmak. **2.** susturmak.

engüşt ber leb zeden انگشت بر لبزدن (f. dey) : dudağa parmak vurmak, ağız aramak, söyletmek.

engüşt ber nemek sûden انگشت بر نمك سودن (f.dey.) : parmağını tuza sürmek, yemin etmek, söz vermek.

engüşt bürek انگشت برك (f.b.i.) : **zool.** köstebek.

engüşt der çeşm kerden انگشت در چشم کردن (f.dey.) : iyiliğe karşı kemlik etmek.

engüşte انگشته (f.i.) : **zir.** ekincilerin harman savurdukları âlet, yaba.

engüştene انگشتنه (f.i.) : terzi veyâ yorgancı yüksüğü. (bkz : engüştâne).

engüşter, engüşterî انگشتر ، انگشتری (f. i.) : parmağa süs için takılan yüzük.

engüşter-i pâ : ayak yüzüğü. **mec.** kıymetsiz ve îtibârsız şey.

engüşt hâîden انگشت خائیدن (f.b.i.) : **1.** mahvetmek. **2.** yok farzetmek. **3.** parmakla göstermek.

engüşt-nümâ انگشت نما (f.b.s.) : parmakla gösterilen [iyilik veyâ fenâlık husûsunda].

enhâ' انحاء (a.i. nahv'in c.) : **1.** taraflar, cihetler, yanlar. **2.** yollar.

enhâ-yi sahrâ : çöl tarafları.

enhâr انهار (a.i. nehr'in c.) : ırmaklar, çaylar.

enhâr-ı amîka : derin nehirler. (bkz : enhür).

enhâr-ı âmme : hiçbir ülkeye bağlı olmayan nehirler, ırmaklar.

enhas انحس (a.s. nahs'dan) : en nuhûsetli, pek uğursuz, çok şom [meş'um]. (bkz : eş'em].

enhür انهر (a.i. nehr'in c.) : ırmaklar, çaylar. (bkz : enhâr).

enîk, enîka انيقه ، انيق (a.s.) : güzel, sevimli, şirin şey.

enîn انين (a.i.) : inilti, inleme.

enîn-i hafî : gizli inilti.

enîn-i kalb : kalbin inlemesi, kalpten acı çekip inleme.

enîr انير (f.i.) : çirkin huy, fenâ tabîat.

enîs, enîse انيسه ، انيس (a.i. üns'den) : **1.** dost, arkadaş; yar, sevgili.

enîs-i dil : gönül dostu. **2.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

Enîsü'l-Ârifîn (ârîflerin dostu) : XVI. yüzyıl şâirlerinden Azmî Pîr Mehmed bin Pîr Ahmed'in 1566'da "Ahlâk-ı Muhsinî" aldı Farsça aslından Türkçeye çevirerek II. Selim'e sunduğu mensur-manzum eseri.

Enîsü'l-Guzât : XVI. asır şâirlerinden Hüsâm Fütûhî'nin manzum olarak yazdığı 118 sahifelik bir fetihnâmedir. [bu eser, 1526 (H. 933) yılında Kanûnî Sultan Süleyman'ın Macaristan'a yaptığı seferini hikâye etmektedir].

Enîsü'l-Kalb : Fuzûlî'nin Îran şâirlerinden Hüsrev-i Dehlevî ile Molla Câmi'ye nazîre olarak yazmış olduğu meşhur Farsça kasîdesidir.

enîsân انيسان (f.i.) : **1.** yalan. (bkz : kizb). **2.** boş, mânâsız söz.

enîse انيسه (f.s.) : donmuş, pekişmiş [nesne].

enîse انيسه (a.i.) : ateş, od. (bkz : nâr).

enîşe انيشه (f.i.) : **1.** hafiye. **2.** câsus. **3.** s. dalkavuk. (bkz : müdâhin).

eniyyet انيت (a.i.) : **fels.** *kişilik, **fr. personnalité.**

enkas انقص (a.s.) : daha (en, pek, çok) noksan eksik.

enkaz انقاض ("ka" uzun okunur. a.i. nukz'un c.) : **1.** binâ yıkıntıları, yıkıntı moloz. **2.** eski hayvanların bakıyeleri.

enkaz-ı beşer : insan yıkılmaları.

enkaz-ı remîme : kazâya uğramış ve esaslı kısımları dağılmış gemi ve tekne bozuntuları.

enkaz-ı ümmîd : ümit yıkıntısı.

enker انكر (a.s.) : en çirkin, pek fenâ.

enkerü'l-esvât : seslerin en çirkini, anırtı.

enkiha انكحه (a.i. nikâh'ın c.). (bkz : nikâh).

enmâr انمار (a.i. nimr'in c.) : kaplanlar. (bkz nimâr, nümûr).

enmele انمله (a.i.c. enâmil) : parmak ucu [kinâye olarak "el" mânâsına kullanılır].

enmûzec انموزج (a.i.) : nümûne, örnek, mostra; tip. [fasihi : "nümûzec" dir].

enmûzec-i âlem : âlemin örneği.

enmûzec-i evvel : ilk örnek.

enne انه (a.s.) : çok inleyen. (bkz : nâlân).

en-necâtü fi's-sıdk النجات فى الصدق (a. cü.) kurtuluş doğruluktadır.

en-Nehr النهر (a.h.i.) : **astr.** semânın güney yarımküresine âit bir burç olup "Orion" ve "Sevr" burçları altından uzanır.

ensâ انسا (a.i. nesy'in c.) : unutmalar.

ensâb انساب (a.i. neseb'in c.) : **1.** soylar, baba tarafından hısımlar. **İlm-i ensâb** : nesepleri inceleyen ilim. **2.** logaritma cetvellerinin sayıları : [ceyb (sinus), teceyb (cosinus), mümâs (tangent), tamam mümâs (cotangent), katı' (séquence), tamam katı (coséquence)].

ensâb انصاب (a. nusub'un c.) : **1.** şerler, belâlar **2.** putlar, heykeller. (bkz : esnâm).

ensâbiyyât انسابيات (a.i.c.) : nesep ilmi.

ensâc انساج (a.i. nesc'in c.) : **hek.** nesicler; *dokular. **İlmü'l-ensâc** : *dokubilim, **fr. histologie.** [ensâc kelimesi, bâzı, lûgatlerde bilunmamakla berâber kullanılır olmuştur].

ensaf انصف (a.s. insâf'dan) : daha (en, pek) insaflı.

ensaf-ı esnâf : esnâfın en insaflısı.

ensâf انصاف (a.s. nısf'ın c.) : yarımlar, yarılar.

ensâl انسال (a.i. nesl'in c.) : evlâtlar, soylar, zürriyetler, sülâleler, döller. (bkz : nesl).

ensâr انصار (a.i. nâsır'ın c.) : yardımcılar, muâvinler, müdâfiler, koruyucular. (bkz : nâsırîn).

ensârî انصارى (a.s. ve i.) : ensârdan olan kimse. [ensâr : Medîne'deki "Evs" ve "Hazrec" kabîlelerine mensup. Hicretten sonra, Hz. Muhammed'e din uğrunda yardımcı olan kimseler].

Ensârullah : Allah yolunda Hz. Muhammed'e yardım edenler.

enseb انسب (a.s. nesîb'den) : daha (en, pek) münâsip, uygun, çok yerinde.

ensice انسجه (o.i. nesc'in c.) : **1.** anatomide dokumaya benzetilen uzvî teşekküller ve **botanikte** yaprakların ince örgüleri. **2.** dokumalar, kumaşlar, örmeler. [bu kelime Arapça bir kalıba sokularak uydurulmuştur].

ensice-i müşekkile : **bot.** *sürgendoku, **fr. méristème.**

ensür انسر (a.i. nesr'in c.). (bkz : nüsûr).

entak انطق (a.s. nutk'dan) : daha (pek, çok, en) iyi söz söyleyen.

entarûn انطرون (a.i.) : tıpta kullanılan bir ot, kantaron.

enûk انوق (a.i.) : **zool.** kartal [kuş].

enûşâ انوشا (f.i.) : **1.** mecûsî mezhebi. **2.** sevinç. **3.** adâlet, âdillik.

enûşe انوشه (f.i.) : **1.** hoş, ne kadar hoş, mes'ut. **2.** şarap. **3.** genç pâdişah. **4.** Şâpur Şâh'ın halası.

en'üm انعم (a.i. ni'met'in c.) : **1.** iyilikler, lûtuflar, ihsanlar, nîmetler, yiyecek ve içeceğe dâir şeyler, ekmekler. (bkz : niam). **2. h. i.** Medîne'de bir yer adı.

envâ' انواع (a.i. nev'in c.) : çeşitler, türlüler.

envâ'-i kesîre : çok çeşitler.

envâ'-i nekayıs : eksikliklerin, noksanlıkların türlüsü.

envâh انواح (a.i. nevh'in c.) : ölüye ağlayan kadınlar, ağıt yakanlar.

envâr انوار (a.i. nûr'un c.) : ziyâlar, aydınlıklar, ışıklar, parlaklıklar.

Envâr-ı Şarkıyye (şarkın nurları) : İstanbul'da yayımlanmış onbeş günlük fennî ve edebî bir dergi.

Envârü'l-Âşıkîn (âşıkların nurları) : Yazıcıoğlu Ahmed Bîcan'ın ağabeyisi Yazıcıoğlu Mehmed Efendi'nin Megâribü'z-zamân adlı Arapça eserinden faydalanarak yazdığı dînî, tasavvufî eser.

enver انور (a.s. nevr'den) : **1.** daha (en, pek) nurlu, çok ve pek parlak, çok güzel. **2. i.** erkek adı.

enyâb انياب (a.i. nâb'ın c.) : köpek dişleri denilen uçları sivri dört diş. (bkz : esnân-ı katıa).

enyâr انيار (a.i. nîr'in c.) : boyunduruklar.

enzâd انضاد (a.s. nazad'ın c.) : **1.** şerefli ve tertipli kimseler. **2.** toprak tabakaları. (bkz : endâd).

enzâl انذال (a.s. nezl ve nezîl'in c.) : soysuzlar, alçaklar, aşağılık adamlar.

enzâm انظام (a.i.) : balıkların karınlarında peydâ olan yumurta dizileri.

enzâr انظار (a.i. nazar'ın c.) : bakışlar, bakmalar.

enzâr-ı ecnebiyye : yabancı bakışlar.

enzâr-ı ta'ziye : tâziyet bakışları.

enzâr-ı umûmiyye : herkesin gözü önü.

enzâr-ı ümmet : halkın bakışları.

epiküriyye اپيكوريه (yun.a.) : **fels.** Epikürcülük, **fr. Epicurisme.**

epsân اپسان (f.i.) : bileği taşı. (bkz : fesân).

epürnâk اپرناك (f.i.) : delikanlı. (bkz : şâbb).

er ار (f.e.) : eğer, ise, olsa, olur ise. ["eğer" in hafifletilmişi].

erâbet ارابت (a.i.) : akıllı, zeyrek, uslu olma.

erâcîf اراجيف (a.i. ürcûfe'nin c.) : yalan sözler, uydurmalar, düzmeler.

erâcif ve ekâzîb : yalan ve uydurma sözler.

erâcîh اراجيح (a.i. ürcûha'nın c.) : salıncaklar.

erâcîz اراجيز (a.i. ürcûze'nin c.) : mısrâları kafiyeli, kısa vezinli şiirler, kasîdeler.

erâciz-i şuarâ : şâirlerin kısa vezinli şiirleri, kasîdeleri.

erâik ارائك (a.i. erîke'nin c.) : şâhâne tahtlar.

erakk ارق (a.s.) : daha (en, pek, çok) rakik, ince.

erakk-ı evrâk : kâğıtların veyâ yaprakların en incesi.

erâmil, erâmile ارامله ، ارامل (a.i. ermele'nin c.) : bekârlar, karısızlar, dul kadınlar, dullar. **Eytâm ve erâmil** : yetîmler ve dullar.

erâmil-i askeriyye : asker dulları.

er'an ارعن (a.s.) : bön, ahmak, sünepe; deli, çılgın; şaşkın.

erânib ارانب (a.i. erneb'in c.) : **zool.** tavşanlar.

erânîb ارانيب (a.i. ernebe'nin c.) : burun uçları.

erâvend اراوند (f.i.) : **1.** şevk, arzu, istek. **2.** şân, şeref.

erâyis ارايس (a.i. erîs'in c.) : ekinciler, çiftçiler.

erâzî اراضى (a.i.). (bkz : arâzî).

erâzil اراذل (a.s. erzel'in c.) : reziller, sıyrıklar, nâmussuzlar, yüzsüzler.

erâzil-i nâs : halkın en rezilleri, pek bayağıları.

erbaa اربعه (a.s.) : dört. **Ahlât-ı erbaa** : dem, balgam, safra, sevdâ. **Anâsır-ı erbaa** (dört unsur) : ateş, hava, su, toprak. **Cihât-ı erbaa** (dört taraf) : doğu, batı, kuzey, güney. **Etrâf-ı erbaa** (dört taraf) : sağ, sol, ön, arka. **Füsûl-i erbaa** (dört mevsim) : ilkbahar, yaz, sonbahar, kış. **Yevmü'l-erbaa** (dördüncü gün) : çarşamba.

erbaa-i mütenâsibe : **mat.** [eskiden] selâse kaidesi.

erbaâ' اربعاء (a.i.) : çarşamba günü.

erbâb ارباب (f.i.) : ulu; reis, başkan.

erbâb ارباب (a.s. rabb'in c.) : **1.** sâhipler, mâlikler. **2.** [müfret olarak kullanılır] ehil, muktedir, becerikli; lâyık.

erbâb-ı câh : zenginler, îtibarlı, mevki sâhibi kimseler.

erbâb-ı denâet : alçak kimseler.

erbâb-ı dil : gönül adamları. (bkz : ehl-i dil).

erbâb-ı dîvân : 1) meclis üyeleri. 2) devlet dâiresi *görevlileri.

erbâb-ı fenn : fen ile uğraşanlar, fen adamları.

erbâb-ı fünûn : fen adamları, ilimle uğraşanlar.

erbâb-ı garaz: garaz sâhipleri; kötü niyetliler.

erbâb-ı hâcât : halkın ihtiyaçlarını karşılayan kimseler.

erbâb-ı hıred : sağduyu sâhipleri.

erbâb-ı hıref : zanaatkârlar.

erbâb-ı himmet : himmet sâhipleri, birşey yapmak isteyenler.

erbâb-ı hüner : hüner sâhipleri, sanatkârlar.

erbâb-ı iktidâr : muktedir, iktidarlı kimseler.

erbâb-ı kalem : yazarlar.

erbâb-ı maâlî : îtibarlı, saygın kişiler.

erbâb-ı ma'nâ : dindar kişiler.

erbâb-ı mesâlih : işi olanlar, iş tâkibedenler. (bkz : eshâb-ı mesâlih).

erbâb-ı mütâlaa : okuyanlar.

erbâb-ı nâmus : namuslular.

erbâb-ı nücûm : astrologlar, yıldızlara bakıp da tâlih bildirenler.

erbâb-ı sabâhat ü zarâfet : güzel ve zarif kimseler.

erbâb-ı safâ-yı bâtın : kalbi temiz, îman sâhibi kimseler.

erbâb-ı san'at : (bkz : erbâb-ı hıref).

erbâb-ı servet : zenginler.

erbâb-ı seyf : kılıçla uğraşanlar, askerler.

erbâb-ı sika : inanılır, güvenilir kimseler.

erbâb-ı sühan : iyi konuşan kimseler.

erbâb-ı sülûk : din işleriyle uğraşanlar, dindar kişiler.

erbâb-ı şikem : sırf boğazını düşünenler, boğazına düşkün olanlar, işkembesini düşünenler. (bkz : ehl-i şikem).

erbâb-ı tab' : tabiat sâhipleri, iyi yaratılışlı kimseler.

erbâb-ı tagallüb : galip gelenler, üstün çıkanlar.

erbâb-ı temkîn : temkinli kişiler.

erbâb-ı temyîz : basîretli, akıllı, anlayışlı, iyiyi kötüden ayırt edebilen kimseler.

erbâb-ı ticâret : ticâretle uğraşanlar.

erbâb-ı vefâ : vefâ sâhipleri; vefâlı kimseler.

erbâb-ı vukuf : bilirkişiler.

erbâb-ı zâhir : kâinâtın mâhiyetini, ancak dış yüzüyle görenler, şerîatçılar.

erbâh ارباح (a.i. ribh'in c.) : faydalar, fâizler, kazançlar.

erbaîn اربعين (a.s.) : **1.** kırk. [sayı]. (bkz : erbeûn). **2.** kırkıncı [sırada]. **3.** karakış, [rûmî Kânûn-ı evvel'in (Aralık) dokuzundan (Efrencî 22), Kânûn-ı sânî'nin (Ocak) on yedisine (Efrencî 31) kadar süren ve

kışın en soğuk zamânı sayılan 40 gün]. 4. dervişlerin çile çıkarmak için hücreye kapandıkları kırk günlük müddet.

erbaîn-i âşûra : arabî aylarından Safer'in yirmisine rastlayan gün. [İmâm-ı Hüseyn'in Kerbelâ'da şehâdetinin kırkına tesâdüf ettiği için İranlılarca eyyâm-ı mahsûsa'dan sayılır].

erbaûn اربعون (a.s.) : kırk. [sayı]. (bkz : erbaîn¹).

erbiyân اربيان (f.i.) : su çekirgesi.

erbû اربو (f.i.) : armut. (bkz : emrûd).

erbû-dâr اربودار (f.b.i.) : armut ağacı.

erc ارج (f.i.) : 1. kadir ve kıymet. 2. **zool.** gergedan.

ercâ ارجا (a.i. recâ'nın c.) : taraflar, yönler.

ercâ ارجى (a.s.) : daha (en, pek, çok) ricâ edilen, istenilen.

ercah ارجح (a.s. râcih'den) : daha (en, pek) râcih, tercihe şayan, üstün, uygun.

ercahiyyet ارجحيت (a.i.) : daha (en, pek) râcih olma, üstünlük.

ercâl ارجال (a.i. ricl'in c.) : ayaklar. (bkz : akdâm, ercül).

ercâlûn ارجالون (f.i.) : **bot.** sarmaşık nevinden ören gülü, akasma, aksarmaşık denilen nebat (*bitki). (bkz : kermetü'l-beyzâ).

ercen ارجن (f.i.) : **bot.** acıbâdem ağacı. (bkz : erjen).

erceng ارجنگ (f.i.). (bkz : erteng).

ercîl ارجيل (a.i.) : **bot.** hindistan cevizi.

erciye ارجيه (a.s.) : arkaya, sonraya bırakılan şey.

ercmend ارجمند (f.s.) : 1. muhterem, şerefli, îtibarlı, haysiyetli, seçkin. 2. erkek adı. (bkz: ercümend).

ercmend-âne ارجمندانه (f.zf.) : îtibarlı, şerefli bir kimseye yaraşır yolda.

ercmendî ارجمندى (f.b.i.) : şerefli, muhterem, îtibarlı, haysiyetli, seçkin olma.

ercül ارجل (a.i. ricl'in c.) : ayaklar. (bkz : akdâm, ercâl).

ercül-i kâzib : **anat.** yalancı ayaklar.

ercümend ارجمند (f.s. ve i.). (bkz: ercmend).

ercüvân ارجوان (a.i.) : 1. erguvan çiçeği. (bkz : ergavân). 2. s. kızıl şey. 3. kırmızı kadife.

erd ارد (f.i.) : 1. kahır, öfke. 2. un.

erda ارضه (a.i.) : ağaç kurdu.

erdâne اردانه (f.i.) : **bot.** yabâni şebboy. (bkz : ervâne).

erdeb اردب (f.i.) : muhârebe, savaş. (bkz : ceng, cidâl, perhâş, harb).

erdeb اردب (a.i.) : Arap şehirlerinde kullanılan ve İstanbul kilesiyle dokuz kileyi karşılayan büyük bir ölçek. [kelimenin aslı "irdeb" dir].

Erdebiliyye اردبيليه (a.i.) : Ebhâriye tarîkatı şûbelerinden birinin adı. [kurucusu : Safiyüddîn-i Erdebilî'dir].

erdeh اردە (a.s.) : çürük şey.

erdem اردم (a.i.) : usta gemici.

erdiye ارديه (a.i. ridâ'nın c.) : baş örtüleri, omuzlardan aşağı ve belden yukarı örtülen şeyler.

erdiye-i nisvân : kadın böşörtüleri.

erd-şîr اردشير (f.b.i.) : eski İran hükümdarlarından bir kaçının ismi.

erdşîr-i ceng : cenk eri; kükremiş cenk arslanı.

erdşîrân, erdşîr-dârû اردشيران ، اردشيردارو (f.b.i.) : **bot.** koca yarpuzu denilen hoş kokulu, tadı acı bir nebat (*bitki).

erec ارج (a.i.) : güzel koku; misk, anber, ıtır gibi şeylerin güzel kokusu. (bkz : eric).

erenbânî ارنبانى (a.i.) : boz, koyu renk şal, sof.

erendân ارندان (f.e.) : "hâşâ" mânâsına inkâr ifâde eden bir kelime.

eres ارس (a.i.) : çiftçilik, çiftçi olma.

er'es اراس (a.s.) : başı büyük, kocakafa.

erett ارت (a.s.) : peltek [adam]. (bkz : ertel).

erez ارز (a.i.) : **bot.** acıbâdem ağacı.

erfa' ارفع (a.s. refî'den) : daha (en, pek) yüksek, yüce.

erfa'-ı derecât : derecelerin en yükseği.

erfak ارفق (a.s.) : 1. en ziyâde yumuşak. 2. yoldaş olmaya en çok lâyık.

erfeş ارفش (a.s.) : 1. nefsî isteklerine düşkün olan. 2. kulakları kaba ve uzun [adam].

ergâ, ergâb, ergâv ارغا ("ga" lar uzun okunur. f.i.) ، ارغاب ، ارغاو : 1. ırmak, dere. 2. su akıtmak üzere açılan yol, ark.

ergad ارغد (a.i.) : hâli vakti çok iyi olma, en ferahlı yaşayış.

ergande ارغنده (f.s.) : 1. öfkeli, hırslı. 2. şaraba düşkün olan sarhoş.

erganûn ارغنون (f.i.) : **müz.** org.

ergavân ارغوان (f.i.) : erguvan da denilen kırmızımtırak bir çiçek.

ergavânî ارغوانی (f.s.) : erguvan çiçeği renginde, güzel ve parlak kızıl. **Şarâb-ı ergavânî** : erguvan renginde kırmızı şarap.

ergîde ارغیده (f.s.) : hiddetlenmiş, kızmış, öfkelenmiş.

ergîde-nigâh ارغیده نگاه (f.b.s.) : hiddetli, öfkeli bakış.

ergun ارغون (f.s.) : sert başlı, oynak ve hızlı giden at. ["ergenûn" un muhaffefi].

erguvânî ارغوانی (f.s.) : erguvan renginde olan. (bkz : ergavânî).

erhâ ارحا (a.i. rehâ'nın c.) : el değirmenleri.

erham ارحم (a.s. rahîm'den) : daha (en, pek, çok) rahîm, merhametli.

Erhamü'r-râhimîn : merhametlilerin en *merhametlisi*, Allah.

erhâm ارحام (a.i. rahm'in c.) : 1. döl yatakları. 2. hısımlar, akrabâlar.

erhas ارحص (a.s. rahîs'den) : daha (pek, en, çok) ucuz.

erhas-ı es'âr : satılan eşyânın en ucuzu.

erîb , erîbe اریب ، اریبه (a.s. irb'den) : akıllı, zekî, zeyrek, olgun [adam].

erîb ü edîb : akıllı fikirli ve edepli [kimse].

erîc اریج (a.i.) : güzel koku, misk, anber, ıtır gibi şeylerin güzel kokusu. (bkz : erec).

erîke اریکه (a.i.c. : erâik). taht. (bkz : serîr).

erîke-ârâ اریکه آرا (f.b.s.) : tahtı süsleyen [pâdişah]. (bkz : erîke-pîrâ).

erîke-nişîn اریکه نشین (f.b.s.) : tahtta oturan.

erîke-pîrâ اریکه پیرا (f.b.s.) : tahtı süsleyen [pâdişah]. (bkz : erîke-ârâ).

erîr ارير (a.s.) : 1. oyunda mızıkçılık eden veyâ kazanan kimsenin kopardığı yaygara. 2. ses, haykırış.

erîs اریس (f.s.) : zekî, uyanık; akıllı, uslu.

erîs, erîsî اریس ، اریسی (a.i.) : çiftçi, ekinci. (bkz : hâris).

eriş ارش (f.i.) : 1. bilek. (bkz : rusug). 2. endâze, arşın.

erjen ارژن (f.i.) : **bot.** acıbâdem ağacı. (bkz : ercen).

erjeng ارژنگ (f.i.) : Îran hurâfelerine göre meşhur ressam "Mânî" nin yaptığı resimleri ihtivâ eden mecmûa. (bkz : erteng).

erk ارق (a.i.) : **hek.** uykusuzluk hastalığı.

erka ارقی ("ka" uzun okunur. a.s.) : pek yüksek, en yukarı.

erkab ارقب (a.s.) : boynu kalın [adam, arslan].

erkâh ارکاح (a.i. rükh'ün c.) : sığınılacak yerler.

erkâh-ı rehâbîn : [kilisede] papazların sığındıkları, oturdukları yerler.

erkam ارقام ("ka" uzun okunur. a.i. rakam'ın c.) : yazılar; resimler, sayılar.

erkam-ı arabiyye : Arap rakamları.

erkam-ı aşere : sıfır da dâhil olduğu halde birden dokuza kadar olan sayılar.

erkam-ı cümel : ebced hesâbı.

erkam-ı dâlle : birden dokuza kadar olan sayılar.

erkam-ı dîvâniyye : bâzı Arap harfleriyle gösterilen rakamlar.

erkam-ı gubâriyye : bugün Batı'da kullanılan rakamların başka bir değişik şekli idi.

erkam-ı Hindiyye : İslâm âleminde kullanılmış olan iki türlü sayı işâretlerinden birinin adı. İkincisine "erkam-ı gubâriyye" denilir.

erkam-ı setiniyye : [eskiden] setini adı verilen hesapta kullanılırdı. [hurûf-ı cümel'in aynı olmakla berâber kullanılış îtibâriyle farklıdır. (Zeyçlerde kullanılırdı.)].

erkân ارکان (a.i. rükn'ün c.) : 1. esaslar, destekler; direkler, sütunlar. 2. reisler.

erkân-ı askeriyye : yüksek rütbeli zâbitler, subaylar.

erkân-ı devlet : devletin ileri gelenleri.

erkân-ı harbiyye : meslek ihtisâsı görmüş zâbitler, subaylar grubu.

erkân-ı harbiyye-i umûmiyye : ordunun sevk ve idâresiyle meşgul en yüksek askerî makam, *genelkurmay.

erkân-ı harb zâbiti : meslek ihtisâsı görmüş *zâbit*, *kurmay subay.

erkân-ı istiâre (istiarenin esasları) : **ed.** 1) müsteâr [kendine benzetilen]; 2) müsteârün minh [kendine benzetilenin mânâsı]; 3) müsteârün leh [benzeyenin

mânâsı]; 4) câmi' [benzeyen ve benzetilen arasında benzeyiş şekli].

erkân-ı salât : namazın rükünleri. 3 yol, yöntem, usûl, âdâb.

erkân-ı teşbîh (teşbihin esasları) : **ed.** 1) müşebbeh [benzeyen]; 2) müşebbehün bih [kendine benzetilen]; 3) vech-i şebeh [benzeyen ve benzetilen arasındaki şekil]; 4) edât-ı teşbih veyâ vâsıta-ı teşbih [benzeyiş hükmünü veren kelime].

erke اركه (a.i.) : misvâk ağacı. [sıcak memleketlerde, en çok Yemen'de yetişir].

ermâ' ارماء (a.s.) : çok güzel ve cilveli olan [sevgili].

ermagan ارمغان (f.i.) : armağan, hediye. (bkz : bergüzâr, hediye).

ermâh ارماح (a.i. remh'in c.) : **1.** darbeler, vuruşlar. **2.** (rumh'un c.) : mızraklar, süngüler.

ermâm ارمام (a.i. rimme'nin c.) : çürük kemikler.

ermân ارمان (f.i.) : **1.** arzu, istek. **2.** yerinme, pişman olma.

ermân-hâr ارمانخوار (f.b.s.) : yerinen, pişman olan.

ermâs ارماث (a.i. remes'in c.) : sallar.

ermed ارمد (a.s.) : **1.** kül rengi, gri. **2.** gözü ağrıyan [adam].

ermedâ ارمدا (a.i.) : ateş külü.

ermele ارمله (a.s.c. : erâmil, erâmile) : dul kadın. [dâimâ c. "erâmil" kullanılır].

ermîde ارميده (f.s.) : durmuş, sâkin.

Ermîn ارمين (f.h.i.) : Keykubât'ın dördüncü oğlu.

ermiye ارميه (a.i. remî'nin c.) : dolu yağdıran kasırga bulutları.

ermûd ارمود (f.i.) : armut. (bkz : emrûd).

ermûn ارمون (f.i.) : gündelikçiye peşin verilen ücret. (bkz : arbûn).

erneb ارنب (a.i.c. : erânib) : **zool.** tavşan.

ernebe ارنبه (a.i.c. erânîb) : **anat.** burun ucu.

ernebiyye ارنبيه (a.i.) : **zool.** tavşangiller.

Ernevâz ارنواز (f.h.i.) : Cemşîd'in kız kardeşidir [ki öteki hemşîresi Şehrinaz ile berâber Dahhâk'in sarayında idiler. Dahhâk öldükten sonra Ferîdun'un idâresine geçtiler].

errâc اراج (a.s.) : fesatçı, müzevir, yalancı [adam].

erre اره (f.i.) : bıçkı, destere, [dest-erre = el bıçkısı, destere]. (bkz : minşâr).

erre-hâne اره خانه (f.b.i.) : bıçkı yeri, hızar.

erre-keş اره كش (f.b.i.) : bıçkıcı.

er-rızku alâllah الرزق على الله (a.cü.) : rızkı veren Allah'dır.

ers ارس (f.i.) : gözyaşı. (bkz : dem').

ersâd ارساد (a.i. rasad'ın c.) : rasatlar, gözlemeler, gözetlemeler.

ersah ارسح (a.i.) : **1.** kurt. **2. s.** oylukları etsiz, zayıf [adam].

ersen ارسن (f.i.) : meclis, kurultay, kongre.

ersûsa ارصوصه (a.i.) : eski zamanda kullanılan kavuk, büyük sarık. (bkz : mücevveze).

erş ارش (a.i.c. : urûş) : **1. fık.** sakatlanan bir uzuv için cerhedenden alınan şer'î diyet, kan pahası. **2.** satılık malın, kusûru dolayısıyla, değerinden indirilen para.

erş-i gayr-i mukadder : **fık.** ölüme sebeb olmayan ve miktârı muayyen bulunmayan uzuvlar için bilirkişinin takdîr ve tâyînine bırakılan diyet.

erş-mukadder : **fık.** ölüme sebep olmayarak kesilen veyâ muattal bırakılan uzuvlara mahsus, miktârı muayyen olan diyet.

erşah ارشح (a.s.) : cin fikirli [adam].

erşed ارشد (a.s. reşîd'den) : daha (en, pek) reşîd, ergin olan, doğru yola daha yakın, hareket hattı daha iyi olan.

erşed-i evlâd : çocukların en ergini.

erşem ارشم (a.s.) : **1.** vücûduna iğne batırıp çivit ile resim ve şekil yapmış olan [adam]. **2.** yemeğin kokusundan iştahı gelip karnı acıkan [adam].

ertâ ارطى (a.i.) : tabakların, yaprağıyla sahtiyan [deri] boyadıkları bir nevi ağaç.

ertel ارتل (a.s.) : peltek [adam]. (bkz : erett).

erteng ارتنگ (f.i.) : İran hurâfelerine göre meşhur ressam ve nakkaş Mânî'nin yaptığı resimleri içine alan koleksiyon, mecmûa, dergi. (bkz : engelyun, erjeng).

erûm اروم (a.i. erûme'nin c.) : **bot.** sâk-ı cezrî, *köksap [lar].

erûme اروميه (a.i. c. : erûm) : kök; anakök.

erûs اروس (f.i.) : kumaş; meta.

erva' اروع (a.s.) : **1.** çok güzel [genç]. **2.** son derece cesur ve yiğit [adam].

ervâh ارواح (a.i. rûh'un c.) : canlar, hayâtın cevherleri.

ervâh-ı habîse : kötü ruhlar. [cinlerle şeytanlardan kinâye bir deyim].

ervâh-ı latîfe : melâikeden kinâye olan bir deyim.

ervâh-ı makamât : müzik makamlarının ruhları.

ervâh-ı mukaddese : kutsal ruhlar.

ervâh-ı tayyibe : iyi ruhlar.

ervâhî ارواحی (a.i.c.) : ruhlar âlemine mensup olanlar.

ervâhiyye ارواحیه (a.i.) : **fels.** tabiatın bütün varlıklarında insanınkine benzer ruhlar bulunduğu yolundaki ilkel inanç, *canlıcılık, **fr. animisme.**

ervâk ارواق (a.i. revk'ın c.) : **1.** perdeler. **2.** çadırlar.

ervâm ارواm (a.h.i. rûmî'nin c.) : **1.** Roma'lılar. **2.** Rûmîler, Arap diyârının dışında bulunanlar.

ervâne اروانه (f.i.) : **1. bot.** yabâni şebboy. (bkz : erdâne). **2. zool.** bir cins dişi deve, arvana.

erveb اروب (a.i.) : yoğurt. (bkz : duğ).

ervenân اروناn (a.s.) : **1.** dik [ses]. **2.** sıkıntılı, ıztıraplı [gün].

ervend اروند (f.i.) : **1.** tecrübe, sınama, deneme. **2.** şeref ve îtibar.

ervîn اروین (f.i.). (bkz : ervend[1]).

eryâf ارياف (a.i. rîf'in c.) : ma'mur, verimli, düz ve ekini bol olan yerler.

erz ارز (a.i.) : pirinç [hubûbattan], fasîhi "erüz" dür.

erz, erziş ارز ، ارزش (f.i.) : kıymet, baha, değer, kadir ve îtibar.

erzâk ارزاق (a.i. rızk'ın c.) : yiyecek, içecek, yenilecek, içilecek şeyler, azıklar.

erzak-ı askeriyye : askere verilen yiyecekler.

erzak-ı mukaddere : Allah'ın herkese takdîr ettiği rızık.

erzâl ارذال (a.s. rezîl'in c.) : alçaklar, soysuzlar, yüzsüzler. (bkz : rüzelâ).

erzân ارزان (f.s.) : **1.** ucuz. **2.** lâyık, uygun, yerinde.

erzân-bahâ ارزان بها (a.f.b.s.) : ucuz fiyatlı.

erzânî ارزانی (f.i.) : **1.** ucuzluk. **2.** lâyık görülme, liyâkat.

erzâniş ارزانش (f.i.) : hayır ve iyilikler.

erze ارزه (f.i.) : **1.** samanlı sıva çamuru. **2.** çamdan çıkarılan zift. **3.** eski usûle göre yeryüzünün bölündüğü yedi iklim, yânî yedi parçadan birinci iklim, ekvatora yakın olan mıntıka. **4. bot.** çam, **fr. pin.**

erze ارزه (a.i.) : çam ağacı.

erze-ger ارزه گر (f.b.i.) : sıvacı.

erzel ارذل (a.s. rezîl'den) : **1.** alçak, soysuz. **2.** daha [en, pek, çok) rezil.

erzel-i nâs : insanların en fenâsı.

erzel-i ömr : ihtiyarlığın sonları, bunaklık günleri.

erzen ارزن (f.i.) : darı [hubûbattan].

erzen-i zerrîn (yaldızlı darı) : **mec.** yıldızlar.

erzenîn ارزنین (f.i.) : darı ekmeği.

erzîde ارزیده (f.s.) : pahâsı kesilmiş, biçilmiş [şey].

erzîz ارزیز (f.i.) : kalay.

esâ اسا (a.i.) merhem, ilâç.

es'ab اصعب (a.s. sa'b'dan) : daha (en, pek) güç, zor.

es'ab-ı umûr : işlerin en zoru.

es'abî اشعبی (a.i.) : gayet güzel ve beyaz göz.

esâbi' اصابع (a.i. ısbı'ın c.) : parmaklar.

esâbi'ü'l-kadem : ayak parmakları.

esâbi'-zîb : parmaklarını süsleyen.

esâbi'-zîb-i dest-i tekrîm : tekrîm elinin parmaklarını süsleyen; **mec.** ele hürmetle alınan.

esâbî' اسابیع (a.i. üsbû'un c.) : haftalar.

esâbi'-sukur اصابع صقر (a.b.i.) : **bot.** meryemana eli denilen bir kök.

esâbi'ü'l-azârî اصابع العذاری (a.b.i.) : parmak üzümü. [Anadolu'da "hâtûn parmağı" denilen üzüm].

es'ad اسعد (a.s. saîd'den.) : pek saîd, daha saâdetli; çok hayırlı, en mutlu.

es'ad-ı eyyâm : günlerin en mutlusu.

esâfil اسافل (a.s. esfel'in c.) : pek aşağı ve bayağı olanlar, halkın en aşağı tabakası.

esâfil-i nâs : halkın en aşağı, en bayağı takımı.

esâfil-i Şark : paryalar.

esahh اصح (a.s. sahîh'den) : daha (en, pek) sahih, doğru.

esâhîc اساهيج (a.i. eshece'nin c.) : türlü türlü yürüyüşler.

esâka اساقه (a.s.) : üzengi kayışı.

esâkıf اساقف (a.i. üskuf'ün c.) : piskoposlar, metropolitler.

esâkif اساكف (a.s. eskef'in c.) : eskiciler, kunduracılar, köşkerler.

esâlîb اساليب (a.i. üslûb'un c.) : usuller, yollar, tarzlar, ifâde şekilleri.

esâme اسامه (a.i.) : yeniçerilerin kaydı, ulûfe defteri.

esâmî اسامى (a.i. ism'in c. olan esmâ'ın c.) : **1.** namlar, adlar. (bkz : esmâ'). **2.** Muallim Nâci'nin şâir ve ediplerin biyoğrafilerine dâir 1891'de basılmış bir eseri.

esânîd اسانيد (a.i. isnâd'ın c.). (bkz : isnâd).

es'âr اسعار (a.i. si'r'in c.) : satılan şeylerin bilinen fiyatları, narhlar. **Galâ-yi es'âr** : fiatların yüksekliği.

es'âr اسآر (a.i. su'r'un c.) : yiyecek içecek artığı.

esârâ اسارى (a.i. esîr'in c.) : esirler, köleler. (bkz : üserâ).

esâre اثاره (a.i.). (bkz : esîre, esre).

esâret اسارت (a.i.) : **1.** esirlik, harp esirliği, *tutsaklık. **2.** kölelik, kulluk, hüküm altında bulunma.**Taht-ı esâret** : esirlik altında.

esâret-i vicdâniyye : vicdan esirliği.

esârîr اسارير (a.i. sırr'ın c. olan esrâr'ın c.) : **1.** avuç ve alındaki çizgiler. **2.** yüz güzelliği.

esâs اثاث (a.i.) : döşeme, minder gibi ev eşyâsı.

esâs-ı beyt : ev eşyâsı.

esâs اساس (a.i.c. esâsât) : **1.** asıl, temel, dip, kök. **2.** doğruluk, gerçek.

esâs devre : **eko.** esas olarak alınan kıymet sayısı ile alâkalı *sayışım bilgilerinin toplandığı dönem.

esâs fiat : **eko.** fiatlara esas olarak alınan unsur.

esâs mâliyyet : **eko. 1)** iptidâî madde ve müstahsil işçilik mâliyeti; **2) eko.** direkt mâliyet, istihsâlin umûmî hacmine göre inip çıkan mâliyet.

esâs mevdûât : **eko.** herhangi bir ikraz veyâ istikraz netîcesi husûle gelmeyen mevdûât.

esâs sermâye : **eko. 1)** hisselere bölünmüş şirket sermâyesi; **2)** kurucular veyâ ortaklar tarafından taahhüt edilen sermâye.

esâs ücret : **eko.** ilâve, ikrâmiye, tahsisat, prim gibi ödemeler hâriç olmak üzere verilen ücret.

esâsât اساسات (a.i. esâs'ın c.) : esaslar.

esâse اساسه (f.i.) : göz ucu ile bakma.

esâsen اساساً (a.zf.) : esâsından, aslından, kendiliğinden, temelinden. (bkz: zâten).

esâsî, esâsiyye اساسى ، اساسيه (a.s.) : asıl ve temele mensup, esasla ilgili. **Kanûn-ı esâsî, Teşkilât-ı esâsiyye** : Anayasa.

esaslı اساسلى (a.t.s.) : sağlam, doğru. (bkz : hakîkî, sahîh).

esâtîn اساطين (a.i. üstüvâne'nin c.). üstüvâneler, bir takımın, bir hey'etin ileri gelenleri, [müfredi bu mânâda kullanılmaz.].

esâtîn-i ulemâ : âlimlerin, (*bilginlerin) ileri gelenleri.

esâtîr اساطير (a.i. üstûre'nin c.) : uydurma hikâyeler, yalanlar, masal nevinden şeyler, mitoloji.

esâtîr-i Îrâniyye : Îran mitolojileri.

esâtîrü'l-evvelîn : ilk zamanlara âit masallar.

esâtîz, esâtîze اساتيذه ، اساتيذ (a.i. üstâz'ın c.) : üstatlar, ustalar. [kelime Farsça "üstâd" sözünden alınmıştır].

esâtize-i elhân (elhan üstadları) : mûsiki üstatları, ustaları.

esâtize-i mûsiki : mûsiki, müzik üstatları.

esâvid اساود (a.i. sevâd'ın c.) : siyahlıklar, karalıklar.

esâvir, esâvire اساوره ، اساور (a.i. sivâr'ın c. olan "esvire"nin c.) : kadın bilezikleri.

esâvire-i murassaa : mücevherli, pırlantalı bilezikler.

esâvir-i nisvân : kadın bilezikleri.

esb اسب (f.i.) : at, beygir. (bkz : feres).

esb-i sabâ-reftâr : yel gibi seyirten at.

esb-i tâzî : Arap atı.

esbâb اسباب (a.i. sebeb'in c.) : vâsıtalar, lâzımalar.

esbâb-ı cefâ : cefâ sebepleri.

esbâb-ı feshiyye : **huk.** bir îlâmın istînâf [yeniden başlama] sûretiyle cerhini [çürütülmesini] îcâbeden sebepler.

esbâb-ı hakikiyye : hakiki, gerçek sebepler.

esbâb-ı matlub : **huk.** [eskiden] iflâs hâlinde bulunan şahsın alacaklarının kanûnî topluluğu.

esbâb-ı mûcibe : **huk.** *gerekçe.

esbâb-ı muhaffife : işlenen cürmü hafifletici sebepler.

esbâb-ı mücbire : zorlayan, icbar eden sebepler.

esbâb-ı müşeddide : "esbâb-ı muhaffife" nin zıddı. Arttırıcı, kuvvetlendirici sebepler. Bir hükmün usûl ve kanûnuna uygunluğunu ispât için ileri sürülen sebepler.

esbâb-ı nakziyye : bir îlâmın temyîz sûretiyle cerhini [çürütülmesini] îcâbettiren sebepler.

esbâb-ı sahîha : doğru sebebler.

esbâb ü efâil-i azîme : büyük işler ve sebepler.

esbak اسبق (a.s. sâbık'dan) : **1.** öncekinden daha önceki, geçmişten önceki, daha eski. **2.** çok daha evvel olan.

esbân اسبان (a.i.) : **1.** kadınların başlarını örttükleri ince ve güzel bir örtü. **2.** kadınların yüzlerini kapadıkları tül, peçe.

esbân اسبان (f.i. esb'in c.) : atlar, beygirler.

esbât اسبات (a.i. sebt'in c.) : **1.** rahatlar, huzurlar. **2.** cumartesiler.

esbât اسباط (a.i. sıbt'ın c.) : **1.** evlât ve torunlar. **2.** kıvırcık olmayan düz ve uzun saçlar.

esbât-ı benîisrâil : İsrâiloğulları, [Yahudiler].

esb-efgen اسب افگن (f.b.s.) "at deviren" : yalnız başına düşmana saldıran ve düşman atı öldüren yiğit, cenk eri; kuvvetli, güçlü.

esbel اسبل (a.s.) : uzun bıyıklı [adam].

esb-engîz اسب انگیز (f.b.i.) : mahmuz.

esbgul اسبغول (f.b.i.) : karnıyarık denilen tohum. ["gul" kulak mânâsınadır; bu tohumun nebâtı at kulağına benzediğinden bu ismi almıştır].

esbîl اسبیل (f.i.) : at hırsızı.

esb-rân اسبران (f.b.s.) : at süren, at koşturan.

esb-rîz, -rîs اسب ریز ، ریس– (f.b.i.) : **1.** at koşusu. **2.** savaş meydanı. (bkz : mızmar).

esb-süvâr اسب سوار (f.b.s.) : ata binmiş.

esb-tâz اسب تاز (f.b.s.) : **1.** at koşturucu. **2. i.** at koşturacak meydan. **3.** her şemsî ayın 18 inci günü.

escâ' اسجاع (a.i. sec'in c.) : **ed.** nesirde fıkra sonlarının kafiye tarzında olan uygunlukları, mevzun nesirler.

escâl اسجال (a.i. secel'in c.) : içi su dolu kovalar.

esdâf اصداف (a.i. sedef'in c.) : sedefler, inci kabukları.

esdak اصدق (a.s.) : daha (en, pek, çok) sâdık, doğru, candan [kimse].

esed اسد (a.i.) : **1.** arslan. (bkz : dırgam, gazanfer, haydar, hizerb, hizber, leys, şîr).

esedullâh (Allah'ın arslanı) : Hz. Alî. **2. astr.** Güneş'in, rûmî temmuzun dokuzunda ve efrencî temmuzun yirmi üçünde içine girdiği ve semânın kuzey yarım küresi eteğinde bulunan birçok parlak yıldızdan müteşekkil beşinci burç. **Lât. Leo; fr. le Lion.**

Esedullâhu'l-gâlib (Allah'ın galip arslanı) : Hz. Ali.

esedî اسدی (a.i.) : üzerinde arslan resmi bulunan Selçûkî parası.

esediyye اسدیه (a.i.) : **1. zool.** arslangiller. **2. bot.** sukamışıgiller, **fr. typhacées.**

esef اسف (a.i.) : acıma, keder, hüzün, gam, tasa.

esefâ! اسفا! (a.e.) : eyvah, yazık!

esef-hân اسف خوان (a.f.b.s.) : esef eden, acıyan.

esef-nâk اسفناك (a.f.b.s.) : acıklı, hüzünlü.

esele اثله (a.i.c. eslâl, üsel) : **bot.** (bkz : esl).

esenn اسن (a.s.) : daha (en, pek, çok) yaşlı.

esenn-i şüyûh : yaşlıların en yaşlısı.

eser اسر (a.i.) : serçe kuşu. (bkz : usfûr).

eser اثر (a.i.c. : âsâr) : **1.** nişan, iz, alâmet. **2.** te'lif. **3.** basılmış kitap. **4.** hadîs-i şerîf. **5.** târih, vakayi kitabı. **6.** bir kimsenin meydana getirdiği şey. **7.** te'sir.

eser-i cedîd : [eskiden] mevcut kâğıtlardan birinin adı. [Kâğıdın başında Arap harfi ve soğuk damga ile eser-i cedid yazılı olduğu için bu adı almıştır].

eser-i hayât : hayat, canlılık alâmeti.

eser-i hayr : hayırlı iş.

eser-i hayret : şaşkınlık belirtisi.

eser-i îcâd : icat mahsûlü.

eser-i mesâî : çalışarak meydana getirilen eser.

eser-i san'at : san'at eseri, **fr. objet d'art.**

eser-i telâş : telaş belirtisi.

esere, eserî اثره ، اثری (a.i.) : **1.** anlatılan "ilm ü kelâm" ın sonu, netîcesi. **2. s.** en güzel eşyâyı kendine ayıran [kimse].

esfâ اصفی (a.s.) : en saf, en temiz.

esfâr اسفار (a.i. sefer'in c.) : **1.** yolculuklar, yola gidişler. **2.** düşmana karşı gidişler.

esfâr-ı bahriyye : deniz seferleri.

esfâr-ı baîde : uzak seferler, yolculuklar.

esfâr-ı bihâr : deniz seferleri. (bkz : esfâr-ı bahriyye).

esfâr-ı hasîre : içdenizlerde yapılan seferler.

esfâr اسفار (a.i. sifr'in c.) : büyük kitaplar, ciltler.

esfât اسفاط (a.i. sefet'in c.) : sepetler.

esfel اسفل (a.s.) : **1.** en sefîl, pek aşağı, çok bayağı. **2.** aşağı [taraf].

esfel-i sâfilîn : cehennem. **3.** kıç, makat.

esfeliyyet اسفلیت (a.i.) : aşağılık.

eshâ' اسهاء (a.s.c.) : rengârenk, türlü türlü. (bkz : gûnâ-gûn). [müfretsiz cemidir].

eshâ' اسخی (a.s. sahî'den) : daha (en, pek, çok) sahî, cömert, eli açık [kimse].

eshâb اصحاب (a.s. sâhib ve sahb'ın c.) : **1.** sâhipler, mâlik ve mutasarrıf olanlar. (bkz : sâhib). **2.** Peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış kimseler.

eshâb-ı abâ . (bkz : âl-i abâ).

eshâb-ı akar : gelir sâhipleri.

eshâb-ı âmâl : aç gözlü, hırslı kimseler.

eshâb-ı a'râf : Cennetle Cehennem arasında kalıp her ikisine de giremeyen ruhlar.

eshâb-ı Bedr : Bedir gazâsı'nda Peygamberimizin maiyyetinde bulunan îman sâhibi kimseler. [bunların bâzı kaynaklara göre 305, bâzı kaynaklara göre de 313 olduğu bildiriliyor].

eshâb-ı câh : rütbe sâhipleri.

eshâb-ı cahîm : Cehennemlikler.

eshâb-ı cennet : Cennete gidebilecek olanlar.

eshâb-ı devlet : **1)** servet sâhipleri, zenginler. **2)** ileri gelenler.

eshâb-ı dirâyet : dirâyetli, becerikli kimseler.

eshâb-ı emlâk: mal, mülk sâhibi olan kimseler.

eshâb-ı ferâiz : **huk.** terekeden kendilerine şer'an muayyen sehim takdîr olunan verese.

eshâb-ı güzîn : Hz. Muhammed'in yakınları.

eshâb-ı hayr : hayır sâhipleri.

eshâb-ı idâre : idâre adamları.

eshâb-ı intikal : bir mirastan pay alma hakkını kazanmış olanlar.

eshâb-ı inzivâ : inzivaya çekilenler.

eshâb-ı i'tibâr : îtibar gören kimseler.

eshâb-ı kalem : me'murlar.

Eshâb-ı Kehf : Kur'an'da kendilerinden bahsedilen ve bir mağarada uzun müddet uyumuş bulunan kişiler. [Yemlîha, Mekselînâ, Mislînâ, Mernûş, Debernûş, Şâzenûş, Kefeştatayyuş; Kıtmîr (köpekleri)].

eshâb-ı kehânet ü şerâfet : kâhinler ve şerefli, itibarlı kimseler.

eshâb-ı kibâr : Hz. Muhammed'in seçkin, değerli dostları, arkadaşları.

eshâb-ı kirâm : Hz. Muhammed'in sahâbeleri.

eshâb-ı kubûr : ölüler.

eshâb-ı matlûb : alacaklılar.

eshâb-ı mesâlih : resmî dâirelerde işlerini tâkibeden kimseler.

eshâb-ı menâsib : yüksek rütbeli me'murlar.

eshâb-ı muâhaze : tenkitçiler, her şeyi tenkit fikri ile düşünenler.

eshâb-ı mütâlaa : okuyucular.

eshâb-ı Nâr : Cehennemdekiler, zebâniler.

eshâb-ı rivâyet : rivâyetçiler. (bkz : râvî, ruvât).

eshâb-ı salîb : Haçlı seferlerine katılanlar, Hıristiyan askerler.

eshâb-ı sebt : "cumartesiciler, cumartesiye bağlı olanlar"; Yahudi kavmi. (bkz : Sebtiyyûn).

eshâb-ı servet : servet sâhipleri, zenginler.

eshâb-ı Suffa : Medîne'de Mescid-i Nebevî civârında "Suffa" denilen misâfirhânede Peygamberimiz tarafından yedirilip içirilen fakir Müslümanlar.

eshâb-ı süyûf : "kılıç adamları" : askerler.

eshâb-ı tahrîc : içtihâda muktedir olmayıp mezhep usûl ve kaidelerini ve sâir fıkıh hükümlerini ve bunların delil ve mehazlarını kavramış olduklarından sâhib-i mezhepten veyâ mezhepte müçtehid olan zâtın eshâbından nakledilmiş olup da bir çok cihetlere ihtimâl olan bir muhtemel sözü tafsîle ve iki cihete ihtimâli bulunan müphem bir hükmü tavzîha ve mevcut olmayan mes'elelerin hükümlerini mezhep usûl ve kaidelerinden istinbat ve tahrîce muktedir olan kimseler.

eshâb-ı tedbîr : tedbirli kişiler, idareciler.

eshâb-ı temyîz : tahrîc ve tercîh kudretini hâiz olmayıp yalnız zâhir-i mezhep ve zâhir-i rivâyet ile rivâyet-i nâdireyi tefrîka ve mezhepte mevcut kuvvetli rey ve mütâlaa ile zayıf mütâlaayı ayırmağa muktedir olan kimseler.

eshâb-ı tercîh : **huk.** mezhepte mevcut sözlerden ve rivâyetlerden birini diğerine tercîh iktidarları bulunan kimseler. [bunlar muhtelif sözler arasından "esas" veyâ "sahih" olan veyâhut hassa veyâ kıyâsa uygun olan budur gibi tâbirlerle değişik sözlerden birini diğerine tercîh ederler].

eshâb-ı tevârîh : târihçiler, târih yazarları.

eshâb-ı timâr : tımar ve zeâmet sâhipleri.

eshâb-ı yemîn : mübarek, kutsal kişiler.

eshâb-ı zeâmet : **tar.** büyük tımar sâhipleri.

eshâbü'r-re'y : bir emre veyâ bir maddeye bağlanmaksızın, kendi görüşüne ve ölçüsüne göre hükmedenler.

eshâbü'r-rakîm : Kur'ân-ı Kerîm'in 18 inci sûresinin 9 uncu âyetinde bahsedilen ve bir tefsîre göre, isimleri ve nesepleri yazılan levha sâhipleri. [bir tefsîre göre de "rakîm", kehf'in bulunduğu dağın, vâdînin veyâ Eshâb-ı Kehf'in köpeğinin yânî, kıtmîr adıyla meşhur olan köpeğin adıdır].

eshâm اسهام (o.i. sehm'in c.) : **1.** oklar. **2.** hisseler, paylar, nasipler. **3.** borç alınan paraya karşılık senetler.

eshâm-ı umûmiyye : Tanzîmat sıralarında devletin, halka borç karşılığı olarak, verdiği senetler.

eshâm ve tahvîlât : hisse senetleri ve tahvilleri, **fr. actions.**

eshâr اسحار (a.i. seher'in c.) : sabahlar, sabah vakitleri. **Nesîm-i eshâr** : sabahları esen rüzgâr.

eshâr-ı bahâr : bahar sabahları.

eshed اسهد (a.s.) : becerikli, açıkgöz [adam].

eshel اسهل (a.s. sehl'den) : daha (en, pek) kolay.

eshel-i tarîk : en kestirme, en çıkar yol.

eshel-i umûr : işlerin en kolayı.

eshıyâ' اسخياء (a.s. sahî'nin c.) : cömertler, eli açık olanlar.

eshiye اسحيه (a.i. sihâ'nın c.) : **1.** ince deriler. **2.** beyin zarları.

esîf اسيف (a.s.) : esefli, kederli, gamlı.

esihhâ' اصحاء (a.s. sahîh'in c.) : vücûdu sıhhatte bulunanlar, özürsüz olanlar.

esîl اسيل (a.s.) : **1.** uzun, dolgun ve parlak [yüz]. **2** doğru şey.

esîl اثيل (a.s.) : şerefli ve otoriter [adam].

es'ile اسئله (a.i. suâl'in c.) : sorulan şeyler.

esîm اثيم (a.s.) : günahkâr, yalancı, kabahatli, suçlu [kimse].

esîne اسينه (a.i.) : **1.** kirişin bir katı. **2.** yalın kat tasma.

esinne اسنه (a.i. sinân'ın c.) : **1.** kılıçlar. **2.** süngüler. **3.** bileği taşları.

esîr اثير (a.i.) : kâinatı dolduran ve bütün cisimlere nüfûzeden, fizikçilere ışık, harâret ve elektrik gibi şeylere nakil vâsıtası hizmeti gördüğü farzolunan, tartısız, elâstikî ve akıcı hafif bir cisim.[kelime Rumcadan Arapçaya geçmiştir].

esîr اسير (a.s.c. : üserâ) : **1.** savaşta düşman eline düşen kimse, *tutsak. **2.** kul, köle. **3.** düşkün, vurgun.

esîr-i aşk : aşkın esîri, aşka tutulmuş.

esîr-i firâş : yatalak.

esîr-i harb : harp esiri.

esîr-i hizmet : hizmet esiri.

esîr-i sâfiyyet : saflık esiri.

esîr-i turra-i cânân : sevgilinin perçeminin esiri.

esîr-âne اسيرانه (a.f.zf.) : esirce, kulca, kölece.

esîre اثيره (a.i.). (bkz : esâre, esre).

esîrî اسيرى (a.i.) : esirlik, kulluk, kölelik; *tutsaklık; tutkunluk.

esîrî اثيرى (a.s.) : esirle ilgili, uçacak gibi hafif.

esirre اسره (a.i. serîr'in c.) : tahtlar, oturacak yerler.

esîrü'l-Hind اسيرالهند (a.b.i.) : "Hint esîri" : sözü dinlenmeyen, şarlatan [kimse].

esîs اسيس (a.i.) : **1.** asıl. **2.** armağan olarak verilen şey.

eskal اثقال ("ka" uzun okunur. a.i. sıkal'ın c.) : ağır yükler, ağır şeyler.

eskal اثقل (a.s. sakil'den) : **1.** daha (en, pek) sakil, en ağır. **2.** en çirkin. **3.** kaba, can sıkıcı.

eskam اسقام ("ka" uzun okunur. a.i. sakam'ın c.) : hastalıklar, illetler, dertler. (bkz: emrâz).

eskam-ı demeviyye: fizy. kan bozuklukları.

eskef اسكف (a.i.c. esâkif) : eskici, kunduracı, köşker.

eskefe اسكفه (a.i.) : eşik, kapının basamağı. (bkz : atebe, südde).

esl اثل (a.i. esele'nin c.) : **bot.** karaılgın ağacı. (bkz : esele).

eslâf اسلاف (a.i. selef'in c.) : bir me'murluk veyâ hizmette birinden önce bulunmuş olanlar, yerlerine geçilen kimseler, geçmişler.

eslah اصلح (a.s. sâlih'den) : daha (en, pek) sâlih, iyi.

eslahakallah : Allah seni ıslâh etsin.

eslâl اثلال (a.i. esl'in c.) : **bot.** karaılgın ağaçları.

eslâs اثلاث (a.s. süls'ün c.) : üçtebirler, üçtebir parçalar.

esleb اثلب (a.i.) : **1.** insanın yüzünde veyâ vücudunda bulunan ben. (bkz : hâl). **2.** çerçöp, süprüntü, moloz.

eslem اسلم (a.s. sâlim'den) : en selâmetli, en emin, en doğru, en sağlam.

eslem-i turuk : yolların en selâmetlisi, en emîni; en doğru yol.

eslenc اسلنج (f.i.) : **bot.** ulama yonca, yerde sürünerek açılan yonca.

esliha اسلحه (a.i. silâh'ın c.). (bkz : silâh).

esliha-i atîka : eski silâhlar.

esliha-i câriha : cerh edici, yaralayıcı silâhlar. [kılıç, hançer, kama ve sâire gibi].

esliha-i cedîde : yeni silâhlar.

esliha-i hafîfe : hafif silâhlar [tabanca, tüfek gibi].

esliha-i nâriyye : ateşli silâhlar.

esliha-i sakîle : ağır silâhlar. [top gibi].

esmâ' اسماء (a.i. ism'in c.) : adlar. (bkz : esâmî).

esmâ-i seb'a (yedi ad) : [hayy, alîm, mürîf, kadîr, semî', basîr, mütekellim] yerine kullanılan deyim.

Esmâ-yi Hüsnâ, Esmâ-yi Şerîfe (Allah'ın en güzel, en şerefli isimleri) : [99 tanedir ve şunlardır : Adl, Afüvv, Âhir, Aliyy, Alîm, Azîm, Azîz, Bâis, Bâkî, Bârî, Basîr, Bâsıt, Bâtın, Bedî', Berr, Câmi', Cebbâr, Celîl, Dârr, Ehad, Evvel, Fettâh, Gaffâr, Gafûr, Ganiyy, Habîr, Hâdî, Hâfid, Hafîz, Hakem, Hakîm, Hakk, Hâlik, Halîm, Hamîd, Hasîb, Hayy, Kabız ("ka" uzun okunur), Kadir ("ka" uzun okunur), Kahhâr, Kaviyy, Kayyûm, Kebîr, Kerîm, Kuddüs, Lâtif, Mâcid, Mâlikü'l-Mülk, Mâni', Mecîd, Melik, Metîn, Muahhir, Mucîb, Mugnî, Muhsî, Muhyî, Muîd, Muizz, Mukaddim, Mukıyt, Muksit, Muktedir, Musavvir, Mübdî', Müheymin, Mü'min, Mümît, Müteâlî, Müntekim, Mütekebbir, Muzill, Nâfi', Nûr, Râfi', Rahîm, Rahman, Rakîb, Ra'ûf, Reşîd, Rezzâk, Sabûr, Samed, Selâm, Semî', Şehîd, Şekûr, Tevvâb, Vâcid, Vehhâb, Vâhid, Vâlî, Vâris, Vâsi', Vedûd, Vekîl, Veliyy, Zâhir, Zü'l-Celâli ve'l-İkrâm.].

esmâ' اسماع (a.i. sem'in c.) : kulaklar, kulak işitmeleri.

esmah اسمح (a.s.) : en semahatli; çok eli açık, pek cömert.

esmâk اسماك (a.i. semek'in c.) : balıklar.

esmâk-i azmiyye : **zool.** kemikli balıklar.

esmâk-i merhü'l-misbah-ı kısmî : **zool.** yumuşak *yüzgeçliler, **fr. malacoptérygiens.**

esmân اثمان (a.i. semen'in c.) : bedel(ler), kıymet(ler), değer(ler). [bizde, müfret gibi kullanılır].

esmâr اسمار (f.i.) : **bot.** mersin ağacı.

esmâr اسمار (a.i. simer'in c.) : gece masalları, kıssalar, hikâyeler.

esmâr اثمار (a.i. semer'in c.) : meyvalar.

esmâr-ı bünye-hîz : vücûdu canlandıran meyvalar.

esmâr-ı eşcâr : ağaçların meyvaları.

esmâr-ı gayr-i münferice : **bot.** açılmaz yemiş.

esmâr-ı gûnâ-gûn : türlü türlü, çeşitli meyvalar, yemişler.

esmâr-ı münferice : **bot.** açılır yemiş.

esmed اثمد (a.i.) : kaba tutya, sürmetaşı, antimon.

esmer اسمر (a.s.) : buğday renkli, karayağız.

esmerü'l-levn : karayağız.

esna' اسنع (a.s.) : "efdal" gibi "bülent, yüksek" [şey].

esnâ' اثناء (a.i. siny'in c.) : [bizde kullanılmaz] ara, aralık, vakit, sıra.(bkz: hengâm, hîn).

esnâ-yi harb : **ask.** savaş sırası, savaş zamânı.

esnâ-yi ikamet : bir yerde oturulduğu an.

esnâ-yi müzâkere: bir konunun tartışıldığı an.

esnâ-yi râh : yolda giderken, yürürken.

esnâ-yi tesâdüm : **ask.** müsâdeme sırası, çarpışma zamanı.

esnâf اصناف (a.i. sınf'ın c.) : **1.** nevîler, çeşitler, cinsler, zümreler, kategoriler. **2.** bir sanatla veyâ dükkâncılıkla geçinen [kimse]. **3.** uygunsuz, nâmussuz kadın. (bkz : âlüfte, âşüfte, fâhişe, zâniye).

esnâh اسناخ (a.i. sinh'in c.) : asıllar, kökler.

esnâh-ı rieviyye : **anat.** akciğer petekleri.

esnâm اصنام (a.i. sanem'in c.) : putlar, Hıristiyanların taptıkları heykeller, sûretler. (bkz : ensâb²).

esnâm-perestân : puta tapanlar.

esnân اسنان (a.i. sinn'in c.) : **1.** dişler.

esnân-ı hilm : **anat.** akıl dişi, yirmi yaş dişi.

esnân-ı katıa : kesici dişler. **2.** yaşlar.

esnân-ı askeriyye : kurra seneleri. **3.** çürümüş ağaç kökleri.

esnân-ı nâbiyye : **anat.** küçük azıdişleri.

esniye اثنيه (a.i. senâ'nın c.) : medihler, sitâyişler, bir adamın, bir şeyin iyiliğini ve güzelliğini söylemeler.

esniye-i seniyye : pâdişahı medhetmeler, övmeler.

esr اسر (a.i.) esirlik, kulluk, tutsaklık. **Kayd-ı esr** : esirliğe düşme.

esra' اسرع (a.s. seri'den) : daha (en, pek, çok) serî, çabuk.

esrâr اسرار (a.i. sırr'ın c.) : **1.** gizlenilen ve bilinmeyen şeyler, aklın eremiyeceği işler.

esrâr-ı derûn : başkalarından gizli tutulan, saklanan sırlar.

esrâr-ı Elest : Elest gününün, yaratılış gününün sırları. (bkz : Elest).

esrâr-ı hafiyye : gizli sırlar.

esrâr-ı hüsn ü ân : güzelliğin sırları. **2.** Hint kenevirinden çıkarılan, uyuşturucu ve sarhoş edici te'sirleri olan bir zehir. [kelime, müfret olarak kullanılır].

esrâr-âlûd اسرار آلود (a.f.b.s.) : esrarlı.

esrâr-engîz اسرارانگيز (a.f.b.s.) : sırlı, gizli.

esrâr-keş اسرارکش (a.f.b.s.) : esrar çeken, esrar kullanan, esrar tiryâkisi.

Esrâr-nâme اسرارنامه (a.f.b.s.) : Şeyh Ferîdüddin Attâr'ın tasavvufa dâir ünlü eseri.

esre اثره (a.i.) : eski zamanlardan rivâyet ve hikâye edilegelen bilgi ve haberlerin netîcesi. (bkz : esîre, esâre).

esrem اثرم (a.s.) : dişi kırık, dişleri dökük kimse.

Esrib اثرب (a.h.i.) : Medîne-i Münevvere'nin bir başka adı. (bkz : Yesrib).

es-sabru miftâhü'l-ferec الصبر مفتاح الفرج (a.cü.) : sabır, genişliğe kavuşmanın anahtarıdır.

es-salâ الصلا (a.cü.) : halkı namaza dâvet için kullanılan bir söz mânâsına gelmekle berâber : "kendine güvenen meydana çıksın!" mânâsında kullanılır.

es-selâm السلام (a.cü.) : selâmlar, hayırduâlar olsun. [sulh ve selâmet].

esta' اسطع (a.s. satı'dan) : uzun boyunlu [insan ve hayvan].

estabe اسطبه (a.i.) : üstübü denilen keten tarantısı.

estağfirullah استغفرالله (a.b.zf.) : "Allah'dan mağfiret (afiv) dilerim, ricâ ederim; hiç bir zaman, mahcûbediyorsunuz, hâşâ, bir şey değil" mânâlarına kullanılır.

estân, estâne استانه ، استان (f.i.) : uyku uyunacak ve istirâhat edilecek yer.

estâr استار (a.i. sitr'in c.) : örtüler, perdeler. (bkz : sütûr).

estâr اسطار (a.i. satr'ın c.) : yazı sıraları, dizileri. (bkz : sütûr).

estâr-ı kitâb : kitap satırları. ["sütûr" daha çok kullanılır].

estarek اصطرك (f.i.) : kara günlük ağacının zamkı.

esteh استه (f.i.) : 1 çekirdek. (bkz : heste). 2. kemik.

ester استر (f.i.) : katır. (bkz : bagl).

esterven استرون (f.s.) : çocuk doğurmayan, kısır kadın.

estîne استينه (f.i.) : yumurta. (bkz : âstîne, beyzâ).

esûf اسوف (a.s.) : pek çabuk eseflenen, kederlenen, yüreği yufka. (bkz : esvef).

esûm اثوم (a.s.) : pek yalancı ve günahkâr [adam].

esvâ' اصواع (a.i. sâ'ın c.) : 1. çukur yerler. 2. ölçekler. 3. şarap kadehleri.

esvâb اثواب (a.i. sevb'in c.) : giyimler, giyecek şeyler.

esvâf اصواف (a.i. sûf'un c.) : koyun yünleri. [halk "sof" der].

esvâk اسواق (a.i. sûk'un c.) : alışveriş yerleri, çarşılar, pazarlar.

esvâr اسوار (a.i. sûr'un c.) : 1. kaleler, hisarlar. 2. ziyâfetler.

esvât اصوات (a.i. savt'ın c.) : sesler, sadâlar.

esvât-ı hayvânât : hayvan[ların] sesleri.

esved اسود (a.s. sevâd'dan) : siyah, kara.

esvedeyn اسودين (a.i.c.) : "iki siyah" : yılanla akrep.

esvedü'l-kalb اسودالقلب (a.b.i.). (bkz : süveydâü'l-kalb).

esvef اسوف (a.s.). (bkz : esûf).

esvide اسوده (a.i. sevâd'ın c.) : 1. siyahlıklar, karalıklar; karaltılar. 2. çok mal[lar].

esyâf اسياف (a.i. seyf'in c.) : kılıçlar. (bkz : süyûf). [bizde "süyûf" daha çok kullanılır].

esyâh اسياح (a.i. seyh'in c.) : 1. akar sular. 2. çizgili elbiseler. (bkz : süyûh).

esyân اسيان (a.s.) : hüzünlü, kederli, üzüntülü [adam].

Eş'ab اشعب (a.h.i.) : Araplar arasında meşhur bir tamahkârın adı.

eşâib اشائب (a.s. üşâbe'nin c.) : karışıklıklar; cins bozuklukları.

eşâim اشائم (a.s. eş'em'in c.) : en uğursuzlar, en şomlar.

eşâire اشاعره (a.s. eş'arî'nin c.) : dinde meşhur, İmam Ebü'l-Hasen el-Eş'arî'ye bağlı olanlar, sünnet ehlinin bir kısmına dâhil olanlar. (bkz : Mâtürîdiyye).

eşâm اشام (f.i.) : ölmeyecek kadar az yiyecek ve içecek şey. (bkz : âşâm, kut-i lâ-yemût).

eş'ar اشعر (a.s. şâir'den) : en, daha güzel şiir söyleyen.

eş'ar-ı nâs : halkın en iyi şiir söyleyeni.

eş'ar-ı zemân : zamânın en iyi şiir söyleyeni.

eş'âr اشعار (a.i. şi'r'in c.) : 1. vezinli ve kafiyeli sözler. (bkz : nazm). 2. (şa'r'ın c.) : kıllar.

eş'âr-ı guddeviyye : **bot**. bez tüyler.

eş'âr-ı mümisse : **bot**. emici kıllar.

eş'arî اشعرى (a.s.c. : eşâire). (bkz : eşâire).

eşbâh اشباح (a.i. şebâh'ın c.) : 1. şahıslar, cisimler, vücutlar, gövdeler. 2. büyük kapılar. 3. uzaktan görünen şeyler, hayaller, karaltılar.

eşbâh اشباه (a.s. şibh ve şebîh'in c.) : 1. nazîrler, misiller, benzeyenler, eşler. (bkz : endâd). 2. İbn-i Nüceym ile İbn-i Vekîl'in "Furû"a, Süyûtî'nin "nahv" e âit meşhur eserleri. [kısaltılmış adı : el-eşbâh ve'n-nezâir].

eşbâl اشبال (a.i. şibl'in c.) : arslan yavruları.

eşbeh اشبه (a.s. şebîh'den) : 1. en müşâbih, pek benzeyen. 2. en iyi, en güzel. ["cümle-i eş'ârında bu matla-ı meşhurdan eşbehi yoktur."- (Lâtîfî)].

eşbû اشبو (f.i.) : kömürlük, kömür konulacak yer.

eşca' اشجع (a.s. şecî'den) : daha (en, pek) şecâatli, en cesur ve yiğit.

eşcân اشجان (a.i. şecen'in c.) : gamlar, tasalar, elemler, kederler, sıkıntılar.

eşcâr اشجار (a.i. şecer'in c.) : ağaçlar.

eşcâr-ı bâg : bahçenin ağaçları.

eşcâr-ı müsmire : meyva ağaçları.

eşdak اشدق (a.s.) : doğru söz söyleyen.

eşedd اشد (a.s. şedîd'den) : daha, (en, pek) şiddetli, çetin ve sert.

eşedd-i ihtiyâc : en zorlu ihtiyaç.

eşedd-i mücâzât : en şiddetli cezâ.

eşekk اشك (a.s.) : çok şek sâhibi, fazla tereddüdeden.

eşell اشل (a.s.) : çolak [kimse].

eş'em اشئم (a.s.c. eşâim) : daha (en, pek) uğursuz, şom.

eş'emü min Besûs : Besûs'tan daha uğursuz. [Arap atasözü]. (bkz : besûs).

eşen اشن (f.s.) : **1.** ters giyilmiş elbise. **2.** kavun ve karpuzun hamı, kelek.

eşerr اشر (a.s. şerîr'den) : daha (en, pek, çok) şerîr, şerli.

eşerr-i nâs : insanların en şerlisi.

eşfâ اشفى (a.s.) : en şifâlı [şey].

eşfâ-yi edviye : ilâçların en şifâlısı.

eşfâk اشفق (a.s. şefîk'den) : **1.** daha, (en, pek) şefkatli, çok merhametli. **2. i.** erkek adı.

eşfak اشفاق (a.i. şafakat mânâsına gelen "şafak" ın c.) : şefkatler, merhametler, acımalar. [müfredi, bu mânâda kullanılmaz].

eşfâk-ı şâmile : herkese yapılan merhametler.

eşfâr اشفار (a.i. şüfr'ün c.) : göz kapağının kenarları, kirpik yerleri.

eşgal اشغال ("ga" uzun okunur. a.i. şugl'ün c.) : işler, güçler. **Ta'tîl-i eşgal** (işleri bırakma) : grev.

eşgâl-i mühimme : ehemmiyetli işler.

eşgal اشغل (a.s. meşgul'den) : daha (en, pek) meşgul, çok işi olan.

eşhâ اشهى (a.s. şehî'den) : en çok, pek fazla sevilip beğenilen, istekle yenilen [şey].

eşhâd اشهاد (a.i. şâhid'in c.c.). (bkz : şevâhid, şühûd).

eşhâr اشخار (f.i.) : **1.** kalye taşı denilen radyom hamızı. **2.** nişadır.

eşhâs اشخاص (a.i. şahs'ın c.) : adamlar, kişiler, kimseler.

eşhâs-ı ma'rûfe : bilinen, tanınmış kimseler.

eşhâs-ı muzırre : zararlı kimseler.

eşheb اشهب (a.s.) : **1.** beyaz, kır at. **2.** soğuk [gün]. **3.** güç iş. **4. i.** arslan. (bkz : esed, gazanfer, şîr, dırgam).

eşhedü اشهد (a.n. şehâdet'den) : "şâhitlik, *tanıklık ediyorum" mânâsına.

eşhedü en lâ ilâhe illallâh : Allah'tan başka Tanrı olmadığına *tanıklık ederim.

eşhel اشهل (a.s.) : koyun gözlü, elâ gözlü [adam]; kırmızı ile karışık koyu mâvi, elâ [müen. "şehlâ" dır].

eşher اشهر (a.s. şehîr'den) : en şöhretli, pek meşhur, çok iyi tanınmış.

eşher-i şuarâ-yi zemân : zamânın en tanınmış şâiri.

eşhür اشهر (a.i. şehr'in c.) : aylar.

eşhürü'l-hacc اشهرالحج (a.b.i.) : "hac ayları" İslâm'dan evvel "Kâbe" nin tavâf edildiği aylardır : [Şevvâl, Zilka'de ile Zilhicce'den de alınan 10 günle, cem'an 70 gündür].

eşhürü'l-hurum اشهر الحرم (a.b.i.) : İslâm'dan evvel, harbin ve ölümün haram kabul edildiği arabî aylarından "Zilka'de, Zilhicce, Muharrem ve Receb" ayları. [bu aylarda "Kâbe" civârında av dahî avlanamazdı].

eşhürün ma'lûmât اشهر معلومات (a.b.i.). (bkz : eşhürü'l-hacc).

eşi'a اشعه (a.i. şuâ'ın c.) : aydınlıklar, ışıklar. (bkz : pertev, ziyâ').

eşi'a-yi âlem-tâb-ı âftâb : Güneşin âlemi ışıltan aydınlıkları.

eşi'a-yi hûrşîd : Güneşin ışıkları.

eşi'a-yi muhiyye : bot. öz *ışınlar, **fr. rayons médullaires.**

eşi'a-pâş اشعه پاش (a.f.b.s.) : nur, ışık dağıtan, aydınlık veren.

eşiddâ' اشداء (a.s. şedîd'in c.) : şiddetli davranan yiğitler.

eşiddâ-yi mücâhidîn : cehdeden, savaşan yiğitler.

eşîha اشيهه (f.i.) : at kişnemesi. (bkz : sahîl).

eşir اشر (a.s.) : pek sevinçli.

eşirrâ, eşrâr اشرار ، اشرا (a.s. şerîr'in c.) : azılılar, fesat karıştıranlar, kötülük edenler, edepsizler, haşarılar.

eşk اشك (f.i.) : gözyaşı. (bkz : dem', sirişk).

eşk-i mescûm : dökülmüş gözyaşı.

eşk-i sürûr : sevinç gözyaşı.

eşk-i şâdî, eşk-i şîrîn : sevinçten dökülen gözyaşı, sevinçle ağlayış.

eşk-i şekkerîn : sevinç gözyaşı.

eşk-i tahassür : tahassürden, hasretten, ayrılıktan dolayı akan gözyaşı

eşk-i tarab : sevinç ile ağlayış, sevinç ile dökülen gözyaşı.

eşk-i teessür : teessürden akan gözyaşı.

eşk-i telh : keder, kaygı, tasadan doğan gözyaşı.

eşka اشقى ("ka" uzun okunur. a.s.) : daha (en, pek) şakî, haydut.

eşkah اشقح (a.s.) : **1.** al renkli [at]. **2.** kızıl donlu [hayvan]. **3.** kırmızı yüzlü [adam]. (bkz : eşkar).

eşkâl اشكال (a.i. şekl'in c.) : biçimler, sûretler, tarzlar.

eşkâl-i hayât : hayâtın şekilleri.

eşkâl-i hendesiyye : geometri şekilleri.

eşkâl-i müteşâbihe : **mat.** benzer şekiller.

eşkâl-ı nazm : **ed.** mısra'dan kasîdeye varıncaya kadar manzûmelerin mısra' sayısı ve kafiye sırası ile bulunduğu sûretler; nazım şekilleri.

Eşkâl-i Zemân (zamânın şekilleri) : Ahmed Râsim'in 66 kadar müsâhabe, deneme, makale ve fıkrasını içine alan bir eseri.

eşk-âlûd اشك آلود (f.b.s.) : gözü yaşlı.

eşkar اشقر (a.s.) : **1.** al renkli [at]. **2.** kızıl donlu [hayvan]. **3.** kırmızı yüzlü [adam]. (bkz : eşkah).

eşk-bâr اشكبار (f.b.s.) : gözyaşı yağdıran, çok ağlayan. (bkz : eşk-rîz).

eşk-bârî اشك بارى (f.b.i.) : ağlayıcılık. (bkz : eşk-rîzî).

eşk-efşân, -feşân اشك افشان ، – فشان (f.b.s.) : yaş döken, çok ağlayan, ağlayıcı.

eşk-efşânî, -feşânî اشك افشانى ، –فشانى (f.b.i.) : ağlayıcılık.

eşkel اشكل (a.s.) : gözlerinin akı kırmızılı olan [adam].

eşkelü'l-ayneyn : iki gözünün akı kızıl olan.

Eşkeş اشكش (f.h.i.) : Şehnâme'de adı geçen Tûranlı bir cenkçi.

eşkıyâ' اشقياء (a.s. şakî'nin c.) : dağ hırsızları, haydutlar.

eşk-rîz اشكريز (f.b.s.) : gözyaşı döken, ağlayan. (bkz : eşk-bâr).

eşk-rîzî اشكريزى (f.b.i.) : gözyaşı dökücülük, ağlayış. (bkz : eşk-bârî).

eşkû, eşkûb اشكو ، اشكوب (f.i.) : **1.** tavan. **2.** tabaka, kat.

eşk-ver اشكور (f.b.s.) : gözyaşı döken, ağlayıcı.

eşkyûd اشكيود (f.s.) : müfret ve basit karşılığı olan mürekkep.

eşmat اشمط (a.s.) : saçına, sakalına kır düşmüş olan.

eşmel اشمل (a.s. şâmil'den) : daha (en, pek) şâmil, çok şümullü olan, kaplayan.

eşna' اشنع (a.s. şenî'den) : daha (en, pek, çok) şeni', fenâ, kötü ve çirkin.

eşnâ اشنا (f.s.) : **1.** çok kıymetli mücevher. **2.** yüzgeç, yüzücü.

eşne اشنه (a.i.) : ağaç yosunu.

eşneb اشنب (a.s.) : inci gibi, beyaz dişli [adam].

eşrâf اشراف (a.s. şerîf'in c.) : şeref ve îtibar sâhibi kimseler, ileri gelenler.

eşrâf-ı belde : memleketin ileri gelenleri.

eşrâk اشراك (a.s. şerîk'in c.) : ortaklar, arkadaşlar. [şerîk'in cem'i olan "şürekâ" bizde çok kullanılır].

eşrâr اشرار (a.s. şerîr'in c.) : şerirler, azılılar, fesat karıştıranlar, kötülük edenler, edepsizler. (bkz : eşirrâ).

eşrât اشراط (a.i. şarat'ın c.) : alâmetler, nişanlar [Türkçe'de müfredi kullanılmaz].

eşrât-ı sâat : kıyâmet alâmetleri.

eşref اشرف (a.s. şerîf'den) : **1.** daha (en, pek) şerefli, onurlu.

eşref-i mahlûkat (mahlûkların en şereflisi) : insan.

eşref-i sâat : uğurlu ve mesut saat.

2. i. erkek adı.

Eşref اشرف (a.h.i.) : Kırkağaç'ın Gelenbe köyünde doğmuştur. Babasının adı Hâfız Mustafa'dır. Medresede okumuş ve bir ara Avrupa'ya kaçarak Paris ve İsviçre'de bulunmuştur. 1908 den sonra İstanbul'a dönmüştür. Hicivleriyle tanınmış olan bu şâirin pervâsız bir karakteri vardır. Eserleri : Hasbihal, Îranda Yangın Var, İstimdat, Deccâl, Külliyât-ı Eş'âr. [şiirleri toplanarak sonradan neşredilmiştir]. (d. : 1846, ö. : 1911).

eşrefî اشرفى (a.s.) : eşrefe âit, eşrefle ilgili, şerefli.

eşrefiyye اشرفيه (a.h.i.) : Kadirî tarîkatı şûbelerinden birinin adı. [kurucusu : Kuzeybatı Anadolu Kadirîleri arasında pîr-i sânî (ikinci pîr) olarak tanınan Eşrefoğlu'dur].

eşrem اشرم (a.s.) : burunsuz, burnu kesik [kimse].

eşria اشرعه (a.i. şirâ'ın c.) : yelkenler.

eşria-i süfün : gemilerin yelkenleri.

eşribe اشربه (a.i. şerâb'ın c.) : içilecek şeyler, içkiler.

eşribe-i bâride : soğuk içkiler.

eş-Şücâ الشجا (a.h.i.) : **astr.** semânın güney yarım küresinde Esed (Arslan) burcu ile Kelb-i Asgar (Küçük Köpek) burçları arasında cenûba (güney) doğru uzanan büyük zincirvârî bir burç, **lât. Hydra; fr. Hydre.**

eştâd اشتاد (f.i.) : güneş ayının yirmi altıncı günü. **2.** o güne me'mur sayılan melek. **3.** 21 sûreden ibâret olan zend'den (Zerdüşt'ün kendisine nüzûlünü iddiâ ettiği kitaptan) bir sûrenin adı.

eştât اشتات (a.i. şetît'in c.) : takımlar, fırkalar, sınıflar, nevîler, çeşitler.

eştât-ı ulûm : ilimlerin nevîleri, çeşitleri.

eşvâk اشواق (a.i. şevk'in c.) : şiddetli arzular, istekler, neşveler.

eşvâk اشواك (a.i. şevk'in c.) : **1. bot.** dikenler [bitki]. **2. hek.** kemiklerin uzamaları.

eşvât اشواط (a.i şavt'ın c.) : **1** koşmalar, sıçrayışlar. **2.** Kâbe'yi yedi kere tavâf etme (dolaşma) hareketleri.

eşyâ' اشياء (a.i. şey'in c.) : nesneler, mevcut olan şeyler, levâzım; çamaşır, elbise, yolcunun sandığı, bavulu, çıkını, sepeti; evin masası, koltuğu, kanapesi, perdesi ve benzerleri gibi nesneler.

eşyâ-yi beytiyye : ev eşyâsı.

eşyâ' اشياع (a.i. şîa'nın c.) : bölükler, cemâatler, yardımcılar. (bkz : şiya').

eşyâh اشياخ (a.s. şeyh'in c.) : ihtiyarlar, yaşlılar. (bkz : şüyûh). ["eşyâh" müfret olarak "usul" mânâsına da gelir].

eşyeb اشيب (a.s.şeyb'den) : saçı, sakalı ağarmış ihtiyar [adam].

eşyem اشيم (a.s.) : yüzünde vücûdunda çok beni olan [adam]. (bkz : hâldâr).

etâ اطا (f.i.) : **bot.** kavak ağacı.

etân اتان (f.i.) : **1.** dişi eşek. **2.** yosunlu taş; bir kısmı suyun içinde, bir kısmı dışında kalan kaya.

etâve اتاوه (a.s.) : gelmiş, gelen, misafir, garip.

etâyib اطايب (a.s. etyab'ın c.) : seçkin, seçme nesneler.

etbâ' اتباع (a.s. tâbi'nin c.) : **1.** birinin sözüne, işine, mesleğine uyanlar. **2.** hizmetçiler, uşaklar.

etbâ ü hadem : taraflılar ve hizmet edenler.

etbâk اطباق (a.i. tabak ve tabaka'nın c.) : **1.** büyük sahanlar, yemek tepsisi veyâ tahtaları, kapaklar, örtüler. **2.** haller, katlar, mertebeler, dereceler. (bkz : tabakat). **3.** kabîleler.

etemm اتم (a.s. tamm'dan) : daha, (en, pek) tam; kusursuz, eksiksiz.

etfâl اطفال (a.i. tıfl'ın c.) : **1.** çocuklar.

etfâl-i mekâtib : mektep çocukları. **2.** tâze fidanlar, çiçekler.

etfâl-i bâg : yeni yetişen, körpe fidanlar.

etfâl-i behâr : tâze çimenler, çiçekler.

etfâliyyât اطفاليات (a.i.) : çocuk bilgisi, **fr. pédologie.**

etıbbâ, etıbbe اطبه ، اطباء (a.i. tabîb'in c.) : hekimler, doktorlar, tıp ilmini bilenler.

etıbbâ-yi hâssa : saray doktorları.

et'ime اطعمه (a.i. taâm'ın c.) : yemekler, aşlar.

et'ime-i lezîze : lezzetli yemekler.

et'ime-i nefîse : çok güzel yemekler.

etka اتقى ("ka" uzun okunur. a.s. takî'den) : pek takî, ziyâde perhizkâr, günah işlemekten çok çekinen.

etkıyâ' اتقياء (a.s. takî'nin c.) : Allah korkusuyla günah işlemekten çekinenler.

etlâd اتلاد (a.i.c.) : telidler, evde doğan kul ve câriyeler.

etra' اترع (a.i.) : dere gibi akan su.

etrâb اتراب (a.s. tirb'in c.) : akranlar, bir yaşda olanlar.

etrâf اطراف (a.i. taraf'ın c.) : yanlar, uçlar, kıyılar.

etrâf-ı halfiyye: anat. hayvanın iki art ayağı.

etrâf-ı kuddâmiyye : anat. hayvanın iki ön ayağı.

etrâf-ı süfliyye : anat. her iki ayak.

etrâf-ı ulviyye : anat. her iki el.

etrâfü'l-beden : anat. baş; eller, ayaklar.

etrâf اتراف (a.i. türfe'nin c.) : **1.** zarif ve nâzik şeyler. **2.** güzel yemekler.

etrâh اتراح (a.i. terah'ın c.) : gamlar, tasalar, kaygılar, kederler.

etrâh-ı kalb : gönül sıkıntıları.

Etrâk اتراك (a.i. Türk'ün c.) : Türkler.

etrâs اتراس (a.i. türs'ün c.) : kalkanlar [harp âleti].

etribe اتربه (a.i. türâb'ın c.) : topraklar.

etrika اطرقه (a.i. tarîk'in c.) : **1.** yollar, caddeler.**2.** geçinmek üzere tutulan yollar, mesleklek, tarîkatler. **3.** sebepler, vâsıtalar, vesîleler. (bkz : turuk).

et-tâir الطائر (a.i.) : **astr.** (bkz : nesrü't-tâir).

et-tekrârü hasen velev kâne yüz seksen التكرار احسن و لو كان يوز سكسان (a.t.cü.) : tekrar iyi şeydir velev ki yüz seksen kerre de olsa.

ettûn اتون (a.i.) : hamam külhanı.

etvâk اطواق (a.i. tavk'ın c.) : **1.** kadın gerdanlıkları. **2.** Hindistan cevizinin sütü.

etvâr اطوار (a.i. tavr'ın c.) : hal ve hareketler, işler, tarzlar.

etvâr-ı mütehayyirâne : şaşkınca tavırlar.

etvâr-ı nâ-lâyıka : uygunsuz hareketler.

etvâr-ı seb'a : **tas.** nefsin yedi derecesine göre değişen haller.

etvâs اطواس (a.i. tâûs'un c.) : tavus kuşları.

evâbid اوابد (a.i. âbide'nin c.) : geleceğe hâtıra kalan eserler. (bkz : âbidât).

evâbid-i üdebâ : ediplerin eserleri.

evâgî اواغى (a.i. âgiye'nin c.) : bağ, bahçe, tarla ve bostanları sulamak için açılan arklar, su akıtılacak yerler.

evâhir اواخر (a.i. âhir'in c.) : sonlar; ayın son günleri. [zıddı "evâil" dir].

evâhir-i saltanat : saltanatın sonları.

evâil اوائل (a.i. evvel'in c.) : ilk vakitler, evvel zamanlar, eski, geçmiş zamanlar, iptidâlar, önceler, başlangıçlar. [zıddı "evâhir" dir].

evâil-i kelimât : **gr.** kelimelerin evvelleri.

evâm اوام (f.i.) : **1.** borç, ödünç. (bkz : deyn). **2.** renk, boya. (bkz : levn).

evâmir اوامر (a.i. emr'in c.) : buyruklar, buyrultular.

evâmir-i aşere : Yahudilikte riâyet edilmesi şart olan on kaide, **fr. les dix commandements.**

evâmir ü nevâhî : emirler ve yasaklar.

evân اوان (a.i. c. : âvine) : vakit, zaman, çağ. (bkz : hen-gâm).

evân-ı şebâb : gençlik çağı.

evânî اوانى (a.i. inâ'nın c.) : kapkacaklar, kaplar.

evânî-i sîm ü zer : altın ve gümüş kapkacak.

evâr, evâre اواره ، اوار (f.i.) : divan ve hükûmet dâirelerine âit defter. (bkz : eyâr). **2.** imâret.

evârîn اوارين (f.s.) : çirkin.

evâsıt اواسط (a.i. evsat'ın c.) : ortalar, ortadakiler, ortada bulunanlar; orta günler, orta zamanlar.

evâsıt-ı kelimât : **gr.** kelimelerin ortaları.

evâvîn اواوين (a.i. iyvân'ın c.) : büyük sofalar, salonlar, köşkler.

evâzıh اواضح (a.i.) : mehtaplı geceler; her arabî ayının : ön üç, on dört ve on beşinci geceleri ki gündüzlerinde oruç tutulması müstahaptır. (bkz : eyyâm-ı bîd).

evb اوب (a.i.) : taraf, cihet, yön.

evbâr اوبار (f.i.) : yutma, yutuş.

evbâş اوباش (a.i. vebeş'in c.) : ayak takımı, terbiyesiz, aşağılık kimse. (bkz : evkâş, evşâb, şirzime, tûnî). [kelime müfret gibi kullanılır].

evbâşân اوباشان (a.s. evbâş'ın c.) : ayaktakımları, aşağılık kimseler. (bkz: hazele, rüzelâ).

evbâş-âne اوباشانه (a.f.zf.) : terbiyesize, aşağılık kimseye yakışacak sûrette.

evc اوج (a.i.c. : evcât) : **1.** yüce, yüksek, bir şeyin en yüksek noktası, doruk. (bkz : şâhika). [zıddı "hazîz"].

evc-i âsmân : göğün en yüksek kısmı.

evc-i bâlâ : en üst derece.

evc-i hevâ : havanın üstü, en yüksek tabakası.

evc-i ikbâl : yükselişin en son noktası.

evc-i rif'at : yüksekliğin tepesi, son notası. **2. astr.** 21 hazîranda arzın mahreki üzerinde Güneşten en uzak bulunduğu nokta.

evc ve haziz hattı : **astr.** *günberi- *günöte *doğrusu.

evc اوج (f.i.) : **müz.** eski makamlardandır. Bu makam ırak makamının inici şeklidir. Segâh dörtlüsünün ırak perdesindeki şeddi ile uşşak dörtlüsünün karışmasından

mürekkep bir makamdır. Durak ırak ve birinci derecede güçlü dügâh'dır. Donanıma si koma bemolü ile fa bakıyye diyezi konulur. Ancak evic'de bestekârlar hemen her zaman mi diyez (acem) kullanmışlardır. Makam tiz perdelerde dolaştıktan sonra, inici bir şekilde ırak'da karar verir.

evc-aşîrân : **müz.** adı anonim bir edvar-ı ilm-i musikîde geçen makam.

evc-i hûzî : **müz.** altı yedi asırlık bir mürekkep makamdır. Sengin semâî, düyek ve sofyan (2 adet) usûllerindeki 4 bektâşi nefesi makama misaldir. Evc-hûzî, evic makamına uşşak ilâvesinden mürekkeptir. Uşşak ile dügâh perdesinde kalır. Donanımına uşşak gibi yalnız si için bir koma bemolü konulur (bu ses evic'de de müşterekitir), eviç-aşîran da evc-hûzî'nin diğer bir isminden başka bir şey değildir.

evc-i nihâvendî : **müz.** tahmînen iki asırlık veyâ daha eski, nümûnesi bulunmayan bir mürekkep makamdır.

evc-i pûselik : **müz.** iki asırlık bir mürekkep makamdır, eviç'e bir pûselik beşlisi ilâvesinden mürekkeptir. Bu beşli ile dügâh perdesinde kalır. Güçlü birinci derecede eviç'in durağı olan fa diyezidir. Donanıma eviç gibi si koma bemolü ile fa bakıyye diyezi konulur. Pûselik beşlisi için ise bu sesler bekar yapılır.

evc-maklûb : **müz.** adı Millet Kitaplığındaki bir edvarda geçen makam.

evcâ' اوجاع (a.i. vecâ'ın c.) : ağrılar, sancılar, acılar, sızılar.

evcâ'-ı batn : karın ağrıları.

evcâ'-ı şedîde : şiddetli sancılar.

evcâr اوجار (a.i) : içinde gizlenmek için avcılar tarafından yapılan çukurlar, siperler.

evc-ârâ اوج آرا (f.b.i.) : **müz.** III. Selim'in adlandırdığı bir makamdır. Bu makam zirgüle makamının fa diyez (ırak) perdesindeki şeddidir. Hicazkâr makamının yarım ton pestte kalan şekli olan bu makamın ismi, terkîbinde evic olduğunu değil, o perdede kaldığını bildirmektedir. Donanımına fa, do, sol için üç diyez ve si için bir koma bemolü konulur. Orta sekizlideki sesleri şöyledir : ırak, rast, kürdî, segâh, nîm hicâz, nevâ, acem, evic. Güçlü, beşinci derecede olan nim hicazdır.

evceb اوجب (a.s. vâcib'den) : en vâcip, pek lüzumlu, çok gerekli.

evceb-i vecâib : lüzumluların lüzumlusu.

evceh اوجه (a.s.) : en vecihli, pek münâsebetli, çok uygun.

evceh-i akvâl : sözlerin en münâsebetlisi.

evcel اوجل (a.s.) : çok korkak [adam].

evcer اوجر (a.s.) : çok çekingen [kimse].

evc-gîr اوجگير (a.f.b.s.) : yükseğe çıkan, yükselen.

evcire اوجره (a.i. vecâr ve vicâr'ın c.). (bkz : vücür).

evc-mend اوجمند (f.i.): **1.** top, küme, yığın. **2.** s. idâreli, evini iyi bir halde bulunduran.

evc-pervâz اوج پرواز (a.f.b.s.) : yüksekte uçan.

evdâd اوداد (a.s. vedîd'in c.). (bkz : eviddâ', evüdd).

evdiye اوديه (a.i. vâdî'nin c.) : dereler, dağlar arasındaki yerler. (bkz : vâdî).

evend اوند (f.i.) : kap kacak.

evfâ' اوفاء (a.s. vefâ'dan) : **1.** daha (en, pek) vefâlı, cana yakın, sözünde duran. **2.** en çok, pek tamam, yetkin.

evfak اوفق (a.s. vefîk'den) : daha (en, pek, çok) muvâfık, pek uygun.

evfer اوفر (a.s. vâfir'den) : daha (en, pek) vâfir, sayıca daha bol, pek çok [olan].

evgad اوغاد ("ga" uzun okunur. a.i. vagd'ın c.) : ahmaklar, akılsızlar.

evgenc اوگنج (f.i.) : pişmanlık. (bkz : nedâmet).

evhad اوحد (a.s. vâhid'den) : yegâne, tek, bir tâne, biricik.

evhâl اوحال (a.i. vahal'ın c.) : **1.** balçıklar, sıvalar. **2.** mekânlar, yerler.

evhâm اوهام (a.i. vehm'in c.) : zanlar, kuşkular, esassız şeyler, kuruntular.

evhaş اوحش (a.s. vahşî'den) : daha (en, pek) vahşî, çok vahşetli.

evhaş-i efâî : yılanların en vahşîsi.

evhen اوهن (a.s.) : daha (en, pek) zayıf, gevşek, dayanıksız. (bkz : vehen).

evhen-i büyût (evlerin en dayanıksızı) : örümcek yuvası.

evic-aşîrân اویج عشیران (f.b.i.). (bkz : evc-i hûzî).

evic-gerdâniyye اویج گردانیه (f.b.i.) : iki asırdır kullanılmayan ve elde hiç bir nümûnesi bulunmayan mürekkep bir makamdır. Eviç ve gerdâniye mürekkep makamlarının birleşmesinden ibârettir.

eviddâ' اوداء (a.s. vedîd'in c.) : ahbaplar, hakiki dostlar, sevgililer. (bkz : evdâd, evüdd).

eviddâ-yi kadîme : eski dostlar.

evind اوند (f.i.) : hîle, oyun, aldatma. (bkz : hud'a).

ev'iye اوعیه (a.i. viâ'nın c.) : **1.** kaplar, mahfazalar. **2.** damarlar.

ev'iye-i demeviyye : **anat.** kan damarları.

ev'iye-i halezôniyye : **bot.** *bitkinin gelişmesine yarayan ve birbiri üzerine sarılıp dolanan damarlar.

ev'iye-i halkaviyye : **bot.** bitkilerin gelişmesine yarayan halka şeklindeki damarlar.

ev'iye-i haşebiyye : **bot.** odun damarları.

ev'iye-i hevâiyye : **anat.** içi hava ile dolu olan damarlar.

ev'iye-i lebeniyye : **bot.** süt kıvâmında beyaz, turuncu, sarı, yeşilimsi, hâsılı türlü renklerde bir suyu bulunan bitki damarları.

ev'iye-i lenfâviyye : **anat.** *lenf* damarları.

ev'iye-i meftûha : **anat.** açık damarlar.

ev'iye-i münakkata : **bot.** noktalı damarlar.

ev'iye-i nâkile : **bot.** *iletken damarlar.

ev'iye-i süllemiyye : **anat.** basamaklı damarlar.

ev'iye-i şa'riyye : **anat.** kırmızı ve siyah kan damarları arasındaki gayet ince damarlar.

ev'iye-i şebekiyye : **bot.** bitkilerin gelişmesine yarayan ve balık ağı gibi birbirinin üzerine dolaşmış bulunan ince damarlar.

ev'iye-i şiryâniyye : **anat.** kırmızı kan taşıyan nabız damarları.

ev'iye-i verîdiyye : **anat.** siyah kan damarları.

evk اوق (a.i.) : yük, ağırlık.

evkaf اوقاف ("ka" uzun okunur. a.i. vakf'ın c.) : **1.** câmi, medrese, imâret gibi hayrâtın idâresine ayrılan arâzî, binâ ve sâire. **2.** vakıflar umum müdürlüğü.

evkaf-ı celâliyye : Mevlânâ Celâleddin Rûmî'ye ayrılan ve gelirleri Mevlevî tarîkatine tahsis edilen vakıflar.

evkaf-ı hümâyun : **tar.** pâdişahların ve onlara mensup olanların vakıfları.

evkaf-ı mazbûte : hükûmet tarafından idâre olunan vakıflar.

evkaf-ı mülhakka : **tar.** Osmanlılarda devletin denetim ve gözetimi altında olmak şartıyla kurucusunun soyundan gelen mütevellîlerce yönetilen vakıflar.

evkaf-ı münderise : gelirleri yok olmuş vakıflar.

evkaf-ı selâtîn . (bkz : evkaf-ı hümâyûn).

evkâr اوکار (a.i. vekr ve vekre'nin c.) : kuş yuvaları.

evkâr-ı tuyûr : kuş yuvaları.

evkaş اوقاش ("ka" uzun okunur. a.s.) : ayak takımı, terbiyesiz, aşağılık kimse. (bkz : evbâş, evşâb).

evkat اوقات ("ka" uzun okunur. a.i. vakt'in c.) : **1.** zamanlar, çağlar. **2.** Hakkı Tarık Us tarafından İstanbul'da yayımlanmış günlük bir gazete.

evkat-ı hamse (beş vakit) : sabah namazı vakti (tan yeri ağardıktan Güneş doğmasına yakın olan zamâna kadar); öğle; ikindi; akşam; yatsı namazlarının kılındığı vakitler. **sabah namazı** : dört rekât (ikisi sünnet, ikisi farz). **öğle namazı** : on rekât (dördü sünnet, dördü farz, ikisi son sünnet). **ikindi namazı** : sekiz rekât (dördü sünnet "sünnet-i gayri müekkede", dördü farz). **akşam namazı** : beş rekât (üçü farz, ikisi sünnet). **yatsı namazı** : onüç rekât (dördü sünnet, dördü farz, ikisi son sünnet "sünnet-i gayri müekkede", üçü vitir namazı).]

evkat-ı muayyene : belli zamanlar.

evkat-ı salât : namaz vakitleri.

evkat-güzâr اوقات گزار (a.f.b.s.) : vakit geçiren.

evked اوکد (a.s.) : daha (en, pek) tekitli, kuvvetli.

evked-i evâmir : emirlerin en kuvvetlisi.

evkes اوکس (a.s.) : soysuz ve pinti [adam].

evlâ' اولاء (a.s.) : **1.** daha uygun, daha lâyık, daha iyi, üstün.

evlâd اولاد (a.i. veled'in c.) : **1.** çocuklar. **2.** [Türkçede müfred olarak kullanılır] oğul; kız; çocuk. **3.** sülâle, nesil.

evlâd-ı bütûn : **huk.** bir kimsenin kız çocuklarının erkek ve kız çocukları.

evlâd-ı fâtihân : Rumeli zaptında bulunanların soyu.

evlâd-ı inâs : kız çocukları.

evlâd-ı ümm : ölünün ana tarafından oğlan ve kız kardeşleri.

evlâd-ı vatan : vatan çocukları.

evlâd-ı zuhûr : **huk.** bir adamın öz erkek ve kız çocuklarıyla erkek evlâdının erkek ve kız çocukları.[zıddı "evlâd-ı bütûn" dur].

evlâd-ı zükûr : erkek çocuklar.

evlâd ü iyal : (bkz : ıyâl).

evlâdiyye اولادیه (a.s.) : **1.** evlâda mahsus, evlâtlık. **2. mec.** çok sağlam ve dayanıklı [ev, eşyâ].

evlâdiyyet اولادیت (a.i.) : evlâda mahsus, evlâtlık.

evleviyyet اولویت (a.i.) : **1.** evlevîlik, evlâlık, üstün tutulmaya lâyık olma. **2.** diyecek kalmama.

evleviyyetle : haydi haydi, **fr.fortiori.**

evliyâ' اولیاء (a.i. velî'nin c.) : **1.** kerâmet sâhibi olanlar, erenler. **2.** Allah'a daha yakın bulunanlar. **3.** emir sâhibi bulunanlar. **4.** himâye edenler, koruyanlar.

evliyâ-yı umûr: iş başında bulunan kimseler.

evliyâ-yı etfâl : çocukların velîleri.

Evliyâ Çelebi چلبی اولیا (a.h.i.) : 10 Muharrem 1020 (25 Mart 1611) târihinde İstanbul'da Unkapanı'nda doğmuştur. Babasının adı, Dervîş Mehmed Zıllî'dir. Aslen Kütahya'lıdır.1631 târihinde İstanbul civârından başlayarak seyâhate çıkmış ve yarım asırlık bir seyâhat devresinde Anadolu ve Rumeli'den başka; Macaristan, Polonya, Avusturya, Almanya, Hollanda, Dalmaçya, Rusya'nın güneyi, Kafkasya, İran'ın bir parçası, Suriye, Irak, Mısır ve Hicaz taraflarını dolaşmış ve birinci cildi İstanbul'a âit olmak üzere on ciltlik seyâhatnâmesini meydana getirmiştir. Eserlerinde bir takım hurâfe ve masallar da epeyce yer tutmakla berâber verdiği bilgiler, mütevekkil bir edâ ve kendini mahsus tatlı bir üslûp ile anlatılmıştır. Yetmiş yaşlarında İstanbul'da ölen Çelebî'nin ölüm târihi ve mezarı bilinmemektedir.

evrâ اورا (f.i.) : hisar.

evrâd اوراد (a.i. vird'in c.) : **1.** okunması âdet olunan dînî duâlar. **2.** her vakit dilde ve ağızda dolaşan sözler. (bkz : ezkâr).

evrâk اوراق (a.i. varak'ın c.) : **1.** yapraklar, kâğıtlar, **2.** arşiv.

evrâk-ı halkaviyye : bot. bir halka meydana getirmek sûretiyle çıkan yapraklar.

evrâk-ı havâdis : gazeteler.

evrâk-ı mahzenî : arşiv.

evrâk-ı matbûa : eko. basılı kâğıtlar.

evrâk-ı müsbite : eko. bir mevzuun husûlünü veyâ doğruluğunu ispât edici vesikalar.

evrâk-ı müteâkibe : bot. *almaşık yapraklar.

evrâk-ı mütekabile : bot. karşılıklı yapraklar.

evrâk-ı nakdiyye : kâğıt para[lar].

Evrâk-ı Perîşân : Namık Kemal'in Selahattin Eyyûbî, Fatih ve Yavuz Sultan Selim'i anlatan 1872 de basılmış tarihe dâir bir eseri.

evrâk-ı rîşiyye : kuş tüyü şeklinde olan yapraklar.

evrâm اورام (a.i. verem'in c.) : vücûtta peydâ olan şişler, yumrular.

evre اوره (f.i.) : esvabın, elbisenin dış yüzü.

evrek اورك (f.i.) : çocukların ağaca ip takarak yaptıkları salıncak.

evrencen, evrencîn اورنجن ، اورنجین (f. i.) : kadın bileziği. (bkz : ebrencen).

evrend اورند (f.i.) : **1.** hîle, aldatma ["evrendîden" mastarından]. **2.** şan, şeref. **3.** dîhîm, taht. (bkz. (bkz: erîke, serîr). **4.** Keyânîler'den Keypeşin'in oğlu ve Lührasb'ın babası.

evreng اورنگ (f.i.) : **1.** taht. (bkz : erîke, dîhîm, serîr). **2.** şeref; süs. **3.** akıl ve irfan. **4.** hâlin hoşluğu. **5.** ağaç kurdu. **6.** yakışıklılık. **7.** hîle. (bkz : desîse, hud'a).

evreng-nişîn اورنگ نشین (f.b.s.) : tahtta oturan, hükümdar.

evreng-zîb اورنگ زیب (f.b.s.) : tahtı süsleyen hükümdar.

evride اوردہ (a.i. verîd'in c.) : **1. anat.** siyah kan damarları, toplardamarlar. **2.** boyunun iki tarafında olan damarlar. (bkz : verîd).

evsa' اوسع (a.s. vâsî'den) : daha (en, pek) vâsi' ve geniş.

evsâf اوصاف (a.i. vasf'ın c.) : sıfatlar, kaliteler. (bkz : vasf).

evsâf-ı cemîle : güzel vasıflar.

evsâf-ı hamîde : övülen, beğenilen nitelikler.

evsâh اوساخ (a.i. vesah'ın c.) : kirler, pislikler, murdarlıklar. **İzâle-i evsâh** : kirlerin giderilmesi.

evsak اوثق (a.s.) : **1.** çok muhkem, pek sağlam. **2.** en çok güvenilir olan, inanılan.

evsâl اوصال (a.i. vasl'ın c.) : vücuttaki mafsallar, oynaklar. (bkz : evşâz[3]). [müfredi, bu mânâda kullanılmaz].

evsâm اوسام (a.i. vesm'in c.) : vücut üzerine bir iğne ile kara bir tozdan yapılan resimler, şekiller veyâ yazılan yazılar, döğmeler. (bkz : veşm).

evsâm اوصام (a.i. vasm'ın c.) : ayıplar, ârlar, hayâlar, utanmalar.

evsân اوثان (a.i. vesen'in c.) : putlar, haçlar. (bkz : esnâm).

evsat اوسط (a.i.c. evâsit) : **1.** bir şeyin ortası. **2.** ortadaki. **3. s.** orta, orta halli. **4. s.** yüksek ile alçak arası. **5. müz.** Türk müziğinin büyük usullerindendir. Yirmi altı zamanlı ve on üç darplıdır. Evsat, ilâhilerde düyek'den sonra en çok kullanılmış ölçüdür. Ayrıca peşrev, beste ve şarkı formları için de kullanılmıştır. 26/8 lik yürük evsat mertebesi çok kullanılmıştır. Usûl, sırasıyla 1 Türk aksağı, 2 sofyan'dan mürekkeptir. Beste devr-i revân adı verilen usûl, evsat'ın darplarının birleştirilmiş şeklinden başka bir şey değildir.

evsât اوساط (a.i. vasat'ın c.) : ortalar.

evşâb اوشاب (a.s.) : ayak takımı, aşağılık kimse. (bkz : evbâş, evkâş).

evşâl اوشال (a.i. veşl'in c.) : **1.** damla damla akan su. **2.** birbiri ardından katar gibi kuyruklanmış olarak gelen kimseler.

evşâz اوشاز (a.s.) : **1.** yardımcılar, taraflılar. **2.** bayağı, aşağılık kimseler. **3. i.** vücuttaki oynak yerler. (bkz : evsâl).

evşen اوشن (a.s.) : dalkavuk. (bkz : müdâhin, mütahallik).

evşeng اوشنگ (f.i.) : ince ip, sicim.

evtâd اوتاد (a.i. veted'in c.) : ağaç veyâ demir kazıklar, direkler.

evtâdü'l-arz : dağlar.

evtâdü'l-bilâd : büyükler ve başta gelenler.

evtâdü'l-fem : dişler.

evtân اوطان (a.i. vatan'ın c.) : insanın doğup büyüdüğü ve sevdiği memleketler, uğrunda ölünen topraklar. **Terk-i evtân** : vatanlarından ayrılma.

evtân-ı muhâcirîn : göçmenlerin vatanları.

evtâr اوطار (a.i. vatar'ın c.) : ihtiyaçlar, lüzumlu olan şeyler.

evtâr-ı âcile : acele ihtiyaçlar.

evtâr اوتار (a.i. veter'in c.) : **1.** yaya gerilmiş ipler, kirişler, teller. **2.** bir kavsin iki ucuna bağlanan düz çizgiler.

evtâr-ı hüzn ü ilhâm : hüzün ve ilham telleri.

evüdd اود (a.s. vedîd'in c.). (bkz : eviddâ', evdâd).

evvâb اواب (a.s.) : Allah'a sımsıkı bağlı, sofu, zâhid. **evvâbîn namazı** : Celvetiyye tarîkatı mensupları tarafından beş vakit dışında kılınan nâfile namaz. [akşam namazından sonra kılınan bu nâfila namaz altı rekâttir].

evvâh اواه (a.s.) : **1.** çok âh eden. **2.** çok duâ eden. **3.** merhametli. **4.** îmânı sağlam. **5.** din bilgisi çok geniş olan [kimse]. [Kur'ân'da bu kelime ile Hz. İbrâhim vasıflandırılmıştır].

evvel اول (a.s.c. : evâil) : **1.** önce, ilk, birinci, ibtidâ, başlangıç. **2. zf.** eski, geçmiş, geçmiş zamanda.

evvel-bahâr : ilkbahar. (bkz : nev-bahâr, rebî').

evvel-i berde'l-acûz : kocakarı soğukları denilen ve bir hafta kadar süren mevsim değişmesinin başı. [berde'l-acûz'un başlangıcıdır. 9 Marta rastlar, bunu hus fırtınası tâkibeder].

evvel-i mâ-halak (ilk yaratılan) : Hz. Muhammed.

evvel-i riyâh-ı bevârih : Hazîran başlangıcından, Temmuzun ilk haftası sonuna kadar

zaman zaman esen mevsim rüzgârlarının başlangıcı.

evvelü'l-evvelîn (birincilerin birincisi) : Allah.

evvel ve âhir : eninde sonunda, ergeç.

evvelâ اولا (a.zf.) : birinci olarak, her şeyden önce, ilkönce. (bkz : evvelen).

evvelallah اول الله (a.b.zf.) : önce Allah'ın yardımıyla. [bir sözü sağlamlaştırmak için kullanılır].

evvel-be-evvel اول باول (a.zf.) : her şeyden evvel.

evvelce اولجه (a.t.zf.) : daha evvel, önce.

evvel-emirde اولامرده (a.t.zf.) : her şeyden evvel, işin başlangıcında.

evvelen اولاً (a.zf.) : birinci, ilk olarak. (bkz : evvelâ).

evvelî, evveliyye اولی ، اولیه (a.s.) : en evvel, en önce olan, ilk zamanlarla ilgili. **Tahkîkat-ı evveliyye** : ilk ağızda yapılan tahkikler, soruşturmalar.

evvelîn اولین (a.i.s.) : evvelkiler, evvel gelen insanlar, eski zaman adamları.

evvelîn ü âhirîn : eskiler ve yeniler.

evveliyyât اولیات (a.i.) : başlangıç, bir hâdisenin başlangıçtaki hâli.

evveliyyet اولیت (a.i.) : **1.** öncelik. **2. fels.** *başmanlık, sırada üstünlük, sıra üstünlüğü, **fr. primauté.**

evvelki اولکی (a.t.s.) : **1.** birinci, ilk. **2.** eski.

evvelûn اولون (a.i.c.) : önceki insanlar, eski adamlar.

evvelü'l-evâil اول الاوائل (a.b.i.) : evvellerin evveli; dünyânın asıl desteği, hâdiselerin başlangıcı.

evzâ' اوضاع (a.i. vaz'ın c.) : haller, vaziyetler, tavırlar, duruşlar.

evzâ-ı dil-bâzâne : gönül eğlendirecek şekilde vaziyetler.

evzâ-ı garîbe : garip, tuhaf haller.

evzah اوضح (a.s. vâzıh'dan) : daha (en, pek) vâzıh, çok açık, besbelli.

evzân اوزان (a.i. vezn'in c.) : tartılar, ağırlıklar, ölçüler. (bkz : vezn).

evzân-ı arûziyye : **ed.** arûz vezinleri.

evzân-ı atîka : eski tartılar.

evzân-ı şi'riyye : **ed.** şiirin ölçüleri.

evzâr اوزار (a.i. vizr'in c.) : **1.** hamûleler, yükler. **2.** günâhlar, hatâlar; cinâyetler.

evzâr اوزار (f.i.). (bkz : efzâr[3]).

evzâr اوزار (a.i. vezer'in c.) : **1.** hisarlar, kaleler, sığınacak yerler. **2.** galebeler, üstünlükler. **3.** dağlar. (bkz : cibâl).

evzâyiş اوزایش (f.i.) : artış, çoğalış. (bkz : efzâyiş).

ey ای (a.f.t.n.) : nidâ için ve nidâya cevap için kulanılır; "hey, yâhû, bana bak!" gibi mânâlara gelir. ["Îranlılar "iy" de derler].

eyâ ایا (a.f.n.) : "ey, hey!" mânâsına gelen ve Arapça kelime ve terkiplere giren nidâ edâtıdır.

eyâdî ایادی (a.i. yed'in c. olan eydî'nin c.) : eller. (bkz : eydî). ["eydî" çok kullanılmaz].

eyâdîm ایادیم (a.i.c.) : yer yüzleri, zeminler.

eyâg ایاغ (f.i.) : ayaklı kadeh, şarap kupası. (bkz : piyâle). [Ziyâ Şükûn'un "Gencîne-i Güftâr"ında kelimenin Türkçeden alındığı yazılıdır].

eyâlât ایالات (a.i eyâlet'in c.) : vâlîlerin idâresi altında bulunan memleketler. (bkz : vilâyât).

eyâlât-ı mümtâze : imtiyazlı, husûsî idâreli eyâletler.

eyâlet ایالت (a.i.c. : eyâlât) : bir vâlînin idâresi altında bulunan memleket, vilâyet ["eyâlet" kelimesi eskidir].

eyâlet-gâh أیالتگاه (a.b.i.) : eyâlet merkezi olan şehir.

eyâmin ایامن (a.s. eymen'in c.) : en yümünlü, en kutlu olanlar.

eyâmin-i eyyâm : günlerin en kutlusu.

eyâzî, eyâsî ایاسی ، ایازی (f.i.) : [evvelce] kadınların yüzlerine örttükleri ince delikli peçe, örtü.

eydî ایدی (a.i. yed'in c.) : eller. (bkz : eyâdî). ["eyâdî" çok kullanılır].

eyger ایگر (f.i.) : **bot.** "enir" denilen bir cins yaban mersini.

eymân ایمان (a.i. yemîn'in c.) : **1.** andlar, andiçmeler, büyük yeminler.

eymân-ı galîze : fena, kötü yeminler.

eymân-ı kâzibe : yalan yeminler.

eymân-ı sâdıka : doğru yeminler. **2.** sağ eller, sağ taraflar. **3.** kuvvetler, kudretler.

4. bahtlar, tâlihler, mutluluklar. (bkz : eymün).

eymen ايمن (a.zf. yümn'den) : **1.** sağ taraftaki. **2.** s. en yümünlü, hayırlı; tâlihli, kutlu. **Vâdî-i Eymen** : Mûsâ Peygamberin Tur dağında, Tanrı tecellîsine mazhar olduğu yer.

eymenü'l-yemîn : en yümünlü, en kutlu.

eymün ايمن (a.i. yemîn'in c.). (bkz : eymân[2,3,4]).

eyn اين (a.i.) : **1.** zaman, an. (bkz : hîn). **2.** yorgunluk. **3.** e. nerede.

eyne'l-meferr : kaçacak yer yok mu?

eyser ايسر (a.s.) : **1.** sol taraftaki. **2.** pek kolay.

eytâm ايتام (a.s. yetîm'in c.) : anası babası ölmüş, yalnız kalmış küçük çocuklar, öksüzler.

eytâm ve erâmil : yetimler ve dullar.

eyvâh ايواه (f.n.) : yazık, heyhat.

eyvallah ايوالله (a.zf.) : **1.** evet, pekî, öyle olsun. **2.** Allah'a ısmarladık. **3.** teşekkür ederim. **4.** s. aldırış etmeyen.

eyvân ايوان (f.i.) : **1.** büyük sofa, divanhâne, salon. **2.** kemerli yüksek binâ, oturacak yüksek yer, köşk. **3.** çardak. [Arapçası : "iyvân" dır].

eyvân-ı kisrâ : Dicle kıyısındaki Medâyin şehrinde harâbesi bulunan eski bir saray.

eyvân-ı sîmâbî : gökyüzü.

eyvân-ı zerkârî : gökyüzü.

eyyâm ايام (a.i. yevm'in c.) : **1.** günler, gündüzler.

eyyâm-ı âdiyye : tâtil ve sayılı günlerden başka günler.

eyyâm-ı bâhur : ağustosun ilk haftasında olan en sıcak günler.

eyyâm-ı bukalemûn : değişen zaman, bir kararda kalmayan zaman.

eyyâm-ı cem' : Mekke'de Mina ve Arafat ziyâretiyle geçen dört gün.

eyyâm-ı devlet : saltanat süresi.

eyyâm-ı ezâ : matem günleri.

eyyâm-ı hayât : ömrün günleri.

eyyâm-ı hâzıra : şimdiki günler.

eyyâm-ı kalîle : birkaç günlük kısa zaman.

eyyâm-ı ma'dûdât, eyyâm-üt-teşrîk : kurban bayramının ilk üç günü. **eyyâm-ı ma'dûde** : sayılı günler; kurban bayramının ilk üç günü.

eyyâm-ı mâziyye : geçmiş günler.

eyyâm-ı ömr. (bkz : eyyâm-ı hayât).

eyyâm ola! : "heyâmola" nın aslıdır. Gemiciler demir alırken bir ağızdan şarkı gibi söyledikleri şey.

eyyâm reisi : zamâna göre hareket eden [adam].

eyyâm-ı resmiyye : resmî günler.

eyyâm-ı sabâvet (çocukluk günleri) : çocukluk yılları, çocukluk devresi.

eyyâm-ı ta'tîliyye : tâtil günleri, dinlenme günleri.

eyyâm-ı tercil : din mefhumundan önce kurbanlar için ayrılan zaman. **2.** geminin hareketine elverişli olan rüzgâr. **3.** zaman. (bkz : hengâm). **4.** nüfuz, iktidar.

eyyâmü'l-bîz : her arabî ayının on ikinci, on üçüncü, on dördüncü ve on beşinci günleri.

eyyede أيد (a.fi. te'yîd'den) : sürdürsün, kuvvetlendirsin.

eyyid ايد (a.s.) : kuvvetli, sağlam; muktedir.

eyyid-Allahü : Allah kuvvet versin!

eyyim ايم (a.s.) : dul, bekâr.

Eyyûb ايوب (a.h.i.) : Kur'an'da adı geçen ve kendisinden "kulumuz" diye bahsedilen ve sabırlı insan örneği olarak gösterilen İsrâiloğulları peygamberlerinden biri.

eyyühâ ايها (a.e.) : "ya, ey!" gibi hitap edâtı. **Yâ eyyühe's-sâkî** : ey içki sunan! **Yâ eyyühe'l-huzzâr** : ey hazır bulunanlar!

eyyühe'l-ashâb : ey mal ve mülk sâhipleri!

eyyühe'l-islâm : ey Müslümanlar!

eyzan ايضاً (a.zf.) : yine öyle, kezâ, bu dahî, öteki gibi.

ez از (f.e.) : "den, dan" mânâsına gelir.

ez-an-cümle : o cümleden olarak.

ez-cümle : bu arada, başlıca, *özellikle.

ez-dil : gönülden.

ez dil ü cân : can ve gönülden.

ez her cihet : her bakımdan, her yönden.

ez kazâ : kazârâ.

ez ser-i nev : yeni baştan.

ezâ اذى ، اذا (a.i.) : incinme, incitme, can yakma, eziyet. (bkz : cefâ, cevr).

ezâ-yi derûn : iç incinmesi.

ez'âf اضعاف (a.s. zaîf'den) : daha (en, pek) zayıf, dermansız, kuvvetsiz.

ez'af-ı ibâd : halkın en zayıfı. [evvelce saygı göstermiş olmak için "ben" zamîri yerine kullanılırdı].

ez'af-ı nâs : insanların en zayıfı.

ez'âf اضعاف (a.s. zı'f'ın c.) : bir şeyi iki misli yapan fazlalıklar, katlar.

ez'âf-ı muzâafa : kat kat, pek çok.

ezâfîr اظافير (a.i. zufr'un c. olan ezfâr'ın c.) : tırnaklar. (bkz : ezfâr).

ez'akî ازعكى (a.s.) : **1.** kötülük eden [kimse]. **2.** kısa boylu, alçak [kimse]. **3.** kısa boylu ve kötü huylu [adam].

ezâmîm اضاميم (a.i. ızmâme'nin c.) : cemaatler.

ezân اذان (a.i.) : **1.** Müslümanları ibâdete çağırmak için çok defa minâreden, muayyen kelimeleri söylemek sûretiyle, yüksek sesle yapılan dâvet. [Allâhü ekber Allâhü ekber, Allâhü ekber Allâhü ekber. Eşhedü en lâ ilâhe illallâh. Eşhedü en lâ ilâhe illallâh. Eşhedü enne Muhammeden Resûlullâh. Eşhedü enne Muhammeden Resûlullâh. Hayye ale's-salât, Hayye ale's-selât, Hayye ale'l-felâh Hayya-ale'l-felâh (sabah ezanlarında ilâveten : es-salâtü hayrün mine'n-nevm). Allâhü ekber Allâhü ekber. Lâ ilâhe illallâh]. (ezânı ilk okuyan zât : Hz. Bilâl-i Habeşî'dir). **2.** Tunalı Hilmi tarafından İsviçre'de yayımlanmış bir gazete.

ezânî اذانى (a.s.) : ezan ile ilgili.

ezânî saat : Güneşin battığı zaman 12 olan saat.

ez'ar ازعر (a.s.) : gaddar ve zâlim [adam].

ezbâd ازباد (a.i. zebed'in c.) : **1.** köpükler. **2.** paslar. **3.** çeyrekler.

ez-ber ازبر (f.b.i.) : zihinde tutma, unutmamaya çalışma. [ez : den; "ber : göğüs"; ez+ber : "göğüsten" kelimesinin karşılığı olduğuna göre "ezberden" kelimesi yanlıştır].

ezberm ازبرم (f.i.) : ezber.

ezdâd اضداد (a.i. zıdd'ın c.) : karşı olan şeyler, *karşıtlar. **Cem'-i ezdâd** : birbirine zıt olan şeyleri bir araya toplama.

ezder ازدر (f.s.) : lâyık, münâsip, yaraşık. (bkz : bercâ, çespân, şâyeste).

ez-dil ازدل (f.b.s.) : gönülden.

ez-dil ü cân : can ve gönülden.

ezebb ازب (f.s.) : kaşlarının kılı çok ve saçı uzun [adam].

ezecc ازج (a.s.) : ince ve uzun kaşlı, kalem kaşlı.

ezeccü'l-hâcibîn : ince ve uzun kaşlı.

ezel ازل (a.i.) : başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik [zıddı "ebed" dir]. **Mine'l-ezel** : çok eskiden. (bkz : mine'l-kadîm). **Tâ ezel** : ezelden beri.

ezelî, ezeliyye ازليه ، ازلى (a.s.) : ezele mensup, ezel ile ilgili, öncesiz, başlangıçsız. **İlm-i ezelî** : Tanrı bilgisi. **Kudret-i ezeliyye** : Tanrı gücü.

ezelî ve ebedî : başlangıcı ve sonu olmayan.

ezeliyyet ازليت (a.i.) : ezelîlik, öncesizlik, başlangıçsızlık.

ezell اذل (a.s. zelîl'den) : daha (en, pek, çok) zelîl, aşağılık [kimse].

ezell-i nâs : en zelîl ve aşağılık adam.

ezfâr اظفار (a.i. zufr'un c.) : **1.** tırnaklar. bkz : ezâfîr). **2.** tırnak bahuru denilen tıbbî bir koku. **3.** Kuzey Kutbunda bulunan küçük yıldızlar.

ezfer اذفر (a.s.) : güzel kokulu [şey].

ezfile, ezfelî ازفلى ، ازفله (a.i.) : gürûh, cemaat, bölük.

ezgehân ازگهان (f.s.) : işsiz güçsüz, tembel [adam].

ezhâb اذهاب (a.i. zeheb'in c.) : **1.** altınlar. **2.** yumurta sarıları.

ezhân اذهان (a.i. zihn'in c.) : insanda akıl, fikir, zekâ, hâfıza, anlayış, kavrayış kudretleri.

ezhân-ı nâs : halkın zihni.

ezhâr اظهار (a.i. zahr'ın c.) : **1.** arkalar, sırtlar; satıhlar, yüzler. **2.** binek hayvanının sırtları.

ezhâr ازهار (a.i. zehre ve zehere'nin c.) : çiçekler. (bkz : zühûr).

ezhâr-ı bahâr : bahar çiçekleri.

ezhâr-ı erbaa : "ebegümeci, hatmi, menekşe, gelincik" çiçekleri.

ezhâr-ı nev-bahâr : bahar çiçekleri.

Ezhâr-ı Ramazan (Ramazan çiçekleri) : Selânikli Tevfik tarafından İstanbul'da yılda bir defa olmak üzere Ramazan ayında yayımlanmış bir dergi.

ezhâr-ı rebîî : bahar çiçekleri.

ezhel اذهل (a.s.) : pek dalgın ve unutkan, çok gaflette bulunan.

ezher ازهر (a.s.) : pek beyaz, güzel ve parlak. **Câmi'-i Ezher**: Mısır'da meşhur bir medrese.

ezherü'l-levn : parlak yüzlü. [Hz. Muhammed'in vasıflarından biri].

ezherü'l-vech : yüzü gözü nurlu.

ezherân, ezhereyn ازهران ، ازهرين (a.i. c.) : Ay ve Güneş.

ezheriyye ازهريه (a.i.) : Halvetiyye tarîkatı şûbelerinden birinin adı. [kurucusu : Şeyh Ebû Abdillah Muhammed bin Abdurrahmân ez-Zü-vâvî el-Ezherî'dir].

ezîb ازيب (a.i.) : **1.** kıble rüzgârı. **2. s.** alçak, aşağılık [adam].

ezikka ازقه (a.i. zukak'ın c.) : sokaklar, yollar. **Tanzîf-i ezikka** : sokakları temizleme.

ezille اذله (a.s. zelîl'in c.) : alçaklar, âdîler, aşağılıklar.

ezimme ازمه (a.i. zimâm'ın c.) : **1.** yularlar, dizginler. **2. mec.** idâre. **Mâlik-i ezimme-i kâinât** : herkesin idâresine sâhip olan (Allah).

ezimme-i umûr : işlerin idâresi.

ezîr ازير (f.i.) : haykırma.

eziyyet اذيت (a.i.) : eziyet, incinecek, incitecek hal, incitme, cefâ, meşakkat, zahmet. (bkz : âzâr, renciş).

ezîz ازيز (a.s.) : **1.** soğuk, soğuk [şey]. **2. i.** ateşte tencerenin içindeki şeyin kaynaya kaynaya taşma derecesine gelmesi.

ezkâ ازكى (a.s.) : daha (en, pek, çok) hâlis, lekesiz, fazîletli, temiz.

ezkâ اذكى (a.s.) : daha (en, pek) anlayışlı, çok zekî.

ez-kadîm از قديم (f.a.zf.) : eskiden beri.

ezkâr اذكار (a.i. zikr'in c.) : **1.** anmalar, hatırlamalar, bildirmeler, söylemeler. (bkz : zikr). **2.** zikirler. (bkz : evrâd).

ezkâr-ı cemîle : medih ile, iyilikle yâd etmeler, anmalar.

ezkât ازكات (f.s.) : kötü düşünceli [kimse].

ez-kazâ از قضا (f.a.zf.) : kazârâ, yanlışlıkla.

ezkiyâ' ازكياء (a.s. zekî'nin c.) : lekesizler, hâlisler, fazîletliler.

ezkiyâ-yi ehl-i tarîkat : tarîkat ehlinin en fazîletlileri.

ezkiyâ' اذكياء (a.s. zekî'nin c.) : keskin fikirliler, anlayışlılar.

ezkiyâ-yi etfâl : zekî çocuklar.

ezlâf اظلاف (a.i. zılf'ın c.) : **zool.** çatal tırnaklar [hayvanlarda].

ezlag, ezlagî اذلغى ، اذلغ (a.i.) : tenâsül âleti.

ezlaî اذلعى (a.s.) : iri, uzun şey.

ezlak اذلق (a.s.) : **1.** keskin şey. **2.** dil uzatan, aleyhte söz söyleyen [adam].

ezlâl اظلال (a.i. zıll'ın c.) : gölgeler. (bkz : azlâl, zılâl).

ezlâm ازلام (a.i. zelem ve zelm'in c.) : Câhiliyet devrinde Arapların fal açmak veyâ uğur saymak için kullandıkları kumar okları.

ezmân ازمان (a.i. zamân'ın c.): vakitler, anlar, çağlar [dilimizde az kullanılır] . (bkz : ezmine).

ezmâr اذمار (a.i. zimr ve zemîr'in c.) : bahâdırlar, kahramanlar, yiğitler.

ezmâr-ı Etrâk : Türk yiğitleri.

ezmine ازمنه (a.i. zamân'ın c.) : anlar, vakitler, çağlar. (bkz : ezmân).

ezmine-i cedîde : yeni zamanlar.

ezmine-i kadîme : eski zamanlar.

ezmine-i kadîme-i hayât : **jeol.** paleozoik.

ezmine-i mâziyye : geçmiş zamanlar.

ezmine-i mechûle : bilinmeyen zamanlar.

ezmine-i mutavassıta : ortaçağ.

ezmine-i müstakbele : gelecek zamanlar.

ezmine-i selâse : üç zaman.

eznâb اذناب (a.i.) : **1.** (zenb'in c.) : günahlar, suçlar. (bkz : zünûb). **2.** (zeneb'in c.) : kuyruklar. (bkz : zeneb).

ez-nev از نو (f.zf.) : yeniden.

ezra' اذرع (a.s.) : pek fasih, sözü düzgün [adam]. **Şahs-ı ezra'** : fasih, sözü düzgün adam.

ezrâ' اذراء (a.i.) : beyaz kulaklı siyah at.

ezrak ازرق (a.s.) : **1.** mâvi, gök renkli. **2.** saf ve temiz [su].

ezrâr ازرار (a.i. zırr'ın c.) : **1.** esvap düğmeleri. **ezrâr-ı libâs** : elbisenin düğmeleri. **2. bot.** nebatların (*bitkilerin) üzerinden ilk ve son baharda meydana gelen tomurcuklar.

ezrâr-ı ârızıyye : **bot.** alışık olunmayan bir yerden çıkan tomurcuklar.

ezrâr-ı ıbtıyye : **bot.** yaprakların dibinde meydana gelen tomurcuklar.

ezrâr-ı intihâiyye : **bot.** dal tepelerindeki tomurcuklar.

ezrâr-ı lahmiyye : **hek.** yaranın etrâfında meydana gelen et çıkıntıları.

ezrâr-ı şahmiyye : **bot.** kozalak.

ezrâr-ı zühreviyye : **bot.** çiçek tomurcukları.

Ezrebî اذربی (a.i.) : Azerbaycan'ın Arapça adı.

ezûc ازوج (a.s.) : **1.** edepsiz [adam]. **2.** başı sert [at].

ezûm ازوم (a.s.) : ısıran, ısırıcı. **Kelb-i ezûm** : ısırıcı, ısıran köpek.

ezûz اذوذ (a.s.) : pek keskin olan [hançer, kılıç v.b.] **Seyf-i ezûz** : pek keskin kılıç. (bkz : bürrân).

ezvâc ازواج (a.i. zevc ve zevce'nin c.) : kocalar, eşler, çiftler, kadının veyâ kocanın eşleri. ["zevce" nin c. olarak "zevcât" kelimesi daha çok kullanılır].

ezvâc-ı asabiyye : **anat.** sinir çiftleri.

ezvâc-ı tâhirât : Hz. Muhammed'in ismetli zevceleri.[Hadîcetü'l-Kübrâ (Huveylid'in kızı); Sevde bintü Zem'a; Â'işe binti Ebî-Bekr; Hafsa bintü Ömer el-Fârûk; Zeyneb binti Huzeyme; Ümmü Seleme (Hind bintü Ebî Ümeyye); Cüveyriyye bintü Hâris (adı Berre olup Peygamber tarafından değiştirilmiş); Zeyneb bintü Cahş; Ümmü Habîbe (Remle bintü Ebî Süfyân); Safiyye (Hayber Yahudilerinden Huyey bin Ahtab'ın kızı); Meymûne bintü Hâris (nikâhladığı son eşi). Câriyeleri : Mâriyetü'l-Kıbtiyye (Şem'un adlı birinin kızı olup Mukavkıs tarafından Mısır'dan hediye olarak gönderilmiştir); Reyhâne (Kurayza Yahudi kabîlesinden). Hz. Muhammed on bir nikâhlı evlilik yapmış, eşlerinden ikisi Peygamber hayatta iken vefat etmiştir.].

ezvâk اذواق (a.i. zevk'ın c.) : tatlar, neşeler, lezzetler, hazlar.

ezvâk-ı pâdişâh-âne : pâdişahlara yakışır zevkler.

ezver ازور (a.s.) : boynu eğri [kimse].

ezverî ازوری (f.i.) : karaçalı denilen kalın ve çok dikenli bir ağaç.

ezyâf اضیاف (a.i. zayf'in c.) : misâfirler, dâvetliler, konuklar. (bkz : zuyûf).

ez-yah ازیح (f.b.s.) : "buzdan soğuk" mânâsına gelir.

ezyak اضیق (a.s. zîk'dan) : pek dar, sıkıntılı.

ezyâl اذیال (a.i. zeyl'in c.) : etekler, ilâveler; kuyruklar, ekler.

ezyed ازید (a.s.) : daha (en, pek, çok) ziyâde, fazla.

Ff

f, fâ' فاء ، ف (a.ha.) : **1.** Osmanlı alfabesinin yirmi üçüncü harfi olup "ebced" hesâbında seksen sayısının karşılığıdır.

fa'âl فعال (a.s. fi'l'den) : **1.** çok işleyen, dâimâ harekette bulunan; gayretli, çalışkan. **2. kim., fels.** *etkin, **fr. actif.**

fa'âl hissedâr : eko. şirkette faal bir iş gören hissedar.

fa'âl şirket : eko. çalışır durumda olan ticarî kuruluş.

fa'âlün limâ yürîd : dilediği işi yapan, Allah.

fa'âl-âne فعالانه (a.f.zf.) : fa'alcasına, fa'al olana yakışacak sûrette, çalışkancasına.

faale فعله (a.i. fâil'in c.) : fâiller, yapanlar.

fa'âliyyet فعاليت (a.i.) : **1.** çalışma, hareket, gayret. **2. fels., kim.** *etkinlik, **fr. activité.**

fa'al mekteb : ped. *etkinci *okul, **fr. école active.**

fâci' فاجع (a.s.c. : fevâci') : insanı dertli eden; keder veren, acıklı.

fâcia فاجعه (a.s.) : **1.** âfet, musîbet. (bkz : fecîa). **2.** hazîn ve acıklı tiyatro oyunu, **fr. drame.** ["fâci" in müennesi].

fâcia-engîz فاجعه انگيز (a.f.b.s.) : çok acıklı. (bkz : fecî').

fâcia-nüvîs فاجعه نويس (a.f.b.s.) : fâcia yazan, hazîn ve acıklı tiyatro oyunu yazan [kimse], trajedi üstâdı.

fâciât فاجعات (o.i.c.) : musîbetler, acıklı şeyler.

fâcir, fâcire فاجره ، فاجر (a.s. fücûr'dan. c. : fecere, füccâr) : **1.** fücûr sâhibi, fenâ huylu, günahkâr. **2.** ayyaş, sefih. **3.** habîs; rezîl; şerîr; şakî. **4.** yalancı. **5.** kadına düşkün erkek, erkeğe düşkün kadın.

fâdıl فاضل (a.s.c. : fudalâ) : **1.** (bkz : fâzıl). **2. i.** erkek adı.

fâdıla فاضله (a.s.) : **1.** ["fâdıl" kelimesinin müen.]. (bkz : fâdıl). **2. i.** kadın adı.

fadîh, fadîha فضيحه ، فضيح (a.s.). (bkz : fazîh, fazîha).

fagfûr فغفور (f.i.) : **1.** [evvelce] Çin imparatorlarına verilen bir ad. **2.** Çin'de porselenden yapılan kapkacak. **3.** Selâmi İzzet (Sedes) tarafından İstanbul'da yayımlanmış edebî, felsefî, içtimâî bir dergi.

fagfûr-i Çîn : Çin fağfuru, Çin işi.

fagfûrî فغفورى (f.s.) : fağfura mensup, çini.

fahâmet فخامت (a.i.) : **1.** fahimlik, ululuk. **2.** îtibar, kıymet, değer. **3.** kadın adı.

fahâmetlü فخامتلو (a.t.s.) : [evvelce] sadrâzam, Mısır hidivi ve prenslere verilen bir lâkap, fahâmetli.

fahâmet-penâh فخامتپناه (a.f.b.s.) : yegâne başvurulacak en büyük makam.

fahh فخ (a.i.) : kapan, tuzak, ağ, fak.

fahhü'l-fâr : fâre kapanı.

fahhâm فحام (a.i.) : kömürcü.

fahhâr فخار (a.s.) : **1.** kendini medheden, çok övünen, övüngen. **2.** çanak, çömlek, toprak testi. **3.** saksı.

fahhâş فحاش (a.s.) : her türlü kötülükleri şahsında toplamış [kimse].

fahîm, fahîme فخيمه ، فخيم (a.s. fahm'den. c. : fihâm) : fahâmetli, çok kuvvetli, îtibar ve

nüfûz sâhibi olan. **Düvel-i fahîme** : îtibar ve nüfûz sâhibi olan devletler.

fâhim, fâhime فاهم ، فاهمه (a.s. fehm'den) : anlayışlı, akıllı.

fahîm-âne فخيمانه (a.f.zf.) : fahîm olana yakışacak sûrette.

fâhir, fâhire فاخر ، فاخره (a.s. fahr'den) : **1.** fahreden, onurlu, şanlı, şerefli. (bkz : müftehir). **2.** mükemmel. **3.** kıymetli, değerli. **4.** erkek ve kadın adı.

fâhiş فاحش (a.s. fahş'dan) : **1.** mübalâğalı, taşkın, aşırı. **2.** büyük, iri. **3.** ahlâksız, ahlâka aykırı; çirkin, pek kötü. **Kavl-i fâhiş** : çirkin söz. **Hatâ-yı fâhiş** : pek kötü yanlış. **4.** insafsızca. **5.** tamahkâr, pinti, kısmık [adam].

fâhiş fiat : **eko.** hakkaniyete, teâmüle uymayan gayr-i kanûnî fiat.

fâhişe فاحشه (a.i. fuhş'den. c. : fevâhiş) : **1.** ahlâksız kadın, kahpe. [bkz : âlüfte, âşüfte, zâniye). **2.** ar, ayıp, kabahat, günah.

fâhite فاخته (a.i.c. : fevâhit) : yabâni güvercin, üveyik. (bkz : hamâm).

fahl فحل (a.s.c. : fuhûl) : **1.** aygır. **2.** akıllı ve zekî [adam]. **3. i.** erkek. **4. s.** beyitler, hadisler ve rivâyetler anlatan [kimse].

fahm فحم (a.s. fahâmet'den. c. : fihâm) : büyük, ulu. (bkz : azîm, cesîm, kebîr).

fahm فحم (a.i.) : kömür. (bkz : engist).

fahm-i billûrî : elmas.

fahm-i fa'âl : **kim.** actif kömür.

fahm-i haşebî : **coğr., kim.** odun kömürü.

fahm-i hayvânî (hayvan kömürü) : **fr. charbon animal.**

fahm-i mâdenî : mâden kömürü.

fahm-i nebâtî : nebâtî, *bitkisel kömür.

fahm-i sânî-i alüminyum : **kim.** alüminyum karbür.

fahm-i sânî-i kalsiyum : **kim.** kalsiyum karbür, karpit.

fahm-i tabiî : **kim.** *doğal kömür.

fahm-i türâbî : huy kömürü.

fahmî, fahmiyye فحمى ، فحميه (a.s.) : kömürle ilgili, kömürümsü. **Havza-i fahmiyye:** kömür havzası.

fahmiyyet فحميت (a.i.) : **kim.** karbonat.

fahr فخر (a.i.) : **1.** övünme, böbürlenme, büyüklenme, şeref, onur, kıvanç. **2.** büyüklük, ululuk. **3.** şöhret, ün. **4.** fazîlet, erdem.

fahr-i âlem, fahr-i kâinât : Hz. Muhammed.

fahr-i edhemî : dört terekli taç.

fahr-i hüseynî : on iki terekli taç.

fahrü'l-mürselîn : Hz. Muhammed. (bkz : Fahr-i âlem, Fahr-i kâinât).

fahrü'l-ulemâ : bilginlerin en büyüğü, en büyük bilgin.

fahrü'l-üdebâ : ediplerin en büyüğü, en değerlisi.

fahrü'l-vüzerâ : vezirlerin övünüleni.

fahrî فخرى (a.s.) : **1.** şeref, onur için, parasız, maaşsız, aylıksız, ücretsiz görülen [iş]. **2. i.** erkek adı.

fahriyyât فخريات (a.i. fahriyye'nin c.) : **ed.** eski şâirlerin, kendi fazîletlerini ve şâirliklerini övmek yolunda yazdıkları şiirler.

fahriyye فخريه (a.i.c. fahriyyât) : **1. ed.** eski şâirlerin, kendi fazîletlerini ve üstünlüklerini övmek sûretiyle yazdıkları şiirler. **2.** kadın adı. **3. ed.** divan edebiyâtında kasîdenin belirli kısımlarından biri.

fahriyyen فخريًا (a.zf.) : fahrî olarak, onur için, parasız ve menfaatsiz.

fahriyyet فخريت (a.i.) : fahrîlik. (bkz : fahrî').

fahs فحص (a.i.) : bir şeyin iç yüzünü araştırma, arama.

fahşâ' فحشاء (a.i.) : **1.** akıl ve mantığın kabul edemeyeceği söz ve iş. **2.** meşrû olmayan şehvânî haller, fuhuş, zinâ. **3.** verilen zekâttaki tamahkârlık.

fâhte فاخته (f.i.) : **1.** üveyik kuşu. **2. müz.** Türk müziğinin büyük usullerindendir. Yirmi zamanlı ve on bir darplıdır. Peşrev, beste ve ilâhiler ölçülmüştür. Yalnız 20/4 mertebesi kullanılmıştır. Yirmi zamanlı tek usul olan fâhte, muhtelif şekillerde bulunan bir sofyan, iki yürük samâî ve gene bir sofyan'dan mürekkeptir. Çenber usulü fâhte'nin başına bir sofyan getirilerek teşkil edildiği gibi, bu usul zencîr'in de terkîbinde bulunur.

fahûr فخور (a.s. fahr'den) : çok fahreden, övünen, kendini medhetmek îtiyâdında olan. (bkz : mütemâcid, mütemeddih).

fahûr-âne فخورانه (a.f.zf.) : fahûrcasına, kendini medhederek, öğünerek, kurularak.

fahz فخذ (a.i.c. : efhâz) : uyluk, kalça ile baldır arasındaki kısım. **Azm-i fahz** : uyluk kemiği.

fâide فائده (a.i.c. : fevâid) : **1.** fayda, menfaat, kâr, kazanç. **2.** ümit; hayır; işe yarama. **Bî-fâide** : faydasız. **Çi-fâide** : neye yarar, boşuna.

fâide-i hiber : bir işin hakikatine varma faydası. **3.** faydalı olan bend, fıkra.

fâide-i târîhiyye : târihî fayda, kazanç.

fâide-cû فائده جو (a.f.b.s.) : fayda arayan, çıkar gözeten.

fâide-mend فائده مند (f.b.s.) : menfaat elde eden, kârlı.

fâih فائح (a.i.c. : fevâih) : çiçek ve meyva kokusu. ["fâyih" şeklinde de kullanılır].

fâik, fâika فائق ، فائقه (a.s. fevk'den) : **1.** fevkında bulunan, mânevî olarak üstünde olan. **İhtirâmât-ı fâika** : üstün saygılar.

fâikü'l-akrân : akranlarından üstün.

fâikü'l-emâsil : benzerlerinden daha üstün durumda olan. **2.** a'lâ. **3.** erkek ve kadın adı.

fâikat فائقات (a.s. fâik'in c.) : fâikler, üstünler, ilerde olanlar.

fâikıyyet فائقیت (a.i.) : üstünlük. **Esbâb-ı fâikıyyet** : üstünlük sebepleri [yapma kelimelerdendir.].

fâil فاعل (a.s.c. fevâil, faale) : **1.** işleyen, yapan. **2.** te'sirli. **3. gr.** bir fi'lin anlattığı işi yapan, **fr. sujet.**

fâil-i hakiki (gerçek yapıcı) : Allah.

fâil-i hayr : hayır işleyen.

fâil-i muhtâr : istediğini yapmakta serbest olan.

fâil-i mübâşir : **huk.** bir şeyi bizzat yapan kimse.

fâil-i müstakil : **huk.** bir suçu kendi işleyen veyâ bunun işlenmesine sebep olan.

fâil-i müşterek : **huk.** işlenen bir suçta parmağı olan, suç ortağı.

fâil-i şerr : kötülük işleyen.

fâiliyyet فاعلیت (a.i.) : **1.** fâillik, işleyicilik; işleyen ve yapanın hâli. **2. fels., kim.** müessirlik, te'sir, **fr. activité.**

fâiz فائض (a.i. fevz'den. c. : fevâiz) : **1.** ödünç verilen paraya karşı alınan kâr. (bkz : güzeşte, nemâ, ribâ). **2.** bolluk, çokluk, taşkınlık. **3. s.** feyezan eden, taşan.

fâiz-i basît : alınan borç müddeti içinde değişmeyen anaparanın getirdiği fâiz, kâr.

fâiz-i cüz'î : bir liranın belirli zaman içinde getirdiği fâiz.

fâiz-i küllî : bir parayı teşkîl eden cüz'î fâizlerin tutarı olan asıl fâiz.

fâiz-i mürekkeb : bir paranın getirdiği fâiz, vâde sonunda ana paraya katılmak sûretiyle hesap edilen fâiz.

fâizü'n-nûr : nur bolluğu.

fâiz, fâize فائز ، فائزه (a.s. fevz'den) : **1.** fevz bulan, murâdına ulaşan, bir başarı kazanan. **2.** erkek ve kadın adı.

fâj, fâje فاژ (f.i.) : esneme.

fâka فاقه (a.i.) : fakirlik, yoksulluk, ihtiyaç. **Fakr ü fâka** : yoksulluk.

fâka-yı şedîde : şiddetli ihtiyaç.

fakahet فقاهت ("ka" uzun okunur. a.i.) : fakihlik, fıkıh ilminde bilgi sâhibi olma.

fakahetli, -lü فقاهتلی ، – لو ("ka" uzun okunur. a.s.) : evvelce] müftüler hakkında kullanılan resmî bir ünvan.

fakat فقط (a.e.) : yalnız, ancak, lâkin, ama, şu kadar var ki.

fakd فقد (a.i.) : yokluk, bulunmama. (bkz : fıkdân).

fakd-i nakd : para yokluğu.

fakha فقحه (a.i.c. : fıkâh) : **1. andropogon muricatus** denilen bir çiçek. **2. anat.** anüs, makat, uyluk. **3. astr.** Dübb-i ekber denilen yıldız kümesinin dörtgeninde bulunan bir yıldız, **lât. Gamma Ursus Majoris; fr. Phegda; ing. Phecda.** [yedili kümenin üçüncü derecedeki parlak yıldızıdır.].

fakid فقید (a.s.) : nâdir bulunan [nesne].

fakih فقیه (a.s. fıkh'dan c. : fukahâ) : **1.** fıkıh (din, şerîat) ilminin üstâdı.

fakihü'l-fukahâ : fakihlerin fakîhi, en büyük fakih. **2.** zekî, anlayışlı [kimse]. (bkz : fehhâm).

fâkihe فاکهه (a.i.c. : fevâkih) : yemiş, meyva.

fâkihetü'ş-şitâ (kış meyvası) : ateş. [ennârü fâkihetü'ş-şitâ' : ateş kışın meyvasıdır.]

fakir فقير (a.s. fakr'den. c. : fukarâ') : **1.** zengin olmayan, yoksul, parasız, züğürt. **2.** dilenci. (bkz : sâil). **3.** zavallı, bîçare, âciz. **4.** alçakgönüllülük göstererek "ben" mânâsına gelir. **5.** Hindistan'da kendi kendilerine türlü eziyetler yapmaya alışmış olan dervişler.

fakir-i mu'temil : **huk.** kazanıp yaşayabilmeye kudreti olan yoksul kimse.

fakir-âne فقيرانه (a.f.zf.) : **1.** fakire yakışacak sûrette. (bkz : âcizâne). **2.** fakircesine. **3.** nezâket olarak "ben" zamîrinin karşılığı.

fakir-hâne فقيرخانه (a.f.b.i.) : [alçakgönüllülükle] söz söyleyenin evi.

fakr فقر (a.i.) : fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık, züğürtlük.

fakr u fâka . (bkz : fâka).

fakr u sefâlet : büyük yoksulluk, fakirlik.

fakr u zarûret : şiddetli yoksulluk.

fakrü'd-dem : kansızlık, **fr. anémie.**

Fakr-nâme فقرنامه (a.f.b.i.) : Âşık Paşa'nın tasavvufa dâir bir mesnevîsi.

fâl فال (a.i.) : uğur; tâlih deneme; kahve fincanına, iskambile bakmak gibi bir takım garip usullerle insanın tâlihine âit şeyler söyleme.

fâl-i bed : fenâ hal, fenâ alâmet.

fâl-i hayr : iyi hal, iyi alâmet, uğur sayma.

falak فلق (a.i.) : **1.** sabah aydınlığı. **2.** tomruk; falaka.

falaka فلقه (a.i.) : **1.** [eskiden] mektepte veyâ medresede kabahatli talebenin -arkası üstü yatırıp dayak atmak üzere- ayak bileklerine takıp sıkıştırılan iki ucu ip bağlı bir sopa. **2.** bâzı manivela işlerinde kullanılan ucu iple bağlı bir ağaç. **3.** iki ucu bir yere bağlı olan halat. **4.** çift atlı yük arabalarında, çeki kayışlarının bağlandığı ağaç.

fâl-gîr فالگير (f.b.i.) : falcı.

fâl-gû فالگو (f.b.s.) : fal söyleyen, fala bakan.

fâlic فالج (f.s.) : galip, muzaffer.

fâlic فالج (a.i. felc'den) : yarım inme, vücudun yarısına inen inme. (bkz : nısf-ı nüzûl).

fâlice فالجه (a.i.) : ["fâlic" kelimesinin müen.] (bkz : fâlic).

fâlih فالح (a.s.) : **1.** toprağı süren, eken. **2.** muvaffak ve mes'ud [kimse]. **3. i.** erkek adı.

fâlik فالق (a.s.) : ikiye bölen, ayıran.

fâlikü'l-habbi ve'n-nuvât : habbeyi, tâneyi ikiye yaran.

fâlikü'n-nevâ : Allah.

fâlik فالك (a.i.) : memeleri henüz arşaklanmış [kız].

fâl-nâme فالنامه (a.f.b.i.) : fal kitabı.

fâl-zen فالزن (f.b.s.) : fala bakan, falcı. (bkz : fâl-gîr).

-fâm فام– (f.i.) : renk. (bkz : levn). **Gül-fâm** : gül renkli. **Sebz-fâm** : yeşil renkli. **Zer-fâm** : altın renkli v.b.

fânî فانى (a.s. fenâ'dan) : **1.** ölümlü. **2.** muvakkat, geçici ["bâki" zıddı]. **3.** ihtiyar, yaşlı. **Âlem-i fânî** : fânî dünyâ. **Pîr-i fânî** : pek yaşlı olan.

fâniyyet فانيت (a.i.) : fânîlik, ölümlülük.

fânûs فانوس (a.i.c. : fevânîs) : **1.** küre veyâ silindir şeklinde cam kapak. **2.** içinde mum yakılan büyük fener, camlı mahfaza, abajur.

fânûs-i hayâl : hayâlî fener, içinde mum yanan üsütü tabîat resimleriyle işlenmiş döner fener.

fâr فار (a.i.) : sıçan, fâre. (bkz : mûş).

Fârâbî فارابى (t.h.i.) : 870 veyâ 873 le 950 yılları arasında yaşamış ve Aristo felsefesinin İslâm âleminde yayılmasına yol açmış büyük bir Türk filozofudur. Kendisine muallim-i sânî (felsefede Aristo'dan sonra ikinci üstad) ünvânı verilmiştir. Eserlerinin İbn-i Sînâ üzerinde büyük te'siri vardır. Eserlerini zamânının ilim an'anesi gereğince hep Arap diliyle yazmıştır. Kendisine Garplılar : Alfarabius derler. Kanun dediğimiz çalgının mûcididir. Asıl adı Ebû Nâsır Muhammed'dir. Uzlukoğlu Tarhan'ın torunudur. Babasının adı Muhammed'dir.

farazâ فرضا (a.zf.). (bkz : farzâ).

farazî فرضى (a.s.). (bkz : farzî).

faraziyye فرضيه (a.i.c. : faraziyyât). (bkz : farziyye).

fâre فاره (a.i.) : sıçan. (bkz : fâr, mûş).

fârık, fârıka فارق ، فارقه (a.s. fark'dan) : **1.** fark eden, ayıran.

fârık-ı nîk ü bed : iyiyi kötüyü ayıran. **2.** fark olunmasına, ayrılmasına sebebolan.

fârig فارغ (a.s. ferâğ'dan) : **1.** vazgeçmiş, çekilmiş. **2.** rahat, âsûde. **3.** boş, boş kalmış, işini bitirmiş, işsiz. **4. huk.** bir mülkün, tasarruf,

sâhip olma, kullanma hakkını başkasına terk eden.

fârigü'l-bâl : başı dinç, gönlü rahat.

fârigü'l-hâl : hâli vakti iyi olan.

fâris, fârise فارسه ، فارس (a.s.) : **1.** atlı. (bkz : süvâri). **2.** binici, ata binmekte mahâretli. **3.** ferâsetli, anlayışlı. **4. h. i.** Îran'ın güneyindeki Şîraz vilâyeti. **5. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

fârisân فارسان (a.f. fâris'in c.) : Osmanlı saltanatının kuruluşu sıralarında eyâletlerde hudutlardaki muhâfız askerler.

fârisî, fârisiyye فارسیه ، فارسی (a.s.) : **1.** Îran dili, Farsça, Acemce. **2.** Îran'ın dili ve halkı ile ilgili olan.

fârisiyyât فارسیات (a.i.c.) Îran edebiyâtı.

farîza فریضه (a.i.c. : ferâiz) : **1.** farz, Allah'ın emri. **2.** lâzım, vâcip, gerek. **3.** borç, vazîfe. **4.** mirasçılardan herbirine şer'an düşen hisse, pay. (bkz : ferâiz²).

farîza-i zimmet : boyun borcu.

fark فرق (a.i.c. : furûk) : **1.** ayrılık, başkalık; iki veyâ daha çok şey arasındaki ayrılık. **2.** ayırma, ayrılma, seçilme.

fark-ı cem' : merâtipte zuhûr îtibâriyle vâhidin teksîri.

fark-ı fâhiş : çok aykırı fark. **3.** başın tepesi; baştaki saçın ikiye ayrıldığı yer.

fark-ı sühûnet : **coğr.** sıcaklık farkı, **fr. amplitude.**

fark-ı tâmm : **tas.** dünyâ alâkalarını tamâmiyle terkederek ehâdiyyet dergâhına tam bir teveccühle istiğrak hâleti.

Fars فارس (a.h.i.) : Îran.

Fars cümle-i kevkebiyesi : **astr.** Pers *takımyıldızı, **fr. constellation de Persée.**

fart فرط (a.i.) : aşırı, aşırılık, aşkın, aşkınlık, taşkın, taşkınlık, fevkalâdelik.

fart-ı cünûn : aşırı delilik, aşırı heyecan.

fart-ı enâniyyet : **psik.** *benlikçilik, **fr. égotisme.**

fart-ı gayret : gayrette aşırılık.

fart-ı hassâsiyyet : duyguda aşırılık, aşırı duygu, **fr. hyperesthésie.**

fart-ı hıfz : **psik.** aşırı *bellem, **fr. hypermnésie.**

fart-ı mahabbet : sevgide aşırılık.

fart-ı semâne : şişmanlık aşırılığı.

fart-ı tağdiye : **biy.** aşırı besi, **fr. suralimentation.**

fart-ı zekâ : zekâ taşkınlığı.

fârûk فاروق (a.i. fark'dan) : **1.** Hz. Ömer'in lâkabı. [haklıyı haksızdan ayırdederek adâleti tam yerine getirmekle ün kazandığı için "fârûk" kelimesiyle adlandırılmıştır]. **2.** haklıyı haksızdan ayırmakta pek mâhir olan. **3.** keskin. **4.i.** erkek adı.

fârûk-âne فاروقانه ("ka" uzun okunur. a.f. zf.) : fâruk olana yakışır sûrette. [Hz. Ömer gibi].

fârûkî فاروقی (a.s.) : Hz. Ömer ve adâletine mensup.

fâryâb فاریاب (f.i.) : **1.** çay ve ırmak suyu ile sulanan yer. (bkz : pâryâb). **2.** (h.i.) : eski Horasan'da Belh'e yakın bir şehir.

farz فرض (a.i.c. : furûz) : **1.** bir netîce elde etmek için ihtimalli veyâ gerçek olarak kabûl edilen bir tahminde bulunma, sayma, tutma, bir husûsu bir dâvâya mevzû ve asıl kılma : "beni burada yok farzedin". **2.** Allah'ın, işlenmesi kat'î olarak lüzumlu, terki günah olan emirleri. [namaz; oruç; hac; zekât gibi]. **3. s.** zarûrî, lüzumlu, gerekli : "onu ziyâret etmek farzoldu". **Bi'l-farz** : diyelim ki, tutalım ki, şöylece düşünelim.

farz- etmek : saymak, tutmak.

farz-ı ayn : Allah'ın, teker teker her Müslümanın yerine getirmesi lâzımgelen emri.

farz-ı kifâye : Allah'ın, bir kısım Müslümanların yerine getirmesiyle, diğerlerinden sâkıt olan emirleri. [cenâze namazı kılmak gibi].

farz-ı muhâl : olmayacak bir şeyi olacakmış gibi düşünme.

farz-ı telâtum : dünyânın her tarafına yayılmış olan ve son derece elâstikiyeti (esnekliği) sebebiyle havayı, sesi ve ışığı nakle yarayan ve "esîr" denilen ince maddenin farz ve kabul edilen dalgaları.

farzâ فرضا (a.zf.) : farzedelim ki, diyelim ki, tutalım ki, ola ki ["farazâ" yanlıştır]. (bkz : bi'l-farz, fi'l-mesel).

farzen فرضاً (a.zf.) : diyelim ki, tutalım ki. (bkz : farzâ).

farzî فرضی (a.s.) : farz, takdir ve tahmin usûlüne dayanan. ["farazî" yanlıştır].

farziyyât فرضیات (a.i. farziyye'nin c.). (bkz : farziyye).

farziyyât-ı gayr-i mümkine : gerçekleşmesi imkânsız olan düşünceler ve incelemeler.

farziyye فرضیه (a.i.c. : farziyyât) : bir iddiâyı aydınlatmak için söylenen ve hükmü kat'î olmayan, farz ve takdîre bağlı bulunan mesele, *varsayımlı, *varsayım, **fr. hypothétique, hypothèse**. ["faraziyye" yanlıştır].

fasâhât فصاحات (a.i.) : güzel ve açık konuşma, uzdillilik, iyi söz söyleme kabiliyeti. [asıl mânâsı Arapçada : "köpüksüz hâlis süt" demektir].

fasâhat-perdâz فصاحات پرداز (a.f.b.s.) : güzel ve açık konuşan, uzdilli.

fasd فصد (a.i.) : kan alma. (bkz : idma', hacâmet).

fâsık فاسق (a.s. fısk'dan. c. : feseka, füssak): Allah'ın emirlerini tanımayan, sapkın, günah işleyen, fesatçı, kötülük eden.

fâsık-ı mahrûm : günah işlemeye hazır olduğu halde bir fırsatını bulamayan.

fasıl فصل (a.i.c. : fusûl) : **1.** (bkz : fasl). **2. müz.** bir bestekârın ayni makamdan bestelediği iki beste. **3. müz.** [geniş mânâsıyla] Türk müziğinde klasik bir konser programı.

fâsıl فاصل (a.s. fasl'dan) : fasleden, ayıran, bölen. **Hatt-ı fâsıl** : iki şeyi birbirinden ayıran çizgi.

fâsıla فاصله (a.i.c. : fevâsıl) : **1.** aralık, ara. **2.** ayıran şey. **3.** iki şeyin arasındaki bölme.

fâsıla-yı kübrâ : **gr.** dört harekeli ve bir sâkin harften meydana gelen beş harfli kelime. (vatanımız) gibi.

fâsıla-yı saltanat : Yıldırım Beyazıt'ın esir düşmesinden sonra Çelebi Mehmet'in pâdişah olmasına kadar geçen zaman.

fâsıla-yı sugrâ : **gr.** üç harekeli ve bir sâkin harften meydana gelen dört harfli kelime : (vatanım) gibi.

fâsid, fâside فاسد ، فاسده (a.s. fesâd'dan. c. : fesede) : **1.** kötü, fenâ; yanlış, bozuk. **2.** münâfık, fesat çıkaran. **Bey'-i fâsid** : **huk.** alım satım şartlarında eksiklik olan satış.

fâsid dâire : kısır *döngü.

fâsidü'l-mizâc : ahlâk ve tabîatın normal durumunu bozan.

fâsidât فاسدات (a.s. fâsid'in c.) : bozucu şeyler.

fasîh فصیح (a.s.c. : fusahâ) : **1.** güzel, düzgün ve açık konuşan, iyi söz söyleme kabiliyetinde olan [kimse], uzdilli. **Kelâm-ı fasîh** : düzgün söz. **2.** âşikâr, sarih, açık.

fasîhü'l-lisân : düzgün söz söyleyen. (bkz : talik[2]).

fâsih فاسخ (a.s. fesh'den) : fesheden, iptal eden, bozan, çürüten.

fâsih-i şirket : şirket fesheden.

fasîh-âne فصیحانه (a.f.zf.) : fasâhatli; fasîh olana yakışacak bir tarzda.

fasîle فصیله (a.i.c. : fasâil) : **1.** âile, ana-baba. **2. bot.** bir cinsten olan nebâtların (*bitki) hepsi, familya.

fasîle-i bakliyye: bakla fasîlesi, *baklagiller.

fasîle-i ceresiyye : **bot.** *çançiçeğigiller.

fasîle-i karanfüliyye : karanfil fasîlesi, *karanfilgiller.

fasîle-i kibrîtiyye : kibritotları.

fasîle-i lahmiyye : damkoruğugiller.

fasîle-i sabbâriyye : **bot.** etli *bitkiler, **fr. cactées.**

fasîle-i salibiyye : turpgiller.

fasîle-i sanevberiyye : kozalaklılar.

fasîle-i sencâriyye : hodangiller.

fasîle-i şefeviyye : ballıbabagiller.

fasîle-i zeytûniyye : zeytingiller.

fasl فصل (a.i.c. : fusûl) : **1.** ayrıntı; ayırma, ayrılma; kesme; kesinti; bölüm. **2.** halletme, netîcelendirme. **3.** aleyhte bulunma, adam çekiştirme. **4.** bir kitabın başlıca bölüntülerinden her biri. **5. ed.** kelimeler, terkipler ve cümleler arasında bağlantı edâtı bulunmadan yazı yazma usûlü. **6. müz.** bir defada çalınan peşrev, şarkı vesâirenin hepsi. (bkz : fasıl[2]). **7.** tiyatro oyununun başlıca kısımlarından herbiri. **8.** dört mevsimden herbiri.

fasl-ı bahâr, fasl-ı rebî : bahar mevsimi.

fasl-ı gül : gül mevsimi, ilkbahar.

fasl-ı harîf : güz mevsimi.

fasl-ı hazân : sonbahar, güz.

fasl-ı karîb : **mant.** ayırım, fark, **fr. différance.**

fasl-ı mudhik : Arap ülkelerinde iptidâî bir komik *türü.

fasl-ı müşterek : **geo.** *arakesit.

fasl-ı sayf : yaz mevsimi.

fasl-ı şitâ : kış mevsimi. **9. a)** bir bestekârın aynı makamdan bestelediği iki beste ile iki semâî; **b)** geniş mânâsıyla Türk müziğinde klâsik bir konser programı. (bkz : fasıl²) **10.** iki sathın (*düzey) birleşmesinden meydana gelen çizgi (fasl-ı müşterek). **11. anat.** mafsal, vücûdun oynak yerleri.

faslü'l-cesed : **anat.** vücûdun mafsalları, oynak yerleri. (bkz : fasıl).

fasla فصله (a.i.c. : fasalât) : **1.** hurma ağacının fidanı. **2. geo.** bir düzlem üzerinde birbirine dik olarak tasavvur edilen **kemiyyât-ı vaz'iyye mihverleri**'nden ufuk hattına amut olanına aynı düzlem üzerindeki bir noktadan indirilmiş dikmenin uzunluğu. [topografyada bu sistem 90 derece farklı olduğundan geometrinin faslası topografyanın tertibi olur, **fr. abscisse**].

fass فص (a.i.c. : fusûs) : **1.** yüzük taşı.

fass-ı nigîn : yüzük taşı. **2.** badem gibi meyvaların içi. **3.** kemiğin oynak yeri. **4. mec.** gözbebeği.

fassâd فصاد (a.i. fasd'dan) : kan alıcı, kan alan, hacamatçı : cerrah.

fassâl فصال (a.s. fasl'dan) : herkesin ayıplarını ve kusurlarını diline dolayıp zemmeden, sayıp döken, dedikoducu.

fassâl-i bed-hısâl : fenâ huylu, dedikoducu.

fâş فاش (f.i.) : meydana çıkma, duyulma, açığa vurma, dile verme. ["fâşetmek" meydana çıkarmak, açığa vurmak, dile vermek, duyurmak].

fâşî فاشی (a.s.) : meydana çıkmış, duyulup yayılmış.

fatânet فطانت (a.i.) : fatinlik, zihin açıklığı, zihnin yaradılıştan bir şeyi çabuk ve iyi anlamak husûsundaki istîdâdı, zeyreklik. (bkz : fıtnet).

Fâtıma فاطمه (a.h.i.) : Hz. Peygamberin ilk zevceleri Hz. Hadîce'den dünyâya gelen, dört kızının en küçüğüdür. [diğerleri : Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Külsûm'dur]. Hicretten 18 yıl önce 605 de Mekke'de dünyâya gelmiş, hicretten 11 yıl sonra, 632 de Medîne'de vefât etmiştir. 18 yaşında Hz. Ali ile evlenmiş, Hz. Hasan ve Hüseyin'in, Ümmü Külsûm, Zeyneb ve Rukiyye isimli kızların annesidir [kızlarına, ablalarının adını vermiştir]. Hz. Peygamberden sonra ancak 6 ay yaşamıştır. Lâkabı Zehrâ'dır.

fâtır فاطر (a.s.) : yaratan, yaratıcı. (bkz : Hâlik).

fâtıra فاطره (a.s.) : ["fâtır" kelimesinin müen.], (bkz : fâtır). **Kudret-i fâtıra** : Tanrı'nın yaratma gücü.

fâtırü's-semâvât : gökleri yaratan; Tanrı. **Kudret-i fâtıra** : Hakk'ın yaratma kudreti.

fâtih فاتح (a.s. feth'den) : **1.** fetheden, açan.

fâtih-i bilâd : beldeler, şehirler fetheden.

fâtihü'l-ebvâb : kapıların açıcısı; Tanrı. **2.** bir memleket zapteden. **3. h. i.** II. Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesi dolayısıyla aldığı târihî lâkap.

fâtiha فاتحه (a.i.c. fevâtih) : **1.** başlangıç, methal, giriş. **2.** Kur'ân-ı Kerîm'in birinci sûresi, fâtiha sûresi ["elhamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn" diye başlayan sûre]. (bkz : seb'ül-mesânî).

fâtiha-i fikret : sözün başlangıcı. (bkz : fâtiha-i kelâm).

fâtiha-i kelâm : sözün başlangıcı.

fâtihatül'-kitâb : mukaddime, dîbâce.

fâtiha-hân فاتحه خوان (a.f.b.s.) : birinin rûhuna fâtiha okuyan.

fâtihân فاتحان (a.f.c.) : fâtihler, fethedenler.

fâtik فاتك (a.s.c. füttâk) : fırsat buldukça adam öldüren kimse.

fâtike فاتكه (a.s.c. fevâtik) : fırsat buldukça adam öldüren [kız, kadın].

fatîm فطيم (a.s.) : sütten kesilmiş [çocuk].

fâtin فاتن (a.s. fitne'den) : fitneci.

fatîn, fatîne فطين ، فطينه (a.s. fıtnat'dan) : **1.** zekî, akıllı, uyanık, anlayışlı, kavrayışlı. **2.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

fatîr فطير (a.i.) : **1.** mayasız saç ekmeği, bazlama. **2.** bir çeşit pasta. **3. s.** olmamış, derecesini bulmamış şey.

fâtir فاتر (a.s.) : **1.** füturlu, durgun, gevşek. **2.** az sıcak, ılık olan.

fatk فتق (a.i.) : **1.** kırma, yarma, ayırma, çatlatma.

fatk u ratk-ı umûr : işleri düzeltme, yolu-na koyma. **2.** elbisenin dikişlerini sökme. **3.** "kasık yarığı" denilen bir nevî hastalık. [yanlış olarak "fıtık" şekli yaygındır].

fatr فطر (a.i.c. futur) : **1.** çatlak, yarık. **2. bot.** mantar.

fatûr فطور (a.s.) : oruç bozacak şey.

fâyih فايح (a.i.) : kendiliğinden dağılan güzel koku.

fâyiha فايحه (a.i.c. fevâyih) : **1.** çiçek ve meyva kokusu. **2. s.** güzel kokulu nesne.

faysal فيصل (a.i.) : **1.** kesîn hüküm, karar. **2.** keskin kılıç. (bkz : tîg-i bürrân). **3.** hâkim. **4.** erkek adı.

faysal-pezîr فيصل پذير (a.f.b.s.) bir hüküm kabûl eden, hal ve fasl olunabilen, nihâyet bulan.

fazâhat فضاحت (a.i.c. fazâyih) : edepsizlik, al-çaklık. (bkz : fazîha).

fazâhat-i lisâniyye : utanılacak tarzda söz söyleyiş.

fazâil فضائل (a.i. fazîlet'in c.) : insanda iyilik etmeye ve fenâlıktan çekinmeye karşı de-vamlı ve değişmez istîdatlar, güzel vasıflar, erdemler. (bkz : fazîlet).

fazâil-i ahlâk : ahlâk fazîletleri.

fazâil-i âliye : yüksek fazîletler.

fazâil-i asliyye : temel fazîletleri, **fr. vertus cardinales.**

fazâil-i cemîle : iyi fazîletler, erdemler.

fazâil-i insâniyye : insanlık fazîletleri.

fazâil-i zâtiyye : zâtî fazîletler.

fazalât فضلات (a.i. fazla[4] ün c.) : kazûratlar, necâsetler, pislikler, murdarlıklar.

fazâyih فضايح (a.i. fazîha'nın c.). (bkz : fazîha). [Arapçadaki şekli "fazâih" dir].

fazâzet فظاظت (a.i.) : kabalık, sertlik, kötü söz-lülük.

fâzıl فاضل (a.s.c. fuzalâ) : **1.** fazîletli, fazîlet sâhibi, erdemli; fâik, üstün. **2.** erkek adı. (bkz : fâdıl). [müen. "fâzıla" dır].

fâzıla فاضله (a.s.) : **1.** ["fâzıl" kelimesinin müen.]. (bkz : fâzıl). **2. i.** kadın adı.

fâzılât فاضلات (a.i.c.) : fazîlet, erdem sâhibi olan kadınlar.

fazîh, fazîha فضيح ، فضيحه (a.s.) : **1.** utanmaz, rezil. **2.** fenâ, çirkin. **Kavl-i fazîh** : çirkin, fenâ söz.

fazîha فضيحه (a.i.c. fazâyih) : edepsizliği, al-çaklığı gerektiren iş, şey. (bkz : fazâhat).

fazîhet فضيحت (a.i.). (bkz : fazâhat).

fazîlet فضيلت (a.i. c. fazâil) : **1.** insanda iyilik etmeye ve fenâlıktan çekinmeye olan de-vamlı ve değişmez istidât, güzel vasıf, in-sanın yaradılışındaki iyilik, iyi huy, erdem. **2.** kadın adı.

fazîlet-kâr فضيلتكار (a.f.b.s.) : fazîletli, erdemli.

fazîletlü فضيلتلو (a.t.s.) : **tar.** Osmanlı İmparatorluğu'nda ilmiye sınıfına mensup olanlardan İstanbul ve Harameyn ünvanı-nı alan kimselere verilen bir lâkap.

fazîlet-mend فضيلتمند (a.f.b.s.) : fazîletli, er-demli.

Fazîlet-nâme فضيلتنامه (a.f.b.i.) : "erdem kita-bı" : Hafızoğlu Mehmet Yemînî'nin 1519'da Hz. Muhammed'in ve Hz. Ali'nin vasıf-larını ve Hz. Ali'nin kerametlerini bâzı hikâyelerle kaynaştırarak kaleme aldığı bir mesnevisidir.

fazîlet-perver فضيلت پرور (a.f.b.s.) : fazîletsever, fazîlet sâhibi.

fazl فضل (a.s.c. : fuzûl) : **1.** fazla, ziyâde, ar-tık, bâki. **2.** fazlalık, üstünlük. **3. i.** iyilik, fazîlet, erdem, lûtuf.

fazl-ı hakk (ile) : Tanrı'nın inâyeti (ile). **4. i.** iki sayının birbirinden olan farkları.

fazl-ı kürevî : **astr., mat.** bir düzlem üzerin-de bulunan üçgenin iç açıları toplamı (200 grat) veyâ 180 derece olduğu halde, kürevî bir satıh üzerindeki üç noktanın teşkîl et-tiği üçgenin iç açıları toplamı dâimâ (200 grat) veyâ 180 dereceden fazladır. Bu fazla-lık miktarına "fazl-ı kürevî" adı verilir.

fazl-ı müşterek : **mat.** ortak fark.

fazl tarîkı : **huk.** vereseden bâzısının diğe-rini ikrar ve bâzısını inkâr hâlinde yapılan verâset taksîmi.

fazla فضله (a.s.) : **1.** artık, ziyâde, çok, ar-tan. **2.** lüzumsuz, gereksiz. **3.** ileri. **4.** (i.c. : fazalât) : kazûrat, pislik.

fazla mesâî : **eko.** 1. yazı ile sınırlandırılan normal süreden daha çok çalışma. **2.** görev-liyi, işçiyi yapılagelen işin önemi ve acele

oluşu gibi sebeplerle kendi muvafakati de alınarak yasasında tespit olunan sınırları aşmamak üzere normalinden daha çok çalıştırma.

fazliyye فضلیه (a.i.) : **tas.** Rufâî tarîkatı kollarından biri. [kurucusu : Şeyh Seyid Cemâleddin bin Fazl-ı Hindî-i Burhanbûrî'ye nisbetle bu adı almıştır. Şeyh Cemâlettin 941 (1534-1535) de Küçerat'da doğmuş, 1029 (1620) da Burhanlar'da ölmüştür].

fazz فظ (a.s.) : huysuz, kötü sözlü, kaba [adam].

febihâ فبها (a.zf.) : ne âlâ, ne güzel; öyle olsun!

fecâat فجاعت (a.i.) : acıklılık, yürekler acısı. [yapma kelimelerdendir].

fecâyi' فجایع (a.i. fecîa'nın c.) : musîbetler, öfkeler, belâlar.

fecc فج (a.i.) : iki dağ arasındaki yol, boyun, boğaz. (bkz : berzah).

fecere فجره (a.s. fâcir'in c.) : **1.** fücur sâhipleri, fenâ huylular, günahkârlar. **2.** ayyaşlar, sefiller. **3.** reziller, şerîrler, eşkıyâ. **4.** yalancılar.

fecî' فجیع (a.s.) : **1.** elem, keder ve ıztırap veren, acıklı. **2.** dehşetli, korkunç.

fecîa فجیعه (a.i.c. : fecâyi') : musîbet, âfet, belâ). (bkz : fâcia).

fecir فجر (a.i.). (bkz : fecr).

fecr فجر (a.i.) : sabaha karşı, Güneş doğmadan önce, ufkun gün doğusu tarafından görünen aydınlığı, tan yerinin ağarması.

fecr-i âtî : **ed.** "gelecek zamânın fecri" : 1908 Meşrûtiyet'inden sonra **Edebiyât-ı Cedîde**'ye benzemek gayreti ve **Servet-i Fünûn** mucmûasında, yeni bir "école" kurmak arzusuyla toplanan gençlerin takındıkları ad.

fecr-i kâzib (yalancı fecr) : sabaha karşı doğuda, amûdî şekilde görünen aydınlık.

fecr-i mübtesim : gülümseyen fecr.

fecr-i sâdık (hakikî fecir) : şafak sökme.

fecr-i şimâlî : uzun gece yarılarında kutup bölgelerinde, türlü renkte görünen ışıklar.

fecve فجوه (a.i.) : **1.** açıklık. **2.** avlu.

fedâ' فداء (a.i.) : **1.** gözden çıkarma, uğruna verme. **2.** kurban.

fedâ-yı cân : canını fedâ etme, canını verme.

fedâ-yi cennet : cenneti fedâ etme. [kelimenin aslı "fidâ" dır].

fedâî فدائی (a.s.) : canını esirgemeyen, mühim bir maksat uğruna canını vermeye hazır bulunan. [aslı "fidâî" dir].

fedâiyân فدائیان (a.f. fedâî'nin c.) : fadâîler [aslı "fidâî-yân" dır].

fedâkâr فداکار (a.f.b.s.) : kendini veyâ şahsî menfaatlerini esirgemeyen, fedâ eden, cömert, eli açık. [aslı "fidâ-kâr" dır].

fedâ-kârân فداکاران (a.f. fedâkâr'ın c.) : fedâkârlar.

fedâ-kârân-ı millet : millet uğruna kendi menfaatlerini fedâ edenler. [aslı "fidâ-kârân" dır].

fedâ-kâr-âne فداکارانه (a.f.zf.) : fedâkâr olana yakışacak sûrette, canını fedâ' edercesine. [aslı "fidâkâr-âne" dir].

fedâ-kârî فداکاری (a.f.b.i.) : fedâkâr olanın hâli, fedâkârlık, canın menfaatini fedâ etme. [aslı "fidâ-kârî" dir].

fedâviyye فداویه (a.i.) : fedâyî takımı, serdengeçtiler [Bâtınîlerde].

feddân فدان (a.i.c. : fedâdîn) : **1.** bir çift öküz. **2.** bir çift öküzle bir günde sürülebilen toprak. **3.** yer ölçülerinde kullanılan bir kelime. [Mısır'da kullanıldığı için Mısır'la alâkalı vakfiyelerde geçer.].

fedm فدم (a.i.) : budala, kalın kafalı.

fe-emmâ فأما (a.bağ.) : kaldı ki; gelince.

fegâne فگانه (f.s.) : düşük [çocuk]. (bkz : sıkt).

fehâris فهارس (a.i. fihris'in c.). (bkz : fihris).

fehâvî فحاوی (a.i. fehvâ'nın c.) : mânâlar, anlamlar, mefhumlar, kavramlar.

fehd فهد (a.i.c. : fühûd) : **zool.** pars.

fehhâm فهام (a.s.) : pek, en çok anlayan, anlayışlı, pek zekî. [bkz : fakîh[2], fehîm[1]).

fehhâme فهامه (a.s.) : ["fehhâm" kelimesinin müen.]. (bkz : fehhâm).

fehîm فهیم (a.s. fehm'den) : **1.** zekî, anlayışlı, akıllı [kimse]. (bkz : fakîh[2], fehhâm).

fehm فهم (a.i) : anlama, anlayış. ["etmek, olunmak" masdarlarıyla kullanılır].

fehmî فهمی (a.s.) : **f.** fehme mensup, fehm ile ilgili. **2. i.** erkek adı.

fehm-sâz فهمساز (a.f.b.s.) : akla yatkın, anlaşılır.

fehvâ فحوا ، فحوى (a.i.c. : fehâvî) : mânâ, anlam, mefhum, kavram.

fehvâsınca فحواسنجه (a.t.zf.) : uyarınca, sözü gereğince.

fe-illâ فالا (a.zf.) : olmadığı halde, olmazsa.

fekâhet فكاهت (a.i.) : lâtîfecilik, hoşmizaçlık.

fekar فقار (a.i. fekare'nin c.) : **anat.** enseden kuyruk sokumuna kadar istif istif dizili olan omurga kemikleri, omurgalar. **Zülfekar** : Peygamberimizin Hz. Ali'ye hediye ettiği kılıç.

fekarî فقرى (a.s.) : omurga kemiği ile ilgili olan. **Amûd-i fekarî** : omurga, **fr. colonne vertébrale.**

fekariyye فقريه (a.i.) : **zool.** omurgalılar, **fr. vertébrés.**

fekçe فكچه (a.i.) : **zool., bot.** *çenek.

fe-keyfe فكيف (a.zf.) : "nasıl" mânâsına kullanılan eski bir tâbir.

fekk فك (a.i.) : **1.** feshetme, bozma; koparma, kesme.

fekk-i mühür : mühürü bozma.

fekk-i râbıta : bağı koparma, ilgiyi kesme. **2.** ayırma, ayırdetme. **3.** zoru halletme, çözme. **4.** kurtarma.

fekk-i rakabe : memlûkü veyâ câriyeyi azâdetme, kölenin boynundaki esâret kaydını giderme.

fekk-i rehn : rehini kurtarma. **5. anat.** çene kemiği.

fekk-i a'la : **anat.** üst çene.

fekk-i esfel : **anat.** alt çene. **6.** [ağız hakkında] açma, söz söyleme.

fekkeyn فكين (a.i.c.) : iki çene [alt ve üst].

fekkî, fekkiyye فكيه ، فكى (a.s.) : **anat.** çeneye âit, çene ile ilgili.

felâ فلا (a.zf.) : o halde, o zaman.

fe-lâ cerem فلاجرم (a.zf.) : muhakkak, şüphesiz.

felah فلخ (f.i.) : iptidâ, başlangıç. (bkz : mebde').

felâh فلاح (a.i.) : **1.** kurtuluş, selâmet, onma. **2.** mutluluk, kutluluk.

felâh-ı vatan : **1)** vatanın selâmeti, kurtuluşu; **2) tar.** 10 şubat 1920 de İstanbul Meclis-i Meb'ûsânı'nda teşekkül eden bir grup.

felâhan, felâhân فلاخان ، فلاخن (f.i.) : taş atmaya mahsus âlet, sapan. **Seng-i felâhan** : sapan taşı.

felâhat فلاحت (a.i.) : [aslı "filâhat" dir]. (bkz : filâhat).

felâh-yâb فلاحياب (a.f.b.s.) : felâh bulan, kurtuluşa eren.

felak فلق (a.i.). (bkz : falak).

felâket فلاكت (o.i.) : **1.** musîbet, belâ. (bkz : dâhiye). **2.** bahtsızlık.

felâket-dîde فلاكتديده (a.f.b.s.c. : felâket-dîdegân) : belâya uğramış, musîbete uğramış.

felâket-dîdegân فلاكت ديدگان (a.f.b.s. felâket-dîde'nin c.) : belâya uğramış olanlar, musîbet görmüşler.

felâket-gâh فلاكتگاه (a.f.b.i.) : felâket yeri.

felâket-zede فلاكتزده (a.f.b.s.c. : felâket-zedegân) : belâya uğramış, musîbet görmüş.

felâket-zedegân فلاكتزدگان (a.f.b.s. felâket-zede'nin c.) : belâya uğramışlar, musîbet görmüşler.

felâsife فلاسفه (a.i. feylesof'un c.) : **1.** felsefe ile uğraşanlar, filozoflar, âlimler, bilginler, akıllı kimseler. **2.** düşüncesiz, kaygısız, rahat yaşayanlar. **3.** dinsizler. (bkz : feylesof). **Mezâhib-i felâsife** : feylesofların okulları.

felâsife-i Yûnân : Yunan feylesofları.

felât فلات (a.i.c. : felevât) : susuz çöl. (bkz : bâdiye).

Felâtûn فلاطون (yun. Plâton'dan bozma a.h. i.) : Socrate'ın talebesi, Aristo'nun hocası olan meşhur Eflâtûn.

felc فلج (a.i.) : vücutta bir tarafın hareketsiz kalması, inme. (bkz : nüzûl).

felc-i kısmî : vücudun bir kısmına gelen felç.

felc-i nısfî : vücudun yalnız bir tarafına gelen felç, yarım felç.

felce uğramak : **1)** nüzûl isâbet etmek, inme inmek; **2)** yarım kalmak [bir iş]; yürüyemez olmak.

felek فلك (a.i.c. : eflâk, fülük) : **1.** gökyüzü, semâ. (bkz : âsman).

felek-i aksâ, felek-i a'lâ, felek-i atlas. (bkz : felek-i a'zam).

felek-i cev-zehr : hâle, ayın çevresinde görülen parlak halka.

felek-debdebe : etrafı yıldızlar gibi çok ve kalabalık olan kimse, çok îtibarlı.

felek-i esfel : birinci gök.

felekü'l-a'zam, felekü'l-eflâk : evvelce, gök bilgisi ile uğraşan âlimlere göre dokuzuncu kat gök. [sekizincisi : felek-i sâmin; yedincisi : Zuhal (Satürn); altıncısı : Müşteri (Jupiter); beşinci : Merih (Mars); dördüncüsü : Şems (Güneş); Üçüncüsü : Zühre (Venüs, Çobanyıldızı); İkincisi : Utarid (Merkür); Birincisi : Kamer (Ay)]. **2.** âlem, dünyâ. **3.** tâlih, baht, kader. **4.** askerî müzikte bir zilli âlet. **5.** eskilerin inanışına göre, her seyyâreye [gezegen yıldız] mahsus bir gök tabakası. **6.** yuvarlak kütük, kızak.

felek-âvâze فلك آوازه (f.b.s.) : "felek şöhretli" : derecesi, mertebesi yüksek olan.

felek-câh فلكجاه (a.b.s.) : felek mertebeli, rütbesi gök kadar yüksek olan.

felekî, felekiyye فلكى ، فلكيه (a.s.) : **1.** feleğe, gök bilgisine mensup. **2.** astronomik.

felekiyyât فلكيات (a.i.c.) : gök ve hey'et ilmine âit şeyler, **fr. astronomie**.

felekiyyûn فلكيون (a.i.c.) : gökbilgisiyle uğraşan âlimler, **fr. astronome**'lar.

felek-meşreb فلك مشرب (a.b.i.) : **mec.** kimine yâr olur, kimine olmaz; cefâdan hâzeden; dönek; sözünde durmaz.

Felek-nâme فلك نامه (a.f.b.i.) : Şeyh Ahmet Gülşehrî'nin tasavvufa dair Farsça mesnevisi.

felek-seyr فلكسير (f.a.b.i.) : gidiş ve hareketi felek gibi çabuk olan.

felek-zede فلكزده (a.f.b.s.) : feleğin kahrına uğramış, tâlihsiz.

felevât فلوات (a.i. felât'ın c.) : susuz çöller.

fe-li-hâzâ, fe-li-zâlike فلهذا ، فلذلك (a.f. b.zf.) : şunun için, imdi.

fellâh فلاح (a.i. felâhat'dan) : **1.** ekinci, çiftçi, ekin eken ve biçen. (bkz : harrâs, zâri'). **2.** zencî, siyah Arap.

felsefe فلسفه (a.i.) : **1.** hikmet bilgisi, filozofi. **2.** hikmet ve mârifet sevgisi. **3.** bir ilmin esaslı düsturları. **4.** meşhur bir feylesofa âit husûsî bir meslek. **5.** tabîat, huy ve mizaç sâkinliği; rahatlık. **6.** musîbete, felâkete sabretme, dayanma ve -Allah'tan geldiğine inanarak- boyun eğme.

felsefe-i ahlâkıyye : ahlâk felsefesi.

felsefe-i dîniyye : din felsefesi.

felsefe-i târihiyye : târih felsefesi.

felsefe-i ûlâ : ilkçağ felsefesi.

felsefî, felsefiyye فلسفيه ، فلسفى (a.s.) : felsefeye mensup, felsefe ile ilgili. **Efkâr-ı felsefiyye** : felsefe fikirleri.

felsefiyyât فلسفيات (a.i.c.) : hikmet bilgileri, felsefe ile ilgili düşünceler ve bilgiler.

fem فم (a.i.c. : efmâm [kullanılmaz]) : **1.** ağız. (bkz : dehân, dehen). **Gonce-fem** : gonca gibi küçük ağızlı. **Gül-fem** : ağzı gül gibi olan. [aslı "fevh" dir. c. : efvâh].

fem-i lâtif : güzel ağız. **2.** nehir ağzı, menfez.

fem-i nehr : çay, nehir ağzı.

femü'l-hût : **astr.** semânın güney yarım küresinde bulunan Hut burcunun en parlak yıldızı, **fr. Fomalhaut.**

femî فمى (a.s.) : ağıza mensup, ağız ile ilgili.

fenâ' فناء (a.i.) : **1.** yok olma, yokluk, geçip gitme ["bulmak" fiili ile kullanılır]. "beka" nın zıddı. [tasavvufta maddî varlıktan sıyrılıp hakka ulaşma]. **Kişver-i fenâ** : yok olma yeri, dünyâ. **2. s.** kötü, iyi olmayan, uygunsuz [olan] : fenâ şey, fenâ adam, fenâ söz.

fenâ fi'l-aşk : **tas.** aşk içinde yok olma.

fenâ fi'llâh : **tas.** Allah'ın varlığı içinde yok olma.

fenâ fi'l-pîr : **tas.** bütün varlığını pîrin mânevî şahsiyetinde yok etme.

fenâ fi'r-resûl : **tas.** bütün varlığını Hz. Muhammed'in mânevî şahsiyetinde yok etme.

fenâ-gâh فناگاه (f.b.i.) : fânîlik yeri, bu dünyâ.

Fenâiyye فنائيه (a.h.i.) : Celvetî tarîkatı şûbelerinden biri. [kurucusu : Kütahyalı Fenâî Ali Efendi'dir].

fenâ-pezîr, fenâ-yâb فناپذير ، فناياب (a. f.b.s.) : fenâ bulan, yok olan.

fenâriyye فناريه (yun. a.) : Rufâî tarîkatı kollarından biri. [kurucusu 834 (1430 - 1431) de şeyh Şemseddin Mehmed bin Hamzatü'l-Fenârî'ye nispetle bu adı almıştır].

fend فند (f.i.) : hîle, dek. (bkz : desîse).

fend فند (a.i.) : büyük dağ.

fend-bâz فندباز (f.b.s.) : hilekâr, sahtekâr.

feng فنگ (f.i.) : **bot.** ebûcehil karpuzu, acı hıyar. (bkz : hanzal).

fenn فن (a.i.c. : fünûn) : **1.** nevi, çeşit, sınıf, tabaka, türlü. **3.** hüner, mârifet, sanat, ilim.

fenn-i deryâ : denizcilik.

fenn-i harb : harp, savaş tekniği.

fenn-i inşâ' : yazı yazma sanatı.

fenn-i kimyâ : kimyâ ilmi.

fenn-i ma'deniyyât : mineraloji.

fenn-i menâfi'ü'l-a'zâ : fizyoloji.

fenn-i mesâha-i arâzî : **jeod.** yer ölçme bilgisi, **fr. géodésie.**

fenn-i saydelânî : eczacılık.

fenn-i tabakatü'l-arz : jeoloji.

fenn-i terbiye-i etfâl : pedagoji.

fenn-i teşrîh : anatomi bilgisi.

fenn-i zirâat : ziraat, ekincilik bilgisi. [kelimenin **hîle** mânâsı, yalnız Arapçada kullanılır, dilimizde bu mânâda, Farsça "fend" sözü yaşamaktadır].

fennen فنًا (a.zf.) : fen vâsıtasıyla, fen ile, fence, fenne uygun olarak.

fennî, fenniyye فنیه ، فنی (a.s.) : fene mensup; fen ile ilgili olan. **Mebâhis-i fenniyye** : fen ile ilgili bahisler. **Kıtaât-ı fenniyye** : **ask.** fen kıt'aları : [istihkâm, muhâbere].

fennî ıstılah : teknik terim.

fennî ta'bîr : teknik terim.

fenniyyât فنیات (a.i.c. teknoloji, **fr. technologie.**

fer فر (f.i.) : **1.** parlaklık, aydınlık. (bkz : furâğ, nur, ziyâ). **2.** zînet, süs, bezek. **3.** kuvvet, nüfuz, iktidar.

fer-i devlet : devlet nüfûzu, kuvveti.

fer' فرع (a.i.c. : fürû) : **1.** dal, budak. **2.** tomurcuk. **3.** bir aslın netîcesi. **4. s.** ikinci derecede ehemmiyeti olan [şey]. **5.** şûbe.

fer'-i fiil : **gr.** *ortaç.

fer'-i tâlî : **bot.** bitkinin dibinden süren filiz, sürgün.

ferâde ferâde فرادە فرادە (o.zf.) : tek tek, teker teker. (bkz : ale'l-infirâd).

ferâdîs فرادیس (a.i. firdevs'in c.) : **1.** bahçeler, **2.** cennetler, uçmaklar.

ferâdîs-i cennet : cennet bahçeleri.

ferâg فراغ (f.i.) : serin rüzgâr.

ferâgat فراغت (o.i.) : **1.** vazgeçme, el çekme. **2.** istirahat, dinlenme. **3.** vazgeçecek kadar zengin olma. (bkz : istignâ').

ferâgat-i nefs : kendini fedâ etme.

ferâgat-kâr فراغتکار (a.f.b.s.) : feragat sâhibi, hakkından vaz geçen.

ferâğ فراغ (a.i.) : **1.** vazgeçme, bırakıp terketme. **2. huk.** bir mülkün tasarruf, sâhip olma hakkını başkasına terketme. **3.** istirahat etme, dinlenme. **4.** hiç bir işle meşgul olmama, rahat etme.

ferâğ ani'l-cihât : **vak.** bir kimsenin uhdesindeki bir ciheti vakıftan kasr-ı yed ederek onu başkasına ferâğetme.

ferâğ bi'l-istiglâl : **vak.** fâriğin, mefrûgunbihi mefrûzun lehden istîcâr etmek üzere yaptığı ferâğ.

ferâğ bi'l-vefâ : **vak.** bir kimsenin âhardan istidâne eylediği para mukabilinde borç ödendikte iâde olunmak şartıyle alacaklısına yaptığı ferâğ.

ferâğ bi'l-muvâzaa: vak. fâriğ ile mefrûgunleh gizlice aralarında : "sana mutasarrıf olduğum şu icâreteynli gayri menkulü ferâğ edeceğim; fakat aramızda hakikatte ferâğ olmayıp gayri menkul eskisi gibi benim uhdemde kalacaktır" diye sözleştikten sonra zâhiren yapılan ferâğ.

ferâğ-ı bâl : gönül rahatı. **Kûşe-i ferâğ** : rahatlık köşesi.

ferâğ-ı bâtıl : **huk.** akit şartlarından biri mevcut veyâ me'murun izni munzam olmaksızın yapılan ferâğ.

ferâğ-ı fâsid : **huk.** akdin sıhhat şartlarından biri bulunmaksızın yapılan ferâğ.

ferâğ-ı fuzûlî : **huk.** başkasının arâzîsini, yâhut şerîkinin hissesini mutasarrıfı veyâ şerîki tarafından ferâğa vekâleti yâhut velâyet veyâ vasiyyeti olmaksızın me'mûru izniyle bir kimsenin başkasına ferâğı.

ferâğ-ı kat'î : **huk.** kayıt ve şartsız yapılan ferâğ.

ferâğ ü intikal : alım satımda tapu muâmeleleri.

ferah فرح (a.i.): gönül açıklığı, sevinç, sevinme.

ferâh فراخ (f.s.) : **1.** bol, geniş, yayvan, açık. **Hesâb-ı ferâh** : geniş tutulan hesap. [maddî mânevî]. **2.** sefih, müsrif, savruk.

ferâhan فراحاً (a.zf.) : sevinçle, neşe ile.

ferâh-âstîn فراخ آستين (f.b.s.) : "yeni bol" : cömert. (bkz : civânmerd, sahî).

ferah-âver فرح آور (a.f.b.s.) : ferah getiren, sevinç getiren, sevindiren.

ferah-bahş فرح بخش (a.f.b.s.) : ferah bağışlayan, sevinç veren.

ferâh-dehen فراخ دهن (f.b.s.) : ağzı geniş, geniş ağızlı; geveze, çalçene.

ferâh-dest فراخ دست (f.b.s.) : eli açık, eli geniş, cömert. [bkz : fetâ²).

ferâh-destî فراخ دستی (f.b.i.) : el açıklığı, el genişliği, cömertlik.

ferâh-ebrû فراخ ابرو (f.b.s.) : güler yüzlü.

ferah-efşân, -feşân فرح افشان ، فشان – (a.f.b.s.) : ferah saçan, sevinç veren.

ferah-efzâ,-fezâ فرح افزا ، فزا – (a.f.b.s.) : ferah artıran, sevinci artıran, gönüle açıklık veren, safâlı, iç açıcı.

ferâhem فراهم (f.i.) : **1.** toplanma, birikme. (bkz : tahaşşüd). **2. s.** toplu, devşirili. **Dâmen-ferâhem** : toplu etek.

ferâh-engîz فراح انگيز (f.b.i.) : meşhur bir çeşit lâle.

ferâhet فراهت (f.i.) : şan ve şeref.

ferâh ferâh فراخ فراخ (f.b.s.) : bol bol, geniş geniş.

ferah-fezâ فرحفزا (a.f.b.i.) : **1.** ferah arttıran. **2. müz.** Türk müziğinin mürekkep makamlarındandır. Tahmînen 1870 senelerinde Ahmed Ağa tarafından terkîbedilmiştir. Şûh, neşeli ve zarif mevzûlarda kullanılabilecek güzel bir makamdır. Bu makam acem-aşîran ve sultânî-yegâh makamlarından mürekkeptir. Sultânî-yegâh ile yegâh perdesinde durur. Güçlüleri birinci derecede -Acem-aşîrân'ın durağı olan- Acem, ikinci derecede -aynı makamın güçlüsü olan- çârgâh, üçüncü derecede de -sultânî-yegâh'ın güçlüsü olan- dügâhtır. Makamın seyrinde, terkîbindeki her iki makamın müşterek seslerinden istifâde edilir. (Acem-aşîrân ve sultânî-yegâh makamlarını, yegâhdan Aceme kadar sâdece bir onlu hâlinde tam bir şekilde göstermek mümkündür). Donanıma yalnız -terkîbindeki her iki makamın müşterek ârızası olan- si küçük mücenneb bemolü konur; sultânî-yegâh'ın yedeni için de nota içerisinde do bakiyye diyezi kullanılır. **3.** meşhur bir çeşit lâle.

ferâh-gâm فراخ گام (f.b.s.) : mes'ut, bahtiyar , mutlu, kutlu.

ferâhî فراخی (f.i.) : bolluk, genişlik; ucuzluk.

ferâhnâ فراخنا (f.i.) : **1.** bolluk, genişlik. **2.** geniş yer.

ferah-nâk فرحناك (a.f.b.s.) : **1.** sevinçli. (bkz : mes'ûd, şâd). **2. müz.** Türk müziğinin mürekkep makamlarındandır. Tahmînen 1820 senelerinde Şâkir Ağa tarafından terkîbedilmiştir; biraz eviç makamına benzerse de ifâde îtibâriyle dahî ondan farklıdır; şen ve hafif mevzûlar, bahar tasvirleri gibi parçalarda kullanılabilir. Bu makam, nevâ'da rast beşlisi, segâh'da ferahnâk beşlisi, dügâh'da rast beşlisi, ferahnâk beşlisi ve nîm hicâz'da hicâz dörtlüsünden mürekkeptir. Bu diziler, ekseriyâ karışık bir sûrette kullanılır. Makam ferahnâk beşlisi ile karar eder. Durak ırak ve güçlü birinci derecede dügâh perdeleridir. Makam umûmiyetle inicidir. Donanıma fa ve do için birer bakıyye diyezi konur. Zikredilen beş dizinin son ikisinde her iki ârıza, ilkinde yalnız birinci ârıza ve üçüncüsünde yalnız ikinci ârıza mevcuttur. Bu diziler kullanılırken, bu noktalar gözönünde tutularak bekar konulur. Segâh'daki ferahnâk beşlisinin si koma bemolü ve hicaz dörtlüsünün mi bakıyye diyezi ârızaları, nota içerisinde geçen yerlere konur. Bununla berâber hicaz dörtlüsünün kullanılmadığı ferahnâk eserler de vardır.

ferah-nümâ فرحنما (a.f.b.i.) : Türk müziğinin şed makamlarındandır. 1910'da H. Saadettin Arel tarafından isimlendirilmiştir; kürdî makamının yegâh perdesindeki şeddidir. Orta sekizlideki sesleri şöyledir : yegâh, nîm hisar, Acem-aşîrân, rast, dügâh, kürdî, çârgâh, nevâ. Güçlü -dördüncü derecede olan- rast'tır. Dizisi umûmiyetle inicidir. Donanımına si ve mi için iki küçük mücenneb bemolü konur.

ferâh-rev فراخ رو (f.b.s.) : acele ve geniş adımlarla yürüyen.

ferâh-rû فراخ رو (f.b.s.). (bkz : ferâh-ebrû).

ferâh-sâl فراخ سال (f.b.s.) : bereketli yıl, ürünü bol olan yıl.

ferâhûr فراخور (f.s.) : münâsip, uygun. (bkz : çespan, şâyeste).

ferah-zâr فرخزار (a.f.b.i.) : Türk müziğinin -en az iki asır önce terkîb edilmiş- bir mürekkep makamıdır ki, elde hiçbir nümûnesi yoktur.

ferâid فرائد (a.i. ferîd ve ferîde'nin c.). (bkz : ferîd, ferîde).

Ferâine فراعنه (a.i. fir'avn'ın c.) : **1.** Mısır'ın eski hükümdarları, Firavunlar.

Ferâine-i Mısriyye : Mısır Firavunları. **2. mec.** kibirliler, gururlular.

ferâiş فرائش (a.i. ferş'in c.) : **1.** döşemeler, yataklar. **2.** odalıklar, oda hizmetçileri.

ferâiz فرائض (a.i. farîza'nın c.) : **1.** (bkz : farîza).

ferâiz-i dîniyye : dînin farzları. **2.** şer'î miras ilmi. **Eshâb-ı ferâiz** : mirasçılar.

ferâmîn فرامن (a.i. fermân'ın c.) : fermanlar, buyruklar. [kelime, teşkil bakımından yanlış olmakla berâber kullanılır olmuştur].

ferâmûş فراموش (f.i.) : **1.** unutma, hatırdan çıkma. (bkz : nisyân). **2.** erkek adı.

ferâmûşî فراموشی (f.i.) : unutma.

ferâmüş فرامش (f.i.) : "ferâmûş" un hafifletilmişi.

fer'an فرعاً (a.zf.) : ikinci dereceden olarak.

ferâset فراست (a.i.) : anlayışlılık, çabuk seziş. [aslı "firâset" dir]. (bkz : firâset).

ferâşe فراشه (a.i.) : pervâne [gece kelebeği].

ferâşet فراشت (a.i.) : Kâbe süpürücüsünün hizmeti.

ferâşet-i şerîfe beratı : Kâbe'nin temizlik me'mûruna verilen berat.

ferâşet-i şerîfe vekîli : Kâbe'nin temizliğiyle görevli bulunan kimselerin İstanbul'daki temsilcisi.

ferbâl, ferbâle فربال ، فرباله (f.i.) : etrâfı pencereli yaz köşkü, çardak.

ferbih فربه (f.s.) : semiz, etli, toplu, besili. (bkz : mülahham).

ferbihî فربهی (f.i.) : semizlik, etlilik, topluluk.

ferbiyûn فربیون (a.i.) : sıcak memleketlerde yetişen ve ilâç olarak kullanılan reçineli bir zamk.

ferbiyûniyye فربیونیه (a.i.) : **bot.** sütleğengiller.

ferc فرج (a.i.c. : fürûc) : **1.** aralık, yarık, çatlak. **2.** dişilerde tenâsül âleti, avret, utyeri, edep yeri.

fercü'l-bahr : **zool.** denizanası.

fercâd فرجاد (f.s.) : âlim ve fâzıl [kimse].

fercâm فرجام (f.i.) : **1.** son, âkıbet. (bkz : encâm). **2.** menfaat, fayda. **Bed-fercâm** : sonu kötü. **Bî-fercâm** : **1)** sonsuz; **2)** faydasız. **Nâ-fercâm** : faydasız, yaramaz, uğursuz.

fercâm-gâh فرجامگاه (f.b.i.) : "son, âkıbet yeri" : mezar, kabir, sin.

ferd فرد (a.s.c. : efrâd) : **1.** tek, yalnız olan şey, çift olmayan, eşi bulunmayan. **2.** tek olan sayı.

ferd-i âferîde : hiç kimse.

ferdü'l-ferd : ikiye bölünemeyen sayı.

3. şahıs, kişi. **4. ed.** tek beyit; altı, üstü olmayan, başka bir yere bağlı bulunmayan beyit. (bkz : müfred).

ferdâ فردا (f.i.) : **1.** yarın, yarınki gün, günün ertesi, ertesi gün, öbürgün. **2.** âtî, gelecek zaman. **3.** âhiret, öbür dünyâ, kıyâmet. **4.** kadın adı. **5.** 1919'da Ali İlmî tarafından İstanbul'da haftada iki defa olmak üzere yayımlanmış, siyasî, ilmî, edebî bir gazete.

ferdâ-yi kıyâmet : kıyâmetten sonra. **Endîşe-i ferdâ** : yarını düşünme. **Tâ-be-ferdâ** : kıyâmete kadar.

ferd-â-ferd فردافرد (a.f.zf.) : fert fert, tek tek. (bkz : ferden-ferdâ).

ferdâniyye فردانیه (a.i.) : **fels.** *bireycilik, **fr. individualisme.**

ferdâniyyet فردانیت (a.i.) : birlik, teklik, eşsizlik, **fr. individualisme.** [Allah'ın vasıflarındandır]. (bkz : vahdâniyyet).

ferden-ferdâ فرداً فردا (a.zf.) : fert fert, tek tek. (bkz : ferd-â-ferd).

ferdî, ferdiyye فردی ، فردیه (a.s.) : **1.** fertle ilgisi olan, **fr. individuel. 2.** tek şey. **3. h. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

ferdiyyü'l-esâbi : **zool.** *tekparmaklılar, **fr. périssodactyles.**

ferdiyyet فردیت (a.i.) : teklik, birlik, **fr. individualité.** (bkz : vahdâniyyet).

ferec فرج (a.i.) : **1.** gam, tasa ve sıkıntıdan kurtulma; kederden, darlıktan sonra gelen sevinç, teselli. **2.** zafer.

Ferec ba'de'ş-şidde : **1)** zorluktan sonra gelen kolaylık; kederden, darlıktan sonra gelen sevinç. **2)** yazarları meçhul olan hikâye kitapları olup yedisi Türkçe, sekizi Arapça, biri de Acemce olmak üzere İstanbul ve Ankara kütüphanelerinde 16 nüshanın bulunduğu Şükrü Kurgan tarafından bildirilmektedir. (Türk Dili Belleten, Seri III, Sayı 4-5, yıl 1945, sah. 353).

Ferengîs· فرنگیس (f.i.) : zühre, (Çobanyıldızı-Venüs) gezegeni.

feres فرس (f.i.) : **1.** oyun. **2.** satranç oyununda at.

feres فرس (a.i.c. : efrâs) : at, beygir. (bkz : esb).

Islâh-ı nefs-i feres : at cinsinin ıslahı.

feres-i asgar : **astr.** Tay.

Feres-i a'zam : **astr.** semânın kuzey yarım küresinde Keykâvüs (Cassiopée) ile Elfâris (Persée) burçları yakınında parlak yıldızlardan müteşekkil bir burç, **lât. Pegasus, Fr. Carrée de Pégase.**

Feres-i ekber : **astr.** (bkz : Feres-i a'zam).

feresü'l-bahr : su aygırı, hipopotam.

feresiyye فرسیه (a.i.) : **zool.** *atgiller. (bkz : hayliyye).

feresü'l-hayât فرس الحیات (a.b.i.) : Cebrâil'in atı.

Ferezdak فرزدق (a.h.i.) : Arapların "Cerîr ve Ahtal" la birlikte meşhur üç hiciv şâirinden biridir. Hicrî 20-115 (Milâdî 641-728) yılları arasında yaşamıştır; aslen Basra'lıdır, Hz. Hüseyn'in oğlu imam Zeynü'l-Âbidîn hazretleri hakkındaki kasîdesi, Arap edebiyâtının şaheserlerindendir. Asıl adı "Hemmâm" dır, babası, Sa'saa oğlu Galib'dir.

ferfâr فرفار (a.s.) : farfara, geveze, çalçene.

ferfere فرفره (a.i) : **1.** farfara, hafif meşreplik, akılsızlık. ["vakar" zıddı]. **2.** ağzı kalabalık, patırtıcı, gürültücü.

fergand, fergande فرغند ، فرغنده (f.i.) : **1.** sarıldığı ağacı kurutan bir cins sarmaşık. **2. s.** fenâ koku, kokmuş.

ferh فرخ (c. efrâh) : piliç.

Ferhâd فرهاد (f.h.i.) : **1.** Ferhâd ve Şîrîn adıyla meşhur olan eski bir hikâyenin erkek kahramanı olup Şîrîn'in âşıkıdır. **2.** erkek adı.

ferhâl فرخال (f.i.) : kıvırcık ve dolaşık olmayan uzun saç. (bkz : gîsû).

ferhân فرحان (a.s.) : **1.** sevinçli, neşeli. (bkz : ferih). **2.** şen; memnun. **3. i.** erkek adı.

ferhâş فرخاش (f.i.) : savaş, kavga. (bkz : perhâş).

ferhat فرحت (a.i.) : sevinç, neşe.

ferheng فرهنگ (f.i.) : **1.** bilgi; hüner, mârifet; edep; akıl; temkin. **2.** Farsça lûgat kitabı.

Ferheng-i Cihangirî : Şirazlı Cemâlüddin Hüseyn İncu tarafından yazılan ve 1608 de Cihangir devrinde tamamlanan Farsça lûgat.

Ferheng-i Nâsırî : Nâsırî'nin Farsça lûgati.

Ferheng-i Reşîdî : Reşîdî'nin Farsça lûgati.

Ferheng-i Şuûrî : Şuûrî'nin Farsça-Türkçe lûgati.

Ferheng-i Ziyâ : Ziyâ'nın Farsça lûgati, (Gencîne-i Güftar).

Ferheng-nâme-i Sa'dî : Hoca Mesud'un, Sâdî'nin Bostan adlı eserinden seçme 170 beytin tercümesi.

ferhest فرهست (f.i.) : sihir, sihirbazlık, büyü.

ferhunde فرخنده (f.s.) : **1.** mübârek, mes'ut, meymenetli, kutlu, mutlu, uğurlu.**2. i.** kadın adı.

ferhunde-fâl فرخنده فال (f.a.b.s.) : falı kutlu, uğurlu olan.

ferhunde-gî فرخندگی (f.b.i.) : mübâreklik, kutluluk, uğurluluk.

ferhunde-pâ[y] فرخنده پا[ی] (f.b.s.) : ayağı uğurlu [olan].

ferhunde-re'y فرخنده رای (f.a.b.s.) : reyi mübârek, kutlu.

ferhunde-sâl فرخنده سال (f.b.s.) : uğurlu, kutlu yıl.

ferhunde-tâlî' فرخنده طالع (f.a.b.s.) : tâlihi yâver, mes'ut, kutlu.

fer'î, fer'iyye فرعی ، فرعیه (a.s.) : **1.** asılla ilgili olmayıp, fer'e mensûp olan, ayrıntılı. **2.** ikinci derecede olan.

fer'î aynî hakk : **huk.** bir alacağın temini gayesiyle ona bağlı olarak kurulan menkul veyâ gayri menkul rehin.

fer'î zi'l-yed : **huk.** bir şey üzerinde sınırlı bir aynî veyâ şahsî hakka dayanarak zilyet olan kimse.

ferîd فريد (f.i.) **1.** avcı kuş. **2. s.** donmuş, katılaşmış [şey].

ferîd, ferîde فريده ، فريد (a.s. ferd'den c. : ferâid) : **1.** tek, eşsiz, eşi olmayan; kıyas kabul etmez, ölçüsüz; üstün. [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

ferîdü'l-asr, ferîdü'z-zemân : asrın, zamânın bir tânesi. (bkz : ferîdü'd-dehr). **2.** dizilmiş inci; çok değerli inci.

ferîde فريده (f.s.) : kendi reyiyle hareket eden, kibirli, gururlu [kimse].

Ferîdun فريدون (f.h.i.) : **1.** Pişdâdîlerin altıncı pâdişahı olup Cemşîd sülâlesinden demirci Gâve'nin yardımıyle Dahhâk-i Mârî'yi öldürmüştür. Lâkabı Ferruh'dur. **2.** sekizinci gök. [bkz : felek-i sâmin). **3.** erkek adı.

Ferîdûn-fer فريدون فر (f.b.s.) : Feridun gibi şanlı.

ferîdü'd-dehr فريدالدهر (a.b.s.) : zamânında tek olan, eşi bulunmayan, zamânının bir tânesi.

ferih فرح (a.s.) : sevinçli, neşeli ["fahûr" kelimesiyle birlikte kullanılır]. (bkz : ferhân).

ferih fahûr : iftihâr ederek, sevinçli olarak.

ferîk فريق (a.i.) : **1** askerî kolordu kumandanı, tümgeneral, korgeneral. **2.** insan topluluğu, cemâat. [birinci ferîk = *korgeneral; ikinci ferîk = *tümgeneral].

ferîk-i evvel : *korgeneral.

ferîk-i sânî : *tümgeneral.

ferîk فريك (a.i.) : buğday tânesinin olgunu, öğütülecek hâle gelmişi.

ferîkan فريقان ("ka" uzun okunur. a.i.c.) : topluluklar.

ferîkayn فريقين (a.i.) : iki askerî fırka, iki taraf. **Tekabül-i ferîkayn** : iki düşman (taraf) ın karşılaşması.

ferişte فريشته (f.i.) : [aslı "firişte" dir]. (bkz : firişte).

ferkad فرقد (a.i.) : **astr.** Kuzey kutbuna yakın ve Küçükayı kümesine tâbî iki parlak yıldızdan herbiri olup, bulundukları yerden doğup batarlar. [bu yıldızlardan ikisine birden "ferkadân" denilir].

Ferkadân فرقدان (a.i.c.) : **astr.** Dübb-i asgar (Küçükayı) denilen yıldız kümesinin en parlak yıldızları olan "Dübb" ve "Merak"ın müşterek adı.

-fermâ فرما- (f.s.) : **1.** emreden, buyuran, âmir. **2.** süren. **Fermân-fermâ** : hüküm süren, emir buyuran, emreden. **Hüküm-fermâ** : hükmeden, hüküm süren.

fermân فرمان (f.i.) : emir, buyruk; [evvelce] pâdişah tarafından verilen yazılı emir, berat, buyrultu. (bkz : tevki', nişân).

fermân-ı âlî, fermân-ı pâdişâhî : hükümdar fermanı, buyruğu.

fermân-ı âlî-şân (şanı ve şerefi büyük olanın fermanı) : **mec.** pâdişah fermanı.

fermân-ı beşâret-unvân (yüksek unvan sâhibinin fermanı) : **mec.** pâdişah fermanı, buyruğu.

fermân-ı celîlü'l-kadr (değeri, kıymeti, kadri ulu olanın fermanı) : **mec.** pâdişah fermanı, buyruğu.

fermân-ı hümâyûn : pâdişah buyruğu.

fermân-ı ilâhi : Tanrı buyruğu.

fermân-ı pâdişâhi : pâdişah buyruğu. **Emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir** : emir ve ferman, emir sâhibi kimsenindir.

fermân-ı şeref-iktirân (ululuğa, şerefe, üstünlüğe erişenin fermanı) : **mec.** pâdişah fermanı, buyruğu.

fermân-ı vâcibü'l-imtisâl (itâat edilmesi, boyun eğilmesi gerekli olanın fermânı) : **mec.** pâdişah fermanı, buyruğu.

fermân-ı vâcibü'l-iz'ân (itâat edilmesi, boyun eğilmesi gerekli olanın fermanı) : **mec.** pâdişah fermanı, buyruğu.

fermân-ber فرمان بر (f.b.s.) : aldığı emri yerine getiren.

fermân-berdâr فرمان بردار (f.b.s.) : fermana uyan.

fermân-berdârî, -berî فرمانبرداری ، بری – (f.b.i.) : fermanberlik, fermana uyarlık.

fermân-dih فرماندە (f.b.s.) : fermanı, emri yürüyen, hükmü geçen. (bkz : fermân-fermâ, fermân-revâ).

fermân-fermâ فرمان فرما (f.b.s.). (bkz : fermândih).

fermân-revâ فرمانروا (f.b.s.) : emri kabûl edilen, pâdişah. (bkz : fermân-dih).

fermâyende فرماینده (f.s.) : emir veren, buyuran.

fermâyiş فرمایش (f.i.) : **1.** emretme, buyurma. **2.** emir, sipâriş, ısmarlama.

fermâyiş-i şâl : şal sipârişi.

fermend فرمند (f.i.) : mevki ve şeref sâhibi kimse.

fermûde فرموده (f.s.) : **1.** emrolunmuş, buyurulmuş. **2. i.** emir, ferman, irâde. **Bermûde-i fermûde** : emrolunan nesne.

fernâs فرناس (f.i.) : **1.** gaflet, şaşkınlık. **2. s.** gafil, şaşkın.

fernûd فرنود (f.i.) : delil, hüccet.

ferr فر (a.i) : firâr, kaçma. **Kerr ü ferr** : saldırma ve çekilme [savaşta].

ferrâş فراش (a.i. ferş'den.) : **1.** döşeyen, döşemeci. **2.** hizmetçi. **3.** Kâbeyi süpüren.

ferrâşî فراشی (a.i.) : ferraşlık, süpürücülük.

ferruh فرخ (f.s.) : **1.** uğurlu, kutlu. (bkz : mübârek). **2. i.** erkek adı.

ferruh-fâl فرخفال (f.a.b.s.) : tâlihi uğurlu, bahtı açık.

ferruhî فرخی (f.i.) : meymenet, uğurluluk.

ferruh-kadem فرخ قدم (f.a.b.s.) : ayağı uğurlu.

ferruh-zâd فرخزاد (f.b.s.) : **1.** hayırlı, kutlu olan. **2.i.** mübârek, kutlu çocuk, uğurlu evlât.

-fersâ فرسا– (f.s.) : aşındıran, mahveden, yoran. **Tahammül-fersâ** : tahammül bırakmayan. **Tâkat-fersâ** : tâkat bırakmayan, tâkatsiz düşüren.

fersah فرسخ (a.i.) : **1.** muhtelif mesâfelere tekabül eden değerde bulunan bir uzunluk ölçüsü. **2.** üç millik bir mesâfe [denizde]. (bkz : ferseng).

fersah fersah : bol bol, pek çok.

fersân فرسان (f.i.) : derisinden kürk yapılan bir kır sansarı.

fersendâc فرسنداج (f.i.) : ümmet.

ferseng فرسنگ (f.i.) : fersah.

fersûd, fersûde فرسود ، فرسوده (f.s.) : yıpranmış, eskimiş, aşınmış; eski, yırtık. **Câme-i fersûde** : eskimiş, yıpranmış elbise.

fersûde-gî فرسودگی (f.i.) : fersûdelik, eskilik, yıpranış.

fersûde-pîşânî فرسوده پیشانی (f.b.i.). (bkz : halî'ü'l-izâr).

ferş فرش (a.i) : **1.**döşeme, yayma. **2.** halı, taş ve sâire döşetme. **3.** (c. : furûş, fürüş) : yayılan şey, yaygı, şilte, halı, seccâde, hasır. **4.** yeryüzü, kır, sahra. **Mine'l-ferşi ile'l-arş** : fakir iken tâlihi yardım edip zengin oluverme.

(ferş-i) sâl-hurd : çok eski, çok yaşlı, (çok eski, milyonlarca yıl önce meydana gelmiş olan dünyâ).

ferşiyyât فرشیات (a.i.) : döşeme işleri.

ferşiyye فرشیه (a.i.) : döşemecilikte kullanılan malzeme.

fertût, fertûte فرتوت ، فرتوته (f.s.) : pek ihtiyar, pîr, kocamış, bunak. (bkz : ma'tuh, pîrezen).

fertût-âne فرتوتانه (f.zf.) : bunakçasına.

fertûtî فرتوتی (f.i.) : pîrlik, bunaklık.

ferve فروه (f.i.) : kürk, makbul hayvanların postu, kürk kaplı elbise.

ferve-i beyzâ : beyaz kürk. [evvelce şeyhülislâmlar giyerdi].

ferve-i murabba' : çaprazları mücevherli, kürkü tilki, kabı atlas, düğmeleri murassa' olan kapaniçe.

ferve-i semmûr : samur kürk.

ferverdîn فروردین (f.i.) : **1.** bahar mevsiminin ilk ayı. **2.** Mecûsîlerin melâikesi.

feryâd فریاد (f.i.) : **1.** yardım istemek için çıkarılan yüksek ses; bağrışma, çağrışma. **2.** sızlanma, şikâyet. **3.** yaygara, gürültü. (bkz : figan).

feryâd-ı andelîb : 1) bülbülün feryâdı, ötmesi; 2) yirmi iki martta olan bir fırtına.

feryâd-bahşâ فریاد بخشا (f.b.s.) : feryâdettiren.

feryâd-hân فریاد خوان (f.b.s.) : yardım isteyen.

feryâd-nâk فریادناك (f.b.s.) : patırtılı, gürültülü.

feryâd-nâme فریادنامه (f.b.i.) : kendini acındırmak gayesiyle yazılan mektup, yazı.

feryâd-res فریادرس (f.b.s.) : feryâdedenin imdâdına yetişen.

ferz فرز (f.i.) : satranç oyununda şâhın müşâviri, vezîri sûretinde kullanılan bir taş.

ferzân فرزان (f.i.) : ilim ve hikmet.

ferzâne فرزانه (f.s.) : **1.** hakîm, feylesof; bilgili [kimse]. **2. tas.** nefsânî bağlantılardan sıyrılmış olan derviş.

ferzânegân فرزانگان (f. ferzâne'nin c.) : âlimler, bilginler.

ferzâne-gî فرزانگی (f.b.i.) : bilgi, üstünlük.

ferzend فرزند (f.i.c. : ferzendân) : oğul, çocuk. (bkz : mahdûm, veled, ibn).

ferzend-i âb : suda yaşayan hayvanlar, hava kabarcığı.

ferzend-i âftâb : yâkut.

ferzend-i bevvâb : bevvapların Acemi Ocağı'na kayıtlı çocukları.

ferzend-i çâvuş : **Tar.** Acemi Ocağı'nda kayıtlı bulunan çavuş çocuklarına verilmiş bir ad.

ferzend-i ercmend : şerefli çocuk.

ferzend-i hâver : yâkut.

ferzend-i sipâhî : **tar.** Acemi Ocağı'nda kayıtlı bulunan sipahi çocuklarına verilmiş bir ad.

ferzendân فرزندان (f.i. ferzend'in c.) : çocuklar.

ferzend-âne فرزندانه (f.zf.) : oğula yakışacak sûrette.

ferzîn فرزین (f.i.). (bk : ferz).

fe's فأس (a.i.c. : füûs) : iki yüzlü balta.

fesâd فساد (a.i.c. : fesâdât) : **1.** bozukluk.

fesâd-ı ahlâk : ahlâk bozukluğu.

fesâd-ı dimâğ : delilik.

fesâd-ı mi'de : mîde bozukluğu.

fesâd-ı te'lîf : **ed.** bir cümlede tertîbin, mânâ çıkmayacak derecede karışık ve bozuk olması. **2.** fenâlık, kötülük; arabozanlık, anlaşmazlık. **Erbâb-ı fesâd** : eşkıyâ. **3. s.** fitne; alıngan. **4.** çürüme, bozulma, çürüklük.

fesâd-âmîz فساد آمیز (f.b.s) : fesat karıştıran, oyunbozanlık eden.

fesâdât فسادات (a.i. fesâd'ın c.) : fesatlar.

fesâd-engîz فساد انگیز (f.b.s.) : fesatla karışık, zararı icâbettiren.

fesâkî فساقی (a.i. fıskıyye'nin c.) : **1.** suyu, aşağıdan yukarı fışkırtan havuz ağızlıkları. **2.** çocukların oynadıkları su püskürten oyuncaklar.

fesân فسان (f.i.) : **1.** bileği taşı (seng-i fesân). **2.** hikâye, masal. (bkz : fesâne, efsâne).

fesâne فسانه (f.i.) : asılsız hikâye, masal. (bkz : efsâne).

fesâne-perdâz فسانه پرداز (f.b.s.) : masal ve hikâye düzen, asılsız şeyler söyleyen.

fesâr فسار (f.i.) : yular. (bkz : efsâr).

fesede فسده (a.s. fâsid'in c.). (bkz : fâsid).

feseka فسقه (a.s. fâsık'ın c.) : günah işleyenler, sapkınlar.

fesh فسخ (a.i.) : **1.** bozma, bozulma, dağıtma, dağılma.

fesh-i ihbâr : **eko.** âkit taraflardan birisinin diğer tarafa sözleşme hükümlerinin devâmını istemediğini bildirmesi.

fesh-i mukavele : mukavelenin, anlaşmanın bozulması.

fesh-i şirket : şirketin dağılması. **2. huk.** bir mahkemenin verdiği kararı, onun üstünde bulunan bir başka mahkemenin bozması, hükümsüz bırakması, çürütmesi.

fesh-i i'lâm : **huk.** îlâmı hükümsüz bırakma.

fesîh فسیح (a.s. füshat'den) : geniş, açık. **Sahrâ-yı fesîh** : geniş, açık sahra. **Meydân-ı fesîh** : geniş meydan.

fesl فسل (a.i.c. : efsâl, fisâl) : **zir.** daldırma [bağ çubuğu ve sâire].

fe-sübhânallâh فسبحان الله (a.c.). (bkz : sübhânallâh).

feşâfeş فشافش (f.i.) : **1.** atılan okun havada çıkardığı ses.

feşâfeş-i tîr : okun sesi. **2.** hışıltı, şıpırtı, fışırtı.

feşâfeş-i deryâ : denizin fışırtısı.

feşâfeş-i dâmân : eteğin hışırtısı.

feşâfeş-kâr فشافشکار (f.b.s.) : hışırtı, fışırtı, vınlama çıkaran.

-feşân فشان– (f.s.) : saçan, saçıcı, serpen. **Âteş-feşân** : ateş saçan. **Zer-feşân** : altın saçan. ["efşân" muhaffefi]. (bkz : efşân).

feşâr فشار (f.s.) : sıkıcı, sıkan.

feşfeşe فشفشه (f.i.) : hışırtı, fışırtı.

feşil فشل (a.s.c. : efşâl) : cesâretsiz, korkak, yüreksiz.

fetâ فتی (a.s.c. : fityân) : **1.** genç, delikanlı, yiğit; mert. **Lâ fetâ illâ Alî** : Ali'den başka yiğit yoktur. **2.** cömert, eli açık. (bkz : ferâh-dest, sahî).

fetâvâ, fetâvî فتاوی ، فتاوی (a.i. fetvâ'nın c.) : müftünün verdiği şer'î cevaplar.

fetâvâ-yi âlemgîrî : bütün âleme yayılan fetvâlar.

fetehât فتحات (a.i. fetha'nın c.) : Arapça kelimelerin üstüne konulan "üstün" işâretleri.

feterât فترات (a.i. fetret'in c.). (bkz : fetret).

feth فتح (a.i.c. : fütûh; c.c. : fütûhât) : **1.** açma, açılma. [sûre-i feth : innâ fetahnâ-leke sûresi]. (bkz : küşâd).

feth-i bâb : kapının açılması.

feth-i İslâm : Tuna nehri üzerinde Kladove kasabasına yakın bir kalenin adı.

feth-i Konstantiniyye : İstanbul'un II. Mehmet tarafından fethi.

feth-i meyyit : ölümün sebebini anlamak için cesedin açılarak muâyenesi, otopsi.

feth-i mübîn : açık, aşikâr zafer.

feth-i müşkilât : zorlukları çözme.

feth ü kırâat : [Kur'ân ve fermanlar hakkında] açma ve okuma. **2.** başlama. (bkz : bed').

feth-i kelâm : söze başlama. **3.** kuşatma, zaptetme.

feth-i bilâd : şehirlerin istîlâsı, zaptı. **4.** bir harfin üstün, [e] olarak okunması. [feth-i lâm ile = lâmın fethiyle, üstün "e" okunmasıyla].

fetha فتحه (a.i.c. : fetehât) : **1.** Arapça kelimelerin üstüne konulan üstün (ـَ) işâreti.

fetha-i hafîfe : **e** okutan üstün.

fetha-i sakîle : **a** okutan üstün. **2.** delik.

fethateyn فتحتين (a.i.c.) : müteâkip iki harfin fethasıyla (okunan kelime) : [faraza, feverân... gibi].

fethî, fethiyye فتحى ، فتحيه (a.s.) : **1.** fethe mensup; fetih hakkında yazılan kasîde. **2.** erkek ve kadın adı.

feth-nâme فتحنامه (a.f.b.i.) : bir fethe dâir yazılan şiir veyâ risâle; düşmanın mağlûbiyetini bildirmek için yazılan mektup (Nâme-i Hümayûn). (bkz : zafer-nâme).

fetîl, fetîle فتيل ، فتيله (a.i.) : **1.** lâmba fitili. **2.** ovarak deriden çıkarılan yuvarlak kir. **3.** yaralara konulan tiftik. **4.** örgü.

fetîle-i giysû : saç örgüsü.

fetîle-i hacer : **bot.** dağ keteni.

fetk فتك (a.i) : apansızın adam öldürme.

fetret فترت (a.i.c. : feterât) : **1.** iki peygamber veyâ pâdişah arasında peygambersiz veyâ pâdişahsız geçen zaman. **Devr-i fetret** : fetret devri, zamânı. [Osmanlı târihinde : Yıldırım'ın mağlûbiyetiyle Çelebi Sultan Mehmed'in idâreyi ele alışı arasında geçen sekiz senelik müddet]. **2.** iki vak'a arasındaki zaman. **3. hek.** iki sıtma nöbeti arasında geçen zaman. **4.** uyuşukluk, za'f. (bkz : fitret).

fett فت (a.i.). (bkz : reft).

fettâh فتاح (a.s. feth'den) : **1.** zafer kazanmış, üstün gelmiş. **2.** fetheden, açan. **3.** kullarının kapalı işlerini açan, Cenâbıhak. **4. i.** erkek adı.

fettâh-ı kerîm : iyilik etmesini seven, kerem sâhibi olan Cenâbıhak.

fettâh-ı nûr (nur açan) : Allah.

fettâk فتاك (a.s. fetk'den) : çok adam öldürmüş kimse, kanlı katil.

fettân فتان (a.s. fitne'den) : **1.** fitne ve fesâda teşvik eden, fenâlık yapan, ayartan. **2.** oynak [kadın]. **3.** câzibeli, gönül alıcı.

fettâne فتانه (a.i.) : altın ve gümüşü muâyeneye yarayan taş, mehek (mehenk, mihenk) taşı. (bkz : mısdak).

fetvâ فتوى ، فتوا (a.i.c. : fetâvâ, fetâvî) : müftü tarafından verilen şer'î hüküm veyâ karar. **Bâb-ı fetvâ. Dâire-i fetvâ** : Şeyhülislâm kapısı.

fetvâ-emîni فتوى أمينى (a.t.b.i.) : [eskiden] Şeyhülislâm kapısında fetvâ işleriyle meşgul olan dâirenin başkanı.

fetvâ-hâne فتوى خانه (a.f.b.i.) : **1.** mülga Meşîhat dâiresindeki meşhur iftâ müessesesi. **2.** müftünün bulunduğu resmî dâire, müftülük. (bkz : bâb-ı fetvâ).

fetvâhâne-i âlî : mülga Şeyhülislâm dâiresinde mahkeme-i şer'iyye ve müftülerin mercii olmak üzere vücuda getirilen iftâ müessesesi. [pusla odası, fetvâ odası, i'lânât odası adlarıyla üç dâireden ibâretti].

fetvâ-penâh فتوى پناه (a.f.b.s.) : "fetvâya sığınan" : Şeyhülislâm.

fevâci' فواجع (a.i. fâci'in c.). (bkz : fâci').

fevâhir فواخر (a.s. : fâhire'nin c.). (bkz : fâhir, fâhire).

fevâhiş فواحش (a.s. fâhişe'nin c.) : ahlâksız kadınlar, kahbeler. (bkz : fâhişe). **Dârü'l-fevâhiş** : umumhâne (*genel ev).

fevâid فوائد (a.i. fâide'nin c.) : **1.** menfaatler, faydalar, kârlar, kazançlar. (bkz : fâide). **2.** 1888'de Murat Emir tarafından İstanbul'da onbeş günlük olarak yayımlanmış edebî, fennî bir dergi.

fevâid-i me'mûle : umulan faydalar.

fevâih فوائح (a.i. fâih'in c.) : çiçek ve meyva kokuları. ["fevâyih" şeklinde de kullanılır].

fevâiz فوائض (a.i. fâiz'in c.). (bkz : fâiz).

fevâkih فواكه (a.i. fâkihe'nin c.) : meyvalar, yemişler.

fevâkih-i lezîze : lezzetli, tatlı meyvalar.

fevânîs فوانيس (a.i. fânûs'un c.).(bkz: fânûs).

fevâris فوارس (a.s. fâris'in c.) : atlılar, biniciler. (bkz : fâris).

fevâsıl فواصل (a.i. fâsıla'nın c.). (bkz : fâsıla).

fevâtih فواتح (a.i. fâtiha'nın c.) : fâtihalar. (bkz : fâtiha).

fevâyih فوايح (a.i. fâyiha'nın c.) . (bkz : fevâih).

fevâzıl فواضل (a.i. fâzıla'nın c.).(bkz : fuzalâ).

fevc فوج (a.i.c. : efvâc) : bölük, takım, cemaat.

fevc-â-fevc : takım takım, akın akın.

fevc fevc : bölük bölük.

fevehân فوحان (a.i. fevh'in c.) : güzel kokular.

fevehât فوحات (a.i. fevha'nın c.) : güzel kokular.

feverân فوران (a.i.) : **1.** kaynama, galeyan etme. **2.** [damar] vurma. **3.** [su] fışkırma.

feverân-ı âb : su fışkırması.

feverân-ı dem : kan fışkırması. **4.** [hiddetle] köpürme.

feverân-ı gazeb : kızgınlığın patlak vermesi.

feverân-ı zamân : zamânın taşkınlığı.

fevh فوح (a.i.c. fevehân) : güzel koku.

fevha فوحه (a.i.c. : fevehât) : güzel koku.

fevk فوق (a.i.) : üst, üst taraf, yukarı [maddî, mânevî]. [müen. "fevkiyye"].

fevka'l-me'mûl : ümîdin dışında.

fevk-i işbâ' : fiz. aşırı doyma.

fevk-i zevebân : fiz. *aşırıerime.

fevka'l-âde فوق العاده (a.it.) : âdetin üstün de, duyulmadık, görülmedik, *olağanüstü.

fevka'l-âde bütçe : fevkalâde hallerin meydana getireceği masrafları karşılamak gayesi ile hazırlanan bütçe.

fevka'l-arz فوق الارض (a.s.) : arzın, toprağın üzerinde, üstünde, göğe âit.

fevka'l-beşer فوق البشر (a.s.) : **1.** insanüstü. **2. i.** üst insan.

fevka'l-gaye فوق الغايه ("ga" uzun okunur. a.b.zf.) : son derecede.

fevka'l-hadd فوق الحد (a.b.zf.) : hadden aşkın, haddinden fazla, pek çok.

fevka'l-me'mûl فوق المأمول (a.b.s.) : umulanın üstünde, umulandan çok.

fevka'l-mu'tâd فوق المعتاد (a.b.s.) : alışılmıştan, her zamankinden başka.

fevkanî فوقانی ("ka" uzun okunur. a.s.) : **1.** üstte olan, yukarıda bulunan. **2. i.** üstte noktası olan harf (Arap alfabesinde).

fevkanî tahtânî : altlı, üstlü.

fevka's-serâ فوق السرا (a.f.b.i.) : toprak üstü, yer yüzü.

fevka't-tabîa, fevka't-tabîiyye فوق الطبيعه ، فوق الطبيعيه (a.b.s.) : tabîat üstü.

fevr فور (a.zf.) : acele, hemen, derhal. **Ale'l-fevr** : derhal, çarçabuk, birdenbire.

fevren فوراً (a.zf.) : çarçabuk, birdenbire.

fevrî, fevriyye فوری ، فوريه (a.s.) : birdenbire, düşünmeden yapılan [hareket].

fevt فوت (a.i.) : **1.** bir daha ele geçmemek üzere kaybetme, elden çıkarma, kaçırma.

fevt-i fursat : fırsat kaçırma. **2.** ölüm. (bkz : mevt).

fevt-i nâgehânî : ansızın ölüm.

fevvâre فواره (a.i.) : içinden su fışkıran şey, fıskıye.

fevvâre-i âb-ı hayât : âbıhayat fıskıyesi.

fevvâre-i bedâyi' : güzellikler fıskıyesi.

fevz فوز (a.i.) : galiplik, zafer, üstünlük; selâmet, kurtuluş.

fevz u nusret : zafer, utku.

fevzâ فوضا (a.i.) : kargaşalık, anarşi.

fevzâî فوضائی (a.s.) : kargaşalıkla ilgili; anarşist.

fevzâviyyet فوضاويت (a.s.) : **fels. fr. anarchique.**

fevzî فوزی (a.s.) : zaferle, kurtuluşla ilgili.

fevziyye فوزيه (a.i.) : **1. tar.** Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması üzerine II. Sultan Mahmut tarafından eski odalar mevkiine verilen ad. **2.** kadın adı.

feyâfî فيافی (a.i. feyfâ'nın c.) : susuz çöller, sahrâlar.

feyâyih فيايح (a.i. feyhâ'nın c.) : boşluklar, genişlikler, enginlikler.

feyezân فيضان (a.i.) : **1.** suyun taşması, coşması.

feyezân-ı Nîl: 1. Nil'in taşması. 2. bolluk, fazlalık, feyiz.

feyfâ' فيفاء (a.i.c. : feyâfî) : düz, büyük sahra, susuz kumlu çöl. (bkz : kafr).

feyfâ-neverd فيفا نورد (a.f.b.s.) : çöllerde ilerleyen, yol alan, çöl yolcusu.

feyhâ فيحا (a.i.) : büyük, geniş olan, engin.

feyiz فيض (a.i.c. : füyûz). (bkz : feyz).

feylesof فيلسوف (a.i.c. : felâsife) : 1. felsefe ile uğraşan, filozof, âlim; akıllı kimse. 2. kaygısız, rahat yaşayan, kalender kimse. 3. s. dinsiz. (bkz : dehrî).

feyyâl فيال (a.i.) : file bakan kimse, fil çobanı. (bkz : fîl-bân).

feyyâz فياض (a.s.) : 1. feyiz, bereket ve bolluk veren; Allah.

feyyâz-ı kudret, feyyâz-ı mutlak : Allah. 2. içi çok temiz, çok cömert [kimse]. 3. taşan [sel]. 4. i. erkek adı.

feyyil فيل (a.s.) : zayıf hüküm.

feyz فيض (a.i.c. : füyûz). [füyûzât, feyz'in c. olan füyûz'un c.]. 1. suyun taşıp akması. 2. bolluk, çokluk, verimlilik, fazlalık, gürlük, ilerleme, çoğalma. 3. ilim, irfân.

Feyz-i âtî (geleceğin feyzi, verimliliği, gürlüğü) : İstanbul'da, Kuruçeşme ile Arnavutköy arasında, deniz kenarında Boğaziçi liseleri adını taşıyan lisenin eski adı.

feyz-i câvidân : ebedî feyiz, devamlı bereket.

feyz-i mukaddes : a'yân'ı sâbitenin; istîdatlarına göre, onların hâriçte zuhûrunu istilzâm eden tecellî.

feyz-i neş'e-bahşâ : neşe verici bolluk.

feyz-i safâ : safânın, neşenin feyzi, bolluğu.

feyz-i tabîî : tabîî olan bereket, bolluk.

feyz ü rif'at : bolluk, ilerleme, yükseklik.

feyzâ-feyz فيضا فيض (a.b.s.) : feyz ile dolu olan.

feyz-âver فيض آور (a.f.b.s.) : feyiz getiren.

feyz-bahş فيض بخش (a.f.b.s.) : feyiz bağışlayan, feyiz, bereket veren.

feyz-dâr فيضدار (a.f.b.s.) : feyizli, gür.

feyz-efzâ فيض افزا (a.f.b.s.) : feyiz arttıran.

feyz-nâk فيضناك (a.f.b.s.) : feyizli, bereketli.

feyz-resân فيض رسان (a.f.b.s.) : feyiz eriştiren, bereket ve bolluk getiren.

feyz-yâb فيضياب (a.f.b.s.) : feyiz bulan, feyiz bulucu.

feza' فزع (a.i.) : 1. korkma, bağırıp çağırma. 2. dayanamama. 3. ümitsizlik. 4. inleyip sızlanma.

fezâ' فضاء (a.i) : 1. ucu bucağı bulunmayan boşluk, dünyânın sonsuz olan genişliği.

fezâ-yı ferdâ : yarının boşluğu.

fezâ-yı vatan : vatanın fezâsı, vatanın uçsuz, bucaksız gökleri. 2. geniş ova, geniş sâha, yer, alan.

fezâ-yı feyz : feyiz sâhası, feyiz alanı. 4. *uzay.

-fezâ[y] [ی] فزا- (f.s.) : artıran, çoğaltan. (bkz : efzâ). **Ferah-fezâ** : ferah artıran. **Hayret-fezâ** : hayret artıran, hayret veren.

fezâî فضائی (a.s.) : 1. fezâya âit, fezâ ile ilgili. 2. *uzaysal.

fe-zâlik فذالك (a.i. fezleke'nin c.) : fezlekeler, hulâsalar, icmaller, *özetler.

fezâ-neverd فضا نورد (a.f.b.s.) : fezâda giden, fezâda dolaşan.

fezâyişte فزايشته (f.s.) : ziyâde, fazla, çok.

fezleke فذلكه (a.i.) : 1. hulâsa, netîce, muhtasar, özet. 2. **huk.** [evvelce] mahkemelerde soruşturma evrâkının altına yazılan hulâsa.

fezleke-i târih : târih hulâsası, özeti.

fezleke resmî : [evvelce] **huk.** mahkemelerin cereyânını kısaca tespit eden vesîkadan alınan masraf.

fıdda فضه (a.i.) : gümüş. (bkz : sîm, nukra). **Dâü'l-fıdda** : gümüş ile zehirlenme.

fıddâ-i hâlise : hâlis gümüş.

fıkarât فقرات (a.i. fıkra'nın c.) : 1. küçük hikâyeler, kıssalar.

fıkarât-ı lâtîfe : lâtif, hoş hikâyeler.

fıkarât-ı lâzime ve nâzike : ince ve gerekli fıkralar.

fıkarât-ı müntehabe : seçilmiş hikâyeler. 2. cümleler, paragraflar.

fıkarât-ı anîfe : yukarıda geçen cümleler. 3. omurga kemiklerinin boğumları.

fıkarât-ı acziyye : **anat.** sağrı *omurları.

fıkarât-ı arziyye : **anat.** sağrı omurları.

fıkarât-ı kataniyye : **anat.** bel omurları.

fıkarât-ı rakabiyye : **anat.** boyun omurları.

fıkarât-ı us'ûsiyye : **anat.** kuyruk omurları.

fıkarât-ı zahriyye : **anat.** sırt omurları. **4.** kısımlar, fasıllar, bölümler. (bkz : fıkra).

fıkarî فقرى (a.s.) : [aslı "fekarî" dir]. (bkz : fekarî).

fıkariyye فقريه (a.i.) : [aslı "fekariyye" dir]. (bkz : fekariyye).

fıkariyye-i âliyye : **zool.** yüksek *omurgalılar. [aslı "fekariyye"dir].

fıkariyye-i süfliyye : **zool.** aşağı *omurgalılar. [aslı "fekariyye"dir].

fıkdân فقدان (a.i.) : yokluk, darlık, bulunmazlık, kıtlık. (bkz : fakd).

fıkdân-ı akl : akıl kıtlığı.

fıkdân-ı dem : **fizy.** kansızlık, **fr.anémie.** (bkz : fakrü'd-dem).

fıkdân-ı elem : acı *yitimi.

fıkdân-ı hassâsiyyet : **psik.** *duyumsamazlık, **fr. apathie.**

fıkdân-ı imkân : imkânsızlık.

fıkdân-ı irâde : irâde yitimi, **fr. aboulie.**

fıkdân-ı kuvâ : Fransızca "adynamie" karşılığı.

fıkdân-ı ma'rifet-i hissiyye : **psik.** *tanısızlık, agnosi.

fıkdân-ı nakd : para darlığı.

fıkdân-ı nukud : para darlığı.

fıkdân-ı temyîz : **fels.** zihin darlığı.

fıkh فقه (a.i.) : **1.** bir şeyi gereği gibi anlayıp bilme. **2.** şerîat ilmi, şerîatın usul ve hükümleri, amelî ve şer'î meseleler bilgisi, fıkıh.

fıkhî فقهى (a.s.) : fıkıha âit, fıkıhla ilgili.

fıkhiyye فقهيه (a.s.) : ["fıkhî" kelimesinin müen.]. (bkz : fıkhî).

fıkıh فقه (a.i). (bkz : fıkh).

fıkra فقره (a.i.c. : fıkarât) : **1.** omurga kemiklerinden bir boğum, omur. **2.** bend, madde, paragraf. **3.** kısa hikâye, masal, kıssa. **4.** kanun maddelerinin paragraflarından her biri. **5.** kısım, fasıl, bölüm. [kitap veyâ eserde]. **6.** yazılmış kısa bir haber. **7.** gazetelerde, gündelik hâdiselerin kısa ve temiz bir üslupla yazılmış şekli, **fr. chronique.**

fıkra-hân فقره خوان (a.f.b.s.) : hikâye okuyan, söyleyen.

fırak فرق (a.i. fırka'nın c.) : **1.** tümenler, alaylar, bölükler. **2.** partiler. **3.** cennetler; takımlar, kalabalıklar; ehl-i sünnet ve cemaat'ten ayrılan mezhepler.

fırak-ı dâlle : dalâlete düşmüş, sapıtmış, îman etmeyen fırkalar.

fırak-ı siyâsiyye : siyâset, politika partileri.

fırka فرقه (a.i.c. : fırak) : **1.** insan kalabalığı, grubu. **2.** siyâset partisi. **3. ask.** tümen.

fırka-i askeriyye : tümen.

fırka-i nâciyye : selâmet yolunu bulmuş fırka, Müslüman grupu.

fırka-i siyâsiyye : siyâset partisi.

fırkateyn فرقتين (a.i.) : eskiden kullanılan bir çeşit savaş gemisi.

fırsâd فرصاد (a.f.i.) : karadut.

fırsat فرصت (a.i.). (bkz : fursat).

fısâd فصاد (a.i.) : kan alma, damardan kan çıkarma. (bkz : fasd).

fısk فسق (a.i.c. : fusuk) : **1.** hak yolundan veyâ hak yoldan çıkma, Allah'a karşı isyân etme. **2.** sefâhate dalma. **3.** hâinlik. **4.** dinsizlik, ahlâksızlık. (bkz : fücûr).

fıskıyye فسقيه (a.i.c. : fesâkî) : suyu, aşağıdan yukarıya fışkırtan havuz ağızlığı. **2.** çocukların oynadığı su püskürten oyuncak.

fıtâm فطام (a.i) : çocuğu, yavruyu sütten kesme. **Vakt-i fıtâm** : sütten kesme zamânı.

fıtık فتق (a.i.). (bkz : fatk).

fıtnat فطنت (a.i.) : **1.** zihnin her şeyi çabuk anlayışı, zihin açıklığı, zeyreklik. (bkz : fatânet). **2.** kadın adı. ["gabâvet" in zıddı].

fıtr فطر (a.i.) : oruç bozan. [adam]. **Îd-i fıtr** : ramazan bayramı, şeker bayramı. (bkz : sadaka-i fıtr).

fıtra فطره (a.i.) : ramazan bayramında bölünmeden verilmesi şer'an vâcibolan : **1)** buğday, buğday unu veyâ buğday kavutundan 1458 veyâ 1667; **2)** arpa; **3)** kuru üzüm; **4)** kuru hurmadan 2917 ile 3333 gram sadaka. [Hanefî'den gayrı diğer üç ehl-i sünnet mezhebine (Şâfiî, Mâlikî, Hanbelî) göre, "arpa, kuru üzüm ve kuru hurma miktarı da: buğday, buğday unu veyâ buğday kavutu"nun miktarı olan 1458 veyâ 1667 gramdır].

fıtrat فطرت (a.i.) : yaradılış, tabîat, mizaç, huy. (bkz : seciyye, tînet).

fıtraten فطرةً (a.zf.) : fıtrî olarak, yaradılıştan.

fıtrî, fıtriyye فطرى ، فطريه (a.s.) : tabiî, yaradılıştaki.

fıtriyye فطريه (a.i.) : **fels.** *doğuştancılık, **fr. nativitisme.**

fî فى (a.i.c. : fîat) : fiat, baha, kıymet.

fî-i aslî : asıl değer.

fî-i cârî : geçer değer.

fî-i kat'î : son fiat, olacağı.

fî-i maktû : biçilmiş kıymet, değer.

fî فى (a.zf. ve e.) : **1.** içinde, -de ["fîhâ" müfret müennes için kullanılır]. **2.** [evvelce] târihin başına konurdu.

fî 20 Teşrîn-i evvel : 20 *Ekimde.

fî zemânînâ : (f.zf.) : zamânımızda, şimdiki zamân içinde.

fiâl فعال (a.i. fi'l'in c.) : işler, kârlar, ameller. **Bed-fiâl** : kötü işler işleyen kimse. (bkz : ef'âl).

fîât فيآت (a.i. fî'nin c.) : bahalar, kıymetler, değerler. [yapma kelimelerdendir].

ficâ فجا (a.zf.) : ansızın, birdenbire. (bkz : fücâ').

fidâ' فداء (a.i.) : bir esiri kurtarmak için verilen şey, fidye. (bkz : fedâ).

fidâî فدائى (a.s.). (bkz : fedâî).

fidye فديه (a.i.) : can kurtarma karşılığı verilen akçe vesâire.

fidye-i necât : kurtulmalık, can kurtarma akçesi.

fie فئه (a.i.c. : fiât) : tâife, güruh, cemâat, bölük, takım.

fie-i kalîle : az cemâat. [çok zaman küçümseme yoluyla söylenir].

fî emâni'llâh فى امان الله (a.cü.) : Allah'ın hıfz ve siyânetinde; Allah kerîm.

figan فغان ("ga" uzun okunur. f.i.) : ıztırap ile bağırıp çağırma, inleme. (bkz : feryad).

figan-ı tîz : yüksek feryâd.

figan-ı tîz-i heves : arzunun yüksek feryâdı.

figan-perver پرور فغان (f.b.s.) : figan ettiren, bağırtan.

figâr فگار (f.i.) : yara. (bkz : cerîha).

-figâr -فگار (f.s.) : yaralı, müteessir, incinmiş. **Dil-figâr** : yüreği yaralı. (bkz : efgâr).

-figen -فگن (f.s.): atıcı, yıkıcı, düşürücü. ["efgen" kelimesinin hafifletilmişi] . (bkz : efgen).

-figende -فگنده (f.s.) : yıkılmış, yıkık, düşkün. ["efgende" kelimesinin hafifletilmişi]. (bkz : efgende).

-fîh -فيه (a.e.) : " onda, içinde" mânâsını verir. **Mâ nahnü fîh** : konuştuğumuz. **Münâziün fîh** : hakkında münâkaşa, çekişme olan, kavgalı. **Mef'ûlün fîh** : "-de" hâli.

Fîhi Mâfih (o şey ki onun içinde) : Hz. Mevlânâ'nın tasavvufa dâir ünlü eseri.

fihâl فحال (a.i. fahl'in c.) : îtibarlı, üstün kimseler.

fihâm فخام (a.s. fahîm ve fahm'ın c.) : çok kuvvetli, nüfûz ve îtibar sâhibi kimseler, ulular, büyükler.

fihris فهرس (a.i. c. : fehâris) : **1.** bir kitabın içinde neler bulunduğunu gösteren ve kitabın ya başına, ya sonuna konulan cetvel, indeks. **2.** eşyânın adlarını gösteren defter. [kelime Farsça "fihrist" den alınmıştır].

fihrist فهرست (f.i.). (bkz : fihris).

fikir فكر (a.i.c. : efkâr). (bkz : fikr).

fikr فكر (a.i.c. efkâr) : **1.** fikir, düşünce. **2.** idrâk. **3.** hâtır. **4.** zihin, akıl. **5.** rey, oy, zan, inanma. **6.** zihin tasavvuru, kuruntu. **7.** murad, maksat, niyet.

fikr-i âmiyâne : alelâde, bayağı fikir, düşünce.

fikr-i âteşîn : ateşli fikir, düşünce.

fikr-i fâsid : bozuk, bozucu fikir.

fikr-i ferdâ : yarının fikri, düşüncesi.

fikr-i galat : yanlış düşünce, yanlış bir şeyi düşünme.

fikr-i garâib-perver : garip şeyler icâdeden fikir, düşünce.

fikr-i mukaddes : mukaddes fikir, kutsal düşünce.

fikr-i muzmar: dışarı vurulmamış, gizli fikir.

fikr-i sâbit : *saplantı, **fr. idée fixe.**

fikr-i ta'kib : peşini bırakmama, sona erdirme.

fikr-i vatan : vatan fikri, vatan düşüncesi. (bkz : fikret).

fikren فكراً (a.zf.) : fikir ile, düşünerek, zihnen.

fikret فكرت (a.i.) : **1.** (bkz : fikr). **2.** erkek ve kadın adı.

F

fikrî, fikriyye فكريه ، فكرى (a.s.) : **1.** fikre mensup, fikirle ilgili, düşünerek meydana getirilen [şey]. **Hayât-ı fikriyye** : düşünce hayâtı, düşünce âlemi. **2. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

fikriyyât فكريات (a.i.c.) : fikir, düşünce ile olan işler.

fikriyyen- فكرياً (a.zf.) : fikir, düşünce *bakımından.

fi'l فعل (a.i.c. : ef'al, fiâl, c.c. : efâîl) : iş, kâr, amel; zamanla ilgili olup mânâya yol açan kelime, *eylem.

fi'l-i basît : **gr.** basit fiil, tek kökten yapılan fiil [olmak, gelmek; gitmek... gibi].

fi'l-i cevherî : **gr.** "imek" mastarından yapılan varlık fiili.

fi'l-i gayr-ı kıyâsî : **gr.** kaidesiz, kuralsız fiil [yemek; içmek; oturmak... gibi].

fi'l-i gayr-i müteaddî : **gr.** geçişsiz fiil, **fr. intransitif**.

fi'l-i hayr : iyi iş.

fi'l-i hikâye : **gr.** geçmiş zamanda olmuş, fakat konuşanın görmüş olduğu bir işi anlatan fiil [yazmış idi; okumuş idi... gibi].

fi'l-i iktidârî : **gr.** "bilmek" maddesiyle meydana gelen fiil [yazabildim; koşabildim... gibi].

fi'l-i iltizâmî : **gr.** emir sîgasının sonuna : "-elim, -e sin, -e siniz" katılarak yapılan fiil, dileme kipi [sevelim; çekesin; yeresiniz... gibi].

fi'l-i intihâî : **gr.** intihâ fiili, **fr. verbe accompli**.

fi'l-i istimrârî : **gr.** sürerlik fiili [gide durmak; bakakalmak... gibi].

fi'l-i kıyâsî : **gr.** kaideli, kurallı fiil [ateş'den : ateşlemek; iş'den : işlemek... gibi].

fi'l-i lâne : **gr.** yardımcı fiil [idi, imiş, ise... gibi].

fi'l-i lâzım : **gr.** "-i hâli" almayan fiil [uyumak; gülme... gibi].

fi'l-i ma'lûm : **gr.** fâili, öznesi bilinen fiil, *etgen fiil [yemek; içmek... gibi].

fi'l-i mâ'yûb : ayıplanmayı gerektiren davranış.

fi'l-i mâzî : **gr.** bir işin geçmiş zamanda olduğunu bildiren sîga, kip.

fi'l-i meçhûl : **gr.** fâili, *öznesi bilinmeyen fiil, *edilgen fiil [yazılmak; açılmak... gibi].

fi'l-i menfî : **gr.** kendisinde nefi edâtı bulunan fiil, *olumsuz fiil.

fi'l-i mezmûm : **gr.** kötü iş, fenâ iş; zinâ ve livâta.

fi'l-i mukarebe : **gr.** "yazmak" maddesiyle meydana gelen fiil [düşeyazdım... gibi].

fi'l-i mutâvaat : **gr.** *dönüşlü fiil.

fi'l-i muzâri' : **gr.** hem hâle, hem istikbâle delâlet eden sıyga (kip) [gelirim; giderim gibi].

fi'l-i mün'akis : tepke, **fr. réflexite**.

fi'l-i mürekkeb : **gr.** yardımcı bir fiille birleşerek tek kelime hükmüne giren fiil, *birleşik fiil [yazabilmek; koşabilmek... gibi].

fi'l-i müsbet : **gr.** kendisinde nefi edâtı bulunmayan fiil, *olumlu fiil.

fi'l-i müşareket : **gr.** *işteşlik fiili [koşuşmak, sevişmek... gibi].

fi'l-i müteaddî : **gr.** "-i hâli" alan geçişli fiil, nesne tümleci alan fiil [yemek; içmek... gibi].

fi'l-i niyyet : **gr.** niyet fiili, davranma fiili, **fr. verbe intentionnel**.

fi'l-i rivâyet : **gr.** geçmiş zamanda olmuş, fakat konuşanın görmüş olduğu bir işi anlatan fiil [koşmuş imiş; sevmiş imiş... gibi].

fi'l-i şartî : **gr.** bir şeyin vukuunu başka bir şeye şart kılmak için kullanılan sîga, kip ki, **s** morfemi ile yapılır [gelecek**se**; verecek**se**... gibi].

fi'l-i şenî (kötü fiil) : ırza geçme [mutlaka "ırza geçme" mânâsına gelmez].

fi'l-i şerr : fenâ, kötü iş.

fi'l-i ta'cîlî : **gr.** "vermek" maddesiyle meydana gelen fiil [yazıverdim; alıverdim... gibi].

fi'l-i temennî : **gr.** dilek-şart kipi.

fi'l-i vücûbî : **gr.** emrihâzırın sonuna "meli" sözü katılarak meydana getirilen sîga, gereklik kipi [girmeliyim; sevmeliyim... gibi].

fîl فيل (a.i.c. efyâl, füyûl) : bilinen büyük hayvan, fil.

filâhat فلاحت (a.i.) ekincilik, çiftçilik. (bkz : harâset, zirâat).

fi'l-asl فى الاصل (a.zf.) : aslında.

fîl-bân فيلبان (a.f.b.i.). (bkz : feyyâl).

fi'l-cümle في الجمله (a.zf.) : nihâyette, sonunda.

fi'len فعلاً (a.zf.) : hakîkatte, gerçekten, işleyerek. (bkz : bi'l-fi'l).

fi'len zî-medhal : **huk.** iş görerek karışmış [kimse].

fi'l-hakika في الحقيقه (a.zf.) : hakikatte, hakikaten, gerçekten, doğrusu.

fi'l-hâl في الحال (a.b.zf.) : bu anda, hemen, şimdi.

fi'l-hayr في الخير (a.b.e.) : hayırlı iş.

fi'lî, fi'liyye فعليه ، فعلى (a.s.c. : fi'liyyât) : fiille ilgili, gerçekten yapılan iş. **Cümle-i fi'liyye** : **gr.** fiil-cümlesi, *yüklemi fiil olan cümle. **Hizmet-i fi'liyye** : ilk askerlik vazîfesi, *görevi.

fi'lî tedâvül : **eko.** 1) tedavülde fi'len mevcut olan para; 2) tedavül bankasının çıkardığı banknotların halkın elinde bulunan kısmı.

fi'lî zamân : **eko.** bir sürenin kontrolünde bahse konu olan işin yapılabilmesi için o işi yapanın kullandığı gerçek süre.

fi'liyyât فعليات (a.s. fi'lî'nin c.) : gerçekten işlenilen işler.

fi'liyye فعليه (a.i.) : **fels.** *etkincilik, **fr. activisme.**

filizz فلز (a.i. c. : filizzât) : **1.** eritilip temizlenmemiş olan altın, gümüş, bakır, demir gibi ham mâden, külçe. **2.** erimiş bakır.

filizz-i ma'denî : **kim.** mâden filizi.

filizzât فلزات (a.i. filizz'in c.) : ham mâdenler, ham külçeler.

filizzât-ı ma'deniyye : **coğr.** mâden cevheri.

filizzât-ı seb'a (7 ham mâden) : altın; gümüş; cıva; bakır; demir; kalay; kurşun filizleri.

filizzî فلزى (a.s.) : filîzî, açık yeşil, filiz rengi.

filka فلقه (a.i.) : **bot.** tohumda cücüğü kaplayan etli kısım.

fi'l-mesel في المثل (a.zf.) : meselâ, misâldeki gibi. (bkz : farzâ).

fi'l-vâki' في الواقع (a.zf.) : vâkıa, hakikaten, gerçekten.

fî mâ ba'd في مابعد (a.zf.) : bundan sonra, bundan böyle, bir daha.

finâ فنا (a.i.c. efniye) : **1.** avlu. **2.** evin ve şehrin önü.

fî nefsi'l-emr في نفس الامر (a.zf.) : hakîkatte, gerçekte.

firâd فراد (a.i. ferd'in c.) : fertler.

firâk فراق (a.i) : **1.** ayrılık, ayrılma; sevişenlerin ayrılığı. **Leyl-i firâk** : ayrılık gecesi. (bkz : hicrân). **2.** hüzün, keder, sıkıntı. (bkz : gamm, gussa).

Firâkıyye فراقيه (a.i.) : sevgilisinden ayrılan bir kimsenin duyduğu ıstırabı belirtmek üzere yazdığı veyâ söylediği manzume.

firâr فرار (a.i.) : kaçma, savuşma, izinsiz veyâ nizamsız olarak ortadan kaybolma.

firârî فرارى (a.s.) : kaçak, kaçkın. [firâriyân şeklinde c. de kullanılmıştır].

firâset فراست (a.i.) : **1.** (bkz : ferâset). **2.** binicilik, at yetiştirme bilgisi. (bkz : fürûsiyyet). **3.** yiğitlik, mertlik.

firâş فراش (a.i.c. fürüş) : **1.** döşek, yatak; yaygı, şilte. **2.** hasır, halı. **Esîr-i firâş** : yataktan kalkamayan hasta. **Hem-firâş** : zevce. **Sâhib-firâş** : hasta.

firâş-ı derûn : iç yatağı, içteki yatak.

firâş-ı istirâhât : rahat döşeği.

firâş-ı kavî : **fık.** evli kadının firâşı. [bilâ dâvet neseb sâbit olup nefy ile neseb nefyolunmayıp lâkin laan ile nefy olunur].

firâş-ı mutavassıt : **fık.** ümm-i veled'in firâşı. [bilâ dâvet nesep sahîh olmaz].

firâş-ı sahîh : **fık.** nikâh ve mülk-i yemîne müstenit bulunan istifrâş [mülk-i yemîn, bir kimsenin temellükünde bulunan câriyedir; bu bakımdan bu iki şarta dayanan istifraştan, meydana gelecek çocuk vâris sayılır. Ancak câriyeyi istifraşta husûle gelen çocuğun kendisinden olduğunu müstefrişin söylemesi gerekir].

firâş-ı zaîf : **fık.** câriyenin firâşı. [bununla nesep sâbit olur].

firâvân فراوان (f.s.) : çok, bol, fazla, aşırı. (bkz : bisyâr, kesîr, vâfir). **Nakd-i firâvân** : para bolluğu. **Ömr-i firâvân** : çok ömür.

firâvânî فراوانى (f.i.) : bolluk, çokluk. (bkz : kesret).

Fir'avn فرعون (a.i.c. : ferâine) : **1.** eski zamanlarda Mısır hükümdarlarına verilen unvan. **2.** Allahlık iddiâsında bulunduğu için Hz. Mûsâ'nın mücâdele ettiği Mısır hükümdârı. **3. s.** pek kibirli, gururlu ve inat [adam],

firaun. [bâzı metinlerde "firavun, firavuniyyet" şeklinde de geçer].

fir'avnî فرعونی (a.f.i.) : **1.** firaunluk. **2. s.** firaun ile ilgili.

firâz فراز (f.i.) : **1.** yokuş, çıkış.

firâz ü nişîb : yokuş ve iniş. **2.** yüksek, yukarı. **3. s.** yükselten, kaldıran. **Ser-firâz** : îtibar makamında bulunan, müstesnâ mevkide olan, sivrilmiş [kimse]. (bkz : ser-efrâz).

firâzî فرازی (f.i.) : yükseklik, yukarılık.

firdevs فردوس (a.i.c. ferâdîs) : **1.** cennet, uçmak. **2.** bostan, bahçe. **3.** kadın adı.

firdevs-i a'lâ : Cennet'teki altıncı bahçe.

firdevs-âşiyân آشیان فردوس (a.f.b.s.) : cennetlik, merhûm. (bkz : cennet-mekân).

Firdevsî فردوسی (f.h.i.) : İran'ın millî destanı olan "Şehnâme"nin nâzımıdır. Adı Mansur, Hasan veyâ Ahmed'dir; künyesi Ebülkasım'dır. Takrîben 934 - 1020 yılları arasında yaşamıştır. Eseri, muhtelif dillere, bu arada Türkçe'ye de çevrilmiştir.

Firdevsiyye فردوسیه (a.h.i.) : Kibreviyye tarîkatı kollarından birinin adı. [kurucusu : Rükneddînü'l-Firdevsî'dir].

firdevs-mekân مکان فردوس (a.b.s.). (bkz : firdevs-âşiyân).

firdevs-mukîm مقیم فردوس (a.b.s.). (bkz : firdevs-âşiyân).

firdevs-nişîn نشین فردوس (a.f.b.s.). (bkz : firdevs-âşiyân).

fireng-i fer' فرنگ فرع (f.a.b.i.) : Türk müziğinin büyük usullerindendir. Yirmi sekiz zamanlı ve on üç darplıdır; çok nâdir kullanılmış olan bu usul ile sâdece bestelerin ölçüldüğü görülmüştür. Fireng-i fer' usulü, başta iki adet yürük semâî ile üç muhtelif şekilde dizilmiş dört tâne sofyan'dan mürekkeptir.

fireûnî فرعنی (a.i.) : güzel sanatlarda kullanılan bir kâğıt cinsi. [tezhip, hat, minyatür v.b.].

firfahiyye فرفخیه (a.i.) : **bot.** *semizotugiller, **fr. portulacées.**

-firîb فریب- (f.s.) : aldatan, aldatıcı [firîbînden mastarından]. **Dil-firîb** : gönül aldatan. **Ebleh-firîb** : ahmak aldatan. **Nazar-firîb** : göz aldatan.

firîbende فریبنده (f.s.) : aldanmış, kapılmış.

firîb-gâh فریبگاه (f.b.i.) : tılsım bağlanan yer.

firîfte فریفته (f.s.) : aldatılmış, kandırılmış, aldanmış.

firîfte-dil دل فریفته (f.b.s.) : gönlü aldanmış.

firîftegân فریفتگان (f.s. firîfte'nin c.) : aldatılmışlar, aldanmışlar, kandırılmışlar.

firistâde فرستاده (f.i.c. firistâde-gân) : **1.** peygamber. **2. s.** gönderilmiş, elçi.

firistâdegân فرستادگان (f.s. firistâde'nin c.) : **1.** gönderilmişler, elçiler. **2.** peygamberler.

firişte فرشته (f.i.c. : firişte-gân) : **1.** melek. (bkz : sürûş). **2. s. mec.** iyi ve yumuşak huylu [adam]. **3. s.** günahsız, mâsum.

firiştegân فرشتگان (f.i. firişte'nin c.) : melekler. (bkz : melâik, melâike).

firişte-hû, firişte-haslet فرشته خو ، فرشته خصلت (f.a.b.s.) : huy ve tabîatçe melek gibi olan. (bkz : firişte-sıfat).

firişte-merg فرشته مرگ (f.b.i.) : "ölüm meleği" : Azrâil.

firişte-sıfat فرشته صفت (f.a.b.s.) : huy ve tabîatçe melek gibi olan. (bkz : firişte-haslet).

firişte-sîret فرشته سیرت (f.a.b.s.) : melek huylu. (bkz : firişte-hû, firişte-haslet).

firkat فرقت (a.i.) : dostlardan ve sâireden ayrılık, ayrılış. (bkz : firâk, iftirâk, müfârekat). [aslı : "fürkat" dir].

firkat-nümâ : (bkz : fürkat-nümâ).

firkat-zede فرقتزده (a.f.b.s.). (bkz : fürkat-zede).

firûdest فرودست (f.b.i.) : bir kaç hânendenin bir ağızdan usul ile söyledikleri nağme.

fîrûz فیروز (a.s.) : **1.** mes'ut, mutlu, sevinçli, ferah, uğurlu, iyi bahtlı. **2.** erkek adı. [kelime, Farsça "pîrûz" dan alınmıştır].

fîrûz-baht بخت فیروز (a.f.b.s.) : tâlihi kutlu, uğurlu.

fîrûze فیروزه (a.i.) : **1.** Nişabur'da çıkan açık mâvi renkli ve değerli bir yüzük taşı. [kelime Farsça "pîrûze" den alınmıştır]. **2.** başyazarı Muazzez Yusuf olan ve haftalık olarak İstanbul'da yayımlanmış, kadınlara mahsus edebî bir dergi.

fîrûze-deryâ (mâvi deniz) : **mec.** gök.

fîrûze-fâm فام فیروزه (a.f.b.s.) : mâvi renkli, gök renkli.

fîrûze-gâh فیروزه گاه (f.b.i.) : gökyüzü, (bkz : semâ).

fîrûze-gûn فیروزه گون (f.b.s.) : firûze renkli.

fîrûzende فیروزنده (f.i.) : meşhur bir çeşit lâle.

fîrûze-reng فیروزه رنگ (f.b.s.) : gök mâvisi.

fîrûze-rivak فیروزه رواق (a.b.i.) : gökyüzü.

fîrûz-mend فیروز مند (a.f.b.s.) : zafer kazanmış, tâlihi açık.

fîrûz-mendî فیروز مندی (a.f.b.i.) : zafer, üstünlük.

fisâl فصال (a.i.) : **1.** ayırma. **2.** sütten kesme. (bkz : fıtâm).

fî-sebîlillâh فی سبیل الله (a.zf.) : Allah yolunda; karşılık beklemeksizin.

fiten فتن (a.i. fitne'nin c.) : fitneler, ayartmalar, azdırmalar, ara bozmalar. (bkz : fitne).

fitnat فطنت (a.i.). (bkz : fıtnat).

fitne فتنه (a.i.c. : fiten) : **1.** belâ, mihnet, sıkıntı. **2.** ayartma, azdırma. **3.** fesat, arabozma, karışıklık, ihtilâl. **İkaz-ı fitne** : karışıklık çıkarma. **4.** dinsizlik, cânilik. **5.** cezâ. **6.** delilik. **7.** güzel yüz, güzel göz; güzel kadın.

fitne-i âlem : herkesi birbirine düşüren güzel. **8.** ara bozan, karıştırıcı.

fitne-i uzmâ : büyük fitne. **9.** köpek yavrusu.

fitne-âmîz فتنه آمیز (a.f.b.s.) : fesat karıştıran, bozgunculuk yapan.

fitne-cihân فتنه جهان (a.f.b.s.) : fitne sıçratan, fitne koparan.

fitne-cû فتنه جو (a.f.b.s.) : fesat arayan.

fitne-engîz فتنه انگیز (a.f.b.s.) : fesat koparan, fesat çıkaran.

fitne-ger فتنه گر (f.b.s.) : fitneci.

fitne-kâr فتنه کار (a.f.b.s.) : fitneci, fesat çıkarmak âdetinde bulunan.

fitne-zâ فتنه زا (a.f.b.s.) : fitne çıkaran.

fitrâk فتراك (f.i.) : atın terkisi, terki kayışı, eğerin arkasındaki tasma, at eğerinin arkasında bulunan ve eşyâ bağlamaya yarayan kayışlar.

fitret فترت (a.i.). (bkz : fetret).

fityân فتیان (a.s. fetâ'nın c.) : gençler, delikanlılar, yiğitler, mertler. (bkz : fetâ). [evvelce "ahi" teşkilâtına dâhil bulunanlar].

fî-yevminâ فی یومنا (a.b.zf.) : günümüzde.

fî-zemânınâ فی زماننا (a.b.zf.) : zamanımızda.

fizîkî فزیکی (fr.a.s.) : fizik bakımından, *fiziksel, **fr. physique**.

fuâd فؤاد (a.i.) : **1.** kalp, yürek, gönül. **Câzibü'l-fuâd**: gönlü kendine çeken, sevimli, sempatik. **Mecrûhü'l-fuâd** : gönlü yaralı, kırık. **Mesrûrü'l-fuâd** : sevinçli, şen. **2.** erkek adı.

fuâd-ı mi'de : **anat.** mide ağzı, midenin üst deliği.

fuâdî فؤادی (a.s.) : kalple, gönülle ilgili.

fuâk فؤاق (a.i.) : **1.** hıçkırık. **2.** can çekişme. (bkz : hâlet-i nez'). **3.** mîdenin tekallüsü, çekilip toplanması.

fualâ فعلا (a.i. fâil'in c.) : fâiller, işlemişler, yapmış olanlar.

fudalâ' فضلاء (a.i. fâdıl'ın c.). (bkz : fuzalâ').

fuhş فحش (a.i.c. : fuhûş; c.c. fevâhiş) : **1.** haddini aşma. **2.** kötülük, nâmusa aykırı hareket, orospuluk. (bkz : fazîha).

fuhş-hâne فحشخانه (a.f.b.i.) : *genelev.

fuhşiyyât فحشیات (a.i.c.) : edep, terbiye ve ahlâka aykırı olan işler, zinâ ile ilgili hareketler. [kelime, Redhouse lûgatinde "fahşiyyât" şeklinde geçer].

fuhûl فحول (a.i. fahl'in c.) : **1.** aygırlar. **2.** erler, erkekler. **3. s.** akıllı ve zekî [adamlar]. **4.** beyit, hadîs ve rivâyetleri çok iyi anlatan kimseler.

fuhûl-i muhaddisîn : hadisçilerin en ileri gelenleri.

fuhûl-i müfessirîn : tefsircilerin en ileri gelenleri.

fuhûl-i şuarâ : şairlerin en üstünleri.

fuhûl-i ulemâ : âlimlerin en değerlileri.

fuhûm فهوم (a.i. fehm'in c.). (bkz : fehm).

fukahâ' فقهاء (a.i. fakîh'in c.). (bkz : fakîh).

fukahâ-i hanefiyye : hanefî din âlimleri, *bilginleri.

fukahâ-i şâfiiyye : şâfiî din âlimleri, bilginleri.

fukarâ' فقراء (a.s. fakîr'in c.) : fakirler, yoksullar. (bkz : fakîr).

fukarâ-yı bâbullah : **tas.** Allah kapısının fakirleri.

fukarâ-yi sâbirîn : sabreden, dayanan, avuç açmayan fakirler.

fûl فول (a.i.) : bakla.

fûl-i Mısrî : nohudu andıran ve "deveyulafı" da denilen küçük kara tâne.

fûlâd فولاد (a.i.) : çelik. (bkz : pûlâd).

fûm فوم (a.i.). (bkz : sîr).

funduk فندق (a.i.) : **1.** fındık. (bkz : bunduk, punduk). **2.** han, misâfirhâne.

furâğ فراغ (f.i.) : parıltı, ışık. (bkz : fer, fürûg, ziyâ).

furât فرات (a.i.) : tatlılık [su hakkında].

furkan فرقان ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** iyi ile kötü ve doğru ile yanlış arasındaki farkı gösteren herşey. **2.** Kur'ân-ı Kerîm. (bkz : Hüdâ, Hitâb, Kitâb, Kitâb-ı mübîn, Mushaf, Necm, Nûr, Zikr).

furkanî فرقانی ("ka" uzun okunur. a.s.) : Kurân-ı Kerîm'le ilgili.

fursat فرصت (a.i.) : **1.** uygun zaman, elverişli durum, faydalanma sırası, elden kaçırılmayacak faydalı vakit, hal ve münâsebet. **2.** nöbet. [kelime, dilimizde yanlış olarak "fırsat" şeklinde yaygındır].

fursat-bîn فرصت بین (a.f.b.s.) : fırsat gözeten, fırsat kollayan. (bkz : fursat-cû).

fursat-cû فرصت جو (a.f.b.s.) : fırsat arayan, fırsat bekleyen.

fursat-yâb فرصتیاب (a.f.b.s.) : fırsat bulan, eline fırsat geçen.

furûde فرودہ (f.i.) : **1.** hasislik, alçaklık. **2. s.** denî, alçak, hasis. **3. s.** kavrulmuş, kebap olmuş.

furûz فروض (a.i. farz'ın c.). (bkz : farz).

furûz-i mukaddere : **huk.** nas ile takdîr olunan sehimlerdir ki, hiç nısıf (yarı), rubu' (dörtte bir), sümün (sekizde bir), sülüsân (üçte iki), sülüs (üçte bir), südüs (altıda bir) dir. [bu sehimleri ihrâz eden vereseye "eshâb-ı ferâiz" denir].

fusahâ' فصحاء (a.s. fasîh'in c.) : güzel, düzgün ve açık konuşanlar, iyi söz söyleme kabiliyetinde olan kimseler, uzdilliler. (bkz : fasîh).

fusahâ-yi Arab : Arap fasihleri.

fuseys فصیص (a.i.) : **anat.** kulakmemesi, **fr. lobule.**

fustuk فستق (a.i.) : fıstık. (bkz : piste).

fustukî فستقی (a.s.) : fıstıkî, sarımtırak, açık yeşil [renk].

fusuk فسق (a.i. fısk'ın c.). (bkz : fısk).

fusul فصول (a.i. fasl'ın c.). (bkz : fasl).

fusûl-i erbaa (dört fasıl) : bahar; yaz; güz; kış.

fusûs فصوص (a.i. fass'ın c.) : **1.** yüzük taşları. (bkz : fass).

Fusûsü'l-Hikem : Muhyiddîn-i Arabî'nin meşhur tasavvufî eseri. **2.** yemiş içi [fındık, bâdem gibi].

fûta فوته (f.i.) : **1.** peştemal. **2.** eskiden kullanılan bir çeşit kumaş.

futur فطر (a.i.) : **bot.** zehirli mantar.

futur-ı harakiyye : **bot.** *pasmantarıgiller.

futur-ı kaidü'l-büzûr : **bot.** bazitli mantar.

futur-ı muhâtiyye : **bot.** cıvıkmantar.

fuzalâ' فضلاء (a.s. fâzıl'ın c.) : fâzıllar, fazîletliler, erdemli kimseler. (bkz : fudalâ').

fuzûl فضول (a.s. fazl'ın c.) : lüzumsuz, fazla şey veyâ söz.

fuzûlü'l-ganâim : **fık.** ganîmet mallarının tâyin ve tevzîinden kalan ve ganimlerin çokluğu yüzünden taksîmi kabil olmayan az miktardaki mal hakkında kullanılır bir *deyim.

fuzûlen فضولاً (a.zf.) : usulsüz, yersiz, haksız olarak; zorbalıkla.

fuzûlî فضولی (a.s. fuzûl'den) : **1.** boşuna, yersiz, lüzumsuz; haksız. **2.** boşboğaz, lüzumsuz işlerle uğraşan; kendisine düşmeyen sözler söyleyen. **3. i.** erkek adı.

Fuzûlî فضولی (a.h.i.) : XVI. asırda yaşamış ve en büyük Türk şâirlerinden biridir. Çağatay edebiyâtı da dâhil olmak üzere, Türk edebiyâtının bir çok sâhalarında kuvvetli te'sir ve nüfûz sâhibi olan büyük şâir, Azerî-Osmanlı edebiyâtının kurucularındandır. Türkçe, Arapça, Farsça, manzum ve mensur bir çok eser vücûda getirmiştir. Bunlar arasında "Leylî ve Mecnûn" mesnevîsi çok meşhurdur. 1555 yılında Bağdat'ta ölmüştür.

fücâ' فجاء (a.zf.) : ansızın, birdenbire. (bkz : ficâ).

fücâeh فجاءه (a.zf.). (bkz : füc'eh).

fücâeten فجاءةً (a.zf.). (bkz : füc'eten).

füccâr فجار (a.s. fâcir'in c.) : günahkârlar, fenâ huylular. (bkz : fâcir).

füc'e فجأه (a.i.) : ansızın, birdenbire.

füc'eh فجأه (a.zf.) : apansızın, birdenbire.

füc'eten فجأةً (a.zf.) : birdenbire, ansızın olarak.

füc'iyy فجئی (a.s.). (bkz : füc'eten).

fücûr فجور (a.i.) : işret; sefihlik, günahkârlık, ahlâka aykırı durum.

fügen فگن (f.s.) : atıcı, yıkıcı, düşürücü. ["efgen" kelimesinin hafifletilmişi]. (bkz : efgen).

fükâhât فکاهات (a.i. fükâhet'in c.). (bkz : fükâhet).

fükâhet فکاهت (a.i.c. : fükâhât) : lâtife, mizah, alay, hoşa giden söz.

fülân فلان (a.i.) : herhangi bir şahıs, biri, belirsiz bir şey, filân.

fülân ibni fülân : filân oğlu filân.

fülfül فلفل (a.i.) : kara biber. **Dâr-ı fülfül** : kara biberin uzunca bir çeşidi, tarçın tohumu denilen kuyruklu biber.

fülfül-i tavîl : uzun biber.

fülk فلك (a.i.) : **1.** gemi. **2.** sandal, kayık. **3.** Nûh'un gemisi. (bkz : keştî, sefîne, zevrak, zevrakçe).

fülk-i dil : gönül gemisi.

fülk-i elfâz (sözler gemisi) : **mec.** Nuh'un gemisi.

fülk-i hidâyet (doğru yol gemisi) : **mec.** Nuh'un gemisi.

fülk-i inâyet : (Tanrı yardımı gemisi) : **mec.** Nûh'un gemisi.

fülk-i Nûh : Nûh'un gemisi.

fülk-i rahmet (Tanrı bağışı gemisi) : **mec.** Nûh'un gemisi.

fülk-i selâmet (kurtuluş gemisi) : **mec.** Nûh'un gemisi.

füls فلس (a.i.c. : fülûs) : **1.** pul, mangır, akçe, para.

füls-i ahmer : kızıl mangır, bakır sikke.

füls-i ahmere muhtac : pek fakir. **2. hek.** pul pul düşen kabuk.

fülsî فلسی (a.s.) : fülse âit, füls ile ilgili.

fülûs فلوس (a.i. füls'ün c.) : pullar, mangırlar, akçeler, paralar, bakır sikkeler.

fülûs-i tenâsüliyye : **anat.** *eşeylik plağı, **fr. plaque génitale.**

fülük فلك (a.i. felek'in c.). (bkz : eflâk).

fünûn فنون (a.i. fenn'in c.). (bkz : fenn). **Dârü'l-fünûn** : üniversite. **Mecmûa-i fünûn** : 1862 de Cemiyyet-i İlmiyye-i Osmâniyye tarafından çıkarılan aylık mecmûa.

fünûn-i bahriyye : **den.** denizcilik fenleri.

fünûn-i harbiyye : **ask.** harp bilgileri.

fünûn-i şettâ : çeşitli fenler.

fürâde فراده (a.i.) : yalnızlık. **Ale'l-fürâde** : tek tek.

fürât فرات (a.i.) : **1.** tatlı su. **2. h. i.** meşhur nehir, Fırat.

fürce فرجه (a.i.) : **1.** iki şey arasındaki açıklık, yarık, aralık.

fürce-i dîvâr : duvar yarığı. **2.** güzel manzara, **fr. panorama. 3.** şiddetten kurtulma. **4.** vakit; fırsat.

fürce-yâb فرجیاب (f.b.s.) : fırsat, imkân, vakit bulan.

fürkat-nümâ فرقتنما (a.f.b.i.) : ayrılığı gösteren.

fürkat-zede فرقتزده (a.f.b.s.) : sevdiğinden ayrılmış [kimse].

Fürs فرس (a.h.i.c.) : Farslılar, Fars milleti; eski İran.

fürsân فرسان (a.i. fâris'in c.) : **1.** usta biniciler. **2.** atlılar. (bkz : rükbân).

Fürsî فرسی (a.h.i.) : Fars milletinden olan, Farslı, eski İranlı.

fürsiyyât فرسیات (a.i.c.) : Fars dili ve edebiyâtı bilgisi.

fürû فرو (f.i.) : aşağı. **Fürû-mânde** : aşağıda, geride kalmış olan, âciz, beceriksiz; yorgun, şaşkın.

fürû' فروع (a.i. fer'in c.). (bkz : fer').

fürûât فروعات (a.i. fer'in c.c.). (bkz : fer', fürû').

fürû-bürde فروبرده (f.b.s.) : aşağı, öne eğilmiş.

fürûc فروج (a.i. ferc'in c.). (bkz : ferc).

fürûg فروغ (f.i.) : nur, ziyâ, ışık, parlaklık, parıldayış. (bkz : furâğ). **Mihr-i fürûg-efşân** : ışık saçan Güneş.

fürûg-i âftâb : Güneş'in ışığı.

fürûg-i asefî : meşhur bir çeşit lâle.

fürûg-dih فروغ ده (f.b.s.) : ışık veren.

fürûg-efşân فروغ افشان (f.b.s.) : ışık saçan.

fürûht فروخت (f.i.) : satma, satım, satış. (bkz : bey').

fürûhtâr فروختار (f.b.i.) : satıcı.

fürûhte فروخته (f.s.) : satılmış.

fürûk فروق (a.i. fark'ın c.). (bkz : fark).

fürû-mânde فرو مانده (f.b.s.) : aşağıda, geride kalmış olan, âciz, beceriksiz; yorgun, şaşkın.

fürû-mandegî فرو ماندگی (f.b.i.) : beceriksizlik; yorgunluk, bitkinlik.

fürû-mâye فرو مایه (f.b.s.) : sütü bozuk, mayası bozuk, soysuz, aşağılık [kimse].

fürû-nihâde فرو نهاده (f.b.s.) : tenzîledilmiş, indirilmiş.

fürûsî فروسی (f.i.) : ata iyi binen, iyi binici.

fürûsiyyet فروسیت (a.i.) : **1.** süvârilik, binicilik. **2.** at yetiştirme bilgisi. (bkz : ferâset).

-fürûş فروش– (f.s.) : satan, satıcı. **Azamet-fürûş** : büyüklük satan. **Hod-fürûş** : kendini satan, kendini yüksek gösteren. **Nân-fürûş** : ekmek satan.

fürûş فروش (a.i. ferş'in c.) : döşemeler.

-fürûz فروز– (f.s. -efrûz'dan) : parlatan, aydınlatan. **Cihân-fürûz** : cihânı aydınlatan ["efrûz" un hafifletilmişi]. (bkz : efrûz).

fürûzân فروزان (f.s.) : **1.** parlayıcı, parlayan, parlak. **Necm-i fürûzân** : parlak yıldız. **2.** erkek ve kadın adı. **3.** Muallim Nâci'nin 1886'da basılmış bir şiir kitabı.

fürûzende فروزنده (f.s.) : yanıcı, yakıcı; parlatan, parlayıcı, parlayan, aydınlatıcı, aydınlatan.

füseyfisa فسیفسا (a.i.) : küçük boncuk ve taş veyâ parçalarıyla nakş olunmuş satıh.

füshat فسحت (a.i.) : genişlik, açıklık. (bkz : vüs'at).

füshat-kede فسحتکده (a.f.b.s.) : geniş yer.

füshat-serây فسحتسرای (a.f.b.i.) : geniş saray, geniş yer.

füshat-zâr فسحتزار (a.f.b.s.) : geniş [yer].

füsûn فسون (f.i.) : **1.** sihir, büyü. **2.** kadın adı [efsûn" un hafifletilmişi]. (bkz : efsûn).

füsûn-ger فسونگر (f.b.i.) : sihirbaz, üfürükçü.

füsûn-kâr فسونکار (f.b.s.) : **1.** sihirbaz. **2.** büyüleyici. (bkz : füsûn-perver, füsûn-sâz).

füsûn-perver فسون پرور (f.b.s.) : büyüleyici. (bkz : füsûn-kâr, füsûn-sâz).

füsûn-sâz فسونساز (f.b.s.) : büyüleyici. (bkz: füsun-kâr², füsûn-perver).

füsûs فسوس (f.n.) : yazık, eyvah! ["efsûs" un" hafifletilmişi]. (bkz : efsûs).

füsürde فسرده (f.s.) : donmuş. ["efsürde" nin hafifletilmişi].

füsürde-beyân فسرده بیان (f.a.b.s.) : **mec.** tatsız ve soğuk sözlü.

füsürde-dil فسرده دل (f.b.s.) : kalbi donmuş, hissiz, duygusuz. (bkz : efsürde).

füşürde فشرده (f.s.) : ısrar eden, direnen.

füşürde-kadem فشرده قدم (f.a.b.s.) : ayak direyen.

fütâde فتاده (f.s.c. : fütâde-gân) : **1.** düşmüş, düşkün. **2.** tutkun, müptelâ. **3.** bîçare. (bkz : üftâde).

fütâde-gân فتادگان (f.s. fütâde'nin c.): **1.** düşmüşler. **2.** düşkünler. **3.** bîçareler, tutkunlar.

fütân فتان (f.s.) : düşen, düşerek. (bkz : eftân).

füttâk فتاك (a.s. fâtik'in c.) : fırsat buldukça adam öldürenler.

fütûh فتوح (a.i.c. : fütûhât) : **1.** zafer, galibiyet, üstünlük. (bkz : feth). **2.** açma; açılma, ferahlanma, gönül ferahlığı.

fütûhât فتوحات (a.i. feth'in c. olan "fütûh" un c.) : zaferler, fethedilen, zaptedilen memleketler.

Fütûhât-ı Mekkiyye : Muhiddîn-i Arabî'nin meşhur tasavvufî eseri.

fütûr فتور (a.i.) : **1.** zayıflık, gevşeklik, bezginlik, usanma, usanç, bıkma. **2.** keder, ümitsizlik. **Bilâ-fütûr** : korkusuzca, aldırmayarak, pervâsızca, bezmeksizin.

fütüvvet فتوت (a.i.) : **1.** soy temizliği. **2.** mertlik, yiğitlik, gençlik, delikanlılık. **3.** cömertlik, elaçıklığı. (bkz : güşâde-destî). **4.** eski esnaf teşkîlâtı.

fütüvvet-li, -lü فتوتلی ، – لو (a.t.s.) : **1.** fütüvvet sâhibi. **2.** [eskiden] askerlikte mülâzım (teğmenler) ile kol ağası ve yüzbaşılara mülkiyede, râbia ve hâmise rütbeleri taşıyan kimselere verilen unvan.

fütüvvet-mend فتوتمند (a.f.b.s.) : cömert, eli açık. (bkz : güşâde-dest).

fütüvvet-nâme فتوتنامه (a.f.b.i.) : esnaf teşkîlâtı ile bunların riâyet etmeleri lâzım gelen usul ve kaidelerden bahseden eser, *yönetmelik, *tüzük.

fü'ûl فئول (a.i.) : fallar.

füûs فئوس (a.i. fe's'in c.) : iki yüzlü baltalar.

füvve فوه (a.i.) : kökboya, kızılkök, **fr. garance.**

füyûl فیول (a.i. fîl'in c.) : filler. (bkz : efyâl).

füyûz فیوض (a.i. feyz'in c.). (bkz : feyz).

füyûzât فیوضات (a.i. feyz'in c. olan füyûz'un c.). (bkz : feyz).

-füzûd فزود- (f.s.) : artıran, çoğaltan. **Mahabbet-füzûd** : sevgi artıran. ["efzûd" un hafifletilmişi]. (bkz : efzûd).

-füzûn فزون- (f.s.) : çok, fazla. ["efzûn'un hafifletilmişi]. (bkz : efzûn).

füzûnî فزونی (f.i.) : çokluk, fazlalık.

füzûn-ter فزونتر (f.s.) : pek çok, pek fazla.

F

Gg

gabâgıb غباغب (a.i. gabgab'ın c.) . (bkz : gabgab).

gabâvet غباوت (a.i.) : anlayışsızlık, bönlük, kalın kafalılık. (bkz : belâhet, hamâkat, humk).

gabâvet-i mücesseme : büyük aptallık.

gabe غابه ("ga" uzun okunur. a.i.c. : gabât) : arslan yatağı olan sık orman, koru ormanı. **Üsdü'l-gabe** : 1) sık orman arslanları; 2) Suyûtî'nin, Eshâb-ı Kirâm'ın hal tercümelerinden bahseden meşhur eseri.

gabes غبس (a.s.) : karanlık [gece].

gabgab غبغب (a.i.c. : gabâgıb) : çene altı, çifte gerdan.

gabgab-ı gâv : öküzün gerdanı.

gabgab-ı sîmîn : gümüş (gibi) gerdan.

gabî غابی ("ga" uzun okunur. a.s.c. : gubât) : ahmaklık, budalalık eden.

gabî غبی (a.s. c. : agbiyâ') : kalınkafalı, anlayışsız, kabiliyetsiz. (bkz : ahmak, ebleh). **Tıfl-ı gabî** : kalınkafalı çocuk.

gabin غابن ("ga" uzun okunur. a.s. gabn'dan) : 1. alışverişte hîle eden, aldatan [kimse]. **Bâyi-i gabin** : hîle yapan satıcı. 2. tenbel.

gabir غابر ("ga" uzun okunur. a.s.) : 1. kalan. 2. i. gelecek zaman. 3. a. gr. gelecek zaman, fr. futur.

gabn غبن (a.i.) : alışverişte hîle, aldatma, yalancılık.

gabn-i fâhiş : alışverişte kazıklama.

gabrâ' غبراء (a.i.) : yer, yeryüzü, arz ["agber" in müennesi]. **Sâha-i gabrâ** : yer yüzü, dünyâ.

gad غد (a.i.) erte, yarın.

gadâ' غداء (a.i.c. : agdiye) : öğle yemeği.

gadâir غدائر (a.i. gadîre'nin c.) : saç örgüleri.

gadârîf غضاریف (a.i. gudrûf'un c.) : kıkırdaklar, kıkırdak kemikleri.

gadât غدات (a.i.c. : gadavât) : 1. sabahın erken zamânı. 2. kuşluk yemeği [Hadiste geçer].

gadât غداة (a.i. gudve'nin c.). (bkz : gudve).

gaddâr غدار (a.s. gadr'den) : 1. çok gadreden, zulmeden, hâin, merhametsiz, kıyıcı. 2. çok pahalı mal satan, soyucu [tüccar].

gaddâr-âne غدارانه (a.f.zf.) : gaddarca, merhametsizce, hâincesine.

gaddâre غداره (a.i.) : 1. büyük bıçak. 2. küçük tabanca. [yapma kelimelerdendir].

gadir غادر ("ga" uzun okunur. a.s.) : gadreden, hıyânet eden, fenâlık eden.

gadir-i nefs : nefse fenâlık eden.

gadîr غدیر (a.i.c. : guderâ', gudürân) : 1. sel ile peyda olan birikinti su, durgun su, göl. 2. küçük ırmak.

gadîre غدیره (a.i.c. : gadâir) : saç örgüsü.

gadîrî, gadîriyye غدیری ، غدیریه (a.s.) : gölde yaşayan, gölde bulunan [hayvan, *bitki]. **Fasîle-i gadîriyye** : göl nebatları, *bitkileri.

gadiyye غدیه (a.i.c. : gadiyyât) : sabahın erken vakti; tan atmasıyla Güneş doğması arası.

gadr غدر (a.i.) : 1. hâinlik, vefâsızlık. 2. zulüm, merhametsizlik. 3. haksızlık. 4. e. yazık.

gadr-dîde غدردیده (a.f.b.s.) : gadir görmüş, gadre uğramış, haksızlık görmüş.

gaferallâhü leh : Allah onu yarlıgasın, bağışlasın!

gafere غفر (a.fi.) : bağışladı, yarlıgadı.

gaffâr غفار (a.i. ve s.) : **1.** kullarının günahlarını affeden, Allah.

gaffârü'z-zünûb : günahları, suçları bağışlayan [Allah]. **2. i.** [abdülgaffâr'dan kısaltılmış olarak] erkek adı.

gafil, gafile غافل ، غافله ("ga" uzun okunur. a.s. gaflet'den. c. : gafele, gafilîn) : gaflette bulunan, ihmâl eden, ilerisini iyi düşünmeyen, dikkatsiz, ihtiyatsız, dalgın, tembel.

gafil-âne غافلانه ("ga" uzun okunur. a.f.zf.) : gafilcesine, dikkatsizlikle, ihtiyatsızlıkla, dalgınlıkla.

gafilen غافلاً ("ga" uzun okunur. a.zf.) : gaafil olarak, habersizce.

gafir غافر ("ga" uzun okunur. a.s.) : mağfiret eden, yarlıgayan, affeden; Allah.

gafirü'z-zenb : suç bağışlayan (Allah).

gafîr غفير (a.s.) : **1.** örten, etrâfını çeviren. **2.** çok fazla. **Cemm-i gafîr** : büyük cemaat, insan kalabalığı. **3. i.** muhâfız askerler.

gaflet غفلت (a.i.) : **1.** gafillik, boş bulunma, dalgınlık, dikkatsizlik, ihtiyatsızlık. **2.** ihmal, endişesizlik.

gafleten غفلةً (a.zf.) : gaflet eseri olarak, dalgınlıkla.

gafûr غفور (a.s. gufrân'dan) : mağfiret eden, yarlıgayan, suç bağışlayan, merhamet eden [Allah]. (bkz : gaffâr).

gafûrü'r-rahîm : esirgeyen, suç bağışlayan [Allah].

gâh, geh گه ، گاه (f.e.) : **1.** zaman bildiren edat. **Seher-gâh** : seher vakti. **Subh-gâh** : sabah vakti. **2.** yer bildiren edat. **Secde-gâh** : secde yeri. **3. zf.** arasıra, kimi, bâzı.

gâh ü bî-gâh : vakitli vakitsiz, sıralı sırasız.

gâh ü nâ-gâh : vakitli vakitsiz.

gâh gâh گاه گاه (f.zf.) : zaman zaman, vakit vakit.

gâhî گاهی (f.zf.). (bkz : gehî).

gâhvâre گاهواره (f.i.) : beşik. (bkz : gehvâre, mehd).

gaî, gaiye غائی ، غائیه ("ga" lar uzun okunur. a.s.) : gaye, maksat ve netîce ile ilgili. **İllet-i gaiye** : bir işin elde edilmeye uğraşılan netîcesi, **fr. cause finale.**

gaib غائب ("ga" uzun okunur. a.s. gayb', gıyâb'dan) : **1.** görünmeyen, hazır olmayan, yok olan, kayıp. **2. i. gr.** üçüncü şahıs, o.

gaibâne غائبانه ("ga" uzun okunur. a.f.zf.) : görmeyerek, görünmeyerek, arkadan, yüze karşı olmayarak, gizliden, haberi olmaksızın tanımak, şahsan tanımadığı halde.

gaile غائله ("ga" uzun okunur. a.i.c. : gavâil) : **1.** dert, sıkıntı, keder. **2.** felâket, musîbet. (bkz : dâhiye). **3.** uğraştırıcı ve sıkıntılı iş. **4.** muhârebe, savaş.

gaile-i zâile : zeval bulan, geçen, ardı kesilen sıkıntı.

gait, gaita غائط ، غائطه ("ga" lar uzun okunur. a.i.) : **1.** insan pisliği, insan tersi. **Mevadd-ı gaita** : insan tersi. (bkz : gûh, neces). **2.** çukur yer.

gaiyye غائيه ("ga uzun okunur. a.i.) : **fels.** *erekçilik, **fr. finalisme.**

gaiyyet غائيت ("ga" uzun okunur. a.i.) : **fels. fr. finalité.**

gâl, gâle گال ، گاله (f.s.) : uzak, ırak. (bkz : baîd).

galâ' غلاء (a.i.) : pahalılık. **Kaht ü galâ'** : kıtlık ve pahalılık.

galâ-yi es'âr : fiatların yüksekliği.

galat غلط (a.s.c. : galatât) : yanlış, yanılma.

galat-ı basar : görüş duygusunun aldanması. [suya batmış bir değneğin kırılmış gibi görünmesi].

galat-ı elvân : renkleri yanlış veyâ kusurlu görme, **fr. dyschromatopsie.**

galat-ı fâhiş : pek açık yanlış.

galat-ı fikr : düşünce yanılması.

galat-ı hilkat : hilkat garîbesi.

galat-ı hiss : duyuştaki aldanış, duygu yanıltısı.

galat-ı meşhur : (meşhur yaygın yanlış) : yanlış olduğu halde herkes tarafından tutunan ve kullanılmakta bulunan kelime.

galat-ı meşhûr fasîh-i mehcûrdan evlâdır : meşhur (yaygın) yanlış, terkedilmiş fasîh sözden daha üstündür.

galat-ı rü'yet : bir rengi, tabîîsinden başka olarak görme, görme bozukluğu, göz yanıltısı. [kırmızıyı yeşil, mâviyi menekşe renginde görme].

galat-ı tahakkümî : **ed.** bir kelimenin gerek lâfzı, gerek mânâsı itibarıyla herkesin kullandığı gibi kullanılmaması. (bkz : kıyâsa muhâlefet).

galât غلات (a.i. galî'nin c.). (bkz : galî).

galatât غلطات (a.i. galat'ın c.) : yanlışlar, yanılmalar.

galat-gû غلط گو (a.f.b.s.) : yalan yanlış söyleyen.

galat-nüvîs غلط نویس (a.f.b.s.) : yalan, yanlış yazan ve tespît eden.

galebât غلبات (galib'in c. olan galebe'nin c.) : galebeler, üstünlükler.

galebe غلبه (a.i.) : **1.** galip gelme, yenme, üstünlük. **2.** çokluk, kalabalık. **3. s.** zaptolunmayacak derecede azgın.

galebe çalmak : üstün gelmek.

galebe-i şehvet : şehvet azgınlığı. **4.** (s. galib'in c.). (bkz : galib).

galel غلل (a.i.c. : aglâl) : koruluktan akan su.

galeyân غلیان (a.i.) : kaynama, çalkanma, coşma. (bkz : feverân). **Derece-i galeyân** : kaynama derecesi (100 santigrat).

galeyân-ı mâ' : suyun kaynaması.

galeyân-ı efkâr : fikirlerin kaynaması, coşması.

galî غالی ("ga" uzun okunur. a.s. galâ'dan. c. : galât) : **1.** değerinden çok pahalı olan [şey]. **Eşyâ-yi galiye** : pahalı şeyler. **2.** galeyân eden, kaynayan.

galib غالب ("ga" uzun okunur. a.s.) : **1.** galebe eden, galebe çalan, üstün gelen, yenen. **2.** daha kuvvetli.

galib ekseriyyet : büyük çoğunluk.

galib ihtimâl : daha kuvvetli ihtimal.

galib-i mutlak : tam mânâsıyla galip.

galib-i tüvânâ : güçlü galib. **3. i.** erkek adı.

Galib (Şeyh-) : meşhur Dîvan şâirlerindendir; İstanbul'da doğmuştur, asıl adı Mehmed'dir; babasının adı Mustafa Reşîd'dir. Büyükçe bir dîvânı vardır. Gazel ve kasîdelerinin bâzılarında Nâbi, Nedîm, ve Nef'î'nin tesirleri görülür. "Hüsn-i Aşk" adlı eserini yirmi altı yaşında iken mesnevî tarzında yazmıştır. Sırf Türkçe yazılmış bir de gazeli vardır. (d. : 1757 - ö. : 1798).

galibâ غالبا ("ga" uzun okunur. a.zf.) : sağlam bir ihtimâle göre, görünüşe göre, belki.

galib-âne غالبانه (a.f.zf.) : galip sıfatıyla, galip olana yakışacak sûrette.

galibe غالبه ("ga" uzun okunur. a.s.) : [galib'in müen]. (bkz : galib).

galiben غالباً ("ga" uzun okunur. a.zf.) : üstünlükle.

galibiyyet غالبیت ("ga" uzun okunur. a.i.) : galip gelme, üstünlük.

galîl غلیل (a.s.) : susamış. (bkz : çeşme).

galiyâ غالیا ("ga" uzun okunur. f.i.) : misk ile anberden yapılmış siyah kokulu bir madde olup boya olarak kadınlarca saçlara ve başlara sürülür. (bkz : galiye).

galiyâ-sâ غالیاسا ("ga" uzun okunur. f.b.i.) : galiye, ıtır, güzel koku terkipleyen kimse, aktar (attâr).

galiye غالیه ("ga" uzun okunur. a.i.). (bkz : galiyâ).

galiye-bâr غالیه بار ("ga" uzun okunur. a.f. b.s.) : güzel kokulu şey saçan.

galiye-dân غالیه دان ("ga" uzun okunur. a.f.b.s.) : galiye kutusu, güzel kokulu şeylerin muhâfaza olunduğu kap, mahfaza.

galiye-fâm غالیه فام ("ga" uzun okunur. a.f.b.s.) : galiye renginde, (güzel siyah).

galiye-gûn غالیه گون ("ga" uzun okunur. a.f.b.s.) : güzel siyah renkli.

galiye-misk غالیه مسك ("ga" uzun okunur. a.b.i.) : "kalemis yağı" denilen güzel koku.

galîz, galîza غلیظ ، غلیظه (a.s. gılzet'den) : **1.** kaba, nezâket dışı, terbiye dışı. **Eymân-ı galîze** : kaba yeminler. **Ta'bîrât-ı galîze** : terbiye, nezâket dışı sözler. **Şütûm-i galîze** : kaba küfürler. **2.** şeffaf olmayan, kalın sık. **Ebr-i galîz** : kalın bulut. **Em'a-i galîze** : kalın bağırsak.

gallât غلات (a.i. galle'nin c.) : **1.** zahîreler, mahsuller. **2.** ev kirâsı gelirleri. **3.** el emekleri. (bkz : gılâl[1,2]).

galle غله (a.i.c. gallât, gılâl) : **1.** zahîre, mahsul, ekin. **2.** îrât, gelir.

galle-i adem (yokluk ekini) : mezar, kabir.

galle-i âtiye : [vakıfta]. (bkz : galle-i hâdise).

galle-i hâdise : [vakıfta] vâkıfın îcâbından sonra meşrût-ün-lehin reddinden husûle gelip te henüz meşrût-ün-leh tarafından alınmamış olan galle.

galle-i mâziyye : [vakıfta] ret yüzünden gayri münkati' cihete tevzî olunduktan sonra

şartı kabûl eden meşrût-ün-lehin istirdât edemeyeceği galle.

alle-i me'hûza : [vakıfta] meşrût-ün-leh tarafından ahız ve kabzedilmiş olan galle.

alle-i vakf : vakıftan gelen galle (gelir, îrât). 3. el emeği.

lle-dân غله دان (a.f.b.i.) : zahîre, tahıl anbarı.

lle-fürûş غله فروش (a.f.b.s.) : zahîre satan, zahîreci.

lle-zâr غله زار (a.f.b.i.) : ekilmiş tarla.

lsama غلصمه (a.i.) : 1. gırtlak ağzı, hançere. 2. suda yaşayan hayvanların nefes alma uzuvları, *solungaç.

ltân غلطان (f.s.) : yuvarlanıcı, yuvarlanan, tekerlenen. **Ser-i galtân** : kopup yere yuvarlanan baş.

altîde غلطیده (f.s.) : yuvarlanmış, tekerlenmiş.

galtîde-i hâk-i mezellet : aşağılık, alçaklık toprağına yuvarlanmış.

am[m] غم (a.i.c. : gumûm) : keder, tasa, kaygı, dert. **Def'i gamm** : kederini giderme. (bkz : firâk², gussa).

gam[m]-ı aşk : aşk gamı.

gam[m]-ı eyyâm : zamânın, devrin gamı.

gam[m]-ı ferdâ : istikbâl kaygısı, yarının tasası.

gam[m]-ı fürkat : ayrılık gamı, uzaklık derdi.

gam[m]-ı nermîn : tatlı, yumuşak gam.

gam[m]-ı zülf : zülfün gamı.

gam[m] yemek : keder ve tasa etmek.

gâm گام (f.i.) : 1. adım. (bkz : hatve). 2. ayak. (bkz : kadem). 3. köy.

gam[m]-âbâd غم آباد (a.f.b.s.) : hüzün ve kederi bol.

gamâim غمائم (a.i. gımâme'nin c.) : hayvanların, yem yemesini veyâ ısırmasını önlemek için ağızlarına takılan torba, burunduruk gibi şeyler.

gamak غمق (a.i.) : 1. rutûbetli ağır hava. 2. rutûbet.

gam[m]-âlûd غم آلود (a.f.b.s.) : kaygı veren, kederli, hüzünlü. (bkz : gam[m]-nisâr, gam[m]-nişân).

gamâm, gamâme غمام ، غمامه (a.i.c. : gamâyım) : bulut. (bkz : ebr, sehâb, gaym).

gamâm-ı gam : gam bulutu. ["gamâme" tek bulut yerinde de kullanılır].

gam[m] âşâm غم آشام (a.f.b.s.) : gamlı, gamlanmış.

gamd غمد (a.i.) : 1. kın. 2. zarf, mahfaza.

gam[m]-dîde غمدیده (a.f.b.s.) : gam görmüş, kederli, tasalı.

gam[m]-engîz غم انگیز (a.f.b.s.) : sıkıntılı, kederli.

gam[m]-fersâ غم فرسا (a.f.b.s.) : üzüntüyü dağıtan.

gam[m]-fersûd غم فرسود (a.f.b.s.) : gamdan, sıkıntıdan yıpranmış.

gam[m]-fezâ غم فزا (a.f.b.s.) : tasa, keder arttıran.

gamgame غمغمه (a.i.) : 1. savaşan, muharip. 2. inekler gibi böğürme. 3. savaş sırasında çıkarılan ses.

gam[m]-gîn غمگین (a.f.b.s.b) : kederli, tasalı, hüzünlü. (bkz : gamîn, gam[m]-nâk).

gam[m]-güsâr غمگسار (a.f.b.s.) : gam ve kederi defeden, teselli veren, gam ortağı; arkadaş, dert ortağı.

gam[m]-güsâr-ı hayât-ı insânî : insan hayâtının gam ortağı.

gam[m]-güsîl غم گسیل (a.f.b.s.) : gam, tasa dağıtan.

gam[m]-hâne غمخانه (a.f.b.s.) : 1. kaygı, tasa yurdu. 2. dünyâ (bu-).

gam[m]-hâr غمخوار (a.f.b.s.) : gam yiyen, kederlenen, tasalanan.

gamık غامق ("ga" uzun okunur. a.s. gamak'dan) : az lekeli, puslu; nemli.

gamız غامض ("ga" uzun okunur. a.s. c. : gavâmız) : anlaşılması güç olan, anlaşılmaz, karışık, kapalı [söz]. **Suâl-i gamız** : güç anlaşılır sual.

gamıza غامضه ("ga" uzun okunur. a.i.) : anlaşılması güç durum. [kelime müennestir].

gamîn غمین (f.s.) : kaygılı, tasalı. (bkz : gam[m]-gîn, gam[m]-nâk).

gamir غامر ("ga" uzun okunur. a.s.c. : gavâmir) : 1. mâmur (bayındır) olmayan, harap, ıssız yer. 2. terkedilmiş, ekilmemiş yer. ["âmir" in zıddı].

gam[m]-kede غمکده (a.f.b.s.) : tasa evi.

gammâz غماز (a.s. gamz'dan) : birine, iftirâ ederek zarar veren, münâfık, fitneci, koğucu.

gammâzâne غمازانه (a.f.zf.) : gammazlıkla, fitnecilikle, kovuculukla.

gammâze غمازه (a.i.) : göz kırparak lâtife eden güzel [kız].

gammâziyyet غمازیت (a.i.) : gammazlık, kovuculuk.

gam[m]-nâk غمناك (a.f.b.s.) : gamlı, tasalı, kaygılı. (bkz : gam[m]-gîn, gamîn).

gam[m]-nisâr غم نثار (a.f.b.s.) : tasa, kaygı, keder veren.

gam[m]-nişân غمنشان (a.f.b.s.) : tasalı, kederli, tasa veren. (bkz : gam[m]-âlûd, gam[m]-nisâr).

gam[m]-penâh غمپناه (a.f.b.s.) : tasanın, kederin sığındığı yer, tasalı yer.

gam[m]-perest غم پرست (a.f.b.s.) : gama, kedere, üzüntüye alışmış.

gam[m]-perver غم پرور (a.f.b.s.) : gam artıran, tasa veren.

gamr غمر (a.i.) : suyun derinliği, derinlik. (bkz : umk).

gamre غمره (a.i.c. : gamerât) : görgüsüzlük, tecrübesizlik, bönlük, anlayışsızlık.

gâmûs گاموس (f.i.) : manda. (bkz : câmûs).

gamz غمز (a.i.) : **1.** kaşla, gözle işâret, göz kırpma. **2.** münâfıklık etme, koğulama.

gamze غمزه (a.i.) : **1.** süzgün bakış. **2.** çene veyâ yanak çukurluğu.

gamze-i ahter : yıldızın göz kırpması.

gamze-i câdû : büyüleyen gamze (süzgün bakış).

gamze-i cellâd : cellât gamze; cana kıyan yan bakış.

gamze-i dil-dûz : gönül delen gamze.

gamze-i fettân : aldatıcı, câzip ve süzgün bakış.

gamze-i gül : **mec.** çiçek açma.

gamze-i hûn-hâr : kan içen yan bakış.

gam[m]-zede غمزده (a.f.b.s.) : gamlı, tasalı. (bkz : gam[m]-nâk, gam[m]-nisâr).

gamze-figen غمزه فگن (a.f.b.s.) : gamze saçan, süzgün bakan.

gamzî غمزی (a.s.) : gözkırpan.

gam[m]-zidâ' غم زداء (a.f.b.s.) : gamı, kederi defeden.

-gân گان– (f.e.) : sonu **e** ile nihâyet bulan Farsça kelimeleri cemi yapar. [hâce = hâce-gân; hânende = hânende-gân v.b.].

ganâim غنائم (a.i. ganîmet'in c.). (bkz : ganîmet).

ganâim-i bahriyye : savaşan devletin bayrağını taşıyan gemilerin veyâ bunlara âit eşyânın zaptı.

ganâim-i gayr-i me'lûfe : harp ile düşmandan kahren veyâ sulhan alınan gayrimenkul mallardan yânî düşman topraklarından ibârettir ki bunun hakkında karar îtâsı ülü'l-emre âittir.

ganâim-i hâlise : enfal denilen ganîmet mallarıdır ki, mücâhit askerlerden bir kısmına tenfîl sûretiyle tahsîs edilmiş bulunur. [bu malları elde edenler bunlara dâr-ı harp'ten îtibâren mâlik olurlar].

ganâim-i harbiyye : harp ganîmetleri, harpte düşmandan ele geçirilen top, tüfek, yiyecek, içecek ve sâire gibi şeyler.

ganâim-i maksûme : beşte bir beytü'l-mâl'e alındıktan sonra kalanı mücâhitler arasında hisselerine göre tâyin ve tevzî olunan ganîmet mallarıdır ki, dâr-ı İslâm'a, çıkarılmadıkça bunlara kimse mâlik olamaz.

ganâim-i me'lûfe : harp esnâsında düşmandan kahren alınan menkul mallardan ibârettir ki bunun yalnız beşte biri beytü'l-mâl'e âittir.

-gâne گانه– (f.e.) : bâzı sayıların sonuna gelerek "-lik" hâlinde sıfatlar yapar : [cihâr-gâne : dörtlük; dü-gâne : ikilik (iki rekâtlık sabah namazı).. gibi].

ganem غنم (a.i.c. : ağnâm) : koyun. **Lahm-ı ganem** : koyun eti. (bkz : gûsfend).

ganî غنی (a.s.c. : ağniyâ) : **1.** zengin, varlıklı, bol, doygun. **2.i.** Allah'ın adlarından biridir. **3.i.** [abdülganî'den kısaltma olarak] erkek adı.

ganî ganî غنی غنی (a.zf.) : bol bol, çok çok.

ganim غانم ("ga" uzun okunur. a.s.c. : gavânim) : ganîmet alan.

ganimen غانماً ("ga" uzun okunur. a.zf.) : ganim olarak, ganîmet almış olarak.

ganîmet غنيمت (a.i.c. : ganâim) : **1.** çalışmaksızın elde edilen şey, emeksiz kazanç. **2.** düşmandan alınan mal. **3.** tesâdüfî ve faydalı durum. **4.** beklenmeyen kazanç.

ganimîn غانمين ("ga" uzun okunur; a. ganim'in c.) : harpte muhârip olarak hazır bulunup ganîmete nâil olan muzaffer mücâhitler.

ganiye غانيه ("ga" uzun okunur. a.s.) : **1.** zengin [kadın, kız]. **2.** çok hoş. **3. i.** kadın şarkıcı. (bkz : muganniye).

gannâc غناج (a.s. gunc'dan) : çok nâzik, çok işveli. (bkz : şîve-kâr).

gar غار ("ga uzun okunur. a.i.) : **1.** mağara, in. (bkz : kehf). **Yâr-ı gar** (mağara dostu) : Hz. Ebûbekir; **mec.** çok vefâlı, çok sâdık arkadaş. **2.** defne ağacı. **Habbü'l-gar :** defne tânesi.

-gâr گار – (f.e.) : fâillik ve nispet mânâlarıyla isimlere sonek olarak katılır. ["yâd-gâr, hudâvend-gâr, beste-gâr" v.b.]. (bkz : -ger).

garâbet غرابت (a.i.) : **1.** gariplik, tuhaflık. **2. ed.** ne demek olduğu herkesçe anlaşılmayacak kelime ve tâbirlerin söz arasında kullanılması. [Meselâ : mizâcınız bu gün mütenahnih midir, yoksa mütenahnah mıdır ?].

garâbet-cû غرابت جو (a.f.b.s.) : garip, tuhaf şey arayan, böyle şeylere meraklı olan.

garâbet-nümâ غرابتنما (a.f.b.s.) : garâbet gösteren, garip, tuhaf.

garâbîl غرابيل (a.i. gırbâl'in c.) : kalburlar, iri delikli elekler.

garâbîn غرابين (a.i. gurâb'ın c. olan gırbân'ın c.) : kargalar. (bkz : agribe).

garâib غرائب (a.s. garîbe'nin c.) : tuhaf, şaşılacak şeyler. [c. : garâibât].

garâib-i seb'a-i âlem : dünyânın 7 garîbesi. (bkz : acâib-i seb'a-i âlem).

garâibât غرائبات (a.i. garîb'in c. olan garâib'in c.) : görülmedik, anlaşılmadık, tuhaf, şaşılacak şeyler.

garâib-cû غرائب جو (a.f.b.s.) : garip şeyler arayan, garip şeyler meraklısı.

garâib-den غرائبدن (a.t.s.) : garip, tuhaf, alışılmamış.

garâib-perver غرائب پرور (a.f.b.s.) : gariplikler-den hoşlanan, tuhaflıkları seven.

garâm غرام (a.i.) : **1.** aşk, sevdâ, şiddetli arzu, fazla gönül düşkünlüğü. **2.** Abdülhak Hamid'in meşhur manzum eseri. [kelime Arapçada : "azâb; helâk" mânâsına gelir].

garâmât غرامات (a.i. garâmet'in c.) : **1.** borç, diyet gibi şeyleri ödemeler. **2.** vergiler, resimler.

garâmet غرامت (a.i.c. : garâmât) : **1.** borç, diyet gibi şeyleri ödeme. **2.** vergi, resim.

garâmeten غرامةً (a.zf.) : hakkına göre, herkese müsâvî (*eşit) olarak, taksîm ederek.

garâmî غرامى (a.s.) : lirik, *duygusal.

garâmiyyât غراميات (a.i.c.) : sevgi ile alâkalı mevzûlar, konular, **fr. lyrisme.**

garâre غراره (a.i.c. : garâyir) : harar, büyük kıl çuval. (bkz : gırâr, gırâre).

garât غارات ("ga" uzun okunur. a.i. garet'in c.) : yağmalar, çapullar. (bkz : garet).

garâyir غرایر (a.i. garâre'nin c.) : hararlar, büyük kıl çuvallar.

garaz غرض (a.i.c. agrâz) : **1.** hedef, gaye, maksat, meyil, istek. **El-garaz** : maksat, niyet odur ki.

garaz-ı aslî : asıl maksat. **2.** gizli düşmanlık, kin, kötü niyet. **Bî-garaz** : garezsiz. **Li-garazin** : sebep altında, bile bile.

garaz-ı vâkıf : vâkıf (vakfeden) ın arzusu.

garaz-âlûd غرض آلود (a.f.b.s.) : garezi, husûsî bir maksadı olan.

garaz-âmîz غرض آميز (a.f.b.s.) : **1.** garazlı, kinli. **2.** kötü niyetli, gizli maksatlı.

garazen غرضاً (a.zf.) : garez ve düşmanlıkla.

garaz-kâr غرضكار (a.f.b.s.) : kinli, düşmanlık güden. (bkz : kîn-dâr).

garaz-kâr-âne غرضكارانه (a.f.zf.) : garazkârlıkla, garez ve düşmanlığa kapılarak. (bkz : kindârâne).

garb غرب (a.i.c. : gurûb) : **1.** Güneşin battığı taraf, günbatısı, batı. **2.** memleketimizin yönüne göre Avrupa.

garb-ı cenûbî : lodos tarafı (güney-batı).

garb-ı şimâlî : karayel tarafı (kuzey-batı).

garben غربًا (a.zf.) : batı tarafından, batıdan.

garbî, garbiyye غربى ، غربيه (a.s.) : **1.** batı ile ilgili, Avrupa'ya mensup. **2. h. i.** aşağı Mısır'ın batı kısmı.

garbiyyûn غربيون (a.i.c.) : garplılar, batı memleketleri ahâlîsi, Avrupalılar.

gareng غرنگ (f.i.) : çığlık.

garet غارت ("ga" uzun okunur. a.i.c. : garât) : çapul, yağma; akın, [eski zamanlarda] düşman toprağına yağma için yapılan saldırış.

garet-ger غارتگر ("ga" uzun okunur. a.f.b.i. c. : garet-gerân) : yağmacı, çapulcu.

garet-gerân غارتگران ("ga" uzun okunur. (a.f.b.i. : garet-ger'in c.) : yağmacılar, çapulcular.

gargara غرغره (a.i.) : suyu, içilen ilâcı veyâ her hangi bir mâyii boğazda oynatıp çalkalama. (bkz : mazmaza).

gârî گاری (f.s.) : sebat ve karârı olmayan.

garib غارب ("ga" uzun okunur. a.s. gurûb'dan) : gurûbeden, batan.

garîb غریب (a.s. gurbet ve garâbet'den. c. gurabâ) : **1.** kimsesiz, zavallı. **2.** gurbette, kendi memleketinin dışında bulunan, yabancı. **3.** tuhaf, şaşılacak, bambaşka. **4.** dokunaklı.

garîbü'd-diyâr : memleketin yabancısı.

garîbân غریبان (a.f.s.c.) : garipler.

garîb-âne غریبانه (a.f.b.zf.) : garipçesine, garip gibi, garîbe yakışacak bir sûrette.

garîbe غریبه (a.s.c. : garâib) : evvelce görülmemiş tuhaf, şaşılacak şey.

garîbe-i hilkat : acâip *yaratık.

garîbe-i rûzgâr : zamânın garîbesi.

garîbiyye غریبیه (a.i.) : Kadiriyye tarîkatı kollarından biri. [kurucusu Şeyh Muhammed Garîbullâhü'l-Hindî'ye nisbetle bu adı almıştır.]

Garîb-nâme غریبنامه (a.f.b.i.) : Âşık Paşa'nın tasavvuf kaidelerini anlatan mesnevî tarzında yazılmış manzum bir eseri.

garîb-nüvâz غریب نواز (a.f.b.s.) : garip, bîçare olanlara ikrâm eden, kimsesizleri koruyan. (bkz : garîb-perver).

garîb-perver غریب پرور (a.f.b.s.). (bkz : garîb-nüvâz).

garîk غریق (a.s. gark'dan) : **1.** gark olmuş, suya batmış; suda boğulmuş. **2.** su içine dalmış. (bkz : mağrûk).

garîk-i bahr-i isyân : isyan denizine garkolmuş.

garîk-i isyân : isyâna dalmış.

garîm غریم (a.s.c. : guremâ) : **1.** alacaklı. (bkz : dâin). **2.** hasım, rakip.

garimîn غارمین ("ga" uzun okunur. a.i. ve s.) : borçlular.

gariyye غاریه ("ga" uzun okunur. a.i.) : **bot.** defnegiller, **fr. lauracées.**

garîze غریزه (a.i.) : **1.** tabîî sevk, içgüdü. **2.** huy, tabîat, **fr. instinct.** (bkz : cibillet). **3.** kendiliğinden meydana gelme.

garîzevî غریزوی (a.s.) : **psik.** *içgüdüsel, **fr. instinctif.**

garîzî, garîziyye غریزی ، غریزیه (a.s.) : fıtrî, tabîî, yaradılıştan, kendiliğinden. **Harâret-i garîziyye** : vücûdun normal harâreti, **fr. caloricité.**

garîziyyât غریزیات (a.i.c.) : fizyoloji.

gark غرق (a.i.) : **1.** suya batma; batma; batırma. **2.** boğulma, boğma.

gark-ı nûr : nûra batma, nûra boğulma, nur içinde bırakma.

garka غرقه (a.s.) : suya batmış. (bkz : mağrûk).

gark-âb غرقاب (a.f.b.s.) : suya batan, batmış olan; boğulmuş.

garrâ' غراء (a.s.) : **1.** alnında beyaz bir lekesi, akıtması olan [at ve sâire]. (bkz : gurre[2]). **2.** ak, parlak, güzel, gösterişli, nümâyişli, şatafatlı. ["egarr" ın müennesi].

garrân غران (f.s.) : homurdanan; kükreyen.

garrende غرنده (f.s.) : kükreyip azan arslan vesâire gibi yırtıcı hayvan.

gars غرس (a.i.) : ağaç dikme, dikilme.

gars-ı eşcâr : ağaç dikimi, ağaçlandırma.

gars-ı yemîn : **1)** sağ el ile dikilen fidan; **2)** birinin yanından, fidanı gibi ayrılmaz kimse.

garûr غرور (a.s.) : aldatan, aldatıcı.

garz غرز (a.i.) : batırma, sokma; iğne sokma, oyulgalama.

gasak غسق (a.i.) : gecenin ilk karanlığı.

gasb غصب (a.i.) : **1.** zorla alma, zaptetme; kapma. **2. s.** zorla alınan şey.

gasb-ı emvâl : malların zorla alınması.

gasb-ı nükud : paraların zorla alınması.

gasben غصباً (a.zf. gasb'dan) : gaspederek, zorla alarak. (bkz : cebren).

gasben anh غصباً عنه (a.zf.) : ona rağmen.

gasben ank غصباً عنك (a.zf.) : sana rağmen.

gaseyân غثیان (a.i.) : **1.** kusma, kayetme. **2.** içi bulanma, bulantı. (bkz : kayy).

gasıb غاصب ("ga" uzun okunur. a.s. gasb'dan) : gasbeden, sâhibinin izni, haberi olmaksızın bir malı, bir şeyi hîle veyâ zor ile alan, zorba, yağmacı, çapulcu.

gasıbü'l-gasıb : gasbedilmiş malı gasıptan gasbeden.

gasil غاسل ("ga" uzun okunur. a.s. ve i.) : ölü yıkayan adam. (bkz : gassâl). [müen. "gasile"].

gasl غسل (a.i.) : 1. ölüyü yıkama, temizleme. 2. yıkama; yıkanma.

gasl-i meyyit : ölünün yıkanması. (bkz : gusl).

gass غث (a.s.) : 1. ince. 2. zavallı. 3. tatsız, yavan. 4. incelik, zavallılık.

gass ü semîn : 1) zayıf ve semiz; 2) fakir ve zengin.

gassâl غسال (a.s. gasl'den) : 1. gasleden, ölü yıkayan, yıkayıcı. [müen. "gassâle" dir]. **Selâse-i gassâle** : içki kadehini üçleme, üçüncü kadehi içmiş olma. 2. ölü yıkanan su.

gaşeyân غشیان (a.i.) : gaşyolma, kendinden geçme.

gaşiye غاشیه ("ga" uzun okunur. a.i.) : 1. kıyâmet. 2. örtü, zar, perde. 3. at eyerinin altına örtülen sırmalı veyâ şeritli örtü, haşa. (bkz : bergüstvân). ["gaşiye" kelimesi Arapçada "kıyâmet" mânâsına da gelir].

gaşiye-dâr غاشیه دار ("ga" uzun okunur. a. f.b.s.) : haşa tutan, at uşağı, seyis.

gaşûm غشوم (a.s.) : 1. inatçı. 2. zâlim. (bkz : bîdâd, gürdâs).

gaşy غشی (a.i.) : kendinden geçme, bayılma.

gaşy-âver غشی آور (a.f.b.s.) : bayıltan, baygınlık veren.

gaşyet غشیت (a.i.) : kendinden geçme.

gaşyet-i mevt : koma hâli.

gatârîf, gatârife غطاریف ، غطاریفه (a.s. gıtrîf'in c.) : 1. asîl, soylu kimseler. 2. reisler, başlar, başkanlar.

gats غطس (a.i.) : daldırma, batırma; daldırılma, batırılma.

gâv گاو (f.i.) : öküz, sığır. (bkz : cevder).

gâv-ı arz : eski Hintlilerin, dünyâyı boynuzları üzerinde taşıdığını sandıkları öküz.

gâv-ı âsmân (gök öküzü) : Süreyya yıldızı.

gâv-ı deştî : yaban sığırı.

gâv-ı samîrî : İncil'de adı geçen altın buzağı.

gâv-ı zemîn. (bkz : gâv-ı arz).

gavâfil غوافل (a.s. gafile'nin c.) : gaflette bulunanlar.

gavâil غوائل (a.i. gaile'nin c.) : dertler, sıkıntılar, felâketler, musîbetler, belâlar.

gavâlî غوالی (a.i. galiye'nin c.) : güzel kokular.

gavâmız غوامض (a.i. gamız ve gamıza'nın c.) : 1. anlaşılmaz şeyler, güç şeyler, karışık ve kapalı sözler. 2. sırlar, gizli tutulan şeyler.

gavânım غوانم (a.s. ganim'in c.). (bkz : ganim).

gavânî غوانی (a.i. ganiye'nin c.) : 1. zenginler. 2. kadın şarkıcılar.

gavâşî غواشی (a.i. gaşiye'nin c.) : perdeler, örtüler, zarlar.

gavâyâ غوایا (a.i. gaviyye'nin c.) : sapmışlar, sapıtmışlar.

gavâyet غوایت (a.i.) : azgınlık, hak yolundan sapma, kötü yola sapma.

gavâyet-i nefs : nefsin azgınlığı.

gâv-bân گاوبان (f.b.i.): sığırtmaç, sığır çobanı.

Gâve گاوه (f.h.i.) : Dahhâk'in zulmüne karşı halkı ayaklandıran İranlı meşhur demirci.

gavga غوغا (f.i.) : kavga, dövüşme, vuruşma; gürültü. 2. harp, savaş.

gavga-yi hürriyyet : hürriyet kavgası.

gavî غاوی ("ga" uzun okunur. a.s.c. : gavûn, guvât) : azmış, azgın, yoldan çıkmış [adam]. (bkz : gaviyy).

gavî غوی (a.s.) : çok azmış, çok azgın, çok gümrah. (bkz : gavî).

gâv-meşreb گاو مشرب (f.a.b.s.) : öküz tabîatlı.

gavr غور (a.i.) : dip, esas, hakîkat. (bkz : gıyâbe, ka'r, künh).

gavr-ı amîk : derin dip.

gavr-ı mes'ele : meselenin dibi, esâsı, künhü.

gavs غوث (a.i.c. : agvâs) : 1. yardım, muâvenet. 2. yardım istemek için bağırma, medet. 3. s. yardımcı, imdâda yetişen. [Allah'ın velîleri, ululuları hakkında kullanılır].

gavs-i a'zam : tarîkat kurucusu. (bkz : kutb). [tahsîsen Abdülkadir-i Geylânî hakkında kullanılır].

gavs غوص (a.i.) : **1.** suya dalma, dalgıçlık. (bkz : gavta-bâzî). **2.** içine girmek için bir şeyi derinleştirme, iyice anlama.

gâv-sâle گاوساله (f.i.). (bkz : gûsâle).

gavt غوط (a.i.) : **1.** batma, bir nesne içine girme. **2.** derin çukur.

gavta غوطه (a.i.) : **1.** toprağın çukurluğu. **2.** sulak yer, ağaçlık yer; düzlük, ova.

gavta-i Şâm : Şam düzlüğü, Şam ovası.

gavta غوطه (f.i.) : su içindeki derinlik.

gavta-bâz غوطه باز (f.b.i.) : dalgıç.

gavta-bâzî غوطه بازی (f.b.i.) : dalgıçlık. (bkz : gavs').

gavta-gâh غوطه گاه (f.b.i.) : dalma yeri.

gavta-hâr غوطه خوار (f.b.s.) : batan, dalan.

gavûn غاوون ("ga" uzun okunur. a.s. gavî'nin c.) : azmışlar, azgınlar, yoldan çıkmışlar. (bkz : guvât).

gavvâs غواص (a.i.) : dalgıç, inci ve sünger bulmak veyâ denize düşen bir şeyi çıkarmak ve yâhut rıhtım gibi deniz altında yapılan inşaatın temellerini düzenlemek üzere suya dalan, denizin dibine inen kimse.

gayâhib غياهب (a.i. gayheb'in c.) : gece karanlıkları.

gayât غايات ("ga" uzun okunur. a.i. gaye, gayet'in c.). (bkz : gaye).

gayb غيب (a.s.c. : guyûb) : **1.** gizli olan, göze görünmeyen şey, kayıp. **2.** belirsiz, bilinmeyen şeyler. **Âlem-i gayb** : gözle görünmeyen şeylerin âlemi. **Âlim-i gayb, Âlimü'l-gayb** : görünmez şeyleri bilen, Allah. **Hazîne-i gayb** : Allah nîmetlerinin gözle görünmeyen hazînesi. **Lisânü'l-gayb** : Hâfız Şîrâzî'nin lâkabı. **Ricâl-i gayb** : her devirde bulunan, ancak herkes tarafından görülmeyen ve Allah'ın emirlerine göre insanları idâre etmeye çalışan kutsal kimseler.

gayb-ı meknûn ve gayb-ı masûn : ilâhi yerinde kullanılır bir tâbirdir; künh-i zâtını Hak'dan başkası bilemediğinden ağyardan masûn, ukul ve ebsardan meknundur, mesturdur.

gayb-dân غيبدان (f.b.s.) : gaybı bilen.

gaybet غيبت (a.i.). (bkz : gıybet).

gaybet-i efkâr : bunama. (bkz : ateh).

gaybî, gaybiyye غيبيه ، غيبی (a.s.) : göze görünmeyen şeylere âit, görünmezlik dünyâsına mensup.

gaybûbet غيبوبت (a.i.) : kaybolma, yokluk, bulunmayış, gözönünde olmayış.

gaye غايه ("ga" uzun okunur. a.i.c. : gayât) : maksat, meram; netîce, son; hedef. **Fevka'l-gaye** : son derece, umulmadık kadar.

gaye-i hayâl : ülkü, ideal.

gaye-i irtika : **astr.** *yücelim, **fr. culmination.**

gayet غايت ("ga" uzun okunur. a.i.c. : gayât) : **1.** nihâyet, uç, son. **2. zf.** çok, fazla, son derece.

gayet-i merâm : merâmın gayesi, sonu.

gayetü'l-gaye : en son derecede. (bkz : nihâyet-ün-nihâye).

gayevî غايوی ("ga" uzun okunur. a.s.) : gayeye âit, gaye ile ilgili.

gayheb غيهب (a.i.c. : gayâhib) : gece karanlığı.

gaym غيم (a.i.c. : guyûm) : **1.** bulut. (bkz : ebr, gamâm, sehâb). **2.** susama, susuzluk. **3.** kin.

gayn غ (a.ha.) : Osmanlı alfabesinin yirmi ikinci harfi olup, "ebced" hesâbında 1000 sayısının karşılığıdır.

gayr غير (a.s. agyâr) : **1.** ayrı, başka, özge, artık, diğer, ma'dâ, değil. (bkz : âher, gayrı). **2.** yabancı, bildik olmayan. **3. e.** Arapça sıfatların başında nefî edâtı olan "-sız", "değil" mânâsına gelir.

gayr-i ahlâkî : ahlâka aykırı, ahlâksızca.

gayr-i ahlâkıyye : **fels.** *törelsizcilik, **fr. immoralisme.**

gayr-i amelî : amelî olmayan, pratik olmayan.

gayr-i câiz : olamaz, yaraşmaz, yaraşıksız.

gayr-i cebrî (aded) : yükselen (sayılar).

gayr-i ciddî : 1) ağırbaşlı olmayan, uçarı; 2) güvenilmeyen, doğruluğundan şüphe edilen.

gayr-i cinsî : **bot.** *eşeysiz, **fr. asexuel.**

gayr-i cismânî : **fels.** *tinsel.

gayr-i devrî : periyodik olmayan.

gayr-i dînî : dince aykırı, dîne uymaz.

gayr-i elâstikî : esnemez, *esneksiz.

gayr-i fa'âl : faal, aktif olmayan.

gayr-i fa'âl bürkân: coğr. sönmüş yanardağ.

gayr-i fa'âl şerîk : **eko.** sermaye koyan, fakat şirketin idaresine iştirak etmeyen ortak.

gayr-i fıkariyye : omurgasızlar.

gayr-i hakikî temettü' : **eko.** gerçek bir gelir mâhiyetinde olmayan ve bilançoda işletme kaynaklarıyla ilgili görülmeyen kazanç.

gayr-i ihtiyârî : düşünmeden, istemeksizin, elinde olmayarak.

gayr-i ilmî : *bilime aykırı, *bilimdışı.

gayr-i insânî : insanlığa yakışmayan, zâlimce, merhamet etmeden.

gayr-i irâdî : *istemsiz.

gayr-i kabil : imkânsız, olamaz.

gayr-i kabil-i afv : bağışlanamaz.

gayr-i kabil-i aks : **mant.** *tersinmez, **fr. irréversible.**

gayr-i kabil-i hall mes'ele : çıkmazlık, **fr. aporie.**

gayr-i kabil-i ictinâb : sakınılması, kaçınılması *olanaksız.

gayr-i kabil-i ihtisâr : **mat.** *kısıkkesir, **fr. fraction irréductible.**

gayri-kabil-i inhilâl : erimez.

gayr-i kabil-i inhinâ : bükülmez, eğilmez.

gayr-i kabil-i ircâ' : **kim.** *indirgenmez, **fr. irréductible.**

gayr-i kabil-i isbât : ispat edilemez, *tanımlanamaz.

gayr-i kabil-i işbâiyyet : **kim.** doymazlık, **fr. insaturation.**

gayr-i kabil-i iştiâl : **kim.** alevlenmez, tutuşmaz, **fr. ininflammable.**

gayr-i kabil-i i'tirâz : söz götürmez, su götürmez, karşı çıkılmaz.

gayr-i kabil-i kabûl : kabulü *olanaksız.

gayr-i kabil-i kıyâs : ölçülemez, ölçülmez, bambaşka.

gayr-i kabil-i nüfûz : **coğr.** *geçirimsiz, **fr. imperméable.**

gayr-i kabil-i redd : reddedilemez.

gayr-i kabil-i şifâ : onulmaz, şifâ bulmaz, iyi olmaz.

gayr-i kabil-i taarruz : *dokunulmaz, saldırılamaz.

gayr-i kabil-i tahammül : çekilmez, dayanılmaz, katlanılmaz.

gayr-i kabil-i tahmîn : 1) kestirilemez; 2) beklenmedik.

gayr-i kabil-i ta'rif : **mant.** *tanımlanamaz, **fr. indéfinissable.**

gayr-i kabil-i tecezzî : bölünemez.

gayr-i kabil-i tedâvi : tedâvi edilemez, onulmaz.

gayr-i kabil-i tefrîk : ayırt edilemez.

gayr-i kabil-i tekzîb : tekzibedilemez, yalanlanamaz.

gayr-i kabil-i telâfî : yerine konulamaz, yeri doldurulamaz, onarılamaz, eksikliği giderilemez.

gayr-i kabil-i te'lîf : uzlaştırılamaz.

gayr-i kabil-i temyîz : **mant.** ayırdedilemez, **fr. indiscernable.**

gayr-i kabil-i vezn : tartılamaz.

gayr-i kâfî : *yetersiz.

gayr-i kanûnî : kanuna aykırı, kanunsuz, kanun dışı.

gayr-i kanûnî rekabet : **eko. ve huk.** 1) kanunlarla yasaklanan davranış ve muamele yapmak sûretiyle bir tüccarın alıcı sağlaması; 2) malını satabilmek için hîleli yola başvurma; 3) rakibini zarara uğratmak gayesiyle yayın yapma; 4) kendi malları ve ticarethânesi ile rakibi arasında kendi menfaati için bir benzerliğe bilerek ve isteyerek yer verme.

gayr-i kat'î : kat'î, *kesin olmayan.

gayr-i kıyâsî : kural dışı.

gayr-i kıyâsî fiil : *kural dışı *eylem.

gayr-i lâyık : yakışmaz, uygun düşmez, uyuşmaz.

gayr-i maddî hak : **eko., huk.** kıymet, fikrî haklar, sınâî mülkiyet, ihtira hakkı, patent gibi haklar.

gayr-i maddiyye : immateryalizm.

gayr-i ma'dûd : sayısız, çok sayıda.

gayr-i mahdûd : hudutsuz, uçsuz, sınırsız. (bkz : nâ-mahdûd).

gayr-i mahdûd mes'ûliyyet : **eko., huk.** sözleşme veyâ kanunla sınırlanmamış kanûnî sorumluluk.

gayr-i mahdûd müstakîm. geo. sınırsız doğru.

gayr-i mahsûs : duyulmaz, sezilmez.

gayr-i ma'kûl : akla aykırı, saçma, "usalmaz.

gayr-i ma'lûm : bilinmeyen, bilinmez.

gayr-i ma'mûr: bayındır olmayan, *şenliksiz.

gayr-i mantıkî : **mant.** mantıksız.

gayr-i matbû': basılmamış, *yayımlanmamış.

gayr-i medenî : medenî olmayan, görgü ve *gelenek dışı.

gayr-i mekşûf : keşfedilmemiş, bulunamamış, *açıklanamamış.

gayr-i melhûz : beklenmedik, imkânsız, olanaksız.

gayr-i memnûn : küskün, kırgın.

gayr-i me'mûl : umulmadık, beklenmedik.

gayr-i menkul : gayrımenkul, taşınmaz mal, *göçümsüz.

gayr-i me'nûs : alışılmamış, yadırganan.

gayr-i mer'î : 1) geçerli olmayan, geçersiz; 2) gözle görünmeyen, mikroskopik.

gayr-i mesbûk : daha önce bir benzeri görülmemiş.

gayr-i meskûn : boş, ıssız, oturulmayan.

gayr-i mes'ûl : *sorumsuz, sorulmaz.

gayr-i meşbû' : doymamış.

gayr-i meşrû': kanunsuz, töreye aykırı, yolsuz.

gayr-i meşrût : salt, hiç bir şarta bağlı olmayan.

gayr-i meş'ûr, gayr-i müsteş'ar : *bilinçsiz, sezmeyen, **fr. inconscient.**

gayr-i mevkuf : *tutuklu olmayarak.

gayr-i mevzûn : düzgün olmayan, dengesiz.

gayr-i mezrû' : ekilmemiş, *ekimsiz, açılmamış [toprak].

gayr-i millî : millî olmayan.

gayr-i muarref : sınırsız, tariflenmemiş.

gayr-i muayyen : belirli olmayan, tesbit edilmemiş.

gayr-i muayyeniyyet : *belirimsizlik.

gayr-i mugaddî : *besinsiz, beslemez.

gayr-i muhârib : fi'len savaşmayan, savaşa girmeyen asker, askerî personel.

gayr-i muhikk : 1) eğri; 2) haksız.

gayr-i muhtemel : *olasız.

gayr-i muktedir : gücü yetmez, güçsüz.

gayr-i mûnis : alışılmamış, yadırganan.

gayr-i muntak aded : **mat.** *yadrasyonel sayı.

gayr-i muntazam : düzensiz, dağınık, gelişigüzel.

gayr-i muntazar : beklenmedik.

gayr-i mutâbık : uymayan, uygun gelmeyen. (bkz : nâ-hemvar[2]).

gayr-i mu'teber : sayılmayan, değersiz, *önemsiz.

gayr-i muvâfık : uygunsuz.

gayr-i muvâzî : düzgün ve paralel olmayan.

gayr-i müessir : **kim.** *etkisiz, **fr. inactif.**

gayr-i müessiriyyet : **kim.** *etkisizlik, **fr. inactivité.**

gayr-i müfârik : ayrılmaz bitişik.

gayr-i müfîd : faydasız, yararsız.

gayr-i mükellef : *yükümlü olmayan.

gayr-i mümkin : olamaz, *olanaksız.

gayr-i münâsib : uygunsuz, yakışıksız.

gayr-i münbit : verimsiz, çorak.

gayr-i münfekk : ayrılmaz, yapışık.

gayr-i münhal : **kim.** erimez.

gayr-i münsarif : çekimsiz.

gayr-i münteşir : yayımlanmamış.

gayr-i müntic : mantıkça birbirine uygun düşmeyen, *tutarsız.

gayr-i mürekkeb : *yalınç.

gayr-i müsâid : (bkz : gayr-i münâsib).

gayr-i müsâvat : *eşitsizlik.

gayr-i müsâvî : *eşit olmayan, *eşitsiz.

gayr-i müsellah : silahsız.

gayr-i müselmân : (bkz : gayr-i müslim).

gayr-i müslim : İslâm olmayan.

gayr-i müsmir : yemişsiz, verimsiz, sonuçsuz.

gayr-i müstaid : kabiliyetsiz.

gayr-i müstakar : kararsız, durulmamış.

gayr-i müsta'mel : kullanılmayan [kelime].

gayr-i müstevî : düz olmayan.

gayr-i müşâbih : benzemeyen, eş olmayan.

gayr-i müştereki'l-mikyas adedler : **mat.** ortak ölçülmez sayılar.

gayr-i müteayyiş bi'l-hevâ : **biy.** *havasız yaşar, **fr. anaérobie.**

gayr-i mütecânis : iyi karışmamış, *bağdaşmamış, ayrı türden, *bağdaşmaz, kaynaşmaz, **fr. hétérogène.**

gayr-i mütecessid : vücudu, yapısı olmayan.

gayr-i mütecezzî : bölünmez olan.

gayr-i müteharrik : hareketsiz, oynamaz, kımıldamaz, sâbit.

gayr-i mütemerkiz : aynı, bir merkezde toplanmış olmayan.

gayr-i mütenâsib : *orantısız, *bağdaşıksız.

gayr-i mütenâzır : simetrik olmayan.

gayr-i nâfi' : faydalı olmayan.

gayr-i nâkıl : *yalınkan.

gayr-i nizâmî : düzene aykırı, düzen dışı, *kurala aykırı, *kural dışı.

gayr-i resmî : resmî olmayan, *özel olarak.

gayr-i sâfî : karışık, katışık.

gayr-i sâfî hâsılât : **eko.** masraflar çıkmadan önce menkul, gayrimenkul hak ve menfaatlerin bütün geliri.

gayr-i sahîh mikyas : düzeltilmemiş oran.

gayr-i samîmî : içten olmayan, *içtensizlik.

gayr-i sarîh mef'ûl : *dolaylı tümleç.

gayr-i sıhhî : sağlığa aykırı, sağlığa zararlı.

gayr-i şahsî : *kişilik dışı.

gayr-i şahsî hesap : **eko.** şahsî olmayan emval, kasa ve ayniyat gibi kıymetler üzerine açılan hesap.

gayr-i şeffaf : saydam olmayan.

gayr-i şuûr : *bilinçdışı, *bilinçaltı, **fr. inconsciente.**

gayr-i şuûrî : şuursuz, şuursuzca, yaptığını bilmeyerek.

gayr-i tabiî : 1) tabiat dışı, tabiata aykırı; 2) *olağandışı; 3) acaip.

gayr-i tabiî mukarenet : normal olmayan cinsel ilişki.

gayr-i Türk : Türk olmayan.

gayr-i uzvî : inorganik.

gayr-i vâki : olmamış, olmayan, olmadık.

gayr-i vârid : düşünülemez, hatıra gelmez.

gayr-ı vâzıh : anlaşılmaz, kapalı, örtülü.

gayr-i zâtî : **fels.** *dışınlı, **fr. extrinsèque.**

gayr-i zâtî hâle (getirme) : *nesnelleştirme, **fr. objectivation.**

gayr-i zîrûh : 1) ruhsuz, cansız; 2) donmuş.

gayr-endîş غيراندیش (a.f.b.s.) : başkalarını düşünen.

gayret غيرت (a.i.) : **1.** çalışma, çabalama. **2.** kıskanma, çekememe. **3.** aziz ve kutsal bir şeye tecâvüz edildiğini görmekten doğan asîl, temiz duygu. **Sâhib-i gayret** : gayretli, cesâretli. [gayret-i vataniyyesine dokundu].

gayret-i bâtıla : faydasız uğraşma.

gayret-i câhiliyye : körükörüne uğraşma.

gayret-i dîniyye : din uğruna didinme.

gayret-i İslâmiyye : İslâmlık gayreti.

gayret-i merdâne : mertçesine gayret.

gayret-keş غيرتكش (a.f.b.s.) : **1.** çalışkan, çabalayıcı.**2.** kıskanç. **3.** taraftar, bir tarafı tutan.

gayret-mend غيرتمند (a.f.b.s.) : gayretli. (bkz : gayret-şiâr).

gayret-şiâr غيرت شعار (a.b.s.) : gayretli. (bkz : gayret-mend).

gayrı غيرى (a.i.s.e.). (bkz : gayr).

gayriyyet غيريت (a.i.) : gayrılık ayrılık, **fels. fr. altérité.**

gays غيث (a.i.c. : guyûs) : **1.** yağmur. (bkz : bârân, matar).

gays-i nâfi' : faydalı yağmur. **2.** bulut. (bkz : ebr, gamâm, gaym, sehâb).

gayûr غيور (a.s. gayret'den. c. : gayûrân) : **1.** gayretli, çok çalışkan. [Allah'ın adlarından biridir]. **2.** kıskanç. **3.** hamiyetli. **4.** dayanıklı. ["gayyur" şekli yanlıştır].

gayûrân غيوران (a.f. gayûr'un c.) : gayretliler, çok çalışkanlar.

gayûr-âne غيورانه (a.f.zf.) : gayûr olana yakışacak sûrette.

gayyâ غيا (a.i.) : cehennemde bir kuyu veyâ bir dere. **Bi'r-i gayyâ** : gayya kuyusu. **mec.** belâlı yer, içine düşenin kolay kolay bir daha çıkamayacağını anlatan yer veyâ vaziyet, **mec.** gayyâ kuyusu.

gayz غيظ (a.i.) : hiddet, öfke, kızma, kızgınlık; kızgınlık başlangıcı, hınç. (bkz : gazab). **Kâzımü'l-gayz** : öfkesini yenen.

gayz ü gazab : kızgınlık ve hiddet.

gayz-efşân غيظ افشان (a.f.b.s.) : öfke saçan, öfkeli, hiddetli.

gaz غاز ("ga" uzun okunur. fr.i.) : [bu kelime eski terminologie'ye de girmiştir : Mıkyâs-ı

gaz : **fr. gazomètre.** Müvellid-i gaz : **fr. gazogène** gibi.]

gaz-i hevâ : **kim.** jeneratör (*üreteç) gazı.

gaz-i mühlik : öldürücü gaz.

gazîyü'ş-şekl : **fr. gazeiforme.**

gâz گاز (f.i.) : **1.** diş. **2.** dişle tutma, ısırma.

gazâ' غزاء (a.i.c. : gazavât) : din uğruna savaş. (bkz : gazve).

gazâ-yi ekber : din uğrunda yapılan büyük savaş.

gazab غضب (a.i.) : dargınlık, kızgınlık, darılma, kızma, hiddet, öfke. (bkz : gayz). [Allah'ın gazabı : şerîr, çok fenâ adam; âfet, musîbet]. **Mîr-i gazab** : cellât.

gazab-ı ilâhî : belâ, musîbet.

gazaben غضباً (a.zf.) : öfke ile.

gazab-nâk غضبناك (a.f.b.s.) : gazaplı, öfkeli, dargın; kızgın.

gazâl غزال (a.i.c. : gazale, gazelân) : **1.** ceylan. **2.** geyik, maral, âhû. **3.** geyik yavrusu. **4.** güzel göz. **Çeşm-i gazâl** : iri ve güzel göz.

gazâl-i ma'nî : mânâ ceylanı. **5.** şarkıcı, mızıkacı.

gazâlân غزالان (a.f. gazâl'ın c.). (bk : gazâl).

gazâle غزاله (a.i.) : dişi geyik.

Gazâlî غزالى (a.h.i.) : XVI. asırda yaşamıştır. Osmanlı edebiyâtında eserleri kadar şahsiyetinin garipliği ile de şöhret kazanan bu Bursalı şâirin asıl adı Mehmed'dir; babasının adı Durmuş'dur. Şiirlerinde Gazâlî mahlâsını kullanmakla berâber, muâsırları arasında Deli-Birâder diye şöhret kazanmıştır. (1466 - 1535).

gazâliyye غزاليه (a.i.) : **tas.** İmâm-ı Gazâlî tarafından kurulan tarîkatın adı.

gazanfer غضنفر (a.i.) : **1.** iri arslan. (bkz : esed, şîr).

gazanfer-i gazûb : kükremiş arslan. **2. s.** cesur, yürekli, yiğit [adam]. **3.** Hz. Ali'nin lâkabı. **4.** erkek adı.

gazanfer-âne غضنفرانه (a.f.zf.) : arslancasına.

gazanfer-fer غضنفر فر (f.b.s.) : arslan kuvvetli.

gazât غازات ("ga" uzun okunur. fr.i. gaz'ın c.) : gazler.

gazavat غزوات (a.i. gazve'nin c.). (bkz : gazevât).

gazavat-nâme غزواتنامه (a.f.b.i.) : **ed.** büyük bir kumandanın kahramanlıklarını ve savaşlarını anlatan manzum, mensur eser.

gazbân غضبان (a.s.) : dargın, kızgın; öfkeli.

gaze غازه ("ga" uzun okunur. f.i.) : kadınların yüzlerine sürdükleri düzgün, allık.

gâze گازه (f.i.) : çocuk salıncağı.

gazel غزل (a.s.) : **1.** lâtif. **2. i. ed.** klâsik şark şiirinin en mühim ve en çok kullanılmış olan nazım şeklidir. Arap'lardan Acem'lere ve onlardan da Türk'lere geçmiştir. Gazel, nazariyatta 5-15 beyit olur, ilk beytin mısrâları aralarında kafiyeli, diğer beyitlerde ilk mısrâ serbest, ikinci mısrâ matla ile kafiyelidir. İlk beyte "matla'", son beyte "makta" denir. Gazel "lyrique" bir şekildir; başta aşkın her türlü safahâtı ve mevzûatı, cânân ve mey olduğu halde, rindlik, hayat felsefesi, tasavvuf, tabîat gibi şeyler mevzûunu teşkîl edebilir. **2. mec.** irticâî olarak ses ile yapılan taksim'dir, ekseriyâ saz ile karşılıklı olarak saz-söz taksîmi şeklinde yapılır.

gazel-i müzeyyel : **ed.** mahlas beytinden sonra, bir iki beyitle ünlü bir kişiden bahseden gazel.

gazel-hân غزلخوان (a.f.b.s.) : gazel okuyan.

gazel-hânî غزلخوانى (a.f.b.i.) : gazel okuyuculuk.

gazelî غزلى (a.s.) : gazele âit, gazelle *ilgili.

gazeliyyât غزليات (a.i.c.) : gazelle ilgili ve gazel tarzında olan şiirler.

gazel-nüvîs غزلنويس (a.f.b.s.) : gazel yazan. (bkz : mütegazzil², gazel-serâ).

gazel-perdâz غزلپرداز (a.f.b.s.) : gazel düzenleyen. (bkz : gazel-serâ).

gazel-serâ غزلسرا (a.f.b.i.) : nazım şekilleri arasında gazel meydana getiren.

gazevât غزوات (a.i. gazve'nin c.). (bkz : gazve).

gazevî غزوى (a.s.) : gazaya âit, gaza ile ilgili.

gazî غازى ("ga" uzun okunur. a.i. gazâ'dan. c. : guzât) : **1.** gazâ eden, ordunun başına geçen, savaşan; savaştan sağ ve muzaffer dönen. **2.** böyle bir ordunun başkumandanı.

Gazî Mustafa Kemâl : Atatürk. **3.** kadınların gerdanlarına taktıkları ikinci Sultan Mahmut devrinden kalma bir çesit süs altını.

gazîr غزير (a.s. ve zf.) : çok. (bkz : kesîr).

gazîr, gazîre غضیره ، غضیر (a.s.) : yumuşak, mülâyim, tatlı, nâzik; uysal.

Gaznevî غزنوی (a.s.) : Afganistan'ın Gazne şehrinden olan [kimse].

gazûb غضوب (a.s. gazab'dan) : **1.** kızgın, öfkeli, hiddetli. **2.** kükremiş. **Gazanfer-i gazûb** : kükremiş iri arslan.

gazûb-âne غضوبانه (a.f.b.zf.) : kızgınlıkla, hiddetle, öfkeli olarak.

gazve غزوه (a.i.c. : gazevât) : **1.** akın, plâçka, cenk, savaş. **2.** din düşmanı üzerine olan sefer, saldırış. (bkz : gazâ).

Gazve-i Bedr : Bedir Gazvesi.

Gazve-i Hendek : Hendek Gazvesi.

gebr گبر (f.s.) : mecûsî, ateşe tapan. (bkz : zerdüştî).

gebr ü tersâ : ateşe tapanla Hristiyan.

gec گج (f.i.) : harç; kireç. (bkz : girec).

gec ü âhek : harç ve kireç.

gec-bâz گجباز (f.s.) : oyunda hîle yapan.

ged, gedbe گدبه ، گد (f.i.) : **1.** dilenen. **2.** dilencilik. (bkz : sâil).

gedâ گدا (f.s.c. : gedâyân) : dilenci, yoksul. (bkz : sâil). **Bây ü gedâ** : zenginle fakir.

gedâ-çeşm گداچشم (f.b.s.) : dilenci gözlü; **mec.** gözü aç, açgözlü.

gedâ-çeşm-âne گداچشمانه (f.zf.) : aç gözlücesine, aç gözlülükle.

gedâ-sûret گداصورت (f.a.b.s.) : dilenci kılıklı.

gedâyân گدایان (f.s. gedâ'nın c.) : dilenciler.

gedâ-yâne گدایانه (f.zf.) : dilencilikle.

gedâyî گدایی (f.i.) : dilencilik.

gef گ (f.ha.) : Osmanlı alfabesinin yirmi beşinci harfi olup "ebced" hesâbında yirmi sayısının karşılığıdır.

-geh گه– (f.e.) : "-gâh" kelimesinin hafifletilmişi [daha çok nazımda kullanılır, zaman ve mekân eki olarak kullanılır].

geh گه (f.zf.) : bâzı, arasıra. (bkz : gıbben).

gehân گهان (f.i.) : vakit, zaman. **Seher-gehân** : seher vakti. **Nâ-gehân** : vakitsiz, birdenbire, ansızın.

gehî گهی (f.zf.) : bâzan, arasıra. (bkz : gâhî, gıbben).

gehvâre گهواره (f.i.) : beşik. (bkz : gâhvâre, mehd).

gehvâre-i fenâ (fânîlik beşiği) : dünyâ.

gehvâre-ger گهواره گر (f.b.i.) : beşikçi.

gehvâre-nişîn گهواره نشین (f.b.s.) : beşikteki çocuk.

gejdüm گژدم (f.i.) : eğri kuyruklu akrep.

gele گله (f.i.) : **1.** sürü. **2.** koyun, keçi ve sığır sürüsü.

gele-bân گله بان (f.b.i.) : çoban, sığırtmaç.

gelîz گلیز (f.i.) : **fizy.** salya.

gelû گلو (f.i.) : boğaz. (bkz : gülû, hulkum).

gelû-bend گلوبند (f.b.i.). (bkz : gerden-bend).

gelû-gîr گلو گیر (f.b.i.) : **1.** dağ armudu, ahlat. **2. s.** boğazdan geçmesi güç olan şey.

genc گنج (f.i.) : hazîne, defîne. (bkz : gencîne, kenz).

genc-i arûs, genc-i bâd, genc-i bâr, genc-i dibe, genc-i Efrâsyâb, genc-i gâv, genc-i gâvân, genc-i gâvmiş, genc-i hadrâ, genc-i sâyegân, genc-i sûhte, genc-i şadâverd, genc-i şaygân : Hüsrev Pervîz'in hazînelerine verilen adlar.

genc-i hakîm : Fatiha sûresinin bir adı.

genc-i leâl (incilerin hazînesi) : Gencî Pîr Mehmed'in 1631 de yazdığı Arapçadan Türkçeye ve Farsçadan Türkçeye manzum sözlük.

genc-i maânî : mânâlar hazînesi, şiir hazînesi.

genc-i nihân : gizli hazîne.

genc-i revân : Karun'un kaybolan hazînesi.

genc-i sûhte : **müz.** otuz ezgiden onsekizincisi.

genc-bahş گنج بخش (f.b.s.) : hazîne bağışlayan.

genc-dâr گنجدار (f.b.i.). (bkz : hazîne-dâr).

gencîne گنجینه (f.i.). (bkz : genc).

Gencîne-i Güftâr : **1)** söz hazînesi; **2)** Farsçadan Türkçeye Ziyâ Şükûn tarafından hazırlanmış olan bir lûgat kitabı.

gencîne-dâr گنجینه دار (f.b.i.). (bkz : hazîne-dâr).

genc-nâme گنجنامه (f.b.i.) : hazîne ile ilgili olan kitap.

gencûr گنجور (f.i.) : hazînedar, hazîne bekçisi. (bkz : gencver).

gencver گنجور (f.i.). (bkz : gencûr).

gend گند (f.s.) : fenâ koku.

gendâ, gendây گندای ، گندا (f.s.) : fenâ kokulu, kokmuş.

gendeme گندمه (f.i.) : siğil.

gendîde گندیده (a.s.) : kokmuş.

gendüm گندم (f.i.) : buğday. (bkz : bürr, hınta, kamh).

gendüm-gûn گندم گون (f.b.s.) : buğday renkli.

gendüm-nümâ گندم نما (f.b.s.) : yüze gülüp adam aldatan.

gendüm-nümâ vü cev-fürûş (buğday gösterip arpa satan) : yüze gülücü, hîlekâr.

ger گر (f.e.) : "eğer" kelimesinin kısaltılmışıdır, nazımda kullanılır.

-ger گر- (f.e.) : isimlerin sonuna eklenen ve fâiliyet (yapıcılık) bildiren bir edat.**Âhenger** : demirci; **Zer-ger**: kuyumcu. (bkz : gâr).

ger گر (f.i.) : uyuz hastalığı.

gerçi گرچه (f.e.) : her ne kadar; ise de ["eğerçi" nin kısaltılmışıdır].

gerd گرد (f.i.) : **1.** toz, toprak. (bkz : gubâr).

gerd-i küdûret : gam, kederlilik tozu, kederlilik eseri.

gerd-i siyeh : kara toz. **2.** tasa, gam, keder.

gerd-i zümürrüd : yeni çıkmaya başlayan sakal.

-gerd گرد- (f.s.) : kelimelere eklenerek "dönen", "dolaşan" mânâsını verir. **Tîz-gerd** : çabuk dönen, v.b.

gerd-â-gird گرداگرد (f.zf.) : fırdolayı. (bkz : dâiren mâdâr).

gerd-âlûd گرد آلود (f.b.s.) : toza, toprağa bulanmış, toz toprak içinde. (bkz : gubâr-âlûd).

gerd-âlûde گرد آلوده (f.b.s.) : toza, toprağa bulaşmış, tozlu; **mec.** dünyâlığı olan kimse, paralı, yağlı.

gerdân گردان (f.s.) : **1.** dönücü, dönen. (bkz : gerdun'). **Rû-gerdân** : yüz çeviren, yüz vermeyen. **Ser-gerdân** : serseri, yersiz, yurtsuz sefil. **2.** (bkz : gerdûn).

gerdâniyye گردانیه (f.i.) : **müz.** Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarındandır. Halk müziğinde en rağbet edilmiş bir makam olan gerdâniye bilhassa hamâsî ve millî karakterli parçalarda kullanılmıştır; rast ve hüseynî makamlarından mürekkeptir. Hüseynî ile dügâh perdesinde kalır. Güçlüler, birinci derecede rast'ın güçlüsü nevâ, ikinci derecede rast'ın durağı rast, üçüncü derecede de hüseynî'nin güçlüsü hüseynî'dir. terkîbindeki her iki basit makamın müşterek seslerinden istifâde eder. Rast ile hüseynî makamları, müştereken, rast ile muhayyer arasındaki bir dokuzluda ifâde edilebilirler. Donanımına si için koma bemolü ve fa için bakıyye diyezi konur ki terkîbindeki her iki makamın da müşterek ârızalarıdır.

gerdâniyye bûselik گردانیه بوسلك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin eski birleşik makamlarından biri olup gerdâniye makamının sonuna bir bûselik beşlisi katılmasından meydana gelir ve bu beşli ile dügâh perdesinde karar kılar. Az kullanılan bir makamdır.

gerdâniyye-büzürg گردانیه بزرگ (f.b.i.) : **müz.** en az dört asırlık bir mürekkep makamdır. Hiçbir nümûnesi kalmamıştır.

gerdâniyye-hicâz گردانیه حجاز (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık bir mürekkep makamı olup, nümûnelik bir eseri kalmamıştır.

gerdâniyye hüseynî گردانیه حسینی (f.b. i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık bir mürekkep makamı olup, nümûnesi kalmamıştır.

gerdâniyye-ırak : **müz.** Hızırbin Abdullah'ın edvarına göre gerdaniye avazesine ırak makamını eklemekle elde edilen terkip.

gerdâniyye-isfahan گردانیه اصفهان (f.b. i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık mürekkep makamlarındandır. Nümûnesi kalmamıştır.

gerdâniyye-kûçek گردانیه کوچك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık bir mürekkep makamı olup, nümûnesi kalmamıştır.

gerdâniyye-kürdî گردانیه کردی (f.a.b.i.) : **müz.** III. Selim'in terkîbettiği bir mürekkep makamdır. Bu makamdan bir eser kalmamıştır. Makam, gerdâniye'ye bir kürdî dörtlüsü ilâvesinden ibâret olup bu dörtlü ile dügâh'da kalır.

gerdâniyye-nevâ گردانیه نوا (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık bir mürekkep makamı olup, nümûnesi kalmamıştır.

gerdâniyye-nigâr گردانیه نگار (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık mürekkep makamlarından olup nümûnesi kalmamıştır.

gerdâniyye-nikrîzî گردانیه نکریزی (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az sekiz asırlık mürekkep makamlarından olup, nümûnesi kalmamıştır.

gerdâniyye-pûselik گردانیه پوسلك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin altı asır kadar evvel terkîbedilmiş bir mürekkep makamıdır. Gerdâniye makamı ile pûselik beşlisinden mürekkep olup, bu beşli ile dügâh perdesinde kalır. Donanımına gerdâniye gibi si koma bemolü ve fa bakıyye diyezi konur; pûselik beşlisi için sol bakıyye diyezi, si bekar kullanılır.

gerdâniyye-râst گردانیه راست (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık mürekkep makamlarından olup, nümûnesi kalmamıştır.

gerdâniyye-rehâvî گردانیه رهاوی (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık mürekkep makamlarından olup nümûnesi kalmamıştır.

gerdâniyye-trâk گردانیه طراق (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık bir mürekkep makamı olup, nümûnesi kalmamıştır.

gerdâniyye-uşşâk گردانیه عشاق (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

gerdâniyye-zengüle (zirgüle) گردانیه زنگله (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık mürekkep makamlarından olup, nümûnesi kalmamıştır.

-gerde -کرده (f.s.) : isimlere eklenerek "yapılmış, etmiş, eylemiş" gibi ism-i mef'ûller meydana getirir. **İltimâs-gerde** : iltimas edilmiş. **Te'lîf-gerde** : te'lîf edilmiş. **Tertîb-gerde** : tertîbedilmiş.

gerden گردن (f.i.) : **1.** gerdan. **2.** boyun.

gerden-i efrâd : fertlerin boynu.

gerdenâ گردنا (f.i.) : **1.** kebap şişi. **2.** kuş veyâ kuzu çevirmesi. **3.** topaç, fırıldak. **4.** yeni yürümeye başlayan çocukları yürümeye alıştıran araba. **5.** aşı boya toprağı.

gerden-bend گردن بند (f.b.i.) : boyun bağı, boyuna bağlanan şey; gerdanlık. (bkz : gelûbend).

gerden-beste گردن بسته (f.b.s.) : boynu bağlı, boyun eğmiş, itâatli. (bkz : gerden-dâde).

gerden-dâde گردن داده (f.b.s.). (bkz : gerden-beste).

gerden-efrâz, -firâz گردن افراز ، - فراز (f.b.s.) : boyun kaldıran, başı yukarıda, kibirli, gururlu [kimse].

gerden-keş گردنکش (f.b.s.) : **1.** inatçı; kibirli. **2.** serkeş, âsî.

gerd-hîz گردخیز (f.b.s.) : toz, toprak kaldıran.

gerdîde گردیده (f.s.) : dönmüş, hâli değişmiş.

gerdiş گردش (f.i.) : dönüş, dönme, dolaşma.

gerdiş-i devrân : (bkz : gerdiş-i eyyâm, gerdiş-i zemân).

gerdiş-i ecrâm : (bkz : gerdiş-i eflâk).

gerdiş-i eflâk: feleklerin, dünyâların dönüşü.

gerdiş-i eyyâm : (bkz : gerdiş-i zemân).

gerdiş-i zemân : zamânın dönüşü.

gerdûn گردون (f.s.) : **1.** dönücü, dönen, devreden. (bkz : gerdân). **2.i.** felek, dünyâ, semâ.

gerdûn-i dûn : alçak felek; sefil dünyâ.

gerdûne گردونه (f.i.) : araba. [tekerleklerin dönmesi dolayısıyla verilen bir ad olduğu anlaşılmaktadır].

gerdûne-i iclâl : saltanat arabası.

gerdûne-i şükûh : şan ve şeref arabası. (bkz : kârûse).

gerdûn-haşmet گردون حشمت (f.a.b.s.) : gerdun, felek gibi haşmet sâhibi.

gerdûn-iktidâr گردون اقتدار (f.a.b.s.) : felek gibi muktedir, kudretli.

gerdûn-mînâ گردون مینا (f.b.i.) : gök. (bkz : âsmân).

gerdûn-pâye گردون پایه (f.b.s.) : yüksek şerefi olan.

gerdûn-penâh گردون پناه (f.b.s.) : feleğin sığındığı.

gerdûn-serîr گردون سریر (f.b.s.) : tahtı felek kadar yüksek olan.

gerdûn-sirişt گردون سرشت (f.b.i.) : **1.** kibirli, gururlu [kimse]. **2.** tembel. **3.** kan dökücü, zâlim. (bkz : hûn-hâr, hûn-rîz, seffâh, seffâk).

gerk گرك (f.s.) : uyuz [hayvan].

germ گرم (f.s.) : sıcak. [zıddı "serd" dir].

germ ü serd (sıcak ve soğuk) : iyilik kötülük; darlık genişlik; acı tatlı.

germâ گرما (f.s.) : sıcak. **Mevsim-i germâ** (sıcak mevsim) : yaz.

germâbe گرمابه (f.i.) : sıcak su hamamı, kaplıca, ılıca, kaynarca.

germâ-germ گرما گرم (f.b.s.) : **1.** kızışıp ısınmış, pek kızışmış. **2. zf.** sıcağı sıcağına.

germâ-germî گرما گرمی (f.b.i.) : kızışıp ısınmak hâli.

germâ-peymâ گرما پیما (f.b.i.) : termometre.

germ-gâh گرمگاه (f.b.i.) : öğle vakti.

germ-hâne گرمخانه (f.b.i.) : çiçek seri.

germ-hûn گرمخون (f.b.i.) : kanı sıcak, yalpak, sokulgan.

germî گرمی (f.i.) : sıcaklık, kızgınlık, harâret.

germî-i şems : Güneş'in sıcaklığı.

germî-i mübâhase : konuşmanın harâreti.

germiyyet گرمیت (o.i.) : harâret, sıcaklık; ateşli çalışma. [yapma kelimelerdendir].

germ-mend گرم مند (f.b.s.) : aceleci, acele eden.

germ-rân گرم ران (f.b.s.) : atı çok süren.

germ-ülfet گرم الفت (f.a.b.s.) : görüşmesi harâretli olan; sıkı-fıkı görüşen.

Gerşâsb گرشاسب (f.h.i.) : İran hükümdarlarındandır. İran'ın eski masallarına göre Rüstem'in ecdâdından biri ve Nerîman'ın babasıdır. Ferîdun'un muâsırıdır. "Esedî-i Tûsî" fütûhâtını yazmıştır.

gerziş گرزش (f.i.) : zulümden şikâyet etme.

gestî گستی (f.i.) : çirkinlik, yakışıksızlık.

geş گش (f.s.) : **1.** güzel, hoş. **2.** naz ve edâ ile yürüme.

geşt گشت (f.i.) : **1.** gezme, seyretme, dolaşma. (bkz : tenezzüh, teferrüc[2,3]).

geşt ü güzâr : gezme, gezip tozma. **2.** geçme.

-geşte -گشته (f.s.) : gezmiş, dönmüş, dolaşmış. **Ber-geşte** : altüst olmuş. **Ser-geşte** : başı dönmüş.

gev گو (f.s.c. : gevân) : kahraman, bahâdır, yiğit. (bkz : batl).

gevâh گواه (f.s.) : şâhit, tanık.

gevâhî گواهی (f.i.) : şâhitlik.

gevân گوان (f.s. gev'in c.) : kahramanlar, yiğitler.

gevç گوچ (f.i.) : ağaç zamkı.

gev-çâh گوچاه (f.b.i.) : dibi görülebilen alçak kuyu.

gevden گودن (f.s.) : ahmak, sersem. (bkz : lâde).

gevder, gevdere گودر ، گودره (f.i.) : **1.** buzağı. **2.** dana derisi, güderi.

geveşt گوشت (f.i.) : **müz.** Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarından olup, XVI. asırdan kalma, sâhibi bilinmeyen remel peşrev ile bir saz semâîsi, Kantemiroğlu'nun sakil peşrevi, bu makama misaldir. Durak, segâh ve güçlü mâhur (geveşt) perdeleridir.

geveşt-büzürg گوشت بزرگ (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık mürekkep makamlarından olup, nümûnesi kalmamıştır.

geveşt-gerdâniyye گوشت گردانیه (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık mürekkep makamlarından olup, nümûnesi kalmamıştır.

geveşt-hicâz گوشت حجاز (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık mürekkep makamlarından olup, nümûnesi kalmamıştır.

geveşt-hüseynî گوشت حسینی (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık mürekkep makamlarından olup, nümûnesi kalmamıştır.

geveşt-ırak گوشت عراق (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık mürekkep makamlarından olup, nümûnesi kalmamıştır.

geveşt-ısfahân گوشت اصفهان (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık mürekkep makamlarından olup, nümûnesi kalmamıştır.

geveşt-kûçek گوشت کوچك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık bir mürekkep makamı olup, nümûnesi kalmamıştır.

geveşt-nevâ گوشت نوا (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık mürekkep makamlarından olup, nümûnesi kalmamıştır.

geveşt-pûselik گوشت پوسه لك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık mürekkep makamlarından olup, nümûnesi kalmamıştır.

geveşt-rast : müz. Geveşt âvâzesine ana makam rastın katılmasıyla elde edilen terkip.

geveşt-rehâvî گوشت رهاوی (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık bir mürekkep makamı olup, nümûnesi kalmamıştır.

geveşt-uşşâk گوشت عشاق (f.a.b.i) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık mürekkep makamlarından olup, nümûnesi kalmamıştır.

geveşt-zengüle (zirgüle) گوشت زنگله (f. b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az dört asırlık mürekkep makamlarından olup, nümûnesi kalmamıştır.

gevher گوهر (f.i.) : **1.** elmas, cevher. **2.** inci. **3.** değerli taş. **4.** bir şeyin aslı, esâsı. **Bed-gevher :** soysuz. **Pâk-gevher :** aslı temiz, soylu.

gevher-i pend : 1) nasîhat incisi; 2) öğüt küpesi. **5. ed.** "ebced" hesâbı ile yapılan târihlerden yalnız noktalı harfleri hesâba katılacak olanlar. (bkz : cevher, cevherîn, menkut, mu'cem).

gevher-bahş گوهر بخش (f.b.s.) : "gevher bağışlayan" : **mec.** çok cömert.

gevher-bâr گوهربار (f.b.s.) : cevher yağdıran.

gevher-efşân گوهر افشان (f.b.s.) : cevher saçan. (bkz : gevher-pâş).

gevher-fürûş گوهر فروش (f.b.i.) : cevâhirci, kuyumcu. (bkz : gevherî, gevher-şinâs).

gevherî گوهری (f.i.) : kuyumcu. (bkz : gevher-fürûs, gevher-şinâs).

gevherîn گوهرین (f.s.) : **1.** cevherli. **2.** mücevher gibi.

gevher-nisâr گوهر نسار (f.b.s.) : **1.** cevâhir serpen. (bkz : gevher-efşân, gevher-pâş, gevher-rîz). **2.** güzel, düzgün söz söyleyen.

gevher-nişîn گوهر نشین (f.b.s.) : cevâhirle işlenmiş.

gevher-pâş گوهر پاش (f.b.s.) : **1.** cevher saçıcı, saçan. (bkz : gevher-efşân, gevher-nisâr). **2.** çok güzel söz söyleyen.

gevher-rîz گوهر ریز (f.b.s.) : cevher döken, çok güzel konuşan kimse. (bkz : gevher-nisâr).

gevher-şinâs گوهر شناس (f.b.i.) : cevâhirden anlayan, cevâhirci, kuyumcu. (bkz : gevher-fürûş, gevherî).

gevher-tâb گوهر تاب (f.b.i.) : altınla işlenmiş kadın başörtüsü.

gevsâle گوساله (f.i.) : bir yaşına girmiş dana.

gevz گوز (f.i.) : ceviz. (bkz : cevz, girdgân, girdû).

gez گز (f.i.) : **1.** arşın, endâze. **2.** kısa tâlim oku. **3.** okun çentiği. **4.** nişâne. **5.** ılgın ağacı.

gezâ گزا (f.s.) : ısıran, ısırıcı. **Can-gezâ :** can ısıran, can acıtan. **Leb-gezâ :** dudak ısıran, şaşakalan.

gezend گزند (f.i.) : **1.** zarar, ziyan. **2.** elem, keder; âfet, musîbet. **Îsâl-i gezend etmek :** zarara, ziyâna sokmak.

gezî گزی (f.i.) : hâre taklidi arşınlık enli kumaş.

gezîde گزیده (f.s.) : ısırılmış. **Mâr-gezîde :** kendisini yılan ısırmış olan.

gıbb غب (a.e.) : **1.** son. **2.** -den, -dan sonra.

gıbbe'd-duâ : duâdan sonra.

gıbbe'l-muvâcehe : muvâceheden sonra.

gıbbe'ş-şehâde : şâhitlikten (*tanıklıktan) sonra.

gıbbe't-tahkîk : tahkikten sonra. **3.** gün aşırı, iki günde bir. **Hummâ-yı gıbb : hek.** gün aşırı tutan sıtma.

gıbbe't-tasdik : huk. şer'iye mahkemelerinden verilip ikrâr ve takrîre mütedâir olan hüccetlerde : "gıbbe't-tasdik mâvaka bittalep ketbolunduğu.." ibâresinde çokça tesâdüf olunur ki, "diğer taraf tasdik ettikten sonra cereyân-ı hâl talebe binâen yazılı" demektir. [hâkim tarafından tasdik edildikten sonra demek değildir].

gıbben غباً (a.zf.) : arasıra, nâdiren, seyrek. (bkz : geh, gehî).

gıbta غبطه (a.i.) : aynı hâli şiddetle arzu etme, imrenme.

gıbta-âver غبطه آور (a.f.b.s.) : imrendiren.

gıbta-efzâ غبطه افزا (a.f.b.s.). (bkz : gıbta-âver).

gıbta-fermâ غبطه فرما (a.f.b.s.) : gıpta verici, gıpta veren. (bkz : gıbta-resâ).

gıbta-keş غبطه کش (a.f.b.s.) : gıpta eden, imrenen.

gıbta-resâ غبطه رسا (a.f.b.s.) : gıpta verici, imrendirici. (bkz : gıbta-fermâ).

gıdâ' غذاء (a.i.c.: ağdiye) : **1.** insanı besleyen şeyler, besi. **2.** yiyip içilen şeyler. **3. mec.** zihni ve ahlâkı olgunlaştırmaya yardım eden şey. **İlim zihnin gıdâsıdır.** (bkz : gızâ').

gıdâ-yı rûh : rûhun gıdâsı.

gıdâî غذائی (a.s.) : gıdâ ile ilgili, gıdâ olabilen [nesne].

gılâf غلاف (a.i.c. : gulüf) : kılıf, kın, mahfaza. (bkz : gımd).

gılâf-ı adalât : **anat.** kas kılıfı.

gılâf-ı bızr : **anat.** klitoris kılıfı.

gılâf-ı dâhilî-i semer : **bot.** meyvaiçi.

gılâf-ı hâricî-i semer : meyvadışı.

gılâf-ı hücrevî : **anat.** *göze zarı, **fr. membrane cellulaire.**

gılâf-ı lîf-i adalî : **anat.** *kaszarı, **fr. sarcolemme, myolemme.**

gılâf-ı mutavassıt-ı semer : **bot.** meyva ortası.

gılâf-ı seyf : kılıç kını. (bkz : gımd-ı seyf).

gılâf-ı veterî : **anat.** kiriş kılıfı.

gılâfü'l-kalb : **anat.** dış yürek zarı.

gılâl غلال (a.i. galle'nin c.) : **1.** tahıllar, mahsuller. **2.** îrâtlar, gelirler. (bkz : gallât[1,2]).

gılâz غلاظ (a.s. galîz'in c.) : **1.** kalınlar. **2.** kabalar. (bkz : galîz).

gıll غل (a.i.) : gizli kin ve garez, düşmanlık. [dâima "gışş" ile berâber kullanılır].

gıll ü gışş : kin ve hîle.

gılmân غلمان (a.i. gulâm'ın c.) : **1.** tüyü, bıyığı çıkmamış delikanlılar, gençler. **2.** köleler, esirler.

gılmân-ı cennet : cennet uşakları.

gılmân-ı hassa : pâdişah sarayında hizmet gören gençler.

gılmân ü cevârî : köleler ve câriyeler.

gılme غلمه (a.i. gulâm'ın c.) : gençler, delikanlılar.

gılzet غلظت (a.i.) : galizlik, kalınlık, kabalık, sertlik.

gılzet-i kumâş : kumaş kabalığı.

gılzet-i mizâc : huy, tabîat, yaradılış sertliği.

gımd غمد (a.i.c. : agmâd) : **1.** kın. (bkz : gılâf).

gımd-ı seyf : kılıç kını. (bkz : gılâf-ı seyf). **2.** bakla ve benzerleri gibi şeylerin kabuğu.

gınâ' غناء (a.i.) : **1.** zenginlik, bolluk. **2.** usanç, bıkkınlık. **3.** şarkı, türkü, nağme, ezgi, ırlama.

gınâî غنائی (a.s.) : lirik, **fr. lyrique.**

gırâr, gırâre غرار ، غراره (a.i.c. : garâyir). (bkz : garâre) : büyük kıl çuval, harar.

gırbâl غربال (a.i.c. : garâbîl) : kalbur, iri delikli elek.

gırbâliyyü'ş-şekl : kalbur gibi bir çok delikleri olan.

gırbâlî غربالی (a.s.) : kalbur şeklinde olan, kalbur gibi bir çok delikleri olan, kalburumsu [kemik].

gırbân غربان (a.i. gurâb'ın c.) : kargalar. (bkz : agribe).

gırîv غریو (f.i.) : bağırma, bağrışma.

gırîv-i nisvân : kadınların bağrışmaları, çığlıkları.

gırra غره (a.s.) : gururlu, kibirli, kendini beğenmiş [kimse]. (bkz : mağrûr).

gışâ' غشاء (a.i.c. : ağşiye) : örtü, perde, zar, deri.

gışâ-i ankebûtî : **anat.** örümceksi zar, **fr. arachnoïde.**

gışâ-i bekâret : **anat.** kızlık zarı. **fr. hymen.**

gışâ-i cenb : **biy.** akciğer zarı.

gışâ-i dâhilî-i gubâr-ı talî' : **bot.** çiçektozu içzarı (içzar).

gışâ-i dâhilî-i rahm : dölyatağı *içzarı.

gışâ-i hâricî : **bot.** dışderi.

gışâ-i hâricî-i gubâr-ı talî' : **bot.** çiçektozu dışzarı. (dışzar).

gışâ-i hücrevî : **anat.** mukoza zarı.

gışâ-i kilye : **anat.** böbrek zarı.

gışâ-i muhâtî : **anat.** vücudun bütün iç boşluklarını kaplayan, örten ince deri.

gışâ-i müstebtınü'l-batn : **anat.** periton, karınzarı.

gışâ-i nebâtî : **bot.** çekirdek zarı.

gışâ-i tablî : **anat.** kulak zarı.

gışâiyyü'l-cenâh : **zool.** zarkanatlılar.

gışâî غشائی (a.s.) : gışâ ile ilgili, zar kabîlinden olan.

gışâve غشاوه (a.i.). (bkz : gışâ').

gışâvet غشاوت (a.i.) : **anat.** körlüğü meydana getiren zar; aksu, **fr. cataracte.**

gışş غش (a.i.) : **1.** karışıklık, hîle. **2. s.** saf olmayan. **3.** hâinlik. [bizde çok defâ "gıll" ile berâber kullanılır]. **Gıll ü gışş** : kin ve hîle.

gıtâ غطا (a.i.c. : agtiye) : **1.** örtü, örtünecek şey. **Keşf-ı gıtâ** : örtüyü açma.

gıtâ-yi rakîk : ince örtü. **2.** perde, zar.

gıtâ-yi basar : göz perdesi. (bkz : gışâ', gışâve).

gıtrîf غطريف (a.i.c. : gatârîf, gatârife) : **1.** soydan, asîl kimse. **2.** başkan, reis.

gıyâb غياب (a.i.) : **1.** hazır ve mevcut olmama, gözönünde bulunmama, uzaklaşma. **2.** kaybolma. **3.** arka. **An-gıyâbın, ani'l-gıyâb** : kendisi hazır değil iken, arkasından.

gıyâbe غيابه (a.i.) : dip, derinlik. (bkz : gavr, ka'r, künh).

gıyâben غيابًا (a.zf.) : hazır ve mevcut olmaksızın, bulunmadığı halde; mahkemede, duruşmada bulunmaksızın.

gıyâbî, gıyâbiyye غيابى ، غيابيه (a.s.) : kendisi hazır olmadığı halde yapılan muâmele ile ilgili; savcılıkça çağırılan duruşmaya gelmeyen kimse hakkında yapılan muâmele ile ilgili : **Hükm-i gıyâbî.**

gıyâs غياث (a.i.) : yardım. (bkz : gavs, muâvenet, nusret).

gıyâsüddîn : 1) dînin yayılmasına yardımı dokunan zât; 2) erkek adı. [eskiden pâdişahlar, büyük devlet ricâli hakkında lâkap olarak kullanılırdı].

gıybet غيبت (a.i.) : **1.** kaybolma. **2.** aleyhinde bulunma, arkasından söyleme, çekiştirme, dedikodu yapma. (bkz : gaybet).

gıylân غيلان (a.i. gûl'ün c.). (bkz : agvâl).

gızâ' غذاء (a.i.c. : agziye) : insanı besleyen maddeler. (bkz : gıdâ').

gızâî غذائى (a.s.) : gızâ (gıdâ) ile ilgili. (bkz : gıdâî).

gil گل (f.i.) : balçık, su ile ıslanmış toprak, lüleci çamuru, kil. (bkz : tıyn).

gil-i ermeni : evvelce eczâcılıkta kullanılmış olan, siyaha çalar, kırmızı renkli, biraz yumuşak, yağlı ve kuru bir çamur, kilermeni.

gile گله (f.i.) : **1.** yanıp yakılma, şikâyet. **2.** üzüm tânesi. **3.** iki dağ arasındaki yol.

gile-mend گله مند (f.b.s.) : şikâyet eden. (bkz : şâkî).

gile-mendî گله مندى (f.b.i.) : şikâyet edicilik.

gilî-ger گليگر (f.i.) : duvarcı, yapıcı; çamurcu. (bkz : vahhâl).

gilîm گليم (f.i.) : kaba yün dokuma, kilim.

Gil-şâh گلشاه (f.h.i.) : **1.** balçık şah, balçıktan yapıldığı için Âdem'in lâkabı. **2.** Fars'ların masal hükümdarı Keyyumers'in adı.

gil-zâr گلزار (f.b.i.) : çamurlu yer.

-gin گن– (f.e.) : "gîn" muhaffefi. (bkz : gîn).

-gîn گين– (f.e.) : Türkçedeki "-lı, -li, -lu, -lü," ekinin karşılığı. **Gam-gîn** : gamlı, tasalı, kederli. (bkz : nâk).

gîr گير (f.i.) : tutma, tutuş.

gîr گير (f.e.) : **1.** tutan, tutucu [giriften mastarından]. **Cihân-gîr** : cihânı tutan. **2. s.** dağılan, yayılan. **3. i.** harp, kavga, savaş.

gîrâ گيرا (f.s.) : tutucu, müessir.

gîr-â-gîr گيرا گير (f.zf.) : tutan tutana.

girâmî گرامى (f.s.) : aziz, muhterem, saygın; ulu.

girân گران (f.s.) : **1.** ağır, sakil, [maddî, mânevî]. **Rıtl-ı girân** (büyük, ağır kadeh) : dolu bardak. **2.** fenâ; kokmuş. **3.** bıktırıcı, usandırıcı. **4.** sert, katı.

girân-bahâ گرانبها (f.b.s.) : pahası ağır, kıymetli, değerli. **Hedâyâ-yi girân-bahâ** : kıymetli hediyeler.

girân-bâr گرانبار (f.b.s.) : **1.** ağır yüklü. **2.** meyvası çok ağaç. **3.** zengin. **4.** gebe [insan ve hayvan].

girân-cân گرانجان (f.b.s.) : ağır canlı, kanı ağır, can sıkıcı [adam].

girân-cânî گرانجانى (f.b.i.) : girâncânlık, can sıkıcılık.

girân-dest گراندست (f.b.s.c.: girân-destân) : eli ağır, işini ağır gören [adam].

girân-destî گراندستى (f.i.) : el ağırlığı.

girân-dest-mâye گراندستمايه (f.b.s.) : sermâyesi çok olan, zengin. **2.** hünerli, mârifetli.

girân-dûd گراندود (f.b.s.) : **1.** karabulut. **2.** sis, duman.

girân-gûş گرانگوش (f.b.s.c. : girân-gûşân) : kulağı ağır işiten, sağır.

girân-gûş-âne گرانگوشانه (f.b.zf.) : sağırcasına.

girân-gûşî گرانگوشى (f.b.i.) : sağırlık.

girân-hâb گرانخواب (f.b.s.) : uykusu ağır [adam].

girân-hâbî گرانخوابى (f.b.i.) : girân-hâb'lık, uyku ağırlığı.

girân-hâr گرانخوار (f.b.s.) : çok yiyici, yiyen. (bkz : ekûl).

girân-hârî گرانخوارى (f.b.i.) : çok yiyicilik.

girân-hâtır گرانخاطر (f.a.b.s.) : canı sıkılmış, gücenik. (bkz : münfail).

girân-hûy گران خوى (f.b.s.) : kötü huylu.

girânî گرانی (f.i.) : ağırlık. (bkz : sıklet).

girân-kadr گران قدر (f.a.b.s.) : kadir ve îtibar sâhibi.

girân-kıymet گران قیمت (f.a.b.s.). (bkz : girân-bahâ).

girân-kîse گران کیسه (f.b.s.) : hasis, cimri, pinti.

girân-mâye گرانمایه (f.b.s.) : pahası ağır, kıymetli, değerli [şey].

girân-püşt گران پشت (f.b.s.) : sırtı sağlam.

girân-rikâb گرانرکاب (f.a.b.s.c. : girân-rikâbân) : 1. savaşta düşmana saldıran, düşmanın saldırışından yılmayan, azimli. 2. vakarlı, ağır kimse.

girân-rikâb-âne گران رکابانه (f.b.zf.) : 1. düşmana saldırırcasına. 2. ağır, vakarlı kimseye yakışacak sûrette.

girân-rikâbî گران رکابی (f.b.i.) : ağır başlılık.

girân-sâye گران سایه (f.b.s.) : yüksek mevki sâhibi; ordu kumandanı.

girân-sâyegi گران سایگی (f.b.i.) : yüksek mevki sâhibi olma; ordu kumandanlığı.

girân-seng گران سنگ (f.b.s.) : 1. tartısı ağır, vakarlı. 2. kanaatli; sabırlı.

girân-ser گرانسر (f.b.s.c. : girân-serân) : kibirli, gururlu, kendini beğenmiş. (bkz : mütekebbir).

girân-ser-âne گرانسرانه (f.b.zf.) : kibirlilikle, kendini beğenmişlikle.

girân-serî گرانسری (f.b.i.) : kibirlilik, kendini beğenmişlik.

girân-seyr گرانسیر (f.a.b.s.c. : girân-seyrân) : yürüyüşü ve hareketi ağır olan.

girân-sirişt گرانسرشت (f.b.s.c. : girân-siriştân) : ağır tabîatlı; tenbel.

girân-sirişt-âne گرانسرشتانه (f.b.zf.) : ağır canlılıkla; tenbellikle.

girân-siriştî گرانسرشتی (f.b.i.) : ağır canlılık, tenbellik.

girân-suhan گرانسخن (f.b.s.) : ağır sözlü, tok sözlü.

gird گرد (f.i.) : yuvarlak, çevre, değirmi. **Tâ-i gird** : yuvarlak **t** [= ة].

gird-âb گرداب (f.i.) : 1. suların döndüğü ve çukurlaştığı yer, anafor, çevrinti, burgaç. [rüzgârın da yaptığı çevrintiye "girdap" denilir]. 2. tehlikeli yer. (bkz : mehleke).

gird-âb-ı belâ : belâ girdabı, felâket anaforu.

gird â-gird گرداگرد (f.b.s.) : çepeçevre, fırdolayı. (bkz : dâir-en-mâdâr).

gird-âlûd گرد آلود (f.b.s.) : toza bulanmış, toz toprak içinde.

girdâr گردار (f.i.) : 1. meşguliyet, iş. **Bed-girdâr** : işi kötü olan. 2. âdet, tarz, yürüyüş.

gird-bâd گرباد (f.b.i.) : dönerek çevrinti ile esen şiddetli rüzgâr, kasırga, tulumba, hortum.

girde گرده (f.i.) : 1. açılmış yufka. 2. s. değirmi, yuvarlak. 3. evvelce Yahudilerin Müslümanlardan ayrılması için omuzlarına diktikleri sarı parça. 4. değirmi yastık. 5. s., zf. bütün, hepsi.

girde-bâlin گرده بالین (f.b.i.) : yuvarlak yastık.

girde-bâliş گرده بالش (f.b.i.). (bkz : girde-bâlin).

girde-bân گرده بان (f.b.s.) : gözetici, gözcü. (bkz : nigeh-bân).

girdek گردك (f.i.) : gerdek. (bkz : hacle).

girdgân گردگان (f.i.) : ceviz. (bkz : girdû).

girdu گردو (f.i.) : ceviz. (bkz : gevz, girdgân).

girec گرج (f.i.) : kireç. (bkz : gec).

girec-hâne گرجخانه (f.b.i.) : kireçhâne, kireçlik, kireç ocağı.

girev گرو (f.i.) : rehin.

girîbân گریبان (f.i.) : elbise yakası. (bkz : ceyb). **Çâk-i girîbân** (yaka yırtma) : çok acıklanma.

girîbân-çâk گریبان چاك (f.b.s.) : "yakası yırtık" : kederli.

girîbân-gîr گریبان گیر (f.b.s.) : yaka tutucu, tutan.

girîbânî گریبانی (f.b.i.) : bir çeşit gömlek.

girift گرفت (f.i.) : 1. tutma, yakalama. **Ahz ü girift** : yakalayıp tutma. 2. dolaşık, birbiri içine girgin, karışık. **Girift yazı** : karışık yazı. 3. g. s. arabesk denilen süslemenin bordürlerde kullanılan çeşidi. [çeşitleri : çifte dallı girift; çiçekli hendesî girift (süslü hendesî girift)]. 4. müz. Türk müziğinin nefesli sazlarından olup, bu gün unutulmak üzeredir; ney'e benzer. Kaba çâr-gâh'dan muhayyer'e kadar ancak bir buçuk sekizli ses almasına rağmen kısa, küçük kamıştan yapılmış bir âlettir.

giriftâr گرفتار (f.s.) : **1.** tutulmuş, yakalanmış, esir. **2.** düşkün, uğramış, tutkun. (bkz : dûçâr).

giriftâr-ı aşk : aşka tutulmuş.

giriftârân گرفتاران (f.b.s. giriftâr'ın c.) : tutulmuşlar, yakalanmışlar; düşkünler, uğramışlar, tutkunlar.

giriftâr-âne گرفتارانه (f.zf.) : giriftâr'casına.

giriftâre گرفتاره (f.i.) : tutulma, tutkunluk, yakalanma. (bkz : giriftârî).

giriftârî گرفتاری (f.i.) : giriftarlık.

girifte گرفته (f.s.) : **1.** tutulmuş, yakalanmış.

girifte-i dâm : tuzağa tutulmuş. **2.** yakalanmış, tutulmuş [bir hastalığa]. **3.** esir (tutsak).

girifte-dem گرفته دم (f.b.s.): nefesi tutulmuş.

girifte-gî گرفتگی (f.b.i.) : tutkunluk. **2.** tutsaklık. **3.** hastalık hâli.

girifte-hâtır گرفته خاطر (f.a.b.s.) : kırgın, gücenik.

girifte-leb گرفته لب (f.b.s.c. : girifte-lebân) : "dudağı tutulmuş" : sakin, sessiz [kimse].

girifte-leb-âne گرفته لبانه (f.b.zf.) : sessizlikle, sâkinlikle.

girifte-ser گرفته سر (f.b.s.) : aklı, fikri dağılmış [kimse].

girifte-zebân گرفته زبان (f.b.s.) : dili tutuk, kekeme.

girift-zen گرفته زن (f.b.s.) : girift (ney) çalan.

girih گره (f.i.) : düğüm, bağ. (bkz : ukde, pîç).

girih girih : düğüm düğüm.

girih-bend گره بند (f.b.i.) : **1.** düğümcü, bağcı. **2.** uçkur.

girih ber girih گره بر گره (f.zf.) : düğüm düğüm üstüne. (bkz : pîçâpîç).

girih-bür گره بر (f.b.s.) : "düğüm kesen" : yankesici. (bkz : kîse-bür).

girihçe گرهچه (f.i.) : düğümcük, küçük düğüm.

girih-gîr گرهگیر (f.b.s.) : "düğüm tutmuş" : düğümlü, dolaşık. (bkz : muakkad).

girih-küşâ گره کشا (f.b.s.) : "düğüm açan, çözen" : zorlukları yenen, halleden. (bkz : hallâl-i müşkilât).

girîs, girîse گریس ، گریسه (f.i.) : hîle, oyun, dalavere. (bkz : hud'a).

girişme گرشمه (f.i.) : naz, işve, cilve, gamze, kaş ve gözle işâret. [fasihi "kirişme" olduğu halde, eski lûgatçilerimiz kelimeyi "girişme" şeklinde kabul etmişlerdir].

girîve گریوه (f.i.) : **1.** çıkmaz yol, çıkmaz sokak. **2.** içinden çıkılması zor durum.

girîve-i ışk : aşkın çıkmaz yolu. **3.** geçit, uçurum, yar.

girîz گریز (f.i.): [aslı "gürîz" dir]. (bkz : gürîz).

girîzân گریزان (f.s.) : [aslı "gürîzân" dır]. (bkz : gürîzân).

girîzende گریزنده (f.s.c. : girîzendegân) : [aslı "gürîzende" dir]. (bkz : gürîzende).

girîz-gâh گریزگاه (f.b.i.) : [aslı "gürîz-gâh" dır]. (bkz : gürîz, gürîz-gâh).

gîrûdâr گیرودار (f.b.i.) : cenk, savaş, kavga. (bkz : âşûb, cidâl, perhâş).

giryân گریان (f.i.) : ağlayıcı, ağlayan. **Çeşme-i giryân** : ağlayan göz.

giryânî گریانی (f.i.) : giryanlık, ağlayıcılık.

girye گریه (f.i.) : ağlama, ağlayış; gözyaşı. (bkz : bükâ').

girye-i âşıkane : âşıkçasına ağlayış.

girye-i şâdi : sevinç ağlaması.

girye-bâr گریه بار (f.b.s.) : ağlayan, gözyaşı döken. (bkz : girye-nâk).

girye-dâr گریه دار (f.b.s.) : ağlamış.

girye-engîz گریه انگیز (f.b.s.) : ağlamaya sebebolan, ağlatacak.

girye-feşân گریه فشان (f.b.s.) : gözyaşı saçan, acı acı ağlayan.

girye-fezâ گریه فزا (f.b.s.) : ağlamayı arttıran, çok ağlatan.

girye-hîz گریه خیز (f.b.s.c. : girye-hîzân) : girye (ağlama) koparan, koparıcı.

girye-künân گریه کنان (f.b.zf.) : ağlayarak.

girye-meşhûn گریه مشحون (f.a.b.s.) : gözyaşı ile dolu.

girye-nâk گریه ناك (f.b.s.) : ağlayıcı, ağlayan. (bkz : girye-bâr).

giryende گرینده (f.s.) : ağlayan, ağlayıcı.

giryende-i hasret : hasret ağlayıcısı.

girye-nikab گریه نقاب (f.a.b.s.) : gözyaşı ile örtülü.

girye-nümâ گریه نما (f.b.s.) : ağlar yüzlü.

girye-nümûd گریه نمود (f.b.s.) : ağlar gibi görünen, ağlamışa benzeyen.

girye-pâş گریه پاش (f.b.s.) : gözyaşı döken, dökücü.

girye-perverd گریه پرورد (f.b.s.) : ağlamayı getiren, ağlatan, ağlatıcı.

girye-rîz گریه ریز (f.b.s.) : ağlayan, gözyaşı döken. (bkz : girye-bâr, girye-nâk).

girye-zâr گریه زار (f.b.i.) : oturup ağlanılan yer.

girye-zâr-ı hicrân : ayrılık acısıyla ağlanan yer.

gîsû گیسو (f.i.) : omuza dökülen saç, uzun saç, saç örgüsü, kâhkül. (bkz : ferhâl, cu'd, ham, zülf).

gîsû-yi anber-bâr : anber saçan saç; güzel kokulu saç.

gîsû-yi müşg-efşân : misk saçan saç.

gîsû-yi yâr : yârin, sevgilinin saçı.

gîsû-bend گیسوبند (f.b.i.) : **1.** saç bağı; saç örgüsü. **2.** altından yapılmış kadın tarağı.

gîsû-dâr گیسودار (f.b.s.) : saçlı. **Necm-i gîsû-dâr** : kuyruklu yıldız.

giş گش (f.i.) : **1.** yürek, kalb. (bkz : fuâd). **2.** kış kış diye kovmak için çıkarılan ses. **3.** şatrançta kovma.

gîtî گیتی (f.i.) : dünyâ. (bkz : âlem, cihân).

gîtî-ârâ گیتی آرا (f.b.s.) : dünyâyı süsleyen.

gîtî-ârây گیتی آرای (f.b.i.) : **bot.** iri yapraklı, güzel kokulu sadberk gülü.

gîtî-bân گیتی بان (f.i.) : pâdişah, hükümdar.

gîtî-fürûz گیتی فروز (f.b.s.) : cihânı aydınlatan.

gîtî-neverd گیتی نورد (f.b.s.) : dünyâyı dolaşan, gezen.

gîtî-nümâ گیتی نما (f.b.s.) : cihânı gösteren. (bkz : cihân-nümâ).

gîtî-sitân گیتی ستان (f.b.s.) : cihânı zapteden. (bkz : cihân-gîr).

Gîv گیو (f.h.i.) : Fars'ların masal kahramanlarından biri. Gyuders'in oğlu, Rüstem'in üvey oğlu.

giyâ, giyâh گیا ، گیاه (f.i.) : nebat, *bitki, tâze ot. [hafifletilmişi "giyeh" dir].

giyâh-ı kayser : **bot.** sarı yonca, kokulu yonca.

giyâh-ı nem-nâk : **bot.** semizotu.

giyâh-ı şütür : **bot.** deve dikeni.

giyâh-beste گیاه بسته (f.b.s.) : ot bağlamış, ot bitmiş.

giyâ-zâr گیا زار (f.b.i.) : çayır, otluk. (bkz : giyâ, giyâh).

giyeh گیه (f.i.) : giyâh'ın hafifletilmişi. (bkz : giyâh).

gizlik گزلك (f.i.) : çakı, bıçak, kılıç gibi kesici nesnelerin keskin tarafı, ağzı; uzun saplı kalemtıraş.

gonce غنجه (f.i.) : konca, tomurcuk, açılmamış çiçek. [bilhassa gülün açılmamışı].

gonce-i âb : yağmur yağarken suyun yüzünde meydana gelen kabarcık.

Gonce-i Edeb : Sûdi Bey tarafından Selânik'te yayımlanmış fennî, edebî bir dergi.

gonce-i hamrâ : kırmızı konca.

gonce-i handân : gülen konca.

gonce-i ra'nâ : **müz.** Türk müziğinin mürekkep makamlarındandır. En az iki asırlıktır. Heftgâh ile hüseynî beşlisinin nevâdaki şeddinden mürekkeptir. Bu beşli ile nevâ veyâ yegâh perdesinde kalır.

gonce-dehân, -dehen غنجه دهان ، — دهن (f.b.s.) : ağzı konca gibi küçük ve güzel olan, konca ağızlı. (bkz : gonce-fem).

gonce-fem غنجه فم (f.b.s.). (bkz : gonce-dehân, -dehen).

gonce-leb غنجه لب (f.b.s.) : dudakları konca gibi olan, konca dudaklı.

göl-âb گولاب (f.i.) : **1.** göl. (bkz : kûl-âb, gadîr). **2.** büyük dalga.

gû[y] [گو/ی] (f.s.) : söyleyen, diyen. ["güften" mastarından]. **Suhen-gû** : söz söyleyen. **Râst-gû** : doğru söyleyen, v.b.

gubâr غبار (a.i.) : **1.** toz. (bkz : gerd).

gubâr-ı gam[m] (gam tozu) : esrar.

gubâr-ı hâtır : keder, elem.

gubâr-ı tâli' : **bot.** *bitkilerin cinsiyet tozları, pollen.

gubâr-ı tarîk : yol tozu. **2. g.s.** bir yazı sitili. ["gubâr" mecâzen "esrar" mânâsına da gelir].

gubâr-âlûd غبار آلود (a.f.b.s.) : toza bulanmış, tozlanmış, tozlu. (bkz : gerd-âlûd, gerd-âlûde).

gûbâre گوباره (f.i.) : **1.** sığır sürüsü. **2.** sığır ağılı, mandıra.

gubârî غبارى (a.s.) : **1.** gubar ile ilgili, toza benzer, tozdan. **2.** eski yazımızda bir yazı çeşidi.

gubât غبات (a.s. gabî'nin c.). (bkz : gabî).

gubeyrâ غبيرا (a.i.) : üvez.

gudde غده (a.i.c. : guded) : **hek.** vücutta deri ile et arasında ve en çok boyunda, kasıkta çıkan şiş, bez.

gudde-i arakıyye : ter bezi.

gudde-i dem'iyye : **anat.** gözyaşı bezi.

gudde-i derakıyye : **anat.** kalkan bezi.

gudde-i dühniyye : **anat.** yağbezi.

gudde-i em'a-i rakîka : **anat.** bağırsak bezleri.

gudde-i fer'iyye : **anat.** yardımcı bez.

gudde-i fevka'l-kilye : böbreküstü bezi.

gudde-i inebî : **anat.** *salkımsı bez.

gudde-i luâbiyye : **anat.** tükrük bezi.

gudde-i mi'deviyye : **anat.** mîde bezi.

gudde-i nekfiyye : **anat.** çeneden, kulağın yumuşağına kadar olan kısımda, bâzan ufak ufak meydana gelen bezler.

gudde-i sanevberiyye : **bot.***kozalaksı bez.

gudde-i tahte'l-fekkiyye : **anat.** çenealtı bezi.

gudde-i tahte'l-lisân : **anat.** dilaltı bezi.

guddevî غدوى (a.s.) : **anat.** gudde ile ilgili, *bezel, **fr. glandulaire.**

guded غدد (a.i. gudde'nin c.) : **anat.** bezler.

guded-i beşere-i muhâtî : **anat.** bez epiteli.

guded-i cildiyye : cilt bezleri.

gûdek گودك (f.i.) : çocuk. (bkz : tıfl).

gûdekân گودكان (f.i. gûdek'in c.) : çocuklar.

gûdek-âne گودكانه (f.zf.): çocukçasına. (bkz : tıfl-âne, tufûl-âne).

guderâ' غدراء (a.i. gadîr'in c.). (bkz : gadîr).

gudrûf غضروف (a..i.c. : gadârîf) : kıkırdak, kıkırdak kemiği.

gudrûf-i darakî : **anat.** hançereyi teşkîl eden kıkırdaklardan kalkan şeklinde olan kıkırdak.

gudrûf-i halkavî : **anat.** kıkırdak halka.

gudrûf-i tercihâlî : **anat.** *ibriksi kıkırdak, **fr. aryténoïde (cartilage).**

gudrûf-i türsû : **anat.** hançereyi oluşturan kıkırdaklardan kalkana benzeyeni.

gudrûf-i vustânî : **anat.** burnun deliklerini birbirinden ayıran kıkırdak perde doku.

gudrûfî غضروفى (a.s.) : kıkırdakla ilgili, kıkırdağa âit, *kıkırdaksı. [müen. "gudrûfiyye" dir].

gudrûfîn غضروفين (a.i.) : **anat.** **1.** kondrin. **2.** kabuklaşma, **fr. chondrine.**

gudürân غدران (a.i. gadîr'in c.). (bkz : gadîr, guderâ').

gudüvv غدو (a.i.) : sabah vakti [bir iş yapma veyâ yola çıkma]. **Bil'l-gudüvvi ve'l-âsâl** : sabahları ve akşamları.

gudve غدوه (a.i.c. : gadât) : sabah, sabahla güneş doğması arasındaki zaman. (bkz : gudüvv).

gufrân غفران (a.i.) : affetme, merhamet etme, yarlıgama.

gufrân-ı ilâhî : Allah'ın günahları affetmesi, yarlıgaması.

gufûl غفول (a.i.) : dikkatsizlikten veyâ şaşırmadan dolayı bir işte kusûr etme; ne olacağını kestirememe.

gûgird گوگرد (f.i.) : kükürt.

gûh گوه (f.i.) : pislik, necâset. (bkz : gâit).

gûk غوك (f.i.) : kurbağa. (bkz : dıfda', vakvâk).

gûl گول (f.s.) : ahmak, safdil, bön.

gûl غول (a.i.) : hortlak, şeytan, karakoncolos.

gûl-i beyâbânî : gulyabani.

gulâm غلام (a.s.c. : gılmân) : **1.** tüyü, bıyığı çıkmamış delikanlı, genç. **2.** köle, esir, kölemen.

gulâmiyye غلاميه (a.i.) : cizye ve başka vergileri tahsîl edenlerin topladıkları paraların hazîne veznesine teslîmi sırasında cizye veyâ vergi harç pusulalarının her biri için kendilerine verilen tahsil âidâtı.

gulâm-pâre غلامپاره (a.f.b.s. ve i.) : kulampara, oğlancı.

gul-âne غلانه (a.f.zf.) : **1.** gul'lere yaraşır sûrette. **2.** üstün bir gayretle.

gulât غلات (a.s. galî'nin c.) : **1.** (bkz : galî). **2.** dinde, mezhepte taassubu çok ileri vardıran kimseler.

gulât-ı Şîa : Şîîlik müfritleri, Hz. Alî'ye Allah'lık isnâd ve izâfe edenler.

gulâz غلاظ (a.s.) : kaba, kalın. **Eymân-ı gulâz** : büyük yemin, and.

gûle گوله (f.i.) : gülle.

gûle-endâz گوله أنداز (f.b.s.) : Topçu, nişancı.

gulfe غلفه (a.i.) : haşefenin etrâfında bulunan deri, sünnet derisi.

gulfevî غلفوی (a.s.) : gulfeye, sünnet derisine âit, bu deri ile ilgili.

gulgul, gulgule غلغله ، غلغل (a.i.) : **1.** gürültü, şamata; bağrışıp çağrışma. (bkz : velvele).

gulgule-i etfâl : çocukların bağrışıp çağrışması.

gulgule-i müteâl : "Allah Allah" sesleri.

gulgule-i sukut : düşme gürültüsü.

gulgule-i yâ Müteâl : yâ Allah! gürültüsü. **2.** ağzı dar bir kapdan akan suyun çıkardığı ses.

gulgule-endâz غلغله انداز (a.f.b.s.) : ses çıkaran, akseden, çınlayan.

gull غل (a.i.c. : aglâl) : suçlunun boynuna ve bileklerine geçirilen demir halka, zincir, pranga.

gulmet غلمت (a.i.) : şehvet fazlalığı.

gulüf غلف (a.i. gılâf'ın c.) : kılıflar, kınlar, mahfazalar.

gulüvv غلو (a.i.) : **1.** haddini aşma, ileri gitme, aşkınlık, taşkınlık.

gulüvv-i âmm : umûmî ayaklanma. **2.** hücum, saldırış. **3. ed.** son derece mübalâğa. (bkz : igrâk).

gulüvv ve igrâk : aklın hududunu aşan mübalâğa.

gumûm غموم (a.i. gamm'ın c.) : kederler, tasalar, dertler, kaygılar. (bkz : gusas).

gumûz غموض (a.i.) : güç anlaşılır, kapalı ve karışık olma [söz]. (bkz : muammâ, rumûz).

gumûzet غموضت (a.i.) : güç anlaşılır olma, karışık olma.

gûn گون (f.s.) : **1.** renk. (bkz : fâm, levn). **Gendüm-gûn** : buğday renkli. **Gül-gûn** : gül renkli. **Sebz-gûn** : yeşil renkli. **2. i.** gidiş, tarz, sıfat. (bkz : gûne).

gûnâ گونا (f.s.). (bkz : gûne).

gûn-â-gûn گونا گون (f.zf.) : renk renk, türlü türlü; alaca.

gunc غنج (a.i.) : naz, cilve, edâ, kırıtma.

gunc ü delâl : naz ve edâ.

gûne گونه (f.i.) : türlü, gidiş, tarz, yol; sıfat. (bkz : gûn²).

gûne-gûne گونه گونه (f.zf.) : rengârenk, türlü türlü.

gunne غنه (a.i.) : genizden gelen ses.

gunûde غنوده (f.s.) : uyumuş, uyuklamış, ımızganmış.

gunûde-i hâk-i rahmet (rahmet toprağı üzerinde uyumuş) : merhum olmuş, ölmüş.

gûnyâ گونیا (f.i.) : gönye, geometri âleti, **fr. équerre.**

gûr گور (f.i.) : **1.** mezar, kabir. **2.** yaban eşeği. **3.** meşhur pehlivan Rüstem'in lâkabı. **Behrâm-ı gûr** : eski İran şahlarından.

gurâb غراب (a.i.c. : agribe, gırbân) : karga. (bkz : gırbân).

gurâb-ı ebka', -ı eblak : **zool.** saksağan.

gurâb-ı esved : kuzgun karga.

gurâb-ı zemîn : karanlık.

gurâbü'l-beyn : alakarga.

gûrâb گوراب (f.i.). (bkz : serâb).

gûrâbe گورابه (f.i.) : kubbeli türbe.

gurâbî غرابی (a.s.) : karga ile ilgili.

gurâbîn غرابین (a.i. gurâb'ın c.) : kargalar.

gurâbiyye غرابیه (a.s.) : ["gurâbî" nin müen.]. (bkz : gurâbî).

gurâbiyye غرابیه (a.i.) : İslâmî inançlara aykırı düşünceler ileri süren bir mezhep.

gurâbü'l-beyn غراب البین (a.b.i.) : alakarga.

guramâ' غرماء (a.i. garîm'in c.) : **1.** alacaklılar. **2.** hasımlar, rakipler, düşmanlar. **3.** fecrin ilk aydınlığı, parlaklığı. **4.** düşürülen ölü çocuğun [düşüt] canı üzerine alınması lâzım gelen mal diyeti.

guramâ-i sıhhat : hastanın sıhhat hâlindeki alacaklıları.

gurbet غربت (a.i.) : **1.** gariplik, yabancılık. **2.** yabancı bir memleket, yabancı yer, vatan dışı, yâdel.

gurbet-gâh غربتگاه (a.f.b.i.) : yabancı memleket.

gurbet-zede غربتزده (a.f.b.s.) : gurbet görmüş, gurbete düşmüş olan, memleketinin dışında kalan [kimse].

gure غوره ("gu" uzun okunur. f.i.) : koruk, olmamış, ham üzüm.

gurebâ غربا (a.s. garîb'in c.). (bkz : garîb).

gurebâ-i müslimîn : Müslüman garipler, kimsesizler.

gurebâ-i yemîn : **tar.** Galata, İbrâhim Paşa ve Edirne saraylarından çıkanlarla muhârebede fevkalâde yararlık gösteren yabancılar ve yeni Müslümanlardan teşkîl olunan iki süvâri bölüğünden biri.

gurebâ-i yesâr : **tar.** Galata, İbrâhim Paşa ve Edirne saraylarından çıkanlarla muhârebede fevkalâde yararlık gösteren yabancılar ve yeni Müslümanlardan kurulan iki süvâri bölüğünden biri.

guref غرف (a.i. gurfe'nin c.) : çardaklar, köşkler. **Sûre-i guref** : Kur'ân'ın 39. sûresi. (bkz : gurufât).

gurema غرما (a.i. garîm'in c.). (bkz : guramâ).

gurer غرر (a.i. gurre'nin c.). (bkz : gurre).

gurfe غرفه (a.i.c. : guref, gurufât) : çardak; köşk; balkon, cumba.

gurfe-i âliye : yüksek köşk, çardak.

gûr-hâne گورخانه (f.b.i.) : türbe.

gûr-istân گورستان (f.b.i.) : kabristan, mezarlık.

gûr-ken گورکن (f.b.i.) : mezar kazan, mezarcı, kurgan.

gurm غرم (a.i.). (bkz : garâmet).

gurrân غران (f.s.) : homurdayan, gürleyen, korkunç haykıran. **Şîr-i gurrân** : gürleyen arslan. (bkz : gurrende).

gurre غره (a.i.c. : gurer) : **1.** aklık, parlaklık. **2.** atın alnındaki beyazlık, akıtma. (bkz : garrâ', sabâhü'l-hayr). **3.** arabî ayın birinci gecesi ve günü.

gurre-i muharrem : muharrem ayının ilk günü ve gecesi.

gurrende غرنده (f.s.) : gürleyen, hiddet ve şiddetle bağıran. (bkz : gurrân).

gurûb غروب (a.i.) : **1.** bir gök cisminin batıda görünmez olması, batması. (bkz : hüsûf, küsûf, ufûl).

gurûb-i şems : Güneşin batması. **2.** [garb'ın c.]. (bkz : garb).

gurûbî غروبی (a.s.) : gurub ile ilgili.

gurubî saat : Güneşin batmış olduğu sırada on ikiyi gösteren saat, alaturka saat.

gurufât غرفات (a.i. gurfe'nin c.) : çardaklar, köşkler. (bkz : guref).

gurûr غرور (a.i.) : boş şeylere güvenerek aldanma, boş şeylerle böbürlenme, kibir, kurum, kurulma; kendini yüksek ve değerli tutma hissi. **Dârü'l-gurûr** (gurur evi) : bu dünyâ. **Hab-i gurûr** : kendini büyük sanma.

gurûr-i civânî : gençlik gururu.

gurûr-i tâat : tâat'ın gururu, insanın, ettiği ibâdete güvenmesi.

gurûrî غروری (a.s.) : **1.** gurûr'a âit, gururla ilgili. **2. i. müz.** Türk müziğinin en az beş asırlık bir mürekkep makamı olup, nümûnesi kalmamıştır.

gurve غروه (a.i.) : burnun ucundaki yumuşak kısım, kıkırdak.

gusâle غساله (a.i.) : yıkama suyu, yıkantı.

gûsâle گوساله (f.i.) : **1.** buzağı, dana. **2.** kösele. [aslı "gâvsâle" dir].

gusas غصص (a.i. gussa'nın c.) : kederler, kaygılar, tasalar. (bkz : gumûm).

gusâs-ı mevt : ölüm acıları, ölüm kederleri.

guseyn غصين (a.i.) : **bot.** dalcık, budakcık.

gûsfend گوسفند (f.i.) : koyun. (bkz : ganem).

gusl غسل (a.i.) : cünüblük, hayız ve nifas hallerinden sonra din gereğince yıkanma, arınma.

gusl-hâne غسلخانه (a.f.b.i.) : **1.** gusledilecek, yıkanılacak yer. **2.** eski usul evlerde yıkanmaya ve eşyâ koymaya yarayan, altı çinko kaplı küçük hücre.

gusn غصن (a.i.c. : agsân, gusûn) : ağaç dalı, budak.

gusn-i meksûr : kırılmış dal.

gusn-i şecer : ağaç dalı.

gusne غصنه (a.i.) : tek dal.

gusnî غصنی (a.s.) : dalla, budakla ilgili.

gûspend گوسپند (f.i.) : koyun. (bkz : ganem, gûsfend).

gûspend-küşân گوسپند کشان (f.b.i.) : kurban bayramı. (bkz : îd-i adhâ).

gussa غصه (a.i.c. : gusas) : keder, kaygı, tasa.

gussâ-yı âşık : âşığın tasası, kederi.

gussa-nâk غصه ناك (a.f.b.s.) : kederli, kaygılı, tasalı.

gusûn غصون (a.i. gusn'un c.) : ağaç dalları, filizler. (bkz : ağsân).

gusûn-i ter : tâze, genç dallar.

gûş گوش (f.i.) : **1.** kulak. (bkz : üzn). **2.** işitme, dinleme.

gûş-i cân : can kulağı.

gûş etmek : dinlemek.

gûş-i hûş (akıl kulağı) : dikkatle dinleme.

gûş-i mâhî : **zool.** 1) yumuşakçalar familyasından bir deniz hayvanının kabuğu; 2) deniz hayvanı kabuğundan yapılan bardak.

guşâ غشا (a.i.) : **hek.** guatr, **fr. goitre.**

gûşâb گوشاب (f.b.i.) : pekmez.

gûşân گوشان (f.i.) : pekmez.

gûş-asb گوشاسب (f.i.) : **1.** rüyâ. **2.** düş azma. (bkz : ihtilâm). **3. s.** tüysüz genç.

gûş-dâr گوشدار (f.b.s.) : "kulak tutan" : kulak veren, sözü lâyıkıyla dinleyen.

gûşe گوشه (f.i.) : köşe, bucak.

gûşe-i çeşm : gözucu.

gûşe-i dâmen : etek ucu.

gûşe-i dehân : ağzın iki tarafı.

gûşe-i ferâgat, gûşe-i râhat : dinlenme köşesi.

gûşe-i kitâb : kitap köşesi.

gûşe-i uzlet : ıssız, tenhâ köşe.

gûşe-i vahdet : tenha köşe, yalnızlık.

gûşe-bend گوشه بند (f.b.i.) : **1.** köşebent. **2. g. s.** ciltli kitaplarda kapağın dört köşesine yapılan süsleme.

gûşe-dâr گوشه دار (f.b.s.) : köşeli.

gûşe-gîr گوشه گیر (f.b.i.):bir köşeye çekilen.

gûşe-güzîn گوشه گزین (f.b.s.) : insanlardan uzaklaşan, bir köşeye çekilen. (bkz : gûşe-nişîn).

gûşe-nişîn گوشه نشین (f.b.s.) : köşeye çekilen, insanlardan uzaklaşan. (bkz : münzevî).

gûş-girân گوش گران (f.b.s.) : ağır işiten. (bkz : gûş-girifte, gûş-sengîn).

gûş-girifte گوش گرفته (f.b.s.) : ağır işiten. (bkz : gûş-girân, gûş-sengîn).

gûş-güzâr گوشگذار (f.b.s.). (bkz : gûş-zed).

gûş-hurde گوش خورده (f.b.s.) : kulağı burulmuş, terbiye edilmiş.

gûşiş گوشش (f.i.) : çalışma, çabalama.

gûş-mâl گوشمال (f.i.) : kulak bükme, yola getirme. (bkz : te'dîb).

gûş-pîç, gûş-pîçîde گوش پیچ ، گوش پیچیده (f.b.s.) : kulağı burulmuş, terbiye edilmiş. (bkz : gûş-hurde).

gûş-sengîn گوش سنگین (f.b.s.) : ağır işiten. (bkz : gûş-girân, gûş-girifte).

gûşt گوشت (f.i.) : et. (bkz : lahm).

gûşt-în گوشتین (f.b.s.) : etten, etten ibâret.

gûş-vâr, gûş-vâre گوشوار ، گوشواره (f. b.i.) : küpe.

gûş-vâre-i felek : yeni doğmuş Ay.

gûş-zed گوش زد (f.b.s.) : kulağa çarpan, işitilen.

gute غوطه ("gu" uzun okunur. f.i.) : suya dalma; suya bir kere dalıp çıkma.

gute-hâr, -hor غوطه خوار ، ـــخور (f.b.s.) : suya dalan.

guvât غوات (a.s. gavî'nin c.) : azgınlar, sapkınlar. (bkz : gavî).

gûy گوی (f.i.) : **1.** Acemlere mahsus bir çeşit oyun topu; yuvarlak şey.

gûy-i müsâbakat : yarış topu.

gûy-i sîm (gümüş top) : **astr.** Ay.

gûy-i zerrîn : **astr.** Güneş.

gûy ü çevgân : İngilizlerin golf oyununa benzer şekilde, meydan topunun atlılar tarafından uçları eğri değneklerle atılması esâsına dayanan şark oyunu; bu hususta yazılmış Farsça bir eserin adı. **2.** söz. **Güft ü gûy** : dedikodu. (bkz : kıl ü kal). **3. s.** söyleyen, söyleyici.

gûyâ گویا (f.s.) : **1.** söyleyen, söyleyici. **2. zf.** sanki, diyelim ki. **Tûtî-i gûyâ** (söyleyen dudu) : şakrak söyleyen.

gûyân گویان (f.s.) : **1.** söyleyen, söyleyici, konuşan. **2. zf.** gûyâ.

gûyende گوینده (f.s.) : söyleyen, söyleyici. (bkz : kail).

gûyende-gî گویندگی (f.i.) : söyleyicilik.

gûyî گویی (f.i.) : söyleme, söyleyiş. **Hoş-gûyî** : güzel, düzgün, hoş söyleme.

gûyiş گویش (f.i.) : konuşma.

guyûb غیوب (a.s. gayb'ın c.) : kayıplar. (bkz : gayb).

guyûm غیوم (a.i. gaym'ın c.) : bulutlar. (bkz : gaym).

guyûs غیوث (a.i. gays'ın c.) : yağmurlar.

guzât غزات (a.s. gazî'nin c.). (bkz : gazî).

guze غوزه ("gu" uzun okunur. f.i.) : koza. (bkz : gûze).

gûze-i âb : su kabarcığı.

guze-i penbe : pamuk kozası.

gûze گوزه (f.i.) : koza. (bkz : guze).

güdâhte گداخته (f.s.) : erimiş.

-güdâz گداز- (f.s.) : eriten, yakan, mahveden. ["güdâhten" *yâhut* "güdâziden" *mastarın*dan]. **Tahammül-güdâz** : tahammül eriten. **Tâkat-güdâz** : tâkati mahveden.. v.b.

güdâzende گدازنده (f.s.) : eritici, eriten.

güdâziş گدازش (f.b.s.) : yanma, yakılma.

güft گفت (f.i.) : **1.** söz, lâkırdı. (bkz : kelâm). **2.** dedi, söyledi.

güft ü gû (güft : dedi, gû : söyle) : dedikodu. (bkz : kıl ü kal).

güft ü kal : (bkz : güft ü gû, kıl ü kal).

güft ü şînîd : mesmuât, duyulan haberler, dedikodu.

güftâr گفتار (f.i.) : söz.

güftâr-ı şîrîn : tatlı söz. **Perîşân-güftar** : sözü dağınık olan, sözünde düzen olmayan. **Şeker-güftâr** (şeker sözlü) : tatlı sözlü.

güftâr-ı âtıl : boş söz, boş lakırdı.

güftâr-ı senc گفتار سنج (f.b.s.) : söz tartan, uygun, ölçülü söz söyleyen.

güfte گفته (f.s.) : söyleniş, söylenmiş. **2. müz.** bir söz eserinin bestelenmiş bulunan manzum sözleri.

güfte-kârî گفتكارى (f.b.i.) : g. s. **1.** pirinçten yapılma, motif ve yazılarla süslü fener, lâmba ayağı. **2.** üstünde yazılar bulunan ve yalnız İran'dan gelen bir cins halı.

güher گهر (f.i.) : ["gevher"in hafifletilmişi]. (bkz : gevher).

güher-bâr گهربار (f.b.s.) : cevher yağdıran. (bkz : gevher-bâr).

güher-feşân گهر فشان (f.b.s.) : cevâhir saçan. (bkz : güher-pâş).

güher-fürûş گهرفروش (f.b.s.): cevher satan.

güher-pâre گهرپاره (f.b.i.) : cevher parçası.

güher-pâş گهرپاش (f.b.s.) : cevâhir saçan. (bkz : güher-pâ).

güher-rîz گهرريز (f.b.s.) : cevher döken.

gül گل (f.i.) : **1.** çiçek. **2.** bilinen çiçek, gül çiçeği; gül ağacı. [kıyâsî olmayan cemi "gülân"dır].

gül-i gül-zâr : gül bahçesinin gülü.

gül-i ra'nâ : güzel gül; dışı sarı, içi kırmızı renkte olan bir çeşit gül.

gül-i ruh-sâr : 1) güle benzeyen yanak, gül yanak; 2) meşhur bir çeşit lâle.

gül-i sad-berk : katmerli bir çeşit iri gül.

gül-i surh : kırmızı gül.

gül-i ter : tâze gül.

gül-i zemîn : meşveret meclisi.

gül-i zîba : güzel, parlak gül.

gül-âb گلاب (f.b.i.) : gülsuyu. (bkz : cüllâb).

gül-âb-dân گلابدان (f.b.i.) : içine gülsuyu konulan mahfaza, kap.

gülâbiye گلابيه (f.b.i.) : kek; bir pasta çeşidi.

gülâc گلاج (f.i.): **1.** nişastadan yapılan ince yufka, güllâç. **2.** içerisine toz hâlindeki acı ilaçları koymak üzere eczâcıların kullandıkları, nişastadan yapılmış küçük ve yuvarlak mahfaza.

gülân گلان (f.i. gül'ün c.) : güller.

gül-bâğ گلباغ (f.b.i.) : gül bahçesi. (bkz : gülistân, gül-şen, gül-zâr).

gül-bahâr گلبهار (f.b.i.) : **1.** pembe boya. **2.** kadın adı. **3.** bir çeşit tavla oyunu.

gül-bâm گلبام (f.b.i.). (bkz : gül-bâng).

gül-bâng گلبانگ (f.b.i.) : eskiden tekkelerde, âyin sırasında, saraylarda muayyen merâsim sırasında hep bir ağızdan yüksek sesle okunan ilâhi veyâ duâ. **Gülbang** : "Allah Allah İllallah, baş uryân, sîne püryân, kılıç alkan, bu meydanda nice başlar kesilir olmaz hiç soran, eyvallah eyvallah kahrımız kılıcımız düşmana ziyan, kulluğumuz pâdişaha ayân, üçler, yediler, kırklar, gülbang-ı Muhammedî, Nûr-i Nebî, kerem-i Alî, pîrimiz, sultânımız hünkâr Hacı Bektâş-i Velî demine hû diyelim hû".

gülbang-ı Muhammedî : ezan.

gül-beden گلبدن (f.b.s.) : bedeni gül gibi lâtif ve nâzik olan.

gül-berg گل برگ (f.b.i.) : gül yaprağı.

gül-berg-i bâg-ı ömr : ömür bahçesi gülünün yaprağı; **mec.** torun.

gülberg-i ter : tâze gül yaprağı.

gül-be-şeker گلبشكر (f.b.i.) : bir çeşit gül tatlısı.

gül-bezek گلبزك (f.t.b.i.) : açılmış gül şeklinde bir süs, bezeme.

gül-bister گلبستر (f.b.i.) : gülden yatak.

gül-bîz گلبيز (f.b.s.) : **1.** gül serpen. **2. i.** kadın adı.

gül-bûse گل بوسه (f.b.s.) : (gül öpüşlü) : öpmesi gül hissini veren.

gül-bün گلبن (f.b.i.) : gül kökü, gül biten yer.

gül-cemâl گل جمال (f.a.b.s.) : gül yüzlü, yüzü gül gibi güzel olan.

gül-çe گلچه (f.i.) : **1.** gülcük, küçük gül; çiçekcik. **2. g. s.** fildişi oyma ve kakmalarda bir göbek etrâfına dizilmiş sipiral petallerden ibâret sitilize gül motifi, rölyef motif. [buna **rosace** (rozas) da denilir].

gül-çehre گلچهره (f.b.s.) : gül çehreli, çehresi gül gibi lâtif olan. **Duhter-i gül-çehre** : gül çehreli kız. [fasihi : "gül-çihre" dir].

gül-çîn گلچين (f.b.s.) : gül toplayan, gül devşiren.

gül-dân گلدان (f.b.i.) : gül mahfazası, çiçeklik, vazo.

gül-dehân, gül-dehen گلدهن ، گلدهان (f.b. s.) : gül ağızlı, ağzı gül gibi olan.

gül-deste گلدسته (f.b.i.) : **1.** gül demeti; çiçek destesi. **2. müz.** Türk müziğinin mürekkep makamlarındandır. Eskiden mevcut olup da ismi bilinmeyen bu makama H. Saadettin Arel tarafından bu isim verilmiştir. Güldeste, pûselikte zirgüle, ruhnüvâz ve mâhur makamlarından mürekkeptir. Bu diziler serbest ve karışık kullanılabilir. Makam, mâhur veyâ mâhur'un ilk beşlisi ile rast perdesinde kalır. Birinci derecede güçlü, ruhnüvâz'ın durağı olan hüseynîdir. Donanıma yalnız fa için bir küçük mücenneb diyezi konur ki, makamın terkîbindeki her üç dizi'nin de müşterek bir ârızasıdır. Ayrıca nota içerisinde îcâbeden yerlere zirgüle'nin pûselik şeddi için re ve lâ bakıyye diyezleri, ruhnüvâz (mi de pûselik) için ve bakıyye diyezi konur. **3.** şiir antolojisi.

güle گله (f.i.) : kıvrılmış ve bükülmüş saç, zülüf.

gülef گلف (f.i.) : **bot.** bir çeşit kırmızı gül.

gül-efsûn گل افسون (f.b.i.) : afsunlu şarap.

gül-efşân گل افشان (f.b.s.) : gül saçan.

gül-endâm گل اندام (f.b.s.) : gül boylu, nâzik, güzel endamlı.

gül-engübîn گلنگبين (f.b.i.) : bal ile yapılan gül murabbâsı.

gül-fâm گلفام (f.b.s.) : **1.** gül renkli, gül gibi rengi kızıl olan. **2. i.** kadın adı.

gül-fem گلفم (f.b.s.) : **1.** gül ağızlı, ağzı gül gibi küçük olan. **2.i.** kadın adı.

gül-feşân گلفشان (f.b.s.) : gül saçan.

gül-geşt گلگشت (f.b.i.) : gül seyri, gül gezintisi.

gül-geşt-i sahrâ : kırda gül veyâ çiçek seyri için yapılan gezinti.

gül-gonce گلغنجه (f.b.i.) : henüz açılmamış gül.

gül-gûn گلگون (f.b.s.) : **1.** gül renkli, pembe. **2. i.** kadın adı.

gül-gûne گلگونه (f.b.i.) : **1.** kadınların kullandıkları gül renkli düzgün. **2. s.** gül renkli. **3. s.** gül yanaklı.

gülgûn kümeyt گلگون کميت (f.b.i.) : kırmızı şarap.

gül-gülî گل گلی (f.s.) : gül renkli, pembe.

gül-hen گلخن (f.b.i.) : külhan, hamam ocağı. [gül : ateş + hen : hâne = ateşhâne].

gül-hîz گلخيز (f.b.s.) : gül bitiren, gül yetiştiren.

gülî گلی (f.s.) : gül renkli.

gül-istân گلستان (f.b.i.) : **1.** (bkz : gül-zâr). **2.** Şîrazlı Şeyh Sâdi'nin meşhur eseri. **3. müz.** Türk müziğinin en az beş asırlık mürekkep makamlarından olup nümûnesi kalmamıştır. **4.** Istrati Sabuncaki tarafından 1910'da İstanbul'da aylık olarak yayımlanmış çiçekçilik ve bahçıvanlığa âit bir dergi.

gül-izâr گلعذار (f.b.s.) : **1.** gül yanaklı, al yanaklı.

gül-izâr-ı gonce-fem : ağzı koncaya benzeyen gül yanaklı güzel. **2. müz.** Türk müziğinin mürekkep makamlarındandır. Tahmînen beş asır evvel terkîbedilmiştir. Buna "Hüseynî Gül'izâr" da denilir. Karcığar ve hüseynî makamlarından mürekkeptir. Hüseynî ile dügâh perdesinde kalır. Güçlü birinci derecede hüseynî'nin güçlüsü olan hüseynî ve ikinci derecede de karcığar güçlüsü olan nevâ'dır. Donanımına hüseynî'ninki gibi si koma bemolü ve fa bakıyye diyezi konur. Karcığar'da bu iki ârıza müşterek olup, ayrıca mi için bakıyye bemolü ilâve edilir. Makamın umûmî seyri inicidir.

gül-kand گل قند (f.b.i.) : bir çeşit gül tatlısı.

gül-kâr گلکار (f.b.i.) : **1.** çiçek yetiştiren. **2.** çiçekçi.

gülmîh گلمیخ (f.b.i.) : kapı kanatlarına, dolap kapaklarına çivi altına konulan pul, kabara.

gül-nahl گلنخل (f.b.i.) : gül ağacı, gül fidanı.

gülnâk گلناك (f.i.) : hisar ve kale.

gül-nâr گلنار (f.b.i.) : nar çiçeği.

gül-nârî گلناری (f.b.s.) : nar çiçeği renginde olan.

gül-nefesî گل نفسی (f.b.i.) : güzel kokululuk, hoş ve lâtif sözlülük.

gül-nihâl گلنهال (f.b.i.) : gül fidanı.

gül-nikab گل نقاب (f.a.b.i.) : yüzü gülle örtülü, pembe yüzlü. (bkz : gül-pûş).

gül-nûş گل نوش (f.b.s.) : **1.** gül içen. **2. i.** kadın adı.

gül-pûş گل پوش (f.b.s.) : gül örtülü, pembe yüzlü. (bkz : gül-nikâb).

gül-reng گلرنگ (f.b.s.) : gül renkli, pembe.

gül-reng-i feyz : meşhur bir çeşit lâle.

gül-rîz گلریز (f.b.s.) : **1.** gül saçan, gül serpen. **2.** meşhur bir çeşit lâle.

gül-rû[y] [گلرو[ی] (f.b.s.) : gül yüzlü, al yanaklı.

gül-ruh گلرخ (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin mürekkep makamlarından olup elde nümûnesi yoktur.

gül-ruh, gül-ruhsâr گلرخ ، گلرخسار (f.b. s.) : gül yanaklı güzel.

gül-şâh گلشاه (f.h.i.) : Varaka'nın sevgilisi, masal kadını.

gül-şeker گلشکر (f.b.i.) : gül tatlısı.

gül-şen گلشن (f.b.i.) : **1.** gül bahçesi. **2.** kadın adı. (bkz : gül-istân, gül-zâr). **3.** 1886 - 1887 yıllarında Kirkor Efendi tarafından İstanbul'dan yayımlanmış olan haftalık, edebî ve fennî dergi.

Gülşen-i Şuarâ (şâirler bahçesi) : Bağdat'lı Ahdî'nin (öl. 1594) kısa bir devreyi (1522 - 1563) içine alan biyografi kitabı.

gül-şen-i vefâ : **müz.** Türk müziğinin mürekkep makamlarındandır. Ferâizcizâde İbrâhim Vefâ Efendi tarafından 1900 senelerinde terkîbedilerek bir peşrev ile bir saz semâîsi yazılmıştır. Bu makam daha sonra başka bir bestekâr tarafından kullanılmamıştır.

gülşen-âbâd گلشن آباد (f.b.i.) : Beşiktaş'taki eski saraylardan birinin adı.

gülşen-ârâ گلشن آرا (f.b.s.) : gül bahçesini süsleyen.

gülşen-fürûz گلشن فروز (f.b.s.) : gül bahçesini düzenleyen.

gülşen-gâh گلشنگاه (f.b.i.) : gül bahçesi.

gülşeniyye گلشنیه (f.h.i.) : **tas.** Halvetiye tarîkatı kollarından biri. [Diyarbakır civârında 826 (1422) da doğan İbrâhim Gülşenî tarafından kurulmuştur].

gülşen-sarây گلشن سرای (f.b.i.) : gül bahçesi içindeki saray.

gülşen-tirâz گلشن تراز (f.b.i.) : bahçıvan.

gül-ten گلتن (f.b.s.) : **1.** gül tenli, gül vücutlu. **2. i.** kadın adı.

gülû گلو (f.i.) : boğaz. [insanda veyâ hayvanda]. (bkz : halk حلق).

gülû-bend گلوبند (f.b.i.) : boğaz sargısı, boyuna sarılan bağ.

gülû-gîr گلوگیر (f.b.s.) : **1.** boğaz tutan, boğazda kalan, boğazdan güçlükle geçen [şey] **2.** ahlat armudu.

gülve گلوه (f.i.) : fırın bacası.

gül-vend گلوند (f.b.i.) : hediye [en çok, incir, ceviz, fıstık dizisinden yapılan armağan].

gül-zâr گلزار (f.b.i.) : **1.** gül bahçesi, gül tarlası. (bkz : gül-bağ, gül-istân, gül-şen).

gül-zâr-ı firâk : ayrılık gül bahçesi.

gül-zâr-ı hümâyûn-sây : şâhâne gülzâr, pâdişahlara mahsus ve lâyık gül bahçesi. **2. müz.** Türk müziğinin en az iki asır evvel terkîbedilmiş mürekkep makamlarından olup A. A. Konuk'un kâr-ı nâtık'ının düyek usullü 119 (son) parçası, bu makama misâldir.

gül-zemîn گل زمین (f.b.i.) : **mec.** işret edilen, içilen yer.

güm گم (f.s.) : kayıp, yitik. (bkz : zâyi').

gümân, gümâne گمان ، گمانه (f.i.) : zan, sanma, sezme. **Bed-gümân** : şüpheci, fenâ düşünceli. (bkz : zann, vehm).

gümâşte گماشته (f.i.c. : gümâşte-gân) : vezir, vekil.

güm-geşt, güm-geşte گمگشت ، گمگشته (f.b.s.) : kaybolmuş. (bkz : güm-şüde).

güm-kerde, güm-kerde-pey گمکرده ، ـــ پی (f.b.s.) : adı sanı kaybolmuş, eseri kalmamış, izi yok olmuş.

güm-nâm گمنام (f.b.s.) : adı sanı yok olmuş, unutulmuş.

güm-râh, güm-reh گمراه ، گمره (f.b.s.) : **1.** yolunu şaşırmış, doğru yoldan ayrılmış. (bkz : dâll). **2.** bol, gür.

güm-râhân گمراهان (f.s. gümrâh'ın c.) : yolunu şaşıranlar, doğru yoldan ayrılmış olanlar.

güm-râhî گمراهی (f.b.i.) : doğru yoldan çıkmış olma, yolunu şaşırmış olma, sapıtma.

güm-şüde گمشده (f.b.s.) : kaybolmuş, telef olmuş. (bkz : güm-geşt, güm-geşte).

gün گن (f.i.) : haya, husye.

günâh گناه (f.i.) : Allah'ın emirlerine aykırı olarak görülen iş, dînî suç. [nazımda "güneh" şeklinde geçer]. (bkz : güneh, ism, zenb).

günâh-kâr گناهکار (f.b.s.) : günahlı, günah işleyen. (bkz : güneh-kâr, güneh-pîşe).

günâh-kâr-âne گناهکارانه (f.b.zf.) : günah işleyene yaraşır sûrette.

günâh-kârî گناهکاری (f.b.i.) : günahkârlık.

günâh-pîşe گناه پیشه (f.b.s.c. : günâh-pîşegân) : günah işlemeyi âdet edinen.

günâh-pîşegân گناه پیشگان (f.b.s. günâh-pîşe'nin c.) : günah işlemeyi âdet edinenler.

günbed گنبد (f.i.) : kümbet, kubbe, üstü yuvarlak şekilde olan binâ veyâ çıkıntı.

günbed-i âb : su kabarcığı.

günbed-i a'zam : dokuzuncu gök.

günbed-i azrak : gök yüzü.

günbed-i destâr : sarık. (bkz : günbed-i imâme).

günbed-i devrân . (bkz : günbed-i azrak).

günbed-i devvâr (dâimâ dönen kubbe) : gökyüzü.

günbed-i ekvâr : gökyüzü.

günbed-i hadrâ' (yeşil kubbe) : gökyüzü.

günbed-i imâme . (bkz : günbed-i destâr).

günbed-i mînâ . (bkz : günbed-i devvâr).

günbed-i mînâ-fâm : gökyüzü.

günbedî گنبدی (f.s.) : "günbed" şeklinde, "günbed" le ilgili.

güncâyiş گنجایش (f.i.) : sığma, sığışma.

güncâyiş-pezîr گنجایشپذیر (f.b.s.) : sığışan, sığabilen.

güncîde گنجیده (f.s.) : sıkıştırılmış, sıkılmış.

güncişk گنجشك (f.i.) : serçe kuşu. (bkz : usfûr).

güneh گنه (f.i.). (bkz : günâh, zenb).

güneh-kâr گنهکار (f.b.s.) : günah işleyen, günahlı. (bkz : günâh-kâr).

güneh-kârî گنهکاری (f.b.i.) : günah işleyicilik.

güneh-pîşe گنه پیشه (f.b.s.c. : güneh-pîşegân). (bkz : günâh-kâr).

güng گنگ (f.s.) : dilsiz. (bkz : ahraş, ebkem, lâl).

gürâz گراز (f.i.) : azgın erkek domuz.

gürbe گربه (f.i.) : kedi. (bkz : hirr, hirre, sinnevr). **Şütür-gürbe** (deve ile kedi) : **dey.** münâsebetsiz, mânâsız.

gürbe-i deştî : yaban kedisi.

gürbüz گربز (f.s.) : **1.** cerbezeli. **2.** kahraman. **3.** anlayışlı. **4. t.** gürbüz, genç irisi.

gürd گرد (f.s.) : cesur, kahraman, yiğit, koçyiğit. (bkz : bahâdır, dilâver, dilîr, ferzâne).

gürdâs گرداس (f.s.) : zâlim, gaddar. (bkz : bîdâd, gaşûm²).

gürde گرده (f.i.) : böbrek. (bkz : kilye).

gürg گرگ (f.i.c. : gürgân) : kurt, canavar. (bkz : sirhân, zi'b).

gürg-i bârân-dîde : (yağmur görmüş kurt) : görmüş geçirmiş, feleğin çenberinden geçmiş [adam], eski kurt.

Gürgân گرگان (f.h.i.) : **1.** İran'ın Kuzeydoğusunda bir yer. **2.** Aksak Timur'un lâkabı.

gürg-zâde گرگزاده (f.b.i.) : kurt yavrusu.

gürîhte گریخته (f.s.) : kaçmış, kaçkın.

gürisne گرسنه (f.s. c.: gürisnegân) : aç, fakir. (bkz : câyi', cev'ân).

gürisne-çeşm گرسنه چشم (f.b.s.) : aç gözlü, cimri.

gürisne-çeşm-âne گرسنه چشمانه (f.zf.) : aç gözlücesine, cimrilikle.

gürisne-çeşmî گرسنه چشمی (f.b.i.) : aç gözlülük, cimrilik.

gürisnegân گرسنگان (f.b.i. gürisne'nin c.) : açlar, fakirler.

gürisnegî گرسنگی (f.i.) : açlık.

gürîz گریز (f.i.) : **1.** kaçma. (bkz : firâr). **2. s.** kaçkın, kaçan. **3. ed.** kasîdelerde mevzûa girmeden evvel söylenen beyit. (bkz : gürîz-gâh).

gürîzân گریزان (f.s.) : kaçıcı, kaçan. (bkz : girîzende).

gürîzânî گریزانی (f.i.) : girîzanlık.

gürîzende گریزنده (f.s.c. : gürîzende-gân) : kaçıcı, kaçan. (bkz : girîzân).

gürîz-gâh گریزگاه (f.b.i.) : **1.** kaçacak yer. (bkz : melce'. **2.** (bkz : gürîz[3]).

gürîz-pâ گریزپا (f.b.s.) : bir yerde durmayan, çok kaçan.

gürmih گرمیخ (f.i.) : enser, çivi. **2.** hayvan bağladıkları büyük kazık.

gürs گرس (f.i.) : **1.** açlık. **2.** kir, pas, leke. **3.** kâhkül. (bkz : zülf).

gürûh گروه (f.i.) : cemâat, bölük, takım.

gürûh-i eşkıyâ' : eşkıyâ gürûhu, takımı. (bkz : şirzime).

gürûh-â-gürûh گروها گروه (f.zf.) : bölük bölük, takım takım.

gürz, gürze گرز ، گرزه (f.i.) : [eskiden] silâh olarak kullanılan uzun saplı, büyük demir topuz.

gürz-i girân : iri, ağır topuz.

gürz-bâz گرزباز (f.b.s. ve i.) : eskiden meydanda veyâ sahnede ağırlık kaldırarak hüner gösteren oyuncu.

-güsâr گسار- (f.s.) : içici, içen; yiyici, yiyen. **Mey-güsâr** : mey içen, şarap içen. **Gam-güsâr** : dert ortağı.

güsiste گسسته (f.s.) : kırılmış, kopmuş; gevşemiş, çözülmüş, sölpük.

güsiste-âşiyân گسسته آشیان (f.b.s.) : yuvası yıkılmış.

güsiste-bünyâd گسسته بنیاد (f.b.s.) : temelden yok edilmiş.

güsiste-dem گسسته دم (f.b.s.) : nefesi kesilmiş, çok yorgun düşmüş.

güsiste-dil گسسته دل (f.b.s.) : kalbi kırılmış.

güsiste-kemer (kemeri kopuk) : kalender, derbeder.

güsiste-mahâr (yuları kopmuş) : başıboş, kayıtsız.

güsn, güsne گسن ، گسنه (f.i.) : açlık.

güstâh گستاخ (f.s.) : küstah, hayâsız, arsız, edepsiz, saygısız.

güstâh-âne گستاخانه (f.zf.) : küstahcasına, edepsizcesine, sıra saygı tanımaksızın.

güstâhî گستاخی (f.i.) : küstahlık, edepsizlik, sıra, saygı tanımazlık.

Güstehem گستهم (f.h.i.) : eski İran pehlivanlarından iki meşhur zâtın oğullarının adı.

-güster گستر- (f.s.) : yayan, döşeyen ["güsterden" mastarından]. **Adâlet-güster** : adâlet, doğruluk yayan. **Ziyâ-güster** : ışık yayan.

güsterde گسترده (f.s.) : yayılmış, döşenmiş.

-güşâ گشا- (f.s.) : açan, açıcı. **Dehen-güşâ** : ağzını açan. **Dil-güşâ** : gönül açan, gönüle ferahlık veren. **Kişver-güşâ** : memleket açan, fetheden.

güşâd گشاد (f.i.) : **1.** açma, açılma, açılış. (bkz : feth). **Resm-i güşâd** : açış töreni.

güşâd-ı dil : gönül açılması. **2.** tavla oyunlarının bir çeşidi, açmaz. **3.** bir çeşit ok atışı şekli.

güşâd-ı gonce-i dil : gönül koncasının açılması, mes'ut olma.

güşâde گشاده (f.s.) : açılmış, açık, ferah, şen. (bkz : güşûde).

güşâde-dest گشاده دست (f.b.s.c. : güşâde-destân) : eli açık, civanmert. (bkz : fütüvvet-mend, sahî, sahâvet-kâr).

güşâde-destân گشاده دستان (f.b.s. güşâde-dest'in c.) : eli açıklar, cömertler.

güşâde-destî گشاده دستی (f.b.i.) : elaçıklığı, civanmertlik. (bkz : fütüvvet[3]).

güşâde-dil گشاده دل (f.b.s.) : gönlü şen.

güşâde-dilî گشاده دلی (f.b.i.) : gönül şenliği.

güşâde-ebrû گشاده ابرو (f.b.s.) : güler yüzlü.

güşâde-gî گشادگی (f.b.i.) : güşâde'lik, açıklık, ferahlık, şenlik.

güşâde-hâtır گشاده خاطر (f.a.b.s.) : gönlü rahat.

güşâde-pîşânî گشاده پیشانی (f.b.s.) : alnı açık.

güşâde-rû گشاده رو (f.b.s.) : açık yüzlü.

güşâde-zebân گشاده زبان (f.b.s.) : dili açık, fasih.

güşâd-nâme گشاد نامه (f.b.i.) : **1.** pâdişah fermanı. **2.** boşanma vesîkası.

Güşâsb گشاسب (f.h.i.). (bkz : Güştâsb).

güşâyende گشاینده (f.s.) : açıcı, açan.

güşâyiş گشایش (f.i.) : açılma, açıklık, açılış.
güşâyiş-i hâtır : iç açıklığı, gönül ferahlığı.
güşâyiş-i hevâ : havanın açıklığı.
güştâ گشتا (f.i.) : Cennet. (bkz : Behişt, Firdevs).
Güştâsb گشتاسب (f.h.i.) : **1.** Fars hükümdarlarından Hystaspes. **2.** Tanrı'nın kullarına rahmetini ulaştırdığı manevî yol.
güşûd گشود (f.s.) : açık, açılmış olan. (bkz : güşûde).
güşûde گشوده (f.s.) : açılmış. (bkz : güşâde).
güvâ گوا (f.s.) : şâhit, *tanık, delil. ["güvâh" ın hafifletilmişi.]. (bkz : güvâh).
güvâh گواه (f.s.) : şâhit, delil, *tanık. (bkz : güvâ).
güvâhî گواهی (f.i.) : şâhitlik, *tanıklık.
güvâr, güvârâ, güvârân گوار ، گوارا ، گواران (f.s.) : hazmı kolay olan [yemek]. **Âb-ı güvârâ** : hazmı kolay, içimi güzel su. **Hoş-güvâr** : hazmı pek kolay olan.
güvârende گوارنده (f.s.) : hazmı kolay.
güvârendegî گوارندگی (f.i.) : hazım kolaylığı.
güvâriş گوارش (f.s.) : hazme yardımı olan şeyler.
güvâş, güvâşe گواش ، گواشه (f.s.) : renk, boya.
güzâf گزاف ، گذاف (f.s.) : bîhûde, boş. [lâkırdı, söz]. (bkz : laklaka). **Lâf-ı güzâf** : mânâsız, boş söz. [kelimenin aslı "gizâf" dır].
güzâr گذار (f.i.) : **1.** geçme, geçiş.
güzâr-ı bâ-şitâb : hızla geçiş.
güzâr-ı ömr : ömrün geçişi. **2. s.** geçirici, geçiren. [bileşik sıfat olduğu zaman]. **Dem-güzâr** : vakit, zaman geçiren. **3. s.** beceren, ödeyen, yapan. **Maslahat-güzâr** : (iş yapan, beceren) : elçi, sefir.
güzâre گزاره (f.i.) : rü'yâ tâbir etme, düş yorma. (bkz : güzâriş).
güzârende گذارنده (f.s.) : geçici, geçen; geçirici, geçiren.
güzârende-i evkat : vakit geçiren, geçirici.
güzâriş گزراش (f.i.) : rü'yâ tâbir etme, düş yorma. (bkz : güzâre).
güzâriş گذارش (f.i.) : geçme, geçiş.
güzâriş-i hayât : hayâtın geçişi.
güzâriş-ger گزارشگر (f.b.s.) : rü'yâ tâbir eden. (bkz : muabbir).
güzâriş-nâme گزارشنامه (f.b.i.) : tâbirnâme.
güzâşte گذاشته (f.s.) : geçmiş, geçmiş olan.
güzer گذر (f.i.) : **1.** geçme, geçiş. (bkz : güzâriş). **2. s.** geçen, geçici. **Hoş-güzer** : hoş geçici, geçen. (bkz : güzârende).
güzerân گذران (f.s.) : geçici, geçen. ["olmak" mastarıyla kullanılır]. **Ömr-i güzerân** : geçici ömür. (bkz : güzârende, güzer[2]).
güzer-gâh, güzer-geh گذرگاه ، گذرگه (f. b.i.) : **1.** geçilen yer, geçit, derbend; uğrak. **2.** [yol inşâatında] arâzî veyâ harita üzerinde yolun başlangıç ve son noktaları arasından geçirilen kırık hat.
güzer-nâme گذرنامه (f.b.i.) : geçiş tezkeresi.
güzeşt گذشت (f.i.s.): geçme, geçiş, geçen. **Ser-güzeşt** : baştan geçen.
güzeşte گذشته (f.s. c.: güzeşte-gân) : **1.** geçmiş. **Sâl-i güzeşte** : geçmiş yıl. **2. i.** işlemiş fâiz. (bkz : fâiz).
güzeştegân گذشتگان (f.s. güzeşte'nin c.) : geçmişler, önden gelmişler. (bkz : eslâf).
güzeştegân-ı şuarâ : şâirlerin geçmiş olanları.
güzîde گزیده (f.s.c. : güzîde-gân) : **1.** seçkin, seçilmiş, beğenilmiş. (bkz : güzîn, müntahab, nuhbe). **2. i.** kadın adı.
güzîdegân گزیدگان (f.s. güzîde'nin c.) : seçkinler, seçilmişler, beğenilmişler.
güzîde-suhen گزیده سخن (f.s.) : seçilmiş, beğenilmiş söz söyleyen.
güzîn گزین (f.s.) : **1.** seçen, seçilmiş, seçkin, beğenilmiş. **Çihâr (çâr)-i yâr-i güzîn** : Hz. Muhammed'in başlıca dört dostu : [Hz. Ebûbekir; Hz. Ömer; Hz. Osman; Hz. Alî]. **Gûşe-güzîn-i uzlet** : tenhalık köşesini seçmiş. **Halvet-güzîn**: tenhayı beğenen, seçen. **Vahdet-güzîn** : tek başına kalmayı seçen. (bkz : güzîde, müntahab, nuhbe, pesendîde). **2. i.** kadın adı.
güzînîş گزینش (f.i.) : seçme, seçiş.
güzîr گزیر (f.i.) : çâre, derman. **Nâ-güzîr** : çâresiz.

Hh

h, ha ح (a.ha.) : Osmanlı alfabesinin sekizinci harfi olup, "ebced" hesâbında sekiz sayısının karşılığıdır.

hâ-i mühmele, hâ-i huttî : noktasız ha. [**hâ-i menkute, hâ-i meftûha** veyâ **hâ-i mu'ceme** (noktalı ha) : **hı** harfinin adıdır].

hâ-yı zâhîr : eski yazıda **e** veyâ **a** okunmayıp **h** okunan **ha**'ya denir.

-hâ هـا- (f.e.) : **1.** cemi (*çoğul) edâtı. **Esb-hâ** : atlar. **Kazâ-hâ** : kazâlar. **Seg-hâ** : köpekler... gibi. **2. zm.** O.

-hâ[y] [ی]خـا (f.s.) : "çiğneyen" mânâsına gelen kelimelere katılarak vasfı terkîbî (birleşik kelime) yapar. **Şeker-hâ** (şeker çiğneyen) : tatlı söyleyen, tatlı sözlü. **Jâj-hâ** : saçma sapan sözler söyleyen.

hâ-ât خاآت (a.ha. hı'nın c.) : **hı**'lar.

hâb خواب (f.i.) : uyku, rü'yâ.

hâb-ı adem (yokluk) : ölüm uykusu.

hâb-ı câvîd (ebedî uyku) : ölüm.

hâb-ı ecel : ölüm uykusu.

hâb-ı gaflet : gaflet uykusu.

hâb-ı girân : ağır uyku.

hâb-ı gurûr : gurur uykusu; kendini büyük sanma.

hâb-ı hargûş : tavşan uykusu, hafif ve kuş-kulu uyku; hîle, yalan.

hâb-ı nâz : naz uykusu, cilve ile kendini uykuda gösterme hâli.

hâb-ı nâz-ı yâr : sevgilinin naz uykusu.

hâb-ı nûşîn : tatlı uyku.

hâb-ı perîşân : dağınık, rahatsız uyku.

hâb-ı pür-ıztırâb : ıstıraplı uyku.

hâb-ı râhât : dinlenme uykusu.

hâb, hâbe حابه ، حاب (a.i.) : günah, suç.

habâb, habâbe حبابه ، حباب (a.i.) : su üzerinde olan hava kabarcıkları.

habâbîr حبابـيـر (a.i.c.) : **zool.** toy kuşunun yavruları.

habâib حبائـب (a.s. habîbe'nin c.) : sevgili kadınlar.

habâik حبائـك (a.s. habîke'nin c.) : **1.** çizgiler. **2.** saman yolları, kehkeşanlar.

habâil حبائـل (a.i. hibâle'nin c.) : ince ipten yapılmış olan tuzaklar, ağlar.

habâil-i mevt : ölümün sebepleri.

habâilü'ş-şeytân (şeytan tuzakları) : kadınlar.

habâir حبائر (a.i. habâri'nin c.) : **zool.** toy kuşları.

habâis خبائـث (a.i. habîse'nin c.) : kötü şeyler, kötülükler. **Ümmü'l-habâis** (kötülüklerin anası) : şarap; içki.

habak حبـق (a.i.) : **bot.** yarpuz veyâ narpuz da denilen ve nâne cinsinden olan güzel kokulu, tadı iştihâ açıcı bir ot, **lât. mentha pulegium**.

habâk خبـاك (f.i.) : **1.** dört yanı çevrilmiş olan yer; avlu. **2.** ağıl, mandıra.

habâl خبال (a.i.) : düzensizlik, bozulma; üzüntü, sıkıntı.

habâlâ حبالى (a.i. hublâ'nın c.) : gebeler.

habâleyât حباليـات (a.s. hublâ'nın c. olan habâlâ'nın c.) : gebeler.

hâb-âlûd, hâb-âlûde خواب آلود ، خواب آلوده (f.b.s.) : uykusu gelmiş. uyku basmış. (bkz : hâb-nâk).

habâr, hibâr حبار ، حبار (a.i.c. : habârât) : 1. damga. 2. imzâ.

habârât حبارات (a.i. habâr'ın c.) : 1. damgalar. 2. imzâlar.

habârîr حباریر (a.i. hibrîr'in c.) : dağ çiçekleri.

habâset خباثت (a.i.) : habislik, kötülük, alçaklık.

habat حبط (a.i.) : yara iyileştikten veyâ vücûdun bir tarafına değnekle vurulduktan sonra kalan iz, nişâne.

hâb-âver خواب آور (f.b.s.) : uyutan, uyutucu.

habâyâ خبایا (a.i. habîbe'nin c.) : 1. gizli şeyler, gizli işler. (bkz : hafâyâ). 2. defîneler.

habb حب (a.i.c. hubûb. c. c. : hubûbât) : 1. tâne, tohum, çekirdek. 2. yutulacak yuvarlak ilâç, hap.

habb خب (a.s.) : hîlekâr, aldatıcı, kurnaz. (bkz : hibb, hubb).

habb, hibb خب ، خب (a.i.) : denizin dalgalanması, kabarması.

habbâl حبال (a.i. habl'den) : ip ve urgan satan kimse; ipçi, urgancı.

habbâr خبار (a.i.) : 1. mürekkepçi. 2. terzi.

habbâs حباس (a.i.) : hapseden, zindancı.

habbât حبات (a.i. habbe'nin c.) : 1. habbeler. 2. haplar.

habbâz خباز (a.i. hubz'dan. c. : habbâzân) : ekmekçi.

habbâzî خبازی (a.s.) : ekmekçilik.

habbâzîn خبازین (a.i. habbâz'ın c.) : ekmekçiler.

habbe حبه (a.i.c. : habbât, hubeb) : buğday, arpa ve sâire gibi ufak ve yuvarlak olan şeyler, tâneler.

habbe-i hadrâ : **bot.** çitlenbik.

habbe-i sevdâ, habbetü's-sevdâ : **bot.** çörekotu.

habbe-i vâhide : tek tâne; -azlıktan kinâye olarak- hiçbir şey.

habbetü'l-kalb : (bkz : süveydâü'l-kalb).

habbevî حبوی (a.s.) : **bot.** tânecikli.

habbezâ حبذا (a.zf.) : "ne sevimli, ne güzel" mânâsında takdir edâtı. (bkz : hôşâ, zihî).

habbü'l-bülûg حب البلوغ (a.b.i.) : erkek ve kız çocuklarının alınlarında ve yüzlerinde çıkan kabarcıklar, ergenlik.

habbü'l-gamâm حب الغمام (a.b.i.) : yağan dolu.

habbü'l-gurâb حب الغراب (a.b.i.) : **bot.** kargabüken denilen zehirli bir ağaç ve bu ağacın meyvası, **lât. strychnos nox vomica.**

habbü'l-lezîz حب الذیذ (a.b.i.) : galat olarak abdülleziz denilen, Akdeniz bölgesinde ve Afrika'da yetişen bir ağacın dut kurusu şeklinde ve büyüklüğünde olan yağlı ve tatlı yemişi; buttum.

hâb-câme خواب جامه (f.b.i.) : gecelik entârisi, pijama gibi uyku sırasında giyilen şey. (bkz : câme-hâb).

hâb-dâr خواب دار (f.b.s.) : uykulu.

hâb-dîde خواب دیده (f.b.s.) : **mec.** "rü'yâ görmüş" : bülûga ermiş, düşü azmış [genç].

habe خبه (f.i.) : boğulma, bunalma, sıkılma.

habeb خبب (a.i.) : hîle, aldatma, kurnazlık.

habek خبك (f.i.) : üzülme, sıkılma.

habel حبل (a.i.) : 1. cenîn, ana karnındaki çocuk. 2. **fels.** musallat fikir, *takınak, **fr. obsession.** 3. gebelik; gebelik zamânı.

haben خبن (a.i.) : **hek.** karında su toplanmasından ileri gelen bir hastalık, siroz.

haben خبن (a.i.) : 1. kasma, kısaltma. 2. **ed.** aruzda, "fâilâtün" den "ât" hecesini atarak "fâilün" veznine sokma.

haber خبر (a.i.c. : ahbâr) : 1. son ve yeni havâdis, bilgi. 2. ağızdan ağıza dolaşan söz.

haber-i kâzib : yalan haber.

haber-i sâdık : doğru haber. 3. hadîs, Peygamberimizin sözü.

haber-i mütevâtir : birçoklarının birçokları vâsıtasıyla rivâyet ettikleri hadîs-i şerîfler.

haber-i meşhûr : bir veyâ birkaç kişiden birçoklarına söylenerek böylece sürüp giden hadîs-i şerîf.

haber-i vâhid : haber-i mütevâtir ve haber-i meşhur kadar yaygın olarak gelmiş bulunan hadîs-i şerif. [haber-i vâhid, bir kişinin rivâyet ettiği haber demek değil, mütevâtirin mukabili olup, mütevâtir hadîsin râvîleri araştırılmaz.]. 4. **gr.** isim cümlelerinde *yüklem.

haber حبر (a.i.) : çürüme, berelenme.

haber-dâr خبردار (a.zf.) : haberli. (bkz : habîr, vâkıf).

haberî, haberiyye خبرى ، خبريه (a.s.) : **1.** haberle ilgili; haberden ibâret olan. **2. gr.** *yüklemle ilgili.

haber-pijûh خبر پژوه (a.f.b.s.) : haber araştıran, haber almaya çalışan.

haber-şinâs خبر شناس (a.f.b.s.) : iyi haber alan.

habese خبثه (a.s. habîs'in c.) : kötüler, alçaklar, pisler. (bkz : hubesâ).

Habeş حبش (a.h.i.) : Afrika'nın doğusunda, Yemen'in karşı kıyısında bulunan ve halkının çoğu Hıristiyan olan, Habeşistan kıtasında yaşayan yerli halk.

Habeşe حبشه (a.h.i.) : **1.** Habeşistan. **2.** Habeş.

Habeşî حبشى (a.s. ve i.) : Habeşistan halkından olan kimse.

habeşî حبشى (a.i.) : **1.** güzel sanatlarda kullanılan bir kâğıt cinsi. [tezhip, hat, minyatür v.b.]. **2. s.** çok esmer.

Habeşistân حبشستان (a.h.i.) : Habeşlerin vatanı.

hâb-gâh, hâb-geh خوابگاه ، خوابگه (f.b. i.) : uyunacak yer, yatak odası.

hâb-güzâr خوابگذار (f.b.s.) : uyuyucu. (bkz : nâim).

habhâb خبخاب (a.i.) : **1.** canbaz ayaklığı, **fr. échasse. 2.** takunye.

habhâbî خبخابى (a.i.) : işsiz güçsüz dolaşan adam.

hâbıt هابط (a.s. hübût'dan) : hubût eden, yukarıdan aşağı inen. **Tedrîc-i hâbıt** : derece derece küçülen [top, tüfek, süngü, tırnak..] gibi.

habîb حبيب (a.s. hubb'dan. c. : ahibbâ) : **1.** sevgili. **2.** seven, dost. **3.** erkek adı.

habîb-i Hudâ, habîb-i kibriyâ : (bkz : habîbullâh),

habîbullâh (Allah'ın sevgilisi) : Hz. Muhammed. [müen. "habîbe" dir].

hâbîde خوابيده (f.s.c. : hâbîdegân) : uyumuş, uykuya dalmış.

hâbîde-gân خوابيدگان (f.b.s. hâbîde'nin c.). (bkz : hâbîde).

habîe خبيئه (a.s.) : görülmemiş, keşfedilmemiş; göze görülmeyen şey.

habîke حبيكه (a.i.c. : habâik) : **1.** çizgi. **2.** samanyolu. (bkz : kehkeşân).

habîl حبيل (a.i.) : **1.** tuzak. **2.** yiğit.

hâbil حابل (a.s.) : büyücü, sihirbaz, efsuncu.

Hâbîl هابيل (a.h.i.) : Hz. Âdem'in oğullarından birinin adı, Kabil'in kardeşi.

hâbile حابله (a.s.) : gebe, yüklü. (bkz : hâmile).

habîn حبين (a.i.) : **1.** zakkum ağacı. **2. s.** sıska, istiska.

habîr خبير (a.s.) : **1.** haberli, bilgili. **2. h. i.** Cenâbıhak.

habîr حبير (a.s.) : tâze; yeni, turfanda.

habîr-âne خبيرانه (a.f.zf.) : haberli, bilgili olana yakışacak sûrette.

habîs حبيس (a.s.) : parasız olarak verilen, bağışlanan şey.

habîs خبيث (a.s. hubs'dan. c. : habese, habîsîn, habîsûn, habesâ) : kötü, alçak, pis, soysuz. **Ervâh-ı habîse** : kötü ruhlar.

hâbis حابس (a.s.) :hapseden,tutan.

habîs, habîsa خبيص ، خبيصه (a.i.) : un helvası. (bkz : berîk, berîke).

habîse خبيثه (a.i.c. : habâis) : fenâ huy, fenâ hal, çirkin şey, kötü hareket.

hâb-istân خوابستان (f.b.i.) : yatak odası, yatakhâne. (bkz : hâb-gâh, hâb-geh).

habl حبل (a.i.c. : hibâl, hubûl) : ip, urgan, halat. (bkz : rismân).

habl-i metîn (sağlam ip) : İslâm dîni.

habl-i mevhûm : olacak gibi görünüp de gittikçe uzaklaşan gaye.

habl-i savtî : **anat.** hançere içinde gerilmiş olan ve sesin perdelerini düzenleyen ipler.

habl-i sürrevî : **anat.** ana rahmindeki çocuğu meşîme denilen sona bağlayan ip, göbek bağı.

habl-i zahrî : **anat.** sırt ipi, **fr. corde dorsale.**

hablü'l-mesâkîn : **bot.** sarmaşık.

habliye حبليه (a.i.) : **zool.** *ipsiler.

habliye-i ibtidâiyye : **zool.** ilk *ipsiler, **fr. protocordées.**

hablullah حبل الله (a.b.i.) : **1.** Kur'ân-ı Kerîm. **2.** İslâm dîni.

hablü'l-verîd حبل الوريد (a.b.i.) : **anat.** boyun damarı, şahdamarı.

hâb-nâ-dîde خواب نادیده (f.b.s.) : bülûğa ermemiş [çocuk].

hâb-nâk خوابناك (f.b.s.) : uykulu, uykusu gelmiş [kimse]. (bkz : hâb-âlûd, hâb-âlûde).

hâb-nâme خوابنامه (f.b.i.) : rü'yâ kitabı.

hâb-nûş خواب نوش (f.b.s.) : uyumuş. (bkz : hâbîde).

habr حبر (a.i.c. : ahbâr, hubûr) : **1.** âlim, bilgin, fakîh, zekî, anlayışlı. **2.** İsrâiloğulları bilgini. (bkz : hibr).

habs خبث (a.s.) : **1.** murdar, çirkin. **2.** ayıp.

habs حبس (a.i.) : **1.** hapis, alıkoyma, bir yere kapama, salıvermeme, bir yere kapayıp dışarı çıkarmama, hapishâne. **2.** tutma, zaptetme.

habs-i bevl : idrârını tutma.

habs-i dümû' : gözyaşlarını zaptetme, metânet gösterme.

habs-gâh حبس گاه (a.f.b.i.) : hapisevi, cezaevi. (bkz : habs-hâne).

habs-hâne حبسخانه (a.f.b.i.) : hapsolunan yer, hapislerin bulunduğu yer, hapis, cezâevi.

habt حبط (a.i.) : **1.** ibtâl etme, bozma. **2.** bir bahiste birini susturma, ağzını kapama.

habt-i a'mâl : dinden çıkan bir kimsenin daha önce yapmış olduğu ibâdetlerin boşa gitmesi. [bu mesele, "Mâtürîdiyye" ile "Eş'ariyye" arasındaki ihtilâf mevzûlarından biridir].

habt خبط (a.i.) : yanlış hareket etme, yanılma.

habt-ı dimâgî : delilik.

habt ü hatâ, habt ü halel : yanlış, düzensizlik.

habûk خبوق (a.i.) : şarap [akşam üzeri içilen]. (bkz : bâde, handerîs, rahik, sahbâ).

hâc حاج (f.i.) : hâç, put. (bkz : salîb, çelîpâ).

hâc حاج (a.i. hâcet'in c.) : **1.** (bkz : hâcât, havâyic). **2. bot.** deve dikenleri, akdikenler.

hacâlet خجالت (o.i.) : utanma, utangaçlıkla şaşırma. (bkz : hacel, haclet.).

hâcâlet-âver خجالت آور (a.f.b.s.) : utandırıcı.

hacâmet حجامت (a.i.) : boynuz veyâ şişe ile vücudun bir organına kanı topladıktan sonra nişter ve mengene denilen âletlerle kan alma, hacamat. [kelimenin aslı "hicâmet" dir].

hâcât حاجات (a.i. hâcet'in c.) : istekler, dilekler. **Kadîyü'l-hâcât** : hâcetleri, istekleri, dilekleri yerine getiren, Allah.

hacb حجب (a.i.) : **1.** menetme, mahrûm etme. **2.** birini mîrastan menetme, mahrûm etme.

hacb-i hirmân : huk mirastan tamâmiyle menetme, mahrûm etme.

hacb-i noksân : huk. mirastan kısmen mahrûm etme, miras hissesini azaltma.

hacc حج (a.i.) : İslâm'ın beş şartından biri olan ve muayyen zamanda Mekke'deki "Kâbe-i Şerîfe" yi ziyâret etmek üzere yola çıkma farîzası. [kelimenin aslında "kasid" ve "teveccüh" mânâları vardır].

haccetü'l-vedâ' : Hz. Muhammed'in son haccı.

hâcc حاج (a.s. ve i.c. : hüccâc) : hacca giden, Kâbe'yi ziyâret eden, hacı. [çok zaman kelime "el-hâcc" şeklinde kullanılır ve "hacı" şekli daha yaygındır]. (bkz : hâcı).

hâccü'l-haremeyn : zamânında şer'î merâsime uyarak Mekke-i Mükerreme ile Medîne-i Münevvere'yi ziyâret eden kimse.

Haccâc حجاج (a.h.i.) : **1.** Irak vâlîsi olup, Hz. Muhammed soyuna ve taraftarlarına eziyet eden Yusuf bin Sakafî'nin unvânı. **2. s.** delîl ile galip olan.

haccâc-âne حجاجانه (a.zf.) : Haccâc'a yakışacak sûrette zulüm.

haccâl حجال (a.s.) : gösterişli, şatafatlı.

haccâm حجام (a.i.) : hacamat eden, hacamatçı.

haccâr حجار (a.i.) : taşçı, taş işçisi.

hâcce حاجه (a.i.c. : hâcc) : **bot.** bir çeşit akdiken.

hâcce حاجه (a.s.c. : havâcc) : hacca giden, Kâbe'yi ziyâret eden, hacı. [kadın, kız].

hâce خواجه (f.i.c. : hâcegân) : **1.** hoca, efendi, ağa, çelebi, sâhip, muallim, profesör, *öğretmen, müderris. (bkz : hired-âmûz); molla, ev sâhibi.

hâce-i âlem, hâce-i dü serâ, hâce-i kâinât : Peygamberimiz Hz. Muhammed.

hâce-i büzurg : tar. başvezir.

hâce-i evvel (ilk hoca) : milletin ilmen ve fikren kalkınması için çeşitli bilgileri basitleştirerek halkın kolaylıkla anlayabileceği bir dille yayan kimse. [bu ünvan, Tanzîmat

devrinde Ahmed Midhat Efendi'ye de verilmiştir]. 2. tüccar.

hâce حاجه (a.i.). (bkz : hâcet). **İnde'l-hâce :** gerektiği zaman... gibi.

haceb حجب (a.i.) : **anat.** gırtlak, **fr. trachée artère.**

hacebe حجبه (a.i. hâcib'in c.) : kapıcılar, perdeciler. (bkz : hâcib).

hâcegân خواجگان (f.b.i. hâce'nin c.) : 1. hocalar. 2. [eskiden] yüzbaşı rütbesinin karşılığı olan bir sivil rütbe. **Hatm-i hâcegân :** nakşî tarîkatının âdâbı.

hâcegân-ı dîvân-ı hümâyûn : [eskiden] dîvân-ı âlî efendileri mânâsında kullanılan devlet ricâline verilen bir ad.

hâcegî خواجگی (f.i.) : 1. efendilik, hocalık. 2. tüccar. **Bedestân hâcegîsi :** bedesten tüccarlarından.

hacel حجل (a.i.) : utanma, utanıp şaşırma. (bkz : hacâlet, haclet).

hacer حجر (a.i.c. : ahcâr) : 1. taş. (bkz : seng).

hacer-i bürkânî : jeol. volkan çakılı.

hacer-i esved, -es'ad : Kâbe'nin duvarında bulunan meşhur kara taş.

hacer-i fil : yanmaz taş denilen bir mâden olup iplik gibi cüzü'leri birbirinden ayrılmak hassâsını hâizdir.

hacer-i kilsî : kireçtaşı.

hacer-i mıknatısî : mıknatıs taşı.

hacer-i necmî : jeol. yıldıztaşı, **fr. aventurine.**

hacer-i semâî : gökten düşen taş, göktaşı, aerolit.

hacer şecer makulesi : ehemmiyetsiz, derme çatma eşyâ.

hacerü'l-cev : astr. göktaşı. (bkz : hacer-i semâvî).

hacerü'n-nûr : kükürt ile demir'in birleşmesinden meydana gelen altın sarısı renginde bir cisim [hacer'in bir başka cemi olan "hicâre" kullanılmaz]. 2. kadın adı.

hacereyn حجرین (a.i.c.) : "iki taş" : altın ile gümüş.

hacerî حجری (a.s.) : taşla ilgili; taş gibi olan.

hacer-pâre حجرپاره (a.f.b.i.) : taş parçası.

hâce-serâ خواجه سرا (f.b.i.) : hadımağası, haremağası. (bkz : hâdim²).

hâcet حاجت (a.i.c. : hâcât, havâyic) : ihtiyaç, lüzum, gereklik, muhtaçlık. (bkz : zarûret). **Def'-i hâcet :** abdest bozma. **Arz-ı hâcet :** eksiğini, isteğini bildirme.

hâcet ne : ne ihtiyaç var, ne lüzum var.

hâce-tâş خواجه تاش (f.b.i.) : [eskiden] bir efendinin kölelerinden her biri, kapı yoldaşı.

hâcet-mend حاجتمند (f.b.s.c. : hâcet-mendân) : ihtiyaçlı, muhtaç.

hâcet-mendân حاجتمندان (a.f.b.s. hâcetmend'in c.) : muhtaçlar.

hâcet-mend-âne حاجتمندانه (a.f.zf.) : ihtiyaçlı olarak, muhtaccasına.

hâcet-mendî حاجتمندی (a.f.b.i.) : ihtiyaçlı olma, muhtaçlık.

hâcet-revâ حاجت روا (a.b.s.) : ihtiyâcı gören, gideren.

hâcı حاجی (a.s. ve i.c. : hüccâc) : hacca giden, Kâ'be'yi ziyâret eden, hacı. (bkz : hâcc).

hacı tehniyesi : hacdan sağ sâlim dönenleri kutlamak üzere yapılan toplantı.

hâcî هاجی (a.s. hicv'den) : hicveden, hiciv yazan.

hâcib حاجب (a.i. hicâb'dan. c. : hacebe) : 1. kapıcı, perdeci. [evvelce vezirlere, âmirlere denilirdi]. (bkz : bevvâb). 2. perde, hâil. 3. (c. : havâcib) : kaş. (bkz : ebrû).

hâcib-i bârî : Cebrâil.

hâcib-i garbî : astr. Kutup Yıldızı aslında **éphémèrides** denilen bir münhanî (*eğri) çizerek hareket etmekte iken, bu eğri, astronomlarca pratik maksatlarla bir elips olarak kabûl edilmiştir. Hakîkî şimal (pôle) bu elipsin büyük ve küçük çaplarının kesişme noktasındadır. Polaris yânî Kutup Yıldızı elipsin büyük çapının **solunda** bulunduğu anda mürûr-i süflâ'dadır. [elipsin büyük çapı Hatt-ı istivâ düzlemine paraleldir].

hâcib-i şarkî : astr. Kutup Yıldızı aslında **éphémèrides** denilen bir münhanî (*eğri) çizerek hareket etmekte iken, bu eğri astronomlarca pratik maksatlarla bir elips olarak kabûl edilmiştir. Hakîkî şimal (pôle) bu elipsin büyük ve küçük çaplarının kesişme noktasındadır. Polaris, yânî Kutup Yıldızı elipsin büyük çapının **sağında** bulunduğu anda mürûr-i süflâ'dadır. [elipsin büyük çapı Hatt-ı istivâ düzlemine paraleldir].

H

hâcib-i yemîn : sağ kaş.

hâcib-i yesâr : sol kaş.

hâcibeyn حاجبين (a.c.i.) : iki kaş. **Beyne'l-hâcibeyn** : iki kaş arası.

hacîf حجيف (a.i.) : karın gurultusu.

hacil خجل (a.s.) : utanmış, utancından yüzü kızarmış.

hacîl حجيل (a.s.) : üç ayağı beyaz olan at.

hâcim حاجم (a.s.) : hacamat eden.

hâcim هاجم (a.s.) : hücum eden, saldıran.

hâcir هاجر (a.s.) : **1.** hicret eden, bir yerden başka bir yere göçen. **2.** sayıklayan [hasta].

hâcire هاجره (a.i.c. : hâcirât) : **1.** terbiye sınırlarını aşan küfür. **2.** (c. : hevâcir) günün en sıcak zamânı.

hâcis هاجس (a.i.) : **1.** gam, tasa. **2.** hâtıra.

hâcise هاجسه (a.i.c. : hevâcis) : gönüle doğan endîşe, merak.

hâciyân حاجيان (a.i. hâcî'nın c.) : hacılar, Hicaz'a gitmiş olanlar. (bkz : hüccâc).

hâci-yâne هاجيانه (a.f.zf.) : hicveder gibi, hicveder şekilde.

hâciz حاجز (a.s. hacz'den) : **1.** ayıran, bölen. **Hicâb-ı hâciz** : **anat.** göğüs boşluğu ile karın boşluğu arasında bulunan büyük perde, zar, karın zarı, periton. **2.** haczeden.

hacle حجله (a.i.) : gelin odası, gerdek. [bu kelimede yer adı, esâsen bulunduğundan buna bir de "-gâh" mekân edâtı getirerek "hacle-gâh" şeklinde kullanmak doğru değildir].

hacle-gâh گاه حجله (a.f.b.i.) : gelin odası, gerdek odası. ["hacle" kelimesinde esâsen yer adı bulunduğundan, buna tekrar "-gâh" mekân eki getirerek "hacle-gâh" şeklinde kullanmak doğru olmamakla berâber kullanılmıştır].

haclet خجلت (a.i.) : utanma, şaşırma. (bkz : hacâlet, hacel).

haclet-âver آور خجلت (a.f.b.s.) : utandırıcı, utanç verici. (bkz : haclet-engîz).

haclet-engîz انگيز خجلت (a.f.b.s.) : utandırıcı. (bkz : haclet-âver).

hacm حجم (a.i.) : **1.** bir cismin kapsadığı boşluk. **2.** oylum.

hacm-i istiâbî : bir şeyin, içine alabildiği miktar.

hacmen حجما (a.zf.) : hacim îtibâriyle, büyüklükçe.

hacr حجر (a.i.) : **1.** birini, malını kullanmaktan menetme, birine bir şeyi yasak etme. (bkz : hacz). **2.** âguş, kucak, himâye. ["h" harfi, harekelerin üçünü de kabûl eder].

hacren حجرا (a.zf.) : malını kullanmaktan menetme yoluyla.

hâc-vârî حاجواری (f.s. ve zf.) : haç biçiminde yapılan, olan.

hacz حجز (a.i.) : haciz, alacağa karşılık birinin malını veyâ parasını zaptetme muâmelesi.

hacz-nâme حجزنامه (a.f.b.i.) : **huk.** alacağa karşılık birinin malını zaptetmek üzere o kimseye alacaklı tarafından gönderilen resmî kâğıt.

hâd خاد (f.i.) : **zool.** çaylak [kuş].

hadaa خدعه (a.s. hâdi'nin c.) : dalavereciler, hîleciler, aldatıcılar.

hadâi' خدائع (a.i. hadîa'nın c.) : hîleler, oyunlar, yalanlar, aldatmalar, dekler. ["hadâyi" şekli de kullanılmıştır].

hadâic حدائج (a.i. hidâce'nin c.) : deve sırtına vurulan yükler. ["hadâyic" şekli de kullanılmıştır].

hadâid حدائد (a.i. hadîd, hadîde'nin c.) : **1.** demirden yapılma şeyler. **2.** keskin şeyler. **3.** sert şeyler. ["hadâyid" şekli de kullanılmıştır].

hadâidât حدائدات (a.i. hadâid'in c.) : demir nesneler. ["hadâyidât" şekli de kullanılmıştır].

hadâik حدائق (a.i. hadîka'nın c.) : bahçeler, bağ ve bostanlar. ["hadâyık" şekli de kullanılmıştır].

hadâik-i hâssa : pâdişah, saray bahçeleri.

Hadâikü'l-Hakaik fî Tekmîleti'ş-Şakaik (Şakayık adlı eseri tamamlayan hakîkat bahçeleri) : Nev'î-zâde Atâî'nin (1585-1635), Taşköprülü zâde'nin Şakaiku'n-Nû'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye (Osmanlı devleti bilginlerinin Şakaik adlı biyografi kitabı)' sine yazdığı zeyl.

hadak حدق (a.i.) : patlıcan. (bkz : bâdincân).

hadâlet خدالت (a.i.) : kol ve baldırı etli olma.

hadâret حدارت (a.i.) : alçak gönüllülük.

hadâret خضارت (a.i.) : yeşillik.

hadâset حداثت (a.i.) : 1. evvel, iptidâ, önce, başlangıç. 2. tâzelik, gençlik.

hadâset-i sinn : yaş küçüklüğü.

hadd حد (a.i.c. hudûd) : 1. sınır, iki devlet toprağının birleştiği yer, kenar. **Bî-hadd** : hesapsız, sınırsız. **Fevka'l-hadd** : pek çok. **Ser-hadd** : sınır. 2. derece. 3. gerçek değer. 4. şerîatçe verilen cezâ. 5. **mant.** bir *önermede konu ile *yüklemden her biri, terim. 6. **mat.** cebirde tenâsüp (*oran) veyâ muâdeleyi (*denklem) meydana getiren kısımlardan her biri. 7. bir şeyin nihâyeti, sonu.

hadd-i asgar : **mant.** küçük *önerme.

hadd-i asgarî te'sîr : **psik.** *uyarım eşiği.

hadd-i a'zamî : en büyük, en yüksek derece.

hadd-i bülûğ : ergenlik çağı.

hadd-i cenûbî : **top.** herhangi bir arâzî üzerinde üç nîrengi noktasının teşkîl ettiği üçgenin en **cenûbun**da (güney) bulunan re'si, yânî nîrengi noktası.

hadd-i ekber : **mant.** büyük önerme.

hadd-i evvel : **mat.** herhangi bir riyâzî düsturda birbirinden zâit nâkıs işâretlerinden biriyle ayrılmış parçalardan birincisi.

hadd-i evsat : **mant.** orta terim.

hadd-i fâsıl : iki bölgeyi birbirinden ayıran sınır.

hadd-i garbî : **top.** herhangi bir arâzî üzerinde üç nîrengi noktasının teşkîl ettiği üçgenin en **garbında** (batı) bulunan re'si, yânî nîrengi noktası.

hadd-i hakîkî : **mant.** bir terimin esas târifi.

hadd-i icâz : fasâhat'in mûcize derecesinde olanı.

hadd-i imkân : mümkün olma hudûdu.

hadd-i istiâbî : kapsam, içine alma, kapasite.

hadd-i i'tidâl : mâkul, *ılımlı derece.

hadd-i ittisâl : bitişme haddi, noktası.

hadd-i kat'-i tarîk : **huk.** [eskiden] yol kesicilikte bulunan bir şahıs veyâ bir çok eşhâs hakkında cinâyetlerine göre îcâbeden ukubet.

hadd-i kazf : **huk.** [eskiden] bir muhsin veyâ muhsineye, yânî mükellef hür, müslim, zinâdan afîf bir kimseye dâr-ı İslâm'da zinâ isnâdeden mükellef bir şahıs hakkında îcâbeden ukûbettir ki, miktârı hadd-i şürb gibidir.

hadd-i kemâl : olgunluk hâli.

hadd-i kifâye : yeterlik derecesi.

hadd-i kusvâ : son sınır.

hadd-i lafzî : kelime tarifi, kelime mânâsı.

hadd-i lâyık : tam derece, tam değer.

hadd-i ma'rûf : normal kabul edilen bir sınır.

hadd-i müntehâ : son nokta.

hadd-i müşterek : ortak derece.

hadd-i resmî : tam tarif.

hadd-i sâlis : **mat.** herhangi bir riyâzi düsturda birbirinden zâit nâkıs işâretlerinden biriyle ayrılmış parçalardan üçüncüsü.

hadd-i sânî : **mat.** herhangi bir riyâzî düsturda birbirinden zâit nâkıs işâretlerinden biriyle ayrılmış parçalardan ikincisi.

hadd-i sekr : **huk.** [eskiden] hamirden başka müskir meşrûbattan birinin bilihtiyâr içilmesinden mütevellit sarhoşluktan dolayı îcâbeden ukûbettir ki, miktârı hadd-i şürb gibidir.

hadd-i sirkat : **huk.** [eskiden] şerâitini câmî bir sirkatten dolayı muayyen uzvun kesilmesi sûretiyle tatbik edilen bir cezâ.

hadd-i şarkî : **top.** herhangi bir arâzî üzerinden üç nîrengi noktasının teşkîl ettiği üçgenin en **doğusunda** bulunan re'si, yânî nîrengi noktası.

hadd-i şer'î : şerîate uygun olarak verilen cezâ.

hadd-i şimalî : **top.** herhangi bir arâzî üzerinde üç nîrengi noktasının teşkîl ettiği üçgenin en şimâlinde (kuzey) bulunan re'si, yânî nîrengi noktası.

hadd-i şürb : **huk.** [eskiden] az veyâ çok miktarda bilihtiyâr "hamr" içilmesinden dolayı îcâbeden ukubet. [sekir vermiş olsun olmasın bu ukubet hür ve hürre hakkında seksen, köle hakkında kırk celdedir. (Celd, kamçı ile vurma veyâ derisine dokunmadır.)].

hadd-i ta'bîr : tasvir ve anlatma derecesi, gücü.

hadd-i te'dîb : şerîata göre cezâ, dayak derecesi.

hadd-i vasat : orta.

hadd-i zâtinde : zâten, esâsen, yaradılışta, aslında, oluşunda. **8.** bir şeyin keskin olan yeri, ağzı.

hadd-i seyf : kılıcın keskin yeri, ağzı.

hadd-i zinâ : **huk.** [eskiden] şerâiti dâhilinde vâkı ve sâbit olan zinâdan dolayı mürtekibi hakkında tatbik edilecek ukubettir ki, ya celd veyâ recim sûretiyle olur.

hadd هـــاد (a.s.) : **1.** denizden gelen gürültülü ses. **2.** gürültü ile yıkılan. **3.** gürültülü bir sesle çağıran.

hadd خد (a.i.c. : hudûd): **1.** yanak. **Lâle-hadd** : lâle (al) yanaklı. (bkz : izâr عذار, ruh رخ).

hadd-i azrâ (kız yanağı) : Kûfe şehri. **2.** yeri yarma, yeri kazma.

hâdd حـــاد (a.s.) : **1.** keskin. **2.** sivri. **3.** dar. **Zâviye-i hâdde** : **geo.** dar açı. **4.** sert, te'sirli. **5.** ekşi. **6.** azgın ve iltihaplı [çıban, yara, hastalık]. **7.** gergin.

haddâ' خداع (a.s. hud'a'dan) : dalavereci, aldatıcı. (bkz : hâdî', hayyâl, reng-âver).

haddâ حدا (a.i.) : deve çobanı, deve sürücüsü.

haddâd حـــداد (a.s.) : **1.** demirci, demir işleri yapan, çilingir. **2.** kapıcı. **3.** gardiyân, muhâfız.

haddâdî حدادی (a.i.) : demircilik.

haddâm خدام (a.s.) : işinde becerikli, çalışkan, gayretli olan; hizmetçi.

haddân خدان (a.i. hadd'den. c.) : iki yanak.

haddâs حداس (a.s. hads'den) : çabuk kavrayan, anlayışlı, kavrayışlı.

hâdde حاده (a.s.) : **1.** erimiş mâdenden tel yapmak için kullanılan delikli mâden levha. **2. s.** ["hâdd" ın müennesi] . (bkz : hâdd).

hâdde-i tedkik : dikkatle araştırma.

hâdde-hâne حـــاده خانه (a.f.b.i.) : **1.** içinde ham demir mâdeninin eritildiği büyük ocak, fırın. **2.** [evvelce] içinde çocukların çalıştırıldığı tersânenin, ameliyat okulu hükmünde bulunan bir fabrikası. [bugün "Astsubay Okulu" bu okulun yerine geçmiştir].

haddeyn حدین (a.s.c.) : iki had, iki *terim. **Zü'l-haddeyn** : iki *terimli.

hadd-nâ-şinâs حدناشناس (a.f.b.s.) : haddini bilmez, kendini bilmez; şımarık, küstah.

hadd-nâ-şinâs-âne حدناشناسانه (a.f.zf.) : haddini bilmezcesine.

hadeb حـــدب (a.i.) : kanbur olma, kanburluk, yumrulu olma. (bkz : hamîde).

hadebe حدبـــه (a.i.) : **1.** vücuttaki kanburluk. **2. bot.** yumru, kambur. (bkz : hamîde).

hadebiyyet حدبـــیـــت (a.i.) : kanburluk, yumruluk.

hadec حدج (a.i.) : **bot.** ebûcehil karpuzu.

haded حدد (a.i.) : mânî, engel, set.

hadeka حدقه (a.i.c. : ahdâk, hidâk) : göz bebeği, gözün siyahı.

hadeka-yi ayn : gözün bebeği.

hadekî حدقی (a.s.) : **hek.** göz bebeği ile ilgili.

hadem, hademe خدم ، خدمه (a.i. hâdım'ın c.) : hizmetçiler, odacılar. (bkz : huddâm).

hademe-i bâb-ı âsafî : Osmanlı devletinde kurulmuş bir idârenin adı.

hademe-i hâssa, -şâhâne : pâdişah sarayında vazîfeli bulunanlar.

hademe-i hayrât : kayyım, cami hademesi gibi kimselerin Diyânet İşleri'nde bağlı bulunduğu dâire.

hademe-i hümâyûn : **tar.** Osmanlı sarayında görevli bulunan kimseler.

hademe-i hümâyûn ferîki : **tar.** Osmanlı sarayında görevli bulunanların ilerigelenleri.

hademe-i rikab-ı hümâyûn-ı hassa : **tar.** pâdişahın gezisi sırasında maiyetinde bulunanlar.

hademe-i vakf : imam, hatip, müezzin, müderris ve mütevelli gibi bir vakıfta görevli bulunan ve kendilerinden faydalanılan kimseler.

hadem ü haşem : hizmetçilerle maiyet halkı.

hadeng خدنـــگ (f.i.) : **1.** kayın ağacı. **2.** kayın ağacından yapılmış ok.

hader خـــدر (a.i.) :uyuşma.

hader-i şitâ : kış uyuşukluğu, **fr. hibernation.**

hader-i umûmî : bütün vücûdu kaplayan uyuşukluk.

haderü'l-benân : **hek.** parmak uçlarının uyuşması.

hades حـــدث (a.i.c. : ahdâs, hadesât) : **1.** yeni olma, yeni peydâ olan şey. **2.** abdest ve guslün tâzelenmesini gerektiren hal. **3.** insan pisliği. (bkz : gait). **4. s.** genç, delikanlı. (bkz : hadîsü's-sinn).

hadesân حدثان (a.i.) : **1.** tâlihsizlik. **2.** kazâ.

hadesât حدثات (a.i. hades'in c.) : hadesler.

hâdır خادر (a.s.) : uyumuş, tembel.

hâdi' خـــادع (a.s. hadîa'dan) : **1.** hîleci, dolapçı. (bkz : haddâ'). **2.** fenâ, bozuk.

hâdî حادی (a.s.) : **1.** sırada ilk, birinci. **2. i.** hayvanları, en çok develeri şarkı ile süren kimse. **3.** yenilene yardım eden, yardımcı.

hâdî aşr : on birinci.

hâdî vü işrîn : yirmi birinci.

hâdî هادی (a.s. hidâyet'den. c. : hevâdî, hüdât) : **1.** hidâyet eden, doğru yolu gösteren.

hâdîü't-tarîk : doğru yolu gösteren, Allah. **2. i.** kılavuz, rehber. **3.** önde giden [kimse].

hâdî-i sebîl : Hz. Muhammed. **4. i.** mızrak ucu. **5. i.** erkek adı.

hadîa خديعـــه (a.i.c. : hadâyi') : (ustalıklı) hîle, oyun, aldatma. ["hadîat" şeklinde de kullanılır]. (bkz : hud'a).

hâdi-âne خادعانـــه (a.f.zf.) : hîle ile, dolapla.

hâdî-aşer حادی عشر (a.s.) : on birinci.

hadîb خضيب (a.s.) : **1.** boyanmış, boyalı. **2.** kınalanmış, kınalı.

hadîc خديج (a.i.) : vakitsiz, erken doğan oğlan çocuğu.

hadîce خديجـــه (a.i.) : **1.** vakitsiz, erken doğan kız çocuğu. **2.** kadın adı.

Hadîce خديجه (a.h.i.) : Hz. Muhammed'in ilk eşi.

hadîd حديـــد (a.s.) : **1.** öfkeli, hiddetli, şiddetli, titiz.

hadîd-i şems : astr. yer *yörüngesinin güneşe en yakın noktası, *günberi, **fr. périhélie.**

hadîdü'l-mizâc : sert tabîatlı, asabî. **2.** keskin. **Seyf-i hadîd :** keskin kılıç.

hadîdü'l-basar : gözü keskin.

hadîdü'n-nazar : görüşü keskin. **3. i.** demir. (bkz : âhen).

hadîdî, hadîdiyye حديدی ، حديديه (a.s.) : demirle ilgili, demirden yapılmış. **Âlât-ı hadîdiyye :** demirden yapılmış âletler. **Hutût-i hadîdiyye :** demiryolları. **Mürekkebât-ı hadîdiyye :** demir karışıkları.

hâdife هادفه (a.i.) : halktan bir kısım.

hadîka حديقـــه (a.i.c. : hadâik) : **1.** ağaçlı, suyu çok bahçe; bostan; meyva bahçesi; etrâfı duvarla çevrilmiş bahçe. **2.** Aşir Efendi tarafından 1868 - 1873 yıllarında 56 kadar sayısı İstanbul'da yayımlanmış olan Türkçe gazete.

hadîka-yi ferah-fezâ : gönüle ferahlık veren bahçe.

Hadîka-yi Maârif : İstanbul'da yayımlanmış haftalık Türkçe edebî dergi (Kasım 1881, 1 sayı) olup kurucusu, Maârif Nezâreti Te'lif ve Tercüme Dâiresi'nden İmâdeddin Vasfi'dir.

hadîka-yi rûh : rûhun bahçesi.

Hadîkatü'l-cevâmî' (câmiler bahçesi) : 1786 da ölen Hüseyin Ayvansarâyî'nin İstanbul câmilerini konu alan bir eseri.

hadîkatü'l-ervâh (ruhların bahçesi) : Mevlânâ dergâhındaki kabristana mevlevîlerce veriler bir ad.

Hadîkatü'l-mülûk (hükümdarlar bahçesi) : Osman Zâde Tâib'in (1660 - 1724) Osmanlı hükümdarlarından bahseden bir eseri.

Hadîkatü'l-vüzerâ (vezirler bahçesi) : Osman Zâde Tâib'in (1660 - 1724) zamânına kadar olan vezirlerden bahseden eseri.

Hadîkatü's-süedâ (mutluların bahçesi) : büyük şâir Fuzûlî'nin "Kerbelâ Faciası" nı konu alan ünlü eseri.

hâdil هادل (a.s. hadl'den) : aşağı sarkıtılmış.

hâdim خادم (a.s. hidmet'den. c. : hadem, hademe, huddâm) : **1.** hizmet eden, yarayan.

hâdim-i me'kel-i müsâfirîn ve fukarâ : fakirler ve misâfirler için sofra hizmetinde bulunan kimse.

hâdim-i pîr : astr. Zuhal (Satürn) gezegeni.

hâdimü'l-fukarâ : fakirlere hizmet eden.

hâdimü'l-haremeynü'ş-şerîfeyn (Mekke ve Medîne gibi iki kutsal yere hizmet eden) : Osmanlı pâdişahlarına verilen bir ünvan. [Yavuz'dan sonra -]. **2. i.** harem ağası. (hâce-serâ).

hâdim هادم (a.s. hedm'den) : hedmeden, yıkan, yıkıcı.

hâdimü'l-lezzât (lezzetleri yıkan) : ölüm; Azrâil. (bkz : Melekü'l-mevt).

hâdime خادمه (a.i. hâdim'den) : kadın hizmetçi.

hadîn خدين (a.i.c. : hudenâ) : vefâlı, sâdık dost.

hadîn-i kadîm : eski dost.

hâdir هـــادر (a.s.) : **1.** öten [güvercin]. (bkz : hamâm, hamâme[1]). **2.** kişneyen [aygır]. **3.** kükreyen [arslan], böğüren [deve], anıran [eşek].

hâdir حادر (a.s.c. : hadere) : şişen, yumrulanan [organ].

hâdir خادر (a.s.) : uyuşuk, gevşek, tembel.

hadîs حديث (a.i.c. : ehâdîs) : **1.** Peygamberimizin kutsal sözü. **2.** hadîsten bahseden ilim.

hadîs-i erbaîn (kırk hadîs) : Hz. Muhammed'in kırk kadar hadîsinin yorumlanmasını, incelenmesini, açıklanmasını gösteren derlemelerin adı.

hadîs-i kudsî : mânâsı vahyedilen, kelimesi Peygamberimizden sudûr eden (çıkan) kutsal söz.

hadîs-i mevzû' : bir başkası tarafından söylenip, Peygamberimize isnâd olunan söz.

hadîs-i mürsel : Peygamberimizden işitildiği söylenilen söz.

hadîs-i nebevî. (bkz : hadîs-i kudsî).

hadîs-i sahîh : doğru ve adâletli bir râviye dayanan hadîs-i şerîf. **3. s.** yeni, tâze.

hadîsü's-sinn (yaşı tâze) : genç, delikanlı. (bkz : nev-civân, hades[4]). **4.** haber, kıssa, söz, söylenti.

hâdis حـــادث (a.s. hudûs'dan) : **1.** hudûs eden, çıkan, meydana gelen. **2.** yeni, yeni çıkan.

hâdisât حادثات (a.i. hâdise'nin c.) : **1.** hâdiseler, *olaylar. **2.** 1918 ve 1919 yıllarında mes'ûl müdürü Ahmet Bey olan ve Cenab Şahâbeddin ile Süleyman Nazif'in İstanbul'da çıkardıkları günlük Türkçe bir gazete olup 173 sayıya kadar gelinmiştir.

hâdisât-ı fizîkiyye : fizik *olayları.

hâdisât-ı kimyeviyye : kimya *olayları.

hâdise حادثـــه (a.i.c. : hâdisât, havâdis) : vâkıa, yeni bir şey, ilk defâ çıkan, mâcerâ olan bir nitelik ve durum. [havâdis kelimesi bugün "haber, vâkıa" mânâsına müfret olarak kullanılır].

hâdisî حادثى (a.s.) : hâdise ile *ilgili, *olaysal.

hâdisiyye حادثيـــه (a.i.) : **fels.** fenomenizm, **fr. phénoménisme**.

hadîş خديش (f.i.) : büyük kadın, büyük hanım [evdeki].

hâdiye هاديه (a.i.) : **1.** asâ, değnek. **2.** su içinden sivrilerek yükselen kaya. **3.** kadın adı.

hadrâ' خضراء (a.s.) : **1.** (daha, pek, çok, en) yeşil. ["ahdar'ın müennesi]. **2. i.** sebze, yeşillik,

hadrâ-yi dimen (süprüntülüklerde biten filiz) : orta malı olan güzel [kadın]. **Cezîretü'l-hadrâ'** : Fas'daki El-cezîre. **3. müz.** adı Şerh-i Mevlâna Mübârek Şah'da geçen makam. **4. h. i.** Hüsrev Pervîz'in sekiz hazînesinden birinin adı. (bkz : hazrâ).

hadravât خضـــروات (a.s. hadrâ'nın c.). (bkz : hadrâ, hazravât).

hads حـــدس (a.i.c. : hadsiyyât) : **1.** zan, tahmin. **2.** sezgi, seziş, **fr. intuition**.

hadsî حدســـى (a.s.) : **1.** zan ve tahminle ilgili. **2.** sezgili.

hadsiyyât حدســـيات (a.i. hads'in c.) : mümkün olan şeyler. (bkz : faraziyyât, mümkinât, tahmînât).

hadşe خدشه (a.i.c. : hadeşât) : mânevî rahatsızlık, vesvese, merak, ürküntü.

hadşe-i derûn : iç üzüntüsü, gönül üzüntüsü.

hadşe-âver خدشـــه آور (a.f.b.s.) : rahatsızlık veren, insan gocunduran.

hadşe-nisâr خدشه نسار (a.f.b.s.) : gocunduran, vesvese, merak saçan.

hadûş خدوش (a.i.) : **1.** sinek. **2.** pire.

hafâ' خفاء (a.i.) : gizli olma, gizlilik, kapalılık.

hafâfîş خفافيـــش (a.i. huffâş'ın c.) : yarasa kuşları.

hafâ-gâh خفاگاه (a.f.h.i.) : gizlenilecek yer, gizlenme yeri.

hafâir حفائر (a.i. hafîr ve hafîre'nin c.) : çukurlar, oyuklar, delikler.

hafakan خفقان (a.i.) : **1.** ıstırap, sıkıntı; çarpma, vurma. **2.** yürek oynaması.

hâfât حافات (a.i. hâfe'nin c.) : kenarlar, sâhiller, kıyılar, yanlar.

hafâyâ خفايـــا (a.i. hafiyy'in c.) : sırlar, gizli şeyler.

hafâyâ-yi umûr : işlerin gizli tarafı.

hafaza حفظه (a.s. hâfız'ın c.) : **1.** insanın yaptığı işlerini yazmaya mahsus melekler. [kelime "hâfız" ın cemi olmakla berâber "hâfızlar" mânâsına kullanılmaz]. **2.** bekçiler. **Bâbü'l-hafaza** : en aşağı cennet katı yollarından birinin adı. (bkz : huffâz).

hafazallah حفـــظ الله (a.c.) : Allah saklasın, Allah korusun.

hafazanallah حفظنا الله (a.cü.) : Allah saklasın, Allah korusun!

hafazekallah حفظك الله (a.cü.) : Allah seni korusun!

hâfe حافه (a.i.c. : hâfât) : **1.** kenar, sâhil, kıyı.

hâfe-i nehr : nehir kenarı.

hâfe-i tarîk : yol kenarı. **2. hek.** iki veyâ daha çok sathın (*yüzey) bir zâviye (*açı) teşkîl ederek birleşmesinden meydana gelen uzunlamasına keskinlik.

hâfe-i halfiyye : **anat.** bir organın veyâ bir kemiğin tabiî durumunda iken arkaya rastlayan kenarı.

hâfe-i kuddâmiyye : **anat.** tabiî durumunda bulunan bir organın veyâ kemiğin ön kenarı.

hâfe-i süflâ : **anat.** bir organın veyâ kemiğin tabiî durumunda iken aşağı tesâdüf eden kenarı.

hâfe-i ulyâ : **anat.** tabiî durumunda bulunan bir organın veyâ kemiğin yukarıya tesâdüf eden kenarı.

hâfe-i ünsiyye : **anat.**bir organın, daha çok bir kemiğin tabiî durumda iken -insan vucûdunu yukarıdan aşağıya doğru ikiye bölen- asıl hat tarafında olan kenarı.

hâfe-i vahşiyye : **anat.** tabiî durumda bulunan bir organın veyâ kemiğin, orta çizgi denilen hayâlî çizgiden en uzak olan kenarı.

hafet خفت (a.i.) : ıslıklı yılan.

haff خف (a.i.) : ayakkabı.

hâff حاف (a.s.) : bir şeyin etrâfını dolanan.

haffâf خفـــاف (a.i.) : kavaf, ayakkabı, terlik ve saire yapan ve satan, kavaf. (bkz : hafîf).

haffâf-hâne خفافخانه (a.f.b.i.) : hazır ayakkabı atölyesi.

haffâr حفار (a.s.) : kazan, kazıcı; mezar kazıcı. (bkz : hâfir).

hâfık خافـــق (a.i.c. : havâfık) : **1.** doğu veyâ batı tarafı. **2.** ufkun sonu. **3. s.** vuran, çarpan, çırpınan.

hâfıkan, hâfıkayn خافقان ، خافقين (a.i.c.) : doğu ve batı tarafları.

hâfız حافـــظ (a.s. hıfz'dan. c. : hafaza, huffâz) : **1.** hıfzeden, saklayan, koruyan. (bkz : hafîz). **2.** ezberleyen. **3. i.** Kur'ân-ı Kerîm'i başından sonuna kadar ezberleyen. (bkz : hâfız-ı Kur'an).

hâfız-ı hakiki, -mutlak : Allah.

hâfız-ı Kur'ân : Kur'ân'ı başından sonuna kadar ezberleyen kimse.

hâfız-ı kütüb : kitapları hıfzeden, saklayan, kütüphâne me'muru, kütüphaneci.

hâfız خافـــض (a.s.) : aşağı düşüren, alçaltan. [Allah'ın adlarındandır].

hâfıza حافظـــه (a.i.) : **1.** Kur'ân-ı Kerîm'i başından sonuna kadar ezberlemiş bulunan [kadın, kız]. **2.** hissedilen, bilinen, görülen şeyleri; işitilen, konuşulan lâkırdıları; duyulan okunulan sözleri, ezberlenilen yazıları, kitapları zihinde hıfzeden, saklayan hassa, kuvvet, **fr. mémorie.**

hâfıza-i beşer nisyân ile ma'lûldür : insan hâfızasında unutma hastalığı vardır.

hâfıza-i enâm : halkın hâfızası.

hâfıza kuvveti : hâfızası kuvvetli. (bkz : kuvve-i hâfıza).

hâfıza-pîrâ حافظه پيرا (a.f.b.s.) : **1.** hâfızayı süsleyen. **2.** uğur sayılarak ezberlenen şey.

hâfızavî حافظـــوى (a.s.) : **psik.** *belleksel, **fr. mnémonique.** (bkz : hıfzî').

hafî خفـــى (a.s. hafâ'dan. c. : hafiyyât) : gizli, saklı.

hafî celse : gizli oturum.

hafiyy ü celî : gizli ve âşikâr.

hafiyyü'l-harâre : **kim.** *ısıalan, **fr. endothérmique.**

hâfî حافـــى (a.s.) : **1.** çok ikrâm eden, güler yüzle karşılayan [adam]. **2.** yalınayak yürüyen, koşan [adam].

hafîd حفيد (a.i.c. : ahfâd) : evlât oğlu, torun.

hafîd-âne حفيدانـــه (a.f.zf.) : toruna yakışır yolda.

hafîde حفيـــده (a.i.) : kız torun [oğul evlâttan]. (bkz : nebîre).

hafîf حفيـــف (a.i.) : at koşarken, kuş uçarken, rüzgâr eserken hâsıl olan ses, hışlama, haşırtı, hışırtı.

hafîf-i esb-i tâzî : Arap atının koşarken çıkardığı ses.

hafîf-i evrak-ı eşcâr : ağaç yapraklarının hışırtısı.

hafîf-i kebûter : güvercinin uçarken çıkardığı ses.

hafîf خفيف (a.i.). (bkz : haffâf).

hafîf خفيف (a.s. hiffet'den) : **1.** ağır olmayan, yeğni.

hafîfü'r-rûh (rûhu hafîf olan) : hoşsohbet.

hafîfü'l-mizâc : hoppa, kararsız, temkinsiz. **2. müz.** Türk müziğinin büyük usullerindendir. 32 zamanlı ve 26 darplıdır (gene 32 zamanlı olarak 14 darplı berefşân ve 22 darplı muhammes vardır; hafif, berefşandan fazla, fakat muhammesden daha az kullanılmıştır). 32/2 lik ağır hafif mertebesi de çok kullanılmıştır. 32/8 lik yürük hafif de görülmüştür. Usul isminden de anlaşılacağı üzere yürük eserlere yakışır, oynak ve hafiftir. Hafif ile kâr, beste (hususiyle ikinci besteler), peşrev, tevşîh ve ilâhiler ölçülmüştür. Bilhassa beste formu için pek çok kullanılmıştır. Usul üç muhtelif şekilde dizilmiş 8 adet sofyandan mürekkeptir.

hafîfe خفيفه (a.s.) : ["hafîf" kelimesinin müen.]. (bkz : hafîf).

hafîf-meşreb خفيف مشرب (a.f.b.s.) : serbest davranışlı, hoppa kadın.

hafif tertîb : şöyle böyle, aşırılığa kaçmadan, biraz.

hâfir حافر (a.s. ve i. c. : havâfir) : **1.** hafreden, kazan, kazıcı.

hâfir-i bi'r : kuyu kazan.

hâfir-i kabr : mezar kazan. **2.** at gibi hayvanların tırnağı.

hafîr, hafîre حفير ، حفيره (a.i.c. : hafâir) : **1.** derince kazılmış yer, yer çukuru. **2.** kabir, mezar.

hâfiye خافيه (a.i.) : gizlipolis.

hâfiyen خافيا (a.zf.) : **1.** yalınayak olarak. **2.** ikrâm ederek.

hafiyyât خفيات (a.s. hafiyy'in c.) : gizli, saklı şeyler. **Âlimü'l-hafiyyât** : gizli, saklı işleri bilen, Allah.

hafiyyât-ı umûr : işlerin gizli, saklı tarafları.

hafiyye خفيه (a.i.) : **1.** polis'in gizli me'muru, gizli polis. **2.** s. gizli. **Sûret-i hafiyyede** : gizli olarak. **Umûr-ı hafiyye** : gizli işler.

hafiyyen خفيًا (a.zf.) : gizliden, gizlice, saklı olarak, âşikâr olmayarak.

hafiyyeten خفيةً (a.zf.) : gizli, saklı olarak, gizlice.

hafîz حفيظ (a.s.) : Allah'ın adlarındandır; muhâfaza eden, saklayan, koruyan mânâsına gelir. (bkz : hafız¹).

hafl حفل (a.i.) : **1.** kederlenme, tasalanma. **2.** toplanma, toplantı. (bkz : hafle).

hafle حفله (a.i.). (bkz : hafl²).

hafr حفر (a.i.) : kazma, kazılma [toprak]. (bkz : hafş).

hafriyyât حفريات (o.i.c.) : kazışlar, kazılar; *kazı.

hafs حفص (a.i.) : biriktirme, toplama.

Hafsa حفصه (a.h.i.) : Hz. Muhammed'in zevcelerinden biri ve Hz. Ömer'in kızı.

hafş حفش (a.i.) : kazma, kazılma. (bkz : hafr).

hafş خفش (a.i.) : **hek.** "tavuk karası" denilen bir göz hastalığı.

haftân خفتان (a.i.) : **1.** kaftan. **2.** savaşta zırh üzerine giyilen bir çeşit pamuklu elbise.

hafz خفض (a.i.) : **1.** basıklık. **2.** îtidâl, aşırı olmama hâli, ölçülülük. **3.** Arap gramerinde kesre [esre] işâreti.

hafz ü takdîr : **gr.** kesik cümle.

hâgîne خاگينه (f.i.) : kaygana.

-hâh خواه- (f.s.) : "isteyen, ister" mânâsında kelimelere takılır. **Bed-hâh** : kötülük isteyen. **Hayır-hâh** : iyilik isteyen.

hâhân خواهان (f.s.) : istekli.

hâher خواهر (f.i.) : kızkardeş, hemşîre. (bkz : duhter).

hâherî خواهرى (f.i.) : kızkardeşlik, hemşîrelik.

hâher-zâde خواهرزاده (f.b.i.) : hemşîre-zâde, yeğen.

hâhiş خواهش (f.i.) : istek, arzu, isteyiş.

hâhiş-kâr, -ker خواهشكار ، خواهشكر (f. b.s.c. : hâhişkerân) : isteyici, istekli.

hâhiş-kerân خواهشكران (f.b.s. hâhişker'in c.) : hâhişkerler, istekliler.

hâhişkerî خواهشكرى (f.b.s.) : isteklilik.

hâh nâ-hâh خواه نا خواه (f.zf.) : ister istemez. (bkz : tav'an kerhen).

hâib هائب (a.s. heybet'den) : **1.** korkan, korkak. (bkz : hâf). **2.** utangaç.

hâib خائب (a.s. haybet'den. c. : hâibîn) : **1.** mahrum, **2.** ümitsiz, me'yûs, kederli. **3.** zarar ve ziyâna uğrayan. **Hâib ü hâsır** : hiçbir şey elde edemeyen.

hâiben خائبًا (a.zf.) : mahrum olarak, me'yûs olarak, zarar ve ziyâna uğrayarak.

hâibîn خائبين (a.s. hâib'in c.) : mahrum olanlar; me'yûs olanlar; zarar ve ziyâna uğrayanlar.

hâic هائج (a.s.) : heyecanlı, coşkun. ["hâyic" şeklinde de geçer].

hâid هائد (a.s.) : pişman, nâdim, tövbekâr. ["hâyid" şeklinde de geçer].

hâif خائف (a.s. havf'den) : korkan, korkak, ödlek. (bkz : hâib).

hâif حائف (a.s.) : gadir ve sitem eden; zulmeden. **El-hâinü hâif** : hâin [kimse] zulmeder.

hâif-âne خائفانه (a.zf.) : hâifcesine, korkakcasına, ödlekcesine.

hâifen خائفًا (a.zf.) : korkakcasına, korkarak.

hâik حائك (a.i.c. : hayyâk) : çulha.

hâil حائل (a.s. havl'den) : **1.** iki şey arasında veyâ bir şey önünde perde olan, mânî olan, arayı kapayan, engel. **2. fiz.** ekran.

hâil هائل (a.s. hevl'den) : korkunç. **Mevt-i hâil** : korkunç ölüm.

hâile هائله (a.i.) : dıram, trajedi, **fr. tragédie.**

hâim هائم (a.s.) : **1.** şaşkın, hayrette. **2.** sevgiden dolayı şaşkına dönmüş. ["hâyim" şeklinde de geçer].

hâin خائن (a.i. hıyânet'den) : hıyânet eden, nankörlük eden, hayın.

hâin-i vatan : vatan hâini.

hâin-i nân ü nemek (ekmek ve tuz hâini) : nankör.

hâin-âne خائنانه (a.zf.) : hâincesine.

hâir حائر (a.s.) : şaşırmış, hayrette kalmış. (bkz : mütehayyir).

hâir-i bâir : aklını kaybederek ne yapacağını bilmeyen, sapıtan, şaşkın.

hâire حائره (a.s.) : ["hâir" kelimesinin müennesi]. (bkz : hâir).

hâit حائط (a.i.c. : hîtân) : bir yeri çevreleyen duvar, tahta perde, çit gibi şeyler.

hâiz حائز (a.s.) : mâlik, sâhip; taşıyan.

hâiz-i ehemmiyet : ehemmiyetli, *önemli.

hâiz حائض (a.s.) : **1.** hayzını, âdetini gören [kadın]. **2.** namazsız kadın.

hak حك (a.i.). (bkz : hakk).

hak حق (a.i.). (bkz : hakk).

hâk حاق (a.s.) :**1.** vasat,orta.

hâkü'l-edeme : derinin orta katı.

hâkü'l-varak : **bot.** yaprak ortası, **fr. mésophylle. 2.** insâniyetli, mert ve yiğit adam.

hâk خاك (f.i.) : toprak.

hâk-dân-ı fenâ (fânilik toprağı) : dünyâ.

hâk-i beden : vücut toprağı.

hâk-i beyâbân : çölün toprağı.

hâk-i bîmâr (hasta toprak):**mec.** kırmızı altın.

hâk-i cenâb-ı südde-i devletmeâb : pâdişahın kapısının önünde.

hâk-i kadem : ayak toprağı.

hâk-i mezâr : mezar toprağı.

hâk-i mezellet : horluk, düşkünlük toprağı.

hâk-i mürde (ölmüş toprak): verimsiz toprak.

hâk-i pâk : temiz toprak.

hâk-i pây : ayak toprağı, tozu.

hâk-i râh (yolun toprağı) : uğur, kadem.

hâk-i târîk (karanlık toprak) : **mec.** insan cesedi.

hâk-i teng : mezar, kabir, sin.

hâk-i tîre (karanlık, siyah toprak): mezar, sin.

hak-i vatan : vatan toprağı.

hâk-i zaîf : insan.

hakaid حقائد ("ka" uzun okunur. a.i. hakd'ın c.) : garezler, kinler.

hakaik حقائق ("ka" uzun okunur. a.i. hakîkat'ın c.) : [doğrusu "hakayık" dır]. (bkz : hakayık).

hâkan خاقان ("ka" uzun okunur. t.i.) : Türk imparatorlarına verilen ünvan. [Arap kaidesine göre "havâkin" şeklinde cemilendirilmiştir].

hâkan-ı mağfûr : ölmüş hükümdar.

hâkanî خاقاني ("ka" uzun okunur. s.) : **1.** hâkan ile ilgili, hâkana mensup. **Defter-i hâkanî.** (bkz : defter). **Hudûd-i hâkanî** : Osmanlı imparatorluğu sınırı. **Kûs-i hâkanî** : deve

üzerinde taşınan en büyük davul, kös. **2. i.** meşhur bir Türk şâiri; meşhur bir Îran şairi.

hakaret حقـــارت ("ka" uzun okunur. a.i.) : hakirlik, hor görme, incitme, küçük düşürme.

hakaret-âmîz حقـــارت آمیز ("ka" uzun okunur. a.f.b.s.) : hakaretle karışık.

hakayık حقایـــق ("ka" uzun okunur. a.i. hakîkat'ın c.) : doğru olan asıllar, şüphesiz bulunan şeyler, hakikatler, gerçeklikler.

hakayık-ı eşyâ : tas. îmânı bütün olan kimselere göre bunun hâriçte vücudu vardır, hiç olmazsa bir kısmına insanın ilmi ve idrâki taalluk eder.

Hakayıkü'l-vekayi' : 1) vak'aların hakikatleri. **2)** 2 Eylül 1870'den 4 Aralık 1873 e kadar 1381 sayı yayımlanmış olan Türkçe siyâsî bir gazete.

hak-bîn حقبـــین (a.f.b.s.) : hak görücü, hak verici.

hâk-bîz خاکبـــیز (a.f.i.) : toprak kalburu.

hâk-bûs خاکبـــوس (f.b.i.) : yer öpme; büyük bir zâtın ayaklarına varıp öpme.

hâk-dân خاکدان (f.b.i.) : Dünyâ, yer.

hâk-dân-ı fenâ (fânî toprak) : [bu] dünyâ.

hâk-dân-ı dev, hâk-dân-ı gurûr : [bu] dünyâ.

hâk-dânî خاکدانی (f.s.) : toprakla ilgili.

hakem حکـــم (a.i.) : **1.** iki hasım tarafın, aralarındaki anlaşmazlığı halletmek üzere, hâkim olarak seçtikleri kimse. **2.** futbol, güreş, boks ve sâir spor oyunlarını başından sonuna kadar idâre eden kimse.

hakemeyn حکمین (a.i.c.) : **1.** iki hakem. **2.** Sıffîn vakasında Hazret-i Ali ile Muâviye arasında hakem seçilen Ebû Mûse'l-Eş'arî ile Amr ibni'l-Âs.

hâkezâ هکذا (a.zf.) : böyle, bunun gibi, böylece, yine öyle.

hakıkıyye حقیقـــه (a.i.) : gerçekçilik, **fr. réalisme.**

hâkî حاکـــی (a.s. hikâye'den) : hikâye eden, anlatan.

hâkî خاکـــی (f.s.c. hâkiyân) : toprak rengi, toprakla ilgili.

hakik حقیـــق (a.s.) : **1.** hak sâhibi olan, haklı. **2.** lâyık, müstahak.

hakikat حقیقـــت (a.i.) : **1.** bir şeyin aslı ve esâsı, mâhiyeti. **2.** gerçek, doğru; gerçekten, doğrusu. **3.** sadâkat, doğruluk, bağlılık, kadirbilirlik. **4. s.** mecaz karşılığı, esas olarak kullanılan [kelime]. **5. ed.** bir kelime neyi anlatmak için konulmuşsa, bu kelimenin o mânâda kullanılması : "el" kelimesinin, bilinen uzuv mânâsında kullanılması gibi.

hakikat-ı Muhammediyye : tas. zât-ı ulûhiyyetin taayyün-i evvel ve esmâ-yi hüsnâ itibariyle mertebesi.

hakikat-bîn حقیقت بـــین (a.f.b.s.) : hakikatı, doğruyu gören, doğru görüşlü.

hakikaten حقیقة (a.zf.) : hakikat olarak, doğrusu, gerçekten.

hakikat-gû حقیقت گـــو (a.f.b.s.) : doğru söyleyen, doğru sözlü, doğrucu.

hakikat-nümâ حقیقت نمـــا (a.f.b.s.) : hakikati, gerçeği gösteren.

hakikat-perest حقیقت پرست (a.f.b.s.) : hakikatı seven.

hakikat-şinâs حقیقت شناس (a.f.b.s.) : hakikatı, gerçeği tanıyan, bilen, anlayan.

hakikat-şinâs-âne حقیقت شناســـانه (a.f.zf.) : hakikatı, gerçeği tanıyana yakışacak sûrette.

hakikat-şinâsî حقیقت شناسی (a.f.b.i.) : hakikatı, gerçeği tanıma, bilme.

hakikıyyûn حقیقیون (a.i.c.) : realistler, gerçekçiler, **fr. réalistes.**

hakiki, hakikiyye حقیقیه ، حقیقـــی (a.s.) : **1.** hakikate mensup, gerçek. **2.** sâhici. **3.** doğru, gerçek; gerçekten; **fr. réaliste.**

hakikî mâliyyet : eko. istihsal veyâ iktisap mâliyeti.

hakikî masraf : eko. gerçekleşen masraflardan meydana gelen mâliyet.

hakikî ücret : eko. satılma gücü bakımından düşünülen ve paranın gerçek değerine dayanan ücret.

hakîm حکیـــم (a.s.c. : hükemâ) : âlim, *bilgin, herşeyi bilen; tabîatı inceleyen; felsefeci; tabip, doktor. [Allah adlarındandır]. **Emr-i hakîm :** Tanrı buyruğu.

hakîm-i mutlak : Cenâbıhak. **Kitâb-ı hakîm :** Kur'ân-ı Kerîm.

hâkim حاکـــم (a.i.c. : hakeme, hâkimûn, hükkâm) : **1.** her şeye hükmeden, Tanrı.

Ahkemü'l-hâkimîn, Hayrü'l-hâkimîn : Allah.

hâkim-i hakiki, hâkim-i lem-yezel : Allah.

hâkim-i mutlak : (Cenâbıhak). **2.** hükmeden, dâvâ yargılama işine me'mur olan, *yargıç. **3. s.** üstte bulunan. **4.** kadı; vâli; âmir; hükümdar, emîr.

hâkim-i şer' : bir yerin kadısı.

hâkim-i vakt (zamânın hâkimi) **:** hükümdar.

hâkimü'ş-şer' : şerîat hâkimi.

hakîm-âne حكيمانه (a.f.zf.) **:** hikmet sâhibi, hakîm olana yakışacak sûrette, hakîmcesine.

hâkim-âne حاكمانه (a.f.zf.) **:** hâkimcesine, hükmederek, âmirlik tavrıyla; hâkime lâyık ve yakışır olan.

hâkime حاكمه (a.i.) **:** hâkim'in müennesi. **Hey'et-i hâkime :** yargıçlar kurulu. **Evsâf-ı hâkime :** muayyen vasıflar.

hâkimîn حاكمين (a.s.) **:** hükmeden, yarlıgayan. **Ahkemü'l-hâkimîn :** Allah. **Hayrü'l-hâkimîn :** Allah.

hâkimiyyet حاكميت (a.i.) **:** hâkimlik, âmirlik, üstünlük, egemenlik.

hâkimiyyet-i milliyye : 1. *ulusal *egemenlik. **2.** İstiklâl Savaşı yıllarında kurucusu Atatürk olan ve Ankara'da yayımlanan bir gazete [sonraları adı "Ulus" olmuştu].

hâkimiyyet kanunu : biy. *başatlık yasası.

hâkimûn حاكمون (a.i. hâkim'in c.). (bkz **:** hâkim).

hâkî-nihâd خاكى نهاد (f.b.s.) **:** mütevâzi, alçakgönüllü.

hakir حقير (a.s.) **:** îtibarsız, değersiz, aşağı, âdî, bayağı.

hakîr حكير (a.i.) **: 1.** kumaşın parlak, ipek yolları. **2.** yol yol ipekli kumaş.

hakir-âne حقيرانه (a.f.zf.) **:** hakir olana yakışacak sûrette, hakîrcesine.

hâkister خاكستر (f.i.) **: 1.** kül, ateş külü. **2. mec.** bülbül.

hâkisterî خاكسترى (f.i.) **:** küle mensup, kül gibi. (bkz **:** remâdî).

hâkiyân خاكيان (a.i. hâkî'nin c.) **:** dünyâ halkı, insanlar.

hakk حق (a.i.c. hukuk) **: 1.** Allah, tanrı. **2.** doğruluk ve insaf **: Hakdan ayrılmamalı. 3.** bir insana âit olan şey **: Bu, benim hakkımdır. 4.** dâvâ ve iddiâda hakikate uygunluk; doğruluk: **Hak budur. 5.** geçmiş, harcanmış emek **: Baba hakkı; Ana hakkı. 6.** pay, hisse **: Makas hakkı; Barut hakkı. 7. s.** doğru gerçek **: Bu söz hakdır. 8.** lâyık, münâsip **: Bu, sana haktır.**

hakk-ı âmiriyyet : âmirlik hakkı.

hakk-âşinâ : hakkı, doğruyu, gerçeği bilen, ayıran.

hakk-ı hayât : yaşama hakkı.

hakk-ı hıyâr : huk. seçme hakkı.

hakk-ı huzûr : bir iş hususunda toplanan kurul üyelerine ödenen para.

hakk-ı ibâd : kul hakkı.

hakk-ı intifak : huk. bir gayrimenkulden birkaç kişinin faydalanma hakkı.

hakk-ı kadem : ayakbastı parası, oktruva.

hakk-ı karâr : huk. on sene bilâniza tasarruf edilen arazî üzerinde takarrür eden mâlikiyyet hakkı.

hakk-ı kazâ : *yargı hakkı.

hakk-ı mecrâ : huk. ihtiyacı olan suyu getirmek için komşu gayrimenkulden su yolu geçirmek hakkı.

hakk-ı mesil : huk. bir gayrimenkulden çıkan suları sınırları dışına akıtma hakkı.

hakk-ı mürûr : birinin gayrimenkulünden geçmeyi sağlayan hak.

hakk-ı nân ü nemek (ekmek ve tuz hakkı) **:** sadakat, bağlılık.

hakk-ı nefs : yaşamak için gerekli şey.

hakk-ı ra'y : hayvan otlatma hakkı.

hakk-ı süknâ : huk. bir kimseye bir binâda veyâ bu binânın muayyen bir kısmında oturma yetkisi veren hak.

hakk-ı sükût : huk. sus payı, *susmalık.

hakk-ı şefe : huk. su içme hakkı.

hakk-ı şürb : huk. bir nehirden muayyen ve mâlûm olan nasiptir ki tarla, bağ, bahçe ve hayvan sulamak için su ile intifâ etme nöbeti. [bir tarla sâhibinin her gün bir saat, yâhut haftada bir gün bir nehirden tarlasını sulama hakkı gibi].

hakk-ı te'lif : te'lif ücreti.

hakk-ı terceme : tercüme hakkı.

hakk-ı zamm : velîlerin çocuğu yanında bulundurma hakkı.

hakk حك (a.i.) : **1.** kazıma, kazınma, bir şeyin üstünü çelik kalemle yazı, yâhut resim olarak oyma.

hakk-i mühür : mühür kazıma. **2.** yazıyı, yanlışı kazıma.

hakk-i sehv : yanlışı kazıma.

hakka حقا ("ka" uzun okunur. a.zf.) : doğrusu. (bkz : el-hakk, hakkan, hakikaten).

hâkka حاقه (a.i.) : **1.** devamlı musîbet, âfet, keder. **2.** kıyâmet günü. (bkz : rûz-i mahşer). **Sûre-i hâkka** : Kur'ân'ın 69. sûresi.

hakkak حقاق ("ka" uzun okunur. a.i.) : kutucu, hokkacı.

hakkâk حكاك (a.i. hakk'dan) : hakkeden, mühür ve sâire kazıyan kimse.

hakkâkî حكاكى (a.i.) : hakkâklık, mühür ve sâire kazıma.

hakkan حقاً (a.zf.) : doğrusu. (bkz : el-hakk, hakka, hakikaten).

hakkanî حقانى ("ka" uzun okunur. a.s.) : hak ve adâlete uygun. (bkz : âdil).

hakkaniyyet حقانيت ("ka" uzun okunur. a.i.) : hak ve adâlete uygunluk, hakka riâyet etme, doğruluk. (bkz : adâlet, nasfet).

hakk-bîn حق بين (a.f.b.s.) : hak gören, hakkı tanıyan.

hakk-bîn-âne حق بينانه (a.f.zf.) : hakkı tanıyana göre.

hakk-bînî حق بينى (a.f.b.i.) : hakkı görme, tanıma.

hakk-cû حق جو (a.f.b.s.) : hak arayan.

hakke'l-yakîn حق اليقين (a.b.s.): **tas.** ahadiyyet makamında Hakk'ı müşahede.

hakk-gû حق گو (a.f.b.s.) : **1.** doğru söyleyen. **2.** İshak kuşu.

hakk-gûy-âne حق گويانه (a.f.zf.) : doğru söyleyene yakışacak sûrette.

hakk-gûyî حق گويى (a.f.b.i.) : doğru söyleyicilik.

hakk-güzâr حق گذار (a.f.b.s.) : hakkı tanıyan, haktan ayrılmayan.

hakkında حقنده (a.t.zf.) : dâir, müteallik, ilgili.

hakk-nâ-şinâs حق نا شناس (a.f.b.s.) : hak tanımayan, hak tanımaz.

hakk-perest حق پرست (a.f.b.s.) : hakka tapınan, doğruluktan ayrılmayan, doğruluğu seven.

hakk-perest-âne حق پرستانه (a.f.zf.) : hakka tapınana lâyık bir sûrette.

hakk-şinâs حق شناس (a.f.b.s.) : hakka riâyet eden, hakkı tanıyan.

hakk-şinâs-âne حق شناسانه (a.f.zf.) : hakkı tanıyana yakışacak sûrette, hakkı tanıyarak, hakka riâyet ederek. (bkz : âdil-âne).

hakk-şinâsî حق شناسى (a.f.b.i.) : hakşinaslık, hakkı tanıma.

hakkullah حق الله (a.it.) : **tas.** geziye çıkacak Bektaşî babası veyâ müridine diğer dost ve samîmi tarîkat arkadaşları tarafından yapılan yardım.

hâk-nihâd خاك نهاد (f.b.s.) : alçakgönüllü, iyi huylu.

hâk-nişîn خاك نشين (f.b.i.) : fakir, dilenci. (bkz : sâil).

hâk-nişînî خاك نشينى (f.b.i.) : fakirlik, dilencilik, yoksulluk.

hâk-pâ[y] [ى]خاكپا (f.b.i.) : ayağın toprağı, ayağın tozu, ayağın bastığı toprak. [evvelce : "hâkpâyine gelmek", "hâkpâyine yüz sürmek" gibi, şerefe dokunan tâbirler, nezâket çerçevesi içerisinde kullanılır olmuştu.].

hâk-râh خاكراه (f.b.i.) : yol toprağı.

hâk-rûb خاكروب (f.b.i.) : süpürge. (bkz : çârûb).

hâk-sâr خاكسار (f.b.s.) : toz toprak içinde kalmış, hâli perîşan.

hâk-sârî خاكسارى (f.b.i.) : perîşanlık, düşkünlük.

hâk-tıynet خاك طينت (f.a.b.s.) : alçakgönüllü.

hakud حقود ("ku" uzun okunur. a.s.) : pek kindar, çok kin güden.

hakud-âne حقودانه ("ku" uzun okunur. a.f. zf.) : kin güdercesine, kin güderlikle.

hal' خلع (a.i.) : **1.** soyma. **2.** boşanma. **3.** taht-tan indirme.

hâl خال (f.a.i.) : vücutta husûle gelen ben, nokta.

hâl-i müşgîn : mis kokulu ben.

hâl-i siyâh : kara ben.

hâl خال (a.i.c. : ahvâl) : annenin erkek kardeşi, dayı.

hâl حال (a.i.c. : ahvâl) : 1. şimdiki zaman, geçmiş ve gelecek olmayan zaman. 2. oluş, bulunuş, sûret, keyfiyet, *durum. **Her hâl ü kârda** : hangi durumda, hangi şartlar altında olursa olsun.

hâl-i hâzır : şimdiki durum.

hâl-i hâzır kıymet : eko. gelecekteki bir hizmetin veyâ bir şeyin şimdiki değeri.

hâl-i harb : savaş *durumu, seferberlik.

hâl-i ihtizâr : can çekişme, ölüm hâli.

hâl-i intizâr : bekleme hâli.

hâl-i işbâ' : doyma hâli, doymuşluk hâli.

hâl-i medenî : medenî durum.

hâl-i müstakbel : gelecek zaman.

hâl-i perîşân : perîşan, acınacak durum.

hâl-i pür-melâl : kederli, keder verici bir durum.

hâl-i sâbıka ircâ' : eski durumuna sokma.

hâl-i sahv : huk. [eskiden] dâimî veyâ ârızî bir sebepten dolayı şuûru münselip bulunan bir şahsın aklî melekelerini muvakkaten iktisâbetmesi, fr. **intervalle lucide, moments de lucidité**.

hâl-i tabîî : kim. *doğal hal.

hâl-i tevellüdî : doğuş hâlinde, ortaya çıkmak üzere olan.

hâl ü keyfiyyet : durum ve nitelik. 3. mecâl, kuvvet, tâkat. 4. dervişlerin, sofuların cezbesi, baygınlığı, coşkunluğu. 5. dert, keder, elem, sıkıntı. 6. isim çekimi şekillerinden her biri : **evden : den hali, sokağa : -e hali** gibi.

halâ' خلاء (a.s.) : 1. boş. (bkz : hâlî, tehî). 2. i. ayakyolu. (bkz : halâcâ).

hâla خاله (a.i.c. : hâlât) : hala, babanın kız kardeşi.

hâlâ حالا (a.zf.) : şimdi, henüz. (bkz : el'ân, hâlen).

halâat خلاعت (a.i.) : hayâsızlık, yüzsüzlük.

halâb خلاب (f.i.) : çamur, bataklık; bataklık arazî.

halâcâ خلاجه (f.i.) : apteshâne. (bkz : halâ²).

halâfet خلافت (a.i.) : ahmaklık, budalalık. (bkz : hamâkat, humk).

halâhil خلاخل (a.i. halhal'ın c.) : Arap kadınlarının, süs olarak, ayak bileklerine taktıkları gümüşten veyâ altından yapılmış halkalar, ayak bilezikleri.

halâî خلائی (a.s.) : boşlukla ilgili.

halâif خلائف (a.i. halîfe'nin c.) : halîfeler.

halâik خلائق (a.i. halîka'nın c.) : 1. mahlûklar, *yaratıklar, insanlar. 2. halayık, satın alınan kadın hizmetçi.

halâil خلائل (a.i. halîle'nin c.) : zevceler, nikâhlı kadınlar.

halâiyyûn خلائیون (a.i.c. : **fels**. boşlukçular, fr. **vacuistes**.

halak خلق (a.i.) : paçavra, yıpranmış eski şey.

halak حلق (a.i. halka'nın c.) : halkalar. (bkz : halakat).

halâk خلاق (a.i.) : pay, hisse, nasîp.

halaka حلقه (a.i.). (bkz : halka).

halaka حلقه (a.i. hâlik'ın c.) : berberler.

halakat حلقات ("ka" uzun okunur. a.i. halka'nın c.) : halkalar. (bkz : halak).

halâkat خلاقت (a.i.) : 1. halukluk, iyi ahlâklılık. 2. dümdüzlük, düzlük.

halakî خلقی (a.i.) : paçavracı.

halâkim حلاقیم (a.i. hulkum'un c.) : boğazlar [insan ve hayvanlarda].

halâl خلال (a.i.) : 1. dostluk. 2. iki nesne arası açık olma.

halâle حلاله (a.i.) : kadın, eş. (bkz : halîle, zevce).

halâlet خلالت (a.i.) : samîmî dostluk. (bkz : hılâlet, hulâlet).

halâlûş خلالوش (f.i.) : kavga, gürültü, şamata. (bkz : hilâş).

halâs خلاص (a.i.) : kurtulma, kurtuluş.

halâs-ı meşhur : beğenilen, şükredilen kurtuluş.

halâs-dîde خلاص دیده (a.f.b.s.) : halas görmüş, kurtulmuş.

halâs-kâr خلاصکار (a.f.b.s.) : kurtarıcı.

halâşe خلاشه (f.i.): 1. çerçöp. 2. gemi dümeni.

hâl-âşinâ حال آشنا (a.f.b.s.) : halden anlar.

hâlât حالات (a.i. halet'in c.) : hâller, sûretler, keyfiyetler, *nitelikler.

hâlât-ı nevm : uykuda uğranılan haller.

hâlât-ı selâse kanunu : psik. üç hal kanunu, fr. **loi des trois états**.

hâlât خالات (a.i. hala'nın c.) : halalar.

halâvet حلاوت (a.i.) : **1.** tatlılık, şirinlik. **2.** zevk.

halâvet-i kelâm : söz tatlılığı.

halâvet-i taâm : yemeğin tadı.

halâvet-bahş حلاوتبخش (a.f.b.s.) : tatlılık veren, zevk veren.

halâvet-yâb حلاوتیاب (a.f.b.s.) : tatlılık bulan, zevk bulan.

halb حلب (a.i.) : süt sağma.

halb خلب (a.i.) : **1.** pençeleme, parçalama. **2.** birinin aklını başından alma.

halbâ خلبا (a.s.) : **1.** şaşkın; ahmak. **2.** hîlekâr, aldatıcı. [kelime "ahleb" in müennesi].

halbe حلبه (a.i.c. : halâbîb) : yarış için veyâ yardım için toplanan atlılar grubu.

hâl-bu-ki حالبوکه (a.t.f.e.) : öyle iken, hakikat şudur ki, şu kadar var ki.

halc حلج (a.i.) : yün ve pamuk atma.

hald خلد (a.i.) : devamlılık, süreklilik.

hâl-dâr خالدار (a.f.b.s.) : benli, benekli. (bkz : eşyem).

hâle هاله (a.i.) : bâzan Ay ve Güneş'in etrâfında görülen parlak dâire, ay ağılı.

hâle-i mâh : ay ağılı.

hâle خاله (a.i.c. hâlât) : **1.** teyze, annenin kız kardeşi. [bizde babanın kız kardeşi, "hala" dır]. **2.** kadın memesinin çevresinde bulunan koyu renkli daire.

haleb حلب (a.i.) : **1.** sağılmış süt. **2.** süt sağma.

halebe حلبه (a.s. hâlib'in c.) : süt sağanlar.

halebe خلبه (a.s. hâlib'in c.) : aldatanlar, kandıranlar.

Halebî حلبی (a.s.) : Halepli, Halep halkından olan.

halecân خلجان (a.i.) : çarpıntı, titreme.

halecân-ı kalb : yürek çarpıntısı.

hâle-dâr هاله دار (a.f.b.s.) : hâleli, hâlelenmiş.

halef خلف (a.i.) : **1.** babadan sonra kalan oğul. **2.** me'murlukta, birinden sonra gelip onun yerine geçen kimse. **Hayrü'l-halef** : hayırlı oğul, babasını hayırla andıracak olan oğul.

halef ü selef : **1)** sonra gelen ve önceki [kimse]; **2)** baba ile oğul.

halefen خلفاً (a.zf.) : arkadan gelerek.

halefen an-selef : seleften halefe geçme yoluyla.

halefen ba'de halef : bir çok haleflerden sonra.

halefî خلفی (a.s.) : haleflikle ilgili.

halefiyyet خلفیت (a.i.) : haleflik, birinin yerine geçmiş olma.

halel خلل (a.i.) : **1.** iki şey aralığı, boşluk. **2.** bozma, bozukluk, eksiklik.

halel-dâr خللدار (a.f.b.s.) : bozma, bozulma. ["etmek", "olmak" yardımcı fiilleriyle kullanılır].

halel-pezîr خلل‌پذیر (a.f.b.s.) : halel bulucu, bozulucu.

halemât حلمات (a.i. halme'nin c.) : meme başları.

haleme حلمه (a.i) : meme ucu.

halemî حلمی (a.s.) : **anat.** mememsi.

hâlen حالاً (a.zf.) : şimdiki halde, şu anda, daha, henüz, bugünkü günde. (bkz : hâlâ).

halenciyye خلنجیه (a.i.) : **bot.** fundagiller, **fr. éricacées.**

hâlet حالت (a.i. c.: hâlât) : hâl, sûret, keyfiyet, *nitelik. [kelime, "hâl" kelimesinin eşiti ve müennesi olmakla berâber : "dikkate değer hal" mânâsına gelir]. **El-hâletü hâzihi** : şimdiki halde.

hâlet-i cerr : (a.gr.) : kelimenin cerr (kesreli) hâli.

hâlet-i gaşy : baygınlık, kendini bilmezlik hâli.

hâlet-i nez' : can çekişme.

hâlet-i rûhiyye : ruh durumu, **fr. état d'âme.**

hâlet-i şuûriyye : şuur hâli.

hâlet-efzâ حالت افزا (a.f.b.i.) : meşhur bir çeşit lâle.

hâlet-engîz حالت انگیز (a.f.b.s.) : insanı türlü hal ve şekillere sokan vaziyet.

hâle-vâr هاله وار (a.f.b.s.) : hilâl, ay şeklinde olan.

halevât خلوات (a.i. halâ'nın c.) : boşluklar, halvetler; yalnız bulunulacak yerler.

hâle-zâde خاله زاده (a.f.b.i.) : **1.** hala kızı. **2.** hala oğlu, teyze oğlu.

halezôn حلزون (a.i.) : **1.** kabuklu sümüklüböcek; sümüklüböcek kabuğu. **2. geo.** helis. (bkz : helezon).

halezônî حلزونی (a.s.) : helezonla ilgili; helisel. (bkz : helezônî).

half حلف (a.i.) : **1.** yemin etme. (bkz : halfe). **2.** yemin. (bkz : kasem).

half خلف (a.i.) : **1.** art, arka.

half-i imâm : imamın arkası, ardı. **2. s.** kötü evlât.

halfâ حلفا (a.i.) : **bot.** liflerinden ipek taklidi şeyler dokunan bir nevî beşparmak otu.

halfe حلفه (a.i.) : yemin etme, andiçme. (bkz : half[1]).

halfî خلفی (a.s.) : arka, art ile ilgili olan.

halhâl خلخال (a.i.c. halâhil) : Arap kadınlarının süs olarak bileklerine taktıkları gümüşten veyâ altından yapılmış halka, ayak bileziği. (bkz : ebrencen).

halhale خلخله (a.i.) : elastikiyet, esneklik.

halî' خلیع (a.s.) : **1.** soyulmuş. **2.** kovulmuş.

halîü'l-izâr (yüzü yırtık) : sıyrık, edepsiz, alnının damarı çatlamış. (bkz : fersûde-pîşânî).

halî خلی (a.s.) : **1.** gamsız, gailesiz, kayıtsız. **2.** evlenmemiş [erkek].

hâli' خالع (a.s.) : boşanmış erkek. [müen. "hâlia" dır].

hâlî خالی (a.s.) : **1.** tenha, boş, sâhipsiz yer. **2.** açık yer. **Arâzî-i hâliye** : boş, tenha topraklar. **Evkat-ı hâliye** : boş vakitler. **Eyyâm-ı hâliye** : boş günler.

hâliyü'z-zihn : zihni boş. [müen."hâliye" dir].

hâlî حالی (a.s.) : hâl'e mensup, şimdiki.

hâlia خالعه (a.i.) : ["hâli'" in müen.]. (bkz : hâli').

halîb حلیب (a.i.) : süt, tâze süt.

hâlib حالب (a.i.) : **1.** sütçü. **2.** sidik borusu.

hâlib خالب (a.s.c. : halebe) : hîlekâr, aldatıcı. [müen. "hâlibe" dir].

halîc خلیج (a.i.) : denizin, büyük ırmak şeklinde, iki kara arasında uzayıp gitmiş olan kısmı. tabîî liman, boğaz, kanal.

Halîc-i Arâb : Bahr-i Ahmer.

Halîc-i Bahr-i Sefîd : Çanakkale.

Halîc-i Bahr-i Siyâh : Boğaziçi.

Halîc-i Dersaâdet : İstanbul Halici.

Halîc-i Fâris : Basra Körfezi.

Halîc-i İstanbul : İstanbul Halici.

hâlic, hâlice حالجه ، حالج (a.s.) : pamuk eğiren.

hâlic, hâlice خالجه ، خالج (a.s.) : oynatma, sarsma; hareket ettirme.

hâlid خالد (a.s.c. : hâlidûn, hâlidîn) : **1.** sonsuz, dâim, ebedî. **2.** bir yıldan çok yaşayan [ot, ağaç]. **Eşcâr-ı hâlide** : bir yıldan fazla yaşayan ağaçlar. **3.** erkek adı. [müen. hâlide].

hâlidât خالدات (a.i. hâlide'nin c.) : sürüp gidenler. **Cezâir-i hâlidât** : Kanarya Adaları.

halîde خلیده (f.s.) : dürterek bastırılmış, saplanmış. **Hancer-i halîde** : saplanmış hançer.

hâlide خالده (a.s.c. : hâlidât) : **1.** ["hâlid" in müen.]. (bkz : hâlid). **2. i.** kadın adı.

hâlidîn, hâlidûn خالدین ، خالدون (a.s. hâlid'in c.). (bkz : hâlid).

Hâlidiyye خالدیه (a.i.) : Nakşibendî tarîkatı şûbelerinden biri. [Kurucusu : Ebü'l-Bahâ Eş-şeyh Ziyâüddin Mevlânâ Hâlid bin Ahmed bin Hüseyn el-Osmânî eş-Şâfiî eş-Şehrezûrî'dir].

halîf حلیف (a.s.) : yemin ederek birbiriyle sözleşen adamlardan herbiri.

halîf خلیف (a.s.c. : hulefâ') : arkadan gelen, sonradan gelen; birinin yerine geçen.

hâlif حالف (a.s.) : yemin eden, and içen.

hâlif خالف (a.s.) : **1.** peşten gelen. **2.** birinin yerine geçen. **3.** çürümüş, bozulmuş. [müen. "hâlife"].

halîfe خلیفه (a.i.c. : hulefâ') : **1.** birinin yerine geçen kimse. **2.** Hz. Muhammed'in vefâtından sonra ümmet idâresinin başına geçen kimse. **3.** pâdişah. **4.** resmî dâirelerde kalem başının ikincisi. **5.** kalfa, ikinci usta.

halîfe-i evvel : devlet dâirelerindeki yazı işlerinde çalışanlar. [Tanzîmat'tan önce kalem teşkilâtı : "halîfe, halîfe-i sânî, halîfe-i evvel" olmak üzere üç derece idi].

halîfe-i müslimîn (Müslümanların halîfesi) : Yavuz'dan sonra Osmanlı hükümdarları hakkında kullanılan bir tâbir.

halîfe-i rûy-i zemîn (yeryüzü halîfesi) : Yavuz Sultan Selim'den sonra gelen pâdişahlar için kullanılan bir unvan.

halîfe-i sânî : devlet dâirelerindeki yazı işlerinde çalışanlar. [Tanzîmat'tan önce kalem teşkîlâtı : "halîfe, halîfe-i sânî, halîfe-i evvel" olmak üzere üç derece idi].

halîk حليــق (a.s.) : **1.** tıraş edilmiş. **2.** tuvaletli [adam veyâ kadın].

Hâlik خالــق (a.i. ve s.) : yaratan, yoktan var eden, yaratıcı, Allah.

hâlikü'l-berâyâ : yaratılmış olanların yaratıcısı.

hâlik هالــك (a.s. helâk'den) : helâk olan, miskinlik içinde ölen. **Turâb-ı hâlik** : arsenik.

hâlik حالــق (a.i.c. : halaka) : berber. (bkz : hallâk).

halîka خليقه (a.i.c. : halâik) : tabîat, nas.

hâlike هالكه (a.i.) : çok harîs olan nefis.

hâlikıyyet خالقيت (a.i.) : hâliklık, yaratıcılık.

halîl حليل (a.i.) : zevç, koca.

halîl خليل (a.s.c. : ahillâ ve hullân) : **1.** samîmî [dost]. **2. i.** erkek adı.

halîlullah; halîlü'r-rahmân : **1.** halis, sadık dost. **2.** İbrâhim aleyhisselâm. [müen. "halîle" dir].

halîle حليلــه (a.i.c. : halâil) : **1.** zevce, nikâhlı kadın. (bkz : harem[3]). **2.** Mevlevîlerin âyinlerde çaldıkları bir musiki âleti.

halîle-zen حليلــه زن (a.f.b.i.) : tekkelerde çalınan zilleri çalan.

halîm حليــم (a.s.) : **1.** tabîatı yavaş olan, yumuşak huylu. [Allah adlarındandır]. [müen. "halîme" dir]. **2. i.** erkek adı.

halîm-âne حليمانــه (a.f.zf.) : yumuşak huylu olana yakışacak sûrette.

halîm selîm حليم سليم (a.b.s.) : yumuşak huylu ve doğru kimse.

hâlis خالص (a.s.) : **1.** hîlesiz, katkısız. **2. i.** erkek adı.

hâlis muhlis : katışıksız, eksiksiz, tam.

hâlisü'd-dem : saf kan, arı kan. [müen. "hâlise" dir].

hâlis-âne خالصانــه (a.f.zf.) : sâf ve temiz olana yakışacak sûrette; temiz yürekle, yürek temizliği ile.

hâlise خالصــه (a.s.) : ["hâlis" in müen]. (bkz : hâlis).

hâlisen خالصــاً (a.zf.) : **1.** hâlis olduğu halde. **2.** hîlesizce.

hâliset خالصت (a.i.) : **ed.** ibârenin saf, düzgün ve akıcı olması.

hâlisiyye خالصيــه (a.i.) : Kadirî tarîkatı kollarından biri. (kurucusu : Ziyâüddin Abdurrahman Hâlisü't-Tâlibânî'dir].

hâlisiyyet خالصيــت (a.i.) : hâlislik, doğruluk, hîlesizlik.

hâl-istân خالستان (f.b.i.) : vücutta, birkaç benin toplu bulunduğu yer.

halît خليــط (a.i.) : **huk.** su ve yol hakkı gibi arâzînin hukukunda müşârik olan kimse.

halîta خليطه (a.i.) : birkaç şeyin karışmasından meydana gelen, karma; **kim.** *alaşım.

halî'ü'l-ızâr خليــع العذار (a.b.s.) : kötü, alnının damarı çatlamış, yüzü yırtık kadın.

hâliyâ حاليا (a.zf.). (bkz : hâliyen). [aslı "hâliyya" dır].

hâliye خاليــه (a.s.) : ["hâlî" nin müen.]. (bkz : hâlî).

hâliyen حالياً (a.zf.) : şimdiki zamanda, şimdiki halde.

hâliyen خالياً (a.zf. hâlî'den) : hâlî, boş olduğu halde, boş olarak.

hâliyle حاليلــه (a.t.zf.) : ister istemez, normal olarak.

haliyyât خليــات (a.i. haliyye'nin c.) : bekâr kadınlar.

haliyye خليه (a.i.c. : haliyyât) : bekâr kadın.

hâliyye حاليــه (a.i.) : ibâdet esnâsında raksetme, el şaklatma gibi şeyleri helâl sayan bir tarîkat.

halk خلق (a.i.) : **1.** yaratma, yaratılma.

halk-ı dü cihân (iki cihânın halkı) : ölülerle diriler. **2.** îcat. **3.** insanlar. **4.** insanlardan bir bölük.

halk حلــق (a.i.) : **1.** boğaz. (bkz : hulkum). **Hurûf-i halk** : **leng.** boğaz harfleri. [ha, hı, ayn, gayn, he] gibi. **2.** tıraş etme.

halka حلقــه (a.i.) : **1.** ortası boş, yuvarlak şekil, dâire biçiminde olan şey.

halka-i âb-gûn : gökyüzü.

halka-i dürr : inci halkası, dizisi.

halka-i gîsû-yi müşg-efşân : misk saçan saçın kıvrımı.

halka-i gudrûfiyye : **anat.** kıkırdak halka.

halka-i havlü'l-merî : **anat.** yemek borusu gerdanlığı.

halka-i şeh-per : büyük kanat halkası.

halka-i tesbih (tespih halkası) : dua eden, tespih çeken kimselerin çevresi.

halka-i teslîm : dervişlerin boyun eğme işâreti olarak üzerlerinde bulundurdukları halka.

halka-i zikr : zikr, ibâdet halkası, ibâdet sırasında meydana gelen halka. **2.** bir çeşit ufak, yağlı ve tuzlu simit. [kelime "halaka" şeklinde de kullanılmıştır].

halka-be-gûş حلقه بگوش (a.f.b.s.c. : halka-be-gûşân) : kulağı halkalı, küpeli, **mec.** köle.

halka-be-gûşân حلقه بگوشان (a.f.b.s. halka-be-gûş'un c.) : kulağı halkalılar, kulağı küpeliler, **mec.** köleler.

halka-bend حلقه بند (a.f.b.i.) : toplanıp çepeçevre oturma.

halkan خلقاً (a.zf.) : yaradılışça.

hâl-kâr حالکار (f.b.i.). (bkz : hall-kâr).

hâl-kârî حالکاری (f.b.i.). (bkz : hall-kârî).

halkavî حلقوی (a.s.) : halka şeklinde olan.

halkaviyye حلقویه (a.i.) : **1. bot.** küpeçiçeğigiller, **fr. oenothéracées. 2. zool.** halkalılar, **fr. annelées.**

halkıyyât خلقیات (o.i.c.) : folklor.

halkıyye حلقیه (a.fi.) : ebediyyen, sonsuz.

hall حل (a.i.) : **1.** çözme, çözülme, karışık bir meselenin içinden çıkma; karar verip netîceye varma.

hall-i mes'ele : meselenin halli, çözülmesi.

hall-i müşkilât : zorlukların halli. **2.** eritme. **3.** tahlil, analiz, *çözümleme.

hall ü akd : **ed.** "iş bitirme" : bilmece şeklinde düzenleyip açıklama.

hall ü akd-i umûr : işlerin görülüp, netîcelenmesi.

hall ü fasl : sona erdirme, müspet bir netîceye bağlama, *açıklayarak bitirme.

hall خل (a.i.) : sirke. **Hâmız-ı hall** : **kim.** sirke asidi.

hallâb خلاب (a.s.) : çok yalancı, çok hîlekâr.

hallâc حلاج (a.i.) : pamuk, yatak, yorgan atan kimse.

Hallâc-ı Mansûr : 922 yılında asılmak sûretiyle öldürülen ve Divan Edebiyâtı'nda adına sık sık rastlanan ünlü sôfî, adı Hüseyin'dir.

hallâcî, hallâciyye حلاجی ، حلاجیه (a.s.) : **1.** hallaçlıkla ilgili olan. **2.** Hallâc-ı Mansûr tarîkatı.

hallâf خلاف (a.s.) : çok yemin eden [kimse].

hallâk حلاق (a.i.) : berber. (bkz : hâlık).

hallâk خلاق (a.s. ve i.) : halk edici, hâlik (خالق), yaratıcı, yaratan, vareden.

hallâk-ı maânî, hallâku'l-maânî : İran şâirlerinden İsfahan'lı Kemâl'in lâkabı olmakla berâber, yaratıcı başka ünlü şâirlerin de sıfatıdır.

hallâl حلال (a.s.) : halleden, çözen, çâre bulan.

hallâl-i müşkilât : müşkülü halleden, zorlukları yenen, çözen [kimse]. (bkz : ukde-güşâ).

hallâlü'l-ukad : bütün düğümleri çözen, müşkülleri yenen. (bkz : ukde-güşâ). **mec.** Cenâbıhak.

hallâl خلال (a.i.) : sirke yapan kimse.

hallâs خلاس (a.s.) : çok tutan, yakalayan kimse.

hallât خلاط (a.s.) : ortalığı karıştıran, münâsebetsiz, yersiz sözler söyleyen.

halledallah خلد الله (a.n.cü.) : Allah dâim ve bâki eylesin!

hallede خلد (a.fi.) : ebediyyen, sonsuz olarak muhafaza etsin, korusun!

hallî حلی (a.s.) : halle mensup, tahlîl ile olan, tahlîl ile ilgili.

hâlli حاللی (a.s.) : **1.** kuvvetli. **2.** zengin.

hallî, halliyye خلی ، خلیه (a.s.) : sirke ile ilgili, **fr. acéteux, acétique.**

halliyyet خلیت (a.i.) : **kim.** sirke asidinin esanslardan biriyle karışmasından meydana gelen tuz, **fr. acétate.**

hâll-kâr حالکار (f.b.i.) : güzel yazılmış bir yazıyı veyâ sanatkârâne yapılmış bir minyatürü çevreleyen çiçek motiflerinden, bilhassa, hatâyî cinsi kullanılmak sûretiyle yapılan tezhip, süsleme.

hall-kârî حالکاری (f.b.i.) : **1.** ince tel işleme. **2. g. s.** halkâr tarzında yapılmış tezhip, süsleme; altınla süsleme yapma sanatı.

halme حلمه (a.i.c. : halemât) : meme başı.

halme-i sınâiyye : emzik.

halt خلط (a.i.) : **1.** karıştırma. (bkz : mezc).

halt-ı anâsır : unsurları, elemanları karıştırma.

halt-ı kelâm : sözü, lâfı karıştırma, bozma. **2.** fenâ, münâsebetsiz söz söyleme. **3.** nazlanma.

hâlta خالطه (a.i.) : köpeklere takılan büyük halka, tasma.

haltıyyât خلطيات (o.i.c.) : münâsebetsiz, yakışık almayan sözler.

haltî خلطى (a.s.) : halta âit, haltla ilgili.

halûk خلوق (a.s.) : **1.** iyi huylu , insâniyetli, geçim ehli olan. **2.** erkek adı.

hâlûk هالوك (a.i.) : **1.** sıçan otu. **2.** mercimek ocağı.

halvet خلوت (a.i.) : **1.** yalnız, tenha kalma, tenhaya çekilme, tenhalık. **2.** tenha yer. **3.** hamamın sıcak bölmesi.

halvet-i fâside : huk. mukarenete mânî bir şey bulunduğu halde karı ve koca arasında vuku' bulan halvet.

halvet-i hümâyûn sokakları : pâdişahlar halvet yaparken yolun iki tarafına çekilen, gerilen yelken bezleri.

halvet-i sahîha : huk. mukarenete mânî bir şey bulunmadığı halde karı koca arasında vuku' bulan halvet.

halvet-gâh, -geh خلوتگاه ، خلوتگه (a.f.b. i.) : halvet yeri, gizli görüşülecek yer, yalnız başına oturup ibâdetle vakit geçirilen yer. (bkz : halvet-sarây).

halvet-güzîde, -güzîn خالوتگزيده ، خلوتگزين (a.f.b.s.) : halveti, tenha bir yeri seçmiş olan [kimse].

halvet-hâne خلوتخانه (a.f.b.i.) : dinlenme yeri; yalnız başına oturulup ibâdetle vakit geçirilen yer.

halvetî خلوتى (a.s.) : **1.** halvetle ilgili. **2. i.** ibâdet ve törenlerini tenhada yapan bir tarîkat. **3. i.** Halvetiye tarîkatından olan kimse. [müen. "halvetiyye" dir].

Halvetiyye خلوتيه (a.i.) : **tas.** Şeyh Ebî Abdullah Sirâcüttin Ömer ibn-i Eş-şeyh Ekmelüttîn el-Ehci tarafından kurulan tarîkat.

halvet-nişîn خلوت نشين (a.f.b.s.) : halvette, yalnızlıkta oturan.

halvet-nişînî خلوت نشينى (a.f.b.i.) : halvetnişinlik.

halvet-sarây خلوتسراى (a.f.b.i.) : halvet yeri, bir hükümdârın husûsî dâiresi. (bkz : halvet-gâh, halvet-geh).

ham خم (f.s.) : eğri, bükülmüş. **Kamet-i ham** : eğri boy. **Ebrû-yi ham** : eğri kaş.

ham-ı zülf : zülfün (saç lülesinin) kıvrımı, büklümü.

hâm خام (f.s.) : **1.** pişmemiş, olmamış, çiğ. **2.** işlenmemiş, üzerinde çalışılmamış. **3.** boş, nâfile, beyhûde. **Hayâl-i hâm, Ümîd-i hâm** : boş hayal, boş ümit. **4.** terbiye, tecrübe görmemiş, acemi [kimse].

hamâid حمائد (a.i. hamîde'nin c.) : birinin medhe lâyık olan işleri.

hamâil حمائل (a.i. himâle ve hamîle'nin c.) : **1.** kılıç bağı, kılıç kayışı. **2.** nusha, muska, tılsım. [kelimenin ikinci mânâsı dilimizde müfret olarak kullanılmaktadır, "hamâyil" şeklinde yazılmamalıdır].

hamâilî حمائلى (a.s.) : arkuru, çapraz.

hamâim حمائم (a.i. hamâme'nin c.) : güvercinler. ["hamâyim" şeklinde yazılmamalıdır].

hamâkat حماقت (a.i.) : ahmaklık, beyinsizlik, bönlük. (bkz : halâfet, humk, hütr).

hamâm, hamâme حمام ، حمامه (a.i.c. : hamâim) : **1.** güvercin. (bkz : hâdir, kebûter). **2.** kumru.

hamâmiye حماميه (a.i.) : **zool.** güvercinler fasîlesi.

Hâmân هامان (a.h.i.) : Hz. Mûsâ zamânındaki Mısır firaununun vezîri.

hamâse حماسه (a.i.) : **ed.** savaş kahramanlığını yansıtan şiir.

hamâset حماسه (a.i.) : **1.** cesâret, kahramanlık, yiğitlik. **2.** kahramanca şiir.

hamâsî حماسى (a.i.) : **1.** hamâsetle ilgili. **2.** Fransızca "épique" kelimesinin karşılığı.

hamâsiyyât حماسيات (a.i.c.) : kahramanlık destanları.

ham-be-ham خم بخم (f.zf.) : büklüm büklüm, kıvrım kıvrım. (bkz : ham ender ham).

hamd حمد (a.i.) : Tanrı'ya olan şükran duygularını bildirme.

hamdele حمدله (a.zf.) : "elhamdülillah" cümlesinin, Arapçada naht denilen kaideye göre mastar hâline getirilip kısaltılması.

hâm-dest خام دست (f.b.s.) : eli işe yatmayan, beceriksiz.

hâme خامه (f.i.) : kalem.

hâme-i edeb : edebiyat kalemi.

hâme-i ezel : Allah'ın kaderleri tesbît ettiği kalem.

hâme-i mûy, -mûyî, -mûyîn : kıl kalem.

hâme-i şeker-rîz : şeker saçan kalem.

hâme-i şekvâ : şikâyet kalemi, şikâyet yazan kalem.

hâme vü şemşîr : kalem ve kılıç.

hâme هامه (a.i.) : başın üst kısmı, tepesi, kafatası.

hâme-cünbân خامه جنبان (f.b.s.) : kalem oynatan, yazar.

hâme-dân خامه دان (f.b.i.) : kalemlik, kalem kutusu.

hâme-güzâr خامه گذار (f.b.s.) : kalemle yazılmış.

hâme-keş خامه کش (f.b.i. ve s.) : yazan; yazıyı iptal eden, yazının üstünü çizen.

hamel حمل (a.i.) : **1.** kuzu. **2. astr.** semânın kuzey yarımküresinde Sevr burcu ile Süreyyâ manzûmesinin yakınlarında bulunan bir burç ki, Güneş buraya Martın dokuzunda dâhil olur, **lât. Lacerta; fr. Belier.**

hamelât حملات (a.i. hamle'nin c.) : atılışlar, atılmalar, saldırışlar, saldırmalar.

hamele حمله (a.i. hâmil'in c.) : taşıyanlar, kaldıranlar, hâmil olanlar.

hamele-i Arş : Arş'ı ense köklerinde taşıyan : İsrâfil, Cebrâil, Mîkâil, Azrâil adlarında dört büyük melek.

hamele-i hüccet : yazı, kayıt melekleri.

hamele-i Kur'ân : Kur'ân'ı ezberleyip hâfız olanlar.

hamaletü'l-arş : (bkz : hamele-i arş).

ham-ender-ham خم اندر خم (f.zf.) : büklüm büklüm, kıvrım kıvrım. (bkz : ham-be-ham).

hâme-rân خامه ران (f.b.s.) : "kalem yürüten" : yazan.

hâm-ervâh خام ارواح (f.a.b.s.) : **1.** kaba saba, hamhalat [kimse].

hâme-zen خامه زن (f.b.i.) : üzerinde kalem kesilecek âlet, makta'.

ham-geşte خم گشته (f.b.s.).(bkz : ham-şüde).

hamhama همهمه (a.i.) : sözü genizden söyleme, hımhımlık.

hâmız حامض (a.s.c. : hâmızât) : **1.** ekşi ve sirke gibi olan, asit. **2.** kekre.

hâmız-ı azot : **kim.** nitrik asit.

hâmız-ı bevl : **kim.** ürik asit.

hâmız-ı fahim : **kim.** asit karbonik.

hâmız-ı hadîd: **kim.** oksit dö fer, demir asidi.

hâmız-ı hall: **kim.** sirke asidi, saf asetik asit.

hâmız-ı hummâs : **kim.** oksalik asit.

hâmız-ı karbon : **kim.** asit karbonik.

hâmız-ı kibrît : **kim.** sülfürik.

hâmız-ı kiyanik : **kim.** siyanik asit.

hâmız-ı klor-i mâ : **kim.** asit klorhidrik.

hâmız-ı neml : **kim.** formik asit.

hâmız-ı pikrik: **kim.** asit pikrik, trinitrofenol.

hâmız-ı safsâf: **kim.** asetil-salisil asit, aspirin.

hâmız-ı tırtır : **kim.** tartarik asit.

hâmıza حامضه (a.s.) : ["hâmız"ın müen.]. (bkz : hâmız).

hâmızât حامضات (a.i. hâmız'ın c.) : **1.** ekşi ve sirke gibi olan şeyler, asitler.

hâmızât-ı gayr-i uzviyye : **kim.** inorganik asitler.

hâmızât-ı şahmiyye : yağ asitleri.

hâmızât-ı uzviyye : **kim.** organik asitler. **2.** kekreler.

hâmızıyyet حامضیت (a.i.) : **1.** ekşilik. **2.** kekrelik.

hâmızî حامضی (a.s.) : hamızla, asitle *ilgili, asitli.

hâmî حامی (a.s.c. : humat) : **1.** himâye eden, koruyan, koruyucu, sâhip çıkan, gözeten; **2. i.** erkek adı. [müen. "hâmiye" dir].

hâmî حامی (f.i.) : hamlık, gevşeklik.

hamîd حمید (a.i. hamd'den) : **1.** Allah'ın adlarındandır. **2.** övülmeye değer. **Evsâf-ı hamîde** : övülmeye değer vasıflar. **3.** Abdülhamîd'den gelme erkek adı.

hâmid خامد (a.i.) : koru sönmediği halde alevi sönen ateş.

hâmid حامد (a.s. hamd'den. c. : hâmidîn, hâmidûn, hummâd) : **1.** hamdeden, şükreden. **Abd-i hâmid** : hamdeden, şükreden kul. **2. i.** erkek adı. [hz. Muhammed'in lâkaplarındandır].

hamîde حمیده (f.s.) : eğrilmiş, bükülmüş; kanbur. (bkz : hadeb, hadebe).

hamîde-kamet : iki büklüm.

hamîdegî حمیدگی (f.i.) : eğrilik, büğrülük, kanburluk.

hâmidîn حامدین (a.s. hâmid'in c.) : hamdedenler. (bkz : hâmidûn).

hâmidûn حامدون (a.s. hâmid'in c.) : hamdedenler. (bkz : hâmidîn).

hâmil حامل (a.s.c. : hamele) : 1. yüklü. 2. gebe. 3. hâiz. 4. sâhip, mâlik. 5. taşıyan, götüren. 6. uhdesinde bir poliçe bulunan.

hâmiletü's-spor : bot. spor taşıyan.

hâmil-i bâr-ı girân : ağır yük yüklenen.

hâmil-i Kur'ân: Kur'ân'ı ezbere bilen, hâfız.

hâmil-i muştiyye : zool. *taraklılar, fr. ctenophores.

hâmil-i ünbûbe : kim. tüplük, fr. portetube.

hâmil-i vahy : Cebrâil Aleyhisselâm.

hâmil خامل (a.s.) : adı kötüye çıkmış olan kimse.

hâmile حامله (a.s.c. : havâmil) : gebe [kadın]. (bkz : âbisten).

hamîle حمیله (a.i.c. : hamâil). (bkz : hamâil).

hâmilen حاملا (a.zf.) : hâmil olarak, hâmil olduğu halde, taşıyarak.

hamîm حمیم (a.i.) : 1. soy sop. 2. s. pek sıcak, pek kaynar nesne.

hamîr, hamîre خمیر ، خمیره (a.i.) : hamur.

hamîr-i mâye : mayanın hamuru.

hamîr-gâr خمیرگار (a.f.b.i.) : hamur yoğurucu, hamurcu.

hamîs خمیس (a.s.) : 1. beşinci. **Yevmü'l-hamîs** : haftanın beşinci günü, perşembe. 2. i. öncü, artcı ve diğer merkezlerden meydana gelen büyük ordu.

hâmis خامس (a.s.) : beşinci, dördüncüden sonra gelen sayı. (bkz : hamîs).

hâmise خامسه (a.i.) : 1. beşinci rütbe, sivil me'murların ilk rütbeleri. 2. "hâmis" kelimesinin müennesi.

hâmise-i Süleymâniyye : İstanbul'daki Süleymâniye medresesini oluşturan medreselerden biri.

hâmisen خامسا (a.zf.) : beşinci olarak, beşincisi.

hâmiş هامش (a.i.) : mektubun altına ilâve edilen yazı. (bkz : hâşiye).

hamiyye حمیه (a.i.) : ["hamiyyet" kelimesinin Arapça terkiplerde aldığı şekil]. (bkz : hamiyyet).

hamiyyet حمیت (a.i.) : 1. millî onur ve haysiyet. 2. kadın adı. [kelime, bir aralık taassup (fanatisme) karşılığı olarak ileri sürülmüşse de tutunamamıştır].

hamiyyet-i câhiliyye : hakikate karşı harcanan emek.

hamiyyet-kâr حمیتکار (a.f.b.s.) : hamiyetli, millî onur ve haysiyet sâhibi. (bkz : hamiyyet-mend).

hamiyyet-mend حمیتمند (a.f.b.s.c.: hamiyyetmendân) : hamiyetli. (bkz : hamiyyet-kâr).

hamiyyet-mendân حمیتمندان (a.f.b.s. hamiyyetmend'in c.) : hamiyetliler.

hamiyyet-mend-âne حمیتمندانه (a.f.b.zf.) : hamiyetli olana yakışacak sûrette, hamiyetlicesine.

hamiyyet-mendî حمیتمندی (a.f.b.i.) : hamiyetlilik.

hamka حمقا ("ka" uzun okunur. a.s.) : ahmak, budala [kadın]. ["ahmak" ın müen.].

haml حمل (a.i.) : 1. ana karnındaki çocuk. 2. gebe olma, gebelik. **Müddet-i haml** : gebelik zamânı. **Vaz'-ı haml** : çocuk doğurma. 3. isnat, atf. 4. yük. 5. yüklenme.

haml-i kâzib : hek. kadının gebe imiş gibi karnının şişmesi.

hamlâc حملاج (a.i.) : 1. kuyumcu körüğü. 2. kim. bir alevi üfleyip bir şey üzerine çevirmek için kullanılan ince mâden boru, *üfleç.

hamle حمله (a.i.c. hamelât) : atılış, atılma, saldırış, saldırma. (bkz : savlet).

hamlî, hamliyye حملی ، حملیه (a.s.) : mant. *yüklemli, fr. prédicatif.

hamm حم (a.i.) : şiddetli harâret.

hammadde خام ماده (f.a.b.i.) : *genellikle maddelerin tabiî olarak işlenmemiş, üzerinde bir değişiklik yapılmamış durumu.

hammâl حمال (a.i. haml'den) : 1. para karşılığında, arkasıyla, eliyle yük taşıyan adam, hamal. 2. s. mec. kaba ve terbiyesiz. ["haml" Arapçada "yük" mânâsına gelir].

hammâl-âne حمالانه (a.f.zf.) : hamala yakışacak sûrette, hamalcasına.

hammâliyye حماليه (a.i.) : hamal ücreti.

hammâm حمام (a.i.) : hamam, banyo.

hammâm-ı harr : sıcaklık derecesi +25 - +37 ye kadar olan hamam.

hammâm-ı mari : **kim.** mari banyosu, **fr. bain-marie.**

hammâm-ı mu'tedil : sıcaklık derecesi +18 - +25 e kadar olan hamam.

hammâm-ı tennûrî-i râtıb : sıcaklık derecesi +40 - +45 olan ve su buharıyla ısıtılan hamam.

hammâm-ı tennûrî-i yâbis : sıcaklık derecesi +37 - +55 e kadar olan hamam.

hammâm-çe حمامچه (a.f.b.i.) : küçük hamam.

hammâmî حمامى (a.i.) : hamamcı; hamam idâre eden [adam veyâ kadın].

hammâmiyye حماميه (a.i.) : **ed.** Divan Edebiyâtında giriş kısmı hamam eğlencesi tasvîrine tahsîs olunan kasîde ve sâire. [Şâir Nedim'in hammâmiyesi meşhurdur].

hammâm-nâme حمامنامه (a.f.b.i.) : **ed.** (bkz : hammâmiyye).

hammâr خمار (a.i. hamr'den) : **1.** şarap yapan veyâ satan, şarapçı, meyhâneci. **Hâne-i hammâr** : şaraphâne. **2. tas. mec.** mürşit, kılavuz.

hâmme هامه (a.i. c. : hevâmm) : **1.** binek hayvanı. **2.** zararlı haşerat, böcek.

hamr خمر (a.i.) : şarap. (bkz : bâde, habûk, handerîs, rahîk, sahbâ).

hamrâ' حمراء (a.s.) : (daha, en, pek, çok) kırmızı, kızıl. **El-hamrâ'** : İspanya'da Gırnata şehrinde, Araplardan kalma meşhur saray. ["ahmer"in müen.].

hamrî خمرى (a.s.) : şaraba âit, şarapla ilgili.

hamriyye خمريه (a.i.) : **ed.** şarabı öven kasîde ve sâire.

hams, hamse خمس ، خمسه (a.s.) : beş; dörtten sonra gelen sayı. **Bilâd-ı hamse** : beş şehir.

hamse خمسه (a.i.) : **ed.** mesnevî şekliyle yazılmış beş kitaptan ibâret bir takım. [İran edebiyâtında "Hamse-i Nizâmî", Türk edebiyâtında "Hamse-i Atâyî" meşhurdur].

hamse-i âl-i abâ : (bkz : âl-i abâ).

hamse-i mütehayyire : **astr.** Merih, Zühre, Utarit, Müşteri ve Zühal'den oluşan yıldız kümesi.

hamse-nüvîs خمسه نويس (f.b.i.) : hamseci, hamse yazan, mesnevî şekliyle beş kitaptan ibâret bir takım yazan kimse.

hamsîn خمسين (a.s.) : **1.** elli; kırk dokuzdan sonra gelen sayı. **2. i.** "erbaîn" denilen karakıştan sonra gelen elli günlük kış.

hamsûn خمسون (a.s.) : elli sayısı. (bkz : hamsîn, mer, pencâh).

ham-şüde, ham-geşte خم شده ، خم گشته (f.b.s.) : eğrilmiş, bükülmüş. **Kamet-i ham-şüde** : eğrilmiş boy. **Kâkül-i ham-geşte** : bükülmüş kâhkül.

hamûl حمول (a.s. haml'den) : tahammüllü, sabırlı, dayanıklı [kimse].

hamûl-âne حمولانه (a.f.zf.) : tahammüllü olana yakışacak sûrette.

hamûle حموله (a.i.) : **1.** yük. **2.** gemi yükü.

hamûlî حمولى (a.i.) : hamûllük, tahammüllülük, sabırlılık, dayanıklılık.

hâmûn هامون (f.i.) : büyük sahrâ, düz ova, bozkır.

hâmûn-nevred هامون نورد (f.b.s.) : kırda, ovada, çölde dolaşan.

hamuş خمش (f.s.). (bkz : hamûş, hâmuş).

hamûş خموش (f.s.) : "hâmûş"un hafifletilmişi. (bkz : hâmûş).

hâmuş خامش (f.s.). (bkz : hamûş, hamuş, hâmûş). [Mevlânâ'nın "Dîvân-ı Kebîr"inde kullandığı kelimelerdendir].

hâmûş خاموش (f.s.c. : hâmûşân) : **1.** susmuş, sessiz. (bkz : sâkit, sâmit). **2.** Mevlânâ'nın bâzı gazellerinde kullandığı mahlâsı. [Divân-ı Kebîr'inde : "hâmûş, hâmuş, hamûş, hamuş" şekillerini kullanmıştır].

hâmûşân خاموشان (f.s. hâmûş'un c.) : sessizler, susmuşlar. **Vâdî-i hâmûşân** (susmuşların, sessizlerin yeri) : kabristan.

hamûş-âne خموشانه (f.zf.) : sessizce, sessizliği andırır, şekilde.

hâmûşî خاموشى (f.i.) : sessizlik, susma. (bkz : samt, sükûnet, sükût).

hâmüş خامش (f.s.) : [hâmûş" un hafifletilmişi]. (bkz : hâmûş).

hamyâze خميازه (f.i.) : **1.** esneme, esnek.

hamyâze-i gayr-i ihtiyârî : farkında olmadan esneme.

hamyâze-i resen : ipin, halatın esnemesi. 2. fenâ, kötü hareket.

hamyâze-bahş حمیازه بخش (f.b.s.) : esneme getiren, gevşeklik veren.

hamyâze-keş حمیازه کش (f.b.s.) : esneyen, insanın rûhunu sıkan.

hamz حمض (a.i.) : ekşilik, kekrelik.

Hamza حمزه (a.h.i.) : Abdülmuttalib'in oğlu ve Hz. Muhammed'in amcasıdır. Önce Hâşimîlerin, doğmakta olan İslâm dînine karşı gösterdikleri düşmanlığa iştirâk etmiş, fakat sonra Ebû Cehl'in, muhâsamada ileriye gitmiş olmasına hiddetle ilk vahiy gelişinin ikinci, yâhut altıncı senesi Peygamberimize îmân ve iltihak etmiştir; Uhud Gazâsı'nda şehit olmuştur.

Hamza-nâme حمزه نامه (a.f.b.i.) : İslâm kahramanlarından Hz. Hamza'nın yaptığı adı edilen işlere dâir yazılan destânî kitabın adı.

Hamzaviyye حمزویه (a.h.i.) : **tas.** Hacı Bayrâm-ı Velî tarafından kurulan Bayrâmiyye tarîkatı şûbelerinden biri. [kurucusu : Bosna'lı Hamza Bali'dir].

hân خان (f.i.c. : hânân) : hükümdar, hâkân.

hân خان (f.i.c. : hânât) : 1. han, kervansaray, otel. 2. dükkân, meyhâne.

hân-ı sebîl : fakir yolcuların barındıkları han.

hân خوان (f.i.) : 1. yemek sofrası; üstüne yemek konulan tepsi, sini. 2. ahçı dükkânı. 3. yemek. (bkz : taam).

hân-ı yağmâ : 1) tabîatın ibzâl ettiği nîmetler; 2) fakirlere, yoksullara dağıtılan yemek; 3) Tevfik Fikret'in meşhur şiiri.

-hân خوان- (f.s.) : okuyan, okuyucu, çağıran. **Duâ-hân** : duâ eden. **Ebced-hân** : ebced okuyan. **Gazel-hân** : gazel okuyan. **Mevlid-hân** : mevlit okuyan. **Salâ-hân** : salâ veren, salâ çağıran. ["hânden" mastarından].

hanâbile حنابله (a.i. hanbelî'nin c.) : hanbelîler, İmam Ahmed b. Hanbelî'nin mezhebinden olan kimseler.

hanâcır حناجر (a.i. hancere'nin c.) : hançereler, gırtlaklar.

hanâdık خنادق (a.i. handek'in c.) : hendekler.

hanâdır حنادر (a.s.) : görme kuvveti çok olan.

hanâfis خنافس (a.i. hunfesâ'nın c.) : bok böcekleri, mayıs böcekleri.

hanak حنق (a.i.c. : hınâk) : darılma, kızma, hiddetlenme.

hanân حنان (a.i.) : yürek yufkalığı, acıma, merhamet.

hânân خانان (f.i. hân'ın c.) : hükümdarlar, hanlar.

hânât خانات (a.i. hân'ın c.) : dükkânlar, meyhâneler.

hanâzıl حناظل (a.i. hanzal, hanzale'nin c.) : ebûcehil karpuzları.

hanâzîr خنازیر (a.i. hınzîr'in c.) : domuzlar.

Hanbelî حنبلی (a.i.) : Ahmed ibni Hanbel'in kurduğu mezhep ve bu mezhepten olan kimse.

hân-bere خان بره (f.b.i.) : hamel burcu, koç burcu.

hancer خنجر (a.i.) : ucu sivri, iki yanı keskin bıçak, hançer.

hancer-i ebrû : kaşların hançeri, hançere benzeyen kaşlar.

hancer-i felek, hancer-i subh, hancer-i zer, hancer-i sîm : güneş ışığı.

hancer-i müjgân : kirpikler hançeri, hançere benzeyen kirpikler.

hancere حنجره (a.i.c. : hanâcır) : hançere, gırtlak.

hancerî, hanceriyye حنجری ، حنجریه (a. s.) : 1. hançer şeklinde olan. 2. hançerle ilgili. 3. gırtlağa âit. **Hurûf-i hançeriyye** : **gr.** gırtlaktan çıkarılan harfler : ["e; ha; hı; ayn; gayn; he"].

hanceriyyü'l-lihye : ince, uzun sakallı [kimse].

hânçe خوانچه (f.i.) : küçük tepsi.

hânçe-i zer (küçük altın tepsi) : Güneş.

hançeriyye حنجریه (a.i.) : **bot.** lâtinçiçeğigiller, **fr. tropéolacées.**

hand-â-hand خندا خند (f.b.i.) : 1. sürekli, devamlı gülme. 2. s. sürekli, devamlı gülen.

handân خندان (f.s.) : 1. gülen, gülücü, güler; sevinçli. 2. kadın adı.

handân handân : güle güle, gülerek. (bkz : hande-künân).

handân-rû[y] [ی] رو خندان (f.b.s.) : güler yüzlü, güleç. (bkz : beşûş).

hande خنده (f.i.) : **1.** gülme, gülüş.

hande-i âftâb (Güneşin gülmesi) : Güneşin doğması.

hande-i câm : kadehin içine içki konulduğu zaman meydana gelen sis, buğu; içki dolu kadehin parlaklığı, kadehin (insana) gülmesi.

hande-i dîrîne : eski gülüş.

hande-i gül : gülün açması.

hande-i istihfâf : alaylı gülüş, hafifseyerek gülümseme.

hande-i zemîn : yerin, toprağın yeşillenmesi, yeşermesi. **2.** Sedat Simâvî tarafından İstanbul'da yayımlanmış edebî, siyâsî bir mizah gazetesi.

hande-bahşâ خنده بخشا (f.b.s.) : güldürücü. (bkz : hande-fermâ, hande-fezâ).

hande-bâr خنده بار (f.b.s.) : güldürücü. (bkz : hande-bahşâ', hande-fermâ, hande-fezâ, mudhik).

hande-fermâ خنده فرما (f.b.s.) : güldürücü. (bkz : hande-bahşâ, hande-bâr, hande-fezâ, mudhik).

hande-feşân خنده فشان (f.b.s.) : gülmeler, gülümsemeler saçan.

hande-fezâ خنده فزا (f.b.s.) : güldürücü. (bkz : hande-bahşâ, hande-fermâ, mudhik).

hande-harîş خنده خریش (f.b.s.) : birisine, alay yollu gülme.

handek خندق (a.i.c. : hanâdık) : **1.** kale etrâfına açılan uzun çukur, hendek. **2.** birçok ölünün gömülmesi için açılan büyük, geniş çukur.

Handek Gazvesi : Hz. Muhammed'in, Hicret'in beşinci senesinde Medîne'de, şehrin etrâfına sur kazdırarak yaptığı savaş.

hande-kâr خنده کار (f.b.s.) : gülen, gülücü.

hande-künân خنده کنان (f.zf.) : gülerek, güle güle. (bkz : handân handân).

hande-meşhûn خنده مشحون (f.b.s.) : çok gülen, hep gülen.

hande-mu'tâd خنده معتاد (f.a.b.s.) : her zaman gülme îtiyâdında olan.

hânden خواندن (f.fi.). (bkz : bkz : kırâat).

hande-nümâ خنده نما (f.b.s.) : gülen. (bkz : hande-zen).

handerîs خندریس (a.i.) : şarap, yıllanmış şarap. (bkz : bâde, rahîk, sahbâ).

hande-rîz خنده ریز (f.b.s.) : gülüp duran.

hande-rûy خنده روی (f.b.s.) : güler yüzlü.

hande-zâd خنده زاد (f.b.s.) : gülümsemeden meydana gelen şey. **2.** sevinçle güldüren, gülümseten.

hande-zen خنده زن (f.b.s.) : gülen. (bkz : hande-nümâ).

handistân خندستان (f.i.) : **1.** maskara ve soytarıların derneği. **2.** lâtîfe, şaka.

hâne خانه (f.i.) : **1.** ev. (bkz : beyt, dâr, mesken).

hâne-i âfet-rîz : "belâ döken, saçan ev" : **mec.** [bu] dünyâ.

hâne-i avârız : avârız ve bedel-i nüzûl ve emsâli tekâlifin tevzîi için tutulan esas (mikyas).

hâne-i âyîne : her yanı ayna olan oda, salon veyâ köşk.

hâne-i bâd : **astr.** on iki burçtan biri olan cevzâ, mîzan burcu.

hâne-i bâriyân : pâdişahın şikâr halkı denilen avcılarından bir sınıfın barındığı yer.

hâne-i dil (gönül evi) : **mec.** kâbe.

hâne-i ferdâ : âhiret.

hâne-i gül : (bu) dünyâ.

hâne-i zer : **1)** Güneş; **2)** dördüncü gök.

hâne-i zerîn : **1)** Güneş; **2)** yıldızlar; **3)** sekizinci gök katı.

hâne-i zünbûr : arı kovanı. **2.** bir şeyin bölündüğü, ayrıldığı kısımlardan herbiri. **3. mat.** basamak. **4.** hayâlî me'vâ. **5. müz.** Türk müziğinde bir müzik parçasının teşkîl edilmiş olduğu lâhnî topluluklara verilen bir ad. **6.** halk şâirlerinin beyte verdikleri ad.

hâne خانه (a.i.c. : hânât) : meyhâne. (bkz : hânût[2]).

haneb خنب (a.i.) : atın arka ayaklarının ortasında bulunan dirsek gibi dışarı çıkık kısmı.

hâne-bâz خانه باز (f.b.s.) : batasıya oynayan kumarbaz.

hâne-ber-dûş خانه بر دوش (f.b.s.) : "evi omuzunda" : yersiz yurtsuz, serseri.

hâne-ber-endâz خانه بر انداز (f.b.s.) : ev yıkıcı.

hâne-ber-endâz-âne خانه بر اندازانه (f.b. zf.) : hâne, ev yıkıcıya yakışacak sûrette.

hâne-ber-endâzî خانه بر اندازی (f.b.i.) : ev yıkıcılık.

hânedân خاندان (f.i.) : kökten asîl ve büyük âile, ocak, **fr. dynastie.**

hânedân-ı Âl-i Osmân, hânedân-ı Osmânî : Osmanlı hânedanı.

hânedân-ı Nübüvvet : Hz. Muhammed'in âilesi.

hâne-dâr خانه دار (f.b.i.) : **1.** âile reisi. **2.** vekilharç.

hanef حنف (a.i.) : doğruluk, istikamet.

hanefî حنفی (a.s. ve i. c. : hanefiyyûn) : **1.** İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'nin mezhebinden olan. **2.** bu mezhep ve bu mezheple ilgili.

Hanefiyye حنفیه (a.h.i.) : **tas.** Sofiyenin büyüklerinden Ebü'l-Hasan Alî eş-Şâzelî tarafından kurulan Şâzelî tarîkatı şûbelerinden birinin adı. [Şeyh Şemsüddîn Muhammed bin Hüseyn el-Hanefî tarafından kurulduğu için bu adı almıştır].

hanefiyyûn حنفیون (a.i. hanefî'nin c.) : hanefî mezhebinden olanlar.

hâne-fürûş خانه فروش (f.b.i.) : ev tellâlı, ev komisyoncusu.

hâne-gâh خانه گاه (f.b.i.). (bkz : hân-gâh).

hâne-gî خانگی (f.s.) : hânede, evde bulunanlardan, evdeki.

hâne-gîr خانه گیر (f.b.s.) : bir yeri mekân sayan [kimse].

hâne-harâb خانه خراب (f.a.b.s.) : **1.** evi yıkılmış, evsiz barksız kalmış, hâli perîşan olmuş [kimse]. **2.** câhil.

hâne-hudâ خانه خدا (f.b.i.) : ev sâhibi. (bkz : rabbü'l-beyt).

hâne-hudâyî خانه خدایی (f.b.i.) : ev sâhipliği.

hanek حنك (a.i.) : **anat.** damak, ağız tavanı.

hâne-kah خانه قاه ("ka" uzun okunur. f.b.i.) : ev. (bkz : hâne).

hâne-keş خانه کش (f.b.i.) : avârız ve bedel-i nüzûl gibi hâne îtibârıyle tarh ve tevzî olunan tekâlife tâbî olan.

hanekî حنکی (a.s.) : **anat.** damakla ilgili, *damaksal.

hanekî sâmit : gr. damak sessizi.

hâne-küş خانه کش (f.b.s.) : sefih, mirasyedi.

hânende خواننده (f.i.c. : hânendegân) : şarkıcı, şarkı söyleyen. (bkz : hînâ-ger, hunyâ-ger).

hânende-gân خوانندگان (f.b.i. hânende'nin c.) : şarkıcılar, şarkı söyleyenler.

hânendegî خوانندگی (f.i.) : hânendelik, şarkı söyleyicilik.

hâne-nişîn خانه نشین (f.b.s.) : evde oturan, evine bağlı.

hâne-perdâz خانه پرداز (f.b.s.) : ev yapan, ev yapıcı.

hâne-perver خانه پرور (f.b.s.) : evde büyümüş, dünyâ görmemiş [kimse].

hâne-perverd خانه پرورد (f.b.s.) : evde büyümüş, dünyâ görmemiş, evde yetişmiş.

hâne-perverî خانه پروری (f.b.i.) : hâneperverlik, evde büyümüş olma.

hâne-siyâh خانه سیاه (f.b.s.) : evi yıkılmış, evsiz barksız kalmış, hâli perîşan olmuş [kimse].

hâne-sûz خانه سوز (f.b.s.) : "ev yakıcı" : **mec.** âilesini düşünmeyen, gözü dışarda olan kimse.

haneşiyye خنشیه (a.i.) : **zool.** yılanlar, **fr. ophidiens.**

hâne-zâd خانه زاد (f.b.s.) : efendisinin evinde doğmuş olan köle veyâ câriye çocuğu.

hân-gâh خانگاه (f.b.i.) : dervişlerin evi, tekke. (bkz : hân-kâh).

hânık خانق (a.s. hunk'dan) : boğan, boğucu.

hânıkü'l-kelb (köpek boğan) : **bot.** çiğdem.

hânıkü'n-nemir, hânıkü'z-zeneb : bot. kurt boğan denilen bir nebat, (*bitki).

hânî' خانع (a.i.) : kocasından boşanmış kadın veyâ karısını boşamış koca.

hanîf حنیف (a.s. c. : hunefâ) : İslâm dînine sımsıkı bağlı bulunan kimse.

hânif خانف (a.s.) : **1.** küskün, dargın. **2.** gururlu.

hanîn حنین (a.i.) : **1.** şevk, arzu, iştiyak, istek. **2.** şiddetli arzudan doğan feryâd, inilti.

hanîn-i hâzin : acıklı sızlanma.

hanîs خنیث (a.s.) : yemini bozup altından çıkmayan adam.

hânis حانث (a.s.) : ettiği yemini yerine getirmeyen. [olmak mastarıyla kullanılır].

hâniye حانیه (a.i.) : şarap. (bkz : bâde, habûk, hamr, mey, rahîk, sahbâ).

hank خنق (a.i.) : boğazını sıkıp boğma, boğazı sıkılıp boğulma. (bkz : ihnâk).

hân-kah خانقاه ("ka" uzun okunur. a.i.c. : havânık) : tekke. (bkz : dergâh, zâviye, açı).

hân-kah-ı mevlevî : mevlevî tekkesi.

hankan خنقاً (a.zf.) : boğmak sûretiyle.

hânmân خانمان (f.i.) : ev bark, ocak.

hânmân-ber-endâz خانمان بر انداز (f.b.s.) : hânüman, ev bark, ocak mahvedici, eden.

hânmân-sûz خانمان سوز (f.b.s.) : hânüman, ev bark, ocak yakıcı, yakan, kül eden. **Harîk-ı hânmân-sûz** : evi kül eden yangın.

hannâk خناق (a.s.) : boğucu, boğan.

hannân حنان (a.s.) : çok acıyan, çok acıyıcı. [Allah'ın adlarındandır].

hannâs خناس (a.i.) : şeytan.

hannâsî خناسی (a.s.) : şeytanla ilgili.

hân-sâlâr خوانسالار (f.b.i.) : sofracıbaşı, kilerci.

hân-sâr خوانسار (f.b.i.) : sofracıbaşı, ahçıbaşı. (bkz : hân-sâlâr).

hanûme حنومه (a.i.) : **hek.** mîde ekşiliği.

hanût حنوط (a.i.) : ölüyü tahnît etmekte kullanılan ilâç.

hânût حانوط (a.i.c. : havânît) : **1.** dükkân. **2.** meyhâne. (bkz : hâne).

hânût-i kebîr : büyük dükkân, büyük meyhâne.

hanzal حنظل (a.i.c. hanâzıl) : ebûcehil karpuzu da denilen, portakal büyüklüğündeki meyvası, çok acı ve iç sürdürücü olan bir *bitki.

har خر (f.i.) : eşek. (bkz : himâr, merkeb).

har-ı deştî : yaban eşeği.

har-ı dü-pâ (iki ayaklı eşek) : **mec.** aptal, sersem kimse.

har-ı Îsâ : Îsâ'nın eşeği.

hâr خار (f.i.) : diken.

hâr-ı fürkat : ayrılık dikeni.

hâr-ı üştür : **bot.** devedikeni.

hâr ü has : ot kırıntısı, çalı çırpı, çerçöp. (bkz : has خس).

hâr خوار (f.s.) : **1.** hor, hakir, aşağı, bayağı. **2.** yiyici, yiyen. **Merdüm-hâr** (insan yiyen) : yamyam. **Mey-hâr, Mey-hôr** : içki içen, sarhoş. **Şîr-hâr** (süt içen) : küçük çocuk. **Gam-hâr** : kederli, sıkıntılı.

hâr هار (a.s.) : yıkılmış. (bkz : münhedim).

hârâ خارا (f.i.) : **1. jeol.** pek katı taş, mermer. **2.** üzeri menevişli kumaş. (bkz : hâre).

harâb خراب (a.s.) : **1.** yıkık, viran.

harâb-ı gam : gamın harâbı, gamla harâbolan.

harâb-ender-harâb : büsbütün bozulmuş, yıpranmış. **2.** geçkin, sarhoş. [müen. "harâbe" dir].

hârâb-âbâd خراب آباد (f.b.s.) : haraplıkla dolu yer, tam harâbe.

harâbât خرابات (f.i. harâbe'nin c.) : **1.** harâbeler, vîraneler. **2.** meyhâneler. **3.** Ziyâ Paşa'nın meşhur üç ciltlik antolojisi. [birinci mânâsı bizde kullanılmaz].

harâbâtî خراباتی (f.i.c. :harâbâtiyân). **1.** harâbâta mensûbolan, vaktini meyhânede geçiren. **2.** s. süflî, pejmürde [adam].

harâbâtiyân خراباتیان (f.b.i.) : harâbâtî'nin c.) : vaktini meyhânede geçirenler, meyhâne adamları.

harâbâtîy-âne خراباتیانه (f.zf.) : **1.** vaktini meyhânede geçirerek. **2.** harâbâtilikle, süflîlikle, pejmürdelikle.

harâbe خرابه (a.s.) : **1.** eski binaların yıkıntısı. **2.** çok harap ev. (bkz : vîrâne).

harâbe-nişîn خرابه نشین (a.f.b.s.) : harap yerlerde, vîrânede oturan.

harâbe-zâr خرابه زار (a.f.b.i.) : vîranelik.

harâbî, harâbiyyet خرابی ، خرابیت (a.i.) : **1.** haraplık, viranlık. ["harâbiyyet" kelimesi yanlış olmakla berâber kullanılmıştır]. **2.** [birinci kelime] okun, nişanın önüne vurarak sıçrayıp nişâna isâbet etmesi.

harâc خراج (a.i.) : **1.** vaktiyle Müslüman olmayan teb'adan alınan vergi. **2.** haraç mezat satılığa çıkarma.

harâc-ı mukaseme : arâzî-i hâriciyye mahsullerinden onda birden yarısına kadar alınan vergi.

harâc-ı muvazzaf : arâzî-i hâriciyye üzerine yerin tahammülüne göre, maktûiyet veçhile tâyin olunan vergi.

harâc-güzâr خراجگذار (f.b.s.) : haraç verici.

harâhir خراخر (a.i. harhara'nın c.) : **1.** horlamalar [uykuda]. **2. hek.** akciğerden gelen hırıltılar.

harâib حرائب (a.i. harîbe'nin c.) : bir kimsenin geçineceği şeyler.

harâid خرائد (a.i. harîde'nin c.) : **1.** kızoğlankızlar. **2.** delinmemiş inciler.

harâif خرائف (a.i. harîfe'nin c.) : ev için güz hazırlıkları.

harâit خرائط (a.i. harîta'nın c.). (bkz : harîta).

harâm حرام (a.s.) : **1.** şerîatçe, dince yasak edilmiş şey. **2.** tecâvüz edilmesi, dokunulması men' edilen, kutsal, mübârek. **Belde-i harâm** : Mekke çevresi. **Beyt-i harâm** : Mekke'deki Kâbe. **Mescid-i harâm** (kutsal mescid) : Kâbe-i Mükerreme'nin bulunduğu ibâdetgâh. **Şehr-i harâm** : haram ayı. [İslâmdan önceki zamanda, Arapların, birbirleriyle savaşı yasak olan ay, Muharrem ayı].

harâmî حرامی (a.s.) : hırsız, haydut, yol kesen. (bkz : kuttaü't-tarîk).

harâm-kâr حرامکار (a.f.b.s.) : nikâhsız olarak cinsî ilişkide bulunan.

harâm-nemek حرام نمك (a.f.b.s.) : **1.** nankör kimse. **2.** tenbel (evlât).

harâm-zâde حرام زاده (a.f.b.s.) : **1.** piç [çocuk]. (bkz : veled-i gayr-i meşrû', veled-i zinâ). **2.** hîleci, nâmussuz.

hârân خواران (f.s. hâr'ın c.) : yiyenler, yiyiciler. **Fodla-hârân** : fodla yiyenler.

harâret حرارت (a.i.) : **1.** sıcaklık. (bkz : germî).

harâret-i hevâ : havanın sıcaklığı. **2.** susuzluk. 3.[hastalıkta] ateş, yanma, humma, fiyevr, fr. **fièvre**.

harâret-i garîziyye : vücûdun normal harâreti.

harâret-i ihtirâk : kim. yanma *ısısı.

harâret-i mahsûsa : fiz. ısınma *ısısı.

harâret-i muhtefiyye : fiz. gizli *ısı, **fr. chaleur latente**.

harâret-i şems : coğr. güneş *ısısı. [Arapça terkiplerde kelimenin yazılış şekli "harâre"dir].

harâret-bîn حرارت بين (a.f.b.i.) : harâret derecesini gösteren âlet.

haras خرس (a.i.) : **1.** dilsiz olma. **2.** dilsizlik.

harâs خراس (f.i.) : hayvanla döndürülen değirmen.

harâs-i harâb (harap değirmen) : dünyâ.

harâset خرائت (a.i.). (bkz : filâhat, hirâset).

harâş خراش (f.i.) : hayvan ile döndürülen değirmen.

harâşe خراشه (a.i.) : **1.** talaş. **2.** terementi.

harâşif خراشف (a.i. harşef'in c.) : **1.** pul pul olan şeyler, balık pulları. **2.** yaprakları balık puluna benzeyen enginar gibi bitkiler, nebatlar.

hârâ-şikâf خاراشكاف (f.b.s.) : **1.** mermer yarıcı, yaran. **2.** üzeri menevişli kumaş.

harâtîm خراطيم (a.i.) : **1.** fil burunları, fil hortumları. **2.** hortumlar. (bkz : hortum).

harâtîn خراطين (a.i.) : **zool.** soğulcan.

harâtîn-i hâssa خراطين خاصه (a.b.i.) : **tar.** Topkapı Sarayında bir sınıf sanatkârların adı. [ağaç ve demir eşyâyı tesviye ederlerdi; aşağı yukarı tornacılıktır. Bileziklerden çarklara ve silâh yivlerine kadar her şeyi yaparlardı].

harâtîniyye خراطينيه (a.s.) : **zool.** halka biçiminde, halka gibi olan, halkalılar. (bkz: halkaviyye).

harâzet خراضت (a.i.) : derdin, hastalığın uzayıp gitmesi, müzminleşmesi, kronik bir hal alması.

harb حرب (a.i.c. : hurûb) : cenk, kavga, döğüş, savaş. **Bilâ-harb** : savaşsız, savaş açmadan. **Dîvân-ı harb** (harp dîvanı) : askerî mahkeme. **Erkân-ı harb** :*kurmay. **Fenn-i harb** : savaş bilgisi. **İ'lân-ı harb** : savaş açma. **Meydân-ı harb** : savaş meydanı. **Yâver-i harb** : büyük kumandan, emir subayı. **Dârü'l-harb** : savaş yeri, islâm elinde olmayan yerler. (bkz : cidâl, perhâş).

harb-i umûmî (*genel savaş) : birinci cihân harbi (1914).

harba حربه (a.i.) : güneş ışığının bulutlara vurması.

harbak حربق (a.i.) : **1. bot.** zanbak fasîlesinden, beyaz ve siyah renklerde iki nevi bulunan bir *bitki. **2.** çöpleme.

harbak-ı ebyaz : bot. ak çöpleme.

harbak-ı esved : bot. kara çöpleme.

har-bân خربان (f.i.) : eşekçi.

harbat خربط (f.i.) : **1.** iri kaz. **2. s.** ahmak. **3. s.** kalıbı kıyâfeti yerinde olduğu halde aklı kıt olan kimse.

harb-cû حربجو (a.b.s.) : savaş arayan, kavga çıkarmaya istekli olan.

harb-darb حرب ضرب (a.b.i.) : savaş, savaşma, mücâdele.

harbe حربه (a.i.) : **1.** kısa mızrak, süngü. **2.** (bkz : harbî²).

harbele حربله (f.i.) : kuyudan su çekmeye mahsus dolap, bostan dolabı.

harben حربًا (a.zf.) : harbetmek sûretiyle, savaşarak, döğüşerek.

har-bende خربنده (f.b.i.) : **1.** eşek, katır gibi yük hayvanlarına bakan [kimse], seyis. **2. tar.** saray katırcıları. [Selçûkîlere âit târihî bir ünvân].

harb-gâh حربگاه (a.f.b.i.) : harb yeri, savaş meydanı.

harbî حربی (a.s.) : **1.** harbe mensup, harble ilgili. **2. i.** harbe, tüfek doldurmaya, en çok temizlemeye yarayan demirden veyâ ağaçtan yapılmış çubuk. [aslı "harbe" dir].

harbiyye حربیه (a.s.) : **1.** harbe mensup, harble ilgili. **Fünûn-i harbiyye :** savaş bilgileri. **2.** [eski] harb okulu.

harbiyye nezâreti : Osmanlı hükûmet erkânı meyânında millî müdâfaa vekâleti, *savunma bakanlığı.

harbüz, harbüze خربز ، خربزه (f.i.) : kavun, karpuz.

harbüze-i Hindî : Karpuz.

harbüze-i Rûbah : Ebûcehil karpuzu. (bkz : hanzal).

harbüze-furûş خربزه فروش (f.b.i.) : kavun karpuz satan adam.

harbüze-zâr خربزه زار (f.b.i.) : kavun karpuz bostanı.

harc خرج (a.i.) : **1.** vergi. **2.** sarf, gider, bir iş için kullanılan madde.

harc-ı âlem, harc-ı âmm : herkese, her keseye elverişli.

harc-i râh : yol harcı, yol masrafı.

har-çeng خرچنگ (f.i.) : **zool.** yengeç.

hâr-çîn خارچین (f.b.s.) : diken toplayan, cımbız.

hardal خردل (a.i.) : hardal, sofrada iştah açmak için kullanılan mâcunumsu madde.

hardala خردله (a.i.) : hardal tânesi.

hâre خاره (f.i.) : **1.** sert taş, kaya. **2.** meneviş; menevişli kumaş. (bkz : hârâ',²).

hâre خواره (f.i.) : yiyecek, yiyinti.

harekât حرکات (a.i. hareket'in c.) : **1.** (bkz : hareket).

harekât ve sekenât (tavırlar ve hareketler) : gidişât. **2.** askerî manevra.

harekât-ı harbiyye : ask. savaş hareketleri.

harekât-ı havliyye : biy. *sığamsal *devinimler, **fr. mouvements péristaltiques.**

harekât-ı müştereke : müşterek, berâber davranışlar.

harekât-ı nâ-pesendâne : hoşa gitmeyen hareketler.

harekât حرکات (a.i. hareke'nin c.) harekeler, vokaller.

harekât-ı selâse : gr. hecelerin üç hareke (e, i, o) ile okunuşu.

hareke حرکه (a.i.c. : harekât) : **gr.** Arapça ve Osmanlıca bir harfin nasıl okunacağını gösteren ve " üstün : fetha = e " ; " esre : kesre = ı, i "; " ötre : zamme = o, ö, u, ü" denilen işâretlerden herbiri, vokal.

hareket حرکت (a.i.c. : harekât) : **1.** sarsıntı, deprem. (bkz : zelzele).

hareket-i arz : yer sarsıntısı, deprem. **2.** kımıldama, oynama, yer değiştirme. **3.** iş işleme, iş görme, davranma. **4.** tavır, tarz, muâmele, gidiş. **5.** yola çıkma. (bkz : azîmet). **6.** [eskiden] medreselerde bir derece. **7. müz.** armonide sesten sese gitme.

hareket-i anîfe : anat. dış etkenlere karşı yabancı maddeleri gidermek için organizmanın yaptığı aşırı çaba.

hareket-i dâhil : tar. Kanûnî zamânında Süleymâniye Medresesi'nin binâsından sonra on ikiye çıkarılan tarîk-i tedrîs (okutma yolu) silsilesinin dördüncü mertebesindeki müderrislerine verilen bir ünvan.

hareket-i devrâniyye : noktalarının hepsi düzeyleri sâbit bir mihvere dikey dâireler çizen cismin hareketi.

hareket-i dîdânî : (bkz : hareket-i dûdiyye).

hareket-i dûdiyye: zool. soğulcan gibi hayvanların büzülmesi hâli. (bkz : hareket-i dîdâniyye).

hareket-i gayr-i ihtiyâriyye, hareket-i gayr-i irâdiyye: istemeyerek yapılan hareket.

hareket-i gayr-i muntazama : intizamsız, düzensiz hareket.

hareket-i hakikıyye : fiz. gerçek hareket.

hareket-i hâric : tar. Kanûnî zamânında Süleymâniye Medresesi'nin binâsından sonra on ikiye çıkarılan tarîk-i tedrîs (okutma yolu) silsilesinin ikinci mertebesindeki müderrislere verilen bir ünvan.

hareket-i ihtilâf-i manzar : astr. paralaktik hareket, **fr. mouvement parallactique.**

hareket-i ihtizâziyye : fiz. *titreşim hareketi.

hareket-i kasriyye : fiz. bir hâricî sebep te'siriyle meydana gelen hareket. (bkz : hareket-i müktesebe).

hareket-i mer'iyye : koz. gerçekte bulunmadığı halde var imiş gibi görünen hareket. (bkz : hareket-i zâhiriyye).

hareket-i muahhara : fiz. yavaşlayan hareket.

hareket-i muntazama : fiz. düzgün hareket.

hareket-i mutlaka : fiz. hareketli noktanın hareketsiz noktalara göre hareketi.

hareket-i muttasıla : fiz. dâima bir tarafa yönelen cismin hareketi. [aksi olursa, hareket-i munfasıla denir].

hareket-i müktesebe : (bkz : hareket-i kasriyye).

hareket-i müstakime : fiz. doğru bir çizgi üzerinde olan hareket.

hareket-i müstedîre : fiz. bir münhanî (eğri) yi tâkîben vâki olan hareket, *dâiresel hareket.

hareket-i mütehavvile : fiz. türlü sebeplerden dolayı eşit zamanlarda aldığı mesâfelerde çoğalan veyâ azalan noktanın hareketi.

hareket-i mütehavvile-i muntazama : fiz. düzgün değişen hareket.

hareket-i mütesâviye : fiz. müsâvî (*eşit), zamanlarda müsâvî (eşit) mesâfe alan noktanın hareketi, düzgün değişen hareket.

hareket-i seneviyye : astr. yıllık hareket.

hareket-i yevmiyye : astr. günlük hareket.

hareket-i zâhiriyye : (bkz : hareket-i mer'iyye).

harekî حركـــي (a.s.) : hareketle ilgili, kinetik. **fels. fr. cinétique.**

harekî elektrik : fiz. *devimli elektrik, **fr. electrodynamique.**

harekiyyât حركيات (a.i.c.) : **fiz.** kinematik, devinim *bilimi, **fr. cinématique.**

harem حـــرم (a.i.) : **1.** herkesin girmesine müsâade edilmeyen, saygıdeğer ve kutsal yer. **2.** Hac zamanında ihrâma girilen yerden îtibâren Kâbe'ye doğru olan kısım. [aksi "Hill" dir.]. **Şeyhü'l-harem :** Medîne şehri ve civârının muhâfızı [Osmanlı İmparatorluğu'nda].

Harem-i Şerif : Kâbe ve civârı. **3.** [evvelce] büyük İslâm konaklarında bulunan kadınlar dâiresi.

harem-i hümâyûn : pâdişah sarayında kadınlar dâiresi. **4.** nikâhlı kadın, zevce. (bkz : halîle).

harem-i yâr : sevgilinin haremi, odası.

harem خـــرم (a.i.) : **ed.** "mefâilün" den "me"yi atarak "fâilün" kelimesini "mef'ûlün"e çevirme. (bkz : ahrem).

haremeyn حرمين (a.i.c.) : **1.** Mekke-i Mükerreme ile Medîne-i Münevvere.

haremeyn-i şerîfeyn : Mekke'deki Kâbe ile Medîne'deki "Ravza-i Mutahhara". **2.** [eskiden] ilmiye sınıfının Mısır pâyesinden sonra, İstanbul pâyesinden evvel nâil oldukları büyük rütbe.

harem-gâh حرمگاه (a.f.b.i.) : harem dâiresi.

harem-serây حرمســـرای (a.f.b.i.) : **1.** harem dâiresi. **2.** câmi içi.

hares خرس (a.i.): dilsizlik. (bkz: ebkemiyyet).

harf حرف (a.i.c.: hurûf) : **1.** alfabeyi meydana getiren işâretlerden her biri, bu işâretlerden birini gösteren mâdenî küçük matbaa kalıbı. **2.** söz, lâkırdı.

harf-i âb-dâr : güzel ve mânâlı söz.

harf-i âbî, harf-i mâî : ed. ك ، ع ، س ، ة ، ز ، خ ، ج harflerinin her biri.

harf-i âlâ, harf-i nûranî : ed. ع ، ط ، ى ، هـ ، ن ، ق ، ك ، ل ، م ، ص ، س ، ر ، ح ، ا harflerinin her biri.

harf-i arzî, harf-i hâki : ed. ل ، ف ، ع ، ذ ، ش ، د ، ح harflerinin herbiri.

harf-i aslî : gr. bir kelimenin kökünde bulunan esas harf.

harf-i âteşî, harf-i merfu' : ed. لا ، م ، ط ، ض ، ص ، ت ، ا harflerin her biri.

harf-i atf : gr. iki kelime veyâ cümleyi bir hükümde toplayan, birini ötekine bağlayan.

harf-i bî-magz : mânâsız boş söz.

harf-i cerr : gr. isimleri kesreli, yâni esreli okutan, şu yirmi harf: [bâ, min, ilâ, an, lâm, alâ, fî, kaf, hattâ, rübbe, vâv-ı kasem, tâ-i kasem, hâşâ, müz, münz, adâ, key, levlâ, halâ, lealle].

harf-i cevâb : gr. cevap cümlesinin başına gelen harf.

harf-i ednâ, harf-i halk, harf-i zulmânî : ed. ض ، ع ، ب ، ت ، د ، ذ harflerinin her biri.

harf-i gûlû-sûz : 1) sert söz. **2)** kılıcın keskin tarafı.

harf-i hâtır-renc : incitici söz.

harf-i Hindî : Arapça rakamlar : ١ ، ٢ ، ٣

harf-i huşk : kuru lâf, kuru söz.

harf-i illet : gr. (ى ، و ، ا) harfleri.

harf-i inhirâf : gr. akıcı ünsüz : (ر ve ل) harfleri.

harf-i istidrâk : gr. ayırıcı bağlaç görevi bulunan harf.

harf-i istifhâm : gr. soruyu belirtmek için kullanılan harf, edat.

harf-i istisnâ : gr. istisnayı belirtmekte kullanılan edat.

harf-i istitâle : gr. (ض) harfi.

harf-i kalb : bir *örneğin orta harfi.

harf-i kalkale, harf-i laklaka : gr. [Kur'an okumada] titreşimli harf : ك ، ق ، ط ، د ، ج ، ب

harf-i kamerî : gr. kamer harfi. (bkz : hurûf-ı kameriyye).

harf-i kasr, harf-i maksûr, harf-i taksîr : gr. kelimenin sonuna gelen kısa ى ve ا

harf-i magz-dâr : değerli söz.

harf-i ma'nâ : gr. fiil veya isim olmayan herhangi bir kelime.

harf-i ma'rûf : gr. uzun "u" olarak okunan "و" veya uzun "i" olarak okunan "ى" harfi.

harf-i mechûl : gr. "o" olarak okunan "و" ve "e" olarak okunan "ى".

harf-i meczûm, harf-i sâkin : gr. bâzı hallerden dolayı harekesiz okunan harf.

harf-i medd : Arapçada uzun okunan harfler olup elif, vav ve ye'dir.

harf-i mehmûs : ed. ك ، هـ ، ف ، ص ، ش ، س ، خ ، ح ، ث ، ت harflerinin her biri.

harf-i mektûbî, harf-i melbûbî : ed. ن ، و ، ى harflerinin her biri.

harf-i melfûzî : gr. üç harfle yazılan ve bu harflerin içinde hiç biri tekrarlanmayan on üç harfin her biri.

harf-i menkut, harf-i mu'cem : noktalı harf.

harf-i merfû' : nominatif hâlinde bulunan kelimenin sonundaki ünsüz.

harf-i mesrûrî : gr. adı iki harfle yazılan harf; م ، ن ، و harflerinin her biri.

harf-i musavvat : gr. belli bir ünlüyü belirten harf.

harf-i mutbak : gr. telaffuzda dili üst damağa dokunduran harf (ظ ، ط ، ض ، ص).

harf-i mücerred, harf-i mühmel : noktasız harf.

harf-i müfred : gr. şekil bakımından bütün harflerden başka olan harf : (ا ، م ، و ، هـ).

harf-i münfetih : gr. ظ ، ط ، ض ، ص dışında bulunan bütün harfler.

harf-i müselsel : birbiriyle ilişiği olan bir kaç düşünce üzerine açılan tartışma.

harf-i müstakil : gr. "müstali" harflerin dışında bulunan harfler.

harf-i müstali : gr. konuşmada dilin yükselmesini gerektiren harf. (خ ، ص ، ض ، ا ، ظ ، ع ، ق).

harf-i mütecânis : gr. ayni kategoriden olan iki harf : (ت ve ط) gibi.

harf-i mütekarib : gr. telaffuz bakımından aynı sesi veren iki harf (ذ ve ض) gibi.

harf-i müteşâbih, harf-i mütezâvic : noktalı ve başka harflerden ayrılmış olan harf (ب ، ث ، ت).

harf-i nâsıb : gr. dâhil olduğu muzârî fiilin nihâyetini üstün okutan dört harften herbiri.

harf-i nefy : gr. *olumsuzluk edatı.

harf-i nevâî : ed. ب ، ث ، ظ ، ق ، ن ، و harflerinin her biri.

harf-i nidâ' : gr. seslenme edatı.

harf-i pehlû-dâr : ed. kinaye.

harf-i revî : ed. 1) kafiyenin esas ünsüzü. 2) İran edebiyatında bir kafiyenin son harfi.

harf-i safîr : ıslığı andıran, ıslığımsı ses.

harf-i sâit : sesli harf, vokal.

harf-i sâmit : sessiz harf, (ا ، و ، ی) dışındaki ünsüzler.

harf-i sebük, harf-i sehl : mânâsız boş söz.

harf-i serd : sert söz.

harf-i şedîd : gr. hece sonunda uzun okunmayan harf : ط ، ق، ك ، أ ، ب ، ت ، ج ، د

harf-i şefehî, harf-i şefevî : gr. *dudaksıl, labiyal.

harf-i şemsî : gr. başına "el" (harfi tarif) geldiği zaman bu harfi tariften sonra gelen kelimeyi şeddeli okutan harf, güneş harfi : ر ، ز ، س ، ش ، ص ، ض ، ط ، ظ ، ن ، ت ، ث ، د ، ذ (bkz : hurûf-ı şemsiyye)

harf-i ta'rîf : gr. *tanım edatı.

harf-i ta'rîf-i gayr-i muayyen : gr. *belirsiz tanım edatı.

harf-i ta'rîf-i muayyen : gr. *belirgin *tanım edatı.

harf-i tenkîr : gr. belirsizlik edatı.

harf-i vâhî : boş, saçma söz.

harf-i vâhid : hiçbir harf, hiçbir söz.

harf-i varak-gîr : bir boşluğu doldurmak için uzatılan harf.

harf-i veted : gr. bir sırada bulunan harflerin: birinci, dördüncü, yedinci ve onuncusu.

harf-i zâid : gr. bir kelimede aslî harfler dışında fazla olarak görünen harf: (ا ، و ، ی).

harf حرف (a.i.) : yemiş toplama.

harf-âferîn حرف آفرین (a.f.b.s. ve i.) : 1. Allah. 2. şâir; hatip.

harf-âşinâ حرف آشنا (a.f.b.s.) : 1. harfleri birbirinden ayırabilen, harfleri tanıyan. 2. lâf anlayan.

harf-be-harf حرف بحرف (a.zf.) : olduğu gibi, aynen, aslından ayrılmaksızın.

harf-çîn حرفچین (a.f.b.s.) : birinin işine karışan.

harf-endâz حرف انداز (a.f.b.s.) : söz atan, haysiyete dokunucu söz söyleyen.

harf-endâzî حرف اندازی (a.f.b.i.) : söz atıcılık.

harf-gîr حرف گیر (a.f.b.s.) : her işte ayıp ve noksan arayan.

harf-gîrî حرف گیری (a.f.b.i.) : her işte ayıp ve noksan arayıcılık.

harfiyen حرفیاً (a.zf.) : harfi harfine, tastamam, tıpatıp, olduğu gibi.

harf-keş حرفکش (a.f.b.s.) : 1. yazı yazan, çizgi çeken. 2. saçmasapan konuşup can sıkan.

harf-peymâ حرف پیما (a.f.b.s.) : çok güzel konuşan.

harf-zen حرفزن (a.f.b.s.) : çalçene, geveze.

har-gâh, har-geh خرگاه ، خرگاه (f.i.) : büyük çadır, otak.

hargâh-ı mâh : hâle, ay ağılı.

hâr-gâr خوارگار (f.b.s.) : hakaret edici, eden. [müen. "hâr-gâre" dir.]

har-gedâ خرگدا (f.b.s.) : zorla yardım isteyen.

har-gele خرگله (f.b.i.) : 1. eşek sürüsü. 2. s. terbiyesiz, azılı kimse. [Farsçada "**har**=eşek, **gele**=sürü"].

hargûş خرگوش (f.i.) : tavşan. **Hâb-ı hargûşî** : tavşan uykusu, hafif uyku.

hargûşek خرگوشك (f.i.) : tavşan yavrusu.

hârhâr خارخار (f.i.) : 1. gönül üzüntüsü, yürek sıkıntısı. 2. devamlı istek. 3. sürekli kaşıntı.

harhara خرخره (a.i.c. : harâhir) : 1. sürekli horultu. 2. sürekli hırıltı.

harhişe خرخشه (f.i.) : gürültü, patırtı, kavga.

hârık خارق (a.s.) : yırtıcı, yırtan.

hârık-ı âde : âdeti yırtan, âdetin dışarısında, hârikulâde; yalancı.

hârık حارق (a.s.) : 1. yakan, yakıcı. (bkz : muhrik). 2. yanan, tutuşmuş.

hâris حارص (a.s.) : hırslı olan. (bkz : harîs).

hârısa حارصه (a.i.) : insanın başında veyâ yüzünde kan çıkmayacak derecede peydâ olan yara.

harî حری (a.s.) : lâyık, müstahak. ["ahrâ" kelimesi daha çok kullanılır]. (bkz : bercâ, çespân, şâyeste).

hârî خواری (f.i.) : horluk, hakirlik.

harîb حریب (a.s.) : yağma olunmuş, soyulmuş, talan edilmiş.

hârib هارب (a.s.) : kaçan, firâr eden.

hârib خارب (a.s. harâb'dan) : 1. yıkan, harâbeden. 2. haydut, yol kesen.

harîbe حريبه (a.i.c. : harâib) : bir kimsenin geçineceği şey.

harîc حريج (a.s.) : **1.** dar, ensiz. **2.** kuşatılmış. (bkz : mahsûr).

hâric خارج (a.i.) : **1.** dış, dışarı. **2.** dışarı çıkan, dışarda, dışta. **3.** hiç ilgisi olmayan kimse. **Hareket-i hâric, İbtidâ-i hâric :** medrese yolunda ilk rütbeler.

hâric ani'l-merkez : geo. *dışmerkezli.

hâric ani'l-merkeziyyet : geo. *dışmerkezlik.

hâric ani'l merkeziyyet hesâbı : top. üzerinde âlet kurulamayan, fakat rasat yapılması gereken bir noktanın yerine o nokta civârındaki başka belli bir nokta üzerinde âlet kurmak sûretiyle yapılan rasatların ilk noktaya ircâı hesâbı, merkeze ircâ metodu.

hâric ez-memleket : huk. bir memlekette iken hükmen başka bir memlekette sayılan.

hâric-i kısmet : mat. bölüm. [bölme işleminden sonra arta kalan sayı].

hâric-i vatan : vatanın dışı.

hâric حارج (a.s.) : suçlu, günahişlemiş.

hâricen خارجاً (a.zf.) : hâriçten, dıştan, dışarıdan.

hâricen mersum dâire : geo.*çokgenin köşelerinden geçen dâire.

hâricen mersum mudallâ:geo.*dışçokgen.

hâricen mümâs dâire : geo. dış *teğet dâire.

hâricen mütebâdil : geo. *dışters [açı].

hâricî خارجى (a.s.) : **1.** hârice, dışarıya mensup, hâriçle ilgili. **2. tar.** vaktiyle Hz. Ali'ye isyân eden cemâat ferdlerinden herbiri.

hâricî haşefe-i nebât : bot. dış *yönlü *başçık.

hâricî merkez : jeol. *dışmerkez, **fr. épicentre.**

hâricî tufeylî : zool., bot. *dışasalak, **fr. ectoparasite.**

hâricî tufeyliyyet : *dışasalaklık, **fr. ectoparasitisme.**

hâriciyye خارجيه (a.i.) : **1.** dış siyâset işleri, dışişleri. **2.** ameliyatla tedâvi edilen hastalıklar, dış hastalıklar. **3. s.** hâriçle ilgili.

harîd حريد (a.s.) : tek; ayrı.

harîd خريد (f.i.) : satın alma.

harîd ü fürûş : alım satım.

hârid حارد (a.s.) : öfkeli, hiddetli, kızgın.

harîd, harîde خريد ، خريده (a.i.c. : harâid) : **1.** kızoğlankız. **2.** delinmemiş inci.

harîdâr خريدار (f.b.s.) : satın alıcı.

harîde خريده (f.s.) : satın alınmış.

harîf حريف (a.i. hirfet'den) : **1.** meslekdaş, san'at arkadaşı. (bkz : hirfet). **2.** herif, âdî ve bayağıadam. **3.** teklifsiz dost.

harîf خريف (a.i.) : sonbahar, güz.

hârif خارف (a.s.) : yemiş toplayan.

harîf-âne حريفانه (a.f.zf.) : esnafça, herkes masraftan kendi hissesini vererek, ortaklaşa yapılan ziyâfet. [yanlış olarak "ârifâne" kelimesi daha yaygındır].

harîfe خريفه (a.i.c. : harâif) : ev için sonbahar hazırlığı.

harîfî خريفى (a.s.) : sonbaharla, güzle ilgili.

harîk حريق (a.i.) : yangın, ateş. (bkz : hârika).

harîk-i hânmân-sûz : evi yakan, evi kül eden yangın.

harîk حريك (a.s.) : erkekliği olmayan [adam]. (bkz : innîn).

harîka حريقه (a.i.) : **1.** bulamaç [yemek]; yulaf ve sâire lâpası. **2.** acı, sızı.

hârika خارقه (a.s.c. : havârık) : imkânların üstünde olup, insanda hayret uyandıran şey. (bkz : mu'cize).

hârika حارقه (a.i.) : ateş, od. (bkz : harîk, nâr).

hârika-i sevdâ : aşk ateşi.

hârikat خارقات ("ka" uzun okunur. a.s. hârika'nın c.) : insanda hayret uyandıran şeyler, şaşılıp kalınacak şeyler.

hârikavî خارقوى (a.s.) : hârika gibi, hârika nevinden.

hârikü'l-âde خارق العاده (a.zf.) : âdetin üstünde, hâricinde.

harîk-zede حريقزده (a.f.b.s. harîk-zedegân) : evi veya eşyası yanmış kimse, yangına uğramış, yangından zarar görmüş.

harîk-zede-gân حريقزدگان (a.f.b.s. harik-zede'nin c.) : yangına uğramış kimseler, yangından zarar görmüşler.

harîm خريم (a.s.) : saygısız, çekinmez, kayıtsız [adam].

harîm حريم (a.i.s.) : **1.** biri için kutsal olan şeyler. **2. i.** harem dâiresi, harem. **3. i.** evin içi

gibi başkasına kapalı olan yer. **4. i.** bir evin civârı. **5. i.** avlu. **6. i.** ortak, şerik. **7. i.** hacıların, hac zamânında büründükleri örtü.

harîm-i hâss : büyük bir zâtın kendi dâiresi.

harîm-i ismet : mukaddes ocak, nâmus ocağı.

harîm-i kâ'be-i aşk : aşk kâbesinin harîmi, gizli ve mukaddes bucağı.

harîme حريمه (a.i.) **:** kişinin dilediği gibi kullanabilecek hakka mâlik olduğu malı.

harîr حرير (a.i.) **: 1.** ipek. **Câme-i harîr :** ipek elbise, ipek çamaşır. **Dûd-i harîr :** ipek böceği. **2. s.** harâretli, ateşli. **Kalb-i harîr :** ateşli kalb.

harîr-i Hindî : Hindistan'a mahsus bir çeşit ipek kağıt.

harîr-i Semerkandî : eskiden kullanılan kâğıt türlerinden biri.

harîrî, harîriyye حريرى ، حريريه (a.s.) **: 1.** ipekle ilgili, ipekten yapılmış; ipek gibi yumuşak. **Akmişe-i harîriyye :** ipek kumaşlar. **2.** güzel sanatlarda kullanılan ve Semerkand'da ipekten yapılan bir kâğıt cinsi. [tezhip, hat, minyatür v.b.].

Harîriyye حريريه (a.h.i.) **: tas.** sofiyenin büyüklerinden Seyyid Ahmed er-Rufâî tarafından kurulan Rufâiyye tarîkatının şûbelerinden biri. [kurucusu : Ebü'l-Hasan Alî el-Harîrî'dir].

harîs حريص (a.s. hırs'dan) **:** hırslı, tamahkâr, bir şeye çok düşkün, lüzûmundan fazla istekli.

harîs-i câh : mevki, rütbe düşkünü.

harîs-i mâl : mal canlısı.

harîs-i şöhret : şöhret düşkünü.

hâris حارث (a.i. hars'dan) **:** harâset eden kimse, çiftçi, ekinci.

hâris-i gayûr : gayretli, çalışkan çiftçi.

hâris حارس (a.s. hirâset'den) **:** muhâfız, bekçi, gözcü; koruyan, koruyucu. (bkz : dîde-bân, pâs-bân).

hâris-i vatan : vatanın bekçisi, koruyucusu.

hâris حارص (a.s.) **:** son derece hırslı olan.

harîs-âne حريصانه (a.zf.) **:** harîscesine, harîse yakışacak sûrette.

hâr-istân خارستان (f.b.i.) **:** dikenlik, çalılık. (bkz: hâr-zâr).

hâriş خارش (f.i.) **:** kaşıma, kaşınma.

harîta خريطه (a.i.c. : harâit) **: 1.** bir yerin coğrâfî durumunu bildiren çizgiler, harta.

harîta-i bahriyye : coğr. deniz haritası.

harîta-i inkişâfiyye : coğr. tanıtma haritası.

harîta-i müsteviyye : coğr. plân.

harîta-i semâviyye : astr. gök haritaları. **2.** kulplu kese, dağarcık.

harîz حريض (a.s.) **:** gücsüz, tâkatsız [kimse].

harîz حريز (a.s.) **:** hıfzolunmuş, saklanmış. (bkz : mahfûz).

Hârizm خوارزم (f.h.i.) **:** Amuderyâ'nın aşağı mecrâsının her iki tarafında bulunan ülkenin ve bu ülkede XIII. asıra kadar dilini muhâfaza ederek yaşamış olan bir şarkî Îran kavminin adıdır.

hârîzmî خوارزمى (f.s.) **:** hârizme âit, harizm ile ilgili.

hârizmiyye خوارزميه (f.i.) **:** horzumlu yolu, algoritma.

hark خرق (a.i.) **: 1.** yarıp yırtma, yırtılma. **2.** su akacak yarık, ark.

hark حرق (a.i.) **:** yakma. (bkz : ihrâk).

harkafa حرقفه (a.i.) **: anat.** kalça kemiği, oyluk kemiğinin başı.

harkafî حرقفى (a.s.) **: anat.** kalça kemiğine âit, kalça kemiğiyle ilgili.

hâr-keş خاركش (f.b.s.) **:** yoksulluktan dolayı evine diken ve çalı çırpı taşıyan.

har-kürre خركره (f.b.i.) **:** eşek yavrusu, sıpa. ["kürre-har"] **:** yavru eşek.

harmel حرمل (a.i.) **: bot.** üzerlik otu.

harmen خرمن (f.i.) **:** harman. [aslı "hirmen" dir.].

harmen-gâh خرمنگاه (f.b.i.) **:** harman yeri.

har-meniş خرمنش (f.b.s.) **:** eşek tabîatlı.

har-mühre خرمهره (f.b.i.) **:** katırboncuğu.

har-nâme خرنامه (f.b.i.) **:** Şeyhî'nin başından geçen bir vaka üzerine tanzîm ettiği "satyrique" bir manzum eseri.

harnûb خرنوب (a.i.) **:** keçiboynuzu [yemiş]. (bkz : harrûb).

hâr-püşt خارپشت (f.b.i.) **:** "diken sırtlı", **mec.** kirpi.

harpüşte خرپشته (f.s.) **:** harpuşta, balıksırtı biçiminde olan.

harr حر (a.i.c.: harûr) **:** harâret, sıcaklık, sıcak.

harr-ı şedîd : şiddetli harâret.

harr-ı temmûz : temmuzun sıcaklığı, temmuz sıcağı.

hârr, hârre حار ، حاره (a.s.): harâretli, kızgın, sıcak, yakıcı. **Bilâd-ı hârre** : sıcak memleketler. **Ekalîm-i harre** : sıcak iklimler, tropikal bölgeler. **Mıntaka-i hârre** : **coğr.** ısı kuşak.

harrâk حراق (a.i.) : **hek.** pehlivan yakısı.

harrâka حراقه (a.i.) : [evvelce] düşman gemilerini ve şehirlerini ateşlemek üzere, yakıcı âletlerle bezenmiş olan harb gemisi.

harrân حران (a.i.) : **müz.** Türk müziğinin eski mürekkep makamlarından olup en az beş asırlıktır, elde hiç bir nümûnesi yoktur.

harrâs حراث (a.i. harâset'den) : ekinci, çiftçi, toprağı işleyip ekin eken. (bkz : fellâh[1]).

harrât خراط (a.s.) : çıkrıkçı, doğramacı.

harrâtîn خراطين (a.i. harrât'ın c.) : çıkrıkçılar, doğramacılar.

harrûb خروب (a.i.) : keçiboynuzu [yemiş]. (bkz : harnûb).

hars حرث (a.i.) : **1.** tarla sürme. **2.** kültür. [Fransızca "culture" karşılığı].

harsî حرثى (a.s.) : harsa âit, harsla ilgili, kültürel.

harsiyyât حرثيات (a.i.c.) : harsla ilgili şeyler, kültür işleri.

harşef حرشف (a.i.c. : harâşif) : **1.** balık pulu. **2.** enginar. **3.** kalkan balığı.

harşefî حرشفى (a.s.) : balık pulu şeklinde olan.

harşûf حرشوف (a.i.) : **bot.** enginar. (bkz : harşef[2]).

hart حرط (a.i.) : el ile ağaç dallarından yaprak sıyırma ve ağacın kabuğunu soyup çıkarma.

hartûc خرتوج (f.i.) : topa, merminin arkasından sürülen barut kesesi.

hartût خرتوت (f.s.) : iri, yapışkan ve tatsız bir kara dut.

harûk حروق (a.i.) :kav.

harûn حرون (a.s.) : harın, ilerileyecek yerde duran veyâ geri giden [hayvan]. (bkz: mükirr).

Hârûn هارون (a.h.i.) : **1.** Mûsâ Peygamberin büyük kardeşi [Aaron]. **2.** Bağdad halîfelerinden Hârûnü'r-Reşîd.

harûnî حرونى (a.i.) : harınlık, hayvanın huysuzluğu.

Hârûnü'r-Reşîd هارون الرشيد (a.h.i.) : Abbâsî halîfelerinin en meşhurudur (766-809).

harûr حرور (a.i.) : **1.** Güneşin kızgınlığı. **2.** gece esen sıcak rüzgâr. [Fransızca "calorifique" karşılığı].

harûrî, harûriyye حرورى ، حروريه (a.s.) : harârete mensûb, harâretle ilgili. **Kuvve-i harûriyye** : harâret kuvveti.

Hârût هاروت (a.h.i.) : **1.** arkadaşı Mârût ile ün almış bir melek olup, büyü ile sihir ile uğraştıklarından kıyâmete kadar kalmak üzere Babil'de bir kuyuya hapsedilmişlerdir. **2.** s. sihir yapan.

hârûtî هاروتى (f.i.) : **1.** Hârût'un işi, büyücülük. **2.** Hârût yolunda olan, büyücü.

hâr ü zâr خوار و زار (f.b.s.) : hor, zavallı.

har-vâr خروار (f.b.i.) : eşek yükü.

hâr-zâr خارزار (f.b.i.) : dikenlik, çalılık. (bkz : hâr-istân).

has خس (f.i.) : ot kırıntısı, çerçöp. **Hâr ü has** : çalı çırpı.

hasad حصد (a.i.) : **1.** ekin, çayır biçme, biçilme. **2.** biçilmiş ekin. **3.** ekin biçme zamânı, orak vakti. [kelime : "hısâd" şeklinde de kullanılır].

hasâdet حسادت (a.i.) : hasudluk, hasedcilik.

hasâfet حصافت (a.i.) : **1.** hükümde sağlamlık, kuvvet ve olgunluk. **2.** rey sağlamlığı.

hasâil خصائل (a.i. haslet'in c.) : hasletler, huylar, tabîatlar. (bkz : hısâl).

hasâis حصائص (a.i. hâssiyyet'in c.) : bir şeye, birine has olan keyfiyetler; *nitelikler.

hasâis-i insâniyye : insanlık hassaları.

hasâis خسائس (a.s. hasîse'nin c.) : kötü, fenâ, alçak tabîatlar, huylar.

hasâle حثاله (a.i.) : **bot.** bâzı çiçeklerin filkası, çeneği.

hasalî حثلى (a.s.) karnın, göbek kasık arasındaki yer ile *ilgili.

hasânet حصانت (a.i.) : **1.** bir binâ veyâ başka yapının zaptolunamıyacak derecedeki sağlamlığı. **2.** kadının nefsine hâkim olması.

hasânet-i hisâr : **1)** hisârın, kalenin sağlamlığı; **2)** temiz ve nâmuslu bulunma.

hasâr, hasâret خسار ، خسارت (a.i.c. : hasârât) : zarar, ziyan (bkz : hasâret).

hasârât خسارات (a.i. hasâr'ın c.) : zararlar, ziyanlar.

hasâr-dîde خساردیده (a.f.b.s.) : hasâra uğramış, zarar görmüş.

hasâret خسارت (a.i.c. : hasârât) : zarar, ziyan. (bkz : hasâr, husr, husrân).

hasâret حثارت (a.i.) : sıvık, sulu şey, koyulaşıp katılaşma.

hasâse, hasâset خصاصه ، خصاصت (a.i.) : ihtiyaç, yoksulluk, züğürtlük.

hasâset خساست (a.i.) : **1.** hasislik, tamahkârlık, pintilik, cimrilik. (bkz : hisset); **2.** alçaklık, bayağılık. [zıddı "asâlet" dir].

hasât حصات (a.i.) : **1.** küçük taş, çakıl taşı. **2.** çakıl taşları çok olan yer. **3.** mesâne, karaciğer, böbrek gibi yerlerde peydâ olan taş.

hasât-ı bevliyye : hek. böbreklerde ve sidik yollarında meydana gelen taş.

hasât-ı ihlîliyye : hek. erkeklerde, sidik yollarında hâsıl olan taş.

hasât-ı kebed : hek. karaciğerde biriken taş.

hasât-ı kilyeviyye : hek. böbreklerde hâsıl olan taş.

hasât-ı mesâne : hek. idrar kesesinde meydana gelen taş.

hasâtü'l-em'a': hek. bağırsaklarda hâsıl olan taş.

hasâtü'l üzn : (işitme taşı). **anat.** kulaktozu.

hasb حسب (a.zf.) : göre, nazaran, binâen, cihetiyle, gereğince. [aslı "miktar" mânâsına gelen "haseb" dir].

hasb-i hâl : görüşüp dertleşme. (bkz : hasbihâl).

hasbe حصبه (a.i.) : **hek.** kızamık hastalığı. [kelime "hasebe" şeklinde kullanılır].

hasbe'l-beşerriyye حسب البشريه (a.zf.) : insanlık îcâbı olarak.

hasbe'l-hamiyye حسب الحميه (a.zf.) : hamiyet yüzünden, hamiyet îcâbı.

hasbe'l-îcâb حسب الايجاب (a.zf.) : durum dolayısıyla, durum îcâbı olarak.

hasbe'l-iktizâ حسب الاقتضا (a.zf.) : gerektiğinden dolayı, ötürü.

hasbe'l-isti'dâd حسب الاستعداد (a.zf.) : me'mûriyet dolayısıyla.

hasbe'l-kader حسب القدر (a.zf.) : kaderden.

hasbe'l-lüzûm حسب اللزوم (a.zf.) : lüzum dolayısıyla, gerektiği için.

hasbe'l-me'mûriyye حسب المأموريه (a. zf.) : me'mûriyet dolayısıyla.

hasbe'l-mevsim حسب الموسم (a.zf.) : mevsime göre.

hasbe'l-ubûdiyye حسب العبوديه (a.zf.) : bendelik, kulluk îcâbıyla.

hasbeten حسبةً (a.zf.) : karşılıksız, parasız, bedava. (bkz : fahrî, hasbî).

hasbeten-lillah حسبةً لله (a.zf.) : Allah rızâsı için, Tanrı uğruna. [hasbe kelimesinin aslı : ecir, sevâb mânâsına olarak "hisbe"dir].

hasbî حسبى (a.s.) : karşılıksız, parasız, bedâva. (bkz : fahrî).

hasbihâl حسب حال (a.b.i.) : **1.** görüşüp dertleşme; halleşme. **2.** 1912'de Ahmet Şerif tarafından İstanbul'da yayımlanmış dînî bir gazete.

hasbükallâh حسبك الله (a.zf.) : (bkz : hasbünallah).

hasbünallâh حسبن الله (a.zf.) : **1.** Allah'ım bana yeter. **2.** ya Rabbî sen bilirsin.

haseb حسب (a.i.) : baba tarafından gelen şeref, asîllik, soy temizliği. (bkz : asâlet). [zıddı "hasâset" dir].

hasbünallâh ve ni'me'l-vekîl : bize Allah yeter, o her işimizi güzel yapar.

hasebiyyet حسبيت (a.i.) : hısımlık, akrabalık.

hased حسد (a.i.) : kıskançlık, çekememezlik, günü.

hasede حسده (a.s. hâsid'in c.) : hased edenler, kıskananlar, çekememezlik edenler, günüleyenler.

hasek حسك (a.i.) : **1.** kin. (bkz : adâvet). **2.** savaş âletlerinden üç köşeli diken, demir dikeni.

hasele خثله (a.i.) : **hek.** karnın, göbek ile kasık arasındaki kısmı.

hasen حسن (a.s.) : hüsünlü, güzel. **Vech-i hasen :** güzel yüz. **A'mâl-i hasene :** güzel işler. [müen. "hasene" dir]. [Osmanlıcada erkek adı olarak "Hasan" şeklinde kullanılır].

hasenü'l-hulk : huyu güzel.

hasenü'l-vech : güzel yüzlü.

hasenü's-savt : güzel sesli.

hasenât حسنات (a.i. hasene'nin c.) : iyilikler, iyi haller, iyi işler, hayırlı işler. **Sâhibü'l-hasenât** : güzel şeyler meydana getirmiş olan. [zıddı "seyyiât" dır].

hasene حسنه (a.i.c.: hasenât) : **1.** iyilik, iy hal, iyi iş, hayırlı iş. [zıddı "seyyie" dir]. **2.** eski altın paralardan birinin adı.

Haseneyn حسنين (a.h.i.c.) : "iki Hasanlar" : Hz. İmâm-ı Hasan ve Hüseyin.

hasf خسف (a.i.) : **1.** yere batma. **2.** nuru, ışığı sönme; ayın tutulması. (bkz : husûf).

hashasa حصحصه (a.i.) : **1.** açık, âşikâr olma. **2.** bir şeyi başka bir şeyin içinde -iyice birleşmesi için- sallama.

hâsıb حاصب (a.i.) : ortalığı toz toprak içinde bırakan şiddetli rüzgâr, tipi.

hâsıd حاصد (a.i. ve s. hasâd'dan) : hasâdeden, ekin biçen [adam], orakçı. (bkz : hassâd).

hâsıl حاصل (a.s. husûl'den. c. : hâsılat) : husûle gelen, husûl bulan, peydâ olan, olan, çıkan, üreyen, türeyen, biten.

hâsıl-ı cem' : **mat.** birkaç sayının bir araya toplanmasından meydana gelen yekûn, toplam.

hâsıl-ı kelâm : sözün kısası, kısacası. (bkz : el-hâsıl)

hâsıl-ı masdar : **gr.** fiil ismi.

hâsıl-ı ref' : **mat.** bir sayının bir veyâ birkaç defâ kendisiyle çoğaltılmasından meydana gelen sayı.

hâsıl-ı tarh : **mat.** bir sayının diğerinden çıktıktan sonra kalan kısmı.

hâsıl-ı zarb : **mat.** *çarpım. **fr. produit.** [müen. "hâsıla"].

hâsıla حاصله (a.i.) : **1.** *sonuç, netîce. **2.** elden edilen kazanç. **Saf hâsıla** : bir işlemin bakıyyesi.

hâsılât حاصلات (a.i. hâsıl'ın c.) : herhangi bir işten husûle gelen şeyler, temettü', fayda, îrât, vâridat, gelir, kazanç. [kelime, dilimizde müfret gibi kullanılır].

hâsılât-ı gayr-i sâfiyye : gelirin hepsi.

hâsılât-ı sâfiyye : masraf çıktıktan sonra kazanç olarak kalan hâsılat, net kazanç.

hasılât-ı seneviyye : yıllık gelirler.

hâsın, hâsıne حاصن ، حاصنه (a.s.c. hâsınât) : iffetli, şerefli, nâmuslu [kadın].

hâsır حاصر (a.s. hasr'dan) : hasreden, muhâsarada bulunan, etrâfı kuşatan.

hâsıra خاصره (a.i.) : **hek.** boş böğür.

hasîb خصيب (a.s.) : **1.** ucuzluk, bolluk yer. **2.** hayır sâhibi, eli açık, cömert [adam].

hasîb حسيب (a.s.) : **1.** değerli, îtibarlı, soyu temiz, muhterem, saygın, şahsî meziyet sâhibi [kimse]. **2. i.** muhâsebeci, sayman. **3. i.** erkek adı. [müen. "hasîbet"]. **4.** Allah'ın sıfatlarından.

hâsib حاسب (a.s.) : hesâbeden, hesâbedici.

hâsid حاسد (a.s. hased'den. c. : hasede, hussâd) : haset eden, kıskanan, kıskanç. (bkz : hasûd).

hâsid-âne حاسدانه (a.f.zf.) : hasetçesine, kıskanarak, kıskınçlıkla. (bkz : hasûd-âne).

hasîf حصيف (a.s.) : hasâfetli, aklı başında, olgun [adam]. (bkz : hasâfet).

hâsif خاسف (a.s. husûf'dan) : sararmış, rengi, parlaklığı kalmamış.

hasîf-âne حصيفانه (a.zf.) : hasâfetli, aklı başında, olgun adama yakışacak sûrette.

hasîfe حسيفه (a.i.) : gizlenen kin ve düşmanlık. (bkz : hasîke).

hasîke حسيكه (a.i.). (bkz : hasîfe).

hasîm خصيم (a.i.c. : husemâ) : iki düşmandan her biri.

hâsim حاسم (a.s.) : hasmeden, kat'eden, kesip atan. **Hâkim-i hâsim** : bir kararı derhal hükme bağlayan, kesip atan hâkim.

hasîn حصين (a.s.hısn'dan) : müstahkem, kuvvetli, sağlam [yer]. **Binâ-yi hasîn** : sağlam yapı.

hasîr حسير (a.s.) : **1.** feri gitmiş, donuklaşmış [göz]. **Basar-ı hasîr** : fersiz, donuk göz. **2.** hasret çeken. (bkz : hâsir', hasret-keş).

hâsir حاسر (a.s. hasret'den) : **1.** hasret çeken, merâmına nâil olamayan. **2.** çıplak, silâhsız, eliboş, müdâfaadan âciz [adam]. ["hâib" kelimesiyle birlikte kullanılır].

hâsir خاسر (a.s. hasâr'dan. c. hâsirân, hâsirîn, hâsirûn) : zarara, ziyâna uğrayan.

hasîr حصير (a.i.) : **1.** hasır. **2. s.** söyler veyâ okurken dili tutulan.

hâsîr خسير (a.s.). (bkz :hâsir).

hâsirân خاسران (a.s. hâsir'in c.) : zarara uğrayanlar.

hâsiren خاسراً (a.zf.) : zarar gördüğü halde, ziyâna uğrayarak.

hâsirîn خاسرين (a.s. hâsir'in c.) : zarara, ziyâna uğrayanlar. (bkz : hâsirûn).

hâsirûn خاسرون (a.s. hâsir'in c.) zarara, ziyâna uğrayanlar. (bkz : hâsirân, hâsirîn, hâsirûn).

hasîs خسيس (a.s. hisset'den) : **1.** nekes, cimri, pinti. **2.** alçak, değersiz, kıymetsiz; insanı küçülten. **Hasîs menfaatlar.**

hasîsa خصيصه (a.i.) kendine mahsus olup başkasında bulunmayan keyfiyet, karakter.

hasîse خسيسه (a.i.) : kötü huy, fenâ tabîat.

hasiyy خصي (a.s.) : hadım edilmiş, hayası çıkarılmış, burulmuş [insan veyâ hayvan]; iğdiş.

hasl حثل (a.i.) : fenâ hal sâhibi olma.

haslet خصلت (a.i.c. : hısâl) : insanın yaradılışındaki huyu, tabîatı, mizâcı.

haslet-i cemîle : güzel huy.

hasm حسم (a.i.) : kesme, kesip atma, kesîn olarak hal ve fasletme.

hasm-ı da'vâ : dâvânın halli.

hasm خصم (a.i. ve s.c. : husûm) : **1.** düşman. (bkz : adû). **2.** muhâlif, karşı taraf.

hasmeyn : huk. dâvalı olan iki taraf.

hasm-ı ca'lî : huk. [eskiden] hakikatte hasım olmadığı halde, hasım imiş gibi hâkim huzûrunda husûmeti kabûl eden kimse.

hasm-ı cân : can düşmanı.

hasm-ı ekber : en büyük düşman, şeytan.

hasm-ı bî-ser ü pâ : sefîl düşman.

hasm-i mütevârî : huk. [eskiden] mahkemeye gelmekten ve vekil göndermekten çekinen ve korkan kimse.

hasm-âne خصمانه (a.f.b.zf.) : düşmancasına.

hasmen حسماً (a.zf.) : kesîn karar ile halledip bitirmek sûretiyle.

hasmî خصمي (a.i.) : düşmanlık. (bkz : husûmet).

hasnâ حصني (a.s.) : fazlasıyla nâmuslu olan [kadın].

hasnâ-yi hüsnâ : hem güzel, hem nâmuslu [kadın].

hasnâ' حسناء (a.s.) : güzel [kız veyâ kadın].

Arûs-i hasnâ : güzel gelin.

hasnâ-yi müstesnâ : eşi olmayan güzel.

has-pûş خسپوش (f.b.s.) **1.** yalancı, hîlekâr, mürâî. **2.** çalı çırpı ile örtülü.

has-pûşî خسپوشي (a.s.) : riyâ, hîle.

hasr حصر (a.i.) : **1.** sıkıştırma, dar bir yerin içine alma. **2.** hareketten menetme, etrâfını çevirme. **3.** mahsus kılma, kılınma. **4.** vakfetme, tahsîs etme. **5.** zaman ayırma. **6.** konuşurken veyâ okurken tutulup kalma.

hasr-i iştigal : bütün uğraşmayı bir şeye hasretme.

hasr-ı nazar : bakışı bir tarafa veyâ noktaya dikme.

hasr خصر (a.i.) : **1.** böğür. **2. anat.** bel.

hasreme حثرمه (a.i.) : **anat.** üst dudağın alt dudak üzerine taşması.

hasren حصراً (a.zf.) : muhasara ederek, etrafını kuşatarak, çemberleyerek.

hasret حسرت (a.i.) : ele geçirilemeyen veyâ elden kaçırılan bir nîmete üzülüp yanma, iç çekme, inleme; üzüntü, iç sıkıntısı, keder, zahmet; eseflenme, göreceği gelme, özleyiş. (bkz : iştiyâk).

hasret-dîde حسرت ديده (a.f.b.s.) : hasret görmüş.

hasret-fiken حسرت فكن (a.f.b.s.) : hasret düşüren, hasret döken.

hasret-güdâz حسرت گداز (a.f.b.s.) : hasretle yanan.

hasret-hâne حسرت خانه (a.f.b.i.) : hapishane.

hasret-keş حسرتكش (a.f.b.s.) : hasret çeken, özlemiş.

hasret-keş-âne حسرتكشانه (a.f.zf.) : hasret çekene yakışacak sûrette.

hasret-nâme حسرتنامه (a.f.b.i.) : **ed.** ayrılık dolayısıyla yazılan mektup.

hasret-zede حسرتزده (a.f.b.s.c. hasret-zedegân) : hasrete uğramış, hasrete düşmüş.

hasret-zede-gân حسرتزدگان (a.f.b.s. hasret-zede'nin c.) : hasrete uğramış olanlar, hasrete düşmüş olanlar).

hasret-zede-gî حسرتزدگي (a.f.b.i.) : hasrete uğramış, hasrete düşmüş olma.

hass حث (a.i.) : birini, bir işe teşvîk etme, kandırıp ayartma.

hass ü iğrâ' : teşvik ve kışkırtma.

hass حس (a.s.) : **1.** alçak, âdî. **2. i.** marul.

hâss خـــاص (a.s.c. : havâs) : **1.** mahsus, *özel. **İsm-i hâss** : has isim, *özel ad. **2.** hükümdarın kendine mahsus olan. **3.** saf, hâlis. **4. tar.** Osmanlı İmparatorluğu'nun eski devirlerinde, devletin büyüklerine ayrılan ve yıllık geliri yüzbin akçadan yukarı olan arâzi.

hâsse'l-hass : **tas.** vahdet-i vücuda inanan, Allah'ı mutlak bir varlık olarak kabul eden.

hâss ü âm : herkes.

hâssü'l-hass : en has, en güzel.

hâss حـــاس (a.s. hiss'den) : hisseden, duyan. [müen. "hâsse"dir].

hassa خاصـــه (a.i.) : bir kimseye, ya da bir şeye özel olan nitelik, kuvvet, güç.

hassa askeri : **tar.** pâdişahı veya hükümdarı korumakla görevli askerî sınıf.

hassâd حصـــاد (a.s.) : ekin biçen, orakçı. (bkz : hâsıd).

hassân حسان (a.s. hüsn'den) : **1.** çok güzel olan. **2. i.** erkek adı.

hassâs حساس (a.s. hiss'den) : çok hisseden, pek çabuk ve kolay müteessir olan, alıngan, hisli, duygulu : **Hassâs bir kalb. Hassâs terâzî** : en ufak bir farkı gösteren [terâzi].

hassâs-âne حساســانه (a.f.zf.) : hassas, duygulu olana yakışacak sûrette.

hassâsiyyet حساسيت (a.i.) : hassaslık, duygulu olma hali, *duygusallık.

hâsse حاســه (a.i. hiss'den. c. : havâss) : bir şeye mahsus olan kuvvet ve hal, duygu. ["hâss" ın müennesidir].

hâsse-i lems : elle dokunma kuvveti.

hâsse-i rü'yet : görme kuvveti.

hâsse-i selîme : sağ duyu, **fr. bon sens.**

hâsse-i sem' : işitme kuvveti.

hâsse-i şemm : koklama kuvveti.

hâsseten خاصة (a.zf.) : husûsî olarak, *özellikle, ayrıca, yalnız.

hâssiyyet حاسيت (a.i.) : (bkz : hassâsiyyet).

hâssiyyet خاصيت (a.i.c. : hasâis) : kuvvet, te'sir. [bir şeye mahsus olan].

hâssiyyet-i kat-ı hayât : ölüm hassası; ölüm te'sîri.

haste خسته (f.s.c. : haste-gân) : hasta, rahatsız, sayrı.

haste-i bî-şifâ : şifâsız hasta.

haste-i gam-ı aşk : aşk gamının hastası.

hâste خاسته (f.s.) : **1.** ayağa kalkmış. **2.** uzanmış. **Ber-hâste** : ayaklanmış. **Nev-hâste** : yeni yetişen delikanlı; yeni yetme.

hâste خواسته (f.s.) : istenilmiş, istenilen. (bkz : matlûb).

haste-bend خسته بند (f.b.i.) : kırık çıkık sarmaya yarayan bağ, sargı. (bkz : cebîre).

haste-dil دل خســـته (f.b.s.) : gönlü hasta, üzüntülü; sıkıntılı.

haste-gân خواستگان (f.s. haste'nin c.) : hastalar, rahatsızlar, sayrılar.

haste-gî خستگی (f.b.i.) : hastalık, rahatsızlık.

haste-hâne خسته خانه (f.b.i.) : hastane.

hâst-gâr خواســـتگار (f.b.s.) : isteyici, isteyen, (bkz : tâlib).

hâst-gârî خواســـتگاری (f.b.i.) : isteyicilik, tâliplik.

hasûd حســـود (a.s. hased'den) : hasetçi, kıskanç, çekemeyen. **El-hasûd lâ-yesûd** : hasetçi kimse faydalanmaz ve onmaz. (bkz : hâsid).

hasûd-âne حسودانه (a.f.zf.) : hasûd olana yakışacak sûrette; hasetçilikle, kıskançlıkla.

hasûdî حسودی (a.i.) : hasutluk, hasetçilik, kıskançlık.

hasûr حصـــور (a.s.) : **1.** tasadan gönlü daralan. **2.** sır saklayan. **3.** mücâhede yoluyla evlenmeye ve kadınlara yaklaşmaya rağbet etmeyen. [Kur'ân'da bu kelime ile "Hz. Yahya" vasıflandırılmıştır].

has ü hâşâk خس خاشاك (f.i.) : çerçöp.

hasve حسوه (a.i.c. : husevât, husvât) : azar azar, yudum yudum içme.

hâş خـــاش (f.i.) : **1.** kırıntı, döküntü, süprüntü. (bkz : hâşâk). **2.** şiddet, kızgınlık.

hâşâ حاشا (a.e.) : aslâ, katiyen, hiçbir vakit, Allah göstermesin, uzak olsun. (bkz : hâşeli'llâh).

hâşâ sümme hâşâ : öyle olması imkânsız, öyle değildir.

haşâfet حشـــافة (a.i.) : kin ve düşmanlık.

haşâhiş خشاحش (a.i. haşhâş'ın c.) : haşhaşlar.

haşâiş حشـــائش (a.i. haşîş'in c.) : kuru otlar. (bkz : haşîş). ["haşâyiş" şeklinde de kullanılmıştır]. (bkz : haşâyiş).

hâşâk خاشاك (f.i.) : çöp, süprüntü; yonga. (bkz : hâş').

hâşâk-i zaîf : kuru çalı, çırpı.

hâşâ mine't-teşbîh حاشا من التشبيه (a. cü.) : benzetmekten korkulur, benzetilemez.

hâşâ min-huzûr حاشا من حضور (a.cü.) : (sözüm) burada bulunanlardan uzak, buna kimse alınmasın; burada bulunanları ilgilendirmez.

haşâyiş حشايش (a.i. : haşîş'in c.). (bkz : haşâiş).

haşeb خشب (a.i.) : kereste yapılan kalın, kuru ağaç, odun.

haşeb-i kâzib (yalancı odun) : **bot.** enine kesilen ağacın kabuğuna yakın olan yumuşak kısmı.

haşeb-i sâdık : **bot.** ağacın hakiki odun hâline gelen kısmı.

hasebü'l-enbiyâ : **bot.** peygamber ağacı.

haşebe خشبه (a.i.c. : haşebât) : ağaç, odun; yonga. (bkz : haşeb).

haşebî, haşebiyye خشبي ، خشبيه (a.s.) : **1.** odun yapısında, odun gibi, odunla ilgili, odun cinsinden. **2. bot.** *ağaçsıl.

haşebiyyet خشبيت (a.i.) : odun niteliği, odunluk.

haşeb-pâre خشب پاره (a.f.b.i.) : ağaç, tahta parçası; yonga.

haşed حشد (a.i.) : insan topluluğu.

haşefe حشفه (a.i.) : **1. anat.** erkeğin tenâsül âletinin baş tarafı. **2. bot.** başçık.

haşel حشل (a.i.) : âdî, bayağı, rezîl olma; bayağılık.

hâşe lillâh حاش لله (a.zf.) : Allah göstermesin, aslâ kat'iyen, hiçbir vakit. (bkz : hâşâ).

haşem حشم (a.i.c. : ahşâm) : **1.** maiyet, yanında bulunanlar. **2.** âile. **3.** hademe. **Hadem ü haşem** : hizmet edenler, maiyet halkı.

haşem-nişîn حشم نشين (a.f.b.i.) : göçebe.

haşerât حشرات (a.i. haşere'nin c.) : **1.** küçük böcekler. **2.** örümcek, karınca, akrep; fâre; yılan ve benzerleri gibi hayvanlar. **3. mec.** değersiz ve zararlı kimseler.

haşerât-ı lâ-yüflihûn : **mec.** insanı rahatsız eden küçük çocuk gürûhu.

haşere حشره (a.i.c. : haşerât) : arı, karınca, örümcek ve benzerleri gibi küçük hayvanlar, böcek.

haşhâş خشخاش (a.i.) : **bot.** kapsüllerinden afyon, tohumlarında da yağı çıkarılan bir nebat, *bitki.

haşhâşiyye خشخاشيه (a.s.) : haşhaş ile ilgili, haşhaş nev'inden. **Fasîle-i haşhâşiyye** : gelincikgiller.

hâşır حاشر (a.s.) : haşreden, cemeden, toplayan. **Nidâ-yi hâşır** : toplayan ses.

hâşi' خاشع (a.s. huşû'dan. c. : hâş'în) : alçakgönüllülük gösteren.

hâşian خاشعاً alçakgönüllülük göstererek.

hâşiâne خاشعانه (a.zf.) : alçakgönüllülük göstererek. (bkz : mütevâzıâne).

haşîf حشيف (a.i.) : eski, yıpranmış elbise.

hâşiîn خاشعين (a.s. hâşi'in c.) : alçakgönüllüler.

haşîm حشيم (a.s.) : haşmetli, gösterişli. (bkz : muhteşem, müdebdeb).

hâşim هاشم (a.s.) **1.** kuru ekmek kırıntısı doğrayan [çorba ve benzeri gibi şeylere]. **2.** ezen, yaran, kıran, parçalayan. **3.** erkek adı.

Hâşimî هاشمي (a.h.i.) : Hz. Muhammed'in mensubolduğu kabîle.

Hâşimiyye هاشميه (a.h.i.) : **tas.** Celvetî tarîkatı şûbelerinden biri. [Üsküdarlı Seyyit Mustafa Hâşim (Hâşim Baba) Melâmîliğe de girdiği için adına nisbet edilen Hâşimiyye-i Bayrâmiyye şûbesinden sayanlar da vardır. Seyyit Mustafa Hâşim, Bektâşiliğe de girdiği için kendisine ondan dolayı baba denilmiştir].

haşîn, haşin خشن ، خشين (a.s. huşûnet'den) : katı, sert, kırıcı, gönül kırıcı, kaba.

haşîş حشيش (a.i.) : **1.** kuru ot. **2. bot.** esrar denilen "Hind keneviri" yaprağı.

haşîşe حشيشه (a.i.) : ot.

haşîşetü'd-dîk : **bot.** ökse otu.

haşîşetü'd-dînâr : **bot.** şerbetçiotu, ömürotu, fr. **houblon.**

haşîşetü'd-dûd : **zool.** soğulcan otu.

haşîşetü'l-buzâk : **bot.** tükrük otu.

haşîşetü'l-cereb : **bot.** uyuz otu.

haşîşetü'l-hattâf : **bot.** kırlangıç otu.

haşîşetü'l-himâr : **bot.** eşek otu.

haşîşetü'r-rie : **bot.** ciğer otu.

haşîşetü'r-rühbân : **bot.** papas otu.

haşîşetü'z-zîbâk : **bot.** yaban fesleğeni.

haşîşetü'z-zücâc : **bot.** yapışkan otu.

haşîşî حشيشى (a.s.) : **bot., coğr.** *otsu, *otsul.

haşîşîn حشيشين (a.i.c.) :haşhâşîler,haşîşîler.

hâşiye حاشيه (a.i.c. : havâşî) : **1.** kenar, pervaz, bir kitabın sahifeleri kenarına veyâ altına yazılan yazı. (bkz : hâmiş). **2.** bir eserin metnini şerh ve îzah eden kitap.

hâşiye-i tecrîd : Nasîrüddin Tûsî'nin Tecrîdü'l-i'tikad (inancın tecridi, soyutlanması) adlı eserine Seyyid Şerif Curcânî tarafından yazılan bir hâşiye.

haşl حشل (a.s.) : herşeyin fenâsı, âdîsi, bayağısı.

haşmet حشمت (a.i.) : **1.** "haşem" den meydana gelen büyüklük, heybet. **2.** saygıdan dolayı çekinme. **3.** nezâket. **4.** hiddet, kızgınlık. **5.** alçakgönüllülük.

haşmet-li, -lü : haşmet sâhibi mânâsına olup ecnebî hükümdarlarına verilen bir ünvandır.

haşmet-meâb حشمتمآب (a.b.s.) : haşmetli, haşmet sâhibi. [pâdişahlar için kullanılan, hürmet bildiren cümlelerden idi].

haşr حشر (a.i.) : **1.** toplama, cem'etme. **2.** ölüleri diriltip mahşere çıkarma; kıyâmet. **Sûre-i haşr** : Kur'ân'ın 59. sûresi. Medîne devrinde nâzil olmuştur, 24 âyettir.

haşr-ı emvât : ölülerin bir araya toplanması; kıyâmet günü. (bkz : yevmü'l-haşr).

haşr ü neşr : toplanıp dağılma.

haşr ü neşr [olmak] : haşır neşir [olmak], uğraşıp durmak.

haşrece حشرجه (a.i.) : can çekişme hâlinde bulunan bir hastanı çıkardığı hırıltı.

haşşâş حشاش (a.s.) : esrar içen, esrar gibi uyuşturucu şeyler kullanan.

haşv حشو (a.i.c. : haşviyyât) : **1.** minder, yastık gibi şeylerin içine doldurulan pamuk, kıtık, kuru ot. **2.** kırılacak şeylerin arasına konulan saman ve sâire. **3. ed.** uzun ve faydasız söz, dolma ve doldurma söz.

haşv-i gayr-i müfsid : **ed.** anlamı bozmayan fazla söz.

haşv-i kabîh : **ed.** söze çirkinlik veren fazlalık.

haşv-i melîh : **ed.** ibâre arasında, cümle-i mu'tarıza kabîlinden bir söz karıştırma ve ikinci derecede bir mânâ ifâde etmektir.

haşv-i müfsid : **ed.** yalnız kalabalık etmekle kalmayıp mânâyı da anlaşılmaz bir hâle getiren.

haşv-i mutavassıt : **ed.** söze çirkinlik de, güzellik de vermeyen fazlalık.

haşvî حشوى (a.s.) : **1.** haşve mensup; mânâsız sözler söyleyen. **2.** haşve benzeyen.

haşviyyât حشويات (a.i. haşv'in c.) : söz arasında "şey, meselâ, sözüm yabana" gibi söylenen sözler.

haşye, haşyet خشيت ، خشيه (a.i.) : korku, korkma.

haşyeten خشيةً (a.zf.) : korku ile, ürkerek.

haşyeten minallâh : Allah'tan korkarak.

haşyetullah خشيةالله (a.b.i.) : Allah korkusu

hât خات (f.i.) : çaylak [kuş].

hatâ' خطاء (a.i.) : **1.** yanlış; yanlışlık; yanılma. **2.** günah. **3.** kabahat, kusur.

hatâ muâdelesi : **jeol.**; **top.** her hangi bir nîrengi şebekesinin muvâzene hesaplarına başlandığı zaman beher üçgen için hazırlanan muhtemel hatâlara âit muâdele (*denklem).

Hatâ خطا (a.h.i.) : şimâlî (kuzey) Çin.

hatab حطب (a.i.c. : ahtâb) : odun. (bkz : hîzem).

hatâ-bahş خطابخش (a.f.b.s.) : kabahatleri affeden, bağışlayan.

hatâen خطاءً (a.zf.) : yanlış olarak, yanlışlıkla.

hatâire خطائره (a.i. hatîre'nin c.) : mühim, *önemli işler.

hatâiyyât خطائيات (a.i.c.) : yanlışlar, yanlışlıklar.

hatâ-kâr خطاكار (a.f.b.s.) : hatâ eden, yanlış yapan, yanılan.

hatâ-pûş خطاپوش (a.f.b.s.) : kabahatleri örten, örtbas eden.

hatar خطر (a.i.c. : hatarât) : tehlike.

hatâr حتار (a.i.) : **1.** çadır eteklerine bağlanan parça. **2.** birşeyin etrâfını çevreleyen pervaz, çenber gibi şeyler.

hatarât خطرات (a.i. hatar'ın c.) : tehlikeler. (bkz : hıtâr).

hatar-gâh خطرگاه (a.f.b.i.) : tehlike yeri, tehlikeli yer.

hatar-geh خطرگه (a.f.b.i.) . (bkz : hatar-gâh).

hatar-mend خطرمند (a.f.b.s.) : tehlikeli, korkulu, korkunç.

hatar-nâk خطرناك (a.f.b.s.) : tehlikeli, korkulu, korkunç.

hatâ-sevâb خطا صواب (a.b.i.) : kitaptaki yanlışlıkları gösteren düzeltme cetveli.

hatât حطـاط (a.i.) : 1. süt kaymağı. 2. **hek.** cilt iltihâbından meydana gelen kabukların soyularak iyi olanları.

hatât حتـات (a.i.) : bağırma, çağırma. (bkz : feryâd, gırîv).

hatâtîf خطاطيف (a.i. huttâf'ın c.) : kırlangıçlar.

hatavât خطوات (a.i. hatve'nin c.) : adımlar.

hatavâtü'ş-şeyâtîn : şeytanın mesleği, eğri yol. [Kur'an da "hutuvât" olarak geçer].

hatâ-ver خطاور (a.f.b.s.) : hatâlı.

hatâyâ خطايا (a.i. hatâ'nın c.) : kabahatler, suçlar, günahlar, yanlışlar, yanlışlıklar.

hatâyî هاتايـى (a.i.) : 1. Hatay kumaşı. 2. **g. s.** süslemede (tezhip) açılmış lotüsü andıran bir çiçek motifi. 3. tezhipte, merkezini hatâyî denilen çiçek motifi işgal etmek üzere birbirine geçmiş sipiral dallardaki çiçek motiflerinden teşekkül eden süsleme tarzı. 4. güzel sanatlarda kullanılan ve Çin'de pirinçten yapılan bir kâğıt cinsi. [tezhip, hat, minyatür v.b.].

Hatâyî هاتايى (a.s.) : Hatay'a ait, Hatay ile ilgili.

hâtem خاتم (a.i.) : 1. mühür, üstü mühürlü yüzük.

hâtem-i merâret : acılık mührü. 2. en son.

hâtem-i sadâret : pâdişâhın sadrâzamlarda duran mührü.

hâtemü'l-enbiyâ, hâtemü'n-nebiyyîn (nebîlerin, peygamberlerin sonuncusu) : Hz. Muhammed.

hâtemü'l-mülk : hükümdar mührü.

hâtemü'l mürselîn (paygamberlerin sonuncusu) : Hz. Muhammed.

hâtemü'l-vahy (vahî mührü) : Hz. Muhammed.

hâtemü'n-nübüvvet : 1) Peygamberlik işareti. 2) Hz. Muhammed'in omuzları arasındaki ben.

Hâtem حاتـم (a.h.i.) : 1. Arap kabîleleri arasında tanınmış "Tayyi" kabîlesine mensup ve cömertliğiyle meşhur olan "İbnü Abdillâh bin Sa'd" ın lâkabı. 2. **s.** çok cömert [adam].

hatemallâh ختـم الله (a.n.) : "Allah sona erdirsin!" anlamında kullanılan bir dilek.

hatemallâhü avâkibehu bi'l-hayr : Allah sonunu hayırlı kılsın.

hâtem-âne حاتمانه (a.f.zf.) : hâtem'e yakışacak sûrette, cömertcesine.

hâtemât حاتمـات (a.i. hatme'nin c.) : hatim etmeler, bitirmeler.

hatemât-ı Fürkan-ı Kerîm : Kur'ân-ı Kerîm'i birkaç defa hatmetme.

hâtem-bend خاتم بنـد (a.f.b.s.): mühür kazan, mühür yapan, mühürcü.

hateme ختمـه (a.n.) : "Allah sona erdirsin!" mânâsında kullanılan bir dilek.

hâtemî حاتمى (a.s.) : hâtem'e mensup.

hâtemî خاتمى (a.s.) : 1. mühürle ilgili. 2. mühür yapan.

hâtemî-kerem حاتمـى كرم (a.b.s.) : Hâtem gibi lûtfü, ihsânı çok olan.

hâtem-kârî خاتمكارى (a.f.b.i.) : bir sathın (*düzeyin) üzerine süs şekilleri oyarak meydana gelen boşlukları o satha benzeyen başka bir madde veyâ mâdenle doldurmak sûretiyle yapılan süslemeler.

haten ختـن (a.i.) :dâmât.

hatenât ختنات (a.i. hatene'nin c.) : kaynanalar.

hatene ختنـه (a.i.c. : hatenât) : kaynana. (bkz : hatne).

hatf حتف (a.i.) : ölüm, ölme. (bkz : mevt).

hatfe enfihi vefât : rahat döşeğinde eceliyle ölen.

hatf خطـف (a.i.) : 1. kapma, aşırma, çalma. 2. şimşeğin göz kamaştırması, gözü alması.

hatf-ı ebsâr : göz kamaşması.

hâtıb حاطب (a.s. ve i. hatab'dan) : 1. odun toplayan, oduncu. (bkz : hattâb). 2. İyiyi kötüyü ayırdedemeyen kimse.

hâtıb-ı leyl, hâtıbü'l-leyl (gece odun toplayan) : **mec.** saçma sapan konuşan [adam].

hâtıf خاطف (a.s.c. : havâtıf) : 1. kapıp götüren. 2. göz kamaştıran.

hâtım حاطم (a.s.) : kırıcı, kırıp ufalayıcı.

hâtır خاطـر (a.i. hutûr'dan) : 1. zihin, fikir. 2. keyif, hal. 3. gönül.

hâtır-ı âtır : mektuplarda geçen hatır sorma formülü.

hâtır-ı nâ-şâd : tasalı gönül. **4. tas.** kalbe gelen mânevî hitap.

hâtır-ı melekî : tas. Âhiret muhabbeti, rûhânî kuvvetlerin geleceği ve bu yüzden taatın zuhûru.

hâtır-ı nefsânî : tas. nefis ve dünyâ muhabbetinin cismânî kuvvetlere üstünlüğü.

hâtır-ı rahmânî : tas. sâlikin kalbinde cemâl-i vahdetin tecellîsiyle tam bir sükûnet husûlü. [aynı zamanda "muhabbetullah" da demektir].

hâtır-ı şeytânî : tas. nefse muhabbet yüzünden ma'siyyet işlemesi. [şehvet ve ma'siyyet demektir].

hâtıra خاطره (a.i. hutûr'dan. c. : hâtırât) : hatıra gelen, hatırda kalan şey, andaç.

hâtıra-i âbide-i meşrutiyet madalyası : Hürriyet âbidesinin yapılması dolayısıyla bastırılan altın ve gümüş madalya.

hâtır-âsâ خاطرآسا (a.f.b.s.) : huzuru olan, kaygısı olmayan.

hâtır-âşüfte خاطر آشفته (a.f.b.s.) : gönlü perîşan olan.

hâtırât خاطـرات (a.i. hâtıra'nın c.) : **1.** hatıra gelen, hatırda kalan şeyler. **2. ed.** bir kimsenin, yaşadığı zamâna, bulunduğu işlere, görüştüğü kimselere dâir düşüncelerini ve duygularını içinde topladığı kitap.

hâtır-âzâr خاطر آزار (a.f.b.s.) : hatır kıran.

hâtır-âzârî خاطـر آزاری (a.f.b.i.) : hatır, gönül kırıcılık.

hâtır-âzürde خاطـر آزرده (a.f.b.s.) : hatırı kırılmış.

hâtır-cû خاطر جـو (a.f.b.s.) : hatır alan, gönül alan.

hâtır-dâşt خاطر داشت (a.f.b.i.) : hatırda tutma, akılda tutma.

hâtır-firîb خاطرفریب (a.f.b.s.): gönül aldatıcı.

hâtır-girifte خاطر گرفتـه (a.f.b.s.) : üzgün, kırgın.

hâtır-güsâr خاطر گسار (a.f.b.s.) : gönüle ferahlık veren.

hâtır-güşâ خاطر گشا (a.f.b.s.) : gönül açan, gönüle ferahlık veren.

hâtır-hâh خاطرخواه (a.f.b.i.): gönlün istediği.

hâtır-hırâş خاطر خـراش (a.f.b.s.) : hatır kıran, gönül inciten.

hâtır-mânde خاطر مانده (a.f.b.s.) : hatırı kalmış, gücenmiş.

hâtır-mandegî خاطرماندگی (a.f.b.i.) : hatırı kalmış olma, gücenmişlik.

hâtır-nevâz خاطر نواز (a.f.b.s.) : gönlü okşayan, hatırnaz.

hâtır-nevâzî خاطـر نوازی (a.f.b.i.) : gönül okşayıcılık, hatırnazlık.

hâtır-nişân خاطر نشان (a.f.b.s.) : hatırda kalan, akılda kalan.

hâtır-nişîn خاطر نشین (a.f.b.s.) : hatırda kalan, akılda kalan.

hâtır-pesend خاطر پسـند (a.f.b.s.) : sevilen, beğenilen.

hâtır-pezîr خاطر پذیـر (a.f.b.s.) : beğenilen, sevilen.

hâtır-pürs خاطرپرس (a.f.b.s.) : hal hâtır soran.

hâtır-sâz خاطرساز (a.f.b.s.) : gönül yapan, hoşnut eden.

hâtır-şiken خاطرشکن (a.f.b.s.) : hatır kıran, gönül inciten.

hâtır-şikeste خاطرشکسته (a.f.b.s.) : gönlü kırık, gücenik.

hâtır-şinâs خاطرشناس (a.f.b.s.) : hatır alıcı, gönül alıcı.

hâtır-şinâs-âne خاطرشناسانه (a.f.zf.) : hatırşinâs olana yakışacak sûrette.

hâtır-şinâsî خاطرشناسی (a.f.b.i.) : hatırşinaslık, gönül alıcılık.

hâtır-zâd خاطر زاد (a.f.b.s.) : hatıra doğan, akla gelen.

hâtî خاطی (a.s.) : yanıltan, şaşırtan; hatâya düşüren. (bkz : muhtî).

hatîa خطیئه (a.i.c. : hatâyâ) : **1.** günah, kabahat, suç. **2.** yanlış, yanlışlık.

hatîb خطیـب (a.i.c. : hutebâ) : **1.** câmide hutbe okuyan. **2.** güzel, düzgün konuşan kimse. (bkz : nâtıka-perdâz).

hâtîb خاطب (a.s.) : hitâbeden, söz söyleyen.

hâtîb-i felek : astr. Müşteri, Jüpiter.

hatîb-âne خطیـبانه (a.f.zf.) : hatibcesine, hatiblere, güzel söz söyleyenlere yakışırcasına; nutuk söylercesine.

hatîbe خطیـبه (a.i.) : odunluk, ormanlık.

hâtif هاتف (a.s.) : **1.** sesi işitilip de kendisi görülmeyen [kimse], seslenici, çağırıcı. **2. i.** gaipten haber veren melek.

hâtif-i gaib : görünmeyen çağırıcı, seslenici; şuur, vicdan, *bilinç.

hâtif-âne هاتفانه (a.f.zf.) : hâtife yakışacak sûrette.

hâtifî هاتفی (a.s.) : hâtif'le ilgili.

hâtil هاتل (a.s.) : **1.** durmadan akan [yağmur]. **2.** yorgun; dingin.

hâtim خاتم (a.s. hatm'den) : **1.** hitâma erdiren, bitiren. **2.** mühürleyen, mühürleyici. ["hâtem" olarak da kullanılır].

hâtime خاتمه (a.i.) : **1.** son, nihâyet. **Hüsn-i hâtime** : iyi bir şekilde bitirme. **2.** son nefeste kelime-i şahâdet getirme.

Hâtimetü'ş-şuarâ : Fatin Efendi'nin 672 şâirin hal tercümesini kapsayan şairler tezkiresi.

hâtime-keş خاتمه کش (a.f.b.s.) : hâtime çeken, son veren, bitiren.

hatîr ختیر (a.s.). (bkz : hattâr, hatûr).

hatîr خطیر (a.s.) : **1.** şan ve şeref sâhibi [kimse]. **2.** yüce, ulu. **3.** muhâtaralı, tehlikeli. [müen. "hatîre" dir].

hatîre حطیره (a.i.). (bkz : hazîre).

hatm ختم (a.i.) **1.** hitâma erdirme, bitirme. **2.** Kur'ân'ı başından sonuna kadar okuma. **3.** mühürleme, mühürlenme.

hatm ختم (a.s.) : **1.** hâlis. **2. i.** hüküm ve kazâ îcâbettirme. **3. i.** sağlamlaştırma.

hatm خطم (a.i.) : **1.** kuş gagası. **2.** burun [insan ve hayvanda].

hatme ختمه (a.i.c. : hatemât) : hatim etme, bitirme. [bir kere].

hatmî خطمی (a.i.) : **bot.** ebegümeciye benzeyen, ondan daha büyük bir çiçek olup kök ve çiçekleri hekimlikte kullanılır.

hatm-i hâcegân ختم خواجگان (a.f.b.i.) : **tas.** Nakşî tarîkati müritlerinin şeyh huzûrunda diz çöküp fikrî ve nazarî mâsivâdan tecerrüd ederek şeyhe ve dolayısıyla hakka vasl ile yönelip şeyhin işâretleriyle "Fâtiha, İhlâs, İnşirah" sûrelerini muayyen adetlerde okuma.

hatn ختن (a.i.) : **1.** sünnet etme. **2.** dâmad.

hatne ختنه (a.i.) : kaynana. (bkz : hatene).

hatra خطره (a.i.) : **den.** nehirlerde işleyen vapurların iskandil direği.

hatt خط (a.i.c. : hutût) : **1.** çizgi. **2.** satır. **3.** yol. **4.** yazı. **5.** pâdişah yazısı, ferman, buyruk. **6.** sıra, saf. **7.** gemiler için hareket istikameti olarak belirtilen taraf. **8. geo.** yalnız uzunluğu olan buut, *boyut. **9.** gençlerde yeni terleyen bıyık veyâ sakal. **10.** parmağın on ikide biri olan bir ölçü.

hatt-ı âb : gözle görülmeyen yazı.

hatt-ı âftâbî : kuyruklu harflerin sonunu süsleyerek yazılan Arapça bir yazı.

hatt-ı amûdî : **geo.** dikey çizgi.

hatt-ı âteş-hân : ateşe gösterilerek okunabilen Arapça bir yazı.

hatt-ı ayâg : kâse veya kadeh kenarı.

hatt-ı âzâdî : azat edilme yazısı.

hatt-ı Bağdâd : Cemşîd'in kadehindeki üçüncü satır.

hatt-ı bâlâ : **coğr.** doruk çizgisi, tepelerin en yüksek noktasından geçen hâyâlî çizgi.

hatt-ı bâtıl : bir yazıyı iptal eden, hükümsüz kılan çizgi.

hatt-ı bendegî : köle sahibi olabilmek için alınan belge.

hattı-ı beyzâvî : harflerin sonundaki kıvrımları oval şeklinde olan arap yazısı.

hatt-ı butlân : batal etmek kasdıyla bir kaydın veyâ künyenin üzerine çekilen çizgi.

hatt-ı câm : Cemşîd'in efsanevî kadehinin üstündeki yazı.

hatt-ı cânibî : *yanal çizgi.

hatt-ı celî : bütün İslâm yazılarının uzaktan okunabilecek kadar iri yazılmış nev'i ve sülüs yazısının irisi.

hatt-ı cevr : Cemşîd'in kadehindeki yazıların ilk satırı.

hatt-ı çeşm-i mûrî : ince ve çok küçük harflerle yazılmış bir yazı, mikroskopik yazı.

hatt-ı dest : el yazısı, el yazması.

hatt-ı dîvânî : rık'a'nın birleştirilmesinden doğmuştur. Düz ve devirli kısımların daha kısa şekilde tatbik edilmesi sûretiyle çabukluk elde edilmiştir. "İnce dîvânî, kırma dîvânî, celî dîvânî" diye çeşitleri vardır. Bunların hepsine birden "çepyazısı" denir. Divânî ile celî dîvânî, vakfiye, îlân, hüccet,

ilmihaber gibi resmî kayıtlarda kullanılmıştır.

hatt-ı emân : düşman ülkesinde verilen gezi kâğıdı.

hatt-ı esâs, hatt-ı zemîn : geo. geometrik çizgilerde esas alınan çizgi.

hatt-ı eşk : Cemşîd'in kadehindeki yazıların beşinci satırı.

hatt-ı evvel : 1) Tanrı buyruğu; 2) Tanrının tahtı sayılan Mekke; 3) Arap alfabesinin ilk harfi olan elif (ا).

hatt-ı fâsıl : fasledici, ayırıcı çizgi.

hattı-ı firârî : geo. gerçekte paralel olduğu halde uzaktaki bir noktada birleşir gibi görünen çizgiler.

hatt-ı gubârî : g. s. bir yazı sitili.

hatt-ı gül-zâr : çevresi çiçek resimleriyle süslenmiş olan bir Arap yazısı.

hatt-ı hareket : davranış, davranma yolu.

hatt-ı hatâ : iptal çizgisi.

hatt-ı havâî : havâî hat, havadan çekilen hat.

hatt-ı hisâr : sihirli dâire. (bkz : hatt-ı mendel)

hatt-ı hûbân : sevgilinin yanağında çıkan ince tüyler.

hatt-ı hudûd : sınır çizgisi.

hatt-ı hûn : baş kesilmesi için verilen ferman.

hatt-ı hurûc, hatt-ı irtisâm : geo. bir daireye teğet olan çizgi.

hatt-ı hümâyûn : pâdişahların herhangi bir iş için bizzat yazdıkları yazılar. (bkz : hatt-ı şerîf).

hatt-ı icâzet : g. s. vakfiyelerin, dua kitaplarının, hattat icazetnamelerinin yazıldığı sülüsle nesih arası bir yazı şekli.

hatt-ı ictimâ-i miyâh : suların toplandığı hat, çizgi, dere.

hatt-ı imtiyâz : XIX. asırda, Sırbistan, Romanya gibi beylik olan yerlerin sınırı.

hatt-ı istivâ : coğr. ekvator, **fr. équateur.**

hatt-ı istivâî : coğr. ekvatorla *ilgili **fr. équatorial, e.**

hatt-ı istivâ-i semâvî : astr. arzın merkezinden geçerek mihver-i âlem'e amut (*dikey) olmak üzere tasavvur edilen düzlemin semâ küresi ile arakesidi.

hatt-ı i'tidâl : astr. ekvator çizgisinin üstünde Güneş'in geçtiği daire.

hatt-ı katî' : geo. sekant.

hatt-ı kebg : kekliğin tüyünün üzerindeki çizgi.

hatt-ı kirdâr : iyi veya kötü durumların kaydedildiğine inanılan yazı.

hatt-ı kûfî : "mensûbî" adı da verilen bu yazı ile sikke, kitâbe ve Kur'an yazılmıştır. IV. Halîfe Hz. Alî'nin bunu geliştirdiği ve ustaca kullandığı söylenir. Önceleri "Mekkî", "Medenî", "Basrî" adları verilmiş olan bu yazı, nesih yazısından sonra îtibârını kaybederek yalnız kitabelerde ve süs yazısı olarak arasıra kullanılmıştır.

hatt-ı lâ-isme leh : anat. azm-i kas (sternum) üzerinden karına kadar geçen mevhum çizgi. **fr. grand droit de l'abdomen.**

hatt-ı leb : genç çocuğun dudağının üstünde çıkan tüy.

hatt-ı mağribî : mağrip adı verilen : Cezâyir, Tunus ve Fas'lıların yazıları.

hatt-ı mendel : sihirli daire. (bkz : hatt-ı hisâr).

hatt-ı mevhûm : hayâlî çizgi.

hatt-ı mîhî, -ı mismârî : çivi yazısı.

hatt-ı muhakkak : bir buçuk parçası düz, geri kalanı devirli olan sülüs ile nesih arasındaki bir yazı.

hatt-ı munassıb : geo. bir açıyı ikiye ayıran çizgi.

hatt-ı mûvazî : geo. paralel çizgi, doğru.

hatt-ı mücânib : asimptot.

hatt-ı müdâfaa : ask. müdâfaa, korunma, savunma hattı.

hatt-ı mümâss : geo. *teğet, **fr. tangente.**

hatt-ı münebbih : geo. *aradoğru, **fr. ligne de rappel.**

hatt-ı münhanî : geo. eğri çizgi.

hatt-ı münkesir : geo. kırık çizgi.

hatt-ı müstakîm : geo. doğru çizgi.

hatt-ı müstedir : geo. *dâiresel çizgi.

hatt-ı müşgîn : yanaktaki ben.

hatt-ı nâzım : geo. normal çizgi.

hatt-ı nesih : kalınlığı "sülüs" yazısının üçte biri kadardır. Sonradan, tashihe elverişli olmadığından, yazanın ustalığını deneme

bakımından, hattatlar arasında bir meheng olmuştur. Başka yazılara nispeten daha kolay okunduğundan, çok yayılmıştır. Kur'an, tefsir ve hadîs yazmakta çok kullanılmıştır. "Nesih kırması" ve "ince nesih" diye iki şekli daha vardır.

hatt-ı nesta'lîk : tâlik yazısı.

hatt-ı nev, -ı nevhîz, -ı nevîn : yeni yeni terlemeye başlamış olan sakal.

hatt-ı nev-zuhûr : yüzde yeni çıkmaya başlayan tüy.

hatt-ı nısfı'n-nehâr : coğr. meridyen, **fr. méridien.**

hatt-ı nısfı'l-leyl : astr. gece yarısı çizgisi.

hatt-ı nîl : nazara karşı çocuğun alnına konulan işaret.

hatt-ı nisyân : unutma.

hatt-ı nişeste : tam gelişmiş el yazısı. (bkz : hatt-ı pûhte).

hatt-ı pây-ı kelâğ, hatt-ı pençe-i gürbe : okunaksız, kargacık burgacık ve karışık yazı.

hatt-ı pîşânî : kader, alın yazısı.

hatt-ı pûhte : işlek, gelişmiş yazı. (bkz : hatt-ı nişeste).

hatt-ı reyhânî : kalınlığı sülüs gibidir. Bunda gözü kapalı harf yoktur. Kur'an ve duâ yazmakta çok kullanılmış ise de, sonraları kullanılmaz olmuştur. İbni Bevvâb tarafından îcâdedildiği söylenir.

hatt-ı rıka' : "tevki" e bağlı ve tevki'î kırması gibidir, kat'î bir şekli olmadığı gibi, kalınlığı için de bir ölçü yoktur. Harflerinin çoğu bitişiktir. Çabuk yazılabilir bir yazı olduğundan mektup ve sâire yazmakta kullanılmıştır. Bunun, Bağdatlı Ebü'l-Fazl bin Hâzin tarafından îcâdedildiği söylenir.

hatt-ı rık'a : divânî'deki harf şekillerinin sâdeleştirilmesi ile meydana gelmiştir. Devir ve meyiller azaltılmış, bu sûretle yazıda çabukluk elde edilmiştir. Müsvedde, pusula, mektup gibi şeylerde kullanılır. "Rık'a kırması", "Babıâlî kırması" ve II. Abdülhamid devrinden beri kullanılan "İzzet Efendi rık'ası" gibi çeşitleri vardır.

hatt-ı sâf : bot. *arıdöl.

hatt-ı sak : geo. bir üçgenin tabanı.

hatt-ı sebz : 1) yeni çıkan, biten sebze; 2) çocuğun yanağında çıkan ince tüyler; 3) şimdiki zaman ile sonsuzluk arasında bulunan dünyâ.

hatt-ı semt-i Kıble : Kıble'yi gösteren yön.

hatt-ı siyâh, hatt-ı şeb : Cemşîd'in kadehindeki yazıların dördüncü satırı.

hatt-ı siyâkat : bir yazı çeşididir. Her kelimede bir kısaltma yapılmış, çok defa nokta da kullanılmamıştır. Okunması çok zordur. Mâliye, Tapu, Evkaf gibi dâirelerde resmî kayıtlar tutmada çok kullanılmıştır. Güç okunan bir yazıdır.

hatt-ı sülüs : harflerin altında dört parçası düz, iki parçası devirlidir. Yazının sülüs (=üçte bir) adını alması, bu üçte iki ve üçte bir nisbetinin dâimâ korunmasındandır. Kalınlığı meşk kalemidir; daha incelerine "ince sülüs", kalınlarına da celî (= iri, kalın) veyâ "sülüs celîsi" denir.

hatt-ı şafak ü fecr : astr. usturlaptaki şafak ve tan çizgisi.

hatt-ı şecerî : budak şeklinde bir yazıdır.

hatt-ı şikeste : İran'a mahsus bir yazı şekli.

hatt-ı şuâ-i müteşâbihe : mat. *özdeş vektörler.

hatt-ı taksîm-i miyâh : coğr. su bölümü çizgisi, *su çatı.

hatt-ı ta'lîk : İran yazısıdır, bütün harfleri devirlidir. Kalınlığı sülüs kadardır. Daha incelerine, "ince ta'lîk", "hurda ta'lîk", "gubârî tâ'lik", daha kalınlarına da "ta'lik celîsi" denir. "Kırma ta'lîk" diye bir şekli daha vardır. Rivâyete göre Hoca Ebü-l Âl, Pehlevî yazısı ile "kûfî furûatı" nı birleştirmek sûretiyle îcâdetmiştir.

hatt-ı tâziyâne : vurulan kırbacın bıraktığı iz, kırbaç izi.

hatt-ı tertîb : ordinat.

hatt-ı tev'emân : iki ayrı kâğıtta yazılan ve ancak bitiştirildiği zaman okunabilen bir yazı şekli.

hatt-ı tevki' (icâzet) : eski hattatlarımızın "icâzet" dedikleri yazıdır. Yarısı düz, yarısı devirlidir. Kalınlığı nesih gibidir. Ferman, menşur, süfera, nâme, mahkemelerden çıkan vakfiye sûretlerinde kullanılmıştır.

Bunun da Ebü'l-Fazl bin Hâzin tarafından îcâdolunduğu söylenir.

hatt-ı ufk : ufuk.

hatt-ı ufkî : geo. *yatay.

hatt-ı vâsıt : geo. *kenarortay.

hatt-ı vasl : bitiştirici, bitiştiren çizgi.

hatt-ı vetedü'l-arz : astr. usturlapta yer küresinin altında meridyendeki tutulum derecesini gösteren çizgi.

hatt-ı veter : kiriş; daire kirişi.

hatt-ı yemânî : hatt-ı hamîrî denilen ve Arap harflerinin asıl ve esâsını meydana getiren hat, yazı.

hatt-ı zemîn : geo. yer *ekseni.

hatt-zer-endûd : altınla yazılmış celî yazılar.

hattü's-semt ve'l-kadem : astr. her hangi bir mahalde râsıdın bulunduğu noktadan ve semâ küresinin merkezinden, yânî Arzın merkezinden geçerek iki tarafa doğru uzanan ve semâ küresini iki noktada delen hattın bu iki nokta arasında kalan parçası.

hattü's-semt ve'n-nazîr : astr. muayyen bir maksatla rasat yapmak için belli bir noktada (mevkıf) duran râsıdın bulunduğu noktadan ve Arzın merkezinden geçip iki tarafa uzanarak küre-i semâvî'yi iki noktada delen mevhum hat ve bu hattın iki nokta arasında kalan parçası.

hatt حط (a.i.) : **1.** aşağı inme, indirme. **2.** oyunda taş çıkarma.

hattâ حتى (a.zf.) : bundan başka, fazla olarak, dahî, bile, hem de, üstelik de.

hattâb حطاب (a.i.) : oduncu. (bkz : hâtıb).

hattâf خطاف (a.s.) : **1.** kapan, aşıran, kapıp alıcı. **2. i.** kırlangıç.

hattân ختان (a.i.) : sünnetçi.

hattâr ختار (a.s.) : hîlekâr. (bkz : hud'a-kâr).

hattât خطاط (a.i.) : el yazısı çok güzel olan sanatkâr.

hatt-âver خط آور (a.s.) : sakalı yeni yeni çıkmaya başlamış [genç].

hatt-âverde, -hatt-ber-âverde خط آورده ، خط بر آورده (a.f.b.s.) : sakalı gelmiş, sakalı çıkmış olan.

hattî خطى (a.s.) : **1.** hat'ta âit, hatla ilgili. **2. i. g. s.** bir yazı stili. **3. geo.** *çizgisel, *doğrusal, **fr. linéaire.**

hatt-şinâs خط شناس (a.f.b.s.) : yazıdan anlayan, yazı uzmanı, **fr. graphologue.**

hâtûn خاتون (a.f.c. :havâtîn) :kadın.

hâtûn-i kıyâmet : Hz. Fâtıma.

hatûr ختور (a.s.). (bkz : hattâr).

hatve خطوه (a.i.c. : hatevât) : adım. **Fesîhü'l-hatve :** geniş adım atan.

hatve-endâz خطوه انداز (a.f.b.s.) adım atan.

hatve-endâzî خطوه اندازى (a.f.b.i.) : adım atıcılık.

hatve-şümâr خطوه شمار (a.f.b.s.) : **1.** hatve, adım sayan. **2.** ihtiyatla, çekinerek yürüyen.

hâv خاو (a.i.) : **1.** şeftâlide olduğu gibi bâzı meyvaların üstündeki ince tüy. **2.** çuha ve benzeri gibi kumaşların ters yüzünde bulunan tüy.

havâ هوا (a.i.) : **1.** hava. **Serdî-yi havâ :** havanın soğukluğu. (bkz: hevâ). **2. müz.** saz veyâ söz müziğine âit olup da husûsî bir isimle belirtilmeyen parçadır.

havâ-yi nesîmî : astr. atmosfer, *havaküre.

havâcc حواج (a.i. hâcce'nin c.) : hacca giden, Kâbe'yi ziyâret eden hacı [kadınlar, kızlar].

havâcib حواجب (a.i. hâcib'in c.). (bkz: hâcib).

havâdis حوادث (a.i. hâdise'nin c.) : ilgi ile karşılanan haber; yeni söz. [kelime müfred gibi kullanılır].

havâdis-i mütevâliye-i muhtelife-i kevniyye : dünyâya âit türlü türlü ve birbiri ardından gelen hâdiseler.

havâfî خوافى (a.i. hâfiye'nin c.) : **anat.** omuzun içyüzleri.

havâfir حوافر (a.i. hâfir'in c.). (bkz :hâfir).

havâkin خواقين (a.i. hâkan'ın c.) : hükümdarlar, pâdişahlar, başbuğlar, hâkanlar, hanlar.

havâlât حوالات (a.i. havâle'nin c.). (bkz : havâle).

havâle حواله (a.i.c. : havâlât) : **1.** bir işi veya bir şeyi başka birine bırakma, üstüne bırakma, ısmarlama. **2.** gebelerde ve küçük çocuklarda bâzan görülen sar'a nevinden bir hastalık. **3.** görmeyi önleyen, mâni, hâil, tahta perde, duvar gibi şeyler.

havâle-i muaccele : huk. muhal-ün-bih'in filhal ödenmesi lâzım olarak yapılan havâle.

havâle-i mukayyede : huk. muhilin muhal-ün-aleyh zimmetinde yâhut yedinde olan malından vermek üzere diye mukayyet olan havâle.

havâle-i mübheme : huk. muhal-ün-bih'in tâcil ve te'cîli beyan olunmaksızın yapılan havâle.

havâle-i müeccele : huk. muhal-ün-bih'in muayyen vâdesi hulûlünde ödenmesi lâzım olarak yapılan havâle.

havâle-gâh حواله گاه (a.f.b.i.) : **1.** sıkıntı ve darlık hâlinde başvurulan yer. **2.** eğlenti, gezinti yeri (bkz : mesîr, mesîre).

havâle-nâme حواله نامه (a.f.b.i.) : posta, banka gibi vâsıtalarla para göndermek üzere yazılan mektup, havâle mektubu.

havâleten حوالةً (a.zf.) : havâle olarak, havâle sûretiyle.

havâlî حوالی (a.i.) : etraf, civar, çevre, yöre.

havâlî-i beyne'l-hücerât : bot. nebatların hüceyreleri arasındaki boşluklar.

havâmil حوامل (a.s. hâmile'nin c.) : gebe kadınlar.

havâmis-i Süleymaniyye خوامس سليمانيه (a.b.i.) : Süleymaniye Medresesi'ni teşkil eden medreselerden beşinin müderrisine verilen ünvân.

havânık خوانق (a.i. hânkah'ın c.) : tekkeler.

havânît حوانيت (a.i. hânût'un c.) : **1.** dükkânlar. **2.** meyhâneler.

havâre خواره (f.i.) : yiyecek, yiyinti.

havârık خوارق (a.s. hârık ve hârika'nın c.) : hârikalar, imkân ve yaradılışın üstünde olan, insanda hayranlık uyandıran, şeyler, *tansıklar.

havârık-ı âde : fevkalâde hâdiseler, *olaylar.

havârî حواری (a.i.c. : havâriyyûn) : **1.** yardımcı. **2.** peygamberlerin fikirlerini yaymada yardımları dokunan kimselerden her biri. Hz. İsâ'nın on iki yardımcısından her biri.

havâric خوارج (a.s. hâric ve hârice'nin c.) : **1.** âsîler; zorbalar. **2.** "Hakemeyn Vakası" ndan sonra Hz. Ali'ye isyân eden zümre, hâricîler.

Havâriyyûn حواريون (a.h.i. havârî'nin c.) : havâriler, İsâ Peygamberin oniki kişiden ibâret olan yakın dostları, yardımcıları. [Simun Petrus ve kardeşi Andreas, Yakub (Zebedi'nin oğlu), Yuhanna (Zebedi'nin oğlu), Filipus, Bartolomeus, Tomas, Matta (vergi mültezimi), Yakub (Alfeus'un oğlu), Taddeus, Simun (gayur-), Yahuda İskariyot (İsâ'yi ele veren)].

Havarnak خورنق (a.h.i.). (bkz : Havernak).

havâsıb حواصب (a.i. hâsıb'ın c.) : şiddetli rüzgârlar.

havâsın حواصن (a.i. hâsın, hâsına'nın c.) : nâmuslu kadınlar.

havâss حواس (a.i. hâsse'nin c.) : hasseler, duygular.

havâss-ı hamse-i bâtına (içteki beş duygu): Hiss-i müşterek, hayâl, vehm, hâfıza, mutasarrıfa.

havâss-ı hamse-i zâhire (dıştaki beş duygu) : görme, işitme, tatma, koklama, dokunma.

havâss خواص (a.s. hass ve hassa'nın c.) : **1.** hassalar, keyfiyetler. **2.** muhterem, saygın olanlar.

havâss-ı hümâyûn : tar. Osmanlı Devleti'nin fütûhat devirlerinde zaptolunan arâzîden hazîne uhdesinde alıkonulanları.

havâss-ı me'mûrîn : me'murların ileri gelenleri. **3. i.** bâzı mânevî te'sirler için okunan duâlar. **Ehl-i havâss :** büyücüler.

havâss-ı refîa : resmî yazılarda Eyüp Kadıları hakkında kullanılan bir tâbir.

havâss-ı vüzerâ : tar. Osmanlı Devleti'nde vezirlere, eyâlet paşalarına, sancak beylerine verilen haslar.

havâss ü avâm : ileri gelenler ve halk.

havâssî حواسی (a.s.) : **biy.** *duyumsal.

havâşî حواشی (a.i. hâşiye'nin c.) : **1.** hâşiyeler, derkenarlar. (bkz : hâşiye). **2.** kuyruklar, maiyet adamları.

havâtıf خواطف (a.i. hâtıf'ın c.) : göz kamaştırıcı şeyler.

havâtır خواطر (a.i. hâtıra'nın c.) : hâtıralar, fikirler, düşünceler.

havâtır-ı nefsâniyye : insan nefsiyle igili düşünceler.

havâtır-ı rabbâniyye : İlâhî ilhamlar, telkinler.

havâtır-ı şeytâniyye : şeytan telkinleri.

havâtim, havâtîm خواتيم ، خواتم (a.i. hâtem'in c.) : **1.** mühürler.

havâtim-i resmiyye : resmî mühürler. **2.** sonlar, âkibetler.

havâtîn خواتين (a.i. hâtûn'un c.) : hâtunlar, şerefli kadınlar.

havâyic حوايج (a.i. hâcet'in c.) : ihtiyaçlar, lüzumlu, gerekli şeyler.

havâyic-i zarûriyye : zarûrî, giderilmesi gereken ihtiyaçlar. ["havâic" şekli doğrudur].

havelân حولان (a.i.) : **1.** dönme, dolaşma. **2.** değişme.

hâven هاون (a.i.) : havan.

havene خونه (a.s. hâin'in c.) : hâinlik edenler, hayınlar.

hâver خاور (f.i.) : şark, doğu yönü, gün doğusu.

hâver ü bahter: doğu ile batı. (bkz: hâverân).

hâverân خاوران (f.i.c.) : şark ile garb (doğu ile batı).

hâverî خاوری (f.s.) : şarkla, doğu ile ilgili.

hâveristân خاورستان (f.b.i.) : doğu tarafı.

Havernak خورنق (a.h.i.) : mîmar Sinimmâr tarafından, Fırat'ın Hîre yakınlarında yapılmış meşhur köşk.

havf خوف (a.i.) : **1.** korku; korkma. **2. psik.** fobya, yılgı.

havf-i âr : utanma korkusu.

haf-i bâri : Allah korkusu.

havf-i füshat : meydan korkusu, **fr. agoraphobie.**

havf-i mehat : kapalı yer korkusu, klostrofobi.

havfen خوفاً (a.zf.) : korkarak, çekinerek, korku ile.

havf mine'l-mâ' : su korkusu, **fr. hydrophobie.**

havfen minallâh : Allah'dan korkarak.

havf-nâk خوفناك (a.f.b.s.) : korkulu, korkutan.

hâvî حاوی (a.s.) : **1.** ihtivâ eden, içine alan, şâmil, kaplayan, toplayan. (bkz : câmi'). **2. müz.** Türk müziğinin büyük usullerindendir. 64 zamanlı ve 48 darblıdır. 64 zamanlı yegâne ölçü olan hâvî'nin 64/2 lik "ağır hâvî" mertebesi de kullanılmıştır. Bu usul ile peşrev ve besteler ölçülmüştür. Hâvî, 16 uzun ("2" kıymetinde) ve 32 kısa ("1" kıymetinde) zamânı teşkîl eden, sırasıyla 2 sofyan, 2 yürük semâî, 7 sofyan ve 1 nîm hafif'ten mürekkeptir.

hâvî, hâviye خاوی ، خاویه (a.i.) : **1.** ıssız, tenha yer. **2.** boş çöl.

hâviye حاویه (a.i.) : havya, tenekecilerin lehim yaparken kullandıkları, çekice benzer bir âlet.

Hâviye هاویه (a.h.i.) : Cehennem'in yedinci katı, en şiddetlisi. (bkz : hutame, sakar, saîr).

havkal حوقل (a.i.) . (bkz : havkale).

havkale حوقله (a.i.c. : havâkıl) : **1.** hızla yürüme. **2. s.** çok ihtiyar, zayıf ve çelimsiz adam. **3.** (bkz : havlaka).

havl حول (a.i.) : **1.** yıl, sene. **2.** etraf, çevre. **3.** güç, kuvvet, tâkat. **Lâ-havle velâ-kuvvete illâ billâh** : kuvvet ve kudret ancak Cenâbıhakk'a mahsustur.

havlaka حولقه (a. cü.) : lâ havle çekme, "lâ-havle velâ-kuvvete illâ billâh (= güç de, kuvvet de ancak Allah'ın yardımı ile husûle gelir)" cümlesini söyleme.

havme حومه (a.i.) : tasarruf dâiresi.

havrâ حورا (a.i.c. : hûr) : âhû gözlü [kız, kadın]. (ahver'in müennesi).

havsal حوصل (a.i.) : havuzun kenarında suyun durulduğu yer.

havsala حوصله (a.i.) : **1.** kuş kursağı. **2.** mîde. **3.** anlayış, akıl; zihin. **4. biy.** leğen.

havsala-sûz حوصله سوز (a.f.b.s.) : tâkati, tahammülü yakan, mahveden.

havsalî حوصلی (a.s.) : havsalaya ait, havsala ile *ilgili.

Havvâ' حواء (a.h.i.) : **1.** Hz. Âdem'in zevcesi olup, Âdem Cennet'te uykuda iken sol taraf kaburgasından alınan bir kemikten yaratılmış ve bu ameliyeden Âdem hiç acı duymamıştır. Âdem topraktan, Havvâ, kemikten yaratılmıştır. (bkz : ümmü'l-beşer). **2.** esmer kadın. **3.** kadın adı.

havye حویه (a.i.) : yaranın etrâfındaki kabarık etler.

havz حوز (a.i.) : etrâfı çitle çevrili yer.

havz خوض (a.i.) : **1.** suya girme. **2.** sakınılacak işe sokulma, girişme.

havz حوض (a.i.c. : hiyâz) : havuz.

havz-ı behişt : cennet havuzu.

havz-ı hayâl : hayal havuzu.

havz-ı kevser : Cennet'de bir havuz.

havz-ı mâ : su havuzu, **fr. cuve à eau.**

havz-ı mâhî : içinde balık bulunan havuz.

havz-ı mevt (ölüm havuzu) : içinden içene her şeyi unutturduğuna inanılan havuz.

havz-ı resûl : Kıyamet'te Cennet'te bulunan kimselerin içinde su içeceğine inanılan havuz.

havz-ı sâbih : yüzer, yüzen havuz.

havz-ı tersâ : içinde şarabın mayalandığı yer.

havza حـــوزه (a.i.) : **1.** bir hükûmetin idâresi altında bulunan ülkelerin bütünü. **2.** taraf, yön.

havza حوضه (a.i.) : **1. coğr.** açık ve düz olan deniz kıyısı. **2.** ırmak veya kolları vasıtasıyla sulanan arazi.

havza-i intihâiyye : coğr. *uçtekne.

hây هاى (f.n.) : vay!, eyvah!

hayâ' حيـــاء (a.i.) : **1.** utanma, sıkılma. **2.** âr, nâmus, edep. **3.** Allah korkusu ile günahtan kaçınma.

hayâ-dâr حيـــادار (a.f.b.s.) : utanan, utangaç. (bkz : mahcûb).

hayâdîd حيادِيـــد (a.i. haydûd'un c.) : haydutlar. [uydurma kelimelerdendir].

hây-â-hây هاياهـــاى (f.b.i.) : yas tutan kimsenin iniltisi; feryâdı. (bkz : hâyâhûy²).

hây-â-hûy هاياهـــوى (f.b.i.) : **1.** çalıp eğlenmeden çıkan gürültü. **2.** vâveylâ, çığıltı. (bkz : hâyâ-hây).

hayâl خيال (a.i.c.: hayâlât) : **1.** insanın kafasında tasarlayıp canlandırdığı şey.

hayâl-i âşık-âne : âşıkcasına hayal.

hayâl-i beşer : insan hayâli.

hayâl-i hakikî : **fiz.** gerçek görüntü.

hayâl-i hatâ : yanlış hayâli, yanlış bir şeyi tasarlama.

hayâl-i murâd : **müz.** adı anonim bir edvar-ı ilm-i musikide geçen makam.

hayâl-i sâf : temiz hayal, bönce düşünce.

hayâl-i sefîd : beyaz hayal.

hayâl-i teslîm : teslim hayâli, teslim olmayı düşünme. **2.** kuruntu. **3.** karagöz oyunu. **4.** gölgeli görünen şey.

hayâl-i zâhirî : **fiz.** görünen hayal, görünen *görüntü. **5.** Mehmet Rauf tarafından İstanbul'da haftada iki defa olmak üzere yayınlanmış mizahî bir gazete.

hayâlât خيـــالات (a.i. hayâl'in c.) : hayaller, hulyâlar. (bkz : hayâl).

hayâlât-ı âliyye : yüksek hayaller.

hayâlât-ı askeriyye : askerlik hayalleri.

hayâl-bâz خيال بـــاز (a.f.b.i.) : hayal, daha çok, karagöz oynatan. (bkz : hayâlî).

hayâlen خيالاً (a.zf.) : kafada tasarlayıp canlandırarak, hayal olarak.

hayâlet خيالـــت (a.i.c. : hayâlât) : göze görünen hayal, karaltı, görüntü.

hayâl-gede خيالگـــده (a.f.b.s.) : hayaletlerin bulunduğu yer, bu dünya.

hayâl-hâne خيال خانه (a.f.b.i.) : vehim, kuruntu melekesi, * yetisi.

hayal-hırâş خيالخـــراش (a.f.b.s.) : hayali yırtan, parçalayan.

hayâlî خيالـــى (a.s.) : **1.** hayâl'e mensup, hayâl ile ilgili. **2.** karagöz oynatan, hayalci, **fr. romantique.** (bkz : hayâl-bâz). **3. h. i.** Kanûnî Sultan Süleyman devrinin büyük şâirlerinden biri.

hayâliyyât خياليات (a.i.c.) : hayâle âit şeyler.

hayâliyyûn خياليون (a.i. hayâlî'nin c.) : romantik şâirler, yazarlar, **fr. les romantiques.**

hayâl-perest خيالپرست (a.f.b.s.) : hayalci, hayal kuran, hayal peşinde dolaşan, dalgın.

hayâl-perver خيالپرور (a.f.b.s.) : hayâle düşkün.

hayamât خيمات (a.i. hayme'nin c.). (bkz : hayme, hıyâm, hiyem).

hayât حيات (a.i.) : **1.** dirilik, canlılık.

hayât-ı alîl : hastalıklı hayat, hasta ömür.

hayât-ı askeriyye : askerlik hayâtı.

hayât-ı câvidânî : dâimî hayat.

hayât-ı husûsiyye : husûsî, *özel hayat, şahsa âit hayat.

hayât-ı insânî : insana âit hayat.

hayât-ı ma'neviyye : mânevî hayat.

hayât-ı ma'sûmâne-i tıflâne : çocuğa yakışacak mâsumlukta ömür.

Hayât-ı Muhayyel : Hüseyin Cahit Yalçın'ın 1899'da yayımladığı 21 hikâyeden oluşan bir hikâye kitabı.

hayât-ı müsteâr : geçici hayat, ödünç hayat.

hayât-ı müştereke : bot. *ortakyaşama.

hayât-ı sahîha : esen hayat.

hayât-ı takdîriyye : huk. hamlin, yânî rahimde bulunan çocuğun hayâtı. [bu cihetle hamil ölüm zamânında anası rahminde olmak ve sağ doğmak şartiyle vâris olur].

hayât-ı uhreviyye (ahret hayâtı) : ebedî hayat. **2.** Şevket Rado'nun 1956'da yayınlamaya başladığı haftalık Türkçe dergi. **3.** Mehmet Emin Yurdakul'un 2 Aralık 1926 da yayımladığı Türkçe edebî dergi. **4.** Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından 1921 de 24 sayı kadar Samsun'da yayımlanmış olan Türkçe günlük gazete.

hayât-bahş حیات بخش (a.f.b.s.) : hayat bağışlayan, hayat veren, yeni baştan zindelik kazandıran.

hayat-dâr حیاتدار (a.f.b.s.) : *dirimli.

hayât-efzâ حیات افزا (a.f.b.s.) : hayat artıran.

hayât-engîz حیات انگیز (a.f.b.s.) : yaşatan, yaşamaya zorlayan.

hayâtî, hayâtiyye حیاتیه ، حیاتی (a.s.) : hayâta, yaşayışa âit, hayatla ilgili.

hayâtiyyât حیاتیات (a.i.c.) : biyoloji, **fr. biologie.**

hayâtiyyet حیاتیت (o.i.) : canlılık.

hayâtiyyûn حیاتیون (a.i.c.) : biyoloji bilginleri.

haybet خیبت (a.i.) : mahrum ve me'yûs olma, mahrumluk.

haybet-zede خیبت زده (a.f.b.s.) : kedere, sıkıntıya, mahrumluğa uğrayan.

haydar حیدر (a.i.) : **1.** arslan. (bkz : esed, dırgam, gazanfer, şîr). **2.** Hz. Ali. **3.** cesur, yiğit adam. **4.** erkek adı.

haydar-ı kerrâr : döne döne hamle eden, saldıran. [Hz. Ali'nin vasıflarındandır].

haydara حیدره (a.i.). (bkz : haydar).

haydar-âne حیدرانه (a.f.zf.) : haydarcasına, arslancasına; Hz. Ali'yi hatırlatır, andırır sûrette. (bkz : gazanferâne, şîrâne).

haydarî حیدری (a.i.) : **1.** haydarlık, arslanlık. **2.** eskiden giyilen kolsuz, kısa aba hırka, haydariyye.

haydariyye حیدریه (a.i.) : hırka altına giyilen kolsuz ve kısa elbise.

haydûd حیدود (a.i.c. : hayâdîd) : dağ hırsızı. [kelimenin aslı Macarca'dır].

hâye خایه (f.i.) : **1.** haya. **2.** yumurta.

hâye-i iblîs : jeol. şeytan hayası denilen bir nevî taş.

hâyende خاینده (f.s.) : ağızda çiğneyen, çiğneyici.

hayevân حیوان (a.i.). (bkz : hayvân).

hayevî حیوی (a.s.) : **1.** yılana âit, yılanla ilgili. **2. fels.** canlı, *dirimsel, **fr. vital.** [müen. "hayeviyye" dir].

hayeviyye حیویه (a.i.) : **fels.** *dirimselcilik, **fr. vitalisme.**

hayf, hayfâ' حیف ، حیفا (a.e.) : **1.** haksızlık, cevir, zulum. **2.** yazık ki, heyhat, vah!. **3.** ilenç, ah, beddua.

hayıflanma : yanıp yakılma.

hâygene خایگنه (a.i.) : kaygana denilen, yumurta ve un ile yapılan bir tatlı.

hâyır خایر (a.s.) : hayrette kalan, şaşıran. (bkz : mütehayyir).

hayır-hâh خیرخواه (a.f.b.s.) . (bkz : hayr-hâh).

hâyic هایج (a.s.). (bkz : hâic).

hâyîde خاییده (f.s.) : ağızda çiğnenmiş, ağızdan ağıza dolaşmış, bayat, köhne söz.

hâyîde-gû خاییده گو (f.b.i.) : hâyîde, bayağı söz söyleyen, bayağı şâir.

hâyîde-suhen خاییده سخن (f.b.i.). (bkz : hâyîde-gû).

hâyih حایح (a.i.) : lâzım olduğu halde bulunmayan nesne.

hâyik حیك (a.i.) : bez dokuyan, çulha.

hayl خیل (a.i.c. : ahyâl, hüyûl) : **1.** at. **2.** at sürüsü. **3.** atlı sürüsü. **4.** zümre, takım, güruh.

hayl-i adû : düşman sürüsü.

hayl-i düşmen : düşman ordusu, düşman gürûhu.

hayli خیلی (f.s.) : **1.** epeyice, çokça. **2.** bir takım. **3. zf.** oldukça.

hayliyye خیلیه (a.i.) : *atgiller. (bkz : feresiyye).

haylûlet حیلولت (a.i.) : yolu kapama, mânî olma, araya girme.

hayme خیمه (a.i.c. : hayamât, hıyâm, hıyem) : çadır.

hayme-i gerdûn-cenâb : gökyüzü kadar geniş bir meydana kurulmuş olan çadır.

hayme-i kebûd (mâvi çadır) : gök, semâ.

hayme-i ezrak (mâvi çadır) : gök, semâ.

hayme-gâh, -geh خیمه گاه ، خیمه گه (a.f.b.i.) : çadır kurulan yer.

hayme-nişîn خیمه نشین (a.f.b.s. ve i.) : çadırda oturan, göçebe.

hayme-nişînî خیمه نشینی (a.f.b.i.) : hayme nişinlik, göçebelik, çadırda oturma.

hayme-serây خیمه سرای (f.b.i.) : hükümdar çadırı, otağ.

hayme-şebbâzî خیمه شبازی (a.f.b.i.) : İran'da çadırda oynatılan kukla.

haymî خیمی (a.s.) : çadır biçiminde olan.

hayr خیر (a.i.) : iyilik; iyi, faydalı iş; fayda.

hayr-i mukayyed : ahl. birine göre hayırlı olduğu halde, diğerine göre zararlı olan şey.

hayr خیر (a.s.) : iyi, faydalı, hayırlı, yarar.

Hayrü'l-beriyye : Hz. Muhammed.

hayrü'l-beşer : "insanların hayırlısı" : Hz. Muhammed.

hayrü'l-enâm : varlıkların, yaratılmışların en hayırlısı; Hz. Muhammed.

hayrü'l-fâtihin : fatihlerin en hayırlısı; işi en iyi eyleyen kişi.

hayrü'l-halef : hayırlı oğul; halef. [Arapçada "babasından sonra kalan oğul" demektir].

hayrü'l-umûri evsatuhâ : her işte orta yol hayırlıdır.

hayrü'l-verâ : halkın, âlemin hayırlısı; Hz. Muhammed.

hayrân حیران (a.s.) : **1.** şaşmış, şaşa kalmış, şaşırmış. (bkz : hâir). **2.** çok tutkun. **3.** afyon sarhoşu.

hayrânî حیرانی (a.i.) : hayranlık, şaşkınlık.

hayrât حیرات (a.i.c.) : **1.** sevap kazanmak için yapılan hayırlı işler, iyilikler. **2.** sevap için kurulan müessese. **Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât** : sevap işler ve güzel şeyler sâhibi.

hayr-endîş خیراندیش (a.f.b.s.) : hayırlı iş, iyilik düşünen.

hayr-endîş-âne خیراندیشانه (a.f.zf.) : hayırlı iş düşünene yakışacak sûrette.

hayr-endîşî خیراندیشی (a.f.b.i.) : hayırlı iş düşünücülük.

hayret حیرت (a.i.) : şaşma, şaşırma, şaşakalma, ne yapacağını bilmeme.

hayret-i gam : gam şaşkınlığı.

hayret-i sırfe : tam, hâlis bir şaşkınlık.

hayret-bahş حیرت بخش (a.f.b.s.) : hayret veren, hayret verici.

hayret-bahşâ حیرت بخشا (a.f.b.s.) : hayret veren.

hayret-dih حیرت ده (a.f.b.s.) : şaşkınlık veren.

hayret-efzâ حیرت افزا (a.f.b.s.) : hayret artıran. (bkz : hayret-fezâ).

hayret-engîz حیرت انگیز (a.f.b.s.) : hayret veren, hayret içinde bırakan.

hayret-fezâ حیرت فزا (a.f.b.s.) : hayret veren, şaşırtan (bkz : hayret-efzâ).

hayret-zâ حیرت زا (a.f.b.s.) : hayret doğuran, şaşkınlık veren.

hayret-zede حیرت زده (a.f.b.s.) : hayrete düşmüş olan, şaşa kalmış olan.

hayr-hâh خیر خواه (a.f.b.s.) : herkesin iyiliğini isteyen, iyiliksever.

hayr-hâh-âne خیر خواهانه (a.f.zf.) : hayırhah olana yakışacak sûrette, hayırhahlıkla, iyilikseverlikle.

hayr-hâhî خیر خواهی (a.f.b.i.) : hayırhahlık, iyilikseverlik.

hayrî, hayriyye خیری ، خیریه (a.s.) : hayırla, iyilikle ilgili; uğur ve kutluluğa âit.

hayrullah خیر الله (a.b.s.) : "Allah'ın hayırlı ettiği" mânâsına gelen bir erkek adı.

hayrü'l-beşer خیرالبشر (a.b.i.) : insanların en hayırlısı; Hz. Muhammed.

hayrü'l-halef خیرالخلف (a.st.) : hayırlı evlâd.

hayrü'n nisâ' خیرالنساء (a.it.) : "kadınların hayırlısı" : **1.** Hz. Fâtıma'nın sıfatı. **2. i.** kadın adı.

hays حیث (a.i.) : **1.** itibar, saygı. **2.** ilgi.

haysiyyet حیثیت (a.i.) : şeref, onur, itibar, değer.

haysiyyet-şiken حیثیت شکن (a.f.b.s.) : şeref kırıcı, itibar düşürücü.

haysü حیث (a.zf.) : itibâren, itibâriyle. **Min-haysi'l-esmâ'** : isimlerden sebebiyle müsemmâ, bilme, tanıma. **Min-haysi'l-mecmû'** : mecmûu itibâriyle, toptan. **Min-haysi's-sıfat** : sıfat dolayısıyla zâtı tanıma.

hayşûm خیشوم (a.i.) : **anat.** geniz.

hayşûmî خیشومی (a.s.) : genize mensup, genizden gelen.

hayşûmî sâmit : **gr.** geniz *ünsüzü.

hayt خیط (a.i.c. : ahyât, huyût) : **1.** iplik, tire, lif. **2.** tel.

hayt-ı akîm, hayt-ı mahcûb : **bot.** *kısırtel, **fr. paraphyse.**

hayt-ı bâtıl : uzun ahmak.

hayt-ı ebyaz : fecir zamânı ufukta beliren ve gittikçe artan sabah ağartısı.

hayt-ı esved : fecir zamânı, yavaş yavaş silinen gecenin iplik iplik karanlığı.

hayt-ı mülevven : bot. kromatik iplik, kromatin.

hayt-ı nesc-i gudrûfî : anat. telli kıkırdak dokusu.

haytü'r-rakabe : anat. murdar ilik, omurilik, **fr. moelle épinière.**

haytü'ş-şuâ : Güneş'in iplik gibi görünen ışınları. **3. anat.** tel gibi olan organ.

hayta خيطـــه (a.i.) : **1.** urgan, ip, çadır ipi. **2.** kazık; çadır kazığı.

hayta-i hayme : çadır ipi; çadır kazığı.

haytî خيطـــى (a.s.) : tel şeklinde olan.

haytiyye خيطيـــه (a.i.) : **zool.** *ipsiler, **fr. nématodes.**

hayû خيو (f.i.) : tükrük, salya.

hayûnet حيونت (a.i.) : vakit yaklaşma.

hayvân حيوان (a.i.) : **1.** canlılık, dirilik. **2.** canlı şey. **3.** insanı da içine alan bütün canlılar. **4.** ahmak adam.

hayvân-ı gayr-i nâtık (konuşamayan hayvan) : hayvan.

hayvân-ı nâtık (konuşan hayvan) : insan.

hayvânât حيوانـــات (a.i. hayvân'ın c.) : hayvanlar.

hayvânât-ı bahriyye : denizde yaşayan hayvanlar.

hayvânât-ı berriyye : karada yaşayan hayvanlar.

hayvânât-ı ehliyye : insana alışkın hayvanlar.

hayvânât-ı ibtidâiyye : zool. tek hücreli hayvanlar.

hayvânât-ı mâiyye : zool. su hayvanları.

hayvânât-ı nakîa : sulu şeyler içinde gelişen hayvanlar.

hayvânât-ı nebâtiyye : zool. helotüritler.

hayvânât-ı şibih nebâtiyye : *bitkimsi hayvanlar.

hayvânât-ı tâliye : biy. çok hücreli hayvanlar.

hayvânât-ı türâbiyye : zool. *toprakçıl hayvanlar.

hayvânât-ı vahşiyye : vahşî, yabâni hayvanlar.

hayvânî, hayvâniyye حيوانيـــه ، حيوانـــى (a. s.) : hayvanla ilgili, canlıya âit.

hayvâniyyet حيوانيت (a.i.) : hayvanlık.

hayy حى (a.i.) : **1.** Allah'ın adlarındandır. **2. s.** diri, canlı.

hayye'l-Kayyum (diri, canlı Allah) : **mec.** önü olmayan, daima yaratan ve yarattıklarının işlerini tedbirle ele alan canlı Allah.

hayy ü kadir : canlı ve kudretli.

hayyâ حيا (a.i.) : yılan. (bkz : hayye).

hayyâk حياك (a.i. hâik'ın c.) : çulhalar.

hayyâkâllah حياك الله (a.n.cü.) : Allah ömrünü uzun etsin!

hayyâl خيال (a.s. hayl'den) : at yetiştiren, at terbiyecisi.

hayyâl حيـــال (a.s.) : hîleci, dalavereci. (bkz : haddâ', reng-âver).

hayyâm خيـــام (a.i.) : **1.** çadırcı. **2. h. i.** İran'ın meşhur şâirlerinden Ömer Hayyâm'ın adı.

hayyât حيـــات (a.i. hayye'nin c.) : **1.** yılanlar. **2. mec.** geçimsiz, huysuz, muzur kimse.

hayyât خياط (a.i.) : dikici, terzi.

hayyât-ı mâhir : usta terzi.

hayyâtîn خياطيـــن (o.i. hayyât'ın c.) : dikiciler, terziler.

hayyâtîn-i hâssa : tar. saray terzileri.

hayye حيه (a.i.c. : hayyât) : yılan.

hayye-i esved : kara yılan.

hayye حى (a.n.) : toplanıp gelin.

hayye ale's-salât : toplanın namaza gelin!

hayye ale'l-felâh : toplanın felâha gelin!

hayyen حيا (a.zf.) : diri, canlı olarak.

hayyen meyyiten : ölü ve diri [olarak].

hayyir خير (a.s.c. : ahyâr) : **1.** her zaman iyilik eden. **2.** çok hayırlı.

hayyiz حيـــز (a.i.) : **1.** taraf, meydan, mekân, mevki. **2. fels.** *uzam, **fr. étendue, extension.**

hayyiz-i husûl : hâsıl olma yeri.

hayyiz-i imkân : imkânı sağlanabilecek durum.

hayyiz-i i'tibâr : saygı gösterilen yer ve durum.

hayyız-ı müselles : anat. göğsün içini uzunlamasına ikiye ayıran aralık, boşluk, bölge, **fr. médiastin.**

hayyiz-i tabiî : hek. göğüsü, içten iki müsâvî olmayan kısma, ayıran zar.

hayz حيض (a.i.) : aybaşı [kadınlarda].

hayzerân خيزران (a.i.) : hezâren, sıcak memleketlerde yetişen uzun yapraklı kamış.

hayzerân خيزران (f.i.) : **1.** hezâren ağacı.

hayzerân-ı beldî : bot. yaban mersini denilen bir ağaç. **2. h. i.** Hârûnü'r-Reşîd'in annesi.

hayzûm حيزوم (a.i.) : **hek.** göğüs tahtası, îman tahtası, **fr. sternum.**

hâz خاز (f.i.) : kir, pas.

haza' خزع (a.i.) : **1.** kesme **2.** kesip yarma.

haza-i şezen : hek. nefes borusu arasından masura geçirip, hastayı bu sûretle teneffüs ettirmek için yarıp açma.

hazâ هـذا (a.i.): bu, o, şu. **Fî-yevminâ hazâ :** bugünkü günde. **İlâ-yevminâ hazâ :** günümüze kadar, hâlâ. **Li-hazâ :** bunun için. **Maa-hazâ :** bununla berâber.

hazâbî حزابى (a.i. hizbâ'nın c.) : ârızalı, engebeli [topraklar, yerler].

hazâfe خزافه (a.i.) : lâvanta çiçeği.

hazâin حزائن (a.i. hazîne ve hizâne'nin c.). (bkz : hazîne).

hazâin-i medfûne : gömülü hazîneler.

Hazâinü's-saâdât [saâdetlerin (mutlulukların) hazineleri]. XV. yüzyıl bilginlerinden Mehmet oğlu Eşref'in hekimliğe dair eseri.

hazâir حظائر (a.i. hazîre'nin c.) : etrâfında duvar veyâ çit bulunan ağıllar, mezarlıklar ve sâire.

hazâkat حذاقت (a.i.) : hâzıklık, üstatlık, ustalık, uzluk. [en çok hekimler hakkında kullanılır].

hazâmet حزامت (a.i.). (bkz : hazm).

hazân خزان (f.i.) : sonbahar, güz. (bkz : harîf).

hazân-dîde خزان ديده (f.b.s.) : hazân görmüş, yaprakları sararmış, solmuş.

hazâne خزانه (a.i.). (bkz : hizâne).

hazân-gâh خزانگاه (a.f.b.i.) : âlem, dünyâ.

hazânî خزانى (f.s.) : güz mevsimine âit, güz ile ilgili.

hazân-istân خزانستان (f.b.i.) : hazan görmüş, sararıp solmuş yer.

hazân-lika خزان لقا (f.b.s.) : hazan yüzlü, sararmış, soluk yüzlü.

hazân-nümâ خزان نما (f.b.s.) : sonbahar görünüşlü; hüzün verici.

hazân-resîde خزان رسيده (f.b.s.) : hazâna erişmiş, solup sararmış.

hazar حضر (a.i.) : **1.** sâbit meskeni olanların oturdukları memleket. **2.** barış ve güven. [Hazerde : barış ve güven zamânında].

hazar ve sefer : 1) evde oturma ve yolculuk; 2) barış ve savaş zamânı.

hazâreniyye خزارنيه (a.i.) : **bot.** kavun ağaçları, **fr. passiflorées.**

hazâret حضارت (a.i.) : hazır olma, yakınında bulunma. ["gıybet" karşılığı]. [kelime, bugün Arapçada "medeniyyet" mânâsında kullanılmaktadır].

hazaret-i hamse : Tanrı sıfatlarının mazharı olan 5 makama verilen ad : **1)** Hz. gayb-ı mutlak; **2)** Hz. gaybın karşıtı olan Hz. şahâdet; **3)** Hz. gayb-ı muzâf; **4)** âlem-i şahâdete yakın olan âlem; **5)** Hz. câmia].

hazarî حضرى (a.s.) : **1.** köyde, kasabada yaşayanların hayâtına âit; şehirli, köylü. **2.** barış ve güvenle ilgili, barış zamânına âit. **Kuvve-i hazariyye :** barış zamânındaki asker kuvveti. ["seferî" karşılığı].

hazâz حزاز (a.i.) :yosun.

hazâzü's-sahr : bot. ciğerotu.

hazâze حزازه (a.i.) : **hek.** bulaşıcı, müzmin ve bâzan da öldürücü bir cilt hastalığı olup sonradan bağırsaklara geçerse ölümü icâbettirir.

hazef خزف (a.i.) : topraktan yapılan çanak çömlek.

hazefî خزفى (a.s.) : hazefle, çanak çömlekle ilgili.

hazefiyye خزفيه (a.i.) : **1.** çanak, çömlek gibi topraktan yapılmış şeyler. **2.** çanak çömlekçilik, keramik, **fr. céramique.**

hazef-pâre خزفپاره (a.f.b.i.) : çanak parçası, çömlek kırığı.

hazef-rîze خزفريزه (a.f.b.i.) : çanak çömlek parçası, kırıntısı.

hazel خزل (a.i.) :**ed.** (bkz :bahr).

hazelât خـــذلات (a.s. hazele'nin c.) : âdîler, alçaklar, bayağılar, kalleşler.

hazele خذله (a.s. hâzil'in c.) : yüzsüzler, âdîler, aşağılıklar, bayağılar, alçaklar, kalleşler, kancıklar.

hazem حزم (a.i.) : **1.** dizme. **2. ed.** ilk beytin ortasına birden dörde kadar harf ilâve etme.

hâzenخـــازن(f.i.) :baldız.

hazen, hüzn حـــزن ، حزن (a.i.c. : ahzân) : gam, keder tasa. **Beytü'l-hazen** (hazen evi) : kederi, tasası çok olan yer. **Âmü'l-hazen** (tasa yılı) : Hz. Muhammed'in zevcesi Hz. Hadîce ile amcası Hz. Ebû-Tâlib'in öldüğü yıl.

hazer حذر (a.i.) : sakınma, kaçınma, korunma, çekinme. **El-hazer** : sakın!

hazerât حضـــرات (a.i. hazret'in c.). (bkz : hazret).

hazerât-ı hamse : tecellînin 5. derecesinin basamakları.

hazf حذف (a.i.) : **1.** aradan çıkarma, çıkarılma, yok etme, silme, ortadan kaldırma, giderme, düşürme. **2. ed.** eski yazıda noktasız harfli kelimelerden manzûm, mensur cümle tertipleme. (bkz : gayr-i menkut).

hazhaza خضخضـــه (a.i.) : **1.** sallama, el ile hareket getirme. **2.** otuzbir çekme, **fr. onanisme.** (bkz : istimnâ bi'l-yed).

hâzı' خاضع (a.i.) : alçakgönüllülük gösteren.

hâzıanخاضعـــاً(a.zf.) :alçakgönüllüolarak.

hâzı-âne خاضعانـــه (a.zf.) : alçakgönüllülükle, mütevâzıâne.

hâzık حاذق (a.s.c. : huzzak) : hazâkatli, işinin ehli, usta, eli uz. [dilimizde, en çok doktorlar hakkında kullanılır.].

hâzık-âne حاذقانه (a.zf.) : hâzık olana yakışacak sûrette, hazâkatle. (bkz : mâhir-âne).

hâzıkıyyet حاذقيت (a.i.) : hâzıklık, mâhirlik.

hâzım هاضم (a.s. hazm'den) : hazmettiren, sindiren, sindirici.

hâzıma هاضمـــه (a.i.) : yenilen şeyleri mîdede hazmettiren kuvvet.

hâzim-âne حازمانه (a.zf.) : ihtiyatlı olan adama yakışacak sûrette.

hâzına حاضنه (a.s.) : emziren, emzirici, sütnine, dadı.

hâzır حاضر (a.s.c. : huzzâr, hâzırûn, hâzırîn) : **1.** huzurda, meydanda, gözönünde olan, bizzat bulunan. **2.** yapılmış bir halde satılan [elbise, ayakkabı gibi şeyler], **fr. confection.**

hâzır bi'l-meclis : mecliste hazır olan adam.

hâzır-löp : **1)** suda pişip kaynamış kabuklu yumurta; **2) mec.** emeksiz elde edilen kazanç. [müen. "hâzıra"].

hâzır ü nâzır : her yerde bulunan ve gören [Allah].

hâzır حاذر (a.s.) : hazer eden, korkup çekinen.

hâzıra حاضـــره (a.i.) : **1.** şehirli. **2.** bir yere yerleşmiş.

hâzırân, hâzırât حاضران ، حاضرات (a.s. hâzır'ın c.) : bulunanlar [bir yerde-].

hâzır-bahş حاضر بخش (a.f.b.) : **1.** hazırlanmış. **2. n.** hazır ol! emri.

hâzır-cevâb حاضرجـــواب (a.b.s.) : her söze, derhal, düşünmeksizin uygun cevap veren.

hâzır-cevâbî حاضرجوابی (a.b.i.) : hazırcevaplık.

hâzırîn حاضريـــن (a.s. hâzır'ın c.) : huzûrda, meydanda, gözönünde olanlar, bizzat bulunanlar. (bkz : hâzırûn, huzzâr). [zıddı, "gaibîn"].

hâzırûn حاضـــرون (a.s. hâzır'ın c.) : huzûrda, meydanda, gözönünde olanlar, bizzat bulunanlar. (bkz : huzzâr, hâzırîn).

hâzil خاذل (a.s.c. : hazele) : arkadaşını zor durumda bırakıp kaçan, alçak, aşağılık, kalleş kimse.

hâzile حاذلـــه (a.i.) : **anat.** kenarlarında kirpik bulunmayan çok kırmızı gözkapağı.

hazîmخذيـــم(a.s.) :sarhoş.

hâzim حـــازم (a.s.) : **1.** hazmeden, hazimli, ihtiyatlı, akıllı, işinde gözü açık, sağlam olan. **2. i.** erkek adı.

hâzim هازم (a.i. hezîmet'den) : hezîmete uğratan, zafer kazanan, galip.

hazîm-âne خذيمانـــه (a.zf.) : sarhoşçasına, sarhoş gibi.

hâzime هاضمه (e.i.) : mîdedeki eritici, sindirici kuvvet.

hazîn حزين (a.s. hüzm'den) : **1.** hüzünlü, mahzun olarak, kederli, gamlı. **Kalb-i hazîn** : tasalı gönül. **2.** hüzün verici. (bkz : müteessif).

hâzin خـــازن (a.i. hizâne'den. c.: huzzân): hazîne muhâfızı, hazînedar, bekçi.

hazîne خزينـــه (a.i.c.: hazâin): devlet malının, devlet parasının saklandığı yer.

hazîne-i âmire: devlet hazinesi.

hazîne-i emîriyye: mâliye dâiresi.

hazîne-i enderûn (iç hazîne): savaş ve başkaca olağanüstü durumlar için yapılacak harcamalara mahsus yedek hazîne.

hazîne-i esliha: bugünkü Askerî Müze'nin eski adı.

hazîne-i evkaf: vakıf idaresi.

hazîne-i evrâk: 1) arşiv. 2) Mahmut Celâlettin tarafından 1881-1882 yıllarında 48 sayı kadar İstanbul'da yayımlanmış olan haftalık edebiyat dergisi.

hazîne-i gayb: **fels.** Tanrı nimetlerinin görünmeyen hazînesi.

hazîne-i hâssa: hükümdarlık makamına mahsus tahsîsat ile emvâl ve emlâk, **fr. trésorerie privée du Sultan.**

hazîne-i hâssa nezâreti: **tar.** Tanzîmat'tan sonra, 1839 da kurulan ve sarayın gelir ve giderleriyle görevli bulunan nezaret, bakanlık.

hazîne-i hümâyûn: **tar.** Devlet hazînesi.

hazîne-i raht: **tar.** Osmanlılarda has ahır hazinesine verilen bir ad.

hazîne-dâr خزينـــه دار (a.f.b.i.): 1. hazînenin idâre ve muhâfazasına me'mur edilen kimse. 2. pâdişah saraylarında harem kısmının tertip ve tanzîmine bakan kadın.

hazîne-dârî خزينه دارى (a.f.i.): hazînedarlık.

hazîne-mânde خزينـــه مانده (a.f.b.s.): şahsı üzerinden kaydı silinerek devlete kalan mal, para.

hazîre حضيره (a.i.c.: hazâir): etrâfında duvar veyâ çit bulunan ağıl, mezarlık ve sâire.

hazîretü'l-Kuds: **mec.** cennet. [bu kelime çok zaman yanlış olarak "hatîra" şeklinde kullanılmaktadır].

hazîz حظيظ (a.s.): 1. mes'ud, mutlu. 2. hisse ve nasîbi olan.

hazîz حضيض (a.i.): 1. zîr, en aşağı. 2. dağ eteği. [zıddı "evc" dir].

hazîz-i mezellet: zilletin en aşağı noktası. 3. **astr.** Ay'ın veyâ başka bir seyyârenin mahreki üzerinde Dünyâ'ya en yakın bir mesâfede bulunan nokta.

hazm حـــزم (a.i.): 1. kat'î karar, sebat, direnme. 2. doğru ve sağlam rey ve karar. (bkz: hazâmet); **fels. fr. prudence.**

hazm هضم (a.i.): mîdedeki yiyecekleri eritme, sindirme.

hazm-i dâhil-i hücre: **biy.** *göze içi *sindirim.

hazm-i hâricî: **biy.** *dışsindirim.

hazm-i hâric-i hücre: **biy.** *göze dışı *sindirim.

hazmî هضمى (a.s.): **biy.** *sindirel, **fr. digestif.**

hazrâ' حضراء (a.s.). (bkz: hadrâ').

hazret حضـــرت (a.i. huzûr'dan. c.: hazerât): 1. [asıl mânâsı "kurb", "piş-gâh" dır]. 2. saygı saymak üzere büyüklere verilen ünvan. **Hazret-i Peygamber, Hazret-i Alî...** gibi. [şahısların dışında da kullanılabilir. **Hazret-i Kur'ân** gibi]. 3. [evvelce] büyük sayılan kimselerin adlarının sonuna "hazretleri" şeklinde getirilirdi: **Ahmed Beyefendi Hazretleri.** 4. kalenderce bir sesleniş şekli: **-Hazret! sözünü yerine getirmedin!**

hazûl خـــذول (a.s.): kimsesiz, yardımsız kalarak her şeyden mahrum sürünme.

hazûl-âne خذولانـــه (a.f.zf.): hazul olana yakışacak sûrette.

hazûr حذور (a.s. hazer'den): çok çekingen, çok dikkatli.

hazz حظ (a.i.c.: huzûz, huzûzât): 1. hoşlanma, zevklenme; sevinç, memnunluk. 2. baht, tâlih, nasîp, saâdet, kıymet. [çok zaman "etmek" mastarıyla birlikte kullanılır].

hazz حـــز (a.i.): 1. kesme, kısaltma. 2. kazıma; yırtma; silme.

hazzâf خزاف (a.i.): çanakçı, çömlekçi.

hazzân حزان (a.s.). (bkz: hâzin).

he, hâ' هـــاء (a.ha.): Osmanlı alfabesinin otuzuncu harfi olup, "hâ-i hevvez" veyâ "hâ-i resmiyye" denilen ve "ebced" hesâbında beş sayısının karşılığı olan harfin adı.

hebâ' هباء (a.i.): 1. gayet ince toz, zerre. 2. yok yere, boş, nâfile.

hebâen هباءً (a.zf.): boşuna, beyhude olarak.

hebâen mensûrâ: boşuna harcanarak.

hebb هب (a.i.): uykudan uyanma.

Hebenneka هبنقه (a.h.i.) : **1.** ahmaklığıyla şöhret bulmuş olan Yezîd adında bir Arap. **2.** s. ahmak, aptal.

hebîb هبيب (a.i.) : rüzgâr. (bkz : âsıf).

hebt هبط (a.i.) : aşağı inme, aşağı indirme. (bkz : hübût, nüzûl).

hebût هبوط (a.i.) :inişyer.

hecâ' هجاء (a.i.) : **1.** hece, hep birden telâffuz olunan bir veyâ birkaç harf, bir hareketle ağızdan çıkan söz. **2.** bir kimseyi şiir veyâ nesir yoluyla yerme. (bkz : hicv). **Hurûf-i hecâ :** 1) elifbe (alfabe) sırasına göre dizilmiş harfler; 2) kelimelerdeki harfleri seslendiren (elif, vav, he, ye) harfler.

hecâ-gû هجاگو (a.f.b.s.) : hicveden, yeren şiir veyâ nesir yoluyla birinin aleyhinde bulunan, birini zemmeden.

hecâî هجائی (a.s.) : hece veznine âit, hece vezni ile ilgili. **Vezn-i hecâî :** hece vezni.

hecâyâ هجايا (a.i. hece'nin c.) : heceler.

heccâv هجاو (a.s.) : çok hicveden, çok yeren.

hecdeh-hezâr هجده هزار (f.b.s.) : on sekiz bin.

hece هجه (a.i.). (bkz : hecâ').

hece vezni هجه وزنی (a.t.b.i.) : **ed.** parmak-hesâbı da denilen eski bir nazım âhengi ölçüsü olup hâlâ da kullanılır; 3 den 16 ya kadar türlü heceli ölçüleri vardır.

hecil هجل (a.i.) : **coğr.** iki dağın arasındaki kısım, vâdî, dere.

hecîn هجين (a.i.) : arkasında iki hörgücü olan ve çok hızlı koşan bir cins deve.

hecîr هجير (a.i.) : yazın öğle zamânındaki sıcaklık.

hecme هجمه (a.i.) :şiddet.

hecmetü'ş-şitâ : kışın şiddeti.

hecr هجر (a.i.) : ayrılma, terketme; ayrılık. [Arapçada bulunmayan "hicr" şekli daha yaygındır]. (bkz : hicr).

hecs هجس (a.i.) : gönüle düşen hâtıralar.

hedâhîd هداهيد (a.i. hüdhüd'ün c.) : çavuş kuşları, ibibikler.

hedâyâ هدايا (a.i. hediyye'nin c.) : armağanlar, hediyeler.

hedbe هدبه (a.i.) : ufak tesbih böceği.

hedcân هدجان (a.i.) : yavaş yürüyüş.

hedd هد (a.i.) : bir binâyı gürültü ile yıkma. (bkz : hedm).

hedde هده (a.i.) : duvar ve sâire gibi şeylerin yıkılmasından çıkan ses, gürültü, gümbürtü.

hedeb هدب (a.i.c. : ehdâb). (bkz : hüdüb).

hedebî هدبی (a.s.) : kirpiğimsi.

hedef هدف (a.i.c. : ehdâf) : **1.** nişan, nişan alınacak yer, amaç, nişangâh. **2.** meram, maksat, gaye, amaç.

hedef-i âmâl : ulaşmak istenilen nokta.

heder هدر (a.i.) : boşa gitme, yok yere giden şey.

hedhede هدهده (a.i.) : kuşun ötmesi; devenin bağırması; ötme; bağırma.

hedîr هدير (a.i.) : **1.** güvercin ve benzeri kuşların ötmesi. **2.** aygırın kişnemesi.

hediyye هديه (a.i.c. : hedâyâ) : **1.** hediye, armağan.

hediyye-i dendân : diş kirâsı.

hediyye-i yâkut : yakut hediyesi. **2.** kıymet, değer, bahâ. **3.** kadın adı.

hediyyeten هديةً (a.zf.) : hediye sûretiyle, armağan olarak.

hedm هدم (a.i.) Yıkma, harâbetme.

hefevât هفوات (a.i. hefve'nin c.) : **1.** kaymalar, ayak kayıp sürçmeler. **2.** yanılmalar, yanlışlıklar.

heft هفت (a.s.) : 7 sayısı.

heftâd هفتاد (f.s.): yetmiş 70. (bkz : seb'ûn).

heftâd ü dü şâh (yetmiş iki dal) : insan ırkının 72 dalı veyâ Müslümanlıktan maada 72 millet.

heft-ahter هفت اختر (f.b.s.) : **astr.** yedi seyyâre (*gezegen) : [Utarit, Zühre, Merih, Müşteri, Zuhal, Güneş, Ay]. (bkz : heft-âyîne, heft-bânû).

heft-âsmân هفت آسمان (f.b.s.) : yedi kat gök.

heft-âşiyâne هفت آشيانه (f.b.i.) : yedi yuva, gökler.

heft-âyîne هفت آيينه (f.b.s.) : **astr.** yedi seyyâre, (*gezegen). (bkz : heft-ahter, heft-bânû).

heft-bânû هفت بانو (f.b.s.): **astr.** yedi seyyâre (*gezegen). (bkz : heft-ahter, heft-âyîne).

heft-bünyâd هفت بنياد (f.b.i.) : yedi yapı, gökler.

heft-çûş هفت جوش (f.b.i.) : demir, çinko, kurşun, bakır, kalay, altın, gümüş eritilmesiyle meydana gelen *alaşım.

heft-dâne هفت دانه (f.b.i.) : aşûre yapımında kullanılan 7 çeşit hububat.

heft-deryâ هفت دریا (f.b.i.) : "yedi deniz" : Pasifik Okyanusu, Atlas Okyanusu, Akdeniz, Karadeniz, Taberiye, Hazer, Aral.

heft-devr هفت دور (f.a.b.s.) : yaradılıştan, kıyâmet gününe kadar geçecek olan yedi devir.

hefte هفته (f.i.) : hafta, yedi gün.

heft-ejdehâ هفت اژدها (f.b.s.) : **astr.** yedi gezegen. (bkz : heft-ahter, heft-âyîne, heft-bânû).

heft-elvân هفت الوان (f.a.b.s.) : "yedi renk" : Hz. İsâ'ya gönderildiği söylenilen yedi çeşit yemek. (bkz : heft-reng).

heft-endâm هفت اندام (f.b.s.) : "yedi organ" : baş, göğüs, karın, iki el, iki ayak.

heft-evreng هفت اورنگ (f.b.i.) : **astr.** Büyük ve Küçükayı'yı meydana getiren yedi yıldız.

heft-gâh هفتگاه (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin mürekkep şed makamlarındandır. Segâh mürekkep makamının nîm hicaz perdesindeki şeddidir. Durak nîm hicaz ve güçlü hüseynî-aşîran'dır (nîm hicaz perdesinde kalan yegâne Türk müziği makamıdır). Donanımına si, fa, do, sol için bakıyye diyezleri konulur. Orta sekizlideki sesleri şöyledir : kaba nîm hicaz, yegâh, aşîran, ırak, nîm zirgüle, dügâh, çargâh, nim hicaz (çıkıcı olarak). Segâh gibi, heftgâh da segâh beşlisi ile hicaz dörtlüsünden mürekkeptir ve niseb-i şerîfe sayısı 7 dir.

heft-gâne هفت گانه (f.b.s.) : yedi tâne, yedi türlü olan.

heft-hân هفت خان (f.b.i.) : "yedi konaklık yol" : Rüstem ile İsfendiyar'ın geçtikleri yol.

heft-hân هفت خوان (f.b.i.) : "yedi sofra" : Nev'î Zâde Atâî'nin tasavvuf niteliğinde olan bir mesnevîsi (1627).

heft-hum هفت خم (f.b.i.) :Cennetin7katı.

heft-hûn هفت خون (f.b.s.) : cehennemin yedi tabakası.

heft-ıklîm هفت اقلیم (f.a.b.i.) : Batlamyos'un ayırdığı dünyânın yedi bölgesi.

heft-kalem هفت قلم (f.a.b.s.) : yedi yazı çeşidi : [sülüs, muhakkak, tevki', reyhânî, rık'a, nesih, ta'lîk].

heft-kâr هفتکار (f.b.i.) : yedi türlü iplikle dokunmuş kumaş.

heft-kişver هفت کشور (f.b.i.). (bkz : heft-ıklîm).

heft-mend, heft-mendân هفتمند ، هفتمندان (f.b.i.) . (bkz : heft-tenân).

heft-merd,-merdân هفت مرد ، هفت مردان (f.b.i.) : "yedi büyükler" : [Kutub, Gavs, Ahyâr, Evtâd, Ebdâl, Nukabâ, Nücebâ]. (bkz : hefttenân2).

heft-meyve هفت میوه (f.b.i.) : "yedi meyve" : kuşüzümü, üzüm, incir, kayısı, şeftâli, hurma, erik.

heft-muhît هفت محیط (f.a.b.i.) : "yedi deniz" : Pasifik, Atlantik, Akdeniz, Karadeniz, Taberiye, Hazer, Aral.

heft-peder هفت پدر (f.b.i.) : **astr.** yediger denilen yedi yıldız; yedikat gök.

heft-peyker هفت پیکر (f.b.i.) : **1.** (bkz : heft-evreng). **2.** yedikat gök.

heft-reng هفت رنگ (f.b.s.) : **1.** yedi renk. (bkz : heft-elvân). **2.** yedi renk üzerine iplikle dokunmuş bir çeşit dîba.

heft-tenân هفت تنان (f.b.i.) : **1.** (bkz : eshâb-ı kehf). **2.** yedi büyükler : [Kutub, Gavs, Ahyâr, Evtâd, Ebdâl, Nukabâ', Nücebâ]. (bkz : heft-merd, heft-merdân).

heftüm, heftümîn هفتم ، هفتمین (f.s.) : yedinci. (bkz : sâbi', sâbia).

hefvân هفوان (a.i.) : **1.** hızla gitme. **2.** ayak kayıp sürçme.**3.** yanılma, yanlışlık. (bkz : hefve).

hefve هفوه (a.i.c. : hefevât) : **1.** kayma, ayak kayıp sürçme. **2.** yanılma, yanlışlık. (bkz : hefvân).

hejdeh هژده (f.b.s.) : on sekiz.

hekîk هکیك (a.i.) : kadın tavırlı erkek, kadınsı erkek, efemine.

hekîm حکیم (o.i.). (bkz : hakîm).

helâhil هلاهل (a.s. hülhül'ün c.) : çâresi, panzehiri olmayan, öldürücü zehir, ağu.

helâhil-nisâr هلاهل نثار (a.b.s.) : öldürücü zehir saçan.

helâhil-rîz هلاهلریز (a.f.b.s.) : öldürücü zehir saçan.

helâk هلاك (a.i.) : 1. mahvolma, ölme. 2. harcanma. 3. çok yorulma.

helâl حلال (a.i.) : 1. kullanılması şer'an câiz olan, dînin hükümleri bakımından kullanılabilen, haram olmayan şey. 2. nikâhlı kadın. (bkz : halîle, harem, hem-firâş).

helâlî حلالى (a.i.) : 1. bir çeşit yerli, buruşuk bez, arışı bürümcük, argacı pamuk olan bez. **Helâlî gömlek.** 2. eski zaman saati. 3. s. helâl ile ilgili olan.

helâl-kâr حلالكار (a.f.b.s.) : helâl iş gören, haramdan kaçınan.

helâllaşmak حلاللشمق (a.t.b.fi.) : birbirlerine haklarını helâl etmek.

helâllı حلاللى (a.t.i.) : zevce, nikâhlı kadın. (bkz : halîle, harem², hem-firâş).

helâl-nemek حلال نمك (a.f.b.s.) : tuz hakkı bilen, sâdık.

helâl-zâde حلال زاده (a.b.s. ve i.) : nikâhlı bir ana ve babadan dünyâya gelmiş [çocuk]. [aksi "harâm-zâde"]. 2. helâl süt emmiş, sütü temiz, namuslu. 3. **mec.** sözünün eri, doğru, dürüst kimse.

heleyûn هليون (a.i.) : **bot.** kuşkonmaz denilen nebat, **fr. asperge**. (bkz : helyûn, mârçûbe).

helezôn حلزون (a.i.) : 1. kabuklu sümüklü böcek. 2. saat zembereği gibi gittikçe daralan dâire şekli, yılan kavı. 3. **geo.** helis.

helezônü'l-üzn : anat. salyangoz (kulakta-), **fr. limaçon, colimaçon.**

helezônî حلزونى (a.s.) : 1. helezon şeklinde olan. 2. **geo.** helisel.

helîle هليله (f.i.) : **hek.** halîle, tohumları müshil olarak kullanılan bir nebat, kara halîle.

helîme هليمه (a.i.) : helme, pirinç, fasulya, nohut ve benzeri gibi şeylerin kaynamasıyla meydana gelen kaymak; peltelenme.

helümme cerrâ هلم جرا (a.cü.) : "çek beri getir", "var kıyas eyle!" mânâsına ve çok zaman "ve..." ile kullanılır.

helvâ حلوا (a.i.) : unlu, yağlı ve şekerli maddelerle yapılan bir tatlı.

helvâ-furûş حلوا فروش (a.f.b.i.) : helva yapan veyâ satan kimse, helvacı (bkz : helvâ-ger).

helvâ-ger حلواگر (a.f.b.i.) : helvacı.

helvâ-hâne حلواخانه (a.f.b.i.) : helva pişirmeye mahsus tencere veyâ kazan.

helvâyî حلوايى (a.i.) : helva satan, helvacı.

helyûn هليون (f.i.) : **bot.** kuşkonmaz, **fr. asperge**. (bkz : hilyevn).

hem هم (f.e.) : -dak, -deş, -i bir. **Hem-pâ** : arkadaş. **Hem-cins** : cinsleri bir, bir cinsten.

hem ziyâret, hem ticâret : bir ziyaret sırasında, herhangi bir iş ile de ilgilenildiği zaman kullanılan, söylenen bir deyim.

hem-âguş هم آغوش ("gu" uzun okunur. f.b.s.) : kucak kucağa, sarmaş dolaş.

hem-âheng هم آهنگ (f.b.s.) : uygun, denk.

hemâhim هماهم (a.i. hemheme'nin c.) : dertler üzüntüler.

hemâl همال (f.i.) : ortak, şerik, nazir, eş, benzer. **Bî-hemâl** : eşi, benzeri yok, eşsiz.

hemân همان (f.zf.) : 1. hemen, derhal, o anda, çarçabuk. 2. öylece, böylece.

hemânâ همانا (f.e.) : 1. gûyâ, sanki. 2. tam, tamam, tamâmen, aynen, tıpkı.

hem-ân-dem هماندم (f.b.zf.) : hemen, çabucak o anda. (bkz : der-akab, der-hâl).

hemânend همانند (f.b.e.) : gibi, benzer.

hem-ân-gâh همانگاه (f.zf.) : o anda, hemen.

hem-ârâmiş هم آرامش (f.b.s.) : berâber, birlikte dinlenen.

hemâre همواره (b.zf.) : dâima, her zaman. ["hem-vâre" den bozma].

hem-asıl هم اصل (f.a.b.s.) : aynı asıldan.

hem-asr هم عصر (f.a.b.s.) : bir asırda yaşayan, çağdaş.

hem-âşiyân هم آشيان (f.b.s.) : bir yuvada, bir yerde birlikte bulunan.

hem-âvâz هم آواز (f.b.s.) : sesleri birbirine uygun, aynı sesi çıkaran; arkadaş.

hem-âver هم آور (f.b.i.) : efendileri bir olan köleler; kapı yoldaşı, arkadaş.

hem-âverd هم آورد (f.b.i.) : savaşan iki kişiden herbiri : ["hem-nâverd" den bozma].

hem-âvîz هم آويز (f.b.i.) : savaşta karşılaşan iki kişiden biri.

hem-ayâr هم عيار (f.a.b.s.) : denk, eşit. [aslı "hem-ıyâr" dır].

hem-bâr همبار (f.b.s.) : aynı yükü yüklenmiş olan.

hem-bâz همباز (f.b.i.) : "berâber oynayan" : ortak, şerik.

hem-ber همبر (f.b.s.) : birlikte oturan, yakın, berâber olan.

hem-bezm همبـــزم (f.b.s.) : bir mecliste oturan, dernek arkadaşı; içki arkadaşı.

hem-bû همبـــو (f.b.s.) : bir kokuda, bir kokulu, kokusu bir; **mec.** tarz ve âdetleri bir.

hem-câ[y] [ی]همجـــا (f.b.s.) : bir yerde oturan; hemşeri.

hem-cenâh هم جنـــاح (f.a.b.s.) : müsâvî, denk, *eşit.

hem-cenb هـــم جنـــب (f.a.b.s.) : akran. (bkz : hem-pâ).

hem-cereyân هم جریان (f.a.b.s.) : aynı, bir akışta olan.

hem-cins هم جنـــس (f.a.b.s.) : cinsleri bir olan, aynı soydan.

hem-cinsî همجنسی (f.a.b.i.) : hemcinslik, cinsleri bir olma, aynı soydan olma.

hem-civâr همجوار (f.a.b.i.) : komşu.

hem-civârî همجواری (f.a.b.s.) : komşuluk.

hem-çü همچو (f.e.) : [onun] gibi.

hem-çünân همچنان (f.zf.) : böylece. (bkz : hem-çünîn).

hem-çünîn همچنین (f.zf.) : böylece. (bkz : hem-çünân).

hem-dâmân همدامان (f.b.i.) : bacanak.

hem-dâstan همداســـتان (f.b.s.). (bkz : hem-destân).

hem-dem همدم (f.b.i.) : sıkı fıkı, canciğer arkadaş. (bkz : refîk).

hem-dem-i gamm : gam arkadaşı.

hem-demî همدمی (f.b.i.) : **1.** sıkı fıkı arkadaşlık. **2. h. i.** şehnâme tarzında manzum Osmanlı târihi yazan bir şâirimiz.

hem-derd همـــدرد (f.b.s.) : dert ortağı, dert ve mihneti bir olan.

hem-dest همدســـت (f.b.s.c. : hem-destân) : **1.** kuvvet ve kudrette berâber olan, elele veren. **2.** ortak. **3.** kumaş dokuyuculukta bir çırağa, artık tek başına çalışabilecek seviyeye geldiğini bildiren beratı veren kimse.

hem-destân همدســـتان (f.b.s.) : **1.** aynı sözleri söyleyenler, ağızbirliği edenler. **2.** (hem-dest'in c.) : kuvvet ve kudrette berâber olanlar.

hem-dest-âne همدســـتانه (f.zf.) : kuvvet ve kudrette berâber olarak, elele vererek, ortakça.

hem-destî همدستی (f.b.i.) : **1.** birlik, berâberlik. **2.** ortaklık.

hem-dîger همدیگر (f.b.s.) : herbirinin öteki.

hem-dih همده (f.b.s.) : aynı köyden, köyleri bir olan. (bkz : hem-şehrî).

hem-dil همـــدل (f.b.s.) : düşünceleri, yürekleri bir olan, gönüldeş.

hem-dûş همـــدوش (f.b.s.) : omuz omuza gelen, müsâvî olan.

heme همه (f.s.) : cümle, hep, bütün.

hemec همج (a.i.) : **1.** sivrisineğe benzer küçük bir böcek. **2. s.** şaşkın [kimse].

Hemedâniyye همدانیه (a.h.i.) : **tas.** Necmeddîn-i Kübrevî'nin kurduğu "Kübreviyye" tarîkatının şûbelerinden birinin adı.

hemegân همگان (f.zf.) : hepsi, cümlesi.

hemezât همزات (a.i. hemeze'nin c.) : vesveseler, kuruntular.

hemeze همـــزه (a.i.c. : hemezât) : vesvese, kuruntu.

hem-fikr همفکـــر (a.f.b.s.) : aynı fikirde olan; kafadar.

hem-fi'l هم فعل (f.a.b.s.) : suç ortağı.

hem-firâş همفـــراش (f.a.b.i.) : yatak arkadaşı. (bkz : hem-hâb).

hemger همگر (f.i.) : çulha dokuyucu.

hem-ginân همگنـــان (f.b.i.) : hep, bütün insanlar.

hem-gûşe همگوشه (f.b.i.) : komşu. (bkz : hem-cins).

hem-hâb همخـــواب (f.b.s.) : **1.** berâber uyuyan, yatak arkadaşı. **2.** eş. (bkz : hem-firâş).

hem-hâbe همخوابه (f.b.i.) : yatak arkadaşı, oda arkadaşı.

hem-hâh همخـــواه (f.b.s.) : aynı istekte olan, istekleri bir olan.

hem-hâl همحـــال (f.a.b.s.) : bir halde bulunan, halleri birbirine benzeyen, bir halli.

hem-hâlet همحالت (f.a.b.s.): aynı halde olan.

hem-hâne همخانـــه (f.b.i.) : bir evde oturan; arkadaş.

hem-hudût همحـــدود (f.a.b.s.) : hudutları bir olan, sınırları yanyana olan.

hem-hûy همخـــوی (f.b.s.) : aynı huyda, aynı tabîatte olan, huyları bir olan.

hemîl خمیـــل (a.i.) : **bot.** sarısarmaşık denilen bir çeşit yabani ot.

hemîm همیـــم (a.s.) : ince [yağmur]. (müen. : "hemîne").

hemîn همين (f.e.zf. ve s.) : bu bile, tıbkı bu; çok, [hem = berâber + în = bu dan yapılmıştır].

hem-inân همعنـــان (f.a.b.s.) : dizgini bir, atbaşı berâber olan, yanyana birlikte bulunan, arkadaş. (bkz : refîk).

hemîşe هميشه (f.zf.) : dâimâ, her vakit, her zaman. (bkz : hem-vâr).

hemk همـــك (a.i.) : bir işe daldırma, bir işle meşgul etme [birini].

hem-kadd همقد (f.a.b.s.) : bir boyda olan, boyları bir olan.

hem-kadeh همقـــدح (f.a.b.s.) : kadeh arkadaşı, içki arkadaşı, sıkı fıkı dost. (bkz : hem-sifâl).

hem-kadem همقدم (f.a.b.i. c. : hemkademân) : ayakdaş, arkadaş. (bkz : hem-pâ).

hem-kadr همقدر (f.a.b.s.) : sayılmakta ayni derecede olan.

hem-kamet هم قامت (f.a.b.s.) : bir boyda olan, boyları bir olan, boydaş. (bkz : hem-kadd).

hem-kâr همكار (f.b.s.) : ayni işte olan, ayni işi işleyen.

hem-kâse همكاســه (f.b.s.) : kâseleri, kadehleri bir olan; çanak arkadaşı.

hem-kefş همكفـــش (f.b.s.) : pabucu bir olma, aynı ayakkabıyı giyme.

hem-kırân همقـــران (f.b.s.) : ayni yaşta olan, kuvvette eşit olan.

hem-kıymet هم قيمت (f.a.b.s.) : ayni kıymette olan.

hem-kîş همكيـــش (f.b.s.) : bir din ve mezhepte bulunan, dindaş, din yoldaşı. (bkz : hem-mezheb).

hem-kitâb همكتاب (f.a.b.s.) : 1. kitabı bir olan, aynı dersi gören [*öğrenci]. 2. din arkadaşı, aynı dinde olan.

hem-kudret هم قدرت (f.a.b.i.): görev birliği.

hem-kün همكـــن (f.b.s.) : iş, meslek arkadaşı, ayni işte işleyen. (bkz : meslekdâş).

hemm هـــم (a.i.c. : hümûm) : gam, keder, tasa, kaygı.

hem-ma'nâ هم معنى (f.a.b.s.) : bir anlamda, anlamları bir olan.

hem-matleb هم مطلـــب (f.a.b.s.) : istek ve maksatları bir olan.

hemmâz همـــاز (a.i.) :koğucu.

hem-meşreb هم مشرب (f.a.b.s.) : meşrepleri bir, huyları uygun, kafadar.

hem-mezheb هـــم مذهـــب (f.a.b.s.) : bir din ve mezhepte bulunan, mezhepdaş, din, mezhep yoldaşı. (bkz : hem-kîş).

hem-mizâc هم مزاج (f.a.b.s.) : huyları tabiatları bir olan.

hem-nâm همنام (f.a.b.s.) : adları bir olan, adaş. (bkz : semî).

hem-neberd همنبـــرد (f.b.s.) : 1. savaş arkadaşı, 2. rakîb.

hem-nefes همنفس (f.a.b.i.) : arkadaş.

hem-nesl همنســـل (f.a.b.s.) : 1. ayni nesilden, ayni soydan, soydaş. 2. yaşdaş.

hem-nişîn همنشين (f.b.s.) : berâber oturup kalkan, teklifsiz arkadaş.

hem-pâ[y] [ى]همپا (f.b.i.) : [kötü işlerde] arkadaş, ayaktaş, omuzdaş. (bkz : hem-kadem).

hem-pâye همپايـــه (f.b.s.c. : hempâye-gân) : pâyece berâber, rütbece bir.

hem-pâyegân همپايگان (f.b.s. hempâye'nin c.) : pâyece berâber olanlar, rütbece bir olanlar. (bkz : hem-rütbe).

hem-pîşe هم پيشه (f.b.s.) : sanati bir, bir san'atte bulunan.

hem-râd همـــراد (f.b.s.) : cömertlikte ve kahramanlıkta denk olan kimseler.

hem-râh همـــراه (f.b.i.c. : hem-râhan) : yoldaş, yol arkadaşı. (bkz : hem-reh, hibb2).

hem-râhân همراهـــان (f.b.i. hem-râh'ın c.) : yoldaşlar, yol arkadaşları.

hem-râhî همراهـــى (f.b.i.) : yol arkadaşlığı, yoldaşlık.

hem-râz همراز (f.b.s.) : sıkı fıkı arkadaş, sır arkadaşı. (bkz : sır-dâş).

hem-râzî همرازى (f.i.) : arkadaşlık dostluk.

hem-reh همره (f.b.i.). (bkz : hem-râh).

hem-reng همرنگ (f.b.s.) : bir renkte, rengi bir; **mec.** huyları bir olan.

hem-rev همرو (f.b.s.) : berâber giden, yol arkadaşı.

hem-re'y همـــرأى (f.a.b.s.) : bir reyde, bir sözde bulunan, *oydaş.

hem-rikâb هـــم ركاب (f.a.b.s.) : müsâvî; atbaşı berâber.

H

hem-rîş همریش (f.b.s.) : 1. sakalları bir örnek olan. 2. bacanak [iki kız kardeşle evlenen erkekler].

hem-rütbe همرتبه (f.a.b.s.) : ayni rütbede olan. (bkz : hem-pâye-gân).

hem-sâl همسال (f.b.i.) : yaşdaş, yaşıt. (bkz : hem-sinn, hem-zâd).

hem-sâye همسایه (f.b.i.c. : hem-sâyegân) : komşu.

hem-sâye-i mesîh : Güneş.

hem-sâyegân همسایگان (f.b.i. hem-sâye'nin c.) : komşular.

hem-sâyegî همسایگی (f.b.i.) : komşuluk.

hem-sâz همساز (f.b.s.) : 1. uygun, uygunluk. 2. arkadaş, arkadaşlık.

hem-sebak هم سبق (f.b.i.) : ders arkadaşı, berâber ders okuyan, mektep (*okul) sınıf arkadaşı.

hem-sefer هم سفر (f.a.b.i.c. : hem-seferân) : yol arkadaşı, yoldaş. (bkz : hem-râh).

hem-seferân هم سفران (f.a.b.s. hemsefer'in c.) : yol arkadaşları, yoldaşlar.

hem-seng همسنگ (f.b.s.) : bir tartıda, bir ölçüde.

hem-ser همسر (f.b.i.) : 1. arkadaş, kafadar. 2. erkek ve kadın eşlerden her biri.

hem-serî همسری (f.b.i.) : karıkocalık.

hem-sıfat هم صفت (f.a.b.s.) : aynı vasıfta, *nitelikte olan.

hem-sifâl هم سفال (f.a.b.s.) : kadeh arkadaşı. (bkz : hem-kadeh).

hem-sinn هم سن (f.a.b.s.) : sinleri, yaşları bir olan, yaşıt. (bkz : hem-sâl, hem-zâd).

hem-sohbet هم صحبت (f.a.b.s.) : birbiriyle sohbet eden, konuşan, arkadaş.

hem-sufre هم سفره (f.a.b.s.) : sofra arkadaşı.

hem-süvâr همسوار (f.b.s.) : berâber ata binmiş olan, yol arkadaşı.

hem-şehrî همشهری (f.b.i.) : 1. bir memleketli. (bkz : hem-dih). 2. yurttaş.

hem-şekl هم شکل (f.a.b.s.) : bir şekilde, bir biçimde, şeklen bir olan.

hem-şerr همشر (f.a.b.s.) : kötülükte berâber olan.

hem-şevher هم شوهر (f.b.s.) : kocaları bir, ortak kadın, kuma. (bkz : hem-şûy).

hem-şikem هم شکم (f.b.i.) : ikiz çocuk. (bkz : tev'em).

hemşîme همشیمه (a.i.) : 1. ağaçları kurumuş yer. 2. kuru odun; kuru odun olmaya yüz tutmuş ağaç.

hem-şîre همشیره (f.i.) : "sütleri bir olan" : kızkardeş. (bkz : uht).

hem-şîre-zâde همشیره زاده (f.b.i.) : kızkardeş çocuğu, yeğen.

hem-şûy هم شوی (f.b.i.) : ortak, kuma. (bkz : hem-şevher).

hem-tâ همتا (f.b.s.) : benzer, taydaş, denk, müsâvî.

hem-tâziyâne همتازیانه (f.b.i.) : çapulda, yağmada arkadaş, omuzdaş.

hem-tek هم تك (f.b.s.) : yoldaş, arkadaş.

hem-terâzû همترازو (f.b.s.) : bir tartıda, bir ölçüde, müsâvî, denk.

hem-vâr هموار (f.b.s.) : 1. düz yer, bir çırpıda olan yer, uygun yer. **Nâ-hemvâr** : çarpık, eğri, düz olmayan. 2. zf. dâimâ. (bkz : hemîşe).

hem-vâre همواره (f.b.zf.) : dâimâ, her zaman. [nazımda kullanılır]. (bkz : muttasıl).

hem-vârî همواری (f.i.) : düz olma, düzlük.

hemyân همیان (f.i.) : heybe, dağarcık, çanta, büyük kese.

hemyânçe همیانچه (f.i.) : kese; küçük torba; çanta.

hemz همز (a.i.) : 1. sıkma [parmaklarla]. 2. dürtme. 3. ısırma. 4. yere çalma.

hem-zâd همزاد (f.b.s.) : 1. yaşdaş, yaşı bir. (bkz : hem-sâl, hem-sinn).

hem-zânû همزانو (f.b.s.) : yan yana oturan; diz dize oturup konuşan.

hemze همزه (a.i.c. : hemezât) : 1. Arapçada elifin adı. 2. "elif, vav, ye, he" üzerine konulan (ء) işâreti. 3. parmakla sıkma, bir yere sıkıştırma ve dürtme.

hem-zebân همزبان (f.b.s.) : 1. dilleri bir olan, aynı dili konuşan. 2. ağzı bir olan.

hem-zemân هم زمان (f.a.b.s.) : 1. çağdaş. 2. aynı zamanda işleyen.

hem-zemân muadelât : mat. *denklemler sistemi, fr. **équations simultanées**.

hem-zemânî هم زمانی (f.a.b.i.) : çağdaşlık, *eşinzamanlık, **fr. synchronisme**.

hem-zemîn همزمین (f.b.s.) : aynı *düzeyde, aynı seviyede olan.

henâzîr خنازیر (a. hınzîr'ın c.) : **1.** hınzırlar, domuzlar. **Dâü'l-henâzîr : hek.** domuzbaşı denilen ve ekseriyâ boyunda çıkan şiş, sıraca. **2. mec.** kötü, fena kişiler, hınzırlar.

hencâm هنجام (f.s.) : beceriksiz, elinden iş gelmeyen.

hencâr هنجار (f.i.) : usul, yol, kaide, *kural. **Nâ-be-hencâr :** usulsüz, yolsuz.

hendese هندسه (a.i.) : geometri. **Usûl-i hendese :** geometri kitabı.

hendese-i âdiyye : geo. elemanter geometri, **fr. géométrie élémentaire.**

hendese-i murakkama : geo. kotlu geometri, **fr. géométrie cotée.**

hendese-i mücesseme : geo. *uzay geometri, **fr. géométrie dans l'espace.**

hendese-i müsteviyye : geo. *düzlem geometri, **fr. géométrie plane.**

hendese-i resmiyye : geo. *tasarı geometri, **fr. géométrie descriptive.**

hendese-hâne هندسه خانه (a.f.b.i.) : Tanzîmat'tan biraz önce açılmış olan mühendis mektebi.

Hendese-hâne-i bahrî : Bahriye Mektebinin ilk adı. [1. Abdülhamit zamânında 1187-(1773) yılında Cezâyirli Hasan Paşa'nın teşebbüsüyle Tersâne içinde açılmıştır].

hendesî, hendesiyye هندسی ، هندسیه (a.s.) : geometrik, geometri ile ilgili. **Eşkâl-i hendesiyye :** geometrik şekiller.

hendesî silsile-i ale'l-vilâ : geo. geometri dizisi, geometrik dizi.

heng هنك (f.i.) : **1.** güç, kuvvet. **2.** ağırlık, vakar.

hengâm هنگام (f.i.) : zaman, çağ, sıra, vakit, mevsim.

hengâm-ı şitâ : kış mevsimi.

hengâme هنگامه (f.i.) : kavga, gürültü.

hengâme-i azâb : azap zamânı.

hengâme-gîr هنگامه گیر (f.b.i.) : **1.** hikâye söyleyici; oyuncu; hokkabaz. **2.** kavgacı, gürültücü. **3.** leke tozu, diş mâcunu gibi şeyler satan çığırtkanlar.

hengâme-gîrî هنگامه گیری (f.b.i.) : hengâmegirlik, kavgacılık.

hengâmî هنگامی (f.s.) : bir mevsim yaşayabilen nesne.

henî هنی (a.s.) : hazmi kolay, sıhhate uygun.

henîen هنیئاً (a.zf.) : âfiyet olsun, şifâ olsun!

henüz هنوز (f.zf.) : şimdiye kadar, bu âne dek; daha, yeni, hâlâ; ancak.

her هر (f.e.) : hep, bütün.

her hâl ü kâr (da) : her türlü durum ve şart (a rağmen).

her-ân هرآن (f.zf.) : her dakika, her zaman, dâimâ. (bkz : her-dem, her-gâh).

her-âyîne هرآیینه (f.zf.) : mutlaka; herhalde; elbette; zarurî.

her-bâr هربار (f.zf.) : her defa, dâimâ.

herc هرج (f.i.) : karışıklık, gürültülü ve karışık hareket.

herc ü merc : altüst, karmakarışık, allak bullak, darmadağınık.

hercâî هرجائی (f.s.) : hercâyi, kararsız, sebatsız.

hercâîlik هرجائیلك (f.t.b.i.) : vefâsızlık, sebatsızlık, kararsızlık.

her-çend هرچند (f.zf.) : her ne zaman.

herçi-bâdâ bâd هرچه بادا باد (f.zf.) : ne olursa olsun, ister istemez.

herçih هرچه (f.e) : her ne, her ne şekilde.

her-dem هردم (f.zf.) : her dakika, her zaman, dâimâ. (bkz : her-ân; her-gâh).

her-dem tâze : tâzeliğini, parlaklığını hiç kaybetmeyen.

hereb هرب (a.i.) : **1.** kaçma. (bkz : firâr). **2.** şiddetli keder.

herebân هربان (a.i.) : korkup kaçma.

herem هرم (a.i.) : **1.** kocama, kocalma, ihtiyarlama. **Hengâm-ı herem :** ihtiyarlık zamânı. **2. h. i.** Mısır Ehramlarından biri.

heremân هرمان (a.h.i.) : Mısır'da taştan yapılmış, âsâr-ı atîkadan iki binâ, Ehram'lardan ikisi.

herem-dîde هرم دیده (a.f.b.s.) : kocamış, ihtiyarlamış, zayıflamış.

heremî هرمی (a.s.) : ehram ile, piramit ile ilgili, onun gibi.

herem-resîde هرم رسیده (a.f.b.s.) : ihtiyarlığa ermiş, kocalmış.

her-gâh هرگاه (f.zf.) : her zaman, her vakit. (bkz : her-ân, her-dem).

hergele خرگله (f.i.) : 1. eşek sürüsü. 2. binek ve taşıta alışmamış huysuz hayvan. 3. terbiye ve görgüden uzak, bayağı, aşağılık kimse.

hergiz هرگز (f.zf.) : aslâ, katiyyen, hiç bir vakit, hiç bir sûretle.

her-heft هرهفت (f.b.i.) : kadınların süs olarak kullandıkları yedi şey : kına, çivit, lâl (allık), üstübeç, antimon, altın varak, mis.

herîm هریم (a.s.) : çok ihtiyarlamış veyâ çökmüş [kimse].

herîr هریر (a.i.) : 1. köpek hırlaması. 2. köpek uluması. (bkz : herr).

herîse هریسه (a.i.) : keşkek yemeği.

herkele هرکله (a.s.): 1. ince, zarif, hoş. (bkz : hirekle, hurekile). 2. i. hoşluk, incelik.

herr هر (a.i.) : köpek hırlaması, köpek uluması. (bkz : herîr).

hers هرس (a.i.) : **bot.** mersin ağacı.

herseme هرثمه (a.i.) : 1. arslan. (bkz : dırgam, esed, gazanfer, haydar, şîr). 2. burun.

hert هرت (a.i.) : 1. yırtma. 2. dürtme. 3. dokunaklı söyleme.

herv هرو (a.i.) : 1. sopalama, dövme. 2. pişirme.

hervele هروله (a.i.) : 1. koşma. (bkz : şitâb). 2. leng, at yürüyüşü; yürüyüş.

herze هرزه (f.s.c. : herzevât) : boş lâkırdı, saçma. (bkz : tirzîk).

herze-derây هرزه درای (f.b.s.) : mânâsız söz söyleyen, saçmasapan konuşan, geveze, yanşak. (bkz : herze-gû, herze-hâ, herze-lâ).

herze-gû هرزه گو (f.b.s.) : saçma sözler söyleyen. (bkz : herze-hâ, herze-lâ, herze-pâş).

herze-gûyî هرزه گویی (f.b.i.) : herze söyleyicilik.

herze-hâ هرزه خا (f.b.s.). (bkz : herze-gû, herze-lâ).

herze-hâr هرزه خوار (f.b.s.c. : herze-hârân). (bkz: herze-derây,herze-gû,herze-hâ, herze-lâ).

herze-hârân هرزه خواران (f.b.s. herze-hâr'ın c.) : saçma sapan konuşanlar.

herze-hâyî هرزه خایی (f.b.i.) : herze söyleme, saçma sapan söyleme.

herze-kâr هرزه کار (f.b.s.) : abuk sabuk, saçma sapan konuşan. (bkz : herze-gû).

herze-lâ هرزه لا (f.b.s.). (bkz : herze-gû, herze-hâ).

herze-pâş هرزه پاش (f.b.s.).(bkz : herze-gû).

herze-vât هرزوات (a.s. herze'nin c.) : boş lâkırdılar, saçma sapan sözler.

herze-vekîl هرزه وکیل (a.b.s.) : her işe karışıp boşboğazlık eden, saçma sapan konuşan.

herze-vekîl-i kâinât : boşboğazlığıyla tanınmış.

hesâb حساب (a.i.). (bkz : hisâb).

hesâbı-ı cârî : **eko.** iki kişi arasındaki alacakların belirli bir süre sonunda tasfiyesi yapılmak üzere karşılıklı borçlu ve alacaklı hesaplara ayrıntılarıyla yazılması.

hesâbât-ı asliyye : **eko.** muhasebede tutulan hesaplardan bir hesap dalını gösteren ve tâlî hesaplara ayrılabilen ana hesaplar.

hesâbî حسابی (a.s.). (bkz : hisâbî).

hestî هستی (f.i.) : vâr olma, varlık. (bkz : mevcûdiyyet).

heşâşet هشاشت(a.i.) :gevreklik.

heşîm هشیم (a.s.) : kırılmış, ufalanmış.

heşş هش (a.s.) : 1. şen, keyifli. 2. kolay kırılır olan, gevrek.

heşt هشت (a.s.) : 8 sayısı.

heştâd, heşted هشتاد ، هشتد (f.s.) : seksen. (bkz : semânîn, semânûn).

heşt-bihişt هشت بهشت (f.b.s.) : 1. Kur'an'da adı geçen sekiz cennet : [Huld, Dârü's-selâm, Dârü'l-karâr, Adn, Me'vâ, Naîm, İlliyyîn, Firdevs]. 2. İdrîs-i Bitlîsî'nin sekiz Osmanlı pâdişâhı için yazdığı meşhur târihi. 3. İlk Osmanlı edebiyâtı şuarâ tezkiresinden Sehî tezkiresi.

heşt-pâ[y] [ی]هشت پا (f.b.i.) : **zool.** ahtapot.

heştüm, heştümîn هشتم ، هشتمین (f.s.) : sekizinci. (bkz : sâmin).

hetf هتف (a.i.) : inceden inceye ve gizlice bir şeyi hatırlatma, fısıldama.

hetk هتك (a.i.) : yırtma, yarma.

hetki-i hicâb-ı ismet : nâmus perdesini yırtma.

hetk-i perde-i ırz : nâmus perdesini yırtma, ırza saldırma.

hetl هتل (a.i.). (bkz : hütûl).

hetlân هطلان (a.i.) : sürekli yağan hafif yağmur.

hetn هتن (a.i.). (bkz : hütûn)

hetr هتر (a.i.) : **1.** fenâ sözlerle birini kötüleme. **2.** bunama. **3.** sersemleme.

hettâk هتـــاك (a.s.) :yırtıpparçalayan.

hevâ هـــوا (a.i.) :hava. (bkz :havâ)

hevâ هـــوى (a.i.) : heves, istek, arzu; sevgi; hoşlanma. **Ehl-i hevâ** : hırs sâhipleri, nefsine düşkünler.

hevâ vü heves : zevk ve şehvetler.

hevâ-yi çeşm-i mest : mahmur gözün arzusu.

hevâ-yi ışk : aşk arzusu.

hevâ-yi sayd : av hevesi.

hevâ-yi sevdâ-fezâ : sevdâ arttıran hava.

hevâ-yi vatan : vatan havası.

hevâcir هواجـــر (a.i. hâcire'nin c.) : **1.** hicret edenler, göçenler. **2.** günlerin en sıcak zamanları.

hevâcis هواجـــس (a.i hâcise'nin c.) : akla gelen kötü düşünceler, kuruntular.

hevâ-dâr هوادار (f.b.s.) : **1.** havadar, etrâfı açık, rüzgârlı yer. **2.** yar, dost. (bkz : hevâ-hâh).

hevâdî هـــوادى (a.s. hâdî'nin c.) : **1.** hidâyet edenler, doğru yol gösterenler. **2.** kılavuzlar, rehberler. (bkz : hüdât).

hevâdic هـــوادج (a.i. hevdec'in c.) : kadınların binmesi için, deve üzerine yapılan mahfeler.

hevâ-hâh هواخـــواه (a.f.b.i.) : yar, dost. (bkz : hevâ-dâr², muhibb).

hevâî هوائى (a.s.) : **1.** nefis ve şehvetine mağlûp olmakla ilgili. **2.** nefsine düşkün, ciddî şeylerle ilgisiz. [müen. "hevâiyye"]. **3.** havaya âit, hava ile ilgili; havada bulunan.

hevâî hat : **1)** direklere dikilmiş telefon, telgraf telleri; **2)** teleferik.

hevâî hisse : **tar.** Osmanlı devletinde tımar, zeâmet, sipahî sahiplerine verilen ek paylar.

hevâî-meşreb هوائـــى مشـــرب (a.b.s.) : gelgeç tabîatlı, hoppa.

hevâiyyât هوائيـــات (a.s. hevâî'nin c.) : ciddî olmayan, gelip geçici şeyler.

hevâmm هـــوام (a.i. hâmme'nin c.) : **zool.** böcekler, haşereler. [pire, karınca, kehle, yılan, akrep... gibi]. **El-avâm ke'l-hevâmm** : halk böcekler gibidir.

hevâmm-ı cerebî : uyuz hastalığı böceği.

hevân هـــوان (a.i.) : horluk, aşağılık, zelillik, alçaklık.

hevâ-perest هواپرست (a.f.b.s.) : nefsine, zevkine düşkün, sefih [kimse].

hevâ-perestî هواپرستى (a.f.b.i.) : nefsine, zekine düşkünlük, sefih olma durumu.

hevdec هـــودج (a.i.c. : hevâdic) : kadınlar için deve üzerine yapılan mahfe.

heves هـــوس (a.i.) : **1.** arzu, istek. **2.** gelip geçici istek. **Nev-heves** : yeni hevesli, yeni alışan.

hevesât هوسات (a.i. heves'in c.) : hevesler.

hevesât-ı nefsâniyye : nefis düşkünlükleri.

heves-bâz هوســـباز (a.f.b.s.) : hevesli, istekli. (bkz : heves-kâr, heves-nâk).

heves-dâr هوسدار (a.f.b.s.) : hevesli.

heves-güzâr هوسگذار (a.f.b.s.) : keyfince vakit geçiren.

heves-güzâr-âne هوسگذارانه (a.b.zf.) : keyfine göre hareket edercesine.

heves-kâr هوسكار (a.f.b.s.c. : heveskârân) : hevesli, istekli. (bkz : heves-nâk).

heves-kârân هوسكاران (a.f.b.s. heveskâr'ın c.) : hevesliler, istekliler. (bkz : heves-nâkân).

heves-kâr-âne هوســـكارانه (a.f.b.zf.) : heveskâr, hevesli kimseye yakışacak yolda.

heves-kârî هوسكارى (a.f.b.i.) : heveskârlık.

heves-nâk هوسناك (a.f.b.s.c. : hevesnâkân) : heves edici, hevesli. (bkz : heveskâr).

heves-nâkân هوسناكان (a.f. hevesnâk'ın c.) : heves edenler, hevesliler. (bkz : heves-kârân).

heves-perver هوسپرور (a.f.b.s.) : hevesli. (bkz : heves-kâr, heves-nâk).

heves-perverân هوسپروران (a.f. heves-perver'in c.) : hevesliler, istekliler. (bkz : heveskârân).

heves-perver-âne هوســـپرورانه (a.f.zf.) : hevesli olana yakışacak şekilde.

heves-rübâ هوسربا (a.f.b.s.) : heves uyandıran.

hevl هول (a.i.c. : ehvâl) : korku. (bkz : havf).

hevl-âver هول آور (a.f.b.s.) : korku getiren, korku veren, korkunç. (bkz : hevl-engîz).

hevl-engîz هول انگيز (a.f.b.s.) : korkunç. (bkz : hevl-âver).

hevl-nâk هولنـــاك (a.f.b.s.) : korkunç, korkulu. **Mevt-i hevl-nâk** : korkunç ölüm. **Vâdî-i hevl-nâk** : korkulu vâdi.

hevn هـــون (a.i.) : **1.** kolaylık. (bkz : sühûlet). **2.** ehemmiyetsizlik, değersizlik.

heyâ-hây هیاهای (a.n.) : çok acı çeken kimsenin bağırtısı.

heyâkil هیاکل (a.i. heykel'in c.) : heykeller.

heyâkil-i kadîme : eski heykeller.

heyâm هیام (a.i.) : hayranlık hâli.

hey'ât هیأت (a.i. hey'et'in c.) : heyetler.

heybân هیـــبان (a.s.) : **1.** korkunç; korku veren. **2.** çok utangaç.

heybet هیـــبـــت (a.i.) : korku ile saygı duygularını birden uyandıran hal veyâ gösteriş. (bkz : mehâbet).

heyc هیـــج (a.i.) : **1.** savaş, vuruşma başlama. **2.** heyecan, telâş, galeyan, tahrik. **3. s.** tozlu, rüzgârlı [gün].

heycâ' هیجـــاء (a.i.) : kavga, savaş, dövüş. **Meydân-ı heycâ** : savaş yeri. (bkz : heycâ-gâh).

heycâ-gâh هیجاگاه (a.f.b.i.) : savaş yeri.

heycâ-zâr هیجـــازار (a.f.b.s.) : savaş yeri . (bkz : heycâ-gâh).

heyd هید (f.i.) : ekinci yabası.

heyecân هیجـــان (a.i.) : **1.** duyguların bir tepki hâlinde şiddetlenmesi. **2.** coşma, coşkunluk. **3.** tozmak, tozumak.

heyelân هیلان (a.i.) : toprak kayması.

hey'et هیئـــت (a.i.c. : hey'at) : **1.** şekil, sûret, kıyâfet. **2.** görünüş. **3.** hal, durum. **4.** kurul. **İlm-i hey'et** : astronomi.

hey'et-i asliyye : esas şekil.

hey'et-i a'yân : senato.

hey'et-i bahriyye : gök cisimlerine göre geminin bulunduğu yerin tâyinini konu alan astronomi bölümü.

hey'et-i ictimâiyye : toplantı heyeti, *kurulu.

hey'et-i idâre-i âlem : dünyânın idâre heyeti, * kurulu.

hey'et-i ictimâiyye : toplantı heyeti, *kurulu.

hey'et-i ihtiyâriyye : mahalle ihtiyar heyeti, köy *kurulu, muhtar *kurulu.

hey'et-i mahsûsa : husûsî (*özel) olarak meydana getirilen kurul.

hey'et-i mecmûa : bir şeyin toptan hâli, umumî görünüşü.

hey'et-i mecmûa-i milliyye : millî topluluk.

hey'et-i ta'lîmiyye: **ped.** *öğretim *kurulu.

hey'et-i temsîliyye (temsil hey'eti) : **tar.** Erzurum Kongresinde Şarkî Anadolu Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti adını alan cemiyetin nizamnâmesi mûcibince seçilen şahıslardan müteşekkil heyet (6 ağustos 1919).

hey'et'i umûmiyye : **1)** umûmî heyet, *genel kurul; **2)** bir şeyin hepsi, her tarafı, tamamı.

hey'et-i vekîle, -i vükelâ : vekiller heyeti, *bakanlar kurulu.

hey'et-şinâs هیأت شـــناس (a.f.b.i.) : astronomi âlimi, bilgini.

heyhat هیهات (a.n.) : yazık, ne yazık; ne kadar uzak.

heyhey هی هی (f.i.) : bir meclis sonunda içilen içki dolu kadeh.

heyî هیی (f.i.) : madde, varlık.

hey'î هیئی (a.s.) : astronomik.

heykel هیـــکل (a.i.c. : heyâkil) : **1.** tunç, taş ve benzeri gibi şeylerden yapılan büyük insan ve sâire.

heykel-i lîfî : **anat.** stroma.

heykel-i zî-rûh : canlı heykel. **2. s.** yakışıklı, güzel. **3. s.** soğuk ve duygusuz [kimse].

heykel-tıraş هیکلتـــراش (a.f.b.i.) : heykel yapan kimse. [aslı "heykel-terâş"dır].

heykel-tıraşî هیکلتراشـــی (a.f.b.i.) : heykeltıraşlık, heykeltıraşın sanatı. [aslı "heykel-terâşî" dir].

heym, heyemân هیمان ، هیم (a.i.) : **1.** âşık olma. **2.** şaşkınlık.

heymâ هیمـــا(a.i.) :susuzçöl.

heyn هین (a.s.) : kolay; rahat. (bkz : heyyin).

heyne هینه (a.i.) : **hek.** kolera.

heyûb هیـــوب (a.s.) : heybetli, azametli, gösterişli.

heyûlâ' هیولاء (a.i.) : **1.** madde. **2.** [eski fels.] bütün cisimlerin ilk maddesi olarak varsayılan madde. **3.** zihinde tasarlanan şey. **4. tas.** ruh-i a'zam. **5.** eşyânın gerçek olan kısmı. **6.** ehemmiyetsiz, küçük şey.

heyûlâî, heyûlânî هیولائـــی ، هیولانـــی (a.s.) : heyulâya âit, maddî.

heyûlâniyyûn هیولانیون (a.i.c.) : maddeciler.

heyûlâ-zâr هیـــولازار (a.f.b.i.) : hayal veyâ ilk madde âlemî.

heyyin هین (a.s.) : kolay. (bkz : heyn).

heyza هیضـــه (a.i.) : **hek.** 1. kolera. 2. şiddetli kusma.

heyzüm هیزم (f.i.) : kuru odun.

heyzüm-pâre هیزمپاره (f.b.i.): odun parçası.

hezâbir هزابر (a.i. hizebr'in c.) : **zool.** arslanlar; yiğitler.

hezâr هـــزار (f.i.c. : hezârân) : 1. bülbül. (bkz : endelîb). 2. s. bin. 3. s. pek çok.

hezârân هـــزاران (f.i. hezâr'ın c.) : 1. bülbüller. (bkz : anâdil). 2. s. binler.

hezâr-aşnâ هزار آشـــنا (f.b.s.) : pek çok tanıdığı olan.

hezâr-âvâ, hezâr-âvâz هزارآوا ، هزارآواز (f.b.i.) : bülbül. (bkz : andelîb).

hezâr-dâstan, hezâr-destân هزار داستان ، هزار دستان (f.b.i.) : bülbül.

hezâr-fenn هزار فن (f.a.b.s.) : 1. çok bilen, elinden çok iş gelen. 2. i. *minâre yapmakta* mâhir olan usta.

hezâr-nîh هزار نیـــخ (f.b.i.) : 1. bin yerinden yamalı olan derviş hırkası. 2. s. gök yüzlü. 3. s. çok süslü.

hezâr-pâ هزارپـــا (f.b.s.) : 1. bin ayaklı, ayakları çok olan. 2. i. **zool.** kırkayak.

hezâr-pâre هزارپاره (f.b.s.) : bin parça, un ufak.

hezâr-renk هزاررنگ (f.b.i.) : (bin renkli) : *düğün çiçeğigillerden hekimlikte kullanılan zehirli bir bitki.

hezâr-tâbe هزارتابه (f.b.i.) : Güneş. (bkz : Âftâb, Mihr, Şems).

hezâr-yâr هزاریار (f.zf.): bin kerre, bin defa.

hezec هـــزج (a.i.) : 1. güzel sesle şarkı söyleme. 2. **ed.** (bkz : bahr-i hezec). 3. **müz.** Türk müziğinin büyük usullerindendir. Yirmi iki zamanlı ve on beş darblıdır (22 zamanlı yegâne usuldür). Peşrev, beste ve kâr ölçülmesine mahsus olup, asırlardan beri kullanılmadığından elde nümûnelik bir misal yoktur. Hezec, bir yürük semâî ile onu müteakip üç muhtelif şekilde dizilmiş 4 adet sofyan'dan mürekkeptir.

hezeyân هزیـــان (a.i.c. : hezeyânât) : 1. sayıklama. 2. saçma sapan konuşma.

hezeyân-ı mürteiş : sarhoşluktan ileri gelen titremeli sayıklama hastalığı.

hezeyân-âlûd هزیان آلـــود (a.f.b.s.) : hezeyâna bulaşmış, saçma sapan, çok saçma.

hezeyânât هزیانات (a.i. hezeyân'ın c.) : 1. sayıklamalar. 2. saçma sapan konuşmalar.

hezheze هزهزه (a.i.) : cisimlerin, hava veyâ başka bir şey dokunmasıyla titremesi.

hezîl هزیل (a.i.). (bkz : hüzâl).

hezîm هزیم (a.i.) : 1. gök gürültüsü. (bkz : ra'd). 2. koşarken kişneyen at. 3. sağanaklı yağmur.

hezîmet هزیمت (a.i.) : bozgun, bozgunluk, savaşta bir taraf askerinin bozulması.

hezl هـــزل (a.i.c. : hezliyyât) : 1. eğlence, alay, şaka, lâtife. 2. **ed.** meşhur ve yaygın bir nazmın vezni ve kafiyesi taklîdedilmek sûretiyle lâtife tarzında nazım yazma; bu tarzda yazılan nazım. (bkz : tehzîl).

hezl-âmîz هزل آمیـــز (a.f.b.s.) : şaka ile karışık [söz].

hezl-gû هزل گـــو (a.f.b.s.) : hezel söyleyen, hezelci, şakacı, lâtîfeci.

hezl-gûne هزلگونـــه (f.s.) : hezel tarzında, şaka, lâtife yollu.

hezl-gûy-âne هزل گویانـــه (a.f.zf.) : hezl-gû'ca, hezl, şaka, lâtîfe söyleyene yakışacak sûrette.

hezl-gûyî هزل گویی (a.f.b.i.) : hezlgû'luk, şakacılık, lâtîfecilik.

hezliyyât هزلیـــات (a.i. hezl'in c.) : şaka ve mizahla ilgili şiir veyâ sözler.

hezm خـــزم (a.i.) : 1. sıkma, sıkıştırma. 2. bozma, bozguna uğratma.

hezr هذر (a.s.) : mânâsız, boş, saçma [söz].

hezz هز (a.i.) : diretme; tahrîk.

hezzâr هذار (a.s.) : dâima saçmalayan [adam].

hı خ (f.a.ha.) : Osmanlı alfabesinin dokuzuncu harfi olup "ebced" hesâbında altıyüz sayısının karşılığıdır.

hıbâzet خبـــازت (a.i.) : ekmekçilik, ekmek yapma işi.

hıbâziyye خبازیه (a.i.) : bamya, ebegümeci, hatmi gibi nebatların (*bitkilerin) bağlı bulundukları familya.

hıdâ' خداع (a.i.) : hîle. (bkz : hud'a).

hıdâb خضاب (o.i.) . (bkz : hizâb).

hıdır خضر (a.i.). (bkz : hızr, hızır).

Hıdîv خديو (f.i.) : imtiyazlı Mısır vâlîsi veyâ bu vâlînin ünvânı.

hıdîv-âne خديوانه (f.b.s.) : hıdîve yakışacak sûrette.

hıdîvî خديوى (f.b.s.) : hıdîve mensup, hıdivle ilgili.

hıdîviyyet خديويت (a.i.) : **tar.** Osmanlı İmparatorluğu'nda vezirliğe muâdil bir rütbe ve ünvân olup Mısır vâlîlerine tevcih olunur ve Mısır'a "Hıdîviyyet" ve Mısır vâlîlerine de "Hıdiv" denilirdi. [bu rütbe, diğer bütün vezirlerin üstünde ve sadrâzımla aynı rütbe ve derecede sayılırdı].

hıdr خدر (a.i.) : **1.** perde, hâil. **2.** mânî.

hıfâz حفاظ (a.i.) : haktanırlık, vefâlılık.

hıfz حفظ (a.i.) : **1.** saklama. **2.** ezberleme. **Tahte'l-hıfz** : muhâfaza altında, polis veyâ jandarma ile.

hıfz-ı bilâd ü ibâd : şehirlerin ve halkın korunması.

hıfz-ı emânet : emâneti (can) saklama.

hıfz-ı hukuk : hakları koruma.

hıfz-ı Kur'ân : Kur'ân-ı Kerîm'i başından sonuna kadar ezberleme.

hıfzü's-sıhha : sağlığı koruma.

hıfzî حفظى (a.s.) : **1.** *belleksel, **fr. mnémonique**. **2. i.** erkek adı.

hıkd حقد (a.i.c. : ahkad, hukud) : kin tutma, öc almak için fırsat bekleme.

hılâb خلاب (a.i.) : yırtıcı kuş ve hayvan pençesi.

hılât خلاط (a.i.) : bir şey başka şeye karışma.

hılk خلق (a.i.) : boğaz balgamı.

hılt خلط (a.i.c. : ahlât) : **1.** eski hekimlerin insan vücûdunda var saydığı : safra; sevdâ; dem; balgam gibi dört unsurdan herbiri.

hılt-ı mahmûd : vücûdun rahat oluşu.

hılt-ı mâî : **bot.** su *gözeneği, **fr. hydratoïde**.

hılt-ı redî : vücûdu rahatsız eden hılt. **2.** bir şeye karışmış olan başka şey.

hıltî خلطى (a.s.) : dört halttan biriyle ilgili olan.

hıltiyyûn خلطيون (a.i.c.) : ahlât'a çok ehemmiyet vermek mesleğini tutmuş olan hekimler, **fr. humoriste**.

hınâ, hınnâ حنا ، حنا (a.i.) : kına. **Şecer-i hımma** : yapraklarından kına çıkarılan ağaç.

hınâ-i girye : ağlayışın acılığı.

hınâ-i kadeh : kırmızı şarap.

hınâî حنائى (a.i.) : kınacı, kına satan.

hınâk حناق (a.i. hanak'ın c.) : darılmalar, kızmalar, kin tutmalar.

hınâs خناث (a.s. hünsâ'nın c.) : kendisinde hem erkeklik, hem dişilik alâmeti bulunanlar.

hınat حنط (a.i. hınta'nın c.) : buğdaylar.

hıns حنث (a.i.) : yeminin hakkından gelemeyip hükmü altında kalma.

hınsır خنصر (a.i.) : serçe parmak. [kelime "hınsar" şeklinde de kullanılabilir].

hınsîr خنسير (a.s.) : soysuz, alçak.

hınta حنطه (a.i.c. : hınat) : buğday. (bkz : kamh, kendüm).

hınta-i esved (siyah buğday) : **zir.** burçak.

hınzîr خنزير (a.i.c. : hanâzîr) : **1.** domuz. **Lahm-i hınzîr** : domuz eti. **Şahm-i hınzîr** : domuz yağı. **2. mec.** pis ve katı yürükli kimse.

hınzîre خنزيره (a.i.c. : hınzîrât) : hîlekâr, fitne kadın. ["hınzîr" in müennesi olduğu halde mânâ değiştirmiştir].

hınzîriyye خنزيريه (a.i.) : **zool.** *domuzgiller.

Hırâ' خراء (a.h.i.) : Mekke civârında bulunan yalçın bir kayalığın adı. [Hz. Muhammed'e ilk vahy bu dağdaki mağarada gelmiştir]. (bkz : Cebelü'n-Nûr).

hırak خرق (a.i. hırka'nın c.). (bkz : hırka).

hırâm خرام (f.i.) : nazlı, edâlı, salına salına gidiş. (bkz : bahtere).

hırâmân خرامان (f.s.) : **1.** salına salına, naz ve edâ ile yürüyen. **2. zf.** : salına salına, salınarak.

hırâmende خرامنده (f.s.) : bkz : hırâmân).

hırâset خراست (a.i.) : bekleme; koruma. (bkz : yâs-dârî).

-hırâş -خراش (f.s.) : tırmalayan. ["hırâşîden" mastarından].

hıred خرد (f.i.) : akıl, us. (bkz : hûş).

hıred-âmûz خرد آموز (f.b.s.) : öğreten, belleten; hoca, *öğretmen.

hıred-âşûb خرد آشوب (f.b.s.) : akıl dağıtan.

hıred-fersâ خرد فرسا (f.b.i.) : akıl yorucu, akıl yıpratıcı.

hıred-mend خردمند (f.b.s.c. : hıred-mendân) : akıllı, anlayışlı.

hıred-mendân خردمندان (f.b.s. hıred-mend'in c.) : akıllılar, anlayışlılar.

hıred-mend-âne خردمندانه (f.zf.) : akıllı olana yakışacak sûrette, akıllıca.

hıred-mendî خردمندی (a.b.i.) : akıllılık.

hıred-pesend خردپسند (f.b.s.) : akıllı, iyi düşünür.

hıred-sûz خردسوز (f.b.s.) : akıl yakıcı, şaşırtıcı.

hıred-ver خردور (f.b.s.) : akıllı, aklı olan.

hırîdâr خریدار (f.i.) : müşteri, satın alan.

hırîde خریده (f.s.) : satın alınmış, satın alınan.

Hıristiyânî خرستیانی (s.) : Hıristiyanlığa âit, Hıristiyanlıkla ilgili.

hırka خرقه (a.i.c. : hırak) : kalın kumaştan yapılmış veyâ içi pamukla beslenmiş ceket uzunluğunda bir giyecek.

hırka-i Alî : tarîkat şeyhinin Hz. Ali'ye bağlılığını göstermek için mürîdine giydirdiği hırka.

hırka-i Ebû Saîdi'l-Hudrî : kendi adına kurulan tarîkata girenlere tarikat şeyhi tarafından giydirilen hırka.

hırka-i Enes : Enes İbni Mâlik'e bağlananların hırkalarına verilen ad.

hırka-i Fâruk : **tas.** Halîfe Ömer'den geldiği rivayet edilen ve müritlere giydirilen hırka.

hırka-i hezâr-pâre : Melâmî dervişlerinin giydikleri çok parçalı hırka.

hırka-i irâdet, -teberrük : birinin dervişliğe kabûlünde ilk giydiği hırka.

Hırka-i Saâdet : Hz. Muhammed'in Topkapı Sarayı'nda gümüş sandık içinde saklanan hırkası.

hırka-i sôfiyye : **tas.** tarîkat erbabının, girdikleri tarîkatın özelliklerine göre törenle giydikleri hırka.

Hırka-i Şerîf : Hz. Peygamber'in hırkası.

hırka-i teberrük : bir kimsenin ilk dervişliğe başladığı zaman giydiği hırka.

hırka-bâzî خرقه بازی (a.f.b.i.) : vecde gelen sofuların hırkaları ile oynamaları.

hırka-ber-endâz خرقه برانداز (a.f.b.i.) : zikirde vecde gelen dervişin hırkasını çıkarıp atması.

hırka-pûş خرقه پوش (a.f.b.i.) : hırka giyen fakîr, derviş.

hırka-pûş-âne خرقه پوشانه (a.f.zf.) : fakircesine, dervişçesine.

hırka-pûşî خرقه پوشی (a.f.b.i.) : fakirlik, dervişlik.

hırmân حرمان (a.i.) : mahrumluk; ümitsizlik.

hırrân خران (a.s.) : itâat eden, boyun eğen.

hırs حرص (a.i.) : **1.** öfke, kızgınlık. **2.** azgınlık. **3.** sonu gelmeyen arzu, istek. (bkz : tûl-i emel).

hırs-ı câh : mevki hırsı.

hırs-ı mâl : mala olan düşkünlük.

hırs-ı pîrî : ihtiyarlık hırsı, ihtiyarlıktan merak, öğrenme hırsı.

hırs خرص (a.i.) : takdir ve kıyas.

hırs خرس (f.i.) : **zool.** ayı. (bkz : dübb).

hırs-beçe : **zool.** ayı yavrusu. (bkz : hırsek).

hırs-bân خرسبان (f.b.i.) : ayı oynatan, ayıcı.

hırsek خرسك (f.i.) : ayı yavrusu. (bkz : hırs-beçe).

hırt خرط (a.i.) : **1.** hastalıktan dolayı sarı su ile karışık ve kesilmiş gibi parça parça olan bulaşık süt. **2.** erkek keklik.

hırz حرز (a.i.) : **1.** sığınak. (bkz : melâz, melce'). **2.** nazar değmemesi için kullanılan muska; nazar boncuğu. **3.** tılsım.

hırz bi-gayrihi : **huk.** esâsen eşyâ saklamaya hazırlanmış olmayıp izinsiz girilebilen ve konulacak malların yanıbaşında muhâfızı bulunan bir yer. [mescitler, yollar, meydanlar gibi].

hırz bi-nefsihi : **huk.** içinde eşyâ saklamak üzere hazırlanıp içerisine izinsiz girilmesi memnû olan her hangi bir yer. [evler, dükkânlar, çadırlar gibi; çuvallar, sandıklar da bu hükümdedir].

hırz-i cân : canı gibi saklama.

hısâ' خصاء (a.i.) : **1.** insanı hadım etme. **2.** hayvanı burma, eneme, hayalarını çıkarma.

hısâl خصال (a.i. haslet'in c.) : huylar, tabîatlar, ahlâklar. (bkz : hasâil).

hısâm خصام (a.i. hasm'ın c.) : **1.** iki kişi, birbirlerine düşmanlık etme. **2.** muhâsama.

hısâm خصام (a.i.) : kavga, çekişme, mücâdele, münâkaşa, uğraşma; iddiâ.

hısân حصان (a.i.) : **zool.** aygır.

hısân-ı bahrî, hısânü'l-bahr : zool. denizaygırı.

hısân خصان (a.s.) : mümtaz kişiler.

hısas حصص (a.i. hisse'nin c.) : paylar, nasipler.

hısb خصب (a.i.) : ucuzluk, bolluk.

hısn حصن (a.i.c. : husûn) : sağlam, sarp [yer], kale. (bkz : hisâr²).

hıss خص (a.s.) : eksik, noksan.

hıssîsa خصيصه (a.i.) : bir şeye, bir kimseye mahsus olan hal.

hış'a حشعه (a.i.) : **hek.** doğum vakti geldiği sırada ölen annesinin karnı yarılarak çıkarılan çocuk.

hışf خشف (a.i.) : geyik yavrusu.

hışm خشم (f.i.) : kızgınlık, öfke.

hışm-âlûd آلود خشم (f.b.s.) : darılmış kırgın. (bkz : hışm-gîn, hışmîn, hışm-nâk).

hışm-gîn خشمگين (f.b.s.) : darılmış, dargın, öfkeli, kızgın. (bkz : hışm-âlûd, hışmîn, hışm-nâk).

hışmîn خشمين (f.s.) : darılmış, dargın. (bkz : hışm-âlûd, hışm-gîn, hışm-nâk).

hışm-nâk خشم ناك (f.b.s.) : öfkeli, kızgın. (bkz : hışm-âlûd, hışm-gîn, hışmîn).

hışt خشت (f.i.) : **1.** kerpiç. **2.** tuğla.

hışt-ı hâm : ham, pişmemiş kerpiç. **3.** kısa el mızrağı; kalın harbi.

hışt-i pühte : fırında pişirilmiş tuğla, kerpiç.

hıştek خشتك (f.i.) : küçük kerpiç, tuğlacık.

hışt-tâbe خشت تابه (f.b.i.) : tuğla ocağı.

hışt-zen خشت زن (f.b.i.) : tuğlacı.

hıtâm خطام (a.i.) : yular, dizgin. (bkz : efsâr, zimâm).

hıtâr خطار (a.i. hatar'ın c.) : hatarlar, tehlikeler. (bkz : hatarât).

hıtat خطط (a.i. hıtta'nın c.) : hıttalar, iklimler, diyarlar, memleketler, ülkeler.

hıtbe خطبه (a.i.) : okunmuş, evlenmek üzere istenilmiş kız veyâ kadın.

hıtta خطه (a.i.c. : hıtat) : memleket, diyar, ülke.

hıtta-i cesîme : büyük ülke.

hıtta-ı evvel : astr. dokuzuncu ve en sonuncu gök tabakasına kadar bütün arş.

hıtta-i küll : astr. (bkz : hıtta-ı evvel).

hıyâbân خيابان (f.i.) : **1.** iki tarafı ağaçlı yol, bulvar, **fr. boulevard, allée. 2.** Tahran'da meşhur bir cadde.

hıyâbet خيابت (a.i.) : hisse ve nasîbi olma.

hıyâm خيام (a.i. hayme'nin c.) : çadırlar. **Rekz-i hıyâm** : çadır dikme. (bkz : hiyem).

hıyânât خيانات (a.i. hıyânet'in c.) : hâinlikler.

hıyânet خيانت (a.i.c. : hıyânât) : **1.** hayınlık. **2. s.** vefâsız, hâin. **3.** îtimâdı, güveni kötüye kullanma.

hıyânet-i vatan : vatan hâinliği, vatana edilen kötülük.

hıyâneten خيانةً (a.zf.) : hıyânet yoluyla, hıyânet ederek.

hıyânet-kâr خيانتكار (a.s.) : hıyânet eden, hâin.

hıyânet-kâr-âne خيانتكارانه (a.zf.) : hâince, hâine yakışacak sûrette.

hıyâr خيار (a.i.c. : hıyârat) : **1. huk.** bir işi yapıp yapmamada serbestlik; İslâm hukukunda alış-veriş mes'elelerine âit muhayyerlik husûsu. **2.** (hayyir'in c.) hayrı, iyiliği çok olan kimseler.

hıyâr-ı ayb : mece. malın ayıplı olması sebebiyle olan muhayyerlik.

hıyâr-ı bülûğ : mece. bülûğ sebebiyle nikâhı feshettirmek muhayyerliği.

hıyâr-ı gabn ü ta'rîr : mece. alan ile satandan biri diğerini aldatıp da beyide gabn-i fâhiş olduğu tahakkuk ettiğinde aldanan kimse için sâbit olan muhayyerlik. [satan : "bu mal şu kadar kuruş eder al" diyerek müşteriyi aldatır ve müşteri de bâyiin bu sözüne inanıp o malı o kadar kuruşa satın aldıktan sonra beyide gabn-i fâhiş olduğu anlaşılırsa müşteri için bey'i feshetmek hakkı sâbit olur].

hıyâr-ı hiyânet-i mürâbaha : mece. mürâbaha yoluyla akit olunan beyide bâyiin hiyâneti zâhir olduğunda müşterinin muhayyer olması.

hıyâr-ı hiyânet-i tevliye : mece. tevliye yolu ile akit olunan beyide bâyiin hiyâneti zâhir olduğunda müşterinin muhayyer olması.

hıyâr-ı hiyânet-i vazîa : mece. vazîa yoluyla akit olunan beyide bâyiin hiyâneti zâhir olduğunda müşterinin muhayyer olması.

hıyâr-ı ıtk : mece. ıtk sebebiyle câriyenin nikâhı feshetmek muhayyerliği. [mevlâsı tarafından birisine tezvîcedilmiş olan câriye azat olunduğu zaman kocasını istemezse hâkimin hükmüne hâcet olmayarak

nikâhı feshedebilir, köle için hıyâr-ı ıtk yoktur].

hıyâr-ı icâzet : mece. fuzûlînin icrâ eylediği akde icâzet vermek salâhiyetini hâiz olan kimsenin icâzet verip vermemek husûsunda muhayyerliği.

hıyâr-ı idrâk : mece. (bkz : hıyâr-ı bülûğ).

hıyâr-ı istihkak : mece. mebiin bâzısı bilistihkak zabıt olundukta bakıyesinde müşterinin bey'i fesih veyâ kabul arasında muhayyer olması.

hıyâr-ı kemmiyyet : mece. miktâra ıttıla ile sâbit olan muhayyerlik. [bir kimse mevcut fakat miktârı meçhul para ile bir mal iştirâ eyledikten sonra bâyi, paranın miktârına muttâli' oldukta muhayyer olması gibi].

hıyâr-ı keşf-i hâl : mece. hubûbat muayyen kab ve ölçek ile ölçülerek veyâhut bir muayyen taş ile tartılarak satıldıktan sonra hâli keşfinde yânî kab ve ölçeğin istîap miktârına ve taşın ağırlığına ıttılaında müşterinin muhayyer olması.

hıyâr-ı nakd : mece. bâyi ve müşterinin filân vakte kadar te'diyede bulunmak aksi takdirde beyi olunmamak üzere pazarlık etmeleriyle olan muhayyerlik. [hiyâr-ı nakd'de vaktin bilinmesi îcâb eder].

hıyâr-ı rü'yet : mece. görmekle sâbit olan muhayyerlik. [bir malı görmeden satın alan veyâ kirâlayan kimsenin o malı gördüğünde muhayyer olması gibi; dilerse fesheder, dilerse kabûl eder].

hıyâr-ı sart : mece. akitte taraflardan birinin veyâ her ikisinin mâlûm müddet içinde akdi fesih veyâhut icâzet ile infâz eylemek hususlarında şart kıldıkları muhayyerlik.

hıyâr-ı ta'rîr-i fi'lî : mece. bâyiin müşteriyi fi'len ta'rîri sabit oldukta müşteri için sâbit olan muhayyerlik. Meselâ [bâyi, ineğin sütü çok zannolunsun diye bir kaç gün sağmayarak müşteri de memesinin büyüklüğüne aldanıp sütü çok zannıyla iştirâ ettikten sonra bâyiin bu veçhile ta'rîr-i fi'lî'si zâhir olsa, Hanefî imamlarından bâzılarına göre müşteri muhayyer olur].

hıyâr-ı ta'yîn : mece. kıyemiyattan iki yâhut üç şeyin başka başka pahaları beyân olunarak bunlardan müşteri dilediğini almak yâhut bâyi dilediğini vermek üzere yapılan satıştaki muhayyerlik.

hıyâr-ı tefrik-ı safka : mece. safka'nın tefrîk edilmesinden dolayı sâbit olan muhayyerlik [kable'l-kabız mebiin bâzısının telef ve helâki sebebiyle bakıyesinde müşterinin muhayyer olması gibi].

hıyâr-ı vasf: mece. akitte meşrut vasf-ı mergubun bulunmamasıyla sâbit olan muhayyerlik. ["sağılır diye satılmış olan bir ineğin sütten kesilmiş olduğunun zâhir olmasıyla müşterinin muhayyerliği" gibi].

hıyârât خيارات (a.i. hıyâr'ın c.) : İslâm hukukunda alışveriş meselelerine dâir muhayyerlik hususları. (bkz : hıyâr).

hıyât حياط (a.i. hâit'in c.) : perdeler, mâniler, engeller.

hıyât خيات (a.i.) : **1.** ibrişim, tire. **2.** dikiş iğnesi.

hıyâte خياطه (a.i.) : **hek. 1.** kesilip yarılan bir uzvun yapışmak üzere dikilmesi. **2.** ameliyatta dikiş yapmaya yarayan bağırsak ve sâire gibi şeyler.

hıyâtet خياطت (a.i.) : terzilik, dikicilik.

hıyâtet-hâne خياطتخانه (a.f.b.i.) : dikiş evi, dikim evi.

hıyâz حياض (a.i. hayz'ın c.) : **hek.** (bkz : hiyâz).

hıyâz حياض (a.i. havz'un c.) : havuzlar.

hıyâze حيازه (a.i.) : sahipsiz olan ve özel mülkiyete geçirilmesi mubah bulunan bir malı ihraz ederek kendi malvarlığına geçirme.

hıyem خيم (a.i. hayme'nin c.) : (bkz : hıyâm).

hıyere خيره (a.i.) : **1.** aralarından beğenme, seçme. **2.** s. beğenilmiş, seçilmiş.

hıyere-i nâs : halkın seçilmişi.

hıyeretullah خيرة الله (a.b.s.) : Allah'ın seçtiği.

hıyre خيره (f.s.) : kamaşık, donuk, fersiz [göz].

hıyre-bahş خيره بخش (f.b.s.) : göz kamaştıran, akıl durduran.

hıyre-çeşm خيره چشم (f.b.s.) : **1.** kamaşık, fersiz gözlü. **2.** hayâsız, utanmaz. **3.** inatçı. **4.** cesur.

hıyre-dest خيره دست (f.b.s.) : eli sakar, tuttuğu işi bozar olan [kimse].

hıyregî خيرگی (f.i.) : donukluk, kamaşıklık [göz hakkında]; şaşkınlık.

hıyre-küş خیره کش (f.b.s) : **1.** haksız yere adam öldüren. **2.** sevilen, sevgili.

hıyre-re'y خیره رأی (f.a.b.s.) : fenâ reyli, reyi zararlı olan.

hıyre-sâz خیره ساز (f.b.s.) : göz kamaştırıcı, şaşırtıcı.

hıyre-ser خیره سر (f.b.s.) : sersem, alık.

hıyre-ser-âne خیره سرانه (f.zf.) : sersemcesine, alıkcasına.

hıyre-serî خیره سری (f.b.i.) : sersemlik, alıklık.

hızak خزق (a.s. hızka'nın c.) : kalabalıklar, yığınlar.

hızâne حضانه (a.i.) : medresede verilen sütanalık dersi.

hızânet حضانت (a.i.) : sütninelik, tayalık.

hızırilyâs خضر الیاس (a.b.i.) : hıdırellez, 5 mayısa rastlayan gün.

hızka حزقه (a.s.c. :hızak) :kalabalık;yığın.

Hızr, Hızır خضر ، خضر (a.h.i.) : içenlere ölmezlik veren âb-ı hayât'ı içmiş bulunan ve kul sıkıldığı zaman imdâdına yetişmekle meşhur olan peygamber.

hibâ حبا (a.i.) : **1.** vergi. **2.** bahşiş. **3.** kadına kocasından kalan hisse.

hibâ خبا (a.i.c. : ahbiye) : keçeden veyâ abadan yapılmış göçebe çadırı, oba.

hibâb حباب (a.i. habb'ın c.) : **1.** haplar. **2.** tâneler, tohumlar.

hibâl حبال (a.i. habl'in c.) : ipler, urganlar, halatlar. (bkz : hubûl).

hibâl-i savtıyye-i süflâ : anat. alt *seskasları.

hibâl-i savtıyye-i ulyâ : anat. üst ses telleri.

hibâle حباله (a.i.c. : habâil) : ağ, tuzak; bağ, kement.

hibâle-i izdivâc : evlenme bağı.

hibâle-i telbisât : gizli kapaklı tuzak.

hibâr حبار (a.i.). (bkz : habâr).

hibât هبات (a.i. hibe'nin c.): hibeler, bağışlar.

hibb حب (a.i.) : **1.** sevgi, sevgili. **2.** (c. : ahbâb) yol arkadaşı. (bkz : hem-râh).

hibb خب (a.s.) : hîlekâr, aldatıcı, kurnaz. (bkz : habb, hubb).

hibbân حبان (a.s. hibb'in c.) : sevgililer.

hibbe هبه (a.i.c. : hibeb) : paçavra, kesilmiş kumaş parçası.

hibe هبه (a.i.c. : hibât) : bağışlama; bağış.

hibeb هبب (a.i. hibbe'nin c.) : paçavralar, kesilmiş kumaş parçaları.

hibe-nâme هبه نامه (a.f.b.i.) : birine birşey bağışlamak üzere yazılan senet.

hibere خبره (a.i.c. : hiberât, hiber) : bir çeşit çubuklu elbise.

hibr حبر (a.i.c. : ahbâr, hubûr) : **1.** hoca, *öğretmen. **2.** mürekkep. **3.** Yahudi âlimi, bilgini. (bkz : habr).

hibre خبره (a.i.) : bir şey hakkındaki bilgi ve tecrübe. (bkz : hibret). **Ehl-i hibre :** *bilirkişi. (bkz ehl-i vukuf).

hibret خبرت (a.i.) : bir şey hakkındaki bilgi ve tecrübe. (bkz : hibre).

hibrîr حبریر (a.i.c. : habârîr) : dağ çiçeği.

hicâ' حجاء (a.i) : bilmece, bulmaca, yanıltmaca.

hicâ' هجاء (a.i.) : hicvetme, yerme.

hicâb حجاب (a.i.c. : hücüb) : **1.** utanma, sıkılma. **2.** perde. (bkz : hâil).

hicâb-ı ebr : bulut perdesi.

hicâb-ı çihre : yüz örtüsü.

hicâb-ı hâciz : 1. anat. hicâb-ı sadr da denilen, göğüs ile karnı ayıran ince ve geniş zar, **fr. diaphragme. 2. fz.** dürbünlerde, fotoğraf makinelerinde objektif açıklığını büyütüp küçülten düzen, diyafram.

hicâb-ı kalb : anat. kalbin boşluğunu hücrelere taksîm eden zarlardan her biri.

hicâb-ı meşîmî : anat. rahimde cenîni (küçük çocuğu) saran zar.

hicâb-ı müstabtın : anat. plevra.

hicâbü'l-cevf, hicâbü'l-kebed : anat. diyafram.

hicâbât حجابات (a.i. hicâb'ın c.) : tılsımlar, şirinlik muskaları.

hicâbet حجابت (a.i.) : **1.** kapıcılık; perdecilik. **2.** mâbeyncilik, teşrîfatçılık, hükûmet veznedarlığı. **3.** Kâbe perdeciliği [babadan oğula kalır].

hicâbî حجابی (a.s.) : zarla ilgili, perde ile ilgili. [müen. "hicâbiyye" dir].

hicâc حجاج (a.i.) : **anat.** gözün ikinci tabakası.

hicâc حجاج (a.i. hüccet'in c.) : hüccetler, deliller, vesîkalar, senetler. (bkz : hücec).

hicâl حجال (a.i. hacle'nin c.) : gelin odaları. **Rabbâtü'l-hicâl** (hacle sâhipleri) : gelinler.

hicâl هجال (a.i. hecl'in c.) : çukurlar, uçurumlar.

hicâm حجام (a.i.) : ağızlık [hayvan için].

hicâmet حجامت (a.i.). (bkz : hacâmet).

hicân هجان (a.i. hecîne'nin c.) : **zool.** hecinler.

hicâr, hicâre حجار ، حجاره (a.i. hacer'in c.): taşlar.

Hicâz حجـــاز (a.h.i.) : Arap yarımadasında, Mekke ve Medîne'nin bulunduğu ülke.

hicâz حجـــاز (a.i.) : **müz.** Türk müziğinin 8 numaralı basit makamıdır, en eski zamanlardan olup, hâlen de en büyük rağbetle kullanılmaktadır. Bugün elde bulunan Türk müziği eserlerinde en ziyâde kullanılan makam hicazdır. Hicaz makamı hicaz dörtlüsüne rast beşlisi ilâvesinden ibârettir. Durağı dügâh ve güçlüsü -dördüncü derecesi olan- nevâdır. Dizisi inici çıkıcıdır. Donanımına si bakıyye bemolü ile fa ve do bakıyye diyezleri konulur. Niseb-i şerîfe sayısı 7 dir. Orta sekizlikteki sesleri -pestden tîze doğru- şöyledir : dügâh, dik-kürdî, nim hicaz, nevâ, hüseynî, eviç, gerdâniye ve muhayyer.

hicaz-aşîran : müz. en eski belgeleri XIX. yy. ortasında olan makam.

hicâz-ı hicâz : müz. Türk müziğinin en az iki buçuk üç asırlık bir mürekkep makamı olup elde nümûnesi yoktur.

hicâz-ı ırâk : müz. Türk müziğinin en az altı asırlık mürekkep makamlarından olup nümûnesi kalmamıştır.

hicâz-ı muhâlifek : müz. Türk müziğinin en az beş asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi yoktur.

hicâz-ı Türkî : müz. Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

hicâz-acem حجاز عجـــم (a.b.i.) **müz.** en az altı asırlık mürekkep bir Türk müziği makamı olup adı Hızır bin Abdullah'ın edvarında terkipler arasında geçer.

hicâz âilesi حجاز عائله سی (a.t.b.i.) : **müz.** hicaz, uzzâl, hümayûn ve zirgüle makamlarından mürekkep grupa verilen isimdir ki, bu dört makam çok defa -birbirlerine fazla benzediklerinden- karışık kullanılmışlardır. Bu benzerlik umûmiyetle her dört makamın hicaz dörtlüsü veyâ beşlisi ile başlamasından doğmuştur.

hicâz-büzürg حجاز بزرگ (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin, en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup, elde bir nümûnesi yoktur.

hicâzeyn حجازيـــن (a.i.c.) : **1.** iki hicaz. **2. müz.** III. Selîm'in terkîbettiği mürekkep makamlardan biridir. Bugün elde bu makamdan bir parça bulunmamaktadır. Makam, hicaz ile âşîranda hicaz makamlarından mürekkep olduğu için bu ad verilmiştir. Terkîbindeki ikinci dizi ile aşîran perdesinde kalır. Güçlüler, birinci derecede hicazın durağı ve aşîran'da hicazın güçlüsü olan dügâh ve ikinci derecede de hicazın güçlüsü olan nevâ'dır. Donanımına hicaz gibi si bakıyye bemolü ile fa ve do bakıyye diyezleri konulur ve aşîranda hicazın geçtiği yerlerde si ve fa bekarlaştırılarak, sol için bir bakıyye diyezi katılır.

hicâz-gerdâniye حجـــاز گردانیه (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık makamlarından olup, elde nümûnesi yoktur.

hicâz-geveşt حجاز گوشت (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık mürekkep makamlarından olup, elde nümûnesi yoktur.

hicâzî حجازی (a.s.) : **1.** Hicâz'a mensup, Hicaz'la ilgili. **2.** Hicazlı.

hicâzî ısfahân حجازی اصفهـــان (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az beş asırlık mürekkep makamlarından olup adı Ali Şah bin Hacı Büke'nin edvarında geçer.

hicâzî-uşşâk حجازی عشاق (a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin mürekkep makamlarındandır. Bu makam adsız bir Bektâşi nefesinde görülmüş olup Rauf Yektâ Bey tarafından adlandırılmıştır. Terkîbi hicaz ve hümâyun makamına uşşak veyâ hüseynî makamının ilâvesinden ibârettir. Uşşak veyâ hüseynî dizisi ile dügâh'da durur. Güçlüleri birinci derecede -hicaz, hümâyûn ve uşşak makamlarının güçlüsü olan- nevâ ve ikinci derecede de -hüseynî'nin güçlüsü olan- hüseynî'dir. Donanımına hicaz gibi si bakıyye bemolü ile fa ve do bakıyye diyezleri konulur. Uşşak için bu üç perde bekar yapılır ve si koma bemolü alır. (hüseynî için si bekar ve si koma bemolü ile do bekar yapılır ve fa bakıyye diyezi muhâfaza edilir).

hicaz-kâr حجاز كار (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin şed makamlarındandır. Tahmînen 170 sene önce terkîbedilmiştir. Rağbetle kullanılmış bir makamdır; çok husûsî bir edâ taşıyan bir diziye mâliktir. Zirgüle basîtesinin rast (sol) perdesindeki şeddidir. (evcârâ'nın bir yarım ses tizinde kalan şekli olur) güçlüsü -beşinci derecesi olan- nevâ'dır. Dizisi inicidir, niseb-i şerîfe sayısı, zirgülede olduğu gibi, 7 dir. Donanımına si koma mi ve lâ bakıyye bemolleri ile fa bakıyye diyezi konulur. Şu hâle göre orta sekizlideki sesleri şöyledir (tîzden peste doğru) : gerdâniye, eviç, hisâr, nevâ, çârgâh, segâh, zirgüle ve rast. Ancak bestekârların hicâzkâr eserlerde sıkca ve karışık olarak nihâvend ve yegâhda hicâz ile rastda hicâz (donanımı si ve mi koma ve lâ bakıyye bemolleridir) geçkileri yapmış olduklarını ilâve etmek lâzımdır.

hicazkâr-kürdî حجازكار كردى (a.b.i.) : **müz.** kürdî'li hicazkâr'ın eskiden ve az kullanılmış olan birinci şekline (ki hicazkâr ile rast'da kürdî'den mürekkeptir) verilmiş bir ad. (bkz : kürdî'li hicâzkâr).

hicazkâr-pûselik حجازكار پوسه لك (a.f.t. b.i.) : **müz.** Santûrî Edhem Efendi'nin terkîbettiği ilk makamdan biridir; hicazkâr makamına bir pûselik beşlisi ilâvesinden mürekkeptir. Pûselik beşlisi ile dügâh perdesinde kalır. Güçlü birinci derecede -hicazkâr'ın güçlüsü olan- nevâ'dır. Donanımına, hicazkâr gibi, si koma, mi ve la bakıyye bemolleri ile fa bakıyye diyezi konulur; pûselik beşlisi veyâ pûselik makamı için, bütün bu ârızalar bekar yapılır ve sol için bakıyye diyezi (yeden olarak) kullanılır.

hicâz-mâye حجازمايه (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

hicâz-nevrûz حجازنوروز (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık mürekkep makamlarından olup, nümûnesi kalmamıştır.

hicâz-pûselik حجازپوسه لك (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin mürekkep makamlarındandır. Dede Efendi tarafından terkîbedilmiştir. Makam, hicaz'a pûselik beşlisi veyâ makamı ilâvesinden mürekkeptir. Pûselik ile dügâhda kalır. Güçlü birinci derecede -hicaz'ın güçlüsü olan- nevâ'dır. Donanımına hicaz gibi si bakıyye bemolü ile fâ ve do bakıyye diyezleri konulur. Pûselik için bu ârızalar düzeltilir ve yeden olan sol, bakıyye diyezi alır.

hicâz-selmek حجازسلمك (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık mürekkep makamlarından olup nümûnesi kalmamıştır.

hicâz-şehnâz حجازشحناز (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık mürekkep makamlarından olup nümûnesi kalmamıştır.

hicâz-zemzeme حجاززمزمه (a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az bir buçuk iki asırlık mürekkep makamlarından olup, nümûnesi kalmamıştır. Hicaz'dan sonra, kürdî dörtlüsü ile kalmaktan ibârettir.

hicce حجه (a.i.) : bir kerre hacca gitme.

hiccetü'l-vedâ (vedâ haccı) : vefâtından bir yıl önce Hz. Muhammed'in Mekke'ye yaptığı son hac.

hicîr هجير (a.i.) : huy, âdet, tabîat.

hicr هجر (a.i.) : **1.** ayrılık. (bkz : cüdâyî, fürkat). **2.** sayıklama, saçmalama.

hicrân هجران (a.i.) : **1.** ayrılık. (bkz : fırak, fürkat, iftirâk). **2.** unutulmaz acı, keder, iç acısı.

hicrân-meâl هجران مآل (a.b.s.) : hicran anlatan, hicran bildiren.

hicrân-zede هجران زده (a.f.b.s.) : hicrâna uğramış, hicranlı.

hicret هجرت (a.i. hecr'den) : **1. tar.** memleketten memlekete göç. **2.** Hz. Peygamber'in Mekke'den Medîne'ye göç etmesi ki, İslâm takvîminde târih başı sayılır.

hicret-i nebeviyye : Hz. Muhammed'in Mekke'den Medîne'ye göç etmesi.

hicrî هجرى (a.s.) : **1. tar.** hicretle ilgili. **2.** târih başı olarak hicreti alan : **Hicrî 1298 târihinde**.... [müen. "hicriyye" dir].

hicv هجو (a.i.) : **ed.** biriyle, şiir yoluyla alay etme, şiir yoluyla birini gülünç hâle koyma, yerme. [kelimenin aslı "hecv" dir].

hicvî هجوى (a.s.) : **ed.** hicivle ilgili; yermeli.

hicviyyât هجويات (a.i. hicviyye'nin c.) : **ed.** hicivle ilgili şiir ve manzûmeler.

hicviyye هجويه (a.i.c. : hicviyyât) : **ed.** hiciv sözü veyâ yazısı, taşlama.

hîç هیـــچ (f.zf.) : **1.** yok denecek kadar az olan; yok olan. **2.** s. ehemmiyetsiz, değersiz. **3.** Neyzen Tevfik'in bir şiir kitabının adı.

hîç-â-hîç هیچا هیچ (f.s.) : hiç yok, bomboş.

hîçî هیچی (f.i.) : hiçlik, yokluk.

hîç-kâre هیچکاره (f.b.s.) : işi rast gitmeyen.

hîç-kes هیچکس (f.z.) : hiç kimse.

hida' خدع (a.i.) : hîle, düzen, kurnazlık, oyun.

hidâb حـــداب (a.i. hadeb'in c.) : kanburluklar, yumruluklar.

hidâb خضاب (a.i.). (bkz : hizâb).

hidâb-âlûd خضـــاب آلود (a.f.b.s.) : renkli, renk renk.

hidâc خـــداج (a.s.) : kusur, noksan, eksik [ibâdette].

hidâce حداجه (a.i.c. : hadâic) : deve sırtına vurulan yük.

hidâd حداد (a.i.) : bir dul kadının mâtem tutup süsten vazgeçmesi.

hidâdet حدادت (a.i.) : demircilik.

hidâk حداق (a.i. hadeka'nın c.) : göz bebekleri. (bkz : ahdâk).

hidâl خدال (a.s. hadle ve hadlâ'nın c.) : kolları bacakları semiz, etli olan kadınlar.

hidâm خدام (a.i. hademet'in c.) : deve ayağına bağlanan kayışlar, halkalar, ayak bilezikleri; ayak köstekleri.

hidân هدان (a.s.) : ahmak.

hidâs حداس (a.i.) : son, nihâyet, bitim.

hidâş حـــداش (a.i.) : tırmalama.

hidât هـــدات (a.i. hâdî'nin c.) : hidâyeti, doğru yolu gösterenler. (bkz : hâdî).

hidâye حدایه (a.i.) : **zool.** çaylak.

hidâyet هدایت (a.i.) : **1.** hak yoluna, doğru yola kılavuzlama. **2.** erkek adı.

hiddet حدت (a.i.) : **1.** öfke. **2.** keskinlik.

hiddet-i basar : göz keskinliği.

hiddet-i seyf, hiddet-i tîg : kılıç keskinliği.

hiddet-i zekâ : zekâ keskinliği.

hidem, hidemât خـــدم ، حدمـــات (a.i. hidmet, hizmet'in c.) : hizmetliler; hizmetler, işler, vazîfeler.

hidemât-ı şâkka : toprak kazmak, taş taşımak gibi mahkûmlara gördürülen ağır hizmetler, **fr. travaux forcés**. [1274 târihli Cezâ Kanununda mevcut "kürek" ve 1286 târihli Askerî Cezâ Kanunnâmesinde mevcut "prangabent" cezâları bu nevîdendirler].

hidmet خدمـــت (a.i. c. hidemât) : **1.** iş, hizmet, vazîfe (*görev). **2.** iş görme, birinin işini görme.

hidmet-i askeriyye : askerlik hizmeti, görevi.

hidmet-i yârân-ı safâ : safâ dostlarının hizmeti.

hidmet-güzâr خدمتگـــذار (a.f.b.i.) : **1.** hizmetgüzâr, şunun bunun işini görüveren. **2.** komisyoncu.

hidmet-kâr خدمـــت کار (a.f.b.i.) : hizmetkâr, hizmetçi [daha çok erkek].

hidmet-kârî خدمت کاری (a.f.b.i.) : hizmetkârlık, hizmetçilik.

hîfe خیفه (a.i.) . (bkz : havf).

hiffet خفت (a.i.) : **1.** hafiflik. **2.** hoppalık.

hiffet-i mizâc : hafifmeşreplik, hoppalık.

hîk خیك (f.i.) : tulum.

hîk-i şerâb : şarap tulumu.

hikâyât حکایات (a.i. hikâyet'in c.) : hikâyeler.

hikâye, hikâyet حکایه ، حکایت (a.i.c. : hikâyât) : **1.** anlatma. **2.** roman. **3.** masal. **4.** olmuş bir hâdise.

hikâye-i mâ-sebak : geçmişi hikâye etme.

hikâye-nüvîs حکایه نویـــس (a.f.b.i.) : hikâye yazan, hikâyeci, romancı.

hikâye-nüvîsî حکایـــه نویســـی (a.f.b.i.) : hikâyenüvislik, romancılık.

hikâye-perdâz حکایـــه پـــرداز (a.f.b.s.) : hikâye söyleyen, hikâyeci.

hîkçe خیکچه (f.i.) : küçük tulum.

hikem حکم (a.i. hikmet'in c.) : hikmetler.

hikemî حکمـــی (a.s.) : hikmet ve felsefe ile ilgili söz ve düşünce. [kelimenin aslı "hikmî"dir].

hikemî vâdî : **ed.** Dîvan şiirinde felsefeye ve fikre *önem veren edebî çığır.

hikemiyyât حکمیات (a.i.c.) : hikmet ve felsefe ile ilgili söz ve düşünceler.

hikka حقه (a.i.) : dört yaşına giren dişi deve.

hikke حکه (a.i.c. : hikek) : kaşıntı.

hikmet حکمت (a.i.) : **1.** hakîmlik. **2.** sebep.

hikmet-i ameliyye : pratik bilgi.

hikmet-i bedâyi' : estetik.

hikmet-i hukûk : hukuk hikmeti.

hikmet-i ilâhiyye : ancak Tanrı'nın bileceği iş.

hikmet-i mâdde : işin hikmeti. **3.** fizik [eskiden].

hikmet-i tabîiyye : fizik bilgisi.

hikmet-i tecrübiyye : tecrübeye dayanan hikmet.

hikmet-i teşrî : Allah'ın emir ve nehîlerine hükmolan rabbânî prensip.

hikmet-âmîz حکمت آمیز (a.f.b.s.) : hikmetle karışık. (bkz : hakîmâne).

hikmet-âmûz حکمت آموز (f.b.s.) : **1.** hikmet öğreten. **2.** hikmetli.

hikmeten حکمةً (a.zf.) : hikmetçe, hikmet bakımından.

hikmet-furûş حکمت فروش (a.f.b.s.) : hikmet satan, hikmetli bir söz söylediğini sanan.

Hikmet-nâme حکمت نامه (a.f.b.i.) : Antepli İbrâhim bin Bâlî'nin, hilkatten, tabîatten, peygamberler târihinden ve uzun müddet gezip dolaştığı memleketlerin târih ve coğrâfyasından kısa kısa, doğup büyüdüğü Antep ile Mısır târihinden nisbeten daha geniş bahseden manzun eseridir. [müellif, 13.000 beyti bulan bu güzel mesnevîsini 1487 (H. 893) yılında memleketinde bitirmiştir].

hikmet-şinâs حکمت شناس (a.f.b.s.) : hikmet, felsefe bilen; filozof.

hila' خلع (a.i. hil'at'ın c.) : hil'atler, giydirilen kaftanlar.

hilâf خلاف (a.i.) : **1.** karşı zıd. **2.** yalan.

hilâf-i âde : **fels.** sapıklık, (*düzgüsüzlük), **fr. anomalie**.

hilâf-ı hakîkat : hakîkata, gerçeğe uymayan, hakîkata zıd.

hilâf-ı tabîat : tabiat, yaradılış dışı, anormal.

hilâfen خلافاً (a.zf.) : hilâf, yalan olarak.

hilâfet خلافت (a.i.) : **1.** birinin yerini tutma. **2.** halîfelik, peygamber vekîli olarak İslâmlığı koruma vazîfesi. **Dârü'l-hilâfe** : İstanbul (bkz : Âstâne).

hilâfet-nâme خلافتنامه (a.f.b.i.) : tarîkate intisâb ile usûl dâiresinde muayyen menzilleri aşarak irşad mertebesine yükselenlere isteklilerin irşad ve terbiyesine ruhsat ve izni mutazammın şeyhi tarafından verilen mühürlü vesîka.

hilâfet-penâh خلافتپناه (a.f.b.i.) : hilâfetin dayanağı olan, hilâfeti koruyan kimse, halîfeliği hâiz bulunan, pâdişah.

hilâfet-penâhî خلافتپناهی (a.f.b.i.) : hilâfetpenahlık.

hilâf-gîr خلافگیر (a.f.b.s.c. : hilâf-gîran) : aleyhinde, zıd fikirde bulunan.

hilâf-gîrân خلافگیران (a.f. hilâf-gîr'in c.) : hilâfgirler, aleyhte bulunanlar.

hilâf-gîr-âne خلافگیرانه (a.f.zf.) : hilâfgir olana yaraşır sûrette.

hilâf-gîrî خلافگیری (a.f.b.i.) : hilâfgirlik, karşı tarafı tutma.

hilâfına خلافنه (a.t.zf.) : aksine, zıddına, tersine.

hilâfî, hilâfiyye خلافی ، خلافیه (a.s.) : **1.** hilâfa âit, hilâf ile *ilgili. **2.** münakaşalı, tartışmalı. **3.** münakaşacı, tartışan. **4.** açık tartışma ile ilgili.

hilâfiyyât خلافیات (a.i.c.) : polemik bilgisi.

hilâfü'l-âde خلاف العاده (a.b.s.) : usul ve kaideye karşı.

hilâl هلال (a.i.c. : ehille) : **1.** yeni Ay. (bkz : mâh-ı nev). **Rü'yet-i hilâl** : Ayı görme. [eskiden ertesi günü ramazan ve bayram olacağına işâret sayılmak üzere, Ay'ın bir akşam önce batıda ufka yakın vaziyette görülmesi ve bunun mutlaka şâhitlerle ispât edilmesi keyfiyeti. Hava kapalı olup da rü'yet-i hilâl vâki olmazsa şâban ve ramazan otuz gün üzerinden hesap edilir ve buna "ikmâl-i selâsîn" (otuza doldurma) denilirdi]. **2.** kadın adı.

hilâl-i ahdar : **1)** yeşilay. **2)** 1926'da Fahrettin Kerim (Gökay) tarafından İstanbul'da aylık olarak yayımlanmış "içki düşmanı" bir dergi.

hilâl-i ahmer : **1)** kızılay. **2)** 1920'de Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından İstanbul'da yayımlanmış bir gazete.

hilâl-i beyzâ : **anat.** lunula, tırnağın dibindeki beyaz leke, **fr. lunule**.

Hilâl-i Osmânî : 1912'de Abdülaziz Bey tarafından İstanbul'da günlük olarak yayımlanmış ilmî, edebî, siyasî, iktisadî bir gazete.

hilâl-i Ramazân : Ramazan ayının başı, ilk günleri.

hilâl خلال (a.i.) : **1.** diş, kulak karıştırıcak âlet. **2.** iki şey arasına sokulan üçüncü şey. **3.** ara, aralık.

hilâl-i sütûr : satırların aralığı. **4.** zaman aralığı. (bkz : hengâm).

hilâl-i Şa'bân : Şaban ayı içinde.

hilâl-dân خلالدان (a.f.b.i.) : kürdanlık.

hilâle هلاله (a.i.). (bkz : hâle).

hilâl-ebrû هلال ابرو (a.f.b.s.) : hilâl kaşlı, kaşı Ay gibi olan.

hilâlet خلالت (a.i.) : samîmî dostluk. (bkz : halâlet, hulâlet).

hilâlî هلالی (a.s.) : **1.** hilâl, yeni Ay şeklinde olan, yeni Ay ile ilgili. **2. i.** bir yazı sitili. **3. i.** erkek adı.

hilâlî sâat هلالی ساعت (a.i.) : kalıbı bakır veya tombak olan eski bir saat.

hilâliyye هلالیه (a.i.) : **bot.** kırlangıç otu denilen bir nebat (*bitki).

Hilâliyye هلالیه (a.h.i.) : **tas.** Kadirî tarikatı şûbelerinden birinin adı. [bu adı kurucusu : Şeyh Muhammed Hilâlü'r-Râmi'l-Hemedâniyyi'ş Şefiî'nin adından almıştır.].

hilâl-manzar هلال منظر (a.b.s.) : "ay görünüşlü" : ay çehreli; çehresi ay gibi olan sevgili.

hilâsi خلاسی (a.s.) : beyaz ile zenci melezi, **fr. hybride.** [müen. "hilâsiyye"dir].

hilâş خلاش (f.i.) : kavga, gürültü, şamata. (bkz : halâlûş).

hil'at خلعت (a.i.c. : hila') : eskiden, pâdişah veyâ vezir tarafından takdîr edilen, beğenilen kimseye giydirilen süslü elbise, kaftan.

hil'at-i fâhire : çokdeğerli olan kaftan; gösterişli elbise.

hil'at-i vedâ : sarayda ağırlanan misafirlere giderken giydirilen kaftan.

hil'at-i zerrîn : altınla işlenmiş hil'at, kaftan.

hil'at-bahâ خلعت بها (a.f.b.i.) : hil'at bedeli, hil'at giyecek kadar önemi olmayan kişilere elbise yaptırmak üzere armağan olarak verilen para.

hil'at-dûz خلعتدوز (a.f.b.i.) : hil'at diken, hil'at biçen, terzi.

hilb خلب (a.i.c. : ahlâb) : **anat. 1.** tırnak. **2.** ciğer; ciğerin perdesi. **3. bot.** turp. **4.** asma yaprağı. **5. s.** zampara [genç].

hîle حیله (a.i.c. : hiyel) : oyun, aldatma, dubârâ. [Arapçada asıl mânâsı "çâre"dir].

hile-i şer'iyye : şer'î çâre, bulunan şer'î kolaylık.

hîle-bâz حیله باز (a.f.b.s.) : hîleci, oyuncu, dubâracı, aldatıcı. (bkz : hîle-kâr, hîle-perdâz, hîle-sâz).

hîle-kâr حیله کار (a.f.b.s.) : hîleci, hîle eden, düzenbaz, oyuncu. (bkz : hîle-bâz, hîle-perdâz, hîle-sâz).

hîle-kâr-âne حیله کارانه (a.f.zf.) : hilekârcasına.

hîle-kârî حیله کاری (a.f.b.i.) : hîlekârlık.

hîle-perdâz حیله پرداز (a.f.b.s.) : hîleci. (bkz : hîle-bâz, hîle-kâr, hîle-sâz).

hîle-sâz حیله ساز (a.f.b.s.) : hîleci, düzenci, oyuncu. (bkz : hîle-bâz, hîle-kâr, hîle-perdâz).

hilf حلف (a.i.c. : ahlâf) : **1.** birlik maksadıyla ittifak, yardımlaşma. **2.** sözleşme.

hilkat خلقت (a.i.) : **1.** yaratılma, yaradılış. (bkz : âferînîş, fıtret). **2.** tabîat.

hilkaten خلقةً (a.f.) : hılkatçe, yaradılış bakımından.

hilkatıyyât خلقتیات (a.i.c.) : tabîî nitelikler.

hilkatî خلقتی (a.s.) : **1.** hilkatle, yaradılışla ilgili olan. **2.** hilkatten, doğuştan, tabîî.

hilkatiyyet خلقتیت (a.i.) : hilkatten, doğuştan var olan özellik.

hilkıyyât خلقیات (a.i.c.) : hılkatle ilgili, yaradılışta olan vasıflar.

hilkıyye خلقیه (a.s.) : ["hilkî" nin müen.]. (bkz : hilkî).

hilkıyyet خلقیت (a.i.) : hılkî olma, yaradılışta olma.

hilki خلقی (a.s.) : hilkata mensup, hilkatle ilgili. (bkz : cibillî).

hill حل (a.s.) : **1.** helâl, şerîatçe yapılmasına izin verilmiş. **2.** hac zamânında Mekke dışında ehrâma girilen yerin dışında bulunan sâha. (bkz : Harem).

hilleحلـه (a.i.) :durak,istasyon.

hilm حلم (a.i.) : insanın tabîatında olan yavaşlık, yumuşaklık.

hilm-i himârî : aşırı derecede yavaşlık ve yumuşaklık ki, makbul sayılmaz.

hilmî حلمی (a.s.) : **1.** yumuşak huylu, nâzik, kibar. **2. i.** erkek adı. [müen. "hilmiyye"].

hilmiyyet حلميت (a.i.) : yavaşlık, yumuşaklık.

hiltît حلتيت (a.i.) : **bot.** fenâ kokulu bir çeşit zamk, şeytan teresi.

hilye حليه (a.i.) : **1.** süs, zînet, cevher. **2.** güzel sıfatlar. **3.** güzel yüz. **4.** Hz. Muhammed'in mubârek vasıflarını ve güzelliklerini anlatan manzum veyâ mensur eser. [bizde "hilye-i hâkanî" meşhurdur].

hilye-i çihâr-yâr-ı güzîn : **ed.** dört halife hakkında yazılmış hilyeler. (bkz : hilye).

hilye-i enbiyâ : bütün peygamberler hakkında yazılmış hilye.

hilye-i Fahr-i âlem : (bkz : hilye-i şerîf).

hilye-i nebevî : (bkz : hilye-i şerîf).

hilye-i şerîf : **g. s.** Hz. Muhammed'in yazı ile yapılmış portresi. **5. g. s.** bir yazı sitili.

hilyevn هليون (a.i.) : **bot.** kuşkonmaz, **fr. asperge.** (bkz : helyûn).

hîm خيم (a.i.) : huy, tabîat.

himâle حماله (a.i.c. : hamâil) . (bkz : hamâil).

hîman هيمان (a.i.) : susamış, susuz. (bkz : atşân).

himâr حمار (a.i.c. : hamîr) : erkek eşek.

himârî حمارى (a.s.) : **1.** himarla ilgili, eşeklik. **2.** eşek gibi.

himâriyyet حماريت (a.i.) : **1.** eşek olma durumu; eşeklik. **2. mec.** aptallık.

himârü'l-vahş حمارالوحش (a.b.i) : yaban eşeği.

himâye, himâyet حمايه ، حمايت (a.i.) : koruma, korunma.

himâye-i etfâl cem'iyyeti : Çocuk Esirgeme Kurumu.

himâye-i hayvânât cem'iyyeti : hayvanları koruma derneği.

hîme هيمه (f.i.) : odun, kütük (bkz : hîzem).

hîme-keş هيمه كش (f.b.i.). (bkz : hîzem-keş).

himem همم (a.i. himmet'in c.) : **1.** gayretler, emekler, çalışmalar, yüksek irâdeler. **2.** ermiş olanların te'sirleri.

himemât هممات (a.i. himmet'in c.). (bkz : himem).

himl حمل (a.i.) : yük.

himl-i cesîm : ağır yük.

himl-i hafîf : hafif yük.

himmet همت (a.i.c. : himem) : **1.** gayret, emek, çalışma, çabalama.

Himmetü'r-ricâl, takla'ü'l-cibâl : becerikli insanların himmeti, dağları yerinden söker. **2.** yüksek irâde. **3.** ermiş kimsenin te'sîri.

Himmetiyye همتيه (a.h.i.) : **tas.** Sofiyyenin büyüklerinden Hacı Bayrâm-ı Velî tarafından kurulmuş olan Bayrâmiyye tarîkati şûbelerinden birinin adı. [Kurucusu Himmet Efendiye nispetle bu adı almıştır.]

himye حميه (a.i.) : perhiz [yeme; içmede].

Himyer حمير (a.h.i.) : Yemen'de bir şehir adı.

himyerî حميرى (a.s.) : Himyer'li.

himyevî حميوى (a.s.) : perhiz ile ilgili.

hîn حين (a.i.c. : ahyân) : an, zaman, vakit, sıra.

hîn-i hâcet : gerektiği zaman.

hîn-i sefer (yolculuk ânı) : ölüm.

hînâ حينا (f.i.) : şarkı söyleme. (bkz : hunyâ, terennüm).

hînâ-ger حينا گر (f.b.i.) : şarkı söyleyen, hânende, sâzende. (bkz : hânende, hunyâger).

hinâs خناث (a.s. hünsâ'nın c.) : kendilerinde hem erkeklik, hem dişilik alâmeti bulunan kimseler.

Hind هند (a.h.i.) : **1.** bir kadın adıdır. [Hz. Hamza'nın ciğerlerini yiyen kadın. Ebû Süfyân'ın karısı]. Fetvâ ve şerîat işlerinde mücerret olarak kadından bahis açılınca bu ad çok geçer. **2.** Hindistan. **Deryâ-yi Hind** : Hind Okyanusu. **Hind-i Garbî** : batı Hint, Amerika.

hindâm هندام (a.i.) : İyi tertipleme, uygunluk, simetri.

hindî هندى (a.i.) : güzel sanatlarda kullanılan bir kâğıt cinsi. [tezhip, hat, minyatür, v.b.].

Hindî هندى (a.h.i.c. : Hünûd) : **1.** Hindli. **2.** Hindistan ile veyâ Hintliler ile ilgili olan. **Temr-hindî** : demirhindi denilen ve su ile ezilerek içilen kara bir meyva.

hindibâ' هندباء (a.i.) : **bot.** hindibâ.

Hindiyye هنديه (a.h.i.) : **tas.** Kadirî tarîkati şûbelerinden birinin adı.

hindû هندو (f.i. ve s.) : **1.** Hintli. **2.** Satürn. (bkz : Sekendiz, Zuhal). **3.** ben, benek.

hindûbâr هندوبار (f.i.) : **1.** yazı hokkası. **2. h. i.** Hindistan.

hinduvâne هندوانه (f.i.) : karpuz; kavun.

hîne هينه (a.i.) : onurlu olma hâli.

hink خنك (a.i.) : kır at.

hirâbe خرابه (a.i.) : şehir dışında yapılan haydutlukta, yol kesicilikte bulunma.

hirâm خرام (f.i.) : salınma, salınarak edâlı edâlı yürüme. (bkz : bahtere).

hirâm هرام (a.i. herem'in c.) : ihramlar, piramitler.

hirâs هراس (f.i.) : korku. (bkz : bîm, havf, ters).

hirâsân خراسان (f.s.) : korkan, korkak.

hirâse هراسه (f.i.) : korkutacak şey, bostan korkuluğu.

hirâset حراثت (a.i.). (bkz : harâset).

hirâve هراوه (a.i.) : asâ, baston.

hirbâ حربا (a.i.) : **zool.** bukalemûn; **mec.** sık sık fikir değiştiren kimse.

hirbed هربد (f.i.) : ateşe tapanların reisi.

hîre خيره (f.i.). (bkz : hıyre).

hîre-bahş خيره بخش (f.b.s.). (bkz : hıyre-bahş).

hîre-çeşm خيره چشم (f.b.s.) : (bkz : hıyre-çeşm).

hired خرد (f.i.) : (bkz : hıred).

hired-âmûz خرد آموز (f.b.i.) : muallim (*öğretmen). (bkz : hâce).

hîre-dest خيره دست (f.b.s.) : (bkz : hıyre-dest).

hiref حرف (a.i. hirfet'in c.) : sanatlar, meslekler.

hîregi خيرگی (f.i.) . (bkz : hıyregî).

hîre-küş خيره كش (f.b.s.). (bkz : hıyre-küş).

hirem هرم (a.i.c. : ehrâm). (bkz : ehrâm).

hiremî هرمی (a.s.) : hireme mensup, **ehram** şeklinde.

hîre-re'y خيره رأی (f.a.b.s.) . (bkz : hıyre-re'y).

hîre-ser خيره سر (f.b.s.) . (bkz : hıyre-ser).

hîre-ser-âne خيره سرانه (f.zf.) . (bkz : hıyre-serâne).

hîre-serî خيره سری (f.b.i.). (bkz : hıyre-serî).

hirfet حرفت (a.i.c. : hiref) : san'at, meslek.

hirfet-kâr حرفتكار (a.f.b.i.) : sanatkâr.

hirmân حرمان (a.i.) : **1.** nasipsizlik, mahrumluk. **2.** mahrûm olma.

hirmen خرمن (f.i.) : harman.

hirmen-i mâh : Ay ağılı. (bkz : hâle).

hirmen-gâh خرمنگاه (f.b.i.) : harman yeri.

hirmen-sûhte خرمن سوخته (f.b.s.) : "harmanı yanmış" : mahvolmuş, zarar görmüş.

hirr هر (a.i.) : kedi. (bkz : gürbe, sinnevr).

hirre هره (a.i.c. : hürer) : dişi kedi.

hirrekle هركله (a.s.).(bkz : herkele, hurekile).

hirre-nâme هره نامه (a.f.b.i.) : merhum Pertev Paşa'nın mizâhî bir eseri.

hirriyye هريه (a.i.) : **zool.** kedigiller.

hisâb حساب (a.i.c. : hisâbât) : hesap, sayma, aritmetik, **fr. arithmétique. Bî-hisâb :** hesapsız. sayısız, pek çok. **İlm-i hisâb :** aritmetik bilgisi. **İnde'l-hisâb :** hesap sonunda, hesâbedilerek.

hisâb-ı amelî : mat. pratik hesap.

hisâb-ı asgar-ı nâ-mütenâhî : infinitezimal hesap.

hisâb-ı a'şârî : mat. ondalık hesap.

hisâb-ı cümel : Arap harflerinin cümledeki sayı değerine göre yapılan hesap, ebced hesabı.

hisâb-ı havâî : mat. zihin hesabı, **fr. calcul mental.** (bkz : hisâb-ı zihnî).

hisâb-ı kat'î : *kesin hesap.

hisâb-ı nazarî : mat. teorik hesap.

hisâb-ı tefâzulî : mat. diferansiyel hesap.

hisâb-ı temâmî : mat. integral hesap.

hisâb-ı zihnî : mat. zihin hesâbı, **fr. calcul mental.**

hisâbü'l-benân (parmak hesâbı) : **ed.** hece vezni. (bkz : vezn-i benân).

hisâbî حسابی (a.s.) : **1.** hesâbını iyi bilen. **2.** eli sıkı.

hisâl خصال (a.i haslet'in c.) . (bkz : hısâl).

hisân حصان (a.i.) :aygır.

hisân حسان (a.s. hasen'in c.) : güzeller.

hisâr حصار (a.i. hasr'dan) : **1.** kuşatma, etrâfını alma. **2.** kale, etrâfı istihkâmlı kale, bent. (bkz : hısn).

hisâr حصار (f.i.) : **müz.** Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarındandır; sûz-i dil makamına hüseynî beşlisinin veyâ hüseynî makamının ilâvesinden mürekkeptir. Hüseynî ile dügâh'da kalır. Güçlüleri birinci derecede -sûz-i dil'in tîz durağı ve hüseynî'nin güçlüsü olan- hüseynî, ikinci derecede de -sûz-i dil'in güçlüsü olan- pûseliktir. Donanımına sûz-i dil'inki gibi sol ve re bakıyye diyezleri konulur. Hüseynî için sol bekar, re bekar, si koma bemolü ve fa bakıyye diyezi kullanılır.

hisâr-aşîrân حصار عشيران (f.b.i.) : **müz.** Râkım Elkutlu tarafından takîbedilmiş ve bir devr-i kebîr beste bestelenmiş olan mürekkep makamdır ki, hisar'dan yegâne farkı hüseynî makamı veyâ beşlisi kullanmayıp, bunun yerine uşşak dörtlüsü'nün hüseynî-aşîran perdesindeki şeddini (âşîran, ırak, rast, dügâh) kullanmak ve böylece aşîran perdesinde karar kılmaktan ibârettir. Güçlüsü de pûseliktir.

hisâr'da pûselik حصارده پوسه لك (f.t.b. i.: **müz.** re diyez minör'ün Türk müziğindeki ismi olup, pûselik makamının hisar perdesindeki şeddidir. Donanımına altı tâne (fa, do, sol, re, la, mi) küçük mücenneb diyezi konulur (yeden sesi için do çifte diyez alır). Orta sekizlideki sesleri, pestden tize doğru şöyledir : kaba hisar, dik acem-aşîran, geveşt, zirgüle, dik kürdî, pûselik, nevâ ve hisar.

hisârek حصارك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

hisâr-evic حصار اوج (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

hisâr-ı büzürg حصار بزرگ : **müz.** Tük müziğinin eski mürekkep makamlarından olup nümûnesi kalmamıştır.

hisâr-ı gayr-i müsteâr حصار غير مستعار : **müz.** Türk müziğinin en az beş asırlık mürekkep makamlarından olup nümûnesi kalmamıştır.

hisâr-ı kadîm حصار قديم : **müz.** Türk müziğinin eski mürekkep makamlarından olup, nümûnesi kalmamıştır.

hisâr-ı nîk حصار نيك : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

hisâr-kürdî حصار كردى (f.a.b.i.) : **müz.** Abdülbâki Dede'nin terkîbettiği makamlardan biri olup nümûnesi kalmamıştır. Hisar'ı müteakip bir kürdî dörtlüsü ile dügâh'da kalır.

hisâr-peçe حصارپچه (a.f.b.i.) : hisar, kale, köprü ve benzeri şeyleri korumak için onun ötesine yapılan siperli sur veya kale.

hisâr-pûselik حصار پوسه لك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin tahmînen iki buçuk asırlık bir mürekkep makamıdır. Bu makam, hisar ile pûselik makamlarından mürekkeptir. Pûselik ile dügâh perdesinde durur. Güçlüleri, birinci derecede hüseynî, ikinci derecede pûseliktir. Donanımına "sol" ve "re" için iki tâne bakıyye diyezi konulur. Pûselik makamı için "re" diyez bekar yapılır.

hisbân حسبان (a.i.) : **1.** hesap, sayma; hesap görme. **2.** zannetme, sanma. **3.** ceza, azap.

hisbâniyye حسبانيه (a.i.) : **fels. fr. scepticisme.**

hisbe حسبه (a.i.) : **1.** ecir, sevap. **2.** İslâm hukukunda devlet muhasebesi; muhasebe dairesi.

hiss حس (a.i.c.: ahsâs): duyma kuvveti, duygu.

hiss-i bâtın : mat. zihnî anlayış, idrâk.

hiss-i derûnî : içe doğuş, seziş.

hiss-i hâl : fels. hâl duygusu, **fr. cénesthésie.**

hissî hareket : fels. *devinduyum, **fr. cinésie** veya **cinesthésie.**

hiss-i ihtiyâc : *gerekseme.

hiss-i mukaddem : *önsezi.

hiss-i müşterek : beyinde bulunduğuna inanılan hisleri algılama merkezi.

hiss-i selîm : *sağduyu, **fr. bon sens.**

hiss-i kable'l-vuku', hiss-i mukaddem : vukuundan önce hissetme, *önsezi, **fr. préssentiment.**

hisse حصه (a.i.c. : hısas) : pay, nasîp.

hisse-i mahabbet : muhabbet dersi.

hisse-i menfaat : kazanç, çıkar.

hisse-i müfreze : huk. [eskiden] bir toprağın taksîminde kısmet sâhiplerinden her birinin hissesine isâbet eden yer.

hisse-i şâyia : huk. müşterek bir malın her cüz'üne sirâyet eden hisse, pay.

hisse-çîn حصه چين (a.f.b.i.) : pay alma.

hisse-dâr حصه دار (a.f.b.i.) : hissesi olan, hisse sâhibi.

hisse-mend حصه مند (a.f.b.s.) : **1.** hissesi olan. **2.** pay alan. **3.** ibret alan.

hissen حسا (a.zf.) : duyguca, duygulanarak.

hisset حسست (a.i.) : cimrilik, tamahkârlık, nekeslik. (bkz : hasâset).

hisset-i tab' : yaradılıştan gelen tamahkârlık.

hisse-yâb حصه ياب (a.f.b.s.) : hisse bulan, hisselenen.

hissî حسی (a.s.) : his ile, duygu ile ilgili, **fr. sentimental** : [müen. "hissiyye" dir].

hissiyyât حسیات (o.i.c.) : duygular, sezişler.

hissiyyât-ı hafiyye : gizli duygular.

hissiyyât-ı kalbiyye : gönüldeki duygular.

hissiyyât-ı ulviyye : yüksek hisler, duygular.

hissiyyât-perest حسیات پرست (a.f.b.s.) : *duyucu.

hissiyyât-perestî حسیات پرستی (a.f.b.i.) : *duyuculuk.

hissiyyât-perver حسیات پرور (a.f.b.s.) : hisli, duygulu.

hissiyye حسیه (a.s.) : ["hissî" kelimesinin müen.] . (bkz : hissî).

hissiyyet حسیت (a.i.) : duyarlık, duygululuk.

hissiyet-i adaliyye : psik. *kasıl *duyumlar, **fr. sensations musculaires.**

hîş خویش (f.i. c.: hîşân) : akrabâ, soysop. (bkz : hîşâvend).

hîşân خویشان (f.i. hîş'in c.) : akrabâlar, soysoplar. (bkz : hîşâvendân).

hîşâvend خویشاوند (f.b.i.c. : hîşâvendân) : akrabâ, soysop. (bkz : hîş).

hîşâvendân خویشاوندان (f.b.i. hîşâvend'in c.) : akrabâlar, soysoplar. (bkz : hîşan).

hîş-dâr خویشدار (f.b.s.) : temizlik kaidelerine çok bağlı kalan [adam].

hîşten خویشتن (f.zm.) : kendi.

hîşten-dâr, hîş-dâr خویشتن دار ، خویشدار (f.b.s.) : sağlığını koruyan, kendine iyi bakan.

hitâb خطاب (a.i.) : **1.** bir veyâ bir çok kimselere ağızdan veyâ yazı ile söyleme. **2.** Kur'ân. (bkz : Furkan, Hüdâ, Kitâb, Mushaf, Necm, Nûr, Zikr).

hitâb-ı izzet : Allah tarafından söylenen söz.

hitâbe خطابه (a.i.c. : hitâbât) : bir topluluğa karşı îrâd edilen coşturucu sözler.

hitâben خطاباً (a.zf.) : birinin yüzüne söyleyerek.

hitâbet خطابت (a.i.) : **1.** hatiplik, güzel söz söyleme, söz söyleme sanatı. **2.** hutbe okuma veyâ hitâbe, nutuk îrâdetme.

hitâbî خطابی (a.s.) : hitaba âit, hitapla ilgili.

hitâbiyyât خطابیات (a.i.c.) : hitâbolarak söylenilen sözler.

hitâbiyye خطابیه (a.i. hitâbiyyât) : hitaptan ibâret olarak söylenilen sözler.

hitâm ختام (a.i.): **1.** son, nihâyet. **2.** bitme, tükenme. **3.** mühürün, basıldığı kâğıtta kalan izi.

hitâm-pezîr ختام پذیر (a.f.b.s.) : nihâyete, sona eren.

hitân ختان (a.i.) : sünnet, sünnet etme.

hîtân حیطان (a.i. hâit'in c.) : duvarlar, hâiller, engeller, avlular. **Li'l-hitân âzân** (duvarların kulakları vardır) : Yerin kulağı vardır.

hitânet ختانت (a.s.) : sünnetçilik.

hitâr هیتار (a.i.) : herze, saçma söz.

hitr هتر (a.i.) : mânâsız, faydasız söz, yalan, kıtır.

hivel حول (a.i.). (bkz : zevâl).

hiyâb, hiyâbet حیاب ، حیابت (a.i.) : **1.** suç, günah, kusur. **2.** fenâ bir vaziyet başlangıcı. **3.** yokluk.

hiyâc هیاج (a.i.) : **1.** ot kuruması. **2.** savaş başlama. **3.** ıztıraplı olma.

hiyâket حیاکت (a.i.) : dokumacılık.

hiyâl حیال (a.i.) : **1.** hayvanın kısır olma hâli. **2.** yan, taraf; hizâ.

hiyâm هیام (a.i. hîmân'ın c.) : susamış kişiler. (bkz : atşân, teşne, teşne-gân).

hiyân حیان (a.i.) : zaman; devre.

hiyâset حیاثت (a.i.) : dikmek.

hiyât, hiyâtet حیاط ، حیاطت (a.i.) : bir şeyin etrâfını çevirme. (bkz : ihâta).

hiyâz حیاض (a.i. hayz'ın c.) : **1. hek.** aybaşları [kadınlarda]. **2.** (a.i. havz'ın c.). (bkz : hîyâz).

hiyâzet حیازت (a.i.) : **1.** bir araya toplama. **2.** kendisine mal etme.

hiye هی (a.zm.) . (bkz : hüve).

hiyel حیل (a.i. hîle'nin c.) : oyunlar, aldatmalar, dubârâlar. **İlmü'l-hiyel** : mekanik bilgisi. **letâifü'l-hiyel** : kurnazca oyunlar, hîleler.

hiyelâ خیلا (a.i.) : kibir, gurur, azamet; kendini beğenmişlik.

hiyem خیم (a.i. hayme'nin c.) : çadırlar. (bkz : hiyâm).

hiyyef خیف (a.s. hâif'in c.). (bkz : hâif).

-hîz خیز- (f.s.) : sıçrayan, kalkan, atılan. **Seherhîz** : erken kalkan.

hîz خیز ، هیز (f.s.) : ibne oğlan; puşt.

hîz خیز (f.s.) : coşkunluk; dalgalanma.

hizâ' حذاء (a.i.) : 1. karşı. 2. sıra, düzlük.

hizâb خضاب (a.i.) : 1. boya. (bkz : levn). 2. kına.

hîz-âb خیزاب (f.i.) : dalga. (bkz : mevc).

hizâb-âlûd خضاب آلود (a.f.b.s.) : (bkz : hidâb-âlûd).

hîzâb-engîz خیزاب انگیز (f.b.s.) : dalga kaldıran.

hîzâb-gîr خیزابگیر (f.b.i.) : çocukların durtut oyunu.

hîzan خیزان (f.s.) : kalkan, sıçrayan. **Üftân ü hîzân** : düşe kalka.

hizâne خزانه (a.i.c. : hazâin) : 1. hazne, hazîne. 2. kalb, gönül, 3. hazînedarlık.

hizâne-gâh خزانه گاه (a.f.b.i.) : hazne yeri.

hizânet خزانت (a.i.) : hazînedarlık.

hizb حزب (a.i.) : 1. kısım, bölük. 2. tarafdar.

hizbullâhü'r-rahmân : Allah'ın emrine inkiyad husûsunda birleşen zümre.

hizbü'ş-şeytân : şeytanın iğvalarına katılan kimseler. [Kur'an'da geçer].

hizbâ حزبا (a.s.c. : hazâbî) : ârızalı, engebeli [yer, toprak].

hizber, hizebr هزبر ، خزبر (a.i.c. : hezâbir) : 1. arslan. (bkz : dırgam, esed, gazanfer, haydar, şîr). 2. cesur, yürekli adam.

hizebrân هزبران (a.i. hizber, hizebr'in f.c.) : arslanlar. (bkz : darâgım).

hizebr-âne هزبرانه (a.f.zf.) : arslancasına. (bkz : gazanfer-âne, haydar-âne).

hizebr-endâz خزبرانداز (a.f.b.s.) : arslanı yenecek derecede, çok güçlü kimse.

hîzem هیزم (f.i.): yakacak odun. (bkz : hatab).

hîzem-keş هیزمکش (f.b.i.) : 1. odun yarıcı. 2. odun taşıyan köylü.

hîzende خیزنده (f.s.) : sıçrayıcı, kalkıcı, fırlayıcı, atılıcı. **Emvâc-ı hîzende** : yükselen, atılan, sıçrayan dalgalar.

hizlân خذلان (a.i.) : muâvenetsiz, yardımcısız; kimsesiz, yalnız başına kalıp sefil, zelîl olma.

hizmet خدمت (a.i.) : iş, iş görme, vazîfe, memurluk. (bkz : hidmet).

hizmet-i askeriyye : askerlik görevi.

hizmet-i devlet : devlet işi.

hizmet-kâr خدمتکار (a.f.b.i.) : hizmet eden kimse, hizmetçi.

hizy, hizye خزیه ، خزی (a.i.) : rezil, rüsvâ ve kepâze olma.

hôca خواجه (f.i.). (bkz : hâce).

hocest خجست (f.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az iki buçuk asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

hôd خود (f.zm.) : 1. kendi. 2. i. baş zırhı, miğfer.

hôd-ârâ خود آرا (f.b.s.) : kendini süsleyen, kendini medheden. (bkz : hôd-fürûş).

hôd-be-hôd خود بخود (f.zf.) : kendi kendine, kendi başına, kendiliğinden.

hôd-bîn خود بین (f.b.s.) : kendini beğenmiş, bencil. (bkz : mağrûr, mütekebbir).

hôd-bînî خود بینی (f.b.i.) : kendini beğenmişlik, bencillik. (bkz : tekebbür).

hôd-endîş خود اندیش (f.b.s.) : kendini düşünen.

hôd-fürûş خود فروش (f.b.s.) : kendini satan, kendini medheden, övüngen. (bkz : hôd-ârâ).

hôd-gâm خود گام (f.b.s.) : 1. kendini beğenmiş, bencil. (bkz : hôd-pesend). 2. **fels. fr. égoïste.**

hôd-gâmâne خودگامانه (f.b.zf.) : hodgâmca, hodgâmlara yakışır, surette, kendini beğenmişçesine, egoistçe.

hôd-gâmî خودگامی (f.b.s.) : kendini beğenmişlik, bencillik.

hôd-geşte خودگشته (f.b.s.) : kendine bakmayan, kendine dikkat etmeyen.

hôdî خودی (f.i.) : benlik, bencillik, kendilik.

hôd-kerde خودکرده (f.b.s.) : kendi yapmış.

hôd-küş خودکش (f.b.s.) : kendini öldüren, intihar eden.

hôd-nümâ خودنما (f.b.s.) : gösterişe meraklı olan.

hôd-perest خود پرست (f.b.s.) : kendine tapan, kendini beğenmiş. (bkz : hôd-gâm, hôd-pesend).

hôd-pesend خود پسند (f.b.s.) : kendini beğenen. (bkz : hôd-gâm, hôd-perest, hôd-sitâ).

hôd pesendî خود پسندی (f.b.i.) : kendini beğenmişlik. (bkz : mağrûriyyet).

hôd-reng خود رنگ (f.b.s.) : bir şeyin tabiî, kendi rengi.

hôd-reste خود رسته (f.b.s.) : kendi kendini yetiştirmiş, kendi kendine yetişmiş.

hôd-reviş خود روش (f.b.s.) : başınabuyruk.

hôd-re'y خود رأی (f.a.b.s.) : kendi re'iyyle âmil olan; kendi kafasına giden.

hôd-rû[y] [ی] خود رو (f.b.s.) : kendi kendine biten, yabâni. **Lâle-i hôd-rû** : gelincik. (bkz : hüdâyî nâbit).

hôd-ser خود سر (f.a.b.s.) : 1. kendi başına giden, müstakil. 2. serkeş, dikbaşlı.

hôd-ser-âne خود سرانه (f.a.zf.) : serkeşcesine, dikbaşlılıkla.

hôd-sitâ[y] [ی] خود ستا (f.b.s.) : kendini medheden, öven. (bkz : hôd-pesend, hôd-perest).

hôd-şinâs خود شناس (f.b.s.) : kendi kendini iyi bilen, iyi tanıyan.

hokka حقه (a.i.) : 1. içine mürekkep konan mâden, cam veyâ topraktan yapılmış küçük kap. 2. içine tükürülen kap.

hokka-i bî-mağz : idraksiz, ahmak [kimse].

hokka-i dehen : hokkayı andıran küçük ağız.

hokka-i mînâ : gökyüzü.

hokka-bâz حقه باز (a.b.i.) : 1. hokkabaz. 2. oyunbaz, hîlekâr, hîleci.

hor خور (f.s.) : ehemmiyetsiz, değersiz, bayağı, âdî [kimse]. (bkz : hâr).

hor خور (f.i.) : 1. Güneş. 2. ışık, aydınlık. (bkz : hûr, nûr, ziyâ).

-hôr -خور (f.s.) : yiyen, yiyici. **Mîrâs-hôr** : mirâs yiyen. (bkz : hâr).

horâsân خراسان (f.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az iki iki buçuk asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

Horâsân خراسان (f.h.i.) : Îrân'ın doğusunda bulunan bu geniş arazî : **hûr** = **Güneş** + **âsân** = **doğan** kelimelerinden mürekkep olup "doğan Güneş memleketi" mânâsına geldiği kitaplarda yazılıdır.

Horâsânî خراسانی (f.s.) : 1. Horasan'a âit, Horasan'la ilgili; Horasan'lı. 2. i. üst kısmı sarıktan taşan bir çeşit hoca kavuğu.

hôrende خورنده (f.i.c. : hôrende-gân) : horanta, birinin beslediği kimse, boğaz.

hôrende-gân خورندگان (f.i. hôrende'nin c.) : horantalar, birinin beslediği kimseler, boğazlar.

hortum خرطوم (a.i.c. : harâtîm) : 1. fil burnu. 2. hortum.

hortûmiyye خورطومیه (a.i.) : **zool.** hortumlular, **fr. proboscidiens.**

hoş خوش (f.s.) : 1. güzel; iyi. 2. tatlı.

hoşâ خوشا (f.n.) : ne hoş, ne güzel, ne kadar lâtif. (bkz : habbezâ, şâbâş, zihî).

hoş-âb خوشاب (f.i.) : 1. hoşaf. 2. s. parlak, berrak. 3. inci, yakut, elmas gibi şeylerin parlaklığı.

hôş-âheng خوش آهنگ (f.b.s.) : âhenkli.

hoş-alef خوش علف (f.b.s.) : 1. çok yiyen hayvan. 2. haram, helâl demeden her şeyi yiyen.

hoş-âmed خوش آمد (f.cü.) : hoş geldi.

hoş-âmed-gû خوش آمد گو (f.b.s.c. : hoş-âmed-gûyân) : "hoş geldi" diyen.

hoş-âmed-gûyân خوش آمد گویان (f.b.s. hoş-âmed-gû'nun c.) : "hoş geldi" diyenler.

hoş-âmed-gûyî خوش آمد گویی (f.b.i.) : "hoş geldi" deyicilik.

hoş-âmedî خوش آمدی (f.b.i.) : "hoşgeldin"e gitme, "hoş geldin" deme. **Beyân-ı hoş-âmedî** : "hoş geldin" deme.

hoş-âne خوشانه (f.s.) : güzel.

hoş-âvâz خوش آواز (f.b.s.) : sesi güzel, güzel sesli.

hoş-âyende خوش آینده (f.s.c. : hoş-âyendegân) : hoşa giden, beğenilen.

hoş-âyendegân خوش آیندگان (f.b.s. hoş-âyende'nin c.) : hoşa gidenler, beğenilenler.

hoş-bîn خوش بین (f.b.s.) : hoş gören, hoşgörür olan kimse.

hoş-bû خوش بو (f.b.s.) : güzel kokulu, güzel kokan.

hoş-bûyî خوش بویی (f.b.i.) : güzel kokma, iyi kokma.

hoş-dem خوش دم (f.b.s.) : 1. İyi arkadaş. 2. hâli vakti yerinde olan arkadaş.

hoş-dil خوش دل (f.b.s.) : gönlü hoş, memnun.

hoş-edâ خوش ادا (f.a.b.s.) : hareketi, davranışı hoş, güzel.

hoş-elhân خوش الحان (f.a.b.s.) : makamı güzel, güzel ve tatlı okuyan.

H

hoş-endâm خوش اندام (f.b.s.) : boyu bosu güzel, düzgün olan.

hoş-engüşt خوش انگشت (f.b.s.) : kulağa hoş gelen nağme.

hoş-gû خوش گو (f.b.s.) : tatlıdilli, dilitatlı.

hoş-güftâr خوش گفتار (f.b.s.) : güzel konuşan.

hoş-güvâr خوشگوار (f.b.s.) : **1.** lezzetli, tatlı. **2.** hazmi kolay.

hoş-güzeşte خوش گذشته (f.b.s.) : hoş geçmiş tatlı zaman.

hoş-hâl خوشحال (f.a.b.s.) : hâli vakti yerinde, geçimi yolunda olan.

hoş-hân خوش خوان (f.b.s.) : okuyuşu güzel.

hoş-hırâm خوش خرام (f.b.s.) : güzel gidişli, yürüyüşlü. (bkz : hoş-reftâr).

hoşî خوشی (f.i.) : hoşluk, rahatlık, mutluluk.

hoş-kadem خوش قدم (f.a.b.s.) : **1.** ayağı uğurlu. **2.** kadın adı.

hoş-kalem خوش قلم (f.a.b.i.) : **1.** iyi yazan, kâtip. **2. s.** hîleci.

hoş-kâm خوش کام (f.b.s.) : arzularına ulaşmış, memnun, rahat.

hoş-kenâr خوش کنار (f.b.s.) : **mec.** sevgili.

hoş-manzar خوش منظر (f.a.b.s.) : **1.** görünüşü güzel olan, güzel görünen. **2.** güzel yüzlü. (bkz : hoş-nümâ).

hoş-meniş خوش منش (f.b.s.) : huyu, tabîatı iyi. (bkz : hoş-tab').

hoş-meşreb خوش مشرب (f.a.b.s.) : huyu güzel, sevimli.

hoş-meze خوش مزه (f.b.s.) : tadımı güzel, iyi yiyecek.

hoş-nağme خوش نغمه (f.a.b.s.) : sesi güzel, güzel sesli.

hoş-nazar خوش نظر (f.a.b.s.) : alışan, konuşan, görüşen, ahbaplık, dostluk eden ve edilen kimse.

hoş-nemek خوش نمك (f.b.i.) : **1.** sevgili, sözü, sohbeti tatlı kimse. **2.** tuzu karar ve lezzetli olan yemek.

hoş-nevâ خوش نوا (f.b.s.) : güzel sesli.

hoş-nevâz خوش نواز (f.b.i.) : sazende, çalgıcı.

hoş-nigâh خوشنگاه (f.b.s.) : güzel bakışlı.

hoş-nihâd خوش نهاد (f.b.s.) : iyi huylu, iyi yaradılışlı.

hoş-nişîn خوش نشين (f.b.s. c.: hoşnişînân) : **1.** rahat yerleşmiş. **2. i.** göçebe.

hoş-nişînân خوش نشينان (f.b.s. hoş-nişîn'in c.) : **1.** rahat yerleşmiş olanlar. **2. i.** göçebeler.

hoşnûd خوشنود (f.s.) : râzı, memnun.

hoşnûdî خوشنودی (f.i.) : hoşnutluk, memnunluk.

hoşnûdiyyet خوشنوديت (f.i.) : "hoşnutluk" mânâsına gelen bu kelimeyi kullanmak büyük hatâ olur.

hoş-nümâ خوشنما (f.b.s.) : güzel görünen. (bkz : hoş-manzar').

hoş-nüvîs خوش نويس (f.b.s. ve i.) : güzel yazı yazan, hattat.

hoş-reftâr خوش رفتار (f.b.s.) : güzel gidişli; yürüyüşü gidişi güzel. (bkz : hoş-hırâm).

hoş-rû[y] خوش رو[ی] (f.b.s.) : sevimli, tatlı yüzlü. (bkz : hûb-rû[y]).

hoş-serây خوش سرای (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az beş asırlık mürekkep makamlarında olup nümûnesi kalmamıştır.

hoş-sohbet خوش صحبت (f.a.b.s.) : sohbeti, konuşması güzel, tatlı.

hoş-tab' خوش طبع (f.a.b.s.) : tabîatı, huyu güzel. (bkz : hoş-meniş).

hoş-ter خوشتر (f.b.s.) : daha hoş, çok hoş.

hoş-vakt خوش وقت (f.a.b.s.) : zamanı hoş geçen, mutlu, rahat.

Hotan ختن (f.h.i.) : şarkî Türkistan'da büyük bir şehir olup ahâlîsi Müslümandır.

hû هو (a.h.i.) : **1.** Allah. **Yâ-hû** : yâ Allah. (bkz : hüve2). **2. i.** sığınma, yalvarma. **3. n.** gaibe, hitab olarak eşhâsa da söylenir : "Hû, neredesin!" gibi.

hûb خوب (f.s.c. : hûbân) : güzel, hoş, iyi.

Hubâhib حباحب (a.h.i.) : pintilikle meşhur olan bir kimse olup çok zayıf ateş yakardı. **Nâr-i hubâhib, Nârü'l-hubâhib :** Hubâhib'in ateşi. [bu söz Arapçada atasözü olmuştur].

hûbân خوبان (f.s. hûb'un c.) : güzeller, iyiler. **Zümre-i hûbân** : güzeller takımı.

hûbân-ı Dımışk : Şam güzelleri.

hûbân-nâme خوبانامه (f.b.i.) : güzel ve yakışıklı gençler hakkında yazılan kitap.

hûb-âvâz خوب آواز (f.b.s.) : güzel sesli.

hubb حب (a.i.) : sevgi.

hubb-i câh : yer, mevki, rütbe sevgisi.

hubb-i dîn : din sevgisi.

hubb-i dünyâ : dünya sevgisi.

hubb-i gayr : başkasını sevme. (bkz : hubbü'l-gayr).

hubb-i vatan : vatan sevgisi.

hubbü'l-gayr : fels. *özgecilik, **fr. altruisme.**

hubbü'l vatan : vatan sevgisi.

hubbü'l-vatan mine'l-îmân : vatan sevgisi îmandan gelir.

hubb حب (a.s.) : hîlekâr, aldatıcı, kurnaz. (bkz : habb, hibb).

hubbâz خباز (a.i.) : **bot.** ebegümeci.

hubbâziyye خبازیه (a.i.) : **bot.** ebegümecigiller.

hubeb حبب (a.i. habbe'nin c.) : buğday, arpa gibi ufak ve yuvarlak şeylerin tâneleri.

hubesâ' خبثاء (a.i. habîs'in c.) : habisler. (bkz : habis).

hubeyb, hubeybe حبیب ، حبیبه (o.i.c. : hubeybat) : küçük tâne, tânecik. [yapma kelimelerdendir].

hubeybât حبیبات (o.i. hubeyb, hubeybe'nin c.) : küçük tânecikler. [yapma kelimelerdendir].

hubeybât-ı mülevvene : bot. kromoplâst.

hubeybe حبیبه (a.i.) : **jeol.** tanecik, **fr. granule.**

hubeybî حبیبی (o.s.) : tânecikli. [yapma kelimelerdendir].

hûbî خوبی (f.i.) : güzellik, iyilik.

hublâ حبلی (a.s.) : gebe. **El-leyletü hublâ :** gece gebedir. (bkz : hâmile).

hub-rû[y] خوب رو[ی] (f.b.s.c. : hûb-rûyân) : güzel yüzlü, yüzü güzel. (bkz : hoş-rû).

hûb-rûyân خوبرویان (f.b.s. hûb-rû'nun c.) : güzel yüzlüler, yüzü güzel olanlar.

hubs خبث (a.i.) : 1. murdarlık, pislik. 2. kötülük, fenâlık. (bkz : habâset).

hûb-ter, hûb-terîn خوبتر ، خوبترین (f.b. s.) : pek güzel, en güzel.

hubub حبب (a.i. hubâb, hubâbe'nin c.) : su üzerindeki kabarcıklar.

hubûb حبوب (a.i. habb'ın c.) : tâneler, tohumlar.

hubûbât حبوبات (a.i. habb'ın c. olan hubûb'un c.) : tâneler, tohumlar; buğday, arpa, çavdar... gibi tâneli bitkiler, tahıl.

hubûl حبول (a.i. habl'in c.) : ipler, urganlar, halatlar. (bkz : hibâl).

hubûr خبور (a.i. haber'in c.) : haberler, havâdisler.

hubûr خبور (a.i.) : 1. sevinç. (bkz : sürûr). 2. (hibr'in c.) : âlimler (*bilginler) fakîhler, zekîler, anlayışlılar. 3. İsrâil oğulları bilginleri.

hubût حبوط (a.i. habt'ın c.) : bâtıl olma, işe yaramaz olma.

hubüb خبب (a.i.) : kabarcıklar. (bkz : hubub).

hubz خبز (a.i.) : ekmek. (bkz : nân).

hubz-i hınta : buğday ekmeği.

hubz-i rûmî : peksimet.

hubz-i şaîr : arpa ekmeği.

hubza خبزه (a.i.) : 1. bir parça ekmek, ekmek parçası. 2. kül pidesi.

hûc خوج (f.i.) : 1. kuş tacı, ibik. 2. horoz ibiği.

hûc-ı hurûs : horoz ibiği. (bkz : hûd-i hurûs).

hûc-ı hüdhüd : ibibik'in ibiği. 3. **bot.** horoz ibiği [çiçek]. 4. koç.

huceste خجسته (f.s.) : 1. uğurlu, meymenetli; hayırlı, saâdetli, kutlu. 2. kadın adı.

huceste-fâl خجسته فال (f.b.s.) : falı uğurlu, yümünlü.

huceste-hisâl خجسته خصال (f.a.b.s.) : tabîatı uğurlu.

huceste-ma'nâ خجسته معنا (f.a.b.s.) : mânâsı uğurlu.

huceste-re'y خجسته رأی (f.a.b.s.) : fikri, düşüncesi uğurlu [isâbetli].

huceste-sıfat خجسته صفت (f.b.s.) : iyi ahlâklı, iyi huylu. (bkz : huceste-hisâl).

hûd خود (f.i.) : zırh başlık, miğfer.

hûd-i hurûs : zool. horoz ibiği. (bkz : hûc², hûc-ı hurûs).

hud'a خدعه (a.i.) : aldatma, oyun, hîle, dalavere, düzen, dek.

hud'a-i harbiyye : ask. savaş hilesi.

Hudâ خدا (f.h.i.) : Tanrı. (bkz : Hâlik, Rabb).

Hudâ-âgâh خدا آگاه (f.b.s.) : Allah bilir.

Hudâ-dâd خدا داد (f.b.i.) : Allah vergisi.

Hudâ-furûş خدا فروش (f.b.s.c. : hudâ-furûşân) : mürâî sofu.

Hudâ-furûşân خدا فروشان (f.b.s. Hudâ-furûş'un c.) : mürâî sofular.

Hudâ-furûşî خدا فروشی (f.b.i.) : riyakârca sofuluk.

hud'a-ger خدعه گر (a.f.b.s.) : hîleci, aldatıcı, düzenbaz. (bkz. hîle-kâr, hud'a-kâr).

Hudâ-hâfız خدا حافظ (f.a.b.n.) : Allah korusun.

Hudâ-hân خدا خوان (f.b.i.) : şahâdet parmağı.

hud'a-kâr خدعه کار (a.f.b.s.) : hîlekâr, düzenbaz, oyuncu.

hud'a-kârî خدعه کاری (a.f.b.i.) : hîlekârlık, düzenbazlık, oyunculuk.

Hudâ-negerde خدانگرده (f.zf.) : Allah göstermesin.

Hudâ-perest خدا پرست (f.b.s.) : Allah'a ibâdet eden, tapınan.

Hudâ-perest-âne خدا پرستانه (f.zf.) : Allah'a ibâdet edene yakışır bir sûrette.

Hudâ-perestî خدا پرستی (f.b.i.) : Allah'a ibâdet etme, tapınma.

Hudâ-pesend خدا پسند (f.b.s.) : Allah'ın beğeneceği şey.

Hudâ-pesend-âne خدا پسندانه (f.b.zf.) : Allah'ın beğeneceği şekilde.

Hudâ-râ خدارا (f.zf.) : Allah için, Allah aşkına.

hudâret خضارت (a.i.) : sebze, yeşillik. (bkz : hudret).

Hudâ-şinâs خدا شناس (f.b.s.) : Allah'ı tanıyan, birleyen.

Hudâ-şinâsî خدا شناسی (f.b.i.) : Allah'ı tanıma.

Hudâvend خداوند (f.h.i.) : **1.** Allah, Tanrı. **2. s.** efendi, sâhip, mâlik. **3.i.** hâkim, hükümdar.

hudâvend-âne خداوندانه (f.b.zf.) : hüdâvend olana yakışacak sûrette. (bkz : hükümdâr-âne).

hudâvendî خداوندی (f.i.) : hüdâvendlik, hükümdarlık, sâhiplik.

hudâvendigâr خداوندگار (f.i.) : **1.** âmir, hükümdar. **2. h. i.** Osmanlı pâdişahlarından I. Murâd'ın ünvânı.

hudâ-ver خداور (f.b.s. ve i.) : **1.** sâhip, malik. **2.** efendi, *bay; hâkim.

Hudây خدای (f.h.i.) : Allah. (bkz : Hudâ).

Hudâ-y-â خدایا (f.n.) : ey Tanrı!, ey Allah!

hudâygân خدایگان (f.b.i.) : ulu pâdişah, büyük hükümdar.

Hudâyî خدایی (f.i.) : **1.** Hudâlık, Allahlık. (bkz : ulûhiyyet). **2. s.** Allah'a mensup.

Hudâyî-furûş خدایی فروش (f.b.s.) : Firavun gibi Tanrılık iddiâsında bulunan, Tanrılık taslayan.

Hudâyî-furûş-âne خدایی فروشانه (f.zf.) : Hudâyî furuş'casına, Firavun gibi Tanrılık iddiâ edercesine.

Hudâyî-furûşî خدایی فروشی (f.b.i.) : Hudâyî furuşluk.

hudâyî-nâbit خدایی نابت (f.a.b.s.) : ekilmeksizin kendiliğinden biten.

huddâm خدام (a.i. hâdim'in c.) : hizmetçiler. (bkz : hadem, hademe).

-hûde ـهوده (f.s.) : **1.** hak, sahih, doğru. **2. i.** fayda. **Bî-hûde** : faydasız, boş.

hudenâ خدنا (a.i. hadîn'in c.) : vefâlı, sâdık dostlar.

hudeybât حدیبات (a.i. hudeybe'nin c.) : **anat.** yumrucuklar, *tümsecikler.

hudeybât-ı tev'emiyye-i erbaa : **anat.** dördüz *tümsecikler.

hudeybe حدیبه (a.i.c. : hudeybât) : **anat.** "tümsecik, yumrucuk.

hudret خضرت (a.i.) : **1.** yeşillik. (bkz : hudaret). **2.** yeşil renklilik.

hudret-i evrâk : klorofil.

hudû' خضوع (a.i.). (bkz : huzû').

hudûd حدود (a.i. hadd'in c.) : sınırlar, uçlar, bucaklar.

hudûd-i memâlik : memleket hudutları.

hudûd-i şer'iyye : şer'î hadler, muayyen suçlara karşılık tatbik edilen şer'î cezâlar.

hudûd خدود (a.i. hadd'in c.) : **1.** yanaklar. **2.** yeri kazmalar, yeri yarmalar.

hudûd-nâme حدود نامه (a.f.b.i.) : memleket sınırını tâyin ve tahdîd eden vesîka.

hudûs حدوث (a.i.) : sonradan peydâ olma.

hudû' ve huşû' خضوع و خشوع (a.b.i.) : *utunma ve *yükünme.

huff خف (a.i.). **1.** abdest alırken üzerine meshedilebilen, çizme, mest, çedik gibi ayakkabı. **2.** deve tabanı. **3.** deve.

huff ü hâfir : deve ve at.

huffâş خفاش (a.i.c. : hafâfîş) : yarasa, gece kuşu. (bkz : şeb-pere).

huffâşe خفاشه (a.i.) : **zool.** yarasa.

huffâşiyye خفاشیه (a.i.) : **zool.** yarasalar.

huffâz حفاظ (a.i. hâfız'ın c.) : ezberleyiciler, ezber bilenler, Kur'ân'ı ezberleyenler. (bkz : hafaza, hâfız).

huffî خفی [eskiden] ayağa giyilen çizmelere konacak sûrette yapılmış olan kitaplar.

hufre حفره (a.i.) : kazılmış çukur, oyuk, delik.

hufre-i inhidâmiyye : coğr. çöküntü hendeği.

hufreteyn حفرتین (a.i.c.) : iki çukur.

hufreteyn-i enf : anat. burun delikleri.

hufte خفته (f.s.c. : hufte-gân) : yatmış, uyumuş.

hufte-gân خفتگان (f.b.s.) : hufte'nin c.) : yatıp uyumuş olanlar.

hufte-gî خفتگی (f.i.) : yatıp uyuma.

hufte-isfahân خفته اصفهان (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin eski mürekkep makamlarından olup nümûnesi kalmamıştır.

hufye خفیه (a.i.) : gizlenme, saklanma.

hufyeten خفیةً (a.zf.) . (bkz : hafiyyeten).

hûk خوك (f.i.) : domuz. (bkz : hınzîr).

hûk-i zahm-hurde : yaralı domuz.

hûk-bân خوکبان (f.b.i.) : domuz çobanı.

hû-kerde خوکرده (f.b.s.) : terlemiş.

hû-keşân هو کشان (f.i. hû-keş'in c.) : Hacıbektaş şeyhinin Yeniçeri Ocağı nezdindeki vekîline mahsus doksan dokuzuncu ortaya 1591 yılında tâyin olunan Bektâşi müritleri.

hukne حقنه (a.i.) : tenkıye âleti, şırınga.

hukud حقود (a.i. hıkd'ın c.) . (bkz : hıkd).

hukuk حقوق (a.i. hakk'ın c.) : **1.** haklar. **2.** hakikatler. **3.** kanunların verdiği haklar. **4.** hâkim ve avukat yetiştiren mektep. **İlm-i hukuk** : hukuk bilgisi.

hukuk-i âmme : huk. *kamusal haklar.

hukuk-i arz : Beytülmal'in arazide tasarruf eden kimseden istediği ve aldığı para.

hukuk-i ayniyye : eko. eşya üzerindeki mutlak tasarruf selâhiyeti (*yetkisi).

hukuk-i cezâiyye : cezâ hukuku.

hukuk-i düvel : devletler umûmî hukuku.

hukuk-i emîriyye : huk. [eskiden] -ıstılah olarak dar bir mânâda- memleket arâzîsinden alınan öşür.

hukuk-i esâsiyye : huk. *anayasa hukuku.

hukuk-i esâsiyye encümeni : tar. Türkiye Cumhûriyeti'nin kurulmasına esas teşkîl edecek Teşkîlât-ı Esâsiyye Kanunu lâyihasını hazırlamakla görevlendirilen encümen.

hukuk-i ibâd : insan hukuku.

hukuk-i idâre : idâre hukuku.

hukuk-i kadîme : eskiden beri olan tanışıklık.

hukuk-i medeniyye : medenî hukuk, **fr. droits civils.**

hukuk-i mevzûa : konulmuş kanunların meydana getirdiği hukuk.

hukuk-i milel : milletlerarası hukuk, **fr. droit international.**

hukuk-i milliyye : millî haklar.

hukuk-i mücerrede : huk. [eskiden] mülkten mücerret olan haklar. [mürur ve şüf'a hakları gibi].

hukuk-i müfrede : huk. [eskiden]. (bkz : hukuk-ı mücerrede).

hukuk-ı müktesebe : huk. edinilmiş, kazanılmış haklar, tabîî haklar.

hukuk-i siyâsiyye : memleket idâresini ve halkın hakkını tanıyan hükümlerin hepsi, **fr. droit politique.**

hukuk-i şahsiyye : şahsın, kişinin hukuku.

hukuk-i tabîiyye : insanların yaradılıştan sâhip oldukları hukuk, **fr. droits naturels.**

hukuk-i teâmüliyye : memleketin ahlâkını, âdetlerini belirten örf.

hukuk-i ticâret : ticaret hukuku.

hukuk-ı zevciyyet : huk. [eskiden] karı ile kocanın yekdiğerine karşı hâiz oldukları haklar.

hukukan حقوقاً ("ku" uzun okunur, a.zf.) : hukuk bakımından, hukuk yönünden hukukça.

hukukıyyât حقوقیات (a.i.c.) : hukuk bilgisi.

hukukî, hukukıyye حقوقی ، حقوقیه (a.s.) : hukukla ilgili, hukuk işleriyle uğraşan. **Mahkeme-i hukukiyye** : hukuk mahkemesi.

hukuk-perver حقوق پرور (a.f.b.s.) : sâdık vefâlı dost.

hukuk-perver-âne حقوق پرورانه (a.f.zf.) : hukuk pervercesine, vefâlı ve sâdık dostcasına.

hukuk-şinâs حقوق شناس (a.f.s.) : **1.** hukuk ilmini bilen. **2.** vefâkâr, vefâlı.

hukuk-şinâs-âne حقوق شناسانه (a.f.zf.) : 1. hukuk-şinasca, hukuk ilmini bilene yakaşır sûrette. 2. vefâlıcasına.

hulâlet خلالت (a.i.) : samîmî dostluk. (bkz : halâlet, hılâlet).

hulâsa خلاصه (a.i.) : 1. bir şeyin, bir sözün özü (*özet). (bkz : zübde).

hulâsa-i hesâbiyye : hesap bilançosu.

hulâsa-i kelâm : sözün kısası.

hulâsatü'l-hulâsa : hulâsanın hulâsası. 2. hesap bilânçosu.

hulâsaten خلاصةً (a.zf.) : hulâsa olarak, kısaca. (bkz : zübdeten).

hulb هلب (a.i.) : 1. kalın kıl, kuyruk kılı, yele kılı; domuz kılı. 2. kıl fırça, kıl kalem.

huld خلد (a.i.) : 1. sürüp giden, sonu olmayan varlık. 2. bitmeyiş, devamlılık. 3. sekiz cennetten biri. (bkz : cennet, behişt).

huld-i berîn : kutsal cennet.

huld-zâr خلد زار (a.f.b.i.) : cennet.

hulefâ' خلفاء (a.i. halîfe'nin c.) : 1. halîfeler.

hulefâ-i râşidîn (ilk dört halife) : Hz. Ebûbekir, Ömer, Osman, Ali. 2. resmî dâirelerde kalem âmirine bağlı bulunan me'murlar.

hulefâ-yi aklâm : kalem me'murları.

hulel حلل (a.i. hulle'nin c.) : elbiseler.

hulemâ حلما (a.s. halîm'in c.) : halîmler.

hulesân خلصان (a.i. hıls'ın c.) : dostlar.

huleyme حليمه (a.i.c. : huleymât) : 1. memecik. 2. deride ve en çok dil üzerinde bulunan kübük kabarcık. [yapma kelimelerdendir].

huleymî حليمى (a.s.) : **biy.** mememsi.

hulf خلف (a.i.) : verdiği sözü tutmama, üzerinde durmama.

hulf-ı va'd : vaadini yerine getirmeme, verdiği sözü tutmama.

hulf-i yemîn : yemini bozma.

hulfe, hulfet حلفه ، حلفت (a.i.) : bunama.

huliyy حلى (a.i.c. : huliyyât) : altın, yâkut, zümrüt, gümüş gibi zînet eşyâsı.

huliyyât حليات (a. huliyy'in c.) : altın, yakut, zümrüt, gümüş gibi zînet eşyaları.

huliyyât حليات (a.i. huliyy'in c.) : altın, gümüş, pırlanta gibi zînet eşyaları.

hulk خلق (a.i.c. : ahlâk) : huy, tabîat.

hulk-i hasen : güzel huy, güzel huylu.

hulkan خلقاً (a.zf.) : huy ve tabîatça.

hulkıyyet خلقيت (a.i.) : *törecilik, **fr. moralisme.** [yapma kelimelerdendir].

hulki خلقى (a.s.) : 1. hulkla ilgili, tabîî. 2. erkek adı. [müen. hulkıyye].

hulkum حلقوم (a.i.s. : halâkîm) : **anat.** boğaz [insan ve hayvanlarda].

hullân خلان (a.s. halîl'in c.) : sâdık dostlar. (bkz : ahillâ).

hulle حله (a.i.c. : hulel) : 1. cennet elbisesi. 2. belden aşağı ve belden yukarı olmak üzere iki kısımdan ibâret elbise.

hulle-i Âdem'in (Hz. Âdem'in elbisesi) : incir yaprağı. 3. üç defa kocasından boşanmış bir kadının, tekrar eski kocasına varabilmesi için yabancı bir erkeğe bir günlüğüne nikâh edilmesi.

hulle-bâf حله باف (a.f.b.i.) : terzi. (bkz : derzî).

hulle-pûş حله پوش (a.f.b.i.) : cennet elbisesi, cennet örtüsü.

hullet خلت (a.i.) : içten sevgi, hakikî dostluk, arkadaşlık.

hulm, hulüm حلم ، حلم (a.i.c. : ahlâm). (bkz : ahlâm).

hulûd خلود (a.i.) : bakîlik, daîmî sûrette kalma, ölmezlik : **Yevm-i hulûd** : kıyâmet günü.

huluk خلق (a.i.) : huy, tabîat. (bkz : hulk).

huluk-i azîm : Hz. Muhammed'in mubârek huyları.

hulûl حلول (a.i.) : 1. gelip çatma. 2. girme.

hulûl-i ramazân : ramazanın gelip çatması.

hulûl-i şitâ : kışın gelip çatması. 3. yanaşma. 4. geçme.

hulûl-i hâricî : **fiz.** dışa *geçişme, **fr. exosmose.**

hulûl خلول (a.i. hall'in c.) : 1. sirkeler. 2. sirkede bulunan kurtçuklar.

hulûlî حلولى (a.s.) : 1. hulûl'e âit olan. 2. **i.** Tanrılığın tecessümü inanışında bulunan kimse. [müen. "hulîliyye" dir].

hulûliyye حلوليه (a.i.) : Allah'ın bazı cisimlere yerleşmesi *inancında bulunma.

hulûs خلوص (a.i.) : hâlislik, sâfîlik, gönül temizliği.

hulûs-i bâl : gönülden samîmiyet.

hulûs-i kalb : kalb temizliği, samîmiyet.

hulûs-i niyyet : niyet temizliği.

hulûsî خلوصی (a.s.) : **1.** hâlis olan, saf, içi temiz. **2.** samîmî, candan. **3. i.** erkek adı.

hulûsiyyet خلوصیت (a.i.) : samîmî, candan dostluk.

hulûs-kâr خلوصکار (a.f.b.s.) : dalkavuk.

hulûs-kâr-âne خلوصکارانه (a.f.zf.) : hulûskâr olana yakışacak sûrette, dalkavuklukla.

hulûs-kârî خلوصکاری (a.f.b.i.): dalkavukluk.

hulûs-nâme خلوصنامه (a.f.b.i.) : yalnız, ilgiyi ve bağlılı göstermek üzere sunulan mektup.

hulüvv خلو (a.i.) : hâlîlik, boşluk, boş olma. **2. huk.** [eskiden] vaziyet ve kıdemden mütevellit olup kendisinden itiraz caiz olmayan mücerret bir hak.

hulv حلو (a.s.c. : hulviyyât) : **1.** tatlı. **2.** güzel, bazal.

hulviyyât حلویات (a.i. hulv'ün c.) : tatlılar, şekerlemeler, tatlı ile ilgili yiyecekler.

hulyâ خولیا (yun. i.) : kuruntu.

hulyâ-yi hazîn : hazin hulyâ.

hulyâ-âmîz خولیا آمیز (yun.f.b.s.) : rü'yâ uyandıran, hayâle sürükleyen.

hulyâ-dâr خولیادار (yun.f.b.s.) : hayâl, hulyâ sâhibi.

hum خم (f.i.) : **1.** küp. **2.** şarap küpü.

hum-i Eflâtun : Diyojen'in içinde yaşadığı küp.

hum-i mey : şarap küpü.

humâr خمار (a.i.) : içkiden sonra gelen başağrısı, sersemlik. (bkz : humâre).

humâr-âlûd خمارآلود (a.f.b.s.) : **1.** şaşkın, kendinden geçmiş. **2.** süzgün, baygın [göz].

humâsî خماسی (a.s.) : **ed. 1.** beş harfli; beşli; her parçası beş mısra'dan ibâret olan nazım şekli. **2. gr.** Arapçada mastarı 5 harfli olan fiil.

humât حمات (a.s. hâmî'nin c.) : himâye edenler, koruyanlar, gözetenler.

humbara خمبره (f.i.) :kumbara.

hum-bâz خمباز (f.b.s.) : İran'da küp içine girilerek oynatılan kukla.

hum-çe خمچه (f.i.) : küçük küp.

humeka حمقا ("ka" uzun okunur. a.s. hamîk'ın c.) : ahmak, sersem. [dilimizde müfredi hiç kullanılmaz].

humevî, humeviyye حموی ، حمویه (a.s.) : **hek.** sıtmaya mensup, sıtma ile *ilgili : **Alâim-i humeviyye** : sıtma işaretleri.

humeyrâ حمیرا (a.i.) : **1.** küçük kırmızı şey. **2.** Hz. Muhammed'in devecisinin adı. **3.** kadın adı.

humeyyâ حمیا (a.i.) : şiddet.

humeyye'l-ke's : şarabın en şiddetli zamânı.

hum-hâne خمخانه (f.b.i.) : **1.** şarap küplerinin konulduğu yer. **2.** meyhâne. **3. tas.** âşığın kalbi.

hum-istân خمستان (f.b.i.).(bkz : hum-hâne).

humk حمق (a.i.) : ahmaklık, bönlük, budalalık. (bkz : belâhet, hamâkat).

hummâ حمی (a.i.) : **1.** ateşli hastalık. **2.** nöbet. **3.** sıtma.

hummâ-yi balgamiyye: hek. balgamlı humma.

hummâ-yi cemreviyye : hek. dalak humması.

hummâ-yi cerhiyye : hek. travmadan meydana gelen humma.

hummâ-yi dâire : hek. dönüşlü humma.

hummâ-yi dikkıyye : hek. eriten, eritici humma.

hummâ-yi merzagıyye : hek. bataklık humması.

hummâ-yi müsellese : hek. 48 saatte bir gelip 6 saat nöbet yapan sıtma, tersiyana sıtma.

hummâ-yi nifâsiyye : hek. loğusa humması.

hummâ-yi râcıa : hek. dönüşlü humma, **fr. fièvre récurrente.**

hummâ-yi rub : hek. 72 saatte bir nöbet yapan kuvartana sıtma.

hummâ-yi safrâ : hek. sarı humma.

hummâ-yi safraviyye : hek. öd humması.

hummâ-yi sevdâviyye : hek. karasevda.

hummâ-yi vebâiyye : hek. veba.

hummâvî حماوی (a.s.) : **1.** hummaya, ateşli hastalığa, nöbete, sıtmaya âit, bunlarla ilgili. **2. i.** fazla hararet, ateş.

hummâz حماض (a.i.) : **bot.** kuzukulağı.

hummâzıyye حماضیه (a.i.) : **bot.** *ekşiyoncagiller, **fr. oxalidées.**

hummeyât حمیات (a.i. hummâ'nın c.) : (bkz : hümmeyât).

hummus حمص (a.i.) : **bot.** nohut.

humrân حمران (a.i. ahmer'in c.) : kırmızılar.

humre حمـــره (a.i.) : **1. hek.** yılancık, alazlama. **2.** kızıllık, kırmızılık.

humret حمرت (a.i.) : kırmızılık, kızıllık. (bkz : sürhî).

humret-i hicâb : utanmadan doğan kızıllık.

humret-i şafak : şafak kırmızılığı, kızıllığı.

hums خمـــس (a.s.c. : ahmâs) : beşte bir, beş bölükte bir bölük.

humûd خمود (a.i.) : **1.** ateşin koru sönmeyerek alevi basılma. **2.** düşme, zayıflama.

humûl خمـــول (a.i.) : birinin adı sanı batma, ünü kaybolma.

humûl حمول (a.i. haml'in c.) : yükler.

humûza حموضـــه (a.i.) : ekşilik. **Müvellidü'l-humûza** : oksijen.

humuzât حمضات (a.i. humz'un c.) : oksitler.

humûzet حموضت (a.i.) : ekşilik, kekrelik.

humz حمض (o.i.) : oksit. (bkz : hamz).

humz-ı sânî-i nühâs : **kim.** bakır oksit.

humz-ı zîbak : **kim.** cıva oksit.

hûn خون (f.i.) : **1.** kan. (bkz : dem). **2.** öldürme, öc.

hûn-i bed : **mec.** şarap.

hûn-i câm : şarap.

hûn-i cehân : şafağın kızıllığı.

hûn-i cem : **mec.** şarap.

hûn-i dil : **mec.** keder, kaygı, tasa.

hûn-i hâm : üzüm şarabı.

hûn-i hayvân : süt, yoğurt, yağ; bal.

hûn-i helâl : kanunca dökülmesinde bir sakınca olmayan kan.

hûn-i kebûter (güvercin kanı) : şarap.

hûn-i mürde : hafif bir çizik ya da sıyrıktan sızan kan.

hûn-i pâk : temiz kan.

hûn-i rez (üzüm kanı) : şarap.

hûn-i siyavuş, hûn-i siyavuşân (tan yerinin kırmızılığı) : şarap.

hûn-i şişe, hûn-i tâk : şarap.

hûn-âb, hûn-âbe خونابه ، خوناب (f.b.i.) : **1.** kanlı su. **2.** gözyaşı.

hûn-âlûd, hûn-âlûde خـــون آلـــود ، خون آلوده (f.b.s.) : kana bulanmış. (bkz : hûn-in).

hûn-âşâm خون آشام (f.b.s.) : kan içen, kan içici. (bkz : hûn-hâr, hûn-rîz).

hûn-bâr خونبـــار (f.b.s.) : kan yağdırıcı. **Dîde-i hûn-bâr** : kan saçan göz, kan ağlayan.

hûn-behâ خونبها (f.b.i.) : kan pahası, diyet.

hûn-çegân خون چگان (f.b.s.) : kendisinden kan akan. **Ecfân-ı hûn-çegân** : kan akan gözevleri [gözler].

hunefâ' حنفـــاء (a.i. hanîf'in c.) : İslâm dînine sımsıkı bağlı olanlar.

hûn-efşân خون افشـــان (f.b.s.) : kan saçıcı, kan saçan, serpen. (bkz : hûn-feşân).

hunfesâ' خنفســـاء (a.i.c.: hanâfis) : bokböceği, mayıs böceği; **mec.** piç. (bkz : veled-i zinâ).

hun-feşân خون فشـــان (f.b.s.) : kan saçan, kan saçıcı, serpen. (bkz : hûn-efşân).

hûn-germ خونگرم (f.b.s.) : kanı sıcak, ısınmış, alışmış.

hûn-hâh خـــون خواه (f.b.s.) : kan isteyen, öc alıcı.

hûn-hâr خونخوار (f.b.s.) : kan içen, kan dökücü, zâlim. (bkz : hûn-âşâm, hûn-rîz, zâlim).

hûn-hâr-âne خونخوارانـــه (f.zf.) : zulmederek, zâlimce.

hûnî خونی (f.s.) : **1.** kanlı, kan dökmeye meyilli. **2. s.** kanlı, gaddar, zâlim, kaatil.

hûnîde خونیده (f.s.) : beğenilmiş, makbul.

hûnîn خونیـــن (f.b.s.) : kanlı, kana bulaşmış. (bkz : hûn-âlûd, hûn-âlûde, kaatil).

hûnîn-ciger, hûnîn-dil : içi kan ağlayan, çok üzgün.

hunnâk خناق (a.i.) : **hek.** boğmaca, bâdemcik, boğaz iltihâbı.

hunnâk-ı sadrî : **hek.** göğüs iltihâbı, anjin dö puatrin, **fr. angine de poitrine.**

hunnâkî خناقی (a.s.) : **hek.** boğmaca, bademcik, boğaz iltihabı ile *ilgili.

hunnes خنس (a.i. hânis'in c.). **astr.** beş seyyâre (*gezegen) : Zuhal (Satürn), Müşteri (Jüpiter), Merih (Mars), Zühre (Venüs), Utârid (Merkür).

hûn-pâş خونپاش (f.b.s.) : kan saçan, kan döken.

hûn-rîz خونریز (f.b.s.) : kan döken, kan dökücü. (bkz : hûn-hâr).

hûn-rîzâne خونریزانه (f.b.zf.) : kan dökücülükle, zalimce, insafsızca.

hûn-rîzî خونریـــزی (f.b.i.) : kan dökücülük, zalimlik.

hunük خنك (f.n.) : ne güzel!, ne mutlu!, yaşa!

hunyâ خنیـــا (f.i.) : şarkı, türkü söyleme. (bkz : hînâ).

hunyâ-ger خنیاگر (f.i.c. : hunyâ-gerân) : şarkıcı. (bkz : hânende, hinâ-ger).

hunyâ-gerân خنیاگران (f.i. hunyâger'in c.) : şarkıcılar.

hur خـــر (f.i.) : Güneş. (bkz : Âftâb, Hurşîd, Şems).

hûr هـــور (f.i.) : Güneş. (bkz : Âf-tâb, Hurşîd, Mihr, Şems).

hûr خـــور (f.i.) : Güneş. (bkz : Âftâb, Hurşîd, Mihr, Şems). **2.** yiyecek, yiyinti. (bkz : hûrd, hûrdenî).

hûr حور (a.i. ahver ve havrâ'nın c.) : **1.** âhû gözlüler, gözlerinin akı karasından çok olanlar. **2.** (c. hûriyân) cennet kızları, hûriler.

hûr-i în. (bkz : hûrî).

hurâc خراج (a.i.) : **hek.** çiban.

hurâce خراجـــه (a.i.) : **hek.** 1. irinlenme. 2. çiban.

hurâfât خرافـــات (a.i. hurâfe'nin c.) : aslı, esâsı olmayan saçma-sapan sözler ve rivâyetler.

hurâfe خرافـــه (a.i.c. : hurâfât) : inanılmaz, uydurma, yalan hikâye ve rivâyet. [Arap kabîlelerinden Uzle [veyâ : Ozre] kabîlesine mensup bir şahsın ismi olup, anlattığı inanılmayacak şeylere de "hadîs-i hurâfe" denir]. (bkz : ustûre).

hûrân حـــوران (f.i. hûr'un c.) : iri gözlü cennet kızları.

hurâşe خراشه (a.i.) : küçük parça, ufak parça.

hurc خـــرج (a.i.) : meşinden yapılmış büyük heybe.

hurd خـــرد (f.s.) : **1.** küçük, ufak. (bkz : sagîr). **2.** kırık. **3.** ehemmiyetsiz.

hurd u hâş : kırık dökük, param parça. (bkz : hurde-hâş).

hurd ü bürd : kırıntı, döküntü, artık.

hûrd, hûrdenî خـــورد ، خوردنـــی (f.i.) : yiyecek, yiyinti.

hûrd ü hâb : yiyecek ve uyku.

hurde خـــرده (f.i.) : **1.** ufak değersiz şey, kırıntı. **2.** nükte; dakika. **3. g. s.** yazıya nüans veren bir tarz.

hurde-i tarîkat : tas. tarîkatin edep ve erkânına dâir ufak tefek bilgiler. [Mevlevî tâbirlerindendir].

hurde tezyînât : g.s. tezhipte küçük süsleme motiflerine verilen umûmî ad.

hûrde خـــورده (f.s.) : yemiş, yenilmiş. **Taâm-hûrde :** yemek yemiş. **Sâl-hûrde** (yıl yemiş) : kocamış, yaşlanmış, ihtiyar.

hurde-bân خرده بـــان (f.b.s.) : **1.** bir şeyin inceliklerini bilen. **2.** çok dikkat eden.

hurde-bîn خـــرده بیـــن (f.b.s.c. : hurde-bînân) : **1.** ince, ufak şeyleri gören. **2. i. fiz.** *büyüteç, ufak şeyleri büyülterek gösteren âlet, mikroskop.

hurde-bînân خرده بینان (f.b.s. hurde-bîn'in c.) : **1.** ince, ufak şeyleri görenler. **2. i. fiz.** *büyüteçler, ufak şeyleri büyük gösteren âletler, mikroskoplar.

hurde-bîn-âne خرده بینانه (f.zf.) : hurdebîncesine, ince şeyleri görene yakışacak sûrette, inceden inceye.

hurde-bînî خرده بینی (f.b.i.): ancak hurdebinle görülebilecek derecede küçük, mikroskopik.

hurde-bîniyye خرده بینیه (f.b.s.) : (bkz : hurde-bînî).

hurde-çîn خرده چیـــن (f.b.s.) : kırıntı toplayan, dökülen kırıntıları toplayan fakir.

hurde-dân خـــرده دان (f.b.s.) : dikkat sâhibi, nükte ve inceliği anlayan.

hurde-dânî خـــرده دانـــی (f.b.i.) : dikkat sâhibi olma, nükte ve inceliği anlama.

hurde-furûş خرده فروش (f.b.s.) : ufak tefek şeyler satan, çerçi.

hurde-gîr خـــرده گیر (f.b.s.) : sözde ayıp, kusur arayan.

hurde-gîrî خرده گیری (f.b.i.) : hurdegirlik, sözde ayıp ve kusur arama.

hurde-hâş خـــرده خاش (f.b.s.) : kırık dökük, param parça.

hurde-mürde خـــرده مـــرده (f.b.i.) : ufak tefek eşya.

hurden-gâh خوردنگاه (f.b.i.) : yemek odası.

hûrdenî خوردنی (f.i.) : yiyinti, yiyecek şey.

hurde-sâl خرده ســـال (f.b.s.) : yaşı küçük, genç. (bkz : hurd-sâl).

hurde-şinâs خرده شناس (f.b.s.) : ince şeyleri anlayan, dikkatlı.

hurde-vât خـــردوات (f.i.c.) : hırdavat, öteberi, kırık dökük şeyler.

hurd-sâl خردســـال (f.a.b.s.) : yaşı küçük, genç. (bkz : sagîr-üs-sinn).

hurd ü mürd خرد ومرد (f.b.i.) : ufak tefek [kimse]; parça parça.

hurekile هركله (a.s.). (bkz : herkele, hirekle).

huremât, hurmât, hurumât حرمات ، حرمات ، حرمـــات (a.i. hürmet'in c.c.) : haram, dince yasak olan şeyler.

hûrî حـــوری (f.i.c. : hûriyân) : 1. cennet kızı. 2. sevgili.

hûrî-veş حـــوری وش (f.b.s.) : "hûri gibi" : çok güzel.

hûriyân حوریان (f.i. hûrî'nin c.) : hûriler.

hûriyye حوریـــه (a.i.) : 1. coşkunluk hallerinde hûrilerle buluştuklarına inanan bir tarîkat. 2. kadın adı.

hurkat حرقـــت (a.i.) : **hek.** yanma, yanıklık; çıban.

hurkatü'l-bevl : belsoğukluğu.

hurkat خرقت (a.i.) : akılsızlık; bilmezlik. (bkz : cihâlet).

hûr-lika حورلقـــا (f.b.s.) : peri yüzlü, güzel.

hurma خرمـــا (a.i.) : hurma ağacının yemişi. (bkz : temr).

hûr-peyker حور پیکر (f.b.s.) : hûri yüzlü.

hurrâs حـــراس (a.i. hâris'in c.) : bekçiler, nöbetçiler.

hurrem خرم (f.s.) : 1. şen, sevinçli, güleryüzlü, gönül açan; tâze. 2. g. s. bir yazı sitili.

hurrem-âbâd خرم آباد (f.b.i.) : Haliç'te Alibey köyü civârındaki kasrın adı.

hurrem-gâh, -geh خرمـــگاه ، خرمگه (f.b.i.) : şen ve gönül açan yer.

hurremî خرمی (f.i.) : sevinç. (bkz : meserret).

hurremiyye خرمیه (f.i.) : Erdebil ilinin Hurrem bucağında ortaya çıkan bir mezhep.

hurrem-rû خـــرم رو (f.b.s.) : güler yüzlü, hoş yüzlü.

hurrem-rûz خرم روز (f.b.s.) : her ayın sekizinci günü.

hursend خرسند (f.s.) : kanaat eden, kısmetine râzı olan, tokgözlü, gözü tok.

hursend-âne خرســـندانه (f.zf.) : tokgözlülükle. (bkz : kanâat-kârâne).

hursendî خرســـندی (f.i.) : kanaat edicilik, tokgözlülük, göz tokluğu.

Hûrşîd خورشـــید (f.i.) : 1. Güneş. (bkz : Âftâb, Hûr, Mihr, Şems). 2. erkek adı.

hurşîd-i cihân-tâb : dünyayı aydınlatan güneş.

hurşîd-i iştihâr : şöhret güneşi.

hurşîd-i leb-i bâm : 1. güneşin batışı. 2. **mec.** ömrün son günleri.

hurşîd-i ser-i dîvân : 1. güneşin batışı. 2. **mec.** hayatın son demleri.

Hûrşîd ü Ferahşâd : Germiyanlı Şeyh oğlu Mustafa tarafından yazılan ve İran Şâhı Siyâvuş'un kızı Hurşid ile diyâr-ı magrib sultânının oğlu Ferahşâd'ın sevişmelerini anlatan manzum bir eser.

hurşîd-cihân-tâb خورشید جهانتاب (f.b.s.) : dünyayı aydınlatan güneş.

hurşîd-fürûğ خورشید فروغ (f.b.s.) : güneş gibi parlayan, güneş gibi parlaklığı olan. (bkz. hurşîd-lemaân).

hurşîd-lemaân خورشـــید لمعان (f.a.b.s.) : güneş gibi parlayan. (bkz : hurşîd-fürûğ).

hurşîd-perestân خورشید پرستان (f.b.i.) : güneşe tapanlar.

hurşîd-süvârân خورشید ســـواران (f.b.s.) : 1. sabahları erken kalkanlar. 2. i. keşişler. 3. i. melekler.

hurşîd-tal'at خورشـــید طلعت (f.a.b.s.) : güneşin doğuşu gibi güzel görünüşlü olanlar.

hurtûm خرطوم (a.i.c. : harâtîm) : fil hortumu, fil burnu.

hurû' خروع (a.i.) : tânelerinden hintyağı çıkarılan ağaç.

hurûb حـــروب (a.i. harb'ın c.) : savaşlar, kavgalar.

hurûc خروج (a.i.) : çıkış, çıkma; dışarı çıkma; ayaklanma. **Sâhib-hurûc** : büyük kahraman. **Yevme'l-hurûc** : kıyâmet günü.

hurûf حـــروف (a.i. harf'in c.) : harfler. **İlm-i hurûf** : harflerden mânâ çıkarıp yorumlama bilgisi.

hurûf-i âliyyât : Tanrı maksadının sırlarında gizli olan maddeler.

hurûf-i alîle : bir kelimenin kendi harfleri arasında bulunan elif, vav, ye harfleri.

hurûf-i âniye: uzatılmadan kullanılan harfler.

hurûf-i bedel : zayıf köklerin yerine konulan harfler.

hurûf-i câzime : kelimeyi sâkin yapan son ünsüzler.

hurûf-i gayr-ı sadâiyye: **gr.** sessiz harfler.

hûruf-i hafîfe : **gr.** ince sesli harfler.

hurûf-i hançeriyye : gırtlak sesleri.

hurûf-i hecâ : **gr.** 1) alfabe harfleri; 2) elif, vav, he, ye harfleri.

hurûf-i imlâ : a, e, ı, i, o, ö, u, ü harfleri.

hurûf-i kalkale : Kur'an okurken "kaf, te, be, cim ve dal" harflerinin sonundaki harekeleri düşünerek okunan harfler, cezim hallerindeki okunan harfler.

hurûf-i kameriyye : kendinden önce gelen **el** harfi okunan harfler : e, b, c, g, h, f, k, m, v, y : **el-kamer**... gibi.

hurûf-i lisevî : diş etlerine çarparak çıkan sesler.

hurûf-i menkuta, -mu'ceme : Arap alfabesindeki b, p, t, vb. noktalı harfler.

hurûf-i mukataa : Kur'ân'ın 29. sûresindeki: elif lâm mîm, elif lâm elif râ, kaf, sâd, nûn... gibi harfler.

hurûf-i münfasıla (Arap veyâ Osmanlı alfabesinde) : kendinden sonra gelen harflere bitişmeyen harfler : vav, rı, dal, ze, zel.

huruf-i muttasıla : kendinden sonra gelen harflere bitişen harfler : b, p, t, c, l, g... gibi.

hurûf-i mühmele : **gr.** alfabede noktasız harfler.

hurûf-i müsta'liye : hı, sad, dad, tı, zı, ayın, kaf harfleri, **fr. sons emphatiques**.

hurûf-i müteharrike : **gr.** harekesi olan, harekeli harfler, vokal.

hurûf-i nâriyye : elif, he, te, mim, sat, dat harfleri.

hurûf-i nıt'iyye : dilin damağa değmesiyle çıkan sesler.

hurûf-i rahve : yumuşak sesler.

hurûf-i sadâiyye : **gr.** sesli harfler.

hurûf-i safîr : s, z, gibi ıslık harfleri, ıslığımsı harfler.

hurûf-i sahîhe : kelimenin ana harfleri; aslî harfler.

huruf-i sakîle : **gr.** kalın sesli harfler.

hurûf-i sâkine : **gr.** sâkin harfler, harekesiz harfler, konson.

hurûf-i şemsiyye : kendinden önce gelen **el** harfi târifinin l harfi okunmayan harfler : d, n, r, s, ş, t, z.

hurûf-i tehecci : alfabe harfleri.

hurûf-i vasliyye : kendisinden sonra gelen harflere bitişen harfler.

hurûf-i zevlakıyye : dil-dudak sesleri.

hurûfât حروفات (a.i. hurûf'un c.) : **1.** harfler. **2.** matbaa harfleri.

hurûfî حروفی (a.s.) : **1.** hurûf bilgisi ile ilgili olan. **2. tas.** Allah'ın kelâm sûretinde tecellisine ve harflerle belirtilmesine inanan.

hurûfiyye حروفیه (a.i.) : Fazlullâh-i Hurûfî'nin, harflerin esrârına dâir nazariyesini kabûl eden tarîkatler ve sâlikleri.

hurûs خروس (f.i.) :horoz.

hurûs-i arş : sabahları öterek başka horozları da öttürdüğüne inanılan kutsal horoz.

hurûs-ı bî-mahall : yersiz konuşan veya zamansız gelen kimse.

hurûs-i hindî : **zool.** hindi.

hurûs-i sahrâi : **zool.** sülün.

hurûs-beçe خروس بچه (f.b.i.) : piliç.

hurûş خروش (f.i.) : coşma, çağıltı, gürültü, şamata, telâş. **Cûş ü hurûş** : coşma ve gürültü.

hurûşân خروشان (f.s.) : **1.** coşan, çağlayan. **2. zf.** coşarak, çağlayarak.

hurûş-bîn خروشبین (f.b.i.) : **kim.** ebülyoskop.

husâ خصی (a.i. husye'nin c.) : erkeklik bezleri, hayaları, (erkekteki) yumurtalar.

husâf حساف (a.i.) : ekin biçme; hasad, hasad mevsimi.

husâfe حسافه (a.i.) : gizli kin; düşmanlık. (bkz : husâke).

husâke حساکه (a.i.) : gizli kin, düşmanlık. (bkz : husâfe).

husâle حساله (a.i.) : kırıntı, ufalanmış nesne.

husâm حسام (a.i.) . (bkz : hüsâm).

husbân حسبان (a.i.) : azap, sıkıntı.

husedâ حسدا (a.s.c.) : hasetçiler, kıskananlar. (bkz : hasede).

husemâ' خصماء (a.i. hasîm'in c.) : **1.** düşmanlar. **2.** muhâlifler, karşı taraflar.

huseyle حثیله (a.i.) : **bot.** kavuzcuk, **fr. glumellule.**

husmân خصمـــان (a.s. hasm'ın c.) : hasımlar, düşmanlar.

husr حصر (a.i.) : **1.** peklik, kabız. (bkz : inkıbâz). **2.** idrar tutukluğu. (bkz : ihtibâs-ı bevl).

huss حـــص (a.i.) : **bot. 1.** eğrelti otu. **2.** hurma yaprağı.

hussâd حســـاد (a.s. hâsid'in c.) : haset edenler, kıskananlar. (bkz : hasede).

hussâr حسار (a.s. hâsır'in c.) : hasret çekenler.

hussâr حصار (a.s. hâsır'ın c.) : muhasara edenler, kuşatanlar.

husûf خســـوف (a.i.) : Ay tutulması. (bkz : inhisâf3).

husûf-i cüz'î : meteor. Ay'ın kısmen tutulması.

husûf-i küllî : meteor. Ay'ın tamamen tutulması.

husûl حصول (a.i.) : üreme, türeme, çıkma.

husûl-pezîr حصولپذيـــر (a.f.b.s.) : hâsıl olmuş, husûl bulmuş. (bkz : husûl-yâfte).

husûl-yâfte حصولیافتـــه (a.f.b.s.) : hâsıl olmuş. (bkz : husûl-pezîr).

husûm حســـوم (a.i.) : **1.** uğursuzluk. **2.** birbiri ardınca devâm etmek üzere olma. **3.** sürekli esen rüzgâr, fırtına.

husûm خصوم (a.i. hasm'ın c.) : düşmanlar.

husûmet خصومـــت (a.i.) : **1.** hasımlık, düşmanlık. **2.** kıskançlık, çekememezlik.

husûn حصون (a.i. hısn'ın c.) : kaleler.

husûn-i refîa : yüksek kaleler.

husûs خصوص (a.i.c. : husûsât) : bakım, iş; şekil, yol, konu.

husûsâ خصوصـــا (a.zf.) : başkaca, ayrıca. (bkz : husûsen).

husûsât خصوصات (a.i. husûs'un c.) : bakımlar, işler; şekiller, yollar, konular; mes'eleler; maddeler.

husûsen خصوصـــاً (a.zf.) : husûsî olarak, hele, ayrıca. (bkz : bil-hassa, hassaten).

husûsî, husûsiyye خصوصـــی ، خصوصیه (a. s.c. : husûsiyyât) : **birisine,** bir şeye mahsûs. **İmtihân-ı husûsî** : yıl içinde yapılan yoklama. **Mekâtib-i husûsiyye** : husûsî mektepler (*özel *okullar). **Sûret-i husûsiyyede** : husûsî olarak.

husûsiyle خصوصیله (a.t.zf.) : bilhassa, *özellikle.

husûsiyyât خصوصیات (a.i. husûsî'nin c.) : birinin husûsî hayâtına âit şeyler.

husûsiyyet خصوصیت (a.i.) : **1.** husûsîlik. **2.** ilerilemiş olan tanışıklık, ahbaplık, yakınlık.

husye خصیه (a.i.c.: husâ): erkeklik bezi, haya.

Husyetü's-semek : zool. balık yumurtası.

husyetân خصیتـــان (a.f.c.) : hayanın çifti, çift haya, yumurtalar. (bkz : husye-teyn).

husyeteyn خصیتین (a.i.c.).(bkz : husye-tân).

hûş هوش (f.i.) : **1.** akıl; fikir; şuur; us. **Gûş-i hûş** (akıl kulağı) : anlayış. **2.** ölüm. **3.** zehir.

hûş-ber هوشـــبر (f.b.i.) : aklı mahveden, bozan ilâç.

hûşe خوشـــه (f.i.) : **1.** başak. (bkz : sünbüle). **2.** salkım.

hûşe-i engûr : üzüm salkımı.

hûşe-i çarh, hûşe-i sipihr : astr. sünbüle denilen burç.

hûşe-i hurmâ : hurma salkımı. **3.** yığın.

hûşe-çîn خوشه چین (f.b.s.) : harman sonu tarlada kalan kesik, döküntü başakları toplayıcı, toplayan. (bkz : lükkate-çîn).

hûşenk هوشنك (f.i.) : akıl, idrak, iz'an.

Hûşenk هوشنك (f.h.i.) : Siyam bin Kiyumerz'in oğlu ve Câvidân Hurd'ün müellifidir.

huşeyfât حشـــیفات (a.i. huşeyfe'nin c.) : **bot., anat.** başçıklar.

huşeyfât-ı şibh huveyniyye : bot. erkek *gözeler, **fr. anthérozoïdes.**

huşeyfe حشـــیفه (a.i.c. : huşeyfât) : **bot., anat.** başçık, küçük baş.

huşeyfe-i nebât : bot. başçık.

hûş-fersâ هوشفرسا : şaşırtan, şaşırtıcı.

huşk خشـــك (f.s.) : **1.** kuru. (bkz : yâbis). **Meyve-i huşk** : kuru yemiş. **Nân-ı huşk** : kuru ekmek.

huşk ü ter : **1)** kuru ve yaş; **2)** kaba, soğuk. **Şahs-ı huşk** : kaba, soğuk adam.

huşk-ahur خشك آحور (f.b.i.) : kıtlık yılı.

huşk-cân خشك جان (f.b.s.) : câhil, nâdan, gabî, kalın kafalı kimse.

huşk-dehân خشـــك دهان (f.b.s.) : "ağzı kuru" : **mec.** oruçlu, ağızı mühürlü.

huşk-endâm خشك اندام (f.b.s.) : vücudu kuru, zayıf, çelimsiz kimse.

huşkî خشكي (f.i.) : **1.** kuruluk. (bkz : yubûset). **2. hek.** kabızlık.

huşk-leb خشك لب (f.a.b.s.) : *dudağı kurumuş*, kuru dudaklı, susamış. (bkz : teşne).

huşk-mağz خشك مغز (f.b.s.) : boş kafalı. (bkz : huşk-ser).

huşk-nihâd خشك نهاد (f.b.s.) : iyilik sevmez, acımasız, katı yürükli (kimse).

huşk-pey خشك پي (f.b.s.) : uğursuz.

huşk-rîşe خشك ريشه (f.b.i.) : **hek.** ciltte, bir yerin kangren olarak kuru bir kabuk hâlinde kalması.

huşk-sâl خشكسال (f.b.i.) : kuraklık.

huşk-ser خشك سر (f.a.b.s.) : beyinsiz, ahmak, kaçık, dîvâne. (bkz : huşk-mağz).

huşk-tıynet خشك طينت (f.a.b.s.). (bkz : huşk-nihâd).

hûş-mend هوش مند (f.b.s.c. : hûş-mendân) : akıl sâhibi; akıllı, aklı başında.

hûş-mendân هوشمندان (f.b.s. *hûşmend'in c.*) : akıl sâhipleri, aklı başında olanlar.

hûş-mend-âne هوشمندانه (f.zf.) : aklı başında olarak, akıllıca.

hûş-mendî هوشمندى (f.b.i.) : akıl sâhipliği, usluluk.

hûş-rübâ هوشربا (f.b.s.) : akıl kapan, kapıcı.

hûş-rübûde هوش ربوده (f.b.s.) : aklı kapılmış, aklı alınmış. ["hüş-rübâ, hüş-rübûde" şekli de vardır].

huşû' خشوع (a.i.) : **1.** gönül alçaklığı. (bkz : tavâzu, zarâet). **2. tas.** Tanrı huzurunda boyun eğme, nefsini hor ve hakir görme.

huşûnet خشونت (a.i.) : **1.** sertlik, kabalık, katılık. **2.** inatçılık.

huşûnet-i libâs : elbisenin sertliği.

huşûnet-i mizâc : tabîat, mizac sertliği.

huşûnet-âmîz خشونت آميز (a.f.b.s.) : huşûnetle, kabalıkla, sertlikle.

hûş-yâr هوشيار (f.b.s.) : aklı kendisine yar olan, yarayan, akıllı.

hûş-yâr-âne هوشيارانه (f.b.zf.) : akıllıca.

hûş-yârî خوشيارى (f.b.i.) : akıllılık.

hût حوت (a.i.) : **1.** büyük balık. **2. astr.** balık burcu, semânın güney yarımküresinde Sevr burcundan ileride Hamel burcunun istikametinde bir burç, **fr. Poissons.** [semânın güney yarımküresinde olmasına rağmen, kuzey yarımküresinden de görülebilir ve Güneş şubatta bu burca girer]. **Sâhibü'l-hût** (balık adamı) : Yunus Peygamber.

hutab خطب (a.i. hutbe'nin c.) : hutbeler.

hutâm حطام (a.i.) : kuru ot, kabuk ve saman kırıntıları, çerçöp.

hutâm-ı dünyâ : (bu) dünyânın geçici, boş malı mülkü.

Hutame حطمه (a.h.i.) : cehennem'in beşinci katı; inatçı münkirlerin yeri. ["Gayyâ kuyusu" bu tabakadadır].

hutbe خطبه (a.i.c. : huteb) : **1.** cumâ namazlarından evvel, bayram namazlarından sonra hatîbin minberde halka verdiği dînî öğüt. **2.** kitapların başındaki süslü nesir başlangıcı. **3.** kız isteme, dünürlük. Sikke ve hutbe (para kesme ve hutbe okutma) : istiklâl işâretleri.

hutbetü'n-nikâh : nikâh merâsiminde nikâh memûrunun söylediği sözler.

hutbe-hân خطبه خوان (a.f.b.s.) : hutbe okuyan.

huteb خطب (a.i. hutbe'nin c.). (bkz : hutbe).

hutebâ' خطباء (a. hatîb'in c.) : hutbe okuyanlar.

huttâf خطاف (a.i.c. : hatâtîf) : kırlangıç [kuş].

hutûb خطوب (a.i. hatb'in c.) : maslahatlar, işler, meseleler.

hutûf حتوف (hatf'ın c.) : ölümler.

hutûn, hutûnet ختون ، ختونت (a.i.) : **1.** dâmât olma, dâmâtlık. **2.** evlenme. (bkz : teehhül, tezevvüc).

hutûr خطور (a.i.) : hatıra gelme, akla gelme. (bkz : tahattür).

hutût خطوط (a.i. hatt'ın c.) : **1.** çizgiler. **2.** yazılar. **3.** yollar.

hutût-ı cebhiyye : **geo.** alın doğruları, **fr. lignes frontales.**

hutût-ı ebeviyye : baba ile *ilgili hatlar. [2 bıyık, 2 sakal, 2 favori, 1 bamteli].

hutût-ı mütevâziye : **geo.** paraleller.

hutût-i şuâiyye usulü : **top.** inşiâ' metodu, bir noktadan çıkarılan tulleri belli istikametler yardımıyla diğer noktaları tesbîtetme usulü, **fr. rayonnement.** [eğer bu noktalar bir zincir gibi uzanırsa buna "cheminement" adı verilir].

hutût-ı ümmiyye : ana ile ilgili hatlar [2 kaş, 4 kirpik, 1 saç].

hutuvât خطـــوات (a.i. hutve'nin c.) : şeytan aldatmaları.

huveyn حوين (a.i.c : huveynât) : gözle görünemeyecek kadar küçük hayvancık, mikrop.

huveyn-i menevî : biy. sperma hayvancığı.

huveynât حوينـــات (a.i. huveyn'in c.) : gözle görünemeyecek kadar küçük olan hayvancıklar, mikroplar.

huveynât-ı nak'iyye : zool. öğlena, **fr. euglène.**

huveynî حوينـــي (a.s.) : çok küçük olan hayvancıklar ile *ilgili, mikrobumsu.

huveysal حويصـــل (a.i.c. : huveysalat) : deride peydâ olan içi sulu, ufak kabarcık.

huveysal-ı menevî : anat. sperma kesesi.

huveysal-ı rievî : anat. akciğer keseciği.

huveysal-ı sem'î : anat. işitme kesesi.

huveysala حويصله (a.i.) : **anat.** havuzcuk, ufak kabarcık.

huveysala-i kilye : anat. böbrek havuzcuğu.

huveysalât حويصلات (a.i. huveysal'ın c.) : deride peydâ olan içi su dolu kabarcıklar.

huveyzâ حويضا (a.i.) : **hek.** iç sürgünü, ishal.

huvvân خوان (a.s. hâin'in c.) : hâinler, hiyânet edenler.

hûy, hoy خوى ، خوى (f.i.) : ter.

hûy, hû خـــو ، خوى (f.i.) : tabîat, mizaç, ahlâk; âdet.

hûy-ı bed : fenâ huy.

hûy-gerde خوى گرده (f.b.s.) : **1.** terlemiş. **2.** alışmış, âdet edinmiş.

huyûl خيول (a.i. hayl'ın c.) : **1.** atlar. **2.** atlı alaylar. **3.** kötüler kalabalığı.

huyûr خيـــور (a.s. hayr'ın c.) : hayırlar, hayırlı, faydalı, yararlı şeyler.

huyût خيـــوط (a.i. hayt'in c.) : ipler, iplikler; lifler, teller.

huyût-ı rakîka : ince iplikler.

huz خذ (a.f.i. ahz'den) : ahz maddesinden emri hazır : **al.**

huz mâ safâ da' mâ keder : hoşuna gideni al, gitmeyeni bırak.

huzâmî خزامى (a.i.) : lâvanta çiçeği.

huzâret حضارت (a.i.). (bkz : hudâret).

huzem حزم (a.i. huzme'nin c.) : demetler.

huzemât حزمات (a.i. huzme'nin c.) : demetler.

huzemât-ı kitâbiyye-i haşebiyye : bot. odun-kalbur demetleri.

hûzî خـــوزى (f.i.) : **müz.** tahmînen altı asırlık ehemmiyetsiz bir mürekkep makamdır. Corcî'nin peşrev ve saz semâîsi ile Dede Efendi'nin darb-ı fetih bestesi, bu terkîbe örnektir. Hûzî, sathî bir çârgâh beşlisi geçkili (hattâ çok defa yalnız do notuna fazla ehemmiyet verilmek ile iktifâ olunmuştur.) uşşak'dan ibârettir. Uşşak gibi dügâh'da kalır. Birinci güçlü, uşşak'daki gibi, nevâ, ikinci güçlü de çârgâh perdeleridir. Donanımına uşşak gibi si için bir koma bemolü alır.

hûzî-aşîran خـــوزى عشـــيران (f.b.i.) : **müz.** tahmînen dört asırlık bir mürekkep makamdır; aşîran perdesine nakledilmiş bir hüseynî beşlisi ilâvesinden mürekkeptir. Bu beşli ile hüseynî-aşîran perdesinde kalır. Donanımına si koma bemolü konur; hüseynî beşlisi için de fa bakıyye diyezi alır ve si bekarlanır. Güçlü birinci derecede dügâhdır.

hûzî-pûselik خوزى پوســـه لك (f.b.i.) : **müz.** en az üç asırlık bir mürekkep makam olup numûnesi kalmamıştır; hûzî, pûselik beşlisinin veyâ makamının ilâvesinden mürekkeptir. Pûselik ile dügâh'da kalır.

huzme حزمـــه (a.i.c. :huzem) :demet.

huzme-i ziyâiyye : fz. *ışın demeti.

huzû' خضوع (a.i.) : alçakgönüllülük, gönül alçaklığı.

huzûr حضـــور : **1.** hâzır bulunma. **Hakk-ı huzûr** : bir toplantıda hazır bulunma karşılığı olarak verilen para. **2.** rahat.

huzûr-i kalb : gönül rahatlığı.

huzûr-i küllî : fels. Allah'ın her yerde hazır olması, **fr. omniprésence :**

huzûr-ı meymenet-mevfûr : tar. sultanın meymenetle, bereketle, mutlulukla dolu varlığı.

huzûr ü hâb : rahat ve uyku.

huzûr ü sükûn : rahatlık ve eminlik.

huzûr-âver حضور آور (a.f.b.s.) : rahatlandırıcı, sükûnet verici.

huzûz حظوظ (a.i. hazz'ın c.) : sevinçler, zevkler, memnûniyetler. (bkz : hazz).

huzûzât حظوظـات (a.i. huzûz'un c.) : insanın hâzzettiği, hoşuna giden şeyler.

huzûzât-ı nefsâniyye : nefse hoş gelen şeyler.

huzzâk حـذاق (a.s. hâzık'ın c.) : hazâkatli, işinin ehli olanlar, ustalar, eliuzlar. [dilimizde en çok doktor hakkında kullanılır].

huzzâk-ı etibbâ : doktorların en hazâkatlileri, en eliuz olanları.

huzzân خـزان (a.s. hâzin'in c.) : hazîne muhâfızları, hazînedarlar, bekçiler.

huzzâr حضـار (a.s. hâzır'ın c.) : huzurda, meydanda, gözönünde olanlar, bizzat bulunanlar.

huzzâr-ı meclis : mecliste hazır bulunanlar. (bkz : hâzırîn, hâzırûn).

Hübel هبـل (a.h.i.) : İslâmdan önce Kureyşlilerin Kâbe'de duran en büyük putunun adı.

hübûb هبـوب (a.i.) : 1. rüzgâr esmesi. (bkz : vezîden). 2. üfleme, üfürme.

hübûb-i riyâh : rüzgârların esmesi.

hübût هبـوط (a.i.) : 1. yukarıdan aşağı inme düşme. 2. düşme. 3. uyuşma. [zıddı "suûd" dur].

hübût-i Âdem : Âdem peygamberin Cennet'ten yeryüzüne inmesi.

hübük حبك (a.i. habîke'nin c.) : 1. çizgiler. 2. samanyolları, hacılaryolları. (bkz : habâik).

hüccâb حجـاب (a.i. hâcib'in c.) : 1. kapıcılar. 2. perdeciler.

hüccâc حجـاج (a.i. hâcc ve hâcı'nın c.). hacılar, hac yolculuğunu yapmış olanlar. (bkz : hâcc, hâcı).

hüccet حجـت (a.i.) : 1. senet, vesîka, delil. [eskiden, şerîat mahkemesinden verilen bir hak veyâ bir sâhiplik gösteren resmî vesîka (*belge)]. 2. seçkin âlimlere verilen ünvan. **Hüccetü'l-İslâm** : İmâm-ı Gazâlî.

hüccet-i dâfia : **huk.** [eskiden] bir şeyi ispâta delil olmayıp talep ve iddiâyı defide delîl olan hüccet : istishap gibi [meselâ hayâtı, istishap tarikiyle sâbit olan mefkudun veresesi "ihtimal ki ölmüştür" diye malını aralarında taksîm edemezler. İstishap veresenin bu hususdaki talep ve iddiâlarını defide hüccettir. Fakat istishap mefkudun irse istihkakında, yânî başkasının vâris olması husûsunda delil ve hüccet olamaz].

hüccet-i kasıra ["ka" uzun okunur] : **huk.** [eskiden] şahsa maksur ve münhasır olup başkasına sirâyet etmeyen hüccet; ikrâr ve yeminden nukûl gibi.

hüccet-i müsbite : **huk.** bir şeyi isbatta delîl olan hüccettir : şahâdet gibi. [buna "hüccet-i muzlime" de denir].

hüccet-i müteaddiyye : **huk.** [eskiden] hükmü yalnız taraflara münhasır kalmayıp dâvâ ile sâir alâkadar olanlara da sirâyet ve tecâvüz eden beyyinedir. [nesebi veyâ mülkiyeti ispât eden şahâdet gibi].

hüccet-i zahriyye : **huk.** [eskiden] zahrında sebebi yazılan hükmün tasdikli sûretini hâvî hüccet.

hücciyyet حجيت (a.i.) : ihticâca sâlih olma.

hücec حجج (a.i. hüccet'in c.) : deliller, senetler, vesîkalar. (bkz : hicâc).

hücec-i hattiyye : **huk.** [eskiden] yazılı deliller ki tezvîr ve tasnî' şüphesinden sâlim ise mâmûl-ün-bih, yâni hükme medâr olur. Başka veçhile sübûta hâcet kalmaz. [beratlar, Defter-i Hâkanî kayıtları, hîle ve fesattan sâlim olacak sûrette tutulan mahkeme sicilleri, tescil edilen vakfiye gibi].

hücerât حجـرات (a.i. hücre'nin c.) : 1. gözler, odacıklar. 2. sürü konulan yerler. (bkz : hücrât, hücürât). **Sûre-i hücerât** : Kur'ân'ın kırk dokuzuncu sûresi.

hücerât-ı tenâsüliyye : **biy.** germen, **fr. germen**.

hüceyrât حجيـرات (a.i. hüceyre'nin c.) : küçük delikler ve oyuklar.

hüceyrât-ı muhâiyye : **biy.** miyelosit.

hüceyrât-ı nebâtiyye : **kim.** selüloz.

hüceyre حجيره (a.i.c. : hüceyrât) : küçük delik ve oyuk.

hücnet هجنـت (a.i.) : 1. ayıp, noksan, kusur. 2. sözdeki ayıp. 3. bayağılık, soysuzluk, karışıklık.

hücrât حجـرات (a.i. hücre'nin c.) : gözler, odacıklar. (bkz : hücerât, hücürât).

hücre حجره (a.i. c. : hücerât, hücürât, hücrât) : 1. göz, odacık.

hücre-i mesâî, hücre-i iştigal : çalışma odası. **Hücre-i Saâdet** : Hz.Muhammed'in makamı. 2. **biy., bot., zool.** canlı varlıkların (dokuların, organların) en küçük yapısı.

H

hücre-i âkile : biy. *yutargöze, fagosit.

hücre-i asabiyye: biy. nöron, **fr. neurone.**

hücre-i hedebiyye : anat. kirpikli göze.

hücre-i muhâcire : biy. *göçmen hücre.

hücrevî حجروی (a.s.) : **1.** hücreyle ilgili. **2.** hücre gibi olan. [müen. "hücreviyye" dir].

hücû' هجوع (a.i.) : uyku. (bkz : hâb, nevm).

hücûd هجود (a.i.) : gece az uyuma, uykusuz kalma.

hücûl هجول (a.i. hecl'in c.) : çukurlar, uçurumlar. (bkz : hicâl).

hücûm هجوم (a.i.) : **1.** saldırış, saldırma.

hücûm-ı dilîrân-ı nîze-dâr : mızraklı yiğitlerin hücûmu. **2.** sert sözle birine çatma.

hücüb حجب (a.i. hicâb'ın c.) : perdeler.

hücürât حجرات (a.i. hücre'nin c.) : gözler, odacıklar. (bkz : hücerât, hücrât).

hüdâ هدی (a.i.) : **1.** doğru yol gösterme. (bkz : hidâyet). **2.** Kur'ân-ı Kerîm. (bkz : Hitâb, Kitâb, Mushaf, Necm, Nûr, Zikr).

hüdâfet هدافت (a.i.) : etlilik, semizlik.

hüdâm هدام (a.i.) : deniz tutması.

hüdât هدات (a.s. hâdî'nin c.). (bkz : hevâdî).

hüdhüd هدهد (a.i.c. : hedâhîd) : çavuşkuşu, ibibik, Süleyman Peygamber ile Sebâ Melîkesi Belkis arasında haber getirip götüren kuş. (bkz : ebürrebi').

hüdn هدن (a.i.) : sulh, barış.

hüdne هدنه (a.i.) : harbîler ile müsâbaka akdetme. [bir bedel karşılığında olsun olmasın]. (bkz : muhâdenet, müvâdaa, müsâlemet, muâhede).

hüdüb هدب (a.i.c. : ehdâb) : **1.** kirpik. (bkz : müjgân). **2.** el silecek havlu. **3.** sarık. **4.** minder kenarında olan saçak, püskül. **5. bot.** kirpik. (bkz : hedeb). **6.** sarık ve feslerde bulunan püskül.

hüdübî هدبی (a.s.) : (bkz : hedebî).

hükemâ' حکماء (a.i. hakîm'in c.) : hakîmler, âlimler, bilginler.

hükkâm حکام (a.i. hâkim'in c.) : hâkimler.

hükkâm-ı adliyye : adliye hâkimleri.

hükkâm ü zâbitân : sivil ve askerî hükûmet memurları.

hükle حکله (a.i.) : dil tutukluğu.

hükm حکم (a.i.c. : ahkâm) : hüküm, emir, *komuta.

hükm-i âdil : huk. adâlet üzere verilmiş hüküm.

hükm-i âlî (yüksek) : pâdişâhın emri.

hükm-i âlîşân (şan ve şerefi yüce olan hüküm) : pâdişâhın emri.

hükm-i cehân-mutâ' (bütün dünyanın boyun eğdiği hüküm) : pâdişâhın emri.

hükm-i gıyâbî : huk. iki taraftan biri hazır olmadığı halde verilen hüküm.

hükm-i hâkanî : tar. pâdişâhın yazılı emri.

hükm-i hümâyûn : tar. pâdişâhın yazılı emri.

hükm-i Karakuşî (Karakuş hükmü) : mantığa uymayan, hesâba kitâba gelmeyen hüküm.

hükm-i kazâ (kazânın hükmü) : her hususta Allah tarafından evvelce verilmiş olan hüküm.

hükm-i münîf (büyük, yüksek, ulu hüküm) : pâdişâhın emri.

hükm-i nizâmî : şerî hükümler, hâricinde kalan işler için nizâmiye mahkemelerince verilmiş hüküm.

hükm-i pâdşâhî : tar. pâdişâhın yazılı emri.

hükm-i refî' (yüksek, yüce hüküm) : pâdişâhın emri.

hükm-i sultânî : tar. pâdişâhın yazılı emri.

hükm-i şer'î : şerîat îcâblarına göre verilmiş hüküm.

hükm-i şerîf : tar. pâdişâhın yazılı emri.

hükm-i ümmehât : fels. fr. matriarcât.

hükm-i vâcibü'l-iz'ân (bütün dünyânın boyun eğdiği hüküm) : pâdişâhın emri.

hükm-i vicâhî : huk. iki taraf veyâ vekilleri hazır oldukları halde verilen hüküm.

hükm-i vicdânî : vicdâna âit hüküm.

hükm-i zımnî : huk. [eskiden] zımnen vâki olan hüküm, [bir kimse diğer bir kimse aleyhine : "benim filân şahıs zimmetinde sâbit olacak şu kadar kuruş alacağıma onun emriyle kefil olmuş idin" diye dâvâ ve o kimse kefâleti ikrâr ve borcu inkâr etmekle müddei, borcu ispat ederek hâkim dahî hükmetse bu hüküm kefil aleyhine sarâhaten ve asîl gaip aleyhine zımnen hükmolur].

hükm-ber-dâr حکم بردار (a.f.b.s.) : itâat eden, boyun eğen.

hükmen حکماً (a.zf.) : hüküm vererek.

hükm-fermâ حکمفرما (a.f.b.s.) : hükmü yürürlükte olan.

hükmî حکمی (a.s.) : **1.** hükme âit, hükümle ilgili; bir karara dayanan; îtibârî olan. **2. i.** erkek adı.

hükmî şahsiyyet. (bkz : şahsiyyet-i hükmiyye).

hükm-keş حکم کش (a.f.b.s.) : emre itâat eden.

hükûmât حکومات (a.i. hükûmet'in c.) : hükûmetler.

hükûmât-ı müttehide : birleşmiş devletler.

hükûmet حکومت (a.i.) : **1.** bir memleketi idâre eden vekiller hey'eti. **2.** devlet. **3.** hükûmet konağı.

hükûmet-i âdile : adâletli hükûmet.

hükûmet-i adl : huk. [eskiden] gayri mukadder bir erş (tazmînat) tir, yânî miktarı şer'an muayyen olmayıp bilirkişinin usulü dâiresinde takdîr ve tâyin edeceği diyet.

hükûmet-i ağniyâ : sosy. *zenginerki, **fr. plutocratie.**

hükûmet-i âmme : sosy. *elerki, demokratlık, **fr. démocratie.**

hükûmet-i avâm : sosy. (bkz : hükûmet-i âmme).

hükûmet-i cumhûriyye : cumhûriyet hükûmeti.

hükûmet-i gayr-i müstakille : hâkimiyet ve istiklâliyet haklarını tamâmen hâiz olmayıp bir başka devlete bağlı bulunan hükûmet; bağımsız olmayan devlet.

hükûmet-i meşrûta : meşrûtiyetle idâre olunan hükûmet.

hükûmet-i mu'tedil-âne : mûtedil bir sûrette hüküm sürmek.

hükûmet-i müstakille : hâkimiyet ve istiklâliyet haklarını tamâmen hâiz olan hükûmet.

hükûmet-i müstebidde : istibdatla idâre olunan hükûmet.

hükûmet-i rûhâniyye : sosy. teokrasi idâresi, *dincierki, **fr. théocratie.**

hükûmet-i rühbâniyye : teokrasi idâresi.

hükûmet-i sâbıka : sâbık hükûmet, idârenin evvelce başında bulunanlar.

hükûmetü'l-elem : huk. [eskiden] şecce veyâ cirâhası iyileşip de eseri kalmamış olan meşcuc veyâ mecruh için çekmiş olduğu elemden dolayı bilirkişinin takdîr edeceği bir erş, bir zaman. [bu, "hükûmetü'l-adli fi'l-elem" mânâsındadır. Buna "erş-i elem", yânî "acı bedeli" de denilmektedir.].

hükûmet-gâh حکومتگاه (a.f.b.i.) : hükûmet merkezi, idare merkezi, *başkent.

hüküm-dâr حکمدار (a.f.b.i.c. : hükümdârân) : hüküm sâhibi, şah, pâdişah.

hüküm-dâr-ı müntehab : seçilmiş hükümdar.

hüküm-dârân حکمداران (a.f.b.i. hükümdâr'ın c.) : hüküm sâhipleri, pâdişahlar.

hükümdârân-ı mâzî : geçmiş zaman hükümdarları.

hüküm-dâr-âne حکمدارانه (a.f.zf.) :hükümdâra yakışacak sûrette.

hüküm-dârî حکمداری (a.f.i.) : hükümdarlık, şahlık, pâdişahlık. (bkz : hüküm-rânî) .

hüküm-fermâ حکمفرما (a.f.b.s.) : hüküm süren. (bkz : hüküm-dâr, hüküm-rân).

hüküm-nâme حکمنامه (a.f.b.i.) : bir hüküm ve kararı bildiren yazı.

hüküm-rân حکمران (a.s.) : hüküm süren. (bkz : hükümdâr, hüküm-fermâ).

hüküm-rânî حکمرانی (a.i.) : hüküm sürene mensup, şahlık, pâdişahlık, sultanlık. (bkz : hüküm-dârî).

hülâm هلام (a.i.) : balık tutkalı, paça suyu, pelte gibi donan şeyler.

hülâm-ı hayvânî : jelâtin denilen ve etin kemiğini kaynatmakla meydana gelen, tutkalımsı, hayvânî bir madde.

hülâm-ı nebâtî : nişasta veyâ pekdîn denilen nebâtî (*bitkisel) bir madde.

hülamî, hülâmiyye هلامی ، هلامیه (a.s.) : tutkalımsı, jelâtinli veyâ albüminli.

hülâmiyyât هلامیت (a.i.c.) : hülâmî, tutkalımsı, jelâtinli maddeler.

hülb هلب (a.i.) : **1.** kalın kıl kuyruk, yele kılı. **2.** kıl fırça, kıl kalem.

hülhül هلحل (a.s.c. : helâhil) : öldürücü zehir. [Âsım Efendi Lûgati'nde "hülehül" şeklinde geçtiği de yazılıdır].

hülû هلو (f.i.) : kızmemesi de denilen bir çeşit sulu ve lezzetli şeftali.

-hümâ هما- (a.zm.) : iki kişiyi gösterir.

hüma[y] [ی]هما (f.i.) : **1.** devlet kuşu. **2.** saâdet, kutluluk.

hümâ-yi beyzâ-i dîn (dînin beyaz hümâsı) : Muhammed.

hümâ-yi ikbâl (devlet kuşu) : yüksek tâlih, iyi uğur.

hümâ-yi lâ-mekân (mekânsız hüma) : Allah.

hümâm همام (a.s.) : himmetli, azimli, bir işe sımsıkı sarılıp o işi başarma.

hümâ-pâye همایه (f.b.s.) : çok yüksek dereceli.

hümâ-pervâz همایرواز (f.s.) : "hümâ gibi yüksek uçan" : yukarıdan atan , yüksekten konuşan.

hümâ-sâye هما سایه (f.b.s.) : gölgesi, iyilikleri dünyâya yayılmış.

hümâyûn همایون (f.s.) : **1.** mubârek, kutlu. **2.** pâdişaha âit. **Alem-i hümâyûn** : pâdişah bayrağı. **Otâğ-ı hümâyûn** : pâdişah çadırı. **Sarây-ı hümâyûn** : pâdişah sarayı. **Ordû-yi hümâyûn** : pâdişah ordusu. **3. müz.** Türk müziğinin dokuz numaralı basit makamıdır. En eski makamlardan biridir. Hicaz âilesindendir; hicaz dörtlüsü ile pûselik beşlisinden ibârettir. Durak, dügâh ve güçlü -dördüncü derece olan- nevâ'dır. Donanımına "si" bakıyye bemolü ile "do" bakıyye diyezi konulur. Niseb-i şerîfe sayısı 6 dır. Dizisi umûmiyetle çıkıcıdır. Orta sekizlideki sesleri, pestden tîze doğru şöyledir : dügâh, dik-kürdî, nim hicaz, nevâ, hüseynî, acem, gerdâniye ve muhayyer.

hümâyûn-âbâd همایون آباد (f.b.i.) : Bebek'te eskiden mevcut bir kasr'ın adı.

hümâyûn-nâme همایونامه (f.b.i.) : **1.** pâdişah tarafından bir hükümdâra gönderilen mektup. (bkz : nâme-i hümâyûn). **2.** Kelîle ve Dimne'nin Ali Çelebi tarafından yapılan Türkçe tercümesine verilen bir ad.

Hümeyrâ حمیرا (a.i.) : Hz. Muhammed'in karısı ve Hz. Ebubekir'in kızı Âişe'nin lâkabı.

hümeze همزه (a.i.c. : hümezât) : şeytânî vesvese, kuruntu.

hümeze sûresi : Kur'ân'ın 104 üncü sûresi. Mekke'de nâzil olmuştur, 9 âyettir.

hümmâ حما ، حمی (a.i.c. : hümmeyât) : **1.** sıtma. **2.** hastalıktan dolayı vücutta hâsıl olan şiddetli harâret, ateş. **3.** nöbetli hastalık.

hümmeyât حمیات (a.i. hümmâ'nın c.) : **1.** sıtmalar. **2.** hastalıktan dolayı vücutta hâsıl olan şiddetli harâretler, ateşler. **3.** nöbetli hastalıklar.

hümûm هموم (a.i. hemm'in c.) : gamlar, kederler, tasalar, kaygılar. (bkz : gumûm).

hümûmet همومت (a.i.) : pek ziyâde ihtiyarlık.

hüner هنر (f.i.) : **1.** mârifet, bilme. **2.** ustalık. **Erbâb-ı hüner** : hüner sâhipleri.

hüner-dâr هنردار (f.b.s.) : hünerli, hüner sahibi.

hüner-fürûş هنرفروش (f.b.s.) : hüner satan.

hüner-mend هنر مند (f.b.s.) : hünerli, mârifetli. (bkz : hüner-ver).

hüner-mendân هنرمندان (a.f.s. hüner-mend'in c.) : hünerliler, marifetliler.

hüner-mendî هنرمندی (f.b.i.) : hünermendlik, hünerlilik, mârifetlilik.

Hüner-nâme هنرنامه (f.b.i.) : içinde renkli minyatürlerle süslenmiş, Türkçe ve Farsça kahramanlık şiirleri bulunan, XVI. yüzyılda Murad III. devrinde düzenlenmiş minyatür albümü.

hüner-nümâ هنرنما (f.b.s.) : hüner, marifet gösteren.

hüner-perver هنرپرور (f.b.s.c. : hüner-perverân) : hüneri seven, hüneri koruyan.

hüner-perverân هنر پروران (f.b.s. hüner-perver'in c.) : hüneri sevenler, hüneri koruyanlar.

hüner-perverî هنر پروری (f.b.i.) : hünerlilik, ustalık.

hüner-pîşe هنر پیشه (f.b.s.) : hünerli, mârifetli. (bkz : hüner-mend, hüner-ver).

hüner-ver هنرور (f.b.s.c. : hüner-verân) : hünerli, mârifetli; artist. (bkz : hüner-mend).

hüner-verân هنروران (f.b.s. hünerver'in c.) : hünerli, mârifetli kimseler, artistler.

hüner-verî هنروری (f.b.i.) : hünerverlik, artistlik.

hünkâr خنکار (f.i.) : pâdişah, sultan, hükümdar.

hünkârî خنکاری (f.s.) : hünkâra mensup, hünkârla ilgili. (bkz : şehriyârî).

hünsâ خنثی (a.s.c. : hinâs) : **1.** kendisinde hem erkeklik, hem dişilik alâmeti bulunan kimse. **2. bot.** ayni çiçekte dişi ve erkek organının bulunması.

hünsâ-i müşkil : huk. erkek ve kadın uzuvlarından her ikisi kendisinde bulunan ve fakat bu uzuvlardan birinin fiil ve hareketi ve teşekkülü diğerine takaddüm ve galebe etmediği cihetle hâli taayyün etmeyen hünsâ.

hünsâ-yi recülî : huk. erkeklik alâmeti galip gelen hünsâ.

hünsâ-yi nisâî : huk. dişilik alâmeti galip gelen hünsâ.

hünsâiyyet خنثائیت (a.i.) : aynı zamanda ve aynı şahısta hem erkeklik, hem dişilik.

Hünûd هنود (a.h.i. Hind ve Hindî'nin c.) : Hindliler.

hürer هرر (a.i. hirre'nin c.) : dişi kediler.

hüreyre هریره (a.i.) : kedi yavrusu. **Hz. Ebû Hüreyre** : eshâb-ı kiramdan biri.

hürmet حرمت (a.i.) :**1.** saygı.**2.** haramlık.

hürmet-i galîza : huk. [eskiden] üç talâk ile hâsıl olan hürmet. [buna : "beynûnet-i mugallaza" da denir].

hürmet-i hafîfe : huk. [eskiden] bir veyâ iki talâk-ı bâin ile hâsıl olan hürmet. [buna : "beynûnet-i sugrâ" da denir].

hürmet-i muvakkate : huk. [eskiden] sebebinin zevâli ile nihâyet bulan hürmet.

hürmet-i müebbede : huk. [eskiden] sebebi aslâ zâil olmayan hürmet.

hürmeten حرمتاً (a.zf.) : saygı sayarak.

hürmet-kâr حرمتکار (a.f.b.s.) : saygı sayar, saygı sayan.

hürmet-kâr-âne حرمتکارانه (a.f.zf.) : saygı sayarak, saygı ile.

Hürmüz, Hürmüzd هرمز ، هرمزد (f.h.i.) : **1.** Zerdüştlerin hayır tanrısı. **2. i.** eski İran takvîminde Güneş yılının ilk günü. **3.** Jüpiter, Müşteri, Erendiz.

hürr حر (a.s.) : esîrolmayan, karışanı görüşeni olmayan, serbest.

hürre حره (a.s.) : câriye veyâ esir olmayan kadın.

hürre-i mükellefe : huk. [eskiden] âkıl ve bâliğ olan hür kadınlar.

hürriyyet حریت (a.i.) : **1.** hürlük, serbestlik, azatlık. **2.** Yeni Osmanlılar Cemiyeti adına 1868-1870 de, Londra'da Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın çıkardıkları gazete.

hürriyyet-i bedeniyye : *kişisel *özgürlük.

hürriyyet-i ebediyye : 31 Mart Vak'ası'nda ölenler için İstanbul'da dikilmiş olan anıt.

hürriyyet-i ma'neviyye : inanma hürriyeti, inanma özgürlüğü, baskısız bir karara varabilme özgürlüğü.

hürriyyet-perver حریتپرور (a.f.b.s.): hürriyetsever, hürriyet taraflısı.

hürriyyet-perverân حریتپروران (a.f.b.s. hürriyet-perver'in c.) : hürriyet severler, hürriyet taraflıları.

hürriyyet-perver-âne حریتپرورانه (a.f.b. zf.) : hürriyetsever kimseye yakışacak surette.

hüsâm حسام (a.i.) : keskin kılıç. (bkz : tîg-i bürrân).

Hüsâmü'd-dîn حسام الدین (a.b.i.) : **1.** dînin keskin kılıcı. **2.** Mevlânâ'nın Mesnevî'yi söyleyerek yazdırdığı meşhur zat. **3.** "Hüsametdin" şeklinde kullanılan erkek adı.

hüsar خسار (a.i.) : Alman atlı askeri.

Hüseyn حسین (a.i.) : **1.** küçük sevgili. **2. h. i.** Hz. Muhammed'in torunu ve İmâm-ı Alî'nin küçük oğlu. **Meşhed-i Hüseyn** : Kerbelâ'da Hüseyn'in türbesi. **3.** erkek adı.

hüseynî حسینی (a.s.) : **1.** Hüseyin ile ilgili; Hz. Muhammed'in torunu Hüseyn'in çocukları. **2. i.** meşhur bir çeşit lâle. **3. müz.** Türk müziğinin altı numaralı basit makamıdır; en eski makamlardandır; Hüseynî beşlisi ile uşşak dörtlüsünden müteşekkildir. Durak dügâh ve güçlü -beşinci derece olan- hüseynî perdeleridir. Niseb-i şerîfe sayısı 8 dir. Dizisi çıkıcıdır. İkinci şekli muhayyer olur. Donanımına "si" koma bemolü ile "fa" bakıyye diyezi konulur. Orta sekizlideki sesleri şöyledir (pestden tîze doğru) : dügâh, segâh, çârgâh, nevâ, hüseynî, eviç, gerdâniye ve muhayyer. Hüseynî, klâsik bestekârlar tarafından da en çok kullanılan bir kaç makamdan biri olmakla berâber, bilhassa Türk halk müziğinde en çok kullanılmış olan makamdır. **4. i.** kadın elbiselerinde süs olarak kullanılan, ipekten, yünden veya pamuktan yapılma şerit, kaytan, saçak ve benzeri şeyler.

hüseynî-mâye : müz. Hızır bin Abdullah'ın edvarına göre hüseynî makamına mâye âvâzesini katmakla elde edilen terkip.

hüseynî-selmek : müz. Hızır bin Abdullah'ın hüseynî makamına selmek âvâzesini ekleyerek kurduğu terkip.

hüseynî-acem حسینی عجم (a.b.i.) **: müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

hüseynî-aşîrân حسینی عشیران (a.f.b.i.) **: müz.** Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarındandır. Hüseynî makamının pest tarafına, hüseynî-aşîran perdesine nakledilmiş bir uşşak dörtlüsü ilâvesinden mürekkep olup, bu dörtlü ile aşîran perdesinde kalır. Güçlü birinci derecede -hüseynî'nin durağı olan- dügâh'dır. Donanımına hüseynî gibi "si" koma bemolü ile "fa" bakıyye diyezi konulur. Eskiden "vech-i hüseynî" de denilen bu makam, esâsen hüseynî'nin pest tarafına (durağından îtibâren) tabîî olarak bir dörtlü katılmak sûretiyle yapılmıştır ki, aşîran perdesinde kalan hüseynî'den başka bir şey değildir.

hüseynî-gerdâniye حسینی گردانیه (a.f.b. i.) **: müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

hüseynî-geveşt حسینی گوشت (a.f.b.i.) **: müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

hüseynî-horasânî حسینی حراسانی (a.f.b. i.) **: müz.** Türk müziğinin en az üç, üçbuçuk asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

hüseynî-nevrûz حسینی نوروز (a.f.b.i.) **: müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

hüseynî-pûselik حسینی پوسه لك (a.f.b.i.): **müz.** Türk müziğinin bir kaç asırlık mürekkep makamlarındandır; pûselik beşlisi veyâ makamı ilâvesinden mürekkeptir. Pûselik ile dügâh'da kalır. Güçlüsü, -hüseynî'nin güçlüsü olan- hüseynî'dir. Donanımına hüseynî gibi "si" koma bemolü ile "fa" bakıyye diyezi konulur. Pûselik için bu ârızalar bekar yapılır ve "sol" diyez kullanılır.

hüseynî-rehâvî حسینی رهاوی (a.f.b.i.) **: müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık mürekkep makamlarından olup nümûnesi kalmamıştır. [aslı : "hüseynî ruhâvî" dir].

hüseynî-sabâ حسینی صبا (a.b.i.) **: müz.** hâlen magrib (Fas, Cezâyir, Tunus) de kulanılan bir Türk müziği makamıdır; dügâh perdesinde kalır. Güçlüsü, -hüseynî'nin güçlüsü olan- hüseynî, ikinci derecede de -kürdî dörtlüsünün başladığı- nevâdır. Donanımına hüseynî gibi "si" koma bemolü ile "fâ" bakıyye diyezi konulur ki kürdî dörtlüsü için de si bekarı müteakip "si" küçük mücenneb bemolü kullanılır.

hüseynî-şehnâz حسینی شحناز (a.f.b.i.) **: müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

hüseyniyye حسینیه (a.s.) **:** ["hüseynî" kelimesinin müen.]. (bkz : hüseynî).

hüseynî-zemzeme حسینی زمزمه (a.b.i.) **: müz.** Türk müziğinin mürekkep makamlarındandır. III. Selim tarafından terkîbedilmiş ise de aynı terkîpte olan hüseynî-kürdî makamı XV. asır başlarında kullanılmıştı. Zamanla (beyatî-araban'da olduğu gibi) unutularak yeniden III. Selim tarafından meydana çıkarıldığı anlaşılmaktadır.

hüsn حسن (a.s.) **: 1.** güzel, iyi. **2. i.** güzellik, iyilik.

hüsn-i âdâb : güzel terbiye, görgü.

hüsn-i ahlâk : ahlâk güzelliği.

hüsn-i âkibet : netîce güzelliği.

hüsn-i beyân : ed. iyi, güzel anlatış.

hüsn-i cîret : iyi, güzel komşuluk.

hüsn-i emdâm : endam, vücut güzelliği.

hüsn-i hâl : davranış güzelliği, iyi hal; bir kimsenin yaşantısında kötü bir durum bulunmaması.

hüsn-i hal kâğıdı : temiz kâğıdı, iyi hal kâğıdı.

hüsn-i hareket : iyi muâmelede bulunma.

hüsn-i hatt : 1) yazı güzelliği; **2)** güzel yazı yazma sanatı.

hüsn-i hisâl : huyların iyiliği.

hüsn-i hitâm : iyi sona erme.

hüsn-i hizmet : iyi iş görme.

hüsn-i hulk : güzel huy, iyi karakter.

hüsn-i mutlak : Tanrı'nın sıfatı, tek güzellik, İlâhî güzellik.

hüsn-i ibâret : güzel ibare, güzel anlatılmış metin.

hüsn-i ibtidâ' : ed. (bkz : berâat-i istihlâl).

hüsn-i idâre : iyi idâre, iyi kullanma.

hüsn-i imtizâc : iyi geçinme.

hüsn-i inşâd : 1) ed. güzel okuma, güzel konuşma, **fr. diction; 2)** bir dili güzel telâffuz etme sanatı.

hüsn-i isti'mâl : iyi kullanma.

hüsn-i i'tibâr : çok îtibâr gösterme, iltifât etme.

hüsn-i i'tikad : tam inanç.

hüsn-i ittifâk : iyi anlaşma, uyuşma, mutlu anlaşma.

hüsn-i kabûl : iyi bir sûrette kabul etme, iyi yüz gösterme.

hüsn-i lika : yüz güzelliği.

hüsn-i makal : söz güzelliği, güzel söz.

hüsn-i makta' : ed. bir gazelin makta' beytinden evvelki beyit.

hüsn-i ma'nevî : iç güzelliği.

hüsn-i matla' : ed. bir gazelin ikinci beyti.

hüsn-i matleb : bir ricaya, bir arzuya iyi giriş; nazik ve kibarca bir önsöz.

hüsn-i meyelân : muhabbet iyiliği.

hüsn-i muâmele : iyi muâmele.

hüsn-i muâşeret : iyi, güzel davranış.

hüsn-i nazar : teveccüh, iltifat.

hüsn-i netîce : iyi, güzel *sonuç.

hüsn-i niyyet : iyi niyet.

hüsn-i re'y : güzel, sağlam ve köklü bir inanış.

hüsn-i sadâ : ses güzelliği, güzel ses.

hüsn-i sûret : iyi bir sûrette.

hüsn-i sûrî : görünüşteki güzellik.

hüsn-i sülûk : doğruluk, dürüstlük, namusluluk.

hüsn-i şöhret : iyi şöhret.

hüsn-i tabîat : zevk güzelliği.

hüsn-i ta'bîr : söyleyişin güzelliği, güzel ifâde.

hüsn-i tahallus, hüsn-i ta'lîl : ed. bir şeyin meydana gelmesine hayâlî ve güzel bir sebep gösterme.

hüsn-i takvîm : en güzel, en kıvamında olan doğru yol ve düzen; **mec.** insan.

hüsn-i tedbîr : iyi, yerinde, yolunda tedbir.

hüsn-i tefsîr : güzel, yerinde ve uygun yorum.

hüsn-i telâkkî : iyi kabul.

hüsn-i tesâdüf : güzel, mutlu bir rastlantı.

hüsn-i te'sîr : iyi *etki.

hüsn-i teveccüh : sevgi ile karışık beğenme.

hüsn-i zann : iyi fikir besleme.

hüsn ü ân : 1) güzellik; **2) müz.** Türk müziğinin en az iki buçuk üç asırlık bir mürekkep makamı olup, nümûnesi kalmamıştır.

hüsn ü aşk : 1) güzellik ve sevgi; **2)** Şeyh Galib'in meşhur manzum hikâyesi.

Hüsn ü Dil (güzellik ve gönül) : Bursalı Lâmiî'nin Farsçadan Türkçeye çevirip Yavuz Sultan Selîm'e sunduğu mesnevîsi.

hüsn ü kubh : 1) güzellik ve çirkinlik; **2)** Hanefî fıkhının en mühim bahislerinden biri.

hüsn ü letâfet : güzellik ve hoşluk.

hüsnâ حسنى (a.s. ahsen'den) : en (daha, pek, çok) güzel. ["ahsen" in müennesidir].

hüsn-âmîz حسن آميز (a.f.b.s.) : **1.** güzellikle yuğrulmuş, çok güzel. **2. i.** bir çeşit lâle.

hüsn-âver حسن آور (a.f.b.s.) : güzellik artırıcı.

hüsnî حسنى (a.i.c. : hüsniyyât) : **1.** güzelliğe âit, güzellikle ilgili. **2. i.** erkek adı. [müennesi "hüsniyye" dir].

hüsniyyât حسنيات (a.i. hüsnî'nin c.) : güzel olan hususlar.

hüsr خسر (a.i.) : zarar, ziyan, kayıp.

hüsrü'd-dünyâ ve'l-âhire : dünyâ ve âhirette zararlı, hiç bir şey elde edememek hâli; dünyâ ve âhiret güme gitti. [Kur'an'da "hasire'd-dünyâ ve'l-âhire" şeklinde geçer].

hüsrân خسران (a.i.) : **1.** zarar, ziyan. (bkz : hasâr, hasâret). **2.** beklenilenin elde edilmemesi yüzünden duyulan acı, yokluk, mahrûmiyet acısı.

Hüsrev خسرو (f.h.i.) : **1.** eserlerini Farsça yazmış bir Türk şâiri ve edîbi olup 651 (1253) de Hindistan'da doğmuştur. (1253-1325). **2.** Hüsrev ü Şîrîn masalının erkek kahramanı.

hüsrev خسرو (f.i.c. : hüsrevân) : **1.** pâdişah, hükümdar, sultan.

hüsrev-i encüm, hüsrev-i seyyâre-gân : (yıldızların pâdişahı) : **meteor.** Güneş. **2.** erkek adı.

hüsrev-i hûbân : güzeller güzeli.

hüsrevân خسروان (f.i. hüsrev'in c.) : pâdişahlar, hükümdarlar, sultanlar.

hüsrev-âne خسروانه (f.zf.) : pâdişâhâne, hükümdarca, hükümdâra yakışır şekilde.

hüsrevânî خسروانی (f.s.) : **1.** hükümdâra lâyık. **2.** çok iyi, âlâ, birinci derece. **3. i.** bir çeşit şarap. **Hum-i hüsrevânî :** sultânî küp, çok büyük şarap küpü.

hüsrevî خسروی (f.i.) : hüsrevlik, pâdişahlık, hükümdarlık, sultanlık.

hüşyâr هشیار (f.b.s.) : aklı başında, akıllı uslu.

hüşyâr-âne هشیارانه (f.zf.) : akıllıcasına.

hüşyârî هشیاری (f.i.) : akıllılık.

hütâf هتاف (a.i.) : seslenme, çağırma.

hütâme هتامه (a.i.) : kırpıntı, kesinti.

hütr هتر (a.i.) : ahmaklık, budalalık. (bkz : hamâkat).

hüttâk هتاك (a.s. hâtik'in c.) : **1.** yırtanlar. **2.** bozanlar.

hütûl هتول (a.i.) : sürekli yağmur yağma. (bkz : hütûn).

hütûm هتوم (a.i.) : (bkz : hütûl).

hütûn هتون (a.i.) : sürekli yağmur yağma. (bkz : hütûl).

hüvâm هوام (a.i.) : hayranlık hâli. (bkz : heyâm).

hüve هو (a.zm.) : **1.** üçüncü müfret (*tekil) şahıs zamîri : o. **2.** Allah. (bkz : Hû').

hüve hüvesine هو هوسنه (a.t.b.zf.) : tamâmı tamâmına, elifi elifine.

hüve'l-bâkî هوالباقی (a.c.) : bâki kalan O'dur. (Allah'tır).

hüveydâ هویدا (f.s.) : **1.** açık, apaçık, belli, besbelli. (bkz : âşkâr, ayân, zâhir). **2.** kadın adı.

hüveyza هویضه (a.i.) : **hek.** iç sürgünü, ishal; kolera ishâli.

hüviyyet هویت (a.i.) : **1.** mâhiyet, hakikat, asıl. **2. müz.** bir makamın dizisindeki seslerden her birinin tîz ve pest taraflarında bulunan seslere nisbetiyle sınırlanmış şahsiyetidir. Meselâ : çârgâh makamındaki pûselik perdesi dügâhtan bir tanînî tîz ve çârgâhtan bir bakıyye pest olmak üzere tahdîdedilmiş bulunuyor ki, pûselik sesinin hüviyeti de budur.

hüviyyet cüzdanı : kimlik belgesi.

hüyâm هیام (a.i.) : azgınlık.

hüyâm-i rahm : kadınlarda şehvet azgınlığı, **fr. nymphomanie.**

hüyyâm هیام (a.s. hâim'in c.) : sevgiden şaşırmış olanlar.

hüzâl هزال (a.i.) : zayıflık, arıklık, bitkinlik.

hüzâl-i asabî : hek. sinir bozukluğu yüzünden vücûda ârız olan titreklik.

hüzemâ حزما (a.s. hâzım'ın c.) : ihtiyatlı, akıllı, tedbirli kimseler.

hüzî هزی (a.i.) : kedi yavrusu.

hüzn حزن (a.i.c. : ahzân) : gam, keder, sıkıntı.

hüzn-âlûd حزن آلود (a.f.b.s.) : hüzünlü, kederli, tasalı, kaygılı.

hüzn-âmîz حزن آمیز (a.f.b.s.) : hüzünle, gamla, kederle karışık. (bkz : hüzn-âver, hüzn-efzâ).

hüzn-âver حزن آور (a.f.b.s.) : hüzün getiren, hüzün veren. (bkz : hüzn-engîz).

hüzn-efzâ حزن افزا (a.f.b.s.) : hüzün, gam, tasa, keder artıran.

hüzn-engîz حزن انگیز (a.f.b.s.) : hüzün koparan, hüzün karıştıran, hüzün veren, gam, tasa veren. (bkz : hüzn-âver).

hüzûl هزول (a.i.) : zayıflık, arıklık, bitkinlik.

hüzzâm هزام (i.) : **müz.** Türk müziğinin mürekkep makamlarındandır. En eski mürekkeplerden birisi olmakla berâber, bilhassa bir buçuk iki asırdır pek çok rağbet görmüştür. Türk müziğinin koyu hüzün arzeden makamlarından biri olan bu makam, dizisi bir sekizli içinde ifâde edilebilen mürekkep makamlardandır. Hüzzam beşlisi ile segâh dörtlüsünden mürekkeptir. Durak segâh ve güçlü -üçüncü derece olan- nevâ'dır. Dizisi inici-çıkıcı olup niseb-i şerîfe sayısı 6 dır. Donanımına "si" koma, "mi" bakıyye bemolleri ile "fa" bakıyye diyezi konulur. Orta sekizlisindeki sesleri -pest'den tîze doğru- şöyledir: segâh, çârgâh, nevâ, hisar, eviç, gerdaniye, muhayyer ve tîz segâh.

hüzzâm-ı cedîd : müz. Türk müziğinin mürekkep makamlarındandır. Tahmînen iki asır evvel terkîbedilmiştir. Irak makamının pest dörtlüsünün (yânî ırak perdesindeki segâh dörtlüsünün) segâh'a ilâvesinden rûy-i ırak, müstear'a ilâvesinden revnaknümâ, hüzzâm'a ilâvesinden de hüzzâm-ı cedît makamları teşekkül etmektedir. Makam, sözü geçen dörtlü ile ırak perdesinde kalır. Güçlüler birinci derecede hüzzâm'ın güçlüsü olan nevâ, ikinci derecede hüzzâm'ın durağı ve dörtlüsünün son sesi olan segâh'dır. Donanımına ırak gibi "si" koma bemolü ile "fa" bakıyye diyezi konulur ve hüzzâm'ın "mi" bakıyye bemolü nota içerisinde ilâve olunur.

hüzzâm-ı kadîm : müz. Türk müziğinin en az bir buçuk iki asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

hüzzâm-ı rûmî : müz. Türk müziğinin en az iki iki buçuk asırlık mürekkep makamlarından olup nümûnesi kalmamıştır.

H

Iı

ı ء ، ا (ha.) : Osmanlı alfabesinde "elif" ve "ayın" harfleriyle başlayan ve kalın esreli okunan kelimelerin sesini karşılar.

ıbâdiyye اباضيــه (a.i.) : Havâriç tâifesi fırkalarından birinin adı. [Trablusgarb Berberîlerinden Abdullah bin İbâd-üt-Temîmî tarafından (hicrî 140 [757]) ortaya atıldığı için onun adını almıştır. Bu fırka "ibâz" kelimesinden alınarak "ibâdiyye" adı altında kurulan ve türlü türlü rezâletleriyle insanlığa kötülükleri dokunmuş olan bir kuruluştur].

ıbt, ıbıt ابط ، ابــط (a.i.) : **anat.** omuzun iç ve alt tarafı, koltuk.

ıbtiyye ابطيــه (a.i.) : **anat.** koltuğa âit, koltukla ilgili. **Hufre-i ıbtiyye : hek.** koltukaltı çukuru.

ıdâa اضاعــه (a.i.). (bkz : ızâa).

ıdhâk اضحــاك (a.i. dihk'den) : güldürme, güldürülme.

ıdlâl اضلال (a.i. dalâl'den) : dalâlete düşürme, doğru yoldan çıkarma; azdırma. **Girîve-i ıdlâl** : sapıtkanlığın, içinden çıkılmaz yolu. (bkz : ızlâl).

ıdlâliyyât اضلاليــت (a.i.c.) : insanı azdıracak, yoldan çıkaracak bahis ve düşünceler.

ıhlamur اخلامــور (a.i.) : kerestesi makbul olan ve çay gibi kurutularak içilmeğe elverişli güzel kokulu ve şifâlı çiçeği bulunan bir ağaç.

ıhn عهن (a.i) : boyalı sof [kumaş].

ıhn-ı menfûş : didilmiş kumaş.

ık'âd اقعاد (a.i. kuûd'dan) : **1.** oturtma [bir nesneyi veyâ kişiyi]. **2.** yüksek bir yere çıkarma. (bkz : iclâs).

ıkâl عقــال (a.i.) : deve ayağına bağlanan bağ, köstek.

ık'âr اقعــار (a.i.) : derinletmek, derinletilmek, derinleştirmek, derinleştirilmek.

ıkbân عقبان (a.i. ukâb'ın c.) : karakuşlar.

ıkbâz اقبــاض (a.i. kabz'dan) : elde tutturma, satın aldırarak elde tutturma.

ıkd عقد (a.i.c. : ukud) : **1.** gerdanlık. **2.** inci dizmeğe mahsus iplik. **3.** inci dizisi. **4.** hurma salkımı.

ıkd-ı mufassal : aralıklı şeylerle ayrılmış gardanlık.

ıkd-i Süreyyâ : astr. Ülker denilen ikişer ikişer karşılıklı yıldız kümesi.

ıkd-ı şeb-efrûz : yıldızlar.

ıkd-ı şeb ü rûz : gündüzün geceyi takip etmesi.

ıkfâl اقفال (a.i.) : kilitleme[k].

ıkhâr اقهــار (a.i.) : kahr etme, olma, edilme; kahredilmiş olma.

ıkhâr-ı düşmen : düşmanın kahrolması.

ıklâb اقــلاب (a.i.) : tersine çevirme, çevrilme; aksine döndürme, döndürülme. (bkz : taklîb).

ıklâl اقلال (a.i.) : azaltma, azaltılma.

ıklîd اقليد (a.i.c. : akalîd) : anahtar.

ıklîm اقليــم (a.i.c. : ekalim) : **1.** bir **bölgenin,** ortalama hava şartlarıyla beliren hâli. **2.** memleket, diyar, ülke.

ıklîm-i bahrî : **coğr.** deniz ıklimi.

ıklîm-i berrî : **coğr.** kara ıklimi.

ıklîmî اقليمـــى (a.s.) : ıklim ile *ilgili, *ıklimsel, **fr. climatique**.

ıkmâ' اقماع (a.i.) : **1.** birini aşağılama. **2.** gelen birisini geriye döndürme.

ıkmâh اقمـــاخ (a.i.) : kibir ve azametle kafa tutma.

ıkmâr اقمـــار (a.i.) : ayın doğmasını bekleme.

ıkmâs اقمـــاص (a.i.) : suya daldırıp çıkarma.

ıknâs اقناس (a.i.) : aşağılık bir kimse iken asâlet, soyluluk iddiâsında bulunma.

ıknât اقنـــات (a.i.) : **1.** Allah'a duâ etme, yalvarma. **2.** inkisâr etme. **3.** namazda kıyâmı uzatma ve hacce devâm etme.

ıksâ اقصا (a.i.) : uzaklaştırma; uzaklaştırılma.

ıksâ-yi âmâl : isteklerinden uzaklaştırma.

ıksâm اقســـام (a.i.) : yemin etme, andiçme.

ıksâr اقصـــار (a.i.) : elinden geldiği halde ihmâl etme, yapmama.

ıksât اقســـاط (a.i.) : hakkaniyet, doğruluk gösterme.

ıktâ' اقطـــاع (a.i. kat'dan) : **1.** pâdişahın toprak bağışlaması. **2.** matûan ihâle. **3.** delil göstererek susturma.

ıktâât اقطاعات (a.i. ıktâ'ın c.). (bkz : ıktâ').

ıktâât-i mevkûfe ["ku" uzun okunur] : **huk.** [eskiden] ülülemr tarafından beytülmalde istihkakı olan bir zâte temlîk sûretiyle îtâ veyâ beytülmalden müsevvigat-ı şer'iyye'si dâiresinde iştirâ, yâhut ülülemir'in müsaadesiyle bervechi mülkiyet ihyâ edilmiş olup mâliki cânıbînden bir cihete vakfedilen arâzî.

ıktâr اقطار (a.i.) : damlatma, damlatılma.

ıktıdâ' اقتـــداء (a.i.) : uyma, tâbi olma.

ıktıdâen اقتداءً (a.zf.) : ıktıdâ sûretiyle, uyarak, tâbi olarak.

ıktifâ' اقتفـــاء (a.i. kafâ'dan) : uyma niyetiyle ardına düşme, arkasından gitme.

ıktifâen اقتفـــاءً (a.zf.) : örnek tutarak, izinden giderek.

ıkvâl اقوال (a.i.) : birinin söylemediği bir sözü, söyledi diye iddiâ etme.

ıkvâliyyât اقواليـــات (a.i.c.) : lüzumsuz iddiâlar, sözler, söylenmediği halde, söylendi diye iddiâ edilen sözler.

ınnîn عنيـــن (a.s.) : iktidarsız, kısır, güçsüz, puluç, **fr. impuissant**.

Irâk عـــراق (a.h.i.) : Dicle nehrinden aşağı Basra'ya kadar Şat Suyu'nun iki tarafı.

Irâk-ı Acem (Acem Irakı) : Irak'ın Dicle nehrinden îtibâren İran hudûdundaki yüksek dağlık mıntakaya kadar uzanan bölgesine Osmanlılarca verilen bir ad. İkisine birden **Irâkayn** (iki Irak) denir.

Irâk-ı Arab (Arap Irakı) : Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan ve Bağdat'ın kuzeyine kadar uzanan arâzîye Osmanlılarca verilen bir ad.

ırâk عراق (a.i.) : **müz.** Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarındandır. Eskiden en çok kullanılan makamlardan olmasına rağmen, son asırda nâdiren kullanılmıştır. Bu makam, segâh dörtlüsünün ırak perdesindeki şeddi ile bir uşşak dörtlüsünün birleşmesinden meydana gelmiştir; bunlara ekseriyâ bir de nevâ perdesindeki pûselik dörtlüsü ilâve edilir. Makam segâh dörtlüsü ile ırak perdesinde kalır. Güçlüsü birinci derecede dügâh perdesidir. Donanımına "si" koma bemolü ile "fa" bakıyye diyezi konulur; pûselik dörtlüsü kullanılan yerde "fa" sesi bekar yapılır. Irak, çıkıcı bir makamdır; inici şekline eviç denilir. Bünyesinde 3 adet dörtlünün sesleri, pestten tîze doğru şöyledir : ırak, rast, dügâh, segâh, (ırak'da segâh dörtlüsü), dügâh, segâh, çârgâh, nevâ (yerinde uşşak dörtlüsü), nevâ, hüseynî, acem, gardâniye (nevâ'dan pûselik dörtlüsü).

ırâk-gerdâniye : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

ırâk-geveşt عراق گوشـــت (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

ırâkan, ırâkeyn عراقان ، عراقين (a.i.c.) : Irak'ta bulunan iki şehir. Media, Bâbil.

ırâk-ı acem : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

ırâkî, ırâkıyye عراقى ، عراقيه (a.s.) : Iraklı olan; Irak ile ilgili.

ırâk-mâye عراق مايه (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

ırâk-nevrûz عراق نـــوروز (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

ırâk-selmek عراق ســـلمك (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

ırâk-şehnâz عراق شـــهناز (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

ırdâ' ارضاع (a.i.) : süt emzirme. (bkz : ırzâ').

ırgaf ارغـــاف ("ga" uzun okunur. a.i.) : hırsla bakma, hızla yürüme.

ırk ارق (a.i.c. : urûk) : **1.** kök, asıl.

ırk-ı ahmer : kızıl soy, kızıl derili.

ırk-ı asfer : sarı soy, sarı derili.

ırk-ı ebyaz : ak soy, beyaz derili.

ırk-ı esved : siyah soy, siyah derili.

ırk-ı gayret : soydan gelen hamiyet veya kıskançlık.

ırku'n-nesâ : **hek.** siyatik. [doğrusu : "arakü'n-nisâ"dır].

ırku's-sûs : **bot.** meyan kökü.

ırkü'z-zeheb : **bot.** altın kökü denilen bir *bitki. **2.** damar.

ırk-ı lîfî : **anat.** kılcal damar.

ırk-ı nabz : **anat.** atardamar.

ırk u güher : damar ve maya. **3.** nesil, zürriyet, sülâle, soy.

ırkıy, ırkıyye عرقي ، عرقيه (a.s.) : ırka âit, ırkla ilgili.

ırkıyyât عرقيـــات (a.i.c.) : etnoloji, **fr. éthnologie.**

ırs عرس (a.i.) : karı ile kocadan herbiri.

ırz عـــرض (a.i.c. : a'râz) : **1.** şan ve şeref, nâmus, iffet. **Ehl-i ırz** : nâmuslu kimseler. **2.** perde. **Hetk-i ırz** : nâmus perdesini yırtma.

ırza ارضه (a.i.) : otu çok olan yer, çayırlık.

ırzâ' ارضاع (a.i.) : emzirmek, emzirilmek.

ırzâ-i etfâl : çocukların emzirilmesi.

ırzâ-i gayr-i mâderi : (çocuğu) hayvan sütüyle besleme.

ırzâ-i mâderî : (çocuğu) ana sütüyle besleme.

ırzâ-i sınâî : (çocuğu) emzikle besleme.

ıs'âb اصعـــاب (a.i. sa'b'dan) : güç ve zor olma, güçleştirme, güçleştirilme.

ısâbe عصابه (a.i.c. : asâib) : **1.** cemâat, topluluk. **2.** başa sarılan sarık, tülbent. **3. hek.** yaraları sardıkları bağ, sargı bağı, bant.

ıs'âd اصعـــاد (a.i. suûd'dan) : yukarı çıkarma, yükseğe kaldırma, kaldırılma.

ısâga اصاغـــه (a.i.) : **1.** eritilmiş şeyleri kalıba dökme, kalıba dökülme. **2.** kuyumculuk etme.

ısâha اصاخه (a.i.) : kulak tutup dinleme.

ısâm عصام (a.i.) : göze çekilen sürme.

ıs'âr اصعار (a.i.) : kibir ve gururla surat asma.

ısâre اصاره (a.i.) : **1.** çadır ipi. **2.** çadır kazığı.

ısâta اصاته (a.i.) : seslenme, ses çıkarma.

ısbâh اصبـــاح (a.i.) : sabah vakti, seher vakti. **Fâlikü'l-ısbâh** : Cenâbıhak. (bkz : fecr-i sâdık).

ısbı' اصبع (a.i.c. : esâbi') : parmak. (bkz : usbu'). [kelime Arapçada "ısbı', usbu', asba', asbı' " şeklinde de kullanılır].

ısdâ' اصداء (a.i. sadâ'dan) : yankı, sesin bir yere çarpıp geri dönmesiyle duyulan ikinci ses.

ısdâ-i cebel : dağın yankısı. (bkz : aks-i savt).

ısdâk اصـــداق (a.i.) : verilecek parayı kadının nikâhında kararlaştırma.

ısdâr اصدار (a.i. sudûr'dan) : sudûr ettirme, ettirilme, çıkarma, çıkarılma.

ısfâ' اصفـــاء (a.i.) : seçip ayıklama; temiz bir duruma getirme.

ısfahân اصفهان (f.i.) : **müz.** Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarındandır. Pûselik beşlisi, dügâh perdesine nakledilmiş bir rast dörtlüsü ve beyatî makamından meydana gelmiştir. Beyatî'nin durağı ve güçlüsü olan dügâh ve nevâ perdeleri, ısfahân'ın da durak ve güçlüsüdür (pûselik beşlisi ile dügâhda'ki rast dörtlüsünün de esâsen durak perdeleri dügâhtır). Isfahân'ın dizisi inici-çıkıcıdır. Donanımına beyâtî gibi "si" koma bemolü konulur; pûselik beşlisi için "si" bekar ve rast dörtlüsü için "si" bekar ile sol bakıyye diyezi kullanılır. Eskiden beyâtî makamına "ısfahan" denilirken, ısfahânek makamının terkîbini müteâkip birkaç asıdanberi ısfahânek yerine ısfahan denilmeye başlanmış, beyatî yeni bir bünyeye girmiş, ısfahânek de ısfahân'ın küçük bir fark gösteren şekline kalbolmuştur.

ısfahân-cedîd اصفهان جديد (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en eski mürekkep makamındandır. Kantemir'in peşrev ve saz semâîsi nümûne olarak kalmıştır.

ısfahânek اصفهانك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamıdır. Pûselik beşlisi ile başlaması ve bu beşlide biraz fazlaca gezinmesinden başka ısfahan makamından hiç bir farkı yoktur. Binâenaleyh başka bir makam itibâr etmek imkânsızdır.

ısfahânek-i atîk : müz. Nasır Abdülbaki'nin Tedkik ve Tahkik'inde adı geçen makam.

ısfahânek-i cedîd : müz. Sultan III. Selîm'in bulduğu ısfahânek'i eskisinden ayırmak için verilen adı.

ısfahân-gerdâniyye اصفهان گردانيه (f.b. i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

ısfahân-geveşt اصفهان گوشت (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

ısfahân-ırâk اصفهان عراق (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin eski mürekkep makamlarından olup nümûnesi kalmamıştır.

ısfahân-mâye اصفهان مايه (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

ısfahân-nevrûz اصفهان نوروز (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

ısfahân-selmek اصفهان سلمك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

ısfahân-şehnâz اصفهان شهناز (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

ısfahân-zemzeme اصفهان زمزمه (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır. Kürdî dörtlüsü ile dügâh'da kalan ısfahan'dan ibârettir.

ısfirâr اصفرار (a.i. sufret'den) : sarı olma, sararma.

ısfirâr-ı ayn : gözün sararması.

ısfirâr-ı evrâk : yaprakların sararması.

ısga' اصغاء ("ga" uzun okunur. a.i.) : **1.** kulak verip söz dinleme. **2.** söylenilen sözü dinleyip kabul etme ve yerine getirme.

ısgar اصغار ("ga" uzun okunur. a.i. sagîr'den) : küçültme; hor ve hakir görme.

ıshâr اصهار (a.i. sıhriyyet'den) : sıhriyet, akrabâlık, hısımlık peydâ etme; dâmât olma; dâmât edinme.

ıskat اسقاط ("ka" uzun okunur. a.i. sukut'dan. c. : ıskatât) : **1.** düşürme, düşürülme.

ıskat-ı cenîn : çocuk düşürme. **2.** yok etme. **3.** hükümsüz bırakma. **4.** ölünün azapsız kalması için dağıtılan sadaka.

ıskatât اسقاطات ("ka" uzun okunur. a.i. ıskat'ın c.). (bkz : ıskat).

ıskatât-ı mahza : huk. [eskiden] talâk, i'tak gibi sırf ıskat olunan şeyler.

ıslâh اصلاح (a.i. sulh'den) : iyi bir hâle koyma, iyileştirme, düzeltme.

ıslâh-ı hâl : kendi hâlini iyileştirme, düzeltme.

ıslâh-ı zâtü'l-beyn : aralarındaki soğukluğu kaldırarak iki kişiyi uzlaştırma.

ıslâhât اصلاحات (a.i. ıslâh'ın c.) : düzeltme veyâ iyileştirme işleri.

ıslahât-ı adliyye : adlî ıslahat.

ıslahât-ı askeriyye : askerlikte yapılan yenilikler.

ıslahât-ı cedîde : yeni düzenler, düzeltmeler.

ıslahât-ı mâliyye : mâliyede yapılan yenilikler, düzeltmeler.

ıslahât-ı mülkiyye : idârede yapılan yenilikler, düzeltmeler.

ıslâhen اصلاحاً (a.zf.) : ıslâh ederek, düzelterek, ıslah yoluyla.

ıslâh-hâne اصلاحخانه (a.f.b.i.) : ıslâhevi, suçlu çocukları ıslah ve eğitme ve gerekirse cezalandırma maksadıyla çalışan kurum.

ıslâhî, ıslâhiyye اصلاحي ، اصلاحيه (a.s.) : düzeltmeye, iyileştirmeye dâir, düzeltme ile ilgili. **Tedâbir-i ıslâhiyye :** düzeltme, iyileştirme tedbirleri.

ıslâh-pezîr اصلاحپذير (a.f.b.s.) : tâmiri ve düzeltilmesi kabil olan.

ısmâm اصمام (a.i.) : **1.** sağırlaştırma. **2.** şişenin ağzını tıkama.

ısmâmu'd-duâ : nasîhat yollu veyâ söylenilen kötü sözlere aldırış etmeyen [adam].

ısmât اصمـــات (a.i.) : sükût ettirme, susturma, susturulma.

ısnâ' اصناع (a.i.) : **1.** yardım etme. **2.** kalınkafalı bir adamın gereği gibi öğrenmesi.

ısnân اصنان (a.i.) : **1.** darılma, gücenme. **2.** ısrâr etme, ayak direme. **3.** kibirlenme.

ısr اصر (a.i.) : **1.** kulağın küpe deliği. **2.** ahd, yemin.

ısrâr اصرار (a.i.) : ayak direme.

ısrâr-ı mahcûb-âne : mahcupçasına ısrar.

ıstabl اصطبل (a.i.) : ahır.

ıstabl-i âmire : pâdişah sarayının ahırı.

ıstaflîn اصطفلين (a.i.) : **bot.** havuç.

ıstahar اصطهـــر (a.h.i.) : **1.** Îran'da bir şehir adı. **2.** su birikintisi; havuz, göl.

ıstarah اصطرح (a.i.). (bkz : ıstahar).

ıstıâd اصطعـــاد (a.i.) : yükseğe çıkma. (bkz : suûd, tereffü').

ıstıbâb اصطبـــاب (a.i.) : **1.** damardan kan fışkırma. **2.** dökülme.

ıstıbâgاصطبـــاغ(a.i.) :boyanma.

ıstıbâr اصطبار (a.i. sabr'dan) : **1.** sabretme, katlanma. **2.** sebât etme, dayanma.

ıstıdâm اصطـــدام (a.i.) : iki şeyin birbirine şiddetle çarpışması.

ıstıfâ' اصطفاء (a.i.) : **1.** bir şeyin hâlisini, temizini seçip alma. **2.** seçme, seçkinlik. **3.** ayıklama, ayıklanma, **fr. sélection.** ["mustafâ" sözü bundan alınmadır].

ıstıfâ-i tenâsülî : biy. *eşeysel seçim, **fr. sélection sexuelle.**

ıstıfâf اصطفـــاف (a.i.) : saf bağlama, dizilme, sıralanma.

ıstıhâb اصطحـــاب (a.i.) : **1.** musâhabe etme, konuşma; dostlukta bulunma. **2.** saklama.

ıstılâ اصطلاء (a.i.) : ateşte ısınma.

ıstılâh اصطلاح (a.i. sulh'den c. : ıstılahât) : ilim sözü, tâbir, terim, **fr. terme.**

ıstılâhât اصطلاحات (a.i. ıstılah'ın c.) : ilim sözleri, tâbirleri, terimler, **fr. termes.**

Istılâhât-ı Edebiyye : Muallim Naci'nin 1889'da basılmış edebiyat bilgilerine dair eseri.

ıstılâhî, ıstılâhiyye اصطلاحيه ، اصطلاحى (a.s.) : ıstılaha mensup, ıstılahla ilgili.

ıstılâh-perdâz اصطلاح پرداز (a.f.b.s.) : tuhaf ve karışık kelimeler kullanan, ıstılah paralayan [kimse]. (bkz : mustalâhî, müstelih).

ıstılâh-perdâz-âne اصطـــلاح پردازانه (a.f. zf.) : ıstılah-perdâze, tuhaf ve karışık kelimeler kullanan kimseye, ıstılah paralayana yakışacak sûrette.

ıstılâh-perdâzî اصطلاح پردازى (a.f.b.i.) : ıstılah-perdazlık, ıstılah paralama.

ıstılâh-perver اصطـــلاح پـــرور (a.f.b.s.). (bkz : ıstılah-perdâz).

ıstılâm اصطـــلام (a.i.) : **1.** koparma, kesme; dibinden kesme. **2.** ekini soğuk vurma.

ıstınâ' اصطناع (a.i.) : seçme; adam seçme. (bkz : intihâb).

ıstınâ-i sıddîk : sâdık dost seçme.

ıstırâh اصطراح (a.i.) : yardım isteme.

ıstırâm اصطرام (a.i.) : saygı gösterme.

ıstıyâd اصطياد (a.i. sayd'dan) : avlama, ava gitme, avlanma.

ıstıyâf اصطياف (a.i.) : bir yerde yazlamak, yazı geçirmek.

ısvâ' اصواء (a.i.): kuruma, rütûbeti kaybolma.

ışâ' عشاء (a.i.c. : ışâyâ) : akşam ezanından yatsı ezanına kadar geçen zaman.

ışâân عشاآن (a.i.c.) : akşam ile yatsı.

ışâyâ عشـــايا (a.i. ışâ'nın c.) : akşam ezanından yatsı ezanına kadar geçen zamanlar.

ışk عشق (a.i.). (bkz : aşk).

ışka عشـــقه (a.i.) : **bot.** sarmaşık [ot]. (bkz : bıdısgan).

Işk-nâme عشـــقنامه (a.f.b.i.) : XIV. yüzyıl şâirlerinden Mehmed'in 1398'de kaleme alıp Yıldırım Bayezid'in oğlu Süleyman Çelebi'ye sunduğu ve Hüma ile Ferruh arasında geçen aşkı anlatan mesnevîsi.

ıtâm اطام (a.i.) : **hek.** idrar tutulması, idrar zorluğu.

ıt'âm اطعام (a.i. taâm'dan). (bkz : it'âm).

ıt'âm-ı muhtâcîn : yoksullara yemek yedirme, yoksulları doyurma.

ıt'âmiyye اطعاميه (a.i.). (bkz : it'âmiyye).

ıtâre اطاره (a.i.) : uçurma, uçurulma.

ıtâret عطارت (a.i.) : attarlık, aktarlık.

ıtâş عطاش (a.s. atşân'ın c.) : susamış olanlar.

ıtbâk اطباق (a.i.) : kapak peydâ etme, kaplama.

ıtbâkü'z-zeheb : altın kaplama.

ıter عتـــر (a.i. ıtret'in c.) : nesiller, zürriyetler, akrabâlar.

ıtfâk اطفاق (a.i.) : maksadına eriştirme.

ıtgâ' اطغـــاء ("ga" uzun okunur. a.i.) : azdırma, azdırılma.

ıtk عتـــق (a.i.) : köle veyâ câriye azâdetme.

ıtk ale'l-cu'l : huk. [eskiden] cins ve miktârı mâlûm, mütekavvim bir mal üzerine yapılan îtaktır ki, memlûk bunu duyup bildiği mecliste kabul edilince derhal azat olur, velevki o malı filhal tediye etmesin.

ıtk ale'l-mâl : bir kölenin belirli bir mal karşılığında azat edilmesi.

ıtk-ı ba'z : huk. [eskiden] memlûkü kısmen azâdetme. [meselâ : mevlânın kölesine : "senin nısfını azâdettim" demesi gibi].

ıtk-ı cüz. (bkz : ıtk-ı ba'z).

ıtk-ı küll : huk. [eskiden] memlûkü tamâmen azâdetme.

ıtk-ı muallak : huk. [eskiden] bir şarta tâlik sûretiyle vukû bulan ıtıktır. ["şu işi yaparsan hürsün!" denilmesi gibi].

ıtk-ı muzâf : huk. [eskiden] bir zamâna izâfe edilmiş olan ıtık. ["sen şu ayın nihâyetinde hürsün" denilmesi gibi].

ıtk-ı mübhem : huk. [eskiden] müteaddit memlûklerden lâalettâyin birini veyâ birkaçını azâdetme. [bir mevlânın iki kölesine hitâben : "sizden biriniz hürsünüz" demesi gibi].

ıtk-ı müneccez : huk. [eskiden] bir şartla muallak, bir zamâna muzâf olmayan ıtık. ["sen hürsün seni azâdettim" diye yapılan ıtıklar gibi ki, köle veyâ câriye derhâl azât olmuş olur].

ıtk-ı müşterek : huk. [eskiden] iki veyâ daha ziyâde kimsenin mâlik oldukları bir köle veyâ câriyeyi birlikte azâdetmeleri.

ıtku'n neseme : huk. [eskiden] azâdedilmek üzere alınmış olan köleyi azâdetme. [vasînin müteveffâ mûsî adına bir köle alıp azâdeylemesi].

ıtk-nâme عتقنامه (a.f.b.i.) : köle veyâ câriye azâd etmeyi tevsik eden yazı, azad, salıverme kâğıdı.

ıtlâ' اطـــلاء (a.i.) : **1.** havâî şeylere heves etme. **2.** bir şeyin üstüne bir şey sürme.

ıtlâ' اطلاع (a.i. tulû'dan) : bildirme, haberli kılma.

ıtlâk اطـــلاق (a.i. talk'dan) : **1.** salıverme, koyuverme.

ıtlak-ı inân (dizgini salıverme) : başı boş bırakma.

ıtlak-ı lisân : ağzına geleni söyleme.

ıtlak-ı yed : hayır işleme. **2.** boşama : "zevcesini ıtlâk etti". **3.** hapis ve sâir cezâdan kurtarma, affetme.

ıtlâl اطلال (a.i.) : **1.** zamânı heder etme, zamânı boşuna geçirme. **2.** bir şey üzerine yüklenme, havâle olma.

ıtlıhâh اطلخاح (a.i.) : göz yaşarma, gözden yaş akma.

ıtlınsâ' اطلنساء (a.i.) : çok terleme.

ıtmâ' اطماع (a.i. tama'dan. c. : ıtmâât) : tamaa düşürme, hırslandırma; kışkırtma.

ıtmâât اطماعـــات (a.i. ıtmâ'ın c.) : tamaa düşürmeler.

ıtmâh اطماخ (a.i.) : gözü yukarı dikme, yukarı bakma.

ıtmâiyyât اطماعيـــات (a.i.c.) : tamaa düşürmek için söylenen sözler.

ıtmâl اطمال (a.i.) : mahvetme.

ıtmi'nân اطمئنـــان (a.i.). (bkz : itmînân, tuma'nînet).

ıtnâb اطنـــاب (a.i.) : sözü uzatma, lüzumsuz tafsîlât ile haşve boğma.

ıtnâb-ı makbûl : bahsi iyice anlatmak gibi bir fayda düşünülerek yapılan ıtnab.

ıtnâb-ı muhill : ed. fazlalıklar yüzünden istenilen mânâyı vermeyen söz.

ıtnâb-ı mümill : ed. bıktıracak, usanç verecek kadar sözü uzatma.

ıtnâbe اطنابه (a.i.) : **1.** gölgelik. (bkz : sâye-bân, mazalle). **2.** keman kirişi, teli.

ıtnân اطنان (a.i.) : mâdenî bir ses çıkartma, çınlatma.

ıtr عطر (a.i.) : **1.** güzel ve lâtif koku. **2. bot.** sardunyagillerden, yaprakları tırtıklı ve güzel kokulu bir nebat, **fr. géranium.**

ıtr-ı müsellesî : miks, anber ve benzeri hoş kokulu nesnelerden olma koku.

ıtr-ı şâhî : bot. güzel bir koku.

ıtrâ' اطـــراء (a.i. tarâvet'den) : mübâlâğalı, aşırı derecede medhetme, övme.

ıtrâb اطـــراب (a.i. tarab'dan) : keyfe, şevke getirme.

ıtrâd اطراد (a.i.) : biriyle bahse girişme.

ıtrâf اطـــراف (a.i.) : göz yumma; evvelce verilmeyen bir şeyi verme.

ıtrâh اطراح (a.i. tarh'dan) : tarhetme, çıkarma, dışarı atma.

ıtret عترت (a.i.c. : ıter) : nesil, zürriyet.

ıtretü'n-nebiyy عتـــرت النبـــی (a.it.) : Hz. Muhammed'in sülâlesi.

ıtr-feşân, ıtr-efşân عطرفشـــان ، عطرافشـــان (a.f.b.s.) : güzel koku saçan.

ıtrî عترى (a.s. ve i.) : aynı soydan gelen, soydaş.

ıtrî, ıtriyye عطرى ، عطريه (a.s.) : kokulu, güzel koku ile ilgili : **Mevâdd-ı ıtriyye** : güzel kokulu maddeler.

ıtrîh اطريـــح (a.i.) : devenin yüksek, büyük hörgücü.

ıtriyyât عطريـــات (a.i.c.) : güzel ve lâtif kokulu yağlar, güzel kokulu esanslar; lavanta ve benzeri nesneler.

ıtr-nâk عطرناك (a.f.b.s.) : güzel kokulu.

ıtr-şâhî عطرشاهى (a.f.b.i.) : **bot.** baklagillerden tırmanıcı bir süs *bitkisi.

ıttılâ' اطلاء (a.i.) : kokulu şeyler sürünme.

ıttılâ اطـــلاع (a.i. tulû'dan. c. : ıttılaât) : öğrenme, tanıma, bilme, haberli olma.

ıttılaât اطلاعـــات (a.i. ıttıla'ın c.) : öğrenmeler, tanımalar, bilmeler, haberli olmalar.

ıttılâk اطلاق (a.i.) : inşirahlı olma.

ıttırâd اطراد (a.i. tard'dan) : **1.** birini tâkîbetme; muntazam tarzda cereyan etme. **2. fels.** bir üslûpta giden, ritim.

ıttırâden li'l-bâb : bâbın kaidesine uygun gelmek için.

ıtvâl اطوال (a.i.) : uzatma, uzatılma.

ıvazen عوضاً (a.zf.) : karşılık olarak, karşılığında.

ıyâd عيـــاد (a.i.) : İsmâilî grupundan büyük bir Arap kabîlesinin adı.

ıyâdet عيادت (a.i.) : **1.** hatır sorma, ziyâretinde bulunma, gidip görme. **2.** hasta ziyâret etme, hasta ziyâreti.

ıyâdeten عيادةً (a.zf.) : hatır sorarak [hasta hakkında].

ıyâfe عيافـــه (a.i.) : kuş ile fala bakma.

ıyâl عيال (a.i.) : **1.** bir kimsenin geçindirmek zorunda olduğu kimseler. **2.** kadın, eş. (bkz : zevce). **Evlâd ü ıyâl** : çoluk çocuk. **Kesîrü'l-ıyâl** : geçindirmek zorunda bulunduğu kalabalık bir âilesi olan. (bkz : hôrende-gân).

ıyâr عيار (a.i.). (bkz : ayâr).

ıyâr-dân عيـــاردان (a.f.b.s.) : ölçü, değer bilir. (bkz : ayâr-dân).

ıyâz عياذ (a.i.) : sığınma. (bkz : ilticâ).

ıyâzen عياذاً (a.zf.) : sığınarak.

ıyâzen bi'llâh : Tanrı'ya sığınarak.

ıyn عين (a.s. aynâ'nın c.). (bkz : îyn).

ıza عظه (a.i.) : vaız, nasîhat, öğüt. (bkz : pend).

ızâa اضاعـــه (a.i.) : kaybetme, mahvetme, edilme.

ız'âf اضعـــاف (a.i.) : **1.** zayıflatma, zayıflama. **2.** bir şeyin üzerine bir misli koyma, koyulma.

ızam عظـــم (a.i.) : büyüklük, büyük boy, irilik. (bkz : uzm).

ızâm عظـــام (a.i.) : (azm'in c.) : kemikler. (bkz : izâm).

ızâm-ı kasîre : **anat.** kısa kemikler.

ızcâ' اضجاع (a.i.) : **1.** yırtma. **2.** yan üstüne yatma.

ızfâr اضفار (a.i.) : birini tırnaklama; tırnaklanma. [biri tarafından].

ızlâk ازلاق (a.i.) : sürçtürüp kaydırma, kaydırılma.

ızlâk-ı akdâm : ayakların sürçüp kayması.

ızlâl اظلال (a.i.) : gölgelendirme, gölgeli olma.

ızlâl اضلال (a.i.) : dalâlete düşürme, doğru yoldan çıkarma, azdırma. (bkz : ıdlâl).

ızlâliyyât اضلاليـــات (a.i.c.) : ızlâl ile ilgili bulunan bahis ve düşünceler.

ızlâm اظـــلام (a.i.) : **1.** zulmette, karanlıkta bırakma. **2.** karanlık. (bkz : zulmet).

ızmâm اضمـــام (a.i. zamm'dan) : zammetme, üzerine koyma, katma.

ızmâme اضمامه (a.i.c. : ezâmîm) : cemaat.

ızmâr اضمار (a.i.) : gönlünde gizleme, saklama, gözlenilme.

ızmâr-ı gayz : kin saklama.

ızmâr kable'z-zikr : **ed.** bir kelimenin zikrinden evvel ona âit zamir kullanma : "O da olmuş vatancüdâ seyyâr / Ne hazin ağlı-

yor şu ebr-i bahar" da "o" zamirinin bahar bulutuna âit olması gibi.

ıznân اظنـــان (a.i.) : birini kabâhatli bulma, kabâhatli çıkarma.

ızrâf اظراف (a.i.) : zarfa, kaba koyma.

ızrâm اضرام (a.i.) : ateşialevlendirme, tutuşturma.

ızrâr اضـــرار (a.i. zarar'dan) : zarara sokma, ziyâna uğratma.

ıztıbâ' اضطبـــاع (a.i.) : Hac esnâsında, usulüne uyarak ihrâma sarınma.

ıztıcâ' اضطجـــاع (a.i.) : **1.** yan üstüne yatma. **2.** namazda secde ederken koltukları sıkarak göğüsü yere değdirme.

ıztımâr اضطمـــار (a.i.) : **1.** ince belli, karınsız olma. **2.** atı, idmanla yola dayanacak sûrette kuvvetlendirme.

ıztınâ' اضطناء (a.i.) : utanma, sıkılma.

ıztınâ-yi nisvân : kadınların utanması.

ıztırâb اضطـــراب (a.i. darb'dan. c. : ıztırâbât) : acı, elem, azap, sıkıntı; vesvese.

ıztırâbât اضطرابـــات (a.i. ıztırâb'ın c.) : acılar, elemler, azaplar, sıkıntılar; vesveseler.

ıztırâb-âver اضطـــراب آور (a.f.b.s.) : ıztırap veren.

ıztırâm اضطـــرام (a.i.) : **1.** alevlenme. **2.** saç ve sakala kır düşme.

ıztırâr اضطـــرار (a.i. zarûret'den) : mecbûriyet, çâresizlik, ihtiyaç.

ıztırârî, ıztırâriyye اضطراری ، اضطراریه (a.s.c. : ıztırâriyyât) : mecbûrî. [zıddı "ihtiyârî"].

ıztırâriyyât اضطراریـــات (a.s. ıztırârî'nin c.) : mecbûrî olarak yapılan şeyler. [zıddı "ihtiyâriyyât"].

İi

i ء ، ا (ha.) : Osmanlı alfabesinde "elif" ve "ayın" harfleriyle başlayan ve ince esreli okunan kelimelerin sesini karşılar.

iâde اعـــاده (a.i. avd'den) : **1.** geri gönderme; gönderilme, geri çevirme. **2.** eski hâline getirme. **3.** karşılık yapma. **4. ed.** birinci mısraın son kelimesini ikinci mısraın başında tekrarlayarak yazılan manzume.

iâde-i âfiyet : iyileşme [hastalıktan].

iâde-i i'tibâr : kaybedilen îtibârı tekrar kazanma, iflâstan kurtulma [ticârette].

iâde-i muhâkeme : yeniden muhâkeme.

iâde-i mücrimîn : suçluların kendi memleketlerine gönderilmesi.

iâde-i yemîn : hasmın teklîf ettiği yemîni kendisine ettirme.

iâde-i ziyâret : karşı ziyârette bulunma.

iâdeten اعادةً (a.zf.) : geri çevrilmek üzere.

iâle اعالـــه (a.i.) : çoluk çocuğun nafakasını tedârik etme.

iânât اعانات (a.i. iâne'nin c.) : yardım için toplanan paralar, yardım paraları.

iâne اعانه (a.i.c. : iânât) : yardım için toplanan para, yardım parası.

iânet اعانت (a.i. avn'den) : yardım.

iâneten اعانةً (a.zf.) : iâne, yardım sûretiyle.

iârât اعارات (a.i. iâre'nin c.) : ödünç vermeler.

iâre اعاره (a.i.) : ödünç verme. (bkz : ikrâz).

iâre-i mukayyede : bir malın, bir mülkün, kayıt ve şartlarla birbirine ödünç olarak verilmesi.

iâre-i mutlaka : bir malın, mülkün sâhibi tarafından hiç bir kayıt ve şarta bağlı kalmayarak birine ödünç verilmesi.

iâreten اعارةً (a.zf.) : ödünç olarak.

iâşe اعاشه (a.i ayş'den) : **1.** yaşatma. **2.** geçindirme, geçindirilme, besleme.

iâşe ve ibâte : yedirme ve barındırma.

iâza اعاضه (a.i. ivaz'dan) : bedel verme, karşılık verme.

ibâ' ابـــاء (a.i.) : **1.** çekinme, râzı olmama. **2.** iğrenme, tiksinme.

îbâ ايـــبا (a.i.) : tiksindirme, tiksindirilme.

ibâbe ابابه (a.i.). yol. (bkz : tarîk).

ibâd عبـــاد (a.i. abd'in c.) : **1.** abidler, kullar. **2.** ibâdet edenler. **3. s.** çok bol, bereketli. **4.** Müslümanlığın başlangıcından önce Irak'ta Hira devletinde oturmuş bulunan Hıristiyanlar.

ibâdullah : **1)** Tanrı kulları, insanlar; **2) s.** pek bol, pek çok.

ib'âd ابعـــاد (a.i. bu'd'dan) : **1.** uzaklaştırma, uzaklaştırılma. (bkz : teb'îd). **2.** tard etme, kovma.

ibâd اباض (a.i.) : **anat.** bacaklarda, diz mafsalının iç tarafındaki büyük damar.

ibâdât عبادات (a.i. ibâdet'in c.).

ibâdet عبادت (a.i. c. : ibâdât) : Allah'ın emirlerini yerine getirme, tapma, tapınma. (bkz : ibâdât).

ibâdet-gâh عبادتـــگاه (a.f.b.i.) : ibâdet yeri, tapınak. (bkz : ibâdet-hâne, ma'bed).

ibâdet-hâne عبادتخانه (a.f.b.i.) : ibâdet evi, ibâdet yeri, tapınak. (bkz : ibâdet-gâh, ma'bed).

ibâdet-kâr عبادتكار (a.f.b.s.) : ibâdet eden, tapınan.

ibâet ابائت (a.i.) : bir şeyi başka bir şeye ircâ etme; kısas ile katil ile maktul arasında farksızlık meydana gelme.

ibâhe اباحه (a.i.) : ateşi söndürme. (bkz : itfâ).

ibâhe, ibâhet اباحه ، اباحت (a.i.) : mubah kılma, helâl kılma, bir işin yapılıp yapılmamasını serbest kılma.

ibâhî اباحی (a.s.) : her şeyi mubah sayan.

ibâhiyye اباحيه (a.i.c. : ibâhiyyûn) : haram şeylerin yapılmasını mubah sayan bâtınî zümre.

ibâhiyyûn اباحيون (a.i.c.) : her şeyi mubah sayan bâtınî zümre.

ibâk اباق (a.i.) : bir esirin, bir kölenin sebepsiz olarak, efendisini bırakıp kaçması.

ibâle ابالە (a.i.) : 1. hayvanları muhâfaza etme. 2. kuyu bileziği.

ibâr ابار (a.i.) : 1. yanmış, eritilmiş kurşun. 2. (ibre'nin c.) : ibreler, iğneler. (bkz : iber).

ibâr, ibâret ابار ، ابارت (a.i.) : 1. ağaçları ve ekinleri ıslâh etme. 2. köpeğe ekmekle iğne yutturma.

ibârât عبارات (a.i. ibâre'nin c.) : cümleler; paragraflar; bir metinden çıkarılmış olan satırlar.

ibâre عباره (a.i.c. : ibârat) : 1. cümle. 2. paragraf. 3. bir metinden çıkarılmış bir kaç satır. **Bi-ibâretihâ** : kendi ibâresinin ayniyle.

ibâre-senc عباره سنج (a.f.b.s.) : fasih, açık, düzgün söz söyleyen.

ibâret عبارت (a.i.) : ... dan meydana gelmiş; bir şeyin aynı; başkası, başka bir şey değil.

ib'âs ابعاث (a.i.) : gönderme. (bkz : ibtiâs).

ibâse اباثه (a.i.) : bahs, tetkik ve teftîş etme.

ibât اباط (a.i. ıbt'dan) : koltuğa alınan şey, bohça; paket.

ibâte اباثه (a.i.) : gece yatırma, barındırma.

ibâte ve iâşe : barındırma ve yedirme, besleme.

ibâvet اباوت (a.i.) : bir çocuğa hâriçten bir adamın baba gibi olması; yabancı bir adam, başkasının çocuğuna baba gibi olma.

ibbân ابان (a.i.) : herşeyin mevsimi, vakti.

ibbânü'l-fâkiha : meyva mevsimi.

ibcâl ابجال (a.i.) : ağırlama, ululama. (bkz : tebcîl).

ibcâm ابجام (a.i.) : rahatsız etme, huzûrunu bozma.

ibdâ' ابداع (a.i.) : 1. örneksiz olarak bir şey meydana getirme, yaratma. (bkz : ibtidâ'). 2. ed. yeni ve güzel bir eser meydana getirme.

ibdâ' ابداء (a.i.) : yoktan ortaya koyma, îcad.

ibdâ' ابضاع (a.i.) : 1. bir kimsenin, kârı tamâmen kendisine âit olmak üzere, bir başkasına sermâye vermesi. (bkz : ibzâ'). 2. sorulan şeye güzel cevap verme; güzel söz söyleme. 3. kandırma. (bkz : iknâ').

ibdâd ابداد (a.i.) : 1. bir şey uzatma, uzatılma. 2. uzaklaştırma.

ibdâiyye ابداعيه (a.i.) : yaradılış doktrini, fr. **créationisme**.

ibdâ'-kâr ابداعكار (a.f.b.s.) : ibdâ' yapabilen kimse. (bkz : mübdi').

ibdâl ابدال (a.i.) : 1. birinin yerine diğerini getirme. 2. ed. bir harfin yerine diğerini getirme, değiştirme.

ibdân ابدان (a.i.) : 1. câriye. 2. kısrak.

îbek ايبك (f.i.) : put, haç. (bkz : çelîpâ, sanem).

iber عبر (a.i. ibret'in c.) : ibretler, alınan kötü dersler.

iber ابر (a.i. ibre'nin c.) : iğneler, mıknatıslı iğneler. (bkz : ibâr).

ibgaz ابغاض ("ga" uzun okunur. a.i. buğz'dan) : buğzetme, hoşlanmama, sevmeme.

ibhâ ابحا (a.i.) : kesilme. (bkz : inkıtâ').

ibhâc ابهاج (a.i.) : sevindirme, sevindirilme, sevinç verme.

ibhâh ابحاح (a.i.) : sesini tutma, sesini boğuk çıkarma.

ibhâk ابخاق (a.i.) : kör etme, gözünü çıkarma.

ibhâl ابهال (a.i.) : salıverme, kendi hâline bırakma.

ibhâm ابهام (a.i.c. : ibhâmât) : 1. kapalı bırakma, açıklamama, belli etmeme, gizli kapaklı tutma. 2. ed. sözün, anlaşılamayacak derecede kapalı olması. 3. (c. : ebâhîm) : el ve ayak başparmağı.

ibhâm-ı lâfzî : mant. *ikizlilik, **fr. ambiguite.**

ibhâm-ı ma'nevî : mant. *ikizanlam, **fr. amphibologie.**

ibhâmât ابهامات (a.i. ibhâm'ın c.) : gizli kapaklı tutulan şeyler, açıklanmayan şeyler.

ibhâr ابحار (a.i.) : deniz yolculuğu etme.

ibhîrâr ابهيرار (a.i.) : gece yarısı olma.

ibil, ibl ابل ، ابل (a.i.c. : âbâl) : dişi deve.

ibka' ابقـــاء ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** bâki, dâim, devamlı, sürekli kılma. **2.** yerinde, evvelki hâlinde bırakma. **3.** sınıf geçememe.

ibka-ı mâ-kân alâ-mâ-kân : her şeyi olduğu gibi bırakma.

ibka-yi nâm : ad bırakma.

ibkâ' ابكاء (a.i.) : ağlatma.

ibkaen ابقـــاءً ("ka" uzun okunur. a.zf.) : ibka sûretiyle.

ibkaen ta'yîn : işinden ayrılan bir me'muru tekrar eski işine getirme.

iblâ' ابلاع (a.i.) : bel'ettirme, yutturma.

iblâğ ابـــلاغ (a.i.) : **1.** vardırma, vardırılma. **2.** eriştirme, eriştirilme. **3.** ulaştırma. **4.** gönderme.

iblân ابـــلان (a.i.c.) : iki sürü deve. ["ibl"in tesniyesi].

iblî ابلى (a.i.) : deveci.

iblîm ابليم (a.i.) : **1.** bal. (bkz : asel). **2.** anber.

iblîs ابليـــس (a.i.c. : ebâlîs, ebâlise) : **1.** şeytan. **2. s.** hîlekâr.

iblîs-âne, iblîs-kâr-âne ابليســـانه ، ابليســـكارانه (a.zf.) : ibliscesine, şeytanca.

ibn ابن (a.i.c. : benûn, ebnâ) : oğul.

ibn-i arz : gurbette bulunan, garip yolcu.

ibn-i hurre : dürüst, doğru, nâmuslu.

ibn-i üsbûayn : 1) ayın on dördü; 2) çok güzel genç.

ibnü'l-cellâ : çok meşhur, şanlı adam.

ibni'l-harem : gayri meşrû çocuk. (bkz : veled-i zinâ).

İbnü'l Arabî, İbn-i Arabî : Hz. Muhiddîn-i Arabî.

ibnü'l-Hattâb. (bkz : Ömerü'l-Fârûk).

ibnü'l-vakt, ibn-i vakt : vaktin uyarına giden, zamâna uyan, vakte göre hareket eden.

ibnü's-sebîl, ibn-i sebîl : yolcu. (bkz : rehneverd).

ibnü'z-zemân : zamâne çocuğu.

ibnü'z-zinâ : piç.

ibne ابنـــه (a.i.) : **1.** kız çocuğu. **2. o.** tayıncı, verek. (bkz : me'bûn).

İbni Sînâ ابـــن ســـينا (a.h.i.) : İslâm dünyâsının en büyük feylesoflarından biridir. Babası Abdullah'dır. Aslen Belh'lidir. Garp Ortaçağında Avicenna diye tanınmış idi. Fakat, yakın zamanlarda, garplılarca da İbnü Sînâ adı kullanılmaya başlanmıştır. (980-1037).

İbni Teymiyye ابن تيميه (a.h.i.) : Heratlı meşhur Hanbelî âlim.

ibniyye ابنيـــه (a.i.) : **fer.** ölmüş olan kimsenin oğlunun kızı veyâ oğlunun oğlunun kızı.

ibrâ ابـــراء (a.i. ber'den) : **1.** berî kılma, berâet etme, temize çıkarılma, aklanma.

ibrâ-i âmm : huk. bütün dâvâlardan, birini temize çıkarma.

ibrâ-i ıskat : huk. birisindeki hakkını kısmen veyâ tamâmen terk etme, bağışlama.

ibrâ-i istîfâ : huk. bir kimsedeki hakkını aldığına dâir ikrar ve tasdik.

ibrâ-i hâss : huk. birçok hususlardan yalnız birine taallûk eden dâvâdan bir kimseyi temize çıkarma. **2.** hastayı iyi etme.

ibrâd ابـــراد (a.i.) : **1.** soğutma. **2.** gücsüzleştirme.

ibrâm ابرام (a.i.c. : ibrâmât) : can sıkacak derecede ısrâr etme, üstüne düşme; zorlama.

ibrâmât ابرامات (a.i. ibrâm'ın c.) : ısrâr etmeler, üstüne düşmeler; zorlamalar.

ibrâ-nâme ابرانامه (a.f.b.i.) : ibrâ senedi, arada alacak verecek kalmadığını gösteren senet, kâğıt.

İbrânî عبرانـــى (a.h.i.) : **1.** Yahudi kavminden olan kimse. (bkz : İbrî). **2. s.** Yahudi kavmiyle ilgili.

ibrâr ابـــرار (a.i.) : yeminin doğruluğu tasdik edilme.

ibrâz ابراز (a.i. bürûz'dan) : meydana çıkarma, gösterme.

ibrâz-ı fazl u hüner : hüner ve mâlûmat gösterme.

ibrâz-ı şecâat : yiğitlik gösterme.

ibre ابره (a.i.c. : iber) : **1.** iğne.

ibre-i hayyât, ibretü'l-hayyât : 1) terzi iğnesi; 2) kendi işini bırakıp başkasının işini düzeltmeye çalışan [adam].

ibre-i hevâmm : akrep, arı ve benzeri böceklerin zehirli iğnesi.

ibre-i lâmî : büyük iğne.

ibre-i mıknatîsî : fiz. şimal (kuzey), cenup (güney) taraflarını gösteren pusla iğnesi.

ibre-i mıknatısiyye : fiz. (bkz : mıknatısî). **2. bot.** çam, köknar, sedir sınıfına mensup ağaçların yaprağı.

ibre-i râiyye : bot. ıtır çiçeği cinsinden ve "dönbaba" denilen bir nebat (*bitki).

ibret عبرت (a.i.c.: iber) : **1.** kötü bir hâdiseden (*olay) alınan ders. **2.** acâyip, tuhaf. **3.** İskender Efendi tarafından, 31 Mayıs 1870'den 5 Nisan 1873'e kadar İstanbul'da yayımlanmış olan günlük Türkçe gazete.

ibret-endûz : ibret almaya örnek olan.

ibret-i âlem için : âleme, herkese ibret, gözdağı olsun diye.

ibret-i müessire : birine tesir ederek onun ders almasını sağlayan.

ibret-âmîz عبرت آميز (a.f.b.s.) : ibret veren.

ibret-âmûz عبرت آموز (a.f.b.s.) : ibret veren, ondan ders alınmasını sağlayan.

ibret-bahş عبرت بخش (a.f.b.s.) : ibret veren.

ibret-bîn عبرت بين (a.f.b.s.) : ibret almış.

ibreten عبرةً (a.zf.) : ibret olsun diye.

ibreten li's-sâirîn : başkalarına ibret olmak üzere.

ibret-nümâ عبرتنما (a.f.b.s.) : ibret gösteren, ibret olan. (bkz : ibret-nümûn).

ibret-nümûn عبرتنمون (a.f.b.s.) : ibret gösteren, ibret olan. (bkz : ibret-nümâ).

ibrevî ابروی (a.s.) : **1.** iğne ile ilgili. **2.** iğne gibi. [doğrusu "ibrî" dir]. (bkz : ibrî).

ibreviyye ابرويه (a.i.) : **bot.** *sardunyagiller. [doğrusu : "İbriyye" dir].

İbrî عبری (a.h.i.) : İbrânî, Yahudi. (bkz : İbrânî'). [müen. "İbriyye"].

ibrî, ibriyye ابريه ، ابری (a.s.) : **1.** ibresi, iğnesi olan. **2. i. zool.** iğneliler, **fr. styloïde. 3.** iğne yapan, satan.

ibrîc ابريج (a.i.) : yayık [ayran yapan âlet].

ibrîk ابريق (a.i. c. : ebârik, ebârika) : toprak veyâ mâdenden yapılmış, kulplu ve emzikli su kabı.

ibrîk-i mey : şarap kabı.

ibrîk-dâr ابريقدار (a.f.b.i.) : **tar.** eski saraylarda, konaklarda el ve yüz yıkanacağı zaman ibrikle su döken veyâ ibrik işlerine bakan kimse.

ibrîn ابرين (a.s.) : yüzü parlak, güzel olan sevgili.

ibrinşâk ابرنشاق (a.i.) : ağaçta çiçek açma; ağacın çiçeği tomurcuğunu yarıp çıkma.

ibrîsüm ابريسم (a.i.) : ibrişim.

İbriyyûn عبريون (a.h.i.c.) : İbrânîler, Yahudiler.

ibrîz, ibrîzî ابريز ، ابريزی (a.s.) : hâlis, saf [altın]. (bkz : asced).

ibsâl ابسال (a.i.) : **1.** men'etme. **2.** bir şeyi rehin ve sipâriş etme.

ibsân ابسان (a.i.) : insanın, yüzü veyâ huyu güzel olma.

ibsâr ابصار (a.i.) : dikkatle bakma, **fr. vision.**

ibsârî ابصاری (a.s.) : dikkatle bakma ile ilgili olan, **fr. visuel.**

ibsâs ابثاث (a.i.) : **1.** dağıtma, yayma. **2.** sırrı ortaya koyma.

ibsi'râr ابثرار (a.i.) : at yarışında koşuşma. (bkz. ibsîrâr).

ibsîrâr ابثيرار (a.i.). (bkz : ibsi'râr).

ibşâr ابشار (a.i. büşr'den. c. : ibşârât) : müjde verme, müjdeleme, muştulama. (bkz : tebşîr).

ibşârât ابشارات (a.i. ibşâr'ın c.) : müjdelemeler, müjde vermeler, muştulamalar. (bkz : tebşîrât).

ibşâş ابشاش (a.i.) : bazı çiçek ve nebatların birbirine sarılıp karışması.

ibtâ' ابطاع (a.i.) : ağır hareket, davranış; gecikme, geciktirme.

ibtâl ابطال (a.i.) : **1.** boş, hükümsüz bırakma, bırakılma, bozma; boşa çıkarma. **2.** lağvetme, feshetme.

ibtâl-i hiss : hek. duyum yitimi, anestezi, uyuşturma, duyarlığı giderme.

ibtâle ابطاله (a.i.) : bâtıl, boş, beyhûde şey.

ibtâliyyât ابطاليات (a.i.c.) : boş, bir işe yaramayan sözler.

ibtâr ابطـــار (a.i.) : 1. alabileceğinden fazla eşyâ yükletme. 2. şaşma, şaşakalma.

ibtâr ابتـــار (a.i.) : 1. esirgeme, mahrûm etme. (bkz : dirîg). 2. gündüzün başlangıcı, kuşluk namazı. 3. parçalama.

ibtâş ابطاش (a.i.) : şiddetle kavrama, tutma.

ibtât ابتـــات (a.i.) : kesmek. (bkz : kat').

ibtiâr ابتئار (a.i.) : kuyu kazma, kazdırma.

ibtiâs ابتعاث (a.i.) : ba's etme, gönderme.

ibtidâ' ابتـــداء (a.i. bed'den) : 1. başlama. 2. başlangıç. 3. zf. ilkin, en önce, başta.

ibtidâ-i dâhil : medreselerde orta tahsili verenler.

ibtidâ-ı hâric : medreselerdeki üç tahsil derecesinden ilki.

ibtidâ-i cülûs : tahta çıkışın, hükümdarlığın başlangıcı.

ibtidâ-i semt : **astr.** doğuyu veya batıyı gösteren ufuk dairesi.

ibtidâ' ابتداع (a.i.). (bkz : ibdâ').

ibtidâd ابتـــداد (a.i.) : iki kişinin bir şeyi bir taraftan tutması.

ibtidâen ابتداءً (a.zf.) : başlangıç olarak, en önceden.

ibtidâh ابتداه (a.i.). (bkz : irticâl).

ibtidâî ابتدائـــی (a.s.) : 1. ilk ile ilgili, ilke mensup, ilk derecede. **Mekteb-i ibtidâî** : *ilk okul. **Tedrîsât-ı ibtidâiyye** : *ilköğretim. 2. ham, işlenmemiş. **Mevâdd-ı ibtidâiyye** : ham maddeler.

ibtidâî madde : ham madde.

ibtidâiyyât ابتدائيـــات (a.i.c.) : 1. başlangıçta olanlara öğretilen bilgiler. 2. bu derslere âit kitaplar.

ibtidâiyye ابتدائيـــه (a.s.). ["ibtidâî"nin müen.]. (bkz : ibtidâî).

İbtidâ-nâme ابتدانامـــه (a.f.b.i.) : Mevlânâ Celâlüddîn-i Rûmî'nin büyük oğlu Sultan Veled'in, içinde Türkçe beyitler de bulunan Farsça, dînî, tasavvufî ve ahlâkî manzum bir eseri.

ibtidâr ابتدار (a.i.) : bir işe sür'atle, çabuklukla başlama.

ibtidâ-şûdegân ابتداشدگان (a.f.b.i.) : stajiyer.

ibtiga' ابتغـــاء ("ga" uzun okunur. a.i.) : 1. talep, arzu, istek. 2. maksat, gaye.

İbtigaen li-merzâtillâh : Allah'ın rızâsını talep maksadıyla.

ibtiga-yi te'vîl : te'vil maksadıyla.

ibtihâc ابتحـــاج (a.i.) : her şeyde bolluk. (bkz : mebzûliyyet).

ibtihâc ابتهـــاج (a.i.) : sevinç, sevinme, gönlü açılma. (bkz : sürûr).

ibtihâl ابتهـــال (a.i.) : yalvarıp yakarma. (bkz : niyâz, tazarru').

ibtihâr ابتهـــار (a.i.) : ikiye bölünme, iki parça olma.

ibtihâs ابتحـــاث (a.i.) : bir şeyin doğru olup olmadığını öğrenmek için sorup soruşturma.

ibtika' ابتقاع ("ka" uzun okunur. a.i.) : rengin tabîî olarak değişmesi.

ibtikâ' ابتكاء (a.i. bükâ'dan) : ağlama.

ibtikâr ابتكار (a.i.) : sabahleyin erken kalkma.

ibtilâ' ابتلاء (a.i.) : mübtelâ'lık, bir şeye düşkün olma, düşkünlük, tiryâkilik.

ibtilâ-yi şedîd : şiddetli düşkünlük.

ibtilâ' ابتـــلاع (a.i. bel'den) : 1. zorlukla yutma. 2. gelini gerdeğe koyma.

ibtilâc ابتلاج (a.i.) : görünme; meydana çıkma.

ibtilâl ابتـــلال (a.i.) : ıslanmak.

ibtilâz ابتلاز (a.i.) : alma.

ibtinâ' ابتنـــاء (a.i. binâ'dan) : bir şeyin üzerine binâ etme, kurma, bir şeye dayanma [bahis ve dâvâda].

ibtinâen ابتناءً (a.zf.) : mübtenî olarak, dayanarak.

ibtirâ' ابتـــراء (a.i.) : ağaçyontma.

ibtirâd ابتراد (a.i.) : 1. serinlemek üzere soğuk su içme. 2. soğuk su dökünme, duş.

ibtisâm ابتسام (a.i.) : tebessüm etme, hafif gülme, gülümseme.

ibtisâmât ابتســـامات (a.i. ibtisâm'ın c.) : hafif gülmeler, gülümsemeler.

ibtisâr ابتســـار (a.i.) : bir şeye başlama. (bkz : ibtidâ, ibtidâr).

ibtisâr ابتصار (a.i. basar'dan) : can ve gönülden görme, görüp esâsına, hakîkatine varma.

ibtişâk ابتشـــاك (a.i.) : 1. yalan söyleme. 2. nâmusa, haysiyete dokunma.

ibtitâ' ابتتاء (a.i.) : kesilme. (bkz : inkıtâ').

ibtitâr ابتتار (a.i.) : tâbi olma, uyma.

ibtiyâ' ابتياع (a.i.) : mübâyaa etme, satın alma.

ibtiyâr ابتيـــار (a.i.) : 1. kavga etme. 2. gücsüz, kuvvetsiz olma. 3. seçip kabûl etme.

ibtiyâz ابتياز (a.i.) : biriktirip yığma.

ibtizâ' ابتضـــاع (a.i.) : bir şey açık, meydanda olma.

ibtizâl ابتـــذال (a.i. bezl'den) : 1. bir şeyin hor kullanılması. 2. bir şey, çokluğundan dolayı değerini kaybetme, bayağılaşma, ayağa düşme. 3. bir şeyi sürekli olarak kullanma. 4. **ed.** umûmîleşmiş, ağızdan ağıza düşerek müptezel olmuş sözlerin gevelenmesi.

ibtizâr ابتـــزار (a.i.) : cebir ve zor ile alma; soyma.

ibtizâz ابتضاض (a.i.) : ihtiyaç dolayısıyla hakarete ve zillete katlanma.

ibyizâz ابيضـــاض (a.i.) : çok ağarma, beyazlanma.

ibzâ' ابـــزاء (a.i.) : birini son derece keder ve sıkıntıya düşürme, mahvetme.

ibzâ' ابذاء (a.i.) : fenâ, kötü söyleme.

ibzâ' ابضاع (a.i.). (bkz : ibdâ').

ibzâl ابذال (o.i.) : esirgemeyip bol bol harcama ve bol kullanma.

ibzâl-kâr-âne ابذالكارانه (a.f.zf.) : bollukla, bol bol, bol olarak, bolca.

ibzâr ابذار (a.i.). (bkz : isrâf).

ibzâz ابظاظ (a.i.) : semirme, yağlanma.

ibzâz ابضاض (a.i.) : bir şeyi lüzûmundan veyâ istenilen mikdardan az verme.

ibzîm, ibzîn ابذيـــم ، ابزين (a.i.) : mâdenden yapılmış kemer tokası.

îcâ' ايجاع (a.i. veca'dan) : vecâ verme, verilme, ağrıtma, ağrıtılma.

icâa اجاعه (a.i. cû'dan) : yiyecek, içecek vermeyerek aç bırakma.

i'câb اعجـــاب (a.i. ucb'dan) : 1. taaccübe düşürme, şaşırtma. 2. kendini beğenmişlik. [Arapçada : "iyiliğe, güzelliğe hayrân etme" mânâsına gelir].

îcâb ايجاب (a.i. vücûb'dan. c. : îcâbât) : 1. lâzım gelme, gerek. 2. bir sözleşme için ilk söylenen söz. 3. **mant.** *olumlama, *olumlu halde bulunma, **fr. affirmation.**

îcâb-ı hâl : *durumun *gereği.

îcâb-ı maslahat : işin *gereği.

îcab ve kabûl : **eko.** ibraz edilen vesîkanın, teklîfin kabûlü.

îcâbât ايجابـــات (a.i. îcâb'ın c.) : îcaplar.

îcâben ايجابـــاً (a.zf.) : ister istemez, gerekli olarak.

icâbet اجابـــت (a.i.) : 1. kabûl etme, kabûl edilme. 2. muvâfakat etme, râzı olma, uyma : **Ümmet-i icâbet** : Müslümanlar.

icâbet-gâh اجابتگاه (a.f.b.i.) : kabûl etme yeri.

icâbet-gâh-ı ilâhî : Allah'ın duâları kabûl ettiği yer.

îcâbî ايجابى (a.s.) : 1. îcapla ilgili. 2. *olumlu.

îcâbiyye ايجابيـــه (a.i.) : *gerekircilik, **fr. déterminisme.**

îcâd ايجـــاد (a.i.) : 1. vücûda getirme, getirilme. 2. yeniden bir şey çıkarma. **Âlem-i îcâd** (îcâd âlemi) : bütün yaratılmışlar. **Nev-îcâd** : yeni ortaya çıkmış.

îcâd-ı akl-ı insânî : insan aklının îcâdı.

îcâd-ı bedâyi' : güzel şeyler yaratma. 3. **ed.** yeni bir fikri, yeni bir mevzûu zihinde bulma.

icâd, ücâd اجـــاد ، اجـــاد (a.i.) : pencere ve kapı üstlerinde bulunan kemer.

icâde اجـــاده (a.i.) : iyi yapma, yapılma, iyi işleme.

îcâd-gerde ايجاد گـــرده (a.f.b.s.) : îcâdedilmiş, yeni ortaya konulmuş.

i'câf اعجـــاف (a.i.) : hiç durmadan hastaya bakma.

ic'âf اجعاف (a.i.) : yıkma, yere düşürme.

icâh اجـــاح (a.i.) : perde, örtü. [üç türlü harekesiyle de kullanılabilir].

i'câl اعجـــال (a.i.) : 1. acele ettirme. 2. öne geçme.

icâle اجالـــه (a.i.) : cevelân ettirme, dolaştırma, dolaştırılma.

icâle-i esb : atı dolaştırma.

icâle-i fikr : derin derin düşünme, düşünüp taşınma.

icâle-i kalem : kalem dolaştırma.

icâlet عجالـــت (a.i.) : 1. acele ile yapılan iş. 2. el kitabı, **fr. manuel.** (bkz : ucâlet).

icâleten عجالةً (a.zf.) : acele olarak, acele olmak üzere. (bkz : ucâleten).

icâm اجام (a.i. eceme'nin c.) : 1. ağaçlıklar, çalılıklar, kamışlıklar. 2. arslan yatakları.

i'câm اعجـــام (a.i.) : yazıyı, harfleri noktalama, yazıya nokta koyma.

icân عجان (a.i.) : **1.** boyun. (bkz : unk). **2. anat.** apış arası.

îcâr ايجـــار (a.i.) : **1.** kirâya verme, verilme. **2.** kirâ parası.

icârât اجارات (a.i. icâre'nin c.) : kirâlar, îratlar, gelirler.

icâre, icâret اجارت ، اجاره (a.i.c. : icârât) : **1.** kirâ, îrat, gelir. **Kitâbü'l-icâre :** Mecelle'nin mevzuu kirâ ve kiralamaya âit olan kısmı.

icâre-i akar : ev, arsa gibi şeylerin kirâsı.

icâre-i fâside : fık. icârenin in'ikad şartları bulunup da sıhhat şartlarından biri bulunmayan icâre.

icâre-i hayvân : hayvan kirâlama.

icâre-i lâzime : huk. hıyâr-ı şart, hıyâr-ı ayb ve hıyâr-ı rü'yet gibi hıyârattan ârî olan sahih icâre.

icâre-i mevkufe : huk. [eskiden] gayrın hakkı taallûk eden icâre.

icâre-i muaccele : peşin kirâ.

icâre-i mûceze : akit zamânından îtibâren olan kirâ.

icâre-i muzâfe : geleceğe âit, belli bir zamandan îtibâren akdolunacak kirâ.

icâre-i müeccele : sonradan alınacak kirâ.

icâre-i mün'akide : huk. in'ikadeden, yânî in'ikat şartlarını câmî olan icâre.

icâre-i müsânehe : huk. yıllık olarak yapılan bir îcâr akdidir.

icâre-i müşâhere : huk. aylık olarak yapılan îcâr akdi. [bir akarı, her aylığı elli liraya olmak üzere kirâya vermek gibi].

icâre-i nâfize : fık. gayrın hakkı taalluk etmeyen icâre.

icâre-i sahîha : huk. zâten ve vasfen meşrû olan, yânî in'ikat şartlarını ve sihhati câmî olan icâre.

icâre-i tavîle : huk. uzun bir müddetle vuku' bulan icâre. [bir maslahata veyâ şart-ı vâkıfa müstenit olmadıkça bir vakıf akar bir seneden, bir vakıf arâzî de üç seneden ziyâde müddetle icâreye verilemez. Emvâl-i yetim hakkında da hüküm böyledir].

icâre-i urûz : fık. mâlûm müddet için mâlûm bedel mukabilinde elbise ve menkul eşyânın kirâlanması.

icâre-i vâhide : vakıf olan musakkafâtın ve müstegallâtin ay ve sene gibi kısa müddetle îcârı.

icâreteyn اجارتيـــن (a.i.c.) : hem derhal alınan hem ileride alınacak kirâsı olan vakıf binâ, iki kirâlı vakıf.

icâz عجاز (a.i.) : kadın başörtüsü.

i'câz اعجـــاز (a.i.c. : i'câzât) : **1.** âciz bırakma, acze düşürme. **2.** şaşırtma. **3. ed.** mûcize sayılacak kadar düzgün söyleme. **Hadd-i i'câz, derece-i i'câz :** güzel söylemenin son haddi. **4.** bir benzerini yapmada herkesi acze düşürme.

îcâz ايجاز (a.i.) : **1.** sözü kısa söyleme. **2. ed.** az sözle çok mânâ anlatma.

îcaz-ı harf : ed. *anlamda bir değişiklik yapmamak, anlamı bozmamak üzere cümleden bir kelime veya kelime grupunun çıkarılması.

îcaz-ı hasr : az sözle, çok mânâ anlatma.

îcâz-ı kasr : ed. sözde bir değişiklik olmadığı halde mânânın zenginliği.

îcâz-ı makbûl : ed. başka bir söz veya açıklamayı gerektirmeyen ifâde; az sözle çok şey anlatma.

îcâz-ı muhill : ed. sözü, mânâsı anlaşılmayacak şekilde kısaltma.

îcâz-ı takdîr : ed. düşünüldükçe geniş, etraflı anlamlar çıkan söz.

îcâz-ı tazammun : ed. sözün, hiç bir düzeltmeye ve değişikliğe yer vermeyecek şekildeki mükemmelliği.

îcâz-âne ايجازانه (a.f.zf.) : icaz yoluyla, sözü kısaltarak.

icâzet اجازت (a.i.) : **1.** izin, ruhsat. **2.** diploma. **3.** eski bir yazı türü : **Hatt-ı icâzet :** Arap harfleriyle yazılmış bir yazı türü, icâzet yazısı.

icâzet-i kavliyye : huk. bir kimsenin bir şey hakkında : "izin verdim" demesi.

icâzet-i küllî : [evvelce] Osmanlı serdarlarına ve sefirlerine musâlaha, muâhede akdi ve sâir işler hakkında verilen me'zûniyet.

icâzet-i lâhika : huk. bir kimsenin önce izni olmadığı halde, yapıldıktan sonra bir şeyi kabûl ve tasdîk etmesi.

icâzet-nâme اجازتنامه (a.f.b.i.) : icâzet kâğıdı, şahâdetnâme, diploma. [evvelce medreseden yetişenlere verilirdi].

i'câz-kâr اعجاز کار (a.f.b.s.) : **1.** herkesin yapamayacağı sûrette iş gören. **2.** söz söyleyen.

i'câz-kâr-âne اعجاز کارانه (a.f.zf.) : herkesi, yarışmada âciz bırakacak yolda.

i'câz-nümâ اعجازنما (a.f.b.s.) : bir mu'cizeyi andıracak kadar eser ve ustalık gösteren.

icbâr اجبار (a.i.) : cebretme, zorlama, zorlanma.

icbâr-ı nefs : kendini zorlama, zorla kendini tutma.

iccâne اجانه (a.i.c. : ecâcîn) : leğen; tekne.

iccâr اجار (a.i.c. : ecâcîr) : ev çatısı, dam.

iccâs اجاص (a.i.) : erik. [bâzı yerlerde zerdâli, armut].

icdâf اجداف (a.i.) : bağırıp çağırma.

icdân اجدان (a.i.) : sonradan zengin olma.

icfâr اجفار (a.i.) : alışkanlıktan vazgeçme.

icfîl اجفیل (a.s.) : **1.** korkak [adam]. **2.** yaşlı kadın.

ichâ' اجهاء (a.i.) : ayaz çıkma.

ichâ-yi hevâ : havanın ayazı.

ichâd اجهاد (a.i.) : son derece, eleme, kedere, sıkıntıya uğratma, uğratılma.

ichâr اجهار (a.i. cehr'den) : **1.** meydana koyma, meydana, ortaya çıkarma. **2.** sesle okuma.

icî اجی (f.i.) : **1.** hükümdar vezîri, vekîli. **2.** atmaca.

icl اجل (a.i.) : **hek.** boyun tutukluğu, boyun ağrısı, **fr. torticolis.**

icl عجل (a.i.) : erkek buzağı, dana.

icl-i Sâmirî : Hz. Mûsâ', Tûr-i Sinâ'da, Allah'la konuşmaya gittiğinde, Sâmirî isminde birinin, buzağı şeklinde topraktan yapıp : "İşte Mûsa'nın aradığı Allah" diye tapdırmaya kalkıştığı heykel.

iclâ' اجلاء (a.i. cilâ'dan) : **1.** uzaklaştırma, sürme. (bkz : nefy, teb'îd).

iclâ-yi vatan : yurdundan sürme. **2.** cilâlama, parlatma.

iclâl اجلال (a.i. celâl'den) : **1.** büyültme, saygı gösterme, ikrâm. **2.** büyüklük, kudret ve kuvvet. **3.** kadın adı.

iclâlen اجلالاً (a.zf.) : büyükleyerek, büyük sayarak. (bkz : ta'zîmen).

iclâlî اجلالی (a.s.) : iclâle mensup, iclâl ile ilgili.

İclâs اجلاس (a.i. cülûs'dan) : oturtma, oturtulma. (bkz : ik'âd).

icle اجله (a.i.) : dişi buzağı, düve.

icmâ' اجماع (a.i. cem'den) : dağınık şeyleri bir araya getirme, toplama.

icmâ-i ümmet : büyük fakîhlerin, dinle ilgili bir mevzûda birlik olmaları; **mec.** bütün halk.

icmâd اجماد (a.i.) : dondurma, dondurulma.

icmâd-ı mâ' : suyun dondurulması.

icmâen اجماعاً (a.zf.) : icmâ-i ümmet yoluyla.

icmâî اجماعی (a.s.) : icmâ ile ilgili.

icmâl اجمال (a.i.) : **1.** ihtisâr etme, kısaltma, *özetleme. **2.** öz, özet. (bkz : muhtasar). **3. mat.** cem, *genel toplam. **Ber-vech-i icmâl** : icmâl yoluyla, kısaca.

icmâlen اجمالاً (a.zf.) : icmâl sûretiyle, kısaltarak, kısaca, *özetleyerek. (bkz : muhtasaran).

icmâlî اجمالی (a.s.) : tafsilsiz, kısa, toplu.

icmâliyye اجمالیه (a.s.) : ["icmâlî'nin müen.]. (bkz : icmâlî).

icmâm اجمام (a.i.) : **1.** atı dinlendirme. **2.** biriktirme.

icnâf اجناف (a.i.) : doğruluktan ayrılma.

icnân اجنان (a.i.) : **1.** bir şeyi örtme. **2.** deli etme, eyleme.

icne اجنه (a.i.) : **anat.** yanak kemiği. [üç türlü harekesiyle de okunur].

icnîs اجنیص (a.s.) : tenbel [adam].

icrâ' اجراء (a.i. cereyân'dan. c. : icrâât) : **1.** akıtma, akıtılma. **2.** yapma, yerine getirme, bir işi yürütme. **3.** bir müzik parçasını çalarak gösterme. **4. huk.** borçlunun, alacaklıya karşı ödemekle mükellef bulunduğu bir şeyi, adlî bir teşekkül vâsıtasıyla te'mîn etme.

icrâ hey'eti : yürütme *kurulu.

icrâ vekilleri hey'eti : *bakanlar *kurulu.

icrâ-yi îcâbî : gereken muâmelenin îfâsı.

icrâât اجراآت (a.i. icrâ'nın c.) : iş, işler, yapılan, tatbik edilen şeyler.

icrâî, icrâiyye اجرائی ، اجرائیه (a.s.) : icrâya âit, icrâ ile *ilgili.

icrâî kuvvet : yürütme gücü.

icrâm اجـــرام (a.i.) : cürüm işleme, kabahat işleme.

icsâ' اجثاء (a.i.) : çökertme, dizüstü getirme.

icşâş اجشاش (a.i.) : bir şeyi döverek küçültme, ufaltma.

ictibâ' اجتباء (a.i. cibâyet'den) : **1.** intihâbetme, seçme. **2.** toplama; tahsildârın toplaması.

ictibâz اجتباز (a.i.) : kendine çekme [mıknatıs ve kehlibardaki hassa].

ictifâ' اجتفاء (a.i.) : kökünden koparma.

ictihâd اجتهاد (a.i. cehd'den) : **1.** gücü, kuvveti yettiği kadar çalışma. **2.** fıkıh'da yeditûlâ sâhibi büyük din âlimlerinin Kur'ân-ı Kerîm ve ahâdis-i nebeviyyeye müsteniden vaz' ettikleri şer'î düstur. **3.** bir kimsenin, bir şeyden mânâ ve hüküm çıkararak, o iş hakkındaki fikri, görüşü. **4. sosy.** *inan. **5.** Doktor Abdullah Cevdet tarafından 1904 de İstanbul'da 15 günde bir Türkçe Fransızca olarak yayımlanmış olan edebî ve iktisadî dergi.

ictihâdât اجتهـــادات (a.i. ictihâd'ın c.) : içtihatlar.

ictihâdî, ictihâdiyye اجتهـــادى ، اجتهاديه (a. s.) : içtihada âit, içtihat ile ilgili. (bkz : ictihâd).

ictihâr اجتهار (a.i.) : **1.** âşikâr olma, meydanda olma. **2.** askeri çoğaltma.

ictimâ' اجتمـــاع (a.i. cem'den. c. : ictimâât) : **1.** toplanma, bir araya gelme. **2.** toplantı. **3.** yığılma, birikme. **4. astr.** *kavuşum.

ictimâ-i a'zam : astr. birçok seyyârelerin (*gezegen) burç mıntakalarının ayni noktasına tesâdüf etmiş gibi görünmeleri.

ictimâ-i hakiki : astr. yıldızların arz ve tulleri (genişlik ve uzunlukları) birbirlerine müsâvî (*eşit) olduğu zamanda vuku bulan içtimâ.

ictimâ-i küllî : astr. bütün seyyârelerin (*gezegen) hakiki içtimâ hâlinde bulunması.

ictimâ-i neyyireyn : astr. Ay ile Güneş'in bir doğru üzerine gelmeleri.

ictimâ-i sâkineyn : gr. iki sâkin harfin bir araya gelmesi, meselâ : "kevneyn = iki âlem, iki dünyâ" gibi.

ictimâ-i servet : eko. bir memleketin mâlik olduğu maddî ve mânevî servet.

içtimâ-i süflâ : astr. iç *gezengenlerin, yer-*gezegen-Güneş olmak üzere aynı *doğrultuda bulunmaları, *altkavuşum. **fr. conjonction inférieure.**

içtimâ-i ulyâ : astr. iç *gezegenlerin, yer-Güneş-*gezegen olmak üzere bir doğrultuya gelmeleri, *üstkavuşum, **fr. conjonction supérieure.**

ictimâ-i zâhirî astr. yalnız tulleri (uzunlukları) müsâvî (*eşit) ve arzları (genişlikleri) değişik olan yıldızların içtimâı.

ictimâât اجتماعـــات (a.i. ictimâ'ın c.) : toplantılar, toplanmalar.

ictimâî, ictimâiyye اجتماعـــى ، اجتماعيه (a. s.) : sosyal, **fr. social.**

ictimâiyyât اجتماعيات (a.i.c.) : sosyoloji, **fr. sociologie.**

ictimâiyyûn اجتماعيـــون (a.i.c.) : *toplumbilimciler, sosyologlar.

ictimâr اجتمار (a.i.) : buhurlanma, tütsülenme.

ictinâ' اجتناء (a.i.) : meyva toplama, devşirme.

ictinâ-i semerât-ı ulûm : bilgi yemişlerini toplama.

ictinâb اجتناب (a.i.) : sakınma, çekinme, uzaklaşma. (bkz : ihtiraz, tevakkî).

ictinâh اجتنـــاح (a.i.) : **1.** meyletme, eğilme. **2.** secdede, ellerini yere koyup, dirseklerini açarak kanat şekline sokma.

ictirâ' اجتـــراء (a.i. cür'et'den) : cür'etlenme, cesâret etme; yeltenme.

ictirâ' اجتـــراع (cür'a'dan. a.i.) : suyu -nefes almadan- birden içme.

ictirâh اجتراح (a.i.) : el emeği karşılığından kazanılan para ile geçinme, geçinilme.

ictirâm اجتـــرام (a.i.) : cürüm işleme, günah işleme.

ictirâr اجترار (a.i.) : **1.** geviş getirme, geviş getirilme. **2.** ileri ve geri çekme, çekilme.

ictisâr اجتسار (a.i. cesâret'den) : cesâretlenme [Arapçada bu mânâya gelmez].

ictisâs اجتســـاس (a.i.) : araştırma. [Arapçada : hayvanın, ağzı ile çayırı araştırarak otlaması].

ictivâ' اجتوا (a.i.) : tiksinme, iğrenme.

ictivâr اجتـــوار (a.i.) : civar, muhit yapma, komşu olma.

ictiyâl اجتيـــال (a.i.) : cevelân etme, doğru yoldan gitmeyip dolaşma.

ictizâ' اجتزاع (a.i.) : ağaç, dal kesme.

ictizâb اجتذاب (a.i. cezb'den) : çekip uzatma.

ictizâlاجتـــذال(a.i.) :sevinme.

ictizâz اجتـــزاز (a.i.) : 1. ot biçme, çayır biçme. 2. yün kırkma.

ictizâz-ı agnâm : koyun kırkma.

iczal اجـــذال (a.i.) : sevindirme, gönlünü hoş etme. (bkz : ifrâh).

iczâm اجذام (a.i.) : kesme. (bkz : kat').

îd عيد (a.i.c. : a'yâd) : bayram.

îd-i adhâ : kurban bayramı.

îd-i beşâret : Hz. İsâ'nın doğuşunu müjdeleyen günde yapılan bayram.

îd-i cânân : sevgilinin bayramı.

îd-i ekber : arefesi cumâya rastlayan kurban bayramı.

îd-i fıtr : ramazan bayramı.

îd-i sagîr : şeker bayramı, ramazan bayramı.

îdâ' ايـــداع (a.i. vedîa'dan) : 1. emânet olarak verme. 2. malını, korunması için başka birine verme.

îdâb ايـــداب (a.i.) : 1. doğruluğu herkese bildirme. 2. sofrası açık olma, herkesi ziyâfete çağırma.

idâd عـــداد (a.i.) : sayı, hesap. **Bî-idâd** : sayısız, pek çok.

i'dâd اعـــداد (a.i. add'den) : hazırlama, hazırlanılma, geliştirme, geliştirilme.

idâd, ided ادد ، اداد (a.i.) : zor, kuvvet; zafer, üstünlük.

idâde اضـــاده (a.i.) : usturlabın sırtı üzerine konulmuş, mihver veyâ meyil etrâfında dönen bir nişan cetveli olup, yıldızların yüksekliğini ölçmeye yarar. (bkz : izâde).

idâde عضاده (a.i.): kol bağı. (bkz : bâzû-bend).

i'dâdî اعـــدادى (a.s.) : hazırlamaya mahsus yer, hazırlama yeri. **Mekteb-i i'dâdî** : [Rüşdiye denilen ortaokuldan sonra] yüksek okullara hazırlayıcı okul.

i'dâdiyye اعداديـــه (a.i.) : 1. i'dâdi'nin müen. 2. (bkz : mekteb-i i'dâdî).

i'dâdiyye-i tıbbiyye : tıp lisesi.

idâle ادالـــه (a.i.) : tedâvüle çıkarma, bir şey elden ele geçme, geçirilme.

idâm ادام (a.i.) : katık, ekmeğe katık edilen şey. **Nan ü idâm** : ekmek ile katık.

i'dâm اعـــدام (a.i. adem'den) : **huk.** bir kimseyi kanun gereğince öldürme. **Salben i'dâm** : bir kimseyi kanun gereğince asarak öldürme.

i'dâm-ı nefs : kendini öldürme, intihar.

idâme, idâmet ادامـــه ، ادامت (a.i. devâm'dan) : devamlı, dâimî kılma, devâm ettirme, sürdürme.

îdân عيدان (a.i. ûd'un c.) . (bkz : ûd).

idâne ادانه (a.i deyn'den) : borç, ödünç verme.

idâneten ادانـــةً (a.zf.) : idâne sûretiyle, ödünç olarak.

idârât ادارات (a.i.c.) : gelirleri ve ödenekleri belirten eski belgeler.

idâre اداره (a.i. devr'den) : 1. döndürme, döndürülme, çevirme, çekip çevirme, *yönetme. 2. kullanma, becerme. 3. tutum, yerinde harcama. 4. yetme, yeter olma. 5. memleket işlerinin çevrilmesi. 6. bir yeri çekip çevirenlerin hepsi. 7. birinin bir işi çekip çevirdiği yer. 8. ışığı az olan küçük lâmba.

idâre hey'eti : illerde vâlî, ilçelerde kaymakamların başkanlığı altında istişârî, idârî ve kazâî yetkileri bulunmak üzere teşekkül eden kurullar.

idâre-i akdâh : kadeh kaldırma [şerefe].

idâre-i askeriyye : askerlik işleriyle uğraşan idâre; askerce idâre.

idâre-i beytiyye : ev idaresi.

idâre-i husûsiyye : belediyeler gibi bütçesi devletten ayrı olan özel kuruluş, özel idare.

idâre-i kelâm : sözü, birinin hoşuna gidecek şekilde söyleme.

idâre-i mahsûsa : [ilk adı : "İdâre-i Azîziyye" idi] devlet vapur işletme idâresi.[son adı "Seyr-i Sefâin" olmuştu].

idâre-i maslahat : 1) bir işi iyi kötü yoluna koyma; 2) bir işi şöyle böyle görme.

idâre-i meşrûta : meşrûtiyet idâresi.

idâre-i mutlaka : bir hükümdârın idâresi altında bulunan devlet.

idâre-i mülkiyye : sivil *yönetim.

idâre-i müstebidde : istibdad idâresi.

idâre-i örfiyye (örfî idâre) : *sıkıyönetim.

idâre-i umûr : işlerin görülmesi.

idâre-hâne اداره خانـــه (a.f.b.i.) : 1. gazete, dergi gibi yayınların yazı işlerine bakılan yer. 2. bir işe bakan heyetin toplu olarak iş gördükleri yer, dâire.

idâreten ادارةً (a.zf.) : idâre yoluyla, işi idâre ederek.

idârî اداری (a.s.) : idâre ile ilgili; idâre.

idâve اداوه (a.i.c. : edâvâ) : asker matrası, deriden yapılmış su kabı.

idbâk ادباق (a.i.) : yapıştırma, yapıştırılma.

idbâr ادبـــار (a.i.) : talihsizlik, bahtsızlık; düşkünlük, işlerin ters gitmesi : **İkbâl ü idbâr** : tâlih ve talihsizlik.

idcân, idcîcân ادجیجان ، ادجاه (a.i.) : 1. hava çok sisli, dumanlı olma. 2. gök yağmur bulutlarıyla örtülme.

iddet عـــدت (a.i.) : **huk.** [eskiden] kocasından ayrılan kadının, tekrar başkasıyla evlenebilmek zorunda bulunduğu, yâni üç def'a hayiz görüp temizleninceye kadar geçecek olan müddet. [kocasından boşanırsa 100 gün, kocası ölürse 130 gün beklenirdi].

iddet-i eşhür : huk. [eskiden] ay hesâbıyla iddet bekleme. [akd-i sahih ile nikâhlı olup hakikaten veyâ hükmen methûlü'n-bihâ olan veyâ zât-ı hayz olmayan kadınlar; boşanma târihinden îtibâren hür ise üç ay, câriye ise bir buçuk ay iddet bekler].

iddet-i haml : huk. [eskiden] çocuk doğurmakla biten iddet.

iddet-i hayz : huk. [eskiden] hayz ile ikmâl olunan iddet. [talâk veyâ fesih vukuunda zât-i hayz olan hür kadınlar tam üç hayz ile ve câriyeler dahî tam iki hayz ile bu iddeti bitirmiş olurlar].

iddet-i vefât : huk. [eskiden] ölüm ile lâzımgelen iddet. [kocası vefât eden kadın hür ise dört ay on gün, câriye ise iki ay beş gün iddet bekler].

iddiâ' ادعاء (a.i. da'vâ'dan) : 1. haklı haksız bir hükümde ayak direme. 2. mahkemede bir hakkın sâbit olduğu dâvâsında bulunma. 3. inat.

iddiâî ادعائی (a.s.c. : iddiâiyyât) : iddiâ ile ilgili, delilsiz, şâhitsiz şuhutsuz.

iddiâiyyât ادعائیات (a.i. iddiâî'nin c.) : iddiâ ile ilgili, şâhitsiz şuhutsuz sözler.

iddiâ-nâme ادعانامه (a.f.b.i.) : müddeiumûmî'nin (*savcı), iddiâlarını içinde toplamış olduğu ve soruşturma sonunda mahkemede okuduğu yazı.

iddifâ' ادفاء (a.i.) : ısınma.

iddifâ-yi mâ' : suyun ısınması.

iddifâ-yi taâm : yemeğin ısınması.

iddihâl ادخال (a.i.) : girme. (bkz : duhûl).

iddihân ادهـــان (a.i.) : güzel kokulu yağ sürünme.

iddihân ادخان (a.i.). (bkz : idhân).

iddihâr ادخار (a.i.) : 1. biriktirme, biriktirilme, toplayıp saklama. 2. kıtlıkta yüksek fiatla satmak üzere zahîre toplayıp saklama.

iddirâ' ادراء (a.i.) : hîle ile aldatma.

iddisâr ادثار (a.i.) : çok mal-mülk sâhibi olma.

iddiyân ادیـــان (a.i. deyn'den) : borca girme, borç alma, borçlanma.

idfâ' ادفاء (a.i.) : ısıttırma.

idfân ادفان (a.i.) : gömme. (bkz : defn, tedfîn).

îd-gâh عیدگاه (a.f.b.i.) : bayram yeri.

idgam ادغـــام ("ga" uzun okunur. a.i. degam veya dagm'dan) : **a. gr.** birbirine benzeyen iki harfi bir yazıp şedde ile okuma : mededе'den "medd" gibi.

îd-geh عیدگه (a.f.b.i.) . (bkz : îd-gâh).

idhâl ادخـــال (a.i. dühûl'dan. c. : idhâlât) : 1. dâhil etme, içeri sokma. 2. memleket dışından mal getirme. ["ihrâc" ın zıddı].

idhâlât ادخالات (a.i. idhâl'in c.) : memleket dışından getirilen mallar, **fr. importations.** [ihrâcât'ın zıddı].

idhân ادخـــان (a.i. duhân'dan) : tütme, duman çıkarma.

idhâr ادخـــار (a.i.) : tahkir, hakir görme.

idhâş ادهاش (a.i.) : dehşet verme, dehşetlendirme, dehşetlendirilme. (bkz : tedhîş).

îdî عیدی (a.s.) : bayramla ilgili.

îdiyye عیدیه (a.i.) : bayramlık, bayram bahşişi. **Kasîde-i îdiyye** : eski şâirlerin büyük kimselere, bayramda sundukları tebrik kasîdesi, manzûmesi.

idlâl ادلال (a.i.) : naz etme, nazlanma; aşırı derecede nazlanma.

idmâ' ادماء (a.i.) : kan alma. (bkz : fasd).

idmâc ادماج (a.i.) : bir şeyi bir şeyin içine koyma, sıkıştırma. (bkz : idhâl').

idmân ادمـــان (a.i.) : 1. alıştırma, alışkanlık olması için bir şeyi birçok defa tekrarlama. 2. jimnastik, beden terbiyesi.

idmân-ı beden : jimnastik.

idrâ' ادراء (a.i.) : bildirme; bildirilme.

idrâc ادراج (a.i. derc'den) : dercetme, dercedilme, bir yazıyı (gazete, dergi gibi) bir yere koydurma : **fels. subsumer.**

idrâk ادراك (a.i. derk'den. c. : idrâkât) : **1.** anlayış, akıl erdirme. **2.** yetişme, erişme. **3.** olgunlaşma. **4. fels.** *algı.

idrâk-ı dakik : fels. ince idrâk, *tamalgı.

idrâkât ادراكات (a.i. idrâk'in c.) : anlayışlar, kavrayışlar.

idrâkî ادراكى (a.s.) : **fels.** idrâk ile, *algı ile ilgili.

idrâkiyye ادراكيه (a.i.) : **fr. conceptionnisme, perceptionisme.**

idrâr ادرار (a.i.) : sidik. (bkz : bevl).

idrârât ادرارات (a.i. derr'den c.) : vâridât ve tahsîsât, gelirler.

İdrîsiyye ادريسيه (a.h.i.) : **tas.** Seydi Ahmed bin İdrîsî el-Fâsî'nin kurduğu tarîkat kolu. [Seydî Ahmet 1253 (1837) de Zübeyde'de ölmüştür].

îfâ ايفاء (a.i. vefâ'dan) : **1.** ödeme, yerine getirme. **2.** bir işi yapma. **3.** iş görme.

îfâ-yi vazîfe : vazîfesini yapma.

îfâd ايفاد (a.i.) : birini elçilikle gönderme.

ifâdât افادات (a.i. ifâde'nin c.). (bkz : ifâde).

ifâdât-ı lâzime : gerekli ifâdeler.

ifâde افاده (a.i.c. : ifâdât) : **1.** anlatma, anlatış.

ifâde-i cebriyye : zorâki ifâde.

ifâde-i merâm : 1) merâmını anlatma; **2)** kitaplara yazılan önsöz.

ifâde-i nâ-hoşnûdî : hoşnutsuzluk ifâdesi.

ifâde-i şifâhiyye : ağızdan söyleyerek, anlatış.

ifâde-i tahrîriyye : yazı ile anlatış.

ifâde-i zımniyye : üstü kapalı ifade.

ifâde vü istifâde : anlatma ve faydalanma. ["ifâde" nin Arapçadaki mânâsı "faydalanmak" dır]. **2.** ders verme. (bkz : tedrîs).

ifâdî, ifâdiyye افاديه ، افادى (a.s.) : ifade ile *ilgili, anlatma ile *ilgili.

ifâhe افاحه (a.i.) : **1.** kaynatma. **2.** kan fışkırtma.

ifâkat افاقت (a.i. fevk'den) : **1.** hasta, iyi olma, iyiliğe dönme. **2.** sarhoşluktan veya baygınlıktan ayılma. **3.** kadın adı.

ifâkat-pezîr افاقت پذير (a.f.b.s.) : iyileşmesi mümkün [hastalıktan].

ifâkat-yâb افاقتياب (a.f.b.s.) : ifâkat bulucu, bulan, hastalıktan kalkan.

ifâte افاته (a.i. fevt'den) : fevt etme, kaybetme, elden çıkarma, çıkarılma.

ifâte-i fursat : fırsatı kaçırma.

ifâte-i vakt : vakit kaybetme.

ifâte-i zamân : zaman kaybetme.

ifâza افاضه (a.i. feyz'den) : **1.** feyizlendirme, bereketlendirme. **2.** kabı, taşacak derecede doldurma; taşıp yayılma, dağılma.

ifâza-bahş افاضه بخش (a.f.b.s.) : feyizlendiren, feyiz aldıran.

ifâze افازه (a.i.) : feyzlendirme, maksada eriştirme.

ifcâc افجاج (a.i.) : kuş ötmesi, cıvıldaması, cıvıldayış.

ifcâc-ı tuyûr : kuşların cıvıldayışı.

ifcâr افجار (a.i.) : **1.** birini fâcir, fitne sayma. **2.** birine günahkârlık yükleme. **3.** fecir zamânına girme.

ifcâs افجاس (a.i.) : uygunsuz ve mânâsız şeylerle böbürlenme.

ifdâh افضاح (a.i. fadîh'den) : kötülüğü, ayıbı, kusûru açığa vurma. (bkz : ifzâh).

ifdâl افضال (a.i. fadl'dan) : lûtuf ve bağış. (bkz : ihsân).

iffet عفت (a.i.) : **1.** afîflik, temizlik. **2.** nâmus. **3.** kadın adı.

iffet ani'z-zinâ عفت عن الزنا (a.b.i.) : **huk.** [eskiden] bir kimsenin ömründe bir defa olsun gayri meşrû mukarenette bulunmamış olması.

iffet-fürûş عفت فروش (a.f.b.s.) : nâmus taslayan, nâmus ve şereften bahseden.

iffetli, iffetlü عفتلو ، عفتلى (a.s.) : **1.** iffet, nâmus sâhibi kadın. **2.** îtibarlı kadınların lâkabı.

ifgâr افگار (f.s.) : yaralı. (bkz : mecrûh).

ifhâh افهاه (a.i.) : âciz kılma.

ifhâm افحام (a.i. fuhûm'dan) : **1.** ağız açtırmama, susturma. **2.** bir münâkaşada, karşısındakini cevap veremeyecek hâle getirme.

ifhâm افهام (a.i. fehm'den) : anlatma, anlatılma, bildirme, bildirilme.

ifhâr افخار (a.i. fahr'den) : fahirlendirme, şereflendirme; şeref ve değerinden dolayı, birini bir başkasından üstün tutma.

ifhâş افحاش (a.i. fuhş'dan) : kötü söyleme.

ifk افـــك (a.i.) : bir suçu birine yükleme. (bkz : bühtân).

ifk-i mübîn : göz göre göre yalan söyleme.

ifkad افقـــاد ("ka" uzun okunur. a.i.) : kaybettirme.

ifkah افقاه ("ka" uzun okunur. a.i.) : öğretme.

ifkar افقـــار ("ka" uzun okunur. a.i.) : fakirleştirme.

iflâ' افـــلاء (a.i.) : memeden ayırma, sütten kesme. (bkz : iftâm).

iflâh افلاح (a.i.) : **1.** kutlu, başarılı olma. **2.** felâh bulma, selâmete çıkma, kötü bir durumdan kurtulup iyi bir duruma girme.

iflâk افلاق (a.i.) : mânâ, kelime îcâdetme.

iflâs افلاس (a.i. feles'den) : **1.** tüccarın, borcunu ödeyemeyecek bir hâle gelmesi, top atma. **2.** bitirme, tüketme. [mal, para, bilgi v.b.].

ifnâ' افناء (a.i. fenâ'dan) : **1.** yoketme, tüketme. **2.** malı, yersiz sarfetme.

ifnâ-yi beden : vücudu yok etme.

ifnâ-yi hayât : ömrünü tüketme.

ifnâ-yi mâl : malını sarfetme.

ifrâc افراج (a.i.) : açılma, ayrılma.

ifrâcü'l-bâhire : vapurun, iskeleden, sâhilden açılması.

ifrâd افراد (a.i.) : **1.** müfred, tek olarak söyleme. **2.** ayırma. **3.** tek başına hacca gitme.

ifrâğ افـــراغ (a.i. ferâğ'dan) : **1.** kalıba dökme. **2.** şekillendirme, bir şekle sokma. **3. biy.** *boşaltım, **fr. excrétion.**

ifrâh افراح (a.i. ferah'dan) : ferahlandırma; sevindirme, memnûn etme. (bkz : iczâl).

ifrâm افرام (a.i.) : doldurma, doldurulma.

ifrâm-ı ibrîk : ibriğin doldurulması.

ifrâr افرار (a.i.) : firâra mecbûr etme, kaçırma, kaçırılma.

ifrâş افراش (a.i.) : tefriş etme, serme, döşeme.

ifrât افراط (a.i. fart'dan) : aşırı gitme, pek ileri varma.

ifrât-ı hiss : *aşırıduyu, **fr. hyperesthésie.**

ifrât-ı neşât : sevinç coşkunluğu.

ifrât ü tefrît : birbirine tamâmen zıt olan iki uç.

ifrât-kâr افراطكار (a.f.b.s.) : ifrâta vardıran, aşırı giden, aşırı davranan.

ifrât-kâr-âne افراطكارانـــه (a.f.zf.) : ifrata vardırarak, aşırı davranarak.

ifrâz افـــراز (a.i.c. : ifrâzat) : **1.** bir bütünden bir parça ayırma; ayırma; ayrılma. **2.** (c. ifrâzât) : **biy.** vücuttan, kan, cerahat, irin, ter .. gibi ayrılıp çıkan şey, *salgı; **fr. sécrétion.**

ifrâzât افـــرازات (a.i. ifrâz'ın c.) : **1.** bir bütünden parçalar ayırmalar; ayırmalar; ayrılmalar. **2. biy.** vücuttan, kan cerahat, irin, ter .. gibi ayrılıp çıkan şeyler, *salgılar, **fr. sécrétions.**

ifrâzât-ı cildiyye (cildin ifrâzâtı) : ter gibi cildin mesâmelerinden çıkan ifrâzât.

ifrâzât-ı dâime : **biy.** sidik gibi, uykuda bile beklemeyen ifrâzât, *salgı.

ifrâzât-ı munkatıa : mîdenin ifrâzâtı gibi, yalnız vazîfe sırasında harekette olan âzânın ifrâzâtı.

ifrâzciyân افرازجيـــان (a.t.f.b.i.) : darphânede sikke (para) kesenler.

ifrinka' افرنقاع ("ka" uzun okunur. a.i.) : [parmak] çıtırdatma.

ifrinka-ı esâbi' : parmak çıtırdatma.

ifrît عفريت (a.i.c. : efârît) : **1.** zararlı ve korkunç mitolojik mahlûk. **2. mec.** etrâfı birbirine katan korkunç insan.

ifrîz افريز (a.i.) : dam saçağı, sundurma.

ifsâd افساد (a.i. fesâd'dan) : **1.** fesâdâ uğratma, uğratılma, bozma.

ifsâd-ı mi'de : mîde bozma. **2.** kargaşalık çıkarma, düzensizlik meydana getirme.

ifsâdât افســـادات (a.i. ifsâd'ın c.) : düzensizlik meydana getirmeler, kargaşalıklar.

ifsâd-kâr افســـادكار (a.f.b.s.) : fesade uğratan, bozgun çıkaran, karıştırıcı.

ifsâh افصاح (a.i. fasâhet'den) : fesâhatle konuşma, açık ve düzgün söz söyleme.

ifsâh افســـاح (a.i. füshat'den) : açma, genişletme.

ifsâh افســـاخ (a.i. fesh'den) : unutma; akıldan çıkarma; ihmâl etme.

ifsâm افســـام (a.i.) : **1.** yağmurdan sonra hava açılma. **2.** hastanın ateşi düşme. **3.** bitme, tükenme.

ifşâ' افشـــاء (a.i.c. : ifşâât) : gizli bir şeyi yayma; ortaya dökme, açığa vurma.

ifşâ-yi râz : sırrı açığa vurma.

ifşâât افشـــاآت (a.i. ifşâ'nın c.) : sırrı meydana atmalar, açığa vurmalar.

iftâ' افتـــاء (a.i. fetvâ'dan) : fetvâ verme, bir işi fetvâ ile halletme. **Hizmet-i iftâ', Makam-ı iftâ', Mansıb-ı iftâ', Mesned-i iftâ :** şeyhülislâmlık.

iftâh افتاح (a.i. feth'den) : fethetme, açma.

iftâl افتال (f.s.) : **1.** yarık, yırtık. **2.** dağınık.

iftâm افطـــام (a.i.) : memeden, sütten kesme. (bkz : iflâ').

iftân افتـــان (a.i.) : **1.** fitneye uğratma. **2.** ayartma. (bkz : iftitân).

iftâr افطـــار (a.i. fıtr'dan) : **1.** oruç açma. **2.** ramazan akşamları verilen ziyâfet.

iftâriyye افطاريـــه (a.i.) : **1.** iftarlık; iftar için hazırlanmış çerez ve saire. **2.** [eskiden] pâdişah saraylarında, vüzerâ, âyân ve eşrâf konaklarında, dâvetlilere iftardan sonra diş kirâsı adı altında verilen bahşiş.

iftiâl افتعـــال (a.i.) : **1.** iş edinme, iş yapma. **2. a. gr.** beş harfli kelimelerin birinci bâbı, iftiâl bâbı.

iftiâl افتئـــال (a.i.) : fala bakma, fal tutma.

ifticâ' افتجاء (a.i.) : apansızın, birdenbiri olma. (bkz : fücceten).

iftidâh افتضاح (a.i. fadâhat'den). (bkz : iftizâh).

iftihâm افتهـــام (a.i. fehm'den) : anlama, kavrama.

iftihâr افتخار (a.i. fahr'den) : **1.** öğünme; koltuk kabartma. **2.** şeref, şan.

iftihârü'l-ulemâ, iftihârü'l-emâsil, iftihârü'ş-şuarâ : ulemânın (sarıklılar) şânına, benzerlerinin ve şâirlerin övünmelerine sebebolan. [sarıklılar için kullanılan resmî tâbir].

iftihâriyyât افتخاريات (a.i.c.) : iftihar yolunda söylenen sözler.

iftihâs افتحـــاص (a.i.) : gerçeği dikkatle araştırma; gerçek dikkatle araştırılma.

iftikad افتقـــد ("ka" uzun okunur. a.i.) : arayıp sorma, aranıp sorulma.

iftikâk افتـــكاك (a.i. fekk'den) : rehinden çıkarma, rehinden kurtarma.

iftikâl افتـــكال (a.i.) : fazla çalışma, bir işte çok emek harcama.

iftikar افتقار ("ka" uzun okunur. a.i. fakr'den) : **1.** fakirlik gösterme. **2.** büyük, çok ihtiyâcı olma. **3.** alçakgönüllülük. (bkz : tevâzu').

iftikârî افتـــكارى (a.s.) : **fels.** düşünce ile *ilgili, düşünce ve *tasarımda bulunan, *düşünsel, **fr. idéal.**

iftikâriyye افتكاريـــه (a.i. fikr'den) : ülkücülük, **fr. idéalisme.**

iftikâriyye-i târîhiyye : tarihî ülkücülük, **fr. idéalisme historique.**

iftikâriyyet افتكاريـــت (a.i.) : **fels.** *düşüncellik, **fr. idéalité.**

iftilâl افتـــلال (a.i.) : **1.** savaştan yılma [asker]. **2.** bükülme.

iftinân افتنان (a.i.) : birbirini tutmayan, düzensiz söz söyleme.

iftirâ' افتـــراء (a.i.c. : iftirâât) : birine aslı olmayan bir suç yükleme. (bkz : bühtân, ifk).

iftirâât افتـــراآت (a.i. iftirâ'ın c.) : aslı olmayan suç yüklemeler.

iftirâk افتـــراق (a.i. fark'dan). **1.** ayrılma, dağılma; perîşan olma.

iftirâk-ı izâm : anat. kemiklerin dağılması. **2.** ayrılık, hicrân.

iftirâk-ı ahbâb : dostlardan, tanıdıklardan ayrılma.

iftirâs افتـــراس (a.i.) : avlayıp parçalama, yırtıp paralama; zorla yere yıkma.

iftirâz افتراض (a.i. farz'dan) : farz kılma, zarurî, lüzumlu, gerekli sayma.

iftisâd افتصـــاد (a.i.) : kan alma. **Mevsim-i iftisâd** (kan alma mevsimi) : mayıs, eylül ayları.

iftisâl افتصال (a.i.) : **1.** sütten kesilme. **2.** fidanı, köküyle çıkarıp, başka yere dikme.

iftitâh افتتـــاح (a.i. feth'den) : **1.** açma; açılma. **2.** başlama.

iftitâh-ı kelâm : sözün başlangıcı.

iftitâh tekbîrî : namaza başlarken söylenen "Allâhü ekber" sözü.

iftitâhî افتتاحـــى (a.s.) : açma, açılma, başlama ile ilgili, açmaya, başlamaya ait.

iftitân افتتان (a.i. fitne'den). (bkz : iftân).

iftiyâl افتيال (a.i.) : fal tutma.

iftizâh افتضاح (a.i. fazâhat'den) : **1.** rezîl olma. **2.** bir şeyi kırma, bir şeyi kırarak ufaltma.

iftizâz افتضاض (a.i.) : **1.** kızın, kızlığını bozma. (bkz : izâle-i bikr). **2.** dul kadının, iddet zamânını doldurması.

ifzâh افضـــاح (a.i. fazîh'den) : kötülüğü, ayıbı, kusûru açığa vurma. (bkz : ifdâh).

ifzâl افضال (a.i. fazl'dan). (bkz : ifdâl).

îgal ايغال ("ga" uzun okunur. a.i.) : **1.** pek uzağa gitme. **2.** acele ile birini bir yere sokma.

igare اغـــاره ("ga" uzun okunur. a.i.) : **1.** gece baskını yapma. **2.** çapul, yağma etme [Arapçadaki mânâsı : "gayrete düşürme, teşvîketme" dir].

igase اغاثـــه ("ga" uzun okunur. a.i.) : yardım etme.

igaza اغاظه ("ga" uzun okunur. a.i.) : darıltma, kızdırma.

iglâ' اغلاء (a.i. galâ'dan) : **1.** fiyatını yükseltme, pahalılandırma. **2.** kaynatma, kaynatılma.

iglâf اغـــلاف (a.i. gılâf'dan) : gılafına, kılıfına, kınına sokma. (bkz : igmâd).

iglât اغلاط (a.i. gallat'dan) : yanlışa götürme.

iglâz اغـــلاظ (a.i. galîz'den. c. : iglâzât) : galîz, kaba, fenâ söz söyleme.

iglâzât اغلاظـــات (a.i. iglâz'ın c.) : galiz, kaba sözler.

igmâ' اغمـــاء (a.i.) : **hek.** bayılma, kendinden geçme.

igmâd اغمـــاد (a.i.) : **1.** kınına, kılıfına sokma. (bkz : iglâf).

igmâd-ı seyf : kılıcı, kınına sokma. **2.** birçok şeyleri bir yere tıkma.

igmâm اغمـــام (a.i.) : gamlandırma, kederlendirme, acılandırma.

ignâ' اغناء (a.i. gınâ'dan) : **1.** zengin etme, edilme. **2.** başka bir şeye ihtiyaç bırakmama, muhtaç bırakmama.

igrâb اغراب (a.i.) : uzaklara yolculuk etme.

igrâd اغـــراد (a.i.) : güzel ve yüksek sesle şarkı söyleme.

igrâk اغـــراق (a.i.) : **1.** gark etme, suda boğma. **2.** (**ed.** c. : igrâkat) olması, akla yakın geldiği halde, imkânsız bulunan mübâlâğa, büyültme.

igrâkat اغراقات ("ka" uzun okunur. a.i. igrâk'ın c.) : mübâlâğalar, aşırı büyültmeler.

igrâkıyyât اغراقيـــات (a.i.c.) : iğrak, mübâlâğa sûretiyle söylenen saçma sapan sözler.

igrâm اغرام (a.i.) : borç ödetme.

igrâs اغـــراس (a.i.) : **1.** toprağa dikme, dikilme. **2.** ağaç dikme. (bkz : gars).

igsâs اغســـاس (a.i.) : güzel yemek yedirme, yedirilme.

igsâs اغصاص (a.i.) : tazyîk etme, sıkıştırma; bir yer halkını sıkıntıya düşürme, düşürülme.

igsûn, egsûn اگسون ، اگسون (f.i.) : büyüklerin giydikleri süslü, değerli elbise.

igşâ' اغشاء (a.i.) : örtme, kapama.

igşâş اغشـــاش (a.i.) : **1.** kışkırtma. **2.** acele ettirme.

igtâ' اغطـــاء (a.i.) : **1.** bir nesne uzanarak başka bir nesneyi örtme. **2.** ağacın dalları, uzayarak yerlere sürünme. **3.** asma yeşerme.

igtidâ' اغتداء (a.i. gıdâ'dan) : gıdâlanma, yiyip içme. (bkz : igtizâ').

igtimâd اغتماد (a.i. gımâ'dan) : **1.** kılınç kınına girme. **2.** birisi geceye girme.

igtimâm اغتمـــام (a.i. gamm'dan) : gamlanma, kederlenme.

igtimâs اغتماس (a.i.) : suya dalma.

igtimâz اغتماض (a.i.) : gözünü yumma.

igtinâ' اغتناء (a.i. gınâ'dan) : zenginleşme, zengin olma.

igtinâm اغتنـــام (a.i.) **1.** ganîmet sûretiyle alma, yağma ve talan etme. **2.** zahmetsiz bir kazanç gözüyle bakma.

iğtinâm-ı fursat : fırsatı kaçırmama, fırsattan faydalanma.

igtirâb اغتراب (a.i. gurbet'den) : **1.** gurbete çıkma. **2.** göz önünden kaybolma. **3.** [Güneş ve Ay gibi şeyler] batma. (bkz : gurûb).

igtirâf اغتـــراف (a.i.) : eliyle su alma, avuçla su içme.

igtirâk اغتـــراق (a.i. gark'dan) : **1.** gark olma, suda boğulma. **2.** soluğu kuvvetle içe çekme.

igtirâm اغترام (a.i.) : borç verme, diyet verme; cereme verme.

igtirâr اغترار (a.i. gurûr'dan) : **1.** mağrur olma, gururlanma, güvenilmeyecek şeye güvenme. **2.** aldanma. **3.** gaflette bulunma.

igtirâren اغتـــراراً (a.zf.) : mağrur olarak, güvenerek.

igtisâb اغتصـــاب (a.i. gasb'dan. c. : igtisâbât) : gasbetme, zorla alma.

igtisâbât اغتصابات (a.i. igtisâb'ın c.) : gasbetmeler, zorla almalar.

igtisâl اغتسال (a.i. gasl'den) : gereğine uygun olarak gusletme, yıkanma.

iğtişâş اغتشاش (a.i. gış'dan. c. : iğtişâşât) : **1.** karışıklık. **2.** duruluğu, saflığı kaybolma, bozulma.

igtişâşât اغتشاشات (a.i. iğtişâş'ın c.) : karışıklıklar, bozukluklar, fenâlıklar.

igtitâ' اغتطاء (a.i.) : bir şeye sarınma, örtünme.

igtiyâb اغتياب (a.i. gıyâb'dan) : gıybet etme, arkadan zemmetme, yerme.

igtiyâl اغتيال (a.i.) : birden bastırıp yok etme.

igtiyâr اغتيار (a.i.) : **1.** faydalanma. **2.** erzak edinme.

igtiyâz اغتياظ (a.i.) : gayızlanma, öfkelenme, kızma.

igtizâ' اغتذاء (a.i. gızâ'dan) : gıdalanma, yiyip içip beslenme. (bkz : igtidâ').

igtizâb اغتضاب (a.i.) : gazebe gelme, kızma, darılma.

igvâ' اغواء (a.i. gavâye'den) : azdırma, azdırılma, baştan çıkarma, çıkarılma, yolunu şaşırtma, ayartma, ayartılma.

igzâ' اغضاء (a.i.) : görmemezliğe gelme.

igzâ' اغزاء (a.i. gazâ'dan) : gazâya, cenge, savaşa gönderme, gönderilme.

igzâb اغضاب (a.i. gazab'dan) : gazeplendirme, gazebe getirme, kızdırma, kızdırılma.

iğbirâr اغبرار (a.i. gubâr'dan) : **1.** gubarlanma, tozlanma. **2.** kırılma, gücenme.

iğdiş اگدش (f.s.) : **1.** melez. **2.** burulmuş, enenmiş [at].

iğfâl اغفال (a.i. gaflet'den) : **1.** gaflete düşürüp, yanıltıp yanlış bir iş yaptırma. **2.** aldatma, aldatılma.

iğfâlât اغفالات (a.i. iğfâl'in c.) : gaflete düşürmeler, aldatmalar, aldatışlar.

iğfâlî اغفالی (a.s.) : iğfala ait, iğfal ile ilgili.

iğfâliyyât اغفاليات (a.i.c.) : gaflete düşürmek, yanıltıp aldatmak için söylenilen sözler.

iğfâl-kâr-âne اغفالكارانه (a.f.zf.) : iğfal edene yakışacak yolda, iğfal edercesine.

iğlâk اغلاق (a.i.) : **1.** kapama. (bkz : sedd). **2.** (**ed.** c. : iğlâkat) : sözü muğlâk, karışık ve anlaşılmayacak şekilde söyleme.

iğlâk-ı kelâm : sözü muğlâk, anlaşılmaz hâle sokma.

iğlâkat اغلاقات ("ka" uzun okunur. a.i. iğlâk'ın c.) : muğlâk, karışık, anlaşılmaz sözler.

iğlâl اغلال (a.i.) : gallelenme, tarlada mahsul, ekin erişme.

iğmâz اغماز (a.i.) : ayıplama.

iğmâz اغماض (a.i.) : göz yumma, görmezlikten gelme.

iğmâz-ı ayn : kabâhate, kusûra göz yumma.

iğrâ' اغراء (a.i.) : **1.** rağbetlendirme. **2.** hırsını uyandırma. **3.** teşvîketme, azdırma, kışkırtma.

iğtilâ' اغتلاء (a.i.) : hızlı, çabuk yürüme.

iğtilâf اغتلاف (a.i.) : gılaflanma, kılıf içine girme.

iğtilâf-ı seyf : kılıcın kınına girmesi.

iğtilâl اغتلال (a.i.) : **1.** içme. **2.** elbiseyi üstüste giyme. **3.** hayvanın çok susaması. **4.** iyi sağılmamasından dolayı koyun hastalanma.

iğtilâm اغتلام (a.i.) : hırs ve şehvetin galip gelmesi.

îhâ ايحا (a.i.) : gönderme, sevketme.

ihâb اهاب (a.i.) : ham deri.

îhâb ايهاب (a.i.) : verme. (bkz : i'tâ).

ihâfe اخافه (a.i. havf'den) : korkutma, korkutulma. (bkz : tahvîf, tehdîd).

ihâka احاقه (a.i.) : **1.** kuşatma. **2.** bir hâdiseyi bir adama yükleme, birinin üzerine atma.

ihâke اخاكه (a.i.) : te'sîretme.

ihâle احاله (a.i. havl'den) : bir işi birçok isteklilerin arasından en uygun görülen şartlarla kabûl edene bırakma.

ihâleten احالةً (a.zf.) : ihâle sûretiyle, ihâle ederek.

îhâm ايهام (a.i. vehm'den. c. : îhâmât) : **1.** vehme düşürme. **2.** **ed.** iki mânâlı kelimelerden en az kullanılan mânâyı bilerek kullanma.

îhâm-ı kabîh : edep ve terbiye dışı olan mânâyı bilerek kullanma.

îhâm-ı tenâsüb : **ed.** bir çok mânâsı olan bir sözün bir mânâsıyla diğer bir kelimenin mânâsı arasında münasebet bulunması. [meselâ Nâbî'nin : "Pek uçurma bildiğim kuştur benüm ey bâğbân / Bülbülün gülzâr-ı âlemde hezârın görmüşüz" beytinde : "**uçurma**" ile "**kuş**" ve "**bülbül**" ile

"**hezâr**" kelimelerinin bir arada bulundurulması gibi].

îhâm-ı tezâd : ed. : bir mânâsı, diğer bir kelimenin mânâsıyla zıt bir lâfzın o kelime ile birlikte söylenmesi. [meselâ : "Eline geçeni biraz da sakla / Ak akça kara gün içindir derler" beytindeki (atasözündeki) "**ak**" ve "**kara**" kelimelerinin birlikte söylenmesi gibi].

ihâme اخامه (a.i.) : çadır kurma.

ihan احـــن (a.i. ihnet'in c.) : gazaplar, öfkeler, hiddetler.

îhân ايهـــان (a.i. vehn'den) : **1.** birini zayıf, kuvvetsiz tutma; güçsüzlendirme. **2.** birini tahkir etme, hor görme.

ihâne, ihânet احانه ، احانت (a.i.) : mahvetme.

ihânet اهانت (a.i. hevn'den) : **1.** haksızlık. **2.** hayınlık, kötülük.

ihâse احاثـــه (a.i.) : toprağı kazıp içinde bir şey arama.

îhâş ايحـــاش (a.i.) : bir kimsenin nâmusuna dokunma.

ihâşe- احاشه (a.i.) : avı, tuzağa düşürmek üzere sürüp götürme.

ihâta احاطه (a.i.) : **1.** bir şeyin etrâfını çevirme, sarma, kuşatma, etrâfı çevrilme, kuşatılma, sarılma. **2.** tam kavrayış, anlayış, geniş bilgi.

ihâta-i nazar : *gengörü.

ihâta-vî احاطوی (a.s.) : ihata edecek gibi, içine alacak şekilde.

ihâze اخـــاذه (a.i.) : **1. tar.** hükümdârın verdiği yer, timar. **2.** kalkanın tutulacak yeri.

ihbâ' اخبـــاء (a.i. habâ'dan) : **1.** örtme, gizleme. **2.** ateşi basıp söndürme.

ihbâk احباق (a.i.) : yumuşaklıkla söz dinleme, boyun eğme. (bkz : inkıyâd, mutâvaat).

ihbâl احبال (a.i. habl'den) : **huk.** gebe bırakma. [mecellenin 985. maddesi hükmüne göre erkek çocuk için ihtilâmla birlikte büluğ alâmeti sayılırdı].

ihbâr اخبار (a.i. haber'den. c. : ihbârât) : haber verme, bildirme, anlatma. (bkz : inbâ').

ihbâr tasrîfi : **gr.** basit zaman çekimi, **fr. indicatif.**

ihbârât اخبارات (a.i. ihbâr'ın c.) : haber vermeler, bildirmeler, anlatmalar.

ihbârât-ı mahremâne : gizli haber vermeler, gizli bildirmeler.

ihbârî, ihbâriyye اخبـــاری ، اخباريه (a.s.) : **1.** habere âit, haberle ilgili. **2. i. gr.** basit zaman.

ihbâriyyât اخباريات (a.i.c.) : haberle ilgili cümleler.

ihbâriyye اخباريه (a.i.) : **1.** haber verme kâğıdı. (bkz : ihbârnâme). **2.** haber verme ücreti.

ihbâr-nâme اخبارنامه (a.f.b.i.) : haber verme kağıdı, yazı ile haber verme, bildirme.

ihbâs احباس (a.i.) : hayır için, iyilik için, savaş için mal ve hayvan vakfetme.

ihbâs احباص (a.i.) : birinin hakkını yok etme.

ihbât احبـــاط (a.i.) : **1.** iptâl etme. **2.** işin karşılığını verme.

ihcâc احجاج (a.i.) : hac vazîfesini yapmak için bedel gönderme, gönderilme.

ihcâf احجاف (a.i.) : eksiklik, noksanlık.

ihcâl اخجـــال (a.i. hacl'den) : utandırma, utandırılma.

ihcâm احجـــام (a.i.) : **1.** bir şeyden korkup vaz geçme, cayma. **2.** men olunma.

ihdâ احدى (a.s.) : bir. ["ahad" in müennesi].

ihdâ aşer : on bir. (bkz : yâz-deh).

ihdâ' اهداء (a.i. hediyye'den) : **1.** hediye verme, hediye etme, hediye gönderme, armağan yollama. **2.** (hidâyet'den) doğru yola götürme.

ihdâd احداد (a.i.) : keskinleştirme.

ihdâf اهداف (a.i.) : karşısına dikilip durma, hedef olma.

ihdâiyye اهدائيـــه (a.i.) : hediye etme, armağan verme vesîlesiyle yazılan yazı.

ihdâl اخضـــال (a.i.) : ıslatma, ıslatılma. (bkz : ihzâl).

ihdâr اخـــدار (a.i. hadr'dan) : **1.** bir uzvun, organın hissini iptâl etme, uyuşturma, **fr. anesthésie.** **2.** genç kızı yaşmaklandırma; ferâce giydirme.

ihdâr اهدار (a.i.) : iptâl etme, hükümsüz bırakma.

ihdâr-ı dem : **huk.** maktûlün diyetini katilden aldırmamak.

ihdâs احـــداث (a.i. hades'den) : meydana getirme, ortaya çıkarma.

ihevât اخوات (a.i. ihve'nin c.) : **1.** sâdık, samîmî, candan dostlar. **2.** tarîkat arkadaşları.

ihfâ' اخفاء (a.i. hafî'den) : gizleme, saklama, saklanılma.

ihfâf اخفاف (a.i.) : **1.** hafifletme. **2.** birinin izzeti nefsini kıracak söz söyleme.

ihfîk اخفيق (a.i.) : yer sarsıntısının yaptığı çatlaklıklar, yarıklar.

ihfîkü'l-arz : yer yarığı.

ihkab احقاب ("ka" uzun okunur. a.i.) : arkası kesilme.

ihkad احقاد ("ka" uzun okunur. a.i.) : başkasında kin ve garaz uyandırma.

ihkak احقاق ("ka" uzun okunur. a.i. hakk'dan) : hakkı yerine getirme, hak, yerine getirilme.

ihkak-ı hakk : bir hakkı usûlü dâiresinde yerine getirme, bir hakkı mürâfaa ve muhâkeme netîcesinde ispat ve izhâr etme. [kelime, dâima "hakk" kelimesiyle birlikte kullanılır].

ihkâm احكام (a.i. hakem ve tahkîm'den) : muhkem kılma, sağlamlaştırma. ["ihkâm" mâneviyatta, "tahkîm" maddiyatta kullanılır].

ihkar احقار ("ka" uzun okunur. a.i.) : tahkir etme, rezil etme.

ihkar (a.i.) : **huk.** bir yere bina yapmak veya ağaç dikmek için yıllık belirli bir para ile ve üzerinde kalması (beka) şartıyla o yeri kiralama.

ihlâ' احلاء (a.i. hulv'den) : tatlılaştırma, tatlılandırma. (bkz : hulv).

ihlâ' اخلاء (a.i.) : hâlî, boş bırakma, boşaltma. (bkz : tahliye).

ihlâ-i sebîl : yolunu açık bırakma.

ihlâf احلاف (a.i.) : yemin ettirme. (bkz : kasem).

ihlâk اهلاك (a.i. helâk'den) : **1.** helâk etme, öldürme, öldürülme, yok etme. **2.** harcama, tüketme.

ihlâl اخلال (a.i. halel'den) : halel getirme, bozma, sakatlama.

ihlâl احلال (a.i. mahall'den) : yer gösterme, yerleştirme, fr. **localisation.**

ihlâs احلاس (a.i.) : müşteriyi aldatma; iflâs etme.

ihlâs اخلاص (a.i. hulûs'dan. c. : ihlâsât) : **1.** hâlis, temiz, doğru sevgi. **2.** gönülden gelen dostluk, samîmiyet, doğruluk, bağlılık.

Sûre-i ihlâs (ihlâs sûresi) : Allah'ın birliği akidesini bildirme ve Kur'ân-ı Kerîm'in "Kul hüvallahü ahad..." âyetiyle başlayan 112 nci sûresi.

ihlâs-mend اخلاصمند (a.f.b.s.) : temiz yürekli.

ihlâs-mend-âne اخلاصمندانه (a.f.zf.) : temiz yürekli olana yakışacak sûrette.

ihlâs-mendî اخلاصمندى (a.f.b.i.) : temiz yüreklilik.

ihlâs-perver اخلاص پرور (a.f.b.s.) : ihlâs sâhibi, temiz yürekli.

ihlâs-perver-âne اخلاص پرورانه (a.f.zf.) : ihlâsperver, temiz yürekli olana yakışacak sûrette.

ihlâs-perverî اخلاص پرورى (a.f.b.i.) : ihlâs sâhibi, temiz yürekli olma.

ihlîl احليل (a.i.c. : ehâlîl) : **anat. 1.** erkeklik uzvunun, organının deliği; sidik yolu. **2.** memedeki sütün aktığı yer.

ihlîlec اهليلج (a.i.) : tohumları müshil olarak kullanılan ve "kara helile" veyâ "sarı helile" denilen bir çeşit ilâç.

ihlîleci اهليلجى (a.s.) : yumurta biçiminde olan. (bkz : beyzî).

ihmâ' احماء (a.i.) : bir şeyi ateşte kızdırma.

ihmâd اخماد (a.i.) : ateşin alevini söndürme, alev söndürülme.

ihmâl احمال (a.i.haml'den) : yükletme, yükletilme.

ihmâl اهمال (a.i.) : ehemmiyet vermeme, mühimsememe, boşlama, terk etme; hâliyle bırakma; savsaklama.

ihmâl-i kıyem : **fels. adiaphorie.**

ihmâl-kâr اهمالكار (a.f.b.s.) : ihmalci, işi savsaklayan.

ihmal-kâr-âne اهمالكارانه (a.f.zf.) : ihmalkârcasına, savsaklayarak; ihmalciye yaraşır bir yolda.

ihmâm اهمام (a.i.) : **1.** mahzûn etme, kederlendirme. **2.** yaşlandırma, ihtiyarlatma.

ihmirâr, ihmîrâr احمرار ، احميرار (a.i. hamr'den) : **1.** kızarma, kızıllık. **2. hek.** kızıl hastalığı.

ihmirâr-ı cildî : **hek.** ürtiker.

ihnâ' احناء (a.i.) : merhamet etme; acıma.

ihnâc احناج (a.i.) : bir şeyi bir yana eğme, bir şey bir yana eğilme.

ihnak احناق (a.i. hunk'dan) : **1.** gazaplandırma, kin bağlama. **2.** boğma.

ihnet احنت (a.i.c. : ihan) : gazap, hiddet, öfke. (bkz : gayz, kîn).

ihrâ' احراء (a.i.) : eksiltme, eksiltilme.

ihrâb اخراب (a.i.) : harâbetme, edilme.

ihrâb اهـــراب (a.i.) : **1.** azmetme. **2.** kaçmaya mecbur kılma.

ihrâb احـــراب (a.i.) : kavgayı kızıştırma, harb kızıştırılma.

ihrâc اخراج (a.i. hurûc'dan. c. : ihrâcât) : **1.** dışarı atma; çıkarma. **2.** fazla malı, yurt dışına gönderme.

ihrâcât اخراجات (a.i. ihrâc'ın c.) : bir memleketten başka memlekete mal satma. ["idhâlât" ın zıddı], **fr. exportation.**

ihrâk اهراق (a.i.) : dökme, akıtma.

ihrâk-ı dumû : gözyaşı dökme.

ihrâk احراق (a.i. hark'dan) : **1.** yakma, yakılma. (bkz : hark).

ihrâk bi'n-nâr : ateşte yakma. **2.** yangın.

ihrâkan احراقاً (a.zf.) : yakmak sûretiyle.

ihrâkıyye احراقیـــه (a.i.) : yedek olarak alınan yakacak.

ihrâm احـــرام (a.i. harem'den) : **1.** hacıların Kâbe'yi tavâf için Mekke hâricinde örtünmeğe mecbûr oldukları dikişsiz bürgü. **2.** Arapların büründükleri büyük yün çarşaf. **3.** sedire veyâ yere serilen yün yaygı.

ihrâz احراز (a.i.) : **1.** alma, kazanma, elde etme. **2.** erişme.

ihrîz احریـــض (a.i.) : kımıldanmaya hâli olmayan, dermansız, bitkin.

ihsâ' اخصاء (a.i.) : hayvan tezeği yakma.

ihsâ' احصـــاء (a.i. hasâ'dan. c. : ihsâiyyât) : sayma, sayılma. **Nâ-kabil-i ihsâ** : sayılamaz.

ihsâ' اخصاء (a.i.) : **1.** yalnız bir ilim ve sanat ile uğraşıp onda geniş bilgi elde etme. **2.** husyelerini çıkarma, hadım etme, iğdiş etme, eneme.

ihsâb اخصـــاب (a.i.) : ucuzlama, ucuzluğa erişme.

ihsâd احصاد (a.i.) : biçme, biçtirme [ekin, ot].

ihsâî احصائی (a.s.) : **1.** sayım ile, sayma ile ilgili. **2. sosy.** *sayımsal, **fr. statistique.**

ihsâiyyât احصائیات (a.i. ihsâ'nın c.) : istatistik, **fr. statistique.**

ihsâiyyet احصائیت (a.i.) . (bkz : ihsâiyyât).

ihsâiyyûn احصائیون (a.i.c.) : istatistikçiler, istatistik yapan uzmanlar.

ihsân احصان (a.i. hısn'dan) : **1.** bir yeri sağlamlaştırma. **2.** iffetli ve namuslu olma.

ihsân احســـان (a.i. hasen'den. c. : ihsânat) : **1.** iyilik etme. **2.** bağış, bağışlama. **3.** verilen, bağışlanan şey. (bkz : atiyye). **4.** lûtuf, iyilik. **El-ihsânü bi't-temâm** : bir şey verilince tam verilmeli; bir iyilik edilince tam edilmeli.

ihsân ale'l-ihsân : ihsan üstüne ihsan, katmerli bağış.

ihsân-ı şâhâne : pâdişâhın ihsanı, lûtfu, bahşişi.

5. erkek ve kadın adı.

ihsânât احســـانات (a.i. ihsân'ın c.) : ihsanlar. (bkz : ihsân).

ihsân-dîde احســـاندیده (a.f.b.s. c. : ihsân-dide-gân) : ihsân, lûtuf, iyilik görmüş, bahşiş almış, minnetli olan, minnettar.

ihsân-dide-gân احســـاندیدگان (a.f.b.s. ihsân-dîde'nin c.) : ihsân, lûtuf, iyilik görmüşler, bahşiş almış olanlar, minnettar bulunanlar.

ihsânen احســـاناً (a.zf.) : ihsân sûretiyle; iyilik ederek; bağışlayarak.

ihsânî احسانی (a.s.) : **1.** ihsâna ait, ihsan ile ilgili, ihsan yoluyla. **2. i.** erkek adı.

ihsân-nâme احســـانامه (a.f.b.i.) : **ed.** iltifat ve tahsîni hâvi yazılan mektup.

ihsâr احصـــار (a.i. hasr'dan) : **1.** kısalma; kısaltma. [Arapçada "birini tazyik etme", "işinden alıkoyma" mânâlarındadır]. **2.** kuşatma, sarma.

ihsâs احصاص (a.i.) : hisse verme, verilme, pay etme.

ihsâs-ı ganâim : ganîmetleri, düşmandan ele geçirilen malları pay etme.

ihsâs احثاث (a.i.) : kandırma. (bkz : tergîb).

ihsâs احساس (a.i. hiss'den. c. : ihsâsât) : **1.** üstü kapalı anlatma, duyurma, sezdirme. **2. psik.** *duyum.

ihsâs-ı kâzib : **psik.** yalancı duyum, sözde duyum.

ihsâs-ı muzâaf : **psik.** çift duyum.

ihsâs-ı re'y : fikrini, düşüncesini hissettirme, sezdirme, belirtme.

ihsâsât احساسات (a.i. ihsâs'ın c.) : 1. üstü kapalı anlatmalar, duyurmalar, sezdirmeler. 2. duyumlar.

ihsâsî احساسی (a.s.) : **psik.** *duyumsal.

ihsâsiyye احساسیه (a.s.) : ["ihsâsî" nin müen.]. (bkz : ihsâsî).

ihşâd احشاد (a.i.) : birikme, biriktirme [insan hakkında].

ihşâm احشام (a.i.) : utandırma, kızdırma.

ihtâ' اخطاء (a.i.) : 1. hatâya düşürme, düşürülme. 2. yanılma, yanıltılma.

ihtâr اخطار (a.i. hutûr'dan. c. : ihtârât) : 1. hatırlatma. 2. dikkatini çekme; tenbih.

ihtârât اخطارات (a.i. ihtâr'ın c.) : 1. hatırlatmalar. 2. dikkati çekmeler; tenbihler.

ihtâr-nâme اخطارنامه (a.f.b.i.) : protesto.

ihtibâ' اختباء (a.i. habâ'dan) : özenerek saklayıp gizleme, gizlenilme.

ihtibâk احتباك (a.i.) : kumaş dokuma, bez örme; sarma denilen işlemeyi örme.

ihtibâl احتبال (a.i. habl'den) : ip ağı ile tuzak kurarak avlanma.

ihtibâr اختبار (a.i. haber'den) : yoklama, deneme, sınama [bir kimseyi].

ihtibârî اختباری (a.s.) : 1. yoklama, deneme, sınama ile ilgili, tedbîrî, tecrübî. 2. **fels.** ampirik, **fr. empirique**.

ihtibâriyye اختباریه (a.i.) : 1. deneyip, yoklayıcı; tedbîriyye; tecrübiyye. 2. ampirizm, **fr. empirisme**.

ihtibâs احتباس (a.i. habs'den) : 1. tutulma, tutukluk.

ihtibâs-ı bevl : **hek.** idrar tutukluğu, idrar zorluğu.

ihtibâs-ı hayz : **hek.** hayiz görememe, aybaşı tutukluğu. 2. hapsetme, hapsolunma, kapanıp kalma.

ihticâ' اهتجاء (a.i. hicv'den) : biribirini karşılıklı, hicvetme.

ihticâb احتجاب (a.i. hicâb'dan) : 1. hicab, perde altına girme, saklanma, gizlenme. 2. doğumun, belli zamânından fazla uzaması.

ihticâc احتجاج (a.i. hüccet'den. c. : ihticâcât) : delil, vesîka, şâhit, *tanık gösterme.

ihticâcât احتجاجات (a.i. ihticâc'ın c.) : delil, vesîka, şâhit göstermeler.

ihticâcen احتجاجاً (a.zf.) : ihticâc, delil, şâhit gösterme yoluyla.

ihticâm احتجام (a.i. hacâmet'den) : 1. hacamat olma, kan aldırma. (bkz : fasd). 2. **hek.** organlardan birinin vazîfesi şiddetlenme.

ihticân احتجان (a.i.) : bir yerin etrâfına duvar veyâ çit çekme.

ihtidâ' اختداع (a.i. hada'dan) : 1. hîlekârlık, hîlecilik. 2. aldatma, oyun etme.

ihtidâ' اهتداء (a.i. hidâyet'den) : doğru yola girme, İslâm dînini kabûl etme, Müslüman olma.

ihtidâ' اختضاع (a.i.) : tevâzu', gönül alçaklığı. (bkz : ihtizâ').

ihtidâb اختضاب (a.i.) : 1. boyanma, renklenme. 2. kına ile saç ve sakal boyanma. (bkz : ihtizâb).

ihtidâd احتداد (a.i.) : 1. keskinleşme.

ihtidâd-ı seyf-i cihâd : kutlu savaş kılıcının keskinleşmesi. 2. çok hiddetlenme, kızma. 3. kan seyrinin hızlanması. 4. hastalık a'râzının azması.

ihtidâr اختدار (a.i.) : perde tutma, örtülenme.

ihtifâ' اختفاء (a.i. hafî'den) : saklanma, gizlenme.

ihtifâ' احتفاء (a.i.) : çıplak ayakla yürüme.

ihtifâd احتفاد (a.i.) : sür'atle işleme, acele yapma.

ihtifâf احتفاف (a.i.) : 1. yüzdeki kılları giderme. 2. kuşatma.

ihtifâ-gâh اختفاگاه (a.f.b.i.) : barınacak, saklanacak, gizlenecek yer.

ihtifâl احتفال (a.i.c. : ihtifâlât) : büyük bir kalabalıkla yapılan merâsim, tören yapma, anma töreni.

ihtifâlât احتفالات (a.i. ihtifâl'in c.) : merâsimler, törenler, anma törenleri.

ihtifâr احتفار (a.i. hafr'dan) : kazma, kazılma.

ihtifâz احتفاظ (a.i.) : 1. darılma. 2. bir şeyi nefsine hasretme.

ihtikâ' احتكاء (a.i.) : 1. dimağ heyecânı. 2. bir şeyin sağlamlığı.

ihtikak احتقاق ("ka" uzun okunur. a.i.) : **huk.** iki taraftan her birinin "hak benimdir" diye ayak diremesi.

ihtikâk احتكاك (a.i. hikke'den) : 1. sürülme, biribirine sürünme, değme. 2. kaşınma.

ihtikâk-i himâr : eşeğin sürtünüp kaşınması.

ihtikan احتقـــان ("ka" uzun okunur. a.i. hakn'dan) : **1.** kan yürümesi, kanın bir yere toplanması, birikmesi. **2.** tenkıye yapma, şırınga ile göden bağırsağına su alma.

ihtikan-ı dem : **hek.** vücûdun bir tarafına kan hücûmu.

ihtikar احتقـــار (a.i. hakâret'den) : **1.** hor, hakir görme. **2.** hakarete katlanma.

ihtikar-ı nefs : nefsini hor görme.

ihtikâr احتكار (a.i.) : halkın, yiyecek ve içecek gibi zarûrî ihtiyaçlarını ucuz ucuz toplayıp, fırsat bulunca pahalı pahalı satma, vurgunculuk, boğuntu, madrabazlık.

ihtikâren احتكاراً (a.zf.) : ihtikâr sûretiyle, vurgunculukla, boğuntu ile, madrabazlıkla.

ihtilâ' اختـــلاع (a.i.) : kadın, mehrinden vaz geçip veyâ çok para verip kocasından boşanma, nikâhı bozdurma.

ihtilâ' اختلاء (a.i.) : tâze ot biçme.

ihtilâb اختلاب (a.i.) : aldatma, aldatılma.

ihtilâb احتلاب (a.i.) : süt sağma.

ihtilâc اختـــلاج (a.i.c. : ihtilâcât) : **1.** çarpıntı, çarpınma. **2.** seğirme. **3.** etler gevşeyip büzülme. **4.** havâle nöbeti tutma.

ihtilâc-ı ayn : göz seğirmesi.

ihtilâc-ı kalb : **hek.** yürek çarpıntısı.

ihtilâcât احتلاجات (a.i. ihtilâc'ın c.) : ihtilâçlar, çarpınmalar, çarpıntılar, seğirmeler.

ihtilâcât-ı asabiyye : asabî çarpıntılar.

ihtilâc-nâme اختلاجنامه (a.f.b.i.) : **ed.** yüzün ve gözün seyirmesi hakkında yazılan bir çeşit mensur falnâme, fal kitabı.

ihtilâf اختـــلاف (a.i. hilâfet'den. c. : ihtilâfât) : ayrılık, uymayış, uymama, anlaşmazlık, aykırılık.

ihtilâf-i dâr : mûris ile vâristen her birinin başka başka ülkeler ehâlîsinden olması.

ihtilâf-ı kanun : **huk.** *türedışı.

ihtilâf-ı manâzır : **astr.** paralaks.

ihtilâf-ı manzar : **astr.** ıraklık açısı.

ihtilâf-ı re'y-i ümmet : halkın fikirlerinin başka başka olması.

ihtilâfât اختلافـــات (a.i. ihtilâf'ın c.) : ayrılıklar, uymayışlar, uymamalar, anlaşmazlıklar, aykırılıklar.

ihtilâf-dâr اختلافدار (a.f.b.s.) : **huk.** mirasçı ile miras bırakanın, başka başka memleketler halkından olması.

ihtilâk اختلاق (a.i.) : tıraş etme, tıraş edilme.

ihtilâk اختلاق (a.i.) : yalan uydurma.

ihtilâken اختلاقـــاً (a.zf.) : ihtilak yoluyla, uydurarak.

ihtilâkıyyât اختلاقيات (a.i.c.) : yalanlar, uydurma olarak söylenilen sözler.

ihtilâl اختـــلال (a.i. halel'den. c.: ihtilâlât) : bozukluk, bozulma, karışıklık, düzensizlik.

ihtilâl-i dimâğ : beyin bozukluğu.

ihtilâl-i nizâm : nizam bozukluğu.

ihtilâl-i nutuk : konuşma bozukluğu.

ihtilâl-i umûr : işlerin bozukluğu.

ihtilâm احتـــلام (a.i. hulm'den) : **1.** düş azma. **2.** bâliğ olma, ergen olma.

ihtilâs اختـــلاس (a.i.c. : ihtilâsât) : **1.** kapma, kapılma. **2.** çalma [sirkat], para çalma, aşırma.

ihtilâs-ı vakt : işler arasında vakit bulabilme.

ihtilâsât اختلاســـات (a.i. ihtilâs'ın c.) : sirkatler, çalmalar, kapmalar, aşırmalar.

ihtilâs-kâr اختلاسكار (a.f.b.s. c. : ihtilâs-kârân) : ihtilâs eden, çalan, kapan, aşıran.

ihtilâs-kârân اختلاسكاران (a.f.b.s. ihtilâs-kâr'ın c.) : ihtilâs edenler, çalanlar, kapanlar, aşıranlar.

ihtilâs-kâr-âne اختلاسكارانه (a.f.zf.) : ihtilâskâra, çalana, kapana, aşırana yakışacak sûrette.

ihtilât اختلاط (o.i. halt'dan) : **1.** karışma, katışma. **2.** karşılaşıp görüşme.

ihtilât-gâh اختلاطگاه (a.f.b.i.) : ihtilât yeri.

ihtimâ' احتماء (a.i. himye'den) : **1.** perhiz. **2.** sığınma. **3.** kaçınma.

ihtimâl احتمـــال (a.i. haml'den. c. ihtimâlât) : **1.** yüklenme, çekme. (bkz : tahammül). **2.** mümkün olma, mümkünlük, bir şeyin olabilmesi. **3. zf.** belki.

ihtimâl-i baîd : uzak bir ihtimal.

ihtimâl-i galib : kuvvetli bir ihtimal.

ihtimâlât احتمالات (a.i. ihtimâl'in c.) : olabilecek, olması mümkün olan şeyler.

ihtimâlât-ı baîde : uzak ihtimaller.

ihtimâlât-ı karîbe : yakın ihtimaller.

ihtimâlî احتمالی (a.s.) : **fels.** *belkili, *olasılı, **fr. problématique.**

ihtimâliyye احتمالیه (a.i.) : **fels.** *olasıcılık, **fr. probabilisme.**

ihtimâm اختمام (a.i.) : süpürme, süprülme.

ihtimâm-ı beyt : evi süpürme.

ihtimâm احتمام (a.i.) : elemden, kederden dolayı uyuyamama.

ihtimâm اهتمام (a.i. hemm'den. c. : ihtimâmât) : dikkatle, gayretle çalışma, özenle iş görme.

ihtimâr احتمار (a.i. hamr'den) : mayalanma, kendiliğinden köpürüp kabarma, ekşiyip mayalanma.

ihtimâr-ı küûlî : **kim.** alkol mayalanması.

ihtinâc احتناج (a.i.) : meyletme, bir şeye dönme.

ihtinâk احتناق (a.i. hank'dan) : boğulma, nefes alamayarak ölme.

ihtinâk-ı rahm : **hek.** isteri, **fr. hystérie.**

ihtinân اختنان (a.i.) : sünnet olma.

ihtirâ' اختراع (a.i.c. : ihtirâât) : benzeri görülmemiş bir şey îcâdetme, vücûda getirme, getirilme.

ihtirâât اختراعات (a.i. ihtirâ'ın c.) : ihtirâ olunan, yoktan meydana getirilen şeyler.

ihtirâb احتراب (a.i. harb'den) : cenkleşme, kavga etme.

ihtirâî اختراعی (a.s.c. : ihtirâiyyât) : ihtirâ ile ilgili, ihtirâ sûretiyle vücûda getirilmiş.

ihtirâiyyât اختراعیات (a.i. ihtirâî'nin c.) : ihtirâî, ihtirâ sûretiyle vücûda getirilmiş olan şeyler.

ihtirâk احتراق (a.i. hark'dan) : **1.** tutuşup yanma. **2. astr.** bir *gezegenin Güneş'e yaklaşması.

ihtirâk-ı batî : **kim.** yavaş yanma.

ihtirâk-ı teneffüs : nefes alırken ciğerlere giren oksijenin te'sîriyle vücuttaki yağların yanması.

ihtirâ'-kâr-âne اختراعکارانه (a.f.zf.) : **1.** ihtirâ edene yakışır sûrette. **2. s.** ihtirâ ve îcâd ile ilgili veyâ buna muktedir.

ihtirâm احترام (a.i. hürmet'den. c.: ihtirâmât) : saygı, hürmet. **Vâcibü'l-ihtirâm** : saygıdeğer.

ihtirâmât احترامات (a.i. ihtirâm'ın c.) : hürmetler, saygılar.

ihtirâmât-ı fâika : üstün saygılar.

ihtirâmen احتراماً (a.zf.) : saygı göstererek, saygı göstermek üzere.

ihtirâm-kâr احترامکار (a.f.b.s.): ihtiram, hürmet gösteren, saygılı.

ihtirâs احتراس (a.i. hirâset'den) : çekinme, sakınma, korunma. (bkz : ihtirâz).

ihtirâs احتراص (a.i. hırs'dan. c.: ihtirâsât) : **1.** şiddetli arzu, istek. **2.** aşırı heves.

ihtirâsât احتراصات (a.i. ihtirâs'ın c.) : aşırı istekler, aşırı *tutkular.

ihtirâz احتراز (a.i. hırz'dan) : **1.** sakınma, çekinme. (bkz : ictinâb). **2.** korkma.

ihtirâzen احترازاً (a.i.) : sakınmak sûretiyle, sakınarak.

ihtirâzî احترازی (a.s.) : sakınma, çekinme ile ilgili, çekinmeye âit. **Kayd-i ihtirâzî** : bâzı hakları kullanabilme şartı, ilerisi için hesâba katılan bir kayıt.

ihtisâb احتساب (a.i. hisâb'dan) : **1.** hesap sorma. **2.** mes'ûliyet, *sorumluluk. **3.** [eskiden] belediye me'mûrunun işi ve dâiresi. **4.** ihtisap dâiresinin aldığı vergi.

ihtisâbiyye احتسابیه (a.s.) : **1.** [eskiden] ihtisapla, narh, tartı ve ölçü işleriyle ilgili. **2. i.** belediyece alınan vergi.

ihtisâd احتصاد (a.i.) : biçme, biçilme.

ihtisâd-ı mezrûât : ekinlerin biçilmesi.

ihtisâm اختصام (a.i.) : husûmet, düşmanlık etme. (bkz : muhâsame).

ihtisâr اختصار (a.i. hasr'dan. c. : ihtisârât) : **1.** kısaltma; sözü, yazıyı kısaltma. **2. mat.** sâdeleştirme, basitleştirme, **fr. simplification.**

ihtisâr-ı muhill : **ed.** bozucu kısaltma.

ihtisâren اختصاراً (a.zf.) : ihtisar sûretiyle, kısaltarak, kısaca.

ihtisâs احتساس (o.i. hiss'den. c. : ihtisâsât) : **1.** hissetme, duyma. **2.** duygulanma. [Fransızcadaki "sensation ve sentiment" kelimelerini karşılar; yapıca yanlış bir kelimedir].

ihtisâs اختصاص (a.i. husûs'dan) : bir ilim veyâ san'at üzerinde fazla çalışarak onda derinleşmiş olma, *uzmanlık. [ihtisâs etmek : kendine mahsus kılmak].

ihtisâsî, ihtisâsiyye اختصاصی ، اختصاصیه (a.s.) : ihtisasa, *uzmanlığa âit, bununla *ilgili.

ihtisâsiyye احتساسيه (a.i.) : **fels.** *duyumculuk, **fr. sensualisme.**

ihtisâsiyyûn اختصاصيـــون (a.i.c.) : ihtisas sâhibi olan kimseler, *uzmanlar. (bkz : ihsâiyyûn).

ihtisât احتثات (a.i.) : rağbet etme, îtibar gösterme.

ihtişâ' احتشاع (a.i.). (bkz : tevâzu').

ihtişâd احتشاد (a.i.) : birikme, toplanma, yığılma. (bkz : tahaşşüd).

ihtişâm احتشام (a.i. haşmet'den) : tantana, debdebe, şanlı görünüş.

ihtişâr احتشـــار (a.i.) : **1.** kocabaş, büyük başlı olma. **2.** toplanma.

ihtişâş احتشـــاش (a.i.) : saman ve kuru ot biriktirme.

ihtitâb اختطاب (a.i. hutbe'den) : nikâhla isteme [bir kız veyâ kadını].

ihtitâb احتطـــاب (a.i. hatab'dan) : odun toplama, odun kesme. **Hakk-ı ihtitâb** : orman civârındaki köy halkının ihtiyaçları ölçüsünde ormandan parasız odun kesme hakkı.

ihtitâf اختطاف (a.i. hatf'dan) : **1.** kapma, kapıp götürme. **2.** göz kamaşması, kamaştırma.

ihtitâl اختتال (a.i.) : gizli konuşulanı, kulak kabartıp dinleme.

ihtitâm اختتـــام (a.i. hatm'den) : hitam bulma, bitme, sona erme.

ihtitân اختتان (a.i. hitân'dan) : sünnet ettirme.

ihtitât اختطاط (a.i.) : hat çekme, sınırlandırma; sınır çekilme.

ihtivâ' احتـــواء (a.i.) : içine alma, içinde bulundurma.

ihtiyâc اهتيـــاج (a.i.c. : ihtiyâcât) : **1.** muhtaçlık, yokluk, yoksulluk. **2.** gereklilik. **3.** çâresiz kalıp isteme.

ihtiyâc-ı azîm : büyük ihtiyaç.

ihtiyâc-ı rûh : ruhî, ruhsal ihtiyaç.

ihtiyâc-ı sevdâ : sevme ihtiyacı.

ihtiyâc-ı tefekkür : düşünme ihtiyacı.

ihtiyâcât احتياجـــات (a.i. ihtiyâc'ın c.) : ihtiyaçlar.

ihtiyâcât-ı siyâsiyye : siyâsî ihtiyaçlar.

ihtiyâcât-ı zarûriyye (zarurî, gerekli ihtiyaçlar, giderilmesi gerekli ihtiyaçlar) : ev, yeme içme, giyinme, yakma.

ihtiyâl اختيـــال (a.i.) : kibirlenme, gururlanma, büyüklenme.

ihtiyâl احتيال (a.i. hîle'den. c. : ihtiyâlât) : hîle yapma, düzen, oyun etme.

ihtiyâl اهتيال (a.i.) : korkma.

ihtiyâlât احتيالات (a.i. ihtiyâl'in c.) : hîleler, düzenler, dolaplar.

ihtiyân اختيان (a.i.) : hıyânetlik etme, emânete hıyânet etme.

ihtiyâr اختيـــار (a.i.) : **1.** seçme, seçilme. **2.** katlanma.

ihtiyâr-ı külfet : külfete katlanma. **3.** kendi arzusuyla hareket etme. **4. s.** yaşlı [kadın, erkek].

ihtiyâr-ı sükût : susmayı tercih etme.

ihtiyâr-ı zahmet : zahmete katlanma.

ihtiyârât اختيارات (a.i. ihtiyâr'ın c.) : yapılması veyâ yapılmaması, takvimlerde gösterilen günlere göre verilen hükümler; **astr.** yıldızlar ilminin bir şûbesi olup yedi seyyâre (gezegen) nin üzerindeki türlü vaziyetlerine göre herhangi bir işin yapılacağı ve teşebbüsten çekinileceği zamânı tâyin imkânını belirtme.

ihtiyâren اختياراً (a.zf.) : **1.** kendi seçerek. **2.** gönüllü olarak, kendi isteğiyle.

ihtiyârî, ihtiyâriyye اختياريه ، اختيارى (a.s.) : red veyâ kabûlü isteğe bağlı, bırakılmış olan, **fr. facultatif.** "mecbûrî" nin zıddı. **Hey'et-i ihtiyâriyye** : yaşlılar hey'eti (*kurulu).

ihtiyâriyyât اختياريـــات (a.i.c.) : yapılması insanın elinde olan şeyler.

ihtiyât احتيـــاط (a.i.) : **1.** ilerisini düşünerek, görerek davranma. **2.** sakınma, tedbirli, tedârikli bulunma. **3. s.** yedek.

ihtiyaten احتياطاً (a.zf.) : ihtiyat olarak, ilerisini düşünerek.

ihtiyâtî احتياطـــى (a.zf.) : ihtiyatla, ilerisini düşünmek sûretiyle.

ihtiyâtî hacz : **huk.** bir alacağı elde edebilmek için yetkili kuruluşlardan karar alınarak borçlunun malına el koydurma.

ihtiyâtî muhâtab : **eko.** keşideci ve ciranta tarafından poliçe üzerinde muhatap tâyin edildikten sonra ilâveten (lüzumu hâlinde falan kimseye) kaydı ile isim ve ikametgâhı gösterilen üçüncü şahıs.

ihtiyâtiyye احتياطيه (a.s.) : ["ihtiyâtî" nin müen.] (bkz : ihtiyâtî).

ihtiyât-kâr احتياطكار (a.f.b.s.) : sakıngan.

ihtiyât-kâr-âne احتياطكارانه (a.f.zf.) : sakınganlıkla.

ihtiyât-kârî احتياطكارى (a.f.i.) : sakınganlık.

ihtizâ' احتضاء (a.i.) : ateş yakıp alevlendirme, eşeleme.

ihtizâ' احتذاء (a.i.) : nümûneye, örneğe göre iş yapma.

ihtizâ' اختضاع (a.i.) : tevâzu', gönül alçaklığı. (bkz : ihtidâ').

ihtizâb اختضاب (a.i.) : **1.** boyanma, renklenme. **2.** kına ile saç ve sakal boyanma. (bkz : ihtidâb).

ihtizâm احتزام (a.i.) : kuşak bağlama, kemer takma, takınma.

ihtizâm-ı arûs : gelinin kemer, kuşak takınması.

ihtizân احتضان (a.i.) : **1.** çocuğu besleme. **2.** işinden alıkoyma [birini].

ihtizâr احتضار (a.i. huzûr'dan) : can çekişme. (bkz : hâlet-i nez').

ihtizâr احتذار (a.i.) : **1.** sakınma, çekinme, korunma. **2.** korkma. (bkz : ihtirâz).

ihtizâz احتظاظ (a.i.) : hazzetme, gönlü ferahlama.

ihtizâz احتضاض (a.i.) : kendini alçak tutma, alçalma. (bkz tezellül).

ihtizâz اهتزاز (a.i.c. : ihtizâzât) : **1.** titreme, deprenme. **2.** sıçrayıp oynama; sallanma.

ihtizâz-ı arzânî : **jeol.** enine sarsıntı, enine *titreşim.

intizâz-ı hâsir : ziyanlı titreme, zarara uğramaktan ileri gelen titreme.

ihtizâz-ı pest : alçak titreyiş.

ihtizâzât اهتزازات (a.i. ihtizâz'ın c.) : **1.** titremeler, *titreşimler; *deprenmeler. **2.** sıçrayıp oynamalar; sallanmalar.

ihtizâzî, ihtizâziyye اهتزازى ، اهتزازيه (a.s.) : ihtizazla, titreme ile ilgili.

ihvân اخوان (a.i. âh'ın c.) : **1.** sâdık, samîmî, candan dostlar. **2.** bir tarîkat arkadaşları.

ihvân-ı bâ-sefâ : **1)** Mevlevî tarikatinden olanlar. **2)** saf, içi temiz olan kardeşler.

ihvân-ı dîn : bir dinden olan kimseler.

ihvanü's-safâ' ve hullânü'l-vefâ : Arap edebiyâtında dünyâ çapında bir cereyan uyandırmış teşekkül olup, X. asrın ikinci yarısında Basra'da bâzı müşterek fikirlere sâhip bir çok feylesof ve ilim adamı tarafından vücûda getirilmiş bir şîî teşekkülü, **fr. les Frères de la joie.**

ihvâniyyât اخوانيات (a.i.c.) : arkadaş, eş dost mektupları.

ihve اخوه (a.i.c. : ihevât). (bkz : ihvân).

ihve-i müteferrikîn : **huk.** [eskiden] ana baba bir, yalnız baba bir ve yalnız ana bir erkek kardeşler.

ihyâ' احياء (a.i. hayât'dan) : **1.** diriltme, diriltilme, canlandırma. **2.** tâze can verircesine iyilik, lûtfetme. **3.** yeniden kuvvetlendirme. **4.** uyandırma, canlandırma, tâzelik verme.

ihyâ-yi leyl, -leyâl, -leyâlî : geceyi, geceleri ibâdetle geçirerek zamanı değerlendirme.

ihyâ-yi mevât : işlenmemiş toprağı, ekine elverişli bir hâle getirme, işleme.

ihyâ-kerde احياكرده (a.f.b.s.) : ihyâ edilmiş; meydana getirilmiş, yaptırılmış.

ihzâ' احذاء (a.i.) : **1.** ayakkabı giydirme. **2.** ganîmetten pay ayırma.

ihzâ' احظاء (a.i.) : semirme, semirtme, semirtilme.

ihzâk اهزاق (a.i.) : çok gülme, kahkaha ile gülme.

ihzâl اخضال (a.i.) : ıslatma, ıslatılma. (bkz : ihdâl).

ihzâl اهزال (a.i.) : alay ve şaka ile çok uğraşma.

ihzân احزان (a.i. hüzn'den) : mahzûn etme, kederlendirme.

ihzâr احضار (a.i. huzûr'dan) : **1.** hazırlama, hazır etme, edilme. **2.** huzûra getirme; birinin mahkemeye dâvet olunması. (bkz : celb).

ihzâr اهذار (a.i.) : gevezelik etme; saçmalama.

ihzârât احضارات (a.i. ihzâr'ın c.) : hazırlamalar, hazırlıklar.

ihzâren احضاراً (a.zf.) : **1.** ihzâr ederek, hazırlayarak. **2.** huzûra getirerek; birini mahkemeye dâvet ederek.

ihzârî احضارى (a.s.) : hazırlayıcı. **fr. préparatoire. Sınf-ı ihzârî** : hazırlayıcı, yetiştirici sınıf.

ihzâriyye احضاريه (a.i.) : birinin mahkemeye çağırılması için alınan harç ve yazılan yazı.

ihzâz احظاظ (a.i.): tâlihi açık, nasîbi çok olma.

îjek ايژك (f.i.) : kıvılcım. (bkz : şerâr, şerâre).

îka' ايقـاع ("ka" uzun okunur. vuku'dan) : **1.** yapma, yaptırma, oldurma; düşürme. **2.** Türk müziğinde bir usul.

îkâ' ايـكاء (a.i.) : **1.** dayanma. **2.** dayanacak şey verme.

ikab عقـاب ("ka" uzun okunur. a.i.) : ezâ, cefâ, eziyet, azap.

ik'âd اقعـاد (a.i. kuûd'dan) : **1.** oturtma. **2.** bir hükümdarı tahta çıkarma, tahta oturtma. (bkz : iclâs).

îkad ايقاد ("ka" uzun okunur. a.i.) : yakma, yakılma.

îkad-ı kanâdîl : kandillerin yakılması.

îkâd ايكاد (a.i.) : sağlam kalma.

ikae اقائه ("ka" uzun okunur. a.i.) : kay ettirme, kusturma, kusturulma.

ikâf اكاف (a.i.) : palan.

ikâf-i himâr : eşek palanı.

îkaf ايقـاف ("ka" uzun okunur. a.i. vakf'dan) : **1.** bir malı vakfetme, mal, vakfedilme. **2.** durdurma, durdurulma.

ikal عقال ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** bağ. (bkz : bend).**2.** ayak bağı, köstek. (bkz : pâ-bend).

ikale اقاله ("ka" uzun okunur. a.i.) : **huk. 1.** iki tarafın isteğiyle alışveriş mukavelesini bozma. **2.** dememiş iken "dedin" diye iddiâ etme.

ikam عقام ("ka" uzun okunur. a.s. akim'in c.) : akamete uğrayanlar, kısırlar.

ikame اقامه ("ka" uzun okunur. a.i. kıyâm'dan) : **1.** oturma. **2.** kaldırma; ayakta durdurma. **3.** meydana koyma.

ikame-i da'vâ : **huk.** dâva açma.

ikame-i beyyine : şâhid getirme.

ikamet اقامت ("ka" uzun okunur. a.i. kıyâm'dan) : **1.** oturma.

ikamet-i hüccet : oturma belgesi.

ikamete memur (etmek) : sürgüne göndermek.

ikamet tezkeresi : Türkiye'de bir aydan fazla kalacak olan yabancının hükûmetten almakla yükümlü bulunduğu belge. **2.** cemaatle namaza başlamadan önce müezzinin kamet getirmesi.

ikamet-i salât : namaza durma.

ikamet-gâh, ikamet-geh اقامتگاه ، اقامتكاه ("ka" lar uzun okunur. a.f.b.i.) : ikamet olunan, oturulan yer.

îkan ايقان ("ka" uzun okunur. a.i. yakîn'den) : sağlam biliş, bilme.

îkanî ايقانى ("ka" uzun okunur. a.s.) : **fels.** sağlam gerçeklere ait, sağlam gerçeklerle ilgili olan.

ik'âr اقعـار (a.i.) : derinletme, derinletilme, derinleştirme, derinleştirilme.

ik'âr-ı âbâr : kuyuların derinleştirilmesi.

ik'âr-ı enhâr : nehirlerin derinleştirilmesi.

îkâr ايكار (a.i.) : doldurma, doldurulma.

îkâz ايقـاظ (a.i. yakaz'dan) : **1.** dikkati çekme, uyarma, uyandırma, uyandırılma. **2.** aklını başına toplatma.

ikbâb اكبـاب (a.i.) : **1.** yüzüstü düşme, kapanma. **2.** bir şeyin üstüne çok düşme, olmasına çok çalışma. **3.** çalışmada aşırı gitme.

ikbâh اقبـاح (a.i. kubh'dan) : kötülük, fenâlık yapma.

ikbâl اقبال (a.i. kabûl'den) : **1.** birine doğru dönme. **2.** baht, tâlih. **3.** işlerin yolunda gitmesi; bahtlı, saâdetli, mutlu olma. **4.** arzu, istek. **5.** (eskiden) sarayın hareminde pâdişahın eşi, gözdesi olmaya namzet cariye. **6.** erkek veyâ kadın adı.

ikbâl-i beşer : insan saâdeti.

ikbâl-i dehr : dünyânın, zamânın ikbâli.

ikbâl-i rüzgâr : zamânın ikbâli, saâdeti,tâlihi.

ikbâl-cû اقبالجـو (a.f.b.s.) : ikbal, ilerleme, büyüklük arayan.

ikbâl-mend اقبال مند (a.f.b.s.) : tâlihli, bahtiyar, mutlu.

ikbâl-perest اقبال پرست (a.f.b.s.) : **1.** ikbâle çok düşkün. (bkz : harîs-câh). **2.** iyi gün dostu, dalkavuk.

ikbâr اكبار (a.i.) : büyük, ulu görme, görülme.

ikbâr اقبار (a.i.) : **1.** kabire koyma, konulma.

ikbâr-ı meyyit : ölünün kabre konulması, gömülmesi.

ikdâm اقـدام (a.i. kadem'den. c. : ikdâmât) : **1.** gayret ve sebatla çalışma, devamlı

çalışma. **2.** ilerleme. **3.** 1894'te Ahmet Cevdet Oran ve Ethem İzzet Benice tarafından İstanbul'da yayımlanmış günlük bir gazete.

ikdâmât اقدامات (a.i. ikdâm'ın c.) : devamlı sürekli çalışmalar.

ikdâr اقدار (a.i. kudret'den) : **1.** kudret verme, kudretlendirme, gücünü arttırma. **2.** birini kayırma. **3.** geçimini te'mîn etme.

ikdirâr اكدرار (a.i.) : bulanma, bulanık olma.

ikdirâr-ı mâ' : suyun bulunması.

ikfâ اقفا (a.i.) : **ed.** sesleri birbirine yakın olan harflerle kafiye yapma.

ikfâl اقفال (a.i.) : kilitleme, kilitlenme.

ikfâl اكفال (a.i.) : tekeffül ettirme, kefil kılma.

ikfâr اكفار (a.i. küfr'den) : birisine kâfir deme, denilme. (bkz : tekfîr).

ikhât اقحاط (a.i.) : kıtlığa, kuraklığa uğratma.

iklâb اقلاب (a.i.) : tersine çevirme, çevrilme; aksine döndürme. (bkz : taklîb).

iklîl اكليل (a.i.c. : ekâlîl) : **1.** taç. (bkz : efser). **2. bot.** tüveyç, **fr. corolle.** **3.** tırnağın kenarını çevreleyen deri.

iklîl-i cenûbî : astr. güney tacı, **fr. couronne australe.**

iklîl-i şemsî : astr. güneş tacı, **fr. couronne (solaire).**

iklîl-i şimâlî : astr. El-avvâ burcunun yakınında bulunan, parlak yıldızlardan meydana gelen bir küme, **lât. corona Borealis; fr. couronne Bauréal; ing. Corona.**

iklîlî اكليلى (a.s.) : **1.** iklîle ait, iklîl ile *ilgili. **2. bot.** ikili, **fr. bicuspide.**

ikmâl اقمال (a.i. kemâl'den) : **1.** kemâle erdirme, tamamlama, bitirme. **2.** eksiğini doldurma.

ikmâm اقمام (a.i.) : **1.** elbiseye yen yapma. **2.** ağaç tomurcuklanma.

ikmân اكمان (a.i.) : örtme, gizleme. (bkz : iknân).

iknâ' اقناع (a.i. kanâat'den) : kani kılma, râzı etme, edilme, kandırma, kandırılma, inandırma, inandırılma.

iknâiyyât اقناعيات (a.i.c.) : iknâ etmek, râzı etmek, kandırmak için söylenilen sözler.

iknân اكنان (a.i.) : gizleme, örtme. (bkz : ikmân).

ikrâ' اكراء (a.i.) : kirâya verme, verilme.

ikrâ' اقراء (a.i.) : okutma.

ikrâh اكراه (a.i. kerh'den) : **1.** birine, zorla iş yaptırma. **2.** iğrenme, tiksinme.

ikrâh-i gayr-i mülcî : huk. [eskiden] döğme ve hapis gibi yalnız gam ve elemi gerektiren şeylerle vuku bulan ikrâh.

ikrâh-i mülcî : huk. [eskiden] ölüm veyâ kat-ı uzuv, yâhut bunlardan birine müeddî olan, şiddetli döğme ile olan ikrâh.

ikrâh-ı nâkıs : huk. dayak ve hapis gibi, kederi, sıkıntıyı gerektiren şeylerden meydana gelen mecbûriyet.

ikrâh-ı tamm : huk. kendini öldürmeye veyâ uzvundan bir yer kesmeye sebebolacak yolda meydana gelen mecbûriyet.

ikrâhen اكراهاً (a.zf.) : **1.** zorâki, zorla. **2.** ikrâh ederek, iğrenerek, tiksinerek.

ikrâm اكرام (a.i. kerem'den. c. : ikrâmât) : **1.** hürmet, saygı gösterme. **2.** ağırlama. **3.** bir şeyi hediye, armağan olarak verme. **4.** hesap dışı yapılan indirme.

ikrâmât اكرامات (a.i. ikrâm'ın c.) : hürmetler, saygı göstermeler, ağırlamalar.

ikrâmen اكراما (a.zf.) : ikram sûretiyle, ikrâm olarak.

ikrâmiyye اكراميه (a.i.) : **1.** bahşişler; bağışlar. **2.** ikrâm olarak verilen para. **3.** piyangodan çıkan şey.

ikrâr اقرار (a.i. karar'dan) : **1.** saklamayıp söyleme. (bkz : i'tirâf). **2.** dil ile söyleme, bildirme. **3.** tasdîk, kabul. **4. huk.** birinin, başka birinin, kendisinde olan hakkını, alacağını haber vermesi.

ikrâr bi'l-kitâbe : birinin, başka bir kimseye olan vereceğini yazı ile bildirmesi.

ikrâr-ı marîz : ölüm döşeğinde iken edilen ikrar, vasiyetnâme.

ikrâr-ı mübhem : şüpheli, güvenilmez ikrar.

ikrâz اقراض (a.i. karz'dan. c. : ikrâzât) : borç verme, ödünç verme. (bkz : iâre).

ikrâzât اقراضات (a.i. ikrâz'ın c.) : borç vermeler, ödünç vermeler.

ikrâz ve istikrâz اقراض و استقراض (a.i.) : borç verme ve borç alma.

iksâ' اقساء (a.i.) : kasvet, sıkıntı verme, verilme.

iksâ-yi kalb : gönül sıkıntısı.

iksâ' اكساء (a.i. kisvet'den) : giydirme, giydirilme. (bkz : ilbâs).

iksâ-yi eytâm : yetimlerin giydirilmesi.

iksâd اكساد (a.i. kesâd'dan) : kesâda düşürme, düşürülme, kesatlandırma.

iksâl اكسال (a.i. kesel'den) : bıkkınlık, bezginlik verme.

iksâm اقسام (a.i.) : kasem etme, yemin etme, and içme. (bkz : half).

iksâm اقشام (a.i.) : **1.** kökünü kırma; kırılma, hepsi silinip süpürülme. **2.** çok mal alma, biriktirme.

iksâr اكثار (a.i. kesret'den) : çoğaltma, çoğaltılma, arttırma [söz hak.].

iksâr-ı kelâm : sözü uzatma, gevezelik etme.

iksâr اقصار (a.i.) : bir şeyi yapmak elinde iken, savsaklayıp yapmama.

iksât اقساط (a.i.) : hakkaniyet, doğruluk gösterme.

iksîr اكسير (a.i.) : **1.** ortaçağ kimyâcılarının, çok te'sirli olduğuna ve herhangi bir mâdeni altın yapacak kadar kuvvetli bir hassası bulunduğuna inandıkları bir madde. **2.** te'sirli, yarar şurup. **3.** biricik şifâ, en te'sirli sebep.

iksîr-i azam : madeni, altın yaptığı sanılan taş; kimyataşı.

iksîr-i hayât : insana ölümsüzlük sağlayan bir içecek.

iksûn اكسون (a.i.) : **1.** şık, süslü elbise. **2.** renkli, siyah veyâ siyaha çalan renkte bir kumaş.

ikşı'râr اقشعرار (a.i.) : ürperme, tüylerin ürpermesi.

ikşı'râr-ı eş'âr : kılların ürpermesi.

iktâb اكتاب (a.i.) : **1.** güzel yazı, kaligrafi öğretme. **2.** söyleyip yazdırma, dikte etme.

iktâm اكتام (a.i. ketm'den) : gizleme, saklama.

iktân اكتان (a.i.) : yapıştırma, yapıştırılma. (bkz : ilzâk).

iktâr اقطار (a.i.) : inbikten çekme, çekilme. (bkz : taktir).

iktât اكتات (a.i.) : kulağa fısıldama.

iktibâs اقتباس (a.i.c. : iktibâsâ) : **1.** ödünç alma. **2. ed.** bir kelimeyi; bir cümleyi veyâ bunların mânâlarını olduğu gibi alma, aktarma.

iktibâsât اقتباسات (a.i.) : iktibaslar, yazı aktarmaları.

iktibâsen اقتباساً (a.zf.) : iktibas yoluyla.

iktidâ' اقتداء (a.i. kıdve'den) : tâbî olma, uyma.

iktidâen اقتداءً (a.zf.) : tâbî olarak, uyarak.

iktidâr اقتدار (a.i. kudret'den) : güç yetme, yapabilme.

iktidâr-ı kâmin : gizlü güç, **fr. potentiel.**

iktidârî اقتدارى (a.s.) : iktidâr'a, güc'e mensup. **Fi'l-i iktidârî** : *yeterlik fiili.

iktifâ' اكتفاء (a.i. kifâyet'den) : yeter bulma, aza kanaat etme, *yetinme.

iktihâl اكتهال (a.i.) : **1.** ağarma, kır düşme. [saç, sakal]. **2.** ihtiyarlama, kocama.

iktihâl اكتحال (a.i.) : sürme çekme, çekinme.

iktihâm اقتحام (a.i. c. : iktihâmât) : **1.** göğüs germe, karşı durma. **2.** hücûm etme, saldırma. **3.** hakir görme, küçük görme. **4.** güçlüğü yenme.

iktihâmât اقتحامات (a.i. iktihâm'ın c.) : **1.** hücumlar, saldırışlar. **2.** güçlükleri, zorlukları yenme.

iktihân اكتهان (a.i.) : kır saçlı, kır sakallı olma.

iktilâ' اقتلاع (a.i. kal'den) : koparma, kapıp alma.

iktimân اكتمان (a.i.) : gizlenme, saklanma. (bkz : iktimân, iktinân).

iktimân-i sârık : hırsızın saklanması.

iktinâ' اكتناء (a.i.) : gizlenme, saklanma. (bkz : iktimân, iktinân).

iktinâ' اقتناء (a.i.) : **1.** çalışarak kazanma. **2.** meslek tutma, uyma. **3.** biriktirme, yığma. **4.** tuzak kurup avlanma.

iktinâh اكتناه (a.i. künh'den) : künhünü, esâsını, kökünü anlama. (bkz : istiknâh).

iktinân اكتنان (a.i.) : saklanma, gizlenme.

iktinân-ı nisvân : kadınların saklanması. (bkz : iktimân, iktinâ').

iktinâs اقتناص (a.i. kans'dan) : tuzak kurup avlama, avlanma.

iktirâ' اقتراع (a.i.) : kur'a atma, atışma; seçme.

iktirâ' اكتراء (a.i. kirâ'dan) : kirâ ile tutma, kiralama. (bkz : istîcâr).

iktirâb اكتراب (a.i.) : korkulu, gamlı, kederli bulunma.

iktirâb اقتراب (a.i. kurb'dan) : yaklaşma, yanaşma. (bkz : takarrüb).

iktirâb-i sâat : kıyâmetin yaklaşması.

iktirâc اكتراج (a.i.) : küflenme, paslanma.

iktirâh اقتراح (a.i. karh'dan. c. : iktirâhât) : aklına gelip, içe doğup söyleyiverme, söylenilme.

iktirâhât اقتراحات (a.i. iktirâh'ın c.) : birdenbire içten doğarak söylenilen rengîn ve zengin şeyler.

iktirân اقتران (a.i. karn'dan) : yakın varma, yanına gelme, yaklaşma.

iktirân-ı kevâkib : astr. iki seyyârenin (*gezegen) görünüşte birbirine yakın bir mevzie gelmeleri, ayni burçta bulunmaları.

iktirâs اكتراث (a.i.) : **1.** kederli olma. **2.** bir işe, bir şeye ehemmiyet verme.

iktirâz اقتراض (a.i. karz'dan) : borç alma. (bkz : istikrâz).

iktisâ' اكتساء (a.i. kisvet'den) : giyme, giyinme. (bkz : telebbüs).

iktisâ اقتضاء (a.i.) : biriktirme, biriktirilme.

iktisâ-yi nükûd : para biriktirme.

iktisâb اكتساب (a.i. kesb'den. c. : iktisâbât) : kazanma, edinme.

iktisâb-i şân ü şöhret : şan ve şöhret kazanma.

iktisâbât اكتسابات (a.i. kesb'den. iktisâb'ın c.) : iktisaplar, kazanmalar, edinmeler.

iktisâbî اكتسابى (a.s.) : iktisap edilmiş, kazanılmış.

iktisâd اقتصاد (a.i. kasd'den. c. : iktisâdât) : **1.** aşırı gitmeme, davranmama. **2.** tutum, tutma. **3.** biriktirme, artırma. **4.** ekonomi, **fr. économie**.

iktisâden اقتصاداً (a.zf.) : iktisat yoluyla, iktisat kuralları bakımından.

iktisâdî اقتصادى (a.s.) : iktisat ile, tutumla ilgili, **fr. économique**.

iktisâdiyyât اقتصاديات (a.i.c.) : tutum, iktisat bilgisi; iktisat ile ilgili olan şeyler.

iktisâdiyye اقتصاديه (a.s.) : ["iktisâdî" nin müen.]. (bkz : iktisâdî).

iktisâdiyyûn اقتصاديون (a.i.c.) : iktisatla uğraşanlar, iktisat uzmanları.

iktisâm اقتسام (a.i. kısm'dan) : **1.** bölüşme, paylaşma. **2.** hisselere ayırma.

iktisâr اقتصار (a.i. kasr'dan) : sözü uzatmama, kısa kesme. (bkz : ihtisâr).

iktisâr اكتسار (a.i.) : kesretme, kırma.

iktisâs اقتصاص (a.i.) : **1.** izinden, ardından gitme. (bkz : iktifâ). **2.** kısas isteme vayâ etme. **3.** kıssa, hikâye söyleme.

iktisâs اقتئاث (a.i.) : çekip koparma, koparılma.

iktitâb اكتتاب (a.i.) : yazılmış bir şeyin sûretini alma, kopyasını çıkarma.

iktitâf اقتطاف (a.i.) : **1.** meyva toplama, devşirme; toplanma, devşirilme.

iktitâf-ı esmâr : meyva toplama, toplanma. **2. mec.** bir çalışmanın veyâ işin netîcesinden faydalanma, bir çalışmanın meyvasını, yemişini alma.

iktitâfât اكتطافات (a.i. iktitâf'ın c.). (bkz : iktitâf).

iktitâfiyye اقتطافيه (a.i.) : **fels.** *seçmecilik. **fr. éclectisme**.

iktitâlاقتئال(a.i.) :birbiriniöldürme.

iktitâm اكتئام (a.i. ketm'den) : **1.** ketmeyleme, gizleme, saklama. **2.** sararma.

iktivâ' اكتواء (a.i.) : **hek.** dağlama, dağlanma, kızgın demirle, cehennem taşıyla vücûdun bir yerine dağ vurma.

iktivâ' اقتواء (a.i.) : kuvvetlenme.

iktiyâd اقتياد (a.i.) : tutup götürme, yedme; götürülme.

iktiyâd اكتياد (a.f.) : hîle, dalâvere yapma.

iktiyâl اكتيال (a.i.) : ölçü ile, ölçek ile ölçme.

iktiyâl-i zahâir : zahîrelerin ölçü ile ölçülmesi.

iktiyâs اقتياس (a.i.) : **1.** kıyas tutma, ölçme. **2.** benzerini bulma.

iktizâ' اقتضاء (a.i. kazâ'dan) : **1.** lâzım gelme, gerekme. **2.** lâzım getirme, gerektirme. **3.** ihtiyaç, gereklik. **4.** işe yarama.

iktizâ-yi hâl : hâlin, gösterdiği lüzum.

iktizâz اكتزاز (a.i.) : bozulup buruşma.

iktizâz-i cild : **hek.** cildin bozulması, buruşması.

iktizâz اقتضاض (a.i.) : kızlık bozma; ırza geçme. (bkz : izâle-i bikr).

iktizâz-ı bikr : kızlığını bozma.

ikvâ' اقواء (a.i.) : şiirde görülen bir kafiye hatâsı.

ikvâl اقوال (a.i.) : birinin söylemediği bir sözü, söyledi diye iddiâ etme.

ikvâliyyât اقوالیـــات (a.i.c.) : ikval, birinin söylemediği sözü, söyledi diye iddiâ yolunda söylenen sözler.

ikzâ' اقزاع (a.i.) : küfür etme, azarlama.

ilâ الی (a.e.) : ... ye, ... ye kadar, ... dek, ... değin. **Min-evvel ilâ-âhir :** evvelinden sonuna kadar.

ilâ-cehenneme zümerâ : cehenneme kadar yolu var.

ilâ-gayri'n-nihâye : sonu olmayan zamâna kadar.

ilâ-inkırâzi'z-zamân : sonuna kadar.

ilâ-yevmi'l-kıyâme : kıyamet gününe kadar.

i'lâ اعلاء (a.i. ulüvv'den) : **1.** yükseltme, yükseltilme, yüceltme, yüceltilme. **2.** şan ve şöhretini arttırma.

i'lâ-yi kelimetullah : İslâm dîninin tevhid akidesini, şânına lâyık şekilde yüceltip yayma.

îlâ' ایـــلاء (a.i.) : **1.** yemin etme. **2.** erkeğin, bir müddet karısına yaklaşmaması için yemin etmesi. **3.** sıkıntı ve derde uğrama.

îlâ-i mechûl : huk. [eskiden] ebediyet veyâ müddetle takyîdolunmayan îlâdır ki îlâ-i müebbet hükmündedir.

îlâ-i muvakkat : huk. [eskiden] bir müddetle mukayyet olan îlâ.

îlâ-i müebbed : huk. [eskiden] ebediyetle mukayyet olan îlâ.

îlâ' ایلاع (a.i.) : harîs etme, çok istekli kılma.

ilâ-âhirihi الی آخره (a.zf.) : sonuna kadar.

il'âb العاب (a.i.) : oynatma, oynatılma; oyunla meşgul etme, edilme.

ilâc عـــلاج (a.i.) : **1.** derde devâ olan şey, ilâç. **2.** çâre, tedbir. **Bî-ilâc, Lâ-ilâc :** ilâçsız, çâresiz. (bkz : nâ-çâr).

îlâc ایـــلاج (a.i.) : girdirme, içeri sokma. (bkz : idhâl).

ilâc-nâ-pezîr عـــلاج ناپذیـــر (a.f.b.s.) : **1.** ilâç kabul etmeyen, tedâvî edilemeyen. **2.** çâresiz, imkânsız.

ilâc-pezîr علاج پذیر (a.f.b.s.) : **1.** ilâç kabul edip şifâsını bulan. **2.** çâresi bulunabilen.

îlâd ایلاد (a.i. velâdet'den) : doğurma, doğurulma. (bkz : tevlîd).

i'lâf اعلاف (a.i. alef'den) : hayvana yem verme, yem yedirme.

îlâf ایلاف (a.i. ülfet'den) : ülfet ettirme, ettirilme; alıştırma, alıştırılma.

ilâh الـــه (a.i.c. : âlihe) : mitolojide tanrı. (bkz : ma'bûd).

ilâh الخ (a.i.) : ve başkaları, ve benzerleri, (v.b.). [Arapçada : "sonuna kadar, diğerleri de böyledir" mânâsına gelip "ilâ-âhirihi" nin kısaltmasıdır].

ilâhe الٰهه (a.i.c. : âlihât) : mitolojide kadın tanrı. (bkz : ma-bûde).

ilâhî الٰهـــی (a.s.) : **1.** Allah'a mensup, tanrı ile ilgili, *tanrısal. **İlm-i ilâhî, fr. théodicée. 2.** ilâhi. (bkz : münâcât).

ilâhî الٰهی (a.n.) : Allah'ım, ey Allah; bu ne hal, ne tuhaf.

ilâhiyyât الٰهیـــات (a.i.c.) : felsefenin, Allah'tan ve Allah ile ilgili mevzûlardan bahseden kısmı, **fr. théologie.**

ilâhiyye, ilâhiyyet الٰهیه ، الٰهیت (a.i.) : tanrıcılık, *yaradancılık, deizm, **fr. déisme, théisme. tas.** her şeyin Allah'ın birliğinde mündemiç olduğu mânâsına gelen bir kelime.

ilâhiyyûn الٰهیـــون (a.i.c.) : **1.** Allah'ın varlığına inanan filozoflar. **2.** felsefenin Allah'dan bahseden kısmıyla meşgul olan kimseler.

i'lâk اعـــلاق (a.i. alak'dan) : bir uzva sülük yapıştırma. [asıl mânâsı : "yapışmak için sülük salıverme" dir].

i'lâl اعلال (a.i.) : **1. a. gr.** illet harfleri denilen ve kelime içinde bulunan "elif, vav, ye" harfli bir fiilin kendi şekli ile aldığı şekle nasıl girdiğini bir kaideye bağlama. [Meselâ : "kale'nin aslı" "kavele" iken : vav mütehar-rik, mâkabli meftuh olduğu için "vav" yâ ye kalbolarak "kavele=kâle"; "yakvilü=yekulü" olması gibi]. **2. sosy.** *nedenleme, **fr. causation.**

i'lâlî اعلالی (a.s.) : i'lâle mensup, i'lâl ile ilgili.

ilallah الـــی الله (a.c.) : "yeter, kâfi, bıktık artık" gibi usanç ve bezginlik anlatır.

i'lâm اعـــلام (a.i. elem'den) : elem verme, keder verme.

i'lâm اعـــلام (a.i. ilm'den) : **1.** bildirme, bildirilme, anlatma. **2.** (huk c. : i'lâmât) : bir dâvânın, mahkemece nasıl bir hüküm ve karara bağlandığını gösteren resmî vesika.

îlâm ایـــلام (a.i.) : düğün yemeği.

i'lâmât اعلامـــات (a.i. i'lâm'ın c.) : bir dâvânın mahkemece nasıl bir hükme bağlandığını gösteren resmî vesîkalar.

i'lâmât-ı şer'iyye : huk. şer'iye mahkemelerinden nikâh, nafaka ve sâireye dâir verilen îlâmlar.

i'lâmât-ı nizâmiyye : huk. nizâmiye mahkemelerinden çıkan ilâmlar.

ilân عـــلان (a.i.) : meydana çıkarma, açığa vurma, yayma.

i'lân اعـــلان (a.i. alen'den. c. : i'lânât) : **1.** açığa vurma, meydana çıkarma, belli etme. **2.** yayma; yaymak için gazeteye verme. **3.** gazetelerde bu yolda veyâ reklâm için yazılmış yazı.

i'lân-ı harb : savaş açma.

i'lân-ı iflâs : tüccar, iflâs ettiğini açığa vurma.

i'lânât اعلانـــات (a.i. i'lân'ın c.) : ilânlar; meydana çıkarmalar, açığa vurmalar, yaymalar.

i'lânen اعلاناً (a.zf.) : îlân yoluyla, îlân ederek.

ilâ-nihâye الى نهايـــه (a.zf.) : nihâyete kadar, sonuna kadar. (bkz : ile'l-ebed).

i'lân-nâme اعلانـنامـــه (a.f.b.i.) : **1.** içinde îlân olan kâğıt. **2.** bir şeyin herkese îlânı için hükûmetçe hazırlanıp bastırılan resmî kâğıt.

îlâs ايلاس (a.i.) : kinâyeli, iğneli sözler söyleme, söylenilme.

ilâvât علاوات (a.i. ilâve'nin c.) : ilâveler, ulamalar, katmalar, ekler.

ilâve علاوه (a.i.c. : ilâvât) : **1.** ulama, katma, ek, ekleme. **2.** arttırma. **3.** bir gazetenin kendi sayısından başka ek çıkardığı sayı.

ilâve tahsîsât : ek *ödenek.

ilâveten علاوةً (a.zf.) : ilâve, ek olarak.

ilbâd البـــاد (a.i.) : **1.** yapıştırma, yapıştırılma. **2.** yırtık yamama, yamanma.

ilbâs الباس (a.i. libs'den) : giydirme, giydirilme; örtme, örtülme. (bkz : iksâ').

ilbâs الباث (a.i.) : alıkoyma, durdurma.

ilcâ' الجـــاء (a.i.c. : ilcâât) : **1.** mecbûr etme, zorlama, ... zorunda bırakma. **2. psik.** *içtepi, **fr. impulsion.**

ilcâât الجاآت (a.i. ilcâ'nın c.) : mecbûr etmeler, zorlamalar, ... zorunda bırakmalar.

ilcâc الجـــاج (a.i.) :feryâdetme.

ilcâm الجـــام (a.i.) : gem takma, gem takılma, gemleme.

ilel علـــل (a.i. illet'in c.) : **1.** illetler, hastalıklar, sakatlıklar.

ilel-i muhtelife : hek. türlü illetler, hastalıklar.

ilel-i müstevliyye : hek. salgın hastalıklar, **fr. maladies épidémiques.**

ilel-i sâriyye : hek. bulaşıcı hastalıklar, **fr. maladies contagieuses.**

ilel ü emrâz : hek. hastalıklar ve sakatlıklar. **2.** vesîleler, sebepler.

ile'l-ân الـــى الآن (a.zf.) : bu âne kadar, şimdiye kadar, hâlâ.

ile'l-ebed الى الابد (a.zf) : ebede kadar, sonsuz olarak. (bkz : ilâ nihâye).

ileyh اليه (a.zm.) : "erkek olan tek kişiye" : ona. **Mef'ûlün-ileyh :** ismin "-e hâli" **Muzâfün-ileyh :** isim tamlamalarında "belirten".

ileyhâ اليهـــا (a.zm. ileyh'in müen.) : [dişi olan tek kişiye] : ona.

ileyhim اليهم (a.zm.) : [erkek olan çok kişiye] : onlara.

ileyhimâ اليهمـــا (a.zm.) : [erkek olan çift kişiye] : onlara.

ileyhinâ اليهنـــا (a.zm.) : [dişi olan çift kişiye] : onlara.

ileyhinne اليهن (a.zm.) : [dişi olan çok kişiye] : onlara.

ilf الف (a.i.). (bkz : üns).

ilga' الغـــاء ("ga" uzun okunur. a.i. lağv'dan) : **1.** lağvetme, kaldırma, bozma. **2.** yürürlükten kaldırma, hükümsüz bırakma.

ilgaz الغـــاز ("ga" uzun okunur. a.i. lûgaz'dan) : maksadı gizleme, bilmece hâline sokma.

ilh الخ (a.zf.) : "ilâ-âhir" sözünün kısaltması.

ilhâ' الهاء (a.i) : boş şeylerle meşgul etme.

ilhâb الهاب (a.i.) : **1.** alevlendirme, tutuşturma. **2.** iltihaplandırma, şişirip kızartma.

ilhâd الحـــاد (a.i.) : **1.** gerçek inançtan dönme, cayma. **2.** Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, dinsizlik. **3. fels.** Tanrı tanımazlık, **fr. athéisme.** (bkz : işrâk, şirk).

ilhâf الحاف (a.i.). (bkz : ilhâh).

ilhâh الحـــاح (a.i.c. : ilhâhât) : **1.** üzerine düşme, zorlama. **2.** ısrâr etme, direnme. (bkz : ilhâf).

ilhâhât الحاحات (a.i.c.) : diretmeler.

ilhâk الحاق (a.i.c. : ilhâkat) : **1.** katma, katılma; karışma; katıştırma. (bkz : ilâve). **2.** kelimenin sonuna bir harf veyâ edat katma. **Redd-i İlhâk :** birinci dünyâ savaşı mütârekesinde, memleketin bölünmesine taraftar olmayanların kurdukları cemiyetin adı.

ilhâm الهام (a.i.c. : ilhâmât) : **1.** Allah tarafından insanın gönlüne bir şey doğdurulma. **2.** peygamberlerin kalbine gelen ilâhî düşünceler. [bâ'zan vahî mânâsına da gelir]. **3.** gönüle doğan şey. **4.** içe, gönüle doğma.

ilhâm-ı ilâhî, ilhâm-ı rabbânî : Allah tarafından içe telkin edildiği kabul edilen duygu.

İlhâm-ı Vatan : Abdülhak Hâmid'in vatan şiirlerini ihtiva eden bir eseri.

ilhâmü'l-Mukaddes fî Feyzi'l-Akdes (en kutlu feyiz ile kutlu ilham) : Kâtip Çelebi'nin fıkıh ve astronomiden bahseden bir eseri.

ilhâmât الهامات (a.i. : ilhâm'ın c.) : (bkz : ilhâm)

ilhâmî الهامی (a.s.) : **1.** ilhama ait, ilham ile ilgili. **2. i.** erkek adı.

ilhâmiyye الهامیه (a.i.) : Kur'an, hadîs, fıkıhtan ziyâde, ilham eseri olan kitaplara ehemmiyet veren bir bâtıl mezhep.

ilhân ایلخان (f.i.) : [eskiden] Moğol hükümdarlarına verilen ünvan.

ilhânî ایلخانی (f.s.) : ilhanlık, ilhanla ilgili.

ilim ve amel علم و عمل (a.i.) : teori ve pratik.

ilka' القاء ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** bırakma, bırakılma, terk, atma. **2.** (c. : ilkaât). (bkz : telkîn). **3.** telkin etme, ilhâm etme. **4.** bir kusuru başkasına yükleme.

ilka-yi asâ : yola çıkmaktan vazgeçme.

ilka-yi hirâs (etmek) : korku, dehşet uyandırma(k).

ilkaât القاآت ("ka" uzun okunur. a.i. ilka'nın c.). (bkz : ilka).

ilkah القاح ("ka" uzun okunur. a.i.) : **biy.** aşı vurma; dölleme, döllenme, **fr. fécondation.**

ilkah-ı dâhilî : biy. *içdöllenme, **fr. fécondation interne.**

ilkah-ı hâricî : biy. *dışdöllenme, **fr. fécondation externe.**

illâ الا (a.e.) : **1.** .... den başka, meğer. **2.** aksi halde. **3.** ille, mutlaka. **4.** yalnız.

illet علت (a.i.c. : ilel) : **1.** hastalık; sakatlık. **2.** sık sık tepen hastalık. **3.** sebep. **4.** gaye, hedef. **5. mant.** *neden, **fr. cause. 6.** (a. gr.) : bir kelimenin kendi harfleri arasında huruf-i illet'ten (elif, vav, ye) biri bulunması.

illet-i âdiye : mant. vesîle *nedeni, **fr. cause occasionnelle.**

illet-i akliyye : akıl hastalığı.

illet-i fâile : fels. *etken nedeni, **fr. cause efficiente.**

illet-i gaiyye ("ga" uzun okunur) : **fels. fr. cause finale.**

illet-i tâmme : fels. fr. raison suffisante.

illet-i vâhime : kuruntu hastalığı.

illî علی (a.s.) : **fels.** sebebe âit, sebebî, *nedensel, **fr. causal.**

illiyyet علیت (a.i.) : nedeni, netîceye bağlayan bağ, *nedensellik, **fr. causalité.**

illiyyîn, illiyyûn علیین ، علیون (a.i.) : Cennetin ve gökyüzünün en kutsal, en yüksek tabakası.

ilm علم (a.i.c. : ulûm) : **1.** bilme, biliş; bir şeyin doğrusunu bilme. (bkz : dâniş). **2.** okuyarak öğrenilen bilgi, nazarî bilgi.

ilme'l-yakîn : *kesin bilgi.

ilm-i ahcâr : jeol. *taşbilimi.

ilm-i ahlâk : ahlâk bilgisi.

ilm-i ahvâl-i cevv : meteoroloji, **fr. météorologie.**

ilm-i ahvâl-i rûh : *ruhbilim.

ilm-i akvâm : milletlerin, kavimlerin, kültür, görenek gibi hallerini araştıran, inceleyen ilim, etnoloji, ırkıyyât.

ilm-i arûz : ed. vezin, nazım ölçüleriyle ilgili bulunan ilim.

ilm-i arz, ilmü'l-arz : jeoloji, **fr. géologie.**

ilm-i âsâr-ı atîka : arkeoloji.

ilm-i azâim : ruhları davet ve teskin etme ilmi.

ilm-i bedâyi' : estetik. (bkz : bedîiyyât).

ilm-i beden, ilmü'l-ebdân: hekimlik bilgisi.

ilm-i bedî' : ed. güzel söz söyleme ve yazma ilmi, estetik.

ilm-i bedîhî : gerçeği sezerek anlama ilmi.

ilm-i belâgat : ed. (bkz : belâgat[2]).

ilm-i beyan : ed. ifade (*anlatım) ilmi, bilgisi. (bkz : beyân²).

ilm-i cebr : mat. cebir bilgisi.

ilm-i cedel : ilmî münâkaşa, ilmî tartışma.

ilm-i cerr-i eskal : makine ve kuvvetler ile bu kuvvetlerden doğan hareketler arasındaki ilişkileri araştıran ilim.

ilm-i cevv : meteor. (bkz : ilm-i ahvâl-i cevv).

ilm-i edeb : gr. Arap dilbilgisi.

ilm-i edvâr : müz. müzik bilgisi.

ilm-i ehâdîs, ilm-i ahbâr, ilm-i âsâr : Hz. Muhammed ve yakınlarının sözleriyle, hareketleriyle ilgili bulunan gelenekleri konu edinen ilim.

ilm-i ektâf : kürekkemiğine veya bu kemiğin parçalarına geçmişi bilme ve gelecekten haber verme ilmi.

ilm-i elsine : dilbilim, lengüistik.

ilm-i emrâz, ilmü'l emrâz : patoloji, **fr. pathologie.**

ilm-i ensâb, ilmü'l-ensâb : jeneoloji, **fr. généologie.**

ilm-i ensâc, ilmü'l-ensâc : *dokubilim, **fr. histologie.**

ilm-i envâ : Ay'ın zamanlarını araştıran ilim.

ilm-i esmâ' : Allah adlarının ve niteliklerinin anlam ve açıklamalarıyla ilgili olan ilim.

ilm-i ezelî : Allah'ın ezelî bilgisi, *öncebilim, **fr. préscience.**

ilm-i ferâiz : huk. şer'î miras ilmi.

ilm-i fetvâ : huk. İslâm dîni yasalarını inceleyerek bazı idarî ve adlî konularda bir karara varma bilgisi.

ilm-i fıkh : huk. (bkz : fıkh).

ilm-i haber, ilm-i hadîs : Hz. Muhammed'in sözlerini inceleyerek bunlardan çıkan mânâları açıklayan ilim.

ilm-i hâl : 1) din kaidelerini öğretmek üzere yazılmış kitap. 2) **tas.** tekkede öğrenilen bilgiler.

ilm-i hat : yeryüzü; toprak vasıtasıyla fal bakma işi.

ilm-i hayvânât : zooloji, **fr. zoologie.**

ilm-i hendese : geometri ilmi.

ilm-i hesâb : aritmetik, **fr. arithmétique.**

ilm-i hey'et : astronomi, **fr. astronomie.**

ilm-i hikmet : felsefe ile ilgili konuları inceleyen ilim.

ilm-i hilâf ü cedel : münâkaşa yollarını öğreten ilim.

ilm-i hisâb : mat. aritmetik.

ilm-i hiyel : (bkz : hiyel).

ilm-i hukuk : huk. hukuk bilgisi, hukuk konularını kapsayan ilim.

ilm-i ictimâ' : (bkz : ictimâiyyâ').

ilm-i ictimâî : cemiyet bilgisi, *toplumbilim, **fr. sociologie.**

ilm-i idâre : idâre bilgisi.

ilm-i iktisâd : ekonomi politik, **fr. économie politique.**

ilm-i İlâhî : teodise, **fr. Théodicée.**

ilm-i imlâ : 1) dilbilgisi kurallarına uygun yazı bilgisi, *yazınbilim bilgisi. 2) perspektif resimde kurala uygun resim çizme ilmi.

ilm-i isnâd : ilk nazariye sahibini inceleyen ve bu nazariyenin ona bağlanması gerektiğini savunan ilim.

ilm-i iştikak : kelime türetme yollarını araştıran ilim. **fr. étymologie.**

ilm-i kable't-târih : tarihöncesi devirlere ait varlıkları ve olayları konu edinen ilim, prehistorya, **fr. préhistoire.**

ilm-i kafiye : ed. şiirde ritim sağlama ilmi. (bkz : kafiye).

ilm-i kal : tas. medresede öğrenilen ilim.

ilm-i keff : avuç çizgilerine bakarak geçmişi ve geleceği bilme ilmi.

ilm-i kehânet : gelecekten haber verme ilmi.

ilm-i kelâm : Kur'ân'ın hükümlerini açıklayan ve yorumlayan ilim.

ilm-i kelâm ve akaid : metafizik.

ilm-i kıhıf : frenoloji, **fr. phrénologie.**

ilm-i kırâat : Kur'ân'ın ilk yedi kişi tarafından yedi türlü okunuş tarzını savunan ve bu yoldaki çalışmaları kapsayan ilim.

ilm-i kıyâfet : (bkz : kıyâfet³).

ilm-i kimyâ : kimya bilgisi; sun'î olarak altın ve gümüş yapma ilmi.

ilm-i kitâb : Kur'ân'ın açıklanma ve yorumuna özgü ilim.

ilm-i kitâbet : ed. yazı yazma, bir maddeyi kurallarına uygun olarak en güzel bir şekilde kaleme alma ilmi.

ilm-i ledün : (bkz : ledün).

ilm-i lûgat : *sözlükbilim, **fr. lexicologie.**

ilm-i maâd : hayat sonu bilgisi, eskatoloji, **fr. eschatologie.**

ilm-i maânî : leng. kelimenin gereken duruma, yâni izahın özüne yakışması yollarını gösteren ilim, mânâ ilmi, *anlambilim. **fr. semantique.**

ilm-i maâş : maişet, geçim, hayat bilgisi.

ilm-i mâ-ba'de't-tabîa : fels. metafizik.

ilm-i ma'deniyyât : maden araştırma ve inceleme ilmi.

ilm-i mahâsin : estetik.

ilm-i ma'nâ : güzel söz söyleme ilmi.

ilm-i ma'nevî : rûhî ve zihnî olguları ve olayları konu edinen ilim.

ilm-i menâhic : yönetme işleri için gerekli bilgiyi veren ilim, **fr. méthodologie.**

ilm-i menakit : kronolojik ve astronomik zamanları inceleyen ilim.

ilm-i menşe'-i akvâm : kavimlerin, milletlerin menşei ile, doğuşu ile ilgili olan inceleme ve araştırmalar yapan ilim.

ilm-i merâyâ : bir işin en ince ayrıntılarına kadar inmeyi öğreten ilim.

ilm-i merâya-yi muhrika : merceklerin, yapım, kullanılma ve yakıcı olan türlerini araştırarak kurallara bağlayan ilim.

ilm-i mesâha : yüzölçümü bilgisi.

ilm-i mevcûdât : tabiatın bütün varlıklarını inceleyen ilim.

ilm-i muâmele : müminlerin, Allah ve kullarına karşı olan vazife ile ilgili bilgilerden bahseden ilim.

ilm-i mûsıkî : müziğin bütün konularını içine alan ilim, müzik bilgisi, **fr. musicologie.**

ilm-i müstehâsât : eski varlık-bilim, paleontoloji, **fr. paléontologie.**

ilm-i nebâtât : botanik, **fr. botanique.**

ilm-i nücûm : astroloji.

ilm-i pîşânî : alına bakarak, karakteri, alınyazısını okuma ile ilgili ilim.

ilm-i reml : gerekli olan araçlar kullanarak fala bakma.

ilm-i rivâyet : geleneklerin doğruluk derecesini araştıran ilim.

ilm-i riyâzet: tas. tasavvufu konu edinen ilim.

ilm-i rûh, ilmü'r-rûh : pisikoloji, **psychologie.**

ilm-i rüsûm : vergi mevzuatı ve gümrüğe âit konularla ilgili olan ilim.

ilm-i rüşeym : hek. döllenmiş yumartacığın cenin durumuna kadar geçirdiği safhaları inceleyen ilim, **fr. embriologie.**

ilm-i saâdet : mutluluğu en büyük gaye edinen bu görüşle ilgili bulunan bilgileri ele alan ilim.

ilm-i sarf : gr. kelimeleri, onların konuluşlarını, türeyiş ve çekimlerini konu edinen dil ve edebiyat bölümü.

ilm-i sarf ve nahv : gramer-sentaks ilmi.

ilm-i savt : akustik, **fr. accoustique.**

ilm-i secâyâ : ırabilim, etoloji, **fr. éthologie;** karakteroloji, **fr. caractérologie.**

ilm-i servet : siyasî iktisat ilmi.

ilm-i sihr : insan ruhunu etkileyen ve bâzı olayların seyrini durduracağına inanılan büyü ile ilgili olan ilim.

ilm-i simyâ : harflerle, sayılarla, İlâhî sözler ve Allah'ın adlarını kullanmakla kâinatın sırlarını çözme ilmi.

ilm-i sûrî : üretim bilgisi, üretimi geliştirme bilgisi.

ilm-i sülûk : Allah ve din uğruna çile doldurma yolunu öğreten ilim.

ilm-i şerîf : mûsıkî.

ilm-i şuhûd : *gözleme, *deneye dayanan *bilim.

ilm-i tabakatü'l-arz : jeol. jeoloji, *yerbilimi.

ilm-i tabiî : *doğabilim.

ilm-i tasavvuf : tas. tasavvuf ilmi, tasavvufî düşünce ve mevzu tarzını yorumlayıp inceleyen ilim.

ilm-i tasvîr-i miyâh : coğr. *subilgisi, **fr. hydrographie.**

ilm-i tavsîfü't-tabîa : coğr. fizyografya.

ilm-i tedbîr-i menzil : ev ekonomisi ilmi.

ilm-i tedkîk-i hutût : eski yazıları okuyup, çözme ilmi.

ilm-i tefsîr : Kur'ân'ı izah etmenin yollarını, usullerini bildiren ilim.

ilm-i tekvîn : kâinatın yaratılışını inceleyen *bilim, kozmogoni.

ilm-i te'lif: müz. müzik kompozisyonu ilmi.

ilm-i tencîm : astr. yıldızlara bakarak geçmişten ve gelecekten hüküm çıkarma ilmi.

ilm-i terbiye-i etfâl : *eğitbilim, pedagoji, **fr. pédagogie.**

ilm-i teşrîh : kutsal kitapların açıklanma ve yorumlanmasıyla ilgili bulunan ilim.

ilm-i tevhîd : Allah'ın birliğine âit bilgi, yorum gibi şeyleri toplayıp inceleyen ilim.

ilm-i te'vîl : Kur'an ile ilgili olan bilgilerle uğraşan ilim.

ilm-i tevlîd : bahçıvanlık ilmi.

ilm-i tıbb : tıp ilmi, hekimlik bilimi.

ilm-i tılsımât : tılsım, büyü ilmi.

ilm-i vezâif : ödev bilgisi, deontoloji, **fr. déontologie.**

ilm-i vücûh : Kur'ân'ın türlü türlü okunuşlarını öğreten ilim.

ilm-i yakîn : İlâhî âlemle ilişik bilgileri toplayan ve doğruluğundan şüphe edilmeyen ilim.

ilmâ المـــا (a.i.) : çalma. (bkz : sirkat).

ilmâ' المـــاع (a.i.) : **1.** lemeân ettirme, parlatma [ışık hak.]. **2.** bir şeyi, olmazdan önce işâretle bildirme.

ilmâh الماح (a.i.) : **1.** bir şeyi parıldatma. **2.** güzel bir kız veyâ kadın, yüzünü gösterip hemen çekilme.

ilmâm المـــام (a.i.) : **1.** küçük günah işleme. **2.** konma; iki şey birbirine yaklaşma.

ilmen علمـــاً (a.zf.) : ilim bakımından, ilim yoluyla, ilmî, bilimsel olarak.

ilmî علمى (a.s.) : ilimle, bilgi ile ilgili.

ilmiyyât علميـــات (a.i.c.) : bilgi nazariyyesi, **fr. épistémologie.**

ilmiyye علميه (a.i.) : şerîat ve fıkıh işleriyle uğraşan sarıklı, cübbeli hocalar sınıfına verilen bir ad.

ilmiyye rütbeleri : ulemâ sınıfına mahsus rütbeler. [aşağıdan yukarıya doğru şöyledir : müderrislik, kibâr-ı müderrisîn, mahrec mevleviyeti, bilâd-ı hamse mevleviyeti, haremeyni'ş-şerîfeyn mevleviyeti, İstanbul kadılığı, Anadolu ve Rumeli kazaskerliği].

ilm ü haber علم و خبـــر (a.b.i.) : resmî daireye verilmek üzere muhtarlık veya bir daire tarafından birinin durumunu belirtmek için hazırlanmış tasdikli vesika, *belge.

ilmü'l-esmâk علم الاســـماك (a.it.) : **zool.** *balıkbilimi.

İlmü'l-ma'den علم المعدن (a.it.) : mineraloji.

ilsâk الصاق (a.i. lüsûk'dan) : bitiştirme, bitiştirilme; kavuşturma, kavuşturulma.

iltiâb التعاب (a.i.) : oynama, (oyun) oynama.

iltiâk التعـــاق (a.i.) : rengi değişme, rengi bozulma.

iltibâs التبـــاس (a.i. lebs'den) : iki veyâ daha çok şeyin -biri, öteki sanılacak surette- birbirlerine benzemesi.

iltica' التجاء (a.i.) : sığınma, barınma.

iltica'c التجاج (a.i.) : **1.** karışma [ses]. **2.** sığınma. (bkz : iltica).

iltica-gâh, iltica-geh التجاگاه ، التجاگاه (a . f.b.i.) : **1.** sığınacak yer. **2.** sığınak. (bkz : melce').

iltidâ' التداع (a.i.) : yalvarma, yanıp yakılma.

iltifâf التفـــاف (a.i.) : **1.** sarınma, bürünme, örtünme. **2.** çiçeklerin bürüm bürüm katmerleşmesi.

iltifât التفـــات (a.) : **1.** yüzünü çevirip bakma. **2.** dikkat. **3.** hatır sorma, gönül alma. **4.** sözü, başka bir şahsa çevirme; **fels. fr. concomitance.**

iltifât-kâr التفاتـــكار (a.i.) : iltifat eden, hatır sorup gönül alan. (bkz : iltifâtperver, mültefit).

iltifât-kâr-âne التفاتكارانه (a.f.zf.) : iltifat edene, hatır sorup, gönül alana yakışacak sûrette.

iltifât-nâme التفاتنامـــه (a.f.b.i.) : **ed.** bir büyük tarafından beğenilip övüldüğü bildirilen yazı.

iltifât-perver التفاتپـــرور (a.f.b.s.) : iltifat eden, hatır sorup, gönül alan. (bkz : iltifât-kâr, mültefit).

iltihâ' التهاء (a.i.) : eğlenme, bir şeyle oynama.

iltihâ' التحـــاء (a.i. lihye'den) : sakal salıverme, sakallanma.

iltihâb التهـــاب (a.i. leheb'den. c. : iltihâbât) : **1.** alevlenme, tutuşma. **2.** vücudun bir tarafına kan hücûmiyle, oranın şişip kızarması, *yangı.

iltihâb-ı a'ver : hek. kör bağırsağın iltihâbı, yangısı.

iltihâb-ı bel'ûm : hek. bel'um (*yutak) denilen hazım organının iltihâbı, yangısı.

iltihâb-ı ecfân : hek. göz kapaklarının iltihâbı, yangısı.

iltihâb-ı edeme : hek. cildin iltihaplanarak katılaşması.

iltihâb-ı hancere : hek. gırtlak iltihâbı, nefes borusunun iltihâbı, yangısı, **fr. laryngite.**

iltihâb-ı hancere-i sarsariyye : hek. küçük çocuklara gelen ve çocuğu boğulur gibi bir hâle sokan bir nevi gırtlak hastalığı.

iltihâb-ı kasabâtü'r-rie : hek. akciğerdeki nefes borularının iltihâbı, yangısı.

iltihâb-ı kebed : hek. karaciğerin iltihâbı, yangısı.

iltihâb-ı kilye : hek. böbrek iltihâbı.

iltihâb-ı lisân-ı mizmâr : hek. küçük dili örten zarın iltihâbı, yangısı.

iltihâb-ı nuhâ-i şevkî : hek. murdar iliğin iltihâbı, yangısı.

iltihâbî التهابی (a.s.) : iltihapla ilgili.

iltihâf التهاف (a.i.) : yanma, parlama.

iltihâf التحاف (a.i. lihaf'dan) : yorgan, çarşaf gibi şeylere bürünme.

iltihâk التحاق (a.i. lahak'dan) : katılma, karışma.

iltihâkî التحاقی (a.s.) : birleşme, kavuşma, katılma.

iltihâm التحام (a.i.) : yaranın, iyileşerek ağzı kapanması.

iltihâs التهاث (a.i.) : açlıktan veyâ susuzluktan dolayı soluma.

iltihât التحاط (a.i.) : kızma, öfkelenme.

iltika' التقاء ("ka" uzun okunur. a.i. lika'dan) : rastgelme, kavuşma, karşılaşma, buluşma.

iltika-i bahreyn : Dicle ile Fırat nehirlerinin birleştiği yer.

iltika' التقاع ("ka" uzun okunur. a.i.) : rengi değişme, benzi atma.

iltikam التقام ("ka" uzun okunur. a.i. lokma'dan) : lokma etme, yutma, yutulma.

iltikat التقاط ("ka" uzun okunur. a.i. lakt'den. c. : iltikatât) : **1.** yere düşmüş bir şeyi kaldırıp alma. **2.** devşirme, devşirilme, toplama. **3.** türlü kitaplara başvurarak bilgi toplama.

iltimâ التماء (a.i.) : **1.** renk değiştirme. **2.** sararma, solma.

iltimâ' التماع (a.i. lem'den. c.: iltimâât) : lem'alanma, parıldama.

iltimâ-i kevâkib : yıldızların parıldaması.

iltimâât التماعات (a.i. iltimâ'ın c.) : parıldamalar.

iltimâh التماح (a.i. lemh'den) : bir şeye şaşkın şaşkın bakma.

iltimâm التمام (a.i.) : ziyâret etme [birini].

iltimâs التماس (a.i. lems'den. c. : iltimâsat) : **1.** kayırma. **2.** arka, kayırıcı. **3.** yapılmasını isteme. [asıl mânâsı : "tutunma, tutma" dır].

iltimâs-gerde التماس گرده (a.f.b.s.) : iltimas edilen, kayırılan.

iltimâs-nâme التماسنامه (a.f.b.s.) : iltimas, kayırma mektubu.

iltisâk التصاق (a.i. lüsûk'dan) : **1.** bitişme, kavuşma, yapışma, birleşme. **2. biy.** iki organın birbirine yapışması.

iltisâk-ı ecfân : hek. ağrıdan dolayı, göz kapaklarının birbirine bitişmesi.

iltisâk-ı em'â : hek. hastalıktan dolayı bağırsakların birbirine yapışması.

iltisâk-ı esâbi' : hek. parmakların, hastalık netîcesinde anormal olarak, birbirine bitişmesi.

iltisâk-ı hadeka : hek. göz karasının, geçici bir iltihap netîcesi olarak tabaka-i karniyye ile birleşmesi.

iltisâk-ı mafsal-ı nâkıs : hek. mafsal hareketinin kısmen inkıtâa uğraması.

iltisâk-ı mafsal-ı tâmm : hek. mafsal hareketinin, tamâmiyle inkıtâa uğraması.

iltisâkî التصاقی (a.s.) : **1.** iltisakla ilgili. **2. leng.** *bitişken, **fr. agglutinant.** meselâ : **gözler-in-den..** gibi.

iltisâm التئام (a.i.) : **1.** örtme. **2.** örtünme.

iltisâm-ı nisvân : kadınların örtünmesi.

iltitâm التطام (a.i.) : dalgalanma. (bkz : telâtum, temevvüc).

iltivâ' التواء (a.i.) : **1.** sarılma. **2.** sarılıp dolaşma. **3.** büklüm büklüm olma. **4.** dalgalanma. **5.** eğri durma. **6. fiz.** burulma, bükülme. **7. jeol.** kıvrılma; esneme.

iltivâ-yi em'â : hek. bağırsağın kendi üzerine helezônî olarak kıvrılması.

iltivâ-yi rahm : hek. doğum sırasında rahmin bükülmesi.

iltivâ-yi şerâyîn : hek. kırmızı kan damarlarının (*atardamar) birbirine dolaşması, bükülmesi.

iltiyâ' التيـــاع (a.i.) : iç heyecanlanması, alevlenmesi.

iltiyâh التيـــاح (a.i.) : **1.** susama. **2.** Güneşten yanma [vücut]. **3.** şimşek çakma. **4.** yıldızın pırıltısı.

iltiyâk التيـــاق (a.i.) : sıkı fıkı dost olma.

iltiyâm التيـــام (a.i.) : yara kapanma, onulma. (bkz : indimâl).

iltiyâm-nâ-pezîr التيام نا پذير (a.f.b.s.) : yara iyi olamaz, kapanamaz, onulmaz. **Cerîha-i iltiyâm-nâ-pezîr :** onulmaz yara.

iltiyâm-pezîr التيامپذير (a.f.b.s.) : yara iyi olabilir, kapanabilir, onulur.

iltizâk التزاق (a.i.) : yapışma, bulaşma.

iltizâk-ı esâbi' : parmakların yapışması.

iltizâm التـــزام (a.i. lüzûm'dan) : **1.** kendi için lüzumlu sayma. **2.** birinin tarafını tutma. **3.** îcâbettirme, gerektirme. **4.** [eskiden a'şar resmi gibi] devlet gelirlerinden birinin toplanması işini üzerine alma.

iltizâm-ı mâ-lâ yelzem : bîhude, boşuna çalışma, lüzumsuz şeyle uğraşma.

iltizâm-ı sükût : susmayı tercih etme.

iltizâmen التزاماً (a.zf.) : iltizam yoluyla.

iltizâmî, iltizâmiyye التزامى ، التزاميه (a.s.) : **1.** iltizamla ilgili. **2.** bilerek, isteyerek yapılma.

iltizâzî التـــذاذى (a.i. lezzet'den) : lezzet bulma.

ilvinân الونـــان (a.i.) : renklenme. (bkz : televvün).

ilye اليه (a.i.) : kıç, sağrı; but.

ilyetân اليتان (a.i.c.). (bkz : ilyeteyn).

ilyeteyn اليتيـــن (a.i.c.) : sağ ve sol butlar, kaba etler. (bkz : ilyetân).

ilyevî اليوى (a.s.) : ilye ile ilgili.

ilzâk الـــزاق (a.i.) : yapıştırma, yapıştırılma. (bkz : iktân, ilbâdı).

ilzâm الزام (a.i.c. : ilzâmât) : **1.** cevap veremez hâle getirme, susturma. **2.** (bkz : iltizâm[4]).

ilzâmiyyât الزاميـــات (a.i.c.) : bir kimseyi, susturmak, cevap veremez hâle getirmek için söylenen sözler.

i'mâ' اعماء (a.i.) : kör etme, edilme.

imâ' اماء (a.i. emen'in c.) : câriyeler.

îmâ' ايمـــاء (a.i.) : **1.** işâret. **2.** işâretle anlatma, dolayısıyla anlatma.

imâd عماد (a.i.) : **1.** direk, dikme, sütun. **zâtü'l-imâd :** direkli, direkler üzerine kurulmuş binâ.

imâdü'd-dîn : **1)** dînin direği; **2)** dilimizde İmadettin şeklinde kullanılan erkek adı.

i'mâd اعماد (a.i.) : direk dikme.

îmâen ايماءً (a.zf.) : îmâ yoluyla, sezdirerek.

i'mâk اعماق (a.i.) : **1.** bir şeyin derinliğine varma. **2.** derinleştirme. (bkz : ta'mîk).

i'mâk-ı bi'r : kuyunun derinleştirilmesi.

i'mâl اعمـــال (a.i. amel'den. c. : i'mâlât) : **1.** yapma, yapılma. **2.** işleme. **3.** kullanma. **4.** meydana getirme. **5. huk.** fıkıh usûlüne göre, ihmâl etmeyip söze bir mânâ verme.

i'mâl-i fikr : bir işi en ince ayrıntılarına kadar iyice düşünme, ince eleyip sık dokuma.

i'mâlât اعمالات (a.i. i'mâl'in c.) : bir fabrikanın veyâ memleketin sanâyie âit yaptığı işler.

imâlât امالات (a.i. imâle'nin c.) : **ed.** imâle[2]ler.

i'mâlât-hâne اعمالاتخانـــه (a.f.b.i.) : *yapımevi,*işlik, atölye.

imâle اماله (a.i. meyl'den) : **1.** meylettirme, bir tarafa eğme, yatırma. **2. ed.** vezne uydurmak için, kısa heceyi lüzûmundan fazla uzun okuma.

imâle-i nigâh : göz çevirme, **mec.** dikkatsizce bakma.

imâle عمالـــه (a.i.) : [eskiden] işçilere ödenen gündelik ücret. (bkz : umâle).

i'mâl-gâh اعمالـــگاه (a.f.b.i.) : (bkz : i'mâlât-hâne).

i'mâliyye اعماليـــه (a.i.) : yapma, *yapım ücreti.

imâm امام (a.i.c. : eimme) : **1.** namazda, kendisine uyulan kimse. **2.** önde bulunan, önayak olan kimse. **3.** halîfe olan kimse. **4.** bir mezhep kuran zât. **5.** Hz. Ali neslinden gelen zevat.

İmâm-ı a'zam (en büyük imam) : İslâm dîninde ehl-i sünnet mezheplerinin dört

büyük imamından biri olan Hz. Nu'mân bin Sâbit.

imâm-ı millet : millete önayak olan, önder.

imâme عمامه (a.i.) : **1.** sarık. **2.** tespih, çubuk gibi şeylerin baş tarafına geçirilen, çoğu kehribardan yapılmış olan uzunca kısım, başlık. **3. g. s.** fildişi oyma ve kakmalarda görünüşü tâcı ve imâmeyi andıran motif.

imâmet امامت (a.i.) : imamlık.

imâmeyn امامين (a.i.c.) : iki imam. [bâzan, "İmâm-ı A'zam", "İmâm-ı Şâfiî", çok defa "İmâm-ı Ebû Yûsuf" ile "İmâm-ı Muhammed" için kullanılır].

İmâmeyn-i Hümâmeyn : Hz. İmâm-ı Hasan ile İmâm-ı Hüseyn; İmâm-ı Ebu Yusuf ile İmâm-ı Muhammed.

imâm-hânesi امام خانسی (a.f.t.b.i.) : İstanbul'da, Süleymaniye civarındaki kadın hapishanesi.

imâmiyye امامیه (a.i.) : imâmîler, Hz. Muhammed'den sonra, Hz. Ali'nin ve ahfâdının meşrû imam olduğuna inanan mezheb ki, "isnâ aşeriyye", "seb'iyye", "zeydiyye" gibi bir çok hiziplere bölünmüştür.

imâmü'l-enbiyâ' امام الانبياء (a.it.) : "nebîlerin, peygamberlerin imâmı": Hz. Muhammed.

imâmü'l-müslimîn امام المسلمين (a.it.) : "Müslümanların imamı" : halîfe.

imâm-zâde امام زاده (a.f.b.i.) : imam oğlu, babası imam olan veya babasına imam denilen kimse.

im'ân امعان (a.i. maan'dan) : **1.** bir işte çok ileri varma, çok dikkatli olma. **2.** inceden inceye araştırma.

îmân ايمان (a.i. emn'den) : **1.** inanma, inanç. **2.** İslâm dînini kabûl etme.

îmân-ı makbûl : insanların îmânı.

îmân-ı ma'sûm : peygamberlerin îmânı.

îmân-ı matbû' : melâikelerin îmânı.

îmân-ı merdûd : münâfıkların îmânı.

îmân-ı mevkuf : Hz. Muhammed'in ölümünden sonra gelişmiş olan din değişikliklerini benimseyenlerin inancı.

îmân-ı taklîdî : inanmayıp ta inanmış gibi görünen kimselerin inancı.

îmân-ı ye's : ümitsizlik ve çaresizlik karşısında Allah'a sığınanların îmanı.

îmân-dâr ايماندار (a.f.b.s.) : îmanı olan, imanlı.

îmâniyye ايمانيه (a.i.) : **fels.** *inancılık, **fr. fidéisme.**

i'mâr اعمار (a.i. umrân'dan. c. : i'mârât) : şenlendirme, bayındır hâle getirme.

imârât عمارات (a.i. imâret'in c.) : imaretler, yoksullara yiyecek dağıtmak üzere kurulmuş olan hayır evleri, aşevleri.

imâret عمارت (a.i.) : **1.** umran, bayındırlık. (bkz : ma'mûriyyet). **2.** yoksullara yiyecek dağıtılmak üzere kurulmuş olan hayır evi.

imâta اماطه (a.i.) : uzaklaştırma, uzaklaştırılma.

imâte اماته (a.i. mevt'den) : öldürme, yok etme.

imâte-i vakt (vakit öldürme) : eğlenerek vakit geçirme.

imdâd امداد (a.i. meded'den) : **1.** yardım. **2.** yardıma gönderilen kuvvet. **3.** erkek adı.

imdâd-ı sıhhî : cankurtaran.

imdâdî امدادی (a.s.): imdata ait, imdatla *ilgili.

imdâdiyye امداديه (o.i.) : muhârebe zamanlarında harp masrafını karşılamak, sulh vaktinde de bütçe açığını kapatmak için halktan alınan örfî vergi.

imdâdiyye-i hazariyye : **1)** barış sırasında bütçe açığını kapatmak üzere halktan toplanan vergi; **2)** eyalet vâlilerinin ödeneği için barışta konulan vergi.

imdâdiyye-i seferiyye : **ask.** savaşta giderleri karşılamak ve açığı kapatmak üzere alınan vergi.

imhâ' امحاء (o.i. mahv'den) : mahvetme, edilme, yoketme.

imhâ امها (a.i.) : bileme, keskinletme.

imhâk امحاق (a.i.) : **1.** bereketsiz. **2.** kararma.

imhâl امهال (a.i. mehl'den) : **1.** mühlet verme. **2.** bir zaman daha sonraya bırakma. **Bilâ-imhâl** : hiç vakit geçirmeden.

imhâz امخاض (a.i.) : doğrulukla yapma.

imkân امكان (a.i. mekânet'den) : olabilecek vaziyette bulunma; olabilirlik. **Adem-i imkân** : olamazlık. **Adîmü'l-imkân** : olamaz.

imkân-ı aklî : **mant.** akılca mümkün oluş.

imlâ' املاء (a.i. melâ'dan) : **1.** doldurma, doldurulma. **2.** söyleyip yazdırma, yazdırılma. **3.** bir dilin cümlelerini, kelimelerini doğru yazmak bilgisi, **fr. dictée.**

imlâ-yı fâsid : yanlış ve bozuk yazı.

imlâ-yı sahîh : doğru ve kusursuz yazı.

imlâc املاج (a.i.) : sorma (sorumak'tan), meme emme.†

imlâen املاءً (a.zf.) : imlâ yoluyla.

imlâ-hâne املاخانه (a.f.b.i.) : eskiden fişeklerin doldurulduğu yer.

imlâk املاك (a.i.) : mülk sâhibi olma.

imlâk املاق (a.i.) : çok fakir düşme, düşkünlük.

imlâl املال (a.i. melâl'den) : usandırma, usandırılma, bezginlik verme, bıktırma.

imlîse امليسه (a.i.) : sahrâ, çöl. (bkz : bâdiye).

imlîsî امليسى (a.i.) : hırsız. (bkz : sârık).

imrâc امراج (a.i.) : **1.** hayvanı otlatma, çayıra salıverme. **2.** ahde vefâ etmeme, sözünü bozma.

İmrân عمران (a.h.i.) : Hazret-i Meryem'in babası. **Âl-i İmrân** : İmrân'ın sülâlesi = Mûsâ ile Hârûn veyâ Meryem ile Îsâ. **Sûre-i Âl-i İmrân** : Kur'ân-ı Kerîm'in üçüncü sûresi.

imrâr امرار (a.i. mürur'dan) : geçirme, geçirilme.

imrâr-ı evkat : vakitleri geçirme.

imreet امرأة (a.i.) : kadın, hâtun.

imreetü'l-müselsele : **astr.** semânın kuzey yarımküresinde "Feres-i a'zam" ile "Zâtü'l-kürsî" burçlarının arasında bulunan ve "Feres-i a'zam" kuyruğu gibi duran birkaç parlak yıldızlı bir burç, **lât. Andromeda**; **fr. Andromède**.

imsâ' امساء (a.i.) : **1.** bozma. (bkz : ifsâd). **2.** akşama kalma.

imsâk امساك (a.i. misk'den) : **1.** bir şeyden el çekme, perhiz. **2.** zamânında oruca başlama, oruca başlama zamânı. **3.** cimrilik, pintilik.

imsâkiyye امساكيه (a.i.) : ramazanda, imsak vaktini gösteren cetvel.

imsâl امصال (a.i.) : boşuna sarfetme, har vurup harman savurma.

imsâs امصاص (a.i. mass'dan) : **1.** emdirme, emdirilme. **2.** suda erimiş ilâcı şırınga etme.

imsâs امساس (a.i.) : messettirme, değdirme; elle tutup sevme.

im-şeb امشب (zf.) : bu gece.

imtâr امطار (a.i.) : yağdırma, yağdırılma.

imtâr-ı ahcâr : taş yağdırma.

imtâr-ı matar : yağmur yağdırma.

imtidâd امتداد (a.i. medd'den) : **1.** uzama, uzanma; uzun sürme. **2. astr.** *uzay, **fr. espace**. (bkz : fezâ').

imtidâd-ı fecr : **astr.** tan *süresi.

imtidâh امتداح (a.i. medh'den) : medhetme, övme.

imtihâ' امتهاء (a.i.) : bileme, bilenilme, bilenme.

imtihâ-yi seyf : kılıcın bilenmesi.

imtihân امتحان (a.i. mehn'den. c. : imtihânât) : deneme, sınama, sınıf geçmek için sorulan sualler, *sınav. (bkz : ezmâyiş).

imtihâz امتحاض (a.i.) : hâlis, katkısız, saf olma.

imtikâr امتكار (a.i. mekr'den) : aldanma, oyuna ve hileye düşme.

imtilâ' امتلاء (a.i. melâ'dan) : **1.** dolgunluk.

imtilâ-i mi'de : mîde dolgunluğu. **2.** kan toplanma, kan durma.

imtinâ' امتناء (a.i. men'den) : **1.** çekinme, geri durma. **2.** imkânsızlık, olamayış.

imtinâ-i âdî : **huk.** [eskiden] bir şeyin vücudu âdeten mümkün olmamaktır. [birisinin, nesebi mârûf bir kimse hakkında : "benim oğlumdur" demesi gibi.].

imtinâ-i hakiki : **huk.** [eskiden] bir şeyin ademinin aklen zarûrî olması. Meselâ : [bir kimse kendisinden yaşça büyük olan kimse hakkında : "bu benim oğlumdur" diye iddiâ etse dâvâsı dinlenmez, çünkü, kendisinden yaşça büyük bir adamın kendisinin sulbî oğlu olmak aklen mümtenîdir].

imtinân امتنان (a.i. menn'den) : iyiliği başa kakma.

imtirâ' امتراء (a.i.) : **1.** şüphe etme, şüphelenme. **2.** tereddüt, kararsızlık.

imtirâs امتراس (a.i.) : kaşınma, sürtünme.

imtirâs-ı himâr : eşeğin kaşınması.

imtisâl امتثال (a.i. misl'den) : **1.** îcâbedeni, gerekeni yapma; bir örneğe göre hareket etme. **2.** alınan emre boyun eğme. (bkz : inkıyâd).

imtisâlen امتثالاً (a.zf.) : uyarak, bağlı olarak.

imtisâs امتصاص (a.i. mass'dan) : **1.** emme, emerek çekme, soğurma. **2. biy.** soğurulma, emilme, **fr. absorbtion**.

imtisâs-ı kudret : fiz. enerji alma.

imtişât امتشـــاط (a.i.) : taranma, saç veyâ sakal tarama.

imtiyâz امتياز (a.i.c. : imtiyâzât) : **1.** başkalarından ayrılma, farklı olma. **2.** ayrıcalık. **3.** bir işi, başkaları yapamamak üzere, husûsî müsâade ile bir kimseye veyâ bir müesseseye verme.

imtiyâzât امتيازات (a.i. imtiyâz'ın c.) : imtiyazlar, müsâadeler, izinler.

imtiyâzî, imtiyâziyye امتيـــازى ، امتيازيه (a.s.) : imtiyaza âit, imtiyazla *ilgili.

imtizâc امتزاج (a.i. mezc'den) : **1.** karışabilme. **2.** birbirini tutma, uygunluk. **3.** iyi geçinme; uyuşma. **4. kim.** kaynaşma.

imtizâc-ı elvân : renklerin birbirine uyması.

imtizâc-ı kimyevî : kim. *kimyasal *ilgi.

imzâ' امضـــاء (a.i.) : bir kimsenin, mektup ve sâir resmî kâğıtların altına, kendi eliyle, her zaman aynı biçimde yazdığı kendi adı. **Vâzi'ü'l-imzâ' :** imzâ koyan, adını yazan.

imzâ-i kazâ : huk. verilen hükmü infâz ve icrâ etme.

în اين (f.s.) : bu.

în ü ân : bu, şu; teferruatla meşgul olma.

în عين (a.s. aynâ'nın c.) : iri ve güzel gözlüler.

inâ' اناء (a.i.c. : evânî) : kap kacak.

i'nâ اعنا (a.i.) : zahmete uğratma.

înâ' اينـــاع (a.i.) : yemiş toplama zamânı gelme.

înâ' ايـنـــاء (a.i.) : geciktirme, alıkoyma; zaif düşürme.

inâbe, inâbet انابـــت ، انابه (a.i.) : **1.** günahlara tövbe edip Hak yoluna dönme. **2.** bir mürşide baş vurup, tarîkata girme.

i'nâc اعنـــاج (a.i.) : **1.** [omurga kemiği] ağrıma. **2.** hayvanı kıç üstü çökertme.

inâd عناد (a.i.) : ısrar, ayak direme, dediğinden vazgeçmeme.

inâden عنـــادًا (a.zf.) : inat ederek, inat olsun diye, domuzuna.

inâdiyye عهاديه (a.i.) : "hakayık-ı eşyâ"yi inkâr etme felsefesine bağlı bir zümre.

inâe انائه (a.i.) : üşenme; geciktirme.

înâf ايناف (a.i.) : birini, bir şeyden vazgeçirmeye çalışma.

inâha اناخه (a.i.) : çökerme [deve].

inâk عناق (a.i.) : boynuna sarılma, sarmaşma.

inâka اناقه (a.i.) : aşırı güzelliği ve çekiciliği ile hayret verme, verilme.

in'âl انعال (a.i.) : nallama, nallanma.

inâle انالـه (a.i.) : nâil etme, kavuşturma.

in'âm انعـــام (a.i. ni'met'den. c. : in'âmât) : **1.** nîmet verme, iyilik etme. **2. tar.** Yeniçerilerin aylıklarına yapılan zam.

in'âmât انعامـــات (a.i. in'âm'ân c.) : nîmetler, ihsanlar, iyilik etmeler.

inâme انامه (a.i.) : uyutma, uyutulma.

inâme-i etfâl : çocukların uyutulması.

in'âm-perver انعام پـــرور (a.f.b.s.) : nimet veren, ihsan, iyilik eden.

in'âm-perverî انعام پرورى (a.f.b.i.) : nimet vericilik, ihsan, iyilik edicilik.

inân عنـــان (a.i.c. : einne) : **1.** dizgin. **2.** idâre etme, yürütme. **İrcâ-yi inân :** dizgini boşaltma, salıverme, atı hızla koşturma; atın dizginini başka tarafa çevirme.

İnân-ber-inân : atbaşı berâber. (bkz : heminân).

inân-gerdân عنان گردان (a.f.b.s.) : dizgin kıran, geri dönen.

inân-keş عنان كـــش (a.f.b.s.) : "dizgin çeken" : ölçülü hareket eden.

inân-rîz عنـــان ريـــز (a.f.b.s.) : dizgin bırakmış, koşturan.

inân-tâb عنان تاب (a.f.b.s.) : dizgin çevirip dönen.

inâre اناره (a.i. nûr'dan) : nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

inâs اناث (a.i. ünsâ'nın c.) : kızlar, kadınlar.

înâs ايـنـــاس (a.i. üns'den) : **1.** alıştırma, alıştırılma. **2.** görme, bilme.

i'nât اعنات (a.i.) : **1.** kedere, zahmete, müşkülâta uğratma, uğratılma. **2. ed.** mukayyet kafiye ve mukayyet seci' san'atı. [Arapçadaki mânâsı : "evvelce kırılıp bekişmiş olan kemiği tekrar kırmak" demektir.].

inâyât عنايات (a.i. inâyet'in c.) : lûtuflar, ihsanlar, iyilikler.

inâyet عنايـــت (a.i.) : **1.** dikkat, gayret, özenme. **2.** lûtuf, ihsan, iyilik.

inâyet-i kerâmet-penâhî : çok sahavetli, çok cömert olan Allah'ın yaptığı iyilik, yardım, lûtuf.

inâyet-i Rabbâniyye : Tanrı'nın lûtfi, Tanrı'nın ihsanı, Tanrı *kayrası.

inâyet-i Rabbâniyye mesleği : fels. *kayracılık, **fr. providentialisme.**

inâyeten عنايةً (a.zf.) : yardım ve iyilik olarak.

inâyet-kâr عنايتكار (a.b.s.) : yardımda, iyilikte bulunan.

inâyet-kâr-âne عنايتكارانه (a.f.zf.) : yardım ve iyilikte bulunana yakışacak sûrette.

inbâ' انباء (a.i.) : haber verme. (bkz : ihbâr).

inbâc انباج (a.i.) : münâsebetsiz konuşma, haltetme.

inbâh انباه (a.i.) : **1.** uyandırma, uyandırılma. **2.** kımıldatma, harekete getirme. **Mevâdd-ı inbâhiyye :** harekete getirici, te'sirli ilâçlar.

inbât انبات (a.i. nebât'dan) : bitme, bitmesini te'mîn etme [bitki hak.].

inbâtî انباتى (a.s.) : inbata âit, inbatla ilgili.

inbâtiyye انباتيه (a.s.) : [inbâtî'nın müen.]. (bkz : inbâtî).

inbiâs انبعاث (a.i. ba's'den) : **1.** gönderilme. **2.** meydana çıkma, ilerigelme. **3.** dirilme, canlanma.

inbihâr انبهار (a.i.) : yorgunluktan dolayı nefes kesilip çok soluma.

inbîk انبيق (a.i.) : imbik.

inbisâs انبثاث (a.i.) : yayılıp dağılma.

inbisât انبساط (a.i. bast'dan) : **1.** yayılma, açılma, genişleme. (bkz : tevessü'). **2.** iç açılma, ferahlık. **3. fiz.** sıcaklığın tesîriyle mâdenî cisimlerin enine, boyuna büyüyüp uzaması, *genleşme, **fr. dilatation.**

inbisât-ı derûn : (bkz : inbisât-ı kalb).

inbisât-ı kalb : gönlü ferahlama, içi açılma.

inbisât-ı tûlânî : fiz. uzama, **fr. dilatation linéaire.**

incâ' انجاء (a.i. necât'dan) : kurtarma, kurtarılma.

incâh انجاح (a.i.) : **1.** işi bitirme, işi tamamlama. **2.** isteğe erme.

incâs انجاس (a.i necis'den) : necisleme, necâsetleme, pisleme, pislenme.

incâz انجاز (a.i.c. : incâzât) : yerine getirme [va'di] .

incâz-ı va'd : va'dini, sözünü yerine getirme.

incibâr انجبار (a.i.) : kırık kemiğin bağlanıp kaynaması.

İncîl انجيل (a.i.c. : enâcîl) : Allah'ın vahiy yoluyla dört büyük peygambere yolladığı mukaddes dört büyük kitaptan Hz. İsâ'ya nâzil olanı. (bkz : Kur'an, Tevrât, Zebûr). [İncil, aslında Hz. İsâ'nın hayâtından bahseder].

incilâ' انجلاء (a.i. cilâ'dan) : **1.** cilâlanma, parlama. **2.** âşikâr, belli, meydanda olma. **3.** görünme.

incilâ-i seher : tanyerinin ağarması, şafak atması.

incilâb انجلاب (a.i. celb'den) : **1.** çağrıldığı için götürülme. **2.** sürülüp götürülme.

incîlî انجيلى (a.s.) : İncil'e mensup, İncil'le ilgili.

incîliyye انجيليه (a.s.) : [incîlî'nin müen.]. (bkz : incîlî). **Nesâyih-i incîliyye :** İncil'de geçen öğütler.

incimâd انجماد (o.i.) : donma, buz hâline girme.

incimâd-ı ev'iye : hek. damar sertleşmesi.

incirâd انجراد (a.i.) : soyunma, soyulma, *soyutlaşma.

incirâr انجرار (a.i.) : **1.** müncer olma, çekilme.

incirâr-ı kelâm : söz gelişi. **2.** çekilip bir sona erme. **Kuvve-i incirâriyye :** mâdenin, kırılıp kopmaksızın ince, uzun tel hâline gelmesi. **3. a.gr.** kelime mecrûr olma, yâni harf-i cer veyâ izâfet hallerinde son harfi i ile okunma.

incizâb انجذاب (a.i. cezb'den. c. : incizâbât) : **1.** çekme, çekilme. **2.** câzibeye çekilme.

incizâm انجزام (a.i.) : **1. a. gr.** meczûm olma, kelimenin son harfi harekesiz olarak telâffuz olunma : **meczum, mahrum.. 2.** kemik kırılma.

incizâm انجذام (a.i.) : cüzam illetine tutulmuş kimsenin bir organının kopması.

incizâz انجذاذ (a.i.) : kesilme.

incû اينجو (f.i.) : inci. (bkz : dürr, lü'lü').

ind عند (a.i.) : **1.** yan, taraf; yön, kat. **2. e.** yanında, göre, düşüncesine göre. **3. e.** olunca, olduğu halde.

indallah : Allah yanında.

inde'l-ba'z : bâzılarına göre.

inde'l-hâce : lâzım olduğu, gerektiği zaman.

inde'l-îcâb : gerekince.

inde'l-icâze : izin verildiği takdirde.

inde'l-iktizâ : gereğince, gerekirse.

inde'l-lüzûm : gereğince, gerekirse.

inde't-tahkik : tahkik sonunda.

indâb انـــداب (a.i. nedeb'den) : yara iyileşip kabuk bağlama.

indî عنـــدى (a.s.c. : indiyyât) : bir kimsenin kendi inanışına, kendi görüşüne dayanan, kendince.

indibâğ اندباغ (a.i.) : deri debâgat etme, tabaklama.

indifâ' اندفـــاع (a.i. def'den. c. : indifâât) : **1.** mündefi' olma, ortadan kalkma. **2.** yer yer başgösterme. **Emrâz-ı indifâiyye** : çiçek, kızıl, kızamık gibi hastalıklar. **3. jeol.** püskürme, **éruption.**

indifâ-i bürkânî : yanardağ püskürüğü, lâv.

indifâât اندفاعـــات (a.i. indifâ'nın c.) : **1.** mündefi olmalar, ortadan kalkmalar. **2.** yer yer baş göstermeler. **3. jeol.** püskürtmeler, **fr. éruptions.**

indifâî اندفاعـــى (a.s.) : **1.** püskürme ile ilgili. **2. jeol.** püskürük, **fr. éruptive.**

indifâk اندفاق (a.i.) : şiddetle dökülme, atılarak dökülme.

indifâk-ı nehr : nehrin şiddetle dökülmesi.

indihâş اندهاش (a.i.) : çok korkma.

indimâc اندماج (a.i.) : dürülüp sarılma, birbirine geçme, kenetlenme.

indimâcî اندماجى (a.s.) : *içkin, **fr. immanent.**

indimâl اندمال (a.i.) : yara iyi olma, kapanma. (bkz : iltiyâm).

indirâ' اندراء (a.i.) : yayılıp dağılma.

indirâ-yı mâ' : suyun yayılıp dağılması.

indirâ' اندراع (a.i.) : **1.** öne geçme. **2.** bir işe girişme. **3.** bulut altından sıyrılma.

indirâ-ı kamer : Ay'ın, buluttan sıyrılması.

indirâc اندراج (a.i. derc'den) : münderiç olma, içine konma; arasına sıkıştırma.

indirâs اندراس (a.i.) : kökten yıkılma, adı sanı kalmama, eseri kalmayacak şekilde yok olma. [en çok binâ hakkında kullanılır].

indisâs اندساس (a.i.) : toprağa gömme.

indiyâl انديال (a.i.) : ishal olma, içi sürme.

indiyyât عنديات (a.s. indî'nin c.) : birinin kendi inanışına, kendi görüşüne dayanan sözler, düşünceler, keyfe tâbî olarak söylenilen sözler.

indiyye عنديه (a.i.) : **fels.** kendi inanışına, kendi görüşüne inanma, *kendincelik.

ineb عنب (a.i.) : üzüm. (bkz : engûr).

ineb-i kelb : **bot.** köpeküzümü.

inebü'd-dübb (ayı üzümü) : **bot.** kocayemiş.

inebü's-sa'leb : **bot.** tilkiüzümü.

inebe عنبـــه (a.i.) : **1.** üzüm tânesi. **2.** âhududu, Bektaşî üzümü gibi meyvelere verilen ad.

inebî عنبـــى (a.s.) : üzüm biçiminde olan, üzümümsü.

inebü'l-efrenc عنب الافرنـــج (a.b.i.) : **bot.** frenküzümü.

inebü's-sa'leb, inebü'd-düb عنـــب الثعلب ، عنب الـــدب (a.b.i.) : **bot.** ayı üzümü (kocayemiş), tilki üzümü.

infâd انفاد (a.i.) : **1.** bitirme, bitirilme, tükenme. **2.** kuyunun suyu tükenme.

infâk انفاق (a.i. nafaka'dan. c. : infâkat) : nafaka verip geçindirme, besleme.

infâk-ı muhtâcîn : muhtac olanları, yoksulları besleme.

infâl انفال (a.i.) : ganimetten mal ayırıp verme.

infâr انفار (a.i.) : ürkütme, ürkütülme.

infâz انفـــاذ (a.i. nüfûz'dan. c. : infâzât) : **1.** yerine getirme, yapma [emri]. **2.** öte tarafa geçirme.

infâz-ı fermân : emir dinletme, hükmünü geçirme.

infiâl انفعال (a.i. fi'l'den. c. : infiâlât) : **1.** gücenme, darılma. **2.** *edilgi, **fr. passion.**

infiâlât انفعالات (a.i. infiâl'in c.) : infialler, coşkunluklar.

infiâlât-ı nefsâniyye : nefse âit her türlü tessürler, rûhun kabûl ettiği her türlü tahavvüller, değişiklikler.

infiâlî انفعالى (a.s.) : tesirli, dokunaklı.

inficâr انفجـــار (a.i fecr'den) : **1.** fecir sökme, tan yeri ağarma. **2. biy., bot.** çatlama, **fr. déhiscensce. 3.** su, yerden kaynayıp akma.

infihâm انفهـــام (a.i. fehm'den) : fehmedilme, anlaşılma.

infihânî انفخانى (a.i.) : şişman adam.

infikâk انفـــكاك (a.i. fekk'den) : **1.** fek olma, bir şey yerinden ayrılma. **2.** çözülme.

infilâk انفـــلاق (a.i. felak'dan) : **1.** yarılma, açılma. **2. gr., kim.** patlama, **fr. explosion.** (bkz : infitâr).

infilâl انفـــلال (a.i.) : 1. delinme, delik açılma. 2. keskinliği kaybolma, körleşme, körlenme.

infilâl-i seyf : kılıcın körlenmesi.

infirâc انفراج (a.i. ferc'den) : 1. münferic olma, açılma; ferahlama, gönül açılma. 2. kurtulma.

infirâd انفـــراد (a.i. ferd'den) : yalnız olma, yanında kimse bulunmama.

infirâg انفـــراغ(a.i.) :boşalma.

infirâg-ı cüz'i : bir mâyi'in (*sıvı) kısmen boşaltılması.

infirâk انفراق (a.i. fark'dan) : ayrılma.

infirâk-ı turuk : 1) yolların ayrılması. 2) görüşbirliğinden ayrılma.

infirâz انفراز (a.i.) : münferiz olma, kalmama, bulunmama.

infirâz-ı leben : **hek.** doğuran kadının memesinde süt bulunmama.

infisâd انفساد (a.i. fesâd'dan) : fesâda uğrama, bozulma.

infisâh انفســـاخ (a.i. fesh'den) : 1. bozulma, hükümsüz kalma.

infisâh انفساح (a.i. fesh'den) : bollaşma, genişleme.

infisâh-ı uzvî : **hek.** bir organın görevini yapamıyacak kadar genişlemesi.

infisâhî انفساخي (a.s.) : bozulmaya, hükümsüz kalmaya âit, bozulmakla, hükümsüz kalmakla ilgili.

infisâhî şart : bir sözleşmenin bozulmasına sebep olan durum.

infisâl انفصال (a.i. fasl'dan. c. : infisâlât) : 1. ayrılma, yerinden ayrılma, yerini bırakıp gitme. 2. azledilme, me'murluktan çıkarılma.

infisâlât انفصالات (a.i. infisâl'in c.) : yerinden ayrılmalar; azledilmeler.

infisâm انفصـــام (a.i.) : kırılma, kesilme; yırtılma; üzülme.

infitâh انفتـــاح (a.i. feth'den) : 1. açılma. 2. tıkanmış bir şeyin açılması. 3. **hek.** safra, menî gibi sıvıların boşanması, akması.

infitâh-ı ebvâb : kapıların açılması.

infitâh-ı ezhâr : çiçeklerin açılması.

infitâk انفتـــاق (a.i.) : fıtık ârız olma, yarılma, sökülme.

infitâm انفطام (a.i.) : 1. menedilen şeyden uzaklaşma. 2. südden kesilme.

infitâr انفطـــار (a.i.) : yarılma, açılma. (bkz : infilâk')

infitât انفتات (a.i.) : kırılma, paralanma.

infizâc انفضاج (a.i.) : 1. buharlaşma. 2. sıcaklık verme. 3. terleme.

infizâc-ı reevî : soluk alırken, içeri giren havaya karşı dışarıya hava verilmesi.

ingımâm انغمـــام (a.i.) : gamlanma, tasalanma, kaygulanma.

ingımâs انغماس (a.i.) : suya dalma.

ingısâs انغساس (a.i.) : suya batma.

ingıtât انغطاط (a.i.) : suya dalma.

ingıvâ انغـــوا (a.i.) : yoldan çıkma, sapıtma; dalâlete düşme.

inhâ' انهـــاء (a.i. nehy'den) : 1. ulaştırma, yetiştirme. 2. bir vazîfeye tâyin veyâ bir maaşa terfî için yazılan yazı.

inhâc انهـــاج (a.i.) : 1. açık, meydanda. (bkz : zâhir). 2. hayvanı yorup solutma. 3. esvabı eskitme.

inhâf انحـــاف (a.i.) : zayıflatma, inceltme, arıklatma, arıklatılma.

inhâk انهاك (a.i.) : çok eziyet etme.

inhibâs انحباس (a.i.) : 1. nefes tutulma. 2. vakıf adına malı hapis etme.

inhibât انهبـــاط (a.i.) : yukarıdan aşağı inme, düşme. (bkz : hübût).

inhicâm انهجـــام (a.i.) : çökme, yıkılma [binâ].

inhidâ' انخـــداع (a.i. hud'a'dan) : hud'aya uğrama, hîleye düşme, aldanma.

inhidâb انحداب (a.i. hadeb'den) : 1. yumrulaşma, kamburlaşma. 2. yumruluk.

inhidâd انحـــداد (a.i. hadde'den) : 1. haddeden geçme, basılıp ezilme. 2. sivri, keskin olma.

inhidâm انهدام (a.i. hedm'den. c. : inhidâmât) : yıkılma, harap ve virân olma. **Mâil-i inhidâm** : yıkılmaya hazır, yıkılmak üzere. (bkz : müşrif-i harâb).

inhidâmât انهدامـــات (a.i inhidâm'ın c.) : yıkılmalar, harap olmalar.

inhidâr انحـــدار (a.i.) : 1. yokuş aşağı inme. 2. **hek.** derinin vurmasıyla şişme.

inhidâr انخدار (a.i.) : perdelenme, örtülme, örtünme.

inhidâr-ı nisvân : kadınların örtünmesi.

inhidâş انهـــداش (a.i.) : dalaşma, hırlaşma [köpek].

inhifâz انخفاض (a.i.) : 1. çökkünlük, **fr. dépression**. 2. aşağılanma, alçaklanma.

inhifâz-ı nesîmî : meteor. *basınç düşüklüğü (düşük *basınç).

inhikak انحقـــاق ("ka" uzun okunur. a.i.) : kör düğüm olma; **mec.** sıkışıp kalma [iş hakkında].

inhikâk انحكاك (a.i.) : kaşınma.

inhilâ' انحلاع (a.i.) : defedilme, çıkarılma.

inhilâk انهلاك (a.i.) : kendini tehlikeye koyma.

inhilâl انحـــلال (a.i. hall'den) : 1. açılma, çözülüp açılma. 2. dağılma. 3. erime.

inhilâl-i plâzmaî : bot. plazma *bozulumu.

inhilâl-i zihnî : psik. zihin *dağılımı.

inhilâl-pezîr انحلال پذير (a.f.b.s.) : inhilâl kabûl eden, inhilâli kabil olan.

inhimâd انخمـــاد (a.i.) : ateşi sönmediği halde alevi geçme.

inhimâk انحمـــاق (a.i.) : ahmak gibi görünme.

inhimâk انهمـــاك (a.i.c : inhimâkât) : bir şeyin üzerine fazla düşme, ziyâde düşkünlük.

inhimâl انهمال (a.i.) : 1. uğraşma; ciddî olarak çalışma. 2. ihmâl etme, savsaklama. 3. gözyaşı dökme. 4. mühlet alma.

inhimâz انحماض (a.i.) : ekşilenme.

inhinâ' انحناء (a.i.) : 1. münhanî olma, eğilme, eğrilme, kavislenme, yay biçimine girme. 2. **geo.** eğrilik.

inhinâk انخنـــاق (a.i. hank'den) : 1. boğulma. 2. bunalma, nefesi kesilme.

inhirâf انحـــراف (a.i.c. : inhirâfât) : 1. münharif olma, dönme, sapma. 2. doğru yoldan çıkma. 3. değişme, bozulma. 4. kırıklık. 5. **astr.** *açılım, **déclinaison**. 6. **fiz.** sapma. **fr. déclinaison**. 7. kırılma, gücenme.

inhirâfât انحرافـــات (a.i. inhirâf'ın c.) : inhiraflar.

inhirâk انخراق (a.i.) : yırtılma, yırtık olma.

inhirât انحـــراط (a.i.) : 1. zarar verme. 2. bilmediği işe girişme. 3. ipliğe boncuk dizme. 4. incelme, zayıflama [vücut].

inhisâf انخساف (a.i. husûf'dan. c.: inhisâfât) : 1. tutulma, söner gibi olma, parlaklığı gitme.

inhisâf-ı ayn : hek. kör olma. 2. **jeol.** çökme, çöküntü, çöküp batma. 3. Ay tutulması. (bkz : husûf).

inhisâm انحســـام (a.i. hasm'dan) : hal ve fasletme, kesip bitirme.

inhisâm-ı da'vâ : dâvânın halli.

inhisâr انحصـــار (a.i. hasr'dan) : 1. bir şeyi, bir maddeyi, bir işi, başkası yapmamak üzere, yalnız bir kişiye, bir müesseseye verme. 2. *tekel, **fr. monopole**.

inhişâş انخشـــاش (a.i.c. : inhişâşât) : birbirine dokunup hışırdama, hışırtı; şakırdama, şakırtı.

inhişâş-ı esliha : silâhların şakırtısı.

inhişâş-ı evrâk : yaprakların hışırtısı.

inhitâk انهتـــاك (a.i.) : 1. yırtılma. 2. bekârlığın bozulması.

inhitâm انحطام (a.i.) : kırılma, ufalma.

inhitât انحطـــاط (a.i.) : 1. düşme, aşağı inme, aşağılama, **fr. décadence**. 2. yaşlılığa yüz tutma. **Sinn-i inhitât :** ihtiyarlık, çökkünlük çağı. 3. kuvvetten düşme. 4. bir şişin inmesi.

inhitât-ı mikyâs-ı havâ : meteor. *basınçölçer düşüklüğü.

inhitât-ı rûhî : psik. ruh *düşümü, **fr. psycholepsie**.

inhitâtî انحطاطى (a.s.) : *çökkün, **fr. dépressif**.

inhiyâş انخياش (a.i.) : çekinme, ezilip büzülme.

inhizâl انخزال (a.i.) : bel kırılma, beli kırılmış gibi yürüme.

inhizâm انهـــزام (a.i. hezîmet'den. c. : inhizâmât) : hezimete uğrama, bozulma, alt olma, yenilme; bozgunluk.

inhizâm انهضام (a.i. hazm'den) : hazm olunma, *sindirilme.

in'idâl انعـــدال (a.i. udûl'den) : sapma, doğru yoldan çıkma. (bkz : dalâlet).

in'idâm انعدام (a.i. adem'den) : yok olma.

in'ikad انعقاد ("ka" uzun okunur. a.i. akd'den) : 1. mün'akid olma, bağlanma. 2. kurulma, toplanma.

in'ikâs انعـــكاس (a.i. aks'den. c. : in'ikâsât) : 1. mağlûbolma. 2. **fiz.** aksetme, bir yere çarpıp geri dönme [ışık], yansıma, **fr. réflexion**. 3. yankılama [ses]. 4. tesir, *tepki [piyasada].

in'ikâs-ı sadâ : sesin yankılanması.

in'ikâs-ı ziyâ' : ışığın yansıması.

in'ikâsât انعكاسات (a.i. in'ikâs'ın c.) : yankılanmalar, yansımalar.

in'irâ انعـــرا (a.i.) : etleri çekilip dişin kökü çıkma.

in'isâb انعصاب (a.i.): **fels. fr. innervation.**

in'isâm انعصام (a.i.): muhâfaza etme, koruma.

in'isâr انعصار (a.i.) : sıkılma. (bkz : ta'sîr).

in'itâf انعطـــاف (a.i. atf'dan) : **1.** temâyül, bir tarafa dönme. **2.** bükülme, iki kat olma.

in'itâf-ı kalb : birine yakınlık hissetme.

in'itâf-ı nazar : bakışın bir yana dönmesi, bakma.

in'itâf-ı sedâ : yankı.

in'itâf-ı zihn : zihnin bir konuya, bir şeye çevrilmesi.

in'itâf-ı ziyâ' : ışığın kırılması, yön değiştirmesi.

in'izâl انعـــزال (a.i. azl'den) : bir yana çekilme, tek başına kalma.

inka' انقاء ("ka" uzun okunur. a.i.) : pâk olma, temiz olma.

inka-yı kalb : gönül temizliği.

inka' انقـــاع ("ka" uzun okunur. a.i.) : suda ıslatma.

inkâh انكاح (a.i. nikâh'dan) : nikâh etme, edilme.

inkâr انـــكار (a.i. nekr'den) : **1.** yaptığını saklama, gizleme; yapmadım deme. **2.** reddetme, tanımama.

inkârî انـــكارى (a.s.) : inkâr ile, tanımama ile ilgili.

inkas انقاص ("ka" uzun okunur. a.i. naks'dan) : azaltma, eksiltme, eksilme. (bkz : tenkîs).

inkaz انقاض ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** küçük bir hayvanın veyâ cansız bir şeyin kendine mahsus bir ses çıkarması. **2.** atları yürümeye teşvîk için çıkarılan ses. **3.** sakız çiğnerken çıkarılan ses. **4.** vücuttaki oynak yerlerinin çatlaması.

inkaz انقاذ ("ka" uzun okunur. a.i.) : kurtarma, kurtarılma.

inkıbâz انقباض (a.i. kabz'dan) : **1.** büzülüp toplanma, çekilme. **2.** kasvet, keder, sıkıntı. **3.** kabızlık, peklik.

inkıbâzî انقباضى (a.s.) : inkıbazla ilgili.

inkıhâl انقهال (a.i.) : zayıf, güçsüz, dermansız düşme.

inkıhâm انقهام (a.i.) : bir işe, düşünmeden başlama, el atma.

inkılâ' انقـــلاع (a.i. kal'den) : [ağaç] kökünden koparılma.

inkılâb انقـــلاب (a.i. kalb'den. c. : inkılâbât) : **1.** değişme, bir halden, başka bir hale dönme. **2.** *devrim. **3. astr.** gündönümü.

inkılâb-ı sayfî : **astr.** 21 Hazîranda Arz'ın mahreki (*yörünge) üzerinde Güneş'ten en uzak olduğu evic noktasında bulunması hâli.

inkılâb-ı şitevî : **astr.** Arz'ın Güneş etrâfında çevirdiği mahrekle (*yörünge) Güneş'e en yakın olduğu 21 Aralık târihindeki durumu (hadîd noktası). [inkılâb-ı şitevî, inkılâbeyn'den biri olup mihver-i kebîr'in bir ucunda bulunur].

inkılâbât انقلابات (a.i inkılâb'ın c.) : inkılaplar, değişmeler, başka bir hâle dönmeler.

inkılâbeyn انقلابين (a.i.c.) : **1.** iki inkılâp. **2. astr.** Arz'ın Güneş tarafından çevirdiği mahrekin (*yörünge) Güneş'e en uzak ve en yakın iki noktasını birleştiren ve Güneş'in merkezinden geçen nazarî mihverin karşılıklı iki ucu. [2 Haziranda Arz Güneş'ten en uzak noktada olup buna **eviç noktası** adı verilir ve Arz'ın bu noktada bulunmasına **inkılâb-ı sayfî** adı verilir].

inkırâz انقـــراض (a.i.) : bir kalabalıktan, bir bütünden tek kişi kalmayacak şekilde tükenme, bitme.

inkısâm انقسام (a.i. kısm'dan. c. : inkısâmât) : **1.** taksim olma, parçalanma bölünme, ayrılma. **2. bot.** *bölünüm.

inkışâ' انقشـــاء (a.i.) : hava açık olup ayazlama, ayaza çekme.

inkışâr انقشـــار (a.i.) : deri veyâ kabuğu soyulma.

inkıtâ' انقطـــاء (a.i. kat' dan) : **1.** kesilme; arası kesilme. **2.** kesilme, tükenme, bitme.

inkıtâ-i tams : **hek.** kadının âdetten kesilmesi, yaşdönümü, menopoz. **3.** herkesten vazgeçip bir kimseye bağlanma.

inkıtâ-i ziyâ : ışığın yön değiştirmesi; ışın kırılması.

inkıyâd انقياد (a.i. kayd ve kıyâdet'den) : boyun eğme; kendini teslim etme. (bkz : imtisâl²).

inkıyâden انقيادًا (a.zf.) : inkıyad sûretiyle, boyun eğerek, kendini teslim ederek.

inkızâ' انقضاء (a.i. kazâ'dan) : tamam olma, nihayet bulma, bitme, sona erme.

inkızâ-yi müddet : zamânın sona ermesi.

inkızâf انقذاف (a.i.) : atılma, kovulma, uzaklaştırılma.

inkızâz انقضاض (a.i.) : **1.** çatlama, kağşama. **2.** kuş, havadan yere doğru süzülüp inme.

inkibâb انكباب (a.i.) : yüzüstü düşme, kapaklanma.

inkidâm انكدام (a.i.) : vücudun bir tarafı kızarma, berelenme.

inkidâr انكدار (a.i.) : **1.** hızlı yürüme. **2.** düşme, dökülme, saçılma.

inkilâl انكلال (a.i.) : **1.** yavaşça gülme. **2.** körlenme, kesmez hâle gelme.

inkilîs انكليس (a.i.) : yılan balığı. ["inkılîs" şeklinde de kullanılır].

inkimâş انكماش (a.i.) : **hek.** peklik veren şeylerin yalnız bir hâmızla berâber meydana getirdiği te'sir.

inkisâf انكساف (a.i. küsûf'dan) : **1.** Güneş tutulması. **2.** parlaklığı sönme.

inkisâr انكسار (a.i. kesr'den) : **1.** kırılma. **2.** gücenme. **3.** bedduâ, ilenç. **4. fiz.** kırılma, **fr. refraction.**

inkisâr-ı hayâl : umduğunu bulamama, *umut kırıklığı.

inkisâr-ı ziyâ : **fiz.** ışık *kırımı.

inkişâf انكشاف (a.i. keşf'den) : **1.** açılma. **2.** meydana çıkma. **3. tas.** mânevî bir sırrın veyâ hâlin görünmesi. **4. biy., mat.** *açınım, **fr. développment.**

inkişâfât انكشافات (a.i.c. inkişâf'ın c.) : inkişâflar, açılmalar, meydana çıkmalar, gelişmeler.

inkitâm انكتام (a.i.) : saklı, gizli tutulma.

inmâ' انماء (a.i. nemâ'dan) : nemâlandırma, arttırma, arttırılma.

innâ li'llâh ve innâ ileyhi râciûn : elbette Allah'ımıza döneceğiz.

innallahe maa's-sâbirîn : Allah sabırlılardan yanadır.

innî عنى (a.s. inn'den) : **fels.** olaylardan ve denemelerden elde edilen.

inniyyet انيت (a.i.) : **fels.** innî önerme özelliği; *sonsal.

ins انس (a.i.) : insan. (bkz : beşer).

insâ' انساء (a.i. nesy'den) : **1.** unutturma, unutturulma.

insâ-yi mâzî : geçmişi unutturma. **2.** veresiye satma.

insâf انساف (a.i.) : yaprak yaprak olma, lîme lîme olma, dağılma.

insâf انصاف (a.i.) : **1.** merhamete, vicdâna veyâ mantığa dayanan adâlet. **El-insâfü nısfü'd-dîn** : dînin yarısı insaftır. **2.** ortalama davranış.

insâf-kâr انصافكار (a.f.b.s.) : insaflı, haksızlık etmeyen.

insâf-kâr-âne انصافكارانه (a.f.zf.) : insafkâra, insaflıya, haksızlık etmeyene yakışacak sûrette.

insâk انساق (a.i. nesak'dan) : seci'li ve kafiyeli söz söyleme.

insâk-ı kelâm : söz düzgünlüğü.

insâl انسال (a.i. nesl'den) : nesli çoğaltma, döl peydâ etme, edilme; döllenme.

insân انسان (a.i.) : **1.** adam. **2.** iyi, olgun, vicdanlı adam.

insân-ı kâmil : güzel huy ve tabîat ve yüksek fazîlet sâhibi olan kimse.

insânü'l-ayn : **hek.** gözbebeği.

insânî انسانى (a.s.) : insana mensup, insanla ilgili, insanca. [müen. "insâniyye"].

insâniyye انسانيه (a.i.) : **zool.** insanlar.

insâniyyet انسانيت (a.i.) : **1.** insanlık, insana yakışır hal; vicdanlılık. **Hiss-i insâniyyet** : insanlık duygusu. **2.** bütün insanlar. (bkz : beşeriyyet).

insâniyyet-kâr انسانيتكار (a.f.b.s.) : insâniyetli, iyi, vicdanlı [adam].

insâniyyet-kâr-âne انسانيتكارانه (a.f.zf.) : insâniyetli olana yakışacak sûrette, vicdanlılıkla.

insâniyyet-kârî انسانيتكارى (a.b.i.) : insâniyetlilik, vicdanlılık.

insât انصات (a.i.) : susma, susup dinleme. (bkz : sükût).

insıbâb انصباب (a.i. sabâbet'den) : 1. dökülme. (bkz : insicâl); başka suya karışma. 2. **hek.** vücutta ahlât'tan birinin veyâ bâzılarının nesiç (*doku) lerin arasına akıp orada toplanması.

insıbâğ انصباغ (a.i. sıbg'dan) : 1. boyanma, boya tutma. 2. temizlenme. 3. vaftiz olunma.

insıdâm انصدام (a.i. sadme'den) : tazyîk ile bir şey atma; patlama.

insılâ', insımâ' انصلاء ، انصلاع (a.i.) : 1. (bkz : tulû'). 2. ufuktan, bulut altından çıkma.

insırâf انصراف (a.i.) : 1. geri dönme, çekilip gitme. 2. **a. gr.** isimlerin kaideye göre çekilebilmesi.

insırâfî انصرافی (a.s.) : 1. tasrif ile, çekilmekle ilgili. 2. **leng.** *bükümgen, **fr. flexionnel.** Meselâ : **ketebe, yektübü**... gibi.

insırâh انصراح (a.i. sarâhat'den) : sarâhat bulma, açıklanma.

insırâm انصرام (a.i.) : kesilme, kesilip ayrılma.

insicâl انسجال (a.i.) : 1. dökülme. (bkz : insıbâb). 2. çekilme.

insicâm انسجام (a.i.) : 1. yağmur sürekli yağma. 2. bir düziye gitme, gidiş. 3. **ed.** düzgün söz.

insidâd انسداد (a.i. sedd'den) : tıkanma, kapanma.

insidâd-ı em'â : hek. bağırsakların birbirine dolaşması eseri olarak tıkanması.

insidâd-ı halîme : hek. meme başlarının tıkanması.

insidâl انسدال (a.i.) : 1. düşük, sarkık olma; pörsüme. 2. **hek.** insan organlarından birinin düşmesi.

insifâr انفجار (a.i.) : açılma. (bkz : inkişâf).

insihâk انسحاق (a.i.) : ezilip yumuşama, döğülüp ezilme.

insihâl انسحال (a.i.) : 1. kabuğu soyulma. 2. düzgün söz söyleme.

insikab انثقاب ("ka" uzun okunur. a.i.) : delinme.

insikab-ı lü'lü' : incinin delinmesi.

insilâb انسلاب (a.i. selb'den) : münselibolma, kalkma; giderilmiş olma; soyulma, soyulmuş olma; kalmama.

insilâh انسلاخ (a.i. selh'den) : 1. kesilen hayvanın derisi yüzülme. 2. soyulma, sıyrılıp çıkma. 3. ay nihâyeti gelme.

insilâk انسلاك (a.i. silk'den) : sülûk etme, sâlik olma, yola girme, yol tutma.

insilâl انسلال (a.i.) : gizlice savuşma, sıvışma.

insilâl انثلال (a.i.) : bir yere toplanma, üşüntü etme.

insimâg انثماغ (a.i.) : yere düşüp ezilme, berelenme.

insinâ' انثناء (a.i.) : bükülme, burulma; burkulma.

insinâ-yi kadem : ayağın burkulması.

insirâfî انصرافی (a.s.) : **gr.** *bükülgen.

insirâm انثرام (a.i.) : dişin kırılması.

insitâh انسطاح (a.i.) : 1. satıhlı olma. 2. yayılıp arka üstü yatma.

insiyâb انسياب (a.i.) : süzülüp akma; çabuk akıp gitme.

insiyâg انصياغ (a.i.) : kalıba dökülüp düzelme.

insiyâk انسياق (a.i.) : 1. bir kuvvetin te'sîriyle çekilip gitme. 2. ardı sıra gitme. 3. *içgüdü, **fr. instinct.**

insiyâkî انسياقی (a.s.) : insiyak ile ilgili olan, his ve sevk-i tabiî ile vâki olan, **fr. instinctif.**

inşâ' انشاء (a.i. neşa'dan. c. : inşâât) : 1. yapma, yapılma, vücûda, meydana getirme. 2. kaleme alma. 3. **gr.** dilek kipleri. 4. nesir yazı. 5. mektup yazma. 6. **ed.** güzel nesir yazma veyâ güzel yazılmış nesir.

inşâllah ان شاءالله (a.cü.) : Allah isterse, Allah nasîbetti ise.

inşâât انشاآت (a.i. inşâ'ın c.) : yapı, yapı işleri.

inşâb انشاب (a.i.) : tırnak batırma, tırnak bastırma; iliştirme.

inşâd انشاد (a.i. neşd'den) : 1. şiir okuma, şiir söyleme. 2. **ed.** manzum bir sözü, âhengine göre okuma.

inşâdât انشادات (a.i.c.) : inşadlar, şiir okumalar, şiir söylemeler.

inşâî انشائی (a.s.c. : inşâiyyât) : 1. inşâya, yapıya âit. 2. **gr.** dilek *kipine âit, dilek kipiyle ilgili. [müen. : "inşâiyye"].

inşâiyyât انشائيات (a.i. inşâî'in c.) : işitilmemiş, duyulmamış sözlerden yapılan cümleler.

inşâiyye انشائيه (a.i.) : yapı işiyle uğraşanlar.

inşâk انشـــاق (a.i.) : koklatma, buruna sulu bir şey çektirme.

inşâ-perdâz انشاپرداز (a.f.b.s.) : süslü yazı, nesir yazan.

inşâr انشار (a.i.) : ölüyü diriltme.

inşât انشاط (a.i. neşât'dan) : ferahlandırma, iç açma. (bkz : tenşît).

inşiâ' انشعاع (a.i.) : **fiz.** *ışınım.

inşiâb انشعاب (a.i. şa'b'dan) : **1.** şûbelenme, dal, budak peydâ etme. **2.** çoğalma. **3.** bölük bölük olma.

inşiâl انشعال (a.i.) : şulelenme, alevlenme.

inşibâb انشـــباب (a.i.) : gençleşme, gencelme, babayiğit hâline gelme. **Devr-i inşibâb :** gençlik devri.

inşibâk انشـــباك (a.i.) : balık ağı gibi birbirine geçme, şebeke şeklinde olma.

inşihâb انشـــخاب(a.i.) :fışkırma.

inşihâb-ı dem : kan fışkırma.

inşikak انشـــقاق ("ka" uzun okunur. a.i. şakk'dan) : yarılma, çatlama; ikiye ayrılma.

inşikak-ı kamer : Ay'ın ikiye ayrılması [mûcizesi].

inşilâl انشلال (a.i.) : **1.** su, uçurumdan dökülerek şelâle peydâ etme. **2.** şiddetle dökülme, atılarak akma.

inşimâr انشمار (a.i.) : sallanarak yürüme.

inşinâc انشناج (a.i.) : buruşma, (deri) buruşma.

inşinâc-ı vech : yüz buruşması.

inşirâh انشـــراح (a.i. şerh'den) : **1.** açılma. **2.** açıklık, ferahlık.

inşirâh-ı derûn : iç açılması.

inşirâk انشراق (a.i.) : **1.** çatlayıp yarılma, yarık olma. **2.** parlama.

inşirâm انشرام (a.i.) : çok yarılma, yarık yarık olma.

inşirâs انشـــراث(a.i.) :soğuktan el çatlama.

inşitât انشـــتات (a.i.) : dağılma, perîşan olma. (bkz : teşettüt).

intâ' انتاع (a.i.) : çok terleme; kusma.

intâc انتـــاج (a.i.) : **1.** netîce (*sonuç) verme, netîcelendirilme. **2.** doğurma.

intâc-gerde انتاجگـــرده (a.f.b.s.) : netice olarak meydana gelen, başka bir şeyin neticesi olarak sayılan.

intâk انطـــاق (a.i. nutk'dan) : söyletme, dile getirme, söyletilme.

intâk-ı Hakk : Allah söyletmesi.

intân انتـــان (a.i.) : **1.** fenâ kokma. **2. hek.** mikroplu hastalık.

intânî انتانی (a.s.) : mikroplu, mikroptan olan.

intâniyye انتانیـــه (a.i.) : **1.** ["intânî" nin müen.]. (bkz : intânî). **2.** intânî hastalıklar servisi.

intâş انتاش (a.i.) : tohum, toprakta çimlenip filizlenme.

intıbâ' انطبـــاع (a.i. tab'dan. c. : intıbâât) : **1.** matbû olma, basılma. **2.** zihinde iz bırakma. **3. psik.** *izlenim, **fr. impression.**

intıbâh انطبـــاخ(a.i.) :pişme.

intıbâh-ı taâm : yemeğin pişmesi.

intıbâk انطبـــاق (a.i. tıbk'dan. c. : intıbâkat) : mutâbık gelme, uyma, uygun gelme.

intıbâk-ı hayâtî : 1) fiz. organların gereği gibi işlemesi; **2) fels.** *dirimsel *duyuşma. **fr. consensus vital.**

intıbâkat انطباقـــات ("ka" uzun okunur. a.i. intıbâk'ın c.) : mutâbık gelmeler, uygun gelmeler, uymalar.

intıfâ' انطفـــاء(a.i.) :sönme.

intıfâ-yi harîk : yangının sönmesi.

intılâk انطـــلاق (a.i.) : salıverme, yol verilme; yollama.

intımâs انطماس (a.i.) : belirsiz olma, kaybolma.

intıvâ' انطواء (a.i.) : sarılıp devşirilme, katlanıp sarılma, dürülme.

intıyâ' انطیاع (a.i.) : mutî olma, itâat etme, söz dinleme.

intiâş انتعـــاش (a.i.) : **1.** hastalıktan kurtulup kalkma. **2.** doğrulup kalkma. **3.** geçinme.

intiâz انتعاظ (a.i.) : **1.** kuvvetlenme, kıvâma gelme. **2.** kalkma.

intibâât انطباعـــات (a.i. intıbâ'ın c.) : edinilen intibâlar.

intibâc انتباج (a.i.) : hastalık dolayısıyla vücutta hâsıl olan şişkinlik.

intibâh انتبـــاه (a.i.) : **1.** uyanma, uyanıklık. **2.** gözaçıklığı. **3.** sinirlerin ve uzuvların harekete gelmesi, uyanması.

intidâm انتدام (a.i.) : kolay elde etme, kolaylıkla ele geçme.

intifâ' انتفـــاء (a.i.) : ortadan yok olma, aradan çıkma.

intifâ' انتفاع (a.i. nef' den. c. : intifâat) : menfaatlenme, faydalanma. **Hakk-ı intifâ' : huk.** faydalanma hakkı, bir gayri menkulün yalnız gelirinden faydalanma hakkı.

intifâd انتفـــاد (a.i.) : **huk.** bir şeyi tamâmen alma.

intifâh انتفـــاخ (a.i. nefh'den) : **1.** kabarma, şişme. **2.** vücut âzâsından birinin büyümesi.

intifâh-ı batnî : gazların birikmesiyle karnın şişmesi.

intifâh-ı rie : akciğerin şişmesi.

intifâî انتفاعی (a.s.) : yarar, fayda güden; yararcı, faydacı.

intifâiyye انتفاعیه (a.i.) : faydacılık.

intifâl انتفال (a.i.) : nâfile namaz kılma.

intihâ' انتحـــاء (a.i.) : yanına dayanma, yaslanma.

intihâ' انتهـــاء (a.i. nihâyet'den) : **1.** nihâyet bulma, sona erme. **2.** bitme, tükenme. **3.** nihâyet, son.

intihâ fiili : gr. bitirme fiili, **fr. verbe accompli.** (bkz fi'l-i intihâî).

intihâb انتخـــاب (a.i. nahb'dan. c. : intihâbât) : **1.** seçme, seçilme. **2.** seçim. **3. s.** en güzel. **Beyt-i intihâb : ed.** bir kıt'a veyâ kasîdenin en güzel beyti.

intihâb انتهـــاب (a.i. nehb'den c. : intihâbât) : yağma ile mal alma, kapışma, talanlama.

intihâbât انتخابات (a.i. intihâb'ın c.) : **1.** seçmeler, seçilmeler. **2.** seçimler.

intihâbât انتهابات (a.i. intihâb'ın c.) : yağmalar, kapışmalar, talanlamalar.

intihâbî انتخابـــی (a.s.) : intihapla ilgili, seçme, seçim işlerine âit.

intihâbiyye انتخابیـــه (a.s.) : **1.** intihâba, seçime âit, intihapla, seçimle ilgili. **2. i.** *seçmecilik.

intihâb-nâme انتخابنامـــه (a.f.b.i.) : intihâbı, seçilmeyi bildiren mektup, yazı.

intihâc انتهاج (a.i.) : yol bulma, varma.

intihâî, intihâiyye انتهائیـــه ، انتهائـــی (a. s.) : intihâ'ya, sona âit, bitme ile ilgili.

intihâk انتهـــاك (a.i.) : **1.** zayıflatma, kuvvetsizlendirme. **2.** işe yaramaz bir hâle koyma.

intihâl انتحـــال (a.i.) : **1.** çalma, başkasının malını benimdir diye iddiâ etme. **2. ed.** birinin yazısını veyâ şiirini kendinin gibi gösterme.

intihâlât انتحالات (a.i. intihâl'ın c.) : intihaller, kendine mal etmeler, aşırtılar.

İntihâ-nâme انتهانامه (a.f.b.i.) : Sultan Veled'in Farsça manzum bir mesnevîsi.

intihâ-pezîr انتهاپذیـــر (a.f.b.s.) : nihâyet bulan, nihâyet bulucu.

intihâr انتحـــار (a.i. nahr'dan) : kendini öldürme.

intihâz انتهـــاز (a.i.) : fırsat gözleme, fırsatı kaçırmama.

intihâz انتهـــاض (a.i.) : hareket etme, yola çıkma.

intika' انتقـــاء ("ka" uzun okunur. a.i.) : seçme, ayırdetme [bir şeyi].

intikad انتقـــاد ("ka" uzun okunur. a.i.c. : intikadât) : **1.** kalp parayı gerçeğinden ayırma. **2.** tenkîd, **fr. critique.**

intikadiyye انتقادیـــه ("ka" uzun okunur. a. i.) : **fels.** *eleştirimcilik, **fr. criticisme.**

intikah انتقاه ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** nekahat peydâ etme, zayıf olma. **2.** iyi bir haber işitip sevinme.

intikal انتقال ("ka" uzun okunur. a.i. nakl'den. c. : intikalât) : **1.** bir yerden başka bir yere geçme; göçme. **2.** geçme, birinden diğerine geçme. **3.** ölme, öbür dünyâya göçme. **4.** babadan kalma miras. **5.** bir bahisten başka bir bahse geçme. **6.** hastalığın yer değiştirmesi.

intikal-ı dâr-ı beka : ölme, ölüm, öteki dünyaya göçme.

intikal-i harâret : fiz. *ısı *yayılımı, **fr. convection.**

intikal-i kuvvet : fiz. kuvvet *iletimi.

intikalen انتقـــالاً ("ka" uzun okunur. a.zf.) : intikal sûretiyle.

intikalî انتقالـــی ("ka" uzun okunur. a.s.) : intikal ile ilgili.

intikam انتقـــام ("ka" uzun okunur. a.i.c. : intikamât) : öc alma.

intikamât انتقامـــات ("ka" uzun okunur. a.i. intikam'ın c.) : öç almalar, acısını çıkarmalar.

intikam-cû جـــو انتقام ("ka" uzun okunur. a.f. b.s.) : intikam almaya çalışan, intikam güden.

intikamen انتقاماً ("ka" uzun okunur. a.zf.) : öç alarak, acısını çıkararak.

intikas انتقـــاص ("ka" uzun okunur. a.i. naks'dan) : eksilme.

intikâs انتكاس (a.i. nüks'den) : başaşağı düşme veyâ dönme.

intikaş انتقـــاش ("ka" uzun okunur. a.i. nakş'dan.) : nakşolunma, kazılma.

intikaz انتقاض ("ka" uzun okunur. a.i.) : bozulma, çözülme.

intimâ' انتماء (a.i.) : **1.** kuş, bir yerden uçup, başka bir yere konma. **2.** birine mensûbolma. (bkz : intisâb).

intisâb انتساب (a.i. nisbet'den) : **1.** bir kimseye mensûbolma. **2.** bir yere bağlanma, kapılanma. **3.** birinin adamı olma.

intisâb-ı nefes : hek. nefes darlığı. (bkz : usrü'n-nefes, zîk-ı nefes).

intisâb انتصـــاب (a.i. nasb'dan) : **1.** dikilip durma. **2.** yükseğe kaldırma. **3. a. gr.** kaideye göre kelimenin mensûbolması.

İntisâbü'l-mülûk : şair Haşmet'in mensur eseri.

intisâc انتساج (a.i. nesc'den) : nescolunma, dokunma, örülme.

intisâf انتصاف (a.i.) : **1.** hakkını tamâmen alma. **2.** zaman, yarıyı bulma.

intisâf-ı ramazân : ramazanın ortası.

intisâh انتساخ (a.i. nesh'den). (bkz : istinsâh).

intisâh انتســـاح (a.i.) : verilen nasîhati, öğütü tutma.

intisâk انتساق (a.i. nesak'dan) : sıra ile düzgün dizilme, düzgün olma, yerli yerine konulma.

intisâr انتشـــار (a.i. nesr'den) : **1.** saçılma, dağılma. **2.** püskürme, püskürtme. **3.** aksırma.

intisâr انتصار (a.i. nasr'dan) : öcalma.

intişâ' انتشـــاء (a.i.) : neşv ü nemâ bulma, gelişme, yetişme.

intişâb انتشاب (a.i.) : **1.** tutulup kalma. **2.** odun ve mal biriktirme.

intişâr انتشار (a.i. neşr'den) : **1.** neşrolunma, yayılma, dağılma. **2.** üreme. **3.** gizli bir şeyin ağızdan ağıza yayılması. **4.** umûmîleşme. **5. fiz.** ayrılma, **fr. dispersion. 6. kim.** *dağılım, *yayınma, **fr. diffusion.**

intişâr-ı arzânî : ask. hedefin sağ ve soluna düşen mermilerle hedef arasında olan mesâfe.

intişâr-ı büzûr : bot. tohum dağılması.

intişâr-ı harâret : fiz. *ısı *yayılımı.

intişâr-ı tûlânî : ask. hedeften îtibâren en ileri ve en geri düşen mermilerle hedef arasındaki mesâfe.

intişârî انتشاری (a.s.) : **fiz.** ayıran, **fr. dispersif.**

intitâk انتطاق (a.i.) : kuşak, kemer bağlama.

intiyâh انتياح (a.i.) : ağlama, gözyaşı dökme.

intizâ' انتـــزاع (a.i. nez'den) : **1.** çekip koparma, koparıp alma. **2. fels. fr. dissociation.**

intizâc انتضاج (a.i.) : **1. hek.** çıbanın olgun hâle gelmesi. **2.** çok gözyaşı dökme.

intizâh انتضـــاح (a.i.) : aptes ettikten sonra temizlenme, tahâret alma.

intizâm انتظـــام (a.i. nizâm'dan. c.: intizâmât) : nizamlı, tertipli, düzgün olma, düzgünlük.

intizâm-perver انتظام پرور (a.f.b.s.) : intizâma düşkün, tertipsever [kimse].

intizâr انتظـــار (a.i. nazar'dan) : **1.** bekleme, beklenilme. **2.** gözleme, gözlenilme. **El-intizârü eşeddü mine'n-nâr :** beklemek, ateşten daha şiddetlidir.

intizâr-ı berk : şimşek bekleme.

intizâren انتظاراً (a.zf.) : bekleyerek, gözleyerek.

inzâc انضـــاج (a.i.) : iyice pişirip kıvâmını buldurma.

inzâl انـــزال (a.i. nezr'den. c. : inzâlât) : **1.** indirme, indirilme. **2.** Tanrı buyruklarının peygamberlere gökten inmesi. **3. fizy.** uykuda düş azması, menî boşalması.

inzâr انظار (a.i.) : te'hîr etme, geciktirme.

inzâr انـــذار (a.i. nezf'den. c. : inzârât) : sonunun fenâ olacağını haber vererek korkutma, ihtarda bulunma.

inzârât انـــذارات (a.i. inzâr'ın c.) : tenbihler, ihtarlar.

inziâc انـــزعـــاج (a.i.) : **1.** yerinden kopma, koparma; sökülme. **2. tas.** Allah'a tam bir teveccühle yürekten dünyâ emellerini sökme.

inzibât انضباط (a.i. zabt'dan) : **1.** yolunda olma, umûmî emniyetin yolunda olması. **2.** sağlamlaşma.

inzibâtî انضباطـی (a.s.) : inzibat'a âit, inzibatla ilgili.

inzicâ' انضجاع (a.i.) : yan yatma, bir tarafa yaslanma.

inzihâl انذهال (a.i. zehel'den) : şaşkınlık.

inzimâm انضمام (a.i. zamm'dan) : **1.** zam olunma, katılma. **2. kim.** *katım, **fr. addition, ajoutation.**

inzirâr انـزرار (a.i.) : **bot.** tomurcuklanma.

inzivâ' انـزواء (a.i. zuvviyy ve zeyy'den) : **1.** bir köşeye çekilme, çekilip hiç bir işe karışmama. **2.** dünyâ işlerinden vazgeçme.

inzivâ-gâh انـزواگاه (a.f.b.i.) : inziva edilecek yer, *çekilge.

inzivâ-gerde انـزواگـرده (a.f.b.i.) : inzivâ yeri tutma.

i'râ' اعراء (a.i.) : soyma, çıplak bırakma.

ir'â ارعاء (a.i.) : otlatma.

ir'â-yi ağnâm : koyunları otlatma.

îrâ' ايراء (a.i.) : **1.** iyilikte bulunma. **2.** çakmaktan ateş çıkma, parlama.

i'râb اعراب (a.i.) : **1.** düzgün konuşma ve hakikati belirtme. **2. a. gr.** Arapça kelimelerin sonlarındaki harf veyâ harekenin değişmesi. **3.** bu değişikliği öğretme bilgisi.

irâbe ارابـه (a.i.) : şüphelendirme, şüpheye düşürme.

îrâd ايـراد (a.i. vürûd'dan) : **1.** getirme. **2.** söyleme.

îrâd-ı kelâm : söz söyleme.

îrâd-ı mesel : bir fikri canlandırmak için söz arasında darbımesel nakletme.

îrâd-ı nutk : nutuk îrâdetme, nutuk söyleme.

îrâd-ı suâl : soru sorma. **3.** bir malın getirdiği kazanç, gelir.

Îrâd-ı Cedîd Hazînesi : **tar.** Selim III tarafından kurulan Nizamıcedit (yeni usul, yeni sistem asker) ordusunun ihtiyaçlarını karşılamak üzere ayrılan para fonu.

îrad ü masraf : gelir ile gider.

irâda اراضه (a.i.). (bkz : irâza).

irâdât ارادات (a.i. irâde'nin c.) : **1.** dilemeler, istemeler, meram etmeler; emirler, fermanlar, buyruklar.

irâde اراده (a.i.c. : irâdât) : **1.** dileme, isteme, meram etme. **2.** emir, ferman, buyruk.

irâde-i aliyye : sadrazam buyruğu.

irâde-i cüz'iyye : insanın elinde olan irâde.

irâde-i ilâhiyye : Tanrı buyruğu

irâde-i külliyye : Tanrı isteği.

irâde-i milliyye : **1)** milletin isteği, milletin kararı; **2)** 1919-1922 arası Sivas'ta yayımlanmış Türkçe gazete.

irâde-i seniyye : pâdişah emri, buyruğu.

irâde-i zaîfe (zayıf, geçici irade) : **1)** isteksizlik, istemeyiş. **2) psik.** *istemseme, **fr. velléité.**

irâde-i zâtiyye : bir adamın kendi arzusu, isteği.

irâdet ارادت (a.i.) : **1.** irâde, dileme. **2.** gönül isteği.

irâdî ارادی (a.s. irâde'den. c. : irâdiyyât) : irâdeye mensup, ihtiyârî. [müen. : "irâdiyye"].

irâdiyye ارادیه (a.i.) : **fels.** irâdecilik, **fr. volontarisme.**

irâe ارائـه (a.i. rü'yet'den) : gösterme, tâyîn etme.

irâe-i tarîk : yol, usul gösterme.

irâga اراغه (a.i.) : irâde etme, isteme.

irâhe اراحه (a.i. râhat'dan) : rahatlandırma, rahat ettirme, yorgunluk aldırma.

irâka اراقه (a.i.) : dökme, akıtma.

irâka-i dem : kan dökme.

irâka-i eşk-i tahassür : hasretten, ayrılıktan dolayı gözyaşı dökme.

irân اران (a.i.) : **1.** neşeli olma. **2.** tabut.

ir'âs ارعاص (a.i.) : çekerek sarsma.

îrâs ايراث (a.i. irs'den) : **1.** verme, verilme. **2.** sebebolma, îcâbetme, gerekme. **3.** getirme.

îrâs-ı fütûr : bıkkınlık, usanç verme.

îrâs-ı keder : keder, üzüntü, sıkıntı verme.

îrâs-ı mazarrat : zarar, ziyan verme.

ir'âs-, ir'âş ارعاش ، ارعاس (a.i.) : titretme.

îrât ايـراط (a.i. varta'dan) : vartaya, tehlikeye düşürme.

i'râz اعـراض (a.i.) : **1.** yüz çevirme, başka tarafa dönme. **2.** çekinme, sakınma. (bkz : ictinâb).

irâza اراضه (a.i.) : kandırma, kandırılma. (bkz : irâda).

irb, ireb ارب ، ارب (a.i.) : **1.** akıl; zihin, zekâ. **2.** akıllılık. **Akse'l-ireb** : Zemahşerî'nin bir

eseri olup Ahmed Efendi tarafından tercüme edilmiş ve genişletilmiştir.

irbâ' ارباء (a.i. ribâ'dan) : nemâlandırma, artırma, çoğaltma, fâide verip çoğaltma.

irbâ-ı mâl : malı, serveti çoğaltma.

irbâb ارباب (a.i.) : bir yerde devamlı olarak kalma.

irbâh ارباح (a.i. ribh'den) : **1.** fâizle para verme. **2.** fayda ve kazanç elde etme.

irbâş ارباش (a.i.) : ağacın yapraklanması, yeşillenmesi.

irbe اربه (a.i.) : **1.** akıllılık, zekâ. **2.** hîle.

irbiyân اربيان (a.i.) : istakoz, teke gibi deniz hayvanları.

ircâ' ارجاع (a.i. rücû'dan) : **1.** eski hâline çevirme, çevrilme. **2.** geri döndürme. **3. kim.** redüksiyon, **fr. réduction.**

ircâ-i inân : atın dizginini başka tarafa çevirme.

ircâ-i kelâm : sözü, yine maksada getirme.

ircâ-i nazar : bakışı geriye, geçmişe döndürme.

ircâ-i zihn : düşünceyi eskisine yöneltme.

ircâf ارجاف (a.i.) : fenâ şeyle uğraşma.

ircâl ارجال (a.i.) : birini yayan yüretme.

irdâ' ارداء (a.i.) : aşağı düşürme; helâk etme.

irdâ' ارضاع (a.i. rıdâ'dan). (bkz : irzâ').

irdâf ارداف (a.i. ridf'den) : ardısıra yürütme, yürütülme.

irdâfen اردافاً (a.zf.) : irdaf sûretiyle, ardı sıra yürüterek, yürütülerek.

ireb ارب (a.i.). (bkz : irb).

irem ارم (a.i.) : **1.** ok veyâ kurşun atılan nişan tahtası. **2.** çenk denilen mûsikî âleti ve bunu îcâdedenin adı.

İrem ارم (a.h.i.) : Âd kavmi zamânında, Şeddâd tarafından, cennete benzetilerek yapılan bir bahçe olup Şam'da veyâ Yemen'de bulunmuş olduğu söylenir.

İrem-i zâtü'l-imâd : Şeddâd'ın asma bahçesinden kinâye [sütunlarının çok olmasından kinâye].

irfâd ارفاد (a.i.) : yardım etme; bir şey verme.

irfâd عرفاد (a.i.) : (herhangi bir) çocuk.

irfâh ارفاه (a.i.) : refâha, rahata kavuşturma, kavuşturulma. (bkz : terfîh).

irfâl ارفال (a.i.) : **1.** eteği sarkıtma. **2.** elleri sallayarak yürüme.

irfân عرفان (a.i.) : **1.** bilme, anlama. **2. tas.** ilâhî bir feyiz olarak kâinâtın sırlarını bilme kudreti. **3.** kültür. **4.** erkek ve kadın adı.

irfâniyye عرفانيه (a.s.) : **1.** irfânî kelimesinin müennesi, irfanla ilgili. **2. fels. fr. gnosticisme.**

irfitât ارفتات (a.i.) : ufaklama, ufak ufak yapma.

irgab ارغاب ("ga" uzun okunur. a.i.) : rağbet ettirme, ettirilme.

irgaf ارغاف ("ga" uzun okunur. a.i.) : **1.** hızlı yürüme. **2.** hırsla bakma.

irgam ارغام ("ga" uzun okunur a.i.) : yere sürtme, sürtülme, hakir kılma, burnunu kırma; kahretme; galip olma.

irgan ارغان ("ga" uzun okunur. a.i.) : **1.** birini tamaha düşürme. **2.** bir işi kolaylaştırma.

irhâ ارها (a.i.) : kibarca, tatlılıkla hareket etme; yumuşak davranma.

irhâ' ارخاء (a.i.) : gevşetme, gevşetilme; sarkıtma, aşağı salıverme, koyuverme.

irhâ-i imâme (sarığı gevşetme) : endîşesiz, kaygısız olma.

irhâ-i inân : dizginleri salıverme, işine devâm etme.

irhâ-i inân-ı semend-i hâme (kalem atının dizginini salıverme) : aklına geleni yazma; durmadan yazma.

irhâ-i lisân : diline geleni, ağzına geleni söyleme.

irhâb ارحاب (a.i.) : bol olma, bollanma, genişleme.

irhâb ارهاب (a.i.) : korkutma, korkutulma; kaçırma. (bkz : ihâfe, terhîb).

irhâf ارهاف (a.i.) : kılıc gibi kesici âletleri keskinleştirme, bileme.

irhâk ارهاق (a.i.) : **1.** eziyet etme, sıkıntı verme. **2.** sıkma, zorlama.

irhân ارهان (a.i.) : rehin konma, konulma.

irhâs ارخاص (a.i.) : fiat indirme, ucuzlatma.

irhâs ارهاص (a.i.c. : irhâsât) : **1.** bir peygamberin gönderilmesinden önce, gönderileceğine işâret olmak üzere çıkan hârikulâde haller. **2.** sağlam şey. **3.** hayırlı işlerle uğraşma,

duvar yapma. [cemi şekli kullanılır]. (bkz : ihânet, kerâmet, istidrâc, mu'cize).

irhâsât ارهاصات (a.i. irhâs'ın c.) : **1.** peygamber gönderme belirtileri. **2.** sağlam duvar yapmalar. **3.** hayırlı işlerle uğraşmalar.

irhem yâreb ارحم يارب (a.b.i.) : **hek.** bağırsak dolaşması, tıkanması. (bkz : tagallüf-i em'â).

irka' ارقاء ("ka" uzun okunur. a.i.) : göz yaşını ve kanı akıtmayıp durdurma.

irkâ' ارکاء (a.i.) : **1.** iftirâ etme. **2.** geciktirme.

irkab ارقاب ("ka" uzun okunur. a.i.) : öldükten sonra kanûnî mirasçılarından başka, birisine de bir şey bırakma.

irkâb ارکاب (a.i. rükûb'dan) : bindirme, bindirilme.

irkâben ارکابًا (a.zf.) : irkâp sûretiyle, bindirerek.

irkad ارقاد ("ka" uzun okunur. a.i.) : uyutma, uyutulma.

irkâh ارکاح (a.i.) : **1.** inanma, güvenme. **2.** dayandırma, sığındırma.

irkak ارقاق ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** câriye, köle satın alma, edinme. **2.** inciltme.

irkal ارقال ("ka" uzun okunur. a.i.) : hızlı yürüme. (bkz : irgaf[1]).

irkan ارقان ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** kına sürme, kına yakma. **2.** kızılağaç, safran. **3.** kardeşkanı denilen, hekimlikte, boyacılıkta kullanılan koyu kırmızı renkte bir sakız. **4. hek.** sarılık hastalığı. **5.** ekinleri bozan san, sam, gün çalığı.

irkas ارقاس ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** raksettirme, ettirilme, oynatma, oynatılma.

irmâ ارما (a.i.) : atma. (bkz : remy).

irmân ارمان (f.s.) : eğreti.

îrmân ايرمان (f.s.) : **1.** dalkavuk. **2.** dâvetsiz olarak bir yere giren kimse. **3.** eğreti. **4.** arzu, istek. **5.** pişmanlık.

irmegân ارمگان (f.i.) : **1.** uğurluluk, saâdet, ikbâl. **2.** s. terbiye eden. (bkz : mürebbî).

irs ارث (a.i.) : **1.** ölmüş bir kimsenin evlât ve akrabâsından sağ kalanlara düşen para veyâ mal. **2.** verâset, "soyaçekim.

irsâ' ارساء (a.i.) : **1.** demir atma [gemi].

irsâ-i lenger : demir atma. **2.** sağlamlaştırma, kuvvetlendirme, pekitme.

irsâ' ارصاء (a.i.) : yerinden ayrılma.

irsâ' ارصاع (a.i.) : uzun ve yaralayıcı bir âletle dürtme.

irsâd ارصاد (a.i.) : **1.** hazırlama. **2.** hazır olma. **3. ed.** seci'li ve kafiyeli olan bir sözün sonu, neden ibâret bulunduğunu sözle bildirme. **4.** beytülmale âit bir mülkün rakabesi kemâkân beytülmâlin olmak üzere menfaatin sultan tarafından bir cihete tahsîs olunması.

irsâd-ı gayr-i sahîh : huk. [eskiden] hazîneye âit bir kısım vâridâtı, hazîne masraflarından olmayan bir cihete tahsîs.

irsâd-ı sahîh : huk. [eskiden] hazîneye âit bir kısım vâridatı, hazîne masraflarına dâhil bir cihete tahsîs etme.

irsâd-ı vakf : huk. [eskiden] rakabesi beytülmâle (hazîneye) âit bir mülkün menfaatini, ülülemr'in, hazîneden istihkakı olan kimseye tâyin ve tahsîs etmesi. [bu kabil vakıflara "tahsîsat" ıtlak olunur].

irsâh ارساخ (a.i.) : bir şeyi sağlamlaştırma.

irsâl ارسال (a.i. resel'den c. : irsâlât) : **1.** gönderme, gönderilme, yollama. **2.** salıverme, koyuverme.

irsâl-i lihye : sakal koyuverme.

irsâl-i mesel : konuşurken atasözü kullanma.

irsâl-i meseleyn : ed. beyitte bir mânaya örnek gösterebilmek üzere iki şey arasında yapılan bir mukayase. **3.** elçi gönderme.

irsâlât ارسالات (a.i. irsâl'in c.) : gönderişler; yollanan şeyler.

irsâliyye ارساليه (a.i.) : makbuz, alındı.

irsân ارصان (a.i.) : rasânet verme, muhkem ve sağlam kılma.

irsâs ارثاث (a.i.) : eskitme, eskitilme, yıpratma, yıpratılma.

irsâs-ı libâs : elbisenin eskitilmesi, yıpranması.

irsen ارثًا (a.zf. irs'den) : **1.** miras olarak. **2.** soyaçekimle ilgili olarak, irs yoluyla.

irsî ارثی (a.s irs'den) : **1.** mirasla ilgili. **2.** anadan babadan, akrabâdan geçme. **Emrâz-ı irsiyye** : soydan geçen hastalıklar. [müen. "irsiyye"].

irsiyyet ارثيت (a.i.) : irsîlik, anadan babadan, akrabâdan geçerlik.

irşâd ارشاد (a.i. rüşd'den. c. : irşâdât) : **1.** doğru yolu gösterme, uyarma. **2. tas.** irfan sâhibi birinin, bir kimseye tarîkatı ve Tanrı yolunu göstermesi.

İrşâdü'l-Heyârâ ilâ-Târihi'l-Yunân ve'r-Rûm ve'n-Nasârâ (Musevî, Anadolu ve Yunan Tarihleri üzerine bilgiler) : Avrupa ülkelerine dâir bilgi vermek üzere Kâtip Çelebi (1609-1658) tarafından yazılmış bir eser.

İrşâdü'l-mürîd : Afyonkarahisarlı Şeyh Kasım bin Mahmûd'un 1421 (H. 825) yılında meydana getirerek II. Murad'a sunduğu Mirsâdü'l-ibâd tercümesidir.

irşâdât ارشادات (a.i. irşâd'ın c.) : (bkz : irşâd).

irşâf ارشـــاف (a.i.) : suyu emerek, yudum yudum içme.

irşâk ارشاق (a.i.) : bir şeye dik bakma.

irtâ' ارتاء (a.i.) : zorâki gülme.

irtâ' ارتاع (a.i.) : otlatma, otlatılma.

irtâb ارتاب (a.i.) : dikme, dikilme.

irtâc ارتاج (a.i.) : **1.** birinin sözünü kesme, söz söyletmeme. **2.** kapıyı kapama. **3.** sürekli kar ve yağmur yağma. **4.** kıtlık her tarafa yayılma.

irtâm ارتام (a.i.) : bir şeyi unutmama ve görüldüğü zaman hatırlayabilmek için parmağına iplik bağlama.

irtât ارطاط (a.i.) : yerinden kımıldamama, tenbellik etme.

irtecek ارتجك (f.i.) : şimşek. (bkz : berk).

irtiâ' ارتعاء (a.i. ra'y'den) : otlama.

irtiâb ارتعاب (a.i. ru'b'dan) : korkma, ürkme.

irtiâc ارتعاج (a.i.). (bkz : irtiâş).

irtiâd ارتعـــاد (a.i. ra'd' dan) : yıldırım çarpmış gibi titreme. (bkz : irtiâş).

irtiâf ارتعاف (a.i.) : ilerleme, ileri geçme.

irtiâs ارتعاس (a.i.). (bkz : irtiâş).

irtiâs ارتعاص (a.i.) : deprenme, silkinme, sıçrama.

irtiâş ارتعاش (a.i. ra'ş'dan) : ra'şeye tutulma, titreme, sarsılma. (bkz : irtiâc, irtiâs).

irtiâş-ı mest : sarhoş, baygın titreyiş.

irtiâşât ارتعاشـــات (a.i. irtiâş'ın c.) : titremeler, sarsılmalar, ürpermeler.

irtibâ' ارتبـــاع (a.i.) : baharda, güzel bir yerde oturma.

irtibâb ارتباب (a.i.) : **1.** bir çocuğu bülûğa erinceye kadar besleme. **2.** kokulu şeyler yapma.

irtibâh ارتباه (a.i.) : yükseğe çıkma, yükselme. (bkz : irtika').

irtibâk ارتباق (a.i.) : **1.** çapraşık, karışık bir işe girişme. **2.** bir kazâya uğrama. **3.** geyik, karaca gibi hayvanlar tuzağa düşme.

irtibâk ارتباك (a.i.) : **1.** karışma. **2.** çamura batma. **3.** bir iş ters, aksi gitme. **4.** dolambaçlı konuşma.

irtibâl ارتبـــال (a.i.) : bir malı bereketlendirme, çoğaltma.

irtibâs ارتباث (a.i.) : dağılma.

irtibâs ارتبـــاس (a.i.) : **1.** pek sıkışık ve karışık olma. **2.** zor ve perîşan bir durumda kalma.

irtibât ارتباط (a.i. rabt'dan) : **1.** rabtedilme, bağlanış, bağlanma. **2.** ilgi; ilgili olma. **3.** bağlantı, ibârelerin birbirini tutması. (bkz : insicâm).

irticâ' ارتجاء (a.i. recâ'dan) : umma, ümîdetme, ümit ediş.

irticâ' ارتجاع (a.i. rücû'dan) : geri dönme, geri dönücülük, eskiyi isteme.

irticâ-âne ارتجاعانه (a.f.zf.) : eskiye dönerek, eskiye dönmek yoluyla.

irticâc ارتجاج (a.i.) : çalkanma, taşıp kabarma.

irticâc-ı adalî : **biy.** *kasıl sarsılma, **fr. secousse musculaire.**

irticâc-ı deryâ : denizin kabarması.

irticâc-ı ecrâm : **astr.** yıldız ışıklarının titremesi.

irticâc-ı elektrîkî : **fiz.** elektrik titreşimleri.

irticâf ارتجـــاف (a.i. recfe'den) : **1.** sarsma, sarsıntı, çalkalama; tahrik. **2. astr.** üçüncü bir cismin veya cisimlerin *çekim *etkisiyle *yörünge hareketinin bozulma *eylemi, **fr. perturbations.**

irticâî ارتجاعـــي (a.s.) : irticâ ile ilgili. [müen. "irticâiyye"].

irticâ'-kâr-âne ارتجاعكارانـــه (a.f.zf.) : geriye dönmek isteyene yakışır yolda.

irticâl ارتجـــال (a.i.c. : irticâlât) : **ed.** [şiir ve sözü] birdenbire, düşünmeden içine doğduğu gibi söyleme, söyleyiş.

irticâlât ارتجالات (a.i. irticâl'ın c.) : birdenbire, düşünmeden içine doğduğu gibi söylemeler,

içe doğarak söylenilen şiir veyâ güzel sözler.

irticâlen ارتجالاً (a.zf.) : irtical sûretiyle, düşünmeden, birdenbire, içine doğduğu gibi söyleme.

irticâlî ارتجالی (a.s.). (bkz : irticâlen).

irticâliyyât ارتجالیات (a.i.c.) : irticâlen, düşünmeden, içinden doğarak söylenen sözler.

irticâm ارتجام (a.i.) : bir şey, üstüste katlanma.

irticân ارتجان (a.i.) : birinin işi gücü bozulma.

irticâs ارتجاس (a.i.) : gök gürleme; top gürleme.

irticâz ارتجاز (a.i.) : **1.** kısaltma. (bkz : ihtisâr). **2. ed.** bahr-i recez'den şiir söyleme. (bkz : bahr-i recez).

irtidâ' ارتداء (a.i. ridâ'dan) : örtünme, çarşaf gibi şeye bürünme.

irtidâ' ارتضاع (a.i. rıdâ'dan). (bkz : irtizâ').

irtidâ' ارتداع (a.i.) : yasak olan şeyden geri durma, çekinme.

irtidâd ارتداد (a.i. redd'den) : İslâm dînini bırakarak başka bir dîni kabûl etme. (bkz : riddet).

irtidâf ارتداف (a.i. redîf'den) : ardına düşme, ardı sıra gitme.

irtifâ' ارتفاع (a.i. ref'den. c. : irtifâât) : **1.** yükselme. **2.** yükseklik, yükselti.

irtifâ' almak : öğle vakti, Güneş'in yüksekliğini ölçerek zamânı tâyîn etmek. **3.** ortadan kalkma. **4.** terakki etme, ilerileme, yükselme.

irtifâ-i bahrî : jeod. yeryüzünde bulunan bir noktanın deniz yüzüne göre yüksekliği râkımı ki, barometre ile ölçülür.

irtifâ-ı hakîkî : astr. her hangi bir yıldızın bulunduğu mevki ile râsıdın bulunduğu mevki ve hatt-ı istivâ-i semâvî düzlemi arasında mahsur kavsin derece cinsinden açıklığı.

irtifâât ارتفاعات (a.i. irtifâ'ın c.) : **1.** yükselmeler. **2.** yükseklikler. **3.** ortadan kalkmalar. **4.** terakki etmeler, ilerlemeler, yükselmeler.

irtifâât-ı mütevâfıka : astr. karşılıklı yükseklikler.

irtifâd ارتفاد (a.i.): kesbetme, kazanma. (bkz : iktisâb).

irtifâen ارتفاعاً (a.zf.) : yükseklikçe, yükseklik bakımından.

irtifâk ارتفاق (a.i.) : **1.** biri, kendi dirseğine, yâhut koltuk yastığına dayanma. **2.** dolma [bir kap]. **3. anat.** iki kemiğin hareketsiz kalmak üzere mafsallanması. **4.** hâcet taleb etme, ihtiyaç duyma. **5.** bir gayrımenkulden birkaç kişinin faydalanması.

irtifâs ارتفاص (a.i.) : fiatların artması, yükselmesi.

irtigab ارتغاب ("ga" uzun okunur. a.i. rağbet'den) : heveslendirme, isteklendirme.

irtihâl ارتحال (a.i. rıhlet'den) : **1.** göçme, göçetme. **2.** ölme.

irtihâl-i dâr-i beka, irtihâl-i dar-i naîm : ölme.

irtihân ارتهان (a.i. rehn'den) : rehin olarak alma; alınma.

irtihâs ارتخاص (a.i.) : ucuz sayma, sayılma.

irtihâş ارتخاش (a.i.) : ıztırap ve sıkıntı içinde bulunma; huzûru kaçma.

irtihâz ارتحاض (a.i.) : rezil, kepâze olma.

irtikâ' ارتقاء ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** yukarı çıkma, yükselme. **2.** yüksek dereceye ulaşma. (bkz : irtibâh).

irtikab ارتقاب ("ka" uzun okunur. a.i.) : bekleme, gözleme. (bkz : terekkub).

irtikâb ارتكاب (a.i.c. : irtikâbât) : **1.** kötü bir iş işleme. **2.** yiyicilik, rüşvet yeme.

irtikâbât ارتكابات (a. irtikâb'ın c.) : irtikaplar, rüşvet almalar, rüşvet yemeler.

irtikâk ارتكاك (a.i.) : görünüşte cerbezeli olduğu halde, gerektiği zaman söz söylemekten âciz kalma.

irtikâm ارتكام (a.i.) : yığılma, üst üste sıkışma.

irtikas ارتقاص ("ka" uzun okunur. a.i. raks'dan) : *salıntı; **astr.** *salınım.

irtikasât-ı kamer : astr. Ay sallantısı, **fr. libration.**

irtikâs ارتكاس (a.i.) : **1.** başaşağı yuvarlanma. **2.** (bkz : müzdahim).

irtikaş ارتقاش ("ka" uzun okunur. a.i.) : savaşta askerlerin birbirine karışması.

irtikâz ارتكاز (a.i. rekz'den) : **1.** rekzolunma, saplanıp yerinde durma, dikilme. **2.** bağlanma. **3. hek.** nabız atma, seğirme.

irtikâz ارتكاض (a.i.) : **1.** ıztırap duyma. **2.** hâmilenin karnında çocuk oynama.

irtimâ' ارتماء (a.i.) : ok gibi atılma, yekdiğeriyle atışma.

irtimâs ارتماس (a.i.) : suya dalıcılık, dalgıçlık.

irtimâz ارتماز (a.i.) : ıztırap içinde kıvranma.

irtimâz ارتمـــاض (a.i.) : **1.** yerinden oynatıp sıçratma. **2.** birini koruma.

irtisâ' ارتصـــاع (a.i.) : **1.** iki şey birbirine yapışma. **2.** dişler sık olma. **3.** tâneleri, iki taş arasında döğüp ufaltma.

irtisâd ارتشـــاد (a.i.) : istif etme, birbir üstüne yerleştirme.

irtisâm ارتســـام (a.i. resm'den. c. : irtisâmât) : **1.** resmi çıkma, resmolma. **2. geo.** *izdüşüm.

irtisâm-ı amûdî : *dikey *izdüşüm.

irtisâm-ı ufkî : *yatay *izdüşüm.

irtisâm-ı zû-kesîri'l-vech : jeod. Cassini ve Ortner adlarında iki "géodésien" tarafından tatbik edilmiş bulunan kısmî "conforme" bir irtisam şekli. [bu irtisamda Arz'ın üzerindeki avârız yetmiş beşer kilometrelik düz parçalar tasavvur edilerek bunların üzerine irtisam ettirilmiştir].

irtisâmât ارتسامات (a.i. irtisâm'ın c.) : irtisamlar. (bkz : irtisâm).

irtisâmî, irtisâmiyye ارتســـامى ، ارتسامیه (a.s.) : irtisâmâ, *izdüşüme âit, irtisam, *izdüşüm ile ilgili, *izdüşümsel.

irtisâs ارتساس (a.i.) : şâyi olma, yayılma, gizliliğini kaybetme.

irtişâ' ارتشاء (a.i. rişvet'den) : rüşvet alma, rüşvetçilik. **Bâb-ı irtişâ** : rüşvet kapısı. **Erbâb-ı irtişâ** : rüşvetçiler, rüşvet yiyenler.

irtişâf ارتشاف (a.i.) : **1.** emerek azar azar içme. **2. hek.** vücûdun herhangi bir tarafında toplanan suyu, vücûdun dışarı atması.

irtişâh ارتشاح (a.i. reşha'dan) : toprak kabdan sızma; terleme.

irtitâc ارتتاج (a.i.) : söz söylerken dili tutulma, kekelemeye başlama.

irtivâ' ارتــواء (a.i.) : **1.** içerek kanma. **2. anat.** vücuttaki organların ve mafsalların kalınlaşması.

irtivâh ارتواح (a.i.) : nöbetle çalışma.

irtiyâ' ارتیاع (a.i.) : korkma, ürkme.

irtiyâb ارتیاب (a.i. reyb'den) : şüphelenme, duraklama. **Bî-irtiyâb** : şüphesiz, şüphelenmeden.

irtiyâd ارتیاد (a.i.) : **1.** bir kimseden bir şey talebetme. **2. psik.** irâde ve arzunun iş hâlinde belirmesi. **fr. volition.**

irtiyâh ارتیـــاح (a.i. rih'den) : **1.** ferahlama. **2.** rüzgârlanıp rahatlama.

irtizâ' ارتـــذاء (a.i.) : bir şey eksilme; bir şeyden ziyân görme.

irtizâ' ارتضـــاء (a.i. rızâ'dan) : **1.** beğenme, seçme. **2.** râzı olma, uygun bulma.

irtizâ' ارتضاع (a.i. rızâ'dan) : süt emme.

irtizâ-ı sabî : çocuğun süt emmesi.

irtizâh ارتضـــاح (a.i.) : **1.** özür dileme. **2.** biraz bahşiş alma.

irtizâk ارتزاق (a.i. rızk'dan) : rızıklanma, rızık alma.

irvâ' ارواء (a.i.) : suya kandırma.

irvâ ve iska ("ka" uzun okunur) : sulama ve suya kandırma.

irzâ' ارضاع (a.i.) : emzirme, emzirilme.

irzâ' ارضـــاء (a.i. razv'dan) : râzı, hoşnûdetme gönlünü etme, kandırma.

irzâ-yi tarafeyn : iki tarafı râzı etme, uzlaştırma.

irze ارضه (a.i.) : otluk, çayırlık yer.

irzîz ارزیـــز (a.i.) : **1.** titreme. **2.** dolu tânesi. **3.** dik ses.

Îsâ عیســـی (a.h.i.) : dört büyük peygamberden biri olup kendisine -vahiy yoluyla- İncil nâzil olmuştur.

îsâ' ایســـاء (a.i.) : tesellî edip sabırlılığa teşvik etme, edilme.

îsâ' ایصاء (a.i.) : **1.** vasî yapma, vasiyet yapmaya me'mur etme. **2.** vasiyet etme.

îsâ' ایساع (a.i.) : **1.** zenginleştirme, zenginleştirilme. **2.** genişletme.

isâbet اصابـــت (a.i. savâb'dan) : **1.** rast gelme, doğruca gidip erişme, yerini bulma. **2.** doğru bir fikir söyleme. **3.** düşme, tutma, dokunma.

isâbet-i ayn : göz değme.

isâbet-i re'y : fikir doğruluğu, yerinde bir düşünce.

isâbet-kâr اصابتـــکار (a.f.b.s.) : isâbetli, doğru rastlayan.

isâbet-karîn اصابتقرين (a.f.b.s.) : iyi, doğru düşünen, başarılı.

isâbet-medâr اصابتمدار (a.f.b.s.) . (bkz : isâbet-kârin).

is'âd اصعاد (a.i. suûd'dan) : yükseltme, yukarı çıkarma.

is'âd اسعاد (a.i. sa'd'dan) : mes'ûd etme, kutlu kılma.

isâet اسائت (a.i. sû'dan) : kötülükte bulunma, kötü iş işleme.

is'âf اسعاف (a.i.) : birinin isteğini kabûl edip yerine getirme.

İsâf عصاف (a.i.) : Mekke putlarından biri.

îsâf ايساف (a.i.) : eseflendirme, darıltma.

isâga اصاغه (a.i.) : kalıba dökme, kalıba dökülme.

isâga اساغه (a.i.) : kolaylıkla yutulma.

isâga-i taâm : yemeğin kolaylıkla yutulması.

îsâh ايساخ (a.i. vesah'dan) : kirletme, kirletilme.

îsâl ايصال (a.i. vüsûl'den) : vusul buldurma, buldurulma; vardırma, vardırılma, ulaştırma, ulaştırılma.

îsâl-i mazarrat : zarar verme.

isâle اساله (a.i. seyelân'dan) : akıtma.

isâle-i dümû' : gözyaşı dökme.

isâle-i hûn : kan dökme, adam öldürme.

isâm اثام (a.i. ism'den) : cezâ, bir suçun gerektirdiği netîce.

îsâm ايثام (a.i. ism'den) : günaha sokma, sokulma.

isâr اسار (a.i.) : 1. bağ, sargı. 2. esirlik. **Kayd-ı isâr** : esirlik bağı.

is'âr اسعار (a.i.) : narh koyma, fiat biçme.

is'âr-ı havâyic-i zarûriyye : gerekli ihtiyaçların fiatını tesbît etme.

i'sâr اعثار (a.i.) : 1. sürçdürme, ayak kaydırma. 2. birini, büyüklere zemmetme, kötüleme.

i'sâr اعسار (a.i.) : 1. güçleştirme. 2. fakirleşme.

i'sâr اعصار (a.i.) : 1. ikindi zamânında bulunma. 2. kız, gelin olma çağına gelme. 3. kasırga.

isâr اثار (a.i.) : keçi memesine takılan kese, torba.

îsâr ايثار (a.i.) : 1. ikram; bahşiş. 2. cömertlikle verme. 3. dökme, saçma, serpme. 4. kendi muhtâç olduğu halde bahşiş verme. 5. seçme.

is'âr, isgar اثعار ، اثغار ("ga" uzun okunur. a.i.) : çocuğun diş çıkarması.

îsâr-bahş ايثار بخش (a.f.b.s.) : bol bol, esirgemeksizin veren; bol bol vererek doyuran; seçen.

isâre اثاره (a.i.) : tozu havaya kaldırma.

isâs اثاث (a.i.) : çok, sık, karışık ve uzun saç ve nebat.

isâse اساسه (a.i.) : 1. göz ucuyla bakma. 2. cemiyet. 3. servet, zenginlik.

isâve اثاوه (a.i.) : gammazlık, ağız karalığı.

isbâ' اسباع (a.i.) : Arapların uzunluk ölçüsü, kademin 1/12 si.

isbâh اسباح (a.i. sebh'den) : suda yüzdürme, yüzdürülme.

isbâl اسبال (a.i. sebl'den) : gönderme, gönderilme, yollama.

isbât اثبات (a.i. sübût'dan) : 1. şâhit ve delil göstererek doğrusunu meydana çıkarma. 2. var etme. [mahvetme mukabili]. 3. **mant.** şâhit, *tanık. (bkz : müeyyede). 4. **mat.** ispat.

isbât-i hüner : mahâret gösterme.

isbât-i vücûd : varlığını gösterme, hazır bulunma.

isbâtiyye اثباتيه (a.i.) : **fels.** *olguculuk, **fr. positivisme**.

isbîdâc, isfîdâc اسبيداج ، اسفيداج (a.i.) : üstübeç.

Îsevî عيسوى (a.s.) : Hz. Îsâ'nın dîninden olan. (bkz : Mesîhî, Nasrânî).

Îseviyye عيسويه (a.h.i.) : Kadirî tarîkati kollarından biri. [Kurucusu Şeyh İsâ'ya nispetle bu adı almıştır].

Îseviyyet عيسويت (a.i.) : Hristiyanlık. (bkz : nasrâniyyet, mesîhiyyet).

isfânâh اسفاناخ (a.i.) : **bot.** ıspanak. (bkz : ispenâh).

isfanâhiyye اسفناخيه (a.i.) : *ıspanakgiller.

isfâr اصفار (a.i.) : sabah namazının aydınlıkta kılınması, yânî ortalığın açılmasına tehir edilmesi.

isfehbed اسفهبد (f.i.). (bkz : ispehbed).

isfenc اسفنج (a.i.) : sünger.

isfence, isfencî اسفنجی ، اسفنجه (a.s.) : süngere benzer, süngerimsi.

isfenciyye (a.i.) : **zool.** süngerler.

isfenciyye-i karniyye : zool. yumuşak süngerleri, **fr. cératosponges.**

isfenciyye-i kilsiyye : zool. kireçli süngerler, **fr. caleisponges.**

isfend اسفند (a.i.) :şarap.

isfendân اسفندان (f.i.) : **bot. 1.** beyaz biber tohumu. **2.** akçaağaç.

isfendâniyye اسفندانیه (f.i.) : **bot.** *akçaağaçgiller.

isfîd اسفید (f.s.) : **1.** ak, beyaz renk. **2.** beyaz renkli [şey]. (bkz : sefîd, sepîd).

isfîdâb اسفیداب (f.i.) : üstübeç. (bkz : isfîdâc).

isfîdâc اسفیداج (a.i.) : üstübeç.

isfîdâr اسفیدار (f.i.) :**bot.** akkavak, aksöğüt.

isfiyye اثفیه (a.i.) : sacayak, ["usfiyye" şeklinde de kullanılır].

ishâb اسهاب (a.i.) : **1.** çok söyleme. **2.** fazla tamah etme. **3.** türlü şeylerden renk değiştirme.

ishâkıyye اسحاقیه (a.h.i.) : **tas.** Hafîfiyye tarîkati şûbelerinden biri. [Ebî İshak İbrâhîm bin Şehriyârü'l-Mürşidi'l Kâzerûnî tarafından kurulmuştur].

ishâl اسهال (a.i. sehl'den) : mülâyim dışarıya çıkma, iç sürme, sürgün.

ishâl-ı tıflî : hek. [yeşil] çocuk ameli.

ishân اثخان (a.i.) : düşmanı perîşan etme, düşman perîşan edilme.

ishân اسخان (a.i.) : ısıtma, ısıtılma; kızdırma, kızdırılma. (bkz : teshîn).

ishân-ı ayn : göz kızartma, ağlatma.

ishâr اسهار (a.i.) : gece uyutmayıp uyanık bulundurma.

ishât اسخاط (a.i.) : gücendirme, darıltma.

iska' اسقاء ("ka" uzun okunur. a.i. saky'dan) : sulama, su verme, suvarma. (bkz : irvâ').

iskab اثقاب ("ka" uzun okunur. a.i.) : ateşi yakma.

İskâfiyye اسکافیه (a.h.i.) : mu'tezileden bir fırkanın adı. [kurucusu Ebû Ca'feri'l-İskâf'a nispetle bu adı almıştır.].

iskal اثقال ("ka" uzun okunur. a.i.) : ağır şey yükletme, yükletilme.

iskân اسکان (a.i. sükûn'dan) : **1.** sâkin kılma, oturtma, ev sâhibi etme. **2.** yerleştirme.

iskân-ı muhâcirîn : muhâcir (*göçmen) yerleştirme. **3.** bir harfi sâkin okuma.

iskar اصقار (a.i.) : hakir görme, hor görme.

iskâr اسکار (a.i. sekr'den) : sarhoş etme.

iskat اسقاط ("ka" uzun okunur. a.i.). (bkz : ıskât).

iskât اسکات (a.i. sükût'dan) : **1.** sükût ettirme, susturma. (bkz : tebkît). **2.** münâkaşada, cevap veremiyecek hâle getirme, ağzını kapatma. (bkz : ilzâm). **3.** kandırma, râzı etme.

iskendân اسکندان (f.i.) : kilit. (bkz : kufl).

İskender اسکندر (h.i.) : Makedonya kıralı Phylippe'in oğlu olup, Aristo'dan ders almış ve yirmi yaşında hükümdar olmuştur. Divan Edebiyatı'nda İskender-i zü'l-karneyn (=iki boynuzlu İskender), İskender-i Rumî, şeklinde geçer. Yunanistan'ı, İran'ı, bütün Anadolu'yu ve Suriye'yi ve Mısır'ı, Hindistan'ı istîlâ eden bu meşhur kumandan 33 yaşında ölmüştür.. (m.ö. 356 - 323). ["Skender" şekli de kullanılır].

iskenderânî اسکندرانی (a.i.) : bir çeşit kumaş.

İskender-nâme اسکندرنامه (h.i.) : Ahmedî'nin, Büyük İskender'in hayâtından ve seferlerinden bahseden manzum bir eseri.

iskerek اسکرك (f.i.) : hıçkırık.

iskîl اسقیل (a.i.) : **bot.** yabâni soğan, deniz soğanı.

iskîz, iskîze اسکیز ، اسکیزه (f.i.) : **1.** hayvanın, ürkerek attığı çifte. **2.** hayvanın sıçrayıp kıç atması.

islâ' اسلاء (a.i.) : tesellî etme, avutma.

islâc اثلاج (a.i.) : kar yağdırma, karlı olma, kara tutulma.

islâk اسلاك (a.i. silk'den) : **1.** sıraya koyma, düzenleme. **2.** yola getirme. **3.** sülûk ettirme, mesleğe sokma, sokulma.

islâl اسلال (a.i. sell'den) : **1.** sıyırıp çıkarma [kılıç, bıçak]. (bkz : sell). **2.** vereme uğratma, verem etme.

İslâm اسلام (a.i. selâm'dan. c. : İslâmiyân) : **1.** Hz. Muhammed'in Allah tarafından teblîğine me'mur olduğu din. **2.** bu dinde olan kimse, Müslüman. **Ehl-i İslâm :** İslâm dîninde olanlar. **Hüccetü'l-İslâm :** İmâm-ı

Gazzâlî (Gazâlî) nin lâkabı. **Seyfü'l-İslâm :** Hâlid bin Velîd'in lâkabı. **Şeyhü'l-İslâm :** Osmanlı İmparatorluğu'nda, kabînede sadrâzamdan sonra yer alan ve din işlerine bakmakla berâber, dünyâ işlerine de din bakımından karışan ve şerîat işleriyle uğraşan Bâbı Meşîhat'ın reisi. [İbni Teymiye gibi büyük din âlimlerinden bâzılarına da "şeyhülislâm" denilmiştir].

İslâmî اسلامی (a.s.) : İslâm dînine, İslâm halkına mensup, bunlarla ilgili olan.

İslâmiyân اسلامیان (a.f. İslâm'ın c.) : İslâm dîninde olanlar, Müslümanlar.

İslâmiyyet اسلامیت (o.i.) : İslâmlık, Müslümanlık. [Arapçada böyle bir kelime bulunmaması bakımından yanlış ise de, bizde kullanılır olmuştur].

islâs اثلاث (a.i.) : üç tâne yapma, üçe bölme.

ism اسم (a.i.c. : esâmî, esmâ'): isim, ad. (bkz : nâm).

ism-i aded : sayı adı.

ism-i a'zam (en büyük ad) : Allah'ın Kur'an'da geçen yüz isminden doksan dokuzu belli esmâ-i hüsnâ'sının fevkındeki adı, "Allah veyâ Hüve ismidir" diyenler vardır.

ism-i basît : gr. yalın ad.

ism-i cemî' : gr. topluluk adı.

ism-i cins : gr. cins isim, bir cinsten, bir neviden olan şeylerin hepsine verilebilen bir ad : "vilâyet, karpuz, kedi.." gibi.

ism-i fâil : gr. kendisinden fiil, iş çıkan kimsenin sıfatı : "fâil, hâdim, sâim, kâtip.." gibi.

ism-i hâss : gr. has isim (*özel ad); yalnız bir kimse, bir hayvan veyâ bir şeye has olan isim : "Ahmet; Güneş; Zonguldak.." gibi.

ism-i işâret : gr. kendisiyle muayyen bir şeye işâret olunan kelime : "bu, şu, o.." gibi.

ism-i mef'ûl : gr. fâilin fiili, kendi üzerine geçen kelime : "mefûl; mağdûr; mahsûs.." gibi.

ism-i mensûb : gr. kelimenin sonuna nispet yesi denilen bir î getirilerek yapılan sıfat : "İslâmî; sükûtî.." gibi.

ism-i mürekkeb : gr. *birleşik ad.

ism-i tafdîl : kazandığı sıfat ve mânâ çok ve kuvvetli olan ve Türkçede : (daha, en, pek, çok) kelimeleriyle anlatılan söz. ["akdes" (daha, pek, en kutsal); "ahmer" (daha, en, pek kırmızı); "esved" (daha, pek, en kara)... gibi.].

ism-i tasgîr : gr. mânâsında küçüklük olan isim : "abd" den "ubeyd" (kulcağız, köle) ; "batın" dan "buteyn" (karıncık, ufak karın) .. gibi.

ism اثم (a.i.c. : âsâm) : suç, günah. (bkz : cünâh, zenb).

ismâ' اسماع (a.i. sem'den) : işittirme, dinletme.

ismâh اسماح (a.i.) : **1.** samâhatli, cömerd kılma. **2.** mülâyim ve itâatli etme.

İsmâîliyye اسماعیلیه (a.h.i.) : bâzı Şîîlerin son imâm olarak tanıdıkları İmâm-ı Ca'fer'in büyük oğlu İsmâil'in kurduğu bir fırka ve bu fırkadan olan kimse.

ismâm اثمام (a.i.) : **1.** tamamlama. **2.** sona erdirme.

ismât اصمات (a.i.) : sükût ettirme, susturma.

ismen اسماً (a.zf.) : **1.** ismini, adını söyleyerek, adını belirterek. **2.** gerekli bir işi veya vazifeyi yapmamak veya yapamamak *durumunda bulunarak : **"İsmen öğretmen. İsmen hizmetçi** gibi".

ismet عصمت (a.i.) : **1.** ma'sumluk, günahsızlık, temizlik. **2.** haramdan, nâmusa dokunur hallerden çekinme. **3.** erkek ve kadın adı.

ismetlü عصمتلو (a.s.) : derece bakımından yüksek kimselere, sultan ve şehzâdelerin kızlarıyla, bunların hanımlarına verilen bir ünvan idi. [pâdişah kızlarına "devletlü, ismetlü" denirdi]. (bkz : ismet-meâb, ismet-penâh).

ismet-meâb عصمتمآب (a.s.). (bkz : ismetlü, ismet-penâh).

ismet-penâh عصمت پناه (a.f.b.s.) : (bkz : ismetlü, ismet-meâb).

ismî , ismiyye اسمی ، اسمیه (a.s. ism'den) : **gr.** isme mensup, isimle ilgili. **Cümle-i ismiyye :** isim cümlesi.

ismid اثمد (a.i.) : sürme taşı, antimon.

ismirâr اسمرار (a.i. semrâ'dan) : esmerleşme, kararma, kara olma, karayağız olma.

ismiyye اسمیه (a.i.) : **fels.** *adçılık, **fr. nominalisme.**

ismiyyet اسمیت (a.i.) : isimlilik, isim olma hâli.

ismiyyûn اسمیون (a.i.c.) : *adçılar, **fr. nominalistes.**

isnâ' اسناء (a.i.) : **1.** medhetme. **2.** şükretme.

isnâ اثنا (a.i.) : **1.** değerini yükseltme. **2.** bir yerde uzun zaman kalma.

isnâ-aşer اثنی عشر (a.b.s.) : on iki. **Em'â-yi isnâ-aşer :** on iki parmak bağırsağı.

isnâ-aşeriyye اثنی عشریه (a.b.i.) : Ca'ferî mezhebinin on iki imam telâkkisine dayanan kolu.

isnâd اسناد (a.i.c. : isnâdât) : **1.** bir şeyi, birisi için yaptı deme. **2.** iftirâ etme. **3.** peygamber sözü olan hadîslerin, sırasıyla kimler tarafından söylenegeldiğini bildirme. **4. gr.** müsned (*yüklem) ile müsnediileyh (*özne) arasındaki ilgi. Türkçe'de : "-im -şin, -dim, -dik.." gibi.

isnâd-ı haberî : ed. bildiriş *yüklemesi.

isnâdât اسنادات (a.i. isnâd'ın c.) : bir kimseye nispet edilen, yükletilen şeyler. (bkz : isnâd).

isnâdî اسنادی (a.s.) : isnada âit, isnat ile ilgili, başkalarına yüklenen düşüncelerle ilgili.

isnâdiyyât اسنادیات (a.i.c.) : **1.** isnâd ile ilgili düşünceler. **2.** aslı olmadığı halde birine yükletilen sözler.

isnân اسنان (a.i. sinn'den) : **1.** diş çıkma, diş gelme. **2.** yaşlanma, ihtiyarlama.

isnân, isneyn اثنان ، اثنین (a.s.) : **1.** iki. **2. i.** pazartesi.

isnevî اثنوی (a.s.) : **1.** pazartesi gününe mensup. **2. i.** her pazartesi oruç tutan adam.

isneyn اثنین (a.s.) : **1.** iki. **2. i.** pazartesi.

isneyniyyet اثنینیت (a.i.) : ikilik, ikiden ibâret olma, **fr. dualité.**

ispâh, ispeh اسپاه ، اسپه (f.i.): asker. (bkz : sipâh, sipeh).

ispehbed اسپهبد (f.i.) : hükümdar, başbuğ. (bkz : spehbed).

ispenâh اسپناخ (f.i.) : ıspanak. (bkz : isfânâh).

isper اسپر (f.i.) : kalkan [alet]. (bkz : cünne, siper.)

ispergam اسپرغم (f.i.) : **bot.** fesleğen. (bkz : isperhem).

isperhem اسپرهم (f.i.) : fesleğen. (bkz : ispergam). [Arapçası "daymurân" dır].

isperlos اسپرلوس (f.i.) : saray, kâşâne, konak.

ispîd اسپید (f.s.) : beyaz, ak. (bkz : sefîd).

ispîd-kâr اسپیدکار (f.b.i.) : kalaycı.

ispîr اسپیر (i.) : **1.** uşak, yanaşma. **2.** arabacının yanında bulunan at uşağı.

isr اثر (a.i.) : **1.** iz, eser, alâmet, nişâne. **2.** meslek, gidiş.

isrâ' اسراء (a.i. sirâyet'den) : geceleyin yürütme, yürütülme; gönderme. **Leyle-i isrâ', Şeb-i isrâ' :** Hz. Peygamber'in mi'rac gecesi.

isrâ' اسراع (a.i. sür'at'den) : sür'atlendirme, hızlandırma, çabuklandırma.

isrâc اسراج (a.i. sirâc'dan) : yakma, yandırma.

isrâf اسراف (a.i. seref'den. c. : isrâfât) : gereksiz yere harcama. (bkz : ibzâr, tebzîr).

isrâf-i kelâm : öğüt dinlemeyen kimselere karşı söylenilen boş sözler.

isrâfât اسرافات (a.i. isrâf'ın c.) : gereksiz yere harcamalar.

İsrâfîl اسرافیل (a.i.) : dört büyük melekten kıyâmet kopacağını öttüreceği boru ile bildirecek olan biri: **Sûr-i İsrâfîl :** İsrâfil'in kıyâmet kopacağında öttüreceği boru.

İsrâil اسرائیل (a.h.i.) : Hz. Yâkub'un lâkabı. **Benî İsrâîl :** İsrâil oğulları.

İsrâîliyyât اسرائیلیات (a.i.c.) : İsrâil oğulları kitaplarında olup, oradan aktarılan hurâfemsi bâzı hikâye ve menkabeler.

isrâr اسرار (a.i. sırr'dan) : sır tutma, gizleme.

isrâr-ı esrâr : sırların gizlenmesi.

îstâde ایستاده (f.s.) : ayakta durmuş.

îstâde-i mevkı-i ihtirâm : saygı vaziyetinde durmuş.

istâh, istâk استاخ ، استاك (f.i.) : **bot.** tâze filiz, budak.

-istân استان- (f.e.). (bkz : -sitân).

istâr اسطار (a.i. satr'dan) : yazı yazma, yazılma. (bkz : tastîr).

istâre استاره (a.i.) : perde, zar.

istâre استاره (f.i.) : yıldız. (bkz : kevkeb, necm, sitâre).

istebrak استبرق (a.i.) : sırma ile işlenmiş bir çeşit kaba kumaş.

istel استل (f.i.) : göl.

istem استم (a.i.) : zulüm ve sitem. (bkz : sitem).

istenbe استنبه (f.i.) : **1.** çirkin, çok çirkin şey; korkunç surat. **2.** kâbus, karabasan. **3.** dev; şeytan. **4. s.** cesur, kahraman, yiğit.

istıksâ' استقصاء (a.i.) : birşeyin aslını öğrenmeye çalışma, dikkatle araştırma, araştırılma.

istıksâr استقصار (a.i. kasr'dan) : bir şeyin kısaltılmasını isteme.

istıksâs استقصاص (a.i. kısas'dan) : kısas isteme, birinin şerîata göre ölümünü isteme.

istıktâb استقطاب (a.i. kutb'dan) : **1.** kutuplaşma, bir kutuba bağlanma, kutupları birleştirme. **2. fiz.** *polarma, **fr. polarisation.**

istıktâr استقطار (a.i.) : damlatma, damlatılma. (bkz : taktîr).

istısfâ' استصفاء (a.i.) : **1.** hâlisini alma, hâlisi alınma. **2.** mâdeni eritip tasfiye etme.

istıslâh استصلاح (a.i.) : bir şeyin iyiliğini isteme, bir şeyi iyi görme.

istısnâ' استصناء (a.i.) : bir şey yapmak üzere sanat ehlinden biri ile anlaşma yapma.

istıtlâ' استطلاع (a.i. tulû'dan. c. : istıtlâât) : anlamaya, bilmeye, öğrenmeye çalışma.

istıtlâât استطلاعات (a.i. istıtlâ'ın c.) : anlamaya, bilmeye, öğrenmeye çalışmalar.

istıtlâk استطلاق (a.i.) : **1.** amele tutulma. **2.** boşanmayı isteme.

istitrâb استطراب (a.i.) : tarab, neşe, eğlence isteme, arama.

istîâb استيعاب (a.i. va'b'dan) : **1.** içine alma, içine sığma. **2.** tutma, kaplama.

istîâben استيعاباً (a.zf.) : tamamiyle, büsbütün.

istiâde استعاده (a.i.) : bir şeyin iâdesini, geri gönderilmesini isteme, **fels. fr. réviviscence.**

istiâne, istiânet استعانه ، استعانت (a.i. avn'den) : avn, yardım isteme. (bkz : istincâd).

istiârât استعارات (a.i. istiâre'nin c.). (bkz : istiâre).

istiâre استعاره (a.i.c. : istiârât) : **1.** ödünç alma, birinden eğreti bir şey alma. **2. ed.** bir kelimenin mânâsını muvakkaten başka bir kelime hakkında kullanma. Meselâ : bir askere "arslanım" denilmesi gibi.

istiâre-i asliyye : ed. asıl istiâre, asıl *eğretileme.

istiâre-i mekniyye : ed. bir teşbihten müşebbehün bih (kendine benzetilen) kaldırılarak yalnız müşebbeh (benzeyen) in söylenmesiyle meydana gelen istiare. Meselâ : "Şu karşımızdaki mahşer kudursa, çıldırsa" mısraındaki "kudursa, çıldırsa" gibi.

istiâre-i musarraha : ed. bir teşbihten müşebbeh (benzeyen) kaldırılarak, müşebbehün bih (kendine benzetilen) in söylenmesiyle meydana gelen istiâre. Meselâ : hareketli bir çocuğa "cıva" denilmesi gibi.

istiâre-i mürekkebe : ed. teşbîhin temel unsurlarından olup yalnız biriyle arka arkaya birkaç benzerlik sıralayarak yapılan istiare.

istiâre-i telmîhiyye veyâ **tehekkümiyye : ed.** şaka, lâtîfe ve alayı içine alan bir istiâredir. Meselâ, tilkinin eşeğe : "Gelsem olmaz mı huzûra, a benim arslanım" demesi gibi.

istiâre-i temsîliyye : ed. benzeyen ve kendisine benzetilenin birden fazla olması sûretiyle yapılan istiâre.

istiâza استعاضه (a.i. ivaz'dan) : ivaz olarak, karşılık olarak bir şey isteme.

istiâze استعاذه (a.i. iyaz'dan) : **1.** "eûzü billâhi min-eş-şeytân-ir-racîm" veyâ "neûzü billâh", "el-iyâzü billâh" gibi sözler söyleyerek Allah'a sığınma. **2.** sığınma.

istib'âd استبعاد (a.i. bu'd'dan) : uzaksama, uzak görme, ihtimal vermeme.

isti'bâd استعباد (a.i.) : kul, köle edinme.

istibâhât استباحات (a.i. istibahe'nin c.). (bkz : istibâhe).

istibâhe استباحه (a.i.c. : istibâhât) : **1.** mubah sayma. **2.** kan dökmeye, birçok kimseyi yok etmeye izin verme.

istibâk استباق (a.i.) : yarış etme, birbirini geçmeye çalışma.

istibâne استبانه (a.i.) : meydanda olma, belli olma, açık, âşikâr olma.

isti'bâr استعبار (a.i.) : rüyâ tâbir ettirme, ettirilme.

istibâr استبار (a.i.): muâyene etme, yoklama.

istibdâ' استبداء (a.i.) : **1.** küçük aptesten sonra akıntıyı tam arıtma. **2.** nikâhla alınan bir dulun gebe olmadığına kanâat getirmek için bir hayz görünceye kadar ona yaklaşmaktan çekinme.

istibdâ' استبداع (a.i.) : bedi', nâdîde sayma.

istibdâd استبداد (a.i.) : **1.** keyfî idâre sistemi. **2.** idârede tazyık, baskı. [kelime, Arapça'da : "başlı başına olma, müstakil bulunma" mânâsınadır.]. **Bi-istibdâdi'r-râî :** müstebit bir şekilde, despotlukla.

istibdâd-kâr-âne استبداد کارانه (a.f.zf.) : istibdat ile idâre olunana yakışır sûrette, istibdatla idâre olunan.

istibdâl استبدال (a.i. bidl ve bedel'den) : **1.** değiştirme, değiştirilme. **2.** bir şey verip, yerine başka bir şey isteme. **3.** askerliğini bitiren erlere tezkere verip, yerine yenilerini alma. **4.** bir vakfı mülk ile mübâdele etme.

istibdâl-i müseccel : huk. [eskiden] lüzûmuna hükmolunduğundan dolayı nakzı câiz olmayan istibdâl.

istibhâc استبهاج (a.i. behcet'den) : sevinme, yüzü gülme.

istibhâm استبهام (a.i.) : **1.** mübhem olma, belirsiz olma. **2.** ses çıkarmama.

istibhâr استبحار (a.i.) : deniz gibi geniş, nihâyetsiz olma; çok geniş bilgiye sâhip olma.

istibhâs استبحاث (a.i.) : bir şeyin doğruluğunu anlamak için gereği gibi araştırıp soruşturma.

istibka' استبقاء ("ka" uzun okunur. a.i. beka'dan) : **1.** devâmını, sürmesini isteme.

istibka-yi teveccühleri ... : teveccühünüzün devâmını... **2.** muhâfaza etme, saklama, koruma, **fr. conservation**.

istibkâ' استبکاء (a.i. bükâ'dan) : ağlatma.

istibrâ' استبراء (a.i.). (bkz : istibdâ').

istibrâz استبراز (a.i. berez'den) : meydana çıkarma, açığa vurma.

istibsâr استبصار (a.i. basar'dan) : basîretli olma, hesaplı hareket etme.

istibsâs استبثاث (a.i.) : bir haberin keşif ve îzâhını isteme; bir haberin doğruluğunu anlamaya çalışma.

istibşâr استبشار (a.i.) : müjde alma, hayırlı bir haber alıp sevinme, ferahlama.

istibtâ' استبطاء (a.i.) : ağır hareket etme, gecikme.

istibtân استبطان (a.i.) : işin içyüzünü bilme.

istibvâr استبوار (a.i.) : kızma, hırslanma.

istîc, istâc استاج ، استیج (a.i.) : masura.

isti'câb استعجاب (a.i. aceb'den) : taaccübetme, hayrette kalma, şaşma.

istîcâb استیجاب (a.i.) : vâcip görme; haklı sayma.

isticâbe, isticâbet استجابت ، استجابه (a. i. cevab'dan) : duânın Allah tarafından kabûl olunması.

isticâde استجاده (a.i.) : kerem ve ihsân isteme.

isti'câl استعجال (a.i. acel'den) : acele etme, tez olmasını isteme, çabuklandırma.

istîcâl استیجال (a.i.) : te'cîl edilmesini, sonraya bırakılmasını isteme.

istîcâr استیجار (a.i. ecr'den) : kirâ ile tutma, kirâlama. (bkz : iktirâ').

isticâre استجاره (a.i. cevr'den) : yardım ve korunma isteme.

isticâze استجازه (a.i. cevâz'dan) : **1.** izin isteme. **2.** yazılan ve sunulan bir manzûme için câize, para isteme.

isticbâr استجبار (a.i. cebr'den) : cebir gösterme, zorlama.

istichâl استجهال (a.i. cehl'den) : **1.** câhil sayma. **2.** birine önem vermeme, birini hafife alma.

isticlâb استجلاب (a.i. celb'den) : **1.** celbetme, çekme, çekilme. **2. fels.** uyandırma.

isticmâr استجمار (a.i. cemre'den) : küçük taşlarla taharet alma.

isticnâs استجناس (a.i. cins'den) : cinsine benzetme.

isticvâb استجواب (o.i. cevâb'dan) : **1.** sorup cevâp alma, cevap alma maksadıyla söyletme. **2.** sorgu. (bkz : istintâk).

isticvâbât استجوابات (a.i. isticvâb'ın c.) : sorup cevap almalar, sorguya çekmeler, ifade almalar.

isticvâb-nâme استجوابنامه (a.f.b.i.) : sorgu hâkimi tarafından alınan ifâdelerin yazıldığı kâğıt.

istidâ' استداء (a.i.) : el uzatma.

istid'â' استدعاء (a.i. duâ'dan) : **1.** yalvararak isteme. **2.** istidâ, dilekçe. (bkz : arz-i hâl).

istîdâ' استیداع (a.i. vedâ'dan) : birinin yanına bırakma; bir şeyi saklamak üzere bir adama emânet etme.

istidâa استضائه (a.i.). (bkz : istizâa).

istidâd استداد (a.i.) : **1.** doğrulma. **2.** alışma.

istidâd-ı sâid : bilek alışma.

istidâd-ı yed : el alışma.

isti'dâd استعداد (a.i.) : **1.** bir şeyin kabûlüne, kazanılmasına olan tabîî meyil, kabiliyet.

2. akıllılık. 3. anlayışlılık. 4. istîdadı olan kimse.

istidâme استدامه (a.i. devâm'dan) : 1. bir şeyin devâmını, sürüp gitmesini dileme. 2. dönerek uçma.

istid'â-nâme استدعانامه (a.f.b.i.) : bir resmî makama dilekçe olarak yazılan, damgalı, pullu yazı, arzuhâl.

istidâne استدانه (a.i. deyn'den) : borç alma, alınma; ödünç alma.

istidâre استداره (a.i. devr'den) : 1. dâire biçimine girme, değirmi olma, değirmilenme. 2. dönme, dolaşma.

istidârî استدارى (a.s) : dönerek ve bir dâire teşkîl edecek olan.

istidâriyye استداريه (a.i.) : ["istidârî"nin müen.] (bkz : istidârî). **Hareket-i istidâriyye : fizy.** hazim sırasında mide ve bağırsaklardaki dalgalı hareket, **fr. péristaltique.**

istidbâr استدبار (a.i. idbâr'dan) : 1. arka çevirme, yüz çevirme, yüz döndürme. 2. birinin arkası sıra gitme.

istidhâk استضحاك (a.i. dıhk'dan) : eğlenme, alay etme.

istidlâl استضلال (a.i.) : dalâlette bulunmasını isteme, ayartmaya çalışma.

istidlâl استدلال (a.i. delâlet'den c.: istidlâlât) : bir delîle dayanarak bir şeyden bir netîce çıkarma, delil ile anlama.

istidlâlât استدلالات (a.i. istidlâl'in c.) : deliller, şâhitler.

istidlâlen استدلالاً (a.zf.) : istidlâl yoluyla, delil ile.

istidrâc استدراج (a.i. derece'den) : 1. derece derece ilerileme. 2. değeri, hakkı olmadığı halde tâlihin lûtfuna uğrayıp, kaderi düzgün gitme. 3. şerircesine muvaffakiyet. 4. fâsık veyâ kâfir olduğunu belli bir şahsın gösterdiği isteğe uygun hârika. (bkz : ihânet, kerâmet, mu'cize).

istidrâcî استدراجى (a.s.) : adım adım, derece derece olan şey.

istidrâk استدراك (a.i. derk'den) : yetişme, erişme, nâil olma; nâiliyet.

isti'fâ' استعفاء (a.i. afv'den) : 1. affini isteme. 2. bir işten, kendi isteğiyle çekilme.

isti'fâ-yi kusûr : özür dileme.

istîfâ' استيفاء (a.i. vefâ'dan) : tamâmiyle alma, alınma; ödetilme.

istîfâ-yi kısas : huk. [eskiden] kısas hakkının bilfiil yerine getirilmesi, yânî cânî hakkında kısas cezâsının tatbik edilmiş bulunması.

istifâde استفاده (a.i. fâide'den. c. : istifâdât) : 1. faydalanma, kazanma, fayda bulma. 2. bir şey öğrenme; bilgisini genişletme.

isti'fâf استعفاف (a.i. iffet'den) : 1. kötülükten, fenâ şeylerden, günahtan çekinme. 2. afiflik, nâmusluluk satma.

istif'âl استفعال (a.i. fi'l'den) : **gr.** isteme mânâsını veren bir fiildir.

isti'fâ-nâme استعفانامه (a.i.) : bir yerden çekilmeyi, ayrılmayı bildiren yazı.

istifâza استفاضه (a.i. feyz'den) : feyizlenme, feyiz alma, feyiz bulma.

istifhâm استفهام (a.i. fehm'den. c. : istifhâmât) : sorma, anlama, sorup anlama; anlamak, öğrenmek için sorma. (bkz : istifsâr).

istifhâm cümlesi : gr. *soru *tümcesi.

istifhâm-ı inkârî : gr. "böyle şey mi olur, olur mu böyle şey", "olmaz böyle şey, böyle şey olmaz"ı anlatır.

istifhâm lâhikası : gr. *soru eki.

istifhâm sıfatı : gr. *soru sıfatı.

istifhâm zamîri : gr. *soru *adılı.

istifhâm zarfı : gr. *soru *belirteci.

istifhâmât استفهامات (a.i. istifhâm'ın c.) : sormalar, anlamalar, anlamak isteyişler.

istifhâmî, istifhâmiyye استفهامى ، استفهاميه (a.s.) : istifham ile ilgili, *soruya âit.

istifkad استفقاد ("ka" uzun okunur. a.i. fakd'den) : araştırma, soruşturma [kayıbı].

istiflâh استفلاح (a.i.) : felâh, kurtuluş bulma, isteme.

istifrâg استفراغ (a.i. ferâg'dan) : kusma, kay.

istifrâr استفرار (a.i. firâr'dan) : firar etme, kaçma, gizlice savuşma.

istifrâş استفراش (o.i. ferâş'dan) : 1. odalık alma, odalık yapma. 2. yatağa alma, berâber yatma.

istifsâd استفساد (a.i. fesâd'dan) : bir şeyin fesâdını, bozulmasını isteme.

istifsâr استفسار (a.i. fesr'den) : sorma, sorulma.

istifsâr-ı hâtır : hatır sorma.

istifsârât استفسارات (a.i. istifsâr'ın c.) : sormalar, soruşturmalar.

istiftâ' استفتاء (a.i. fetvâ'dan) : fetvâ almak isteme; müftüye mürâcaat etme.

istiftâh استفتاح (a.i. feth'den) : **1.** siftah etme. **2.** başlama, başlanılma. **3.** açma, açılma.

istifzâl استفضال (a.i.) : artırma.

istigase استغاثه ("ga" uzun okunur. a.i. gavs'den.) : yardım isteme.

istigbâr استغبار (a.i. gubâr'dan) : **bot.** tozlaşma.

istiglâl استغلال (a.i. galle'den) : ipotek, ev, dükkân, tarla ve bunlara benzer gayrimenkulün geliri, karşı gösterilerek rehine koyma.

istiglâlen استغلالاً (a.zf.) : istiglâl, gayrimenkulü rehine koymak sûretiyle.

istigmâm استغمام (a.i.) : sarmak, sarınmak.

istignâ' استغناء (a.i. gınâ'dan) : **1.** aza kanaat etme, tokgözlülük. **2.** ihtiyaçsızlık. **3.** nazlanma; ağır davranma. **4.** çekinme. (bkz : ihtirâz).

istigrâb استغراب (a.i. garâbet'den) : garip bulma, şaşma.

istigrâk استغراق (a.i. gark'dan) : **1.** dalma, içine gömülme. **2. tas.** kendinden geçip dünyâyı unutma. **3.** boğulma. **4. gr.** Arap dilinde, "el" harf-i târifinin isimleri umûmî hâle koyması. **5. ed.** fazla mübâlâğa. (bkz : gulüvv).

istigşâ' استغشاء (a.i.) : örtünme, bürünme.

istigşâş استغشاش (a.i.) : öğüt veren, doğru söyleyen kimseyi düşman sanma.

istigzâb استغضاب (a.i. gazab'dan) : gazaba getirme, kızdırma, öfkelendirme.

istiğfâr استغفار (a.i. gufrân'dan) : **1.** Allah'tan, günahın bağışlanmasını isteme. **2.** "estağfirullah" deme. **3.** tövbe etme.

istiğfârât استغفارات (a.i. istiğfâr'ın c.) : tövbe etmeler, Allah'tan af dilemeler.

istiğnâ-furûş استغنافروش (a.f.b.s.) : kendini tokgözlü gösteren.

istiğnâ-furûş-âne استغنا فروشانه (a.f.b. zf.) : kendini tokgözlü imiş gibi göstererek.

istiğrâbât استغرابات (a.i istiğrâb'ın c.) : garipsemeler, şaşmalar.

istihâ' استحاء (a.i.) : tıraş etme, ettirme.

istîhâb استيهاب (a.i. hîbe'den) : hîbe, hediye, bağış olarak isteme.

istîhâl استيهال (a.i. ehl'den) : bir şeye ehil olma, bir şeye lâyık olma. **Bi'l-istîhâl** : lâyık olduğu üzere.

istihâlât استحالات (a.i. istihâle'nin c.) : başkalaşmalar, değişmeler.

istihâle استحاله (a.i. havl'den. c. : istihâlât) : **1.** mümkün olmayış, imkânsızlık, *olamazlık. **2.** bir halden başka bir hâle geçiş. **3.** başkalaşma. **fr. métamorphose.**

istihâliyye استحاليه (a.i.) : şekil *değişmecilik, **fr. transformisme.**

istihâne استهانه (a.i.) : hakir görme, horlama. (bkz : istihkar).

istîhâr استيخار (a.i.) : geri kalma, geri bırakılma.

istihâre استخاره (a.i. hayr'dan) : **1.** bir işin hayırlı olup olmayacağını anlamak üzere abdest alıp, duâ edip uykuya yatma. **2.** hayırlı olmayı arzu etme, **fr. oniromancie.**

istihâse استحاثه (a.i.) : organik maddelerin, şekillerini muhâfaza ederek zamanla taş hâline geçmesi. (bkz : tahaccür).

istihbâb استحباب (a.i. hubb'dan) : müstahap görme, bir şeyi iyi, güzel sayma.

istihbâben استحباباً (a.zf.) : müstahap olarak, bir şeyi iyi, güzel sayarak.

istihbâr استخبار (a.i. haber'den. c. : istihbârât) : **1.** haber ve bilgi alma. **2.** duyma.

istihbârât استخبارات (o.i. istihbâr'ın c.) : alınan, duyulan haberler; haber almalar.

istihbârât-ı mevsûka : sağlam, inanılır haberler.

istihcân استهجان (a.i. hücnet'den) : çirkin bulma, ayıplama. (bkz : istikbâh).

istihdâ' استهداء (a.i. hüdâ' hedy ve hidâyet'den) : hidâyeti, doğru yolu isteme.

istihdâf استهداف (a.i. hedef'den) : hedef tutma, amaç edinme.

istihdâm استخدام (a.i. hedef'den) : **1.** kullanma, hizmete kabul etme. **2. ed.** birçok mânâsı olan bir kelimenin her mânâsına münâsip kelime söyleme, meselâ : "sözü de attığı da, avcımızın saçma idi" beytindeki "saçma" kelimesi gibi.

istihfâ' استخفاء (a.i.) : saklanma, gizlenme.

istihfâf استخفاف (a.i. hiffet'den) : hafifseme, ehemmiyet vermeme, küçük görme.

istihfâf-kâr استخفافکار (a.f.b.s.) : hafifseyen, küçük gören, küçümseyen.

istihfâf-kâr-âne استخفافکارانه (a.f.zf.) : hafifseyerek, küçümseyerek, küçük görerek.

istihfâz استخفاض (a.i.) : **1.** saklama, saklanma. (bkz : hıfzetme). **2.** bir şeyin saklanmasını isteme.

istihkak استحقاق ("ka" uzun okunur. a.i. hakk'dan) : **1.** hakkı olma, hak kazanma. **2.** hak kazanılan şey. **Min-gayri istihkakın** : hak etmediği, hak kazanmadığı halde. **Bi'l-irsi ve'l-istihkak** : babadan kalma ve liyâkati olma. **Erbâb-ı istihkak** : hak kazanmış olanlar.

istihkak-ı hars : **huk.** bir yerde ziraat etmek hakkına mâlik olma.

istihkaken استحقاقاً (a.zf.) : hak kazanarak.

istihkâm استحکام (a.i. hükm'den. c. : istihkâmât) : **1.** Sağlamlık, kuvvet. **2.** kuvvetli siper.

istihkâmât استحکامات (a.i. istihkâm'ın c.) : **1.** istihkâmlar. **2.** siperler.

istihkâmât-ı cesîme : **ask.** bir kısmı taş, bir kısmı topraktan yapılarak, zırhla donatılabilecek yolda yapılmış ve ateşli silâhlarla donatılmış olan büyük siperler, sığınaklar.

istihkâmât-ı dâhile : **ask.** bir istihkâmın iç tarafında, gerektiği zaman yapılan mustakil sığınaklar.

istihkâmât-ı dâime : **ask.** (bkz : istihkâmât-ı cesîme).

istihkâmât-ı hafîfe : **ask.** savaşta, kısa zamanda yapılan sığınaklar.

istihkâmât-ımutavassıta : **ask.** "istihkâmât-ı muttasıla" ile "istihkâmât-ı münferide" arasında yapılan sığınaklar.

istihkâmât-ı muttasıla : birbirine bağlı ve bitişik olan sığınaklar olup çok zaman şehirlerin etrâfına fırdolayı yapılır.

istihkâmât-ı muvakkate : **ask.** evvelce muvakkat yapılan, büyük ve taş kısımları olan sığınaklar.

istihkâmât-ı münferide veyâ **munfasıla** : **ask.** savaş alanının ötesinde berisinde yapılan sığınaklar.

istihkar استحقار ("ka" uzun okunur. a.i. hakaret'den) : hakir görme, hor görme; hor görülme. (bkz : istihâne).

istihlâb استحلاب (a.i.) : **1.** sübye hâline sokma. **2. hek.** yemeğin, bağırsaklarda hazim için sübye hâline geçmesi. **3.** süt sağma, sağılma.

istihlâb-ı resevî : ciltlerinde mesâmât olmayan -köpek gibi- hayvanların, ağızlarını açarak ve dillerini çıkararak soluması.

istihlâb استخلاب (a.i.) : tırmalama.

istihlâf استخلاف (a.i. half'den) : birinin yerine geçme.

istihlâk استهلاك (a.i. helâk'den. c. : istihlâkât : **1.** harcamak sûretiyle tüketme, bitirme. **2.** boş yere harcayıp tüketme.

istihlâkât استهلاکات (a.i. istihlâk'ın c.) : **1.** harcamalar. **2.** yenilip içilen, istihlâk olunan şeyler.

istihlâkât-ı dâhiliyye : memleket içi sarfiyâtı; harcamaları.

istihlâkât-ı hâriciyye : memleket içinden memleket dışına göndermek sûretiyle yapılan sarfiyat, harcamalar.

istihlâl استحلال (a.i. helâl'den) : **1.** helâl sayma. **2.** helâllaşma. **3.** helâl edilmesini isteme.

istihlâl استهلال (a.i. hilâl'den) : **1.** yeni Ay görünme; hilâli görme. **2.** çocuğun, doğar doğmaz ağlamaya başlaması. **Berâat-i istihlâl** : **ed.** güzel başlangıç; iyi alâmet.

istihlâlü'z-zeyl استهلال الزیل (a.b.i.) : **müz.** hâlen mağribde (Fas, Cezâyir, Tunus) kullanılan mürekkep bir makam olup rast perdesinde durur.

istihlâs استخلاص (a.i. hulûs'dan) : **1.** bir şeyi kendine mahsus kılmaya çalışma. **2.** kurtarma, kurtarılma.

istihmâ' استحماء (a.i.) : himâye, koruma arama, himâye isteme.

istihmâk استحماق (a.i. hamık ve hamuk'dan) : ahmaklık gösterme.

istihmâl استحمال (a.i.) : **1.** yükletme; yükleme. **2.** havâle etme, edilme.

istihmâm استحمام (a.i.) : hamama girme, yıkanma.

istihmâm استهمام (a.i.) : biri bağlı bulunduğu cemâate dâir işler için her türlü sıkıntıya düşme.

istihrâc استخراج (a.i. hurûc'dan. c. : istihrâcât) : 1. çıkarma, çıkarılma. 2. netîce çıkarma. 3. mânâ çıkarma, anlama; ileriyi görme. 4. bâzı hususlara göre mânâ çıkarma. 5. **ed.** akrostis.

istihrâcât استخراجات (a.i. istihrâc'ın c.) : bâzı şeylerden çıkarılan hüküm ve mânâlar.

istihsâd استحصاد (a.i.) : ekinin, biçilme zamânı gelme.

istihsâl استحصال (o.i. hâsıl'dan. c. : istihsâlât) : 1. hâsıl etme, meydana getirme, üretme. 2. elde etme, ele geçirme, ele geçirilme.

istihsâlât استحصالات (a.i. istihsâl'in c.) : elde edilen şeyler.

istihsân استحصان (a.i. hısn'dan) : müdâfaa etme, *savunma, karşı koyma.

istihsân استحسان (a.i. hasen'den) : beğenme, beğenilme, güzel sayılma, güzel bulma.

istihsânen استحساناً (a.zf.) : beğenerek, beğenilerek, güzel sayılarak, güzel bularak.

istihşâş استهشاش (a.i.) : eğlenme, zevklenme.

istihvâ' استهواء (a.i.) : 1. birinin aklı alınma; şaşırıp kalma. 2. hevâ ve hevesi hoş görme.

istihvâz استحواذ (a.i.) : galip gelme, zafer kazanma.

istihyâ' استحياء (a.i. hayâ'dan) : hayâ etme, utanma.

istihzâ' استهزاء (a.i.) : biriyle eğlenme, alay etme. (bkz : istishâr).

istihzâ-kâr استهزاكار (a.f.b.s.) : istihza, alay dolu, alaylı.

istihzâr استحضار (a.i. huzûr'dan. c. : istihzârât) : 1. hazırlama, hazır edilme; huzûra getirme, çağırma. 2. hatırlama, hatıra getirme. 3. **ed.** konferans vereceklerin evvelce okumak ve araştırmak sûretiyle hazırlanması. 4. hatırlama, akla gelme.

istihzârât استحضارات (a.i. istihzâr'ın c.) : hazırlıklar.

istihzârî استحضاری (a.s.) : **fels.** *tasarımlı, **fr. représentatif.**

istika' استقاء ("ka" uzun okunur. a.i saky'den) : 1. sun'î olarak, zorlayarak kayetme. 2. içecek su alma, su isteme.

istîka' استيقاع ("ka" uzun okunur. a.i.) : vuku' bulacak, olacak diye endişelenme.

istîka' استيقاء ("ka" uzun okunur. a.i.) : olmasını bekleme, olacak diye endîşeye düşme.

isti'kâb استعقاب ("ka" uzun okunur. a.i.) : birinin kusurlarını, ayıplarını araştırma.

istîkad استيقاد ("ka" uzun okunur. a.i. îkad'dan) : ateşi tutuşturma, yakma.

isti'kâf استعكاف (a.i.) : bir yere kapanma, bir yerde kendini hapis etme, bir yere sığınmak isteme.

istikâk استكاك (a.i.) : nebatların, (*bitkilerin), çokluktan dolayı birbirine dolaşık, sarmaşık olması.

istikamet استقامت ("ka" uzun okunur. a.i. kıyâm'dan) : 1. doğruluk, doğru hareket. 2. bir şeyin bir tarafa doğrulması, uzanması. 3. **tas.** Allah'a kullukta bulunma.

istikamet muvâzenesi : jeod., top. her hangi bir nîrengi şebekesinde ölçü hatâlarını gidermek için yalnız istikamet rasatlarına dayanan hesap sistemi.

istîkan استيقان ("ka" uzun okunur. a.i.) : yakînen bilme.

istikân, istikâne, istikânet استكان ، استكانه ، استكانت (a.i.) : 1. alçak gönüllülük. (bkz : tevâzu'). 2. küçülme.

istikâre استكاره (a.i.) : sırtına alıp yük götürme; hızlı yürüme.

istîkâz استيقاظ ("ka" uzun okunur. a.i.) : uykudan uyanma.

istikbâh استقباح (a.i. kabîh'den) : kabih, çirkin görme, çirkin sayma, ayıplama.

istikbâl استقبال (a.i. kabl'den) : 1. **gr.** gelecek zaman. (bkz : âtî). 2. birini karşılama, birine karşı çıkma [zıddı "teşyî"].

istikbâl-i kıble : kıbleye yönelme.

istikbâlen استقبالاً (a.zf.) : 1. gelecek zamanda, ileride. 2. karşılayarak; karşılamak üzere.

istikbâlî استقبالی (a.s.) : istikbâle mensup, gelecek zamanla ilgili.

istikbâliyye استقباليه (a.i.) : **ed.** yeni gelen birinin karşılanması vesîlesiyle yazılan şiir.

istikbâr استكبار (a.i. kibr'den) : büyüklenme, kendini büyük görme. (bkz : tekebbür).

istikdâm استقدام (a.i.) : 1. takaddüm, önde bulunma.2. ayakları çok olma, çok ayaklı olma.

istikdâr استقدار (a.i) : Allah'tan hayırlı şeylerin olmasını isteme.

istikfâ' استقفاء (a.i.) : birinin, başına, ensesine değnekle, sopa ile vurma.

istikfâ استكفاء (a.i.) : kâfi, yeter sayma, mevcut ile geçinmek isteme.

istikfâf استكفاف (a.i. kifâf'dan) : kanaat etme, az şeye râzı olma.

istikfâl استقفال (a.i.) : çekmecede, kasada, kilit altında bulundurma.

istikfâl استكفال (a.i. kefâlet'den) : kefil olma, kefilliği kabûl etme.

istiklâl استقلال (a.i. kıllet'den) : **1.** kendi başına olma, kimseye bağlı bulunmama. **2.** az bulma, azımsama, az sayma. [Arapçada : "rey sâhibi olup keyfî iş görme ve başkasının fikrine ve emrine tâbî olmaktan uzak kalma" mânâsınadır].

istiklâl-cû استقلالجو (a.f.b.s.) : istiklâl arayan, istiklâl peşinde koşan.

istiklâlî استقلالى (a.s.) : istiklâle, bağımsızlığa âit, bağımsızlıkla ilgili.

istiklâliyyet استقلاليت (a.i.) : istiklâl üzere bulunma, başlı başına buyruk olma.

istikmâl استكمال (a.i. kemâl'den. c. : istikmâlât) : ikmâl etme, kemâle erdirme, tamamlama, bitirme.

istikmâlât استكمالات (a.i. istikmâl'in c.) : kemale erdirmeler, tamamlamalar, bitirmeler.

istiknâh استكناه (o.i. künh'den) : bir şeyin künhünü, hakikatini, doğruluğunu araştırma, araştırılma.

istiknâhât استكناهات (a.i. istiknâh'ın c.) : bir şeyin doğruluğunu gerçekliğini araştırmalar.

istiknân استكنان (a.i.) : saklanma, gizlenme.

istikrâ' استقراء (a.i.) : **1.** gezme, dolaşma; âvârelik, konuklama. **2.** bir şey hakkında etraflı bilgi edinme. **3. fels. fr. épagogique.**

istikrâ استكراء (a.i.) : kirâ ile tutma, tutulma, kiralama. [Arapçada buna karşı "iktirâ", kelimesi kullanılır].

istikrâb استقراب (a.i.) : **1.** yaklaştırma. **2.** akrabâ kılma.

istikrâh استكراه (a.i. kerh'den) : kerih görme, tiksinme, iğrenme. (bkz : isti'sâb) . [Arapçadaki mânâsı : "bir şeyi istemeyerek zorla yapma"dır].

istikrâî استقرائى (a.s.) : **fels.** *tümevarımsal, **fr. épagogique, inductif.**

istikrâm استكرام (a.i.) : kerem, lûtuf, bağış isteme.

istikrâr استقرار (a.i. karâr'dan) : **1.** karar bulma, yerleşme. **2.** kararlaşma, iyice belli olma.

istikrâr استكرار (a.i. tekrâr'dan) : tekrarlatma.

istikrâz استقراض (a.i. karz'dan. c. : istikrâzât) : **1.** ödünç para alma, alınma. **2.** fâizle para alma.

istikrâz-ı dâhilî : iç istikrâz, devletin hisse senedi, bono gibi şeyler çıkarıp para tedârik etmesi.

istikrâz-ı hâricî : dış istikrâz, bir devletin, yabancı bir devletten fâizle para alması.

istikrâzât استقراضات (a.i. istikrâz'ın c.) : ödünç para almalar, fâizle para almalar.

istiksâ استقصا (a.i.) : bir şeyin künhüne varmaya çalışma, inceden inceye araştırma.

istiksâb استكساب (a.i. kesb'den) : kesbetme, kazanma.

istiksâm استقسام (a.i.) : **1.** taksim etme, bölüşme. **2.** kasem, yemin teklif etme.

istiksâr استكثار (a.i. kesret'den) : çok görme, çok görülme, çoğumsama, çoğumsanma. [Arapçada "çokluğu isteme, çoğaltma" mânâsınadır].

istiksâs استقصاص (a.i.) : **fık.** kasas isteme.

istikşâf استكشاف (a.i. keşf'den. c. : istikşâfât) : keşfetmeye çalışma, ne olup bittiğini öğrenmek için araştırmada bulunma.

istikşâfât استكشافات (a.i. istikşâf'ın c.) : keşfetmeye çalışmalar, araştırmada bulunmalar.

istiktâb استكتاب (a.i.) : **1.** dikte etme, yazdırma, yazdırılma; yazılmasını isteme. **2.** yazısını kontrol etmek için, birine biraz yazı yazdırma.

istiktâl استقتال (a.i.) : ölümden korkmayarak harp meydanına atılma, kendini tehlikeye atma.

istiktâm استكتام (a.i. ketm'den) : saklama, gizlemek isteme.

istiktâr استقطار (a.i. katr'dan) : damla damla akıtma, *damıtma. (bkz : taktîr).

istikvâs استقواص (a.i.) : kavislenme, yay gibi eğilme, kıvrılma.

istikzâ' استقضاء (a.i.): birinin, hakkında hüküm vermek için başka birine mürâcaat etmesi.

isti'lâ' استعلاء (a.i. ulüvv'den) : **1.** yükselme. **2.** üste çıkma, üstün gelme.

istîlâ' استيلاء (a.i. vely'den) : **1.** bir yeri kuvvet kullanarak ele geçirme. **2.** yayılma, kaplama. **3. jeol.** basma.

istilâ-i bahr : jeol. deniz basması.

istilâb استلاب (a.i.) : kapma, kaparak alma, alınma.

istilâc استلاج (a.i.) : içilecek şeylerden pek çok içme.

istîlâd استيلاد (a.i.) : **1.** çocuk isteme, doğurtma. **2. fels. fr. maïeutique.**

istîlâdî استيلادى (a.s.) : doğurtucu.

istîlâî استيلائى (a.i.) : **hek.** salgın [hastalık hak.], **fr. épidémique.**

istîlâî استلائى (a.s.) : istilâ ile ilgili.

istilâl استلال (a.i.) : sıyırıp çıkarma, sıyrılıp çıkarılma.

istilâl-i seyf : kılıç çekme.

isti'lâm استعلام (a.i. ilm'den) : **1.** yazı ile bilgi isteme. **2.** bilgi isteme.

istilâm استلام (a.i.) : **1.** öpme veyâ el sürme. **2.** Kâbe'nin tavâfı sırasında "Hacerü'l-Esved" in elle okşanması ve izdiham dolayısıyla bizzat el sürülemiyorsa uzaktan okşama işâretinin yapılması.

isti'lâmât استعلامات (a.i. isti'lâm'ın c.) : bilgi istemeler.

isti'lâm-nâme استعلامنامه (a.f.b.i.) : istilâmı kapsayan belge.

istilâne استلانه (a.i.) : mülâyim, yumuşak bulma.

istilbâs استلباث (a.i.) : gecikme, geç sayma.

istilcâc استلجاج (a.i.) : **huk.** biri, elinde bulundurduğu (zilyed olduğu) bir mal üzerinde düşmanca inat ve ısrarda bulunma.

istilhâk استلحاق (a.i.) : filânca oğlumdur diye bildirip dâvâ etme.

istilhâm استلهام (a.i.) : Allah'ın madde ilhâm etmesi niyâzında bulunma.

istilkâ' استلقاء ("ka" uzun okunur. a.i.) : arka üstü yatma, arka üstü yatarak uyuma.

istilzâm استلزام (a.i. lüzûm'dan) : gerektirme, gerekme.

istilzâmât استلزامات (a.i. istilzâm'ın c.) : gerektirmeler, gerekmeler.

istilzâz استلذاذ (a.i. lezzet'den) : lezzet alma, hoşa gitme.

istilzâzât استلذاذات (a.i. istilzâz'ın c.) : lezzet almalar, hoşa gitmeler.

istilzâziyye استلذاذيه (a.i.) : hazcılık, **fr. hédonisme.**

istîm استيم (f.i.): yara; cerahat. (bkz : cerîha).

istimâ' استماء (a.i.) : birinin ziyâretine gitme.

istimâ' استماع (a.i. sem'den. c. : istimâât) : **1.** dinleme, dinlenilme, işitme, işitilme. **2.** dinleyip kabûl etme. **3.** kulak verip dinleme.

istimâât استماعات (a.i. istimâ'ın c.) : **1.** dinlemeler, dinlenilmeler, işitmeler, işitilmeler. **2.** dinleyip kabul etmeler. **3.** kulak verip dinlemeler.

istimâhe استماحه (a.i.) : birinin semahatte, ihsanda, yardımda bulunmasını isteme.

isti'mâl استعمال (a.i. amel'den. c.: isti'mâlât): kullanma. **Hüsn-i isti'mâl :** güzel kullanma, yerine kullanma. **Sû-i isti'mâl :** kötü, yersiz, yolsuz kullanma.

isti'mâlât استعمالات (a.i. istimâl'in c.) : kullanmalar, kullanışlar, kullanılışlar. **Sû-i isti'mâlât :** kötü hareketler, yolsuzluklar.

istimâle, istimâlet استماله ، استمالت (a.i. meyl'den) : **1.** gönül çekme. **2.** tesellî etme, avutma.

istimâl-nâme استمالنامه (a.f.b.i.) : suçun affedildiğini bildiren kâğıt.

istîmân استيمان (a.i. emân'dan) : **1.** aman dileme. **2.** sığınma.

isti'mâr استعمار (a.i. ta'mîr'den) : **1.** îmâr ettirme. **2.** bir yerin îmârını isteme. **3.** istimlâk etme; sömürgeleştirme.

istimâze استمازه (a.i.) : ayrılma, ayrı bulunma.

istimdât استمداد (a.i. meded'den): **1.** meded, yardım isteme. **2. ask.** imdat, kuvvet isteme. (bkz : istinsâr).

istimdâd-kârâne : 1) yardım istercesine, yardım umarak. 2) yalvararak, yalvarırcasına.

istimhâl استمهال (a.i. mehl'den) : mühlet, zaman isteme.

istimlâ' استملاء (a.i.) : birine imlâ, yazı yazdırma.

istimlâk استملاك (o.i. milk'den. c. : istimlâkât) : **1.** mülk alma, bir yeri satın alma. **2.** umûmun yararına olarak bir şeyi sâhibinden satın alma; *kamulaştırma.

istimlâkât استملاکات (a.i. istimlâk'ın c.) : istimlâkler, kamulaştırmalar.

istimlâl استملال (a.i. melâl'den) : melâl getirme, canı sıkılma, usanma.

istimnâ' استمناء (a.i. menî'den) : abaza çekme.

istimnâ bi'l-yed : otuzbir çekme.

istimrâr استمرار (a.i. mürûr'dan) : **1.** bir düziye devâm etme, bir düziye uzayıp gitme, sürme. **Ale'l-istimrâr** : aralıksız. **2. fels. fr. perdurabilité.**

istimrâr fiili : **gr.** *sürerlik *eylemi.

istimrârî استمراری (a.s.) : sürerlik. **Fi'l-i istimrârî** : **gr.** sürerlik fiili. **Sîga-i istimrâriyye** : **gr.** "-rak, -rek" edatlarıyla nihâyet bulan fiil sîgası : "yazarak, giderek.." gibi.

istimsâk استمساك (a.i. imsâk'den) : kendini tutma, nefsini zaptetme.

istimsâl استمثال (a.i. misâl'den) : **1.** misâl tutma, örnek edinme. **2. fels. fr. assimilation.**

istimtâ' استمتاع (a.i. temettü'den) : temettü' edinme, faydalanma. (bkz : intifâ').

istimtâr استمطار (a.i.) : yağmur isteme, yağmur duâsına çıkma. (bkz : intiska').

istimvâl استموال (a.i. mâl'dan) : menkul mülkiyetinden faydalanma ve bunu kullanma hakkını idareye geçirten ve idarenin gerekli göreceği işgünü kişilere vücutça ve kafaca çalışma gücü yükleyerek sağlayan idarî işlemler.

istimzâc استمزاج (o.i. mizâc'dan) : **1.** birinin mizâcını yoklama, ne düşündüğünü öğrenmeye çalışma. **2.** anket.

istinâbe استنابه (a.i.) : **huk.** dâvânın görülmekte olduğu mahkemeye gönderilmek üzere, başka bir yerde bulunan bir şâhidin ora mahkemesince ifâdesinin alınması.

istinâbe fi'l-vezâif : **huk.** [eskiden] evkaf cihetlerinde vuku' bulan tevkîl. [bir cihet sâhibi uhdesindeki bir hizmeti îfâya ehil olan bir kimseyi salâhiyetli makamın reyi ile tevkîl edebilir. [kendisinin bir özrü bulunsun bulunmasın].

isti'nâd استعناد (a.i. inâd'dan) : inat etme, direnme.

istinâd استناد (a.i.) : **1.** dayanma. **2.** güvenme. (bkz : i'timâd). **3.** senet, delil, hüccet sayma. **4. ask.** avcı zinciri gerisinde arka olmak üzere toplu bir halde bulundurulan asker.

istinâden استناداً (a.zf.) : istinat sûretiyle, güvenerek, dayanarak.

istinâd-gâh, istinâd-geh استنادگاه ، استنادگه (a.f.b.i.) : dayanacak, güvenecek, sığınacak yer.

istinâdî استنادی (a.s.) : istinatla ilgili.

istinâe استناعه (a.i.) : yürümekte birini geçme.

istînâf استیناف (a.i.) : **1.** yeniden başlama. **2.** bidâyet mahkemesinden verilen hükmün bir üst mahkemeye başvurarak feshini isteme. **3. gr.** sözün başlangıcı, söz başı.

istînâfen استینافاً (a.zf.) : istînâf sûretiyle.

istînâfî استینافی (a.s.) : istînafile ilgili.

istinâhe استناحه (a.i.) : **1.** ağlamak isteme. **2.** yaygarayı basma. **3.** kurdun uluması.

istinâme استنامه (a.i.) : yalandan uyuma, uyur gibi görünme.

istinân استنان (a.i.) : misvak kullanma, dişleri ilâçla, tozla temizleme.

istinâre استناره (a.i. nûr'dan) : nurlandırma, ışıklandırma, parlatma.

istînâs استیناس (a.i. üns'den) : **1.** alışma. **2.** ürkekliği kalmama.

istinâse استناصه (a.i.) : **1.** depretme. **2.** birini, berâber götürme.

istinbâ' استنباء (a.i.) : haber sorma, bilgi isteme. (bkz : istihbâr).

istinbât استنباط (a.i.) : bir söz veyâ işten gizli bir mânâ çıkarma, zımnen, açık olmayarak, dolayısıyla anlama.

istincâ' استنجاء (a.i.) : necâsetten, pislikten temizlenme.

istincâd استنجاد (a.i.) : yardım isteme. (bkz : istiâne).

istinfâd استنفاد (a.i.) : **1.** bir şeyi tüketme. **2.** bir şeyden bıkkınlık gelme.

istinfâk استنفاق (a.i.) : **1.** nafaka peydâ etme. **2.** bir malı harcedip tüketme.

istinfâr استنفار (a.i.) : ürkme, ürküp kaçma.

istinfâz استنفاض (a.i.) : bir yerin her tarafını iyice öğrenmek için dikkatle bakma.

istinhâc استنهاج (a.i.) : birinin mesleğine uyma, yoluna gitme.

istinkâf استنكاف (a.i.): kabûl etmeme, reddetme, yüz çevirme, vazgeçme, *çekimser kalma.

istinkâh استنكاح (a.i. nikâh'dan) : bir kadını nikâhla alma; nikâhlanmak isteme.

istinkâr استنكار (a.i.) : inkâr etme, bilmemezlikten gelme.

istinkas استنقاص ("ka" uzun okunur. a.i.) : bir şeyin fiatını, değerini düşürmeye çalışma.

istinkâş استنقاش ("ka" uzun okunur. a.i. nakş'dan) : 1. nakşedilmesini isteme. 2. nakşetme.

istinsâ' استنساء (a.i.) : 1. borç ödemek için mühlet, zaman isteme. 2. veresiye almak isteme.

istinsâb استنساب (a.i. neseb'den) : soyu bildirme, soy dâvâsı gütme.

istinsâf استنصاف (a.i.) : hakkını tamâmen alma, ödeşme.

istinsâh استنساخ (a.i. nesh'den) : nüshasını çıkarma, bir sûretini çıkarma, kopya etme.

istinsâh استنصاح (a.i. nush'dan) : nasîhat isteme; öğüt alma.

istinsâr استنثار (a.i.) : 1. su veyâ başka bir ilâç çekip burunu temizleme. 2. püskürme.

istinsâr استنصار (a.i. nasr'dan) : yardım isteme. (bkz : istimdâd).

istinsâren استنصاراً (a.zf.) : 1. yardım umarak. 2. arka çıkarak.

istinşâ' استنشاء (a.i.) : 1. havâdis araştırma. 2. güzel koku koklama.

istinşâd استنشاد (a.i. neşd'den) : 1. birine şiir okutma. 2. bir kimseden şiir okumasını isteme.

istinşâk استنشاق (a.i. neşak'dan) : 1. abdest alırken veyâ temizlik için buruna su çekme. 2. şiddetli koklama, koklatma.

istinşâk-ı eter : eter ve benzerleri gibi bir ruh koklatma.

istintâc استنتاج (a.i.) : netîce, çıkarma, çıkarılma.

istintâcât استنتاجات (a.i. istintâc'ın c.) : netîce, sonuç çıkarmalar, çıkarılmalar.

istintâk استنطاق (a.i. nutk'dan. c. : istintâkat) : 1. nutka getirme, birini söyletmek isteme. 2. **huk.** sorguya çekme.

istintâkî, istintâkıyye استنطاقي ، استنطاقيه (a.s.) : istintâka mensup, istintakla ilgili.

istintâk-nâme استنطاقنامه (a.f.b.i.) : **huk.** istintak edilen, sorguya çekilen kimsenin ifâdesinin yazıldığı resmî kâğıt.

istinzâl استنزال (a.i.) : indirme.

istir'â استرعاء (a.i.) : riâyet isteme.

istîrâ' استيراء (a.i.) : 1. çakmak taşından ateş çıkartma. 2. iki ağaç parçasını birbirine sürte sürte tutuşturma.

istirâbe استرابه (a.i.) : birinin hâlinden, tavrından şüphelenme.

istirâhat استراحت (a.i. râhat'dan. c. : istirâhât) : rahat etme, dinlenme.

istirâhât استراحات (a.i. istirâhat'in c.) : rahat etmeler, dinlenmeler.

istirâk استراق (a.i. sirkat'den) : sirkat, çalma, hırsızlama, çalınma.

istirâk-ı sem' : kulaktan söz kapma.

isti'râk استعراق (a.i.) : terlemek için yatma, tere yatma.

istirbâh استرباح (a.i. ribh'den) : fâize yatırma, fazla fâizle para verme, verilme.

istircâ' استرجاء (a.i. recâ'dan) : ricâ etme, yalvarma, dileme.

istircâ' استرجاع (a.i. rücû'dan) : 1. bir cenâze görüldüğü zaman : **innâ lillâhi** ve **innâ ileyhi râciûn** (şüphe yok ki biz, Allah'ın kuluyuz, yine şüphe yok ki ona dönücüleriz) âyetini okuma. 2. geri dönme; tepme.

istirdâ' استرضاع (a.i.) : çocuk emzirtme.

istirdâd استرداد (a.i. redd'den) : 1. geri alma, alınma. 2. verilmiş veyâ gönderilmiş bir şeyin geri gönderilmesini isteme, geri isteme.

istirdâdât استردادات (a.i. istirdâd'ın c.) : geri almalar, geri istemeler; geri çevirmeler, tekrar kazanmalar.

istirfâ' استرفاع (a.i. ref'den) : kaldırılmasını, yapılmasını isteme.

istirfâd استرفاد (a.i.) : yardım isteme.

istirfâh استرفاه (a.i. refh ve rifh'den) : refâh isteme.

istirhâ' استرخاء (a.i. rehâvet'den) : rehâvet gelme, gevşeme.

istirhâ-yi adelât : **hek.** adalelerin, *kasların gevşemesi.

istirhâ-yi a'sâb : **hek.** sinirlerin gevşemesi.

istirhâb استرهاب (a.i.) : korkutma, korkutulma. (bkz : terhîb).

istirhâm استرحام (a.i. ruhm'dan. c.: istirhâmât) : merhamet dileme, yalvarma, yalvarış. (bkz : niyâz).

istirhâmât استرحامات (a.i. istirhâm'ın c.) : istirhamlar, yalvarışlar, yalvarmalar.

istirhâm-nâme استرحامنامه (a.f.b.i.) : bir ricâ ve niyâz maksadıyla yazılan mektup. (bkz : arîza).

istirhân استرهان (a.i. rehn'den) : rehin alma, alınma.

istirhâs استرحاص (a.i.) : bir şeyi ucuz sayma, ucuz görme, ucuz görülme.

istirkab استرقاب ("ka" uzun okunur. a.i. rekabet'den) : rakabette bulunma, rakîb görme, çekememe.

istirkabât استرقابات ("ka" uzun okunur. a.i. istirkab'ın c.) : rakip görmeler, çekememezlikler, kıskanmalar.

istirkak استرقاق ("ka" uzun okunur. a.i. rıkk'dan.) : **1.** muhârebede düşmandan esir alma. **2.** birini kendine köle etme.

istirşâ' استرشاء (a.i.) : bir iş için bir şey isteme.

istirşâd استرشاد (a.i. reşâd'dan) : hak yoluna gitmek isteme.

istirvâh استرواح (a.i.) : istirahat etme, rahatlama.

istirzâ' استرضاء (a.i. rızâ'dan): râzılık isteme.

istirzâk استرزاق (a.i. rızk'dan) : rızık, nafaka tedârik etmeye çalışma.

istirzâl استرذال (a.i. rezâlet'den) : rezîl sayma, aşağılık görme, görülme.

istîsâ' استيساع (a.i.) : bollanma, genişleme.

isti'sâb استعساب (a.i.) : iğrenme. (bkz : istikrâh).

istis'âb استصعاب (a.i. sa'b'dan) : güç sayma, zorumsama.

istisâbe استثابه (a.i.) : sevap kazanmayı isteme.

istisâbe استصابه (a.i.) : sevap görme, görülme. (bkz : istisvâb).

istis'âd استسعاد (a.i. sa'd'dan) : uğurlu, meymenetli tutma, sayma, sayılma.

istis'âdiyye استسعاديه (a.i.) : **fels.** mutçuluk, **fr. eudémonisme.**

istîsâk استيثاق (a.i.) : birinden, güvenilir bir senet, vesîka gibi bir şey alma.

istis'âl استسأل (a.i. suâl'den) : soruşturma.

istîsâl استيصال (a.i. asl'dan) : **1.** kökünden koparıp çıkarma, çıkarılma, kökünü kurutma. **2. hek.** bir urun çıkarılması.

istîsâlât استيصالات (a.i. istîsâl'in c.). (bkz : istîsâl).

isti'sâm استئثام (a.i. ism'den) : günahtan arınma.

isti'sâr استعسار (a.i.) : bir işin güç olmasını isteme.

istîsâr استيثار (a.i.) : **1.** bir şeyi nefsine ayırma. **2. fels. fr. égoïsme.**

istîsâr استيسار (a.i.) : kolaylanma, kolay addedilme, sayılma.

istisâre استثاره (a.i.) : **1.** tozutma, toz savurma. **2.** fitnecilik, fesatçılık etme.

istisgar استصغار (a.i. sagir'den) : küçük görme, küçük sayma, küçümseme.

istishâb استصحاب (a.i. sohbet'den) : yanına alma, yanına alınma; beraber götürme. **Bi'l-istishâb** : berâber alarak, -ile birlikte.

istishâben استصحاباً (a.zf.) : yanına alarak, berâber götürerek.

istishâl استسهال (a.i. sehl'den) : kolay sayma, kolay görme.

istishâr استسخار (a.i.) : alay etme, eğlenme. (bkz : istihzâ').

istiska' استسقاء ("ka" uzun okunur. a.i. saky'den) : **1.** suyun lüzûmunu şiddetle duyma. **2.** yağmur duâsına çıkma. **3. hek.** vücûdun bir tarafında veyâ karında su birikme.

istiskal استثقال ("ka" uzun okunur. a.i. siklet'den) : **1.** ağır görme, huzurundan hoşlanmama. **2.** yüz vermeme, koğarcasına muâmele etme dolayısıyla kovma, *kovumsama.

istislâf استسلاف (a.i. selef'den) : selef olma, birinin yerine geçme.

istislâh استسلاح (a.i.). (bkz : istihsân).

istislâl استسلال (a.i.) : çekip sıyırmak isteme, çekmeye davranma.

istislâl-ı seyf : kılıç çekmeye davranma.

istislâm استسلام (a.i.) : **1.** uyma. **2.** yolun ortasından gitme. **3.** Müslümanlığı kabûl etme.

istismâr استثمار (a.i. semere'den) : **1.** işletme, faydalanma. **2.** sömürme.

istisnâ' استثناء (a.i.c. : istisnâât) : ayırma, ayrı tutma, kuraldışı bırakma. (bkz : şâz).

istisnâât استثناآت (a.i. istisnâ'ın c.) : ayırmalar, ayrı tutmalar, *kuraldışı bırakmalar.

istisnâî استثنائی (a.s.) : istisnâ ile, ayrı tutmakla ilgili olan. [müen. "istisnâiyye"].

istisnâiyyet استثنائیت (o.i.) : müstesnalık, müstesnâ oluş, ayrılık.

istisnân استسنان (a.i.) : sinni, yaşı ilerileme, kocalma, ihtiyarlama.

istisrâ' استسراع (a.i. sür'at'den) : sür'atlendirme, hızlandırma.

istisrâr استسرار (a.i.) : odalık alma.

istisvâb استصواب (a.i. sevâb'dan) : sevap, doğru, mâkul görme, beğenme; beğenilme.

istisvâben استصواباً (a.zf.) : mâkul görerek, beğenerek.

istisvâb-gerde استصواب گرده (a.f.b.s.) : tasvîbolunmuş, mâkul görülmüş, beğenilmiş.

istiş'âr استشعار (a.i.c. : istiş'ârât) : yazı ile bildirilmesini isteme.

istiş'ârât استشعارات (a.i. istiş'âr'ın c.) : yazı ile bildirilmesini istemeler.

istişârât استشارات (a.i. istişâre'nin c.) : danışmalar, fikir sormalar.

istişâre استشاره (a.i. şûrâ'dan. c.: istişârât) : fikir sorma, danışma.

istişârî استشاری (a.i.) : danışmanlık.

istişât, istişâta استشاط ، استشاطه (a.i. şatt'dan) : 1. çok öfkelenme. 2. hızla uçma. [kuş hak.].

istişfâ' استشفاء (a.i. şifâ'dan) : şifâ talebetme, hastalığa ilâç arama, derdine derman arama.

istişfâ' استشفاع (a.i. şefâat'den) : şefâat isteme, birinin aracılığını dileme.

istişfâen استشفاءً (a.zf.) : şifâ talebetme sûretiyle; derdine derman aramak maksadıyla.

istişfâf استشفاف (a.i.) : 1. şeffaf olma, saydamlaşma. 2. içinden görerek bir şeyin aslını öğrenmeye ve elde etmeye çalışma.

istişhâd استشهاد (a.i. şehâdet'den. c. : ıstişhâdat) : 1. şâhit getirme, şâhit gösterme. 2. edebî bir fikrin sağlamlığını ispât için, değerli eserlerden örnek gösterme. 3. şehit olma.

istişhâdât استشهادات (a.i. istişhâd'ın c.) : şâhit göstermeler; misal getirmeler.

istişhâden استشهاداً (a.zf.) : istişhat sûretiyle, şâhit getirerek, şâhit göstererek.

istişhâr استشهار (a.i.) : şöhret bulma, ün kazanma.

istişmâm استشمام (a.i. şemm'den) : 1. koklama, koku alma. 2. karîne ile anlama, hissetme.

istişrâ استشرا (a.i.) : satın almak isteme; satın alma. (bkz : iştirâ').

istişrâb استشراب (a.i.) : 1. içmek isteme. 2. îmâ yollu, kapalı, örtülü olarak anlatmak isteme.

istitâat استطاعت (a.i. tav'dan) : tâkat, kudret, güc yetme, güc yeterlik.

istitâbe استتابه (a.i.) : tövbe ettirme, tövbe talebetme.

istitâbe استطابه (a.i.) : hoş bulma, iyi bulma, bulunma.

isti'tâf استعطاف (a.i. atf'dan. c. : isti'tâfât) : yardım ve merhamet dileme.

istîtâf استیطاف (a.i.) : kaplama.

isti'tâfât استعطافات (a.i. isti'tâf'ın c.) : yardım, şefkat, merhamet dilemeler.

istitâl استتال (a.i.) : birbiri ardınca çıkma; gözyaşı, inci gibi dökülme.

istitâle استطاله (a.i. tûl'den) : 1. uzama. 2. biy. bâzı âzânın (*organların) çok uzaması, uzantı.

istit'âm استطعام (a.i.) : taam, yemek isteme.

istîtân استیطان (a.i.) : bir yerde yerleşme, yurt tutma. (bkz : tavattun).

istitâr استتار (a.i.) : gizlenme, örtünme.

istitâre استتاره (a.i.) : saklanma, örtü altına girip gizlenme.

istitâre استطاره (a.i.) : uçurma, uçurulma; gönderme, gönderilme.

istitbâb استطباب (a.i. tıbb'dan) : tabîbe, doktora baş vurma, derdine devâ arama.

istitlâ' استطلاع (a.i. tulû'dan) : bir şeyi öğrenmek isteme, araştırma.

istitlâât استطلاعات (a.i. istitlâ'ın c.) : bir şeyi araştırmak, öğrenmek, bilmek için yapılan araştırmalar.

istitmâm استتمام (a.i.) : tamamlanmasını isteme.

istitrâd استطراد (a.i.) : asıl mevzûdan olmayıp, münâsebeti gelmişken söylenen söz.

istitrâden استطراداً (a.zf.) : istitrad sûretiyle.

istitrâdî استطرادی (a.s.) : istitrâd ile ilgili.

istitrâdiyyât استطراديات (a.i.c.) : istidrad yolunda söylenen sözler.

istitrâf استطراف (a.i. turfe'den) : **1.** görülmemiş bir şey sayma. **2.** dallandırma, şûbelendirme.

istitrâk استطراق (a.i.) : ufak taşlarla fala baktırmak isteme.

istivâ' استواء (a.i. sevâ'dan) : **1.** müsâvî olma, denk olma. **Vakt-i istivâ'** : öğle vakti. **2.** düz olma, düzlük. **3.** kaplama, örtme. (bkz : istîlâ). **4.** ortada ve tam bir derecede bulunma. **5.** Mevlevî sikkesinin tam ortasına gelmek üzere önden arkaya doğru çekilen iki parmak eninde yeşil çuha.

istivâ-yi sinn : tam erkek olma, kırk yaşına gelme.

istivâî استوائی (a.s.) : eşit, denk, düz; kaplama, örtme, ortada ve tam bir derecede bulunma ile *ilgili.

istiyâk استياك (a.i.) : misvâk kullanma.

isti'yâs استئياس (a.i. ye's'den) : ye'se düşme, ümitsizlenme.

istizâa استضائه (a.i. ziyâ'dan) : ziyâlanma, aydınlanma, ışıklanma. (bkz : istidâa).

istizâde استزاده (a.i.) : ziyâde olmasını isteme, ziyâde olması istenilme.

istiz'âf استضعاف (a.i. za'f'dan) : zayıf görme, görülme; küçüksenme.

istîzâh استيضاح (a.i. vuzûh'dan. c. istîzâhât) : **1.** bir şeyin açık olarak bildirilmesini isteme, açıklama isteme. **2.** Meclis'teki *gensoru.

istîzâhen استيضاحاً (a.zf.) : istîzâh sûretiyle, bir şeyin açıklanmasını isteyerek.

istizâle استزاله (a.i. izâle'den) : yok edilme.

isti'zâm استعظام (a.i. azamet'den) : **1.** büyük görme, görülme; büyütme. **2.** kibirlenme, gururlanma. **3.** küçük bir şeye ehemmiyet verip, onu büyük gösterme.

istîzân استيذان (a.i. izn'den) : **1.** izin isteme. **2.** izin için sorma. **3.** danışma. **Bi'l-istîzân** : sorarak, danışarak. **Bilâ-istîzân** : hiç danışmadan sormadan.

isti'zâr استعذار (a.i. özr'den) : özürleme, af dileme, bağışlanmasını isteme.

istizâre استزاره (a.i.) : ziyârete gelmesini isteme, ziyârete gelmesi istenilme.

istizhâr استظهار (a.i. zahr'dan): **1.** dayanma, güvenme, arka verme. **2.** yardım isteme, zahîr, arka olmasını isteme.

istizkâr استذكار (a.i. zikr'den) : **1.** hatırlama, hatıra getirme. **2.** ezberleme, ezberlenme. **3.** hâfızayı sağlamlaştırma usulü, **fr. mnémotechnie.**

istizlâl استذلال (a.i. zill'den) : zelil görme, bayağı, aşağılık görme, görülme.

istizlâl استظلال (a.i. zıll'dan) : **1.** gölgelenme, gölge altına girme. **2.** gölgede oturma. **3.** sığınma.

istizmâm استذمام (a.i.) : kötü, beğenilmeyecek iş görme.

istizmâr استضمار (a.i. zamîr'den) : fikrini yoklama, maksadını anlamaya çalışma.

istizrâf استظراف (a.i. zarâfet'den) : zarâfet gösterme, zarif görünme, incelik gösterme. [Arapçadaki mânâsı "takîbetme" dir].

istûh, iştûh استوه ، اشتوه (f.s.) : gücsüz, kuvvetsiz, âciz; mahzun, perîşan.

isvidâd اسوداد (a.i.) : kararma, kara olma.

isvidâdü'l-cild : cildin kararması.

isyân عصيان (a.i.) : **1.** itaatsizlik, emre boyun eğmeme. **2.** ayaklanma. (bkz : tuğyân).

îş عيش (a.i.) : **1.** yaşayış, yaşama. **2.** ekmek, gıdâ. **3.** yaşama tarzı, zevk ve safâ. (bkz : ayş).

îş ü işret : yiyip içip eğlenme, sefâhat.

îş ü nûş : yiyip içme.

i'şâ' اعشاء (a.i.) : akşam yemeği verme.

iş'â' اشعاع (a.i.) : şuâlanma, Güneş, ışığını dağıtma.

îşâ' ايشاع (a.i.) : ağaç çiçek açma.

îşâ-i eşcâr : ağaçların çiçek açması.

işâa, işâat اشاعت ، اشاعه (a.i. şüyû'dan. c. işâât) : haber yayma, herkese duyurma.

işâât اشاعات (a.i. işâa'nın c.) : duyurmalar, yaymalar.

işâât-ı kâzibâne : kötü niyetlerle haberler yayma.

iş'âb اشعاب (a.i.) : ölme.

işâbe اشابه (a.i.) : **1.** genç yaşta saç, sakal ağarma. **2.** saç, sakal ağartma.

işâde اشاده (a.i.) : seslenme, sesini yükselterek kaybolan bir şeyi târifle herkese bildirme.

işâeyn عشائين (a.i.c.) : akşam ile yatsı zamanları. **Beyne'l-işâeyn** : akşam ile yatsı arası.

işâha اشاحه (a.i.) : misvak kullanma.

iş'âl اشعال (a.i. şaal'den) : **1.** şûlelendirme, tutuşturma, parlatma; alevlendirme. **2.** şiddetlendirme.

îşân ايشان (f.i.) : **1.** Türkistan'da ve İdil havzası Türklerinde "sûfî, kerâmet sâhibi, velî" mânâlarında, ulemâ ve şeyhlere verilen bir ünvan. **2.** cemi (*çoğul) 3 üncü şahıs.

iş'âr اشعار (a.i.c. : iş'ârât) : yazı ile bildirme, haber verme.

iş'âr-ı ahîr'e kadar : bildirilecek en son habere kadar.

işârât اشارات (a.i. işâret'in c.) : işâretler, alâmetler.

işâret اشارت (a.i.c. : işârât) : **1.** bir şeyi (kaş, göz, el, parmak, baş ile) gösterme. **2.** iz, alâmet, nişan. **3. tas.** doğrudan doğruya değil de, hatırlatmak nev'inden verilen emir.

işâret-i aliyye : şeyhülislâm emri.

işâret-i ilâhiyye : Tanrı buyruğu.

işaret sıfatı : **gr.** gösterme sıfatı.

işaret zarfı : **gr.** gösterme *belirteci.

iş'ârî rey اشعارى رأى (a.b.i.) : açık *oylama.

işbâ' اشباع (a.i. şib'den) : **1.** karnını doyurma; karnı doyurulma. **2. fiz.** doyma. **3.** çoğalma, çoğaltılma. **4. ed.** Arap nazmında, vezin veyâ kafiye zarûretinden dolayı kelimeye bir harf katma.

işcâr اشجار (a.i. şecer'den) : ağaç yetiştirme.

işcâz اشجاذ (a.i.) : kederlendirme.

îşe ايشه (f.i.) : **1.** câsus. **2.** orman. (bkz : bîşe).

işfâ' اشفاء (a.i. şifâ'dan) : hastanın şifâ bulmasına çalışma, hastaya şifâlı şey verme.

işfâf اشفاف (a.i.) : üstün tutma.

işfâk اشفاق (a.i.) : **1.** korkma. **2.** lûtfetme, bağış.

işgal اشغال ("ga" uzun okunur. a.i. şugl'den. c. : işgalât) : **1.** meşgul etme, işle uğraştırma. **2.** işten alıkoyma. **3.** tutma. **4.** oyalama.

işgene اشگنه (f.i.) : **1.** et suyu ile yapılan tirit. **2.** ihtiyarlık veyâ kızgınlık dolayısıyla yüzde görünen buruşukluk.

işgere اشگره (f.i.) : şâhin, doğan, atmaca gibi av için kullanılan terbiye görmüş kuş.

işgerf اشگرف (f.s.) : **1.** kalın, dayanıklı. **2. i.** şan ve şeref.

işgûh اشگوخ (f.i.) : yıkılış, yüzüstü kapanış.

işgüfe اشگفه (f.i.) : **1.** çiçek. (bkz : şükûfe). **2.** istifrağ.

işhâ' اشحاء (a.i. şehî'den) : ağız açma, ağzını açma.

işhâd اشهاد (a.i. şühûd'dan) : şahâdet ettirme, şâhit getirme, şâhit olarak gösterme.

işhâz اشحاذ (a.i.) : bileme, bilenme; keskinletme, keskinleme.

işhâz-ı seyf : kılıç bileme.

işkâ' اشكاء (a.i.) : **1.** şikâyet ettirme. **2.** öç, intikam alma.

işkâl اشكال (a.i. şekl'den) : **1.** müşküllük, güçlük. **2.** müşküllendirme, güçleştirme.

işkâr اشكار (f.i.) : **1.** av. **2.** avlama.

işkenbe اشكنبه (i.). (bkz şikembe).

işkence اشكنجه (f.i.) : eziyet, azap.

işkeste اشكسته (f.s.) : kırık, kırılmış. (bkz : şikeste).

işkil, işkîl اشكل ، اشكيل (f.i.) : **1.** şüphe, hîle. **2.** önden sağ ve arkadan sol ayağı beyaz olan at. [Araplarca hiç makbul sayılmaz].

işkil, işkîl اشكل ، اشكيل (a.i. şekl'den) : güçlük, zorluk.

işkünc اشكنج (f.i.) : çimdik.

işmâm اشمام (a.i. şemm'den) : **1.** koklatma, koklatılma. **2.** [tecvit ıstılâhında] biraz duyurma, çıtlatma; harfin sesini genizden hissettirme.

işmi'zâz اشمئزاز (a.i.) : **1.** yüzünü buruşturma, yüzünü ekşitme. **2.** can sıkma. **3.** titreyip ürperme.

işnûşe اشنوشه (f.i.) : aksırık. (bkz : atse).

işpîhte اشپيخته (f.s.) : **1.** saçılmış, yayılmış. **2.** su sızıntısı.

işrâb اشراب (a.i. şürb'den) : **1.** içirme, içirilme. **2.** bir maksadı, kapalı olarak anlatma.

işrâf اشراف (a.i.) : **1.** yüksek yere çıkma; yüksek yerden bakıp anlama. **2.** hasta, ölmeye yüz tutma.

işrâk اشراك (a.i. şirk'den) : Allah'a ortak koşma, çok Allah bulunduğuna inanma. (bkz : ilhâd, şirk).

işrâk اشراق (a.i. şark'dan) : **1.** [Güneş] doğma, doğarak etrâfı ışıklandırma. **2.** parlatma, ışıklandırma.

işrâkıyye اشراقیه (a.i.) : XII. yüzyılda Şahabeddin Sühreverdi tarafından başlatılan felsefe akımının genel adı. (bkz : sûfistâiyye).

işrâkıyyûn اشراقیون (a.i.c.) : Pythagoras felsefesi yolunda bulunanlar. (bkz : sûfistâiyyûn).

işrâkî اشـــراقی (a.s.) : **fels.** Pythagoras felsefesi yolunda bulunana âit, bu felsefenin taraflısı.

işret عشرت (a.i.) : **1.** içki. **2.** içki içme, içki kullanma. **Erbâb-ı işret** : içki içenler, içkiciler. [Arapçada : "yaşama, geçinme" mânâsı vardır].

işret-gâh عشـــرتگاه (a.f.b.i.) : işret, içki içilecek yer. (bkz : işret-kede, mey-kede).

işret-gede عشـــرتگده (a.f.b.i.) : içki içilecek yer. (bkz : işret-gâh, mey-kede).

işret-nâme عشرتنامه (a.f.b.i.) : Revânî'nin mesnevi türünden yazılmış manzum eseri.

işret-sâz عشرتســـاز (a.f.b.s.) : işret eden, içki içen.

işrîn, işrûn عشرین ، عشرون (a.s.) : yirmi [sayı].

işrîrâk اشـــریراق (a.i.) : gözyaşına boğulma, ağlamaktan boğulmak derecesine gelme.

iştât اشتات (a.i.) : dağıtma, dağıtılma.

iştek اشتك (f.i.) : çocuk kundağı.

iştiâl اشـــتعال (a.i. şaal'den. c. : iştiâlât) : şu'lelenme, tutuşup yanma, parlama, alevlenme.

iştiâlât اشتعالات (a.i. iştiâl'in c.) : tutuşup yanmalar, parlamalar, alevlenmeler.

iştibâh اشـــتباه (a.i.) : şüphelenme, şüphe etme. **Bilâ-iştibâh, Bî-iştibâh** : şüphesiz.

iştibâk اشتباك (a.i. şebeke'den) : **1.** tokuşma, karışma, örülme, örgülenme; birbirine geçme. **2. astr.** Güneş battıktan sonra, gökyüzünde kum gibi birbirine girmiş olarak görünen yıldızlara, Arap uleması tarafından verilen bir ad.

iştibâkü'n-nücûm : **astr.** Güneş battıktan sonra gökte yıldızların kum gibi birbirine girmiş bir sûrette görünmeleri.

işticâr اشتجار (a.i.) : **1.** zıdlaşma. **2.** elini çenesine koyarak dirseği üzerine dayanma.

iştidâd اشـــتداد (a.i. şiddet'den) : şiddetlenme; ağırlaşma; büyüme; artma.

iştidâd-ı hâfıza : **psik.** belleme *yetisinin aşırı ölçüde artması.

iştifâ' اشتفاء (a.i.) : şifâ bulma, iyi olma.

iştigal استغال ("ga" uzun okunur. a.i. şugl'den. c. : iştigalât) : meşgul olma, bir şeyle uğraşma.

iştigalât اشـــتغالات ("ga" uzun okunur. a.i. iştigal'in c.) : meşgûl olmalar, bir şeyle uğraşmalar.

iştihâ' اشـــتهاء (a.i. şehvet'den) : **1.** meyil, istek. **2.** iştah, yemek yeme isteği.

iştihâ-âver اشـــتها آور (a.f.b.s.) : iştah veren, iştah verice.

iştihâ-engîz اشـــتها انگیز (a.f.b.s.) : iştah verici, iştah veren.

iştihâr اشـــتهار (a.i. şöhret'den) : şöhretlenme, şöhret bulma, meşhur olma, ün alma, ünlü olma.

iştikâ' اشـــتکاء (a.i. şekvâ'dan) : şikâyet etme, yanıp yakılma.

iştikâ' ani'l-hükkâm : **huk.** taraflardan biri, mahkeme reis veyâ âzâsının hüküm ve kararına îtirâz etme.

iştikâ-yi cevr-i felek : feleğin cefâsından şikâyet etme.

iştikak اشـــتقاق (a.i. şakk'dan. c. : iştikakat) : **1. leng.** bir kökten gelen kelimelerin birbirleriyle olan ilgileri, kökbilgisi; türetme, **fr. étymologie** : "ilim, ma'lûmat, ta'lîm, ma'lûm." gibi. **2. ed.** aynı kökten gelen fakat ayrı anlamları olan kelimelerle yapılan cinas [teslîm, selâmet, selâm... gibi].

iştikak lâhikası : **gr.** yapım eki.

iştikakî اشتقاقی ("ka" uzun okunur. a.s.) : **leng.** iştikakla ilgili olan, **fr. étymologique.**

iştimâl اشتمال (a.i. şümûl'den) : **1.** şâmil olma, kaplama, içine alma. **2.** çevirme. (bkz : ihâta).

iştimâm اشتمام (a.i. şemm'den) : hafifçe koku alma; koklama.

iştirâ' اشتراء (a.i. şirâ'dan) : satın alma, alınma. (bkz : istişrâ').

iştirâk اشتراك (a.i. şirket'den) : ortak olma, ortaklık. **Bi'l-iştirâk** : müşterek olarak, ortak olarak, birlikte.

iştirâk-i lisân : dil ortaklığı, aynı dili konuşma keyfiyeti.

iştirâkî اشتراکی (a.s.) : ortaklıkla ilgili.

iştirâkiyye اشتراکیه (a.i.) : komünizm, **fr. communisme**.

iştirâkiyyûn اشتراکیون (a.i.) : sosyalistler.

iştirât اشتراط (a.i. şart'dan) : şartlaşma, şart kılma, kılınma, şart koşma.

iştitât اشتطاط (a.i.) : zulmetme, haksızlık etme.

iştivâ' اشتواء(a.i.) :kızarma.

iştivâ-yi lahm : etin kızarması.

iştiyâk اشتیاق (a.i. şevk'den) : şevklenme, göreceği gelme, özleme. (bkz : hasret).

iştiyâk-nâme اشتیاقنامه (a.f.b.i.): birine karşı çekilen hasreti anlatmak için yazılan mektup.

îş ü nûş عیش و نوش (a.f.b.i.) : zevk ve sefa, cünbüş. (bkz : ayş ü nûş).

işve عشوه (a.i.) : güzelin, gönül aldatan, gönül çelen naz ve edâsı.

işve-bâz عشوه باز (a.f.b.s.) : **1.** naz edici, edâlı. **2.** meşhur bir çeşit lâle.

işve-fürûş عشوه فروش (a.f.b.s.) : naz eden, nazlanan.

işve-ger عشوه گر (a.f.b.s.). (bkz : işve-kâr, işve-zer).

işve-kâr عشوه کار (a.f.b.s.) : işveli, nazlı, edâlı. (bkz : işve-ger, işve-zer).

işve-kârî عشوه کاری (a.f.b.i.) : işvekârlık, nazlılık, edâlılık.

işve-nümâ عشوه نما (a.f.b.s.) : işveli, nazlı, edâlı.

işve-rîz عشوه ریز (a.f.b.s.) : işve saçan, edâlı, nazlı, kırıtkan.

işve-sâz عشوه ساز (a.f.b.s.) : işveli, cilveli.

işve-zen عشوه زن (a.f.b.s.) : işveli, cilveli.

işve-zer عشوه زر (a.f.b.s.). (bkz : işve-ger, işve-kâr).

i'tâ' اعطاء (a.i. atâ'dan) : verme, verilme; ödeme. **Ahz ü i'tâ** : alışveriş.

i'tâ-yi ma'lûmât : bilgi verme.

îtâ ایتا (a.i.). (bkz : i'tâ).

îtâ' ایطاء (a.i.) : **ed.** kafiyenin bir mânâda olarak aynen tekrârı.

itâat اطاعت (a.i. tav'dan) : boyun eğme, dinleme; alınan emre göre davranma. **Adem-i itâat** : dinlememe. **Arz-ı itâat** : dinleyeceğini bildirme.

itâb عتاب (a.i.) : azarlama, tersleme, paylama; darılma.

it'âb اتعاب (a.i. taab'dan) : yorma, yorulma, zahmet verme.

it'âb-ı zihn : zihin yorma.

îtâb ایتاب (a.i.) : kolsuz, yakasız kadın gömleği, dekolte gömlek.

itâb-nâme عتابنامه (a.f.b.i.) : birini paylama, azarlama tersleme gayesiyle yazılmış yazı.

itâd اتاد (a.i.) : süt sağarken ineğin ayağına geçirilen ip.

îtâd ایتاد (a.i.) : kazık çakma. (bkz : veted).

itâha اتاحه (a.i.) : bir şeyi yapıp bitirme, hazır etme.

i'tâk اعتاق (a.i. ıtk'dan) : [köle veyâ câriye] azâdetme, edilme.

i'tâk bi'l-kinâye : **huk.** [eskiden] kinâî lâfızlardan biri ile yapılan i'taktır ki hüküm ifâde etmesi niyete bağlıdır. ["sen benim mülküm değilsin", "sebîlini tahliye ettim" gibi].

i'tâk-ı mahzûr : **huk.** [eskiden] gayrimeşrû bir cihet için yapılan ıtık.

i'tâk-ı mendûb : **huk.** [eskiden] Allah rızâsı için yapılan ıtık.

i'tâk-ı mübâh : **huk.** [eskiden] bir veçhe, bir şeye niyet etmeksizin yapılan ıtık.

i'tâk-ı sarîh : **huk.** [eskiden] azâdetmeye yarayan açık sözlerden biri ile yapılan îtaktır ki bununla niyete muhtâc olmaksızın ıtık vuku bulur, memlûk kabûl etsin etmesin : "sen hürsün!", "seni azâdettim" gibi.

i'tâk-ı vâcib : **huk.** [eskiden] katilden, zıhardan, yeminden, oruç bozmaktan dolayı yapılması îcâbeden ıtık.

itâle اطاله (a.i. tûl'den) : uzatma, uzatılma.

itâle-i dest : el uzatma, hıyânet.

itâle-i lisân : dil uzatma, sövüp sayma.

it'âm اتآم(a.i.) :ikizdoğurma.

it'âm اطعام (a.i.) : yemek yedirme, yemek verme, verilme.

it'âmiyye اطعامیه (a.i.) : evvelce bâzı vâkıf müesseselerinde fıkarânın doyurulması için ayrılan *ödenek.

îtân ایطان (a.i.) : vatan sayma, sayılma.

itâr, itâre اتار ، اتاره (a.i.) : **1.** hiddet ve dikkatle bakma. **2.** bir şeyin peşini bırakmama.

itâre اطـــاره (a.i. tayerân'dan) : **1.** uçurma, uçurulma. **2.** çarçabuk gönderme, yollama. (bkz : irsâl).

itâre-i kebûter : güvercin uçurma.

itâre-i nâme : sür'atle ve binbir hevesle mektup gönderme.

i'tâş اعطاش (a.i. atş'dan) : susuz bırakma, susuz kalma.

itât عتـــات (a.i.) : düşmanlık, zıtlık. (bkz : muhâsama).

itâve اتاوه (a.i.c. : etâvâ) : rüşvet verme.

itbâ' اتباع (a.i.) : **1.** tâbî kılma, arkasına, ardına katma. **2. gr.** bir kelimeye katılan aynı kalıpta başka ve mânâsız söz, koşuntu. "Yemek memek" deki "memek"; "zengin mengin" deki "mengin" gibi.

itbâk اطبـــاق (a.i.) : **1.** kaplama. **2. fels. fr. accomodation.**

itbâki اطباقی (a.s.) : **fels. fr. accomodatice.**

itbâl اتبـــال (a.i.) : derde, tasaya düşürme, düşürülme.

itdân اتدان (a.i.) : ıslatma, ıslanma.

itfâ' اطفاء (a.i. tufû'dan) : **1.** söndürme, söndürülme.

itfâ-yi düyûn : borcun, fâizle birlikte anaparadan da ödenmesi, **fr. amortissement. 2.** dindirme, bastırma.

itfâ-yi harîk : yangın söndürme.

itfâiyye اطفائیه (a.i.) : yangın söndürme ekibi.

itfâl اتفـــال (a.i.) : insan vücûdunun fenâ kokması.

ithâf اتحـــاف (a.i. tuhfe'den) : **1.** hediye olarak verme, verilme. **2.** hediye, armağan gönderme; mânen sunma. **3. ed.** birinin adına eser yazma veyâ yazılmış bir eseri, baş tarafında adını söylemek sûretiyle birine hediye etme.

ithâfiyye اتحافیـــه (a.i.) : bir eseri, birine ithaf ederken yazılan yazı.

ithâf-nâme اتحاف نامه (a.f.b.i.) : bir şeyin ithâf edildiğine dâir yazılan yazı.

ithâm اتهام (a.i. töhmet'den) : töhmetlendirme, suçlandırma, birine bir kabahat yükleme.

ithâmî اتهامی (a.s.) : ithamla ilgili.

ithâm-kâr اتهامکار (a.f.s.) : birini suçlandıran, birine kabahat yükleyen.

ithâm-nâme اتهامنامه (a.f.b.i.) : iddiânâme.

i'tibâr اعتبار (a.i. ubûr'dan. c. : i'tibârât) : **1.** saygı gösterme. **2.** ehemmiyet verme. **3.** şeref, haysiyet. **4.** bir şeyin hakiki değil, kararlaştırılan değeri. **5.** ibret alma. **6. tic.** söz veyâ imzânın değeri, **fr. crédit. 7.** değer.

i'tibâr-ı sûret : görünüşe değer verme.

i'tibârât اعتبارات (a.i. i'tibâr'ın c.) : var sayılan şeyler, faraziyeler.

i'tibâren اعتبارا (a.zf.) : ... den başlayarak, ... den sonra, ... den beri.

i'tibârî اعتبـــاری (a.s.c. : i'tibâriyyât) : gerçek olmayan, var sayılan. [müen. "i'tibâriyye"].

i'tibâriyyât اعتباریات (a.i. i'tibârî'nin c.). (bkz : faraziyyât).

i'tidâd اعتـــداد (a.i. add'den) : **1.** sayma; iddet çekme [kadınlarda üç temizlenme devresi gibi doksan gün kadardır]. **2.** nazlanma. **3.** gururlanma.

i'tidâd اعتضاد (a.i.) : **1.** bir şeyi kol üzerine alma. **2.** yardım isteme.

i'tidâl اعتدال (a.i. adl'den) : **1.** orta oluş, ortalama, aşırı olmama hâli, ölçülülük.

i'tidâl-i dem : kızgınlığa mağlûp olmayış, soğukkanlılık. **2.** yavaşlık, yumuşaklık. **3.** uygunluk. **4. astr.** gece ile gündüzün bir olması, gün-tün eşitliği, **fr. équinoxe.**

i'tidâl-i harîfî : **astr.** Arz'ın Güneş etrâfında çevirdiği yörünge üzerinde ve i'tidâl-i rebîî noktasını karşısında, mihver-i sagîr'in bir ucunda 20 Martta işgal ettiği yer olup (rûmî 10 Eylül) bu târihte gece ile gündüz süresi birbirine eşit ve bu târihten sonra gündüz süresi gittikçe uzamaya başlar.

i'tidâl-i mizâc : **fels.** *ılım, ölçülülük, **fr. tempérance.**

i'tidâl-i rebîî : Arz'ın Güneş etrâfındaki mahreki üzerinde 20 Martta bulunduğu nokta (rûmî 9 Mart). [bu nokta fezâ küresinin tulleri mesâbesinde olan metâlîlerin mebde' noktasıdır. Güneş manzûmesinin müthiş bir sür'atle Kantores burcunun Vega yıldızına sürüklenmesinden dolayı Arz mahrekinin bu noktadan başlayıp ayni yerde kapanması günde 3.565.554 dakika geciktiğinden noktanın yeri her yıl biraz geriler].

i'tidâl-cû اعتدالجـــو (a.f.b.s.) : itidâl, yavaşlık, yumuşaklık, ölçülülük arayan.

i'tidâleyn اعتداليـــن (a.i.c.) : **1.** iki îtidâl. **2. astr.** Güneş etrâfındaki mahrekte 22 Eylül (i'tidâl-i harîfî) ve 20 Mart (i'tidâl-i rebîî) târihlerinde bulunduğu noktaları birleştiren ve Güneş'in merkezinden geçen nazarî mihver ve bunun iki ucu. [bu mihvere : "mihver-i sagir" adı verilir].

i'tifâr اعتفـــار (a.i.) : yere vurma, kavrayıp yere çarpma.

i'tikab اعتقاب ("ka" uzun okunur. a.i.) : veresiye vermeme, parasını almadıkça vermeme.

i'tikad اعتقـــاد ("ka" uzun okunur. a.i. akd'den. c. : i'tikadât) : **1.** düğümlenip kalma, bir şeye bağlanma. **2.** inanma, gönülden tasdîk ederek inanma.

i'tikad-ı fâside : bozuk inanç.

i'tikadât اعتقـــادات ("ka" uzun okunur. a.i. i'tikad'ın c.) : îtikatlar.

i'tikadât-ı bâtıla : **1.** bâtıl, asılsız şeylere inanmalar. **2.** peşin yargı. **fr. peréjugé.**

i'tikadî اعتقـــادى (a.s.) : îtikad ile, inanma ile ilgili.

i'tikadiyyât اعتقاديات (a.i.c.) : îtikada, inanmaya âit meseleler, bahisler.

i'tikâf اعتكاف (a.i.) : bir yere kapanıp ibâdetle vakit geçirme. [bilhassa, ramazanın son on gününde câmide maksûre denilen yerlere kapanıp ibâdetle vakit geçirme].

i'tikal اعتقـــال ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** devenin dizini büküp bağlama. **2.** güreşte sarmaya getirip yıkma. **3.** sağmak için koyunun ayaklarını iki bacağı arasına alma. **4.** binici mızrağını paçası ile üzengi arasına sokup tutma.

i'tikâl اعتكال (a.i.) : müşkilleşme, zorlaşma.

i'tikâl انتكال (a.i. ekl'den. c. : i'tikâlât) : **1.** kemirerek yeme. **2. hek.** yaranın vücûdu yemesi. **3. jeol.** deniz dalgalarının, karaları döğerek oyması, aşındırması, **fr. érosion.**

i'tikâl-i bahrî : **coğr.** dalga aşındırması.

i'tikâl-ı sevâhil : kıyıların aşınması.

i'tikâlât انتـــكالات (a.i. i'tikâl'in c.) : aşınmalar, yenmeler, **fr. érosions.**

i'tikâm اعتكام (a.i.) : **1.** tortop etme. **2.** biriktirme.

i'tikâs اعتكاس (a.i.) : akislenme, tersine dönme.

i'tilâ' اعتلاء (a.i. ulüvv'den) : yükselme, yukarı rütbelere erişme.

i'tilâf ائتلاف (a.i. ülfet'den. c. : i'tilâfât) : **1.** ülfet etme, alışma. **2.** uyuşma, uygunluk. (bkz : muvâfakat).

i'tilâf-ı müsellese : üçlü itilaf, anlaşma, uzlaşma.

i'tilâfât ائتلافـــات (a.i. i'tilâf'ın c.) : anlaşmalar, uyuşmalar.

i'tilâk اعتـــلاق (a.i.) : birinin sevgisine yakalanma, tutulma.

i'tilân اعتـــلان (a.i.) : **1.** âşikâr, meydanda olma. **2.** doğum sırasında, çocuğun görünmesi.

i'timâd اعتماد (a.i. amd'den) : **1.** dayanma, güvenme. **2.** emniyet, güven.

i'timâd-bahş اعتماد بخـــش (a.f.b.s.) : güven veren, güvenilir.

i'timâden اعتمـــاداً (a.zf.) : îtimâd ederek, güvenerek, dayanarak.

i'timâd-nâme اعتمادنامـــه (a.f.b.i.) : bir elçinin, gönderildiği yerin devlet reisine sunmak üzere götürdüğü îtimat mektubu, güven mektubu.

i'timâdü'd-devle اعتماد الدوله (a.b.i.) : [devletin îtimâdı, güveni] Safevîler devrinde başvekillere verilen bir ünvan. (bkz : vezîr-i a'zam).

i'timâk اعتمـــاق (a.i. umk'dan) : derine gitme, derinliğe varma.

i'timâm اعتمـــام (a.i.) : **1.** imâmelenme, başına sarık sakma. **2.** miğfer giyme. **3.** otlar uzayıp gelişme; dağlar yeşillenme.

i'timân ائتمـــان (a.i.) : emin bulunma, emniyet etme.

i'tinâ' اعتناء (a.i. uniyy'den) : çok dikkat etme, özenme.

i'tinâk اعتنـــاق (a.i. unk'dan) : birbirlerinin boyunlarına sarılma, boğaz boğaza gelme.

i'tinân اعتنـــان (a.i.) : **1.** insanın önüne durma. **2.** birinin mâhiyeti meydana çıkma.

i'tirâf اعتـــراف (a.i. irfân'dan. c. : i'tirâfât) : suçunu veyâ yerinde olmayan bir hareketini saklamaktan vazgeçip söyleme, hakkı teslîm etme, **fr. confession.**

i'tirâf-ı cürm : maznûnun (*sanığın), işlemiş olduğu suçu söylemesi.

i'tirâf-ı kusûr : kusurunu î'tirâf etme, söyleme.

i'tirâfât اعترافـــات (a.i. i'tirâf'ın c.) : i'tirâflar. (bkz : i'tirâf).

i'tirâz اعتـــراض (a.i.c. : i'tirâzât) : bir fikri, bir hükmü kabul etmeyip çürütmeye kalkışma.

i'tirâzü'l-gayr : huk. gıyap kararına karşı açılan dâva.

i'tirâzât اعتراضـــات (a.i. i'tirâz'ın c.) : itirazlar. (bkz : i'tirâz).

i'tisâ' اعتصاء (a.i.) : asâ kullanma, asâya dayanma.

i'tisâb اعتصـــاب (a.i.) : 1. kanâat etme. 2. asabîleşme, sinirlenme.

i'tisâf اعتساف (a.i. asf'dan. c. : i'tisâfât) : doğru yoldan sapma, yolsuzluk etme.

i'tisâfât اعتســـافات (o.i. i'tisâf'ın c.) : doğru yoldan çıkmalar, sapmalar, yolsuzluk etmeler.

i'tisâm اعتصـــام (a.i. ismet'den) : 1. el ile tutma, tutunma. 2. günahtan sakınma. 3. temiz olma. 4. o. **bot.** bitkiler damar damar olma.

i'tisâr اعتصار (a.i.) : usâresini, özünü çıkarmak için bir şeyi sıkma; sıkılma. (bkz : ta'sîr).

i'tisâs اعتساس (a.i.) : gece gezip dolaşma, karakol vazîfesini görme.

i'titâf اعتطاف (a.i.) : bir şeye bürünme, örtünme.

i'tivâ' اعتـــواء (a.i.) : bükme, bükülme. (bkz : iltivâ').

i'tiyâd اعتيـــاد (a.i.c. : i'tiyâdât) : âdet edinme, alışma; alışkanlık. **Sû-i i'tiyâd** : fenâ şeyi âdet edinme. (bkz : ülfet).

i'tiyâdât اعتيـــادات (a.i. i'tiyâd'ın c.) : âdet edinmeler, alışmalar; alışkanlıklar.

i'tiyâdî اعتيـــادى (a.s.) : itiyatla, âdet edinme, alışma, alışkanlıkla ilgili olan.

i'tiyân اعتيـــان (a.i.) : dik dik bakma, gözünü dikme.

i'tizâ' اعتـــزاء (a.i.) : bir kabîleye veyâ kimseye bağlı bulunma.

i'tizâd اعتضـــاد (a.i.) : 1. bir şeyi kol üzerine alma. 2. yardım isteme. 3. yardım etme. (bkz : i'tidâd).

i'tizâl اعتزال (a.i. azl'den) : 1. bir tarafa çekilme. 2. işten çekilme. 3. ehl-i sünnet'ten Vâsıl b. Atâ'nın kurduğu mu'tezile mezhebi. 4. takımdan ayrılma.

i'tizâm اعتزام (a.i. azîmet'den) : gitmeye hazırlanma, gidiş. (bkz : azîmet).

i'tizâm اعتضام (a.i.) : azamet, büyüklük satma.

i'tizâr اعتـــذار (a.i. özr'den. c. : i'tizârât) : özür dileme.

i'tizârât اعتـــذارات (a.i. i'tizâr'ın c.) : özür dilemeler, af dilemeler.

i'tizâz اعتزاز (a.i. azîz'den) : kendini aziz tutma, izzetinefs gösterme.

itkâ' اتـــكاء (a.i.) : koltuk altına yastık, dayak koyma, dayanma, dayanacak şey kullanma.

itkan اتقـــان ("ka" uzun okuma. a.i.) : 1. muhkem, sağlam kılma. 2. inanma, emîn olma.

itlâ' اتـــلاء (a.i.) : başkasının üzerine bırakma.

itlâd اتلاد (a.i.) : eski mal sâhibi olma, kılma.

itlâf اتـــلاف (a.i. telef'den. c. : itlâfât) : 1. telef etme, mahvetme, öldürme. (bkz : ittiâs.). 2. lüzumsuz yere harcama. 3. yoketme, bozma.

itlâfât اتلافـــات (a.i. itlâf'ın c.) : telef etmeler, mahvetmeler, öldürmeler.

itlâl اتلال (a.i.) : 1. damlatma. 2. hayvanı yedeğinde götürme.

itmâm اتمام (a.i. tamâm'dan) : tamamlama, bitirme, tamam etme, edilme.

itmînân اطمينان (a.i.) : 1. emîn olma. 2. birine inanma, güvenme. 3. kat'î olarak bilme.

itmînân-ı kalb : kalbden; yürekten inanma.

itnân اتنـــان (a.i.) : çocuk, hastalık dolayısıyla büyüyememe, gelişememe.

itrâ' اتراع (a.i.) : doldurma.

itrâb اتراب (a.i.) : toprak serpme, topraklama.

itrâk اتـــراك (a.i.) : terketme, bırakma, vazgeçme.

itrâz اتراز (a.i.) : kurutma, kurutulma.

itret عترت (a.i.) : (bkz : ıtret).

ittiâd اتعاد (a.i.) : randevu verme.

ittiâs اتعـــاس (a.i.) : helâk etme, öldürme. (bkz : itlâf[1,2]).

ittiâz اتعـــاظ (a.i. va'z'dan) : nasîhat, öğüt dinleme.

ittibâ' اتبـــاع (a.i.) : tâbî olma, uyma, ardısıra gitme.

ittibâ'en اتباعاً (a.i.) : tâbî olma, uyma, ardısıra gitme.

itticâh اتجـــاه (a.i. cihet'den) : bir cihete, bir tarafa dönme.

itticâr اتجـــار (a.i.) : ilâç, devâ kullanma, kullanılma.

ittifâk اتفـــاق (a.i. vifâk'dan. c. : ittifâkat) : birleşme, uyuşma; sözleşme.

ittifâk-ı ârâ : *oybirliği.

ittifâka اتفاقـــا ("ka" uzun okunur. a.zf.) : rastgele, tesâdüfle.

ittifâkan اتفاقاً (a.zf.) : rastgele, tesâdüfle.

ittifâkat اتفاقـــات ("ka" uzun okunur. a.i. ittifâk'ın c.) : birleşmeler, sözleşmeler, uyuşmalar, tesâdüfle olan şeyler.

ittifâkî, ittifâkiyye اتفاقـــی ، اتفاقیـــه (a.s.) : 1. ittifâka, birleşmeye, sözleşmeye veyâ uyuşmaya âit. 2. rastgele, tesâdüfle.

ittifâkiyyât اتفاقیـــات (a.i.) : rastgele, tesâdüfle olan şeyler.

ittifâkiyye اتفاقیـــه (a.i.) : **fels.** vesîlecilik, **fr. occasionnalisme.**

ittifak-pezîr اتفـــاق پذیر (a.f.b.s.) : ittifak kabûl eden, edici.

ittihâb اتهاب (a.i. hîbe'den) : **huk.** bedelsiz olarak verilen bir malı kabûl etme.

ittihâd اتحاد (a.i. vahdet'den) : bir olma, birleşme, aynı fikirde olma, birlik.

ittihâd-ı ârâ : reybirliği (*oybirliği).

ittihâd-ı insâniyyet : insanlığın birleşmesi.

ittihâd-ı İslâm : İslâm birliği, **fr. panislamisme.**

ittihâd-ı kalb-i millet : milletin kalb birliği.

ittihâd-ı menâfi' : menfaatlerin birleşmesi.

ittihâd-ı umûmî : umûmî birlik, bütün insanların birleşmesi.

İttihâd ve Terakkî : 1908 Meşrûtiyeti'nden sonra memlekette faâliyete geçen siyâsî bir parti.

ittihâdî اتحـــادی (a.s.) : ittihatla, birleşme ile ilgili olan, birleşmiş, birleşik.

ittihâm اتهام (a.i. töhmet'den) : töhmetli olma, suçlu olma.

ittihâz اتخـــاذ (a.i. ahz'den) : 1. edinme, edinilme. 2. kabûl etme. 3. îtibâr etme, sayma, tutma. 4. kullanma. 5. kurma, düşünme, tasarlama.

ittika اتقا ("ka" uzun okunur. a.i. vikaye'den) : 1. sakınma, çekinme. 2. Allah'tan korkma.

ittikâ' اتـــکاء (a.i.) : dayanma, yaslanma, söykenme.

ittikâl اتـــکال (a.i.) : işi Allah'a bırakıp kadere boyun eğme, güvenme.

ittikan اتقـــان ("ka" uzun okunur. a.i.) : gözle görmüş gibi iyi ve sağlam bilme.

ittikar اتقـــار ("ka" uzun okunur. a.i.) : vakar, gurur, büyüklük gelme.

ittirâ' اتراع (a.i.) : solma.

ittisâ' اتســـاع (a.i. vus'dan) : 1. bollaşma, genişleme. 2. bolluk, genişlik. 3. **fels.** *kaplam.

ittisâf اتصاف (a.i. vasf'dan) : 1. muttasıf olma, vasıflanma, *nitelenme. 2. bir hal takınma.

ittisâh اتساخ (a.i.) : kirlenme, paslanma.

ittisâî اتساعی (a.s.) : **fiz.** cisimlerin genişlemesiyle ilgili olan, **fels. fr. extensif.**

ittisâiyyet اتساعیت (a.i.) : **fels.** *kaplamlılık, **fr. extensivité.**

ittisâk اتســـاق (a.i.) : nizâma girme, intizam bulma, sıralanma.

ittisâl اتصـــال (a.i. vasl'dan) : 1. bitişme, kavuşma, ulaşma. 2. birbirine dokunma. 3. yakınlık. 4. **fels.** bitişiklik, **fr. contiguité.** 5. **bot.** kavuşma, **fr. conjugaison.**

ittisâl-i infisâl : **anat.** mafsal, eklemlerdeki bağlantı.

ittisâlü't-terbî' : **inş.** birinin tuğlaları, bir başkasının tuğlalarıyla birbirine girecek şekilde iki duvarın birleşmesi.

ittisâlât اتصالات (a.i.c.) : istihkâm kısımlarını veyâ türlü istihkâmları birbirine bağlamak için yapılan yollar.

ittisâm اتسام (a.i. vesm'den) : 1. damga vurma, nişan vurma, dağlama; süsleme.

ittitân اتطان (a.i.) : vatan, yurt tutma, bir şehirde, bir yerde oturma. (bkz : tavattun).

ittizâ' اتضـــاع (a.i.) : 1. devenin, boynuna basarak üstüne binmek için, başını aşağıya eğme. 2. alçak gönüllülük.

ittizâh اتضاح (a.i.) : vâzıh, açık olma, meydana çıkma.

ityân اتیان (a.i.) : 1. getirme, getirilme. 2. söyleme, bildirme. 3. isbat.

îvâ ایـــوا (a.i.) : bir yere yerleştirme, yerleştirilme, oturtma. (bkz : iskân). [kelime, ekseriya "iskân" ile birlikte kullanılır].

ivâd عـــواد (a.i.) : dönüş. (bkz : avdet).

îvâr ایـــوار (a.i.) : ikindi, ikindi vakti. **Namâz-ı îvâr** : ikindi namazı.

ivâz عوض (a.i.) : bedel, karşılık, karşılık olarak verilen şey. **Bilâ-ivaz** : karşılıksız, bedelsiz, bir menfaat karşılığı olmayarak.

îvâz ایواز (f.s.) : düzülmüş, koşulmuş, hazırlanmış.

ivazan عوضاً (a.zf.) : karşılık olarak, karşılığında. (bkz : ıvazan).

ivec عوج (a.i.) : eğrilik, çarpıklık.

i'vicâc اعوجاج (a.i.c. : i'vicâcât) : **1.** eğri büğrü olma, eğrilme. **2.** doğru hareket etmeme.

ivz اوز (a.s.) : **1.** gövdesi bodur olan. **2. i.** kaz; ördek.

iyâb ایاب (a.i.) : geri dönme. (bkz : avdet).

iyâb ü zihâb : gidip gelme.

iyâd عیاد (a.i.). (bkz : ıyâd).

iyâd, iyâdet ایاد ، ایادت (a.i.) : **1.** takviye eden âlet. **2.** kuvvetlendirme.

iyâdet عیادت (a.i.). (bkz : ıyâdet).

iyâfe عیافه (a.i.). (bkz : ıyâfe).

iyâl عیال (a.i.). (bkz : ıyâl).

iyâlet ایالت (a.i.) : vâlîlik etme, idâre etme.

iyân عیان (a.s.). (bkz : ayân).

iyâz عیاذ (a.i.) : sığınma. (bkz : ıyâz).

iyâzen عیاذاً (a.zf.) . (bkz : ıyâzen).

îyn عین (a.s. aynâ'nın c.) : iri ve güzel gözlüler.

izâ' ازاء (a.i.) : hizâ, sıra.

îzâ' ایزاء (a.i.) : **1.** iyiliğe karşı iyilik etme. **2.** kedere, mihnete uğratma. **3.** korkma.

izâa, izâat اذاعه ، اذاعت (a.i.) : açığa vurma. (bkz : fâş).

izâa-i esrâr : sırları açığa vurma.

izâa, izâat اضاعه ، اضاعت (a.i. zıyâ'dan) : zâyi etme, kaybetme.

izâa-i vakt : boşuna zaman harcama, vakit kaybetme.

i'zâb اعذاب (a.i.) : **1.** vazgeçme. **2.** suyu temizleme. **3.** azâba düşürme, düşürülme.

izâbe اذابه (a.i. zevebân'dan) : eritme, eritilme.

iz'âc ازعاج (a.i.c. : iz'âcat) : **1.** yerinden koparma. **2.** rahatsız etme, can sıkma, baş ağrıtma, tedirgin etme, bunaltma.

iz'âcât ازعاجات (a.i. iz'âc'ın c.) : can sıkmalar, rahatsız etmeler, baş ağrıtmalar.

izâde اذاده (a.i.) : âilesini korumak için birine yardımda bulunma.

izâde اضاده (a.i.). (bkz : idâde).

izâe, izâet اضائت ، اضائه (a.i. zû'dan) : ziyâ verme, aydınlatma, ışık verme.

iz'âf اضعاف (a.i. za'f ve zı'f'dan) : **1.** zayıflatma, kuvvetini azaltma. **2.** bir şeyin üstüne bir mislini zammetme.

izâfât اضافات (a.i. izâfet'in c.) : **1.** izâfetler, isim tamlamaları, isim takımları. **2. tas.** dünyâ ile olan bağlar, ilgiler. **3. gr.** zincirleme isim takımı. **Tetâbu-i izâfât** : zincirleme isim takımı.

izâfe اضافه (a.i.) : **1.** zammetme, katma. **2.** karıştırma.

izâfet اضافت (a.i.c. : izâfât) : **1.** iki şey arasındaki bağ, ilgi. **2. gr.** isim *tamlaması, isim takımı.

izâfet-i beyâniyye : **gr.** cins ve nevî gösteren izâfet : "çınar ağacı; Van kedisi; Ankara vâlîsi.." gibi.

izâfet-i lâmiyye : **gr.** "bağın üzümü; elmanın kokusu; Ankara'nın vâlisi.." gibi.

izâfet-i teşbîhiyye : **gr.** muzaf ve muzâfün ileyhte edat bulunmayan izâfetlerdir : *"gümüş saat; demir kapı.."* gibi. *[yeni gramerlerde :* "gümüş saat; altın kalem; demir köprü.." ve benzeri terkiplerdeki "gümüş, altın, demir" gibi kelimeler sıfat sayılmakta, ve izâfet terkibi değil, sıfat terkibi olarak gösterilmektedir].

izâfet terkîbi : **gr.** ad *tamlaması.

izâfeten اضافةً (a.zf.) : bir şeye ilişik olarak, bir şeye âit olarak. (bkz : bi'l-izâfe).

izâfî اضافی (a.s.) : **1.** izâfetle ilgili. **2.** bağlı bulunduğu şey ile değişen. [müen. "izâfiyye"].

izâfî sıfr : **mat.** *özgül sıfır.

izâfiyye اضافیه (a.i.) : *bağıntıcılık, görecilik, **fr. relativisme**.

izâfiyyet اضافیت (a.i.) : **1.** bağlılık. **2.** ilgi mâhiyeti.

îzâh ایضاح (a.i. vuzûh'dan. c. : îzâhât) : açık, apaçık anlatma, *açıklama.

izâha اذاخه (a.i.) : bir şeyin etrâfını dolaşma.

îzâhât ایضاحات (a.i. îzâh'ın c.) : açık anlatmalar, *açıklamalar.

izâhe اذاحه (a.i.) : bir şeyi ayırma, yerinden ayırma.

îzâhen ایضاحاً (a.zf.) : açık olarak, açıklayarak.

îzâh-nâme ایضاحنامه (a.f.b.i.) : **1.** açıklama yazısı. (bkz : tâ'rîf-nâme). **2.** prospektüs.

izâka اذاقه (a.i. zevk'den) : tattırma, tattırılma; tat, lezzet ve zevk hissettirme.

izâle ازاله (a.i. zevâl'den) : giderme, giderilme; yok etme.

izâle-i bikr : kızlığı bozma.

izâle-i büzak : tükrüğün temizlenmesi.

izâle-i şüyû' : bir mülk üzerindeki ortaklığı giderme.

izâle-i taaffün, izâle-i ufûnet : kokuyu giderici, antiseptik bir madde ile mikropları, fenâ kokuyu yok etme.

izâle اذاله (a.i.) : 1. uzun etekli esvap. 2. kadın, yaşmağını açma. 3. halsiz bırakma.

izâm عظام (a.s. azîm'in c.) : 1. büyükler, ulular. 2. (azm'in c.) : kemikler.

izâm-ı kasîre : **anat**. kısa kemikler.

i'zâm اعظام (a.i. azm'den) : 1. büyütme, büyültülme. 2. lüzûmundan fazla ehemmiyet verme.

i'zâm اعزام (a.i.) : yollama; gönderme.

iz'ân اذعـان (a.i.) : 1. anlayış, kavrayış, akıl. 2. itâat, söz dinleme, boyun eğme. 3. terbiye, edep.

îzân ايذان (a.i.) : 1. bildirme, bildirilme. 2. ezan okuma.

izâr ازار (a.i.) : belden aşağıya mahsus örtü, peştemal. (bkz : futa).

izâr عـذار (a.i.) : yanak. (bkz : ruh). **Gül-izâr** : gül yanaklı, yanakları gül gibi kırmızı.

izâr-ı yâr : sevgilinin yanağı.

izâr ازار (f.i.) : suyun dibi. (bkz : gavr).

izâre ازاره (a.i.) : ziyâret ettirme.

izâre اذاره (a.i.) : birini kuşkulandırma, kuruntuya sevketme.

i'zâz اعزاز (a.i izz'den) : 1. aziz kılma, saygı gösterme. 2. ikrâm etme, ağırlama.

i'zâz ve ikrâm : ikram etme, saygı gösterme, ağırlama.

i'zâzât اعزازات (a.i. i'zâz'ın c.) : ikram etmeler, ağırlamalar.

i'zâzen اعـزازاً (a.zf.) : ikrâm ederek, ağırlayarak.

izbâd ازباد (a.i.) : 1. köpüklenme. (bkz : zebed). 2. ağaç çiçeklenme.

izbâr ازبـار (a.i.) : yazma; yazı ile bildirme; yazılıp bildirilme.

izcâ' ازجاء (a.i.) : defetme.

izdicâr ازدجـار (a.i.) : nasîhat kabûl etme, söz dinleme.

izdihâm ازدحام (a.i. zaham'dan) : kalabalık, yığılma, kalabalıktan sıkışma.

izdirâ' ازدراء (a.i.) : tahkir etme; hakir görme.

izdirâ' ازدراع (a.i.) : ziraat etme, ekin ekme.

izdirâd ازدراد (a.i.) : yutma. (bkz : bel').

izdirâm ازدرام (a.i.) : lokmayı büyük büyük yutma.

izdivâc ازدواج (a.i. zevc'den) : evlenme, birbirine eş olma. (bkz : teehhül, tezevvüc).

izdiyâd ازديـاد (a.i. ziyâde'den) : ziyâdeleşme, artma, çoğalma.

izem عظم (a.i.) : büyüklük, ululuk.

izfâf ازفاف (a.i.) : gelin gönderme, gönderilme.

izhâb اذهـاب (a.i.) : 1. giydirme, giydirilme. 2. altın kaplama, kaplatılma, yaldızlama. [ikinci mânâsı için "tezhib" kullanılır].

izhâc اذحاج (a.i.) : oturma. (bkz : ikamet).

izhâf ازهـاف (a.i.) : 1. hayrette bırakma. 2. hiyânet etme. 3. yalan söyleme.

izhâk ازهاق (a.i. sül. : zahaka) : mahvetme, yok etme.

izhâr اظهار (a.i. zuhûr'dan) : 1. gösterme, meydana çıkarma. 2. yalandan gösteriş.

izhâr-ı belâgat : belâgat gösterme.

izhâr-ı hakk : hakkı meydana çıkarma.

izhâr-ı mâ fi'l-bâl, izhâr-ı mâ fi's-süveydâ, izhâr-ı mâ fi'z-zâmîr : fikrini söyleme, gönlündekini meydana koyma.

izhâr-ı teessür : teessür gösterme.

Îzid ايزد (f.h.i.) : 1. Allah. (bkz : Hudâ, Şebdîz, Şîzer, Yezdân). 2. Zerdüştlerin hayır tanrısı.

îzidî ايزدى (f.s.): Tanrı yaraşır, tanrısal. (bkz : ilâhî).

izin-nâme اذن نامـه (a.f.b.i.) : 1. [eskiden] bir nikâhın kıyılması için kadı tarafından verilen izin kâğıdı. 2. bırakma kâğıdı, çıkarma kâğıdı, müsâade kâğıdı.

izkâm ازكام (a.i.) : zükâm hastalığına uğratma, nezleye uğratma, uğratılma.

izkâr اذكار (a.i. zikr'den) : hatıra getirme, getirilme.

izlâk, izlâl ازلاق ، ازلال (a.i.) : ayak kaydırma, sürçtürme.

izlâl اذلال (a.i. züll'den) : hakîr görme, küçük görme, alçaltma.

izlâl اضلال (a.i. zıll'dan) : gölge verme, gölgelendirme.

izlâm اضلام (a.i. zulmet'den) : zulmette, karanlıkta bırakma; karanlık etme.

izmâm اذمام (a.i.) : 1. birini, kötülenecek bir durumda bulma. 2. birinden söz alma.

izmihlâl اضمحلال (a.i.) : yok olma, yok olup bitme.

izmihrâr ازمهرار (a.i.) : 1. parıldama [yıldız]. 2. surat asma. 3. kışın, şiddetli olması.

izmîl ازميل (a.i.) : 1. çekiç. 2. keskin demir. 3. deri kesecek bıçak.

izn اذن (a.i.) : 1. izin, müsâade, ruhsat. 2. günahkâr olma, günah işleme. 3. vazîfesinden, işinden uzaklaştırma, kovma.

iznâb اذناب (a.i.) : günahkâr olma, günah işleme.

izrâ' اذراء (a.i.) : 1. aşırı derecede medhetme. 2. altın arama, araştırma. 3. korkutma.

izrâ' اذراع (a.i.) : arşınlama

izyân ازيان (a.i.) : donanma, donatılma, süslenme.

izyân-ı sefâin : gemilerin donanması.

izz عز (a.i.) : 1. değer, kıymet. 2. yücelik, ululuk. 3. güçlülük.

izz ü şerefle : uğurlar olsun, güle güle.

izzet عزت (a.i.) : 1. değer, kıymet; yücelik, ululuk. 2. kuvvet, kudret. 3. hürmet, saygı; ikram, îzâz. 4. erkek adı.

izzet-i nefs : şeref, onur, haysiyet, fr. **amour propre**.

izzet ü ikbâl (ile) : şeref ve talih; şerefle; eskiden bir kimseyi uğurlarken söylenen söz.

izzet-mend عزتمند (a.f.b.s.) : değer, kıymet, yücelik, ululuk sâhibi. (bkz : muazzez, mükerrem).

izzet-yâb عزتياب (a.f.b.s.) : şeref ve saygı gören, îzaz ve ikrama ulaşan.

izzî عزى (a.s.) : sabırlı, tahammüllü [adam].

izz ü alâ عز و علی (a.b.i.) : yücelik ve ululuk.

izzü'd-devle عزالدوله (a.b.i.) : Müslüman hükümdarları tarafından sık sık kullanılan ve devlete değer veren, devletin değeri mânâsına gelen bir ünvan.

izzü'd-dîn عزالدين (a.it.) : dilimizde "izzettin" şeklinde erkek adı olarak kullanılan bu kelime : "dînin kıymeti, kudret ve ulviyeti" mânâsınadır.

Jj

j ژ (f.ha.) : Osmanlı alfabesinin on dördüncü harfi olup, "ebced" hesâbında, "z" gibi, yedi sayısının karşılığıdır.

jâj, jâje ژاژه ، ژاژ (f.i.) : **1.** saçma, mânâsız boş söz. (bkz : yâve). **2.** deve dikeni.

jâj-hâ ژاژخا (f.b.s.c. : jâj-hâyân) : saçma sapan, mânâsız söyleyen. (bkz : hâ, jâj-hôr, yâvegû).

jâj-hâyân ژاژ خایـــان (f.b.s. jâjhâ'nın c.) : saçma sapan, mânâsız söz söyleyenler. (bkz : yâvegûyân).

jâj-hâyî ژاژ خایی (f.b.i.) : mânâsız söyleyicilik.

jâj-hôr ژاژ خور (f.b.s.) : saçma sapan konuşan. (bkz : jâj-hâ).

jâl, jâle ژالـــه ، ژال (f.i.): **1.** kırağı, çiy. (bkz : şebnem). **2.** [ikincisi] kadın adı.

jâle-i eşk : gözyaşı çiyi; çiy tânesine benzeyen gözyaşı.

jâle-dâr ژاله دار (f.b.s.) : üzerine kırağı düşmüş, kırağılanmış.

jâle-rîz ژاله ریز (f.b.s.) : çiy saçan.

jegale ژغالـــه ("ga" uzun okunur. f.i.) : **1.** darı ekmeği. **2.** allık. **3.** nâra, çığlık. (bkz : jegar, jegare).

jegand ژغنـــد (f.i.) : **1.** yırtıcı hayvanların korkunç sesi. **2.** sağlamlık. (bkz : metânet, rasânet).

jegar ژغار ("ga" uzun okunur. f.i.) : **1.** pas, küf. **2.** nâra, yüksek ses.

jegare ژغـــاره ("ga" uzun okunur. f.i.). (bkz : jegale).

jeh ژخ (f.i.) : siğil.

jend, jende ژنده ، ژند (f.i.) : eski, yırtık, yamalı hırka.

jende-pûş ژنده پوش (f.b.s.) : eski püskü, yamalı şey, hırka giyen.

jeng ژنـــگ (f.i.) : pas, küf, kir. ["âjeng" sözünden bozma].

jeng-âlûd ژنگ آلود (f.b.s.) : paslı.

jeng-âlûde ژنـــگ آلـــوده (a.f.b.s.) : (bkz : jeng-âlûd).

jengâr ژنگار (f.i.) : **1.** pas, kir. **2.** bakır pası.

jengârî ژنـــگاری (f.s.) : bakır yeşili, bakır pası renginde boya.

jeng-bâr ژنگ بار (f.b.s.) : pas saçan.

jeng-beste ژنگبسته (f.b.s.) : paslı, küflü, pas tutmuş, kirli. (bkz : jeng-dâr, jeng-pezîr).

jengdân ژنگدان (f.i.) : çan; çıngırak.

jeng-dâr ژنگـــدار (f.b.s.) : paslı, küflü, kirli. (bkz : jeng-beste, jeng-pezîr).

jengele ژنگلـــه (f.i.) : **1.** hayvanda çatal tırnak. **2.** çatal tırnaklı hayvan.

jeng-pezîr ژنگپذیـــر (f.b.s.) : paslı, küflü, kirli. (bkz : jeng-beste, jeng-dâr).

jeng-yâb ژنگیاب (f.b.s.) : paslı.

jerd ژرد (f.s.) : çok yiyen. (bkz : ekûl).

jerf, jerfâ ژرفـــا ، ژرف (f.s.) : **1.** derin. **Deryâ-yi jerf** : derin deniz. (bkz : amîk). **2.** çok. (bkz : bisyâr, kesîr).

jerf-bîn ژرف بین (f.b.s.) : dikkat sâhibi.

jerf-bînî ژرف بینی (f.b.i.) : ince, dikkatli düşünme.

jerfî ژرفـــی (f.i.) : **1.** derinlik. (bkz : umk). **2.** erkek adı.

jerfîn ژرفیـــن (f.i.) : kapı sürmesi; kapı ardına konulan dayak.

jey ژی (f.i.) : göl, ırmak.

jîk ژیـــك (f.i.) : **1.** yağmur damlası. **2.** kirpi. (bkz : jîkâse).

jîkâse ژیکاسه (f.i.) : kirpi. (bkz : jik²).

jîr ژیر (f.i.) : göl; havuz.

jîve ژیوه (f.i.) : cıva. (bkz : zîbak).

jiyân ژیان (f.s.) : kızgın, hışımlı, kükremiş, [çok zaman "arslan" ın sıfatı olarak kullanılır]. **Pil-i jiyân :** kızmış fil. **Şîr-i jiyân :** kükremiş arslan.

jûn ژون (f.i.) : put. (bkz : çelîpâ, sanem).

jügal ژغـــال ("ga" uzun okunur. f.i.) : kömür; mâden kömürü.

jül ژول (f.i.) : büklüm, kıvrım.

jülîde ژولیـــده (f.s.) : **1.** karmakarışık, dağınık [saç]. [çok zaman "saç" hakkında kullanılır]. **2. i.** kadın adı.

Kk

kaân قـــاأن ("ka" uzun okunur. a.i.) : hâkan, hükûmdar.

kaân-i Çîn : Çin hâkanı.

kaâret قعارت (a.i.) : derinlik. (bkz : umk).

kaâret-i deryâ : denizin derinliği.

kab قاب (a.i.) : uzaklık, mesafe.

kâ'b كعـــب (a.i.) : 1. topuk kemiği; aşık kemiği. 2. tavla zarı. 3. sekiz köşeli, sekiz yüzlü cisim. 4. küb. (bkz : mik'ab, müka'ab). 5. genç kız memesinin arşaklanması.

kâ'bına varamamak (topuğuna yetişememek) : birinin derecesine, üstünlüğüne erişemez olmak.

kabâ' قبـــاء (a.i.c. : akbiye) : üste giyilen elbise, cübbe, kaftan.

kabâ-yi âhenîn : demirden elbise, zırh.

kabâçe قباچه (f.i.) : hafif giyecek, entâri.

kabâhat قبحـــت (a.i.c. : kabâhât) : çirkin hareket, uygunsuz iş, kusur, suç. [Arapçadaki mânâsı; "çirkinlik" demektir].

kabâhât قباحـــات (a.i. kabâhat'in c.) : çirkin hareketler, kusurlar, suçlar.

kabâih قبائـــح (a.i. kabîha'nın c.) : yakışıksız, çirkin şeyler. ["kabâyih" şeklinde de kullanılmıştır].

kabâil قبائـــل (a.i. kabîle'nin c.) : kabîleler, boylar.

kabâil-i Arab : Arap kabîleleri.

kabâle قبالـــه (a.i.) : 1. kadı'nın verdiği hüccet. 2. Yahudilerin, kendi cemaatleri için verdikleri vergi. 3. s. toptan, götürü yapılan [iş veyâ satış], kabala.

kabâtî قباطی (a.i. kıbtî'nin c.) : çingeneler.

kabbân قبان (a.i.) : en çok postahânelerde, tren idârelerinde ağır eşyâyı tartmaya yarar büyük terâzi, baskül, kapan. [Farsça "kepan" dan alınmıştır].

Kâ'be كعبـــه (a.h.i.) : 1. Hicaz'da, Mekke-i Mükerreme'de Harem-i Şerîf'in hemen hemen ortasında bulunan kutsal binâ. [aslında Hz. Âdem yapısı iken, Tûfanda yıkılmış; Hz. İbrâhim ve İsmâil tarafından ihyâ olunup bütün Müslümanlar için mukaddes sayılmıştır]. 2. Müslümanların namaza başlarken yöneldikleri taraf. (bkz : kıblegâh). 3. Müslümanların hacı olmak üzere muayyen zamanda gidip ziyâret ettikleri yer. (bkz : Beytullah, Makam-ı İbrâhim).

kâ'be-i cihân-gerd : Güneş.

kâ'be-i ikbâl : hoşa giden, beğenilen, göze güzel görünen yer.

Kâ'be-i muazzama, Kâ'be-i mükerreme : büyük, yüce, ulu Kâ'be.

Kâ'betullâh : Kâ'be'nin bir başka adı.

kâ'betü'l-âmâl : emellerin, isteklerin yönelmiş olduğu yer.

kâ'betü'l-uşşâk (âşıkların kâbesi) : Mevlânâ'nın türbesi.

Kâbe kavseyn : Hz. Muhammed'in göğe ağmasından sonra Allah'a iki yay boyu yaklaşması.

Kâ'be-rev كعبـــه رو (a.f.b.i.) : Kâ'be'ye giden, Kâ'be'yi ziyarette bulunan kimse.

kabes قبس (a.i.) : parlak ateş közü.

kâbet كابة (a.i.) : ıztıraplı ve kederli olma.

Kâ'beteyn كعبتين (a.i.c.) : "iki Kâbe" : Mekke'deki Kâbe ile Kudüs'teki Mescid-i Aksâ.

kabız قابض ("ka" uzun okunur. a.s. kabz'dan) : **1.** kabzeden, alan, tutan.

kabız-ı mâl : 1) vakıf gelirlerini tahsîl eden; 2) tahsildar; 3) Meyva ve sebze yetiştiricileri ile manavlar arasında aracılık eden kimse, kabzımal.

kabız-ı ervâh : ruhları kabzeden, Azrâil. **2. hek.** kabızlık veren, peklik veren. **3. anat.** sıkan, çeken.

kabıza قابضا ("ka" uzun okunur. a.s.) : **anat.** büken.

Kâ'b ibni Züheyr كعب ابن زهير (a.h.i.) : Kasîde-i Bürde'nin sâhibi.

kabîh, kabîha قبيح ، قبيحه (a.s.c. : kıbâh) : çirkin, yakışıksız, fenâ, ayıp [şey]. **Fi'l-i kabîh** : ayıp iş. **Ta'bîrât-ı kabîha** : ayıp sözler. **Vech-i kabîh** : çirkin yüz.

kabîhü'l-vech : çirkin yüzlü.

kabîha قبيحه (a.i.c. : kabâih) : yakışıksız, çirkin şey, çirkin davranış, ayıp şey. **Ef'âl-i kabîha** : çirkin, yakışıksız işler.

kabil قابل ("ka" uzun okunur. a.s. kabûl'den) : **1.** kabûl eden, kabûl edici. **2.** olan, olabilir. (bkz : mümkin).

kabil-i afv : bağışlanabilir, bağışlanır.

kabil-i aks : **fiz.** *evrinir, *tersinir, **fr. réversible.**

kabil-i ekl : yenir, yenebilir.

kabil-i emânet : insan (emânet kabûl eden-). [âyet-i kerîmeye telmîhan].

kabil-i feyz-i safâ : neşenin feyzini kabûl eden.

kabil-i haml : **mant.** *yüklemleşir, **fr. prédicable.**

kabil-i hazf : kaldırılır.

kabil-i hitâb : kendisiyle konuşulabilir, söz anlar.

kabil-i icrâ : icrâ olunabilir, yapılabilir.

kabil-i idrâk : **psik.** *algılanır, alınır, **fr. perceptible.**

kabil-i inhilâl : erir, eriyebilir.

kabil-i inhinâ : bükülür.

kabil-i inkısâm : bölünebilir. (bkz : kabil-i taksîm).

kabil-i inkisâr : kırılabilir, kolaylıkla kırılması mümkün olan şeyler.

kabil-i inkişâf : **geo.** bir yanından kesilip bir düz üzerine tatbîk olunduğu zaman, yırtılmadan, bükülmeden bir satıhları (*düzeyleri) bir düz hâline gelebilen şekiller, cisimler.

kabil-i intikal : devrolunabilir, aktarılabilir.

kabil-i ircâ : **kim.** *indirgenir. **fr. réductible.**

kabil-i istifâde : faydalanılabilir, yararlanılabilir; elinden işgelir kimse.

kabil-i istînâf : **huk.** bidâyet mahkemelerinden verilip de, başka bir mahkeme tarafından görülen ve muhâkemesi kanûnen câiz ve mümkün olan (dâvâlar).

kabil-i i'tirâz : söz götürür.

kabil-i izâle : giderilebilir.

kabil-i kabul : kabul edilebilir.

kabil-i kısmet : 1) taksim edilebilir, bölünebilir; 2) **huk.** [eskiden] kendisinden maksut olan menfaat zâil olmayacak veçhile takdime sâlih olan müşterek mal.

kabil-i nüfûz : **bot., coğr.** *geçirimli, **fr. perméable.**

kabil-i rücû' : **mant.** *tersinlenir, **fr. réversible.**

kabil-i süknâ : oturmaya elverişli, oturulabilir.

kabil-i tahakkuk : *gerçeklenebilir.

kabil-i tahallül : **kim.** *ayrışabilir, **fr. décomposable.**

kabil-i tahammuz : **kim.** *oksitlenir, **fr. oxydable.**

kabil-i tahammül : katlanılabilir, dayanılabilir.

kabil-i tahayyül : hatıra gelebilir, düşünülebilir.

kabil-i tahkîk : araştırılabilir.

kabil-i tatbîk : uygulanabilir, yapılabilir.

kabil-i tecvîz : cevaz verilebilir, izin verilebilir, uygun görülebilir.

kabil-i te'lif : bağdaşır, uyuşur.

kabil-i telkîn : **fels.** *telkinlenebilir, **fr. suggestible.**

kabil-i temyîz : **huk.** temyiz mahkemesince görülebilecek olan [dâvâlar]. **3.** yetişebilir, istîdatlı. **4. i.** erkek ebe.

kabil-i tenbîh : biy. uyarılır, **fr. excitable.**

kabîl قبيـــل (a.i. kabl'den) : **1.** soy, nevi, sınıf. **2. zf.** türlü, gibi. **3.** biraz evvel, az önce.

Kabîl قابيـــل ("ka" uzun okunur. a.h.i.) : Hz. Âdemin büyük oğlu olup kardeşi Hâbîl'i öldürmüştür.

Kâbil كابـــل (a.h.i.) : Afganistan'ın hükûmet merkezi, başkenti. [aslı : "Kâbül" dür].

kabile قابلـــه ("ka" uzun okunur. a.i.) : kadın ebe.

kabîle قبيلـــه (a.i.c. : kabâil) : iptidâî ve göçebe insanlarda, aynı soydan sayılan ve bir başa itaat eden insan topluluğu, boy.

kabiliyyât قابليـــات ("ka" uzun okunur. a.i. kabiliyyet'in c.). (bkz : kabiliyyet).

kabiliyyât-ı zihniyye : zihne âit kabiliyetler.

kabiliyyet قابليـــت ("ka" uzun okunur. a.i.c. : kabiliyyât) : **1.** anlama, anlayış, kabûl edebilirlik, alabilirlik. (bkz : isti'dâd, iz'ân).

kabiliyyet-i ahz : alma yeteneği. **fels. fr. réceptivité.**

kabiliyyet-i aksiyye : fiz. *tersinirlik. **fr. réversibilité.**

kabiliyyet-i harbiyye : ask. savaş gücü.

kabiliyyet-i hayât : biy. *yaşarlık.

kabiliyyet-i icrâiyye : tatbik etme, uygulama *olanağı.

kabiliyyet-i incirâr : fiz. bâzı mâdenlerin haddeden geçip ince tel hâlini alabilmesi hassası.

kabiliyyet-i inhilâl : *eriyebilirlik.

kabiliyyet-i inhilâliyye : kim. *erirlik, **fr. solubilité.**

kabiliyyet-i inhinâ : fiz. eğilebilme, bükülebilme.

kabiliyyet-i inkısâm : fiz. kısımlara ayrılabilme, bölünebilme hâli.

kabiliyyet-i intikal : 1) kavrama, anlama yeteneği. **2)** aktarılma, devredilme olanağı.

kabiliyyet-i istiâbiyye : kapasite.

kabiliyyet i taksîm : mat. bölünebilme.

kabiliyyet-i tatarruk : fiz. mâdenlerin çekiçle dövülerek veyâ başka bir tazyik ile ezilip yayılarak safîha, yassı hâle gelebilmesi. **2.** beceriklilik, eli işe yatkınlık; kapasite.

kabiliyyet-i teheyyüciyye : heyecanlılık.

kabiliyyet-i telkîn : psik. telkin *anıklığı, **fr. suggestibilité.**

kabiliyyet-i tenebbüh : psik. *uyarılganlık, **fr. excitabilité.**

kâbin, kâbîn كابـــن ، كابين (f.i.) : güveğinin geline verdiği ağırlık, para, eşyâ, kalın. (bkz : mehr-i müeccel).

kâbir كابر (a.s.) : büyük, ulu. (bkz : kebîr).

kâbiren an-kâbir : büyükten büyüğe (intikal etme).

kabkaba قبقبـــه (a.i.) : kükreme, haykırma [arslan, deve].

kabkaba-i ibil : devenin bağırması.

kabkaba-i şîr : arslanın kükremesi.

kabl قبل (a.zf.) : ön, önce, öndeki, evvel, evvelki.

kable'l-feth meknûz : huk. [eskiden] bir yere dâr-i İslâm olmadan konan defîne.

kable'l-hicre : Hicretten önce.

kable'l-İslâm : İslâm öncesi, Müslümanlıktan evvel.

kable'l-mantık : mant. *mantıkötesi.

kable'l-mevt : ölüm öncesi, ölmeden evvel.

kable'l-miâd:süresinden önce; ölmeden önce.

kable'l-mîlâd: milâd'dan önce, Îsâ'dan önce.

kable'l-vuku' : olmadan önce.

kable'l-vücud : gelmeden önce.

kable'l-vürûd : gelmeden önce.

kable'ş-şürû' : başlamadan önce.

kable't-taâm : yemekten önce.

kable't-târîh : târihten önce, târih öncesi, prehistorya.

kable't-tecribe : tecrübeden önce, tecrübe öncesi.

kable't-telâkî : buluşmadan önce.

kable't-tûfân : tûfan'dan önce.

kable't-tulû' : tulû'dan önce, Güneş'in doğmasından önce.

kable'z-zevâl : öğleden önce. [zıddı "ba'd" dir].

kable'z-zuhr : öğleden önce.

kablî قبلى (a.s.) : **fels.** *önsel, hiç bir tecrübeye dayanmadan, yalnız akıl yordamıyla, apriori, **fr. a priori.**

kabr قبر (a.i.c. : kubûr) : mezar. **Azâb-ı kabr :** kabir azâbı. **mec.** bıktırıcı sualler. (bkz : merkad, kûr).

kabr-i hâmuş : susmuş, sessiz mezar.

kabr-gâh قبرگاه (a.f.b.i.) : mezarlık.

kabrî قبری (a.s.) : kabire, mezara âit, mezarla ilgili.

kabr-istân قبرستان (a.f.b.i.) : mezarlık. (bkz : vâdî-i hâmûşân).

kâbûk كابوك (f.i.) : **1.** kuş yuvası. (bkz : lâne, vekr). **2.** ev güvercini yuvası; güvercinlik.

kabûl قبول (a.i.) : **1.** alma. **2.** içeri alma [birisini]. **Hüsn-i kabûl :** iyi karşılanma. **3.** yersiz bir iş yapmış olma. **4.** râzı olma. **5.** alıp kullanma. **6. huk.** bir şeye sâhip olmak için söylenen son söz. [alış veriş, alım satım bununla tamamlanır].

kabûl-i âmme : herkesçe, oybirliğiyle kabul edilen.

kabûl-gâh قبولگاه (a.f.b.i.) : kabul yeri.

kâbûs كابوس (a.i.) : uykuda basan ağırlık, karabasan.

Kabûs-nâme قابوسنامه ("ka" uzun okunur. f.b.i.) : Mercimek Ahmet tarafından Farsçadan tercüme edilen bu mensur eser, Kabûs'un torunu Kûhistan hükümdârı Keykâvus'un Geylan Şah adındaki oğluna verdiği öğütleri bildiren kitap. [44 babdan ibâret olan bu kitabın her bâbında ayrı bir konuya âit öğütler vardır].

Kâbûl كابل (a.h.i.). (bkz : Kâbil).

kabz قبض (a.i.) : **1.** el ile tutma. **2.** avuç içine alma, kavrama. **3.** Azrâil tarafından ruh teslim alınma, ölme. **Ahz ü kabz :** alma. **4.** peklik, amelsizlik, kabız. (bkz : inkıbâz). [mecâzen feyz-i mânevî'nin gelişi (bast), gelmeyişi (kabz)].

kabz-ı mâl : kabzımal, meyve, sebze ve benzeri şeyleri yetiştirenlerden satıcılara devredilmesini sağlayan komisyoncu.

kabz ü bast : kapanıp açılma, daralıp genişleme.

kabza قبضه (a.i.) : **1.** tutacak, tutamak yeri, sap.

kabza-i tîg : kılıcın sapı. **2.** bir tutam, bir avuç, bir el dolusu şey. **3.** pençe.

kâc كاج (f.i.) : **bot.** bir çeşit küçük çam.

kâd كاد (a.i.) : mahzûn olma.

kâd-ı Hindî : sind ağacından çıkarılan kabız verici bir madde.

kâd كاد (f.i.) : hırs.

kadâhet قداحت (a.i.) : kadehçilik sanatı.

kadar قدر (a.e.) : **1.** miktarında, ölçüsünde, derecesinde. **2.** ... dek, ... değin. **3.** denli. **4.** gibi.

kadd قد (a.i.) : boy. **Serv-kadd :** servi boylu. (bkz : kamet).

kadd-i bâlâ : uzun boy.

kadd-i bülend : yüksek, uzun boy.

kadd-i dü-tâ : beli bükülmüş, iki kat olmuş kimse [daha çok yaşlılıktan-].

kadd-i lâm : çarpık çurpuk, eğri büğrü.

kadd-i mevzûn : mevzun, biçimli boy.

kadd-i müstesnâ : müstesnâ boy; güzellikte emsalsiz endam.

kadd-i ra'nâ : gül endamlı.

kadd-i yâr : sevgilinin boyu.

kadd ü kamet : boybos.

kaddâh قداح (a.i.) : **1.** kadeh yapan, yapıcı. **2.** (s. kadh'den) : zemmeden, yeren. (bkz : zemmâm). [zıddı : "meddâh"].

kaddâhe قداحه (a.i.) : çakmak taşı.

kaddese قدس (a. söz) : kutlu ve mutlu olsun.

kaddesallah : Allah, mukaddes ve mübârek eylesin.

kadd-keşîde قدكشيده (a.f.b.s.) : boyatmış, büyüyüp gelişmiş.

ka'de قعده (a.i.) : bir kere oturma, oturuş.

ka'de-i ahîre : iki ve daha fazla rekâtla namazların son oturuşları.

ka'de-i ûlâ : ikiden fazla rekâtlı namazların ikinci rekâtından sonraki oturuş.

kadeh قدح (a.i.c. : akdâh) : **1.** bardak; küçük bardak, içki bardağı. **2. bot.** kadeh.

kadeh-i lâciverdî : gökyüzü.

kadeh-i Meryem : bot. saksı güzeli denilen bir çiçek.

kadeh-bâz قدحباز (a.f.b.s.) : **tar.** kadehle oynayan, kadehleri düşürmeden gösteriler yapan oyuncu.

kadehçe قدحچه (a.f.b.i.) : küçük kadeh.

kadeh-kâr قدحكار (a.f.b.s.): içki dağıtan kimse.

kadeh-keş قدحكش (a.f.b.s.) : içki içen, kafayı çeken, sarhoş.

kadeh-peymâ قدح پیما (a.f.b.s.) : şarap içen.

kadeh-şiken قدح شکن (a.f.b.s.) : 1. kadeh kıran. 2. sarhoş.

kadem قدم (a.i.c. : akdâm) : 1. ayak. (bkz : pâ). 2. adım. (bkz : hatve). 3. yarım arşın uzunluğunda bir ölçü. 4. uğur. **Hoş-kadem :** 1) uğurlu; 2) i. eskiden saraylarda bâzı câriyelere takılan ad. **Sâbit-kadem :** sebât eden, devâm eden, sürekli.

kadem kadem : adım adım, yavaş yavaş.

kadem-bûs قدم بوس (a.f.b.s.) : ayak öpen.

kadem-bûsî قدم بوسی (a.f.b.i.) : ayak öpme merasimi.

kademe قدمه (a.i.c. : kademât) : 1. basamak. 2. merdiven basamağı, ayağı. 3. derece, sıra.

kademe-i ûlâ'da (ilk basamakta) : başlangıçta.

kademe kademe : derece derece, basamak basamak.

kadem-hâne قدم خانه (a.f.b.i.) : helâ, ayakyolu.

kademî قدمی (a.s.) : ayağa mensup, ayakla ilgili.

kademiyye قدمیه (a.i.) : 1. ayakteri, ayak basdı parası. 2. **huk.** hükûmete âit bir emri, yâhut dâvetiyeyi tebliğ etmek üzere gönderilen me'mûra masraf karşılığı olarak verilen ücret.

kadem-keş قدم کش (a.f.b.s.) : ayağını çeken, gitmeyen, yanaşmayan.

kadem-nih قدم نه (a.f.b.s.) : ayak basıcı.

kadem-nihâde قدم نهاده (a.f.b.s.) : ayak basmış, gelmiş olan.

kadem-rân قدم ران (a.f.b.s.) : adım atan, ilerleyen.

kadem-rence قدم رنجه (a.f.b.i.) : tenezzül, lûtfen kabûl.

kadem-rencîde قدم رنجیده (a.f.b.s.) : tenezzül edip, burnunu kırıp gelme.

kader قدر (a.i.c. : akdâr) : 1. inanılması İslâmî îman esaslarından olmak üzere insanların başına gelecek her türlü işlere dâir Allah'ın ezelî hüküm ve takdîri. (bkz : kazâ).

kader-i ilâhî : Allah'ın takdîri, alın yazısı. 2. tâkat, güc, kuvvet. 3. tâlih, baht.

kaderî قدری (a.s.) : 1. kader ile ilgili. 2. i. "kul, yaptığı işlerin yaratıcısıdır" inancında olan mezheb zümresi; kaderiyye [zıddı : "cebri"].

kaderiyye قدریه (a.i.) : "insan, yaptıklarının yaratıcısıdır" îtikadında bulunan, kaderi inkâr eden mezheb zümresi. ["cebriyye" nin zıddı].

kadh قدح (a.i.) : zemmetme, çekiştirme. (bkz : ta'n). **Zemm ü kadh :** kötüleme, çekiştirme [birini-].

kadım, kadıma قاضم ، قاضمه ("ka" uzun okunur. a.s.) : kemirici [hayvan]. (bkz : kazıma).

kadî قاضی ("ka" uzun okunur. a.s. kazâ'dan. c. : kuzât) : 1. yapan, yerine getiren.

kadî-i sipihr (gökün kadısı) : Müşteri yıldızı.

kadi'l-hâcât : herkesin dileklerini, isteklerini yerine getiren Allah. 2. i. şerîat hâkimi. (bkz : kazî).

kadi'l-kuzat (kadıların kadısı) : en büyük kadı, şeyhislâm veyâ kazasker rütbesinde bulunan kimse.

kadî-asker قاضیعسکر ("ka" uzun okunur. (a. b.i.). (bkz : kazî-asker).

kadîb قضیب (a.i.c. : kıdban) : 1. ince, düz fidan, dal, çubuk. 2. erkeklik âleti. (bkz : zeker).

kadîd قدید (a.i.) : 1. kurutulmuş et. 2. **hek.** etleri dökülmüş, yalnız kemik kalmış olan göğde, iskelet. 3. pek zayıf, bir deri bir kemik kalmış kimse.

kadih قادح ("ka" uzun okunur. a.s. kadh'den): zemmedici, kötüleyici. [müen."kadiha"].

kadiha قادحه ("ka" uzun okunur. a.i.c. : kavâdih) : adam çekiştirici, dedikoducu.

kadi'l-kuzât قاضی القضاة ("ka" uzun okunur. a.b.i.) : kadıların başı.

kadim قادم ("ka" uzun okunur. a.s. kadem'den) : ayak basan, varan, ulaşan.

kadîm قدیم (a.s. kıdem'den. c. : kudemâ) : 1. eski. **Abd-i kadîm :** eski dost. **Aşnâ-yi kadîm :** eski dost. **Binâ-yi kadîm :** eski binâ. 2. öncesini bilir kimse bulunmayan, öncesi bilinmeyen şey. 3. **huk.** başlangıcı olmayan, ötedenberi mevcut bulunan. 4. i. eski zaman. **Ezmine-i kadîme : tar.** eski çağlar. **Kelâm-ı kadîm :** Kur'an. **Mine'l-kadîm :** eskidenberi, ötedenberi. **Târîh-i kadîm :** eski çağlar târihi.

kadîmü'l-eyyâm : eski günler.

kadime قادمه ("ka" uzun okunur. a.i.c.) **: 1.** ordunun ileri karakolu. **2.** kuş kanadının ön tarafındaki uzun tüyleri, yelekleri.

kadime-cünbân-ı azîmet (gidiş için kanadını oynatma) **:** yola çıkma.

kadîme قديمه (a.s.) **:** ["kadîm" in müen.] (bkz : kadîm).

kadîmen قديماً (a.zf.) **: 1.** eskiden beri, ötedenberi. **2.** eski zamanda.

kadîmî قديمى (a.s.) **:** eskidenberi, ötedenberi var olan, dâimî.

kadimiyye قادميه ("ka" uzun okunur. a.i.) **: bot.** porsukağacıgiller familyası.

kadir قادر ("ka" uzun okunur) **: 1.** kudret sâhibi; kudretli, kuvvetli, güçlü. **2. h. i.** Allah. **3. i.** Abdülkadir'den bozma erkek adı.

kadîr قدير (a.s. kudret'den) **:** tükenmez kudret sâhibi olan Allah. [Allah adlarındandır]. (bkz : kadir²).

kadir-endâz قادر انداز ("ka" uzun okunur. a.f.b.s.) **:** iyi ok atan ve attağı oku hedefe isâbet ettiren.

kadirî قادرى ("ka" uzun okunur. a.s.) **:** Abdülkadir-i Geylânî tarîkatinden olan kimse. **Tarîk-ı kadirî** (kadirî tarîkatı) **:** Abdülkadir-i Geylânî'nin tarîkatı. (bkz : kadiriyye).

kadirî-hâne قادريخانه ("ka" uzun okunur. a.f.b.i.) **:** İstanbul'da, Tophânede kadirî tarîkatinin ikinci pîri sayılan İsmâil-i Rûmî Hazretlerinin hankahı (tekkesi).

kadiriyye قادريه ("ka" uzun okunur. a.b.i.) **: tas.** sofiyenin büyüklerinden Abdülkadir-i Geylânî tarafından kurulmuş olan tarîkat.

kad-keşîde قد كشيده (a.f.b.s.) **:** boy vermiş, uzamış, serpilmiş.

kadr قدر (a.i.) **: 1.** değer, îtibâr. **2.** onur, şeref, haysiyet; meziyet. **3.** rütbe, derece. **Âlî-kadr :** derecesi ve rütbesi yüce. **Leyle-i kadr** (kadir gecesi) **:** Kur'ân-ı Kerîm'in nüzûle başladığı ramazanın yirmi yedinci gecesi ki, içinde bu gece bulunmayan, bin aya bedeldir. **Sûretü'l-kadr :** Kur'ân-ı Kerîm'de kadir gecesinin yüceliğini bildiren sûre. (bkz : şeb-i kadr). **4. astr.** kadir, yıldızları parlaklık derecelerine göre birbirinden ayırdetmek için yapılan tasnifte her dereceden biri. [birinci kadirden (yâni en parlak) altıncı kadire kadar olan yıldızlar gözle görülebilir; teleskopların kuvveti arttıkça daha küçük kadirdeki yıldızları görmek kabildir. Şimdiki halde bu sınır 21 inci kadirdedir. Parlaklıkları, daha yakın mesâfede olduklarından dolayı, çok yüksek olan semâvî cisimlerin kadirlerine sıfırıncı kadir denilir. Meselâ, Amerikalıların Echo 1 (yankı. 1) peyki sıfırıncı kadirdendi; Güneş'in parlaklığı da sıfırıncı kadirdendir].

kadr-i evvel : astr. parlaklık derecesi 1 olan (yıldız).

kadr-i sânî : astr. parlaklık derecesi 2 olan (yıldız).

kadr-âşnâ قدر آشنا (a.f.b.s.) **:** kadirbilir, değerbilir.

kadr-bahş قدر بخش (a.f.b.s.) **:** kadir, kıymet, değer veren.

kadr-dân قدردان (a.f.b.s.) **:** kadir bilen, kadirbilici, değerbilir. (bkz : kadr-şinâs).

kadr-dânî قدردانى (a.f.b.i.) **:** kadirbilirlik, değerbilirlik.

kadr-nâ-şinâs قدرناشناس (a.f.b.s.) **:** kadirbilmez, değerbilmez.

kadr-nâ-şinâsî قدرناشناسى (a.f.b.i.) **:** kadirbilmezlik, değerbilmezlik.

kadr-şinâs قدرشناس (a.f.b.s.) **:** kadirbilen, değerbilir. (bkz : kadr-dân).

kadr-şinâsî قدرشناسى (a.f.b.s.) **:** kadirşinaslık, kadirbilirlik.

kaf ق (a.ha.) **: 1.** Osmanlı alfabesinin yirmi dördüncü harfi olup; "ebced" hesâbında yüz sayısının karşılığıdır, **k** sesini verir. **2.** [eskiden] askerlikte çekilen kur'alardan, "kur'a" sözüne işâret olarak, üzerinde (kaf) harfi bulunan kâğıt olup, bunu çeken, asker olurdu.

Kaf قاف (a.h.i.) **:** masallarda, zümrüd-i anka kuşunun yaşadığı rivâyet olunan dağ; Şark kavimleri kozmolojisinde Arzın etrâfını çepeçevre kuşatan dağın adı.

kâf كاف (f.s.) **:** yaran, yarıcı.

kâf ك (a.f.ha.) **: kef** harfinin bir başka okunuşu. (bkz : kef).

kâf-ı arabî: Arap kefi: "kerim, kerâhat..." vb.

kâf-ı fârisî : g. sesini veren Acem kefi : "gül, gümân.." vb. [bir "ye", "ve" gibi okunan : "eğer, güvercin.." bir de "deniz, ense ve beniz" de olduğu üzere "**n**" gibi okunan sağır kef vardır].

kâf-ı levlâk : Hz. Muhammed.

kâf-ı musattah : yazıda satırı doldurmak ve hat sanatında yazıyı güzel göstermek gayesiyle yatık olarak yazılan kef.

kafâ قفاء (a.i.c. : akfâ, akfiye) : **1.** kafa, baş. **Azm-i kafâ : anat.** kafa kemiği. **2.** ense. **3.** akıl, zekâ, anlayış.

kafâ-dar قفادار (a.f.b.s.) : kafaca birbirine denk olan arkadaş.

kafas قفص (a.i.) : kafes.

kafâvî قفاوی (a.s.) : kafa ile ilgili olan.

kafesقفس (f.i.) :**1.** kafes. **2.** hapishane.

kafes-i teng : dar kafes.

kafes-i teng-i sîne : göğsün dar kafesi.

kafesî قفسی (a.s.) : kafes gibi; kafes biçiminde görünen.

kafesî destâr : fes, külâh, takke gibi şeylerin üzerine sarılan sarık.

kafes kafes قفس قفس (a.zf.) : **1)** kafes biçiminde olan, çubuk çubuk. **2)** delik delik, delik deşik.

kafes-nişîn قفس نشین (f.b.s.) : kafes ardında oturan, işsiz güçsüz.

kaffâl قفال (a.i.) : çilingir.

kâffe کافه (a.i.) : hep, bütün, cümle.

kâffe-i ahvâlde : ahvâlin cümlesinde.

kâffe-i âlem : bütün âlem, bütün dünya.

kâffe-i ef'âl : bütün işler.

kâffe-i efrâd : bütün fertler.

kâffe-i mahlûkat : bütün yaratıklar.

kâffe-i nâss : bütün insanlar, herkes.

kâfî ve vâfî : bol bol (yetişir).

kâffeten کافةً (a.zf.) : bütün, hep, hepsi, cümlesi. (bkz : cemîan, cümleten).

kâfî کافی (a.s. kifâyet'den) : elveren, yetişen; yeter, yetecek.

kâfil کافل (a.s. kefâlet'den) : **1.** kefâlet eden, üstüne alan [bir işi]. **2.** ödeyen, kefil.

kafile قافله ("ka" uzun okunur. a.i.c. kavâfil) : **1.** birlikte yolculuk eden topluluk; zümre, fırka. **2.** takım takım, sıra sıra gönderilen şeylerin her parçası.

kafile-gâh قافله گاه ("ka" uzun okunur. a. f.b.i.) : kafilenin konakladığı yer.

kafile-sâlâr قافله سالار (a.f.b.i.) : kafile başı, kafile reisi.

kafile-sâlâr-ı enbiyâ (peygamberlerin reisi): Hz. Muhammed.

kâfir کافر (a.i. ve s. küfr ve küfrân'dan. c. : kâfirûn, kefere, küffâr) : **1.** hakkı tanımayan, bilmeyen. **2.** Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan. **3.** küfreden, küfredici. **4.** iyilik bilmeyen, nankör.

kâfir-i ni'met : nankör. **5. mec.** zekî; becerikli, kurnaz; yaman; cana yakın, sevimli. [asıl mânâsı : "setreden, örten" dir].

kâfir-âne کافرانه (a.f.zf.) : kâfire yakışacak sûrette, kâfircesine, kâfirce. **İ'tikad-ı kâfir-âne** : kâfirce inanış.

Kâfir-istân کافرستان (a.f.b.i.) : **1.** İslâm dîninde olmayanların ülkesi. **2.** Hindistan'ın kuzey batısında Kâbil civârında bulunan dağlık bir bölge. **3.** Afrika'nın güney kısmının doğu kıyıları.

kâfir-kîş کافرکیش (a.f.b.s.) : dinsiz, imansız merhametsiz kimse.

kâfirûn کافرون (a.i. kâfirin c.) : kâfirler, hakkı tanımayanlar. (bkz : kefere, küffâr).

kafiye قافیه ("ka" uzun okunur. a.i.c. : kavâfî) : **ed.** nazımda şiirlerin sonlarında tekerrür eden ve ayni sesi veren harflerin hareke ve sükûn hallerindeki birleşmeleri. **Hurûf-i kafiye** (kafiye harfleri) : revî, te'sîs, dahîl, redîf, kayd, vasl, hurûc, mezîd, teessüre.

kafiye-i mukayyede ("ka" uzun okunur) : **ed.** revî harfinin evvelinde redîf olan sesli harflerden başka bir harfin tekrarlanmasıyla meydana gelen kafiye : [derdest, serbest ... gibi].

kafiye-i mücerrede ("ka" uzun okunur) : **ed.** revî denilen ve yalnız bir harften ibâret olan kafiye : [me'vâ', dünyâ.. gibi].

kafiye-i müessese ("ka" uzun okunur) : **ed.** revî ile redîf bulunmak ve ikisinin arasına bir değişik harf girmek sûretiyle meydana gelen kafiye (o harfe "dahl" denir). [âhir, ekâbir (dahîl : h-b)].

kafiye-i müreddefe ("ka" uzun okunur) : **ed.** revî harfinin evvelinde birleşen harflerin sesli harflerden biri olması sûretiyle

meydana gelen kafiye : [nişân, cihân.. gibi]. (redif : a) ["dahîl" harfi iki redif arasında bulunuyorsa : **kafiye-i müessese-i müredded**e denir : lâhût, yâsût.. gibi]. (redif : a, u.).

kafiye-i mürekkebe ("ka" uzun okunur) : **ed.** revî harfinden başka ve ondan evvel aynı cinsten başka harflerin gelmesiyle meydana gelen kafiyedir ki : "müreddefe, müessese, mukayyede" kısımlarına ayrılır.

kafiye-i vasl ü şâygân ("ka" uzun okunur) : **ed.** revîden sonra zamir veyâ edâtın aynen tekerrür etmesi sûretiyle meydana gelen kafiye. [âbâde, feryâde.. gibi]. (kelime tekerrür ederse redif denir : "nedâmet gelmez, halâvet gelmez" : "gelmez" kelimeleri rediftir).

kâfiye كافيه (a.i.) : İbn-i Hâcib'in Arap gramerine âit meşhur eseri. (bkz : câmî).

kafiye-dâr قافيه دار (a.f.b.i.) : **ed.** (bkz : mukaffâ).

kafiye-perdâz قافيه پرداز ("ka" uzun okunur. a.f.b.s.) : kafiye uyduran, nâzım, şâir. (bkz : kafiye-senc).

kafiye-senc قافيه سنج ("ka" uzun okunur. a.f.b.i.c. : kafiye-sencân) : kafiye uyduran, kafiye düzen, şâir, nâzım. (bkz : kafiye-perdâz).

kafiye-sencân قافيه سنجان ("ka" uzun okunur. a.f.b.i. kafiye-senc'in c.) : kafiye uyduranlar, şâirler, nâzımlar.

kafiye-sencî قافيه سنجى (a.f.b.i.) : şairlik, şiir yazma mesleği.

kafr قفر (a.i.c. : kufâr) : susuz, otsuz, ıssız çöl. (bkz : bâdiye, feyfâ).

kâfûr كافور (a.i.) : Uzak Doğu'da yetişir bir çeşit taflandan elde edilen ve hekimlikte kullanılan, beyaz ve yarı saydam, kolaylıkla parçalanan, ıtırı kuvvetli bir madde.

kâfur-ı aslî : kâfur ağacının gövdesinden çıkan doğal kâfur.

kâfur-ı benefşe : susam yaprağından çıkarılan keskin kokulu bir madde.

kâfur-ı cevdâne : en güzel, doğal kâfur.

kâfur-ı cevz-i bevvâ : hindistan cevizi yağından damıtılarak elde edilen kokulu bir madde.

kâfur-ı nûnî : kâfur ağacının odunu ve yaprağı kaynatılarak elde edilen bir madde.

kâfûrî كافورى (a.s.) : **1.** kâfurdan yapılma, kâfurla ilgili. **2.i.** kâfur ruhu. **Şem'-i kâfûrî** : süzülmüş berrak mum.

kâgaz كاغذ (f.i.) : kâğıt.

kâgaz-i bâd : uçurtma.

kâğad كاغد (f.i.) . (bkz : kâğaz).

kâğad-hâne كاغدخانه (f.b.i.) : kâğıthane, kâğıt fabrikası.

kâh كاه (f.i.) : saman, saman çöpü.

kâh كاخ (f.i.) : **1.** köşk, kasr. (bkz : kûşk, utum). **2.** yüksek binâ. **3.** bir göz oda, tek oda.

kâh-i dâd-gûcterî : adliye sarayı.

kâh-ı müşterî : yay burcu.

kâh-i mâh : akrep burcu.

kâhbân كاهبان (f.b.i.) : saman, harman bekçisi.

kahbe قحبه (a.i.) : nâmussuz kadın. (bkz : fâhişe, zâniye). **mec.** hilekâr, kalleş, kancık, dönek [adam].

kâh-dân كاهدان (f.b.i.) : samanlık, saman odası.

kâh-gil كاهگل (f.b.i.) : samanlı sıva çamuru.

kahhâr قهار (a.s. kahr'dan) : ziyâdesiyle kahreden, kahredici; yok edici, batırıcı. [Allah'ın sıfatlarındandır].

kahhâr-ı müntekim : Allah.

kahhâr-âne قهارانه (a.zf.) : kahharcasına.

kâhî كاهى (f.i.) : kuru poğaça nevinden üç köşeli çarşı böreği; bir çeşit simit.

kâhil كاهل (a.s. kühûlet'den. c. : kevâhil) : **1.** kühûlet sâhibi, olgun, orta yaşlı [kimse], 30 - 50 yaş arasında bulunan [kimse], erişkin. **2.** hareketi ağır, gayretsiz, tenbel; durgun, râkid. **Bahr-i kâhil** : durgun deniz.

kâhil-i pây-i vürûd : ayağına üşenen, tenbel.

kâhil-âne كاهلانه (a.f.zf.) : tenbele yakışır sûrette, tenbelce, tenbelcesine.

kâhil-kalem كاهل قلم (a.b.s.) : tenbel, uyuşuk.

kâhil-ten كاهل تن (a.f.b.s.) : uyuşuk, tenbel.

kâhin كاهن (a.i. kehânet'den. c. : kehene, kühhân) : **1.** gaipten haber vermek iddiâsında bulunan kimse, falcı. **2.** eski Mısırlılarla Hindlilerin rûhânî reisleri.

kâhin-âne كاهنانه (a.f.zf.) : kâhin'e yakışır sûrette.

kâhine كاهنه (a.i.) : kâhin kadın.

kâhinî كاهنـــى (a.s.) : kâhine, kâhinliğe âit, kâhinle, kâhinlikle ilgili.

kahir قاهر ("ka" uzun okunur. a.s. kahr'dan) : **1.** kahreden; zorlayan. **2.** üstün gelen, ezen, ezici. **3.** yok eden, ortadan kaldıran.

kahirü'l-eşrâr : şerirleri, haydutları kahreden, yok eden, ortadan kaldıran.

kahirü's-sümûm : panzehir.

kahît قحيط (a.i.) : şiddetli kıtlık olan sene. **Sâl-i kâhît** : kıtlık yılı.

kahkaha قهقهـــه (a.i.) : **1.** yüksek sesle çok gülme. **2. bot.** zâtülfilkateyn (ikiçenekliler) - den mor ve kırmızı çiçek açan, sarmaşık gibi duvarlara veyâ ağaçlara tırmanan bir bitki; çit sarmaşığı, gündüz sefâsı, lât. **convolvulus.**

kahkahâ' قهقهـــاء (a.i.) : **zool.** öldürücü bir yılan.

kahkaha-zen قهقهه زن (a.f.b.s.) : kahkaha atan, kahkaha ile gülen.

kahkarâ قهقرا (a.i.) : **1.** arkaya dönmeden savaşarak geri çekilme. **2.** birden geri dönerek kaçma, çekilme.

kahkarî قهقـــرى (a.i.) : **1.** izine geri dönme, birdenbire arkaya dönme. **2.** s. geri çekilmeye âit, geri çekilmekle ilgili. **Ric'at-i kahkarî : ask.** acele olarak geri geri çekilme.

kâh-keşân, keh-keşân كهكشـــان ، كاهكشـــان (f.b.i.) : **astr.** saman yolu, saman uğrusu, hacılar yolu.

kahr قهـــر (a.i.) : **1.** zorlama, zorla bir iş gördürme. (bkz : icbâr, cebr). **2.** üstün gelerek mahvetme, helâk etme, batırma, ezme. **3.** çok kederlenme, çok üzüntü duyma.

kahr-ı dehr : zamânın, dünyânın kahrı.

kahr-ı hiddet : hiddetin kahrı, kızgınlığın yıkıcı galebesi.

kahramân قهرمـــان (f.s.c. : kahramânan) : **1.** yiğit, cesur. (bkz : bahâdır). **2. i.** Fars mitolojisinde Rüstem'in yendiği kimse. **3.** hüküm sâhibi, iş buyuran. **4. i.** erkek adı.

kahramân-ı gazab-nâk : kızgın, hiddetli kahraman.

kahramânân قهرمانان (f.s. kahramân'ın c.) : yiğitler, cesurlar.

kahramân-âne قهرمانانـــه (f.zf.) : kahramanca, kahramanlıkla yiğitçe, yiğitlikle. (bkz : bahâdır-âne, cesûr-âne).

kahramânî قهرمانـــى (f.i.) : kahramanlık, yiğitlik, cesurluk.

kahramân-nâme قهرمانامـــه (a.f.b.i.) : mensur Îran kahramanlık destanı olup, Dârâb-nâme, Fağfur-nâme, Hûşeng-nâme, Kırân-ı Habeşî, Tahmuraş-nâme gibi mevzuu bakımından Firdevsî'nin Şeh-nâme'si etrâfında toplanan mensur destanlar grupuna girer; ilk destan gibi bu da Ebû Tâhir Tartusî'ye isnâd edilmektedir.

kahren قهـــراً (a.zf.) : kahr ile, kahir sûretiyle, zorla; ezerek. (bkz : anveten, cebren).

kahriyyât قهريـــات (a.i. kahr'ın c.) : zorlamalar, zorla iş gördürmeler.

kâh-rübâ, keh-rübâ كهربا ، كاهربـــا (f.b.i.) : "saman kapan, saman kapıcı" : kehlibar.

kaht قحط (a.i.) : kıtlık, kuraklık; kuraklıktan dolayı mahsûlün yetişememesi.

kaht-ı recül : adam kıtlığı.

kaht-ı sâl : kuraklık, kıtlık yılı.

kaht ü galâ : kıtlık ve pahalılık.

kaht-zede قحـــط زده (a.f.b.s.) : kıtlığa uğramış, aç kalmış.

kahve قهـــوه (a.i.) : **1.** şarap. (bkz : bâde, hamr). **2.** kahve.

kahve-dân قهـــوه دان (a.f.b.i.) : içine döğülmüş kahve konulan kap.

kahve-hâne قهوه خانه (a.f.b.i.) : para ile oturup kahve içilen yer.

kâib كاعب (a.s.c. : kevâib) : tomurcuk memeli [kız]. (bkz : nâhîd).

kaid قائد ("ka" uzun okunur. a.s.) : **1.** yedeğine alan, yedekte çeken. **2.** (i.c. : kaidân) serasker, kumandan, *komutan.

kaid قاعد ("ka" uzun okunur. a.s. kuûd'dan) : oturucu, oturan, oturmuş.

kaidân قائـــدان ("ka" uzun okunur. a.i. kaid'in c.) : kumandanlar, *komutanlar.

kaide قاعده ("ka" uzun okunur. a.i.c. : kavâid) : **1.** esas, temel. **2.** usul, nizam, yol, *kural. **3. geo.** taban. **4.** ayaklık. **5. bot.** yaprakların köke bitiştiği yer.

kaide-i belde : arazî kanunu.

kaide-i külliye ("ka" uzun okunur) : açık, sarih olan hükümler. [meselâ : "berâet-i zimmet asıldır" gibi].

kaide-i rabt ("ka" uzun okunur) : bağlama kaidesi [cümleleri].

kaide-i selâse : mat., astr. üçlü *kuralı.

kaiden قاعداً ("ka" uzun okunur. a.zf.) : oturarak, oturduğu halde.

kaide-şiken قاعده شكن ("ka" uzun okunur. a.f.zf.) : kaideye, usûle riâyet etmeyerek, kaideyi bozarak.

kaide-şiken-âne قاعده شكنانه ("ka" uzun okunur. a.f.zf.) : kaideye, usûle riâyet etmeyerek, kaideyi bozarak.

kaideten قاعدةً ("ka" uzun okunur. a.zf.) : kaideye kurala uygun olarak. (bkz : usûlen).

kaidevî قاعدوی ("ka" uzun okunur. a.s.) : **1.** kaide (= kural) ile ilgili. **2. geo.** tabana âit.

kaidü'l-cebel قائدالجبل ("ka" uzun okunur. a.b.i.) : dağın çıkıntısı, burnu.

kaidü'l-ceyş قائدالجيش ("ka" uzun okunur. a.b.s.) : "orduyu, askeri sevk ve idâre eden" : kumandan, *komutan.

kail قائل ("ka" uzun okunur. a.s. kavl'den) : **1.** söyleyen, diyen. (bkz : gûyende). **2.** râzı olmuş, boyun eğmiş. **3. s.** inanmış, aklı yatmış.

kaim قائم ("ka" uzun okunur. a.s. kıyâm'dan) : **1.** ayakta duran, ayakta bulunan. **2.** birinin yerini tutan, birinin yerine geçen. **3.** namaz kılan, vaktini namaz kılmakla geçiren. **4. geo.** dik. **Zâviye-i kaime :** dik açı. (bkz : amud). **5.** bir işte sebât eden.

kaim şibih-münharif : geo. *dikyamuk, **fr. trapèze isocèle.**

kaime قائمه ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** uzun bir kâğıda yazılan ferman, buyruk. **2.** kitap yaprağı. **3.** kâğıt para. ["kaim" in müennesi].

kaime-i mu'tebere-i osmâniyye ("ka" uzun okunur) : **tar.** Sultan Abdülmecid zamânında çıkarılmış olan ilk osmanlı kâğıt parası.

kaimen قائماً ("ka" uzun okunur. a.zf.) : **1.** ayakta olarak, dik olarak. **2.** yıkılmamış, kesilmemiş olduğu halde. (bkz : amûden).

kaim-makam قائمقام ("ka" lar uzun okunur. a.b.i.) : **1.** birinin yerine geçen, yerini tutan, kaymamak. **2.** kazâ kaymakamı. **3. ask.** *yarbay.

kaim-makam-ı mütevellî ("ka" lar uzun okunur) : **huk.** [eskiden] mütevelli makamına kaim olmak ve ona âit vazîfeleri îfâ etmek üzere yargıç tarafından nasbolunan zat.

kaim-makam-ı Âsitâne-i saâdet ("ka" lar uzun okunur) : **tar.** sefere me'mur olan veyâ başka bir sebeple pâytahtta bulunmayan sadrâzamların yerlerine bıraktıkları vekiller.

kaim-makam-ı rikâb-ı Hümâyûn ("ka" lar uzun okunur) : sefere me'mur olan veyâ başka sebeple pâytahtta bulunmayan sadrâzamların yerlerine bıraktıkları vekil.

kâin كائن (a.i. kevn'den) : mevcut olan, bulunan, vâr olan.

kâinât كائنات (a.i.) : **1.** var olan şeylerin cümlesi, hepsi, *yaratıklar. (bkz : mevcûdât). **2.** dünyâ. (bkz : âlem, cihân). **Fahr-i kâinât. Seyyid-i kâinât. Zübde-i kâinât :** Hz. Muhammed.

kâinât-ı nâime : uyuyan kâinat.

kâinât-efrûz كائنات افروز (a.f.b.s.) : cihânı süsleyen.

kaîr قعير (a.s.) : daha (en, pek, çok) derin. **Deryâ-yi kaîr**: pek derin deniz. **Bi'r-i kaîr :** pek derin kuyu. (bkz : kaûr').

kâj كاژ (f.s.) : eğri; şaşı. (bkz : gec, gej, kec, kej).

kâk كاك (a.i.) : kül çöreği.

ka'kaa قعقعه (a.i.) : kılıç gibi, süngü gibi silâhların birbirine çarpmasından çıkan ses. (bkz : çekâçâk).

kâkenc كاكنج (f.i.) : **bot.** kanbel otu.

kaknus, kaknûs ققنس ، ققنوس (f.i.) : adı, şark masallarında geçen gayet iri bir kuş olup, çok delikli olan gagasından, rüzgâr estikçe türlü sesler çıkarırmış.

kakule قاقله ("ka" uzun okunur. a.i.) : zencefilgillerden, sıcak memleketlerde yetişen ıtırlı bir nebat (*bitki) ve bunun bahar gibi kullanılan tohumu. [fasîhi : kakulle].

kakum قاقم ("ka" uzun okunur. a.i.) : kuzey bölgelerde yaşayan, sansara benzer, siyah kuyruklu, derisi çok makbul bir hayvan; bu hayvanın postundan yapılan kürk.

kakum-endâm قاقم اندام ("ka" uzun okunur. a.f.b.s.) : **1.** yakışıklı, güzel, alımlı (kadın), sülün gibi, dalyan gibi (kadın). **2.** kâğıdı kirletmemek için, hattatların ellerinin al-

tına koydukları ince tüylü, çuha kaplı deri parçası.

kakuze ققـوزه ("ku" uzun okunur. a.i.c. : kavâkiz) : boş maşrapa.

kâkül كاكل (f.i.) : alnın üzerine sarkıtılan kısa kesilmiş saç, kâhkül, perçem. (bkz : zülf).

kâkül-i hôş-bû : güzel kokulu kâkül.

kâkül-i müşgîn : misk kokulu kâkül.

kal قال ("ka" uzun okunur. a.i.) : söz, lâf. (bkz : kavl, suhan). **Kil ü kal** : dedikodu. (bkz : güft ü gû).

kal' قلع (a.i.) : koparma, koparılma, sökme, sökülme; yerinden çıkarma, çıkarılma; temelinden çekip atma.

kal-i eşcâr : ağaçların sökülmesi.

kal'a قلعـه (a.i.c. : kılâ') : **1.** kale, hisar. **2. ask.** askerin tâlim veyâ savaşta, arkaları birbirine gelmek üzere dört saftan ibâret bir kare meydana getirerek aldığı vaziyet. **3. mec.** bir şeyin esasının, temelinin, güvenliğinin sürdürüldüğü nesne : O eser ilmin kal'asıdır.

kal'a-i sultâniyye : Fâtih Sultan Mehmed'in Çanakkale Boğazı'nın Anadolu yakasında yaptırdığı kal'anın adı.

kâlâ كالا (f.i.) : **1.** kumaş. (bkz : kâle).

kâlâ-yi girân-behâ : çok kıymetli kumaş. **2.** sermâye, anamal. **3.** ev eşyâsı.

kal'a-bend قلعه بند (a.f.b.s.) : kaleye bağlanmış, bir kale içinde yaşamaya hüküm giymiş olan.

kal'a-dâr قلعه دار (a.f.b.s.) : kale muhâfızı, dizdar.

kalâfat قلافات (f.i.) : kalafat, kalafatlama. (bkz : kılâfet).

kal'a-gir قلعه گير (a.f.b.s.) : kale tutan.

kal'a-güşâ قلعه گشـا (a.f.b.s.) : kale açan, kale zapteden.

kalâid قلائـد (a.i. kılâde'nin c.) : gerdanlıklar, akarsular.

kalâil قلائل (a.i. kalîl'in c.) : az şeyler.

kalak قلق (a.i.) : iç sıkıntısı, gönül darlığı.

kal'a kân قلعه كان (a.f.b.s.) : kale yıkan.

kalâlîb قلاليـب (a.i. kullâb'ın c.) : ucu eğri demirler, çengeller; kancalar. (bkz : kelâlîb).

kalânis قلانس (a.i. kalensöve'nin c.) : tepesi sivri külâhlar, takkeler.

kal'a-nişîn قلعه نشين (a.f.b.s.) : kalede oturan.

kâlâr كالار (f.i.) : büyük sel yarıntısı.

kalb قلـب (a.i.c. : kulûb) : **1.** yürek. **2.** yürek hastalığı. **3.** gönül. **4. mec.** her şeyin ortası, ehemmiyetli, alıcı noktası. **5.** değiştirme; çevirme. (bkz : tahvîl, tebdîl). **6. gr.** harflerin yer değiştirmesi; meselâ : [vav müteharrik, mâ-kabli meftuh olursa, vav yâya kalb olur : vecede, yecidü.. gibi].

kalb-i âhenîn : demirden yürek, demir gibi sağlam kalb.

kalb-i ba'z : **ed.** metatezli kelimeler : "ihmâl imhâl.." gibi.

kalb-i hâbîde : uyumuş kalb.

kalb-i hâbide-i cihân : cihânın uyumuş kalbi.

kalb-i harâb : harap gönül.

kalb-i mecrûh : yaralı gönül.

kalb-i meftûr : bezgin gönül.

kalb-i metrûk: terkedilmiş, bırakılmış gönül.

kalb-i muavvec : **ed.** çapraşık *evirmece. (bkz : mahbûb-ı muavvec).

kalb-i muntazam : **ed.** harfleri ters okunduğu zaman da bir mânâ çıkan kelime : "reşat, taşer.." gibi.

kalb-i muztarib : ıztıraplı kalb.

kalb-i nâ-şâd : kederli, hüzünlü gönül.

kalb-i selîm : temiz gönül.

kalbü'l-akreb : **astr.** semânın kuzey yarımküresinde görülebilen Akreb burcunun en parlak yıldızı, Antares, **lât. alpha Scorpuis.**

kalbü'l-ceyş : **ask.** ordunun merkez kısmı.

kalbü'l-esed : **astr.** arslan burcunun en parlak yıldızı, (Regulus); **fr. Régulus, lât. alpha Leo.**

kalben قلبـاً (a.zf.) : kalb ile, kalbden olarak, samîmî, içten, gönülden, kendi kendine, can ve gönülden.

kalb-gâh قلبـگاه (a.f.b.i.) : **1.** canevi. **2. ask.** ordunun sağ ve sol kanadlarının arası, merkez bölümü.

kalbî قلبی (a.s.) : **1.** kalbe mensup, kalble ilgili. **Emrâz-ı kalbiyye** : kalb hastalıkları. **2.** içten, gönülden. **Kalbiyyü'ş-şekl** : yürek biçiminde olan.

kalbiyye قلبيه (a.s.) : ["kalbî"nin müen.]. (bkz : kalbî).

kâlbüd كالبـــد (f.i.) : 1. kalıp, şekil, [daha çok] kerpiççi kalıbı. 2. insan veyâ hayvan cesedi; beden; kafes, gövde.

kalb-zen قلبزن (a.f.b.s.) : 1. kalpazan. 2. yalancı.

kâle كاله (f.i.) : 1. kumaş. (bkz : kâlâ[1]).

kâle-i kâm : emel kumaşı. 2. kelek, ham kavun.

kalem قلم (a.i.c. : aklâm) : 1. kalem. 2. taş yontmaya yarayan demir âlet, keski. 3. tülbent ve kumaşlara boya çekmek üzere kullanılan bir çeşit ince fırça. 4. yazı çeşitlerinden her biri. 5. bir ağacı aşılamak üzere diğer ağaçtan kalem şeklinde kesilmiş olan aşı. 6. yazı, yazma. 7. dâire, dâirelerde yazı işlerinin görüldüğü yer, büro. 8. bir listede yazılı nesnelerin her biri. **Ceffe'l-kalem** : düşünüp taşınmadan, hemen hüküm vererek. **Ehl-i kalem** : eli kalem tutanlar, *yazarlar.

kalem-i mahsûs : *özel kalem.

kalem-i sülüs : g. s. sülüs kalemi, sülüs sitilde yazı yazmak için husûsî olarak hazırlanmış kalem.

kalem-dân قلمـــدان (a.f.b.i.) : kalemlik, kalem kutusu.

kalemen قلمـــاً (a.zf.) : 1. kalemle, yazı ile. 2. sayıca.

kalem-gîr قلمگيـــر (a.f.b.i.) : yazı yazılırken kalemin kâğıda takılmaksızın kolaylıkla yürümesi.

kalemî, kalemiyye قلميه ، قلمى (a.s.) : kalemle ilgisi olan.

kalemis قلميس (f.i.) : **zool.** bir misk faresi.

kalemiyye قلميـــه (a.i.) : [eskiden] resmî dâirelerde gördürülen işler için ödenen ücret, yazı parası.

kalem-kâr قلمكار (a.f.b.s.) : ince nakkaş.

kalem-kârî كلمكارى (a.f.b.i.) : 1. kalemkârlık, resimcilik, ince nakkaşlık. 2. s. kalemkârın, ince nakkaşın elinden çıkmış, kalem işi.

kalem-keş قلمكـــش (a.f.b.s.) : 1. yazıcı, yazar. (bkz : kalemzen). 2. yazıda silinti yapan.

kalem-rev قلمـــرو (a.f.b.s.) : bir hükümdârın veyâ hükûmetin hükmünü yürüttüğü yer, ülke.

kalem-şôr قلمشور (a.f.b.s.) : kalem münâkaşası yapan.

kalem-tıraş قلمتـــراش (a.f.b.i.) : 1. [eskiden] kamış kalem açmakta kullanılan uzun saplı küçük bıçak. 2. kurşun kalemi açan âlet.

kalem-zede قلمـــزده (a.f.b.s.) : kaleme alınmış, yazılmış.

kalem-zen قلمـــزن (a.f.b.s.) : kalem vurucu, yazıcı, kâtip. (bkz : kalem-keş).

kalen قالا ("ka" uzun okunur. a.zf.) : sözle, söyleyerek. **Kalen ve kalemen** : sözle ve yazı ile. (bkz : şifâhen).

kalenbek قلنبك (f.i.) : tesbih yapılan, öd nevinden hoş kokulu bir ağaç.

kalender قلنـــدر (f.s.) : 1. dünyâdan elini çekip başı boş dolaşan [derviş]. 2. dünyâdan elini eteğini çekip herşeyi hoş gören [kimse].

kalenderân قلندران (f.s. kalender'in c.) : kalenderler, dervişler.

kalender-âne قلندرانه (f.zf.) : kalenderce, kalendere yaraşır bir şekilde.

kalender-hâne قلندرخانه (a.f.b.i.) : fakir dervişlerin barınmaları için yapılan tekkeler.

kalenderî قلنـــدرى (f.i.) : 1. kalenderlik; feylesofluk; dervişlik; serserîlik. 2. **ed.** halk edebiyâtı tâbirlerindendir. Saz şâirlerinin "mef'ûlü, mefâîlü, mefâîlü, faûlün" vezninde tertip ettikleri gazeller; sazla çalınıp okunan tasavvuf nazmı.

kalenderiyye قلندريـــه (f.i.) : kalenderliği şiâr edinen tarîkat.

kalensöve قلنسوه (a.i.c. : kalânis) : 1. tepesi sivri külâh, takke. 2. **bot.** yüksük.

kalevî قلـــوى (a.s.c. : kaleviyyât) : **kim.** kül kabîlinden olan şey, alkali.

kaleviyyât قلويات (a.s. kalevî'nin c.) : **kim.** kül kabîlinden olan şeyler, alkaliler.

kalıb قالب ("ka" uzun okunur. a.i.) : 1. her hangi bir şeye muayyen bir şekil vermek için kullanılan ve o biçimi taşıyan vâsıta, kalıp. 2. vücud, beden, gövde. 3. nümûne, örnek.

kali' قالع ("ka" uzun okunur. a.s. kal'den) : kal' eden, kökünden çekip koparan.

kalîçe قاليچـــه ("ka" uzun okunur. f.i.) : küçük halı.

kalîl قليـــل (a.s. kıllet'den) : az, çok olmayan [şey]. [zıddı "kesîr" dir].

kalîlü'l-akl : aklı kıt

kalîlü'l-bizâa : 1) sermayesi (anapara) az. 2) **mec.** bilgisi, kültürü az.

kalîlü'l-hayâ : utanması olmayan, hayâsız.

kalîlü'l-hürmet : hürmeti, saygısı az.

kalîl-ü'l-i'tibâr : itibarı az, değersiz.

kalîle قليلـه (a.s.). ["kalîl" in müen.]. (bkz : kalîl).

kalîlen قليلاً (a.zf.) : az olarak.

kalkale قلقلـه (a.i.) : **1.** hareket ettirme. **2.** seslenme. **3.** Kur'ân'ın tecvîdinde : "kaf, tı, be, cim, dal" harflerinin cezm hallerindeki okunuşları.

kallâb قلاب (a.s. kalb'den) : **1.** kalıptan kalıba giren, düzenbaz, hîlekâr. **2.** kalpazan, kalp para basan.

kallâş قـلاش (a.s.) : kalleş, kancık, hîlebaz, dönek.

kaltabân قلتبان (f.s.) : pezevenk; nâmussuz.

kalû belâ قالـوا بلى ("ka" uzun okunur. a. cü.) : (bkz : belâ).

kâlûc كالوج (f.i.) : **1.** güvercin. (bkz : kebûter). **2.** küçük parmak.

kâlûs كالـوس (f.s.) : ahmak, akılsız. (bkz : ebleh).

kâlûs-âne كالوسـانه (f.zf.) : ahmakcasına, akılsızcasına. (bkz : ebleh-âne).

kâlûşe كالوشه (f.i.) : **1.** tencere. **2.** çömlek.

kalyâ, kalye قليـا ، قليـه (f.i.) : **1.** deniz nebatlarının (*bitkilerinin) yakılmasıyla meydana gelen tuz. **2.** patlıcan, kabak gibi yemeklerin yağda kavrularak pişirilmişi.

kalye-i lahmiyye : vet. husye seretânı.

kalye-i mâiyye : vet. husye istiskası.

kalye tuzu : kim. soda.

kalyân قليان (f.i.) : nargile.

kam' قمع (a.i.) : ezme, kırma; zaptetme.

kâm كام (f.i.) : **1. anat.** ağzın üstü, tavanı, damak. (bkz : kubbetü'l-hanek). **2.** meram, arzu, emel, istek. **Be-kâm :** isteğine kavuşmuş. **Nâ-kâm :** isteğine kavuşmamış. **3.** lezzet, zevk.

kâm u nâ-kâm : ister istemez, elbette.

kamâkım قماقـم (a.i. kumkuma'nın c.) : içine zemzem, mürekkep gibi şeyler konulan yuvarlak testiler.

kamâme قمامه (a.i.) : süprüntülük.

kamârî قمارى (a.i. kumru'nun c.) : **zool.** kumrular.

kamât قامات ("ka" uzun okunur. kamet'in c.) : boylar, endamlar.

kâm-bahş كامبخـش (f.b.s.) : herkesin isteğini yerine getiren.

kâm-bîn كامبين (f.b.s.c. : kâm-bînân) : kâm görücü, merâmına erdiren, mes'ud, bahtiyar, mutlu. (bkz : kâm-ver).

kâm-bînân كامبينان (f.b.s. kâm-bin'in c.) : kâm görücüler, merâmına erdirenler, mes'udlar, bahtiyarlar, mutlular.

kâm-bînî كامبينـى (f.b.i.) : kâm-bînlik, saâdet, bahtiyarlık, mutluluk.

kâm-cû كامجو (f.b.s.) : merâmını, isteğini arayan, gayesine, maksadına ulaşmak isteyen.

kâme كامـه (f.i.) : meram, arzu, maksat. **Bülkâme :** isteği, arzusu çok olan.

kamer قمـر (a.i.c. : akmâr) : **astr.** Ay. (bkz : Mâh).

kamerî قمـرى (a.s.) : Ay'a mensup, Ay ile ilgili [müen. kameriyye dir]. **Hurûf-i kameriyye** a.gr. "el" sözünün l harfini okutan harfler : ["elif, be, c, ha, hı, ayn, gayn, fe, kaf, kef, mim, vav, he, ye"]. **Sene-i kameriyye:** arabî aylarına göre hesâbolunan yıl. **Şuhûr-i kameriyye :** ayın tam bir devriyle hesâbedilen aylar, arabî aylar.

kameriyye قمريـه (grk.i.) : **1.** çardak. **2.** bahçelerde, mehtaplı gecelerde oturmak üzere, tel veyâ kafes tarzında, kubbeli olarak yapılıp, etrâfı sarmaşık ve sâir güzel, süslü çiçeklerle örtülü bulunan yer, küçük köşk. [Arapça "kamer" kelimesi ile ilgili değildir].

kamet قامت ("ka" uzun okunur. a.i.c. : kamât) : boy, boybos.

kamet alma ("ka" uzun okunur) : cemaatle kılınan farz namazlara başlamadan önce câmi veyâ sâir namazgâh kabûl edilen yerde "kad-kametissalât" kelimelerinin ilâvesiyle ve fakat yavaş edâ ile müezzinlerce tekrarlanan ezan cümleleri.

kamet-i bâlâ ("ka" uzun okunur) : uzun boy.

kamet-i dil-cû ("ka" uzun okunur) : gönül çeken, hoşa giden boy.

kamet-i mevzûn : mütenasip vücut.

kamet-i ömr ("ka" uzun okunur) : ömür boyu.

kamet-i şimşâd ("ka" uzun okunur) : boyu, şimşir ağacı gibi güzel ve düzgün olan.

kâm-güzâr کامگذار (f.b.s.) : isteğini elde edebilen.

kamı' قامع ("ka" uzun okunur. a.s.) : kam'eden, kahreden, yok eden.

kam'î قمعی (a.s.) : **bot.** aşağıdan yukarı doğru huni şeklinde gelişen çiçek.

kâmil کامل (a.s. kemâl'den) : **1.** bütün, tam, noksansız eksiksiz. **2.** kemâle ermiş, olgun. **3.** yaşını başını almış, terbiyeli, görgülü, pişmiş [kimse]. **4.** âlim, bilgin, geniş bilgili [kimse]. **Kâmilü'l-ıyâr** : ayârı tam, karışık veyâ noksan olmayan. **5. i.** aruz bahirlerinden birinin adı. (bkz : bahr-i kâmil). **6. i.** erkek adı. [müen. : "kâmile"].

kâmilen کاملاً (a.zf.) : noksansız; tam olarak, hep, bütün. (bkz : cümleten, kâffeten, tamâmen).

kâmilî کاملی (a.s.) : kâmile âit, kâmille ilgili.

kâmiliyye کاملیه (a.i.) : Ebû Kâmil adında bir şahıs tarafından kurulan bir şîî tarîkatı.

kâmil-ma'rifet کامل معرفت (a.b.s.) : hünerli, marifetli, bilgili kimse.

kâmin کامن (a.s.) : **1.** gizli, saklı, belirsiz. **2. fiz.** potansiyel. **3.** pusuda duran. **Tedâî-i kâmin : fels. fr. latente** (association).

kamîr قمیر (a.s. kumâr'dan) : kumarda rakip olan.

kamîs قمیص (a.i.) : **1.** gömlek. **2. anat.** dölyatağını kaplayan ince deri. **3. bot.** bâzı nebatların (*bitkilerin) üzerini örten zarlar.

kamîs-i ebyaz : anat. akgömlek.

kamîs-i Yûsuf : Hz. Yûsuf'un Mısır'da azîz iken babasına yolladığı gömlek.

kamîsiyye قمیصیه (a.i.) : **zool.** gömlekliler. **fr. tuniciers.**

kâm-kâr کامکار (f.b.s.) : isteğine ulaşmış, mutlu. (bkz : kâm-rân).

kâm-kâr-âne کامکارانه (f.zf.) : kâmkâr olana, kutlu, mutlu olana yakışacak sûrette, kutlulukla, mutlulukla.

kâm-kârî کامکاری (f.b.i.) : kâmkârlık, mutluluk, murâda ermeklik, merâma nâil olmaklık.

kaml قمل (a.i.c.) : bit, kehle. (bkz : şüpüş). **Dâ'ü'l-kaml** : bitlenme hastalığı [insanlarda].

kamle قمله (a.i.) : bir tek bit.

kam nâ-kâm کام ناکام (f.zf.) : ister istemez. (bkz : hâh-nâ-hâh).

kâm-perver کامپرور (f.b.s.c. : kâm-perverân) · emel besleyici.

kâm-perverân کامپروران (f.b.s. kâm-perver'in c.) : emel besleyiciler.

kâm-perverî کامپروری (f.b.i.) : kâmperverlik, emel besleyicilik.

kâm-rân کامران (f.b.s.c. : kâm-rânân) : **1.** kâm sürücü, süren, arzusuna, isteğine kavuşmuş, mutlu. (bkz : kâm-kâr). **2. i.** erkek ve kadın adı.

kâm-rânan کامرانان (f.b.s. kâmrân'ın c.) : kâm sürücüler, sürenler, arzusuna, isteğine kavuşmuş olanlar; mutlular.

kâm-râne کامرانه (f.zf.) : kâmrancasına.

kâm-rânî کامرانی (f.i.) : kâmranlık, arzusuna, isteğine kavuşmuş olma, mutluluk.

kâm-revâ کامروا (f.b.s.) : isteğine erişen. (bkz : kâm-rân).

kâm-revâyî کامروایی (f.b.i.) : kâm-revâlık, isteğine erişirlik.

kamtarîr قمطریر (a.s.) : şiddetli, sert.

kamûs قاموس ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** denizin ortası. **2. mec.** lûgat kitabı, *sözlük.

kamûs-i Arabî ("ka" uzun okunur) : Arapça lûgat, *sözlük.

kamûs-i Fransevî ("ka" uzun okunur) : Fransızca lûgat, Fransızca *sözlük.

kamûs-i Osmânî ("ka" uzun okunur) : Osmanlıca lûgat, *sözlük.

Kamûs-i Türkî ("ka" uzun okunur) : **1.** Türkçe lûgat, *sözlük; **2)** Şemsettin Sâmi'nin 1317 (1899/1900) yılında yayınladığı Türkçe lûgati.

Kamûsü'l-a'lâm (özel isimler lûgati) : Şemsettin Sâmi merhûmun 1890-1900 yılları arasında yayınladığı 6 ciltlik tarih, coğrafya ve biyografiden bahseden lûgati.

kâm-ver کامور (f.b.s.c. : kâm-verân) : isteğine kavuşmuş, mutlu. (bkz : kâm-bîn).

kâm-verân کامووران (f.b.s. kâmver'in c.) : isteğine kavuşmuş olanlar, mutlular.

kâm-yâb كامياب (f.b.s.) : kâm bulucu, bulan, tâlihli, isteğine ulaşmış, bahtiyar, mutlu. (bkz : kâm-bîn).

kân كان (f.i.) : **1.** mâden ocağı, mâden kuyusu. **2.** bir şeyin menbaı, kaynağı.

kân-ı Ahmed : Hz. Muhammed'in özü, cevheri.

kân-ı hilm ü şerm : iyi ahlâklı ve terbiyeli kimse.

kân-ı kerem : kerem, bağış kaynağı.

kân-ı merhamet : merhamet kaynağı.

kânâ كانا (f.s.) : câhil; ahmak; idraksiz.

kanâat قناعت (a.i.) : **1.** kısmete râzı olma, bir şeyi yeter görüp fazlasını istememe. **2.** kanma, kanış. **3.** görüş, tahmin.

kanâat-bahş قناعت بخش (a.f.b.s.) : kanaat verici, inandırıcı.

kanâat-kâr قناعتكار (a.f.b.s.) : kanaat eden, kanaat sâhibi; az şeyle yetinen.

kanâat-kâr-âne قناعتكارانه (a.f.b.zf.) : kanaat edene yakışacak sûrette.

kanâdîl قناديل (a.i. kandîl'in c.) : kandiller.

kanâfiz قنافذ (a.i. kunfuz'un c.) : **1.** kirpiler. **2.** dağ fâreleri.

kanas قنص (a.i.) : avlak, av yeri.

kanât قنات (a.i.c. : kanavât) : **1.** yer altında bulunan künk, suyolu. **2. anat.** kanal.

kanât-ı dâfıka : **anat.** atar kanal, **fr. éjaculateur.**

kanât-ı merâre : **anat.** koledok kanalı, **fr. canal cholédoque.**

kanât-ı nâkıletü'l-meneviyye : **biy.** *atmık kanalı.

kanât-ı nısf-ı dâireviyye : **anat.** *yarımçember kanallar.

kanât-ı sadrî : **anat.** göğüs kanalı, **fr. canal thoracique.**

kanât-ı safrâvî : **anat.** öd kanalı.

kanât-ı şevkî : **anat.** omurga kanalı, **fr. canal rachidien.**

kanâtır قناطر (a.i. kantara'nın c.): taştan yapılan kemerli büyük köprüler.

kanâtîr قناطير (a.i. kantar'ın c.) : kantarlar.

kanavât قنوات (a.i. kanât'ın c.): **1.** yer altında bulunan künkler, su yolları. **2. anat.** kanallar.

kanâzı' قنازع (a.i. kunzua'nın c.) : **1.** çocukların başlarındaki perçem. **2.** uzamış saç. **3.** baş tıraş edilirken yer yer bırakılan saç.

Kanber قنبر (a.h.i.) : **1.** Hz. Alî'nin sâdık, vefâkâr kölesi. **2. mec.** bir evin gediklisi.

kand قند (a.i.) : şeker, şeker kamışının donmuş usâresi. (bkz : sükker, şekker).

kand-i leb : dudağın şekeri, dudaktaki tad.

kand-i mükerrer : **ed.** "güzelin iki dudağı"ndan kinâye.

kandî قندى (a.s.) : **1.** şekerle ilgili. **2.** şekerden yapılmış.

kandîl قنديل (a.i.c. : kanâdîl) : kandil. [aslı : "kındîl" dir].

kandîl-i tersâ : Hıristiyanların kilisede ve başka yerlerde devamlı olarak yaktıkları kandil.

kâne كان (a.fi.) : "oldu, husûle geldi" mânâsına bâzı terkiplere katılır. **Mâ-şâallah kâne** : Allah'ın istediği oldu, husûle geldi.

kanevât قنوات (a.i. kanât'ın c.). (bkz : kanavât).

kanfese قنفسه (a.i.) : tespih böceği. (bkz : hunfesâ).

kanıt قانط ("ka" uzun okunur. a.s. kunût'dan) : ümîdi tamâmen sönmüş, ümitsiz, kederli. (bkz : me'yûs, nevmîd).

kani' قانع ("ka" uzun okunur. a.s. kanâat'den. c. : kaniûn, kaniîn) : **1.** kanaat eden, yeter bulup fazlasını istemeyen. **2.** inanmış, kanmış. (bkz : mutmain).

kânî كانى (a.s.) : kinâye söyleyen, dokunaklı iğneli söz söyleyen.

Kânî كانى (a.h.i.) : XVIII. asırda Osmanlı edebiyâtının nazım ve nesir üstadlarındandır. Tokatlı'dır, hezl ve mizah tarzında yazdığı güzel mektuplarla şöhret kazanmıştır. İstanbul'a Sadrâzam Hekimoğlu Ali Paşa ile gelmiştir. (1712-1791).

kanit قانت ("ka" uzun okunur. a.s. kunût'dan) : itaatli; bağlı; dindar.

kân-ken كانكن (f.b.i.) : mâden kazıcısı, mâdenci.

kân-kenî كانكنى (f.i.) : maden çalışmacılığı, madencilik.

kannâd قناد (a.i.) : şeker yapan, şekerci.

kannâs قناص (a.i.) : avcı. (bkz : sayyâd).

kans قنص (a.i.) : av, av avlama. (bkz : sayd).

kansa قنصه (a.i.) : 1. kuş kursağı. 2. katı, katıca [kuşlarda].

kantâr قنطار (a.i.c. : kanâtîr) : kantar. [aslı "kıntar" dır].

kantara قنطره (a.i.c. : kanâtır) : taştan yapılan kemerli büyük köprü. (bkz : cisr, pül).

kantara-i Varol : anat. Varol köprüsü, **fr. pont de Varole.**

kantâriyye قنطاريه (a.i.) : kantar, tartma ücreti.

kanû' قنوع (a.s.) : kanaatli, kanaat sâhibi.

kanûn قانون ("ka" uzun okunur. a.i.c. : kavânîn) : 1. devletin teşrî' (*yasama) kuvveti tarafından herkesçe uyulmak üzere konulan her türlü nizam, kaide, *kural. 2. her hangi bir mevzû üzerindeki kanunu taşıyan kitap.

kanûn-ı askerî : huk. askerlik kanunu, **fr. loi militaire.**

kanûn-ı cedîd : tar. Midhat Paşa'nın II. Abdülhamid'e sunduğu Kanun-ı Esâsî taslağı.

kanûn-ı cezâ : huk. cezâ kanunu, **fr. code pénale.**

kanûn-ı duâ : Osmanlı ordusu düşman topraklarında iken edilen duâ.

kanûn-ı esâsî : huk. fr. loi de constitution.

kanûn-ı kadîm : ötedenberi alışılmış olan, gelenekler, görenekler, âdetler.

kanûn-ı mahsûs : huk. husûsî, *özel kanun, **fr. loi spéciale.**

kanûn-ı medenî : huk. medenî kanun, **fr. loi civile.**

kanûn-ı Muhammedî : Fatih Sultan Mehmet zamânında yapılmış olan kanunnâme.

kanûn-ı nev-müslim : Osmanlı İmparatorluğu'nda bir yabancının İslâm dinine girmesiyle ilgili olan kanun.

kanun-ı teferrüd : (bkz : bî-rey).

kanûn-ı tekevvün : biyojenetik.

kanûn-ı ticâret : huk. ticâret kanunu, **fr. code de commerce.** 3. tabîat hâdiselerinin bağlı göründükleri ve dışına çıkamadıkları düzen : cisimlerin düşme kanunu .. gibi. 4. âdet, yol, yordam.

kanûn-ı örfî : örfî idare, *sıkıyönetim.

kanûn-i kadîm : eski âdet.

Kanunü'ş-şifâ' : İbn-i Sînâ'nın eski hekimliğe dâir olan eseri. **5. müz.** ilk defâ olarak Fârâbî tarafından yapıldığı söylenilen, bir köşesi kesik dik dörtgen şeklinde ve dizler üzerinde parmaklarla çalınan bir çalgı.

kânûn كانون (a.i.) : 1. ateş ocağı. 2. soba. 3. mangal. 4. bir şeyin tutuşup yandığı yer. 5. kış mevsiminin ilk iki ayı : (Aralık, Ocak).

kânun-ı derûnî : gönül ateşi.

kânûn-ı evvel (ilk kânun) : Aralık ayı.

kânûn-ı sânî (ikinci kânun) : Ocak ayı.

kanun-çe قانونچه ("ka" uzun okunur. a.f.b. i.) : küçük kanun[5].

kanûnen قانوناً ("ka" uzun okunur. a.z.) : kanûna göre, kanûna uyarak, kanûna uygun olarak, kanûn yoluyla.

kanûnî قانونى ("ka" uzun okunur. a.s.) : 1. kanûna âit, kanûnla ilgili. 2. kanûn koyan. (bkz : vâzı'-ı kanûn). 3. iyi kanûn çalan [kimse]. 4. onuncu pâdişah Sultan Süleyman'ın lâkabı.

kanûniyye قانونيه ("ka" uzun okunur. a. s.) : ["kanûnî" nin müen.]. (bkz : kanûnî).

kanûniyyet قانونيت ("ka" uzun okunur. a. i.) : **huk.** bir kararın kanûn olması, kanûn hâline girmesi. **Kesb-i kanûniyyet : huk.** kanûniyet kesbetme, kanunlaşma.

kanûn-nâme قانوناميه ("ka" uzun okunur. a.f.b.i.) : **huk.** kanûn kitabı.

kanûn-nâme-i Âl-i Osmân Osmanoğullarının kanunnâmesi) : **tar.** idarî, mâlî ve cezâî alanlarda Osmanlıların örf ve âdetlerine göre, pâdişahların yalnız kendi otoritelerine dayanarak çıkardıkları kanunları bir araya getirmek suretiyle hazırlanmış dergi, yasaknâme.

kanûn-nâme-i rumât : ("ka" uzun okunur) : okçulara (atıcılara) âit usulü bildiren eser.

kanûn-şinâs قانون شناس ("ka" uzun okunur. a.f.b.s.c. : kanûn-şinâsân) : kanûnun inceliklerini bilen [kimse], kanûn ve nizam koyan.

kanûn-şinâsân قانون شناسان ("ka" uzun okunur. a.f.b.s. kanûn-şinâs'ın c.) : kanûnun inceliklerini bilen [kimseler], kanun ve nizam koyanlar.

kanût قنوط (a.s.). (bkz : nevmîd).

kar' قـــرع (a.i.) : kapıyı çalma. (bkz : dakk-ı bâb).

ka'r قعر (a.i.c. : kuûr) : **1.** çukur şeyin dibi, dip, nihâyet. **2.** derinlik. (bkz : bün, gavr).

ka'r-ı girdâb-ı mevt : ölüm girdâbının dibi.

ka'r-ı nâ-yâb : [pek derin denizden kinâye olarak] dibi bulunmayan, dibi bulunmayacak derecede çukur olan.

ka'r-ı pür-sükûn : durgun dip.

kar' قـــرع (a.i.) : **hek. 1.** doktorun, hastayı muâyene ederken, ses almak üzere, bir uzva parmakla vurması.

kar'-ı esbaî : **hek.** doktor, hastanın muâyene edilebilecek yerine sol elinin ayasını koyarak, sağ elinin parmağiyle sol elinin üstüne vurması. **2.** (a.i.c. : karâ'). **1)** kapı çalma; **2)** su kabağı.

kâr كار (f.i.) : **1.** iş güç, iş. (bkz : amel, fi'l). **2.** kazanç, temettu'.

kâr-ı âkıl : akıllı iş.

kâr-ı kadîm : eski zaman işi.

kâr-ı nâtık : **müz.** lâdînî Türk müziğinin büyük bir şeklidir. Bu şekli, fihrist peşrev ve saz semâîsi şeklinin söz müziğindeki karşılığı olarak kabul edebiliriz. Kâr-ı nâtık, birbirini tâkiben gelen makamlardan teşekkül etmiştir. Eser, çok zaman aynı makam ile başlayıp biter ve o makamın ismini taşır; eğer başladığı ve bittiği makamlar ayrı ayrı ise, bittiği makamın ismini alır. Güftede dâimâ bir edebî san'at ile üzerinde durulan makam zikredilmiştir; bu sebepten "nâtık" sıfatı verildiği, kolayca anlaşılmaktadır. Bu şekilde eserin "didactique" bir mâhiyet taşıdığını da ilâve etmek lâzımdır. Kâr-ı nâtık eski bestekârlar arasında bir hüner nişânesi olarak rağbet bulmuştur.

kâr-ı revâ : kullanılabilir, işe yarar.

kâr ü bâr : iş güç, kazanç. **3.** meşguliyet; sanat. **4.** işleme, te'sir. **5** savaş. (bkz : cenk, harb). **Bî-kâr** : işsiz. **Kesb ü kâr** : geçim yolu, san'at; ticâret. **Ser-i kâr** : iş başı.

-kâr كار– (f.e.) : "-li, -ci, -eden, -edici" eklerinin karşılığıdır; isimleri sıfat yapar : "hîle-kâr, isyân-kâr, füsun-kâr, kanâat-kâr... gibi.

karâ' قراع (a.i. kar'ın c.) : **1.** su kabakları. **2.** gülsuyu kapları.

karâbe قرابـــه (a.i.) : **1.** kırba, büyük testi. **2.** büyük şişe.

karâbet قرابت (a.i. kurb'dan) : yakınlık, hısımlık, akrabâlık.

kârabet-i ebb : **huk.** [eskiden] baba ve dedeler tarafından olan karâbet. [baba ve ana bir, veyâ yalnız baba bir kardeşler ve ferileri, yakın ve uzak amcalar ve bunların ferileri gibi].

karâbet-i gayr-i vilâd : **fer.** usûl ile fürû hısımlığın dışında bulunan kan hısımlığı. [kardeş, amca, hala, dayı, teyze hısımlıkları gibi].

karâbet-i vilâd : **fer.** usûl ile fürû arasındaki karâbet. [baba ile çocuk, dede ile torun arasındaki karâbet gibi].

karâbet-i kalb : kalb, gönül yakınlığı.

karâbet-i nesebiyye : aynı soydan gelmek sûretiyle meydana gelen aslî hısımlık.

karâbet-i sıhriyye : kız alıp kız vermekle meydana gelen akrabâlık, hısımlık, yakınlık.

karâbîn قرابيـــن (a.i. kurbân'ın c.) : kurbanlar, minnet ve şükrân ifâdesi olmak üzere Allah için kesilen koyun, keçi, sığır, deve v.b.

kâr-âgâh كارآگاه (f.b.s.) : iş bilir; uyanık. (bkz : kâr-âşnâ, kâr-dân, kâr-dîde, kâr-şinâs).

kâr-âgâhî كارآگاهی (f.b.i.) : iş bilirlik, uyanıklık. (bkz : kâr-dânî, kâr-güzârî).

karâin قرائـــن (a.i. karîne'nin c.) : karîneler, ipuçları.

karak قرق (a.i.) : **1.** hisar. **2.** düz yer, ova.

karaka قـــره قـــه (a.i.) : **den.** Ortaçağ ve XVII. yüzyıl sonlarına kadar kullanılmış büyük gemi.

kâr-âmûz كارآموز (f.b.s.) : işbilir, tecrübeli, becerikli.

karanfil قرنفل (a.i.) : **1. g. s.** fildişi oyma ve kakmalarda sapından yukarısı alınmış karanfile benzeyen sitilize bir motif. **2. g. s.** çini, tezhip üzerine boya ile ve mezar taşı, yâhut çeşme gibi eserlere kabartma sûretiyle yapılan bir motif.

karanfül قرنفـــل (a.i.) : **bot.** karanfil.

karanfüliyye قرنفليه (a.i.) : **bot.** karanfilgiller.

karâniyâ قرانيا (a.i.) : **bot.** kızılcık, **lât. cornus sanguinea.**

karâr قرار (a.i.) : **1.** durma. **2.** rahat. **3.** devamlılık, süreklilik. **4.** ölçülülük. **5.** tahmin. **6.** tam ölçü, ne az, ne çok. **7. müz.** şark müziğinde, taksim yaparken ana makama dönüş. **8.** netîceye bağlama. **Ber-karâr :** aynı durumda olan. **Bî-karâr :** kararsız, sebatsız, bir halde durmayan. **Dûzah-karâr :** durağı cehennem olan.

karâr-ı dâdî : huk. dâvânın görülmesi, kolaylaştırılması ve bir netîceye bağlanması için hazırlayıcı tedbîri bildiren karar: [bir akarın keşif ve muâyenesi hakkında verilen karar gibi.].

karâr-ı karîne : huk. dâvânın görülmesini kolaylaştırmak ve bir netîceye bağlanmasını hazırlamakla berâber, bu hükmün ne olacağını ihsâs eden bir tedbîri bildiren karar : [bir kimsenin yemin etmesi lâzım geldiği hakkındaki karar gibi.].

karâr-i kat'î : huk. dâvâyı netîcelendiren kat'î (*kesin) karar.

karâr-ı muvakkat : huk. dâvâ görülmeden önce muvakkaten alınması lâzım gelen bir tedbîri gerektiren karar : [dâvâ olunan şeylerin mahzur veyâ tehlikeden korunması için, muvakkaten korunması için, verilen karar gibi.].

karâr-ı serî : acele karar.

karar-larında : sularında. (bkz : takrîben).

karâr-dâde قراردادە (a.f.b.s.) : karârı verilmiş; pazarlığı kesilmiş.

karâr-gâh قرارگاه (a.f.b.i.) : **1.** bir yerde oturup karar kılınacak, dinlenilecek yer. **2. ask.** bir ordu kurmay heyetinin bulunduğu yer, merkez. (bkz : ma-asker).

karâr-gîr قرارگیر (a.f.b.s.) : kararlaşmış, karârı verilmiş, karâra bağlanmış. (bkz : mukarrer).

karâr-nâme قرارنامه (a.f.b.s.) : **1.** verilen karârı bildiren yazı; vekiller heyetinden çıkan resmî emirler. **2.** cumhurbaşkanının onayladığı hükûmet karârı.

karâr-yâb قراریاب (a.f.b.s.) : karar bulan, bir yerde oturup dinlenen.

kâr-âşnâ کار آشنا (f.b.s.) : iş bilir, işten anlar. (bkz : kâr-âgâh, kâr-dân, kâr-dîde, kâr-şinâs).

kâr-âşnâyî کار آشنایی (f.b.i.) : işbilirlik.

karâtîs قراطیس (a.i. kırtâs'ın c.) : kâğıtlar, kâğıt tabakaları, sahifeler.

kâr-âzmâ کارآزما (f.b.s.) : tecrübeli, görgülü; iş bilen. (bkz : kâr-âzmûde).

kâr-âzmâyî کارآزمایی (f.b.i.) : iş bilicilik, görgülülük. (bkz : kâr-âz-mûdegî).

kâr-âzmûde کارآزموده (f.b.s.) : görmüş geçirmiş, görgülü (bkz : kâr-âzmâ).

kâr-âzmûdegî کارآزمودگی (f.b.i.) : görgülülük, beceriklilik, iş bilicilik. (bkz : kâr-âzmâyi).

kârbân کاربان (f.i.) : kervan.

kârbân-ı râh-ı tecrîd : tecrîd (maddî kaygulardan rûhu sıyırma) yolunun kervanı.

kârbân-serây کاربانسرای (f.b.i.) : kervansaray, şehirlerde, köylerde, yol üzerinde yolcuların, misafirlerin gecelemelerine mahsus büyük han. (bkz : kârvân-serây).

karcıgar قارجغار : **müz.** Türk müziğinin on iki numaralı basit makamıdır. Zeynü'l-elhân'da geçtiğine göre en az beş asırlık ise de ancak bir buçuk asırdan beri bestekârlar tarafından kullanılmaktadır. Karcığar, coşkun haraketlerde bir makam olup Türk halk müziğinde fazla görülür. Makam, uşşak dörtlüsüne hicaz beşlisinin ilâvesinden teşekkül etmiş olup bu iki dizi parçasının birleştiği dördüncü derecedeki "re" (nevâ) güçlüdür. Tabîî durak perdesi "lâ" (dügâh) dır. Donanımına "si" koma ve "mi" bakıyye bemolleri ile "fa" bakıyye diyezi konur. Dizisi inici-çıkıcı bir seyirdedir. Niseb-i şerîfe adedinden yalnız 6 tânesine mâliktir. Orta sekizlideki sesleri, -pestden tîze doğru olmak üzere- şöyledir : dügâh, segâh, çârgâh, nevâ, hisar, eviç, gerdâniye ve muhayyer.

kâr-çe کارچه (f.i.) : kısa ve küçük kâr.

kârd کارد (f.i.) : bıçak. (bkz : mûs, sikkîn).

kâr-dân کاردان (f.b.s.) : iş bilir, işten anlar. (bkz : kâr-âgâh, kâr-âşnâ, kâr-dîde, kâr-şinâs).

kâr-dânî کاردانی (f.b.i.) : iş bilirlik, uyanıklık.

kâr-dâr کاردار (f.b.s.c. : kârdârân) : iş tutan, işi elinde tutan.

kâr-dârân کارداران (f.b.s. kârdâr'ın c.) : iş tutanlar, işi elinde tutanlar.

kâr-dîde کاردیده (f.b.s.c. : kâr-dîdegân) : iş bilir, uyanıklık, tecrübeli (bkz : kâr-âgâh, kâr-âşnâ, kâr-âzmûde, kâr-dân, kâr-şinâs).

kâr-dîdegî کاردیدگی (f.b.i.) : kâr-dîde'lik.

kâr-fermâ کارفرما (f.b.i.c. : kâr-fermâyân) : iş buyuran, iş buyurucu. (bkz : âmir, hâkim).

kâr-fermâyân کارفرمایان (f.b.i. kâr-fermâ'nın c.) : iş buyuranlar, iş buyurucular.

kâr-fermâyî کارفرمایی (f.b.i.) : iş buyurma, iş buyuruculuk.

kâr-gâh کارگاه (f.b.i.): iş yeri, fabrika. (bkz : kâr-hâne'). [nazımda: "kâr-geh" şeklinde geçer].

kâr-gâh-ı kün fekân : kâinat ve kâinatta olan bütün şeyler.

kâr-geh کارگه (f.b.s.) : 1. işyeri, atölye. (bkz : kâr-gâh). 2. **mec.** bu dünya.

kâr-gen کارگن (f.b.s.). (bkz : kâr-ger).

kâr-ger کارگر (f.b.s.) : 1. iş yapan, iş işleyen, işleyici. 2. te'sirli, nüfuzlu.

kâr-gil کارگل (f.b.i.) : kerpiç binâ.

kâr-gîr کارگیر (f.b.s.) : 1. iş tutan, iş tutucu. 2. o. taştan veyâ tuğladan yapılmış binâ.

kâr-güdâz کارگداز (f.b.s.) : kârını eritmiş, işi bitmiş, iflâs etmiş.

kâr-güzâr کارگذار (f.b.s.c. : kârgüzârân) : iş beceren, elinden iş gelen becerikli. (bkz : kâr-âgâh, kâr-âşnâ, kâr-âzmâ, kâr-dân, kâr-perverd, kâr-sâz).

kâr-güzârân کارگذاران (f.b.i. kâr-güzâr'ın c.) : iş becerenler, elinden iş gelenler, becerikliler.

kâr-güzârî کارگذاری (f.b.i.) : iş bilirlik, beceriklilik. (bkz : kâr-âgâhî, kâr-âzmâyî, kâr-azmûdegî, kâr-dânî).

karh قرح (a.i.) : 1. yaralama, yaralanma. 2. vücutta çıkan çıban.

karha قرحه (a.i.c. : kurûh): yara; ülser. (bkz : cerîha). [aslı "kurha" olduğu halde "karha" şekli yaygındır].

karha-i âkile : **hek.** etrâfını yiyip, gittikçe genişleyen yara.

karha-yi efrenciyye : **hek.** firengi yarası.

karha-yi redîe : **hek.** güç iyileşen kötü bir yara.

kâr-hâne کارخانه (f.b.i.) : 1. iş yeri, iş işlenen yer. (bkz : kâr-gâh). 2. süt evi, süt satılan yer, süt fabrikası. 3. *genel ev. (bkz : mûmesât).

kari' قارء ("ka" uzun okunur. a.i. kırâat'den. c. : kurrâ) : 1. kıraat eden, okuyan, okuyucu. 2. Kur'ân'ı usûlünce okuyan.

kari قاری ("ka" uzun okunur. a.i.) : kariyye ahâlîsinden, köylü.

karia قارعه ("ka" uzun okunur. a.i.c. : kavâri') : 1. pek şiddetli rüzgâr. 2. ansızın gelen büyük belâ. 3. kıyâmet. 4. belâdan kurtulmak üzere okunan : "el-Kariatü.." sûresi. [Mekke'de nâzil olmuştur, 11 âyettir.].

kariat قارئات ("ka" uzun okunur. a.i. karie'nin c.) : kıraat eden, okuyan [kadınlar].

karîb قریب (a.s. kurb'dan. c. : akribâ) : yakın, yakın olan, uzak olmayan; soyca yakın. **An-karîb** : yakında, bir zaman sonra, çok vakit geçmeden; soyca yakın olan.

karîb-i hakîkat : gerçeğe yakın, *gerçeksi.

karîben قریباً (a.zf.) : yakında, bir zaman sonra, çok vakit geçmeden; soyca yakın olan, olarak.

karîbü'l-ahd قریب العهد (a.zf.) : yakın zamanda.

karie قارئه ("ka" uzun okunur. a.i. kari'den. c. : kariât) : kıraat eden, okuyan [kadın].

karîh قریح (a.s.) : 1. yaralı. 2. çıbanlı.

karîha قریحه (a.i.) : 1. insanda kendiliğinden hâsıl olan fikir ve niyet. 2. tabîat. 3. fikir kuvveti, bir fikri meydana koyma hassası; yapılacak bir iş için husûle gelen fikir.

karîha-i sabîha : pâdişahın isâbetli reyi, fikri.

karîha-zâd قریحه زاد (a.f.b.s.) : karîhadan meydana gelen, karîhadan doğan.

kariîn قارئین ("ka" uzun okunur. karî'in c.) : karîler, okuyanlar, okuyucular. (bkz : kurrâ').

karîn قرین (a.s.c. : kurenâ) : 1. yakın. (bkz : karîb). 2. bir şeye sâhip olan, bir şeye nâil olan. 3. hısım, komşu, arkadaş gibi yakın olanlardan her biri. 4. pâdişahın dâimî sûrette yakınında bulunan, mâbeyinci. **Ser-karîn** : baş mâbeyinci.

karîn-i evvel : baş mâbeyinci.

karîn-i kabul : kabule hak kazanılmış, razı olunmuş.

karîn-i re'y-i sâib : isâbetli, düşünceye uygun.

karîn-i sânî : ikinci mâbeyinci.

karîn-i tahsîn : uygun görülmüş, beğenilmiş.

karîne قرینه (a.i.c. : karâin) : karışık bir iş veyâ mes'elenin anlaşılmasına, çözülmesine yarayan hal, ipucu. (bkz : emâre).

karîne-i inkisâr : fiz. kırılma indisi, **fr. indice de réfraction.**

karîne-i katıa ("ka" uzun okunur) : **huk.** lâyık olan dereceye varan emâre : [birinin, elinde kanlı bir bıçakla bir evden çıktığı sırada, o evde henüz öldürülmüş biri görülünce, evden çıkan kimsenin, ölenin katili olduğuna hükmetmek gibi].

karîne-i katıa-i kanûniyye : huk. hükmün sebeplerinden olan yemin, şâhitlik.. v.s.

karîne-i kâtıa-i takdîriyye : bir tüccarın, ticâreti meslek edinip, devamlı olarak bu işle meşgul olması gibi.

karîne-i mânia : ed. İstiârenin unsurlarından biridir. Yani mecazlı kelimenin kendi mânâsında kullanılmasına imkân olmamasıdır : "Yıldızlar gözlerini kırpıyordu" cümlesinde "göz" kelimesi gerçek mânâsında kullanılmamıştır. Çünkü bunu meneden bir karîne vardır. Yıldızın gözü olmaz.

karîr قریر (a.s.) : sevinmiş. (bkz : memnûn, mesrûr, şâd).

karîrü'l-ayn : gözü aydın. (bkz : rûşen-çeşm).

kârîz کاریز (f.i.) : keriz, yer altı lâğımı.

karm قرم (a.i.c. : kurûm) : değerli insan.

karn قرن (a.i.) : **1.** boynuz.

karn-ı zaby : geyiğin başındaki çatal boynuz. **2.** yüz yıllık zaman. **3.** vakit, zaman. **4.** (s.c. : akrân) : yaşdaş, bir yaşta olan.

karnü'l-cerâd : zool. çekirgenin başındaki uzun tüy.

karnâbît قرنابیت (a.i.) : **bot.** karnıbahar.

kâr-nâme کارنامه (f.b.i.). (bkz : kâr-nümâ²).

karneyn قرنین (a.i.s.) : iki boynuz. **Zü'l-karneyn : 1)** Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçen ve nebî mi, velî mi olduğunda tereddüt edilen zat; **2)** (rivâyete göre) Büyük İskender.

kâr-nümâ کارنما (f.b.s.) : **1.** iş, menfaat gösteren. **2.** usta çıkacak çırakların, ustalıklarını göstermek üzere yaptıkları örneklik iş.

kâr-perdâz کارپرداز (f.b.s.) : **1.** iş düzenleyen. **2. i.** şehbender, konsolos.

kâr-perverd کارپرورد (f.b.s.) : iş yapan, becerikli. (bkz : kâr-güzâr, kâr-sâz).

karr قر (a.i.) : **1.** soğuk geçme [birine]. **2.** karar. **Yevmü'l-karr :** kurban bayramının ikinci günü; kurban bayramında hacıların, Mina'da beklediği iki gün.

karrü'l-ayn : 1) gözünün aydın olacağı nesne. (bkz : karîrü'l-ayn); **2)** su teresi denilen bir nebat (*bitki).

karrâ' قراء (a.s.c. : karrâûn) : güzel okuyan. **Hâfız-ı karrâ' :** güzel okuyan hâfız.

karrâûn قرائون (a.i. karrâ'ın c.) : güzel okuyanlar.

kâr-sâz کارساز (f.b.s.) : iş işleyen, becerikli. (bkz : âmil, fâil, kâr-perverd).

kâr-sâzân کارسازان (f.b.s. kâr-sâz'ın c.) : iş işleyenler, iş yapanlar; becerikliler.

kâr-şinâs کارشناس (f.b.s.c. : kâr-şinâsân) : iş bilir, işten anlar. (bkz : kâr-âgâh, kâr-âşnâ, kâr-dân, kâr-dîde).

kâr-şinâsân کارشناسان (f.b.s. kârşinâs'ın c.) : iş bilirler, işten anlayanlar.

kâr-şinâsî کارشناسی (f.b.i.) : iş bilirlik, iş anlayıcılık.

Karûn قارون ("ka" uzun okunur. a.h.i.) : **1.** benî İsrâil'de zenginliğiyle meşhur olan bir insan, Krezüs. **2.** [bu isimden kinâye olarak] çok zengin kimse.

karûre قاروره ("ka" uzun okunur. a.i.c. kavârîr) : **1.** gözün siyahı, göz bebeği. **2.** sırçadan yapılan kap. **3.** sidik kabı, ördek.

kârvân کاروان (f.i.) : kervan, kafile, yolcu kataırı. (bkz : kârbân).

kârvân-kırân کاروان قران (f.t.b.i.) : **astr.** kervankıran, zühre (venüs) gezegeni.

kârvân-serây کاروانسرای (f.b.i.) : kervansaray. (bkz : kârbân-serây).

karye قریه (a.i.c. : kurâ) : köy. (bkz : kasaba). **Ehl-i karye :** köylü. **Karyetü'n-neml :** karınca yuvası.

karyetü'n-nahl : arı yuvası; kovan.

Karyetü'l-ensâr قریةالانصار (a.b.i.) : Medîne-i Münevvere.

karz قرض (a.i.) : **1.** ödünç verme, ödünç alma. **2.** ödünç verilen veyâ alınan şey; borç.

karz-ı hasen : fâizsiz verilen borç.

karz-ı şi'r : ed. şiiri ezbere okuma.

kâr-zâr کارزار (f.i.) : ceng, kavga, savaş.

kârzâr-ı düşvâr : zor savaş.

kâr-zâr-gâh کارزارگاه (f.b.i.) : savaş yeri, savaş meydanı.

karzen قرضاً (a.zf.) : borç olarak, ödünç olarak.

kas'a قصعه (a.i.c. : kısâ') : çanak; tabak.

kasab قصب (a.i.): 1. kamış, saz; şeker kamışı.

kasabü's-sükker : bot. şeker kamışı. **2. anat.** parmak kemikleri. **3. anat.** bronş, nefes borusu. 4. ince dokunmuş keten.

kasab-ı Mısrî : Mısır'da dokunmuş olan keten bezi.

kasabü'l-Hind : içi dolu Hind kumaşı.

kasabü's-sabk : emsâline, benzerlerine üstün gelen kimsenin kazandığı mükâfat; ödül.

kasaba قصبه (a.i.c. : kasabât) : 1. kasaba, nefes borularından her biri; boğum. 2. köy.

kasabât قصبات (a.i. kasaba'nın c.) : 1. nefes boruları, bronşlar. **İltihâb-ı kasabât :** akciğer borularında meydana gelen kızarma ve öksürük.

kasabâtü'r-rie : anat. akciğer nefes boruları. 2. kasabalar.

kasabî قصبی (a.s.) : **bot.** *kamışsı, kamışımsı.

kasâid قصائد (a.i. kasîde'nin c.) : **ed.** kasîdeler. (bkz : kasîde).

kas'a-lîs قصعه ليس (a.b.s.) : çanak yalayıcı, dalkavuk. (bkz : kâse-lîs, müdâhin).

kasâme قسامه (a.i.) : katili bilinmeyen kimsenin bulunduğu yer halkından elli kişiye yemin ettirme.

Kâsâniyye کاسانیه (f.h.i.) : nakş-i bendiyye tarîkati şûbelerinden biri. [kurucusu : Şemsüddîn Ahmedü'l-Kâsânî'dir].

kasar قصر (a.i.) : pamuğu parlatma, merserize yapma.

kasara قصره (a.i.) : **den.** gemilerin baş ve kıç taraflarında, güverteden daha yüksek yapılan güverte.

kasâret قصارت (a.i.) : kasîr olma, kısa olma.

kasas قصص (a.i.) : 1. bildirme, anlatma, hikâye etme. 2. iz sürme. **Ahsenü'l-Kasas** (kıssaların en güzeli). Hz. Yûsuf kıssası. **Sûre-i Kasas :** Kur'ân'ın 28. sûresi. 3. g. s. bir yazı sitili.

kâsât کاسات (a.i. ke's 'in c.). (bkz : küûs).

kasâvet قساوت (a.i.) : 1. sertlik, katılık.(bkz : salâbet). 2. gam, keder, tasa. [bizde, "çekmek" fiiliyle dâimâ ikinci mânâsı kullanılır].

kasâvise قصاوسه (a.i. kıssîs'in c.) : keşişler, papazlar. (bkz : ruhbân).

kasd قصد (a.i.) : 1. niyet, kurma. 2. bile bile yapma. 3. bir işe bilerek, isteyerek girişme. 4. dövme, öldürme, yaralama gibi işlere kalkışma. **An-kasdin :** bile bile, isteye isteye. **Sû-i kasd :** [habersiz olarak] öldürmeye kalkışma. 5. saldırma [birine].

kasden قصداً (a.zf.) : niyetli olarak, bile bile, isteyerek. (bkz : amden).

kasdî قصدی (a.s.) : kasdederek, niyetle, isteyerek, bile bile yapılan.

kâse کاسه (f.i.) : 1. çiniden, fağfurdan, billûrdan, porselenden, mâdenden veyâ topraktan yapılmış çanak. 2. bâzı nesnelerin kâse gibi olan çukuru. 3. **anat.** başı kaplayan, beyni örten kemik.

kâse-i çeşm : anat. göz çukuru.

kâse-i fagfûr : Çin porseleninden yapılmış kâse; kadeh.

kâse-i mînâ (mavi kâse) : **mec.** gök.

kâse-i ser : kafatası.

kâse-bâz کاسه باز (f.b.s. ve i.) : kâseleri, parmaklarının ve değneklerinin ucunda çevirerek dans eden oyuncu.

kâse-bend کاسه بند (f.b.s.) : 1. kırılmış, çatlamış. 2. kâse ve benzerleri gibi şeyleri tâmir eden [kimse].

kâse-ger کاسه گر (f.b.i.) : kâse yapan, kâseci.

kâsek کاسك (f.i.) : küçük kâse.

kâse-lîs کاسه ليس (f.b.s.c. : kâse-lîsân) : çanak yalayıcı, dalkavuk. (bkz : müdâhin).

kâse-lîsân کاسه ليسان (f.b.s. kâse-lîs'in c.) : çanak yalayıcılar, dalkavuklar.

kâse-lîs-âne کاسه ليسانه (f.z.f.) : dalkavukça.

kasem قسم (a.i.) : yemin, and. (bkz : half). **Maa'l-kasem :** yemin ile berâber, yemin ederek, andiçerek. (bkz : sevgend).

kasem billâh : Allah'ın kutsî adına olan yemin. (bkz : yemîn bi-llâh).

kasıf قاصف ·("ka" uzun okunur. a.s.) : çok gürleyen, gürleyici. **Ra'd-ı kasıf** : şiddetli gök gürültüsü.

kasım قاسم ("ka" uzun okunur. a.s. kısmet'den) : **1.** taksim eden, ayıran, bölen. **2. mat.** bölen.

kasım-ı müşterek ("ka" uzun okunur): **mat.** ortak-bölen.

kasım-ı müşterek-i a'zam ("ka" uzun okunur.) : **mat.** en büyük ortak-bölen.

kasım قاصم ("ka" uzun okunur. a.s. c. : kavâsım) : kırıcı, ezici, ufaltıcı.

kasım قسم (a.s.) : ince, narin; çabuk kırılabilen.

kasıma قاسمه ("ka" uzun okunur. a.i.) : **mat.** iki terimi birbirinden ayıran, diskriminan, **fr. discriminant.**

kasımü'r-rızk قاسم الرزق (a.it.) : "rızıkları dağıtan" : Allah.

kasır قاصر ("ka" uzun okunur. a.s. kasr'dan) : zorla işleten.

kasır قاصر ("ka" uzun okunur. a.s. kusûr'dan) : **1.** kısa. (bkz : kütah).

kasırü'l-yed (eli kısa) : âciz, beceriksiz. **2.** kusurlu.

kasır-âne قصرانه ("ka" uzun okunur. a.zf.) : âcizâne, beceriksizcesine.

kasıretü't-tarf قصرة الطرف ·("ka" uzun okunur. a. it.) : kocasından başkasına bakmayan, iffetli kadın.

kasî, kasiye قاسيه ، قاسى ("ka" uzun okunur. a.s. kasvet'den) : duygusuz. **Kalb-i kasî** : hissiz, duygusuz kalb, katı yürek.

kâsib كاسب (a.s. kesb'den) : kesbeden, kazanan, kazanmak için çalışan, kazanç sâhibi. **El-kâsibü habîbullah** : kazanan, kazanmak için çalışan, Allah'ın sevgili kuludur.

kasid قاصد ("ka" uzun okunur. a.s. kasd'den. c. : kasidân) : **1.** kasdeden, tasarlayan; kıyan. **2. i.** postacı, haberci, tatar, ulak.

kasîd قصيد (a.i.) : kasîde, **Beytü'l-kasîd** : kasîdenin en seçkin beyti.

kâsid كاسد (a.s. kesâd'dan) : sürümsüz, geçmez, aranmaz. (bkz : kesîd).

kasidân قاصدان ("ka" uzun okunur. a.s. kasid'in c.). (bkz : kasid).

kasîde قصيده (a.i.c. : kasâid) : **ed.** on beş beyitten aşağı olmamak, bütün beyitlerin ikinci mısra'ları en başta bulunan mısra' ile kafiyeli bulunmak ve daha çok büyükleri övmek üzere yazılan nazım.

Kasîde-i bürde : Kâab bin Zübeyr'in, Hz. Muhammed önünde okuduğu kasîdeye karşı, Hz. Muhammed'in sırtından çıkardığı hırkayı kendisine giydirmesiyle meşhur olan bir kasîdenin adı.

kasîde-i tevdîiyye : **ed.** hürmetkârlardan yâhut sevdiklerden birinden ayrılma münâsebetiyle yazılan şiir.

kasîde-gû قصيده گو (a.f.b.s.) : **ed.** kasîde söyleyen, kasîde yazan. (bkz : kasîde-serâ).

kasîde-gûyî قصيده گويى (a.f.b.i.) : **ed.** kasîde söyleyicilik, kasîde yazıcılık.

kasîde-perdâz قصيده پرداز (a.f.b.s.c. : kasîde-perdâzân) : **ed.** kasîde düzenleyen, kasîde yazan.

kasîde-perdâzân قصيده پردازان (a.f.b.s. kâsîde-perdâz'ın c.) : **ed.** kasîde tanzîm edenler, kasîde yazanlar.

kasîde-perdâzî قصيده پردازى (a.f.b.i.) : **ed.** kasîde tanzîm edicilik, kasîde yazıcılık.

kasîde-serâ قصيده سرا (a.f.b.s.c. : kasîde-serâyân) : **ed.** kasîde söyleyen, kasîde yazan. (bkz : kasîde-gû).

kasîde-serâyân قصيده سرايان (a.f.b.s. kasîde-serâ'nın c.) : **ed.** kasîde söyleyenler, kasîde yazanlar.

kasîl قصيل (a.i.) : hayvanlara yedirmek üzere vaktinden önce biçilen yeşil ot.

kasîr قصير (a.s kasr'dan) : kısa, boysuz. **Seyl-i kasîr** : düz yerlerden akan sel, su.

kasîrü'l-akl : aklı kısa.

kasîrü'l-basar : miyop.

kasîrü'l-himme : himmeti az olan.

kasîrü'l-inân : kısa boyunlu at.

kasîrü'l-kame : boyu kısa, kısa boylu.

kasîrü'n-neseb : babası namlı olduğundan ecdâdını saymaktan çekinen [kimse].

kasîrü'r-re's : kısa kafalı, brakisefal.

kâsir كاثر (a.i. kesîr'den) : çok olan. (bkz : kesîr).

kâsir كاسر (a.s kesr'den) : kesreden, kıran.

kâsirü'l-esnâm : putları kıran. [Hz. İbrâhîm'in lâkabı].

kâsirü'l-hacer (taş kıran) : **bot.** kaya koruğu.

kasîr-âne قصیرانه (a.f.zf.) : alçakgönüllülükle.

kasîre قصیره (a.s.) : evinde habsedilip dışarı çıkarılmayan [kadın].

kasr قسر (a.i.) : zorla iş gördürme, zorâki işletme.

kasr قصر (a.i.) : **1.** kısa kesme, kısaltma, kısma. **Îcâz-ı kasr : ed.** söylenişte hiç bir hazf olmadığı halde, ibârenin mânâca zengin olması : [re'sü'l-hikmeti mahâfetullah : hikmetin başı Allah korkusudur] gibi. **Edât-ı kasr : gr.** "ancak, sâde, yalnız" gibi edatlar.

kasr-ı basar : kısa *görü.

kasr-ı yed : el çekme, vazgeçme. (bkz : ferâgat). **2.** azaltma, kesme; eksiklik.

kasrü'l-basar : hek. uzağı görememe, miyopluk, **fr. myopie. 3. ed.** ibârenin çok kısaltılması. **4. ed.** aruzda, tef'ile'nin son harfinin düşürülmesi : ["fâilâtün"ün "fâilât" olması gibi].

kasr-ı hakîkî : ed. kelimenin aslında okunuşça kısa olması.

kasr-ı izâfî : ed. kelimenin izâfî sûrette kısa okunması.

kasr-ı vaz'î : ed. kelimenin kullanış şeklinde kısa okunması.

kasr-ı zevkî : ed. kelimenin edebî zevk sevkiyle kısa okunması.

kasrü'l akl : aklı kısa, aklı ermez.

kasr قصر (a.i.c. : kusûr): köşk, kâşâne, saray.

kasr-ı adl : (adâlet kasrı). **tar.** Topkapı sarayında dîvan yerinde vezîr-i a'zamla vezirlerin oturdukları yerin üstündeki demir parmaklıklı ve siyah perdeli penceresi olan köşk.

kasr-i cennet : cennet köşkü.

kasr-ı Sâdâbâd : Sâdâbât köşkü.

kasren قسراً (a.zf.) : zorla, zorlayarak.

kasrî قسری (a.s.) : zorla. (bkz : cebrî).

Harekât-ı kasriyye : cebrî hareketler.

kasriyye قسریه (a.s.). ["kasrî"nin müen.]. (bkz : kasrî).

kasriyye قصریه (a.i.) : **ed.** Divan Edebiyatında, yapılan yeni bir kasr, yeni bir köşk için yazılan şiir.

kasriyyet قسریت (a.i.) : zorlama hâli.

kass قص (a.i.) : **anat.** göğüs. (bkz : sadr).

kassâb قصاب (a.i.) :kasap.

kassâb-hâne قصابخانه (a.f.b.i.) : büyük kasap dükkânı.

kassâbiyye قصابیه (a.i.) : kasaba verilen kasaplık, hayvan kesme ücreti.

kassâm قسام (a.s. kısmet'den) : **1.** vârisler, mirasçılar arasında mîrâsı taksim eden ve küçüklerin hakkını koruyan şerîat me'mûru. **2. s.** kısım kısım ayıran, kısım kısım veren.

kassâmiyye قسامیه (a.i.): **1.** kassamlık, kassamın yaptığı iş. **2.** kassamın oturduğu daire.

kassâr قصار (a.i.) : **1.** yıkayıcı; leke temizleyici. **2.** (halı, kilim gibi şeyler için) çırpıcı, dövücü, silkeleyici.

kassâriyye قصاریه (a.h.i.) : ilk devre melâmiliği hakkında kullanılan bir tâbir [Ebû Sâlih Hamdun bin Ahmed bin Ammari'l-Kassâri'n-Nişâbûrî'ye nispetle bu adı almıştır].

kassâs قصاص (a.s.). (bkz : kıssa-han).

kassî قصی (a.s.) : göğüsle ilgili. (bkz : sadrî).

kâst کاست (f.s.) : eksik, noksan, kusur. (bkz : kem). **Bî-kem ü kâst :** eksiksiz, noksansız, kusursuz.

kastâl قسطال (a.i.) : şeker tozu.

kâstâr کاستار (f.s.) : yalancı.

kâste کاسته (f.s.) : eksilmiş, eksik, noksan.

kasûmât قسومات (a.i.) : Suriye ve hassâten Sayda eyâletinde sâhiplerinin münkariz olması dolayısıyla mahlûlen hazîneye intikal eden arâzînin îcârı.

kasvet قسوت (a.i.) : **1.** katılık, sertlik. **2.** merhametsizlik, acımazlık. **3.** sıkıntı, gönül darlığı. [bizde üçüncü mânâsı kullanılır].

kasvet-bahş قسوت بخش (a.f.b.s.) : kasvet, sıkıntı veren.

kasvet-efzâ قسوت افزا (a.f.b.s.) : iç sıkan, iç sıkıntısını artıran.

kasvet-engîz قسوت انگیز (a.f.b.s.) : iç sıkan, iç sıkıntısı veren.

kasvet-nâk قسوت ناك (a.f.b.s.) : sıkıntılı, iç sıkan. (bkz : mukassî).

kâş کاش (f.e.). (bkz : kâşâ, kâşk, kâşki).

kâşâ کاشا (f.e.). (bkz : kâş, kâşk, kâşki).

kâşâne کاشانه (f.i.) : **1.** mükemmel ev, köşk, mâlikâne. **2.** yuva. (bkz : âşiyân, âşiyâne, me'vâ).

kâşâne-i mürgan ("ka" uzun okunur) : kuş yuvası.

kaş'arîre قشعريره (a.i.) : ürperme [tüyler].

kâşî كاشـــى (f.i.) : Îrân'ın Kâşân şehrinde yapılan bir çeşit çini, çini fayans.

kâşif كاشف (a.s. keşf'den) : 1. keşfeden, bulan, meydana çıkaran.

kâşif-i esrâr-ı nihân : gizli sırları keşfeden, kerâmet sâhibi.

kâşif-i hakaik : hakikatleri, gerçekleri ortaya çıkaran. 2. Mısır'daki kaza ve nahiyeleri yöneten kimse. 3. erkek adı.

kâşife كاشـــفه (a.s.) ["kâşif'in müen.]. (bkz : kâşif).

kâşî-ger كاشيگر (f.b.i.) : g. s. çinici, çini yapan sanatkâr.

kâşk كاشك (f.e.). (bkz : kâş, kâşâ, kaşki).

kâşki كاشـــكى (f.e.) : keşke, dilek anlatan cümlelerin başına getirilerek : "ne olurdu" gibi, özleme veyâ pişmanlık anlatır. (bkz : kâş, kâşâ, kâşk).

kaşr قشر (a.i.) : bir şeyin kabuğunu soyma.

kat قط (a.i.) : (bkz : katt).

kat' قطع (a.i.) : 1. kesme, kesilme; biçme. 2. halletme, karar verme, sona erdirme, bitirme.

kat'-i alâka : ilgiyi kesme.

kat'-ı amûdî : mat. *dikey.

kat'-ı cevâb (etmek) cevapsız bırakma(k).

kat'-ı dâire : mat. daire dilimi.

kat'-ı da'vâ : dâvâyı halletme.

kat'-ı hayât : hayâtın kesilmesi, ölüm.

kat'-ı kâmil : elyazması olarak büyük tabakalardan oluşturulan kitap.

kat'-ı mâil : mat. eğri.

kat'-ı muhâbere : muhabereyi, haberleşmeyi kesme.

kat'-ı mükâfî : parabol.

kat'-ı mükâfî-i mücessem : geo. parabolit.

kat'-ı münâsebet : ahbaplığı kesme.

kat'-ı nâkıs : geo. elips.

kat'-ı nâkıs-ı mücessem : geo. elipsoit.

kat'-ı nâkısî : geo. eliptik.

kat'-ı nazar : bakışı kesme, bakmama. 3. geçme, ilerleme, yol alma.

kat'-i merâhil : merhaleleri, konak yerlerini geçme, yol alma.

kat'-i merâtib : rütbeleri geçme, büyük rütbeye geçme.

kat'-ı mesâfe : yol alma.

kat'-ı tarîk : yol kesicilik.

kat'-ı ufkî : mat. *yatay doğru.

kat'-ı uzv : anat. bir uzvun kesilmesi, fr. **amputation**.

kat'-ı zâid : geo. hiperbol.

kat'-ı zâidî : geo. hiperbolik.

kat'-ı zâid-i mücessem : geo. hiperboloit.

kat'-ı zebân (sözü kesen) : mec. söz hırsızı. 4. g. s. kağıtları oymak sûretiyle dantel gibi süslü şekiller meydana getirme sanatı. 5. ed. sözün te'sîrini artırmak ve dinleyenin anlayışına bırakmak için lâkırdıyı bitmeden kesiverme : "imtihan geliyor, çalışın, yoksa..." gibi.

kat'â قطعا (a.fz.) : hiçbir vakit, aslâ.

katâif قطائف (a.i. katîfe'nin c.) : 1. tüylü, saçaklı havlular; ehramlar. 2. bilinen tatlı, kadayıf. [kelime "katâyif" şeklinde de kullanılır].

katan قطن (a.i.) : anat. bel *bölgesi.

katanî قطنى (a.s.) : bel *bölgesi ile *ilgili.

katâr قطـــار (a.i.) : 1. birbiri ardınca sıralanmış hayvan sürüsü, dizisi. 2. bir lokomotifin arkasında bulunan vagonların hepsi, tren. [kelimenin aslı : "kıtâr" dır].

katarât قطرات (a.i. katre'nin c.) : katreler, damlalar.

katarât-ı bârân : yağmur damlaları.

katarât-ı semîne : kıymetli damlalar.

katarât-ı semîne-i rahmet : rahmetin, (yağmurun) kıymetli damlaları.

katarât-ı şâdî : sevinç damlaları, yaşları.

katarât-ı uyûn : göz yaşları. (bkz : eşk, şirişk).

kat'en قطعاً (a.zf.) : aslâ, hiç bir vakit.

kater قطـــر (a.i. katre'nin c.) : damlalar. (bkz : katarât).

katf قطف (a.i.) : 1. meyva devşirme. 2. devşirme mevsimi, bağ bozumu.

katı' قاطـــع ("ka" uzun okunur. a.s. kat'dan) : 1. kat'eden, kesen; durduran.

katı-ı hümmâ : sıtmayı kesen, durduran.

katı'-ı tarîk : 1) yol kesen. (bkz : kuttâ-ı tarîk); 2) keskin kılıç; 3) geo. kesen, sekant.

katıa قاطعه ("ka" uzun okunur. a.s.) : **1.** katı'ın müennesi. **2. i. g. s.** katı' sanatı ile yapılmış dantel gibi kâğıt oyması eser. **3.** kesen, kesici.

katıbe قاطبه ("ka" uzun okunur. a.i.) : hep, bütün, cümle, kâffe.

katıbe-i ahvâlde : cemî-i ahvalde.

katıbeten قاطبةً ("ka" uzun okunur. a.zf.) : **1.** tamâmıyla, bütünüyle, hepsi. (bkz : cümleten, kâffeten). **2.** hiçbir zaman, aslâ.

katın قاطن ("ka" uzun okunur. a.s.c. : kuttân) : oturan, yerli.

kat'î قطعی (a.s.) : kesip atan, tereddüde mahal bırakmayan, kesin.

katîa قطیعه (a.i.c. : katâi') : **1.** kesme; kırılma; ilgiyi kesme. **2.** arâzî. **3.** vergi.

kâtib کاتب (a.i. kitâbet'den. c. : ketebe, küttâb) : kitâbet eden, yazan, yazıcı; usta yazıcı.

kâtib-i adl : noter.

kâtib-i ezelî (levh-i mahfûz'u yazmış olan) : Allah.

kâtib-i felek : meteor : Merkür (Utârid).

kâtib-i husûsî : [büyük bir zâtın kullandığı] husûsî kâtib, *özel kâtib.

kâtib-i sırr : gizli şeyler yazdırılan kâtip.

kâtib-i umûmî : *genel kâtip, *genel sekreter, *genel *yazman.

kâtib-i vahy : Hz. Muhammed'in, nâzil olan Kur'an âyetlerini söyleyip yazdırdığı zat. **Ser-kâtib** : başkâtip.

kâtib odası : bir çeşit kayık.

kâtibü'l-hurûf : elde mevcud mektup veyâ kitabı yazan. [müen : "kâtibe"]. (bkz : râkımü'l-hurûf).

kâtibân کاتبان (a.i. kâtib'in c.) : kâtipler, *yazmanlar.

kâtibân-ı kütüb : eskiden Osmanlı saraylarında kitap istinsah (kopya) etmekle görevli kimseler.

kâtib-âne کاتبانه (a.zf.) : kitâbet usûlüne göre, kâtipçesine.

Kâtib Çelebi کاتب چلبی (a.h.i.) : ulemâ arasında bu adla, dîvan ehlince Hacı Halîfe ünvanları ile tanınmış olan bu zat, XVII. asır Türk ilim dünyâsının müsbet düşünceyi temsîl eden, kuvvetli ve bâriz bir simâsı olup, büyük bir yekûn tutan eserlerinin kıymet ve ehemmiyeti, Avrupa'da büyük bir dikkat ve alâka uyandırmıştır. Büyük bir bibliyografya kamûsu olan "Keşfü'z-zunûn" adlı eserini yirmi yılda meydana getirmiştir : (1609-1658).

kâtibe کاتبه (a.i.) : **1.** kadın kâtip, kadın sekreter. **2.** kadın adı.

katîfe قطیفه (a.i.c. : katâif) : **1.** kadife. **2. bot.** bir nevi çiçek.

katil قاتل ("ka" uzun okunur. a.s. katl'den) : **1.** katleden, öldüren. **Semm-i katil : hek.** derhal öldüren zehir. **2. i.** adam öldüren kimse.

katil-i gayr-i müteammid ("ka" uzun okunur) : **huk.** kavga esnâsında hiddetle bir kimseyi öldüren.

katil-i ma'fuv ("ka" uzun okunur) : **huk.** can ve ırzını korumak için saldıranı öldüren.

katil-i muhti ("ka" uzun okunur) : kasit ve tasavvurla berâber münâzaa gibi bir sebep de olmaksızın bir kimsenin yanlışlıkla ölümüne sebebolan kimse.

katîl قتیل (a.s.c. : katlâ, kutelâ) : öldürülmüş kimse. (bkz : maktûl).

kâtim کاتم (a.s. ketm'den) : ketmeden, sır saklayan. (bkz : ketûm).

kâtim-i esrâr : sır tutan.

kat'iyye قطعیه (a.s.). ["kat'î" nin müen.]. (bkz : kat'î). **Evâmir-i kat'iyye** : kesin emirler, buyuruklar.

kat'iyyen قطعیاً (a.zf.) : **1.** kat'î olarak, *kesin olarak. **2.** hiçbir zaman, aslâ.

kat'iyyet قطعیت (a.i.) : kat'îlik, kesinlik. **Kemâl-i kat'iyyet** : tam kesinlik.

katl قتل (a.i.) : öldürme.

katl-i âmm : zaptolunan bir yerin, irili ufaklı bütün halkını kılıçtan geçirme.

katl-i amd : huk. kasden, bilerek öldürme [birini].

katl-i hatâ' : huk. kasit olmadan, yanlışlıkla öldürme [birini].

katl-i nefs : [evvelce] intihar.

katl-i nüfûs : adam öldürme.

katl-i şibih-i amd : huk. katli câiz olmayan birini, yaralayıcı bir âletle öldürme.

katlâ قتلا (a.s. katîl'in c.) : öldürülmüş kimseler. (bkz : kutelâ).

katl-gâh قتلگاه (a.f.b.i.) :öldürmeyeri.

katnâniyye قطنانیه (a.h.i.) : **tas.** sofiyenin büyüklerinden Ahmedü'r-rufâî tarafından kurulan Rufâî tarîkatı kollarından biri. [kurucusu Seyyid Hasanü'l-katnânî'ye nisbetle bu adı almıştır].

katrân قطران (a.i.) : katran.

katre قطره (a.i.c. : kater, katarât) : damla, damlayan şey.

katre-i bârân : yağmur damlası.

katre-i mürekkeb (mürekkep damlası) : **mec.** siyah ben.

katre katre : damla damla.

katre-cû قطره جو (a.f.b.s.) : bir damla arayan.

katre-düzd قطره دزد (a.f.b.i.) : yağmur bulutu katre katre (damla damla), azar azar.

katre-feşân قطره فشان (a.f.b.s.) : damla saçan.

katt قط (a.i.) : **1.** katı bir şeyi enine kesme, yontma. **2.** tahıl fiyatlarının yüksekliği.

kattâ' قطاع (a.s.) : **1.** daha (en, pek, çok) kat'eden, edici, kesici. **2. g. s.** kâğıtları oymak sûretiyle dantel gibi süslü yapraklar yapan sanatkâr.

kattâl قتال (a.s. katl'den) : çok katleden, çok öldürücü.

kaûr قعور (a.s.) : **1.** (en, pek, çok) derin. **Bahr-i kaûr** : pek derin deniz. (bkz : kaîr). **2.** çölde, rüzgârın yığdığı kum tepeleri, *kumul. (bkz : eksibe).

kavâbil قوابل (a.i. kabile'nin c.) : ebeler.

kavâbil قوابل (a. kabil'in c.) : istidatlı, kabiliyetli kimseler.

kavâdih قوادح (a.s. kadiha'nın c.) : adam çekiştiriciler, zemmediciler, kötüleyiciler.

kavâdim قوادم (a.i. kadime'nin c.). (bkz : kadime).

kavâfî قوافی (a.i. kafiye'nin c.) : kafiyeler. (bkz : kafiye).

kavâfil قوافل (a.i. kafile'nin c.) : **1.** birlikte yolculuk eden topluluklar, zümreler, fırkalar. **2.** takım takım, sıra sıra gönderilen şeyler.

kavâfil-i güzerân : geçici, geçen kafileler.

kavâid قواعد (a.i. kaide'nin c.) : **1.** kaideler, usuller (*kurallar).

kavâid-i siyâset : siyâset kaideleri. **2.** [eskiden] gramer.

kavâim قوائم (a.i. kaime'nin c.) : **1.** fermanlar, buyruklar. **2.** kitap yaprakları. **3.** senetler. **4.** kâğıt liralar.

kavâim-i nakdiyye : kâğıt paralar.

kavâkiz قواقز (a.i. kakuze'nin c.) : boş maşrapalar.

kavâlib قوالب (a.s. kalıb'ın c.) : kalıplar. [aslı Farsça : "kâlbed" dir].

kavânîn قوانین (a.i. kanûn'un c.) : kanunlar. (bkz : nevâmîs, desâtîr).

kavânîn-i askeriyye : askerî kanunlar.

kavânîn-i cezâiyye : cezâ kanunları.

kavânîn-i ilâhiyye : ilâhî kanunlar.

kavânîn-i mer'iyye: riâyet olunan kanunlar.

kavânîn-i tabîiyye : tabîat kanunları.

kavâri' قوارع (a.i. karia'nın c.) : **1.** şiddetli esen rüzgarlar. (bkz : avâsıf, kavâsıf). **2.** ansızın gelen büyük belâlar. **3.** kıyâmetler. **4.** belâdan kurtulmak üzere okunan duâlar.

kavâri-i Kur'an : el-kariatü sûresi.

kavârîr قوارير (a.i. karûre'nin c.) : **1.** gözbebekleri. **2.** sırçadan, ba'zan da gümüşten yapılan kablar. **3.** sidik kabları, ördekler.

kavâsıf قواصف (a.i. kasıf'ın c.) : şiddetli esen rüzgârlar. (bkz : avâsıf, kavâri').

kavâsım قواصم (a.s kasım'ın c.) : kırıcı, ezici, ufaltıcı şeyler.

Kâve کاوه (f.h.i.). (bkz : Gâve).

kavî قوی (a.s. kuvvet'den) : **1.** kuvvetli, güçlü. **2.** güvenilir, sağlam.

kaviyyü'l-bünye : bünyesi, yapısı sağlam, sağlam bünyeli.

kaviyyü'l-iktidâr : iktidârı kuvvetli.

kâvî کاوی (a.s. keyy'den. c. : kâviyân) : dağlayan, yakan, yakıcı, **fr. caustique.**

kavî-baht قوی بخت (a.f.b.s.) : talihli, şanslı.

kavîm قویم (a.s. kıvâm ve kıyâm'dan) : **1.** doğru, dürüst, kıvâmında. **Râh-i kavîm** : doğru yol. **2.** ayakta, dik. (bkz : kaim).

kavis-nâme قوسنامه (a.f.b.i.) : okçuluk ve okçular hakkında yazılan eser.

kâviş کاوش (f.i.) : kazma, eşme.

kâviş-ger کاوشگر (f.b.s.) : kazıcı, kazan.

kâviyânî کاویانی (f.s.) : Kâve ile ilgili, Kâve'ye âit olan. **Direfş-i Kâviyânî** : Dahhâk'ın

zülmüne karşı ayaklanan Kâve'nin bayrak yaptığı önlüğü.

kaviyy قوی (a.s.) : **1.** güçlü, sağlam. **2. h. i.** Tanrı.

kâviyyet کاویت (a.i.) : dağlayıcılık, yakıcılık.

kavkaa قوقعه (a.i.) : **biy.** midye, salyangoz gibi hayvanların sert kabuğu, *kavkı.

kavl قـــول (a.i.c. : akvâl) : **1.** lâkırdı, söz. (bkz : güftâr, kelâm, suhan).

kavl ile fi'l : söz ile iş.

kavl-i hôd : kendi sözü.

kavl-i ma'rûf : meşhur, ünlü söz.

kavl-i mücerred : delilsiz, ispatsız, şâhitsiz söz.

kavl-i nebî : peygambere nispet olunan söz. (bkz : hadîs).

kavl-i Resûl : hadîs.

kavl-i şer'î : şerîata uygun söz, dînî kanûnun sözü.

kavl-i zaîf : iddiasız söz.

kavl ü fi'l : söz ve *eylem. **2.** sözleşme.

kavl ü karâr : bir şeyi sözleşip bitirme.

kavlen قولاً (a.zf.) : sözle, fi'len olmayan.

kavlî قولی (a.s.) : söz ile ilgili, söz olarak, sözde. ["fi'lî" karşılığı].

kavliyyât قولیـــات (a.i.c.) : boş sözler, kuru lâflar.

kavl-nâme قول نامه (a.f.b.i.) : anlaşma belgesi.

kavm قوم (a.i.c. : akvâm) : **1.** insan topluluğu.

Kavm ve kabîle : hısım akraba.

kavm-i gayr-i mahsûr : yüz kişiden çok olan ahâli.

kavm-i mahsûr : nüfûsu yüzden aşağı olan köy halkı.

kavm-i müneccimîn : astronomi ile uğraşanlar. **2.** bir peygamberin gönderildiği topluluk.

kavm-i Hûd : Hûd Peygamberin gönderildiği Ad kavmi.

kamv-i Îsâ : **1)** Hz. Îsâ zamanındaki Yahudiler; **2)** Hz. Îsâ'nın havârileri.

kavm-i Lût : Lût Peygamberin kavmi.

kavm-i Mûsâ : Hz. Mûsa'nın kavmi.

kavmî, kavmiyye قومـــی ، قومیـــه (a.s.) : kavme âit, kavimle ilgili, **fr. ethnique. Asabiyyet-i kavmiyye** : kavim gayreti gütme, ırkçılık, şovenizm.

kavmiyyât قومیـــات (a.i.c.) : *budunbetim, etnografya, **fr. ethnographie.**

kavmiyyet قومیت (a.i.) : şu veya bu kavimden olma hali.

kavs قوس (a.i.c. : akvâs) : **1.** yay, keman. **2. geo.** yay.

kavs-i asabî : **anat.** sinir yayı.

kavs-i azmî : **anat.** kemik yayı.

kavs-i elektrikî : **fiz.** elektrik yayı.

kavs-i galsamî : **zool.** solungaç yay.

kavs-i in'ikâs : **fz.** *yansı yayı, **fr. arc de réflexe.**

kavs-i kudret : gökkuşağı.

kavs-i kuzah : **coğr.** ebem kuşağı.

kavs-i leyl (gece yayı) : **astr.** güneşin gökküresinde, bir gün boyunca çizdiği çemberin ufuk altında kalan parçası, **fr. arc nocturne.**

kavs-i leyl ve'n-nehâr : **astr.** gece gündüz yayları.

kavs i nehârî : **astr.** gündüz yayı.

kavs-i nısfü'n-nehâr : **astr.** meridyen yayı.

kavs-i nüzûl : ilâhî ışığın, hava, su, toprak, ateş gibi dört unsura dönerken meydana getirdiği kavis, yay.

kavs-i rahî : **anat.** aya kemeri.

kavs-i urûc : **tas.** vücûd-i İlâhîden ayrılan nûrun dört unsurdan geçtikten sonra tekrar aslına dönmesi.

kavs-i ziyâ : **fiz.** ışık yayı.

kavsara قوصره (a.i.) : ince dallardan örülmüş, iki tarafı sivri meyva sepeti ve buna benzer şeylerin yapıldığı ince yarılmış ağaçlar.

kavseyn قوســـین (a.i.c.) : iki kavis. (bkz : kavs). **Kabe kavseyn** ("ka" uzun okunur). "iki kavis arasındaki mesâfe" : Mîrac gecesinde Hz. Muhammed'in Cenâb-ı Hakk'a olan yakınlık derecesinden kinâye.

kavsî قوســـی (a.s.) : yayla ilgili; yay biçiminde olan.

kavsiyye قوســـیه (a.s.). ["kavsî" kelimesinin müen.]. (bkz : kavsî).

kavs-nâme قوسنامه (a.f.b.i.) : Kemankeş Bosnalı Mustafa Efendi'nin ok, okçuluk ve okçulara dair yazdığı eser.

kavs-pâre قوسپاره (a.f.b.i.) : küçük kavs, küçük yay.

kavvâd قواد (a.i.) : pezevenk. (bkz : pâzeng).

kavval قوال (a.s. kavl'den) : **1.** çok söyleyen, geveze, çalçene, çenesi düşük. **2.** sözü yerinde söyleyen, taşı gediğine koyan, lâf ebesi. (bkz : pür-gû). **3. müz.** şarkıcı, şarkı okuyan kimse.

kavvâl bi'l-hakk قوال بالحق (a.b.s.) : özü sözü doğru olan kimse.

kavvâs قواس (a.i. kavs'den) : **1.** oklu asker. **2.** ok yapan, okçu. **3.** banka, konsoloshâne, sefârethâne gibi yerlerde kapıcılık, bekçilik eden kimse, kavas.

kay' قیء (a.i.) : kusma. (bkz : gaseyân, istifrâğ).

kay'ü'd-dem : kan kusma.

kayâsıra قیاصره (a.i. kayser'in c.) : kayserler, eski Roma ve Bizans imparatorlarının lâkapları.

kayd قید (a.i.c. : kuyûd) : **1.** ayağa vurulan zincir, pranga, bukağı. **Sebt ü kayd** : birleştirme, bağlama. **2.** bağlama, bağ, bağlayacak şey; bağlanma. (bkz : bend, rabt). **3.** bir kâğıda yazılı olan şeyin, hülâsasını, târihini, numarasını deftere geçirme; böylece geçirilen hulâsa. **4.** sınırlama, belirtme. (bkz : tahdîd). **5.** ehemmiyet verme. **6.** yazma, yazılma. **7.** endîşe, gaile, telâş.

kayd-ı hayât : yaşadığı müddetçe, ölünceye kadar.

kayd-ı ihtirâzî : *çekince, sakınarak, çekinerek.

kayd-ı ihtiyâtî : *sakınca, *sakınmalık.

kayd-ı nâm : nam kaydı, nam tasası.

kayd ü bend : bağlama.

kayd ü şart : sözleşmenin bâzı kısımlarını sınırlayan söz veyâ madde, fıkra. **Bî-kayd, Bilâ kayd** : kayıtsız, ilişiksiz, aldırmaz. (bkz : lâ-kayd). **Bilâ-kayd ü şart** : kayıtsız ve şartsız. **Terkin-i kayd** : kaydını silme, çıkarma, kovma (bkz : tard). **8. ed.** kafiyenin son harfinden (revî) önce gelip okunan ve iki kafiyeden birbirinin ayni olan harf : "Kapısından çıkıp heman şehrin / Oldu âzim boyunca bir nehrin" beytindeki : "şehir" ve "nehir" kelimelerindeki **h** harfleri gibi.

kaydî قیدی (a.s.) : kayıda âit, kayıtla ilgili.

kaydiyye قیدیه (a.i.) : kayıt parası, kayıt karşılığı alınan para.

kayh قیح (a.i. c. : kuyûh) : irin.

kaylûle قیلوله (a.i.) : öğle uykusu, şekerleme, kestirme. [zâhiren uyku ve ma'nen işrâk-ı tecellî ile kesretin vahdette ve vahdetin kesrette müşâhedesi ve gayriyyetin ve kesretin zevâli].

kayne قینه (a.i.) : İslâm'dan önceki çağlarda Arap kadın şarkıcısına verilen bir ad.

kayravâniyye قیروانیه (a.i.) : kirene okulu, **fr. cirénaïque.**

Kays قیس (a.h.i.) : Leylâ ile Mecnun hikâyesinin erkek kahramânı olan Mecnûn-i Âmirî'nin asıl adı.

kaysâriyye قیساریه (a.i.) : atölye, depo, dükkânlarla avlu şeklinde kurulmuş resmî binaların hepsine birden verilen bir ad.

kayser قیصر (a.i.c. : kayâsıra) : eski Roma ve Bizans imparatorlarının lâkabı; **fr. César.**

kayseri قیصری (a.s.) : kayser'e mensup, kayserle ilgili. [müen. "kayseriyye" dir]. **Ameliyyât-ı kayseriyye : hek.** gebe bir kadının karnı yarılarak çocuğun kurtarılması ameliyesi, **césarien** ameliyesi. [meşhur Cesar (Kayser) in böyle bir ameliyat netîcesi dünyâya gelmiş olmasından kinâye olarak bu ad verilmiştir].

kaytus قیطس (a.) : bir yıldız kümesi.

kayyım قیم (a.i. kıyâm'dan) : **1.** câmi hademesi, kayyum. **2.** mütevelli.

Kayyûm قیوم (a.h.i. kıyâm'dan) : (aslî sıfatlardan kıyâm binefsihi sıfatı dolayısıyla) Allah. [bâki ve kaim olan, ezelî mânâsınadır].

kayyûmiyyet قیومیت (a.i.) : **1.** ebedî ve ezelî olma. **2. fels.** özdenlik, **fr. aseite.**

kâz, gâz کاز ، گاز (f.i.) : makas. (bkz : mikrâz).

kazâ' قضاء (a.i.) : **1.** olacağı ezelden Cenâb-ı Hak tarafından takdîr olunan şeylerin vukua gelmesi. **2.** dâvâları görme işi, hüküm, hüküm verme; kadı'nın hükmü, kadılık vazîfesi, bir kadı'nın idâresi altında bulunan yer. **Silk-i kazâ** : kadılık yolu, mesleği. **3.** istemeden yapılan ve elden çıkan kötü iş, zararlı iş. **Ecel-i kazâ** : bir kazâ netîcesinde olan ölüm. **4.** vaktinde kılınmayan namaz, tutulmayan oruç borcunu usul ve kaidesine göre sonradan ödeme. **Ez-kazâ** : kazâ olarak, kazâ sûretiyle; şâyet, olursa. (bkz : kazâen, kazârâ). **5.** (c.

kazâhâ) kaymakamlık, *ilce. **Taht-ı kazâ :** bir kadı'nın idâresi altında olan.

kazâ-i hâcet : aptes bozma. **6.** tehlike. **7.** hâdise, vukuat. **Kazâ vü kader :** alın yazısı. (bkz : kader-i ilâhî).

kazâ-i fi'lî : huk. [eskiden] *yargıcın yetîmin malını satması gibi fîlen olan hüküm.

kazâ-i ilzâm : huk. *yargıcın : "hükmettim, iddiâ olunan şeyi ver!" demesi gibi sözlerle mahkûmün-aleyhi ilzâm etmesi.

kazâ-i kavlî : huk. [eskiden] "hükmettim, ilzâmettim" demek gibi söz ile olan hüküm.

kazâ-i nâ-gehânî : görünmeyen, beklenmedik kaza.

kazâ-i terk : huk. *yargıcın : "hakkın yoktur, münâzaadan memnûsun" gibi sözlerle dâvâcıyı münâzaadan menetmesi.

Kazâbâdî Ahmed bin Mehmed قضابادی احمد بن محمد (a.h.i.) : 1750 de ölen bir Osmanlı bilgini olup tahsilini Sivas'da tamamlayarak İstanbul'a gelmiş, türlü medreselerde hocalık yapmıştır. Belli başlı eserleri : Hâşiye alâ-Sûreti'l-Fâtiha li-Beyzâvî (Beyzâvî'nin Fâtiha sûresine yaptığı tefsirin şerhi); Hâşiye alâ-Hâşiyeti Mirzâ Cân (Mirzâ Cân'ın hâşiyesine hâşiye); Tenvîrü'l-Basâir (gözleri nurlandırma); Netâicü'l-Enzâr (bakışların sonuçları); Şerh-i Nûniyye (Nûniyye kasîdesinin şerhi); şerhü fevâidüs-seniyye (Fevâidü's-seniyye şerhi).

kazâen قضاءً (a.zf.) : kazâ olarak, kazâ sûretiyle, bilmeyerek, yanlışlıkla elden çıkarak. (bkz : ez kazâ, kazârâ).

kazâhâ قضاها (a.i.c. kazâ'dan) : kazâlar, kaymakamlıklar (*ilçeler).

kazâî قضائی (a.s.) : kazâ ile ilgili; hüküm vermeğe âit.

kazâî rüşd : huk. belirli şartların bulunması hâlinde hâkim kararıyla kazanılan rüşt.

kazar قذر (a.i.) : pislenme, kirlenme.

kazârâ قضارا (a.zf.) : kazâ olarak, kazâ sûretiyle, bilmeyerek, yanlışlıkla, elden çıkarak. (bkz : ez kazâ, kazâen).

kazâyâ قضایا (a.i. kaziyye'nin c.) : kaziyeler (*tasımlar). (bkz : kaziyye).

kazâyâ-yi mantıkiyye : mant. mantık kaziyeleri.

kazâ-zede قضازده (a.f.b.s.) : kazâya uğramış.

kazevî قزوی (a.i.) : sazdan yapılmış, içine, pirinç, hurma ve benzeri şeyler konulan kulpsuz sepet, zenbil.

kazf قذف (a.i.) : **1.** atma. **2.** nâmuslu bir kadına, zîna suçunu isnâdetme. **Hadd-i kazf :** nâmuslu kadınlara iftirâ edenlere verilen cezâ.

kazf bi-tarîki'l-kinâye : huk. bir kimseye kinâyî bir tâbir ile zinâ isnâd etmektir ki, haddi îcâbetmez.

kazf-i muallak : huk. bir şarta ta'lik sûretiyle vuku' bulan kazf, ki haddi îcâbetmez, velev ki şart bilâhara tahakkuk etsin ["filân şu yere giderse zânîdır" denilmesi gibi].

kazf-i muzâf : huk. bir vakte izâfe sûretiyle vuku' bulan kazf, ki haddi mûcibolmaz, velev ki o vakit tahakkuk etsin ["filân, şu hâneye gireceği gün zânîdir" denilmesi gibi].

kazf-i sarîh : huk. sarâhâtten zinâya müş'ir bir lâfız ile vuku' bulan kazf ["filân zânidir" denilmesi gibi].

kâzım کاظم (a.s.c. : kâzımîn) : **1.** öfkesini, hırsını yenen [kimse]. **2. i.** erkek adı.

kâzımü'l-gayz : öfkesini yenen.

kazım, kazıma قاضم ، قاضمه ("ka" lar uzun okunur. a.s.) : kemirici [hayvan]. (bkz : kadıma).

kazıme-i zâtü't-terkova : zool. kunduz, sincap.

kâzıme کاظمه (a.s.) : ["kâzım'ın müen.]. (bkz : kâzım).

kâzımîn کاظمین (a.s. kâzım'ın c.) : öfkesini, hırsını yenenler.

kâzımîne'l-gayz : öfkesini yenenler.

kazî قاضی ("ka" uzun okunur. a.i. kazâ'dan). (bkz : kadî).

kazî-asker قاضیعسکر (a.b.i.) : kazasker, [eskiden] ilmiye rütbelerinin sonuncusu ve mülkiyede bâlâlık, askerlikte müşir rütbesinin altında olan, Rumeli, Anadolu adıyla iki derecesi bulunan pâyedeki zat. (bkz : kadı-asker).

kâzib کاذب (a.s. kizb'den) : **1.** kezbeden, yalan söyleyen, yalancı. **2.** yalan, uydurma. **Haber-i kâzib :** yalan, uydurma haber. **Haşeb-i kâzib : bot.** ağacın kabuğu ile içi

arasında her sene meydana gelen haşebî (odunumsu) bir tabaka, henüz odunlaşmamış, yalancı odun. **Kavl-ı kâzib :** yalan söz. **Subh-i kâzib :** sabaha karşı görünen ve bir müddet sonra kaybolan beyazlık. **Şöhret-i kâzibe :** uzun sürmeyen yalancı şöhret, ün.

kâzibe كاذبه (a.s.). ["kâzib'in müen.]. (bkz : kâzib).

kâzime كاظمه (a.i.) : [büyük] şehir. (bkz : mısr).

kâzime-i Bağdâd : Bağdat [büyük] şehri.

kaziyye قضيه (a.i.c. : kazâyâ) : **1.** iş, husus, madde, mesele; dâvâ. **2. gr.** cümlecik. **3. mant.** teklif, *önerme. **4. mat.** yardımcı teorem.

kaziyye-i asliyye : gr. asıl cümle.

kaziyye-i hükmiyye : huk. muhâsamanın mevzûunu teşkîl eden hâdise.

kaziyye-i külliyye : huk. hükmî mevzûu bütün efrâdına şâmil olan madde.

kaziyye-i mûcibe-i cüz'iyye : mant. *olumlu *tikel *önerme.

kaziyye-i mûcibe-i külliyye : mant. *olumlu *tümel *önerme, **fr. proposition universelle affirmative.**

kaziyye-i muhkeme : fels. kesin hüküm.

kaziyye-i sâlibe : fels. *olumsuz *önerme.

kaziyye-i sâlibe-i cüz'iyye : mant. *yadsılı *tikel *önerme.

kaziyye-i sâlibe-i külliyye : mant. *yadsılı *tümel *önerme.

kazûrât قاذورات ("ka" uzun okunur. a.i. kazûre'nin c.) : pislik, murdarlık. **2.** insan pisliği.

kazûre قاذوره ("ka" uzun okunur. a.i.c. : kazûrât) : pislikler, murdarlıklar. [bu kelime, dilimizde kullanılmaz].

kazz قز (a.i.) : ham ipek. **Dûdü'l-kazz :** ipek böceği.

kazzâfe قذافه (a.i.) : sapan. (bkz : felâhen).

kazzâz قزاز (a.i.) : ipekçi, ipek işleyen, ipek satan.

ke ك (f.e.) : Farsça'da küçültme edâtıdır. Meselâ: "merdüm, merdümek = adamcağız.." gibi.

ke ك (a.ha.) : **gr.** teşbih, benzetme harfi olup : "gibi, misillü" mânâlarına gelir.

ke-enne, ke-ennehu : sanki, gûya.

ke'l-evvel : evvelki gibi.

kemâ-fi's-sâbık : eskiden olduğu gibi.

ke-zâlik : yine böyle, yine öylece.

kebâb كباب (a.i.) : **1.** doğrudan doğruya ateşte veyâ kab içerisinde pişirilen et. **2.** ateşte alazlanarak veyâ kavrularak pişirilen her türlü nesne.

kebâbe كبابه (a.i.) : **bot.** bahârattan kara biberi andırır tâne, kuyruklu biber. ["kebâbiyye" yanlıştır].

kebâbî كبابى (a.i.) : kebap yapan ve satan kimse.

kebâbiyye كبابيه (a.i.) : **1.** lûlenin altında kalan tütün. **2.** sigara izmariti.

kebâd كباد (a.i.) : iri limon. (bkz : kebbâd).

kebâde كباده (f.i.) : ta'lim yayı, kepâze.

kebâde-keş كباده كش (f.b.s.) : ta'lim yayını çeken, ok atma ta'lîmini yapan veyâ bu ta'lîme hevesli bulunan [kimse].

kebâde-keşî كباده كشى (f.b.i.) : ta'lim yayını çekme, ok atmaya hevesli olma.

kebâir كبائر (a.i. kebîre'nin c.) : büyük günahlar. [adam öldürme veyâ zinâ gibi]. **Ehl-i kebâir :** çok büyük günahlar işleyen.

kebâis كبائس (a.i. kebîse'nin c.) : bir gün fazlası olan yıllar, şubat 29 çeken yıllar.

kebbâd كباد (a.i.) : **bot.** ağaç kavununa benzer bir çeşit büyük ve yumuşak bir limon olup, dilim dilim kesilerek tatlısı yapılır. (bkz : kebâd).

kebbân كبان (a.i.) : büyük terâzi, kapan. [Farsça "kepân" sözünden Arapçalaşmıştır].

kebd كبد (a.i.c. : ekbâd, kübûd). (bkz : kebed).

kebed كبد (a.i.c. : ekbâd) : karaciğer. (bkz : şüş). **İltihâb-ı kebed :** karaciğerin iltihaplanması.

kebedü'l-bahr : denizin engin yeri.

kebedü'l-kavs : yayın orta yeri.

kebedî, kebediyye كبدى ، كبديه (a.s.) : **1.** kebed'le, karaciğerle ilgili olan. **2.** karaciğer renginde olan.

kebediyyeler كبديه لر (a.t.i.) : **bot.** ciğerotları, **fr. hépatiques.**

kebg كبگ (f.i.) : **zool.** keklik.

kebg-i derî : zool. bir çeşit keklik.

kebg-reftâr كبگ رفتار (f.b.s.) : keklik gibi yürüyen, keklik gibi seken, keklik yürüyüşlü.

kebîr كبير (a.s.c. : kibâr, küberâ) : 1. büyük, ulu. **Câmi-i kebîr** : büyük cami. **Cebel-i kebîr** : büyük dağ. (bkz : azîm, cesîm). 2. yaşça büyük, yaşlı. 3. çocukluktan çıkmış genç. [müen. "kebîre"].

kebîre كبيره (a.i.c. : kebâir) : büyük günah. [adam öldürme veyâ zinâ gibi].

kebîse كبيسه (a.i.c. : kebâis, kevâbis) : şubat 29 çeken yıl, bir gün fazlası olan yıl. **Sene-i kebîse** : dört yılda bir şubat ayının 29 çekmesi. ["kebîse" aslında "doldurulmuş" mânâsına gelir].

kebs كبس (a.i.) : çukurluğu doldurup düzleme.

kebş كبش (a.i.c. : kibâş) : erkek koyun, koç, çebiş.

kebş-i İsmâil : Hz. İsmâil yerine kurban edilmek üzere gökten indirilen koç.

kebûd كبود (f.s.) : gök rengi, mâvi. **Çeşmân-ı kebûd** : mâvi gözler. **Asmân-ı kebûd** : mâvi gök.

kebûdî-i bahr : denizin mâviliği.

kebûd-fâm كبود فام (f.b.s.) : mâvi renkli, gök renginde olan. (bkz : minâ-fâm).

kebûdî كبودى (f.i.) : mâvilik, mâvi renkli.

kebûdî-i bahr : denizin mâviliği.

kebûdî-kebûd كبودى كبود (f.s.) : masmâvi.

kebûter كبوتر (f.i.c. : kebûterân) : güvercin. (bkz : kâlûc[1]).

kebûter-i çarhî : güvercin taklası, takla atarak uçan güvercin.

kebûter-i dil : gönül güvercini, güvercine benzeyen gönül.

kebûter-i dü-bâme : sık sık fikir değiştiren, bukalemun mizaçlı kimse.

kebûter-i dübürcî : (bkz : kebûter-i dübâme).

kebûter-i harem : 1) Kâbe'de bulunan ve avlanması yasak olan güvercin cinsi; 2) Kureyş kabîlesinden Mekke'li bir hanım.

kebûter-i nâme-ber : mektup götüren güvercin, posta güvercini.

kebûter-i şâlvârî : paçalı güvercin.

kebûter-i tîz-per : yarış güvercini.

kebûter-i yahû : yüksek sesle öten güvercin.

kebûterân كبوتران (f.i. kebûter'in c.) : güvercinler.

kebûter-bân كبوتربان (f.b.i.) : güvercin bakıcısı.

kebûter-bâz كبوترباز (f.b.i.) : güvercin yetiştiren, besleyen, satan kimse.

kebûter-hâne كبوترخانه (f.b.i.) : güvercinlik.

kec كج (f.s.) : eğri, çarpık. (bkz : geç, gej, kej).

kec ü mec : çarpık, altüst.

kecâbe كجابه (f.i.) : deve üstüne konulan bir çeşit tahtırevan. (bkz : kecâve, mahfe).

kecâve كجاوه (f.i.) : deve üstüne konulan bir çeşit tahtırevan. (bkz : kecâbe, mahfe).

kec-bahs كج بحث (f.a.b.s.) : aykırı görüşlü, düşüncesi aykırı olan kimse.

kec-bâz كجباز (f.b.s.) : oyunda hîle eden.

kec-be-kec كج بكج (f.s.) : çok eğri.

kec-bey' كج بيع (f.a.b.s.) : hileli satış yapan kimse.

kec-bîn كجبين (f.b.s.) : 1. eğri bakan, şaşı. 2. yanlış, ters düşünen.

kec-çeşm كج چشم (f.b.s.) : eğri bakan, şaşı kimse.

kec-dehân كج دهان (f.b.s.): eğri ağızlı, çarpık.

kec-dehen كج دهن (f.b.s.) : (bkz : kec-dehân).

kec-fehm كجفهم (f.b.s.c. : kec-fehmân) : ters, yanlış anlayan.

kec-gerdân كج گردان (f.b.s.) : boynu eğri, eğri boyunlu, eğri boyun.

kec-gerden كج گردن (f.b.s.) : (bkz : kec-gerdân).

kec-hân كج خوان (f.b.s.) : başkasının kötülüğünü isteyen.

kec-hûy كج خوى (f.b.s.) : fena, kötü huylu.

keckûl كجكول (f.i.). (bkz : keşkûl[1]).

kec-külâh كج كلاه (f.b.s.) : 1. külâhını eğri giyen, eğri külâhlı. 2. **mec.** külhanbeyi; serseri.

kec-mizâc كجمزاج (f.a.b.s.) : mizâcı, tabîatı hoş olmayan, ters olan. (bkz : kec-tâb').

kec-nazar كجنظر (f.a.b.s.) : eğri bakışlı; hasetçi, kıskanç.

kec-nigâh كجنگاه (f.b.s.) : bakışı eğri olan, eğri bakışlı.

kec-nihâd كجنهاد (f.b.s.) : tıyneti, mayası bozuk [kimse]; ters huylu, aksi.

kec-perverî كج پرورى (f.b.i.) : aksilik.

kec-reftâr كجرفتار (f.b.s.). (bkz : kec-rev).

kec-rev كجرو (f.b.s.) : 1. eğri giden, tuttuğu yol aykırı, sakat olan. (bkz : kec-reftâr). 2. aksak, topal.

kec-re'y كج رأى (f.a.b.s.) : reyi, düşüncesi sakat, ters [olan].

kec-tab' كجطبع (f.a.b.s.) : tabîatı, mizâcı ters olan, aksi. (bkz : kec-mizâc).

keçel كچل (f.s.) : dazlak [adam]; kel başlı. (bkz : akra').

ked كد (f.i.) : ev. (bkz : hâne, mesken).

ked-bânû كدبانو (f.b.i.) : kâhya kadın, bir dâireyi idâre eden kadın.

kedd كد (a.i.) : çalışma, çabalama, uğraşma, iş; emek.

kedd-i yemîn (sağ elin emeği) : el emeği.

-kede -كده (f.e.): mahal, yer, ev. **Âteş-kede :** ateş yeri. **Mey-kede :** mey yeri, meyhâne. **Mihnet-kede :** mihnet yeri.

keder كدر (a.i.) : **1.** bulanıklık. **2.** (a.i.c. : ekdâr) : tasa, kaygı, gönül üzüntüsü. (bkz : gamm, gussa).

keder-efzâ كدر افزا (a.f.b.s.) : kedér veren, keder verici.

keder-engîz كدر انگيز (a.f.b.s.) : keder koparan, keder koparıcı, keder meydana getiren.

keder-nâk كدر ناك (a.f.b.s.) : kederli, tasalı, gamlı.

ked-hüdâ كد خدا (f.b.i.) : kethüdâ, kâhya.

kedm كدم (a.i.) : ısırma.

kedme كدمه (a.i.) : yara nişanı, bere, iz.

kedû كدو (f.i.) : **1.** kabak. **2.** şarap kabı. **3. mec.** kafatası.

ke-en-lem-yekün كأن لم يكن (a.zf.) : sanki yokmuş, hiç yokmuş, hiç olmamış gibi.

ke-enne كأن (a.zf.) : sanki, gûyâ, gibi, benzer.

ke-enne-hu كأنه (a.zf.) : gûyâ, sanki, gibi; benzer.

kef كف (f.i.) : **1.** köpük. **2.** sünger taşı.

kef-i deryâ : deniz köpüğü.

kef ك (a.f.ha.) : Osmanlı alfabesinin yirmi beşinci harfi olup "ebced" hesâbında yirmi sayısının karşılığıdır. [bugünkü alfabemizde, Osmanlıcanın kaf = ق ve kef = ك harfleri birleştirilmiştir]. (bkz : kâf).

kefâ كفا (f.i.) : mihnet, meşakkat, sıkıntı.

kefâet كفائت (a.i. küfv'den) : bir şeyin dengi, eşi olma.

kefâf كفاف (a.i.) : yaşayacak kadar rızık.

kefâf-ı nefs : bir kimsenin ölmeyecek kadar olan rızkı, nafakası; doyumluk. ["kifâf" şekli, yaygın olmakla berâber yanlıştır].

kefâlet كفالت (a.i.) : kefillik, birine kefil olma.

kefâlet bi'l-mâl : fık. bir mal için kefil olma.

kefâlet bi'n-nefs : fık. birinin şahsına kefil olma.

kefâlet bi't-teslîm : tic. bir malın teslîmine kefil olma.

kefâlet-i muaccele : huk. tâcîl (acele) kaydiyle mukayyet olan kefâlet, hemen ödenmek kaydıyla kefâlet.

kefâlet-i muallaka : fık. şarta muallâk olan kefâlet ["filân adam senin alacağını vermezse ben veririm" gibi].

kefâlet-i mukayyede : huk. bir kayıt ile takyît olunan kefâlet [hemen edâ ve teslîm olunmak üzere tâcil kaydıyla yâhut filân vakitte îfâ ve teslîm olunmak üzere diye tecîl kaydıyla mukayyet olan kefâlet gibi].

kefâlet-i mutlaka : huk. bir kayıt ile bağlı olmayan kefâlet.

kefâlet-i muvakkate : fık. muvakkat bir zaman için kefil olma ["filân vakite kadar bu adama kefîlim" gibi].

kefâlet-i muzâfa : huk. gelecek zamâna izâfe edilen kefâlet ["gelen filân vakitten îtibâren kefîlim" demek gibi].

kefâlet-i münecceze : huk. şarta bağlı ve gelecek zamâna muzâf olmayan kefâlet [filânın borcuna veyâ nefsine filân malın teslîmine filhal kefîl olma gibi].

kefâlet-i müeccele : huk. te'cîl kaydiyle mukayyet olan kefâlet ["filân vakitte îfâ olunmak üzere" yapılan kefâlet gibi].

kefâlet-i müteselsile : huk. iki veyâ daha çok kimselerin birbirlerine karşılıklı kefil olmaları.

kefâlet-i nakdiyye : huk. bir husûsu te'mîn için depozito yatırmak sûretiyle kefil olma.

kefâleten كفالةً (a.zf.) : kefâlet sûretiyle, kefil olarak.

kefâlet-nâme كفالتنامه (a.f.b.i.) : kefâlet senedi, kefillik kâğıdı.

kefc كفج (f.i.) : köpük [ağızdan gelen].

kef-çe كفچه (f.i.) : kepçe.

kefe كفه (a.i.). (bkz : keffe).

kefef كفف (a.i. keffe'nin c.) : kefeler, terâzi gözleri, terâzi tablaları. (bkz : kifâf).

kef-efşân كف افشان (f.b.s.) : köpük saçan. (bkz : kef-nisâr).

kefel كفل (a.i.) : ard, dip, kıç.

kefen كفن (a.i.c. : ekfân): ölüyü sardıkları bez.

kefen-bâf كفنباف (a.f.b.s.) : kefen dokuyan, kefen dokuyucu.

kefen-be-dûş كفن بدوش (a.f.b.s.) : kefeni omuzunda, rind.

kefen-düzd كفندزد (a.f.b.s.) : mezar soyucusu.

kefen-pûş كفن پوش (a.f.b.s.) : kefene sarılmış, kefenlenmiş.

kefere كفره (a.i. kâfir'in c.) : kâfirler, hakkı tanımayanlar, hak dînini inkâr edenler, Müslüman olmayanlar. (bkz : kâfirûn, küffâr).

kefere-i fecere : 1) çok günah işlemiş kâfirler; **2)** [eski târihlere göre] İslâm olmayan unsurlar.

keff كف (a.i.c. : küfûf) : **1.** el içi, el ayası, avuç. (bkz : râhe). **Bâtın-ı keff :** elin içi, aya. **Zâhir-i keff :** elin üstü.

keff-i beyzâ: Hz. Musâ'nın mucize yapan eli.

keff-i dest : el ayası.

keff-i kifâyet : eli işe yatkın olma.

keff-i Mûsâ : Hz. Musâ'nın eli. **2.** ayağın altı, taban.

keff-i pâ : ayak tabanı.

keff-i nefs : duygularını kontrol altına almak. **3.** el çekme; vazgeçme.

keff-i yed : el çekme, vazgeçme, karışmama.

keffü'l-esed : bot. aslanpençesi, **fr. alchémille. 4. ed.** arûz'un yedinci sâkin harfini çıkartma.

keffâret كفارت (a.i.) : bir günaha karşı tutulmak üzere yapılan veyâ tutulan şey.

keffâret-i yemîn : yerine getirilemeyen yemine karşı oruç tutmak, sadaka vermek, köle azâdetmek gibi şer'î cezâ. ["kefâret" şekli yanlıştır].

keff-çe كفچه (f.i.) : **1.** küçük el. **2.** kepçe.

keff-çe-gîr كفچه گير (f.b.i.) : silâh yapımında erimiş demiri karıştıran işçi.

keffe كفه (a.i.c. : kefef, kifâf) : kefe, terâzi gözü, terâzi tablası.

keffetü'd-deff : dâire kasnağı.

keffetü's-sâid : avcıların değirmi ağı.

keffeteyn كفتين (a.i.c.) : terâzinin iki gözü.

keffiyye كفيه (a.i.) : Araplar tarafından kullanılan ve omuzları da örten püsküllü erkek baş örtüsü.

keff-ne كفنه (a.i.) : biz, çuvaldız ve benzeri şeyleri kullanırken avucu korumak maksadıyla ele geçirilen demirli kayış.

kef-gîr كفگير (f.b.i.) : "köpük tutan" : kevgir, delikli kap, süzgeç; kepçe.

kefîl كفيل (a.i. kefâlet'den) : kefâlet eden, kaçındığı takdirde birinin borcunu ödemeyi, birinin bir şeyi -yapması gerekirken- yapmadığı takdirde o işi yapmayı kendi üstüne alan kimse.

kefîl bi'l-mâl : fık. bir malın ödenmesine kefil olan kimse.

kefîl bi'n-nefs : fık. birinin şahsına kefil olan kimse.

kefîl bi't-teslîm : bir malın teslîmine kefil olan kimse.

kefîl-i mu'teber : istenilen vasıftaki kefil.

kef-nisâr كف نثار (f.b.s.) : köpük saçan. (bkz : kef-efşân).

kefr كفر (a.i.c. : küfûr) : **1.** köy. **2.** örtme.

kefş كفش (f.i.) : ayakkabı, pabuç.

kefş-dâr كفشدار (f.b.s.) : ayakkabıları muhâfaza eden kimse.

kefş-dûz كفش دوز (f.b.i.) : ayakkabı diken, eskici, köşker. (bkz : kefş-ger).

kefş-gen كفشگن (f.b.i.) : ayakkabı çıkarılan yer, pabuçluk.

kefş-ger كفشگر (f.b.i.) : ayakkabıcı, eskici, köşker. (bkz : kefş-dûz).

kefş-gerdân كفشگردان (f.b.i.) : ayakkabı, kundura çeviren, hizmetkâr.

keftâr كفتار (f.i.) : **zool.** sırtlan.

kefter كفتر (f.i.) : güvercin. (bkz : kebûter).

keh كه (f.i.) : saman. (bkz : kâh).

kehâ كها (f.s.) : mahcup, utangaç.

kehâil كحائل (a.s. kehîl'in c.) : sürme çekilmiş, sürmeli [gözler].

kehânet كهانت (a.i.) : falcılık, bakıcılık.

kehânet-fürûş كهانتفروش (a.f.b.s.) : falcılık, gaipten bilmişlik satan.

kehânet-fürûşî كهانتفروشى (a.f.b.i.) : falcılık, gaipten bilmişlik satma.

kehene كهنه (a.i. kâhin'in c.) : falcılar, bakıcılar, gaibten haber verenler.

kehf كهف (a.i.c. : kühûf) : **1.** in, mağara. (bkz : gar). **2.** sığınak, sığınacak yer. (bkz : melce'). **3. anat.** vücuttaki oyuk.

kehf-i rie : verem mikrobunun akciğerde açtığı oyuk, **fr. caverne**.

kehhâl كحال (a.i.) : **1.** göz hekimi. **2.** göze çok sürme süren, sürme çeken kimse.

kehhâl-i şerîat : **mec.** Hz. Muhammed.

kehîl كحيل (a.s.c. : kehâil, kehlâ) : sürme çekilmiş, sürmeli [göz]. **Ayn-ı kehîl** : sürmeli göz. [müen. kehîle].

kehîlâ كحيلا (a.i.) : gözleri kudretten sürmeli olan kadın.

keh-keşân كهكشان (f.b.i.) : saman uğrusu, hacılar yolu, saman yolu.

keh-keşân-sâkin كهكشان ساكن (f.a.b.s.) : kehkeşanda, saman yolunda oturan.

kehl كحل (a.i.) : göze sürme çekme.

kehl كهل (a.i.c. : kihâl, kühûl, kühlân) : 30-50 yaş arasında bulunan kimse, olgun çağı.

kehl, kehle كهله ، كهل (o.i.) : bit.

kehlâ كحلا (a.s. kehîl'in c.). (bkz : kehâil).

keh-rübâ كهربا (f.b.i.) : "saman kapan" : kehlibar.

keh-rübâî كهربائى (a.s.) : kehlibara âit, kehlibarla ilgili. [bu kelime bir aralık "elektrik, elektrikî"; kehrübâiyyet de "elektrikiyyet" mânâlarını karşılamakta idi].

kehvâre كهواره (f.i.). (bkz : gehvâre).

kehvâre-nişîn كهواره نشين (f.b.s.). (bkz : gehvâre-nişîn).

kej كژ (f.s.) : eğri, çarpık. (bkz : kec).

kej-tab' : kötü yaradılışlı.

kej-çeşm كژ چشم (f.b.s.) : eğri bakışlı, şaşı. (bkz : ahvel, kec-nazar).

kej-düm كژدم (f.b.s.) : **1.** eğri kuyruklu. **2. zool.** akrep.

kej-düm-i bahrî : **zool.** deniz akrebi, iskorpit, **lât. scorpena scrofa**.

kej-düm-i felek : **astr.** akrep burcu.

kej-düme كژدمه (f.i.) : tırnak diplerinden çıkan ve etyaran denilen hastalık.

kej-dümî كژدمى (f.b.s.) : akreple ilgili, akrep gibi.

kej-tab' كژطبع (f.a.b.s.) : tabîatı eğri.

kelâ كلا (a.i.) : yeşil ot.

kelâb كلاب (a.i.) : **1. hek.** kuduz hastalığı; kudurma. **2.** su ürküntüsü, idrofobya, **lât. hydrophobia**.

kelâbe كلابه (f.i.) : çile hâlindeki iplik.

kelâcû كلاجو (f.i.) : kadeh.

ke'l-adem كالعدم (a.b.s.) : yok, yokmuş gibi.

kelâğ كلاغ (a.i.) : **zool.** bir cins karga (kuzgun).

kelâl كلال (a.i.): **1.** yorgunluk; bıkkınlık. (bkz : kelâlet).

kelâl-i dil : gönül yorgunluğu. **2.** uzak akraba.

kelâl-âver كلال آور (a.f.b.s.) : yorgunluk getiren, yorucu, sıkıcı. (bkz : kelâl-bahş).

kelâl-bahş كلال بخش (a.f.b.s.) : yorgunluk veren, yorucu, sıkıcı. (bkz : kelâl-âver).

kelâlet كلالت (a.i.) : yorgunluk, gevşeklik. (bkz : kelâl[1]).

kelâlîb كلاليب (a.i. küllâb'ın c.) : ucu eğri demirler, çengeller, kancalar.

kelâm كلام (a.i.) : **1.** söz, lâkırdı. (bkz : kavl, suhen). **2. gr.** söz, ibâre, fıkra; cümleler veyâ cümlecikler. **3.** söyleyiş, nutuk. **4.** dil, lehçe. **5.** Allah'dan ve Allah'ın birliğinden bahseden ilim. **6.** Kur'an. (bkz : Fürkan). **Âgaz-ı kelâm** : söze başlama. **Batiyyü'l-kelâm** : ağır ağır, zorlukla konuşan. **Hâsıl-ı kelâm, Hulâsa-i kelâm** : sözün kısası. **İlm-i kelâm** : Allah'ın birliğini ve Allah ile ilgili bahisleri akıl ve mantık ile ıspat eden ilim. **Îrâd-ı kelâm** : söz söyleme. **Mâ-lâ-kelâm** : söz götürmez, diyecek yok. **Mîr-i kelâm** : düzgün, temiz ve zarif söz söyleyen. **Netîce-i kelâm** : sözün kısası. (bkz : hâsıl-ı kelâm, hulâsa-i kelâm). **Redd-i kelâm** : karşılık verme, cevap verme. **Takrîr-i kelâm** : söyleme.

kelâm-ı Arab : Arap dili veyâ lehçesi.

kelâm-ı kadîm : Kur'an. (bkz : Fürkan, Hitâb, kelâmullah, Kitâb, Mushaf, Necm, Nûr).

kelâm-ı kibâr : atasözü hükmüne geçmiş hikmetli, meşhur söz.

kelâm-ı mahrem : gizli söz.

kelâm-ı manzûm : manzum söz.

kelâm-ı mensûr : nesir söz.

kelâm-ı nefsî : içten konuşma, Allah'ın lâfz, harf ve ses olmayan zâtî kelâmı, **fr. endophaise.**

kelâm-ı resûl : Hz. Muhammed'in sözü, Hadîs.

kelâm-ı tünd : sert söz.

kelâmullah (Allah'ın sözü) : Kur'an. (bkz : Kelâm-ı kadîm).

kelâmî كلامـــى (a.s.) : kelâma, söze âit, sözle ilgili.

kelâmî tekyesi : [eskiden] İstanbul'da bulunan bir nakş-i bendî tekkesi olup şeyhi Esad Efendi idi.

kelâmiyye كلاميه (a.i.) : kelâmcılar yolu.

kelâmiyyûn كلاميـــون (a.i.c.) : kelâmcılar, îtikadla ilgili mes'eleler üzerinde münâkaşa yolu açan zümre.

kelân كلان (f.s.) : iri, büyük, heybetli, cüsseli, iri gövdeli.

kelân-ı ravza : Hz. Muhammed.

kelân-ter كلانتر (f.b.s.) : daha büyük, çok iri.

kelâseng كلاسنگ (f.b.i.) : sapan.

kelb كلـــب (a.i.c. : kilâb) : köpek. (bkz : seg). **Dâü'l-kelb : hek.** kuduz hastalığı.

kelb-i Alî (Hz. Ali'nin köpeği) : bazı Alevîler tarafından erkek çocuklarına verilen ad.

kelb-i akur : kudurgan köpek.

kelb-i muallem : terbiye görmüş, eğitilmiş köpek.

kelbetân, kelbeteyn كلبتين ، كلبتان (f.b.i.) : kerpeten.

kelbî كلبى (a.s.) : köpeğe âit, köpekle ilgili.

kelbiyye كلبـــيه (a.i.) : **1. fels.** kinizm, **fr. cynisme, cynique. 2. zool.** köpekgiller.

kelbiyye-i ehliyye : av, ev ve sokak köpeği.

kelbiyye-i sa'lebiyye : tilki.

kelbiyye-i şegaliyye : çakal.

kelbiyye-i zenebiyye : kurt.

kelbiyyûn كلبـــيون (a.i.c.) : meşhur Diogène'in de içinde bulunduğu, kalenderâne yaşamayı îtiyad edinen bir fırka, kelbiyye tâifesi.

kelbü'l-asgar كلب الاصغر (a.b.i.) : **astr.** semânın kuzey yarımküresinde görülebilen bir yıldız kümesi. **lât. Canis Minoris; fr. Le Petit Chien.**

kelbü'l-ekber كلب الاكبر (a.b.i.) : **astr.** semânın güney yarımküresinde bulunan ve görülen yıldızların en parlağını ihtivâ eden bir yıldız kümesi, **lât. Canis Majoris; fr. Le Grand Chien.**

kelbü'l-mâ' كلب المـــاء (a.b.i.) : **1.** köpek balığı. **2.** kunduz.

kele كله (f.i.) : yanak. (bkz : ruh).

kelebçe كلبچـــه (f.i.) : **1.** suçluların kaçmasını önlemek üzere bileklerine takılan demir halka. **2.** kablo, boru gibi şeyleri bir yere bağlamak için kullanılan halka.

kelef كلف (a.i.) : **1.** yüzdeki benek, siyah veyâ kırmızı noktalar. **2.** şiddetli sevgi.

kelekî كلكى (f.i.) : kuş kanadının büyük tüylerinden yapılan padişah sorgucu, tuğ.

kelel كلل (f.i.). (bkz : kelekî).

ke'l-evvel كالاول (a.zf.) : evvelki gibi, eskisi gibi.

kelîl كليل (a.s.) : **1.** körleşmiş, kesmez, işlemez [kılıç, bıçak v.b.]. **2.** gözleri iyi görmeyen, az gören.

kelîle كليله (h.i.) : çakal adı.

Kelîle ve Dimne : kuşlar ve diğer hayvanlar hakkında Hintçe yazılmış bir hikâye kitabı olup, İbnü'l-Mukaffa tarafından Arapçaya, ondan naklen İranlı Hüseyin Vâiz tarafından "Envâr-ı Süheylî" adıyla Farsçaya, daha sonra "Hümâyûnnâme" adıyla Osmanlıcaya tercüme edilmiştir.

kelim كلم (a.i. kelime'nin c.) : lâkırdılar, sözler. (bkz : kelimât). **Mevsûkü'l-kelim** : sözlerine inanılan. **Nâfizü'l-kelim** : sözü geçer.

kelîm كليـــم (a.s. kilâm'dan) : **1.** söz söyleyen, konuşan. **2. i.** ikinci şahıs. (bkz : muhâtab). **3.** Tûr-i Sînâ'da Cenâbıhak'la konuşması dolayısıyla Hz. Mûsâ'nın ünvanı. **Sûre-i kelîm** : Kur'ân'ın yirminci sûresi, Tâhâ sûresi.

kelimât كلمـــات (a.i. kelime'nin c.) : kelimeler, lâkırdılar, sözler.

kelimât-ı İlâhiyye : İlâhî sözler.

kelimât-ı takdîriyye : takdir edici kelimeler.

kelîm-dest كليم دست (f.b.s.) : olgun kimse.

kelime كلمـــه (a.i.c. : kelimât, kelim, kilem). [bizde "kelimât" şekli çok kullanılır]. **1.** bir fikir anlatan, bir veyâ birkaç heceden meydana gelen ses, söz. **2.** lâkırdı. **3. gr.** isim, fiil ve harf olarak üçe ayrılan söz bölümlerinin

hepsi. **İ'lâ-yi kelimetullah :** Müslümanlığı yükseltme, yayma.

kelime-i asliyye : gr. basit kelime, *sözcük, **fr. mot simple.**

kelime-i külliyye : fels. *kamumantıkçılık, **fr. panlogisme.**

kelime-i müvellede : yeni türetilen kelime, yeni kelime bulma, neoloji, **fr. néologie.**

kelime-i şahâdet : Müslümanlığın şartlarından biri olan : "eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlühü" cümlesi.

kelime-i tayyibe : güzel söz, gönül alıcı söz.

kelime-i tevhîd : "lâ-ilâhe illallah; Muhammedün resûlullah".

kelimeteyn, kelimetân كلمتان ، كلمتين (a. i.c.) : İslâmî inancın temelini oluşturan : "Allah'tan başka tapacak yoktur ve Hz. Muhammet O'nun resûlüdür" ibareleri.

Kelîmullah كليم الله (a.h.i.) : Tûr-i Sînâ'da Allahın hitâbını duyan Hz. Mûsa.

keling كلنگ (f.s.) : şaşı. (bkz : ahvel).

kelk كلك (f.i.) : koltuk [insanda].

kellâ كلا (a.zf.) : hiç, asla, katiyen.

Hâşâ ve kellâ : Allah korusun, katiyen.

kelle كله (f.i.) : **1.** baş, kafa. **2.** baş gibi yuvarlak şey. **3.** ekinlerde başak. **4.** [halıcılıkta] 3x4 m^2 olan halı.

kelle-pûş كله پوش (f.b.i.) : bir çeşit başörtüsü. (bkz : ser-pûş).

kellim kellim lâ-yenfa' : söyle söyle faydası yok, kendin söyle kendin dinle.

kellimi'n-nâse alâ-kaderi ukulihim : halka anlayabileceği gibi söyleyin.

kem كم (a.e.) : soru edâtı olup bir şeyin mikdârını öğrenmek üzere kullanılır : "kaç, ne kadar?" gibi.

kem كم (f.s.) : **1.** az, eksik. (bkz : kalîl, noksân). **2.** fenâ, kötü; bozuk.

kemâ كما (a.e.) : "gibi; misilli, olduğu üzere" gibi benzetme edâtıdır.

kemâ-fi'l-evvel : evvelki gibi.

kemâ-fi's-sâbık : eskisi gibi.

kemâ-hiye-hakkıhâ : hakkıyla, gereği gibi.

kemâ-hüve'l-mu'tâd : mûtâd üzere, alışıldığı gibi.

kemâ-hüve'r-resm : âdet olduğu veçhile, yollu yolunca.

kemâ-kân : eskisi gibi, evvelden olduğu gibi.

kemâ-yenbagî: îcâbettiği gibi, uygun şekilde.

kemâ-bîş كما بيش (f.b.s.) : aşağı yukarı. (bkz : takrîben).

kemâ-fi'l-evvel كمافى الاول (a.b.zf.) : evvelki gibi.

kemâ-fi's-sâbık كمافى السابق (a.zf.) : eskisi gibi.

kemâ-hiye كماهى (a.b.zf.): olduğu gibi. (bkz : kemâ-hüve, kemâ-kân).

kemâ-hiye-hakkıhâ كماهى حقها (a.zf.) : hakkıyla, gereği gibi.

kemâ-hû, kemâ-hüve كماهو ، كماهو (a. zf.) : olduğu gibi. (bkz : kemâ-hiye).

kemâîn كمائين (a.i. kemîn'in c.) : pusuya gizlenmiş adamlar.

kemâ-kân كماكان (a.zf.) : eskisi gibi, evvelden olduğu gibi.

kem-akl كمعقل (f.a.b.s.) : aklı kıt, ahmak.

kemâl كمال (a.i.c. : kemâlât) : **1.** olgunluk, yetkinlik, tamlık, eksiksizlik. **Sinn-i kemâl :** olgunluk çağı. **2.** en yüksek değer, mükemmellik; değer, baha.

kemâl-i âfiyet : afiyetin son derecesi.

kemâl-i âsâyiş : âsâyişin son haddi.

kemâl-i bülûğ : ilk ergenlik çağı devresi.

kemâl-i ciddiyyet : ciddiyetin son derecesi, çok ciddî olarak.

kemâl-i dirâyet : dirâyetin son derecesi.

kemâl-ı hayret(le) : hayret ederek, çok şaşırarak.

kemâl-i ihtimâm : son derece dikkat.

kemâl-i kat'iyyet : tam kesinlik.

kemâl-i lûtf : lûtfun büyüklüğü, noksansızlığı.

kemâl-i mehâbet ve azamet : azamet ve heybetin son derecesi.

kemâl-i muhabbet(le) : sevgi ile dolu olarak.

kemâl-i salâhiyyet : salâhiyetin son derecesi, geniş salâhiyet, geniş *yetki.

kemâl-i zevk : zevkin son derecesi. **3.** bilgi, fazîlet.

kemâl-i evvel : fels. entelekya, **fr. intélléchie. 4.** erkek adı.

kemâlât كمالات (a.i. kemâl'in c.) : insanın, bilgi ve ahlâk güzelliği bakımından olgunluğu.

kemâlât-ı medeniyye : medeniyetçe olan olgunluklar.

kemâlât-perver كمالاتپرور (a.f.b.s.) : kemal sâhibi, olgun kimse.

kemâliyye-i halvetiyye كماليهء خلوتيه (a. b.i.) : Halvetiyye şûbesinin Bekriyye kolundan meydana gelen üçüncü kol. [kurucusu : Şeyh Muhammet Kemâlettin'dir].

kemân كمان (f.i.) : **1.** yay [ok atan]. **2.** kavis. **3.** keman.

kemânçe كمانچه (f.i.) : **1.** kemençe, yayla -diz üzerinde- çalınan, kemana benzer küçük bir çalgı. **2. tar.** resmî imzalara çekilen uzun kavis.

kemân-dân كماندان (f.b.i.) : **1.** yay zarfı, ok kuburu. **2.** keman kutusu.

kemân-dâr كماندار (f.b.s.) : yay tutan, yay tutucu.

kemâne كمانه (f.i.) : **1.** keman veyâ kemençe yayı, oku. **2.** matkap yayı. **3.** güreşte bir oyun çeşidi.

kemâne çekme : güreşte, elleri hasmın arkasından göğsü üzerinde kilitledikten sonra mîdesi ve karnı üzerinde kuvvetle sıvazlıya sıvazlıya gezdirme.

kemân-ebrû كمان ابرو (f.b.s.) : kaşları yay gibi güzel, biçimli olan, keman kaşlı.

kemân-ger كمانگر (f.b.i.) : yay [ok atmaya yarayan] yapan sanatkâr.

kemân-gîr كمانگير (f.b.s.) : usta ok atıcı.

kemânî كمانى (f.i.) : alaturka kemancı.

kemân-keş كمانكش (f.b.s.) : **1.** keman, yay çeken, ok atan. **2.** keman çalan.

kemân-keşî كمانكشى (f.b.i.) : ok atıcılık.

kem-asl كم اصل (a.f.b.s.) : aslı nesli bozuk.

kem-ayâr كمعيار (f.a.b.s.) : ayârı doğru olmayan, ayârı bozuk. [kelimenin aslı : "kem-ıyâr" dır].

kemâ-yenbagî كماينبغى (a.zf.) : gereği gibi; lâyık olduğu gibi, uygun şekilde.

kemâ-yeşâ كمايشا (a.zf.) : dilediği gibi, istediği yolda.

kem-âzâr كم آزار (f.b.s.) : zarar vermeyen, zararsız.

kem-bahâ كمبها (f.b.s.): kıymeti az, değersiz.

kem-baht كمبخت (f.b.s.) : tâlihsiz.

kem-bidâa كمبضاعه (f.b.s.) : **1.** sermayesi kıt. **2.** bilgisi zayıf, az okumuş.

kem-bizâa كمبضاعه (f.b.s.). (bkz : kem-bidâa).

kem-cevâb كم جواب (f.a.b.s.) : eksik veya kötü cevap veren.

kem-dil كمدل (f.b.s.) : gönlü kötü, kötülük seven.

kem'e كمئه (a.i.) : **bot.** yermantarı, domalan, **fr. truffe.**

kemen-çe كمنچه (f.i.) : **müz.** üç telli, küçük kemana benzer diz üstünde yayla çalınan bir çalgı.

kemend كمند (f.i.) : **1.** uzakta bulunan herhangi bir şeyi tutup çekmek üzere atılan ucu ilmekli uzun ip. **2.** îdam için kullanılan yağlı kayış [eskiden]. **3.** geyik ve benzerleri gibi hayvanların yuları. **4.** güzelin saçı.

kemend-i cân-güdâz : canı parçalayan, insanı öldüren kement.

kemend-i zülf : saçın kemendi.

kemend-endâz كمندانداز (f.b.s.) : kement atan.

kemer كمر (f.i.) : **1.** bele takılan kuşak, kayış. **2.** don, pantalon, şalvar gibi şeylerin bele rastlayan kısmı. **3.** kapı, pencere, köprü gibi şeylerin, oyuğu aşağı bakan kavisli kubbesi, tavanı. **4. s.** tümsekli, tümseği olan : "kemer burun..." gibi.

kemer-i âftâb : **astr.** Güneş'in merkezinden geçtiği farzolunan hat.

kemer-bend كمر بند (f.b.i.) : **1.** kemer bağı. **2. s.** belinde kemer olan. **3. mec.** derviş.

kemer-bend-i hizmet : hizmete, işe hazır.

kemer-best كمربست (f.b.s.): kahraman, yiğit.

kemer-beste كمربسته (f.b.i.) : **1.** kemer, kuşak bağlamış. **2. tas.** bektaşilikte belini bağlamış, işe, hizmete hazır kimse.

kemer-gâh كمرگاه (f.b.i.) : kemer yeri, bel.

kemer-güsiste كمرگسسته (f.b.s.) : belindeki kemeri açmış olan, kemersiz; çıplak.

kem-fehm كم فهم (f.a.b.s.) : anlayışı kıt.

kem-gû كمگو (f.b.s.) : az söyleyen.

kem-gûyî كمگويى (f.b.i.) : fenâ, kötü söz söyleyicilik.

kem-güftâr كمگفتار (f.b.s.) : az sözlü, az konuşan, az lâkırdı eden.

kemhâ کمها (f.i.) : ipek kumaş; havsız kadife.

kem-hâb کم خواب (f.b.s.) : uykusu az olan.

kemhâ-bâfân کمخا بافان (f.b.i.) : kemhâ dokuyucuları.

kemhâ-hâne کمخا خانه (f.b.i.) : ipekli kumaş dokunan yer.

kem-harf کم حرف (f.a.b.s.) : az söyleyen kimse. (bkz : kem-suhan, kem-zebân).

kem-havsala کم حوصله (f.a.b.s.) : tahammülü az olan kimse.

kem-hired کم خرد (f.b.s.) : beyinsiz, ahmak.

kem-hûy کم خوی (f.b.s.) :kötühuylu.

kemî کمی (a.s.c. : kümât) : yiğit, kahraman; savaşçı. (bkz : bahâdır).

kemîn کمین (f.s.) : **1.** çok az. **2.** pek küçük.

kemîn کمین (a.i.c. : kemâîn) : **1.** pusuya gizlenmiş adam. **Der-kemîn** : pusuda. **2.** pusu.

kemîn-i ufûl : yok olma pususu (Güneş'in battığı ufuk).

kemîne کمینه (f.s.) : **1.** noksan, eksik. **2.** âciz, hakir; zavallı.

kemîn-gâh, kemîn-geh کمین گاه ، کمین گه (a.f.b.i.) : pusu yeri, pusu tutulan gizli yer.

kemîn-güşâ کمین گشا (a.f.b.s.) : tuzak açan, tuzak kuran.

kemîn-sâz کمین ساز (f.b.s.) : pusu kurmuş olan.

kem-iyâr کمعیار (f.a.b.s.) : ayârı fenâ, karışık altın ve gümüş.

kem-kadr کمقدر (f.a.b.s.) : kadri, îtibârı az, âdî, değersiz.

kem-kaim کمقائم (f.a.b.s.) : anlayışsız.

kem-kâr کمکار (f.b.s.) : **1.** işi az. **2.** işi bozuk, fena.

kem-kıymet کم قیمت (f.a.b.s.) : kıymetsiz, değersiz.

kem-mâye کم مایه (f.b.i.) : aslı, cevheri, mayası, tıyneti bozuk.

kemmî کمی (a.s.) : **1.** cesur, yiğit [kimse]. **2.** silâhlı [kimse].

kemmiyyât کمیات (a.i. kemmiyet'in c.) : kemiyetler, *nicelikler.

kemmîyyât-ı vaz'iyye : **astr.**; **top.**; **mat.** her hangi bir noktanın "kemiyyât-ı vaz'iyye" mihverlerine amûdî (*dikey) uzaklıklarına, ve yine her hangi bir noktanın bir hacim içinde üçlü kemiyyât-ı vaz'iyye mihverlerine olan amûdî (*dikey) uzaklığına, o noktanın "kemiyyât-ı vaz'iyye" si (**coordinate**'ları) adı verilir.

kemmiyyet کمیت (o.i.c. : kemmiyyât) : **1.** sayı. (bkz : aded). **2.** nicelik. **3. gr.** müfred hâli (*tekillik) veyâ cemi hâli (*çoğulluk).

kemmûn کمون (a.i.) :kimyon.

kem-nâm کمنام (f.b.s.) : namsız, şöhretsiz, adı sanı belirsiz.

kem-nazar کمنظر (f.a.b.s.) : kötü gözle bakan, nazarı değen.

kemne کمنه (a.i.) : **hek.** karasu denilen bir göz hastalığı, **fr. amaurose**.

kem-pâye کمپایه (f.b.s.) : pâyesiz, rütbesi, derecesi aşağı.

kemrâ کمرا (f.i.) : ağıl, mandıra.

kem-sâl کمسال (f.b.s.) : sinni, yaşı az, genç.

kem-suhan کم سخن (f.b.s.) : az söyleyen kimse. (bkz : kem-harf, kem-zebân).

kem-şerm کم شرم (f.b.s.) : utanması olmayan, arsız.

kem-ter کمتر (f.b.s.) : **1.** daha aşağı, aşağıda bulunan, hakir, îtibarsız. **2.** eksik, noksan. **Bende-i kem-ter** : âciz kul, köle.

kem-ter-âne کمترانه (f.zf.) : âcizce, hakirce, çok küçükçe. [kendinden bahseden kimse alçakgönüllülük gösterirken kullanırdı]. (bkz : âciz-âne).

kem-terîn کمترین (f.b.s.) : **1.** en küçük, en aşağı; en çok eksik. **2.** pek âciz, çok hakir.

kem-yâb کمیاب (f.b.s.) : nâdir, az bulunan.

kem-zebân کم زبان (f.b.s.) : az söyleyen kimse. (bkz : kem-harf, kem-suhan).

kem-zede کم زده (f.b.s.) : tâlihsiz. (bkz : kem-zen).

kem-zen کم زن (f.b.s.) : tâlihsiz. (bkz : kem-zede).

kem-zihn کم ذهن (f.a.b.s.) : aklı zayıf, aptal.

-ken کن- (f.s.) : kazıcı, kazan, koparan; yıkan, söken. **Kûh-ken** : dağ yıkan, tünel açan. **Gûr-ken**: mezar kazan, mezarcı. **Sikke-ken** : sikke kazan.

kenâin کنائن (a.i. kinâne'nin c.) : okluklar, ok kılıfları, tirkeşler, sadaklar, ok kuburları.

kenâis کنائس (a.i. kenîse'nin c.) : kiliseler. (bkz : biya').

kenâk کناك (f.i.) : buruntu, karın ağrısı.

Ken'ân كنعـــان (a.h.i.) : **1.** Hz. Ya'kub'un memleketi, Filistin, Palestin. **Mâh-ı Ken'ân, Yûsuf-i Ken'ân :** Hz. Yûsuf. **Pîr-i Ken'ân :** Hz. Yâkub. **2.** erkek adı.

kenâne كنانه (f.s.) : köhne, eski.

kenâr كنـــار (f.i.) : **1.** kıyı, çevre. **2.** deniz kıyısı. (bkz : sâhil). **3.** uc, köşe.

kenâr-ı âsmân : ufuk. **4.** nihâyet, son. **5.** kucaklama, kucağa alma. **6.** etraf pervazı, çerçeve. **7.** çenber.

kenâr-bend كنـــار بند (f.b.i.) : süs olarak kitaba geçirilen kap.

kenâre كنـــاره (f.i.) : **1.** kıyı, kenar. **2.** kucak. **3.** kasap çengeli. **4. g.s.** kenarlara serilen halı.

kenâr-gîr كنار گير (f.b.i.) : fıçı ve sâire çenberi.

kenbûr, kenbûre كنبـــور ، كنبوره (f.i.) : hîle, yalan, dolan.

kende كنـــده (f.i.) : **1.** çukur, hendek. **2. s.** kesilmiş, biçilmiş.

kende-hâye كنـــده خايـــه (f.b.i.) : "hayası kesilmiş" : hadım ağası.

kende-kâr كنـــده كار (f.b.s.) : kazıyan, oyan, nakşeden.

kende-kârân كنده كاران (f.i.) : kalemkâr.

kendîriyye كنديريه (a.i.) : **bot.** *kendirgiller.

kend-mend كند مند (f.b.s.) : perîşan, darmadağın, harap.

kendû كندو (f.i.) : genişçe toprak.

kendûre, kendûrî كندوره ، كندورى (f.i.) : **1.** deriden yapılmış büyük sofra. **2.** peşkir.

kene كنه (f.i.) : koyun, köpek, at gibi hayvanların derisine takılan böcek, sakırga.

kenef كنف (a.i.c. : eknâf) : **1.** taraf, yön. **Etrâf ve eknâf :** yanlar ve yönler. **2.** sığınacak yer. **3.** (o.i.) : tuvalet, ayakyolu.

kenîf كنيف (a.i.) : ayakyolu.

kenîn كنين (a.s.): örtülü, gizli. (bkz : meknûn).

kenîsa, kenîse كنيســـه ، كنيسا (a.i.c. : kenâis) : kilise. (bkz : bey'a).

kenîz كنيز (f.i.) : **1.** câriye, halayık. **2.** evlenmemiş kız, bâkire.

kenîz-beçe كنيزبچه (f.b.i.) : câriyenin erkek çocuğu.

kenîzek كنيـــزك (f.i.) : küçük câriye veyâ acındırma mânâsıyla câriyeniz. (bkz : memlûke, süriyye).

kennâs كناس (a.i.) : çöpçü, süpürücü; mevlevî tekkelerinde aptesâne temizleyicisi.

kenûd كنـــود (a.s.) : **1.** nankör, iyilik bilmez. **2.** âsî, günahkâr. **3.** pinti, tamahkâr. (bkz : bahîl, hasîs).

kenz كنـــز (a.i.c. : künûz) : hazîne, defîne, yeraltında saklı değerli eşyâ.

kenz-i mahfî : gizli hazîne. **El-kanâatü kenzün lâ-yefnâ :** kanaat tükenmez hazînedir. **Sûre-i kenz :** Kur'ân'ın ilk sûresi olan Fâtiha.

kenz-i câhilî : üzerinde câhiliyet alâmeti bulunan, yânî üzerinde put resmi veyâ gayrimüslim hükümdarlardan mâruf birinin ismi gibi bir alâmet bulunan gömülü meskûkât ve sâire.

kenz-i İslâmî : üzerinde İslâm alâmeti bulunan, yânî üzerinde kelime-i şehâdet yazılı veyâ Müslümanlara âidiyeti mâlûm bir nakşı olan gömülü meskûkât ve sâire.

kenz-i müştebih : husûsâ alâmetten hâlî veyâ darb ve nakşı karışık olup Müslümanlara mı, gayrimüslimlere mi âidiyeti anlaşılamayan gömülü meskûkât ve sâire.

kepâde-keş كپاده كـــش (f.b.i.) : okçuluğa yeni başlayan.

kepân كپـــان (f.i.) : büyük terâzi, kapan. [Arapçası : "kabbân"dır].

kepenek كپنـــك (f.i.) : çobanların giydiği, kolsuz, dikişsiz, keçeden -dövülerek- yapılmış giyecek.

ker كر (f.s.) : **1.** sağır. (bkz : utrûş). **2. i.** kuvvet, kudret. **3.** merâm ve maksat.

kerâbîs كرابـــيـــس (a.i. kirbâs'ın c.) : bezler; kumaşlar.

kerâd, kerâde كـــراده ، كراد (f.s.) : eski, yırtık elbise.

kerâhaten كراهةً (a.zf.) : iğrenerek, tiksinerek, istemeye istemeye, zorâki.

kerâhet كراهـــت (a.i.) : **1.** iğrenme, tiksinme. (bkz : kerh[1]). **2.** istemeyerek, baskı ile yapma. **Maa'l-kerâhe :** iğrenerek, tiksinerek, istemeye istemeye. **3.** [şer'î ıstılah olarak] bir hâlin, bir hareketin sarih ve kat'î şekilde değil, delâlet sûretiyle men'olunması.

kerâhet-i tahrîmiyye : harâma yakın kerâhet. [Güneş'in tulû, zeval ve gurub vakitlerine yakın namaz kılmak gibi].

kerâhet-i tenzîhiyye : helâla yakın kerâhet. [temiz su varken kedi artığı olan su ile abdet almak gibi]. (Kerâhet denildiği zaman ilk hatıra gelen kerâhet-i tahrîmiyye'dir).

kerâhiyyet كراهيت (a.i.). (bkz : kerâhet).

kerâih كرائــه (a.i. kerîhe'nin c.) : iğrenç şeyler, nefret edilecek şeyler.

kerâim كرائــم (a.i. kerîme'nin c.). (bkz : kerîme).

kerâker كراكــر (f.i.) : **1.** karga. (bkz : gurâb, zag). **2.** kuzgun.

kerâkiyy كراكــى (a.i.) : **zool., astr.** turna, **fr. grue.**

kerâmend كرامند (f.s.) : lâyık, münâsip, uygun. (bkz : bercâ, çespân, şâyeste).

kerâmet كرامــت (a.i.c. : kerâmât) : **1.** kerem, bağış. (bkz : ihsân, lutf). **2.** ikram, ağırlama. **3.** velîlerin lüzûmu ânında gösterdikleri fevkalâde hal. **4.** ermişçesine yapılan iş, hareket veyâ söylenen söz, fikir. **Sâhib-i kerâmet :** kerâmet göstermiş kimse.

kerâmet-i kevniyye : kâinatın yaradılış mucizesi.

kerâmet-i ma'rifet : bilgi kerâmetleri.

kerâmet-medâr كرامت مدار (a.b.s.) : **1.** keramet gösteren kimse. **2.** uysal, iyiliksever kimse.

kerân, kerâne كران ، كرانه (f.i.) : kenar, uc, kıyı. **Bî-kerân :** kenarsız, uçsuz bucaksız kıyısız.

kerâne-gîr كرانه گيــر (f.b.s.) : bir kenara çekilen, toplumdan uzak yaşayan kimse. (bkz : merdüm-girîz, münzevî).

kerân-tâ-kerân : bir uçtan bir uca.

kerârîs كراريس (a.i. kürrâse'nin c.) : elyazması kitapların sekiz sahifeden ibâret olan formaları.

kerâste كراسته (f.i.) : kereste.

kerâviyâ, kerâviye كراويا ، كراويه (f.i.) : **bot.** karaman kimyonu.

kerb كرب (a.i.c. : kürub) : tasa, kaygı, gam, keder.

Kerbelâ كربلا (a.h.i.) : Irak'da İmam Hüseyn'in şehîdedildiği ve türbesinin bulunduğu yer.

kerefs كرفــس (a.i.) :kereviz.

kerem كــرم (a.i.) : **1.** asâlet, asillik, soyluluk. **2.** cömertlik, elaçıklığı, lûtuf, bağış, bahşiş.

kerem-güster كرمگســتر (a.f.b.s.: kerem-güsterân) : kerem sâhibi, cömert. (bkz : mükrim).

kerem-güsterân كرمگســتران (a.f.b.s. kerem-güster'in c.) : kerem sâhipleri, cömertler, eli açık olanlar.

kerem-güster-âne كرمگسترانه (a.f.zf.) : cömertlikle, elaçıklığıyla.

kerem-güsterî كرمگسترى (a.f.b.i.) : keremgüsterlik, cömertlik, elaçıklığı. (bkz : kerem-kârî).

kerem-kâr كرمــكار (a.f.b.s.) : kerem eden, lûtfeden, eliaçık olan, bağışlayan, cömert, verimli. (bkz : kerem-perver, sahî).

kerem-kâr-âne كرمكارانــه (a.f.zf.) : keremkârcasına, kerem sâhibine yakışacak sûrette, elaçıklığı ile, cömertlikle. (bkz : kerem-perverâne).

kerem-kârî كرمــكارى (a.f.b.i.) : keremkârlık. (bkz : kerem, kerem-güsterî, kerem-perverî).

kerem-perver كرمپــرور (a.f.b.s.) : kerem eden, lûtfeden, eli açık olan, bağışlayan, cömert, verimli. (bkz : kerem-kâr, sahî).

kerem-perver-âne كرمپرورانــه (a.f.zf.) : kerem sâhibine yakışacak sûrette, elaçıklığıyla, cömertlikle, verimlilikle. (bkz : kerem-kârâne).

kerem-perverî كرمپــرورى (a.f.b.i.) : keremperverlik, kerem sâhibi olma, elaçıklığı, cömertlik, verimlilik. (bkz : kerem-güsterî, kerem-kârî).

kerem-pişe كرمپيشه (a.f.b.s.) : cömertçe davranan.

kerenây, kerre-nây كرنــاى ، كرناى (f.i.) : eskiden kullanılan bir çeşit nefesli saz.

kerev كــرو (f.i.) : örümcek. (bkz : ankebût, ankût).

kerh كــره (a.i.) : **1.** iğrenme, tiksinme, hoşlanmama. **2.** zorlama. (bkz : kerâhet [1,2]).

kerhen كرهــاً (a.zf.) : **1.** iğrenerek. **2.** istemeyerek, hoşlanmayarak, zorla; zorâki. **Tav'an ve kerhen :** ister istemez.

kerî كــرى (f.i.) :**1.** örümcekağı. **2.** sağırlık.

kerî كرى (a.i.) : kazma[k].

kerîh كريــه (a.s. kerh'den) : **1.** iğrenç; çirkin. **Savt-ı kerîh :** çirkin ses.

ziyâde sayı için kullanılan cemi' sıygası, *kipi. [zıddı : "kıllet" dir].

kesret-i müvâneset : ülfet ve ünsiyet çokluğu.

kesret-gâh كثرتگاه (a.f.b.i.) : **tas.** dünyâ. (bkz : kâinât).

kesretiyye كثرتيه (a.i.) : **fels.** çokçuluk, **fr. pluralisme.**

kesrî كسرى (a.s.) : kesirle ilgili.

kesûb كسوب (a.s.) : çok kesbeden, çok kazanan.

-keş كش- (f.s.c. : keşân) : çeken, çekici. **Afyon-keş :** afyon çeken. **Cefâ-keş :** cefâ çeken. **Dil-keş :** gönül çeken. **Sîm-keş :** sırma işleyen.. gibi.

keş-â-keş كشا كش (f.i.) : **1.** çekişme, münâkaşa. **2.** iki kişinin, bir şeyi birer ucundan tutup her birinin kendine doğru çekmesi. **3.** pehlivanların birbiriyle savaşması. **4.** gam, keder, tasa, kaygı. **5.** felâket.

keşân كشان (f.s. keş'in c.) : çekenler, çekiciler. **Mihnet-keşân :** mihnet çekenler.

keşân كشان (f.s.) : çeken, çekerek.

keşân ber keşân : zorla, çeke çeke sürükleye sürükleye götürerek.

keşân keşân كشان كشان (f.zf.) : zorla, sürükleye sürükleye, çeke çeke götürerek.

keşâverz كشاورز (f.i.) : **1.** ekinci. (bkz : fâlih). **2.** ekinlik.

keşef كشف (f.i.) : kaplumbağa.

-keşende كشنده- (f.s.) : **1.** çekici, çeken. **Mihnet-keşende :** mihnet çeken. **2.** mütahammil, dayanan.

keşf كشف (a.i.c. : keşfiyyât) : **1.** açma, meydana çıkarma. **2.** gizli bir şeyi bulma. **3.** bir sırrı öğrenme. **4.** bir şeyin olacağını önceden anlama. **5.** Allah tarafından ilhâm olunma. **6.** bir yapı için harcanacak paranın aşağı yukarı hesaplanması. **7. [ask.** düşmanın durumunu anlamak üzere gönderilen erlere "keşif kolu" denilir].

keşf-i kerâmet : kerametlerin bilinmesi.

keşf-i nikab : bir şeyin yüzündeki perdeyi kaldırma, gizli yönünü öğrenme.

keşf-i râz : bir sırrı öğrenme.

keşf-i uyûb : ayıpların ortaya çıkması.

keşfî, keşfiyye كشفى ، كشفيه (a.s.) : keşfe mensup, keşifle ilgili.

keşfiyyât كشفيات (a.i. keşf'in c.) : keşifler, bulup meydana çıkarılan şeyler.

keşfiyyât-ı fenniyye : fenle ilgili buluşlar.

keşfiyyât-ı ilmiyye : *bilimsel buluşlar.

keşfiyyât-ı sınâiyye : endüstriyel buluşlar.

keşfiyye كشفيه (a.i. keşf'den) : kelâmcı mezheplerinden biri.

keşf-nâme كشفنامه (a.f.b.i.) : bir yapının önceden hesaplanan masraflarını gösteren defter, keşif defteri.

Keşfü'z-zunûn كشف الظنون (a.it.) : "şüpheli şeylerin keşfi" : Kâtip Çelebi'nin 20 yılda tamamladığı bibliyoğrafyaya dâir bir eseri. [asıl adı : Keşfü'z-Zunûn an Esâmi'l Kütüb ve'l-Fünûn = Kitapların ve fenlerin isimlerinden şüpheli şeylerin keşfi' dir.].

keşîde كشيده (f.s. ve i.) : **1.** çekilmiş, çekiliş. **2.** tartılmış. **3.** tertîbedilmiş, dizilmiş. **4.** yazılmış. **5.** eski yazıda bâzı harflerin üzerine çekilen çizgi; **sin, şın, vav** .. gibi kuyruklu uzantılı harflerin yazıda mahsus sûrette çekilmesi : "kâf'ın keşîdesi güzel olmuştu.."

keşîde-i silk-i tahrîr : yazıya çekilmiş.

keşîde-kamet كشيده قامت ("ka" uzun okunur. f.a.b.s.) : uzun boylu.

keşîde-rû[y] كشيده رو[ى] (f.a.s.) : uzun yüzlü, sürâhi yüzlü.

keşîş كشيش (f.i.c. : keşîşân) : papaz, karabaş, kilise papazı. (bkz : râhib).

keşîşân كشيشان (f.i. keşîş'in c.) : papazlar, karabaşlar; kilise papazları. (bkz : ruhbân).

keşîş-âne كشيشانه (f.zf.) : keşişe, papaza yakışır surette, papaz gibi.

keşîş-hâne كشيشخانه (f.b.i.) : manastır, kilise.

keşk كشك (a.i.) : **1.** keşkek, unla berâber dövülmüş et ve buğdaydan yapılan ve ortasına kızdırılmış yağ dökülen bir yemek. **2.** yoğurt kurusu, keş, kurut.

keşkûl كشكول (f.i.) : **1.** keşkül, [eskiden] dervişlerin veyâ dilencilerin kullandığı, Hindistan cevizi kabuğundan veyâ abanozdan yapılmış dilenci çanağı. **2.** üstü, dövülmüş fındık, fıstık ve rendelenmiş Hindistan cevizi gibi şeylerle süslenmiş olan bir çeşit süt tatlısı, keşkül-i fukarâ.

keşkûl-i fukarâ. (bkz : keşkûl[2]).

keş-me-keş کشمکش (f.b.i.) : **1.** çekişme, kavga; mücâdele. **2.** kararsızlık.

keşnî کشنی (f.i.) : orman; koruluk.

keşşâf کشـــاف ·(a.s. keşf'den) : **1.** çok keşfeden, edici, gizli bir şeyi meydana çıkaran. **2.** sırları çözen. **3. i.** [eskiden] keşif kolu. **4. i.** [eskiden] izci. **5.** meşhur bir tefsir.

keştî کشتی (f.i.) : gemi. (bkz : sefîne).

keştî-i gam (gam gemisi) : [bu] dünyâ.

keştî-i Nûh : Hz. Nûh'un tûfandan kurtulmak üzere yaptığı ve içine her canlıdan birer çift aldığı gemi.

keştî-i rızâ (hoşnutluk gemisi) : tasavvufta kişinin herşeyi hoşgörür haldekilere katılma hâli.

keştî-bâde کشتی بادہ (f.b.s.) : kayık biçiminde olan bardak, kadeh.

keştî-bân کشـــتیـــبان (f.b.i.) : gemici, gemi süvârisi, kaptan. (bkz : nâhudâ, rubbân).

keştî-bânî کشـــتیـــبانی (f.b.i.) : gemicilik, kaptanlık.

keştî-gâh کشتیگاہ (f.b.i.) : gemilerin barındığı yer, liman.

keştî-ger کشـــتیگر (f.b.s.) : gemi yapan, gemi tâmir eden [kimse].

keştî-keş کشتی کش (f.b.i.) : **1.** gemi reisi. **2. mec.** içici, içkici. (bkz : ayyâş).

keştî-nişîn کشتی نشین (f.b.s.c. : keştî--nişînân) : gemide oturan, gemide bulunan.

keştî-nişînân کشتی نشینان (f.b.s. keştî-nişîn'in c.) : gemide oturanlar, gemide bulunanlar.

keştî-sâz کشـــتی ساز (f.b.s.) : gemi yapan, gemi tâmir eden. (bkz : keştî-ger).

keştî-süvâr کشتی سوار (f.b.s.) : gemiye binmiş veya bindirilmiş.

keştî-şikeste کشـــتی شکستہ (f.b.s.) : kazaya uğramış gemi kalıntısı.

keşûfiyye کشـــوفیہ (a.i.) : Osmanlı devletinde Mısır vâlilerinin topladığı vergi.

keşûfiyye malı : **tar.** Mısır'da devlet görevinde bulunabilmek için vâlilere verilen ve vâliler tarafından harçlık olarak pâdişahlara gönderilen para.

ketâib کتائب (a.i. ketîbe'nin c.) : askerler, alaylar, birlikler.

ketb کتب (a.i.) : yazma. (bkz : tahrîr).

ketb ü tahrîr etmek : yazmak.

ketebe کتبہ (a.i. kâtib'in c.) : kâtipler.

ketebe-i aklâm : kalem kâtipleri.

ketebehu کتبـــہ (a.fi.) : **1.** eskiden "onu, o şeyi yazdı" mânâsına, levhaların altına isimle birlikte yazılan bir tâbir.

ketebehu Sâmî : Sâmi yazdı... gibi. **2.** [eskiden] hattatlık icâzeti : falan kimse "ketebehu" aldı... gibi.

ketfiyye کتفیہ (a.i.) : kefiyye, Arapların -omuzlarını dahî örtmek üzere- başlarına sardıkları örtü.

ketîbe کتیـــبـــہ (a.i.c. : ketâib) : asker, alay, birlik.

ketîbe-perver کتیـــبہ پـــرور (a.f.b.s.) : asker yetiştiren, askeri koruyan ve seven. **Pâdişâh-ı ketîbe-perver** : askeri himâye eden, koruyan, asker yetiştiren pâdişah.

ketif, kitf, ketef کتـــف ، کتف ، کتـــف ·(a.i. c. : ektâf) : **1.** omuz. **2. anat.** omuz küreği, kürek kemiği, **fr. omoplate.**

ketm کتم (a.i.) : **1.** bir sözü, bir haberi, bir sırrı saklama, gizli tutma.

ketm-i adem : Allah'ın ruh ve cisim âlemlerini yaratmayı istediği zaman bütün mahlûkların ilki olan cevher-i ahzar'ın çıktığı yer.

ketm-i esrâr : sırları saklama. **2.** göstermeme.

ketm-i nüfûs : kendini göstermeme.

kettân کتان (a.i.) : **bot.** keten.

kettânî کتانـــی (a.s.) : ketene âit, ketenle *ilgili. [müen. "kettaniyye"].

kettâniyye کتانیہ (a.i.) : **bot.** ketengiller.

ketûm کتوم (a.s. ketm'den) : sır saklayan, herşeyi saklayan, ağzı sıkı.

ketûm-âne کتومانـــہ (a.f.b.zf.) : ketûm kimseye, herşeyi saklayana, ağzı sıkı olana yakışır sûrette.

ketûmiyyet کتومیـــت (a.i.) : ketûmluk, ağız sıkılığı.

kevâbis کوابـــس (a.i. kebîse'nin c.). (bkz : kebîse).

kevâhil کواهل (a.i. kâhil'in c.). (bkz : kâhil).

kevâib کواعـــب (a.i. kâib'in c.) : tomurcuk memeli kızlar. (bkz : nevâhid).

kevâib-i encüm : **astr.** yedigir, Büyükayı'yı meydana getiren yedi yıldız.

kevâkib كواكب (a.i. kevkeb'in c.) : yıldızlar. (bkz : nücûm). **Cümle-i kevâkib :** takımyıldız.

kevâkib-i câriyye : astr. gezegen.

kevâkib-i kutbiyye : astr. *dolaykutupsal, kutba yakın yıldız.

kevâkib-i muvakkata : astr. yeni doğmuş bir yıldız sanılmışsa da gerçekte parlaklığı birdenbire artıp değişen yıldız, **fr. Nova.**

kevâkib-i muzâafiyye : ast. birbirinin *çekim *etkisinde bulunan ve böylece ortak kütle merkezi çevresinde dolanan yakın iki yıldız, **fr. étoile double, binaire.**

kevâkib-i mütehavvile : astr. parlaklığı zamana bağlı olarak değişme gösteren yıldız, **fr. étoile variable.**

kevâkib-i sâbite : astr. durağan yıldız.

kevâkib-i sahâbiyye : astr. bulutsu yıldızlar.

kevâkib-i ulviyye : astr. Mars, Jüpiter ve Satürn gezegenleri.

kevâkibü'l-fark : astr. a, p ve n cepheus yıldızları.

kevâkibü'l-hamse : astr. beş büyük gezegen.

kevâkibü's-seyyâre : astr. Güneş, Ay ve beş gezegen.

kevâkib-şinâs كواكب شناس (a.f.b.i.) **: astr.** müneccim.

kevden كودن (f.s.) : ahmak, düşüncesiz.

kevkeb كوكب (a.i.c. : kevâkib) : yıldız. (bkz : ahter, necm, sitâre).

kevkeb-i derrî : parlak yıldız.

kevkebü'l-hadîd : demir parıltısı; demirin kıvılcımı.

kevkebân كوكبان (a.i.c.) : Güney Arabistan'da birkaç yer adı.

kevkebe كوكبه (a.i.) **: 1.** gökteki yıldız. **2.** süvâri alayı.

kevkebe كوكبه (f.i.) : gösteriş, tantana.

kevkebî كوكبى (a.s.) **:** yıldıza âit, yıldızla ilgili.

kevme كومه (a.i.) **: fels.** *katışmaç, küme, **fr. agrégat.**

kevn كون (a.i.c. : ekvân) **: 1.** olma. **2.** var olma, varlık, vücut. **Âlem-i kevn ü fesâd :** dünyâ.

kevn ü fesâd : olma ve bozulma.

kevn ü mekân : varlık, kâinat.

kevneyn كونين (a.i.c.) **: 1.** cismânî ve rûhânî âlem. **2.** dünyâ ve âhiret. **Seyyidü'l-kevneyn** (iki cihânın Ulu'su, Efendisi) **:** Hz. Muhammed.

kevnî كونى (a.s.) **:** *acunsal, kozmik, **fr. cosmique.**

kevniyyât كونيات (a.i.c.) **:** *evrenbilim, kozmoloji, **fr. cosmologie.**

kevniyye كونيه (a.s.) : ["kevnî"nin müen.]. (bkz : kevnî).

kevr كور (a.i.) **: 1.** sarık sarma. **2.** çokluk, bolluk. **El-havrü ve'l-kevr :** çokluktan sonra yokluk.

kevsel كوسل (a.i.) : geminin kıç tarafı.

kevser كوثر (a.i.) **: 1.** maddî ve mânevî çokluk; kalabalık nesil. **2.** Cennet'te bir havuzun adı. **3.** Kur'ân-ı Kerîm'in 108 inci sûresi. **Âb-ı kevser :** kevser suyu. **Şerâb-ı kevser :** kevser şarâbı. **4.** kadın adı.

key كى (f.zf.) **:** ne zaman, ne vakit. **Tâ-be-key** veyâ **Tâ-key :** ne zamana kadar.

key كى (f.i.c. : keyân) **:** büyük hükümdar, pâdişah, eski Acem şahlarından ikinci tabakada bulunanların adlarının başına getirilirdi. **Key-husrev, Key-kubâd, Key-kâvûs...** gibi.

key cemîl : çok güzel.

keyân كيان (f.i. key'in c.) **:** keyler, büyük hükümdarlar, şahlar.

keyânî كيانى (f.s.) **:** key'e, büyük hükümdâra mahsus, onunla ilgili.

keyâniyân كيانيان (f.i.c.) **:** Key'lerin soyundan olanlar, eski Îran şahları, Îrân'ın Ahemenitler âilesi.

keyd كيد (a.i.) **:** hîle, oyun, dalavere, dolap.

keyf كيف (a.i.) **: 1.** sağlık, âfiyet. **2.** hoşlanma, memnunluk. **3.** gönül açıklığı. **4.** neş'e; hafif sarhoşluk. **5.** arzu, heves, istek. **6.** mizaç, tabîat.

keyfe كيف (a.zf.) : her nasıl. (bkz : keyfe-mâ).

keyfe-mâ كيفما (a.zf.) : her nasıl. (bkz : keyfe).

keyfe-mâ-yeşâ' كيفما يشاء (a.zf.) **:** nasıl isterse, istediği gibi.

keyfe-me'ttefak كيفمااتفق (a.zf.) **:** nasıl rastgelirse, hangisi olursa.

keyfer كيفر (f.i.) **: 1.** karşılık. **2.** mükâfat veyâ mücâzât.

keyfî, keyfiyye كيفيه ، كيفى (a.s.) **:** keyfe, arzuya, isteğe bağlı; bir kanuna, bir usûle, bir düzene bağlı olmayan. **İdâre-i keyfiyye :**

keyfe göre edilen idâre. **Muamele-i keyfiyye :** keyfe göre yapılan muâmele.

keyfiyyât كيفيات (a.i. keyfiyyet'in c.). (bkz : keyfiyyet).

keyfiyyet كيفيت (a.i.c. : keyfiyyât) : **1.** *nitelik. **2.** bir şeyin iyi veyâ kötü olması ciheti. **3. gr.** bir ismin müzekker veyâ müennes olması hâli. **4.** bir hâdisenin geçişi. **5.** madde, husus, iş. **6. gr.** cins.

keyfiyyeten كيفيةً (a.zf.) : keyfiyet, *nitelik bakımından.

keyfiyyet ve kemmiyyet : gr. erkeklik ve dişilik, müfretlik ve cemi'lik.

keyhân كيهان (f.i.) : Dünyâ.

Key-husrev كيخسرو (f.h.i.) : Keykâvus'un torunu, Siyâvuş'un oğlu olan meşhur hükümdar.

Keykâvüs كيكاوس (f.h.i.) : **1.** Keyâniyân'ın ikinci pâdişahı olup Keykubâd'ın torunu ve halefidir. **2. i. astr.** semânın kuzey yarım küresinde bulunan ve Küçükayı ile Kuğu burçları arasında Tanîn burcunun dirseği hizâsında üç parlak yıldızdan müteşekkil bir burç, **lât. Cepheus, fr. Céphée.**

keyl كيل (a.i.c. : ekyâl) : **1.** ölçme. **2.** kile, tahıl, hubûbat ölçüsü, ölçek.

keylî كيلى (a.s.) : kile ile ölçülen [şeyler].

keynûnet كينونت (a.i.) : vâr olma, varlık. (bkz : sayrûret).

keys كيس (a.i.) : zekâ, anlayış, kavrayış.

keysiyye كيسيه (a.i.) : **zool.** (bkz : kîsiyye).

keyvân كيوان (f.i.) : **astr.** Zuhal (Satürn) gezegeni, **fr. Saturne.**

keyvânî, keyvâniyye كيوانى ، كيوانيه (f. s.) : keyvâna âit, keyvan ile ilgili.

keyy كى (a.i.) : dağlama [yarayı].

keyyâl كيال (a.s.) : kileci, kile ile ölçen [kimse].

keyyâliyye كياليه (a.i.) : **1.** kilecinin aldığı ücret. **2. tas.** [büyük k ile] sofiyenin büyüklerinden Ahmedü'r-Rufâî tarafından kurulmuş olan Rufâî' tarîkatı kollarından birinin adı. (kurucusu : Keyyâlü'r-Rufâî adıyla meşhur Şeyh İsmâil Keyyâlî'dir).

keyyis كيس (a.s.) : **1.** kiyâsetli, akıllı, anlayışlı, kavrayışlı. **2.** ince, zarif. [müen. : "keyyise"].

kezâ كذا (a.e.) : böyle, böylece; bu da öyle.

kezâbir كذابر (a.i. küzbere'nin c.) : asmacıklar.

ke-zâlik كذالك (a.e.) : kezâ, bu; bu da öyle.

kezâz, kezâzet كظاظ ، كظاظت (a.i.) : **hek.** soluk alamayacak derecede mîde dolgunluğu.

kezîm كظيم (a.s.) : kızgınlığını, öfkesini yenen.

kezm كظم (a.i.) : kızgınlığı, öfkeyi yenme.

kezûb كذوب (a.s.) : pek yalancı, çok yalan söyleyen.

kezzâb كذاب (a.s. kizb'den) : **1.** çok yalan söyleyen, pek yalancı.

kezzâb-ı bî-hicâb : utanmaz yalancı. **2. i. kim.** asit nitrik (HNO_3).

kıbâb قباب (a.i. kubbe'nin c.) : tepesi yarım küre şeklinde olan binâ damları. **Nüh kıbâb** (dokuz kubbe) : gökyüzü. (bkz : kubeb).

kıbâbü'l-aktâb (kutupların kubbeleri) : Mevlânâ'nın türbesi.

kıbâh قباح (a.s. kabîh'in c.) : kabîhler, çirkinler.

kıbâl قبال (a.i.) : **1.** karşılaştırma [bir yazıyı-]. **2.** hareket, davranış şekli.

kıbâle قباله (a.i.) : ebelik, çocuk doğurtma san'atı.

kıbel قبل (a.i.) : taraf, yan, yön. (bkz : cânib, cihet). **Min-kıbeli'r-Rahmân :** Allah tarafından. (bkz : min-tarafillâh).

kıbel-i şer'-i şerîften : şerîat tarafından.

kıble قبله (a.i.) : **1.** namaza başlarken yönelinen taraf; Mekke tarafı.

kıble-i âlem (dünyanın kıblesi) : şark (doğu) hükümdarları hakkında kullanılan bir deyim.

kıble-i hâcet (hâcet kıblesi) : bir arzunun gerçekleşmesi için başvurulan makam.

kıble-i İslâm : Müslümanların namazda yüzünü döneceği, yöneleceği yer. **2.** (bize nazaren) cenup tarafı (güney). **3.** güneyden esen rüzgâr. **4.** darlıkta başvurulan kapı.

kıbletü'l-hâcât : hâcetlerin husûlü niyâziyle yönelinen makam.

kıble-gâh قبله گاه (a.f.b.i.) : kıblenin bulunduğu semt.

kıble-nâme قبله نامه (a.f.b.i.) : "kıbleyi yazan, gösteren" : pusula.

kıble-nümâ قبله نمـــا (a.f.b.i.) : kıbleyi, cenûbu (güneyi) gösteren âlet, pusula.

kıble-rû قبله رو (a.f.b.s.) : yüzünü kıbleye doğru çevirmiş, kıbleye yönelmiş kimse.

kıbletân قبلتان (a.i.c.). (bkz : kıbleteyn).

kıbleteyn قبلتيـــن (a.i.c.) : "iki kıble": Beyt-i Muazzam ile Kudüs'teki Beyt-i Makdis. **Mescid-i zû-kıbleteyn** : iki kıbleli mescit. **Zû-kıbleteyn** : iki kıbleli.

kıblî قبلـــى (a.s.) : **1.** güneye âit, güneyle ilgili. **2. i.** güneyli.

kıbt قبط (a.i.) : Mısır'ın eski, yerli halkı.

kıbtî قبطـــى (a.i.c. : kabâtî) : **1.** kıbt soyundan, çingene. (bkz : kıbtiyân). **2.s.** çingene ile ilgili.

kıbtiyân قبطيـــان (a.i. kıbtî'nin c.) : çingeneler. (bkz : kabâtî[1]).

kıbtiyye قبطيه (a.s.) : ["kıbtî'nin müen.]. (bkz : kıbtî).

kıdâh قـــداح (a.i. kadeh'in c.) : kadehler. (bkz : akdâh).

kıdem قـــدم (a.i.) : **1.** kadîm olma, eskilik, bir işte eskilik. **2.** zamanca, me'mûriyetçe, rütbece eskilik. **3.** başlangıcı olmayacak kadar eskilik. ["kıdem", Allah'ın aslî sıfatlarındandır].

kıdem-i âlem : dünyanın eskiliği.

kıdem-i zamânî : zaman bakımından eskilik.

kıdem-i zâtî : (birinin) rütbe bakımından eskiliği.

kıdem tazmînâtı : belirli müddet bir yerde çalıştıktan sonra işinden ayrılan kimseye verilen para, ikrâmiye.

kıdemen قدماً (a.zf.) : kıdemce, kıdem yoluyla, eskilikçe.

kıdemî قدمي (a.s.) : eskilikle ilgili olan [rütbe ve me'mûriyette].

kıdemiyye قدميـــه (a.i.) : ["kıdemî" nin müen.]. (bkz : kıdemî).

kıdr, kıdre قدره ، قدر (a.i.c.: kudûr): çömlek.

kıdve قـــدوه (a.i.) : **1.** kendisine uyup ardından gidilecek kimse. **2.** bir sınıfın veyâ topluluğun başında olan kimse.

kıdvet (bkz : kıdve).

kıdvetü'l-ârifîn : bilgililerin en bilgisi olan [kimse].

kıdvetü'l-ebrâr : dindarların ve iyi kimselerin en büyüğü.

kıdvetü'l-hükemâ : hikmet erbâbının tâbî olup boyun eğdikleri kimse.

kıdvetü'l-ulemâ : âlimlerin tâbî olup boyun eğdikleri kimse.

kıdvetü'l-ümerâ : emîrlerin, beylerin tâbî olup boyun eğdikleri kimse. [kelime : "kadve" ve "kudve" şeklinde de kullanılır].

kıfâr قفار (a.i. kafr'ın c.) : çöller, susuz yerler.

kıhf قحف (a.i.c. : akhâf, kuhûf) : **hek.** beynin, içinde bulunduğu kafa kemiği, kafatası.

kıhfî قحفـــى (a.s.) : kıhıfa, kafatasına âit, kafatası ile ilgili.

kıhfiyyât قحفيـــات (a.i.c.) : kafatası kemiğinin şekil bakımından aklî meleke (*yeti) lerin belirtisi olduğunu ileri süren görüş.

kılâ' قلاع (a.i. kal'a'nın c.) : kaleler, surlar.

kılâ-ı erbaa : "dört kale" [eskiden] Anadolu ve Rumeli Kavaklarıyla Yûşâ ve Telli Tabya hakkında kullanılan bir tâbir.

kılâ-ı hâkanî ("ka" uzun okunur) : hâkan kaleleri.

kıla-ı metîne : sağlam kaleler.

kılâ-ı rasîne : sağlam kaleler.

kılâa قلاعه (a.i.) : yelken.

kılâde قلاده (a.i.c. : kalâid): gerdanlık; akarsu.

kılâfet قلافت (a.i.) : kalafat, gemi kalafatlama, gemi ziftleme usul ve san'atı.

kıllet قلت (a.i.) : **1.** azlık. [zıddı : kesret]. **2.** kıtlık. (bkz : nedret). **Cem'-i kıllet** : **a. gr.** türlü vezinlerde cemîleri olan isimlerin, bu cemîlerinden dokuzdan aşağı mahsus olanları.

kıllet-i nukud ("ka" uzun okunur) : para darlığı.

kımâr قمـــار (a.i.). (bkz : kumâr, meysir). [kelimenin aslı "kımar" olduğu halde, "kumar" yaygındır].

kımâr-bâz قمارباز (a.f.b.i.). (bkz : kumâr-bâz). [kelimenin aslı "kımâr-bâz" olduğu halde "kumar-bâz" yaygındır].

kımâr-hâne قمـــار خانـــه (a.f.b.i.).(bkz : kumâr-hâne). [kelimenin aslı "kımâr-hâne" olduğu halde, "kumar-hâne" yaygındır].

kımât قماط (a.i.) : sargı, örtü; sarılacak bez.

kımme قمـــه (a.i.) : **1. bot.** kömeç, **fr. capitule.** **2. bot.** deste şeklinde olan çiçek; tepe [çiçek vaziyetinde].

kımmetü'r-re's : anat. bregma.

kınâ' قناع (a.i.) : örtü; başörtüsü; yaşmak; peçe. (bkz : nikab).

kındîl قنديل (a.i.c. : kanâdil). (bkz : kandîl).

kınnâre قناره (a.i.) : kanara, mezbaha.

kınneb قنـــب (a.i.) : kınnap, ince sicim.

kıntâr قنطار (a.i.c. : kanâtîr). (bkz : kantâr).

kırâat قرائـــت (a.i.) : **1.** okuma; devamlı ve düzgün okuma. (bkz : hânden). **(İlm-i kırâat :** Kur'ân'ın usûl ve kaidesine göre okunması.

kırâat-i seb'a : Kur'ân-ı Kerîm'in yedi türlü okunuş tarzı. (bkz : rivâyet-i aşere).

kırâat-i Âsım : bu yedi tarz arasında yaygın olanı. **Bedîî kırâat : ed.** mantıkî kıraat şartlarına riâyet ettikten başka rikkat mevkiinde sesini indirme, şiddet makamında yükseltme, -acemi aktör tavrı takınmaksızın- mevzûu ses ve işâretle canlandırma. **Mantıkî kırâat : ed.** acele etmeyerek, fakat yazı işâretlerine dikkat ederek, yânî virgüllerde biraz, noktalı virgüllerde biraz daha durmak, şaşma ve sualleri anlatmak, konuşmalarda konuşanların sözlerini ayırmak sûretiyle okuma. **Mihanikî kırâat :** kelimeleri, terkipleri doğru telâffuz etmekle berâber, ezber dersi dinletircesine ve makine gibi saldır saldır okuma. **2.** namazın rükünlerinden olmak üzere Kur'an'dan muayyen parçaları okuma farîzası.

kırâat ü kitâbet : okuma ve yazma.

kırâât قرائات (a.i. kırâat'in c.) : (bkz : kırâat).

kırâat-hâne قرائتخانـــه (a.f.b.i.) : içinde gazete, mecmua bulunan büyük kahvehane.

kırâb قـــراب (a.i.) : kılıç ve bıçak kını.

kırâliyyet قراليت (a.i.) : kırallık. [yanlış ve uydurma bir kelime olmakla berâber kullanılmış ve kullanılmaktadır].

kırân قران (f.i.) : 1848 den 1927 ye kadar İran'da kullanılan bir gümüş para. [1 1/4 dolar değerinde olup 10 kıran 1 toman ederdi].

kırân قران (a.i.c. : kırânât) : **1.** yakınlık. (bkz : mukarenet). **2.** iki şeyin birleşmesi. **3. astr.** seyyâre (*gezegen) lerden ikisinin bir burçta birleşmesi.

kırân-ı nahseyn (nahs-i kırân) : **astr.** Mars (Merîh) ile Satürn (Zuhal) ün aynı burçta birbirine yaklaşması. [kutsuzluk işâreti sayılır].

kırân-ı sa'deyn (sa'd-i kırân) : Venüs (Zühre) ile Jüpiter (Müşteri) in aynı burçta birbirine yaklaşması. [kutluluk işâreti sayılır]. **Sâhib-kırân :** çok tâlihli, çok kuvvetli hükümdar.

kırânât قرانات (a.i. kırân'ın c.) : yakınlıklar, yakınlaşmalar, birleşmeler, biraraya gelmeler.

kırât قراط (a.i.). (bkz : kîrât).

kırba قربه (a.i.c. : kurubât) : **1.** [evvelce] sakaların kullandığı, ince köseleden veyâ deriden yapılmış su kabı, saka tulumu. **2. hek.** çocuklarda karın şişmesi.

kırbâviyyü'ş-şekl : zool. *tulumlular, **fr. ascons.**

kırd قـــرد (a.i.c. : akrâd, kırede, kurûd) : maymun.

kırede قرده (a.i. kırd'ın c.) : **zool.** primatlar, bütün maymun çeşitlerini, ve bâzı âlimlerin sınıflamasına göre, insanları da içine alan memeliler takımı.

kırmız قرمـــز (a.i.) : kırmız böceğinden çıkarılan parlak ve al boya.

kırtâs قرطاس (a.i.c. : karâtîs) : **1.** kâğıt, kâğıt tabakası, sahife. **2.** kâğıtçı.

kırtâsî, kırtâsiyye قرطاســـى ، قرطاســـيه (a. s.) : kâğıda âit, kâğıt ile ilgili. **Masârif-i kırtâsiyye :** kırtâsiye, kâğıt ve yazı işleri masrafları, *giderleri.

kırtâsiyye قرطاســـيه (a.i.) : kâğıtla yapılan muâmeleler; kâğıt işleri.

kırvân قيـــروان (a.i.) : **1.** kervan, kafile. (bkz : kârbân). **2.** dünyânın tarafları, doğu ve batı.

kırzâm قـــرزام (a.i.) : kaldırım şâiri; saçma sapan söz söyleyen. (bkz : herze-gû, jâj-hâ, tirzîk-gû).

kıs قـــس (a.f.) : kıyas et!, bununla ölç! **Ve kıs alâ-hâzâ :** bunun üzerine kıyas et! **Ve kıs aleyhi'l-bevâkî :** arta kalanlarını, diğerlerini de buna kıyas et!

kısâr قصـــار (a.s. kasîr'in c.) : **1.** kısalar, boyu küçükler. **2.** Kur'ân-ı Kerîm'in az âyetli sûreleri. (bkz : tıvâl).

kısâret قصارت (a.i.) : **1.** leke çıkarma sanatı, lekecilik. **2.** çırpıcılık, temizleyicilik.

kısas قصص (a.i. kıssa'nın c.) : fıkralar, hikâyeler; rivâyetler.

kısas-ı enbiyâ' : peygamberlerin târihi.

kısâs قصاص (a.i.) : **huk.** öldüreni öldürme, yaralayanı yaralama cezâsı.

kısâs fi'l-etrâf : huk. [eskiden] kesilmiş veyâ yaralanmış bir uzuv (organ) mukabilinde, yaralıyanın ve kesenin mümâsil uzvunu yaralama veyâ kesme.

kısas fi'n-nefs : huk. [eskiden] katili, nefsi mukabilinde katletme.

kısâsen قصاصاً (a.zf.) : kısas yoluyla, öldüreni öldürerek, yaralayanı yaralayarak, müsâvî şekilde cezâlandırarak.

kısm قسم (a.i.c. : aksâm) : **1.** bölük, parça, takım; çeşit, nevi. **2.** fasıl, bahis [kitap hakkında].

kısm-ı a'şârî : mat. mantis, **fr. mantisse.**

kısm-ı tâmm : 1) mat. (logaritmada) tam kısım, *belirtgen; **2)** karakteristik.

kısmen قسماً (a.zf.) : bir kısım, bir bölük, bir parça, bir takım olarak; bir bahis, bir fasıl olarak. (bkz : kısmî).

kısmet قسمت (a.i.) : **1.** bölme, pay etme, hisselere ayırma. **2.** tâlih, nasip, kader. **3. huk.** şâyî olan hisseyi tâyin etme, belirtme. **Hâric-i kısmet** (bölme işleminden sonra arta kalan sayı) : **mat.** *bölüm.

kısmet-i âdile : eşit olarak yapılan ayırım.

kısmet-i askeriyye : kassamlık, kassam dâiresi.

kısmet-i cem' : **fık.** türlü ve müşterek şeylerin kısımlara bölünerek her birinde şâyî olan hisselerin birer kısmında cemi. [üç kişi arasında müşterek olan otuz koyunu onar onar üçe bölmek gibi].

kısmet-i fert veyâ **kısmet-i tefrîk : fık.** müşterek bir nesnenin bölünüp, her cüzünde şâyi olan hisselerin birer kısmını belirten kısmet. [bir arsanın ikiye taksîmi gibi].

kısmet-i fuzûlî : fık. yapılması sözle veyâ fiil ile icâzete vakfedilen kısmet. [bir kimsenin, müşterek bir malı, sahiplerinin izin, söz ve fiil icâzetiyle taksîm etmesi gibi].

kısmet-i kazâ : fık. müşterek bir mülke sâhip olanlardan bâzılarının isteği üzerine hâkimin (yargıç) cebren ve hükmen yaptığı taksim, kısmet.

kısmet-i rızâ : fık. hepsi âkıl ve bâliğ olmuş bulunan vârislerin (mirasçıların), müşterek mülk sâhiplerinin rızâlarıyla yapılan kısmet olup kendi arzularıyla aralarında veyâ hepsinin muvâfakatıyla hâkim (yargıç) tarafından taksim edilir.

kısmet-i tefrîk : her cüzünde şâyî olan hisselerin şuyûunun izâlesi sûretiyle ayrılması.

kısmet-i tereke : huk. terekeye âit olan hakları, sâhiplerine ulaştırma.

kısmî قسمی (a.s.) : bir kısım, bir kısmına mahsus, bir bölük, bir parça. (bkz : kısmen).

kısmî intihâb : ara seçimi.

kıssa قصه (a.i.c. : kısas) : **1.** fıkra, hikâye, rivâyet. **2.** vak'a, mâcerâ. **El-kıssa :** hâsılı, sözün kısası.

kıssa' قثاء (a.i.) : hıyar.

kıssâü'l-himâr قثاءالحمار (a.it.) : **bot.** eşek hıyarı, **fr. élater.**

kıssa-gû قصه گو (a.f.b.i.) : hikâye, masal söyleyen.

kıssa-güzâr قصه گذار (a.f.b.i.): kıssa, masal, hikâye söyleyen kimse. (bkz : kıssa-hân).

kıssa-hân قصه خوان (a.f.b.i.) : kıssa, hikâye, masal söyleyen kimse. (bkz : kassâs, kıssa-güzâr).

kıssâiyye قثائیه (a.i.) : **bot.** kabakgiller.

kıssa-perdâz قصه پرداز (a.f.b.i.) : kıssa, hikâye düzen kimse, masalcı.

kıssîs قسیس (a.i.c. : kasâvise) : keşiş, papaz. (bkz : râhib).

kıst قسط (a.i.) : **1.** hisse, pay, nasip. **2.** tartı, ölçü ve bölüşmelerde doğru iş görme. **3.** parça parça ödenen bir borç ve sâirenin her defâda verilen kısmı, taksit.

kıste'l-yevm : 1) çalışılmayan günler için kesilen para; **2)** bir aylık maaşın bir güne isâbet eden kısmı.

kıst mevâcibi : hisseye düşen paranın verilmesi, ücret.

kıst mevâcibleri : tar. üç aylık ulûfe.

kıstâs قسطاس (a.i.) : **1.** büyük terâzi. **2.** ölçü. (bkz : mizân). **3. fels.** kriteriyum. **fr. critérium.**

kısteyn قسطین (a.i.c.) : iki kıst, iki hisse, pay; iki ölçü, iki parça.

kısteyn mevâcibi : iki kıst ulûfe.

kışr قشـــر(a.i.c. :kuşûr)**1.** kabuk.

kışr-ı arz : jeol. yer kabuğu. **2.** tahıl; yemiş kabuğu.

kışr-ı bâdem : bot. bâdem kabuğu.

kışr-ı sânî : bot. içkabuk.

kışr-ı sin : anat. dişin kökünü kaplayan kısım, seman.

kışr-ı şecer : bot. ağaç kabuğu.

kışr-ı tâlî : bot. *ikincil kabuk.

kışrî, kışriyye قشريه ، قشرى (a.s.) **:** kışra, kabuğa mensup, kabukla ilgili. **Hayvânât-ı kışriyye : zool.** *kabuklular, yengeç, istakoz gibi kabuğu olan hayvanlar.

kışriyye-i âliye : zool. yüksek kabuklular, **fr. malacostracées.**

kıt'a قطعه (a.i.c. : kıtaât) **: 1.** parça, bölük, cüz.

kıt'a-i arz : yeryüzü parçaları.

kıt'a-i cesîme : büyük parça.

kıt'a-i dâire : geo. dâire parçası, daire kesmesi.

kıt'a-i harkafiyye : anat. kalça kemiği.

kıt'a-i kebîre : ed. iki beyitten fazla olan kıt'a. **5.** bir satır sülüs ve altında yazılan birkaç satır nesihten meydana gelen yazı parçası.

kıt'a-i küre : geo. küre kesmesi.

kıt'a-i muhayyel : tasarlanmış kıt'a. **3.** askerî birlik. **4. ed.** en az iki beyitten meydana gelen, gazel tarzında kafiyelenen, ancak ilk beytinin mısraları birbiriyle kafiyeli olmayan nazım şekli.

kıt'a-i münkasime : *bölüt, **fr. segment.**

kıt'a-i müstakîme : mat. doğru parçası. **2.** arâzî, memleket ülke.

kıt'a kıt'a : parça parça, bölük bölük.

kıtâ' قطـــاع (a.i.) **: 1.** kat'etme, kesme. **2. geo.** dâireden bir kıt'a, bir parça, bir kesme, **fr. segment.**

kıtâ'-ı dâire : geo. dâire parçası, dâire kesmesi.

kıtaât قطعـــات (a.i. kıt'a'nın c.) **: 1.** parçalar, bölükler, cüzler. **2.** memleketler, ülkeler. **3.** askerî birlikler. **4.** büyük kara parçaları.

kıtaât-ı hamse-i ma'lûme: bilinen beş kıt'a.

kıtâl قتال (a.i. katl'den) **:** vuruşma, birbirini öldürme; savaş. (bkz **:** mukatele).

kıtâr قطار (a.i.). (bkz **:** katâr).

kıtarü'l-feres : astr. bir takımyıldızın adı, Tay, **fr. Petit Cheval.**

kıtmîr قطمير (a.i.) **:** Eshâb-ı Kehf'in köpeğinin adı.

kıtt قط (a.i.c. **:** kıtât) **:** kedi. (bkz **:** gürbe, hirre, sinnevr).

kıvâm قوام (a.i. kavîm'in c.) **:** dikler, doğrular.

kıvâm قوام (a.i.) **: 1.** duruş, durma. **2.** direk.

kıvâm-ı dîn : dînin direği. **3.** bir mâyi (*sıvı) nın koyuluk derecesi. **4.** tav; çağ.

kıvâmü'd-dîn : 1) dinin direği; **2) i.** erkek adı. ["kıvamettin" şeklinde kullanılır].

kıyâdet قيـــادت (a.i. kaide'den) **:** kumandanlık, kumanda, *komuta.

kıyâfet قيافـــت (a.i.) **: 1.** kılık; bir şeyin dış görünüşü. **2.** şekil, heyet, sûret. **3.** bir kimsenin giyindiklerinin bütünü. **İlm-i kıyâfet :** insanın yüzünden ve dış görünüşünden, iç vasıflarına, iç hayâtına dâir ahkâm çıkarma bilgisi. **Tebdîl-i kıyâfet :** tanınmayacak kılığa girme.

kıyâfet-nâme قيافتنامـــه (a.f.b.i.) **:** kıyâfetten hüküm çıkarma kitabı. [Bursa'lı büyük mutasavvıf İsmail Hakkı'nın "Kıyâfet-nâme"si meşhurdur].

kıyâm قيـــام (a.i.) **: 1.** kalkma, ayağa kalkma, ayakta durma. **2.** namazın iftitah tekbîriyle rükû arasındaki ayakta durma kısmı. **3.** bir işe kalkışma, başlama. **4.** ayaklanma. (bkz **:** isyân). **5.** ölümden sonra dirilip ayağa kalkma. (bkz: ba'sü ba'de'l-mevt).**Yevmü'l-kıyâm :** kıyâmet günü. (bkz **:** rûz-i kıyâm, rûz-i mahşer).

kıyâm ve isyân : ayaklanma.

kıyâm billah قيام بـــالله (a.b.i.)**: tas.** rüsumdan bilkülliye ferâgat ve seyr anillâh, billâh, fillâh sûretiyle mânevî menzillerin hepsini geçtikten sonra hâsıl olan beka billâh mertebesindeki istikamet.

kıyâmet قيامت (a.i.) **: 1.** dünyânın sonu, bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanacakları zaman. **Kıyâm-ı kıyâmet :** kıyâmet vakti. (bkz **:** rûz-i mahşer). **2.** büyük sıkıntı, belâ, gürültü, patırdı.

kıyâm lillah قيـــام لله (a.b.i.) **: tas.** gaflet uykusundan uyanık olma ve seyr-i ilâllah'a gaflet hâlinden berî bulunma.

kıyâs قیاس (a.i.) : **1.** bir şeyi başka başka bir şeye benzeterek hüküm verme, bu yolda verilen hüküm, bir tutma. **2.** karşılaştırma; *örnekseme. **3.** umûm kaideye uyma. **4. mant.** *tasım. **Alâ-gayri'l-kıyas :** kıyâsa ve kaideye uygun olmamak üzere.

kıyâsa muhâlefet : ed. (bkz : galat-ı tahakkümî).

kıyâs-ı celî : asıldaki illetin ferde vücûdu zâhir ve zihne mütebâdir olan kıyas.

kıyâs-ı fâsid : mant. mantığa uymazlık, paralojizm, **fr. paralogisme.**

kıyâs-ı fukahâ : fık. hakkında açıkça âyet veyâ hadis bulunmayan meselelere dâir, üzerine âyet ve hadis olan benzerlerine göre âlimler tarafından verilen hüküm.

kıyâs-ı hafî : sebebi gizli olan ve zihne birden gelmeyen kıyas.

kıyâs-ı matvî : mant. *önertilerinden biri gizli veyâ söylenmemiş olan *tasım, entimem, **fr. enthymème.**

kıyâs-ı mevsûlü'n-netâyic : mant. *öntasım, **fr. prosyllogisme.**

kıyâs-ı mukassim : mant. *ikilem, **fr. dilemme.**

kıyâs-ı müdellel : mant. *kanıtlı karşılaştırma, epikerem, **fr. épichérème.**

kıyâs-ı mülhakk : mant. *astasım, **fr. épisyllogisme.**

kıyâs-ı müselsel : mant. sorit.

kıyâs-ı nefs : kendine benzeterek hükmetme.

kıyâsât قیاسات (a.i. kıyâs'ın c.) : **1.** kıyaslar. (bkz : kıyâs). **2. mant.** *tasımlar.

kıyâsât-ı müselsele : mant. *çoktasım, **fr. polysyllogisme.**

kıyâsen قیاسا (a.zf.) : **1.** kıyas sûretiyle, yoluyla. **2.** benzeterek, sanarak. **3.** kaideye tatbîk ederek.

kıyâsî, kıyâsiyye قیاسی ، قیاسیه (a.s.c. : kıyâsiyyât) : **1.** umûmî kaideye uygun olan. **2.** tatbîk veyâ benzetme ile olan.

kıyâsiyyât قیاسیات (a.s. kıyâsî'nin c.) : **1.** umûmî kaideye uygun olanlar. **2.** tatbîk veyâ benzetme ile olanlar.

kıyem قیم (a.i. kıymet'in c.) : değerler.

kıyemî قیمی (a.i.c. : kıyemiyyât) : az bulunan pahalı nesne.

kıyemiyyât قیمیات (a.i. kıyemî'nin c.) : az bulunan pahalı nesneler, değeri olan şeyler.

kıymet قیمت (a.i.c. : kıyem) : **1.** değer. **2.** bedel, baha, tutar. **3.** şeref, onur, îtibar. **Kaimen kıymet : fık.** binâ ve ağaçların, bulundukları yerde durmak üzere kıymeti. **Mebniyyen kıymet : fık.** binâların bulundukları, durdukları yerdeki kıymeti. **Maklûan kıymet : fık.** binâların ve ağaçların yıkıldıktan sonraki kıymeti. **Zî-kıymet :** kıymetli, değerli. (bkz : kıymet-dâr).

kıymet-i adediyye : mat. *sayımsal değer.

kıymet-i ahlâkıyye : mânevî kıymetler, değerler.

kıymet-i hakîkiyye : hakikî, gerçek değer.

kıymet-i i'tibâriyye : devletçe kabûl edilen değer, fiat.

kıymet-i ittihâdiyye : kim. birleşme değeri.

kıymet-i izâfiyye : *özgül değer.

kıymet-i mevzûa : satan tarafından konulan değer, fiat.

kıymet-i mutlaka : mat. mutlak değer.

kıymet-i takrîbiyye : mat. *yaklaşık değer.

kıymet-i vasatiyye : fiz. ortalama değer.

kıymet-i zâtiyye : birinin kendi, öz değeri.

kıymet nazariyyesi : mant. değer *kuramı, **fr. axiologie.**

kıymet-agâh قیمت آگاه (a.f.b.s.) : kıymet bilir, değer bilir.

kıymet-dâr قیمتدار (a.f.b.s.) : kıymetli, değerli, pahalı. (bkz : zî-kıymet).

kıymet-nâ-şinâs قیمت نا شناس (a.f.b.s.c. : kıymet-nâ-şinâsân) : kıymet bilmeyen, değer takdir edemeyen.

kıymet-nâ-şinâsân قیمت نا شناسان (a.f. b.s. kıymet-nâşinâs'ın c.) : kıymet bilmeyenler, değer takdir edemeyenler.

kıymet-şinâs قیمت شناس (a.f.b.s.c. : kıymet-şinâsân) : kıymet bilen, değer bilen.

kıymet-şinâsân قیمت شناسان (a.f.b.s. kıymet-şinâs'ın c.) : kıymet bilenler, değer bilenler.

kıytas قیطس (a.i.) : **zool.** ispermeçet balinası, kadırgabalığı.

kıytasiyye قیطسیه (a.i.) : **zool.** balinagiller.

kıyye قیه (a.i.) : okka, dört yüz dirhem.

kıyye-i âşârî : kilo, bin gram olan ağırlık ölçüsü.

kıyye-i atîka (eski okka) : okka, [eskiden] dört yüz dirhem olan bir ağırlık ölçüsü. (1282 gramı karşılar).

kıyye-i cedîde (yeni okka) : kilo, bin gram olan ağırlık ölçüsü. (okkanın % 78 ini karşılar). [aslı "ûkiyye" ve "vukye" dir].

kızbân قضبان (a.i. kadîb'in c.) : **1.** ince, düz fidanlar, dallar, çubuklar. **2.** erkeklik âletleri.

ki که (f.e.) : kelimelerin sonuna gelen "-ki" sonekinden ayrı olan bu edat bir ismi veyâ bir cümleyi arkadan gelen bir cümleye türlü ilgilerle bağlamakta kullanıldığı gibi, bâzen birtakım duyguları îzah etmeye de yarar. **1.** bir ismi veyâ zamîri bir cümleye bağladığı vakit o cümle, ismin sıfatı durumunda olur : **bir adam ki söz dinlemez**.. (= söz dinlemeyen bir adam). **2.** bilmek, anlamak gibi bir hâlin açığa çıkışını veyâ görmek, işitmek gibi bir duyuşu bildiren fiillerle kurulan bir cümleyi başka bir cümleye bağladığı zaman ikincisi birincisinin fâili (*öznesi) veyâ mef'ûlü (nesnesi) hükmüne geçer : **herkes bilir ki Dünyâ yuvarlaktır** (= Dünyânın yuvarlak olduğunu herkes bilir). **3.** birinci cümlede fiile belirsiz bir zarf, mütemmime (*tümlece) veyâ fâile (*özneye) sayı veyâ belirsizlik sıfatı geldiğinde ikinci cümle o fiili, mütemmimi (*tümleci) veyâ fâili (*özneyi) vasıflandırmış olur : **öyle koşar ki arkasından kurşun yetişmez** (= arkasından kurşun yetişemeyecek kadar koşar). **4.** ikinci cümledeki hükmün birincideki işin yapılışı sırasında görülerek şaşıldığını belirtemeye yarar : **geldim ki kimseler yok**. **5.** iki eksiksiz cümleyi bağladığı vakit ikincisi birincideki hükme bir delil teşkil eder : **Ahmet çalışıyor ki siz onu seviyorsunuz**. **6.** ikinci cümle istek *kipinde veyâ üçüncü şahıs emir kipinde olduğu vakit bu cümle, birincisinin gayesini gösterir : **oturdum ki biraz dinleneyim**. **7.** birinci cümle menfî (*olumsuz) olup, ikincisi yukarıdaki şekilde bulunursa, bu sonuncusu olamayacak bir netîce bildirir : **sakalım yok ki sözüm dinlensin**. **8.** soru cümlelerini "bilmem" fiiline bağlayarak tereddüt veyâ çâresizlik anlatmaya yarar : **bilmem ki öyle şey olur mu?** **9.** şikâyet veyâ kınama gibi duygular anlatmak için bir cümlenin sonuna getirilir : **o, beni sevmez ki**. **10.** "o kadar, öyle bir" gibi belirsiz zarflarla yapılan ifâdelerin sonuna getirildiği zaman fiile çokluk mânâsını verir : **o kadar eğlendik ki**.. **11.** aynı belirsiz zarflar sıfat gibi kullanıldığı vakit beğenme veyâ şaşma duygusu anlatır : **bana öyle bir kitap verdi ki**. **12.** bir soru cümlesinin sonuna getirildiği vakit tereddüt veyâ endîşe anlatır : **acaba gelmez mi ki**. **13.** bâzı kelimelerin sonuna, en çok, bir ek gibi eklenerek birtakım zarflar, yeni edatlar meydana getirir : "belki, çünki, halbuki, mâdem ki, oysaki, öyle ki, sanki, şöyle ki" gibi.

kibâr کبار (a.s. kebîr'in c.) : **1.** büyükler, ulular. **2.** ince, terbiyeli, görgülü, nâzik. **Sigar ü kibâr** : küçükler ve büyükler. **Ricâl-i kibâr** : büyük adamlar.

kibâr-ı müderrisîn : mûsile-i Süleymâniyye ile üst tarafındaki medreselerde müderrislik edenler.

kibâr-ı rişât : iri ve sert kıl veya tüy; **zool.** telek, sert ve uzun kanat tüyü, **fr. remiges**.

kibâr ü sigar : büyükler ve küçükler, büyük küçük herkes.

kibâr-âne کبارانه (a.f.zf.) : büyük adamlara, ince, nâzik, görgülü kimselere yakışacak sûrette.

kibâriyye کباریه (a.i.) : **bot.** gebreotugiller.

kibâr-zâde کبارزاده (a.f.b.i.) : kibar kişilerin oğulları ve kızları.

kibâş کباش (a.i. kebş'in c.) : koçlar, erkek koyunlar.

kiber کبر (a.i.) : büyüklük, yaşlılık, yaşlı olma; ilerlemiş yaş.

kiber-i sinn : yaş büyüklüğü.

kibr کبر (a.i.) : **1.** büyüklük, ululuk. **2.** büyüklük taslama, yüksekten bakma [birisine].

kibrît کبریت (a.i.) : **1.** kırmızı yakut; altın. **2.** kükürt. **3.** kibrit.

kibrît-i ahmer : **1)** kırmızı kükürt; **2)** simyâ ilminde toprağı altın yapmaya yarayan müessir madde; **3) tas.** (bkz : mürşid).

kibrît-i nebâtî : bâzı otların köklerinden elde edilen ve tedavîde kullanılan sarı bir toz.

kibrîtî کبریتی (a.s.) : **1.** kükürtle ilgili. **2.** kükürt renginde olan; açık sarı, açık limon rengi.

kibrîtiyye كبريتيه (a.i.) : **bot.** kısa kökleri yapraklarla örtülü olan haşîşî (*otsu) nebatları (*bitkileri) içine alan fasîle.

kibrîtiyyet كبريتيت (a.i.) : kükürt *niteliği.

kibrîtiyyet-i hadîd : kim. yeşil vitriyol.

kibrîtiyyet-i magnezî : kim. sulfat dö manyezi, **fr. sulfate de magnésie.**

kibrîtiyyet-i nuhâs : kim. bakır sulfatı, göztaşı, **fr. sulfate de cuivre.**

kibrîtiyyet-i sûd : kim. sulfat dö sut, **fr. sulfate de soude.**

kibriyâ' كبرياء (a.i.) : **1.** büyüklük, ululuk. **Habîb-i kibriyâ, Resûl-i kibriyâ :** Hz. Muhammed. **2.** Allah.

kibriyâî كبريائى (a.s.) : kibriyâya mensup, kibriyâ ile ilgili, ilâhî.

kibt كبت (f.i.) : bal arısı. (bkz : nahl).

kifâet كفائت (a.i.). (bkz : kifâyet, küfv).

kifâf كفاف (a.i.) : **1.** (bkz : kefâf). **2.** (keffe'nin c.) : kefeler, terâzi gözleri, terâzi tablaları. (bkz : kefef).

kifâf-ı nefs : (bkz : kefâf-ı nefs).

kifâh كفاح (a.i.) : savaş.

kifât كفات (a.i. küfv'ün c.) : eşler, benzerler, denkler, arkadaşlar.

kifâye كفايه (a.i.). (bkz : kifâyet).

kifâyet كفايت (a.i.) : **1.** yetişme, elverme; yeterlik. **2.** iktidar, yararlık.

kifl كفل (a.i.c. : ekfâl) : hisse, nasîp, pay. **Zü'l-kifl : h.i.** : Kur'an'da zikri geçen, rivâyete göre adı Bişr ibni Eyyûb olan zâtın lâkabı.

kig, kîh كيغ ، كيخ (f.i.) : göz çapağı.

kih كه (f.s.c.: kihân) : küçük. (bkz : kihîn, sagîr).

kîh كيح (a.i.) : irin, cerahat.

kîh-i kâzib : biy. irine benzeyen, bâzı ifrâzat (*salgılar).

kîh-i mesâne : biy. mesânenin ifrâz ettiği irin.

kihâl كهال (a.s. kehl'in c.) : 30-50 yaş arasında olan kimseler, olgunluk çağında bulunanlar. (bkz : kühûl).

kihâlet كحالت (a.i.) : **1.** göz hekimliği, göz hastalıkları bilgisi. **2.** göz için sürme yapma, sürmecilik.

kihân كهان (f.s. kih'in c.) : küçükler. (bkz : sigar).

kihân ü mihân : küçükler ve büyükler. (bkz : sigar ü kibar).

kihânet كهانت (a.i.) : kâhinlik, falcılık, bakıcılık. [bizde "kehânet" şekli yaygındır].

kihîn كهين (f.s.) : küçük. (bkz : kih, sagîr).

kih-ter كهتر (f.b.s.) : çok küçük [yaşça]. **Birâder-i kih-ter :** küçük birâder.

kih-terî كهترى (f.b.i.) : çok küçüklük [yaşça].

kih-terîn كهترين (f.b.s.) : çok (daha, en, pek) küçük [yaşça]. **Ferzend-i kihterîn :** en küçük oğul.

kîl قيل (a.i.) : söz. (bkz : güft, kelâm).

kil ü kal ("ka" uzun okunur) : dedikodu; çok konuşma. (bkz : güft ü gû).

kilâ كلا ، كلى (a.s.) : her iki, her ikisi. **Alâkile't-takdîreyn :** her iki takdirde.

kile'ş-şıkkayn : her iki şık.

kilâb كلاب (a.i. kelb'in c.) : köpekler. **Av'ave-i kilâb :** köpeklerin havlaması.

kilâb-ı ehliye : ehlî köpekler; çoban, av, sokak, ev köpekleri.

kilâb-ı mahalle : mahalle köpekleri.

kilâb-ı zulm : zulüm köpekleri.

kilâr كلار (f.i.) : kiler.

kîle كيله (a.i.) : kile, ölçek.

kilem كلم (a.i. kelime'nin c.) : kelimeler, lâkırdılar, sözler. (bkz : kelimât). **Mevsûku'l-kilem :** sözüne güvenilir kimse.

kilîm-pûş كليم پوش (f.b.s. ve i.c. : kilîm-pûşân) : aba, hırka, giyen, derviş.

kilîm-şûy كليم شوى (f.b.i.) : kilim, aba, keçe yıkayıcı.

kilindir كلندر (f.i.) : şarap ölçeği.

kilîsa كليسا (f.i.) : kilise. (bkz : bey'a, kenîsa, kenîse).

kilk كلك (f.i.) : kamış kalem. (bkz : hâme).

kilk-i dürr-efşân : inci saçan kalem.

kilk-i i'câz : mucize kabilinden düzgün ve güzel söyleyen (kalem).

kils كلس (a.i.) : kireç, kireç taşı. **Hacer-i kils :** kireç taşı.

kilsî كلسى (a.s.) : kireç taşı yapısında olan.

kilsiyye كلسيه (a.s.) : ["kilsî"nin müen.]. (bkz : kilsî).

kilte كلته (a.i.) : demet, deste.

kîl ü kal قيل و قال ("ka" uzun okunur. a.b. i.) : dedikodu. (bkz : güft ü gû).

kilüs, keylûs كيلوس ، كيلوس (a.i.) : yemeklerin mîdede, sonra da bağırsaklarda ezildikten sonra aldığı hal ki, lenf (tümür) damarları tarafından emilmeye elverişlidir. [kelimenin aslı Yunancadır].

kilye كليه (a.i.) : **anat.** böbrek [insanda] **Hasâtü'l-kilye :** böbreklerde hâsıl olan taş, kum. **Zâtü'l-kilye :** kilyelerin iltihaplanması.

kilyetân كليتان (a.i.c.) : (insanda) böbrekler.

kilyeteyn كليتين (a.i.c.) : **anat.** iki böbrek.

kilyevî كليوى (a.s.) : **anat.** böbrekle ilgili; böbrek biçiminde olan.

kimâm كمام (a.i.) : **1.** hayvan ağızlığı, burunduruk. **2.** (kimm'in c.) : **bot.** tomurcuklar.

kimm كم (a.i.c. : kimâm) : **bot.** çiçek kâsesi, çiçek kapçığı, tomurcuk. (bkz : kümm).

kimüs, keymûs كيموس ، كيموس (a.i.) : yemeklerin mîdede ezildikten sonra aldığı hal. [kelimenin aslı Yunancadır].

kimyâ' كيمياء (a.i.) : kimyâ.

kimyâ-yi bâtıl : [eskiden] simyâgerlerin mevzûları olan şeyler. (bkz : simyâ).

kimyâ-yı fizîkî : kim. *fiziksel kimya.

kimyâ-yi gayr-ı uzvî : kim. inorganik kimyâ, **fr. chimie inorganique.**

kimyâ-yı harûrî : kim. termokimya.

kimyâ-yi ma'denî : kim. mâdenî kimyâ, **fr. chimie minérale.**

kimyâ-yı saâdet : 1) rûhun maddîyattan ayrılarak mâneviyâta geçmesi; 2) Gazzâlî'nin meşhur eseri.

kimyâ-yi uzvî : kim. organik kimyâ, **fr. chimie organique.**

kimyâ-ger كيميا گر (a.f.b.i.) : kimyâ âlimi, tahlîl işleriyle uğraşan uzman.

kimyevî كيموى (a.s.) : kimya ile ilgili, kimyâlık.

kimyevî aksü'l-amel : kim. *kimyasal *tepkime.

kîn كين (f.i.) : gizli düşmanlık, garaz. (bkz : gayz, adâvet, buğz).

kîn-i peleng (kaplan kîni) : deve kîni, sürekli kin.

kîn-âgin كيناگين (f.b.s.) : kinle dolu.

kinâne كنانه (a.i.c. : kenâin) : okluk, ok kılıfı, tirkeş, sadak, ok kuburu.

kîn-âver كين آور (f.b.s.) : kin besleyen, kinci. (bkz : kîn-dâr).

kinâyât كنايات (a.i. kinâye'nin c.) : kinayeler.

kinâye كنايه (a.i.c. : kinâyât) : **1.** maksadı, kapalı bir şekilde ve dolayısıyla anlatan söz. **2.** üstü örtülü, dokunaklı söz. **3. ed.** hakikî mânâsına alınması da câiz iken mecaz olarak kullanılan söz. "Yüzü kızardı, açık göz..." gibi.

kinâye-i baîde : ed. uzak bir karîneye dayanan kinâye.

kinâye-i hafîfe : ed. kinâyemsi söz, şiir.

kinâye-i karîbe : ed. yakın bir karîneye dayanan kinâye.

kinâye-i vâzıha : ed. başka bir mânâya gelmesi muhtemel olmayan apaçık kinâye.

kincer كنجر (f.i.) :büyükfil.

kin-dâr كيندار (f.b.s.) : kinci, içinde kin besleyen. (bkz : garaz-kâr).

kîn-dârân كينداران (f.s. kîn-dâr'ın c.) : kin tutanlar, kinciler.

kîn-dâr-âne كينداراته (f.zf.) : kindarcasına, kinci olarak. (bkz : garaz-kâr-âne).

kîne كينه (f.i.) : gönülde gizlenen düşmanlık. (bkz : kîn).

kîne-i peleng : "kaplan kini" : deve kini, kolay kolay sükûnet bulmayan kin.

kîne-cû كينه جو (f.b.s.) : öc almaya çalışan. (bkz : müntakım).

kîne-dâr كينه دار (f.b.s.) : kin tutan, kinci. (bkz : kîn-dâr).

kîne-gâh, kîne-geh كينه گاه ، كينه گه (f.b.i.) : savaş meydanı, cenk yeri.

kîne-hâh كينه خواه (f.b.s.) : öcalmak isteyen, kinci. (bkz : kînecû, müntakim).

kîne-keş كينه كش (f.b.s.) : düşmandan öç alan. (bkz : müntakim).

kîne-meşhûn كينه مشحون (f.a.b.s.) : kin ile dolu. ["meşhûn-i kîne" den çevrilmiştir].

kîne-ver كينه ور (f.b.s.) : kinci, kin tutan, kin besleyen. (bkz : kîne-cû, kîne-hâh, kîne-dâr, kîn-dâr).

kîr قير (a.i.) :zift,katran.

kîr كير (f.i.) : erkeklik âleti. (bkz : kadîb, zeker, zübb).

kirâ' كراء (a.i.) : kirâ, bir şeyin kullanılmasına bedel olarak verilen ücret.

kirâ-hâne كراخانه (a.f.b.c.) : kira getirmek üzere yapılan yer.

kirâ-hôr كيراخور (a.f.b.s.) : kiralayan, kira ile tutan.

kirâm كرام (a.s. kerîm'in c.) : soydan gelenler, soyu temizler; ulular, şerefliler. **2.** cömertler, eli açıklar. (bkz : küremâ [1,2]).

kirâmü'd-dîn كرام الدين (a.it.) : **1.** din büyükleri, şerefli din ulları.

kirâmen kâtibîn : işlenilen günah ve sevapları yazmakla görevli bulunan melekler.

kirâr كرار (a.i.) : tekrar, bir daha. (bkz : tekerrür).

kirâren كراراً (a.zf.) : tekrar olarak, tekrar sûretiyle, tekrar tekrar. (bkz : mükerreren).

kirâren mirârâ : (bkz : mükerreren).

kîrât قيراط (a.i.) : kırat, şer'îsi, orta büyüklükte beş arpa ağırlığında olan ve kuyumcular arasında kullanılan miskalın yirmi dörtte biri kadar bir ağırlık ölçüsü.

kırât-ı örfî : [eskiden] bâzı fukahânın beyânına göre beş, bâzılarının beyânına göre de dört mutavassıt arpa ağırlığından ibârettir. Bu fark beldelere veyâ örfün tebeddülüne müstenittir.

kırât-ı şer'î : [eskiden] beş adet mutavassıt arpa ağırlığından ibârettir. Hafif tartılar mıkyâsâtından olup elmas ve cevâhir gibi kıymetli eşyâ tartılmasında kullanılır.

kirbâs كرباس (a.i.c. : kerâbîs) : bez; kumaş, keten ve pamuk bez. (bkz : kirpâs[2]).

kirdâr كردار (f.b.i.) : **1.** iş. **2.** tarz, yol.

Kird-gâr كردگار (f.b.i.) : Allah.

kîr-fâm قيرفام (f.b.s.) : katran renginde, simsiyah.

kirîs كريس (f.i.) : **1.** aldatma. **2.** yaltaklanma.

kirîşek كريشك (f.i.) : savaşçı. (bkz : ceng-âver, ceng-cû).

kirişte كرشته (f.i.) : çerçöp.

kirm كرم (f.i.) : kurt [böcek].

kirm-i ebrişîm : ipekböceği.

kirm-i şeb-efrûz : ateşböceği.

kirm-i şeb-tâb : ateşböceği.

kirmân كرمان (f.i.c.) : kurtlar.

kirpâs كرپاس (f.i.) : **1.** pâdişâh ve vezir evlerindeki dîvanhâne, dergâh. **2.** (bkz : kirbâs).

kîs كيس (a.i.c. : ekyâs) : **1.** para kesesi; torba. **2. anat.** dölyatağı [rahimde]. (bkz : meşîme). **3. anat.** vücuttaki bâzı sıvıların toplandığı kese biçimindeki oyuklar.

kisâ كسا (a.i.) : **1.** yün elbise. **2.** seccâde, halı.

kisb كسب (a.i.). (bkz : kesb).

kisb ü kâr : iş güc, kazanç.

kisbî كسبى (a.s.) : kazanılmış, sonradan edinilmiş.

kîse كيسه (f.i.c. : ekyise) : **1.** kese, küçük, büyük torba, kap. **2.** cepte taşınan para torbası. **3.** kumaştan yapılmış çanta biçimindeki kap. **4.** para, para hesâbı; para gücü.

kîse-i dem'iyye : **anat.** gözyaşı kesesi.

kîse-i fem : **zool.** bâzı hayvanların avurtları içindeki kese.

kîse-i hevâiyye : **anat.** hava kesesi.

kîse-i meşîmiyye : **bot., anat.** cücük kesesi, embriyon kesesi.

kîse-i mısrî : 600 kuruşluk para birimi.

kîse-i misbâhiyye : **anat.** yüzme kesesi.

kîse-i rieviyye : akciğer keseleri.

kîse-i rûmî : 500 kuruşluk para birimi.

kîse-i safrâviyye : **anat.** safra kesesi.

kîse-i sebhiyye : yüzme kesesi.

kîse-i tal'iyye : **bot.** *çiçektozu kesesi.

kîse-bud كيسه بد (f.s.) : çok fakir, pek yoksul.

kîse-bür كيسه بر (f.b.s.) : yankesici. (bkz : girih-bür).

kîse-dâr كيسه دار (f.b.i.) : para hesâbını tutan, parayı toplayan kimse, vekilharç.

kîse-dûz كيسه دوز (f.b.s.) : kese yapan.

kisef كسف (a.i. kisfe'nin c.) : cüzler, kısımlar, parçalar.

kisfe كسفه (a.i.c. : kisef) : cüz, kısım, parça.

kîsiyye كيسيه (a.i.) : **zool.** keseliler.

kisrâ كسرى (a.i.c. : ekâsire) : eski İran hükümdarlarından Nûşirevân-ı Âdil'in lâkabı olup, kendisinden sonra gelenler de bu lâkapla anılmışlardır. **Kâsire-i Acem** : Acem hükümdarları.

kisve كسوه (a.i.c. : küsâ). (bkz : kisvet[1]).

kisvet كسوت (a.i.) : **1.** elbise. **2.** husûsî kıyâfet. **3.** kisbet, yağlı güreş yapan pehlivanların giydikleri dar paçalı meşin pantalon. **4.** bir kimsenin veyâ bir şeyin dış görünüşü.

kiş كش (f.i.) : satranç oyununda bir taşı zorlama.

kîş كيش (f.i.) : **1.** din, mezhep. **Bed-kîş** : dinsiz. **2.** ok kuburu. **3.** keten kumaş. **4.** kuş yeleği. **5.** şimşir. **6.** âdet, huy, töre.

kişmiş كشمش (f.i.) : kişniş, çok küçük tâneli çekirdeksiz üzüm.

kişniş كشنش (f.i.) : **1.** (bkz : kişmiş). **2. bot.** güzel kokulu bir tohum, karakimyon, **lât. coriandrum sativum.** (bkz : küzbüre).

kişnîz كشنيز (f.i.). (bkz : kişniş).

kiştكشت (f.i.) :ekin;tarla.

kişt-kâr كشتكار (f.b.i.) : ekinci; çiftçi. (bkz : fellâh, fâlih).

kişt-zâr كشتزار (f.b.i.) : ekinlik, ekin tarlası.

kişver كشور (f.i.) : iklim; memleket, vilâyet, ülke.

kişver-i Rûm : Anadolu.

kişver be-kişver : vilâyet vilâyet, memleket memleket, ülke ülke.

kişver-ârâ كشور آرا (f.b.s.) : "memleket, ülke süsleyen" : pâdişah, kıral, hükümdar.

kişver-gîr كشور گير (f.b.s. ve i.) : ülke, memleket tutan, pâdişah.

kişver-gîrân كشور گيران (f.b.s. ve i. kişver-gîr'in c.) : ülke, memleket tutanlar, pâdişahlar.

kişver-gîr-âne كشور گيرانه (f.zf.) : ülke, memleket tutuculukla, pâdişahçasına.

kişver-gîrî كشور گيرى (f.b.i.) : ülke, memleket tutuculuk, pâdişahlık.

kişver-güşâ كشور گشا (f.b.s.) : memleket, ülke açıcı, açan, cihangir. (bkz : fâtihü'l-bilâd).

kişver-güşâyî كشور گشايى (f.b.i.) : memleket, ülke açıcılık, fâtihlik, cihangirlik.

kişver-hüdâ كشور خدا (f.b.i.) : hükümdar. ["hüdâ-yi kişver" den çevrilmiştir].

kitâb كتاب (a.i.c. : kütüb) : kitap. **Ümmü'l-kitâb** : Kur'ân. (bkz : Furkan, Hüdâ, Hitâb, Mushaf, Necm, Nûr, Zikr). **Ehl-i kitâb** : dört kutsal kitaptan birine îmân eden, inanan, bağlı kalan. (bkz : kitâbî²).

Kitâb-ı Bahriyye (denizcilik kitabı) : Pîrî Reis'in 1521 de denizciler için yazdığı bir el-kitabı.

Kitâbu Evsâfi Mesâcidi'ş-Şerîfe : Ahmet Fakih'in bir Hac ziyâretini ve orada gördüklerini anlatan eseri [Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu'nun hazırladığı metin T.D.K. tarafından 1974 te yayımlanmıştır.].

Kitâb-ı Güzîde (beğenilmiş, seçkin kitap) : XI. yüzyıl *bilginlerinden İmam Serâhsî'nin Türk ulusunun din bilgisini arttırmak amacıyla Türkmen-Kıpçak ağzıyla yazdığı didaktik eser.

kitâb-ı Hakk (Allah'ın kitabı) : Kur'ân. (bkz : Furkan, Hüdâ, Hitâb, Kitâb, Mushaf, Necm, Nûr, Zikr).

Kitâb-ı hakîm : Kur'ân-ı Kerîm.

kitâb-ı hâkim : Kur'ân-ı Kerîm. (bkz : kitâb-ı Hakk).

kitâb-ı hükmî : **huk.** [eskiden] bir şahsın vekîli bulunmayan gaip bir şahıs ile olan dâvâ ve beyyinesini istimâ ile yargıcın bunu mübeyyin olarak kaybolan kimsenin bulunduğu mahal yargıcına gönderdiği yazı.

Kitâb-ı Mukaddes : İncil ve Tevrat.

Kitâb-ı Mübîn : Kur'ân-ı Kerim.

Kitabullah : Kur'ân. (bkz : Furkan, Hüdâ, Hitâb, Necm, Nûr, Zikr).

kitâbü'l-âmâl : günah ve sevapların yazıldığına inanılan kitap.

kitâbü'l-eganî : Arap tarih ve edebiyatçısı Ebü'l-Ferec'in musikîden bahseden bir kitabı.

kitâbü'l-mübîn : Kur'ân. (bkz : Furkan, Hüdâ, Hitâb, Kitâb, Mushaf, Necm, Nûr, Zikr).

kitâbü'n-nakz : **huk.** [eskiden] mütâreke ve müsâlâhayı veyâ ahd ve emânı fesh ve izâleye dâir düşman tarafından gönderilen mektuptur ki, düşman kumandan tarafından gönderildiği sâbit olmadıkça meâliyle amel ve düşman üzerine hücûm olunamaz.

kitâbe كتابه (a.i.) : **1.** kazılmış yazı, *yazıt. **2.** mezartaşı yazısı.

kitâbe-i mezâr : mezar yazısı.

kitâbe-i seng-i mezâr : mezar taşı yazısı. **3.** bir levhanın etrâfına yapılan çiçekli, yaldızlı nakışlar. (bkz : ketebe).

kitâben كتابًا (a.zf.) : kitap, yazı olarak.

kitâbet كتابت (a.i.) : **1.** yazı yazma, bir maddeyi kaidelerine uygun şekilde kaleme alma. **2.** kâtiplik. **3. huk.** [eskiden] mevlâ ile memlûkü (efendi ile köle) arasında

muvâzaa yoluyla cârî olan bir akit. [buna mükâtebe de denir].

kitâbet-i bâtıla : huk. [eskiden] in'ikad şartlarını câmi olmayan mükâtebedir ki, bununla kitâbet hükümleri sâbit olmaz.

kitâbet-i fâside : huk. [eskiden] şart-ı fâside mukarin olan mükâtebedir ki, fâsiden mün'akit olur. Meselâ : [iki taksitte ellişer liradan yüz lira vermek ve bir taksit zamânında verilmediği takdirde on lira daha verilmek şartıyla yapılan kitâbet bu kabildendir. Bu bedeli tediye hâlinde ıtk tahakkuk eder. Bununla berâber bu kitâbeti mevlâ ile memlûkten her biri diğerinin rızâsına bakmaksızın feshedebilir].

kitâbet-i müştereke : huk. [eskiden] iki kimsenin müştereken mâlik oldukları bir köle veyâ câriye hakkında bir akit ile yaptıkları mükâtebe (yazışma) ki, memlûk bu şeriklere âit kitâbet bedelini tamâmen tediye edince azâdolur.

kitâbet-i sahîha : huk. [eskiden] şerâitini câmî olan mükâtebedir ki, cinsi mâlûm, miktârı belli ve kat'î bir bedel üzerine yapılmış olar.

kitâbet-i resmiyye : resmî yazışma dili.

kitâb-hâne كتابخانه (a.f.b.i.) : kütüphâne, kitabevi; kitapsaray, kitap satılan veyâ kitap okunan yer.

kitâbî كتابى (a.s.) : **1.** kitapla ilgili; kitapta yazılı; kitaba bağlı kalan. **2.** dört kutsal kitaptan birine inanıp bağlı kalan. (bkz : ehl-i kitâb). **3.** kitaplara bakmaya me'mûr edilen [kimse]. **4.** Hint ve Şam'ın bir çeşit nakışlı kumaşı. **5.** kitaba bağlı kalan, serbest düşünemeyen kimse : **Kitâbî adam.**

kitâbiyyat كتابيات (a.i.) : bibliyografya.

kitâbiyye كتابيه (a.i.) : **bot.** ağaçların kâğıt yapılan iç kabuğu, özü.

kitâb-serây كتابسراى (a.f.b.i.) : umumî kütüphâne.

Kitâbü'l-cilve كتاب الجلوه (a.b.i.) : Yezîdî'lerin iki kutsal kitaplarından biri.

kitefe كتفه (a.i. ketef, ketif, kitf'in c.). (bkz : ektâf).

kitfeyn كتفين (a.i.c.) : iki omuz küreği.

kitle كتله (a.i.) [aslı : "kütle" dir]. (bkz : kütle).

kitmân كتمان (a.i.) : sır saklama, sır gizleme, sır tutarlık. [zıddı : "izhâr"].

kitmân-ı esrâr : sır(ları) saklama.

kivâre كواره (a.i.) : petek. (bkz : küvâre).

kiyân كيان (f.i.) : **1.** yıldız. **2.** merkez.

kiyânî كيانى (a.s.) : **fels.** *evrendoğumsal, kozmogonik, **fr. cosmogonique.**

kiyâniyyât كيانيات (a.i.) : *evrendoğum, kozmogoni, **fr. cosmogonie.**

kiyânus كيانوس (o.i.) : **kim.** siyanür.

kiyânûs-i hadîd : kim. demir siyanür.

kiyâset كياست (a.i.) : zeyreklik, uyanıklık, anlayışlılık. (bkz : fatânet, zekâvet).

Kiysâniyye كيسانيه (a.h.i.) : **tas.** şîanın dört şûbesinden biri. [Kurucusu Kiysan'a nispetle bu adı almıştır].

kizb كذب (a.i.) : yalan söyleme, yalan. (bkz : dürûg). ("sıdk" karşılığı).

kizbî كذبى (a.s.) : sakat, yanlış, yalan.

kizbiyyât كذبيات (a.i.c.) : yalan, dolan sözler, yalanlar.

köhne كهنه (f.s.) : **1.** eski, eskimiş. **2.** zamânı modası geçmiş.

köhne-bahâr : sonbahar.

köhne-sâl كهنه سال (f.b.s.) : ihtiyar, yaşlı. (bkz : kühen-sâl).

kûb كوب (f.s.) : vuran, vurucu. **Leked-kûb :** tekme vuran. **Pây-kûb :** ayak vurucu. **Zer-kûb :** altın döğen, kuyumcu.

kubâ' قوباء ("ku" uzun okunur. a.i.) : **hek.** tuzlu balgam.

kubâî قوبائى ("ku" uzun okunur. a .s.) : **hek.** kuba'ya mensup, tuzlu balgamla ilgili.

kûbân كوبان (f.s.): **1.** (kûb'un c.): vurucular. **2. zf.** vurarak. **Pây-kûbân :** ayak vurarak.

kubbe قبه (a.i.c. : kıbâb, kubeb) : yarım küre veyâ kümbetimsi yapılan binâ damı.

kubbe altı : tar. eskiden, bir nevî kabîne toplantısı denilebilecek şekilde vezirlerin dîvan günlerinde, husûsî merâsimlerle toplandıkları, İstanbul'da, Topkapı Sarayı'nda bulunan üstü kubbeli bir dâire. [Bu dâirede bulunma hakkı olan vezirlere "kubbe vezîri" denilirdi].

kubbe-i âb : su yüzünde peyda olan kabarcık.

kubbe-i firûze-fâm : mâvi renkli olan semâ, gökyüzü.

kubbe-i gerdende : gökyüzü.

kubbe-ihadrâ (yeşilkubbe) : Hz. Mevlânâ'nın türbesi.

kubbe-i kanek : anat. ağzın tavanı, damak.

kubbe-i mînâ : gökyüzü.

kubbe-i ser-beft : yıldızlı gökyüzü.

kubbe-i ulyâ : gökyüzü.

kubbe-i zebercedî : gökyüzü.

kubbe-i zerbeft : yıldızlı semâ, gökyüzü.

kubbe-i zerrîn : Güneş.

kubbe-i zümürrüd-fâm : gökyüzü.

kubbetü'l-arz : yer yuvarlağının insan oturan kısmının merkezi.

kubbetü'l-hanek : anat. damak kemeri.

kubbetü'l-İslâm (İslâmın kubbesi) : Belh şehrinin bir başka adı; Basra.

kubbe-nişîn قبه نشين (a.f.b.s.c. : kubbenişînân) : [eskiden] İstanbul'da Topkapı sarayında "Kubbe-altı" denilen yerde toplanan vezirlerden her biri.

kubeb قبب (a.i. kubbe'nin c.) : tepesi yuvarlak, yarım küre şeklinde yapılan binâ damları. (bkz : kıbâb).

kubebâ قببا (a.i. kebâbe'den) : karabibergillerden tohumları toz hâline getirilip hekimlikte kullanılan tırmanıcı bir bitki.

kubel قبل (a.i. kuble'nin c.) : öpmeler, öpüşler, öpücükler.

kû'bere كعبره (a.i.) : **anat.** sâidi, bileği meydana getiren iki kemiğin küçüğü, **fr. radius**.

kubh قبح (a.i.) : **1.** çirkinlik. [zıddı : "hüsn"]. **2.** İslâm fıkhında Hanefî mezhebine âit bir prensip.

kubhiyyât قبحيات (a.i.c.) : fenâ, çirkin olan hususlar, hareketler, işler.

kuble قبله (a.i.c. : kubel) : öpme, öpüş, öpücük. (bkz : bûse).

kubûr قبور (a.i. kabr'in c.) : mezarlar, sinler. **Ehl-i kubûr :** kabirde bulunanlar, ölüler. **Ziyâret-i kubûr :** kabirleri, ölüleri ziyâret.

kûçe كوچه (f.i.) : **1.** küçük sokak, dar sokak. **2.** çarşı, pazar.

kûçek كوچك (f.i.) : **müz.** Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarından biri. Sabâ makamı ile ondan evvel gelen aşîran (mi) perdesine nakledilmiş bir hüseynî beşlisinden mürekkeptir. Sabâ ile dügâh (lâ) perdesinde durur. Güçlü birinci derecede -sabâ'nın güçlüsü olan- çârgâh, ikinci derecede de -beşlinin durağı olan- aşîran (mi) dır. Donanımına sabâ gibi si koma bemolü ile re bakıyye bemolü konulur. Aşîrandaki hüseynî beşlisi için îcâbeden yerlere "fa" bakıyye diyezi ile "si" bekar ilâve edilir (bâzen bu beşli -son sesi kullanılmayarak- uşşak dörtlüsü hâlinde geçer ki, bu şekilde "si" nin bekâr yapılmasına lüzum yoktur). Makam umûmiyetle çıkıcıdır. Kulakta geçkili bir sabâ te'sîrinden başka bir hâtıra yaratmaz.

kûçek-gerdâniyye : müz. Hızır bin Abdullah'ın edvârına göre küçek makamına gerdaniye âvâzesi katılmakla elde edilen terkip.

kûçek-geveşt كوچك گوشت (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup, zamânımıza bir numûnesi kalmamıştır.

kûçek-mâye كوچك مايه (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup, zamânımıza bir numûnesi kalmamıştır.

kûçek-nevrûz كوچك نوروز (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup, zamânımıza bir numûnesi kalmamıştır.

kûçek-selmek كوچك سلمك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup, zamânımıza bir numûnesi kalmamıştır.

kûçek-şehnâz كوچك شهناز (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup, zamânımıza bir numûnesi kalmamıştır.

kûçek-zemzeme كوچك زمزمه (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az iki asırlık bir makamı olup zamânımıza bir nümûnesi kalmamıştır.

kudâs قداس (a.i.) : Hz. Îsâ'nın Havârîleriyle berâber yediği son yemeği anmak üzere Hıristiyanların kilisede bir kab içinde ekmek ve şarabı takdîs ederek yaptıkları tören.

kudât قضاة (a.i. kâdî'nin c.) : kadılar. (bkz : kadî, kazî, kuzât).

kuddâm قـــدام (a.i.) : ön taraf, ileri taraf. (bkz : pîş).

kuddâmî قدامی (a.s.) : **anat.** ön.

kuddise قـــدس (a.n.) : "mukaddes, mübârek olsun!" mânâsına gelen ve ermişler hakkında kullanılan bir duâ.

kuddise sırruhu : sırrı mukaddes olsun!

kuddûs قدوس (a.s.) : **1.** temiz, pâk. **2.** Allah adlarındandır.

kuddûsî قدوســـی (a.s.) : **1.** kuddûs-i İlâhî isminin tecellîsine mazhar olmuş kimse. **2. i.** XIX : asrın Borlu meşhur mutasavvıf Türk şâiri. **3.** erkek adı.

kûdegî کودگی (f.i.) : çocukluk.

kûdek کودك (f.i.c. : kûdegân) : çocukluk. (bkz : sabî, tıfl).

kûdek-meniş منش کودك (f.b.s.) : çocuk mizaçlı.

kudemâ' قدماء (a.s. kadîm'in c.) : **1.** eskiler, eski adamlar. **2.** eskiliği bakımından ileri gelenler. (bkz : eslâf).

kudeyh قدیح (a.i.) : kadehçik, küçük kadeh.

kudret قـــدرت (a.i.) : **1.** kuvvet, tâkat, güç. **2.** Allah'ın ezelî gücü. **3.** varlık, zenginlik. **4.** Allah yapısı. **5.** ehliyet, kabiliyet. **Bî-kudret** : kuvvetsiz, iktidarsız, tâkatsiz. **Yed-i kudret** : Allah'ın, yaradanın eli. **Zî-kudret** : zengin. **6.** erkek adı.

kudret-i cüz'iyye : **psik.** kudret-i külliyenin muayyen bir fi'le taallukudur ki, fiil bununla hâsıl olur. Kudret-i cüz'iye fiil ile berâberce vücut bulur.

kudret-i elektrîkiyye : **fiz.** elektrik enerjisi.

kudret-i harâret : fiz. *ısı enerjisi.

kudret-i kimyeviyye : **fiz.** *kimyasal enerji.

kudret-i külliyye : **psik.** esbâb ve alâtın selâmeti mânâsınadır ki, bir şeye temekkün ve iktidar demektir. İnsan bununla bir işi yapıp yapmamaya mütemekkin ve muktedir olur. [şuradan kalkıp gidebilmek iktidârı kudret-i külliyedir].

kudret-i mihânikiyye : **fiz.** mekanik enerji.

kudret-i mümekkine : **psik.** fiili îfâya kudretin aşağı mertebesidir ki, teklîfin sıhhatinin şartıdır. [bu kudret olmazsa teklif sahih olmaz; buna : "kudret-i mutlaka" da denir].

kudret-i müyessire : **psik.** kudretin yüksek mertebesidir. Mâlî mükellefiyetlerden çoğunun mesnedi budur.

kudret-i şems : **fiz.** güneş enerjisi.

kudret-i ziyâiyye : **fiz.** ışık enerjisi.

kudret-yâb قدرت یاب (a.f.b.s.) : kudretli, gücü yetebilen.

kuds قـــدس (a.i.) : **1.** temizlik, paklık, arılık. (bkz : tahâret). **2.** kutsallık, mübareklik. **Hazîretü'l-kuds** : cennet bahçesi.

kudsî قدســـی (a.s. kuds'den) : **1.** kutsal. (bkz : muazzez, mukaddes). **2.** Allah'a mensup, Allah ile ilgili. (bkz : ilâhî, lâhûtî). **Âlem-i kudsî** : melekler âlemi. **Kuvve-i kudsiyye** : kutsal güc. **3. i.** erkek adı. [müen. : "kudsiyye"].

kudsiyân قدسیان (a.f.s. kudsî'nin c.) : melekler.

kudsiyyât قدسیات (a.s. kudsiyye'nin c.) : Allah'a, meleklere, lâhût âlemine mensup, o âlemle ilgili işler.

kudsiyye قدســـیه (a.s.) : ["kudsî"nin müen.]. (bkz : kudsî). **Kuvve-i kudsiyye** : kutsal kuvvet, ilâhî kuvvet.

kudsiyyet قدســـیت (a.i.) : **1.** kutsallık, mukaddeslik, azizlik. **2.** temizlik, arılık.

kudûm قـــدوم (a.i.) : **1.** uzak bir yoldan, uzak bir yerden gelme; ayak basma. (bkz : muvâsalat). **müz.** Türk müziğine mahsus usul vurma âletlerindendir. En çok mevlevîhânelerde olmak üzere, tekkelerde kullanılmış, lâdînî müzikte az kullanılmıştır; tembâl'in iptidâîce bir şeklinden ibârettir; kendine has ve tatlı bir ses verir. Mevlevî âyinlerinde büyük ehemmiyeti vardır, zîrâ rakseden dervişler kudümün vuruluşuna tâbidir.

kudûmî قدومـــی (a.s.) : **1.** kudüm'e âit, kudümle ilgili. **2. i.** kudüm çalan san'atkâr. (bkz : kudûm-zen).

kudûmiyye قدومیه (a.i.) : **1.** uzak yoldan gelen bir büyüğe, o yerin halkı tarafından sunulan armağan. **2. ed.** böyle bir vaziyet dolayısıyla yazılan kasîde.

kudûm-zen قدومـــزن (a.f.b.i.) : kudüm çalan san'atkâr. (bkz : kudûmî²).

kudûr قدور (a.i. kıdr'ın c.) : çömlekler.

Kudüs قدس (a.h.i.) : Filistin'in merkezi olan şehir. **Rûhü'l-Kudüs** : 1) Cebrâil; 2) Hz. Îsa'ya üfürülen ruh.

kûf كوف (f.i.) : **zool.** baykuş. (bkz : bûm).

kufâr قفار (a.i. kafr'ın c.) : susuz yerler, otsuz, ıssız çöller.

kûfe كوفه (f.i.) : küfe, kaba ve dayanıklı büyük sepet.

kûfî كوفى (a.s.) : 1. "Kûfe" şehrine mensup, bu şehirle ilgili olan. 2. (bkz : hatt-ı kûfî).

kûfiyyûn كوفيون (a.i.c.) : eski Arap dilcilerinin ayrıldığı iki büyük şu'beden biri olup, diğerine "basîriyyûn" denirdi.

kufl قفل (a.i.c. : akfâl, kufûl) : kilit, sürgü.

kûfte كوفته (f.i.) : köfte, kıyılmış, ezilmiş, dövülmüş et, köfte.

kûfte-hâr كوفته خوار (f.b.s.) : "köftehor, köfte yiyen" : 1. geveze, çalçene. 2. kendini beğenmiş; şarlatan. 3. çapkın.

kufûl قفول (a.i. kufl'un c.) : 1. kilitler. (bkz : akfâl). 2. seferden, yolculuktan dönme.

kûh كوه (f.i.) : dağ. (bkz : cebel).

kûh-i âteş-feşân : "ateş saçan dağ" : yanardağ.

kûh-i celîl : üzerinde Hz. Nûh'un evi bulunan tepe.

kûh-ı nûr (ışık dağı) : ünlü elmas. [şimdi İngiltere tacının elmasları arasında yer almakta olup; yontulmadan önceki ağırlığı 800 kırat iken acemice yontulması sonunda 279 kırata düşmüştür].

kûh-i Kaf : 1) Kafdağı; 2) **mec.** erişilemeyen yer.

kûh-i rahmet : Mekke-i Mükerreme'de bir dağ.

kûh-i revende : heybetli at, deve, fil.

kûh ü deşt : 1) dağ ve ova; 2) **mec.** her yer, her taraf.

kûhâmûn كوهامون (f.i.) : tepesi düz olan dağ.

kûhân كوهان (f.s.) : 1. kambur. (bkz : kûh-püşt). 2. i. at eyeri. 3. i. deve veyâ sığır hörgücü. (bkz : kûhe [2,3]).

kûh-beden كوه بدن (f.a.b.s.) : dağ gibi, iri yapılı kimse.

kûh-ciğer كوه جگر (f.b.s.) : dağ yürekli, yiğit, kahraman. (bkz : bahâdır).

kûhe كوهه (f.i.) : 1. dağ. (bkz : kûh). 2. at eyeri. 3. deve hörgücü, dağ tepesi gibi sivri ve kubbeli olan şey. 4. saldırma, hücum. (bkz : savlet).

kûh-efgen كوه افگن (f.b.s.) "dağ deviren" : çok kuvvetli.

kûhî كوهى (f.i. ve s.) : 1. dağa âit, dağ ile ilgili; dağ gibi. 2. dağlı. **Şükûfe-i kûhî** : dağ çiçeği. 3. taşralı, dışarlıklı kaba kimse; dağlı.

kûh-istân كوهستان (f.b.i.) : dağlık; dağı olan yer. (bkz : kûh-pâye).

kûhî-yâne كوهيانه (f.zf.) : dağlıya yakışacak surette, kaba.

kûh-ken كوهكن (f.b.s.) : dağ kazıcı, dağ kazan : **Ferhâd-ı kûh-ken** : dağ kazan Ferhad. (bkz : kûh-kûb).

kûh-kûb كوه كوب (f.b.s.) : 1. dağ vuran, dağ kazan. (bkz : kûh-ken). 2. kuvvetli at veyâ katır. 3. kale döven top. 4. i. Şîrîn'in sevgilisi Ferhâd.

kuhl كحل (a.i.) : 1. göze çekilen sürme. 2. göz ilâcı.

kuhlî كحلى (a.s.) : sürme gibi siyah olan.

kûh-nümûn كوهنمون (f.b.s.) : dağ gibi görünen, heybetli.

kûh-pâre كوه پاره (f.b.i.) : 1. dağ parçası. 2. kuvvetli at.

kûh-pâye كوهپايه (f.b.i.) : dağlık. (bkz : kûh-istân).

kûh-peyker كوه پيكر (f.b.s.) : dağ gibi heybetli, iriyarı. (bkz : kûh-nümûn, kûh-ten, kûh-vâr).

kûh-püşt كوه پشت (f.b.s.) : kanbur.

kûh-sâr كوهسار (f.b.i.) : dağlık; dağ tepesi.

kûh-ten كوه تن (f.b.s.) : iriyarı, gösterişli, dağ gibi (kimse). (bkz : kûh-nümun, kûh-peyker, küh-vâr).

kuhûf قحوف (a.i. kıhf'ın c.). (bkz : akhâf).

kûh-vâr كوه وار (f.b.s.) : iri kıyım, gösterişli, dağ gibi (kimse). (bkz : kûh-nümûn, kûh-peyker, kûh-ten).

kûj كوژ (f.i.) : **bot.** alıç.

kûl-âb كولاب (f.i.) : 1. göl. (bkz : göl-âb, gadîr). 2. büyük dalga.

kulâfe قلافه (a.i.) : zarf; kabuk, kılıf.

kulâme قلامه (a.i.) : kesinti; tırnak kesintisi.

kulâmeteyn قلامتين (a.i.c.) : "iki tırnak kesintisi" : parantez [( )].

kulel قلل (a.i. kulle'nin c.) : **1.** dağ tepeleri, doruklar. **2.** kuleler.

kulel-i seb'a : yedi kule [İstanbul'da].

kulkasiyye قلقاسيه (a.i.) : **bot.** *yılanyastığıgiller, **fr. aroïdées.**

kulkul قلقل (a.s.) : **1.** ruhu hafif, eline ayağına çabuk [adam]. **2. i.** bir şeyin hareketinden, deprenmesinden çıkan ses.

kullâb قلاب (a.i.c. : kalâlîb) : çengel, kanca, ucu eğri nesne. (bkz : küllâb).

kulle قله (a.i.c. : kulel) : **1.** dağ tepesi, doruk. (bkz : zirve). **2.** kule. **3. den.** bâzı harp gemilerinin güvertelerinde bulunan ve makine ile hareket eden ağır top.

kulûb قلوب (a.i. kalb'in c.) : kalbler, gönüller. **Mahbûbü'l-kulûb** : **1)** bütün kalblerin sevgilisi, Hz. Muhammed; **2)** Ali Şîr Nevâî'nin meşhur bir eseri.

kulunç قولنج ("ku" uzun okunur. a.i.) : **hek.** bağırsak ağrısı, bağırsaklarda peydâ olup omuz başlarına ve vücûda gelen bir ağrı.

kulzüm قلزم (a.i.) : **coğr. 1.** deniz. **Bahr-i kulzüm** : Şap denizi, Kızıldeniz. (bkz : bahr). **2.** Kızıldeniz.

kumâme قمامه (a.i.) : Kudüs'te Hıristiyanlarca Hz. İsâ'nın mezarı bulunan ma'bed.

kumâr قمار (a.i.) : para karşılığı oynanan oyun. [aslı "kımar" dır]. (bkz : meysir).

kumâr-bâz قمارباز (a.f.b.i. ve s.) : kumarcı, kumar oynamak âdetinde olan. [aslı "kımâr-bâz" dır].

kumâr-bâzî قماربازى (a.f.b.i.) : kumarbazlık, kumarcılık, kumar düşkünlüğü. [aslı "kımâr-bâzî" dir].

kumâr-hâne قمارخانه (a.f.b.i.) : [dâimâ] kumar oynanılan yer. [aslı : "kımâr-hâne" dir].

kumârî قمارى (a.s.) : Hindistan'ın güneyinde kumar (Comorin) burnundan çıkarılan en güzel öd.

kumâş قماش (a.i.c. : akmişe) : ipek, yün, keten vesâireden yapılan dokuma.

kûme كومه (a.i.c. : küvem, ekvâm) : küme. (bkz : kevme).

kumkuma قمقمه (a.i.c. : kamâkım) : içine zemzem, mürekkep gibi şeyler konulan yuvarlak testi.

kumrî قمرى (a.i.c. : kamârî) : kumru.

kumriyye قمريه (a.i.c. : kamârî) : kumru.

kûn كون (f.i.) : kıç, kuyruk sokumu bölgesi. (bkz : mak'ad).

kunduz قندز (a.i.) : kunduz, postu makbul bir hayvan, kastor.

kuneyve قنيوه (a.i.) : **anat.** kanalcık, **fr. canalicule.**

kunfuz قنفذ (a.i.c. : kanâfiz): **1.** kirpi. **2.** fâre.

kunneb قنب (a.i.) : kendir, kenevir.

kunû' قنوع (a.i.) : kanaat etme.

kunût قنوط (a.i.) : ümitsizlik, ye'se kapılma. (bkz : nevmîdî, ye's).

kunût قنوت (a.i.) : **1.** ibâdet. (bkz : tâat). **2.** yatsı namazından sonra kılınan ve salât-ı vitir denilen üç rekâtlık namaz.

kunut duâsı : vitir namazının son rek'atında okunan duâ.

kunzua قنزعه (a.i.c. : kanâzı') : **1.** kafatasının kenarında bulunan saç; tıraşlı başın üstünde bulunan bir tutam saç. **2.** çakıl taşı. **3.** başa takılan kadın filesi. **4.** ibik.

kûpâl كوپال (f.i.) : demir topuz, gürz.

kûr كور (f.s.c. : kûrân) : kör.

kur'a قرعه (a.i.c. kura') : **1.** yalnız tesâdüfe ve tâlihe bağlı bir ayırma yapmak üzere başvurulan her türlü vâsıta; ad çekme. **2.** Tanzîmat sonrası askerlik işlerinde kullanılan bir usûl olup, bir yılın doğumluları arasında, ad çekilerek, adına K yazılı kâğıt çekilen asker olur.

kur'acı : kur'a çekme işine me'mur edilen subay ve sâir kimseler.

kur'a efrâdı : kur'a çekerek askere gidenler. [eskiden].

kur'a-i şer'iyye : askere alma işi.

kur'ası çıkmak : asker olmak.

kura' قرع (a.i. kur'a'nın c.). (bkz : kur'a).

kurâ قرى (a.i. karye'nin c.): köyler, kasabalar.

kurâ-yi mütecâvire : komşu köyler.

kûrâb كوراب (f.i.) : serap, ılgım, yalgın.

kûrâbe كورابه (f.i.) : kubbeli türbe, mezar.

kurad قراد (a.i.) : hayvan kehlesi.

Kur'ân قرآن (a.i.): Hz. Muhammed'e inen kutsal kitap. (bkz : Furkan). **Hâfız-ı Kur'ân** : Kur'ân'ı, başından sonuna kadar ezberlemiş olan kimse. [kelime Arapçada : **1)** usul

ve saygı ile okumak; 2) "zammetmek, cem'etmek" mânâsına gelir].

kûrân كوران (f.s. kûr'un c.) : körler.

kûr-âne كورانه (f.zf.) : körcesine.

Kur'ân-hân قرآن خان (a.f.b.i. ve s.) : iyi Kur'ân okuyan kimse, Kur'an okumayı meslek edinen kimse.

Kur'ânî, Kur'âniyye قرآنى ، قرآنيه (a.s.): Kur'ân'a mensup, Kur'ân ile ilgili : **Âyât-ı Kur'âniyye** : Kur'an âyetleri. **Ta'bîr-i Kur'ânî** : Kur'ân'da geçen söz. **Mu'cizât-ı Kur'âniyye** : Kur'ân'ın bildirdiği mûcizeler.

kurâza قراضه (a.i.) : **1.** altın ve gümüş kırıntıları. (bkz : rîze-i zer).

kurâza-i sîm : gümüş kesintileri. **2.** kumaş ve sâire parçası. **3.** kırıntı, döküntü.

kurâza-i kâğâz : kâğıt parçası.

kurb قرب (a.i.) : **1.** yakın olma, yakınlık, yakın bulunma.

kurb-ı derece : **fer.** ölen kimseye derece ve vâsıta bakımından yakınlık. (müteveffâya oğlu, torunundan daha yakındır].

kurb-ı Hudâ : Allah'a mânevî yakınlık.

kurb-i mesâfe : yer yakınlığı. **2. s.** yakın. (bkz : karîb, nezdîk). **3. tas.** ezelde yânî ervâh âleminde Allah ile abd (kul) arasında sebkat eden ahde vefâ.

kurbân قربان (a.i.) : **1.** Allah'ın rızâsını kazanmağa vesîle olan şey. **2.** eti, fıkarâya parasız olarak dağıtılmak niyetiyle farz, vâcib veyâ sünnet olarak kesilen (koyun, keçi, sığır, deve... gibi) hayvan. **3.** bir gaye uğrunda fedâ olma.

kurbet قربت (a.i.) : **1.** yakınlık. (bkz : nezdîkî). **2.** hısımlık, akrabâlık. **3.** Allah'a yakınlık.

kurbet-i ümm : **huk.** [eskiden] ana ve büyük analar vâsıtasıyla olan karâbet. [ana bir kardeşler ve bunların ferileri yakın ve uzak dayılar, teyzeler ve bunların ferileri gibi].

kurbiyyet قربيت (o.i.) : yakınlık. [kelime, Arap grameri yönünden yanlış olmakla berâber kullanılmaktadır].

kûr-boğaz كور بوغاز (f.b.s.) : kör boğaz; obur.

kûr-dil كوردل (f.b.s.) : gönlü kör, câhil.

kûre كوره (f.i.) : **1.** kuyumcu ocağı; demirci ocağı; mâden ocağı. **2.** küre.

kurenâ قرناء (a.i. karîn'in c.) : yakınlar.

kurenâ-yi pâdişâhî : pâdişâhın yakınlarında bulunan kimseler, mâbeynciler.

kûreng كورنگ (f.i.) : al at. (bkz : kürend, küren).

Kureşî, Kureyşî قرشى ، قريشى (a.h.i.) : Kureyş kabîlesinden olan Arap. **Âftâb-ı Kureyşî** (Kureyş Güneşi) : Hz. Muhammed. **Nebî-i Kureyşî** (Kureyş peygamberi) : Hz. Muhammed.

kurevî قروى (a.i.s.) : köylü. **Maîşet-i kureviyye** : köylü gibi geçinme, yaşama.

kureybe قريبه (a.i.) : **anat.** tulumcuk, **fr. utricule.**

Kureyş قريش (a.h.i.) : Hz. Muhammed'in mensûbolduğu Arap kabîlesinin adı olup Kâbenin korunması bu kabîleye âitti. **Sanâdîd-i Kureyş** : Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabûl etmeyen ve kendisine karşı duran Kureyş kabîlesinin ulûları, reisleri.

Kureyşî قريشى (a.h.i.) : Kureyş kabîlesinden olan, Kureyşli.

kurha قرحه (a.i.c. : kurûh) [kelimenin aslı "kurha" olduğu halde "karha" şekli yaygındır]. (bkz : karha).

kûrî كورى (f.i.) : körlük. (bkz : amâ).

kurne قرنه (a.i.) : **1.** sivri, tümsek şey. **2.** hamam kurnası.

kurneteyn قرنتين (a.i.c.) : "iki kurna" : iki kap ölçüsünde olan su. [yıkanmaya yeter sayılır].

kurrâ' قراء (a.s. kari'in c.) : Kur'ân'ı, Yedi Kırâet ve On Rivâyet dâhilinde okuyan üstad hâfızlar.

kurre قره (a.i.) : **1.** soğuk. **2.** ışık, tâzelik, parlaklık. (bkz : nûr, ziyâ).

kurretü'l-ayn : göz nûru. (bkz : nûr-i dîde). **3. bot.** su teresi. **4. s.** parlak, nurlu. (bkz : münevver).

kurretiyye قرتيه (a.i.) : Bâbîlerden Zerrintaç adında güzelliği, bilgi ve fazîleti ile tanınmış bir kadının taraftarları.

kurs, kursa قرص ، قرصه (a.i.c. : akrâs) : **1.** yuvarlak, ve yassı nesne, teker, tekerlek nesne, ağırşak, çörek; küre, dâire ve her türlü dâire şeklinde nesne. **2.** bir yıldızın görünen yüzü.

kurs-ı nân : yuvarlak, tekerlek biçimindeki ekmek.

kurs-ı sîmîn : **astr.** Ay.

kurs-i Kamer : Ay'ın uzaktan düz görülen yüzü.

kurs-i mer'î : görülen halka.

kurs-i Şems : Güneş'in uzaktan düz görülen yüzü.

kurs-i varak : **bot.** yaprak.

kurs-i zer : altın para.

kurta قرطه (a.i.) : kadınların süs olarak kulaklarına taktıkları küpe.

kurta-i gûş : kulak küpesi. (bkz : mengûş).

kurubat قربات (a.i. kırba'nın c.). (bkz : kırba).

kurûd قرود (a.i. kırd'ın c.). (bkz : kırede).

kurûh قروح (a.i. karha, kurha'nın c.) : yaralar, ülserler.

kurûm قروم (a.i. karm'ın c.) : değerli insanlar.

kurûn قرون (a.i. karn'ın c.) : **1.** zamanlar, devirler, çağlar.

kurûn-i âhire : **tar.** İstanbul'un fethi (1453) nden sonraki zaman.

kurûn-ı muzafferiyyet : zafer asırları.

kurûn-ı sâlife : geçmiş asırlar.

kurûn-ı uhrâ : **tar.** *sonçağ.

kurûn-ı ûlâ : **tar.** İlkçağ [târihin en eski zamanlarından başlayarak, mîlâdın 395 yılına kadar süren çağ].

kurûn-ı vustâ : Ortaçağ. [İsâ'nın doğumundan sonra 395. yıldan İstanbul'un Türkler tarafından alındığı 1453 yılına kadar süren çağ]. **2.** boynuzlar. **Adîmetü'l-kurûn** : **zool.** deve gibi boynuzu oymayan çatal tırnaklı hayvanlar.

kurûz قروض (a.i. karz'ın c.) : ödünç verilen paralar, borçlar.

kurûz-i hasene : fâizsiz olarak verilen borç paralar.

kûs كوس (f.i.) : kös, eski savaşlarda, alaylarda deve veyâ araba üstünde taşınarak çalınan büyük davul.

kûs-i gazâ : savaş davulu.

kûs-i rahîl, kûs-i rihlet : göç davulu, ölüm ânı.

kusâme قسامه (a.i.) : kassâm'ın, mîrası üleştiren kimsenin ana paradan kendi hissesine düşen miktar.

kusâre قصاره (a.i.) : **1.** husûsî yer, husûsî hücre. **2. den.** güvertelerin en üstündeki yarım güverte.

kûse كوسه (f.i.s.) : köse. (bkz : kûsec).

kûsec كوسج (a.i.s.) : köse. (bkz : kûse).

kuseybe قصيبه (a.i.) : **anat.** bronşçuk.

kuseyrâ قصيرى (a.i.) : eğe kemiğinin öksüzcesi, geğrek.

kusûdiyye قصوديه (a.i.) : **tas.** kasdi, îrâdesi irâde-i bârî'de fânî olmak tarîkında bulunanlar hakkında kullanılan bir tâbir.

kusûr قصور (a.i.) : **1.** eksiklik. **2.** ayıp; sakatlık; özür, yersiz hareket. **3.** suç, kabahat. (bkz : ihmâl, tekâsül). **4.** ihmal, tedbirsizlik. **5.** bir hesâbın üstü, artanı; artan kısım, üst. **6.** (kasr'ın c.) : köşkler.

kusûr-i Behişt : cennet köşkleri.

kusûr-i cenân : gönül köşkleri.

kusûr-i cinân : cennetlerdeki köşkler.

kusvâ قصوى (a.s.) : **1.** son derecede bulunan. **2. i.** nihâyet, son. **Hadd-i kusvâ** : (bkz : aksâ). **3.** erişilecek son nokta, son sınır. **Derece-i kusvâ, Mertebe-i kusvâ** : son derece. **4.** Hz. Muhammed'in devesinin adı. (bkz : el-Kusvâ).

kuşa'rîre قشعريره (a.i.) : **1.** titreme. (bkz : ikşi'râr). **2. hek.** tavuk derisi gibi pürtük pürtük kabararak meydana gelen bir hastalık.

kûşe كوشه (f.i.). (bkz : gûşe).

kûşe-i ferâg : insanın her şeyi bırakıp çekildiği köşe.

kûşe-i nisyân : terketme, unutma köşesi.

kûşiş كوشش (f.i.) : çalışma, çabalama. (bkz : gayret).

kûşk كوشك (f.i.) : köşk. (bkz : kâh, kasr).

kuşûr قشور (a.i. kışr'ın c.) : kabuklar.

kuşûr-i eşcâr : ağaç kabukları.

kut قوت ("ku" uzun okunur. a.i.c. : akvât) : **1.** yaşamak için yenilen şey. **2.** yiyecek.

kut-i lâ-yemût ("ku" uzun okunur) : ancak ölmeyecek kadar alınan gıda. (bkz : tûşe).

kut-i mesîh ("ku" uzun okunur) : hurma.

kut-i nâ-bûd ("ku" uzun okunur) : ölmeyecek (yok olmayacak) kadar yiyecek.

kut-i rûh ("ku" uzun okunur) : can için olan gıdâ.

kut-i uşşâk ("ku" uzun okunur) : "âşıkların gıdâsı" : öpüş, öpme.

kûtâh, kûteh کوتاه ، کوتــه (f.s.) : kısa, boysuz. (bkz : kasîr).

kûtâh-âstîn کوتاه آســتین (f.b.s.) : kötü oldu ğu halde iyi gibi görünen [kimse].

kûtâh-bîn کوتــاه بــیــن (f.b.s.) : kısa gören, netîceyi görmeyen, basîretsiz.

kûtâh-nazar کوتاه نظــر (f.a.b.s.). (bkz : kûtâh-bîn).

kûtâh-ter کوتاهتر (f.b.s.) : pek kısa.

kûtâh-terîn کوتاهترین (f.b.s.) : en çok kısa.

kutb قطــب (a.i.c. : aktâb, kutûb) : **1.** dönen bir çarkın aksi. **2.** dünyâ yuvarlağının ekvatordan en uzak olan ve yer *ekseninin geçtiği varsayılan iki noktasından herbiri. **3.** elektrik cereyânını meydana getiren potansiyel farkının en yüksek dereceyi bulduğu iki noktadan her biri. **4.** bir mıknatıs demirinin iki ucundan her biri. **5.** Bir tarîkatin ulu'su [Gavs'ten sonra gelir]. **6.** bir mevzûda geniş bilgisi ve salâhiyeti olan kimse. **7.** bir grupun, bir kavmin başı, ulu'su, büyüğü.

kutb-i âmâl : isteklerin, arzuların cevap bulduğu yer, huzur.

kutb-i arz : **coğr.** kutup; [hiçbir açıklama ile kullanılmadığı takdirde **kutb-i şimâlî** (kuzey kutbu) karşılığında kullanılır. (bkz : kutb-i şimâli)].

kutb-i cenûbî : **coğr.** güney kutbu; Arz'ın tul dâirelerinin (boylam) hatt-i istivâ dâiresinin (ekvator) altında (güneyindeki) kesişme noktası.

kutb-i coğrâfî : **astr.** istivâ dâiresinin (ekvator) merkezinden amûd (dik) geçen hattın Arz'ın deldiği iki basık nokta. [farazî olarak tul dâirelerinin kesişme noktaları].

kutb-i coğrâfî-i cenûbî : **coğ.** (bkz : kutb-i cenûbî).

kutb-i coğrafî-i şîmalî : **coğ.** (bkz : kutb-i şimâlî).

kutb-i deverân : **tar.** Osmanlı hâkanı, halîfe.

kutb-i hakîkî : **astr.** Polaris, yâni Kutup Yıldızının pratik maksatlarla asıl mahrekinden farklı olarak çizdiği tasavvur edilen eliptik mahrekinin büyük ve küçük çaplarının kesişme noktası.

kutb-i izâfî : **astr.** mihver-i Arz imtidâdından yânî mihver-i âlem'den yalnız 1 0 5 civârında uzakta bulunan kutup yıldızının her hangi bir andaki durumuna göre tâyîn edilmiş olan kutup noktasıdır.

kutb-i menfî : **astr.** *eksi kutup.

kutb-i mer'î : **astr.** kullanılan kutb-i hakîkî'nin kabûl edilen diğer adı. [Mutlak kutup noktası (kutb-i mutlak) bugün için tâyîni mümkün olmayan bir noktadır; çünkü Kutup yıldızı, Güneş sistemi dâimî hareket içinde bulunan kâinatta müthiş süratlerle hareket hâlindedir. Kutup yıldızı ancak on bin sene kadar bu vazîfesini görebilecektir. İhtiyâcımız bulunan kutup için pratik maksatlarla kabûl edilen basitleştirilmiş kapalı mahrekteki kutup hakîkî değerle eşit tutulmuş bulunduğundan buna kutb-i mer'î adı veriliyor].

kutb-i mıknatîsî : **fiz., jeod.** **1.** pusla ibrelerinin gösterdikleri yön. **2. coğr., top., jeod.** mıknatîsiyet-i Arz'ın en kesif olduğu yerler coğrâfî kutupların bulunduğu yerler değildir. Amerika'da Labrador'un üzerinde zaman zaman yer değiştiren, bununla berâber belli bir sâhada mahsur mıknatısiyet en fazla olduğundan bu sâhanın ortası kutb-i mıknatısî-i şimâlî olarak kabûl edilir. Buna benzer bir kutup da cenupta bulunmaktadır. [Kutb-i mıknatîsî tâbiri hiç bir açıklama ile kullanılmadığı takdirde yalnız kutb-i mıknatîsî-i şimâlî'yi gösterir].

kutb-i müsbet : **astr.** *artı kutup.

kutb-i risâlet : Hz. Muhammed.

kutb-i semâvî : **astr.** Arz'ın merkezinden yânî semâ küresinin merkezinden dâire-i istivâ-yi semavi'ye amût (*dikey) olarak geçen hattın semâ küresini deldiği tasavvur edilen iki nokta.

kutb-i semâvî-i cenûbî : **astr.** : semâ kutuplarından dâire-i istivâ-i semâvî'nin altında (güneyinde) bulunan kutup.

kutb-i semâvî-i şimâlî : **astr.** semâ kutuplarından dâire-i istivâ-i semâvî' üstünde (kuzeyinde) bulunan kutup.

kutb-i şimâlî : **coğr., jeod., top.** Arz'ın tul dâirelerinin hatt-ı istivâ (ekvator) dâiresinin üzerinde (kuzeyinde) kesişme noktası, kuzey kutbu.

kutb-i ulemâ : bilginlerin en büyüğü.

kutb-i zemân : zamânın ermişlerinin başı.

kutbü'd-din : 1) dînin kutbu; 2) erkek adı.

kutbü'l-aktâb (kutupların kutbu) : Allah'ın, kendisine tasarruf kudreti vermiş olduğu velî.

kutbü'l-ârifîn : ârif kimselerin kutbu, en ileri geleni.

kutub yıldızı : **astr.** saplı bir tavaya benzetilen küçükayı denilen takımyıldızının (bir tavaya benzetildiği takdirde tava'nın) ucunda bulunan yıldız, demir kazık, **lât.** : **Polaris; fr. Etoile Polaire, Alpha Ursus Minoris.**

kutbeyn قطبين (a.i.c.) : **1.** iki kutup : [kuzey kutbu, güney kutbu]. **2. mec.** Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin.

kutbî, kutbiyye قطبيه ، قطبى (a.s.) : kutuba âit, kutupla ilgili.

kutbiyyet قطبيت (a.i.) : **1. fiz.** pusula ibresinin kutuba doğru dönmek hassası, **fr. polarité.** [yapma kelimelerdendir]. **2. tas.** kutup mertebesine erme imtiyâzı.

kutbiyyet-i kübrâ : **tas.** mânevî mertebelerin en yükseği.

kûteh كوته (f.s.) : kısa. (bkz : kûtâh).

kûteh-bâl كوته بال (f.b.s.) : kısa boylu.

kûteh-dest كوته دست (f.b.s.) : **1.** kısa elli. **2.** keremsiz, hasîs.

kûteh-endiş كوته انديش (f.b.s.) : kısa düşünen, sonunu düşünmeyen.

kûteh-pâ كوته پا (f.b.s.) : kısa ayaklı, bodur.

kutelâ' قتلاء (a.s. katîl'in c.) : öldürülmüş kimseler. (bkz : katlâ).

kutn قطن (a.i.) : pamuk.

kutne قطنه (a.i.) : **zool.** şirden, geviş getiren hayvanlarda dördüncü mîde.

kutnî, kutniyye قطنيه ، قطنى (a.s.) : **1.** pamuğa âit, pamukla ilgili. **2.** pamuktan yapılma. **3.** ipek karışığı pamukla yapılmış renkli entârilik. [vaktiyle erkekler giyerdi].

kutr قطر (a.i.c. : aktâr) : **1.** yan, taraf, bölük, cihet. **2. mat.** *köşegen, çap. **Nısıf kutur** : *yarıçap.

kutr-i arz : **astr.** yer çapı.

kutr-i dâire : **mat.** dâire kutru, çap.

kutr-i hakikî (gerçek çap) : **mat.** uzunluk biriminde ölçülen çap. **fr. diamètre réel.**

kutr-i küre-i semâ : **astr.** *gökküresi çapı.

kutr-i zû-kesîri'l-adlâ' : **mat.** *köşegen, **fr. diagonale.**

kutren قطراً (a.zf.) : kutur îtibarıyla.

kutrî قطرى (a.s.) : kutura âit, kuturla ilgili.

kuttâ' قطاع (a.s. kâtı'ın c.) : kat'ediciler, kesiciler, kesenler.

kuttâ-i tarîk, kuttaü't-tarîk : yol kesenler, haydutlar.

kuttâl قتال (a.s. katil'in c.) : katiller, öldürenler, öldürücüler.

kuttân قطان (a.s. katın'ın c.) : oturanlar, yerliler.

kutû' قطوع (a.i. kat'ın c.) : kesintiler.

kutû-i mahrûtiyye : konu biçimindeki parçalar.

kutû' قطوع (a.i.) : **1.** bir yoldan veyâ sudan geçme. **2.** göç etme [kuşlar].

kutûb قطوب (a.i. kutb'un c.). (bkz : aktâb, kutb).

kût-vâl كوتوال (f.b.i.) : **1.** kale muhâfızı, dizdar. **2.** belediye reisi.

kuûd قعود (a.i.) : **1.** oturma. **2.** namazın otururak edâ edilen kısmı. (bkz : ka'de-i ûlâ, ka'de-i ahîre).

kuûr قعور (a.i. ka'r'ın c.) : dipler, derinlikler; nihâyetler.

kuvâ[y] [ى]قوا (a.i. kuvvetin c.) : kuvvetler, gücler, tâkatlar. (bkz : kuvvet).

kuvâ-yi hamse-i bâtına : **ruh.** zihnin beş kuvveti, melekesi, *yetisi.

kuvâ-yi hamse-i zâhire : **ruh.** dıştaki beş [görme, işitme, koklama, dokunma, tadalma] kuvvet, *duyu, *yeti.

Kuvâ-yi Milliyye : "millî (*ulusal) kuvvet" **ask.** İstiklâl Savaşı boyunca Anadolu'da kurulan hükûmet ve bu hükûmetin askerî kuvveti.

kuvâ-yi tabîiyye : tabîata âit kuvvetler.

kuvâ-yi umûmiyye : umûmi, bütün kuvvetler.

kuvâdiyye قواديه (a.i.) : **zool.** *sıçangiller.

kuvvâd قواد (a.i. ka'id'in c.) : kumandanlar (*komutanlar).

kuvvânî قوانى (a.s.) : dinamik, **fr. dynamique.**

kuvvâniyyet قوانيت (a.i.) : dinamizm, **fr. dynamisme.**

kuvve قـــوه (a.i.) : **1.** kuvvet, güc. **2.** niyet, fikir. **3.** salâhiyet (*yetki). **4.** keyfiyet, vasıf. **5.** his. **6.** kabiliyet. **7. fels. fr. faculté.**

kuvve-i adaliyye : anat. adale, kas gücü.

kuvve-i adliyye : huk. hukuk ve cezâ kanunlarını, vak'a ve hâdiselere tatbik eden kuvvet.

kuvve-i âhize : 1) ahzetme, alma veyâ kavrama gücü. **2)** cezbedici, çekici, büyüleyici manevî kuvvet.

kuvve-i an-il merkeziyye : fiz. *merkezkaç kuvvet, bir merkez çevresinde hareket eden bir cismi, o merkezden uzaklaştıran kuvvet, **fr. force centrifuge.**

kuvve-i askeriyye : askerî kuvvet, bir yere çıkartma yapabilecek, kullanılabilecek asker kuvveti.

kuvve-i azm : azim kuvveti; başarı sağlamak amacıyla her türlü zorluğu yenme kararı.

kuvve-i bahriyye : ast. deniz harp kuvveti.

kuvve-i baîde : gerçekleşmesi uzak bir ihtimal olan şey.

kuvve-i bâsıra : hek. görme kuvveti, gözdeki görücülük kuvveti.

kuvve-i câzibe : fiz. [Arz'ın] cezbetme, çekme kuvveti, **fr. pesanteur.**

kuvve-i câzibe-i umûmiyye : bir cismi oluşturan atomların birbirlerini çekmeleri.

kuvve-i cebriyye : zorlama.

kuvve-i cerriyye : fiz. çekme gücü.

kuvve-i cüz'-i ferdiyye : karşılıklı olarak iki cismin birbirlerini çekme kuvveti.

kuvve-i dâfia : defetme, savma kuvveti.

kuvve-i delkiyye : fiz. sürtünme kuvveti.

kuvve-i elâstikıyye : fiz. *esnek kuvvet.

kuvve-i elektrîkıyye : fiz. elektrik gücü.

kuvve-i ezeliyye (ezelî kuvvet) : Allah

kuvve-i fâile, kuvve-i hâlika: tanrısal güç.

kuvve-i fâile-i elektrîkî : fiz. elektrik *gerilimi.

kuvve-i galibe ("ga" uzun okunur) : üstün, ezici kuvvet.

kuvve-i gıdâiyye : beslenme gücü.

kuvve-i hâfıza : hâfıza kuvveti, hıfzetme, unutmama kuvveti.

Kuvve-i hasse : duyum alma gücü.

kuvve-i hayâliyye : hayal gücü.

kuvve-i hayeviyye: sağlığı sürekli kılan güç.

kuvve-i hayvâniyye : hayvan gücü.

kuvve-i hâzıme : sindirim gücü.

kuvve-i hulûliyye : gözenekli bir zar ile ayrılan iki sıvının birinden ötekine geçme özelliğinin derecesi.

kuvve-i icrâiyye : huk. devlet idâresiyle ilgili, umûmî icrâât ile zâbıta kanun ve nizamlarının ve mahkemelerden çıkan hüküm ve ilâmların yerine getirilmesiyle mükellef bulunan kuvvet.

kuvve-i ihtilâl : ihtilâl kuvveti.

kuvve-i ihtiyâriyye, kuvve-i irâdiyye : irade yetisi, seçebilme yetisi.

kuvve-i ilâhiyye : (bkz : kuvve-i kudsiyye).

kuvve-i ile'l- merkeziyye : fiz. *merkezcil kuvvet, muhitten merkeze doğru yönelen kuvvet, **fr. force centripète.** [kuvve-i an-il merkeziyye'nin zıddı].

kuvve-i inbâtiyye : *bitelge, *biteklik.

kuvve-i intâşiyye : bot. yerdeki tohumun filizlenme gücü.

kuvve-i istihsâliyye : *üretim gücü.

kuvve-i istinâd : dayanma kuvveti.

kuvve-i kalbiyye : dînî inancı kuvvetlendirme.

kuvve-i kazâiyye : huk. yargılama kuvveti.

kuvve-i kemmiyyet : fiz. *ürüt, *üretim.

kuvve-i kudsiyye : Allah sırlarının kendisinde gözüktüğü peygamberlerin, ermişlerin kuvveti.

kuvve-i lâmise : hek. bir nesnenin yumuşaklığını, katılığını hisseden kuvvet.

kuvve-i lâsıka : fiz. yapışkanlık.

kuvve-i maddiyye : fiz. enerji.

kuvve-i mâliyye : mal ve servetçe olan iktidar.

kuvve-i ma'neviyye : iç, yürek gücü; moral.

kuvve-i mâsike : tutucu kuvvet.

kuvve-i mekniyye : fiz. gizli güc, potansiyel.

kuvve-i mihânikiyye : denge ve hareket meydana getiren güç.

kuvve-i muharrike : fiz. bir cismin hareketinden doğan enerji.

kuvve-i muharrike-i elektrîkiyye : fiz. elektromotor kuvvet.

kuvve-i muharrike-i mıknatısıyye : fiz. mağnetomotor kuvvet, **fr. force magnetomotrice.**

kuvve-i muhassala : fiz. kuvvetlerin *bileşkesi, birçok kuvvetlerin yerine geçen kuvvet.

kuvve-i musavvire : maddenin türlü şekillere girme gücü.

kuvve-i mutasarrıfa : zihinde hayâlin sakladığı şeyleri istenildiği şekilde düzenleme ve harcama kuvveti.

kuvve-i müdrike : beş duyu ile duyulan şeyleri zihinde de duyma kuvveti.

kuvve-i müessire : fiz. *etkin şiddet.

kuvve-i müeyyide : *yaptırım gücü, kuvveti.

kuvve-i mümeyyize : içde hissedilen şeyleri birbirinden ayırma kuvveti.

kuvve-i mütefekkire : psik. düşünce yetisi.

kuvve-i müteharrik bi'l-elektrik : fiz. elektromotor kuvvet, **fr. force magnetomotrice.**

kuvve-i mütehayyile : duyulmuş bir şeyi tekrar canlandırma kuvveti.

kuvve-i nâbite : yetişme kuvveti. (bkz : kuvve-i nâmiyye).

kuvve-i nâmiyye : nemâlandırıcı kuvvet.

kuvve-i nâtika : psik. idrak, akıl.

kuvve-i rûhiyye : psik. ruh inceliği.

kuvve-i sâmia : işiticilik kuvveti.

kuvve-i şâmme : koku alma kuvveti.

kuvve-i şeheviyye : dünyâ zevklerine, şehvet, ten arzularına düşkünlük, **fr. concupiscence.**

kuvve-i şehvâniyye : istek, yeme içme arzusu.

kuvve-i teb'îdiyye : fiz. kaldırma kuvveti.

kuvve-i teşrîiyye : huk. kanun yapma salâhiyeti, yetkisi, yasama gücü.

kuvve-i te'yîdiyye : doğruluma, onaylama gücü.

kuvve-i umûmiyye : umûmî kuvvet, [en çok] asker ve silâh kuvveti.

kuvve-i vâhime : zihinde hazır olan şeyleri tertip ve sarf etme kuvveti.

kuvve-i zahriyye : arka veren kuvvet, yardımcı, imdatçı.

kuvve-i zâika : hek. tadıcılık kuvveti.

kuvve-i zâkire : psik. akılda tutma gücü, hâfıza.

kuvve-i zâtiyye : kişisel *nitelik.

kuvve-i zihniyye : psik. zihin gücü.

kuvvet قـــوت (a.i.c. : kuva[y]) **: 1.** güc, kudret, tâkât; sıhhat, sağlamlık. **2.** bir hükûmetin askerî gücü.

kuvvet-i devlet : devletin kuvveti.

kuvvet-i kalb : îtimâdı, güvenmeyi arttırma.

kuvvet-i karâbet : huk. karâbette kuvvet. Meselâ : [ana-baba bir kardeşin karâbeti baba bir kardeşten kuvvetlidir : çünkü, anababa bir kardeş iki karâbet ve diğeri bir karâbet sâhibidir].

kuvvet-i tab': manzum söz söyleme kabiliyeti.

kuvvet-i tâli', kuvvet-i baht : talihlilik, baht açıklığı, açıkbahtlılık.

kuvvet-i tâlî : yardımcı kuvvet, ikinci derecedeki kuvvet.

kuvvet-pezîr قوتپذير (a.f.b.s.) **:** kuvvetli, güçlü.

kuvvetü'z-zahr (arka kuvveti) **: 1)** yedek kuvvet, arka kuvveti; **2)** dayanılacak olan kimse, şey veyâ hal. **3. mat.** 2x2x2 gibi *çarpanları müsâvî olan bir *çarpmada bunların miktârını gösteren rakam : 2x2x2=23 muâdele (*denklem) sinde 3 sayısı, 2 nin kuvvetini gösterir. [Arapça, Farsça yapılan terkiplerde kelime **kuvve** şeklinde kullanılır]. (bkz : kuvve).

kuvvî قوی (a.s.) **: fels. fr. virtuel.**

kuvviyyet قويت (a.i.) **: fels. fr. virtualité.**

kûy كـــوی (f.i.) **: 1.** köy. **2.** mahalle ve işlek yol; sokak. (bkz : şâh-râh). **3.** sevgilinin bulunduğu yer.

kûy-i yâr : sevgilinin köyü; sevgilinin oturduğu yer.

kûy-dâş كويـــداش (f.b.s.) **:** köydeş, bir köylü.

kuyûd قيود (a.i. kayd'ın c.) **: 1.** kayıtlar, bağlar. **2.** deftere geçirmeler.

kuyûd-i kadîme (eski kayıtlar) **:** Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü'nün bugünkü Arşiv dâiresi (müdürlüğü).

kuyûd-ı vakfiyye : Vakıflar Umum Müdürlüğü'nün arşivi.

kuyûdât قیودات (a.i. kayd'ın c. olan kuyûd'un c.) : resmî muâmeleler ve haberleşmeler defteri.

kuyûdât-ı atîka : eski kayıtlar.

kuyûdât-ı vakfiyye : Vakıflar Umum Müdürlüğü'nün arşivi.

kuyûh قیوح (a.i. kayh'ın c.) : irinler.

kûy-yâft کوی یافت (f.b.i.) : sokakta bulunan bebek, bırakıntı.

kûz کوز (f.s.) : kanbur. (bkz : kûhân', kûhpüşt).

kûz کوز (a.i.) : **1.** bardak. (bkz : kadeh). **2.** tas; çanak.

kuzah قزح (a.i.) : **1.** bulutlara karışan bir melek. **2.** şeytan adlarından biri. **3.** renk renk olan çizgi. **Kavs-i kuzah : coğ.** ebem kuşağı, yağmur kuşağı. (bkz : alâim-i semâ'). **Tabaka-i kuzahiyye : anat.** göz tabakalarından biri.

kuzâhî قزحی (a.s.) : kuzaha ait, kuzahla *ilgili, renkli.

kuzahiyye قزحیه (a.i.) : **anat.** gözün renkli olan tabakası, **fr. iris.**

kuzât قضاة (a.i. kadî, kazî'nin c.) : kadılar. **Kadi'l-kuzât :** kadıların başı. (bkz : kadî, kazî, kudât).

kûze کوزه (f.i.) : su testisi.

kûze-bâz کوزه باز (f.b.s. ve i.) : testileri başının üstünde tutarak hüner gösteren oyuncu.

kûze-ger کوزه گر (a.f.b.i.) : bardakçı; çömlekçi.

kübâd کباد (a.i.) : **hek.** karaciğer iltihabı.

kübbâd کباد (a.i.) : **bot.** ağaç kavununu andıran, iri ve yumuşak bir limon.

küberâ' کبراء (a.s. kebîr'in c.) : büyükler, ulular. (bkz : eâzım).

küberâ-yi ümmet : ümmetin büyükleri, ulusları.

kübr کبر (a.i.) : büyüklük. (bkz : kibr).

kübrâ کبری (a.s.) : **1.** daha (en, pek, çok) büyük olan. ["ekber" in müennesi]. **Hadîcetü'l-Kübrâ :** Hz. Muhammed'in ilk zevcesi. **2. mant.** büyük *önerme.

Kübreviyye کبرویه (a.h.i.) : Ahmed Necmeddîn-i Kübrâ tarafından kurulan bir tarîkat.

kübûd کبود (a.i. kebd, kebed'in c.) : karaciğerler. (bkz : ekbâd).

kücâ کجا (f.i.) : **1.** yer. (bkz : câ, cây). **2. zf.** nereye?, nasıl?.

küdâs کداس (a.i.) : hayvan aksırığı.

küdûr کدور (a.i. keder'in c.) : kederler, sıkıntılar, üzüntüler. (bkz : ekdâr).

küdûrât کدورات (a.i. küdur'un c.) : (bkz : ekdâr).

küdûret کدورت (a.i.) : **1.** bulanıklık. **2.** gam, tasa, kaygı. (bkz : kürbet).

küfât کفات (a.s. kâfî'nin c.). (bkz : kâfî).

küfe کفه (f.i.) : küfe, kamıştan veyâ ağaçtan örülmüş sepet.

küffâr کفار (a.s. kâfir'in c.) : kâfirler, hak dînini inkâr edenler. (bkz : kâfirûn, kefere').

küfr کفر (a.i.c. : küfûr) : **1.** Allah'a ve dîne âit şeylere inanmama, Cenâb-ı Hakk'a ortak koşma. **2.** dinsizlik, îmansızlık. **3.** İslâm dînine uymayan inanışlarda bulunma. **4.** nankörlük. **5.** sövüp sayma, fenâ, kaba söz söyleme. **6.** örtme ve gizleme.

küfr-i cahûdî : içinden bilip ağızdan ikrar etmeme.

küfr-i inâdî : içinden bilip diliyle ikrâr ettiği halde İslâm dînine girmeme.

küfr-i inkârî : Allah'ı aslâ bilmeyip ikrar ve îtirâf etmeme.

küfr-i nifâkî : dil ile tasdik edip kalben inkâr etme.

küfr-i zülf : zülfün karalığı.

küfrân کفران (a.i.) : iyilik bilmeme, gördüğü lûtuf ve insâniyeti unutma. [zıddı : şükrân].

küfrân-ı ni'met : nankörlük.

küfr-bâz کفرباز (a.f.b.s.) : küfredici, sövüp sayıcı.

küfr-bâzî کفربازی (a.f.b.i.) : küfürbazlık, küfredicilik, sövüp sayma.

küfriyyât کفریات (a.i.c.) : **1.** kâfirliğe, küfre sebebolan işler, sözler. **2.** hicviyeler. **3.** mürekkepçi Havâî'nin hicviyelerinden mürekkep mecmûa.

küfûf کفوف (a.i. keff'in c.) : el ayaları, avuçlar.

küfv كفو (a.i.c. : kifât) : eş, benzer, denk, arkadaş. (bkz : kifâet, mânend, muâdil, müsâvî, nazîr).

küfye كفيه (a.i.) : ancak geçinecek kadar olan yiyecek.

küh كه (f.i.) : dağ. ["kûh" kelimesinin hafifletilmişi].

kühen كهن (f.s.) : eski, yıpranmış, modası geçmiş. **Hâne-i kühen** : eski ev; **mec.** dünyâ. (bkz : atîk, bâstân, kadîm).

kühen-deyr كهندير (f.b.i.) : (bu-) dünyâ.

kühen-gürg كهنگرك (f.b.i.) : (bu-) dünyâ.

kühen-harâbât گهن خرابات (f.b.i.) : (bu-) dünyâ.

kühen-pîr كهن پير (f.b.s.) : çok yaşlı.

kühen-sâl كهنسال (f.b.s.) : "eski yıl" : yaşlı, yaşlanmış, kocamış; eski. (bkz : atîk).

küheylî, hüheylân كحيلى ، كحيلان (a.i.) : gözü sürmeli cins Arap atı.

kühhân كهان (a.s. kâhin'in c.) : falcılar, bakıcılar. (bkz : kehene).

küh-istân كهستان (f.b.i.) : dağlık, dağı çok olan yer. ["kûh-istân" ın hafifletilmişi].

kühlân كهلان (a.i. kehl'in c.). (bkz : kehl).

küh-sâr كهسار (f.b.s.) : dağlık, dağ tepesi. ["kûh-sâr" kelimesinin hafifletilmişi].

kühûf كهوف (a.i. kehf'in c.) : mağaralar.

kühûf-i cibâl : dağların mağaraları.

kühûl كهول (a.i. kehl'in c.) : 30-50 yaş arasında bulunan kimseler, olgunluk çağında bulunanlar. (bkz : kihâl).

kühûlet كهولت (a.i.) : olgunluk çağı, 30-50 yaş arası. (bkz : sinn-i kemâl).

kükürd كوكرد (f.b.i.). (bkz : gûgird).

külâh, küleh كلاه ، كله (f.i.) : **1.** külâh, [eskiden] giyilen, ucu sivri veyâ yüksek başlık, başa giyilen şey. (bkz : serpûş). **Kec-külâh** : külâhı eğri, külâhını eğri giyen.

külâh-ı istivâdâr : **sat.** istivâ denilen yeşil şerit dikilmiş bulunan mevlevî sikkesi.

külâh-ı Mevlevî : Mevlevî külâhı. **2.** içine şeker ve sâire koymak üzere huni şeklinde bükülen kâğıt. **3. mec.** oyun, hile. [hafifletilmişi : **küleh**'dir].

külâh-ı seyfî : **tas.** bir çeşit mevlevî külâhı.

külâh-ı vefâî : Sultan Divânî "Dîvân-ı Kebîr"i almak üzere Îran'a giderken Haleb'e uğradığı sırada oranın şeyhlerinden Ebü'l-Vefâ'nın ziyarete geldiğinde "teberrüken sikke giymek istediğini" söylemesi üzerine, Sultan Divânî'nin başından çıkarıp şeyhe giydirdiği serpûş'un adı. Ki bu başlık, Dîvânî'nin geceleri giydiği kısa bir sikke imiş.

külâh-ı zerd : **tar.** acemi oğlanlarının başlarına giydikleri başlık.

külâle كلاله (f.i.) : **1.** kıvırcık saç. **2.** çiçek demeti.

külbe كلبه (f.i.) : kulübe.

külbe-i ahzân (hüzünler kulübesi) : gam, keder, tasa evi.

külef كلف (a.i. külfet'in c.) : **1.** zahmetler, sıkıntılar, zorluklar, yorgunluklar. **2.** merâsimler, seremoniler.

küleh كله (f.i.). (bkz : külâh).

küleh-dûz كله دوز (f.b.s.) : külah diken.

küleh-kûşe كلهكوشه (f.b.i.) : [eskiden] külâhın, fes'in köşesi.

küleng كلنگ (f.i.) : turna kuşu.

külfe كلفه (a.i.) : Osmanlı idaresi zamanında Mısır'da kul taifesinin giderlerini sağlamak üzere alınan vergi.

külfet كلفت (a.i.c. : külef) : **1.** zahmet, sıkıntı, zorluk, yorgunluk, zorlu iş. **2.** merâsim, seremoni.

külhân, külhen كلخن ، كلخان (f.i.) : külhan, han, hamamlarda suyu ısıtmak için ateş yakılan yer, hamam ocağı.

külhânî, külhenî كلخنى ، كلخانى (f.i.) : **1.** çapkın, serseri. **2.** okşama ile azarlama sözü.

Külhânî-i lây-hâr : meşhur Hakîm-i Senâî'nin mürşidi.

külîçe كليچه (f.i.) : külçe.

külîçe-i nühâs : bakır külçesi.

külîçe-i sîm : gümüş külçesi.

küll كل (a.s.zf.) : hep, bütün, çok. **Akl-ı küll** : her şeyi kavrayan akıl. **Alâ-külli hâlin** (her halde) : şöyle böyle, olabildiği kadar. **Üstâd-ı küll** : herkesin, umûmun üstâdı. **Min-külli'l-vücûh** : her veçhile, her bakımdan.

külle yevm : her gün.

küllâb كلاب (a.i.c. : kelâlîb) : ucu eğri demir, çengel, kanca.

küllâbî كلابـــى (a.i.) : tımarhâne hademesi, gullâbici.

Küllâbü'l-cenîn كلاب الجنين (a.b.i.) : **hek.** lâvta denilen hekimlik âleti.

külle كله (f.i.) : 1. kâhkül. 2. topuk.

küllî, külliyye كلى ، كليه (a.s.) : 1. umûmî, bütün. 2. çok. 3. **mant.** *tümel. **Husûf-i küllî :** Ayın tamâmının tutulması. **Küsûf-ı küllî :** tam güneş tutulması. **Kaide-i külliyye :** umûmî, herşey hakkında tatbik edilecek kaide, *kural. **Kudret-i külliyye :** Allah'ın kudreti.

külliyyât كليـــات (a.i. külliyet'in c.) : 1. bir yazarın basılmış eserlerinin tamâmı. 2. [eski] bir şeyin bütünü, hepsi.

külliyyât-ı hams : mant. Aristo sisteminde : nevi, cins, fark, has, araz (*ilinek).

külliyye, külliyyet كليـــه ، كليـــت (a.i.) : 1. umûmîlik, bütünlük. 2. çokluk, bolluk. 3. Osmanlı İmparatorluğu zamânında Araplardaki bâzı medreselere üniversite kelimesinin karşılığı olarak verilen bir ad. **Bi'l-külliyye :** bütün bütüne. **Ervâhiyye-i külliyye : fr. panpsychisme. Kelimiyye-i külliyye : fr. panlogisme. Kuvve-i külliyye :** bütün silâhlı kuvvetler.

külliyyen كليـــاً (a.zf.) : büsbütün, çok olarak, tamâmiyle, toptan, kökünden.

küllü âtin karîb : bütün gelecekler yakındır.

küllü şey'in yerciu ilâ-aslihi : her şey aslına döner.

külüng كلنگ (f.i.) : taşçı kazması.

kümâhe كماهه (f.i.) : nazarlık.

kümât كمات (a.s. kemî'nin c.) : yiğitler, kahramanlar; savaşçılar.

kümbed كمبد (f.i.). (bkz : günbed).

kümdet كمدت (a.i.) : renk değiştirme.

kümeyt كميت (a.i.) : 1. doru at.

kümeyt-i hâme (söz meydanının atına benzetilerek) : kalem. 2. kırmızı şarap.

kümm كـــم (a.i.c. : kimâm) : **bot.** çiçek kâsesi, çiçek kapçığı, tomurcuk. (bkz : kimm).

kümmel كمـــل (a.s. kâmil'in c.) : kâmiller, olgunlar.

kümmelîn كمليـــن (a.s. kâmil'in c. olan kümmel'in c.) : kâmiller.

kümmî كمـــى (a.s.) : 1. mahrut, koni biçiminde olan. 2. eski yazma kitap çeşitlerinden birinin adı. Tulânî ve küçük olan bu kitapları âlimler cübbelerinin yenlerinde taşırlardı.

kümûn كمون (a.i.) : gizlenme. (bkz : ihtifâ).

kün كن (a.fi.) : ol, olsun!.

kün fe-kân, kün fe-yekûn : olan oldu. [Allah, bu -kün!- emirle bütün varlıkları yarattığından, tasavvuf edebiyâtında bu kelimeye çok rastlanır].

künâ كنا (f.i.) : yer, etrâfı çevrilerek ekilen yer.

künâm كنـــام (f.i.) : 1. insanın dinleneceği yer. 2. kuş yuvası. 3. vahşî hayvan ini.

-künân كنـــان- (f.e.) : -yaparak, -ederek; -yapan, -eden. **Hande-künân :** gülerek. **Nâle-künân :** feryâdederek. **Raks-künân :** raksederek, oynayarak. **Nakş-künân :** nakşederek. **Tazallüm-künân :** tazallüm eden, yanıp yakılan. **Zevk-künân :** zevk ederek.

künâsât كناســـات (a.i. künâse'nin c.) : süprüntüler.

künâse كناسه (a.i.c. : künâsat) : süprüntü.

künât كنـــات (a.i. kânî'nin c.) : kinâyede bulunanlar, kinâyeciler.

künc كنج (f.i.) : 1. köşe, bucak.

künc-i kanâat : kanaat köşesi.

künc-i mihen : mihnet, sıkıntı köşesi. 2. elbise ve kilim gibi şeylerde meydana gelen buruşukluk. 3. s. kanbur. 4. ev altı bodrumu.

küncüd كنجد (f.i.) : **bot.** susam, **lât. sesamum orientale.**

künd كنـــد (f.s.) : 1. kör, keskin olmayan. 2. cesur, yiğit. 3. i. bukağı. 4. kısa, biçimsiz. 5. anlayışsız.

künde كنـــده (f.i.) : 1. iri ve kalın ağaç. 2. suçlunun ayaklarına geçirilen tomruk. 3. yakışıksız, kuvvetli genç irisi. 4. kütük, kalın ağaç gövdesi. 5. tuzak, düzen. 6. kalın kafalı, anlayışsız kimse.

künde-i çehâr bend : [dört unsur îtibâriyle] Dünyâ.

künde-i hizem : yakılacak odun.

künde-kâr كنـــده كار (f.b.i.) : kıymetli ağaçları işleyen marangoz, sedefçi, **fr. ébéniste menuisier.**

künde-kârî كنده كارى (f.b.i.) : ince marangozluk, sedefçilik, **fr. ménuiserie, ébénisterie.**

künd-gûş كند گوش (f.b.s.) : sağır.

künende کننده (f.s.) : edici, yapıcı, eden; yapan. **Âgaz-künen :** başlayıcı, başlayan.

küngüre کنگره (f.i.) : kubbenin tepesi, en yüksek yeri.

künh کنه (a.i.) : **1.** bir şeyin aslı, hakikati, temeli. **2.** kök, dip. **3. fels.** esas, öz.

Künhü'l-Ahbâr کنه الاخبار (a.it.) : "haberlerin esası, özü" : Gelibolulu Mustafa Âli'nin 1591'de yayınladığı 4 bölümden oluşan tarih kitabı.

künişt کنشت (f.i.) : Yahudilerin havrası.

künnâşe کناشه (a.i.c. : künnâşât) : kök.

künûdet کنودت (a.i.) :nankörlük.

künûn کنون (a.i.) : bir şeyi gizleme, saklı tutma.

künûn کنون (f.zf.) : şimdi. (bkz : el'ân). ["eknûn" kelimesinin hafifletilmişi].

künûz کنوز (a.i. kenz'in c.) : hazîneler.

künûzât کنوزات (a.i. kenz'in c. olan künûz'un c.) : hazîneler.

künye کنیه (a.i.) : bir kimsenin adı, soyadı, doğumu, memleketi, mesleği ve işi gibi husûsiyetlerini gösteren kayıt.

kürân کران (f.i.) : al renkli at. (bkz : küreng).

kürâsî کراسی (a.i. kürsî'nin c.). (bkz : kürsî).

kürât کرات (a.i. küre'nin c.) : küreler, yuvarlak olan cisimler, toparlak nesneler.

kürbe کربه (f.i.) :dükkân.

kürbet کربت (a.i.) : gam, tasa, kaygı. (bkz : küdûret²).

kürbet-i gurbet : gurbet tasası.

kürd کرد (a.i.c. : ekrâd) : Kürt.

kürdî کردی (a.s.) : kürt biçimi, kürtlerinkine benzer.

kürdî hotoz : tar. Osmanlılarda kadınların başlarına taktıkları bir çeşit hotoz.

kürdî کردی (a.i.) : **müz.** Türk müziğinin üç numaralı basit makamı. Kürdî dörtlüsü ile pûselik beşlisinden ibârettir. Pûselik beşlisi ile dügâh'da durur. Güçlü -beşli ile dörtlünün birleştiği- nevâ'dır. Donanımda "si" küçük mücenneb bemolü mevcuttur. Dizisi umûmiyetle çıkıcı olarak seyreder. Orta sekizlideki sesleri -pestden tîze doğru- şöyledir : dügâh, kürdî, çârgâh, nevâ, hüseynî, acem gerdâniye ve muhayyer. Şu şedleri isimli olarak kullanılmıştır : Kürdîli hicazkâr (rast'da), ferahnümâ (yegâh'da) ve aşk-efzâ (hüseynî-aşîran'da); kürdî, son asırlarda kullanılmış ve bu yüzden bünyesi hakkında musikiseverlerce ihtilâfa düşülmüştür; halbuki en eski makamlardan biri olup, eskiden kullanılmakta idi. Nisbeten muahhar zamanlarda ise -çârgâhda olduğu gibi- şedleri ve mürekkepleri bol bol kullanılmış fakat asıl makama rağbet edilmemiştir. Bilhassa her makamın sonuna -pûselik beşlisi gibi- bir kürdî dörtlüsü ilâve edilerek pek çok kürdili makamlar terkîbedilmiştir.

kürdî-aşîrân کردی عشیران (a.f.b.i.) : **müz.** birkaç asırlık bir mürekkep makam.

kürdi'li çârgâh کردی لی چارگاه (a.t.f.b.i.) : **müz.** çârgâh dizisinin kürdîli şekli; yânî, çargâh beşlisine, çargâh dörtlüsü değil de, pûselik dörtlüsü ilâve olunmuş şekli (ki bu durumda, pûselik perdesi yerine kürdî kullanılmakta ve makam "si" küçük mücenneb bemolü almaktadır). Bu diziye H. Saadettin Arel ve Dr. Subhi Ezgi bu ismi vermişlerdir. Abdülkadir Merâgî bu makama "uşşak" demekte ve "Türklerin millî makamlarıdır" kaydını ilâve eylemektedir. Bugünkü uşşâk'ın tertîbi ise bambaşka olup, bu "eski uşşak" yânî kürdili çârgâh'dan zamânımıza bir nümûne intikal etmemiştir. Bu dizinin de niseb-i şerîfe adedi tamam, yânî 9 dur. Orta sekizlideki sesleri -pestden tîze doğru- şudur. : kaba-çârgâh, yegâh, aşîran, kaba-çârgâh, yegâh, aşîran, acemaşîran, rast, dügâh, kürdî ve çârgâh.

kürdi'li hicaz-kâr کردی لی حجازکار (a.t. f.b.i.) : **müz.** Hacı Ârif Beyin îcâdettiği bir makamdır. Aşağı yukarı 130 senelik olan bu makam, bu müddet içinde çok büyük bir rağbete mazhar olarak bilhassa şarkı forme'u için bol bol kullanılmıştır. Bugün hicaz, uşşak, hüseynî ve hüzzamdan sonra 5 inci olarak en çok kürdi'li hicazkâra mensuptur; en fazla şarkının yazıldığı makam ise, doğrudan doğruya kürdi'li hicâzkârdır. Asıl kürdi'li hicazkâr, kürdî makamının bir pest perdedeki yânî rast (sol) daki şeddidir. Güçlüsü -dördüncü derece olan- çârgâh (do) dır. Donanımına "si", "mi" ve "la" için 3 tâne küçük mücenneb bemolü alır. Kürdî gibi tabîatıyla bunun da 9 niseb-i şerîfesi vardır. Dizisinin seyri umûmiyetle inicidir. Orta

sekizlisindeki sesleri -tîzden peste doğru olmak üzere- şöyledir : gerdâniye, acem, nimhisar, nevâ, çârgâh, kürdî, nim-zirgüle ve rast makamının ikinci bir şekli daha vardır ki bu, mürekkep bir makamdır ve hicazkâr ile kürdî dizilerinden veyâ sâdece hicâzkârı müteâkıp kürdî dörtlüsünden ibârettir; 3 bemol ile donanır; nota içinde hicazkâr için "fa" bakıyye diyezi ile "si" bekar ve "si" koma bemolü ilâve olunur. Makama "kürdili hicazkâr", yâhut "hicazkâr-kürdî" adının verilmesi ilkin hicazkâr ile kürdîden mürekkep oluşu dolayısıyladır. Şimdi artık hemen dâima basit şekli yânî kürdînin rast perdesindeki şeddi kullanılmaktadır.

küre كره (a.i.c : kürât) : **1.** yuvarlak, toparlak.

küre-i arz : yer yuvarlağı. **2. geo**. *küre.

küre-i arz u mâ : Dünya'daki kara, su, kaya, toprak parçaları ve denizler.

küre-i âteş : hava tabakası üzerindeki ateş kısmı.

küre-i ayn : **hek**. göz yuvarlağı.

küre-i beyziyye : **biy**. oosfer.

küre-i esir : (bkz : esîr اثير).

küre-i hacerî: *taşküre, litosfer, **fr. lithosphére**.

küre-i hadîdiyye : **hek**. suda eritilerek kansızlığa karşı kullanılan demirli bir ilâç.

küre-i hak : yeryüzü.

küre-i hâricetü'l-merkez : **astr.** esası Ptolemaios tarafından ortaya atılan ve dünyayı kâinatın merkezi sayan bir astronomi merkezi.

küre-i hevâ, - lâceverd : gök kubbesi.

küre-i kamer : **astr.** Ay.

küre-i lâceverd : gök kubbe, havaküre.

küre-i levniyye : *renkküre, kromosfer, **fr. chromosphère**.

küre-i mâiyye : *suküre, hidrosfer, **fr. hydrosphère**.

küre-i musattaha : *düzlemküre.

küre-i mücesseme : *yerküre.

küre-i nâriyye : **jeol**. pirosfer.

küre-i nesîmî : havaküre, atmosfer, **fr. atmosphère**.

küre-i semâ : **astr.** gökteki, gök cisimlerinin vaziyetini gösteren küre; merkezi Arz'ın merkezi olmak üzere yapı çapı sonsuz olarak tasavvur olunan ve sathında bütün yıldızların mürtesemleri bulunan muhayyel küre.

küre-i sulbe : *taşküre, litosfer, **fr. lithosphère**. (bkz : küre-i hacerî).

küre-i şems : **astr.** Güneş.

küre-i zemîn : yeryüzü, yeryuvarlağı.

küre-i ziyâ : *ışıkküre, fotosfer, **fr. photosphère**.

küretü'l-kevâkib : **astr.** astronomi olayı.

küretü'l-küll : dokuz kat olduğuna inanılan göğün en üst katı.

küremâ كرمـا (a.s. kerîm'in c.) : **1.** kerîm, asîl, necip, iyiliksever, hayır sâhibi, cömert, eliaçık kimseler. **2.** ulular, büyükler. (bkz : kirâm[1,2]).

kürend, küreng كرند ، كرنگ (f.i.) : al at. (bkz : kürân).

kürevî كـروى (a.s.) : yuvarlak; **mat.** *küresel. **Hendese-i küreviyye** : **geo**. *küresel geometri. ["küriyy" de denir].

küreviyyü'ş-şekl : **geo**. yuvarlak şekil.

küreviyyü'ş-şekl cümle-i kevkebiyye : **astr.** *küremsi yıldız yığınları.

küreybe كريبـه (a.i.) : **biy**. tulumcuk, **fr. utricule**.

küreyvât كريـوات (a.i. küreyve'nin c.) : küçük kürecikler, yuvarlaklar, *yuvarlar.

küreyvât-ı beyzâ : **anat**. *akyuvarlar, kan ve lenf gibi vücut sıvı (mâyi) larında bulunan çekirdekli ve yuvarlak hücreler.

küreyvât-ı hamrâ : **anat**. *alyuvarlar, kana al rengini veren çekirdeksiz yuvarlak küçük hücre olup, kanın her milimetre kübünde beş milyon kadar bulunur.

küreyvât-ı meneviyye : **anat**. menîdeki cinsiyyet zerrecikleri.

küreyvât-ı yâbise : **hek**. kanın terkîbinde yüzde on dört nispetine bulunan demir bileşiği. [kelimenin doğrusu "küreyyât" dır].

küreyve كريوه (a.i.c. : küreyvât) : **1.** küçük yuvarlak, *yuvar. **2. fiz**. molekül, elektron.

küreyve-i beyzâ : **anat**. *akyuvar. (bkz : küreyvât-ı beyzâ).

küreyve-i hamrâ : **anat**. *alyuvar. (bkz : küreyvât-ı hamrâ).

küreyve-i şahmiyye : biy. yağ *yuvarı.

küreyvî كريوى (a.s.) : *küresel.

küreyvîn كريوين (a.i.c.) : **fizy.** alyuvarlara kırmızı rengi veren duru suya benzer bir madde, *yuvarcıklar, **fr. globules.**

kürîz كريز (f.i.) : hizmetkâr.

kürîzî كريــزى (f.s.) : düşkün, beli bükük ihtiyar.

kürrâsكــراث(a.i.) **:bot.**pırasa.

kürrâse كراســه (a.i.c. : kerârîs) : el yazması kitapların sekiz sahifeden ibâret olan forması.

kürre كره (f.i.) : **1.** sıpa. **2.** tay.

kürre-i har : sıpa.

kürsî كرسى (a.i.c. : kürâsî) : **1.** oturulacak yüksekçe yer. **2.** taht. (bkz : serîr). **3.** makam, vazîfe. **4.** hükûmet merkezi, başkent. (bkz : makarr, merkez). **5.** kaide, ayaklık, mesnet. **6.** arş-ı a'zam'ın altında bir düzlükte olan, levh-i mahfûz'un bulunduğu yer. **Âyete'l-kürsî :** Kur'ân'da : Allahü lâ ilâhe illâ hüve'l-hayyü'l-kayyûmü... ibâresiyle başlayan ve Bakara sûresinin 255. âyetini teşkîl eden kısım. **7.** koltuk'un x yıldızı, Şedir, **fr. schedir.**

kürsî-i hâk : kâinatın dayanağı, dünyâ.

kürsî-i hatt : kurallara uygun olarak yazılmış elyazısı.

kürsî-i hükûmet : parlamento.

kürsî-i memleket : başkent.

kürsî-i ses-kûşe : (bu-) dünya.

kürsî-i zer : Güneş.

kürsî-dâr كرســيدار (a.f.b.i.) : kürsüdar, kırmızı çuha veya kadife kaplı olan kürsî-i hümâyûna bakan görevli.

kürsî-nişîn كرسى نشين (a.f.b.i.) : **1)** tahtta oturan pâdişâh; **2)** vâli; **3)** câmide, kürsüde oturan, vaaz eden.

kürûb كروب (a.i. kerb'in c.) : tasalar, kaygılar, kederler, gamlar.

kürûm كــروم (a.i. kerm'in c.) : üzüm, bağ kütükleri. **Fasîle-i kürûmiyye :** *üzümgiller.

kürûr كرور (a.i.) : bir şeyin tekrârı.

kürûr-i a'vâm : senelerin birbirini tâkibetmesi.

kürûr-i edvâr : devirlerin tekrarı.

kürûş كروش (a.i. kerîş'in c.) : işkenbeler.

kürük كرك (f.b.i.) : deve yavrusu. (bkz : şütürpeçe).

küs كس (f.i.) : kadın tenâsül âleti. (bkz : ferc).

küsâ كسى (a.i. kisve'nin c.). (bkz : kisve).

küsâhat كساحت (a.i.) : sıskalık, kemik hastalığı, **fr. rachitisme.**

küsbe كســبه (a.i.) : yağ posası; yağı, suyu çıkarılmış her türlü *bitki maddelerinin kuru kalıntısı.

küsbere كسبره (f.i.) : **bot.** karakimyon, kişniş.

küstâh كســتاخ (f.s.) : aslı "güstâh"dır. (bkz : güstâh).

küstâh-âne كســتاخانه (f.zf.) : aslı "güstâh-âne" dir. (bkz : güstâh-âne).

küstâhî كستاخى (f.i.) : küstahlık, edepsizlik.

küstel كســتل (f.i.) : **zool.** bokböceği. (bkz : hunfesâ').

küsûdكســود(a.i.) **:**kesad.

küsûd كصــود (a.i.) : çekilme, maksada varmadan geri dönme. (bkz : ric'at).

küsûf كســوف (a.i.) : **astr.** Güneş'in tutulması, Ay'ın, Dünyâ'mız ile Güneş arasına girerek gölgesiyle Güneş'i kısmen veyâ tamâmen örtmesi.

küsûf-i cüz'î : astr. Güneş'in bir kısmının tutulması.

küsûf-ı halkavî : astr. halkalı gün tutulması.

küsûf-i küllî : astr. Güneş'in tam tutulması.

küsûl كسول (a.s.) : tenbel, üşenici.

küsûr كسور (a.i. kesr'in c.) : **1.** parçalar, artan parçalar, artıklar. **2. mat.** kesirler.

küsûrât كســورات (a.i. kesr'in c. olan küsûr'un c.) : artıklar, artan kısımlar.

küsûrât-ı aşeriyye : mat. ondalık kesirler.

-küş كــش- (f.s.) : öldüren, öldürücü. **Düşman-küş :** düşman öldüren. **Merdüm-küş :** adam öldüren. **Zebûn-küş :** düşkün öldüren; fırsat düşkünü.

küşende كشنده (f.s.) : öldüren, öldürücü. (bkz : katil).

küşkûye كشــكويه (f.i.) : **müz.** Türk müziğinin eski mürekkep makamlarından olup, zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

küşt-âr كشــتار (f.s.) : **1.** kesilmiş, kurban edilmiş [koyun]. **2. mec.** et.

küşte كشته (f.s.c. : küşte-gân) : öldürülmüş.

küştegân کشتگان (f.s. küşte'nin c.) : öldürülmüşler.

küşte-gân-ı zinde : şehitler. (bkz : şühedâ).

küştegî کشتگی (f.i.) : adam öldürme, cânîlik, katillik.

küştenî کشتنی (f.s.) : öldürülmeye lâyık, öldürülesice.

küştere کشتره (f.i.) : uzun dülger rendesi.

küştî کشتی (f.i.) : güreşme, pehlivanlık. (bkz : musâraa).

küştî-câ کشتی جا (f.b.i.) : güreş yapılan yer.

küştî-gâh کشتی گاه (f.b.i.) : güreşe çalışılan yer.

küştî-gîr کشتیگیر (f.b.i.) : güreş tutan, güreşçi, pehlivan.

küştî-gir-i cehân : cihan pehlivanı.

küştî-gîrî کشتیگیری (f.b.i.) : pehlivanlık.

kütle کتله (a.i.) : yığın, küme, toplu şey.

kütle-i izâfiyye : **fiz.** *özkütle, **fr. masse spécifique**.

kütle-i tal'iyye : **bot.** *çiçektozu kümesi.

küttâb کتاب (a.i. kâtib'in c.) : kâtipler, yazıcılar. (bkz : ketebe). **Menşe-i küttâb** : kâtip yetiştiren *okul. **Reîsü'l-küttâb** : divan kâtiplerinin başı olup Tanzîmat'tan önce "hâriciye nâzırı" na verilen bir ad idi.

küttâb-ı dîvân-ı hümâyun : **tar.** Dîvan-ı Hümâyûnun yazı işlerini görenler.

kütüb کتب (a.i. kitâb'ın c.) : kitaplar. **Hâfız-ı kütüb** : kütüphâneci, kitaplık me'muru, **fr. bibliothéquaire**. **Dârü'l-kütüb** : okuma salonu.

kütüb-i mukaddese : mukaddes kitaplar [Tevrat, Zebûr, İncil, Kur'an]. (bkz : kütüb-i semâviyye).

kütüb-i münzele : inzal olunmuş, indirilmiş kutsal kitaplar [Tevrat, Zebûr, İncil, Kur'ân].

kütüb-i mütedâvile : tedavülde bulunan, herkesin okuduğu kitaplar.

kütüb-i semâviyye : kutsal kitaplar.

kütüb-i sitte : Hanefî fıkhı üzerine yazılmış 6 kitap : [Mebsûta, Ziyâdât, Câmi-i Sagîr, Câmi-i Kebîr, Siyer-i Sagîr, Siyer-i Kebîr].

kütüb-i tefâsîr : tefsir kitapları.

kütüb-i tevârîh : târih kitapları.

kütüb-hâne کتبخانه (a.f.b.i.) : **1.** kitaplık. **2.** kitapsaray.

kütüb-hâne-i umûmî : umûmî kütüphâne, umûmî kitaplık.

küûb, küûbet کعوبت ، کعوب (a.i.) : kız memesinin büyümesi, kabarması.

küûl کئول (a.i.) : alkol, ispirto. **Dâü'l-küûl** : alkol düşkünlüğü, alkolizm, **fr. alcoolisme**.

küûl-i muattar : **kim.** alkolat.

küûl-i mutlak : **kim.** arı ispirto.

küûlî, küûliyye کئولیه ، کئولی (a.s.) : alkol ile, ispirto ile ilgili, onun gibi olan. **Mevâdd-i küûliyye** : alkol, alkollü maddeler. **Meşrûbât-ı küûliyye** : alkollü, ispirtolu içkiler.

küûliyye کئولیه (a.s.) : "küûlî" nin müen.]. (bkz : küûlî).

küûl-perest کئول پرست (a.f.b.s.) : alkolik, alkole düşkün kimse.

küûs کئوس (a.i. ke's'in c.) : **1.** içi dolu kaplar, çanaklar. **2.** kadehler, bardaklar. **3.** şarap dolu bardaklar; bardaklarla şaraplar. **4. bot.** çanaklar.

küvâre کواره (a.i.) : petek. (bkz : kivâre).

küvem کوم (a.i. kûme'nin c.): kümeler. (bkz : ekvâm).

küveys کویس (a.i.) : **1. bot.** kadehçik. **2. biy.** kesecik, **fr. saccule**.

küzâz کزاز (a.i.): **hek.** sinir gerilmesi, tetanos.

küzâz-ı fizyoloji : fizyolojik tetanos.

küzbere کزبره (a.i.c. : kezâbir) : **bot.** asmacık, **lât. coriandrum sativum**.

küzberetü'l-bi'r : **bot.** tere.

küzberetü'l-kanât : **bot.** baldırıkara denilen nebat (*bitki).

Ll

lâ لا (a.e.) : menfî (*olumsuzluk) edâtıdır.

lâ-havle ve-lâ-kuvvete illâ billâh : kuvvet ve kudret Allah'tadır.

lâ ilâhe illallah : "yoktur tapacak; Allah'tır ancak".

lâ-ahlâkıyye لا اخلاقيه (a.i.) : **1.** *ahlâkdışıcılık, **fr. amoralisme. 2.** ahlâk dışıcılığı şiâr edinmiş zümre.

lâ-ahlâkî لا اخلاقـــى (a.s.) : *ahlâkdışı, **fr. amoral.**

lâ-akall لا اقـــل (a.s.) : en azından, daha aşağı olmaz.

lâ-ale't-ta'yîn لا علـــى التعيـــين (a.zf.) : ayırdetmeksizin, rastgele, gelişigüzel.

lâ-ale't-teşbîh لاعلى التشبـــيه (a.zf.) : teşbih yoluyla olmayan, benzetilmeksizin.

laalle لعل (a.e.) : belki, umulur ki, ola ki. (bkz : leyte). [olması mümkün şeyler için kullanılır].

laane لعن (a.n.) : lânet etti.

laan-Allah : Allah lânet etsin!

lâ-an-şey لاعن شيئ (a.zf.): boş yere, boşuna.

lâbe لابـــه (f.i.) : **1.** yaltaklanma, yalvarma, acz gösterme. **2.** bu yolda söylenen söz.

lâ-be's لابأس (a.s.) : sakınca yok.

lâbis لابس (a.s.) : giyen, giymiş.

lâ-bi-şartın لابشـــرط (a.s.) : şarta dayanmaksızın.

lâ-büdd لابـــد (a.s.zf.) : lâzım, gerekli, gerek. (bkz : zarûrî). [aslında : "ayrılık yok" demektir].

lâc لاج (f.s.) : çıplak. (bkz : üryân).

lâc لاج (a.s.) : dar şey. **Mekân-ı lâc :** dar yer. (bkz : dayyık, mazîk).

lâ-cerem لاجـــرم (a.s.zf.) : şüphesiz; besbelli, elbette. [aslında : "**lâ-cereme :** inkıta' yok" demektir].

lâ-cevâb لاجواب (a.s.) : cevap dışı.

lâceverd لاجورد (a.s.) : **1.** lâcivert. **2.** koyu mâvi, değerli bir süs taşı. [Farsçası : "lâjverd" dir].

lâceverd-hûn لاجوردخون (f.b.i.) : gökyüzü.

lâceverdî لاجـــوردى (f.s.) : lâcivert renkte. **Kubbe-i lâceverdî :** gök kubbe, semâ.

lâ-cezrî لاجذرى (a.s.): köksüz ve tohumsuz ot.

lâç لاچ (f.i.) : aldatma, oyun etme. (bkz : âl, firîb, hud'a, mekr).

lâd لاد (f.i.) : duvar. (bkz : cidâr). **Bün-i lâd :** duvarın dibi. **Ser-i lâd :** duvarın üstü.

lâde لاده (f.s.) : akılsız, ahmak. (bkz : ebleh, gevden).

lâden لادن (f.i.) : **1.** bir cins çalı, **lât. cistus. 2.** bu çalının zamkı. **3.** [eskiden] kadınların yüzlerine ben taklidi yaptıkları madde.

lâ-des لادس : sözünün farsça "yâd-dâşten = akılda tutmak" dan geldiği söyleniyor!

lâdine لادنه (f.i.) : kendir, kenevir.

lâ-dînî لادينى (a.s.) : *dindışı, **fr. laïque.**

lâ-edrî لاادرى (a.s.) : bilmem. [söyleyeni belli olmayan şiirlerin sonuna konulur].

lâ-edriyye لاادريـــه (a.i.) : **fels.** *bilinemezcilik. **fr. agnosticisme.**

lâ-ene لاانا (a.s.) : **fels.** *bendeğil, **fr. non-moi.**

lâf لاف (f.i.) : **1.** lâkırdı, söz. **2.** konuşma.

lâf ü güzâf : boş lâkırdı. (bkz : jâj, lağv).

lafk لفق (a.i.) **:** iki şeyi birbirine çarpma.

lafz لفظ (a.i.c. : elfâz) **:** söz. [mânâlı olursa "kelime", mânâsı, edatlarda olduğu gibi, başkalarıyla meydana gelirse "harf" kısmına ayrılır].

lafz be lafz : kelime kelime.

lafz-ı küllî : mant. mânâsı herkesçe müşterek olmayan lafız : "zeyd" gibi.

lafz-ı küllî : mant. mânâsı herkesçe müşterek olan lafız : "insan" gibi.

lafz-ı muhtemel : huk. iki veyâ daha ziyâde mânâya hamli mümkün bulunan sözdür ki, hangisinin kasdolunduğu mücerret rey ile değil, deliller, karîneler ile tâyin olunur.

lafz-ı mu'teber : ed. mânâlı (anlamlı) söz.

lafz-ı müfesser : huk. tahsîs ve te'vîle ihtimal bırakmayacak derecede açık olan sözdür ki, onunla amel vâcip olur.

lafz-ı mürekkeb : mant. cüzülerinden biri; mânâsının cüzü'lerinden birine delâlet eden lafız.

lafz-ı müşterek : huk. birçok müsemmâsı bulunan lafızdır ki, hangi mânâ kasdolunduğu taayyün etmediği sûrette mânâsız addolunur, onunla amel olunmaz.

lafz-ı vâhid : tek söz.

lafzı zâhir : huk. teemmül ve tefekküre muhtaç olmaksızın dinleyenin derhal mânâsını anladığı sözdür ki, bunun zıddına "hafî" denir.

lafza لفظه (a.i.) **:** bir tek söz veyâ kelime.

lafza-i celâl : Allah kelimesi.

lafzan لفظاً (a.zf.) **:** lafız îtibâriyle, kelimenin söylenişine, yapısına göre, yazılı olmayarak.

lâf-zen لافزن (f.b.s.) **: 1.** lâfazan, geveze. **2.** övünen, övüngen.

lafzıyye لفظیه (a.i.) **: fels. 1.** *boşsözcülük. **2.** ezbercilik.

lafzî لفظی (a.s.) **: gr.** kelimenin söylenişine ve yapısına âit, onlarla ilgili. **Tezyînât-ı lafziyye :** sözde ve yazıda görülen ve çok defâ tasannua kaçan kelime süsleri.

lafzî murâd لفظی مراد (a.b.i.) **:** mânâsı bir yana bırakılarak, lafzı itibâriyle söylenen söz.

lafziyye لفظیه (a.s.) **:** ["lafzî" kelimesinin müennesi]. (bkz : lafzî).

lâg لاغ (f.i.) **: 1.** şaka, lâtife. **2.** oyun. (bkz : lû'b).

lâgar لاغر (f.s.) **: 1.** arık, zayıf, cılız [hayvan]. **Esb-i lâgar :** zayıf beygir. **Gâv-ı lâgar:** arık öküz. **2. mec.** ağır, yavaş hareketli [kimse].

lâgarî لاغری (f.i.) **:** arıklık, zayıflık, cılızlık.

lâgt لغط (a.i.) **:** mırıldanma, ses çıkarma.

lâgzân لغزان (f.s.) **:** sürçen, kayan. (bkz : zâlik).

lagzîde لغزیده (f.s.) **:** sürçmüş, kaymış.

lâgzîde-pâ, lâgzîde-pây لغزیده پای ، لغزیده پا (f.b.s.) **:** ayağı sürçmüş, ayağı kaymış.

lâgziş لغزش (f.i.) **:** sürçüş, kayış, sürçme, kayma.

lâğv لغو (a.i.) **: 1.** faydasız, beyhûde, boş. **2.** yanılma, atlama. **3.** kaldırma, hükümsüz bırakma. **Yemîn-i lağv :** alışkanlıkla edilen ve şer'an kefâret lâzımgelmeyen yemin.

lâğvî, lâğviyye لغوی ، لغویه (a.s.) **:** lâğva mensup, lâğv ile ilgili. **Eymân-ı lâğviyye :** alışkanlıkla edilen ve şer'an kefâret lâzımgelmeyen yeminler.

lâğviyyât لغویات (a.i. lâğviyye'nin c.) **:** beyhûde, boş sözler, işler.

lâğz لغز (a.i.) **:** sürçme, kayma.

-lâh لاخ- (f.e.) **:** kelimenin sonuna gelerek "yer" mânâsını verir. **Dîv-lâh :** cinin, perinin bulunduğu yer. **Rûd-lâh :** akar suyu bol yer. **Seng-lâh :** taşlık [yer].

lâ-halâ لاخلا (a.i.) **:** gökkubbenin arkası.

lâhâmet لحامت (a.i.) **:** etlilik, semizlik.

lâ havle لاحول (a.i.) **:** bir sıkıntı, bir belâ vukuunda sabrın tükendiğini göstermek için söylenir. (bkz : lâ).

lâ-havle ve-lâ-kuvvete illâ billâh : yetki ve kuvvet yalnız Allâh'ındır.

lâ-havle-gûyân لاحول گویان (a.f.b.i.) **:** lâhavle okuyanlar, bir sıkıntı, bir belâ vukuunda sabrın tükendiğini göstermek için lâhavle çekenler.

lâ-hayr لاخیر (a.s.) **:** hayırsız, uğursuz.

lâ-hayre fîh لاخیرفیه (a.cü.) **:** bu işte hayır yok.

lâhd لحد (a.i.c. : elhâd, lühûd) **:** çukur, mezar, kabir.

lâhe لاخه (f.i.) **:** yama.

lâhib لاحب (a.i.) **:** açık yol.

lâhif لاهف (a.s.) **:** zulüm görmüş, kalbi yanık.

lâhik لاحق (a.s.) : 1. lühûk eden, yetişen, ulaşan. 2. eklenen. 3. sonradan tâyîn edilen, yenisi. **Sâbık ve lâhik** : eskisi ve yenisi, önceki ve şimdiki.

lâhike لاحقه (a.i.c. : levâhik) : **gr.** ek.

lâhika-i müteahhire : **gr.** son ek, **fr. suffixe.**

lâhika-i mütekaddime : **gr.** *önek, **fr. préfixe.**

lâhika-i tasrîfiyye : **gr.** tasrif, çekim eki.

lâhim لاحم (a.s.) : 1. dâimâ et yiyen. 2. et yediren.

lâhîm لحيم (a.s.) : etli, semiz.

lâhime لاحمه (a.i.s.) : 1. *etçil, et yiyen hayvan. 2. **zool.** *etoburlar.

lâhin لاحن (a.s.) : bilhassa Kur'ân-ı Kerîm'i okurken talâffuzda yanlışlık yapan [kimse]. (bkz : lehhân).

lâhis لاهث (a.s.) : sıcaktan veyâ susuzluktan dilini çıkararak soluyan [köpek].

lâhîz لاخيز (f.i.) : sel suyu, seylâb.

lâhîz لحيظ (a.i.) : benzer. (bkz : manend, mesel, nazîr, şebîh, veş).

lâhk لحق (a.i.) : **jeol.** lığ, alüvyon, **fr. alluvion.**

lâhkî لحقى (a.s.) : **coğr.** lığlı, alüvyonlu.

lâhlâh لحلاح (a.i.) : **bot.** çiğdem.

lâhlaha لحلحه (f.i.) : 1. güzel kokulardan meydana gelen koku. 2. anber, misk, kâfur, lâden gibi şeylerden meydana gelen şamama.

lâhlâhiyye لحلاحيه (a.i.) : çiğdemgiller, **fr. colchicacées.**

lâhm لحم (a.i.c. : lühûm) : 1. et. **Âkilü'l-lâhm** : et yiyen hayvan]. (bkz : gûşt). 2. meyvenin çekirdekle kabuk arasında bulunan kısmı.

lahm-i zâid : **anat.** vücutta hastalık netîcesinde çıkan fazla et.

lâhm ü şahm : et ve yağ.

lâhme لحمه (a.i.) : et parçası.

lâhmiyye لحميه (a.i.) : **bot.** *damkoruğugiller.

lahn لحن (a.i.c. : elhân) : 1. kaideye uygun ve güzel ses, nağme, ezgi, birden ziyâde sesin yanyana gelerek meydana getirdiği müzik cümlesi, **fr. mélodie.** 2. âhenk. 3. lûgat; dil. 4. okurken yanlışlık yapma.

lâhn-i dâvûdî : tok ses, kalın ses.

lâhn-i inkisâr : kırılma sesi, kırgınlık nağmesi.

lâhnî لحنى (a.s.) : sesle *ilgili, ahenkle *ilgili.

lâhs لحس (a.i.) : yalama[k].

lâht لخت (f.i.) : bir şeyin parçası, cüzü.

lâht-ı ciger : ciğerden kopma.

lâhûrî لاهورى (f.i.) : Hindistan'ın Lâhur şehrinde dokunan bir çeşit şal.

lâhûs لاحوس (a.s.) : uğursuz. (bkz : meş'ûm, nahîs).

lâhut لاهوت (a.i.) : ulûhiyyet âlemi.

lâhûtî لاهوتى (a.s.) : lâhûta mensup, lâhut ile ilgili. (bkz : ilâhî).

lâhûtiyân لاهوتيان (a.f.c.) : lâhûtîler, ulûhiyet âlemine girebilen melekler.

lâhût-nişân لاهوتنشان (a.f.b.s.) : lâhut'a benzer.

lâhût-pâye لاهوتپايه (a.f.b.s.) : lâhut derecesinde [yüksek].

lâhz, lâhzân لحظ ، لحظان (a.i.) : göz ucu ile bakma.

lâhze لحظه (a.i.) : 1. göz ucu ile bakış. 2. göz ucu ile bir kere bakıncaya kadar geçen zaman.

lâic, lâice لاعج ، لاعجه (a.s.c. : levâic) : aşk ateşi kalbini saran [kimse].

lâ-îcâbiyye لاايجابيه (a.i.) : **fels.** *yadgerekircilik, **fr. indéterminisme.**

lâ-ilâc لاعلاج (a.s.) : çâresiz, imkânsız.

lâim لائم (a.s.) : levm eden, yüze karşı çekiştiren. (bkz : levvâm).

lâime لائمه (a.i.c. : levâim) : çekiştirme. (bkz : serzeniş).

lâîn لعين (a.s.) : kovulmuş; nefret kazanmış; istenilmeyen. **Şeytân-ı lâîn** : Allah'ın rahmetinden (yarlıgamasından) mahrum olan şeytan.

lâjverd لاژورد (f.s.) : lâcivert.

lâjverdî لاژوردى (f.s.) : lâcivertle ilgili.

lâk لاك (f.i.) : 1. tahta kadeh. 2. s. aşağı, hakir.

lâkab لقب (a.i.c. : elkab) : lâğap, bir kimseye, kendi asıl adından başka takılan ad.

lâkah لقح (a.i.) : hurma, incir gibi bâzı ağaçların erkeğinden dişisine vurulan aşı.

lâkat لقط (a.i.). (bkz : lükate).

lâ-kayd لاقيد (a.s.) : kayıtsız, ilgisiz.

lâ-kayd-âne لاقيدانه (a.f.zf.) : kayıtsızca, ilgisizlikle.

lâ-kaydî لاقيدى (a.i.) : kayıtsızlık, ilgisizlik.

lâ-kaydiyye لاقيديه (a.i.) : **fels.** sekincilik, kiyetizm, **fr. quiétisme.**

lâ-kaydiyyûn لاقيديون (a.s.c.) : lâkayıt bulunan kimseler.

lâ-kelâm لاكلام (a.s.) : hiç bir diyecek yok; gayet kesin.

lâkî لقى (a.s.) : itibarsız, değersiz [kimse].

lâkîm لقيم (a.s.) : yontulmuş, yonulmuş.

lâkin لكن (a.e.) : ama, fakat, ancak, şu kadar var ki. [Arapçada bu "lâkin" den başka bir de "lâkinne" şekli vardır].

lâkît, lâkîta لقيط ، لقيطه (a.s.) : **1.** yerden kaldırılıp alınan şey. **2.** sokağa bırakılmış yeni doğma çocuk. (bkz : lükata).

lâklâk لقلاق (a.i.c. : lekalik) : leylek. **Âmeden-i lâklâk** : leyleklerin gelme zamânı.

lâklâka لقلقه (a.i.c. : lâklâkıyyât) : boş, mânâsız, faydasız lâkırdı.

lâklâkıyyât لقلقيات (a.i. lâklâka'nın c.) : mânâsız, faydasız, boş lâkırdılar.

lâkt لقط (a.i.) : yerden toplama.

lâktü'l-izâm ve'l-mismâr : vet. atın ayasını, yerde bulunan çivi, kemik, şişe kırığı gibi şeylerden birinin yaralaması.

lâkve لقوه (a.i.) : ağız çarpılması.

lâ'l لعل (a.i.) : **1.** kırmızı, al. **Şarâb-ı la'l** : kırmızı şarap. **2.** kırmızı ve değerli bir süs taşı. **3.** dudak.

la'l-i âb-dâr : güzelin dudağı.

lâ'l-i Bedahşân : Bedahşân yâkutu.

lâ'l-i dürr-efşân : inci saçan, arasından inci gibi dişler görünen dudak.

lâ'l-i gül-feşân : gül saçan dudak.

lâ'l-i kehrubâ : sevgilinin dudağı.

lâ'l-i mey-gûn : kırmızı dudak.

lâ'l-i mûzab : 1) şarap; 2) kan.

lâ'l-i nâb : saf dudak, kıpkırmızı dudak.

lâ'l-i nâ sûhte : işlenmemiş lâl.

lâ'l-i revân : şarap.

lâ'l-i sâkî : sâkî'nin dudağı.

lâ'l-i şeker-bâr : şeker saçan, şeker döken dudak; sevgilinin dudağı.

lâ'l-i yâkut : 1) kıymetli bir taş, grena taşı. 2) seylan taşı.

lâl لال (a.s.) : dilsiz. (bkz : ebkem).

lâl ü ebkem : şaşa kalmış, dona kalmış.

lâla لالا (f.i.) : **1.** bir çocuğu gezdiren, oyalayan uşak. **2.** saray haremağası. **3.** pâdişahların sadrâzamlara hitâbederken kullandıkları ünvan.

lala-dâş لالاداش (f.t.i.) : **tar.** Osmanlı sarayındaki acemilerin "kardeş" mânâsına gelen birbirlerine söyledikleri söz.

lala destûr لالادستور (f.b.i.) : **tar.** sarayda bulunanların dar yerlerden geçerken birbirlerinden izin isteme sözü.

lâle لاله (f.i.) : **bot. 1.** lâle. **2.** [eskiden] esirlerin ve cezâlıların boyunlarına taktıkları demir halka. **3.** kadın adı. **4.** ağaçtan meyve toplamak üzere kulanılan ucu üç veya dört çatallı uzun bir ağaç.

lâle-gül : **müz.** Hüseyin Sadettin Arel'in bulduğu hüzzam makamı gibi başlayıp sonradan şedarabân makamı gibi yegâhda karar kılan makam.

lâle-i hamrâ : kırmızı lâle.

lâle-i nu'mân : **bot.** bir çeşit lâle, dağ şakayığı, kır gelinciği.

lâ-lebenî لالبنى (a.s.) : **1.** sütü yetersiz, sütü kıt olan [kadın]. **2.** henüz süt emmeyen [çocuk].

lâle-fâm لاله فام (f.b.s.). (bkz : lâle-gûn, lâle-reng).

lâle-gûn لاله گون (f.b.s.). (bkz : lâle-fâm, lâle-reng).

lâle-gül لاله گل (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde kullanılan mürekkep bir makam.

lâle-hadd لاله حد (f.b.s.) : lâle yanaklı.

lâlek, lâlekâ لالك ، لالكا (f.i.) : **1.** pabuç. **2.** taç. **3.** horoz ibiği, **fr. crête.**

lâle-nâme لاله نامه (f.b.i.) : eski edebiyâtımızda lâle çeşitleri yetiştirilmesi, fiyatları ve sâire üzerine yazılmış mensur ve manzum eser.

lâle-reng لاله رنگ (f.b.s.) : lâle renkli, lâle renginde olan. (bkz : lâle-fâm, lâle-gûn).

lâle-ruh لاله رخ (f.b.s.) : **1.** lâle yanaklı, yanağı lâle gibi kırmızı olan. (bkz : lâle-ruh-sâr). **2. müz.** Türk müziğinin en az iki asırlık bir mürekkep makamıdır. Zamânımıza kadar gelmiş bir nümûnesi yoktur.

lâle-ruh-sâr لاله رخسار (f.b.s.). (bkz : lâle-ruh).

lâle-sar لاله سار (f.b.i.) : **1.** sığırcık kuşu. **2.** lâlelik. (bkz : lâle-zâr).

lâle-veş لاله وش (f.s.) : lâle gibi, lâleye benzeyen.

lâle-zâr لاله زار (f.b.i.) : lâlelik, lâle yetişen yer, lâle bahçesi.

lâle-zâr-ı cemâl : güzellik lâleliği.

lâ'l-fâm لعل فام (a.f.b.s.) : kırmızı renkli, al. (bkz : lâ'l-gûn, lâ'l-reng).

lâ'l-gûn لعلگون (a.f.b.s.) : kırmızı renkli, al. (bkz : lâ'l-fâm, lâ'l-reng).

lâ'lîn لعلين (a.s.) : kırmızı renkli.

lâ'l-istan لعلستان (a.f.b.i.) : yakutu çok olan ülke.

lâ'l-reng لعل رنگ (a.f.b.s.) : kırmızı renkli, al. (bkz : lâ'l-fâm, lâ'l-gûn).

lâ'l-veş لعل وش (a.f.b.s.) : yakut gibi.

lâm ل (a.ha.) : **1.** Osmanlı alfabesinin yirmi altıncı harfi olup "ebced" hesâbında otuz sayısının karşılığıdır; "i" sesini verir. **2.** Şeval [kamerî aylardan].

lâ-mâddiyye لامادیه (a.i.) : eşyânın maddîliğini inkâr edenlerin mesleği, **fr. immatérialisme.**

lâ-mahall لامحل (a.s.) : yersiz, yeri olmayan. (bkz : lâ-mekân).

lâ-mantıkî لامنطقی (a.s.) : **fels.** *mantıkdışı, **fr. alogique.**

lâme, lâmek لامه ، لامك (f.i.) : **1.** Hintlilerin sarık üzerine sardıkları bir çeşit tülbent. **2.** baştan ayağa kadar bütün vücudu örten örtü.

lâ-mehâle لامحاله (a.s. ve zf.) : çâresiz, ister istemez. [asıl mânâsı : "hîlesiz" dir].

lâ-mekân لامكان (a.s.) : mekânsız, yersiz, yere ihtiyâcı olmayan; Allah.

lâm-elif لا (a.ha.) : **1.** Osmanlı alfabesinde "lam" ile "elif" harflerinin bir arada yazılmış şekli. **2. s.** eğri, dolambaç.

lâmi' لامع (a.s. lemeân'dan) : lemeân eden, parlayan, parıldayan; parlak. **Berk-i lâmi'** : parıldayan şimşek.

lâmiü'n-nûr : nur saçarak parlayan.

lâmî, lâmiyye لامی ، لاميه (a.s.) : **1.** lâm harfi şeklinde olan. **2. i.** lâm kafiyesi ile düzenlenmiş olan kasîde. **3. i. a. gr.** lâm harfi ile yapılmış izâfet terkîbi (isim tamlaması). (bkz : izâfet-i lâmiyye).

lâmia لامعه (a.s. lemeân'dan. c. : levâmi') : **1.** parlayan, paraldayan [şey]. **Karniyye-i lâmia : hek.** gözün ön tarafında bulunan cam gibi şeffaf (saydam) tabaka, **fr. cornée. 2. i.** kadın adı.

lâmih لامح (a.h.i.) : Hz. Nûh'un erkek kardeşi.

lâmih, lâmiha لامحه ، لامح (a.s. lemh'den) : **1.** parlayan, parıldayan, parlak. (bkz : dirahşende). **2. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

lâmis لامس (a.s. lems'den) : lemseden, el ile tutan, dokunan.

lâmise لامسه (a.i.) : **1.** dokunmakla olan duyma duygusu. **2. biy.** *dokunum. **3. psik.** dokunma.

lâmişger لامشگر (f.i.) : **bot.** karaağaç.

lâ-muhâle لامحاله (a.zf.) : mutlaka, kesinlikle.

lâmü'l-fi'l لام الفعل (a.b.i.) : Arapçada üçlü kökten gelen bir kelimenin son harfi.

lâ-müsellim لامسلم (a.n.) : hiç teslim etmem; hayır!

lân لان (f.i.) : vefâsızlık, hakikatsizlik.

lâ'n لعن (a.i.) : lâ'netleme; ilenç. (bkz : beddua).

lâ-nazîr لانظير (a.s.) : eşsiz, benzersiz.

lâ-nâzîre-leh لانظيرله (a.b.s.) : eşsiz, benzersiz.

lâne لانه (f.i.) : yuva. (bkz : âşiyân).

lâne-i harâb : bozulmuş yuva.

lâne-i mürg : kuş yuvası.

lâne-i nermîn : yumuşak, sıcak yuva.

lâne-i peder : baba yuvası.

lâne-gîr لانه گير (f.b.s.) : yuva tutan.

lâ'net لعنت (a.i.) : **1.** Allah'ın mağfiretinden (yarlıgamasından) mahrumluk; bedduâ, ilenç. **2.** fenâ, kötü, uğursuz [yer, kimse].

lâ'netullah لعنة الله (a.b.i.) : "Allah'ın lâneti" : Allah lânet etsin, mağfiretinden (yarlıgamasından) mahrum kalsın.

lâ'net-ullahi aleyh : Allah'ın lâneti onun üzerine olsun!

lâ'netullâhâne لعنة اللهانه (a.zf.) : Allah'ın lâ'netine uğramışçasına, uğramış gibi.

lâ-râhate fi'd-dünyâ لاراحت فی الدنيا (dünyâda rahat yoktur). (zf.) : durup dinlenmeden daima çalışılması gerektiğini anlatır.

lâ-reybe-fîh لاريب فيه (a.b.s.) : onda hiç şüphe yok; kitab-Ullah.

lâ-reybî لاريبى (a.s.) :şüphesiz.

lârkî لاركى (a.i.) : **bot.** keçiboynuzu. (bkz : harnûb).

lâs لاس (f.i.) : **1.** âdî ipek. **2.** dişi hayvan. **3.** köpek.

lâ-sânî لاثانى (a.s.) : ikincisi olmayan, tek. (bkz : vahîd, yektâ).

lâsık لاصق (a.s.) : yapışıcı, yapışkan; yapışmış olan. (bkz : lâzık).

lâsîf لصيف (a.s.) : parlayan, parlayıcı. (bkz : tâbân).

lâ-siyyemâ لاسيما (a.zf.) : hele, en çok; bâhusûs.

lâsk لصق (a.i.) : yakı.

lâskî لصقى (a.s.) : yakıya âit, yakı ile ilgili.

lass لص (a.i.c. : lüsûs, elsâs) : hırsız. (bkz : düzd, sârık).

lâş لاش (f.i.) : **1.** yağma, çapul. **2. s.** alçak, aşağılık, itibarsız [kimse].

lâşe لاشه (f.i.) : **1.** leş. (bkz : cîfe). **2.** zayıf, arık hayvan. **3. mec.** kıyıda kalmış kayık, gemi teknesi.

lâ-şebîhe-leh لاشبيه له (a.s.) : eşi, benzeri olmayan.

lâşe-hâr لاشه خوار (f.b.s.) : leş yiyen.

lâ-şekk لاشك (a.zf.) : şüphesiz, tabîî, elbette. (bkz : bî-gümân).

lâ şerîke lehu لاشريك له (a.sü.) : Allah'ın şerîki, nazîri yoktur. O, eşsizdir, tektir.

lâ-şey لاشيء (a.s.) : bir şey değil, pek değersiz iş.

lât لات (a.i.) : İslâm'dan önce, Arapların Kâbe'de bulunan putlarından biri.

lâ-tâil لاطائل (a.s.) : faydasız, boş, mânâsız, abes.

lâ-tenâhî لاتناهى (a.s.) : bitip tükenmez.

lâ-teşbîh لاتشبيه (a.b.s.) : benzetmek gibi olmasın!

latha لطخه (a.i.) : leke.

latha-i safrâ : lât. macula lutea.

lâtif لطيف (a.s.) : **1.** Allah adlarındandır. **2.** yumuşak, hoş, güzel; nâzik. **3. i.** [abdüllâtif'ten kısaltılarak erkek adı].

latîfe لطيفه (a.i.c. : letâif) : **1.** güldürecek tuhaf ve güzel söz ve hikâye, şaka. **2.** kadın adı.

latîfe-gû لطيفه گو (a.f.b.s.) : lâtifeci, şakacı. (bkz : lâtîfe-perdâz).

latîfe-gûyî لطيفه گويى (a.f.b.i.) : lâtîfecilik, şakacılık. (bkz : lâtîfe-perdâzî).

latîfe-perdâz لطيفه پرداز (a.f.b.s.c. : lâtîfe-perdâzân) : lâtifeci, şakacı. (bkz : lâtîfe-gû).

latîfe-perdâzân لطيفه پردازان (a.f.b.s. lâtîfe-perdâz'ın c.) : lâtifeciler, şakacılar.

latîfe-perdâz-âne لطيفه پردازانه (a.f.zf.) : lâtifecilikle, şakacılıkla.

latîfe-perdâzî لطيفه پردازى (a.f.b.i.). (bkz : lâtîfe-gûyî).

Latîfî لطيفى (a.h.i.) : XVI. asırda yaşamış bir Türk tezkirecisidir; Kastamonulu'dur, şâir ve ediptir, 896 (1491) de doğmuştur; 1582 de denizde boğularak ölmüştür.

latîme لطيمه (a.i.) :misk.

latm لطم (a.i.) :tokatatma.

latma لطمه (a.i.) : tokat, şamar.

latma-hâr لطمه خوار (a.f.b.s.) : tokat yiyen.

latma-zen لطمه زن (a.f.b.s.) : tokat atan.

laûk لعوق (a.i.) : yalanacak, yenilecek, mâcun. ["luûk" şekli yaygındır].

lâübâlî لاأبالى (a.s.zf.) : ilişiksiz, kayıtsız, saygısız, senli benli [şey, kimse]. (aslında, Arapça : "aldırış etmem" demektir).

lâübâli-yâne لاأباليانه (a.zf.) : lâübâlilikle, kayıtsız, ilgisiz, saygısız bir tarzda, senli benli olarak.

lâ-vallâhi لاوالله (o.n.) : vallâhi, hayır.

lâ ve naam لاونعم (a.cü.) : hayır ve evet [çok zaman, hiçbir fikir söylenmediğini bildirme makamında kullanılır].

lâ-vücûd لاوجود (a.s.) : **fels.** bendeğil, **fr. non-être.**

lây لاى (f.i.) : **1.** çamur. **2.** tortu. **3.** kül.

lây لاى (f.s.) : "lâyîden" mastarından : söyleyen, söyleyici. **Herze-lây :** herze söyleyen, saçmalayan. (bkz : herze-gû).

lâ-ya'kıl لايعقل (a.b.s.) : dalgın, bihoş. **Mest-i lâ-ya'kıl :** sızmış, sarhoş.

lâ-ya'kıl-âne لايعقلانه (a.b.zf.) : akıl erdirilmeyerek, düşüncesizlikle, dalgınlıkla.

lâ-ya'lem لايعلم (a.s.) : bir şey bilmeyen, bilmez.

lâ-ya'lemü'l-gaybe illallâh : kaybolanı Allah'tan başkası bilmez.

lâ-ya'nî لايعنى (a.b.s.) : mânasız. **Mâ lâ-ya'nî :** mânâsız, saçmasapan.

lâ-yecûz لايجوز (a.s.) : câiz değil.

lâ-yefhem لايفهم (a.s.) : anlayışsız.

lâ-yefnâ لايفنى (a.s.) : fenâ bulmaz, yok olmaz, tükenmez. **El-kanaatü kenzün lâyefnâ** : kanaat, tükenmez bir hazînedir.

lâ-yemût لايموت (a.b.s.) : ölmez, **fr. immortel**. (bkz : câvidânî).

lâ-yemût-âne لايموتانه (a.zf.) : ölmezlikle, **fr. immortellement**. (bkz : câvidâne).

lâ-yemûtiyyet لايموتيت (a.b.i.) : ölmezlik, **fr. immortalité**.

lâ-yen-azl لاينعزل (a.b.s.) : azlolunmaz, azlolunamaz.

lâ-yenbagî لاينبغى (a.b.s.): yakışmaz, uygun düşmez, uymaz.

lâ-yenfekk لاينفك (a.s.) : ayrılamaz, bölünemez.

lâ-yenkati' لاينقطع (a.zf.) : ardı kesilmeksizin, durmadan, hep.

lâ-yenkesîr لاينكسير (a.s.) : kırılmaz, kesilmez.

lâ-yetebeddel لايتبدل (a.s.) : değişmez.

lâ-yetecezzâ لايتجزى (a.b.s.) : **fiz.** parçalanmaz, bölünmez, paralanmaz, bütün.

lâ-yetegayyer لايتغير (a.b.s.) : değişmez, bozulmaz. (bkz : sâbit).

lâ-yetehammel لايتحمل (a.s.) : tahammül edilmez, dayanılmaz.

lâ-yetenâhî لايتناهى (a.s.) : sonsuz, sonu bulunmaz.

lâ-yetenâhiyyet لايتناهيت (a.i.) : sonsuzluk.

lâ-yetezelzel لايتزلزل (a.s.) : **1.** sarsılmaz. **2.** güvenilir, devamlı, sürekli.

lâ-yezâl لايزال (a.b.s.) : zevalsiz, bitimsiz.

lâ-yezâlî لايزالى (a.b.s.) : lâyezal'e mensûbolan.

lây-hâr لايخوار (f.b.s.) : tortu içen; şarap tortusunu içecek kadar ayyaş. **Külhânî-i lâyhâr** : meşhur hakîm Senâî'nin mürşidi.

lâyıh لايح (a.s. levh'den) : **1.** parlak, parlayan. **2.** âşikâr, meydanda. (bkz : hüveydâ). **3.** hatıra gelen. [Arapçada "lâih" dir]. **4.** içine doğan.

lâyıha لايحه (a.i.) : **1.** düşünülen bir şeyin yazı hâline getirilmesi. **2. huk.** tasarı. [Arapçada "lâiha" dır].

lâyiha-i kanûniyye : huk. henüz tasdîk olunmamış kanun tasarısı.

lâyık لايق (a.s. liyâkat'den) : yakışan, yaraşır, yakışık. (bkz : bercâ, çespân, şâyân, şâyeste).

lâyık-âne لايقانه (a.f.zf.) : yaraşır, yakışır yolda.

lâ-yuadd لايعد (a.b.s.) : sayılmaz, sayılamaz, pek çok.

lâ-yuadd velâ yuhsâ لايعد ولايحصى (a. b.s.) : sayısız, hesapsız, pek çok.

lâ-yugleb لايغلب (a.s.) : mağlûp olmaz, yenilmez.

lâ-yuhsâ لايحصى (a.s.) : sayılmaz, hesâba gelemez.

lâ-yuhtî لايحطى (a.s.) : hatâ işlemez, yanlış yapmaz, **fr. impeccable**.

la-yu'kal لايعقل (a.b.s.) : akıl ermez, anlaşılmaz.

lâ-yukâl لايقال (a.b.i.) : tenâsül âleti. (bkz : kadîb, kîr, merz-gûn).

lâ-yu'lâ لايعلى (a.zf.) : üzerine çıkılmaz, üstüne çıkmak mümkün değil.

lâ-yu'lem لايعلم (a.s.) : bilinmez, bilinemez.

lâ-yu'ref لايعرف (a.s.) : bilinemez.

lâ-yutâk لايطاق (a.s.) : tâkat yetmez, çekilmez, dayanılmaz. **Teklîf-i mâ lâ-yutâk** : dayanılmaz ve kabul olunamaz teklif.

lâ-yüfhem لايفهم (a.s.) : anlaşılmaz.

lâ-yüfnâ لايفنى (a.s.) : fenâ bulmaz, yok olmaz, tükenmez.

lâ-yüs'el لايسئل (a.s.) : mes'ûl olmaz, sorulmaz.

lâ-yü'selü ammâ yef'al : yaptığından dolayı sorguya, suâle uğramayan; Allah. (bkz : biçûn u çirâ).

lâ-yüzâl لايزال (a.s.) : izale edilmez, tükenmez.

lazâ لظى (a.i.) : **1.** ateş, alev. **2.** cehennem'in bir adı.

lâ-zâle, lâ-zâlet لازال ، لازالت (a.zf.) : **1.** zâil olmasın, zeval bulmasın. **2.** olsun!

lâ-zâle âliyen : yüce olsun!

lâzebeliyye لازبليه (a.i.) : **bot.** horozibiğigiller, **fr. amarantacées**.

lâ-zevâl لازوال (a.s.) : zevalsiz.

lâ-zevâle-leh لازوال له (a.s.) : asla zeval bulmaz.

lâzık لازق (a.s.) : yapışıcı, yapışkan; yapışmış olan. (bkz : lâsık, lâzibı).

lâzım لازم (a.i.) : **1.** gerek. **2. gr.** *geçişsiz.

lâzım-ı gayr-i müfârık : terki câiz olmayan, onsuz olmayan, çok gerekli.

lâzım ve kâfî şart : mat. gerek ve yeter şart.

lâzım ve melzûm : biri olunca öbürünün de olması şart olan.

lâzım, lâzıme لازم ، لازمه (a.i.) : **1.** gerekli şey. **2. mat.** *gerekçe.

lâzî لاظى (a.i.) : **1.** ateş. **2.** cehennemin altıncı tabakası [puta, ateşe tapanlarla büyücülerin yeri burası olacaktır].

lâzib لازب (a.s.) : **1.** yapışıcı, yapışkan. **2.** sâbit. **3.** lâzım, gerekli. (bkz : lâzık).

leâl لآل (a.i. lü'lü'ün c.) : inciler. (bkz : dürer, leâli).

leâlî لآلى (a.i. lü'lü'ün c.) : inciler. (bkz : dürer, leâl).

leâlî-feşân لآلى فشان (a.f.b.s.) : inciler saçan.

leâmet لآمت (a.i.) : leimlik, alçaklık, bayağılık. (bkz : denâet).

leb لب (f.i.) : **1.** dudak. **Şeker-leb :** şeker dudaklı. **Gonce-leb :** gonca gibi dudağı olan.

leb-i âftâb : gölge.

leb-i cânân : sevgilinin dudağı.

leb-i deryâ : (deniz dudağı) : **mec.** deniz kenarı.

leb-i dilber : 1) dilber dudağı; 2) dilber dudağı denilen hamur tatlısı.

leb-i handân : gülen dudak.

leb-i şefkat : şefkat dudağı. **2.** uç, kenar.

leb-i cû : ırmak kenarı.

leb-i cûy-bâr : su kenarı.

leb-i hadrâ : ufuk.

leb-i keştî-gâh : nehirlerin geçit yeri, boğaz, liman ağzı.

leb-i sâgar : kadeh ağzı.

lebâ' لباء (a.i.) : ağız, doğumdan sonra gelen süt.

lebâbet لبابة (a.i.) : zeyreklik, akıllılık. (bkz : fatânet).

lebâçe لباچه (f.i.) : önü açık elbise, hırka; cübbe; ferâce.

lebâd, lebâde لباد ، لباده (f.i.) : **1.** yağmurluk **2.** kısa hırka.

leb-â-leb لبالب (f.zf.) : ağzına kadar dolu.

lebân لبان (a.i.) : göğüs.

lebbân لبان (a.i.) : sütçü.

leb-be-leb لب بلب (f.zf.) : dudak dudağa. (bkz : leb-ber-leb).

leb-ber-leb لب برلب (f.zf.) : dudak dudağa. (bkz : leb-be-leb).

leb-beste لب بسته (f.b.s.) : **1.** dudağı, ağzı bağlı. **2.** susan.

lebbeyk لبيك (a.n.) : "buyurunuz, emir sizindir efendim!" mânâsına kullanılan bir kelime. [hac farîzasının icrâsı esnâsında bu kelime ile başlayan muayyen duâlar söylenir ki buna "telbiye" denir]. (bkz : telbiye).

lebbeyk-zen لبيكزن (a.f.b.s.) : evet diyen, râzı olan.

lebbeyk-zen-i icâbet : Allah'ın emrine koşup uyan. [ölen hakkında kullanılır].

leb-cünbân لبجنبان (f.b.s.) : "dudağını oynatan" : söz söyleyen, konuşan.

lebeb لبب (f.i.) : deriden örülmüş at başlığı.

leben لبن (a.i.) : süt. **Ademü'l-leben :** sütsüzlük. **Adîmetü'l-leben :** sütü kesik kadın.

leben-i kils : kim. kireç sütü.

lebenî, lebeniyye لبنى ، لبنيه (a.s.c. : lebeniyyât) : süte âit, sütle ilgili, sütlü. **Mevâd-ı lebeniyye :** sütlü maddeler, ürünler.

lebeniyyât لبنيات (a.i. lebeniyye'nin c.) : sütlü nesneler.

leb-güşâ لبگشا (f.b.s.) : "dudağı açık" : konuşan, söyleyen.

lebî لبى (f.i.) : dilim [ekmek, kavun, karpuz].

lebîb لبيب (a.s.c. : libâb) : **1.** akıllı. (bkz : fatîn, zekî). **2. i.** erkek adı.

lebîk لبيق (a.s.) : **1.** akıllı, zekî. **2.** tatlı sözlü.

leblâb لبلاب (a.i.) : **bot.** sarmaşık.

leblâbü'l-arz : bot. yer sarmaşığı.

leblâbiyye لبلابيه (a.i.) : **bot.** sarmaşıkgiller, **fr. hédéracées.**

leb-rîz لبريز (f.b.s.) : taşıcı, ağzına kadar dolmuş. [maddî mânevî].

lebs لبس (a.i.) : **1.** giyecek şey. **2.** iki şeyi bir birinden ayırt edememe. (bkz : iltibâs).

leb-teşne لبتشنه (f.b.s.c. : leb-teşnegân) : susamış.

leb-teşnegân لب تشنگان (f.b.s. leb-teşne'nin c.) : susamışlar.

lebûn لبون (a.s.) : sütlü, sağmal [hayvan]. **Bint-i lebûn :** süt vermeye başlamış dişi koyun.

lec لج (f.i.) : tepme.

lecâc, lecâcet لجاج ، لجاجت (a.i.) : ayak direme, çekişme [düşmanlıkta]. (bkz : taannüd).

lecc لج (a.i.) : 1. dar şey. **Mekân-ı lecc** : dar yer. 2. inâdetme, ayak direme [düşmanlıkta].

leccâc لجاج (a.s.) : 1. inatçı. 2. inatçılık.

leclâc لجـــلاج (a.h.i.) : 1. satranç oyununun îcatçısı. 2. s. sözü tutuk söyleyen.

leclece لجلجه (a.i.) : kararsızlık, tereddüt [sözde].

lecûc لجـــوج (a.s.) : çok inatçı, çok çekişken.

leç لچ (f.i.) : 1. yanak. (bkz : ruh). 2. yüz. (bkz : rûy, ruh, ruhsâr).

lede- لدى (a.zf.) : sırasında, yapıldığı zaman.

lede'l-hâce لـــدى الحاجه (a.b.zf.) : hacet, ihtiyaç görüldüğü zaman.

lede'l-havâle لدى الحوالـــه (a.zf.) : havâle olundukta.

lede'l-ihtiyâc لـــدى الاحتيـــاج (a.zf.) : ihtiyaç hâlinde.

lede'l-iktizâ لـــدى الاقتضـــا (a.zf.) : gerektiği zaman.

lede'l-mutâlaa لدى المطالعـــه (a.zf.) : okunduktan sonra.

lede'l-müzakere لدى المذاكره (a.zf.) : müzâkere sırasında.

lede's-suâl لدى السؤال (a.zf.) : soruldukta.

lede't-tahkîk لـــدى التحقيق (a.zf.) : tahkik olundukta.

lede't-teemmül لـــد التأمـــل (a.b.zf.) : teemmül edilince, düşünülünce.

ledg لـــدغ (a.i.) : yılan veyâ akrep sokması. (bkz : les').

ledîg لديـــغ (a.s.) : yılan, akrep ve buna benzer hayvanlar tarafından sokulmuş kimse.

ledün لـــدن (a.i.) : Allah yanı. **İlm-i ledün** : Allah'ın sırlarına âit mânevî bilgi, gayb ilmi.

ledünnî لدنى (a.s.) : Allah bilgisine ve sırlarına âit, onunla ilgili. **Mevâhib-i ledünniyye** : Hz. Muhammed'e Allah'ın ihsânı olan bilgi.

ledünniyyât لدنيات (a.i.c.) : Allah bilgisi ve sırları; **mec.** bir işin gizli tarafları, içyüzü.

ledünniyye لدنيه (a.s.) : ["ledünnî" nin müen.]. (bkz : ledünnî).

lefâ لفا (a.i.) : 1. toprak. (bkz : türâb). 2. s. hakir [şey].

lefâif لفائف (a.i. lifâfe'nin c.) : sargılar; zarflar. (bkz : lifâfe).

lefc, lefce لفج ، لفجه (a.i.) : kalın dudak.

leff لف (a.i.) : sarma; dürüp bir zarf içine koyma; devşirip kaldırma.

leff ü neşr : **ed.** birkaç isim yazıldıktan sonra bunların herbirine âit olan sıfat veyâ fiilleri ayrıca sıralama.

leff ü neşr-i müretteb : **ed.** yazılan birkaç isimden sonra bunlara âit sıfat veyâ fiillerin aynı tertiple sıralanması. Meselâ : "Meşk eyledi pervâne vü şe'm ü gül-i sadberg / Yanmağı, yakılmağı, yaka yırtmağı benden."

leff ü neşr-i müşevveş veyâ **gayr-i müretteb** : yazılan birkaç isimden sonra bunlara âit sıfat veyâ fiillerin karışık olarak sıralanması. Meselâ : "Zülfünle rûhun Mushaf-i hüsnünde nigârâ / Tefsîrin eder âyet-i Nûr ile Duhâ'nın."

leffâf لفـــاف (a.s.) : çok lâfeden, çok söyleyen, cansıkan.

leffen لفـــاً (a.zf.) : dürülmüş, sarılmış olarak; zarf veyâ mektup içine koyarak.

lefîf لفيف (a.s. leff'den) : 1. dürülmüş, sarılmış. 2. **a. gr.** üç harfli kelimenin iki harfi "elif" veyâ "y" olanı.

lefîf-i makrûn : **a. gr.** "fâ" sı (ilk harfi) ile, "lam"ı (son harfi) birlikte harf-i illet olursa : tayy "tavy"... gibi.

lefîf-i mefrûk : **a. gr.** "fâ" sı (ilk harfi) ile "lâm" ı (son harfi) birlikte harf-i illet olursa : vefâ "vefeye" .. gibi.

leflâfe لفلافه (a.i.) : **bot.** kurt tırnağı denilen bir *bitki.

leftere لفتره (f.s.) : alçak, sefîl.

legleg لگلگ (f.i.) : leylek.

leh له (a.e.) : 1. onun için, ona. **Mağfûrun-leh** : kendisine mağfiret olunmuş. 2. **i.** birinin çıkarına davranış; yana.

lehinde : onun çıkarına uygun olarak.

leha لهـــا (a.i. lehât'ın c.) : **anat.** küçük diller. (bkz : lehevât, lihâ, lihî, lühî).

lehâ لها (a.e.) : **leh** ve **lehu** nun müennesi. (bkz : leh-lehu).

lehât لهات (a.i.c. : lehâ, lihâ, lehevât, lihî, lühî) : **anat.** küçük dil. ["lihât, lühât" şekilleri de vardır].

lehâz لحاظ (a.i.) : gözucu, göz kuyruğu.

lehce لهجه (a.i.) : **1.** dil; dil kolu, bölge dili, **fr. dialecte. Fasîhü'l-lehce** : dili uz. **2.** (Türkçede) yüz, surat.

Lehce-i Osmânî (osmanlıca lûgat) : Ahmet Vefik Paşa'nın iki bölümden oluşan ve 1889 da her iki cildi de bir arada basılan ünlü sözlüğü.

Lehcetü'l-hakaik : Âli Bey'in 1896 da hazırlanmış bir mizah eseri olup XIX uncu yüzyılın sonundaki Osmanlıların kusur ve hatâlarını eleştirmiştir.

leh-dâr لهدار (a.f.b.s.) : **1.** ... dan yana, lehte olan, bir şey veya kimseden yana olan. **2.** lehine poliçe çekilen kimse.

leheb لهب (a.i.) : alev. **Ebû-leheb** (alev babası) : Hz. Muhammed'in amcası ve Abdü'l-Muttalib'in oğlu'dur. İslâm dînini kabûl etmemiş ve halkı da bu dîni kabulden uzaklaştırmayı kendisine iş edinmişti. ["Kur'ân-ı Kerîm'de Tebbet yedâ ebî lehebin..." diye başlayan 111 inci Tebbet sûresi bununla karısı Ümmü Cümeyl hakkındadır].

lehebü'n-nâr : ateş alevi.

lehebân لهبان (a.i.): ateşin alevlenmesi. (bkz : iştiâl).

lehef لهف (a.i.) : kaybolan bir şeyin arkasından üzülme.

lehevât لهوات (a.i. lehât'ın c.) : **anat.** küçük dil-ler. (bkz : lehâ, lihâ, lühî).

lehfân لهفان (a.s.) : kalbi yanık. (bkz : mütehassir).

lehhân لحان (a.s.) : okurken çok yanlışlık yapan [kimse]. (bkz : lâhin).

lehîb لهيب (a.i.) : **1.** alev. **2.** ateşin sıcaklığı. **3.** alevlenme [ateş]. (bkz : iştiâl).

lehîf لهيف (a.s.). (bkz : lehfân).

lehinde لهنده (a.t.zf.) : onun çıkarına uygun olarak; birinden yana. [zıddı : "aleyhinde"].

lehm لهم (a.i.) : bir nesneyi hemen yutma.

lehs لهث (a.i.) : dili dışarı çıkma, nefesi kesilme.

lehu له (zf.) : onun için, ondan yana [müen. "lehâ", tesniyesi : "lehümâ" dır].

lehüm لهم (a.e.c.) : birinden yana olanlar; birinin tarafını tutanlar.

lehümâ لهما (a.e.) : birinden yana olan birinin tarafını tutan iki kişi.

lehv لهو (a.i.) : oyun, eğlence, faydasız iş.

lehviyyât لهويات (a.i.c.) : oyunlar, eğlenceler.

leîm لئيم (a.s. levm'den. c. : leîmân, liâm) : alçak, aşağılık, cimri [kimse].

leîmân لئيمان (a.s. leîm'in c.) : alçak, pinti, aşağılık kimseler. (bkz : liâm).

leîm-âne لئيمانه (a.zf.) : alçakca. **Muâmele-i leîmâne** : alçakca muâmele.

lek لك (a.z.) : sana, senin için.

lek لك (f.s.) : **1.** ahmak, sersem. (bkz : ebleh). **2.** yüz bin.

lek لك (f.i.) : kırmızı boya çıkarmaya yarayan bir mâden.

lekâlik لقالق ("ka" uzun okunur. a.i. laklak'ın c.) : leylekler.

lekânet لقانت ("ka" uzun okunur. a.i.) : çabuk anlayışlı olma.

leke لكه (f.i.) : **1.** kirliliği gösteren iz. **2.** vücutta görülen siyah veya kahverengi işâretler.

leked لكد (f.i.) : tepme, çifte.

leke-dâr لكه دار (f.s.) : lekeli. (bkz : ma'yûb, müttehem). [kelimenin aslı "lek" dir].

leked-hâr لكد خوار (f.b.s.) : tepme yiyen, çifte yiyen. (bkz : leked-kûb, leked-zede).

leked-kûb لكدكوب (f.b.s.) : çifte yiyen, tepme yiyen. (bkz : leked-hâr, leked-zede).

leked-zede لكد زده (f.b.s.) : tepme yiyen, çifte yiyen. (bkz : leked-hâr, leked-kûb).

leked-zen لكد زن (f.b.s.) : tepme vuran, çifte atan, çifteli.

leken لكن (a.i.c. : elkân) : leğen.

lem' لمع (a.i.) : parlama, parıldama. (bkz : lemeân).

lem'a لمعه (a.i.c. : lemeât) : parıltı, parlayış.

lem'a-pâş لمعه پاش (a.f.b.s.) : parıldayan.

lem'a-rîz لمعه ريز (a.f.b.s.) : parlayan, parıldayan.

lemeân لمعان (a.i.) : **1.** parlama, parıldama. (bkz : lem'). **2. fiz.** *gazışı, **fr. luminescence.**

lemeân-ı flüârî : **fiz.** flüorışı, **fr. fluorescence.**

lemeân-ı fosfori : **fiz.** *fosforışı. **3.** kadın adı.

lemeât لمعات (a.i. lem'a'nın c.) : parıltılar, parlayışlar.

lemeât-ı şems : Güneş'in parıltıları.

lemehât لمحات (a.i. lemha'nın c.) : bir defâ bakışlar, bir göz atışlar.

lemh لمح (a.i.) : 1. bakma, göz atma.

lemh-i basar : çabucak bir göz atıverme. 2. parıltı, parlama.

lemha لمحه (a.i.c. : lemehât) : 1. bir defâ bakma, bir göz atış. 2. parıltı, parlama.

lemha-i basar : göz açıp kapayıncaya kadar geçen zaman, pek az [zaman].

lemha-i iftitâh : gözün açılışındaki ilk bakışı, dünyâyı ilk görüşü.

lemha-i ûlâ : ilk bakış.

lemhatü'l-basar : göz açıp kapayıncaya kadar, pek az zamanda.

lems لمس (a.i.) : el ile dokunup duyma, el ile tutma; dokunma ile duyulan.

lemsî, lemsiyye لمسیه ، لمسی (a.s.c.: lemsiyyât) : lems ile, dokunma ile ilgili. **İhsâsât-ı lemsiyye** : dokunma *duyuları.

lemsiyyet لمسیت (a.i.) : bir cisme, bir mâdene parmakla dokunmaktan meydana gelen his.

lem-yezel لم یزل (a.b.s.) : zeval bulmaz, zâil olmaz, bâkî, kalıcı. [Allah'ın sıfatlarındandır].

lem-yezelî لم یزلی (a.b.i.) : zeval bulmazlık, bâkîlik, kalıcılık.

lemze لمزه (a.i.) : göz veyâ kaşla işâret etme. (bkz : lümeze).

lenc لنج (f.i.) : naz ve edâ ile salınma. (bkz : hırâmân).

lenf, lenfâ لنفا ، لنف (a.i.) : **hek.** beyaz kan, vücutta ince damarların içinde dolaşan, kanın esâsını teşkîl eden ve eskilerin ahlât-ı erbaa dedikleri bu dört maddeden biri.

lenfâî, lenfâiyye لنفائیه ، لنفائی (a.s.i.) : lenfe âit, lenfle ilgili; lenf maddesi; ağır kimse. **Cümle-i lenfâiyya** : lenf sistemi.

lenfâ-yi dâhilî : **hek.** *içakkan, **fr. endolymphe.**

leng لنگ (f.s.) : 1. topal, aksak. (bkz : a'rec). 2. tenâsül âleti. 3. yolculuk sırasında kafilenin bir yerde bir iki gün kalması.

leng-âne لنگانه (f.zf.) : topalcasına.

lenger لنگر (f.i.) : gemiyi yerinde mıhlamak için denize atılan zincir ve bu zincirin ucundaki çapa. **Fekk-i lenger** : geminin lenger alıp yola çıkması.

lenger-endâz لنگر انداز (f.b.s.) : 1. lenger atan, demir atan. 2. (limanda) demir atmış olan [gemi].

lenger-hâne لنگرخانه (f.b.i.) : lenger yapılan yer.

lengerî لنگری (f.i.) : lenger, büyük bakır sahan.

leng-fâhte لنگ فاخته (f.b.s.) : 1. topal güvercin. 2. **müz.** Türk müziğinin küçük usullerindendir; buna "aksak fâhte", "nîm fâhte" de denilir. 10 zamanlı ve 6 darblıdır. Leng-fâhte, fahte usûlünün yarısıdır. Şarkı gibi küçük forme'larda kullanılmaz; büyük usuller gibi peşrev, beste (bilhassa nedense nakış besteler bununla ölçülmüştür) şekillerinde kullanılır. Âyîn-i şerîflerde de görülür. Bu yüzden istisnâî olarak büyük usuller gibi muâmeleye tâbî tutulur ve 10/16 lık değil (ki bu mertebesi henüz hiç kullanılmamıştır) 10/8 lik mertebesine "yürük leng fâhte" denir. Sırasıyla Türk aksağı, semâî ve nîm sofyan usullerinden mürekkeptir. 6 darbının kıymeti sırasıyla şöyledir : nîm kavî, kavî, zaif, kavî, nim kavî ve zaif. Darbların vuruluş şekilleri ve imtidatları ise şudur : düm (2 zaman), tek (3 zaman), düm (1 zaman), tek (2 zaman), te (1 zaman) ve ke (1 zaman). Leng fâhte, zaman îtibârıyla bir küçük usûl olduğundan, bu usûl ile ölçülmüş bir eserin notasında, ölçünün terkîbine giren Türk aksağı, semâî ve nîm sofyan, noktalı çizgilerle ayrılmaz.

lengî لنگی (f.i.) : topallık, aksaklık.

len terânî لن ترانی (a.cü.) : [sen] beni görmeyeceksin.

lerzân لرزان (f.s.) : titrek, titreyen. (bkz : ra'şân, ra'şe-dâr).

lerze لرزه (f.i.). (bkz : lerziş).

lerze-i istitâr ü istiğna : saklanıp çekilme titreyişi.

lerze-bahş لرزه بخش (f.b.s.) : titreten, titreme veren.

lerze-bahş-ı dil : gönül titreten.

lerze-dâr لرزه دار (f.b.s.) : titrek, titreyici. (bkz : lerze-nâk).

lerze-nâk لرزه ناك (f.b.s.) : titreyen, titreyici, titrek. (bkz : lerze-dâr).

lerzende لرزنده (f.s.) : titreyen, titrek. (bkz : lerzân).

lerze-resân لرزه رسان (f.b.s.) : titreten, titreme veren.

lerziş لرزش (f.i.) : titreme, titreyiş. (bkz : irtiâş).

les' لسع (a.i.) : yılan, akrep ve benzeri gibi şeylerin sokması. (bkz : ledg).

lesâs لصاص (a.i.) : hırsızlık etme. (bkz : lüsûsiyyet, sirkat).

lesâset لصاصت (a.i.) : hırsızlık.

lesme لثمه (a.i.) : peçe, yüzörtüsü. (bkz : bürka', nikab, şâme).

less لث (a.s.) : dâim olan.

lest لست (f.s.) : güzel, iyi; kuvvetli.

lesûs, lesûsiyyet لصوص ، لصوصيت (a.i.) : hırsızlık, hırsızlık etme. (bkz : sirkat).

leşker لشكر (f.i.) : **1.** asker. **2. mec.** yiğit, kahraman, cesur.

leşker-i aramrem : çok asker.

leşker-i gamm : gam askeri.

leşker-i İslâm : Osmanlı ordusu.

leşker-i şikeste : kırılmış ordu, bozguna uğramış asker.

leşker-gâh لشكر گاه (f.b.i.) : ordu yeri.

leşker-geh لشكر گه (f.b.i.) : ordu yeri, ordugâh. (bkz : leşker-gâh).

leşkerî لشكرى (f.s.) : leşkere âit, leşkerle, ordu ile *ilgili.

leşkerîyân لشكريان (f.i.c.) : askerler, ordular.

leşkeriyye لشكريه (f.s.) : ["leşkerî" nin müen.]. (bkz : leşkerî).

leşker-keş لشكر كش (f.b.s.) : asker çeken, asker idâre eden.

leşker-keşân لشكر كشان (f.b.i. ve s. leşker-keş'in c.) : asker idare edenler, kumandanlar.

leşker-şikâf لشكر شكاف (f.b.s.) : düşman askerini kıran. (bkz : leşker-şiken, leşker-şükûf).

leşker-şiken لشكر شكن (f.b.s.) : düşman askerini kıran. (bkz : leşker-şikâf, leşker-şükûf).

leşker-şükûf لشكر شكوف (f.b.s.) : düşman askerini kıran. (bkz : leşker-şikâf, leşker-şiken).

let لت (f.i.) : **1.** dayak, kötek. **2.** şiddetle çarpma. (bkz : sadme).

letâfet لطافت (a.i.) : **1.** lâtiflik, hoşluk. **2.** güzellik. **3.** nezâket. **4.** yumuşaklık. (bkz : mülâyemet).

letâif لطائف (a.i. lâtîfe'nin c.) : lâtîfeler, güldürecek güzel sözler ve hikâyeler.

letâif-i rivâyât (rivayetlerin, söylentilerin hikâyeleri) : Ahmed Midhad Efendi'nin hikâye kitapları.

letâif-i sünbüle : astr. (bkz : semâk-i a'zel).

letâifü'l-hiyel : harb oyunları ve hîleleri.

letâif-gûne لطائفگونه (a.f.b.s.) : lâtife, şaka yollu.

letre لتره (f.s.) : eski, yırtık; parça parça.

lett لت (a.i.) : **1.** karıştırma. (bkz : halt). **2.** bağlama. **3.** yaklaşma, yanaşma. **4.** dövme, vurma. (bkz : darb).

lev لو (a.e.) : olsa bile.

lev' لوع (a.i.) : **1.** yakma. **2.** yanma.

lev'-i garâm : sevgi ile, aşk ile yanma.

lev'a لوعه (a.i.c. : leveât) : yürek yanıklığı, gönül acısı. (bkz : sûziş-i dil).

lev'a-i kalb : gönül acısı, iç yanıklığı.

lev'â لوعا (a.i.) : **den.** yısa etme, çekme.

levâhik لواحق (a.i. lâhika'nın c.) : lâhikalar, ekler, eklenen şeyler.

levâhik-i lâmise : **biy.** *dokunaç [böceklerde], **fr. tentacule.**

levâic لواعج (a.s. lâiç, lâice'nin c.) : kalbi aşktan yananlar.

levâih, levâyih لوائح ، لوايح (a.i. lâyiha'nın c.) : **1.** lâyihalar. **2.** Molla Câmi'nin meşhur eseri.

levâim لوائم (a.i. lâime'nin c.) : çekiştirmeler, çekiştirilecek işler.

levâmi' لوامع (a.i. lâmia'nın c.) : **1.** parlamalar, parıldayan şeyler, nurlar. **2.** Molla Câmi'nin meşhur eseri.

levâzım لوازم (a.i. lâzime'nin c.) : **1.** lâzım olan şeyler, gerekli şeyler; yaşamak, geçinmek, yolculuk için lüzumlu olan nesneler. **2. ask.** askerin yiyecek, giyecek, yakacak ve savaş eşyâsı ve bu işlerle uğraşan dâire.

levâzımât لوازمات (a.i. levâzım'ın c.). (bkz : levâzım).

levc لـــوج (a.i.) : ağızda bir şeyi veyâ lokmayı öteye beriye döndürme.

leveât لوعـــات (a.i. lev'a'nın c.) : yürekten gelen acılar, iç yanıklıkları.

levend لونـــد (f.i.c. : levendân) : **1.** yeniçeri devrinde deniz erlerine verilen bir ad. **2.** vaktiyle Venediklilerin Şark memleketlerinden maaşla topladıkları bahriye askeri. **3. s.** tenbel. **4. s.** ayyaş, içkici. **5. s.** zampara. **6. s.** kabadayı. **7.** hizmetçi; gündelikçi; çırak. **8.** nâmussuz kadın. **9.** ibne. [Türkçede kullandığımız mânâlar Farsçada yoktur].

levendân لواندان (f.i. levend'in c.) : levendler.

levend-âne لوندانه (f.zf.): leventcesine, sür'atle, hızla.

levendât لونـــدات (a.i. levend'in c.) : leventler. [yapma kelimelerdendir].

levh لوح (a.i.c. : elvâh) : yassı, düz, üzerine resim, yazı gibi şeyler yazılabilen nesne.

levh-i cebîn : alın. (bkz : nâsiye).

levh-i dü-reng : gece ile gündüz.

levh-i emles : üzerine hiç bir şey yazılmamış, leke düşmemiş levh, **fr. table rase**.

levh-i hâmûşî (sessizlik levhası) : üzerine hiç bir şey yazılmamış, boş levha. (bkz : levh-i emles).

levh-i hâtır : hâfıza.

levh-i mahfûz : Allah tarafından takdîr edilen şeylerin yazılı bulunduğu mânevî levha; ilm-i ilâhi.

levha لوحـــه (a.i.) : **1.** bir yere asılmak üzere yazılmış veyâ yapılmış yazı veyâ resim. **2. mec.** manzara, görünüş. **Ser-levha** : başlık [yazılarda].

levha-i nuhûset : uğursuzluk levhası.

lev-haşallah لوحش الله (a.n.) : Allah, irak etmesin! vahşet vermesin; âferin. [aslı : "lâ evhaşallah" dır].

levhateyn لوحتين (a.i.c.). (bkz : deffeteyn).

levîdلويـــد(f.i.) :kazan[kap].

levlak, levlake لـــولاك ، لـــولاك (a.i.) : bir kudsî hadîsten alınmış olup, Hz. Muhammed'e hitâptır.

levlâke levlâke lemâ halaktü'l-eflâke : Sen olmasaydın, Sen olmasaydın yeri göğü yaratmazdım. [hadîs-i kudsî].

levm لوم (a.i.) : zemmetme, çekiştirme; paylama; başa kakma.

levm-i lâim : çekiştiricinin kınaması.

levme لومـــه (a.i.) : çekiştirilmesini, zemmedilmesini, başa kakılmasını gerektiren iş.

levn لـــون (a.i.c. : elvân) : **1.** renk, boya; sıfat. (bkz : fâm). **2.** nevi, çeşit. (bkz : gûn). **3.** beniz, yüzün rengi. **Mütemâsilü'l-levn** : iki yüzü de aynı renkte olan (yaprak). **Adem-i temyîz-i levn** : **hek.** renkkörlüğü.

levnî لونی (a.s.) : renkle ilgili, renge âit.

Levnî لونـــی (a.h.i.) : XVIII. yüzyılda yaşamış, Edirneli ünlü Türk minyatürcüsü.

levs لوث (a.i.) : pislik, mundarlık, kir.

levsü'l-katl : **huk.** [eskiden] birisini katletmekle müttehem olan şahısta katlin nişânesi yâhut maktul ile aralarında zâhir bir düşmanlık bulunması gibi alâmet ve karîneler.

levsiyyât لوثيات (a.i.c.) : kirli, pis şeyler.

levvâm, levvâme لوام ، لوامه (a.s. : çok levm edici, çekiştirici, başa kakıcı, paylayıcı. **Nefs-i levvâme** : nefsin yedi mertebesinden biri. (bkz : nefs-i emmâre).

levz لوز (a.i.) : bâdem.

levzaî لوذعی (a.s.) : zarif, akıllı, ince [kimse].

levze لوزه (a.i.) : **1.** [bir tek] bâdem. **2. anat.** [bir tek] bâdemcik, **fr. amygdale**.

levzetân لوزتـــان (a.i.) : **anat.** iki bâdemcik, bâdemcikler. **fr. amygdalites**.

levzeteyn لوزتيـــن (a.i.c.) : **anat.** bâdemcikler. (bkz : levzetân).

levzî لـــوزی (a.s.) **1.** bâdem biçiminde olan. **2.** bâdemle ilgili.

levzîn لوزين (a.i.) : **hek.** bâdem hulâsası.

levzîne لوزينه (f.i.) : **1.** bâdem helvası. **2.** bâdemli helva.

levzînec لوزينج (a.i.) : bâdemli helva.

levziyyât لوزيات (a.i.c.) : bâdemle yapılmış tatlılar.

levziyye لوزيـــه (a.i.) : **bot.** bâdem, erik, kayısı, şeftâli, vişne, kiraz ve benzerlerinin içinde bulundukları fasîle.

ley لـــی (f.i.) : **1.** kab, zarf. **2.** çamur. (bkz : vehal).

leyâil لیائل (a.i. leyl'in c.) : geceler. (bkz : leyâl, leyâlî).

leyâl, leyâlî ليالى ، ليال (a.i. leyl'in c.) : geceler.
leyâl-i hasret : hasret geceleri.
leyâl-i hoş-nümâ : güzel görünen geceler.
leyâl-i vesvese-hîz : vesvese koparan geceler.
leyân ليان (f.s.) : parlayan, parlayıcı.
leyân ليان (a.i.) : konforlu, lüks hayat.
leyin لين (a.s.). (bkz : leyyin).
leyk ليك (f.e.) : lâkin, ammâ, fakat, ancak. (bkz : lîk).
leykin ليكن (a.e.) : lâkin. (bkz : lîk, lîkin).
leyl ليل (a.i.c. : leyâil, leyâl, leyâli) : gece. (bkz : şeb, şev) **Nısfü'l-leyl** : gece yarısı. **Tesâvî-i leyl ü nehâr** : **astr.** gece ile gündüzün müsâvi (*eşit) uzunlukta oluşu, **fr. équinoxe**. [21 Mart ile 21 Eylülde yılda iki kere olur].
leyl-i dimâğ : dimağın gecesi, karanlığı.
leyl-i serd : soğuk gece.
leyl-i târîk : karanlık gece.
leyl ü nehâr : gece gündüz.
Leylâ' ليلاء (a.h.i.) : Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin kadın kahramânı.
Leylâ vü Mecnûn : Fuzûlî'nin ünlü mesnevîsi.
leylâ' ليلاء (a.i.) : **1.** çok karanlık gece. **2.** arabî aylarının son gecesi. **Leyle-i leylâ** : çok uzun ve ıztıraplı gece. **3.** kadın adı.
leylâk ليلاق (a.i.) : **bot.** leylâk, **lât. syringa vulgaris**.
leylâkî ليلاقى (a.s.) : leylâk renginde olan, mor.
leyle ليله (a.i.) : **1.** bir gece, bir tek gece. **2.** gece. (bkz : leyl, şeb).
leyle-i bedr : ayın ondördüncü gecesi.
leyle-i berât : Arabî aylarından şâbanın on beşinci gecesi.
leyle-i erbaa : çarşamba gecesi.
leyle-i hâmûş : susmuş gece.
leyle-i kadr (kadir gecesi) : ramazanın yirmi yedinci gecesi.
leyle-i mi'râc (mîrâc gecesi) : Hz. Muhammed'in göğe çıktığı gecedir ki, kamer aylarından receb'in yirmi yedisine rastlayan kandil gecesidir.
leyle-i regaib (rağbetler gecesi) : Hz. Âmine'nin Hz. Muammed'e gebe kaldığı kamer aylarından receb'in ilk cumâ ve kandil gecesidir.
leyletü'l-arûs : Hz. Mevlânâ'nın âhirete intikali günü hâtırası olarak yapılan tören.
leyletü'l-isrâ' : mîrac gecesi. (bkz : leyle-i mi'râc).
leylen ليلاً (a.zf.) : geceleyin, gece vakti.
Leylî ليلى (a.h.i.). (bkz : Leylâ).
leylî, leyliyye ليليه ، ليلى (a.s.) : **1.** gece ile ilgili, gece olan; gece gibi karanlık, hüzünlü. **2.** gece kalınan, yatılı. **Câriha-i leyliyye** : **zool.** gece kuşları [başkuş, puhu gibi].
leylî mekteb : yatılı *okul.
leylî talebe : yatılı *öğrenci.
leymûn ليمون (a.i.) : limon.
leynet لينت (a.i.) : yumuşak koltuk yastığı.
leys ليس (a.i.) : yokluk. (bkz : adem).
leyse'l-haberû ke'l-ıyân : işitmek görmek gibi olmaz.
leys ليث (a.i.) : **1.** arslan. (bkz : dırgam, esed, haydar, gazanfer, şîr). **2.** hızla hücum eden kimse.
leysiyye ليسيه (a.i.) : **fels.** nihilizm, **fr. nihilisme**.
leyte ليت (a.e.) : olsaydı, keşke, ne olurdu. [tahakkuku mümkün olmayan şeyler için kullanılır].
leyte laalle : "bakalım, bugün, yarın" gibi sözlerle vakit geçirme, işi sürüncemede bırakma, savsaklama.
leyyin لين (a.s.) : yumuşak. (bkz : mülâyim).
leyyinü'l-cânib : yumuşak tabîatlı, kanı sıcak kimse.
lezâiz لذائذ (a.i. lezîze'nin c.) : tatlı şeyler, zevk alınacak şeyler.
lezâiz-i dünyeviyye : dünyâ lezzetleri, dünyâ zevkleri.
lezez لذذ (a.i.) : kapıkulu askerine verilen maâşın (ulûfenin) dördüncü üç aylığını (şevval, zilka'de, zilhicce) belirten bir tâbirdir.
lezim لزم (a.i.). (bkz : malzem).
lezîr لزير (f.s.) : akıllı.
lezîz, lezîze لذيذه ، لذيذ (a.s. lezzet'den) : lezzetli, tatlı, hoşa gider [şey].
lezûk لزوق (a.i.) : **hek.** yakı gibi vücuda yapıştırılan ilâç.
lezz لذ (a.i.) : lezzet, tad, çeşni.
lezzât لذات (a.i. lezzet'in c.) : tatlar, çeşniler.

lezzet لذت (a.i.c. : lezzât) : **1.** tat, çeşni. **2. mec.** zevk, haz, keyif.

lezzet-i ilm : ilmin lezzeti.

lezzet-i nân : ekmeğin lezzeti.

lezzet-i pehlû : yan lezzeti, yanyana bulunma tadı.

lezzet-i sahbâ : şarabın tadı.

lezzet-şinâs لذت شناس (a.f.b.s.) : tat alan, tadına varan.

lezzet-yâb لذتیاب (a.f.b.s.) : lezzet alan, tat duyan.

lıss لص (a.i.c. : elsâs, lüsûs) : hırsız. (bkz : lass, luss).

li- ل (a.e.) : "için, ötürü, dolayı, yüzünden" mânâsına gelir. **li-zâlike** : bundan dolayı, onun için.. gibi.

liâm لئام (a.s. leîm'in c.) : alçak, aşağılık, pinti kimseler. (bkz : leîmân).

liân لعان (a.i.) : **1.** lâ'netleşme, birbirine lâ'net etme. **2.** karı kocanın hâkim huzûrunda şer'î usûlüne uygun olarak dörder defa şahâdetde bulunduktan sonra karşılıklı kendi nefslerine la'net okumaları.

libâb لباب (a.s. lebîb'in c.) : akıllılar.

libâçe لباچه (f.i.) : elbise.

libân لبان (a.i.): kadın sütü, insan sütü. (bkz : rızâ').

libân لبان (a.i.) : süt emzirme. (bkz : ırzâ').

libâs لباس (a.i.c. : elbise) : esvap. (bkz : câme).

libâs-ı fâhir : **tar.** pâdişah veya vezirlerce birine taltif olarak verilen değerli kumaş, elbise veya giydirilen kürk, kaftan.

libâs-ı fersûde : eskimiş esvap.

libâs-ı mâtem : mâtem elbisesi.

libâs-üt-takvâ : îman; hayâ.

libs لبس (a.i.) : Kâbe'ye örtülen örtü.

libse لبسه (a.i.) : giyiş, elbise giyme.

licâm لجام (a.i.c. : elcime, elcüm, lücüm) : hayvanın ağzına vurulan gem. [Farsça "ligâm" dan alınmıştır].

licâm-ı kadîb : **anat.** zekerin altındaki dil.

li-eb لاب (a.zf.) : baba tarafından, baba yoluyla.

li-ebeveyn لابویـن (a.zf.) : baba ve ana tarafından, ana baba yoluyla.

li-ecl لاجـل (a.zf.) : ... den dolayı, için, maksadıyla.

li-ecli'l maslaha : iş için.

li-ecli'l muhâkeme : muhâkeme için.

li-ecli't-tahsîl : tahsîl için, okumak için.

lîf لیف (a.i.c. : elyâf) : **1. biy.** tel. **2.** yıkanırken sabunu köpürtüp yıkanmak üzere kullanılan ve bâzı nebatları (*bitkilerin) telleri didiklenerek yapılan gevşek yumak.

lîf-i adalî : **anat.** *kas teli.

lîf-i hayvânî : **anat.** *hayvansal tel.

lîf-i hücrevî : **anat.** *gözeli tel.

lîf-i isfencî : **anat.** *sünger teli.

lîf-i nebâtî : **bot.** *bitkisel tel.

lifâfe لفافه (a.i.c. : lefâif) : **1. hek.** sargı. **2. bot.** bâzı çiçeklerin etrâfını çeviren değişik yapraklar.

lîfî لیفی (a.s.) : lif gibi, life benzer.

lîfîn لیفین (a.i.) : **biy.** fibrin, kanın terkîbine dâhil olan beyaz bir madde.

lif lif لیف لیف (a.zf.) : tel tel, ince ince.

ligâm لگام (f.i.) : gem; dizgin. (bkz : licâm).

ligam-rîz لگامریز (f.b.s.) : dolu dizgin, son sürat.

lihâ' لحاء (a.i.) : ağaç kabuğu. (bkz : luhâ, kışr).

lihâ لحی (a.i. lihye'nin c.) : sakallar.

lihâ لها (a.i. lehât'ın c.) : **anat.** küçük diller. (bkz : lehâ, lehevât, lihî, lühî).

lihâb لهاب (a.i. lihb'in c.).(bkz : elhâb, lühûb).

lihâf لحاف (a.i.c. : lühûf) : **1.** örtünecek şey. **2.** yorgan. **3.** sargı. **4. bot.** zar, kabuk.

lihâfî لحافی (a.s.) : **bot.** tohum zarı ile *ilgili.

lihâm لحام (a.i.) : **1.** lehim. **2.** lehimleme.

lihâz لحاظ (a.i.) : **1.** düşünme. (bkz : mülâhaza). **2.** riâyet etme.

li-hâzâ لهذا (a.zf.): bunun için, bundan dolayı.

lihb لهب (a.i.c. : elhâb, lühûb, lihâb) : iki tepe veya kayalık arasındaki boğaz, dar geçit.

lihevî لهوی (a.s.) : lihye, sakal ile ilgili.

lihî لهی (a.i. lehât'ın c.) : **anat.** küçük dil. (bkz : lehâ, lihâ, lehevât, lühî).

li-hikmetin لحکمة (a.zf.) : bir hikmete mebnî olarak.

lihyânî لحیانی (a.s.) : uzun sakallı.

lihye لحیه (a.i.c. : lihâ, luhâ) : sakal. (bkz : rîş). **İrhâ-yi lihye** : sakal koyuverme. **Azîmü'l-lihye** : uzun sakallı. **Teysü'l-lihye** : keçi sakallı.

lihye-i beyzâ : beyaz, ak sakal.

lihye-i hut : zool. balina balıklarının kanatları.

lihye-i şerîfe : Hz. Muhammed'in sakallarının kırpıntısından toplanıp muhâfaza edilen kıl veyâ kıllar.

lihyetü't-teys : bot. keçisakalı.

lihye-dâr لحيه دار (a.f.b.s.) : sakallı.

lîk ليك (f.e.): lâkin, fakat, amma, ancak. (bkz : leykîn, lîkin, velî).

lika' لقـاء ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** görme, rast gelip kavuşma. **2.** yüz, çehre. **Mehlika :** Ay yüzlü. **Hurşid-lika :** Güneş yüzlü, yüzü Güneş gibi. **Bed-lika :** çirkin yüzlü.

likâ-yi âfâk : Gökyüzlü.

lîka ليقه (a.i.) : [eskiden] mürekkep hokkalarına konulan ham ipek, lök.

likâfلـكاف (a.i.) :palan.

likâf-i müzeyyen : süslü palan.

likâf-i zerrîn : yaldızlı palan.

li-kailihi لقائله ("ka" uzun okunur. a.cü.) : söz söyleyenin.

likat لقاط ("ka" uzun okunur. a.i.) : başak toplama.

likaullah لقـاء الله ("ka" uzun okunur. a.b. i.) : Allah'a kavuşma.

lîkin ليكن (f.e.) : lâkin. (bkz : lîk, leykîn).

li-külli لكل (a.e.) : hepsi için.

li'l-arzîyye للارضيـه (a.s.) : **astr.** *yermerkezli, jeosantrik, **fr. géocentrique.**

li'l-beşeriyye للبشريه (a.s.) : antroposantirik, **fr. anthropocentrique.**

li'l-eneiyye للانائيـة: **fels.** *beniçincilik, **fr. égocentrisme.**

lillâh, lillâhi لله ، لله (a.e.) : Allah'a mahsus, Allah için. **El-hamdü li'llâh :** hamd, ancak Allah'adır. **El-hükmü li'llâh :** hüküm ancak Allah'ındır. **El-minnetü lillâh :** minnet ancak Allah'a mahsustur. **Rızâen li'llâh :** Allah rızâsı için.

li'llâhi ve resûlihi : Allah ve resûl hürmetine.

li'llâhi derre derrühu : hayrı, Allah için artsın.

lillâhi taalâ لله تعالى (a.cü.) : ulu Tanrı aşkına.

li-maslahatin لمصلحة (a.zf.) : iş îcâbı.

lîme ليمه (f.i.) : parça, küçük ve uzun dilim.

lîme lîme : parça parça.

limmî لمـــى (a.s.) : **mant.** *önsel, **fr. a priori.** (bkz : kablî).††

limmiyyet لميـــت (a.i.) : **mant.** *önsellik, **fr. a priorité.**

lîmû ليمو (f.i.) : limon.

li-muharririhi لمحـــرره (a.zf.) : muharriri, yazarı tarafından.

li-müellifihi لمؤلفـــه (a.zf.) : müellifi, yazarı tarafından.

li-münşihi لمنشـــه (a.zf.) : nesri yazan tarafından.

li-mütercimihi لمترجمه (a.zf.) : mütercim (*çeviren) tarafından.

lînet لينـــت (a.i.) : yumuşaklık, mülâyimlik, ishal.

-lîs ليـــس- (f.s.) : yalayan, yalayıcı. **Kâse-lîs :** çanak yalayıcı, dalkavuk. ["lîsîden" mastarından]. (bkz : müdâhin).

lisâm لثام (a.i.) : yüz örtüsü, yaşmak. (bkz : nikab).

lisân لســـان (a.i.c.: elsine, elsün, lüsn, lüsün) : **1.** dil [ağızdaki]. **2.** konuşulan dil. **Fasîhi'l-lisân :** fasîh, açık, düzgün olarak söz söyleyen, uzdilli. **İlm-i lisân :** yer yüzündeki bütün dilleri ses, şekil, mânâ ve sintaks bakımından umûmî veyâ mukayeseli olarak inceleyen ilim, lengüistik, **fr. linguistique.**

lisân-ı avâm : halkın konuşma dili.

lisân-ı edeb : edep ve edebiyât dili.

lisân-ı erâzil : âdî, aşağılık kimselerin dili, argo. (bkz : lisân-ı hazele).

lisân-ı hâl : insanın, yüzünün hareketlerinden, duruşundan anlaşılan şey.

lisân-ı hazele : âdî, aşağılık kimselerin dili, argo. (bkz : lisân-ı erâzil).

lisân-ı kal : konuşma dili; nağme, kuş nağmesi.

lisân-ı kâmil : tanrısal olgunluğu olan insan.

lisân-ı Kıbtî : Çingene dili, Çingenece.

lisân-ı mâder-zâd : ana dili.

lisân-ı ma'sûm : temiz, günahsız dil.

lisân-ı mizmâr : anat. küçük dil.

lisânü'l-asâfîr : bot. kuş dili.

Lisanü'l Gayb (Gayb'ın, Allah'ın dili) : fala bakılması dolayısıyla Hâfız-ı Şîrâzî'nin divanına verilen ad.

lisânü'l-hayye : bot. aslandili denilen bir *bitki.

lisânü'l-kelb : bot. köpekdiline benzeyen yaprakları hekimlikte kullanılan bir *bitki.

lisânü'n-nâr : ateşin parıltısı, alevi.

lisânü's-savt : azıdişi çıkarmaya yarayan kerpeten.

lisânü's-sevr : bot. sığırdili denilen çok yapraklı bir nebat (*bitki).

lisân-âşnâ لسان آشنا (a.f.b.s.) : dilbilir, yabancı bir dil bilen.

lisânen لساناً (a.zf.) : ağızdan. (bkz : şifâhen).

lisânî لساني (a.s.) : lisâna, dile mensup, dille ilgili.

lisâniyyât لسانيات (a.i.c.) : dil ilmi, lengüistik, **fr. linguistique**.

lisânullah لسان الله (a.b.i.) : Kur'ân-ı Kerîm.

lisât لثات (a.i. lise'nin c.) : **hek.** diş etleri.

lise لثه (a.c. : lisât): **hek.** diş eti. (bkz : lisse).

li-sebebin لسبب (a.zf.) : bir sebepten dolayı.

lisevî لثوي (a.s.) : diş etlerine âit, diş etleriyle ilgili.

lisse لثه (a.i.c. : lisât). (bkz : lise).

li'ş-şemsiyye لي الشمسيه (a.s.) : **astr.** günmerkezli, **fr. héliocentrique**.

litâf لطاف (a.i. lâtîf'in c.). (bkz : lâtîf).

litâm لطام (a.i.) : el ayasıyla vurma, tokat atma.

li-ümm لام (a.b.i.) : ana bir kardeş.

lîv ليو (f.i.) : Güneş. (bkz : Âf-tâb).

livâ' لواء (a.i.c. : elviye) : **1.** bayrak.

livâ-i saâdet : Hz. Muhammed'in bayrağı.

livâ-i şerîf : Hz. Muhammed'in bayrağı.

livâü'l-hamd : Hz. Muhammed ümmetinin mahşer günü altında toplanağına inanılan bayrak; Makam-ı Ahmedî. **2.** mülkî idârede kazâ ile vilâyet arasında bir derece, sancak. **3. ask.** *tugay. **4. ask.** *tuğgenaral. **Mîr-livâ** : miralay ile ferik arasındaki paşa rütbesi, *tuğgeneral.

livâta لواطه (a.i.) : lûtîlik, erkekler arasındaki cinsî sapıklık, kulamparalık.

livâz لواذ (a.i.) : **1.** sığınmak. (bkz : ilticâ). **2.** birbirinin arkasına gizlenme.

lîve ليوه (f.s.) : yaltaklanıcı, aldatıcı; şakacı; çevik.

liyâkat لياقت (a.i.) : **1.** lâyık olma, değerlilik, yararlık. **2.** iktidar, hüner, fazîlet. **3.** *değim, yararlık.

liyâkat-mend لياقتمند (a.f.b.s.c. : liyâkat-mendân) : liyâkatli, değerli; fazîletli.

liyâkat-mendân لياقتمندان (a.f.b.s. liyâkat-mend'in c.) : liyâkatliler, değerliler; fazîletliler.

liyâkat-mend-âne لياقتمندانه (a.f.zf.) : liyâkatli olarak, değerlilikle.

li-zâlike لذلك (a.zf.) : bunun için, bundan dolayı, bu sebepten.

lizâm لزام (a.i.) : lâzım olma, lüzum, gereklilik.

li-zâtihi لذاته (a.zf.) : kendiliğinden.

lizâz لذاذ (a.s. lezîz'in c.) : lezzetli, tatlı, hoşa gider şeyler.

luâb لعاب (a.i.) : **fizy. 1.** salya.

luâb-ı ankebût : örümcek ağı.

luâb-ı gâv : ışığın, güneşin parlaklığı.

luâb-ı sürûr : sevinç tükrüğü. **2.** bal, şeker gibi şeylerle yapılan tatlı. **3. mec.** sevinç gözyaşı.

luâb-ı şems, luâbü'ş-şems : serap, pusarık.

luâbü'n-nahl : bal.

luâbî لعابي (a.s.) : **1.** luâba mensup, salya ile ilgili. **2.** salya gibi yapışkan.

luâbîn لعابين (a.i.c.) : luâb'ın, sudan başka, terkîbinde bulunan maddelerin hepsi.

luâbiyye لعابيه (a.s.) : ["luâbî"nin müen.] (bkz : luâbî).

lu'b لعب (a.i.) : oyun, eğlence.

lu'bet لعبت (a.i.): **1.** oynanan, oynanılan şey, oyuncak. **2.** herkesi hayrette bırakan şey, hâl.

lu'bet-bâz لعبت باز (a.f.b.i.) : oyuncu, hokkabaz, hayalci, kuklacı.

lû'bet-bâzân لعبت بازان (a.f.b.i. lû'bet-bâz'ın c.) : oyuncular, hayalciler, kuklacılar.

lu'bet-gâh لعبتگاه (a.f.b.i.) : oyun yeri; tiyatro.

lu'betü'l-ayn لعبة العين (a.b.i.) : göz bebeği.

lu'bî لعبي (a.s.) : oyun ile ilgili olan.

lu'biyyât لعبيات (a.i.c.) : oyunla ilgili eğlenceler. [canbaz, hokkabaz, tiyatro... gibi].

lûc لوج (f.s.) : şaşı.

lûgat لغـــت (a.i.c. : lûgat) : **1.** kelime, söz. **2.** her milletin konuştuğu dil ve bu dilin her kelimesi. **3.** lûgat kitabı (*sözlük). **İlm-i lûgat :** lûgatçilik (*sözlükçülük), **fr. lexicologie. Ehl-i lûgat :** lûgatçilikten anlayan, lûgatçi (*sözlükçü), lûgat sâhibi.

Lûgat-i Nâcî : Muallim Nâci'nin, Osmanlıcada en çok kullanılan Arapça ve Acemce kelimeleri içine alan ve 1904 te basılan bir lûgatı. (bkz : Nâcî).

Lûgat-i Nimetullah (Nimetullah'ın *sözlüğü) : Sofyalı Nimetullah Efendi'nin 1540 da düzenlediği Farsçadan Türkçeye *sözlük.

Lûgat-i Şeh-nâme (Şeh-nâme sözlüğü) : Bağdatlı Ömer oğlu Abdülkadir adlı bir zatın 1721 de Şeh-nâme'de geçen kelimeler üzerine düzenlediği Farsçadan Türkçeye sözlük.

lûgat لغات ("ga" uzun okunur. a.i. lûgat'in c.) : **1.** lûgatler, kelimeler, sözler. **2.** lûgat kitapları, *sözlükler.

lûgat-çe لغتچـــه (a.f.b.i.) : küçük lûgat, *sözlük, *sözlükcük.

lûgat-nüvîs لغت نويـــس (a.f.b.s.) : lûgat yazan, *sözlük yapan.

lûgat-perdâz لغـــت پرداز (a.f.b.s.) : lûgat paralayan, konuşmasında seçme kelimeler kullanan.

lûgât-şinâs لغات شناس (a.f.b.s.) : iyi lûgat bilen.

lûgavî لغوی (a.s.) : **1.** lûgate mensup, lûgat anlayan. **2.** mecâzî olmayıp hakiki bir mânâya delâlet eden kelimeye âit olan.

lûgaviyyât لغويات (a.i.c.) : lûgat ilmi, lûgat bilimi, **fr. lexicologie.**

lûgaviyye لغويـــه (a.s.) : ["lûgavî"nin müen.]. (bkz : lûgavî).

lûgaviyyûn لغويـــون (a.i.c.) : lûgat (*sözlük) ile uğraşanlar, lûgatçiler (*sözlükçüler).

lûgaz لغـــز (a.i.c. : elgaz) : **1.** bilmece, bulmaca; yanıltmaca. **2. ed.** manzum bilmece, eski dîvanların çoğunda bulunan ve halk dilinde hece vezni ile yazılmış olan bilmece : "Bir küçücük fıçıcık / İçi dolu turşucuk" : limon. "Bir küçüçük Arabcık / Başındadır tablacık" : çivi... gibi.

lûhâ لحا (a.i.). (bkz : lihâ).

luhayme لحيمه (a.i.). (bkz : lühayme).

lûhâza لحاظه (a.i.) : gözucu ile bir şeye dikkatli dikkatli bakma.

luhûd لحود (a.i. lâhd'in c.). (bkz : lühûd).

lûk لـــوك (f.i.) : lök, kısa tüylü yük devesi.

lûkata لوقطه (a.i.). (bkz : lukta).

Lukmân لقمـــان (a.h.i.) : İslâmlıktan önceki Araplarda efsânevi bir şahsiyet olup, Kur'ân'da da zikredildiği gibi, sonraki devirlerin efsâne ve şiirinde öğüt veren sözleriyle meşhur olan pek eski bir hekîmin veyâ hikâyecinin adı.

lûkme لوقمه (a.i.) : lokma.

lûkme-şümâr لوقمه شـــمار (a.f.b.s.) : herkesin lokmasını sayan; **mec.** hasis, pinti. (bkz : bahîl).

lûkta لوقطـــه (a.i.) : yerden toplanan şey. (bkz : lûkata).

lûl, lûlî لولی ، لول (f.i.) : **1.** şarkı söyleyen, oynayan kadın. **2.** utanmaz, hayâsız, nâmussuz [kadın]. **3. s.** nâzik ve zarif.

lûle لوله (f.i.) : **1.** lüle, çeşme, musluk gibi şeylere takılan küçük boru. **2.** halka gibi dürülmüş şey, lüle. **3.** kâğıt külâh.

lûrî لـــورى (f.i.) : miskinlik denilen hastalık. (bkz : cüzâm).

luss لص (a.i.c. : elsâs, lüsûs) : hırsız. (bkz : lass, sârık).

lusûs لصـــوص (a.s. lass, lıs ve luss'un c.) : (bkz : lüsûs).

Lût لـــوط (a.h.i.) : Hz. İbrâhîm'in yeğeni olan peygamber. **Kavm-i Lût :** Lût peygamberin çağırışına ehemmiyet vermeyerek ahlâksızlığa düşkünlüklerinden dolayı Allah tarafından yok edilen Sodom ve Gomorrah halkı.

lût لوت (f.s.) : **1.** çıplak. **2.** tatlı yemekler.

lutf لطـــف (a.i.) : **1.** hoşluk, güzellik. **2.** iyi muâmele; iyilik.

lutf-i ahlâk : huy, ahlâk, yaradılış güzelliği.

lûtf-i amîm : kamu işlerinin düzenliliği.

lûtf-i mizâc : tabîat, ahlâk güzelliği.

lûtf-i yâr : sevgilinin lûtfu.

lutf-dîde لطفديده (a.f.b.s.) : lûtuf, iyilik gören.

lutfen لطفـــاً (a.zf.) : bir lûtuf olarak, hoşlukla, tatlılıkla. (bkz : inâyeten).

lutfî لطفـــى (a.s.) : **1.** lûtfa âit, lûtufla ilgili. **2. i.** erkek adı.

lutfiyye لطفيه (a.s.) : **1.** ["lûtfî"nin müen.]. (bkz : lûtfî). **2. i.** kadın adı.

lutf-kâr لطفكار (a.f.b.s.) : hoş, güzel, iyi, lûtfile muâmele eden.

lutf-kârî لطفكارى (a.f.b.i.) : lûtufkârlık, iltifatçılık, cana yakınlık, iyilikçilik; lûtufkâr, iyilikçi, cana yakın.

lutf-kâr-ane لطفكارانه (a.f.zf.) : lûtufkâr olana yaraşır yolda.

lutf-perver لطف پرور (a.f.b.s.) : (bkz : lûtf-kâr).

lutf-şiâr لطف شعار (a.b.s.) : lûfeden, iyilikte bulunan.

lutfullâh لطف الله (a.it.) : **1.** Allâh'ın lûtfu, kayrası. **2. i.** erkek adı.

lûtî لوطى (a.s.) : Lût kavminin çirkin hallerini tekrarlayan [kimse], kulampara.

luveyha لويحه (a.i.) : **1.** lavhacık. **2. fiz.** lamel.

lübân لبان (a.i.) : günlük, kendir.

lübân-ı Câvî : Cava zamkı.

lübb لب (a.i.) : **1.** iç, öz.

lübb-i sinn : **hek.** dişözü.

lübbü'l-cevz : ceviz içi. **2.** (i.c. : elbâb) : aklıselim, *sağduyu. **3.** (s.c. : lübûb) : her şeyin iyisi, hâlisi.

lübbî لبى (a.s.) : öz ile, iç ile ilgili.

lübbiyye لبيه (a.s.) : ["lübbî" nin müen.] (bkz : lübbî).

lübs لبس (a.i.) : giyme.

lübse لبسه (a.i.) : sözün karışıklığı.

lübûb لبوب (a.s. lübb'ün c.) : **1.** içler, özler. **2. mec.** her şeyin iyileri, hâlisleri. **3.** kabuklu meyvaların içi.

lübûs لبوس (a.i. libâs'ın c.) : esvaplar. (bkz : elbise).

lücc لج (a.i.) : kalabalık, gürûh, cemaat.

lücce لجه (a.i.c. : lücec) : **1.** engin su. **2.** kalabalık, gürûh. (bkz : cemm-i gafîr). **3.** gümüş. **4.** ayna.

lücce lücce لجه ، لجه (a.zf.) : dalga dalga.

lücec لجج (a.i. lücce'nin c.) : **1.** engin sular. **2.** kalabalıklar, cemaatler.

lüceyn لجين (a.i.) :gümüş.

lücme لجمه (a.i.) : **coğr.** ırmak ağzı.

lücüm لجم (a.i. licâm'ın c.) : gemler.

lüç لچ (f.s.) : çıplak.

lüfâh لفاح (a.i.) : **bot.** güzelhatunçiçeği.

lüfâhîn لفاحين (a.i.) : **bot.** atropin.

lüfeyfe لفيفه (a.i.) : **1. bot.** bürümcük. **2. bot.** küçük çiçek yaprağı topluluğu.

lüffâh لفاح (a.i.) : büyük ve geniş yapraklı, kokulu bir *bitki olup evvelce büyücülükte kullanılırdı, **lât. mandragora officinalis.**

lüffân لفان (a.i.) : ekşi nar.

lühât لهات (a.i.) : **anat.** küçükdil. ["lehât, lihât" şekilleri de vardır].

lühaymât لحيمات (a.i. lühayme'nin c.) : etçikler.

lühayme لحيمه (a.i. lahm'den. c. : lühaymât) : etçik.

lühayme-i dem'iyye : **biy.** gözyaşı *etçiği.

lühî لهى (a.i. lehât'ın c.) : **anat.** küçük dil. (bkz : lehâ, lihâ, lehevât, lihî).

lühûb لهوب (a.i. lihb'in c.) : (bkz : elhâb, lihâb).

lühûd لحود (a.i. lahd'in c.) : çukurlar, mezarlar, kabirler.

lühûd-i şühedâ' (şehitlerin kabirleri) : şehitlik.

lühûf لحوف (a.i. lihâf'ın c.) : örtüler, sargılar; örtünecek şeyler.

lühûk لحوق (a.i.) : ulaşma, erişme.

lühûm لحوم (a.i. lahm'ın c.) : etler.

lühûm-i lezîze : lezzetli etler.

lühûn لحون (a.i. lahn'ın c.) : lâhinler, nağmeler, ahenkler.

lük لك (f.i.) : **1.** yoğun ve kalın şey. **2.** kızıl boya. **3.** lök. **4.** ur; sıraca.

lükah لقاح ("ka" uzun okunur. a.i.) : **bot.** kankurutan, adamotu, **lât. mandragora officinalis.**

lükata لقاطه ("ka" uzun okunur. a.i.) : yere atılmış veyâ yerden alınmış değersiz şey; buluntu.

lükate-çîn لقاطه چين ("ka" uzun okunur. a.f.b.s.) : değersiz, artık şeyleri toplayan.

lüknet لكنت (a.i.) : pelteklik, dil basıklığı, söz söylerken dildeki tutukluk, kekeleme.(bkz : lükûnet, lüknûnet).

lüknet-i elhân : seslerin, nağmelerin peltekliği.

lüknûnet لكنونت (a.i.) : pelteklik, dildeki tutukluk; kekeleme. (bkz : lüknet, lükûnet).

lükta لقطه (a.i.) : **fık.** sokakta bulunup alınan ve sâhibi belli olmayan şey.

lükûnet لكونت (a.i.) : pelteklik, dildeki tutukluk, kekeleme. (bkz : lüknûnet, lüknet).

lü'lü' لؤلؤ (a.i.c. : leâlî) : **1.** inci. (bkz : dürr). **2. mec.** bâkire, el değmemiş.

lü'lü'-i lâlâ : parlak inci.

lü'lü'-i meknûn : midyenin, kabuğunun içinde saklı bulunan inci.

lü'lü'-i münazzad : **1)** inci dizisi, inci kolye. **2) mec.** düzgün dişler.

lü'lü'-i şehvâr : iri inci.

lü'lü'-bâr لؤلؤبار (a.f.b.s.) : inci yağdıran, inci yağmuru.

lü'lü'-feşân لؤلؤفشان (a.f.b.s.) : inci saçıcı, inci saçan. (bkz : lü'lü'-pâş).

lü'lü'-pâş لؤلؤپاش (a.f.b.s.) : inci saçıcı, inci saçan. (bkz : lü'lü-feşân).

lünc لنج (f.i.) : **1.** dudak. **2.** ağzın içi. **3. s.** çolak.

lüseyn لسين (a.i.) : küçük dil, dilcik.

lüsn لسن (a.i. lisân'ın c.) : diller, konuşulan diller. (bkz : elsine). [pek az kullanılır].

lüsûk لصوق (a.i.) : **1.** yapışma, yapışıp tutma, bitişik olma. **2.** ulaşma.

lüsûs لصوص (a.s. lass, lıs ve luss'un c.) : hırsızlar.

lüsûsiyyet لصوصيت (a.i.) : hırsızlık etme. (bkz : lesâs, sirkat).

lüsün لسن (a.i. lisân'ın c.). (bkz : elsine, elsün, lüsn).

lüsün-i atîka : leng. eski diller.

lütre لتره (f.i.) : **1.** ancak iki kişi arasında başkalarının anlayamayacağı şekilde görüşülen uydurma dili, kuşdili. **2. s.** boşboğaz.

lüveyf لويف (a.i.) : **anat.** *sinirtelciği.

lüveyfî, lüveyfiyye لويفي ، لويفى (a.s.) : küçük lifle, telcikle *ilgili.

lüzûb لزوب (a.i.) : yapışma, yapıştırma, birbirine kafes gibi sokup yapıştırma.

lüzûcet لزوجت (a.i.) : **1.** yapışkanlık. **2.** yapışıp uzayan şeyin hâli.

lüzûcî, lezcî لزوجى ، لزجى (a.s.) : lüzûcetli, yapışkan; kopmadan uzayan.

lüzûciyyet لزوجيت (a.i.) : kopmayış, çekilip uzayış.

lüzûm لزوم (a.i.) : **1.** lâzım olma, gereklik. **2.** bir işe yarama. **3.** sayma.

lüzûm-i gayr-i münfekk : ayrılmazlık.

lüzûm-ı mâ-lâ-yelzem : **ed.** şiirde zengin kafiye yapma. (bkz : i'nât).

lüzûm-ı muhâkeme : **huk.** muhâkeme lüzûmu; eski usûl-i muhâkemât-ı cezâiyye kanûnuna göre cezâ işlerinde, yapılan tahkikat netîcesinde işin mahkemeye tevdî lüzûmunu ifâde eden kararlar.

lüzûm-ı vakf : **huk.** vakfın rücûu kabil olmayacak sûrette kat'î bir hâle gelmesi.

Mm

mâ' ماء (a.i.c. : miyâh) : su. (bkz : âb). **Bi'l-mâ'** : hidra. **Havz-ı mâ'** : su havuzu. **Kibrît-i mâ'** : **kim.** hidrosülfirik. **Klor ma' : kim.** hidroklorik. **Mikyâs-ı mâ' : fiz.** hidrometre. **Müvellidü'l-ma' : kim.** hidrojen, **fr. hydrogène. Müvellidü'l-humûza : kim.** oksijen, fr. **oxygène. Tedâvî bi'l-mâ' :** su tedâvîsi.

mâ'-i billûrî : billûrlaşma suyu.

mâ'-i câmid : donmuş su.

mâ'-i cârî : coğ. akar su.

mâ'-i dâhilî : coğr. gün değmemiş su.

mâ'-i ebyaz : hek. bir perdeden dolayı görüş kuvvetinin kaybolması.

mâ'-i hamîm : sıcak su.

mâ'-i harâciyye : Arap toprakları dışındaki sular. [Dicle, Fırat gibi büyük nehirler].

mâ'-i kils : kim. kireç taşı.

mâ'-i lezîz : tatlı su.

mâ'-i mukattar : *damıtık su.

mâ'-i râkid : durgun su.

mâ'-i verd : (bkz : mâ-verd).

mâ'-i zerrîn : altın suyu.

mâ'ü'l-bahr : deniz suyu.

mâ'ü'l-hayât : hayat suyu. (bkz : âb-ı hayât).

mâ'ü'l-verd : gül suyu. (bkz : mâ-verd).

mâ- -ما (a.e.) : **1.** o şey ki, şu nesne, ... daki.

mâ-ba'd : alttaki, sondaki.

mâ-beyn : aradaki iki şeyin arası. **2.** nefi edâtı. (bkz : lâ).

mâ-fi'l-yed : huk. münâsahadaki ilk mes'elelerde vârislerden her birine isâbet eden ve mûrisin veresesine taksîmi lâzımgelen miktar.

mâ ما (f.zm.) : biz.

ma', maa مع ، مع (a.e.) : ile, berâber, birlikte.

maa-fâiz : fâizle birlikte.

maâb معاب (a.i.) : **1.** ayıp yeri. **2.** ayıp.

maâbid معابد (a.i. ma'bed'in c.) : ibâdet edecek yerler, tapınaklar.

maâbîd معابـيد (a.i. ma'bûd'un c.) : mabutler, ibadet edilecek yerler.

maâbîd-i İslâmiyye : İslâm ma'bedleri; mescid ve câmiler.

maâbir معابر (a.i. ma'bed'in c.) : çitler, geçilecek yerler, köprüler, kemerler. **Turuk u maâbir :** yollar ve geçitler. **Turuk ve maâbir nezâreti :** [eskiden] nâfia vekâleti.

maâcîn معاجين (a.i. ma'cûn'un c.) : hamur kıvâmına getirilmiş, yuğurulmuş şeyler.

maâcîn-i tıbbiyye : hekîmliğe âit mâcunlar.

maâd معاد (a.i. avdet'den) : **1.** dönülen, dönüp gidilecek yer. **2.** âhiret. **3.** dönüş, geri gidiş. **4.tas.** gaye, amaç, ulaşılacak yer. **5.** dünyâdan sonraki hayat. **Akl-i maâd :** geleceği, bundan sonraki hayâtı kavrama. **İlm-i maâd :** hayat sonu bilgisi, **fr. eschatologie. Mebde ü maâd :** gelinen ve gidilecek olan yer; insanın dünyâya gelişi ve dönüşü. **Yevm-i maâd :** kıyâmet günü, tekrar dirilme günü. (bkz : rûz-i mahşer).

mâ-adâ ماعدا (a.e.) : -den başka. (bkz : mâhalâ).

mâ-adâ ماعدا (a.e.) : ma'dâ', başka, fazla, gayrı.

maâdin معادن (a.i. ma'den'in c.) : mâdenler.

maâdin-i seb'a (yedi mâden) : altın, gümüş, bakır, kalay, demir, kurşun, nikel.

maâdiyyat معاديات (a.i.c.) : eskatologya, **fr. eschatologie**. (bkz : ilâhiyyât).

maa-hazâ مع هذا (a.zf.) : böyle iken, bununla berâber.

maâhid معاهد (a.i. ma'hed'in c.) : akit, antlaşma yapılan, sözleşilen yerler.

mâ-âile مع عائله (a.zf.) : âilece, ev halkı ile birlikte.

maâiş معائش (a.i. maîşet'in c.). (bkz: maâyiş).

maâk معاك (a.i.) : **1.** mezhep; meslek. **2.** sığınacak yer. (bkz : melâz, penâh).

maâkıd معاقد (a.i. ma'kad'ın c.) : ma'kadler, akdedilecek yerler.

maâkıl معاقل (a.i. ma'kıl, ma'kale, ma'kule'nin c.) : **1.** sığınacak yerler. **2.** kan pahaları.

maâkîs معاكيس (a.s. ma'kûs'un c.) : ters şeyler.

maakka معقه (a.i.) : çocuğun anaya babaya olan itaatsizliği.

maa'l-cemâe مع الجماعه (a.zf.) : cemaatle, cemaatle birlikte.

maa'l-esef مع الاسف (a.zf.) : esefle [söylüyorum], yazık ki.

maâlî معالى (a.i. ma'lât'ın c.) : **1.** yüksek, derin fikirler. **İdrâk-i maâlî :** yüksek, derin fikirleri kavrama. **2.** şerefler, ululuklar. **İktisâb-ı maâli** : şerefler, ululuklar kazanma. **Meyl-i maâlî :** ululuğu, derin şeyleri öğrenme hevesi.

maâlif معالف (a.i. ma'lef'in c.) : alef, ot, saman, hayvan yemi gibi şeyler konulan yerler.

maa'l-iftihâr مع الافتخار (a.zf.) : iftiharla, övünerek.

maâlim معالم (a.i. ma'lem'in c.) : **1.** izler, eserler, nişâneler. **2.** dînî inanmalara âit meseleler.

maâlimü'l-hayr, maâlimü'l-yakîn : dînî îtikatlara âit yazılmış iki eser.

maa'l-kerâha مع الكراهه (a.zf.) : kerâhatle, istemeyerek, zorla.

maa'l-memnûniyye مع الممنونيه (a.zf.) : memnûniyetle, memnunlukla, seve seve, seve isteye.

maa-mâ-fîh مع مافيه (a.zf.) : bununla berâber, böyle iken, böyle ise de.

maâmi' معامع (a.i. ma'maa'nın c.) : ateş çatırtıları.

maan معاً (a.zf.) : berâber, birlikte. (bkz : mashûben).

maân معان (a.i.) : mekân. (bkz : menzil).

maânî معانى (a.i. ma'nâ'nın c.) : mânâlar. **İlm-i maânî :** lûgat ve sintaks mes'eleleriyle, sözün maksada uygunluğundan bahseden ilim.

maâr معار (a.i.) : ar ve hayâya sebebolacak şeyler.

maârî معارى (a.i.) : insanın dâimâ çıplak kalan âzâsı.

maârîc معاريج (a.i. mi'râc'ın c.): merdivenler.

maârif معارف (a.i. ma'rifet'in c.) : **1.** ma'rifetler, bilimler. **2.** bilgi, kültür. **3.** Millî Eğitim Bakanlığı; maarif müdürlüğü. **4.** Sultan Veled'in 1284-1296 yılları arasında hazırladığı tasavvufla ilgili 56 bölümden ibâret eseri.

maârif-i rabbâniyye : İlâhî bilgiler.

maârif-i mütenevvia : türlü türlü bilgiler.

Maârif-i Umûmiyye Nezâreti : Maârif Vekâleti, Maârif Vekilliği, Millî Eğitim Bakanlığı.

Maârif-i umumiyye nizamnâmesi : 1869 da Maârif nâzırı Saffet Paşa tarafından yayımlanmış bir eğitim yönetmeliği.

maârif-mend معارفمند (a.f.b.s.c. : maârif-mendân) : bilgili, bilgi sâhibi.

maârif-mendân معارفمندان (a.f.b.s. maârif-mend'in c.) : bilgililer, bilgi sâhibi olanlar.

Maârif-nâme معارفنامه (a.f.b.i.) : 1486'da İstanbul'da ölen Hızır Bey Oğlu Sinan Paşa'nın ahlâk ve nasihata dâir eseri.

maârif-perver معارفپرور (a.f.b.s.) : maârifi seven, maârifle ilgili şeyleri koruyan.

maârif-perver-âne معارفپرورانه (a.f.zf.) : maârif-pervercesine, maârifi korurcasına.

maârif-perverî معارفپروری (a.f.b.i.) : maârifi sevme, maârifle ilgili şeyleri koruma.

maârif-simât معارفسماط (a.b.s.) : bilgili.

maârik معارك (a.i. ma'rek, ma'reke'nin c.) : savaş meydanları.

maârîz معاريض (a.i. mi'râz'ın c.) : kapalı [mânâlar].

Maarretü'n-Nu'mân : Halep eyâleti.

maâsır معاصر (a.i. ma'sara'nın c.) : üzüm, susam ve sâirenin sıkılacağı yerler.

maâsî معاصی (a.i. ma'siyet'in c.) : 1. asîlikler, isyanlar, itaatsizlikler. 2. günahlar.

maâş معاش (a.i. ayş'den) : 1. yaşayış, dirlik. 2. geçinecek şey. 3. (c. : maâşât) me'murlara, emeklilere, dul ve yetimlere verilen aylık. **Akl-ı maâş** : geçim, kazanç düşüncesi, maîşet derdi. **Bed-maâş** : hareketi, yaşayışı fenâ olan. **Teng-maâş** : geçimi dar, sıkıntılı.

maâşât معاشات (a.i. maâş³ün c.) : me'murlara, emeklilere, dul ve yetimlere verilen aylıklar.

maâşir معاشر (a.i. ma'şer'in c.) : cemaatler, topluluklar, güruhlar.

maâtıf معاطف (a.i. ma'tıf, mı'taf'ın c.) : bakılacak, gözlenilecek yerler.

maâtîr معاطير (a.s. mı'târ'ın c.) : dâima güzel koku sürünenler.

maa't-teessüf مع التاسف (a.zf.) : teessüfle, esefle, yazık ki.

maâvil معاول (a.i. mi'vel'in c.) : külünkler, taş, kaya parçalamaya yarayan sivri kazmalar.

maâvin معاون (a.i. maûnet'in c.) : 1. yardımlar. 2. azıklar, yol yiyecekleri.

maâyib معايب (a.i. ayb'dan. maîb'in c.) : ayıp sayılan şeyler, kusurlar, lekeler.

maâyiş معايش (a.i. maîşet'in c.) : geçinmeler, geçinişler, geçinmek için lüzumlu şeyler.

maâz معاذ (a.i.) : sığınacak yer. (bkz : ilticâ-gâh, melce).

maa-zâlik مع ذلك (a.e.) : bununla berâber, şu var ki.

maâzallah معاذالله (a.n.) : 1. yegâne sığınacak Allah'dır. 2. Allah korusun, Allah esirgesin, Allah saklasın.

maâzım معاظم (a.s. mu'zam'ın c.) : en büyük kısımlar [bir şeyin].

maâzır مآزر (a.i. me'zer'in c.) : sığınacak yerler.

maâzır معاذر (a.i. ma'zeret'in c.) : mâzeretler.

maâzîr معاذير (a.i. mi'zâr'ın c.) : perdeler.

ma'a-ziyâdetin مع زيادة (a.zf.) : ziyâdesiyle, fazlasıyla, bol bol.

mâ-ba'd مابعد (a.i.) : **fels.** sonu, sonrası, sonraki, alttaki. **Mâ-ba'de't-tabîiyye** : *fizikötesi.

mâ-ba'de'r-rûhî: **psik.** *ruhötesi, **fr. métapsychique**.

mâ-ba'de'r-rûhiyyât مابعد الروحيات (a. it.) : **psik.** (bkz : mâ-ba'de'r-ruhî).

mâ-ba'de't-tabîiyye مابعد الطبيعيه (a.b. i.) : *fizikötesi, metafizik, **fr. métaphysique**.

mâ-bâki ماباقی (a.i.) : kalan, arta kalan, geri kalan. (bkz : bakıyye, mâ-baka).

ma'bed معبد (a.i. ibâdet'den. c. : maâbid) : ibâdet edilecek yer, tapınak.

mâ-beka مابقی ("ka" uzun okunur. a.i.) : kalan, arta kalan, geri kalan. (bkz : bakıyye, mâ-bâkî).

ma'ber معبر (a.i. ubûr'dan. c. : maâbir) : geçit, geçilecek yer, köprü, kemer. (bkz : derbend).

mâ-beyn مابين (a.i.) : 1. iki şeyin arası, aradaki şey, ara. 2. haremle (kadınlar dâiresi ile) selâmlık (erkekler dâiresi) arasındaki oda. 3. sarayda, vükelânın ve diğer zevâtın mürâcaat edecekleri ve pâdişaha yakınlarının bulunduğu dâire. 4. pâdişah sarayı.

mâ-beyn-i hümâyûn : sarayda, pâdişâhın husûsî olarak erkekleri kabûl ettiği dâire.

mâ-beyn kapısı : harem ile selâmlık dâirelerinin arasındaki kapı.

mâ-beyn müşîri : sarayda mâbeyn dâiresi başı. 5. araya soğukluk girmiş olma.

mâ-beyn olmak : ara açılmak. 6. **müz** : tam seslere göre îtibâr edilen âhenklere nazaran, yarım ses tiz olan ara âhenklere verilen bir

ad. Bu sûretle mansur mâbeyni, dâvud mâbeyni, bolahenk mâbeyni, müstahsen mâbeyni, kızneyi mâbeyni elde edilir.

mâ-beyne-hümâ مابينهما (a.b.zf.) : arası, araları.

mâ-bihi'l-hayât مابه الحيات (a.b.s.) : hayâta vesîle olan, yaşamaya sebebolan.

mâ-bihi'l-iftihâr مابه الافتخار (a.b.s.) : kendisiyle övünülen.

mâ-bihi'l-ihticâc مابه الاحتجاج (a.b.s.) : bir delilin veya iddianın dayandığı nokta.

mâ-bihi'l-ihtiyâc مابه الاحتياج (a.b.s.) : gerekli olan.

mâ-bihi'l-istihkak مابه الاستحقاق (a.b. zf.) : istihkak, hak etme sebebi.

mâ-bihi'l-i'timâd مابه الاعتماد (a.b.s.) : îtimâda sebeb ve vesîle olan şey.

mâ-bihi'l-kıvâm 1 مابه القيام. **mant.** *dayanak, **fr. substrat, substratum**; **2. fels.** varlığın, keyfiyetlerin dayandığı şey, dayanarak.

mâ-bihi'ş-şuf'a مابه الشفعه (a.zf.) : şuf'a onunla olur.

mâ-bihi't-temeddün مابه التمدن (a.zf.) : medenîlik o şeyle hâsıl olur.

mabsara مبصره (a.i.) : açık ve meydanda olan hususlar.

ma'bûd معبود (a.i. ibâdet'den) : **1.** kendisine ibâdet olunan, tapınılan. **2.** Allah.

ma'bûd-i hakîkî : Cenâbıhak.

ma'bûd-i lâ-yezâl : ölmez, ebedî mâbut.

ma'bûdün bi'l-hakk (yanılmadan tapılacak zat) : Allah.

ma'bûde معبوده (a.i.) : şirk dolayısıyla kendisine ibâdet olunan peri, put, dişi tanrı, **fr. déesse.**

ma'cel معجل (a.i.) : menzile ulaştıran yol.

mâ-cerâ ماجرا (a.i.) : cereyan eden, geçen, olup geçen şey. (bkz : ser-güzeşt).

Mâcerâ-yı Aşk : Abdülhak Hamit'in 1873'te basılmış bir tiyatrosu.

mâcerâ-perest ماجراپرست (a.f.b.s.): mâcerâcı.

mâcid, mâcide ماجده ، ماجد (a.s. mecd'den): **1.** şan ve şeref sâhibi olan [kimse]. **2. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

mâcin ماجن (a.s.) : hîleyi, hîle yolunu öğreten.

ma'cûn معجون (a.i. acn'den c. : maâcîn) : **1.** hamur kıvamında olan şey. **2.** hamur kıvâmına getirilmiş ilâç. **3.** uyuşturucu maddelerden süzme afyon. **4.** sokaklarda satılan, baharlı, tarçınlı ve yapışkan şekerleme. **5.** camı, çerçeveyi tutturan madde. **6.** künk lökünü.

mâç ماچ (f.i.) : öpüş.

Mâçîn ماچين (a.h.i.) : Çin ülkesinin güney bölgesine verilen bir ad. [dâimâ "Çin" kelimesiyle berâber kullanılır].

madâ مضى (a.f.i.). (bkz : mazâ).

madâhik مضاحك (a.i. madhek'in c.) : hâline gülünecek nesneler; soytarılar, komikler.

madâk مضاق (a.i.) : darlık, sıkıntı. (bkz : mazâk).

madalle مضله (a.i.) : yolun kaybolduğu yer.

mâ-dâm مادام (a.bağ.) : **1.** mâdem, çünkü, değil mi ki. **2. e.** devâm ettikçe.

mâ-dâme مادام (a.e.) : devam ettikçe, süresince.

mâdâme'l-hayât مادام الحيات (a.zf.) : yaşadıkça, hayat devâm ettikçe, ömür oldukça.

madârib مضارب (a.i. darb'dan. madrab, mazrab'ın c.) : darbedilecek, dövülecek yerler.

madârib-i emsâl : atasözü söylenecek hal, yer, zaman.

madca' مضجع (a.i.c. : madâcı', mazâcı') : mezar, kabir, sin. **Nevverallâhu madcaahu**: Allah yattığı yeri nurlandırsın.

mâdde ماده (a.i.c. : mevâdd) : **1.** madde. **2.** maya, cevher; asıl. **3.** sicim. **4.** iş; mes'ele. **5.** sözün özü, rûhu. **6.** kanun veyâ nizamnâmenin bir fıkrası. **7.** lûgat kitaplarında îzah edilen kelimelerin her biri.

mâdde-i asliyye : **gr.** 1) gövde; 2) köken.

mâdde-i dimâgıyye : **biy.** lesitin.

mâdde-i hadrâ (yeşil madde) : **bot.** klorofil.

mâdde-i haşebiyye : **bot.** *odunözü.

mâdde-i hücreviyye-i zü's-surûc : kim. nitrosellüloz.

mâdde-i ibtidâiyye : coğr. kim. hammadde.

mâdde-i kışrıyye : bot. kabuk bölgesi.

mâdde-i mahsûsa : huk. bir kimseye, o kimsenin halkın nefret ve hakaretine maruz kalmasına sebep olacak yolda belli bir fiil isnat etme.

mâdde-i musavvire-i müşekkile : anat. plazma.

mâdde-i musavvire-i ûlâ : biy. protoplazma.

mâdde-i mülevvine : kim. boyar madde, **fr. matière colorante.**

mâdde-i münevvime : kim. uyuşturucu madde, **fr. narcotique.**

mâdde-i müşekkile : biy. plazma.

mâdde-i sincâbiyye : kim. *bozmadde.

mâdde-i vücûd : vücûdun maddesi.

mâddetü'l-fesâd : fesâda sebebiyet veren, fesadın başı olan iş. **8. anat.** erkeklik organı.

mâddeten مادةً (a.zf.) : **1.** madde ve cisim olarak. (bkz : cismen). **2.** gözle görülür, elle tutulur şekilde. **3.** iş ile, iş olarak.

mâddî, mâddiyye مادیه ، مادی (a.s.) : **1.** madde ile ilgili [olan]. (bkz : cismânî). **2.** dokunma, görme, işitme, tatma ile duyulan şeyler. **3.** paraya ve mala çok ehemmiyet veren. **4.** maddeden oluşan : maddî dünya.

maddî nokta : fiz. *maddesel nokta, **fr. point matériel.**

mâddiyyât مادیات (a.i. maddiyyet'in c.) : **1.** gözle görülür, elle tutulur şeyler, cismânî şeyler. **2. mec.** para ile ilgili olan şeyler.

mâddiyye مادیه (a.i.) : materyalizm, **fr. matérialisme. Lâ maddiyye : fr. immatérialisme.**

mâddiyyet مادیت (a.i.c. : maddiyyât) : gözle görülen, elle tutulan şey, madde kısmı.

mâddiyyûn مادیون (a.i. maddî'nin c.) : maddenin ezelî ve ebedî olduğuna, sonradan yaratılmamış bulunduğuna inananlar, maddeye bağlı kalanlar, **fr. matérialistes.**

mâde ماده (f.s.) : dişi. **Şîr-mâde :** dişi arslan.

mâdegân مادگان (f.i. mâde'nin c.) : dişiler.

mâdegî مادگی (f.i.) : dişilik, kadınlık.

ma'delet معدلت (a.i. adl'den) : adâlet, âdillik; insaflılık. (bkz : ma'dilet). [doğru okunuşu böyledir].

ma'delet-güster معدلتگستر (a.f.b.s.) : adâletli, insaflı, doğru. (bkz : ma'-delet-perver).

ma'delet-kâr معدلتکار (a.f.s.) : adâletli, insaflı, doğru.

ma'delet-nişân معدلتنشان (a.f.b.s.): (bkz : ma'delet-perver).

ma'delet-perver معدلتپرور (a.f.b.s.) : adâletli, doğru, insaflı. (bkz : ma'delet-güster).

ma'delet-perverî معدلتپروری (a.f.b.i.) : adâletlilik, doğruluk, insaflılık.

ma'den معدن (a.i.c. : maâdin) : mâden.

ma'den-i asil : kim. soy maden.

ma'den mukataası : eski mâden idâresi. [fasîhi : "ma'din" dir].

ma'denî, ma'deniyye معدنیه ، معدنی (a.s. c. : ma'deniyyât) : **1.** mâdenle ilgili. **2.** mâdenden yapılmış.

ma'deniyyât معدنیات (a.i. ma'denî ve ma'deniyye'nin c.) : **1.** mâdenden yapılmış nesneler. **2.** mâdenler. **3.** mâden ilmi, **fr. minéralogie.**

ma'deniyyûn معدنیون (a.i.c.) : mâden bilginleri, mâden ilmiyle uğraşan kimseler.

mâder مادر (f.i.) : anne, ana. (bkz : ümm).

mâder-âne مادرانه (f.zf.) : anaca, anaya, anneye yakışır sûrette.

mâder-be-hatâ مادربخطا (f.b.s.): piç. (bkz : veled-i gayr-i meşrû', veled-i zinâ).

mâder-ender مادر اندر (f.b.i.) : üvey ana.

mâderî مادری (f.i.) : annelik, analık.

mâderî âile : sosy. analık ocak, **fr. famille maternelle.**

mâderiyyet مادریت (o.i.) : analık, annelik. [uydurma kelimelerdendir].

mâder-nâmî مادرنامی (f.b.s.) : **sosy.** *anasanlı, **fr. matronymique.**

mâder-şâhî مادرشاهی (f.b.i.) : **sosy.** *anaerkil, **fr. matriarcal.**

mâder-zâd مادرزاد (f.b.s.) : anadan doğma. **Cânî-i mâder-zâd** : anadan doğma cânî, **fr. criminel-né. Lisân-ı mâderzâd :** ana dili.

madg مضغ (a.i.) : **1.** ağızda çiğneme. (bkz : mazg). **2. biy.** çiğneme, **fr. mastication.**

madgare مدغره (a.i.) : iki tarafın şiddetli hücûmu ile meydana gelen savaş.

madhek مضحك (a.i.c. : madâhik) : hâline gülünecek nesne; soytarı, komik. (bkz : mudhik).

mâdıg مضغ (a.s.). (bkz : mâzıg).

mâdih مادح (a.s. medh'den) : medheden, öven. (bkz : meddâh, medîha-gû, medîha-serâ).

mâdihe مادحه (a.s.) : ["mâdih" in müen.] : (bkz : mâdih).

ma'dil معدل (a.i.) : **1.** sapılacak yer. **2.** (bkz : ma'dûl[1]).

ma'dilet معدلت (a.i.). (bkz : ma'delet).

mâdiyân مادیان (f.i.) : kısrak.

madreb, madrıb مضرب ، مضرب (a.i. darb'dan c. : madârib) : **1.** darbedecek yer. (bkz : mazreb, mazrıb). **2.** çakma, kakma yeri.

madribe مضربه (a.i.) : kılıcın çalım yeri, ağzı.

madrûb مضروب (a.s. darb'dan) : **1.** darbolunmuş, dövülmüş, vurulmuş, çarpılmış. **2.** basılmış, damgalanmış. **3. mat.** : çarpılan. (bkz : mazrûb).

madrûbun fîh : mat. *çarpan, **fr. multiplicateur.**

madrûbât مضروبات (a.i. madrûb'un c.) : (bkz : madrûb).

madrûbâta tefrîk : mat. *çarpanlara ayırma.

madrûbeyn مضروبين (a.i.c.) : **mat.** birbirine çarpılan iki sayıdan herbiri. (bkz : mazrûbeyn).

madrûs مضروس (a.s.) : örülerek yapılmış, örülmüş şey. **Çâh-ı madrûs** : içi örülmüş kuyu.

ma'dûd, ma'dûde معدود ، معدوده (a.s. add'den) : **1.** sayılı, sayılmış. **2.** muayyen, belli. **Eşhâs-ı ma'dûde** : belli olan birkaç kişi. **Eyyâm-ı ma'dûde** : sayılı günler. **Gayr-ı ma'dûd, Nâ-ma'dûd :** sayısız, hesapsız, çok. (bkz : lâ-yuadd, lâ-yuhsâ).

ma'dûdât معدودات (a.i.s.) : -yumurta gibi- sayı ile alınıp satılan şeyler. **Eyyâmün ma'dûdât :** kurban bayramının son üç günü. [Kur'an'da : "ramazan ayının sayılı günleri" mânâsında geçer]. **Gayr-ı ma'dûdât** : sayısız, hesapsız, çok. (bkz : lâ-yuadd).

ma'dûdiyyet معدودیت (o.i.) : sayılma.

ma'dûl معدول (a.s.) : **1.** bâzı Farsça kelimelerde yazıldığı halde okunmayan "v, y" harfleri. **2.** (bkz : ma'dil[1]).

ma'dûm معدوم (a.s. adem'den. c.: ma'dûmât) : yok olan, mevcût olmayan. **En-nâdirü ke'l-ma'dûm** : nâdir olan, az bulunan şey yok gibidir.**Mevcûdü'l-ism, ma'dûmü'l-cism** : ismi var cismi yok, adı var kendi yok.

ma'dûmü'd-dimağ : beyinsiz.

ma'dûmü'l-cenâh : zool. *kanatsızlar.

ma'dûmü'l-ercül : zool. *ayaksızlar.

ma'dûmü'z-zühre : bot. çiçeksiz.

ma'dûmiyyât معدومیات (a.i.c.) : bulunmaz şeyler.

ma'dûmiyyet معدومیت (a.i.) : ma'dumluk, yokluk. (bkz : mevcûdiyyet). [yapma kelimelerdendir].

ma'dûmiyyet-i esmâr : meyva darlığı.

mâ-dûn مادون (a.i.) : alt, aşağı derece, emir îtibârıyla aşağıda olan. ["mâ-fevk" karşılığı].

mâ-dûne'ş-şuûr : fels. fr. subliminal.

mâ-fât مافات (a.i.) : fevt olan, kaybolan, elden çıkan şey. **Telâfî-i mâ-fât :** kaybedilen bir şeye karşı başka bir şey kazanma.

mâ-fevk مافوق (a.i.) : **1.** üst, yukarı. **2.** üstte, üst derecede bulunan kimse, baş, şef.

mâ-fevka't-tabîa : tabîatın, maddiyâtın aksi olan şeyler, tabiat üstü.

mâ-fîhâ مافیها (a.i.) : öteki dünyâ, âhiret.

mâ-fi'l-bâb مافی الباب (a.b.s.) : kapı içinde.

mâ-fi'l-bâl مافی البال (a.b.i.) : kalbdeki, gönüldeki, yürekteki şey. (bkz : mâ-fiz-zamîr).

mâ fi'l-fuâd مافی الفؤاد (a.b.s.) : gönüldeki, içteki şey. (bkz : mâ-fi'l-bâl, mâ-fi'z-zamîr).

mâ-fîş مافیش (a.e.) : ["mâ-fîh-şey" den] : yok, kalmadı, hak getire.

mâ-fi'z-zamîr مافى الضمير (a.b.i.) : gönüldeki, içteki şey. (bkz : mâ-fi'l-bâl).

mafsal مفصل (a.i.c. : mefâsıl) : **anat.** oynak yeri, *eklem. [aslı "mafsıl" dır].

mafsal-ı gayr-ı müteharrik : **anat.** oynamaz *eklem.

mafsal-i müteharrik : anat. oynar *eklem.

mafsalî مفصلى (a.s.) : mafsalla ilgili, oynak yerlerine, *eklemlere âit.

mafsıl مفصل (a.i.c. : mefâsıl). (bkz : mafsal).

ma'fûn معفون (a.s.) : kokmuş et; bozulmuş, çürümüş şey.

ma'füvv معفو (a.s. afv'den) : **1.** affolunmuş, suçu bağışlanmış. **2.** istisnâ edilmiş, müstesnâ, ayrı tutulan.

magabin مغابن ("ga" uzun okunur" a.i. magben'in c.) : **anat.** kasıklar, oyluk kemikleri.

magafir مغافر ("ga" uzun okunur. a.i. miğfer'in c.) : miğferler, çelik başlıklar, tulgalar.

magair مغائر ("ga" uzun okunur. a.i. megare'nin c.) : mağaralar. (bkz : magarât).

magak مغاك ("ga" uzun okunur. f.i.) : çukur. (bkz : hufre).

magak-ı gar : çukur.

magak-ı zulmet (karanlıklar çukuru) : **1.** dünyâ. **2.** insan.

magak-çe مغاكچه ("ga" uzun okunur. f.i.) : çukurcuk, küçük çukur.

magamiz مغامض ("ga" uzun okunur. a.i. magmaz'ın c.) : pek çukur yerler, karanlık yerler.

maganî مغانى ("ga" uzun okunur. a.i. magnî'nin c.) : menziller, hâneler.

maganim مغانم ("ga" uzun okunur. a.i. magnem'in c.) : ganîmetler, düşmandan ele geçirilen mallar.

magarât مغارات ("ga" uzun okunur. a.i. magare'nin c.) : mağaralar. (bkz : magair).

magare مغاره ("ga" uzun okunur. a.i.c. : magarât). (bkz : gar, kehf).

magarib مغارب ("ga" uzun okunur. a.i. magrib'in c.) : **1.** garplar, batılar. **2.** akşamlar.

magarim مغارم ("ga" uzun okunur. a.i. magrem'in c.) : ödenecek borçlar; diyetler.

magaris مغارس ("ga" uzun okunur. a.i. magris'in c.) : fidanlıklar, fidan yetiştirilen yerler.

magasil مغاسل ("ga" uzun okunur. a.i. magsel, magsil'in c.) : gasilhâneler, ölülerin yıkandığı yerler.

magazî مغازى ("ga" uzun okunur. a.i. magzâ'nın c.) : **1.** gazâ, savaş hikâyeleri. **2.** gazâlar, savaşlar. **Fenn-i magazî** : Hz. Muhammed'in gazâlarından bahseden târih. **Gazî-i ebü'l-magazî** : gazâ ile, savaş ile ilgili menkabelerin sâhibi olan gazî.

magazil مغازل (a.i.) : (bkz : megazil).

magbat مغبط (a.i.c. : magabit) : gıbta edilecek yer.

magben مغبن (a.i.c. : magabin) : **anat.** kasık, oyluk kemiği. (bkz : âne, ibt).

magbûn مغبون (a.s. gabn'den) : **1.** alış verişte aldanmış olan. **2.** şaşkın, şaşırmış.

magbûniyyet مغبونيت (a.i.) : şaşkınlık.

magbût مغبوط (a.s. gıbte'den c. : magabît) : gıpta edilmiş, imrenilmiş.

magdebe مغضبه (a.i.). (bkz : magzebe).

magdûb مغضوب (a.s.). (bkz : magzûb).

magdûbün-aleyh. (bkz : magzûbün-aleyh).

magdûben مغضوباً (a.zf. gadab'dan). (bkz : magzûben).

magdûbîn مغضوبين (a.s. magdûb'un c.) : gazaba uğramış olanlar.

magdûr مغدور (a.s. gadr'den) : gadre, haksızlığa uğramış.

magdûre مغدوره (a.s.) : gadre, haksızlığa uğramış [kadın, kız].

magdûriyyet مغدوريت (o.i.) : mağdurluk, gadre uğramış kimsenin hâli.

magib مغيب (a.i.) : kaybolma.

maglak مغلق (a.i.) : kilitleyecek yer.

maglata مغلطه (a.i.c. : magalit) : *yanıltmaç, birini şaşırtmak, yanıltmak için söylenen zihin karıştırıcı, saçmasapan söz.

maglata-perdâz مغلطه پرداز (a.f.b.s.) : şaşırtacak, yanıltacak, zihin karıştıracak söz tertipleyen, söyleyen.

maglata-perdâz-âne مغلطه پردازانه (a.f.zf.) : maglata-perdâzcasına, şaşırtacak, yanıltacak söz söyleyene yaraşır sûrette.

maglata-perdâzî مغلطه پردازی (a.f.b.i.) : *yanıltmaç, insanı yanıltacak, şaşırtacak söz söyleme.

maglûl مغلول (a.s.) : 1. susuz kalmış, su sıkıntısında bulunan. 2. zincire vurulmuş, zincirle bağlı.

maglûlü'l-yed : eli bağlı.

magmûd مغمود (a.s. gamd'dan) : kınına, kılıfına, zarfına konmuş olan.

magmûr مغمور (a.s.) : 1. adı sanı silinmiş. 2. harap, yıkık, viran.

magmûriyyet مغموریت (a.i.) : 1. magmurluk, haraplık, viranlık. 2. adı sanı kayboluş.

magmûz مغموز (a.s.) : suçlu, kabâhatli.

magnem مغنم (a.i.c. : maganim) : ganîmet, düşmandan ele geçirilen mal.

magrem مغرم (a.s.c. : magarim) : 1. âşık, tutkun. 2. borçlu. 3. i. borç, diyet gibi ödenmesi gereken şey.

magres مغرس (a.i.) : fidanlık, fidan bahçesi.

magrib مغرب (a.i. garb'den c. : magarib) : 1. garb, batı. 2. akşam. **Salâtü'l-magrib** : akşam namazı.

Magrib مغرب (a.h.i.) : garb, batı tarafında olan memleketler; Afrika'nın Mısır ötesindeki şimal (kuzey) kısmı, İspanya, Portekiz. **Bahr-i magrib** : Atlantik Okyanusu.

Magrib-i aksâ : Fas, Merakeş.

Magrib-i ednâ : Tarablus ve Berberiyye.

Magrib-i esvât : Tunus, Cezâyir.

Magrib ocakları : Tarablus, Tunus ve Cezâyir.

Magribî مغربی (a.s.) : Magribli, Fas halkından, Mısır ötesi Kuzey Afrika halkından olan kimse.

magris مغرس (a.i. gars'den. c. : magaris) : fidanlık, fidan yetiştirilen yer.

magriz مغرز (a.i.c. : magariz) : 1. bir şeyin dâhil edildiği, sokulduğu yer; bir şeyin çıktığı, büyüdüğü geliştiği yer, kuyruk dibi. 2. **astr.** Dübb-i Ekber (Büyükayı) denilen yıldız grupunun dörtgeniyle kuyruğunun birleşme noktasında bulunan, kümenin dördüncü parlak yıldızı, **lât. delta Ursus Majoris.**

magrûk مغروق (a.s. gark'dan c. : magrûkîn) : 1. garkolmuş, suya batmış, suda boğulmuş. 2. batmış, batık [gemi].

magrûka مغروقه (a.s.): ["magrûk"un müen.] (bkz : magrûk).

magrûkîn مغروقین (a.s. magrûk'un c.) : 1. suda boğulanlar. 2. batmış, batık [gemiler].

magrûr-âne مغرورانه (a.zf.) : (bkz : mağrûr-âne, mütefahhir-âne, mütekebbir-âne).

magrûre مغروره (a.s.) : (bkz : mağrûr, mağrûre).

magrûren مغروراً (a.zf.) : (bkz : mağrûren).

magrûriyyet مغروریت (a.i.) : (bkz : mağrûriyyet, azamet, tefâhhur, tekebbür).

magrûs, magrûse مغروس ، مغروسه (a.s. gars'dan) : garsolunmuş, toprağa dikilmiş. **Şecer-i magrûs** : dikilmiş, dikili ağaç. **Nihâl-i magrûs** : dikilmiş fidan.

magrûz مغروض (a.s.) : tâze. **Lâhm-i magrûz** : tâze et.

magsel مغسل (a.i. gasl'den c. : magasil) : gasilhâne, ölü yıkanan yer.

magsil مغسل (a.i.c. : magasil). (bkz : magsel).

magsûb مغصوب (a.s. gasb'dan c.: magasîb) : gasbolunmuş, zorla alınmış.

magsûbün-minh : **fık.** izni olmaksızın malı gasbedilmiş, zorla alınmış kimse.

magsûbe مغصوبه (a.s.) : ["magsûb" un müen.]. (bkz : magsûb).

magsûl مغسول (a.s.) : guslolmuş, gusletmiş, yıkanmış. **Mâ-i magsûl** : kullanılmış su.

magsûle مغسوله (a.s.) : ["magsûl" ün müen.]. (bkz : magsûl).

magşî مغشی (a.s. gaşy'den) : gaşyolmuş, kendinden geçmiş, hayran, baygın. (bkz : mest).

magşiyyün aleyh : baygın, bayılmış.

magşi-yâne مغشیانه (a.f.zf.) : baygıncasına; bayılmış gibi.

magşiyyen مغشیاً (a.zf.) : baygın, bayılmış olarak, baygın bir halde.

magtûs مغطوس (a.s.) : hava, gaz, su gibi şeylerin içine batırılmış.

magzâ مغزی (a.i.) : meram, maksat, istek.

magzâ مغزی ، مغزا (a.i.c. : magazî) : **1.** gazâ, savaş hikâyeleri. **2.** gazâ, savaş.

magzebe مغضبه (a.i.) : **1.** gazap ve hiddeti îcâbettiren şey. **2.** gazebetme, hiddetlenme.

magzîne مغزینه (f.i.). (bkz : mağz).

magzûb مغضوب (a.s.c. : magazîb) : gazep olunmuş, kendisine kızılmış olan.

magzûbün-aleyh : kendisine gazabe gelinmiş, kızılmış olan; Allah'ın gazabına uğrayan kimse.

magzûben مغضوباً (a.zf. gazab'dan) : gazap ile, öfke ile.

magzûbîn مغضوبین (a.s. magzûb'un c.) : (bkz : magdûbîn).

mağfiret مغفرت (a.i. gufrân'dan) : Allah'ın, kullarının günahlarını bağışlaması, yarlıgaması.

mağfiret-i İlâhiyye : Allah'ın yarlıgaması.

mağfûr مغفور (a.s. gufrân'dan) : Allah tarafından günahları affedilmiş olması için duâ edilen [kimse], ölmüş, yarlıganmış [kimse]. (bkz : merhûm, migfîr).

mağfûrün-leh : yarlıganmış, Allah tarafından günahları affedilmiş.

mağlûb مغلوب (a.s. galebe'den) : galebe edilmiş, kendisine üstün gelinmiş, yenilmiş, yenilen [kimse].

mağlûb-âne مغلوبانه (a.f.zf.) : mağlûp olana yakışacak sûrette.

mağlûben مغلوباً (a.zf. galebe'den) : yenilerek, yenilmiş olarak.

mağlûbiyyet مغلوبیت (a.i.) : **1.** mağlûpluk, yenilme. **2.** bir kuvvetlinin idâresi, emri altında bulunma.

mağlûk مغلوق (a.s.) : kilitli; kapalı. (bkz : mesdûd).

mağmûm مغموم (a.s. gamm'dan) : **1.** gamlı, kederli, tasalı. **2.** bulutlu, kapalı, sıkıntılı. [hava-]. (bkz : mukassî).

mağmûm-âne مغمومانه (a.f.zf.) : mağmumcasına, gamlı, kederli olarak.

mağmûmen مغموماً (a.zf.) : tasalı, gamlı, kederli olarak, üzülerek.

mağmûmiyyet مغمومیت (a.i.) : **1.** mağmumluk, gamlı, kederli, tasalı olma. **2.** bulutlu, kapalı, sıkıntılı olma [hava-].

mağrûr مغرور (a.s. gurûr'dan) : **1.** gururlu. **2.** bir şeye güvenen **3.** güvenilmeyecek şeye güvenip aldanan, kendini beğenmiş [kimse]. **4.** büyüklük taslayan. (bkz : girra, müteazzım, mütekebbir).

mağrûr-âne مغرورانه (a.zf.) : **1.** mağrurcasına, güvenilmeyecek bir şeye güvenerek, kendini beğenerek. **2.** gururla, kibirle. (bkz : mütefahhir-âne, mütekebbir-âne).

mağrûre مغروره (a.s.) : ["mağrûr" un müen.] (bkz : mağrûr).

mağrûren مغروراً (a.zf.) : **1.** inanarak, güvenerek. **2.** aldanarak.

mağrûriyyet مغروریت (a.i.) : **1.** gururluluk. **2.** bir şeye güvenip aldanma. **3.** kibirlenme, övünme. (bkz : azamet, tefâhhur, tekebbür).

mağşûş, mağşûşe مغشوش ، مغشوشه (a.s. gışş'dan) : karışık, saf olmayan, katışık. **Sikke-i magşûşe :** karışık, hîleli mâden para. **Leben-i magşûş :** karışık, hileli süt.

mağşûşât مغشوشات (a.s. magşûş'un c.) : karışık, katışık olan nesneler. [daha çok "meskûkât" hakkında kullanılır].

mağşûşiyyet مغشوشیت (a.i.) : karışıklık, hâlis ve saf olmayış.

mağz مغز (f.i.) : **1.** beyin, dimağ. **2. anat.** ilik.

mağz-ı püşt : anat. omurilik, meni. **3.** iç, öz. (bkz : lübb).

mağz-ı bâdâm : bâdem içi.

mağz-ı Kur'ân : Kur'ân'ın ruhu, özü; Mesnevî.

magz-ı Mesnevî : Mesnevî'nin ilk on sekiz beyti. **4.** akıl. **Efsürde-magz :** beyni donmuş, hissiz, düşüncesiz. **Sebük-magz :** hafif beyinli, akılsız, düşüncesiz. **Tehî-magz :** boş kafalı, ahmak.

mağz-dâr مغزدار (a.f.b.s.) : **1.** içi, özü dolgun, içli [badem, ceviz, buğday, mısır gibi şeyler]. **2.** anlayışlı, kavrayışlı, akıllı. **3.** ilikli, iliği dolgun.

mağz-dârî مغزداری (a.f.b.i.) : **1.** akıllı olma hâli. **2.** ilikli, içli, dolgun olma hâli.

mâh ماه (f.i.) : **1. astr.** Ay. (bkz : Kamer). **2.** senenin on ikide bir kısmı, ay. (bkz : şehr).

mâh-ı âlem-ârâ (dünyayı süsleyen ay) : **mec.** ay yüzlü, güzel, sevgili.

mâh-ı âlem-efrûz (âlemi, dünyayı aydınlatan ay) : **mec.** güzel, sevgili.

mâh-ı arş-ârâ (gökleri süsleyen ay) : güzel, sevgili.

mâh-ı hâl : içinde bulunulan ay.

mâh-ı kamerî : arabî ayı.

mâh-ı Kâşgar : güzel, yakışıklı Türk kızı veya Türk genci.

mâh-ı keş. (bkz : mâh-ı nahşeb).

mâh-ı Ken'ân, -Ken'ânî (Ken'an ülkesinin ayı) : Yûsuf Peygamber.

mâh-ı Mukanna' : Mukanna'ın Nahşeb'teki yapma ayı; dolunay.

mâh-ı müzevver : (bkz : mâh-ı nahşeb).

mâh-ı nahşeb : Mukanna' adlı ve Horasanlı bir şahsın Nahşeb (Nesef) şehrinde Siyam Dağının eteğinde, mahâret ve san'atle kuyu içinden doğar halde gösterdiği ay şekli. (bkz : mâh-i keş, mâh-i siyâm).

mâh-ı nev : 1) yeni Ay. (bkz : hilâl); **2)** kadın adı. **3. tas.** seyrü sülûk yoluna giren müptedî, çile doldurmaya yeni başlamış derviş.

mâh-ı rû : tas. İlâhî tecelliyatın nurlarının zuhuru.

mâh-ı rûze : ramazan ayı, oruç ayı.

mâh-ı si-rûze : 1) otuz gün süren ay : [nisan, haziran, eylül, kasım]; **2)** çok küçük; **3)** s. zarif, ince yapılı kadın.

mâh-ı sitâre (ay talihli) : bahtı, talihi, açık, iyi olan.

mâh-ı siyâm : oruç ayı, ramazan.

mâh-ı siyâm [sinle]. (bkz : mâh-ı nahşeb).

mâh-ı şeb-ârâ (geceyi süsleyen, aydınlatan Ay) : sevgili, güzel. (bkz : mâh-ı şeb-efrûz).

mâh-ı şeb-efrûz (gece aydınlatan Ay) : (bkz : mâh-ı şeb-ârâ).

mâh-ı şid : ayışığı (bkz : mâh-tâb).

mâh-ı tâbân : parlayıcı, parlak Ay.

mâh-ı Yemânî : Hz. Muhammed. **4.** güzel kız veyâ genç. ["meh" şeklinde de kullanılır].

mâh ماخ (f.s.) : **1.** geçmez [akçe]. **2.** rezil, münâfık, alçak.

mahabbet محبت (a.i.) : sevgi.

mahabbet-i İlâhiyye : hakikî güzelliğe sahip olan Allah'ın kendi cemaline meyletmesi ve zâtının aynasında kendi güzelliğini görmesi.

mahâbîb محابـــيب (a.i. mahbûb'un c.) : mahbuplar, sevilmiş olanlar, sevilenler.

mahâbis محابس (a.i. mahbes'in c.) : hapishâneler, cezâ evleri.

mahâbis-i kadîme : eski hapishâneler.

mahâbîs محابـــيس (a.i. mahbûs'un c.) : hapsedilmiş, bir yere kapatılmış olanlar. (bkz : mahbûsîn).

mahâbiz مخابز (a.i. mahbeze'nin c.) : ekmekçi fırınları; ekmekçi dükkânları.

mahâcir محاجر (a.i. mahcer'in c.) : göz çukurları.

mâ-hades ماحدث : vâki olan şey, mâcera, serüven.

mahâdîm مخاديم (a.i. mahdûm'un c.) : oğullar; kibar kimselerin çocukları.

mahâfet مخافت (a.i.) : korkma, korku. (bkz : havf). **Re'sü'l-hikmeti mahâfetullah :** hikmetin başı, Allah korkusudur.

mahâfetullah : Allah korkusu.

mahaffe محفه (a.i.) : deve, katır gibi hayvanların sırtına konulan ve içine iki kişi oturabilen kapalı vâsıta, mahfe.

mahâfil محافل (a.i. mahfil'in c.) : **1.** oturulacak, görüşülecek yerler, toplantı yerleri. **2.** büyük câmilerde hükümdarlara veyâ müezzinlere ayrılmış ve etrâfı parmaklıkla çevrilmiş olan yerler.

mahâfir محافر (a.i. mihfer ve mihfere'nin c.) : beller; kazmalar.

mahâif مخائف (a.i.c.). (bkz : mahâvif).

mahâk محاق (a.i.) : her arabî ayının son üç gecesi. [kelimeyi, üç harekesiyle de kullanmak câizdir]. (bkz : mıhâk, muhâk).

mahâkim محاكم (a.i. mahkeme'nin c.) : mahkemeler.

mahâkim-i âdiyye : huk. cezâ mahkemelerinden gayri mahkemeler.

mahâkim-i adliyye : huk. adliye mahkemeleri.

mahâkim-i askeriyye : askerî mahkemeler.

mahâkim-i nizâmiyye : nizâmî mahkemeler.

mahâkim-i şer'iyye : huk. şer'î mahkemeler.

mâ-halakallah ما خلق الله (a.b.i.) : **1.** Allah'ın yarattığı [her şey]. **2.** kalabalık.

mahâlib مخالب (a.i. mahleb'in c.) : arslan, kedi, doğan gibi hayvanların çengelli pençeleri.

mahall محل (a.i. hulûl'den c. : mahâll) : yer. (bkz : cây, mekân). **Bî-mahall, Nâbemehall :** yersiz.

mahall-i firâr : kaçış yeri.

mahalle-i hâmûşân (sessizlerin, susmuşların mahallesi) : mezarlık, kabristan. (bkz : vâdî-i hâmûşân).

mahall-i hendesî : geo. geometrik yer.

mahall-i ikamet : ikamet yeri, oturulan yer, adres.

mahall-i sadaka : huk. [eskiden] sevap için bağışlanan malı şer'an almaya ehil olan kimse.

mahall-i tahaffuz : sığınılacak üstü kapalı yer, sığınak.

mahallü'l-bey' : mece. satılan şey.

mahâll محال (a.i. mahall'in c.) : yerler. (bkz : emkine, mevâki').

mahallât محلات (a.i. mahalle'nin c.) : mahalleler.

mahalle محله (a.i.c. : mahallât) : bir şehir veyâ kasabanın, bölündüğü kısımlardan her biri.

mahallî, mahalliyye محلى ، محليه (a.s.) : bir yere mahsus; yerli. **Hükûmet-i mahalliyye :** mahallî hükûmet, o yerin idâre heyeti.

mahallî örf : mahallî âdet ve gelenekler; örf ve âdet hukuku.

mahallî sâat : astr. her hangi bir yerin mahallî saati, o yerin nısf-ün-nehâr (meridyen) ından Güneş'in tam on ikide geçmesi esâsına dayanılarak hesaplanan saattir. [meselâ : Greenwich'de saat 14.00 iken Türkiye'nin saat mebdei olan Afyon tûlünde Güneş tam nısfün-nehâr üzerinde olduğundan, Afyon'un mahallî hakikî saati 12.00 dir].

mahâmid محامد (a.i. mahmedet'in c.) : **1.** medihler, sitâyişler, senâlar, şükürler. **2.** güzel huylar.

mahâmil محامل (a.i. mahmil ve mihmel'in c.) : mahfiller, mahmiller, deve üzerine konulan -iki kişinin bineği- sepetler.

mâh-âne ماهانه (f.i.) : aylık maaş. (bkz : mâh-vâre, mâh-yâne).

mahâret مهارت (a.i.) : mâhirlik, ustalık, beceriklilik, el uzluğu.

mahârîb محاريب (a.i. mihrâb'ın c.) : mihraplar. (bkz : mihrâb).

mahâric مخارج (a.i. mahrec'in c.) : hurûc edecek, çıkacak yerler.

mahâric-i hurûf : gr. harflerin ağızda teşekkül ettiği yerler.

mahârim محارم (a.s. mahrem'in c.) : mahrem olan, haram olan şeyler.

mahârimü'l-leyl : yolculuk etmek câiz olmayan korkunç geceler.

mahârîm محاريم (a.s.i. muharrem'in c.). (bkz : mahârim, muharremât).

mahârît مخاريط (a.i. mahrût'un c.) : koniler.

mahârît-ı munzama : jeol. yanardağın çatlaklarından, yarıklarından çıkıp biriken kül ve taş kümeleri.

mâ-hasal ماحصل (a.b.i.) : hâsıl olan, meydana gelen şey, netîce. (bkz : mahsûl, semere).

mâ-hasal-ı ömr : 1) evlât; 2) ömür boyunca çalışıp didinerek elde edilen şey, vücûda

getirilen eser; 3) Muallim Nâci'nin meşhur eseri.

mahâsin محاسن (a.i. hüsn ve mahsen'in c.) : **1.** güzellikler. **İlm-i mahâsin** : estetik, **fr. esthétique.**

mahâsin-i ahlâk : ahlâk, huy güzellikleri. **2.** yüze güzellik veren sakal ve bıyık.

mahâsin-i gurbet : gurbetin güzellikleri.

mahâsin-i sefâd : ak sakal.

mahaşşe محشه (a.i.) : kıç. (bkz : dübür, ist, mak'ad).

mahâtîm محاتيم (a.s. mahtûm'un c.) : **1.** mühürlenmiş [şeyler]. **2.** bağlanmış kilitlenmiş [şeyler].

mahatt محط (a.i.) : yolculukta inilecek yer, konak. (bkz : menzil, mevkif).

mahatta محطه (a.i.) : istasyon.

mahâvif مخاوف (a.s. mahûf'un c.) : korkunç, korkulu, tehlikeli [yerler].

mahâvir محاور (a.i. mihver'in c.) : mihverler, *eksenler.

mahâyil محايل (a.i. mahîle'nin c.) : hayal eserleri.

mahâz محاض (a.i.) : **hek.** doğum ağrısı.

mâ-hazar ماحضر (a.i.) : daha önceden hazır olan, hazır bulunan şey, hazır olarak her ne varsa. **Hayrü't-taâmı mâ-hazar :** yemeğin hayırlısı daha önceden hazır olanıdır.

mahâzır محاضر (a.i. mahzar'ın c.) : mahzarlar, umûmî dilekçeler, mürâcaatlar.

mahâzî مخازى (a.i.c.) : rezâlet sebebi olan huylar.

mahâzîl مخاذيل (a.i. mahzûl'ün c.) : rezîl, rüsvâ olmuş kimseler.

mahâzin مخازن (a.i. mahzen'in c.) : mahzenler, bodrumlar.

mahâzîr محاذير (a.i. mahzûr'un c.) : hazer olunacak, sakınılacak, korkulacak şeyler; engeller, sakıncalar. (bkz : mahzûrât).

mahbel محبل (a.i.): hayvanın gebelik zamânı.

mâh-be-mâh ماه بماه (f.zf.): aydan aya. (bkz : şehriyye).

mahber, mahbere محبره ، محبر (a.i.) : [eskiden] hokka, divit.

mahbes محبس (a.i. habs'den) : **1.** hapsolunma yeri, hapishâne, cezâevi, zindan. (bkz : habs-hâne, sicn). **mec.** karanlık, sıkıntılı yer.

mahbes-i âmâl : emellerin hapishânesi.

mahbez مخبز (a.i.c. : mahâbiz) : ekmekçi fırını, ekmekçi dükkânı.

mahbûb محبوب (a.s. hubb'dan) : **1.** muhabbet olunmuş, sevilmiş, sevilen, sevgili. **2.** erkek sevgili. **Zer-i mahbûb :** XVIII. asırda kesilmiş bir altın.

mahbûb-i cihân : bütün cihanın sevgilisi.

mahbûb-i Hüdâ (Allah'ın sevgilisi) : Hz. Muhammed.

mahbûb-i muavvec : ed. (bkz : kalb-i muavvec).

mahbûbü'l-kalb : gönlün sevgilisi.

Mahbûbü'l-Kulûb (gönüllerin sevgilisi) : Büyük Türk Şâiri Ali Şîr Nevâî'nin içtimâiyata âit ünlü eseri.

mahbûb-dost محبوب دوست (a.f.b.s.) : oğlan seven, oğlancı, kulampara. (bkz : şâhid-bâz).

mahbûbe محبوبه (a.i. hubb'dan) : **1.** muhabbet olunmuş, sevilmiş, sevilen [kadın]. **2.** vaktiyle tânesi beş yüz liraya kadar satılan lâle cinsinden bir çiçek.

mahbûb-perest محبوب پرست (a.f.b.s.) : delikanlılara, gençlere düşkün erkek.

mahbûn مخبون (a.i.) : **1.** kıtlık için saklanan şey. **2. ed.** aruz vezninde ikinci harfin düşürülerek veznin kısaltılması. [Arap harflerinde].

mahbûs محبوس (a.s. ve i. habs'dan c. : mahbûsîn, mahâbîs) : hapsolunmuş, bir yere kapatılmış.

mahbûs-hâne محبوسخانه (a.f.b.i.) : hapishâne, cezâevi.

mahbûsîn محبوسين (a.s. ve i. mahbûs'un c.) : hapsolunmuşlar, bir yere kapatılmış olanlar. (bkz : mahâbîs).

mahbûsiyyet محبوسيت (a.i.) : mahbusluk, hapislilik; hapis kalınan müddet.

mâh-cebîn ماه جبين (f.a.b.s.) (Ay alınlı) : **mec.** alnı açık, namuslu, temiz.

mahcer محجر (a.i.c. : mahâcir) : **hek.** göz çukuru. (bkz : hufretü'l-ayn).

mahcir مخجر (a.s.) : **1.** bölünmüş, ayrılmış yer. **2.** parmaklık.

mahcûb محجوب (a.s. hicâb'dan) : **1.** kapalı, örtülü, perdeli. (bkz : mestûr). **2.** utanan, utanmış, utangaç. (bkz : şerm-sâr).

mahcûb-âne محجوبانه (a.f.zf.) : utanarak, utangaçlıkla, sıkılganlıkla.

mahcûbe محجوبه (a.s.) : **1.** utangaç, nâmuslu [kadın, kız]. **2.i.** kapı ardına konulan ağaç.

mahcûbiyyet محجوبيت (a.i.) : **1.** mahcupluk, utangaçlık, sıkılganlık. **2.** kapalı, örtülü olma durumu.

mahcûc محجوج (a.s. hüccet'den) : hüccet, delîl gösterilmiş.

mahcûr محجور (a.s. hacr'den) : **huk.** hacr altına alınmış, haczolunmuş, kullanmaktan menedilmiş.

mahcûriyyet محجوريت (a.i. hacr'den) : hacir altına alınma, *kısıtlanma.

mahcûz محجوز (a.s. hacz'den) : **huk.** haczedilmiş, mahkemece rehin altına alınmış.

mâh-çe ماهچه (f.i.) : **1.** küçük ay. **2.** minâre, kubbe, bayrak direklerinin başına geçirilen küçük ay.

mâh-çehre ماهچهره (f.b.s.) : ay yüzlü. [aslı : "mâh-çihre" dir].

mahdûb محضوب (a.s.). (bkz : mahzûb).

mahdûd محدود (a.s. hadd'den) : **1.** tahdîd edilmiş, sınırlanmış. **2.** sınırlı. **3.** belirli. (bkz : muayyen). **Nâ-mahdûd, Gayr-i mahdûd :** sınırsız. (bkz : gayr-i muayyen). **4. fık.** hudut ve sınırlarının tâyîni kabil olan akar, mal, mülk.

mahdûdiyyet محدوديت (a.i.) : sınırlılık; darlık.

mahdûm مخدوم (a.i. hidmet'den c. : mahâdîm) : **1.** oğul, evlât. (bkz : ferzend). [aslı : "hizmet edilmiş" mânâsınadır]. **2.** hizmet edene nispetle efendi veyâ hanım.

mahdûm-ı kâinât : Hz. Muhammed.

mahdûme مخدومه (a.i. hidmet'den) : kız evlat.

mahdûmiyyet مخدوميت (a.i.) : mahdumluk, oğulluk.

mahdûr مخدور (a.s. hıdr'dan) : saklı, örtülü.

mahdûre مخدوره (a.i.) : örtünüp kapanarak kimseye görünmeyen [kız].

mahdûş مخدوش (a.s.) : **1.** tırmalanmış. **2.** vesveselendirilmiş.

mâhe ماهه (f.i.) : burgu, matkap. (bkz : miskab, mette).

ma'hed معهد (a.i.c. : maâhid) : ahit, antlaşma yapılan, sözleşilen yer.

mahfaza محفظه (a.i. hıfz'dan) : içinde öteberi saklanan küçük kutu, kab, zarf.

mahfaza-i billûriyye : hek. : göz adesesini ihâta eden şeffaf (saydam) zar.

mahfaza-i büzeyre : bot. küçük sporkesesi.

mahfaza-i büzûr : bot. 1) ovogondağarcığı. **2)** sporkesesi.

Mahfel محفل (a.i.) : Tahirülmevlevî tarafından İstanbul'da yayımlanmış aylık bir dergi.

mahfî مخفى (a.s. hafî'den) : gizli, saklı. (bkz : hafî).

mahfil محفل (a.i.c. : mahâfil) : **1.** oturulacak, görüşülecek yer, toplantı yeri. **2.** büyük câmilerde hükümdarlara veyâ müezzinlere ayrılmış ve etrâfı parmaklıkla çevrilmiş olan, yerden biraz yüksek yer.

mahfil-i âlî : Allah'ın huzuru, Tanrı katı.

mahfil-i hümâyûn, mahfil-i şerîf : hünkâr mahfili, selâtin camilerde padişahların namaz kılmaları için ayrılmış yer. (bkz : mahfil[2]).

mahfil-i kazâ : adâlet meydanı.

mahfil-i kuds (kudsî meclis) : mukaddes ruhların toplandığı yer.

mahfil-i şerîf : (bkz : mahfil-i âlî).

mahfil-i şer'iyyât : İstanbul'un zaptından sonra Fâtih'in teşkîl ettiği mahkeme.

mahfiyyen مخفياً (a.zf.) : gizlice, gizli olarak, saklı olarak. (bkz : sırran).

mahfûf محفوف (a.s.) : etrâfı, zarar gelmesin diye, kuşatılmış, çevrilmiş.

mahfûk مخفوق (a.s.) : hafakanlı, ikide bir yüreği oynayan.

mahfûr محفور (a.i.) : hafr olunmuş, kazılmış mezar.

mahfûz محفوظ (a.s. hıfz'dan) : **1.** hıfzolunmuş, saklanmış. **2.** korunmuş, gözetilmiş. **3.** gizlenmiş. **4.** ezberlenmiş. **Levh-i mahfûz** : Allah tarafından takdîr olunan şeylerin ezelde -yazılı - bulunduğu levha.

mahfûz hisse : huk. miras bırakanın isteğiyle ortadan kaldırılamayan, hissesi, payı.

mahfûz مخفوض (a.s.) : alçalmış.

mahfûzât محفوظات (a.i.c.) : **1.** gizlenilmiş şeyler. **2.** ezberlenmiş şeyler. **3. müz.** Türk müziğinde nota kullanılmadığı devirlerde, bir müzikçinin ezbere bildiği müzik eserleri.

mahfûzen محفوظاً (a.zf.) : polis veyâ jandarma gibi resmî kuvvetlerin muhâfazası altında olarak.

mâh-gâne ماهگانه (f.b.i.) : aylık maaş, aylık.

mâhî ماهی (f.i.c. : mâhiyân) : **1.** balık. (bkz : semek). **Sayd-i mâhî** : balık avı. **2. ast.** Güneybalığı'nın α yıldızı, **fr. fomalhaut. 3.** aylık.

mâhî ماحی (a.s. mahv'dan) : mahveden, mahvedici, yok edici, yok eden.

mâhî emrâz : hastalıkları yok eden.

mâhî'n-nükuş : nakışları silen, mahveden; aptesânelerin, binâların iç ve dış duvarlarına münâsebetsiz kimseler tarafından tebeşir, kömür, boya gibi şeylerle yazılan yazılarla yapılan resimleri silme işini gören me'mur.

mâhî-dân ماهی دان (f.b.i.) : **1.** balık havuzu, balıklava. **2. mec.** "Hut" burcu.

mâhî-fürûş ماهی فروش (f.b.s.) : "balık satan" : balıkçı. (bkz : semmâk).

mâhî-gîr ماهی گیر (f.b.s.) : balık tutan. (bkz : mâhî-hâr).

mâhî-hâr ماهی خوار (f.b.s.) : "balık yiyen" : balık avlayan, balıkçıl. (bkz : mâhî-gîr).

mahîle محیله (a.i.c. : mahâyil) : sanmaya ve düşünmeye sebebolan işâret, alâmet, hayal eseri.

mâhî-püşt ماهی پشت (f.b.i. ve s.) : balıksırtı.

mâhir ماهر (a.s. mâhâret'den c. : mehere) : **1.** mahâretli, hünerli, elinden iş gelir, becerikli. **2. i.** erkek adı.

mâhir-âne ماهرانه (f.zf.) : mahâretle, ustalıkla, ustaca.

mâhire ماهره (a.s. mehâret'den) : **1.** ["mâhir" in müen.]. (bkz : mâhir). **2.** kadın adı.

mahîs محیص (a.i.) : **1.** bir şeyden dönme. **2.** kurtulma.

mâhiyân ماهیان (f.i.) : **1.** [mâhî'nin c.] balıklar. **2.** [mâh'ın c.] aylar.

mâhiy-âne ماهیانه (f.i.) : aylık, ay hesâbıyla verilen ücret.

mâ-hiye ماهی (ter.) : o şey ki.

mâhiyye ماهیه (o.i.) : aylık.

mâhiyyet ماهیت (a.i.) : **1.** bir şeyin aslı, esâsı, içyüzü. **2. fels.** *kendilik. **3.** *doğa.

mahîz محیض (a.i.) : hayız hâli.

mahk محق (a.i.) : **tas.** abdin vücûdünun zâtı hakkında fenâsı.

mahkeme محکمه (a.i. hükm'den c. : mahâkim) : dâvâların görülüp hükme bağlandığı yer.

mahkeme-i bidâyet : huk. dâvaların ilk görüldüğü mahkeme. [bundan sonra : "istînaf, temyîz" mahkemeleri gelir].

mahkeme-i evkâf : huk. [eskiden] evkaf müfettişliği denilen dâireye ikinci meşrûtiyetin îlânından az sonra verilen bir ad. [vazîfesi, cihad tevcîh etmek, muhtelif vakıflar arasındaki gayrimenkul ihtilâflarıyla, vakıf gediklerine bir gayrimenkulün mülk veyâ vakıf olduğuna âit dâvâları vesâireyi görmek idi].

mahkeme-i istînâf : huk. bidâyet mahkemelerinden verilip kanûnen istînâfı kabil olan hukuk ve cezâ dâvâlarına tekrar bakan ve ibtidâî mahkemelerin üstünde bulunan bir mahkeme ki hukuk ve cezâ adı ile iki kısımdır.

mahkeme-i kird-gâr : Allah'ın mahkemesi.

mahkeme-i kübrâ (en büyük mahkeme) : kıyâmet günü. (bkz : yevmü'l-kıyâme).

mahkeme-i nizâmiyye : **huk.** cezâ ve hukuk mahkemeleri. ["bidâyet" ve "istînaf" adıyla iki dereceye ayrılmıştır].

mahkeme-i şer'iyye : **huk.** [eskiden] nikâh, miras taksîmi ile din işleriyle ilgili mes'elelere bakan mahkeme.

mahkeme-i temyîz : **huk.** temyiz mahkemesi, mahkeme kararlarının yolunda verilip verilmediğini tetkik etmekle vazîfeli makam, *yargıtay.

mahkeme-i ticâret : **huk.** ticâret mahkemesi, ticâretle ilgili dâvâlara bakan mahkeme.

mahkî محكى (a.s. hikâyet'den) : hikâye olunmuş, anlatılmış.

mahkud محقود ("ku" uzun okunur. a.s.) : hased olunan, hased edilen. (bkz : mahsûd).

mahkuk محقوق ("ku" uzun okunur. a.s.) : doğrultulmuş, doğru yapılmış.

mahkûk محكوك (a.s. hakk'den) : **1.** hakkolunmuş, çelik kalemle -sert bir şey üzerine- kazılmış. **2.** yazıldıktan sonra çakı, kalemtraş gibi şeylerle kazınmış.

mahkûkât محكوكات (a.s.c.) : kazınmış, hakkedilmiş resimler, yazılar; hakkâk işleri.

mahkûm محكوم (a.s.) : **1.** kendisine hükmolunan, birinin hükmü altında bulunan. **2.** bir mahkemece hüküm giymiş. [müen. : "mahkûme" dir]. **3.** katlanma, zorunda olma.

mahkûmün aleyh : **huk.** aleyhine hükmolunan, dâvâyı kaybeden.

mahkûmün bih : **huk.** hüküm ve karârı verilmiş, hüküm giymiş.

mahkûmün leh : **huk.** lehine hükmolunan, dâvâyı kazanan.

mahkûme محكومه (a.i.) : ["mahkûm" un müen.]. (bkz : mahkûm).

mahkûmîn محكومين (a.i. mahkûm'un c.) : mahkûmlar, hüküm giyenler.

mahkûmiyyet محكوميت (a.i.) : **1.** hüküm giymişlik. **2.** hüküm giyilen süre.

mahkun محقون ("ku" uzun okunur. a.s.) : ma'sum, suçsuz.

mahkunü'd-dem ("ku" uzun okunur) : **fık.** katli lâzım olmayan kimse. [savaşta, İslâmlığı kabul eden bir kimse, mahkunüd-dem olmuş olur].

mahkûr محقور (a.s.) : hakir, aşağılık.

mahlas مخلص (a.i. hulûs'dan) : **1.** halâs olunacak, kurtulacak yer. **2.** bir kimsenin ikinci adı. **3.** eskiden şâirlerin şiirlerinde kullandıkları ad.

mahlas beyti : **ed.** gazellerde şâirin adı bulunan beyit.

mahlas hâne مخلص خانه (a.f.b.i.) : **ed.** divan şiirinde şâirin mahlasının bulunduğu beyit.

mahlas-nâme مخلصنامه (a.f.b.i.) : **ed.** yeni şiir söylemeye başlamış olan birine, üstat bir şâir tarafından bir mahlâs verildiğine dâir yazılan manzume.

mahleb محلب (a.i.) : **1.** İdris ağacı. **2.** bal. (bkz : asel).

mahleb مخلب (a.i.c. : mahâlib) : arslan, kedi, doğan gibi hayvanların çengelli pençesi.

mâh-lika ماهلقا (f.b.s.). (bkz : mehlika).

mahlu' مخلوع (a.i. hal'den) : tahtından indirilmiş hükümdar.

mahlûa مخلوعه (a.s.) : ["mahlû'" un müen.]. (bkz : mahlû').

mahlûc محلوج (a.i.) : hallâclanmış, atılmış [pamuk].

mahlûf محلوف (a.i.) : yemin etme.

mahlûfü'n-aleyh: **huk.** yemin edilen husus.

mahlûk محلوق (a.s.) : tıraş edilmiş baş veyâ yüz. (bkz : matrûş, tırâşîde).

mahlûk مخلوق (a.s. ve i. halk'dan) : halk olunmuş, yaratılmış; *yaratık.

mahlûka مخلوقه (a.i.) : benimsenen, çalınan, kasîde, şiir.

mahlûkat مخلوقات ("ka" uzun okunur. a.s. ve i. mahlûk'un c.) : yaratılmış şeyler, canlılar; *yaratıklar.

mahlûl محلول (a.s. hall'den) : **1.** hallolunmuş, çözülmüş, dağılmış. **2.** erimiş, eritilmiş, *eriyik. **3.** sâhipsiz maaş veyâ me'murluk. **4. i.** mirasçısı bulunmayan ve hükûmete kalan [miras].

mahlûl-i mufassal : tapu usûlüne âit bir ıstılah. [iki kısımdır : biri, defter-i mufassalda

kayıtlı olup da icmal defterine kayıtlı olmayan köyler ve mezraalar timarı olup her kime berat ile verilmiş ise ona âitti. Diğeri, icmal defterinde noksan ve defter-i mufassalda fazla olarak kayıt olunandı].

mahlûl-i sirf : **huk.** [eskiden] hakk-ı intikal ve hakk-ı tapu eshâbı bırakmaksızın mutasarrıfının vefâtıyla mahlûl kalan arâzî.

mahlûl مخلول (a.s.) : delinmiş, öbür tarafına işlenmiş olan şey.

mahlûlât محلولات (a.i.c.) : mirasçısı olmayan bir ölünün evkafa veyâ mîriye kalan mirası.

mahlûle محلوله (a.s.) : **1.** ["mahlûl" ün müen.] (bkz : mahlûl). **2. i.** kocası ölmüş, dul kalmış kadın.

mahlûliyyet محلوليت (a.i.) : mahlûlluk, mahlûl olma hâli.

mahlût مخلوط (a.s. halt'dan) : **1.** halt olunmuş, katılmış, karıştırılmış, karışık. (bkz : halîta). **2. kim.** *karışım.

mahlûta مخلوطه (a.i.) : bulgurla karışık mercimek çorbası.

mahlûte مخلوطه (a.s.) : ["mahlût" un müen.] (bkz : mahlût).

mahmasa مخمصه (a.i. hams'dan) : açlık, açlıktan zayıf düşme.

mahmî محمى (a.s.) : himâye gören, korunan [kimse].

mahmidet محمدت (a.i.c. : mahâmid) : medhetme, övme. (bkz : senâ, sitâyiş).

mahmidet-sâz محمدتساز (a.f.b.s.) : hamd ve senâ eden.

mahmil محمل (a.i.c. : mahâmil) : **1.** mahfe, deve üzerine konulan -iki kişinin bineği- sepet. (bkz : mihmel[1]). **2.** her yıl Haremeyn'e hacı kafilesiyle gönderilen armağanlar.

mahmil-i şerîf : haremeyne sürre adıyla gönderilen para ve hediyelerin yükletildiği vâsıta.

mahmiye محميه (a.i. himâye'den) : **1.** bir şeyi himâye etme, koruma. **2.** [muhâfazalı] büyük şehir.

mahmiyye محميه (a.s.) : ["mahmî" kelimesinin müennesi]. (bkz : mahmî).

mahmûd محمود (a.s. ham'dan) : **1.** hamdolunmuş, senâ edilmiş; övülmeye değer. **Makam-ı mahmûd** : Hz. Muhammed'in en büyük şefaat makamı, Cennet.

mahmûdü'l-hisâl : iyi ahlâk sâhibi.

mahmûdü'ş-şiyem : övülecek huylara sâhip olan. **2. i.** Hz. Peygamber'in adlarından biri. **3. i.** erkek adı.

Mahmûd محمود (a.h.i.) : Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkmak üzere getirdiği filin adı.

Mahmûd (Kâşgarlı-) (كاشغارلى محمود) (a. h.i.) : Karahanlılardan olan bu Türk bilgini ve edîbi, **Divânü Lügati't-Türk** adlı ünlü eseriyle tanınmıştır. 1074 yılında Kâşgâr'da yazılmış olan bu eser islâmiyet te'siri altındaki ilk eserlerdendir. Mahmut, bir lûgat kitabı tarzında olan bu eserini, Türkçenin Arapça kadar ve ondan daha zengin bir dil olduğunu göstermek için yazmıştır. Türkçe sözler, Arap kaidelerine göre tertîbedilmiş ve Arapça olarak anlatılmıştır. Mahmud, eserini yazdıktan üç yıl sonra bir düzeltmeden geçirerek Abbâsî Halîfelerinden Muktedî Billâh'a takdîm etmiştir. Bu kitap 1335 hicrî yılında Kilisli Rifat'ın kopyesi ve düzeltmesiyle basılmış, daha sonra Besim Atalay tarafından üç cilt ve bir indeks hâlinde yeni harflerle 1939, 1940, 1941 yıllarında, öztürkçeye çevrilmiştir. Asıl tek nüsha Fâtih Millet Kütüphanesi Emîrî kısmında mahfuzdur.

mahmûde محموده (a.s.) : ["mahmûd" un müen.] (bkz : mahmûd).

mahmûde محموده (a.i.) : **bot.** bingöz otu, sakmunya.

mahmûdî, mahmûdiyye محمودى ، محموديه (a. s.) : **1.** II. Sultan Mahmud'a âit, onunla ilgili. **2. i.** onun zamânında çıkarılmış olan 25 gümüş kuruş değerinde altın para. **3. i.** onun adına yapılmış olan eski bir harb gemisi, kalyon. [9 Ağustos 1814 (22 Şâban 1229) de denize indirilmiştir]. **4. i.** Mahmut devrinde basılan altın para.

mahmûl محمول (a.s. haml'den) : **1.** haml olunmuş, yüklenmiş. **2.** bir şey üzerine kurulmuş. **3. i. gr., mant.** müsnet, *yüklem, ha-

ber : "insan hayvandır" cümlesinde : insan "mevzu", hayvan "mahmul" dür.

mahmûle محموله (a.i.) : yük. (bkz : bâr, hamûle).

mahmûlen محمولاً (a.zf.) : mahmûl olarak, yüklü olarak.

mahmûm محموم (a.s.) : **1.** hümmâya, sıtmaya tutulmuş, sıtmalı olan; ateşli, ateşi olan. **2. mec.** saçmasapan konuşan.

mahmûm-âne محمومانه (a.f.zf.) : **1.** mahmumcasına, ateşli olarak, ateşler içinde. **2.** sayıklarcasına.

mahmûr مخمور (a.s.hamr'den) : **1.** sarhoşluğun verdiği sersemlik. **2.** uyku basmış, ağırlaşmış göz, baygın göz. **Çeşm-i mahmûr :** baygın göz, süzülerek bakan göz. [müen : "mahmûre" kadın adı olarak kullanılır].

mahmûr-âne مخمورانه (a.f.zf.) : mahmurcasına, baygın baygın. **Nigâh-ı mahmûr-âne :** baygın baygın bakış.

mahmûre مخموره (a.i.c.) : ["mahmûr" un müen.]. (bkz : mahmûr). **2. i.** kadın adı.

mahmûz محموض (a.s.) : hamızlanmış, oksitlenmiş.

mahnûk مخنوق a.s. hank'dan) : boğulmuş, boğazı sıkılmış, boğuk.

mahnûkan مخنوقاً (a.zf.) : boğulmuş olarak, boğazı sıkılarak.

mâh-pâre ماهپاره (f.b.i.) : **1.** ay parçası. **2.** çok güzel kimse. (bkz : meh-pâre).

mâh-perest ماهپرست (f.b.s.) : "Ay'a tapan": **mec.** bir dilbere gönül veren.

mâh-perver ماه پرور (f.b.s.) : mehtaplı.

mah-peyker ماه پیکر (f.b.s.) : yüzü ay gibi parlak, güzel, nurlu [olan]. (bkz : meh-peyker).

mahrâ محرى (a.i.) : **1.** elverişli, uygun şey. **2.** değerli kimse.

mahrec مخرج (a.i. hurûc'dan c. : mahâr c.) : **1.** hurûcedecek, dışarı çıkacak, çıkılacak kapı. **2. leng.** ağızdan harflerin çıktığı yer, *çıkak, *boğumlama yeri, **fr. point d'articulation. 3.** ilmiyye rütbesinden İstanbul tarîk-ı mevleviyetlerinin ilk pâyesi. **4. mat.** *payda, âdî kesirde çizginin altındaki sayı.

mahrec-i aklâm : 1862 de memur yetiştirmek üzere kurulan okul.

mahrec-i mekâtib-i askeriyye : 1864 de açılan Osmanlı idaresinde askerî idadilere öğrenci yetiştirmek üzere 1864 de açılan rüştiye mektebi.

mahrec mevleviyyeti : tar. Osmanlı devletinde üçüncü kademedeki yüksek kadılıklara verilen bir ad.

mahrec-i müşterek : mat. ortak *payda, **fr. même dénominateur.**

mahref مخرف (a.i.) : yemiş sepeti.

mahrek محرق (a.i.) : yakacak yer.

mahrek محرك (a.i. hareket'den) : **1. mat.** hareketli bir noktanın güttüğü yol. **2. astr.** bir gök cisminin hareketinde ağırlık merkezinin geometri bakımından yeri, *yörünge, **fr. orbite.**

mahrek-i arz : astr. yer *yörüngesi.

mahrek-i dâirevî : astr. çember *yörünge.

mahrek-i şems-i cenûbî : astr. Arz'ın meylinden dolayı Güneşin Seretan (Yengeç dönencesi) ve Cedi medarları (Oğlak dönecesi) arzları arasında hareket eder göründüğü sırada hatt-ı semâvî dâiresine paralel ve Arzın merkezinden îtibaren 23 derece 27 dakika **güneyde** tersîm ettiği mevhum dâire.

mahrek-i şems-i şimâlî : astr. Arz'ın meylinden dolayı Güneş'in Seretan (Yengeç dönencesi) ve Cedi medarları (Oğlak dönencesi) arzları arasında hareket eder göründüğü sırada hatt-ı istivâ-i semâvî dâiresine paralel ve Arz'ın merkezinden îtibâren 23 derece 27 mevhum dakika **kuzeyde** tersîm ettiği dâire.

mahrek müstevîsi : astr. *yörünge *düzlemi.

mahrem مخرم (a.i.) : iki dağ arasındaki yol.

mahrem محرم (a.s. harâm'dan c. : mahârim) : **1.** haram, şerîatın yasak ettiği şey. **2.** nikâh düşmeyen, şerîatçe evlenilmesi yasak edilen. **3.** şerîatçe, kadının kendisinden kaçmadığı [erkek]. **4.** [biriyle] çok samîmî, içli dışlı olan. **5.** gizli olan, herkese söylenmeyen. **6.** herkesçe bilinmemesi îcâbeden.

Nâ-mahrem : nikâh düşen, kendisinden kaçılan erkek. 7. **tas.** Tanrı'nın sırlarını öğrenmeye başlayan kimse.

mahrem-i esrâr : kendisine sır söylenen kimse; sırdaş.

mahrem-i râz : kendisine sır verilmiş kimse. **tas.** Allah'ın sırrına âşinâ olmaya başlayan kimse; velî.

mahremân محرمان (a.i.c.) : mahremler, en yakın olan teklifsiz dostlar.

mahrem-âne محرمانه (a.f.zf.) : mahrem olarak, gizlice.

mahremiyyet محرميت (a.i.) : mahremlik, mahrem olma hâli, gizlilik.

mâh-rû ماه رو (f.b.s.c. : mâh-rûyân) : ay yüzlü, yüzü ay gibi olan, güzel.

mahrûb محروب (a.s.) : mahrum edilmiş, elinden sermâyesi alınmış, eli avucu bomboş bırakılmış.

mahrûb مخروب (a.s.) : harâbedilmiş.

mâh-ruh ماه رخ (f.b.s.) : ay yanaklı.

mâh-ruhsâr ماه رخسار (f.b.s.) : (ay yanaklı) parlak, güzel yanaklı; yanağı, yüzü ay gibi yuvarlak olan [kimse]. (bkz : mâh-ruh).

mahrûk محروق (a.s. hark'dan) : yanmış, yanık. [maddî, mânevî].

mahrûkü'l-fuâd : yüreği yanık.

mahrûkat محروقات ("ka" uzun okunur. o.i. mahrûk'un c.) : odun, kömür gibi yakılacak şeyler.

mahrûkat-ı mâyia : **kim.** *akaryakıt.

mahrûkat-ı tabîiyye : **kim.** *doğal yakacaklar.

mahrûm محروم (a.s. hirmân'dan) : **1.** bahtsız, nasipsiz. **2.** istediğini, dilediğini elde edemeyen.

mahrûm-âne محرومانه (a.f.zf.) : mahrumcasına.

mahrûme محرومه (a.s.) : ["mahrûm" un müen.]. (bkz : mahrum).

mahrûmen محروماً (a.zf.) : mahrum olarak, bir şeyi veya dilediğini elde edemeyerek.

mahrûmiyyet محروميت (a.i.) : mahrumluk, dilediğini, istediğini elde edememe.

mahrûr محرور (a.s. harâret'den) : içi harâretli olan, ateşli, ateşlenmiş, kızmış. **Dil-i mahrûr**: ateşli gönül.

mahrûr-âne محرورانه (a.f.zf.) : ateşli ateşli, harâretli bir şekilde.

mahrûre محروره (a.s.) : ["mahrûr" un müen.]. (bkz : mahrûr).

mahrûs محروس (a.s. hırâset'den c. : mahârîs : muhâfaza edilen, gözetilen, korunan. **Memâlik-i mahrûse** : muhâfaza edilmiş memleketler; Osmanlı ülkesi. (bkz : Memâlik-i Şâhâne).

mahrûsa محروسه (a.i.) : büyük şehir. (bkz : medîne-i azîme). **Memâlik-i mahrûsa-i şâhâne** : Osmanlı ülkesi.

mahrûsa-i muhabbet : muhabbet şehri, sevgi ülkesi.

mahrûse محروسه (a.s.) : ["mahrûs" un müen.] (bkz : mahrûs).

mahrût مخروط (a.i.) : **geo.** *koni.

mahrût-ı kaim : **geo.** *dikkoni.

mahrût-ı nâkıs : **geo.** *kesikkoni, **fr. tronc de cône.**

mahrût-ı teberrüzî : **coğr.** birikinti *konisi.

mahrûtî مخروطى (a.s.) : **geo.** *konik.

mahrûtiyyât مخروطيات (a.s.c.) : mahrûti, konik olan şeyler.

mahrûtiyye مخروطيه (a.i.) : **geo.** konik.

mahrûtiyyet مخروطيت (a.i.) : mahrûtîlik, konik olma hâli.

mâh-rûy ماهروى (f.b.s.) . (bkz : mâh-rû).

mâh-rûyân ماهرويان (f.b.s. mâh-rû'nun c.) : ay yüzlüler, yüzü ay gibi olanlar, güzeller.

mahrûz محروض (a.s.) : rezil, kepâze, aşağılık.

mahsebe محسبه (a.i.) : sanma, şüphe etme.

mahser محسر (a.i.) : huy, tabîat.

mahsub محسوب (a.s. hisâb'dan c. : mahâsib, mahsûbât) : **1.** hesâbedilmiş, hesâba dâhil edilmiş, avans kapatma. **2.** büyük bir zâta mensup kimse.

mahsûb محصوب (a.s.) : kızamık çıkarma.

mahsûbât محسوبات (a.s. mahsûb'un c.) : hesâbedilmişler, hesâba dâhil edilmişler.

mahsûben محسوباً (a.zf.) : hesâba katılarak, alacağa tutularak, hesâba geçirilerek; avans olarak.

mahsûbiyyet محسوبیت (a.i.) : mahsupluk.

mahsûd محسود (a.s. hased'den) : hased olunan, hased edilen. (bkz : mahkud).

mahsûd محصود (a.s.) : **1.** hasad edilmiş, ekini biçilmiş. **2.** biçilmiş ekin.

mahsûf مخسوف (a.s. husûf'dan) : husûfa uğramış, gölgelenmiş.

mahsûl محصول (a.s. husûl'den) : **1.** husûl bulan, hâsıl olan, meydana gelen şey. **2.** ürün. **3.** verim.

mahsûl-i bedîa : güzel mahsul.

mahsûlât محصولات (a.i. mahsûl'ün c.) : **1.** hâsıl olan, elde edilen şeyler. **2.** topraktan yetişen şeyler. **3.** ehlî hayvanlardan elde edilen maddeler. **4.** sanâyi maddeleri.

mahsûlât-ı arziyye : toprak mahsulleri.

mahsûlât-ı kimyeviyye : kimyâ yoluyla elde edilen maddeler.

mahsûlât-ı sınâiyye : endüstri mahsulleri.

mahsûl-dâr محصولدار (a.f.s.) : mahsul veren, verimli, bereketli.

mahsûn محصون (a.s. hısn'dan) : kuvvetlendirilmiş, istihkâmlı.

mahsûr محصور (a.s.) : **1.** muhâsara edilmiş, kuşatılmış. **2.** hasredilmiş, sınırlanmış, belli edilmiş. **Nâ-mahsûr** : sınırsız, pek çok. **3.** menedilmiş; tazyîk edilmiş, sıkıştırılmış.

mahsûr محسور (a.s. hasr'dan) : feri gitmiş, yorulmuş [göz]. **Çeşm-i mahsûr :** fersiz, yorgun göz.

mahsûs محسوس (a.s. hiss'den) : **1.** hissedilen, beşduygu'dan biriyle duyulan, anlaşılan, duyulur. **2.** belli, âşikâr, meydanda.

mahsûs, mahsûse مخصوص ، مخصوصه (a.s. husûs'dan c. : mahâsîs, mahsûsât) : **1.** husûsîleşmiş; başkasında bulunmayan, yalnız bir kimseye âit olan. **2.** birine ayrılmış olan. **3.** lâyık. **4.** ayrı, müstakil, başlı başına. **5. zf.** husûsî olarak, *özel, bilhassa. **6. zf.** isteyerek, bile bile. **7. zf.** şakadan, yalandan.

mahsûs ve nâ-mahsûs : belli belirsiz.

mahsûsa مخصوصه (a.s.) : mahsus, husûsî. **İdâre-i mahsûsa, İdâre-i azîziyye :** Sultan Abdülaziz zamânında İstanbul'da ilk olarak deniz işletme idâresi olup, sonraları "Seyr-i Sefâin" ve şimdi de "Devlet Denizyolları" adını almıştır.

mahsûsât محسوسات (a.i.c.) : gözle görülür şeyler. [ma'kulât'ın zıddı].

mahsûsen مخصوصاً (a.zf.) : mahsûs olarak, ayrıca, bile bile. (bkz : bi'l-iltizâm).

mahsûsiyyet مخصوصیت (a.i.) : mahsusluk, husûsî olma hâli (*özellik).

mahşer محشر (a.i. haşr'den) : **1.** haşrolunacak, toplanılacak yer; kıyâmette ölülerin dirilip toplanacakları yer. **2.** çok kalabalık.

mahşerî محشری (a.s.) : mahşeri andıran, mahşer gibi.

mahşûd محشود (a.s.) : toplanmış, yığılmış.

mahşûr محشور (a.s. haşr'dan) : toplanmış.

mâh-tâb ماهتاب (f.b.i.) : **1.** ay ışığı, mehtap. **2.** on dört gecelik Ay. (bkz : bedr). **3.** maytap, şenlik gecesinde yakılan renkli kibrit veyâ fişek.

mâh-tal'at ماه طلعت (f.a.b.s.) : yüzü ay gibi parlak, güzel olan.

mahtûbe مخطوبه (a.i.) : evlenmek için istenilen kadın.

mahtûm مختوم (a.s.) : **1.** hâtemlenmiş, mühürlenmiş. **2.** kilitlenmiş; bağlanmış.

mahtûmü'l-ebsâr : gözkapakları kapalı olan kör.

mahtûn مختون (a.s.) : hitân edilmiş, sünnet olunmuş. **Tıfl-ı mahtûn :** sünnet edilmiş çocuk.

mahtûr مخطور (a.s. hatar'dan) : **1.** hatar'a, tehlikeye yakın. **2. i.** fikir ve endîşe.

mahtût, mahtûte مخطوط ، مخطوطه (a.s.) : **1.** hatlanmış, çizgilenmiş, çizilmiş. **2.** yazılmış. (bkz : mektûb).

mahtûtât مخطوطات (a.i. mahtut'un c.) : yazma kitaplar.

ma'hûd, ma'hûde معهود ، معهوده (a.s. ahd'den. c. : maâhid) : **1.** ahdolunmuş, bilinen;

sözleşilen. **2.** sözü geçen. (bkz : mezkûr). **3. mec.** [ikincisi] fenâ bilinen kadın.

mâhûdâne ماهودانه (f.i.) : kene otu denilen şiddetli müshil.

mahûf مخوف (a.s. havf'den c. : mahâvif) : **1.** korkunç, korkulu [yer]. **2.** tehlikeli.

mahûfiyyet مخوفيت (a.i.) : korkunçluk.

mahûle مخوله (a.s.) : kocası ölmüş kadın.

mâhulyâ ماخوليا (f.i.). (bkz : mâlîhulyâ).

mâhûr ماخور (f.i.) : meyhâne, kumarhâne.

mâhûr ماهور (f.i.) : **müz.** Türk müziğinin en eski makamlarındandır. Neşeli, şuh, ferah verici bir makamdır. Asırlardan beri rağbet ile kullanılmıştır. Mâhur, çargâh makamının rast (sol) perdesindeki şeddidir; yâni basit bir şed makamdır. (Acem-aşîran gibi ki, bu da mâhûr'un bir perde pestinde kalan bir çârgâh şeddidir). Güçlüsü -beşinci derece olan- nevâ (re) dır. Dizinin umûmî seyri inicidir. Donanımına "fa" için bir küçük mücenneb diyezi alır (yâni garb müziğindeki "sol majör"ün aynıdır.), orta sekizlisindeki sesleri -tîzden peste doğru olmak üzere- şöyledir : gerdâniye, mâhur, hüseynî, nevâ, çargâh, pûselik, dügâh ve rast.

mâhûr-i kebîr : **müz.** Türk müziğinin en az, beş asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

mâhûr-ı kebîr-i kadîm : müz. adı Nasır Abdülbaki'nin Tedkîk ve Tahkîk'inde geçen makam.

mâhûr-i sagir : müz. Türk müziğinin en az, beş asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

mahûr-aşîran ماهور عشيران (f.b.i.): **müz.** Türk müziğinin en az iki buçuk asırlık bir mürekkep makamı olup zamanımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

mâhûrek ماهورك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az iki asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

mâhûr-hân ماهورخوان (f.b.i.) : **müz.** İ. Hakkı Bey'in terkîbettiği bir mürekkep makamdır. Mâhur ile hicaz dizisinden bir parçanın birleşmesinden ibârettir. Donanımına mâhur gibi "fa" küçük mücenneb diyezi konulur. Hicaz için si bakıyye bemolü, do bakıyye diyezi "fa" bekar ve "fa" bakıyye diyezi kullanılır. Hicaz dizisinde bir miktar seyrettikten sonra, kısa bir mâhur parçası gösterir ve mâhur dizisinin üçüncü derecesi olan pûselik "si" perdesinde kalır. Bu târiften de anlaşılacağı üzere bilgisizce terkîbedilmiş bir makamdır.

mâhûr-pûselik ماهور پوسه لك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin tahmînen iki asırlık bir mürekkep makamıdır. Mâhur ile pûselik beşlisi veyâ tam dizisinden ibârettir. Pûselik ile dügâh "lâ" perdesinde kalır. Güçlüsü -mâhur makamının güçlüsü olan- nevâ (re) dır. Donanımına mâhur gibi "fa" küçük mücenneb diyezi alır. Tam pûselik dizisi kullanılırsa "fa" bekar yapılır; yeden için de "sol" bakıyye diyezi konur.

mahûza محوضه (a.s.) : **1.** hâlis, saf, katkısız. **2.** temiz, şerefli, asîl.

mâ-hüve'l-hakk ماهوالحق (a.b.s.) : hak olan şey.

mahv محو (a.i.) : **1.** yok etme, ortadan kaldırma; harâbetme, perîşan etme; batma, bitme, yok olma. **2. tas.** beşerî nakîsalardan kurtulma hâli. [zıddı : "isbât"].

mahv-i ayn-i abd : tas. âyana vücut izâfesini iskat.

mahv-i ubûddiyye : tas. âyana vücut izâfesini iskat.

mahv ü isbât : bir müsveddenin bâzı yerlerini çizip, bazı yerlerini ilâvelerle düzeltme. **3. astr.** Ay'daki siyahlık.

mâh-vâr ماهوار (f.b.s.) : ay gibi. (bkz : mehvâr[1], meh-veş).

mâh-vâre ماهواره (f.i.) : aylık maaş. (bkz : mâhâne, mâh-yâne).

mâh-veş ماهوش (f.b.s.) . (bkz : meh-veş).

mahviyyet محويت (o.i.) : alçakgönüllülük. [yapma kelimelerdendir]. (bkz : tevâzu').

mâhya, mâhye ماهيه ، ماهيا (a.i. mâhiyye'den) : Ramazan'da birden çok minaresi olan camilerin minareleri arasına gerilen iplere kandil veya elektrik ampullleriyle yazılan yazılar, yapılan resimler.

mâh-yâne ماهيانه (f.i.) : aylık maaş. (bkz : mâhâne, mâh-vâre, şehriyye).

mahz محض (a.i.) : **1.** su katılmamış, hâlis süt. **2.** hâlis, katkısız, sâde; tam; ta kendisi, aslı. **Hikmet-i mahzâ :** tam bir hikmet, hikmetin ta kendisi.

mahz-ı hikem : hikmetlerin hâlisi, akıllılığın, filozofluğun ta kendisi.

mahz-ı kerâmet : tam kerâmet.

mahz-ı ni'met : nîmetin hâlisi, kendisi.

mahzâ محضا (a.s.) : **1.** ancak, yalnız, tek, sâde. **2.** hâlis, katkısız, tam.

mahzana محضنه (a.i.) : güvercinlik.

mahzar محضر (a.i. huzûr'dan) : **1.** huzur yeri, büyük bir kimsenin önü. **2.** hazır olma, görünüş, gösteriş. **Nîk-mahzar :** görünüşü güzel olan. **3.** birkaç kişi tarafından imzâlanmış olan dilekçe. **4.** mahkeme sicili.

mahzen محضاً (a.zf.) : ancak, yalnız, tek. (bkz : mahzâ).

mahzen مخزن (a.i. hazn'den c. : mahâzin) : **1.** içinde eşyâ saklanacak yer; yer altı, bodrum. **2.s.** havasız, karanlık [yer]. **Kurşunlu mahzen :** İstanbul'da Galata'da, deniz kıyısında bulunan gümrük binâsı [Tanzîmat'tan önce].

mahzen-i cûb : İstanbul'da, Tersâne'deki kereste anbarı.

mahzen-i sürb : İstanbul'da Tersâne'deki levâzım anbarı, kurşunlu mahzen.

mahzû' مخضوع (a.s.) : huzûa ermiş, gönülden münkadolmuş, boyun eğmiş.

mahzûb مخضوب (a.s.) : boyanmış. (bkz : mahdûb, masbûğ, mülevven).

mahzûf محذوف (a.s.) : **1.** hazfolunmuş, silinmiş, kaldırılmış. **2. ed.** eski yazıda noktasız harflerle yazılmış manzum ve mensur söz. Buna "mühmel" ve "mücerred" de denir. (bkz : mücerred, mühmel).

mahzûl مخذول (a.s.c. : mahâzîl) : hor, hakir, perîşan; rüsvâ.

mahzûlen مخذولاً (a.zf.) : hakir, rüsvâ olarak.

mahzûlîn مخذولين (a.s. mahzûl'ün c.) : horlar, hakirler, perişanlar, rüsvâlar. (bkz : mahâzîl).

mahzûn مخزون (a.s. hazîne'den) : hazînede saklanan şey.

mahzûn محزون (a.s. hüzn'den) : hüzünlü, tasalı, kaygılı. (bkz : mükedder).

mahzûn-âne محزونانه (a.f.zf.) : mahzuncasına, tasalı, kaygılı olarak.

mahzûnen محزوناً (a.zf.) : kaygılı, tasalı olarak.

mahzûniyyet محزونيت (a.i.) : mahzûnluk. tasalı, kaygılı oluş.

mahzûr محظور (a.s. hazr'dan c. : mahâzîr) · harâm edilmiş, yanına yaklaşılması yasak edilmiş; haram.

mahzûr محذور (a.s. ve i. hazer'den) : hazer olunacak, sakınılacak, korkulacak şey; engel; sakınca.

mahzûrât محظورات (a.i. mahzûre'nin c.) : şer'an yasak edilmiş olan şeyler. **Ez-zarûrât tübîhü'l-mahzûrât :** zarûretler, yasak ve haram sayılan şeyleri mubah kılar.

mahzûrât محذورات (a.i. mahzûr'un c.) : hazer olunacak, sakınılacak, korkulacak şeyler; engeller. (bkz : mahâzîr).

mahzûre محذوره (a.i.) : **1.** sakınma, çekinme, *sakınç. **2.** çekinilecek şey, korku. **3.** savaş. (bkz : ceng).

mahzûre محظوره (a.i.c. : mahzûrât) : men' ve haram edilmiş olan şey.

mahzûz محظوظ (a.s. hazz'den) : hazetmiş, hoşlanmış. (bkz : memnûn).

mahzûzât محظوظات (a.i.c.) : hoşlanılacak şeyler.

mahzûziyyet محظوظيت (a.i.) : mahzuzluk, hâz etme, hoşlanma. (bkz : mesrûriyyet).

mâî, mâiyye مائى ، مائيه (a.s. mâ'dan) : **1.** suya âit, su ile ilgili. **2.** su renginde, mâvi.

maîb معيب (a.i.c. : maâyib) : ayıp sayılan şey, kusur, leke.

mâide مائده (a.i.) : **1.** üzerinde yemek bulunan sofra. **Sûre-i mâide** : mâide sûresi, Kur'ân'ın 5. sûresi. 120 âyettir, Medine devrinde nâzil olmuştur. **2.** yemek, ziyâfet.

Mâide-i Mesîh : Hz. Îsâ ile Havârîlerine gökten nâzil olan sofra. (bkz : V. sûre).

mâide-i seniyye : pâdişah ziyâfeti.

mâide-i Süleymân : Endülüs fâtihleri arasında nifâka sebebolan meşhur sofra takımı.

mâide-sâlâr مائده سالار (f.b.i.) : sofracı başı.

mâil مائل (a.s. meyl'den) : **1.** bir yana eğilmiş, eğik, eğri. **2.** hevesli, istekli, düşkün. **3.** andırır, benzer, ...e çalar. **4. i. geo.** eğik.

mâil-i inhidâm : yıkılmaya yüz tutmuş, kağşamış. (bkz : müşrif-i harâb).

mâil üstüvâne : geo. eğik silindir.

mâile مائله (a.i.) : **coğr.** aklan, **fr. versant.**

mâiliyyet مائليت (a.i.) : mâillik, eğrilik.

maîn معين (a.i.) : **1.** saf, akar su. **2. geo.** *eşkenar *dörtgen, **fr. losange.**

maîşet معيشت (a.i. ayş'den c. : maâyiş) : **1.** yaşama, yaşayış. **2.** geçinme, geçiniş, dirlik, geçinmek için lüzumlu olan şey. (bkz : îş). **3.** ilmiye tarîkinin başlangıcında bulunanlara verilen tahsîsat.

maîşet-gâh معيشتگاه (a.f.b.i.) : maîşet yeri, geçim temîn edilen yer.

mâiyye مائيه (a.i.) : **zool.** *susallar, **fr. aquatiques.**

maiyyet معيت (a.i.) : **1.** berâberlik, arkadaşlık. **2.** bir büyük me'mûrun emri altında bulunma.

maiyyet-i seniyye : pâdişâhın yanında bulunanlar.

maiyyet me'muru : bir vâlinin yanında idâre stajı yapan me'mur.

maiyyet vapuru : kıyı ve ada vâlîlerinin emrinde bulunan vapur, elçiliklerin İstanbul'da bulunan gemileri.

mâiyyet مائيت (a.i.) : **kim.** hidrat, **fr. hydrate.**

mâiyyet-i karbon : kim. karbonhidrat.

makabih مقابح ("ka" uzun okunur. a.i. makbaha'nın c.) : yakışıksız, çirkin hareketler.

makabir مقابر ("ka" uzun okunur. a.i. makbire'nin c.) : mezarlar. (bkz : medâfin).

mâ-kabl ماقبل (a.i.) : ön, öndeki, üstteki, geçmiş; bir şeyin kendinden evvel olanı.[zıddı : "mâ-ba'd"].

mâ-kable şümûl : geçmişe etkili olma.

mâ-kable't-târih ماقبل التاريخ (a.b.s.) : **fels.** târihöncesi, **fr. préhistoire.**

ma'kad معقد (a.i.c. : maâkid): akdedilecek yer.

mak'ad مقعد (a.i. kuûd'dan c. : makâid) : **1.** oturulacak yer, minder. **2.** oturak yeri, geri, kıç, makat. (bkz : dübr, ist.).

makadim مقادم ("ka" uzun okunur. a.i. makdem'in c.) : gelmeler, dönüp gelmeler.

makadir مقادر ("ka" uzun okunur. a.i. makderet'in c.) : kudretler, kuvvetler.

makadîr مقادير ("ka" uzun okunur. a.i. mikdâr ve makdûr'un c.) : miktarlar, kısımlar.

makadîr-i müştereke : aynı ölçü ile ölçülebilen miktarlar.

makadîr-i mütenâsibe : mat. orantılı çokluklar.

mak'ad-i sıdk مقعد صدق (a.it.) : takvâ erbâbının Cennet'te bulunacakları makam.

makaid مقاعد ("ka" uzun okunur. a.i. mak'ad'ın c.) : makatler.

makal مقال ("ka" uzun okunur. a.i. kavl'den c. : makalât) : **1.** söz, lâkırdı. (bkz : kavl). **2.** söyleme, söyleyiş. **Hüsn-i makal :** söz güzelliği.

makalât مقالات ("ka" uzun okunur. a.i. makale'nin c.) : **1.** sözler. **2.** gazetede veyâ dergide çıkan yazılar.

makale مقاله ("ka" uzun okunur. a.i. kavl'den c. : makalât) : **1.** söz. **2.** nutuk. **3.** tek bir bahis üzerine kaleme alınan şey.

makalîd مقاليد ("ka" uzun okunur. a.i. mıklâd'ın c.) : **1.** kilitler, kilit dilleri, anahtarlar. **2.** hazîneler.

makalim مقالم ("ka" uzun okunur. a.i. maklem in c.) : ucu budanmış şeyler.

makam مقام ("ka" uzun okunur. a.i. kıyâm'dan c. : makamât) : **1.** kıyâm edilen, durulan, durulacak yer; durak. **2.** me'mûriyet, me'murluk yeri. **3.** ermişlerden birinin mezarı sanılan yer. **4. müz.** bir durak ile bir

güçlünün etrâfında, onlara bağlı olarak toplanmış seslerin umûmî heyeti, **fr. mode, ton. Nihâvend makamı, hicaz makamı...** gibi.

makam-ı âid : yetkili makam. (bkz : merci'-i âid).

makam-ı âlî (yüce makam) : nezâretler hakkında kullanılırdı.

makam-ı evvel-i sânî : seyyâre (*gezegen) lerin mahrek (*yörünge) leri üzerindeki hareket noktası.

makam-ı hizmet : hizmet, iş görme yeri.

makam-ı İbrâhîm : Kâbe'de saklı bulunan bir taş.

makam-ı Mahmûd : mahşer günü Hz. Muhammed'in diğer nebîlerle velîlere melce' olan şefaat-i Kübrâ makamı. [Ta'bîrât-i Kur'âniyye'dendir].

makamât مقامات ("ka" uzun okunur. a.i. makam ve makame'nin c.) : **1.** makamlar. **2.** meclisler, topluluklar, kalabalıklar. **Sâhib-i makamât** : tasarruf ve hakikat vâdîsinde yüce mertebelere ermiş olan.

makamât-ı âliyye : yüce makamlar, nezâretler.

makamât-ı Harîrî : Arap edîbi Harîrî'nin hikâye kitabı.

makamât-ı mûsikiyye : mûsiki makamları, havaları.

makamât-ı mübâreke : Kudüs'te Müslümanlar ve Hıristiyanlarca mübarek addedilen makamlar.

makamât-ı Rıdvân : Cennetler.

makame مقامه ("ka" uzun okunur. a.i.c. : makamât) : **1.** meclis, cemâat, topluluk, kalabalık. **2.** nutuk tarzında söylenilen sözler.

makami' مقامع ("ka" uzun okunur. a.i. mıkmaa'nın c.). (bkz : mıkmaa).

makani' مقانع ("ka" uzun okunur. a.i. mıkna' ve mıknaa'nın c.) : başörtüleri.

makarîz مقاريض ("ka" uzun okunur. a.i. mikrâz'ın c.) : kesecek âletler, makaslar.

makarr مقر (a.i. karâr'dan c. : makarr) : **1.** karar edilen, durulan yer, karargâh. **2.** oturulan yer. **3.** ocak, merkez. **Cennet-makarr :** durağı, yeri cennet olan. (bkz : cennet-mekân). **4.** pâyıtaht, başkent.

makarr-ı hükûmet : hükûmet merkezi. (bkz : pây-taht).

makarr-ı idâre : *başşehir, *başkent.

makarr-ı sefîl : alçak durak.

makarr-ı sefîl-i feryâd : alçak feryat durağı, ıztırapla dolu dünyâ.

makas(s)dâr مقصدار (o.f.b.i.) : elbise için kumaş biçen kimse.

makasid مقاصد ("ka" uzun okunur. a.i. maksad'ın c.) : maksatlar, niyetler; arzular, istekler.

makasid-i insâniyyet : insanlık maksatları.

makasîr مقاصير ("ka" uzun okunur. a.i. maksûre'nin c.) : **1.** câmilerde etrâfı parmaklıklı yüksek yerler. [Muâviyye tarafından ihdâs edildiği söylenir]. **2.** bir evin en mahrem tarafları.

makass مقص (a.i.c. : makass) : makas. [fasîhi : mikass dır]. (bkz : mıkrâs, mıkrâz).

makass مقاص ("ka" uzun okunur. a.i. makass ve mikass'ın c.) : makaslar. (bkz : mıkrâs, mıkrâz).

makatı' مقاطع ("ka" uzun okunur. a.i. makta'ın c.). (bkz : makta').

makatiü'l-enhâr : coğr. nehirlerin geçitleri.

makatiü'l-evdiye : derelerin aşağı ucu, suların dağıldığı yerler.

makatil مقاتل ("ka" uzun okunur. a.i. maktel'in c.) : katledilen, öldürülen yerler.

makavîl مقاويل ("ka" uzun okunur. a.i. mikvel'in c.) : diller.

makazif مقاذف ("ka" uzun okunur. a.i. mikzâf'ın c.) : kürekler [gemide].

makbaha مقبحه (a.i.c. : makabih) : yakışıksız, çirkin hareket.

makbaza مقبضه (a.i.) : cerrahların cımbıza benzer bir âleti.

makber, makbere مقبره ، مقبر (a.i.c. : makabir) : **1.** mezar, mezarlık. **2.** Abdülhak Hâmid'in, karısı Fatma Hanım'ın ölümü üzerine yazdığı uzun şiir.

makbere-i sükûn : sükûn mezarı, insanın ölünce dinleneceği mezar.

makbere-i şühedâ : şehitlerin mezarı.

makbûh مقبوح (a.s. kubl'dan c. : makabîh) : beğenilmeyen, fenâ görülen.

makbûha مقبوحه (a.i.) : hoşa gitmeyen hal veyâ iş.

makbûl مقبول (a.s. kabûl'den) : **1.** kabul olunmuş, alınmış, alınan. **2.** beğenilen, hoş karşılanan; geçer.

makbûlü'ş-şahâde : şahâdeti kabûl edilmiş, edilen. [müen. makbûle, kadın adı olarak da kullanılır].

makbûle مقبوله (a.s.) : **1.** ["makbûl" ün müen.]. (bkz : makbûl). **2.** kadın adı.

makbûliyyet مقبوليت (a.i.) : makbullük, beğenilmişlik.

makbûr مقبور (a.s. kabr'den) : kabire konulmuş, gömülmüş. (bkz : medfûn).

makbûz مقبوض (a.s. kabz'dan) : **1.** kabzolunmuş, alınmış. (bkz : me'hûz). **2.** sıkılmış, daraltılmış. **3. i.** bir şeyin alındığına karşı verilen mühürlü, imzâlı kâğıt. **4. gr.** "u" ve "ü" sesleri ile okunan "v" harfi : [kayıt ve şart yerine : kayd ü şart gibi].

makbûzât مقبوضات (a.i. makbûz'un c.) : borçlulardan veyâ satıştan toplanan para.

makdem مقدم (a.i. kudûm'dan c. : makadim) : **1.** gelme; dönüp gelme. **2. tar.** Osmanlılar zamanında kalyoncuların kullandığı ve üzerinde ucu saçaklı bir sargı sarılı olan başlık.

makdem-i behâr : bahârın gelmesi.

makderet مقدرت (a.i. kudret'den) : güç, kuvvet, zor.

Makdîsiyye مقديسيه (a.h.i.) : Kadirî tarîkatı şûbelerinden biri. [kurucusu Abdüllâtîf Makdîsî'ye nisbetle bu adı almıştır].

makdûh, makdûhe مقدوح ، مقدوحه (a.s. kadh'den) : kadh olunmuş, beğenilmemiş, ayıp. **Ahvâl-i makdûhe :** beğenilmeyen haller. ["memdûh"un zıddı].

makdûr مقدور (a.i. kadr'den c. : makadîr, makdûrât) : **1.** güç, kuvvet, kudret. **2.** Allah'ın takdîri, kader. **3. s.** elden gelen. **Bezl-i makdûr :** elden geldiği kadar yapma. **Hasbe'l-makdûr :** bir kuvvetin üstünde, en fazlası.

makdûr-i beşer : insan için yapılabilecek.

makdûrü'l-istîfâ : istîfâsı mümkün olan.

makdûrü't-teslîm : ele geçirilmesi mümkün olan.

makdûrât مقدورات (a.i. makdûr'un c.) : **1.** güçler, kuvvetler, kudretler. **2.** Allah'ın takdirleri, kaderler.

ma'kes معكس (a.i. aks'den) : akseden yer, akis yeri.

makhûr مقهور (a.s. kahr'dan) : **1.** kahrolmuş, mağlûbolmuş, bozguna uğratılmış, yenilmiş. **2.** Allah'ın gazabına uğramış.

makhûr-i kahr-i İlâhî : Allah'ın kahrıyla kahrolmuş.

makhûr-âne مقهورانه (a.f.zf.) : kahra uğrayarak, kahra, bozguna, gazaba uğramışlara yaraşır sûrette.

makhûren مقهوراً (a.zf.) : kahrolarak, bozguna uğratılmış olarak, Allah'ın gazabına uğrayarak.

makhûriyyet مقهوريت (a.i.) : kahrolmuşluk; bitiklik, bitkinlik; Allah'ın gazabına uğrama.

ma'kıl معقل (a.i.c. : maâkıl) : sığınacak yer. (bkz : melce').

ma'kılî معقلى (a.i.) : hiç bir parçasında yuvarlaklık olmayan, düz, dik ve köşeli bir yazı sitili.

ma'kid معقد (a.i.) : akdedilecek yer; bağ, düğüm yeri.

makil مقيل (a.i.) : **1.** öğle uykusu. (bkz : kaylûle). **2.** öğle uykusuna dalınacak yer.

mâkir ماكر (a.s. meker'den) : mekr eden, hîleci. (bkz : hîlekâr).

mâkiriyye ماكريه (a.i.) : iskelelerin bazılarında alınan resimlerden biri.

makis مقيس (a.s. kıyâs'dan) : kıyâs edilebilir, benzetilebilir, **fr. comparable.**

mâkis, mâkise ماكث ، ماكثه (a.i.) : mekseden, duraksayan.

makit مقيت (a.s.). (bkz : mebguz).

mâkiyân ماكيان (f.i.) : tavuk. (bkz : decâce).

makleb مقلب (a.i.) : **1.** kalbetme, bir şeyin altını üstüne çevirme, bir nesnenin sonunu ön ve önünü son yapma. **2.** kalbedecek, değişecek yer.

maklû' مقلوع (a.s. kal'den) : kal'olunmuş, kökünden çıkarılmış, sökülmüş. **Şecer-i maklû'** : sökülmüş ağaç.

maklûan مقلوعاً (a.zf.) : kal'edilerek, sökülmüş, kökünden çıkarılmış olarak.

maklûan kıymet : **fık.** sökülmüşüne, yıkılmışına takdîr edilen kıymet. [ağaç, binâ... gibi].

maklûb مقلوب (a.s. kalb'den) : **1.** kalbolunmuş, altı üstüne getirilmiş, ters döndürülmüş, başka şekle sokulmuş. **2.** harfleri tersinden okunduğu zaman da yine aynı olan kelime veyâ cümle : ["tut, mum, kak, pap, bab, Anastas mum satsana" gibi].

maklûb-i muavvec : **ed.** bir kelimedeki harflerin düzensizce yer değiştirmesiyle ortaya başka bir kelimenin çıkması, *çevirmece, bozuntu.

maklûb-i mücennah : **ed.** söylenişleri aynı iki kelimeden birini beytin başında, öbürünü sonunda getirme sanat. Meselâ : "**Gül** ruhun hecriyle lâl olmuş gönül ey goncafem / Gel bana ben ağlayım bülbül gibi sen bak da **gül**."

maklûbiyyet مقلوبـــيت (a.i.) : maklûbolma hâli.

maklûm مقلوم (a.s.) : yonulmuş, yontulmuş, kesilmiş. **Ezfâr-ı maklûme** : kesilmiş tırnaklar.

maklûmü'z-zufr : tırnağı kesilmiş, yontulmuş.

maklûme مقلومه (a.s.) : ["maklûm" un müennesi]. (bkz : maklûm).

makrebe مقربه (a.i.). (bkz : karâbet).

makreme مقرمه (a.i.) : **1.** sofra havlusu. **2.** elbezi. **3.** mahrama, bâzı köylü kadınların başlarına sardıkları nakışlı örtü. **4.** peştemal [aslı "mıkreme" dir].

makrûh مقروح (a.s.) : karhedilmiş, yaralanmış. (bkz : mecrûh).

makrûn مقرون (a.s. karn'dan) : **1.** yakınlaştırılmış, yakın. **2.** ulaşmış, kavuşmuş. **İcâbet-makrûn** : kabûle yakın, yaklaşmış. **Lefîf-i makrûn**. (bkz : lefîf).

makrûn-i müsâade : izne kavuşmuş, izin almış.

makrûn-i sıhhat : sıhhat ve hakîkate yakın.

makrûniyyet مقرونيت (a.i.) : makrunluk, yakınlık yaklaşma.

makrûz مقروض (a.s. karz'dan) : ikrâz edilmiş, ödünç verilmiş.

maksad مقصد (a.i. kasd'den c. : makasid) : kasdolunan, istenilen şey. (bkz : merâm).

maksad-ı teşbîh : (bkz : vech-i şebeh).

maksebe مقصبه (a.i.) : kamışlık, sazlık. (bkz : ney-istân, ney-sitân).

maksim مقسم (a.i.c. : makasim) : **1.** taksîm edilecek, bölünecek, dağıtılacak yer. **2.** suyun kollara ayrıldığı yer, musluk, savak.

maksûd مقصود (a.s. kasd'den) : kasdolunan, istenilen şey, istek. (bkz : emel).

maksûde مقصوده (a.s. kasd'den) : ["maksûd"un müen]. (bkz : maksûd).

maksûm, maksûme مقسوم ، مقسومه (a.s. kısm'dan) : **1.** taksim edilmiş, ayrılmış, bölünmüş. **Emvâl-i maksûme** : taksim edilmiş, bölünmüş mallar. **Rızk-ı maksûm** : [Allah tarafından] ayrılmış rızk; kısmet. **2. mat.** *bölünen, **fr. dividente**.

maksûmün aleyh : **mat.** *bölen. **fr. diviseur.**

maksûmiyyet مقسوميت (a.i. kısm'dan) : taksim olma, olunma, bölünme.

maksûr, maksûre مقصوره ، مقصور (a.s. kasr'dan) : **1.** kasrolunmuş, kısaltılmış, kasılmış. **2.** alıkonulmuş. **3.** bir şeye ayrılmış. **4. a. gr.** bâzı Arapça kelimelerin sonunda bulunan "Y" (ى) şeklinde yazılan elif harfi : ["murtezî - mürtezâ", "da'vî - da'vâ (دعوى ، مرتضى)" gibi].

maksûre مقصوره (a.i.c. : makasîr) : câmilerde etrâfı parmaklıklı yüksek yer. [biraz daha yüksek olursa "mahfil" denilir]. [Muâviye tarafından ihdâs edildiği söylenir].

maksûs مقصوص (a.s.) : kesilmiş, kırpılmış.

makşûr مقشور (a.s.) : kışrı, kabuğu çıkarılmış, soyulmuş.

makt مقت (a.i.) : kin; hiddet.

makta' مقطع (a.i. kat'dan c. : makatı') : **1.** kat'edilen, kesilen yer, bir şeyin, kesildiği yer, eski kamış kalemlerin yontulduktan sonra üzerine yatırılıp uçlarının kesildiği sert ağaçtan veyâ kemikten yapılma âlet. **2. mat.** *kesit. **3. ed.** bir gazel veyâ kasîdenin son beyti.

makta-i mahrûtî : geo. *konik *kesit.

makta'ı muvâzenet : coğr. *denge *yanayı, **fr. profil d'équilibre.**

maktaa مقطعه (a.i.) : üzerinde kamış kalemin ucu kesilerek düzeltilen kemik, şimşir veyâ mâdenden yapılmış âlet.

maktel مقتل (a.i. katl'den c. : makatil) : **1.** katledilen, öldürülen yer. **2.** ünlü ölülerin senâsında yazılan şiirler.

maktel-i Hüseyn : Hz. Hüseyn'in şehâdetinden bahseden Türkçe ve Farsça eserler.

maktû', maktûa مقطوعه ، مقطوع (a.s. kat'dan. c. : makatî') : **1.** kat'olunmuş, kesilmiş. **2.** değeri, bahası biçilmiş, pazarlıksız, **fr. prix fixe. 3.** götürü.

maktûa مقطوعه (a.i. kat'dan c. : maktûab) : gazete, dergi ve benzeri şeylerden kesilmiş parça, **fr. coupure.**

maktûan مقطوعاً (a.zf.) : maktû', götürü olarak, toptan.

maktûât مقطوعات (a.i. maktûa'nın c.) : maktualar, gazete, dergi ve benzeri şeylerden kesilmiş parçalar, **fr. coupurer.**

maktû' cizye مقطوع جذيه (a.b.i.) : fetih sırasında ahâlîsi Müslüman olmayan yerler halkından sulh yoluyla tâyîn olunan maktû bedel, vergi.

maktûl, maktûle مقتوله ، مقتول (a.s. katl'den. c. : makatîl, maktûlât, maktûlîn) : katledilmiş, vurulmuş, öldürülmüş [kimse].

maktûlen مقتولاً (a.zf.) : katledilerek, öldürülerek.

maktûlîn مقتولين (a.s. maktûl'ün c.) : katledilmiş, vurulmuş, öldürülmüş [kimseler].

maktûr مقطور (a.s.) : katran sürülmüş, katranlı.

ma'kud معقود ("ka" uzun okunur. a.s. akd'den) : akdolunmuş, bağlanmış; bağlı düğümlü.

ma'kudü'n-aleyh : fık. bir akdin yapılmasından asıl maksat olan şey; akit kendisi üzerine vâki olan şey. [bir ev satıldığında o evin ayni, kirâya verildiğinde o evin menfaati, bir kimse nefsini îcâr ettiğinde o kimsenin ameli ma'kud-ün-aleyhtir].

makul مقول ("ku" uzun okunur. a.s. kavl'den) : söylenilmiş, denilmiş; söylenilen [söz].

ma'kul, ma'kule معقوله ، معقول ("ku" uzun okunur. a.s. akl'dan) : akıllıca, akla uygun, akıllıca iş gören, anlayışlı, mantıklı.

makulât مقولات ("ku" uzun okunur. a.i. makule'nin c.) : takımlar; çeşitler, kategoriler.

ma'kulât معقولات ("ku" uzun okunur. a.i. ma'kul'ün c.) : aklın uygun bulduğu, akıl ile bilinen şeyler; **fels. fr. prédicables.**

makule مقوله ("ku" uzun okunur. a.i.) : **1.** takım, çeşit, soy. **2. mant.** *ulam, **fr. catégorie. 3. s.** ilim tasnîfi yapılmış, **fels. fr. prédicament.**

makulî مقولى ("ku" uzun okunur. a.i.) : kategorik, **fr. catégorique.**

ma'kuliyyet معقوليت ("ku" uzun okunur. a.i.) : ma'kullük, akla uygunluk, anlayışlılık.

ma'kum معقوم ("ku" uzun okunur. a.s.) : kapalı. (bkz : mesdûd).

ma'kûs, ma'kûse معكوسه ، معكوس (a.s. aks'den) : **1.** aks olunmuş, tersine çevrilmiş, başaşağı olmuş. **Mahrût-i ma'kûs : geo.** başaşağı çevrilmiş *koni. **2.** başka bir şeyin zıddı. **3.** ters, yolunda gitmeyen; uğursuz. **4.** bir yere çarpıp geri dönen. **5. mat.** *evrik, ters. **Tâli-i ma'kûs** : ters giden, uğursuz tâlih.

ma'kûsen معكوساً (a.zf.) : ma'kûs, aksine, ters olarak.

ma'kûsen mütenâsib : mat. ters *orantılı, birbirine nispet edilen iki şeyden biri çoğaldıkça diğerinden eksilme, **fr. inversement proportionnel.**

ma'kûsiyyet معكوسيت (a.i.) : ma'kûsluk, aksilik, terslik, [yapma kelimelerdendir].

makye' مقيأ (a.i.) : konacak, duracak yer. (bkz : mevzi').

makzere مقزره (a.i.) : *dışkılık, **fr. cloaque**.

makzî مقضی (a.s.) : kazâ olunmuş, ödenmiş.

makzi'l-merâm مقضی المرام (a.it.) : erişilmek istenilen.

makzıyyün-aleyh. (bkz : mahkûmün-aleyh).

makzûf مقذوف (a.s.) : hazfolunmuş, atılmış. **Seng-i makzûf :** atılmış taş.

-mal مال - (f.s.) : "süren, sürülen; takılan, sarılan" mânâlarıyla terkipler yapar. **Rû-mâl** : yüz süren. **Pây-mâl** : üzerine ayak sürülen, ayak altında çiğnenen.

mâl مال (a.i.c. : emvâl) : **1.** bir kimsenin tasarrufu altında bulunan değerli ve gerekli şey. **2.** varlık, servet. **3.** para, nakit, gelir. **4.** tüccar eşyâsı. **Beytü'l-mâl** : [Tanzîmat'tan önce] devlet hazînesi; [Tanzîmat'tan sonra] şerîat mahkemelerinde mirasçıları bulunmayan ölmüş kimselere âit malların hesâbı görülen dâire. **Re'sü'l-mâl :** ana para. (bkz : sermâye). **5.** eroin, esrar ve benzeri uyuşturucu şeylerin ortak adı.

mâl defterdârı : [Tanzîmat'tan önce] devlet mâliyesi işleriyle uğraşan kimse.

mâl-i cizye : arâzîden alınan haraç.

mâl-i ganâim : savaş ganîmetinden elde edilen paranın beşte biri ölçüsünde olan ve yetimlere, kimsesizlere verilen para.

mâl-i gaybî: sâhibi çıkmayan, bulunmuş mal.

mâl-i gayr-i menkul : taşınmaz, *göçümsüz mal.

mâl-i gayr-i mütekavvim : huk. [eskiden] intifâı mübâh olmayan veyâ mübah olup ta ihrâz edilmemiş olan mal. Meselâ : [şarap mal ise de Müslümanlara göre onunla intifâ mübah olmadığından mütekavvim değildir. Lâkin dinlerince istîmâli mübah olanlara nazaran mütekavvimdir].

mâl-i Karûn : mec. çok zengin.

mâl-i keşûfiyye : Mısır'da mansıp almak için kâşifler tarafından vâlîlere verilip Mısır hazînesi arasında, cep harçlığı olarak, pâdişâha gönderilen paralar.

mâl-i menkul : nakledilebilen, taşınabilen mal [binâ ve arâzîden maada].

mâl-i mîrî : mîrî'ye, hükûmete âit olan mal.

mâl-i mugtenemât : vurulan urbandan ele geçen hayvan ve sâirenin bedeli.

mâl-i mukabele : tar. timarlardan hâsıl olan gelirler.

mâl-i mukayyed : mukataalarla mâlikânelerin defterlerde yazılı gelirleri.

mâl-i mütekavvim : huk. [eskiden] iki mânâda kullanılır : biri intifâı mübah olan şeydir, diğeri mâl-i muhrez demektir. Meselâ : [denizde iken balık gayri mütekavvim olup, tutmak ile ihrâz olundukta mâl-i mütekavvim olur. Kezâ, şıra ile intifâ mübah olduğundan mâl-i mütekavvimdir].

mâl-i nâtık : canlı mal, at, deve, katır gibi dört ayaklı hayvanlar.

mâl-i sadakat : yoksullara, savaş düşkünlerine verilmek üzere Müslüman tüccarlardan alınan zekât.

mâl-i sâmit : cansız mal.

mâl-i uhrevî : âhiret için kazanılan sevap.

mâl kalemi : mâliye dâiresi.

mâl müdürü : kazâ mâliye me'muru.

mal sandığı : devlet geliri sandığı, vezne.

mâl ü menâl : sahip olduğu her şey, varı yoğu, bütün varlığı.

mala مالا (f.i.). (bkz : mâle).

mâ-lâ-kelâm مالا کلام (a.b.s.) : söz götürmez, diyecek yok. [aslı : "mâ-lâ-kelâme fîh" dir].

mâl-â-mâl مالامال (a.zf.) : çok dolu, dopdolu. (bkz : kesîr, firâvân, pür).

mâ-lâ-nihâye مالانهایه (a.s.) : sonsuz, uçsuz bucaksız. (bkz : bî-nihâye, bî-pâyân).

ma'lât معلات (a.i.c. : maâlî) : **1.** yüksek, derin fikir. **2.** şeref, ululuk.

mâ-lâ-ya'nî مالایعنی (a.s.c. : mâlâ-ya'niyyât) : mânâsız, faydasız, boş [şey]. (bkz : jâj).

mâ-lâ-ya'niyyât مالا یعنیات (a.s. mâ-lâ-ya'nî'nin c.) : mânâsız, faydasız, boş [şeyler].

mâ-lâ-yutâk مالایطاق (a.s.) : tâkat getirilmez, dayanılmaz. **Teklîf-i mâ-lâ-yutâk** : dayanılmaz bir teklif.

mâl-dâr مالدار (a.f.b.s.) : mallı, malı olan, zengin.

mâl-dârî مالداری (a.i.): zenginlik. (bkz : gınâ, servet).

mâile ماله (f.i.) : duvarcı malası.

ma'lef معلف (a.i.c. : maâlif) : alef, ot, saman, hayvan yemi gibi şeyler konulan yer.

mâle-kârî ماله کاری (f.b.i.) : alçıdan yapılmış kabartma süs.

ma'lem معلم (a.i.c. : maâlim) : iz, eser, nişan.

mâ-lem-yekün مالم یکن (a.zf.) : sözden ibâret.

mâ-lezim, mâ-lezime مالزم ، مالزمه (a.i.) : malzeme, lüzumlu, gerekli şey.

mâlî مالی (f.s.) : **1.** çok, fazla. **2.** dolu. (bkz : memlû', pür).

mâlî, mâliyye مالیه ، مالی (a.s.) : **1.** mala, paraya mensup, mal ile ilgili. **2.** devlet gelir ve giderlerinin idâresine âit. **Fenn-i mâlî :** mâliye bilgisi. **Sene-i mâliyye** (mâlî yıl) : 1840 (1256) yılından sonra, yılbaşı mart hesâbıyla resmî işlerde kullanılan târih. [o yıldan sonra otuz altı senede bir yıl fark göstererek, batı takvim sisteminin alınmasına kadar devam etmiştir]. **Usûl-i mâliyye :** mâliye usûlü ile ilgili işler.

mâlî cizye : tar. Osmanlılar devrinde savaş larda kazanılan düşman topraklarından cizye olarak alınan vergi.

mâlîde مالیده (f.s.) : sürülmüş, uğulmuş.

mâlih مالح (a.s.) : tuzlu.

mâlîhulyâ مالیخولیا (yun.i.) : **1.** karasevdâ. **2.** kuruntu. (bkz : hayâl-i hâm, vesvese). **3.** melankolya, **fr. mélancolie.**

Mâlik مالك (a.h.i.) : Yedi Cehennemin hâkimi ve kapıcısı olan melek, zebânîleri idâre eden melek. (bkz : Rıdvân).

mâlik مالك (a.i. mülk'den. c. : müllek) : **1.** sâhip, bir şeye sâhip, bir şeyi olan. **2.** erkek adı. [müen. "mâlike"].

mâlikü'l-mülk : Allah.

mâlik-âne مالکانه (f.i.) : **1.** kanunda gösterilen şartlara göre birine verilen beylik arâzî. **2.** büyük ve zengin köşk. (bkz : kâh, kasr, kâşâne).

mâlikî مالکی (a.i.) : İslâmiyette "ehl-i sünnet" denilen dört mezhepten biri olup İmam Malik bin Enes tarafından kurulmuştur. [Hicaz, Basra ve Afrika'da yaygındır; diğer üç mezhep şunlardır : Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî].

mâlikiyyet مالکیت (a.i.) : mâlik olma, sâhip olma.

mâliş مالش (f.i.) : sürme, sürüştürme, uğma, uğuşturma.

mâliş-gâh, mâliş-geh مالشگاه ، مالشگه (f. b.i.) : yüz sürülecek yer. (bkz : secde-gâh).

mâliş-ger مالشگر (f.b.s.) : sürtücü, uğucu, masör.

mâliyyât مالیات (a.i.s.) : mâliye işleriyle ilgili, mâliye bilgisi.

mâliyye مالیه (a.s.c. : mâliyyât) : devlet gelir ve giderleri işiyle uğraşan dâire.

mâliyyet مالیت (o.i.) : mal olma değeri.

mâliyyûn مالیون (a.i.c.) : mâliyeciler.

mâlizme مالزمه (a.i.) : **tar.** [eskiden] yirmi sahifeden ibâret olan cüz, broşür.

mâl-perest مال پرست (a.f.b.s.) : malı, parayı çok seven, mal canlısı.

ma'lûl معلول (a.s. illet'den c. : ma'lûlîn) : illetli, hastalıklı, sakat.

ma'lûl-gazî : bir savaştan sakat olarak çıkmış kimse.

ma'lûlen معلولاً (a.zf.) : ma'lûl, sakat olarak.

ma'lûlîn معلولین (a.s. ma'lûl'ün c.) : sakatlar, hastalıklılar, illetliler.

ma'lûliyyet معلولیت (a.i.) : ma'lulluk, sakatlık, hastalık.

ma'lûm, ma'lûme معلومه ، معلوم (a.s. ilm'den c. : ma'lûmat) : **1.** bilinen, belli. **2. gr.** *etken, fâili bilinen ve belli olan.

ma'lûmât معلومات (o.i. ma'lûm'un c.) : **1.** ma'lum olan, bilinen şeyler. **2.** biliş. **3. fels.** *bili, bilgi. **Eyyâm-ı ma'lûmât.** (bkz : eyyâm). **4.** İstanbul'da Artin tarafından çıkarılan ve eski edebiyatı savunan haftalık edebiyat dergisi.

ma'lûmât-ı cüz'iyye : az bilgi.

ma'lûmât-ı külliyye : esaslı bilgi.

ma'lûmât-ı vâsia : geniş bilgi.

ma'lûmât-ı zarûriyye : lüzumlu, gerekli bilgi.

ma'lûmât-dar معلوماتدار (a.f.b.s.) : ma'lûmatlı, bilgili.

ma'lûmât-fürûş فروش معلومات (a.f.b.s.) : ma'lûmat, bilgi satan, bilgiçlik taslayan.

ma'lûme معلومه (a.s.) : ["ma'lûm"un müennesi]. (bkz : ma'lûm). **Ahvâl-i ma'lûme :** bilinen haller, durumlar. **Şerâit-i ma'lûme:** bilinen şartlar, *koşullar. **Harekât-ı ma'lûme :** bilinen hareketler.

ma'lûmiyye معلوميه (a.i.) : **tar.** her yıl Mekke ve Medîne halkına dağıtılmak üzere gönderilen sürre arasında geçen bir tâbir olup "bilinen" anlamına gelir.

ma'lûmiyyet معلوميت (a.i.) : ma'lûmluk, belli olma, bilinme.

malzeme مالزمه (a.i.) : *gereç. (bkz : mâ-lezim, mâ-lezime).

mâ-melek ماملك (a.i.) : nesi varsa, varı yoğu, olanı biteni; olanca şey.

mâ-mezâ مامضى (a.i.) : geçen şey, geçmiş şey, geçmiş zamân. **Mezâ mâ-mezâ :** geçen geçti, olan oldu.

ma'mûl معمول (a.s. amel'den) : îmal edilmiş, yapılmış, işlenmiş.

ma'mûlât معمولات (a.s. ma'mûl'ün c.) : îmâl edilmiş, yapılmış şeyler, makinede, elde yapılmış, işlenmiş eşyâ.

ma'mûlât-ı dâhiliyye : memlekette, yerli yapılan şeyler. **fr. produits indigènes.**

ma'mûlât-ı sınâiyye : sanâyi ürünleri.

ma'mûlün bih به معمول (a.b.s.) : kendisiyle amel olunan, yürürlükte olan, hükmü geçer. [kanun, nizam; gramer kaidesi].

ma'mûr معمور (a.s. umrân'dan) : bayındır, şenlikli. (bkz : âbâdân). **Beyt-i ma'mûr :** Kâbe.

ma'mûre معموره (a.i.) : ma'mûr olan yer, insan bulunan, bayındır yer; şehir, kasaba.

ma'mûre-i derûn : gönül ma'mûresi; gönül şehri.

ma'mûre-i dünyâ : dünyâ ma'mûresi.

ma'mûre-i muhabbet : sevgi ülkesi.

ma'mûretü'l-azîz معمورة العزيز (a.it.) : Elâzığ'ın eski adı.

ma'mûriyyet معموريت (a.i.) : ma'murluk, bayındırlık. (bkz : âbâdânî, umrân).

ma'nâ معنى (a.i.c. : maânî) : **1.** mânâ, *anlam. **2.** iç, içyüz. **3.** rüyâ, düş. **4.** akla yakın sebep. **Âlem-i ma'nâ** : rüyâ. **Bî-ma'nâ** : mânâsız, münâsebetsiz. **İsm-i ma'nâ : gr.** mücerret, *soyut isim.

ma'nâ unsûru : gr. semantem.

ma'nâ-yi lugavî (bir kelimenin) : lûgat mânâsı, lûgat anlamı.

mânâ مانا (f.i.) : eş, benzer. (bkz : misl, nazîr).

ma'nâ-dâr معنادار (a.f.b.s.). (bkz : ma'nîdâr).

mâ nahnü fîh مانحن فيه (a.cü.) : bahsini ettiğimiz, üzerinde konuştuğumuz [şey].

mânde مانده (f.s.) : kalmış olan, gitmiş olan. **Amel-mânde** : işten kalmış, işe yaramaz.

ma'nen معناً (a.zf.) : iç varlık bakımından, duyguca, gönülce, yürekçe, ruhça. (bkz : bâtınen).

mânend مانند (f.i.) : benzer, eş. **Bî-mânend:** eşsiz, emsalsız. (bkz : bî-nazîr, küfv, mesîl, nazîr, şebîh).

mânend-i bedîhî-i ûlâ : ilk bakışta apaçık görünüp bilinen şey gibi.

mânend-i serv : servinin benzeri, servi gibi.

mânend-âbâd آباد مانند (f.b.i.) : ölümle kıyâmet arasında geçen zaman.

mânende مانند (f.s.) : **1.** benzeyen. **2. astr.** Oriyon'un β yıldızı, **fr. Rigel.**

ma'nevî, ma'neviyye معنوى ، معنويه (a. s. any'den) : **1.** madde dışı olan, mânâya âit. **2.** rûha ve içe âit olan. **Ecr-i ma'nevî :** maddî olmayan karşılık, savap. **Kuvve-i ma'neviyye :** iç, yürek kuvveti. **Veled-i ma'nevî :** evlâtlık, oğulluk.

ma'nevî evlâd : birinin kendine evlât edindiği kimse.

ma'neviyyât معنويات (a.i. ma'nevî'nin c.) : maddî olmayan, mânevî olan hususlar; yürek gücü.

mâneviyye مانويه (a.i.) : iyilik ve kötülük ilâhına inanmaktan ibâret bâtıl bir mezhep olup Zerdüştler'den alınmıştır, manikeizm, **fr. manichéisme.**

ma'neviyyûn معنويون (a.i.c.): Allah'a inanmış, belbağlamış olanlar. (bkz : ilâhiyyûn, rabbâniyyûn).

ma'nî معنى (f.i.). (bkz : ma'nâ).

mâni' مانع (a.s. men'den c. : menea) : **1.** men'eden, geri bırakan, alıkoyan, engel olan. **2. i.** engel, özür.

mâni-i irs : huk. [eskiden] irse mâni' olan haldir ki, dört kısımdır : rık, katil, ihtilâf-ı dîn, ihtilâf-ı dâr.

mâni-i istiktâb : fiz. *kutupengel, **fr. dépolarisant.**

mâni-i şer'î : şer'an kabûle engel olan hal.

Mânî مانى (f.h.i.) : meşhur Çinli nakkaşın addıdır. Behram Şâpûr zamânında Îran'a gelip Zerdüşt ve Îsâ dinleri halitası olan bâtıl mezhebini neşre başlamış olduğundan îdâm olunmuştur. "Erteng", "Erjeng" adlı eserleri meşhurdur.

mânia مانعه (a.i. men'den c. : mevânî') : **1.** men'eden şey, engel, özür. **2.** zorluk.

ma'nîdâr معنيدار (a.f.s.) : mânâlı, bir şeye delâlet eden, bir şey demek isteyen.

ma'nîdâr-âne معنيدارانه (a.f.zf.) : mânâlı şekilde.

mannasa منصه (a.i.) : cihaz odası, gelin odası. [kelimenin aslı "mınnasa" dır].

mansıb منصب (a.i. nasb'dan. c. : **1.** menâsıb) : devlet hizmeti, me'mûriyet. **2.** makam, rütbe, derece, orun.

mansıb-dâr منصبدار (a.f.b.i.) : mansıbda bulunan.

mansûb منصوب (a.s. nasb'dan) : **1.** nasbolunmuş, konmuş, dikilmiş. **2.** me'mûriyete konulmuş, me'mûriyette bulunan. **3. i. gr.** Arapçaya mahsus olmak üzere sonundaki harfi üstün **e** okunan kelime : Süleyman (e), hamzet (e).. gibi. (bkz : meftûh).

mansûbe منصوبه (a.i.) : **1.** satranç oyununda "nerd" in ayrıldığı oyunların yedincisi. **2.** tedbir, oyun, açmaz.

mansûbe-bâz منصوبه باز (a.f.b.s.) : hîlekâr, dubâracı.

mansûbîn منصوبين (a.i. mansûb'un c.) : mansub bulunanlar, me'mûriyette, hizmette olanlar.

mansûr, mansûre منصور ، منصوره (a.s. nusret'den) : **1.** nasrolunmuş, Allah'ın yardımıyla galib, üstün gelmiş. **Asâkir-i mansûre-i Muhammediyye :** Yeniçeri teşkîlâtının lâğvından sonra kurulan ordu [bu uzun adın kısaltılmışı : "mansûre" dir]. **2.müz.** Türk müziğinde diyapazon "lâ"sını dügâh olarak alan âhenk ki, eskiden bu âhenk ile okunurdu. **3.** aynı esâsa dayanan ney çeşidi.

mansûre hazînesi : II. Sultan Mahmut'un Yeniçeriocağını kaldırdığı hicrî 1241 (1826) yılında "asâkir-i mansûre-i Muhammediyye" adıyla kurulan askerî teşkîlâtın masrafına karşılık olarak ayrılan devlet gelirleri.

mansûriyyet منصوريت (a.i.) : Allah'ın yardımıyla muvaffak olma, başarma.

mansûs, mansûsa منصوص ، منصوصه (a. s. nass'dan) : **1.** Kur'ân'da açıkca anlatılmış, hakkında âyet bulunan. **Ahkâm-ı mansûsa :** açıklanmış hükümler. **2.** erkek adı.

mantık منطق (a.i. nutk'dan) : **1.** söz. **2.** hakîkat ararken yapılan zihnî muâmelelerden hangilerinin doğru ve hangilerinin yanlış yola çıktığını gösteren ilim. **3.** lüzum, maksat veyâ hüküm ile iş, vâsıta veyâ delil arasında tutarlık.

mantık-ı remzî : sembolik mantık.

mantık-ı sûrî : formel, biçimsel mantık.

Mantıkü't-tayr (kuş dili) : Şeyh Ferîdüddîn-i Attâr'ın ahlâkî fikirlerle süslü meşhur manzum eseri.

mantıkan منطقاً (a.zf.) : mantıkça, mantığa göre.

mantıkıyyât منطقيات (a.i.) : mantıkla ilgili meseleler.

mantıkıyyûn منطقيون (a.i.c.) : mantık âlimleri; mantıkla uğraşanlar.

mantıkî منطقى (a.s.) : mantığa ve mantık kaidelerine uygun, mantıklı.

mantûk, mantûka منطوقه ، منطوق (a.s. nutk'dan) : **1.** söylenilmiş, denilmiş. **2.** söz, kelâm, nutuk, mânâ, mefhum.

manzam منظم (a.i.c. : menâzım) : dizi, sıra.

manzar منظر (a.i. nazar'dan) : **1.** nazar edilen, bakılan, görünen yer. **2.** görünüş. **3.** çehre yüz, **Hoş-manzar** : görünüşü güzel, güzel yüzlü. **Kerîhü'l-manzar :** görünüşü çirkin, çirkin yüzlü. **4.** gözbebeği.

manzar-ı çeşm : anat. gözbebeği.

manzara منظره (a.i. nazar'dan c. : manâzır) : **1.** bakılıp seyredilen yer. **2.** görünüş. **3.** pencere.

manzarânî منظرانی (a.s.) : gösterişli, güzel [adam]. (bkz : manzarî).

manzarî منظری (a.s.) : gösterişli, güzel [adam]. (bkz : manzarânî).

manzûd منضود (a.s.) : **1.** üstüste istif edilmiş. **2. i.** sık bitmiş ağaç.

manzûm منظوم (a.s. nazm'dan) : **1.** nazmolunmuş, tanzîm edilmiş, dizilmiş, düzenlenmiş, sıralanmış. **Dürr-i manzûm :** dizi incisi. **2. ed.** vezinli, kafiyeli söz.

manzûmât منظومات (a.i. manzûme'nin c.) : manzûmeler.

manzûme منظومه (a.i.c. : manzûmât) : **1.** sıra, dizi, takım; sistem.

manzûme-i düveliyye : birleşmiş milletlerin oluşturduğu bir bütün.

manzûme-i elektrîkiyye : fiz. pil.

manzûme-i Süreyyâ : astr. (bkz: Süreyyâ).

manzûme-i şemsiyye : astr. Güneş ile ona tâbî olan seyyâreler. (Güneş sistemi). **2.** vezinli, kafiyeli söz, şiir.

manzûr منظور (a.s. nazar'dan) : **1.** nazar olunan, bakılan, bakılmış, görünen, görülmüş. **2.** gözde olan, beğenilen.

manzûr-ı âlîleri olmak : dikkat nazarını çekmek.

manzûre منظوره (a.s.) : **1.** noksan, kusûru olan, ayıplanacak kadın. **2. i.** âfet, belâ.

mâr مار (f.i.c. : mârân) : yılan. (bkz : hayye).

mâr-i dü-zebân (iki dilli yılan) : **mec.** iki yüzlü, münafık [kimse].

mâr-i ham-be-ham : kıvrım kıvrım, çöreklenmiş yılan.

mâr-i ser-bürîde : başı koparılmış yılan.

mâr-i sermâ-dîde : kışın soğuğundan uyumuş ve uyuşmuş yılan.

ma'râ معرى (a.i.) : vücûdun çok zaman çıplak olan yeri.

mârân مارات (f.i. mâr'ın c.) : yılanlar. **Şâh-ı mârân** : yılanların pâdişâhı; ejderhâ.

maraz مرض (a.i.c. : emrâz) : hastalık; **mec.** dert, belâ, dayanılması güç durum.

maraz-ı asabî : psik. nevroz.

maraz-ı beledî : hek. süregelen salgın hastalık.

maraz-ı dil : kalp rahatsızlığı.

maraz-ı hadd : hek. hızlı seyreden hastalık.

maraz-ı indifâî : hek. sivilce, çıban gibi ciltte çıkarak, patlayan hastalık.

maraz-ı kalb : hek. 1) kalb hastalığı; **2) mec.** elem, ıztırap, acı.

maraz-ı mevt : hek. ölüm hastalığı, ölüm korkusu hastalığı. [erkeği evin dışında ve kadını evin içinde iş görmekten meneden ve başladığı târihten îtibâren en az bir yıl içinde ölümle netîcelenen hastalık].

maraz-ı mühlik-i müstevlî : hek. büyük çapda hayvan ölümüne sebep olan salgın hastalık, kıran, **fr. épidémique mortelle.**

maraz-ı müstekarr : hek. uzun süren salgın hastalık.

maraz-ı müstevlî : hek. istilâ eden hastalık, salgın hastalık, **fr. maladie épidémique.**

maraz-ı müzmin : hek. müzmin, süregen, sürüncemede bırakan hastalık.

maraz-ı rûhî : psik. ruh hastalığı, **fr. psychopathie.**

maraz-ı sâkıt : hek. sar'a.

maraz-ı sârî : hek. sirâyet edici, geçici, bulaşıcı hastalık, **fr. maladie contagieuse.**

ma'raz, ma'rız معرض ، معرض (a.i. arz'dan c. : maârız) : **1.** bir şeyin göründüğü, çıktığı yer. **2.** bir şeyin arzolunduğu, bildirildiği yer. **3.** sergi, **fr. exposition.** (bkz : meşher).

marazî مرضی (a.s. maraz'dan) : hastalığa âit, hastalıkla ilgili; hastalıklı.

maraziyyât مرضيات (a.i.c.) : hastalıklar ilmi, **fr. pathologie.**

maraziyyûn مرضيون (a.i.c.) : **hek.** patoloji uzmanları.

ma'rec معرج (a.i.c. : maâric) : çıkacak yer, merdiven.

ma'ref معرف (a.i.) : yüzün, dâimâ açık görünen yeri.

mâr-efsâ مارافسا (f.b.s.) : yılan efsuncusu, yılan tutan; yılan sokmuş kimseyi tedâvî eden.

ma'rek معرك (a.i.c. : maârik). (bkz : ma'reke).

ma'reke معركه (a.i.c. : maârik) : savaş meydanı.

mâr-gîr مارگير (f.b.s.) : yılan tutan, yılan tutucu.

mâr-hâr مارخوار (f.b.s.) : yılan yiyen.

mârın, mârına مارن ، مارنه (a.s.) : **1.** çekiçle dövülerek açılmaya müstait olan. **2. i.** türlü türlü renklerde olan bir toprak. **3. i. jeol.** kireçtaşı, **fr. marne.**

mârız مارض (a.s.) : hasta, sayrı. (bkz : marîz).

mâric مارج (f.s.) : **1.** dumansız ateş, alev. **2.** dumansız barut.

mârid مارد (a.s.) : inatçı.

ma'rife معرفه (a.i.c. : maârif) : **gr.** mânâ ve mefhûmu belirtilmiş olan söz, Arapça harf-i ta'rifi (el-) anlatan kelime. [bahçenin kapısı gibi. "Bahçe kapısı" olursa **nekre** dir].

ma'rifet معرفت (a.i.c. : maârif) : **1.** herkesin yapamadığı ustalık; her şeyde görülmeyen husûsiyet, ustalıkla yapılmış olan şey. (bkz : hüner, san'at). **2.** bilme, biliş. **3.** hoşa gitmeyen hareket. **4.** vâsıta, aracı, ikinci el.

ma'rifet-nazariyyesi : fels. bilgi nazariyesi, *kuramı, **fr. épistémologie.**

Ma'rifet-nâme معرفتنامه (a.f.b.i.) : İbrâhim Hakkı beyin dîvân kültürüne âit hazırladığı meşhur eseri.

ma'rifet-perver معرفت پرور (a.f.b.s.) : mârifetli, hünerli.

ma'rifet-perver-âne معرفت پرورانه (a.f.zf.) : mârifetli, hünerli olana yakışacak sûrette.

ma'rifet-perverî معرفت پروری (a.f.b.i.) : mârifetperverlik, mârifetlilik, hünerlilik.

ma'rifetullâh معرفت الله (a.it.) : **tas.** Allah'ı anlama.

mâr-istân مارستان (f.b.i.) : hastahâne. ["bîmâristân" dan bozmadır].

Mâriye ماريه (a.h.i.) : Şem'ûn adında birinin kızı olup hicretin 7. yılında kız kardeşi Şîrîn ile birlikte, Mukavkıs tarafından Hz. Muhammed'e hediye edilen kıpti bir câriye.

marîz مريض (a.s. maraz'dan c. : merzâ) : marazlı, hasta, hastalıklı, sayrı.

marîz-âne مريضانه (a.f.zf.) : marizcesine; hastalıklı.

marpîç مارپيچ (f.i.) : marpuç.

mârr مار (a.s. mürûr'dan) : mürûr eden, geçen.

mârü'l-beyân : beyânı (yukarıda) geçmiş olan.

mârrü'z-zikr : zikri (yukarıda) geçmiş olan.

mârre ماره (a.i.) : **fık.** herkesin gittiği yoldan gidenler.

mârrîn مارين (a.s.c.) : geçenler.

mârrîn ve âbirîn : gelip geçenler, gelen giden.

ma'rûf معروف (a.s. irfân'dan) : **1.** herkesçe bilinen, tanınmış, belli. **2.** meşhur, ünlü. **Kavl-i ma'rûf :** meşhur, ünlü söz. **3.** şerîatın emrettiği, uygun gördüğü. **Emri bi'l-ma'rûf nehyi ani'l-münker :** şerîatın emirlerini ve yasaklarını halka bildirme.

ma'rûf-i cihân : cihânın bildiği, dünyâca tanınan.

ma'rûfât معروفات (a.i.c.) : **1.** bilinen şeyler. **2.** şerîatçe (kanunca) yapılması istenilen şeyler.

ma'rûfiyyet معروفيت (a.i.) : ma'rufluk, meşhurluk, tanınmışlık, ünlülük.

ma'rûr معرور (a.s.) : uyuz.

ma'rûş معروش (a.i.) : üstü çardak ve kameriye şeklinde yapılmış binâ.

Mârût ماروت (a.h.i.) : arkadaşı "Hârût" ile meşhur olan bir melek olup büyü ile uğraştıklarından dolayı kıyâmete kadar kalmak

üzere Bâbil'de kuyu içerisinde hapsedilmişlerdir. (bkz : Hârût).

ma'rûz, ma'rûze معروض ، معروض (a.i.c. : ma'rûzât) : **1.** arzolunmuş, arzolunan. **2.** bir şeyin karşısında, te'sîr altında bulunan. **3.** serilmiş, yayılmış. **4.** verilmiş, sunulmuş. **5.** söylenilmiş, anlatılmış, denilmiş. **El-ma'rûz** : akrandan akrana yayılabilecek olan şey. **Evrâk-ı mâ'rûza :** sunulan kâğıtlar. **Hedâyâ-yi ma'rûza :** sunulan armağanlar.

ma'rûz-ı bendegânemdir : büyük bir makama yazılan dilekçelerin başına konurdu; ben kulunuzun dileğidir.

ma'rûz-ı bende-i dîrîneleridir : ulemânın dışında bulunanlar tarafından şeyhislâma hitâben yazılan kâğıtlarda resmî elkap olarak kullanılan bir tâbir.

ma'rûz-ı bendeleridir : ulemânın dışında bulunanlar tarafından şeyhislâmlıkta bulunmuş olanlara hitâben yazılan kâğıtlarda resmî elkap olarak kullanılan bir tâbir. [ulemâ tarafından bunun yerine "ma'rûz-ı dâîleridir" denilirdi].

ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir : hiç bir değeri olmayan ben kulunuzun dilediğidir.

ma'rûz-ı dâî-i dîrîneleridir : ulemâ tarafından şeyhislâma hitâben yazılan kâğıtlarda resmî elkap olarak kullanılır bir tâbir olup "ben eski [sâdık, yakın] duâcınızın dileğidir" anlamındadır.

ma'rûz-ı dâî-i kemîneleridir : ulemâ tarafından sadrâzama hitâben yazılan kâğıtlarda resmî elkap olarak kullanılan bir tâbir olup "değersiz duâcınızın dileğidir" anlamındadır.

ma'rûz-ı dâiyânemdir : ben duâcınızın dileğimdir.

ma'rûzât معروضات (a.i. ma'rûz'un c.) : **1.** küçükten büyüğe bildirilen, sunulan şeyler. **2.** Cevdet Paşa'nın 1839-1876 yılları arasında meydana gelen tarihî ve siyasî olayları konu edinen ünlü eseri.

marzî مرضی (a.i. rızâ'dan) : rızâ gösterilmiş, beğenilmiş; hoşnutluk. (bkz : pesendîde, rızâ-dâde). **Gayr-i marziyye, Nâ-marzî :** hoşa gitmemiş, beğenilmemiş.

ma's معص (a.i.) : **hek.** adalenin tutulması, büzülmesi, **fr. crampe.**

ma's-ı adalî : adaleye (*kasa) giren sancı, kramp.

mâ-sabak ماسبق (a.s.) : geçmiş şey, geçmiş. **Hikâye-i mâ-sabak :** geçmişi hikâye etmek. (bkz : ser-güzeşt).

mas'ad مصعد (a.i.c. : masâid) : **1.** suud yeri, yukarı çıkacak yer. **2.** merdiven. **3. mec.** *aşama. (bkz : rütbe).

masâd مصاد (a.i.) : **1.** dağ yamacının yüksek bir kısmı. **2.** yüksek ve sarp kıyı.

mâ-sadak ماصدق (a.b.i.) : tasdik edilen, olunan husus, uygun, tıpkı. [aslı : "**mâ-sadaka aleyh** : sadık olan şey üzerine" demektir].

masâdır مصادر (a.i. masdar'ın c.) : **gr.** masdarlar, isim-fiiller.

masaff مصف (a.i.c. : masâff) : **ask.** saf, taburun toplandığı yer.

masâff مصاف (a.i. masaff'ın c.) : harb, savaş. (bkz : ceng, cidâl, pürhâş).

masâhif مصاحف (a.i. mushaf'ın c.) : mushaflar. (bkz : mesâhif).

masâif مصائف (a.i. masîf'in c.) : sayfiyeler, yazlıklar, yazın oturacak yerler.

masâk مصاق (a.i.) : darlık.

masâle مصاله (a.i.) : sızıntı.

masân مصان (a.i.) : eşya saklanacak yer.

masâni' مصانی (a.i. masna'ın c.) : su mahzenleri, sarnıçlar.

ma'sar معصر (a.i.). (bkz : ma'sara).

ma'sara معصره (a.i.c. : maâsır) : üzüm, susam ve sâireyi sıkacak yer.

masâri' مصارع (a.i. mısra'ın c.) : **1.** mısra'lar. **2.** (a.i. masra'ın c.) : güreş meydanları.

masârif مصارف (a.i. masraf'ın c.) : harcanan paralar, harcamalar, giderler.

masârif-i dâime : devamlı giderler.

masârif-i gayr-i melhûza : eko. ne gibi işler dolayısıyla, nerelere ödeneceği önceden bilinemeyen ve zorunluluk görüldükçe ödenilmesi zarûrî olan masraflar, **fr. imprévu.**

masârif-i melhûza : eko. ne gibi yerlere, ne gibi işler karşılığı ödeneceği önceden bilinen, düşünülebilen masraflar.

masârif-i muvakkate : geçici giderler.

masârif-i müteferrika : çeşitli giderler.

masârif-i seneviyye : yıllık giderler.

masârif-i şehriyye : aylık giderler.

masârif-i umûmiyye : umûmî masraflar, giderler.

masârif-i zâide : gereksiz, fazla giderler.

masârif-i zâtiyye : şahsî giderler.

masârîf مصاريف (a.i. masrûf'un c.) : sarfolunanlar, harcananlar.

masârifât مصارفات (a.i. masârif'in c.) : harcanan paralar, giderler.

masârîn مصارين (a.i.c.) : bağırsaklar. (bkz : em'â).

masâtıb مصاطب (a.i. mastaba ve mıstaba'nın c.) : **1.** peykeler, sedirler, sekiler. **2.** meyhâne peykeleri.

masbah مصبح (a.i.c. : masâbih) : doğacak yer; doğacak zaman.

masbû' مصبوع (a.s.) : kendini beğenmiş, kibirli.

masbûğ مصبوغ (a.s. sıbg'dan. c.: masâbîğ) : boyanmış, boyalı. (bkz : mülevven).

masbûret مصبورة (a.i.c. : masâbîr) : **huk.** kendisine yemin düşen kimsenin hapsine sebebolan yemin.

masda' مصدع (a.i.) : taşlık yerlerden geçen düz yol.

masdar مصدر (a.i. sudûr'dan. c. : masâdır) : **1.** bir şeyin sudûr ettiği, çıktığı yer, kaynak, temel. **2. gr.** fiillerin şahıs ve zaman göstermeyen, fakat müspet (*olumlu) ve menfî (*olumsuz) halleri bulunabilen ismi şekli, isimfiil : "gelmek, gelmemek, gelmeklik, gelme, geliş..." gibi.

masdar-ı binâ'-i merre : a. gr. Arapça mastarların sülâsîlerinde birinci harfi fetha (üstün) okunan ve sonuna iki üstünlü yuvarlak **t** (ةً) getirilen şekli : **ketbeten...** gibi.

masdar-ı binâ'-i nevi' : a. gr. : Arapça mastarlarda birinci harfi kesreli okunan, sonuna iki üstünlü yuvarlak **t** (ةً) getirilen şekli : **kitbeten...** gibi.

masdar-ı mîmî : a. gr. başında **m** harfi bulunan mastar. [meselâ : **ketb** = yazmak, **mikteb** yazmak mîmî mastar şekli].

masdarî, masdariyye مصدرى ، مصدريه (a.s.) : masdarla ilgili, masdara âit, masdarlık.

masdariyye مصدريه (a.i.) : Tanzîmat'tan önce şarap ve sâire gibi usâre maddelerinden alınan vergi.

masdariyyet مصداريت (a.i.) : mastarın anlattığı oluş mânâsı. **Edât-ı masdariyyet : gr.** sıfatların sonuna gelen : **yyet** edâtı : insânî = insâni + yyet... gibi.

masdû' مصدوع (a.s.) : baş ağrısına tutulmuş olan.

masduk مصدوق (a.s.). (bkz : mısdak).

masdûka مصدوقه (a.s.) : ["masdûk" un müennesi]. (bkz : masduk).

masdûka مصدوقه (a.i.c. : masdûkat) : doğru söz, gerçek [lâkırdı].

masdûm مصدوم (a.s.) : kendisine vurulmuş, çarpılmış.

masdûr مصدور (a.s.) : **1.** yollanmış, gönderilmiş olan. **2.** göğsünde ağrısı olan.

mâ-sebak ماسبق (a.s.) : sebkat eden, geçen, geçmiş.

mâ-selef ماسلف (a.s.) : geçmiş, evvelki.

ma'sere, ma'seret معسره ، معسرت (a.i.) : güçlük, zorluk.

masfûf, masfûfe مصفوف ، مصفوفه (a.s.) : saflanmış, saf bağlamış, sıra ile dizilmiş.

mashara مسخره (a.s.) : **1.** maskara, soytarı.

mashara-i âlem : âlemin maskarası, rezil, kepâze. **2.** gülünç, komik. **3.** eğlenme, zevklenme.

mashûb مصحوب (a.s.c. : mesâhîb) : berâber alınmış, birlikte götürülmüş, kucaklanmış.

mashûben مصحوباً (a.zf.) : birlikte olduğu halde, berâberce. (bkz : maan).

mâsî ماسى (f.s.) : korkusuz, pervâsız.

masîf مصيف (a.i. sayf'dan c. : masâif) : sayfiye, yazlık, yazın oturulacak yer.

mâsik ماسك (a.s.) : 1. yapışkan. 2. tutan, zapteden.

mâsikü'l-inân : astr. semânın kuzey yarımküresinde bulunan çok parlak yıldızlardan müteşekkil bir burç, [Auriga].

masîr مصير (a.i. sayrûret'den c. : masâyir) : 1. suyun aktığı yer. 2. karargâh. 3. s. sürüp giden.

mâ-sivâ ماسوى (a.i.) : 1. bir şeyden başka olan şeylerin hepsi; Allahtan mâada bütün varlıklar. 2. dünyâ ile ilgili olan şeyler. **Terk-i mâ-sivâ** : dünyâdan geçmek, Allah'dan başka herşeyle ilgisini kesmek.

ma'siyet معصيت (a.i. sül. asâ. c. : maâsî) : âsîlik, itâatsizlik; isyan, günah.

maskat, maskıt مسقط ، مسقط (a.i. sükut'dan. c. : mesâkıt) : düşecek yer, düşülen yer.

maskat-i re's : insanın doğduğu yer.

maskatü't-tâir : kuşun kanadı.

maskul مصقول ("ku" uzun okunur. a.i.) : saykal vurulmuş, cilâlanmış. (bkz : mücellâ).

masl مصل (a.i.) : kanın ve yoğurdun içinde bulunan tabîî su. **Agşiye-i masliyye** : vücûdun, dimağ, ciğer, kalb ve bağırsaklar gibi mühim organlarını örten ince, şeffaf (saydam) zarlar.

masl-ı leben : yoğurdun yeşilimtırak suyu.

maslü'd-dem: hek. serom; kanın sulu kısmı.

maslahat مصلحت (a.i. sulh'dan c. : mesâlih) : 1. iş, emir, husus, madde, keyfiyet. 2. ehemmiyetli iş. 3. barış, dirlik düzenlik.

maslahat-ı âmme : kamunun yararına olan.

maslahat-bîn مصلحت بين (a.f.b.s.) : iş gören, iş görmesini bilen.

maslahat-güzâr مصلحتگذار (a.f.b.s.) : 1. iş bitiren, iş bilir. 2. i. elçi nâmına işleri tâkiple vazîfeli kimse.

maslahat-perdâz مصلحت پرداز (a.f.b.s.) : elinden iyi iş gelen, eli işe yatkın.

maslahat-şinâs مصلحت شناس (a.f.b.s.) : iş bilen, işden anlayan.

maslâk مصلاق (a.i.) : 1. dâimâ akan su borusu. 2. su yolu üzerinde bulunan su haznesi. 3. büyük yalak.

maslî, masliyye مصلى ، مصليه (a.s.) : **hek.** masl'a âit, seromla ilgili.

maslûb مصلوب (a.s. sulb'dan) : salbolunmuş, asılmış, asılarak öldürülmüş.

maslûben مصلوباً (a.zf.) : salbedilerek, asılmış olduğu halde, asılma sûretiyle, asılarak.

maslûbiyyet مصلوبيت (a.i.) : maslubluk.

masna', masnaa مصنع ، مصنعه (a.i.c. : masâni') : sarnıç, su mahzeni.

masnû' مصنوع (a.s. sun'dan c. : masnûât) : 1. san'atle yapılmış. 2. sahte, düzme, uydurma, yapma.

masnûât مصنوعات (a.s. masnû'nun c.) : 1. san'atle yapılmış şeyler. 2. uydurma, düzme şeyler.

masnûât-ı ilâhiyye : ilâhî kuvvet tarafından yaratılanlar.

masra' مصرع (a.i.c. : masâri') : musâraa edilecek yer, güreş meydanı.

masraf مصرف (a.i. sarf'dan c. : masârif) : 1. harcanan para, *gider. 2. harç.

masraf nâzırı : askerlik dâiresinde muhâsebe reisi.

masrif مصرف ·(a.i. sarf'dan) : sarf, harcama mahalli.

masrû' مصروع (a.s.) : sar'alı, sar'a hastalığına tutulmuş.

masrûan مصروعاً (a.zf.) : sar'alı olarak.

masrûf, masrûfe مصروف ، مصروفه (a.s. sarf'dan) : 1. sarf olunmuş, harcedilmiş. **Nakd-i masrûf** : harcanan para. **Mebâliğ-i masrûfe, Mesâî-i masrûfe :** sarfolunan, harcanan paralar, mesâîler. 2. çevrilmiş, döndürülmüş.

masrûfî, masrûfiyyet مصروفى ، مصروفيت (a.i.) : masrufluk, harcedilmişlik.

mass مص (a.i.) : emme, emerek çekme, soğurma.

mâss, mâssa ماص ، ماصه (a.s.) : massedici, emici. **Hayvânât-ı mâssa** : pire ve benzeri gibi hortumuyla emen hayvanlar.

mâss-ı adîmü'l-cenâhiyye : zool. pireler.

mâst ماست (f.i.) : yoğurt.

mastaba, mıstaba مصطبه ، مصطبه (a.i.c. : masâtıb) : 1. peyke, sedir, seki. 2. meyhâne peykesi.

mastakî مصطكى (a.i.) : sakız.

mastar مسطر (a.i.) : [aslı : mıstar dır]. (bkz : mıstar).

mastûb مصطوب (a.s.) : damarlardan taşmış [kan].

masûbe مصوبه (a.s.) : isâbet etmiş [musîbet, felâket, keder].

masûg مصوغ (a.s.) : 1. kalıba dökülmüş. 2. düz. 3. örneğe uygun.

ma'sûm معصوم (a.s. ismet'den) : 1. suçsuz, kabahatsiz. 2. i. küçük çocuk. (bkz : sabî). [müen. : ma'sûme]. **İmâm-ı ma'sûm :** 1) İmâmiye mezhebinde günahsız sayılan ehl-i beyt mensûbu; 2) İmâm-ı Rabbânî'nin oğlu.

ma'sûmü'd-dem : huk. [eskiden] kısası müstelzim bir cinâyette bulunmamış olan herhangi bir Müslim veyâ Zımmî.

ma'sûm-âne معصومانه (a.f.zf.) : ma'sumcasına, ma'sum olana yakışacak sûrette.

ma'sûme معصومه (a.i.) : 1. günahsız, suçsuz kadın. 2. küçük kız çocuğu. 2. s. [ma'sûm'un müen.]. (bkz : ma'sûm[1]).

ma'sûmiyyet معصوميت (a.i.) : ma'sumluk suçsuzluk, kabahatsizlik. (bkz : ismet).

masûn مصون (a.s. savn'dan) : 1. saklanmış. (bkz : mahfûz). 2. sıyânet olunmuş, korunmuş, korunan. 3. sâlim, sağlam.

masûniyyet مصونيت (o.i.) : 1. mahfuzluk, eminlik, sağlamlık. 2. korunma. 3. *dokunulmazlık.

masûniyyet-i şahsiyye : huk. kişi dokunulmazlığı, **fr. inviolabilité personnelle.**

masûniyyet-i teşrîiyye : meb'usluk dokunulmazlığı.

ma'sûr معسور (a.s. usret'den c. : ma'sûrât) : zor, güç.

ma'sûr معصور (a.s.) : sıkılmış, suyu veyâ yağı alınmış şey.

mâsûr ماسور (f.s.) : birbirine katılmış [şey]. (bkz : mümtezic).

ma'sûrât معسورات (a.i. ma'sûr'un c.) : zor olan, güç işler.

masvât مصوات (a.s.) : çok bağıran.

mâş ماش (f.i.) : börülceye benzeyen fasulyenin iki türü.

mâ-şâallah ماشاءالله (a.n.) : 1. Allah'ın istediği gibi. 2. Allah nazardan saklasın, ne güzel. 3. nazar değmemesi için çocukların üzerlerine iliştirilen ve üstünde bu söz bulunan altın veyâ başka şeyden yapılmış nazarlık. 4. hayret ve memnunluk anlatır.

mâşe ماشه (f.i.) : maşa.

ma'şer معشر (a.i. işret'den c. : maâşir) : cemaat, topluluk, birlikte yaşayan cemâat.

ma'şerî معشرى (a.s.) : topluluğun olan, ortaklaşa.

ma'şeriyyet معشريت (a.i.) : ortaklaşma, **fr. collectivité.** (bkz : mecmûiyyet).

ma'şer-şinâs معشرشناس (a.f.b.i.) : **sosy.** *toplumbilim bilgini, sosyolog, **fr. sociologue.**

mâşıta ماشطه (a.i.) : kadınlara tuvalet yapan kadın. (bkz : meşşâta).

mâşî, mâşiyye ماشيه ، ماشى (a.s. meşy'den c. : müşşât) : yürüyen, yürüyücü.

mâşî-ale'l-esâbi' : zool. parmaklarının uçları üzerinde yürüyen ve et yiyen sınıfına dâhil olan hayvanlar [köpek, sırtlan... gibi].

mâşî-ale'l-keff : zool. ayaklarının tabanına basan ve et yiyen sınıfına dâhil olan hayvanlar [ayı.. gibi].

mâşiye ماشيه (a.i.c. : mevâşî) : deve, koyun, keçi gibi hayvan.

mâşiyen ماشياً (a.zf.) : yürüyerek, yaya olarak. (bkz : meşyen).

maşkûk مشقوق (a.s. şakk'dan) : şakkedilmiş, yarılmış; yarık.

maşkûkü'r-ricl : zool. *yarıkayaklılar.

maşrık مشرق (a.i. şark'dan. c. : meşârık) : Güneş'in doğduğu taraf, doğu. (bkz : hâver).

maşrıkî مشرقى (a.s.) : 1. şark'a, doğu'ya mensup, şark ile, doğu ile ilgili. 2. şark tarafı.

ma'şûk معشوق (a.s. ışk'dan) : **1.** sevilen, sevilmiş [erkek]. **2. i.** erkek adı. **3. müz.** adı Şerh-i Mevlâna Mübârek Şah'da geçen makam.

ma'şûka معشوقه (a.s. ışk'dan) : sevilen, sevilmiş [kadın, kız].

ma'şûkıyyet معشوقیت (a.i.) : ma'şukluk, sevilme hâli, sevilmiş kimsenin hâli.

mâşûre ماشوره (f.i.) : **1.** masura. **2.** lüle, emzik; oluk.

ma'şûş معشوش (a.s.) : zayıf, arık [adam]. (bkz : lâgar).

mât مات (f.i.) : satranç oyununda yenilme.

matâbi' مطابع (a.i. matbaa'nın c.) : *basımevleri.

matâbih مطابخ (a.i. matbah'ın c.). (bkz : metâbih).

matâbîh مطابیخ (a.i. tabh'dan. matbûh'un c.) : tabholunmuş, pişirilmiş şeyler.

matâf مطاف (a.i. tavâf'dan c. : matâif) : tavâf edilecek, etrâfı dolaşıp ziyâret edilecek yer.

matâhir مطاهر (a.i. mathare'nin c.) : **1.** içinde yıkanıp tahâret olunacak yerler, gusülhâneler. **2.** mataralar, su kapları.

mâ-taht ماتحت (a.s.) : alt, altta, altta bulunan nesne.

matâif مطائف (a.i. tavaf'tan. matâf'ın c.) : tavâf edilecek, etrâfı dolaşıp ziyâret edilecek yerler.

matâim مطاعم (a.i. mat'am'ın c.) : taâm edilecek, yemek yenilecek yerler, yemek odaları.

matâîm مطاعیم (a.s. mıt'âm'ın c.) : **1.** başkalarını beslemeler. **2.** doymakbilmezler, oburlar.

matâin مطائن (a.i. matîn'in c.) : balçıkla sıvanmış [yerler].

matâin مطاعن (a.i. mat'an'ın c.) : ta'n edilecek, sövülecek yerler.

matâîn مطاعین (a.i. mıt'ân'ın c.) : mızrakla yaralamakta mâhir olan.

matâli' مطالع (a.i. matla'ın c.). (bkz : metâli').

matâlib مطالب (a.i. matlab'ın c.). (bkz : metâlib).

matâlîl مطالیل (a.s. matlûl'ün c.) : yaş, ıslak [nesneler].

mat'am مطعم (a.i. taam'dan. c. : matâim) : **1.** taâm edilecek, yemek yenilecek yer, yemek odası. **2.** yenilecek yemek.

matâmih مطامح (a.i. matmah'ın c.) : göz dikilen, göz konulan şeyler.

matâmîr مطامیر (a.i. matmûre'nin c.) : **1.** toprakaltı yerler. **2.** mezarlar.

mat'an مطعن (a.i.c. : matâin) : ta'n edilecek, sövülecek yer.

matar مطر (a.i.c. : emtâr) : yağmur. (bkz : bârân, gays).

matara مطره (a.i.) : yolculukta boyuna veyâ bele asılı olarak taşınan, ekseriyâ üzeri aba kaplı su kabı.

matâre مطاره (a.i.) : kışı çok olan yer.

matârık مطارق (a.i. mıtrak ve mıtraka'nın c.) : demirci çekiçleri.

matârid مطارد (a.i. mıtred'in c.) : mızraklar, zıpkınlar.

matârih مطارح (a.i. matrah'ın c.) : **1.** tarhedilecek yerler. **2.** bir şey atılan yerler.

matariyyet مطریت (a.i.) : yağmurluluk, **fr. pluviosité**.

matâvî مطاوی (a.i. matvâ, matvî'nin c.) : dürülmüş, bükülmüş şeyler; kıvrımlar.

matâyâ' مطایا (a.i. matiyye'nin c.) : binek hayvanları. (bkz : devâbb).

matbaa مطبعه (a.i. tab'dan. c. : matâbı') : matbaalar, *basımevleri.

matbaa-i âmire : devlet matbaası.

matbah مطبخ (a.i. tabh'dan. c. : matâbih) : mutfak. (bkz : tâb-hâne).

matbah-ı âmire : saray mutfağı.

matbah-ı hass : tar. sarayda, pâdişah yemeklerinin pişirildiği bölüm.

matbah-ı şerîf : 1) Mevlevî tekkelerinde yemek pişirilen yer; 2) Mevlevî tekkelerinde dervişin ilk terbiye yeri.

matbû' مطبوع (a.s.) : **1.** tab'olunmuş, basılmış [kitap, gazete]. **2.** hoş, lâtif, makbul, güzel. **Suhen-i matbû'** : hoş, güzel söz.

matbûa مطبوعه (a.i. tab'dan) : **1.** gazete, kitap, dergi gibi basımevinde basılarak hazırlanmış şeyler, basma.

matbûât مطبوعات (o.i. matbû'un c.) : basılmış şeyler; kitaplar; [en çok] gazeteler.

Matbûât-ı Osmâniyye Cem'iyyeti : Türk Basın Birliği.

matbûât müdîriyyet-i umûmiyyesi : basın yayın umum müdürlüğü.

Matbûat Umûm Müdürlüğü : Basın, Yayın (ve Turizm) Genel Müdürlüğü.

matbûh مطبوخ (a.s. tabh'dan c. : matâbîh) : **1.** tabholunmuş, pişirilmiş. **Taâm-ı matbûh :** pişmiş yemek. **2.** kaynatılmış, haşlanmış [ilaç].

matbûhât مطبوخات (a.i. matbûh'un c.) : **1.** pişirilmiş yemekler. **2.** kaynatılmış ilâçlar.

mâ-teahhar ماتأخر (a.b.zf.) : sonradan meydana gelen.

mâ-tekaddem ماتقدم (a.i.) : **1.** geçmiş zaman. (bkz : mâzî). **2.** geçen şey. (bkz : sâbık). **3.** önceleri.

mâtem ماتم (a.i.) : **1.** hüzün, keder ve musîbet zamânındaki ağlayış, yas; yaslı, kederli bulunma. (bkz : şîven). **2.** Muharrem ayının ilk on gününde Hz. İmâm-ı Hüseyin için yas tutarak mersiyeler okuma âdeti.

mâtem-dâr ماتمدار (a.f.b.s.) : mâtemli, yaslı, acılı.

mâtem-efzâ ماتم افزا (f.b.s.). (bkz : mâtem-fezâ).

mâtem-engîz ماتم انگیز (a.f.b.s.) : mâtem koparan, mâtemi, yası gerektiren.

mâtem-fezâ ماتم فزا (a.f.b.s.) : mâtemi, yası artıran.

mâtem-gâh ماتمگاه (f.b.i.) : mâtem tutulan yer, yas evi. (bkz : mâtem-zâr).

mâtem-gîr ماتمگیر (f.b.s.): mâtem, yas tutan.

mâtem-gîr-âne ماتمگیرانه (f.b.zf.) : yaslı olarak, yaslı bir halde.

mâtem-hâne ماتمخانه (a.f.b.i.) : yas evi, **mec.** [bu] dünya.

mâtemî ماتمی (a.s.) : mâtemli, yaslı.

mâtem-kede ماتم کده (a.f.b.s.) : mâtem, yas evi. (bkz : beytü'l-hazen, mâtem-serâ).

mâtem-künân ماتم کنان (a.f.zf.) : mâtem ederek, yas tutarak.

mâtem-serâ ماتم سرا (a.f.b.s.) : mâtem, yas evi, yeri. (bkz : beytü'l-hazen, mâtem-kede).

mâtem-zâr ماتمزار (f.b.i.) : mâtem yeri, mâtem tutulan yer. (bkz : mâtem-gâh).

mâtem-zede ماتمزده (a.f.b.s.) : mâtem'e, yasa tutulmuş, mâtemli, yaslı.

matfâ مطفی (a.s. ıtfâ'dan) : ıtfâ edilmiş, söndürülmüş.

matfû مطفو (a.s.c. : mafûât) : **1.** itfâ edilmiş, söndürülmüş. **2.** sandıktan ödenen para hesabı.

matfûât مطفوآت (a.i. matfû'nun c.) : sandıktan ödenen paralar hesabı.

mathare مطهره (a.i.c. : matâhir) : **1.** içinde yıkanıp tahâret olacak yer, gusülhâne. **2.** matara, su kabı.

mathûm مطحوم (a.i.) : dolu, dolmuş.

mathûn مطحون (a.s. tahn'dan) : tahnolunmuş, öğütülmüş.

mâtır ماطر (a.s matar'dan) : yağan, yağıcı.

mâtır ماطر (a.s. matar'dan) : yağan, yağıcı.

matiyye مطیه (a.i.c. : matâyâ) : binek hayvanı. (bkz : dâbbe).

matiyye-i nefs : binek atını andıran nefs. [nefsüke matiyyetüke ferfik biha = nefsin binek atındır, onu hoş tut! - Hadîs-i Şerîf].

matiyye-rân مطیه ران (a.b.s.) : bindiği hayvanı yola süren.

matkab مطقب (a.i.) : *delgi. (bkz : mıskab).

matl مطل (a.i.) : **1.** geçirme, atlatma, defetme. **2.** çekme.

matla' مطلع (a.i. tulû'dan c. : matâli') : **1.** tulû' edecek, doğacak yer. **2.** Güneş ve sâir yıldızların doğması. **3. ed.** kasîde veyâ gazelin kafiyeli olan ilk beyti. **Hüsn-i matla' : ed.** gazelde matla'dan sonra gelen güzel, renkli beyit. **4. tas.** Kur'an'ı ezbere okuyan bir ermiş kimseye Allah'ın tecelli etmesi.

matla'-ı garrâ : ed. her iki mısrâında kafiye bulunan beyit.

matla-ı istivâî : astr. bir gökcisminin düz açılımı.

matla-i i'tidâl : Güneşin ılım çizgisinden doğduğu nokta.

matlab, matlabe مطلبه ، مطلب (a.s. taleb'den. c. : matâlib) : **1.** talebolunan, meram, maksat, istenilen şey, istek. **2.** bahis, mesele. **3. huk.** kanunda, maddenin kenar başlıklarına verilen bir ad.

matlab-ı dil-hâh : gönlün istediği arzu, maksat.

matlûb مطلوب (a.i. taleb'den c. : matlûbât) : **1.** talebedilen, istenilen, aranılan şey. **2.** alacak, **fr. crédit. 3. müz.** Türk müziğinin en az beş asırlık bir mürekkep makamı olup, zamânımıza bir nümûnesi kalmamıştır.

matlûbât مطلوبات (a.i. matlûb'un c.) : **1.** talebedilen, istenilen, aranılan şeyler. **2.** alacaklar, **fr. crédits.**

matlûbek مطلوبك (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en eski bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

matlûl مطلول (a.s.c. : matâlil) : yaş, ıslak [nesne].

matma', matmaa مطمعه ، مطمع (a.i.) : tamah edilecek, istenilecek şey.

matmah مطمح (a.i.c. : matâmih) : göz dikilen şey, göz konulan yer, gözü kaldırıp bakacak yer.

matmah-ı nazar : göz *dikeği.

matmû' مطموع (a.s. tama'dan) : tama' olunmuş; hırsla istenen [şey].

matmûr مطمور (a.s.) : toprak altına konulmuş, gömülmüş. (bkz : medfûn).

matmûre مطموره (a.i.c. : matâmîr) : **1.** mahzen gibi toprak altında öteberi saklanan yer. **2.** mezar, kabir.

matmûre-i fenâ : mezar, kabir.

matmûs مطموس (a.s.) : gözü sonradan kör olmuş [adam].

matmûsü'l-ayn : 1) gözleri tamamen kör olan kimse; 2) tek gözlü deccâl.

matrah مطرح (a.i. tarh'dan c. : matârih) : **1.** tarh edilecek; tarh olunacak nesne, miktar. **2.** yer. (bkz : mahal). **3.** bir şey atılan yer. **4.** vergiye esas tutulan kazanç.

matrâk مطراق (a.i.). (bkz : mıtrak).

matrân مطران (a.i.) : taç giymiş piskopos. [mıtrân şekli de vardır].

matrûd مطرود (a.s. tard'dan c. : matrûdîn) : tardolunmuş, kovulmuş, vazîfesinden çıkarılmış, kovuntu.

matrûdîn مطرودين (a.s. matrûd'un c.) : tard olunmuşlar, kovulmuşlar.

matrûdiyyet مطروديت (a.i.) : matrutluk, kovuntuluk.

matrûh مطروح (a.s. tarh'dan) : **1.** tarh edilmiş, çıkarılmış. **2.** belitilmiş, konulmuş [vergi]. **3.** temeli atılmış [binâ].

matrûhun anh : mat. eksilen.

matrûhün-minh منه مطروح (a.b.s.) : **mat.** eksilen, kendisinden başka bir sayı çıkarılan.

matrûk مطروق (a.s.) : **1.** gevşek, sölpük [adam]. **2.** kuruduktan sonra yağmurun tarâvetlendirdiği yer.

matrûş مطروش (o.s.) : sakalsız, sakalı tıraş edilmiş. (bkz : mahlûk).

mattâl, mattâle مطاله ، مطال (a.s.) : dâimâ vâdini veyâ borcunu uzatıp geciktiren.

ma'tûf معطوف (a.s. atf'dan) : **1.** eğilmiş, bir tarafa doğru çevrilmiş. **2.** birine isnâdolunmuş, yöneltilmiş.

ma'tûfün aleyh : bir rabıt edâtı ile (*bağlaç) kendisine bağlı olan kelime.

ma'tûh, ma'tûhe معتوه ، معتوهه (a.s. ateh'den) : ateh getirmiş, bunamış, bunak. (bkz : fertût).

ma'tûh-âne معتوهانه (a.f.zf.) : bunamışçasına, bunakçasına.

ma'tûk, ma'tûka معتوقه ، معتوق (a.s. atâk'dan. c. : maâtîk) : azatlı, azat olunmuş. (bkz : atîk[2]).

ma'tûka معتوقه (a.s.c. : maâtîk) : azatlı, azat olunmuş [kadın, kız].

mat'ûm مطعوم (a.s.c. : mat'ûmât) : yenecek yemek.

mat'ûmât مطعومات (a.i.c.) : yenecek şeyler.

mat'ûn مطعون (a.s. ta'n'dan) : **1.** ta'n olunmuş, ayıplanmış. **2.** (tâûn'dan) : taûn'a, vebâya tutulmuş.

mat'ûnen مطعوناً (a.zf.) : taûn'a, vebâya tutularak.

matvâ مطوی (a.i.c. : matâvî). (bkz : matvî).

matvî مطوی (a.i. tayy'dan c. : matâvî) : dürülmüş, bükülmüş şey; kıvrım. (bkz : matvâ).

matviyyen مطویاً (a.zf.) : bir şeyin içine sararak, dürerek; sarılı, dürülü olduğu halde.

maûl معول (a.s.) : üstün gelinmiş. (bkz : mağlûb).

maûlün-aleyh : kendisi için ağlanılan kimse.

maûn معون (a.i.) : yardım, imdat.

mâûn ماعون (a.i.) : **1.** malın zekâtı. **2.** kendisinden faydalanılacak şey. **3.** eve lâzım olan şeyler.

maûne معونه (a.i.) : mavna.

mâûne ماعونه (a.i.) : mavna. [yük taşıyan büyük kayık (kürekli ve motorludur)].

maûnet معونت (a.i. avn'den. c. : maâvin) : **1.** yardım. (bkz : imdâd). **2.** azık, yol yiyeceği. **3. huk.** masârif.

mâ-vaka' ماوقع (a.s.) : vuku' bulmuş, olup geçmiş [şey]. (bkz : ser-güzeşt).

mâ-verâ ماوراء (a.i.) : ard, geri, bir şeyin ötesinde, arkasında bulunan.

mâverâ-i benefşevî : fiz. dalga boyu mor renkli ışığınkinden daha kısa olan ışık (yaklaşık olarak 4000 A° dan küçük), **fr. ultraviolet.**

mâvera-i Kafkas : Kafkas sıradağlarının ötesindeki şehirler.

mâverâü'n-nehr (nehrin ötesi) : **1.** Orta Asya'da Ceyhun (Amuderyâ) nehrinin kuzeyinde bulunan ülkeye Araplar tarafından verilen coğrafî bir isimdir. Bu coğrafî sâhaya eski Garp (Batı) kaynakları Transoksiyana (Transoxiana) demişlerdir. **2. müz.** Türk müziğinin eski bir mürekkep makamı. Biri devr-i kebîr, öteki fahte usûlünde iki tâne müellifi belli olmayan peşrev ile bir tâne yine müellifi bilinmeyen saz semâîsi makama misaldir.

mâverâü't-tabîa : fizikötesi, metafizik.

mâ-verâî ماورائی (a.s.) : öteye mensup, öteki âlemle ilgili.

mâ-verd ماورد (a.f.b.i.) : gülsuyu. (bkz : mâ-i verd, mâü'l-verd).

mavtın موطن (a.i. vatan'dan c. : mevâtın) : vatan, yurt edilen yer.

mâye مایه (f.i.) : **1.** maya, asıl ve lüzumlu madde; asıl, esas. **2.** para, mal. **3.** iktidar, güc. **4.** bilgi. **5.** dişi deve. **6. müz.** Türk müziğinde bir makam adı.

mâye-i sıdk : mec. Hz. Ebubekir.

mâye-i şeb : gece karanlığı.

mâye-i zevk ü sürûr : eğlence ve sevinç mayası, mevzuu.

mâye-i zindegânî : yaşama gücü.

mâye-büzürg مایه بزرگ (f.b.i.) : Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı. Nümûnesi kalmamıştır.

mâye-dâr مایه دار (f.s.) : mayalı, kudretli; paralı.

mâye-hicâz مایه حجاز (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı. Nümûnesi kalmamıştır.

mâye-hüseynî مایه حسینی (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı. Nümûnesi kalmamıştır.

mâye-ırâk مایه عراق (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı. Nümûnesi kalmamıştır.

mâye-ısfahân مایه اصفهان (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı. Nümûnesi kalmamıştır.

maye-i atîk مایه عتیق: **müz.** Türk müziğinin en az üç asırlık bir mürekkep makamı. Nümûnesi kalmamıştır.

mâye-i kebîr مایه کبیر: **müz.** Türk müziğinin en az beş asırlık bir mürekkep makamı. Nümûnesi kalmamıştır.

mâye-kevser مایه کوثر (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin eski bir mürekkep makamı. Nümûnesi kalmamıştır.

mâye-kûçek مايه كوچك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı. Nümûnesi kalmamıştır.

mâye-nevâ مايه نوا (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı. Nümûnesi kalmamıştır.

mâ-yenkasem مايِنقسم (a.b.s.) : kısımlara ayrılabilen, bölünebilen.

mâ-yenkasemiyyet مايِنقسميت (a.b.i.) : bölünebilme, **fr. divisibilité.** (bkz : kabil-i taksîm).

mâye-pûselik مايه پوسه لك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı. Nümûnesi kalmamıştır.

mâye-râst مايه راست (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı. Nümûnesi kalmamıştır.

mâye-rehâvî مايه رهاوى (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı. Nümûnesi kalmamıştır. [aslı "mâye-ruhâvî" dir].

mâ-yetehallel مايتحلل (a.b.s.) : hallolunabilir.

mâye-uşşâk مايه عشاق (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı. Nümûnesi kalmamıştır.

mâye-zengûle مايه زنگوله (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı. Nümûnesi kalmamıştır.

mâyi' مايع (a.i.c. : mâyiât) : su gibi akan, su hâlinde bulunan şey, *sıvı.

mâyi'-i beden : biy. vücut *sıvısı.

mâyi'-i beyne'l-hücre : biy. *göze arası *sıvı, **fr. liquide intercellulaire.**

mâyi'-i mahrûk : akaryakıt.

mâyiât مايعات (a.i. mâyi'in c.) : su gibi akan, su hâlinde bulunan şeyler, sıvılar.

mâyiiyyet مايعيت (a.i.) : mâyi'lik, mâyi' hâlinde olma vasfı, niteliği.

ma'yûb معيوب (a.s. ayb'dan c. : maâyîb) : **1.** ayıplanmış; ayıplanan. **2.** bir eksiği, kusûru olan.

ma'yûbât معيوبات (a.i. ma'yûbe'nin c.) : **1.** ayıp sayılan, ayıplanan şeyler. **2.** kusurlar, noksanlar.

ma'yûbe معيوبه (a.s.) : ["ma'yûb" ün müen.]. (bkz : ma'yûb).

ma'yûben معيوباً (a.zf.) : ayıplanarak, ayıp, kusur sayılarak.

mâ-yuhdes مايحدث (a.b.s.) : sonradan olan.

ma-yu'kal ما يعقل (a.b.s.) : anlaşılır.

mâ-yu'kes مايعكس (a.b.s.) : **1.** aksedebilir; **mant.** *evrilir. **2.** değiştirilebilir.

mâ-yu'ref مايعرف (a.b.s.) : **1.** bilinmez. **2. i.** minder altında saklanan mal.

mâ-yu'refiyyet مايعرفيت (a.b.i.) : bilinirlik, **fr. cognoscibilité.**

mâ-yüfhemiyyet مايفهميت (a.b.i.) : kavranabilirlik, **fr. concevabilité.**

ma'z معز (a.i.) : keçi; karaca. (bkz : üm'ûz).

mazâ' مضاء (a.fi.) : geçti.

mazâ mâ mazâ : geçen geçti, olan oldu.

mazâbıt مضابط (a.i. mazbata'nın c.) : kararnameler, *tutanaklar.

mazâcı' مضاجع (a.i. mazca'ın c.) : mezarlar, kabirler, sinler. (bkz : medâfin, makabir).

mazâcir مضاجر (a.i. mazcer'in c.) : gönül daralacak, sıkılacak yerler.

mazâhir مظاهر (a.i. mazhar'ın c.) : **1.** bir şeyin göründüğü, çıktığı yerler. **2.** nâil olmalar, şereflenmeler.

mazâik مضائق (a.i. mazîk'in c.) : dar olan yerler.

mazâin مظائن (a.i. mazanne, mazınne'nin c.). (bkz : mazanne, mazınne).

mazâk مضاق (a.i.) : darlık. (bkz : madâk).

mazâlim مظالم (a.i. mazleme, mazlime'nin c.) : **1.** zulümler, can yakmalar, haksızlıklar. **2.** adâlet dâiresi.

mazâll مظال (a.i. mazalle'nin c.). (bkz : mazalle).

mazalle مظله (a.i. zıll'dan. c. : mazâll) : gölgelik. (bkz : sâyegâh, sâye-zâr, zılâle).

mazalle-nişîn مظله نشين (a.f.b.s.) : gölgelikte oturan.

mazâmîn مضامين (a.i. mazmûn'un c.) : **1.** ödenmesi lâzımgelen şeyler. **2.** mânâlar,

mefhumlar, *kavramlar. 3. nükteli, cinaslı, san'atlı sözler.

mazanne مظنه (a.i. zann'den. c. : mazâin, mazânn) : 1. bir şeyin vücudunun zannolunduğu yer, zan götüren. 2. ermiş sanılan.

mazanne-i hayr : kendisinden ancak iyilik beklenen kimse.

mazanne-i kirâm'dan... : ermiş sanılanlar'dan.

mazanne-i sû' : kendisinden ancak fenâlık beklenen kimse.

mazârîb مضاريب (a.i. mızrâb'ın c.) : mızraplar.

mazârr مضار (a.i. mazarrat'ın c.) : zararlar, ziyanlar.

mazarrat مضرت (a.i. zarar'dan c. : mazârr) : zarar, ziyan; zarar verme, dokunma.

mazarrât مضرات (a.i. mazarrat'ın c.) : zararlar, ziyanlar. (bkz : mazârr).

mazâyık مضايق (a.s. mâzîk'ın c.) : 1. dar, sıkıntılı yerler. 2. zor, sıkı, güç [işler].

mazaz مضض (a.i.) : 1. acıma, kederlenme. 2. musîbet, felâket acısı.

mazbata مضبطه (a.i. zabt'dan. c. : mazâbıt) : kararnâme; *tutanak.

mazbût مضبوط (a.s. zabt'dan) : 1. zabtolunmuş, ele geçirilmiş. 2. yazılmış, kaydedilmiş. 3. hatırda tutulmuş. 4. derli toplu. 5. muhâfazalı, korunmuş. 6. belli, belirtilmiş. 7. sağlam.

mazbûta مضبوطه (a.s.) : ["mazbût" un müen.]. (bkz : mazbût).

mazbûtât مضبوطات (a.i. mazbût'un c.) : mazbut olan şeyler.

mazca' مضجع (a.i.c. : madâcı'; mazâcı') : 1. mezar, kabir, sin. (bkz : madca'). 2. yatılacak yer, yatak.

mazcer مضجر (a.i.c. : mazâcir) : gönül daralacak, sıkılacak yer.

ma'zeret معذرت (a.i. özr'den) : istenilmeyen bir hâlin oluşuna yol açan kaçınılmaz sebep, özür, bahâne. [aslı : "ma'ziret" dir]. **beyân-ı ma'zeret** : mâzeret bildirme, mâzeret ileri sürme.

ma'zeret-i şer'iyye : meşrû mâzeret, geçerli özür.

ma'zeret-cû معذرتجو (a.f.b.s.) : mâzeret, özür arayan.

ma'zeret-hâh معذرت خواه (a.f.b.s.) : mâzeret, özür dileyen.

ma'zeret-hâhî معذرت خواهی (a.f.b.i.) : mâzeret, özür dileyicilik.

ma'zeret-mend معذرتمند (a.f.b.s.) : özürlü.

ma'zeret-mend-âne معذرتمندانه (a.f.zf.) : mâzeretli, özürlü olarak.

ma'zeret-mendî معذرتمندی (a.f.b.i.) : özürlülük.

mazg مضغ (a.i.) : ağızda çiğneme. (bkz : madg).

mazgut مضغوط (a.s.) : 1. sıkılmış, sıkıştırılmış. 2. **kim**. *sıkıt, fr. **comprimé**.

mazhar مظهر (a.i. zuhûr'dan. c. : mazâhir) : 1. bir şeyin göründüğü, çıktığı yer. 2. nâil olma, şereflenme. 3. bâzı tekkelerde otururak uyunurken dayanılan kısa değnek. 4. erkek adı. 5. bir çeşit tef.

mazhar-ı i'tibâr : itibar edilme.

mazhariyyet مظهريت (a.i.) : 1. elde etme, nâil olma. (bkz : muvaffakıyyet). 2. **ed**. bir gerçek varlığın bir mecaza kaynak oluşu. Meselâ : kuvvet en çok kolda kendini gösterir ve bundan, kuvvetli, güçlü demek olan : "kolu uzun" deyimi doğmuştur.

mazhar-zen مظهرزن (a.f.b.i. ve s.) : mazhar çalan, tef çalan.

mâzıg ماضغ (a.s.): çiğneyici, çiğneyen. **Hayvânât-ı mâzıg**: geviş getiren hayvanlar.

mazınne مظنه (a.i.c. : mazâin). (bkz : mazanne).

mâzır ماضر (a.s.) : ekşi. (bkz : hâmız, mazîr).

mâzî, mâziyye ماضی ، ماضيه (a.i. mezâ'dan) : 1. geçmiş zaman. **El-mâzî lâ yüzker** : geçmiş şey zikrolunmaz. **Ezmine-i mâziyye**: geçmiş zamanlar. 2. **gr**. geçmiş zamanda olan bir hâdiseyi anlatan fiil. **Fi'l-i mâzî** : mâzî sîgası (kipi).

mâzî-i baîd (uzak geçmiş) : miş'li geçmiş zamanın hikâyesi.

mâzî-i naklî : gr. yalnız işitilen bir şeyi anlatan fiil sîgası (kipi) : "Ahmet gelmiş.." gibi; "-miş" li geçmiş zaman.

mâzî-i şâd : mes'ut, neşeli mâzi.

mâzî-i şühûdî : gr. gözle görülen veyâ görmüş gibi bilinen bir şeyi anlatan fiil sîgası (kipi): "Ahmet geldi." gibi; "-di" li geçmiş zaman.

mazîf مضيف (a.i.) : **1.** ziyâfet evi. **2.** herkese kapısı, sofrası açık ev.

mazîfe مضيفه (a.i.): **1.** izâfe olunmuş. (bkz : mazûfe). **2.** gam, keder, tasa.

mazîk مضيق (a.i. zîk'dan c. : mazâik) : sıkıntılı, dar yer.

mazille مظله (a.i.) : kıldan yapılma büyük çadır.

mazîm مضيم (a.s. mazâim). (bkz : mazlûm).

mâzî-perest ماضی پرست (a.f.b.s.) : mâzîye, geçmişe, hâtıralara bağlı bulunan [kimse].

mazîr مضير (a.s.) : ekşi. (bkz : hâmız, mâzır).

mâziye ماضيه (a.i.) : ["mâzî" nin müen.]. (bkz : mâzî).

mazîz مضيض (a.s.) : musîbet, felâket acısına uğramış.

mazleme مظلمه (a.i.c. : mazâlim) : zulüm, can yakma, haksızlık.

mazlime مظلمه (a.i.c. : mazâlim). (bkz : mazleme).

mazlûm مظلوم (a.s. zulm'den) : **1.** zulüm görmüş. **2.** halim selim, sâkin, sessiz [insan veyâ hayvan]. **3.i.** erkek adı. [müennesi "mazlûme"].

mazlûm-âne مظلومانه (a.zf.) : **1.** mazlûm'a, zulüm görmüşe yaraşır sûrette. **2.** sessizce, sessizlikle.

mazlûme مظلومه (a.s.) : **1.** ["mazlûm'un müen."]. (bkz : mazlûm). **2. i.** kadın adı.

mazlûmen مظلوماً (a.zf.) : zulme, gadre uğrayarak.

mazlûmîn مظلومين (o.s. mazlûm'un c.) : zulüm görmüş kimseler.

mazlûmiyyet مظلوميت (a.i.) : **1.** mazlumluk, zulüm görmüşlük. **2.** sessizlik, yavaşlık.

mazmaza مضمضه (a.i.) : abdest alırken ağıza su alma, ağız çalkalama. (bkz : gargara).

mazmûm مضموم (a.s. ve i. zamm'dan) : **1.** zamme ile, ötre ile okunan, ötreli. **2.** zammolunmuş, ilâve olunmuş. (bkz : mansûb).

mazmûn مضمون (a.i. zımn'dan. c. mazâmîn) : **1.** ödenmesi lâzımgelen şey. **2.** mânâ, *kavram. **3.** nükteli, san'atlı, ince söz. **Bikr-i mazmûn :** ilk defa söylenmiş mazmun.

mazmûn-perdâz مضمون پرداز (a.f.b.s.) : mazmûn düzen, mazmûn söyleyen.

mazmûn-tirâz مضمون تراز (a.f.b.s.) : mazmun söyleyen, nükteli sözler söyleyen.

maznûk مضنوك (a.s.) : nezleli, nezle olmuş. (bkz : mezkûm).

maznûn مظنون (a.s. zann'dan c. : mazânîn) : **1.** zannolunmuş. **2.** zan altında bulunan, kendisinden şüphe edilen. **3. huk.** bir suç dolayısıyla sorguya çekilen, *sanık.

maznûnîn مظنونين (o.s. maznûn'un c.) : zan altında bulunanlar.

mazreb, mazrıb مضرب ، مضرب (a.i. zarb'dan. c. : mazârıb) : **1.** zarbedecek yer. (bkz : madreb, madrıb). **2.** çakma, kakma yeri.

mazrûb مضروب (a.s. zarb'dan) : **1.** zarbolunmuş, dövülmüş, vurulmuş, çarpılmış. **2.** basılmış, damgalanmış. **3.mat.** çarpılan. (bkz : madrûb).

mazrûbun fih : mat. *çarpan, **fr. multiplicateur.**

mazrûbât مضروبات (a.i. mazrûb'un c.). (bkz : mazrûb).

mazrûbâta tefrîk : mat. çarpanlara ayırma.

mazrûbeyn مضروبين (a.i.c.) : **mat.** birbirine çarpılan iki sayıdan herbiri. (bkz : madrûbeyn).

mazrûf مظروف (a.s. zarf'dan) : **1.** zarflanmış, zarfa konmuş; kalıplı, kılıflı. **2.** zarflı kâğıt. (bkz : melfûf).

mazrûfât مظروفات (a.i. mazrûf'un c.) : zarflı şeyler.

mazrûfen مظروفاً (a.zf.) : zarf içinde olarak, zarflı.

mazrûr مضرور (a.s.c. : mazârir) : zarar, ziyan görmüş.

mazrûs مضروس (a.s.) : örülerek yapılmış, örülmüş şey. (bkz : madrûs).

mâzû مازو (f.i.) : **1.** mazı, servi cinsinden, gövdesi düz ve dipten dallanan bir süs ağacı ve bunun kozalağı olup tabaklıkta kullanılır, **lât. thuya. 2.** mazı böceği denilen bir haşere, **fr. cynips.**

maz'ûf مضعوف (a.s.) : zayıflamış, zayıf.

mazûfe مضوفه (a.i.) : izâfe olunmuş.

ma'zûl معزول (a.s. azl'den) : azledilmiş, işinden çıkarılmış.

ma'zûlân معزولان (s. ma'zûl'ün c.). (bkz : ma'zûlîn).

ma'zûlen معزولاً (a.zf.) : azledilmiş, işinden çıkarılmış olarak.

ma'zûlî, ma'zûliyyet معزولی ، معزولیت (a.i.) : ma'zullük, azledilmiş olma, işinden çıkarılmış olma.

ma'zûlîn معزولین (a.i. ma'zûl'ün c.) : azledilmişler, işinden çıkarılmışlar.

ma'zûr معذور (a.s. özr'den) : özürlü, özürü olan.

ma'zûriyyet معذوریت (a.i.) : mâzurluk, özürlülük.

mazyefe مضیفه (a.i.c. : mazâyif).

-meâb مآب - (a.i. iyâb'dan) : **1.** geri dönülecek yer. **2.** sığınılacak yer. **Fazîlet-meâb :** fazîletin barındığı yer, vücut, kimse. **3. Şevket-meâb :** şevketin barındığı yer, vücut, kimse; pâdişah.

meâbız مآبض (a.i. me'bız'ın c.) : **anat.** dizkapaklarının arkasındaki çukurlar.

meâd معاد (a.i.) : **tas.** âhiret.

meâdib مآدب (a.i. me'debe'nin c.) : ziyâfetler.

meâhiz مآخذ (a.i. me'haz'in c.) : bir şeyin alındığı, çıktığı yerler, kaynaklar.

meâkil مآکل (a.i. me'kele'nin c.) : eklolunacak, yenilecek şeyler. (bkz : erzâk).

meâl مآل (a.i.) : **1.** meydana gelen şey, netîce. **2.** mânâ, kavram, mefhum. **Bî-meâl :** mânâsız, saçma. **Hakîkat-meâl :** gerçek, içten. **Hulâsa-i meâl :** mânânın özü.

meâlen مآلاً (a.zf.) : mânâ bakımından, harfi harfine olmayarak.

meâl-perver مآلپرور (a.f.b.s.) : mânâ anlatan; mânâlı.

meârib مآرب (a.i. me'rebe'nin c.) : hâcetler, istekler; hizmetler.

meâric معارج (a.i. ma'rec'in c.) : çıkacak yerler, merdivenler.

meâsim مآثم (a.i. me'sem'in c.) : günah edilecek yerler; günahlar.

meâsir مآثر (a.i. me'sere'nin c.) : güzel eserler, nişanlar, izler.

meâsir-i ber-güzîde : güzel, seçme eserler.

meâsir-i i'tidâl : îtidal eserleri.

meâzib مآزب (a.i. mi'zâb'ın c.) : oluklar.

meâzîb مآزیب (a.i. mîzâb'ın c.) : su yolları, oluklar.

meâzin مآذن (a.i. me'zene'nin c.) : ezan okunan yerler.

meâzir مآزر (a.i. mi'zer'in c.) : peştemallar.

me-bâd, me-bâdâ مباد ، مبادا (f.n.) : sakın, olmaya ki...

mebâdî مبادی (a.i. mebde'in c.) : evveller, başlangıçlar; prensipler, ilk unsurlar.

mebâdî-i ahvâl : hallerin başlangıçları.

mebâdî-i âliye : felekleri hareket ettiren ruhlar.

mebâdî-i i'tikad : îtikada âit ilk bilgiler.

mebâdî-i ûlâ : ilk prensipler; başlangıçlar, hilkate âit meseleler.

mebâdî-i ulûm : ilk bilgiler, ilk ilim başlangıçları.

mebâdîyü'n-nihâyât : tas. namaz, oruç, zekât ve hac gibi farz olan ibâdetler.

mebâhis مباحث (a.i. mebhas'in c.) : **1.** bir şeyin bahsolunduğu yerler. **2.** araştırma, arama yerleri; münâkaşa mevzûları.

mebâhis-i ilmiyye : ilmî bahisler.

mebâl مبال (a.i. bevl'den) : **anat.** sidiğin çıktığı yer. (bkz : ferc, kadîb).

mebâliğ مبالغ (a.i. meblağ'ın c.) : paralar, akçeler.

mebânî مبانی (a.i.c.) : binâlar, yapılar; temeller. [Arapçada : sözün yapıldığı yer mânâsına gelen "mebnî" nin cem'idir].

mebânî-i kelâm : sözün esâsını teşkîl eden şeyler.

meb'as مبعث (a.i.c. : mebâis) : gönderilme, yollanma.

mebde' مبدأ (a.i.c. : mebâdî) : **1.** evvel, başlangıç, prensip, ilk unsur; ilmin ilk kısmı. **2. tas.** bir sâlikin Tanrı gerçeğine erişmek için hareket ettiği başlangıç noktası.

mebde'-i arz : coğ. 1) ekvator; **2)** ekliptik, Ay ve Güneş tutulmasına âit.

mebde'-i aslî : ilk örnek.

mebde'-i metâlî : astr. itidâleyn dâiresi, ilk semavî meridyen.

mebde'-i meyl : astr. ekvator üstünde güneşin geçtiği daire.

mebde'-i semt : astr. azimut, gökküresinin herhangi bir noktasıyla güney yönü arasındaki açı.

mebde'-i sükût : düşüş başlangıcı.

mebde-i tezâd : fels. karşıtlık prensibi.

mebde'-i tûl : jeod. tul dâirelerinin (*boylam) başlangıç kabûl edildiği Londra'da Grenwich'den geçen tul dâiresi.

mebdeiyyet مبدأیت (o.i.) : başlangıç olma işi.

meberr مبر (a.i.) : ihsan etme, hayır işleme.

meberrât مبرات (a.i. meberre'nin c.) : hayır için, sevap kazanmak üzere yapılan işler.

meberre مبره (a.i.c. : meberrât) : hayır için, sevap kazanmak üzere yapılan iş.

mebguz مبغوض ("gu" uzun okunur. a.s. buğz'dan) : buğzedilmiş, nefret edilmiş, sevilmemiş. (bkz : menfûr).

mebhas مبحث (a.i.c. : mebâhis) : **1.** bir şeyin arandığı yer. **2.** arama, araştırma yeri. **3.** bâb, fasıl. **4.** "-logie : ilim, bilim" sözünün karşılığıdır.

mebhas-ı adalât : anat. *kasbilim.

mebhas-i ahcâr : jeol. *taşbilim, litoloji.

mebhas-i a'sâb : fels. sinirbilim, nevroloji. (bkz : mebhasü'l-a'sâb).

mebhas-i cümûdiyye : coğr. *buzul *bilimi, **fr. glaciologie.**

mebhas-i enhâr : coğr. akarsu *bilimi, **fr. potamoloji.**

mebhas-i esbâb : fels. *nedenbilim, etioloji.

mebhas-i esvât : gr. *sesbilgisi, fonetik.

mebhas-i gayât : fels. *erekbilim, teleoloji.

mebhas-i hayvânât-ı nâime : zool. *yumuşakçalar *bilimi.

mebhas-i kuvvet-i havâ: fiz. aerodinamik.

mebhas-i ma'rifet : fels. *bilgi *kuramı, **fr. gnoséologie, épistemologie.**

mebhas-i müstehâsât : *eskivarlık *bilimi, paleontoloji. (bkz : mebhasü'l-müstehâsât).

mebhas-i rüşeym : biy. embriyoloji.

mebhas-i tasvîr-i cibâl : coğr. *dağbilgisi.

mebhas-i tavsîf-i maâdin : kim. metalografi.

mebhas-i tufeylât : zool. *asalakbilimi.

mebhas-i vücud : fels. fr. ontologie.

mebhas-i zıyâ : fiz. *ışıkbilgisi.

mebhasü'l a'sâb : anat. *sinirbilimi, nevroloji. (bkz : mebhas-i a'sâb).

mebhâsü'l-beşer : antropoloji.

mebhasü'l-eşkâl : bot. morfoloji.

mebhasü'l-ev'iye : anat. *damarbilimi.

mebhasü'l-ezhâr : çiçekler ilmi, bilgisi.

mebhasü'l-harekât : fiz. *devinbilimi, **fr. dynamique.**

mebhasü'l-ızâm : anat. *kemikbilimi.

mebhasü'l-miyâh : hidroloji.

mebhasü'l-müstehâsât : jeol. *eskivarlıkbilimi, paleontoloji. (bkz : mebhas-i müstehâsât).

mebhasü'l-urûk : ırkbilim.

mebhasü'r-rüşeym : anat. embriyoloji.

mebhûr مبهور (a.s. buhr'dan) : soluyan, solugan, tıknefes illetine uğramış olan [insan veyâ hayvan].

mebhûs مبحوث (a.s.) : bahsolunmuş, sözü geçmiş. (bkz : mezkûr).

mebhûsün-anh : bahsolunmuş, sözü geçmiş [nesne].

mebhûs مبحوص (a.s. bahs'tan) : solugan, tıknefes [insan, hayvan].

mebhût مبهوت (a.s. beht'den) : hayrette kalmış, şaşmış. (bkz : mütehayyir).

me'bız مأبض (a.i.c. : meâbız) : **anat.** diz kapağının arkasındaki çukur.

me'bızî مأبضی (a.s.) : **anat.** dizkapağının arkasındaki çukurla *ilgili, dizardıya âit.

mebî' مبيع (a.s. bey'den) : satılmış şey.

mebît مبيت (a.i. beyt'den) : geceleyecek yer.

mebîz مبيض (a.i. beyz'den c. : mebâyiz) : **1. hek.** rahmin sağında ve solunda olmak üzere, iki tarafında bulunan guddeler, bezler, bezeler. **2. bot.** yumurtalık.

mebîz-i a'lâ : **anat.** yumurtalığı üstte, **fr. ovaire supérieur.**

mebîz-i esfel : **anat.** yumurtalığı altta, **fr. ovaire inférieur.**

meblağ مبلغ (a.i.c. : mebâliğ) : para, akçe.

meblû', meblûa مبلوع ، مبلوعه (a.s. bel'den) : bel'olunmuş, yutulmuş. **Lokma-i meblûa** : yutulmuş lokma.

meblûl مبلول (a.s.) : ıslanmış, ıslak; nemli, yaş.

meblûle مبلوله (a.s.) : ["meblûl'ün müen."]. (bkz : meblûl).

mebnâ مبنى (a.i.c. : mebânî) : **1.** yapı yeri, binâ yeri. **2.** yapı, binâ.

mebnî مبنى (a.s.) : **1.** binâ olunmuş, yapılmış, kurulmuş. **2.** bir şeye dayanan. **3.** ...den dolayı, ...den ötürü. **4. a. gr.** son harfi hiç bir şekilde değişmeyen, sâbit harekeli kelime.

mebnî-ale'l-hikâye : bir hikâyeden çıkarılmış veyâ bir hikâyeye dayanılarak söylenilen söz.

mebniyyen مبنياً (a.zf.) : **1.** yıkılmamış, ayakta olarak. **2.** bina hâlinde.

mebrûd مبرود (a.s.) : soğumuş, soğuk.

mebrûk مبروك (a.s.) : tebrîke şâyeste [kimse, şey]; kutlu.

mebrûke مبروكه (a.i.): **1.** [mebrûk'ün müennesi]. **2.** kadın adı.

mebrûr, mebrûre مبرور ، مبروره (a.s. birr'den) : **1.** hayırlı, makbûl, beğinilmiş [iş, şey]. (bkz : mergub). **2. i.** [ikincisi] kadın adı.

mebrûs مبروص (a.s.) : baras hastalığına tutulmuş olan. (bkz : baras).

mebrûz مبروز (a.s.) : **1.** ibrâz olunmuş, gösterilmiş. **2.** açılmış [mektup].

mebsûs مبثوث (a.s.) : yayılmış, dağılmış, saçılmış; herkese yayılmış, herkesçe duyulmuş.

mebsûs مبصوص (a.s.) : **1.** gösterilmiş. **2.** açılmış [mektup].

mebsût, mebsûta مبسوط ، مبسوطه (a.s.) : **1.** bastolunmuş, yayılmış, açılmış. **Zamme-i mebsûta** : "o" sesi. **2.** uzun uzadıya anlatılan. **3. g. s.** bir yazı sitili.

mebsûten مبسوطاً (a.zf.) : mebsût olarak.

mebsûten mütenâsib : **mat.** biri, ötekinin sayısına göre büyüyen veyâ küçülen iki adedin aralarındaki nispet.

mebşûre مبشوره (a.s.) : yüzü, boyu bosu yerinde, güzel [kadın].

mebşûş مبشوش (a.s.c. : mebâşîş) : silinmiş.

mebtûn مبطون (a.s.) : ölümü intâceden ve -Buhârî-i Şerîf'deki bir hadîse nazaran- tutulanı hükmen şehit sayılan salgın dizanteriye tutulmuş kimse.

mebtûte مبتوته (a.i.) : **fık.** üç talâk ile boşanmış olan kadın.

me'bûn مأبون (o.s.) : ibnelik hastalığına tutulmuş olan, ibne.

meb'ûs مبعوث (a.s.c. : meb'ûsân) : **1.** ba's olunmuş, gönderilmiş. (bkz : mürsel). **2. i.** peygamber olarak gönderilmiş kimse. **3. i.** halk tarafından seçilerek parlamentoda yer alan kimse, milletvekîli. **4.** öldükten sonra diriltilmiş olan [kimse].

meb'ûsân مبعوثان (a.i. meb'ûs'un c.) : meb'uslar, milletvekilleri. **Meclis-i meb'ûsân** : âzâsı halk tarafından seçilmiş olan millî meclis.

meb'ûsiyyet مبعوثيت (a.i.) : mebusluk, *milletvekilliği.

mebyet مبيت (a.i.) : geceleyecek yer.

mebzûl مبذول (a.s. bezl'den) : ibzâl olunmuş, bol, çok.

mebzûlen مبذولاً (a.zf.) : bol olarak, bolca, çokça, esirgenmeyerek.

mebzûlî مبذولی (a.i.) : çokluk, bolluk. (bkz : kesret, mebzûliyyet).

mebzûliyyet مبذولیت (a.i.) : bolluk, çokluk. (bkz : kesret, mebzûlî).

mebzûliyyet-i elvân : renk bolluğu.

mecâ' مجاع (a.i.) : açlık. (bkz : mecâet).

mecâdîf مجادیف (a.i. micdâf'ın c.) : kayık, sandal kürekleri.

mecâdil مجادل (a.i. micdel'in c.) : köşkler, kasırlar.

mecâe, mecâet مجاعة ، مجاعه (a.i.) : acıkma; açlık. (bkz : cû').

mecâl مجال (a.i.) : **1.** güc, kuvvet, tâkat. **2.** fırsat, imkân. **Bî-mecâl** : kuvvetsiz, tâkatsız.

mecâlî مجالی (a.i. meclâ'nın c.) : aynalar. (bkz : merâyâ).

mecâlis مجالس (a.i. meclis'in c.) : **1.** meclisler, toplantılar, toplantı yerleri. (bkz : meclis). **2.** köşkler.

Mecâlis-i Seb'a (yedi meclis) : Hz. Mevlânâ'nın dinî, ahlâkî nasihatlarını hâvî bir eseri.

Mecâlisü'n-Nefâis (güzelliklerin toplantıları) : ünlü Çağatay şâiri Ali Şîr Nevâî'nin 1491 de hazırladığı XV. Yüzyıl Çağatay ve Îran şâirleri hakkında değerli bilgiler veren ünlü eseri.

mecâmi' مجامع (a.i. mecma'ın c.) : toplanılacak yerler, toplantı yerleri.

mecâmî' مجامیع (a.i. mecmû'a'nın c.) : dergiler.

mecâmir مجامر (a.i. micmer' ve micmere'nin c.) : buhurdanlar, içinde tütsü yakılan kaplar.

mecânik مجانق (a.i. mencenik'ın c.). (bkz : mecânîk).

mecânîk مجانیق (a.i. mencenîk'in c.) : [eskiden] mancınıklar, savaşlarda büyük taşları atmakta kullanılan sapanlar. (bkz : mencenikat).

mecânîn مجانین (a.s. mecnûn'un c.) : deliler, çılgınlar, aklından zoru olanlar. **Darü'l-mecânîn** (mecnunlar yurdu) : akıl hastahânesi, tımarhâne.

mecârî مجاری (a.i. mecrâ'nın c.) : suyolları, akıntı yerleri, su yatakları.

mecârî-i hevâiyye : zool. balina, gergedan, yunus balığı gibi bâzı hayvanların başlarının üst tarafında açılmış bulunan bir veyâ iki delik.

mecârî-i teneffüsiyye : anat. teneffüs boruları.

mecâz مجاز (a.i. cevâz'dan c. : mecâzât) : **1.** yol, geçecek yer. **2.** hakîkatin, gerçeğin zıddı. **3. ed.** kendi öz mânâsıyla kullanılmayıp, benzerlikle, benzetme yolu ile başka bir mânâda kullanılan söz : "arslanlar ilerliyor" derken, arslan kelimesinin Türk askeri mânâsına gelişi gibi.

mecâz-ı mürekkeb : ed. (bkz : istiâre-i mürekkebe).

mecâz-ı mürsel : ed. bir kelimeyi hakikî mânâdan mecâzî mânâya naklederken aradaki alâka ve münâsebetin müşâbehetinden (benzeyişinden) başka bir hâle istinâd etmesi'dir.

mecâzen مجازاً (a.zf.) : mecaz yoluyla, mecaz olarak.

mecâzî مجازی (a.s.) : mecâza âit, mecazla ilgili olan. **Ma'nâ-yi mecâzî :** mecaz, gerçek olmayan mânâsı. **Aşk-ı mecâzî :** dünyâdaki güzelleri ve dolayısıyla Allah'ı sevmek. **Mülk-i hakîkî ve mecâzî** : Allah'ın hakikat ve ruh âlemi.

mecâzîb مجاذیب (a.s. ve i. meczûb'un c.) : meczuplar, cezbeye tutulmuş olanlar, dîvâneler, abdallar; sevgiden aklını kaybetmiş olanlar.

mecâz-istân مجازستان (a.f.b.i.) : mecaz yeri.

mecbûb مجبوب (a.s.) : zekeri, husyeleri kesilmiş.

mecbûl مجبول (a.s. cibillet'den) : **1.** yaratılmış. (bkz : âferîde). **2.** yaratılışında bir hal ve sıfat bulunan. [Arapçada : "yaradılışı iri olan" mânâsı vardır].

mecbûle مجبوله (a.i.) : ["mecbûl" ün müen.]. (bkz : mecbûl).

mecbûr مجبور (a.s. cebr'den) : **1.** icbâr edilmiş, zor görmüş, zorla bir işe girişmiş. (bkz : nâçâr, muztar. **2.** [eski] hatırı, gönlü alınmış.

[asıl mânâsı: "kırıldıktan sonra bütünlenmiş" tir]. 3. bağlı, düşkün. (bkz: meftûn).

mecbûren مجبوراً (a.zf.): mecbur olarak, zorla, zorâki.

mecbûrî, mecbûriyye مجبوری ، مجبوریه (a.s.): yapma zorunda bulunanlar, ister istemez, zor altında. **Hizmet-i mecbûriyye:** mecbûrî, yapma zorunda bulunulan hizmet.

mecbûrî hizmet: devletin yaptırdığı görev.

mecbûriyyet مجبوریت (a.i.): mecburluk, zor, zora tutulma.

meccân مجان (a.s.): bedâva, parasız, ücretsiz.

meccânen مجاناً (a.zf.): bedâva, parasız, ücretsiz olarak.

meccânî مجانی (a.s.): parasız, bedâvacı. **Leylî meccânî:** parasız yatılı.

meccâniyyet مجانیت (o.i.): meccânîlik, ücretsizlik.

mecd مجد (a.i.): büyüklük, ululuk; şan ve şeref. **Dâme mecdühû:** ululuğu, büyüklüğü devam etsin! **Sûre-i mecd:** Kur'ân'ın ilk sûresi. (bkz: seb'ül-mesânî, sûretü'l-hamd, sûret-üş-şükr).

mecdûd مجدود (a.s.): 1. rızkı bol, nasîbi açık, bahtiyar. 2. erkek adı.

mecdûl مجدول (a.s. cedl'den): 1. sağlam [şey]. (bkz: muhkem). 2. bükülmüş. [Arapçada: "kemikli ve yapısı sağlam kimse" mânâsınadır].

mecdûr مجدور (a.s.): **hek.** çiçek çıkarmış [kimse].

mecel مجل (a.i.): **zool.** ampul, kabarcık.

mecellât مجلات (a.i. mecelle'nin c.): kitaplar, mecmûalar, dergiler. **Mecellât-ı atîka:** eski kitaplar.

mecelle مجله (a.i.): 1. kitap mecmûa, dergi. 2. **huk.** Tanzîmat'dan sonra 1869-1876 arasında fıkıh ilminin muâmeleye âit olan kısmına dâir te'lif edilmiş meşhur eser.

mecenn مجن (a.i.). (bkz: mecenne).

mecenne مجنه (a.i.): 1. cinni çok olan yer. (bkz: dîvlâh). 2. delilik, dîvânelik. 3. kalkan, siper.

mecerre مجره (a.i.): **astr.** samanyolu. (bkz: keh-keşân).

mechel مجهل (a.s.c.: mecâhil): 1. nişansız, belirtisiz. 2. yolu izi olmayan çöl.

mechele مجهله (a.i.): birini câhilliğe sevkeden şey.

mechûd مجهود (a.s. cehd'den): 1. cehdolunmuş, çalışılmış, uğraşılmış. 2. kudret, kuvvet, güc. **Bezl-i mechûd, Sarf-ı mechûd:** olanca kuvveti ile.

mechûl, mechûle مجهول ، مجهوله (a.s. cehl'den): 1. bilinmeyen, meçhûl. 2. **gr.** edilgen [bilmekten: "bilindi", çalışmaktan: "çalışıldı.." gibi].

mechûlü'l-ahvâl: neyin nesi olduğu bilinmeyen kimse.

mechûlü'n-neseb: kimin çocuğu olduğu bilinmeyen.

mechûlât مجهولات (a.s. mechûl'ün c.): meçhul olan, bilinmeyen şeyler.

mechûliyyet مجهولیت (a.i.): meçhullük, bilinmezlik.

mecî' مجی (a.i.): geliş, gelme.

mecîd مجید (a.s. mecd'den): 1. Allah adlarındandır. **Abdü'l-mecîd:** Allah kulu. 2. şan ve şeref sâhibi, büyük, ulu. 3. **i.** Abdü'l-mecid'den bozularak erkek adı.

mecîdî, mecîdiyye مجیدی ، مجیدیه (a.s.): Sultan Abdülmecit'le ilgili. **Sîm mecîdiyye:** yirmi kuruş değerinde gümüş para.

mecîdiyye altını: Abdülmecit zamânında çıkarılmış altın lira.

mecîdiyye nişanı: Abdülmecit zamânında çıkarılmış nişan.

mecîdiyye çeyreği: beş kuruşluk gümüş para.

mecîdiyye مجیدیه (a.i.): Sultan Abdülmecit'in tahta çıkışının altıncı yılında (1260 = 1844) onun adına kesilmiş olan altın ve gümüş sikkeler. [daha ziyâde 20 kuruşluk gümüş sikkelere verilen bir addır].

meclâ' مجلا (a.i. cilâ'dan. c.: mecâlî): 1. çıkma yeri, görünme yeri. 2. ayna. (bkz: mir'ât, secencel).

meclis مجلس (a.i. cülûs'dan. c.: mecâlis): **1.** oturulacak, toplanılacak yer. **2.** görüşülecek bir mes'ele için bir araya gelmiş insan topluluğu. **3.** devlet işlerini görüşmek üzere milletvekillerinin toplanması ve bu milletvekillerinin toplandıkları büyük binâ. **Def'-i meclis:** bir toplantıya son verme. **Sadr-i meclis:** bir toplantıdaki başkanlık yeri.

meclis-i âlî-i hazâin: mâliye işlerini yoluna koymak üzere teşkîl olunan hey'et.

meclis-i âlî-i sıhhî: Yüksek Sağlık Şûrâsı.

meclis-i âlî-i Tanzîmât: Tanzîmât'ın îcâbettirdiği kanun ve nizamnâmeleri hazırlamak, memleketin ıslah ve îmârı için alınacak tedbirleri müzâkere ve karar ittihâz etmek, mevcut nizamnâmelerden ıslâha muhtaç görülenler hakkında mutâlaa bildirmek ve bunların tâdillerini hazırlamak, nâzırların vazîfelerinden dolayı mes'ûliyetleri hâlinde muhâkemelerini bidâyeten yapmak vazîfeleriyle mükellef olmak üzere 1270 (1854) târihinde kurulan meclis.

meclis-iâ'yân: 1) Osmanlı İmparatorluğu'nda iki millet meclisinden, üyeleri hükûmetçe seçilmiş olanı; 2) [bugün] senato, cumhûriyet senatosu.

meclis-i bey': pazarlık için bir araya toplanma.

meclis-i emânet: huk. İstanbul'da ilk belediye teşkîlâtı yapıldığı zaman şehremânetinde ihdâs edilen, Hükûmet tarafından tâyin edilmiş altı âzâdan olma meclis idi.

meclis-i hâss-ı vükelâ: kabîne toplantısı..

meclis-i idâre: **1.** evvelce halkın seçtiği il meclisi. **2.** *yönetim kurulu.

meclis-i idâre-i emvâl-i eytâm: yetimlerin mallarıyla ilgili olan hukukî işlemleri incelemekle görevli bulunan kurul.

meclis-i işret (içki meclisi): **tas.** İlâhî ünsiyyetteki lezzet.

meclis-i kebîr-i maârif: maarif işleri hey'eti. [bugünkü Millî Eğitim Bakanlığı "Ta'lim ve Terbiye Dâiresi" karşılığı].

meclis-i mâliyye: mâliye nezâreti danışmanı kurulu.

meclis-i meb'ûsân: Osmanlı İmparatorluğunda iki millet meclisinden, üyeleri, halk tarafından seçilmiş olanı.

meclis-i meşâyih: [eskiden] tekkelerin işleriyle meşgul olmak üzere meşîhat dâiresinde kurulmuş olan bir teşekkül.

meclis-i mey: içki meclisi. (bkz: bezm-i mey).

meclis-i müessisân: huk. *kurucu meclis.

meclis-i şer': şeyhislâm kapısında veyâ kadıların yanında kanun hükmü alınmak üzere yapılan toplantı.

meclis-i şükûfe: tar. lâle yetiştiricilerinin lâle cinsleri, bakımı ve sâire üzerine tertîbettikleri kongre.

meclis-i tedkîkat-ı şer'iyye: mülga Meşîhat Dâiresi'nde bir reisin riyâseti altında müteşekkil hey'et-i âliye idi ki, 21 Muharrem 1290 târihli tâlîmatnâme ve zeyillerinde yazılı olduğu üzere kendisine tevdî olunan işlerle fetvâhâneden havâle olunan îlâmların vakii hâle ve zabıtnâmelerine uygun olup olmadığını tetkik ederdi.

meclis-i ülfet: konuşma meclisi.

meclis-i vâlâ-yi ahkâm-ı adliyye: ıslahat hareketlerinin îcâbettirdiği yeni nizamnâmeleri hazırlamak, me'murların muhâkemeleriyle meşgul olmak, lüzum gösterilen devlet işlerinde rey vermek üzere 1253 (1837) yılında teşkîl olunan meclis.

meclis-i vükelâ: kabîne toplantısı [bugünkü "bakanlar kurulu"].

meclis-ârâ مجلس آرا (a.f.b.s.): meclisi süsleyen, hoşsohbet kimse.

meclis-efrûz مجلس افروز (a.f.b.s.): **1.** meclisi aydınlatan, parlatan. (bkz: meclis-fürûz). **2. müz.** Türk müziğinin en az beş asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

meclis-fürûz مجلس فروز (a.f.b.s.): meclisi aydınlatan, ışıklandıran. (bkz: meclis-efrûz).

meclisî مجلسی (a.s.): **1.** meclise âit, meclisle ilgili. **2. müz.** hâlen Âzerî müziğinde kullanılmakta olan bir makamdır.

meclisiyân مجلسیان (a.i.): meclis ehli; bir toplantıda bulunanlar.

meclis-nüvîs مجلس نويس (a.f.b.s.) : sekreter, zabıt kâtibi.

meclûb مجلوب (a.s. celb'den) : **1.** celbolunmuş, başka yerden getirilmiş olan. **2.** tarafdardığı kazanılmış bulunan. **3.** tutkun. (bkz : meftûn).

meclûbîn مجلوبين (a.s. meclûb'un c.). (bkz : meclûb).

meclûbiyyet مجلوبيت (a.i.) : meclubluk, tutkunluk.

meclüvv مجلو (a.s.) : cilâlı, parlak. (bkz : mücellâ).

mecma' مجمع (a.i.c. : mecâmi') : **1.** toplanılacak yer. **2.** kavuşulan yer, nokta.

mecma-ı bahreyn, mecma'ü'l-bahreyn : 1) iki deniz veyâ büyük bir suyun kavuştuğu nokta, kavuşağı; **2) tas.** kabe kavseyn mertebesi.

mecma'ü'l-ezdâd : mutlak hürriyet.

Mecma'ü'l-Letâif (lâtifeler mecmûası) : Bursalı Lâmiî'nin güldürücü ve öğütleyici küçük hikâyelerden meydana getirdiği mensur-manzum eseri.

Mecma'ü'n-Nezâir (nazîrelerin toplandığı kitap) : Edirneli Nazmi'nin, başka şâirlerin gazellerine yazdığı nazîrelerini topladığı ünlü eseri.

mecmaa مجمعه (a.i.). (bkz : mecmûa).

mecmece مجمجه (a.i.) : **1.** kalbindekini söylemek isteyip de yine gizleme. **2.** yazının karışık olması.

mecmede مجمده (a.i.) : buzluk, karlık.

mecmû, mecmûa مجموعه ، مجموع (a.s. cem'den) : **1.** cem' olunmuş, toplanmış, bir araya getirilmiş şey, top, tüm. **Min haysü'l-mecmû'** : toptan, hepsi. **2. i.** bir yazı sitili.

mecmû-i cebrî : **mat.** *cebirsel *toplam.

mecmûa مجموعه (a.i.c. : mecâmî') : **1.** toplanıp biriktirilmiş, tertip ve tanzîm edilmiş şeylerin hepsi. **2.** seçilmiş yazılardan meydana getirilen yazma kitap. **3.** dergi. (bkz : risâle).

mecmua-i fünûn (ansiklopedi) : **1. mec.** geniş bilgisi olan kimse. **2.** Cemiyet-i ilmiye-i Osmaniye adına 4 yıl kadar yayımlanmış olan bir dergi olup, içinde tarih, jeoloji, kimya ve felsefeyle ilgili konular yer alırdı.

mecmûa-i hayvânât : biy. *direy, **fr. faune.**

Mecmûa-i Muallim : Muallim Naci tarafından İstanbul'da haftalık olarak yayımlanmış bir dergi.

mecmûa-i nebâtât : bot., biy. *bitey, **fr. flore.**

mecmûa-i sath : geo. bütün, *yüzey.

mecmûatü'l-letâif (lâtifeler mecmuası) : **ed.** gülünç fıkra ve hikâyelerin bir araya toplandığı dergi.

Mecmûatü'n-Nezâir (nazîreler mecmûası) : Ömer İbn Mezîd'in XIV. yüzyıl şairlerinin birbirlerine yazdıkları nazîreleri toplayan mecmûası.

mecmûan مجموعاً (a.zf.) : toplu olarak, toptan, birden; hep.

mecmûiyyet مجموعيت (a.i.) : **1.** topluluk, bütünlük, tamlık. **2. sosy.** ortaklaşma, **fr. collectivisme.**

mecniyyün-aleyh مجنى عليه (a.s.) : kendisi üzerine cinâyet vuku bulan, öldürülen kimse.

mecnûb مجنوب (a.s.) : cenup (güney) rüzgârı alan [adam].

mecnûn مجنون (a.s. cinn'den c. : mecânîn) : **1.** cin tutmuş, çıldırmış, deli; dîvâne. **2.** delice seven, tutkun. (bkz : âşık).

mecnûn-ı gayr-ı mutbik : huk. [eskiden] kâh mecnûn olup kâh iyileşen kimse.

mecnûn-ı mutbik : huk. [eskiden] cünûnu, bütün zamânını kaplayan kimse.

Mecnûn مجنون (a.h.i.) : Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramânı, Kays.

mecnûn-âne مجنونانه (a.f.zf.) : delice, delicesine; dîvânelere yakışır yolda.

mecnûne مجنونه (a.s.) : ["mecnûn" un müen.]. (bkz : mecnûn).

mecnûniyyet مجنونيت (a.i.) : delilik.

mecrâ مجرى (a.i. cereyân'dan. c. : mecârî) : **1.** suyun cereyan ettiği, aktığı yatak, su yolu, akıntı yeri. **2.** bir işin gidiş, oluş yolu. **3.** bir havâdisin, bir haberin yayılma yolu. **4.** bedendeki ahlâtın akıştığı yol. **5.** elektrik,

su, havagazı gibi şeylerin geçirilmesi için yapılan tesisat.

mecrâ-yi bevl : fizy. sidiğin aktığı yol.

mecrâ-yi beyziyye : anat. yumurta kanalı.

mecrâ-yi dem'î : anat. gözyaşı yolu.

mecrâ-yi sem'î : anat. *kulakyolu.

mecrâ-yi tabiî : bir şeyin tabiî yollardan geçişi.

mecrûf مجروف (a.s. cerf'den) : süpürülmüş, kürekle atılmış.

mecrûh مجروح (a.s. cerh'den) : **1.** cerholunmuş, yaralanmış. [bu mânâda c. : mecrûhîn]. **2. huk.** inandırıcı sözlerle çürütülmüş [fikir, mevzu', dâvâ].

mecrûha مجروحه (a.s.) : ["mecrûh" un müen.]. (bkz : mecrûh).

mecrûhîn مجروحين (a.s. mecrûh[1] in c.) : cerh olunmuşlar, yaralanmışlar.

mecrûhiyyet مجروحيت (o.i.) : **1.** yaralanış, yaralanma. **2.** bir fikri, düşünceyi çürütme.

mecrûr مجرور (a.s. cerr'den. c. : mecrûrât) : **1.** cerrolunmuş, çekilmiş, sürüklenmiş. **2. a. gr.** harf-i cerr veyâ izâfet hallerinde, son harfi **i** ile okunan kelimenin hâli : **min külli'l-umûri**.. gibi. "min" cer harfi; "külli" : min ile mecrûr; "umûri" de : muzâfünileyh hâlinde mecrûr.

mecrûrât مجرورات (a.s. mecrûr'un c.) : mecrurlar, mecrûr olanlar.

mecûbe مجوبه (a.i.) : cevap.

me'cûc مأجوج (a.i.). (bkz : ye'cûc).

mec'ûl مجعول (a.s.) : meydana çıkarılmış, yapılmış olan. (bkz : masnû[1]).

mec'ûle مجعوله (a.s.) : ["mec'ûl" ün müen]. (bkz : mec'ûl).

me'cûr مأجور (a.s. ecr'den) : **1.** ecr ve sevabı verilmiş olan. **2.** kirâya verilen [şey]. (bkz : mûcer).

mecûs مجوس (a.i.) : zerdüşt dîninde bulunan halk; ateşe tapanların bağlı bulundukları din.

mecûsî مجوسى (a.s. ve i. c. : mecûsiyân) : mecûs dîninde bulunan, ateşe tapan kimse veyâ mecûs dinine mensup, bu dinle ilgili olan.

mecûsiyân مجوسيان (a.s. ve i. mecûsî'nin c.) : mecûsîler, ateşe tapanlar.

mecûsiyyet مجوسيت (a.i.) : mecûsîlik, ateşe taparlık.

meczûb مجذوب (a.s.i. cezb'den c. : meczûbîn : **1.** cezbolunmuş, çekilmiş. **2.** Allah sevgisinden dolayı cezbeye tutularak kendinden geçmiş [olan]. (bkz : şeydâ). **3.** deli, dîvâne, mecnûn.

meczûbe مجذوبه (a.s.) : ["meczûb" un müen.]. (bkz : meczûb).

meczûbîn مجذوبين (a.s.i. meczûb'un c.) : meczuplar.

meczûbiyyet مجذوبيت (a.i.) : [birine doğru] gönül akması.

meczûm مجزوم (a.s. cezm'den) : **1.** cezmolunmuş, niyet edilmiş, kat'î karar verilmiş. **2. a. gr.** cezimli, son harfi harekesiz olarak okunan kelime : "ilm, cezb.." gibi.

meczûm مجذوم (a.s. cüzâm'dan) : cüzamlı, miskin illetine tutulmuş [kimse].

meczûme (a.s.) : ["meczûm" un müen.]. (bkz : meczûm مجزوم ، مجذوم).

meczûr مجذور (a.s.) : **mat.** cezri, kare kökü alınmış [sayı] : **on sayısı yüz sayısının kare köküdür.**

medâ مدى (a.i.) : **1.** mesâfe. **2.** nihâyet, son. (bkz : gaye, müntehâ).

mede'd-dühûr : dünyânın sonuna kadar.

mede'l-a'vâm : yılların sonuna kadar.

mede'l-basar : gözün görebildiği kadar, göz erimi.

mede'l-eyyâm : günlerin sonuna kadar.

medâfi' مدافع (a.i. medfa'ın c.) : **ask.** toplar.

medâfin مدافن (a.i. medfen'in c.) : defnolunacak yerler, mezarlar, kabirler.

medâhik مضاحك (o.s.). (bkz : mudhikât).

medâhil مداخل (a.i. medhal'in c.) : girilecek yerler, girişler.

medâih مدائح (a.i. mid'hat'ın c.) : medhetmeler, övmeler.

medâin مدائن (a.i. medîne'nin c.) : şehirler. (bkz : büldân).

Medâin مدائن (a.h.i.) : eski Îrân'da Dicle civârında yedi şehrin adı olup, İslâm fetihleri sırasında başkenti teşkîl ediyordu.

Medâin-i kisrâ : İran ülkesi.

medâmi' مدامع (a.i. medma'ın c.) : **1.** gözyaşları. **2.** gözler.

medâmi'-i hicrân : ayrılık gözyaşları.

medâr مدار (a.i. devr'den) : **1.** bir şeyin döneceği, devredeceği, üzerinde hareket edeceği yer, etrâfında dönülen nokta. **2. astr.** *yörünge, bir seyyârenin (*gezegen) Güneş etrâfında dönerken çizdiği dâire.

medâr-ı cedî : **coğr.** oğlak *dönencesi, ekvatorun iki cihetinde varsayılan iki dâireden güneyde bulunanı.

medâr-ı ibret : ibret almaya yarayan.

medâr-ı iftihâr : övünme sebebi, övünme vesîlesi.

medâr-ı kelâm : konuşma, söz konusu.

medâr-ı mahz-i mübâhât : tam övünme vesîlesi.

medâr-ı maîşet : geçim vâsıtası.

medâr-ı seretân : **coğr.** ekvatorun iki cihetinde varsayılan iki dâireden kuzeyde bulunanı, yengeç *dönencesi. **3.** vesîle, sebep, vâsıta. **4. s.** yardımcı. (bkz : muîn).

medâreyn مدارين (a.i.c.) : **coğr.** oğlak *dönencesi ile yengeç *dönencesi.

medârî مدارى (a.s.) : medara âit, medarla *ilgili, tropikal.

medârî mıntaka : **coğr.** tropikal kuşak.

medârîc مداريج (a.i. medrec ve medrece'nin c.) : **1.** meslekler, tarîkatler, yollar. **2. mec.** merdivenler. **Âric-i medârîc-i feyz ü ikbâl:** yükselme merdivenlerine çıkan.

medâris مدارس (a.i. medrese'nin c.) : medreseler.

medâris-i sahn, - -i semâniyye : İstanbul'da, Fâtih câmii etrâfında kurulan sekiz medrese.

medârü'l-ayn مدارالعين (a.b.i.) : **hek.** göz çukuru.

medâyih مدايح (a.i. medîha'nın c.) : övülmeye lâyık olan işler ve hareketler.

medâyin مدايين (a.i. medîne'nin c.). (bkz : medâin).

medâyîn مدايـــين (a.s. midyân'ın c.) : borca garkolanlar, dâimâ borç eden kimseler.

medbûğ مدبوغ (a.i.) : dibâgat olunmuş, tabakalanmış, sepilenmiş.

medbûr مدبور (a.s.) : **1.** yaralı. **2.** zengin.

medd مد (a.i.) : **1.** uzatma, çekme. **2.** yayma, döşeme.

medd-i âh : âhı çekip uzatma.

medd-i basar : hek. uzağı görme, presbit, **fr. presbyte.**

medd-i basar-ı şeyhî : biy. yakın görmezlik, presbitlik.

medd-i bisat : halı, kilim yayma.

medd-i cüz'i : **coğr.** on beş günde bir görülen az deniz kabarması, az derecedeki kabarma zamanı.

medd-i ekmel : **coğr.** büyük *gelim, **fr. vives eaux.**

medd-i kâmil : **coğr.** denizde yüksek kabarma.

medd-i küllî : **coğr.** denizin kabarması.

medd-i nazar : uzağa bakma, gözün görebildiği kadar göz alımı, göz irimi.

medd-i nigâh : (bkz : medd-i nazar).

medd-i yed : el uzatma. **3. gr.** bir harfi lüzûmundan fazla uzatarak telâffuz etme. **4.** deniz veyâ nehir sularının yükselip kabarması.

medd ü cezr : **coğr.** *gelgit, suların kabarması ve çekilmesi. **5.** elifi uzun okuma. **Harf-i medd** : [Arapçada] hemze ile elifin birleşmesi. Harf-i med üçtür : **vav, ya, elîf. 6.** şer'iye nâiblerinin hizmet zamanlarının uzatılması.

meddâh مداح (a.s. medh'den) : **1.** daha (pek, en, çok) medheden. **2. i.** taklitler yaparak hoş hikâyeler anlatıp halkı eğlendiren kimse.

medde مده (a.i.) : medd işâreti.

me'debe مأدبه (a.i.) : düğün yemeği.

me'debetü'l-hitan : sünnet ziyafeti.

meded مدد (a.i.) : **1.** yardım, imdat. (bkz : nusret). **2. n.** aman, eyvah!

meded-Allah مدد الله (a.n.) : aman Allah!

meded-cû مددجو (a.f.b.s.) : medet, yardım arayan.

meded-cûyân مددجویان (a.f.b.s. meded-cû'nun c.) : yardım arayanlar.

meded-cûy-âne مددجویانه (a.f.zf.) : medet, yardım arayana yakışacak sûrette.

meded-cûyî مددجویی (a.f.b.i.) : medet, yardım arayıcılık.

meded-hâh مددخواه (a.f.s.) : medet, yardım isteyen; sığınan.

meded-hâh-âne مددخواهانه (a.f.zf.) : medet, yardım istercesine.

meded-hâhî مددخواهی (a.f.b.i.) : medet, yardım isteyicilik.

meded-kâr مدد کار (a.f.s.) : yardımcı. (bkz : muîn, nasîr).

meded-kârân مدد کاران (a.s. meded-kâr'ın c.) : yardımcılar, yardım edenler.

meded-kâr-âne مدد کارانه (a.f.zf.) : yardım edercesine.

meded-kârî مدد کاری (a.f.i.) : yardımcılık.

meded-res, meded-resân مدد رس ، مددرسان (f.b.s.) : medet, yardım eriştirici, yardıma yetişen, yardımcı; imdada yetişen.

meded-resânî مدد رسانی (a.f.b.i.) : yardım edicilik, yardımcılık.

medenî, medeniyye مدنی ، مدنیه (a.s. medîne'den) : **1.** medîneye, şehre mensup, şehirli, şehir halkından olan. **2.** bir memleketle ilgili olan. **3.** Arabistan'daki Medîne şehrine âit olan. **4. mec.** terbiyeli, görgülü, kibar, nâzik. **Akvâm-ı medeniyye** : medenî kavimler. **Hukuk-ı medeniyye** : medenî haklar. (bkz : hukuk). **Kanûn-i medenî** : medenî kanun. **Kavânîn-i medeniyye** : medenî esaslar kanunları. **Vazâif-i medeniyye** : yurttaşlık vazîfeleri (*görevleri).

medeniyyü't-tab' : yaradılışı îtibârıyla berâberce toplulukla yaşamaya mecbur olan kimse. **5.** [medenî] : Kur'ân-ı Kerîm'in Medîne şehrinde nâzil olan sûre ve âyetleri.

medenî hukuk : âile, şahıs, eşya, miras ve borç ilişkilerini düzenleyen hukuk.

medenî kanun : 4 Ekim 1926 târih ve 743 sayı ile İsviçre medenî kanununun Fransızca metninden tercüme edilerek daha önce yürürlükte bulunan "mecelle" nin yerini alan, ve âile, miras, kişi ve eşyâ hukukuyla ilgili münâsebetleri düzenleyen kanun.

medeniyyet مدنیت (a.i.) : medenîlik, şehirlilik, uygarlık.

medeniyyet-i hâzıra : şimdiki medeniyet.

medenk مدنك (f.i.) : **1.** kapı sürgüsü. **2.** ağaç anahtar; kilit damağı.

meder مدر (a.i.) : **1.** kuru çamur, kuru balçık; kerpiç. **2.** köy; mahalle.

medfa' مدفع (a.i.c. : medâfi') : **ask.** top.

medfen مدفن (a.i. defn'den. c. : medâfin) : defnolunacak yer, mezar, kabir.

medfû' مدفوع (a.s.) : **1.** def' olunmuş, dışarı çıkarılmış. **2.** verilmiş, vezneden çıkarılmış.

medfûât مدفوعات (a.i. medfû'un c.) : **1.** sarfedilmiş, verilmiş paralar, kasadan çıkan paralar. **2.** verilen, harcanan paranın, hesap defterinde kaydedildiği hâne, kolon.

medfûn مدفون (a.s. defn'den) : defnolunmuş, gömülmüş. (bkz : melhûd).

medfûne مدفونه (a.s.) : ["medfûn'un müen.]. (bkz : medfûn).

medh مدح (a.i.) : övme, birinin iyi şeylerini söyleme. (bkz : senâ, sitâyiş). [zıddı : "kadh, zemm" dir].

medhal مدخل (a.i. dühûl'den) : **1.** dâhil olacak, girecek yer, kapı, antre, **fr. entrée.** **2.** başlangıç. **3.** giriş.

medhal-i kavâid : gramere giriş. **4.** karışma. **5.** parmak [bir işte]. **Zî-medhal** : bir işe karışmış olan, bir işte parmağı olan. (bkz : medhal-dâr).

medhâl-dâr مدخلدار (a.f.s.) : bir işe karışmış olan, bir işte parmağı olan. (bkz : zî-medhal).

medhiyyât مدحیات (a.i. medhiyye'nin c.) : övmeler.

medhiyye مدحیه (a.i.c. : medhiyyât) : **ed.** birini övmek için yazılmış şiir. (bkz : senâiyye).

medhûl مدخول (a.s. dahl'den) : **1.** dahl edilmiş, ayıplanacak bir kusur işlemiş. **2.** dile düşmüş. **3.** kendisine bir şey girmiş olan. **Zevce-i medhûletün bihâ** : gerdeğe girmiş zevce. **Zevce-i gayr-i medhûletün bihâ :** henüz gerdeğe girmemiş zevce.

medhûn مدهون (f.i.) : tabaklanmış deri. (bkz : medbûg).

medhûr مدحور (a.s.) : kovulmuş, uzaklaştırılmış. (bkz : matrûd).

medhûş مدهوش (a.s. dehşet'den) : dehşete uğramış, şaşırmış; korkmuş, ürkmüş.

medhûş-âne مدهوشانه (a.f.zf.) : ürkmüş bir halde; ükmüş gibi.

medhûşiyyet مدهوشیت (o.i.) : dehşete uğramışlık, şaşırmışlık, korkmuşluk.

medîd, medîde مدید ، مدیده (a.s. medd'den) : çekilmiş, uzatılmış; uzun, çok uzun süren. **Müddet-i medîde** : pek çok zaman.

medîdü'l-basar : uzaktan gören.

medîh مدیح (a.i.c. : medh'den. c. : medâyih) : medhetmeye, övmeye sebebolan şey; övme mevzuu.

medîha مدیحه (a.i.) : **1.** övme mevzûlu kasîde, manzûme. **2.** kadın adı.

medîha-gû مدیحه گو (a.f.s.) : medheden öven, övücü. (bkz : medîha-serâ).

medîha-senc مدیحه سنج (a.f.b.s.) : medihnâme yazan, övme yazısı yazan. (bkz : mâdih).

Medîne مدینه (a.h.i.) : Hicaz'da Hz. Muhammed'in türbesinin bulunduğu şehir. (bkz : Yesrib).

medîne مدینه (a.i.c. : medâin, müdn, müdün : şehir. (bkz : belde).

Medîne-i münevvere : Medîne şehri.

medînetü'n-Nebî : eski adı Yesrib olan şimdiki Medîne şehri.

medînetü'r-Resûl-ullâh (Allâh'ın elçisinin şehri) : Medîne şehri.

medînetü's-selâm : Bağdat şehri.

medînî مدینی (a.s.) : **1.** şehre mensup [hayvan]. **2.** Osmanlılar zamânında Mısır'da basılan bir gümüş para.

medkuk مدقوق ("ku" uzun okunur. a.s.) : döğülmüş, inceltilmiş, toz hâline getirilmiş.

medlûl مدلول (a.s. delâlet'den) : **1.** delîl getirilmiş şey. **2.** delâlet olunan, gösterilen şey. **3.** bir kelimeden veyâ bir işâretten anlaşılan. **Maânî-i medlûle :** anlaşılan mânâlar.

medlûle مدلوله (a.s.) : ["medlûl" ün müen.]. (bkz : medlûl).

medma' مدمع (a.i.c. : medâmi') : **1.** göz. **2.** gözyaşı. (bkz : eşk, sirişk).

medmuğ مدموغ (a.s.) : dimağı yaralanmış kimse.

medre مدره (f.i.) : **1.** matra, med, mut, kile. **2.** [eskiden] bir batman, 6 okkalık şarap kabı.

medrec, medrece مدرج ، مدرجه (a.i.c. : medâric) : **1.** derece ile adım adım ileri gidilen yol, meslek. **2.** basamaklı yol; merdiven. **3.** dar yol, keçi yolu.

medrese مدرسه (a.i. ders'den c. : medâris) : **1.** eskiden, içinde dînî dersler okutulan yer. **2.** ders gören talebenin, içinde yatıp kalktıkları binâ.

medrese-i Süleymaniye : tar. İstanbul'da Süleymâniye camii çevresinde Kanunî Sultan Süleyman tarafından kurulan medrese.

medresetü'l-eimme ve'l-hutebâ : imam ve hatip yetiştirmek üzere 1913 te açılan okul.

medresetü'l-hattâtîn : İslâm sanatlarını ve yazının çeşitlerini öğreten okul. [II. Meşrûtiyetten sonra şeyhülislâm ve Evkaf Nâzırı Hayri Efendi'nin himmetiyle 1914 de İstanbul'da Sultanselim semtinde kurulmuştu].

medresetü'l-irşâd : İstanbul'da 1919 da açılan ve vâiz, hatip, imam yetiştirmek için Medresetü'l-vâizîn ile Medresetü'l-eimme ve'l-hutebâ'nın birleştirilmesiyle oluşan bir okul olup Dârü'l-hikmeti'l-İslâmiyye'ye bağlı idi.

medresetü'l-kuzât (kadılar medresesi) : Mekteb-i Nüvvâb'ın 1911 de aldığı ad. (bkz : Mekteb-i Nüvvâb). İstanbul'da, Meşîhat'a

bağlı olup kadı yetiştirmek amacıyla kurulan yüksek okul.

medresetü'l-vâizîn : tar. 1913 de İstanbul'da vâiz yetiştirmek amacıyla açılan okul.

medrese-nişîn مدرسه نشين (a.f.b.s.) : medresede oturan, medreseli.

medrûk مدروك (a.s.) : derk olunmuş, anlaşılmış.

medrûs مدروس (a.s.) : **1.** ders olarak okunmuş. **2.** eskimiş. (bkz : fersûde).

medsûs مدسوس (a.s.) : **1.** gömülerek saklı bulunan; gizli bulunan. **2.** içine desîse karışmış şey.

med'uvv مدعو (a.s. da'vet'den c. : med'uvvîn) : dâvet olunmuş, çağrılmış, dâvetli. (bkz : makrû').

med'uvven مدعواً (a.zf.) : dâvetli olarak, dâvet olunarak, çağrılarak.

med'uvvîn مدعوين (a.s. med'uvv'un c.) : dâvet olunmuşlar, çağrılmışlar, dâvetliler.

me'dübe مأدبه (a.i.) : ziyâfet; düğün.

medyûn مديون (a.s. deyn'den) : borçlu, verecekli.

medyûn-i müflis : huk. [eskiden] borcu malına müsâvî, yâhut ziyâde olan borçlu.

medyûn-i mümâtıl : huk. [eskiden] kudreti varken borcunun edâsını uzatıp geciktiren borçlu.

medyûn-i şükrân : şükran borçlusu.

mefâhîm مفاهيم (a.i. fehm'den. mefhûm'un c.) : mefhumlar, kavramlar.

mefâhir مفاخر (a.i. mefhar ve mefharet'in c.) : iftihar edilecek, övünülecek şeyler.

mefâhis مفاحص (a.i. mefhas'ın c.) : kuş yuvaları.

mefâîl مفاعيل (a.i. mef'ûl'ün c.) : yapılmış, işlenmiş işler; aruz vezni cüzü'lerinden.

mefâlîc مفاليج (a.s. meflûc'ün c.). (bkz : meflûc).

mefâlîs مفاليس (a.s. müflis'in c.) : iflâs edenler.

mefârig مفارغ (a.i. mefrag'ın c.) : dökülecek yerler, yollar.

mefârik مفارق (a.i. mefrak ve mefrik'in c.) : başın tepe kısımları.

mefâsıl مفاصل (a.i. mafsal'ın c.) : **1.** oynak yerleri, *eklemler.

mefâsıl-ı beyne'l-fıkarât : anat. amûdu fıkarî (omurga) yi meydana getiren fıkralar arasındaki mafsallar.

mefâsıl-ı gayr-i müteharrike : anat. kafatası ve yüzün muhtelif kemikleri gibi hareket etmeyen mafsallar, oynamaz *eklemler.

mefâsıl-ı müteharrike : anat. hareket eden mafsallar, oynar eklemler. **2.** her köyün reâyâsı ile öşür ve rüsûme tâbi mahsullerinin yazılı bulunduğu defter.

mefâsid مفاسد (a.i. mefsedet'in c.) : fesatlıklar, münâfıklıklar, bozgunculuklar.

mefâtîh مفاتيح (a.i. miftâh'ın c.) : anahtarlar.

mefatîhü'l-gayb (gayb anahtarları) : metafizik sırları çözen hünerler, kimseler.

mefâtîr مفاطير (a.i. fıtr'dan. muftır'ın c.) : iftar edenler, oruç açanlar.

mefâviz مفاوز (a.i. mefâzenin c.) : çöller, sahrâlar. (bkz : sahârî).

mefâze مفازه (a.i.c. : mefâviz) : çöl, sahra. (bkz : beyâbân).

meferr مفر (a.i. firâr'dan) : firâr edecek yer. **Eyne'l-meferr :** kaçacak yer yok mu? [**meferr**, Kur'ân'da mîmî masdardır ve "firâr" mânâsına gelir].

Meferrü'l-kelbiyye : bot. *zakkumgiller.

mefhar مفخر (a.i. fahr'den) : **1.** fahirlenme, övünme. **2.** övünmeye sebebolan, övünmeyi gerektiren.

mefhar-i kâinât-i mevcûdât : Hz. Muhammed.

mefharet مفخرت (a.i. fahr'den.c. : mefâhir) : **1.** iftihar duyma, övünme, koltukları kabarma. **2.** kadın adı.

mefhas مفحص (a.i.c. : mefâhis) : kuş yuvası.

mefhûm مفحوم (a.s.) : fahim hâline geçmiş, kömürleşmiş, kömür olmuş.

mefhûm مفهوم (a.s. fehm'den. c. : mefâhîm) **1.** fehmolunmuş, anlaşılmış. **2.** sözden çıkarılan mânâ, *kavram.

mefhûm-i tasnîf : **huk.** [eskiden] bir şeyin başka aksâm ve envâı bulunmadığı, zikredilen aksâm ve envâiyle sâbit olması.

mefhûmiyye مفهوميه (a.i.) : **fels.** *kavramcılık, **fr. conceptualisme.**

mefhûmiyyet مفهوميت (a.i.) : **fels.** (bkz : mefhûmiyye).

mefirr مفر (a.i.). (bkz : meferr).

mefkad مفقد (a.i.) : kaybolacak yer.

mefkaret مفقرت (a.i.) : zarûret, ihtiyaç. (bkz : iftikâr).

mefkud مفقود ("ku" uzun okunur. a.s. fakd'den) : **1.** kayıb, yok, olmayan, bilinmeyen. **2. fık.** ölü veyâ diri olduğu bilinmeyen, kayıp kimse.

mefkudiyyet مفقوديت ("ku" uzun okunur. a.i.) : **1.** mefkudluk, yokluk, bulunmama.

mefkûk مفكوك (a.s. fekk'den. c. : mefâkîk) : fekkolunmuş, ayrılmış, sökülmüş, çıkarılmış.

mefkur مفقور ("ku" uzun okunur. a.s.c. : mefâkîr) : omurga kemikleri kırılmış olan [insan veyâ hayvan].

mefkûre مفكوره (o.i. fikr'den) : ülkü, **fr. idéal.** [Ziya Gökalp'in yaptığı kelimelerden].

mefkûrevî مفكوروى (o.s.) : **fels.** *ülküsel, **fr. idéal.**

meflûc مفلوج (a.s. felc'den c. : mefâlîc) : felcolmuş, inmeli, kımıldamaz, oynamaz hâle gelmiş olan. (bkz : menzûl).

meflûcen مفلوجاً (a.zf.) : meflûç olarak, felce uğramış olarak.

meflûk مفلوك (a.s.) : yoksun, miskin.

meflûl مفلول (a.s.) : **1.** kilitli, kapalı. **2.** kınında bulunan (kılıç). **Seyf-i meflûl :** kınından çıkmamış kılıç. [zıddı : "meslûl"]. **3. s.** küçük parçalar halinde koparılmış.

mefrag مفرغ (a.i. ferâğ'dan c. : mefârig) : dökülecek yer, yol. (bkz : mecrâ).

mefrak مفرق (a.i.c. : mefârik) : başın tepesi, tepe kısmı.

mefrat مفرط (a.s.) : pek büyük.

mefred مفرد (a.s.) : kocaman, iri, büyük.

mefreş مفرش (a.i.) : meşinden veyâ çadır bezinden yapılmış harar. [göç sırasında yatak ve şilte taşımaya yarar].

mefrik مفرق (a.i.c. : mefârik). (bkz : mefrak).

mefrûg مفروغ (a.s. ferâğ'dan c. : mefârîg) : ferâgat edilmiş, başkasına bırakılmış.

mefrûgün bih : bir kimseye ferağ edilen, bırakılan şey.

mefrûgün leh : kendisine bir şeyin tasarruf hakkı ve mülkiyeti ferağ olunmuş, bırakılmış kimse.

mefrûk مفروق (a.s. fark'dan. c. : mefârîk) : tefrîk edilmiş, ayrılmış, araya başka bir şey girmiş. **Lefîf-i mefrûk :** (bkz : lefîf).

mefrûk مفروك (a.s.) : **1.** uğulmuş. **2.** safranla boyanmış şey.

mefrûş مفروش (a.s. ferş'den) : ferşolunmuş, döşenmiş.

mefrûşât مفروشات (o.i. mefrûş'un c.) : kilim, seccâde, koltuk, kanape ve sâire gibi ev döşemeye yarayan eşyâ. (bkz : esâs-ı beyt).

mefrûşât-ı beytiyye : ev eşyâsı. (bkz : esâs-ı beyt).

mefrûşe مفروشه (o.i.) : câriye, odalık.

mefrûz مفروز (a.s.c. : mefrûzât) : ifrâz olunmuş, ayrılmış, bölünmüş.

mefrûz مفروض (a.s. farz'dan) : **1.** farz kılınmış, boyun borcu olmuş.

mefrûzü'l-edâ : ödenmesi farzolmuş. **2.** farzolunan, varsayılan.

mefrûza مفروزه (a.s. farz'dan) : ["mefrûz"un müen.]. (bkz : mefrûz).

mefsah مفسح (a.i.) : **1.** feshedecek, bozacak yer. **2.** bozma.

mefsaka مفسقه (a.i. fısk'dan) : fısk, günah işlenen yer.

mefsedet مفسدت (a.i. fesâd'dan. c. : mefâsid) : fesatlık, münafıklık, bozgunculuk.

mefsûd مفصود (a.s.) : fasdolunmuş, kan alınmış, kan alınan.

mefsûh, mefsûha مفسوخه ، مفسوخ (a.s. fesh'den) : **1.** fesholunmuş, hükümsüz bırakılmış, yürürlükten kaldırılmış. **2.** iptâl edilmiş, çalışmaz bir hâle getirilmiş.

mefsûhiyyet مفسوخیت (a.i.) : mefsuhluk, hükümsüzlük, yürürlükten kaldırılma hâli.

mefsûl مفصول (a.s. fasl'dan) : faslolunmuş, ayrılmış, *ayrışık.

mefşû' مفشوء (a.s.) : ifşâ edilmiş, duyulmuş, yayılmış, *açıklanmış.

meftah مفتح (a.i.) : hazîne. (bkz : gencîne, kenz).

meftûh مفتوح (a.s. feth'den. c. : meftûhât) : **1.** fethedilmiş, açılmış, açık. (bkz : güşâde). **2.** raptedilmiş, ele geçirilmiş. **3. gr.** fetha ile, üstün ile, e ile okunan. [elem kelimesindeki e meftuhdur].

meftûha مفتوحه (a.s. feth'den) : ["meftûh" un müen.]. (bkz : meftûh).

meftûhiyyet مفتوحیت (a.i.) : fethedilme, açılmış olma.

meftûk مفتوق (a.s.) : fıtıklı.

meftûl مفتول (a.s. fetl'den) : fitil hâline getirilmiş, bükülmüş, kıvrılmış. **Kâkül-i meftûl :** kıvrılmış kâhkül (kâkül), perçem.

meftûm مفطوم (a.s.) : memeden sütten kesilmiş [çocuk].

meftûn مفتون (a.s. fitne'den) : **1.** fitneye düşmüş, sihirlenmiş. **2.** gönül vermiş, tutkun, vurgun. (bkz : meclûb[3]). **3.** hayrân olmuş, şaşmış.

meftûn-âne مفتونانه (a.zf.) : meftuncasına, tutkuncasına, kendinden geçmiş olarak; hayrancasına, şaşarak.

meftûniyyet مفتونیت (a.i.) : tutkunluk, gönül verme, vurgunluk; hayranlık, aşırı derecede beğenme.

meftûr مفطور (a.s. fıtret'den) : **1.** fıtretlenmiş, yaratılmış. (bkz : âferîde). **2.** tabîî, cibillî.

meftûr مفتور (a.s. fütûr'dan) : bezgin, bezmiş, kederli, ümitsiz. (bkz : me'yûs, mâ-ümîd, nevmîd).

meftûr-âne مفتورانه (a.f.zf.) : bezmişcesine, bezginlikle, bitkin bir halde.

meftûre مفتوره (a.s.) : ["meftûr'un müen.]. (bkz : meftûr).

meftûriyyet مفتوریت (a.i.) : bezginlik, bıkkınlık.

meftût مفتوت (a.s.) : ufalanmış; parçalanmış, parça parça edilmiş.

mef'ûl مفعول (a.s. fi'l 'den. c. mefâîl) : **1.** işlenmiş, yapılmış, kılınmış. **2.** bir fâilin yaptığı, işlediği iş üstünde belli olan. **3. gr.** *tümleç. **İsm-i mef'ûl :** *ortaç, sıfat fiil.

mef'ûlün anh, mef'ûlün minh : gr. -den hâli, **fr. ablatif.**

mef'ûlün bih : gr. -i hali, **fr. accusatif.**

mef'ûlün fih : gr. -de hâli, **fr. locatif.**

mef'ûlün-gayr-i sarîh : gr. *dolaylı *tümleç, **fr. complément indirect.**

mef'ûlün ileyh : gr. -e hâli, **fr. datif.**

mef'ûlün leh : gr. için, **fr. postposition.**

mef'ûlün maa : gr. -le, -ile hâli, **fr. instrumental.**

mef'ûlün minh : gr. -den hali, **fr. ablatif.**

mef'ûlün sarîh : gr. düz *tümleç, *nesne, **fr. complément direct. 4.** ibne, pasif homoseksüel. [erkek]. (bkz : me'bûn).

mef'ûle مفعوله (a.s. fi'l'den) : ["mef'ûl" ün müen.]. (bkz : mef'ûl).

mefzaha مفضحه (a.i.): rezilliğe sebebolan şey.

mefzûl مفضول (a.s.) : fazla gelmiş olan, üstün gelen.

megafir مغافر ("ga" uzun okunur. a.i. miğfer'in c.) : [eskiden] savaşta başa giyilen demir taslar.

megak مغاك ("ga" uzun okunur. f.i.) : çukur, mezar. (bkz : hufre).

megak-çe مغاکچه (f.b.i.) : (bkz : magakçe).

megalib مغالب ("ga" uzun okunur. a.s. galebe'den) : galebe çalan, yenen; üstün gelmeye çalışan.

megalik مغالیق ("ga" uzun okunur. a.i. miglâk'ın c.) : kilitler, mandallar.

megavil مغاول ("ga" uzun okunur. a.i. migvel'in c.) : hançerler, ince kılıçlar.

megazil مغازل ("ga" uzun okunur. a.i. migzel'in c.) : iğler, iplik eğirecek âletler.

meger مگر (f.e.) : meğer, oysa ki, halbuki; olsa olsa, ancak.

meges مگس (f.i.) : sinek.

meges-i engübîn (bal sineği) : arı. (bkz : nahl).

meges-gîr مگس گیر (f.b.i.) : örümcek ağı.

meges-rân مگسران (f.b.i.) : yelpâze. (bkz : mirvaha).

meges-vâr مگسوار (f.b.s.) : sinek şeklinde, sinek gibi.

meh مه (f.i.). (bkz : mâh).

mehâbb مهاب (a.i. mehebb'in c.) : rüzgârın estiği yerler.

mehâbet مهابت (a.i. heybet'den) : azamet, ululuk, korkunçluk; büyük görünme.

mehâbil مهابل (a.i. mehbil'in c.) : **anat.** rahim yolları, döl yolları.

mehâcim محاجم (a.i. mihcem'in c.) : **1.** çekip emmeye yarayan organlar veyâ âletler. **2.** hacamat şişeleri.

mehak مهق (a.i.) : durgun suyun yeşilliği.

mehâl مهال (a.i.) : **1.** korku yeri. **2.** süre, vâde, mehil.

mehâlik مهالك (a.i. mehleke'nin c.) : helâk olacak yerler, tehlikeli yerler veyâ işler.

mehâmm مهام (a.s. mühimm'in c.) : **1.** ehemmiyetli şeyler. **2.** düşündürücü şeyler. **3.** lüzumlu, gerekli şeyler.

mehâmm-şinâs مهام شناس (a.f.b.s.) : işden anlayan, iş ehli.

mehân مهان (a.s.) : küçümsenmiş, küçük görülmüş.

mehânen مهاناً (a.zf.) : küçümsenerek.

mehânet مهانت (a.i.) : hakirlik, horluk; küçümsenme, küçük görülme.

mehâr مهار (f.i.) : **1.** devenin burnuna geçirilen burunluk. **2.** yular, dizgin. **Güsiste-mehâr** : salıverilmiş, gevşetilmiş yular.

mehârî مهاری (a.i. mehrî'nin c.) : hecin develeri.

mehâviş مهاوش (a. mehveş'in c.) : karışık ve kalabalık yerler.

me'haz مأخذ (a.i. ahz'den. c. : meâhiz) : bir şeyin alındığı, çıkarıldığı yer; kaynak.

mehbıt مهبط (a.i. hübût'dan) : hübût edecek, inecek yer.

mehbıt-i envâr : nurların ineceği yer.

mehbıt-i ilhâm : ilhâmın ineceği yer.

mehbil مهبل (a.i.c. : mehâbil) : **anat.** rahim yolu, döl yolu. **İltihâb-ı mehbil** : **hek.** döl yolunun iltihaplanması.

mehbilî مهبلی (a.s.) : mehbile, rahim yoluna âit, döl yolu ile ilgili.

mehbût مهبوط (a.s.) : korkudan şaşırmış.

meh-cebîn مه جبین (f.a.b.s.) : ay alınlı, parlak alınlı.

mehcûr, mehcûre مهجور ، مهجوره (a.s. hicr'den) : **1.** hecrolunmuş, terk olunmuş, bırakılmış, kullanılmaz olmuş, unutulmuş. (bkz : metrûk). **2.** uzaklaşmış, ayrılmış.

mehcûriyyet مهجوریت (a.i.) : **1.** uzaklık, ayrılık. **2.** bırakılma, unutulma. (bkz : metrûkiyyet).

mehcüvv مهجو (a.s.) : hicvolunmuş, yerilmiş, sözle taşlanmış.

meh-çe مهچه (f.i.) : bayrak direği, minâre ve kubbe üstüne konulan küçük hilâl, ay. (bkz : mâh-çe).

mehd مهد (a.i.c. : mühûd.) : beşik. (bkz : gehvâre).

mehd-i âsmânî : gökyüzüne mensup beşik, gökyüzü beşiği.

mehd-i mînâ : gökyüzü.

mehd-i ulyâ-i saltanat : pâdişah anası.

mehd-i zuhûr : meydana çıkma beşiği.

mehd-ârâ مهد آرا (a.f.b.s.) : beşik süsleyen.

mehd-ârâ-yi vücûd olmak : doğmak, dünyâyâ gelmek.

mehdî مهدی (a.s. hedy'den) : **1.** hidâyete eren, doğru yolu tutan. **2. h. i.** (bkz : İmâm-ı Mehdî). [Şîîlerin îtikadına göre yaşamakta olup kıyâmeti beklemektedir; sâhibü'z-zemân]. **3.** erkek adı.

mehdiyye مهدیه (a.i.) : hediye, armağan.

mehdûm مهدوم (a.s.) : hedmolunmuş, yıkılmış. **Binâ-yi mehdûm** : yıkılmış binâ.

mehdûme مهدومه (a.s. hedm'den). ["mehdûm" ün müen.]. (bkz : mehdûm).

mehebb مهب (a.i.c. : mehâbb) : rüzgârın estiği yer.

mehekk محك (a.i.) : mehenk taşı, âyar taşı. [aslı : "mihekk" dir].

mehere محره (a.s. mâhir'in c.) : hünerliler, elinden iş gelen kimseler, becerikliler.

mehîb مهيب (a.s. heybet'den) : **1.** heybetli, azametli; korkunç. (bkz : mehûb). **2. i.** arslan. (bkz : esed, gazanfer, haydar, şîr).

mehîl مهيل (a.s.) : korkunç [yer].

mehîn مهين (a.s.) : hor, hakir; zaif.

mehîr مهير (f.i.) : **astr.** Ay. (bkz : Kamer, Mâh).

mehîre مهيره (a.i.) : **1.** nikâh bedeli pek çok olan kadın. **2. s.** usta, mâhir, eliuz [adam].

mehist مهست (f.s.) : ağır. (bkz : sakîl).

mehl مهل (a.i.) : vâde, vakit verme, bir işi muayyen bir zamâna kadar bırakma. **Alâ-mehlin** : vaktinde, yavaş. (bkz : mühlet).

mehleke مهلكه (a.i.c. : mehâlik) : helâk olacak yer, tehlikeli yer, iş. (bkz : girdâb[2]).

mehlen مهلاً (a.zf.) : mehil, vade, vakit vererek, acele etmeksizin.

mehlika' مهلقاء (f.b.s.) : ay yüzlü, güzel. (bkz : mâh-lika, mâh-rû, meh-rû).

mehlike مهلكه (a.i.c. : mehâlik). (bkz : mehleke).

mehmâ مهما (a.zf.) : olduğu kadar.

meh-mâ-emken مهما امكن (a.zf.) : mümkün olduğu kadar, olabildiği kadar.

mehmûm مهموم (a.s.) : endîşeli, düşünceli.

mehmûs مهموس (a.s.) : gizli.

mehmûsen مهموساً (a.zf.) : gizli olarak.

mehmûz مهموز (a.s.) : **1.** hemzeli. **2. gr.** ana harflerinden herhangi biri **hemze** olan [kelime] : "ahz, se'l, bed'.." gibi.

mehmûzü'l-ayn : **gr. aynı** "orta harfi" hemze olan mehmûz : "re'y" gibi.

mehmûzü'l-fâ : **gr. fâ** sı "ilk harfi" hemze olan mehmuz : "esed.." gibi.

mehmûzü'l-lâm : **gr. lâmı** "son harfi" hemze olan mehmuz : "bed', gibi. **3.** ayıplanmış. (bkz : ma'yûb). **4. i.** çizmenin veyâ ayakkabının topuğu arkasına takılan ve hayvanı dürtüp hızlandırmaya yarayan demir, mahmûz. (bkz : mihmâz, mihmîz). **5. i.** horozun ve başka kuşların ayakları arkasında bulunan boynuz gibi sivri şey, **fr. ergot. 6. i.** harb gemilerinde su kesimi altında ileriye doğru uzanan omurga dirseği. **7. i.** köprü ayaklarında suların geldiği ve gittiği taraflara doğru yapılan eşeksırtı duvar. (bkz : mihmâz, mihmîz).

mehmûze مهموزه (a.i.) : çavdarda hastalık sebebiyle meydana gelen bir nevî mantar.

meh-pâre مهپاره (f.b.i.) : **1.** ay parçası. **2. mec.** çok güzel kimse. (bkz : mâh-pâre). **3.** kadın adı.

meh-perest مهپرست (f.b.s.) : Ay'a tapan; **mec.** âşık. ["mâh-perest" in hafifletilmişi]. (bkz : mâh-perest.).

meh-perestân مهپرستان (f.b.s. meh-perest'in c.) : Ay'a tapanlar; **mec.** âşıklar.

meh-peyker مه پيكر (f.b.s.) : yüzü ay gibi parlak, nurlu, güzel olan. (bkz : mâh-peyker).

mehr مهر (a.i.c. : emhâr, mühûr) : **huk.** [eskiden] mihir, evlenirken erkek tarafından kadına verilen nikâh bedeli.

mehr-i muaccel : nikâhta kız tarafına verilen ağırlık, para, başlık; kalın.

mehr-i müeccel : boşanma veyâ ölüm hâlinde, kız tarafına verilmesi, nikâhta kararlaştırılmış olan bedel.

mehr-i müsemmâ : huk. [eskiden] karı için iki tarafın rızâsıyla ve nikâh akdi sırasında tâyin olunan mehr.

mehreb مهرب (a.i.) : **1.** ürküp kaçma. **2.** sığınacak yer.

mehrî مهرى (a.i.c. : mehârî) : hecin devesi.

meh-rû مهرو (f.b.s.c. : mehrûy-ân) : ay yüzlü, güzel. (bkz : mâh-lika, mâh-rû).

mehrû-yân مهرويان (f.b.s. mehrû'nun c.) : ay yüzlüler, güzeller.

meh-sitâre مهستاره (f.b.s.) : ay tâlihli; tâlihinin yıldızı ay gibi parlak olan.

meh-şîd مهشيد (f.b.i.) : **1.** Ay. **2.** ayışığı. (bkz : meh-tâb).

meh-tâb مهتاب (f.b.i.) : ayışığı. [mâh-tâb"ın hafifletilmişi]. (bkz : mâh-tâb).

meh-tâbî مهتابی (f.i.) : mehtâbı seyretmek için yapılan etrâfı açık küçük çadırımsı köşk. (bkz : kameriyye). [yapma kelimelerdendir].

mehtâbiyye مهتابیه (f.i.) : **1.** maytap. **2.** mehtap için yazılmış şiir.

mehter مهتر (a.i.f.) : ["mihter" kelimesinden]. **1.** yüksek rütbeli hizmetkâr. **2.** çadırlara bakan uşak. **3.** at uşağı. **4.** mızıkaçı. **5.** kavas, Bâbıâlî çavuşu. **6.** rütbe, nişan müjdecisi, çaylak.

mehterân مهتران (f.i. mehter'in c.) :

mehterân-ı alem : bir vezîrin alemiyle berâber bulunan bando takımı.

mehterân-ı hayme : çadır uşakları. [aslı : "mihterân" dır].

mehter-hâne مهترخانه (f.b.i.) : yeniçeriler zamânında, davul, mekkâre, zil, zurna ve borulardan meydana getirilen bando takımı olup, her vezîrin tuğu sayısına (kat) göre yedi katlı, sekiz katlı gibi vasıflarla anılırdı.

mehter-hâne-i hayme : kumaş, çadır, deri döşeme yapılıp saklanan yer.

mehter-hâne-i tabl-ı alem : saray mehterhanesi ve sancaktarların meydana getirdiği takım.

mehtûk مهتوك (a.s. hetk'den) : hetkolunmuş, yırtılmış. **Perde-i mehtûk** : yırtık perde.

mehûb مهوب (a.s.) : **1.** heybetli, azametli; korkunç. (bkz : mehîb). **2. i.** arslan. (bkz : esed, gazanfer, haydar, şîr).

me'hûz مأخوذ (a.s. ahz'den. c. : me'hûzât) : **1.** ahz olunmuş, alınmış; çıkarılmış, tutulmuş. **2.** ödünç olarak başka bir yerden alınmış.

me'hûza مأخوذه (a.i.) : **fels. fr. récept.**

me'hûzât مأخوذات (a.s. me'hûz'un. c.) : ahzolunan, alınan para ve bu paranın defterde yazıldığı hâne.

me'hûzât ve medfûât : gelir ve gider hesabı.

me'hûze مأخوذه (a.i.) : **mat.** yardımcı teorem.

mehvâ مهوی (a.i.) : yar, uçurum.

meh-vâr مهوار (f.s.) : **1.** ay gibi. (bkz : mâh-vâr, meh-veş). **2.** (Farsçada) aylık, maaş. (bkz : mehvâre). ["mâh-vâr" ın hafifletilmişi].

meh-vâre مهواره (f.i.) : aylık, maaş. (bkz : meh-vâr²).

mehveş مهوش (a.i. c. : mehâviş) : karışık ve kalabalık yer.

meh-veş مهوش (f.b.s.) : **1.** ay gibi. (bkz : mâh-vâr, meh-vâr). **mec.** güzel. (bkz : mahbûbe). **2. i.** kadın adı.

mehyûm مهیوم (a.s. heym'den) : şaşmış, şaşakalmış.

mehzûl مهزول (a.s.) : zayıf, arık. (bkz : lâgar).

mehzûm مهزوم (a.s.) : hezîmete uğramış, mağlûbolmuş, yenilmiş. (bkz : münhezim). **Leşker-i mehzûm** : bozulmuş asker.

mein مئن (a.i.) : ağlanacak ve inlenecek yer.

mejdek مژدك (f.h.i.) : Nûşîrevân'ın babası Kubâd-ı Sâsânî zamanında peygamberlik iddiâ eden Nîşâburlu zekî ve âlim bir adam. (bkz : mezdek).

mejeng مژنگ (f.i.) : **1.** keder, gam, tasa. **2.** nefret edilen, hoş olmayan.

mekâhil مکاحل (a.i. mikhal, mikhel ve mükhüle'nin c.) : sürmelikler; göze sürme çekecek âletler, miller.

mekâid مکائد (a.i. mekîde'nin c.) : hîleler, düzenler, dalavereler, aldatmalar.

mekâid-i a'dâ : düşmanların hîleleri.

mekâmin مکامن (a.i. mekmen'in c.) : pusular, gizlenilecek yerler.

mekân مکان (a.i. kevn'den. c. : emâkin ve emkine) : **1.** yer, mahal. (bkz : câ). **2.** ev, oturulan yer. (bkz : hâne, mesken). **3. fiz.** *uzay.

mekân-ı refî' : yüksek yer.

mekânen مکاناً (a.zf.) : mekân, mahal ve yer bakımından.

mekânen muhâyee : **fık.** iki kişi arasında müşterek olan bir meskenin bir kısmında biri, bir kısmında diğeri veyâ müşterek iki hânenin birinde biri, ötekisinde diğeri oturmak üzere muhâyeeleri (= taksim olunmayan şeyi nöbetle kullanmaları).

mekânet مكانت (a.i.) : 1. kuvvet, metânet, güc. 2. ağırbaşlılık. (bkz : mekînet).

mekânî مكانى (a.s.) : mekâna âit, mekânla, yerle ilgili.

mekânis مكانس (a.i. miknese'nin c.) : süpürgeler.

mekâre, mekârî مكاره ، مكارى (a.i.c. : mükârûn) : mekkâre, kirâ ile tutulan hayvan, yük hayvanı. [aslı : "mükârî" dir].

mekârib مكارب (a.i. mikreb'in c.) : çift sürülen sabanlar.

mekârih مكاره (a.i. mekrehet'in c.) : tiksinilecek şeyler; dertler, sıkıntılar.

mekârim مكارم (a.i. kerem, mekrüm ve mekremet'in c.) : keremler, cömertlikler, elaçıklıkları; iyi ahlâklar.

mekârim-kâr مكارمكار (a.f.b.s.) : kerem sâhibi, cömert, eli açık.

mekârim-penâh مكارمپناه (a.f.b.i.) : sığınağı mekârim olan.

mekârim-perver مكارمپرور (a.f.b.s.) : mekârime sâhibolan.

mekarîs مقاريص ("ka" uzun okunur. a.i. mıkrâs'ın c.) : kesecek âletler, makaslar. (bkz : mekarîz).

mekarîz مقاريض ("ka" uzun okunur. a.i. mikrâz'ın c.) : kesecek âletler, makamlar. (bkz : mekarîs).

mekâsib مكاسب (a.i. mekseb ve meksib'in c.) : kesbedilen, kazanılan yerler, kazanç yerleri, kazanç vâsıtaları, kazançlar.

mekâtib مكاتب (a.i. mekteb'in c.) : mektepler, *okullar.

mekâtib-i âliye : yüksek mektepler, *okullar.

mekâtib-i husûsiyye : husûsî mektepler (*özel okullar).

mekâtib-i ibtidâiyye : ilk mektepler, *ilk okullar.

mekâtib-i i'dâdiyye : rüştiye'den sonra gidilen ve yüksek mekteplere hazırlayan mektepler, lise.

mekâtib-i leyliyye : yatılı mektepler (yatılı *okullar).

mekâtib-i rüşdiyye : bugünkü ortaokulların derecesinde bulunan altı sınıflık eski mektepler (*okullar).

mekâtib-i sıbyâniyye : sıbyan mektepleri.

mekâtîb مكاتيب (a.i. mektûb'un c.) : mektuplar.

mekâtib-i vâride : gelen mektuplar.

mekâyid مكايد (a.i. mekîde'nin c.) : hîleler, aldatmalar, düzenler.

mekâyîl مكاييل (a.i. mikyâl'in c.) : ölçekler, tahıl ölçekleri.

mekbir مكبر (a.i.) : kocalma, ihtiyarlama.

mekbul مكبول (a.s.) : hapsolunmuş. (bkz : mahbûs).

me'kel مأكل (a.i. ekl'den) : eklolunacak yer, geçim yeri, nâ-meşrû' yiyimevi.

me'kele مأكله (a.i.c. : meâkil) : eklolunacak, yenilecek şey. (bkz : rızk).

mekfere مكفره (a.i.) : setredecek, örtecek yer.

mekfûf مكفوف (a.s.) : keffolunmuş, yasak edilmiş. (bkz : memnû').

mekfûfü'l-ayn : kör.

mekfûl مكفول (a.s. kefâlet'den) : kefil olunmuş, kefil olmuş.

mekfûlün anh : kendisine kefillik edilen kimse.

mekfûlün bih : kefâlet olunan şey veyâ kimse.

mekfûlün leh : kefâletle alacağı te'mîn edilmiş olan alacaklı.

mekhûl مكحول (a.s. kûhl'den) : sürmeli, sürme çekilmiş.

mekîde مكيده (a.i.c. : mekâid) : hîle, düzen, aldatma, dubârâ.

mekîdet مكيدت (a.i.) : hîle, düzen, dubârâ.

mekîl مكيل (a.s.c. : mekîlât) : 1. ölçme. 2. kile ile ölçülen [şey].

mekîlât مكيلات (a.s. mekîl'in c.) : arpa, buğday.. gibi kile ile ölçülen şeyler.

mekîn مكين (a.s. mekân ve mekânet'den. c. : mükenâ) : 1. temekkün eden, oturan, yerleşen. **Şerefü'l-mekân bil'-mekîn** : mekânın şerefi mekîn (oturan) iledir. 2. vakarlı,

temkinli, vakar, iktidar sâhibi. **3. i.** erkek adı.

mekînet مكينت (a.i.) : vakar, onur, ağırbaşlılık. (bkz : mekânet).

mekîs مكيث (a.s.) : vakar, gurur, onur sâhibi, ağırbaşlı [kimse].

mekkâr مكار (a.s. mekr'den) : çok mekreden, hîleci, düzenbaz. [müen. "mekkâre"].

mekkârî مكارى (a.i.) : hîlekârlık, hîle.

mekkâs مكاس (a.i.) : **huk.** [eskiden] tüccarın emvâlinden öşür ve baç denilen vergileri cibâyete me'mur olan kimse, gümrükçü.

Mekke مكه (a.h.i.) : Hicaz'da Hz. Muhammed'in doğduğu ve Kâbe'nin bulunduğu şehir. (bkz : Bekke).

Mekke-i mükerreme : Mekke şehri.

Mekkî مكى (a.s.) : **1.** Mekke'ye âit, Mekke ile ilgili. **2.** Mekke'li.

meklûm مكلوم (a.s.) : yaralı. (bkz : mecrûh).

mekmen مكمن (a.i.c. : mekâmin) : pusu yeri, gizlenilip pusu kurulan yer.

mekmene مكمنه (a.i.) : **1.** gizlenecek yer, pusu. **2.** hazîne, defîne.

mekmûn مكمون (a.s.) : gizli, saklı. (bkz : mahfî, nihân).

mekmûre مكموره (a.i.) : cimâ edilmiş kadın.

meknî مكنى (a.s.) : **1.** gizli, saklı. **2. fels.** *gizil, **fr. potentiel.**

mekniyye مكنيه (a.i.) : gizli, saklı, örtülü şey.

meknûn مكنون (a.s.) : **1.** dizilmiş. **Dürr-i meknûn** : dizilmiş, dizi inci; değerli inci. **2.** saklı, gizli, örtülü.

meknûs مكنوس (a.s.) : süpürülmüş.

meknûz, meknûze مكنوز ، مكنوزه (a.s. kenz'den) : yere gömülü; hazînede saklı.

mekr مكر (a.i.c. : mükûr) : **1.** hîle, düzen, **dubârâ. 2.** hîle ile aldatma, maksadından vazgeçirme [birini].

mekr-i mahmûd : bir kimseyi, iyi niyetlerle, maksadından vazgeçirmek üzere yapılan hîle.

mekr-i mezmûm : mekr-i mahmûd'un aksi; bir kimsenin kötü niyetine karşı başvurulan hîle.

mekrehet مكرهت (a.i. kerh'den) : tiksinti veren, tiksinilecek şey.

mekremet مكرمت (a.i. kerem'den. c. : mekârim) : **1.** kerem, izzet, şeref, onur. **2.** cömertlik, ağırlama, saygı. [aslı : "mekrümet" olduğu halde, "mekremet" şekli yaygındır].

mekremet-güster مكرمت گستر (a.f.b.s.) : merhamet yayan, merhamet dağıtan. [aslı : mekrümet-güster].

mekremet-lü مكرمتلو (a.t.s.) : ilmiyede sadreyn pâyesinin resmî ünvânı. [aslı : "mekrümetlü" dür].

mekrûb مكروب (a.s.) : kederli, gamlı, tasalı.

mekrûbiyyet مكروبيت (a.i.) : tasalı, kederli, gamlı olma.

mekrûh مكروه (a.s. kerh'den. c. : mekrûhât) : **1.** iğrenç, tiksinti veren. (bkz : kerîh). **2.** yapılması şerîatçe hoş görülmeyen hal.

mekrûha مكروهه (a.i.) : mihnet, keder, şiddet.

mekrûhât مكروهات (a.i.c.) : mekruh olan şeyler.

mekrûhiyyet مكروهيت (a.i.) : mekruhluk, iğrençlik.

mekrüm مكرم (a.i.c. : mekârim). (bkz : mekremet).

mekrümet مكرمت (a.i. kerem'den. c. : mekârim). (bkz : mekremet).

meks مكث (a.i.) : durma, bekleme, bir yerde kalma, eğlenme. (bkz : ârâm, tavakkuf).

meks مكس (a.i.c. : mükûs) : **1.** öşür, bâç, vergi. **2.** öşür, bâç, cibâyet etme.

mekseb, meksebe مكسب ، مكسبه (a.i. kisb'den. c. : mekâsib) : **1.** kesbedilen, kazanılan yer, kazanç yeri, kazanç vâsıtası. **2.** kazanç.

meksib مكسب (a.i.c. : mekâsib) . (bkz : mekseb).

meksûb, meksûbe مكسوب ، مكسوبه (a.s. kisb'den) : **1.** kesbolunmuş, kazanılmış. **2.** öğrenilmiş, elde edilmiş.

meksûf مکسوف (a.s. küsûf'dan) : küsûfa uğramış, küsuflanmış, ziyâsı, aydınlığı tutulmuş [Güneş].

meksûr مکسور (a.s. kesr'den) : **1.** kesrolunmuş, kırılmış. **Kâse-i meksûr** : kırılmış kâse. **2. gr.** kesre ile, esre ile, yani **i** sesi ile okunan harf : ["irfân" daki ilk harf meksûr dur].

meksûre مکسوره (a.s.) : ["meksûr" ün müennesi]. (bkz : meksûr).

mekşûf, mekşûfe مکشوف ، مکشوفه (a.s. keşf'den) : **1.** keşfolunmuş, meydana çıkarılmış. **Gayr-i mekşûf** : henüz keşfedilmemiş. **Maâdin-i mekşûfe** : keşfedilmiş mâdenler. **2.** açılmış, açık, belli.

mekşûfü'l-avre : görünmemesi lâzımgelen yeri açık kimse.

mekşûfü'r-re's : başı açık.

mekteb مکتب (a.i.c. : mekâtib) : **1.** yazı yazacak yer. **2.** *okul.

Mekteb-i Aklâm : rüştiye tahsîlinden üstün bilgili me'mur yetiştirmek üzere açılan mektep. [maarif nâzırı Kemal Efendi'nin (paşa) teşebbüsüyle 23 Muharrem 1279 ve 8 Temmuz 1278 (1862) de açılmıştır].

mekteb-i âlî : yüksek mektep, yüksek *okul.

Mekteb-i Fünûn-i Harbiyye-i Şâhâne : Harbokulu.

Mekteb-i Fünûn-ı Mâliyye : 1878 'de Sadrazam Said Paşa tarafından, İstanbul'da Divanı Muhasebat (Sayıştay) memurlarının bilgilerini genişletmek üzere açılan, okul.

Mekteb-i Fünûn-ı Nücûm : yıldızlarla ilgili bilgileri öğretmek üzere İstanbul'da açılan bir okul.

mekteb-i harbiyye : harbokulu.

Mekteb-i Harbiyye-i Şâhâne : Harbokulu.

mekteb-i husûsî : husûsî mektep, *özel *okul.

mekteb-i ibtidâî : ilk mektep, *ilk okul.

mekteb-i i'dâdî : rüştiyeden sonra gidilen ve yüksek mekteplere hazırlayan mektep, lise.

mekteb-i leylî : yatılı mektep, yatılı *okul.

Mekteb-i Maârif-i Adliyye : 1838 de Mahmud II. devrinde, devlet dairelerine memur yetiştirmek üzere İstanbul'da açılan bir okul.

Mekteb-i Mülkiyye : *Siyasal *Bilgiler *Okulu.

Mekteb-i Mülkiyye-i Şâhâne : idare âmiri yetiştirmek için kurulmuş olan mektep, okul, *Siyasal *Bilgiler *Okulu.

Mekteb-i Nüvvâb : kadı yetiştirmek üzere açılan mektep. [bu mektep yeniden kurulmuş olmayıp aynı maksatla hicrî 1270 (1853) yılında açılan "muallimhâne-i nüvvâb" ın hicrî 1302 (1884) yılında adının bu sûretle değiştirilmesiyle meydana gelmiştir].

Mekteb-i Osmânî : askerlik tahsîl etmek üzere Avrupa'ya gönderilen talebe için Pâris'de açılan bir mektep.

mekteb-i rüşdî : bugünkü ortaokulların derecesinde bulunan altı sınıflı eski mektepler.

Mekteb-i Sanâyi : fabrikalarda çalışacak uzmanları yetiştirmek üzere İstanbul'da açılan bir okul.

mekteb-i sıbyân : *ilk okul.

Mekteb-i Sultânî : Galatasaray Lisesi.

Mekteb-i Tıbbiyye-i Mülkiyye : Tıp Fakültesi.

Mekteb-i Tıbbiyye-i Şâhâne : askerî tıp okulu.

Mekteb-i Ulûm-ı Edebiyye : sıbyan mekteplerini bitiren çocukların din bilgisi öğrenimi için devam ettikleri okul.

Mekteb-i Ulûm-ı Harbiyye : Harbokulu. (bkz : Mekteb-i Harbiyye-i Şâhâne).

mektebî مکتبی (a.s.) : mektebe âit, mekteple *ilgili, *okula âit.

mektûb مکتوب (a.i.c. : mekâtîb) : **1.** yazılmış. (bkz : merkum). **2.** mektup. (bkz : nâme). [müen. "mektûbe"].

mektûb-ı sâmî : **tar.** sadâret makamından yazılan resmî mektuplar.

mektûbât مکتوبات (a.s.c.) : yazılı şeyler, yazılar; mektuplar.

mektûbî مکتوبی (a.i.) : mektupçu, nezâret, vilâyet veyâ diğer resmî dâirelerde yazı işlerini idâre etmekle vazîfeli bulunan en büyük me'mur.

mektûbî kalemi : nezâretlerle vilâyetlerde yazı işlerine bakan kalem.

mektûbî-i sadr-i âlî : sadrâzam mektupçusu.

mektûf مكتوف (a.s.) : iki eli arkasına bağlanmış.

mektûm, mektûme مكتوم ، مكتومه (a.s. ketm'den) : **1.** ketmolunmuş, gizli, saklı. **2.** hükûmetten gizli tutulan. **Emvâl-i mektûme** : vergiden kaçırılan mallar. **Mâl-i mektûm** : gizli, saklı mal. **Nüfûs-i mektûme** : kütüğe kaydolunmamış kimseler. **Vâridât-ı mektûme** : deftere geçirilmeyerek şahıs elinde kalan devlet geliri.

mektûm mühimme : **tar.** Osmanlı Devleti'nde Bâbıâlî'den gizli olarak yazılan ferman ve hükümlerin kopyaları.

mektûmât مكتومات (a.i. mektûme'nin c.) : hükûmeten kaçırılarak, gizli tutulan, yazdırılmayan vergi, gelir, nüfus, mal. ["mektûmat" evvelce, ekseriyâ me'murlar tarafından "ihtilâsat" mânâsına kullanılırdı].

mekûk مكوك (f.i.) : mekik, dokumacılıkta "atkı" veyâ "argaç" denilen ve enine olan iplikleri uzunlamasına olanların arasından geçirmeye yarayan masuralı âlet.

me'kûl مأكول (a.i.c. : me'kûlât) : eklolunmuş, yenmiş şey; yiyecek.

me'kûlât مأكولات (o.i. me'kûl'ün c.) : yiyecekler.

mekyûl مكيول (a.s.) : kile ve benzeri gibi ölçekle ölçülmüş.

mekzebe مكذبه (a.i.) : yalan söz, palavra. (bkz : mekzûbe, ükzûbe).

mekzûbe مكذوبه (a.i.) : yalan söz, palavra. (bkz : mekzebe, ükzûbe).

mekzûm مكظوم (a.s.) : gamlı, kederli, tasalı. (bkz : endûhgîn, endûh-nâk).

melâ ملا (a.i.) : sahrâ, ova.

melâ' ملاء (a.i.) : cemaat.

mel'ab ملعب (a.i.c. : melâib) : oyun oynayacak yer, eğlence yeri.

mel'abe ملعبه (a.i. la'b'dan. c. : melâib) : oyun, oyuncak. (bkz : bâzîce).

mel'abe-i sıbyân : çocuk oyuncağı. [aslı : "mil'abe" dir].

melâbis ملابس (a.i. melbes ve milbes'in c.) : giyecekler, elbiseler.

melâci' ملاجىء (a.i. melce'in c.) : ilticâ edecek, sığınacak yerler.

melâfîh ملافيح (a.i. melfûha'nın c.) : ana karnındaki oğlan çocuklar.

melâgım ملاغم (a.i.) : ağız çevresi.

melah ملخ (f.i.) : çekirge. (bkz : cerâd). **Pây-i melâh** (çekirge ayağı) : bir karıncanın Hz. Süleyman'a götürdüğü armağan. [eski edebiyatta "çam sakızı çoban armağanı" atasözünün yerine kullanılır].

melâh-ı âbî : teke denilen deniz böceği.

melâhat ملاحت (a.i.) : **1.** güzellik, yüz güzelliği. (bkz : hüsn ü ân). [Arapçada "tuzluluk" mânâsına kullanılır]. **2.** kadın adı.

melâhî ملاهى (a.i. milhâ' ve milhât'ın c.) : oyunlar, eğlenceler, cünbüşler. **Âlât-ı melâhî** : sazlar, çalgılar.

melâhide ملاحده (a.i. lâhd'den. mülhid'in c.) : Allah'ı inkâr edenler, dinsizler, îmansızlar. (bkz : mülhidîn).

melâhif ملاحف (a.i. milhaf ve milhafe'nin c.) : bürünecek, sarınacak şeyler, yorganlar.

melâhim ملاحم (a.i. melhame'nin c.) : büyük, kanlı savaşlar.

melâib ملاعب (a.i. mel'ab ve mel'abe'nin c.) : **1.** oyun oynayacak yerler. **2.** oyunlar, oyuncaklar.

melâibü'r-rîh : [Araplarca] müdâhil, giren rüzgâr.

melâik ملاعق (a.i. mil'aka'nın c.) : tahta kaşıklar.

melâik, melâike ملائكه ، ملائك (a.i. melek'in c.) : melekler.

melâik-pey ملائك پى (a.f.b.s.) : ayağı uğurlu.

melâik-sıfât ملائك صفات (a.b.s.) : melek sıfatlı, melek huylu, huyu melek gibi.

melâin ملاعن (a.i. mel'ane ve mel'anet'in c.) : lânete sebebolanlar, lânet edilmeye değer işler, hareketler.

melâîn ملاعين (a.s. mel'ûn'un c.) : mel'unlar, herkesin lânet ve nefretini kazanmışlar.

melâk ملاق (a.i.) : mala.

melâl ملال (a.i.) : 1. usanç, usanma, bıkma. 2. sıkılma, sıkıntı. (bkz : melel, melûl).

melâl-i hasret ü gurbet : hasret ve gurbet hüznü.

melâl-i hüsrân : zararın, ziyânın hüznü.

melâl-âver ملال آور (a.f.b.s.) : usanç veren, usandıran, sıkan.

melâlet ملالت (a.i.). (bkz : melâl).

melâm ملام (a.s.) : zemmolunmuş, çekiştirilmiş.

melâmet ملامت (a.i. levm'den) : ayıplama, kınama; azarlama, çıkışma.

melâmetî ملامتی (a.i. ve s.). (bkz : melâmî).

melâmetiyye ملامتیه (a.i.) : zikir, fikir, husûsî giyiniş, tekke gibi râsimeleri (âdetleri, törenleri) kabûl etmeyen bir tarîkat.

melâmet-keş ملامتکش (a.f.b.s.) : melâmet çeken; rüsvâlık sıkıntısına katlanan.

melâmet-keş-i ışk : aşk melâmeti çeken; aşk yüzünden dile düşen, halkın sövüp saymasına mâruz kalan.

melâmet-zede ملامتزده (a.f.b.s.c. : melâmet-zedegân) : ayıplanmış, kınanmış, azarlanmış, melâmete uğramış.

melâmet-zedegân ملامتزدگان (a.f.b.s. melâmet-zede'nin c.) : melâmete uğramışlar, ayıplanmışlar, kınanmışlar, azarlanmışlar.

melâmi' ملامع (a.i. lem'a'nın c.) : parıltılar, aydınlıklar.

melâmî ملامی (a.s.i. melâmet'den. c. : melâmiyyûn) : her türlü gösterişten uzak, dünya malından yüz çeviren, dervişliği, rintliği kendine ilke edinen kimse; melâmiyye tarîkatinden olan. [sofiye mesleklerinden biridir; bunun hem Halvetî, Rufâî, Mevlevî gibi bir tarîkat olduğunu söyleyenler, hem de bir tarîkat olmadığını ileri sürenler vardır].

melâmih ملامح (a.i. lemha'nın c.) : 1. lemhalar. 2. bir şeyin başka bir şeye benzeme noktaları. 3. güzellik veyâ çirkinlik eserleri.

melâmiyyûn ملامیون (a.s.i. melâmî'nin c.) : melâmiyye tarîkatından olanlar. (bkz : kelbiyyûn).

mel'ân ملآن (a.s.) : dolu, taşkın. (bkz : leb-rîz).

mel'ane ملعنه (a.i.c. : melâin) : lânete sebebolan, lânet edilmeye değer iş, hareket.

mel'anet ملعنت (a.i. lâ'n'den. c. : melâin) : mel'unluk, lânete sebebolan, lânet edilmeye değer iş, hareket.

mel'anet-kâr-âne ملعنتکارانه (a.f.zf.) : lânet etmeye müstahak olacak sûrette.

mel'anet-pîş ملعنت پیش (a.f.b.s.) : işi gücü mel'unluktan ibâret olan.

melâset ملاست (a.i.) : yumuşaklık, sert olmayış. [zıddı : "huşûnet"].

melassa ملصه (a.i.) : hırsız, haydut yatağı.

melâz ملاذ (a.i.) : sığınacak yer. (bkz : melce', penâh).

melâz-ı hulyâ : hulyâ sığınağı.

melâze ملازه (f.i.) : **anat.** küçük dil. (bkz : lüseyn).

melâzîb ملازیب (a.s. milzâb'ın c.) : çok cimri, çok tamahkâr olanlar.

melbes ملبس (a.i.c. : melâbis) : giyecek şey, elbise.

melbes ü me'kel : giyecek ve yiyecek.

melbûs ملبوس (a.s.) : 1. giyilmiş, kullanılmış. 2. libas, esvap giymiş. 3. (a.i.c. : melbûsât) : giyilecek şey, esvap.

melbûsât ملبوسات (a.i. melbûse'nin c.) : libaslar, giyecek şeyler, elbiseler, esvaplar.

melce' ملجأ (a.i.c. : melâci') : ilticâ edecek, sığınacak yer. (bkz : melâz, penâh).

meldâ ملدا (a.s.) : 1. [daha, en, pek, çok] genç, körpe ve nâzik (vücud veyâ dal). 2. i. kadın adı. [emled'in müennesi].

meldûg ملدوغ (a.s. ledg'den) : zehirli bir hayvan tarafından ısırılmış, sokulmuş.

mele' ملاء (a.i.) : 1. doldurma. 2. dolma, dolu olma, doluluk. 3. halk, kalabalık, topluluk. (bkz : cemâat, gürûh).

mele'-i a'lâ : büyük ve ileri gelen meleklerin toplandığı yer.

meled ملد (a.i.) : **1.** gençlik, tazelik. **2.** taze, körpe fidanın sallanması.

melek ملك (a.i.c. : melâik, melâike) : **1.** Allah'ın, halleri diğer canlılara benzemeyecek şekilde nurdan yarattığı varlıklar. (bkz : firişte). **2. mec.** yüzü ve huyu pek güzel, çok temiz olan kimse. **3.** kadın adı.

melek-i mukarreb : [Allah'a yakınlığı îtibârıyla] Cebrâil Aleyhisselâm.

melekü'l-mevt (ölüm meleği) : Azrâil.

melekü's-sıyâne : koruyucu melek.

melek-âne ملكانه (a.f.zf.) : melekçesine.

melekât ملكات (a.i. meleke'nin c.) : melekeler, *yetiler, **fr. facultés.**

melekât-ı akliyye : akıl melekeleri, **fr. facultés intellectuelles.**

melekât-ı fâzıla : **ahl.** "cömertlik, yiğitlik, doğruluk ve nâmus" denilen dört şey.

melek-çehre ملك چهره (a.f.b.s.) : melek yüzlü. (bkz : melek-rû, melek-sîmâ). [aslı : "melek-çihre" dir].

meleke ملكه (a.i.) : **1.** tekrarlaya tekrarlaya meydana gelen alışıklık, yatkınlık, yordam. **2. ruh.** *yeti, **fr. faculté.** (bkz : iktidâr, mahâret, mümârese).

melek-haslet ملك خصلت (a.b.s.) : melek huylu, huyu melek gibi olan.

melekî, melekiyye ملكي ، ملكيه (a.s.) : **1.** meleğe mensup, melekle ilgili. **2. i.** temizlik, pâklık. (bkz : ismet). **3.** melîk'e, hükümdâra âit, melikle ilgili.

melek-per ملك پر (a.f.b.s.) : **1.** melek kanatlı. **2. i.** kadın adı.

melek-rû ملك رو (a.f.b.s.) : melek yüzlü. (bkz : melek-çehre, melek-sîmâ).

melek-sıfat ملك صفت (a.b.s.) : melek gibi olan [kimse].

melek-sîmâ ملك سيما (a.f.b.s.) : melek yüzlü. (bkz : melek-çehre, melek-rû).

melek-simât ملكسماط (a.b.s.) : melek gibi görünen.

melekût ملكوت (a.i.) : **1.** hükümdarlık, saltanat, azamet. **2.** ruhların ve meleklerin âlemi. (bkz : âlem-i bâtın, âlem-i gayb, âlem-i ulvî).

melekûtî ملكوتى (a.s.c. : melekûtiyân) : ruhların ve meleklerin âlemine mensûbolan, bu âlemle ilgili.

melekûtiyân ملكوتيان (a.i. melekûtî'nin c.) : ruh âlemine mensûbolanlar.

melek-zâd ملكزاد (a.f.b.s.) : melekten doğmuş, melek gibi güzel.

melel ملل (a.i.) : usanç, bıkma. (bkz : melâl, melûl).

meleng ملنگ (f.s.) : yalınayak başıkabak bir halde dünyâ ile alâkasını kesmiş olan, hakikî aşk ile sarhoş olmuş [kimse].

meles ملس (a.s.) : **1.** melez, iki ayrı cinsten meydana gelen. **2.** kanı karışık.

melevân ملوان (a.i.c.) : gece ile gündüz. **Mâdâme'l-melevân** : gece ve gündüz devam ettikçe. **Mâ-teâkabe'l-melevân** : gece ile gündüz birbiri ardı sıra geldikçe.

melfûf ملفوف (a.s. leff'den. c. : melfûfât) : leffedilmiş, sarılmış, dürülmüş; bir zarf veyâ mektup içine konulmuş. (bkz : mazrûf).

melfûfât ملفوفات (a.i. melfûf'un c.) : mektûba iliştirilmiş, sarılı evrak.

melfûfen ملفوفاً (a.zf.) : melfûf olarak, sarılı, ilişik olduğu halde.

melfûha ملفوحه (a.i.c. : melâfîh) : ana karnındaki oğlan çocuk.

melfûz, melfûza ملفوظ ، ملفوظه (a.s. lâfz'dan. c. : melfûzât) : telâffuz olunmuş, okunmuş, söylenmiş, söylenilen. **Gayr-i melfûz** : telâffuz olunmayan, bir kelimenin içinde bulunup da okunmayan [harf].

melfûzât ملفوظات (a.i. melfûz'un c.) : birinin söylediği sözler.

melfûzât-ı Timûriyye : Timûr adına yazılan bir hal tercümesi.

melhad ملحد (a.i.) : lâhid yeri.

melhame ملحمه (a.i.c. : melâhim) : kanlı savaş.

melhame-i kübrâ : büyük kanlı savaş.

Melhame-i Şemsiyye (Güneşin kanlı savaşı) : Yazıcıoğlu Salâhattin'in 1408'de Fars-

çadan Türkçeye çevirdiği, meteorolojiye dair bir mesnevîsidir.

melhûb ملهوب (a.s. lehb'den) : alevlenmiş, alevli.

melhûd ملحود (a.s. lahd'den) : lâhitlenmiş, lâhit içine konulmuş, mezara sokulmuş. (bkz : medfûn).

melhûf ملهوف (a.s.) : kederli, tasalı, kaygılı.

melhûfü'l-kalb : gönlü tasalı.

melhûfân ملهوفان (a.f.s. melhûf'un c.) : tasalılar, kaygılılar.

melhûk ملحوق (a.s. lâhk'dan) : iltihak etmiş, kavuşmuş, karışmış.

melhûz ملحوظ (a.s.) : mülâhaza edilen, düşünülebilen, hatıra gelen; olabilen. (bkz : me'mûl, muhtemel).

melhûzât ملحوظات (a.i. melhûz ve melhûze'nin c.) : hatıra gelen şeyler; olabilir şeyler. (bkz : ihtimâlât).

melîh, melîha مليحه ، مليح (a.s.) : **1.** melâhat sâhibi, güzel, şirin, sevimli. **2. i.** erkek ve kadın adı. [Arapçada : "tuzlu" mânâsı da vardır].

melîhü'l-kelâm : konuşması hoş, tatlı sözlü.

melik ملك (a.i.c. : mülûk) : **1.** pâdişah, hâkan, hükümdar. (bkz : melîk). **2.** Allah adlarındandır.

Melik-i müteâl : Ulu Tanrı.

melîk مليك (a.s.c. : mülekâ) : **1.** Allah adlarındandır. (bkz : melik²). **2.** mal sâhibi. **3.** pâdişah, hâkan, hükümdar.

melîk-âne مليكانه (a.f.zf.) : hükümdâra mensup, onunla ilgili.

melike ملكه (a.i.) : **1.** kadın hükümdar. **2.** hükümdar karısı. **3.** kadın adı.

melîkî مليكى (a.s.) : hükümdara âit, hükümdarla ilgili, hükümdara yaraşır yolda.

melîkiyyet مليكيت (a.i.) : hükümdarlık, hükümdar olma hâli.

Melikşâh ملكشاه (f.h.i.) : sultan Sencer'in babası olan Büyük Selçuk hükümdârı.

melîl مليل (a.s.) : kederli. (bkz : melûl).

melkut ملقوط ("ku" uzun okunur. a.s.) : **1.** yerden kaldırılıp alınan şey. **2.** buluntu, sokağa, virâneliğe veyâ câmi kapısına bırakılmış [çocuk]. (bkz : lakît).

mellâh ملاح (a.i.c. : mellâhan, mellâhîn ve mellâhûn) : gemici, kaptan, denizci.

mellâhân ملاحان (a. mellâh'ın c.) : gemiciler, kaptanlar, denizciler. (bkz : mellâhîn, mellâhûn).

mellâhe ملاحه (a.i.) : tuzla. (bkz : memlaha).

mellâhîn ملاحين (a.i. mellâh'ın c.) : gemici, kaptan. (bkz : mellâhân, mellâhûn).

mellâhûn ملاحون (a.i. mellâh'ın c.) : gemici, kaptan, denizci. (bkz : mellâhân, mellâhîn).

mellâse ملاسه (a.i.) : yer düzeltecek sürgü, âlet.

melmûs ملموس (a.s. lems'den. c.: melâmîs) : lemsolunmuş, el ile dokunulmuş.

melmûsât ملموسات (a.i. melmûs'un c.) : el ile dokunmalar.

melsâ' ملساء (a.s.) : **1.** düz, pürüzsüz [yer]. **Arz-ı melsâ** : otsuz yer, toprak. **Sâha-i melsâ** : pürüzsüz, düz yer. **2.** şarap. (bkz : bâde, hamr). **Hamr-ı melsâ** : tatlı şarap.

melsân ملسان (a.s.). (bkz : melsâ).

melsûk ملصوق (a.s.) : ilsâk edilmiş, bitiştirilmiş, yapıştırılmış.

melsûn ملسون (a.s.c. : melâsîn) : yalancı. (bkz : kezzâb).

meltafa ملطفه (a.i.) : lâtiflik, güzellik yeri olan şey veyâ vasıf.

mel'ûb ملعوب (a.s.) : salyalı ağız.

me'lûf مألوف (a.s. ülfet'den) : ülfet edinilmiş, alışılmış, alışmış; huy edilmiş. (bkz : me'nûs).

me'lûfiyyet مألوفيت (o.i.) : alışıklık. (bkz : ilf, üns).

melûl ملول (a.s. melâl'den) : **1.** melâlli, usanmış, bıkmış, bezmiş. (bkz : melâl, melel). **2.** mahzun. **3. i.** erkek adı.

melûl-âne ملولانه (a.f.zf.) : mahzun ve acıklı bir halde.

melûle ملوله (a.s.) : ["melûl" ün müennesi]. (bkz : melûl).

melûm ملوم (a.s. levm'den) : levmolunmuş, azarlanmış.

mel'ûn, mel'ûne ملعون ، ملعونه (a.s. lâ'n'den. c. : melâîn) : **1.** lânetlenmiş. **2.** tardolunmuş, kovulmuş. **İblîs-i mel'ûn** : kovulmuş şeytan. **3.** herkesin lânet ve nefret ettiği kimse.

melyân ملیان (a.s.). (bkz : mel'ân).

melzûm ملزوم (a.s.) : lüzumlu kılınmış.

melzûmiyyet ملزومیت (a.i.) : melzumluk, lüzumlu kılınma.

memâlik ممالك (a.i. memleket'in c.) : **1.** memleketler; ülkeler. **2.** bir devletin toprağı. (bkz : hıtat).

memâlik-i hârre : sıcak memleketler.

memâlik-i mahrûse, memâlik-i mahrûse--i şâhâne, memâlik-i Osmâniyye, memâlik-i şâhâne : Osmanlı ülkesi, Türkiye.

memâlik-i müctemia-i Amerika : Amerika Birleşik Devletleri.

memâlîk مماليك (a.i. memlûk'ün c.) : köleler, kullar. (bkz : bende-gân, ibâd).

memât ممات (a.i.) : ölüm. **Ba'de'l-memât** : ölümden, öldükten sonra.

memdûd ممدود (a.s. medd'den) : **1.** meddolunmuş, çekilmiş, uzatılmış, uzamış, uzatılan. **Zıll-ı memdûd** : uzamış gölge. **2.** medli, üzerinde med (uzatma) işâreti bulunan [harf].

memdûd sâmit : gr. uzun ünlü.

memdûh, memdûha ممدوحه ، ممدوح (a.s. medh'den. c. : memdûhât) : **1.** medholunmuş, övülmüş; övülecek. (bkz : meşkûr). **2. i.** erkek ve kadın adı.

memdûhât ممدوحات (a.s. memdûh ve memdûha'nın c.) : övülecek şeyler.

memdûhiyye ممدوحیه (a.i.) : Sultan Abdülmecîd'in tahta çıkışı sırasında bastırılan altın para.

memdûhiyyet ممدوحیت (a.i.) : memduhluk, makbullük.

me'men مأمن (a.i. emn'den) : **1.** emîn, güvenilir, sağlam yer. **2.** sığınılacak yer.

me'men-i rızâ : Kâ'be.

memerr ممر (a.i. mürûr'dan) : **1.** mürûr edilecek, geçilecek yer, yol, geçit, cadde, sokak. **2. astr.** geçit, **fr. passage.**

memerr-i nâs : herkesin geçtiği yol, geçit.

memhûr ممهور (o.s. mühr'den) : **1.** mühürlü, mühürlenmiş. (bkz : mahtûm). [yapma kelimelerdendir]. **2. tar.** Yeniçerilerle kale muhâfazasına me'mûr olanlara tahsîs olunan ulûfeyi göstermek üzere verilen vesîka.

memhûre ممهوره (a.s.) : mehri, nikâh bedeli verilmiş kadın.

memhûs ممحوص (a.s.) : **1.** pası çıkarılmış, parlatılmış, cilâlanmış. **2.** etine dolgun [insan ve hayvan].

memhuvv ممحو (a.s. mahv'dan) : mahvolmuş.

memîl ممیل (a.i. meyl'den) : meyletme, eğilme. (bkz : meyelân).

memkûr ممکور (a.s.c. : memâkîr) : **1.** kızıla boyanmış. **2.** av kanıyla kirlenmiş.

memkûre ممکوره (a.s.) : yakışıklı, uysal.

memlaha مملحه (a.i. milh'den) : tuzla, tuz çıkan yer. (bkz : mellâhe).

memleket مملکت (a.i.c. : memâlik) : **1.** ülke, devlet toprağı. **2.** şehir, kasaba, il. **3.** bir kimsenin doğup büyüdüğü yer. (bkz : diyâr, hıtta).

memleketeyn مملکتین (a.i.c.) : **1.** iki memleket. **2.** *Eflâk ve Buğdan'ın ikisine birden verilen* ad.

memlû, memlû' مملوء ، مملو (a.s.) : doldurulmuş, dolu. (bkz : lebâleb, pür).

memlûh مملوح (a.s. milh'den) : tuzlanmış, tuzlu; tuzlama.

memlûhât مملوحات (a.i. memlûh'un c.) : tuzlu, tuzlanmış şeyler.

memlûk مملوك (a.s.c. : memâlîk) : **1.** birinin malı olan. **2. i.** kul, köle. (bkz : abd, bende).

memlûk-âne مملوکانه (a.f.zf.) : kölece, köleye yakışır bir sûrette. [evvelce, büyüğe sunulan yazılarda, kendinden bahsederken kullanılırdı].

memlûke مملوکه (a.s.) : ["memlûk" ün müen.]. (bkz : memlûk).

memlûkiyyet مملوكيت (a.i.) : kulluk, kölelik. (bkz : bendegî).

memlûl مملول (a.s.) : melâl vermiş, usanılmış, bıkılmış.

memnûât ممنوعات (a.i. memnû', memnûa'nın c.) : yasak şeyler.

memnûât-ı şer'iyye : **huk.** [eskiden] işlenmesi şer'an men' ve nehyedilmiş olan şeyler.

memnûiyyet ممنوعيت (a.i.) : memnû'luk, yasaklık, yasak edilme.

memnû', memnûa ممنوع ، ممنوعه (a.s. men'den. c. : memnûât) : menedilmiş, yasak edilmiş, yasak. **Esliha-i memnûa** : yasak silâhlar. **Mıntaka-i memnûa** : yasak *bölge.

memnûü'l-amel : yapılması yasak iş.

memnûn ممنون (a.s.) : **1.** minnet altında bulunan. **2.** sevinmiş, sevinçli. **3.** râzı, hoşnut. (bkz : dil-şâd, mahzûz, mesrûr).

memnûne ممنونه (a.s.) : **1.** ["memnûn" ün müen.]. (bkz : memnûn). **2. i.** kadın adı.

memnûnen ممنوناً (a.zf.) : memnun olarak, sevinerek.

memnûniyyet ممنونيت (a.i.) : memnunluk, râzılık; sevinç duyma. (bkz : dil-şâdî, mahzûziyyet, mesrûriyyet).

memsûh, memsûha ممسوح ، ممسوحه (a.s. mesh'den) : mesholunmuş, el ile sıvanmış.

memsûh, memsûha ممسوخ ، ممسوخه (a.s. mesh'den) : mesholunmuş, suratı, daha çirkin bir şekle sokulmuş.

memsûn ممثون (a.s.) : mesâne hastalığına tutulmuş [kimse].

memsûs ممسوس (a.s.) : mesolunmuş, dokunulmuş.

memsûs ممصوص (a.s.) : massolunmuş, emilmiş, sorulmuş. **2. i.** baldır, incik.

memşâ ممشى ، ممشا (a.i. meşy'den) : ayakyolu.

memşûk ممشوق (a.s.) : meşkolunmuş, yazılmış.

memtûl ممطول (a.s.) : çekiçle döğülmüş, işlenmiş.

memtûr ممطور (a.s.) : üzerine yağmur yağmış. **Arz-ı memtûr** : yağmurlu toprak.

me'mûl مأمول (a.s. emel'den) : **1.** emel edinilen, ümit olunan, umulan, beklenilen. (bkz : muhtemel, mümkin). **2.** ümit, umut. **Gayr-i me'mûl** : umulmadık.

me'mûle مأموله (a.s.) : ["me'mûl'ün müen.]. (bkz : me'mûl).

me'mûn مأمون (a.s. emn'den) : **1.** emin bulunan, korkusuz, tehlikesiz, sağlam.

me'mûne مأمونه (a.s.) : ["me'mûn" ün müen.]. (bkz : me'mûn).

me'mûnü'l-âkıbe : sonu emin, korkusuz. **2. a. h. i.** Abbâsî halîfelerinden Harûnürreşîd'in kendisinden ve kardeşi Emin'den sonra hükümdar olan oğlunun adı.

me'mûr, me'mûre مأمور ، مأموره (a.i. emr'den. c. : me'mûrîn, meâmîr) : **1.** emir almış olan kimse. **2.** bir işle vazîfelendirilen kimse; devlet hizmetinde maaş veyâ ücretle çalıştırılan kimse, *görevli. **3. s.** emrolunan, emirle yaptırılmış olan [iş, şey]. **Hidmet-i me'mûre** : yapılması emrolunan hizmet, iş. **Umûr-i me'mûre**: yapılması emrolunan işler.

me'mûrün-bih : **huk.** [eskiden] emrolunan şey.

me'mûren مأموراً (a.zf.) : me'murlukla, me'mur olarak, bir işle vazîfelendirilerek.

me'mûrîn مأمورين (a.i. me'mûr'un c.) : me'murlar, devlet hizmetinde bulunan kimseler.

me'mûrîn-i askerîyye : askerî me'murlar.

me'mûrîn-i mülkiyye : mülkiye me'murları.

me'mûriyyet مأموريت (a.i.) : me'murluk, hizmet, vazîfe.

memzûc ممزوج (a.s. mezc'den) : **1.** mezcolunmuş, karıştırılmış, karışmış, karışık. **2. i. g. s.** bir yazı sitili.

memzûce ممزوجه (a.s. mezc'den) : ["memzûc" ün müen.]. (bkz : memzûc).

men من (f.z.) : ben.

men من (a.z.) : o kimse ki, kim, kim ki. **Ol babda emr ü fermân hezret-i men lehü'l-emrindir** : [büyük kimselere yazılan

yazılarda : "emir sizindir" mânâsına olarak bir klişe hâlinde kullanılırdı].

men aleyhi'd-diye : **huk.** [eskiden] üzerine diyet verilmesi lâzımgelen kimse.

men aleyhi'l-kısas : **huk.** [eskiden] üzerine kısas icrâsı îcâbeden kimse. (katil gibi).

men aleyhi'n-nafaka : **huk.** [eskiden] diğer bir şahsın nafakası kendi üzerine vâcibolan kimse.

men dakka dukka : kapı çalanın kapısı çalınır; çalma kapımı, çalarlar kapını; ne edersen ona bulursun, ne ekersen onu biçersin.

men lâ-yüreddü aleyh : **fer.** kendilerine red yapılmayan vârisler ki, karı ve kocadan ibârettir.

men lehü'd-diye : **huk.** [eskiden] diyete müstahik olan kimse : maktûlün veresesi gibi.

men lehü'l-hakk : **huk.** [eskiden] hak sâhibi olan kimse.

men lehü'l-hıdâne : **huk.** [eskiden] hidâna hakkına mâlik olan kimse.

men lehü'l-istiglâl : **huk.** [eskiden] bir vakıf mahallin gallesi kendine meşrût olan kimse.

men lehü'n-nafaka : **huk.** [eskiden] nafakası diğer kimse üzerine lâzımgelen kimse. [meselâ : baba üzerine oğlunun nafakası lâzım geldikte, oğula : "men leh-ün-nafaka" denir].

men lehü's-süknâ : **huk.** [eskiden] bir vakıf akarın süknâsına müstahik olan kimsedir ki, o akarda bizzat oturur, onu başkasına îcâr edemez ve o akarı lüzum görüldükçe -vakfiyede hilâfına bir şart yoksa- kendi malından tâmir eder.

men sabere zafer : sebreden, başarıya ulaşır; zafer sabredenindir.

men yüreddü aleyh : **fer.** muayyen hisselerden artan miktar kendilerince reddolunan vârislerdir ki, bunlar karı ve kocadan maada muayyen sehim sâhibi olanlardır.

men' منع (a.i.) : yasak etme, bırakmama; durdurma; esirgeme, vermeme, önleme.

men'â' منعاء (a.i.) : ölüm haberi.

men'â منعى (a.i.c. : menâî) : ölüm haberi, kara haber.

menâat مناعت (a.i.) : çetinlik, sarplık, güçlük.

menâat-i mevkîiyye : arâzî sarplığı.

menâb مناب (a.i. nevb'den) : **1.** birinin yerini tutma, vekîl olma. **2.** vekillik yeri.

menâbi' منابع (a.i. menba'ın c.) : menba'lar, kaynaklar.

menâbi'-i servet : zenginlik kaynakları.

menâbi'-i tabîiyye : tabîî kaynaklar.

menâbi'-i tahte'z-zemîn : **coğr.** yeraltı kaynakları.

menâbir منابر (a.i. minber'in c.) : minberler.

menâbir-i cevâmi' : câmi'lerin minberleri.

menâbit منابت (a.i. menbet ve menbit'in c.) : otlaklar, çayırlar.

menâcîk مناجيق (a.i. mencenîk'in c.). (bkz : mencenikat).

menâcil مناجل (a.i. mincel'in c.) : ekin orakları.

menâcim مناجم (a.i. mencem'in c.) : terâzi kolları.

menâdif منادف (a.i. mindef'in c.) : hallaç yayları.

menâdîl مناديل (a.i. mindîl = mendil'in c.) : **1.** mendiller. **2.** küçük havlular, peçeteler, yağlıklar.

men'af منعف (a.i.c. : menâif) : dağın sivri tepesi.

Menâf مناف (a.h.i.) : İslâm'dan evvel Arapların putu. **Abd-i menâf.**

menâfi' منافع (a.i. menfaat'in c.) : menfaatler, yararlar, çıkarlar.

menâfi'-i âmme : *kamu *yararı.

menâfi-i emriyye : **tar.** Osmanlılar devrinde, mahsulden, alım satımdan vergi gibi alınan hazine geliri.

menâfi-i kesîre : bol menfaaler.

menâfi-i umûmiyye : umûmî menfaatler.

menâfi-i umûmiyyeye hâdim : umûmun menfaatine hizmet eden, faydalı, yararlı olan.

menâfîh منافيخ (a.i. minfâh'ın c.) : körükler.

menâfiz منافذ (a.i. menfez'in c.) : menfezler, geçecek delikler, yarıklar.

menâh مناخ (f.s.) : **1.** bol, geniş. (bkz : ferâh). **2.** dar. (bkz : dayyik).

menâhe مناحه (a.i. nevha'dan. c. : menâih) : ölü için ağlanacak yer. (bkz : mâtem-gâh, mâtem-gede, matem serâ).

menâhî مناهی (a.i. menhî'nin c.) : harâm olmuş, yapılması şer'an menedilmiş şeyler.

menâhic مناهج (a.i. menhec'in c.) : açık, geniş, boş yollar.

menâhîc مناهیج (a.i. minhâc'ın c.) : açık, geniş yollar.

menâhil مناهل (a.i. menhel'in c.) : **1.** hayvan sulanan, suvarılan yerler. **2.** konulacak, durulacak sulak yerler.

menâhir مناحر (a.i. menhar'ın c.) : hayvan kesilecek yerler, salhâneler.

menâhir مناخر (a.i. menhir'in c.) : **anat.** burun delikleri.

menâhis مناحس (a.i. minhas'ın c.) : uğursuz şeyler.

menâhit مناحت (a.i. minhât'ın c.) : [taş ve tahta] yontma âletleri.

menâhiz مناحز (a.i. minhaz'in c.) : burun delikleri.

menâî مناعی (a.i. men'â'nın c.) : ölüm haberleri, kara haberler.

menâif مناعف (a.i. men'af'ın c.) : dağların sivri tepeleri.

menâif-i cibâl : dağların sivri tepeleri.

menâih منائح (a.i. menâhe'nin c.) : ölü için ağlanacak yerler.

menâir منائر (a.i. menâre'nin c.) : minâreler. (bkz : menâvir).

menâkıb مناقب (a.i. menkabe'nin c.) : menkabeler, övünülecek vasıflar.

Menâkıb-ı Hüner-verân (hünerli kişilerin menkıbeleri) : Divan Edebiyatı şâir ve tarihçilerinden Gelibolu'lu Ali'nin 1586 da hazırladığı biyoğrafik nitelikteki eseri.

Menâkıbü'l-Ârifîn (âriflerin menkabeleri) : Ahmet Eflâkî Dede'nin, âriflerin hayat hikâyelerini anlattığı ünlü Farsça eseri.

menâkıb-nâme مناقبنامه (a.f.b.i.) : menkıbelerden bahseden eser.

menâkib مناکب (a.i. menkib'in c.) : **anat.** omuz ile kol kemiğinin birleştiği yerler.

menâkir مناکر (a.i. münker'in c.) : günah ve kötü şeyler.

menâkîr مناقیر (a.i. minkar'ın c.) : **1.** yırtıcı kuşların gagaları. **2.** taşçı kalemleri.

menâl منال (a.s.) : **1.** nâil olunan, sâhip olunan, ele geçirilen şey. **2.** yetiştirme, nâil olma. **Mâl ü menâl** : varı yoğu, bütün varlığı. **Asîrü'l-menâl, Sa'bü'l-menâl** : elde edilmesi güç.

menâm منام (a.i. nevm'den) : **1.** uyunacak yer, yatak odası. (bkz : hâb-gâh). **2.** uyku. **3.** rüya. **4.** düş.

menâme منامه (a.i.) : döşek, yatak.

menâmî منامی (a.s.) : **1.** rüyaya âit, rûya ile ilgili olan. **2.** rüya tâbir eden, rüya yorumlayan.

menâr منار (a.i. nûr'dan) : **1.** nur, ışık yeri. **2.** fener kulesi. **3.** yol işâretleri.

menâre مناره (a.i. nûr'dan. c. : menâir, menâvir) : **1.** minâre. **2.** ışık kulesi.

menâs مناص (a.i.) : kaçıp sığınılacak yer. (bkz : melâz, melce', penâh). **Cây-ı menâs** : sığınacak yer.

menâsıb مناصب (a.i. mansıb'ın c.) : pâyeler, makamlar, rütbeler, dereceler.

menâsıb-ı kalemiyye : mülkî ve mâlî hizmetler.

menâsıb-ı seyfiyye : askerlik hizmetleri.

menâsıb-ı tevcîhî : devlet hizmetine tâyin.

menâsik مناسك (a.i. mensek ve mensik'in c.) : ibâdet yerleri.

menâsik-i hacc : 1) hacı olmak üzere Mekke'ye gidenlerin Kâbe'yi ziyâret etmeleri. (bkz : tavâf). Arafat'ta vakfeye durma. (bkz : vakfe), kurban kesme. (bkz : nahr), ihram giyme. (bkz : ihrâm), muayyen bir yerden bir yere kadar yürüme. (bkz : sa'y) gibi yapılan ibâdet rükünleri; 2) bunların yolunu, usûlünü gösteren kitap.

menâsim مناسم (a.i. mensim'in c.) : **1.** eserler, alâmetler, izler. **2.** yollar, meslekler.

menâsir مناسر (a.i. minser'in c.) : **1.** yırtıcı kuşların gagaları. **2.** taşçı kalemleri. (bkz : menâkîr[1,2]).

menassa منصه (a.i.) : çeyiz odası.

menâşîr مناشير (a.s. menşûr'un c.) : **1. tar.** pâdişâhın verdiği vezirlik veyâ müşirlik fermanları. **2. mat.** menşurlar, *biçmeler, prizmalar. **3.** (minşâr'ın c.) : destereler.

Menât مناة (a.h.i.) : [Câhiliyye devrinde] Kâ'be'de "Hüzeyl" ve "Huzâa" kabîlelerinin ma'bûdu olmak üzere konulan sanem.

menât مناط (a.i.) : asma yeri, ilişip asılacak yer.

menâtık مناطق (a.i. mıntaka'nın c.) : *bölgeler.

menâtık-ı baîde : uzak *bölgeler.

menâtık-ı dûşîze : bâkir mıntakalar, insan ayağı basmamış yerler.

menâtık-ı dûşîze-i tahayyül : hulyâ kurmanın bâkir mıntakaları.

menâtık-ı mütesâvi'l-harâre : [aynı nısıf kürede] harâretleri müsâvî olan *bölgeler.

menâvir مناور (a.i. mînâre'nin c.) : minâreler. (bkz : menâir).

menâyâ منايا (a.i. meniyye'nin c.) : ölümler.

menâzım مناظم (a.i. manzam'ın c.) : diziler, sıralar.

Menâzımü'l-Cevâhir (cevher dizileri) : XVII. asır dilci ve şâirlerinden Tire'li Mustafa Hâkî'nin 1632 (H. 1042) de üç dil üzerine (Türkçe-Arapça-Farsça) yazdığı manzum lûgat kitabıdır.

menâzır مناظر (a.i. manzar ve manzara'nın c.) : manzaralar, görünüşler, **fr. perspectives.**

Menâzırü'l-Avâlim (âlemlerin manzaraları) : XVI. yüzyıl tarihçi ve bilginlerinden Âşık Mehmet bin Hâfız Ömer'in 1597'de yazdığı Anadolu ve Rumeli şehirlerine dair eseri.

menâzırü't-tasvîr : **mat.** stereografi.

menâzırü't-tasvîrî : **mat.** stereografik.

menâzırî مناظرى (a.s.) : **peo.** perspektif.

menâzi' منازع (a.i. minza'ın c.) : niza, kavga edilecek yerler.

menâzil منازل (a.i. menzil'in c.) : menziller, duraklar, konak yerleri. (bkz : merâhil).

menâzil-i kamer : **astr.** Ay'ın üzerinde hareket ettiği farzolunan mahrek üstünde varsayılan noktalardan herbiri.

menba' منبع (a.i. nebeân'dan. c. : menâbi') : **1.** kaynak. **2.** pınar.

menba'-ı harâret : **fiz.** *ısı kaynağı.

menba'-ı ihtizâz : **fiz.** *titreşim kaynağı.

menba'-ı sadâ : **fiz.** ses kaynağı.

menba'-ı ziyâ : **fiz.** ışık kaynağı.

menbel منبل (a.s.) : tenbel.

menbet, menbit منبت ، منبت (a.i.c. : menâbit) : otlak, çayır.

menbûş منبوش (a.s.) : soyulmuş, açılmış. **Meyt-i menbûş** : soyulmuş ölü.

menbûz منبوذ (a.s.) : piç. (bkz : lakît, veled-i zinâ).

mencâ منجا (a.i.) : **1.** necat, kurtuluş yeri. **2.** necat bulma, kurtulma.

mencât منجات (a.i.) : necat bulma, kurtulma. (bkz : halâs).

mencelâb منجلاب (f.i.) : çirkef çukuru.

mencem منجم (a.i.c. : menâcim) : terâzi kolu.

mencenik منجنق (a.i.c.: mecânîk, mecânik) : [eskiden] mancınık, savaşlarda büyük taşları atmakta kulanılan sapan.

mencenîk منجنيق (a.i.c. : mecânik, mecânîk, mencenikat) : mancınık, düşmana taş atmak üzere kullanılan büyük sapan. [Farsçası : "mencenîk" dir].

mencenikat منجنيقات ("ka" uzun okunur. a.i. mencenîk'in c.) : mancınıklar.

mencûd منجود (a.s.) : gamlı, kederli, tasalı.

mencûk منجوق (f.i.) : **1.** bayrak direklerinin başına takılan küçük ay. (bkz : meh-çe). **2.** şemsiye. **3.** sancak, bayrak.

mend مند (f.e.) : -li. **Derd-mend** : dertli, hasta. **Hired-mend** : akıllı. **Sûd-mend** : faydalı... gibi.

mendeb مندب (a.i.) : **1.** şamata ile ağlama. **2.** tehlike; ölüm.

mendel مندل (f.i.) : **1.** afsuncuların afsun yaparken etraflarına çizdikleri dâire. **2.** ödağacı, Hint ödağacı.

mendeme مندمه (a.i.) : **1.** pişman olma. **2.** pişman olacak yer.

mendîl مندیل (a.i.c. : menâdîl) : **1.** mendil. **2.** küçük havlu, peçete, yağlık. [aslı : "mindîl" dir].

mendûb مندوب (a.s.) : **1.** şerîatçe yapılması uygun görülen. **2.** iyilikleri sayılarak arkasından ağlanan ölü.

mendûbât مندوبات (a.s. mendûb'un c.) : (bkz : mendûb).

mendûf مندوف (a.s.) : didilmiş, atılmış. (bkz : menfûş).

menea منعه (a.s. mâni'in c.) : **1.** menedenler, geri bırakanlar, engel olanlar. **2.** engeller, özürler. **3. i.** cemaat ve kuvvet.

menend منند (f.i.). **1.** (bkz : mânend). **2. e.** gibi.

menend-i mürg-i bâl-şikeste : kırık kanatlı kuş misâli, kanadı kırık kuş gibi.

menevî منوی (a.s.) : menî'ye mensup, menî ile ilgili. **Huveynât-ı meneviyye. fzy.** nutfe (*döl suyu) deki mikroskopik hayvancıklar, spermalar. **Hüceyrât-ı meneviyye : fizy.** nutfe (*döl suyu) deki hüceyreler, odacıklar. **Sâil-i menevî : fizy.** nutfe, *dölsuyu.

meneviyye منویه (a.s.) : ["menevî"nin müen.]. (bkz : menevî).

menfâ منفی (a.i.) : nefyedilen, sürülen yer, sürgün yeri.

menfaat منفعت (a.i. nef'den. c. : menâfi') : fayda, kâr, çıkar, yarar.

menfaat-i umûmiyye : *kamu yararı.

menfaat-bahş منفعت بخش (a.f.b.s.) : menfaat, fayda veren, menfaatli, yararlı.

menfaat-dâr منفعتدار (a.f.s.) : menfaat, fayda gören.

menfaat-perest منفعت پرست (a.f.b.s.) : kendi menfaatini düşünen, çıkarına bakan.

menfehim منفهم (a.s. fehm'den) : infihâm eden, anlaşılan, kavranılan.

menfer منفر (a.i.) : nefret edilecek yer; geri kaçılacak yer.

menfes منفس (a.i. nefes'den) : nefes alacak yer, nefes deliği.

menfez منفذ (a.i. nüfûz'dan. c. : menâfiz) : nüfûz edecek yer, delik, yarık, ağız.

menfî منفی (a.s. nefy'den) : **1.** nefyedilmiş, sürgün edilmiş, sürgün. **2.** her şeyin olmayacak tarafını, aksini, tersini düşünen, ileri süren. **3. gr.** *olumsuz. **4. fiz., mat.** negatif.

menfiyye منفیه (a.s. nefy'den) : ["menfî" nin müen.]. (bkz : menfî).

menfiyyen منفیاً (a.zf.) : menfî, sürgün olarak.

menfûh منفوخ (a.s. nefh'den) : **1.** nefholunmuş, üfürülmüş. **2.** büyük karınlı, şişman.

menfûha منفوخه (a.s. nefh'den) : ["menfûh" ün müen.]. (bkz : menfûh).

menfûr منفور (a.s. nefret'den) : nefret edilen, iğrenç. (bkz : mebguz).

menfûre منفوره (a.s. nefret'den) : ["menfûr" un müen.]. (bkz : menfûr).

menfûş منفوش (a.s.) : atılmış, didilmiş. [elfâz-ı Kur'âniyye'dendir]. (bkz : mendûf).

menfûşe منفوشه (a.s.) : ["menfûş" un müen.]. (bkz : menfûş).

mengûş منگوش (f.i.) : küpe. (bkz : gûş-vâre).

menh منح (a.i.) : verme. (bkz : i'tâ, atiyye, ihsân, in'âm).

menhar منخر (a.i.) : burun deliği. (bkz : menhir, minhir, munhur).

menhar منحر (a.i. nahr'den. c. : menâhir) : hayvan kesilecek yer, salhâne.

menhec منهج (a.i.c. : menâhic) : geniş, açık yol.

menhec-i sedâd : doğruluk yolu. (bkz : sırât-ı mustakîm).

menhel منهل (a.i.c. : menâhil) : **1.** hayvan sulanan, suvarılan yer. **2.** konulacak, durulacak sulak yer.

menhî منهی (a.i.c. : menâhî) : harâm olmuş, yapılması şer'an menedilmiş şey.

menhir, menhar, minhir, munhur منخر ، منخر ، منخر ، منخر (a.i.c. : menâhir) : **anat.** burun deliği.

menhiyyât منهیات (a.i. menhî'nin c.) : dînin yasak ettiği şeyler.

menhiyye منهیه (a.s.) : ["menhî"nin müen.]. (bkz : menhî).

menhûb, menhûbe منهوبه ، منهوب (a.s. nehb'den) : nehbolunmuş, yağma edilmiş, talanlanmış. **Emvâl-i menhûbe** : yağma, talan edilmiş mallar.

menhûbât منهوبات (a.i. menhûb'un c.) : yağma edilmiş şeyler.

menhûs منحوس (a.s. nahs'dan) : nuhûsetli, uğursuz. (bkz : meş'ûm).

menhûs منخوس (a.s.) : kuyruğunun yanları uyuz olan [deve].

menhûse منحوسه (a.s. nahs'dan) : ["menhûs" un müen.]. (bkz : menhûs).

menhûş منهوش (a.s.) : yılan, akrep gibi hayvanlar tarafından sokulmuş.

menhût, menhûta منحوته ، منحوت (a.s. naht'den) : naht olunmuş, yontulmuş, tıraş edilmiş, kazılarak yonulmuş. **Kelime-i menhûte** : iki kelimeden meydana gelen bir kelime : ["elhamdülillâhi" demek yerine : **hamdele**; "sallallâhü aleyhi ve sellem" yerine **sal'ame**; "salavât getirmek" yerine : **salvele**.. gibi].

menî منی (a.i.) : **biy.** dölsuyu, belsuyu, sperma. (bkz : nutfe).

menî' منیع (a.s. menâat'den) : sarp, el erişmez, zaptı zor [yer]. **Mevki-i menî'** : sarp, çetin yer.

menî منی (f.i.) : benlik.

menîha منیحه (a.i.) : bahşiş; hediye, armağan.

menîn منین (a.i.) : toz. (bkz : gubâr).

meniş منش (f.i.) : huy, tabîat. **Bed-meniş** : kötü huylu. **Har-meniş** : eşek tabîatli.

meniyye منیه (a.i.c. : menâyâ) : **1.** ölüm. **2.** Sultan Azîz'in saltanatının ilk devirlerinde İngiltere'den alınan tüfeklerin adı.

menkabe منقبه (a.i.c. : menâkıb) : çoğu tanınmış veyâ târihe geçmiş kimselerin ahvâline (*durumuna) âit fıkralar, hikâyeler.

menkabet منقبت (a.i.c. : menâkıb). (bkz : menkabe).

menkabet-hân منقبت خوان (a.f.b.s.) : menkabet okuyan.

menkabevî منقبوی (a.s.) : efsanevî.

menkase منقصه (a.i.) : eksiklik. (bkz : naks).

menkel منکل (a.i.) : ayak bileziği, kadınların süs olarak ayaklarına taktıkları bilezik.

menkib منکب (a.i.c. : menâkib) : **anat.** omuz ile kol kemiğinin birleştiği yer.

menku', menkua منقوعه ، منقوع ("ku" uzun okunur. a.s.) : suda kaynatılmış, haşlanmış.

menkuât منقوعات ("ku" uzun okunur. a.i. menkua'nın c.) : haşlanmış nebat suları.

menkub منقوب ("ku" uzun okunur. a.s. nakb'den) : delinmiş, oyulmuş. (bkz : süfte).

menkûb منکوب (a.s. nekbet'den) : **1.** nekbete düşmüş, tâlihsiz. **2.** gözden ve mevkiden düşmüş.

menkûbiyyet منکوبیت (a.i.) : menkûpluk, düşkünlük. [yapma kelimelerdendir].

menkûha منکوحه (a.i.) : nikâhlı kadın. (bkz : halîle, zevce).

menkul, menkule منقوله ، منقول ("ku" lar uzun okunur. a.s. nakl'den) : **1.** nakledilmiş, bir yerden bir yere taşınmış, taşınan. **Emvâl-i menkule** : bir yerden bir yere taşınabilen mallar : "iskemle, masa.." gibi. **Emvâl-i gayr-i menkule** : nakli, taşınması mümkün olmayan mallar : "ev, tarla.." gibi. **2.** ağızdan ağıza geçmiş (söz, haber, hikâye..).

menkulât منقولات ("ku" uzun okunur. a.i. menkule'nin c.) : **1.** ağızdan ağıza yayılarak duyulan, bilinen şeyler. **2.** hadîs, tefsîr bilgileri. ["ma'kulât" ın zıddı].

menkur منقور ("ku" uzun okunur. a.s. nakr'den) : delinmiş, oyulmuş.

menkûr منکور (a.s. nekr'den. c. : menâkîr) : inkâr olunmuş.

menkure منقوره (a.s.) : ["menkur" un müen.]. (bkz : menkur).

menkus منقوص ("ku" uzun okunur. a.s. naks'dan) : eksik olan.

menkûs منکوس (a.s. nüks'den) : **1.** başaşağı çevrilmiş, tersine dönmüş. (bkz : ma'kûs, zîr ü zeber). **2.** hastalığı nüksetmiş, tepmiş. **3.** sol ön ayağında beyaz bulunan ve Araplarca makbûl sayılmayan [at].

M

menkûsa منقوصه (a.s.) : ["menkûs" un müen.]. (bkz : menkus).

menkûse منكوسه (a.s.) : ["menkûs"un müen.]. (bkz : menkûs).

menkuş منقوش ("ku" uzun okunur. a.s. nakş'dan) : **1.** nakış olunmuş, işlenmiş, resim yapılmış, boya ile süslenmiş. **2. i. g. s.** nakışlı pencere, alçı pencere.

menkut منقوط ("ku" uzun okunur. a.s. nokta'dan) : **1.** noktalanmış, noktalı. **Hurûf-i menkuta** : noktalı harfler. **2.** "ebced" hesâbıyla ve noktalı harflere göre tertîbedilmiş târih.

menkuta منقوطه ("ku" uzun okunur. a.s. nokta'dan) : [menkut"un müen.]. (bkz : menkut].

menkuz منقوض ("ku" uzun okunur. a.s. nakz'dan) : nakzedilmiş, bozulmuş, hükümsüz bırakılmış. **Karâr-ı menkuz** : **huk.** nakzolunmuş, bozulmuş karar.

men lehü'd-diye من له الديه (a.b.i.) : **fık.** diyete müstehik olan kimse.

men lehü'l-hakk من له الحق (a.b.i.) : **fık.** hak sâhibi olan kimse.

men lehü'l-hidâne من له الحضانه (a.b.i.) : **fık.** hidâne hakkına mâlik olan kimse.

men lehü'l-istiglâl من له الاستغلال (a.b.i.) : **fık.** bir vakıf yerin gallesi kendine meşrût olan kimse.

men lehü'n-nafaka من له النفقه (a.b.i.) : **fık.** nafakası başka kimse üzerine lâzım olan kimse.

men lehü's-süknâ من له السكنا (a.b.i.) : bir vakıf akarın süknâsına müstahik olan kimse.

menmûl منمول (a.s.) : üzerine karınca üşüşmüş [şey].

menn من (a.i.) : **1.** kudret helvası. **2.** ihsân etme, iyilik etme, bağışlama. **3.** batman. **4.** edilen iyiliği başa kakma.

menn-i kıttîs : anber balığından çıkarılıp ve mum yapmakta kullanılan yağlı bir madde.

mennâ' مناع (a.s. men'den) : **1.** menedici, önleyici. **2.** yaptırmayan, alıkoyan.

mennâü'l-hayr : hayıra, iyiliğe mânî olan, iyiliği önleyen.

mennâc مناج (a.s.) : çok bahşiş veren.

mennân منان (a.s.) : **1.** [Allah adlarındandır] çok ihsân eden, veren, ihsânı bol. **2. i.** erkek adı.

mennâne منانه (a.i.) : yalnız malı, mülkü, zenginliği için kendisiyle evlenilen kadın. [kocasını dâimâ minnet altında bıraktığı için bu ad verilmiştir].

mensec منسج (a.i.) : nescolunan, bez dokunulan yer, dokuma evi, trikotaj mağazası.

mensek منسك (a.i.c. : menâsik) : **1.** ibâdet yeri. (bkz : ibâdet-gâh). **2.** kurban kesecek yer.

mensî منسى (a.s. nisyân'dan) : **1.** unutulmuş. **Nesyen mensiyyen** : büsbütün unutulmuş. **2.** terk edilmiş, bırakılmış.

mensic منسج (a.i.). (bkz : mensec).

mensik منسك (a.i.c. : menâsik). (bkz : mensek).

mensim منسم (a.i.c. : menâsim) : **1.** deve tırnağı. **2.** eser, alâmet. **3.** yol.

mensiyyât منسيات (a.s. mensî'nin c.) : unutulmuş şeyler.

mensiyyen منسياً (a.zf.) : unutularak.

mensiyyet منسيت (a.i.) : unutulma.

mensûb منسوب (a.s. nisbet'den. c. : mensûbîn) : bir kimseye, bir şeye nisbeti olan, bir şeyle ilgisi bulunan. (bkz : merbût, müteallik). **İsm-i mensûb** : **gr.** kelimenin sonuna : Türkçede -li, Arapça ve Farsçada, kelime sessiz harfle bitiyorsa bir "-î"; sesli harfle bitiyorsa, yerine göre, sesli harf atılarak veyâ atılmayarak: "-î, -yî veyâ -vî getirilerek yapılan sıfat : "Tebrîz - Tebrîzî, Ruhâ - Ruhâlı, Ruhâvî; Mekke - Mekkeli, Mekkevî..." gibi.

mensûbât منسوبات (a.i. mensûb'un c.) : mensuplar, bir yerle ilişiği olanlar.

mensûbe منسوبه (a.s.) : ["mensûb" un müen.]. (bkz : mensûb).

mensûbîn منسوبين (a.i. mensûb'un c.) : mensuplar, nispeti olanlar.

mensûbiyyet منسوبيت (a.i.) : mensupluk, mensûbolma hâli, ilgililik.

mensûc منسوج (a.s. nesc'den) : nescolunmuş, dokunmuş, örülmüş.

mensûcât منسوجات (o.i. mensûc'un c.) : nescolunmuş, dokunmuş şeyler, dokumalar.

mensucât-ı harîriyye : ipek dokumalar.

mensûh منسوخ (a.s. nesh'den) : nesholunmuş, hükümsüz bırakılmış, hükmü kaldırılmış.

mensûhât منسوخات (a.i.c.) : **tar.** yaya ve müsellem teşkîlatının kaldırılması, mülkî ve askerî me'mûriyetlerin lağv olunması üzerine hükûmete intikal eden timarlar.

mensûk منسوق (a.s. nesk'den) : neskolunmuş, düzgün olarak dizilmiş, dizili olan.

mensûr منثور (a.s. nesr'den) : **1.** saçılmış, dağılmış. **2. ed.** manzum olmayan, vezinsiz, kafiyesiz söz.

mensûre منثوره (a.i.) : **ed.** mensur şiir tarzında yazılan yazı.

menşe' منشأ (a.i. neş'et'den) : **1.** bir şeyin neşet ettiği, çıktığı yer, esas, kök. **2.** yetişilen yer, bitirilen mektep.

menşe'-i küttâb-ı askerî : [eskiden] Bâbıseraskerî'de askerî kâtip yetiştirmek üzere açılmış mektep. [1292 (1875) de bir mektep şeklini almıştır].

menşed منشد (a.i.) : isteme. (bkz : taleb).

menşele منشله (a.i.) : küçük parmağın yüzük takılan yeri.

menşer منشر (a.i.) : neşredilen, dağıtılan yer.

menşûr منشور (a.s.c. : menâşîr) : **1.** neşrolunmuş, dağıtılmış, yayılmış. **2. i.** pâdişâhın verdiği vezirlik, müşirlik veyâ kazilkuzatlık rütbelerinin tevcîhini hâvî ferman. **3. i. mat.** biçme, *prizma, **fr. prisme.**

menşûr-i kaim ("ka" uzun okunur) : **mat.** dik prizma, dik biçme, **fr. prisme droit.**

menşûr-i mâil : **mat.** eğik prizma, eğik biçme, **fr. prisme oblique.**

menşûr-i makta' : **geo.** *kesik *prizma, **fr. tronc de prisme.**

menşûr-i muhammesi : **mat.** beşgen prizma, beşgen biçme, **fr. prisme pentagonal.**

menşûr-i muntazam : **geo.** düzgün *prizma, **fr. prisme droit et régulier.**

menşûr-i münharifî : **mat.** dörtgen prizma, dörtgen biçme, **fr. prisme quadrangulaire.**

menşûr-i müseddesi : **mat.** *altıgen prizma, **fr. prisme hexagonal.**

menşûr-i müsellesî : **geo.** *üçgen prizma, **fr. prisme triangulaire.**

menşûr-i mütesâvi'l-adla': **geo.** *paralelyüz.

menşûrî منشوری (a.s.) : **mat.** prizmatik, *biçmesel, **fr. prismatique.**

menûn منون (a.i.) : vakit, zaman, **Reybü'l-menûn** : zamânın hâdiseleri.

me'nûs مأنوس (a.s.) : ünsiyet olunmuş, alışılmış; alışık. (bkz : me'lûf).

me'nûse مأنوسه (a.s.) : ["me'nûs" un müen.]. (bkz : me'nûs).

me'nûsiyyet مأنوسیت (a.i.) : alışılma, alışılmış olma.

men'ûş منعوش (a.s.) : **1.** yukarı kaldırılmış. **2.** fakir düştükten sonra sevindirilmiş. **3.** hayır ile anılan ölü. **4.** tabuta konulmuş.

men'ût منعوت (a.s.) : medhedilmiş, iyiliği, güzelliği söylenmiş.

menût منوط (a.s.) : **1.** asılı, asılmış, raptedilmiş. (bkz : merbût). **2.** bağlı. (bkz : vâbeste).

menûtiyyet منوتیت (a.i.) : tâbi olma, *bağımlılık.

menvî منوی (a.i. niyyet'den) : niyet edilen şey, meram, maksat, gaye.

menvî-i zamîr : içindeki niyet, maksat.

menzehe منـــزهه (a.i.) : gezinti yeri.

menzele منـــزله (a.i.) : **1.** derece, sıra. **2.** durak yeri.

menzil منـــزل (a.i. nüzûl'den. c. : menâzil) : **1.** yollardaki konak yeri. **2.** ev. **3.** bir günlük yol, konak. **4.** mesâfe. **5. astr.** benâtünna'ş yıldızı. **menzil-i cân** : **1) tas.** insanın vücudu. **2.** ulvî âlem.

menzil-i Kamer : **astr.** Ay'ın, Arz'ın etrafındaki mahreki ve bu mahrekte aynı noktaya tekrar gelebilmek için sarfettiği zaman.

menzil-i külli : mahrekin en son noktasına kadar olan mesâfe.

menzile منـــزله (a.i.). (bkz : menzilet).

menzilet منـــزلت (a.i.) : 1. derece, rütbe, yükseklik derecesi. (bkz : pâye). 2. inecek yer, konak yeri; ev; hâne.

menzil-gâh منـــزلگاه (a.f.b.i.) : menzil yeri, konak. (bkz : menzilgeh, menzil-hâne). [aslında menzil, konak yeri demek olduğuna göre "gâh" ekinin eklenmesi yanlış olmakla berâber Osmanlıcada eklenip kullanılmıştır].

menzil-geh منـــزلگه (a.f.b.i.). (bkz : menzilgâh, menzil-hâne).

menzil-hâne منـــزلخانه (a.f.b.i.) : konak yeri; hayvan değiştirilen yer. [aslında menzil, konak yeri demek olduğuna göre "hâne" kelimesinin eklenmesi teşkîle aykırı olmakla berâber kullanılır olmuştur].

menzû' منـــزوع (a.s. nez'den) : nezolunmuş, koparılmış.

menzûf منـــزوف (a.s.) : 1. kan kaybı yüzünden dermansız kalmış [kimse]. 2. susuzluktan dili damağı kurumuş [kimse].

menzûl منـــزول (i.s. nüzûl'den) : nüzullü, inmeli. (bkz : meflûc). [yapma kelimelerdendir].

menzûr منذور (a.s.) : nezrolunmuş, va'dedilmiş, adanmış.

mer' مرء (a.i.) : adam, erkek, kişi. (bkz : merdüm). [müen. : "mer'e"].

mer مر (f.s.) : elli [sayı]. (bkz : hamsîn, hamsûn, pençâh).

mer'a مرعا ، مرعی (a.i. ra'y'dan. c.: merâî) : çayırlık, otlak.

mer'â مرآ (a.i.c.) : aynalar. (bkz : merâî).

mer'abe مرعبه (a.i.) : 1. tenha ve korkunç yer. 2. birdenbire korkutma.

merâbi' مرابع (a.i.) : 1. (mürabba'ın c.) : mürabbalar, *kareler. 2. (merba'ın c.) : ilkbaharda oturulan evler.

merâbih مرابح (a.i. ribh'in c.) : ticâret kazançları.

merâci' مراجع (a.i. merci'in c.) : rücû edilecek, dönülecek yerler, müracaat edilecek başvurulacak yerler, kimseler.

merâdet مرادت (a.i.) : kuvvetlilik. (bkz : salâbet).

merâfık مرافق (a.i. mirfak'ın c.) : 1. dirsekler. 2. mutfaklar. 3. kilerler.

merah مرح (a.i.c. : merahân) : çok aşırı sevinme.

merâh مراح (a.i.) : 1. rahat edecek yer. 2. yer, mekân (bkz : mekân, me'vâ). 3. Arapça nahv cümlesinden meşhur eser.

merahân مرحان (a.i. merah'ın c.) : çok neşeli, çok sevinçli olma halleri.

merâhil مراحل (a.i. merhale'nin c.) : konaklar, mesâfeler, menziller, duraklar. (bkz : **merâhil-i baîde** : uzak konaklar, duraklar.

merâhil-peymâ مراحل پیما (a.f.b.s.) : yolcu, seyyah. (bkz : merhale-nişîn).

merâhim مراحم (a.i. merhamet'in c.) : merhametler, acımalar.

merâhim مراهم (a.i. merhem'in c.) : merhemler.

merâî مرائی (a.i. mir'at'ın c.) : aynalar. (bkz : mer'â, merâyâ).

merâî مراعی (a.i. mer'a'nın c.) : çayırlıklar, otlaklar.

merâir مرائر (a.i. merâre'nin c.) : **anat**. öd keseleri.

merak مرق (a.i.) : çorba; et suyu.

merâk مراق (a.i.) : 1. bir şeyi anlamak veyâ öğrenmek için duyulan arzu. 2. bir şeyi edinmek, yapmak, bir şeyle uğraşmak arzusu. 3. heves, istek, düşkünlük. 4. iç darlığı. 5. kuruntu, telâş. 6. kaygı, tasa. 7. kara sevdâ, dalgınlık.

meraka مرقه (a.i.) : 1. koyu et suyu. 2. terbiye [yemek].

merâkıd مراقد (a.i. merkad'ın c.) : mezarlar, kabirler.

merâkım مراقم (a.i. mirkam'ın c.) : kalemler, yazacak âletler.

merâkî مراقی (a.s.) : 1. kuruntu, vesvese içinde bulunan [kimse]. 2. (i. mirkat'ın c.) : merdivenler, basamaklar; dereceler.

merâkib مراكب (a.i. merkeb'in c.) : rükûbedilecek, binilecek şeyler.

merâkib-i bahriyye : vapurlar, gemiler, kayıklar gibi deniz nakil vâsıtaları.

merâkib-i berriyye : at, araba, otomobil gibi kara nakil vâsıtaları.

merâkib-i cesîme : yüz tonilâtodan yukarı olan gemiler.

merâkib-i sagîre : yüz tonilâtoya kadar olan gemiler.

merâkiz مراكز (a.i. merkez'in c.) : merkezler. (bkz : merkez).

merakk مرق (a.i.) : **1.** sağrı [atta]. **2. astr.** Dübb-i ekber adlı yıldız kümesinin dörtgeninde bulunan parlak yıldız, **fr., ing. merak. Lât. Beta Ursus Majoris.** [yedili kümenin ikinci derecedeki parlak yıldızıdır].

merâm مرام (a.i.) : **1.** istek, maksad, niyet. **2.** Konya'nın meşhur sayfiye yeri.

merâm-bahş, merâm-bahşâ مرام بخش ، بخشا (a.f.b.s.) : birine istediğini veren.

merânet مرانت (a.i.) : **1.** yumuşaklık. (bkz : nuûmet). **2. fiz.** bir maddenin, çekiçle dövüldüğü zaman yayılması vasfı.

merâre مراره (a.i.c. : merâir) : **anat.** öd kesesi.

merâret مرارت (a.i.) : acılık, tatsızlık.

merâret-i esâret : esirliğin acılığı.

merâret-engîz مرارت انگيز (f.b.s.) : acılık koparan, acılık, tatsızlık yaratan.

merâsıd مراصد (a.i. mersad'ın c.) : rasat yerleri.

merâsî مراثى (a.i. mersiye'nin c.) : mersiyeler, ağıtlar.

merâsî مراسى (a.i. mersâ'nın c.) : limanlar, gemilerin barındığı yerler.

merâsid مراصد (a.i. mirsâd ve mirsad'ın c.) : rasat yerleri, gözetme yerleri.

merâsim مراسم (a.i. resm'in c.) : resmî muâmeleler; resmî törenler, seremoniler.

merâsim-i teşrîfâtiyye : protokol seremonisi.

merâşid مراشد (a.i. merşed'in c.) : maksada ulaştıran doğru yollar.

merâtî' مراتع (a.i. merta'ın c.) : çayırlar, otlaklar.

merâtib مراتب (a.i. mertebe'nin c.) : rütbeler, dereceler.

merâvih مراوح (a.i. mirvaha'nın c.) : yelpâzeler.

merâvîh مراويح (a.i. mirvaha'nın c.) : **1.** ovalar, çöller. **2.** etrâfı açık ve rüzgârlı yerler.

merâyâ مرايا (a.i. mirât'ın c.) : aynalar. (bkz : mecâlî, merâî).

merâyâ-yi huzûz : hazların aynaları.

merâzibe مرازبه (a.i. merzûbân'ın c.) : hudut muhâfızlar, serhat beylerbeyleri.

merba' مربع (a.i. rebî'den. c. : merâbi') : ilkbaharda oturulan ev.

merba'-nişîn مربع نشين (a.f.b.s.) : yazlıkta oturan.

merbat مربط (a.i.) : koyun, keçi bağlanacak yer; ahır; ağıl.

merbû' مربوع (a.i.) : kul, köle. (bkz : memlûk).

merbûb مربوب (a.i.) : kul, köle. (bkz : memlûk).

merbût مربوط (a.s. rabt'dan) : **1.** raptolunmuş, bağlanmış, bağlı. **2.** ulaşmış, bitişmiş, bitişik. **3.** iliştirilmiş, eklenmiş. **4.** bağlı. (bkz : vâ-beste).

merbûtât مربوطات (a.i. ve s. merbût'un c.) : raptolunmuş şeyler, ekli, bağlı şeyler.

merbûtât-ı hâdise : **huk.** [eskiden] eskiden beri tapu ile tasarruf olunagelirken sonradan bir takrîb ile ruhban eline geçmiş ve manastıra merbût olmak üzere tapusuz tasarruf olanmakta bulunmuş olan arâzî demektir ki, bunlarda arâzî-i emîriye hükümleri tatbîk olunur manastır nâmına tasarrufa müsâade edilmez.

merbûtât-ı kadîme : **huk.** [eskiden] bir manastıra eskidenberi merbût olan ve merbûtiyeti defterhânede mukayyet bulunan arâzî olup tapu ile tasarruf olunmaz ve alınıp satılmaz.

merbûten مربوطاً (a.zf.) : raptedilerek, bağlanmış olarak.

merbûtiyyet مربوطیت (a.i.) : merbutluk, bağlılık, eklilik.

merc مرج (a.i.c. : mürûc) : çayır, çayırlık. (bkz : mertâ').

merc مرج (f.s.) : "herc" ile birlikte kullanılır. **Herc ü merc** : karmakarışık, altüst.

mercân مرجان (a.i.) : mercan, fr. **corail**.

mercâne مرجانه (a.i.) : mercan tânesi.

mercâniyye مرجانیه (a.i.) : **zool.** mercanlar, *mercangiller.

merci' مرجع (a.i. rücû'dan. c. : merâci') : **1.** rücû edilecek, dönülecek yer. **2.** mürâcaat olunacak, başvurulacak yer, kimse.

merci'-i âid : (bkz : makam-ı âid).

merci'-i hâl : bir işin çözümü için başvurulan makam.

merci'-i hâss ü âmm : her sınıf halkın başvurabileceği yer.

merci'-i küll : bütün işler için başvurulacak makam.

merci'-i resmî : bir idârenin veyâ bir me'mûrun bağlı bulunduğu üstün yer.

merci'-i rü'yet : **huk.** bir işin görülmesi için başvurulan yer.

mercû مرجو (a.s. recâ'dan) : **1.** umulan. **2.** ricâ olunan. [aslı : "mercûv" dur].

mercûh, mercûha مرجوح ، مرجوحه (a.s. rüchân'dan) : **1.** başka bir şeyin kendisine üstün tutulduğu şey. **2.** hasmından önce iddiâsını ispâta salâhiyeti olmayan.

mercûl مرجول (a.s.) : **1.** kıllı, kıllanmış, başında saçı bitmiş. **2. zool.** ayak yerinde olan kanatları karnında veyâ başında bulunan hayvan.

mercûlü'l-batn : **zool.** karından ayaklı.

mercûm مرجوم (a.s. recm'den) : recmolunmuş, taşlanmış.

merd مرد (f.i.) : **1.** adam, insan. **2.** erkek. **3.** özü, sözü doğru, kabadayı, yiğit. **Nâ-merd** : korkak; alçak, kancık [kişi].

merd-i dânâ : bilen insan.

merd-i garîb : yabancı, gurbete düşmüş kişi.

merd-i Hüdâ (Allah adamı) : ermiş kişi.

merd-i kıbtî : çingenenin merdi, özü sözü doğru ve cesur olanı.

merd-i merdân : yiğitler yiğidi.

merd-i meydân : yiğit, tek kişi.

merdân مردان (f.i. merd'in c.) : **1.** mertler, insanlar, erkekler, yiğitler. **2.** bir çeşit ney.

merd-âne مردانه (f.zf.) : ere, erkeğe yakışacak yolda, mertçe, erkekçe. (bkz : bahâdır-âne).

merdânegî مردانگی (f.i.) : mertlik, yiğitlik, cesurluk.

merdâne-ser-gerdan مردانه سرگردان (f.b. i.) : bir çeşit terlik.

merd-âne-zen-âne مردانه زنانه (f.b.i.) : bir çeşit kadın terliği.

merdân-hüdâ مردان خدا (f.b.s.) : erenler.

merd-bâz مردباز (f.b.i.) : hafifmeşrep, oynak kadın.

merd-beçe مردبچه (f.b.i.) : mert oğlu mert, yiğit oğlu yiğit.

merdî مردی (f.i.) : **1.** mertlik, erkeklik, erlik. **2.** cesurluk. **3.** hamiyet, insanlık.

merdûd مردود (a.s. redd'den) : **1.** reddolunmuş, kovulmuş. **2.** geri döndürülmüş, geri çevrilmiş.

merdûde مردوده (a.s. redd'den) : ["merdûd" un müen.]. (bkz : merdûd).

merdûdiyyet مردودیت (a.i.) : merdudluk, kovulmuşluk, geri çevrilmişlik.

merdum-âzâr مردم آزار (f.b.s.) : insan inciten. (bkz : dil-şiken).

merdüm مردم (f.i.c. : merdümân) : **1.** insan, adam. (bkz : mer'). **2.** gözbebeği.

merdüm-i çeşm : gözbebeği.

merdümân مردمان (f.i. merdüm'ün c.) : insanlar, adamlar.

merdüme مردمه (f.i.) : gözbebeği. (bkz : merdümek).

merdümek مردمك (f.i.) : **1.** küçük adam. **2.** mercimek, gözbebeği. (bkz : merdüm).

merdümek-i çeşm : gözbebeği.

merdüm-evbâr مردم اوبار (f.b.s.) : insan yiyen, kan içen, vampir.

merdüm-firîb مردم فریب (f.b.s.) : hîleci, aldatıcı.

merdüm-gezâ[y] [ی]مردم گزا (f.b.s.) : "insan ısıran" : zulmedici, gadredici.

merdüm-girîz مردمگریز (f.b.s.) : insanlara karışmaktan hoşlanmayan, insanlardan kaçan, **fr. misanthrope**.

merdüm-giyâ مردم گیا (f.b.s.) : **bot.** kankurutan, adamotu.

merdüm-giyâh, merdüm-giyeh مردم گیاه ، مردم گیه (f.b.i.) : **bot.** kankurutan, abdüsselâm denilen müshil, adamotu.

merdüm-hâr مردم خوار (f.b.s.) : **1.** insan yiyen [vahşî hayvan]. **2.** yamyam.

merdüm-hîz مردمخیز (f.b.s.) : kalabalık, nüfusu çok olan yer.

merdümî مردمی (f.i.) : **1.** insanlık, adamlık. **2.** cesurluk, yiğitlik. **3.** faziletlilik, erdemlilik.

merdüm-keş مردم کش (f.b.i. ve. s.) : lider, önder.

merdüm-küş مردم کش (f.b.s.) : adam öldüren. (bkz : katil).

merdüm-nevâz مردم نواز : "insan okşayan" : ince, nâzik [kimse].

merdüm-perest مردم پرست (f.b.s.) : "insana tapan" : insanı seven, insancıl.

merdüm-pîrâ مردم پیرا (f.b.s.) : öğretmen, *eğitmen. (bkz : mürebbî).

merdüm-şinâs مردم شناس (f.b.i.) : antropolog.

merdüm-zâd مردم زاد (f.b.i.) : insan oğlu. (bkz : benî Âdem).

mer'e مرأة (a.i.c. : nisâ') : kadın. (bkz : zen).

me'rebe مأربه (a.i.) : meşgale, iş; meslek.

merec مرج (a.i.) : **1.** kararsız olma. **2.** zorunlu olma.

merece'l-bahreyn (iki denizin buluştuğu yer) : **mec.** Konya'da Mevlânâ Celâleddîn Rûmî ile Şemsettin Tebrîzî'nin ilk olarak görüştükleri yer.

merede مرده (a.i. mârid'in c.) : direnenler, inatçılar. (bkz : anede).

merehân مرحان (a.i.) : **1.** ferah, sevinç. **2.** zayıf olma.

meremmet مرمت (a.i.) : tâmir, onarma; üstünkörü tâmir.

meremmet-i gayr-i müstehleke : **huk.** [eskiden] çürük tahtanın yerine başkasını koymak yâhut çürümüş merdiveni yeniden yapmak gibi sonradan sökülüp alınabilmesi kabil olan ilâve.

meremmet-i müstehleke : **huk.** [eskiden] duvara badana, boya vurmak gibi sökülüp alınması kabil olmayan fazlalık.

merfû' مرفوع (a.s. ref'den) : **1.** ref'olunmuş, kaldırılmış, yükseltilmiş.

merfûü'l-vezâre : vezirlerden işlediği bir suçtan veyâ devletçe görülen herhangi bir sebepten dolayı vazîfesinden azliyle berâber vezirlik rütbesi alınmış olanlar. **2.** hükümsüz bırakılmış. **3. a. gr.** zamme (o, ö, u, ü) ile harekelenmiş [harf]. (bkz : mazmûm). **4. mat.** ifâde edilen bir kuvvete yükseltilen miktar.

merfûa مرفوعه (a.s. ref'den) : ["merfû" un müen.]. (bkz : merfû').

merfûât مرفوعات (a.i. merfû'nun c.) : **1.** bir yerde kullanılmak üzere kaldırılmış eski eşyâ. **2. a. gr.** zamme ile harekeli kelimeler.

merfûd مرفود (a.s.) : armağan olarak verilen [nesne].

merg مرغ (f.i.) : **1.** çayır, çimen. (bkz : merta'). **2.** sebze.

merg مرگ (f.i.) : ölüm. (bkz : irtihâl, mevt).

merg-a-mergî : umûmî ölüm [hastalıktan].

merg-i şâdî : sevinç ölümü.

merg-â-merg مرگا مرگ (f.b.i.) : umumî vebâ hastalığı.

mergub, mergube مرغوب ، مرغوبه ("gu" lar uzun okunur. a.s. rağbet'den) : **1.** rağbet edilmiş, beğenilmiş, herkesce sevilip aranılmış. **2.** istenilen, sevilen. (bkz : makbûl). **3. i.** [ikincisi] kadın adı.

mergûbiyyet مرغوبیت (a.i.) : mergupluk, beğenilir, rağbet edilir, aranılır olma.

mergul, mergule مرغول ، مرغوله ("gu" lar uzun okunur. a.s.) : **1.** bükülmüş, kıvrılmış [saç];

kıvırcık [saç]. **Zülf-i mergul** : kıvrılmış, kıvırcık saç. **2.** kuş sesi. **3.** âhenkli ses.

merg-zâr مرغزار (f.b.s.) : çayırlık, çimenlik, sulak [yer].

merhabâ مرحبا (a.n.) : **1.** "genişlenin", "rahat oturun!" mânâsına bir selâmlaşma sözü. **2.** günaydın, hoş geldiniz. **3.** nazımda övülen kimseye hitâbolarak kullanılır.

merhale مرحله (a.i. rihlet'den. c. : merâhil) : **1.** menzil, konak. **2.** iki menzil, konak arası. **3.** bir günlük yol.

merhale-nişîn مرحله نشين (a.f.b.i.) : yolcu, seyyah, turist.

merhamet مرحمت (a.i. rahm'den. c. : merâhim) : şefkat gösterme, acıma; birini esirgeme. **Bî-merhamet** : merhâmetsiz, acımaz.

merhamet-bahş مرحمت بخش (a.f.b.s.) : merhamet eden, merhametli.

merhamet-disâr مرحمت دثار (a.f.b.s.) : çok merhametli.

merhameten مرحمةً (a.zf.) : merhamet ederek, acıyarak.

merhamet-güster مرحمت گستر (a.f.b.s.) : merhamet yayıcı, merhametli. (bkz : merhamet-perver, merhamet-şiâr).

merhamet-güsteri مرحمت گسترى (a.f.b. i.) : merhamet yayıcılık, merhametlilik. (bkz : merhamet-perverî, merhamet-şiârî).

merhamet-penâh مرحمتپناه (a.f.b.s.) : merhametli. (bkz : merhamet-güster, merhamet-perver, merhamet-şiâr).

merhamet-perver معحمت پرور (a.f.b.s.) : merhametli, esirgeyici. (bkz : merhamet-güster, merhamet-penâh, merhamet-şiâr).

merhamet-perverâne مرحمت پرورانه (a.f. zf.) : merhametlilikle, esirgeyicilikle.

merhamet-perverî مرحمت پرورى (a.f.b.i.) : merhametlilik, esirgeyicilik. (bkz : merhamet-şiârî).

merhamet-şiâr مرحمت شعار (a.f.b.s.) : âdeti, merhamet olan, merhametli. bkz : merhamet-güster, merhamet-penâh, merhamet-perver).

merhamet-şiârî مرحمت شعارى (a.b.i.) : merhametlilik. (bkz : merhamet-perverî).

merhem مرهم (a.i.c. : merâhim) : **1.** melhem, deriye içirilerek veyâ sürülerek kullanılan tereyağı kıvamında yağlı ilâç. **2. mec.** acıyı, sertliği giderecek ve avunduracak olan sebep.

merhem-sâ[y] [مرهمسا[ى] (a.f.b.s.) : merhem sürücü, çâre bulucu, bulan.

merhem-sâz مرهمساز (a.f.b.i.) : çâre bulan.

merhem-sâzî مرهمسازى (a.f.b.i.) : çâre buluculuk.

merhûb مرهوب (a.i.) : **1.** arslan. (bkz : esed, gazanfer, haydar, şîr). **2. s.** korkunç şey.

merhûm, merhûme مرحوم ، مرحومه (a.s. rahm'den) : **1.** Allah'ın rahmetine kavuşmuş, Allah'ın rahmetiyle müjdelenmiş. (bkz : mağfûr). **2.** ölmüş, ölü. [Müslümanlar hakkında]. (bkz : müteveffâ). **Ümmet-i merhûme** : Müslümanlar.

merhûn مرهون (a.s. rehn'den) : **1.** rehin edilmiş, ödünç alınan bir şeye karşı, garanti olarak verilen şey. **2.** muayyen zaman, bir şeye bağlı. **Umûr-i merhûne** : zamânı beklenen işler.

merhûnün-bih : **huk.** [eskiden] rehnedilen malın mukabili olan hak.

merhûz مرحوض (a.s.) : **1.** yıkanmış. (bkz : magsûl). **2.** terlemiş.

merî مرى (a.i.) : **anat.** mîde ile bül'ûm (gırtlak) arasında bulunan yemek borusu.

mer'î, mer'iyye مرعى ، مرعيه (a.s. riâyet'den) : **1.** riâyet edilen, saygı gösterilen. **2.** gözetilen, yürürlükte olan. (bkz : cârî).

mer'iyyü'l-hâtır : hatırlı, îtibarlı, sözü geçer.

mer'iyyü'l-icrâ : **huk.** *yürürlüğe girme.

mer'î, mer'iyye مرئى ، مرئيه (a.s. rü'yet'den) : gözle görülen. **Gayr-i mer'î** : gözle görülmez.

merîd مريد (a.s.) : başı sert, inatçı. (bkz : anûd, musırr).

Merîh مريخ (a.h.i.) : **astr.** Dünyâ'dan sonra Güneş'e en yakın olan seyyâre (*gezegen), Sakıt, Mars. (bkz : Mirrîh).

mer'iyyât مرئيات (a.s. mer'î'nin c.) : gözle görülen şeyler.

mer'iyyet مرئيت (a.i.) : **1.** hükmü yürürlükte olma. **2.** gözle görülür olma.

mer'iyyete vaz' : **huk.** *yürürlüğe konma.

merkab, merkabe مرقب ، مرقبه (a.i.c. : merâkıb) : **1.** gözetleme, gözleme yeri kulesi. **2. astr.** semânın kuzey yarımküresinde Feres-i Ekber (Pegasus) burcunun büyük dörtgeninin büyük kenarının sağ köşesinde bulunan yıldız, markab, **lât. Beta Pegasus.**

merkad مرقد (a.i.c. : merâkıd) : mezar, kabir. [aslı : "yatacak, uyuyacak yer" demektir].

merkeb مركب (a.i. rükûb'dan. c. : merâkib) : **1.** rükûbedilecek, binilecek şey, binek. **2.** vapur, gemi, kayık gibi şeyler. **3.** eşek. [dilimizde yalnız "eşek" mânâsına kullanılır].

merkez مركز (a.i. rekz'den. c. : merâkiz) : **1.** yuvarlak bir çizginin (çenberin) her noktasından aynı uzaklıkta bulunan nokta. **Kuvve-i ani'l-merkeziyye** : **fiz.** *merkezkaç kuvvet, bir merkezin etrâfında hareket eden bir cismi, o merkezden uzaklaştıran kuvvet, **fr. force centrifuge. Kuvve-i ile'l-merkeziyye** : **fiz.** *merkezcil kuvvet, muhitten merkeze doğru yönelen kuvvet, **fr. force centripéte. 2.** bir şeyin en işlek yeri, orta yeri, işler yer. **3.** kollara ayrılan bir teşkîlâtın, bir kuruluşun umûmî idâre yeri. **4.** en yüksek dereceli polis karakolu. **5.** tarz, sûret, şekil, yol.

merkez-i âlem : **astr.** Güneş.

merkez-i Arz : **jeol.** Arz'ın, Dünyâ'nın merkezi.

merkez-i dâhilî : **jeol.** iç merkez, hareketin (*deprem) yer içindeki merkezi.

merkez-i def' : **fiz.** itme merkezi.

merkez-i devlet : *başkent.

merkez-i devr : **fiz.** hareket eden bir cismin etrâfında devrettiği nokta.

merkez-i hâk : toprağın, dünyânın merkezi.

merkez-i hükûmet : *başşehir, *başkent.

merkez-i kazâ : *ilçe merkezi.

merkez-i kemâl : mükemmellik merkezi.

merkez-i küre-i semâ : **astr.** küre-i semânın merkezi ki, aynı zamanda arzın merkezidir.

merkez-i mîh-i nuhâî : **anat.** dimağda cümle-i asabiyye kısmının tamâmen toplandığı nokta.

merkez-i sıklet : ağırlık merkezi.

merkez-i şems : **astr.** güneşin merkezi.

merkez-i tazyîk : **fiz.** tazyik, ağırlık noktası.

merkez-i teşrî : kanun yapma merkezi.

merkez-i vilâyet : il merkezi.

merkezî zâviye : **mat.** merkez, *özek *açısı, **fr. angle au centre.**

merkezî, merkeziyye مركزى ، مركزيه (a. s.) : merkeze mensup, merkezle ilgili, merkezde, işlek yerde bulunan. **Devâir-i merkeziyye** : merkezde, işlek yerde bulunan dâireler.

merkeziyyet مركزيت (a.i.) : bütün işlerin, emirlerin bir merkezden çıkması, merkezleştirilmesi. **Adem-i merkeziyyet** : bir idâreye bağlı olan bölümlerin, kendi kendilerini idâre sistemi. **Usûl-i merkeziyyet** : merkeziyyet usûlü, bütün işlerin merkezleştirilmesi usûlü, bir merkezden idâre edilmesi usûlü, sistemi.

merkûb مركوب (a.s. rükûb'dan) : **1.** üzerine binilmiş; bindirilmiş. **2.** sarı meşinden yapılan bir çeşit ayakkabı.

merkûbe مركوبه (a.s. rükûb'dan) : ["merkûb" un müen.]. (bkz : merkûb).

merkum, merkume مرقوم ، مرقومه ("ku" lar uzun okunur. a.s. ve i. rakam'dan) : **1.** yazılmış, adı geçmiş. (bkz : mezkûr). **2.** bayağı, âdî, işsiz güçsüz, aşağılık kimse.

merkuman مرقومان ("ku" uzun okunur. a.i. c.) : iki kişi hakkında kullanılır.

merkumûn مرقومون (a.i.c.) : adı geçen kimseler.

merkûz مركوز (a.s. rekz'den) : **1.** rekzolunmuş, dikilmiş, saplanmış. **2. mec.** tabîatında, yaradılışında bulunan.

merkûze مركوزه (a.s. rekz'den) : ["merkûz" un müen.]. (bkz : merkûz).

merkûziyyet مركوزيت (a.i.) : merkûzluk, dikilme, saplanma.

mermer مرمر (a.f.i.) : mermer. [aslı : Yunancadır].

mermer şâhî : çok ince dokuma pamuklu.

mermî مرمی (a.s.i. remy'den. c.: mermiyât) : 1. remyolunmuş, atılmış. 2. ateşli silâhlarda atılan tâne, kurşun, fişek.

mermiyât مرميات (a.i. ve s. mermi'nin c.) : 1. remyolunmuş, atılmış nesneler. 2. ateşli silâhlarda atılan tâneler, kurşunlar, fişekler.

mermûz مرموز (a.s. remz'den) : remzolunmuş, işâretle anlatılmış, îmâ edilmiş.

mermûzât مرموزات (a.s.c.) : remiz ve işâretle anlatılan şeyler.

mermûzât-ı Mısriyye : Mısır hiyeroglifi.

merrât مرات (a.i. merre'nin c.) : defalar, kerreler, bir çok defalar. (bkz : kerrât).

merre مره (a.i.) : defa, kerre.

merre-i vâhide : bir defa.

merreten مرةً (a.zf.) : defalarca.

merreten-bâ'de uhrâ : birbiri ardınca birkaç defa.

merreten ba'de merretin : tekrar tekrar.

Merrîh مريخ (a.h.i.) : ["aslı "Mirrîh" dir]. (bkz : Mirrîh).

mersâ مرسا ، مرسی (a.i.c. : merâsî) : liman, geminin demir attığı yer.

mersâ-yi Kostantiniyye : İstanbul limanı.

mersad مرصد (a.i. rasad'dan. c. : merâsid) : rasat yeri, gözetleme yeri. (bkz : mirsâd).

mersâd مرصاد (a.i.c. : merâsid) : rasat yeri, gözetleme yeri. (bkz : mirsâd).

mersiye مرثیه (a.i.c. : merâsî) : ağıt, birinin ölümü üzerine duyulan teessürü anlatmak için yazılan manzûme.

mersiye-hân مرثیه خوان (a.f.b.s.) : ağıt okuyan, ağıtçı. (bkz : nevvâhe).

mersiye-hânî مرثیه خوانی (a.f.b.i.) : ağıt okuyucuk, ağıtçılık.

mersiye-kâr مرثیه کار (a.f.s.) : ağıtçı, ağıt okuyan.

mersûd مرصود (a.s. rasad'dan) : rasadolunmuş; hesaplanmış, ölçülüp biçilmiş.

mersûle مرسوله (a.i.) : irsal edilmiş, gönderilmiş makbuz ve benzeri evrak. (bkz : irsâliyye).

mersûm مرسوم (a.s. resm'den) : 1. resmolunmuş, yazılmış, çizilmiş. 2. bahsi geçmiş, adı geçmiş. (bkz : mezkûr). 3. [evvelce] Müslüman olmayan kimseler için : "merkum" mânâsına kullanılan bir söz idi. 4. an'ane, *gelenek.

mersûm-hâr مرسومخوار (a.f.b.s.) : vergi alan [kimse].

mersûs مرصوص (a.s. resâs'dan) : 1. kurşun mâdeniyle sağlamlaştırılmış şey. 2. sağlam. (bkz : metîn, muhkem). **Bünyân-ı mersûs** : sağlam yapı.

merşed مرشد (a.i.c. : merâşid) : maksada ulaştıran doğru yol.

mert مرت (f.s.) : çevik, hareketli. (bkz : zinde).

merta' مرتع (a.i.) : mer'a, otlak, çayır. (bkz : merc).

mertebânî مرتبانی (a.s.) : Merteban'da yapılan bir cins çanak çömlek.

mertebe مرتبه (a.i.c. : merâtib) : 1. derece, basamak. 2. rütbe; pâye. 3. mikdar.

mertebe-i âliye : yüksek derece.

mertebe-i bâlâ : üst derece.

mertebe-i kusvâ : en son derece.

mertebet مرتبت (a.i.). (bkz : mertebe).

mertûb مرطوب (a.s. ratb'dan) : rütûbetli, nemli, ıslak, yaş.

mertûbe مرطوبه (a.s.) : ["mertûb" un müen.]. (bkz : mertûb).

mertûm مرتوم (a.s.) : kırılmış, ufalanmış.

mer'ûb مرعوب (a.s. ru'b'dan) : korkmuş, ürkmüş.

mer'ûbe مرعوبه (a.s.) : ["mer'ûb" un müen.]. (bkz : mer'ûb).

mer'ûben مرعوباً (a.zf.) : korkarak, ürkerek, korku ile.

mervaha مروحه (a.i.c. : merâvîh) : ova, çöl; her tarafından rüzgâr esen yer.

Merve مروه (a.h.i.) : Mekke'de bir dağın adı olup, hacılar bununla Safâ Ovası'nda sa'y ederler, yâni 7 defa gidip gelirler ki hac farîzasının rükünlerindendir.

mervî مروی (a.s. rivâyet'den) : rivâyet olunan, birinden işiterek söylenen, sağlam olarak bilinmeyen.

Meryem مریم (a.h.i.) : Hz. Îsâ'nın annesi. **Buhûr-i Meryem** : **bot.** siklamen, tavşankulağı da denilen çuhaçiçeğigillerden yaprak ve çiçek sapları kökten sürme, çiçekleri başaşağı dönmüş bir süs çiçeği.

meryem-i gûr : sonbaharda sararıp dökülen asma yaprağı.

Meryem-âne مریمانه (a.f.zf.) : Meryemcesine, Meryem gibi nezîhâne.

meryemiyye مریمیه (a.i.) : **bot.** adaçayı, **lât. salvia ceratophylloides.**

merz مرز (f.i.) : **1.** yer, toprak. **2.** sınır. (bkz : hadd, merzbûm).

merzâ مرضا ، مرضی (a.s. marîz'in c.) : hastalar, hastalıklar, sayrılar.

merzaga مرزغه (a.i.) : bataklık, kokulu su birikintisi olan yer.

merzagıyye مرزغیه (a.s.) : ["Merzagî" nin müen.]. (bkz : merzagî).

merzagî مرزغی (a.s.) : bataklığa âit, fenâ kokan su birikintisi olan yerlerle ilgili.

merzât مرضات (a.i.) : rızâ, râzı olma, hoşnutluk. **İbtigaen li-merzâti'llâh, Taleben li-merzâti'llâh** : Allah rızâsı için.

merz-bân مرزبان (f.b.i.) : hudut muhâfızı, sınır beyi. (bkz : merz-vân).

merzbûm مرزبوم (f.i.) : hudûdu belli memleket, ülke.

merzegan مرزغان (f.i.) : **1.** Cehennem. **2.** mezar.

merzencûş مرزنجوش (a.i.) : **bot.** mercanköşk, sıçankulağı [otu]. **lât. origanum maiorana.** (bkz : merzengûş).

merzengûş مرزنگوش (f.i.) : **bot.** mercanköşk denilen fesleğene benzer bir çiçek, sıçankulağı [otu], **lât. origanum mairona.** (bkz : merzencûş).

merz-gûn مرزگون (f.b.i.) : tenâsül âleti. (bkz : kadîb, kîr, lâ-yukal).

merzî مرضی (a.i. rızâ'dan) : râzılık, hoşnutluk. **Gayr-i merziyye** : beğenilmemiş.

merzûk مرزوق (a.s. rızk'dan) : **1.** rızklanmış, rızkı verilmiş. **2.** bahtiyar, mutlu. [müennesi "merzûka" kadın adıdır].

merzûl مرذول (a.s.) : rezîl, rüsvâ edilmiş.

merzübân مرزبان (a.b.i.). (bkz : merzbân, merzvân).

merzübûm مرزبوم (f.i.) : iklîm.

merz-vân مرزوان (f.b.i.) : hudut muhâfızı, sınır beyi. (bkz : marz-bân).

mesâ' مساء (a.i.) : akşam. **Subh ü mesâ** : sabah akşam.

mesâ' مصاع (a.i.) : kuyumcu eşyâsı.

mesâb مثاب (a.i.) : **1.** geri dönülecek yer. **2.** suyun biriktiği, insanların toplandığı yer. (bkz : mecma').

mesâbe مثابه (a.i.) : derece, rütbe; kadar.

mesâbîh مصابیح (a.i. misbâh'ın c.) : kandiller, çırağlar, aydınlatma âletleri.

mesâbîr مسابیر (a.i. misbâr'ın c.) : **1. hek.** yara fitilleri. **2.** sondalar.

mesâcid مساجد (a.i. mescid'in c.) : **1.** mescidler. **2.** içinde cumâ ve bayram namazları kılınması şer'an câiz olmayan küçük câmiler.

mes'adet مسعدت (a.i. sa'd'den) : saâdet, bahtiyarlık, kutluluk.

mesâet مسائت (a.i.) : fenâlık etme, fenâ iş yapma.

mesâfât مسافات (a.i. mesâfe'nin c.) : aralar, uzaklıklar.

mesâfât-ı baîde : uzak mesâfeler.

mesâfe مسافه (a.i.c. : mesâfât, müsâf) : ara, uzaklık. **Kat'-ı mesâfe** : yol alma. **jeod.** bir nevî arâzî ölçme ve hesaplama metodu.

mesâfe-i semtü'r-re's : herhangi bir yıldızın mevkii ile semt-ür-re's noktasının, râsıdın gözünde teşkîl ettiği açı.

mesaff مصف (a.i. saff'dan. c. : mesâff) : sıra sıra dizilme yeri; harb safları yeri.

mesaff-gâh مصفگاه (a.f.b.s.) : savaş alanı. (bkz : meydân-ı harb).

mesâg مساغ (a.i. sevg'den) : izin. (bkz : ruhsat, cevâz).

mesâg-i kanûnî ("ka" uzun okunur) : kanûnen izin verilmiş.

mesâg-i şer'î : şerîatin verdiği izin.

mesâha, mesâhat مساحه ، مساحت (a.i.) : ölçme [yer]. [aslı : "misâha, misâhat" dır].

mesâha-i muhîtiyye : **geo.** taban çevresi.

mesâha-i sathiyye : bir yerin, bir toprağın yüzünün *ölçümü, *yüzölçümü.

mesâhif مصاحف (a.i. mushaf'ın c.) : **1.** sahife hâline getirilmiş şeyler, kitaplar. **2.** Mushaflar, Kur'anlar. **Tedkîk-i mesâhif** : basılan veyâ elle yazılan Kur'ân-ı Kerim'leri imlâ, hareke bakımından gözden geçirme.

mesâhin مساحن (a.i. meshane'nin c.) : öteberi ısıtacak şeyler.

mesâî مساعی (a.i.c.) : çalışmalar. **İbzâl-i mesâî** : bol çalışma.

mesâî-i cemîle : güzel çalışmalar.

mesâib مصاعب (a.i. mus'ab'ın c.) : zor işler, müşküller.

mesâib مصائب (a.i. musîbet'in c.) : **1.** felâketler. **2. s. mec.** uğursuzlar.

mesâib-i dünyeviyye : dünyâ felâketleri.

mesâib-penâh مصائب پناه (a.f.b.i.) : musîbetlerin, belâların sığınağı.

mesâib-zede مصائب زده (a.f.b.s.) : musîbetlere, felâketlere uğramış.

mesâid مصاعد (a.i. mas'ad'ın c.) : yukarı çıkacak yerler.

mesâid مصائد (a.i. sayd'dan. masîd'in c.) : av yerleri.

mesâil مسائل (a.i. mes'ele'nin c.) : meseleler.

mesâil-i amîka : derin meseleler.

mesâil-i hukuk : hukuk meseleleri.

mesâil-i müteahhire : **huk.** görülen veyâ görülecek olan bir dâvâyı te'hîr etme, ileriye bırakma.

mesâil-i mütekaddime : **huk.** bir dâvâ görülmezden önce yapılması îcâbeden işler.

mesâil-i şettâ : dağınık meseleler, maddeler.

mesâir مساعر (a.i. mis'ar 'ın c.) : ateş küsküleri, ateş karıştırmaya yarayan demirler.

mesâk مساق (a.i.) : sevk edilecek yer, sürücek yer.

mesâkıb مثاقب (a.i. miskab'ın c.) : matkaplar, delme âletleri.

mesâkıl مصاقل (a.i. mıskal'ın c.) : **1.** cilâlayan, parlatan âletler. **2.** ince, zarif hatipler.

mesâkıt مساقط (a.i. maskat ve maskıt'ın c.) : düşecek yerler.

mesâkîl مثاقيل (a.i. miskal'in c.) : miskallar, 1,43 dirhemlik ağırlık ölçüleri.

mesâkin مساكن (a.i. mesken'in c.) : meskenler, oturulacak yerler. (bkz : büyût).

mesâkîn مساكين (a.s. miskîn'in c.) : **1.** ziyâdesiyle fakir olanlar. **2.** miskinler, uyuşuklar; miskin hastalığına tutulmuş kimseler.

mes'al مسعل (a.i.) : **hek.** boğazda öksürecek yer.

mesâlib مثالب (a.i. meslebe'nin c.) : ayıplar, eksiklikler, kusurlar. (bkz : nekais).

mesâlih مصالح (a.i. maslahat'ın c.) : işler. **Eshâb-ı mesâlih, Erbâb-ı mesâlih** : hükûmet dâirelerinde bitecek işleri olan kimseler.

mesâlih-i mescit : **huk.** [eskiden] mescitten maksûdolan gayenin tahakkuku için imam, hatip, müezzin, kayyum tâyîni ve mescidin tenvîr ve tefrîşi için gereken malların mübâyaası gibi şeyler.

mesâlih-i vâkıa-i yevmiyye : her gün vâki olan işler.

mesâlik مسالك (a.i. meslek'in c.) : sülûk edilen, tutulan yollar.

mesâlis مثالث (a.i.) : **müz.** üç telli sazlar.

mesâm, mesâmet مصام ، مصامت (a.i.) : duracak yer.

mesâmi' مصامع (a.i. misma'ın c.) : **1.** işitme âletleri. **2.** kulaklar.

mesâmîr مسامير (a.i. mismâr'ın c.) : çiviler, mıhlar.

mesâmîr-i nisyân'a ta'lîk (unutma çivisine asma) : ehemmiyet vermeksizin geleceğe ta'lîk, asıntıda bırakma.

mesâmm مسام (a.i. mesemm'in c.) : cilt üzerindeki küçük delikler.

mesâmmü'l-cild : hek. cilt üzerindeki küçük delikler.

mesâmmât مسامات (a.i. mesâmm'ın c.) : cilt üzerindeki küçük delikler. **Zû-mesâmm, -mesâmmât :** mesâmâtı olan cisimler. **Zû-mesâmmiyyet : fiz.** her cismin zerreleri arasında mesâmâtı bulunması.

mesâmmât-ı mahsûse, -ı zâhire : fiz. 1) cisimlerin zerreleri arasında olup gözle görülemeyen aralıklar; 2) cisimlerin zerreleri arasında olup gözle veyâ mikroskopla görülebilen delikler. [kelime bizde şeddesiz olarak kullanılır].

mesâmme مسامه (a.i.) : **anat.** *gözenek. **fr. stomate.**

mesâmme-i sagîre : anat. göz noktası **fr. stigmate.**

mesâne مثانه (a.i.) : sidik kavuğu.

mesânî مثانی (a.i. mesnâ'nın c.) : bir şeyin tekrârı. **Seb'ül-mesânî :** yedi âyetten meydana gelen ve Kur'ân'ın ilk sûresini teşkîl eden "Fâtiha" sûresi. [iki rekâtta iki defâ okunduğu için bu ad verilmiştir].

mesânid مسانـد (a.i. mesned'in c.) : rütbeler, dereceler; mevkîler.

mesânid-i âliyye: yüksek rütbeler, mevkîler.

mesâniyü'l-ûd مثانی العود (a.b.i.) : **1.** tanburun, lağuta (lavta) nın ikinci teli. **2.** iki telli tanbur; bulgari.

mesârib مسارب (a.i. mesrebe'nin c.) : **1.** çayırlar, otlaklar. **2.** göğüsten karına kadar olan yerde biten kıllar.

mesârih مسارح (a.i. mesrah'ın c.) : otluklar, çayırlıklar.

mesârr مسار (a.i. meserret'in c.) : sevinçler, zevkler. (bkz : meserrât). [dilimizde çok zaman müfret (*tekil) gibi kullanılır]. **Maal-mesârr :** meserretle, sevinçle; zevkle.

mesâs مساس (a.i.) : asıl, esas, kök.

mesâtır مساطر (a.i. mistâr'ın c.) : **1.** çizgi çizme âletleri, cetveller. **2.** mastarlar [inşâatta kullanılır].

mesâvî مثاوی (a.i. mesvâ'nın c.) : meskenler, hâneler, evler.

mesâvî مساوی (a.i. sû'ün c.) : fenâlıklar, kötülükler. [zıddı : mahâsin].

mesâvîk مساویك (a.i. misvâk'ın c.) : misvaklar.

mesbaa مسبعه (a.i.) : yırtıcı hayvanı çok olan yer.

mesbûk مسبوق (a.s. sebkat'den) : **1.** sebk etmiş, geçmiş, başkalarından geri kalmış, arkada bırakılmış. **2.** önde bulunan, ondan evvel geçmiş. **Gayr-i mesbûk, Nâ-mesbûk :** benzeri olmayan, hiç görülmemiş.

mesbûkü'l-emsâl : benzerleri görülmemiş.

mesbûkü'l-hidme : hizmeti, emeği geçmiş.

mesbûkü'z-zikr : zikri, adı geçmiş.

mesbûk مسبوك (a.s. sebk'den) : kalıba dökülmüş. **Maâdin-i mesbûke :** kalıba dökülmüş mâdenler. **Tibr-mesbûk :** kalıba dökülmüş altın.

mesbûka مسبوقه (a.s. sebkat'den) : ["mesbûk" un müen.]. (bkz : mesbûk).

mesbûke مسبوكه (a.s. sebk'den) : ["mesbûk" ün müen.]. (bkz : mesbûk).

mescen مسجن (a.i.) : hapishâne, cezâevi, zindan. (bkz : mahbes).

mescid مسجد (a.i. sücûd'dan. c. : mesâcid) : secde edilecek, namaz kılınacak yer, küçük câmi.

mescid-i aksâ : Kudüs'deki meşhur büyük câmi.

mescid-i nebevî : Medîne'de Hz. Muhammed'in oturduğu evin yerinde bulunan ve Hz. Muhammed tarafından ibadet için yaptırılan özel mescit.

mescid-i takvâ : İslâm dîninin doğuşundan sonra yapılan ilk Müslüman mâbedi olup Hz. Muhammed'in Medîne'ye girmeden önce 4 gün kaldığı Kuba'dadır.

mescidü'l-harâm : Mekke'de Kâbe'nin bulunduğu en büyük ma'bed.

mescûd مسجود (a.s.) : secde edilmiş, kendisine tapılmış; Allah. **Hâlik-ı mescûd :** Zâtına secde edilen Allah.

mescûd-i melek : Hz. Âdem.

mescûm مسجوم (a.s.) : dökülmüş, saçılmış. **Dem'-i mescûm, Eşk-i mescûm :** dökülmüş gözyaşı.

mescûn مسجون (a.s. sicn'den) : hapsedilmiş, zindana atılmış.

mescûr مسجور (a.i.) : **1.** taşkın su, deniz. **2.** alevli ateş; kızgın fırın.

mesdûd مسدود (a.s. sedd'den) : seddolunmuş, kapanmış, kapalı, tıkanmış, tıkalı. **Bâb-ı mesdûd** : kapalı kapı.

mesdûde مسدوده (a.s. sedd'den) : ["mesdûd" ün müen.]. (bkz : mesdûd).

mesed مسد (a.i.) : sağlam bükülmüş ip. [hurma lifinden de olur].

mesel مثل (a.i. c. : emsâl) : **1.** örnek, benzer, nümûne. (bkz : mânend, nazîr, şibîh). **2.** dokunaklı ve mânâlı söz. **3.** terbiye ve ahlâka faydalı, yararlı olan hikâye. **Darb-ı mesel** : atasözü, **fr. proverbe**.

mesel şi'r : **fels**. Bacon tarafından Antik Çağın bütün efsanelerine ve sembollerine verilen ad.

meselâ مثلا (a.zf.) : misal olarak, şunun gibi, söz gelişi. (bkz : meselen).

mesel-âmîz مثل آميز (a.f.b.s.) : meselle karışık, içine bol bol darbımesel kullanılmış gazel, şiir.

mes'ele مسأله (a.i. suâl'den. c. : mesâil) : **1.** sorulup karşılığı istenilen şey. **2.** çözülmesi istenilen şey, problem, **fr. problème**. **3.** ehemmiyetli iş. **4.** savaş, cenk.

mes'ele-i müstehhire : **huk**. esas dâvânın tatbîki sırasında meydana çıkıp halli o mahkemenin vazîfesi dışında ve esas dâvânın halline te'sîri olan nizâlar, ihtilâflar.

mes'ele-i nâs : **huk**. [eskiden] nâsdan tese'ül edilerek alınan mal.

mes'ele-i zâile : geçen savaş.

meselen مثلاً (a.zf.) : misal olarak, söz gelişi, şunun gibi. (bkz : meselâ).

mesel-gû مثلگو (a.f.b.s.) : mesel söyleyen, şiirlerinde darbımesel kullanan şair.

me'sem, me'seme مأثمه ، مأثم (a.i.) : suç; günah.

mesemm مسم (a.i.c. : mesâmm) : cilt üzerindeki küçük delik.

mesemme مسمه (a.i.c. : mesâmm, mesâmmât) : ufak delikler.

meser مسر (f.i.) : **1.** buz. (bkz : yah). **2.** soğuk. (bkz : berd, serd).

me'sere مأثره (a.i.c. : meâsir) : güzel eser, nişan, iz.

meserrât مسرات (a.i. meserret'in c.) : sevinçler, şenlikler.

meserret مسرت (a.i. sürûr'dan. c. : meserrât) : sevinç, şenlik.

meserret-âver مسرت آور (a.f.b.s.) : meserret, sevinç getiren, sevindiren, sevindirici. (bkz : meserret-engîz).

meserret-bahşâ مسرت بخشا (a.f.b.s.) : meserret, sevinç bağışlayan.

meserret-efzâ مسرت افزا (a.f.b.s.) : meserreti, sevinci artıran.

meserret-engîz مسرت انگيز (a.f.b.s.) : meserret meydana getiren, sevindiren, sevindirici. (bkz : meserret-âver).

mesfû' مسفوع (a.s.) : nazar değmiş.

mesfû'ü'l-ayn : gözü çukurlanıp içine batmış.

mesfûh مسفوح (a.s.) : **1.** dökülmüş, akıtılmış. **2. i. coğr.** dağ eteği.

mesfûk, mesfûke مسفوكه ، مسفوك (a.s.) : sefkedilmiş, dökülmüş, akıtılmış. **Hûn-i mesfûk** : akıtılmış kan.

mesfûr مسفور (a.s.) : yazılmış, adı geçmiş. (bkz : mezkûr). [bu kelime, hakaret görmesi îcâbeden aşağılık kimseler, daha çok düşmanlar hakkında kullanılırdı].

mesh مسح (a.i.) : **1.** silme, sığama. **2.** bir şeyi el ile sığama. **3.** abdest alırken ıslak eli, başın dört bölüğünden bir bölüğüne sürme.

mesh مسح (a.s.) : şeklini değiştirerek çirkin bir hâle getirme.

meshâ' مسحاء (a.i.) : düz yer, düzlük.

meshane مسخنه (a.i.c. : mesâhin) : öteberi ısıtacak şey.

meshûf مسهوف (a.s.) : susamış, suya kanamamış. (bkz : atşân, teşne).

meshûk مسحوق (a.s. sahk'dan) : sahkolunmuş, döğülüp toz hâline getirilmiş. **Sükker-i meshûk** : toz şeker.

meshûn مسخون (a.s.) : ısıtılmış.

meshûr مسحور (a.s. sihr'den) : sihirlenmiş, sihire uğramış, büyülenmiş, büyülü gibi tutkun.

meshût مسخوط (a.s.) : beğenilmeyen [iş].

mesîh مسيح (a.s.) : üzerine yağ sürülmüş.

mesîh مسيخ (a.s. mesh'den) : **1.** mesholunmuş, başka bir şekle, hayvan kılığına girmiş olan [insan]. **2.** acîbe, garîbe, **fr. monstre**.

Mesîh مسيح (a.h.i.) : Hz. Îsâ. [elini sürdüğü hastaların derhal iyileşmesinden kinâye olarak].

mesîhâ مسيحا (a.h.i.) : Hz. Îsa'nın adlarından biri.

mesîhâ-dem مسيحادم (a.b.i.). (bkz : mesîhâ-nefes).

mesîhâ-nefes مسيحانفس (a.b.s.) : Hz. Îsâ gibi nefesinde hayat bulunan, nefesi şifâ veren, nefesi te'sirli. (bkz : mesîhâ-dem).

mesîhî, mesîhiyye مسيحي ، مسيحيه (a. s.) : **1.** Hz. Îsâ'ya âit olan, onunla ilgili bulunan. **2.** Hıristiyan, Nasrânî.

mesîhiyyûn مسيحيون (a.i. mesîhî'nin c.) : Hıristiyanlar.

mesîh-vâr مسيحوار (a.f.b.s.) : Îsa gibi.

mesîk مسيك (a.s.) : hasis, pinti.

mesîl مثيل (a.s.) : benzer. (bkz : mânend, misl, nazîr, şibîh).

mesîl مسيل (a.i. seyelân'dan) : suyun aktığı, geçtiği yer. (bkz : reh-güzâr).

mesîr, mesîre مسير ، مسيره (a.i. seyr'den) : seyir edilecek, gezilecek yer, gezinti yeri. (bkz : teferrüc-gâh).

mesîre-gâh مسيره گاه (a.f.b.i.) : mesîre yeri. [aslında "gâh" fazladır; çünkü "mesîre" : "seyrangâh" demektir. Bununla berâber Osmanlıcada kullanılır olmuştur].

mesken مسكن (a.i. sükûn'dan. c. : mesâkin) : sâkin olacak, oturulacak yer, oturulan ev. (bkz : beyt, hâne, ikamet-gâh, menzil, me'vâ).

mesken-i şer'î : **huk.** [eskiden] ikamete elverişli, mutfak ve sâire gibi teferruâtı hâvî olan mesken.

mesken ü medfen : oturacak ve gömülecek yer.

meskenet مسكنت (a.i.) : **1.** miskinlik; fakirlik, yoksulluk. **2.** beceriksizlik.

meskenet-fiken مسكنت فكن (a.f.b.s.) : miskinliği gideren.

meskub مثقوب ("ku" uzun okunur. a.s. sakb'dan) : sakbolunmuş, delinmiş, delikli. (bkz : süfte). **Lü'-lü'-i dürr-i meskub** : delinmiş, delikli inci.

meskûb مسكوب (a.s. sükûb'dan) : kalıba dökülmüş, akıtılmış.

meskûk مسكوك (a.s.) : sikkeli, damgası vurulmuş, para hâline getirilmiş.

meskûkât مسكوكات (a.i. meskûk'ün c.) : sikke hâline getirilmiş mâdenî paralar, akçeler.

meskûkât-ı cedîde : yeni paralar.

meskûkât-ı ecnebiyye : yabancı devletlerin paraları, **fr. monnaies étrangères.**

meskûke مسكوكه (a.s.) : ["meskûk"ün müen.]. (bkz : meksûk).

meskum مسقوم ("ku" uzun okunur. a.s.) : hasta ve yoksul [kimse].

meskûn مسكون (a.s. sükûn'dan) : **1.** içinde insan oturan yer. **2.** insan bulunan, şenelmiş yer. **Gayr-i meskûn** : içinde insan bulunmayan, ıssız, tenha yer. **Rub'-i meskûn** : Dünyâ'nın insan bulunan (dörtte bir) kısmı.

meskûne مسكونه (a.s. sükûn'dan) : ["meskûn" ün müen.]. (bkz : meskûn).

meskûr مسكور (a.s.) : sarhoş. (bkz : mest).

meskût مسكوت (a.s. sükût'dan) : sükût edilmiş, söylenmemiş.

meskûte مسكوته (a.s. sükût'dan) : ["meskût" ün müen.]. (bkz : meskût).

meslah مسلخ (a.i. selh'den) : salhâne, kanara, hayvan kesilen yer.

meslaha مسلحه (a.i.) : derbent, sınır kalesi.

meslebe مثلبه (a.i.c. : mesâlib) : ayıp, eksik, kusur. (bkz : nakîsa).

meslek مسلك (a.i. sülûk'dan. c. : mesâlik) : **1.** sülûk edilen yer, yol; gidiş. **2.** geçim için tutulan yol. **3.** sistem, **fr. système.**

meslek-i muzırr : zarar veren meslek.

meslek-i şûhâne : neşeli meslek, şen tutum.

meslek-i tecribiyyûn : **fels.** *deneyselcilik, **fr. expérimentalisme.**

meslek-dâş مسلكداش (a.t.b.s. ve i.) : aynı meslekden olan.

meslekî مسلكى (a.s.) : mesleğe âit, meslekle ilgili.

meslekî tedrîsât : meslekle ilgili olan dersler.

meslekiyye مسلكيه (a.s.) : ["meslekî" nin müen.]. (bkz : meslekî).

meslû' مسلوع (a.s.) : vücudunda ur bulunan kimse.

meslûb مسلوب (a.s. selb'den) : selbolunmuş, soyulmuş, alınmış, giderilmiş.

meslûbü'l-akl : aklı alınmış, deli edilmiş.

meslûbü'ş-şuûr : şuursuz, anlayışsız.

meslûc مسلوج (a.s.) : bel'olunmuş, yutulmuş.

meslûh مسلوخ (a.s. selh'den) : teslîh edilmiş, derisi yüzülmüş.

meslûk, meslûke مسلوق ، مسلوقه (a.s.) : **1.** kaynamış. **2.** suda kaynamış et.

meslûl مسلول (a.s. sell'den) : **1.** selledilmiş, kınından çıkarılmış, kınından sıyrılmış. **Seyf-i meslûl** : kınından sıyrılmış kılıç. **2.** dîn uğruna nefsini fedâ eden kahraman. **3.** verem.

meslûs مسلوث (a.s.) : **1.** üçte biri alınmış. **2. i.** üç kat bükülmüş ip.

meslût مسلوط (a.s.) : **1.** yenilmiş. (bkz : mağlûb). **2.** zayıf, arık.

meslûtü'l-lihye : sakalı hafif adam, sakalı çenesinde bir çizgi halinde bulunan adam.

mesmû' مسموع (a.s. sem'den) : **1.** işitilmiş, duyulmuş, haber alınmış. **2.** dinlenen, işitilen.

mesmûât مسموعات (a.i. mesmû'un c.) : işitilen, duyulan, haber alınan şeyler.

mesmûm مسموم (a.s. semm'den) : zehirlenmiş, ağılanmış, zehirli.

mesmûmen مسموماً (a.zf.) : mesmûm olarak, zehirlenmiş olarak, zehirlenme sûretiyle.

mesmûr مسمور (a.s.) : ufak tefek olmakla berâber sinirleri kuvvetli [adam].

mesnâ مثنى (a.zf.) : ikişer ikişer.

mesnâî مسنائى (a.i.) : ikizli *bitki.

mesned مسند (a.i.c. : mesânid) : **1.** isnâdedilen, dayanılan şey. **2.** rütbe, derece, pâye, makam.

mesned-i âsûdegân : **mec.** mezar, kabir.

mesned-i cem : rüzgâr.

mesned-i meşîhat : şeyhislâmlık mertebesi, mevkii.

mesned-i sadâret-i uzmâ : sadrâzamlık mevkii.

mesned-ârâ مسند آرا (a.f.b.s.) : mesnede süs veren, o mesnedde bulunan.

mesned-gâh مسندگاه (a.f.b.i.) : **1.** oturulacak yer. **2.** bir makam işgal eden kimse.

mesnediyyet مسنديت (a.i.) : **fels. fr. imputabilité.**

mesned-nişîn مسند نشين (a.f.b.s.) : bir mesned veyâ makamda bulunan.

mesnevî مثنوى (a.i.) : **1. ed.** her beyti başlı başına kafiyeli ve başından sonuna kadar aynı vezinde olan manzûme. **2. h. i.** Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin, bu şekilde yazmış olduğu 26000 beyitlik Farsça meşhur eseri.

mesnevî-hân مثنوى خوان (a.f.b.s.) : mesnevî okumaya ve okutmaya icâzet almış âlim.

mesneviyyât مثنويات (a.i.c.) : mesnevî tarzında yazılmış eserler.

mesnûn مسنون (a.s. sünnet'den) : **1.** bilenmiş [bıçak, çakı]. **2.** sünnet olan şey. **Emr-i mesnûn** : sünnet sayılan iş. **3.** âdet edilen şey. **4.** yıllanmış şey.

mesrâ مسرى (a.i.) : gece vakti yola çıkma.

mesrah مسرح (a.i.c. : mesârih) : otluk, çayırlık.

mesrebe مسربه (a.i.c. : mesârib) : **1.** çayır, mer'a, otlak. **2.** göğüsten karına kadar uzanan kıllı yer.

mesrece مسرجه (a.i.) : kandil konulan zarf, şişe.

mesrû' مسروع (a.s.) : sar'a hastalığına tutulmuş, sar'alı.

mesrûd مسرود (f.i.) : büyü, afsun, sihir. (bkz : efsûn).

mesrûd مسرود (a.s. serd'den) : serdolunmuş, söylenmiş, bildirilmiş. (bkz : mezkûr).

mesrûdât مسرودات (a.i.c.) : söylenilenler.

mesrûk مسروق (a.s. sirkat'den) : sirkat olunmuş, çalınmış. **Mâl-i mesrûk** : çalınmış mal. **Nakd-i mesrûk** : çalınmış para.

mesrûka مسروقه (a.s. sirkat'den) : ["mesrûk" un müen.]. (bkz : mesrûk).

mesrûr مسرور (a.s. sürûr'dan) : sürurlu, memnun, sevinmiş; merâmına ermiş. (bkz : dilşâd, mahzûz, şâdân).

mesrûre مسروره (a.s. sürûr'dan) : **1.** ["mesrûr" un müen.]. (bkz : mesrûr). **2. i.** kadın adı.

mesrûriyyet مسروريت (a.i.) : mesrurluk, sevinme; merâmına erme. **İ'lân-ı mesrûriyyet** : sürûrunu, sevincini açığa vurma.

mess مس (a.i.) : **1.** yapışma, değme, dokunma. (bkz : temâs). **2.** meydana gelme. (bkz : vâki').

mess-i hâcet : lüzum görülme, gerekme.

messâh مساح (a.s.) : **1.** (mesâhet'den) : çok ölçen, çok ölçüp biçen. **2.** (mesh'den) : ovuşturan, masaj yapan. (bkz : dellâk).

mest مست (o.i.) : mesh verilen ve üzerine pabuç giyilen, kısa konçlu hafif ve yumuşak ayakkabı. ["mesh" den bozulma olsa gerek].

mest ser-gerdân : bir çeşit ayakkabı.

mest مست (f.s.c. : mestân) : sarhoş. **Bed-mest** : sarkıntılık eden cıvık sarhoş. **Ser-mest, Siyeh-mest** : fazla sarhoş.

mest-i bî-riyâ : riyâsız sarhoş.

mest-i elest : ezel meclisinde hitâb-ı ilâhî ile sarhoş olan.

mest-i harâb : harâbolmuş sarhoş, yıkılasıya içmiş adam.

mest-i hayât : hayat, yaşama sarhoşu.

mest-i müdâm : devamlı, her zaman sarhoş.

mest-i nâz : **1)** s. naz sarhoşu; **2)** süzgün bakışlı, nazlı güzel; **3) i.** kadın adı.

mest-i ser-şâr : haddinden fazla sarhoş.

mest-i şebâb : gençlik sarhoşu.

mest-i temâşâ : bakma, seyretme sarhoşu; seyretmekten sarhoş olmuş olan.

mestân مستان (f.s. mest'in c.) : sarhoşlar.

mest-âne مستانه (f.zf. ve s.) : sarhoşa yakışacak şekilde, sarhoşca, sarhoşcasına. **Çeşm-i mest-âne** : mahmur, baygın göz. **Na'ra-i mest-âne** : sarhoş na'rası.

mestî مستی (f.i.) : sarhoşluk.

mestî-âver مستی آور (f.b.s.) : sarhoş edici, bayıltıcı. (bkz : gaşy-âver, mugşî).

mestî-bahş مستی بخش (f.b.s.) : bayıltıcı, sarhoşluk veren.

mestûr مسطور (a.s. satr'dan) : satırlanmış, yazılmış, çizilmiş. **Ber-vech-i mestûr** : yazılmış olduğu gibi. (bkz : muharrer).

mestûr, mestûre مستوره ، مستور (a.s. setr'den) : **1.** setrolunmuş, örtülü, kapalı, gizli. **2.** açık saçık gezmeyen, nâmuslu kadın. (bkz : muhaddere).

mestûrü'l-büzûr : **bot.** kapalı tohumlar.

mestûre مستوره (a.i.) : **huk.** şâhitleri gizli olarak temize çıkarmak üzere hâkim tarafından âit oldukları makama yazılan yazı. **Tahsîsât-ı mestûre** : örtülü ödenek, devletin mâlî formalitelere tâbî tutmaksızın, gizli siyasî işler için bütçede tahsîs ettiği para.

mestûriyyet مستوريت (o.i.) : kapalılık, gizlilik, meydanda olmayış.

mesûbat مثوبات (a.i. mesûbe'nin c.) : **1.** iyiliğe karşı Allah tarafından verilen mükâfatlar. **2.** edilen ibâdetlerin kıyâmette göreceği mükâfatlar.

mesûbe مثوبه (a.i.c. : mesûbât) : **1.** iyiliğe karşı Allah tarafından verilen mükâfat. **2.** edilen ibâdetlerin kıyâmette göreceği mükâfat.

mes'ûd مسعود (a.s. sa'd'den) : saâdetli, bahtlı, bahtiyar, kutlu.

mes'ûd-âne مسعودانه (a.zf.) : mes'utçasına, kutlu olana yakışacak sûrette, kutlulukla.

mes'ûde مسعوده (a.s. sa'd'dan) : **1.** ["mes'ûd" un müen.]. (bkz : mes'ûd). **2.** kadın adı.

mes'ûdiyyet مسعودیت (a.i.) : mes'utluk, bahtiyarlık, kutluluk.

me'sûf مأسوف (a.s. esef'den) : esefli, gamlı, kederli.

mes'ûl مسئول (a.s. : suâl'den) : **1.** suâl olunmuş, kendisinden sorulmuş. **2.** *sorumlu. **Müdîr-i mes'ûl** : *sorumlu müdür. **Is'âf-ı mes'ûl** : istenileni yerine getirme. **3.** cezâya çarptırılmış.

mes'ûl-bi'l-mâl : para ile mes'ûl, sorumlu ve kefîl olan.

mes'ûl-bi'n-nefs : şahsan mes'ûl, sorumlu ve kefîl olan.

Mes'ûl-i Harâbâtî : Muallim Naci'nin, bazı gazellerinde kullandığı mahlası.

mes'ûlât مسئولات (o.i. mes'ûl'ün c.) : sorulan, istenilen şeyler.

mes'ûle مسئوله (a.s. suâl'den) : ["mes'ûl" ün müen.]. (bkz : mes'ûl).

mes'uliyyet مسئولیت (a.i.) : mes'ûl olma hâli, *sorumluluk.

mes'ûliyyet-i ayniyye : **eko.** muhtelif malların muhafazasında vazifeli olan şahsa teveccüh eden sorumluluk.

me'sûm مأثوم (a.s.) : günahlı, suçlu. (bkz : maznûn).

me'sûr مأسور (a.s.) : esîr edilmiş, tutsak, yolu kesilmiş.

me'sûre مأثوره (a.s.) : rivâyet sûretiyle öğrenilmiş olan meşhur ve mühim haberler. **Ed'iye-i me'sûre** : Hz. Muhammed'le sahâbelerden naklolunan te'sirli duâlar.

mesvâ مثوی (a.i.c. : mesâvî) : mesken, hâne, ev. (bkz : me'vâ).

meşâ' مشاع (a.i.) : **1.** açıklanan, duyulan. **2.** bölünmeyip karışık ve müşterek olan.

meşâ' مشاء (a.i.) : ishal verici ilâç.

meşâcir مشاجر (a.i. meşcer, meşcere, meşcire'nin c.) : ağaçlık yerler, korular.

meşâet مشائت (a.i.) : dileme. (bkz : taleb).

meşâfir مشافر (a.i. meşfer'in c.) : sarkık hayvan dudakları.

meşâgil مشاغل (a.i. meşgale'nin c.) : meşguliyetler.

meşâgil-i dünyeviyye : dünyâ meşgaleleri.

meşâgil-i kesîre : aşırı meşguliyetler.

meşâhid مشاهد (a.i. meşhed'in c.) : şehitlikler.

meşâhir مشاهر (a.i. meşher'in c.) : teşhîr olunacak yerler, sergiler.

meşâhîr مشاهیر (a.s. meşhûr'un c.) : ünlü kimseler.

meşâhîr-i fukahâ : meşhur, ünlü dil bilginleri.

meşâhîr-i üdebâ : meşhur edipler, ünlü yazarlar.

meşâil مشاعل (a.i. meş'al ve meş'ale'nin c.) : meş'aleler.

meşâim مشائم (a.i. meşîme'nin c.) : **anat.** döl yatakları, sonlar.

meşâîm مشائیم (a.i. meş'ûm'un c.) : uğursuzlar.

meşâin مشائن (a.i. şeyn'in c.) : lekeler, ayıplar.

meşâir مشاعر (a.i. meş'ar'ın c.) : **1.** hacı olmadan evvel durulması îcâbeden mühim yerler. **2.** hasseler, *duyular.

meşâirü'l-hacc : hacı olmadan önce durulması gerekli bulunan yerler.

Meşâirü'ş-şuarâ : Âşık Çelebî (1520-1572) tarafından hazırlanan şâirler tezkiresi.

meşâiyye مشائیه (a.i.) : **fels.** *gezimcilik, **fr. péripatétisme.**

meşâkî مشاکی (a.i. mişkât'ın c.) : içine kandil, lâmba gibi şeyler koymak üzere duvarda yapılan oyuklar, hücreler.

meşâkk مشاق (a.i. meşakkat'in c.) : zahmetler, mihnetler, sıkıntılar.

meşâkk-ı hayât : hayâtın mihnetleri, sıkıntıları.

meşakkat مشقت (a.i.c. : meşâkk) : zahmet, sıkıntı, güçlük, zorluk.

meş'al, meş'ale مشعل ، مشعله (a.i. şu'l'den. c. : meşâil) : **1.** aydınlatıcı âlet, lâmba, kandil. **2.** ucunda, alev çıkarak yanan bir madde bulunan değnek, sopa.

meş'ale-i dil : gönül meş'alesi.

meş'ale-i kârbân : kervan meş'alesi.

meş'ale-i maârif, meş'ale-i irfân : bilgi meşalesi.

meş'al-keş مشعلكش (a.f.b.s. ve i.) : meş'ale çeken, meş'aleci.

meşâmm مشام (a.i. şemm'den) : burun, koku alacak yer. **Şâm-ı cennet-meşâmm** : cennet kokulu Şam. **Ta'tîr-i meşâmm** : güzel kokularla burnu koku alma.

meş'ar مشعر (a.i.) : **1.** hacı olmadan evvel durulacak yerlerden herbiri. **2.** hasse, *duyu.

meş'arü'l-harâm : hac zamânında Kâbe'de ziyâret edilecek muayyen yer.

meşâre مشاره (a.i.) : tarla; bostan.

meşârık مشارق (a.i. maşrak'ın c.) : Güneş'in doğduğu taraflar, doğular.

meşârî' مشارع (a.i. meşra'ın c.) : **1.** yollar, caddeler. (bkz : turuk). **2.** su olukları.

meşârib مشارب (a.i. meşreb'in c.) : **1.** içecek yerler. **2.** mizaçlar, tabîatlar, ahlâklar, huylar.

meşârit مشاريط (a.i. mişrât ve mişrat'ın c.) : neşterler, hekim bıçakları; keskin bıçaklar.

meşâtî مشاتى (a.i. meştâ'nın c.) : kışlıklar, şitâ, kış mevsiminde barınılacak yerler.

meşâvib مشاوب (a.i. müşâveb'in c.) : şişe kılıfı.

meşâvîz مشاويذ (a.i. mişvâz'ın c.) : sarıklar.

meşâyih مشايخ (a.i. şeyh'in c.) : şeyhler. [şeyh'in gayri kıyâsı cemidir].

meşâyim مشايم (a.i. meşîme'nin c.). (bkz : meşâim).

meşbû' مشبوع (a.s. şib', şiba'dan) : **1.** doymuş, tok. **2.** ağzına kadar dolu; hâl-i işbâa gelmiş.

meşbûb مشبوب (a.i.c. : meşâbîb) : **1.** iki ayağı ak olan at. **2.** s. güzel [şey].

meşcer, meşcere, meşcire ، مشجره ، مشجر ، مشجره (a.i.c. : meşâcir) : ağaçlık [yer], koru. (bkz : şecer-istân).

meşcû' مشجوع (a.s.) : şecaat bakımından mağlûbolan.

meşcûc مشجوج (a.s.) : yüzü gözü yaralanmış olan.

meşdûd مشدود (a.s.) : **1.** şeddolunmuş, sıkı, sıkıca bağlı. **2. i.** Bursa ipeğinden yapılmış bir çeşit kumaş.

meşdûde مشدوده (a.i. şedd'den) : ["meşdûd" un müen.]. (bkz : meşdûd).

meşdûh مشدوه (a.s.) : ürküp korkmuş; şaşırmış.

meş'emet مشأمت (a.i.). (bkz : şeâmet).

meşfer مشفر (a.i.c. : meşafir) : sarkık hayvan dudağı.

meşfû' مشفوع (a.s.) : şüf'alı, müşterek sınırlı gayrimenkul.

meşfûün bih : **fık.** şüf'alı, müşterek sınırlı mülk.

meşgale مشغله (a.i. şugl'den. c. : meşâgıl) : iş, iş güç, uğraşılan iş. (bkz : meşguliyyet).

meşgale-i dehr-i bî-direng : kararsız dünyânın işi.

meşgel مشگل (f.i.) : haydut, yol kesen. (bkz : râh-zen, reh-zen).

meşguf, meşgufe مشغوفه ، مشغوف ("gu" lar uzun okunur. a.s. şagaf'dan.) : âşık, tutkun; aklı başında olmayan dîvâne.

meşgufâne مشغوفانه ("gu" uzun okunur. a.zf.) : delicesine, tutguncasına.

meşgul مشغول ("gu" uzun okunur. a.s. şugl'den) : **1.** bir işle uğraşan, iş görmekte olan. **2.** işgal edilmiş, doldurulmuş, tutulmuş. **3.** tutuk, dalgın; dolgun.

meşguliyyet مشغوليت ("gu" uzun okunur. a.i.) : meşgul olma, uğraşılan şey; iş güç. [yapma kelimelerdendir].

meşhed مشهد (a.i. şehâdet'den. c.: meşâhid) : **1.** bir adamın şehit olduğu veyâ bir şehîdin gömüldüğü yer. **2.** Îran'da ziyâretgâh olan meşhur şehir.

meşher مشهر (a.i.c. : meşâhir) : teşhir yeri, sergi.

meşhûd, meşhûde مشهوده ، مشهود (a.s. şuhûd'dan. c. : meşhûdât) : gözle görülmüş, görülen. **Cürm-i meşhûd** : *suçüstü.

meşhûdün-aleyh : **huk.** aleyhinde şahâdet edilen kimse.

meşhûdün-bih : **huk.** şâhitlikle ispat olunacak hak ve bu hakla ilgili bulunan mal.

meşhûdün-leh : **huk.** şâhitlikten faydalanan kimse ve şâhitlikle ispât edilecek hakkın sâhibi, lehine şahâdet olunan kimse.

meşhûdât مشهودات (a.i. meşhûde'nin c.) : gözle görülen şeyler.

meşhûm مشهوم (a.s.c. : meşâhîm) : cesur, yürekli.

meşhûn مشحون (a.s.) : doldurulmuş, dolu. (bkz : memlû).

meşhûr مشهور (a.s. şöhret'den. c.: meşâhîr) : şöhretli, şöhret kazanmış, ün almış, ün salmış. **Galat-ı meşhûr** : yanlış olduğu halde, halk arasında kullanılan söz.

meşhûrü'l-kavîl : **astr.** semânın kuzey yarımküresinde Andromeda ve Persus burçları arasında parlak bir yıldız. [Beta Perseus].

meşhûrü'n-aleyh : **huk.** üzerine silâh çekilen.

meşhûrât مشهورات (a.s. meşhûre'nin c.) : şöhretliler, şöhret kazanmış kimseler.

meşhûre مشهوره (a.s. şöhret'den) : **1.** ["meşhûr" un müen.]. (bkz : meşhûr). **2.i.** kadın adı.

meşîb مشيب (a.i.) : ihtiyar olma, saç sakal ağarma, yaşlılık.

meşîd مشيد (a.i.) : harçla yapılmış binâ.

meşîhat مشيخت (a.i.) : **1.** şeyhlik. **2.** şeyhislâmlık pâyesi, makamı. **Bâb-ı meşîhat** : şeyhislâmlık kapısı; şeyhislâmlık dâiresi.

meşîhat-i islâmiyye : şeyhislâmlık makamı.

meşîhat-penâh مشيخت پناه (a.f.b.i.) : şeyhülislâm.

meşîme مشيمه (a.i.c. : meşâim) : **1. anat.** dölyatağı, son. (bkz : zâk, zâk-dân). **2.bot.** çiçeklerde, yumurtacıkların yumurtalığa yapışık bulundukları doku.

meşîme-i dehâ : dehâ meşîmesi.

meşîme-i dünyâ : gökyüzü.

meşîmî مشيمى (a.i.) : **zool.** etenliler, **fr. placentaires.**

meşiyyet مشيت (a.i.) : **1.** İrâde. **meşiyyet-i ilâhiyye** : Allah'ın irâdesi. **2.** arzu, dilek, istek. (bkz : hâhiş). **3.** yürüyüş, yürütme.

meşk مشق (a.i.) : **1.** yazı örneği, yazı nümûnesi. **2.** alışmak, öğrenmek için yapılan çalışma; alışma, alıştırma. [en çok : **yazı** ve **müzik** hakkında].

meşk-i tuğra : **tar.** Osmanlı Devletinde "tuğra çekmesini öğrenme".

meşk مشك (f.i.) : tulumdan yapılmış su kabı, saka kırbası.

meşk-çe مشكچه (f.i.) : küçük su kabı, küçük su tulumu.

meşk-hâne مشقخانه (a.f.b.i.) : mûsiki öğretilen yer.

meşkûk مشكوك (a.s. şekk'den) : şekkolunmuş, şüpheli. **Mâ-i meşkûk** : köpek artığı gibi temizliği şüpheli su.

meşkûkü'l-ahvâl : **kim.** olduğu şüpheli, ne idüğü belirsiz.

meşkuk مشقوق ("ku" uzun okunur. a.s. şakk'dan) : yarılmış, yarık.

meşkûkât مشكوكات (a.s. meşkûk'ün c.) : şüpheli şeyler.

meşkûke مشكوكه (a.s. şekk'den) : ["meşkûk" ün müen.]. (bkz : meşkûk).

meşkûkiyyet مشكوكيت (a.i.) : şüphelilik.

meşkûl مشكول (a.i.) : bileklerine kadar üç ayağı beyaz olan at.

meşkûr مشكور (a.s. şükr'den) : şükre, teşekküre değer, makbul, beğenilmiş, övülmüş. (bkz : memdûh').

meşkûre مشكوره (a.s. şükr'den) : ["meşkûr" ün müen.]. (bkz : meşkûr).

meşküvv مشكو (a.s.) : kendinden şikâyet olunan.

meşlah مشلح (a.i.) : maşlah, altı üstü bir olan ve kol yerine yarıkları bulunan bir çeşit giyecek.

meşmûl مشمول (a.s. şümûl'den) : şümullenmiş; kaplanmış, etrâfı çevrilmiş; bir şeyin içinde bulunan.

meşmûlât مشمولات (a.i.c. : şümûl'den) : bir şeyin içinde bulunan şeyler.

meşmûle مشموله (a.i.) : şarap. (bkz : bâde, habûk, handerîs, rahîk, sahbâ).

meşmûm مشموم (a.s.) : **1.** koklanmış. **2. i.** misk, ıtır gibi güzel kokulu şey.

meşmûmât مشمومات (a.i. meşmûm'un c.) : **1.** koklanmış şeyler. **2. i.** misk, ıtır gibi güzel kokulu şeyler.

meşra' مشرع (a.i.c. : meşâri') : **1.** yol. (bkz : râh, tarîk). **2.** su oluğu. (bkz : mîz-âb).

meşreb مشرب (a.i.c. : meşârîb) : **1.** içecek yer. **2.** yaradılış, tabîat, mizâç; huy, ahlâk. **Hafîf-meşreb** : serbest hareketleriyle iffeti şüpheli görülen [kadın]. **Rind-meşreb** : derviş tabîatlı, kalender.

meşrebe مشربه (a.i.c. : meşârib) : maşrapa. [aslı : "mişrebe" dir].

meşrebiyye مشربيه (a.i.) : çıkıntılı pencere kafesi.

meşrû', meşrûa مشروع ، مشروعه (şer'den) : şer'an câiz olan, şerîatın izin verdiği, şerîata, kanuna uygun. **Emr-i meşrû'** : şerîata, kanuna uygun iş. **Gayr-i meşrû'** : şerîatça, kanunca yasak edilen. **Ma'zeret-i meşrûa** : meşrû mâzeret, haklı, yerinde bir özür. **Nâ-meşrû'** : şerîata, kanuna aykırı olan. **Veled-i meşrû'** : meşrû nikâhtan meydana gelen çocuk. **Veled-i gayr-i meşrû** : meşrû olmayan evlenmeden meydana gelen çocuk. (bkz : veled-i zinâ).

meşrû müdâfaa : bir kimsenin, kendisine yönelen haksız saldırıyı defetmek amacıyla yaptığı savunma.

meşrûât مشروعات (a.i. meşrû'un c.) : kanuna, yasaya uygun olan şeyler.

meşrûb مشروب (a.s. şürb'den) : **1.** içilmiş. **2.** içilecek şey.

meşrûbât مشروبات (o.i. meşrûb'un c.) : içilecek şeyler.

meşrûbât-ı küûliyye : alkollü içkiler.

meşrûh, meşrûha مشروح ، مشروحه (a.s. şerh'den.) : **1.** şerh olunmuş, açıklanmış. (bkz : *mufassal*). **2.** uzun uzadıya anlatılan. **Ber-vech-i meşrûh** : uzun uzadıya anlatıldığı üzere. **İbâre-i meşrûha** : açıklanan ibâre. **Madde-i meşrûha, Mes'ele-i meşrûha** : uzun uzadıya anlatılan, açıklanan madde, iş.

meşrûhât مشروحات (a.i. meşrûh'un c.) : şerhler, açıklamalar, bir işin, bir maddenin açıklanması için yazılan şeyler. (bkz : derkenâr, tafsîlât).

meşrûiyyet مشروعيت (a.i.) : meşru'luk, meşrû olma, kanuna uygun bulunma.

meşrûm مشروم (a.s.) : yarılmış. (bkz : meşkuk).

meşrût, meşrûta مشروط ، مشروطه (a.s. şart'dan) : şart koşulmuş, şartlı, şarta bağlı. **Hükûmet-i meşrûta** : Meşrûtiyetle, meclisle idâre olunan hükûmet.

meşrûtün leh : **fık.** vakfeden tarafından vakfın menfaatine vakfı şart koşulmuş olan kimse veyâ cihet.

meşrûta مشروطه (a.i.) : **1.** ilk sâhibi tarafından satılmamak şartıyla mirasçılara bırakılmış olan ev, tarla gibi gayr-i menkul. **2.** cami görevlilerinin, imaret, hastahane gibi kurumlarda çalışanların oturmaları için ayrılan lojman, meşruta odaları.

meşrûten مشروطاً (a.zf.) : şartlı olarak, bir kayda bağlı olarak.

meşrûten tahliye : **huk.** hapiste cezasının bir kısmını iyi hal sahibi olarak geçiren bir mahkûmun şartlara uymadığı takdirde tekrar habsedilmek şartına bağlı olarak salıverilmesi.

meşrûtî, meşrûtiyyet مشروطي ، مشروطيت (a.i.) : **1.** bir hükümdârın başkanlığı altında bulunan parlâmento idâresi. **İdâre-i meşrûta** : hukukî müsâvât, (*eşitlik), hürriyet ve millî hâkimiyet esaslarına dayanan kanun ile idâre olunma usulü. **2.** Türkiye'de 1876 anayasasıyla başlayan ve 1909 değişiklikleriyle devam eden hukukî ve siyasî döneme verilen bir ad.

meşşâiyyûn مشائيون (a.i. meşşâî'nin c.) : derslerini gezinerek veren Aristo felsefî yolunda olanlar, **fr. péripatéticiens.** [cemî şekli kullanılır].

meşşât مشاط (a.i.) : tarak yapan, tarakçı. (bkz : şâne-sâz).

meşşâta مشاطه (a.i. : gelini süsleyen, gelin tuvaleti, kadın tuvaleti yapan kadın. (bkz : mâşıta).

meştâ مشتی (a.i. şitâ'dan. c. : meşâtî) : kışlak, şitâ, kış mevsiminde barınılacak yer. (bkz : meştât).

meştât مشتات (a.i.c. : meşâtî) : kışlak. (bkz : meştâ).

meştiyât مشتیات (a.i.). (bkz : meştâ, meştât).

meştûm مشتوم (a.s. şetm'den) : şetm olunmuş, sövülmüş, sövülüp sayılmış.

meşûm مشوم (a.i.) : **1.** vücudu benekli adam. **2.** s. meş'um, şom.

meş'ûm مشئوم (a.s.c. : meşâim) : uğursuz. (bkz : menhûs).

meş'ûme مشؤمه (a.s.) : ["meş'ûm" ün müen.]. (bkz : meş'ûm).

meş'ûn مشعون (a.s.) : dağınık [saç].

meş'ûr مشعور (a.s.c. : meş'ûrât) : şuurlanmış, şuur hâline geçmiş.

meş'ûrât مشعورات (a.s. meş'ûr'un c.) : şuurlanmış, şuur hâline geçmiş şeyler.

meş'ûrât-ı sammâ : **fels. fr. subconscients.**

meşveret مشورت (a.i.) : **1.** müşâverede bulunma, danışma. (bkz : müşâvere). **Usûl-i meşveret** : parlamento sistemi. **2.** İttihatçı Ahmet Rıza tarafından Türkçe-Fransızca olarak 1895 te Paris'te yayımlanmış olan on beş günlük gazete.

meşy مشی (a.i.) : yürüme.

meşy-i askerî : askerî yürüyüş.

meşyen مشیاً (a.zf.) : yürüyerek, yayan olarak. (bkz : mâşiyen).

meşyûm مشیوم (a.s.) : benli [adam]. (bkz : hâldâr).

metâ متی (a.i.) : ne zaman, **fels. fr. quand, quando.**

metâ' متاع (a.i.c. : emtia) : **1.** satılacak mal, eşyâ. **2.** sermâye, elde bulunan varlık.

metâ'-ı cân : can malı.

metâ'-ı derd ü belâ : dert ve belâ malı.

metâ'-ı ma'rûf : boşadığı kadına erkeğin verdiği nafaka.

metâ'-ı sakîl : ağır mallar.

metâ'ü'l-gurûr : 1) gurur metaı. 2) **mec.** bâkire olarak evlenen kızın gerdek gecesinde lekelenen bezi. [bu mânâ Kur'an'da geçer].

met'abe متعبه (a.i.c. : metâib) : yorgunluk, meşakkat.

metâbi' مطابع (a.i. matbaa'nın c.) : matbaalar, basımevleri.

metâbih مطابخ (a.i. matbah'ın c.) : mutfaklar.

metâf مطاف (a.i.) : tavaf edilecek yer.

metâib مطائب (a.s.c.) : seçilmiş, güzel (şeyler]. [müfretsiz cemilerdendir].

metâib متاعب (a.i. met'abe'nin c.) : meşakketler, yorgunluklar.

metâib-i sefer : yol veyâ savaş yorgunlukları.

metâli' مطالع (a.i. matla'ın c.) : **1.** tulû' edecek, doğacak yerler. **2. astr.** her hangi bir yıldızın metâlii, i'tidâl-i rebiî noktasından geçmek üzere mebde îtibâr olunan her hangi bir dâire-i sıa ile bu yıldızın dâire-i istivâ-i semâvî üzerindeki ara kesitleri arasında kalan kavis.

metâli'-i müstakîme : **astr.** yıldızdan geçen meridyenin, ilkbahar noktasından geçen meridyene *açısal uzaklığı, bahar *açısı, *yükselim, **fr. ascension droite. 3. ed.** kasîde veyâ gazelin ilk beyitleri.

metâlib مطالب (a.i. matlab'ın c.) : talep olunan, istenen şeyler.

metâlib-i istikbâl : gelecek için olan istekler.

metânet متانت (a.i.) : metinlik, sağlamlık, muhkemlik; sağlam; kuvvetli olma, dayanıklılık. (bkz : rasânet).

metânet-i kalbiyye : kalb sağlamlığı.

metârık مطارق (a.i. mıtrak, mıtraka'nın c.) : demirci çekiçleri, demirci tokmakları, değnekler, sopalar; mızraklar; tokmaklar; çekiçler.

metâvi' مطاویع (a.i. mıtvâ'ın c.) : çok mutîler, itaatliler.

metbû', metbûa متبوعه ، متبوع (a.s. teba' dan) : kendisine tâbî olunan, uyulan. **Hükûmet-i metbûa** : birinin tâbî olduğu hükûmet.

metbû-i müfahham : hükümdar.

metbû-i şer'î : **huk.** uyulan şerîat kanunları.

metbûiyyet متبوعيت (a.i.) : kendisine tâbî olunan, uyulan kimsenin hâli.

meters مترس (f.i.) : **1.** kapının açılmaması için arkasına konulan ağaç. **2.** savaşta, korunmak üzere yapılan toprak tümsek, siper. [tersîden mastarından nehyi hâzır olarak "korkma!" demektir].

methaf متحف (a.i.) : müze. (bkz : nûmûnehâne).

metîn متين (a.s. metânet'den) **1.** metânetli, sağlam, dayanıklı [müen. : "metîne" dir]. (bkz : muhkem, rasîn). **2. i.** erkek adı.

metin-âne متينانه (a.f.zf.) : metânetle, sağlamlıkla.

metîne متينه (a.s.) : ["metîn" in müen.]. (bkz : metîn).

metn متن (a.i.c. : mütûn) : bir yazıyı şekil ve noktalama husûsiyetleriyle birlikte meydana getiren kelimelerin topu.

metrûk, metrûke متروكه ، متروك (a.s. terk'den): terk edilmiş, bırakılmış, kullanılmaktan vazgeçilmiş; battal. **Emvâl-i metrûke** : sâhipleri tarafından terkedilmiş, bırakılmış mallar. **Etfâl-i metrûke** : [sokağa] bırakılmış çocuklar.

metrûkât متروكات (a.i. metrûk'un c.) : bırakılan şeyler, miraslar.

metrûkât-ı kalemiyye : bir muharririn yazıp, kendinden sonrakilere bıraktığı eserler.

metrûke متروكه (a.s.i. terk'den) : **1.** kocası tarafından ortada bırakılmış [kadın]. **2.** boşanmış [erkekten-].

metrûkiyyet متروكيت (a.i. terk'den) : **1.** metruklük, bırakılmışlık; kullanılmazlık. **2.** terk edilme, boşanmış olma.

mette متّه (f.i.) : burgu. (bkz : mâhe, miskab).

met'ûb متعوب (a.s. ta'b'dan) : yorgun, bitkin; bitik.

meûnet مئونة (a.i.) : **1.** ölmeyecek kadar yiyecek, içecek. (bkz : kût). **2.** zahmet, meşakkat, sıkıntı.

me'vâ مأوى (a.i.) : yurt, mesken, yer, makam, sığınacak yer.

mevâcib مواجب (a.i.c.) : maaşlar, aylıklar; **tar.** Yeniçeri maaşı.

mevâcib-i leşker : asker aylıkları.

mevâcibât مواجبات (a.i. mevâcib'in c.) : mevâcibler.

mevâdd مواد (a.i. madde'nin c.) : **1.** fezâda, boşlukta yer dolduran varlıklar, cisimler. **2.** işler, hususlar. **3.** kanunlar, nizamlar, hususlar. **4.** kanun, lûgat gibi metinlerde herbiri, başlı başına bir hüküm veyâ bir mevzû (*konu) bildiren kısımlar. **5.** maddeler.

mevâdd-ı asliyye : eko. üretilen eşyanın esasını teşkil eden yapıcı malzeme ve hammaddeler.

mevâdd-ı gaita : biy. *dışkı.

mevâdd-ı ıtrâhiyye : biy. *çıkartı, **fr. excrément.**

mevâdd-ı ibtidâiyye : *ilkel maddeler, ham maddeler, **fr. matières premières.**

mevâdd-ı lâhkiyye : suların sürüklediği teressübât, dibe çöken nesneler.

mevâdd-ı mürekkibe : terkîbeden maddeler.

mevâdd-ı mütehayyile : coğr. döküntü, *kayşat, **fr. éboulis.**

mevâdd-ı nâfia : yararlı maddeler.

mevâdd-ı nişâiyye : nişastalı maddeler.

mevâdd-ı şahmiyye : yağlı, yağdan yapılmış maddeler.

mevâdd-ı zülâliyye : azotlu maddeler.

mevâhib مواهب (a.i. mevhibe'nin c.) : ihsanlar, bahşişler.

mevâhib-i kudret : kudret mevhibeleri, ihsanları.

mevâhib-i subhâniyye : Allah'ın ihsanları.

Mevâhibü'l-Hallak fî-Merâtibi'l-Ahlâk (ahlâkın mertebesinde Allah'ın ihsanları) : Kanunî'nin nişancısı Celâlzâde Mustafa Çelebi'nin 1556 da kaleme aldığı siyaset ve ahlâktan bahseden mensur eseri.

mevâhîb مواهيب (a.s. mevhûb'un c.). (bkz : mevhûb).

mevâız مواعظ (a.i. mev'ıza'nın c.) : nasîhatler, öğütler.

mevâız-i hakîmâne : feylezofca öğütler.

mevâid موائد (a.i. mâide'nin c.) : sofralar.

mevâid مواعد (a.i. mev'id'in c.) : söz verilen yerler, vaidler, söz vermeler.

mevâîd مواعيد (a.i. mev'ûd ve mîâd'ın c.) : 1. va'dolunmuş şeyler. 2. muayyen, belirli zamanlar.

mevâîd-i kâzibe : yerine getirilmeyen vaitler.

mevâkıf مواقف (a.i. mevkif'in c.) : durak yerleri, oturulacak yerler.

mevâkıt مواقب (a.i. mevkıt'ın c.) : evvelden belirtilmiş vakitler.

mevâki' مواقع (a.i. mevki' in c.) : mevkiler, yerler.

mevâki'-i baîde : uzak yerler.

mevâki'-i harbiyye : savaş yerleri.

mevâki'-i mühimme : mühim yerler.

mevâkib مواكب (a.i. mevkib'in c.) : alaylar, güruhlar, cemaatler, kalabalıklar.

mevâkin مواكن (a.i. mevkin'in c.) : kuş yuvaları.

mevâkît مواقيت (a.i. mîkat'ın c.) : 1. bir iş için ta'yîn edilen vakitler. 2. hacıların ehrâma büründükleri yerler.

mevâlî موالى (a.i. mevlâ'nın c.) : 1. mevleviyyet pâyesine ulaşmış olan sarıklı âlimler.

mevâlî-i kiram : yüksek rütbeli kadılar, hâkimler. 2. köleler. **Mevle'l-mevâlî** : kölelerin efendisi.

mevâlid موالد (a.i. mevlid'in c.) : mevlitler, doğulan yerler.

mevâlîd موالید (a.s. mevlûd'un c.) : 1. yeni doğmuş çocuklar. 2. mevcutlar.

mevâlîd-i selâse : mâden, nebat, hayvan olmak üzere tabîatın üç âleminden bahseden ilim, tabîat ilmi.

mevâni' موانع (a.i. mâni' ve mânia'nın c.) : mânîler, engeller.

mevânî-i hissiyye : **huk.** [eskiden] küçüklük veyâ zararlı hastalık gibi sebepler ile karı kocanın mukarenetine mânî olan haller.

mevânî-i şer'iyye : **huk.** [eskiden] karı ile kocadan birinin hac için ihrâma girmesi, ramazanda oruçlu olması, farzolan namazda bulunması ve karının hayz ve nifâs hâlinde olması gibi hallerdir ki eşler arasında mukarenete mânî olur.

mevârid موارد (a.i. mevrid'in c.) : vürûdedecek, gelecek, varacak şeyler.

mevârîs مواريث (a.i. mîrâs'ın c.). (bkz : mîrâs).

mevâsık مواثق (a.i. mevsik ve mîsâk'ın c.) : yeminler, sözleşmeler.

mevâsîk مواثيق (a.i. mîsâk ve mevsûk'un c.). (bkz : mevâsık).

mevâsim مواسم (a.i. mevsim'in c.) : mevsimler.

mevâsim-i erbaa : dört mevsim. [rebî (ilkbahar), sayf (yaz), harîf (güz), şitâ (kış)].

mevâşî مواشى (a.i. mâşiye'nin c.) : davar (koyun, keçi) ve mal (öküz, inek) gibi hayvanlar.

mevât موات (a.s. mevt'den) : 1. cansız şeyler. 2. sâhipsiz, işlenmemiş toprak. **Arâzî-i mevât** : işlenmemiş, sâhipsiz, boş toprak.

mevâtın مواطن (a.i. mavtın'ın c.) : yurtlar, yurtlandırılmış, şenlendirilmiş, bayındır yerler.

mevâtınü'l-harb : savaş yerleri, cenk meydanları.

mevâtî مواطئ (a.i. mevtî'nin c.) : ayak basılan yerler.

mevâtî مواتى (a.s.) : mevât'a, cansız şeye âit, bununla ilgili; işlenmemiş toprağa âit.

mevâzı' مواضع (a.i. mevzi' in c.) : mevzîler, yerler.

mevâzîn موازين (a.i. mîzân'ın c.) : terâziler, ölçü âletleri, ölçekler. (bkz : mîzân).

mevbik موبق (a.i.) : 1. Cehennem'de bir yer adı. 2. (c. : mevbikat) korkulu yer.

mevbikat موبقات ("ka" uzun okunur. a.i. mevbik² nin c.) : korkulu yerler.

mevbikat-ı seb'a : insanı ma'nen uçuruma sürükleyen yedi büyük günah. [şirk (Allaha eş koşma); adam öldürme; tefecilik; yetim malı yeme; savaştan kaçma; nâmuslu kadınlara iftirâ atma; sihirbazlık].

mevc موج (a.i.c. : emvâc) : dalga.

mevc-i deryâ : denizin dalgası.

mevc-â-mevc موجا موج (a.zf.) : dalga ile.

mevce موجه (a.i.c : mevecât) : [bir] dalga. (bkz : mevc).

mevce-i deryâ : deniz dalgası.

mevcetü'ş-şebâb : gençlik çağı.

mevce-dâr موجه دار (a.f.b.s.) : mevceli, dalgalı.

mevce-nümûd موجه نمود (a.f.b.s.) : dalga gibi.

mevc-hîz موج خیز (a.f.b.s.) : dalga kaldıran.

mevcûb موجوب (a.s.) : kendisine bir şey vâcip kılınmış.

mevcûd, mevcûde موجود ، موجوده (a.s. vücûd'dan. c. : mevcûdât) : **1.** var olan, bulunan. **2.** hazır olan, hazır bulunan. **3.** bir topluluğu meydana getiren fertlerin hepsi. **Nâ-mevcûd** : yok.

mevcûd-i ma'nevî : mânevî varlık.

mevcûdât موجودات (a.i. mevcûd'un c.) : var olan şeyler, mahlûklar. (bkz : kâinât, mükevvenât). **Mefharü'l-mevcûdât** : Hz. Muhammed.

mevcûden موجوداً (a.zf.) mevcut olarak, kendisi berâber olarak.

mevcûdîn موجودین (a.s. mevcûd'un c.) : mevcutlar, var olan şeyler, bulunan şeyler.

mevcûdiyyet موجودیت (a.i.) : mevcut olma, varlık.

mevc-zâr موجزار (a.f.b.s.) : dalgaların çok olduğu yer.

mevc-zen موجزن (a.f.b.s.) : dalga vuran, dalgalanan, dalgalı [deniz].

mevdû', mevdûa موضوع ، موضوعه (a.s.) : tevdî olunan, emânet edilmiş, üstüne verilmiş. **Emvâl-i mevdûa** : tevdî edilmiş, emânet bırakılmış mallar.

mevdûât موضوعات (a.i.c.) : **1.** emânet bırakılan şeyler. **2.** *yatırım.

mevdûd مودود (a.s.) : sevilmiş, kendisine muhabbet edilmiş.

mevdûde مودوده (a.s.) : ["mevdûd'un müen.]. (bkz : mevdûd).

mevecât موجات (a.i. mevce'nin c.) : dalgalar.

meveddet مودت (a.i.) : sevme, sevgi. **İzhâr-ı meveddet** : sevgi gösterme.

meveddetlü مودتلو (a.t.i.) : rütbesi olmayan kadı.

mevfûr موفور (a.s.) : çoğaltılmış, çok, bol. (bkz : kesîr, vefîr).

mevfûre موفوره (a.s.) : ["mevfûr" un müen.]. (bkz : mevfûr).

mevhibe موهبه (a.i.c. : mevâhib) : **1.** bahşiş, ihsan, bağış. (bkz : atiyye). **2.** kadın adı.

mevhibe-i ilâhiyye-i kudret : Allah vergisi.

mevhibet موهبت (a.i.). (bkz : mevhibe).

mevhil موحل (a.s. vahl'den) : çamurlu [yer].

mevhûb موهوب (a.s. vehb'den. c. : mevâhîb) : hibe olunmuş, ihsân edilmiş, verilmiş. **fık.** karşılıksız olarak birine verilmiş.

mevhûbün leh : lehine bir mal hibe olunan, bağışlanan; hibeyi, ihsânı, bahşişi kabûl eden.

mevhûbât موهوبات (a.i. mevhûb'un c.) : ihsanlar, bahşişler, bağışlar.

mevhûm موهوم (a.s. vehm'den) : vehmolunmuş, aslı, esâsı yokken zihinde kurulmuş olan, kuruntuya dayanan.

mevhûmât موهومات (a.s.c.) : kuruntuya dayanan, zihinde kurulmuş, vehim ve hayal kabîlinden olan şeyler.

mevhûme موهومه (a.i.) : vehim, hayal, kuruntu nevinden şey.

mevhûn موهون (a.s.) : arık, zayıf [adam].

mev'id موعد (a.i. va'd'den. c. : mevâid) : **1.** va'dedilen, söz verilen yer. **2.** söz verme, vaid.

mev'id-i mülâkat : buluşma yeri, **fr.** "**rendez-vous**" yeri.

mev'id-i telâkî : (bkz : mev'id-i mülâkat).

mev'il موئل (a.i.) : **1.** sığınacak yer, sığınak. (bkz : melâz, melce', penâh). **2.** sel suyunun biriktiği yer.

mev'ize موعظه (a.i. va'z'dan. c. : mevâiz) : öğüt.

mev'ize-i dîniyye : dîne âit öğüt.

mev'ize-kâr موعظه کار (a.f.b.s.) : öğütçü, öğüt veren.

mev'izet موعظت (a.i.). (bkz : mev'ize).

mevki' موقع (a.i.c. : mevâki') : **1.** yer. **2.** nakil vasıtalarında yer sınıfı.

mevki-i amûd : **geo.** *dikme ayağı.

mevki'-i iktidâr : hükûmet başı.

mevki'-i müstahkem : **ask.** istihkâmlarla sağlamlaştırılmış yer.

mevkib موكب (a.i.c. : mevâkib) : atlı veyâ yaya olarak maiyette yürüyen alay, kafile.

mevkib-i hâcc : hacılar kafilesi.

mevkib-i humâyûn : pâdişah alayı.

mevkibân موكبان (a.f.b.i.): alaylar, kafileler.

mevkibân-ı seher : melekler.

mevkib-dâr موكبدار (a.f.b.i.) : kafile başı.

mevkib-rev موكب رو (a.f.b.s.) : kafile ile giden.

mevkid موقد (a.i.c. : mevâkid) : ateş ocağı.

mevkif موقف (a.i. vukûf'dan. c. : mevâkif) : **1.** durak, duracak yer, istasyon. **2. astr., top.** her hangi bir astronomi ve topoğrafya âletinin belli bir maksatla rasat yapmak için kurulduğu nokta, istasyon, durak noktası.

mevkiî موقعی (a.s.) : **1.** yerle, makamla ilgili. **2.** yerel.

mevkin موكن (a.i.c. : mevâkin) : kuş yuvası.

mevkit موقت (a.i.c. : mevâkit) : kararlaştırılan, tâyin ve tespit edilen zaman veyâ yer.

mevkud موقود ("ku" uzun okunur. a.s. îkad'dan) : îkadolunmuş, yakılmış.

mevkûde موقوده (a.s.) : ["mevkûd'ün müen.]. (bkz : mevkûd).

mevkuf, mevkufe موقوف ، موقوفه ("ku"lar uzun okunur. a.s. vakf'dan) : **1.** vakfedilmiş. **Arâzî-i mevkufe** : vakfolunmuş toprak, vakıf toprağı. **2.** durdurulmuş, alıkonulmuş. **3.** tutulmuş, hapsedilmiş, *tutuklu. **4.** âit, bağlı. (bkz : vâbeste).

mevkufün-aleyh : **huk.** vâkıf tarafından kendisine vakfın menfaatleri şart olunan cihet. (bkz : meşrûtün-leh).

mevkufât موقوفات ("ku" uzun okunur. a.i. mevkuf'un c.) : (bir zaman için) tutulmuş, bekletilmiş [mal veyâ para].

mevkufât kalemi : **tar.** mahlül olan timarların gelirleri, vakıfdan hazineye ait fazla gelirler ve örfî vergilerden savaşa ait olan gelirleri toplayan kalem.

mevkufâtî موقوفاتی ("ku" uzun okunur. a. i.) : vakfolunmuş mülklerin idâresiyle meşgul me'mur.

mevkufen موقوفاً ("ku" uzun okunur. a.zf.) : mevkuf olarak, mevkuf olduğu halde.

mevkufîn موقوفين ("ku" uzun okunur. a.s. mevkuf'un c.) : tevkif edilmiş kimseler, *tutuklular.

mevkufiyyet موقوفيت ("ku" uzun okunur. o.i.) : **1.** hüküm giyinceye kadar hapsedilme. **2.** vakfolunma. **3.** âit, bağlı olma.

mevkûl موقول (a.s. vekâlet'den) : bir vekîle emânet edilen.

mevkûlün ileyh : kendisine bir iş bırakılan adam, vekil.

mevkûle موكوله (a.s. vekâlet'den) : ["mevkûl" ün müen.]. (bkz : mevkûl).

mevkut, mevkute موقوت ، موقوته ("ku" lar uzun okunur. a.s. vakt'den) : vakti, zamânı belli olan. **Risâle-i mevkuta** : muayyen, belirli günlerde çıkan mecmûa, *süreli yayın.

mevlâ مولا (a.s.c. : mevâlî) : **1.** efendi, sâhip, mâlik. **2.** Allah. **3.** kul, köle azât eden. (bkz : mu'tik). **4.** velâyeti olan, velî, karışmaya hakkı olan. **5.** şanlı, şerefli [adam]. **6.** yardımcı. **7.** mürebbî, terbiye eden.

mevle'l-atâk : bir köle veyâ câriye azât etmiş olan kimse.

mevle'l-muvâlât : **huk.** [eskiden] akdi velâ' eden şahıslardan "mevlâ-yi a'lâ'dır" [bâzı ulemâya göre nesebi meçhûl olan bir kimse bir şahsa hitâben : "sen benim evlâdım ol!, vefât ettiğimde malıma vâris ol!, bir cinâyet işlersen âkilem olup tarafıma lâzımgelen ma'kuleyi (borcu) tesviye et!" deyip o da kabûl etse velâ-i muvâlât mün'akit olur. O şahıslardan îcabda bulunan şahsa : "mevlâ-yi esfel", kabûl edene : "mevlâ-yi a'lâ" denir.

mevlânâ مولانا (a.s.) : **1.** "efendimiz" mânâsınadır. **2.** bâzı sarıklı ilim adam-

larının ve şeyhlerinin lâkabı. 3. "hazret" mânâsına kullanılan bir hitap.

Mevlânâ Muhammed Celâlü'd-dîn-i Rûmî مولانا محمد جلال الدین رومی (a.b.h.i.) : mutasavvıf bir Türk şâiri ve mevlevî tarîkatının kurucusudur. Belh'de doğmuş, Konya'da ölmüştür. Eserleri dîvan, gazel ve rübâilerden meydana gelmiştir. En meşhuru **Mesnevî**'sidir. Bu büyük mistik ve didaktik eser altı defterden meydana gelmiş olup yaklaşık 25600 (veyâ 25618) beyit civârındadır. (d. : 1207 - ö.: 1273).

mevlevî, mevleviyye مولوی ، مولویه (a.s. ve i.) : 1. mevlâya mensup, 2. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin tarîkatı, yolu ve bu tarîkatten olan kimse. **Tarîk-i mevlevî, Tarîkat-ı mevleviyye** : Mevlevî tarîkatı.

mevlevî-hâne مولویخانه (a.f.b.i.) : Mevlevî tekkesi.

mevleviyyet مولویت (a.i.) : 1. mevlevîlik. 2. mollalık. 3. müderrislikten sonraki ilmiye pâyesi.

mevlid مولد (a.i. velâdet'den. c. : mevâlid) : 1. insanın doğduğu yer. 2. doğma, dünyâya gelme. 3. doğulan zaman. 4. Hz. Muhammed'in doğumunu anlatan manzum eser. [en yaygın olanı : Süleyman Çelebi'nin yazdığı eserdir]. (bkz : vesîletün-necât).

mevlid-hân مولدخان (a.f.b.s. ve i.) : mevlit okuyan kimse.

mevlûd مولود (a.i. velâdet'den. c. : mevâlîd) : 1. yeni doğmuş [çocuk]. 2. [galat olarak] mevlid.

mevlûdât مولودات (a.i.c.) : muayyen bir zaman içinde doğanlar.

mevrid مورد (a.i. vürûd'dan. c. : mevârid) : varacak yer, varacak yol.

mevrûd مورود (a.s. vürûd'dan) : gelmiş, gelen.

mevrûdât مورودات (a.i. mevrûde'nin c.) : gelen şeyler.

mevrûde مورده (a.s.c. : mevrûdât) : gelmiş, ulaşmış. **Evrâk-ı mevrûde** : gelmiş evrak.

mevrûs, mevrûse موروث ، موروثه (a.s. verâset'den) : miras kalmış, ana babadan geçmiş.

mevrûsât موروثات (a.i. mevrûs'un c.) : miras kalmış şeyler, miras kalanlar.

mevsık موثق (a.i.c. : mevâsık) : yemin, sözleşme.

mevsil موصل (a.i. vusûl'den) : kavşak, kavuşacak yer; ek yeri. [Irak'da bir şehir adı olan Musul kelimesinin aslıdır].

mevsim موسم (a.i.c. : mevâsim) : 1. yılın dört bölümünden herbiri.

mevsim-i behâr : ilkbahar devresi.

mevsim-i sayf : yaz devresi.

mevsim-i harîf : sonbahar, güz devresi.

mevsim-i şitâ : kış devresi. 2. bir şeyin muayyen zamânı. **Nâ-be-mevsim** : mevsimsiz, zamansız, vaktinde, zamânında olmayan.

mevsimî موسمی (a.s.) : **astr.** mevsimlik.

mevsûf موصوف (a.s. vasf'dan) : 1. vasfolunmuş, vasıflanmış. 2. **gr.** *belirtilen [sıfat takımlarında].

mevsûfe موصوفه (a.s. vekâlet'den) : ["Mevsûf" un müen.]. (bkz : mevsûf).

mevsûk موثوق (a.s. vüsûk'dan) : vesîkaya dayanan, sağlam, inanılır.

mevsûkü'l-kelim : sözlerine inanılır, güvenilir.

mevsûka موثوقه (a.s. vüsûk'dan) : ["mevsûk" un müen.]. (bkz : mevsuk).

mevsûkan موثوقاً (a.zf.) : mevsuk olarak, inanılır, güvenilir şekilde, gerçek olarak.

mevsûkıyyet موثوقیت (a.i.) : mevsukluk, gerçeklik, sağlamlık.

mevsûl موصول (a.s. vusûl'den) : vaslolunmuş, bitiştirilmiş; birleşmiş, kavuşmuş. **İsm-i mevsûl** : **a. gr.** "o şey ki, o kimse ki" mânâlarını anlatan "mâ, men, ellezî" gibi kelimeler.

mevsûle موصوله (a.s. vusûl'den) : ["mevsûl" ün müen.]. (bkz : mevsûl).

mevsûm موسوم (a.s. vesm'den) : 1. vesimlenmiş, nişanlanmış, damgalanmış, işâretlenmiş, imlenmiş. 2. isimlendirilmiş, ad verilmiş.

mevsûme موسومه (a.i.) : **1.** bahar yağmuru yağmış toprak. **2.** baştan aşağı süslü zırh. **3. s.** ["mevsûm" un müen.]. (bkz : mevsûm).

mevt موت (a.i.) : ölüm; **tas.** benliği öldürme.

mevt-i ahdar. (bkz : mevt-i ahzar).

mevt-i ahmer : meşakketli, kanlı ölüm. **tas.** nefse karşı koyma.

mevt-i ahzar : az yiyeceğe, eski, yamalı giymeye râzı olma.

mevt-i ebyaz : 1) ânî ölüm; 2) **tas.** açlık.

mevt-i esved : gırtlağı sıkılmak veyâ suya atılmak sûretiyle husûle gelen ölüm, **fr. mort noir.** Halkın ezâ ve cefâsına katlanma.

mevt-i fevât, mevt-i fücâât, mevt-i müfâcât : birden gelen ölüm.

mevt-i hâil : korkunç ölüm.

mevt-i hükmî : **huk.** mefkut olan yânî kaybolup hayat ve memâtı mâlûm olmayan kimsenin vefâtına yargıç tarafından hükmolunması.

mevt-i müchiz : çabuk ölüm.

mevt-i takdîrî : **huk.** iskatı hâlinde gurre lâzımgelen cenînin sanki sağken öldürülmüş gibi sayılması hâli.

mevtâ موتا (a.i. meyt ve meyyit'in c.) : ölüler, ölmüşler.

mevtâ' موطاء (a.i.) : ayağın bastığı yer.

mevtâî موتائی (a.s.) : ölüye benzer, ölü gibi.

mevt-âlûd موت آلود (a.f.b.s.) : ölüm karışığı, ölü gibi.

mevtân موتان (a.s.) : **1.** baygın. **2.** cansız. ["mevetân" şekli de vardır].

mevtın موطن (a.i.c. : mevâtın) : tevattun edilen, yerleşilip oturulan, yurd edinilen yer.

mevtî موتی (a.s.): mevte mensup, ölü ile ilgili.

mevtûa موطوئه (a.i. ve s.) : cimağ edilmiş kadın.

mev'ûd موعود (a.i. va'd'den. c. : mevâîd) : **1.** va'dolunmuş, söz verilmiş. **Arz-ı mev'ûd** : -Hz. Mûsâ'nın dîninde olanlar için- vâdedilmiş toprak. **fr. terre promise. Ecel-i mev'ûd** : tabîî ölüm. **2.** vâdeli, zamânı belli.

mev'ûde موعوده (a.s. va'd' den) : ["mev'ûd" ün müen.]. (bkz : mev'ûd).

mevvâc مواج (a.s. mevs'den) : çok dalgalanan, pek dalgalı. (bkz : zehhâr). **Bahr-i mevvâc** : çok dalgalı deniz. **Ziyâ-yi mevvâc** : çok dalgalanan ışık.

mevvâl موال (a.i.) : Arap halk edebiyatında bir türkü çeşidi.

mevz موز (a.i.) : **bot.** muz.

mevzi' موضع (a.i. vaz'dan. c. : mevâzi') : bir şey konulacak yer, yer.

mevziî, mevziiyye موضعی ، موضعیه (a. s.) : bir yere mahsus, bir yerde olan, sınırı dar, yayılmamış, **fr. local.** (bkz : mahallî). **Evcâ-ı mevziiyye** : bir yerde olan, bir yere mahsus ağrılar.

mevzû' موضوع (a.s. vaz'dan) : **1.** vaz'olunmuş, konulmuş. **2.** işlemekte olan, geçer olan. **3.** doğru olmayan, uydurma, sonradan düzme.

mevzû' موضوع (a.i.) : *konu, **fr. sujet.**

mevzû-i bahs : bahis konusu, kendisinden bahsedilen.

mevzûa موضوعه (a.s. vaz'dan) : ["mevzû"un müen.]. (bkz : mevzû').

mevzûa موضوعه (a.i.) : **fels.** *konut, **fr. postulat.**

mevzûat موضوعات (a.i.c.) : **1.** bahsolunan maddeler, kanun, nizamnâme (tüzük), kararnâme, ve tâlîmatnâmelerin ihtivâ ettiği hükümler. **2.** sandık, çuval, teneke gibi içerisine ticâret malı konulan şeyler.

mevzûât-ı beşer : insanların koyup kabûl ettikleri şeyler.

Mevzûâtü'l-ulûm : Taşköprülü Zâde Kemâleddin Mehmed merhûmun Arapçadan tercüme meşhur eseri.

mevzûn, mevzûne موزون ، موزونه (a.s. vezn'den) : **1.** vezinli, tartılı, tartılmış. **2.** vezinli, vezinle yazılmış olan. **Kelâm-ı mevzûn** : vezinli söz. **3.** biçimli, yakışıklı, güzel, uygun, düzgün. **Kamet-i mevzûn** : biçimli, yakışıklı, düzgün boy.

mevzûnât موزونات (a.i. mevzûn ve mevzûne'nin c.) : vezinli, tartılı, tartılmış şeyler.

mevzûniyyet موزونیت (o.i.) : **1.** mevzûn olma hâli. **2.** hesaplı, düzgün, düzenli.

mey می (f.i.) : şarap. (bkz : bâde, hamr, hâniye).

mey-i aşk : aşk şarabı.

mey-i bî-gış (saf, hîlesiz şarap) : hâlis, saf şarap.

mey-i gül-fâm, mey-i gül-gûn (gül renkli şarap) : kırmızı şarap.

mey-i hamrâ : kırmızı şarap.

mey-i hoş-güvâr : lezzetli tatlı şarap.

mey-i nâb : hâlis şarap.

mey-i nahvet : gurur şarabı.

mey-i revak : süzülmüş, saf şarap.

mey-i yâkut-reng (yakut renkli şarap) : kırmızı şarap.

mey' میع (a.i.) : eriyip akma.

mey'a میعه (a.i.) : **bot.** karagünlük.

mey'a, mey'at میعت ، میعه (a.i.) : **1.** bir şeyin tâzelik zamânı. **2.** yere dökülen nesnenin akıp gitmesi.

meyâdîn میادین (a.i. meydân'ın c.) : meydanlar, alanlar.

meyâdîn-i harb : savaş meydanları.

meyâmin میامن (a.i. meymenet'in c.) : uğurlar, bereketler, mutluluklar.

meyâmîn میامین (a.i. meymûn'un c.) : uğurlular, bereketliler; kutlular.

meyâsir میاسر (a.i. meysere'nin c.) : **1.** zenginlikler. **2. ask.** sol cenahlar, ordunun sol kanadları.

meyâsîr میاسیر (a.s. meysûr'un c.). (bkz : meysûr).

mey-âşâm می آشام (f.b.s.): mey, şarap içen.

meyâzîb میازیب (a.i. mîzâb'ın c.) : oluklar, su yolları.

meyâzir میازر (a.i. mi'zer'in c.). (bkz : meâzir).

mey-bûhtec میبوختج (f.b.i.) : kaynatılmış şarap.

meydân میدان (a.i.c. : meyâdîn) : **1.** geniş, açık, düz yer, alan. **2.** yarışma veyâ karşılaşma yeri. **At meydanı** : hipodrom; [İstanbul'da, Sultan Ahmed camii önündeki meydan]. Et **meydanı** : İstanbul'da, Aksaray'da, Horhor'da bulunan ve Yeniçerilerin tâlim yeri olan ve et de dağıtılan meydanın adı.

meydân-ı ağber : dünyâ, yeryüzü.

meydân-ı hamiyyet : hamiyet meydanı.

meydân-ı harb : savaş alanı. **3.** ortaklık. **4.** âyin yeri. [Bektâşi tekkelerinde]. **5.** fırsat, imkân.

meydân-ı hüner : hüner, marifet gösterilen yer.

meydân-ı mahşer : mahşer meydanı.

meydân-ı muhabbet : sohbet edilen, konuşulan yer.

meydân-ı siyâset : idam cezasının uygulandığı yer; politika, siyaset alanı.

mey-dân می دان (f.b.i.) : şarap kabı.

meydân-gâh میدانگاه (a.f.b.i.) : meydan yeri.

meyelân میلان (a.i.) : **1.** (bkz : meyl). **2. psik.** *eğinim, **fr. inclination**. **3.** *eğsinim, **fr. penchant**.

meyezd میزد (f.i.) : düğün veyâ işret meclisi.

mey-fürûş می فروش (f.b.s.) : şarap satan, şarapçı; meyhâneci.

mey-gûn می گون (f.b.s.) : şarap renginde olan, kırmızıya çalan. (bkz : şarâbî).

mey-güsâr میگسار (f.b.s. ve. i.) : birlikte şarap içen, içki arkadaşı.

mey-güsârî میگساری (f.b.i.) : içki arkadaşlığı.

mey-hâne میخانه (f.b.i.) : şarap, içki içilen ve satılan yer. (bkz : mey-kede).

mey-hâr, mey-hâre می خوار ، می خواره (a.b.s.) : şarap, içen, içkici, ayyaş.

mey-hôr می‌خوار (f.b.s.). (bkz : mey-hâr).

mey-hôş میخوش (f.s.) : mayhoş, ekşimtrak.

mey-kede میکده (f.b.i.). (bkz : mey-hâne).

mey-kede-i âlem-i cân : can âleminin meyhânesi.

mey-keş میکش (f.b.s.) : şarap içen.

mey-keşân میکشان (f.b.s. mey-keş'in c.) : şarap içenler.

meyl میل (a.i.c. : müyûl) : **1.** eğilme, eğiklik; akıntı.

meyl-i ibtisâm : gülümseme meyli. **2.** sevme, tutulma. **3.** gönül akışı. (bkz : meyelân).

meyl-i dil : gönül arzusu.

meyl-i tabîî : tabîî istek. **4. astr.** bir yıldızın meyli o yıldızın geçtiği farzolunan dâire-i sıa'nın, dâire-i istivâ-i semâî üzerindeki kesişme noktası ile o yıldız arasındaki kavis.

meyl-i Arz : **astr.** Arz'ın mihveri ile mahrek müstevîsi (*yörünge düzlemi) arasındaki 23 derece 27 dakîkalık açı.

meyl-i a'zam : **astr.** bir gökcisminin en büyük eğimi.

meyl-i a'zam hattı : **astr.** en büyük *eğimli nokta.

meyl-i küllî : **astr.** bir gökcisminin tam olarak *yörüngesinden sapması.

meyl-i mahrek : **astr.** *yörünge eğikliği.

meyl-i mıknatısî : **astr.** mıknatıs iğnesi ile ufuk çizgisi arasında bulunan açı.

meyl-i mutlak : **astr.** bir yıldızın *yörüngesinden olağan olarak sapması.

meylen ميلاً (o.zf.) : meylederek, eğilerek; o taraftan olarak.

meyliyyât ميليات (a.i.c.) : bir tarafa meyleden istekler.

meyliyyât-ı nefsâniyye : iç istekleri, gönülün istediği, arzu ettiği şeyler.

meymene ميمنه (a.i.) : **ask.** ordunun sağ cenahı, sağ kanadı.

meymenet ميمنت (a.i. yümn'den. c. : meyâmin) : bereket, saâdet, mutluluk, uğurluluk. [zıddı : nühûset].

meymûn ميمون (a.i. yümn'den. c. : meyâmîn) : uğurlu, bereketli, kutlu.

meymûne ميمونه (a.s.) : **1.** ["meymûn" un müen.]. (bkz : meymûn). **2. h. i.** Hz. Muhammed'in zevcelerinden biri.

meyn مين (a.i.c. : müyûn) : yalan söyleme; yalan.

mey-perest مى پرست (f.b.s.c. : mey-perestân) : sürekli şarap içen. (bkz : ayyâş).

mey-perestân مى پرستان (f.b.s. meyperest'in c.) : sürekli olarak şarap içenler, içkiciler.

mey-perestî مى پرستى (f.b.i.) : sürekli olarak şarap içme, içkicilik.

meysere ميسره (a.i.c. : meyâsir) : **1.** zenginlik. **2. ask.** sol cenah, ordunun sol kanadı.

meysir ميسر (a.i.). (bkz : kûmar).

meysûr, meysûre ميسور ، ميسوره (a.s. yüsr'den. c. : meysûrât) : kolaylanmış, kolaylatılmış; kolay. (bkz : âsân).

meysûrât ميسورات (a.i. yüsr'den. meysûr, meysûre'nin c.) : kolaylanmış, kolaylatılmış şeyler.

meyt ميت (a.i.c. : emvât) : ölü. (bkz : meyyit).

meyte ميته (a.i.) : hayvan leşi. (bkz : lâşe, meyyite).

meyte-hâr ميته خوار (f.b.s.) : leş yiyen.

me'yûs, me'yûse مأيوس ، مأيوسه (a.s. ye's'den) : yeise düşmüş, ümîdi kesilmiş, ümitsiz. (bkz : meftûr).

me'yûs-âne مأيوسانه (a.f.zf.) : ümitsizlikle, ümitsizce.

me'yûsen مأيوساً (a.zf.) : ümitsiz olarak.

me'yûsiyyet مأيوسيت (a.i.) : me'yusluk, ümitsizlik.

meyve ميوه (f.i.c. : meyvecât, meyve-hâ) : meyva, yemiş.

meyve-i dil (gönül meyvası) : evlâd.

meyve-i fazl : ilim ve ma'rifet meyvası.

meyve-i huşk : kuru yemiş.

meyve-i ter : tâze yemiş. [doğrusu : "mîve" dir].

meyve-bâr ميوه بار (f.b.s.) : yemişli, yemiş veren. (bkz : meyve-dâr).

meyve-cât ميوه جات (f.i. meyve'nin c.) : meyvalar, yemişler. (bkz : meyvehâ, semerât).

meyve-dâr ميوه دار (f.b.s.) : meyvalı, yemişli, yemiş veren. (bkz : meyve-bâr).

meyve-fürûş ميوه فروش (f.b.s.) : meyva, yemiş satan, manav.

meyve-hâ ميوه ها (f.i. meyve'nin c.) : meyvalar, yemişler. (bkz : meyve-cât, semerât).

meyve-hâ-yi gûnâ gûn : türlü türlü yemişler.

meyve-huşk ميوه خشك (f.b.i.) : meyvahoş, kuru yemis satılan yer.

meyyâl ميال (a.s. meyl'den) : **1.** çok meyleden, eğilen. **2.** çok istekli, düşkün.

meyyâl-i inhidâm : yıkılmak üzere bulunan. (bkz : mâil-i inhidâm).

meyyâl-i i'tilâ : yükselmeye çok meyilli, istekli.

meyyit ميت (a.i. mevt'den. c. : emvât) : **1.** ölmüş. (bkz : meyt). **2.** çok zayıf [kimse].

meyyit-i müterâhik : **mec.** ölmüş de duruyor, hareketsiz, tenbel.

meyyit-âne ميتانه (a.f.zf.) : ölü gibi, ölüyü andırırcasına.

meyyite ميته (a.i.) : hayvan leşi. (bkz : lâşe, meyte).

mey-zede ميزده (f.b.s.) : sarhoş.

meyzer ميزر (a.i.c. : meâzir). (bkz : mi'zer).

mezâ مضى (a.fi.) : geçti. (bkz : mazâ).

mezâ mâ mezâ : geçen geçti, olan oldu; olup biteni hoş görme.

mezâbıt مضابط (a.i. mazbata'nın c.) : mazbatalar, *tutanaklar.

mezâbih مذابح (a.i. zebh'den) : mezbah ve mezbaha'nın c.) : mezbahalar, hayvan kesilen yerler, kanaralar, salhâneler.

mezâbil مزابل (a.i. mezbele'nin c.) : süprüntülükler, süprüntü dökülen yerler.

mezâbir مزابر (a.i. mezber'in c.) : kamışlar, kalemler.

mezâd مزاد (a.i.) : arttırma ile yapılan satış. (bkz : müzâyede).

mezâde مزاده (a.i.) : dağarcık, tulum.

mezâhib مذاهب (a.i. mezheb'in c.) : mezhepler, tutulan yollar.

mezâhib-i erbaa (dört mezhep) : Hanefî, Şâfiî, Mâlikî, Hanbelî.

mezâhim مزاحم (a.i. zahmet'in c.) : eziyetler, sıkıntılar. [yapma kelimelerdendir].

mezâhim-dîde مزاحمديده (a.f.b.s.) : eziyet, zahmet, sıkıntı çekmiş [kimse].

mezâhir مزاهر (a.i. mizher'in c.) : **1. müz.** utlar. **2.** çiçekli yerler.

mezâhir مظاهر (a.c.) : (bkz : mazâhir).

mezâik مضائق (a.i. zîk'dan) : sıkıntılı, dar yerler.

mezâk مذاق (a.i. zevk'den) : **1.** zevk alma, tad duyma, tadma. **2.** zevk, lezzet. **3.** tad duyulan yer, damak. **Hulvü'l-mezâk** : tadı damağında kalma, tatlı. **Mürrü'l-mezâk** : acılığı damağında kalma, acı.

mezâlik مزالق (a.i. mezlaka'nın c.) : ayak koyacak yerler, kaygan yerler.

mezâlim مظالم (a.i. zulm'den). (bkz : mazâlim).

mezâm مذام (a.i.) : zemmetme; ayıplama. (bkz : ta'yîb).

mezâmîn مضامين (a.i. mazmûn'un c.). (bkz : mazâmîn).

mezâmîr مضامير (a.i. mızmar'ın c.) : koşu meydanları.

mezâmîr مزامير (a.i. mizmâr ve mezmûr'un c.) : **1.** düdükler. **2.** Zebûr'ün sûreleri.

mezâr مزار (a.i. ziyâret'den. c. : mezârât) : **1.** ziyâret yeri. (bkz : ziyâret-gâh). **2.** kabir, ölünün gömüldüğü yer, sin. (bkz : lahd, makber). **Kitâbe-i seng-i mezâr, Levh-i mezâr** : üzerinde yazı bulunan mezar taşı.

mezâr-ı zâr : ağlayan mezar.

mezârât مزارات (a.i. mezâr'ın c.) : mezarlar, kabirler, sinler.

mezâret مزارت (a.i.) : kalbin şiddeti.

mezârî' مزارع (a.i. mezraa'nın c.) : ziraat olunacak yerler, tarlalar.

mezâri'-i münbite : verimli tarlalar.

mezârî مزاريع (a.s. mezrû'nun c.) : ziraat olunmuş, çiftle sürülüp tohum atılmış yerler.

mezârîb مضارب (a.i. mızrâb'ın c.) : mızraplar, çalgı çalacak âletler [ud, kanun.. gibi].

mezârîk مزاريق (a.i. mızrâk'ın c.) : mızraklar, kargılar.

mezâr-istân مزارستان (a.f.b.i.) : mezarlık.

mezârr مضار (a.s.). (bkz : mazarr).

mezâyâ مزايا (a.i. meziyyet'in c.) : meziyetler, üstünlük vasıfları. (bkz : meziyyât).

mezâyâ-şinâs مزاياشناس (a.f.b.s.) : meziyetlerin kıymetini takdir eden, bilen [kimse].

mezâyık مضايق (a.i. mazîk'in c.) : dar, sıkıntılı yerler.

mezbah, mezbaha مذبحه ، مذبح (a.i. zebh'den. c. : mezâbih) : hayvan kesilen yer, salhâne, kanara.

mezbele مزبله (a.i. zibl'den. c. : mezâtil) : **1.** süprüntülük, süprüntü dökülen yer. **2. mec.** aşağılık, kötü durum.

mezbûb مذبوب (a.s.) : **1.** sinekli. **2.** hiddetli, kızgın, kuduruk; çılgın, deli.

mezbûbe مذبوبه (a.i.) : sineği çok yer.

mezbûh مذبوح (a.s. zebh'den) : **1.** zebh olunmuş, boğazlanmış. (bkz : zebîh). **2.** kurban edilmiş. **3.i.** İsmâil veyâ İshak peygamber.

mezbûha مذبوحه (a.s.) : ["mezbûh'un müen.]. (bkz : mezbûh).

mezbûh-âne مذبوحانه (a.f.zf.) : **1.** boğazlanır gibi, boğazlanmışcasına. **2. mec.** son ümit ve son kuvvetle [çırpınış].

mezbûl مذبول (a.s.) : zayıf, arık.

mezbûr, mezbûre مزبوره ، مزبور (a.s.) : adı geçen, yukarıda söylenmiş olan. (bkz : mezkûr). **Meblağ-ı mezbur** : adı geçen meblâğ, para.

mezc مزج (a.i.) : katma, karıştırma.

mezcen مزجاً (a.zf.) : mezc sûretiyle, karıştırarak.

mezcî مزجی (a.s.) : mezce mensup, katıp karıştırmakla ilgili.

mezcûc مزجوج (a.s.) : süngü ile dürtülmüş, süngülenmiş.

Mezdek مزدك (f.h.i.) : Nûşirevân zamânında (IV. asır) bir mezhep çıkaran kimse.

mezdekî مزدكی (f.s.) : Mezdek taraflısı.

meze مزه (f.i.) : **1.** tad, lezzet, çeşni. **Bî-meze** : tatsız, lezzetsiz. **Hôş-meze** : tatlı, lezzetli. **2.** içki içilirken yenilen şey, çerez. **3. mec.** alay, eğlence.

mezellet مذلت (a.i.) : zelillik, horluk, hakirlik; alçaklık, îtibarsızlık.

mezemmet مذمت (a.i.) : **1.** kınama, yerme. **2.** yerilecek, kınanacak iş. ["mezimmet" şeklinde de kullanılır].

mezen مزن (a.i.) : âdet, usûl, yol. (bkz : örf).

me'zene مأذنه (a.i.c. : meâzin) : ezan okunan yer.

mezheb مذهب (a.i. zehâb'dan. c. : mezâhib) : **1.** gidilen, tutulan yol. **2.** felsefe çığırı. **3.** din. **4.** bir dînin, şûbelerinden her biri, **fr. doctrine, école, système.**

mezheb-i kelâmî : **ed.** kelâm ilmine mevzû teşkil eden teolojik yol.

mezheb-i tevhîd : (bkz : kelime-i tevhîd).

mezher مزهر (a.i.) : çiçeklik.

mezhere مزهره (a.i.c. : mezâhir) : çiçekli yer.

mezîd مزيد (a.i. ziyâde'den) : **1.** artma, arttırma, çoğalma. **2. s.** artmış, arttırılmış, büyümüş, çoğaltılmış. **3. gr.** aslına harf ilâve olunmuş fiil. **Rübâî mezîdün fîh** : **gr.** kendisine zâit harf ilâve edilmiş aslî dört harfli mastar. **Sülâsî mezîdün fîh** : kendisine zâit harf ilâve edilmiş aslî üç harfli mastar.

mezillet مزلت (a.i.) : **1.** ayak kayacak yer. **2.** yanlışlığa sebebolacak şey.

meziyy مذی (a.i.) : **fizy.** kamıştan idrardan evvel gelen menîye benzer koyuca beyaz su.

meziyyât مزيات (a.i. meziyyet'in c.) : meziyetler, üstünlük vasıfları. (bkz : mezâyâ).

meziyyet مزيت (a.i.c. : mezâyâ, meziyyât) : üstünlük vasfı, artam.

meziyyet-i ifâde : ifâde meziyeti.

mezk مزق (a.i.) : yırtma, yarma. (bkz : çâk, şakk).

mezkûm مزكوم (a.s.) : zükâmlı, zükâma tutulmuş, nezle olmuş, nezleli.

mezkûr, mezkûre مذكوره ، مذكور (a.s. zikr'den) : zikrolunmuş, adı geçmiş, anılmış. (bkz : mebhûs).

mezkûrât مذكورات (a.s. mezkûr'un c.) : zikredilmiş, adı geçmiş, anılmış şeyler.

mezlaka مزلقه (a.i.c. : mezâlık) : ayak kayacak yer, kaypancak yer. **mec.** yanlışlığa düşmeye sebebolan hal.

mezlaka-i akdâm : ayakların kayması.

mezmûm, mezmûme مذموم ، مذمومه (a.s. zemm'den) : **1.** zemmolunmuş, yerilmiş. **2.** beğenilmemiş; ayıp.

mezmûr مزمور (a.i.c. : mezâmîr) : **1.** kavalla söylenen ilâhi. **2.** Hz. Dâvûd'a inen "Zebûr"un sûrelerinden herbiri.

mezra', mezraa مزرعه ، مزرع (a.i. zer'den. c. : mezâri') : ziraat olunacak, ekilecek tarla, yer. **Ed-dünyâ mezraatü'l-âhire** (dünya, âhiretin ekeneğidir) : dünyâda ne ekersen, âhirette onu biçersin.

mezrû' مزروع (a.s. zer'den. c. : mezâri') : ziraat olunmuş, ekilmiş, çift sürülüp tohum atılmış.

mezrû' مذروع (a.s.c. : mezrûât) : arşınla ölçülmüş.

mezrûa مزروعه (a.s. zer'den) : ["mezrû" un müen.]. (bkz : mezrû').

mezrûa مذروعه (a.s.) : ["mezrû" un müen.]. (bkz : mezrû').

mezrûât مزروعات (a.i.c.) : ekilip bitmiş tohumlar, ekinler.

mezrûât مذروعات (a.i. mezrû'un c.) : arşınla ölçülmüş nesneler.

me'zûn, me'zûne مأذونه ، مأذون (a.s. izn'den. c. : me'zûnîn) : **1.** izinli, izin almış. **2.** ders veyâ meşk vermeye veyâ bir san'at işlemeye salâhiyetli. **3.** bir okuldan diplomalı, lisansiye. (bkz : mücâz).

me'zûnen مأذوناً (a.zf.) : izinli olarak.

me'zûnîn مأذونين (a.s. me'zûn'un c.) : me'zunlar.

me'zûniyyet مأذونيت (a.i.) : me'zun bulunma, izinli olma; bitirme.

me'zûniyyet-i kat'iyye : kat'î (*kesin) izin.

me'zûniyyet-i resmiyye : resmî izin.

mezveng مزونگ (f.i.) : **bot.** balıkotu, mercimek büyüklüğünde, çitlenbikten biraz küçük, ceviz gibi dört kaklı, dış kısmı siyah ve kolay kırılan, kabuklu bir tohum, **lât. anamirta menispermaceae.** [içi dövülüp un ve sığır ödü ile karıştırılarak hamur hâline getirilir; bundan kopartılan küçük parçacıklar balıklı yerde suya atılır, yutan balıklar sersemleyerek yüze çıkar ve kolaylıkla elle de tutulur].

mezzâh مزاح (a.s.) : lâtîfeci, şakacı.

mıgtas مغطس (a.i.) : göz, burun çanağı.

mıh, mıhî ميخي ، ميخ (f.i.). (bkz : mîh, mîhî).

mıhkan, mıhkana محقنه ، محقن (a.i.) : **hek.** intikan tulumbası, şırınga, tenkıye âleti.

mıhtab محطب (a.i.) : balta vesâire gibi odun kesecek âlet.

mıhtât مخطاط (a.i.) : cetvel tahtası.

mıkatt مقط (a.i.). (bkz : mıkatta).

mıkatta مقطه (a.i.) : makta', üzerinde kamış kalemin ucu kesilen, kemik, sedef, maden, ağaç veyâ fil dişinden yapılan âlet.

mıklâd مقلاد (a.i.c. : makalîd) : **1.** kilit dili; anahtar. **2.** hazîne.

mıkleb مقلب (a.i.) : kitap cildinin kulağı. [ekseriyâ Kur'ân'larda bulunan bu kulak, okunacak veyâ okunmuş sahifelerin belli olması için aralarına sokulur].

mıkmaa مقمعه (a.i.c : makamî) : **1.** yarıcı, parçalayıcı bir silâh. [topuz, gürz.. gibi]. **2.** bir fil binicisinin demir kancası.

mıkna', mıknaa مقنعه ، مقنع (a.i.c. : makani) : başörtüsü.

mıknâtîs مقناطيس (a.i.) : demir ve benzeri mâdenleri çekmek hassası bulunan demir çubuk. [Yunancadan, Arapçaya geçmiştir].

mıknâtîs-ı elektrikî : **fiz.** elektromıknatıs.

mıknâtîs-ı tabiî : **fiz.** *doğal mıknatıs.

mıknâtîsî, mıknâtîsiyye مقناطيسيه ، مقناطيسي (a.s.) : mıknatısa âit, mıknatısla ilgili, magnetik. **İbre-i mıknâtîsiyye** : mıknatıslı ibre, iğne, **fr. aiguille aimantée.**

mıknâtîsiyyet مقناطيسيت (a.i.) : mıknatıs kuvvet ve hassası.

mıknâtîsiyyet-i Arziyye : **jeod.** Arz'ın hâiz olduğu mıknatısiyet hassası.

mıknâtîsiyyet-i mütebâkıyye : **fiz.** artık magnatizma.

mıkra' مقرع (a.i.) : vücudu dinleyecek hekim âleti.

mıkrame مقرمه (a.i.) : makrama, mahrama, nakışlı başörtüsü; mendil; havlu, peştemal.

mıkrâz مقراض (a.i.c. : mekarîz) : kesecek âlet, makas. (bkz : mikrâs).

mıkta' مقطع (a.i.). (bkz : mıkatta').

mıkzâf مقذاف (a.i.) : gemi ve kayık küreği.

mınkarî منقارى ("ka" uzun okunur. a.s.) : **1.** gaga ile ilgili. **2.** gaga biçiminde, gagaya benzer olan.

mıntak, mıntaka منطقه ، منطق (a.i.c. : menâtık) : **1.** kuşak, kenar. **2.** yer yuvarlağının üstündeki bölge.

mıntaka-i bâride : **coğr.** kutup kuşağı.

mıntaka-i bürkâniyye : **coğr.** yanardağ *bölgesi.

mıntaka-i bürûc : **coğr.** on iki burcun (Koç, Boğa, İkizler, Yengeç, Arslan, Başak, Terâzi, Akrep, Yay, Oğlak, Kova, Balık) bulundukları tutulma dâiresi, zodyak. **3. biy.** bölge.

mıntaka-i hâmil-i eş'âr : **bot.** tüylü *bölge.

mıntaka-i hârre : **coğr.** ekvator bölgesi, *ısı kuşak.

mıntaka-i kutb-ı cenûbî : **coğr.** antarktik *bölge.

mıntaka-i kutb-ı şimâlî : **coğr.** arktik *bölge.

mıntaka-i küre : **coğr.** küre kuşağı.

mıntaka-i küreviyye : **coğr.** *yuvar tabakası.

mıntaka-i memnûa : yasak bölge.

mıntaka-i mu'tedile : **coğr.** *ortakuşak, *ılıman bölge.

mıntaka-i sükûnet : **coğ.** ekvatorda rüzgârsız bölge.

mıntakatü'l-kurs : **bot.** çiçeklerde bulunan çanaksı küçük yaprağı.

mıntakavî منطقوى (a.s.) : *bölgesel.

mıntîk منطيق (a.s.) : çok hatip, pek düzgün konuşan. (bkz : natûk).

mınzar منظر (a.i.) : **1.** bakma âleti. **2.** röntgen.

mınzâr منظار (a.i.) : **1.** ayna. (bkz : mir'ât). **2.** röntgen.

mıs'âd مصعاد (a.i.) : suûdedecek, yükseğe çıkacak âlet, asansör; merdiven.

mısbâh مصباح (a.i. subh'dan c. : mesâbîh) : **1.** kandil, çıra, meşale; az ışıklı kandil.

mısbâhü'l-meshûr : sabahlamış, sabahlayan. **2.** sabah vakti şarap içilecek büyük kâse.

mısbâhü's-sürûr : şarap. (bkz : bâde, hamr).

mısdaga مصدغه (a.i.) : yüz yastığı. (bkz : bâlin).

mısdâk مصداق (a.i. sıdk'dan) : bir şeyin doğru olduğunu ispât eden şey; *ölçüt, **fels. critérium.**

mısdâkıyyât مصداقيات (a.i.c.) : mısdak bilgisi, **fr. critériologie.**

mısfâh مصفاح (a.i.) : mâdenleri, yaprak hâline getirmeye yarayan âlet.

mısfât مصفات (a.i.c. : mesâfî) : tasfiye edecek âlet, süzgeç.

mıskab مثقب (a.i. sakb'dan) : delme âleti, matkap, *delgeç.

mıskal مصقل (a.i.c. : mesâkıl) : **1.** cilâlayan, parlatan âlet. **2.** ince, zarif bir hatip.

mıskale مصقله (a.i.) : maskala, kılıç, ayna, kösele ve sâireyi parlatmaya yarayan cilâ âleti.

mıskat مسقات ("ka" uzun okunur. a.i.) : su kovası.

mısr مصر (a.i.c. : emsâr) : şehir, ülke.

Mısr مصر (a.h.i.) : **1.** Mısır şehri. **2.** [Mısır'daki] Kahire şehri.

mısrâ' مصراع (a.i.c. : masâri') : **1.** kapı kanadı. **2. ed.** manzum bir parçayı meydana getiren satırlardan herbiri.

mısrâ-ı âzâde : **ed.** başlıbaşına mânâsı bulunan mısrâ : **"mâr-ı sermâ-dîdeye Rabbim Güneş göstermesin."** (Lâ), ... gibi.

mısrâ-ı ber-ceste : **ed.** en kuvvetli, en güzel olan mısrâ : **"Değil nâmerde, hattâ merde muhtaç etme Allahım!** " ... gibi.

mısrâ'-ı evvel : **ed.** bir beytin birinci mısraı.

mısrâ'-ı sânî : **ed.** bir beytin ikinci mısraı. **3.** istridye gibi deniz kabuklularından kabuklarının her biri.

Mısrân مصران (a.h.i.c.) : Kûfe ile Basra şehirleri.

Mısrî, Mısriyye مصرى ، مصريه (a.s.) : **1.** Mısır ülkesiyle ilgili. **2. i.** Mısırlı.

mıstaba مصطبه (a.i.c. : masâtıb) : peyke, sed.

mıstaba-nişîn مصطبه نشين (a.f.b.s.) : peykede, sedirde oturan.

mıstar مسطر (a.i. satr'dan) : **1.** satırları doğru gösterebilmek için gerekli çizgileri yapmaya yarayan âlet. **2.** mastar, sıvacıların ve duvarcıların sıvayı, betonu düzeltmek üzere kullandıkları ensiz, uzun ve düz tahta.

mıstara مسطره (a.i.) : yazı cetveli.

mısvât مصوات (a.i.) : **1.** ses kuvveti. **2.** çok haykıran.

mısyed, mısyede مصيده ، مصيد (a.i.) : av avlanmaya mahsus âlet.

mışât مشاط (a.i. mışt'ın c.) : taraklar.

mışmış مشمش (a.i.) : zerdâli. [eriğe, kaysıya da denilir].

mışrâk مشراق (a.i. şark'dan) : güneşi bol olan yer. (bkz : şems-âbâd).

mışrât, muşrat مشراط ، مشرط (a.i.c.) : meşârît) : (bkz : mişrât, mişrat).

mıt'ân مطعان (a.i.c. : metâîn) : at sürücüsü.

mıt'ân مطّان (a.i.) : hayvan sürücüsü.

mıt'âr معطار (a.s.c. : maâtîr) : dâima güzel koku sürünen.

mıthan مطحن (a.i.) : değirmen. (bkz : âsyâb).

mıthana مطحنه (a.i.). (bkz : mıthan).

mıthere مطهره (a.i.) : matara, su kabı.

mıtlâk مطلاق (a.s.) : çok kadın boşayan [erkek].

mıtmâr مطمار (a.i.) : mîmarın çırpı ipi.

mıtrâb مطراب (a.i.) : neşesi bol [adam].

mıtrak مطرق (a.i.c. : matârık). (bkz : mıtraka).

mıtrak, mıtraka مطرقه ، مطرق (a.i.c. : mıtârık) : **1.** matrak. **2.** değnek, sopa. **3.** mızrak. **4.** tokmak. **5.** çekiç.

mıtraka مطرقه (a.i.c. : matârık) : matrak, demirci çekici.

mıtvâ' مطواع (a.s.c. : metâvî') : çok muti', pek itaatli.

mızfâr مظفار (a.s. zafer'den) : **1.** zafer kazanan. **2. i.** asmanın çubuğuna sarmaşık gibi sarılan filiz.

mızmâr مضمار (a.i.c. : mezâmîr) : koşu meydanı.

mızrâb مضراب (a.i. darb, zarb'dan. c. : mazârîb) : çalgıç, telli çalgıları çalmaya yarayan ağaç, kemik, mâden veyâ kiraz ağacından yapılan âlet. (bkz : tâziyâne, zahme).

mızrâk مزراق (a.i.c. : mezârîk) : uzun saplı, ucu sivri demirli harp âleti, kargı.

mızreb مضرب (a.i.) : **1.** (bkz : mızrâb). **2.** oba, büyük çadır.

mızyâ' مضياع (a.s.) : malını çok zâyî eden adam.

miâ' معاء (a.i.c. : em'â') : **anat.** bağırsak.

miâ-i a'ver : **anat.** körbağırsak, **fr. apendice.**

miâ-i dikakî : **anat.** ince bağırsağın son yarısı.

miâ-i galîz : **anat.** kalınbağırsak, **fr. gros intestin.**

miâ-i isnâ-aşer : **anat.** on iki parmak bağırsağı, **fr. duodénum.**

miâ-i müstakim : **anat.** kalın bağırsak, **fr. gros intestin.**

miâ-i rakîk : **anat.** ince bağırsak, **fr. intestin grêle.**

miâ-i saim : **anat.** ince bağırsağın üst yarısı.

miad معد (a.i. mîde'nin c.) : mîdeler, kursaklar.

mîâd ميعاد (a.i. va'd'den. c. : mevâîd) : va'dedilen, belirtilen zaman (yıpranma müddeti) veyâ yer. **Yevm-i mîâd** : kıyâmet günü. (bkz : rûz-i mahşer, rûz-i restahîz).

miâî معائی (a.s. miâ'dan) : barsakla ilgili.

miâiyye معائيه (a.s. miâ'dan) : ["miâ" nın müen.]. (bkz : miâî).

miât مآت (a.s. mie'nin c.) : yüzler [sayı]. **Aşerât, miât** : **mat.** onlar, yüzler. [sayı].

mi'ber معبر (a.i.) : [suyu geçmeye yarayan] kayık, sal, köprü gibi şeyler.

mi'ber, mi'bere مثبره ، مثبر (a.i.) : iğne kabı, iğne kutusu.

mibla' مبلع (a.s. bel'den) : obur.

miblag مبلغ (a.i.) : mablak.

mibred مبرد (a.i.) : **1.** eğe.

mibred-i hasât : **hek.** mesâne taşlarını ufaltarak düşüren âlet. **2.** eğe nev'inden bir yazı âleti. [kalemin elyâfı (içinden çıkan teller)

ile başka kısımların temizlenmesinde kullanılırdı].

mibree مبرئه (a.i.) : kalemtraş. [hattat ve kâtipler kullanırdı].

mibvel, mibvele مبوله ، مبول (a.i.) : sidik kabı, ördek; küçük aptes edilecek delikli taş veyâ oluk, **fr. pissoir**.

mibza' مبضع (a.i.) : neşter, kan alacak âlet. (bkz : mibzag).

mibzag مبزغ (a.i.) : **hek.** nişter, kan alacak âlet. (bkz : mibza').

mibzer مبزر (a.i.) : tohum ekecek âlet. (bkz : mübezzir).

micdâf مجداف (a.i.c. : mecâdîf) : kayık, sandal küreği.

micdâr مجدار (a.i.) : korkuluk, bostan korkuluğu.

micdel مجدل (a.i.c. : mecâdil) : köşk, kasır. (bkz : kâh, kâşâne, mâlikâne).

micenn, micenne مجنه ، مجن (a.i.) : kalkan, siper.

mi'cer معجر (a.i.) : bir çeşit kadın başörtüsü.

micesse مجسه (a.i.) : mumun yanan fitilini koparmaya mahsus bir âlet.

micestî مجسطی (a.i.) : Batlamyus'un riyâzî ilimlerden geometri üzerine tasnîf ettiği kitap.

michâr مجهار (a.s.) : yüksek sesle konuşan.

micmer, micmere مجمره ، مجمر (a.i.c. : mecâmir) : buhurdan, içinde tütsü yakılan kab.

micred مجرد (a.i.) : **1.** diş pasını temizleyen bir âlet, dişçi âleti. **2.** cerrah bıçağı, kemik kazıyacak âlet.

micrede مجرده (a.i.) : divitin temizlenmesinde kullanılan bir âlet.

micrefe مجرفه (a.i.) : **1.** kürek. **2.zir.** tırmık.

micvâd مجواد (a.i.) : güzel şiir söyleyen şâir.

miczâm مجزام (a.i.) : pek keskin kılıç.

midâd مداد (a.i.) : yazı mürekkebi; yazı yazmaya mahsus siyah veyâ renkli sulu madde.

midâk مداك (a.i.) : sürh (kırmızı boya) ezmeye yarayan âlet. [aslı : "medâk" dir].

midaka مدقه (a.i.) : kendisiyle bir şey dövülen şey, havan eli.

midde مده (a.i.) : irin, cerahat.

mi'de معده (a.i.c. : miad) : mîde, kursak. **Tevessü'-i mi'de : hek.** mîdenin genişlemesi, elastikiyyetini kaybetmesi.

mi'devî معدوی (a.s.) : **1.** mîde ile ilgili. **2.** mîdeyi düzelten, mîdeye yarayan.

mi'deviyye معدویه (a.s.) : ["mi'devî" nin müen.]. (bkz : mi'devî).

midfa' مدفع (a.i.c. : medâfi') : **ask.** top.

midhane مدخنه (a.i.) : buhurdan.

midhat مدحت (a.i.c. : medâih) : **1.** medhetme, övme. **2.** erkek adı.

midhat-ger مدحتگر (a.f.b.s.) : medhedici, övücü.

midhat-gerî مدحتگری (a.f.b.i.) : medhedicilik, övücülük.

midhat-serâ مدحتسرا (a.f.b.s.) : medheden, öven, övücü.

midrâr مدرار (a.s.) : çok su döken. **Ebr-i midrâr** : çok yağmur yağdıran bulut.

midrâs مدراس (a.i.) : okuma yeri.

midyân مدیان (a.s.c. : medâyîn) : borca garkolan, dâima borç eden kimse.

midyeniyye مدینیه (a.b.i.) : **tas.** Ebû Midyen Şuayb el-Magribî tarafından kurulan tarîkat.

mie مائة (a.s.) : yüz. **Tis'a mie** : dokuz yüz.

mieteyn مأتین (a.s.) : iki yüz.

mifcer مفجر (a.i.) : yaraya konulan oluk.

miferr مفر (a.i.). (bkz : meferr).

mifreş مفرش (a.i.) : **g.s.** hattatların kullandığı, yazıyı kazımaya yarayan bir çeşit kalemtıraş.

mifreşe مفرشه (a.i.c. : mefâriş) : kamış kalemlerin birbirine ve mahfazaya çarparak bozulmalarını önlemek için divitin kalem koymaya mahsus kısmına veyâ kalemdâna konulan örtü.

mifrez مفرز (a.i.) : kamış kalemi ayırmak için kullanılan bir çeşit kalemtraş.

mifsad مفصد (a.i.) : neşter, kan alacak âlet. (bkz : mibza').

miftâh مفتاح (a.i.c. : mefâtîh) : **1.** anahtar. **2.** şifre cetveli. **3.** dil öğrenirken yapılacak tercüme ve mes'elelelerin halledilmiş şekillerini gösteren kitap.

Miftâhü'l-Cenne (Cennetin anahtarı) : XV. asır şâir ve bilginlerinden Ahmed-i Dâî'nin Arapçadan dilimize çevirdiği bu eser, İslâmın şartlarından bâzı ay ve günlerle bu ay ve günlerde yapılan ibâdetlerin fazîletlerinden, Cennetin nîmetlerinden, Cehennemin korkunç azâbından bahseden bir eserdir.

Miftâhü'l-Kütüb : Ankara kütüphânesi müdürü Remzi Dede'nin, Bursalı Tâhir Beyin "Osmanlı Müellifleri" adlı üç ciltlik eseri için, hazırladığı fihrist.

Miftâhü'l-Lûgâ (lûgatin anahtarı) : Amasyalı Şeyh Mahmûd bin İbrâhîm Edhem'in 1491 (H. 897) de II. Bayezid adına kaleme aldığı Farsçadan Türkçeye lûgat kitabıdır.

miftele مفتله (a.i.) : **1.** öreke denilen ağaç. **2.** yün eğirecek çatal değnek.

mifzal مفضل (a.i.) : gündelik iş elbisesi.

mifzâl مفضال (a.i.) : şeref ve fazîlet sâhibi.

mîg ميغ (f.i.) : **1.** kara bulut. (bkz : ebr, sehâb). **2.** duman, sis. (bkz : duhân).

mîg-nâk ميغناك (f.b.s.) : bulutlu, dumanlı.

migsel مغسل (a.i.) : kendisiyle birşey gusledilecek âlet, tas, ibrik.

migvel مغول (a.i.c. : megavil) : hançer, ince kılıç.

migzel مغزل (a.i.c. : megazil) : iğ, iplik eğirecek âlet.

migzelî مغزلى (a.s.) : iğe, ipliğe, eğirecek âlete ait.

miğfer مغفر (a.i.c. : magafir). [eskiden] savaşta başa giyilen demir tas, miğfer, çelik başlık, tulga.

miğferi مغفرى (a.s.) : **1.** miğfere mensup, miğferle ilgili. **2.** miğfer şeklinde olan.

miğfîr مغفير (a.s.c. : megafîr) : Allah tarafından günahı affedilmiş olması için duâ edilen [kimse], ölmüş yarlıganmış [kimse]. (bkz : mağfûr, merhûm).

miğlâk مغلاق (a.i.c. : megalîk) : kilit, mandal.

mih مه (f.s.c. : mihân) : büyük, ulu. (bkz : azîm, kebîr, mihîn, mihîne). **Kih-ü mih** : küçük ve büyük.

mîh ميخ (f.i.) : mıh, çivi, enser; kazık. **Çâr-mîh** (dört çivi) : put biçiminde olan îdam âleti.

mihâd مهاد (a.i.c. : mühüd) : yatak, döşek. **Bi'se'l-mihâd** (ne fena döşek) : cehennem.

mihaffe محفه (a.i.) : mahfe, deve veyâ katırın sırtına konulan ve iki kişi oturabilecek büyüklükte olan sepet. (bkz : mahaffe, mihmel[1]).

mihâh مخاخ (a.i. muhh'un c.) : **1. anat.** ilikler. **2. anat.** beyinler.

mihâk محاق (a.i.) : her arabî ayının son üç gecesi. (bkz : mahâk, muhâk). [kelimeyi, üç harekesiyle de kullanmak câizdir].

mihan محن (a.i. mihnet'in c.) : sıkıntılar.

mihân مهان (f.s. mih'in c.) : büyükler, ulular. **Kihân ü mihân**: büyükler ve küçükler. (bkz : sigar ü kibâr).

mihâr مهار (a.i. mühür'ün c.) : taylar, at yavruları.

mihatta محطه (a.i.) : **g. s.** hattatların kalemin ucundaki kılların alınmasında kullandıkları bir âlet.

mihbeb محبب (a.i.) : tâne tâne kesecek âlet.

mihcem, mihceme محجم ، محجمه (a.i.c. : mehâcim) : **biy. 1.** çekip emmeye yarayan organ veyâ âlet. **2.** hacamat şişesi. **fr. ventouse** .

mihcen محجن (a.i.) : çomak.

mîhek ميخك (f.i.) : **1.** karanfil. **2.** küçük çivi.

mihekk محك (a.i.) : **1.** mehenk, altın veyâ gümüşün ayârını anlamaya yarayan taş. **2. mec.** birinin kadrini, kıymetini ve ahlâkını anlamaya yarayan şey, vâsıta. (bkz : mi'yâr).

mihen محن (a.i. mihnet'in c.) : eziyyetler, meşakkatler, sıkıntılar.

mihfer, mihfere محفر ، محفره (a.i.c. : mahâfir) : 1. hattatların yanlışı kazımakta kullandıkları bir çeşit kalemtraş. 2. bel; kazma.

mîhî میخی (f.s.) : çiviye âit, çivi şeklinde.

mihîn, mihîne مهین ، مهینه (f.s.) : büyük, ulu. (bkz : mih).

mîh-kadem میخ قدم (f.a.b.s.) : ayağı kırık.

mihlâb محلاب (a.i.) : **zool.** (bkz : mihleb).

mihleb محلب (a.i.c. : mahâlib) : yırtıcı hayvan pençesi.

mihmân مهمان (f.i.) : misâfir, konuk. (bkz : zayf ضیف).

mihmân-dâr مهماندار (f.s.) : 1. misâfir, konuk ağırlayan kimse. 2. ağırlaması için resmî bir misâfirin yanına verilen kimse (bkz : mihmân-nüvâz).

mihmân-dârî مهمانداری (f.i.) : mihmandarlık, misâfir ağırlayıcılık.

mihmân-hâne مهمانخانه (f.b.i.) : misâfirhane, otel.

mihmân-hâne-iâlem (dünyâmisâfirhânesi) : (bu) dünyâ.

mihmânî مهمانی (f.i.) : mihmanlık, misâfirlik, konukluk.

mihmânî-i hâss : seçkin kişilere verilen ziyâfet.

mihmânî-i hitân : sünnet düğünü.

mihmânî-i îd : bir dînî bayramda verilen ziyafet.

mihmân-nüvâz مهمانnواز (f.b.s.) : misâfire ikrâm eden, misâfir ağırlayan. (bkz : mihmân-dâr).

mihmân-nüvâz-âne مهمانnوازانه (f.zf.) : misâfirpervere, konuksevere yakışacak sûrette. (bkz : mihmân-perverâne).

mihmân-nüvâzî مهمانnوازی (f.b.i.). (bkz : mihmân-perverî).

mihmân-perver مهمان پرور (f.b.s.) : misâfir seven, misâfir ağırlayan. (bkz : misâfirperver).

mihmân-perver-âne مهمان پرورانه (f.zf.) : misâfirpervere, misâfir ağırlayana yakışacak sûrette. (bkz : mihmân-nüvâzâne).

mihmân-perverî مهمان پروری (f.b.i.) : misâfirseverlik, misâfir ağırlayıcılık. (bkz : mihmân-nüvâzî).

mihmân-serây مهمانسرای (f.b.i.) : misâfirhâne, otel.

mihmâz, mihmîz مهماز ، مهمیز (a.i.c. : mahâmîz) : mahmuz. (bkz : mehmûz[4]).

mihmel محمل (a.i.c. : mahâmil) : 1. mahmil, deve üzerine konulan -iki kişinin bineği- sepet. (bkz : mahmul[1], mihaffe). 2. her yıl Haremeyn'e hacı kafilesiyle gönderilen armağanlar.

mihmez مهمز (a.i.). (bkz : mihmâz).

mihmeze مهمزه (a.i.) : üvendire.

mihnet محنت (a.i.c. : mihen) : 1. zahmet, eziyet. 2. gam, keder, sıkıntı, dert. 3. belâ, musîbet.

mihnet-i renc ü belâ : üzüntü ve belâya uğrayan.

mihnet-âbâd محنت آباد (a.f.b.i.) : gam, keder dolu olan yer; **mec.** dünya.

mihnet-dîde محنتدیده (a.f.b.s.) : mihnet görmüş, musîbete uğramış.

mihnet-dîdegân محنتدیدگان (a.f.b.s. mihnet-dîde'nin c.) : mihnet görmüş, musîbete uğramış kimseler.

mihnet-gâh محنتگاه (a.f.b.i.) : gam, kasâvet, eziyet çekilen yer. (bkz : mihnet-kede).

mihnet-kede محنتکده (a.f.b.i.) : mihnet, gam, kasâvet, eziyet çekilen yer. (bkz : mihnet-gâh).

mihnet-keş محنتکش (a.f.b.s. c. : mihnet-keşân) : mihnet çeken, eziyet çeken.

mihnet-keşân محنتکشان (a.f.b.s. : mihnet-keş'in c.) : 1. mihnet, eziyet çekenler. 2. Keçecizâde İzzet Molla'nın, Keşan'da sürgün iken yazdığı mesnevisi.

mihnet-keş-âne محنتکشانه (a.f.zf.) : eziyet çekene yaraşır bir sûrette.

mihnet-keşî محنتکشی (a.f.b.i.) : mihnetkeşlik, eziyet çekerlik.

mihnet-zede محنتزده (a.f.b.s.) : mihnete, gam, keder, musîbete uğramış.

mihnet-zedegân محنتزدگان (a.f.b.s. mihnet-zede'nin c.) mihnete, gam, keder, musîbete uğramış olanlar.

mihr مهر (f.i.) : **1.** Güneş. (bkz : âf-tâb, hûrşîd, şems).

mihr-i cân : müz. adı Şerh-i Mevlânâ Mubârek Şah'da geçen makam.

mihr-i cihân-ârâ : cihânı süsleyen Güneş.

mihr-i dirahşân : parlayan Güneş.

mihr ü mâh : Güneş ile Ay. **2.** sevgi. (bkz : mahabbet).

mihr-i mâder-âne : anaya yakışırcasına sevgi. **3.** eylül ayı.

mihrâb محراب (a.i.) : **1.** câmilerde, mescidlerde yönelinen taraftaki duvarda bulunan ve imamlık edene ayrılmış olan oyuk, girintili yer. **2. mec.** ümit bağlanan yer. **3. mec.** sevgilinin kaşları. **4. g. s.** halının bordür çerçevesi içinde yalnız bir tarafta bulunan, kemer görünüşlü motif. **5.** *sunak, **fr. autel.**

mihrâb-ı Cemşîd : Güneş.

mihrâf محراف (a.i.) : doktorun yarayı muâyene ettiği âlet.

mihrâk محراق (a.i.) : **fiz.** odak, küre içi biçiminde bir aynaya [veyâ konveks (dışbükey) bir merceğe] muvâzî (paralel) olarak gelen ışınların aksettikten veyâ kırıldıktan sonra toplandıkları nokta, odak noktası.

mihrâk-ı mer'î : fiz. ışık *deneyi ile bulunan odak, **fr. foyer virtuel.**

mihrâk-ı zelzele : coğr. *deprem *odağı.

mihrâk محراك (a.i.) : çok hareket eden.

mihrâs مهراص (a.i.c. : mehârîs) : elvan yapmakta kullanılan şeyleri ezmeğe mahsus bir âlet.

mihr-bân مهربان (f.b.s.) : şefkatli, merhametli, muhabbetli, güleryüzlü, yumuşak huylu.

mihr-bânî مهربانی (f.b.i.) : sevgi, dostluk.

mihr-cân مهرجان (a.b.i.). (bkz : mihre-gân).

mihre مهره (f.i.) : acemi ördekleri avlamak için su kenarlarına bağlanan ördek.

mihrgân مهرگان (f.b.i.) : **1.** sonbahar. **2.** eski İranlıların iki büyük bayramlarından birinin adı olup yedinci Güneş ayının onaltıcı gününe rastlar. Bu gün, İran Mecûsîlerinin nevruz'dan sonra gelen en büyük bayramlarıdır. Ayın onaltısından başlayarak, yirmi birinci gününe kadar altı gün devam eder. Başlangıcına : **mihrgân-ı âmme**, sonuncu gününe : "**mihrgân-ı hâssa**" denir. (bkz : mihr-cân).

mihr-nâz مهرناز (f.b.s.) : **1.** "naz güneşi" : çok nazlı. **2. i.** kadın adı.

mihsâb مهساب (a.i.) : bir çerçeve içine gerilmiş tellere geçirilen boncukların oynatılması ile hesap yapmayı sağlayan *aygıt, abaküs.

mihsad محصد (a.i.) : ekin orağı.

mihtab محطب (a.i.) : balta.

mihtât مخطاط (a.i.) : cetvel tahtası.

mih-ter مهتر (f.s.c. : mihterân) : **1.** daha büyük. **2. i.** (bkz : mehter).

mih-terân مهتران (f.s. mihter'in c.) : daha büyükler.

mihterî مهتری (f.i.) : büyüklük, ululuk.

mihver محور (a.i.c. : mahâvir) : **1.** *eksen, durduğu yerde dönmekte olan bir şeyin, dolayında döndüğü varsayılan doğru çizgi. **2. mat.** üzerinde bir pozitif cihet varsayılan sonsuz hat. **3.** kağnı arabasının dingili.

mihver-i âlem : astr. Arz'ın merkezinden geçerek semâ küresini her iki taraftan kesen hat.

mihver-i arz : astr. Arz'ın kutup noktalarını birleştiren doğru.

mihver-i deverân : fiz. bir cismin berâber etrâfında döndüğü mihver.

mihver-i harekât : askerî harekâtın yapıldığı yer.

mihver-i kebîr : astr. Arz'ın Güneş etrâfındaki mahrekinde 21 Hazîran ve 21 Aralıkta bulunduğu iki noktayı birleştiren ve Güneş'in merkezinden geçen nazarî büyük mihver. [bu mihverin iki ucuna "inkılâbeyn" denilir].

mihver-i nebât : bot. kök, yaprak ve gövdenin hepsi.

mihver-i nuhâ-yı şevkî : anat. *boyun-omurilik *ekseni.

mihver-i sagîr : astr. 22 Eylül ve 20 Mart târihlerinde Arz'ın Güneş etrâfında çevirdiği mahrek üzerindeki iki noktayı

birleştiren ve Güneş'in merkezinden geçen nazarî küçük mihver. [bu mihverin Güneş'e göre iki tarafta kalan parçaları eşit uzaklıktadır].

mihver-i semâ : astr. gök *ekseni.

mihver-i üstüvânî : biy. silindir *ekseni.

mihverî محوری (a.s.) : *eksenel, eksen ile *ilgili.

mihyat مخیط (a.i.) : iğne. (bkz : sûzen).

mihzâr مهذار (a.s.) : mânâsız, saçma konuşan. **Küllü miksârün mihzâr** : her çok söyleyen saçmalayıcıdır.

mîk میك (f.i.) : çekirge.

mik'âb مکعب (a.i.) : **mat.** *küp, **fr. cube.**

mik'abî مکعبی (a.s.) : kübik.

mîkâîl میکائیل (a.i.) : dört büyük melekten rızkların taksîmine me'mur olan biri.

mîkat میقات ("ka" uzun okunur. a.i. vakt'den. c. : mevâkît) : bir iş için belirtilen vakit, zaman veyâ yer.

Mîkat میقات ("ka" uzun okunur. a.h.i.) : Mekke yolu üzerinde hacıların ihrâma girdikleri yer. (bkz : Harem, Hill).

mîkatî میقاتی ("ka" uzun okunur. a.i.) : hac mevsimini beklemek üzere Mekke-i Mükerreme'de kalan kimse.

mikdaha مقدحه (a.i.) : çakmak demiri.

mikdâm مقدام (a.i.c. : makadîm) : **1.** çok ikdâm eden, çok çabalayan. **2. s.** pek kıdemli. **3. s.** çok ayaklı.

mikdâr مقدار (a.i. kadr'den. c. : mekadîr) : **1.** parça, kısım, bölük. **2.** kıymet, değer. **3.** düze, belirlenen gerekli miktar, doz, **fr. dose. 4.** derece. **Bî-mikdâr :** ehemmiyetsiz.

mikdâr-ı fâiz : mat. faiz fiyatı, **fr. taux.**

mikdâr-ı kâfî : yeter derecede.

mikdâr-ı muayyen : kim. *düze, belli miktar, doz, **fr. dose.**

mikhâl, mikhel مکحال ، مکحل (a.i.c. : mekâhil) : sürmelik, göze sürme çekecek âlet, mil.

mikleb مقلب (a.i.) : **g. s.** eski ciltli kitapların sol tarafındaki fazla parçanın adı.

mikleme مقلمه (a.i.) : **g. s.** kalem konacak âlet. (bkz : kalem-dân).

miknese مکنسه (a.i.c. : mekânis) : süpürge. (bkz : cârûb).

miknet مکنت (a.i.) : kuvvet, kudret, güc, zor.

mikrâm مکرام (a.s.) : pek çok kerem eden, bağışlayan.

mikrâs, mikrâz مقراض ، مقراص (a.i.c. : mekarîs) : kesecek âlet, makas. (bkz : mıkrâz).

mikreb مکرب (a.i.c. : mekârib) : çift sürülen saban.

miksaha مکسحه (a.i.c. : mekâsih) : süpürge.

miksâr مکثار (a.s.) : **1.** sözü uzatan, geveze, çok konuşan. **2.** teksir eden, çoğaltan. (bkz : miksîr).

miksefe مکثفه (a.i. kesâfet'den) : kondansatör, içine elektrik enerjisi yığılan âlet, **fr. condensateur.** (bkz : mükessife).

miksîr مکثیر (a.s.). (bkz : miksâr).

mikşat مکشط (a.i.) : **g.s.** hattatların kamış kalemin kabuğunu soymak için kullandıkları âlet.

mikvâl مقوال (a.s.) : çok konuşan.

mikvel مقول (a.i.c. : makavîl) : dil. (bkz : lisân).

mikyâl مکیال (a.i. keyl'den. c. : mekâyîl) : ölçek, tahıl ölçeği.

mikyâs مقیاس (a.i. kıyâs'dan) : **1.** kıyas edecek âlet, ölçek, ölçü âleti. **2.** uzunluk ölçeği. **3. astr., coğr., mat.** ölçek.

mikyâs-ı amel : kasgücünü ölçmekte kullanılan âlet, ergograf.

mikyâs-ı amûdî : fiz. iki nokta arasındaki şâkulî uzaklığı tâyin etmeye yarayan âlet.

mikyâs-ı gaz : fiz. *gazölçer, manometre.

mikyâs-ı hacm : mat. hacim ölçüleri.

mikyâs-ı hamz : fiz. asidölçer, asidemetre.

mikyâs-ı hiss : psik. *duyumölçer.

mikyâs-ı hurdebînî : fiz. mikrometre.

mikyâs-ı inhinâ veyâ **meyl : jeod.** meyilölçer, bir sathın (*düzey) inhinâ ve meyil derecesini ölçen tesviye âleti.

mikyâs-ı irtifâ' : **fiz.** *yükseklikölçer, **fr. altimètre.**

mikyâs-ı kalevî : **kim.** *alkolölçer, alkalimetre.

mikyâs-ı kesâfet : **fiz.** *yoğunlukölçer, **fr. densimètre.**

mikyâs-ı klor : **kim.** *klorölçer, klorimetre.

mikyâs-ı kuvvet : **fiz.** kuvvetölçer, dinamometre.

mikyâs-ı küre : **fiz.** *küreölçer, **fr. sphéromètre.**

mikyâs-ı küûl : **kim.** alkollü bir mâyide (sıvı) yüzde (%) ne kadar alkol bulunduğunu gösteren âlet.

mikyâs-ı leben : **fiz.** sütün kesâfetini (yoğunluğunu) tâyin etmeye yarayan âlet, laktodansimetre.

mikyâs-ı mâ : **kim.** hidrometre.

mikyâs-ı mâyiât : **fiz.** *sıvıölçer, **fr. aréomètre.**

mikyâs-ı meyl : **mat.** *eğim ölçüsü.

mikyâs-ı nâr: **fiz.** *ateşölçer, **fr. pyramètre.**

mikyâs-ı riyâh : **fiz.** *yelölçer, **fr. anémomètre.**

mikyâs-ı rütûbet : **fiz.** havanın rütûbet derecesini ölçen âlet.

mikyâs-ı saffet-i hevâ : **kum.** odyometre.

mikyâs-ı sedâ : sedânın âhengini, şiddetini ölçmeye yarayan âlet.

Mikyâs-ı Şerîat : 1908'de Dr. Hüseyin Remzi tarafından yayımlanmış haftalık siyasî gazete.

mikyâs-ı zelâzil : **fiz.** yer sarsıntısının şiddetini ve istikametini gösteren âletler, sismograf.

mikyâsü'l-gazât : **fiz.** *gazölçer, manometre.

mikyâsü'l-harâre : **fiz.** termometre.

mikyâsü'l-hevâ : **fiz.** (bkz : mikyâs-ürriyâh).

mikyâsü'l-levn: **kim.** renkölçer, kolorimetre.

mikyâsü'l-matar : **fiz.** bir yılda yağan yağmurların miktârını gösteren âlet, **fr. pluviomètre.**

mikyâsü'l-mâyiât : **fiz.** mâyilerin (sıvı) kesâfet (yoğunluk) derecesini ölçen âlet.

mikyâsü'r-riyâh : **fiz.** rüzgârların hızını tâyin eden âlet.

mîl ميل (a.i.c. : emyâl, müyûl) : **1.** göze sürme çekmeye mahsus bir âlet. **2.** yollardaki mesâfeyi tâyin için dikilen nişan. **3.** iğne gibi ince ve uzun bir âlet. **4.** ucu sivri çelik kalem. **5.** sivri dağ tepesi. **6.** bir kilometreye yakın bir uzaklık. **7.** bir çarkın, üzerinde döndüğü mihver, eksen.

mîl-i bahrî (deniz mili) : 1852 metre.

mîlâd ميلاد (a.i. velâdet'den) : **1.** doğum günü. **2.** Rz. Îsâ'nın doğum günü. **Ba'de'l-mîlâd** : mîlâd'dan sonra. **Kable'l-mîlâd** : mîlâd'dan önce.

mîlâd-ı Îsâ : Îsâ yortusu, Îsâ'nın doğduğu yıl (24/25 aralık).

mîlâdî, mîlâdiyye ميلادى ، ميلاديه (a.s.) : milâtla, Hz. Îsâ'nın doğum yılı ile ilgili. **Sene-i mîlâdiyye** : mîlâd yılı. **Târîh-i mîlâdî** : mîlâd târihi.

milâh ملاح (a.i. milh'in c.) : tuzlar.

milâhat ملاحت (a.i.) : gemicilik; gemicilik bilgisi.

mil'aka ملعقه (a.i.c. : melâik) : tahta kaşık; **g. s.** hattatların kullandığı küçük kaşık.

mil'aka-tırâş ملعقه تراش (a.f.b.s.) : tahta kaşık yapan.

milel ملل (a.i. millet'in c.) : **1.** milletler, uluslar. **2.** bir dinde veyâ mezhepte olan topluluklar. **Beyne'l-milel** : milletler arası. **Hukuk-i beyne'l-milel** : milletlerarası hukuk.

milel-i erbaa (dört topluluk) : Müslüman, Yahudi, Ermeni, Rum.

milel-i muhtelife-i mütegallibe : galebe etmiş muhtelif milletler.

milel-i mütemeddine : medenîleşmiş milletler.

Milel ve Nihâl : Şehristânî'nin mezheplere dâir meşhur eseri.

milh ملح (a.i.c.: emlâh, milah, milâh, milha) : tuz. (bkz : nemek).

milh-i hâmız : **kim.** asit tuz.

milhü's-saga : **kim.** boraks.

milha ملحه (a.i. milh'in c.) : tuzlar.

milhâ, milhât ملهى، ملهات (a.i.c. : melâhî) : oyun, eğlence, cünbüş.

milhafe ملحفه (a.i.) : yorgan, bürünecek şey. [halk ağzında : "melhafe" şeklindedir].

milhez ملهز (a.i.) : g. s. mürekkep karıştırmakta kullanılan bir âlet.

milhî ملحی (a.s.) : tuza âit, tuzla ilgili; tuzdan.

milhiyyet ملحیت (o.i.) : tuzluluk.

mîlî میلی (f.i.) : kedi. (bkz : gürbe, hirre, sinnevr).

milk ملك (a.i.) : birinin tasarrufu altında bulunan şey. (bkz : mülk).

milk bî-sebebin : huk. [eskiden]. (bkz : milk-i mukayyed).

milk-i mukayyed : huk. [eskiden] irs ve şirâ gibi esbâb-ı milkten biriyle takyîd ve beyân olunan milkiyet. ["bu mal bana babamdan miras kaldı" yolundaki iddiâda olduğu gibi].

milk-i mutlak : huk. [eskiden] irs ve şirâ gibi esbâb-ı milkten biriyle takyîd ve beyân edilmeyen milkiyet. ["bu saat benim milkimdir" yolundaki iddiâda olduğu gibi].

milk-i yemîn : köle, câriye.

milka ملقا (a.i.) : g. s. ham iplik. [mürekkep hokkalarına konulurdu].

milkat ملقاط (a.i.) : cerrah maşası.

milkat ملقط (a.i.) : 1. yerden bir şey alacak âlet. 2. lavta, rahimdeki çocuğu alacak âlet.

milk-dâr ملکدار (a.f.b.s.) : mülk sâhibi, hükümdar.

milk-dârî ملکداری (a.f.b.i.) : mülk sâhipliği, hükümdarlık.

millet ملت (a.i.c. : milel) : 1. din, mezhep. 2. bir dinde veyâ mezhepte bulunanların topu. 3. sınıf, topluluk. 4. makule, kategori.

millet-i beyzâ : Müslümanların hepsi.

millet-i hâkime : hâkim millet.

millet-i İslâm : İslâm dîninde bulunanların hepsi.

millet-i mesîhiyye : Hıristiyanların hepsi.

millet-i muazzama : büyük millet.

millî, milliyye ملیه ، ملی (a.s.) : din ve millete âit, milletle ilgili, *ulusal. **Âdâb-ı milliyye** : millete uygun olan edeb ve terbiyeler. **A'yâd-ı milliyye** : millî bayramlar.

millî bakıyye : milletvekili seçimi için gerekli olan her partinin aldığı oy sayısından artan miktar.

millî kıyâfet : bir milletin geleneksel giyim özelliklerini taşıyan kılık.

Millî Mecmûa : Mehmet Mesîh Akyiğit tarafından 1 Kasım 1923 den 15 Kasım 1928 tarihine kadar İstanbul'da her 15 günde bir yayımlanmış olan edebiyat ve san'at dergisi.

Millî Mücadele (ulusal savaş) : 19 Mayıs 1919 da Atatürk'ün Samsun'a çıkışından sonra Erzurum ve Sivas Kongrelerinde kararlaştırılan ve 11 Ekim 1922 Mudanya Mütarekesi'yle sonuçlanan Türk Kurtuluş Savaşı.

millî yegâh : sultanî yegâh makamına Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında birkaç gayretlinin taktığı geçici ad.

milliyyet ملیت (a.i.) : 1. aynı kavim ve cinsten olma, cinsiyyet, tâifiyyet, kavmiyyet. 2. [büyük M ile] ilk sayısı 3 Mayıs 1950'de yayımlanmış olan ve hâlen İstanbul'da çıkmakta bulunan günlük siyasî gazete.[kurucusu Ali Nâci Karacan idi].

milliyyet-perver ملیتپرور (a.f.b.s.) : *ulussever, *ulusçu, nasyonalist.

milliyyet-perver-âne ملیتپرورانه (a.f.zf.) : milletini sevene, milliyetçi olana yakışacak surette.

milliyyûn ملیون (a.s.c.) : milliyetçiler, ulusçular, milliyet akımını benimseyenler.

milzâb ملزاب (a.s.c. : melâzîb) : cimri, çok hasis.

mim م (a.f.ha.) : 1. Osmanlı alfabesinin yirmi yedinci harfi olup "ebced" hesâbında kırk sayısının karşılığıdır. 2. bir kitap veyâ ibârenin altına, sonuna : temme (=bitti) yerine veyâ "mâlûm oldu", "görüldü" makamına konulan bir harftir. 3. muharrem ayını bildiren bir işârettir; belli mânâsına : "ma'lûm" ve gelmiş, hazır mânâsına : "mevcûd" kelimelerinin kısaltılmışıdır.

mi'mâr معمار (a.i. umrân'dan. c.: mi'mârân) : inşâat plânlarını yapan ve bunların kurulmasına bakan san'atkâr, **fr. architecte.**

mi'mâr-ı kâr-hâne-i kudret : Allah.

mi'mârân معماران (a.i. mi'mâr'ın c.) : mîmarlar.

mi'mârî, mi'mâriyye معمارى ، معماريه (a. s.) : mîmarlığa âit, mîmarlıkla ilgili. **Fenn-i mi'mârî :** mîmarlık bilgisi, **fr. architecture. Usûl-i mi'mâriyye** : üslûp, sitil.

mi'mâriyye معماريه (a.i.) : bir yapı için mîmara verilen para.

mîmî, mîmiyye ميمى ، ميميه (a.s.) : mim harfiyle ilgili; içinde mim harfi bulunan [kelime]. **Masdar-ı mîmî :** Arapçada başında **m** bulunan masdar şekli. Meselâ, **firâr'ın masdar-ı mîmîsi : meferr** gibi.

mimrâz ممراض (a.s.) : hastalıklı. (bkz : miskam).

min من (a.e.) : -den, denberi. **Anhâ minhâ :** şundan bundan.

mînâ مينا (f.i.) : **1.** şarap şişesi. **2.** şişe; cam; billûr. **3.** mine, kuyumcuların gümüş üzerine nakşettikleri lâcivert veyâ yeşil renkli sırça. **Kasr-ı mînâ :** gök kubbesi.

mînâ مينا (a.i. c. : miyânî) : liman.

mînâ-fâm مينافام (f.b.s.) : mina renkli, sırça renkli, cam mavisi. (bkz : mînâ-reng).

mînâ-gûn مينا گون (f.b.s.) : mine renkli, renkli cam.

mînâ-kâr مينا كار (f.b.s.) : mine işleyen, mine işçisi.

mînâ-kârî مينا كارى (f.b.i.) : mine işçiliği, mine işleyicilik.

min'âm منعام (a.s.) : çok in'am eden, çok bağışta bulunan.

minârât منارات (a.i. menâre [= minâre] nin c.) : minâreler. [aslı : "menârât" dır].

mînâ-reng مينارنگ (f.b.s.) : mine renkli, gök mâvisi.

minassa منصه (a.i.) : gelin sandalyesi, gelinin süslenmiş olarak oturup göründüğü yüksekçe yer.

minassa-pîrâ منصه پيرا (a.f.s. ve i.) : "gelin sandalyasını süsleyen" : gelin.

minassa-pîrâ-yi nâz ü edâ (nazlanma ve kırıtma sandalyesini süsleyen) : gelin.

min ba'd من بعد (a.zf.) : bundan böyle, bundan sonra.

minbaz منبض (a.i.) : hallaç tokmağı.

minber منبر (a.i.c. : menâbir) : **1.** câmilerde hatîbin çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsü. **2.** 1919 da İstanbul'da yayımlanmış olan günlük siyasî ve ticarî gazete. [Dr. Rasim Ferit tarafından yayımlanan bu gazete ancak 50 sayıya ulaşabildi].

minber-i nüh-pâye (dokuz basamaklı minber) : dokuz felek üstünde Allah'ın tahtı.

mincel منجل (a.i.c. : menâcil) : ekin orağı.

mincem منجم (a.i.c. : menâcim) : terâzi kolu.

min cihetin من جهة (a.zf.) : bir cihetten.

min-cümle من جمله (a.zf.) : bu cümleden olarak, bu cümleden.

mindef مندف (a.i. nedf'den. c. : menâdif) : hallaç yayı.

mindel مندل (a.s.) : **1.** yırtıcı, harîs, açgözlü, doymaz. [kimse]. **2.** zorba.

mindîl منديل (a.i.c. : menâdîl). (bkz : mendîl).

mine'l-ân من الآن (a.zf.) : bundan sonra, bundan böyle.

mine'l-arş ile'l-ferş من العرش الى الفرش (a.cü.) : gökten yere kadar, baştan aşağı.

mine'l-aşk من العشق (a.zf.) : aşk yüzünden.

mine'l-bâb ile'l-mihrâb من الباب الى المحراب (a.zf.) : (kapıdan mihrâba kadar) : hepsi, baştan başa, başından sonuna kadar; hepsi, bütün.

mine'l-bidâyeti ile'n-nihâye من البدايت الى النهايه (a.cü.): başlangıçtan sonuna kadar.

mine'l-evvel من الاول (a.zf.) : evvelden beri, öteden beri.

mine'l-evvel ile'l-âhır من الاول الى الاخر (a.cü.) : baştan sona kadar.

mine'l-ezel من الازل (a.zf.) : ezelden beri.

mine'l-garâib من الغرائب (a.zf.) : garip şaşılacak şey.

mine'l-kadîm من القديم (a.zf.) : eskiden beri, çok evvelden.

mine'l-kalbi ile'l-kalbi sebîlâ : kalpden kalbe yol vardır.

mine'l-merkezi'ş-şems : **astr.** güneş merkezine bağlı olan, *günmerkezli, **fr. héliocentrique**.

minen من (a.i. minnet'in c.) : minnetler. (bkz : minnet).

minfâh, minfah منفاخ ، منفاخ (a.i.c. : menâfîh) : körük.

minfâk منفاق (a.s.) : çok nafaka veren.

min-gayri من غير (a.zf.) : olmayarak.

min gayri haddin من غير حد (a.zf.) : had, [edep] dışı olarak; haddim olmayarak.

min-gayri kasdin : istenmeyerek.

min-gayri resmin من غير رسم (a.zf.) : resmî olmayarak.

minh, minhü منه ، منه (a.e.c. : minhüm) : ondan. [müzekker hâli].

minhâ منها (a.e.c. : minhünn) : **1.** ondan, bundan. **2. i.** çıkarma ve indirme sembolu [inşaat keşif hesaplarında hesâba katılmayacak boşluklar (pencere, kapı. v.b.)].

minhâc منهاج (a.s.c. : menâhic) : açık, geniş yol. (bkz : şâh-râh).

minhâc-i hidâyet : hidâyet yolu, doğru yol.

minhâr منحار (a.i.) : misâfir kabûl eden, misâfirsever.

minhas منحس (a.i.c.: menâhis) : uğursuz şey.

minhât, minhat منحات ، منحت (a.i.c. : menâhit) : taş ve tahta yontma âleti.

min-hays من حيث (a.zf.) : ... konusunda.

min-haysi mecmû' من حيث مجموع (a. zf.) : hepsi, topu.

minhü منه (a.e.) : ondan.

minhüm منهم (a.e. minh'in c.) : onlardan.

min... ilâ من ... الى (a.zf.) : -den ...-ye kadar.

min-indillâh من عندالله (a.zf.) : Allah tarafından.

mine's-serâ ile's-Süreyyâ. [yerden Süreyya (Ülker yıldızı) 'ya kadar] : yerden göğe kadar.

min evvel ilâ âhirihi : başından sonuna kadar.

minka', minkaa منقع ، منقعه (a.i.) : küçük cerrah şırıngası.

minkab منقب (a.i.) : **1.** cerrah burgusu. **2.** yiv açtıkları oluklu kalem.

minkale منقله (a.i.) : **geo.** *iletki, yarım dâire şeklinde dereceli hendese (geometri) âleti.

minkâr منقار ("ka" uzun okunur. a.i. nakr'dan. c. : menâkîr) : **1.** yırtıcı kuş gagası. **2.** taşçı kalemi. (bkz : minser).

minkar-ı âteşîn : ateşten gaga.

minkar-ı mahrût : gagaları kuvvetli ve mahrut (koni) şeklinde olan kuşlar [serçe, arıkuşu, karga... gibi].

minkar-ı meşkûk : gagaları kısa ve çok yarık olan kuşlar [kırlangıç, çobanaldatan... gibi].

minkar-ı rakîk : gagaları uzun ve ince, düz veyâ eğri olan kuşlar [çavuş kuşu, sinek kuşu.. gibi].

minkârî منقارى ("ka" uzun okunur. a.s.) : gaga biçiminde; gagayı andırır yolda.

minkâş منقاش ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** cımbız. (bkz : mûçîne). **2.** demir kalem.

min-kıbeli'r-rahmân من قبل الرحمن (a. zf.) : Allah cânibinden.

min külli'l-vücûh من كل الوجوه (a.b.zf.) : her cihetle, her yönden.

minnet منت (a.i.c. : minen) : **1.** bir iyiliğe, bir iyilik yapana karşı kendini borçlu görme. **2.** görülen iyiliğe karşı teşekkürde bulunma. **3.** yapılan iyiliği başa kakma. **Bî-minnet** : minnetsiz, ettiği iyiliği başa kakmayan. **4.** şükür, teşekkür etme. **Veliyyün-ni'-meti bî-minnet** : pâdişah.

minnet-dâr منتدار (a.f.b.s.) : birinden gördüğü iyiliğe karşı mahcup ve müteşekkir kalan.

minnet-dâr-âne منتدارانه (a.f.zf.) : minnet eder sûrette, minnetli olarak.

minnet-dârî منتدارى (a.f.b.i.) : minnettarlık.

minnet-dîde منتديده (a.f.b.s.) : minnet görmüş, iyilik görmüş.

minnet-keş منت كش (a.f.b.s.c. : minnet-keşân) : minnet çeken, minnet altında bulunan.

minnet-keşân منت کشان (a.f.b.s. minnet-keş'in c.) : minnet çekenler, minnet altında bulunanlar.

minnet-şinâs منت شناس (a.f.b.s.c. : minnet-şinâsân) : minnetbilir, iyilik tanıyan.

minnet-şinâsân منت شناسان (a.f.b.s. minnet-şinâs'ın c.) : minnetbilirler, iyilik tanıyanlar.

minnet-şinâs-âne منت شناسانه (a.f.zf.) : minnetşinascasına, minnetbilirlikle.

minnet-şinâsî منت شناسی (a.f.b.i.) : minnetşinaslık, minnetbilirlik, iyiliktanıyıcılık.

minser منسر (a.i.c. : menâsir) : **1.** yırtıcı kuşların gagası. **2.** taşçı kalemi. (bkz : minkar).

minşaa منشعه (a.i.) : çulha mekiği.

minşakka منشقه (a.i.) : **anat.** çukur, yarık, oyuk.

minşakka-i müşerrihîn (teşrihçilerin çukuru) : **anat.** el başparmağı ile bilek mafsalı arasındaki çukurluk. [eski teşrihçiler (anatomistler), bu çukurluğa enfiye döküp kokladıkları için bu adı vermişlerdir].

minşâr منشار (a.i. neşr'den. c. : menâşîr) : destere, bıçkı. (bkz : erre).

minşârî, minşâriyye منشاری ، منشاریه (a. s.) : testere gibi, testere ile *ilgili.

minşeb منشب (a.i.) : **bot.** emici kök, **fr. crampon.**

minşefe منشفه (a.i.) : su silecek nesne; bez; sünger.

mintân منتان (i.). (bkz : nîm-ten).

min-tarafillâh من طرف الله (a.zf.) : Allah cânibinden. (bkz : min kıbeli'r-rahmân).

mînû مینو (f.i.) : **1.** cennet. (bkz : adn, bihişt, firdevs). **2.** şişe, sırça. **3.** zümrüt, zebercet.

mînû-yi-hâk : kabir, mezar.

Mînû-çihr مینو چهر (f.b.s.) : **1.** Cennet yüzlü, güzel. **2. h. i.** İran mitolojisinde Ferîdûn'un büyük oğlu.

minvâl منوال (a.i.) : **1.** çulhaların tezgâh âletlerinden üstüne bez sardıkları ağaç. **2.** tarz, yol, sûret, şekil. **Ber-minvâl-i meşrûh** : açıklandığı, anlatıldığı üzere. **Ber-minvâl-i sâbık** : eskisi gibi.

min-vechin من وجهٍ (a.zf.) : bir bakımdan.

minzâr منظار (a.i.) : ayna. (bkz : âyîne, mir'ât, secencel).

mîr میر (f.i.c. : mîrân) : âmir, baş; kumandan; bey; vâli.

mîr-i alem : tar. bayrak beyi.[eskiden, saray memurlarının ileri gelenlerine verilen bir ünvan]

mîr-i âşıkan : bot. horozibiği, **lât. Amaranthus.**

mîr-i kelâm : güzel, düzgün, zarif konuşan kimse.

mîr-i kıbtiyân : Osmanlı İmparatorluğu'nda Çingenelerden ispenç ve cizye vergilerini toplayan kimse. [çok zaman sipahîlerden ve silâhtarlardan seçilirdi].

mîr-i mîran : tar. beylerbeyi.

mirâ' مراء (a.i. riyâ'dan) : riyâ etme, mürâyi olma.

mîr-âb میرآب (f.b.i.) : bir şehrin su işlerine bakan kimse.

mîr-âbâd kasrı میر آباد قصری (f.a.b.i.) : sadrâzam Nevşehirli İbrâhim Paşa tarafından III. Sultan Ahmet için Kanlıca tepesinde yaptırılan kasır.

mi'râc معراج (a.i.c. : maârîc) : **1.** merdiven. (bkz : mirkat, süllem). **2.** göğe çıkma. **Leyle-i mi'râc.** (bkz : leyletü'l-isrâ) : mi'rac gecesi, Hz. Muhammed'in göğe çıktığı gece ki, Receb ayının yirmi yedisine rastlayan kandil gecesidir.

mi'râcü'n-nebiyy : Hz. Muhammed'in göğe ağmasiyle meydana gelen büyük mu'cize.

mi'râciyye معراجیه (a.i.) : **1.** Hz. Muhammed'in mi'râc-ı şerîflerinden bahseden eser, Mîrac münâsebetiyle yazılan manzûme. **2. müz.** Türk müziğinde, câmi müziğinin en tantanalı forme'udur. Bugün, elde bulunan yegâne mîrâciye Nâyî Osman Dede'nin şaheseridir ki, bütün Türk müziğinin hâl-i hâzırda en büyük eseri bulunmaktadır. Bu eser de emsâli gibi unutulmak üzere iken Dr. Suphi Ezgi tarafından H. Saadettin Arel ve Ahmet Irsoy'un da yardımlarıyla büyük bir çalışma ile kurtarılmış ve bozuk şeklinden aslî şekline döndürülmüştür.

mi'râc-nâme معراجنامه (a.f.b.i.) : Hz. Muhammed'in Mi'râc-i Şerîf'leri hakkında yazılmış kasîde ve manzume. (bkz : mi'râciyye).

mîr-âhûr میر آخور (f.b.i.) : imrahor, sarayın ahır müdürü. ["mî'r-i âhûr"dan bozma].

mîr-alây میر آلای (f.b.i.) : **ask.** "alay beyi" : albay. [yazıda : "izzetlü" lâkabı ile hitâbedilirdi].

mîrân میران (f.i. mîr'in c.) : beyler. **Mîr-i mîrân :** beylerbeyi; eyâlet vâlisi; mülkiyede paşa ünvânını kazanan rütbelerin ikincisi olup ûlâ sınıf-ı sânîsine karşılıktır.

mirâr مرار (a.i. merre'nin c.) : kerreler, def'alar, kezler.

mirâren مرارًا (a.zf.) : defalarca.

mirâren ve kirâren : birçok defalar.

mîrâs میراث (a.i. verâset ve irs'den c. : mevârîs) : ölenin hısımlarına veyâ kanunen verilmesi gereken kimseye bıraktığı mal, mülk, para.

mîrâsü'l-mükâteb : **huk.** [eskiden] kitâbete kesilmiş olan memlûke âit terekenin veresesine intikali, ki şu veçhile olur : mükâtebin terekesinden evvelâ yabancılara âit borcu varsa o tesviye olunur. Sonra mevlâsına borcu varsa bu verilir, daha sonra kitâbet bedelinden artan kısım te'diye olunur, bundan sonra ne kalırsa o da veresesine kalır.

mîrâs-hâr میراثخوار (a.f.b.s.) : mirasyedi. [halk dilinde : "mîrâs-hôr" sûretinde kullanılır].

mîrâs-hôr میراث خور –خوار (bkz : mîrâs-hâr).

mir'ât مرآت (a.i.c. : merâî, merâyâ) : **1.** ayna. (bkz : minzar, secencel). **2.** meşhur bir çeşit lâle.

mir'ât-ı muhaddeb : bombeli ayna.

mir'âtü'l-ayn : (bir şeyin) dış görünüşü.

mi'râz معراض (a.i.c. : maârîz) : sözün gizli mânâsı.

mirbat مربط (a.i.) : davar bağlanacak bağ.

mircel مرجل (a.i.c. : merâcil) : kazan.

mirfak مرفق (a.i.c. : merâfık) : **1.** dirsek. **2.** mutfak. **3.** kiler. **4. astr.** semânın kuzey yarım küresinde El-fâris burcunda bulunan bir yıldız.

mirfaka مرفقه (a.i.) : dirsek yastığı.

mirfed مرفد (a.i.) : büyük kâse.

mîrî میری (f.s.) : **1.** beğlik, devlet hazînesine âit. **2. i.** devlet hazînesi. [Arapçaya benzetilerek : "mîriyye" demek yanlıştır].

mîrilû میریلو (i.) : uzayan harpte ve askerin kifâyetsizliği zamânında aylıkla toplanan asker.

mirkak مرقاق (a.i.) : oklava.

mirkam مرقم (a.i.c. : merâkım) : **1.** kalem, yazacak âlet. **2.** güneş saati mili.

mirkat مرقات ("ka" uzun okunur. a.i.c. : merâkî) : merdiven, basamak; derece. (bkz : mi'râc[1], süllem).

Mirkatü'l-Edeb (edeb merdiveni) : Ahmedî'nin Farsça-Arapça manzum bir lûgati.

mîr-livâ میرلوا (f.a.b.i.) : **ask.** tuğgeneral.

Mirrîh مریخ (a.h.i.). (bkz : Merîh). [kelimenin aslı : "Mirrîh" olduğu halde, "Merîh" şekli yaygındır].

mirsâd, mirsad مرصاد ، مرصد (c. : merâsid) : **1.** rasat yeri, gözetme yeri. **2.** İlk 3 sayısının başyazarı Muallim Nâci olan ve 26 Mart 1891'de yayımlanmış bulunan haftalık edebiyat dergisi.

mirsâd-i ibret : ibretle seyretme yeri.

mirsât مرسات (a.i.c. : merâsî) : gemi demiri, lenger.

mirşah, mirşaha مرشح ، مرشحه (a.i.) : süzgeç, süzgü.

mirtâz مرتاض (a.s.) : dinin yasağından kaçınan. (bkz : perhizkâr).

mirvaha مروحه (a.i. rîh'den. c. : merâvih) : yelpâze. (bkz : meges-rân).

mirvaha-cünbân مروحه جنبان (a.f.b.s.) : yelpâze sallayan.

mirvaha-cünbânî مروحه جنبانی (a.f.b.i.) : yelpâze sallayıcılık.

mîr-zâ, mir-zâ میرزا ، مرزا (f.b.i.) : **1.** İranlılara mahsus bir asâlet ünvânı, beyzâde, [kelimenin sonuna getirilirse : (**Haydar Mirza** gibi) nesebçe büyüklüğe delâlet eder; kelimenin başına getirilirse (**Mirza Hüseyin** gibi) alelâde, efendi, bey mânâsına gelir].

2. astr. Dübb-i Ekber yıldız kümesinin kuyruk ortasındaki çukurda bulunan, kümenin altıncı derecede parlak yıldızı, **lât. zeta Ursus Majoris.**

mis مس (f.i.) : bakır.

misâfir مسافر (a.i. sefer'den c. : müsâfirîn) : [aslı : "müsâfir" dir]. (bkz : müsâfir).

misâha, misâhat مساحه ، مساحت (a.i.). (bkz : mesâha, mesâhat).

mîsâk میساق (a.i. sevk'den) : sürme, sevketme.

mîsâk میثاق (a.i. vüsûk'dan. c. : mevâsîk) : sözleşme, andlaşma. **Rûz-i mîsâk :** kıyamet günü.

Mîsâk-ı Millî : Türk istiklâl dâvâsının temel taşını teşkîl eden ve Atatürk'ün reisliği altında toplanan Erzurum, Sivas kongrelerinde tesbît edilip Osmanlı meb'ûsân meclisince 28 Kânûnusânî (Ocak) 1920 târihinde kabûl ve bütün milletçe son haddine kadar tatbîkine azmedilen 6 maddelik millî ahitnâme.

mi'sâl معصال (a.i.) : gelberi, ucu uzun ağaç.

misâl مثال (a.i.c. : emsîle) : **1.** örnek. **2.** masal. **3.** rüyâ, düş. **4. s.** benzer, andırır. (bkz : müşâbih). **5. a. gr.** yalnız **fâsı** (ilk harfi) : harf-i illet olan kelime. Misal : "vasl, vâiz; yümün, meysûr.." gibi.

misâl-i meymûn : tuğra.

misâl-i vâvî : ilk harfi **vav** olan kelime : "vücûd, va'z.." gibi.

misâl-i yâyî : ilk harfi **ye** olan kelime : yüsr, yümün.. gibi. **Adîmü'l-misâl** : eşi, örneği, benzeri olmayan. **Âlem-i misâl** : rü'ya. **Bedr-i misâl** : Ay gibi. **Bî-misâl** : eşsiz, örneksiz. **Deryâ-misâl** : deniz gibi, pek çok.

mi'sam معصم (a.i.) : bilek, nabız yeri.

mi'samü'l-yed (el bileği) : **anat.** bilek.

mis'ar, mis'âr مسعر ، مسعار (a.i.c. : mesâir) : ateş küsküsü, ateş karıştırmaya yarayan demir.

mi'sâr, mi'sar, mi'sara معصار ، معصر ، معصره (a.i.) : mengene.

misâs مساس (a.i. mess'den) : değip dokunma; el sürme. **Lâ-misâs** : tâbû, dokunulmaz şey [inanma bakımından].

misbah مسبح (a.i.) : **biy.** *yüzgeç.

misbah-ı batnî : biy. karın yüzgeci.

misbah-ı sadrî : biy. göğüs yüzgeci.

misbah-ı şercî : biy. anus yüzgeci.

misbah-ı zahrî : biy. sırt yüzgeci.

misbah-ı zenebî : biy. balıkların kuyruğu.

misbahiyyü'r-ricl : biy. *yüzgeç ayaklılar.

misbâr مسبار (a.i. sebr'den. c. : mesâbîr) : **hek. 1.** yara fitili. **2.** sonda.

misbeke مسبکه (a.i.) : mâden eritilip dökülecek kap.

mi'sele معسله (a.i. asel'den) : arı kovanı.

misenn مسن (a.i. senn'den) : bileği taşı.

misfât مصفات (a.i. safvet'den. c. : mesâfî) : su arıtmaya mahsus süzgeç.

mishal مسحل (a.i. selh'den) : **1.** keser, törpü, eğe gibi yontacak âlet. **2.** Kur'ân-ı okumakta mâhir olan adam.

misillû مثللو (a.t.s.) : benzer gibi.

misk مسك (a.i.) : misk, Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir cins ceylânın erkeğinin karın derisi altındaki bir bezden çıkarılan güzel kokulu madde. (bkz : müşk).

miskab مثقب (a.i. sakb'dan. c. : mesâkıb) : matkap, tahta, mâden, kemik gibi şeyleri delmeye yarayan âlet.

miskal مثقال ("ka" uzun okunur. a.i. sıklet'den. c. : mesâkil) : yirmi dört kıratlık bir ağırlık ölçüsü. [on dört kırat bir şer'î dirhemin karşılığıdır].

miskam مسقام ("ka" uzun okunur. a.s. sakamet'den) : hastalıklı. (bkz : mimrâz).

miskata مسقطه (a.i.) : düşürücü sebep ve ilâç.

miskî مسکی (a.s.) : **1.** misk gibi güzel kokulu. **2.** misk gibi siyah renkli.

miskîn مسکین (a.s. meskenet'den. c. : mesâkîn) : **1.** âciz, zavallı, becereksiz, hareketsiz [adam]. **2.** cüzzam hastalığına tutulmuş olan. **3.** miskli [misk + in].

miskîn-âne مسکینانه (a.f.zf.) : miskincesine, tenbelcesine.

miskîn-hâne مسکینخانه (a.f.b.i) : miskin hastalığına tutulmuşların yurdu, cüzzamlıların hastahânesi.

miskîy مسكى (a.s.) : miske mensup, misk ile ilgili, misk kokulu. **Hitâmühu misk** : güzellikle sona erdi.

miskiyyü'l-hitâm : mükemmel bir şekilde sona erme.

miskiyye مسكيه (a.i.) : **zool.** *misliler, **fr. viverridés.**

misl مثل (a.i.c. : emsâl) : **1.** benzer, kat. **Mukabele-bi'l-misl** : tıpkısını, benzerini yaparak karşılık verme, misilleme.

misl-i hazân (sonbahar gibi) : sonbaharda dökülen yapraklar gibi. **2.** miktar. **3.** ön, yan, huzur. **4. mat.** tekrarlanan bir sayının toplamı.

misl-i müşterek : **mat.** *ortak kat, birtakım tam sayıların katı olabilen sayı. [40 sayısı : 5, 8, 10 sayılarının ortak katı'dır].

misl-i müşterek-i asgar : **mat.** en küçük ortak kat.

misl-i müşterek-i a'zam : en büyük ortak kat.

mislak مسلق (a.s.) : uzdilli [kimse].

mislî مسلى (a.s. misl'den) : **1.** misil ile ilgili. **2.** fiyatta büyük bir fark olmadan benzeri bulunabilen.

misma' مسمع (a.i. sem'den. c. : mesâmi') : **1.** kulak. (bkz : üzn). **2. hek.** hastanın, kalbini, göğsünü ve ciğerlerini dinlemeye yarayan âlet. **3. fz.** kulaklık, **fr. écouteur.**

mismaa مسمعه (a.i.). (bkz : misma').

mismâr مسمار (a.i.c. : mesâmîr) : **1.** çivi, mıh. (bkz : mîh). **2.** kazık.

mismâr-ı âhenîn : demir kazık.

mismârî مسمارى (a.s.) : **1.** mismâr'a, çiviye mensup, çivi ile ilgili. **2.** çivi şeklinde olan. **Hatt-ı mismârî** : çivi yazısı. (bkz : hatt-ı mîhî).

misred مسرد (a.i.) : biz, tığ.

missîk مسيك (a.s.) : çok cimri.

misvâk مسواك (a.i. sevk'den. c. : mesâvîk) : Erâk ağacının ucu dövülüp fırça hâline getirilen ve diş temizliğinde kullanılması sünnet olan ince dalları.

mîş ميش (f.i.) : koyun. (bkz : ganem, kûsfend).

mi'şâb معشاب (a.i.) : otu, çayırı bol olan yer.

mi'şâr معشار (a.i.) : **mat.** ondabir (1/10).

mîşe-zâr ميشه زار (t.f.i.) : meşelik, küçük koruluk. [yapma kelimelerdendir].

mişfer مشفر (a.i.c. : meşâfir) : devenin sarkık dudağı. (bkz : meşfer).

mişhat مشحط (a.i.) : manivelâ.

mîşîn ميشين (f.i.) : meşin.

mişkât مشكات (a.i.c. : meşâkî) : içine kandil, lâmba gibi şeyler koymak için duvarda yapılan oyuk, hücre.

mişmaa مشمعه (a.i.) : şamdan.

mişmiş مشمش (a.i.). (bkz : mışmış).

mişrât, mişrat مشراط ، مشرط (a.i. şart'dan. c. : meşârît) : **1.** neşter, hekim bıçağı. **2.** keskin bıçak.

mişrebe مشربه (a.i. şürb'den) : maşrapa.

mişvâr مشوار (a.i.) : **1.** tarz, tavır, hareket, gidişat. **2.** gümeçten bal peteği sağılan âlet.

mişvâre مشواره (a.i.) : çömlek, testi.

mişvâr-gâh مشوار گاه (a.f.b.i.) : at pazarı.

mişvâz مشواذ (a.i.c. : meşâvîz) : sarık.

mişvel مشول (a.i. şevlet [= yuvarlak kuyruk] 'den) küçük orak, orakcık.

mişvel-i muh : **anat.** beyni ikiye ayıran yarığın içine giren örtü.

mişvelî مشولى (a.s.) : orak biçiminde olan.

mişver-geh مشورگه (a.f.b.i.). (bkz : mişvâr-gâh).

mişyâ' مشياع (a.s.) : boşboğaz.

mit'âm مطعام (a.s.c. : matâim) : yemeği bol olan; çok yemek yiyen.

mithara مطهره (a.i. tahâret'den) : matara.

mîtîn ميتين (f.i.) : külünk, taşları kayaları parçalamakta kullanılan büyük çekiç.

mîv ميو (f.i.) : kıl. (bkz : mûy).

mi'vaz معوذ (a.i.) : nüsha, muska.

mîve ميوه (f.i.) : [meyve'nin aslıdır]. (bkz : meyve).

mîve-dâr میوه دار (f.b.s.). (bkz : meyve-dâr, şemere-dâr).

mîve-dil میوه دل (f.b.i.) : "gönül meyvesi" : **mec.** evlât.

mi'vel معول (a.i.c. : maâvil) : külünk, taşları, kayaları parçalamaya yarayan sivri kazma.

miyâh میاه (a.i. mâ'ın c.) : sular. **Hatt-ı ictimâ-i miyâh : coğr.** suları bir yere toplanan arâzînin sınırı. **Hatt-ı taksîm-i miyâh :** suları başka başka taraflara akan arâzîyi ayıran sırtlar.

miyâh-ı câriye : akar sular.

miyâh-ı hârre : kaplıca, ılıca suları gibi sıcak sular.

miyâh-ı kilsiyye : kilsli sular.

miyâh-ı mâlihe : tuzlu sular.

miyâh-ı merre : acı sular.

miyân میان (f.i.) : **1.** orta. (bkz : vasat). **2.** meyan, ara, aralık. **Der-miyân** : ortada, arada.

miyân-ı güft ü gû : lâf arası. **3.** bel, kemer yeri. **Mû-miyân** (kıl belli) : ince belli. **4.** şarkı ve bestelerin üçüncü mısraı.

miyân-bâlâ میان بالا (f.b.s.) : orta boylu. (bkz : miyân-kadd).

miyân-bend میان بند (f.b.i.) : kuşak, kemer.

miyân-beste میان بسته (f.b.s.) : "bel bağlamış" : hemen işe hazır.

miyân-dâr میاندار (f.s.) : meyancı, aracı. (bkz : dellâl).

miyân-dârâne میاندارانه (f.zf.) : meyancıya, aracıya yakışacak sûrette.

miyân-dârî میانداری (f.i.) : meyancılık, aracılık.

miyâne میانه (f.i.) : **1.** orta. (bkz : vasat). **2.** ara. **3.** meyâne, kıvam [helva pişiriminde]. **4.** gerdanlığın ortasındaki büyük inci. **5. g. s.** ortaya serilen halı.

miyân-ger میانگر (f.s.) : doğramacılık, semercilik gibi işlerde kullanılan avadanlık.

miyân-gîr میانگیر (f.b.s.) : ara bulucu. (bkz : mutavassıt, mutavassıta).

miyân-gîrî میانگیری (f.b.s.) : ara buluculuk. (bkz : tavassut).

miyân-hâne میانخانه (f.b.i.) : **müz.** orta ses.

miyânî میانی (a.i. mînâ'nın c.) : limanlar.

miyân-kadd میان قد (f.a.b.s.) : orta boylu. (bkz : miyân-bâlâ).

miyân-ser میانسر (f.b.i.) : yarısı değerli taşlarla süslü olan bir çeşit tâç.

miyân-serâ میانسرا (a.i.): ev meydanı, avlu.

mi'yâr معیار (a.i. iyar'dan) : **1.** ölçü.

mi'yâr-ı nakdî : para yapılan madenin niteliğini, miktarını ve ayârını belirten kanun ifadesi.

mi'yâr-ı sıdk : *ölçüt. **2. kim.** *ayıraç, bir şeyin hâlislik derecesini anlamaya yarayan âlet.

mîz میز (f.i.) : **1.** sofra. (bkz : mâide). **2.** misafir, konuk. **3. s.** temiz.

mîzâb میزاب (a.i.c. : meâzîb) : su yolu, oluk.

mîzâb-ı bârân : yağmur oluğu.

mîzâb-ı rahmet : Mekke'de, Kâbenin damında bulunan su oluğu.

mîzâbiyye میزابیه (a.i.) : **fiz.** birbirlerine eşit olan ve hepsinin satıhları (düzey) bir doğru çizgiye amut (dikey) olan bir takım dâirevî ceryanların oluk şeklindeki umûmî heyeti, **fr. selenoïde.**

mizâc مزاج (a.i. mezc'den. c. : emzice) : **1.** bir şeyle karıştırılmış olan başka şey. **2.** huy, tabîat. **Bed-mizâc :** kötü huylu. **Hadîdü'l-mizâc :** çabuk kızan, osuruğu cinli. **Asabiyyü'l-mizâc :** yaradılışı îtibârıyla asabî olan kimse. (bkz : serîü'l-infiâl). **Demeviyyü'l-mizâc :** çok kanlı. **Lenfâviyyü'l-mizâc :** lenfâsı galip, lenfâvî guddeleri faaliyet hâlinde bulunan kimse. **Nâ-mizâc :** rahatsız, keyifsiz. **Safraviyyü'l-mizâc :** safrası galip kimse. **3.** sıhhat. **Sû-i mizâc :** sıhhat bozukluğu.

mizâc-ı nâzik : nâzik tabîat; ince yaradılış.

mizâc-dân مزاجدان (a.f.b.s.) : mizaç bilici, bilen.

mizâc-gîr مزاجگیر (a.f.b.i.) : keyfe göre hizmet eden, her nabza şerbet vermesini bilen.

mizâc-gîr-âne مزاجگیرانه (a.f.zf.) : herkezin mizâcını okşayacak, hoşuna gidecek yolda.

mizâc-gîrî مزاجگیری (a.i.) : keyfe göre hizmet etme, her nabza şerbet vermesini bilme.

mi'zâd معضاد (a.i.) : **1.** tahra, ağaç budama bıçağı. **2.** kolçak, pazvant.

mîzâd میزاد (a.i.) : sevinç, sürûr, neşe.

mizâh مزاح (a.i.) : şaka, lâtife, eğlence. [aslı : "müzâh"dır].

mizâh-âmiz مزاح آمیز (a.f.b.s.) : mizah karışmış, eğlenceli.

mizâh-gû[y] [ی]مزاحگو (a.f.b.s.) : dalkavuk.

mizâhî مزاحی (a.s.) : mizahlı, eğlenceli. [aslı : "müzâhî" dir].

mizâh-nüvîs مزاحنویس (a.f.b.s.) : mizâha dâir, eğlenceli yazı yazan. [aslı "müzâh-nüvîs" dir].

mizâh-perver مزاحپرور (a.f.b.s.) : mizahı seven, mizahtan hoşlanan.

mîzân میزان (a.i. vezn'den. c. : mevâzîn) : **1.** terâzi, ölçü âleti, tartı; ölçek.

mîzân-ı rütûbet-i havâ : fiz. *nemölçer.

mîzânü'l-harâre : fiz. termometre. (bkz : mikyâsü'l-harâre).

mîzânü'l-hevâ : fiz. (bkz : mikyâsü'l-matar).

mîzânü'r-rîh : fiz. (bkz : mikyâsü'r-riyâh).

mîzânü'r-rütûbe : fiz. (bkz : mikyâs-ı rütûbet). **2. astr.** Terâzi burcu, semânın kuzey yarımküresinde görülebilen ve Sünbüle (Başak) burcunun yanında bulunan bir yıldız kümesi olup belli başlı dört yıldızdan müteşekkil küçük bir burç, **lât. Libra**; **fr. la Balance**. [Mîzan burcunun en parlak yıldızına (Alpha) **Kiffa Australis**, ikinci derecede parlak yıldızına (Beta) **Kiffa Borealis** denilir]. **3. mat.** yapılan hesâbın doğru olup olmadığını ölçmeye yarayan bir başka hesap, **fr. épreuve**. **4.** adalet, eşitlik duygusu. **5.** akıl, idrak.

mi'zâr معذار (a.i.c. : meâzîr) : **1.** perde. (bkz : hicâb). **2.** engel. **3.** örtü.

mizbah مذبح (a.i.) : bıçak.

mîz-bân میزبان (f.b.i.c. : mîz-bânân) : misâfiri, konuğu ağırlayan; ev sâhibi. (bkz : mîzmân, muzîf).

mîz-bânân میزبانان (f.b.i. mîz-bân'ın c.) : misâfiri, konuğu ağırlayanlar, ev sâhipleri.

mîz-bânî میزبانی (f.b.i.) : misâfiri, konuğu ağırlayıcılık; ev sâhibilik.

mizber مزبر (a.i. zebr'den. c. : mezâbir) : kamış kalem.

mizebbe مذبه (a.i. zebb'den) : sinek yelpâzesi.

mi'zed معضد (a.i.). (bkz : mi'zâd).

mîzek میزك (f.i.) : sidik. (bkz : idrâr).

mi'zer مئزر (a.i.c. : meâzir) : peştemal, futa.

mizher مزهر (a.i.c. : mezâhir) : **müz.** ut.

mizkâr مذكار (a.i.) : dâimâ erkek doğuran dişi.

mizlâc مزلاج (a.i.) : kilid, sürgü.

mîz-mân میزمان (f.b.i.) : misâfiri, konuğu ağırlayan; ev sâhibi. (bkz : mîz-bân).

mizmâr مزمار (a.i.c. : mezâmîr) : **1.** ney, düdük, kaval, flüt. **2.** zebûr'un her bir sûresi. **3. hek.** nefes borusu, hançere.

mizmâr-zen مزمارزن (a.f.b.s.) : mizmar, düdük çalan.

mizraka مزرقه (a.i.) : küçük şırınga.

mizvâc مزواج (a.i.) : çok kocalı kadın; çok koca değiştiren.

mizvâce مزواجه (a.i.) : **bot.** küçük küçük çiçeklerden meydana gelen ve kendisinde hem dişilik, hem de erkeklik uzvu (organı) bulunan çiçek [nerkis çiçeği gibi].

molla ملا ، منلا (a.i. mevlânâ'dan) : **1.** [eskiden] büyük kadı, büyük âlim. **2.** [sonradan] medrese talebesi.

mollâ-yi rûm : Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî.

mollâ-yâne منلایانه (i.zf.) : mollaca, mollaya yakışır yolda.

mollâyî منلایی (a.i.) : mollalık.

mû[y] [ی]مو (f.i.) : kıl. (bkz : mîv, şa'r). **Ser-i mû** : **1)** kıl başı, kıl ucu; **2)** kıl kadar, pek az.

mû-yi ser (baş kılı) : saç.

muabber معبر (a.s.) : tâbir edilmiş, yorulmuş düş. (bkz : müevvel²).

muabbid معبد (a.s.) : ibadet eden, tapan.

muabbir معبر (a.s.i. ibâret'den) : rüyâ tâbir eden, görülen rüyâlardan mânâ çıkaran [adam]. (bkz : müevvil²).

muabbirîn معبرين (a.s.i. muabbir'in c.) : rüyâ tâbir edenler, görülen rüyâlardan mânâ çıkaranlar.

muaccel معجل (a.s. acele'den) : **1.** ta'cîl edilmiş, acele olunmuş. **2.** peşin, önden verilen. **3. müz.** Türk müziğinde vaktiyle kullanılmış usullerden biri.

muaccel-âne معجلانه (a.f.zf.) : acele, peşin olarak.

muaccelât معجلات (a.i. muaccel'in c.) : peşin ödemeler.

muaccele معجله (a.i.) : beylik ve evkaf kirâlarından peşin alınan kısım.

muaccelen معجلاً (a.zf.) : **1.** acele, çabuk olarak. **2.** peşin olarak.

muacceliyyet معجليت (o.i.) : *ivedilik.

muaccib معجب (a.s. aceb'den).(bkz : mu'cib).

muacciz معجز (a.s. acz'den) : **1.** tâciz eden, sıkıntı veren, sıkıcı, bıktırıcı, usandırıcı. **2.** yapışkan, sırnaşık [kimse].

muaccize معجزه (a.s. acz'den) : '"muacciz" in müen.]. (bkz : muacciz).

muâd معاد (a.s.) : iâde edilmiş, geri çevrilmiş.

muâdadat معاضدت (a.i.): yardım etme. (bkz : muâzadat, müzâheret).

muâdât معادات (a.i. udvân'dan) : karşılıklı düşmanlık. ["muâdâ" şeklinde de kullanılır].

muadd معد (a.s. add'den) : îdâdolunmuş, hazırlanmış.

muaddün-li'l-istiglâl : kirâya verilmek üzere hazırlanmış olan.

muaddel معدل (a.s. adl'den) : tâ'dîl edilmiş, eski hâli değiştirilmiş.

muaddele معدله (a.s. adl'den) : ["muaddel"in müen.]. (bkz : muaddel).

muaddid معدد (a.s.i.) : sayaç.

muaddil معدل (a.s. adl'den) : tâdîl eden, müsâvî ve berâber kılan, düzelten, denkleştiren.

muaddilü'n-nehâr : *gün-tün eşitliği, **fr. équinoxe** çizgisi olup bir ucu "Hamel" burcunun başında, öteki ucu "Sünbüle" burcunun sonundadır.

muaddile معدله (a.s. adl'den) : ["muaddil" in müen.]. (bkz : muaddil).

muâdelât معادلات (a.i. adl'den. muâdele'nin c.) : **1.** müsâvîlikler, müvâzîlikler, berâberlikler. **2. fels., mat.** *denklemler, **fr. équations.**

muâdele معادله (a.i. adl'den. c. : muâdelât) : **1.** müsâvîlik, muvâzîlik, berâberlik. **2. fels. mat.** *denklem, **fr. équation. 3. mec.** anlaşılmaz iş. (bkz : muammâ).

muâdelet معادلت (a.i. adl'den) : **1.** müsâvîlik, denklik. **2. geo., fiz.** *eşdeğerlik.

muâdil معادل (a.s. adl'den) : **1.** müsâvî, denk. **2. fiz.** *eşdeğer.

muâdil-i kimyevî: kim. *kimyasal *eşdeğer.

muâdil siklet : fiz. *eşdeğer ağırlık.

muâdile معادله (a.s. adl'den) : ["muâdil" in müen.]. (bkz : muâdil).

muâf معاف (o.s. afv'den) : **1.** affolunmuş, bağışlanmış. **2.** ayrı tutulmuş. (bkz : müstesnâ, mümtâz). **3.** serbest. **4. biy.** *bağışık. [aslı : "muâfî" dir].

muâfât معافات (a.i. afv'den) : **1.** affetme, sıhhat, sağlık verme. **2.** sağlık. **3.** güvenlik.

muâf-gâh معافگاه (a.f.b.i.) : kendini affetirmek için başvurulan yer.

muâfiyyet معفيت (o.i.) : **1.** affedilmiş olma. **2. biy.** *bağışıklık.

muâf-nâme معافنامه (a.f.b.i.) : afv kâğıdı, afv yazısı.

muâf-nâme-i hümâyûn معافنامهء همايون (a.f.b.i.) : bir köy veyâ kasaba halkının yâhut bir şahsın vergi ve başka devlet tekliflerinden affedilmiş olduğuna dâir yazılan ferman veyâ emir.

muâhât معاهات (a.i.) : **1.** kardeşlik edinme. **2.** kardeşlik. **3.** kardeşçe sevgi. **4.** içten arkadaşlık.

muâhedât معاهدات (a.i. muâhede'nin c.) : andlaşmalar.

muâhede معاهده (a.i. ahd'den c. : muâhedât) : **1.** karşılıklı andiçme. **2.** andlaşma.

muâhede-i bî-tarafî : bâzı devletlerin başka bir devleti tarafsız olarak tutmaya karar vermiş ve o devletin bîtaraflığının mer'î

tutulacağını taahhüdetmiş olduklarını bildiren andlaşma.

muâhede-i himâyet: bir devlet, diğer bir hükûmeti himâye ile düşmanlarının hepsine karşı muhâfaza edeceğine dâir yapılan andlaşma.

muâhede-i ittifâkıyye: **d. huk.**: bir harb çıktığı zaman birbirlerini desteklemek üzere iki veyâ daha çok devletler arasında yapılan andlaşma.

muâhede-i müzâheret: bir devletin iki devlet arasında yapılan muhârebeye doğrudan doğruya katılmaksızın savaşanlardan birine nakdî yardımda bulunacağına veyâ para karşılığında bir mikdar asker veyâ harb gemisi vererek yardım edeceğine dâir yapılan andlaşma.

muâhede-i sulhiyye: iki veyâ daha çok savaşan devletler arasında harb hâlinin kaldırılmasıyla dostâne münâsebetlerin iâdesi husûsunda yapılan andlaşma.

muâhede-i te'mîniyye: bir devletin istiklâline hariçte bir tasallut vukuunda başka bir devlet tarafından yardım göreceğine dâir iki taraf arasında yapılan andlaşma.

muâhede-i ticârî: yalnız ticâret işleriyle ilgili olmak üzere devletler arasında yapılan andlaşma.

muâhede-nâme معاهده نامه (a.f.b.i.) : andlaşma şartlarının yazıldığı kâğıt.

muâhez مؤاخذ (a.s.) : muâhaze olunan, çekiştirilen; tenkîdedilen.

muâhezât مؤاخذات (a.i. ahz'den. muâheze'nin c.) : **1.** azarlamalar, paylamalar, çıkışmalar, darılmalar. **2.** tenkîdler. (bkz : i'tirâzât).

muâheze مؤاخذه (a.i. ahz'dan c. : muâhezât) : **1.** azarlama, paylama, çıkışma, darılma. (bkz : itâb). **2.** tenkîd. (bkz : i'tirâz).

muâheze-kâr مؤاخذه كار (a.f.b.s.) : **1.** muâheze edici, azarlayıcı, paylayıcı. **2.** tenkîdedici.

muâheze-kâr-âne مؤاخذه كارانه (a.f.zf.) : muâheze edercesine, azarlarcasına.

muâheze-nâme مؤاخذه نامه (a.f.b.i.) : muâheze, tenkid yazısı, eliştiri yazısı veya kitabı.

muahhar مؤخر (a.s. te'hîr'den) : **1.** te'hîr edilmiş, sonraya, geriye bırakılmış; sonraki. **2. i. mec.** kıç.

muahhara مؤخره (a.s. te'hîr'den) : ["muahhar" ın müen.]. (bkz : muahhar).

muahharen مؤخراً (a.zf.) : muahhar olarak, sonradan. (bkz : bi'l-âhare).

muâhid معاهد (a.i. ahd'den) : **1.** antlaşma yapanlardan herbiri. **2.** İslâm hükûmetine bir para ödeyerek kendini himâye ettiren [Hıristiyan veyâ bir başka dinden kimse].

muâhide معاهده (a.i.) : ["muâhid" in müen.]. (bkz : muâhid).

muâhideyn معاهدين (a.i.c.) : bir anlaşmayı imza eden iki kişi.

muahidîn معاهدين (a.i.c.) : anlaşma yapan taraflar.

muâhiz مؤاخذ (a.s. ahz'dan) : muâhaze eden, çekiştiren; tenkîdeden.

muâkab معاقب (a.s.) : cezalandırılmış.

muâkabe معاقبه (a.i.) : cezalandırma [birini].

muâkad معاقد (a.s. akd'den) : akdedilmiş, mukavele ile tasdik edilmiş olan.

muâkade معاقده (a.i. akd'den) : akid, mukavele yapma, anlaşma.

muâkale معاقله (a.i. akl'dan) : **fels.** iş alanına geçmeyip yalnız bilmek ve açıklamak amacını güden düşünce, nazar, kurgu.

muâkalevî معاقلوى (a.s. akl'dan) : *kurgul.

muâkama معاقمه (a.i. akm'dan) : dâvâlaşma, çekişme.

muâkıb معاقب (a.s.) : cezâlandıran.

muâkıd معاقد (a.s. akd'den) : birbiriyle akid yapan, anlaşan, sözleşen.

muakkab معقب (a.s. akab'dan) : tâkîbolunmuş, ardı sıra gelinmiş, ardına düşülmüş.

muakkad معقد (a.s. ukde'den) : **1.** tâkîdedilmiş, düğümlenmiş, düğümlü; **mec.** karışık, kapalı [söz]. (bkz : muğlâk). **2. ed.** kolay kolay mânâ çıkmayan şiir.

muakkade معقده (a.s.) : ["muakkad" ın müen.]. (bkz : muakkad).

muakkam معقم (a.s. akîm'den) : akîm bırakılmış, kısırlaştırılmış.

muakkib معقب (a.s.i. akab'dan. c. : muakkibîn) : tâkipçi, arkasından koşan, ardından gelen.

muakkibât معقبات (a.i.c.) : **1.** gece ve gündüz melâikesi. **2.** namazdan sonra otuz üçer defa tekrarlanan tespih.

muakkibîn معقبين (a.s. akab'dan. muakkib'in c.) : tâkipçiler, arkasından koşanlar, ardından gelenler.

muâlecât معالجات (a.i. ilâc'dan. muâlece'nin c.) : ilâç yapmalar, ilâçla tedâvîler.

muâlece معالجه (a.i. ilâc'dan. c. : muâlecât) : ilâç yapma, ilâç kullanma.

muâlic معالج (a.i.) : ilâç veren, hekim, tabip.

muallâ معلى (a.s. ulüvv'den) : **1.** yüce, yüksek. (bkz : âlî, bülend). **2.** makamı, rütbesi yüksek. (bkz : bülend-pâye). **Dergâh-ı muallâ** : pâdişah sarayı. **Makam-ı muallâ** : yüce kat [sadrâzam ve şeyhülislâmlar için kullanılırdı]. **3.** kadın adı. **4. g. s.** bir yazı sitili.

muallâk معلق (a.s. alâka'dan) : **1.** ta'lîk edilmiş, asılmış, asılı. **2.** havada, boşta duran [bir yere dayanmadan]. **3.** sürüncemede kalmış [iş]. **4.** bağlı. **5. ed.** açık hece, yânî bir vokal vâsıtasıyla okunan tek harf : "bâ" hecesi gibi. **6. g. s.** bir yazı sitili.

muallâk bi'ş-şart : **huk.** [eskiden] tâlikteki cezâ.

muallâkun-aleyh : **huk.** [eskiden] üzerine tâlik vâki olan şart. ["borçlun gelirse kefîlim" gibi. Burada borçlunun gelmesi muallâk-un-aleyh, yânî şarttır].

muallâka معلقه (a.i.c. : muallâkat) : İslâmdan önce Arap şâirlerinin beğenilip Kâbe duvarına asılmış olan meşhur kasîdeleri ki yedi veyâ dokuz tânedir.

muâllaka معلقه (a.s. alâka'dan) : ["muallâk" ın müen.]. (bkz : muallâk).

muallâkat معلقات ("ka" uzun okunur. a.i. muallâka'nın c.) : İslâmdan önce Arap şâirlerinin beğenilip Kâbe duvarına asılmış olan meşhur kasîdeleri.

muallâkat-ı seb'a : İslâm'dan önceki Arap şâirlerinin, beğenilip Kâbe duvarına asılmış bulunan meşhur yedi kasîdesi.

muallâkıyyet معلقيت (a.i.) : muallâk olma. (bkz : muallâk).

muallel معلل (a.s. illet'den) : ta'lîl edilmiş, sakat, eksik.

muallelün-bi'l-garaz : garazla sakat, eksik gösterilmiş.

muallem معلم (a.s. ilm'den) : tâlim görmüş, talimli. **Muallem asker** : tâlim görmüş asker.

muallî معلى (a.s.) : yücelten, yükselten.

muallik معلك (a.s. alâka'dan) : **hek.** ta'lik edici, asıcı, **fr. suspenseur.**

muallil معلل (a.s. illet'den) : ta'lîl eden, sebep, bahâne ileri süren.

muallim معلم (a.s. ve i. ilm'den c. : muallimîn) : **1.** tâlim eden, öğreten, *öğretmen, hoca. **2.** Muallim Naci'nin 1886'da basılmış, Tercemân-ı Hakîkat gazetesinin edebî sayfasındaki şiirlere yazdığı tenkitleri topladığı bir eseri.

muallim-i evvel : Aristo.

muallim-i sânî : Fârâbî.

muallimât معلمات (a.s. ve. i. ilm'den. muallime'nin c.) : kadın *öğretmenler, kadın hocalar. **Dârü'l-muallimât** : Kız *Öğretmen Okulu [1870 de ilk defa İstanbul'da açılmıştır].

muallime معلمه (a.s.i. ilm'den. c. : muallimât) : kadın *öğretmen, kadın hoca.

muallim-hâne معلمخانه (a.f.b.i.) : [eskiden] öğretmen yetiştiren okul.

muallim-hâne-i nüvvâb معلمخانهء نواب (a.it.) : hicrî 1270 (1853) yılında ve şeyhülislâm Meşreb Efendi hafîdi Mehmed Ârif Efendi'nin zamânında kadı yetiştirilmek üzere açılmış olan mektep (*okul).

muallimîn معلمين (a.s.i. ilm'den. muallim'in c.) : tâlim edenler, *öğretmenler, *öğretenler, hocalar. **Dârü'l-muallimîn** : Erkek Öğretmen Okulu. [1848 de ilk defa İstanbul'da açılmıştır].

muâmelât معاملات (a.i. muâmele'nin c.) : **1.** dâirelerde yapılan kayıt, tâkip ve sâire gibi işler.

muamelât-ı zâtiyye : *özlük işleri.

muâmele معامله (a.i. amel'den c. : muâmelât) : **1.** davranma, davranış. **Hüsn-i muâmele** : iyi muâmele, iyi davranış. **2.** yol, iz. **3.** dâirede yapılan kayıt ve sâire. **4.** alışveriş, sarraflık, para işleri. **5. kim.** karşılaşma.

muâmele-i cemîlekâr-âne : yaranmak üzere yapılan muâmele.

muâmil معامل (a.s. amel'den) : muâmele, iş yapan.

muammâ معما ، معمى (a.s. ve i. amâ'dan. c. : muammeyât) : **1.** usûlüne göre tertîbolunmuş bulunan ve çok defa ismine delâlet eden bilmece, yanıltmaca. (bkz : lûgaz). **2. mec.** anlaşılmaz iş. [mânâsı : "gizli ve güç anlaşılır söz, şekil.." v.b. demektir]. (bkz : muakkad). **3. g. s.** bir yazı sitili.

muammem معمم (a.s. imâme'den) : imâmelenmiş, imâmeli, başı sarıklanmış, sarıklı olan.

muammer معمر (a.s. ömr'den c. : muammerîn) : **1.** ömür süren, yaşayan, yaşamış. **2. i.** erkek ve kadın adı.

muammere معمره (a.s.) : ["muammer" in müen.]. (bkz : muammer).

muammerîn معمرين (a.s. ömr'den. muammer'in c.) : ömür sürenler, uzun yaşamışlar, yaşayanlar.

muammeyât معميات (a.i. muammâ'nın c.). (bkz : muammâ).

muânaka معانقه (a.i. unk'dan) : birbirinin boynuna sarılma, sarmaşma, kucaklaşma.

muânât معانات (a.i.) : **1.** bir şeyin zahmetini çekme. **2.** bir şeyi dikkatle göz altında bulundurma.

muanber معنبر (a.s. anber'den) : anberleşmiş, güzel kokan, güzel kokulu.

muânede معانده (a.i. anûd'dan) : anutluk, inatçılık, ayak direme.

muânid معاند (a.s. anûd'dan) : inatçı, kimseye uymayan, dediği dedik. (bkz : muannid).

muânik معانق (a.s. unk'dan) : birbirinin boynuna sarılan, sarmaşan, kucaklaşan.

muannid معند (a.s.) : inatçı. (bkz : muânid). [yanlış bir kelimedir].

muannid-âne معندانه (a.f.zf.) : inatçıya yakışır yolda, inatçılıkla.

muannif معنف (a.s.) : ta'nîf eden, şiddetle azarlayan.

muanven معنون (a.s. ünvân'dan) : **1.** ünvanlı. **2.** debdebeli, tantanalı.

muâr معار (a.s.) : iâre olunan, ödünç, eğreti alınan [şey].

muâraza معارضه (a.i. arz'dan) : **1.** birbirine karşı gelme. (bkz : muhâlefet). **2.** kavga, çekişme.

muârefe معارفه (a.i. irfân'dan) : bilişme, tanışma, bildiklik, birbirini bilip tanıma. (bkz : âş-nâ).

muârekât معاركات (a.i. ark'den. muâreke'nin c.) : kavgalar, vuruşmalar; savaşlar.

muâreke معاركه (a.i.c. : muârekât) : kavga, vuruşma; savaş.

muârız معارض (a.s. arz'dan) : muâraza eden, karşı gelen. (bkz : muhâlif).

muârızîn معارضين (a.s. muârız'ın c.) : muârızlar, karşı gelenler. (bkz : muhâlifîn).

muarrâ معرى (a.s. ury'dan) : **1.** çıplak, soyulmuş. (bkz : ârî, müberrâ). **2. mec.** temizlenmiş, arınmış.

muarreb معرب (a.s. Arab'dan) : Arapçalaştırılmış, Araplaşmış, Araplaştırılmış.

muarrebe معربه (a.s.) : ["muarreb" in müen.]. (bkz : muarreb).

muarref معرف (a.s. irfân'dan) : **1.** târîfedilmiş, etrâfıyla bildirilmiş. **2.** bildik, belli, bilinen. (bkz : ma'rûf). **3. a. gr.** harf-i ta'rif (=el) bulunan. **4. fels.** *tanımlı. **5. mat.** sınırlı, târiflenmiş. **Edviye-i muarrefe : hek.** bilhassa ciltte te'sîrini göstermek ve cildin tabîî ifrâzâtını (salgısını) çoğaltmak ve içinde, hastalık hâlini tabîî hâle getirmek hassası bulunan ilaçlar.

muarrefe معرفه (a.s. irfân'dan) : ["muarref" in müen.]. (bkz : muarref).

muarrefün bi'l-lâm معرف باللام (a.b.i.) : **a. gr.** harf-i târif almış kelime.

muarrık معرق (a.s. arak'dan) : **hek.** terletici [ilâç].

muarrız معرض (a.s.) : ta'rîz eden, dokunaklı söz söyleyen, taş atan. (bkz : mu'riz). [kelime aslında : "sünnetçi" demektir].

muarrif معرف (a.s. irfân'dan) : **1.** târîfeden, etrâfıyla anlatan, bildiren. **2.** câmi ve tekkelerde hayır sâhiplerinin adlarını sayan ve dua eden müezzin veyâ derviş.

muarrifân معرفان (a.i. muarrif'in c.) : **1.** belirticiler. **2.** selâtin câmilerinde cumhur müezzinliği edenler.

muarriye معريه (a.i.) : hekim bıçağı [eti, kemikten ayırmağa yarar].

muâsara, muâsarat معاصره ، معاصرت (a. i. asr'dan) : çağdaşlık, bir asırda yaşamış bulunma, başkalarıyla bir asırda yaşama.

muâsât معاصات (a.i.) : itâatsizlik etme.

muâsere معاسره (a.i.) : **1.** güçlük. **2.** fakirlik.

muasfer معصفر (a.s.) : safranla boyanmış gibi sarı, **mec.** sararmış.

muâsır معاصر (a.s. asr'dan. c. : muâsırîn) : çağdaş, bir asırda yaşayanlardan her biri, **fr. contemporain, e.**

muâsır medeniyyet : çağdaş uygarlık.

muâsıra معاصره (a.s. asr'dan) : ["muâsır" ın müen.]. (bkz : muâsır).

muâsırîn معاصرين (a.s. asr'dan. muâsır'ın c.) : çağdaşlar, bir asırda yaşamış olanlar.

muâsî معاصی (a.s. isyân'dan) : itaatsiz, isyan eden, başkaldıran.

muâsiye معاصيه (a.s.) : ["muâsî" nin müen.]. (bkz : muâsî).

muasker معسكر (a.i. asker'den) : **1.** asker karargâhı. **2.** askerî yığınakta genel kurmay heyetinin bulunduğu yer. (bkz : karargâh).

muassel معسل (a.s. asel'den) : ballı, içine bal katılmış.

muassıre معسره (a.s.) : **fiz.** *büzgen, **fr. sphincter.**

muâşaka معاشقه (a.i. ışk'dan) : sevişme, birbirini sevme.

muâşeret معاشرت (a.i.) : birlikte yaşayıp iyi geçinme. **Âdâb-ı muâşeret** : görgü, **fr. savoir vivre. Hüsn-i muâşeret** : iyi geçinme.

muâşeret-i nisvân: kadınlarla düşüp kalkma.

muâşık معاشق (a.s. ışk'dan) : âşık olan, seven.

muâşır معاشر (a.s.c. : muâşırân) : muâşeret eden, birlikte yaşayan.

muâşırân معاشران (a.s. muâşır'ın c.) : muâşeret edenler, birlikte yaşayanlar.

muaşşer معشر (a.s. uşr'dan) : **1.** onlu, onluk, on kısma bölünmüş. **2. geo.** *ongen, on dılı'lı, on köşeli şekil, **fr. décagone. 3. ed.** her kıt'ası on mısrâlı şiir.

muaşşir معشر (a.i. uşr'dan) : âşar me'muru, öşürcü, ondalıkçı.

muâtât معاطات (a.i. atâ'dan) : verme.

muâteb معاتب (a.s. itâb'dan) : tekdîr olunan, azarlanan, paylanılan.

muâtebe معاتبه (a.i. itâb'dan) : itâbetme, azarlama, paylama, çıkışma.

muâtib معاتب (a.s. itâb'dan) : tekdîr eden, azarlayan, paylayan, çıkışan.

muattal معطل (a.s. atal'dan) : **1.** tâtil edilmiş, bırakılmış; kullanılmaz, battal. **2.** boş, işsiz.

muattar معطر (a.s. ıtr'dan) : **1.** ıtırlı, güzel kokulu. **2. i.** kadın adı. **3.i.** meşhur bir çeşit lâle.

muattar-sâz معطر ساز (a.f.b.s.) : güzel kokulandıran [bir şeyi].

muattış معطش (a.s. atş'dan) : ta'tîş eden, susatan, susatıcı.

muattis معطس (a.s. ats'dan) : ta'tîs eden, aksırtan, aksırtıcı.

muâvaza معاوضه (a.i. ivaz'dan) : **1.** değiştokuş, trampa. (bkz : mübâdele). **2.** hîleli, dalavereli iş, danışıklı dövüş. **3. fels.** *ödünleme, **fr. compensation.**

muâvazatan معاوضةً (a.zf.) : 1. değiştokuşla, trampa ile. 2. hîleli, dalavereli, danışıklı dövüş olarak.

muâvedet معاودت (a.i. avdet'den) : 1. geri dönme, dönüş. (bkz : avdet). 2. âdet, tabîat edinme.

muâveme معاومه (a.i.) : 1. bir yıllığına tutma. 2. ağaç, bir sene yemiş verip bir sene vermeme.

muâvenât معاونات (a.i. muâvenet'in c.) : yardımlar, yardım etmeler; yardımcılıklar.

muâvenet معاونت (a.i. avn'den. c. muâvenât) : yardım, yardım etme; yardımcılık.

muâvenet-i nakdiyye : para yardımı.

muâvid معاود (a.s.) : 1. geri dönen. 2. ... âdetinde olan.

muâvin, muâvine معاونه ، معاون (a.s. ve i. avn'den) : 1. muâvenet, yardım eden, yardımcı. 2. bir me'murun işlerine veyâ kendi bulunmadığı zaman yerine geçerek yardım eden kimse. **Asâkir-i muâvine** : ask. savaşta başıbozuk'lardan kurulan ordu. **Ef'âl-i muâvine** : gr. yardımcı fiiller : [etmek, olmak.. gibi].

Muâviye معاويه (a.h.i.) : Emevî devletinin ilk hükümdârı olup Hind'in ve Ebû Sufyân'ın oğludur. VII. asırda Mekke'de doğmuştur. Hz. Peygamber'in kayın birâderi ve vahî kâtibidir.

muavvak معوق (a.s. avk'dan) : ta'vîk edilmiş, geriye bırakılmış, askıda bırakılmış [iş].

muavvec معوج (a.s. avec, ivec'den) : ta'vîcedilmiş, eğilmiş, eğik, eğri, kemerli. **Sath-ı muavvec** : engebeli satıh, yüz.

muavvece معوجه (a.i.) : İnbiğin deve boynu gibi eğri şişesi.

muavvez معوذ (a.i.) : gerdanlık geçirilecek yer, nüsha (muska), nazarlık yeri.

muavvezetân معوذتان (a.i.c.). (bkz : muavvezeteyn).

muavvezeteyn معوذتين (a.i.c.) : Kur'ân-ı Kerîm'in 113 ve 114. **Felak** ve **Nâs** sûreleri.

muavvik معوق (a.s. avk'dan) : ta'vîk eden, geriye bırakan, oyalayan [bir işi].

muâyede معايده (a.i. îd'den) : bayramlaşma.

muâyene معاينه (a.i. ayn'den) : gözden geçirme, yoklama.

muâyene-hâne معاينه خانه (a.f.b.i.) : hekimlerin hastalarını kabûl ettikleri yer.

muâyere معايره (a.i.) : ayarlama.

muâyin معاين (a.s. ayn'dan) : görülmüş olan; kat'î olarak belli olan.

muayyeb معيب (a.s. ayb'dan. c. : muayyebât) : ta'yîbedilmiş, ayıplanmış (bkz : ma'yûb).

muayyebât معيبات (a.i. muayyeb'in c.) : ayıp ve iğrenç şeyler.

muayyen معين (a.s. ayn'den) : 1. tâyin edilmiş, belli, belirli. 2. kararlaştırılan.

muayyenât معينات (a.i. muayyen'in c.) : asker, me'mur v.b. kimselere hükûmetçe bağlanmış erzak ve sâire.

muayyenât-ı askeriyye : asker erzâkı.

muayyene معينه (a.s. ayn'dan) : ["muayyen" in müen.]. (bkz : muayyen).

muayyeniyyet معينيت (o.i.) : bellilik, *belirlilik.

muayyin معين (a.s. ayn'dan) : tâyin eden, belirten.

muâzadat معاضدت (a.i.) : yardım etme. (bkz : muâdadat, müzâheret).

muâzala معاظله (a.i.) : bir beytin mânâsını başka beyitle tamamlaması.

muâzere معاذره (a.i. özr'den) : mâzeret, özür dileme.

muâzıd معاضد (a.i.) : yardım eden.

muazzam, muazzama معظمه ، معظم (a.s. azm'den) : 1. kocaman, koca. 2. ulu, koskoca. **Düvel-i muazzama** : büyük devletler. 3. mühim, ağır. **Umûr-i muazzama** : mühim, ağır işler.

muazzamât معظمات (a.i.c.) : büyük ve ağır işler. (bkz : mu'zamât).

muazzeb معذب (a.s. azâb'dan) : azâb içinde bulunan, eziyet çeken, çok sıkıntı gören.

muazzebe معذبه (a.s. azâb'dan) : ["muazzeb" in müen.]. (bkz : muazzeb).

muazzel معذل (a.s.) : ta'zîl edilmiş, ayıplanmış; paylanmış, azarlanmış.

muazzez معزز (a.s. izzet'den) : **1.** ta'zîz edilmiş, izzetlendirilmiş. (bkz : izzet). **2.** izzet ve şeref sâhibi. **3.** ikrâm ve îzaz olunan, ağırlanan, hürmetle, saygı ile kabûl olunan. **4.** kıymetli, değerli, azîz. **5.** kadın adı.

muazzeze معززه (a.s. izzet'den) : ["muazzez" in müen.]. (bkz : muazzez).

muazzezen معززاً (a.zf.) : izzet ve ikrâm ile, ikrâm olunarak, ağırlanarak.

muazzib معذب (a.s. azâb'dan) : **1.** tâzîbeden, azap ve eziyet veren. **2.** mûzip, takılgan.

muazzir معذر (a.s. özr'den) : ta'zîr eden, sahte özür ileri süren.

mubâh مباح (a.s. ibâha'dan. c. : mubâhât) : işlenmesinde sevap ve günah olmayan şey, iş : **su içme, nefes alma**.. gibi.

mubâhât مباحات (a.i. mubâh'ın c.) : günâhı, sevâbı olmayan, işlemesi ne haram, ne de helâl olan şeyler.

mubahhal مبخل (a.s.) : tebhîl olunmuş, bahîl, cimri, pinti.

mubahhar مبخر (a.s. buhâr'dan) : **1.** buharlaşmış, buhar hâline gelmiş. **2.** tütsülenmiş.

mubâhiyyet مباحیت (a.i.) : mubahlık.

mubâlaga مبالغه (a.i. bülûğ'dan). (bkz : mübâlaga).

mubâsaka مباصقه (a.i.) : tükürme.

mubâsara مباصره (a.i. basar'dan) : görme yarışına çıkma [hangimiz önce görürüz diye].

mubassır مبصر (a.i. basar'dan) : **1.** gözetici, bekleyici, bakıcı. **2.** mekteplerde talebenin durumu ile yakından ilgilenen, düzenliği sağlayan kimse. (bkz : muîd). **3.** gümrüklerde arayıcı kâtibi.

mubâtaşa مباطشه (a.i. batş'dan) : [iki kişi] elleriyle birbirini kucaklamaya çalışma.

mubattın مبطن (a.s. batn'dan) : **1.** kin tutan, içinden pazarlıklı. **2.** karnı zayıf ve içine çökük olan.

mûbed موبد (f.i.c. : mûbedân) : ateşperestlerin reisi, büyük âlimi, hakîmi, filozofu.

mûbedân موبدان (f.i. mûbed'in c.) : ateşperestlerin reisleri, âlimleri, filozofları.

mû-be-mû موبمو (f.b.zf.) : kıl kıl, tel tel, birer birer, çok dikkatle, inceden inceye.

mû-bend موبند (f.b.i.) : saç bağı. (bkz : mûybend).

mûbez موبذ (a.i.). (bkz : mûbed).

mûbid موبد (a.i.) : **1.** Mecûsîlerin büyük mezhep me'muru. **2.** hakîm, feylezof. **3.** tedbirli; akıllı adam.

mûceb موجب (a.s. vücûb'dan) : **1.** îcâbetmiş, lâzımgelmiş. **2.** bir söz veyâ emrin îcâbettiği şey, netîce. **3.i.** büyük bir me'mûrun, kendisine sunulan evrâkı tasdîk için ettiği işâret, paraf.

mûceb-i akd : huk. akit sebebiyle lâzım olan şey. [bir aşçı istîcâr olunduğunda o aşçının yemek pişirmesi îcâr akdinin mûcebidir].

mûceb-i cinâyet : huk. cinâyetin hükmü demektir ki, üzerine terettübeden kısas, diyet, hükûmet-i adl gibi şeylerden ibârettir.

mu'cem, mu'ceme معجم ، معجمه (a.s.) : **1.** i'câm edilmiş, noktalanmış, noktalı. **Cim-i mu'ceme** : noktalı cim. **Târîh-i mu'cem** : bir mısrâ beyit veyâ cümledeki noktalı harflerin **ebced** hesabıyla yekûnunun delâlet ettiği târih. **2. ed.** "ebced" hesâbında noktalı harfleri hesâbedilerek düşürülen târih. **3.** bir ilmi, müfredâtıyla belirten eser.

mûcer موجر (a.s. ecr'den) : îcar edilen, kirâya verilen şey. (bkz : me'cûr).

mûcez موجز (a.s. vecz ve vücûz'dan) : **1.** îcaz yoluyla, kısa, derlitoplu yazılmış olan. (bkz : muhtasar, mücmel). **2. i. g. s.** bir yazı sitili.

mûceze موجزه (a.s. vecz ve vücûz'dan) : ["mûcez" in müen.]. (bkz : mücez).

mûci' موجع (a.s. veca'dan) : vecâ, elem veren.

mûcî موجی (a.s. vecâ'dan) : ağrıtan, acıtan.

mu'cib معجب (a.s. aceb'den) : i'câbeden, taaccübe, hayrete düşüren, şaşkınlık veren. (bkz : muaccib).

mûcib, mûcibe موجب ، موجبه (a.s. vücûb'dan) : **1.** îcâbeden, lâzımgelen, gereken, gerektiren. **2. i.** sebep, vesîle. **Bilâ-mûcib** : sebepsiz, hiç yoktan. **Esbâb-ı mûcibe** : gerektiren

sebepler, *gerekçe. **Kazıyye-i mûcibe** : **mant.** *olumlu *önerme.

mûcib-i âr, mûcib-i hayâ : yüz kızartıcı, utandırıcı.

mûcib-i tahallî : süslenme sebebi.

mûcib-i tahrîr-i tereke : **huk.** [eskiden] mirasçılar arasında gaip, merkut, sagir bulunduğu veyahut mirasçılardan biri tarafından talep vuku bulduğu takdirde şer'iye mahkemesi mârifetiyle yazılması îcâbeden tereke.

mûcib-i teyakkuz : uyanıklığı icâbettiren.

mûcib sebeb : **huk.** *gerekçe.

mûcibât موجبات (a.i. mûcib'in c.) : sebepler.

mu'cibe معجبه (a.i.) : **1.** taaccübolunacak, şaşılacak şey. **2. s.** ["mu'cib" in müen.]. (bkz : mu'cib).

mûcibe موجبه (a.s.) : **mant.** *olumlu. (bkz : müsbet). **fr. affirmatif.**

mûcid موجد (a.s. vücûd'dan) : **1.** vücut veren, îcâdeden, yeni bir şey meydana getiren. **2.** fikir ve mânâ yaratan.

mûcid-i hakîkî : Allah.

mu'cir معجر (a.i.) : bir çeşit kadın başörtüsü.

mûcir موجر (a.s. ecr'den) : îcâr eden, kirâya veren [kimse].

mu'ciz معجز (a.s. acz'den) : îcâzeden, acze düşüren, başkaları, -bir şey yapmada- geri bırakan; kimsenin yapamayacağı yolda olan.

mucîz مجيز (a.s. vecz ve vücûz'dan) : icâzet veren, izin veren.

mûciz موجز (a.s. vecz ve vücûd'dan) : **1.** îcâz eden, kısaltan. **2.** kısa, toplu.

mu'cizât معجزات (a.i. mu'cize'nin c.) : tansıklar, mûcizeler.

mu'ciz-beyân معجزبيان (a.b.s.) : anlatışı herkese benzemeyen [şâir, muharrir, kitap].

mu'ciz-dem معجزدم (a.f.b.s.) : nefesi mu'cize te'sirli olan.

mu'cize معجزه (a.i. acz'den. c. : mu'cizât) : tansık, tansuk, dînî teyit maksadıyla ve Allah'ın emriyle peygamberler tarafından yapılan ve halkı hayrette bırakan hârikulâde işler, hareketler, haller. (bkz : kerâmet).

mu'ciz-edâ معجز أدا (a.b.s.) : edâsı, tavrı başkalarının yapamayacağı kadar üstün olan.

mu'cize-gû[y] معجزه گو[ی] (a.f.b.s.) : mu'cize gibi söz söyleyen.

mu'cize-kâr معجزه كار (a.f.b.s.) : mucizeli.

mu'cize-nümâ معجزه نما (a.f.b.s.) : mûcize gösteren, mûcize derecesinde bir iş ortaya koyan.

mu'cize-vî معجزوی (a.s.) : mucizeye âit, mucize ile ilgili, mucizeyi andıran.

mû-çîne موچينه (f.b.i.) : cımbız. (bkz : minkaş).

mûd مود (f.i.) : tavşancıl [kuş].

mûda' مودع (a.s. ved'den) : kendisine emânet olarak verilmiş.

mudalla' مضلع (a.i. dıl'dan) : **mat.** *çokgen, poligon.

mudârebât مضاربات (a.i. darb'den. mudârebe'nin c.). (bkz : mudârebe).

mudârebe مضاربه (a.i. darb'den. c. : mudârebât) : **1.** dövüşme, vuruşma. **2. tic.** bir yandan sermaye, öte yandan emek konularak kurulan şirket.

mudârebe-i mukayyede : **tic.** zaman ve mekânla ve bir çeşit ticâretle ve alıcı ve satıcı ile kayıtlı bulunan mudârebe. ["filân vakit veyâ filân yerde yâhut filân cins mal al, sat, yâhut filân kimselerle veyâ filân belde ahâlîsi ile alış veriş et" gibi].

mudârebe-i mutlaka : **tic.** zaman ve mekânla ve bir çeşit ticâretle ve alıcı ve satıcı ile kayıtlı bulunmayan mudârebe.

mudârib مضارب (a.s. darb'dan) : **1.** darbeden [birbirini], dövüşen. **2.** mudârebe şirketinde, yânî bir yandan sermâye, öte yandan çalışmak üzere kurulan şirkette sermâyeyi kullanan adam.

mudbık مدبق (a.s. dıbk'dan) : **leng.** tumturaklı, söylenişi parlak görünüşlü.

mudcir مضجر (a.s. ducret'den) : sıkıntıda bulunan, sıkılmış, kaygılı.

mudhak مضحك (a.s. dahk ve dehik'den) : gülünecek adam, soytarı.

mudhik مضحك (a.s. dahk ve dehik'den) : güldüren, güldürücü.

mudhikât مضحكات (a.i dıhk'den, mudhike'nin c.) : gülünecek şeyler, komediler, **fr. comédies.**

mudhikât-ı dehr: zamânın gülünecek şeyleri.

mudhike مضحكه (a.i. dıhk'den. c. : mudhikât) : gülünecek şey, komedi. **fr. comédie.**

mûdi' مودع (a.s. ved'den) : tevdî eden, emânet olarak bırakan, veren.

mudî, mudîe مضيئه ، مضيء (a.s. ziyâ'dan). (bkz : muzî').

mudîk مضيق (a.s. dîk'den). (bkz : muzîk).

mu'dil معضل (a.s.c. : mu'dilât) : güç, zor, çetin; **fels. fr. complexe.**

mudil cümle : gr. *girişik cümle.

mu'dilât معضلات (a.i. mu'dil'in c.) : büyük, ağır, güç ve çetin olan işler.

mu'dile معضله (a.s.) : ["mu'dil" in müen.]. (bkz : mu'dil).

mudill مضل (a.s. dalâlet'den) : dalâlete düşüren, doğru yoldan çıkarıp eğri yola saptıran.

mudill fi'l : gr. *katışık fiil.

mudille مضله (a.i. dalâlet'den) : doğru yoldan sapıtan, azdıran, baştan çıkaran.

mu'dim معدم (a.s.) : îdâmeden, yok eden, öldüren.

mufaddal مفضل (a.s.) : üstün kılınmış.

mufaddile مفضله (a.i.) : Hz. Ali'ye, diğer eshâba tafdîledenler hakkında kullanılan bir tâbir.

mufâgame مفاغمه (a.i.). (bkz : müfâgame).

mufahham مفخم (a.s. fahâmet'den) : saygı, büyüklük, ululuk kazanmış, kerem sâhibi, îtibarlı.

mufahham مفحم (a.s. fahm'den) : kömürleşmiş, kömür hâlini almış.

mufarrit مفرط (a.s. fart'dan) : aşırı giden; eksik işleyen, kusur yapan.

mufâsala مفاصله (a.i.) : ayrılma.

mufassal مفصل (a.s. fasl'dan) : tafsilli, tafsîlâtlı, uzun uzadıya anlatılan.

mufassala مفصله (a.s. fasl'dan) : ["mufassal" ın müen.]. (bkz : mufassal).

mufassalan مفصلاً (a.zf.) : mufassal olarak, uzun uzadıya, sözü uzatarak, etraflıca.

mufassıl مفصل (a.s.) : tafsîl eden, uzun uzadıya anlatan.

mufâz مفاض (a.i.) : taşkın, çok, bol; feyizli, bereketli.

mufâzü'l-batn : göğsü ile karnı bir düzlükte olan kimse.

mufâzala مفاضله (a.i.) : fazl ve meziyette birbiriyle yarışma.

mufazzal مفضل (a.s. fazl'dan) : tafdîl edilmiş, başkalarına üstün tutulmuş.

mufazzaz مفضض (a.s.) : gümüşlü, gümüş kaplı. **Seyf-i mufazzaz :** gümüş kaplı kılıç.

mufazzih مفضح (a.s.) : tafzîh eden, rezîl eden.

mûfî موفى (a.s.) : ifâ eden, yerine getiren, ödeyen.

mufsih مفصح (a.s.) : fasâhatle, uzdillilikle konuşan.

muftır مفطر (a.s. fıtr'dan) : iftar eden, oruç açan, oruç bozan.

mug مغ (f.i.c. : mugan) : ateşe tapan. (bkz : âteş-perest, mecûsî, zerdüşt).

mugabene مغابنه ("ga" uzun okunur. a.i. gabn'den) : aldatışma, birbirini aldatma.

mugaddî مغدى (a.s. gıdâ'dan) : besleyici, besleyen.

mugaddiye مغديه (a.s. gıdâ'dan) : ["mugaddî" nin müen.]. (bkz : mugaddî).

mugaderet مغادرت ("ga" uzun okunur. a.i.) : salıvermek, bırakmak.

mugalata مغالطه ("ga" uzun okunur. a.i. galat'dan. c. : mugalatât) : **1.** yanıltmak için, yanıltacak yolda söz söyleme. **2.** ağız kalabalığı.

mugalatât مغالطات ("ga" uzun okunur. a.i. mugalata'nın c.) : yanıltmacalar.

mugalaza مغالظه (a.i.) : düşmanlık. (bkz : adâvet).

mugalebe مغالبه ("ga" uzun okunur. a.i. galebe'den) : **1.** galebe çalmaya, üstün

gelmeye uğraşma [birbirine]. **2. s.** galip, üstün.

mugallâ, mugallî مغلی (a.s. galeyân'dan) : **1.** galeyan hâline getirilmiş, iyice kaynatılmış. **2. hek.** papatya, ıhlamur, hatmi gibi çiçeklerin kaynatılmış suyu.

mugallat مغلط (a.s. galat'dan) : yanlış telâffuz edilmiş. [müen. : mugallata].

mugalliye مغلیه (a.s.) : ["mugallî" nin müen.]. (bkz : mugallâ, mugallî).

mugamere مغامره ("ga" uzun okunur. a.i.) : nefsini şiddete ve sarp işe zorlama.

mugameze مغامزه ("ga" uzun okunur. a.i.) : birini göz işâretiyle zemmetme.

mugammed مغمد (a.s. *gamd'den*) : örtülü, kılıflı, kınına konmuş. (bkz : mugmed).

mugammedü'l-cenâh : zool. *kınkanatlılar, **fr. coléoptères.**

mugan مغان ("ga" uzun okunur. f.i. mug'un c.) : **1.** ateşe tapanlar. **Pîr-i mugan** : meyhânecilerin *miçosu, en eskisi, yaşlısı.* **2. mec.** tarîkat başkanı.

mugane مغانه ("ga" uzun okunur. a.i.) : ateşe tapanların âyini.

muganni مغنی (a.s.i. gınâ'dan) : **1.** şarkıcı, **fr. chanteur.** (bkz : hânende). **2.** güzel öten kuş.

muganniyye مغنیه (a.s.i. gınâ'dan) : şarkıcı [kadın], **fr. chanteuse.**

mugarrak مغرق (a.s.) : **1.** gümüşle süslü. (gark'dan) suya daldırılmış.

mugarrid مغرد (a.s.) : **1.** tagrîdeden, yüksek sesle gönül okşayıcı şarkı söyleyen [hânende]. **2.** pek güzel öten [kuş].

mugaşşî مغشی (a.s. gaşy'den) : bayıltan, bayıltıcı.

mugaşşiy-âne مغشیانه (a.f.zf.) : baygıncasına, kendinden geçercesine.

mugaşşiye مغشیه (a.s.) : ["mugaşşi" nin müen.]. (bkz : mugaşşî).

mugattî مغطی (a.s.) : örtülmüş, perdelenmiş, üstü örtülü.

mugattiye مغطیه (a.s.) : ["mugattî" nin müen.]. (bkz : mugattî).

mugavere مغاوره ("ga" uzun okunur. a.i.) : çapul, yağma. (bkz : garet).

mugayebe مغایبه ("ga" uzun okunur. a.i.) : **1.** kaybolma. **2.** birini arkadan zemmetme.

mugayeret مغایرت ("ga" uzun okunur. a.i. gayr'den) : aykırılık, uymazlık, başkalık. (bkz : adem-i muvâfakat).

mugayir مغایر ("ga" uzun okunur. a.s. gayr'dan) : aykırı, uymaz, başka türlü. (bkz : gayr-i muvâfık).

mugaylân مغیلان (f.i.) : **bot.** deve dikeni, **fr. acacia Arabica.**

mugaylân-gâh مغیلانگاه (f.b.i.) : [bu] dünyâ. (bkz : mugaylân-stân, mugaylân-zâr).

mugaylân-stân مغیلانستان (f.b.i.) : [bu] dünyâ. (bkz : mugaylân-gâh, mugaylân-zâr).

mugaylân-zâr مغیلانزار (f.b.i.) : **1.** [bu]. dünyâ. (bkz : mugaylân-gâh, mugaylân-stân). **2.** deve dikeni biten yer, dikenlik.

mugayyeb مغیب (a.s. gayb'dan, c. : mugayyebât) : tagyîbedilmiş, kaybedilmiş, kayıp.

mugayyebât مغیبات (a.i. mugayyeb'in c.) : gizli, görünmez şeyler. (bkz : ledünniyyât).

mugayyebât-ı hams (bilinmeyen beş şey) : [Kur'ân-ı Kerîm'in 34. âyetinde Lokman sûresinde bildirildiğine göre] : 1. kıyâmetin kopacağı zaman; 2. yağmurun yağacağı zaman; 3. ana karnında olanlar; 4. yarın başa ne geleceği; 5. insanın nerede öleceği.

mugayyebe مغیبه (a.i.) : gizli, görünmeyen bir şey.

mugayyer مغیر (a.s. gayr'den) : tagyîr edilmiş, değiştirilmiş, başkalaştırılmış.

mugayyere مغیره (a.s.) : ["mugayyer" in müen.]. (bkz : mugayyer).

mugazebe مغاضبه ("ga" uzun okunur. a.i.) : birbirini gazaplandırma, kızdırma.

mugazele مغازله ("ga" uzun okunur. a.i.) : âşıkane lâtîfeleşme.

mugazzî مغذی (a.s. gızâ'dan). (bkz : mugaddî).

mugfel مغفل (a.s. gufûl'den) : iğfâl olunmuş, aldatılmış.

mugfele مغفله (a.s. gufûl'den) : ["mufel" in müen.]. (bkz : mugfel).

mugîs مغيث (a.s. gıyâs'dan) : yardım eden, yardıma koşan.

muglim مغلم (a.i. gulâm'dan) : oğlancı.

mugliyy مغلى (a.s.) : kaynamış, ot, çiçek, papatya, ıhlamur şerbeti.

mugmed مغمد (a.s. gamd'den). (bkz : mugammed).

mugnâ مغنى (a.s.). (bkz : müstağnî).

mugnî مغنى (a.s. gınâ'dan) : **1.** ignâ eden, zengin eden. **2.** doyuran, gönlünü tok kılan. **3. müz.** eski çalgılardan birinin adı. [otuz dokuz kirişli, rübâb ve kanun ortası bir saz idi].

mugtezî مغتذى (a.s. gızâ'dan). (bkz : mugtedî).

mugzib مغضب (a.s. gazab'dan) : mûzip, gazebe getiren, hiddetlendiren, kızdıran.

muğ-beçe مغبچه (f.b.i.c. : mug-beçegân) : **1.** mecûsî çocuğu. **2.** meyhâneci çırağı.

muğ-beçegân مغبچگان (f.b.i. mug-beçe'nin c.) : **1.** mecûsî çocukları. **2.** meyhâne çırakları.

muğberr مغبر (a.s. gubâr'dan) : **1.** tozlu, tozlanmış. **2.** gücenmiş, gücenik, küskün.

muğberrü'l-hâtır : hatırı kalmış, gücenik.

muğfil مغفل (a.s. gufûl'den) : iğfâl eden, aldatan.

muğfile مغفله (a.s. gufûl'den) : ["muğfil" in müen.]. (bkz : muğfil).

muğ-kede مغكده (f.b.i.) : **1.** meyhâne. **2.** ateşe tapanların ibâdethânesi.

muğlak مغلق (a.s. galak'den) : **1.** kapalı, kilitli. **2.** çapraşık, anlaşılmaz [öz]. [Arapçadaki asıl mânâsı : "kapanmış, kapalı" demektir].

muğlakat مغلقات ("ka" uzun okunur. a.i. muğlak'ın c.) : anlaşılmaz şeyler, zor şeyler.

muğlakıyyet مغلقيت (o.i. galak'dan) : muğlak oluş, anlaşılmazlık.

muğrak مغرق (a.s. gark'den) : gark edilmiş, batmış, batırılmış [suya].

muğşâ مغشى (a.s. gaşy'den) : örtülmüş, bürünmüş. ["mugaşşâ" şekli de kullanılır].

muğtâriyyet مغتاريت (a.i.) : bir toplumun yabancılarla yönetilmesi hâli, *yaderklik, **fr. hétéronomie.**

muğtasıb مغتصب (a.s. gasb'dan) : igtisâbeden, zor ile alan.

muğtedî مغتدى (a.s. gıdâ'dan) : gıdâlanan, gıdâ alan.

muğtemiz مغتمز (a.s.) : gammazlayan.

muğtenem مغتنم (a.s. ganîmet'den) : ganîmet olarak alınmış.

muğtenim مغتنم (a.s. ganîmet'den) : ganîmet olarak alan, ganîmet bilen.

muğterib مغترب (a.s. gurûb'dan) : **1.** gurûbeden, batan. **2.** (gurbet'den) gurbete çıkan. **3.** gurûb.

muğterif مغترف (a.s.) : elini daldırıp avucu ile su alan.

muğterik مغترق (a.s. gark'dan) : iğtirâk eden, suda boğulan.

muğtesil مغتسل (a.s. gusl'den) : iğtisâl eden, yıkanan.

muh مخ (a.i.). (bkz : muhh).

muhâb مهاب (a.s. heybet'den) : kendisinden korkulan, ürkülen.

muhâbâ محابا (a.i.) : korku, ihtiraz, çekingenlik. (bkz : pervâ). **Bî-muhâbâ** : korkusuz, çekinmeden. (bkz : bî-pervâ).

muhabbet محبت (a.i.) : [doğrusu : "mahabbet" dir]. (bkz : mahabbet).

muhabbet-i ebedî : sonsuz sevgi.

muhabbetullâh : Allah sevgisi.

muhabbet-âmîz محبت آميز (a.f.b.s.) : muhabbetle, dostlukla, sevgi ile.

muhabbet-ârâ محبت آرا (a.f.b.s.) : sevgi bezeyen. [aslı : "mahabbet-ârâ" dır].

muhabbet-hâne محبت خانه (a.f.b.i.) : karışık desenli bir işleme çeşidi.

muhabbet-kâr محبتكار (a.f.b.s.) : muhabbetli, sevgiyi gösteren. [aslı : "mahabbet-kâr" dır].

muhabbet-nâme محبتنامه (a.f.b.i.) : **1.** sevgi mektubu. **2.** dostça mektup. [doğrusu : "mahabbet-nâme" dir].

muhabbet-zede محبت زده (a.f.b.s.) : muhabbet, sevgi yüzünden belâya uğramış.

muhâberât مخابرات (a.i. muhâbere'nin c.) : haberleşmeler.

muhâbere مخابره (a.i. haber'den. c. : muhâberât) : haberleşme; mektuplaşma. **Hutût-i muhâbere** : telgraf hatları.

muhâbere me'muru : telgrafçı.

muhâbir مخابر (a.s. haber'den) : haberci, haber veren kimse; bir yerden gazeteye haber, havâdis gönderen kimse.

muhâcât محاجات (a.i.) : bulmaca, bilmece üzerinde birbirleriyle zekâ yarışına çıkma.

muhâcât مهاجات (a.i. hecv'den) : birbirini hicvetme, yerme.

muhâcce محاجه (a.i. : hüccet'den) : **huk.** iddiâ edip münâkaşa ederek deliller ve ispatlar gösterme.

muhacceb محجب (a.s.) : perde ile ayrılan, perdelenmiş. (bkz : tecrîd).

muhaccel محجل (a.s.) : **1.** zifafhâneye, gerdeğe konulmuş. **2. i.** ayağı sekili, beyazlı at.

muhaccil مخجل (a.s. haclet'den) : tahcîl eden, utandıran.

muhâcemât مهاجمات (a.i. hücûm'dan. muhâceme'nin c.) : hücûmlar, saldırışlar.

muhâceme مهاجمه (a.i. hücûm'dan. c. : muhâcemât) : **1.** hücûm etme, saldırma. **2.** her taraftan birden saldırma.

muhâceret مهاجرت (a.i. hicret'den) : muhâcirlik, göç etme, göç.

muhâceret-i akvâm : **1)** kavimlerin muhâcereti, göçü; **2) tar.** Mîlâdî IV. asırda, Avrupa doğusunda Hunların tazyîki ile meydana gelen kavimler göçü.

muhâcet مهاجت (a.i. hecv'den) : birbirini hicvetme.

muhâceze مهاجزه (a.i.) : fısıldamak.

muhâcim مهاجم (a.s. hücûm'dan) : saldıran, hücûmeden.

muhâcimîn مهاجمين (a.s. muhâcim'in c.) : saldıranlar; üşüşenler.

muhâcir مهاجر (a.s. ve i. hicret'den. c. : muhâcirîn) : göçmen, göç eden, bir ülkeden kalkıp bir başka ülkede yerleşen.

muhâcirîn مهاجرين (a.s. ve i. muhâcir'in c.) : **1.** göçmenler, göç edenler, bir ülkeden kalkıp bir başka ülkede yerleşenler. **2.** Hz. Peygamber'in emriyle Mekke'den Medîne'ye göç edenler. (bkz : ensâr).

muhâdaa, muhâdaat مخادعه ، مخادعت (a.i. had'dan) : hîle etme, oyun etme, aldatma.

muhâdara محاضره (a.i.). (bkz : muhâzara).

muhâdarât محاضرات (a.i. muhâdara'nın c.). (bkz : muhâzarât).

muhâdât مهادات (a.i.) : hediyeleşmek.

muhaddab مخضب (a.s.) : tahdîbolunmuş, boyanmış. (bkz : muhazzab).

muhaddar مخضر (a.s.) : tahdîr olunmuş, yeşil renk verilmiş, yeşile boyanmış. (bkz : muhazzar).

muhadde محده (a.s. hadde'den) : **1.** sınırlanmış. **2.** bilenmiş.

muhaddeb محدب (a.s. hadeb'den) : **1.** kanburlu, tümsekli. **2. geo.** *dışbükey, konveks, **fr. convexe.**

muhaddebü't-tarafeyn : iki yanı tümsekli, bombeli dürbün camı.

muhadded محدد (a.s.) : tahdîdedilmiş, sınırı çizilmiş, sınırlanmış.

muhadded مخدد (a.s.) : eti buruşmuş olan.

muhadder, muhaddere مخدر ، مخدره (a. s.c. : muhadderât) : kapalı, örtülü, nâmuslu kadın; Müslüman kadını.

muhadderât مخدرات (a.s. muhaddere'nin c.) : kapalı, örtülü, nâmuslu kadınlar; Müslüman kadınları.

muhaddes محدث (a.s. hads'den) : **1.** tahdîs olunmuş, haber verilmiş. **2.** şükranla bildirilmiş.

muhaddese محدثه (a.s.) : ["muhaddes" in müen.]. (bkz : muhaddes).

muhaddid محدد (a.s.) : **1.** tahdîdeden, sınırını çizen, sınırlayan. **2.** bileyici, keskinleştirici.

muhaddir محدر (a.s.) : kabartan, şişiren. **Darbe-i muhaddire** : kabartıp şişiren vuruş.

muhaddir, muhaddire مخدره ، مخدر (a.s. hadr'den) : tahdîr eden, hissi uyuşturucu, uyuşturan, **fr. narcotique. Edviye-i muhaddire : hek.** uyuşturucu ilâçlar.

muhaddirât مخدرات (a.i. muhaddire'nin c.) : uyuşturucu ilâçlar.

muhaddire محدره (a.s.) : ["muhaddir" in müen.]. (bkz : muhaddir).

muhaddis محدث (a.s. hadîs'den. c. : muhaddisîn) : hadîs ile meşgul olan, Hz. Muhammed'in sözlerini bildirmiş olan kimse.

muhaddisîn محدثين (a.s. muhaddis'in c.) : hadîs ile meşgul olanlar, Hz. Muhammed'in sözlerini toplamış olan kimseler.

muhaddiş مخدش (a.s. hadş'den) : tahdîş eden, kulağı tırmalayan.

muhâdene مهادنه (a.i.). (bkz : muhâdenet).

muhâdenet مخادنت (a.i.) : dostluk, yakın ahbaplık.

muhâdenet مهادنت (a.i.) : barışma, barışık olma. (bkz : musâlaha).

muhâdese محادثه (a.i. hadis'den) : konuşma; hikâye söyleme [birbirlerine].

muhâdeşe مخادشه (a.i.) : tırmalama, zahmet, sıkıntı verme.

muhâdi' مخادع (a.s. had' ve hıd'den) : hîle yapan, aldatan.

muhâdi-âne مخادعانه (a.f.zf.) : hîle ile, aldatarak.

muhâdiş مخادش (a.s.) : tırmalayıcı, zahmet ve ıztırap verici.

muhadrem محضرم (a.s. hadram'dan) : Câhiliye devrinde doğan ve İslâmlık zamanında da yaşayan kimselere verilen bir ad.

muhadremîn محضرمين (a.i. : muhadrem'in c.) : Câhiliyeti ve İslâmı idrâk eden ve ikinci derece îtibâr olunan Arap şâirleri.

muhâfaza محافظه (a.i. hıfz'dan) : hıfzetme, saklama, koruma, kayırma. (bkz : vikaye).

muhâfaza-kâr محافظه كار (a.f.zf.) : tutucu, bir şeyi olduğu gibi, değiştirmeden tutmak isteyen, eskiye bağlı, **fr. conservateur.**

muhâfaza-kâr-âne محافظه كارانه (a.f.zf.) : muhafazakâr olana yaraşır yolda.

muhâfazat محافظت (a.i.) : muhâfızlık, koruyuculuk.

muhâfete مخافته (a.i.) : yavaş okuma; söyleme.

muhaffef مخفف (a.s. hiffet'den) : **1.** tahfîf olunmuş, hafifletilmiş, hafiflendirilmiş. **2. g. s.** bir yazı sitili.

muhaffefe مخففه (a.s. hiffet'den) : ["muhaffef" in müen.]. (bkz : muhaffef).

muhaffif مخفف (a.s. hiffet'den) : hafifleten, hafifletici. **Esbâb-ı muhaffife** : hafifletici sebepler [suçu].

muhaffife مخففه (a.s. hiffet'den) : ["muhaffif" in müen.]. (bkz : muhaffif).

muhâfız محافظ (a.s. hıfz'dan) : **1.** muhâfaza eden, değiştirmeyen saklayan, koruyan. **2. i.** bekçi.

muhâfızîn محافظين (a.i. muhâfız'ın c.) : muhâfaza edenler, bir yeri koruyup bekleyenler.

muhâk محاق (a.i.) : her arabî ayının son üç gecesi. [kelimeyi, üç harekesiyle de kullanmak câizdir]. (bkz : mahâk, mihâk).

muhâkât محاكات (a.i.) : birbirine hikâye söyleme.

muhâkât مهاكات (a.i.) : ahmak yerine koyma [birini].

muhâkemât محاكمات (a.i. muhâkeme'nin c.) : muhakemeler.

muhâkeme محاكمه (a.i. hükm'den. c. : muhâkemât) : **1.** dâvâ için iki tarafın mahkemeye başvurması. **2.** iki tarafı dinleyip hüküm verme. **3.** bir hüküm çıkarmak için bir işi zihinde inceleme. **4.** yargılama. **5. fels.** *uslamlama, *usa vurma.

muhâkeme-i gıyâbiyye : huk. gıyab karârı, dâvâcılardan biri veyâ ikisi hazır bulunmadıkları halde mahkemece verilen hüküm.

Muhâkemetü'l-Lûgateyn (iki dilin karşılaştırılması) : ünlü Türk şâiri Ali Şîr Nevâî'nin

bir eseri olup Türkçe ile Farsçanın karşılaştırılmasını ve bâzı alanlarda Türkçenin bu dile üstün oluşu konusunu ele almıştır.

muhâkî محاکی (a.s.) : benzeyen, benzer olan.

muhakka محقه (a.i.) : **1.** hak iddiâ etme. **2.** çekişme.

muhakkak, muhakkaka محققه ، محقق (a. s. hakk'dan) : **1.** tahkîk olunmuş, hakîkati, gerçekliği, doğruluğu belli olmuş; doğru. **2.** her halde, ne olursa olsun. (bkz : mutlaka).

muhakkar محقر (a.s. hakaret'den) : tahkîr olunmuş, hakarete uğramış, hor ve hakir tutulmuş.

muhakkem محکم (a.s. hükm'den). (bkz : muhkem).

muhakkık محقق (a.s. hakk'dan c. : muhakkıkîn) : tahkîk eden, hakîkati, gerçeği arayıp meydana çıkaran; soruşturucu.

muhakkık-âne محققانه (a.f.zf.) : hakîkati, gerçeği araştırana yakışacak yolda.

muhakkıkîn محققین (a.s. muhakkık'ın c.) : muhakkıklar, hakîkati, gerçeği bulup meydana çıkaranlar.

muhakkir محقر (a.s. hakeret'den) : tahkîr eden, hakir ve hor gören.

muhakkir-âne محقرانه (a.f.zf.) : tahkîr edercesine.

muhâl محال (a.s.) : mümkün olmayan, olamaz, olmaz, olmayacak. **Hayâl-i muhâl** : imkânsız, *olanaksız şey.

muhâle ta'lîk : olmaza bağlama.

muhâlaa مخالعه (a.i. hal'den) : **huk.** kadının kocasına biraz mal vermek suretiyle birbirlerinden resmen ayrılmaları.

muhâlasat مخالصت (a.i.). (bkz : muhâleset).

muhâlât محالات (a.s.c.) : muhâl olan, mümkün olmayan, olamaz, olmaz, olmayacak şeyler.

muhâlata مخالطه (a.i. halt'dan. c. : muhâlatât) : **1.** karışma. (bkz : ihtilât). **2.** güzel uyuşma, anlaşma. (bkz : hüsn-i imtizâc).

muhâlatât مخالطات (a.i. muhâlata'nın c.) : **1.** karışmalar. **2.** güzel anlaşmalar.

muhâlefe محالفه (a.i. half'den) : birbirine karşı yemin etme, antlaşma.

muhâlefet مخالفت (a.i. sül. : halefe'den) : muhâliflik, uygunsuzluk, aykırılık; düşmanlık. (bkz : zıddıyyet).

muhâlefetün li'l-havâdis : mahlûkatın (*yaratıkların) hiçbirine benzememek sıfatı ve hâli. [Allah'ın sıfatlarındandır].

muhâleset مخالصت (a.i. hulûs'dan) : birbiriyle dostça geçinme, dostluk ve iyi muâmele etme.

muhalhil مخلخل (a.s.) : **1.** havayı hafifleten. **2. fiz., kim.** *analizleyen. **3.** eriten, **fr. solvent.**

muhâlif مخالف (a.s. muhâlefet'den) : **1.** muhâlefet eden, aykırılık gösteren, uymayan, uygun olmayan. **2.** birinin düşüncesine zıt düşüncede bulunan.

muhâlif-i akl : akıl ve mantığa aykırı düşen.

muhâlif-i ırâk : **müz.** Türk müziğinin pek eski bir mürekkep makamı olup XVIII. asır ortalarına kadar kullanılmış, sonra terkedilmiştir. [Gazî Giray'ın XVI. asır sonlarından kalma peşrev ve saz semâîsi, makama misâldir].

muhâlif-i kaide : **mant.** *düzgüsüz, **fr. anormal.**

muhâlif kuvve-i elektrîkıyye : **fiz.** zıt elektromotor kuvvet.

muhâlife مخالفه (a.s. muhâlefet'den) : ["muhâlif" in müen.]. (bkz : muhâlif).

muhâlifîn مخالفین (a.s. muhâlif'in c.) : aykırılık gösterenler, zıt düşüncede olanlar.

muhallâ محلی (a.s. halâ'dan) : tahliye olunmuş, süslenmiş, süs yapılmış, donatılmış.

muhallâ مخلی (a.s. halâ' ve hâlî'den) : **1.** tahliye olunmuş, boşaltılmış. **2.** süslenmiş, süs yapılmış.

muhallak محلق (a.s.) : **1.** tıraş olmuş. **2.** hacıların Mina'da tıraş oldukları yer.

muhalled مخلد (a.s. huld'den. c. muhalledîn ve muhalledûn) : tahlîd olunan, dâimî, sürekli olarak kalan. (bkz : ebedî).

muhalledât مخلدات (a.s. muhalled'in c.) : **1.** kalacak şeyler. **2.** şaheserler.

muhalledîn مخلدين (a.s. muhalled'in c.) : dâimî, sürekli olarak kalan şeyler.

muhalledûn مخلدون (a.s. muhalled'in c.) : (bkz : muhalledîn).

muhallef مخلف (a.s.) : **1.** geride kalan. **2. i.** ölenin bıraktığı mal. (bkz : tereke).

muhallefât مخلفات (a.i. muhallefe'nin c.) : ölen bir kimsenin bıraktığı şeyler. (bkz : metrûkât).

muhallefe مخلفه (a.i.) : ölen bir adamın dul kalan karısı.

muhallelün-leh مخلل له (a.b.i.) : **huk.** [eskiden] üç talâk ile boşadığı kadını, mahzâ kendisine helâl olmak üzere başkasına tezvîce râzı olan.

muhalles مخلص (a.s.) : tahlîs olunmuş, kurtarılmış.

muhallî مخلى (a.s. halâ'dan) : tahliye eden, boşaltan.

muhallid مخلد (a.s. huld'den) : devamlı, sürekli kılan, ebedîleştiren.

muhallide مخلده (a.s. huld'den) : ["muhallid" in müen.]. (bkz : muhallid).

muhallil مخلل (a.i.) : **huk.** [eskiden] üç talâk ile boşanan bir kadını, mahzâ eski kocasına helâl kılmak için, bu kadınla evlenen kimse. [bu hareket kötü sayılır].

muhallil محلل (a.s. hall'den) : **1.** tahlîl eden, analiz yapan. **kim.** çözümleyen. **2. hek.** yumruları, şişleri veyâ bir iltihâbı iyi eden ilâç.

muhallilât محللات (a.i. muhallile'nin c.) : **hek.** iltihapları, şişleri, yumruları iyi eden ilâçlar.

muhallile محلله (a.s.) : ["muhallil" in müen.]. (bkz : muhallil).

muhallim محلم (a.s. hilm'den) : halîm eden, sâkin, yavaş kılan.

muhallis مخلص (a.s. halâs'dan) : tahlîs eden, kurtaran.

muhallit مخلط (a.s. halt'dan) : tahlît eden, karıştıran.

muhalliye مخليه (a.i.) : **fiz.** *boşaltaç.

muhalliyetü'l-hevâ : **fiz.** hava boşaltma tulumbası.

muhallün-leh محلل له (a.b.s.) : **1.** kendisine helâl olan. **2. fık.** boşadığı karısı, başka birisiyle evlenip boşandıktan ve bir iddet devresi bekledikten sonra tekrar kendisine dönmesi şer'an kabûl edilen koca.

muhâlün aleyh محال عليه (a.s.) : **fık.** "aleyhine gönderilen" : havâleyi kabûl eden kimse.

muhâlün bih محال به (a.s.) : **fık.** birine havâle olunan mal.

muhâlün leh محال له (a.s.) : "lehine gönderilen" : **fık.** alacaklı olan kimse. (bkz : dâyin).

muhâmât محامات (a.i.) : **1.** koruma. **2.** avukatlık etme.

muhâmese مهامسه (a.i.) : fısıldaşma.

muhâmî محامى (a.i.) : **1.** müdafaa eden, savunan, koruyan. **2.** avukat.

muhammara مخمره (a.i.) : son yıllarda Türkiye'de birçok evlerde yapılagelen ve uzun kırmızı yaş biber haşlanıp ezilerek içine bir miktar salça, zeytinyağı, limon, sarmısak, ceviz ve biraz da kırmızı toz biberin karıştırılmasıyla oluşan ve çerez olarak hazırlanan bir çeşit Arap yemeği.

muhammas محمص (a.s.). (bkz : muhammes).

Muhammed محمد (a.h.i.) : bir çok defalar hamd ü senâ olunmuş, tekrar tekrar övülmüş mânâsına gelen bu kelime, Peygamberimizin adıdır. [Kendisi'nden evvel de bu adı almış kimse yoktur].

Muhammedî محمدى (a.s. hamd'den) : **1.** Hz. Muhammed'e âit, onunla ilgili. **2.** (a.c. Muhammediyyûn) : Muhammed ümmetinden olan, Müslüman.

Muhammediyye محمديه (a.s.) : **1.** (bkz : Muhammedî). **2. i.** Hz. Muhammed'in hayâtına dâir Hacıbayram-ı Velî'nin halîfesi Gelibolulu Muhammed efendi tarafından yazılmış olan meşhur manzum eser. **3.** Şîî mezhebinin bir kolu.

Muhammediyyûn محمديون (a.s. Muhammedî² nin c.) : Hz. Muhammed'in ümmetinden olanlar, Müslümanlar.

muhammen مخمن (a.s. hamn'den) : tahmîn edilmiş veyâ edilen, sanılmış, sanılan.

muhammene مخمنه (a.s. hamn'den) : ["muhammen" in müen.]. (bkz : muhammen).

muhammer محمر (a.s. himâr'dan) : tahmîr olunmuş, eşeğe benzetilmiş, kendisine eşek denilmiş.

muhammer مخمر (a.s. hamr'dan) : **1.** tahmîr olunmuş, mayalanmış, ekşiyip kabarmış. **2.** yuğurulmuş; şarap gibi kaynayıp kıvâmını bulmuş. (bkz : muhmer).

muhammes محمس (a.s.) : tahammüs etmiş, ateş üzerinde kızdırılıp kurutulmuş. (bkz : muhammas).

muhammes مخمس (a.s. hums'dan) : **1.** tahmîs edilmiş, beşli, beş katlı. **2. ed.** [i.s.] her bendi beş mısrâlı olan manzûme. **3. geo.** beşgen, **fr. pentagone.**

muhammes-i muntazam : **geo.** düzgün beşgen.

muhammes-i mütekerrir : **ed.** beşinci mısrası tekrarlanan muhammes.

muhammes-i müzdevic : **ed.** beşinci mısrası tekrarlanmış muhammes. **4. müz.** bahr-i hafîf-i sânîden 16 darblı beste ve ilâhilerde kullanılan bir usul.

muhammez محمض (a.s. hamz'dan) : hamızlanmış, oksitlenmiş, paslanmış.

muhammıs محمص (a.s.) : **1.** tava. **2.** kahve, mısır gibi şeyleri kavuran, kavurup satan [kimse].

muhammız محمض (a.s.) : humuzlayan, *oksitleyen.

muhammin مخمن (a.s. hamn'den) : **1.** tahmîn eden, sanan. **2. i.** karar veren, değer biçen kimse, eksper.

muhammir محمر (a.s. hamr'dan) : **1.** tahmîr eden, mayalayan, ekşitip kabartan. **2.** yuğuran; şarap gibi kaynatıp kıvâmını bulduran. (bkz : muhmir).

muhammir محمر (a.s.) : kızdırıcı ilâç.

muhân مهان (a.s. hevn'den) : **1.** ihânet olunmuş. **2.** alçak kişi.

muhânet مهانت (a.s.) : ["muhân" ın müen.] İhânet eden, hâin, alçak. (bkz : muhân²).

muhannâ محنى (a.s.) : **1.** eğri, çarpık, bükük, dolambaç. **2.** kınalanmış.

muhannes مخنث (a.s.) : korkak, alçak, kadın tabîatlı, kalleş. (bkz : nâ-merd).

muhannes-âne مخنثانه (a.zf.) : alçakça, alçakcasına, kalleşçe, kalleşçesine.

muhannet محنط (a.s.) : tahnît olunmuş, mumyalanmış. (bkz : muhnat).

muhannit محنط (a.s.) : tahnît eden, mumyalayan.

muhârât مهارات (a.i.) : sakalına gülerek biriyle alay etme.

muhârebât محاربات (a.i. harb'den. muhârebe'nin c.) : harbetmeler, savaşmalar; harbler, savaşlar.

muhârebe محاربه (a.i. harb'den. c. : muhârebât) : harbetme, savaşma; harb, savaş, savaşta yapılan çarpışmalardan her biri. (bkz : ceng, cidâl, perhâş, vega).

muhârese, muhâreset محارسه ، محارست (a. i. hirâset'den) : muhâfaza, koruma.

muhâreşe مهارشه (a.i.) : kışkırtma, halkı birbirine düşürme.

muhâreşe محارشه (a.i.) : fit verip kavga çıkartma.

muhârib محارب (a.i. harb'den) : **1.** muhârebe eden, savaşan. **2.** harb tekniğini iyi bilen.

muhâribeyn محاربين (a.s.c.) : iki muhârib, iki savaşçı. **Tarafeyn-i muharibeyn** : savaşan iki taraf.

muharrak مخرق (a.s. harîk'den) : tahrîk olunmuş, yakılmış, yanmış.

muharref محرف (a.s. harf'den) : tahrîf edilmiş, değiştirilmiş, kalem oynatılmış [üzerinde].

muharref مخرف (a.s.) : tahrîf olunmuş, bunak denilmiş [kendisine-].

muharrefât محرفات (a.s. muharref'in c.) : tahrîf edilmiş, değiştirilmiş şeyler.

muharrefe مخرفه (a.s.) : ["muharref" in müen.]. (bkz : muharref).

muharrem محرم (a.s.i.c. : muharremât) : **1.** tahrîm olunmuş, haram kılınmış. **2.** kamer takvîminin birinci ayı, aşûre ayı.

[Müslümanlıktan önce bu ayda savaş haram olduğu için muharrem adı verilmiştir. Bu ayın ilk on gününde, Kerbelâ vak'asının yıldönümü olarak mâtem yapılır ve onuncu günü de aşûre pişirilir]. **3.** erkek adı.

muharremât محرمات (a.i. muharrem'in c.) : şerîatça haram ve yasak olan şeyler.

muharremiyye محرميه (a.i.) : **1.** muharrem'in ilk günü verilmesi âdet olan bahşiş, yılbaşı bahşişi [hicret yılı hesâbıyla]. **2.** yeni yıl için söylenilen kasîde; muharrem ayından bahseden şiir.

muharremü'l-harâm محرم الحرام (a.it.) : Muharrem ayı.

muharrer محرر (a.i.) : tahrîr olunmuş, yazılmış, yazılı.

muharrerât محررات (a.s. muharrer'in c.) : yazılmış şeyler, yazılı kâğıtlar; mektuplar.

muharrerât-ı resmiyye : resmî yazılar, mektuplar.

muharrere محرره (a.s.) : ["muharrer" in müen.]. (bkz : muharrer).

muharrib مخرب (a.s. harab'dan. c. : muharribîn) : harâbeden, yıkan, yok eden. (bkz : muhrib).

muharribîn مخربين (a.s. muharrib'in c.) : harâbedenler, yıkanlar, yok edenler.

muharrif محرف (a.s.) : tahrîfeden, bozan, silen; hîlecilik yapan.

muharrik مخرق (a.s. harîk'den) : tahrîk eden, yakan.

muharrik محرق (a.s. hark'dan) : **1.** tahrîk eden, çok yakan. **2.** çok harâret veren, pek susatan.

muharrik, muharrike محرك ، محركه (a.s. hareket'den) : **1.** tahrîk eden, hareket getiren, oynatan. **2.** kışkırtan, ayartan, dürten. **3. fels.** *devitken. **4. kim.** *karmaç.

muharrik makara : fiz. hareketli (*devingen) makara.

muharrikiyyet محركيت (o.i.) : hareket ettiren güç.

muharrir محرر (a.s. ve i.c. : muharrirîn) : **1.** tahrîr eden, yazı yazan, kâtib, yazar, bir mevzu (*konu) yu yazı ile anlatan. **2.** te'lif eser sâhibi. (bkz : müellif).

muharrirân محرران (a.i.c.) : muharrirler, yazarlar.

muharrire محرره (a.s. ve i.) : ["muharrir" in müen.]. (bkz : muharrir).

muharrirîn محررين (a.s.i. muharrir'in c.) : **1.** muharrirler, yazarlar. **2.** te'lîf, eser sâhipleri. (bkz : müellifîn).

muharris محرص (a.s. hırs'dan) : tahrîs eden, hırslandıran, hırs ve tamah arttıran.

muharris-âne محرصانه (a.f.zf.) : hırslandırırcasına; hırs ve tamahı arttırırcasına.

muharriş مخرش (a.s.) : **1.** tahrîş eden, tırmalayan; azdıran. **2. biy.** *irkilten, **fr. irritant.**

muharrişe مخرشه (a.s.) : ["muharriş" in müen.]. (bkz : muharriş).

muharrit مخرط (a.s.) : ishal verici bir ilâç.

muharriz محرض (a.s.) : tahrîz ve teşvîk eden, kışkırtan.

muhâsama مخاصمه (a.i. husûmet'den. c. : muhâsamât) : iki taraf arasındaki düşmanlık. (bkz : husûmet).

muhâsamât مخاصمات (a.i. muhâsama'nın c.) : düşmanlık. **İ'lân-ı muhâsamât : ask.** harb ilânı.

muhâsamet مخاصمت (a.i. husûmet'den) : düşmanlık. (bkz : muhâsama).

muhâsara محاصره (a.i. hasr'dan) : kuşatma, etrâfını çevirme, **fr. siège. Ref'-i muhâsara :** muhâsarayı kaldırma.

muhâsebât محاسبات (a.i. muhasebe'nin c.) : hesap işleri, hesap görmeler; hesap dâireleri. **Dîvân-ı muhâsebât :** *Sayıştay.

muhâsebe محاسبه (a.i. hisâb'dan. c. : muhâsebât) : **1.** hesap işi. **2.** hesaplaşma, hesap görme. **3.** bir dâire veyâ ticârethânenin hesap işleriyle meşgul olan kısmı, *saymanlık.

muhâsebe-i umûmiyye kanûnu : huk. devlet mallarının idâresi ve hesaplarının tutulması usullerini düzenleyen kanun.

muhâsede محاسده (a.i. hased'den) : hasedleşme; birbirini çekememe.

muhâsım مخاصم (a.s. husûmet'den) : hasım, düşman olarak karşılaşanlardan her biri.

muhâsıma مخاصمه (a.s. husûmet'den) : ["muhâsım" ın müen.]. (bkz : muhâsım).

muhâsımîn مخاصمين (a.i. muhâsım'ın c.) : düşmanlar. (bkz : a'dâ).

muhâsır محاصر (a.s. hasr'dan. c. : muhâsırîn, muhâsırûn) : muhâsara eden, etrâfını kuşatan, saran, **fr. assiégeant**.

muhâsıra محاصره (a.s. hasr'dan) : ["muhâsır" ın müen.]. (bkz : muhâsır).

muhâsırîn محاصرين (a.s. muhâsır'ın c.) : muhâsara edenler, etrâfını kuşatanlar. (bkz : muhâsırûn).

muhâsırûn محاصرون (a.s. muhâsır'ın c.). (bkz : muhâsırîn).

muhâsib محاسب (a.s. ve i. hisâb'dan) : muhâsebe, hesap işlerini iyi bilen, *sayman.

muhâsibiyye محاسبيه (a.h.i.) : Ebî Abdullah el-Hâris bin Esed el-Muhâsibî tarafından kurulan tarîkat.

muhassal محصل (a.s. husûl'den) : **1.** tahsîl olunmuş, hâsıl edilmiş, elde edilmiş. **2. zf.** hâsılı, hulâsa, sözün kısası, işin sonu.

muhassal-ı kelâm : sözün kısası.

muhassala محصله (a.i. husûl'den) : **1.** elde edilen netîce. **2. fiz.** *bileşke.

muhassan محصن (a.s. hısn'dan) : kuvvetlendirilmiş, istihkâmlanmış.

muhassas مخصص (a.s. husûs ve hâss'dan. c. : muhassasât) : tahsîs olunmuş, tâyin edilmiş, ayrılmış [birine].

muhassasa مخصصه (a.s. husûs ve hâss'dan) : ["muhassas" ın müen.]. (bkz : muhassas).

muhassasât مخصصات (a.s. muhassas'ın c.) : **1.** bir kimseye verilmiş olan maaş, tayın v.b. **2.** bütçeden, devlet dâireleri için ayrılan para, ödenek.

muhassen محسن (a.s. hüsn'den) : beğenilmiş, güzel, faydalı, hayırlı iş.

muhassenât محسنات (a.i. muhassene'nin c.) : **1.** güzel, faydalı, hayırlı işler. **2.** üstünlük sebepleri.

muhasser محسر (a.s.) : tahsîr olunmuş, hasret kalmış.

muhassıl محصل (a.s. husûl'den) : **1.** husûle getiren, hâsıl eden, meydana getiren. **Muhassıl-ı fahm** : Karbon devri. **2. i.** vergi tahsildârı [Tanzîmat'tan önce]. **3.** [eskiden] mutasarrıftan küçük, kaymakam ve müdürler derecesinde bir me'mur.

muhassın محصن (a.s.) : **1.** kale gibi korunaklı ve sağlam kılan. **2.** nâmâhremden saklayan.

muhassin محسن (a.s. hasen'den) : tahsîn eden, güzel kılan, güzelleştiren.

muhassir مخسر (a.s. : hasar'dan. c. : muhassırîn) : hasâra, zarâra, ziyâna uğratan.

muhassirîn مخسرين (a.s. muhassir'in c.) : hasâra, zarâra, ziyâna uğratanlar.

muhassis مخصص (a.s. husûs'dan) : tahsîs eden, has kılan.

muhaşşâ محشا ، محشى (a.s.) : tahşiye olunmuş, hâşiye yazılmış.

muhaşşem مخشم (a.s.) : sarhoş. (bkz : mest).

muhaşşi محشى (a.s.) : hâşiye yazan, hâşiyeleyen.

muhaşşi' محشع (a.s.) : kibirlinin, kibrini, burnunu kıran.

muhaşşî مخشى (a.s. haşyet'den) : haşyete düşüren, korkutan.

muhaşşid محشد (a.s.) : tahşîdeden, bir yere toplayan.

muhaşşim محشم (a.s.) : keskinliği dolayısıyla sarhoş edici şey.

muhaşşin محشن (a.s.) : gücendiren, öfkelendiren.

muhât محاط (a.s.) : **1.** ihâta olunmuş, etrâfı çevrilmiş, kuşatılmış. **2.** bir şeyin içinde bulunan. (bkz : mazrûf).

muhât مخاط (a.i.) : **biy.** sümük; sümüğe benzeyen yapışkanlı nesneler.

muhâtü'ş-şeytân : öğle sıcağında tel tel gibi görünen Güneş'in ışığı.

muhâtab مخاطب (a.s. hutbe'den) : **1.** hitâbolunan, kendisine söz söylenilen. **2. gr.** ikinci şahıs. **3. i.** eskiden, şeyhülislâm tarafından, medresede yetişmiş kimseler arasından seçilen ve huzur derslerine katılan en çok dört kişiden biri.

muhâtaba مخاطبه (a.i. hutbe'den. c. : muhâtabât) : **1.** birbirine hitâbetme, söyleşme, konuşma. **2. mec.** çekişme.

muhâtabât مخاطبات (a.i. muhâtaba'nın c.) : konuşmalar.

muhâtara مخاطره (a.i. hatar'dan. c. : muhâtarât) : **1.** tehlike. **2.** zarar, ziyan, korku. **Şirket-i muhâtara** : kâr ve zarâra ortak olmak üzere kurulan şirket.

muhâtara-i izmihlâl : dağılma tehlikesi.

muhâtarât مخاطرات (a.i. muhâtara'nın c.) : **1.** tehlikeler; korkular. **2.** zararlar, ziyanlar.

muhâtele مخاتله (a.i. hatel'den) : aldatma, dolandırma.

muhâtıb مخاطب (a.s. hutbe'den) : hitâbeden, birine söz söyleyen.

muhâtî محاطی (a.s. muhât'dan) : **biy.** *sümüksel, sümüğümsü.

muhattat مخطط (a.s. hatt'dan) : tahtît olunmuş, çizilmiş, resmi yapılmış.

muhattıt مخطط (a.s. hatt'dan) : tahtît eden, çizen; resmini yapan.

muhâvele محاوله (a.i.) : isteme. (bkz : taleb).

muhâverât محاورات (a.i. muhâvere'nin c.) : konuşmalar [karşılıklı].

muhavere محاوره (a.i.c. : muhâverât) : konuşma [iki kişi karşılıklı olarak].

muhavvat محوط (a.s. havt'dan) : ihata edilmiş, etrafı perde, duvar gibi şeylerle çevrilmiş olan.

muhavvef مخوف ·(a.s. havf'den) : korkutulmuş.

muhavvel محول (a.s. havl'den) : **1.** tahvîl olunmuş, değiştirilmiş. **2.** havâle edilmiş, gönderilmiş; ısmarlanmış, bırakılmış.

muhavvelât محولات (a.i. muhavvel'in c.) : havâleler, devlet borcu olarak ödenmesi bir vilâyet veyâ dâireye havâle edilen paralar.

muhavvelün aleyh محول عليه (a.b.s.) : üzerine (poliçe ve sâire) havâle edilen.

muhavven مخون (a.s.) : tahvîn edilen, hâinleşen.

muhavvet محوط (a.s.) : tahvît olunmuş, duvar çekilmiş.

muhavvıt محوط (a.s.) : tahvît eden, duvar çeken.

muhavvif مخوف ·(a.s. havf'den) : havf veren, korkutan.

muhavvife مخوفه (a.s.) : ["muhavvif" in müen.]. (bkz : muhavvif).

muhavvil محول (a.s. havl'den) : tahvîl eden, değiştiren, başka şekle sokan. **Cenâb-ı muhavvilü'l-havli ve'l-ahvâl** : havli, kuvvetli ve halleri başka şekle sokan, Allah.

muhavvile محوله (a.i. havl'den) : **fiz.** transformatör, **fr. transformateur.**

muhâyâ مهايا (a.i.) : bölünemeyen bir şeyi nöbetleşe kullanma.

muhâyee مهاينه (a.i.) : bölüşmesi kabil olmayan bir şeyi sıra ile kullanma.

muhâyene محاينه (a.i.) : muayyen bir zaman için kirâlama.

muhayyeb مخيب (a.s.) : mahrum kılınmış, yoksun bırakılmış.

muhayyeben مخيباً (a.zf.) : mahrum, yoksun bırakarak.

muhayyel مخيل (a.s. hayâl'den) : tahayyül olunmuş, hayal kurulmuş.

muhayyelât مخيلات (a.i. muhayyile'nin c.) : muhayyel olan, hayâl edilmiş şeyler.

muhayyele مخيله (a.s. hayâl'den) : ["muhayyel" in müen.]. (bkz : muhayyel).

muhayyem مخيم (a.s. hayme'den) : **1.** kurulmuş çadır. **2.** çadırı kurulmuş ordugâh.

muhayyem-gâh مخيمگاه (a.f.b.i.) : ordu yeri, ordugâh. (bkz : muasker).

muhayyer مخير (a.s. hayr'dan) : **1.** seçmeli, beğenmeye bağlı, beğenmece. **2. i. müz.** Türk müziğinin en eski ve en çok kullanılan makamlarındandır. 6 numaralı basit makam olan hüseynî'nin inici şekline

verilen bir addır. Basit bir makamdır. Durağı dügâh (lâ) ve güçlüsü de -beşinci derecede olan- hüseynî (mi) dir. İnici olan dizisinin "fa" bakıyye diyezi ve "si" koma bemolü ârızaları, donanımında gösterilir. Hüseynî beşlisinin tizine uşşak dörtlüsü getirilerek dizisi teşkîl olunan muhayyer'in niseb-i şerîfe miktarı 8, yâni mülâyemeti hâizdir. Orta sekizlisindeki sesleri, tîzden peste doğru olmak üzere şöyledir : muhayyer, gerdâniye, evic, hüseynî, nevâ, çargâh, segâh ve dügâh.

muhayyer-kürdî مخير كردى (a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin mürekkep makamlarındandır. Tahmînen bir buçuk asır evvel terkîbedilmiştir. Muhayyer makamına bir kürdî dörtlüsü ilâvesinden ibârettir. Durak ve güçlü -aynen muhayyerde olduğu üzere- dügâh ve hüseynî perdeleridir. Donanımına muhayyer'in "si" koma bemolü ve "fa" bakıyye diyezi ârızaları konulur; kürdî dörtlüsü için, "si" bekar ve "si" küçükmücenneb bemolü değişikliği yapılır.

muhayyer-pûselik مخير پوسه لك (a.f.b. i.) : **müz.** Türk müziğinin mürekkep makamlarından olup, tahmînen dört asır önce terkîbedilmiştir. Muhayyer makamına bir pûselik beşlisi veyâ sekizlisi ilâvesinden ibârettir. Durak ve güçlü -aynen muhayyer makamında olduğu üzere- dügâh (lâ) ve hüseynî (mi) dir. Donanımına muhayyer'in "si" koma bemolü ve "fa" bakıyye diyezi ârızaları konulur. Pûselik dizisi için "si" bekar, "fa" bekar ve "sol" diyez değişiklikleri yapılır.

muhayyer-sünbüle مخير سنبله (a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin mürekkep makamlarındandır. En eski terkiplerden biridir. Eskiden sâdece "sünbüle" denilirdi. Makam, acem-aşîran, sabâ dizisinden birkaç ses ilâvesinden mürekkeptir. Sabâ ile, onun durağı olan dügâh (lâ) perdesinde kalır. Güçlüler birinci derecede sabâ'nın tiz durağı olan muhayyer (ince lâ), ikinci derecede hem acem-aşîrân'ın hem de sabâ'nın güçlüsü olan çârgâh (do) üçüncü derecede de acem-aşîran'ın durağı olan acem-âşîran veyâ acem "fa" dır. Dizisi umûmiyetle inici olarak seyreder. Donanımına, sâbâ'nın "si" koma ve "re" bakıyye bemolleri ârızaları konulur. Acem-aşîrân için, "si" küçük mücenneb bemolü, "re" bekar değişiklikleri yapılır. Fakat muhayyer-sünbüle eserlerin bir çoğunda evic perdesinin ziyâdece kullanıldığı görülüyor ki, bundan da, makamda bir muhayyer geçkisi yapmanın âdet olduğu mânâsı çıkarılabilir. Şu halde, sâdece "sünbüle" denilen makamın bu fark dolayısıyla muhayyer-sünbüle'den biraz başka olduğu ihtimal dâhilindedir.

muhayyer-zengûle مخير زنگوله (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin mürekkep makamlarındandır. Tahmînen bir buçuk asır evvel terkîbedilmiştir. Muhayyer ve zengûle makamlarından ibârettir. Zengûle ile dügâh (la) perdesinde kalır. Her iki makamın da güçlüsü olan hüseynî (mi), burada da güçlüdür. Donanımına muhayyer'in "si" koma bemolü ve "fa" bakıyye diyezi ârızaları konulur. Zengûle için "si" bekar ve "si" bakıyye bemolü, "do" bakıyye diyezi "fa" bekar ve "sol" bakıyye diyezi değişiklikleri yapılır. Umûmiyetle inici bir seyir tâkîbeder.

muhayyer-zirgüle : **müz.** adına Hamparsum yazısıyla yazılmış bir dergide rastlanan makam.

muhayyer-zîr-keş مخير زيركش (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı yedi asırlık bir mürekkep makamı olup, son asırlarda hiç kullanılmamıştır; zamânımıza makama nümûne olarak bir eser intikal etmemiştir. 3. g. s. güzel sanatlarda kullanılan **moirée** bir kâğıt cinsi.

muhayyib مخيب (a.s.) : mahrum kılan, yoksun bırakan.

muhayyib-âne مخيبانه (a.f.zf.) : mahrum, yoksun bırakırcasına.

muhayyil مخيل (a.s. hayâl'den) : tahayyül eden, hayal kuran.

muhayyile مخيله (a.i. hayâl'den c. : muhayyelât) : **psik.** hayâl etme gücü, *imgelem, **fr. imagination.**

muhayyir محير (a.s. hayret'den) : hayret veren, hayrette bırakan, şaşırtan.

muhayyirü'l-ukul : **1.** akıllara şaşkınlık veren, akılları durduran. **2.** meşhur bir lâle cinsi.

muhayyir مخير (a.s. hayr'den) : iki şey arasında seçim yapılmasını serbest bırakan.

muhâzara محاضره (a.i. huzûr'dan. c. : muhâzarât) : **1.** hatırda tutulan şeyler. **2.** edebî, târihî fıkralar, hikâyeler anlatma, bu mevzû üzerinde konuşma.

muhâzarât محاضرات (a.i. muhâzara'nın c.) : akılda tutulan hikâyeler, faydalı bilgiler.

muhâzât محازات (a.i.) : yüz yüze gelme.

muhâzât محاذات (a.i. hizâ'dan) : ayni hizâda bulunma, karşı durma, karşı olma.

muhâzele مخاذله (a.i.) : hakirlik, aşağılık.

muhâzere محاذره (a.i.) : birbirini korkutma.

muhâzî محازى (a.s. hizâ'dan) : **1.** birbirinin karşısında ve bir hizâda bulunan. **2. mat.** paralel.

muhâzî محاذى (a.s. hizâ'dan) : birbirinin karşısında bulunan, karşı hizâda bulunan.

muhazzab مخضب (a.s.) : tahzîbolunmuş, boyanmış. (bkz : muhaddab).

muhazzar مخضر (a.s.) : tahzîr olunmuş, yeşil renk verilmiş, yeşile boyanmış. (bkz : muhaddar).

muhazzi' مخزع (a.s.) : ot ve saman kesmeğe yarayan bir çeşit ziraat makinesi, **fr. hache-paille**.

muhazzil مخذل (a.s.) : tahzîl eden, alçaklık, bayağılık içinde bırakan.

muhazzil-âne مخذلانه (a.f.zf.) : alçaklıkla, bayağılıkla.

muhazzir محذر (a.s.) : tahzîr eden, sakındıran.

muhbir مخبر (a.s.i. haber'den) : **1.** haber veren, haberci. **2.** bir gazete için haber toplayıp ulaştıran. **3. fiz.** deney şişesi. **4.** 1866'da Ali Suavi tarafından İstanbul'da yayımlanmış haftalık bir gazete.

muhbir-i sâdık : sâdık haberci; **mec.** mes'ul olmaktan kaçınarak imzâsız mektup yazan kimse.

muhbire مخبره (a.s. ve i. haber'den) : ["muhbir" in müen.]. (bkz : muhbir).

muhcil مخجل (a.s. haclet'den). (bkz : muhaccil).

muhdes محدث (a.s.) : **1.** ihdâs edilmiş, sonradan meydana gelmiş, eskiden olmayan. **2. i. g. s.** bir yazı sitili.

muhdesât محدثات (a.s. muhdes'in c.) : ihdâs edilmiş, sonradan meydana gelmiş şeyler, yeni şeyler.

muhdis محدث (a.s.) : ihdâs eden, yeniden meydana getiren, icâdeden, kuran.

muheyh مخيخ (a.i.) : **anat.** beyincik.

muhh مخ (a.i.c. : mihâh) : **1. anat.** ilik.

muhh-i azmî : **anat.** kemik iliği.

muhh-i mutavassıt : **anat.** orta beyin.

muhh-i şevkî : **anat.** murdar ilik. **2. anat.** beyin. **3.** madde, cevher.

muhıkk-ane محقانه ("ka" uzun okunur. a.f. zf.) : haklı olarak; haklı olana, doğruya yakışacak sûrette.

muhibb محب (a.s. hubb'dan) : **1.** seven, sevgi besleyen, dost.

muhibbü'l-kils : **coğr.** *kireççil.

muhibbü'l-milh : **coğr.** *tuzcul.

muhibbü'l-milh nebât : **coğr.** *tuzcul *bitki, **fr. holophyte**.

muhibbü'l-yubûse : **coğr.** *kurakçıl.

muhibbü'l-yubûse nebât : **coğr.** *kurakçıl *bitki, **fr. xérophyte**.

muhibbü'r-rütûbe : **coğr.** *nemcil.

muhibbü'r-rütûbe nebât : **coğr.** *nemcil *bitki, **fr. hygrophyte**.

2. i. erkek adı.

muhibbân محبان (a.s. muhibb'in c.) : **1.** sevenler, sevgi besleyenler, dostlar. **2.** bir tarîkatın taraflısı olanlar [tarîkattan olmadıkları halde]. (bkz : yârân).

muhibb-âne محبانه (a.zf.) : **1.** sevene, sevgi besleyene, dosta yakışır sûrette. (bkz : dost-âne). **2.** tarîkatsever kimseye yakışır sûrette.

muhibbe محبه (a.s.) : kadın dost, kadın sevgili.

muhibbî محبی (a.s.) : **1.** muhibbe âit, muhib ile ilgili. **2.** Kanûnî'nin nazımda kullandığı mahlas.

muhîf, muhîfe مخیفه ، مخیف (a.s. havf'den) : korkutucu, korkunç. **Kıyâfet-i muhîfe:** korkunç kıyâfet.

muhikk محق (a.s. hakk'dan) : **1.** ihkak eden, hakkı yerine getiren. **2.** haklı, doğru.

muhikka محقه (a.s. hakk'dan) : ["muhikk" in müen.]. (bkz : muhikk).

muhîl محیل (a.s.) : **1.** ihâle eden, havâle eden. **2. fık.** borcunu başkasının borcuna nakleden.

muhîlî محیلی (a.i.) : hîle, hîlekârlık.

muhill مخل (a.s. halel'den) : ihlâl eden, dokunan, sakatlayan, bozan.

muhill-i âsâyiş : âsâyişi, güvenliği bozan.

muhill-i nâmûs : nâmusa dokunan, nâmusa zarar veren.

muhiss محس (a.s. hiss'den) : hissettiren, duyuran.

mûhiş موحش (a.s. vahşet'den) : korku ve dehşet veren, korkutan, ürküten. (bkz : muvahhiş).

muhît محیط (a.s. ve i. havt'dan. c. : muhîtât) : **1.** ihâta eden, etrâfını çeviren, kuşatan. **2. mat., sosy.** çevre. **3.** Allah adlarındandır. **4. bot.** zarf, kılıf. **5. i.** Vatan Kütüphanesi sahibi Ohannes Ferit Efendi tarafından 1888 de yayımlanmış on beş günlük fikir ve sanat dergisi.

muhît-i Arz : coğr. Dünyâ'nın çevresi.

muhît-i dâire : geo. çenber, dâire çevresi.

muhît-i dâire-i şâkulî : astr. *düşey daire çevresi.

muhît-i istivâ : astr. ekvator çevresi.

muhît-i zâviye : mat. çevre *açısı.

muhitü'l-maârif : ansiklopedi.

muhîtât محیطات (a.s. ve i. : muhît'in c.) : çevreler.

muhîtî محیطی (a.s.) : *çevrel, **fr. périphérique.**

muhkem محکم (a.s. hükm'den) : **1.** tahkîm edilmiş, sağlam kılınmış, sağlam, berk, sağlamlaştırılmış, kuvvetli. **2. huk.** değiştirilmesi mümkün olmayan yazı, söz.

muhkem kaziyye : huk. kesin hüküm.

muhkemât محکمات (a.i. muhkeme'nin c.) : içinde hüküm bulunan, mânâsı açık olan âyetler.

muhkemât-ı Kur'âniyye : mânâsı sarîh, açık olan âyetler. [zıddı : "müteşâbihât" dır].

muhkeme محکمه (a.s.) : ["muhkem" in müen.]. (bkz : muhkem).

muhkim محکم (a.s. hükm'den) : ihkâm eden, kuvvet veren, kuvvetleştiren, sağlam kılan.

muhlif محلف (a.i.) : şöyle idi veyâ böyle idi diye halkın yemin etmesine sebebolan şey.

muhlis مخلس (a.s.) : saç ve sakalına kır düşmüş [kimse].

muhlis مخلص (a.s. hulûs'dan) : **1.** hâlis, katkısız. **2.** dostluğu, samîmiliği ve hâli içten, gönülden olan. [eskiden, büyükten küçüğe yazılan resmî yazılarda bir nezâket dili olarak "ben" mânâsına gelen "muhlisiniz" kelimesi kullanılırdı]. **3. i.** erkek adı.

muhlis-âne مخلصانه (a.f.zf.) : samîmî olarak, içten gelerek, dostlukla. (bkz : hâlis-âne).

muhlise مخلصه (a.s. hulûs'dan) : **1.** ["muhlis" in müen.]. (bkz : muhlis). **2. i.** kadın adı.

muhmer مخمر (a.s.). (bkz : muhammer).

muhmid مخمد (a.s.) : ihmâdeden, ateşin alevini bastıran.

muhmir مخمر (a.s.). (bkz : muhammir).

muhnat محنط (a.s.). (bkz : muhannet).

muhnik مخنق (a.s. hank'dan) : boğan, boğucu.

muhnika مخنقه (a.s. hank'dan) : ["muhnik" in müen.]. (bkz : muhnik).

muhnis محنث (a.s.) : birine verdiği sözü geri aldıran.

muhnit محنط (a.s.). (bkz : muhannit).

muhrec مخرج (a.s.hurûc'dan) : **1.** ihrâcolunmuş, dışarı çıkarılmış. **2.** bir şeyin sûreti çıkarılmış.

muhrez محرز (a.s.) : **1.** ihrâz olunmuş, elde edilmiş, kazanılmış. **2.** sudaki balık, akan

su gibi kimsenin malı olmayıp herkesce faydalanılan bir şeyin ele geçirilmesi.

muhrib محرب (a.i.) : torpidoları avlamaya yarayan ve çok hızlı giden bir çeşit küçük harb gemisi.

muhrib مخرب (a.s. harâb'dan. c. : muhribîn) : harâbeden, yıkıp yuğuran. (bkz : muharrib).

muhribe مخربه (a.s.) : ["muhrib" in müen.]. (bkz : muhrib).

muhribîn مخربين (a.s. muhrib'in c.) : harâbedenler, yıkıp yuğuranlar.

muhrice مخرجه (a.i.) : çıkrıkçı.

muhrik, muhrika محرق ، محرقه (a.s. hark'dan) : **1.** ihrâk eden, yakan, yakıcı. **Edviye-i muhrika :** yakıcı ilâçlar. **2.** yanık [ses].

muhrik-dem محرق دم (a.f.b.s.) : nefesi yakıcı olan; âşık.

muhriz محرز (a.s. ihrâz'dan) : ihrâzeden, elde eden, kazanan.

muhsan محصن (a.i.) : **huk.** [eskiden] akıl, bülûğ, İslâmiyet, hürriyet, nikâh-ı sahîh ile teehhül gibi evsâfı câmî olan kimse.

muhsenât محصنات (a.i. muhsene'nin c.) : haramdan sakınan temiz, nâmuslu kadınlar.

muhsene محصنه (a.i.c. : muhsenât) : haramdan kaçınan temiz, nâmuslu kadın.

muhsın محصن (a.s.). (bkz : muhassın[1,2]).

muhsî محصی (a.s.) : ihsâ eden, sayan [sayı].

muhsin محسن (a.s. hasen'den) : **1.** ihsân eden, iyilikte, bağışta bulunan. **2. i.** erkek adı. [müen. : muhsine = kadın adı].

muhtâc محتاج (a.s. hâcet ve havc'den. c. : muhtâcîn) : **1.** ihtiyâcı olan, kendisine bir şey lâzım olan, bir eksiği olup onu tamamlamak isteyen.

muhtâc-ı beyân : anlatılmaya muhtaç, anlatılması gerekli olan.

muhtâc-ı himâye : korunmağa muhtaç.

muhtâc-ı himmet : yardıma ihtiyacı olan.

muhtâc-ı muâvenet : yardıma muhtaç.

muhtâc-ı sadaka : sadakaya muhtaç.

muhtâc-ı ta'rîf : anlatmaya muhtaç.

muhtâc-ı tedâvî : tedâviye muhtaç. **2.** yoksul, fakir.

muhtâcîn محتاجين (a.s. muhtâc'ın c.) : ihtiyaç sâhipleri; fakirler, yoksullar.

muhtâciyyet محتاجيت (a.i.) : muhtaçlık, ihtiyaç, yoksulluk, fakirlik.

muhtal محتال (a.s.) : **huk.** havâleyi alan kimse.

muhtâl محتال (a.s. hîle'den) : hîleci, dalavereci, dubârâcı. (bkz : dessas, muhtedî').

muhtâl مختال (a.s. hatl'dan) : kibirli, büyüklük taslayan. (bkz : mütaazzım, mütekebbir).

muhtâle محتاله (a.s.) : hîleci, dalavereci [kadın].

muhtân مختان (a.s.) : **1.** hâin. **2.** kendisine hâinlik edilen [kimse].

muhtâr مختار (a.s. hayr'dan. c. : muhtârân) : **1.** ihtiyâr eden, seçilmiş, seçkin [Hz. Muhammed hakkında kullanılır]. **2.** hareketinde serbest olan, istediği gibi davranan, dilediğini yapan. **3. i.** köy veyâ mahalle işlerine bakmak üzere halkın seçtiği kimse.

muhtâr-ı Hakk : Hz. Muhammed.

muhtârân مختاران (a.s.i. muhtâr'ın c.). (bkz : muhtâr).

muhtâre مختاره (a.s. hayr'dan) : ["muhtâr" ın müen.]. (bkz : muhtâr).

muhtâriyyet مختاريت (a.i.) : muhtarlık, *erkinlik, irâdesi ve idâresi kendi elinde olma, kendi kendine hareket edebilme.

muhtasad محتصد (o.s. hasad'dan) : hasat edilmiş, biçilmiş [ekin].

muhtasar مختصر (a.s. hasr'dan) : ihtisâr edilmiş, kısaltılmış, kısaltma, kısa.

muhtasara مختصره (a.s. hasr'dan) : ["muhtasar" ın müen.]. (bkz : muhtasar).

muhtasaran مختصراً (a.zf.) : muhtasar, kısaltılmış, kısa olarak.

muhtasariyyet مختصريت (o.i. hasr'dan) : muhtasar, *özetlenmiş olma durumu, kısalık.

muhtasıd محتصد (a.s. hasad'dan) : ihtisâdeden, ekin biçen, ekinci.

muhtasım مختصم (a.s. hasm'dan) : husûmet, düşmanlık eden.

muhtasıra مختصره (a.i.) : hülâsa, kısaltma.

muhtass مختص (a.s. husûs'dan. c. : muhtassîn) : bir kimseye veyâ şeye mahsus olan, ...-e vergi.

muhtassa مختصه (a.s. husûs'dan) : ["muhtass" ın müen.]. (bkz : muhtass).

muhtassan مختصاً (a.zf.) : bilhassa, ençok.

muhtassîn مختصين (a.s. husûs'dan. muhtass'nın c.) : bir kimseye veyâ şeye muhsas olan şeyler, ...-e vergi olanlar.

muhtatab محتطب (o.i.) : **bot**. baltalık.

muhtatıb مختطب (a.s. hatab'dan) : **1.** ihtitâbeden, nikâhla isteyen. **2.** hutbe okuyan; nutuk veren.

muhtatıb محتطب (a.s. hatab'dan) : **1.** odun kesen veya toplayan. **2. i.** baltalık.

muhtatıf مختطف (a.s.) : **1.** ihtitâf eden, kapıp götüren. **2.** göz kamaştıran. **Eşi'a-i muhtatife** : göz kamaştıran ışıklar.

muhtatıfa مختطفه (a.s.) : ["muhtatıf" ın müen.]. (bkz : muhtatıf).

muhtazar محتضر (a.s. huzûr'dan) : hazırlanmış, ölüme hazır. (bkz : muhtazır).

muhtazı' مختضع (a.s.) : alçakgönüllülük gösteren; boyun eğen.

muhtazı-âne مختضعانه (a.f.zf.) : alçakgönüllülükle; boyun eğerek.

muhtazıb مختضب (a.s.) : ihtizâbeden, renklenen, boyanan.

muhtazır محتضر (a.s. huzûr'dan) : ihtizar hâlinde bulunan, can çekişen.

muhtazır-âne محتضرانه (a.f.zf.) : can çekişiyormuşçasına.

muhteber مختبر (a.i.) : **1.** başvurma. **2.** müracaat yeri. **3.** elkitabı.

muhtebes محتبس (a.s. habs'den) : hapsedilmiş.

muhtebir مختبر (a.s. haber'den) : **1.** ihtibâr eden, yoklayan, deneyen. **2.** haberi olan, bilen.

muhtebir-âne مختبرانه (a.f.zf.) : yoklarcasına, denercesine.

muhtebire مختبره (a.s. haber'den) : ["muhtebir" in müen.]. (bkz : muhtebir).

muhtebis محتبس (a.s. habs'den) : ihtibâs eden, kapanıp kalan.

muhtecib محتجب (a.s. hicâb'dan) : örtülü, örtünmüş, saklanan, gizlenen.

muhtedd محتد (a.s. hadd'den) : **1.** keskinleşmiş, keskin. **2.** hiddetlenmiş, kızmış, hiddetli.

muhtedi' مختدع (a.s. hud'a'dan) : hîlekâr, dalavereci. (bkz : muhtâl).

muhtedi-âne مختدعانه (a.f.zf.) : hîlecilikle, dalaverecilikle.

muhtefî مختفى (a.s. hafî'den) : ihtifâ eden, saklanan, gizlenen; saklanmış, gizlenmiş.

muhtefiye مختفيه (a.s. hafî'den) : ["muhtefî" nin müen.]. (bkz : muhtefî).

muhtekır محتقر (a.s.) : ihtikar eden, hakir, aşağı, hor gören.

muhtekir محتكر (a.s.c. : muhtekirîn) : ihtikâr yapan, yolsuz kazanç elde eden, vurguncu, istifçi.

muhtekir-âne محتكرانه (a.f.zf.) : vurgunculukla, istifçilikle.

muhtekirîn محتكرين (a.s. muhtekir'in c.) : ihtikâr yapanlar, yolsuz kazanç elde edenler, vurguncular, istifçiler.

muhtel مختل (a.s. halel'den). (bkz : muhtell).

muhtelef مختلف (a.s. half'den) : ihtilâf olunmuş, birbirine uymamış; uyuşmamış.

muhtelefün-fîh مختلف فيه (a.b.s.) : üzerinde ihtilâf olunmuş mesele.

muhteli' مختلع (a.s.) : ihtilâ eden, kocasından boşanan [kadın].

muhtelib مختلب (a.s.) : aldatıcı, hîleci.

muhtelic مختلج (a.s. halecân'dan) : ihtilâceden, titreyen [elinde olmayarak].

muhtelif, muhtelife مختلف ، مختلفه (a.s. sül. : halefe) : **1.** ihtilâf eden, biribirine uymayan, zıt. **2.** türlü, çeşitli; çeşit çeşit. **Emsile-i muhtelife : a. gr.** bir kökün ayrı zamanlara göre tasrîf edilmiş, çekilmiş şekilleri.

muhtelik محتلق (a.s.) : ihtilâk eden, tıraş eden.

muhtelik مختلق (a.s. halk'dan) : yalancı, uydurucu.

muhtelim محتلم (a.s.) : ihtilâm olmuş, düşü azmış.

muhtelis مختلس (a.s.) : ihtilâs eden, çalan, çalıp çırpan [resmî yerlerden].

muhtelis-âne مختلسانه (a.f.zf.) : çalıp çırparcasına.

muhtelise مختلسه (a.s. hals'den) : ["muhtelis" in müen.]. (bkz : muhtelis).

muhtelit, muhtelite مختلط ، مختلطه (a.s. halt'dan) : karışık, *karma. **Adele-i muhtelite : anat.** boyunun arkasındaki adele. **Hey'et-i muhtelite** : türlü devlet delegelerinden olma hey'et (*kurul).

muhtelit aded : mat. *karmaşık sayı, **fr. nombre complexe.**

muhtelit tedrîsât : karma öğretim.

muhtell مختل (a.s. halel'den) : ihlâl edilmiş, bozulmuş, bozuk; karışmış.

muhtellü's-sıhha : sıhhati, sağlığı bozulmuş.

muhtellü'ş-şuûr : aklını oynatmış; aklı bozuk.

muhtemel محتمل (a.s. haml'den) : **1.** ihtimâli olan, umulur, beklenir, olabilir, olmayacak şey değil. **2. mant.** *olası, **fr. probable.**

muhtemelü'z-zıddeyn : ed. bir sözün iki taraflı, yânî hem medih, hem zem olabilecek sûrette söylenilmesi. [Meselâ : "**âb-ı hayvandır efendim artığın**" mânâsındaki (âb-ı hayvan) hem **âb-ı hayât**, hem **hayvan suyu** mânâsına gelir ki : efendim senin artığın **âb-ı hayât**'tır, yâhut : efendim senin artığın hayvan suyudur. Yânî : "sen hayvansın, senden artan su da hayvanın içtiği bir sudur" demek olur].

muhtemelât محتملات (a.s. muhtemel'in c.) : beklenir, umulur, olabilir şeyler.

muhtemelen محتملاً (a.zf. haml'den) : muhtemel olarak, görünüşe göre, umulur ki.

muhtemî محتمی (a.s.) : ihtimâ eden, perhîz eden.

muhtemir مختمر (a.s. hamr'dan) : **1.** ihtimâr eden, mayalanarak ekşiyip kabaran. **2.** örtüye bürünen, yaşmaklanan.

muhtenik مختنق (a.s. hank'dan) : ihtinâk eden, nefes alamayıp boğulan; boğulmuş, boğuk.

muhtera' مخترع (a.s.): **1.** ihtirâ olunmuş, îcâdedilmiş. **2.** uydurulmuş, uydurma [şey, söz].

muhtereât مخترعات (a.s. muhterea'nın c.) : **1.** uydurma, yalan, düzme [sözler]. **2.** yeni çıkarılmış, yoktan meydana getirilmiş [şeyler].

muhterem, muhtereme محترم ، محترمه (a. s. hürmet'den) : **1.** ihtirâm olunmuş *saygıdeğer, sayın. **Zevât-ı muhtereme :** saygıdeğer kimseler. **2. i.** erkek adı.

muhteremiyyet محترمیت (o.i. hürmet'den) : muhterem olma hâli, muhteremlik, saygıdeğerlik.

muhteri' مخترع (a.s.) : **1.** ihtirâ eden, îcâdeden, yepyeni bir şey meydana getiren. **2.** yalandan havâdisler uydurarak iftirâda bulunan. [bkz : müfterî].

muhteria مخترعه (a.s. har'dan) : ["muhteri'" in müen.]. (bkz : muhteri').

muhteri-âne مخترعانه (a.f.zf.) : **1.** îcâd ederek. **2.** iftirâda bulunarak.

muhterib محترب (a.s. harb'den. c. : muhteribîn) : harbeden, savaşan. (bkz : muhârib).

muhteribîn محتربین (a.s. muhterib'in c.) : harbedenler, savaşanlar.

muhterif, muhterife محترف ، محترفه (a. i. hiref'den) : sanatkâr, iş sahibi.

muhterik محترق (a.s. hark'dan) : ihtirâk eden, tutuşup yanan, yanmış, yanık.

muhterika محترقه (a.s. hark'dan) : ["muhterik" in müen.]. (bkz : muhterik).

muhteris محترس (a.s. hirâset'den) : sakınan, çekinen. (bkz : muhteriz, muhtezir).

muhteris محترص (a.s. hırs'dan) : **1.** hırs sâhibi. **2.** çok istekli. **3.** ateşli.

muhteriz محترز (a.s. hırz'dan) : ihtirâz eden, sakınan, çekinen. (bkz : muhteris, muhtezir).

muhteriz-âne محترزانه (a.f.zf.) : sakınarak, sakına sakına, çekinerek, çekine çekine.

muhtesib محتسب (a.s. hisâb'dan) : **1.** [eskiden] belediye işlerine bakan me'mur, belediye

me'muru. **2.** [eskiden] polis ve belediye işlerine bakan me'mur. (bkz : şahne, şıhne).

muhteşem محتشم (a.s. haşmet'den) : **1.** ihtişamlı, tantanalı, debdebeli, görkemli. **2. i.** erkek adı. [aslı : "muhteşim" dir].

muhteşeme محتشمه (a.s. haşmet'den) : ["muhteşem" in müen.]. (bkz : muhteşem).

muhteşi' مختشع (a.s.) : kendisini alçak tutan.

muhteşid محتشد (a.s.) : ihtişâd eden, biriken, toplanan. (bkz : mütehaşşid).

muhtetıb مختطب (a.s. hatab'dan) : **1.** ihtitâbeden, odun toplayan. **2. i.** baltalık, koru, orman.

muhtetin مختتن (a.s. hitân'dan) : sünnet olmuş. (bkz : mahtûn).

muhtevâ محتوى (a.s.) : bir şeyin içinde bulunan; içteki şey.

muhtevî محتوى (a.s.) : ihtivâ eden, içine alan, içinde bulunduran, kavrayan.

muhteviyyât محتويات (a.i.c. : içindekiler. [doğrusu : "muhteveyât" dır].

muhtezen مختزن (a.s.) : biriktirilip hazîneye, anbara konmuş.

muhtezin محتزن (a.s.) : hüzünlü, kederli. (bkz : mahzûn, mükedder).

muhtezin مختزن (a.s.) : hazîneye koyan [biriktirip-], biriktirip toplayıp saklayan, anbara atan.

muhtezir محتذر (a.s.) : sakınan, çekinen. (bkz : muhteris, muhteriz).

muhtır مخطر (a.s. hatr'dan) : hatıra getiren, hatırlatan.

muhtıra مخطره (a.i.) : **1.** hatırlatmak üzere yazılan ve sunulan tezkere. **2.** hatıra gelen bir şeyin -unutmamak için- içine yazıldığı kâğıt, defter... v.b. **fr. mémoire.**

muhtî مخطى (a.s. hatâ'dan) : **1.** hatâya düşüren, yanıltan. **2.** hatâ eden, yanılan.

muhtî-yâne مخطيانه (a.zf. hatâ'dan) : hatâya düşerek, hatâ ile, hatâ ederek, yanılarak.

muhyî محيى (a.s. hayât'dan) : ihyâ eden, dirilten, canlandıran, hayat veren. [maddî, mânevî].

muhzır محضر (a.i. huzûr'dan) : **1.** [eskiden] şerîat mahkemelerinde mübâşir hizmetini gören kimse. **2. ask.** Yeniçeri ocağında bir yere bağlı bulunmayan müstakil, (*bağımsız) bir kumandan.

muhzıriyye محضريه (a.i.) : **huk.** aleyhine açılan dâvâ münâsebetiyle "muhzır" veyâ "mübâşir" gönderilmek sûretiyle getirilenlerden alınan para.

muhzin محزن (a.s. hüzn'den) : hüzün verici; acıklandırıcı.

muîd معيد (a.i. avd'den) : inzibat te'mînine me'mur muallim yardımcısı. (bkz : mubassır).

muidd معد (a.s. add'den) : îdâdeden, hazırlayan.

muîl معيل (a.s.) : çoluğu çocuğu ve müteallikatı çok olan kimse.

muill معل (a.s.) : alîl eden, hasta eden.

muîn معين (a.s. avn'den) : **1.** iâne eden, yardımcı. **2.** yardımcı.

muîne معينه (a.s. avn'den) : ["muîn" in müen.]. (bkz : muîn).

muîr معير (a.s.) : iâre eden, ödünç veren.

muizz معز (a.s.) : izzet ve ikrâm edici, ağırlayıcı; Allah.

mûje موژه (f.i.) : **1.** gam, kaygı, tasa. **2.** belâ, musîbet.

mûk موق (a.i.) : göz pınarı.

mûk موك (f.i.) : diken.

muka'ar مقعر (a.s. ka'r'dan) : **1.** çukur, oyuk. **2. geo.** *içbükey. **fr. concave.**

muka'ar-ı muhaddeb : **geo.** bir yanı çukur, öteyanı bombeli olan şekil, **fr. concavo-convexe.**

mukaare مقعره (a.s.) : ["muka'ar" ın müen.]. (bkz : muka'ar).

muka'ariyyet مقعريت (a.i.) : çukurluk.

mukabbeb مقبب (a.s. kubbe'den) : kubbeli. **Binâ-yi mukabbeb :** kubbeli binâ.

mukabbel مقبل (a.s. kabl'den) : takbîl edilmiş, öpülmüş.

mukabbız مقبض (a.s. kabz'dan) : daraltan, sıkan.

mukabbız-ı ev'iye : damar daraltan.

mukabbil مقبل (a.s. kabl'den. c. : mukabbilîn) : takbîl eden, öpen.

mukabbilîn مقبلين (a.s. mukabbil'in c.) : takbîl edenler, öpenler.

mukabele مقابله ("ka" uzun okunur. a.i. sül. : kabile) : **1.** karşılık verme, karşılama. **2.** karşı gelme. **3.** birbiriyle karşılaştırma; karşılıklı yapılan okuma. **4.** câmilerde halka karşı Kur'an okuma. **Cebr ü mukabele** : **mat.** [evvelce muâdele adını alan] cebir. **5. tas.** Mevlevî âyinlerinde tarîkat mensuplarının cezbe hâliyle ayakta dönmesi (bkz : semâ').

mukabele-bi'l-misl مقابله بالمثل ("ka" uzun okunur. a.b.i.) : misilleme, yapılan muâmeleyi aynen tekrarlama.

mukabeleten مقابلةً (a.zf.) : karşılık olarak; karşılık vererek; karşılaştırılarak.

mukabil مقابل ("ka" uzun okunur. a.s. sül. : kabile) : **1.** karşı karşıya gelen, bir şeyin karşısında bulunan. **2.** bir şeye karşı, bir şeye karşılık yapılan. **3. i.** karşılık. **4. zf.** karşılığında.

mukabil-i helezon : **anat.** *sarmal önü, **fr. anthélix.**

muk'ad مقعد (a.s. ku'ûd'dan) : kötürüm, yatalak.

mûkad موقد (a.s.) : ağır yüklü.

mukaddem مقدم (a.s. kıdem'den) : **1.** takdîm edilen, sunulan [küçükten büyüğe-]. **2.** önde olan, önden giden. **3.** önce gelen, önceki [zamanca-]. **4.** değerli, üstün. **5. mant.** *önerti. **6. ask.** redif askerinin ayrıldığı iki kısımdan birincisi.

mukaddem-i rüşeym : **bot.** cücük (embriyon) taslağı.

mukaddemü'l-ayn : **hek.** gözün kenarı, pınarı.

mukaddemâ مقدما (a.zf.) : önce, eskiden.

mukaddemât مقدمات (a.i. kıdem'den. mukaddeme'nin c.) : **1. mant.** *öncüller. **2.** *öncüler, ordunun ilerisinde bulunan askerler.

mukaddem-dem مقدم دم (a.f.b.s.) : önceki zamanlı takdim edilen.

mukadder مقدر (a.s. kader'den) : **1.** takdîr olunmuş, kıymeti biçilmiş; kadri, değeri bilinmiş, beğenilmiş. **2. i.** yazılı, alında yazılı. **El-mukadder lâ yugayyer** : kader değiştirilemez. (bkz : kader). **3. ed.** yazılı olmayıp, sözün gelişinden anlaşılan. **4. i.** kadın adı.

mukadderât مقدرات (a.i. mukadder'in c.) : alın yazısı. (bkz : mukadder[2]).

mukadderât-ı erbaa : **fık.** ölçüsü, kile, okka, sayı gibi şeylerle belirtilen nesneler.

mukaddere مقدره (a.s.) : ["mukadder'in müen.]. (bkz : mukadder).

mukaddes, mukaddese مقدس ، مقدسه (a. s. kuds'den) : **1.** takdîs edilmiş, mübârek, kutsal; temiz. **Kütüb-i mukaddese** : mübârek, kutsal kitaplar : [Kur'ân, Tevrât, Zebûr, İncil]. **2. i.** kadın adı.

mukaddesât مقدسات (a.s. mukaddes'in c.) : kutsal şeyler.

mukaddim مقدم (a.s. kıdem'den) : **1.** takdîm eden, sunan [küçük, büyüğe-]. **2.** öne, ileri geçiren.

mukaddimât مقدمات (a.s.i.) : mukaddime'nin c.). (bkz : mukaddime).

mukaddimat-ı ilm : **fels., fr. propédeutique.**

mukaddime مقدمه (a.s. kıdem'den. c. : mukaddimât) : **1.** öne geçen, önde giden. (bkz : pîş-rev). **2. i.** başlangıç, giriş, önsöz [kitapta-]. **fr. préface.**

mukaddime-i beyyine : **huk.** "beyyine başlangıcı" : hasımdan sâdır olan bir varakadır ki iddiâ edilen şeyi tamâmen ispât etmemekle berâber bu şeyin vukuuna delâlet eyler, **fr. commencement de preuve.**

mukaddime-i darb ü cerh : yaralama ve dövme başlangıcı.

mukaddime-i hâdia : **ed.** aldatıcı başlangıç.

mukaddime-i kübrâ : büyük başlangıç.

mukaddimetü'l-ceyş : **ask.** ordunun ilerisinde bulunan asker. (bkz : pîş-dâr).

Mukaddimetü'l-Edeb : Zemahşerî'nin ünlü Arapça - Türkçe sözlüğü.

mukaddir مقدر (a.s. kader'den. c. : mukaddirîn) : takdîr eden, kıymet biçen; kadrini bilen, beğenen. [Allah adlarındandır].

mukaddir-âne مقدرانه (a.f.zf.) : takdîr edercesine, kıymetini bilircesine.

mukaddirîn مقدرين (a.s. mukaddir'in c.) : takdîr edenler, kıymet biçenler; kendini bilenler, kendi beğenenler.

mukaffâ مقفى (a.s.) : kafiyeli, kafiyelenmiş.

mukaffel مقفل (a.s. kufl'den) : kilitli, kilitlenmiş. **Bâb-ı mukaffel** : kilitli kapı.

mukahhir مقهر (a.s. kahr'den) : tahkîr eden, kahreden, yok eden.

mukalkal مقلقل (a.s.) : **1.** kararsız. **2. i.** şarap. (bkz : bâde, hamr, sahpâ).

mukalkale مقلقله (a.i.) : surâhi; şişe.

mukalled مقلد (a.s. kald'den) : **1.** boynuna gerdanlık takılmış. **2.** taklîdedilen, örnek tutulan.

mukallef مقلف (a.s.) : taklîf edilmiş, kalafatlanmış.

mukallib مقلب (a.s. kalb'den) : kalbeden, çeviren, başka şekle sokan.

mukallid مقلد (a.s. kald'den. c. : mukallidîn) : **1.** bir şeyi takan, kuşatan, boynuna asan. **2.** taklitçi.

mukallid-âne مقلدانه (a.f.zf.) : taklitçiye yakışır sûrette.

mukallidîn مقلدين (a.s. mukallid'in c.) : **1.** takınanlar, kuşananlar, boynuna takanlar. **2.** taklitçiler.

mukamere مقامره ("ka" uzun okunur. a.i.) : kumar oynama, oynaşma.

mukamir مقامر ("ka" uzun okunur. a.s. ve i.) : kumarbaz.

mukanfez مقنفذ (a.s.) : **zool.** üzeri yumuşak dikenlerle örtülü olan hayvan, kirpi.

mukanfezü'l-cild مقنفذالجلد (a.i.) : **zool.** derisidikenlilerden, denizkestanesi ve beşparmak gibi tiplerden oluşan denizhayvanı familyasından biri.

mukanna' مقنع (a.i.) : peçeli.

mukanned مقند (a.s.) : şekerle terbiye olunmuş.

mukannen مقنن (a.s. kanûn'dan. c. : mukannenât) : belli belirli, şaşmaz. (bkz : muayyen).

mukannenât مقننات (a.s. mukannen'in c.) : âdet olan tahsîsat.

mukannene مقننه (a.s.) : ["mukannen" in müen.]. (bkz : mukannen).

mukannin مقنن (a.s. kanun'dan) : kanun yapan. (bkz : kanûn-şinâs).

mukantar, mukantara مقنطر ، مقنطره (a. s. kantara'dan) : kemerli, kemer şeklinde olan; köprü.

mukantarât مقنطرات (a.i. mukantara'nın c.) : kemer şeklinde olan şeyler; köprüler.

mukaraa مقارعه ("ka" uzun okunur. a.i. kur'a' dan) : **1.** ad çekişme. **2.** çekişme, vuruşma.

mukaraza مقارضه ("ka" uzun okunur. a.i.) : kazanca ortak olup zararı sermâyeye âit olmak üzere birine bir miktar sermaye verme.

mukarebe مقاربه ("ka" uzun okunur. a.i. kurb'dan). (bkz : mukarebet).

mukarebet مقاربت ("ka" uzun okunur. a.i. kurb'dan) : yakınlık; akrabâlık.

mukarenet مقارنت ("ka" uzun okunur. a.i. karn'dan) : **1.** bitişiklik; yaklaşma, kavuşma, bitişme. (bkz : telâkkî) : **2.** uygunluk.

mukarib مقارب ("ka" uzun okunur. a.s. kurb'dan) : karîb, birbirine yakın olan.

mukarin مقارن ("ka" uzun okunur. a.s. karn'dan) : bitişik, ulaşmış, erişmiş, yaklaşmış, bir yere gelmiş.

mukarnes مقرنس (a.s.) : **1.** merdiven şeklinde dereceleri olan çatma tavan, kubbe. **2.** kubbe biçiminde olan. **3.** bir çeşit serpuş. **4.** nakışlı, işlemeli, rengârenk olan. **Seyf-i mukarnes** : [eskiden] "kırk merdiven" denilen ve ağzı derece derece olan bir çeşit kılıç. [bu kelime, dağdan burun gibi çıkan

sivrilik veyâ kalkık ve yüksek hörgüçlü deve mânâlarına olan "kurnâs" kelimesinden türemiştir].

mukarr مقر (a.s. karâr'dan) : ikrâr olunmuş, "vardır, evet öyledir" denilmiş.

mukarreb مقرب (a.s. kurb'dan c. : mukarrebân, mukarrebîn) : takrîbedilmiş yaklaşmış, yakın. **Melek-i mukarreb** : Allah'a yakın, yaklaşmış olan melek.

mukarrebân مقربان (a.s. kurb'dan, mukarreb'in c.). (bkz : mukarrebîn).

mukarrebîn مقربين (a.s. mukarreb'in c.) : yakınlaşma, yaklaşmış olanlar, yakınlar. **Melâike-i mukarrebîn** : Allah'a yakın, yaklaşmış olan melekler.

mukarrebûn مقربون (a.s. mukarreb'in c.) : Allah'a yakın olan büyük melekler. (bkz : mukarrebân, mukarrebîn).

mukarrer مقرر (a.s. karâr'dan. c. : mukarrerât) : 1. kararlaşmış. 2. şüphesiz, sağlam. 3. anlatılmış, bildirilmiş.

mukarrerât مقررات (a.i. mukarrer'in c.) : kararlaştırılan şeyler; kararlar.

mukarrere مقرره (a.s. karâr'dan) : ["mukarrer" in müen.]. (bkz : mukarrer).

mukarreren مقرراً (a.zf.) : kararlaşarak, kararlaştırarak, kararlaştırılarak.

mukarrız مقرظ (a.s.). (bkz : mukarriz).

mukarri' مقرع (a.s. : takri' eden, başa kakan; azarlayan, paylayan.

mukarrib مقرب (a.s. kurb'dan) : 1. takrîbeden, yaklaştıran; yakınlaştıran. 2. **tar.** ramazanda Kur'an metinlerini padişah huzurunda yorumlayan hoca, huzur hocası. (bkz : mukarrir[4]).

mukarrih مقرح (a.s.c. : mukarrihât) : yara açan ilâç.

mukarrihât مقرحات (a.s. mukarrih'in c.) : yara açmaya mahsus olan te'sirli ilâçlar.

mukarrin مقرن (a.s. karn'den) : takrîn eden, birlikte bulunduran.

mukarrir مقرر (a.s. karâr'dan. c.: mukarrirîn) : 1. takrîr eden, yerleştiren, sâbit kılan. 2. anlatan, bir maddeyi etraflıca anlatan. 3. **i.** medresede, dersi tekrar ederek anlatan müderris (profesör) muâvini. 4. **i.** huzur hocası [ramazanda pâdişâhın huzûrunda ders vermek, Kur'ân'ı tefsir etmekle vazîfeli bulunan müderris, ders-i âmm].

mukarrirîn مقررين (a.s. mukarrir'in c.).(bkz : mukarrir).

mukarriz مقرض (a.s. karz'dan. c. : mukarrizîn) : takrîz eden, medheden; medih yollu yazı yazan.

mukarrizîn مقرضين (a.s. mukarriz'in c.) : takrîz edenler, medhedenler; medih yollu yazı yazanlar.

mukarrün-bih مقربه (a.b.i.) : ikrâr olunan hak, başkasına âit bulunduğu, bir kimse tarafından haber verilen hak.

mukarrün-leh مقرله (a.b.i.) : kendisine âit bulunan bir hak, başkası tarafından îtirâf olunan hakîkî veyâ (vakıf gibi) mânevî şahıs.

mukarrün-leh bi'n-neseb مقرله بالنسب (a.b.i.) : neseb bakımından mîrâsa hakkı olduğu ikrâr olunan kimse.

mukarrün-leh bi'n-nesebi ale'l-gayr : fer. nesebce başkasına karâbeti iddiâ edilerek mîrâsa hakkı bulunduğu ikrâr olunan kimse.

mukasât مقاسات ("ka" uzun okunur. a.i.) : zahmet çekme.

mukaseme مقاسمه ("ka" uzun okunur. a.i. kısm'dan) : taksîm etme, paylaşma, bölüşme.

mukasım مقاسم ("ka" uzun okunur. a.s. kısm'dan) : taksîm eden, paylaşan, bölüşen.

mukassat مقسط (a.s. kıst'dan) : taksitli.

mukassatan مقسطاً (a.zf.) : taksitle, taksitli olarak.

mukassem مقسم (a.s. kısm'dan) : taksim edilmiş, ayrılmış, bölünmüş.

mukassır مقصر (a.s. kasr'dan) : 1. taksîr eden, yapabilir iken yapmayıp çekinen. 2. yapmaya gücü yetmediği için bırakan. 3. kusur işleyen. (bkz : mütekasır).

mukassî مقسى (a.s. kasvet'den) : kasvet verici, kasvetli, sıkıntılı, sıkıcı; dar.

mukassim مقسم (a.s. kısm'dan) : taksim eden, ayıran, bölen. **Kıyâs-ı mukassim : mant.** *ikilem, fr. **dilemme.**

mukaşşer مقشر (a.s. kışr'dan) : takşîr edilmiş, kabuğu soyulmuş. **Bâdâm-ı mukaşşer :** kabuğu soyulmuş bâdem.

mukataa مقاطعه ("ka" uzun okunur. a.i. kat'dan. c. : mukataât) : **1.** arâzînin kesime verilmesi, muayyen bir kirâ karşılığında birine bırakılması. **2.** bağ, bahçe, arsa hâline getirilen ekim toprağı için verilen vergi.

mukataât مقاطعات ("ka" uzun okunur. a.i. mukataa'nın c.). (bkz : mukataa).

mukatelât مقاتلات ("ka" uzun okunur. a.i. katl'den. mukatele'nin c.) : **1.** öldürüşmeler, birbirini öldürmeler, vuruşmalar. **2.** savaşlar; kavgalar.

mukatele مقاتله ("ka" uzun okunur. a.i. katl'den. c. : mukatelât) : **1.** birbirini öldürme, vuruşma. (bkz : kıtâl). **2.** savaş; kavga.

mukatil مقاتل ("ka" uzun okunur. a.s. katl'den) : birbiriyle vuruşan, birbirini öldüren.

mukatilûn مقاتلون (a.i. mukatil'in c.) : düşmanla savaşan mücâhitler.

mukatta', mukattaa مقطع ، مقطعه (a.s. kat'dan. c. : mukattaât) : kat'edilmiş, kesilmiş; kesik, ayrı. **Hurûf-i mukattaa :** ayrı ayrı yazılan, bitişik olmayan harfler.

mukattaât مقطعات (a.s. mukatta'ın c.) : **1.** kat'edilmiş, kesilmiş, kesik şeyler. **2. ed.** matla'sız şiir parçaları. **3.** türlü gazel ve kasîdelerden seçilmiş beyitler. **4.** herbiri bir kelimeye delâlet eden harfler ve tamamlanmamış cümleler. **5.** kısaltmalar, **fr. abréviation.**

mukattar مقطر (a.s. katr'dan. c. : mukattarât) : taktîr edilmiş, inbikten çekilmiş; *damıtılmış. **Mâ-i mukattar :** *damıtık su.

mukattara مقطره (o.s. katr'dan) : ["mukattar" ın müen.]. (bkz : mukattar).

mukattara-i fevkaniyye : jeol. *sarkıt, **fr. stalactite.**

mukattara-i tahtâniyye : jeol. *dikit, **fr. stalagmite.**

mukattarât مقطرات (a.s. mukattar'ın c.) : taktîr edilmiş, inbikten çekilmiş nesneler.

mukattıb مقطب (a.s.) : **hek.** buruşturucu, yapışkan [şey].

mukavelât مقاولات ("ka" uzun okunur. a.i. kavl'den. mukavele'nin c.) : mukaveleler, sözleşmeler; yazılı sözleşmeler.

mukavelât muharriri : noter. (bkz : kâtib-i adl).

mukavele مقاوله ("ka" uzun okunur. a.i. kavl'den. c. : mukavelât) : **1.** sözleşme. **2.** yazılı sözleşme.

mukavele-nâme مقاوله نامه ("ka" uzun okunur. a.f.b.i.) : mukavele, sözleşme senedi; sözleşmenin yazıldığı kâğıt; kontrat.

mukavelevî مقاولوی (a.s.) : mukaveleye, anlaşmaya âit, mukavele, anlaşma nevinden olan.

mukavemet مقاومت ("ka" uzun okunur. a.i. kıyâm'dan) : karşı durma, dayanma, karşı koyma, direnme, direniş.

mukavemet-i dâhiliyye : *içdirenç, **fr. résistance intérieur.**

mukavemet-i mahsûsa : fiz. *özdirenç, **fr. résistivité.**

mukavemet-sûz مقاومتسوز ("ka" uzun okunur. a.f.b.c.) : mukavemeti yok eden; dayanılmaz hâle getiren.

mukavemet-şiken مقاومت شکن ("ka" uzun okunur. a.f.b.s.) : mukavemeti kıran.

mukavim مقاوم ("ka" uzun okunur. a.s. kıyâm'dan. c. : mukavimîn) : **1.** mukavemet eden, karşı duran, dayanan, direnen. **2.** dayanıklık.

mukavimîn مقاومین (a.s. mukavim'in c.) : karşı koyanlar.

mukavvâ مقوی ، مقوا (a.s. kuvvet'ten) : **1.** kavîleştirilmiş, sağlamlaştırılmış. **2. i.** mukavva.

mukavver مقور (a.s.) : **1.** yuvarlak kesilmiş. **2.** ziftle karışık veyâ ziftle kaplı. **3. g. s.** bir yazı sitili.

mukavves مقوس (a.s. kavs'den) : **1.** yay gibi eğri. **2.** kavisli, bükülmüş, kemerli.

mukavvî, mukavviyye مقويه ، مقوى (a.s. kuvvet'den. c. : mukavviyyât) : **1.** takviye eden, kuvvet veren, kuvvetlendiren. **2.** kuvvet için verilen [ilâç]. **fr. tonique. Edviye-i mukavviyye** : kuvvet ilâçları.

mukavvim مقوم (a.s.) : **1.** kıvâma getiren. **2.** eğriyi doğrultan, düzelten.

mukavviyyât مقويات (a.s. mukavviyye'nin c.). (bkz : mukavvî).

mukayaza مقايضه ("ka" uzun okunur. a.i.) : trampa etme, değişme. (bkz : mübâdele).

mukayesât مقايسات ("ka" uzun okunur. a.i. kıyâs'dan, mukayese'nin c.) : **1.** kıyaslamalar, ölçmeler, ölçüler. **2.fels., gr.** karşılaştırmalar.

mukayese مقايسه ("ka" uzun okunur. a.i. kıyâs'dan. c. : mukayesât) : **1.** kıyâs etme, ölçme, ölçü. **2. fels., gr.** karşılaştırma.

mukayese-i rûhiyye : psik. ruh ölçümü, psikometri, **fr. psychométrie.**

mukayese müstevîsi : geo. karşılaştırma *düzlemi.

mukayyed مقيد (a.s. kayd'dan) : **1.** kayıtlı, bağlı, bağlanmış. **2.** ayağında zincir ve pranga bulunan. **3.** bir işe ehemmiyet (*önem) veren. **4.** kaydolunmuş, deftere geçmiş.

mukayyedât مقيدات (a.s. mukayyed'in c.) : (bkz : mukayyed).

mukayyede مقيده (a.s. kayd'dan) : ["mukayyed" in müen.]. (bkz : mukayyed).

mukayyi' مقيئ (a.s. kay'dan. c.: mukayyiât) : kay ettiren, kusturan, kusturucu.

mukayyiât مقيئات (a.s.i. mukayyi'in c.) : kay ettirici, kusturucu ilâçlar.

mukayyiât-ı ma'deniyye : hek. mâdenî kusturucu ilâçlar.

mukayyid مقيد (a.s. kayd'dan. c. : mukayyidîn) : **1.** kaydeden. **2. i.** kayıt me'muru.

mukayyidîn مقيدين (a.s. ve i. mukayyid'in c.) : mukayyitler, kayıt me'murları.

mukbil مقبل (a.s. kabl'den. c. : mukbilân, mukbilîn) : **1.** ikballi, kutlu, mutlu. (bkz : mes'ûd, bahtiyâr). **2. i.** erkek adı.

mukbilân مقبلان (a.f.s. kabl'den. mukbil'in c.) : kutlular, mutlular. (bkz : mukbilîn).

mukbile مقبله (a.s. kabl'den) : **1.** ["mukbil" in müen.]. (bkz : mukbil). **2. i.** kadın adı.

mukbilîn مقبلين (a.s. kabl'den. mukbil'in c.) : kutlular, mutlular. (bkz : mukbilân).

mukdim مقدم (a.s. kıdem'den) : ikdâm eden, gayret ve devamlılıkla çalışan, işine düşkün.

mukdim-âne مقدمانه (a.f.zf.) : dikkat ve gayretle.

mukhem مقحم (a.i.) : cümle arasındaki fazla ve lüzumsuz kelime.

mûkıd موقد (a.s.) : îkadeden, ateş yakan.

mûkın موقن (a.s.) : îkan eden, şüphesiz, kat'î olarak bilen.

mûkır موقر (a.s.) : yemişin çokluğu dolayısıyla dalları sarkmış ağaç.

mukırr مقر (a.s. karâr'dan) : **1.** ikrâr eden, doğruyu söyleyen, "vardır, evet öyledir" diyen, kusûrunu, kabahatini gizlemeyen. **2. fık.** birinin, kendisinde hakkı olduğunu haber veren [kimse].

mukırr-âne مقرانه (a.f.zf.) : ikrâr edene, doğruyu söyleyene yaraşır yolda; ikrâr ederek, kusurunu söyleyerek.

mukîm مقيم (a.s. kıyâm'dan) : ikamet eden, oturan. (bkz : ârâm-sâz, sâkin).

mûkiz موقظ (a.s. yakaza'dan) : **1.** îkazeden, uyandıran. **2.** gafletten, dalgınlıktan kurtaran.

mukle مقله (a.i.) : **anat.** gözbebeği.

mukmir, mukmire مقمره ، مقمر (a.s. Kamer'den) : mehtaplı [gece].

mukni', muknia مقنعه ، مقنع (a.s. kanâat'den) : iknâ eden, kanaat getiren, inandırıcı. **Edille-i muknia** : inandırıcı deliller.

muknia مقنعه (a.i.) : **zool.** kurbağa yavrusunun yumurtadan çıktığı ilk hâli.

mukraz مقرض (a.s. karz'dan) : ikrâz olunmuş, ödünç verilmiş.

mukrî مقرى (a.s. kırâat'den) : **1.** [Kur'ân] okuyan. **2.** Kur'ân okumasını öğreten veya ezberleten [birine-].

mukriz مقرض (a.s. karz'dan) : ikraz eden, ödünç veren.

muksâ مقصى (a.s.) : uzak kalınmış, uzaklaştırılmış.

muksem مقسم (a.s. kasem'den) : kasem edilmiş, yemin edilmiş.

muksemün-bih : **huk.** [eskiden] üzerine yemin edilen isim veyâ sıfat. [İslâm hukukunda Cenâb-ı Hakk'ın ismi, zâtı veyâ sıfatları üzerine yemin edilir ki bu takdirde isim, zât veyâ sıfat muksemün-bih olur].

muksır مقصر (a.s.). (bkz : mukassır).

muksim مقسم (a.s. kasem'den) : **1.** kasem eden, yemin eden, andiçen. **2. i.** yemin edilecek yer.

muksit مقسط (a.s. kast'dan) : **1.** iksât eden, doğru hareket eden, iş gören. **2.** Allah.

mukşairr مقشعر (a.s.) : ıkşı'râr eden, ürperen.

muktasır مقتصر (a.s. kasr'dan) : iktisâr eden, kısa kesen.

muktataf مقتطف (a.s. katf'dan. c. : muktatafât) : ıktıtaf edilmiş, devşirilmiş, toplanmış, derlenmiş, derleme.

muktatafât مقتطفات (a.s. katf'dan) : derlemeler, derlenmiş şeyler, antoloji.

muktatıf مقتطف (a.s. katf'dan) : ıktıtâf eden, derleyen, toplayan.

muktebes مقتبس (a.s. kabs'dan. c. : muktebesât) : iktibâs edilmiş, faydalanmak üzere aynen alınmış, aktarılmış.

muktebesât مقتبسات (a.i. kabs'dan, muktebes'in c.) : muktebes olan, faydalanmak üzere alınan, aktarılan şeyler.

muktebis مقتبس (a.s. kabs'den, c. : muktebisîn) : iktibâs eden, faydalanmak üzere alan, aktaran. [Arapçadaki asıl mânâsı : "ateş yakmak üzere birinden ateş alan" demektir].

muktebisîn مقتبسين (a.s. kabs'den. muktebis'in c.) : iktibâs edenler, faydalanmak üzere alanlar, aktaranlar.

muktedâ, muktedâ-bih مقتدى ، مقتدا ، مقتدى به (a.s. kadv'dan) : **1.** iktidâ edilen, uyulan; örnek tutulan. **2.** önde bulunan, kendisine uyulan [imam, reis... v.b.].

muktedî مقتدى (a.s. kadv'dan) : iktidâ eden, uyan, arkadan gelen. (bkz : tâbi').

muktedir مقتدر (a.s. kudret'den) : iktidarlı, gücü yeten, becerebilen.

muktedirîn مقتدرين (a.s. muktedir'in c.) : iktidarlılar, gücü yetenler, becerebilenler.

muktefâ مقتفى (a.s. kafâ'dan) : ıktıfâ edilmiş, ardı sıra, izinden gidilmiş; örnek tutulmuş, uyulmuş [birine].

muktefî مقتفى (a.s. kafâ'dan) : ıktıfâ eden, ardı sıra, izinden giden; örnek tutan, uyan [birine].

muktehim مقتحم (a.s.) : iktihâm eden, göğüs geren, yorulmak bilmeyen.

muktelâ' مقتلع (a.s. kal'den) : kökünden koparılmış.

mukteli' مقتلع (a.s. kal'den) : kökünden koparan.

mukterib مقترب (a.s. kurb'dan). (bkz : mütekarrib).

mukterih مقترح (a.s.) : iktirâh eden, düşünmeden, aklına geldiği gibi söyleyen.

mukterin مقترن (a.s. iktirân'dan) : iktirân eden, yaklaşan, yakın gelen.

mukteriz مقترض (a.s. karz'dan). (bkz : istikrâz, müstakriz).

muktesid مقتصد (a.s. iktisâd'dan. c. : muktesidân) : tutumlu, **fr. économiste.**

muktesidân مقتصدان (a.s. muktesid'in c.) : tutumlular, tutumlu kimseler, **fr. économistes.**

muktesir مقتصر (a.s.) : **1.** iktisâr eden, kısa kesen. **2.** (bkz : kanaat-kâr).

muktetif مقتطف (a.s.). (bkz : muktatif).

muktezâ مقتضى (a.s. kazâ'dan) : **1.** iktizâ etmiş, lâzımgelmiş. **2.** kanun îcâbına göre yazılan yazı, derkenar.

muktezâ-yi hâl ü makam : ed. sözde hâlin, makamın îcâbettiği gibi konuşma tarzına

bağlı kalma, yerinde ve adamına göre söyleme.

muktezâ-yi hilkat : yaradılış îcâbı.

muktezâ-yi tab' : yaradılış îcâbı.

muktezâ-sınca مقتضاسنجه (a.t.zf.) : gereğince.

muktezayât مقتضيات (a.i. muktezî'nin c.) : **1.** iktizâ eden, lâzımgelen, îcâbeden şeyler. **2.** netîceler.

muktezî مقتضى (a.s. kazâ'dan) : iktizâ eden, lâzımgelen, îcâbeden, îcâbettiren, gereken; gerektiren.

mukteziyye مقتضيه (a.s. kazâ'dan) : ["muktezî" nin müen.]. (bkz : muktezî).

muktî مقتى (a.s.) : **1.** koruyan, kudretli. **2. h. i.** Tanrı.

muktir مقتر (a.s.) : kocasını nafaka bakımından sıkıştıran.

mukzî مقضى (a.s.) : **1.** hüküm ve kazâ olunmuş. **2.** gerekli görülmüş. **3.** tamamlanmış.

mûlâ-minhâ مولا منها (a.b.i.) : **huk.** [eskiden] îlâ olunan zevce. (bkz : îlâ).

mu'lem معلم (a.s. ilm'den) : işâretlenmiş, belirtilmiş.

mûlî مولى (a.i.) : îlâ eden zevç.

mu'lim مؤلم (a.s. elem'den). (bkz : müellim).

mu'lin معلن (a.s. alen'den) : îlân eden, umûma bildiren, haber veren.

mûm موم (f.i.) : **1.** mum. **2. s.** yumuşak.

mûmâ-ileyh مومى اليه ، مومااليه (a.b. zm. c. : mumâ-ileyhüm) : îmâ edilen, adı geçen, yukarıda anılan [adam].

mûmâ-ileyhâ مومى اليها (a.b.zf.c. : mûmâ-ileyhün) : îmâ edilen, adı geçen, yukarıda anılan [kadın, kız].

mûmâ-ileyhim مومى اليهم (a.b.zm. mûmâ-ileyh'in c.) : îmâ edilenler, adı geçenler, yukarıda anılanlar.

mûmâ-ileyhimâ مومى اليهما (a.b.zm.) : îmâ edilen, adı geçen, yukarıda anılan [kadın, kız, erkek].

mûmâ-ileyhinne مومى اليهن (a.b.zm. mûmâ-ileyhâ'nın c.) : îmâ edilenler, adı geçenler, yukarıda anılanlar [kadın, kız].

mûmesât مومسات (a.i.). (bkz : umûm-hâne).

mum-hâne مومخانه (f.b.i.) : mum yapılan veya satılan yer, mum fabrikası.

mû-miyân مومیان (f.s.c.) : kıl belli, beli kıl gibi ince olan güzeller.

mumtır ممطر (a.s. matar'dan) : yağmur yağdıran.

mumyâ مومیا (f.i.) : **1.** tahnît edilmiş, hiç çürümemek üzere ilâçlanmış ölü. **2.** her türlü derde devâ olduğu rivâyet olunan bir masal ilâcı. **3.** çok zayıf [kimse].

mumzâ ممضا (a.s. mazâ'dan) : imzâ edilmiş olan.

mun'am منعم (a.s.) : çok kıymetli olarak büyütülmüş.

munassab منصب (a.s. nasb'dan) : **1.** birbirinin üzerine tertiplenmiş olan. **2. i.** me'mur, *görevli.

munassaf منصف (a.s.) : ikiye ayrılmış, bölünmüş.

munassıf منصف (a.i.) : **mat.** *açıortay, **fr. bissecteur** (**-trice**).

munazzaf منظف (a.s. nazîf'den) : tanzîf edilmiş, temizlenmiş, arınmış.

munazzım منظم (a.s. nazm'dan) : tanzîm eden, düzenleyen.

munazzif منظف (a.s. nazîf'den) : temizleyici, temizleyen.

mundak مندق (a.s.) : dövülüp ufaklanmış.

munfasıl منفصل (a.s. fasl'dan. c. : münfasılîn) : **1.** infisâl eden, ayrılan, ayrılmış, ayrı; bitişik olmayan. **2.** işinden ayrılmış, me'murluktan çıkmış. (bkz : ma'zûl). **Zamîr-i munfasıl** : **a. gr.** başka kelimeye bitişik olmayan zamir : [**hüve, ente, ene** gibi].

munfasıla منفصله (a.s.) : ["munfasıl" ın müen.]. (bkz : munfasıl).

munfasılan منفصلاً (a.zf.) : munfasıl olarak, ayrı, ayrılmış olarak. (bkz : ma'zûlen).

munfasılîn منفصلين (a.s. munfasıl'ın c.) : infisal edenler, ayrılanlar, ayrılmış olanlar, bitişik olmayanlar.

munfasım منفصم (a.s.) : **1.** infisâm eden, kırılan, eksilen. **2.** zulüm ve gadir görmüş, kırılmış, kırgın.

munfasî منفصی (a.s. fesâ'dan) : bir şeyden ayrılıp kurtarılan.

munfatır منفطر (a.s. fatr'dan) : infitâr eden, yazılan.

munfazih منفضح (a.s.) : fazâhate uğramış, rezîl olmuş.

munhasır منحصر (a.s.). (bkz : münhasır).

munhasırân منحصران (a.s.c.). (bkz : münhasırân).

mûnis مونس (a.s. üns'ten) : **1.** ünsiyetli, alışılan, yadırganmaz, alışılmış. **2.** cana yakın, sevimli. **3.** insandan kaçmayan. **4. i.** erkek adı. [müen. : mûnise].

mûnise مونسه (a.i.) : can yoldaşı, hayat yoldaşı.

munkabız منقبض (a.s. kabz'dan) : **1.** toplanmış, çekilmiş, büzülmüş. **2.** sıkılmış. **3.** inkıbâza uğramış, pekliğe tutulmuş.

munkalib منقلب (a.s. kalb'den) : inkılâbeden, dönen, dönmüş, değişen, başka bir şekle, kılığa girmiş, giren. (bkz : münkalib).

munkarız منقرض (a.s. karz'dan) : inkırâz bulan, biten, arkası gelmeyen, sönen, zürriyeti, dölü tükenmiş, kesilmiş olan.

munkati منقطع (a.s. kat'dan). (bkz : münkati').

munsabb منصب (a.s.) : insıbâbeden, dökülen, karışan, kavuşan. [bir denize, bir ırmağa....].

munsabig منصبغ (a.s. sıbg'dan) : insibâg eden, boyanan.

munsalih منصلح (a.s.) : sulh üzere olan.

munsamî منصمی (a.s.) : dökülüp akıtılmış.

munsarım منصرم (a.s.) : insirâm eden, kesilen. (bkz : munkatı').

munsarif منصرف (a.s. sarf'dan) : **1.** insirâf eden, geri dönen. **2. a. gr.** yerine göre her türlü hareke alabilen kelime.

munsarih منصرح (a.s. sarâhat'den) : açık, meydanda.

munsif منصف (a.s. nasafet'den) : **1.** insâf eden, insaflı. **2.** kötülükte ileri gitmeyen.

munsif-âne منصفانه (a.f.zf.) : insaflılıkla.

muntabı' منطبع (a.s. tab'dan) : **1.** intıbâ' eden, basılan, basılmış, damgalanmış. (bkz : matbû'). **2.** yaradılıştan olan. **3.** hoş görünen, güzel.

muntabıât منطبعات (a.s. muntabı'ın c.) : **1.** mıntabı' olan, basılan, basılmış, damgalanmış olan şeyler. **2.** yaradılıştan olan şeyler, hoş görünen, güzel şeyler.

muntabıh منطبخ (a.s. tabh'dan) : intibâh eden, pişen, pişmiş. (bkz : matbûh).

muntabık منطبق (a.s. tıbk'dan) : intıbâk eden, birbirine tam uyan; uygun. (bkz : mutâbık).

muntafî منطفی (a.s. tufû'dan) : **1.** ıntıfâ eden, sönen; sönük. **2. fiz.** *sönümlü, **fr. amorti**.

muntalik منطلق (a.s. talâk'dan) : intilâk eden, giden, bırakılmış, koyuverilmiş, salıverilmiş. (bkz : âzâd).

muntamıs منطمس (a.s.) : intımâs eden, belirsiz olan.

muntasıf منتصف (a.s. nısf'dan) : **1.** yarılanmış, yarıya varmış. **2. i.** yarı, orta.

muntasıf-ı sene : senenin yarısı, tam ortası.

muntasıh منتصح (a.s. nush'dan) : nasîhat kabûl eden, öğüt dinleyen.

muntasıh-âne منتصحانه (a.f.zf.) : öğüt dinleyerek.

muntasır منتصر (a.s.) : öc alan.

muntavi' منطوع (a.s.) : sözdinler. (bkz : mutî).

muntavî منطوی (a.s. tayy'den) : intivâ eden, dürülüp bükülen, toplanmış, devşirilmiş.

muntazam, muntazama منتظم ، منتظمه (a.s. nizâm'dan) : **1.** intizamlı, sıralanmış, düzgün, derlitoplu. **2.** tertipli. **3. mat.** düzgün. [aslı : "muntazım" dır].

muntazam hareket : düzgün *devim.

muntazam muhammes : **mat.** düzgün *beşgen.

muntazam müseddes : **mat.** düzgün *altıgen.

muntazam mütehavvil hareket : **fiz.** düzgün değişen *devim.

muntazaman منتظماً (a.zf.) : **1.** muntazam, intizamlı olarak. **2.** devamlı, sürekli olarak, dâimâ.

muntazar منتظر (a.s. nazar'dan) : intizâr edilmiş, beklenmiş, beklenilen, gelmesi umulan.

muntazır منتظر (a.s. nazar'dan. c. : muntazırîn) : intizâr eden, gözleyen, bekleyen.

muntazır-ı rahmet-i Hüdâ : Allah'ın merhametini bekleyen.

muntazıra منتظره (a.s. nazar'dan) : ["muntazır" ın müen.]. (bkz : muntazır).

muntazıran منتظراً (a.zf.) : intizâr ederek, bekleyerek.

muntazır-âne منتظرانه (a.f.zf.) : intizâr ederek, bekleyerek.

muntazırîn منتظرين (a.s. muntazır'ın c.) : intizâr edenler, gözleyenler, bekleyenler.

munzacır منضجر (a.s. zucret'den) : yüreği sıkılmış.

munzalim منظلم (a.s.) : inzılâm eden, -isteyerek veyâ istemeyerek- zâlimin zulmüne boyun eğen.

munzamm منضم (a.s. zamm'dan) : inzimâmeden, üste konan, katılan; ek.

munzamm hatt : uzatılmış ek telefon teli.

munzar منظر (a.s.) : inzâr edilmiş, te'hîr edilmiş, geciktirilmiş.

munzıcât منضجات (a.s.i.) : yaranın iltihâbını yok edici, irinini akıtıcı [ilâçlar].

munzic منضج (a.s.) : **1.** inzâceden, kemâle eren. **2. hek.** cerahatlendiren, irinlendiren, olduran [yara ve çıbanı]. **3.** hazmettirici, sindirici.

mûr مور (f.i.c. : mûrân) : **1.** karınca. (bkz : neml). **2.** yoksulluk, fukaralık sembolü. **3.** pas hastalığı.

murâbaa مرابعه (a.i. rab'dan) : yazlığa çıkmak üzere mukavele yapma.

murâbaha مرابحه (a.i. ribh'den) : **1.** malı kâr ile satma. **2.** tefecilik, kanûnen verdiği izin sınırından aşkın fâiz alma.

murâbata مرابطه (a.i. rabt'dan) : **1.** bağlamak. **2.** düşmanı, saldıracağı yerlerde durup bekleme.

murabba' مربع (a.s. rub'dan) : **1.** terbi' olunmuş, dörde çıkarılmış. **2.** dörtlü, dört şeyden olma. **3.** dört köşeli. **4. i. geo.** kare, **fr. carré.**

murabba-i mütekerrir : ed. birinci kıt'anın son mısraı öteki kıt'aların sonunda tekrarlanan murabba.

murabba-i müzdevic : ed. birinci kıt'anın son mısraı öbür kıt'aların sonunda tekrarlanmayarak değişen murabba.

murabba-i tâmm : geo. tam kare. **5. ed.** dört mısralık kıt'alardan meydana gelen manzume. **6.** adı, Kenzî Hasan'ın edvarında (1700 yöresi) geçen makam.

murabba'ü't terkîb : kim. dörtlü *bileşik, **fr. quaternaire.**

murabbâ مربا ، مربى (a.s.) : **1.** terbiye edilmiş. **2.** (i.c. : murabbayât) : kaynayıp kıvâma geldikten sonra dondurulmuş meyva suyu tatlısı.

murabba'-nişîn مربع نشين (a.f.b.s.) : bağdaş kurup oturan.

murabbayât مربيات (a.i. murabbâ² nin c.) : kaynayıp kıvâma geldikten sonra dondurulmuş meyva suyu tatlıları.

murâbıt مرابط (a.s. ve i. rabt'dan. c. murâbıtîn) : **1.** ibâdete bağlı kimse. (bkz : zâhid). **2.** [Fas'ta] şeyhlerin, dervişlerin ünvânı.

murâbıtîn مرابطين (a.s.i. murâbıt'ın c.) : ibâdete bağlı olanlar; şeyhler, dervişler.

murâd مراد (a.i. revd'den) : **1.** arzu, istek, dilek. **2.** maksat, meram. **Lâfzı murâd** : mânâsı için değil, lâfzı için söylenmiş söz : "tenbel bir çocuğa mektep talebesi demek" gibi.

murâd-ı hakk : Allah'ın isteği. **3.** erkek adı.

murâd-bahş مرادبخش (a.f.b.s.) : **1.** murad veren. **2.** Tanrı sıfatlarından.

murâfaa مرافعه (a.i. ref'den) : **1.** mahkemeye verme; mahkemeye getirtme; *duruşma, yüzleşerek mahkeme olunma.

murâfakat مرافقت (a.i. rıfk'dan) : **1.** refâkat etme, yol arkadaşlığı, yoldaşlık. **2.** berâber bulunma, **fr. accompagnement. 3. fels.**

birkaç *olayın aynı zamanda olması, *düşümdeşlik.

murâfık مرافق (a.i. refâkat'den) : **1.** refâkat eden, yol arkadaşı olan, yoldaş. (bkz : hemrâh). **2.** bir şeyle berâber bulunan.

murâfi' مرافع (a.s. ve i. ref'den) : murâfaa eden.

murâgabet مراغبت (a.i.) : *dileme, arzu etme.*

murâgame مراغمه (a.i. rağm'dan) : birini darıltacak, gücendirecek bir davranışta bulunma.

murâgıb مراغب (a.s.) : rağbet eden.

murahham مرخم (a.s.) : **1.** terhîn olunmuş, son harfleri veyâ heceleri düşürülmüş : **Zeynelâbidîn** : yerine "zeynel" demek gibi. **2. i.** kısaltma, **fr. abréviation.**

murahhas مرخص (a.s. ve i. ruhsat'dan) : **1.** ruhsatlı, izinli. **2.** delege, devlet veyâ bir teşekkül, bir kurum adına salâhiyetli olarak bir yere, birinin makamına gönderilen kimse **fr. délégué.**

murahhasa مرخصه (a.i.) : Ermeni piskoposu.

murahhasîn مرخصين (a.i. ruhsat'dan). (bkz : murahhas).

murahhasiyyet مرخصيت (a.i.) : murahhaslık, delegelik.

murahhil مرحل (a.s. rıhlet'den) : terhîl eden, bir yerden bir yere göçüren.

murâî مراعى (a.s. riâyet'den) : riâyet eden, saygı gösteren.

murâkabe مراقبه (a.i. rakb'dan) : **1.** bakma, gözetme, göz altında bulundurma. **2. tas.** kendi iç âlemine bakma, dalıp kendinden geçme. **3.** *denetleme, kontrol.

murâkasa مراقصه (a.i. raks'dan) : dans.

murâkıb مراقب (a.s. rakb'dan) : **1.** murâkabe eden, koruyan. **2.** Allah'a bağlanmış. **3.** *denetçi, kontrolör, **fr. contrôleur.**

murakka' مرقع (a.s. ruk'a'dan) : terkî' edilmiş, yamanmış, yama vurulmuş, yamalı. **Câme-i murakka'** : yamalı elbise. **Delk-i murakka'** : ikiyüzlülerin -kendilerini derviş gibi göstermek üzere- giydikleri yamalı hırka.

murakka' germek : pabuç ve sâire üzerine deriye işlenecek motifler için patron kesmeye hazırlanmak.

murakkaa مرقعه (a.i.c. : murakkaât) : hattat meşknâmesi, birbiri üstüne yapıştırılarak mukavva gibi olmuş bir kâğıt üzerine yazılan meşk, güzel yazı örneği.

murakkaât مرقعات (a.i. murakka'ın c.) : meşk, güzel yazı örnekleri.

murakkak مرقق (a.s. rikkat'den) : incelmiş, ince.

murakkam مرقم (a.s. rakam'dan) : **1.** yazılmış, yazılı. **2.** terkîn edilmiş, rakkam, sayı konulmuş; numaralanmış, numaralı.

murakkan مرقن (a.s.) : terkîn edilmiş, bozulmuş, aradan çıkarılmış.

murakka'-pûş مرقع پوش (a.f.b.s.) : yamalı hırka giymiş olan [derviş].

murakkım مرقم (a.i. : rakam'dan) : pusulanın iğnesi.

mûrân موران (f.i. mûr'un c.) : karıncalar.

mûr-âne مورانه (f.zf.) : **1.** karıncavâri, karıncaya yakışacak sûrette. **2.** (bkz : âciz-âne, fakîr-âne, nâçiz-âne).

murâsade مراصده (a.i. rasad'dan) : gözetleme, dikkatle bakma.

murassa' مرصع (a.s.) : **1.** kıymetli taşlarla bezenmiş. **2. ed.** iki mısraı veyâ iki fıkrası kelime kelime birbiriyle aynı vezin ve kafiyede olan [söz, beyit]. **3. g. s.** bir yazı sitili. **4. müz.** İrak perdesiyle geveşt perdesi arasında bulunan bir perde ismi.

murassas مرصص (a.s.) : **1.** kalay veyâ kurşunla kaplanmış. **2.** lehimlenmiş. (bkz : mersûs).

murâvaga مراوغه (a.i.) : güreşme. (bkz : musâraa).

murâvaza مراوضه (a.i. râz'dan) : **1.** bir kimseyi hîle veyâ kahır sûretiyle iknâ etme, kandırma. **2. huk.** [eskiden] sulh mükâlemesi.

murâzaa مراضعه (a.i. rızâ'dan) : emzirme.

mûrçe مورچه (f.i.) : **1.** küçük karınca. **2.** metal, maden pası. **3. mec.** alçak, rezîl, değersiz kimse.

mûrd مورد (f.i.) : mersin ağacı.

murdâd مرداد (f.i.) : **1.** takvim. **2.** her ayın yedinci veya sekizinci günü. **3.** bu ayı ve günü yönetmekle görevli bir melek.

murdâr مردار (f.s.) : **1.** mundar, kirli, pis. (bkz : mülevves, münecces, nâ-pâk). **2.** İslâmî şerîat hükümlerine göre kesilmemiş [hayvan].

murdâr-hâr مردار خوار (f.b.s. ve i.) : "murdar yiyen" : karga; çaylak.

murdia مرضعه (a.i. rıdâ'dan). (bkz : murzia).

mu'reb معرب (a.s. Arab'dan) : i'raplı, i'raplanmış; sonu her türlü harekeyi almaya müsâit kelime. (bkz : i'râb).

murg مرغ (a.i.). (bkz : mürg).

murg-âne مرغانه (f.zf.) : kuşlar gibi, kuşlara yakışacak şekilde.

mu'rib معرب (a.s. Arab'dan) : meşhur bir kitabın îrâbını (bkz : i'rab) bildiren kitap.

mu'ribü'l-avâmil : avâmil adlı eserin şerhi.

mûris مورث (a.s. verâset'den) : **1.** îrâseden, getiren, veren, kazandıran. **2.** miras bırakan.

mûrise مورثه (a.s. verâset'den) : ["mûris" in müen.]. (bkz : mûris).

mu'riz معرض (a.s. arz'dan) : i'râz' eden, yüz çeviren, başka tarafa dönen; ta'rîz eden, dokunaklı söz söyleyen, taş atan.

murtabıt مرتبط (a.s. rabt'dan) : **1.** bağlı, bağlanmış. **2. mec.** bir şeyle ilgili; ilgisi olan. [müen. murtabıta]. **3. i. zool.** karınlarının bir kısmı gövdesine bitişik olan böcekler.

murtâdd مرتاد (a.s. redd'den) : İslâm dînini bırakıp başka bir dine giren.

murtâz مرتاض (a.s.) : alıştırılmış, tâlimli [hayvan].

murtazâ مرتضى (a.s. rızâ'dan) : **1.** irtizâ edilmiş, beğenilmiş, seçilmiş. (bkz : güzîde, müntehab, nuhbe, pesendîde). **2.** (h.i.) Hz. Alî'nin lâkabı. **3.** erkek adı.

murtazavî مرتضوى (a.s.) : Hz. Ali'ye mensup, Hz. Ali ile ilgili.

murtazı' مرتضع (a.s. rızâ'dan) : irtizâ' eden, süt emen.

murzı' مرضع (a.s. rızâ'dan) : ırza' eden, çocuk emziren.

murzia مرضعه (a.i. rızâ'dan) : çocuğa süt veren, süt emziren, sütnine, bebeğe süt vermek üzere para ile tutulmuş kadın.

mûs موس (a.i.) : bıçak. (bkz : kârd, sikkîn).

mûsâ موصى (a.s. vesâyet'den) : **1.** vasiyet olunan mal ve menfaat.

mûsâ-bih : vasiyet olunan şey.

mûsâ-leh : kendisine bir şey vasiyet olunan [adam]. **2.** tavsiye olunmuş, tavsiye edilmiş.

Mûsâ, Mûsî موسى ، موسى (a.h.i.) : **1.** Sînâ yarımadasında Eymen vâdîsinde Tûr dağında Allah'ın lûtfuna mazhar olarak kavmine "Evâmir-i aşere" (on emir) adı altında ahlâk ve prensip kaidelerini bildiren peygamber. [Mısır'da Firaunların İsrâil oğullarına zulmettikleri sırada dünyâya gelmiş ve ölümden kurtulması için bir sepet içinde Nil Nehri'ne atılmış, kurtarılıp büyüdükten sonra Firaune, asasını (asâ-yi Mûsa'yı) yılan şekline sokmak mûcizesini göstermiş ve bu sûretle kavmini Mısır'dan dışarı çıkarmak müsaadesini almıştır. Kızıldeniz kıyısına gelince asâsiyle denizi yararak kavmini geçirmiş ve arkadan gelen Firaun ve adamları tekrar birleşen su içinde kalmıştır]. **2.** erkek adı.

mû-sâ[y] [موسا[ى] (f.b.i.) : ustura.

musa'ad مصعد (a.s. suûd'dan) : **1.** yüce, yücelmiş, çok yüksek. **2. i.** kaynatılarak arıtılmış şarap.

musâare مصاعره (a.i.) : büyüklük taslayarak birinin yüzüne bakmayıp başını çevirme.

musâb مصاب (a.s. savb'dan. c. : musâbîn) : **1.** isâbet etmiş, rastlamış, üzerine düşmüş. **2.** musîbete uğramış. (bkz : duçâr, giriftâr).

musabbag مصبغ (a.s.) : boyanmış, boyalı.

musâbere, musâberet مصابره ، مصابرت (a.i. sabr'dan) : sabretme, katlanma.

musâbîn مصابين (a.s. musâb'ın c.). **1.** (bkz : musâb). **2.** hastalığa yakalanmış olanlar.

musâbiyyet مصابيت (a.i.) : bir kötülüğe yakalanma, bir hastalığa tutulma.

musâdaka ale'l-istihkak مصادقه علی الاستحقاق (a.b.i.) : **huk.** [eskiden] muayyen bir hakka hangisinin mâlikiyeti husûsunda iki kimsenin ittifâk etmesi. [bir vakfiye mûcibince kendisine galle-i vakıftan şu kadar sehim verilmesi îcâbeden (A), bu sehmin hiçbir kimseye âit olmayıp yalnız (B) ye âit bir hak olduğunu onun tasdîkine mukarin olarak ve karşılığında bir ivaz almayarak ikrâr etse aralarında musâdaka bulunmuş olur].

musâdakat مصادقت (a.i. sıdk'dan) : karşılıklı dostluk.

musâdat مصادات (a.i.). (bkz : mudârâ).

musadda' مصدع (a.s. sad'dan) : tasdî' edilmiş, başı ağrıtılmış.

musaddak مصدق (a.s. sıdk'dan) : tasdîk olmuş, gerçekliği, geçirliği resmî olarak yazı ile bildirilmiş.

musaddar مصدر (a.s. sudur'dan) : sudûr etmiş, çıkmış.

musaddık مصدق (a.s. sıdk'dan) : tasdîk eden, gerçekliğini, geçerliğini resmî olarak yazı ile bildiren.

musaddık-âne مصدقانه (a.f.zf.) : tasdik ederek, gerçekliğini, geçerliğini resmî olarak yazı ile bildirerek.

musaddi' مصدع (a.s. sad'dan) : tasdî' eden, baş ağrıtan.

musâdefe, musâdefet مصادفة ، مصادفه (a. i. sudûf'dan. bkz : müsâdefe).

musâdif مصادف (a.s. suhûf'dan). (bkz : müsâdif).

musâfaa مسافعه (a.i.) : **1.** birbirinin boynuna sarılma. **2. fizy.** gözün, her uzaklıkta bulunan eşyâyı görebilme hassası.

musâfaha مصافحه (a.i. safh'dan) : el sıkışma, tokalaşma.

musâfât مصافات (a.i. safvet'den) : samîmî ve hâlis dostluk.

musaffâ مصفی (a.s. safvet'den) : tasfiye edilmiş, süzülmüş, yabancı maddelerden ayrılmış.

musaffaf مصفف (a.s. saff'dan) : tasfîf edilmiş, saf saf, sıra sıra dizilmiş.

musaffî مصفی (a.s. safvet'den) : tasfiye eden, süzen, sızıran.

musaffir مصفر (a.s. sufret'den) : **1.** tasfîr eden, ıslık çalan, seslenen. **2.** sarıya boyayan, sarartan, sarılaştıran.

musâfih مصافح (a.s.) : musâfaha eden, el sıkışanlardan herbiri.

musaggar مصغر (a.s. sagir'den) : küçültülmüş, "-cık, -cak" lı mânâsı verilmiş.

musâhabât مصاحبات (a.i. sohbet'den. musâhabe'nin c.) : sohbetler, konuşup görüşmeler.

musâhabât-ı ahlâkıyye : **1)** ahlâkî konuşup görüşmeler; **2)** [eskiden] ilkokullarda okutulan bir kitap.

musâhabe, musâhabet مصاحبه ، مصاحبت (a. i. sohbet'den. c. : musâhhâbât) : sohbet, etme, konuşma, görüşme.

musâhere, musâheret مصاهره ، مصاهرت (a. i. sıhr'dan) : evlenme ile meydana gelen akrabâlık.

musahhaf مصحف (a.s. sahf'dan) : yanlışlıkla değiştirilmiş.

musahhah مصحح (a.s. sıhhat'den) : tashîh olunmuş, yanlışı düzeltilmiş, yanlışsız.

musahhaha مصححه (a.s. sıhhat'den) : ["musahhah" ın müen.]. (bkz : musahhah).

musahhar مسخر (a.s.) : ele geçirilmiş.

musahhih مصحح (a.s. ve i. sıhhat'den. c. : musahhihîn) : tashîh eden, yanlış düzelten, düzeltici.

musahhihîn مصححین (a.s. ve i. musahhih'in c.) : tashîh edenler, yanlış düzeltenler, düzelticiler.

musahhin مسخن (a.s. sahn'den) : teshîn eden, ısıtan, ısıtıcı, kızdıran.

musahhir مسخر (a.s. sahr'dan) : teshîr eden, zapteden, boyun eğdiren; elde eden.

musâhî مصاحی (a.s.) : bir şeyin hâlisi, seçilmişi.

musâhib مصاحب (a.s. sohbet'den. c. : musâhibân) : **1.** biriyle musâhabe eden, sohbette bulunan, konuşan, arkadaş. **2.** büyük bir zâtın yanında bulunarak onu sözüyle

sohbetiyleeğlendiren.3. pâdişahlarınhusûsî işlerinde bulunanlardan herbiri.

musâhibân مصاحبان (a.f.s. musâhib'in c.). (bkz : musâhib).

musâhibe مصاحبه (a.i.) : kadın musâhip. (bkz : nedîme).

musahrac مصهرج (a.s.) : horasan ve kireç ile sıvanmış sahrınç (sarnıç).

musakka مسقى ("ka" uzun okunur. a.s. saky'den) : 1. sakyedilmiş, sulanmış. 2. musakka [yemek].

musakkab مثقب (a.s.sakb'dan) :teskîbolunmuş, delinmiş. **Lü'lü-i musakkab** : delinmiş, delik inci.

musakkafa مسقفه (a.s.) : ["masakkaf" ın müen.]. (bkz : musakkaf).

musâlaha مصالحه (a.i. sulh'den. c. : musâlahât). (bkz : müsâlaha).

musâlahât مصالحات (a.i.sulh'den.musâlaha'nın c.) : barışlar.

mûsâ-leh موصى له (a.b.i.) : **fık.** lehine vasiyet olunan kimse.

musâlehün-aleyh مصالح عليه (a.b.i.): sulh bedeli.

musâlehün-anh مصالح عنه (a.b.s.) : **huk.** iddiâ edilen ve istenen şey. (bkz : müddeâ-bih).

musâlih مصالح (a.s. sulh'den) : sulh yapan, barışan.

musallâ مصلى ، مصلا (a.i.) : 1. namaz kılmağa mahsus açık yer. (bkz : namâz-gâh). 2. câmi civârında cenâze namazı kılınan yer. **Seng-i musallâ** : musalla taşı.

musallat مسلط (a.s. salâtet'den) : teslît olunmuş, birinin üzerine düşmüş, sataşmış, ilişmiş; sataşan, rahat bırakmayan.

musallat fikr : psik. *takınak, **fr. obsession.**

musalleb مصلب (a.s. sulb'den) : taslîbedilmiş, salâbet verilmiş, katılaştırılmış.

musallî مصلى (a.s. salât'dan) : namaz kılan, beş vakit namazına devâm eden.

musallit مسلط (a.s. salâtet'den) : taslît eden, birini başkasına sataştıran.

musammat مسمط (a.i.) : 1. **ed.** beyitleri kafiyeli ve dört kısımdan ibâret manzûme. 2. **ed.** kıt'alardan meydana gelen Divan Edebiyâtı nazım şekillerinin genel adı.

musammem مصمم (a.s. samm'dan) : tesmîm olunmuş, kat'î olarak karar verilmiş. (bkz : mukarrer).

musammet مصمت (a.s. ve i. sammet'den) : 1. içi boş, kof olmayan şey. 2.**gr.** Arap alfabesinde (m, r, b, n, f, l) den başka bütün harfler.

musanna' مصنع (a.s. sun'dan) : 1. tasnî edilmiş, sanat eseri olarak meydana getirilmiş, usta elinden çıkmış, **fr. objet d'art.** 2. çok süslü. 3. uydurulmuş.

musannaa مصنعه (a.s. sun'dan) : ["musanna" ın müen.]. (bkz : musanna').

musannef مصنف (a.s. sınf'dan) : 1. tasnîf edilmiş, sıraya konmuş. 2. te'lif edilmiş, yazılmış; kitap.

musannefât مصنفات (a.s.c. : sınf'dan) : tasnîf edilmiş kitaplar.

musannif مصنف (a.s. sınf'dan. c. : musannifîn) : 1. kitap yazan, müellif. 2. düzenleyici, donatıcı.

musannifân مصنفان (a.i. musannif'in c.) : kitap yazan kadınlar. (bkz : musannifîn).

musannife مصنفه (a.i. sınf'dan) : kadın yazar.

musannifek مصنفك (a.i.) : 1. küçük musannif, küçük müellifler. 2. XVIII. yüzyıl müelliflerinden Bekir Ahmet Efendi'nin lâkabı.

musannifîn مصنفين (a.i. musannif'in c.) : kitap yazanlar. (bkz : müellifin).

musâraa مصارعه (a.i. sar'dan) : güreşme, pehlivanlık.

musâraha مصارحه (a.i. sarâhat'den) : işi meydanda görme.

musârahaten مصارحةً (a.zf.) : âşikâr olarak.

musâri' مصارع (a.s. ve i. sar'dan) : güreşçi, pehlivan.

musarra' مصرع (a.s. sar'dan) : **ed.** iki mısraı kafiyeli olan beyit.

musarrah مصرح (a.s. sarâhat'den) : tasrîh olunmuş, açık söylenmiş, belirtilmiş, apaçık.

musarraha مصرحه (a.s. sarâhat'den) : ["musarrah" ın müen.]. (bkz : musarrah).

musarrahan مصرحاً (a.zf. sarâhat'den) : sarih, açık olarak, açıkca. (bkz : mufassalan, muvazzafan).

musattah, musattaha مسطح ، مسطحه (a. s. sath'dan) : satıhlandırılmış, düz, yassı hâle sokulmuş. **Hendese-i musattaha : geo.** *düzlem geometri, **fr. géométrie plane. Küre-i musattaha : coğr.** *düzlemküre, **fr. planosphère.**

musattah ölçü : coğr. plânimetri.

musattar مسطر (a.s. satr'dan) : tastîr edilmiş, yazılmış.

musâvele مصاوله (a.i. savlet'den) : savlet etme, döğüşmek için birinin üzerine atlama.

musavver مصور (a.s. sûret'den) : **1.** tasvirli, resimli. **2.** tasarlanmış, düşünülmüş. **Rûh-i musavver** : cisimlenmiş ruh.

musavvere مصوره (a.s. sûret'den) : ["musavver" in müen.]. (bkz : musavver).

musavveretü'l-adale : anat. sarkoplazma.

musavvir, musavvire مصور ، مصوره (a.s. ve i. sûret'den. c. : musavvirân, musavvirîn) : **1.** tasvîr, resim yapan, ressam, figürist. **Madde-i musavvire : anat.** protoplazma. **2.** hayal, **fr. image. 3.** hayalgücü. **4.** varlıklara biçim veren manâsına gelen Allah'ın sıfatlarından biri.

musavvirân مصوران (a.f.s. musavvir'in c.). (bkz : musavvirîn).

musavvir-âne مصورانه (a.f.zf.) : tasvîr edene, resim yapana yaraşır yolda.

musavvirîn مصورين (a.s. musavvir'in c.). (bkz : musavvir).

musavvit مصوت (a.s. ve i. savt'dan) : **1.** tasvît eden, seslenen, ses çıkaran. **2.** sesli.

musâyaha مصايحه (a.i. sayha'dan) : haykırışma, karşılıklı boğuşma.

musâyefe مصايفه (a.i. sayf'den) : yazlığına, bir yaz tutulmak üzere pazarlık etme.

musaykal مصيقل (a.s. saykal'dan) : cilâlı, parlak, yaldızlı, perdahlı.

musaykala مصيقله (a.s.) : ["musaykal" ın müen.]. (bkz : musaykal).

mûse موسه (f.i.) : arı. (bkz : nahl).

mûsel موصل (a.s. vusûl'den) : îsâledilmiş, vardırılmış, yetiştirilmiş, ulaştırılmış.

mûsevî موسوی (a.s. ve i.) : Yahudi, Hz. Mûsâ'nın din ve şerîatinden olan kimse.

mûseviyye موسويه (a.s.) : ["mûsevî" nin müen.]. (bkz : mûsevî).

mushaf مصحف (a.s. sül. : sahafe. c. mesâhif) : **1.** sahife hâline getirilmiş şey, kitap. **2.i.** Kur'an. (bkz : Fürkan, Hüdâ, Hitâb, Kitâb, Necm, Nûr, Zikr).

mûsî موصی (a.s. vesâyet'den) : **1.** vasiyet eden; birini vasî gösteren. **2.** tavsiye eden. [müen. : "mûsiye"].

musîb, musîbe مصيب ، مصيبه (a.s. sevab'dan) : isâbet eden, rastgelen; yanılmayan. **Akvâl-ı musîbe** : isâbetli sözler.

musîbet مصيبت (a.i.c. : mesâib) : **1.** felâket, ansızın gelen belâ, sıkıntı. **2. mec.** uğursuz.

Musîbet-nâme مصيبتنامه (a.f.b.i.) : Îrân edebiyâtının tanınmış mutasavvıf şâirlerinden Ferîdüddîn-i Attâr'ın eseridir.

musîbet-zede مصيبت زده (a.f.b.s.) : musîbete, felâkete, belâya, kazâya uğramış.

mûsîkal موسيقال ("ka" uzun okunur. f.i.). (bkz : mûsîkar).

mûsîkar موسيقار ("ka" uzun okunur. f.i.) : **1.** mizmar çeşidinden sıra, kalem, düdük; kaval; dervişlere mahsus bir saz. **2.** rüzgâr estikçe gagasındaki deliklerden türlü türlü ses çıkardığı için "mûsikî" sözünün de bundan alındığı rivâyet olunan mevhum bir kuş. (bkz : diğerân). **3.** adı anonim bir Edvâr-ı İlm-i Musıkî'de geçen makam.

mûsikî, mûsikıyye موسيقی ، موسيقيه (o.i.) : müzik. **Âlât-ı mûsikıyye :** müzik âletleri.

mûsikî-i figan ("ga" uzun okunur) : feryâdın mûsikisi.

mûsikî-i sükût : sessizliğin mûsikîsi.

mûsikî-şinâs موسیقی شناس (a.f.b.i.) : müzikçi, fr. musicien.

mûsil موصل (a.s. vusûl'den) : îsâleden, ulaştıran, yetiştiren, vardıran.

mûsile موصله (a.i.) : müderrislikte ikinci yüksek derece.

mûsile-i sahn, -i Süleymâniyye : "Fatih ve Süleymaniye müderrislikleri" olan en yüksek derecedeki basamak.

mûsir موسر (a.s.) : zengin.

musirr مصر (a.s. sarr'dan) : ısrâr eden, direnen, ayak direyen.

musirr-âne مصرانه (a.f.zf.) : ısrâr ve inatla, ayak direyerek.

musirre مصره (a.s. sarr'dan) : ["musırr" ın müen.]. (bkz : musırr).

musirren مصراً (a.zf.) : ısrar ederek, direnerek, ayak direyerek, inatla. (bkz : musirr-âne).

mûsiye موصیه (a.i.) : vasiyet eden kadın.

muskıt مسقط (a.s. ve i. sukut'dan. c. : muskıtât) : **1.** iskat eden, düşüren. **2.** çocuk düşürücü ilâç.

muskıtât مسقطات (a.i. ve s. muskıt'ın c.) : iskat edenler, düşürenler, çocuk düşürücü ilâçlar.

muskıtât-ı cizye : huk. [eskiden] cizyenin edâsını ba'delvücup ıskat eden sebepler [mükellefin İslâmlığı kabûlü, kableledâ vefâtı, kableledâ tam bir senenin geçip diğer senenin girmesi gibi].

muskıtât-ı hudûd : huk. hudûdu bâdelvücup iskat eden sebepler.

muskıtât-ı kısas : huk. [eskiden] kısası ıskat eden sebepler. [kısas olunacak nefis veyâ uzvun fevt olması veliyyi cinâyetin cânîyi affetmesi gibi].

muslih مصلح (a.s. sulh'dan. c. : muslihîn, muslihûn) : **1.** islâh eden, iyileştiren, düzeltici, arabulucu. **2. i.** erkek adı.

musliha مصلحه (a.s. sulh'den) : ["muslih" in müen.]. (bkz : muslih).

muslih-âne مصلحانه (a.f.zf. sulh'den) : arabuluculukla, aracılıkla.

muslihîn مصلحین (a.s. muslih'in c.) : islâh edenler, iyileştirenler, düzelticiler, arabulucular.

Muslihiyye-i Halvetiyye مصلحیهء خلوتیه (a.b.i.) : **tas.** Halvetiyye tarîkatı şûbelerinden biri. [kurucusu, Mûslih'in galatı olup, "Mûsilî" lâkabıyla tanınan Şeyh Mustafâ Muslihüddin Efendi'ye nispetle bu adı almıştır; Tekirdağ'da doğmuştur. Ölümü : 1099 (1697 - 98) dir].

muslihûn مصلحون (a.s. muslih'in c.). (bkz : muslihîn).

musmet مصمت (a.s. ve i.). (bkz : musammet).

musrif مصرف (a.i.) : **hek.** kan hücûm eden yeri iyi etmek için kullanılan kuru hacamat, hardal yakısı gibi şeyler.

mustabır مصطبر (a.s. sabr'dan) : sabreden.

mustaf مصطف (a.s.) : saf ve tabur hâlinde dizilmiş.

mustafâ مصطفی (a.s. safvet'den) : **1.** ıstıfâ edilmiş, seçilmiş. (bkz : güzîde, müntehab). **2. h. i.** Hz. Muhammed'in adlarından. **3. i.** erkek adı.

mustafâvî, mustafâviyye مصطفوی ، مصطفویه (a.s. safvet'den) : Hz. Muhammed Mustafâ'ya mensup, onunla ilgili. **Ahlâk-ı mustafâviyye** : Hz. Muhammed Mustafâ'nın hadîsleri.

mustalah مصطلح (a.s. sulh'den. c. : mustalahât) : ıstılahlı, içinde çok ıstılah ve terim olan, ağdalı.

mustalahât مصطلحات (a.i. mustalah'ın c.) : ıstılah hâline getirilmiş kelimeler.

mustalahî مصطلحی (a.s.) : ıstılahlı, ağdalı konuşan. (bkz : ıstılâh-perdâz, mustalih).

mustalih مصطلح (a.s. sulh'den). (bkz : mustalahî).

mustani' مصطنع (a.s.) : **1.** ziyâfet veren, yedirip içiren. **2.** birini yetiştirip adam eden.

mustâr مسطار (a.i.) : çok sert ve keskin şarap.

mustarıf مصطرف (a.s.) : çıkarı için her yana başvuran.

mustashib مستصحب (a. sahâbet'den) : birini yanına alan, berâberinde götüren.

mustashiben مستصحباً (a.zf.) : yanında olarak, birlikte.

mustatâb مستطاب (a.s. tayyib'den) : iyi, âlâ. **Kitâb-ı mustatâb** : güzel kitap.

mustatîl مستطيل (a.s. tûl'den) : **1.** istitâle eden, uzayan. **2. i. geo.** *dik dörtgen, **fr. réctangle.**

mustatîlü'r-re's : **biy.** uzunkafalı, **fr. dolichocéphale.**

mustatîlî مستطيلى (a.s. tûl'den) : mustatil, *dikdörtgen biçiminde olan.

mustazill مستظل (a.s. zıll'dan) : **1.** istizlâl eden, gölgede oturan, gölgelenen. **2.** birinin himâyesi, koruması altında [bulunan], korunan, gölgesine sığınmış. (bkz : mahmî).

mustazref مستظرف (a.s.) : **1.** zariflik, nükte. **2.** hâvî; muhit.

mûş موش (f.i.) : fâre.

mûş-i destî, -i sahrâ : zool. tarla faresi; köstebek.

mûş-i dü-pâ : zool. Kuzey Afrika'da yaşayan ve uzun iki arka ayağı üstünde sıçrayan bir kır faresi.

mûş-i hurmâ : zool. hurma sıçanı. [kediden biraz küçüktür].

mûş-i kûr : zool. körsıçan, köstebek.

mûş-i perende : **zool. 1)** yarasa; **2)** sincap; **3)** Avustralya'da bulunan keseli bir hayvan.

mûş-i sultâniyye : **zool.** sincaba benzeyen küçük bir fare.

muşamma' مشمع (a.i. şem'den) : muşamba.

muşamma'-ı tıbbî : **hek.** yara, çıban ve sâireye yapıştırılan sarı muşamba, yakı.

muşamma-i ticârî : **tic.** balyalara sarılan ziftli kalın bez.

muşâta مشاطه (a.i.) : tararken dökülen saç, sakal teli.

mûşek موشك (f.i.) : fâre yavrusu.

mûşek-perran موشك پران (f.b.i.) : **zool.** ön ve arka bacağı arasında bulunan bir zarın yardımıyla uzun sıçrayabilen sincap.

mûşer موشر (a.i.) : bir çeşit eğri testere.

mûş-gîr موشگير (f.b.s. ve i.) : "sıçan tutan" : çaylak [kuş]. (bkz : mûş-hâr).

mûş-hâr موشخوار (f.b.s. ve i.) : "sıçan yiyen" : çaylak [kuş]. (bkz : mûş-gîr).

mû-şikâf موشكاف (f.b.s.c. : mû-şikâfân) : kılı kırk yaran, inceden, inceye araştıran.

mû-şikâfân موشكافان (f.b.s. mû-şikâf'ın c.) : kılı kırk yaranlar, inceden inceye araştıranlar.

mû-şikâf-âne موشكافانه (f.zf.) : kılı kırk yararcasına, inceden inceye.

mû-şikâfî موشكافى (f.b.i.) : kılı kırk yarma, inceden inceye araştırma.

muşt مشط (a.i. mışât) : tarak. (bkz : şâne).

muştü'l-kadem : **anat.** ayak tarağı.

muştü'l-yed : **anat.** elin tarağı.

muşt مشت (f.i.) : **1.** yumruk; tokat. **2. mec.** avuç. (bkz : müşt, müşte').

muşta مشطه (a.i.) : saç tarağı.

muşta مشته (a.i.) : **1.** muşta, parmağın biri bükülüp sivrilterek vurulan yumruk. **2.** birine vurmak için ele ve parmaklara geçirilen demir.

muştıyye مشطيه (a.i.) : **bot.** *tarakotugiller, **fr. dipsacées.**

muştî مشتى (a.i.) : bir avuç, bir avuçluk, bir avucun alabileceği kadar.

muştî مشطى (a. s. muşt'dan) : tarak biçiminde olan.

Muştü'r-râî مشط الراعى (a.it.) : **bot.** çoban tarağı, fesçi dikeni.

muşt-zen مشتزن (f.b.s.) : yumruk vuran, yumrukçu; boksör. (bkz : müşt-zen).

mu'tâ معطى (a.s. atâ'dan) : **1.** îtâ olunmuş, verilmiş. **2. fels.** *veri, verilmiş. **fr. donnée.**

mutâ', mutâa مطاع ، مطاعه (a.s. tav'dan) : itâat olunan, boyun eğilen, başkalarının kendisine itâat ettikleri. **Cihân-mutâ'** : dünyânın boyun eğdiği, âleme hükmü geçen. **Evâmir-i mutâa :** itâat edilen, boyun eğilen emirler.

mutâame مطاعمه (a.i.) : güvercinlerin öpüşmesi.

mutaassıb متعصب (a.s. asab'dan. c. : mutaassıbân, mutaassıbîn) : **1.** kendi tarafını

aşırılıkla tutan. **2.** kendi dinini, eski gelenek ve görenekleri aşırı tutan, onların dışındakilere düşman olan, hiçbir yenilik kabûl etmeyen.

mutaassıb-âne متعصبانه (a.f.zf. asab'dan) : mutaassıpça; körükörüne.

mutaassıbîn متعصبين (a.s. asab'dan. mutaassıb'ın c.) : taassubu olanlar. (bkz : mutaassıb).

mutaattıl متعطل (a.s. sül. atele) : taattul eden, işsiz kalan. (bkz : muattal).

mutaattır متعطر (a.s. ıtr'dan) : **1.** taattur eden, güzel koku ile koklanan. **2.** güzel koku sürünen.

mutaattıra متعطره (a.s. ıtr'dan) : ["mutaattır" ın müen.]. (bkz : mutaattır).

mutaazzım متعظم (a.s. azamet'den). (bkz : müteazzım).

mutaazzım-âne متعظمانه (a.zf.). (bkz : müteazzım-âne).

mutaazzıv متعضو (a.s.) : *organlaşmış.

mutâbakat مطابقت (a.i. tıbk'dan) : mutâbıklık, muvâfıklık, uygunluk, uyuşma, anlaşma.

mutâbakat beyannâmesi : uygunluk bildirisi; bütçe tatbikatının Millet Meclisi tarafından denetlenmesine esas olan ve Sayıştay'ca hazırlanan gerekçeli cetvel.

mutabassır متبصر (a.s.) : açıkgöz.

mutabbak مطبق (a.s. tabk ve tabak'dan) : **1.** tatbîk olunmuş, uydurulmuş. **2.** kapak gibi kapanmış.

mutâbık مطابق (a.s. tıbk'dan) : uyan, uygun [birbirine].

mu'tâd, mu'tâde معتاده ، معتاد (a.s.i.) : îtiyad edilmiş, âdet olunmuş, alışılmış.

mu'tâden معتاداً (a.zf.) : alışıldığı üzere.

mu'tâdî معتادى (a.s.) : alışılmış, her vakitki.

mu'tâdiyye معتاديه (a.s.) : ["mu'tâdî" nin müen.]. (bkz : mu'tâdî).

mutâf مطاف (a.i.). (bkz : matâf).

mutafattın متفطن (a.s. fatânet'den) : hemen anlayıp farkına varan.

mutaffif مطفف (a.s.) : noksan mal veren dalavereci.

mutâher مطاهر (a.s.) : temizlenmiş.

mutâhere مطاهره (a.i.) : temizleme.

mutahhar, mutahhara مطهره ، مطهر (a.s. tahâret'den) : **1.** tathîr edilmiş, temizlenmiş, temiz. **Libâs-ı mutahhar :** temiz elbise. **2.** temiz, mubârek. **Ravza-i mutahhara :** mübârek, kutsal türbe.

mutahhir مطهر (a.s. tahâret'den) : tathîr eden, temizleyen.

mutâhir مطاهر (a.s.) : temizleyici.

mu'tak, mu'taka معتقه ، معتق (a.s. atak'dan) : i'tâk olunmuş, azâdedilmiş, azatlı [köle]. **Abd-i mu'tak :** azâdedilmiş köle. **Câriye-i mu'taka :** azâdedilmiş câriye, halayık.

mu'takü'l-ba'z : tamâmen değil, kısmen azâdedilmiş köle veyâ câriye.

mutâlebât مطالبات (a.i. taleb'den. mutâlebe'nin c.) : istenilen şeyler, istekler.

mutâlebe مطالبه (a.i. taleb'den. c. : mutâlebât) : **1.** talepte bulunma, hakkını isteme. **2.** dâvâ.

mutâli' مطالع (a.s. tulû'dan. c. : mutâliîn) : mutâlâa eden, kitap okuyan.

mutâliîn مطالعين (a.s. mutâli'in c.) : mutâlâa edenler, kitap okuyanlar.

mutallâ مطلى (a.s. tılâ'dan) : tılâlanmış, yaldızlanmış, yaldızlı.

mutallâka مطلقه (a.s. talâk'dan) : bırakılmış, boşanmış [kadın].

mutallâ-kârî مطلاكارى (a.f.b.i.) : yaldızlama, altın kaplama işi.

mutallik مطلق (talâk'dan. a.s.) : **huk.** talak ile karısını boşamış olan koca.

mutalsam مطلسم (a.i. tılsım'dan) : tılısımlı, büyülü.

mutalsım مطلسم (a.s. tılsım'dan) : tılısımlayan, tılısım ve büyü yapan.

mut'am مطعم (a.s.): yiyeceği içeceği çok olan.

mutammis مطمث (a.s.) : **hek.** kadınlarda âdet hâlini tanzîm eden ilâç.

mutantan مطنطن (a.s. tantana'dan) : **1.** tantanalı, debdebeli; gürültülü, patırdılı. **2.** şatafatlı, gösterişli; çok parlak.

mutâraha مطارحه (a.i.) : birbirine söz söyleme.

mutârahât مطارحات (a.i. tarh'dan, mutâraha'nın c.) : konuşmalar, birbirine söz söylemeler.

mutarassıd مترصد (a.s.) : tarassut eden, gözleyen.

mutarassıd-âne مترصدانه (a.f.zf.) : tarassut edene yaraşır yolda.

mutarassıdîn مترصدين (a.i. mutarassıd'ın c.) : tarassut edenler, gözleyenler; bekleyenler, kollayanlar.

mutâredât مطاردات (a.i. mutârede'nin c.) : vuruşmalar, çarpışmalar.

mutârede مطارده (a.i. tard'dan. c. : mutâredât) : saldırışma [savaşta].

mutarrâ مطرى (a.s. tarâvet'den) : tarâvetli, tâze.

mutarraf مطرف (a.i.). (bkz : taştîr, teştîr).

mutarrah مطرح (a.s. tarh'dan) : tarhedilmiş, çıkarılmış.

mutarraz مطرز (a.s. tırâz'dan) : tarazlandırılmış, zînetlendirilmiş, süslendirilmiş, nakışlı, işlenmiş; kenarlı, işlemeli.

mutarred مطرد (a.i.) : cemaati usandıracak derecede okumayı uzatan imam.

mutarrız مطرز (a.s.) : elbiseye kenar işleyen.

mutarrid مطرد (a.zf.) : bir düziye.

mutarriden مطرداً (a.zf.) : bir teviye, bir düziye.

mutasabbır متصبر (a.s. sabr'dan). (bkz : mütesabbır).

mutasabbî متصبى (a.s. sabî'den). (bkz : mütesabbî).

mutasabbi-yâne متصبيانه (a.f.zf.). (bkz : mütesabbiyâne).

mutasaddi' متصدع (a.s. sad'dan) : **1.** dağılan. **2.** yarılıp çatlayan.

mutasaddık متصدق (a.s.c. : mutasaddıkîn) : **1.** tasadduk eden, sadaka veren. **2.** sâdık, doğru olduğu anlaşılan.

mutasaddıkün-aleyh : sadakayı kabûl eden kimse.

mutasaddır متصدر (a.s. sadr'dan. c. : mutasaddırîn) : tasaddur eden, baş sedire geçip oturan, baş köşeye kurulan.

mutasaddır-âne متصدرانه (a.f.zf.) : baş köşeye geçip kurulana yakışacak sûrette.

mutasaddırîn متصدرين (a.s. mutasaddır'ın c.) : tasaddur edenler, baş sedire geçip oturanlar, baş köşeye kurulanlar.

mutasaddî متصدى (a.s. sadv'dan) : **1.** tasaddî eden, bir işe girişen. **2.** başkasına saldıran.

mutasaddikîn متصدقين (a.s. mutasaddık'ın c.) : tasadduk edenler, sadaka verenler. **2.** sâdık, doğru olduğu anlaşılanlar.

mutasaffî متصفى (a.s.) : tasaffî eden, saflık, temizlik peydâ eden, saflaşan. [maddî, mânevî]. **Mâ-i mutasaffî** : saf, temiz su. **Kalb-i mutasaffî** : saf, temiz gönül.

mutasallib متصلب (a.s. sulb'den) : **1.** tasallübeden, sertleşen, katılaşan; sert, sağlam. **2.** salâbetli, din işlerinde gayret gösteren.

mutasallibü'l-varak : **bot.** *sertyapraklı.

mutasallib-âne متصلبانه (a.f.zf.) : salâbet, kuvvet sâhibi olana yakışacak sûrette.

mutasallif متصلف (a.s.c. : mutasallifîn) : haddinden fazla bilgiçlik ve incelik taslayan, şarlatan.

mutasallif-âne متصلفانه (a.f.zf.) : mutasallif olana, nezâket, bilgiçlik taslayana yakışır sûrette.

mutasallifîn متصلفين (a.s. mutasallif'in c.) : haddinden fazla bilgiçlik ve incelik taslayanlar, şarlatanlar.

mutasanni' متصنع (a.s. sun'dan. c. : mutasanniîn) : tasannî eden, kendini güzel, süslü göstermek isteyen, yapmacıklı.

mutasanni-âne متصنعانه (a.f.zf.) : tasannu' ederek, yapmacıklı olarak.

mutasanniîn متصنعين (a.s. mutasanni' in c.) : tasannu' edenler, kendini güzel, süslü göstermek isteyenler, yapmacıklılar.

mutasarrıf متصرف (a.s. sarf'dan) : **1.** tasarruf eden, kendinde kullanma hakkı ve

salâhiyeti bulunan. **2.** bir sancağın en büyük idâre âmiri [Tanzîmat'dan sonra].

mutasarrıf-âne متصرفانه (sarf'dan. a.f. zf.) : tasarruf ederek, kendinde kullanma hakkı ve yetkisi bulunarak.

mutasarrıfiyyet متصرفیت (a.i.) : **1.** mutasarrıflık, tasarruf etme hakkı. **2.** mutasarrıfın vazîfesi.

mutasarrım متصرم (a.s.c. : mutasarrımîn) : tasarrum eden, kahramanlık, yiğitlik gösteren.

mutasavver متصور (a.s. sûret'den) : **1.** tasavvur edilmiş, tasarlanmış, düşünülmüş. **2.** akla gelebilir, olabilir. (bkz : mümkin). **Umûr-i mutasavvere** : tasarlanmış işler.

mutasavvıt متصوت (a.s.) : tasavvut eden, ses çıkaran, ses veren, seslenen.

mutasavvif متصوف (a.s. sof'dan. c. : mutasavvifîn) : **1.** sôfî olan. **2.** tasavvufla uğraşan. **3.** ilâhiyatla uğraşan ve bunu yaymaya çalışan.

mutasavvif-âne متصوفانه (a.f.zf.) : sofuca, mutasavviflere yakışacak sûrette.

mutasavvife متصوفه (a.i.) : mutasavvifler, sofular. (bkz : sûfiyyûn).

mutasavvifîn متصوفین (a.s.i. mutasavvif'in c.) : sofiler, sofular.

mutasavvir متصور (a.s. sûret'den) : tasavvur eden, tasarlayan, zihninde kurup karar veren.

mutasayyif متصیف (a.s.) : tasayyûf eden, bir yerde yazlayan, yazı geçiren.

mu'tasım معتصم (a.s. ismet'den) : **1.** i'tisâm eden, eliyle tutan, yapışan. **2.** günahtan çekinen.

mutatabbib متطبب (a.s. tıbb'dan) : hekim taslağı, hekimlik taslayan.

mutatâbık متطابق (a.s.) : tatâbuk eden, münâsip gelen, birbirine uyan, uygun.

mutataffil متطفل (a.s.) : **1.** tataffül eden, tufeylî, parazit olan, **fr. parasite.** **2.** uyan, arkasından giden.

mutata'ım متطعم (a.s. ta'm'dan) : tata'um eden, tadan, tadına bakan.

mutatarrib متطرب (a.s. tarab'dan. c. : mutatarribîn) : tatarrubeden, şevke gelen, sevinen, coşup sıçrayan.

mutatarrib-âne متطربانه (a.f.zf.) : şevke gelip, coşup sıçrayarak.

mutatarribîn متطربین (a.s. mutatarrib'in c.) : tatarrubedenler, şevke gelip sevinen, coşup sıçrayanlar.

mutatarrif متطرف (a.s.) : tatarruf eden, bir yana çekilen.

mutatarrik متطرق (a.s.) : tatarruk eden, tarik, yol bulan, geçen.

mutatâvil متطاول (a.s. tûl'den) : **1.** tatavül eden, uzun olan, uzanan. **2.** uzatmak sûretiyle yükselen.

mutatavvı' متطوع (a.s. tav'dan) : tatavvu' eden, nâfile namaz kılan.

mutatavvıa متطوعه (a.i.) : **huk.** [eskiden] askerî dîvandan hâriç olup mahzâ Allah rızâsı için cihâda iştirâk eden şehir, köy, bâdiye ahâlîsi.

mutatavvık متطوق (a.s. tavk'dan) : tatavvuk eden, gerdanlık ve başka süs eşyâsı takınan.

mutatavvif متطوف (a.s.) : tavâf eden, ziyâret maksadıyla bir şeyin etrâfını dolanan.

mutatavvis متطوس (a.s.) : tatavvus eden, tavus gibi rengârenk giyinen.

mutatayyib متطیب (a.s. tayyib'den). (bkz : mütetayyib).

mutatayyir متطیر (a.s. tayr'den) : bir şeyi uğursuz sayan, o şeyden kendisine uğursuzluk geliyor sanan.

mutâvaat مطاوعت (a.i. tav'dan) : **1.** itâat etme, başeğme. **2. gr.** *dönüşlü özne dönüşlü fiil, fâili (*öznesi) ile nesnesi (objesi) bir olan fiillerin sıfatı : [dövünmek, sevinmek.. gibi].

mutavassıl متوصل (a.s. vasl'dan) : kavuşan, ulaşan, eren.

mutavassıl ilallah : Allah'a kavuşan.

mutavassıla متوصله (a.s. vasl'dan) : ["mutavassıl" ın müen.]. (bkz : mutavassıl).

mutavassıt, mutavassıta متوسط ، متوسطه (a.s. vasat'tan. c. : mutavassıtîn) : **1.** tavassut

eden, vâsıta olan, aracılık eden, aracı. **2.** orta, ortalama.

mutavassıtü'l-kame : orta boylu. **3.** orta halli, fr. **bourgeois**.

mutavassıtîn متوسطين (a.s. mutavassıt'ın c.) : **1.** tavassut edenler, aracılar. **2.** orta halliler.

mutavattın متوطن (a.s.). (bkz : mütevattın).

mutavattına متوطنه (a.s.) : ["mutavattın" ın müen.]. (bkz : mutavattın).

mutavazzıh متوضح (a.s. vuzûh'dan) : tavazzuh eden, açıklanan, açık olan.

mutâvele مطاوله (a.i. tûl'den) : sürüncemede bırakma, işi uzatma.

mutâvi' مطاوع (a.s. tav'dan) : itaat eden, itaatli.

mutavvak مطوق (a.s. tavk'dan) : **1.** boynu halkalı, zincirli. **2.** boynuna gerdanlık ve sâire takılmış.

mutavvaka مطوقه (a.i.) : boynu kudretten halkalı güvercin.

mutavvel, mutavvele مطوله ، مطول (a.s. tûl'den) : **1.** tatvîl edilmiş, uzatılmış, tafsil edilmiş. (bkz : mufassal). **Makale-i mutavvele** : mufassal makale. **2. h. i.** evvelce medreselerde okutulan Arap belâgatine dâir yazılmış meşhur bir kitap.

mutavvelât مطولات (a.s. mutavvele'nin c.). (bkz : mutavvel).

mutavves مطوس (a.s.) : renkli, lâtif, güzel.

mutavvi' مطوع (a.s.). (bkz : mutâvi').

mutavvif مطوف (a.s. tavâf'dan) : hacı kılavuzu, Kâ'be'de hacı adaylarına kılavuzluk eden kimse.

mu'tayât معطيات (a.i. atâ'dan. mu'tâ'nın c.) : *veriler, fr. **données**.

mutâyebât مطايبات (a.i. mutâyebe'nin c) : eğlenceli hikâyeler, fıkralar.

mutâyebe مطايبه (a.i. tayyib'den c. : mutâyebât) : **1.** lâtîfe etme, şakalaşma. **2.** mizâhî fıkra, hikâye.

mutayyeb مطيب (a.s. tayyib'den. c. : mutayyibîn, mutayyibûn) : **1.** tatyîbedilmiş, güzel kokular sürünmüş olan. **2.** gönlü hoş edilmiş, taltîf olunmuş, sevindirilmiş.

mutayyeben مطيباً (a.zf.) : **1.** güzel kokular sürünmüş olarak. **2.** gönlü hoş edilerek, sevindirilerek.

mutayyebîn مطيبين (a.s. mutayyeb'in c.). (bkz : mutayyeb).

mutayyebûn مطيبون (a.s. mutayyeb'in c.). (bkz : mutayyebîn).

mutazaccı' متضجع (a.s.) : üşengeç.

mutazaccır متضجر (a.s. zucret'den) : tazaccur eden, içi sıkılan; sıkıntılı.

mutazallil متظلل (a.s. zıll'den) : **1.** tazallül eden, gölgede bulunan, gölgelenen. **2.** korunan. (bkz : mahmî).

mutazallim متظلم (a.s. zulm'den. c. : mutazallimîn) : tazallüm eden, yapılan haksızlıktan şikâyet eden, sızlanan. (bkz : müştekî).

mutazallim-âne متظلمانه (a.f.zf. zulm'den) : tazallüm edene, sızlanana yakışır yolda.

mutazallimîn متظلمين (a.s. zulm'den mutazallim'in c.) : tazallüm edenler, yapılan haksızlıktan şikâyet edenler, sızlananlar.

mutazammın متضمن (a.s. zımn'dan) : **1.** tazammun eden, içine alan. (bkz : muhtevî). **2.** kefil olan, üstüne alan.

mutazannî, mutazannin متظنن ، متظنى (a. s. zann'den) : zan ile iş gören.

mutazarrı' متضرع (a.s. zer'den. c. : mutazarrîn) : tazarru' eden, yalvarıp yakaran.

mutazarrı-âne متضرعانه (a.f.zf.) : tazarru' edene, yalvarıp yakarana yakışır sûrette; niyaz ederek, yalvararak.

mutazarrıf متظرف (a.s. zarf'dan. c. : mutazarrıfîn) : tazarruf edenler, zarâfet taslayan, zarâfet satan.

mutazarrıf-âne متظرفانه (a.f.zf. zarf'dan) : zarâfet taslayana, zarâfet satana yakışacak sûrette.

mutazarrıfîn متضرفين (a.s. zarf'dan, mutazarrıf'ın c.) : tazarruf edenler, zarâfet taslayanlar, zarâfet satanlar.

mutazarrîîn متظرعين (a.s. mutazarrı'ın c.) : tazarru' edenler, yalvarıp yakaranlar.

mutazarrır متضرر (a.s. zarr ve zurr'dan) : zarar gören, zarara uğrayan.

mutazavvı' متضوع (a.s.) : tazavvu' eden, güzel kokusu etrâfa yayılan.

mu'tazıb معتضب (a.i.) : birbirine yardım eden.

mutbik, mutbika مطبقه ، مطبق (a.s. tıbk'dan) : **1.** bir şeyi örten, etrâfını örten, bürüyen. **2.** bütün, tam. **Cünûn-i mutbik** : sürekli delilik. **Hümmâ-yi mutbika** : iyileşmeyip sürüncemede kalan hümmâ. **Hurûf-ı mutbika : leng. fr. enfatique.** ["sad, dad, tı, zı" harfleri].

mu'teber, mu'tebere معتبره ، معتبر (a.s. ubûr'dan. c. : mu'teberân) : **1.** îtibarlı, hatırı sayılır, saygın. **2.** inanılır, güvenilir. **3.** yürürlükte olan, geçer. **4. i.** kadın adı.

mu'teberân معتبران (a.s. mu'teber'in c.) : **1.** îtibarlı, şerefli, haysiyetli kimseler. **2.** bir yerin, bir mesleğin, bir sınıfın ileri gelenleri.

mu'teberât معتبرات (a.s. mu'teber'in c.) : îtibarlı, geçer şeyler.

mu'teberiyyet معتبريت (o.i.) : **1.** güvenilirlik. **2.** saygınlık. **3.** yürürlükte olma; geçerlik.

mû'tecir مؤتجر (a.s.) : sadaka veren.

mu'tedd معتد (a.s. add'den) : adedlendirilmiş, sayılmış.

mu'teddün-bih : **fık.** gerçek değerden, ihtilâfı mûcip derecede kat kat üstün takdîr edilen bedel.

mu'tedil, mu'tedile معتدله ، معتدل (a.s. adl'den) : **1.** ne az, ne çok, orta halde bulunan. **2.** yavaş, mülâyim, sert olmayan, işi pek ileriye götermemiş olan. **3.** münâsip, uygun, biçimli. **4. coğr.** ılıman. **5. fiz.** nötr.

mu'tedil-âne معتدلانه (a.f.zf.) : mu'tedil sûrette, orta halde.

mu'tekad معتقد (a.s. akd'den) : inanılan, îtikad edilen şey.

mu'tekadât معتقدات (a.i. mu'tekid'in c.) : îtikadolunan, inanılan hususlar. (bkz : akaid).

mu'tekalü'l-lisân معتقل السان (a.b.i.) : **huk.** [eskiden] evvelce söyler olduğu halde sonradan bir hastalıktan dolayı söylemeye muktedir olmayacak sûrette dili tutulan kimse.

mu'tekıl معتقل (a.s.) : **1.** devenin dizini büküp bağlayan. **2.** güreşte sarmaya getirip yıkan. **3.** sağmak için koyunun ayaklarını iki bacağı arasına çekip alan. **4.** mızrağını paçası ile üzengisi arasına sokup tutan binici.

mu'tekid معتقد (a.s. akd'den) : îtikad eden, inanan, dînî bütün [kimse].

mu'tekif معتكف (a.s. akf'den. c. : mu'tekifîn) : **1.** bir ibâdethâneye çekilip namaz, niyaz ve ibâdetle meşgul olan. **2.** ramazanda, câmide îtikâfa çekilen.

mu'tekifîn معتكفين (a.s. mu'tekif'in c.) : bir ibâdethânede usûlüne göre ibâdetle vakit geçirenler.

mu'tekis معتكس (a.s. aks'den) : aksolunmuş, tersine çevrilmiş.

mu'tell معتل (a.s. illet'den) : **1.** illetli, alîl, hasta, sakat. **2. a. gr.** asıl harfleri içinde harf-i illet (elif, vav, ye) den biri bulunan.

mu'tellü'l-ayn : **a. gr.** sülâsînin orta harfi harf-i illetten (elif, vav, ye) biri olan kelime.

mu'tellü'l-fâ : **a. gr.** sülâsînin birinci harfi harf-i illetten (elif, vav, ye) biri olan kelime.

mu'tellü'l-lâm : **a. gr.** sülâsînin son harfi, harf-i illetten (elif, vav, ye) biri olan kelime.

mu'telle معتله (a.s. illet'den) : ["mu'tell" in müen.]. (bkz : mu'tell).

mu'temed معتمد (a.s. ve i. umde'den) : **1.** kendisine îtimâdedilen, inanılıp güvenilen kimse. **2.** avans para alıp, muayyen miktardaki istihkak sâhiplerine usûlüne göre veren muhâsip (*sayman).

mu'temedün-aleyh معتمد عليه (a.b.s.) : kendisine îtimâdolunan, güvenilen kimse.

mu'temil معتمل (a.s.) : zoru göze alarak tek başına iş gören.

mu'temir معتمر (a.s. umre'den) : **1.** bir yeri ziyaret eden. **2.** Kâ'be'yi tavaf eden.

mu'tenâ معتنا ، معتنى (a.s. uniyy'den) : itinâlı, özenilmiş, özenle yapılmış, seçkin.

mu'tenî معتنى (a.s.) : îtinâ eden.

mu'tenik معتنق (a.s.) : birinin boynuna sarılan.

muterâfiân مترافعان (a.i.c.) : mürâfaa, duruşma isteyen iki taraf.

mu'teref معترف (a.s. irfân'dan) : îtirâf olunmuş, gizlenmeyip söylenmiş.

mu'terif معترف (a.s. irfân'dan) : îtiraf eden, kendi kusur ve kabahatini gizlemeyerek söyleyen, anlatan.

mu'teriz معترض (a.s. arz'dan. c. : mu'terizîn) : **1.** îtirâz eden, karşı gelen, karşı söyleyen. **2.** beğenmeyerek bir şeyin bozulmasını isteyen.

mu'terize معترضه (a.i.) : parantez : () , [] .

muterizîn معترضين (a.s. mu'teriz'in c.) : îtirâz edenler.

mu'terizün-fîh معترض فيه (a.b.s.) : îtirâz olunan hüküm, karar, şey.

mu'terr معتر (a.s.) : dilenmeyen fakir.

mu'tesif معتسف (a.s. asf'dan) : i'tisâf eden, doğru yoldan ayrılıp haksızlık yoluna sapan; zulüm eden.

mu'tesim معتصم (a.s.) : fenalıktan, günahtan sakınan.

mu'teşî معتشی (a.s.) : akşam vakti yola çıkan.

mu'teyât معطيات (a.i.c.) : **fels.** *veriler, **fr. données.**

mu'tezî معتزی (a.s.) : intisâbını ileri süren.

mu'tezil معتزل (a.s. azl'den) : îtizâl eden, cemaatten ayrılıp bir tarafa çekilen.

mu'tezile معتزله (a.s.) : ["mu'tezil" in müen.]. (bkz : mu'tezil).

mu'tezile معتزله (a.i.) : kaderi inkâr edip "kul, ettiklerinin yaratıcısıdır" diyen ve Allah sıfatlarını kadîm saymakta ehl-i sünnet'den ayrılan ve Vâsıl bin Atâ yolunda olan kimseler ki, "Kaderiyye" de bunun kollarındandır.

mu'tezim معتزم (a.s.) : i'tizâm eden, giden, kendi yolunda giden. **2.** hevesle işgören. **3.** sağlam, sürekli.

mu'tezir معتذر (a.s. özr'den) : özür dileyen.

mu'tezir-âne معتذرانه (a.f.zf.) : özür dileyerek; özür diler gibi.

mutfî مطفی (a.s.) : ıtfâ eden, söndüren.

mutfiyyü'l-cemr : berdelacuz (kocakarı soğuğu) un altıncı günü.

muthef متحف (a.s.) : ithâf olunan şey, hediye.

muthif متحف (a.s.) : ithâf eden, hediye veren.

mu'tî معطی (a.s. atâ'dan) : îta eden, veren.

mutî, mutîa مطيع ، مطيعه (a.s. tâat'den) : **1.** itaat eden, boyun eğen. (bkz : münkad). **2.** bağlı. (bkz : tâbi'). **3.** rahat. **4. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

mu'tik معتق (a.s. ıtk'dan) : i'tâk eden, azâdeden, [köle] azâdeden.

mut'im مطعم (a.s. taâm'dan) : it'âm eden, yemek yediren. (bkz : fukara-perver).

mutlak, mutlaka مطلق ، مطلقه (a.s. talâk'dan) : **1.** ıtlak olunmuş, salıverilmiş, başıboş bırakılmış. **2.** kayıtsız, şartsız. **3.** yalnız, tek, salt. **Cehd-i mutlak, Hayr-i mutlak** : tek iyilik. **Hükûmet-i mutlaka** : kayıtsız şartsız, bir hükümdârın idâresi altında bulunan hükûmet. **Vekîl-i mutlak :** dilediği işi yapmakta serbest olan vekil (sadrâzam).

mutlakü'l-inân : yuları salıverilmiş, başıboş. **Vücûd-i mutlak, Zât-i mutlak :** Allah.

mutlaka مطلقا ("ka" uzun okunur. a.zf.) : her halde, ne olursa olsun, ille, illâ, illâki. (bkz : behemehal).

mutlaka-i âmme : **mant.** yalın *önerme, **fr. proposition assertorique.**

mutlakan مطلقاً (a.zf.). (bkz : mutlaka).

mutlakıyyet مطلقيت (a.i.) : kayıtsız şartsız bir hükümdârın idâresi altında bulunan hükûmet şekli.

mutlakıyyet-i idâre : bir kişinin arzusuna bağlı olan idâre sistemi.

mutmain مطمئن (a.s. tam'an'dan) : gönlü kanmış, içi rahat, şüphesi yok [kimse]. (bkz : emîn).

mutrib مطرب (a.s. tarab'dan) : **1.** ıtrâb eden, çalgı çalan, çalgıcı. (bkz : sâzende). **2.** şarkıcı, şarkı okuyan. (bkz : hânende).

mutribân مطربان (o.i. mutrib'in c.) : çalgı çalanlar, çalgıcılar.

mutrib-âne مطربانه (a.i.) : **müz.** adı anonim Tarîk-ı ber sâz âverden-i ûd'da geçen makam.

muttali' مطلع (a.s. tulû'dan) : öğrenmiş, haber almış, bilgili, haberli [olan].

muttarid مطرد (a.s. tard'dan) : ıttıratlı, bir düziye giden, sıralı, düzgün.

muttaride مطرده (a.s. tard'dan) : ["muttarid" in müen.]. (bkz : mutarrid).

muttariden مطرداً (a.zf.) : ıttıratlı olarak, bir düziye, bir teviye.

muttasıf متصف (a.s. vasf'dan) : ittisâf eden, vasıflanan, kendisinde bir hal, bir sıfat, bir vasıf bulunan.

muttasıfa متصفه (a.s. vasf'dan) : ["muttasıf" ın müen.]. (bkz : muttasıf).

muttasıl متصل (a.s. vasl'dan) : **1.** ittisâl eden, ulaşan, kavuşan, bitişen. **2.** aralıksız, hiç durmadan, biteviye. (bkz : dem-be-dem, lâ-yenkati').

muttasıla متصله (a.s. vasl'dan) : ["muttasıl" ın müen.]. (bkz : muttasıl).

muttasılan متصلاً (a.zf.) : **1.** bitişik olarak. **2.** bir düziye.

muvâade مواعده (a.i. va'd'den) : va'dleşme, sözleşme.

muvâaza مواعظه (a.i. va'z'dan) : vaaz ve nasîhat etme.

muvâcehât مواجهات (a.i. muvâcehe'nin c.) : yüzleşmeler, yüz yüze gelmeler.

muvâcehe مواجهه (a.i. vech'den) : **1.** yüzleşme, yüz yüze gelme. **2.** karşı, ön. **Bi'l-muvâcehe** : yüzleştirerek.

muvâceheten مواجهةً (a.zf.) : yüz yüze, karşı karşıya. (bkz : rû-be-rû).

muvâdaa موادعه (a.i. vedâ'dan. sül. : adâ) : **1.** düşmanlığı bırakıp barışma. **2.** bırakma, terketme.

muvâfakat موافقت (a.i. vefk'den) : **1.** uygunluk, uyma. (bkz : mutâbakat, münâsebet). **2.** uzlaşma, râzı olma, peki deme. **Bi'l-muvâfakat** : râzı olarak.

muvâfakat-i ef'âl : **fels.** *görevdeşlik, **fr. synergie.**

muvâfakat-ı tarafeyn : iki tarafın râzı olması.

muvâfakat-kâr-âne موافقتکارانه (a.f.zf.) : râzı olur şekilde, izin verircesine.

muvâfât موافات (a.i.) : sözünün eri olma.

muvaffak موفق (a.s. vefk'den) : **1.** Allah'ın yardımına ulaşmış, işi rast gitmiş [kimse]. **2.** başaran, beceren. **3. i.** erkek adı.

muvaffakıyyât موفقیات (a.i. vefk'den. muvaffakıyyet'in c.) : başarılar.

muvaffakıyyet موفقیت (a.i. vefk'den. c. : muvaffakıyyât) : Allah'ın yardımıyla başarı gösterme. **2.** ele geçirme, başarma.

muvaffık موفق (a.s. vefk'den) : muvaffak eden, başarı kazandıran [Allah]. **Cenâb-ı muvaffıkü'l-umûr** : işlerde muvaffakıyyet kazandıran [Allah].

muvâfık موافق (a.i. vefk'den) : **1.** uygun, yerinde. (bkz : münâsib). **2. müz.** Ali Şah bin Hacı Büke'nin edvarında (XV. yy.) andığı makam.

muvâhât مواخات (a.i. uhuvvet'den) : kardeş etme, kardeşliğe kabûl etme [birbirini].

muvâhebe مواهبه (a.i.) : çok bağışlama.

muvahhad, muvahhade موحد ، موحده (a.s. ve i. vahdet'den) : **1.** tevhîdedilmiş, bir ve tek hâle konmuş. **Düyûn-i muvahhade** : birleştirilmiş borçlar. **2. gr.** bir noktalı. **Bâ-i muvahhade** : **be** harfi [tek noktalı-].

muvahhid موحد (a.s. vahdet'den. c. : muvahhidîn) : tevhîdeden, Allah'ın birliğine inanan.

muvahhidân موحدان (a.i. vahdet'den. c. muvahhide'nin c.). (bkz : muvahhidîn[1]).

muvahhid-âne موحدانه (a.f.zf.) : muvahhid'e yakışır sûrette.

muvahhide موحده (a.s. vahdet'den) : ["muvahhid" in müen.]. (bkz : muvahhid).

muvahhidîn موحدین (a.s. vahdet'den) : **1.** tevhîdedenler, Allah'ın birliğine inananlar. **2.** Fas ve İspanya'da hüküm sürmüş olan bir hânedan.

muvahhiş موحش (a.s. vahşet'den) : tevhîş eden, korkutup ürküten. (bkz : mûhiş).

muvahhişe موحشه (a.s. vahşet'den) : ["muvahhiş" in müen.]. (bkz : muvahhiş).

muvâkaa مواقعه (a.i.). (bkz : mücâmaa).

muvâkebe مواكبه (a.i.) : bir işte gayret ve sebat gösterme.

muvâkere مواكره (a.i.) : tarlanın mahsûlünden bir kısmını almak şartıyla berâberce ekme.

muvakkar موقر (a.s. vekar'dan) : **1.** tevkir edilmiş, ağırlanmış, saygı gösterilmiş olan. **2.** vakarlı, ağırbaşlı. **3. i.** erkek adı.

muvakkaran موقراً (a.zf.) : **1.** ağırlanmış, saygı gösterilmiş olarak. **2.** vakarla, ağırbaşlılıkla.

muvakkat, muvakkate موقته ، موقت (a.s. vakt'den) : **1.** tevkît edilmiş olan, muayyen bir vakite mahsus, süreksiz, geçici. **2.** eğreti. **Hükûmet-i muvakkate** : geçici hükûmet.

muvakkaten موقتاً (a.zf.) : muvakkat, geçici olarak, eğreti olarak.

muvakkıf موقف (a.s. vakf'dan) : tevkîf eden, durduran, alıkoyan.

muvakki' موقع (a.i. vuku'dan) : fermanlara tuğra çeken kimse.

muvakkir موقر (a.s. vekar'dan) : tevkir eden, ağırlayan, saygı gösteren; ululayan.

muvakkit موقت (a.s. ve i. vakt'den) : **1.** tevkît eden, vakti tâyin eden kimse. **2.** tam ayarlı saat, **fr. chronomètre.**

muvakkit-hâne موقتخانه (a.f.b.i.) : muvakkit'in bulunduğu oda. [ekseriyâ, muvakkitle ve zamânı ta'yin eden âlet ve saatlerle birlikte, büyük câmilerin yanında bulunur].

muvâlât موالات (a.i. velliy'den) : dostluk, karşılıklı sevgi, koruma, yardım.

muvâneset موانست (a.i. üns'den) : **1.** ünsiyet peydâ etme, birbirine alışıp berâber yaşama. **2.** insandan kaçmayış, insana alışma.

muvânis موانس (a.i. üns'den) : **1.** ünsiyet peydâ eden, birbirine alışıp birlikte yaşayan. **2.** insandan kaçmayan, insana alışan.

muvârât موارات (a.i.) : bir şeyi örtüp gizleme.

muvâredât مواردات (a.i. vürûd'dan. muvârede'nin c.) : **1.** gelen şeyler, gelen eşyâ, **fr. provenances.** (bkz : idhâlât). **2.** ilhamlar, akla gelen şeyler.

muvârede مواردە (a.i. vürûd'dan. c. muvâredât) : **1.** gidip gelme. **2.** iki şâirin, birbirlerinden habersiz olarak, tesâdüfen aynı beyitleri söylemeleri.

muvârese موارثه (a.i. mîrâs'dan) : miras yeme [birbirinden].

muvâsaka مواثقه (a.i.) : birbirine söz verip anlaşma.

muvâsala, muvâsalat مواصلت ، مواصله (a. i. vusûl'den) : vâsıl olma, varma, ulaşma; yetişme. (bkz : vusûl).

muvâsât مواسات (a.i. vesy'den) : **1.** yardım, iyilik, dostluk etme. **2.** ölen bir me'murun âilesine maaş bağlama.

muvâsebe مواثبه (a.i. vusûb'dan) : atlama, zıplama, sıçrama [bir birinin üstüne].

muvassâ موصى (a.s. vesayet'den) : tavsiye olunan.

muvassî موصى (a.s. vesâyet'den) : (bkz : mûsî).

muvassile موصله (a.i.). (bkz : mûsile).

muvaşşah موشح (a.s. vişâh'dan) : **1.** süslenmiş, süslü, giyinip kuşanmış. **2. ed.** akrostiş, mısrâlarının ilk harfleri bir kelime meydana getiren manzûme. **3. i. müz.** eski Arap halk şiir ve müziğinde müşterek bir şekil olup, sonradan klâsik bir mâhiyet arzetmeye başlamıştır. Bugün elde besteleriyle birçok muvaşşah mevcuttur.

muvaşşahan موشحاً (a.zf.) : muvaşşah olarak.

muvât موات (a.i.) : ölüm. (bkz : mevt).

muvâtât مواطات (a.i.). (bkz : muvâfakat).

muvâyese موايسه (a.i.) : yeise, kedere düşürme.

muvâzaa مواضعه (a.i. vaz'dan) : **1.** bir meselede bahse girişme. **2. mec.** danışıklı dövüş. **Âdî (mutlak) muvâzaa : huk.** taraflar hiç bir işlem yapmadıkları halde üçüncü kişilere karşı işlem yapmış gibi görünmeleri. **Mevsûf (nisbî) muvâzaa : huk.** taraflar sırf üçüncü kişileri aldatmak üzere inanmadan yaptıkları muamele.

muvâzaaten مواضعةً (a.zf.) : danışıklı dövüşle.

muvâzabet مواظبت (a.i. vuzub'dan) : bir işe durmadan çalışma, bir işle dâimâ uğraşma.

muvâzât موازات (a.i. vezy'den) : **1.** muvâzî, paralel olma. **2.** mukavemet, dayanma.

muvâzâtiyye موازاتیه (a.i. vezy'den) : **fels.** *koşutluk, paralellik, **fr. parallélisme.**

muvâzene موازنه (a.i. vezn'den) : **1.** iki şey, vezince, ağırlıkça birbirine denk olma. **2.** karşılıklı iki şeyin denkliği, uygunluğu. **3.** gelir ile giderin bir gelmesi. **4.** kıyas, ölçü. **5. fiz.** *denge. **6. top., jeod.** ölçülen açı ve tullerin ölçü hatâlarının giderilmesini sağlamak üzere tatbîk edilen hesap ameliyesi.

muvâzene-i düveliyye : devletlerin tarafça bir gelmesi, bir kararda bulunması, statüko.

muvâzene-i kısmiyye : jeod., top. bir çok üçgen ve dörtgenle bir kaç bazdan meydana gelmiş bir nîrengi şebekesinin muvâzene hesaplarının doğruluk veyâ yanlışlık ameliyesinin sonunda kontrol edilebileceğinden bu mahzûru önlemek üzere şebekeyi gruplar hâlinde ele alarak her grubun kontrolünü sağlayan ve geri dönmeye mânî olan hesap sistemi, **Boltz Grup** muvâzenesi.

muvâzene-i mâliyye : devletin geliriyle giderinin bir olması.

muvâzene-i şebekiyye : jeod., top. bir takım üçgenler, dörtgenlerden teşekkül eden bir nîrengi şebekesinin kül hâlinde ölçme hatâlarının giderilmesi için tatbîk edilen hesap ameliyesi.

muvâzene-i umûmiyye : vekâletler bütçesinin bütünü. [mülhak, katma bütçeler buna dâhil değildir].

muvâzene-i zâviye : jeod., top. herhangi bir nîrengi şebekesinde ölçü hatâlarını gidermek için yalnız zâviye rasatlarına dayanan hesap sistemi.

muvâzene-i zû erbaati'l-adlâ : jeod., top. birinci derece, ikici derece şebekelerindeki zincirlerde ve bir nîrengi şebekesinin baz sisteminde kullanılan ve her köşesinde bütün köşelere rasat yapılan dörtgenin ölçü hatâlarını gidermek için kullanılan hesap sistemi.

muvâzenet موازنت (a.i. vezn'den) : **1.** denkleşme, denk gelme. (bkz : muvâzene). **2. fiz.** *denge.

muvâzenet-i dâime : **fiz.** bir cismi boşlukta tutan eksenin, o cismin ağırlık merkezinde dönmesiyle meydana gelen *denge.

muvâzenet-i gayr-i müstakırre : fiz. kararsız *denge.

muvâzenet-i gayr-i mütehavvile : **fiz.** bozulmaz *denge.

muvâzenet-i mâyiât : fiz. hidrostatik, **fr. hydrostatique.**

muvâzenet-i müstakırre : **fiz.** kararlı *denge.

muvâzenet-i mütehavvile : **fiz.** kararsız *denge.

muvâzıb مواظب (a.i. vuzub'dan) : bir işe durmadan çalışan, bir işle dâimâ uğraşan.

muvâzî موازی (a.s. vezy'den) : **geo.** paralel. **fr. parallèle.**

muvâzin موازن (a.s. vezn'den) : **1.** vezince, ağırlıkça birbirine denk olan. (bkz : muâdil). **2.** uygun, denk.

muvâzine موازنه (a.s.) : ["muvâzin" in müen.]. (bkz : muvâzin).

muvâziyye موازیه (a.s.) : ["muvâzî"nin müen.]. (bkz : muvâzî).

muvazza' موضع (a.s.) : îtibarsız [kimse].

muvazzaf, muvazzafa موظف ، موظفه (a. s.) : **1.** tavzîf edilmiş, kendisine vazîfe verilmiş. **2.** maaşla ta'yin edilmiş. **3. i.** ilk yapılan askerlik hizmeti.

muvazzaf zâbit : temelli *subay.

muvazzafan موظفاً (a.zf.) : vazîfeli olarak.

muvazzafîn موظفین (a.s. muvazzaf'ın c.) : (bkz : muvazzaf).

muvazzah موضح (a.s. vuzûh'dan) : tavzîh edilmiş, îzâh olunmuş, açıklanmış, etraflıca anlatılmış.

muvazzaha موضحه (a.s. vuzûh'dan) : ["muvazzah" ın müen.]. (bkz : muvazzah).

muvazzahan موضحاً (a.zf.) : vâzıh olarak, açıktan açığa.

muvazzıf موظف (a.s.) : tavzîf eden, vazîfelendiren; maaşlandıran.

muvazzih موضح (a.s. vuzûh'dan) : îzâh eden, açıklayan, ayrıntılı olarak anlatan.

mu'vecc معوج (a.s. avec, ivec'den) : yılankavî, dalgalı.

mûy موی (f.i.) : kıl. (bkz : mû).

mûy-i jülîde : karmakarışık saç.

mûyân مویان (f.i. mûy'un c.) : kıllar.

mûy-bend موی بند (f.b.i.) : saç bağı. (bkz : mûbend).

mûye مویه (f.i.) : hıçkıra hıçkıra ağlama.

mûye-ger مویه گر (f.b.s.) : hıçkıra hıçkıra ağlayan.

mûyî, mûyîn مویی ، مویین (f.s.) : **1.** kıldan. **2.** kürkten.

mûyîne مویینه (f.i.) : kürk.

mûyîne-dûz مویینه دوز (f.b.i.) : kürkçü.

mûy-tâb مویتاب (f.i.c. : mûy-tâbân) : mutaf, kıl dokuyan, kıldan eşyâ yapan.

mûy-tabân مویتابان (f.i. mûy-tâb'ın c.) : mutaflar, kıldan eşyâ yapanlar.

mûy-tâf مویتاف (f.b.i.). (bkz : mûy-tâb).

mûy-tâfân مویتافان (f.b.i. mûy-tâf'ın c.) : (bkz : mûy-tâbân).

muza'af مضعف (a.s.) : taz'îf edilmiş, bir o kadar daha çoğaltılmış, bir kat daha artmış.

muzâaf مضاعف (a.i. zıf'dan) : **1.** iki kat, kat kat, katmerli. **Cezr-i muzâaf** : iki kat kök.

muzâaf usûl : (bkz : usûl-i muzâafa). **2. a. gr.** aynı "orta harfi" ile lâmı "son harfi" aynı harfin tekerrüründen ibâret olan kelime. [musrir: musirr; müdrir : müdirr; hâdid : hadd... gibi].

muzâaf-ı devr-i kebîr : müz. devr-i kebîr usûlünün velvele esnâsında aldığı şekil.

muzâdd مضاد (a.s. zıdd'dan) : karşı, zıt. [Fransızcadaki : **-anti** karşılığı].

muzâdd-i iltihâb : hek. iltihâbı yokeden ilâç.

muzâdd-ı istitbâb : hek. bir tedavinin uygun olmadığını gösteren hal, kontrendikasyon.

muzâdd-i klor : kim. antiklor.

muzâdd-ı mürtecif : hek. kurtulma ümîdi kesilen bir hayvana, tecrübe için, geniş ölçüde verilen ilâç.

muzâdd-ı semm : kim. antitoksin.

muzâdd-ı taaffün (taaffünü gideren, mikropkıran) : **kim.** antiseptik.

muzâdd-ı tahammür : kim. mayabozan.

muzâdd-ı temsîl : biy., bot. *yadımlama, **fr. désassimilation.**

muzâdd-ı teşennüc : hek. tutya, bizmut, kâfurî, kediotu gibi, bir organın teşennücünü (büzülme, spazm) önleyici ilâç.

muzâdde مضاده (a.s. zıdd'dan) : ["muzâdd" ın müen.]. (bkz : muzadd).

muzâf مضاف (a.s. zayf'den. c. : muzâfât) : **1.** izâfe olunmuş, katılmış, bağlanmış, bağlı. **2. gr.** [isim takımlarında] *belirtilen, başka bir isme katılmış ve onu tamamlamış olan isim.

muzâf : gr. tamlanan.

muzâfun-ileyh : gr. [terkiplerde] *belirten, muzâfın (*belirtilen) bağlı bulunduğu isim [-**in** hâli, muzâfunileyh hâlidir; Türkçede muzâfunileyh önce, muzaf sonra gelir, ikisine birden : "terkîb-i izâfî" denir : "Kapının köşesi.." gibi].

muzâfun-ileyh : gr. tamlayan.

muzâfât مضافات (a.i. zayf'dan. muzâf'ın c.) : bir şeyin ilâveleri, ekleri; bir merkezin şubeleri, kolları. (bkz : ilâvât, mülhakat).

muza'fer مزعفر (a.s.) : **1.** safran renginde, sarı renkte. **2.** safranlı [pilâv]. **Pilâv-ı muza'fer :** safranlı pilâv.

muzaffer مظفر (a.s. zafer'den) : **1.** zafer, üstünlük kazanmış, üstün. **2. i.** erkek ve kadın adı.

muzaffer-âne مظفرانه (a.f.zf.) : muzaffer olana yakışır sûrette.

muzafferen مظفراً (a.zf.) : muzaffer olarak, üstünlük kazanarak, üstün gelerek.

muzafferiyyet مظفریت (a.i.) : muzafferlik, üstünlük, düşmana üstün gelme; bir işi gereği gibi başarma.

muzâhât مضاهات (a.i. zaht'den) : bir şeye benzeme. (bkz : müşâbehet).

muzâheret مظاهرت (a.i. zahr'dan). (bkz: müzâheret).

muzâhî مضاهی (a.s. zahy'den) : benzeyen, benzeyici. (bkz : mânend, şebîh).

muzâhir مظاهر (a.s. zahr'den). (bkz : müzâhir).

muzallefe مضلفه (a.i.) : **zool.** *toynaklılar, **fr. ongulés.**

muzallel مضلل (a.s. zıll'dan) : gölgeli, gölgelenmiş, gölge altında bulunan.

mu'zam معظم (a.s. azm'den. c. : maâzım, mu'zamât) : **1.** bir şeyin en büyük kısmı. **2.** îzâm edilmiş, büyütülmüş.

mu'zamât معظمات (a.s. azm'den) : mu'zam'ın c.) : büyütülmüş, büyük görülmüş şeyler. (bkz : muazzamât).

mu'zamât-ı umûr : işlerin büyütülmüş halleri.

muzâraa مذارعه (a.i.) : arşınla satma.

muzâri' مضارع (a.i.) : **1.** ortak. **2.** arkadaş. **3. gr.** geniş zaman. **4. ed.** aruz bahirlerinden birinin adıdır. Bizde kullanılmış olan vezinleri şunlardır : 1) mef'ûlü fâilâtün mef'ûlü fâilâtün; 2) mef'ûlü fâilâtü mefâîlü fâilün.

muzâriat مضارعت (a.i.) : muzârîlik.

muzcer مضجر (a.s. zucret'den) : ıztıraplı, sıkıntılı.

muzcir مضجر (a.s. zucret'den) ıztırap, sıkıntı veren.

mûze موزه (f.i.) : çizme.

mûze-dûz موزه دوز (f.b.i.c. : mûze-dûzân) : çizmeci, çizme dikici.

mûze-dûzân موزه دوزان (f.b.i. mûze-dûz'-un c.) : çizmeciler.

mûze-dûzî موزه دوزی (f.b.i.) : çizmecilik.

muzga مضغه (a.i. mazg'dan) : bir parça et.

muzırr, muzırre مضر ، مضره (a.s. zarar'dan) : zararlı, zarar veren, zarara sokan. **Haşerât-ı muzırre :** zararlı böcekler.

muzî' مذيع (a.s.) : izâa eden, meydana çıkaran, açığa vuran.

muzî' مضيع (a.s. zâyi'den) : zâyi' eden, kaybeden.

mûzî موذی (a.s. ezâ'dan) : îzâ eden, inciten, eziyet veren, rahat bırakmayan.

muzî, muzîe مضئ ، مضيئه (a.s. ziyâ'dan) : ziyâlandıran, ışık veren, parlayan, parlak. (bkz : münîr, ziyâ-dar). **Ecsâm-ı muzîa : astr.** ışık veren gök cisimleri.

mu'zib معذب (a.s. azâb'dan) : azap veren, eziyet eden, takılgan, mûzip. (bkz : muazzib).

muzîf مضيف (a.s.) : misâfir kabûl eden. (bkz : mîz-bân).

mûzih موضح (a.s. vuzûh'dan). (bkz : muvazzih).

muzîk مضيق (a.s. zîk'dan) : sıkan, darlaştıran, darlaştırıcı, sıkıştırıcı. (bkz : mudîk).

muzill مذل (a.s.) : zelîl kılan, zillete düşüren, aşağılaştıran, bayağılaştıran.

mûziyât مؤذيات (a.i. ezâ'dan) : insanı rahatsız eden küçük şeyler, hayvancıklar. [tahtakurusu, pire, sivrisinek.. gibi].

muzlim مظلم (a.s. zulmet'den) : **1.** karanlık. **Beyt-i muzlim** : karanlık oda, **fr. chambre noire. 2.** bilinmeyen, şüpheli. (bkz : mechûl). **3.** dehşetli; kara, uğursuz.

muzlim-âne مظلمانه (a.f.zf.) : karanlık olarak.

muzlime مظلمه (a.s. zulmet'den) : **1.** ["muzlim" in müen.]. (bkz : muzlim). **2. i.** kadın adı.

muzmahill مضمحل (a.s.) : çökmüş, çöküntüye uğramış, darmadağın olmuş, yok olmuş. (bkz : nâbûd).

muzmer مضمر (a.s. zımâr'dan. c. : muzmerât) : ızmâr edilmiş, gizli, saklı, örtülü, dışarı vurulmamış, içde saklı.

muzmerât مضمرات (a.s. muzmer'in c.) : gizli, saklı, örtülü, dışarı vurulmamış, içde saklı şeyler.

muzmerre مضمره (a.s.) : ["muzmer" in müen.]. (bkz : muzmer).

muzmir مضمر (a.s. zımâr'dan) : ızmâr eden, içinde saklayan, gizleyen.

muztacı' مضطجع (a.s. ıztıca'dan) : ıztıcâ eden, yan üstü yatan, yan tarafına uzanan.

muztacıan مضطجعاً (a.zf.) : ıztıcâ ederek, yan üstü yatarak, yan tarafına uzanarak.

muztarım مضطرم (a.s. ıztırâm'dan) : ıztırâm eden, alevlenen.

muztarib مضطرب (a.s. darb'dan) : ıztırâbı, sıkıntısı olan; rahatsız, çırpınıp duran.

muztarib-âne مضطربانه (a.f.zf. darb'dan) : ıztırapla, rahatsızlık, sıkıntı çekerek.

muztarr مضطر (a.s. zarûret'den) : çâresiz kalmış, ... zorunda kalmış; zorlanmış.

müâlefet مؤالفت (a.i. ülfet'den) : alışma, kaynaşma, dostluk, sevgi.

mübâade, mübâadet مباعده ، مباعدت (a.i. bu'd'dan) : **1.** [iki kişi] birbirinden uzaklaşma. (bkz : müfârakat[1]). **2.** birbirini sevmeyip soğuk ve uzak durma. (bkz : istikrâh).

mübâale مباعله (a.i.) : cilveleşme, oynaşma [karı koca]. (bkz : mülâabe).

mübâdât مبادات (a.i.) : düşmanca davranış; saldırganlık.

mübâdelât مبادلات (a.i. mübâdele'nin c.). (bkz : mübâdele).

mübâdele مبادله (a.i. bedel'den. c. : mübâdelât) : **1.** trampa, değiştokuş, bir şeyin başka bir şeyle değiştirilmesi. **2.** ulemânın kadılık ve medrese değiştirmeleri. [1654 den sonra bu söz yerine "mesâfe" kullanılmıştır].

mübâdere, mübâderet مبادره ، مبادرت (a. i. büdûr'dan) : bir iş yapmaya girişme.

mübâdî مبادی (a.s. bed'den) : meydana çıkaran, ortaya koyan.

mübâdil مبادل (a.i.s. bedel'den) : **1.** mübâdele olunmuş, başkasının yerine getirilmiş; bir şeye bedel tutulmuş. **2.** Türkiye'den gönderilen Rumlara karşı Yunanistan'dan gelen Türklere verilen bir ad.

mübâdir مبادر (a.s. büdûr'dan) : bir işe hemen girişen.

mübâgame مباغمه (a.i.) : tatlı dillilik.

mübâgat مباغات ("ga" uzun okunur. a.i. bagıyy'den) : kanunsuz evlenme.

mübâgate مباغته (a.i. bagt'dan) : birdenbire oluş; sataşma.

mübâgaze مباغضه (a.i. buğz'dan) : düşmanlık etme, kin besleme.

mübâgî مباغی (a.s.) : bâgî olma; isyân etme, ayaklanma.

mübâhasât مباحثات (a.i. mübâhase'nin c.) : **1.** bir iş hakkında iki veyâ daha çok kimse arasında edilen sözler, konuşmalar. **2.** iddiâlı, karşılıklı konuşmalar, bahse girişmeler.

mübâhasât-ı edîb-âne : terbiyelice mübâhaseler.

mübâhase مباحثه (a.i. bahs'den. c. : mübâhasât) : **1.** bir iş hakkında iki veyâ daha çok kimse arasında edilen söz, konuşma. **2.** iddiâlı, karşılıklı konuşma, bahse girişme. (bkz : münâkaşa).

mübâhât مباهات (a.i. behâ'dan) : övünme. (bkz : tefâhür). **Sermâye-i mübâhât** : haklı olarak övünme sebebi.

mübâhele مباهله (a.i. behl'den) : **1.** birbirine beddua etme, ilenme. **2.** birbirinden nefret etme. (bkz : mülâane).

mübâhî مباهی (a.s. behâ'dan) : övünen. (bkz : müftehir[1]).

mübâhis مباحث (a.s. bahs'den. c. : mübâhisîn) : bir mesele üzerinde konuşan, münâkaşa eden.

mübâhisîn مباحثين (a.s. mübâhis'in c.) : mübâhisler, bir mesele üzerinde konuşanlar, münâkaşa edenler.

müba'id, müba'ide مبعده ، مبعد (a.s. bu'd'dan) : teb'îdeden, uzaklaştıran. **Kuvve-i müba'ide** : Arz'ın merkezinden gelen te'sir.

mübâlâga مبالغه (a.i. bülûğ'dan) : **1.** işi, bir şeyi çok büyütme, pek ileri vardırma. **2.** pek fazla, çok aşırı. **3.** küçük bir şeyi büyük gösterme, **fr. exagération**.

mübâlâga-i Acemâne : Acemlere yaraşır sûrette yapılan mübâlâğa.

mübâlâga ile ism-i fâil : **a. gr.** "fa'al" kalıbına uyan kelimelerin ifâde ettiği : "en, pek, çok" mânâsını taşıyan şekli : ["bevvâl, halâl, cevvâl, gaddâr..." gibi].

mübâlâgat مبالغات ("ga" uzun okunur. a.i. mübâlâga'nın c.) : mübâlâgalar.

mübâlât مبالات (a.i. belv'den) : **1.** kayırma. (bkz : himâye). **2.** dikkat, îtina. **Adem-i**

mübâlât : dikkatsizlik, aldırış etmeme. 3. dikkat ve düşünce ile kaygılanma.

mübâlât-kâr مبالاتكار (a.f.zf.) : mübâlâtlı; dikkat, itinâ ve düşünce ile kaygılanan.

mübâlât-kâr-âne مبالاتكارانه (a.f.zf.) : mübâlâtkâr olana, dikkat, itinâ ve düşünce ile kaygılanana yaraşır sûrette.

mübâne مبانه (a.i.) : **huk.** [eskiden] talâk-ı bâinle boşanmış olan kadınlar.

mübârât مبارات (a.i.) : 1. bir kimsenin, karısından veyâ iş ortağından anlaşarak ayrılması, ayrılma. 2. misillemede bulunma. ["mübârâ" Acem şeklidir].

mübâree مبارئه (a.i. ber'den) : **huk.** kadın ve erkeğin, birbirlerinden alacaklı ve verecekli olmamak üzere nikâhı bozmaları.

mübârek مبارك (a.s. bereket'den) : 1. bereketli, feyizli. **Nîl-i mübârek** : verimli Nil. 2. Uğurlu, hayırlı, mutlu, kutlu. (bkz : feruh). **Îd-i mübârek** : kutsal bayram. 3. beğenilen, sevilen, kızılan, şaşılan kimse veyâ şey hakkında söylenir.

mübârek-bâd مبارك باد (a.f.b.s.) : 1. "mübarek olsun, kutlu olsun!" 2. tebrîk etme, kutlama.

mübâreke مباركه (a.s. ve i. bereket'den) : 1. mübârek, kutlu. 2. karşılıklı birbirini tebrik. **Emâkin-i mübâreke** (mübârek yerler) : Mekke, Medîne, Kudüs, Necef, Kerbelâ.. v.b. **Leyâlî-i mübâreke** (mübârek geceler) : ramazan, kandil.. v.b. **Eyyâm-ı mübâreke** : ramazan, bayram ve kandil günleri.

mübârekî مباركى (a.f.i.) : mübâreklik; tebrik, kutlama, gözaydın.

mübârezât مبارزات (a.i. mübâreze'nin c.) : cenkler, kavgalar, uğraşmalar.

mübâreze مبارزه (a.i. bürûz'dan) : cenk, kavga, uğraşma. **Meydân-ı mübâreze** : harb meydanı.

mübâreze-gâh مبارزه گاه (a.f.b.i.) : savaş meydanı.

mübârezet مبارزت (a.i.). (bkz : mübâreze).

mübâriz مبارز (a.s. bürûz'dan. c. : mübârizân, mübârizîn) : 1. döğüşe, güreşe kalkışan. 2. kuvvetli münâkaşaya girişen.

mübârizân مبارزان (a.s. mübâriz'in c.) : 1. döğüşe, güreşe kalkışanlar. 2. kuvvetli münâkaşaya girişenler.

mübâriz-âne مبارزانه (a.f.zf.) : döğüşe, güreşe, münâkaşaya kalkışana yakışırcasına, kavga edercesine.

mübârizîn مبارزين (a.s. mübâriz'in c.). (bkz : mübârizân).

mübâsele مباسله (a.i. besâlet'den) : savaşta saldırma, ileri atılma.

mübâsete مباسطه (a.i. besâtet'den) : biriyle teklifsiz görüşme.

mübâsil مباسل (a.s.) : kahramanlık, yiğitlik gösteren.

mübâşeret مباشرت (a.i. beşr'den) : bir işe başlama, girişme.

mübâşereten itlâf : **fık.** bir şeyi bizzat öldürme.

mübâşir مباشر (a.i. beşr'den) : 1. bir işe başlayan. 2. mahkemeden evrâkı getirip götürmek ve mahkemeye girecekleri ve şâhitleri yüksek sesle çağırmakla vazîfeli adliye me'muru. 3. muvakkat bir vazîfe olarak merkezden bâzı emirleri götüren ve icrâ salâhiyeti de olan kimse.

mübâşiriyye مباشريه (a.i.) : devletçe bir işi yapmaya me'mur edilenlerin masraflarına karşılık olmak üzere, gittikleri yerlerdeki halktan tahsîl olunan para.

mübâtana مباطنه (a.i. batn'dan) : bir mevzû (*konu) üzerinde karşılıklı çekişme.

mübâyaa مبايعه (a.i. bey'den. c. : mübâyaât) : satın alma.

mübâyaât مبايعات (a.i. bey'at'dan. mübâyaa'nın c.) : satın almalar.

mübâyenet مباينت (a.i. beyn'den) : 1. ayrılık, başkalık. 2. zıddiyet; tutmazlık.

mübâyin مباين (a.s.) : 1. başka türlü, ayrı. 2. zıt.

mübâyine مباينه (a.s.) : ["mübâyin" in müen.]. (bkz : mübâyin).

mübda' مبدع (a.s. bid'at 'den) : icat edilmiş, yaratılmış, benzersiz olarak ortaya konulmuş.

mübdaât مبدعات (a.i. mübda'ın c.) : icatlar, yeni buluşlar.

mübdi' مبدع (a.s. bid'at'dan) : **1.** ibdâ eden, îcâdeden, yeni şeyler bulan, söyleyen. **2.** din işlerinde bid'at ehlinden olan. **3.** benzeri görülmemiş şiir söyleyen.

mübdia مبدعه (a.s. bid'at'dan) : ["mübdi'" in müen.]. (bkz : mübdi').

mübeccel مبجل (a.s. becl ve bücûl'den) : **1.** yüceltilmiş, saygı gösterilmiş, yüce, ulu. **2. i.** kadın adı.

mübeddel مبدل (a.s. bedel'den) : tebdîl edilmiş, değişmiş, değiştirilmiş.

mübeddil مبدل (a.s. bedel'den) : **1.** tebdîl edici, değiştirici. **2. i. kim.** *değiştirgeç, **fr. convertisseur.**

mübeddile مبدله (a.s. bedel'den) : **1.** ["mübeddil" in müen.]. (bkz : mübeddil). **2. i. fiz.** transformatör.

mübehhic مبهج (a.s. behcet'den) : tebhîceden, güzelleştiren.

mübekkî مبكى (a.s.) : ağlatıcı. (bkz : mübkî).

mübellig مبلغ (a.s. bülûğ'dan) : **1.** teblîg eden, haber veren, bildiren. **2. i.** büyük câmilerde imamın söylediğini tekrarlayan kimse.

müberhen مبرهن (a.s. bürhân'dan) : **1.** bürhanlı, vesîka, delil ile ispât edilmiş. **2.** âşikâr, belli.

müberka' مبرقع (a.i.) : **1.** yüzü peçeyle örtülü, peçeli [kadın]. **2.** (bkz : müberkaa).

müberkaa مبرقعه (a.i.) : **1.** başı beyaz olan kara dişi koyun, marye. **2. müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamıdır. Zamânımıza kalmış bir tek peşrev vardır ki sâhibi meçhuldür. [Itrî'nin bu makamdan eserleri eski mecmûalarda görüldüğüne göre XVIII. asra kadar kullanıldığı anlaşılmaktadır].

müberrâ مبرا (a.s. berâ'dan) : berî kılınmış, temize çıkmış, aklanmış.

müberrât مبرات (a.i.c.) : yol, çeşme gibi hayrat ve hasenat nevinden olan şeyler.

müberred مبرد (a.s. berd'den) : tebrîdolunmuş, soğutulmuş.

müberrer مبرر (a.s.) : yemîni tasdik olunmuş.

müberrid مبرد (a.s. berd'den) : **1.** tebrîd eden, soğutan, soğutucu. **2. i.** karlık, su soğutan damacana. (bkz : mübrid). **3. kim.** *soğutkan, **fr. réfrigérant.**

mübeşşer مبشر (a.s. beşâret'den) : **1.** tebşîr olunmuş, kendisine müjde verilmiş. (bkz : mübşer). **Aşere-i mübeşşere.** (bkz : aşere). **2. i.** kadın adı.

mübeşşere مبشره (a.s. beşâret'den) : ["mübeşşer" in müen.]. (bkz : mübeşşer).

mübeşşir مبشر (a.s. beşâret'den. c. : mübeşşirîn) : **1.** tebşîr eden, müjdeci, muştucu. (bkz : beşîr, mübşir). **2.** dört İncil'i yazanlardan biri.

mübeşşirât مبشرات (a.s. mübeşşir'in c.) : hayırlı alâmetler.

mübeşşire مبشره (a.s. beşâret'den) : ["mübeşşir" in müen.]. (bkz : mübeşşir).

mübeşşirîn مبشرين (a.s. mübeşşir'in c.) : tebşîr edenler, müjdeciler, muştucular.

mübettel مبتل (a.s.) : ıslanmış.

mübevvil مبول (a.s. bevl'den) : bevli, idrârı, sidiği çoğaltan, idrar veren. (bkz : müdrir). **Edviye-i mübevvile : hek.** idrar söktürücü ilâçlar.

mübevvile مبوله (a.s.) : ["mübevvil" in müen.). (bkz : mübevvil).

mübeyyen مبين (a.s. beyân'dan) : tebeyyün etmiş, meydana çıkarılmış, açıkca söylenmiş, açıklanmış, açıklayan, bildiren.

mübeyyene مبينه (a.s. beyân'dan) : ["mübeyyen" in müen.]. (bkz : mübeyyen).

mübeyyiz مبيض (a.s. beyâz'dan. i.c. : mübeyyizîn) : tebyîz eden, müsveddeleri beyaza çeken kalem kâtibi. (bkz : müstensih).

mübeyyiza مبيضه (a.i.) : Horasanlı İbnü Mukanna' tarafdârı. [beyaz elbise giydiklerinden dolayı bu adı almışlardır. Kara elbise giyen muârızlarına : "müsevvide" denir].

mübeyyizât مبيضات (a.i.c.) : beyaza çekilmiş müsveddeler.

mübeyyizîn مبيضين (a.s. ve i. mübeyyiz'in c.) : tebyîz edenler, müsveddeleri beyaza çeken kalem kâtipleri.

mübezzir مبزر (a.i. bezr'den) : tohum ekecek âlet. (bkz : mibzer).

mübezzir مبذر (a.s.c. : mübezzirîn) : tebzîr eden, lüzumsuz, yersiz harcayan, israf eden.

mübezzire مبذره (a.s.) : ["mübezzir" in müen.]. (bkz : mübezzir).

mübezzirîn مبذرين (a.s. mübezzir'in c.) : tebzîr edenler, lüzumsuz harcayanlar, israfedenler.

mübhem, mübheme مبهم ، مبهمه (a.s. behm'den) : **1.** ibhâm olunmuş, belirsiz, bellisiz, örtülü, kapalı, anlaşılmaz. **2. gr.** *belgesiz. (bkz : gayr-ı muayyen).

mübhemü'l-meâl : meâli, mânâsı anlaşılmayan.

mübhem tahattur : **fels.** *anımsama, **fr. réminiscence.**

mübhemât مبهمات (a.i.c.) : **1.** müphem olan şeyler. **2.gr.** belgisiz sıfatlar, zamirler, edatlar.

mübhemiyyet مبهميت (a.i.) : belirsizlik, bellisizlik, örtülülük, anlaşılmazlık.

mübhic مبهج (a.s. behcet'den) : sevinç, ferahlık veren.

mübî' مبيع (a.s. bey'den) : satılmış şey.

müb'id مبعد (a.s. bu'd'dan) : ib'âdeden, uzaklaştıran.

mübîh مبيح (a.s.) : ibâha eden, izin veren, müsâade eden.

mübîn مبين (a.s. beyn ve beyân'dan) : **1.** hayrı, şerri, iyiyi ve kötüyü ayıran. **2.** açık, besbelli. (bkz : ayân, aşkâr). **Dîn-i mübîn** (açık, meydanda olan din) : İslâm dîni. **Kur'ân-ı mübîn** (iyiyi, kötüyü, hayrı, şerri bildiren kitap) : Kur'ân-ı Kerîm.

mübîne مبينه (a.s. beyn ve beyan'dan) : ["mübîn" in müen.]. (bkz : mübîn).

mübkî مبكى (a.s. bükâ'dan) : ağlatıcı. (bkz : mübekkî).

mübrem مبرم (a.s.) : kaçınılmaz, vazgeçilmez, önlenemez. **Belâ-yi mübrem** : kaçınılmaz belâ. **Kazâ-yi mübrem** : önlenemez kader.

mübreme مبرمه (a.s.) : ["mübrem" in müen.]. (bkz : mübrem).

mübrez مبرز (a.s. bürûz'dan) : ibrâz olunmuş, gösterilmiş, meydana çıkarılmış.

mübrid مبرد (a.s. berd'den). (bkz: müberrid).

mübrim مبرم (a.s. ibrâm'den) : **1.** ibrâm eden, zorlayan, zorlayıcı. **2.** mânâsız sözlerle can sıkan [adam].

mübrime مبرمه (a.s.) : ["mübrim" in müen.]. (bkz : mübrim).

mübriz مبرز (a.s. bürûz'dan) : ibrâz eden, gösteren, meydana çıkaran.

mübşer مبشر (a.s. beşâret'den) : ibşâr olunmuş, müjdelenmiş. (bkz : mübeşşer).

mübşir مبشر (a.s.) : ibşâr eden, müjdeleyen. (bkz : mübeşşir).

mübteda' مبتدع (a.s. bed' den). (bkz : mübtede').

mübtedâ' مبتداء (a..i. bed'den) : **1.** başlangıç, baş. **2. gr.** *özne [isim cümlelerinde].

mübtedâ-bih مبتدابه (a.b.s.) : kendisiyle başlanılan.

mübtede' مبتدع (a.s. bed'den) : aslında yok iken yeni çıkmış olan şey.

mübtedi' مبتدع (a.s. bed'den) : ibdâ' eden, yeni bir şey peydâ eden, bir yenilik ortaya koyan. **Tâife-i mübtedia** : bir İslâmî mezhebin adı.

mübtedî مبتدى (a.s. bed'den. c. : mübtediîn, mübtediyân) : [bir şey öğrenmeye] yeni başlayan, acemi.

mübtedia مبتدعه (a.s.) : ["mübtedi" in müen.]. (bkz : mübtedi').

mübtediîn مبتدئين (a.s. mübtedî'nin c.). (bkz : mübtediyân).

mübtediyân مبتديان (a.s. mübtedî'nin c.) : [bir işe] yeni başlayanlar, acemiler.

mübtedi-yâne مبتديانه (a.zf.) : acemicesine.

mübtega مبتغى ("ga" uzun okunur. a.s. ibtiga'dan. c. : mübtegıyyat) : arzu edilen, istenen.

mübtegıyyât مبتغيات (a.s. mübtega'nın c.) : arzu edilen şeyler, istenenler.

mübtehic مبتهج (a.s. behcet'den) : sevinen, sevinmiş. (bkz : memnûn, mesrûr, şâdân).

mübtehic'ül-kalb : gönlü şen, sevinçli.

mübtehil مبتهل (a.s.) : yalvaran, duâ edip yalvaran. (bkz : niyâz-kâr, niyâz-mend).

mübtel مبطل (a.s. butlân'dan) : iptâl olunmuş, hükümsüz bırakılmış, bozulmuş.

mübtel-i hiss : **hek.** hissi iptâl olunmuş. **fr.** anesthésique.

mübtelâ' مبتلع (a.s. bel'den) : yutulmuş; yenilmiş.

mübtelâ مبتلى (a.s. belâ'dan) : **1.** düşkün [fenâ şeylere]. **2.** tutkun, tutulmuş.

mübtelâ-yi aşk : aşka tutulmuş.

mübtelâ-yi maraz : hastalığa tutulmuş.

mübtelâyân مبتلايان (o.i. mübtelâ'nın c.) : fena şeylere düşkünlür, tutulmuşlar; tutkunlar, yakalanmışlar.

mübteli' مبتلع (a.s. bel'den) : bir şeyi yutan; yiyen.

mübtenâ مبتنى (a.s.). (bkz : mübtenî).

mübtenî مبتنى (a.s. binâ'dan) : **1.** ibtinâ eden, kurulu, kurulmuş olan. **2.** dayanan. (bkz : müstenid).

mübtesim مبتسم (a.s. tebessüm'den) : ibtisâm eden, gülümseyen.

mübtezel مبتذل (a.s. bezl'den) : **1.** pek bol ve ucuz [şey]. **2.** orta malı, ortaya düşmüş [kadın, kız]. **3.** değersiz, hor kullanılan.

mübtezele مبتذله (a.s. bezl'den) : ["mübtezel" in müen.]. (bkz : mübtezel).

mübtî' مبطى (a.s. batâet'den) : ağır hareket eden, ağır davranıp geciken.

mübtil مبطل (a.s.) : iptâl eden, hükümsüz bırakan, bozan.

mübtil-i hiss : **huk.** hissi iptâl eden.

mübtile مبطله (a.s.) : ["mübtil" in müen.]. (bkz : mübtil).

mübzi' مبضع (a.i. bızâa, bıdâa'dan) : kârı tamâmen kendisine kalmak üzere birine sermâye veren.

müca'ad مجعد (a.s. ca'd'dan) : kıvırcık, kıvrılmış, lülelenmiş [saç]. **Zülf-i müca'ad** : kıvırcık kahkül. (bkz : mûy-i mergul).

mücâb مجاب (a.s. cevâb'dan) : **1.** kabûl cevâbı almış olan. **2.** duâsı kabûl olunan. (bkz : müstecâb).

mücâdelât مجادلات (a.i. cedel'den, mücâdele'nin c.) : mücâdeleler, savaşmalar, uğraşmalar.

mücâdele مجادله (a.i. cedel'den. c. : mücâdelât) : **1.** iki kişi bir mesele üzerinde çekişme. **2.** uğraşma, savaşma, savaş.

mücâdele-i milliyye (millî mücâdele) : Kurtuluş savaşı (1919 - 1922).

mücâdil مجادل (a.s. cedel'den) : mücâdele eden, çekişen, uğraşan, savaşan.

Mücâdile مجادله (a.i.) : Kur'ân'ın 58 inci sûresi. 22 âyettir, Medine'de nâzil olmuştur.

mücâhedât مجاهدات (a.i. mücâhede'nin c.) : mücâhedeler.

mücâhede مجاهده (a.i. cehd'den) : **1.** uğraşma, savaşma. **2.** nefsi yenmeye olan çalışma. **3.** din düşmanlarıyla savaşma.

mücâhere, mücâheret مجاهره ، مجاهرت (a.i. cehr'den) : karşılıklı olarak bir şeyi meydana çıkarma, ortaya çıkarma.

mücâhereten مجاهرةً (a.zf.) : meydana çıkararak, ortaya koyarak.

mücâhid مجاهد (a.s. cehd'den. c. : mücâhidîn) : **1.** cihâd eden, din düşmanlarıyla savaşan. **2.** savaşan, uğraşan, savaşçı. **3. i.** erkek adı.

mücâhid-âne مجاهدانه (a.f.zf.) : mücâhit olana yakışacak sûrette.

mücâhide مجاهده (a.s. cehd'den) : ["mücâhid" in müen.]. (bkz : mücâhid).

mücâhidîn مجاهدين (a.s. mücâhid'in c.) : mücâhitler; din düşmanlarıyla savaşanlar; uğraşanlar, savaşanlar.

mücâlede مجالده (a.i.) : harb âletiyle vuruşma.

mücâlese, mücâleset مجالسه ، مجالست (a. i. cülûs'dan) : birlikte, berâber oturma.

mücâlis مجالس (a.s. cülûs'dan) : birlikte oturan.

mücâmaa, mücâmaat مجامعه ، مجامعت (a. i. cem'den) : cimâ etme, cinsî münâsebette bulunma.

mücâmele, mücâmelet مجامله ، مجاملت (a.i. cemâl'den) : dirlik düzenlik, karşılıklı iyi muâmelede bulunma, güzel geçinme.

mücânebet مجانبت (a.i. cenb'den) : bir şeyden sakınma, çekinme, çekilme, uzak durma. (bkz : ihtirâz, tevakkî).

mücâneset مجانست (a.i. cins'den) : benzeme, hemcins olma, hemcinslik, fr. **homogénéité**. (bkz : tecânüs).

mücânib مجانب (a.s. cenb'den) : çekinen; **mat.** *sonuşmaz.

mücânis مجانس (a.s. cins'den) : aynı cinsten olan. (bkz : mütecânis).

mücâraha مجارحه (a.i. cerh'den) : karşılıklı birbirini yaralama.

mücârât مجارات (a.i.) : yürümekte yarış etme.

mücâreze مجارزه (a.i.) : **1.** açık saçık sözlerle lâtîfede bulunma. **2.** eşek şakası yapma.

mücârre مجاره (a.i.) : birinin hakkını uzatıp süründürme, sürücemede bırakma.

mücâseret مجاسرت (a.i. cesâret'den) : cesâret etme.

mücâsir مجاسر (a.s. cesâret'den) : cesâret eden.

mücâvebe مجاوبه (a.i. cevâb'dan) : cevaplaşma, birbirine cevap verme; mektuplaşma.

mücâvedet مجاودت (a.i. cûd'dan) : birine karşı kerem ve ihsân etme.

mücâveret مجاورت (a.i. civâr'dan) : mücâvirlik, komşuluk. (bkz : hem-sâyegî).

mücâveze مجاوزه (a.i.) : **1.** sınırı aşma. **2.** bağışlama, göz yumma.

mücâvir مجاور (a.s. civâr'dan) : **1.** komşu. **2.** mâbet veyâ bir tekke yakınlarına çekilip oturan. **3.** yurdunu ve diyârını terkederek zamânını Harameyn-i Şerîfeyn'de ibâdetle geçiren.

mücâvir zâviye : **mat.** komşu *açı.

mücâvirân مجاوران (a.i. mücâvir'in c.) : komşular. (bkz : mücâvir[2,3]).

mücâviz مجاوز (a.s.). (bkz : mütecâviz).

mücâz مجاز (a.s. cevâz'dan) : **1.** câiz, uygun görülmüş. **2.** icâzet almış, icâzetnâme, izin verilmiş [kendisine], diplomalı.

mücâzât مجازات (a.i. cezâ'dan) : **1.** karşılık. **2.** bir suça karşı cezâ çektirme.

mücâzât-ı te'dîbiyye : **huk.** bir haftadan ziyâde hapis, muvakkat sürgün, me'mûriyetten çıkarma ve para cezâsı gibi cezâlar.

mücâzât-ı tekdîriyye : **huk.** yirmi dört saatten bir haftaya kadar hapis ve yüz kuruşa kadar para cezası.

mücâzât-ı terhîbiyye : **huk.** îdam, kürek, kalebendlik, müebbet sürgün, rütbe ve me'murluktan mahrûmiyet, medenî hukuktan ıskat gibi cezâlar.

mücâzâten مجازاتاً (a.zf.) : cezâ olarak.

mücazebât مجاذبات (a.i. mücâzebe'nin c.) : birbirini çekmeler, çekişmeler.

mücâzebe مجاذبه (a.i. cezb'den) : **1.** iki kişi birbirini çekme, çekişme. **2.** birbirinin çekiminde olma [nesneler hakkında].

mücâzefe مجازفه (a.i.) : **fık.** götürü satma.

mücber مجبر (a.s. cebr'den) : icbâr olunan, olunmuş, zorlanılmış, zorlanılan.

mücbir, mücbire مجبره ، مجبر (a.s. cebr'den) : İcbâr eden, zorlayan, zorlayıcı. (bkz : câbir). **Âmir-i mücbir** : korkutan, yıldıran âmir. **Kuvve-i mücbire** : zorlayan kuvvet. **Esbâb-ı mücbire** : **huk.** zorlayıcı sebepler.

mücebbir مجبر (a.i. cebr'den) : çıkıkçı.

mücedded مجدد (a.s.) : tecdîdolunmuş, yenilendirilmiş, yeni, yepyeni.

müceddede مجدده (a.s.) : ["mücedded" in müen.]. (bkz : mücedded).

müceddeden مجدداً (a.zf.) : yeni olarak, yeni baştan.

mücedder مجدر (a.s. cederî'den) : **1.** çiçek çıkarmış. **2.** çiçekbozuğu [adam].

müceddid مجدد (a.s. cedîd'den) : **1.** tecdîdeden, yenileyen, yenileyici, yeni bir şekil ve sûret veren. **2.** dîne yeni bir veche veren zat.

müceddid-i elf-i sânî : Hicrî ikinci bin yılının müceddidi İmam-ı Rabbânî.

müceddid-âne مجددانه (a.f.zf.) : tecdîd edene, yenileyene, yenilik yapana yakışır bir yolda.

müceddidîn مجددين (a.s. müceddid'in c.) : yenilik yapanlar.

müceddidiyye مجدديه (a.i.) : Nakşıbendî tarikatinin bir kolu.

müceff مجف (a.s. cevf'den) : cevfli, içi boş.

müceffef مجفف (a.s. ceff'den) : tecfîf olunmuş, kurutulmuş; suyu çekilmiş, nemi kalmamış, kurumuş.

müceffif مجفف (a.s. ceff'den) : tecfîf edici, kurutucu.

mücehhel مجهل (a.s. cehl'den) : bilinmez bir hâle getirilmiş.

mücehhelen مجهلاً (a.zf.) : mücehhel olarak, bilinmeyerek.

mücehhez مجهز (a.s. cihâz'dan) : techîz olunmuş, donanmış, donatılmış, hazırlanmış.

mücehhez-i mâiye : zool. *kurbağazehirigiller, **fr. hydrocharidées.**

mücehhiz مجهز (a.s. cihâz'dan) : **1.** techîz eden, donatan. **2.** armadar.

mücelcel مجلجل (a.s. cülcül'den) : çıngıraklı, çıngırağı olan. **Ester-i mücelcel** : çıngıraklı katır.

mücellâ مجلى ، مجلا (a.s. cilâ'dan) : cilâlı, parlatılmış, parlak. **Mir'ât-ı mücellâ** : parlak ayna.

mücelled مجلد (a.s. cild'den) : teclîdolunmuş, ciltlenmiş.

mücelledât مجلدات (a.i. mücelled'in c.) : ciltlenmiş, ciltli kitaplar.

mücellede مجلده (a.s.) : ["mücelled" in müen.]. (bkz : mücelled).

mücellî مجلى (a.s. cilâ'dan) : **1.** cilâ veren; cilâcı. **2.** açıp temizleyici.

mücellid مجلد (a.s. ve i. cild'den, c. : mücellidîn) : teclîdeden, kitap ciltleyen, ciltçi.

mücellid-hâne مجلد خانه (a.f.b.i.) : matbaalarda kitap, defter, takvim gibi şeylerin ciltlendiği atölye.

mücellidîn مجلدين (a.s.i. mücellid'in c.) : teclîdedenler, kitap ciltleyenler, ciltçiler.

mücelliyyât مجليات (a.i. cilâ'dan. mücelli'nin c.) : çıban, sivilce gibi şeyleri giderip cilde güzellik, tâzelik veren ilâçlar.

mücemmed مجمد (a.s. cümüd'den) : dondurulmuş.

mücemmid مجمد (a.s.) : dolduran.

mücennah مجنح (a.s. cenâh'dan) : cenahlı, kanadlı.

mücenneb مجنب (a.i.) : **müz.** Taninî'den küçük, bakıyyeden büyük iki aralığın ortaklaşa adı. Bunlardan biri küçükçe büyük ikili (182 cent) dir ve "büyük mücenneb" adıyla anılır, öteki büyükçe küçük ikili (112 cent) olup buna "küçük mücenneb" diyebilinir.

mücennebe مجنبه (a.i.) : savaşıcı asker.

mücennebü'z-zeyl مجنب الزيل (a.b.i.) : **müz.** hâlen mağribde (batı İslâm âlemi) kullanılan bir mürekkep makam.

mücenned مجند (a.i.) : sıralanmış asker.

mücerreb مجرب (a.s. tecribe'den) : tecrübe olunmuş, denenmiş, sınanmış.

mücerrebân مجربان (a.s. mücerreb'in c.) : denenmişler, denenmiş olanlar.

mücerrebât مجربات (a.s. mücerreb'in c.) : tecrübe olunmuş, denenmiş, sınanmış şeyler; görgü.

mücerrebât-ı yakîniyye : iyice edinilmiş tecrübeler.

mücerrebe مجربه (a.s. tecrib'den) : ["mücerreb" in müen.]. (bkz : mücerreb).

Mücerreb-nâme مجربنامه (a.f.b.i.) : Amasyalı Sabuncuoğlu Şerefüddin bin Alî'nin 1468 de yazdığı hekimliğe dair eseri.

mücerred, mücerrede مجرد ، مجرده (a.s. cered'den. c. : mücerredât) : **1.** tecrîdedilmiş, soyulmuş, çıplak. **2.** tek, yalnız. **3.** karışık

ve katışık olmayan. **4. gr.** yalın, *soyut. **fr. abstrait. 5.** eski yazıda noktasız harflerle yazılmış manzûme yâhut mensûre. (bkz : mühmel). **6. fels., mat.** *soyut, **fr. abstrait. Bu'd-i mücerred :** *soyut uzaklık. **7.** bekâr, **fr. célibataire. 8. zf.** yalnız, ancak, fakat. **Pâye-i mücerrede** : ulemâya mahsus mühim ve me'mûriyetsiz bir rütbe.

mücerredât مجردات (a.s. mücerred'in c.) : mücerred, *soyut mefhumlar.

mücerrediyyet مجرديت (o.i. cered'den) : **1.** çıplaklık. **2.** *soyutluk. **3.** bekârlık.

mücerrib مجرب (a.s. tecribe'den. c. : mücerribîn) : tecrübe eden, deneyen, sınayan.

mücerribân مجربان (a.f.s. mücerreb'in c.) : tecrübe edenler, deneyenler, sınayanlar. (bkz : mücerribîn).

mücerribe مجربه (a.s. tecribe'den) : ["mücerrib" in müen.]. (bkz : mücerrib).

mücerribîn مجربين (a.s. mücerrib'in c.). (bkz : mücerribân).

mücerrid مجرد (a.s.) : **1.** tecrîdeden, ayıran. **2. fiz.** *yalıtkan.

mücerride مجرده (a.s.) : ["mücerrid" in müen.]. (bkz : mücerrid).

mücessem, mücesseme مجسم ، مجسمه (a. s. cism'den) : **1.** tecessüm etmiş, cisimlenmiş, cisimli. **2.** üç boyutlu (uzunluğu, enliliği, kalınlığı) olan cisim. **Hendese-i mücesseme** : *uzay geometri. **İstihkâmât-ı mücesseme** : yerli, esaslı istihkâmlar. **Küre-i mücesseme**: *yerküre. **Nâmûs-ı mücessem** : çok nâmuslu. **Nûr-i mücessem :** canlı kılığa girmiş olan nur; çok parlak ve güzel.

mücessem kat'-ı mükâfî : mat. paraboloit.

mücessem kat'-ı nâkıs : mat. elipsoit.

mücessem kat'-ı nâkısî : mat. elipsoidal.

mücessem kat'-ı zâid : mat. hiperboloit.

mücessem kat'-ı zâidî : mat. hiperboloidal.

mücessemât مجسمات (a.s. cism'den. mücesseme'nin c.) : **1.** cisimler, katı nesneler. **2.** üç buutlu (*boyutlu) olan geometri cisimleri.

mücessemât-ı eflâtûniyye : Eflâtûn'un beş düzgün şekli. [dörtyüzlü, altıyüzlü, sekizyüzlü, onikiyüzlü, yirmiyüzlü].

mücessime مجسمه (a.i. cism'den) : **1. fels.** *insanbiçimlilik, antropomorfizm, **fr. anthropomorphisme.** (bkz : müşebbihe). **2.** kelâmcı mezheplerden biri.

mücevher مجوهر (a.s. cevher'den) : **1.** cevher ile süslenmiş, elmaslı. **2. gr.** yalnız noktalı olan harfleri "ebced" hesâbına göre sayıldığı zaman târih çıkan beyt veyâ mısrâ. **3. i. g. s.** geometrik tezhip (süsleme) motifi.

mücevherât مجوهرات (a.i.c.) : elmas, zümrüt, yâkut ve benzerleri gibi süs taşlarıyla bezenmiş olan takımlar, zînet eşyâsı.

mücevvef مجوف (a.s. cevf'den) : tecvîfolunmuş, oyuk, içi boş [şey].

mücevver مجور (a.s. cevr'den) : tecvîr olunmuş, zor ve sıkı altında bulundurulmuş; çevrilmiş.

mücevvez مجوز (a.s. cevâz'dan) : tecvîz olunmuş, câiz görülmüş, izin verilmiş.

mücevveze مجوزه (a.i.) : [eskiden] başa giyilen, üstü bombeli bir çeşit kavuk, büyük sarık. (bkz : ersûsa).

mücevvid مجود (a.s. tecvîd'den) : Kur'ân'ı tecvit usûlüne göre yoluyla okuyan, tecvîdi iyi bilen.

mücîb مجيب (a.s. cevâb'dan) : icâbet eden, teklîfi kabûl eden, istenileni yapan, sorulana cevap veren.

mücîbe مجيبه (a.s. cevâb'dan) : ["mücîb" in müen.]. (bkz : mücîb).

mücidd مجد (a.s. cidd'den) : çok çalışan.

mücidd-âne مجدانه (a.f.zf.) : çok çalışırcasına, büyük bir çalışkanlıkla.

mücîz مجيز (a.s. icâzet'den) : icâzet veren, izin veren.

müclâ مجلى (a.s. iclâ'dan) : iclâ olunmuş, sürülmüş, sürgün edilmiş.

mücmel مجمل (a.s. cümle'den) : icmâl olunmuş, kısa ve az sözle anlatılmış, öz. (bkz : hulâsa, muhtasar).

mücmelen مجملاً (a.zf.) : mücmel, kısa olarak, kısaltarak, az sözle. (bkz : hulâsatan, muhtasaran).

mücrim مجرم (a.s. cürm'den. c.: mücrimîn) : cürüm işlemiş, suçlu (*sanık).

mücrimîn مجرمين (a.s. mücrim'in c.) : cürüm işlemiş olanlar, suçlular. **İâde-i mücrimîn** : suçluların geri gönderilmesi.

mücrimiyyet مجرميت (o.i.) : suçluluk.

mücrimiyyet karârı : huk. *suçlandırma kararı.

müctebâ مجتبى (a.s. ceby'den) : **1.** seçilmiş, seçkin. (bkz : ber-güzîde). **2. i.** erkek adı.

müctehed مجتهد (a.s.) : içtihâdolunmuş.

müctehedün-fîhâ : üzerinde ictihâdedilen mesele.

müctehez مجتهز (a.s. cihâz'dan) : techîz olunmuş, tertîp ve tanzîm olunmuş, donatılmış.

müctehid مجتهد (a.s. ve i. cehd'den. c. : müctehidîn) : **1.** içtihâdeden, gücü yettiği kadar çalışan. **2.** âyet ve hâdislerden şer'î hükümler çıkaran din allâmesi : İmâm-ı A'zam gibi. [İran'da bütün Şîî âlimlere verilen bir addır].

müctehid fi'l-mes'ele : huk. [eskiden] herhangi bir mezhepte karşılaşılan ve daha önce o mezhebin imâmı tarafından hükme bağlanmamış olan meselelere dâir ictihadda bulunmaya muktedir fakih. [meşâyih-i hanefiyeden : Tahavî-Ebû-Hasan el-Kerhî, Şemsü'l-eimme el-Hulvânî, Şemsü'l-eimmet es-Serahsî, Fahrü'l-İslâm Pezdevî ve emsâli gibi].

müctehid fi'l-mezheb : huk. [eskiden] doğrudan doğruya şer'î delillere mürâcaatla ahkâm istinbâtı iktidar ve ehliyetini hâiz olmakla berâber sâhib-i mezhebin te'sîs ettiği usûl ve kavâid üzerine hareket eden müçtehit. [İmâm-ı A'zam'ın talebesinden : İmâm-ı Ebû Yûsuf, İmâm-ı Muhammed, İmâm-ı Züfer ve emsâli gibi].

müctehid fiş'-şer' : huk. [eskiden] ne fürûda, ne de usûlde başka bir müctehidi taklîd etmeyip usul kaideleri te'sis ve fürûun hükümlerini şer'î delillerden istinbât eden zevât. [İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe, İmâm-ı Mâlik, İmâm-ı Şâfiî, İmâm-ı Ahmed ve bunların emsâli gibi].

müctehid-i muhtî : fık. içtihâdında hatâ eden fakih.

müctehidün-fîh : fık. hakkında kat'î delil bulunmayan mesele.

müctehidîn مجتهدين (a.s. ve i. müctehid'in c.). (bkz : müctehid²).

müctelib مجتلب (a.s.) : sürüp götüren.

müctemi', müctemia مجتمعه ، مجتمع (a.s. cem'den) : ictimâ eden, toplanan, toplanmış, toplu; birikmiş, birleşmiş. **Memâlik-i müctemia** : Amerika Birleşik Devletleri. (bkz : Cemâhîr-i müttehide).

müctemian مجتمعاً (a.zf.) : cemaatle, toplu bir halde.

müctenâ مجتنى (a.s.) : ictinâ olunmuş, devşirilmiş, toplanılmış.

müctenib مجتنب (a.s. cânib'den) : ictinâbeden, sakınan, çekinen, uzak duran, bir şeye karışmayan. (bkz : mütecânib).

müctenibü'l-kils : coğr. *kireçyeren.

müctenih مجتنح (a.s. cenâh'dan) : **1.** ictinâh eden, meyillenen, bir tarafa eğilen. **2.** secdede, usûlüne göre ellerini yere koyup dirseklerini açarak kollarını kanad şeklinde tutan. **Sâcid-i müctenih :** bu yolda secdeye kapanan.

mücterî مجترى (a.s. ictirâ'dan) : cür'et eden, cesâret eden.

mücterin مجترن (a.s.) : mesleğinde tecrübeli, mâhir olan. **fr. expérimenté. Tabîb-i mücterin** : tecrübeli, değerli hekim.

mücterr مجتر (a.s.) : ictirâr eden, geviş getiren, **fr. ruminant.**

mücterre مجتره (a.s.) : **zool.** geviş getiren. **Hayvânât-ı mücterre :** geviş getiren hayvanlar, **fr. ruminants.**

müctess مجتث (a.i.) : **ed.** aruzda bir bahrin adıdır. Bizde kullanılmış olan vezinleri şunlardır : 1) mefâilün feilâtün mefâilün feilâtün (az kullanılır); 2) mefâilün feilâtün mefâilün feilün; 3) mefâilün fâilâtün mefâilün fa'lün.

müctevir مجتور (a.s. civâr'dan) : ictivâr eden, komşu olan.

müd مد (a.i.). (bkz : müdd).

müdâabe مداعبه (a.i.) : şakalaşma. [şiirde : "müdâabet" şeklinde geçer].

müdâbere مدابره (a.i. dübr'den) : birbirine arkasını dönme.

müdâfaa مدافعه (a.i. def'den. c. : müdâfaât) : **1.** def'etme, bir saldırışa karşı durma. **2.** koruma, korunma. **3. huk.** *savunma.

müdâfaa-i hukuk (cemiyeti) : **tar.** kurtuluş savaşından önce Atatürk tarafından kurulmuş olan bir cemiyet.

müdâfaa-i milliyye : millî müdâfaa, millî *savunma.

müdâfaa-i meşrûa : **huk.** cana ve ırza karşı yapılan haksız ve sert bir saldırışın, başka türlü önlenmesi kabil olmadığı takdirde kuvvetle önlenmesinden ibâret tabîî bir hak.

müdâfaa-i nefs : nefsini müdâfaa etme, kendini koruma.

müdâfaât مدافعات (a.i. def'den. müdâfaa'nın c.) : korunmalar, *savunmalar.

müdâfaaten مدافعةً (a.zf.) : müdâfaa, *savunma, korunma yoluyla.

müdâfi' مدافع (a.s. def'den. c. : müdâfiîn) : müdâfaa eden, koruyan, *savunan, dayanan. **Vekîl-i müdâfi'** : suçlunun avukatı.

müdâfiîn مدافعين (a.s. müdâfi'in c.) : müdâfaa edenler, koruyanlar, *savunanlar, dayananlar.

müdâhalât مداخلات (a.i. müdâhale'nin c.) : karışmalar, araya girmeler, el katmalar, sokulmalar.

müdâhale مداخله (a.i. duhûl'den. c. müdâhalât) : karışma, araya girme, el katma, sokulma.

müdâhane مداهنه (a.i. dehen'den) : dalkavukluk, koltuklama. ["müdâhanet" şeklinde de kullanılır].

müdâhane-kâr مداهنه كار (a.f.b.s.) : dalkavuk, koltukçu.

müdâhane-kâr-âne مداهنه كارانه (a.f.zf.) : dalkavuklukla, koltuklayarak.

müdâhere مداهره (a.i.) : sakınmadan, çekinmeden mukavele yapma.

müdahhan مدخن (a.s. duhan'dan) : dumanlı, tütmüş.

müdâhil مداخل (a.s. duhûl'den. c. : müdâhilân, müdâhilîn) : dâhil olan, karışan.

müdâhilân مداخلان (a.s. müdâhil'in c.) : müdâhil olanlar, karışanlar. (bkz : müdâhilîn).

müdâhilîn مداخلين (a.s. müdâhil'in c.) : dâhil olanlar, karışanlar. (bkz : müdâhilân).

müdâhin مداهن (a.s. dehen'den) : müdahene eden, yüze gülen, dalkavuk.

müdâhin-âne مداهنانه (a.f.zf.) : yüze gülene yakışır sûrette, dalkavukça.

müdâm مدام (a.s. devâm'dan) : **1.** devâm eden, süren, sürekli. **2.** devâm eden, arası kesilmeyen. **Mest-i müdâm** : durmadan şarap içen, şarap ayyaşı. **Şürb-i müdâm** : devamlı içme. **Zevk-i müdâm** : hiç bitmeyen zevk. **3. i.** şarap. (bkz : bâde, hamr, mey, sahbâ).

müdâme مدامه (a.i.) : şarap. (bkz : mey, bâde, hamr, müdâm, sahbâ).

müdâmele مداماله (a.i.) : yüzü gülme, idâre etme.

müdâmere مدامره (a.i.) : mihnet ve sıkıntı ile sabahlama.

müdâmî مدامی (a.s.) : durmadan şarap içen.

müdâm-kâre مدامكاره (a.f.b.s.) : her zaman yapan, işleyen.

müdânî مدانی (a.s.) : yakın eş, benzer. **Bî-müdânî** : eşsiz, benzersiz.

müdârâ مدارا (f.i.) : yüze gülme, dost gibi görünme.

müdârât مدارات (a.i. dery'den) : yüze gülme, dost gibi görünme.

müdârese مدارسه (a.i. ders'den) : ders verme, ders alıp verme.

müdâvâ, müdâvât مداوا ، مداوات (a.i. devâ'dan) : devâ arama, hastaya bakıp ilâç verme.

müdâvele مداوله (a.i. devlet'den) : **1.** devrettirme, elden ele gezdirme. **2.** döndürme, çevirme. **3.** fikir verme, konuşma.

müdâvele-i efkâr : düşüncelerini birbirine söyleme, bir mesele üzerinde konuşma.

müdâvemet مداومت (a.i. devâm'dan) : **1.** devâm etme, bir yere her vakit gidip gelme. **2.** bir işe aralıksız çalışma.

müdâvere مداوره (a.i. devr'den) : tedvîr etme, idâre etme, döndürme.

müdâvî مداوی (a.s. devâ'dan) : devâ bulan, ilâç veren; iyileştiren. **Tabîb-i müdâvî** : tedâvi eden doktor.

müdâvim مداوم (a.s. devâm'dan. c. : müdâvimîn) : **1.** devâm eden [bir yere], bir işe aralıksız çalışan. **2.** bir yere devamlı olarak gidip gelen [kimse].

müdâvime مداومه (a.s. devâm'dan) : ["müdâvim" in müen.]. (bkz : müdâvim).

müdâvimîn مداومین (a.s.) : **1.** devâm edenler [bir yere], bir işe aralıksız çalışanlar. **2.** bir yere devamlı olarak gidip gelenler.

müdâyene مداینه (a.i. deyn'den) : ödünç alıp verme.

müdbir مدبر (a.s. dübûr'dan) : idbâra uğrama, tâlihsiz, düşkün.

müdcine مدجنه (a.i.) : **müz.** Câhiliyye devrinden başlayarak, eski Arap müziğinde, muganniyelere verilen bir ad.

müdd مد (a.i.) : mut, kara mut, batman nevinden bir ölçek.

müddahar مدخر (a.s. duhr'dan) : biriktirilmiş, toplanıp saklanmış.

müddahir مدخر (a.s. duhr'dan) : biriktiren, toplayıp saklayan.

müddeâ مدعه (a.s. da'vâ'dan) : **1.** iddiâ olunmuş, iddiâ olunan şey. **2.** dâvâ olunan şey. **3.** asılsız iddiâ edilen şey. **Nakîz-i müddeâ** : antitez. **4. fels.** *sav, tez.

müddeâ aleyh : **huk.** aleyhinde dâvâ açılan.

müddeâ bih : **huk.** dâvâcının dâvâ ettiği, dâvâya sebebolan şey.

müddeayât مدعیات (a.i.c.) : iddiâlar, iddiâ olunan şeyler.

müddehin مدهن (a.s.) : idhân eden, güzel kokulu yağ sürünen.

müddeî مدعی (a.s. da'vâ'dan) : **1.** iddiâ eden, dâvâcı. **2.** bir hükümde ayak direyen. **3.** inatçı.

müddeî-i umûmî : **huk.** *savcı, umûmî haklar adına dâvâ açan hâkim.

müddeiyân مدعیان (o.i.c.) : dâvada karşılıklı iki taraf.

müddeiyye مدعیه (a.s. da'vâ'dan) : ["müddeî" nin müen.]. (bkz : müddeî).

müddessir مدثر (a.s.). (bkz : mütedessir, mütezemmil).

müddet مدت (a.i. medd'den) : **1.** zaman, vakit. **2.** bir şeyin uzayıp sürdüğü zaman. **3.** muayyen vakit.

müddet-i haml : gebelik süresi.

müddet-i hayât : *yaşam *süresi.

müddet-i iddet : **fık.** boşanmış bir kadının tekrar evlenebilmesi için beklemek zorunda kaldığı müddet. [boşanmış kadın için üç ay (üç hayız müddeti), dul kadın için dört ay on gündür; hâmile kadınlar için bu müddet, doğum ile kayıtlıdır].

müddet-i istînâf : **huk.** cezâ sebeplerinden, kabahat, suç işlemede on; hukukî sebeplerden altmış bir günlük müddettir.

müddet-i i'tirâz : **huk.** gıyâbî hükümler için cezâî maddelerde kabahat için üç, cünha için beş; hukukî maddelerde otuzbir günlük müddet.

müddet-i ma'lûme : bilinen zaman.

müddet-i medîde : uzun zaman.

müddet-i ömr : ömür boyunca.

müddet-i sefer : **huk.** [eskiden] mûtedil bir seyr ile üç günlük, yânî on sekiz saatlik mesâfe.

müddet-i temyîz : **huk.** cezâî maddelerde sekiz ve hukukî maddelerde doksan günlük müddet.

müddî مدی (a.i.) : **fels. fr. protensif.**

müdebbag مدبغ (a.s.) : debâgat olmuş, tabaklanmış.

müdebber مدبر (a.s. dübûr'dan) : **1.** tedbîr alınmış, düşünce ile hareket edilmiş. **2. huk.** ıtkı (azâdı) efendisinin ölümüne bağlı bulunan köle. [müen. : müdebbere].

müdebbir مدبر (a.s. dübûr'dan. c. : müdebbirân, müdebbirîn) : **1.** tedbir alan, tedbirli, düşünce ile hareket eden, düşünceli. **2. huk.** [eskiden] menkulünün ıtkını kendisinin ölümüne tâlik etmiş olan mevlâ.

müdebbirân مدبران (a.s. müdebbir'in c.). (bkz : müdebbirîn).

müdebbirân-ı felek : yedi seyyâre (*gezegen).

müdebbir-âne مدبرانه (a.zf.) : tedbirli olana yakışır sûrette.

müdebbire مدبره (a.i.) : **fık.** azatlığı mevlâsının (efendisinin) ölümüne bağlı bulunan câriye.

müdebbire مدبره (a.s. dübûr'dan) : ["müdebbir" in müen.]. (bkz : müdebbir).

müdebbirîn مدبرين (a.s. dübûr'dan. müdebbir'in c.) : tedbirli, düşünceli olanlar. (bkz : müdebbirân).

müdebdeb مدبدب (a.s. debdebe'den) : debdebeli. (bkz : mutantan).

müdebdebe مدبدبه (a.s. debdebe'den) : ["müdebdeb" in müen.]. (bkz : müdebdeb).

müdehhen مدهن (a.s. debdebe'den) : tedhîn edilmiş, güzel kokulu yağ sürülmüş.

müdehhiş مدهش (a.s. dehşet'den) : (bkz : müdhiş).

müdekkik مدقق (a.s. dikkat'den. c. : müdekkikîn) : tetkik eden, inceden inceye araştıran; en ufak gizli şeyleri gören.

müdekkik-âne مدققانه (a.f.zf.) : tedkik ederek, inceden inceye araştırarak; en ufak gizli şeyleri görerek.

müdekkikîn مدققين (a.s. müdekkik'in c.) : tedkîk edenler, inceden inceye araştıranlar, en ufak gizli şeyleri görenler.

müdellel مدلل (a.s. delâlet'den) : **1.** delil, şâhit ile ispat edilmiş. **2. sosy.** *kanıtlı.

müdellele مدللـــه (a.s. delâlet'den) : ["müdellel" in müen.]. (bkz : müdellel).

müdellelen مدللاً (a.zf.) : delil, şâhit ile ispat edilerek.

müdellis مدلس (a.s.) : tedlîs eden, sattığı şeyin ayıbını müşteriden saklayan.

müdemmag مدمغ (a.s. dimag'dan) : aptal, budala.

müdemmec مدمج (a.s.) : düzgün olarak birbiri içine dürülmüş yuvarlak şey.

müdemmer مدمر (a.s. dümûr'dan) : tedmîr edilmiş, mahvolmuş, yokedilmiş.

müdemmir مدمر (a.s. dümûr'dan) : tedmîr eden, mahveden, yok eden.

müdennes مدنس (a.s. denâset'den) : tednîs edilmiş, kirletilmiş.

müdennis مدنس (a.s. denâset'den) : tednîs eden, kirleten.

müderhem مدرهم (a.s. dirhem'den) : paralı, zengin.

müderris مدرس (a.s. ve i. ders'den. c. : müderrisîn) : **1.** ders veren, ders okutan; medrese dersi okutan. **2.** profesör.

müderrisîn مدرسين (a.i.) : **1.** medrese dersi okutanlar. **2.** profesörler.

müdessî مدسی (a.s. desîse'den) : yolunu şaşırtan, baştan çıkaran.

müdessir مدثر (a.s. disâr'dan) : **1.** giyinmiş; bir örtüye bürünmüş. **2.** Kur'ân'ın 74. sûresi olup 56 âyettir. [Mekke'de nâzil olmuştur].

müdevven مدون (a.s. dîvân'dan, c. : müdevvenât) : **1.** tedvîn olunmuş, dîvan, kitap hâline konulmuş. **2.** bir araya getirilip çeki düzen verilmiş.

müdevvenât مدونات (a.i. müdevven'in c.) : tedvîn olunmuş, sıralanmış, bir araya getirilmiş eserler. (bkz : müellefât).

müdevvene مدونه (a.s. dîvân'dan) : ["müdevven" in müen.]. (bkz : müdevven).

müdevver مدور (a.s. devr'den) : **1.** tedvîr olunmuş, döndürülmüş. **2.** yuvarlak, tekerlek, değirmi. **3. eko.** yeni bilançoya geçirilen [hesap].

müdevveriyyet مدوريت (o.i.) : yuvarlaklık. [yapma kelimelerdendir].

müdevvin مدون (a.s. dîvân'dan) : tedvîn eden, bir araya getirip kitap hâline koyan.

müdevvine مدونه (a.s. dîvân'dan) : ["müdevvin" in müen.]. (bkz : müdevvin).

müdevvir مدور (a.s. devr'den) : tedvîr eden, döndüren, çeviren.

müdevvir-i fahiz : **hek.** uyluk kemiğinin yukarı ucunda bulunan iki çıkıntıdan herbiri.

müdgam مدغم (a.s. dağm'dan) : **a. gr.** arka arkaya gelen iki kelimeden birincisinin son, ikincisinin baş harflerinin aynı olması : **femâ rabihat ticâretuhu**.. gibi.

müdgamün-fîh مدغم فيه (a.b.s.) : **gr.** birbirine girmiş iki harften ikincisi : **femâ rabihat ticâretühüm** âyetindeki **rabihat** kelimesinin sonundaki **t** ile "ticâretühüm" kelimesinin başındaki **t** nin birbirine girmesi gibi.

müdhal مدخل (a.s. dahl'den) : idhâl olunmuş, dâhil edilmiş, girdirilmiş, sokulmuş.

müdhâmme مدهامه (a.i.) : ağacının ve bitkisinin çok ve tâzeliği dolayısıyla uzaktan koyu yeşil görünen bahçe.

müdhar مدخر (a.s.) : idhâr olunmuş, hor, hakir görülmüş.

müdhil مدخل (a.s. dahl'den) : idhâl, dâhil eden, girdiren, sokan. (bkz : müdmic).

müdhin مدهن (a.s.). (bkz : müddehin).

müdhir مدخر (a.s.) : idhâr eden, hor, hakir gören.

müdhiş مدهش (a.s. dehşet'den) : **1.** dehşet veren, ürküten, korkutan; korkunç. **2.** şaşılacak; aşırı.

müdhişe مدهشه (a.s. dehşet'den) : ["müdhiş" in müen.]. (bkz : müdhiş).

müdhün مدهن (a.i. dühn'den) : içine güzel kokulu yağ, ıtır gibi şeyler konulan kap, şişe.

müdîr مدير (a.s. ve i. devr'den. c. : müdîrân) : **1.** idâre eden, çeviren, bakan. **2.** idâreden anlayan. **3.** idâre me'muru. **4.** direktör, **fr. directeur. 5.** nâhiyede en büyük me'mur.

müdîr-i umûmî : *genel direktör.

müdîrân مديران (a.i. müdîr'in c.) : müdürler, direktörler; idâre âmirleri.

müdîrân-ı umûr : *yönetmenler.

müdîre مديره (a.i.) : bayan müdür.

müdîre-i umûr : işleri idâre eden kadın, eski kâhya kadının derece ve vazîfesi.

müdîriyyet مديريت (a.i.) : müdürlük, müdürün makam ve vazîfesi.

müdirr مدر (a.s. idrar'dan) : idrar veren, idrar verici.

müdirrât مدرات (a.s. müdirr'in c.) : idrar verici şeyler, ilâçlar.

müdlî مدلى (a.s.) : delil, tanık gösteren.

müdmec مدمج (a.s.) : idmâç edilmiş, içine girdirilmiş.

müdmic مدمج (a.s.) : idmâc eden, içine girdiren, sızdıran. (bkz : müdhil).

müdmin مدمن (a.s. idmân'dan) : idmân eden, devâm eden.

müdmin-i hamr : gece gündüz sarhoş [olan]. (bkz : şâribü'l-leyl ve'n-nehâr).

müdn مدن (a.i. medîne'nin c.) : şehirler. (bkz : medâin, müdün, şühûr).

müdrec مدرج (a.s. derc'den) : idrâc olunmuş, içerisine konulmuş.

müdrî مدرى (a.s.) : idrâ eden, bildiren.

müdrik مدرك (a.s. derk'den) : idrâk eden, anlayan; anlamış, aklı ermiş. **Kuvve-i müdrike** (idrak kuvveti) : akıl.

müdrikât مدركات (a.i. müdrik'in c.) : akıllar.

müdrike مدركه (a.i.c. : müdrikât) : **fels.** *anlık, **fr. intellect, percept.**

müdrir مدرر (o.s.). (bkz : müdirr).

müdün مدن (a.i. medîne'nin c.) : şehirler. (bkz : medâin, müdn, şühûr).

müdün-i cesîme : büyük şehirler.

müebbed, müebbede مؤبد ، مؤبده (a. ebed'den) : **1.** ebede kadar süren, sonsuz. (bkz : ebedî). **2.** ömür boyunca süren, sürecek olan.

müebbeden مؤبداً (a.zf.) : **1.** müebbed, sonsuz olarak. **2.** ömrü oldukça.

müeccel مؤجل (a.s. ecel'den) : te'cîl edilmiş, ileriye bırakılmış, peşîn olmayan, ileride yapılmak üzere vakti belirtilen, *ertelenmiş.

müeccele مؤجله (a.s. ecel'den) : ["müeccel"in müen.]. (bkz : müeccel).

müeccelen مؤجلاً (a.zf.) : müeccel olarak, te'cîl edilerek, *ertelenerek.

müeccil مؤجل (a.s. ecel'den) : te'cîl eden, ileriye bırakan, *erteleyen.

müeddâ' مؤدا ، مؤدى (a.s. edâ'dan) : **1.** te'diye olunmuş, edâ olunmuş. **2. i.** mânâ, mefhum.

müeddeb مؤدب (a.s. edeb'den) : **1.** te'dîb edilmiş, edeplendirilmiş, edepli, terbiyeli. **2.** okumuş, bilgili. **3. i.** erkek adı.

müeddebe مؤدبه (a.s. edeb'den) : ["müeddeb" in müen.]. (bkz : müeddeb).

müeddeben مؤدباً (a.zf.) : müeddep, edepli olarak.

müeddî مؤدى (a.s. edâ'dan) : **1.** te'diye eden, edâ eden. **2.** sebebolan, doğuran, meydana getiren.

müeddî-i nizâ : kavgaya sebebolan.

müeddib مؤدب (a.s. edeb'den. c. : müeddibîn) : te'dîbeden, edeplendiren, terbiye eden, bilgi ve terbiye veren.

müeddibîn مؤدبين (a.s. müeddib'in c.) : te'dîbedenler, edeplendirenler, terbiye edenler, bilgi ve terbiye verenler.

müekked مؤكد (a.s. ekked ve vekked'den) : **1.** te'kîdedilmiş, sağlamlaştırılmış. **2.** tekrâr edilmiş, bir daha haber verilmiş, tenbih edilmiş.

müekkede مؤكده (a.s. ekked ve vekked'den) : ["müekked" in müen.]. (bkz : müekked).

müekkeden مؤكداً (a.zf.) : te'kîdedilerek, tekrarlanarak.

müekked-ked مؤكدكد (a.b.i.) : sağlamlaştırılmış ev.

müekkid مؤكد (a.s. ekked ve vekked'den) : **1.** te'kîdeden, sağlamlaştıran. **2.** tekrâr eden, bir daha haber veren, tenbih eden.

müekkide مؤكده (a.s. ekked ve vekked'den) : ["müekkid" in müen.]. (bkz : müekkid).

müellef, müellefe مؤلف ، مؤلفه (a.s. ülfet'den) : **1.** te'lîf edilmiş, kitap olarak meydana getirilmiş. **2.** yazılmış, toplanmış. **3. i. g. s.** bir yazı stili. **4.** harmonik.

müellefât مؤلفات (a.s. müellefe'nin c.) : te'lif olunmuş, yazılmış kitaplar, eserler.

müellem مؤلم (a.s. elem'den) : elemli, kederli. **Dil-i müellem** : elemli gönül.

müellif مؤلف (a.s. ve i. ülfet'den. c. : müellifîn) : **1.** te'lîf eden, kitap yazan, eser sâhibi. **Li-müellifihi** : yazarı tarafından. **2.** imtizâc ettiren.

müellifân مؤلفان (o.i. müellif'in c.) : müellifler, eser sahipleri, *yazarlar.

müellif-âne مؤلفانه (a.f.zf.) : müellife, kitap yazana yaraşır yolda.

müellifîn مؤلفين (a.s. ve i. ülfet'den, müellif'in c.) : te'lîf edenler, kitap yazanlar, eser sâhipleri.

müellihe مؤلهه (a.i.) : Hz. Ali'ye ulûhiyyet isnâdedenler hakkında kullanılan bir tâbir. [şîiyeden olan bu mezhep sâlikleri İbn-i Sebe'nin ehass-ı eshâbından idiler].

müellim مؤلم (a.s. elem'den) : elem veren, inciten; ağrıtan, sızlatan. [yapma kelimelerdendir].

müellime مؤلمه (a.s. elem'den) : ["müellim"in müen.]. (bkz : müellim).

müemmen مؤمن (a.s. emn'den) : (bkz : me'men).

müennes مؤنث (a.s. ünûset'den) : **1.** dişi. **2. a. gr.** hakikî, îtibârî veyâ söylenişi îtibârıyla dişi olan kelime, *dişil. **Cem-i müennes-i sâlim : -ât** ile nihâyetlenen kelimeler : [mü'min : mü'minât (= mü'minler), Müslim : Müslimât (= Müslimler.. gibi].

müennes-i hakîkî : a. gr. müzekker (*eril) kelimenin sonuna "-e" katılarak yapılan veyâ sonunda başka bir müenneslik alâmeti bulunan kelime : [sâlih : sâliha; mûmâileyh : mûmâileyhe, mûmâileyhâ... gibi].

müennes-i semâî : a. gr. söylenişi îtibârıyla müennes (dişi) sayılan kelime : [şems, yed... gibi].

müesser مؤثر (a.s.) : kendisine bir şey te'sir etmiş olan.

müesses مؤسس (a.s. esâs'dan) : te'sîs edilmiş, kurulmuş, kurulu.

müessesân meclisi مؤسسان مجلسی (o.it.) : kurucu meclis.

müessesât مؤسسات (a.i. esâs'dan. müessese'nin c.) : **1.** yapılmış binâlar. **2.** dâireler.

müessesât-ı hayriyye : hayır müesseseleri, kamu yararına iş gören hayır kurumları. [câmi, medrese, kütüphane ve benzeri kuruluşlar].

müessesât-ı husûsiyye : husûsî (*özel) dâireler.

müessesât-ı resmiyye : resmî dâireler.

müessese مؤسسه (a.i. esâs'dan. c. : müessesât) : binâ, kuruluş; *kurum.

müessif, müessife مؤسف ، مؤسفه (a.s. esef'den) : esef ettiren, keder veren, verici; acı, acınacak. **Ahvâl-i müessife** : keder verici haller.

müessir مؤثر (a.s. eser'den) : **1.** te'sir yapan, iz bırakan. **2.** işleyen, hükmünü yürüten. **3.** çok hissedilen, içe işleyen. **4.** dokunan, dokunaklı. **5.** eser sâhibi.

müessir-âne مؤثرانه (a.f.zf.) : dokunaklı bir tarzda.

müessirât مؤثرات (a.i.) : *etkinler.

müessire مؤثره (a.s. eser'den) : ["müessir" in müen.]. (bkz : müessir).

müessiriyyet مؤثریت (a.i.) : **1. fels.** *etkililik, **fr. efficacité. 2. fiz.** *indükleme.

müessis مؤسس (a.s. esâs'dan. c. : müessisîn) : **1.** te'sîs eden, kuran, temel atan. **2.** kuran, kurucu.

müessis-i devlet : devlet kuran.

müessisân مؤسسان (o.s. müessis'in c.) : (bkz : müessisîn). **Meclis-i müessisân** : kurucu meclis.

müessisîn مؤسسین (a.s. esâs'dan, müessis'in c.) : te'sîs edenler, meydana getirenler, kuranlar, kurucular.

müevvel مؤول (a.s. te'vîl'den) : **1.** te'vîl edilmiş, başka mânâ verilmiş; kaçamaklı. **2.** tâbir edilmiş [rüyâ]. (bkz : muabber).

müevvelen مؤولاً (a.zf.) : te'villi, kaçamaklı olarak.

müevvil مؤول (a.s. te'vil'den) : **1.** te'vîl eden, başka mânâ veren, başka mânâ ile îzâh eden. **2.** rü'yâ tâbir eden. (bkz : muabbir).

müeyyed مؤید (a.s. eyd'den) : **1.** te'yîdedilmiş, kuvvetlendirilmiş, sağlam. **2.** doğrulanmış. **3.** yardım gören. **4. i.** kadın ve erkek adı.

müeyyed-yed مؤیدید (a.b.s.) : yardım edici .

müeyyid مؤید (a.s. eyd'den) : **1.** te'yîdeden, kuvvetlendiren. **2.** doğrulayan. **3.** yardım eden.

müeyyide مؤیده (a.i.) : *yaptırım, **fr. sanction.**

müeyyis مؤیس (a.s.) : me'yûs eden, kederlendiren, üzen.

müeyyis-âne مؤیسانه (a.zf.) : meyus ederek, kederlendirerek, üzerek.

müezzî مؤذی (a.s. ezâ'dan). (bkz : mûzî).

müezzin مؤذن (a.s. ve i. ezân'dan. c. : müezzinîn) : ezan okuyan.

müezzinîn مؤذنین (a.s. ve i. ezân'dan. müezzin'in c.) : ezan okuyanlar.

müfâcât مفاجات (a.i. füc'e den) : oluverme, ansızın erişme. **Mevt-i müfâcât : hek.** kalbin durması. (bkz : sekte-i kalb).

müfâce مفاجه (a.i. füc'e'den). (bkz : müfâcât).

müfâd مفاد (a.i. fevd'den) : mânâ, kavram. (bkz : meâl, mefhûm).

müfâdât مفادات (a.i. fidâ'dan) : bir fidye-i necâtı (kurtulmalığı) ödeme veyâ kabûl etme.

müfâdât-i üserâ : huk. [eskiden] iki muhârip kavmin esirlerini -karşılıklı- mübâdele etmesi.

müfâgame مفاغمه (a.i. fagam'dan) : **1.** öpme. (bkz : takbîl, telsîm). **2. anat.** *ağızlaşma.

müfâhare مفاخره (a.i. fahr'den) : övünme [karşılıklı].

müfâharet مفاخرت (a.i. fahr'den) : övünme [karşılıklı]. (bkz : müfâhare).

müfâheme مفاهمه (a.i. fehm'den) : anlaşma.

müfâhir مفاخر (a.s. fahr'den) : fahreden, övünen.

müfâkehe مفاکهه (a.i.) : şakalaşma.

müfakkar مفقر (a.i.) : kırk merdiven denilen, arkası düz çentikli bir kılıç.

müf'am مفعم (a.s. fa'm'dan) : yükselmiş, kabarmış [su].

müfârekat مفارقت (a.i. fark'dan) : **1.** ayrılma, uzaklaşma. (bkz : mübâade). **2.** bir yerden ayrılma. **3.** boşanma [kocasından].

müfâreze مفارزه (a.i.) : bir şeyden kesilip ayrılma.

müfârık مفارق (a.s. fark'dan) : müfârakat eden, ayrılan, ayrılmış. **Lâzım-ı gayr-i müfârık** : ayrılamaz, onsuz olamaz.

müfâvaza مفاوضه (a.i. fevz'den) : **1.** müsâvîlik (*eşitlik). **2.** ortaklık, işbirliği.

müfâvazatan مفاوضةً (a.zf.) : **1.** müsâvîlikle, *eşitlikle. **2.** ortaklıkla, işbirliği ederek.

müfâvız مفاوض (a.i. feyz'den) : müfâvaza şirketinde ortak olan kimse.

müfâz مفاض (a.s. feyz'den) : bol, bereketli.
müfâzü'l-batn : göğsü ile karnı bir düzlükte olan kimse.

müfcir مفجر (a.s.) : tefeccür eden, birden kaynayıp akıtan.

müfecci' مفجع (a.s. fec'den) : tefeccü' eden, acıtan, üzen; dertli eden.

müfehhim مفهم (a.s. fehm'den) : tefhîm eden, anlatan.

müfekkir مفكر (a.s. fikr'den) : **1.** düşünen. **2.** fikir işleten. **3.** düşündüren.

müfekkire مفكره (a.i.) : düşünme gücü, kuvveti.

müfelles مفلس (a.i.) : **huk.** iflâsına hükmedilen kimse.

müferrağ مفرغ (a.s.) : dökülmüş.

müferrak مفرق (a.s. fark'dan) : tefrîk edilmiş, ayrılmış.

müferrec مفرج (a.s.) : **1.** meydanı olan, geniş. **2.** keder gideren. [Tanrı vasıflarından].

müferres مفرس (a.s.) : Farsçalaştırılmış.

müferreş مفرش (a.s.) : tefrîş edilmiş, döşenmiş.

müferri' مفرع (a.s. fer'den) : tefrî eden, dal budak salan.

müferric مفرج (a.s. ferec'den). (bkz : müferrih).

müferrid مفرد (a.s. ferd'den) : kendini din işlerine kaptırarak, bir yana çekilip Allaha ibâdet etmekle meşgul olan.

müferrig مفرغ (a.s.) : **1.** tefrîg eden, dolu kabı boşaltan. **2.** yemeği kurtaran.

müferrih مفرح (a.s. ferah'dan) : **1.** ferahlık veren, iç açan, iç açıcı. **2. hek.** ferahlık veren ilâç.

müferrihât مفرحات (a.i. ve s.) : ferahlık verici, iç açıcı şeyler.

müferrik مفرق (a.s. fark'dan) : tefrîk eden, taksîr eden, kısaltan.

müferrit مفرط (a.s. fart'dan) : tefrît eden, teksîr eden, kısaltan.

müfesser مفسر (a.s. fesr'den) : tefsîr edilmiş, açıklanmış, mânâsı ancak açıklama ile anlaşılmış âyet veyâ hadîs.

müfessere مفسره (a.s. fesr'den) : ["müfesser" in müen.]. (bkz : müfesser).

müfessir مفسر (a.s. fesr'den. c. : müfessirîn) : **1.** tefsîr eden, açıklayan, kısa şeyi genişletip mânâsını meydana çıkaran. **2.** Kur'ân'ı yorumlayan din âlimi.

müfessirân مفسران (a.s. fesr'den. müfessir'in c.). (bkz : müfessirîn).

müfessire مفسره (a.s. fesr'den) : ["müfessir" in müen.]. (bkz : müfessir).

müfessirîn مفسرين (a.s. fesr'den. müfessir'in c.) : **1.** tefsîr edenler, açıklayanlar, kısa bir şeyi genişleterek mânâsını verenler. **2.** Kur'ân'ı yorumlayan din âlimleri.

müfettah مفتح (a.s. feth'den) : **1.** açılmış. **2. i. g. s.** bir yazı sitili.

müfettel مفتل (a.s. fetl'den) : teftîl edilmiş, fitilleştirilmiş, fitil gibi bükülmüş. **Gîsûy-i müfettel** : örülmüş saç.

müfetten مفتن (a.s.) : açıkgöz fitneci.

müfettih مفتح (a.s. feth'den) : **1.** fetheden, açan, açıcı. **Yâ müfettihe'l-ebvâb** : ey kapıları

açan.... Allah'a hitap. **2.** tıkanık yeri açan [ilâç v.b.]. **3.** geğirtici, geğirten.

müfettil مفتل (a.s. fetil'den) : teftîl eden, büken, bükücü.

müfettin مفتن (a.s. fitne'den) : **1.** fitne düşüren. **2.** meftûn, hayrân eden, şaşkın bir hâle getiren.

müfettiş مفتش (a.s. ve i. fetş'den) : **1.** araştıran. **2.** teftîş eden, bir işin düzenli, yolunda olup olmadığını anlamak için o işin etraflıca üzerinde durmakla vazîfeli bulunan kimse.

müfettiş-i hükkâm (hâkimlerin müfettişi) : [evvelce] hâkim ve nâiblerin durumunu teftiş için her vilâyette bulundurulan büyük şer'î me'mur.

müfettit مفتت (a.s. fett'den) : teftît eden, kıran, ezen, ufalayan [âlet, ilâç].

müfettitü'l-hasât : **hek.** taşkıran [âlet]. **fr. lithotriteur.**

müfettitât مفتتات (a.s. fett'den. müfettite'nin c.) : kıran, ezen, ufalayan [âletler, ilâçlar].

müfevvaza مفوضه (a.i.) : **huk.** [eskiden] velîsi tarafından mehir tesmiye edilmeksizin tezvîc edilen kadın.

müfevvez مفوض (a.s. tefvîz'den) : ihâle ve sipâriş olunmuş.

müfevvız مفوض (a.s. tefvîz'den) : ihâle eden, sipâriş eden.

müfevvıza مفوضه (a.i.) : nikâhını velîsine teffîz edip de mehir tesmiye olunmaksızın tezvîç olunan kadın.

müfezzi' مفزع (a.s. fez'den) : tefzî' eden, hayretle, şaşkın şaşkın baktıran.

müfham مفحم (a.s.) : ifhâm edilmiş, susturulmuş, yıldırılmış.

müfhim مفحم (a.s. fahm'den) : ifhâm eden, ağız açtırmayan, susturan, yıldıran [bir bahiste-].

müfhiş مفحش (a.s.) : kötü söz söyleyen.

müfîd مفيد (a.s. feyd'den) : **1.** ifâde eden, anlatan; mânâlı. **2.** faydalı. **3. i.** erkek adı.

müfide مفيده (a.s. feyd'den) : **1.** ["müfîd" in müen.]. (bkz : müfîd). **2. i.** kadın adı.

müfîk مفيق (a.s. ifâkat'den) : ifâkat bulan, iyileşen [hasta].

müfîz مفيض (a.s. feyz'den) : feyizlendiren, feyiz veren [Allah adlarındandır]. (bkz : feyz).

müfkir مفقر (a.s. fakr'den) : ifkar eden, fakîrleştiren.

müflic مفلج (a.s. felc'den) : felçli. (bkz : meflûc).

müflih مفلح (a.s. felâh'dan. c. : müflihîn, müflihûn) : iflâh olan, selâmete çıkan.

müflih-âne مفلحانه (a.f.zf.) : felâh bularak, selâmete çıkarak.

müflihîn مفلحين (a.s. müflih'in c.) : iflâh olanlar, selâmete çıkanlar. (bkz : müflihûn).

müflihûn مفلحون (a.s. müflih'in c.) : iflâh olanlar, felâh bulanlar, selâmete çıkanlar. (bkz : müflihîn).

müflik مفلق (a.s.) : birinci sınıf [şâir].

müflis مفلس (a.s. iflâs'dan. c. : müflisân ve müflisîn) : **1.** iflâs etmiş, parasız, züğürt. **2.** top atmış [ticârette].

müflisân مفلسان (a.s. müflis'in c.) : **1.** iflâs etmişler, parasızlar, züğürtler. **2.** top atanlar [ticârette]. (bkz : müflisîn).

müflise مفلسه (a.s.) : ["müflis" in müen.]. (bkz : müflis).

müflisen مفلساً (a.zf. füls'den) : müflis olarak, iflâs ederek, top atarak.

müflisîn مفلسين (a.s. füls'den) : **1.** iflâs etmişler, parasızlar, züğürtler. **2.** top atanlar [ticârette]. (bkz : müflisân).

müfnî مفنى (a.s. fenâ'dan) : ifnâ eden, mahveden, yok eden.

müfrag مفرغ (a.s. ifrag'dan) : ifrâğ olunmuş, dökülmüş.

müfrat مفرط (a.s.) : terk olunup unutulmuş.

müfred مفرد (a.s. ve i. ferd'den) : **1.** tek, yalnız. **2.** basit [mürekkep olmayan]. **3. gr.** *tekil. **4. ed.** iki mısraı arasında kafiye bulunmayan beyit.

müfredât مفردات (a.i.c.) : **1.** basit şeyler [mürekkep olmayanlar]. **2.** toptan bilinen şeylerin ayrıntıları, dökümleri.

müfrez, müfreze مفرز ، مفرزه (a.s. ferz'den) : ifrâz olunmuş, ayrılmış. **Arsa-i müfreze** : ifrâz olunmuş, ayrılmış arsa.

müfrezü'l-kalem hazîne : Tanzîmat'tan önce Mısır, Bağdat, Şam ve Yemen hazîneleri hakkında kullanılan bir tâbir.

müfreze مفرزه (a.i. ferz'den) : bir askerî birlikten ayrılan kol.

müfreze-i askeriyye : **ask.** asker kolu.

müfrid مفرد (a.s. ferd'den) : tek başına bırakan; izolatör.

müfrig, müfriga مفرغ ، مفرغه (a.s. firâg'dan) : ifrâğ eden, döken, dökücü. **Edviye-i müfriga** : **hek.** müshil te'sîri yapan, söktürücü ilâçlar.

müfrig-i safrâ : **hek.** safra döken, dökücü.

müfrit, müfrite مفرط ، مفرطه (a.s. fart'dan) : ifrât eden, sınırı geçen, ileri vardıran, aşırı. **Muhabbet-i müfrite** : aşırı sevgi.

müfrit-âne مفرطانه (a.s. fart'dan) : aşırı derecede, aşırı olarak.

müfriz مفرز (a.s.) : **1.** ifrâz eden, ayıran. **2. i.** virgül [,].

müfrizât مفرزات (a.s. müfriz'in c.) : **1.** ifrâz edenler, ayıranlar. **2. i.** virgüller.

müfrizâtü'l-arakıyye : **anat.** *terbezi.

müfsid مفسد (a.s. fesâd'dan. c. : müfsidîn) : **1.** ifsâdeden, bozan.

müfsid-i mi'de : mîde bozan, mîde bozucu. **2.** fesatlık eden, ara açan.

müfsid-âne مفسدانه (a.f.zf.) : fesatlıkla, ara bozuculukla.

müfside مفسده (a.s. fesâd'dan) : ["müfsid" in müen.]. (bkz : müfsid).

müfsidîn مفسدين (a.s. müfsid'in c.) : ifsâdedenler, bozanlar; fesatlık edenler, ara açanlar.

müft مفت (f.s.) : bedâva, beleş. (bkz : bilâbedel).

müftasıd مفتصد (a.s. fasd'dan) : iftisâdeden, kan alan, kan alıcı.

müftazıh مفتضح (a.s. fazh'dan) : rezîl olmuş [adam].

müfteal مفتعل (a.s. fi'l'den) : sahte, uydurma, düzme.

müftedî مفتدى (a.s.) : bedel verip esirlikten kurtarılan.

müfteh مفتح (a.i.) : hazîne. (bkz : gencîne).

müftehir مفتخر (a.s. fahr'den) : **1.** iftihâr eden, övünen. (bkz : mübâhî). **2.** şanlı şerefli. **3.** parasız [iş gören]. (bkz : fahrî).

müftehir-âne مفتخرانه (a.f.zf.) : iftiharla, övünerek.

müftehire مفتخره (a.s. fahr'den) : ["müftehir" in müen.]. (bkz : müftehir).

müftekır مفتقر (a.s. fakr'den) : **1.** iftikar eden, fakir, züğürt. **2.** muhtaç.

müftelit مفتلت (a.s.). (bkz : mürtecil).

müfterâ-aleyh مفترى عليه (a.b.s.) : kendisine iftirâ edilen.

müftereyât مفتريات (a.i.c.) : başkasının üzerine atılan suçlar, kabahatler, kara çalmalar. (bkz : azv).

müfterî مفترى (a.s. feriyy'den) : iftirâ atan, kara çalıcı. (bkz : muhteri[2]).

müfterih مفترح (a.s. ferah'dan) : şen, keyifli.

müfterik مفترق (a.s. fark'dan) : **1.** iftirâk eden, ayrılan. **2.** dağılan, perîşan olan.

müfteris مفترص (a.s.) : fırsat bulan, fırsat bilen.

müfteris, müfterise مفترس ، مفترسه (a.s. fers'den) : yırtıcı [hayvan]. **Hayvânât-ı müfterise** : yırtıcı hayvanlar.

müfteriş مفترش (a.s.) : secdede iki kolunu yere koyan.

müfteri-yâne مفتريانه (a.f.zf.) : iftirâ edercesine.

müfti مفتى (a.s. ve i. fetvâ'dan) : **1.** fetvâ veren. **2.** vilâyet ve kazâlarda din işlerine bakan kimse, müftü.

müfti-i kanun : **tar.** nişancı.

müfti'l-enâm : şeyhislâm.

müfzî مفضى (a.s.) : ulaştıran, yetiştiren.

mühâb مهاب (a.s. heybet'den). (bkz : muhâb).

mühâdene مخادنه (a.i. hıdn'dan) : sulh yapma, barışma.

mühdâ مهدى (a.s. hediyye'den) : ihdâ edilmiş, hediye verilmiş, hediye gönderilmiş.

mühdâ-ileyh مهدى اليه (a.b.s.) : **huk.** kendisine hediye verilen kimse.

mühder مهدر (a.s. heder'den) : ihdâr edilen, dökülen, akıtılan.

mühderü'd-dem : **huk.** [eskiden] kanı heder olup kısası, diyeti müstelzim bulunmayan kimse. [savaşta gayrımüslimler arasında bulunan ve onlara atılan kurşunla telef edilen bir Müslim gibi].

mühdi مهدى (a.s. hediye'den) : ihdâ eden, hediye veren, hediye gönderen.

mühdir مهدر (a.s. heder'den) : ihdâr eden, heder eden, döken, akıtan.

müheddeb مهدب (a.s.) : **1.** kirpikli. **2.** saçakla süslü.

müheddid مهدد (a.s.) : tehdîdeden, korkutan.

mühelhel مهلهل (a.s. helhel'den) : **1.** zarif, şık elbise. **2.** güzel şiir, söz.

mühelhil مهلهل (a.s.) : **1.** bir şeyi nâzik ve lâtif yapan. **2.** nâzik ve lâtif söz söyleyen.

mühellik مهلك (a.s.). (bkz : mühlik).

mühellil مهلل (a.s. tehlîl'den) : tehlîl eden, "lâ ilâhe illallah" diyen. (bkz : tehlîl-hân).

mühendis مهندس (a.i. hendese'den. c. : mühendisîn) : hendese (geometri) bilen, mühendis.

Mühendis-hâne مهندسخانه (a.f.b.i.) : mühendis yetiştirmek üzere açılan "Hendesehâne" nin sonraki adı.

Mühendis-hâne-i Bahrî-i Hümâyûn: den. deniz subayı yetiştirmek üzere açılan mektep [1187 (1773) de Haliç'te, Tersâne'de açılmıştır].

Mühendis-hâne-i Berrî-i Hümâyûn : ask. topçu subayı yetiştirmek üzere açılan mektep. [1187 (1773) yılında Haliç'te Tersâne'de açılmış olan Mühendis-hâne-i Bahrî-i Hümâyûn'un genişletilmesi sûretiyle 1210 (1795 - 96) yılında kurulmuştur].

Mühendis-hâne-i Sultanî : III. Selim tarafından 1207 (1792-93) yılında Eyüp'te, Bahâriyedeki sarayda fennî bilgiler öğretilmek üzere açtırılmış olan mektep.

mühendisîn مهندسين (a.i. mühendis'in c.) : mühendisler.

mühennâ مهنا (a.s. tehniye'den) : tebrik edilmiş, kutlanmış.

mühenned مهند (a.s. ve i. Hind'den) : Hind demirinden yapılan kılıç.

mühevvil مهول (a.s. hevl'den) : korkunç.

müheykel مهيكل (a.s. heykel'den) : heykelleşmiş, heykel gibi.

müheymin مهيمن (a.s. heymenet'den) : birini korkudan koruyan [Allah adlarındandır].

müheyyâ مهيا (a.s. hey'et'den). (bkz : âmâde).

müheyyi' مهيئ (a.s. hey'et'den) : **1.** tehîe eden, hazırlayan. **2.** bir hastalığı hazırlayan.

müheyyic مهيج (a.s. heyecân'dan) : heyecan veren.

mühezzeb مهذب (a.s. hezb'den) : tehzîbolunmuş, düzeltilmiş, yoluna koyulmuş.

mühezzib مهذب (a.s. hezb'den) : tehzîbeden, düzelten, yoluna koyan, terbiye eden.

mühezzibe مهذبه (a.s. hezb'den) : ["mühezzib" in müen.]. (bkz : mühezzib).

mühîb مهيب (a.s. heybet'den) : **1.** heybetli, korkunç, korkutan. **2.** tehlikeli.

mühîbe مهيبه (a.s. heybet'den) : **1.** ["mühîb" in müen.]. (bkz : mühîb). **2. i.** kadın adı.

mühimm مهم (a.s. hemm'den) : **1.** ehemmiyetli (*önemli). **2.** düşündüren, düşündürücü. **3.** lüzumlu, gerekli.

mühimmât مهمات (a.i. mühimme'nin c.) : **1.** lüzumlu şeyler. **2.** harb malzemesi.

mühimmât-ı askeriyye : askerî malzeme.

mühimmât-ı kırtâsiyye : kırtasiye malzemesi.

mühimme مهمه (a.s. hemm'den. c. : mühimmât) : ["mühimm" in müen.]. (bkz : mühimm).

mühimme defteri : tar. Osmanlı İmparatorluğu zamanında sadâret dâiresinde tutulan defterlerden biri.

mühimme kalemi : [eskiden] Hâriciyede hâriçle muhâbere işlerinin görüldüğü dâire.

mühim-sâz مهمساز (a.f.b.s.) : mühim (*önemli), lüzumlu işler gören.

mühim-ter مهمتر (a.f.b.s.) : çok mühim (*önemli).

mühim-terîn مهمترين (a.f.b.s.) : pek (daha, çok, en) mühim (*önemli). (bkz : ehemm).

mühîn مهين (a.s. hevn'den) : **1.** ihânet eden, hor gören. **2.** hor, hakir, alçak. **3.** hayın.

mühîne مهينه (a.s. hevn'den) : ["mühîn" in müen.]. (bkz : mühîn).

mühlet مهلت (a.i.) : bir işin yapılması için verilen zaman; bir işi belli bir zaman için geri bırakma.

mühlik, mühlike مهلكه ، مهلك (a.s. helâk'den) : helâk eden, öldüren, öldürücü. **İllet-i mühlike** : öldürücü hastalık.

mühmel مهمل (a.s. heml'den) : **1.** ihmâl edilmiş, boşlanmış, bakılmamış, bırakılmış. **2. a.** alfabede : noktasız harf. **3.** mânâsız, boş [söz, cümle].

mühmel-âne مهملانه (a.f.zf.) : ehemmiyet vermeksizin, baştan savarcasına.

mühmelât مهملات (a.s. mühmel[3] ün c.) : mânâsız, boş sözler.

mühmele مهمله (a.s. heml'den) : ["mühmel" in müen.]. (bkz : mühmel).

mühmeliyye مهمليه (a.i.) : **ed.** (bkz : cinâs-ı darbî).

mühmil مهمل (a.s. heml'den) : ihmâl eden, boşlayan, bırakmayan, savsaklayan.

mühr مهر (f.i.) : **1.** mühür; imzâ. **Fekk-i mühr** : bir şeyin mühürünü bozarak açmak. **2. ed.** sevgilin ağzı.

mühr-i dehân (ağzın mühürlenmesi) : **1) mec.** susma; **2) mec.** oruç.

mühr-i cem, mühr-i fâm, mühr-i hum : kadeh .

mühr-i Hümâyûn, mühr-i şerîf : tar. Osmanlılarda pâdişah tuğrasını taşıyan mühür.

mühr-i nübüvvet : "Peygamber'in mührü" : **mec.** Hz. Muhammed'in iki omuz başı (kürek) arasındaki et beni.

mühr-i resmî : kuruluşlar adına kazdırılan mühür.

mühr-i sadâret : sadrazam veya başvezirin mührü.

mühr-i Süleymân : Hz. Süleymân'ın mühründe bulunduğu söylenilen birbirine girmiş iki müselles (*üçgen) şekli.

mühr-i Yezdân (Allah mührü) : **anat.** kızlık zarı, *erdenlik.

mühr-i zâtî : bir kimsenin kendi adına kazdırdığı mühür.

mühr-bend مهربند (f.b.s.) : mühürlü.

mühr-dâr مهردار (f.b.s.) : [eskiden] bir dâire veyâ nezâretin resmî mührünü kullanmakla vazîfeli olan kimse; husûsî kalem müdürü.

mühr-dehân مهردهان (a.s.) : **1.** ağzı mühürlü; kapalı. **2.** oruçlu.

mühre مهره (f.i.) : **1.** bir çeşit yuvarlak şey. **2.** cam boncuk. **3.** deniz böceği kabuğu. **4.** çekiç. **5. anat.** omurga kemiği. **6.** kâğıt ve sâire cilâlamak için kullanılan billûr top. **7. g. s.** altın ve gümüş ezmek için kullanılan ve ekseriyâ yeşimden yapılan ucu kıvrıkça, havan tokmağı gibi bir âlet.

mühre-i nerd : zar ve pul [tavlada].

mühre-i şeş-der : tavla zarı.

mühre-i zer : Güneş.

mühre tahtası : üstünde kâğıt perdahlanan tahta.

mühre-bâz مهره باز (f.b.s. ve i.) : **1.** yuvarlak taşlarla gözbağcılık ve el çabukluğu gösteren oyuncu. **2.** mühreci, cilâcı.

mühre-dâr مهره دار (f.b.s.) : mühreli, cilâlı.

mühre-seng مهره سنگ (f.b.i.) : alaca somaki.

mühre-zen مهره زن (f.b.s.) : mühreleyen, cilâlayan.

mühtecî مهتجى (a.i. ve s. hicv'den) : hicveden. (bkz : heccâv).

mühtecin مهتجن (a.i. hecen'den) : pek küçük yaşta kocaya verilmiş kız.

mühtedî مهتدى (a.s. hidâyet'den) : ihtidâ eden, hidâyete erişen, İslâm dînini kabûl eden. [müen : "mühtediye" dir].

mühtelik مهتلك (a.s. helâk'den) : (bkz : mütehâlik).

mühtevir مهتور (a.s.). (bkz : mütehevvir).

mühtezz مهتز (a.s. ihtizaz'dan) : **1.** ihtizâz eden, titreyen. **2.** sevinçten oynayan.

mühtezze مهتزه (a.s.) : ["mühtezz" in müen.]. (bkz : mühtezz).

mühûd مهود (a.i. mehd'in c.) : beşikler.

mühûr مهور (a.i. mehr'in c.) : mehirler, evlenirken erkek tarafından verilen nikâh bedelleri.

mühûd مهد (a.i. mihâd'ın c.) : yataklar, döşekler.

müj مژ (f.i.) : **1.** kirpik. **2.** kör duman.

müjd مژد (f.i.) : müjde, birine söylenen sevindirici, mutluluk verici haber.

müjde مژده (f.i.) : **1.** muştu, sevinç haberi. (bkz : beşâret, büşrâ). **2.** hayırlı, sevinçli bir haber getirene verilen bahşiş.

müjde-âver مژده آور (f.b.s.) : müjde getiren, muştucu. (bkz : müjde-res).

müjde-fermâ مژده فرما (f.b.s.). (bkz : müjde-resân).

müjde-gân مژده گان (f.i.) : müjdeye karşılık verilen bahşiş.

müjde-gâne, müjde-gânî مژدگانه ، مژدگانی (f.b.i.) : **1.** müjdeye karşı verilen bahşiş. (bkz : müjde-gân). **2. müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

müjde-res مژده رس (f.b.s.) : müjde eriştiren, müjde veren, müjde getiren.

müjde-resân مژده رسان (f.b.s.) : muştulayan, müjdeleyen, müjde eriştiren.

müjde-resânî مژده رسانی (f.b.i.) : müjdeleyicilik, müjde eriştiricilik.

müje مژه (f.i.c. : müj-gân) : kirpik. **Tîg-i müje :** kirpiğin kılıncı.

müjek مژك (f.i.) : kirpikçik.

müjgân مژگان (f.i. müje'nin c.) : **1.** kirpikler, kirpik. **2.** kadın adı.

mükâ'ab مكعب (a.s. ve i. ka'b'dan) : **geo.** mikâp, küb, **fr. cube.**

mükâbele مكابله (a.i.) : **huk.** satılık olan komşu evinin satın alınmasını tehir ederek satıldıktan sonra şüf'a yoluyla müşteriden alma.

mükâberât مكابرات (a.i. kibr'den. mükâbere'nin c.) : **1.** kendinin haksız olduğunu bildiği halde ağız kalabalığı ile karşısındakini susturmaya çalışmalar. **2.** kendini büyük görmeler, büyüklük taslamalar.

mükâbere مكابره (a.i. kibr'den) : sözünün mânâsız ve kendinin haksız olduğunu bildiği halde ağız kalabalığı ile karşısındakini susturmaya çalışma; kendini büyük görme.

mükâfaha مكافحه (a.i. kehf'den) : yüzyüze gelme; karşılaşma; savaşma.

mükâfât مكافات (a.i. kifâyet'den) : **1.** berâberlik. (bkz : müsâvât). **2.** bir hizmet ve iyiliğe karşı edilen iyilik. **3.** çalışkan talebeye hocasının verdiği takdir, beğenme kâğıdı.

mükâfât-ı nakdiyye : para mükâfâtı.

mükâfâten مكافاةً (a.zf.) : mükâfât, karşılık olarak.

mükâfele مكافله (a.i. kefâlet'den) : birbirine kefil olma.

mükâfî مكافى (a.s. kifâyet'den) : berâber, *eşit. (bkz : müsâvî). **Kat'-ı mükâfî : geo.** parabol, **fr. parabole.**

mükâfil مكافل (a.s. kefâlet'den) : birbirini korumayı birbirine yardım etmeyi taahhüt edenlerden her biri.

mükâhhal مكحل (a.s. kûhl'den) : sürmeli, sürme çekilmiş [göz].

mükâlebe مكالبه (a.i. kelb'den) : dalaşma [köpekler gibi].

mükâlemât مكالمات (a.i. kelâm'dan. mükâleme'nin c.) : konuşmalar.

mükâleme مكالمه (a.i. kelâm'dan. c. : mükâlemât) : **1.** konuşma. **2.** antlaşma [devlet arasında]. (bkz : muhâvere, müzâkere).

mükâleme-nâme مکالمه نامه (a.f.b.i. kelâm'dan) : yabancı bir dili konuşabilmek için iki dil üzerine mükâleme (konuşma) suretinde tertiplenmiş kitap.

mükârât مکارات (a.i.) kirâ ile tutma, kirâya verme.

mükârehe مکارهه (a.i. kerh'den) : tiksinme.

mükâreme مکارمه (a.i.) : kerem, elaçıklığı, azizlik husûsunda yarışma.

mükârî مکاری (a.i. kirâ'dan) : mekârî, katırcı, kirâ ile hayvan işleten.

mükârî-i müflis : huk. [eskiden] parası ve hayvan tedârikine kudreti olmadığı halde kirâlık binek veyâ yük hayvanım vardır diye yolcuları aldatarak paralarını alan kimse.

mükâşefât مکاشفات (a.i. mükâşefe'nin c.) : (bkz : mükâşefe).

mükâşefe مکاشفه (a.i. keşf'den) : **1. tas.** hakikat ehline Allah sırlarının görünmesi, kendileri Allah nûrunu görmeleri. **2.** meydana çıkarma.

mükâşeha مکاشحه (a.i. keşh'den) : kin duyma, kin besleme.

mükâşif مکاشف (a.s. keşf'den) : mükâşefede bulunan. (bkz : mükâşefe).

mükâteb مکاتب (a.s. ketb, kitâbet'den) : **huk.** [eskiden] tamamladığı zaman azâdedilmek üzere bedele bağlanan köle. [müen. : mükâtebe].

mükâteb-i me'zun : huk. [eskiden] ticârete me'zun olan memlûkü kitâbete kesme. [bu câizdir. Şu kadar var ki memlûk borçlu bulunduğu takdirde guremâ kitâbeti reddedebilirler].

mükâtebetü'l-mükâteb : huk. [eskiden] mükâteb'in kendi kölesini kitâbete kesmesidir ki bu muvâzaa kabîlinden olduğundan câizdir.

mükâtebetü'l-vasî : huk. [eskiden] vasîsinin vesâyeti altındaki yetîme âit memlûkü kitâbete kesmesi.

mükâtebetü's-sagîr : huk. [eskiden] henüz bâliğ olmayan rakikın kitâbete kesilmesi.

mükâtebât مکاتبات (a.i. mükâtebe'nin c.) : mektuplaşmalar, yazışmalar.

mükâtebe مکاتبه (a.i. ketb'den. c. : mükâtebât) : mektuplaşma, yazışma.

mükâteme مکاتمه (a.i. ketm'den) : gizleme.

mükâtib مکاتب (a.s. ve i. ketb'den) : **1.** mektup yazan, mektuplaşan. **2.** kölesini kitâbete kesmiş olan mevlâ.

mükâvaha مکاوحه (a.i.) : üstün gelme, altetme [savaşta].

mükâyede مکایده (a.i. keyd'den) : hîle tertip etme, düzen düzme.

mükâyele مکایله (a.i.) : sözle, işle karşılığına karşılık verme.

mükâyese مکایسه (a.i. kiyâset'den) : akıl ve zariflikte çokluk iddiâsında bulunma.

mükâzebe مکاذبه (a.i. kizb'den) : yalan söyleme [karşılıklı-].

mükebbire مکبره (a.i.) : büyük câmilerde müezzinlerin son cemaat yerlerinde namaz kılan halka imamın tekbirlerini tekrarlamak üzere bulunduğu çıkıntılı balkon.

mükedder مکدر (a.s. keder'den) : **1.** bulandırılmış, bulanık. **Mâ-i mükedder :** bulanık su. **2.** tekdîr edilmiş, azarlanmış. **3.** kederli, üzüntülü, tasalı.

mükedder-âne مکدرانه (a.f.zf.) : mükedder olana yakışacak yolda.

mükeddir مکدر (a.s. keder'den) : **1.** bulandıran. **2.** keder veren.

mükeddire مکدره (a.s.) : ["mükeddir" in müen.]. (bkz : mükeddir).

mükeffen مکفن (a.s. kefen'den) : tekfîn edilmiş, kefene sarılmış.

mükeffer مکفر (a.s.) : iyilikleri inkâr edilip kendisine şükr olunmayan adam.

mükellâ' مکلاء (a.i.) : **1.** sâhil, nehir kenarı. **2.** yanaşılır kıyı.

mükelleb مکلب (a.s. kelb'den) : bukağı ve benzeri şeylerle bağlı.

mükellef مکلف (a.s. külfet'den. c. : mükellefîn) : **1.** bir şeyi yapmaya, bir şeyi ödemeye mecbûr olan. **2.** külfetle süslenmiş, mükemmel şekilde hazırlanmış olan. **3.** vergi vermekle yükümlü kimse.

mükellefe مكلفه (a.s. külfet'den) : ["mükellef" in müen.]. (bkz : mükellef). **Ahâlî-i mükellefe** : vergi vermekle yükümlü kimseler.

mükellefîn مكلفين (a.s. mükellef'in c.) : bir şeyi yapmak, bir şeyi ödemek zorunda bulunanlar. **Ef'âl-i mükellefîn** : farz, vâcip, sünnet, müstahab, mubah, mekruh, müfsid, haram.

mükellefiyyet مكلفيت (a.i.) : *yüküm, mecbûriyet, yapmaktan kaçınılamayan iş veyâ bir işi yapmaktan kaçınılamama hâli.

mükellel مكلل (a.s. iklîl'den) : **1.** taçlı, taç giymiş, başında taç bulunan. **2.** süslü, parlak. (bkz : müzeyyen).

mükemmel مكمل (a.s. kemâl'den) : **1.** kemâle erdirilmiş, kemâl bulmuş, tekmîl, tam, olgun, kusursuz, eksiksiz. **2.** güzel, âlâ.

mükemmele مكمله (a.s. kemâl'den) : ["mükemmel" in müen.]. (bkz : mükemmel).

mükemmelen مكملاً (a.zf.) : mükemmel olarak.

mükemmeliyyet مكمليت (a.i. mükemmel'den) : mükemmel olma hâli, kusursuzluk, eksiksizlik.

mükemmil مكمل (a.s. kemâl'den) : ikmâl eden, tamamlayan, tamamlayıcı.

mükenâ' مكناء (a.s. mekîn'in c.) : **1.** oturanlar, yerleşenler. **2.** iktidar ve vakar sâhipleri.

mükennâ مكنى (a.s. künye'den) : künyelenmiş, künyeli.

mükennef مكنف (a.s.) : etrâfı sınırlanmış.

mükerrem مكرم (a.s. kerem'den) : **1.** muhterem, aziz, sayın, saygıdeğer, sayılan; ululandırılan, hürmet ve ta'zîme erişmiş. **2. i.** erkek ve kadın adı. **Mekke-i mükerreme** : azîz Mekke şehri.

mükerreme مكرمه (a.s.) : ["mükerrem" in müen.]. (bkz : mükerrem).

mükerremen مكرماً (a.zf.) : ikrâm ile; saygı ile.

mükerrer مكرر (a.s. kerr'den. c. : mükerrerât : tekrarlı, tekrarlanmış, tekrar olunmuş.

mükerrerât مكررات (a.i. mükerrer'in c.) : mükerrer, tekrarlanmış şeyler.

mükerrere مكرره (a.s.) : ["mükerrer" in müen.]. (bkz : mükerrer).

mükerreren مكرراً (a.zf.) : tekrar olarak, bir daha.

mükerrir مكرر (a.s. kerr'den) : **1.** tekrâr eden. **2. huk.** birden çok suç işleyen.

mükerrire مكرره (a.s. kerr'den) : ["mükerrir" in müen.]. (bkz : mükerrir).

mükesser مكسر (a.s. kesr'den) : teksîr edilmiş, kırılmış, kırık. **Cem'-i mükesser** : **a. gr.** kaideye uymayan, kaide yapılmayan cemiler.

mükesser(lik) : **gr.** *büküm, **fr. flexion.**

mükessib مكسب (a.s. kesb'den) : teksîbeden, kazandıran.

mükessif مكثف (a.s. kesâfet'den) : kesîf hâle koyan, koyulaştıran.

mükessife مكثفه (a.s. kesâfet'den) : **1. fiz.** kondansatör, içine elektrik enerjisi yığılan âlet, **fr. condensateur.** (bkz : miksefe). **2.** ["mükessif" in müen.]. (bkz : mükessif).

mükessir مكسر (a.s. kesr'den) : teksîr eden, kıran.

mükessire مكسره (a.s. kesr'den) : ["mükessir" in müen.]. (bkz : mükessir).

mükevkeb مكوكب (a.s. kevkeb'den) : yıldızlı.

mükevkebe مكوكبه (a.s. kevkeb'den) : **1.** yıldızlı. **2.** ["mükevkeb" in müen.].

mükevven مكون (a.s. kevn'den. c. : mükuvvenât) : tekvîn edilmiş, yapılmış, meydana getirilmiş, yaratılmış.

mükevvenât مكونات (a.i. mükevven'in c.) : mahlûkların, *yaratıkların hepsi. (bkz : kâinât, mevcûdât).

mükevver مكور (a.s. kevr'den) : sarılmış [sarık].

mükevvin مكون (a.s. kevn'den) : tekvîn eden, yapan, meydana getiren, yaratan, **fr. créateur.**

mükevvine مكونه (a.s. kevn'den) : ["mükevvin" in müen.]. (bkz : mükevvin).

mükeyyes مكيس (a.s.) : keselenmiş, kese şeklinde toplanıp kalmış şey.

mükeyyif مكيف (a.s. keyf'den) : keyif verici, neşelendirici; sarhoşluk veren [şey].

mükeyyifât مكيفات (o.i. keyf'den) : keyif veren, sarhoşluk getiren ve tiryâkilik kabîlinden olan şeyler. [yapma kelimelerdendir].

mükeyyife مكيفه (a.s. keyf'den) : ["mükeyyif" in müen.]. (bkz : mükeyyif).

mükezzib مكذب (a.s. kizb'den) : tekzîbeden, yalanlayan, yalancı çıkaran [birini, bir haberi].

mükezzibe مكذبه (a.s. kizb'den) : ["mükezzib" in müen.]. (bkz : mükezzib).

mükfehirr مكفهر (a.s.) : **1.** asık suratlı [adam]. **2. i.** üstüste yığılmış karabulut.

mükhüle مكحله (a.i. kuhl'den. c. : mekâhil) : sürme kutusu. (bkz : sürmedân).

mükibb مكب (a.s. kebb'den) : bir şeyin üzerine düşüp gayretle çalışan.

mükidd مكد (a.s.) : zahmeti ihtiyarla, zahmete katlanarak bir işte çalışan.

mükirr مكر (a.s.). (bkz : harûn).

mükrâ مكرا (a.s.) : kirâya verilen eşyâ. (bkz : mükterâ, müstekrâ).

mükreh مكره (a.s. kerh'den) : zorlanan [kimse].

mükrehen مكرهاً (a.zf.) : zorla.

mükrehün-aleyh مكره عليه (a.b.i.) : bir kimsenin işlemek üzere icbâr edildiği iş.

mükrehün-bih مكره به (a.b.i.) : ikrahta korkuyu gerektiren şey.

mükrem مكرم (a.s. kerem'den) : ikrâm olunmuş, ağırlanmış.

mükreme مكرمه (a.s. kerem'den) : ["mükrem" in müen.]. (bkz : mükrem).

mükrî مكرى (a.s.). (bkz : mükârî).

mükrih مكره (a.s. kerh'den) : ikrâh eden, zorlayan.

mükrim, mükrime مكرم ، مكرمه (a.s. kerem'den) : **1.** ikramcı, ikrâm eden, edici; ağırlayan, ağırlayıcı; misâfirsever. (bkz : mihmân-nüvâz). **2. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

mükrim-âne مكرمانه (a.f.zf.) : ikrâm ederek, ağırlayarak; misâfirsevirlikle.

mükrimîn مكرمين (a.i. mükrim'in c.) : **1.** ikrâm edenler, ağırlayanlar, misafirseverler. **2.** erkek adı.

müksif مكثف (a.s.) : kalınlaştırıcı; tortu çöktürücü.

müksir مكثر (a.s. kesret'den) : **1.** iksâr eden, çoğaltan. **2.** çok mala sâhip olan.

müktefî مكتفى (a.s. kifâyet'den) : iktifâ eden, kâfî, yeter bulan. (bkz : kani').

müktehil مكتحل (a.s. kuhl'den) : iktihâl eden, sürme çeken [gözlerine].

mükterâ مكترا (a.s. kira'dan) : kirâya verilen eşyâ. (bkz : mükrâ, müstekrâ).

mükterî مكترى (a.s. kira'dan) : iktirâ eden, kirâ ile tutan. (bkz : müste'cir, müstekrî).

mükterib مكترب (a.s. iktirâb'dan) : iktirâbeden, gamlı, tasalı, kaygılı.

mükteseb, müktesebe مكتسب ، مكتسبه (a.s. kisb'den. c. : müktesebât) : iktisâbolunmuş, kazanılmış, edinilmiş, elde edilmiş. **Hakk-ı mükteseb** : kazanılmış hak, **Ma'lûmât-ı müktesebe** : kazanılmış, edinilmiş mâlûmat.

müktesebât مكتسبات (a.i. mekteseb'in c.) : edinilen bilgiler.

müktesebât-ı ilmiyye : ilim kazancı.

müktesib مكتسب (a.s. kisb'den) : iktisâbeden, kazanan, edinen; elde eden.

müktesibe مكتسبه (a.s. kisb'den) : ["müktesib" in müen.]. (bkz : müktesib).

müktinn مكتن (a.s. iktinân'dan) : iktinân eden, gizlenen, saklanan.

mükûr مكور (a.i. mekr'in c.) : hîleler, düzenler, dubârâlar.

mükûs مكوس (a.i. meks'in c.) : öşürler, başlar, vergiler ve bunları cibâyet etmeler.

mül مل (f.i.) : şarap. (bkz : bâde, hamr, mey, sahbâ).

mülâabe ملاعبه (a.i. la'b ve lu'b' dan) : oynaşma, oynayıp eğlenme. (bkz : mübâale).

mülâane ملاعنه (a.i.). (bkz : mübâhele).

mülâbese ملابسه (a.i. lebs'den) : **1.** birbirine benzeyen iki şeyin birbirinden ayırdedilemeyerek karıştırılması. **2.** münâsebet, yakınlık. ["mülâbeset" şeklinde de kullanılır].

mülâbesesiyle : dolayısıyla, -den dolayı.

mülâbis ملابس (a.s. lebs'den) : **1.** karışan. **2.** münâsebet kuran; yakınlık gösteren.

mülâemet ملائمت (a.i. le'm'den). (bkz : mülâyemet).

mülâhaza ملاحظه (a.i. lâhz'den. c. : mülâhazât) : **1.** dikkatle bakma. **2.** iyice düşünme. **3.** düşünce.

mülâhazât ملاحظات (a.i. mülâhaza'nın c.) : düşünceler.

mülâhazât hânesi : bir konu hakkında düşüncenin yazılacağı yer, sütun.

mülâhham ملحم (a.s. lâhm'den) : etli, şişman, semiz. [yapma kelimelerdendir].

mülâhhas ملخص (a.s. hulâsa'dan) : telhîs edilmiş, hulâsâsı (*özeti) çıkarılmış.

mülâhık ملاحق (a.s. lâhk'dan) : bitişik, yapışık.

mülâhid ملاحد (a.s. lahd'den. c. : mülâhide) : hak mezhepten bâtıl mezhebe kayan.

mülâib ملاعب (a.s. lû'b'dan) : oynayan, oynaşan.

mülâim ملاءم (a.s. le'm'den). (bkz : mülâyim).

mülâkât ملاقات ("ka" uzun okunur. a.i. lika'dan) : **1.** kavuşma; buluşma; birleşme. **2.** görüşme.

mülâkî ملاقی (a.s. lika'dan) : buluşan, kavuşan; görüşen.

mülâkkab ملقب (a.s. lâkab'dan) : telkibolunmuş, lâkablanmış, lâkablı.

mülâkkah ملقح (a.s.) : **biy., bot.** *döllenmiş, **fr. fécondé.**

mülâm ملام (a.i. levm'den) : azarlama, azar. (bkz : itâb).

mülâmese ملامسه (a.i. lems'den) : lems etme, el ile tutma, yoklama; birbirine dokunma. (bkz : temâs).

mülâsaka ملاصقه (a.i. lüsûk'dan) : **1.** iltisâk etme, bitişme, yapışma. **2.** ulaşma, yanaşma.

mülâsık ملاصق (a.s. lûsûk'dan) : iltisaklı, bitişik, yapışık; yanyana bulunan.

mülâtafa ملاطفه (a.i. lûtf'dan. c. : mülâtafât) : **1.** lâtîfe etme, şakalaşma. **2.** lûtfetme, güzel muâmele.

mülâtafât ملاطفات (a.i. lûtf'dan. mülâtafa'nın c.) : lâtîfe etmeler, şakalaşmalar.

mülâtama ملاطمه (a.i. latme'den) : şamarlaşma, tokatlaşma.

mülâtıf ملاطف (a.s. lûtf'dan) : lâtîfe eden, edici.

mülâttıf, mülâttıfa ملطف ، ملطفه (a.s. lûtf'dan) : **1.** taltîf eden, bir iyilikle gönül alan. **2. hek.** yumuşatıcı [ilâç]. (bkz : müleyyin). **Edviye-i mülâttıfa** : yumuşatıcı ilâçlar.

mülâttıfât ملطفات (a.s. mülâttıf²nin c.) : yumuşatıcı ilâçlar.

mülâveme ملاومه (a.i.) : birbirini çekiştirme.

mülâyemet ملايمت (a.i. le'm'den) : **1.** uygunluk. (bkz : muvâfakat). **2.** yumuşak huyluluk, yavaşlık. **3.** bağırsakların yumuşaklığı [kabz'ın zıddı].

mülâyenet ملاينت (a.i. lînet'den) : lînet, yumuşaklık.

mülâyim ملايم (a.s. le'm'den) : **1.** uygun. (bkz : muvâfık). **2.** yumuşak huylu, yavaş [kimse]. **3.** pekliği olmayan. **4. i.** erkek adı.

mülâzeme ملازمه (a.s.) : lüzumlu, gerekli; ayrılmaz.

mülâzemet ملازمت (a.i. lüzûm'dan) : **1.** bir yere veyâ kimseye sımsıkı bağlanma. **2.** gidip gelme. **3.** bir işle devamlı meşgul olma. **4.** staj görme. **5.** Osmanlılarda, sahn-ı semân ya da sahn-ı Süleymâniye medreselerinden birinde gördüğü yüksek tahsil sonucunda aldığı icazetten sonra müderris olabilmek üzere sıra bekleyen dânişment.

mülâzemeten ملازمةً (a.zf.) : mülazım² olarak, staj görerek, maaşsız, aylıksız.

mülâzık ملاذق (a.s. lüzûk'dan) : yapışmış; yapışmış olma. (bkz : mülâsık).

mülâzım ملازم (a.s. lüzûm'dan. c. : mülâzımîn, mülâzımân) : **1.** bir yere veyâ kimseye sarılıp ayrılmayan, tutunup kalan. **2. i.** stajyer, bir yere maaşsız olarak gidip gelen. **3. i. ask.** *teğmen.

mülâzım-ı evvel : ask. *üsteğmen.

mülâzım-ı sânî : ask. *teğmen.

mülâzımân ملازمان (a.s. mülâzım'ın c.) : (bkz : mülâzımîn).

mülâzımî ملازمی (a.i. lüzûm'dan) : mülâzımlık, stajyerlik.

mülâzımîn ملازمين (a.s. mülâzım'ın c.) : **1.** bir yere tutunup kalanlar, bir kimseye sarılıp ondan ayrılmayanlar. **2. i.** stajyerler, bir yere maaşsız olarak gidip gelenler. **3. i. ask.** *teğmenler.

mülâzime ملازمه (a.i.) : **müz.** peşrev, saz semâîsi, oyun havaları gibi saz eserlerinden, her hânenin sonunda tekrarlanan, aynı nağme cümlelerinden yapılmış kısım.

mülcem ملجم (a.s. licâm'dan) : gemli, yularlı.

mülcî ملجی (a.s. ilcâ'dan) : ilcâ eden, zorlayan, zorla yaptıran.

mülebbes ملبس (a.s. lebs' ve libs'den) : **1.** giyilmiş. **2.** iltibaslı, karışık.

müleffak ملفق (a.s. lefk'den) : **1.** şık, süslü, tumturaklı. **2.** düzme, sahte.

müleffaka ملفقه (a.i. lefk'den) : **1.** *seçmeciler, **fr. Les éclectiques. 2. s.** düzme, sahte. **3.** yaldızlı söz.

müleffef ملفف (a.s. leff'den). (bkz : melfûf).

mülekâ ملكا (a.i. melîk'in c.) : (bkz : melîk).

mülemma' ملمع (a.s. lem'den) : **1.** telmi' edilmiş, parlak. (bkz : revnak-dâr). **2.** alaca, renk renk. **3. (i. ed.** : c. mülemmaât) bir kısmı Türkçe, bir kısmı Arapça veyâ Farsça söylenmiş olan manzûme. **4.** bulaşmış, sıvanmış. **Mürg-i mülemma-beden** : Güneş.

mülemma' şemse : g. s. ciltli kitaplarda kabın ortasında bulunan şemse ile köşebentlerin arası tezhiple doldurulmuş ise bu çeşit şemseye verilen bir ad.

mülemmaât ملمعات (a.i. mülemma'ün c.) : bir kısmı Türkçe, bir kısmı Arapça veyâ Farsça söylenmiş olan manzûmeler.

mülemma'-ger ملمعگر (a.f.b.s. lem'den) : **1.** ikiyüzlü. **2.** parlayan, parlak. (bkz : mülemma'-kâr, mülemma'-saz).

mülemma'-kâr ملمعكار (a.f.b.s.) : mürâyî, riyâkâr.

mülemma'-sâz ملمعساز (a.f.b.s. lem'den) : (bkz : mülemmâ'-ger, mülemmâ'-kâr).

mülessen ملسن (a.s.) : ucu dil şeklinde mahrûtî.

mülevven ملون (a.s. levn'den) : **1.** renkli, renk renk, türlü türlü. (bkz : reng-â-reng). **2.** boyalı, boyanmış. **Sem'-i mülevven : psik.** renkli işitme, **fr. audition colorée.**

mülevvene ملونه (a.s. levn'den) : ["mülevven" in müen.]. (bkz : mülevven).

mülevves ملوث (a.s. levs'den) : **1.** telvîs edilmiş, kirli, pis. **2.** intizamsız, karışık.

mülevvin ملون (a.s. levn'den) : **1.** telvîn eden, renk veren. **2.** boyayan.

müleyyen ملين (a.s. lînet'den) : telyîn edilmiş, yumuşatılmış.

müleyyin ملين (a.s. lînet'den) : telyîn eden, lînet veren, yumuşatan, yumuşatıcı. (bkz : mülâttıf[2]).

mülga ملغی ("ga" uzun okunur. a.s. lağv'dan) : ilga olunmuş, lağvedilmiş, kaldırılmış.

mülhak ملحق (a.s. lühûk'dan) : **1.** ilhâk edilmiş, sonradan takılmış, katılmış. **2. i.** bir asker karargâhında emir subayı yardımcısı.

mülhakat ملحقات ("ka" uzun okunur. a.i. mülhak'ın c.) : **1.** katmalar, ekler. **2.** bir merkeze bağlı olan yerler. (bkz : muzâfât).

mülhem ملهم (a.s. lehm'den. c. : mülhemûn) : ilhâm edilmiş, [birinin] içine doğmuş.

mülhem ü belîğ : ilhâm edilmiş ve güzel, iyi ifâde edilmiş.

mülhemûn ملهمون (a.s. ilhâm'dan. mülhem'in c.) : ilhâm olunanlar, içe doğanlar : **El-mülûkü mülhemûn** : pâdişahlar, ilhâmına mazhar olmuş kimselerdir.

mülhid ملحد (a.s. lâhd'den. c. : melâhide, mülhidîn) : Allah'ı inkâr eden, dinsiz, îmansız.

mülhid-âne ملحدانه (a.f.zf. lâhd'den) : mülhid, dinsiz olana yakışacak yolda, dinsizce.

mülhidîn ملحدين (a.s. lâhd'den, mülhid'in c.) : Allah'ı inkâr edenler, dinsizler, îmansızlar. (bkz : melâhide).

mülhik ملحق (a.s. lühuk'dan) : ilhâk eden, katan.

mülhim ملهم (a.s. lehm'den) : ilhâm eden, [birinin] içine doğduran. [müen. : mülhime].

mülhime ملهمه (a.s.) : ["mülhim" in müen.]. (bkz : mülhim).

mülimme ملمه (a.i. elem'den) : felâket.

mülk ملك (a.i.c. : emlâk) : **1.** ev, dükkân, arâzî gibi taşınmaz ve gelir getiren mal. (bkz : gayr-i menkûl). **2.** bir devletin ülkesi. **Dârü'l-mülk**: paytaht, başşehir. **3.** vakıf olmayıp -doğrudan doğruya- birinin malı olan [toprak veyâ akar, yapı]. (bkz : milk). **Nefy-i mülk** : **fık.** bir kimse malını başkasına bağışlama. **4.** Kur'ân'ın 67 nci sûresi olup Mekke'de nâzil olmuştur; 30 âyetten oluşan bu sûre : yerleri, gökleri, insanları ve onların yediklerini içtiklerini ve Cenâb-ı Hak tarafından yoktan var edildiklerini bildirir.

mülk-i mukayyed : huk. irs ve şirâ gibi mülk sebeplerinden biriyle takyîd ve beyân olunan mülkiyet.

mülk-i mutlak : huk. irs ve şirâ gibi mülk sebeplerinden biriyle takyîd ve beyan edilmeyen mülkiyet.

mülk-i saâdet : saâdet ülkesi.

mülk-i suhan : söz ülkesi, şiir diyârı.

mülk-i yemîn : **fık.** bir kimsenin temellükünde bulunan köle ve câriye.

mülk-dâr ملكدار (a.f.b.s.) : pâdişah.

mülk-dâr-âne ملكدارانه (a.f.zf.) : pâdişâha yaraşır yolda.

mülk-dârî ملكدارى (a.f.b.i.) : pâdişahlık.

mülket ملكت (a.i.) : ülke.

mülket-i Osmâniyye : Osmanlı ülkesi.

mülk-gîr ملكگير (a.f.b.i.) : hükümdar.

mülkî ملكى (a.s.) : **1.** bir ülkeye âit, ülke ile ilgili. **2.** ülke idâresine âit, onunla ilgili. **3.** asker ve sarıklı sınıfının dışındaki me'murlar. (bkz : milkî).

mülkiyye ملكيه (a.i.) : asker ve sarıklı sınıfının dışındaki me'murlar sınıfı. **Mekteb-i mülkiyye** : *Siyasal Bilgiler Okulu, idâre me'muru yetiştirmek üzere kurulmuş olan mektep.

mülkiyye ملكيه (a.s. mülk'den) : ["mülk" ün müen.]. (bkz : mülk).

mülkiyyet ملكيت (a.i. mülk'den) : mülk sâhipliği.

mülkiyyet eki : gr. iyelik eki.

mülk-nâme ملكنامه (a.f.b.i.). (bkz : temlîknâme).

mülk-nâme-i hümâyûn : (bkz : temlîknâme).

müllâk ملاك (a.s. mâlik'in c.) : (bkz : mâlik).

mülsak ملصق (a.s. lüsuk'dan) : ilsâk edilmiş, bitiştirilmiş, kavuşturulmuş.

mültebis ملتبس (a.s. lebs'ten) : iltibaslı, benzeyen, başka bir şeyden ayırdedilemez. **fels. fr. confus.**

mültecâ ملتجى (a.s. lec'den) : ilticâ edilecek, sığınılacak yer. (bkz : melce', penâ-gâh, melâz).

mültecî ملتجى (a.s. lec'den) : ilticâ eden, yabancı diyardan gelip sığınan.

mülteciyân ملتجيان (o.i. lec'den. mültecî'nin c.) : mültecîler, ilticâ edenler, sığınanlar.

mültefet ملتفت (a.s. left'den) : **1.** iltifat edilmiş, bakılmış. **2.** güler yüz gösterilmiş, hoş davranılmış. **3.** ehemmiyet verilmiş.

mülteff, mülteffe ملتف ، ملتفه (a.s. leff'den) : birbirine sarılmış, karışmış. **Eşcâr-ı mülteffetü'l-agsân** : **bot.** dalları birbirine karışmış ağaçlar; **fels. fr. concomitant.**

mültefit ملتفت (a.s. left'den) : **1.** iltifat eden, yüzünü çevirip bakan. **2.** güler yüz gösteren, hoş davranan. **3.** ehemmiyet veren.

mültefit-âne ملتفتانه (a.f.zf.) : mültefitçe, iltifatlılıkla.

mültehî ملتحى (a.s. lihye'den) : sakalı çıkmış olan genç.

mültehib ملتهب (a.s. leheb'den) : **1.** iltihâbetmiş, alevlenmiş, tutuşmuş. **2.** iltihaplı, şişmiş, kızarmış.

mültehibe ملتهبه (a.s. leheb'den) : ["mültehib" in müen.]. (bkz : mültehib).

mültehif ملتحف (a.s. lihaf'dan) : yorgan gibi bir şeye bürünüp sarılan.

mültehif ملتهف (a.s. lehf'den) : **1.** alevli. **2. mec.** kederle yanan, çok üzgün.

mültehik ملتحق (a.s. lühûk'dan) : ilhâk etmiş, ilhâk olunmuş, katılmış.

mültehiyye ملتحيه (a.s. lihye'den) : ["mültehî" nin müen.]. (bkz : mültehî).

mülteim ملتئم (a.s. le'm'den) : iltiyam bulan, onulan, iyileşen [yara]. (bkz : iltiyâm-pezîr).

mülteime ملتئمه (a.s. le'm'den) : ["mülteim" in müen.]. (bkz : mülteim).

mülteka ملتقى ("ka" uzun okunur. a.s. lika'dan) : kavuşak, kavuşma; buluşma; birleşme yeri.

mülteka'l-ebhür : **coğr.** 1) denizlerin kavuşup birleştiği yer; 2) İslâm fıkhına âit ünlü eser.

mülteka-yi neseb ("ka" uzun okunur) : **fer.** iki veyâ daha çok kimsenin neseplerinin birleştiği şahıs.

mülteka-yi sadef ("ka" uzun okunur) : **anat.** iki bölümlü kıkırdak dokuların birleştiği mafsal (*eklem) yeri.

mültekat ملتقط (a.s.) : toplanmış, yerden alınmış.

mültekım ملتقم (a.s. lâkm'den) : iltikam eden, yutan.

mültekım-âne ملتقمانه (a.f.zf.) : yutarcasına.

mültekıt ملتقط (a.s. lâkt'dan) : iltikat eden, yerden alan; toplayan; lukatayı bulan.

mültekî ملتقى (a.s. lika'dan) : iltika eden, kavuşan; birleşen; buluşan.

mültemes ملتمس (a.s. lems'den. c. : mültemesât) : iltimaslı, kayırılan.

mültemesât ملتمسات (a.s. mültemis'in c.) : iltimaslılar, kayırılanlar.

mültemi' ملتمع (a.s. lem'den) : iltimâ eden, parıldayan; parlayan.

mültemis ملتمس (a.s. lems'den. c. : mültemisîn) : iltimas eden, kayıran.

mültemis-âne ملتمسانه (a.f.zf.) : iltimas edene yaraşır yolda.

mültemisîn ملتمسين (a.s. mültemîs'in c.) : iltimas edenler, kayıranlar.

mültesem ملتثم (a.s.) : öpülür.

mültesık ملتصق (a.s. lüsûk'dan) : **1.** bitişik, yapışık. **2.** birbirine bağlanmış.

mültesıkü'l-esbâ' : **zool.** iki parmağı bitişik olan kuşlar.

mültesıkü'l-vüreyka-i tüveyciyye : **bot.** bitişik *taçyapraklılar.

mültesim ملتثم (a.s.) : yaşmaklı.

mültevi ملتوى (a.s. leviy'den) : iltivâ eden, bükülen, sarılan, eğilen; eğrilmiş, eğri büğrü. (bkz : müntavî).

mültezem ملتزم (a.s. lüzûm'dan) : **1.** iltizâm olunmuş, lüzumlu, gerekli görülen. **2.** kayırılan.

mültezeme ملتزمه (a.s. lüzûm'dan) : ["mültezem" in müen.]. (bkz : mültezem).

mültezim ملتزم (a.s. lüzûm'dan. c. : mültezimîn) : **1.** iltizâm eden, bir şeyi veyâ kimseyi lüzumlu sayıp taraflık gösteren. **2. i.** iltizamcı, kesenekçi, kesimci, devlete âit bir geliri götürü olarak üstüne alıp toplayan [eskiden].

mültezim-âne ملتزمانه (a.f.zf.) : iltizâm edercesine.

mültezime ملتزمه (a.s. lüzum'dan) : ["mültezim" in müen.]. (bkz : mültezim).

mültezimîn ملتزمين (a.s. mültezim'in c.) : **1.** iltizâm edenler, bir şeyi veyâ kimseyi lüzumlu sayıp taraflılık gösterenler. **2. i.** iltizamcılar, kesenekçiler, kesimciler. (bkz : mültezim²).

mülûhiyye ملوخيه (a.i.). (bkz : mülûhyâ).

mülûhyâ ملوخيا (a.i.) : **bot.** mülhiye, ebegümeciye benzeyen bir sebze. [Yunancadan].

mülûk ملوك (a.i. melik'in c.) : hükümdarlar. (bkz : hükümdâr-ân). **Kelâmü'l-mülûk mülûkü'l-kelâm** : hükümdarların sözü, sözün hükümdarlarıdır.

mülûk-i selâse : astr. Elcebbâr denilen burcun dörtgeni içinde bir sıraya dizilmiş üç parlak yıldızın müşterek ismi, **fr. les Trois Rois.**

mülûk-âne ملوكانه (a.f.zf.) : hükümdar gibi, hükümdara yakışacak yolda. **Zât-ı mülûkâne** : pâdişah.

mülûkî ملوكى (a.s.) : pâdişaha âit, pâdişahla ilgili; pâdişaha yaraşır.

mülzem ملزم (a.s. lüzûm'dan) : **1.** ilzâm edilen, baskın çıkarak susturulan, susturulmuş kimse [bir bahiste]. **2.** lüzumlu görülmüş, gerektirilmiş.

mülzim ملزم (a.s. lüzûm'dan) : **1.** ilzâm eden, baskın çıkarak susturan, susturucu kimse [bir bahiste]. **2.** lüzumlu gören, gerektiren.

mülzim-âne ملزمانه (a.f.zf.) : susturucasına, susturmaya zorlayarak [sözle].

mülzime ملزمه (a.s.) : ["mülzim" in müen.]. (bkz : mülzim).

mülzime ملزمه (a.i.) : masa üzerindeki kâğıdın dağılmaması, uçmaması için üzerine konulan bir âlet.

mümâcede مماجده (a.i. mecd'den) : övünme; biriyle soyluluk yarışında bulunma.

mümâdehe مماده (a.i. medh'den) : övülmeye hak kazanmak husûsunda birbiriyle çekişme.

mümâhade مماحده (a.i.) : övünme.

mümahhas ممحص (o.s. mahs'dan) : **1.** temhîs edilmiş, tecrübe, imtihan edilmiş, sınanmış. **2.** dayanıklı, kuvvetli.

mümâl ممال (a.i.) : bir yana eğrilme, meyletme.

mümâlaka ممالقه (a.i.). (bkz : temelluk).

mümâlata ممالطه (a.i.) : iki şâirin ayrı mısrâlarla birbirlerine şiir söylemesi.

mümânaat ممانعت (a.i. men'den) : menetme, engel olma, önleme.

mümârât ممارات (a.i. merey'den) : mücâdele, çekişme.

mümâresât ممارسات (a.i. mümârese'nin c.) : alışmalar, alışıklıklar, yatkınlıklar, el yatkınlıkları.

mümârese ممارسه (a.i. meres'den. c. : mümâresât) : alışma, alışıklık, yatkınlık, el yatkınlığı. (bkz : meleke).

mümâreset ممارست (a.i. meres'den. c. : mümâresât) : (bkz : mümârese).

mümârete ممارته (a.i.) : uğraşma, çabalama. (bkz : mücâdele).

mümâsaha مماسحه (a.i.) : birbirine yumuşak hareket etme [sözle].

mümâselet مماثلت (a.i. misl'den) : **1.** benzeme, benzeyiş, andırma. **2. fels.** benzeşim, **fr. similitude.** (bkz : müşâbehet). **3. mat.** homoteti, **fr. homothétie.**

mümâsil مماثل (a.s. misl'den) : **1.** benzeyen, andıran. (bkz : mânend, müşâbih, nazîr). **2. mat.** homotetik, **fr. homothétique.**

mümâss مماس (a.s. mess'den) : **1.** temâs eden, dokunan, ilişen. **2. geo.** *teğet. **3. trig.** *tangent, **fr. tangent.**

mümâsse مماسه (a.i.) : temâs etme, birbirine değme.

mümâşât مماشات (a.i. meşy'den) : **1.** yoldaşlık, berâber gitme. **2.** suyunca gitme, uysallık gösterme, göz yumma.

mümâşât-kâr مماشاتكار (a.f.b.s.) : uysal.

mümâşât-kâr-âne مماشاتكارانه (a.f.zf.) : uysallıkla.

mümâtale مماطله (a.i. matl'den) : savsaklama, uzatma [bir işi, vâdeyi, borcu].

mümâzaha ممازحه (a.i. mizâh [=müzâh]'dan) : şakalaşma, takılma.

mümâzaka ممازقــه (a.i.) : dostluk husûsunda riyâ gösterme.

mümâzece ممازجه (a.i.) : övünme.

mümâzık ممــاذق (a.s.) : gerçek dost olmayan [kimse].

mümazzak ممــزق (a.s. mezk'den) : yırtılmış, parça parça olmuş.

mümecced ممجد (a.s. mecd'den) : temcîdedilmiş, medhedilerek ululanmış, şereflendirilmiş.

mümecced-cedd ممجدجد (a.b.s.) : şereflendirilmiş soylu.

mümeddid ممدد (a.s. medd'den) : **1.** temdîdeden, uzatan. **2. anat.** açan, **fr. tenseur.**

mümehhed ممهد (a.s. mehd'den) : **1.** yayılmış, döşenmiş. **2.** düzenlenmiş.

mümehhid ممهد (a.s. mehd'den) : **1.** yayan, döşeyen. **2.** düzenleyen.

mümehhil ممهل (a.s. mehl'den). (bkz : mümhil).

mümellah مملح (a.s.) : tuzlu.

mümellek مملك (a.s. mülk'den) : temlîk edilmiş, mülk olarak verilmiş.

mümellekün-leh : **huk.** kendisine bir şey temlîk olunan, mülk olarak verilen kimse.

mümellik مملك (a.s. mülk'den) : **huk.** temlîk eden, mülk olarak veren kimse.

mümerred ممرد (a.s. merd'den) : **1.** yüksek. (bkz : mürtefi'). **2.** duvarları yalçın kaya gibi düz binâ.

mümessek ممسك (a.s. misk'den) : **1.** misklenmiş, misk kokulu. **2.** imsâk edilmiş, kendini tutmuş [senet gibi, vesika gibi].

mümessel ممثل (a.s. mesl'den) : **1.** temsîl edilmiş, misal getirilmiş, misal olarak söylenmiş. **2.** tab'edilmiş, basılmış. (bkz : matbû').

mümessil ممثل (a.s. mesl'den) : **1.** temsîl eden, benzeten. **2.** kitap bastıran, **fr. éditeur. 3. i.** temsilci, birinin veyâ bir dâirenin adına hareket eden. **4. i.** aktör. **5. hek.** gıdâyı eriterek kan ve et yapan, **fr. assimilateur. 6.** sınıfta yoklama yapan ve inzibâtı te'min eden talebe.

mümessile ممثله (a.s. mesl'den) : ["mümessil" in müen.]. (bkz : mümessil).

mümevveh, mümevvehe ممووه ، ممووه (a.s. mevh'den. c. : mümevvehât) : hayâlî, görünüşte haklı olan.

mümevvehât ممووهات (a.s. mümevveh'in c.) : hayâlî, görünüşte haklı olanlar.

mümevvel ممول (a.s. mal'dan) : zengin.

mümeyyez ممیز (a.s. meyz'den) : temyîz edilmiş, seçilmiş, ayrılmış.

mümeyyiz ممیز (a.s. meyz'den) : **1.** temyîz eden, seçen, ayıran. **2. i.** bir dâirede yazıcıların yazdıkları yazıları düzelten kâtip. **3. i.** imtihanda bulunup talebenin (*öğrenci) bilgisini yoklayan kimse.

mümeyyize ممیزه (a.s. meyz'den) : **1.** ["mümeyyiz" in, müen.]. (bkz : mümeyyiz[1]). **2. i.** kadın mümeyyiz. (bkz : mümeyyiz[2-3]). **3. i. gr.** tırnak. [" "] işâreti.

mümhil ممهل (a.s. mehl'den) : mühlet, mehil veren, bekleyen.

mümidd ممد (a.s. meded'den) : **1.** imdâdeden, yardım eden. **2.** temdîdeden, uzatan, uzatıcı.

mümill ممل (a.s. melâl'den) : melâl veren, usandıran, bıktıran. **Itnâb-ı mümill : ed.** usanç verecek kadar sözü uzatma.

mümille مملہ (a.s. melâl'den) : ["mümill" in müen.]. (bkz : mümill).

mü'min مؤمن (a.s. ve i. emn'den. c. : mü'minîn, mü'minûn) : **1.** îmân etmiş, İslâm dînine inanmış, İslâm, Müslüman. **2.** Kur'ân'ın 40 ıncı sûresi. Mekke'de nâzil olan ve 85 âyetten oluşan bu sûre : Allah'ın birliğini ve peygamber aracılığı ile kitap indirdiğini, yarlıgayıcı olmakla birlikte suçluların cezasız kalmayacaklarını açıklar.

mü'minât مؤمنات (a.s.i. emn'den. mü'mine'nin c.) : îmân etmiş, İslâm dînine inanmış, Müslüman [kadınlar, kızlar].

mü'mine مؤمنه (a.s. ve i. emn'den. c. : mü'minât) : îmân etmiş, İslâm dînine inanmış, İslâm, Müslüman [kadın, kız].

mü'minîn مؤمنین (a.s. ve i. emn'den. mü'min'in c.) : îmân etmiş, İslâm dînine inanmış olanlar, İslâmlar, Müslümanlar. (bkz : mü'minûn). **Emîrü'l-mü'minîn** (mü'minlerin emîrleri) : İslâm halîfesi.

mü'miniyyet مؤمنیت (o.i.) : mü'minlik, îmanlılık, îmanlı olma.

mü'minûn مؤمنون (a.s. ve i. emn'den. mü'min'in c.). **1.** (bkz : mü'minîn). **2.** Kur'an'ın 23 üncü

M

sûresi. Mekke'de nâzil olan ve 119 âyetten oluşan bu sûre : Allâh'ın gösterdiği yoldan gitmek gerektiğine inananların âhirette görecekleri büyük itibarı açıklar.

mümiss ممص (a.s.) : emen, emici.

mümît ميت (a.s. mevt'den) : imâte eden, öldürücü, öldüren.

mümkin ممكن (a.s. mekn. ve mekânet'den. c. : mümkinât) : mümkün, olabilir, olabilen.

mümkin mertebe : olabildiği kadar.

mümkinü'l-vücûd : varlığı mümkün olan.

mümkinü'l-vuku' : olağan.

mümkinât ممكنات (a.i. mümkin'in c.) : olabilen, olabilir şeyler. (bkz : hadsiyyât).

mümles مملس (a.s.) : düz.

mümsiha ممسحه (a.i.) : hattatların ve kâtiplerin kalemin mürekkebini silmek için kullandıkları bez.

mümsik ممسك (a.s. mesk'den) : imsâk eden, cimri, eli sıkı. (bkz : bahîl, hasîs).

mümtâz ممتاز (a.s. meyz'den) : **1.** imtiyazlı, ayrı tutulmuş, üstün tutulmuş. **2.** seçkin. **3. i.** erkek adı.

mümtâze ممتازه (a.s. meyz'den) : ["mümtâz" ın müen.]. (bkz : mümtâz).

mümtâziyyet ممتازيت (a.i.) : **1.** imtiyazlılık, ayrı, üstün tutulmuşluk. **2.** seçkinlik. **3. ed.** ifâdenin başka sözlerden farklı ve güzel olması.

mümtedd ممتد (a.s. medd'den) : imtidâdeden, uzayan, uzanan, süren; sürekli.

mümtedde ممتده (a.s. medd'den) : ["mümtedd" in müen.]. (bkz : mümtedd).

mümtehan ممتحن (a.s. mehn'den) : imtihan edilmiş, denenmiş, sınanmış.

mümtehin ممتحن (a.s. mehn'den) : imtihan eden, deneyen, sınayan.

mümtehine ممتحنه (a.i.) : Kur'ân'ın 60 ıncı sûresi olup Medîne'de nâzil olan ve 13 âyetten oluşan bu sûre : din düşmanları ve Allâh'a inanmayanlarla dostluk kurulmamasını öğütler.

mümtelî ممتلى (a.s. melâ'dan) : **1.** imtilâ eden, mîde dolgunluğuna uğramış. **2.** dolu, dolgun; dolmuş.

mümteni' ممتنع (a.s. men'den) : **1.** imtinâ eden, çekinen. **2.** olamaz. (bkz : gayr-i mümkin). **3. mant.** *olamazlı.

mümteniü'l-hall : halli, çözülmesi veyâ erimesi güç [şey].

mümteniü'l-husûl : olması mümkün değil, olamaz.

mümteniü't-tahsîl : tahsîli, elde edilmesi mümkün olmayan.

mümtenia ممتنعه (a.s. men'den) : ["mümteni'" in müen.]. (bkz : mümteni').

mümteniât ممتنعات (a.s. men'den. c.) : imkânsız şeyler, *olamazlıklar.

mümtesil ممتثل (a.s. misl'den) : imtisâl eden, aldığı emre uyan, boyun eğen.

mümtezic ممتزج (a.s. mezc'den) : **1.** imtizâc eden, uyan, uyuşan, uysal, uyuşmuş, bağdaşmış. **2.** kaynaşmış.

mümtezice ممتزجه (a.s. mezc'den) : ["mümtezic" in müen.]. (bkz : mümtezic).

mümtır ممطر (a.s. matar'dan) : imtâr eden, yağdıran.

mümzâ ممضى (a.s. mazâ'dan) : imzâlı, imzâ edilmiş.

mümzî ممضى (a.s. mazâ'dan) : imzâ eden, imzâ sâhibi.

münâ منى (a.i. münye'nin c.) : arzu edilen, istenilen şeyler.

müna'am منعم (a.s. ni'met'den) : nîmetlendirilmiş, refâha ulaşmış.

münâcât مناجات (a.i. necv'den) : **1.** Allah'a duâ etme, yalvarma. **2.** Allah'a duâ mevzû'lu manzûme: "Hak taâlâ azamet âleminin pâdşehi / Lâ-mekândır, olamaz devletinin tahtgehi. (Şinâsi)... gibi.

münâdâ منادى (a.s. nidâ'dan) : **1.** nidâ edilmiş, seslenilmiş, çağırılmış. **2. a. gr.** başına nidâ harfi getirilmiş olan kelime : **Yâ Alî**.. gibi. [burada : **yâ** nidâ harfi, **Alî** münâdâ'dır].

münâdat منادات (a.i. nidâ'dan) : bağrışma, yaygara, velvele.

münâdeme منادمه (a.i. nedm'den). (bkz : münâdemet).

münâdemet منادمت (a.i. nedm'den) : nedimlik etme, bir arada bulunup konuşma, eğlenme.

münâdî منادی (a.s. nidâ'dan) : **1.** nidâ eden; tellâl. **2.** müezzin. [Kur'an tâbirlerindendir].

mün'adil منعدل (a.s. adûl'den) : in'idâl eden, doğru yoldan sapan, sapmış.

mün'adile منعدله (a.s. adûl'den) : ["mün'adil" in müen.]. (bkz : mün'adil).

mün'adim منعدم (a.s. adem'den) : in'idâm eden, yok olan. (bkz : ma'dûm).

münâdim منادم (a.s. nedîm'den) : nedimlik eden, meclis arkadaşı. (bkz : musâhib).

münâdimîn منادمين (a.s. münâdim'in c.) : nedimler, büyük bir kimseyi hoş söz ve hikâyelerle eğlendirenler.

münâfaka منافقه (a.i. nifâk'dan) : münâfıklık, ikiyüzlülük.

münâfât منافات (a.i. nefy'den) : **1.** birbirine zıt olma, uymama. (bkz : mugayeret, muhâlefet). **2. fels. fr. exclusion.**

münâferât منافرات (a.i. nefret'in c.) : nefret etmeler, sevişmezlikler, soğukluklar [aralarında].

münâferet منافرت (a.i. nefret'den. c. : münâferât) : nefret etme, sevişmezlik, soğukluk [aralarında].

münâfesât منافسات (a.i. nefs'den. münâfese'nin c.): çekememezlikler, gizli düşmanlıklar.

münâfese, münâfeset منافسه ، منافست (a.i. nefs'den. c. : münâfesât) : haset, kin, çekememezlik, gizli düşmanlık.

münâfık منافق (a.s. nifâk'dan. c. : münâfıkîn) : **1.** nifak sokan, ikiyüzlülük eden, iki yüzlü. (bkz : mürâî). **2.** Hz. Muhammed zamânında, kâfirlikte devâm ettiği halde kendisini Müslüman gösteren.

münâfık-âne منافقانه (a.f.zf.): münâfıklıkla.

münâfıkîn منافقين (a.s. münâfık'ın c.) : münâfıklar, ikiyüzlüler.

münâfî منافی (a.s. nefy'den) : zıt, uymaz, aykırı. (bkz : mugayir, muhâlif).

münaggas منغص (a.s. gussa'dan) : gussalı, kederli, safâsız yaşayışlı.

münaggasan منغصاً (a.zf. gussa'dan) : gussalı, tasalı olarak.

münâh مناح (a.i.) : ağıt yakma.

münâhebe مناهبه (a.i.) : malı, yağma edip kapışma.

münâime مناعمه (a.i.) : naz ve nîmet içinde büyüyen kadın.

münâkalât مناقلات (a.i. nakl'den. münâkale'nin c.) : nakil, trafik, ulaştırma işleri.

münâkale مناقله (a.i. nakl'den. c. : münâkalât) : **1.** taşıma. **2.** ulaştırma. **3.** aktarma. [Arapçadaki asıl mânâsı : "sıra ile birbirine fıkra, hikâye anlatmak" dır].

münâkasa مناقصه (a.i. noksân'dan. c. : münâkasât) : eksiltme [alışveriş, ihâle gibi işlerde].

münâkasât مناقصات (a.i. naks'dan. münâkasa'nın c.) : münâkasalar, eksiltmeler.

münâkaşa مناقشه (a.i. nakş'dan. c. : münâkaşât) : **1.** atışma, çekişme. (bkz : münâzaa). **2.** *tartışma, **fr. critique.** (bkz : mübâhase). **3. mat.** *irdeleme.

münâkaşât مناقشات (a.i. münâkaşa'nın c.) : **1.** atışmalar, çekişmeler. (bkz : münâzaât). **2.** *tartışmalar, **fr. critiques.** (bkz : mübâhasât). **3. mat.** *irdelemeler.

münâkaza مناقضه (a.i. nakz'dan) : iki sözün birbirini tutmaması; bir önceki sözün aksi olan söz.

münâkehât مناكحات (a.i. münâkehe'nin c.) : **1.** nikâhlanmalar, nikâh kıyışmalar. **2.** fıkıh ilminin nikâhla ilgili olan bahisleri.

münâkehe مناكحه (a.i. nikâh'dan. c. : münâkehât) : nikâhlanma, nikâh kıyışma.

münâkere مناكره (a.i.) : kavga. (bkz : nizâ).

münâkeret مناكرت (a.i.) : mücadele, kavga, düşmanlık.

münâkız مناقض (a.s. nakz'dan) : nakzeden, birbirini tutmayan. (bkz : muhâlif, zıdd).

mün'akid منعقد (a.s. akd'den) : **1.** in'ikadeden; düğümlenmiş, bağlanmış, bağlı. **2.** iki

taraf arasında resmî olarak kabûl olunmuş. 3. teşkîl olunmuş. 4. kurulan, içtimâ eden.

mün'akis منعكس (a.s. aks'den) : 1. in'ikâs eden, tersine dönmüş, çevrilmiş. 2. bir yere çarpıp geri dönmüş [ışık, ses].

mün'akise منعكسه (a.s. aks'den) : 1. ["mün'akis" in müen.]. (bkz : mün'akis). 2. i. reflektör, fr. **réflecteur**.

münakkah منقح (a.s. nakh'den) : 1. tenkîh edilmiş, soyulmuş, ayıklanmış, temizlenmiş. 2. en iyisi seçilmiş. (bkz : güzîde, müntehab). 3. idâre maksadıyla fazlası kesilmiş [masraf]. 4. ed. haşivsiz söz.

münakkaha منقحه (a.s. nakh'den) : ["münakkah" ın müen.]. (bkz : münakkah).

münakkahiyyet منقحيت (a.i.) : 1. soyulma, ayıklanma; en iyileri seçilme. 2. ed. ifâde tarzının îcâz, ıtnâb diye ayrılan iki haddinin ortası. Lâfzı, mânâsından çok olmamak üzere söyleme ve yazma. Meselâ : "Türkiye Büyük Millet Meclisi Orduları, İlk Hedefiniz Akdenizdir, ileri! " (Mustafa Kemal)... gibi.

münakkas منقص (a.s. noksân'dan) : tenkîs edilmiş, eksiltilmiş.

münakkaş منقش (a.s. nakş'dan) : 1. nakşedilmiş, nakışlı, resimli, işlemeli. 2. i. renkli dokuma motiflerle süslü kumaşların umûmî adı.

münakkat, münakkata منقطه ، منقط (a.s. naket'den) : tenkîd edilmiş, noktalanmış, noktalı. **Hurûf-i münakkata** : noktalı harfler.

münakkayât منقيات (a.i.c.) : temizlenmiş şeyler.

münakkıs منقص (a.s. noksan'dan) : tenkîs eden, eksilten.

münakkih منقح (a.s.) : tenkih eden, soyan, ayıklayan, temizleyen.

mün'amid منعمد (a.s.) : direğe dayanmış.

münâsafa مناصفه (a.i. nısf'dan) : yarı yarıya bölüşme; iki müsâvî parçaya ayırma.

münâsafeten مناصفةً (a.zf.) : yarı yarıya bölüşmek sûretiyle, yarı yarıya olarak.

münâsaha مناصحه (a.i.) : nasîhatta bulunma, nasîhat.

münâsaha مناسخه (a.i.) : 1. **huk.** bir vârisin, kendine kalan mirâsı alamadan ölmesi. 2. [bir çok kimselerin] ortadan kaldırarak birbirlerinin yerine geçmeleri.

münâsara مناصره (a.i.) : birbirine yardım etme.

münâsât مناسات (a.i. nisyân'dan) : unutma. (bkz : nisyân).

münâsebât مناسبات (a.i. nisbet'den : münâsebet'in c.) : ilgiler, yakınlıklar, ilişikler; uygunluklar.

münâsebet مناسبت (a.i. nisbet'den) : 1. münâsiplik, uygunluk; ilişik. 2. ilgi, yakınlık, bağ. 3. yanaşma, vesîle.

münâsebet-dâr مناسبتدار (a.f.b.s.) : münasebetli, *ilişkin.

münâsib مناسب (a.s. nisbet'den) : 1. uygun, yerinde. 2. yakışık, yaraşık. (bkz : çespân, şâyeste).

münâsibe مناسبه (a.s. nisbet'den) : ["münâsib" in müen.]. (bkz : münâsib).

münâşede مناشده (a.i. neşîde'den) : karşılıklı, şiir manzûme söyleme.

münâtaha مناطحه (a.i.) : süsüşme, boynuzla vuruşma.

mün'atıf منعطف (a.s. atf'dan) : in'itâf eden, sapan, bir tarafa doğru dönen, meyillenen, bir yana yönelen.

münâvebe مناوبه (a.i. nevbet'den) : nöbetleşme, nöbetle iş görme, nöbetleşe.

münâvebeten مناوبةً (a.zf.) : münâvebe, nöbet ile, nöbetleşerek.

münâvehe مناوحه (a.i. nevh'den) : avaz avaz ağlama.

münâvele مناوله (a.i. nevl'den) : sunma, sunuşma, uzatıp verme.

münâvele-i akdâh : kadehleri sunuşma.

münâveme مناومه (a.i. nevm'den) : uyku husûsunda yarışma.

münâzaa منازعه (a.i. nez' den. c. : münâzaât) : ağız kavgası, çekişme.

münâzaât منازعات (a.i. münâzaa'nın c.) : ağız kavgaları, çekişmeler.

münâzara مناظره (a.i. nazar'dan) : **1.** kaideye uygun olarak karşılıklı konuşma. **2.** ilmî münâkaşa, ilmî *tartışma. (bkz : ilm-i cedel).

münazarât مناظرات (a.i. münâzara'nın c.) : münâzaralar.

münâzaun-fih منازع فيه (a.b.s.) : hakkında münâzaa olunan, ihtilâflı, dâvâlı, kavgalı. [müen. : "münâzaatün-fîhâ" dır].

münâzır مناظر (a.s. nazar'dan. c. : münâzırîn) : münâzara, münâkaşa eden, *tartışan.

münâzırîn مناظرين (a.s. münâzır'ın c.) : münâzara, münâkaşa edenler, *tartışanlar.

münâzi' منازع (a.s. nez'den) : nizâ', ağız kavgası eden, çekişen, kavgacı.

mün'azil منعزل (a.s. azl'den. c. : mün'azilîn) : **1.** in'izâl eden, ayrılan, elini eteğini çeken. **2.** azledilen, me'murluktan çıkarılmış [olan]. (bkz : ma'zûl).

mün'azilen منعزلاً (a.zf.) : azledilerek, vazîfesinden çıkarılmış olarak.

mün'azilîn منعزلين (a.s. mün'azil'in c.) : **1.** in'izâl edenler, elini eteğini çekenler. **2.** azledilenler, me'murluktan çıkarılanlar. (bkz : ma'zûlîn).

münbagi منبغى (a.s. bugye'den) : yakışan, lâyık. (bkz : bercâ, sezâ, şâyân, şâyeste, çespân).

münbais منبعث (a.s. ba's'den) : **1.** inbiâs eden, gönderilen. **2.** ilerigelen, doğan. (bkz : mütevellid).

münbasit منبسط (a.s. bast'dan) : **1.** inbisât eden, yayılan, açılan, genişleyen. **2.** şen, gönlü açık.

münbit منبت (a.s. nebât'dan) : inbât eden, ekileni güzel yetiştiren, verimli. **Gayr-i münbit :** verimsiz [toprak].

münbite منبته (a.s. nebât'dan) : ["münbit" in müen.]. (bkz : münbit).

müncelî منجلى (a.s. cilâ'dan) : **1.** incilâ eden, parlayan, parlak. **Seyf-i müncelî** : parlak kılıç. **2.** meydanda, besbelli olan.

müncemid منجمد (a.s. cümûd'dan) : **1.** incimâdetmiş, donmuş, donan, donuk. **2.** buz hâlinde olan. (bkz : yah-beste).

müncemide منجمده (a.s. cümûd'dan) : ["müncemid" in müen.]. (bkz : müncemid).

müncerr منجر (a.s. cerr'den) : **1.** bir tarafa çekilip sürüklenen, sürülen, kayıp bir tarafa giden. **2.** varıp sona eren. **3.** netîcelenen.

müncez منجز (a.s.) : incâz edilmiş, sözü yerine getirilmiş.

müncezib, müncezibe منجذب ، منجذبه (a. s. cezb'den) : **1.** incizâbeden, beriye çekilen. **Mevâdd-ı müncezibe** : cezbolunan, çekilen maddeler. **2.** gönül vermiş, tutulmuş, tutkun.

müncezir منجذر (a.s.) : kesilen. (bkz : münkatı').

müncî منجى (a.s. necât'dan) : **1.** incâ eden, kurtaran. (bkz : halâskâr). **2. i.** erkek adı.

müncî-i a'zam (en büyük kurtarıcı) : Atatürk.

münciyye منجيه (a.s. necât'dan) : **1.**["müncî" nin müen.]. (bkz : müncî). **2. i.** Kur'ân'ın 67 nci sûresi, mülk sûresi.

münciz منجز (a.s.) : incâz eden, sözünü yerine getiren.

mündefi' مندفع (a.s. def' den) : indifâ etmiş, geçmiş, atlatılmış, savuşturulmuş [hastalık, harb, sıkıntı v.b..].

mündefiât مندفعات (a.i.c.) : **hek.** yaralardan çıkan cerahat, irin v.b.. gibi şeyler.

mündekk مندك (a.s.) : düz, düzleşmiş.

mündell مندل (a.s.) : **1.** yol gösterilmiş, kılavuzluk edilmiş. **2. i.** akma, kabarma [su hakkında].

mündemic مندمج (a.s. dümûc'dan) : **1.** indimâceden, dürülüp sarılan, içine yerleşen, içine sokulmuş. (bkz : münderic). **2. fels.** *içkin, **fr. immanent.**

münderic, münderice مندرج ، مندرجه (a.s. derc'den) : indirâceden, içinde bulunan, yer almış [içinde]. **Mevâdd-ı münderice** : içinde bulunan maddeler.

mündericât مندرجات (a.i. münderic'in c.) : içindekiler [kitap, gazete, mecmûa gibi şeylerin-].

münderis, münderise مندرس ، مندرسه (a. s. dürûs'dan) : eseri, izi, nişanı kalmamış. **Evkaf-ı münderise** : eseri kalmamış vakıflar.

münderisât مندرسات (a.s. münderis'in c.) : yıkılıp mahvolmuş olan [harâbeler].

mündib مندب (a.s.) : yarayı onduran ilâç.

münebbih, münebbihe منبهه ، منبه (a.s. nebeh'den) : **1.** tenbîh eden, uyandıran; uykudan kaldıran. **2.** dalgınlıktan kurtaran. **3.** uyuşukluğu gideren. **Edviye-i münebbihe** : **hek.** tenbîh edici, uyuşukluğu giderici ilâçlar, **fels. fr. stimulus.**

münebbihât منبهات (a.i. münebbihe'nin c.) : tenbîh edici, uyarıcı, uyuşukluğu giderici ilâçlar.

münecces منجس (a.s.) : mundar, kirli, pis. (bkz : mülevves, nâ-pâk).

müneccî منجی (a.s. necât'dan) : kurtarıcı. (bkz : halâskâr).

müneccim منجم (a.s. ve i. necm'den. c. : müneccimîn) : **1.** yıldızların hareket ve vaziyetlerinden ahkâm çıkaran, yıldız falına bakan kimse, falcı. **2. astrologie** ile uğraşan kimse, **fr. astrologue.**

müneccim-âne منجمانه (a.f.zf.) : müneccime yakışacak şekilde.

müneccimîn منجمین (a.s. ve i. müneccim'in c.) : **1.** yıldız falına bakanlar. **2. astrologie** ile uğraşanlar, **fr. astrologues.**

münecciyye منجیه (a.s. necât'dan) : ["müneccî" nin müen.]. (bkz : müneccî).

müneddeb مندب (a.s. nedbe'den) : iyileşmiş, onulmuş, kapanmış [yara].

münekka منقی ("ka" uzun okunur. a.s.) : temizlenmiş.

münekker منکر (a.s. nekr'den) : **1.** tenkîr edilmiş, bilinmeyen, belli olmayan bir şeye delâlet eden. [muarrif'in zıddı]. **2.** (bkz : münkir[3]).

münekkes منکس (a.s. nüks'den) : baş aşağı edilmiş.

münekkıd منقد (o.i.) : tenkidci. (bkz : müntekid).

münekki منقی (a.s.) : temizleyici.

münekkib منکب (a.s.) : inkılâbeden, kapanan, yüzüstü düşen.

münessak منسق (a.s.) : **1.** pek düz. **2.** sıralı dizilmiş.

münessim منسم (a.s.) : **1.** ruh, hayat veren; Allah. **2.** köle azâdeden. **3.** lâyık olana maaş bağlayan kimse.

münetekkiren منتکراً (a.zf.) : mütenekkir olarak, kıyâfet değiştirip kendini tanıtmayarak.

münevver منور (a.s. nûr'dan) : **1.** tenvîr edilmiş, nurlandırılmış, parlatılmış, aydınlatılmış; ışıklı. **2.** *aydın [kimse]. **3. i.** kadın adı.

münevverân منوران (a.f. münevver'in c. nûr'dan) : münevverler, *aydınlar.

münevvere منوره (a.s. nûr'dan) : ["münevver" in müen.]. (bkz : münevver).

münevveriyyet منوریت (a.i. nûr'dan) : münevverlik, aydınlık.

münevveriyyet-i efkâr : fikir aydınlığı.

münevvim منوم (a.s. nevm'den) : **hek.** tenvîm eden, uyutan, uyku veren, uyutucu [ilâç]. [zıddı : münebbih].

münevvir منور (a.s. nûr'dan) : tenvîr eden, nurlandıran, parlatan, aydınlatan.

münezzeh منزه (a.s. nezâhat'den) : tenzîh edilmiş, temiz, arı; uzak. (bkz : tenzîh).

münezzehe منزهه (a.s. nezâhat'dan) : ["münezzeh" in müen.]. (bkz : münezzeh).

münezzel منزل (a.s. nüzûl'den).(bkz : münzel).

münezzil منزل (a.s. nüzûl'den). (bkz : münzil).

münfail منفعل (a.s. fi'l'den) : **1.** infiâl eden, gücenen, gücenmiş, yüreğine işlemiş, alınmış. **2. fels.** *edilgin, **fr. passif. 3. kim.** *edingin, **fr. passif.**

münfail-âne منفعلانه (a.f.zf.) : münfailcesine, gücenmiş olarak, alınmış olarak.

münfaile منفعله (a.s. fi'l'den) : ["münfail" in müen.]. (bkz : münfail).

münfailen منفعلاً (a.zf.) : münfail olarak, gücenerek, alınarak. (bkz : münkesiren²).

münfailiyyet منفعليت (a.i.) : **kim.** *dinginlik. **fr. passivité.**

münfasılîn منفصلين (a.s. münfasıl'ın c.). (bkz : munfasıl).

münfatır منفطر (a.s. infitâr'dan). (bkz : munfatır).

münfecir منفجر (a.s. fecr'den) : **1.** inficâr eden, açılan, söken. **2.** yerden kaynayıp akan.

münfedî منفدى (a.s.) : bedel verilip kurtarılan esir.

münfekk منفك (a.s. fekk'den) : infikâk eden, ayrılan, ayrılmış, çıkmış; sökülmüş. **Gayr-i münfekk** : ayrılmaz, bitişik. (bkz : muttasıl²).

münfelık منفلق (a.s. felâk'dan) : **1.** infilâk eden, açılan, yayılan. **2. kim.** patlayan, patlayıcı, **fr. explosif.**

münferic, münferice منفرجه ، منفرج (a.s. ferc'den) : infirâceden, arası geniş, açık olan; iki tarafı birbirinden uzak. **Zâviye-i münferice : geo.** geniş *açı, **fr. angle obtus.**

münferid منفرد (a.s. ferd'den) : **1.** infirâdeden, yalnız olan, tek, ayrı, kendi başına, **fr. isolé. 2.** tektük. **3. i.** hapishânede bir kişilik hücre.

münferiden منفرداً (a.zf.) : **1.** yalnız, tek olarak. **2.** ayrı ayrı, birer birer.

münferik منفرق (a.s. fark'dan) : infırak eden, ayrılan. **Hatt-ı münferik** : ayrılan çizgi.

münfesih منفسح (a.s. füshat'den) : infisâh eden, bollaşan, genişleyen.

münfesih, münfesiha منفسخه ، منفسخ (a.s. fesh'den) : infisâh eden, bozulan, hükmü kaldırılmış. (bkz : mefsûh). **Madde-i münfesiha** : hükümsüz madde. **Nikâh-ı münfesih** : bozulan nikâh.

münfetih منفتح (a.s. feth'den) : infitâh eden, açılan, açılmış, açık. (bkz : meftûh).

münfik منفق (a.s. nafaka'dan) : nafaka veren, besleyen.

müngazz منغض (a.s.) : zindeliği kalmamış, hayâtı bozuk olan.

müngazzen منغضاً (a.zf.) : müngaz olarak.

münhâ منهى (a.s.): teblîğ edilmiş, bildirilmiş.

münhadar منحدر (a.s.) : inhidâr edecek, inecek yer, iniş.

münhadi' منخدع (a.s. hud'a'dan) : birinin hîlesine düşme.

münhadib منحدب (a.s. hadeb'den) : kanburlaşmış; eğri.

münhadir منحدر (a.s. hudûr'dan) : inhidâr eden, inişe doğru, yokuş aşağı inen; inişli. (bkz : mâil, mütehaddir).

münhafız منخفض (a.s.) : inhifâz eden, alçalan. **Arâzî-i münhafıza** : alçalan arâzî.

münhafıza منخفضه (a.s. inhifâz'dan) : ["münhafız" ın müen.]. (bkz : münhafız).

münhali' منخلع (a.s. hal' ve inhilâ' den) : yerinden çıkarılmış, sökülmüş, ayrılmış.

münhall منحل (a.s. hall'den) : **1.** inhilâl eden, açılan, çözülen. **2.** boş kalan, açık olan, me'muru bulunmayan [yer]. **3. kim.** erir; erimiş; eriyik.

münhallât منحلات (a.s. münhall'in c.) : açık me'murluklar.

münhanî منحنى (a.s. inhinâ'dan) : **1.** inhinâ eden, eğilen eğrilen; eğri, kanburlu. **2. geo.** eğri, eğrili. **3. top.** yükseklik eğrisi.

münhanik منخنق (a.s. hank'dan) : inhinâk etmiş, boğulmuş; boğuk.

münhaniyyât منحنيات (a.i. münhanî'nin c.) : münhanî, eğri olan şeyler, şekiller.

münharıt منخرط (a.s.) : ipliğe dizilmiş.

münharif منحرف (a.s. harf'den) : **1.** inhirâf eden, sapan, doğru gitmeyen. **2.** çarpık, sapa. **3.** sağlam olmayan.

münharifî menşûr : mat. *dörtgen *biçme, **fr. prisme quadrangulaire.**

münharifü'l-mizâc : keyifsiz, rahatsız. **4. geo.** iki kenarı paralel olan dörtgen, **fr. quadrilatère.**

münharife منحرفه (a.s. harf'den) : ["münharif" in müen.]. (bkz : münharif).

münhasır منحصر (a.s. hasr'dan) : **1.** inhisâr eden, sınırlanmış, her yanı çevrili. **2.** yalnız bir kimseye veyâ bir şeye mahsus olan.

münhasıran منحصراً (a.zf.) : husûsî olarak (*özellikle), sâdece, yalnız olarak.

münhasif منخسف (a.s. husûf'dan) : **1.** inhisaf eden, sönükleşen, sönük, ışıksız kalan. **Kamer-i münhasif** : sönükleşmiş Ay. **2.** kör olan. **Ayn-ı münhasif :** kör olmuş göz. **3.** yere geçen; yerde sürünen.

münhaşi' منخشع (a.s.) : kibiri, burnu kırılma.

münhatt منحط (a.s.) : inhitât eden, aşağı inen; alçak; çukur.

münhazı' منخضع (a.s. haza'dan). (bkz : münhaşi').

münhazim منهضم (a.s. hazm'den) : hazmolunan, sinen.

münhebit منهبط (a.s. hübût'dan) : hübût eden, yukarıdan aşağı inen, inmiş, düşen; düşmüş.

münhedil منهدل (a.s.) : aşağı salıverilmiş, sarkmış, sarkık.

münhedim منهدم (a.s.hedm'den) :inhidâmeden, yıkılan, yıkılmış, harâbolmuş.

münhedime منهدمه (a.s. hedm'den) : ["münhedim" in müen.]. (bkz : münhedim).

münhemik منهمك (a.s. hemk'den) : inhimâk eden, bir işin üstüne çok düşen.

münhezim منهزم (a.s. hezîmet'den. c. : münhezimîn) : inhizâm eden, hezîmete uğrayan, bozguna uğrayan, uğramış, bozgun.

münhezime منهزمه (a.s. hezîmet'den) : ["münhezim" in müen.]. (bkz : münhezim).

münhezimen منهزماً (a.zf.) : münhezim olarak, bozularak, bozguna uğrayarak. (bkz : mağlûben).

münhezimîn منهزمين (a.s. münhezim'in c.) : inhizâm edenler, hezîmete uğrayanlar, bozgunlar.

münhî منهى (a.s. nehy'den. c. : münhiyân) : haber ulaştıran; haberci. (bkz : kasıd).

münhiyân منهيان (a.s. münhî'nin c.) : haber ulaştıranlar, haberciler.

münîb منيب (a.s. nevb'den) : **1.** inâbe eden, âsîliği, azgınlığı bırakarak Allah'a yönelen. **2.** güzel yağan, faydalı yağmur. **3.** tâze ve verimli bahar. **4. i.** erkek adı.

münîbe منيبه (a.s. nevb'den) : **1.** ["münîb" in müen.]. (bkz : münîb). **2. i.** kadın adı.

münîf, münîfe منيف ، منيفه (a.s.) : **1.** yüksek, ulu, büyük. (bkz : âlî, bülend). **Ahkâm-ı münîfe** : yüksek, büyük hükümler. **2. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

mün'im منعم (a.s. ni'met'den) : **1.** in'âm eden, nîmet veren, yedirip içiren; Allah. **2.** velînîmet.

mün'im-âne منعمانه (a.f.zf.) : **1.** velînîmet olan kimseye yakışır sûrette. **2.** nimet verircesine; nimet veren kimseye yaraşır yolda.

münîr منير (a.s. nûr'dan) : **1.** nurlandıran, ışık veren, parlak. (bkz : ziyâdâr). **2. i.** erkek adı. [müen : münîre].

münîre منيره (a.s.) : **1.** ["münîr" in müen.]. (bkz : münîr). **2.** kadın adı.

münkad منقاد ("ka" uzun okunur. a.s. kavd'den) : inkıyâdeden, boyun eğen. (bkz : mutî').

münkadir منقدر (a.s.) : **1.** bir ölçüye göre yapılmış, hazırlanmış. **2.** Allah'ın emrine göre vuku bulan bir şey.

münkali' منقلع (a.s. kal'den) : kal'edilen, kökünden sökülen.

münkalib منقلب (a.s. kalb'den). (bkz : munkalib).

münkarız منقرض (a.s. karz'dan) : (bkz : munkarız). [müen : münkarıza].

münkasım منقسم (a.s. kısm'dan) : kısım kısım bölünen, bülük bölük olan, bölünmüş.

münkaşır منقشر (a.s. kışr'dan) : inkışâr eden, kabuğu soyulan.

münkatı' منقطع (a.s. kat'dan) : **1.** inkıtâ eden, kesilen, kesilmiş, kesik; aralıklı. **2.** arkası gelmeyen; son bulan. **3.** arada bağ

kalmayan, ayrılmış. **4.** herkesten ayrılıp bir kişiye bağlı kalan. **5. geo.** *süreksiz. **6. mat.** *kesikli. **Gayr-i münkatı'** : fâsılasız, sürekli. (bkz : muttasıl).

münkazî, münkaziyye منقضيه ، منقضي (a.s. kazâ'dan) : inkızâ eden, biten, bitmiş, ardı kesilmiş, sona ermiş. **Va'de-i münkazıyye** : sona ermiş vâde.

münker منكر (a.s. nekr'den) : **1.** inkâr edilmiş, edilen, kabul ve tasdik edilmeyen, reddedilen. **2.** şerîatçe yapılması câiz görülmeyen. **Gayr-i münker** : inkâr olunamaz. (bkz : musaddak, müsellem). **Nehy ani'l-münker** : menedilen, meşrû olmayan şeylerden kaçınma.

münkerât منكرات (a.s.c.) : şerîatça yapılması yasak edilen şeyler.

münkere منكره (a.s. nekr'den) : ["münker" in müen.]. (bkz : münker).

münkesif منكسف (a.s. küsûf'dan) : inkisâfeden, küsûfa uğrayan, tutulan, tutulmuş [Güneş]. **Mihr-i münkesif** : küsûfa uğramış, tutulmuş Güneş.

münkesife منكسفه (a.s. küsûf'dan) : ["münkesif" in müen.]. (bkz : münkesif).

münkesir منكسر (a.s. kesr'den) : **1.** inkisâr eden, kırılan, kırılmış, kırık. **Hatt-ı münkesir : geo.** kırık çizgi. **2.** kırgın, gücenmiş. **münkesirü'l-hâl** : sağlığı, gücü-kuvveti veya ahlâkı bozulmuş, zayıflamış olan. **münkesirü'l-kalb** : kalbi kırılmış. (bkz : münkesirü'l-bâl).

münkesire منكسره (a.s. kesr'den) : ["münkesir" in müen.]. (bkz : münkesir).

münkesiren منكسراً (a.zf.) : **1.** münkesir, kırık olarak. **2.** kırgınlıkla. (bkz : münfailen).

münkeşif, münkeşife منكشفه ، منكشف (a.s. keşf'den) : **1.** inkişâfeden, açılan, açılmış, meydana çıkmış; açık, görünen. **2.** keşfolunmuş, yeni bulunmuş. **Ezhâr-ı münkeşife:** açılmış çiçekler.

münkir منكر (a.s. nekr'den. c. : münkirîn) : **1.** inkâr eden, kabûl etmeyen. **münkir-i hakîkat** : hakîkatı inkâr eden. **2.** îmansız, inanmayan, dinsiz. (bkz : mülhid). **3. h. i.** mezarda sual soracak olan iki melekten biri. (bkz : nekîr).

münkir-âne منكرانه (a.f.zf.) : münkircesine, inkâr edercesine.

münkire منكره (a.s. nekr'den) : ["münkir" in müen.]. (bkz : münkir).

münkirîn منكرين (a.s. nekr'den. münkir'in c.) : münkir olanlar. (bkz : münkir).

münsâk منساق (a.s. sevk'den) : **1.** birine bağlı olan ve peşinden giden. **2.** gönderilmiş olan.

münsakib منثقب (a.s. sakb'dan) : insikâbeden, delinen.

münsebik منسبك (a.s. sebk'den) : kalıba dökülmüş olan.

münsecil منسجل (a.s. sicill'den) : sicile geçmiş, mahkeme defterine yazılmış.

münsecim منسجم (a.s. insicâm'dan) : insicamlı, düzgün; **fels. fr. cohérent.**

münsedd منسد (a.s. sedd'den) : insidâdeden, kapanan, tıkanan, kapalı.

münsedil منسدل (a.s. insidâl'den) : salıverilmiş, sarkık.

münsekib منسكب (a.s.) : dökülüp akan.

münselâh منسلخ (a.i.) : ayın sonu. (bkz : selh[2]).

münselib منسلب (a.s. selb'den) : insilâbeden, kaçmış, kaçırılmış, kalmamış [rahat, huzur, emniyet hakkında].

münselibe منسلبه (a.s. selb'den) : ["münselib" in müen.]. (bkz : münselib).

münselih منسلخ (a.s. selh'den) : **1.** insilâh eden, sıyrılıp çıkan, soyunan, soyulmuş; derisi çıkarılmış. **2.** son gününe ermiş. **Şehr-i münselih** : son gününe varmış olan ay.

münselik منسلك (a.s. silk'den) : insilâk eden, yola giren; bir tarîkata girmiş, bir meslek tutmuş. (bkz : sâlik).

münsenî منسني (a.s. seny'den) : eğri, doğru olmayan, bükülmüş.

münserih منسرح (a.s. serh'den) : **1.** hızlı hızlı giden [hayvan]. **2. i. ed.** aruz bahirlerinden birinin adı. Bizde kullanılan vezni şudur : müfteilün fâilün müfteilün fâilün.

münşaib منشعب (a.s. şa'b'dan) : inşiâb eden, şûbelenen, dallanan, çatallanan, kollara ayrılan, ayrılmış.

münşakk منشق (a.s. şakk'dan) : inşikak eden, yarılan, yarılmış; yarma.

münşeât منشآت (a.i. neş'et'den. c.) : kaleme alınan şeyler; nesir yazılar; mektuplar.

münşeâtü's-selâtîn-i Osmaniyye (Osmanlı sultanlarının mektupları) : ünlü nişancı ve reisülküttap (dışişleri bakanı) Feridun Ahmet Beyin eseri.

münşeil منشعل (a.s. sa'l'den) : alevli, parlayan. (bkz : müştail).

münşell منشل (a.s. şelâle'den) : inşilâl eden, şelâle hâlinde atılarak akan.

münşerih منشرح (a.s. şerh'den) : inşirâhlı, gönlü açık, sıkılmayan, eğlenen.

münşerihü'l-bâl : gönlü neşeli.

münşett منشت (a.s. şett'den) : inşitât eden, dağınık, perîşan.

münşî منشی (a.s. ve i. neş'et'den) : **1.** inşâ eden, yapan. **2.** yapısı, üslûbu güzel olan, iyi kâtip.

münşid منشد (a.s. neşîde'den) : inşâdeden, şiir okuyan.

münşif منشف (a.s.) : su ve benzeri şeyleri sünger gibi çeken.

münşife منشفه (a.i.) : bir sünger gibi suyu emecek nesne.

münşi-yâne منشیانه (a.f.zf.) : iyi kâtiplere yaraşır yolda.

müntahab منتخب (a.s. nahb'dan) : intihâbedilmiş, seçilmiş; seçkin. (bkz : güzîde, mümtâz).

Müntahabü'l-lûga : küçük kıt'ada 218 sahifelik Arapçadan Türkçeye bir lûgat kitabıdır.

Müntahabü'ş-şifâ : Anadolu'da yetişen Hacı Paşa (Celâleddin Hızır)'nın hekimliğe âit eseridir.

müntahabât منتخبات (a.i. müntahab'ın c.) : seçme eserler, yazılar dergisi, **fr. anthologie**.

Müntahabât-ı Eş'ârım (şiirlerimden seçmeler) : Şinasi'nin şiirlerini ihtiva eden ve 1862'de basılmış bir eseri.

müntahabe منتخبه (a.s. nahb'den) : ["müntahab" ın müen.]. (bkz : müntahab).

müntahib منتخب (a.s. nahb'den) : intihâbeden, seçen; *seçmen.

müntahib-i evvel : iki dereceli seçimde müntahib-i sânîleri seçen.

müntahib-i sânî : iki dereceli seçimde müntahib-i evvellerin seçtikleri kimse.

müntahil منتحل (a.s. nahl'den. c. : müntahilîn) : intihâl eden, eser çalan, başkasının eserini kendisininmiş gibi gösteren.

müntahilîn منتحلین (a.s. nahl'den. müntahil'in c.) : intihâl edenler, eser çalanlar, başkasının eserini kendisininmiş gibi gösterenler.

müntakış منتقش (bkz : müntekış).

müntakız منتقض (a.s. nakz'dan) : intikazeden, bozulan.

müntakil منتقل (a.s. nakl'den) : **1.** intikal eden, geçen. **2.** miras kalmış. **3.** ölmüş, göçmüş, göçen. **4.** karîne ile, sözün gelişinden anlayan.

müntakile منتقله (a.s. nakl'den) : ["müntakil" in müen.]. (bkz : müntakil).

müntakim منتقم (a.s. nakm'den) : intikam alan, öc alan; Allah.

müntakim-âne منتقمانه (a.f.zf.) : öc alırcasına.

müntasıb منتصب (a.s. nasb'dan) : direk gibi dikilmiş.

müntavî منطوی (a.s.). (bkz : mültevî).

müntebih منتبه (a.s.) : intibâh eden, uyanık. (bkz : âgâh, bîdâr, habîr).

müntefaun-bih منتفع به (a.b.s.) : kendisinden faydalanılan.

müntefi' منتفع (a.s. nef' 'den) : intifâ eden, menfaatlenen, yararlanmış.

müntefî منتفی (a.s. nefy'den) : **1.** intifâ eden, yok olan. **2.** kovulan, çıkarılan.

müntefih منتفخ (a.s. nefh'den) : intifâh eden, kabaran, şişen; şişkin, hava ile doldurulmuş.

müntefil منتفل (a.s. nefl'den) : intifâl eden, nâfile namaz kılan.

müntehâ منتهى (a.s. nihâyet'den) : **1.** nihâyet bulmuş; bir şeyin varabildiği en uzak yer, son derece, son kerte. **2.** son uc. **3.** Yazıcı-oğlu Ahmet Bîcan'ın dînî, tasavvufî mensur eseri.

müntehâ-yi âmâl : emellerin sonu.

müntehâ-yi istikbâl : istikbâlin sonu.

müntehâ-yi kitâb : kitabın sonu.

müntehî منتهى (a.s. nihâyet'den) : **1.** nihâyet bulan, sona eren, biten. **2.** son, en son. **3.** bir şeyi tamamlayan.

müntehib منتهب (a.s. nehb'den) : intihâbeden, yağma eden, çapul eden, talanlayan, yağmacı, talancı.

müntehik منتهك (a.s.) : halsiz, yorgun bırakan.

müntehir منتهر (a.s. nehr'den) : intihâr eden, dâimâ akan.

müntehir منتحر (a.s. nahr'den. c. : müntehirîn) : intihâr eden, kendini öldüren.

müntehir-âne منتحرانه (a.f.zf.) : intihâr ederek, kendini öldürerek.

müntehire منتهره (a.s.) : ["müntehir" in müen.]. (bkz : müntehir).

müntehirîn منتحرين (a.s. nahr'den. müntehir'in c.) : intihâr edenler, kendini öldürenler.

müntehiz منتهز (a.s. nehz'den) : intihâz eden, vakit ve fırsatı kaçırmayan.

müntekış منتقش (a.s. nakş'dan) : intikaş eden, nakşolunan.

müntekid منتقد (a.s.). (bkz : münekkid).

müntekis منتكس (a.s. intikâs'dan) : intikâs eden, başaşağı dönen.

müntemî منتمى (a.s. intimâ'dan) : intimâ eden, yakınlık ve ilgi peydâ eden.

müntemis منتمس (a.s.) : gizli, gizlenen.

münten منتن (a.s. nitûnet'den) : hastalık bulaşmış.

müntesib منتسب (a.s. nisbet'den. c. : müntesibîn) : **1.** intisâbeden, giren, kapılanan. **2.** alâkası, ilgisi olan.

müntesibîn منتسبين (a.s. müntesib'in c.) : **1.** intisâbedenler, girenler, kapılananlar. **2.** alâkası, ilgisi olanlar.

müntesic منتسج (a.s. nesc'den) : dokunmuş.

müntesik منتسق (a.s. nask'dan) : **1.** bir sıraya dizilmiş, düzgün. **2. fels.** *düzenleşik.

müntesir منتشر (a.s. nesr'den) : intisâr eden, saçılan, yayılan, dağılan.

müntesir terbiye : **ped.** yaygın *eğitim.

münteşir, münteşire منتشره ، منتشر (a.s. neşr'den) : **1.** intişâr etmiş, yayılmış, açılmış; dağınık. (bkz : müteneşşir). **2.** duyulmuş, etrâfa yayılmış. **Ahbâr-ı münteşire** : yayılmış haberler. (bkz : şâyi'). **3.** basılmış ve yayılmış.

müntevî منتوى (a.s. nev'den) : bir şey yapmaya niyetlenen.

müntezi' منتزع (a.s. nez'den) : bir şeyi söken, yerinden çekip koparan.

müntic منتج (a.s. nitâc'dan) : **1.** intâceden, netîce veren. **2.** sebebiyet veren; meydana getiren.

müntif منتف (a.s. netf'den) : **hek.** kıldöken, kılları düşüren. **Devâ-yi müntif** : kıldöken ilâç.

müntin, müntine منتنه ، منتن (a.s. netânet'den) : pis kokan, kokmuş; bozuk. (bkz : müteaffin). **Bahr-i müntin** : Azak denizi. **Miyâh-ı müntine** : pis kokan sular.

münye منيه (a.i.c. : münâ) : arzu edilen, istenilen şey.

münzecir منزجر (a.s.) : men'edilmiş, yasak edilmiş, alıkonulmuş.

münzel, münzele منزله ، منزل (a.s. nüzûl'den) : inzâl olunmuş, aşağı indirilmiş, gökten indirilmiş. **Kütüb-i münzele** : gökten indirilmiş kitaplar. [Kur'ân-ı Kerîm, Tevrât, Zebûr, İncil].

münzelık منزلق (a.s.) : kaygan, kaypak.

münzevî منزوى (a.s. zuvviyy ve zeyy'den) : **1.** inzivâ eden, çekilip bir köşede oturan. **2. i.** köşesine çekilip kimse ile görüşmeyen.

münzevi-yâne منزويانه (a.f.zf.) : inzivâya, bir köşeye çekilircesine, çekilerek.

münzil منزل (a.s. nüzûl'den) : inzâl eden, aşağı indiren, gökten indiren.

M

münzile منـــزله (a.s. nüzûl'den) : ["münzil" in müen.]. (bkz : münzil).

münzir منذر (a.s. nezr'den) : âkıbetinin kötülüğünü söyleyerek korkutan. (bkz : nezîr). [mübeşşir'in zıddı].

münzirât منذرات (a.i. münzir'in c.) : haber verip kötülüğünü söyleyerek korkutanlar, ürkütenler.

mür مر (a.s.) . (bkz : mürr).

mürâât مراعات (a.i. riâyet'den) : **1.** hıfzetme, saklama. **2.** göz ucuyla bakma. **3.** gözetme, koruma. (bkz : himâye, vikaye).

mürâât-ı nazîr : ed. mânâ bakımından birbirine uygun kelimeleri bir cümlede toplama.

mürâcaa مراجعه (a.i.) : **ed.** sorulu cevaplı olarak, karşılıklı konuşma biçiminde yazılmış şiir : "Sordum meğer bu dürc-i dehendür didim didi Yok yok devâ-yı derd-i nihânın durur senin" (Fuzûli)... gibi.

mürâcaat مراجعت (a.i. rücû'dan. c. : mürâcaât) : **1.** geri dönme. (bkz : muâvedet). **2.** başvurma, danışma; yardım isteme.

mürâcaât مراجعات (a.i. mürâcaat'ın c.) : **1.** geri dönmeler. **2.** başvurmalar, danışmalar; yardım istemeler.

mürâcaat-gâh مراجعتگاه (a.f.b.i.) : mürâcaat olunacak, başvurulacak yer.

mürâcaha مراجحه (a.i. rüchân'dan) : [iyilikte] üstün gelmek için yarışma.

mürâdefe مرادفه (a.i. redf'den) : **1.** mürâdiflik, bir mânâda olma [kelime]. **2.** arkadaşlık, berâber yolculuk. ["mürâdefet" şekli de kullanılır].

mürâdif مرادف (a.s. redf'den) : **1.** bir mânâda olan [kelime], *eşanlam, **fr. synonyme.** (bkz: müterâdif). **2.** arkadaş. (bkz : refîk).

mürâfaa مرافعه (a.i. ref'den). (bkz : murâfaa).

mürâfakat مرافقت (a.i. rıfk'dan). (bkz : murâfakat).

mürâfık مرافق (a.i. refâkat'den). (bkz : murâfık).

mürâfi' مرافع (a.s. ref'den) : mahkemeye başvuran, *duruşmaya çıkan. (bkz : murâfi').

mürâhaka مراهقه (a.i.) : bulûğ çağına yânî on iki yaşına yaklaşma.

mürâhene مراهنه (a.i. rehn'den) : **1.** rehine koyma. **2.** bahse girişme [bir şeyine].

mürahhim مرحم (a.s. rahmet, merhamet, ruhm ve ruhum'dan) : terhîm eden, rahmetle anan.

mürâhik مراهق (a.i. rahik'den) : bülûğ çağına ermiş, on iki yaşına basmış erkek çocuk.

mürâhika مراهقه (a.i. rahik'den) : dokuz yaşına basıp bâliğ olmayan kız çocuğu.

mürâî مراعی (a.s. riâyet'den). (bkz : murâî).

mürâî مرائی (a.s. rü'yet'den) : ikiyüzlü [kimse].

mürâi-yâne مرائیانه (a.f.zf.) : ikiyüzlülükle, ikiyüzlülüğe yaraşır yolda.

mürâkabe مراقبه (a.i. rukub'dan) : (bkz : murâkabe).

mürâkasat مراقصت (o.i.c.) : rakslar, oyunlar. [yapma kelimedir].

mürâkıb مراقب (a.s. ve i. rukub'dan). (bkz : murâkıb).

mürâmât مرامات (a.i. remy'den) : atışma, birbirine atma.

mürâselât مراسلات (a.i. mürâsele'nin c.) : **1.** mektuplaşmalar. **2.** resmî kadı mektupları.

mürâsele مراسله (a.i. resel'den. c. : mürâselât) : **1.** haberleşme, mektuplaşma. **2.** resmî kadı mektubu.

mürâvede مراوده (a.i. revd'den) : isteme. (bkz : taleb).

mürâyât مرایات (a.i. rü'yet'den) : **1.** gösteriş. **2.** ikiyüzlülük.

mürci' مرجع (a.s. rücû'dan) : **kim.** *indirgen, redüktör, **fr. réducteur.**

mürcia مرجعه (a.i.) : sonunda sevâbı ve çıkarı gerektiren şey.

mürcie مرجئه (a.i.) : ehl-i sünnet akîdesine muhâlefet eden din fırkalarından biri.

mürd مرد (f.s.) : **1.** ölmüş. (bkz : maktûl). **2.** gebermiş.

mürdâd مرداد (f.i.) : **1.** güneş yılının beşinci ayı. **2.** her ayın yedinci veyâ sekizinci günü. [kablel-İslâm eski İranlıların dînî yortu günleridir]. **3.** bu ay ve günü idâreye me'mur sayılan melek.

mürdâ-senc مرداسنج (f.b.i.) : **kim.** tabîî kurşun oksidi olup sarı toz hâlinde veyâ kırmızı sarı pulcuklar şeklinde bulunur ve gümüşlü kurşunun kal'edilmesiyle elde edilir. (bkz : mürdeseng).

mürde مرده (f.s. ve i.c. : mürde-gân) : ölü, ölmüş. (bkz : mevtâ, meyyit, mürd).

mürde-dil مرده دل (f.b.s.) : gönlü ölmüş, katı yürekli, hissiz, duygusuz; **tas. kal** den **hâl** e geçmemiş ham kişi.

mürdegân مردگان (f.s. mürde'nin c.) : ölüler, ölmüşler. (bkz : emvât, maktûlîn).

mürde-rîg مرده ریگ (f.b.i.) : miras.

mürde-seng مرده سنگ (f.b.i.) : **kim.** tabîî kurşun oksidi, **fr. litharge.** (bkz : mürdâ-senc).

mürde-şû, mürde-şûy مرده شو ، مرده شوی (f.b.s. ve i.) : ölü yıkayıcı. (bkz : gassâl).

mürebbâ مربا (a.s. reby'den) : terbiye olunmuş, terbiye görmüş. (bkz : perveriş-yâb).

mürebbeb مربب (a.s.) : **1.** bülûğa kadar beslenmiş. **2.** güzel kokulu şeylerle hoş olmuş.

mürebbî مربی (a.s. ve i. terbiye'den) : **1.** terbiye eden; çocuk terbiye eden [adam].

mürebbî bi'z-zât : kendi kendini terbiye eden; kendi kendini yetiştiren [kimse], **fr. autodidacte. 2.** besleyen.

mürebbib مربب (a.s.) : çocuğu bülûğa kadar besleyen.

mürebbiy-âne مربیانه (a.f.zf.) : terbiye edecek bir şekilde, eğiterek.

mürebbiye مربیه (a.i. reby'den) : çocuk terbiyesiyle uğraşan [kadın], **fr. institutrice.**

müreccah مرجح (a.s. rüchân'dan) : tercîh edilen, üstün tutulan.

müreccaha مرجحه (a.c. rüchân'dan) : ["müreccah" ın müen.]. (bkz : müreccah).

müreccahiyyet مرجحیت (a.i. rüchân'dan) : müreccahlık, üstünlük.

mürecceb مرجب (a.s. rücub'dan) : mübârek, kutlu [bizde yalnız receb ayı için : **receb-i mürecceb** terkîbinde geçer].

müreccih مرجح (a.s. rüchân'dan) : tercîh eden, üstün tutan.

müredâ مردا (a.i. rud'dan. mürîd'in c.). (bkz : mürîdân).

müreddef مردف (a.s. redf'den) : **1.** terdîf edilmiş, ardısıra yürütülmüş. **2. i. ed.** redifli gazel.

müreffeh مرفه (a.s. rüfûh'dan) : terfîh edilmiş, refâha, rahata, bolluğa kavuşturulmuş.

müreffehe مرفهه (a.s. rüfûh'dan) : ["müreffeh" in müen.]. (bkz : müreffeh).

müreffehen مرفهاً (a.zf.) : refâh, rahat, ve bolluk içinde olarak.

müreffih مرفه (a.s. rüfûh'dan) : terfîh eden, refâha, rahata, bolluğa kavuşan.

mürehheb مرهب (a.s. rehb'den) : terhîbedilmiş, korkutulmuş.

mürehhib مرهب (a.s. rehb'den) : terhîbeden, korkutan.

mürehhib-âne مرهبانه (a.f.zf.) : korkuturcasına.

mürekkeb مرکب (a.s. rükûb'dan. c. : mürekkebât) : **1.** terkîbedilmiş, iki veyâ daha çok şeylerin karışmasından meydana gelen. (bkz : halîta). **2. kim., fels., fr.** *bileşik, **fr. composé. Cehl-i mürekkeb :** bilmediğini bile bilmemek sûretiyle olan câhillik. **Fâiz-i mürekkeb.** (bkz : fâiz). **3.** yazı mürekkebi, **fr. encre.** (bkz : midâd).

mürekkebât مرکبات (a.i. mürekkeb'in c.) : **kim.**, *bileşikler, **fr. composés.**

mürekkebât-ı gayr-i meşbûa : kim. doymamış *bileşikler.

mürekkebât-ı hadîdiyye : kim. demir *bileşikleri.

mürekkebât-ı meşbûa : kim. doymuş *bileşikler.

mürekkebât-ı müsennâiyye-i brom : kim. bromürler.

mürekkeb fiil : gr. *bileşik fiil.

mürekkeb selâse kaidesi : mat. *bileşik üçlü *kuralı, **fr. règle de trois composée.**

mürekkebe مركبه (a.i.) : **bot.** *bileşikgiller.

mürekkez مركز (a.s. rekz'den) : rekzolunmuş, dikilmiş.

mürekkib مركب (a.s. rükûb'dan) : terkîbeden, bir *bileşiği meydana getiren, **fiz.** *bileşen.

müressem مرسم (a.s. resm'den) : **1.** tersîm edilmiş, resmolunmuş, resmi yapılmış; yapılmış, çizilmiş. **2.** çiçeklerle süslenmiş.

müressib مرسب (a.s.) : Kur'an'ı, ağır ve dikkatle okuyan.

müressil مرسل (a.s.) : tersîl eden, güzel, yavaş ve ihtiyatla okuyan.

müressim مرسم (a.s. resm'den) : tersîm eden, resmini yapan.

müreşşah مرشح (a.s. reşh'den) : **1.** terşîh edilmiş, damla damla süzdürülmüş. **2.** terbiye olunmuş.

müretteb مرتب (a.s. retb'den) : **1.** tertîbolunmuş, dizilmiş, yerli yerine konulmuş. **2.** tâyin edilmiş, bir şey, bir yer için ayrılmış. **3.** sonradan kurulmuş. **4.** danışıklı, uydurma, yalandan tertîbolunmuş.

mürettebât مرتبات (a.i.c.) : **1.** bir yer için ayrılmış, düzenlenmiş kimseler. **2.** gemi tâifesi, gemi personeli.

mürettebe مرتبه (a.s. retb'den) : ["müretteb" in müen.]. (bkz : müretteb).

mürettib مرتب (a.s. retb'den c. : mürettibîn) : **1.** tertîbeden, nizâma, sıraya koyan. **2. i.** yazı dizicisi [matbaada]. **Sehv-i mürettib :** mürettibin yaptığı harf veyâ kelime yanlışlığı.

mürettib-hâne مرتبخانه (a.f.b.i.) : basımevlerinde tertip ve dizgi işlerinin yapıldığı yer.

mürettibîn مرتبين (a.i. rüteb'den, mürettib'in c.) : mürettipler, yazı dizicileri.

mürettil مرتل (a.s. tertîl'den) : tertîl eden, Kur'ân-ı ağır ağır tecvît üzere okuyan.

mürevva' مروع (a.s.) : aklı, fikri, düşünüşü, görünüşü sağlam [kimse].

mürevvak مروق (a.s. revk'den) : tervîk edilmiş, süzülmüş, tortusu giderilmiş. (bkz : mürteşih).

mürevvec مروج (a.s. revâc'dan) : revaçlandırılmış, îtibâr edilmiş, propagandası yapılmış.

mürevveh مروح (a.s. râyıha'dan) : râyihalandırılmış, kokulandırılmış [güzel].

mürevvic مروج (a.s. revâc'dan) : **1.** tervîceden, taraflısı olan [bir fikrin]. **2.** geçiren, sürüm kazandıran. **3.** îtibâr eden, yürüten; propagandasını yapan.

mürevvih مروح (a.s. râyiha'dan) : **1.** râyihalandıran, kokulandıran [güzel]. **2.** rahatlandıran.

mürg مرگ (f.i.) : sümük.

mürg مرغ (f.i.c. : mürgan) : kuş. (bkz : tayr).

mürg-i âbî (su kuşu) : ördek; kaz.

mürg-i âb-keş : su çeken kuş, saka kuşu.

mürg-i aftâb-âlem (dünyanın güneş kuşu) : ateş.

mürg-i âmîn (âmin kuşu) : devamlı olarak âmin diyerek uçtuğuna inanılan melek.

mürg-i âzer-efrûz (ateş gibi parlak kuş) : kaknus kuşu.

mürg-i bâg : bülbül.

mürg-i bâl-şikeste : kırık kanatlı kuş.

mürg-i bâm : bülbül.

mürg-i bî-gâh-hân, mürg-i biyâkî : vakitsiz öten horoz.

mürg-i bismillâhî : kuş biçiminde yazılan besmele.

mürg-i çemen : bülbül.

mürg-i dânâ (akıllı kuş) : papağan.

mürg-i dil : gönül kuşu.

mürg-i felek, mürg-i gerdûn : melek.

mürg-i guşt-rubâ (et kapan kuş) : çaylak.

mürg-i hakk-gû : ishak kuşu. (bkz : mürg-i şeb-âvîz).

mürg-i hânegi (ev kuşu) : tavuk.

mürg-i hoş-hân : bülbül.

mürg-i ilâhî : rûh, can, nefes.

mürg-i Îsâ : yarasa.

mürg-i leb : söz, lâf.

mürg-i Mecnûn : Mecnun'un başında yuva yaptığı söylenen kuş.

mürg-i nâme, mürg-i nâme-âver (mektup götüren kuş) : posta güvercini.

mürg-i nâme-ber (mektup götüren kuş) : güvercin.

mürg-i rengîn-tâc (renkli taçlı kuş) : horoz.

mürg-i rûz : Güneş.

mürg-i seher : bülbül.

mürg-i seher-hân (sabah kuşu) : bülbül; horoz.

mürg-i sidre : Cebrâil Aleyhisselâm.

mürg-i subh (sabah kuşu) : bülbül.

mürg-i süleymân : çavuşkuşu. (bkz : hüdhüd).

mürg-i şeb-âheng, mürg-i şeb-hân, mürg-i şeb-hîz : bülbül.

mürg-i şeb-âvîz : ishak kuşu. (bkz : mürg-i hakk-gû).

mürg-i şeb ü rûz : Ay ve Güneş.

mürg-i tarab : 1) hânende, şarkı okuyucu; 2) bülbül; 3) güvercin.

mürg-i zebânek : **bot.** kuşdili denilen bitki.

mürg-i zer : Güneş.

mürg-i zerrîn : sülün.

mürg-i zerrîn-bâl : Güneş.

mürg-i zerrîn-per : Güneş.

mürg-i zîrek, mürg-i zîrek-sâr (anlayışlı kuş) : sığırcık kuşu.

mürg-âb مرغاب (f.b.i.) : **1.** su kuşu. **2.** ördek. **3.** kurbağa. (bkz : dıfda', guk).

mürgak مرغاك ("ga" uzun okunur. f.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

mürgan مرغان ("ga" uzun okunur. f.i. mürg'in c.) : kuşlar. (bkz : tuyûr).

mürgan-ı arş ("ga" uzun okunur) : büyük melekler.

mürgan-ı sidre : büyük melekler.

mürgane مرغانه ("ga" uzun okunur. f.i.) : kuş yumurtası.

mürgane مرغانه ("ga" uzun okunur. f.zf.) : kuşlar gibi, kuşlara yakışacak şekilde.

mürg-bâz مرغ باز (f.b.i.) : kuşçu, kuş yetiştiren. (bkz : kuş-bâz).

mürg-dil مرغ دل (f.b.s.) : "kuş yürekli" : tavşan yürekli, korkak.

mürgek مرغك (f.i.) : kuşcağız, küçük kuş.

mürg-endâz مرغ أنداز (f.b.s.) : bir büyük lokmayı çiğnemeden yutan.

mürg-zâr مرغزار (f.b.i.) : kuş yatağı, kuşu bol olan yer.

mürg-zâr-ı ukbâ : cennet.

mürhiye مرخيه (a.i.) : hafif müshil.

mürîb مريب (a.s.) : şüphelendirici, şüpheli.

mürîd مريد (a.s. revd'den. c. : mürîdân) : **1.** irâde eden, emreden, buyuran. **2. i.** bir şeyhe bağlı olan kimse.

mürîdân مريدان (a.s. mürîd'in c.) : **1.** irâde edenler, emredenler, buyuranlar. **2. i.** bir şeyhe bağlı olan kimseler. (bkz : müredâ').

mürîd-âne مريدانه (a.f.zf.) : mürîd olana yakışacak yolda.

mürîdiyyet مريديت (o.i.) : mürit olma durumu, müritlik.

mürkıd مرقد (a.i.) : uyutucu ilâç.

mürr مر (a.s.) : acı. (bkz : telh). **El-hakku mürrün** : doğru söz acıdır.

mürrâne مرانه (a.i.) : süngü.

mürsel مرسل (a.s. resel'den. c. : mürselîn) : **1.** irsâl olunmuş, gönderilmiş, yollanılmış. **2.** peygamber. **Seyyidü'l-mürselîn** "gönderilenlerin büyüğü, ulu'su olan" : Hz. Muhammed. **3.** salıverilmiş saç. **4. i. g. s.** bir yazı sitili.

mürselün-ileyh : **huk. 1)** ona gönderilen; **2)** söz kendisine tebliğ olunan kimse; **3)** nakliyat mukavelesi gereğince malı tesellüm etmeye yetkili kimse.

mürselât مرسلات (a.i. mürsele'nin c.) : **1.** irsâl olunan, gönderilen şeyler. **2.** melekler. **3.** Kur'ân-ı Kerîm'in 77 nci sûresi. [Mekke devrinde nâzil olmuştur, 50 âyettir].

mürsele مرسله (a.i.) : **1.** mektup, kâğıt, pusula. **2.** gönderilen şey.

mürselîn مرسلين (a.s. mürsel'in c.) : peygamberler.

mürselün ileyh مرسل اليه (a.b.s.) : kendisine bir şey gönderilmiş olan.

mürsil مرسل (a.s. resel'den) : **1.** irsâl eden, gönderen, yollayan.

mürsil-i mektub : mektup gönderen. **2.** resûl (peygamber), elçi gönderen.

mürsile مرسله (a.s. resel'den) : ["mürsil" in müen.]. (bkz : mürsil).

mürşid مرشد (a.s. rüşd'den. c. : mürşidîn) : **1.** irşâdeden, doğru yolu gösteren, kılavuz. **2. i.** tarîkat pîri, şeyhi [müridlerine yol gösterdiği için]. **3.** gafletten uyandıran.

mürşid-i a'zam : Hz. Muhammed.

mürşid-i dânâ : çok bilen, çok anlayışlı (mürşit).

mürşid-i kâmil : **tas.** Hakk'a kavuşmuş, "fenâfillâh" mertebesine ulaşmış.

mürşid-i Rûm : Anadolu'nun mürşidi, Hz. Mevlânâ.

mürşid-âne مرشدانه (a.f.zf.) : mürşid olana yakışır sûrette.

mürşide مرشده (a.s. rüşd'den) : **1.** ["mürşid" in müen.]. (bkz : mürşid). **2. i.** kadın adı.

mürşidîn مرشدين (a.s. ve mürşid'in c.) : mürşitler, doğru yol gösterenler; pirler.

mürtagib مرتغب (a.s. rağbet'den) : irtigabeden, rağbet eden, istek gösteren.

mürtakî مرتقى (a.s. raky'den) : **1.** irtika eden, yukarı çıkan, yükselen. **2.** ilerleyen. (bkz : müterakkî, müteâlî, mütesâid).

mürtebit مرتبط (a.s. rabt'dan) : **1.** irtibât eden, bağlanan. **2.** ilgili, bağlantılı.

mürtecâ مرتجى (a.s. recâ'dan) : irticâ olunmuş, umulmuş, ümîd edilmiş.

mürtecel مرتجل (a.s. recl'den) : irticâlen, hemen, düşünmeden söylenilmiş söz veyâ şiir.

mürteci' مرتجع (a.s. rücû'dan) : **1.** irticâ eden, geri dönen. **2.** gerilik, geriye dönmek taraflısı, **fr. réactionnaire**.

mürtecî مرتجى (a.s. recâ'dan) : irticâ eden, umucu, uman, ümitli.

mürtecil مرتجل (a.s.) : hazırcevap, irticâlen, düşünmeden hemen şiir veyâ söz söyleyen.

mürtecil-âne مرتجلانه (a.f.zf.) : irticâlen söz veyâ şiir söyleyene yaraşır sûrette.

mürtecile مرتجله (a.s.) : ["mürtecil" in müen.]. (bkz : mürtecil).

mürtecilen مرتجلاً (a.zf.) : düşünmeden, hemen söz veyâ şiir söyleyerek.

mürtecim مرتجم (a.i.) : birbiri üzerine istiflenmiş.

mürtedd مرتد (a.s. redd'den) : irtidâdeden, İslâm dîninden dönen.

mürtedi' مرتدع (a.s.) : irtidâ eden, yasak olan şeylerden kaçınan.

mürtedif مرتدف (a.s. redf'den) : irtidâf eden, ardına düşen, arkasından giden.

mürtefi', mürtefia مرتفع ، مرتفعه (a.s. ref'den) : irtifâ eden, yükselen, yükselmiş, yüksek; yüce. **Cibâl-i mürtefia** : yüksek dağlar.

mürtefî arâzî : **coğr.** *yüksekel, **alm. Hochland.**

mürtefi' olmak : kaybolmak.

mürtefid مرتفد (a.s. irtifâd'dan) : irtifâdeden, kazanan, edinen.

mürtehaf مرتحف (a.i.) : hastalığı şaşırtan tedâvî usulü.

mürtehen مرتهن (a.s. rehn'den) : rehin olarak alınan, ipotek edilen.

mürtehil مرتحل (a.s. rıhlet'den) : **1.** irtihâl eden, dünyâdan göçen, ölen. **2.** göç eden.

mürtehin مرتهن (a.s. rehn'den) : rehin olarak, ipotek olarak alan.

mürtehis مرتخص (a.s.) : irtihâs eden, ucuz sayan.

mürtehiz مرتحض (a.s.) : irtihâz eden, rezîl olan.

mürteî مرتعى (a.s. ra'y'dan) : **1.** irtiâ eden, otlayan. **2.** kırda dolaşan.

mürteib مرتعب (a.s. ru'b'dan) : irtiâbeden, korkan.

mürteid مرتعد (a.s. ra'd'den) : irtiâdeden, korkup titreyen. (bkz : mürteiş, ra'şedâr).

mürteiş مرتعش (a.s. ra'ş'den) : irtiâş eden, titreyen. (bkz : mürteid).

mürteişe مرتعشه (a.s.) : ["mürteiş" in müen.]. (bkz : mürteiş).

mürtekıb مرتقب (a.s. rakb'dan) : irtikabeden, bekleyen, göz hapsine alan. (bkz : müterakıb).

mürtekış مرتقش (a.s.) : irtikaş eden, savaşta birbirine giren, karmakarışık olan.

mürtekib مرتكب (a.s. rükûb'dan. c. : mürtekibîn) : irtikâbeden, kötü, yakışıksız iş yapan; rüşvet alan, rüşvet yiyen. (bkz : mürteşî).

mürtekibân مرتكبان (o.s. mürtekib'in c.). (bkz : mürtekibîn).

mürtekibîn مرتكبين (a.s. mürtekib'in c.) : irtikâbedenler, kötü, yakışıksız iş yapanlar, rüşvet alanlar, rüşvet yiyenler.

mürtekiz مرتكز (a.s. rekz'den) : yerli yerinde, dikili duran, sağlam duran.

mürtemî مرتمى (a.i.) : keşif kolu, karakol.

mürtes مرتث (a.i.) : **huk.** harpte yaralanıp harp meydanı dışına nakledildikten biraz sonra ölen İslam mücâhidi.

mürtesem مرتسم (a.s. resm'den) : **1.** resmolunmuş, resimlenmiş. **2. mat.** *izdüşüm.

mürteseme مرتسمه (a.s. resm'den) : ["mürtesem" in müen.]. (bkz : mürtesem).

mürtesih مرتسخ (a.s.) : sıkı, sağlam ve sâbit olan.

mürtesim مرتسم (a.s. resm'den) : irtisâm eden, resmi çıkan.

mürtess مرتس (a.s.) : irtisâs etmiş, duyulmuş, işitilmiş. (bkz : mesmû', şâyi').

mürteşî مرتشى (a.s. rişvet'den) : irtişâ eden, rüşvet alan. (bkz : mürtekib, müsterşî).

mürteşif مرتشف (a.s. reşf'den) : yudum yudum içen.

mürteşih مرتشح (a.s. reşh'den) : süzülmüş. (bkz : mürevvak).

mürtevî مرتوى (a.s.) : irtivâ etmiş, suya kanmış.

mürtezık مرتزق (a.s. rızk'dan) : rızıklanan, azıklanan.

mürtezika مرتزقه (a.i. rızk'dan) : ulûfe (maaş) sâhipleri.

mürûc مروج (a.i. merc'in c.) : çayırlar, çayırlıklar.

mürûdet مرودت (a.i.) : son derece taşkınlık, âsîlik, dikbaşlılık gösterme.

mürûr مرور (a.i. merr'den) : **1.** geçme, bir yandan girip öteyandan çıkma. **2.** geçip gitme. **3.** sona erme.

mürûr-ı bâlâ : **astr.** yıldızların meridyenden en büyük yükseklikteki geçişi, *üstgeçiş, **fr. culmination supérieure.**

mürûr-ı eyyâm : günlerin geçip gitmesi.

mürûr-i süflâ : **astr.** Kutup yıldızı aslında "éphémèride" denilen bir münhanî (*eğri) çizerek hareket etmekte iken, bu eğri astronomlarca pratik maksatlarla bir elips olarak kabûl edilmiştir. Hakikî kuzey (pôle) bu elipsin büyük ve küçük çaplarının kesişme noktasındadır. Polaris (Kutup yıldızı) elipsin küçük çapının **altında** bulunduğu anda mürûr-i süflâ'dadır. [elipsin büyük çapı, hatt-ı istivâ (ekvator) düzlemine paraleldir].

mürûr-i ulyâ : **astr.** *yücelim. Kutup yıldızı aslında "éphémèride" denilen bir münhanî (*eğri) çizerek hareket etmekte iken, bu eğri astronomlarca pratik maksatlarla bir elips olarak kabûl edilmiştir. Hakîkî kuzey (pôle) bu elipsin büyük ve küçük çaplarının kesişme noktasındadır. Polaris (Kutup yıldızı) elipsin küçük çapının **üstünde** bulunduğu anda mürûr-i ulyâ'dadır. [elipsin büyük çapı hatt-ı istivâ düzlemine paraleldir].

mürûr-i va'de-i yâr : sevgilinin verdiği sözün geçip gitmesi.

mürûr-i zemân : **huk.** *zaman aşımı, bir dâvânın açılması veyâ bir hükmün yerine getirilmesi için kanûnen muayyen, belli olan zamanların geçmesi, **fr. prescription.**

mürûriyye مروريه (a.i. mürûr'dan) : geçmelik, bir köprüden, bir yabancı ülkeden geçerken verilen para.

mürüvvet مروت (a.i. mer'den) : **1.** insâniyet, mertlik, yiğitlik. **2.** cömertlik, iyilikseverlik. **3.** kadın adı.

mürüvveten مروةً (a.zf.) : insanca, mertlik ve yiğitlikle.

mürüvvet-mend مروتمند (f.b.s.) : **1.** insâniyetli. **2.** cömert, iyiliksever.

mürvârîd مروارید (f.i.) : inci. (bkz : dürr, lü'lü).

müsâadât مساعدات (a.i. müsâade'nin c.) : **1.** yardımlar. **2.** izinler.

müsâade مساعده (a.i. su'ûd'dan. c. : müsâadât) : **1.** yardım. (bkz : muâvenet). **2.** izin. **3.** elverişli bulunma. [şiirde : "müsâadet" şeklinde de kullanılır].

müsâade-kâr مساعده كار (a.f.b.zf.) : uysal davranan, zorluk çıkarmayan, hoşgörü sahibi.

müsâade-kârî مساعده كارى (a.f.b.i.) : uysal davranma, zorluk çıkarmama, hoşgörürlük.

müsâafe مساعفه (a.i. afv'den). (bkz : müsâade, müsâmaha), **fr. tolérence.**

müsâb مثاب (a.s. sevâb'dan) : sevap kazanmış, sevap kazanan.

müsâbaka مسابقه (a.i. sebk'den) : birbirinden ileri olmaya, birbirini geçmeye çalışma.

müsâbakat مسابقت (a.i.) : yarış, yarışma.

müsâberet مثابرت (a.i. sabr'dan) : **1.** devamlı, sürekli olarak uğraşma. **2.** bir şey yapmaya hemen girişme. (bkz : mübâderet).

müsâbık مسابق (a.s. ve i. sebk'den) : yarışan, yarışçı, müsâbakaya katılan kimse.

müs'ad مسعد (a.s.) : is'âd edilmiş, bahtiyar, mes'ut, mutlu kılınmış.

müsâdefe, müsâdefet مصادفه ، مصادفت (a.i. sudûf'dan) : tesâdüf etme, rastgelme.

müsâdemât مصادمات (a.i. müsâdeme'nin c.) : çarpışmalar, tokuşmalar.

müsâdeme مصادمه (a.s. sadm'den. c. : müsâdemât) : **1.** çarpışma, tokuşma, birbirine çarpma.

müsâdeme-i bahriyye : ask. denizde çarpışma.

müsâdeme-i sefâin : gemilerin çarpması. "Bârika-i hakikat müsâdeme-i efkârdan çıkar." (N. Kemâl) : hakikat şimşeği, hakikatın ışığı, fikirlerin çarpışmasından çıkar. **2.** silâhlı çarpışma.

müsâderât مصادرات (a.i. sudûr'dan. müsâdere'nin c.) : müsâdereler, yasak şeylerin kanuna uygun olarak alınmaları, *zoralımları.

müsâdere مصادره (a.i. sudûr'dan. c. : müsâderât) : **1.** Tanzîmat'tan önce, herhangi kabahatli bir kimsenin malının hükûmetçe, pâdişah adına zaptedilmesi. **2.** memnû, yasak bir şeyin kanûna uygun olarak zabtı, **fr. confiscation.**

müsâdere ale'l-matlûb : mant. *savı *kanıtsama, bir şeyi yine kendisiyle delil göstermeye kalkma işi.

müsâdif مصادف (a.s. sudûf'dan) : tesâdüf eden, rastlayan, rastgelen.

müsâf مساف (a.i. mesâfe'nin c.) : mesâfeler, uzaklıklar.

müsâfât مصافات (a.s.) : **1.** birbirine kötü muâmele etme. **2.** hastayı tedâvî etme.

müsâferet مسافرت (a.i. sefer'den) : **1.** seyahat, yolculuk. **2.** misâfirlik, konukluk.

müsâfereten مسافرةً (a.zf.) : misafir olarak.

müsâfir مسافر (a.i. sefer'den. c.: müsâfirîn) : **1.** misâfir, yoldan gelen, yolcu. (bkz : ibnüs-sebîl). **2.** yolculuk sırasında birinin evine inen konuk. (bkz : mihmân, dayf). **3.** komşuya giden kimse. **4. hek.** gözün saydam tabakasında herhangi bir sebepten dolayı meydana gelen beyaz leke.

müsâfir-hâne مسافرخانه (a.f.b.i.) : **1.** yolcu konağı, otel. **2. mec.** (bu) dünyâ.

müsâfirîn مسافرين (a.i. sefer'den. müsâfir'in c.) : **1.** yolcular. **2.** misâfirler, konuklar.

müsâfir-perver مسافرپرور (a.f.b.s.) : konuksever.

müsâg مساغ (a.s. sevg'den) : isâga olunmuş, boğazdan kolaylıkla geçirilmiş, kolay yutulmuş.

müsâg مصاغ (a.i. isâga'dan) : akıtılmış, kalıba dökülmüş olan.

müsâhele مساهله (a.i. sehl'den) : **1.** incelik ve uysallık gösterme. **2.** kolaylık gösterme. **3.** kolay sanma.

müsâhele-kâr مساهله كار (a.f.b.s.) : **1.** incelik ve uysallık gösteren. **2.** kolaylık gösteren. **3.** kolay sanan.

müsâhele-kâr-âne مساهله كارانه (a.f.zf.) : nezâket ve uysallık gösterene yaraşır yolda.

müsâheme مساهمه (a.i. sehm'den) : kur'a çekme.

müsâhere مساهره (a.i. seher'den) : gece uyuyamayıp uyanık durma.

müsahhan مسخن (a.s. sahan ve suhûnet'den) : teshîn edilmiş, ısıtılmış, kızdırılmış.

müsahhar مسحر (a.s. sihr ve sehhar'dan) : büyülenmiş, büyülü; büyü ile aldanmış.

müsahhar مسخر (a.s. sihriyy'den) : **1.** teshîr olunmuş, elde edilmiş, ele geçirilmiş. **2.** tutkun, itâat etmiş, boyun eğmiş. **3. huk. Vekîl-i müsahhar :** maznun (sanık) için mahkemece tâyin olunan avukat.

müsahhir مسخر (a.s. sihriyy'den) : teshîr eden, ele geçiren.

müsâhim مساهم (a.s. sehm'den) : kur'a atan, kur'a çeken.

müsâid مساعد (a.s. süûd'dan) : **1.** yardım eden. **2.** elverişli, uygun. (bkz : muvâfık). **3.** müsâade eden, izin veren. **Gayr-i müsâid** : elverişsiz; müsâade vermeyen.

müsâif مساعف (a.s.) : müsâafe eden, iş bitiren, uygunluk gösteren.

müsâkat مساقات ("ka" uzun okunur. a.i. sevk'den) : **fık.** meyvasının bir kısmını almak şartıyla bir bağı veyâ ağaçları birine verme.

müsâkata مساقطه (a.i. sukut'dan) : **1.** düşürme. **2.** peyderpey düşürme.

müsakkab مثقب (a.s.). (bkz : musakkab).

müsakkaf مسقف (a.s. sakf'dan. c. : müsakkatât) : taskîf edilmiş, tavanlanmış, üstü tavanla örtülmüş, tavanı, damı olan.

müsakkafât مسقفات (a.s. sakf'dan. müsakkaf'ın c.) : müsakkaf olan, üzeri dam ile örtülü olan yerler : [ev, han, dükkân.. gibi].

müsakkal مثقل (a.s. sıkal ve sıklet'den) : ağırlandırılmış, ağırlandırılan.

müsakkıl مثقل (a.s. sıklet'den) : sakıl kılan, ağırlaştıran.

müsakkib مثقب (a.s. sakb'dan) : teskibeden, delen.

müsâl مثال (a.i.) : sakal. (bkz : lihye).

müsâlaha مصالحه (a.i. sulh'den. c. : müsâlahât) : **1.** barışma, uzlaşma. **Akd-i müsâlaha :** barış antlaşması. **2.** barış, güvenlik. (bkz : müsâlemet).

müsâlâha-nâme مصالحه نامه (a.f.b.i.) : barış andlaşması.

müsâlebe مسالبه (a.i. selb'den) : yağma, talan.

müsâlefe مسالفه (a.i. selef'den) : **1.** biriyle birlikte seyretme. **2.** bir mes'elede berâberleşme. **3.** birine yol arkadaşı olma. **4.** ileri geçme, ileride, önde bulunma [birinden].

müsâleme, müsâlemet مسالمه ، مسالمت (a. i. silm'den) : barış içinde olma, barışlık, barışıklık. (bkz : müsâlâha²).

müsâlemet-kâr مسالمتكار (a.f.s.) : barışçı.

müsâlemet-üslûb مسالمت اسلوب (a.b.s.) : barışseverce, barışçıya yaraşır yolda.

müsâlif مسالف (a.s. selef'den) : **1.** biriyle berâber seyreden. **2.** berâber olan, berâberleşen [bir işde-]. **3.** yol arkadaşı. **4.** ilerde, önde bulunan [birinden-].

müsâlih مصالح (a.s. sulh'den). (bkz : musâlih).

müsâmaha مسامحه (a.i. semâhat'den. c. : müsâmahat) : **1.** görmemezliğe gelme, göz yumma, hoş görme. **2.** aldırış etmeme. **3.** savsaklama.

müsâmaha-kâr مسامحه كار (a.f.b.s.) : **1.** görmezliğe gelen, göz yuman, hoş gören. **2.** aldırış etmeyen. **3.** savsaklayan.

müsâmaha-kâr-âne مسامحه كارانه (a.f.zf.) : **1.** görmemezliğe gelerek, göz yumarak, hoş görerek. **2.** aldırış etmeyerek. **3.** savsaklayarak.

müsâmahât مسامحات (a.i. semâhat'den. müsâmaha'nın c.) : göz yummalar, hoş görmeler, aldırış etmemeler.

müsâmerât مسامرات (a.i. müsâmere'nin c.) : akşam, gece toplantıları, eğlenceleri.

müsâmere مسامره (a.i. semr'den c. : müsâmerât) : **1.** akşam, gece toplantısı, eğlencesi. **2.** okullarda talebeler tarafından oynan piyes.

müsâmih مسامح (a.s. semâhat'den) : göz yuman, hoş gören, aldırış etmeyen.

müsânât مسانات (a.i.) : yıllık iş görme.

müsânede, müsânedet مساندت ، مسانده (a. i.) : yardım etme, arka çıkma.

müsâneha مسانحه (a.i. sünûh'dan) : sânih olma, akla, hatıra gelme.

müsânehe مسانهه (a.i.). (bkz : müsânât).

müsâraat مسارعت (a.i. sür'at'den) : **1.** sür'at ve acele etme. **2.** teşebbüs, girişme.

müsâraaten مسارعةً (a.zf.) : sür'atli, acele olarak.

müsâraka مسارقه (a.i. sirkat'den). (bkz : müsârakat).

müsârakat مسارقت (a.i. sirkat'den) : çalma, hırsızlık.

müsâtere مساتره (a.i. setr'den) : **1.** örtünme. **2.** örtme.

müsâvât مساوات (a.i. seviyy'den) : müsâvîlik, *eşitlik, aynı halde ve derecede olma.

müsâvâten مساواةً (a.zf.) : müsâvî, *eşit olarak.

müsâvât-perver مساوات پرور (a.f.b.s.) : *eşitliği seven, *eşitlik isteyen.

müsâveme مساومه (a.i. sevm'den) : pazarlık etme.

müsâvî مساوی (a.s. seviyy'den) : **1.** *eşit, denk, birinin ötekinden farksız olanı, aynı halde ve derecede bulunan. **2. mat.** *eşit (=) işareti.

müsâvi'ş-şekl : kim. *eşbiçimli, **fr. isomorphe.**

müsâvim مساوم (a.s. sevm'den) : sıkı pazarlık eden.

müsâvim bi'n-nazar : huk. [eskiden] görmek veyâ göstermek üzere aldığı malı götüren kimse.

müsâvim bi'ş-şirâ : huk. [eskiden] iştirâ etmek üzere aldığı malı götüren kimse.

müsâyefe مسايفه (a.i. seyf'den) : birbirine kılıç çekme, birbirine kılıçla vurma.

müsâyere مسايره (a.i. seyr'den) : yol arkadaşı olma [birine].

müsbet, müsbete مثبته ، مثبت (a.s. sübût'dan) : **1.** tesbît edilmiş, delîl gösterilmiş. **2. gr.** *olumlu. **3. fiz., mat.** pozitif, **fr. positif. Ulûm-ı müsbete** : pozitif ilimler. **4. mec.** gerçek, doğru, yararlı olanı yapan veya arayan.

müsbet aded : mat. *artı sayı.

müsbet cihet : astr. pozitif yön.

müsbig مسبغ (a.s.) : isbâg edici, tamamlayıcı.

müsbit مسبت (a.i.) : yara ve hastalıktan dolayı pek halsiz kalan.

müsbit, müsbite مثبته ، مثبت (a.s. sübût'dan) : isbât edici, eden. **Evrâk-ı müsbite** : delil, vesîka olabilir kâğıtlar.

müsebba' مسبع (a.s. seb'den) : **1.** yedili, yedi kısımdan meydana gelen. **2. geo.** yedigen, **fr. heptagone. 3. ed.** her beytine aynı vezinde ve tek sayılı mısraıyle aynı kafiyede beş mısrâ ilâve edilen gazel, kasîde.

müsebbaa مسبعه (a.i.) : **1.** yedi kere okunması gereken duâ. **2. s.** [müsebba'nın müen.]. (bkz : müsebba').

müsebbeb مسبب (a.s. sebeb'den) : sebebolunarak meydana getirilen.

müsebbet مثبت (a.s. sübût'dan) : tespît olunmuş, sâbit kılınmış.

müsebbib مسبب (a.s. sebeb'den) : **1.** sebebolan. **2.** îcâdeden.

müsebbib'ül-esbâb, müsebbib-i hakîkî : Cenâb-ı Hak.

müsebbibe مسببه (a.s.) : ["müsebbib" in müen.]. (bkz : müsebbib).

müsebbih مسبح (a.s. sebh ve sibâhet'den c.: müsebbihân) : tesbîh eden, subhânallah diyen.

müsebbiha مسبحه (a.i.) : **1.** şahâdet parmağı, sağ elin ikinci parmağı. **2. s.** ["müsebbih" in müen.]. (bkz : müsebbih).

müsebbihân مسبحان (a.s. müsebbih'in c.) : tesbîh edenler, subhânallah diyenler.

müsebbihân-ı felek : melekler.

müsebbihân-ı melei'l-a'lâ : melekler.

müsebbih-âne مسبحانه (a.f.zf.) : tesbîh ederek, subhânallah diyerek; subhânallah diyene yaraşır yolda.

müsebbihîn مسبحين (a.i. müsebbih'in c.) : (bkz : müsebbihân).

müsebbit مثبت (a.s. sübût'dan) : tesbît edici, sâbit kılan, devamlı kılan.

müsebbitü'l-levn : kim. mordan, **fr. mordant.**

müsebbitât مثبتات (a.i.c.) : dondurucu, uyuşturucu, bayıltıcı ilâçlar.

müsebbite مثبته (a.s.) : ["müsebbit" in müen]. (bkz : müsebbit).

müsecca', müseccaa مسجعه ، مسجع (a.s. sec'den) : **ed.** seci'lendirilmiş, cümlelerinin sonu kafiyeli olan [söz, nesir]. **İbâre-i müseccaa :** seci'li, kafiyeli söz.

müseccel, müseccele مسجله ، مسجل (a.s. secl'den) : **1.** tescîl edilmiş, sicile, deftere geçirilmiş. **2.** mahkeme defterine geçirilmiş. **Vukuât-ı müseccele :** sicile, mahkeme defterine geçirilmiş vukuat.

müseccil مسجل (a.s. secl'den) : **1.** tescîl eden, sicile, deftere geçiren. **2.** mahkeme defterine geçiren.

müsedded مسدد (a.s. sedâd'dan) : tesdîdedilmiş, uzunluğuna doğrultulmuş.

müseddes مسدس (a.s. süds'den) : **1.** tesdîs edilmiş, altıya çıkarılmış. **2.** altı kısımdan meydana gelmiş. **3. geo.** *altıgen, **fr. hexagone.**

müseddes-i muntazam : geo. düzgün *altıgen, **fr. hexagone régulier. 4. ed.** her kıt'asında altı mısrâ bulunur. İlk kıt'anın mısrâları aralarında kafiyeli olup, diğer kıt'alarda ise ilk dört mısra' aralarında, son ikisi ise ilk kıt'a ile kafiyelidir.

müseddes-i mükerrer : ed. son iki mısrâı her kıt'ada -nakarat hâlinde- aynen tekrar edilen müseddes.

müseddese مسدسه (a.s. süds'den) : ["müseddes" in müen.]. (bkz : müseddes).

müseddid مسدد (a.s. sedâd'dan) : **1.** tesdîdeden, doğrultan, doğru yola sevkeden. **2.** (sedd'den) : tıkayan, sed ve büğet yapan. **3.** tıkanmış, sed ve büğet yapılmış. (bkz : mesdûd).

müsekkin, müsekkine مسکنه ، مسکن (a.s. sükûn'dan) : teskîn edici, uyuşturucu, yatıştırıcı [ilâç]. **Edviye-i müsekkine :** teskîn edici, uyuşturucu ilâçlar.

müsellâh, müsellâha مسلحه ، مسلح (a.s. silâh'dan) : silâhlanmış, silâhlı. **Kuvâ-yi müsellaha :** silâhlı kuvvetler. **Sulh-i müsellâh:** silâhlı sulh, silâhlanarak muhâfaza edilen sulh.

müsellahan مسلحاً (a.zf. silâh'dan) : silâhlı olarak.

müsellem مسلم (a.s. selm'den. c. : müsellemât) : **1.** teslîm edilmiş, verilmiş. **2.** su götürmez, doğruluğu, gerçekliği herkesce kabûl edilmiş olan.

müsellemân مسلمان (a.i. selm'den) : yeniçeri devrinde, yol işleriyle vazîfeli olan asker.

müsellemât مسلمات (a.i.c. : selm'den. müsellem'in c.) : umûmiyetle kabûl edilmiş, meydanda olan meseleler.

müselleme مسلمه (a.i.) : yardımcı teorem.

müsellemîn مسلمين (a.i. selm'den) : **tar.** vergiden affedilmiş acemi askerler.

müselles مثلث (a.s. selâse'den) : **1.** üçleştirilen, üçlü, üç. **İttifâk-ı müselles** (üçlü pakt) : birinci dünyâ harbine kadar Almanya, Avusturya - Macaristan, İtalya arasındaki anlaşma. **2. i.** üç kere tasfiye olunarak çekilmiş bir cins şarap. **3. i. geo.** *üçgen, **fr. triangle. 4. müz.** üç mısrâlı güfte. **5. i. g.s.** bir yazı sitili.

müselles-i haddü'z-zâviye : geo. *dar açılı *üçgen.

müselles-i kaimü'z-zâviye ("ka" uzun okunur) : **geo.** dik *üçgen, **fr. triangle rectangle.**

müselles-i kürevî : geo. *küresel *üçgen.

müselles-i muhî : anat. beyin *üçgeni, **fr. trigone cérébral.**

müselles-i muhtelifül-adlâ' : geo. çeşitkenar *üçgen, **fr. triangle scalène.**

müselles-i münfericü'z-zâviye : geo. geniş *açılı *üçgen, **fr. triangle obtusangle.**

müselles-i müstevî : geo. *düzlem *üçgen.

müselles-i mütesâvi'l-adlâ' : geo. *eşkenar *üçgen, **fr. triangle équilatéral.**

müselles-i mütesâvi's-sâkayn : geo. *ikizkenar *üçgen, **fr. triangle isocèle.**

müselles-i şimâlî : astr. kuzey yarımküresinde bulunan üç parlak yıldızdan meydana

gelen bir yıldız kümesi, **lât. triangulum**; **fr. Triangle Bauréal**.

müsellesü'r-re's : zool. Amerika'da yaşayan zehirli ve başı üç köşe olan bir yılan.

müselles muvâzenesi : jeod., top. tek bir *üçgenin ölçü hatâlarını gidermek için tatbîk edilen hesap sistemi.

müsellesât مثلثات (a.i.c.) : **mat.** trigonometri, **fr. trigonométrie**.

müsellese مثلثه (a.s.) : ["müselles'in müen.]. (bkz : müselles).

müsellese مثلثه (a.i.) : **kim.** oksijen, hidrojen ve karbondan olma nesne.

müsellesî مثلثی (a.s.) : müselles, üçgen biçiminde olan.

müsellim مسلم (a.s. selm'den) : **1.** teslîm eden, veren. **2. i.** [vaktiyle] mülkiye kaymakamlarına ve nâhiye müdürlerine verilen bir ünvan.

müsellis مثلث (a.s.) : **1.** üç parçaya bölen, üç parçaya ayıran, üçe bölen. **2. i.** Hz. Ebubekir, Ömer ve Osman'ı halîfe kabul edip de Hz. Alî'nin halîfeliğini reddeden Müslüman. **3. i.** teslîs'i kabul eden Hıristiyan.

Müselmân مسلمان (f.i.). (bkz : Müslim).

müselsel, müselsele مسلسل ، مسلسله (a.s. silsile'den) : **1.** teselsül eden, zincirleme, ardı ardına. **İbâre-i müselsele** : araları kesilmeden, zincirleme giden ibâre, cümle. **2. i. ed.** bütün mısrâları kafiyeli manzûme. **3. i. g. s.** bir yazı sitili.

müselselen مسلسلاً (a.zf. silsile'den) : teselsül ederek, zincirleme, birbirine bağlı olarak.

müsemmâ مسمی ، مسمّا (a.s. semv ve sümüvv'den) : **1.** tesmiye olunan, bir ismi olan, adlanmış, adlı. (bkz : benâm). **Bî-müsemmâ** : isimlendirdiği şey mevcut olmayan. **2.** muayyan, belirli [zaman].

müsemmâ bi'n-nakiz : adıyla, hâli ve hareketleri arasında tezad olan. **Bî-müsemmâ** : adsız, bilinmeyen. **Ecel-i müsemmâ** : eceliyle gelen, normal ölüm.

müsemmen مثمن (a.s. semn'den) : **1.** sekiz renkli. **2.** sekizli, sekiz parçadan meydana gelen. **3. geo.** sekizgen, **fr. octogone**. **4. fık.** kıymet biçilmiş veyâ biçilen kıymet kırşılığında satılmış şey. **5. ed.** sekizer mısrâlı bendlerden müteşekkil nazım.

müsemmene مثمنه (a.s. ["müsemmen' in müen.]. (bkz : müsemmen).

müsemmim مسمم (a.i. semm'den) : zehirleyici, ağulayan.

müsennâ مثنی (a.s. isneyn'den) : **1.** iki kat, iki katlı, ikili, iki kısımdan meydana gelmiş. **2. i. gr.** iki şahsa veyâ iki şeye delâlet eden kelime. **3. i. gr.** iki noktalı harf. **Tâ-i müsennâ** : iki noktalı **t** (ة). **4. i. g. s.** bir yazı sitili.

müsennâiyyet مثنائیت (a.i.) : **fels.** ikili *bölü.

müsennât مثنات (a.s. müsennâ³'ün c.) : iki noktalı harfin sıfatı. **Tâ-i müsennât** : iki noktalı **t** (ة). (bkz : müsennâ³).

müsennât مسنات (a.i.c. : müsenneyyât) : su bentlerinin, arklarının kenarı.

müsennede مسنده (a.i. sened'den) : **1.** arka yastığı. **2.** arkaya dayanılacak yer.

müsennem مسنم (a.s.) : **1.** ev çatısı şeklinde olan. **2.** kabartma, kabartmalı olarak hakkedilmiş olan.

müsenneyyât مسنیات (a.i. müsennât'ın c.) : su bentlerinin, arkların kenarları.

müserrah مسرح (a.s.) : tesrîh edilmiş, boşanmış, bırakılmış. (bkz : tatlîk).

müserrec مسرج (a.s. serc'den) : tesrîc edilmiş, eyer vurulmuş, eyerlenmiş, eyerli. **Esb-i müserrec** : eyerli at.

müserrece مسرجه (a.s. serc'den) : ["müserrec" in müen.]. (bkz : müserrec).

müserrer مسرر (a.i.) : **bot.** göbekli bitki.

müserri' مسرع (a.s. sür'at'den) : tesrî' eden, sür'atlendiren.

müsevvedât مسودات (a.i. sevvâd'dan. müsevvede'nin c.). (bkz : müsveddât).

müsevvede مسوده (a.i .seved'den. c. : müsevvedât). (bkz : müsvedde).

müsevveg مسوغ (a.s. sevveg'den. c. : müsevvegat) : izin verilmiş, râzı olunmuş.

müsevvegat مسوغات ("ga" uzun okunur. a. s. müsevveg'in c.) : izin verilmiş, râzı olunmuş şeyler.

müsevvegat-ı şer'iyye : kasırlara ait malların vasîleri; yetimlere âit veya mîrî araziye dahil menkul veya gayrimenkullerin hazînece satılması veya temlikinin şerîatça uygun görüldüğü sekiz durum. [bu temlîk, temlîk-i sahih ile yapılır].

müsevvem مسوم (a.s. sevvem'den) : **1.** nişan ile nişanlı. **2.** süslü.

müsevver مسور (a.s. sûr'dan) : etrâfına sur, duvar çekilmiş.

müsevvere مسوره (a.s. sûr'dan) : ["müsevver" in müen.]. (bkz : müsevver).

müsevvid مسود (a.s. seved'den. c. : müsevvidîn) : tesvîdeden, müsvedde, karalama, taslak yapan.

müsevvide مسوده (a.s.) : ["müsevvid" in müen.]. (bkz : müsevvid).

müsevvidîn مسودين (a.s. müsevvid' in c.) : tesvîdedenler, müsvedde, karalama, taslak yapanlar.

müsevvif مسوف (a.s. sevf'den. c. : müsevvifîn) : geciktiren, atlatan, savsaklayan.

müsevvifîn, müsevvifûn مسوفين ، مسوفون (a.s. müsevvif'in c.) : geciktirenler, atlatanlar, savsaklayanlar. **Heleke'l-müsevvifûn** : atlatmacılar helâk buldu.(hadîs).

müseyyeb مسيب (a.s. seyb'den) : teseyyübeden, tenbel, üşengen, ihmalci.

müseyyeb-âne مسيبانه (a.f.zf.) : İhmal edercesine, dikkatsizce.

müseyyef مسيف (a.s. seyf'den) : Kılıç takmış, kılıçlı.

müshil مسهل (a.s. ve i. sehl'den. c. : müshilât) : **1.** kolaylaştıran. **Müshilü'l-umûr** : işleri kolaylaştıran; Allah. **2.** ishal veren, bağırsakları temizleyen, kazûrâtı kolaylıkla dışarı attıran ilâç, **fr. purgatif**.

müshilât مسهلات (a.s. ve i. müshil'in c.) : ishal veren, bağırsakları temizleyen ilâçlar, **fr. purgatifs**.

müshile مسهله (a.s.) : ["müshil" in müen.]. (bkz : müshil).

mü'sî مؤسى (a.s.) : kederli kimseyi avutan.

müsî مسى (a.s. su'dan) : isâet eden, kötülükte bulunan.

müs'id مسعد (a.s. sa'd'den) : is'âdeden, bahtiyar eden, mes'ud, mutlu kılan.

müsîl مسيل (a.s. seyelan'dan) : isâle eden, akıtan.

müsinn مسن (a.s. sinn'den) : yaşlı, geçkin, kocamış, ihtiyar.

müsinne مسنه (a.s. sinn'den) : ["müsinn" in müen.]. (bkz : müsinn).

müskıtât-ı hudûd مسقطات حدود (a.it.) : **fık.** had cezâlarını ıskat ve izâle eden sebepler.

müskıtât-ı kısâs مسقطات قصاص (a.it.) : **fık.** gereken bir kısası ıskat ve izâle eden sebepler.

müskir مسكر (a.s. sekr'den) : iskâr eden, sarhoş eden, sarhoşluk veren. **Küllü müskirin harâm** : bütün müskir olan, sarhoş edici şeyler haramdır.

müskirât مسكرات (a.s. sekr'den) : sarhoş eden, sarhoşluk veren şeyler.

müskire مسكره (a.s. ["müskir" in müen.]. (bkz : müskir).

müskit مسكت (a.s. sükût'dan) : iskât eden, susturan, susturucu. **Cevâb-ı müskit** : susturucu cevap.

müskit-âne مسكتانه (a.f.zf.) : susturucasına.

müskite مسكته (a.s. sükût'dan) : ["müskit" in müen.]. (bkz : müskit).

müslemün-ileyh مسلم اليه (a.i. ve s.) : **huk.** bâyi, satan, satıcı.

Müslim مسلم (a.s. ve i. selâmet'den. c. : Müslimîn, Müslimûn) : İslâm dîninde olan.

Müslimân مسلمان (a.s. ve i. selâmet'den. c. : Müslimânân) : **1.** İslâm dîninde olan. (bkz : dîn-dâr, Muhammedî, mü'min, mütedeyyin). **2. mec.** doğru, insaflı, merhametli [kimse]. **3.** İslâm dînine bağlı, dindar.

Müslimânân مسلمانان (a.f.s. ve i. selâmet'den. Müslimân'ın c.) : Müslümanlar, İslâm dîninde olanlar.

Müslimât مسلمات (a.s. ve i. silm'den) : İslâm dîninde olan, Müslüman [kadınlar, kızlar].

Müslime مسلمه (a.s. ve i. silm'den) : Müslüman [kadın, kız], İslâm dîninde olan [kadın, kız].

Müslimîn مسلمين (a.s. ve i. silm'den) : Müslümanlar. (bkz : Müslimûn). **İmâmü'l-Müslimîn** : İslâm halîfeleri.

Müslimûn مسلمون (a.s. ve i. silm'den). (bkz : Müslimîn).

müsmin مسمن (a.s. semen'den) : **1.** şişman, semiz. **2.** semirten [ilâç].

müsmine مسمنه (a.s. semen'den) : ["müsmin" in müen.]. (bkz : müsmin).

müsmir, müsmire مثمر ، مثمره (a.s. semer'den) : **1.** semereli, yemiş veren, yemiş verici, yemişli. **2.** netîce veren, netîceli. **3.** faydalı, verimli. (bkz : semere-dâr). **Gayr-i müsmir** : verimsiz, boş, faydasız. **Eşcâr-ı müsmire** : meyva ağaçları.

müsned مسند (a.s. sened'den) : **1.** isnâdedilmiş, nisbet edilmiş. **2. gr.** *yüklem, **fr. prédicat**. **3.** Hz. Muhammed'in arkadaşlarından birinin tanıklığına kadar götürülen. **4. ed.** aruzda kapalı hece.

müsnedün-ileyh مسند اليه (a.b.i.) : "ona isnâdolunan, dayanılan". **gr.** *özne, **fr. sujet**. (bkz : mübtedâ).

müsnid مسند (a.i.) : **1.** söyleyene isnâd olunan söz. **2.** zaman, dehr.

müsri' مسرع (a.s. sür'at'den) : tesrî' eden, sür'at, hız veren, sür'atlendiren, hızlandıran.

müsria مسرعه (a.s. sür'at'den) : ["müsri" in müen.]. (bkz : müsri').

müsrif مسرف (a.s. seref'den) : israf eden, malını, parasını boş yere yok eden, tutumsuz, savurgan, har vurup harman savuran.

müsrif-âne مسرفانه (a.f.zf. seref'den) : malını, parasını boşuna yok ederek, harcayarak, tutumsuzlukla, savurganlıkla.

müsrife مسرفه (a.s. seref'den) : ["müsrif" in müen.]. (bkz : müsrif).

müsta'bid مستعبد (a.s. abd'dan) : istib'âd eden, kul edinen.

müsta'bir مستعبر (a.s. ubur'dan. c. : müsta'birîn) : isti'bâr eden, rüyâ tâbir ettiren.

müsta'birîn مستعبرين (a.s. müsta'bir'in c.) : isti'bâr edenler, rüyâ tâbir edenler.

müstabtın مستبطن (a.s. batn'dan) : bir şeyin içyüzünü bilen; bir işin içyüzünü anlamaya çalışan [kimse].

müsta'ceb مستعجب (a.s. aceb'den) : şaşılacak olan.

müsta'cel مستعجل (a.s. acele'den) : acele, tez, helen yapılması gereken [şey].

müsta'cele مستعجله (a.s. acele'den) : ["müsta'cel" in müen.]. (bkz : müsta'cel).

müsta'celen مستعجلاً (a.zf. acele'den) : müsta'cel, acele olarak, çabucak, çarçabuk. (bkz : ale'l-acele).

müsta'celiyyet مستعجليت (a.s. acele'den) : âcil olma hâli, *ivedilik.

müsta'cib مستعجب (a.s. aceb'den) : isti'câbeden, şaşan, şaşakalan.

müsta'ciben مستعجباً (a.zf.) : şaşarak, şaşa kalarak.

müsta'cil مستعجل (a.s. acele'den) : **1.** isti'câl eden, acele eden, çabuk, tez olmasını isteyen. **2.** acele giden.

müsta'cile مستعجله (a.s. acele'den) : ["müsta'cil" in müen.]. (bkz : müsta'cil).

müsta'fî مستعفى (a.s. afv'den) : **1.** istifâ eden, işinden kendi arzusuyla çekilen. **2.** suçunun bağışlanmasını isteyen.

müstafzıl مستفضل (a.s.) : bir şeyden arta kalan.

müstagall مستغل (a.i. galle'den. c. : müstagallât) : üstü kapalı îratlardan başka, zahîre, tahıl gibi îrat getiren vakıf malı.

müstagallât مستغلات (a.i. galle'den. müstagall'in c.) : musakkafat (üstü kapalı) îratlardan başka, zahîre, tahıl gibi îrat getiren vakıf mallar.

müstagfir مستغفر (a.s. gufrân'dan) : istiğfar eden, günahlarının bağışlanmasını Allah'tan dileyen.

müstagîs مستغيث (a.s. gıyâs'dan c. müstagîsîn) : istigaze eden, yardım dileyen. (bkz : müstegîs).

müstagîsîn مستغيثين (a.s. müstagîs'in c.) : istigâse edenler, yardım dileyenler. **Ya gıyâse'l-müstagîsîn** (ey yardım dileyenlerin yardımcısı) : Allah.

müstagnî مستغنى (a.s. ganî'den) : **1.** doygun, gönlü tok. **2.** çekingen, nazlı [davranan]. **3.** lüzumlu, gerekli bulmayan.

müstagni-yâne مستغنيانه (a.f.zf. ganî'den) : müstagnî olanlara yakışacak sûrette.

müstagreb مستغرب (a.s. garâbet'den) : istigrâbedilmiş, garip, tuhaf görülmüş.

müstagrebe مستغربه (a.s. garâbet'den) : ["müstagreb" in müen.]. (bkz : müstagreb).

müstagrık مستغرق (a.s. gark'dan) : **1.** gark olmuş, dalmış, daldırılmış, batmış. **2.** kendini bilmeyecek derecede dalgın, düşünge.

müstagrık-ı hûn : kana batmış.

müstagrık-ı ziyâ : ışığa batmış, ışıkla dolu.

müstagrib مستغرب (a.s. garâbet'den. c. : müstagribîn) : istigrâbeden, garîbine giden, şaşakalan.

müstagrib-âne مستغربانه (a.f.zf. garâbet'den) : garîbine giderek, şaşıp kalarak.

müstagribîn مستغربين (a.s. garâbet'den. müstagrib'in c.) : istigrâbedenler, garîbine gidenler, şaşakalanlar.

müstagşî مستغشى (a.s.) : örtünüp bürünen.

müstagzir مستغزر (a.s.) : kaz gelen yerden tavuğu esirgemeyen.

müstağrak مستغرق (a.s. gark'dan) : batmış.

müstağrak bi'd-deyn: borca batmış [kimse].

müstahakk مستحق (a.s. hakk'dan) : [aslı "müstahikk" dir.]. (bkz : müstahikk).

müstahber مستخبر (a.s. haber'den. c. müstahberât) : istihbâr olunmuş, haber alınmış, duyulmuş, işitilmiş.

müstahberât مستخبرات (a.i. haber'den. müstahbere'nin c.) : alınmış, öğrenilmiş haberler.

müstahbir مستخبر (a.s. haber'den) : istihbâr eden, haber alan, duyan, işiten.

müstahcer مستحجر (a.s. hacer'den) : sertleşip taşlaşmış, taş hâline gelmiş.

müstahdem مستخدم (a.s. ve i. hidmet'den. c. : müstahdemîn) : istihdâm olunmuş, hizmette bulunan, kullanılan, ücretle çalışan.

müstahdeme مستخدمه (a.s. hidmet'den) : ["müstahdem" in müen.]. (bkz : müstahdem).

müstahdemîn مستخدمين (a.s. ve i. hidmet'den. müstahdem'in c.) : istihdâm olunmuşlar, müstahdemler, çalışanlar.

müstahdes مستحدث (a.s.) : yeni bulunmuş, yeni ortaya atılmış.

müstahdim مستخدم (a.s. ve i. hidmet'den) : istihdâm eden, hizmette kullanan.

müstahdime مستخدمه (a.s.) : ["müstahdim" in müen.]. (bkz : müstahdim).

müstahdis مستحدث (a.s.) : yeni bir şey bulan, bulucu.

müstahfaz مستحفظ (a.s. i. hıfz'dan. c. : müstahfazîn) : **1.** hıfzeden, koruyan. **2.** [Tanzîmat'tan sonra] kırk yaşını aşmış olan yurttaşların -muvazzaf ve rediflikten sonraki- askerlik hizmeti.

müstahfazîn مستحفظين (a.s. ve i. hıfz'dan. müstahfaz'ın c.) : müstahfazlar.

müstahfız مستحفظ (o.s. hıfz'dan) : koruyan, koruyucu.

müstahikk مستحق (a.s. hakk'dan. c. : müstahikkîn) : hak etmiş, hak kazanmış, lâyık.

müstahikk-ı kısas : **huk.** [eskiden] câniyi kısas sûretiyle cezâlandırmak hakkına mâlik olan kimse.

müstahikkîn مستحقين (a.s. hakk'dan. müstahikk'in c.) : hak etmiş olanlar, hak kazanmışlar; lâyık olanlar.

müstahîl مستحيل (a.s.c. : müstahîlât) : imkânsız, mânâsız, boş, saçma şey.

müstahîlât مستحيلات (a.i. müstahîl'in c.) : imkânsız, mânâsız, boş, saçma şeyler.

müstahiyye مستحيه (a.i.) : **bot.** küstümotugiller, **fr. mimosées**.

M

müstahkar مستحقر (a.s. hakaret'den) : istihkar edilen, hakir, hor görülen, küçümsenen.

müstahkem مستحكم (o.s. hükm'den) : istihkâm edilmiş, istihkâmlı, sağlamlaştırılmış, sağlam. (bkz : kavî, muhkem). **Mevki-i müstahkem** : **ask.** etrâfına kale, siper gibi şeyler yapılarak sağlamlaştırılmış yer.

müstahkeme مستحكمه (a.s. hükm'den) : ["müstahkem" in müen.]. (bkz : müstahkem).

müstahkır مستحقر (a.s. hakaret'den) : istihkâr eden, hakir, küçük gören, küçümseyen.

müstahkıra مستحقره (a.s. hakaret'den) : ["müstahkır" ın müen.]. (bkz : müstahkır).

müstahkim مستحكم (a.s. hükm'den) : istihkâm eden, sağlamlaştıran.

müstahlas مستخلص (a.s. halâs'dan) : istihlâs olunmuş, kurtarılmış.

müstahleb مستحلب (a.s. halb'den) : **1. hek.** süt hâline getirilmiş, süt gibi beyaz ve sübye tarzında yapılmış olan ilâç. **2. i. biy.** sübye, **fr. émulsion.**

müstahlef مستخلف (a.s. halef'den) : istihlâf edilmiş, kendi yerine geçirilmiş; başkasının yerine konulmuş.

müstahlib مستخلب (a.s. halb'den) : istihlâbeden, tırmalayan.

müstahlib مستحلب (a.s. halb'den) : istihlâbeden, sağan.

müstahlib-i leben : süt sağan.

müstahlif مستخلف (a.s. halef'den) : istihlâf eden, kendi yerine geçiren; başkasının yerine koyan.

müstahlis مستخلص (a.s. halâs'dan) : istihlâs eden, kurtaran, kurtarıcı.

müstahmil مستحمل (a.s. haml'den) : istihmâl eden, yüklenen.

müstahrec مستخرج (a.s. hurûc'dan) : istihrâç edilmiş, çıkarılmış; bir şeyden çıkarılmış, alınmış, bir kitaptan alınmış.

müstahrece مستخرجه (a.s. hurûc'dan) : ["müstahrec" in müen.]. (bkz : müstahrec).

müstahric مستخرج (a.s. hurûc'dan) : **1.** istihrâç eden, çıkaran. **2.** ibâreden mânâ çıkarmak kudretinde olan.

müstahrice مستخرجه (a.s. hurûc'dan) : ["müstahric" in müen.]. (bkz : müstehric).

müstahsal مستحصل (a.s. ve i. hâsıl'dan. c. : müstahsalât) : istihsâl edilmiş, hâsıl olmuş, yetiştirilmiş, üretilmiş. [yapma kelimelerdendir].

müstahsalât مستحصلات (o.i. müstahsal'in c.) : yetiştirilmiş, üretilmiş şeyler.

müstahsen, müstahsene مستحسن ، مستحسنه (a.s. hasen'den) : **1.** istihsân edilmiş, güzel sayılmış, beğenilmiş. (bkz : makbûl, pesendîde). **Umûr-i müstahsene** : beğenilmiş işler. **2. müz.** Türk müziğinde diapaza **la** sını (dügâh) **fa** (acem) olarak kabûl eden âhenk.

müstahsen mâbeyni : **müz.** aynı sesi evic kabûl eden âhenk; aynı esâsa dayanan ney çeşidi.

müstahsil مستحصل (a.s. hâsıl'dan. c. : müstahsilîn) : istihsâl eden, husûle getiren, yetiştiren, yetiştirici, üretici.

müstahsilîn مستحصلين (a.s. müstahsil'in c.) : istihsâl edenler, husûle getirenler, yetiştiriciler, üreticiler.

müstahsir مستحسر (a.s.) : yorulup halsiz düşen.

müstahyî مستحيى (a.s. hayâ'dan) : istihyâ eden, utanan, utangaç. (bkz : şerm-sâr).

müstahzar مستحضر (a.s. huzûr'dan. c. : müstahzarât) : **1.** huzûra getirilmiş, istihzar edilmiş, hazırlanmış, hazır. **2.** zihinde tutulmuş.

müstahzarât مستحضرات (a.s. huzûr'dan. müstahzar'ın c.) : **1.** hazır, hazırlanmış şeyler. **2.** zihinde hazır tutulmuş şeyler.

müstahzarât-ı tıbbiyye : **hek.** hazır yapılmış ilâçlar.

müstahzır مستحضر (a.s. huzûr'dan) : istihzâr eden, hazırlayan.

müstaidd مستعد (a.s. uddet'den c. : müstaiddân) : **1.** istîdadlı, kabiliyetli, bir şeye kabiliyeti olan. **2.** akıllı, anlayışlı. (bkz : fehîm, zekî).

müstaidd-i ilm ü kemâl : olgunluğa ve ilme istîdatlı olan.

müstaiddân مستعدان (a.s. müstaidd'in c.) : müstait, istîdatlı kimseler.

müstaidd-âne مستعدانه (a.f.zf.) : müstaid olana yakışacak sûrette.

müstaidde مستعده (a.s.) : ["müstaidd" in müen.]. (bkz : müstaidd).

müstaiddîn مستعدين (a.s. müstaidd'in c.). (bkz : müstaiddân).

müstaîn مستعين (a.s. avn'den) : istiâne eden, yardım isteyen.

müstaînen مستعيناً (a.zf. avn'den) : istiâne ederek, yardım dileyerek.

müstaînen bi'l-lâhi teâlâ : Allah'ın yardımına sığınarak.

müstaîr مستعير (a.s. âriyet'den) : **1.** istiâre eden, ödünç alan. **2.** kinayeli konuşan.

müstakarr مستقر (a.s. karâr'dan) : **1.** istikrar bulunan, yerleşilen, durulan yer. **2.** karargâh.

müstakbeh مستقبح (a.s. kubh'dan) : beğenilmeyen, tiksinilen.

müstakbehe مستقبحه (a.s. kubh'dan) : ["müstakbeh" in müen.]. (bkz : müstakbeh).

müstakbel مستقبل (a.s. kabl'den) : **1.** istikbal edilen, karşılanan. **2.** önde bulunan, ileri-deki, gelecek. **3. i. gr.** istikbal sîgası, gelecek zaman, **fr. futur**.

müstakbelât مستقبلات (a.i. müstakbel'in c.) : gelecek zamanlar.

müstakbele مستقبله (a.s. kabl'den) : ["müstakbel" in müen.]. (bkz : müstakbel).

müstakbih مستقبح (a.i. kubh'dan) : beğenmeyen, tiksinen.

müstakbil مستقبل (a.s. kabl'den. c. : müstakbilîn) : **1.** istikbâl eden, karşılayan. **2.** kıbleye dönen.

müstakbilîn مستقبلين (a.s. kabl'den. müstakbil'in c.) : **1.** istikbâl edenler, karşılayıcılar. **2.** kıbleye dönenler.

müstakdim مستقدم (a.s. kıdem'den) : **1.** istikdâm eden, takaddüm eden, ileride, önde bulunan. **2.** (kadem'den) : çok ayaklı olan.

müstakille مستقله (o.s. kıllet'den) : ["müstakill" in müen.]. (bkz : müstakill).

müstakırr مستقر (a.s. karâr'dan) : istikrar bulmuş, karar kılmış; durulmuş; yerleşmiş, sâbit. [bu kelimeyi, çok zaman ve yanlış olarak : "müstakarr" şeklinde okurlar].

müstakırre مستقره (a.s. karâr'dan) : ["müstakırr" ın müen.]. (bkz : müstakırr).

müstakıss مستقص (a.s. kısas'dan) : istıksâs eden, kısas isteyen.

müstakîl مستقيل (a.s.) : pazarlığın bozulmasını isteyen.

müstakill مستقل (o.s. kıllet'den.) : başlı başına, kendi başına; kendi kendine, ayrıca, *bağımsız.

müstakill ve dâimî haklar : huk. bir gayrimenkul üstünde bulunan ve tapu siciline *bağımsız ve dâimî olarak tescil edilen haklar.

müstakillen مستقلاً (a.zf. kıllet'den) : **1.** kendi başına, başlı başına olarak. **2.** ancak, yalnız.

müstakîm مستقيم (a.s. kıyâm'dan) : **1.** doğru, düz, dik. **Sırât-ı müstakîm** : hakk yol.

müstakîmü'l-cenâh : zool. düzkanatlılar : **çekirge**... gibi. **2.** Temiz, nâmuslu, doğru.

müstakîm-âne مستقيمانه (a.f.zf. kıyâm'dan) : nâmuslulukla, doğrulukla.

müstakîme مستقيمه (o.s. kıyâm'dan) : ["müstakîm" in müen.]. (bkz : müstakîm).

müstakim kıt'ası : geo. doğru parçası.

müstakraz, müstakraza مستقرض ، مستقرضه (a.s. karz'dan. c. : müstakrazât) : istikrâz olunmuş, borç alınmış. **Mebâlig-i müstakraza** : borç alınan paralar.

müstakrazât مستقرضات (a.i. karz'dan. müstakraz'ın c.) : istikrazlar, borç alınmış paralar.

müstakrib مستقرب (a.s. kurb'dan) : yaklaştıran, yaklaştırıcı.

müstakriz مستقرض (a.s. karz'dan. c. : müstakrizîn) : istikrâz eden, borç eden. (bkz : medyûn).

müstakrizîn مستقرضين (a.s. müstakriz'in c.) : istikrâz edenler, borç alanlar.

müstaksî مستقصى (a.s. kusv'dan) : **1.** istiksâ eden, nihâyetine, sonuna varmak isteyen. **2.** dikkatle araştıran.

müstaksim مستقسم (a.s. kısm'dan) : **1.** taksîm eden, bölüşen. **2.** (kasem'den) : yemin isteyen.

müstakteb مستقطب (a.s. katb'dan) : **fiz.** *polarılmış. **fr. polarisé.**

müstaktıb مستقطب (a.s. kutb'dan) : **fiz.** *polargı, **fr. polariseur.**

müstaktır مستقطر (a.s. katre'den) : istiktar eden, damlatan.

müstaktil مستقتل (a.s. katl'den) : istıktal eden, ölüme karşı göğüs geren.

müsta'lî, müsta'liye مستعلى ، مستعليه (a. s. isti'lâ'dan) : istîlâ eden, yükselen, üstün gelen, üste çıkan. **Hurûf-i müsta'liye : leng.** "hı, sad, dad, tı, zı, ayın, kaf" harfleri, **fr. sons emphatiques.**

müsta'lim مستعلم (a.s. ilm'den) : isti'lâm eden, mâlûmat, bilgi isteyen.

müsta'mel مستعمل (a.s. amel'den) : **1.** kullanılmış. **2.** eski, köhne.

müsta'mele مستعمله (a.s. amel'den) : ["müsta'mel" in müen.]. (bkz : müsta'mel).

müsta'mer مستعمر (a.s. umrân'dan) : muhâcir yerleştirerek ma'mur, şen, bayındır bir hâle getirilen [yer], **fr. colonie.**

müsta'merât مستعمرات (a.i. umrân'dan. müsta'mere'nin c.) : sömürgeler, **fr. colonies.** (bkz : müstemlekât).

müsta'mere مستعمره (a.i. umrân'dan. c. : müsta'merât) : muhâcir yerleştirerek ma'mur, şen, bayındır bir hâle getirilen yer, sömürge, **fr. colonie.** (bkz : müstemleke).

müsta'mil مستعمل (a.s. amel'den) : isti'mâl eden, kullanan.

müsta'mile مستعمله (a.s. amel'den) : ["müsta'mil" in müen.]. (bkz : müsta'mil).

müsta'mir مستعمر (a.s. umrân'dan) : bir yere muhâcir yerleştirerek orasını ma'mur, şen, bayındır bir hâle getiren, sömüren, sömürgeci, **fr. colonisateur.**

müstansır مستنصر (a.s. nusret'den) : istinsâr eden, yardım isteyen.

müstantak مستنطق (a.s. nutk'dan) : istintak olunmuş.

müstantik مستنطق (a.s. nutk'dan) : **1.** istintak eden, söyletmek isteyen. **2. huk.** sorgu hâkimi.

müsta'raz مستعرض (a.s.) : **geo.** enine, **fr. transversal, e.**

müsta'razü'r-re's : biy. *yassıkafalı, *kısakafalı, brakisefal, **fr. brachycéphale.**

müsta'reb مستعرب (a.s. arab'dan) : Araplaştırılmış.

müsta'rib مستعرب (a.s. arab'dan) : Araplaşmış, aslen Arap olmadığı halde sonradan Araplaşmış olan. **Arab-ı müsta'rib** : Araplaşmış Arap.

müsta'ribe مستعربه (a.s. arab'dan) : ["müsta'rib" in müen.]. (bkz : müsta'rib).

müsta'rik مستعرق (a.s. arak'dan) : isti'râk eden, terlemek için yatan.

müstas'ab مستصعب (o.s. sa'b'dan) : zor, güç olan; zor [iş].

müstas'abât مستصعبات (o.s. sa'b'dan) : zor [işler].

müstasfî مستصفى (a.s. safâ'dan) : istisfâ eden, hâlisini, safını alan.

müstasgir مستصغر (a.s. sagîr'den) : istisgar eden, küçük gören, küçümseyen.

müstasgir-âne مستصغرانه (a.f.zf.) : küçük görerek, küçümseyerek.

müstashab مستصحب (a.s. sohbet'den) : istishâf olunan, birine yanında arkadaş olarak bulundurulan.

müstashib مستصحب (a.s. sohbet'den) : istishâbeden, yanına alan, berâber bulunduran.

müstashiben مستصحباً (a.zf. sohbet'den) : müstaship olarak, berâber olarak, yanında bulundurarak.

müstas'ib مستصعب (a.s. suûbet'den) : güç sayan, her şeyi zor gören.

müstasveb مستصوب (a.s. savâb'dan) : istisvâbedilmiş, savap, mâkul, doğru görülmüş.

müstasvib مستصوب (a.s. savâb'dan) : istisvâbeden, savap, mâkul, doğru gören.

müstatıbb مستطب (a.s. tıbb'dan) : istıtbâb eden, devâ, çâre arayan.

müsta'tıf مستعطف (a.s. âtıfet'den) : isti'tâf eden, şefkat, sevgi isteyen.

müsta'tıf-âne مستعطفانه (a.f.zf.) : şefkat, sevgi talebedercesine.

müsta'tî مستعطی (a.s.) : bahşiş isteyen.

müstatraf مستطرف ·(a.s.) : istitrâf edilmiş, turfa, nâdîde sayılmış.

müstatrib مستطرب (a.s. tarab'dan) : eğlence, neş'e, âhenk isteyen.

müstatrib-âne مستطربانه (a.f.zf.) : müstatrib olana, eğlence, neş'e, âhenk isteyene yakışacak yolda.

müstatrif مستطرف ·(a.s. turfa'dan) : istitrâf eden, turfa, nâdîde sayılan.

müstavsıla مستوصله (a.s.) : takma saç kullanan [kadın].

müstavtın مستوطن (a.s. vatan'dan). (bkz : mutavattın).

müstavzı' مستوضع (a.s.) : pazarlık eden.

müstavzih مستوضح (a.s. vuzûh'dan) : istîzah eden, izâhat isteyen.

müstazhir مستظهر (a.s. zahr'den) : istizhâr eden, dayanan, arka veren.

müstazhiren مستظهراً (a.zf. zahr'den) : müstazhir olarak, dayanarak, arka vererek.

müstazıll مستظل (a.s. zıll'dan) : gölgelenen, gölge altında bulunan; **mec.** birinin himâyesi altında bulunan.

müsta'zım مستعظم (a.s. azm'den) : **1.** isti'zam eden, büyük gören, büyük tutan. **2.** (azamet'den) : kibirli, gururlu.

müstazî مستضی (a.s. ziyâ'dan) : **1.** ziyâ, ışık alan, ışıklanan, ışıklı. **2.** makbul, âlâ, iyi.

müstaz'if مستضعف ·(a.s. za'f'dan) : istiz'âf eden, zayıf gören.

müstazraf مستظرف ·(a.s. zarf'dan) : içine almış, etrâfı kuşatılmış.

müstazrıf مستظرف ·(a.s. zarf'dan) : içine alan, etrâfını kuşatan, kuşatmış olan.

müsteân مستعان (a.s. avn'den) : kendisinden yardım beklenen, yardım istenen [Allah'ın sıfatlarındandır].

müsteâr مستعار (a.s. âriyyet'den) : **1.** eğreti [alınmış], takma [ad]. **Nâm-ı müsteâr** : takma ad, eğreti ad [kendini belli etmemek üzere alınır]. **Hayât-ı müsteâr** : [muvakkat olan] dünyâ ömrü. **2. müz.** Türk müziğinin tahmînen iki buçuk ve nihâyet üç asırlık bir mürekkep makamıdır. Segâhdan yegâne farkı, "müstear dörtlüsü" denilen segâh perdesindeki uşşak dörtlüsü (segâh, nim-hicaz, nevâ, dik-hisar) nü kullanmasındadır. Segâh perdesinde durur; güçlüsü segâh gibi nevâ (re) dir. Aynen segâh'ta olduğu gibi şu ârızalarla donanır : "si" koma bemolü, "mi" koma bemolü, "fa" bakıyye diyezi. Segâh'ın "lâ" bakıyye diyezi ve segâh perdesindeki uşşak dörtlüsünün "do" bakıyye diyezi, nota içinde gösterilir; müsteâr'ı segâh'dan ayıran işte bu "do" bakıyye diyezidir (nim-hicaz perdesi). Orta derecede kullanılmış makamlardır.

müsteâr kelime : **gr.** yabancı sözcük.

müsteârek مستعرك (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin tahmînen iki asırlık bir mürekkep makamı. Pek az kullanılmış ve zamânımıza bir nümûnesi intikal etmemiştir.

müsteârün-leh مستعار له (a.b.s.) : **ed.** istiârede müşebbeh (benzetilen) in mânası.

müsteârün-minh مستعار منه (a.b.s.) : kendisinden eğreti olarak bir şey alınmış kimse.

müsteb'ad مستبعد (a.s. bu'd'dan) : baîd, uzak görülen, olacağı sanılmayan.

müstebân مستبان (a.s. beyân'dan) : **1.** meydanda, açık [olan]. (bkz : âşkâr, ayân, vâzıh, zâhir). **2.** açık olarak anlaşılan.

müstebân buyurulacağı vechile : anlaşılacağı üzere.

müstebdel, müstebdele مستبدل ، مستبدله (a.s. bedel'den) : istibdâl edilmiş, değiştirilmiş.

Efrâd-ı müstebdele: askerliğini bitirerek tezkere almış olan kimseler.

müstebdı' مستبضع (a.s.) : **fık.** kazancı kendine yânî verene âit olmak üzere sermâye verilen kimse.

müstebdi' مستبدع (a.s.) : eşi emsâli pek az bulunur sanan.

müstebdi-âne مستبدعانه (a.f.zf.) : müstebdi' olana yakışacak sûrette.

müstebdil مستبدل (a.s. bedel'den) : istibdâl eden, değiştiren.

müstebgi مستبغی (a.s.) : olması için yardımda bulunan.

müstebhir مستبحر (a.s. bahr'den) : istibhâr eden, deniz gibi geniş olan [kimse]. (bkz : mütebahhir).

müstebî مستبی (a.s.) : esir eden.

müsteb'id مستبعد (a.s. bu'd'dan) : istib'âd eden, uzak gören, uzak sayan.

müstebidd مستبد (a.s. istibdâd'dan) : istibdâdda bulunan, hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve hareket serbestliği vermeyen; despot.

müstebid inzibat: **sosy.** zorlu disiplin, **fr. discipline autoritaire.**

müstebidd-âne مستبدانه (a.f.zf.) : müstebitçe, istibdat yaparak, hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve hareket serbestliği vermeyerek.

müstebidde مستبده (a.s. istibdâd'dan) : ["müstebidd" in müen.]. (bkz : müstebidd).

müstebik مستبق (a.s.) : istibak eden, yarışa çıkan.

müstebîn مستبين (a.s. beyân'dan) : açık, meydanda. (bkz : âşkâr, vâzıh).

müstebkî مستبقی (a.s. beka'dan) : istibka eden, bâki olmasını isteyen.

müstebrî مستبری (a.s.) : istibrâ eden, uzvunda sidik damlası bırakmayan.

müstebşir مستبشر (a.s. beşâret'den) : **1.** istibşâr eden, müjdeleyen. **2.** müjde ile sevinen.

müstebşire مستبشره (a.s.) : ["müstebşir" in müen.]. (bkz : müstebşir).

müstebtın مستبطن (a.s. batn'dan) : istibtân eden, iç yüzüne vâkıf olan.

müstecâb مستجاب (a.s. cevâb'dan) : isticâbe edilmiş, kabûl olunmuş [dileği]. (bkz : mucâb).

müstecâbü'd-da've : duâsı kabûl olunan, duâsı makbûl olan.

müste'cel مستأجل (a.s. ecel'den) : muayyen vakte kadar geciktirilen.

müste'cer مستأجر (a.s. ecr'den) : istîcâr edilen, kirâ ile tutulan.

müste'cerün-fîh مستأجرفيه (a.b.i.) : kirâlama maksadı.

müstechil مستجهل (a.s. cehl'den) : istichâl eden, câhil sayan.

müstechil-âne مستجهلانه (a.f.zf. cehl'den) : câhil sayarak.

müste'cir مستأجر (a.i. ecr'den. c. : müste'cirîn) : **1.** istîcar eden, kirâ ile tutan [bir şeyi]. **2.** kirâcı. (bkz : mükterî).

müstecîr مستجير (a.s. civâr'dan) : isticâre eden, aman dileyen, himâye bekleyen.

müstecîr-âne مستجيرانه (a.f.zf.) : müstecîrcesine, aman dileyerek.

müste'ciren مستأجراً (a.zf.) : kirâcı olarak.

müste'cirîn مستأجرين (a.i. müste'cir'in c.) : **1.** kirâ ile tutanlar. **2.** kirâcılar.

müsteclib مستجلب (a.s. celb'den) : isticlâbeden, çeken [kendine doğru].

müstecmi' مستجمع (a.s. cem'den) : toplayan; toplanan.

müstecmi'-i haslet-i cemîle: güzel huyu toplayan; güzel huya sâhip olan.

müstecmi'ü'l-mecdi ve'ş-şeref: şân ü şeref ve büyüklüğü kendinde toplayan.

müstecvib مستجوب (a.s. cevâb'dan) : isticvâbeden, sual sorup cevâbını isteyen.

müsted'â مستدعی ، مستدعا (a.s. da'vâ'dan. c. : müsted'ayât) : istidâ edilen, istenen, dilenen; istidâ (*dilekçe) ile istenilen [şey].

müsted'â-aleyh مستدعی عليه (a.b.s. da'vâ'dan) : kendisinden dâvâ ve şikâyet olunan [kimse].

müstedâm مستدام (a.s. devâm'dan) : **1.** devâmı istenilen. **2.** devamlı, sürekli, sürüp giden. (bkz : bâkî, dâim).

müsted'ayât مستدعيات (a.s. da'vâ'dan. müsted'â'nın c.) : dilenen, istenilen şeyler; istidâ (*dilekçe) ile istenilen [şeyler].

müstedbir مستدبر (a.s. dübr'den) : istidbâr eden, arkasını döndüren, yüz çeviren.

müstedell مستدل (a.s. delâlet'den) : istidlâl olunmuş, bir delil ile ispât edilmiş. ["müstedlel" kelimesi yanlıştır]. (bkz : müstenbat).

müsted'î مستدعى (a.s. da'vâ'dan) : istidâ eden, dilekçe veren [kimse].

müste'dî مستأدى (a.s. edâ'dan) : **1.** yardım ve korunma isteyen. **2.** birinin zorla malını alan.

müste'dib مستأدب (a.s. edeb'den) : bilgi ve edep öğrenen.

müstedill مستدل (a.s. delâlet'den) : delîl ile ispât edilen.

müstedîm مستديم (a.s. devâm'dan) : **1.** istidâme eden, devâmını isteyen. **2.** devamlı, sürekli. (bkz : dâimî). **fels. fr. rémanent.**

müstedîn مستدين (a.s. deyn'den) : istidâne eden, borç alan. (bkz : müsteîr).

müstedîr مستدير (a.s. devr'den) : dâire şeklinde olan, değirmilenen, değirmi. (bkz : kürevî).

müstedrek مستدرك (a.i. derk'den) : Arapçada bir vezin.

müstedrik مستدرك (a.s. derk'den) : istidrâk eden, anlamak isteyen.

müstefâd مستفاد (a.s. feyd'den) : **1.** kazanılmış, kâr edilmiş. **2.** anlaşılmış. (bkz : münfehim).

müstefâz مستفاض (a.s. feyz'den) : dağılıp yayılmış.

müstefhem مستفهم (a.s. fehm'den) : anlaşılan.

müstefhim مستفهم (a.s. fehm'den) : anlamak isteyen, soran.

müstefîd مستفيد (a.s. feyd'den. c. : müstefîdân) : istifâde eden, faydalanan.

müstefîdân مستفيدان (a.s. müstefîd' in c.) : istifâde edenler, faydalananlar.

müstefîd-âne مستفيدانه (a.f.zf.) : istifâde ederek, faydalanarak.

müstefîz مستفيض (a.s. feyz'den) : istifâze eden, feyiz alan, feyizlenen.

müstefîz-âne مستفيضانه (a.f.zf.) : feyiz alarak, feyizlenerek.

müstefreşe مستفرشه (a.i. firâş'dan) : odalık, câriye. (bkz : kenîzek).

müstefrig مستفرغ (a.s. ferâğ ve fürûğ'dan) : **1.** istifrağ eden, kusan. **2. hek.** gaseyan ettiren, kusturan. **Devâ-yi müstefrig** : kusturucu ilâç.

müstefsir مستفسر (a.s. fesr'den. c. : müstefsirîn) : bir şeyin tefsîrini, izâhını, geniş anlatılmasını isteyen.

müstefsire مستفسره (a.s. fesr'den) : ["müstefsir" in müen.]. (bkz : müstefsir).

müstefsirîn مستفسرين (a.s. müstefsir'in c.) : istifsâr edenler, bir şeyin tefsîrini, îzâhını, geniş anlatılmasını isteyen.

müsteftî مستفتى (a.s. fetvâ'dan) : **1.** istiftâ eden, müftüden fetvâ isteyen. **2.** bir müşkülün hallini, çözülmesini isteyen.

müsteftih مستفتح (a.s. feth'den) : istiftâh eden, açan, başlayan.

müsteftiyye مستفتيه (a.s. fetvâ'dan) : ["müstefti" nin müen.]. (bkz : müsteftî).

müstegas مستغاث ("ga" uzun okunur. a.s. gıyâs'dan) : istigase edilmiş, kendisinden yardım istenmiş, istenen; Allah.

müstegîs مستغيث (a.s. gıyâs'dan. c. : müstegisîn) : istigase eden, yardım dileyen.

müstegîsîn مستغيثين (a.s. gıyas'dan) : (bkz : müstagîsîn).

müstehabb مستحب (a.s. hubb'dan) : **1.** sevilen, beğenilen. (bkz : makbûl, mergub). **2.** farz ve vâcibden başka olarak sevap kazanılan iş. **Sadaka vermek; oruç tutmak** [mübarek günlerde-] gibi.

müstehâm مستهام (a.s.) : şaşırmış, şaşa kalmış. (bkz : hayrân).

müstehân مستهان (a.s.) : alçak, değersiz, âdî.

müstehâs مستحاث (a.s. havs'dan) : toprak altında saklı bulunan.

müstehâsât مستحاثات (a.i. müstehâse'nin c.) : *taşıllar, fosiller, **fr. fossilles. Mebhasü'l-müstehâsât** : paleontoloji, **fr. paléontologie.**

müstehâse مستحاثه (a.i. havs'dan c. : müstehâsât) : *taşıl, fosil, **fr. fossile.**

müstehâza مستحاضه (a.i.) : aybaşı gören kadın.

müstehcen مستهجن (a.s. hücnet'den) : istihcân edilmiş, açık saçık, edepsizce [olan]. (bkz : bî-edebâne, perde-bî-rûnâne).

müstehcene مستهجنه (a.s. hücnet'den) : ["müstehcen" in müen.]. (bkz : müstehcen).

müstehcin مستهجن (a.s. hücnet'den) : istihcân eden, çirkin, kötü, fenâ gören.

müstehdî مستهدی (a.s. hedy ve hidâyet'den) : istihdâ eden, doğru yolu, hak olan Müslümanlık yolunu isteyen.

müstehdif مستهدف (a.s. hedef'ten) : istihdâf eden, hedef tutan; hedef gibi dikilip duran.

müstehiff مستخف (a.s.) : istihfaf eden, aşağı, bayağı sayarak alay edip eğlenen.

müstehîl, müstehîle مستحيل ، مستحيله (a.s. havl'den. c. : müstehîlât) : **1.** mümkün ve kabil olmayan [şey]. **2.** mânâsız, saçma şey. **Umûr-i müstehîle** : mânâsız, saçma işler.

müstehîlât مستحيلات (a.s. havl'den. müstehîl'in c.) : **1.** mümkün ve kabil olmayan şeyler. **2.** mânâsız, saçma şeyler.

müstehill مستحل (a.s. helâl'den) : **1.** istihlâl eden, helallık dileyen. **2.** helallaşan.

müste'hir, müste'hire مستأخر ، مستأخره (a.s. isti'hâr'dan) : teehhür eden, geciken. **Mes'ele-i müste'hire : huk.** bir dâvâ görülürken, bu dâvâdan önce ve bu dâvâ ile ilgili olarak görülmesi îcâbeden başka bir mesele.

müstehlek, müstehleke مستهلك ، مستهلكه (a. s. helâk'den) : istihlâk edilmiş, yiyip içilerek tüketilmiş, bitirilen. **Erzâk-ı müstehleke :** sarf edilen erzak.

müstehlik مستهلك (a.s. helâk'den) : istihlâk eden, yiyip içerek tüketen, bitiren, **fr. consommateur.**

müstehlike مستهلكه (a.s. helâk'dan) : ["müstehlik" in müen.]. (bkz : müstehlik).

müstehvî مستهوی (a.s.) : istihvâ eden, hayrân eden, aklını alan.

müstehzî مستهزی (a.s. hezâ'dan) : istihzâ eden, biriyle eğlenen, herkesle eğlenmek âdetinde olan.

müstehzi-yâne مستهزيانه (a.f.zf.) : istihzâ ederek, eğlenerek, alay yollu.

müsteîr مستعير (a.s. âriyyet'den) : istiâre eden, ödünç alan. (bkz : müstedîn).

müstekbir مستكبر (a.s. kibr'den. c. : müstekbirîn) : kibirlenen, kendini büyük gören, büyüklenen. (bkz : mütekebbir).

müstekbir-âne مستكبرانه (a.f.zf.) : kendini büyük görerek, büyüklenerek.

müstekbirîn مستكبرين (a.s. müstekbir'in c.) : kibirlenenler, kendini büyük görenler, büyüklenenler. (bkz : mütekebbirîn).

müstekfî مستكفی (a.s.) : yetecek kadarını isteyen.

müstekif مستكف (a.s.) : **1.** dilenmek için elini uzatan. **2.** bakarken gözünü korumak için elini kaşının üstüne koyan.

müstekîn مستكين (a.s.) : alçak gönüllülük gösteren.

müstekinn مستكن (a.s. kenn'den) : istiknân eden, gizlenen, saklanan.

müstekinne مستكنه (a.i.) : içteki kin.

müstekmil مستكمل (a.s. kemâl'den) : istikmâl eden, tam, olgun bir hâle getiren, eksiksiz olarak bitiren.

müstekmin مستكمن (a.s. kemn ve kümûn'dan) : gizlenen, saklanan.

müsteknih مستكنه (a.s. künh'den) : istiknâh eden, künhünü, esâsını, doğrusunu araştıran.

müstekrâ مستكرا (a.s. hirâ'dan) : kirâya verilen eşya. (bkz : mükterâ, mükrâ).

müstekreh مستكره (a.s. kerâhet'den. c.: müstekrehât) : istikrâh edilmiş, kerîh görülmüş, tiksinilen, iğrenilen, iğrenç.

müstekrehât مستكرهات (a.s. kerâhet'den. müstekreh'in c.) : istikrâh edilen, tiksinilen, iğrenç şeyler.

müstekrehe مستكرهه (a.s. kerâhet'den) : ["müstekreh" in müen.]. (bkz : müstekreh).

müstekrehiyyet مستكرهيت (o.i.) : iğrençlik, tiksinti.

müstekrî مستكرى (a.s. kirâ'dan) : istikrâ eden, kirâ ile tutan. (bkz : mükterî, müste'cir).

müstekrih مستكره (a.s. kerâhet'den) : **1.** istikrâh eden, tiksinen, kerîh gören, iğrenen, nefret eden. **2. hek.** iştah kesen.

müsteksir مستكثر (a.s. küsr ve kesret'den) : istiksâr eden, çok gören, çok sayan.

müstekşif مستكشف (a.s. keşf'den) : istikşâf eden, keşfetmeye çalışan.

müstektib مستكتب (a.s.) : istiktâbeden, söyleyip yazdıran, dikte eden.

müstelezz مستلذ (a.s. lezzet'den. c.: müstelezzât) : lezzet alınmış, tadına varılmış.

müstelezzât مستلذات (a.i. lezzet'den. müstelezz'in c.) : lezzet alınan şeyler.

müstelîm مستليم (a.s. levm'den) : beğenilmeyecek iş gören.

müstelizz مستلذ (a.s. lezzet'den) : lezzet alan, tad alan, tadına varan.

müstelizze مستلذه (a.s. lezzet'den) : ["müstelizz" in müen.]. (bkz : müstelizz).

müstelkî مستلقى (a.s.) : istilka eden, arka üstü yatan.

müstelzim مستلزم (a.s. lüzûm'dan) : istilzâm eden, gerektiren; gereken.

müstemedd مستمد (a.s.) : kendisine yardım edilen, edilmiş olan.

müste'men مستمن (a.s. emn'den) : **1.** kendisine aman verilmiş olan. **2.** ecnebî tebaasından olan kimse.

müstemend مستمند (f.s.) : **1.** üzüntülü, kederli, hüzünlü. **2.** bîçare, zavallı. **3.** talihsiz, mutsuz. (bkz : müstmend).

müstemendân مستمندان (f.s. müstemend'in c.) : üzüntülü, gamlı, kasavetli kimseler.

müstemend-âne مستمندانه (f.zf.) : **1.** üzüntülü, kederli olarak. **2.** talihsizlikle, mutsuzlukla. **3.** zavallıca.

müstemhil مستمهل (a.s. mehl'den) : mühlet, zaman, muayyen bir vakit isteyen.

müstemi' مستمع (a.s. sem'den. c.: müstemlîn) : **1.** istimâ eden, dinleyen, dinleyici, işiten. (bkz : sâmi'). **2.** bir okula yalnız dinleyici olarak devâm eden.

müstemia مستمعه (a.s. sem'den) : ["müstemi' "in müen.]. (bkz : müstemi').

müstemian مستمعاً (a.zf. semi'den) : dinleyici olarak; işiterek, duyarak.

müstemidd مستمد (a.s. meded'den) : istimdâd eden, yardım isteyen.

müstemidd-âne مستمدانه (a.f.zf.) : istimdâdederek, yardım isteyerek.

müstemiîn مستمعين (a.s. sem'den. müstemi'in c.) : dinleyiciler. **fr. auditeurs.**

müste'min مستأمن (a.s. emn'den) : **1.** istimân eden, aman dileyen. **2.** vaktiyle ecnebî tebaasına verilen bir ünvan. **3.** sığınan, canını kurtarmak şartıyla teslîm olan.

müste'mine مستأمنه (a.s. sem'den) : ["müste'min" in müen.]. (bkz : müste'min).

müstemirr مستمر (a.s. mürûr'dan) : **1.** istimrâr eden, bir düziye uzayıp giden. **2.** sürekli, devamlı; bir düziye, dâimâ.

müstemirre مستمره (a.s. mürûr'dan) : ["müstemirr" in müen.]. (bkz : müstemirr).

müstemirren مستمراً (a.zf.) : müstemir olarak, sürekli, aralıksız. (bkz : dâimî).

müstemît مستميت (a.s.) : savaşta ölümden yılmayan yürekli [kimse].

müstemlek مستملك (o.s. mülk'den) : **1.** satın alınmış mülk. **2.** (bkz : müsta'mer). [yapma kelimelerdendir].

müstemlekât مستملكات (a.i. mülk'den. müstemleke'nin c.) : sömürgeler, **fr. colonies.** (bkz : müsta'mere).

müstemleke مستملكه (a.i. mülk'den. c. : müstemlekât) : sömürge, **fr. colonie.** (bkz : müsta'mere).

müstemlî مستملى (a.s.). (bkz : müstektib).

müstemsik مستمسك (a.s.) : salıvermemek üzere sıkı tutan.

müstemti' مستمتع (a.s.) : istimtâ eden, temettü' eden, faydalanan.

müstemzic مستمزج (a.s. mezc'den) : istimzâceden, yoklayan, soran [düşüncesini, reyini, hatırını].

müstenbat مستنبط (a.s.) : istinbât olunmuş, zımnen anlaşılmış. (bkz : müstedell).

müstenbi' مستنبئ (a.s.).(bkz : müstahbir).

müstenciz مستنجز (a.s.) : istincâzeden, va'dini yerine getirilmesini isteyen.

müste'nefün-aleyh مستأنف عليه (a.b.s.) : **huk.** aleyhinde, istînaf sûretiyle dâvâ açılan kimse.

müstenfik مستنفق (a.s.) : şunu bunu beslemek için malını tüketen.

müstenfir مستنفر (a.s.) : istinfâr eden, ürken, ürküp kaçan.

müstenhic مستنهج (a.s.) : birinin mesleğine giren.

müstenhir مستنهر (a.s. nehr'den) : aka aka yeri oyan, nehir yapan.

müstenid مستند (a.s. sened'den. c. : müstenidât) : **1.** istinâdeden, dayanan, yaslanan; güvenen. **2.** bir delîli, şâhidi olan.

müstenidât مستندات (a.s. sened'den. müstenid'in c.) : (bkz : müstenid).

müsteniden مستنداً (a.zf. sened'den) : **1.** istinâdederek, dayanarak, yaslanarak; güvenerek. **2.** bir delîl, şâhid (*tanık) göstererek.

müste'nif مستأنف (a.s. enf'den) : **1.** istinâf eden, yeniden başlayan. **2.** bidâyet mahkemesinden (dâvâların ilk görüldüğü mahkemeden) verilen hükmü kabûl etmeyip, dâvâsına, bir üst derecede bulunan başka mahkemede bakılmasını isteyen [kimse].

müste'nife مستأنفه (a.s. enf'den) : ["müste'nif" in müen.]. (bkz : müste'nif).

müstenîm مستنيم (a.s. nevm'den) : yalandan uyuyan, uyur gibi görünen.

müstenîr مستنير (a.s. nûr'dan) : istinâre eden, nûr, ışık alan, parlak.

müste'nis مستأنس (a.s. üns'den) : istînâs eden, ünsiyet peydâ eden, yabâniliği kalmayan, alışık.

müstenker مستنكر (a.s. nekr'den) : inkâr edilmiş. (bkz : münker).

müstenkıh مستنقه (a.s.) : idrâk eden, anlayan.

müstenkıs مستنقص (a.s. naks'dan) : istinkas eden, fiyatı kısmak, indirmek isteyen.

müstenkif مستنكف (a.s. nekf'den) : istinkâf eden, kabûl etmeyen, geri duran, el çeken, *çekimser.

müstenkih مستنكه (a.s.) : **1.** ağız koklayan. **2.** inceleyen, araştıran.

müstenkir مستنكر (a.s.) : inkâr eden. (bkz : münkir).

müstensih مستنسخ (a.s. nesh'den) : **1.** istinsâh eden, bir yazının sûretini, kopyasını çıkaran. **2.** teksîr, çoğaltma makinası, şapirograf.

müstenşıkk مستنشق (a.s. şakk'dan) : burnuna su çeken [temizlik için].

müstenşid مستنشد (a.s. neşîde'den) : istinşâdeden, birisinin şiir okumasını isteyen.

müstentic مستنتج (a.s. netîce'den) : istintâceden, netîce çıkaran.

müsterâh مستراح (a.i. râhat'dan) : **1.** rahat edecek yer. **2.** aptesâne. (bkz : pây-hâne).

müsterak, müsteraka مسترق ، مسترقه (a.s. sirkat'den) : sirkat olunmuş, çalınmış. (bkz : mesrûk). **Hamse-i müsteraka** : celâlî senenin sonuna ilâve edilen beş gün.

müstercâ مسترجى ، مسترجا (a.s. recâ'dan) : **1.** ricâ edilmiş. **2.** umulmuş, umulan. [yapma kelimelerdendir].

müsterci' مسترجع (a.s. rücû'dan) : istircâ eden, "innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (= biz Allah'ın kuluyuz, O'na râciiz, O'na döneceğiz)" diyen.

müsteredd مسترد (a.s. redd'den) : istirdâdedilmiş, geri alınmış.

müsterfih مسترفه (a.s. refâh'den) : refah, bolluk, rahatlık isteyen.

müsterham مسترحم (a.s. rahm ve ruhum'dan) : **1.** istirhâm olunmuş, niyâz olunmuş, yalvarılmış, yalvarılan. **2.** birinin merhameti istenilen.

müsterhî مسترخی (a.s. rehâ'dan) : istirhâ eden, gevşek, sarkık, sölpük.

müsterhib مسترهب (a.s.) : istirhâbeden, korkutan.

müsterhim مسترحم (a.s. rahm'den) : **1.** istirhâm eden; niyâz eden, yalvaran. **2.** merhamet dileyen.

müsterhim-âne مسترحمانه (a.f.zf. ruhm'dan) : istirhâm edene, yalvarana; merhamet dileyene yaraşır yolda.

müsterhin مسترهن (a.s. rehn'den) : istirhân eden, rehin alan; rehin isteyen.

müsterhis مسترخص (a.s. ruhs'dan) : istirhâs eden, ucuz sayan.

müster'î مسترعر (a.s.) : istir'â eden, birinden bir şeyin korunmasını ve saklanmasını isteyen.

müste'rib مستأرب (a.s.) : borçlu. (bkz : medyûn).

müsterîh مستريح (a.s. râhat'dan) : istirâhat eden, rahat bulan, gönlü rahat, kaygısız.

müsterîhü'l-bâl : içi, gönlü rahat.

müsteriha مسترحه (a.s. râhat'dan) : ["müsterîh" in müen.]. (bkz : müsterîh).

müsterîh-âne مستريحانه (a.f.zf. râhat'dan) : içi rahat olarak, gönül rahatlığı ile.

müsterkı' مسترقع (a.s.) : yamaya, tâmire muhtaç.

müsterşî مسترشی (a.s. rüşvet'den) : istirşâ eden, rüşvet isteyen. (bkz : mürteşî).

müsterşid مسترشد (a.s. rüşd'den. c. : müsterşidîn) : istişâdeden, irşâd edilmesini, doğru yolun gösterilmesini isteyen.

müsterşid-âne مسترشدانه (a.f.zf.) : müsterşide, doğru yolun gösterilmesini isteyene yaraşır yolda.

müsterşidîn مسترشدين (a.s. müsterşid'in c.) : irşâdedilmesini, doğru yolun gösterilmesini isteyenler.

müsterşi-yâne مسترشيانه (a.f.zf.) : rüşvet istercesine.

müstervih مستروح (a.s. râhat'dan) : istirahat eden, dinlenen.

müsterzı' مسترضع (a.s. rızâ'dan) : para ile sütnine tutan.

müsterzil مسترذل (a.s. rezîl'den) : istirzâl eden, rezîl sayan.

müstes'ad مستسعد (a.s. sa'd'den) : istisâdedilen, uğurlu sayılmış, uğurlu sayılan.

müste'sal مستأصل (a.s.) : istîsal olunmuş, kökünden koparılmış.

müsteshil مستسهل (a.s. sehl'den) : istishâl eden, kolay sayan.

müsteshil-âne مستسهلانه (a.f.zf.) : kolay sayarcasına.

müsteshir مستسخر (a.s.) : istishâr eden, alay eden.

müste'sıl مستأصل (a.s.) : istîsal eden, kökünden koparan.

müstes'id مستسعد (a.s. sad'dan) : istisâdeden, uğurlu sayan, uğur sayan.

müstesinn مستسن (a.s. sinn'den) : istisnân eden, yaşlanan, ihtiyarlayan.

müsteskal مستثقل (a.s. sıklet'den) : istiskal edilen, kendisine, kovarcasına muâmelede bulunulan.

müsteskıl مستثقل (a.s. sıklet'den) : istiskal eden, kovarcasına muâmele eden.

müsteskıl-âne مستثقلانه (a.f.zf.) : istiskal edene yakışacak sûrette.

müsteskî مستثقی (a.s. saky'den) : **hek.** istiska olmuş, karnı su toplamış.

müsteslim مستسلم (a.s. selâmet'den. c.: müsteslimîn). **1.** istislâm eden, boyun eğen. **2.** İslâm dînini kabûl eden.

müsteslimîn مستسلمين (a.s. müsteslim'in c.): **1.** istislâm edenler, boyun eğenler. **2.** İslâm dînini kabûl edenler.

müstesnâ مستثنا ، مستثنى (a.s. seny'den): **1.** istisnâ edilen, kural dışı bırakılan, bırakılmış. **2.** üstün. **3.** ayrı tutulan, *ayrık. **4.** benzerlerinden baskın.

müstesneyât مستثنيات (a.s. müstesnâ'nın c.). (bkz: müstesnâ).

müsteş'ar مستشعر (a.s. şuûr'dan): bildirilen, haberli.

müsteşâr مستشار (a.i. meşveret'den): **1.** kendisiyle müşâverede bulunulan, kendisine iş danışılan. **2.** vekâletlerde vekilden sonraki âmir.

müsteşârî مستشارى (a.f. meşveret'den): müsteşarlık.

müsteşfi' مستشفع (a.s. şefâat'den): şefâat dileyen, bağışlanmasını isteyen.

müsteşfî مستشفى (a.s. şifâ'dan): **1.** şifâ dileyen, iyilik isteyen. **2.** kendisine baktıran.

müsteşfi-âne مستشفعانه (a.f.zf.): şefaat dilercesine.

müsteşhed مستشهد (a.s. şehâdet'den c.: müsteşhedât): şâhit tutulan, şâhit olarak gösterilen.

müsteşhedât مستشهدات (a.s. müsteşhed'in c.): şâhit tutulanlar, şâhit olarak gösterilenler.

müsteşhedât-ı edebiyye: ed. kelimelere misal olarak gösterilen cümle veyâ şiirler.

müsteşhid مستشهد (a.s. şehâdet'den): istişhâdeden, şâhit tutan.

müsteş'ir مستشعر (a.s. iş'âr'dan): istiş'âr eden, bildirilmesini isteyen [yazı ile-].

müsteşrik مستشرق (a.s. ve i. şark'dan. c.: müsteşrikîn): şark topluluklarının târihini, dilini ve edebiyâtını ve folklorunu araştırmakla meşgul olan âlim, **fr. orientaliste.**

müsteşrikîn مستشرقين (a.s. ve i. şark'dan. müsteşrik'in c.): müsteşrikler, **fr. orientalistes.**

müstetâb مستطاب (a.s. tayyib'den): istitâbe edilen, hoş, güzel bulunan. **Kitâb-ı müstetâb**: güzel kitap.

müstetim مستتم (a.s.): istitâm eden, tamamlanmasını isteyen.

müstetir مستتر (a.s. setr'den): istitâr eden, gizlenen, gizli, saklı.

müstevâ مستوى (a.s.): müzekker (*eril) ile müennesi (*dişil) içine alan.

müstevcib مستوجب (a.s. vücûb'dan): **1.** lâyık. (bkz: sezâ, şâyan). **2.** icâbeden, gereken.

müstevda' مستودع (a.s. ved'den): **1.** emânet bırakılan. **2.** emânet olarak bir malı kabûl eden.

müstevdî' مستودع (a.s. ved'den): **1.** emânet bırakan. **2.** emânet bırakılan yer.

müstevfâ, müstevfî مستوفى ، مستوفى (a. s. vefâ'dan): kâfî derecede, yeteri kadar, tam, mükemmel; dolgun.

müstevfik مستوفق (a.s.): Allah'tan yardım dileyen.

müstevfir مستوفر (a.s. vefr'den): borçludan alacağını tamâmen alan.

müstevhib مستوهب (a.s.): bahşiş isteyen.

müstevî مستوى (a.s. sevî'den): **1.** düz, her tarafı bir. **2. geo.** *düzlem. **3. gr.** erkeği ile dişisi bir olan veyâ hem erkek, hem dişi olan [isim, sıfat].

müstev'ib مستوعب (a.s. va'b'den): **1.** istiâbeden, içine alan, kapsayan. **2.** kaplayan, tutan.

müstevki' مستوقع (a.s.): **1.** istîka eden, olmasını bekleyen. **2.** olacak diye kaygılanan.

müstevkid مستوقد (a.s.): **1.** yanıp alevlenmiş. **2.** yakıp alevlendirici.

müstevlede مستولده (s. ve i. veled'den): **huk.** efendisinden olma çocuğu bulunan cariye.

müstevlî, müstevliye مستولى ، مستوليه (a.s. vely'den): **1.** istilâ eden, ele geçiren, idâresi altına alan. **2.** yayılan, her tarafı kaplayan. **3.hek.** salgın, **fr. épidémique. Maraz-ı müstevlî: hek.** salgın hastalık, **fr. maladie épidémique. Nezle-i müstevliye: hek.** salgın nezle, nezle salgını.

müstevsi مستوسع (a.s.): bollaşan, genişleyen.

müstevsik مستوثق (a.s.) : birinden senet, vesîka alan.

müstevzi' مستوزع (a.s.) : hak dergâhından ilham isteyen.

müsteykın مستيقن (a.s. yakîn'den) : istîkan eden, yakînen, kat'î olarak bilen.

müsteykız مستيقظ (a.s. yakaz'dan) : istîkazeden, uykudan uyanan. (bkz : bî-dâr).

müsteymin مستيمن (a.s.) : **1.** aman dileyen. **2.** birinin yemînini isteyen. **3.** mübârek sayan.

müsteyser مستيسر (a.s.) : kolaylanmış, hazır.

müsteysir مستيثر (a.s.) : istîsar eden, nefsine ayıran.

müstezâd مستزاد (a.s. ziyâde'den) : **1.** ziyâdeleşmiş, artmış, çoğalmış. **2. i. ed.** bahr-i hecez vezinlerinden : "mef'ûlü mefâîlü mefâîlü faûlün" vezninde söylenmiş mısra'lara ,"mef'ûlü faûlün" parçalarına müsâvî birer parça katmak sûretiyle meydana getirilen manzûme : Meselâ : / Ey şûh-i kerem-pîşe dil-i zâr senindir / Yok minnetin aslâ / Ey kân-ı güher anda ne kim vâr senindir / Pinhân ü hüveydâ / (Nedim)

müstezâd-ı südâsiyye : ed. uzun mısraları mefâîlün, mefâîlün, mefâîlün, mefâîlün, ziyadeleri mefâîlün mefâîlün vezninde olan müstezat.

müste'zen مستأذن (a.s. izn'den) : izin istenilmiş.

müstezill مستذل (a.s. zelîl'den) : istizlâl eden, birini zelîl, hor, hakîr gören.

müste'zin مستأذن (a.s. izn'den) : izin isteyen.

müstezkir مستذكر (a.s. zikr'den) : istizkâr eden, hatırlayan.

müstmend مستمند (f.s.c. : müstmendân) : **1.** üzüntülü, kederli. **2.** bîçare, zavallı. **3.** talihsiz, mutsuz. (bkz : müstemend).

müstmendân مستمندان (f.s. müstmend'in c.) : mahzun, kederli, üzgün kimseler; biçâreler, zavallılar; talihsizler, mutsuzlar.

müstmend-âne مستمندانه (a.f.zf.) : mahzunlukla, zavallılıkla.

müsûl مثول (a.i.) : ayakta durma [saygıdan dolayı].

müs'ut مسعط (a.i.) : enfiye kutusu.

müsül مثل (a.i. misâl'in c.) : **1.** örnekler. **2. fels.** Eflâtun'un "idées" sözü karşılığı.

müsveddât مسودات (a.i. sevvâd'dan) : karalamalar, taslaklar.

müsvedde مسوده (a.i. seved'den. c. müsveddât) : **1.** karalama, taslak, beyaz edilmek üzere ilk yazılan ve üzerinde düzeltmeler yapılan yazı. **2.** beceriksiz, âciz, işe yaramaz [kimse].

müşâ' مشاع (a.s. şüyû'dan) : **1.** işâa olunmuş, şuyû bulmuş, yayılmış, herkese duyurulmuş. **2.** hissedarlar, ortaklar arasında berâberce kullanıldığı halde hisselere ayrılmamış olan şey, yer.

müşâabe مشاعبه (a.i. şu'be'den) : uzaklaşma.

müşâare مشاعره (a.i. şi'r'den) : karşılıklı şiir söyle(ş)me, birbirine şiir söyleme; şiir yarışı.

müşâât مشاآت (a.i.) : **1.** yarış etme. **2.** ileri geçme.

müşâbehet مشابهت (a.i. şebeh ve şibh'den. c. müşâbehât) : benzeyiş, benzeme.

müşa'bid, müşa'biz مشعبذ ، مشعبد (a.i.) : hokkabaz.

müşâbih مشابه (a.s. şebeh ve şibh'den) : benzeyen, benzer. (bkz : mümâsil, nazîr).

müşâbihe مشابهه (a.s. şebeh ve şibh'den). ["müşabih" in müen.]. (bkz : müşâbih).

müşabih hadler : mat. benzer *terimler.

müşâcerât مشاجرات (a.i. müşâcere'nin c.) : kavgalar, dövüşmeler.

müşâcere مشاجره (a.i. şecer'den. c. : müşâcerât) : **1.** kavga etme, çekişme. (bkz : nizâ). **2.** ağaç ile birbirine vurma.

müşâfehât مشافهات (a.i. şefe'den. müşâfehe'nin c.) : ağız ağıza, yüzyüze, karşı karşıya konuşmalar.

müşâfehe مشافهه (a.i. şefe'den. c. : müşâfehât) : ağız ağıza, yüzyüze, karşı karşıya konuşma.

müşâgabe مشاغبه (a.i.) : **fels. fr. éristique.**

müşâgare مشاغره (a.i.) : mehir alıp vermemek için iki kişi birbirinin hısımlarından birer kadınla evlenme.

müşâhed مشاهد (a.s. şuhûd'dan) : müşâhede olunmuş, görülmüş, görülen.

müşâhedât مشاهدات (a.i. şuhûd'dan. müşâhede'nin c.) : **1.** gözle görülen şeyler. **2. fels.** *gözlemler.

müşâhede مشاهده (a.i. şuhûd'dan. c. : müşâhedât) : **1.** bir şeyi gözle görme. (bkz : rü'yet). **2. tas.** Allah âlemini görme.

müşâhede-i mücerrebât-ı fi'liyye : işlenerek elde edilmiş tecrübelerin görülmesi.

müşâhere مشاهره (a.i. şehr'den) : aylıkla tutma.

müşâhere-hârân مشاهره خواران (a.f.b.i.) : aylıklılar.

müşâhereten مشاهرةً (a.zf.) : aylıklı olarak.

müşâhereten icare : huk. aylıkla kiralama.

müşahhas مشخص (a.s. şahs'dan) : **1.** teşhîs edilmiş, tanınmış, nev'i ve cinsi anlaşılmış. **2.** şahıslanmış, şahıs sûretine girmiş. **3. fels.** *somut, **fr. concret.**

müşahhasa مشخصه (a.s. şahs'dan) : ["müşahhas" ın müen.]. (bkz : müşahhas).

müşahhas aded : mat. *somut sayı.

müşahhasât مشخصات (a.s. şahs'dan) : *somut bilgiler, **fr. sciences concrètes.**

müşahhıs مشخص (a.s. şahs'dan) : teşhîs eden, taslağın adını koyan.

müşâhid مشاهد (a.s. ve i. şuhûd'dan. c. : müşâhidîn) : müşâhede eden, gören, bakan.

müşâhidîn مشاهدين (a.s. ve i. müşâhid'in c.) : müşâhede edenler, görenler, bakanlar.

müşâkat مشاقت ("ka" uzun okunur. a.i.) : sıkıntıya dayanma husûsunda yarışma.

müşâkat مشاقت (a.i.) : düşmanlık; aykırılık.

müşâkele مشاكله (a.i. şekl'den) : **1.** şekilce bir olma, benzeme. **2. ed.** birinin söylediği bir sözü, diğerinin az çok evvelki mânâya zıt olarak kullanması. [meselâ : kaleme devâm edip etmediği sorulan havâî bir adam hakkında : "kendi bâzan gelir ammâ, sözü gelmez kaleme" denilmesi gibi].

müşâkil مشاكل (a.s. şekl'den) : şekilce bir olan, benzeyen.

müşâr مشار (a.s. şevr'den) : işâret olunan, işâretle gösterilen.

müşârün bi'l-benâm, müşârün bi'l-enâmil : parmakla gösterilen. (bkz : meşhûr, mümtâz, nâm-dâr).

müşârata مشارطه (a.i. şart'dan) : şartlaşma.

müşârebe مشاربه (a.i. şürb'den) : birlikte içme.

müşârefe مشارفه (a.i.) : **1.** yüksek yere çıkma. **2.** şan ve şeref husûsunda biriyle övünme.

müşâreket مشاركت (a.i. şirket'den) : **1.** şeriklik, ortaklık, ortaklaşma, birine ortak olma. **2. gr.** *işteşlik [sevişme : birbirini sevme; anlaşma : birbirini anlama.. gibi].

müşâreze مشارزه (a.i. şerz'den) : huysuzluk, geçimsizlik.

müşârik مشارك (a.s. şirket'den) : **1.** ortak, bir iş berâberliğinde bulunan. (bkz : şerîk). **Bilâ müşârik** : ortaksız. **2.** ortaklardan, berâber iş yapanlardan her biri.

müşâriz مشارز (a.s. şerz'den) : kavgacı, huysuz.

müşârün bi'l-benân مشاربالبنان (a.s.) : parmakla gösterilen.

müşârün-ileyh مشار اليه (a.s. şevr'den. c. : müşârün-ileyhümâ) : "kendisine işâret olunan" : adı geçen, adı anılan [erkek]. [Tanzîmat'tan sonra, bahsedilen en yüksek rütbe için bu kelime kullanılmıştır].

müşârün-ileyhâ مشارإليها (a.s. şevr'den) : "kendisine işâret olunan" : adı geçen, adı anılan [kadın, kız].

müşârün-ileyhimâ مشارإليهما (a.s. şevr'den. müşârün-ileyh'in c.). (bkz : müşârün-ileyh).

müşâ'şa' مشعشع (a.s. şa'şaa'dan) : **1.** şa'şaalı, parlak, parlayan, parıldayan. (bkz : rûşen). **2.** debdebeli, tantanalı, gösterişli.

müşâtara مشاطره (a.i. şatr'dan) : biriyle bir şeyi yarı yarıya bölüşme.

müşâtemât مشاتمات (a.i. müşâteme'nin c.) : sövmeler, atışmalar, sövüşmeler.

müşâteme مشاتمه (a.i. şetm'den) : sövüşme, birbirine sövme, atışma.

müşattar مشطر (a.i.) : **ed.** teştîr edilmiş, mısrâları arasına ilâveten ayrıca mısrâlar getirilmiş gazel veyâ kasîde.

müşattar-ı muhammes : **ed.** araya üç mısrâ ilâve edilmiş gazel veyâ kasîde. [meselâ şâir Büyük Nedim, Nedîm-i Kadîm'in : "Derdin nedir gönül sana bir hâlet olmasın / Sad el-hazer ki sevdiğin ol âfet olmasın" beytiyle başlayan gazelini taştîr ederken bu beyti şu müşattar hâle getirmiştir : Nedîm-i Kadîm'in "Derdin nedir gönül sana bir hâlet olmasın" mısrâından sonra ve "Sad el-hazer ki sevdiğin ol âfet olmasın" mısraından evvel Büyük Nedîm'in ilâveleri : "Bîmâr eden bu gûne seni râhat olmasın / Bizden tesettür etme abes külfet olmasın / Bî-câ tabîbe varmağa hiç hâcet olmasın" dır.

müşattar-ı murabba' : **ed.** araya iki mısrâ ilâve edilmiş gazel veyâ kasîde.

müşattar-ı müseddes : **ed.** araya dört mısrâ ilâve edilmiş gazel veyâ kasîde.

müşâverât مشاورات (a.i. müşâvere'nin c.) : konuşmalar, danışmalar [bir iş üzerinde-].

müşâvere مشاوره (a.i. meşveret'den) : danışma, bir iş üzerinde konuşma, **fr. consultation** : ["müşâveret" şeklinde de kullanılır].

müşâvir مشاور (a.s. ve i. meşveret'den. c. : müşâvirîn) : istişâre edilen, -kendisine- danışılan.

müşâvire مشاوره (a.s. ve i. meşveret'den) : ["müşavir" in müen.]. (bkz : müşâvir).

müşâvirîn مشاورين (a.s. ve i. müşâvir'in c.): istişâre edilenler, -kendisine- danışılanlar.

müşâyaa مشايعه (a.i.) : **1.** dostluk etme [biriyle-]. **2.** uyma [birine-].

müşbi' مشبع (a.s. şib'den) : doyuran.

müşebba' مشبع (a.s. şib'den) : **1.** işbâ' olunmuş, doymuş, tok, **fr. saturé.**

müşebbeh, müşebbehe مشبهه ، مشبه (a.s. şebeh ve şibh'den) : **1.** benzetilen. **Sıfat-ı müşebbehe** : lâzım (*geçişsiz) fiillerden, türlü vezinlerde başlıca **faîl** vezninde gelen ve dâimî bir vasfı gösteren sıfat : [**alîm** (çok bilen); **şefîk** (şefkatli)... gibi]. **2. fels.** *insanbiçimi, antropomorf.

müşebbehât مشبهات (a.s. müşebbeh'in c.) : benzetilenler.

müşebbehün-bih مشبه به (a.b.s. şibh'den) : kendisine benzetilen. [cesur adamı arslana benzetirken; cesur = müşebbeh, arslan = müşebbehün-bih'dir].

müşebbek مشبك (a.s. şebek'den) : **1.** şebeke şekline sokulmuş, ağ ve kafes gibi örülmüş olan. **2. i. g. s.** küçük ağaç parçalarından yapılan oymalı pano. **3. i.** muşabak, tersi ve yüzü ayrı ayrı kullanılabilen sîm ve renkli ipliklerle yapılmış hesap işi nakış.

müşebbi' مشبع (a.s. şib'den) : teşbî' eden, karnını doyuran.

müşebbihe مشبهه (a.i. şibh'den) : **1. fels.** *insanbiçimcilik, **fr. anthropomorphisme.** (bkz : mücessime). **2.** Allah'ı insan biçiminde tasvîr ve tasavvur edenlerin mensup bulundukları Kelâmî mezhep.

müşeccer مشجر (a.s. şecer'den) : **1.** ağaç gibi dallı budaklı [resim, yazı]. **2.** üstü çubuklu, dallı budaklı [kumaş].

müşedded, müşeddede مشدده ، مشدد (a.s. şiddet'den) : **1.** şiddetlendirilmiş, şiddet verilmiş, kuvvetlendirilmiş. **2. a. gr.** şeddeli, şeddesi olan [harf, kelime]. **Hurûf-i müşeddede** : şeddeli harfler.

müşeddid, müşeddide مشدده ، مشدد (a.s. şiddet'den) : şiddetlendiren, kuvvetlendiren, şiddetini artıran, azdıran. **Esbâb-ı müşeddide : huk.** suçlu hakkında bir cezânın şiddetini artırıcı sebepler.

müşeddide مشدده (a.i. şiddet'den) : **fiz.** *yükselteç. **fr. amplificateur.**

müşekkek مشكك (a.s. şekk'den) : teşkîk olunmuş, şekke düşürülmüş, şüpheli.

müşekkeke مشككه (a.s. şekk'den) : ["müşekkek" in müen.]. (bkz : müşekkek).

müşekkel مشكل (a.s. şekl'den) : **1.** şekle konulmuş, şekil verilmiş. **2.** şekli, kalıbı, kıyâfeti yerinde, gösterişli.

müşekkele مشكله (a.s. şekl'den) : ["müşekkel" in müen.]. (bkz : müşekkel).

müşellel مشلل (a.s.) : lekeli.

müşemmes مشمس (a.s. şems'den) : güneşe gösterilmiş, güneş görmüş, güneşlemiş; çok güneşli.

müşemmet مشمت (a.s.) : hayır ile yâd olunan kimse.

müşennef مشنف (a.s.) : teşnîf edilmiş, küpeli, küpe takınmış, küpe takarak süslenmiş.

müşerrah مشرح (a.s. şerh'den) : teşrîh olunmuş, açılmış.

müşerref مشرف (a.s. şeref'den) : **1.** şereflendirilmiş, kendisine şeref verilmiş, şerefli. **2. i.** kadın adı.

müşerrefe مشرفه (a.s. şeref'den) : ["müşerref" in müen.]. (bkz : müşerref).

müşerrez مشرز (a.s. şerz'den) : şîrâzesi olan.

müşerrih مشرح (a.s. şerh'den. c. müşerrihîn): **1.** teşrîh yapan [doktor], **fr. anatomiste. 2.** şerheden, açıklayan.

müşerriha مشرحه (a.i. ve s. şerh'den) : ["müşerrih" in müen.]. (bkz : müşerrih).

müşerrihîn مشرحين (a.i. ve s. şerh'den) : **1.** teşrih eden [doktorlar], **fr. anatomistes. 2.** açıklayanlar.

müşevvek مشوك (a.s. şevk'den) : dikenli, diken şeklinde olan.

müşevveş, müşevveşe مشوش ، مشوشه (a.s. şevâş'den) : teşvîr edilmiş, belirsiz, karışık, düzensiz, karmakarışık. **Umur-ı müşevveşe :** karmakarışık işler.

müşevveşât مشوشات (a.s. müşevveş'in c.) : karışıklıklar, karışık, karmakarışık şeyler.

müşevveşiyyet مشوشيت (a.i.) : karışıklık, karmakarışık vaziyet.

müşevvik مشوق (a.s. şevk'den. c. : müşevvikîn) : **1.** şevk ve gayrete getiren, arzusunu, isteğini artıran. **2.** teşvîk eden, fenâlığa sevk eden, ayartan, kışkırtan, önayak olan.

müşevvika مشوقه (a.s. şevk'den) : ["müşevvik" in müen.]. (bkz : müşevvik).

müşevvikîn مشوقين (a.s. müşevvik'in c.). (bkz : müşevvik).

müşeyyed مشيد (a.s. şîd'den) : teşyîdedilmiş, yüksek, sağlam, muhkem yapılmış, kunt yapı.

müşeyyede مشيده (a.s. şîd'den) : ["müşeyyed" in müen.]. (bkz : müşeyyed).

müşeyyid مشيد (a.s. şîd'den) : yüksek, sağlam, kunt yapı yapan.

müşfik مشفق (a.s. şefakat'den) : şefkatli, merhametli, acıyan; seven.

müşfika مشفقه (a.s. şefakat'den) : **1.** ["müşfik" in müen.]. (bkz : müşfik). **2. i.** kadın adı.

müşfik-âne مشفقانه (a.f.zf. şefakat'den) : şefkatle, merhametle, acıyarak.

müşg مشگ (f.i.) : misk.

müşg-âlûd مشگ آلود (f.b.s.) : müşke, miske bulanmış.

müşg-bâr مشگبار (f.b.s.) : misk yağdıran.

müşg-bîd مشگ بيد (f.b.i.) : **bot.** sultânî söğüt ağacı, Acem söğüdü.

müşg-bû مشگبو (f.b.s.) : misk kokulu.

müşg-dem مشگدم (f.b.s.) : misk nefesli, nefesi misk gibi kokan.

müşg-efşân مشگ افشان (f.b.s.) : müşk, misk saçıcı, misk saçan. (bkz : müşg-feşân).

müşg-fâm مشگفام (f.b.s.) : müşk, misk renkli, siyah.

müşg-feşân مشگفشان (f.b.s.) : müşk, misk saçıcı, misk saçan. (bkz : müşg-efşân).

müşg-fürûş مشگفروش (f.b.s.c. :müşg-fürûşân) : müşk, misk satan.

müşg-fürûşân مشگفروشان (f.b.s. müşg-fürûş'un c.) : müşk, misk satanlar.

müşgîn مشگين (f.s.) : **1.** miskli, misk kokulu. **2.** siyah, kapkara şey. **Zülf-i müşgîn** : siyah saç.

müşgîn-çâh مشگين چاه (f.b.i.) : bâzı güzellerin yüzlerinde bulunan siyah ben. (bkz : müşgîn-çeh).

müşgîn-çeh مشگين چه (f.b.i.). (bkz : müşgîn-çâh).

müşgîn-külâh مشگین کلاه (f.b.i.) : güzelin siyah saçları.

müşgîn-küleh مشگین کله (f.b.i.). (bkz : müşgîn-külâh).

müşgîn-sinân مشگین سنان (f.b.i.) : uzun siyah kirpik.

müşg-sâ مشگسا (f.b.s.) : misk gibi.

müşg-sâr مشگسار (f.b.i.) : çok güzel kokan, misk kokan yer.

müşhid مشهد (a.s. şehâdet'den) : işhâdeden, şâhit (*tanık) getiren.

müş'ir مشعر (a.s. şuûr'dan) : iş'âr eden, haber veren, bildiren [yazı ile].

müşîr مشیر (a.s. şevr'den. c. : müşîrân) : **1.** emir ve işâret eden. **2. i.** mareşal.

müşîrân مشیران (a.f. müşîr'in c.) : mareşaller.

müşîr-âne مشیرانه (a.f.zf.) : müşîre, mareşale yakışacak sûrette.

müş'ire مشعره (a.i. şuûr'dan) : **fiz.** *gösterge, buhar ve hava tazyik (*basınç) ının şiddet derecesini gösteren âlet.

müş'ire مشعره (a.s. şuûr'dan) : ["müş'ir" in müen.]. (bkz : müş'ir).

müşîrî مشیری (a.f.i.) : müşürlük, mareşallik. (bkz : müşîriyyet).

müşîriyyet مشیریت (a.i.) : **1.** müşürlük, mareşallik. **2.** müşürün, mareşalin makamı.

müşkek مشکك (f.i.). (bkz : müşg).

müşkil, müşkile مشکل ، مشکله (a.s. şekl'den. c. : müşkilât) : **1.** güç, zor, çetin. **2. i.** engel, güçlük, zorluk, çetinlik. **Mesâil-i müşkile** : çetin meseleler.

müşkilât مشکلات (o.i. müşkil'in c.) : güçlükler, zorluklar. **Hallâl-i müşkilât** : zorlukları, güçlükleri halleden, çözen.

müşkile مشکله (a.i.) : zor olan iş.

müşkil-güşâ مشکلگشا (a.f.b.s.c. : müşkil-güşâyân) : müşkül, güç, çetin şeyleri halleden.

müşkil-güşâî مشکلگشائی (a.f.b.i.) : zorlukları, güçlükleri çözme.

müşkil-güşâyân مشکلگشایان (a.f.b.s. müşkil-güşâ'nın c.) : müşkül, güç, çetin şeyleri halledenler.

müşkil-pesend مشکلپسند (a.f.b.s.) : güç beğenen, herşeyi beğenmeyen.

müşkil-pesendân مشکلپسندان (a.f.b.s. müşkil-pesend'in c.) : güç beğenenler, her şeyi beğenmeyenler.

müşkil-pesend-âne مشکلپسندانه (a.f.zf.) : güç beğenene, bir şey beğenmeyene yakışacak sûrette.

müşkil-ter مشکلتر (a.f.b.s.) : çok müşkül, çok zor, çok çetin.

müşkil-terîn مشکلترین (a.f.b.s.). (bkz : müşkil-ter).

müşmeiz مشمئز (a.s. işmi'zâz'dan) : **1.** sıkılan, ikrâh ederek sıkılan; nefret eden. **2.** titreyen, ürperen.

müşmeize مشمئزه (a.s. işmi'zâz'dan): ["müşmeiz" in müen.]. (bkz : müşmeiz).

müşrif مشرف (a.s. şeref'den) : **1.** yükselen, çıkan. **2.** ölüme pek yakın bulunan. **3.** etrâfa bakan, etrâfı gören. **4.** bir hal almaya yüz tutmuş olan. **5.** vakıf malı muhâfaza eden kimse. [bâzı yerlerde "nâzır" mânâsına da kullanılır].

müşrif-i harâb : yıkılmaya yüz tutmuş. (bkz : mâil-i inhidâm).

müşrif-i vakf : mütevellinin tasarrufunu murâkabe altında bulundurmak üzere tâyin edilen kimse. [buna : "nâzır-ı vakf" da denir].

müşrik مشرك (a.s. şirk'den. c. : müşrikîn) : Allah'a şerik, ortak koşan.

müşrikîn مشرکین (a.s. şirk'den. müşrik'in c.) : Allah'a şerik, ortak koşanlar.

müşşât مشات (a.i. mâşî'nin c.) : ayaküstü yürüyen [insan, hayvan].

müşt مشت (f.i.) : **1.** yumruk, muşta. (bkz : müşte[1]). **2.** avuç. (bkz : muşt).

müştagil مشتغل (a.s. şugl'dan) : iştigal eden, bir işle meşgul olan, uğraşan.

müştail مشتعل (a.s. şa'l'den) : iştiâl eden, yanan, tutuşan, ateş alan, alevlenen. (bkz : münşeil).

müştâk مشتاق (a.s. şevk'den. c. : müştâkîn) : **1.** iştiyaklı, özleyen, göreceği gelen, can atan. (bkz : arzûmend, hasret-keş). **2. i.** erkek adı.

müştak cereyan : fiz. kol *akımı, **fr. courant dérivé.**

müştâkan مشتاقان ("ka" uzun okunur. a.f. müştâk'ın c.). (bkz : müştâkîn).

müştâk-ane مشتاقانه ("ka" uzun okunur. a.f.zf. şevk'den) : iştiyakla, arzu ile, çok isteyerek, can atarak.

müştâkîn مشتاقين (a.f.b.s.) : özleyenler, can atanlar. (bkz : müştâkan).

müştakk مشتق (a.s. şakk'dan. c. : müştakkat) : **1.** iştiyak etmiş, başka bir kelimeden çıkmış, türemiş, türeme.

müştakk-ı feyz ü nûr : feyzin ve nûrun hasretlisi.**2. mat.** *türev.

müştakka مشتقه (a.s. şakk'dan) : ["müştakk" ın müen.]. (bkz : müştakk).

müştakkat مشتقات ("ka" uzun okunur. a.i. şakk'dan. müştakk'ın c.) : türemiş kelimeler.

müştakkun-minh مشتق منه (a.b.s. şakk'dan) : **gr.** kendisinden, başka bir kelime türemiş olan asıl kelime.

müşte مشته (f.i.) : **1.** muşta, yumruk. (bkz : müşt'). **2.** kunduracıların deriyi vurarak inceltmekte kullandıkları mâden tokmak. **3.** muşta, birine vurmak için ele veyâ parmaklara geçirilen demir âlet.

müştebeh مشتبه (a.s.) : karışık, zor.

müştebih مشتبه (a.s. şebeh ve şibh'den) : iştibâh eden, şüphelenen, şüpheci.

müştebihât مشتبهات (a.s. şebeh ve şibh'den. müştebih'in c.) : şüphelenenler, şüpheciler, kuşkulananlar, işkilliler.

müştebihe مشتبهه (a.s. şebeh ve şibh'den) : ["müştebih" in müen.]. (bkz : müştebih).

müştebik مشتبك (a.s.) : **1.** pencere gibi örülü. **2.** karışık.

müştedd مشتد (a.s. şiddet'den) : iştidâd eden, şiddetlenen, şiddetlenmiş, azan.

müştedde مشتده (a.s. şiddet'den) : ["müştedd" in müen.]. (bkz : müştedd).

müştehâ مشتهى (a.s. şehvet'den) : iştihâyı gerektiren, arzu olunan, istenilen.

müştehât مشتهات (a.i.) : erkeklik hissini tahrîk edecek hâle gelmiş olan kız.

müşteheyât مشتهيات (a.s. şehvet'den c.) : iştahı çeken, iştah veren şeyler, lezzetli şeyler.

müşteheyât-ı menfaat-perestâne : menfaat gösterircesine hırslar.

müştehî مشتهى (a.s. şehvet'den) : iştehâsı olan, iştahlı, istekli. (bkz : hâhiş-ger).

müştehir مشتهر (a.s. şöhret'den) : iştihâr eden, şöhret bulan, meşhur. (bkz : nâm-dâr).

müştehire مشتهره (a.s. şöhret'den) : ["müştehir" in müen.]. (bkz : müştehir).

müştehiyât مشتهيات (a.s. şehvet'den) : iştahlılar, istekliler.

müştehiye مشتهيه (a.s. şehvet'den) : ["müştehî" nin müen.]. (bkz : müştehî).

müştekâ مشتكى (a.s. şekvâ'dan) : **1.** şikâyet olunan. **2. i.** şikâyet.

müştekâ-anh : kendisinden şikâyet olunan kimse.

müştekî مشتكى (a.s. şekvâ'dan) : iştikâ, şikâyet eden.

müşteki-yâne مشتكيانه (a.f.zf.) : şikâyet edercesine.

müştekiyye مشتكيه (a.s. şekvâ'dan) : ["müştekî"nin müen.]. (bkz : müştekî).

müştemel مشتمل (a.s. şümûl'den) : bir şeyin içinde bulunan, bir şeyin kavrandığı, içine aldığı. [bizde kelimenin cemî şekli kullanılır].

müştemelât مشتملات (a.i. şümûl'den. müştemel'in c.) : eklentiler, bir şeyin içinde bulunduğu, ona bağlı olan şeyler.

müştemil مشتمل (a.s. şümûl'den) : iştimâl eden, kavrayan, saran, içine alan.

müşterâ مشترى (a.s. şirâ'dan) : iştirâ olunmuş, satın alınmış. **Mâl-i müşterâ** : satın alınmış mal.

müşterek, müştereke مشترك ، مشتركه (a. s. şirket'den. c. : müşterekîn) : **1.** iştirâk eden, ortak [olan], ortaklaşa. **2.** birlik; elbirliğiyle yapılan. **Fasl-ı müşterek** : **mat.** *arakesit, iki sathın (düz) birleştiği yer. **Mahrec-i müşterek** : **mat.** paydaları eşit olan bayağı kesirler.

müşterekü'l-hayât : **biy.** *ortakyaşar.

müşterekü'l-menfaa : ortaklaşa, berâberce faydalanma.

müşterekü'l-mikyâs adetler : **mat.** ortak ölçülü sayılar.

müşterek tedrîsât : **ped.** birlikte *öğrenim.

müştereken مشتركاً (a.zf. şirket'den) : ortaklaşa, ortak olarak.

müşterekîn مشتركين (a.s. şirket'den. müşterek'in c.). (bkz : müşterek).

müşterî مشترى (a.s. ve i. şirâ'dan. c. : müşterîîn) : **1.** iştirâ eden, satın alan, alıcı. **2.** alışverişte bulunan. **3.** istekli. (bkz : hâhiş-ger).

Müşterî مشترى (a.h.i.) : **astr.** Sakıt, Erendiz, Jüpiter, Mars. (bkz : sa'd-i ekber).

müşterik مشترك (a.s.) : kendi kendine söylenen [kimse]. **Farîzatü'l-müşterike** : mirasla ilgili şer'î bir mesele.

müştî مشتى (a.s.) : bir avuç dolusu.

müşt-zen مشتزن (f.b.s.) : muştu, yumruk vuran, boksör. (bkz : muşt-zen).

müşvike مشوكه (a.i.) : dikenli ağaç.

müt'a متعه (a.i.) : **1.** muvakkat kazanç. **2.** Şiîlere mahsus geçici nikâh. **3.** mehr tesmiye olunmayan ve duhul ve halvet vâkı olmayan mutallakaya verilen bir takım elbise. [her şehrin örfüne göre değişir].

mütâbaat متابعت (a.i. teba'den) : ittibâ etme, birine tâbi olma, arkasından gitme, uyma.

mütâbi' متابع (a.s. teba'dan. c. : mutâbiîn) : tâbî olan, uyan.

mütâbiîn متابعين (a.s. mütâbi'in c.) : tâbî olanlar, uyanlar.

mütâcere متاجره (a.i.) : birbiriyle ticâret yapma.

mütâemet متأءمت (a.i.) : ikiz doğurma.

mütâlaa مطالعه (a.i. tulû'dan. c. : mütâlaât) : **1.** okuma. **2.** tetkik. **3.** düşünce.

mütâlaa-hâne مطالعه خانه (a.f.b.i.) : okuma salonu.

mütâlaât مطالعات (a.i. mütâlaa'nın c.) : **1.** okumalar. **2.** tetkikler. **3.** düşünceler.

mütâli' مطالع (a.s. mütâlaa'dan. c. : mütaliîn): okuyan.

mütâliîn مطالعين (a.s. mütâli'in c.) : okuyanlar.

mütâreke متاركه (a.i. terk'den) : **ask.** ateşkes, iki tarafın muvakkat bir zaman için ateşi durdurması, **fr. armistice.**

mütâreke-i husûsiyye : **ask.** husûsî (*özel), dar ölçüde ateş kes.

mütâreke-i umûmiyye : **ask.** umûmî, geniş ölçüde ateş kes.

mütâreke-nâme : mütâreke yapılması için tarafların müştereken imzâladıkları vesîka.

mütârik متارك (a.s.) : karşılıklı terkeden, bırakan. **Leşker-i mütârik** : mütâreke eden, silâhı bırakan, ateşi kesen asker.

müteabbid متعبد (a.s. ibâdet'den. c. : müteabbidîn) : taabbüdeden, ibâdet eden, tapınan, kulluk eden [Allah'a].

müteabbid-âne متعبدانه (a.f.zf.) : tapınırcasına, kulluk edercesine [Allah'a].

müteabbidîn متعبدين (a.s. müteabbid'in c.) : taabbüdedenler, tapınanlar [Allah'a].

müteabbis متعبس (a.s.c. : müteabbisîn) : taabbüs eden, yüzünü ekşiten.

müteabbis-âne متعبسانه (a.f.zf.) : taabbüs ederek, yüzünü ekşiterek.

müteabbisîn متعبسين (a.s. müteabbis'in c.) : taabbüs edenler, yüzünü ekşitenler.

müteaccib متعجب (a.s. aceb'den) : taaccübeden, şaşakalan, şaşan (bkz : mütehayyir).

müteaccib-âne متعجبانه (a.f.zf.) : şaşarak, şaşkın şaşkın. (bkz : mütehayyir-âne).

müteaccibe متعجبه (a.s. aceb'den) : ["müteaccib" in müen.]. (bkz : müteaccib).

müteaccil متعجل (a.s. acele'den c.) : aceleci, acele eden.

müteaccil-âne متعجلانه (a.f.zf.) : acelecilikle.

müteaccilîn متعجلين (a.s. müteaccil'in c.) : aceleciler, acele edenler.

müteaccin متعجن (a.s.) : taaccün eden, hamurlaşan, hamur hâline gelen.

müteaddî متعدى (a.s. udvân'dan) : **1.** taaddî eden, zulmeden; saldıran. **2. gr.** *geçişli (fiil) : [**düşündürmek, anlatmak**... gibi]. **3. müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup, zamânımıza kalmış bir numûnesi yoktur.

müteaddid, müteaddide متعدد ، متعددة (a.s. aded'den) : taaddüdeden, çoğalan, çok, birçok, birkaç, türlü türlü. **Evrâk-ı müteaddide** : türlü türlü, birçok evrak, kâğıtlar.

müteaddiye متعديه (a.s. udvân'dan) : ["müteaddî" nin müen.]. (bkz : müteaddî).

müteâdî متعادى (a.s. adû'dan) : teâdî eden, düşmanlık eden. (bkz : müteâddî').

müteâdid متعاضد (a.s.) : taâdut eden, kol kola dokunan.

müteâdil متعادل (a.s.) : teâdül eden, birbirine denk gelen. (bkz : mütekabil).

müteaffif متعفف (a.s.iffet'den.c. : müteaffifîn) : iffetli, şerefli, nâmuslu.

müteaffif-âne متعففانه (a.f.zf.) : iffetlilikle, nâmuslulukla.

müteaffife متعففه (a.s.) : ["müteaffif" in müen.]. (bkz : müteaffif).

müteaffifîn متعففين (a.s. müteaffif'in c.) : iffetli, şerefli, nâmuslu [kimseler].

müteaffin متعفن (a.s. ufûnet'den) : taaffün eden, bozulup fenâ kokan; kokmuş, çürük.

müteahhid متعهد (a.s. ve i. ahd'den. c. : müteahhidîn) : taahhüt eden, bir işi sözle, imzâ ile üzerine alan.

müteahhidîn متعهدين (a.s. ve i. ahd'den. müteahhid'in c.) : taahhüt edenler, bir işi sözle, imzâ ile üzerine alanlar.

müteahhir متأخر (a.s. âher'den) : teahhür eden, sonraya kalan, geciken.

müteahhire متأخره (a.s. âher'den) : ["müteahhir" in müen.]. (bkz : müteahhir).

müteahhirîn متأخرين (a.i.c.) : son zamanlarda gelenler, yetişenler.

müteahhirîn-i ulemâ : âlimlerin son zamanlarda yetişenleri.

müteâhid متعاهد (a.s.) : taâhüt eden, bir işi üzerine alan. (bkz : müteahhid).

müteâkıb متعاقب (a.s. akab'dan) : **1.** taâkubeden, birbiri ardından gelen [sıra ile]. **2.** ardından gelen, arkası sıra beliren.

müteâkıbe متعاقبه (a.s. akab'dan) : ["müteâkıb" ın müen.]. (bkz : müteâkıb).

müteâkıben متعاقباً (a.zf.) : sonra; ardı sıra, arkası sıra, arka arkaya.

müteâkıd متعاقد (a.s. akd'den) : akit, anlaşma yapan iki kişiden her biri.

müteâkıdeyn متعاقدين (a.s.c.) : alıcı ile satıcı.

müteakkıd متعقد (a.s. akd'den) : taakkudeden, düğümlenen, karışık, çapraşık olan.

müteakkıl متعقل (a.s. akl'dan. c. : müteakkılîn) : taakkul eden, biraz düşünerek anlayan.

müteakkıl-âne متعقلانه (a.f.zf.) : taakkul edene, anlayana yakışır sûrette.

müteakkılîn متعقلين (a.s. müteakkıl'ın c.) : taakkul edenler, anlayanlar.

müteakkis متعكس (a.s. aks'den) : taakküs eden, ma'kûs olan, tersine dönen.

müteâl متعال (a.s. ulüvv'den) : **1.** yüksek, yüce. (bkz : bülend) **2.** Tanrı'nın sıfatlarından. **3. fels.** *deneyüstü, tecrübe ile elde edilen bilginin sınırlarını aşan. [aslı : "müteâlî" dir].

müteâlî متعالى (a.s. ulüvv'den) : **1.** yükselen, yüksek olan. (bkz : müteallî). **2.** yüce, üstün. **3. fels.** *deneyüstü, **fr. transcendantal**.

müteâlim متعالم (a.s. alem'den ve ilm'den) : taâlüm eden, herkesçe bilinen.

müteallî متعلى (a.s.) : taallî eden, yükselen, yüksek olan. (bkz : müteâlî).

müteallik متعلق (a.s. alaka'dan) : **1.** asılı, bağlı. **2.** taallûk eden, ilgili, ilişiği olan. (bkz : âid, dâir, merbût).

müteallika متعلقه (a.s. alaka'dan) : ["müteallik" ın müen.]. (bkz : müteallik).

müteallikat متعلقات ("ka" uzun okunur. a.i. müteallik'in c.) : **1.** yakın kimseler; akrabâ. **2. gr.** bir cümlenin mânâsını tamamlayan, açıklayan kelimeler.

müteallikât-ı fi'l : gr. fi'lin âilesi.

müteallil متعلل (a.s.) : taallül eden, bahâne ile herhangi bir işin yapılmasını geciktiren, özür ve bahâne ile vakit geçiren.

müteallim متعلم (a.s. ve i. ilm'den. c. : müteallimîn) : taallüm eden, ilim, bilgi edinen, öğrenen; okuyan, talebe (*öğrenci).

müteallim-âne متعلمانه (a.f.zf. ilm'den) : taallüm ederek, bilgi edinerek, öğrenerek.

müteallime متعلمه (a.s. ilm'den) : ["müteallim" in müen.]. (bkz : müteallim).

müteallimîn متعلمين (a.s. ve i. ilm'den. müteallim'in c.) : ilim öğrenenler, bilgi edinenler, talebeler (*öğrenciler).

müteallin متعلن (a.s.) : taallün eden, alenî, âşikâr, meydanda olan.

müteâmı متعامى (a.s. amâ'dan) : taâmî eden, görmemezlikten gelen, görmezlenen.

müteâmi-yâne متعاميانه (a.zf.) : görmemezlikten gelerek.

müteâmiye متعاميه (a.s. amâ'dan) : ["müteâmî" nin müen.]. (bkz : müteâmî).

müteammî متعمى (a.s. amâ'dan) : a'mâ olan, kör olan.

müteammid متعمد (a.s. amd'den. c. : müteammidîn) : taammüdeden, bilerek, tasarlayarak yapan. **Gay-i müteammid :** tasarlamadan yapan.

müteammid-âne متعمدانه (a.f.zf. amd'den) : taammüden, bilerek, tasarlayarak.

müteammidîn متعمدين (a.s. amd'den. müteammid'in c.) : taammüden, bilerek, tasarlayarak yapanlar.

müteammik متعمق (a.s. umk'dan) : taammuk eden, derinleşen, derine giden.

müteammim متعمم (a.s. umûm'dan) : taammüm etmiş, yayılmış, yaygın.

müteammime متعممه (a.s. umûm'dan) : ["müteammim" in müen.]. (bkz : müteammim).

müteânık متعانق (a.s.) : teânuk eden, birbirinin boynuna sarılan.

müteannî متعنى (a.s.) : taannî eden, zahmet çeken, zahmetli bir işi üzerine alan.

müteannid متعند (a.s. inâd'dan. c. : müteannidîn) : taannüdeden, inâdeden, dediğinden dönmeyen, direnen. (bkz : muannid).

müteannid-âne متعندانه (a.f.zf. inâd'dan) : inatçılıkla, direngenlikle.

müteannidîn متعندين (a.s. inâd'dan. müteannid'in c.) : taannüdedenler, inâdedenler, dediğinden dönmeyenler, direnenler.

müteannit متعنت (a.s. anît'den) : taannüt eden, yanlış arayan, şunun bunun yanlışını bulmak merâkında olan.

müteannit-âne متعنتانه (a.f.zf.) : yanlış arayana, yanlış çıkarmaya çalışana yakışır sûrette.

müteanni-yâne متعنيانه (a.f.zf.) : zahmetle, sıkıntı çekerek.

müteâref متعارف (a.s. örf'den) : herkesin bildiği, ünlü. (bkz : meşhûr).

müteârız متعارض (a.s. araz'dan) : taâruzeden, birbirine zıd, muhâlif olan.

müteârif متعارف (a.s. örf'den) : **1.** birbirini tanıyan, tanışan. **2.** bilinen, bilinir. (bkz : ma'rûf, meşhûr).

müteârife متعارفه (a.i. örf'den) : **mant., mat.** gerçekliği apaçık, meydanda olduğundan isbâtı îcâbetmeyen söz, aksiyon.

mütearrık متعرق (a.s.) : taarruk eden, terleyen.

mütearrız متعرض (a.s. arz'dan) : **1.** taarruz eden, saldıran, sataşan. **2.** başkasının hakkına, hudûduna geçen.

mütearrî متعرى (a.s. ury ve uryet'den) : **1.** taarrî eden, soyunan, çıplak. **2.** bir şeyden alâkasını kesen.

mütearrib متعرب (a.s. arab'dan) : **1.** Araplaşmış. **2.** göçebe olarak yaşamakta bulunan [kimse].

mütearribe متعربه (a.s. arab'dan) : ["mütearrib" in müen.].

mütearrif متعرف (a.s. irfân'dan) : ârif olan, irfan sâhibi [olan].

mütearris متعرس (a.s. arûs'dan) : tearrüs eden, karısına sevgisini açıklayan.

müteâsir متعاسر (a.s. usr'dan) : teâsür eden, güçleşen. (bkz : müteassir).

müteassıb متعصب (a.s. asab'dan. c. : müteassıbân, müteassıbîn) : **1.** taassubeden, tarafdarlık eden. **2.** kendi dîninden ve milletinden başkasına kin ve düşmanlık besleyen; hiç bir yeniliği kabûl etmeyen.

müteassıb-âne متعصبانه (a.zf.) : müteassıbça.

müteassif متعسف (a.s.) : teassüf eden, doğru yoldan sapan, yolsuzluk eden.

müteassir, müteassire متعسر ، متعسره (a. s. usr'den) : teassur eden, güçleşen, güç, zor, çetin. (bkz : müteâsir). **Umûr-i müteassire**: çetin işler.

müteâşır متعاشر (a.s.) : muâşeret eden, birbiriyle iyi geçinen.

müteaşşık متعشق (a.s.) : taaşşuk eden, âşık olan, delicesine seven.

müteâtıf متعاطف (a.s. atf'dan) : **1.** teâtuf eden, birbirini seven. **2.** kendisine atfolunan, bağlanan.

müteâtî متعاطی (a.s. atâ'dan) : teâtî eden, birbirine veren, verişen.

müteattıf متعطف (a.s. atf'dan) : taattuf eden, esirgeyen, şefkat eden, bağışlayan.

müteattıf-âne متعطفانه (a.f.zf. atf'dan) : esirgiyerek, şefkat göstererek, bağışlayarak.

müteattır, müteattıra متعطر ، متعطره (a.s. ıtr'dan) : güzel kokulu, güzel kokan.

müteattıs متعطس (a.s.) : aksıran.

müteâvin متعاون (a.s. avn'den) : birbirine yardım eden, yardımlaşan.

müteavvık متعوق (a.s.) : taavvuk eden, eğlenen, geciken, oyalanan.

müteavvız متعوض (a.s. ıvaz'dan) : ıvaz, bedel alan.

müteavvic متعوج (a.s. ivec'den) : taavvüceden, eğrileşen, eğri. **Nihâl-i müteavvic**: eğri fidan.

müteavvid متعود (a.s.) : taavvüdeden, âdet edinen, alışılmış.

müteavviz متعوذ (a.s.) : istiâze eden, sığınan.

müteayyin متعين (a.s. ayn'dan. c. : müteayyinân) : **1.** taayyün eden, belli, meydanda olan, meydana çıkan. **2.** karar verilmiş. **3.** eşraftan, belli, ileri gelen kimse.

müteayyinân متعينان (a.s. ayn'dan) : **1.** taayyün edenler, belli, meydanda olanlar. **2.** karar verilmişler. **3.** eşraftan, ileri gelen kimseler.

müteayyine متعينه (a.s. ayn'dan) : ["müteayyin" in müen.]. (bkz : müteayyin).

müteayyiş متعيش (a.s. ayş'dan) : taayyüş eden, yaşayan, yiyip içen, geçinen.

müteayyiş bi'l-hevâ : biy. hava ile yaşar.

müteâzıd متعاضد (a.s. adad'dan) : kol kola tutunan, birbirine kol veren, yardım eden.

müteâzım متعاظم (a.s.) : taâzum eden, gözde büyüyen, göze büyük görünen. (bkz : mütekâbir, mütekebbir).

müteazzım متعظم (a.s. azamet'den) : taazzum eden, benlik satan, büyüklük taslayan. (bkz : mütekebbir, azamet-furûş).

müteazzım-âne متعظمانه (a.f.zf. azamet'den) : büyüklük taslayarak, benlik satarak.

müteazzıv متعضو (a.s. uzv'dan) : uzuvlaşmış, *organlaşmış.

müteazzî متعضی (a.s. uzv'dan) : organlaşmış, **fr. organisé**.

müteazzî terbiye : ped. *örgün *eğitim.

müteazzib متعذب (a.s.c. : müteazzibîn) : taazzübeden, evlenmeyen, bekâr kalan.

müteazzib-âne متعذبانه (a.f.zf.) : evlenmeyene, bekâr kalana yakışacak yolda.

müteazzibîn متعذبين (a.s. müteazzib'in c.) : taazzübedenler, evlenmeyenler, bekârlar.

müteazzil متعزل (a.s. azl'den) : taazzül eden, ma'zul olan, azledilmiş, işinden çıkarılmış.

müteazzir متعذر (a.s. özr'den) : **1.** taazzür eden, özürlü, özürü bulunan. **2.** mümkün olmayan, güç, zor.

müteazzire متعذره (a.s. özr'den) : [müteazzir" in müen.]. (bkz : müteazzir).

müteazziye متعضیه (a.s. uzv'dan) : ["müteazzî" nin müen.]. (bkz : müteazzî).

müteazziz متعزز (a.s. izzet'den) : taazzüzeden, izzet, kuvvet, kudret, kıymet, yücelik kazanan.

mütebâdil متبادل (a.s. bedel'den) : **1.** tebâdül eden, birbirinin yerine geçen. **2.** sıra ile değişen. **3. geo.** karşılıklı.

mütebâdile متبادله (a.s. bedel'den) : ["mütebâdil" in müen.]. (bkz : mütebâdil).

mütebâdir متبادر (a.s. büdûr'dan) : **1.** tebâdür eden, birdenbire akla gelen. **2.** üstün, birinci olmak için çırpınan.

mütebâdir-i hâtır : hatırlanan.

mütebâdir-i zâhir : ortaya çıkan, oluşan.

mütebaggız متبغض (a.s. buğz'dan) : buğz, kin gösteren.

mütebâgız متباغض (a.s.) : tebâguz eden, buğz, kin güden.

mütebahhir متبخر (a.s. buhâr'dan) : tebahhur eden, buharlaşan, buğu hâline gelen, dumanlanan, tütsülenen.

mütebahhir متبحر (a.s. bahr'den. c. : mütebahhirîn) : bilgisi, deniz gibi geniş ve engin olan. (bkz : allâme).

mütebahhir-âne متبحرانه (a.f.zf.) : mütebahhir, bilgisi deniz gibi geniş ve engin olana yakışacak yolda.

mütebahhirîn متبحرین (a.s. mütebahhir'in c.) : bilgileri, deniz gibi geniş ve engin olanlar.

mütebahhirîn-i ulemâ : âlimlerin en geniş bilgilileri.

mütebâhî متباهی (a.s. behâ'dan) övünen. (bkz : mubâhî, mütefâhir).

mütebâhi-yâne متباهیانه (a.f.zf.) : övünerek. (bkz : mütefâhir-âne).

mütebahtır متبختر (a.s. tebahtur'dan) : kibirle, gururla, kendini beğenmiş olarak yürüyen.

mütebahtır-âne متبخترانه (a.f.zf.) : kibirle sallana sallana yürüyene yakışacak yolda.

mütebâid متباعد (a.s. bu'd'dan) : **1.** tebâüd eden, uzaklaşan, birbirinden uzak bulunan. **2. fiz.** *ıraksal, **fr. divergent**.

mütebâide متباعده (a.s. bu'd'dan) : ["mütebâid" in müen.]. (bkz : mütebâid).

mütebâkıye متباقیه (a.s. beka'dan) : ["mütebâkî" nin müen.]. (bkz : mütebâkî).

mütebâkî متباقی (a.s. beka'dan) : bâkî kalan, geri kalan, artan.

mütebâkî متباکی (a.s. bükâ'dan) : tebâkî eden, ağlar gibi görünen, yalandan ağlayan.

mütebâlî متبالی (a.s.) : birini sınayan.

mütebâlih متباله (a.s.) : ebleh gibi görünen, eblehlik, bönlük tavrı takınan.

mütebâriz متبارز (a.s. bürûz'dan) : tebârüz eden, meydana çıkan, beliren, bâriz, âşikâr. (bkz : müteberriz).

mütebârizîn متبارزین (a.s. mütebâriz'in c.) : tebârüz edenler, meydana çıkanlar, belirenler.

mütebasbıs متبصبص (a.s. basbasa'dan. c. : mütebasbısîn) : tabasbus eden, yaltaklanan.

mütebasbıs-âne متبصبصانه (a.f.zf.) : tabasbus ederek, yaltaklanarak.

mütebasbısîn متبصبصین (a.s. mütebasbıs'ın c.) : tabasbus edenler, yaltaklananlar.

mütebassır متبصر (a.s. basar'dan) : tabassur eden, basîretli, gözü açık, iyice düşünen, ilerisini gören.

mütebassır-âne متبصرانه (a.f.zf.) : basîretle, iyice düşünerek, ileriyi görerek.

mütebassıt متبسط (a.s.) : yayılmış, serilmiş olan.

mütebâyiân متبایعان (a.i.c.) : alıcı ile satıcı. (bkz : âkıdeyn).

mütebâyin, mütebâyine متباین ، متباینه (a.s. beyn'den) : **1.** zıt, birbirine uymayan, uyuşmaz. **2. mat.** ortakbölenleri olmayan. **Ef'âl-i mütebâyine** : birbirine uymayan, zıt işler.

mütebeddi' متبدع (a.s. bid' ve bid'at'dan) : sünnet ehli iken bid'at ehli olan.

mütebeddil متبدل (a.s. bedel'den) : **1.** tebeddül eden, değişen, başka hâle giren. (bkz : mütehavvil). **2.** kararsız.

mütebehhic متبهج (a.s. behcet'den) : şen, keyifli.

mütebekkim متبكم (a.s. bekem'den) : dilsizlenen, söz söylerken tutulup kalan. (bkz : lâl).

mütebekkim-âne متبكمانه (a.f.zf.) : söz söylerken tutulup kalarak, tutularak.

mütebellid متبلد (a.s.) : tebellüdeden, ağır davranan, tenbel.

mütebellil متبلل (a.s.) : **1.** tebellül eden, ıslanan, nemlenen [şey]. **2.** altını ıslatan. (bkz : selîsü'l-bevl).

mütebellir متبلر (a.s. billûr'dan) : **1.** tebellür eden, billurlaşan. **2. kim.** billurlaşmış. **3. mec.** beliren, belirgin.

mütebennî متبنى (a.s.) : birini oğul edinen.

müteberkı' متبرقع (a.s.) : teberku' eden, peçelenen, maskelenen.

müteberri' متبرع (a.s. bürû'dan) : teberru' eden, bağışlayan, bağışta bulunan.

müteberrî متبرى (a.s. berâ' ve berâet'den) : **1.** teberrî eden, yüz çeviren, uzaklaşan. **2.** kurtulmuş, ihtiyacı olmayan. **3.** her şeyden elini, eteğini çeken; yüz çeviren. **4.** Şiî ve Alevîlerde hulefâ-yi râşidîni sevmeyen.

müteberrid متبرد (a.s. bürûdet'den) : teberrüdeden, soğuyan. **Mâ-i müteberrid** : soğuyan su.

müteberrik, müteberrike متبرك ، متبركه (a.s. bereket'den) : teberrük eden, mübârek sayılan, uğurlu.

müteberriken متبركاً (a.zf.) : uğurlulukla, uğurlu sayılarak.

müteberrir متبرر (a.s.) : teberrür eden, Allah'a derinden itâat eden.

müteberriz متبرز (a.s.) : teberrüz eden, meydana çıkan, beliren. (bkz : mütebâriz).

mütebessil متبسل (a.s.) : tebessül eden, kızgınlık veyâ cesâretten dolayı yüzünü ekşiten.

mütebessim متبسم (a.s. besm'den) : tebessüm eden, gülümseyen, gülen.

mütebessim-âne متبسمانه (a.f.zf.) : mütebessim olarak, gülümseyerek, gülerek.

mütebessir متبشر (a.s.) : tebessür eden, sivilce çıkaran.

mütebeşbiş متبشبش (a.s.) : tebeşbüş eden, güler yüz gösteren.

mütebettil متبتل (a.s. betl'den) : tebettül eden, Allah'a yönelen.

mütebettilen متبتلاً (a.zf.) : Allah'a yönelerek.

mütebevvil متبول (a.s. bevl'den) : tebevvül eden, işeyen. [yapma kelimelerdendir].

mütebeyyin متبين (a.s. beyân'dan) : tebeyyün eden, meydana çıkan, anlaşılan.

mütebeyyine متبينه (a.s. beyân'dan) : ["mütebeyyin" in müen.]. (bkz : mütebeyyin).

mütecâdil متجادل (a.s. cedl'den) : mücâdele eden, savaşan, uğraşan.

mütecâhid متجاهد (a.s. cehd'den) : **1.** çalışıp çabalayan. **2.** zora karşı uğraşan.

mütecâhil متجاهل (a.s. cehl'den) : tecâhül eden, câhil gibi görünen, bilmemezlikten gelen, bilmez görünen. (bkz : mütenâkir).

mütecâhil-âne متجاهلانه (a.f.zf.) : bilmemezlikten gelerek, bilmez görünerek.

müteca'id متجعد (a.s. ca'd'dan) : teca'üd eden, kıvırcık olan, kıvrık.

müteca'idü'l-eş'âr : saçları kıvırcık olan, kıvırcık saçlı.

mütecânib متجانب (a.s. cenb'den) : ictinâbeden, sakınan, çekinen, uzaklaşan, kendini bir yana çeken, karışmayan. (bkz : müctenib).

mütecânis متجانس (a.s. cins'den) : **1.** bir cinsten olan. (bkz : hem-cins). **2.fels.** bir cinsten. **3. fiz., kim.** *homogen, **fr. homogène.** **4. gr.** *eşsesli.

mütecânis zü'l-hudûd-i kesîre : mat. *homogen, *çokterimliler.

mütecânise متجانسه (a.s. cins'den) : ["mütecânis" in müen.]. (bkz : mütecânis).

mütecâsir متجاسر (a.s. cesâret'den. c. : mütecâsirîn) : tecâsür eden, cür'et gösteren, ...e kalkışan, yeltenen; küstah.

mütecâsir-âne متجاسرانه (a.f.zf.) : küstahçasına.

mütecâsire متجاسره (a.s. cesâret'den) : ["mütecâsir" in müen.]. (bkz : mütecâsir).

mütecâsirîn متجاسرين (a.s. mütecâsir'in c.) : cür'et edenler, cesâretlenenler; ...e kalkışanlar, yeltenenler; küstahlar.

mütecavib متجاوب (a.s.) : tecâvübeden, cevap veren.

mütecâvil متجاول (a.s.) : cevelân eden, dolaşan.

mütecâvir متجاور (a.s. civâr'dan) : bir civarda olan, komşu. **Zâviyetân-ı mütecâviretân** : **geo.** *yöndeş *açılar.

mütecâvire متجاوره (a.s. civâr'dan) : ["mütecâvir" in müen.]. (bkz : mütecâvir).**Zâviyetân-ı mütecâviretân** : **geo.** *yöndeş *açılar.

mütecâviz متجاوز (a.s. cevâz'dan. c. : mütecâvizîn) : **1.** tecâvüz eden, geçen, aşan. **2.** sataşan, saldıran; sarkıntılık eden. **3.** fazla, çok.

mütecâviz-âne متجاوزانه (a.f.zf.) : mütecâviz olana yaraşır sûrette; tecâvüz ederek, sarkıntılıkla.

mütecâvizîn متجاوزين (a.s. mütecâviz'in c.) : tecâvüz edenler, saldıranlar, sarkıntılık edenler.

mütecâzib متجاذب (a.s. cezb'den) : cezbeden, çeken.

mütecebbir متجبر (a.s. cebr'den) : **1.** tecebbür eden, zorbalaşan, cebir ve zor kullanan. **2.** kibirlenen.

mütecebbir-âne متجبرانه (a.f.zf.) : zorbalıkla. (bkz : cebren).

mütecebbire متجبره (a.s. cebr'den) : ["mütecebbir" in müen.]. (bkz : mütecebbir).

müteceddid متجدد (a.s. cedd'den. c. : müteceddidîn) : **1.** teceddüdeden, yenilenen, yenileşen. **2.** modanın yeniliklerini takip eden.

müteceddid-âne متجددانه (a.f.zf.) : müteceddid olana, yenileşene yakışacak sûrette; yenileşmiş biçimde.

müteceddide متجدده (a.s. cedd'den) : ["müteceddid" in müen.]. (bkz : müteceddid).

müteceddidîn متجددين (a.s. müteceddid'in c.) : teceddüdedenler, yenilenenler, yenileşenler.

müteceffif متجفف (a.s.) : teceffüf eden, kuruyan, içi boşalan, koflaşan. [kabuklu meyve]. (bkz : mütecevvif, müteyebbis).

müteceffife متجففه (a.s.) : ["müteceffif" in müen.]. (bkz : müteceffif).

mütecehhiz متجهز (a.s. cihâz'dan) : techîzatlı, donanmış.

mütecellî متجلى (a.s. celâ' ve celv'den) : **1.** tecellî eden, görünen, meydana çıkan. **2.** parlak. (bkz : rûşen).

mütecellid متجلد (a.s. celâdet'den. c. : mütecellidîn) : tecellüdeden, celâdet, kahramanlık, yiğitlik gösteren.

mütecellid-âne متجلدانه (a.f.zf.) : celâdetle, kahramanlıkla, yiğitlikle.

mütecellidîn متجلدين (a.s. mütecellid'in c.) : celâdet gösterenler, kahramanlar, yiğitler.

mütecemmi' متجمع (a.s. cem'den. c. : mütecemmiîn) : tecemmü' eden, toplanan, birikenler, yığılan.

mütecemmid, mütecemmide متجمد ، متجمده (a.s.) : donan, donmuş. (bkz : müncemid). **Enhâr-ı mütecemmide** : donmuş nehirler.

mütecemmiîn متجمعين (a.s. mütecemmi'in c.) : tecemmü' edenler, toplananlar, birikenler, yığılanlar.

mütecemmil متجمل (a.s. cemâl'den. c. : mütecemmilîn) : tecemmül eden, süslenen, bezenen; donanan.

mütecemmil-âne متجملانه (a.f.zf.) : süslenerek, bezenerek, donanarak.

mütecemmilîn متجملين (a.s. mütecemmil'in c.) : tecemmül edenler, süslenenler, bezenenler; donananlar.

mütecennî متجنى (a.s.) : **1.** meyva toplayan. **2.** iftirâ eden, suç atan. (bkz : müfterî).

mütecennib متجنب (a.s.) : ictinâbeden, sakınan, kaçınan, çekinen. (bkz : müctenib).

mütecennin متجنن (a.s. cenn ve cünûn'dan) : tecennün eden, delirmiş olan, çıldırmış. (bkz : mecnûn).

mütecennin-âne متجنانه (a.f.zf.) : delirerek, delicesine, çıldırmışçasına.

mütecerri' متجرع (a.s. cür'a'dan) : tecerrü' eden, yudumlayarak içen.

mütecerrid متجرد (a.s. cered'den) : **1.** tecerrüt eden, soyunan, çıplak olan. **2.** evli olmayan. **3.** tek başına kalan. **4. tas.** dünyâ işlerinden vazgeçip Allah'a yönelen.

mütecessid متجسد (a.s. cesed'den) : tecessüt eden, ceset hâline gelen, vücut peydâ eden.

mütecessim متجسم (a.s. cism'den) : tecessüm eden, cisimlenen, gözle görünen.

mütecessis متجسس (a.s. cess'den c. : mütecessisîn) : **1.** tecessüs eden, gizliyi arayan, gizliyi gözetleyen. **2.** meraklı.

mütecessis-âne متجسسانه (a.f.zf.) : gizli şeyleri öğrenmeye çalışarak; merakla...

mütecessisîn متجسسين (a.s. mütecessis'in c.) : tecessüs edenler, gizliyi arayanlar, gizliyi gözetleyenler; meraklılar.

mütecevşin متجوشن (a.s.). (bkz : mütederri').

mütecevvif متجوف (a.s.) : tecevvüf eden, içi boşalan, kof olan; kovuk olan. (bkz : mütehallî).

mütecevviz متجوز (a.s.) : **1.** câiz olmayan şeyi câiz gören. **2.** mecazlı söz söyleyen.

mütecevviz-âne متجوزانه (a.f.zf.) : **1.** câiz olmayan şeyi câiz görürcesine. **2.** mecazlı söz söyleyerek.

mütecevvizîn متجوزين (a.s. mütecevviz'in c.) : **1.** câiz olmayan şeyleri câiz görenler. **2.** mecazlı söz söyleyenler.

mütecezzî متجزی (a.s. cüz'den) : **1.** cüz cüz, parça parça ayrılan. **2. jeol.** ufalanmış. **Gayr-i mütecezzî** : ayrılamayan, bölünemeyen.

mütedâfi' متدافع (a.s. def'den) : **1.** tedafü' eden, itişen, kakışan. **2.** düşmanı defeden.

mütedâfian متدافعاً (a.zf.) : **1.** itişerek, kakışarak. **2.** düşmanı defederek.

mütedâfi-âne متدافعانه (a.f.zf.) : itişir kakışırcasına; düşmanı defedercesine.

mütedâhik, mütedâhike متضاحك ، متضاحكه (a.s.) : tedâhük eden, karşılıklı gülüşen. **Etfâl-i mütedâhike** : gülüşen çocuklar [karşılıklı].

mütedâhil متداخل (a.s. dühûl'den) : **1.** tedâhül eden, birbirine geçen, karışan. **2.** gecikmiş, ödenmemiş [maaş]. **3. mant.** *altık. **4. mat.** mütenâsib.

mütedâir متدائر (o.s. devr'den) : ..... dâir, ...le ilgili; âit, için, dolayı, üzerine.

mütedârib متضارب (a.s. darb'dan) : tedârübeden, birbirine vuran, vuruşan. (bkz : mütezârib).

mütedârik متدارك (a.s. derk'den) : tedârik eden, bulup hazırlayan. **Bahr-i mütedârik** : (bkz : bahr).

mütedâvî متداوی (a.s. devâ'dan) : tedâvî eden, kendi kendine ilâç yapan ve bakan.

mütedâvil, mütedâvile متداول ، متداوله (a.s. devlet'den) : **1.** tedâvülde bulunan, elden ele gezen; geçen, kullanılan. **Nukud-ı mütedâvile** : tedâvülde bulunan, kullanılan paralar. **2.** döner [sermâye hakkında].

mütedebbir متدبر (a.s. dübür'den) : tedbirli, ilerisini gören, ölçülü hareket eden.

mütedebbir-âne متدبرانه (a.f.zf.) : tedbirli olarak, ilerisini görerek, ölçülü olarak.

mütedeffin متدفن (a.s. defn'den) : defnedilen, gömülen.

mütedehhî متدهی (a.s. dehâ'dan) : dehâ, üstün zekâ ve anlayış sâhibi gibi harekette bulunan.

mütedehhin متدهن (a.s. dehn'den) : tedenhün eden, bağlanan.

mütedehhiş متدهش (a.s.) : yılgın.

mütedehhi-yâne متدهيانه (a.f.zf.) : dehâ sâhibine, üstün zekâ ve anlayış sâhibi gibi harekette bulunana yaraşır yolda.

mütedellî متدلی (a.s.) : tedellî eden, nazlanan.

mütedelli-yâne متدليانه (a.f.zf.) : tedellî edene, nazlanana yaraşır yolda, nazlanırcasına.

mütedennî متدنی (a.s. denâet'den) : tedennî eden, gerileyen, aşağılayan.

mütedennis متدنس (a.s.) : tedennüs eden, kir peydâ eden, kirlenen.

mütederri' متدرع (a.s.) : tederri' eden, zırhlanan, zırh giyen. (bkz : mütecevşin).

mütederric, mütederrice متدرج ، متدرجه (a.s. derece'den) : derece derece olan, basamaklı.

mütederris متدرس (a.s. ders'den). (bkz : müteallim).

mütedessir متدثر (a.s.) : libâsa bürünme, elbise giyme. (bkz : müddessir, mütezemmil).

mütedeyyin متدين (a.s. dîn'den) : **1.** dîne bağlı. (bkz : dîn-dâr). **2.** borç edilen, borçlanılan. **3.** belirli bir dîni kabul etmiş olan.

mütedeyyine متدينه (a.s. dîn'den) : ["mütedeyyin" in müen.]. (bkz : mütedeyyin).

müteeddî متأدى (a.s. edâ'dan) : edâ edici, eden, ödeyen, ödeyici.

müteeddib متأدب (a.s. edeb'den. c. : müteeddibîn) : teeddübeden, edeplenen, utanç duyan, utanan.

müteeddib-âne متأدبانه (a.f.zf.) : edepli, terbiyeli olana yakışacak sûrette, edeplenerek, utanç duyarak.

müteeddibîn متأدبين (a.s. müteeddib'in c.) : teeddübedenler, edeplenenler, utanç duyanlar, utananlar.

müteehhib متأهب (a.s.) : kendi kendini yetiştirmiş [kimse].

müteehhil متأهل (a.s. ehl'den) : teehhül etmiş, evlenmiş, evli.

müteekkid متأكد (a.s. te'kid'den) : te'kidedici, tekrarlanan, sağlamlaşan.

müteellif متألف (a.s. ülfet'den) : ülfet peydâ eden, alışmış, alışkın.

müteellih متأله (a.s.c. : müteellihîn) : Allah'ın birliğine inanan.

müteellihîn متألهين (a.s.c.) : Allah'a tapınanlar, İslâm âlimleri.

müteellim متألم (a.s. elem'den) : teellüm eden, elemlenen, içi sızlayan, acı duyan.

müteellim-âne متألمانه (a.f.zf.) : içi sızlayarak, acı duyarak.

müteemmil متأمل (a.s. emel'den) : teemmül eden, derin düşünen, dalgın.

müteemmil-âne متأملانه (a.f.zf.) : teemmül edene, derin düşünene yaraşır sûrette; derin derin düşünürcesine.

müteemmir متأمر (a.s.) : teemmür eden, âmirlenen, âmirlik eden.

müteennî متأنى (a.s. eny'den) : teennî eden, acele etmeyen, ağır davranan, temkinli, sakıngan.

müteenni-yâne متأنيانه (a.f.zf.) : temkinli olarak, sakınarak, çekinerek.

müteessif متأسف (a.s. esef'den) : teessüf eden, eseflenen, kederlenen.

müteessif-âne متأسفانه (a.f.zf.) : müteessif olarak, eseflenerek, kederlenerek.

müteessifen متأسفاً (a.zf.) : teessüf ederek, müteessif olarak, üzüntü duyarak.

müteessir متأثر (a.s. esr ve esâret'den) : **1.** teessüre kapılan, hüzünlü, kederli, üzüntülü. **2.** birinin acısıyla acılanan. **3. psik.** *duygulanmış. [müteessir olma : *etkilenme].

müteessir-âne متأثرانه (a.f.zf.) : teessürle, üzüntü ile.

müteessiren متأثراً (a.zf.) : **1.** müteessir olarak, üzülerek, kederlenerek. **2.** *etkilenerek.

müteeyyid متأيد (a.s. te'yîd'den) : teeyyüdeden, kuvvetlenen.

müteezzî متأذى (a.s. ezâ'dan) : eziyet çeken, sıkılan, incinen; üzgün, üzülmüş.

mütefahhıs متفحص (a.s. fahs'dan) : tefahhus eden, içyüzünü dikkatle araştıran.

mütefahhıs-âne متفحصانه (a.f.zf.) : araştırıp yoklayarak, her şeyi anlamayı, öğrenmeyi merak ederek.

mütefahhir متفخر (a.s. fahr'den) : tefahhür eden, gururlanan, övünen. (bkz : mütefâhir).

mütefahhir-âne متفخرانه (a.f.zf.) : tefahhür ederek, övünerek, kurularak.

mütefâhir متفاخر (a.s. fahr'den) : tefâhür eden, övünen, kurulan, kurum satan. (bkz : mütefahhir).

mütefakkıh متفقه (a.s. fıkh'dan. c.: mütefakkıhîn) : fıkıh âlimi (*bilgini); fıkıhla uğraşan.

mütefakkıhîn متفقهين (a.s. mütefakkıh'ın c.) : fıkıh âlimleri (*bilginleri); fıkıhla uğraşanlar.

mütefakkid متفقد (a.s. fakd, fıkdân ve fukud'dan) : araştırıp soran. (bkz : müdekkik).

mütefassım متفصم (a.s.) : 1. infisâm eden, kırılan, üzülen. 2. sütten kesilen.

mütefattın متفطن (a.s. fatn'dan) : tefattun eden, derhal farkına varan.

mütefattır متفطر (a.s.) : infitâr eden, yarılan.

mütefâvit, mütefâvite متفاوت ، متفاوته (a.s. fevt'den) : birbirinden farklı, çeşitli olan, aralarında fark bulunan. (bkz : mütenevvi').

mütefâyid متفايد (a.s.) : faydalanan [birbirinden].

mütefâzıl متفاضل (a.s. fazl'dan) : 1. fazîlet ve bilgi yarışına çıkan. 2. fazla, artık.

mütefazzıl متفضل (a.s. fazl'dan. c.: mütefazzılîn) : fazîlet, meziyet ve bilgi yarışına çıkan. (bkz : mütefâzıl[1]).

mütefazzıl-âne متفضلانه (a.f.zf.) : fazîlet, meziyet ve bilgi yarışına çıkana yakışır sûrette.

mütefazzılîn متفضلين (a.s. mütefazzıl'ın c.) : fazîlet ve meziyet yolunda yarış edenler.

mütefecci' متفجع (a.s.) : acıklanan, acınan, dertli olan.

mütefeccir متفجر (a.s. fecr'den) : tefeccür eden, açılan, görünen.

mütefehhim متفهم (a.s. fehm'den) : tefehhüm eden, anlayan.

mütefe'il متفأل (a.s. fâl'den. c.: mütefe'ilîn) : 1. fal açan, fala bakan. 2. hayra yoran, hayrın başlangıcı, uğur sayan.

mütefe'il-âne متفألانه (a.f.zf.) : fal açarcasına; hayra yorarak.

mütefe'ilîn متفألين (a.s. mütefe'il'in c.) : 1. fal açanlar, fala bakanlar. 2. hayra yoranlar.

mütefekkik متفكك (a.s. fekk'den) : dalgın [adam].

mütefekkir متفكر (a.s. fikr'den. c.: mütefekkirîn) : tefekkür eden, düşünen, *düşünür, düşünce sâhibi. **Kuvve-i mütefekkire** : düşünme kuvveti.

mütefekkir-âne متفكرانه (a.f.zf.) : tefekkür ederek, düşünüp taşınarak.

mütefekkire متفكره (a.i. fikr'den). (bkz : müfekkire).

mütefekkirîn متفكرين (a.s. mütefekkir'in c.) : *düşünürler, düşünce sâhipleri.

mütefellik متفلق (a.s.) : infilâk eden, patlayan, yarılan, açılan.

mütefellis متفلس (a.s.) : müflis olan.

mütefelsif متفلسف (a.s. felsefe'den) : filozoflaşan; felsefe yapan.

mütefennin متفنن (a.s. fenn'den) : tefennün eden, teknik bilgi sâhibi, fen âlimi.

mütefennin-âne متفننانه (a.f.zf.) : mütefennin olana yaraşır yolda.

mütefer'in متفرعن (a.s.) : 1. firavnlaşan, firaun tavrı takınan, firaun kesilen. 2. kibirli. (bkz : mağrûr, müteazzım).

müteferri' متفرع (a.s. fer'den) : 1. teferru' eden, bir kökten ayrılan; dal budak salan. 2. bir kökle ilgili olan.

müteferriât متفرعات (a.i. müteferri'nin c.). (bkz : teferruât).

müteferric متفرج (a.s. ferec'den. c.: müteferricîn) : teferrüceden, gezinen, hava almaya, gezmeye, eğlenmeye giden.

müteferricîn متفرجين (a.s. müteferric'in c.) : teferrücedenler, gezinenler, hava almaya, gezmeye, eğlenmeye gidenler.

müteferrid متفرد (a.s. ferd'den. c.: müteferridîn) : teferrüdeden, tek ve yalnız olan, eşi emsâli olmayan.

müteferrid-âne متفردانه (a.f.zf.) : teferrüdederek, tek ve yalnız kalarak.

müteferridîn متفردين (a.s. müteferrid'in c.) : teferrüdedenler, tek ve yalnız olanlar, eşi emsâli olmayanlar.

müteferrig متفرغ (a.s.) : ferâgat eden, vaz geçen.

müteferrih متفرح (a.s. ferah'dan) : ferahlanan, içi açılan.

müteferrik متفرق (a.s. fark'dan) : teferruk eden, dağınık, ayrı ayrı.

müteferriku'l-vüreykat-ı ke'siyye : bot. *ayrı çanakyapraklılar.

müteferrikü'l-vüreykat-ı tüveyciyye : bot. ayrı *taçyapraklılar.

müteferrika متفرقه (a.i.) : **1.** ufak tefek masraflar için ayrılan para. **Masârif-i müteferrika :** ufak tefek masraflar. **2.** çeşitli işler gören. **3.** pâdişah, sadrâzam ve vezirlerin emirlerini götüren kimse. **4.** emniyet teşkîlâtında, hırsız, dilenci, mecnun, esrarkeş ve benzeri gibi kimselerin ilgili makamlara sevk edilmek üzere barındırıldıkları kısım.

müteferris متفرس (a.s. ferâset'den) : teferrüs eden, anlayan, anlayışlı, sezişli.

müteferriş متفرش (a.s.) : teferrüş eden, mefrûş olan, döşenen.

müteferriz متفرز (a.s. ferz'den) : teferrüz eden, ayrılan. (bkz : müfrez).

mütefessih متفسخ (a.s. tefessüh'den) : tefessüh etmiş, çürümüş, bozulmuş, kokmuş.

mütefessih متفسح (a.s. füshat'den) : bollaşan, genişleyen.

mütefettit متفتت (a.s.) : tefettüt eden, ufak ufak parçalanan.

mütefevvih متفوه (a.s.) : **1.** tefevvüh eden, ağzına alan, söyleyen. **2.** dil uzatan.

mütefevvik متفوق (a.s. fevk'den. c. : mütefevvikîn) : tefevvuk eden, üstün gelen, üstün.

mütefevvik-âne متفوقانه (a.f.zf.) : üstün gelerek, üstünlükle.

mütefevvikîn متفوقين (a.s. mütefevvik'in c.) : tefevvuk edenler, üstün gelenler, üstün olanlar.

mütefevviz متفوض (a.s. fevz'den c. : mütefevvizîn) : **1.** tefevvuz eden, uhdesine, üzerine alan. **2.** gayrimenkul malların tasarruf, sâhip olma, kullanma hakkını satın alan.

mütefevvizîn متفوضين (a.s. mütefevviz'in c.). (bkz : mütefevviz).

mü'tefik مؤتفك (a.s.) : tersine dönen, dönmüş.

mü'tefikât مؤتفكات (a.i.c.) : Lût kavminin darmadağın olan şehirleri.

mütegabî متغابى ("ga" uzun okunur. a.s.) : kendini gabî gösteren, ahmak tavrı takınan.

mütegabin متغابن ("ga" uzun okunur. a.s. gabn'den) : tegabün eden, birbirini aldatan.

mütegabi-yâne متغابيانه ("ga" uzun okunur. a.f.zf.) : gabîcesine, ahmakçasına.

mütegaddî متغدى (a.s. gıdâ'dan) : tagaddî eden, gıdâlanan, gıda alan. (bkz : mütegazzî).

mütegaffil متغفل (a.s.) : tegaffül eden, gaflette bulunan, bilmiyor görünen.

mütegafil متغافل ("ga" uzun okunur. a.s. gaflet'den) : tegafül eden, gafil görünen, gafil gibi davranan.

mütegafil-âne متغافلانه ("ga" uzun okunur. a.f.zf. gaflet'den) : gafil gibi davranarak.

mütegalib متغالب ("ga" uzun okunur. a.s. galebe'den) : -sıra ile- birbirine galip olan, üstün gelen.

mütegallî متغلى (a.s.) : tegallî eden, galiye (misk ve amberden meydana gelen güzel koku) sürünen.

mütegallib متغلب (a.s. galebe'den. c. : mütegallibîn) : zorba.

mütegallib-âne متغلبانه (a.f.zf.) : zorbacasına.

mütegallibe متغلبه (a.i.) : zorba takımı, derebeyi.

mütegallibîn متغلبين (a.s. mütegallib'in c.) : zorbalar.

mütegallif متغلف (a.s.) : gılaflanmış, kılıflı, kın içinde bulunan. (bkz : mütegammid).

mütegallit متغلط (a.s.) : tegallüt eden, galata, yanlışa düşen, yanılan.

mütegamiz متغامز ("ga" uzun okunur. a.s. c. : mütegamizîn) : göz ucu ile işâret eden [birbirine].

mütegamizîn متغامزين ("ga" uzun okunur. a.s. mütegamiz'in c.) : göz ucu ile işâret edenler [birbirlerine].

mütegammid, mütegammide متغمده ، متغمد (a.s. gamd'den) : kınlı; örtülü. (bkz : mütegallif).

mütegammide متغمده (a.i.) : **zool.** kın kanadlılar.

mütegammidetü'l-cenâh : kınkanadlı böcekler.

müteganni متغنى (a.s. gınâ'dan) : teganni eden, nağme eden, ırlayan, şarkı söyleyen. (bkz : müterennim).

müteganniç متغنج (a.s. ganc'den) : tegannüceden, nazlanan, naz gösteren.

müteganni-yâne متغنيانه (a.f.zf.) : teganni ederek.

mütegarrib متغرب (a.s. gurbet'den. c. : mütegarribîn) : gurbete çıkan.

mütegarribîn متغربين (a.s. mütegarrib'in c.) : gurbete çıkanlar.

mütegarrid, mütegarride متغرده ، متغرد (a. s.) : tegarrüdeden, güzel nağmeler çeviren [çok zaman kuş hakkında söylenir]. **Bülbül-i mütegarrid** : güzel öten bülbül. **Tuyûr-i mütegarride** : güzel öten kuşlar.

mütegarrir متغرر (a.s.) : igtirâr eden, gururlanan, güvenilmeyecek şeye güvenen.

mütegassil متغسل (a.s. gusl'den) : **1.** gusl eden, yıkanan. **2.** gasl eden, yıkayan.

mütegaşşî متغشى (a.s. gışâ ve gaşy'den) : **1.** tegaşşî eden, bürünen, örtünen. **2.** gaşyolan, kendinden geçen.

mütegavvil متغول (a.s.) : **1.** tegavvül eden, uğraşan. **2.** bir şeyin rengine giren. (bkz : mütelevvin).

mütegavvir متغور (a.s.) : tegavvür eden, derine dalan.

mütegayir متغاير (a.s. gayr'den) : **1.** mugayir, zıt olan [birbirine]. **2.** değişik, farklı.

mütegayyib, mütegayyibe متغيبه ، متغيب (a.s. gayb'den) : tagayyübeden, gözden kaybolan, uzaklaşan, görünmez olan. **Eşhas-ı mütegayyibe** : kaybolan, kaybolmuş kimseler.

mütegayyim متغيم (a.s. gaym'den) : tegayyüm eden, bulutlu [hava].

mütegayyir متغير (a.s. gayr'den) : **1.** tagayyür eden, değişen, başkalaşan. **2.** bozulmuş, bozuk.

mütegayyir-âne متغيرانه (a.f.zf.) : değişmiş, bozulmuşçasına.

mütegayyiz متغيظ (a.s. gayz'dan) : tagayyüz eden, kızan, kızmış, kızgın [kimse].

mütegazzi متغذى (a.s.) : tagazzî eden, gızâlanan, gıdalanan. (bkz : mütegaddî).

mütegazzib متغضب (a.s.) : tegazzûbeden, gazabe gelen, hiddetlenen.

mütegazzil متغزل (a.s. gazel'den) : **1.** gazel söyleyen, gazel okuyan. (bkz : gazel-hân, gazelserâ). **2.** gazel yazan. (bkz : gazel-nüvîs).

mütehâbb, mütehâbbe متحابه ، متحاب (a.s. hubb'dan) : birbirini dost sayan. **Düvel-i mütehâbbe** : birbirlerini dost sayan devletler.

mütehabbir متخبر (a.s.) : iyi bilen, kökten bilen.

mütehabbis متحبس (a.s. habs'den) : kendini kaybeden, bir yere kapanan.

mütehabbis-âne متحبسانه (a.f.zf.) : kendini hapsedene, bir yere kapanana yaraşır yolda.

mütehaccim متحجم (a.s.) : hacimlenmiş, hacimli, cüsseli.

mütehaccir متحجر (a.s. hacer'den) : tahaccür etmiş, taş hâline gelmiş, taşlaşmış.

mütehaccire متحجره (a.s. hacer'den) : ["mütehaccir" in müen.]. (bkz : mütehaccir).

mütehâcî متهاجى (a.s. hecv'den) : birbirini hicveden, birbirini yeren; hicveden.

mütehâcim متهاجم (a.s. hücûm'dan. c. : mütehâcimîn) : tehâcüm eden, birbirine hücûm eden, saldıran.

mütehâcim-âne متهاجمانه (a.f.zf.) : hücûm edercesine, saldırırcasına.

mütehâcimin متهاجمين (a.s. mütehâcim'in c.) : tehâcüm edenler, birbirine hücûm edenler, saldıranlar.

mütehâciy-âne متهاجيانه (a.f.zf.) : hicvedercesine.

mütehaddır متخضر (a.s.) : tahaddur eden, yeşillenen, yeşil renk bağlayan. (bkz : mütehazzır).

mütehaddi' متخدع (a.s. hud'a'dan) : tahaddu' eden, bilerek aldanan.

mütehaddî متحدى (a.s.) : tahaddî eden, çekişen.

mütehaddib متحدب (a.s. hadeb'den) : tahaddüb eden, kanbur olan, kanburlaşan.

mütehaddir متحدر (a.s.) : yokuş aşağı giden, hızla aşağı doğru inen, yuvarlanan. (bkz : münhadir).

mütehaddir, mütehaddire متخدر ، متخدره (a.s. hader'den) : tahaddür eden, örtünen, bürünen; **mec.** nâmuslu. **Nisvân-ı mütehaddire** : örtülü, nâmuslu kadınlar.

mütehaddis, mütehaddise متحدث ، متحدثه (a.s. hudûs'dan) : tehaddüs eden, meydana gelen veyâ çıkan, peydâ olan. **Vakayi'-i mütehaddise** : ortaya çıkan vak'alar.

mütehaddiş متخدش (a.s.) : tahaddüş eden, tırmalanan; ıztırap çeken.

mütehâdı' متخادع (a.s.) : aldanmamış iken aldanmış gibi görünen.

mütehaffız متحفظ (a.s. hıfz'dan. c. : mütehaffızîn) : tahaffuz eden, korunup sakınan.

mütehaffızîn متحفظين (a.s. mütehaffız'ın c.) : tahaffuz edenler, korunup sakınanlar.

mütehaffif متخفف (a.s. hıffet'den) : **1.** tahaffüf eden, hafifleyen. **2.** ayağa mest, çizme gibi konçlu bir şey giyen.

mütehâfit متهافت (a.s. heft'den) : bir şeyin üzerine istekle saldıran.

mütehâfit-âne متهافتانه (a.f.zf.) : bir şeyin üzerine istekle saldırırcasına.

mütehakkık متحقق (a.s. hakk'dan) : tahakkuk eden, doğruluğu meydana çıkan.

mütehakkıka متحققه (a.s. hakk'dan) : ["mütehakkık" ın müen.]. (bkz : mütehakkık).

mütehakkid متحقد (a.s.) : tahakkud eden, kin tutan. (bkz : kîn-dâr).

mütehakkim متحكم (a.s. hükm'den. c. : mütehakkimîn) : **1.** tahakküm eden, hâkimlik takınan. **2.** zorba.

mütehakkim-âne متحكمانه (a.f.zf.) : tahakkümle; zorbalıkla.

mütehakkime متحكمه (a.s. hükm'den) : ["mütehakkim" in müen.]. (bkz : mütehakkim).

mütehakkimîn متحكمين (a.s. mütehakkim'in c.) : **1.** tahakküm edenler, hâkimlik takınanlar. **2.** zorbalar.

mütehalhıl متحلحل (a.s. halhal'dan) : açılıp parçaları ayrılmış olan; kabarık, kabartılmış olan.

mütehâlif متحالف (a.s. half'den) : iki düşmandan ikisine de yemin veren.

mütehâlif متخالف (a.s. hulf'den) : tehâlüf eden, birbirine uymayan.

mütehâlifü'l-merkez : merkezi bir olmayan. **Devâir-i mütehâlifetü'l-merâkiz** : merkezî yerler olmayan dâireler.

mütehâlik متهالك (a.s. helâk'dan) : tehâlük eden, kendini tehlikeye düşürecek kadar acele ile bir işe koşan.

mütehâlik-âne متهالكانه (a.f.zf.) : büyük bir acele ile, çabuklukla.

mütehallî متحلى (a.s. haly'den) : tahallî etmiş, süslenmiş, donanmış [maddî, mânevî].

mütehallî متخلى (a.s.) : tahallî eden, boşalan, boş kalan. (bkz : mütecevvif).

mütehallid متخلد (a.s. huld'den) : tahallüdeden, bir yerde dâimî olarak kalan. (bkz : ebedî, hâlid, sermedî).

mütehallif متخلف (a.s.) : tahallût eden, uygun gelmeyen, uymayan.

mütehallik متخلق (a.s. hulk'dan) : ahlâk peydâ eden, huy edinen, yeni bir huy kazanan.

mütehallika متخلقه (a.s. halk'dan) : ["mütehallik" in müen.]. (bkz : mütehallik).

mütehallil متخلل (a.s.) : **1.** tahallül eden, bozulan. **2.** araya giren, araya sokulan.

mütehallil متحلل (a.s. hall'den) : tahallül eden, hallolmuş, erimiş, çözülmüş.

mütehallile متحلله (a.s. hall'den) : ["mütehallil" in müen.]. (bkz : mütehallil).

mütehallim متحلم (a.s. hilm'den) : **1.** yumuşak huylu imiş gibi görünen. **2. anat.** memeleşen, meme gibi yuvarlaklaşan.

mütehallis متخلص (a.s. hulûs'dan) : **1.** halâs bulan, kurtulan. **2.** mahlâs alan, [ikinci] ad takınan.

mütehallit متخلط (a.s.) : tahallut eden, karışan, karışık olan.

mütehâmî متحامی (a.s. himâye'den) : kendini himâye eden, sakınan, korunan. (bkz : mütehammî).

mütehâmik متحامق (a.s. humk'dan) : kendini ahmak gösteren. (bkz : mütehammik).

mütehâmik-âne متحامقانه (a.f.zf.) : ahmakcasına.

mütehâmi-yane متحاميانه (a.f.zf.) : kendini himâye edercesine; sakınarak, korunarak.

mütehammız متحمض (a.s. humz'dan) : tahammüz eden, ekşiyen. (bkz : mütehammir).

mütehammî متحمی (a.s.) : kendini himâye eden; korunan. (bkz : mütehâmî).

mütehammik متحمق (a.s. humk'dan) : ahmaklaşan, ahmak gibi davranan veyâ konuşan. (bkz : mütehâmik).

mütehammil متحمل (a.s. haml'den. c. : mütehammilîn) : tahammül eden, dayanan; yük altında bulunup ses çıkarmayan [maddî, mânevî].

mütehammil-âne متحملانه (a.f.zf.) : **1.** tahammül ederek, dayanarak. **2.** yüklenerek.

mütehammilîn متحملين (a.s. mütehammil'in c.) : tahammül edenler, dayananlar, yük altında bulunup ses çıkarmayanlar.

mütehammir متخمر (a.s. hamr'den) : tahammür eden, mayalanan, ekşiyen, **fr. fermenté**. (bkz : mütehammız).

mütehannî متحنی (a.s.) : münhanî olan, eğrilen.

mütehannin متحنن (a.s.) : çok göreceği gelen, özleyen. (bkz : mütehassir).

mütehârib, mütehâribe متحارب ، متحاربه (a.s. harb'den) : harbeden, savaşan. **Düvel-i mütehâribe** : birbiriyle savaşan devletler.

mütehârim متهارم (a.s.c. : mütehârimîn) : tehârüm eden, ihtiyar gibi görünen, yalandan ihtiyarlık gösteren.

mütehârim-âne متهارمانه (a.f.zf.) : yalandan ihtiyar gibi görünerek.

mütehârimîn متهارمين (a.s. mütehârim'in c.) : tehârüm edenler, ihtiyar gibi görünenler, yalandan ihtiyarlık gösterenler.

mütehâriş متخارش (a.s. tehârüş'den) : tehârüş eden, hırıldaşıp dalaşan.

müteharrık متخرق (a.s. hark'dan) : taharruk eden, yırtılan.

müteharrî متحری (a.s. hary'den) : taharrî eden, araştıran.

müteharrik متحرك (a.s. hareket'den) : **1.** hareket eden, kımıldayan, oynayan. **2. fels., fiz.** hareketli, işler.

müteharrik bi'z-zât (kendi işler) : otomobil, otomat. **3. a. gr.** harekesi olan, harekeli [harf].

müteharrikiyyet متحركيت (a.i.) : **fels.** *devingenlik, **fr. mobilité**.

müteharrim متحرم (a.s. harâm'dan). (bkz : mütehazzir).

müteharrim-âne متحرمانه (a.f.zf.). (bkz : mütehazzir-âne).

müteharriş متخرش (a.s. taharrüş'den) : taharrüş etmiş, tırmalanan, tırmık yiyen.

müteharrişiyyet متخرشيت (a.i.) : irkiticilik, **fr. irritabilité**.

müteharri-yâne متحريانه (a.f.zf.) : taharrî edene, araştırana yaraşır yolda.

müteharriz متحرز (a.i.) : sakınan, korunan.

mütehâsım متخاصم (a.s. husûmet'den. c. : mütehâsımîn) : **1.** birbirlerine hasım olan, karşılıklı düşmanlık eden. **2.** karşılıklı dâvâ edenlerden her biri.

mütehâsımîn متخاصمين (a.s. mütehâsım'ın c.) : birbirlerine hasım olanlar, karşılıklı düşmanlık edenler; karşılıklı dâvâ edenler.

mütehâsid متحاسد (a.s. hased'den) : biri birine hasededen, biri birini kıskanan, çekemeyen.

mütehassıl متحصل (a.s. husûl'den) : hâsıl olan, meydana gelen.

mütehassın, mütehassına متحصن ، متحصنه (a.s. hısn'dan) : tahassun eden, kaleye, istihkâmlı bir yere kapanmış. **Asâkir-i mütehassına** : kaleye, istihkâmlı bir yere kapanmış askerler, erler.

mütehassıs متخصص (a.s. husûs'dan) : **1.** ihtisâsı olan, bir işin bir şûbesini çok iyi bilen, *uzman. **2.** yalnız bir şeye ayrılmış, ayrı bir işte kullanılan.

mütehassir متحسر (a.s. haser'den) : tahassür eden, pıhtılaşmış. **Dem-i mütehassir** : pıhtılaşmış kan.

mütehassir متحسر (a.s. hasr'den) : hasret çeken, özleyen. (bkz : mütehannin).

mütehassir-âne متحسرانه (a.f.zf.) : hasret çekerek, özleyerek.

mütehassire متحسره (a.s. hasr'dan) : ["mütehassir" in müen.]. (bkz : mütehâşî).

mütehassis متحسس (a.s. hiss'den) : hislenen, duygulanan.

mütehassis-âne متحسسانه (a.zf.) : hislenerek, duygulanarak.

mütehâşi' متخاشع (a.s. huşû'dan) : huşû ile eğilen.

mütehâşî متخاشی (a.s. huşû'dan) : haşyet gösteren, korkup çekinen.

mütehâşî متحاشی (a.s. haşy'den) : tehâşî eden, sakıngan, çekingen. (bkz : mütehaşşî).

mütehâşia متحاشعه (a.s. huşû'dan) : ["mütehâşi" nin müen.]. (bkz : mütehâşi').

mütehâşi-yâne متحاشیانه (a.f.zf.) : sakınganlıkla, çekingenlikle; kaçınırcasına.

mütehaşşi' متخشع (a.s. haşyet'den) : tahaşşu' eden, alçakgönüllü. (bkz : mütevâzî).

mütehaşşî متخشی (a.s.) : tehâşî eden, korkan, saygı ile karışık korkup çekinen. (bkz : mütehâşî).

mütehaşşib متخشب (a.s. haşeb'den) : odunlaşan, odunlaşmış.

mütehaşşid, mütehaşşide متحشد ، متحشده (a.s. haşd'den. c. : mütehaşşidîn) : tahaşşud eden, biriken, toplanan. **Asâkir-i mütehaşşide** : biriken, toplanan asker [bir yerde-].

mütehaşşidîn متحشدين (a.s. mütehaşşid'in c.) : tahaşşüdedenler, birikenler, toplananlar.

mütehaşşin متخشن (a.s. huşûnet'den) : huşûnet, sertlik gösteren. (bkz : haşîn).

mütehaşşiyâne متخشیانه (a.f.zf.) : mütehaşşî'ye, saygı ile karışık korkana yaraşır yolda.

mütehâtıb متخاطب (a.s. hitab'dan) : birbirine hitâbeden, söyleşen.

mütehâtir متهاتر (a.s.) : birbirini tekzîbeden, yalanlayan.

mütehattır متخطر (a.s. hutûr'dan) : tahattur eden, hatırlayan.

mütehattır-ı eyyâm-ı mâzî : geçmiş günleri hatırlayan.

mütehattî متخطی (a.s.) : **1.** atlayıp geçen. **2.** hatâ işleyen, yanılan.

mütehattim متحطم (a.s. hatm'den) : lüzumlu, gerekli.

mütehattime متحطمه (a.s. hatm'den) : ["mütehattim" in müen.]. (bkz : mütehattim).

mütehâvin متهاون (a.s. hevn'den) : bir işi mühimseyemeyen, işinde gevşek ve kayıtsız davranan. (bkz : mütekâsil).

mütehâvir متحاور (a.s.) : tehâvür eden, birbiriyle konuşan.

mütehavvif متخوف (a.s.) : havfe düşen, korkak.

mütehavvif-âne متخوفانه (a.f.zf.) : korkakcasına, korkarak.

mütehavvife متخوفه (a.s. havf'den) : ["mütehavvif" in müen.]. (bkz : mütehavvif).

mütehavvil متحول (a.s. havl'den) : **1.** tahavvül eden, değişen, değişmiş, değişik, kararsız. **2. mat.** *değişken.

mütehavvil-i mutavassıt : **mat.** *parametre.

mütehayyil متخیل (a.s. hayâl'den) : tahayyül eden, hayâle dalan, hayal kuran.

mütehayyil-âne متخیلانه (a.f.zf.) : hayal kurarak, hayâle, düşünceye dalarak.

mütehayyile متخيله (a.s. hayâl'den) : ["mütehayyil" in müen.]. (bkz : mütehayyil).

mütehayyile متخيله (a.i. hayâl'den) : hayal kurma merkezi, **fr. imagination**. (bkz : muhayyile).

mütehayyir متحير (a.s. hayret'den. c. : mütehayyirîn) : hayrette kalan, şaşmış, şaşırmış. (bkz : mebhût).

mütehayyir-âne متحيرانه (a.f.zf.) : şaşkın şaşkın, şaşkınca, şaşırarak.

mütehayyirîn متحيرين (a.s. mütehayyir'in c.) : hayrette kalanlar, şaşmışlar, şaşırmışlar.

mütehayyiz متحيز (a.s. hayz'den. c. : mütehayyizân, mütehayyizîn) : **1.** tehayyüz eden, yer tutan. **2.** îtibarlı, mühim, ileri gelen [kimse].

mütehayyizân متحيزان (a.s. mütehayyiz'in c.). (bkz : mütehayyizîn).

mütehazzı' متخضع (a.s.) : huzû' gösteren, alçakgönüllülük eden. (bkz : mütevâzı').

mütehazzı-âne متخضعانه (a.f.zf.) : alçakgönüllülükle.

mütehazzır متخضر (a.s.) : tahazzur eden, yeşillenen, yeşil renk bağlayan. (bkz : mütehaddır).

mütehazzır متحضر (a.s.) : huzurda bulunan, hazır [olan].

mütehazzib متحزب (a.s.) : hizip hizip, küme küme toplanan.

mütehazzin متحزن (a.s.) : hüzünlü, kederli.

mütehazzir متحذر (a.s. hazer'den) : dikkatli davranan, sakınan, çekinen.

mütehazzir-âne متحذرانه (a.f.zf.) : sakınarak, çekinerek.

mütehecci متهجى (a.s. hecâ'dan): heceleyen.

mütheccid متهجد (a.s.) : teheccüdeden, gece uyanıp namaz kılan.

mütheddî متهدى (a.s. hedy ve hidyet'den) : **1.** ihtidâ eden, doğru yola giren, İslâm dînini kabûl eden. **2.** hediye gönderen.

mütheddim متهدم (a.s. hedm'den) : teheddüm eden, inhidâm eden, yıkılan. (bkz : münhedim).

mütehekkim متهكم (a.s. tehekküm'den) : tehekküm eden, alay eden.

mütehekkim-âne متهكمانه (a.f.zf.) : alay edercesine.

mütehellil متهلل (a.s.) : tehellül eden, sevinçten yüzü gülen.

mütehennic متهنج (a.s.) : tehennüceden, ansızın karnında canlanıp kımıldamaya başlayan çocuk.

mütehettik متهتك (a.s. hetk'den) : **1.** tehettük eden, yırtılan. **2.** utanmaz, edepsiz, yırtık.

mütehevvid متهود (a.s.) : tehevvüdeden, Yahudi olan.

mütehevvir متهور (a.s. hevr'den) : tehevvür eden, birdenbire hiddetlenen, osuruğu cinli, öfkeli, kızgın.

mütehevvir-âne متهورانه (a.zf.) : ânî öfke ile, hiddet ile saldırarak [sonunu düşünmeden].

mütehevviren متهوراً (a.zf.) : öfke ile, kızgınlıkla [sonunu düşünmeden].

müteheyyi' متهيى (a.s. hey'et'den) : hazırlanan, hazırlanmış, hazır.

müteheyyi'-i hareket : harekete, gitmeğe hazırlanmış.

müteheyyib متهيب (a.s.) : teheyyübeden, heybetli, korku ve saygı duygusunu veren.

müteheyyic متهيج (a.s. heyecân'dan) : teheyyüceden, heyecâna gelen, coşan, coşkun.

müteheyyic-âne متهيجانه (a.f.zf.) : heyecâna gelerek, coşarak, coşkunlukla.

müteheyyice متهيجه (a.s. heyecân'dan) : ["müteheyyic" in müen.]. (bkz : müteheyyic).

müteheyyim متهيم (a.s.c. : müteheyyimîn). (bkz : mütehayyir).

müteheyyim-âne متهيمانه (a.f.zf.). (bkz : mütehayyir-âne).

müteheyyimîn متهيمين (a.s. mütehayyim'in c.). (bkz : mütehayyirîn).

mütehezzic متهزج (a.s.c. : mütehezziçîn) : tehezzüceden, makamla şarkı söyleyen.

mütehezzic-âne متهزجانه (a.f.zf.) : makamla şarkı söylercesine.

mütehezzicîn متهزجين (a.s. mütehezzic'in c.) : tehezzüc edenler, makamla şarkı söyleyenler.

mütehezziz متهزز (a.s.) : ihtizâz eden, titreyen, zıngırdayan.

mütekabbız متقبض (a.s. kabz'dan) : **1.** asık suratlı. **2.** toplanıp çekilen. **3.** buruşup kasılan [adale].

mütekabbil متقبل (a.s. kabûl ve kubûl'den) : kabûl eden, üstüne alan.

mütekabil, mütekabile متقابل ، متقابله ("ka" lar uzun okunur. a.s. kabl'den) : **1.** tekabül eden, biri, ötekinin karşısında olan. **Muâmele-i mütekabile** : (bkz : mukabele bi'l-misl). **2. mat.** *karşıt.

mütekabilü'l-kadem : **bot.** antipot, **fr. antipode.**

mütekabilen متقابلاً ("ka" uzun okunur. a. zf.) : **1.** karşılıklı olarak. **2. mat.** *karşıt olarak.

mütekabiletân متقابلتان ("ka" uzun okunur. a.i.c.) : birbirine mütekabil (*karşıt) olan iki şey. **Zâviyetân-ı mütekabiletân** : **geo.** birbirine mütekabil (*karşıt) olan zâviyeler (*açılar).

mütekabiliyyet متقابليت ("ka" uzun okunur a.i.) : **1.** karşılıklı vaziyet. **2. fels.** *karşıtlık.

mütekâbir متكابر (a.s. kibr'den) : kendini büyük gören.

mütekaddim, mütekaddime متقدم ، متقدمه (a.s. kadm' ve kudûm'den. c.: mütekaddimîn) : **1.** tekaddüm eden, öne geçen, ileri geçen, önde bulunan, baştaki. **2.** geçmiş, eskimiş, eski. **Ezmine-i mütekaddime** : eski zamanlar, evvel zamanlar. **3.** takdîm olunan, sunulan.

mütekaddimîn متقدمين (a.s. mütekaddim'in c.) : evvelden gelip geçenler, eskiler, eski insanlar.

mütekaddimîn-i şuarâ : eski şâirler.

mütekaddis متقدس (a.s. kuds'den) : takaddüs eden, kutsal olan, çok temiz olan.

mütekadim متقادم ("ka" uzun okunur. a. s.) : tekadüm eden, geçmiş bulunan.

mütekâfî, mütekâfiyye متكافي ، متكافيه (a.s. küfv'den) : birbirine küfüv, akran, denk olan, berâberleşen. **Nisbet-i mütekâfiyye** : aynı ölçüde olan.

mütekâfiyen متكافياً (a.zf.) : birbirine küfüv, akran, denk olarak.

mütekâfiyen mütenâsib : **fiz.** münâsebeti olan veyâ nisbet olunan şeyin çoğalmasıyla bir şeyin azalması veyâ münâsebeti bulunan şeyin azalmasıyla bir şeyin çoğalması.

mütekâhil متكاهل (a.s.) : üşengeç, tenbel.

mütekaid متقاعد ("ka" uzun okunur. a.s. ve i. kuûd'dan c. : mütekaidîn) : tekaüt olup oturan, emekliye ayrılmış, emekli.

mütekaidîn متقاعدين ("ka" uzun okunur. a.s. ve i. mütekaid' in c.) : tekaüt olanlar, emekliye ayrılmışlar, emekliler.

mütekâlib متكالب (a.s. kelb'den. c. : mütekâlibîn) : tekâlübeden, köpek gibi birbirinin üzerine sıçrayan.

mütekâlib-âne متكالبانه (a.f.zf.) : birbirinin üzerine sıçrayarak [köpek gibi].

mütekâlibîn متكالبين (a.s. kelb'den. mütekâlib'in c.) : köpek gibi birbirinin üstüne sıçrayanlar.

mütekallib متقلب (a.s. kalb'den) : takallübeden, dönen, değişen.

mütekallid متقلد (a.s. kılâde'den. c. : mütekallidîn) : **1.** takallüdeden, boynuna takan. **2.** takınan, kuşanan. **Mütekallid-i seyf** : kılıç kuşanan. **3.** üzerine alan [bir işi].

mütekallidîn متقلدين (a.s. mütekallid' in c.). (bkz : mütekallid).

mütekallil متقلل (a.s. kıllet'den) : az, azalmış olan.

mütekallis, mütekallise متقلص ، متقلصه (a.s. kulûs'den) : tekallüs eden, gerilen, çekilip toplanan, gerilmiş, gerilen. **Adalât-ı mütekallise** : tekallüs etmiş, gerilmiş adaleler, *kaslar.

mütekâmil متكامل (a.s. kemâl'den. c. : mütekâmilîn) : olgun. (bkz : mütekemmil).

mütekâmil-âne متكاملانه (a.f.zf.) : olgunlukla, olgunluk göstererek.

mütekâmilîn متكاملين (a.s.kemâl'den. mütekâmil'in c.) : olgun kimseler.

mütekamir متقامر ("ka" uzun okunur. a.s. kumâr veyâ kımâr'dan) : kumar arkadaşı, birbiriyle kumar oynayan.

mütekammis متقمص (a.s.) : takammüs eden, kamîs, gömlek giyen.

mütekarib متقارب ("ka" uzun okunur. a.s. kurb'dan) : **1.** tekarübeden, yaklaşan, yakın, gittikçe birbirine yaklaşan. **2. ed.** (bkz : bahr-i mütekarib). **3. fiz.** ve **mat.** yakınsak, gittikçe birbirine yaklaşarak uzanan [şuâlar, ışınlar, çizgiler].

mütekaribe متقاربه ("ka" uzun okunur. a.s.) : birbirine yakınlaşan. **Eşi'a-i mütekaribe** : bir noktada toplanan ışınlar. **Hutût-i mütekaribe**: bir noktaya uzanan çizgiler.

mütekaribiyyet متقاربيت (a.i.) : **mat.** *yakınsama, **fr. convergence.**

mütekarin متقارن ("ka" uzun okunur. a.s. karn'den) : **1.** tekarün eden, yakınlaşmış, yaklaşmış. **2.** birbirine bitişmiş.

mütekarrib متقرب (a.s. kurb'dan. c. : mütekarribîn): takarrübeden, yaklaşan, yakın [olan].

mütekarribü'l-hulûl [olan] : girmesi yaklaşan [ay].

mütekarribe متقربه (a.s. kurb'dan) : ["mütekarrib" in müen.]. (bkz : mütekarrib).

mütekarribîn متقربين (a.s. mütekarrib'in c.) : takarrübeden, yaklaşan, yakın [olanlar].

mütekarrih متقرح (a.s. karh'tan) : karhalı, yaralı, çıbanlı, cerahatli [yara, çıban].

mütekarrir متقرر (a.s. karâr'dan) : takarrür eden, kararlaşan; yerleşip kuvvet bulan. (bkz : mukarrer).

mütekarrire متقرره (a.s. karâr'dan) : ["mütekarrir" in müen.]. (bkz : mütekarrir).

mütekasım متقاسم ("ka" uzun okunur. a.s. kısm'dan. c. : mütekasımîn) : **1.** tekasüm eden, paylaşan, bölüşen. **2.** andlaşan.

mütekasımîn متقاسمين ("ka" uzun okunur. a.s. mütekasım'ın c.) : bir şeyi aralarında bölüşüp paylaşanlar ve andlaşmalar.

mütekasır متقاصر ("ka" uzun okunur. a.s. kasr'dan. c. : mütekasırîn) : **1.** tekasür eden, elinden geldiği halde iş yapmayan. **2.** kısalık gösteren. (bkz : mukassır).

mütekasır-âne متقاصرانه ("ka" uzun okunur. a.f.zf.) : mütekasır olana, iş yapmayana; kısalık gösterene yakışır sûrette.

mütekasırîn متقاصرين ("ka" uzun okunur. a.s. mütekasır'ın c.) : **1.** ellerinden geldiği halde iş yapmayanlar. **2.** kısalık gösterenler.

mütekâsif متكاثف (a.s. kesâfet'den) : tekâsüf eden, sıklaşan, koyulaşan, yoğunlaşan.

mütekâsil متكاسل (a.s. kesel'den. c. : mütekâsilîn) : tekâsül gösteren, üşenen, üşengeç, tenbelce davranan.

mütekâsil-âne متكاسلانه (a.f.zf.) : üşengeçlikle, tenbelce davranarak.

mütekâsilîn متكاسلين (a.s.kesl'den.mütekâsil'in c.) : tekâsül gösterenler, üşenenler, tenbelce davrananlar.

mütekâsiliyye متكاسليه (a.i.) : dilencilik etmek sûretiyle eline geçeni yiyerek can beslemek üzere dünyâya gelmiş olduklarına inanan bir tarîkat.

mütekâsir متكاثر (a.s. kesret'den) : **1.** tekâsür eden, çoğalan, çoğalmış, çok. **2. ed.** aruz ölçüsü.

mütekâsire متكاثره (a.s. kesret'den) : ["mütekâsir" in müen.]. (bkz : mütekâsir).

mütekassî متقصي (a.s.) : tekassî eden, dikkatle araştıran.

mütekaşşi' متقشع (a.s. kaş'dan) : **1.** balgam söktüren [ilâç]. **2.** balgam çıkaran [hasta].

mütekatı' متقاطع ("ka" uzun okunur. a.s. kat'dan) : **1.** tekatu' eden, birbirini kesen. **2. geo.** kesişen, birleşen. **Hatteyn-i mütekatıeyn** : kesişen, birbirini kesen iki çizgi.

mütekatıeyn متقاطعين (a.i. kat'dan) : **geo.** kesişen doğru : **Hatteyn-i mütekatıeyn** : kesişen, birbirini kesen iki çizgi.

mütekatır متقاطر ("ka" uzun okunur. a.s. katr, kutûr ve katarân'dan) : katre katre dökülen; damlayan.

mütekatil متقاتل ("ka" uzun okunur. a.s) : [karşılık olarak] birbirini katleden, öldüren.

mütekattı' متقطع (a.s. kat'dan) : **1.** bir düziye olmayan, kesik. **2. coğr.; fels.** kesiklik.

mütekattır متقطر (a.s. katre'den) : takattur eden, katre katre dökülen, damlayan.

mütekavvem متقوم (a.s.) : toplanmış, biçilmiş, kesilmiş.

mütekavvî متقوی (a.s. kuvvet'den) : kuvvet bulan, kuvvetlenen. **Marîz-i mütekavvî :** kuvvetlenen hasta.

mütekavvil متقول (a.s. kavl'den. c. : mütekavvilîn) : tekavvül eden, kendiliğinden -mecbur olmadan- yalan söyleyen.

mütekavvil-âne متقولانه (a.f.zf.) : mütekavvil olana, mecbûr olmadan yalan söyleyene yaraşır yolda.

mütekavvilîn متقولين (a.s. kavl'den. mütekavvil'in c.) : tekavvül edenler, kendiliğinden -mecbur olmadan- yalan söyleyenler.

mütekavvim متقوم (a.s.) : **1.** takavvüm eden, eğri iken, bozuk iken düzelen, doğrulan. **Nihâl-i mütekavvim** : doğrulan dal. **2.** gerekli ıttırâdı îcâbettiren. **3.** teşkîl edilmiş, kurulmuş; müesses; sağlam. **4.** iyi idâre edilen.

mütekavvis متقوس (a.s. kavs'den) : kavislenen, yay şekline giren; yay gibi eğri; eğrilmiş, bükülmüş.

mütekavvit متقوت (a.s.). (bkz : mütegaddî).

mütekâyid متكايد (a.s.c. : mütekâyidîn) : tekâyüdeden, birbirine hîle eden. (bkz : hîle-bâz).

mütekâyid-âne متكايدانه (a.f.zf.) : hîle ile, düzenbazlıkla.

mütekâyidîn متكايدين (a.s. mütekâyid'in c.) : tekâyüdedenler, birbirine hîle edenler.

mütekayyid متقيد (a.s. kayd'dan. c. : mütekayyidîn) : takayyüdeden, kayıtlı bulunan, dikkatli davranan.

mütekayyid-âne متقيدانه (a.f.zf.) : kayıtlı bulunarak, dikkatli davranarak.

mütekayyidîn متقيدين (a.s. kayd'dan. mütekayyid'in c.) : takayyüdedenler, kayıtlı bulunanlar, dikkatli davrananlar.

mütekayyih, mütekayyiha متقيح ، متقيحه (a.s. kayh'dan) : takayyuh eden, irinli, cerâhatli. **Cürûh-i mütekayyiha** : irinli, cerahatli yaralar.

mütekazî متقاضى ("ka" uzun okunur. a.s. takaza'dan) : tekazî eden, borçluyu -ödemesi için- sıkıştıran.

mütekebbir متكبر (a.s. kibr'den. c. : mütekebbirîn) : tekebbür eden, kibirlenen, kibirli, kendini beğenmiş. (bkz : müstekbir, müteazzım).

mütekebbir-âne متكبرانه (a.f.zf.) : kibirlilikle, kendini beğenmişlikle.

mütekebbirîn متكبرين (a.s. mütekebbir'in c.) : tekebbür edenler, kendini beğenmişler. (bkz : müstekbirîn).

mütekeddir متكدر (a.s. keder'den. c. : mütekeddirîn) : **1.** tekeddür eden, kederlenen, kederli. **2.** bulanan, bulanık. **Mâ-i mütekeddir** : bulanık su.

mütekeddir-âne متكدرانه (a.f.zf.) : **1.** kederli bir halde. **2.** bulanarak.

mütekeddirîn متكدرين (a.s. mütekeddir'in c.) : **1.** tekeddür edenler, kederlenenler, kederliler. **2.** bulananlar, bulanık şeyler.

mütekeffil متكفل (a.s. kefâlet'ten. c. : mütekeffilîn) : tekeffül eden, kefil olan.

mütekeffil-âne متكفلانه (a.f.zf.) : tekeffül ederek, kefil olarak.

mütekeffilîn متكفلين (a.s. mütekeffil'in c.) : tekeffül edenler, kefil olanlar.

mütekehhil متكحل (a.s.c. : mütekehhilîn) : tekehhül eden, gözüne sürme çeken.

mütekehhilîn متكحلين (a.s. mütekehhil'in c.) : tekehhül edenler, gözüne sürme çekenler.

mütekehhin متكهن (a.s. kehânet'den. c. : mütekehhinîn) : kâhinlik, falcılık eden, gaipten bilen. (bkz : kâhin).

mütekehhin-âne متكهنانه (a.f.zf.) : kâhincesine, falcılıkla.

mütekehhinîn متكهنين (a.s. mütekehhin'in c.) : kâhinlik, falcılık edenler.

mütekellif متكلف (a.s. külfet'den. c. : mütekellifîn) : tekellüf eden, külfetli, zahmetli bir iş tutan.

mütekellif-âne متكلفانه (a.f.zf.) : külfetli, zahmetli iş tutanlara yakışacak yolda.

mütekellifîn متكلفين (a.s. mütekellif'in c.) : tekellüf edenler, külfetli, zahmetli iş tutanlar.

mütekellim متكلم (a.s. kelâm'dan. c. : mütekellimîn, mütekellimûn) : **1.** tekellüm eden, söyleyen, konuşan. (bkz : mütelâffız). **2. gr.** birinci şahıs. **3.** nutuk söyleyen. **4.** kelâm bilgini.

mütekellim ale'l-vakf : [eskiden] mütevelli.

mütekellimîn متكلمين (a.i.c.) : İslâmî ilimlerle meşgul olanlar, ilm-i kelâm âlimleri.

mütekellis متكلس (a.s. kils'den) : kireçleşmiş, kireçlenmiş.

mütekemmil متكمل (a.s. kemâl'den) : tekemmül eden, olgunlaşan, olgun. (bkz : mütekâmil).

mütekemmil-âne متكملانه (a.f.zf.) : tekemmül ederek, olgunlaşarak.

mütekemmilîn متكملين (a.s. kemâl'den. mütekemmil'in c.) : tekemmül edenler, olgunlaşanlar, olgunlar.

mütekemmin متكمن (a.s. kemîn'den) : tekemmün eden, gizlenen, pusuya giren, pusuya yatmış olan, pusuda. **Leşker-i mütekemmin** : pusuya yatmış asker.

mütekerrih متكره (a.s.) : **1.** tekerrüh eden, kerîh gören, tiksinen. **2.** surat asan.

mütekerrih-âne متكرهانه (a.f.zf.) : tiksinircesine; surat asarcasına.

mütekerrir, mütekerrire متكرر ، متكرره (a.s. kürûr'dan) : **1.** tekerrür eden, tekrarlanan, birden fazla vuku' bulan, birkaç kere olan. **İfâdât-ı mütekerrire** : tekrarlanan ifâdeler. **2. ed.** murabbâ, muhammes, müseddes gibi bendli manzûmelerin birinci bendi sonunda mısraın tekrar edilmiş olanı.

mütekessir متكسر (a.s. kesr'den) : tekessür eden, kırılan; parçalanan. **Peymâne-i mütekessir** : kırılan bardak, kadeh.

mütekessir متكثر (a.s. kesret'den) : tekessür eden, çoğalan, artan, çok.

mütekeşşif متكشف (a.s.) : tekeşşüf eden, açılan, açılmış.

mütekevvin متكون (a.s. kevn'den) : tekevvün eden, hâsıl olan, mevcut bulan, vâr olan.

mütekeyyif متكيف (a.s.) : tekeyyüf eden, bir keyfiyetle vasıflandıran, keyfiyetlenen.

mütekeyyis متكيس (a.s. kiyâset'den. c. : mütekeyyisîn) : tekeyyüs eden, zekî, akıllı görünen, akıllılık taslayan.

mütekeyyis-âne متكيسانه (a.f.zf.) : akıllılık taslayana yakışacak yolda.

mütekeyyisîn متكيسين (a.s. mütekeyyis'in c.) : tekeyyüs edenler, akıllılık taslayanlar.

mütelâffız متلفظ (a.s. lâfz'dan) : telâffuz eden, bir sözü ağzından çıkaran, söyleyen. (bkz : mütekellim).

mütelâfî متلافى (a.s. lefâ'dan) : telâfî eden, kaybını, zararını karşılayacak başka bir şey kazanan.

mütelâhhız متلحز (a.s.) : telâhhuz eden, ekşi bir şey yiyenin yanında ağzı sulanan.

mütelâhız متلاحظ (a.s.) : telâhuz eden, gözucu ile birbirine bakan.

mütelâhi متلاهى (a.s. lehv'den) : sazla, oyunla uğraşan, oynayan. (bkz : mütelehhî).

mütelâhik متلاحق (a.s. lühûk'dan) : telâhuk eden, birbirine mülhak olan, birbiri ardından gelen, birbiri ardından yetişip birleşen, birbirine katılan, katışan.

mütelâhik da'vâ : **huk.** davacının aynı zamanda birden fazla hukukî sebebe dayanabildiği dâvâ.

mütelâhime متلاحمه (a.i.) : deri ile berâber epeyce de et kesilmiş olan bir yara.

mütelâhi-yâne متلاهيانه (a.f.zf.) : sazla, oyunla uğraşarak, oynayarak.

mütelâhiz متلاحظ (a.s.c. : mütelâhizîn) : telâhuz eden, gözucu ile bakışanlardan herbiri.

mütelâhizîn متلاحظين (a.s. mütelâhiz'in c.) : telâhuz edenler, gözucu ile bakışanlar.

mütela'ib متلعب (a.s. lâ'b'dan) : telâ'ub eden, oynayan, oyunla meşgul olan.

mütelâib متلاعب (a.s. lâ'b'dan) : oynayan, oyun ile meşgul olan.

mütelâin متلاعن (a.s.) : telâun eden, lânetleşen, uğursuzlaşan.

mütelâkî متلاقی (a.s. lika'dan) : telâkî eden, kavuşan, kavuşmuş, ulaşmış.

mütelâkim متلاكم (a.s.) : telâküm eden, birbirine yumruk atan.

mütelâkkıb متلقب (a.s. lâkab'dan. c. : mütelâkkıbîn) : telâkkubeden, lâkab alan, lâkab takınan.

mütelâkkıbîn متلقبين (a.s. mütelâkkıb'ın c.) : telâkkubedenler, lâkab alanlar, lâkab takınanlar.

mütelâkkım متلقم (a.s.) : telâkkum eden, lokma yutan.

mütelâkkıt متلقط (a.s.) : iltikat eden, şuradan buradan dürüp devşiren.

mütelâkkî متلقی (a.s.) : telakkî eden, kabûl eden, alan, ... nazariyle bakan.

mütelakkib متلقب (a.s. lâkab'dan) : lâkaplanmış.

mütelâl, mütelâlî متلال ، متلالی (a.s.) : parıldayan, ışıldayan [şimşek gibi çakarak].

mütelâsık, mütelâsıka متلاصق ، متلاصقه (a.s. lusûk'dan) : telâsuk eden, birbirine bitişen, bitişik. **Hutût-ı mütelâsıka** : birleşmiş hatlar, çizgiler.

mütelâsıkü'l-fekkeyn : **zool.** yapışık çeneliler.

mütelâsıkü'l-vüreykat-ı ke'siyye : **bot.** bitişik *çanakyapraklılar.

mütelâ'sim متلعثم (a.s.c. : mütelâ'simîn) : telâ'süm eden, kemküm eden, saçmasapan cevap veren.

mütelâ'sim-âne متلعثمانه (a.f.zf.) : kemküm ederek, saçmalayarak.

mütelâ'simîn متلعثمين (a.s. mütelâ'sim'in c.) : kemküm edenler, saçmalayanlar.

mütelâssıs متلصص (a.s. lüss'den) : hırsızlık eden.

mütelâşî متلاشی (o.s.) : telâş eden, acele eden, aceleci.

mütelâşiyâne متلاشيانه (o.f.zf.) : telâş ile, acele ile.

mütelâtıf متلاطف (a.s. lûtf'dan) : lûtf ile muâmele eden, muâmelesi kibar ve nâzik olan. (bkz : mültefit).

mütelâtım, mütelâtıma متلاطم ، متلاطمه (a.s.) : telâtum eden, birbirine çarpan, çalkalanan, dalgalanan, çırpıntılı; dalgalı. **Deryâ-yi mütelâtım** : dalgalı deniz. **Emvâc-ı mütelâtıma** : birbirine çarpan dalgalar.

mütelâttıf متلطف (a.s. lûtf'dan) : telâttuf eden, ince, nâzik davranan.

mütelâttıf-âne متلطفانه (a.f.zf.) : incelikle, nâziklikle.

mütelattıh متلطخ (a.s.) : telâttuh eden, bulaşan, bulaşık olan [çamur, yağ v.b.].

mütelâzzî متلظی (a.s.) : telâzzî eden, alev çıkaran, alevlenen.

mütelebbis متلبس (a.s. libâs'dan) : telebbüs eden, giyinen, giyinmiş.

müteleclic متلجلج (a.s.) : teleclüc eden, dilini çiğneyerek, basık basık konuşan.

müteleffif متلفف (a.s.) : telefffüf eden, sarılıp bürünen.

müteleffit متلفت (a.s.) : telefffüt eden, iltifat eden.

müteleffit-âne متلفتانه (a.zf.) : iltifat edercesine.

mütelehhî متلهی (a.s. lehv'den) : sazla, oyunla vakit geçiren. (bkz : mütelâhî).

mütelehhib متلهب (a.s. leheb'den) : telehhübeden, alevlenen, alev çıkaran.

mütelehhif متلهف (a.s. lehef'den. c. : mütelehhifîn) : telehhüf eden, hasret çeken, hüzünlü olan, yanıp yakılan.

mütelehhif-âne متلهفانه (a.f.zf.) : hasret çekerek, tasalı, kaygılı olarak, yanıp yakılarak.

mütelehhifîn متلهفين (a.s. mütelehhif'in c.) : hasret çekenler, kederli, tasalı olanlar, yanıp yakılanlar.

mütelemmi' متلمع (a.s. lem'den) : telemmü' eden, parıldayan. **Seyf-i mütelemmi'** : parıldayan kılıç.

mütelemmis متلمس (a.s. lems'den) : telemmüs eden, dokunan [el ile].

mütelemmiz متلمذ (a.s.c. : mütelemmizîn) : telemmüz eden, talebelik etmek sûretiyle öğrenen.

mütelemmiz-âne متلمذانه (a.f.zf.) : talebelik etmek sûretiyle, öğrenene yakışacak yolda.

mütelemmizîn متلمذين (a.s. mütelemmiz'in c.) : telemmüz edenler, talebelik etmek sûretiyle öğrenenler.

mütelessim متلثم (a.s.c. : mütelessimîn) : telessüm eden, yüzü peçeli; yaşmaklı.

mütelevvin متلون (a.s. levn'den) : **1.** televvün eden, renkli, boyalı. **2.** renkten renge giren, bir halde durmayan, sebatsız, kararsız.

mütelevvinü'l-mizâc : gelgeç [kimse].

mütelevvin-âne متلونانه (a.f.zf.) : mütelevvin olana, renkten renge girene yakışacak sûrette.

mütelevvis متلوث (a.s. levs'den) : televvüs eden, kirli, pis, mundar. (bkz : mütevessih).

müteleyyin متلين (a.s. leyyin'den) : teleyyün eden, yumuşak olan, yumuşayan.

müteleyyis' متليث (a.s. leys'den) : arslan yürüyüşlü, arslan yürekli.

müteleyyis-âne متليثانه (a.f.zf.) : arslancasına, arslan gibi. (bkz : şîrâne).

mütelezzic متلزج (a.s.) : telezzüceden, lüzûcetli, yapışkan olan, yapışkan.

mütelezziz متلذذ (a.s. lezzet'den) : telezzüz eden, lezzet bulan, tad alan, hoşlanan.

mütelezziz-âne متلذذانه (a.f.zf.) : tad alarak, hoşlanarak.

mütelezzize متلذذه (a.s. lezzet'den) : ["mütelezziz" in müen.]. (bkz : mütelezziz).

mü'telif مؤتلف (a.s. ülfet'den) : **1.** ülfet eden, alışan, alışık. **2.** uygun, denk. (bkz : muvâfık). [zıddı : muhtelif].

mütemâcid متماجد (a.s.) : şeref ve haysiyeti ile övünen.

mütemâdî متمادى (a.s. temâdî'den) : **1.** temâdî eden, uzayan, süren. **2.** fâsılasız, arasız.

mütemâdiyen متماديا (a.zf.) : temâdî ederek, arkası kesilmeyerek, devamlı, sürekli olarak. (bkz : bilâ-fâsıla, bilâ-inkıta').

mütemâdiyyet متماديت (a.i.) : devamlılık, *sürerlik.

mütemahhıt متمخط (a.s.) : temahhut eden, sümküren.

mütemahhız متمحض (a.s.c. : mütemahhızîn) : inanarak can ve gönülden çalışan.

mütemâlik متمالك (a.s.) : nefsine hâkim olan, nefsine sözü geçen.

mütemârız متمارض (a.s. maraz'dan. c. : mütemârizîn) : temâruz eden, hasta gibi görünen, yalandan hasta olan.

mütemârız-âne متمارضانه (a.f.zf.) : yalandan hastalanarak.

mütemârızîn متمارضين (a.s. mütemârız'ın c.) : temâruz edenler, hasta gibi görünenler, yalandan hasta olanlar.

mütemâsik متماسك (a.s.). (bkz : mütemessik.

mütemâsil متماثل (a.s. misl'den) : **1.** temâsül eden, birbirine benzeyen. **2. mat.** homolog, **fr. homologue**.

mütemâss متماس (a.s.) : temâs eden, değen, dokunan.

mütemâşî متماشى (a.s.) : **1.** seyre çıkan. **2.** sebeplenip çıkan.

mütemaşşıt متمشط (a.s.) : temaşşut eden, saçını, sakalını tarayan.

mütemattır متمطر (a.s.) : tamattur eden, -serinlemek gibi bir maksatla- yağmura çıkan.

mütemâyil متمايل (a.s. meyl'den) : **1.** temâyül eden, meyillenen, istekli görünen, gönlü yatmış. **2.** tarafdar görünen, yönelen.

mütemâyil-âne متمايلانه (a.f.zf.) : temâyül ederek, tarafdarcasına, gönlü yatmış olarak.

mütemâyiz متمايز (a.s. meyz'den) : **1.** temâyüz eden, sivrilen, kendini gösteren. **2.** (Tanzîmat'tan sonra) sâniye rütbesinin birinci sınıfı [askerlikte : mirâlay (albay) karşılığı].

mütemâzih متمازح (a.s.) : mizahlanan, birbiriyle şaka, lâtîfe eden, şakalaşan.

müt'eme متأمه (a.i.) : ikiz doğma.

mütemeccid متمجد (a.s. mecd'den) : temeccüdeden, ululanan.

mütemeccis متمجس (a.s.) : temeccüs eden, mecûs, zerdüşt olan.

mütemeddih متمدح (a.s. medh'den. c. : mütemeddihîn) : temeddüh eden, kendini öven, övünen.

mütemeddih-âne متمدحانه (a.f.zf.) : övünerek, kendini medhederek.

mütemeddihîn متمدحين (a.s. mütemeddih'in c.) : övünenler, kendini medhedenler.

mütemeddin, mütemeddine متمدن ، متمدنه (a.s. medden'den) : temeddün eden, medenî bir halde bulunan, medeni. **Akvâm-ı mütemeddine** : medenî kavimler.

mütemehdî متمهدی (a.s. mehd'den) : mehdîlik iddiâsına kalkışan.

mütemehdi-yâne متمهديانه (a.f.zf.) : mehdilikle, mehdilik iddiâsında bulunarak.

mütemehhid متمهد (a.s. mehd'den) : temehhüdeden, yayılıp döşenen, yayılmış, serilmiş.

mütemehhil متمحل (a.s.) : **1.** hîle eden. **2.** bir kimsenin hakkını ve isteğini vermek husûsunda onu külfet ve zahmete sokan.

mütemehhir متمهر (a.s.c. : mütemehhirîn) : temehhür eden, mâhir olan, eli uz, uzelli.

mütemehhirîn متمهرين (a.s. mütemehhir'in c.) : mâhirler, eli uzlar, uzelliler.

mütemekkin متمكن (a.s. mekânet'den) : temekkün eden, mekânlanan, yerleşen, yerleşmiş [bir yere], oturan.

mütemekkine متمكنه (a.s. mekânet'den) : ["mütemekkin" in müen.]. (bkz : mütemekkin).

mütemelli متمللی (a.s.) : uzun ömürlü ve rahat yaşayan.

mütemellik متملق (a.s. melık'dan) : temelluk eden, yaltaklanan, alçakçasına yalvaran.

mütemellik متملك (a.s. melk ve mülk'den) : temellük eden, mülk edinen, malın sâhibi olan.

mütemellik-âne متملقانه (a.f.zf.) : yaltaklanarak, alçakçasına yalvararak.

mütemellil متملل (a.s. millet'den) : temellül eden, bir milletten (dinden) olan.

mütemelmil متململ (a.s.) : **psik.** taşkın.

mü'temen مؤتمن (a.s. emn'den) : emniyetli, güvenilir, inanılır.

mütemennâ متمنا ، متمنی (a.s. münye'den) : temennî olunan, istenilen, istenen, dilenir olan [dilemekten].

mütemennî متمنی (a.s. münye'den) temennî eden, isteyen, dileyen.

mütemenni-yâne متمنيانه (a.f.zf.) : diler bir tarzda, istercesine.

mü'temer مؤتمر (a.i. emr'den) : kongre, **fr. congré**.

mütemerkiz متمركز (a.s. merkez'den) : merkezlenmiş, bir yere toplanmış.

mütemerrık متمرق (a.s.) : temerruk eden, idman eden, alışmak üzere çalışan.

mütemerrid متمرد (a.s. merâdet'den. c. : mütemerridîn) : temerrüdeden, dikbaşlılık eden, dikkafalı.

mütemerrid-âne متمردانه (a.f.zf.) : dikbaşlılıkla, dikkafalılıkla.

mütemerridîn متمردين (a.s.) : temerrüdedenler, dikkafalılık edenler.

mütemerrin متمرن (a.s.) : öğrenmek, alışmak için temrin, egzersiz yapan.

mütemeshir متمسخر (a.s. mashara'dan) : maskaralık eden, eğlenen.

mütemeshir-âne متمسخرانه (a.f.zf.) : maskaralıkla.

mütemeshirîn متمسخرين (a.s. mütemeshir'in c.) : maskaralık edenler, eğlenenler.

mütemeskin متمسكن (a.s.) : miskinleşen, miskinlik gösteren.

mütemessel متمثل (a.s. misl'den) : bir şeye benzetilen.

mütemessih متمسح (a.s.) : **1.** temessüh eden, mesheden, bir şeye el süren, sıvazlayan. **2.** bir şeye sürünen.

mütemessih متمسخ (a.s.) : temessüh eden, çirkin kılığa giren.

mütemessik متمسك (a.s. mesâket'den) : **1.** temessük eden, bir şeyi sımsıkı tutan. **2.** bir şeyi delil ve şâhid gösteren, dayanan [ona].

mütemessil متمثل (a.s. misl'den) : **1.** temessül eden, bir şeyin şekline giren. **2.** cisimlenen, cisimlenip görünen. (bkz : mütecessim). **3.** bir sözü mesel olarak söyleyen.

mütemeşşık متمشق (a.s.) : temeşşuk eden, meşk alan, meşk eden.

mütemeşşî متمشی (a.s. meşy'den) : temeşşî eden, yürüyen.

mütemetti' متمتع (a.s. mütû'dan) : temettu' eden, faydalanan, kâr eden, kazanan.

mütemevvic متموج (a.s. mevc'den) : **1.** temevvüceden, dalgalanan, dalgalı. **Bahr-i mütemevvic** : dalgalı deniz. **2.** kararsız, bir kararda durmayan, hercâi tabîatlı. (bkz : zehhâr).

mütemevvice متموجه (a.s. mevc'den) : ["mütemevvic" in müen.]. (bkz : mütemevvic).

mütemevvil متمول (a.s. mâl'den. c. : mütemevvilîn) : temevvül eden, mal sâhibi; zengin.

mütemevvilân متمولان (a.f.s.) : temevvül edenler, mal sâhibi bulunanlar, zenginler. (bkz : mütemevvilîn).

mütemevvil-âne متمولانه (a.f.zf.) : zengin, mal sâhibi olana yakışır yolda.

mütemevvile متموله (a.s. mâl'den) : ["mütemevvil" in müen.]. (bkz : mütemevvil).

mütemevvilîn متمولين (a.s. mütemevvil' in c.) : temevvül edenler, mal sâhibi bulunanlar; zenginler.

mütemeyyi' متميع (a.s. mey'den) : temeyyü' eden, mâyi hâline gelen, sıvık olan, sıvıklaşan; sulanıp akan.

mütemeyyiz متميز (a.s.c. : mütemeyyizîn) : **1.** temeyyüz eden, seçilen, seçkin. **2. fels.** *seçik.

mütemeyyizân متميزان (a.s. mütemeyyiz'in c.). (bkz : mütemeyyizîn).

mütemeyyize متميزه (a.s.) : ["mütemeyyiz"in müen.]. (bkz : mütemeyyiz).

mütemeyyizîn متميزين (a.s. mütemeyyiz'in c.) : seçilen, seçkin kişiler.

mütemezzik متمزق (a.s.) : temezzuk eden, yırtılan, paralanan.

mü'temin مؤتمن (a.s.) : emniyet eden, güvenen.

mütemmem متمم (a.s. temâm'dan) : tamamlanmış, eksiği kalmamış.

mütemmim, mütemmime متمم ، متممه (a. s. temâm'dan) : **1.** itmâm eden, tamamlayan, bitiren. **2. gr.** *tümleç, herhangi bir kelimenin mânâsını tamamlayan. **3. fels.** *tümleç. **4. geo.** *bütünler, tamam, bütün hâline getiren. **Zaviye-i mütemmime** : bir yay veyâ *açıyı 180 dereceye tamamlamak için ilâve olunan yay veyâ *açı.

mütenâcî متناجی (a.s.) : tenâcî eden, fısıldaşan.

mütenâci-yâne متناجيانه (a.zf.) : tenâcî edene, fısıldaşana yakışır yolda.

mütenâdd متناد (a.s.) : birbirinden ürken.

mütenâdî متنادی (a.s. nidâ'dan) : birbirine nidâ eden, birbirini çağıran.

mütenâdim متنادم (a.s. nedem'den) : tenâdüm eden, nedîmlik eden, içki meclisinde arkadaşlık eden.

mütenâdir متنادر (a.s. nedret'den) : az bulunur. (bkz : nâdir).

mütenâfî متنافی (a.s. nefy'den) : birbirine zıt olan.

mütenâfir متنافر (a.s. nefret'den) : tenâfür eden, birbirinden nefret eden, birbirinin yüzünü görmek istemeyen.

mütenâfis متنافس (a.s.) : birbiriyle münâkaşa eden, ağız dalaşı yapan.

mütenaggım متنغم (a.s. nağme'den) : şarkı söyleyen.

mütenahhî متنحی (a.s.) : alarga duran, bir tarafa çekilen.

mütenahhim متنحم (a.s.) : balgam çıkaran.

mütenâhî متناهی (a.s. nihâyet'den) : **1.** nihâyet bulan, biten, sona eren. **Gayr-i mütenâhî, Nâ mütenâhî** : sonu olmayan, uçsuz bucaksız, bitmez tükenmez. **2. mat.** sonsuz.

mütenâhiyyet متناهیت (a.i.) : *sonluluk.

mütenâhiz متناهض (a.s.) : erişip ulaşan.

mütenahnih متنحنح (a.s. nahnaha'dan. c. : mütenahnihîn) : tenahnuh eden, hırıltı ile ses çıkaran, soluyan [boğazından-].

mütenahnih-âne متنحنحانه (a.f.zf.) : hırıltı ile ses çıkararak, soluyarak.

mütenahnihîn متنحنحین (a.s. mütenahnih'in c.) : hırıltı ile ses çıkaranlar, soluyanlar. [boğazından-].

mütena'im متنعم (a.s. ni'met'ten. c. : mütena'imîn) : tena'üm eden, varlık içinde ve nazlı büyüyen.

mütena'im-âne متنعمانه (a.f.zf.) : naz ve naîm içinde büyüyerek.

mütena'imîn متنعمین (a.s. mütena'im'in c.) : tena'üm edenler, nazlı ve varlık, bolluk içinde büyüyenler.

mütenâkıs متناقص (a.s. noksân'dan) : tenâkus eden, gittikçe azalan, eksilen.

mütenâkız متناقض (a.s. nakz'dan) : **1.** tenâkuz eden, birbirine muhâlif, zıt olan. **2.** ikinci sözü birinci sözüne zıt olan, uymayan. **3. mant.** *çelişik.

mütenâkih متناکح (a.s. nikâh'dan) : nikâhlanan, birbirine karı veyâ koca olan.

mütenâkir متناکر (a.s. inkâr'dan) : bilmemezlikten gelen, bilmez görünen. (bkz : mütecâhil).

mütenakkıl متنقل (a.s.) : tenakkul eden, bir yerden bir yere nakleden, göçen. (bkz : müntakıl).

mütenâsık متناسق (a.s. nesak'dan) : bir boyda, benzeşen.

mütenâsıka متناسقه (a.s. nasak'dan) : ["mütenâsık" ın müen.]. (bkz : mütenâsık).

mütenâsır متناصر (a.s. nâsır'dan) : yardımlaşan, birbirine yardım eden.

mütenâsib, mütenâsibe متناسب ، متناسبه (a.s. nisbet'den) : **1.** münâsip, uygun olan, her bakımdan birbirine uygun, denk.

mütenâsibü'l-a'zâ : vücut âzâsı birbirine uygun olan. **2. mat.** *orantılı, **fr. proportionnel. Ma'kûsen mütenâsib : mat.** ters *orantılı, **fr. inversement proportionnel. Mebsûten mütenâsib : mat.** doğru orantılı, **fr. directement proportionnel.**

mütenâsiben متناسباً (a.zf.) : *orantılı olarak.

mütenâsil متناسل (a.s. nesl'den) : tenâsül eden, doğup büyüyen. (bkz : mütevâlid).

mütenâsir متناثر (a.s. nesr'den) : intisâr eden, saçılan.

mütenassıb متنصب (a.s.) : tanassubeden, dikilen, dikilip duran [ayakta].

mütenassıh متنصح (a.s. nush'dan) : tenassuh eden, nasîhat kabûl eden, öğüt dinleyip uslanan.

mütenassıh-âne متنصحانه (a.f.zf.) : nasîhat, öğüt dinleyerek.

mütenassır متنصر (a.s. nasr'dan) : tenassur eden, Hıristiyanlığı kabûl eden, Hıristiyan olan.

mütenassıs متنصص (a.s.) : **1.** delil ile sâbit olan. **2.** incelendikten sonra karar verilen.

mütenâşid متناشد (a.s.) : tenâşüd eden.

mütenâtıh متناطح (a.s.) : tenâtuh eden, süsüşen, birbirini süsen.

mütenâvib متناوب (a.s. nevbet'den) : **1.** nöbetleşe. **2. mant. alternative.**

mütenâvib cereyân : **fiz.** dalgalı *akım.

mütenâvibe متناوبه (a.s. nevbet'den) : ["mütenâvib" in müen.]. (bkz : mütenâvib).

mütenâvil متناول (a.s. nevl'den. c. : mütenâvilîn) : tenâvül eden, alıp yiyen.

mütenâvilîn متناولین (a.s. mütenâvil'in c.) : tenâvül edenler, alıp yiyenler.

mütenâvim متنوم (a.s. nevm'den. c. : mütenâvimîn) : tenâvüm eden, uyur gibi görünen, yalandan uyuyan.

mütenâvim-âne متنومانه (a.f.zf.) : uyur gibi yaparak, uyur gibi görünerek.

mütenâvimîn متناومين (a.s. mütenâvim'in c.) : uyur gibi görünenler, yalandan uyuyanlar.

mütenâzır متناظر (a.s. nazar'dan) : **1.** tenâzur eden, birbirinin karşısında bulunan, birbirine bakan. **2. mat.** *bakışık, simetrik, **fr. symétrique**. **3. kim.** bakışık. **4. sosy.** karşılık.

mütenâzıra متناظره (a.s. nazar'dan) : ["mütenâzır" ın müen.]. **Zavâyâ-yı mütenâzıra** : karşılıklı *açılar. (bkz : mütenâzır).

mütenâzıran متناظراً (a.zf.) : bakışık olarak, simetrik olarak, **fr. symétriquement**.

mütenâzi' متنازى (a.s. nez'den) : münâzaa, kavga eden.

mütenâziayn متنازعين (a.i.c.) : **huk.** nizâlaşan müddeî ile müddeâaleyh.

mütenazzım متنظم (a.s.) : muntazam, düzgün olan.

mütenazzır متنظر (a.s.) : düşünerek dikkatle bakan, dikkatle bakarak düşünen.

mütenazzır-âne متنظرانه (a.f.zf.) : dikkatle bakıp düşünerek.

mütenazzif متنظف (a.s.) : tenazzuf eden, temizlenen, paklanan [maddeten].

mütenebbî متنبى (a.s. nebe'den) : **1.** nübüvvet iddiâsında bulunan, peygamberlik taslayan; yalancı peygamber. **2. h. i.** Arap şâirlerinden Ebûttayyib Ahmed.

mütenebbic متنبج (a.s.) : **hek.** üfürülmüş, şişirilmiş [vücut].

mütenebbih متنبه (a.s. nübh'den) : intibâh eden, uyanan, uyanık; uslanan, aklını başına toplayan.

mütenebbit متنبت (a.s.) : tenebbüt eden, yerden biten [ot gibi].

müteneddim متندم (a.s.c. : müteneddimîn) : teneddüm eden, nedâmet duyan, pişmân olan.

müteneddim-âne متندمانه (a.f.zf.) : nedâmetle, pişmanlıkla.

müteneddimîn متندمين (a.s. müteneddim'in c.) : nedâmet duyanlar, pişmân olanlar.

müteneffih متنفخ (a.s.) : **1.** teneffüh eden, övünen. **2.** şişmiş, kabarmış, şişen, uru olan. **3. i.** armut şeklinde çiçek kadehi.

müteneffil متنفل (a.s.) : nâfile namaz kılan.

müteneffir متنفر (a.s. nefret'den) : nefret eden, iğrenen, tiksinen.

müteneffir-âne متنفرانه (a.f.zf.) : nefret edercesine, tiksinerek, iğrenç.

müteneffis متنفس (a.s. nefes'ten) : **1.** teneffüs eden, nefes, soluk alan, soluyan. **2.** yorgunluk alan, dinlenen.

müteneffiz متنفذ (a.s. nüfûz'dan. c. : müteneffizân) : nüfuzlu, sözü geçen [kimse]. (bkz : nâfiz).

müteneffizân متنفذان (a.s. müteneffiz'in c.) : nüfuzlu, sözü geçen, hatırlı kimseler.

mütenekkıd متنقد (a.s.). (bkz : münekkıd).

mütenekkir متنكر (a.s. nekre'den) : tenekkür eden, kıyâfet değiştiren, tanınmayacak kılığa giren; [takma bir adla] kendini tanıtmak istemeyen.

mütenekkir-âne متنكرانه (a.f.zf.) : mütenekkire, kıyâfet değiştirip kendini tanıtmayana yakışır sûrette.

mütenekkis متنكس (a.s.) : tenekküs eden, başaşağı olan, ters dönen [kimse, canbaz].

mütenemmil متنمل (a.s.) : karınca gibi kaynaşan.

mütenemmir متنمر (a.s.) : **1.** tenemmür eden, kaplanlaşan, kaplan huylu olan. **2.** sert bir dille korkutan.

mütenemmir-âne متنمرانه (a.f.zf.) : **1.** kaplanlaşarak. **2.** sert bir dille korkutarak.

mütenessic متنسج (a.s. necs'den) : **1.** tenessüceden, dokunan, örülen. **2.** kumaş, zar, perde gibi tel tel örülmüş, dokunmuş şey.

mütenessik متنسق (a.s. nask'dan) : tenessuk eden, yeknesak, biteviye olan.

mütenessik متنسك (a.i.) : kulluk eden.

mütenessim متنسم (a.s. nesim'den) : tenessüm eden, rüzgâr koklayan, rüzgâr kokusu alan.

mütenessim-âne متنسمانه (a.f.zf.) : rüzgâr koklayarak, rüzgâr kokusu alarak.

mütenessir متنشر (a.s. nesr'den) : tenessür eden, saçılan.

müteneşşıt متنشط (a.s.) : neşat (sevinç, neş'e) elde eden.

müteneşşib متنشب (a.s.) : teneşşübeden, bir şeye ilişip tutulan.

müteneşşif متنشف (a.s.) : teneşşüfeden, suyu, rutûbeti çeken, emen; **kim.** hidroskobik.

müteneşşir متنشر (a.s.) : intişar eden, dağılan, yayılan. (bkz : münteşir).

mütenevvi', mütenevvia متنوعه ، متنوع (a.s. nev'den) : tenevvü' eden, nevîlenen; türlü, çeşitli, çeşit çeşit değişik. (bkz : gûnâgûn). **Mesâil-i mütenevvia** : değişik işler. **Nebâtât-ı mütenevvia** : türlü türlü nebatlar (*bitkiler).

mütenevvih متنوح (a.s. nevha'dan) : tenevvüh eden, feryâdeden; ağlayan.

mütenevvih-âne متنوحانه (a.f.zf.) : haykırarak ağlarcasına.

mütenevvim متنوم (a.s. nevm'den) : uyuklayan, uyuyan; rüyâ gören.

mütenevvir متنور (a.s. nûr'dan) : tenevvür eden, nurlanan, parlayan.

mütenezzih متنزه (a.s.c. : mütenezzihât) : **1.** tenezzüh eden, gezintiye çıkan, gezip eğlenen. **2.** temize çıkan, aklanan.

mütenezzih-âne متنزهانه (a.f.zf.) : mütenezzihcesine.

mütenezzihât متنزهات (a.s.) : **1.** tenezzühe, gezintiye çıkanlar. (bkz : mütenezzihîn). **2.** temize çıkanlar, aklananlar.

mütenezzihîn متنزهين (a.s. mütenezzih'in c.) : gezintiye çıkanlar. (bkz : mütenezzihât').

mütenezzil متنزل (a.s. nüzûl'den. c. : mütenezzilîn) : **1.** tenezzül eden, aşağı inen; alçalan. **2.** gönül alçaklığı gösteren, alçak gönüllü. (bkz : mütevâzı').

mütenezzil-âne متنزلانه (a.f.zf.) : mütenezzil olana, alçalana yaraşır yolda.

mütenezzilen متنزلاً (a.zf.) : tenezzül ederek, alçalarak.

mütenezzilîn متنزلين (a.s. mütenezzil'in c.). (bkz : mütenezzil).

müterabbıs متربص (a.s.) : tarabbus eden, bekleyen.

müterabbi' متربع (a.s.) : bağdaş kurup oturmuş.

müterâdif, müterâdife مترادفه ، مترادف (a.i. ridf'den) : **1.** terâdüf eden, birbirine tâbî bağlı olan; birinin ardı sıra giden. **2. gr.** yazılışı ayrı, mânâsı bir olan [kelime], *eşanlamlı, *anlamdaş, **fr. synonyme. Elfâz-ı müterâdife** : *eşanlamlı kelimeler; [esed, şîr, gazanfer, haydar... gibi]. (bkz : mürâdif).

müterâfık مترافق (a.s.) : **1.** refâkat, arkadaşlık eden, berâber bulunan. **2.** karışık, karışmış, bir arada.

müterâfik kusûr : zarar verici olayın biraz daha artmasına yol açan kusur.

müterâfi' مترافع (a.s. ref'den) : mürâfaaya giden, duruşma için hâkime giden.

müterâfika مترافقه (a.s.) : ["müterâfık" ın müen.]. (bkz : müterâfık).

müterahhil, müterahhile مترحله ، مترحل (a.s.) : terahhül eden, göç eden, bir yerden bir yere göçen. **Kavâfil-i müterahhile** : göç eden kafileler.

müterahhim مترحم (a.s. rahm'den) : merhamet eden, acıyan.

müterahhim-âne مترحمانه (a.f.zf.) : merhamet ederek, acıyarak.

müterahhir مترخر (a.s.) : deniz gibi dolup taşan; dolup taşan.

müterâhi متراحي (a.s. rahvet'den) : terâhî eden, geri çekilen, ağır davranan, yavaş hareket eden.

mütera'id مترعد (a.s.) : irtiâdeden, titreyen.

müterâkib متراكب (a.s. rükûb'dan) : **1.** kiremit gibi bir biri üstüne binmiş olan. **2. ed.** eski Arap aruzunda kullanılan beş kafiye türünden biri.

müterâkim, müterâkime متراكم ، متراكمه (a.s. rekm'den) : terâküm eden, biriken, birikmiş, toplanmış, yığılmış. **Evrâk-ı müterâkime** : birikmiş evrak. **Nukud-ı müterâkime** : birikmiş paralar.

müterakkıb مترقب (a.s. rükub'dan) : terakkubeden, bekleyen, gözleyen, uman.

müterakkıben مترقباً (a.zf. rükub'dan) : bekleyerek, gözleyerek, umarak.

müterakkib dikkat : psik. kollayıcı dikkat, **fr. attention expectante.**

müterakkıs مترقص (a.s.) : bir düziye yukarı çıkıp aşağı inen, bir düziye sallanıp raks ve hareket eden.

müterakkı-yâne مترقیانه (a.f.zf.) : terakki edene, ilerileyene yaraşır yolda.

müterakkî, müterakkiye مترقی ، مترقیه (a.s. raky'den) : terakkî eden, ilerileyen, ileri, ilerilemiş. **Milel-i müterakkiye :** ileri milletler.

müterâsıf متراصف (a.s.) : terâsuf eden, saf sûretinde birbirine yanaşıp sıkışmış olan.

müterâsil متراسل (a.s.) : terâsül eden, haberleşen, mektuplaşan.

müterassıd مترصد (a.s. rasad'dan) : tarassudeden, dikkatle gözeten, bekleyen, kollayan.

müterassıdîn مترصدین (a.s. müterassıd'ın c.) : tarassudedenler, dikkatle gözetenler, bekleyenler, kollayanlar.

müterâzî متراضی (a.s. rızâ'dan) : karşılıklı olarak birbirinden râzı ve hoşnut olan.

mütercem مترجم (a.s. ve i. terceme'den) : tercüme olunmuş, bir dilden başka bir dile çevrilmiş.

müterceme مترجمه (a.s. terceme'den) : ["mütercem" in müen.]. (bkz : mütercem).

mütercim مترجم (a.s. ve i. terceme'den. c. : mütercimîn) : tercüme eden, bir dilden başka bir dile çeviren [yazı ile].

mütercimîn مترجمین (a.s. ve i. mütercim'in c.) : tercüme edenler, bir dilden başka bir dile çevirenler [yazı ile].

müterecci مترجی (a.s. recâ'dan) : **1.** ümîdeden, uman. **2.** yalvaran.

müteredd î متردی (a.s. redy ve redeyân'dan) : soysuzlaşmış.

müteredd id متردد (a.s. redd'den) : **1.** bir yere gidip gelen. **2. mec.** tereddüdeden, karar veremeyen, kararsız, ikircimli.

müteredd id-âne متردداne (a.f.zf.) : **1.** bir yere gidip gelerek. **2. mec.** tereddüderek, kararsızlıkla.

müteredd idîn متردین (a.s. müteredd id'in c.) : **1.** bir yere gidip gelenler. **2.** tereddüdedenler, karar veremeyenler, kararsızlar.

müteredd iyye متردیه (a.s. redy ve redeyân'dan) : ["müteredd î"nin müen.]. (bkz : müteredd î).

müterefi' î مترفع (a.s. ref'den) : **1.** tereffu' eden, yukarı kalkan, yükselen. **2.** ululuk gösteren.

müterefh مترفه (a.s. refh'den) : refah bulan, rahat ve bolluk içinde yaşayan.

müterefh-âne مترفهانه (a.f.zf.) : refah bulana, rahat ve bolluk içinde yaşayana yaraşır yolda.

müterefhe مترفهه (a.s. refh'den) : ["müterefh" in müen.]. (bkz : müterefh).

müterefhîn مترفهین (a.s. müterefh'in c.) : refah bulanlar, rahat ve bolluk içinde yaşayanlar.

müterefik مترفق (a.s.c. : müterefikîn) : teraffuk eden, sükûnetle, yumuşaklıkla davranan.

müterefik-âne مترفقانه (a.f.zf.) : sükûnetle, yumuşaklıkla davranana yaraşır sûrette.

müterefikîn مترفقین (a.s. müterefik'in c.) : teraffuk edenler, sükûnetle, yumuşaklıkla davrananlar.

müterehhib مترهب (a.s. reheb'den. c. : müterehhibîn) : terehhübeden, râhip olan, râhip gibi ibâdetle meşgul bulunan.

müterehhib-âne مترهبانه (a.f.zf.) : râhip gibi ibâdetle meşgul olarak.

müterehhibîn مترهبین (a.s. müterehhib'in c.) : râhip gibi ibâdetle meşgul olanlar.

müterekkib مترکب (a.s. rükûb'dan) : terekkübetmiş, bir şey başka bir şeyle birleşmiş. (bkz : müteşekkil).

müterekkin مترکن (a.s.) : **1.** terekkün eden, erkândan olan. **2.** ma'nen kuvvet bulan.

müteremrim مترمرم (a.s.c. : müteremrimîn) : teremrüm eden, bir şey söyleyecekmiş gibi davrandığı halde susan.

müteremrimîn مترمرمين (a.s. müteremrim'in c.) : teremrüm edenler, bir şey söyleyecekmiş gibi davrandığı halde susanlar.

müteremrin-âne مترمرمانه (a.f.zf.) : müteremrimcesine, bir şey söyleyecekmiş gibi davrandığı halde susana yakışır yolda.

müterennih مترنح (a.s.) : sarhoşluktan veyâ başka bir hâlinden dolayı iki tarafa sallanarak yürüyen.

müterennih-âne مترنحانه (a.f.zf.) : sarhoşluktan veyâ başka bir hâlinden dolayı iki tarafa sallanarak yürüyene yaraşır yolda, böyle yürüyerek.

müterennim مترنم (a.s. renîm'den. c. : müterennimîn) : terennüm eden, güzel sesle yavaş yavaş şarkı söyleyen. (bkz : müteganni).

müterennim-âne مترنمانه (a.f.zf.) : terennüm edene, şarkı söyleyene yakışır sûrette, şarkı söyleyerek.

müterennimîn مترنمين (a.s. müterennim'in c.) : terennüm edenler, güzel sesle yavaş yavaş şarkı söyleyenler.

müteressib مترسب (a.s. rüsûb'dan) : teressübeden, dibe çöken, durulan, tortulanan.

müteressim مترسم (a.s. resm'den) : teressüm eden, resmeyleyen.

mütereşşif مترشف (a.s.) : irtişâf eden, emerek azar azar içen.

mütereşşih مترشح (a.s. reşh'den) : **1.** tereşşüh eden, ter gibi sızan, terleyen. **2. mec.** işitilen. (bkz : mesmû').

müterettib مترتب (a.s. retb ve rütbe'den) : **1.** sıralanmış. **2.** âit olan, ... üstüne düşen. **3.** îcâbeden, gereken. **4.** meydana gelen, dolayı.

müterevvih مترو ح (a.s.) : terevvüh eden, bir şeyden râyiha, koku alan, kokulanan. (bkz : müteşemmim).

mütesabbır متصبر (a.s.) : sabreden.

mütesabbî متصبى (a.s.) : sabîleşen, çocuk tavrı takınan, çocuklaşan.

mütesabbi-yâne متصبيانه (a.f.zf.) : çocuklaşarak, çocuk tavrı takınarak.

mütesâbık متسابق (a.s.) : musâbaka yapan, birbirini yarışta geçmeğe çalışan, birbiriyle yarışan.

mütesâbî متصابى (a.s.) : tesâbî eden, bir kadına, aşkından, sevgisinden bahseden.

mütesâbi-yâne متصابيانه (a.f.zf.) : aşkından, sevgisinden bahsederek [bir kadına].

mütesâdif متصادف (a.s. tesâdüf'den. c. : mütesâdifîn) : tesâdüfeden, rast gelen. (bkz : mütesâdim).

mütesâdifîn متصادفين (a.s. mütesâdif'in c.) : tesâdüf edenler, rastgelenler.

mütesâdim متصادم (a.s. sadme'den) : tesâdüm eden, birbirine çarpan, birbiriyle çarpışan.

mütesâfih متصافح (a.s.) : musâfaha eden, selâm ve dostluk için elele veren.

mütesâgır متصاغر (a.s.) : tesâgur eden, küçük görünen, küçülen.

mütesahhin متسخن (a.s.) : tesahhun eden, ısınan, kızan.

mütesâhib متصاحب (a.s. sahâbe'den. c. : mütesâhibîn) : tesâhübeden, sâhip çıkan, arka olan.

mütesâhibîn متصاحبين (a.s. mütesâhib'in c.) : tesâhübedenler, sâhip çıkanlar, arka olanlar.

mütesâhil متساهل (a.s.c. : mütesâhilîn) : tesâhül eden, yumuşak muâmelede bulunan.

mütesâhil-âne متساهلانه (a.f.zf.) : tesâhül edene, yumuşak muâmelede bulunana yakışır sûrette, böyle muâmele ederek.

mütesâhilîn متساهلين (a.s. mütesâhil'in c.) : tesâhül edenler, yumuşak muâmelede bulunanlar.

mütesa'ib متصعب (a.s.) : güç olan, güçleşen.

mütesâib متثائب (a.s.) : tesâübeden, esneyen.

mütesa'id متصعد (a.s.). (bkz : mütesâid). yukarı çıkan, yükselen.

mütesâid متصاعد (a.s. suûd'dan) : suûdeden, yukarı çıkan, yükselen, ağan. (bkz : mütesa'id).

mütesâil متسائل (a.s.) : tese'ül eden, dilenen, dilenci.

mütesâkıl متثاقل (a.s.) : 1. tesâkul eden, üşenip ağırlaşan. 2. savaşa girmeye teşvîk edilmiş iken oyalanıp kalan.

mütesâkıt متساقط (a.s.) : birbiri ardınca dökülüp düşen. **Katarât-ı mütesâkıta** : birbiri arkasından dökülen damlalar.

mütesakkıb متثقب (a.s.) : tesakkubeden, deliklenen, delinen.

mütesâlib, mütesâlibe متصالبه ، متصالب (a.s. salb'den) : çapraz, haçvâri, **fr. crucial.**

mütesâlif متسالف (a.s.) : birbiriyle bacanak olan.

mütesâlih متصالح (a.s. sulh'den) : tesâlüh eden, sulh yapan.

mütesâlih متصالخ (a.s.) : tesâlüh eden, sağır gibi görünen, sağırlık gösteren.

mütesâlihîn متصالخين (a.s. mütesâlih'in c.) : tesâlüh edenler, sağır gibi görünenler, sağırlık gösterenler.

mütesâlik متسالق (a.s.) : 1. tırmanıcı, tırmanan. 2. uçucu, uçan. (bkz : tâir, tayyâr).

mütesallik متسلق (a.s.) : **bot.** etrâfındaki şeylere dolanarak yukarı doğru çıkan, tırmanan.

mütesallika متسلقه (a.i.) : **zool.** ayakları çengelli kuşlar [papağan, dudu... gibi].

mütesallit متسلط (a.s.c. : mütesallitîn) : tasallut eden, musallat olan, sırnaşan, peşini bırakmayan.

mütesallit-âne متسلطانه (a.f.zf.) : tasallut edercesine, musallat olarak.

mütesallitîn متسلطين (a.s. mütesallit'in c.) : tasallut edenler, musallat olanlar, sırnaşanlar, peşini bırakmayanlar.

mütesâmih متسامح (a.s.) : müsâmaha eden, göz yuman, hoş gören.

mütesânid متساند (a.s.) : dayanan, *dayanışık.

mütesâri' متسارع (a.s.) : çabucak.

mütesâriü'l-fesâd : çabucak bozulan şeyler. [et, balık, tâze sebze ve meyvalar gibi].

mütesâvî متساوى (a.s. seviyy'den) : birbirine müsâvî (*eşit), eş olan.

mütesâvi'l-ehdâb : **zool.** *terliksi hayvanı, **fr. paramécie.**

mütesâvi'l-ercâl : **zool.** *eşbacaklılar, **fr. isopodes.**

mütesâvi'l-harâre : **coğr.** izoterm.

mütesâvi'l-irtifâ' : **coğr.** izohips.

mütesâvi'l-matar mühnanîleri : **coğr.** *eşyağış *eğrileri, **fr. isoyètes. (courbes-).**

mütesâvi'l-umk münhanîleri : **coğr.** *eşderinlik *eğrileri, **fr. isobathes.**

mütesâvi's-sühûne : **fiz.** *eşsıcak.

mütesâvi'ş-şekl : *eşbiçimli, **fr. isomorphe.**

mütesâvi't-tazyîk : **coğr.** izobar, *eşbası.

mütesâvi't-tereffu' münhanîleri : **coğr.** *eşyükselti *eğrileri, **fr. isobases (courbes-).**

mütesâvi-terkîb : **kim.** izomerili.

mütesâvi'z-zemân zelzele münhanîleri : **coğr.** *eşdeprem *eğrileri, **fr. homoséïstes (courbes-).**

mütesâviyen متساوياً (a.zf.) : birbirine eş değerde.

mütesâyif متسايف (a.s.) : tesâyüf eden birbirine kılınçla vuran.

mütesebbib متسبب (a.s.) : tesebbübeden, sebebolan, bir şeyin olmasına yol açan.

mütesebbit متثبت (a.s.) : sebat eden, sebat gösteren, dayanan.

müteseccid متسجد (a.s.) : secde eden, secdeye kapanan.

müteseffih متسفه (a.s.) : teseffüh eden, sefih, zevk ve eğlenceye düşkün.

müteseffil متسفل (a.s.c. : müteseffilîn) : teseffül eden, sefîl, aşağı, bayağı olan, bayağılaşan.

müteseffil-âne متسفلانه (a.f.zf.) : sefil, aşağı, bayağı olana yaraşır yolda, bayağılaşırcasına.

müteseffilîn متسفلين (a.s. müteseffil'in c.) : teseffül edenler, sefil, aşağı, bayağı olanlar, bayağılaşanlar.

müteseh̲hir متسهر (a.s.c. : mütesehhirîn) : gece uyayamayıp sabahlayan. **Âşık-ı müteseh̲hir** : uyuyamayan âşık.

müteseh̲hir-âne متسهرانه (a.f.zf.) : gece uyuyamayarak, sabahlayarak.

mütesehhirîn متسهرين (a.s. mütesehhir'in c.) : gece uyumayıp sabahlayanlar.

mütese'il متسأل (a.s. su'al'den) : tesâül eden, dilenen, dilenci.

mütese'il-âne متسألانه (a.f.zf.) : dilencicesine, dilenerek.

mütese'ilîn متسألين (a.s. mütese'il'in c.) : tesâül edenler, dilenenler, dilenciler.

mütesekkin متسكن (a.s.) : **1.** sükûnet bulan, yatışan. **2.** teskîn edici, yatıştırıcı. (bkz : müsekkin).

mütesekkir متسكر (a.s.) : tesekkür eden, sarhoş olan.

müteselli متسلى (a.s. sülvân'dan) : tesellî bulan, avunan, acıyı, kederi unutur gibi olan.

mütesellib متسلب (a.s.) : tesellübeden, kocasının ölümü dolayısıyla siyah giyip yas tutan.

mütesellih, müteselliha متسلح ، متسلحه (a.s.c. : mütesellihîn) : silâh kuşanan, silâhlanan. **Cüyûş-i müteselliha** : silâhlı askerler.

mütesellihîn متسلحين (a.s. mütesellih'in c.) : silâh kuşananlar, silâhlananlar.

mütesellika متصلقه (a.i.) : **zool.** *tırmananlar, tırmanıcı kuşlar, **fr. grimpeurs.**

mütesellim متسلم (a.s. selm'den) : **1.** teslim eden, teslîm edileni alan. **2. i.** vergi tahsîldarı. **3. i.** [eskiden mülkî teşkîlâtta] kaymakam.

mütesselli-yâne متسلیانه (a.f.zf.) : tesellî bulmuşçasına, avunurcasına, avunarak.

müteselliyye متسليه (a.s. sülvân'dan) : ["müteselli"nin müen.]. (bkz : müteselli).

müteselsil, müteselsile متسلسل ، متسلسله (a.s. silsile'den) : teselsül eden, zincir gibi birbirine bağlı olan, zincirleme, zincirleme giden. **Cibâl-i müteselsile** : sıradağlar.

müteselsilen متسلسلاً (a.zf.) : sıra ile, birbiri peşi sıra.

mütesemmî متسمى (a.s.) : müsemmâ olan, bir ad ile adlanan.

mütesemmim متسمم (a.s. semm'den) : tesemmüm eden, zehirlenen.

mütesemmime متسممه (a.s. semm'den) : ["mütesemmim" in müen.]. (bkz : mütesemmim).

mütesemmin متسمن (a.s.) : tesemmün eden, semen kazanan, semiren.

mütesennih متسنه (a.s.) : tesennüh eden, küflenen, küflü.

müteserri' متسرع (a.s. sür'at'den) : teserrü' eden, sür'at gösteren, koşan.

müteserrî متسرى (a.s.) : teserrî eden, odalık edinen.

mütesettir متستر (a.s. setr'den) : tesettür eden, örtünen, gizlenen.

mütesevvî متسوى (a.s. sivâ'dan) : tesevvî eden, düzlenen, düz olan.

mütesevvib متثوب (a.s. sevâb'dan) : **1.** sevap kazanan. **2.** farzdan sonra nâfile namaz kılan.

mütesevvik متسوك (a.s.) : misvak kullanan.

müteseyyib متثيب (a.s.) : teseyyübeden, dul kalan kadın. (bkz : seyyibe).

müteseyyib متسيب (a.s. teseyyüb'den. c. : müteseyyibîn) : teseyyübeden, kayıtsız davranan, aldırış etmeyen.

müteseyyib-âne متسيبانه (a.f.zf.) : teseyyübeden, kayıtsız davranana, aldırış etmeyene yaraşır yolda, kayıtsız davranarak, aldırış etmeyerek.

müteseyyibîn متسيبين (a.s. müteseyyib'in c.) : teseyyübedenler, kayıtsız davrananlar, aldırış etmeyenler.

müteseyyid متسيد (a.s. seyyid'den) : seyyidlik taslayan, seyyid olmadığı halde kendini seyyid gibi gösteren.

mütessâ' متساع (a.i.) : **ed.** her kıt'ası dokuz mısradan meydana gelen manzûme.

müteşâbih متشابه (a.s. şebeh ve şibh'den. c. : müteşâbihât) : **1.** teşâbüh eden, birbirine benzeyen. **2.** Kur'ân-ı Kerîm'in mecâzî mânâya elverişli âyeti. (bkz : muhkem).

müteşâbihât متشابهات (a.i. müteşâbih'in c.) : **1.** birbirine benzeyenler. **2.** Kur'ân-ı Kerîm'in mecâzî mânâya elverişli âyetleri. (bkz : muhkemât).

müteşâbihe متشابهه (a.s. şebeh ve şibh'den) : ["müteşâbih" in müen.]. (bkz : müteşâbih).

müteşâbihen متشابهاً (a.zf.) : birbirine benzeyerek.

müteşâbihen mevzû' : **geo.** homolog.

müteşâcir متشاجر (a.s. şecer'den. c. : müteşâcirîn) : teşâcür eden, ağaçla, sopa ile birbirine vuran.

müteşâcir-âne متشاجرانه (a.f.zf.) : ağaçla sopa ile birbirine vururcasına.

müteşâcirîn متشاجرين (a.s. müteşâcir'in c.) : teşâcür edenler, ağaçla, sopa ile birbirine vuranlar.

müteşaddık متشدق (a.s.) : **1.** avurt çatlatarak konuşan. **2.** ıstılahlı konuşan.

müteşahhıs متشخص (a.s. şahs'dan) : **1.** teşahhus eden, şahıslanan, gözle görünür hâle gelen. **2.** şahsını tanıyan. **3.** şahsı farkedilmiş olan.

müteşa'ib متشعب (a.s. şa'b'dan) : **1.** teşâ'ubeden, şûbelenen, dallanan, kollara ayrılan. **2.** çatallı, dallı budaklı. **3.biy.** dallı, **fr. ramifié.**

müteşa'ir متشعر (a.s. şaar'dan) : saçlı, kıllı, kılı çok olan.

müteşâir متشاعر (a.s. şi'r'den : c. : müteşâirîn) : şâirlik taslayan, tavuk pazarı şâiri.

müteşâir-âne متشاعرانه (a.f.zf.) : şâirlik taslayana yaraşır yolda, tavuk pazarı şâirlerine yaraşırcasına.

müteşâirîn متشاعرين (a.s. müteşâir'in c.) : şâirlik taslayanlar, tavuk pazarı şâirleri.

müteşâiriyyet متشاعريت (a.i.) : şâirlik taslama, tavuk pazarı şâirliği.

müteşâkî متشاكي (a.s.) : hallerinden şikâyet edenlerden herbiri [birbirine-].

müteşâkil متشاكل (a.s. şekl'den) : **1.** bir şekilde olan, şekli birbirine benzeyenlerden herbiri. **2. ed.** aruz bahirlerinden, fâilâtün mefâîlün mefâîlün vezni.

müteşakkıf متشقف (a.s.) : **1.** tesakkuf eden, bir Hıristiyan papazlığı takınan; papaz olan. **2.** tavanlanan, tavan olan.

müteşârik متشارك (a.s. şirk ve şirket'den) : müşârekette bulunan, birbiriyle ortak olan.

müteşa'şı' متشعشع (a.s. şa'şaa'dan) : **1.** teşa'şu' eden, şa'şaalanan, parıldayan. **2.** gösterişli.

müteşâtim متشاتم (a.s.) : teşâtüm eden, sövüşen, birbirine söven.

müteşâtime متشاتمه (a.s.) : ["müteşatim" in müen.]. (bkz : müteşâtim).

müteşâvir متشاور (a.s.) : teşâvür eden, danışan [birbirine].

müteşebbek متشبك (a.s. şebk'den) : ağ gibi birbirine geçen.

müteşebbih متشبه (a.s. şebeh ve şibh'den. c. : müteşebbihîn) : teşebbüh eden, benzeyen, andıran.

müteşebbih-âne متشبهانه (a.f.zf.) : teşebbüh edene, benzeyene, andırana yakışır yolda.

müteşebbihîn متشبهين (a.s. müteşebbih'in c.) : teşebbüh edenler, benzeyenler, andıranlar.

müteşebbik متشبك (a.s.) : teşebbük eden, şebeke şeklinde bulunan, ağ gibi birbirine geçen.

müteşebbis متشبث (a.s. şebes'den. c. : müteşebbisîn) : teşebbüs eden, bir işe girişen.

müteşebbis-âne متشبثانه (a.f.zf.) : teşebbüs ederek, bir işe girişerek.

müteşebbise متشبثه (a.s. şebes'den) : ["müteşebbis" in müen.]. (bkz : müteşebbis).

müteşebbisîn متشبثين (a.s. müteşebbis'in c.) : teşebbüste bulunanlar, bir işe girişenler.

müteşecci' متشجع (a.s.c. : müteşecciîn) : şeci', yiğit, yürekli gibi görünen. (bkz : müteşessir).

müteşecci-âne متشجعانه (a.f.zf.) : yiğit, yürekli olana yaraşır yolda.

müteşecciîn متشجعين (a.s.c. : müteşecci'in c.) : şeci', yiğit, yürekli gibi görünenler.

müteşeccir متشجر (a.s.) : ağaçlanan kaba ot.

müteşeddid متشدد (a.s. şiddet'den) : **1.** şiddetlenen, hızlanan. **2.** katılaşmış, sertleşmiş olan. **3.** işini sert ve hiddetli tutan.

müteşeddide متشدده (a.s. şiddet'den) : ["müteşeddid" in müen.]. (bkz : müteşeddid).

müteşeddik متشدق (a.s.c. : müteşeddikîn) : teşedduk eden, söz ebeliği eden.

müteşeddik-âne متشدقانه (a.f.zf.) : müteşeddikcesine, söz ebeliği edercesine.

müteşeddikîn متشدقين (a.s. müteşeddikin c.) : teşedduk edenler, söz ebeliği edenler.

müteşeffî متشفى (a.s. şifâ'dan) : **1.** şifâ bulan, iyileşen. **2.** öcünü alarak yüreği rahat eden.

müteşehhî متشهى (a.s.) : iştahlanan, iştahlı.

müteşehhib متشهب (a.i.) : **fiz., kim.** akkor.

müteşehhid متشهد (a.s. şehâdet'den) : namazın ka'delerinde "ettehiyyâtü" duâsını okuyan.

müteşe'im متشأم (a.s. şeamet'den) : teşe'üm eden, uğursuz sayan, üzerine uğursuzluk geliyor gibi sanan.

müteşekkî متشكى (a.s. şekvâ'dan) : şikâyette bulunan, şikâyetçi, sızlanan. (bkz : müştekî).

müteşekkik متشكك (a.s.) : şek ve şüphede kalan, şüpheden kurtulamayan.

müteşekkil متشكل (a.s. şekl'den) : **1.** teşekkül etmiş, şekillenmiş, şekillenen. **2.** meydana gelmiş, kurulmuş, olmuş, olma.

müteşekkir متشكر (a.s. şükr'den) : teşekkür eden, iyilik bilen, iyiliğe karşı nâzik davranan.

müteşekkir-âne متشكرانه (a.f.zf.) : teşekkürle, iyilikbilirlikle, iyiliğe karşı nâzik davranışla.

müteşekkire متشكره (a.s. şükr'den) : ["müteşekkir" in müen.]. (bkz : müteşekkir).

müteşelşil متشلشل (a.s.) : teşelşül eden, şarıl şarıl akıp çağlayan.

müteşemmil متشمل (a.s.) : teşemmül eden, ihrâma bürünen.

müteşemmim متشمم (a.s. şemm'den) : teşemmüm eden, koklayan. (bkz : müterevvih).

müteşemmir متشمر (a.s. şemer'den) : teşemmür eden, işe hazırlanan, kollarını sıvayan.

müteşemmis متشمس (a.s. şems'den) : teşemmüs eden, güneşe çıkan, güneşlenen.

müteşennic متشنج (a.s. şenc'den) : **1.** teşennüc eden, buruşan. **2.** azan [yara]. **3. hek.** büzülen, daralan, kasılan, spazm yapan [adale, sinir].

müteşennif متشنف (a.s.) : teşennüf eden, küpe takınan.

müteşerri' متشرع (a.s. şer'den) : **1.** teşerru' eden, şerîat işleriyle uğraşan. **2.** şerîat ve fıkıh işlerinde geniş bilgisi olan.

müteşerri-âne متشرعانه (a.f.zf.) : şerîat işleriyle uğraşana ve bu yolda geniş bilgisi olana yakışır yolda.

müteşerrif متشرف (a.s.) : teşerrüf eden, şereflenen, şeref duyan.

müteşettî متشتى (a.s.) : teşettî eden, bir yerde kışlayan, kışı geçiren.

müteşettit, müteşettite متشتت ، متشتته (a.s. şetat'dan) : teşettüt eden, dağılan, karışan, perîşân olan. **Ârâ-yi müteşettite** : dağılan reyler.

müteşevvik متشوق (a.s. şevk'den. c. : müteşevvikîn) : teşevvuk eden, çok istekli. (bkz : hâhiş-kâr).

müteşevvik-âne متشوقانه (a.f.zf.) : teşevvuk edene, çok istekli olana yaraşır yolda.

müteşevvikîn متشوقين (a.s. müteşevvik'in c.) : teşevvuk edenler, çok istekliler.

müteşevviş متشوش (a.s. teşevvüş'den) : teşevvüş eden, karmakarışık, anlaşılmaz, içinden çıkılmaz. **Umûr-ı müteşevvişe** : karmakarışık işler.

müteşeytın متشيطن (a.s.) : şeytanlık eden, şeytanca hareketlerde bulunan.

müteşeyyi' متشيع (a.s. ve i.) : şîâ'dan c. : müteşeyyiîn) : teşeyyü' eden, Şîî mezhebine girmiş olan, Şîî, Şîîlik taslayan.

müteşeyyid متشيد (a.s.) : teşeyyüdeden, yükselten, sağlamlaştıran.

müteşeyyide متشيده (a.s.) : ["müteşeyyid" in müen.]. (bkz : müteşeyyid).

müteşeyyih متشيخ (a.s.) : teşeyyüh eden, şeyh gibi görünen, şeyh tavrı takınan, sahte şeyh veyâ ihtiyar.

müteşeyyiîn متشيعين (a.s.i. müteşeyyi'in c.) : teşeyyü' edenler, Şîî mezhebine girmiş olanlar, Şîîler; Şîîlik taslayanlar.

mütetabbı' متطبع (a.i. tab'dan) : tatabbu eden, tabîatlenen.

mütetabbib متطبب (a.s. ve i.). (bkz : mutatabbib).

mütetâbi', mütetâbia متتابعه ، متتابع (a.s. teba'dan) : tetâbu' eden, birbiri ardınca gelen, peyderpey olan. (bkz : mütetâlî, mütevâlî). **İzâfât-i mütetâbis** : arka arkaya sıralanan izâfetler. (bkz : tetâbu-i izâfat).

mütetâbian متتابعاً (a.zf.) : birbiri ardınca.

mütetâbi'ü'l-vürûd متتابع الورود (a.b.s.) : ardı arkası kesilmeyen.

mütetahhir متطهر (a.s. tahâret, tuhr ve tuhur'den) : tetahhur eden, temizlenen [maddî, mânevî].

mütetâlî متتالی (a.s.) : birbiri ardınca giden. (bkz : mütetâbi').

mütetâvil متطاول (a.s. tûl'den) : uzayan; birbiri ardınca uzanan.

mütetayyib متطيب (a.s. tayb, tayyib'den) : tetayyüb eden, güzel kokulu şey sürünen.

mütetayyir متطير (a.s. tayr'dan. c. : mütetayyirîn) : tetayyur eden, uğursuz sayan; üzerine uğursuzluk geliyormuş gibi bir hisse kapılan.

mütetayyir-âne متطيرانه (a.zf. tayr'dan) : üzerine uğursuzluk geliyormuş gibi bir hisse kapılarak.

mütetayyirîn متطيرين (a.s. tayr'den) : tetayyur edenler, uğursuz sayanlar; üzerine uğursuzluk geliyormuş gibi bir hisse kapılanlar.

mütetebbi' متتبع (a.s. tib'den) : tetebbu' eden, dikkatle araştıran.

mütetevvec متتوج (a.s. tâc'dan) : taç giydirilmiş.

mütetevvic متتوج (a.s. tâc'dan) : **1.** taç giymiş, taçlı. **2. bot.** *taçyapraklı.

mütevâcid متواجد (a.s.) : sahte, yapma olarak vecde gelen.

mütevâcih متواجه (a.s.) : yüzleşen, yüz yüze gelen.

mütevâcihen متواجهاً (a.zf.) : yüz yüze gelerek; karşılaşarak, karşı karşıya.

mütevâdd متواد (a.s.) : birbirine sevgi gösteren.

mütevâdi' متوادع (a.s.) : tevâdu' eden, düşmanlığı bırakarak barışan.

mütevâfık متوافق (a.s. vefk'den) : **1.** tevâfuk eden, birbirine uygun; uyan, uygun olan. **2. mat.** *yöndeş.

mütevâfıka متوافقه (a.s. vefk'den) : ["mütevâfık" ın müen.]. (bkz : mütevâfık).

mütevâfık tetâbuk : **jeol.** *uyumlu *katlaşma. **fr. stratification concordante.**

mütevâfık zâviyeler : **geo.** *yöndeş *açılar, **fr. angles correspondants.**

mütevâfir, mütevâfire متوافره ، متوافر (a.s. vüfûr'dan) : tevâfür eden, çoğalan, bollanan. **Mâ-i-mütevâfire** : çoğalan, bollanan su.

mütevaggıl متوغل (a.s. vügul'den. c. : mütevaggılîn) : tevaggul eden, çok meşgul olan, fazla uğraşan; bir şeyin ilerisine, derinliğine varan.

mütevaggılîn متوغلين (a.s. mütevaggıl'ın c.) : tevaggul edenler, çok meşgul olanlar, fazla uğraşanlar; bir şeyin ilerisine, derinliğine varanlar.

mütevahhid متوحد (a.s. vahdet'den). (bkz : müteferrid).

mütevahhiş متوحش (a.s. vahş'den) : tevahhuş eden, korkan, ürken, ürkek, yadırgayan.

mütevahhiş-âne متوحشانه (a.f.zf.) : tevahhuş ederek, korkarak, ürken, yadırgayarak.

mütevâid متواعد (a.s. va'd'den. c. : mütevâidîn) : vaidleşen, sözleşen, birbirine söz veren.

mütevâidîn متواعدين (a.s. mütevâid'in c.) : vaidleşenler, sözleşenler, birbirine söz verenler.

mütevâkil متواكل (a.s.) : birbirini vekil eden.

mütevakkı' متوقع (a.s. vak'dan) : tevakku' eden, medet eyleyen, bekleyen, uman.

mütevakkı-âne متوقعانه (a.f.zf.) : mütevakki olana, ümîd edene yakışacak sûrette.

mütevakkıd متوقد (a.s.) : tevakkudeden, tutuşup yanan. **Âteş-i mütevakkıd** : tutuşan, yanan ateş.

mütevakkıf متوقف (a.s. vukûf'dan) : **1.** tevakkuf eden, duran, bekleyen, eğlenen. **2.** bir şeye bağlı olan, ancak onunla olabilen. (bkz : vâbeste).

mütevakkır متوقر (a.s. vakar'dan. c. : mütevakkırîn) : vakarlanan, onurlanan.

mütevakkırîn متوقرين (a.s. mütevakkır'ın c.) : vakarlananlar, onurlananlar.

mütevakkî متوقي (a.s. vikaye'den) : tevakkî eden, kendini gözeten, sakınan, çekinen.

mütevâlî متوالي (a.s. vely'den) : tevâlî eden, birbiri ardınca giden; art arda gelen, üstüste, bir düziye olan.

mütevâlid متوالد (a.s. vâlide'den) : birbirinden doğup üreyen. (bkz : mütenâsil).

mütevâliye متواليه (a.i.) : **1. mat.** sıra. **2.** ["mütevâlî" nin müen.]. (bkz : mütevâlî).

mütevâliyen متواليًا (a.zf.) : art arda, üst üste, bir düziye, aralık vermeden.

mütevârî متواري (a.s. verâ'dan) : tevâri eden, gizlenen; gizli, saklı.

mütevârid, mütevâride متوارد ، متواردة (a. s. vürûd'dan) : tevârüdeden, gelen. **Mekâtîb-i mütevâride** : gelen mektuplar.

mütevâris متوارث (a.s. verâset'den) : **1.** tevârüs eden, birinden birine miras kalan. **2.** babadan oğula geçen. [maddî, mânevî].

mütevâsık متواثق (a.s.) : tevâsuk, birbirine güvenmek sûretiyle anlaşan.

mütevâsıl, mütevâsıla متواصل ، متواصلة (a.s. vasl'dan) : birbirine vâsıl olan, gelen; birbirine bitişmiş. **Hutût-ı mütevâsıla** : birbirine bitişmiş çizgiler.

mütevâsî متواصي (a.s.) : birbirine teveccüh eden, yönelen, birbirine tavsiye eden.

mütevâsib متواثب (a.s.) : birbirinin üzerine sıçrayan.

mütevassıl متوصل (a.s.) : **1.** vâsıl olan, kavuşan. **2.** münâsebet ve yakınlık kuran.

mütevaşşih متوشح (a.s.) : süslenen, takıp takıştıran.

mütevâtî متواطي (a.i.) : **1.** birbirine benzeyen. **2. fels.** *tekanlamlı, **fr. univoque.**

mütevâtir متواتي (a.s. vetr'den) : tevâtür eden, ağızdan ağıza dolaşan, halk arasında söylenilen.

mütevâtire متواتره (a.s. vetr'den) : ["mütevâtir" in müen.]. (bkz : mütevâtir).

mütevâtiren متواتراً (a.zf.) : tevâtür edilerek, ağızdan ağıza dolaşarak, halk arasında söylenerek.

mütevattın متوطن (a.s. vatan'dan) : tavattun etmiş, bir yeri vatan edinmiş, yurt tutmuş, yurtlanmış.

mütevâzı' متواضع (a.s. vaz'dan. c. : mütevâzıîn) : **1.** tevâzu eden, alçakgönüllü, kibirsiz. **2.** gösterişsiz.

mütevâzı-âne متواضعانه (a.f.zf.) : **1.** tevâzû, alçakgönüllülükle, kibirsizlikle. **2.** gösterişsiz olarak.

mütevâzıîn متواضعين (a.s. mütevâzı'ın c.) : tevâzû edenler, alçakgönüllüler, kibirsizler.

mütevâzî متوازي (a.s. vezy'den) : **1.** birbirine muvâzî (paralel) olan. **2. geo.** paralel, **fr. parallèle.**

mütevâzi'l-adlâ' : **geo.** paralelkenar, **fr. parallélogramme.**

mütevâzi'l-mustatilât : **geo.** *dikdörtgenler *prizması, **fr. parallélipipède rectangle.**

mütevâzi's-sütûh : **geo.** paralelyüz, **fr. parallélépipède. 3. ed.** vezin ve kafiye bakımından birbirine uygun seci'ler. Meselâ : **sen**[1] darülfü**nûnun**[2] bütün **fünûnuyla**[3] **mütefennin**[4] oluncaya kadar, **ben**[1] darülc**ünûnun**[2] bütün **cünûnuyla**[3] **mütecennin**[4] olacağım... gibi.

mütevâzin متوازن (a.s. vezn'den) : tevâzün eden, tartıları bir olan, ikisinin ağırlığı birbirine denk, uygun olan; denk .

mütevâzine متوازنه (a.s. vezn'den) : ["mütevâzin" in müen.]. (bkz : mütevâzin).

mütevâziyen متوازياً (a.zf.) : muvâzî, paralel olarak, birbiriyle birleşmeden.

mütevâziyet متوازيت (o.i.) : **mat.** *paralellik.

mütevazzıh متوضح (a.s. vuzûh'dan) : tevazzuh eden, açıklanan, açıklık peydâ eden.

mütevazzıha متوضحه (a.s. vuzûh'dan) : ["mütevazzıh" ın müen.]. (bkz : mütevazzıh).

mütevazzî متوضی (a.s.) : tevazzu' eden, abdest alan.

mütevecci' متوجع (a.s.) : **1.** veca'lanan, ağrı duyan. **2.** sıkıntılı, dertli.

mütevecci-âne متوجعانه (a.f.zf.) : ağrı duyarak; sıkıntı ile.

müteveccid متوجد (a.s) : vecde gelen, kendinden geçecek derecede dalgınlık gösteren; **tas.** kendinden geçerek Allah sevgisine dalan.

müteveccih متوجه (a.s. vech'den. c. : müteveccihîn) : **1.** teveccüh eden, bir cihete, bir tarafa dönen, yönelen. **2.** birine karşı sevgisi ve iyi düşünceleri olan. **3.** bir tarafa gitmeye kalkan.

müteveccih-âne متوجهانه (a.f.zf.) : teveccüh ederek, bir yana dönerek, yönelerek.

müteveccihen متوجهاً (a.zf.) : **1.** teveccüh ederek, yönelerek. **2.** gitmek üzere [bir yere doğru]. **3.** niyetlenerek.

müteveccihîn متوجهين (a.s. müteveccih'in c.) : teveccüh edenler, bir yana dönenler, yönelenler.

müteveddid متودد (a.s.) : dostluk, muhabbet gösteren, kendini sevdiren.

müteveddide متوددة (a.s.) : ["müteveddid"in müen.]. (bkz : müteveddid).

müteveffâ متوفی (a.s. vefât'dan) : vefât etmiş olan, ölen, ölmüş, ölü.

müteveffât متوفاة (a.s. vefât'dan) : vefât etmiş, ölmüş [kadın, kız].

müteveffık متوفق (a.s.) : muvaffak olan.

mütevehhim متوهم (a.s. vehm'den. c. : mütevehhimîn) : tevehhüm eden, vehimlenen, kuruntulu.

mütevehhim-âne متوهمانه (a.f.zf.) : vehimlenircesine.

mütevehhimîn متوهمين (a.s. vehm'den. mütevehhim'in c.) : tevehhüm edenler, vehimlenenler, kuruntulular.

mütevekkil متوكل (a.s. vekl'den) : tevekkül eden, işini Allah'a veyâ oluruna bırakan, kadere boyun eğen.

mütevekkil-âne متوكلانه (a.f.zf.) : tevekkül ile, kadere boyun eğerek, işi oluruna bırakarak.

mütevekkilen متوكلاً (a.zf.) : mütevekkil olarak, kadere boyun eğmiş, işi oluruna bırakmış olarak.

mütevekkilen alallah متوكلاً على الله (a. b.zf.) : Allah'a tevekkül ederek, Allah'a sığınarak.

mütevellî متولی (a.s. ve i. vely'den) : **1.** birinin yerine geçen. **2.** bir vakfın idâresi, kendisine verilmiş olan kimse.

mütevellid متولد (a.s. vilâdet'den) : **1.** tevellüdeden, doğan, dünyâya gelen. **2.** meydana gelmiş, doğmuş. **3.** ilerigelmiş.

mütevellidü'l-hayy : **zool.** *doğurganlar, **fr. vivipares.**

mütevellidât متولدات (a.i. mütevellide'nin c.) : kız çocuklar.

mütevellide متولده (a.s. vilâdet'den) : ["mütevellid" in müen.]. (bkz : mütevellid).

mütevellih متوله (a.s.) : tevellüh eden, hayran olan, olmuş; şaşan, şaşmış, aklı başından giderek sersem ve hayrân olan.

mütevellih-âne متولهانه (a.f.zf.) : sersem ve hayranlıkla.

mütevelvil متولول (a.s.) : tevelvül eden, velvele, gürültü, patırdı, şamata eden.

müteverrık متورق (a.s.) : teverruk eden, yapraklanan, yapraklı. **Şecer-i müteverrık** : yapraklanmış, yapraklı ağaç.

müteverri' متورع (a.s. verâ'dan) : teverrü' eden, dînin emrettiği şeylere sımsıkı bağlı kalan. (bkz : perhîz-kâr).

müteverri-âne متورعانه (a.f.zf.) : müteverri' olana, dînine sımsıkı bağlı kalana yaraşır sûrette.

müteverrid متورد (a.s.) : teverrüdeden, gül gibi kızaran.

müteverrik متورك (a.s. varak'dan) : teverrük eden, namazda kaynağını sağ ayağı üzerine koyup oturan veyâ kaynakların birini veyâ ikisini yere koyan.

müteverrim متورم (a.i. verem'den. c.: müteverrimîn) : **1.** şiş, kabarık. **2.** s. teverrüm etmiş, veremli, ince hastalıklı.

müteverrime متورمه (a.s. verem'den) : ["müteverrim" in müen.]. (bkz : müteverrim).

müteverrimen متورماً (a.zf.) : teverrüm ederek, verem olarak, ince hastalığa tutularak.

müteverrimîn متورمين (a.s. müteverrim' in c.) : veremliler.

müteverrimûn متورمون (a.s. verem'den) : veremliler, ince hastalığa tutulmuş olan kimseler.

müteverris متورث (a.s.). (bkz : mütevâris).

müteverrit متورط (a.s.) : tevarrut eden, zor bir işe rastlayan.

mütevessi' متوسع (a.s. vüs'at'den) : **1.** tevessü' eden, genişleyen, geniş. **2. mec.** büyüyen, gelişen.

mütevessia متوسعه (a.s. vüs'at'den) : ["mütevessi" nin müen.]. (bkz : mütevessi').

mütevessib متوثب (a.s.) : tevessübeden, sıçrayan, atlayan.

mütevessid متوسد (a.s.) : tevessüdeden, yastığa dayanan.

mütevessiden متوسداً (a.zf.) : yastığa dayanarak.

mütevessih متوسخ (a.s.). (bkz : mütedennis).

mütevessik متوثق (a.s. sikat ve vüsûk'dan) : bir işe sımsıkı sarılan.

mütevessik-âne متوثقانه (a.f.zf.) : bir işe sımsıkı sarılarak.

mütevessil متوسل (a.s. vesîle'den) : **1.** tevessül eden, sarılan; inanan. **2.** sebep tutan. **3.** başvuran, girişen.

mütevessilen متوسلاً (a.zf.) : **1.** tevessül ederek, sarılarak; inanarak. **2.** sebep tutarak. **3.** baş vurarak, girişerek.

mütevessim متوسم (a.s. vesm'den) : tevessüm eden, bir şeyi çözmeye çalışan.

mütevettir, mütevettire متوتر ، متوترة (a. s. vetr ve vitret'den) : tevettür eden, gerilen, gergin olan. **A'sâb-ı mütevettire** : gergin sinirler.

müteveyyil متويل (a.s. veyl'den) : teveyyül eden, vâveylâ çağıran, çığlık atan, feryâdeden.

mütevezza' متوزع (a.s.) : tevzi' olunmuş, dağıtılmış.

mütevezzi' متوزع (a.s.) : tevzi' eden, dağıtan. (bkz : müvezzi').

müteyakkın متيقن (a.s. yakin'den) : teyakkun eden, yakîn, kat'î olarak bilen.

müteyakkız متيقظ (a.s. yakaza'dan) : **1.** teyakkuz eden, uyanık bulunan, uyanmış, tetikde. **2.** gözü açık olan.

müteyakkıza متيقظه (a.s. yakaz'dan) : ["müteyakkız" ın müen.]. (bkz : müteyakkız).

müteyakkız-âne متيقظانه (a.f.zf.) : teyakkuzla, uyanık bulunarak, uyanıklıkla, göz açıklığı ile.

müteyebbis متيبس (a.s. yubûset'den) : teyebbüs eden, kuruyan, kuru olan. (bkz : müteceffif).

müteyemmen متيمن (a.s. yümn'den) : meymenetli, uğurlu, mübarek, kutlu.

müteyemmim متيمم (a.s. yemam'dan) : teyemmüm eden. (bkz : teyemmüm).

müteyemmim-âne متيممانه (a.f.zf.) : teyemmüm edercesine.

müteyemmimen متيمماً (a.zf.) : teyemmüm ederek.

müteyemmin متيمن (a.s. yümn'den) : teyemmün eden, meymenetli, uğurlu sayan.

müteyemminen متيمناً (a.zf.) : bereketli ve uğurlu sayarak.

müteyessir متيسر (a.s. yüsr'den) : müyesser olan, kolaylıkla meydana gelen; kolay yapılan, yapılması kolay.

mütezâdd, mütezâdde متضاد ، متضاده (a. s. zıdd'dan) : birbirine zıt olan, birbirinin zıddı olan. **Efkâr-ı mütezâdde** : birbirine zıt düşünceler.

mütezahhir متظهر (a.s. zahr'dan) : **1.** karısına, nikâhı bozacak bir söz söyleyen. **2.** biri tarafından yardım edilen, taraflısı olan.

mütezâhif متزاحف (a.s.c. : mütezâhifîn) : savaşta birbirinin üzerine yürüyüp çatan.

mütezâhif-âne متزاحفانه (a.f.zf.) : savaşta birbirinin üzerine yürüyüp çatana yaraşır yolda.

mütezâhim متزاحم (a.s. zihâm'dan. c. : mütezâhimîn) : kalabalıktan sıkışan, birbirinin üstüne çıkan.

mütezâhimîn متزاحمين (a.s. mütezâhim'in c.) : kalabalıktan sıkışanlar, birbirinin üstüne çıkanlar.

mütezâhir متظاهر (a.s. zuhûr'dan) : tezâhür eden, görünen, çıkan.

mütezâif متضاعف (a.s. zı'f'dan) : tezâüf eden, kat kat artan, iki veyâ daha çok katı olan. [maddî, mânevî].

mütezâife متضاعفه (a.s. zı'f'dan) : ["mütezâif" in müen.]. (bkz : mütezâif).

mütezakkım متزقم (a.s.c. : mütezakkımîn) : tezakkum eden, güçlükle yutan.

mütezakkım-âne متزقمانه (a.f.zf.) : tezakkum ederek, güçlükle yutarak.

mütezakkımîn متزقمين (a.s. mütezakkım'ın c.) : tezakkum edenler, güçlükle yutanlar.

mütezârib متضارب (a.s.). (bkz : mütedârib).

mütezâvil متزاول (a.s.) : **1.** tezâvül eden, bir şeyi bir şeye yaklaştıran. **2.** bir şey meydana getirmeye çalışan.

mütezâvir متزاور (a.s.c. : mütezâvirîn) : birbirini ziyâret eden, birbirini gidip gören.

mütezâvirîn متزاورين (a.s. mütezâvir'in c.) : birbirini ziyâret edenler, birbirini gidip görenler.

mütezâyid متزايد (a.s. ziyâde'den) : tezâyüdeden, ziyâdeleşen, çoğalan, artan.

mütezâyif متضايف (a.s.) : **fels. fr. connotatif.**

mütezayyık متضيق (a.s.) : tazayyuk eden, darlaşan.

mütezebbid متزبد (a.s.) : **1.** tezebbüdeden, köpüklenen, köpüren. **2.** kaymak bağlayan. **Leben-i mütezebbid** : kaymaklı süt.

mütezebzib متذبذب (a.s. zebzebe'den) : **1.** tezebzübeden, kararsız. (bkz : müteredid). **2.** karmakarışık.

mütezehhid متزهد (a.s. zühd'den. c. : mütezehhidîn) : zâhit olan, dîne son derecede bağlı bulunan.

mütezehhid-âne متزهدانه (a.f.zf.) : zâhid olana, dîne son derecede bağlı bulunana yaraşır yolda.

mütezehhidîn متزهدين (a.s. mütezehhid'in c.) : zâhit olanlar, dîne son derece bağlı bulunanlar.

mütezehhir متزهر (a.s. zehre'den) : **1.** parlayan. **2.** çiçeklenen, çiçekli. (bkz : müzehher). **3. kim.** *çiçekseven, **fr. efflorescent.**

mütezekkî متزكى (a.s. zekâ'dan) : **1.** tezekkî eden, temize çıkan [kimse]. **2.** zekât veren. **3.** dîne çok bağlı [kimse].

mütezekkir متذكر (a.s. zikr'den) : **1.** tezekkür eden, hatırlayan. **2.** bir işe dâir söyleşen.

mütezellik متزلق (a.s.) : tezelluk eden, kayan, sürçen. **Pây-i mütezellik** : kayan, sürçen ayak.

mütezellil متذلل (a.s. zillet'den) : tezellül eden, kendini zelil gösteren, zillete, alçaklığa katlanan.

mütezellil-âne متذللانه (a.f.zf.) : zelîl, alçak olana yakışacak sûrette, alçakcasına.

mütezelzil متزلزل (a.s. zelzele'den) : tezelzül eden, titreyen, ırgalanan, sarsılan, sallanan, oynayan, zıngırdayan. **Arz-ı mütezelzil** : titreyen, sarsılan toprak. **Binâ-yi mütezelzil** : sallanan binâ.

mütezemmil متزمل (a.s.) : tezemmül eden, elbiseye, örtüye bürünen. (bkz : müddessir, mütedessir, müzzemmil).

mütezenbir متزنبر (a.s.) : tezenbür eden, kibirlenen, büyüklenen, kurulan; can sıkıcı bir tavır takınan. (bkz : mütekebbir).

mütezendik متزندق (a.s.) : tezenduk eden, zındık olan, kâfir olan.

mütezevvic متزوج (a.s. zevc'den c. : mütezevvicîn) : tezevvüceden, zevce edinen, evlenen, evli, evlenmiş. (bkz : zât-üzzevc).

mütezevvicîn متزوجين (a.s. mütezevvic'in c.) : tezevvücedenler, zevce edinenler, evlenenler, evliler, evlenmişler.

mütezevvid متزود (a.s. zâd'dan. c.: mütezevvidîn) : tezevvüdeden, yanına erzak, azık alan.

mütezevvidîn متزودين (a.s. mütezevvid'in c.) : tezevvüdedenler, yanına erzak, azık alanlar.

mütezevvik متذوق (a.s. zevk'den) : **1.** tadını tadan. **2.** zevk ve safâ eden.

mütezeyyin متزين (a.s. zînet'den) : zînetlenen, süslenen, bezenen.

müt'ib متعب (a.s. ta'b'dan) : it'âbeden, yorgunluk veren, yoran.

mütimm متم (a.s. temâm'dan) : tamamlayan, tamamlayıcı, tamamlamaya yarayan.

mütlif متلف (a.s. telef'den) : **1.** telef eden, öldüren, yok eden. (bkz : mühlik). **2.** tehlikeli.

mütlife متلفه (a.s. telef'den) : ["mütlif" in müen.]. (bkz : mütlif).

müttakî متقى (a.s. vaky ve vikaye'den) : **1.** ittika eden, sakınan, çekinen. **2.** Allah'dan korkan. (bkz : âbid, zâhid).

müttebi' متبع (a.s. tab'dan) : ittibâ eden, tâbî olan, uyan. (bkz : muktedi).

müttefakun-aleyh متفق عليه (a.b.s.) : üzerine ittifâk edilmiş, anlaşılmış olan.

müttefik, müttefika متفق ، متفقه (a.s. vefk'den) : **1.** bağlaşmış, birleşmiş, anlaşmış. (bkz : müttehid). **2.** fikirce berâber olan. (bkz : hem-fikr, hem-rey). **Düvel-i müttefika** : bağlaşmış, anlaşmış devletler.

müttefikü'l-kavl : söz birliği.

müttefikü'l-menfaa : menfaatleri bir olan, birleşen.

müttefika متفقه (a.s. vefk'den) : ["müttefik" in müen]. (bkz : müttefik).

müttefikan متفقاً (a.zf.) : elbirliğiyle, hep berâber, birlikte; oybirliğiyle.

müttehaz, müttehaza متخذ ، متخذه (a.s. ahz'dan) : ittihâz olunan, kabûl edilen; kullanılmakta, yürürlükte bulunan. **Usûl-i müttehaza** : tutulan kaideler.

müttehem متهم (a.s. vehm'den) : **1.** kabahatli, suçlu. (bkz : müttehim). **2. huk.** ceza muhakemeleri usulü kanununa göre bir heyetçe cinayetle itham edilen ve muhakeme edilmesi kararıyla cinayet mahkemesine çıkarılan sanık.

müttehemiyyet متهميت (o.i.) : suçluluk, suçlandırılma. [yapma kelimelerdendir].

müttehid, müttehide متحد ، متحده (a.s. vahdet'den) : ittihâdetmiş, birleşmiş, birlik olmuş, birleşik. (bkz : müttefik). **Memâlik-i müttehide** : birleşmiş memleketler.

müttehiden متحداً (a.zf.) : ittihâdederek, birlikte, berâber olarak.

müttehim متهم (a.s. vehm'den) : töhmetli, kabahatli, suçlu görülen, suçlanan.

müttehiz متخذ (a.s. ahz'den) : ittihâz eden, kabûl eden; sayan.

müttehize متخذه (a.s. ahz'den) : ["müttehiz" in müen.]. (bkz : müttehiz).

müttekâ متكا (a.i. vekâ'dan) : ittikâ olunacak, dayanılacak âlet; koltuk değneği; asâ.

müttekâ-yi zer-kes : altın kakmalı asâ.

müttekın متقن (a.s.) : iyice bilen, bir şeyin bir türlü olmasına aklı yatan.

müttekî متكى (a.s. vekâ'dan) : ittikâ eden, dayanan, dayanmış.

müttekiyye متكيه (a.s.) : ["müttekî" nin müen.]. (bkz : müttekî).

müttesi' متسع (a.s. vüs'at'den) : tevessü' eden, genişleyen.

müttesia متسعه (a.s.) : ["müttesi" in müen.]. (bkz : müttesi').

müttesim متسم (a.s.) : vesimli, kızgın damga vurulmuş; husûsî bir alâmeti veyâ nişanı olan.

müttezih متضح (a.s.) : ittizâh eden, açık, meydanda olan.

mütûn متون (a.i. metn'den. c.) : bir yazıyı şekil ve noktalama husûsiyetleriyle birlikte meydana getiren kelimeler. **Şerh-i mütûn** : metinlerin şerhi, açıklanması.

müvâkil مواكل (a.s.) : yapamadığı işi başkasına yaptıran.

müvecceh موجه (a.s. vech'den) : **1.** tevcîh edilmiş, yüzü bir tarafa döndürülmüş. **2.** her-

kesin teveccüh ettiği, makbul, münâsip, uygun. 3. **mant. fr. modales.**

müveccibe-i helezôniyye : **bot.** *sarmal talkım, **fr. cyme hélicoïde.**

müveccibe-i kesîrü'l-cânib : **bot.** *çokkollu talkım.

müveccibe-i unkudiyye : **bot.** talkım.

müveccibe-i zâtü'ş-şu'beteyn : **bot.** ikikollu talkım.

müveccibe موجبه (a.i.) : talkım.

müveccih موجخ (a.s. ve i.) : **mat.** *doğrultman, **fr. directeur.**

müveffer موفر (a.s.) : tevfîr edilmiş, çoğaltılmış.

müvekkel موكل (a.s. vekâlet'den) : vekil tâyin edilen, vekil edilen kimse [biri tarafından].

müvekkelün-bih موكل به (a.b.s.) : müekkil tarafından, müekkele (vekîle) bildirilen şey.

müvekkil موكل (a.s. ve i. vekâlet'den). (bkz : müekkil).

müvekkile موكله (a.s. vekâlet'den) : ["müvekkil" in müen.]. (bkz : müvekkil).

müvellâ مولى (a.i. velî'den) : **1.** bir iş tâkibi için şerîatçe vazîfelendirilen me'mur. **2. huk.** bir kazâda vâkı bâzı muayyen dâvaları o kazâ hâkiminin görmesine mahzur veyâ mânî bulunduğu sûrette yalnız mezkûr dâvâları istimâ ve fasletmek üzere tâyin olunan hâkim [yargıç].

müvelled, müvellede مولده ، مولد (a.s. vilâdet'den) : **1.** tevlîdedilmiş, doğmuş, doğurulmuş, doğma. **2.** melez, kanı karışık. **3.** aslında yok iken sonradan meydana gelmiş. **Kelimât-ı müvellede** : yapma kelimeler.

müvelledât مولدات (a.s.c.) : **1.** doğmakla meydana gelmiş canlılar. **2.** yapma kelimeler.

müvellid مولد (a.s. vilâdet'ten) : **1.** tevlîdeden, doğuran. **2.** doğurtan, doğurtucu, ebe. **kim.** meydana gelen, meydana getiren.

müvellid-i elektrîkıyye : **fiz.** elektrik *üreticı.

müvellid-i kudret : dincelten, **fr. sthénique.**

müvellid-i lîfîn : **zool.** fibrinojen.

müvellid-i milh, müvellidü'l-emlâh : tuzveren, **fr. halogène.**

müvellidü'l-levn : **biy.** renkveren, **fr. chromatogène.**

müvellidü'z-ziyâ' : **kim., fiz.** ışıkveren.

müvellide مولده (a.i. vilâdet'den) : **1.** ebe [kadın]. **2. s.** ["müvellid" in müen.]. (bkz : müvellid).

müvellidü'l-humûza مولد الحموضه (a.b. i.) : **kim.** oksijen, **fr. oxygène.**

müvellidü'l-mâ' مولد الماء (a.b.i.) : **kim.** hidrojen, **fr. hydrogène.**

müverrah مورخ (a.s. îrâh'dan) : târihli, târihi atılmış.

müverrahan مورخاً (a.zf.) : târihli olarak.

müverred مورد (a.s.) : güllenmiş, kızarmış, kırmızı olmuş.

müverrih مورخ (a.s. ve i. îrâh'dan. c. : müverrihîn) : **1.** târih yazan, târihçi. **2.** "ebced" hesâbına göre manzûm olarak târih düşüren kimse [bir hâdise hakkında].

müverrihîn مورخين (a.s. ve i. târih'den. müverrih'in c.) : **1.** târih yazanlar, târihçiler. **2.** "ebced" hesâbına göre manzûm olarak târih düşürenler [bir hâdise hakkında].

müvessah موسخ (a.s.) : tevsîh edilmiş, kirli, kirletilmiş.

müvessi' موسع (a.s. vesü' ve saat'den) : tevsi' eden, genişleten.

müvessi-i ev'iye : **biy.** damar genişleten, **fr. vaso-dilatateur.**

müvessih موسخ (s.s.) : tevsîh eden, kirleten.

müvesvis موسوس (a.s. vesvese'den) : kuruntucu, kuruntu eden, vesveseli.

müvesvis-âne موسوسانه (a.f.zf.) : vesveseli, kuruntulu bir tarzda.

müvesvise موسوسه (a.s. vesvese'den) : ["müvesvis" in müen.]. (bkz : müvesvis).

müveşşah موشح (a.s.). (bkz : muvaşşah).

müvezzi' موزع (a.s. vez'den. c. : müvezzîîn) : **1.** tevzi' ve taksîm eden, dağıtan. **2. i.** postacı, posta, mektup, telgraf gibi şeyleri ev ev dağıtan kimse. **3.** gazeteci, evlere gazete dağıtan kimse.

müvezziîn موزعين (a.s. ve i.). (bkz : müvezzi').

müyâdât مياداة (a.i.) : **1.** mükâfat. **2.** elden ele verme.

müyâveme مياومه (a.i. yevm'den) : günlüğüne tutma, gündelik ile muâmele.

müyemmen ميمن (a.s.) : yümünlü, bereketli; uğurlu.

müyesser ميسر (a.s. yüsr'den) : kolayı bulunup yapılan; kolay gelen, kolaylıkla olan.

müyessir ميسر (a.s. yüsr'den) : kolayını bulup yapan; kolaylıkla meydana getiren.

müyûl ميول (a.i. meyl'in c.). (bkz : meyl).

müyûn ميون (a.i. meyn'in c.) : yalan söylemeler; yalanlar.

müzâb مذاب (a.s. zevebân'den) : **1.** izâbe edilmiş, eritilmiş, erimiş. **La'l-i müzâb** : şarap. (bkz : bâde, hamr, sahbâ). **2. kim.** erimiş, sıvı hâline gelmiş, **fr. fondu.**

müzâd مزاد (a.s. ziyâde'den) : çoğaltılmış, artırılmış.

müza'fer مزعفر (a.s.) : **1.** safranlanmış, sarı renge boyanmış. **2.** bir çeşit safranlı pilav.

müzâh مزاح (a.i.). (bkz : mizâh). [aslı "müzâh" olduğu halde "mizâh" şekli yaygındır].

müzâhaf مزاحف (a.s. zihâf'dan) : **ed.** zihaflı, şiirde vezin zarûretinden, bir harfi düşürülmüş, okunmamış veyâ memdut (uzun) iken kısa okunmuş olan kelime.

müzâhame مزاحمه (a.i. zahm'den) : **1.** zahmet, sıkıntı verme. **2.** kalabalık; itişe kakışa hücûm etme [bir yere]. (bkz : izdihâm).

müzâhe مزاحه (a.i.). (bkz : mizâh).

müzâheret مظاهرت (a.i. zahr'den) : arkalama, yardım etme, koruma.

müzâheret-i adliyye : **eko.** mahkeme masraflarını ödemekten âciz olan ve müracaatında haklı olduğuna delil gösterebilen kimselerle, hayır kuruluşlarına tahakkuk eden harç ve masraflar üzerinde devletçe yapılan yardım.

müzâh-gû مزاحگو (a.f.s.). (bkz : mizâh-gû).

müzâh-gû-yâne مزاحگويانه (a.f.zf.) : mizâhgû olana yakışır sûrette.

müzâhim مزاحم (a.s.) : **1.** zahmet, sıkıntı veren. **2.** aykırı gelen.

müzâhir مظاهر (a.s. zahr'dan) : **1.** zahîr olan, arka, taraflı çıkan, yardım eden, koruyan. **2. i.** erkek adı.

müzahref مزخرف (a.s. zuhruf'dan) : **1.** yalancı, sahte yaldız, tel, pul, boya gibi şeylerle süslü. **2.** (c. : müzahrefât) : süprüntü, pislik.

müzahrefât مزخرفات (a.s. müzahref[a]'nin c.) : **1.** süprüntüler, pislikler. **2.** yalancı, sahte, tel, pul, boya, yaldız gibi şeyler.

müzâkerât مذاكرات (a.i. müzâreke'nin c.) : müzâkereler.

müzâkere مذاكره (a.i. zikr'den. c. : müzâkerât : **1.** bir iş hakkında konuşma, danışma. **2.** talebenin dersini hazırlayabilmek için çalışması. **3. fels.** *oylaşım, **fr. délibération.**

müzâl مذال (a.i.) : **1.** etek, kuyruk. **2.** ek, ilâve. (bkz : zeyl).

müzâraa مذارعه (a.i.) : zira' ile satma. [zira, 75 - 90 santimlik bir uzunluk ölçüsü].

müzâraa مزارعه (a.i.) : **1.** ekincilik üzerine yapılan işler. **2. fık.** toprağa, çalışmaya ve kazanca ortak olmak üzere kurulan şirket.

müzâvece مزاوجه (a.i. zevc'den) : **1.** evlenme. **2.** çift olma. **3. ed.** bir mısrada kelime gruplarının yerini değiştirerek cümleyi tekrarlama. ["Ben pür olsam ol tehîdir, ol pür olsa ben tehî" (Nâbî) mısraında olduğu gibi].

müzâvele مزاوله (a.i.) : **1.** bir şeyi, başka bir şeye yaklaştırma. **2.** bir şey meydana getirmek için çalışma.

müzâyaka مضايقه (a.i. zîk, zayk ve dîk, dayk'dan) : sıkıntı, darlık, parasızlık; yokluk.

müzâyede مزايده (a.i. ziyâde'den) : artırma.

müzâyede-i aleniyye : **eko.** malın hakikî değeriyle satılmasını temin etmek üzere alıcılar arasında, arttırma yapılarak tatbik olunan satış usulü.

müzâyele مزايله (a.i.) : birbirinden ayrılma.

müzcât مزجات (a.s.) : az, az nesne. (bkz : endek, kalîl).

müzd مزد (f.i.) : **1.** ücret, karşılık. **2.** kirâ.

müzd-i dendân : diş kirâsı. **3.** mükâfât. **4.** sevap, ecir, yani ahrette verilecek mükâfat.

müzdâd مزداد (a.s. ziyâde'den) : **1.** ziyâdeleşmiş, artmış, çoğalmış. **2. i.** kadın adı.

müzdecir مزدجر (a.s.) : edilen yasağı kabûl eden ve o yolda davranan.

müzdecire مزدجره (a.s.) : ["müzdecir" in müen.]. (bkz : müzdecir).

müzdeham مزدحم (a.s. zahm'den) : izdihamlı, kalabalık.

müzdehim مزدحم (a.s. zahm'den) : izdihamlı, kalabalıklı.

müzdehim-gâh مزدحمگاه (a.f.b.i.) : kalabalık yer.

Müzdelife مزدلفه (a.h.i.) : Kâbe'de, "Arafat" ile "Minâ" arasında bulunan kutsal bir yer.

müzdevic مزدوج (a.s. zevc'den) : **1.** izdivâceden, evlenen. **2.** bir kelimeye kafiye olan. (bkz : mukaffâ).

müzdevice مزدوجه (a.i.) : **1. bot.** kavuşur suyosunları. **2. s.** ["müzdevic" in müen.]. (bkz : müzdevic). **3. mat.** *eşlenik.

müzd-ver مزدور (f.b.i.) : ücretle çalışan.

müzebbak مزبق (a.s.) : zîbaklanmış, üstüne cıva sürülmüş.

müzebzeb مذبذب (a.s. zebzebe'den) : **1.** bir şeye karar veremeyen, ikircimli; beceriksiz. **2.** karmakarışık.

müzebzib مذبذب (a.s. zebzebe'den) : **1.** karıştıran, karmakarışık eden. **2.** (bkz : müzebzeb[1]).

müzeffet مزفت (a.s.) : ziftli, ziftlenmiş, zift sürülmüş.

müzehheb مذهب (a.s. zeheb'den) : **1.** tezhibolunmuş, altın suyuna batırılmış. (bkz : müzerkeş). **2.** yaldızlanmış.

müzehher مزهر (a.s. zühre'den) : **1.** çiçekli; çiçeklenmiş, çiçek açmış. **2. i.** kadın adı.

müzehher kûfî : **i. g. s.** bir yazı sitili.

müzehhib مذهب (a.s. zeheb'den) : **1.** tezhîbeden, altın suyuna batıran, tezhipçi. **2.** yaldıza batıran, yaldızcı.

müzekkâ مزكا ، مزكى (a.s. zekât'dan) : **1.** tezkiye edilmiş, paklanmış, aklanmış. **2.** Allah'ın adı anılarak kesilmiş hayvan. **3.** zekât verilmiş.

müzekker مذكر (a.s. ve i. zikr'den) : **1.** erkek, er. **2. a. gr.** "eril, kelimeyi erkek gösteren [isim, zamir, sıfat, fiil].

müzekker-i semâî : **gr.** erkeklere mahsus olduğu kulaktan duyulan kelime.

müzekkî مزكى (a.s. zekât'dan) : **1.** tezkiye eden, temizleyen, aklayan. **2.** şâhitlerin vaziyetini inceleyerek şâhitlerinin kabûl edilebileceğini ispat eden. **3.** cenâze töreninde tezkiye eden.

müzekki'n-nüfûs : **1)** nefisleri arıtan; **2)** 1469 (874) da ölen Şeyh Eşrefoğlu Abdullah'ın öğütleri hâvî dînî bir eseri.

müzekkir مذكر (a.s. zikr'den) : **1.** zikr ettiren, hatıra getiren, andıran. **2.** zikreden, ibâdet eden.

müzekkire مذكره (a.i. zikr'den) : bir iş için üstün makama yazılan resmî kâğıt.

müzellak مزلق (a.s.) : ayağı kaydırılmış.

müzellef مزلف (a.s.) : yüzünde yeni yeni tüyler çıkan. (bkz : şâbb-ı emred). [yapma kelimelerdendir].

müzellil مذلل (a.s. züll ve zillet'den) : zelilleştiren, hakirleştiren.

müzelzel مزلزل (a.s.) : tezelzül etmiş, zelzeleye uğramış.

müzemmele مزمله (a.i.) : soğuk su testisi.

müzemmem مذمم (a.s.) : bayağı, aşağılık, fenâ, küstah [adam].

müzemmil مزمل (a.s. tezmîl'den) : tezemmül etmiş, bir şeye sarılmış, sargılanmış.

Müzzemmil sûresi : Kur'ân'ın 73. sûresi olup 20 âyettir; Mekke'de nâzil olmuştur.

müzenned مزند (a.i.) : **1.** dar yer. **2.** tamahkâr, elisıkı.

müzennid مزند (a.s.) : çakmak ile ateş çakan.

müzerkeş مزركش (a.f.b.s.) : altın sırmalı, altın sırma ile işlenmiş. (bkz : müzehheb). **Seccâde-i müzerkeş** : altın sırma ile işlenmiş seccâde.

müzerri' مزرع (a.s. zer'den) : tohum eken [makine].

müzevvâ مزوی (a.s. zâviye'den) : zâviyeli, köşeli.

müzevveb مذوب (a.s. zevebân'dan) : tezvîbedilmiş, eritilmiş.

müzevvec مزوج (a.s. zevc'den) : tezvîc edilmiş, çiftleştirilmiş.

müzevvek مزوق (a.s.) : cıva ile yaldızlanmış.

müzevver مزور (a.s. zever'den) : tezvîr olunmuş, uydurulmuş, düzme [söz, haber..].

müzevvere مزوره (a.s. zever'den) : ["müzevver" in müen.]. (bkz : müzevver).

müzevvib مذوب (a.s. zevebân'dan) : tezvîbeden, eriten.

müzevvir مزور (a.s. zever'den. c. : müzevvirîn) : tezvîr eden, yalanı telleyip pullayan, arabozucu. (bkz : müfsid).

müzevvir-âne مزورانه (a.f.zf.) : tezvircilikle, arabozuculukla.

müzevvirîn مزورین (a.s. müzevvir'in c.) : tezvirciler, arabozucular.

müzeyyel مذیل (a.s. zeyl'den) : **1.** zeyli, ilâvesi, katılmış nesnesi olan. **2.** eklentisi olan. **3.** cevâbı altına yazılıp geri gönderilen [tezkere].

müzeyyelât مذیلات (a.i.c.) : katılmış şeyler, eklentiler.

müzeyyelen مذیلاً (a.zf.) : kağıdın altına, ek karşılığı yazılarak.

müzeyyen مزین (a.s. zînet'den. c. : müzeyyenât) : **1.** zînetlendirilmiş, süslenmiş, süslü. **2. i.** kadın adı.

müzeyyenât مزینات (a.s. müzeyyen'in c.) : zînetlendirilmiş, süslenmiş şeyler, süslü şeyler.

müzeyyif مزیف (a.s zeyf'den) : **1.** tezyîf eden, kalp olduğunu gösteren. **2.** eğlenen, alay eden. **3.** delillerle çürüten.

müzeyyif-âne مزیفانه (a.f.zf.) : **1.** tezyif ederek, alay ederek, eğlenerek, eğlenircesine. **2.** aşağı görürcesine.

müzeyyin مزین (a.s. zînet'den) : tezyîn eden, süsleyen.

müzgel مزگل (a.i.) : yün eğirmeğe yarayan iğ.

müzhere مزهره (a.i.c. : mezâhir) : çiçekli yer, çiçek bahçesi.

müz'ic مزعج (a.s za'c'dan) : iz'âceden, rahatsızlık veren, usandıran.

müz'ice مزعجه (a.s.) : ["müz'ic" in müen.]. (bkz : müz'ic).

müzîl مزیل (a.s. zevâl'den) : izâle eden, yok eden, gideren.

müzîlü'l-levn : **kim.** renk gideren.

müzill مذل (a.s.) : izlâl eden, zelil kılan.

müzill مزل (a.s. zelle'den) : **1.** ayak kaydırıcı. **2.** yanlış yaptıran, yanlış iş gördüren.

müzmen مزمن (a.s. zaman'dan) : müzmin hâle gelmiş. **mec.** zayıflamış, halsiz düşmüş.

müzmin, müzmine مزمن ، مزمنه (a.s. zaman'dan) : **hek.** üzerinden zaman geçmiş, eskimiş, süreğen [hastalık], **fr. chronique.** **İllet-i müzmine** : süreğen hastalık.

müzmin hezeyân : **hek.** dört evreli hezeyan : [endîşe; zulme uğrama duygusu; büyüklük fikri; bunama.].

müznib مذنب (a.s. zenb'den. c. : müznibîn) : günah, suç işleyen, suçlu. (bkz : günâhkâr).

müznibîn مذنبین (a.s. müznib'in c.) : günah işleyenler, suç işleyenler.

müzzemmel مزمل (a.s.) : tezmîl edilmiş, elbise içine sarılmış.

müzzemmil مزمل (a.s.) : tezmîl eden, elbise içine saran. (bkz : mütezzemmil).

Nn

nâ-نا-(f.e.) :başa gelerek kelimeyi menfîleştiren bir edat : **Nâ-bedîd :** gözükmeyen, görünmeyen. **Nâ-pâk :** temiz olmayan, pis. **Nâ-puhte :** pişmemiş, ham [adam]. [Farsçada "nâ" ile "bî" edatları arasında fark vardır. "Bî" kat'î nefy edâtıdır. "Nâ" ise nefy fiilinin vukuunu bildirir. "Bî" isimlerin başına gelir; "nâ" fiillerden türeme kelimelerle sıfatların başına konur].

nâ-âgaz آغاز نا ("ga" uzun okunur. f.b.s.) : geçmişin başlangıcı olmayan gün.

nâ-âşnâ آشنا نا (f.b.s.) : bilinmeyen, yabancı. (bkz : bî-gâne). [bâzan nazımda : "nâşnâ" şeklinde de kullanılır].

nâ-âzâd آزاد نا (f.b.s.) : "kurtulamayan" : **mec.** alçak, âdî [kimse].

nâ-âzmûde آزموده نا (f.b.s.) : denenmemiş, sınanmamış.

na'b نعب (a.i.) : karga veyâ horoz gibi ötmek.

nâb ناب (a.i.c. : enyâb) : **1.** azı dişi. **2.** yaşlı deve.

nâb ناب (f.s.) : **1.** hâlis, saf, arı. **2.** katıksız. **3.** berrak. **4. i.** oluk.

nâ-bâlig بالغ نا (f.a.b.s.) : **1.** bâliğ olmayan, henüz bülûğa ermemiş. **2. mec.** geri zekâlı.

nâ-bâyeste بایسته نا (f.b.s.) : uygunsuz, yakışıksız; gereksiz.

nabazân نبضان (a.i.) : damar vurması, nabız atması.

nâ-be-câ بجا نا (f.b.s.) : yersiz, yolsuz, yerinde değil, münâsebetsiz, uygunsuz. (bkz : nâ-bercâ).

nâ-be-dîd بدید نا (f.b.s.) : görünmez, bellisiz, kayıp.

nâ-be-hencâr بهنجار نا (f.b.s.) : usûlsüz, yolsuz.

nâ-be-hengâm نابهنگام (f.b.s.) : mevsimsiz, vakitsiz, zamânından önce.

nâ-be-hıred بخرد نا (f.b.s.) : akılsız, kafasız.

nâ-behre بهره نا (f.b.s.) : **1.** ulu. (bkz : azîm). **2.** soysuz. (bkz : fürûmâye). **3.** karışık. (bkz : mağşûş).

nâ-be-kaide بقاعده نا ("ka" uzun okunur. f.a.b.s.) : kaideye uymayan, kurala aykırı, kaidesiz.

nâ-be-kâr نابکار (f.a.b.s.) : **1.** işsiz, işe yaramaz. **2.** haylaz, yaramaz, hayırsız.

nâ-be-mahal نابمحل (f.a.b.s.) : mahalsiz, yersiz, yolsuz, yerinde olmayan, uygunsuz.

nâ-be-mevsim نابموسم (f.a.b.s.) : vakitsiz, sırasız, uygunsuz. (bkz : bî-vakt, nâ-be-hengâm).

nâ-ber-câ نابرجا (f.b.s.) : yersiz, yolsuz. (bkz : nâ-becâ).

nâ-besî نابسی (f.i.) : yokluk. (bkz : adem).

nâ-be-sûd نابسود (f.b.s.) : el değmemiş, el dokunmamış, yeni şey. **Câme-i nâ-be-sûd :** yeni elbise.

nâbız نابض (a.s.) : nabazan eden, vuran.

nâbıza نابضه (a.i. nabz'dan. c. : nevâbız) : **anat.** nabız damarı.

nâbî نابی (a.i.) : **1.** haberci, haber veren. (bkz : muhbir). **2. i.** erkek adı.

Nâbî نابی (a.h.i.) : büyük Türk şâiridir; 1626 da Urfa'da doğmuştur. Dördüncü Sultan Mehmet devrinde (1648 - 1687) İstanbul'a

gelerek Musâhib-i Şehriyârî Mustafa Paşa dâiresine intisab ile onun dîvan kâtipliğini yapmış ve bir ara Hicaz'a da gitmiştir. Mustafa Paşa ölünce Halep'e çekilerek uzun müddet orada yaşamıştır; Halep Vâlîsi Baltacı Mehmet Paşa ile birlikte yeniden İstanbul'a gelmiştir (1710). İstanbul'da hayâtının son yıllarında baş muhâsebecilik vazîfesi görmüş ve 1712 de ölmüştür. Başlıca eserleri şunlardır: Mürettep Divan, Hayriyye, Hayr-âbâd, Surnâme, Zeyl-i Siyer-i Veysî, Tuhfetü'l-Haremeyn, Münşeât. Vâdî sâhibi büyük bir şâirdir; şiirleri daha çok hikemîdir. Ebü'l-Hayr ve Emin adlı iki oğlu olmuştur. Âlimdir, müzikte Seyyid Nuh müstear adıyla besteleri vardır; yazısı da pek güzeldir.

nâbi', nâbia نابعه ، نابع (a.s. nebeân'dan): yerden çıkıp fışkıran, kaynayan, akan.

nâbiga نابغه (a.s.c.: nevâbig): **1.** şanı, şöhreti büyük adam. **2.** sonradan şâir olan. **3.** büyük Arap şâiri Nâbıgat ez-Zübyânî.

nâ-bînâ نابـــينا (f.b.s.c.: nâ-bînâyân): a'mâ, gözü görmez, anadan doğma kör. (bkz: a'mâ, darîr, kûr).

nâ-bînâyân نابـــينايان (f.b.s. nâ-bînâ'nın c.): a'mâlar, gözü görmezler, anadan doğma körler. (bkz: adırrâ, azırrâ).

nâ-bînâyî نابـــينايى (f.b.i.): körlük, a'mâlık.

nâbit نابت (a.s. nebât'dan): yerden biten, yerden çıkıp büyüyen. [müen.: "nâbite"].

nâbite نابته (a.s. nebât'dan): ["nâbit" in müen.]. (bkz: nâbit).

nâbite نابته (a.i.): bir kabilede yeni çıkan küçük evlât.

nâbiz نابذ (a.i.): savaşan, savaşçı. (bkz: muhârib).

Nabt نبط (a.h.i.): Arap yarımadasının kuzeyinde oturan Suryânîlerden bir kısım.

Nabtî نبطى (a.s.): Nabt kavmine mensup, onunla ilgili.

nâ-bûd نابود (f.b.s.): **1.** yok olan, bulunmayan. (bkz: ma'dûm). **2.** sonradan yok alan. **3.** iflâs etmiş, perîşan olmuş. (bkz: muzmahil).

nâ-bûd-mend نابود مند (f.b.s.): fakir, yoksul.

nabz نبض (a.i.): **1. biy.** atar damar, vurur damar. **2. mec.** hâlet-i rûhiyye, psikoloji.

nabza نبضه (a.i.): damarın bir kere atması.

nabz-âşnâ نبض آشنا (a.f.b.s.): nabızdan anlayan, mizaç bilen.

nabz-gîr نبض گير: nabza, mizâca göre davranmasını bilen, yaranmasını bilen [birine-].

nabzî نبضى (a.s.): damarın atmasıyla ilgili.

nâ-câiz ناجائز (f.a.b.s.): câiz değil, yapılmaz.

na'cât نعجات (a.i. na'ce'nin c.): dişi koyunlar. (bkz: ni'âc).

na'ce نعجه (a.i.c.: ni'âc, na'cât): dişi koyun.

nâci' ناجع (a.s.): hazmı kolay yiyecek.

nâcî ناجى (a.s. necât'dan): **1.** necat bulan, kurtulan, selâmete kavuşan. **2.** cehennemden kurtulmuş, cennetlik. **3.** i. erkek adı. [müen.: nâciye].

Nâcî ناجى (a.h.i.): İstanbul'da saraç esnâfından Ali Ağa adında nâmuslu bir adamın oğlu olup meşhur muharrirlerden Ahmed Midhat Efendi'nin dâmâdıdır. Babasının ölümünden sonra Rumeli'ye gidip Varna medreselerinde sağlam bir tahsil görmüş, yine orada rüştiye hocalığında bulunmuş, sonra İstanbul'a gelerek "Tercemân-ı hakîkat" gazetesine intisâbetmiştir. Arapça, Farsça ve Fransızcayı çok iyi bilen Naci 1893 de kırk dört yaşında iken İstanbul'da vefât etmiştir. Manzum eserleri şunlardır: Âteşpâre, Şerâre, Fürûzân, Hamiyyet, Zâtünnitâkayn, Ertuğrul Gazi, Terkîb-i bend, Yadigâr-ı Nâci, Takti' yâhut Aruz Nümûnesi, Mesnevî-i Muallim Nâci. Nesir olarak yazdıkları: İcâz-ı Kur'ân, Muammâ-yi İlâhî, Sânihâtü'l-Arab, Sânihât-ı Acem, Emsâl-i Alî, Hikemü'r-Rifâî, Nevâdirü'l-ekâbir, Sâib'de Söz, Hulâsatü'l-ahlâs, Ubeydiyye, Mütercim, Medrese Hâtıraları, Mecmûa-i Muallim, Istılâhât-ı Edebiyye, Numûne-i Suhen, Esâmî, Osmanlı Şâirleri, Muhammed Muzaffer mecmûası, Muhâberât, Mektuplarım. [Lûgat-i Nâcî, "fetvâ" kelimesine kadar kendi tarafından hazırlanmış, alt tarafı, Müstecâbîzâde İsmet Bey tarafından tamamlanmıştır].

nâcil ناجل (a.s.): soyu sopu temiz olan [insan, hayvan].

nâ-cins ناجنس (f.a.b.s.): **1.** cinsi bozuk. **2.** aynı cinsten olmayan. **3.** cinsi bozuk, alçak, soysuz, aşağılık.

nâcir ناجر (a.i.) : ağaçlarda yaprak saplarının dibindeki filiz.

nâcis ناجس (a.i.) : onulmaz hastalık.

nâciş ناجش (a.i.) : avı ürkütüp avcı tarafına kovalayan adam.

nâciz ناجذ (a.i.c. : nevâciz) : azı dişi.

nâ-cû ناجو (f.i.) : çam ağacı. (bkz : nâ-cüv).

nâcûd ناجود (f.i.) : büyük kadeh. (bkz : peymâne).

nâ-cünbân ناجنبان (f.b.s.) : kımıldanmaz, duragan.

nâ-cüsbân ناجسبان (f.b.s.). (bkz : nâ-çespân).

nâ-cüv ناجو (f.i.) : çam ağacı. (bkz : nâcû).

nâ-cüvân-merd ناجوانمرد (f.b.s.) : tamahkâr, pinti, cimri, elisıkı.

nâ-çâr ناچار (f.b.s.) : **1.** çâresiz, ister istemez. **2.** .. zorunda kalmış. (bkz : mecbur, muztar). **3.** zavallı. (bkz : bî-çâre). **Çâr-nâ-çâr** : ister istemez. (bkz : mutlaka).

nâ-çârî ناچاری (f.b.i.) : çâresizlik.

nâ'çe ناعچه (a.f.i.) : yumuşak yer.

nâ-çeh ناچه (f.i.) : nacak, küçük balta.

nâ-çespân ناچسپان (f.b.s.) : yaraşmaz, lâyık, uygun olmayan.

nâ-çîz ناچیز (f.b.s.) : **1.** hiç hükmünde olan, değersiz, ehemmiyetsiz, çok küçük [şey]. **2.** Recâizâde Ekrem'in 1886'da basılmış, Fransızca'dan yaptığı tercümeleri ihtiva eden bir eseri.

nâ-çîz-âne ناچیزانه (f.zf.) : pek küçük, ehemmiyetsiz bir şey olarak.

nâ-çîzî ناچیزی (f.b.i.) : nâçizlik, değersizlik, ehemmiyetsizlik.

nâ-dân نادان (f.b.s.) : **1.** bilmez. (bkz : câhil). **2.** nobran, kaba, terbiyesi kıt.

nâ-dânî نادانی (f.b.i.) : **1.** bilmezlik. (bkz : cihâlet). **2.** nobranlık, kabalık.

nâ-dânist, nâ-dâniste نادانسته ، نادانسب (f.b.s.) : bilmez, câhil.

nadar, nadâret نضار ، نضر (a.i.) : altın. (bkz : zeheb, zer).

nâ-dâşt ناداشت (f.b.s.) : utanmaz, hayâsız. (bkz : halîü'l-izâr).

nâ-dâştî ناداشتی (f.b.i.) : utanmazlık, hayasızlık.

nadc نضج (a.i.). (bkz : nazc).

nâdd ناد (a.i.) : rızk, azık.

nâ-dem-saz نادمساز (f.b.s.) : âhenksiz, uygunsuz.

nâ-der-berâber نادربرابر (f.b.s.) : birlikte olmayan, anlaşamayan, uyuşamayan.

nâ-derîde ناديده (f.b.s.) : delinmemiş, delik açılmamış. (bkz : gayr-ı meskub, nâ-süfte).

nadh نضح (a.i.). (bkz : nazh).

nâdıc ناضج (a.s.c. : nevâdıc) : kıvâma gelmiş, olgunlaşmış.

nâdî نادی (a.s. nidâ'dan) : **1.** nidâ eden, haykıran, çağıran. (bkz : münâdî). **2.** (a.i.c. : nevâdî). meclis, encümen, toplantı. (bkz : bezm). **3. i.** erkek adı.

nâdib نادب (a.i.) : ağıt yakan, ağıt ağlayan. (bkz : nâiha, nevvâh).

nâdic نادج (a.s.) : **1.** iyi pişmiş et. **2.** olgun meyva.

nâ-dîde نادیده (f.b.s.) : **1.** görülmemiş, görülmedik. **2.** pek seyrek bulunan, çok değerli. **3. i.** kadın adı.

nâdim نادم (a.s. nedâmet'den. c. : nâdimân) : nedâmet duyan, pişmân olan.

nâdimân نادمان (a.s. nâdim'in c.) : nedâmet duyanlar, pişmân olanlar.

nâdim-âne نادمانه (a.f.zf.) : pişmân olarak, pişmanlıkla.

nâdimen نادماً (a.zf.) : pişman olarak.

nâdimiyyet نادمیت (a.i.) : pişmanlık.

nadîr نضیر (a.s.). (bkz : nazîr).

nâdir نادر (a.s. nedret'den. c. : nâdirât, nevâdir) : **1.** seyrek, az, ender bulunur. **En-nâdirü ke'l-ma'dûm** : nâdir olan, az bulunan şey, yok gibidir. (bkz : mütenâdir). **2. i.** erkek adı.

nâdirü'l-vücûd : benzeri pek az bulunan [insan].

nâdirât نادرات (a.s. nâdir'in c.) : seyrek, az, az bulunan şeyler. (bkz : nevâdir).

nâdire نادره (a.i. ve s.) : **1.** nâdir olan şey. **2.** kadın adı.

nâdire-i zaman : zamânında bir eşi daha bulunmayan kimse.

nâdire-dân نادره دان (f.b.s.) : âlim, zarîf. (bkz : hurde-dân).

nâdire-gû نادره گو (f.b.s.). (bkz : nâdire-senc).

nâdire-gûyân نادره گویان (f.b.s. nâdire-gû'nun c.) : güzel fıkra anlatanlar, nükteli söz söyleyenler. (bkz : nâdire-sencân).

nâdire-kâr نادره کار (f.b.s.) : nâdir işler, san'atler yapan.

nâdiren نادراً (a.zf.) : nâdir olarak, az olarak, pek az bulunur, çok aralıklı.

nâdire-perdâz نادره پرداز (f.b.s.) : güzel ve ince söz söyleyen.

nâdire-senc نادره سنج (f.b.s.c. : nâdire-sencân) : güzel fıkralar anlatan, nükteli sözler söyleyen, zarif [kimse]. (bkz : nâdire-gû, nüktedân).

nâdire-sencân نادره سنجان (f.b.s.) : güzel fıkralar anlatanlar, nükteli söz söyleyenler, zarif kimseler.

nadret نضرت (a.i.). (bkz : nazret).

nâ-dürüst نادرست (f.b.s.) : **1.** doğru olmayan, eğri. **2.** sağlam, gerçek olmayan. **3.** haksız, yanlış.

nâ-dürüstî نادرستی (f.b.i.) : **1.** doğru, gerçek olmama. **2.** sağlam, gerçek olmama hâli, yanlışlık, haksızlık. **3.** eğrilik.

nâ-ehl نااهل (f.a.b.s.c. : nâ-ehlân) : ehil olmayan, ehliyetsiz.

nâ-ehlân نااهلان (f.b.s. na-ehl'in c.) : ehil olmayanlar, ehliyetsizler.

nâ-encâm نانجام (f.b.s.) : geleceğin sonu olmayan gün.

nâ-endâm نااندام (f.b.s.) : biçimsiz, gayrımuntazam.

nâ-endîş نااندیش (f.b.s.) : uzun uzadıya düşünmeye değmez, açık, mutlak, muhakkak, düşünmeyen. **Âkıbet-nâ-endîş** : sonu düşünmeyen.

nâ-endîşîde نااندیشیده (f.b.s.) : düşünülmemiş.

nâevs نأوس (f.i.) : kilise, manastır.

nâf ناف (f.i.) : **1.** göbek. (bkz : sürre). **2. mec.** orta. (bkz : nâh, vasat).

nâf-i âlem : Mekke-i Mükerreme.

nâf-i şeb : gece yarısı. (bkz : nısfü'l-leyl).

nâf-i zemîn : Mekke-i Mükerreme.

nafaka نفقه (a.i. nefk'den. c. : nafakat) : **1.** yiyecek parası, geçimlik. **2.** birinin kanûnen geçindirmek mecbûriyetinde bulunduğu kimselere mahkeme karârıyla bağlanan aylık.

nafaka-i iddet : **huk.** [eskiden] kadın'ın iddeti içinde lâzımgelen nafaka. [çünkü koca boşadığı karısını iddeti bitinceye kadar infakla mükelleftir].

nafaka-i makziyye : **huk.** hâkim tarafından takdîr olunan nafaka.

nafaka-i marziyye : **huk.** nafaka alacaklısı ile nafaka borçlusunun rızâlarıyla aralarında kararlaştırdıkları nafaka.

nafaka-i mefrûza : **huk.** kazâ veyâ rızâ ile takdîr ve tâyin olunan nafaka.

nafaka-i memâlîk : **huk.** [eskiden] köle ve câriye nafakaları.

nafaka-i muaccele : **huk.** işlemeden verilen nafaka.

nafaka-i müstedâne : **huk.** borç ile tedârik olunan nafaka. [veresiye mal almakla olabileceği gibi ödünç para almakla da olur].

nafakat نفقات ("ka" uzun okunur. nafaka'nın c.) : nafakalar.

nafata نفطه (a.i.) : **hek. 1.** çocuklarda çıkan çiçek. **2.** vücutta çıkan sivilce, kabarcık.

nâfe نافه (f.i.) : **1.** misk âhûsu denilen hayvanın göbeğinden çıkarılan bir çeşit misk, koku. **2.** derisinden kürk yapılan hayvan postlarının karnı altındaki deri kısmı. **3. mec.** güzelin, sevgilinin saçı.

nâ-fercâm نافرجام (f.b.s.) : sonu çıkmaz, boş, faydasız [şey, iş].

nâfe-rîz نافه ریز (f.b.i.) : **1.** göbek düşüren. **2.** koku saçan.

nâ-fermân نافرمان (f.b.s.) : fermansız, emir dinlemez. (bkz : serkeş).

nâfıa نافعه (a.i.) : **1.** bayındırlık işleri. **2.** kadın adı.

nâfi' نافع (a.s. nefy'den) : **1.** menfaatlı, faydalı, kârlı. **2. i.** Allah adlarındandır. [**Abdünnâfi'** : Hz. Muhammed'in kölesinin adı]. **3. h. i.** "Abdü'n-nâfi" adından bozularak erkek adı. **4.** Zemahşerî'nin "el-Mutavvel" adlı edebî eserini şerheden, vâlîliklerde bulunmuş Adanalı âlim.

nâfî نافی (a.s. nefy'den) : gideren, giderici, yok eden, yok edici.

nâfic نافج (a.i.c. : nevâfic) : kaburga kemiklerinin sonu, eğe.

nâfice نافجه (a.i.) : mis göbeği. (bkz : nâfe).

nâfih نافخ (a.s. nefh'den) : nefh edici, eden, üfüren, üfürücü, üfleyici.

nâfiha نافخه (a.s. nefh'den) : ["nâfih" in müen.]. (bkz : nâfih).

nâfile نافله (a.s.c. : nevâfil) : **1.** lüzumlu değil iken yapılan iş. **2.** farzların dışında kılınan namaz. **3.** faydasız, işe yaramaz, boş [şey].

nâfir نافر (a.s. nefret'den) : **1.** nefret eden. **2.** korkan, ürken.

nâfire نافره (a.s. nefret'den) : ["nâfir" in müen.]. (bkz : nâfir).

nâfiz نافذ (a.s. nüfûz'dan) : **1.** delen, delip geçen. **2.** içeriye giren, işleyen. **3.** te'sir yapan, sözü geçen. **Hükm-i nâfiz :** te'sir edici hüküm. (bkz : müteneffiz).

nâfizü'l-emr : 1) emri geçen, sözü dinlenilen; 2) kendisine boyun eğilen.

nâfizü'l-kelim : sözü geçen.

nâfizü'l-kelimeteyn : "olsun", "olmasın" şeklindeki sözü ve emri geçen [kimse]. **4. i.** erkek adı.

nâfize نافذه (a.s. nüfûz'dan) : ["nâfiz" in müen.]. (bkz : nâfiz).

nâfiziyyet نافذيت (a.i.) : nâfizlik, sözü geçerlik.

nâfûr, nâfûre نافوره ، نافور (a.i.) : fıskıye. (bkz : fevvâre).

nâ-gâh ناگاه (f.b.s.) : **1.** vakitsiz. **2. zf.** ansızın, birdenbire. (bkz : nâ-geh). **Gâh ü nâ-gâh :** vakitli-vakitsiz.

nâ-gâhân ناگاهان (f.b.s.) : apansızın, birdenbire. (bkz : nâ-gehân, nâ-gehâne, nâ-gehânî).

nagam نغم (a.i. nağme'nin c.) : âhenkler, ezgiler, güzel sesler.

nagamât نغمات (a.i. nağme'nin c.) : âhenkler, ezgiler, güzel sesler.

nagamât-ı aşk : aşk nağmeleri.

nagam-kâr نغمكار (a.f.b.s.) : ezgici, nağmeler söyleyen.

nagam-perver نغم پرور (a.f.b.s.c. : nagam-perverân) : **1.** nağme seven, nağme besleyen. **2.** nağmeci, türkü söyleyen.

nagam-perverân نغم پروران (a.f.b.s. nagam-perver'in c.) : **1.** nağme sevenler. **2.** nağmeciler, türkü söyleyenler.

nagam-sâz نغمساز (a.f.b.s.): türkü söyleyen.

nâ-geh ناگه (f.b.s.zf.). (bkz : nâ-gâh).

nâ-gehân, nâ-gehâne, nâ-gehânî ناگهان ، ناگهانه ، ناگهانی (f.zf.) : ansızın, birdenbire. **Kazâ-yi nâ-gehânî :** ansızın gelen kazâ.

nâgeh-zuhûr ناگه ظهور (f.a.b.s.) : ansızın olan, oluveren.

nâgız ناغض (a.s.) : **1.** hayret eder gibi başını sallayan. **2.** sallayan.

nâ-girîz ناگريز (f.b.s.) : çaresiz.

nâ-güfte ناگفته (f.b.s.) : söylenmemiş.

nâ-güşâde ناگشاده (f.b.s.) : açılmamış, kapalı. (bkz : gayr-i meftûh).

nâ-güvâr, nâ-güvâre ناگوار ، ناگواره (f.b. s.) : **1.** mîdede zor hazmedilen [şey]. **2.** içilmesi, yenilmesi acı olan [şey]. (bkz : nâ-hoş-güvâr).

nagz نغز (f.s.) : güzel, iyi, göze hoş görünen. **Şi'r-i nagz :** güzel, hoş şiir.

nağme نغمه (a.i.c. : nagamât) : **1.** âhenk, ezgi, güzel ses. **2.** bir kimsenin nazlanarak, yapmacıkla söylediği söz.

nağme-i Dâvûd : Dâvut Peygamberin güzel sesi.

nağme-i kâbil : müz. Türk müziğinin eski bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

Nağme-i Seher : Recâizade Ekrem'in 1871 de basılmış, şiirlerini ihtiva eden bir eseri.

nağme-ger نغمه گر (a.f.b.s.) : öten, türkü söyleyen.

nağme-hân نغمه خوان (a.f.b.s.) : şarkı söyleyen, türkü söyleyen. (bkz : nağme-keş, nağme-perdâz, nağme-sâz, nağme-zen).

nağme-hânî نغمه خوانی (a.f.b.i.) : şarkı, türkü söyleyicilik. (bkz : hânende-gî).

nağme-hîz نغمه خيز (a.f.b.s.) : nağme kaldıran, âhenk uyandıran, türkü, şarkı söyleyen.

nağme-kârî نغمه كارى (a.f.b.i.) : (bkz : nağme-hânî).

nağme-keş نغمه كش (a.f.b.s.) : şarkı söyleyen, türkü söyleyen. (bkz : nağme-hân, nağme-perdâz, nağme-sâz, nağme-zen).

nağme-perdâz نغمه پرداز (a.f.b.s.) : şarkı söyleyen, türkü söyleyen. (bkz : nağme-hân, nağme-keş, nağme-sâz, nağme-zen).

nağme-sâz نغمه ساز (a.f.b.s.) : şarkı söyleyen. (bkz : nağme-hân, nağme-keş, nağme-perdâz, nağme-zen).

nağme-sâz-ı hevâ : heves ve arzu türküleri söyleyen.

nağme-serâ نغمه سرا (a.f.b.s.) : türkü söyleyen, şarkı okuyan.

nağme-zen نغمه زن (a.f.b.s.) : şarkı söyleyen, türkü söyleyen. (bkz : nağme-hân, nağme-perdâz, nağme-sâz, nağme-zen).

nah' نخع (a.i.) : kesme, boğazlama. (bkz : nahr, zebh).

nah نخ (f.i.) : 1. tel. 2. ip. (bkz : rişte). 3. değerli kumaşlardan yapılan bir çeşit halı, kilim.

nâh ناخ (f.i.) : göbek. (bkz : nâf, sürre).

nahâfet نحافت (a.i.) : zayıflık, cılızlık, arıklık.

nahâfet نخافت (a.i.) : aksırma.

nâ-hâh ناخواه (f.zf.) : istemeyerek, zorâki. **Hâh-nâ-hâh** : ister istemez. (bkz : tav'an ve kerhan). (bkz : kerhan).

nâ-hakk ناحق (f.a.b.s.) : 1. haksız. 2. bîhûde, boş.

nâ-halef ناخلف (f.a.b.s.) : soyuna çekmeyen, hayırsız evlâd.

nâ-hânde ناخوانده (f.b.s.) : okunmamış.

nahârîr نحارير (a.i. nihrîr'in c.) : bilgili, tecrübeli, âlim, fâzıl, mâhir kimseler.

nahâset نخاست (a.i.) : 1. canbazlık. 2. esircilik.

nâ-hâst ناخاست (f.b.s.) : kötürüm.

nâ-hâst ناخواست (f.b.s.) : istenilmemiş, isteksiz; zf. istemeden.

nahb نحب (a.i.) : 1. ölüm, ecel. 2. yüksek sesle ağlama.

nahb نخب (a.i.) : 1. çekip çıkarma. 2. şerefe içilen kadeh. 3. en iyi şeyi seçme, tercih etme.

nahçîr نخچير (f.i.) : 1. av. (bkz : sayd). 2. yaban keçisi. 3. av yeri, avlak.

nahçîr-gâh نخچيرگاه (f.b.i.) : avlak, av yeri. (bkz : mısyed, mısyede).

nahçîr-gîr نخچيرگير (f.b.i.) : avcı. (bkz : nâhçîr-vân, sayyâd).

nahçîr-vân نخچيروان (f.b.i.) : avcı. (bkz : nahçîr-gîr).

nâ-hemtâ ناهمتا (f.b.s.) : müsâvî olmayan, eş ve denk olmayan.

nâ-hem-vâr ناهموار (f.b.s.) : 1. düz olmayan, eğri. 2. uygunsuz. 3. uymayan. (bkz : gayr-i mutâbık).

nâ-hem-vârî ناهمواری (f.b.i.) : 1. düz olmama, eğrilik. 2. uygunsuzluk; uymazlık.

nâ-hencâr ناهنجار (f.b.s.) : yolsuz, doğru olmayan.

nahhâm نحام (a.s. nuham'dan) : 1. çok balgam çıkaran adam. 2. tamahkâr, cimri, pinti. (bkz : bahîl, hasîs).

nahhâs نخاس (a.s.i.) : 1. hayvan alıp satan, canbaz. 2. esirci, esir satıcısı.

nahhâs نحاس (a.i.) : bakırcı.

nahhât نحات (a.i.) : kereste kesicisi, doğramacı; marangoz; tahta, ağaç oymacısı.

nahhât نحاط (a.s.) : kibirli, gururlu.

nâhî ناهی (a.s. nehy'den) : men'eden, yasak eden, önleyen.

nâhî ناحی (a.i.c. : nuhat) : nahiv (syntaxe) âlimi.

nahîb نخيب (a.s. nahb'dan) : korkak. (bkz : cebîn).

nahîb نحيب (a.i.) : avaz avaz ağlama.

nâhib ناهب (a.s. nehb'den) : yağma eden, talanlayan, yağmacı, talancı, çapulcu. (bkz : yağmâ-ger).

nâhid, nâhide ناهد ، ناهده (a.s.c. : nevâhid) : 1. turunç memeli kız. 2. i. [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

nâhîd, nâhîde ناهيد ، ناهيده (f.i.) : 1. Venüs (Zühre) gezegeni, Çulpan. 2. yeni yetme kız. (bkz : nâhid, nâhide).

nâhidât ناهدات (a.s. nâhide'nin c.). (bkz : nevâhid).

nahîf نخيف (a.i.) : genizden gelen ses.

nahîf نحيف (a.s. nehâfet'den) : zayıf, arık. (bkz : lâgar, zebûn).

Nahîfî نحيفی (a.h.i.) : Süleyman Nahîfî İstanbul'da doğmuştur. Çeşitli devlet hizmetlerinde bulunmuş 1738 de İstanbul'da ölmüştür. Nahîfî iyi bir gazel şâiri olmakla berâber, ona ün kazandıran asıl eseri Mesnevî Tercümesi'dir. Mevlânâ'nın 6 ciltlik bu büyük eserini 1712 de aynen ve manzum olarak tercümeye başlamış, 1730'da tamamlamıştır. Bundan başka bir dîvânı ile bir kaç eseri daha vardır.

nâhik ناهق (a.s. nehak'dan) : merkep gibi anıran, eşek sesli.

nâhika ناهقه (a.i.c. : nevâhik) : dudaklı hayvanların göz pınarı.

nahîl نخيل (a.i.) : 1. hurma ağacı. 2. (nahl'in c.) : hurma ağaçları, hurmalık.

nâhil ناهل (a.s.) : susuz, suyu olmayan. (bkz : beyâbân).

nâhil ناخل (a.i. nahl'den) : kalburcu.

nâhil, nâhile ناحله ، ناحل (a.s. nahl'den) : ince, zayıf, arık.

nahîle نخیله (a.i.) : huy, tabîat.

nahîr نحیر (a.s. nahr'den) : boğazlanmış, kesilmiş. (bkz : mezbuh). **Üştür-i nahîr** : boğazlanmış deve.

nahîr نخیر (a.i.) : burundan hırlama.

nâhir ناحر (a.i. nahr'den) : **1.** çürüyüp ufalanmış kemik. **2.** hayvan kırımında kemikleri kırıp eritip çerviş yağı yapan kasap.

nâ-hirâs ناهراس (f.b.s.) : korkusuz, cesur; atak.

nahîre نحیره (a.s. nahr'den). ["nahîr" in müen.]. (bkz : nahîr).

nahîre نحیره (a.i.) : ayın ilk günü veyâ son gecesi.

nâhire ناحره (a.i.) : **1.** ayın birinci günü. **2.** ayın sonu, son gecesi.

nahîs نحیس (a.s. nahs'den) : **1.** uğursuz, yümünsüz. **2. i.** kıtlık : **Sâl-i nahîs** : kıtlık yılı.

nâhis ناحس (a.i.) : kıtlık yılı.

nahîse نحیسه (a.s. nahs'den) : ["nahîs" in müen.]. (bkz : nahîs).

nahît, nahîte نحیته ، نحیت (a.i.) : inilti.

nâhiye ناحیه (a.i.c. : nevâhî) : **1.** yan taraf, kenar, yan. **2.** civar, çevre. **3.** küçük yer; bölge.

nâhiye-i hasele : **anat.** *altkarın, **fr. hypogastre.**

nâhiye-i ıbtiyye : **anat.** koltukaltı bölgesi.

nâhiye-i katâniyye : **anat.** bel bölgesi.

nâhiye-i merâkıyye : **anat.** geğrek, **fr. hypocondre.**

nâhiye-i rakabiyye : **anat.** ense nâhiyesi.

nâhiye-i şersûfiyye : **anat.** *üstkarın *bölgesi, **fr. épigastre.**

nâhiye-i tahte'z-zakaniyye : **anat.** *çeneucu altı (-bölgesi).

nâhiye-i zahriyye : **anat.** arka nâhiyesi.

nâhiye-i us'ûsiyye : **anat.** kuyruk sokumu nâhiyesi. **4.** mülkî taksîmatta kazâdan küçük, köyden büyük yurt parçası. **5.** (c. : nevâhî) *bucak.

nâhiyevî ناحیوی (a.s.) : *bölgesel.

nahîz نخیز (f.s.) : **1. i.** tuzak, pusu. **2.** eksik, sakat, kusurlu.

nahîz-gâh نخیزگاه (f.b.i.) : pusu yeri. (bkz : kemîn-gâh).

nahl نحل (a.i.c. : nühûl) : arı, bal arısı. (bkz : ya'sûb, zünbûr).

nahl نخل (a.i.) : **1.** hurma ağacı. **2.** gümüş veyâ mumdan yapılarak gelinlerin önünde götürülmesi ve sonra gelin odasına konulması, vaktiyle âdet olan süs ağacı. **3. ed.** ince, uzun, nârin vücutlu dilber.

nahl-i ergvân : meşhur bir çeşit lâle.

nahl-i Meryem : Hz. Îsâ'nın doğumu sıralarında Hz. Meryem'in doğum sancılarından ıztıraplı bir halde tutunduğu, altında oturduğu hurma ağacı.

nahl-i mâtem, nahl-i tâbût : evvelce Îran'da, ölen pek yaşlı kimselerin tabutu üzerine konulan bir çeşit süslü tâç.

nahl-i tûr : Hz. Mûsâ'nın Eymen Vâdîsi'nde, üzerinde tecellî eden İlâhî nurları görmüş olduğu mukaddes ağaç. (bkz : şecer-i tûr).

nahl-bend نحلبند (a.f.b.i.) : **1.** ağaç budayıp tanzîm eden kimse. **2.** balmumundan taklit süs ağacı yapan kimse, balmumcu. (bkz : kalem-kâr).

nahle نخله (a.i.) : **1.** bir fidan. **2.** bir tâne hurma ağacı.

nahle نحله (a.i.) : bir tek arı.

nahl-istân نخلستان (a.f.b.i.) : **1.** hurmalık, hurma fidanlığı. **2.** fidanlık, ağaçlık. (bkz : nahl-zâr).

nahliyye نخلیه (a.i.) : **bot.** hurmalar, **fr. palmiers.**

nahl-zâr نخلزار (a.f.b.i.). (bkz : nahl-istân).

nahme نحمه (a.i.) : göğüsten çıkan ses.

nahnaha نحنحه (a.i.) : **1.** öksürük. **2.** hırıltılı soluma.

nâ-hôş ناخوش (f.b.s.) : hoşa gitmeyen, beğe nilmeyen.

nâ-hoş-güvâr ناخوشگوار (f.b.s.) : hazmi zor, tatsız. (bkz : nâ-güvâr).

nâ-hôşî ناخوشی (f.b.i.) : fenâlık, iğrençlik.

nâ-hoşnûd ناخشنود (f.b.s.) : **1.** hoşnut olmayan, memnun olmayan. **2.** râzı olmayan.

nâ-hoşnûd ناخوشنود (f.b.s.) : **1.** hoşnut olmayan, memnun olmayan. **2.** razı olmayan.

nâ-hoşnûdî ناخوشنودی (f.b.i.) : hoşnutsuzluk.

nahr نحر (a.i.) : boğazlama, kesme. **Yevmü'n-nahr** : kurban bayramının ilk, zilhiccenin onuncu günü. (bkz : nah, zebh).

nahs نحس (a.i.) : **1.** uğursuzluk, yümünsüzlük. **2. s.** uğursuz, bahtsız.

nahs-i asgar : **astr.** Merih (Mars) gezegeni.

nahs-i ekber : **astr.** Zühal (Satürn) : gezegeni.

nahs-i felek : **astr.** Zuhal ve Merih gezegenleri.

nahs نخس (a.i.) : zayıflama.

nahseyn نحسین (a.i.c.). (bkz : nahs-i felek).

naht نحت (a.i.) : **1.** yonma, yonulma, oyma, oyulma, tahta, ağaç oymacılığı. **2.** iki kelimeden tek kelime meydana getirme : "Elhamdülillâhi, Bismillâhi" yerine "hemdele, besmele" gibi. (bkz : menhût).

nâ-hûb ناخوب (f.b.s.) : güzel olmayan, çirkin.

nâ-hudâ ناخدا (f.b.s.) : **1.** Allahsız, Allahtan korkmaz. **2.** gemi kaptanı.

nâ-hudâ-yi Hudâ-nâ-şinâs : Allah'ı tanımayan gemici : [Süleyman Nazif'in kullandığı cinaslı bir tâbir]. (aslı : "**nâv-ı hudâ** : tekne sahibi" dir).

nâ-hudâ-ters ناخداترس (f.b.s.) : Allah'tan korkmaz.

nâhun ناخن (f.i.) : tırnak. (bkz : zıfr).

nâhun-ı âftâb : ateş.

nâhun-ı hâme : kalemin ucu, burnu.

nâhun-âftâb ناخن آفتاب (f.b.i.) : ateş.

nâhun-be-dendân ناخن بدندان (f.b.s.) : kederden veyâ hayretten dolayı parmağını dişleri arasına kıstırmış olan.

nâhun-bür ناخن بر (f.b.i.) : tırnak makası veyâ çakısı. (bkz : nâhun-bürâ, nâhun-gîr).

nâhun-bürâ[y] [ی]ناخن برا (f.b.i.) : tırnak makası, tırnak çakısı. (bkz : nâhun-bür, nâhun-gîr).

nâhune ناخنه (f.i.) : **1.** tanbur mızrabı. **2.** tırnak.

nâhun-gîr ناخن گیر (f.b.s.). (bkz : nâhun-bür, nâhun-bürâ).

nâhun-hâre ناخن خواره (f.b.i.) : **hek.** dolama. (bkz : nâhun-pâl).

nâhun-pâl ناخن پال (f.b.i.) : **hek.** dolama. (bkz : nâhun-hâre).

nâhun-pîrâ ناخن پیرا (f.b.i.). (bkz : nâhun-tırâş).

nâhun-tırâş ناخن تراش (f.b.i.) : tırnak çakısı veyâ makası. (bkz : nâhun-gîr).

nâ-hûş-mend ناخوشمند (f.b.s.) : anlayışsız, kavrayışsız.

nahv نحو (a.i.) : **1.** (c. : enhâ) yan, yön, taraf, cihet. **2.** yol. **3. e.** gibi, benzer. (bkz : mânend). **4.** *sözdizimi, sintaks, **fr. syntaxe.**

nahve نخوه (a.i.) : çörek otu. (bkz : habbe-i sevdâ).

nahvet نخوت (a.i.) : kibir, gurur, büyüklenme, ululanma, kurulma, böbürlenme. (bkz : taazzum, tekebbür).

nahvet-i cündiyâne : binicilik gururu.

nahvet-fürûş نخوت فروش (a.f.b.s.) : büyüklük satan, böbürlenen. (bkz : nahvet-pîşe).

nahvet-pîşe نخوت پیشه (a.f.b.s.). (bkz : nahvet-fürûş).

nahvî نحوی (a.s.) : *sözdizimi, sintaksla ilgili, **fr. syntaxique.**

nahviyyûn نحویون (a.s. ve i.) : gramerciler, gramer uzmanları.

nahz نحز (a.i.) : **1.** bir şeyle dürtme. **2.** biber gibi şeyleri havanda dövme.

nahz نحض (a.i.) : **1.** kemiğin etini ayıklama. **2.** cerrahlıkta ameliyâtta kesilecek kemiği açma.

nâî ناعی (a.s.) : kara haberci, şom ağızlı.

naîb نعیب (a.i.) : karga ve çirkin sesli kuşların ötüşü.

nâib نائب (a.s. ve i. nevb'den. c. : nüvab) : **1.** vekil, birinin yerine geçen. **2.** kadı vekîli. **3.** kadı, şerîat hükümlerine göre hüküm veren hâkim. **4.** nöbet bekleyen, nöbetle gelen.

nâib-i fâil : **gr.** meçhul (*edilgen) fiil mevzûu olan kelime. Meselâ : **kuddise sirruhu**'da, kuddise : meçhul fiil, sirruhu : nâib-i fâil. [Arapçada nâib-i fâil'in harekesi merfû (mazmum) olur].

nâibât نائبات (a.i. nâibe'nin c.). (bkz : mesâib).

nâibe نائبه (a.i.c. : nâibât, nevâib) : **1.** nâib'in müennesi. **2.** belâ, kazâ, musîbet. **3.** nöbetle gelen. **Hummâ-yi nâibe: hek.** nöbetli sıtma.

nâibe-i leyâl : Ay'dan veyâ yıldızlardan kinâye.

naîf نعيف (a.s.) : zayıf. [zaif ile birlikte kullanılır].

nâiha نائحه (a.i.c. : envâh, nevh) : ağıt yakan, ağıt ağlayan [kadın].

naîk نعيق (a.s.) : **1.** karga ötüşü. **2.** horoz sesi.

nâil نائل (a.s. neyl'den) : **1.** murâdına eren, ermiş, ele geçiren. **2. i.** erkek adı.

nâile نائله (a.s. neyl'den) : ["nâil" in müen.]. (bkz : nâil).

Nâilî نائلى (a.h.i.) : Divan Edebiyâtı şâirlerinden olup adı Sâlih'tir. Manastır'da doğmuştur. Mısırlı zengin bir âile yanında hocalık için gittiği Mısır'da 1876'da ölmüştür.

Nâilî-i Kadîm قديم نائلىء (a.h.i.) : değerli Türk şâirlerinden olup İstanbul'ludur; ismi Mustafa'dır. Şâir Nef'î ile çağdaş yaşamış ve H. 1077 (1666~1667)'de vefât etmiştir. Sebk-i Hindî tarzında şiirler yazmıştır.

nâiliyyet نائليت (o.i.) : murâda erme, ele geçirme. [yapma kelimelerdendir].

naîm نعيم (a.i.) : **1.** bollukta yaşayış. **2. h. i.** cennetin bir kısmı. **Dârü'n-naîm** : cennet. **3.** erkek adı.

naîm-i ayn : keyif ve mutluluktan gözlerin parlaması.

naîm-i dünyâ : rahat, kolay ve bol yaşayış.

naîm-i ilâhî : Allah'ın lûtfu, ihsânı.

nâim نائم (a.s. nevm'den. c. : nâimîn, niyâm, nüvvâm, nüvvem, nüyyem) : uyuyan, uykuda bulunan. **Dil-ber-i nâim** : uyuyan güzel. **Tıfl-ı nâim** : uyuyan çocuk. (bkz : hâbîde, hufte).

nâim ناعم (a.s. ni'm'den) : **1.** tâze, körpe, kılçıksız nebat (*bitki). **2.** etli sebze. **3.** yumuşak, kemiksiz [şey].

Naîmâ نعيما (a.h.i.) : Haleb'de doğmuştur, asıl adı Mustafa Naim'dir. Kendisini tanıtan; **Ravzatü'l-Hüseyn fî Hulâsa-ı Ahbâri'l-Hâfikayn**'dır. Hicri 1000 yılından 1070 yılına kadar olan vakalardan bahseder. Naîmâ'nın şâirliği de vardır. Fazla olmayan şiirlerinin çoğu güzel sayılabilir. (d. : 1652 - ö. : 1715).

nâimât ناعمات (a.s. nâime'nin c.). **1.** tâze ve yumuşak şeyler. **2.** nâzik şeyler. (bkz : nâime).

nâime ناعمه (a.s.) : **1.** nazlı büyütülmüş [kadın, kız]. **2. i. zool.** *yumuşakçalar, **fr. mollusques**. **3. i.** kadın adı.

nâime-i mücerrede : **zool.** kabuksuz nâimeler.

nâime-i sedefiyye : **zool.** kabuklu nâimeler.

nâimîn نائمين (a.s. naim'in c.) : uyuyanlar, uykuda bulunanlar. (bkz : hâbîde-gân, hufte-gân, niyâm, nüvvâm, nüvvem, nüyyem).

nâ-insâf ناانصاف (f.a.b.s.) : insafsız. [daha çok "bî-insâf" şekli kullanılır].

naîr نعير (a.s.) : haykıran, na're atan.

nâir نائر (nâr'dan. a.s.) : parlayan.

nâire نائره (a.i.c. nevâir) : **1.** ateş, alev. **2.** sıcaklık. (bkz : harâret).

nâiz ناعظ (a.s.) : kuvvetlendiren; kaldıran. (bkz : intiâz).

nak' نقع (a.i.) : **1.** suda ıslanma. **2.** sıcak suda haşlama. **3.** ilâç olarak çıkarılan su. **4.** hayvanın yiyeceğini soğuk su ile ıslatma. **5.** toz. (bkz : gubâr).

-nâk ناك - (f.e.) : isimlere takılarak sıfat meydana getiren bir edat olup "-li, -lü" mânâsını verir. [**derd-nâk** : dertli, **elem-nâk** : elemli.. gibi].

naka' نقاء ("ka" uzun okunur. a.i.) : temiz olma, pâklenme.

nâka ناقه (a.i.) : dişi deve, maya.

nâka-i bahrî : deniz fili.

nâ-kabil ناقابل ("ka" uzun okunur. f.a.b.s.c. : nâ-kabilân) : **1.** olmayacak, olamayacak.

nâ-kabil-i icrâ : yapılması imkânsız, yapılamaz.

nâ-kabil-i ta'rif : tarif edilemez, anlatılmaz.

nâ-kabil-i te'lîf : telif edilemez, bağdaşamaz, uyuşamaz. **2.** kabiliyetsiz, câhil.

nâ-kabilân ناقابلان (f.a.b.s. ve c.) : **1.** olmayacak, olamayacak işler. **2.** beceriksiz, bilgisiz, kabiliyetsiz kimseler.

nâ-kabûl ناقبول (f.a.b.s.) : istîdatsız, kabiliyetsiz.

nâ-kâfî ناكافى (f.a.b.s.) : kâfi değil, yetmez. (bkz : gayr-ı kâfî).

nakale نقله (a.s. nâkıl'in c.) : **1.** nakledenler, haberciler. **2.** eşyâyı bir yerden başka bir yere taşıyanlar. **3.** bir maddenin geçmesine uygun, elverişli olan şeyler. **4.** bir kitabı, bir yazıyı bir dilden bir başka dile çevirenler, aktaranlar. **5. fiz.** elektrik akımını veya ısıyı ileten maddeler, *iletkenler.

nâ-kâm ناكام (f.b.s.) : **1.** maksadına erişememiş. (bkz : bed-baht, mahrûm). **2.** yoksun kalmış, nasipsiz.

nâ-kâmî ناكامى (f.b.i.) : bahtsızlık, mahrûmiyet.

nâ-kâmî-i düşmen : düşmanın murâdına nâil olmaması, düşmanın mahrûmiyeti.

nakarât نقرات (a.i. nakra'nın c.) : **1. müz.** bir müzik parçasında (güfteli eserlerde) güftenin tekrar edilen kısmı. **2. mec.** usanç verecek kadar sık sık tekrarlanan söz.

nakare نقاره ("ka" uzun okunur. f.i.) : **1.** davul, kös. [nazımda "nakkare" şeklinde de geçer]. **2.** dümbelek.

nâ-kâre ناكاره (f.b.s.) : **1.** işe yaramaz, yararsız. **2.** tenbel, üşengen, uyuşuk.

nâ-kâre-gî ناكارگى (f.b.s.) : yararsızlık, uyuşukluk, tembellik.

nâ-ka'r-yâb ناقعرياب (f.a.b.s.) : dibi bucağı bulunmayan, dipsiz. **Bahr-i nâ-ka'r-yâb** : dibi bucağı bulunmayan deniz.

nâ-kâste ناكاسته (f.b.s.) : noksansız, eksiksiz.

nakb نقب (a.i.) : **1.** delme. **2.** delik veyâ lağım açma.

nakb-zen نقبزن (a.f.b.i.) : lağımcı, lağım açıcı.

nakd نقد (a.i.c. : nukud) : **1.** akçe, mâden para. **2.** para olarak bulunan servet. **3.** peşin para.

nakd-a-nakd : çabuk çabuk ödemelerle borcu azaltma.

nakd-i cân : en kıymetli şey.

nakd-i cins : nakit para; mal.

nakd-i hâlis : başka madenle karışık gümüş veya altın para.

nakd-i mevcûd : elde bulunan para.

nakd-i tevfîr etmek : parayı bol bol harcamak.

nakden نقداً (a.zf.) : **1.** para olarak, para ile. **2.** peşin, elden.

nakdî نقدى (a.s.) : nakde mensup, nakitle ilgili, para bakımından olan, paraca.

nakdî cezâ : para cezası.

nakdî kıymet : bir şeyin para bakımından değeri.

nakd-îne نقدينه (f.i.) : **1.** hazır ve peşin para. **2.** kıymetli mal.

nakdîne-i hayât : hayâtın kıymeti.

nakdiyye نقديه (a.s. nakd'den) : ["nakdî" kelimesinin müen.]. (bkz : nakdî).

nâ-kerde ناكرده (f.b.s.) : yapılmamış, olmamış.

nâ-kes ناكس (f.b.s.c. : nâ-kesân) : **1.** nekes, cimri, pinti. **2.** insâniyetsiz, alçak.

nâ-kesân ناكسان (f.b.s. nâ-kes'in c.) : **1.** nekesler, cimriler, pintiler. **2.** insâniyetsizler, alçaklar.

nâ-kes-âne ناكسانه (f.zf.) : **1.** nekeslikle. **2.** alçakçasına.

nâ-kesî ناكسى (f.b.i.) : alçaklık, nâmertlik.

nâ-keşîde ناكشيده (f.b.s.) : **1.** çekilmemiş. **2. mec.** içilmemiş.

nâkıd ناقد (a.s.) : **1.** paranın kalbını anlayan. **2.** bir şeyin iyisini kötüsünden ayıran. **3. i.** dirhem, dinar.

nâkıl ناقل (a.s. nakl'den. c. : nâkılân) : **1.** taşıyan. **2.** geçiren. **3.** çeviren [bir dilden-]. **4.** işittiğini anlatan. **5. fiz.** *iletken, **fr. conducteur.**

nâkıl-i ahbâr : haberler nakledici. [müen. : "nâkıle"].

nâkıliyyet ناقليت (a.i. nakl'den) : **1.** geçirme vasfı. **2. fiz.** *iletkenlik, **fr. conductibilité** [yapma kelimelerdendir].

nâkıl-meclis ناقل مجلس (a.b.s.) : söz taşıyan. (bkz : münâfık, gammâz).

nakımet نقمت (a.i.). (bkz : nakmet).

nâkır ناقر ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** nişana isabet eden ok. **2. s.** delen, oyan, kazan.

nâkıs, nâkısa ناقص ، ناقصه (a.s. naks'dan): **1.** noksan, eksik; tam olmayan. **2.** kusûru olan, kusurlu. (bkz : kem). **3. mat.** *eksi [–] işâreti. **Mahrût-i nâkıs** : kesik koni. **4. a. gr.** yalnız **lâmü'l-fi'li** "son harfi" harf-i illet olan kelime : remy, sehv.. gibi.

nâkıs aded-i tâmm : **mat.** negatif *tamsayılar.

nâkısatü'l-akl (aklı kısa) : **mec.** kadın.

nâkısü'l-iyâr : ayârı eksik, bozuk.

nâkısât ناقصات (a.s. nâkıs'ın c.) : eksiği olanlar.

nâkısâtü'l-akl (aklı kısa olanlar) : **mec.** kadınlar.

nakıyye نقيه (a.s.) : ["nakî" nin müen.]. (bkz : nakî).

nâkız ناقض (a.s. nakz'dan) : bozan, bozucu.

nâkız-ı müddeâ : mant. *karşısav, antitez.

nâkıza ناقضه (a.s. nakz'dan) : ["nâkız" ın müen.]. (bkz : nâkız).

nâkî ناقی (a.s.) : **1.** temiz, pâk. **2. i.** erkek adı.

nakî' نقیع (a.s.) : kandırıcı, kandıran.

nakîa نقیعه (a.i. nak'dan) : ziyâfet; dâmat için hazırlanan yemek [zifaf gecesinde].

nakîb نقیب (a.s. ve i. nakabet'den. c. : nukabâ) : **1.** bir kavim veyâ kabîlenin reisi veyâ vekîli. **2.** bir tekkede, şeyhin yardımcısı olan en eski derviş veyâ dede.

nakîb-i imâret : imâret şeyhinin (âmirinin) yardımcısı.

nakîbü'l-eşrâf : Peygamber soyundan olanların işlerini görmek üzere içlerinden hükûmetçe tâyin olunan me'mur.

nakîbü'l-eşrâf kaymakamı : taşralarda bu işle vazîfeli olan kimseler.

nakîbe نقیبه (a.i. nakb'dan) : **1.** insan ruhu. **2.** akıl. (bkz : hûş).

nakîh نقیه (a.s. nekahet'den) : hastalıktan yeni kalkıp henüz zayıf olan [kimse].

nakîiyye نقیعیه (a.i.) : **zool.** *haşlamlılar, **fr. influsoires.**

nakîk نقیق (a.s.) : kurbağa, tavuk, kedi gibi hayvanların boğuk sesi.

nâkil ناکل (a.s.) : **1.** nükûl eden, dönen. **2.** kaçınan, çekinen. (bkz : muhteriz).

nakîme نقیمه (a.i.) : nefis, kendi; asıl, cevher.

nakîr نقیر (a.i. nakr'den) : **1.** hurma çekirdeğinin arkasındaki beyaz çukur. **2.** pek küçük, ehemmiyetsiz şey.

nakîr ü kıtmîr : takımıyla, hepsi, iğneden ipliğe kadar.

nakîs نقیص (a.s. noksân'dan) : eksik. (bkz : nâtemâm).

nâkis ناکس (a.s. neks'den c. : nevâkis) : **1.** başını dâimâ öne eğen [adam]. **2.** alçak, âdî, bayağı.

nakîse نقیصه (a.i.c. : nekais) : eksiklik, kusur; kabahat, ayıp.

nakîse-dâr نقیصه دار (a.f.b.s.) : kusurlu, eksiği olan.

nakîz نقیض (a.s. nakz'dan) : zıt, karşı. **Müsemmâ bin-nakîz :** adı, vaziyetine ve hareketine uymayan.

nakîz-i müddeâ : mant. antitez, karşı iddiâ.

nakîza نقیضه (a.s.c. : nakâiz) : birbirine karşı, zıt olan şey, iş.

nakîzeyn نقیضین (a.b.s.) : birbirine zıt olan iki şey.

nakkab نقاب ("ka" uzun okunur. a.s. nakb'den. c. : nakkabân) : delik açıcı, delici.

nakkabân نقابان ("ka" uzun okunur. a.s. nakkab'ın c.) : delik açıcılar, deliciler.

nakkad نقاد ("ka" uzun okunur. a.s. nakd'den. c. : nakkadân) : **1.** nakd eden, paranın kalpını sağlamından ayıran. **2.** bir şeyin iyisini kötüsünden ayıran. **3.** tenkidçi. **4.** imam, hatip; kayyûm.

nakkad-ı erz : imârette pişirilen pilâvın pirincini ayıklayan hademe.

nakkadân نقادان ("ka" uzun okunur. a.s. nakkad'ın c.). (bkz : nakkad).

nakkaf نقاف ("ka" uzun okunur. a.s.) : iyi niyet sâhibi, temkinli kimse.

nakkal نقال ("ka" uzun okunur. a.s. nakl'den) : nakledici, hikâyeci, masalcı.

nakkar نقار ("ka" uzun okunur. a.i. nakr'dan) : **1.** çalgı; müzik. **2.** taş oyma sanatkârı. **3. s.** gagalayan.

nakkare نقاره ("ka" uzun okunur. a.i. nakr'dan) : çiftenâra, dümbelek.

nakkare-zen نقاره زن (ikinci "ka" uzun okunur. a.f.b.s.) : nakkare, çiftenâra, dümbelek çalan [kimse].

nakkar-hâne نقار خانه ("ka" uzun okunur. a.f.b.i.) : çalgı takımı, çalgı yeri. (bkz : mehter-hâne).

nakkariyye نقاریه (a.i.) : **zool.** *ağaçkakangiller.

nakkaş نقاش ("ka" uzun okunur. a.i. nakş'dan) : **1.** yağlı boya ile duvar nakışları yapan usta, süsleme sanatkârı. **2. i.** nakış işleyen, nakış yapan kimse.

nakkaş-ı ezel : Allah.

nakl نقل (a.i.) : **1.** bir şeyi başka bir yere götürme. **2.** taşıma, aktarma, geçirme.

nakl-i hümâyûn : pâdişâhın taşınması.

nakl-i şahâdet. (bkz : kitâb-ı hükmî).

nakl-üd-dem : fizy. kan aktarma. **3.** aynını başka bir şey üzerine alma. **4.** anlatma, söyleme [hikâye, masal...]. **5.** tercüme etme. **6. coğr.** *taşın, **fr. transport.**

nakl-bend نقلبند (a.f.b.s.) : hikâyeci, masal, hikâye bağlayan, uyduran.

naklen نقلاً (a.zf.) : **1.** nakil yoluyla. **2.** anlatma veyâ hikâye yoluyla.

naklî نقلی (a.s.) : **1.** taşıma ile ilgili. **2.** akla değil, nakle dayanan, yânî, söylenen [hakikat]. **Mâzî-i naklî : gr.** -miş'li geçmiş : sevmiş, gitmiş.. gibi.

naklî şahâdet : huk. davâlının gıyabında görülen davâlarda, davâcı tarafından getirilen ve bulundukları yerde dinlenen tanıkların beyanları.

nakliyyât نقلیات (a.i. nakliyye'nin c.) : **1.** taşıma işleri. **2.** anlatılanlardan öğrenilen şeyler.

nakliyye نقلیه (a.i. nakl'den. c. : nakliyyât) : **1.** eşyâ taşıma işi. **2.** taşıma parası, taşımalık. **Masârif-i nakliyye :** taşıma parası.

nakm نقم (a.i.) : intikam, öc alma, ezâ vererek cezâlandırma.

nakmet نقمت (a.i.) : intikam, öc alma, ezâ vererek cezalandırma.

nakr نقر (a.i.) : **1.** vurma. **2.** kuşun yem toplaması. **3.** oyma, kazma, taş oyma, heykel yapma, taş oymacılığı. **Fenn-i nakr :** heykeltıraşlık, **fr. sculpture.**

naks نقص (a.i.) : **1.** noksan, eksiklik. **2.** eksiltme, azaltma.

naks-ı dîn : dînî inançların zayıf olması.

nakş نقش (a.i.) : **1.** resim. **2.** duvarlara, tavanlara yapılan yağlı veyâ sulu boya resim, süsleme sanatı. **3.** ipekle, sırma ile işleme. **4. mec.** hîle, renk.

nakş-ı ber-âb : devamsız, süreksiz şey.

nakş-ı bî gubâr : sıkıntı, baskı altında bulunanların ağlayışı.

nakş-ı cebîn : alın yazısı. (bkz : ser-nüvişt).

nakş-ı dil-firîb : gönül aldatıcı sûret.

nakş-ı dîvâr : duvara yazılmış fresk; **mec.** cansız, kuvvetsiz, ruhsuz kimse.

nakş-ı kadem, - -ı pây : ayak izi. **5. müz.** beste ve semâî **forme**'larının husûsî bir şekline verilen isim.

nakş-ı küll : tüm yaratılış.

nakş-ı nîk : iyi, hoş, güzel, mutlu an.

nakş-ı peleng : g.s. bir kumaş ve çini motifi.

nakş-bend نقشبند (a.f.b.i.) : kumaşların nakışlarını bağlayıp ipek tellerle tezgâha hazırlayan kimse, süslemeli dokuma sanatkârı. (bkz : nakkaş, ressâm).

nakş-bendî نقشبندی (a.f.b.i.) : **1.** nakışbendîlik, ressamlık; süslemeli dokuma sanatı. **2.** Şeyh Muhammed Bahâüddîn Nakşbend'in kurduğu zühde, mürâkabeye ve hafî zikre dayanan tarîkatine girmiş kimse.

nakş-beste نقش بسته (a.f.b.i.) : **müz.** iki hâneli beste şekli olup nâdir kullanılmıştır. Nakış bestelerde, bir gelenek olarak hemen dâimâ lenk-fâhte usûlü kullanılmıştır.

nakş-perdâz نقش پرداز (a.f.b.s. ve i.) : nakış yapan, ressam.

nakş-perdâzî نقش پردازی (a.f.b.i.) : ressamlık.

nakş-semâî نقش سماعی (a.b.i.) : **müz.** iki hâneli beste veyâ semâî.

nakş-tırâz نقش طراز (a.f.b.i.) : süslü işlemeler.

nâkur ناقور ("ku" uzun okunur. a.i. nakr'dan) : **1.** düdük. **2.** boru.

nâkus ناقوس ("ku" uzun okunur. a.i. c. nevâkîs) : **1.** Hıristiyanlarda ibâdet vaktini bildirmek üzere kilisede çalınan çan. **2.** fânus, çan biçiminde olan şişe.

nakvet نقوت (a.i.) : bir şeyin seçkini.

nakz نقض (a.i.) : **1.** bozma, çözme; kırma. **2.** bir sözleşmeyi yok sayma.

nakz-ı sıyâm : oruç bozma.

nakz-i sinn : çürüyüp kırılan dişin çukurunda kalan kök parçası.

nakzen نقضاً (a.zf.) : nakzederek, bozarak.

na'l نعل (a.i.) : **1.** ayakkabı, papuç. **2.** nal. **3.** oturacak yerlerin en aşağısı.

nâl نال (f.i.) : **1.** kamış düdük. (bkz : mizmâr). **2.** kamış. **3.** kamış kalemin içindeki saz. **4.** şeker kamışı. **5. s.** inleyen, inleyici.

nâlân نالان (f.s.) : **1.** inleyici, inleyen. **2. i.** kadın adı.

nâ-lâyık نالایق (f.a.b.s.) : lâyıksız, lâyık değil. (bkz : nâ-revâ, nâ-sezâ).

na'l-bend نعلبند (a.f.b.i.) : nalbant.

na'l-bur نعلبر (a.f.b.i. na'l'dan) : nalbur, nal, çivi gibi şeyler yapan kimse.

na'lçe نعلچه (a.f.b.i.) : nalça.

nâle ناله (f.i.) : inleme, inilti. (bkz : feryâd).

nâle-i bülbül : bülbülün feryâdı.

nâle-kâr ناله کار (f.b.s.) : inleyen. (bkz : nâle-senc, nâle-zen).

nâle-künân نالە كنان (f.zf.) : inleyerek, feryâdederek.

nâlende نالنده (f.s.) : inleyen, inleyici.

nâle-senc نالە سنج (f.b.s.) : inleyen, inildeyen. (bkz : nâle-zen).

nâle-sencî نالە سنجى (f.b.i.) : feryâdedicilik.

nâle-serâ نالە سرا (f.b.s.) : inleyen.

nâ'leyn نعلين (a.i.c.) : **1.** bir çift ayakkabı. **2.** bir çift nalın. **3.** bir çift nal.

na'leyn-tırâş نعلينتراش (a.f.b.s. ve i.) : nalıncı.

nâle-zen نالە زن (f.b.s.) : inleyen, inildeyen. (bkz : nâle-senc).

nâle-zenân نالە زنان (f.zf.) : inleyerek, inildeyerek.

nâle-zenî نالە زنى (f.b.i.). (bkz : nâle-sencî).

na'lî نعلى (a.s.) : nal biçiminde olan.

nâliş نالش (f.i.) : inleyiş, inleme, inilti.

nâliş-kâr, nâliş-ker نالشكار ، نالشكر (f.b. s.) : inleyen, inildeyen.

nâliş-zen نالشزن (f.b.s.) : inildeyen.

na'l-tırâş نعلتراش (a.f.b.i.) : **1.** ağaç ayakkabı yapan sanatkâr. **2.** nalıncı.

nâm نام (f.i.c. : nâmân) : **1.** isim, ad. **2.** ün, lâkab.

nâm-ı diğer (öteki ad) : takma ad.

nâm-ı müsteâr : kendi adından başka eğreti alınan ad.

nâm-ı şerîf : şerefli isim, mubarek ad. **3.** adres. **4.** yerine, vekillik.

na'mâ' نعماء (a.i. ni'met'den) : **1.** ihsan, bahşiş, nîmet, insanı refâha kavuşturucu şey. **2.** bahşiş, armağan.

nâ-ma'dûd نامعدود (f.a.b.s.) : sayılmaz, sayısız, çok.

nâ-mağlûb نامغلوب (f.a.b.s.): mağlup olmaz, yenilmez.

nâ-mahdûd نامحدود (f.a.b.s.) : hudutsuz, sınırsız.

nâ-mahrem نامحرم (f.a.b.s.) : **1.** mahrem olmayan. **2.** nikâh düşmeyen. **3.** yabancı erkek tarafından görülmesi câiz olmakla kendisinden kaçılan. **4.** yabancı. (bkz : bîgâne).

nâ-mahremiyyet نامحرميت (f.a.b.i.) : namahremlik.

nâ-mahsûr نامحصور (f.a.b.s.) : sonu olmayan, sonsuz, sınırlanmamış.

nâ-makbûl نامقبول (f.a.b.s.) : makbûl olmayan, kabûl olunmamış, beğenilmemiş.

nâ-ma'kul نامعقول ("ku" uzun okunur. f.a. b.s.) : ma'kul olmayan, akla uygun gelmeyen.

nâ-ma'lûm نامعلوم (f.a.b.s.) : bilinmeyen, bilinmemiş. (bkz : mechûl).

nâmân نامان (f.i. nâm'ın c.) : isimler, adlar.

nâ-ma'rûf نامعروف (f.a.b.s.) : ma'rûf olmayan, tanınmayan, bilinmeyen.

nâ-marzî نامرضى (f.a.b.s.) : arzuya, isteğe uygun olmayan.

nâ-matbû' نامطبوع (f.a.b.s.) : **1.** tabîata uygun olmayan. **2.** basılmamış olan [yazı].

nâm-âver نام آور (f.b.s.c. : nâm-âverân) : ad salmış, ünlü. (bkz : meşhûr, nâm-berde, nâm-dâr, nâm-ver).

nâm-âverân نام آوران (f.b.s. nâm-âver'in c.) : ad salmış olanlar, ünlüler. (bkz : meşâhîr, nâm-verân).

namâz نماز (f.i.) : namaz. (bkz : salât).

namâz-ı pîşîn : öğle namazı.

namâz-ı şâm : akşam namazı.

namâz-gâh نماز گاه (f.b.i.) : [çok zaman] açıkta namaz kılmak üzere yapılan yer olup kıble tarafında mihrap yerine bir dikili taşı bulunur, üstü açık mescid.

namâz-güzâr نماز گذار (f.b.s.) : namazlarını edâ eder olan.

nâm-ber-dâr نام بردار (f.b.s.) : namlı, adlı sanlı. (bkz : meşhûr, nâm-âver, nâm-berde, nâm-dâr, nâm-ver).

nâm-bürde نام برده (f.b.s.). (bkz : meşhûr, nâm-âver, nâm-dâr, nâm-ver).

nâm-cû[y] نامجو[ى] (f.b.s.c. : nâm-cû-yân) : **1.** nam arayan, ün arayan. **2.** yiğit.

nâm-cûyân نامجويان (f.b.s. nâm-cû'nun c.) : **1.** nam arayanlar, ün arayanlar. **2.** yiğitler.

nâm-dâr نامدار (f.b.s.c. : nâm-dârân) : namlı, ünlü. (bkz : meşhûr, müştehir, nâmber-dâr, nâm-ver).

nâm-dârân نامداران (f.b.s. : nâm-dâr'ın c.) : namlılar, ünlüler. (bkz : meşâhîr, nâm-âverân, nâm-verân).

nâm-dârî نامدارى (f.b.i.) : namdarlık, şöhret, ünlülük.

nâme نامه (f.i.) : **1.** mektup. **2.** sevgiye ve aşka dâir yazılmış mektup. **3.** kitap, mecmûa.

nâme-i hicrân : ayrılık mektubu.

nâme-i hümâyûn : [eskiden] pâdişah tarafından bir hükümdara gönderilen mektup.

nâme-i hümâyun-ı izzet ve saadet meşhûn : pâdişah tarafından bir hükümdara gönderilen ululuk, yücelik ve mutlulukla dolu mektup.

nâme-i hümâyûn-ı izzet-makrûn : pâdişah tarafından bir hükümdara gönderilen değere, yüceliğe, ululuğa ve saygıya ulaşmış, kavuşmuş olan mektup.

nâme-i hümâyûn-ı meserret-makrûn : pâdişah tarafından bir hükümdara gönderilen meserrete, sevince ulaşmış, kavuşmuş olan mektup.

nâme-resânî : mektup ulaştırma işi.

nâme-i saâdet-unvân (adı, mevkii, ünvanı mutlu olanın mektubu) **:** pâdişah mektubu.

nâme-i siyahlika : kara yüzlü, felâket haberli mektup.

nâme-i şerîf : şerefli, mubarek, kutsal mektup.

-nâme نامه - (f.s.) : "yazılı, yazılmış, küçük kitap" mânâlarına gelerek mürekkep (birleşik) kelimeler meydana getirir : [emirnâme, kanûn-nâme, karar-nâme.. gibi].

nâme-âver نامه آور (f.b.s.) : mektup götüren. (bkz : nâme-ber).

nâme-ber نامه بر (f.b.s.) : mektup götüren. **Kebûter-i nâme-ber :** posta güvercini. (bkz : nâme-âver).

nâ-mefhûm نا مفهوم (f.a.b.s.) : mânâsız, anlaşılmaz.

nâ-me'mûl نامأمول (f.a.b.s.) : umulmadık, beklenmedik.

nâme-nüvîs نامه نویس (f.b.i.) : **tar.** Bâbıâlî'de, dîvân me'murluklarından biri.

nâ-merbût نامربوط (f.a.b.s.) : râbıtasız, mânâsız, saçmasapan.

nâ-merd نامرد (f.b.s.) : **1.** merd olmayan, alçak [kimse]. **2.** korkak. (bkz : cebîn).

nâ-merd-âne نامردانه (f.zf.) : nâmertlikle, insâniyetsizlikle, alçaklıkla.

nâ-merdî نامردی (f.b.i.) : **1.** nâmertlik, insâniyetsizlik, alçaklık. **2.** korkaklık.

nâme-res, nâme-resân نامه رس ، نامه رسان (f.b.s.) : nâme eriştiren, mektup ulaştıran.

nâme-resânî نامه رسانی (f.b.i.) : nâme, mektup eriştiricilik.

nâ-mergub نامرغوب ("gu" uzun okunur. f.a. b.s.) : rağbet olunmayan, beğenilmeyen.

nâ-mer'î نامرئی (f.a.b.s.) : **1.** görünmez; görülmez. **2.** modası geçmiş.

nâ-merzâ نامرضی : (bkz : nâ-marzî).

nâ-mesbûk نامسبوق (f.a.b.s.) : sebketmemiş, geçmemiş; benzeri olmamış.

nâ-mesmû' نامسموع (f.a.b.s.) : **1.** işitilmemiş. **2.** işitilmeye değmez.

nâ-mestûr نامستور (f.a.b.s.) : **1.** örtülmemiş. (bkz : uryân). **2.** açık, meydanda. (bkz : iyân).

nâ-mes'ûd نامسعود (f.a.b.s.) : mes'ud ve mübârek olmayan, kutsuz.

nâ-meşrû' نامشروع (f.a.b.s.) : **huk.** şerîata, kanuna uymayan, yasaya aykırı. (bkz: meşrû').

nâ-mevzûn ناموزون (f.a.b.s.) : **1.** vezinsiz, ölçüsüz. **2. ed.** vezni bozuk [manzûme].

nâ-meysûr نامیسور (f.a.b.s.) : **1.** işi kolaylaştırılmamış. **2.** elde edememiş, ele geçirememiş; elde edilememiş, ele geçirilememiş.

nâmık نامق (a.i. nemk'den) : **1.** yazıcı, kâtip (bkz : nüvîsende). **2.** erkek adı.

nâm-ı müsteâr نام مستعار (f.a.b.i.) : takma ad [kendini belli etmemek için alınan-].

nâmî نامی (f.s. nâm'dan) : **1.** namlı, şöhretli, ünlü. **2. i.** erkek adı.

nâmî نامی (a.s. nümüvv'den) : yerden biten, yetişen, büyüyen, artan. [müen. : "nâmiye"]. (bkz : nâbit).

nâ-mihr-bân نامهربان (f.b.s.) : muhabbetsiz, vefâsız, sevgisiz.

nâ-mihr-bânî نامهربانی (f.b.i.) : muhabbetsizlik, vefâsızlık, sevgisizlik.

nâmiye نامیه (a.i.) : olma, yerden bitme. **Kuvve-i nâmiye :** olma, yerden bitme kuvveti.

nâmiye-bâr نامیه بار (a.f.b.s.) : hayat verici.

nâ-mizâc نامزاج (f.a.b.s.) : mizaçsız, keyifsiz, rahatsız, hasta.

nâ-mizâcî نامزاجی (f.a.b.i.) : mizaçsızlık, keyifsizlik, rahatsızlık, hastalık.

nâ-murâd نامراد (f.b.s.) : **1.** murâdına erişememiş. **2. i. müz.** Türk müziğinin eski bir mü-

rekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

nâ-murâdî نامرادی (f.b.i.) : muradına erişememe, isteğine ulaşamama.

nâmûs ناموس (a.i.c. : nevâmîs) : **1.** kanun, nizam. **2.** ar, edep, hayâ, ırz. **3.** temizlik, doğruluk. **4.** Allah'a yakın olan büyük melek, Cebrâil. [Arapçada : "esrâr sâhibi" mânâsına da gelir; aslı : Yunancadır].

nâmûs-i dilberî : dilberlik nâmusu, güzellik şeref ve haysiyeti.

nâmûs-i ekber : Cebrâil.

nâmûsiyye ناموسیه (a.i.) : **1.** yatanların görülmemesi için yatağın etrâfına çekilen perde. **2.** cibinlik.

nâmûs-kâr ناموسکار (a.f.b.s.) : **1.** nâmuslu. **2.** doğru. [adam].

nâmûs-kâr-âne ناموسکارانه (a.f.zf.) : nâmuslulukla. (bkz : nâmûs-perver-âne).

nâmûs-perver ناموس پرور (a.f.b.s.) : nâmuslu.

nâmûs-perver-âne ناموس پرورانه (a.f.zf.) : nâmuslulukla. (bkz : nâmûs-kârâne).

nâmûs-perverî ناموس پروری (a.f.b.i.) : nâmusluluk.

nâ-mutasavver نامتصور (f.a.b.s.) : hatıra ve hayâle gelmeyen.

nâ-mûtemed نامعتمد (f.a.b.s.) : güvenilmez, inanılmaz.

nâ-muvâfık ناموافق (f.a.b.s.) : muvâfık, uygun olmayan, uymaz.

nâ-mübârek نامبارك (f.a.b.s.) : uğursuz, meymenetsiz.

nâ-mühezzeb نامهذب (f.a.b.s.) : ıslah edilmemiş, terbiye görmemiş.

nâ-mülâyim ناملایم (f.a.b.s.) : **1.** uymaz, uygunsuz. **2.** sert, çetin.

nâ-münâsib نامناسب (f.a.b.s.) : uygun olmayan, münâsebetsiz, yakışıksız, uygunsuz.

nâ-müsâid نامساعد (f.a.b.s.) : müsâit olmayan, bir işi güç bir hâle sokan.

nâ-müstahikk نامستحق (f.a.b.s.) : **1.** istihkakı olmayan. **2.** istihkak olunmamış, hakedilmemiş.

nâ-müstaidd نامستعد (f.a.b.s.) : istîdatsız, kabiliyetsiz.

nâ-mütenâhî نامتناهی (f.a.b.s.) : sonsuz, uçsuz bucaksız. **Fezâ-yi nâ-mütenâhî** : sonsuz gibi görünen boşluk.

nâ-mütenâhiyyet نامتناهیت (f.a.b.i.) : sonsuzluk.

nâ-müvecceh ناموجه (f.a.b.s.) : tevcîh edilmemiş, yönetilmemiş.

nâ-müveccih ناموجه (f.b.s.) : uygun olmayan, uygunsuz.

nâ-müyesser نامیسر (f.a.b.s.) : müyesser olmayan, elden gelmeyen.

nâm-ver نامور (f.b.s.c. : nâm-ver-ân) : namlı, adlı, ünlü. (bkz : meşhûr, nâm-âver, nâmberdâr, nâm-dâr).

nâm-verân ناموران (f.b.s. nâm-ver'in c.) : namlılar, adlılar, ünlüler. (bkz : meşâhîr, nâm-âverân, nâm-dârân).

nâm-verî ناموری (f.b.i.): meşhurluk, ünlülük.

nâm-zed نامزد (f.b.s.) : **1.** nişanlı, sözlü, yavuklu. **2.** *aday. **3. huk.** miras bırakanın fevkalâde ikame yoluyla tayin ettiği mirasçı. **4. huk.** lehine vasiyet yapılan kimse.

nân نان (f.i.) : ekmek. (bkz : hubuz).

nân-ı azîz : ekmek.

nân-ı azîziyle perverde olmak : birinin ekmeğiyle beslenmek.

nân-ı cevîn : arpa ekmeği.

nân-ı gülâc : ekmek kadayıfı, güllaç baklavası.

nân-ı harâm : kanun dışı sağlanan yiyecek ve para.

nân-ı helâl : kanuna uygun, yasal yollardan sağlanan geçim, para.

nân-ı huşk : kuru ekmek.

nân-ı keşkîn : buğdaydan başka hubûbatla yapılan ekmek.

nân-ı telh : acı ekmek.

nân-ı teng : küçük kalıp ekmeği.

nân ü nemek : tuz ve ekmek [hakkı].

nân ü ni'met : iyilik, bağış. (bkz : âtıfet, ihsân).

na'na' نعنع (a.i.) : nâne.

na'nâ' نعناع (a.i.) : nâne. (bkz : na'na').

nân-bahâ نانبها (f.b.i.) : İmparatorluk zamanında bâzı devlet memurlarına ekmek karşılığı olarak verilen para.

nân-cû[y] نانجو[ی] (f.b.s. ve i.) : "ekmek arayan" : dilenci. (bkz : gedâ, nân-hôr).

nân-hâh نانخواه (f.b.s.) : "ekmek isteyen" : dilenci.

nân-hâr نان خوار (f.b.i.) : **tar.** ölen yeniçerilerin çocukları.

nân-hôr نان خور (f.b.s. ve i.) : dilenci. (bkz : gedâ, nân-cû[y], nân-hâh).

nân-kör نانکور (f.b.s.) : gördüğü iyiliği unutan; tuz, ekmek hakkını bilmeyen.

nân-pâre ناپاره (f.b.i.) : **1.** ekmek parçası, bir lokma ekmek. **2.** geçime yarayan iş, me'murluk.

nân-pez نانپز (f.b.i.) : ekmekçi, ekmek pişirici. (bkz : habbâz).

nânû نانو (f.i.) : ninni.

nâ-pâk ناپاك (f.b.s.c. : nâ-pâkân) : pis, murdar.

nâ-pâkân ناپاکان (f.b.s. nâpâk'ın c.) : pisler, murdarlar.

nâ-pâkî ناپاکی (f.b.i.) : pislik, murdarlık. (bkz : hubs).

nâ-pay-dâr ناپایدار (f.b.s.) : sebatsız, kararsız; süreksiz.

nâ-perhiz-kâr ناپرهیزکار (f.b.s.) : **1.** sağlığına dikkat göstermeyen. **2.** günahtan kaçınmayan. **3.** toplumun ahlâk kurallarını hiçe sayan.

nâ-pervâ ناپروا (f.b.s.) : **1.** pervâsız, korkusuz, çekinmez, aldırışsız. (bkz : bî-pervâ). **2.** sersem.

nâ-pesend, nâ-pesendîde ناپسندیده ، ناپسند (f.b.s.) : beğenilmez.

nâ-peydâ ناپیدا (f.b.s.) : **1.** bellisiz, görünmeyen, gizli. **2.** kaybolmuş. (bkz : nâ-bûd). **Peydâ vü nâ-peydâ :** belli belirsiz.

nâ-pezîr ناپذیر (f.b.s.) : **1.** kabûl etmez. **2.** olamaz, olmaz.

nâ-puhte ناپخته (f.b.s.) : **1.** pişmemiş, çiğ. **2. mec.** tecrübesiz, acemi.

nâr نار (f.i.) : **bot.** nar.

nâr نار (a.i.) : **1.** ateş, od. **2.** cehennem. **Ehl-i nâr :** cehennemlik olan. **El-intizârü eşeddü min-en-nâr :** bekleme, ateşten daha şiddetlidir. **İhrâk-bi'n-nâr :** ateşle yakma. **3.** yakıcı şey [ateş gibi]. **Küre-i nâr : jeol.** ateş küre.

nâr-ı aşk : aşk ateşi.

nâr-ı beyzâ : kim. akkor.

nâr-ı fârisiyye : hek. yılancık.

na'ra نعره (a.i.) : (bkz : na're).

nâ-râst ناراست (f.b.s.) : **1.** doğru olmayan, eğri. **2.** yanlış, doğru olmayan. **3.** razı olmayan.

nâr-bün ناربن (f.b.i.) : nar ağacı.

nârcîl نارجیل (a.i.) : Hindistan cevizi.

nârçîl نارچیل (f.i.) : Hindistan cevizi. (bkz : nârgîl).

nârdâ ناردا (f.b.s.) : lâyık değil. (bkz : nâçespân).

nâr-dân ناردان (f.b.i.) : **1.** nar tâneleri. **2.** göz yaşı damlaları.

nârdenk ناردنك (f.i.) : nâr, erik, kızılcık, elma gibi meyvalardan çıkarılan ekşimsi pekmez.

nâr-dîn ناردین (f.i.) : **bot.** sünbül-i rûmî denilen bir çiçek.

na're نعره (a.i.) : nâra, yüksek sesle bağırma.

na're-i hayyâkallâh : "Allah canını bağışlasın!" tarzındaki bağırma.

na're-i mestâne : sarhoş gibi nâra atma.

na're-endâz نعره انداز (a.f.b.s.) : nâre atan.

nâ-refte نارفته (f.b.s.) : gidilmemiş, geçilmemiş, kimsenin geçmediği [yer].

nârenc نارنج (f.i.) : **1.** turunç. **2.** portakal.

nârencî نارنجی (f.s.) : turuncu, turunç renginde.

nârenciyye نارنجیه (a.i.) : **bot.** turunçgiller [portakal, mandalina, limon, greypfrut (=altıntop) gibi şeyler].

nâreng نارنگ (f.i.). (bkz : nârenc).

nârengî نارنگی (f.i.) . (bkz : nârencî).

nâ-res نارس (f.i.) : ham meyva.

nâ-resâ نارسا (f.b.s.) : **1.** münâsip, uygun olmayan. **2.** yetişmemiş, ham.

nâ-resâyî نارسایی (f.b.i.) : **1.** hamlık. **2.** uygunsuzluk. [aslı : "nâ-resâî" dir].

nâ-resîde نارسیده (f.b.s.) : **1.** olmamış, ham. **2.** bülûğa ermemiş. (bkz : nâ-bâliğ).

nâ-reşîd نارشید (f.a.b.s.) : olgunlaşmamış, kemâle ermemiş.

nâ-revâ ناروا (f.b.s.) : yakışmaz. (bkz : nâsezâ).

nâ-revân ناروان (f.b.s.) : akmayan; geçmeyen.

nâ-re'y نارأی (f.b.s.) : **1.** tedbirsiz. **2. mec.** dinsiz, îmansız.

na're-zen نعره زن (a.f.b.s.) : nâre atan, kuvvetli bağıran.

nârgîl نارگیل (f.i.) : hindistan cevizi. (bkz : nârçîl).

nârgile نارگله (f.i.) : nargile.

nârgile-keş نارگله کش (f.b.s.) : nargile içen.

narh نرخ (f.i.) : nark, çarşıda, pazarda satılan şeyler için resmî makamlarca gösterilen fiat. [kelimenin aslı "nirh" dir].

narh-ı metâ-i derd ü belâ : dert ve belâ malının narhı, değeri.

nârî ناری (a.i.) : **1.** ateşe mensup; ateşle ilgili. **2.** cehennemlik. (bkz : dûzehî). **3. i.** cin, peri.

nâriye ناریه (f.s.) : ["nâr" ın müen.]. (bkz : nâr).

nâriyyet ناریت (o.i.) : yakıcılık, ateşin özelliği.

nâr-pistân نارپستان (f.b.i.) : **1.** nar gibi top olan meme. **2. s.** memesi nar gibi top olan [kız veyâ kadın].

nârven نارون (f.i.) : **bot.** karaağaç.

nâr-ver نارور (f.b.s.) . (bkz : nâr-pistân).

nas نص (a.i.) . (bkz : nass).

nâs ناس (a.i. ins'in c.) : insanlar, halk, herkes. **Alâ melei'n-nâs** : herkesin içinde, herkesin karşısında. **Beyn-en-nâs** : halk arasında. **Hayrü'n-nâs men yenfau'n-nâs** : insanların hayırlısı, halka faydası dokunanıdır.

nâs-ı ızrâr : **huk.** birinin, her ne şekilde olursa olsun bir başkasının menkul veya gayrimenkul malını harap etmesi, yok etmesi veya zarar vermesi.

na's, na'se نعس ، نعسه (a.i.) : **1.** uykusu gelme, uyku bastırma, ımızganma. (bkz : sine). **2.** zayıflık, bitkinlik, kuvvetsizlik.

nâ-sabûr ناصبور (f.a.b.s.) : sabırsız, içi tez, tezcanlı.

nasaf نصف (a.i.) : uşak, hizmetçi.

nâ-sâf ناصاف (f.a.b.s.) : **1.** saf olmayan, hâlis olmayan, karışık. **2.** pis, kirli.

nasafet نصفت (a.i.) : [bu şekli asıl olmakla berâber; "nasfet" şekli yaygındır]. (bkz : nasfet).

nasâib نصائب (a.i. nasîbe'nin c.) : dikili taşlar.

na'sân نعسان (a.s.) : uykusu gelmiş, uyku bastırmış [adam].

nasârâ نصاری (a.i. nasrânî'nin c.) : Hıristiyanlar.

nâ-savâb ناصواب (f.a.b.s.) : doğru olmayan, yanlış, haksız. **Cevâb-ı nâ-savâb** : yanlış, haksız cevap.

nasâyih نصایح (a.i. nasîhat'ın c.) : öğütler.

nasâyih-i pederâne : babacasına öğütler. [aslı : "nasâih" dir].

Nasâyıhü'l-Mülûk (padişahların öğütleri) : 1639 da ölen Sivas'lı Abdülmecit Şeyhî'nin I. Ahmet'in emriyle çeşitli eserlerden seçerek meydana getirdiği dinden, ahlâktan ve memleket idaresinden bahseden eseri.

nâ-sâz ناساز (f.b.s.) : uymaz, uygunsuz. **Tâli'-i nâ-sâz** : uygunsuz tâlih.

nâ-sâzî ناسازی (f.b.i.) : uymazlık, uygunsuzluk.

nâ-sâz-kâr ناسازکار (f.b.s.) : **1.** uygun görmeyen, muhâlif. **2.** münâsebetsiz işle uğraşan. **3.** işitilmemiş, beklenmemiş.

nâ-sâz-kârî ناسازکاری (f.b.i.) : **1.** uygunsuzluk, zıtlık. **2.** uygunsuz, münâsebetsiz iş görme.

nasb نصب (a.i.) : **1.** dikme, saplama.

nasb-ı hıyâm : çadırları dikme.

nasb-ı nazar : göz atma, bakma.

nasb-ı nigâh : göz dikme. **2.** bir me'murluğa tâyin. **3. a. gr.** ismin i'râbı, harfin üstün (e) okunması.

nasb-ı ayn [etmek] : gözü dikme [k].

nâ-sencîde ناسنجیده (f.b.s.) : **1.** tartılmamış, ölçülmemiş. **2.** değerlenmemiş. **3.** iyi düşünülmemiş.

nâsere ناسره (f.i.) : ayârı bozuk [para].

nâ-sezâ ناسزا (f.b.s.) : yakışmaz. (bkz : nâ-revâ).

nasfet نصفت (a.i.) : **1.** insaf, haklılık, doğruluk. [aslı : "nasafet" dir]. **2. fels.** *denkserlik, **fr. équité**. (bkz : hakkaniyet).

nâsıb ناصب (a.s. nasb'dan) : **1.** nasbeden, (bir yere) diken. **2. a. gr.** harfi üstün (e) okutan. **3.** nasbeden, tâyin eden, atayan.

nâsıbe ناصبه (a.s. nasb'dan) : [nâsıb'ın müen.]. (bkz : nâsıb).

nâsıf ناصف (a.i. nısf'dan) : **geo.** açı ortay, açıyı iki eşit parçaya bölen *doğru, **fr. bissectrice.**

nâsıh, nâsıha ناصح ، ناصحه (a.s. nush'dan) : **1.** nasîhat eden, öğüt veren. (bkz : pend-kâr,

vâiz). **2.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

nâsıhü'l-ceyb : kalbi temiz [adam].

nâsıh-i emîn : Hz. Nûh.

nâsıh-âne ناصحانه (a.f.zf.) : nasîhat ederek, öğüt vererek.

nâsır ناصر (a.s. nasr'dan c. : nâsırîn) : **1.** yardımcı, yardım eden. (bkz : muîn). **Hayrü'n-nâsır** (yardım edicinin en hayırlısı) : Allah. **2. i.** erkek adı.

nâsıra ناصره (a.s.) : ["nâsır" ın müen.]. (bkz : nâsır).

nâsırîn ناصرين (a.s. nâsır'ın c.) : yardımcılar, yardım edenler.

nâsıriyye ناصريه (a.i.) : eski bir Mısır parası.

nâsıye ناصيه (a.i. nasâ'dan c. : nevâsî) : alın. (bkz : cebîn, pîşânî).

nâsıyede mestûr (olmak) : alında yazılı olmak.

nâsıye-i hâl : yüzün gösterişi, tavır, vaziyet.

nâsıye-pîrâ ناصيه پيرا (a.f.b.s.) : alnı süsleyen.

nâsıye-sâ ناصيه سا (a.f.b.s.) : alnını yere süren.

nâsıye-sâzî ناصيه سازى (a.f.b.s.) : alnını yere sürme.

nâsî ناسى (a.s.) : nisyân edici, eden, unutan, unutucu.

nasîb نصيب (a.i.) : **1.** pay, hisse. **2.** birinin elde edebildiği şey. **3.** Allah'ın kısmet ettiği şey.

nasîb almak : [Bektaşilikte] tarîkata girme töreni yapılmak.

nasîb-dâr نصيبدار (a.f.b.s) : hissedâr. (bkz : behre-mend).

nasîb-dâş نصيبداش (a.f.b.s.) : hissede berâber, nasipde eş olan. (bkz : hem-hisse).

nasîbe نصيبه (a.i. nasb'dan. c. : nasâib) : dikili taş, yollara nişan için dikilen taş.

nâsic ناسج (a.s. nesc'den) : **1.** nesceden, dokuyan. **2.** sıralayan, düzenleyen.

nâsicü'l-hiyel : kötülük eden.

nasîh نصيح (a.s.c. : nusahâ) : nasîhat, öğüt veren.

nâsih ناسخ (a.s. nesh'den) : **1.** nesh ve ibtâl eden, battal eden. **2.** istinsâh eden, kopyasını çıkaran.

nasîhat نصيحت (a.i. nush'dan c. : nasâyih) : öğüt. (bkz : ıza, pend, va'z).

nasîhat-âmîz نصيحت آميز (a.f.b.s.) : kendisinden öğüt alınacak söz.

nasîhat-ger نصيحتگر (a.f.b.s.) : öğüt veren.

nasîhat-kâr نصيحتكار (a.f.b.s.): öğüt veren.

nasîhat-nâme نصيحت نامه (a.f.b.i.) : insanlara yol göstermek, öğüt vermek maksadıyla yazılan manzum veya mensur eser. (bkz : pend-nâme).

nasîhat-nâ-pezîr نصيحت ناپذير (a.f.b.s.) : öğüt dinlemez.

nasîhat-pezîr نصيحت پذير (a.f.b.s.) : öğüt dinler.

nâsik ناسق (a.s. nesak'dan) : tertîbeden, düzenleyen.

nâsik ناسك (a.s.) : Allah yolunda ibâdet eden, dîne bağlı. (bkz : âbid, zâhid).

nâsil ناسل (a.i.) : kıl dökücü ilâç.

nâ-sipâs ناسپاس (f.b.s.) : şükretmeyen, nankör.

nasîr نصير (a.s. nasr'dan) : nusret eden, yardımcı. (bkz : meded-kâr, muîn).

nâsir ناثر (a.s. nesr'den) : **1.** yayan, saçan. **2.** nesir yazan.

nâsiye ناسيه (a.s. nisyân'dan) : ["nâsî" nin müen.]. (bkz : nâsî ناسى).

nâsiye ناصيه (a.i.c. nevâsî) . (bkz : nâsıye).

nasl نصل (a.i.c. : nisâl, nusûl) : temren, ok, kargı gibi şeylerin ucundaki sivri demir.

nasr نصر (a.i.) : **1.** yardım. **2.** üstünlük. (bkz : zafer). **Sûre-i nasr :** Kur'ân'ın 110. sûresi.

nasrullah : Allah'ın yardımı.

nasrun min-Allahi ve fethün karîb : "yardım Allah'dandır, fetih de yakındır." mânâsına gelen bir "âyet-i kerîme".

nasrü'd-dîn : 1) dîne yardımı dokunan; 2) dilimizde "nasreddin" şeklinde kullanılan erkek adı.

nasrânî نصرانى (a.i.c. : nasârâ) : Hıristiyan. [Hz. Îsâ'nın oturduğu "Nasıra" köyüne mensup demektir].

nasrâniyye نصرانيه (a.s.) : ["nasrânî'nin müen.]. (bkz : nasrânî).

nasrâniyyet نصرانيت (a.i.) : Hıristiyanlık.

nasrî نصرى (a.s.) : Allah yardımı ile üstünlük ve ülke almakla ilgili.

nass نص (a.i.c. : nusûs) : **1.** sarihlik, açıklık, kat'îlik. **2.** mânâsında sarihlik, kat'îlik bulunan Kur'an âyetinin delil olarak gösterileni.

3. **fels.** *inak, dogma. 4. **gr.** eskiden, sâdece bir mânâya gelen kelime.

nass-ı katı' : mânâsı sarîh, açık olan Kur'ân âyetlerinden delil olarak gösterilen âyet.

nassî نصی (a.s.) : **fels.** *inaksal, dogmatik.

nassiyye نصیه (a.i.) : *inakçılık, doğmatizm, **fr. dogmatisme**.

nâ-sûde ناسوده (f.b.s.) : istirâhat etmemiş, dinlenmemiş.

nasûh نصوح (a.s. nush'dan) : **1.** nasîhatçı, öğütçü. **2.** hâlis, temiz. **Tevbe-i nasûh** : bozulması imkânsız tövbe. **3. i.** erkek adı.

nasûhî نصوحی (a.s.) : **1.** bozulmaz şekilde tövbe edici. **2.** erkek adı. [müen. : "nasûhiyye"].

Nasûhiyye-i Halvetiyye نصوحیهء خلوتیه (a.st.) : Halvetiyye tarîkatı şûbelerinden biri.

nâsûr ناسور (a.i.c. : nevâsîr) : **1.** bâsûr deliği, **fr. fistule**.

nâsûr-i bevlî : **hek.** idrar yolları dokularının marazî olarak sertleşmesi.

nâsûr-i dem'i : **hek.** kanlı bâsûr.

nâsûr-ı şercî : **hek.** bâsur. **2.** nasır.

nâsût ناسوت (a.i.) : insanlık, mahlûkıyet, insanlık câmiası, insanlığa âit şeyler. **Âlem-i nâsût** : insanlık âlemi. [lâhût'un zıddı].

nâsûtî ناسوتی (a.s.) : dünyâya, insanlığa mensup, dünyâ ile, insanlıkla ilgili.

nâsûtiy-ân ناسوتیان (a.i.c.) : insanlar.

nâ-süfte ناسفته (f.b.s.) : delinmemiş. **Dürr-i nâsüfte** : delinmemiş inci. (bkz : lü'lü-i gayr-i meskub). **mec.** evlenmemiş güzel kız.

nâ-sütûde ناستوده (f.b.s.). aşağılık, bayağı, değersiz.

na'ş نعش (a.i.) : içinde ölü bulunan tabut, cenâze, kefene sarılıp tabuta konmuş ölü. (bkz : cenâze, meyyit).

nâ-şâd ناشاد (f.b.s.) : hüzünlü, gamlı, kederli, tasalı.

nâ-şâdî ناشادی (f.b.i.) : gamlılık.

nâ-şâyeste ناشایسته (f.b.s.) : lâyık olmayan, lâyık değil. (bkz : nâ-sezâ).

nâ-şekîb, nâ-şekib ناشکب ، ناشکیب (f.b. s.). (bkz : nâ-şikîb, nâ-şikib).

nâ-şekîb-âne ناشکیبانه (f.zf.). (bkz : nâ-şikîb-âne).

nâ-şekib-ânî ناشکبانی (f.b.i.). (bkz : nâ-şikibânî).

nâ-şekibî ناشکبی (f.b.i.). (bkz : nâ-şikibî).

nâşıt ناشط (a.s. neşat'dan) : şen, neşeli [adam].

nâşî ناشی (a.s. neş'et'den) : **1.** neşet eden, edici, ileri gelen. **2. zf.** ötürü, dolayı, sebebiyle.

nâşid, nâşide ناشد ، ناشده (a.s. neşîde'den) : **1.** şiir okuyan, şiir söyleyen, şiir yazan. **2.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

nâ-şikib ناشکب (f.b.s.) : sabırsız. **Âşık-ı nâşikib** : sabırsız âşık. [şiirde "nâ-şikîbâ" şeklinde de kullanılır].

nâ-şikîb ناشکیب (f.b.s.) : sabırsız.

nâ-şikîb-âne ناشکیبانه (f.zf.) : sabırsızlıkla.

nâ-şikib-ânî ناشکبانی (f.b.i.) : sabırsızlık. (bkz : nâ-şekibî).

nâ-şikibî ناشکبی (f.b.i.) : sabırsızlık. (bkz : nâşekibânî).

nâ-şinâs ناشناس (f.b.s.) : **1.** bilmez. (bkz : câhil). **2.** tanımaz olan. **Hakk-nâ-şinâs** : hak bilmez, hak tanımayan. **Ni'met-nâ-şinâs** : iyilik bilmez, nankör.

nâ-şinâsî ناشناسی (f.b.i.) : bilmezlik, tanımazlık.

nâ-şinîde ناشنیده (f.b.s.) : işitilmemiş, duyulmamış. **Kavl-i nâ-şinîde** : işitilmemiş söz.

nâşir ناشر (a.s. neşr'den) : **1.** neşreden, dağıtan, saçan, yayan, açan. **2.** bir kitap neşreden, *yayınlayan.

nâşir-i efkâr : fikirler yayıcısı.

nâşirü'l-harâre : **kim.** *ısıveren.

nâşire ناشره (a.i.) : **anat.** kolu açan adale.

nâ-şitâ ناشتا (f.b.i.) : sabahtan beri bir şey yememiş olma.

nâşiz ناشز (a.s. neşz'den) : **1.** dâima kalkmış, kabarmış, atan [damar]. **2.** karısına karşı çok zâlim olan [koca]. **3.** heyecanla coşma [kalb].

nâşize ناشزه (a.s.) : itaatsizlikte direnen [kadın].

nâ-şüküfte ناشکفته (f.b.s.) : açılmamış. **Zehre-i nâ-şüküfte** : açılmamış çiçek.

nâ-şüste ناشسته (f.b.s.) : yıkanmamış.

nat' نطع (a.i.c. : entâ', nutû') : **1.** sofra bezi. **2.** meşinden yapılan döşek, **fr. natte**.

nat'-ı zemîn : yer yüzü. (bkz : rû-yi zemîn).

na't نعت (a.i.c. : nuût) : **1.** bir şeyi medhederek anlatma, vasıflandırma. **2. ed.** Hz. Muhammed'i övmek üzere yazılan şiirler.

nâ-tâb ناتاب (f.b.s.) : güçsüz, kuvvetsiz, takatten düşmüş.

nâ't-bân نعت بان (a.f.b.s.) : na't-ı şerîf okuyan kimse.

nâ-temâm ناتمام (f.a.b.s.) : tamamlanmamış, bitmemiş.

nâ-temâmî ناتمامی (f.a.b.i.) : noksanlık, eksiklik.

nâ-temâmiyyet ناتماميت (f.a.b.i.). (bkz : nâtemâmî).

nâ-ters ناترس (f.b.s.) : korkusuz, cesur, yürekli.

na't-gû نعت گو (a.f.b.s.) : na't söyleyen.

nath نطح (a.i.) : süsme, boynuzla vurma.

na't-hân نعت خوان (a.f.b.s.) : **1.** na't, kasîde okuyan. **2.** cumâ günleri bâzı selâtin câmileriyle tekkelerde güzel sesle "na't-i şerîf" okuyan adam.

nâtıh ناطح (a.s.c. : nevâtıh) : **1.** süsen, boynuzuyla vuran [hayvan]. **2.** sıkıntı, keder. (bkz : elem, mihnet).

nâtık ناطق (a.s. nutk'dan) : **1.** söyleyen, konuşan, lâkırdı eden. (bkz : gûyâ, gûyende, suhan-senc). **Gayr-i nâtık :** konuşma ve düşünceden mahrum. **2.** idrâk eden, düşünen. **3.** bir ifâdesi olan. **4.** bir şeyi gösteren. **5.** beyân eden, bildiren, bildirici. **Hayvân-ı nâtık** (konuşan hayvan) : insan. **6.** erkek adı. [|müen. "nâtıka"]. **7. tas.** Allah'ın insanda dile gelme durumu.

nâtıka ناطقه (a.i.) : **1.** düşünüp söyleme hassası, kuvveti. **2.** düzgün, dokunaklı söz söyleme. **3.** kadın adı.

nâtıka ناطقه (a.i. nutk'dan) : ["nâtık" ın müen.]. (bkz : nâtık).

nâtıka-i cem'iyyet : cemiyetin nâtıkası, söz söyleme kudreti.

nâtıka-perdâz ناطقه پرداز (a.f.b.s.) : düzgün ve dokunaklı söz söyleyen.

nâtıka-pîrâ ناطقه پيرا (a.f.b.s.) : sözünü, dokunaklı, düzgün kelimelerle süsleyen.

nâtıkıyyet ناطقيت (a.i. nutk'dan) : nâtıklık, konuşmaklık, söz söylemeklik. [yapma kelimelerdendir].

nâtır ناطر (a.i. natr'dan. c. : natare, nuttâr, nüterâ) : **1.** bağ, bahçe bekçisi. **2.** hamam natırı, hizmetçisi. [bizde cemi şekilleri kullanılmamıştır].

nâ-tıraş, nâ-tıraşîde ناتراشيده ، ناتراش (f.b.s.) : yontulmamış, tıraş olmamış, terbiye görmemiş, ham kaba.

nâtıs ناطس (a.s.) : bilgili, fazîletli [adam]. (bkz : dânâ).

natîh نطيح (a.i.) : **1.** çifteli at. **2. mec.** şom.

natîş نطيش (a.i.) : kuvvet ve hareket.

natrûn نطرون (a.i.) : **1.** güherçile. **2.** boraks.

nats نطس (a.i.) : nadas.

natş نطش (a.i.) : bünye ve yaradılışın kuvveti, şiddeti.

natûh نطوح (a.s. nath'dan) : çok süsen, süseğen [hayvan].

natûk نطوق (a.s. nutk'dan) : güzel, düzgün söz söyleyen.

nâtûr ناطور (a.i.c. : nevâtîr). (bkz : nâtır).

nâ-tüvân ناتوان (f.b.s.) : zayıf, kuvvetsiz. (bkz : zebûn).

nâ-tüvânî ناتوانی (f.b.i.) : zayıflık, kuvvetsizlik.

nâûr ناعور (a.s.) : **1.** kanı kesilmeyen, kanı durdurulamayan [damar]. **2. i.** değirmen kanadı.

nâûre ناعوره (a.i.c. : nevâîr) : bostan dolabı.

nâûs ناوس (f.i.) : kilise, manastır; mecûsî ateşkedesi. (bkz : deyr, sûmnât). ["nâvûs" şekli de vardır].

nâ-ümîd نا اميد (f.b.s.) : ümitsiz, ümidi kırılmış. (bkz : nev-mîd).

nâ-ümîdî نا اميدی (f.b.i.) : ümitsizlik, ümitkırıklığı. (bkz : kunût, me'yûsiyyet, nevmîdî).

nâ-üstüvâr نا استوار (f.b.s.) : **1.** sağlam olmayan, dayanıksız. **2.** münâsebetsiz.

nâ-üstüvârî نااستوارى (f.b.i.) : **1.** sağlam olmama. **2.** münâsebetsizlik.

nâv ناو (f.i.) : **1.** içi kovuk, oyuk şey. **2.** küçük gemi; kayık.

nâ-vâkıf ناواقف (f.a.b.s.) : tanımayan, iyice bilmeyen.

nâv-dân ناودان (f.b.i.) : oluk. (bkz : mîzâb).

nâv-dân-ı hâme : kalem oyuğu.

nâve ناوه (f.i.) : çamur ve hamur teknesi.

nâvek ناوك (f.i.) : ok. (bkz : nebl, sehm, tîr).

nâvek-i müjgân : oka benzeyen kirpik.

nâvek-i kalbî : içten çekilen âh.

nâvek-i seherî : seher vaktinde edilen bedduâ (ilenç).

nâvek-endâz ناوك انداز (f.b.s.) : ok atıcı, okçu. (bkz : kemân-keş, tîr-endâz).

nâvek-endâzî ناوك اندازى (f.b.i.) : ok atıcılık.

nâvek-müjgân ناوك مژگان (f.b.s.) : **1.** ok gibi olan kirpik. **2.** kirpiği ok gibi olan dilber.

nâver ناور (f.s.c. : nâverân) : mümkün, kabil, olabilir.

nâverân ناوران (f.s. nâver'in c.) : mümkün olan, olabilir şeyler. (bkz : mümkinât).

nâverd ناورد (f.i.) : savaş; döğüş. (bkz : ceng, harb, heycâ, neberd, perhâş, vega).

nâverd-gâh ناوردگاه (f.b.i.) : savaş meydanı.

nâverd-hâh ناورد خواه (f.b.s.) : savaş isteyen. (bkz : ceng-cû).

nâvî ناوى (f.s.) : **1.** içi oyuk şey. **2. i.** üç direkli gemi.

nâvîce ناويجه (f.s.) : pis, murdar, mülevves. (bkz : habîs).

na'y نعى (a.i.) : ölüm haberi getirme.

nây نای (f.i.) : **1.** kamış. **2. müz.** ney, kamıştan yapılan düdük.

nây-ı bînî : anat. burun deliği.

nây-i enbân : müz. gayda, tulumlu boru.

nây-i gülû : anat. boğaz, gırtlak. (bkz : hülkum).

nây-i rûyîn, nây-i rûyîne : müz. eski savaşlarda çalınan tunçtan yapılmış bir boru.

nây-i türkî : müz. zurna.

-nây نای - (f.e.). (bkz : nâ-).

nâ-yâb نایاب (f.b.s.) : **1.** bulunmaz. **Ka'r-ı nâ-yâb :** dibi bulunmaz. **2.** benzeri olmaz. (bkz : ender, nâdir).

nây-bân نایبان (f.b.s.) : ney çalan. (bkz : nâyî, nây-zen, ney-zen).

nây-çe نایچه (f.b.i.) : küçük ney.

nâ-yeste نایسته (f.b.s.) : lâyık olmayan. (bkz : nâ-şâyeste).

nâyî نایى (f.i.) : ney çalan. (bkz : nây-bân, nây-zen, ney-zen).

nâyiha نایحه (a.i. nevh'den c. : nâyihat) : para ile ölüye ağlayan kadın, sağucu. (bkz : nevvâha).

nâyîn نایین (f.s.) : kamıştan yapılma, sazdan.

nây-veş نایوش (f.b.s.) : ney gibi.

nây-zen نایزن (f.b.s. ve i.) : neyzen, ney çalan. (bkz : nây-bân, nâyî, ney-zen).

na'z نعظ (a.i.). (bkz : intiâz).

nâz ناز (f.i.) : **1.** kendini beğendirmek için takınılan yapmacık. (bkz : cilve, işve, şîve). **2.** bir şeyi beğenmiyormuş gibi gözükme. **3.** şımarıklık. **4.** yalvarma, ricâ.

nâz ü naîm (içinde olma) : refâh ve bolluk içinde olma.

nâz ü niyâz (ile) : 1) isteksiz olarak, istemeyerek. 2) yalvarıp yakararak.

nâ-zâd, nâ-zâde نازاد ، نازاده (f.s.) : **1.** doğmamış. **2.** olmayacak.

nazâif نظائف (a.s. nazîf'in c.) : nazîf, nezâfetli, temiz, pâk olanlar.

nazâir نظائر (a.i. nâzîre'nin c.). (bkz : nazîre).

nâzân نازان (f.s.) : **1.** nazlı. **2. i.** kadın adı.

nazar نظر (a.i.c. : enzâr) : **1.** bakma, göz atma. **2.** düşünme. (bkz : mülâhaza). **3.** göz değme. (bkz : isâbet-i ayn). **4.** iltifat. **5.** îtibar. **6.** yan bakış. **Atf-ı nazar :** bakma. **Câ-yi nazar :** düşünme. **Hüsn-i nazar :** iyi gözle görme. **İm'ân-ı nazar :** bakıp süzme. **Nûr-i nazar :** göz nuru. **Sarf-ı nazar :** şöyle dursun. **Sarf-ı nazar etmek :** vazgeçmek. **7. s.** güzel, dilber.

nazar-ı hakkanî : Hamzaviye tarîkatında mürşidin bakışıyla tâlibin aşk ve cezbeye uğraması ve cezbe ile fenâ'ya ermesi.

nazar-ı ibret : fena bir olayı ders alınacak bir örnek olarak görme.

nazar-ı istihcân : müstehcen telâkkî etme bakışı.

nazar-ı istîlâ-kârâne : istilâcılara yaraşan bakış.

nazar-ı musagger : bir şeyi gerçek boyutlarından küçük görme.

nazar-ı şefkat : acıma bakışı.

nazar-ı şekk ü tedkik : şüphe ve tetkik bakışı.

nazar-ı takdîr : kıymet biçme bakışı.

nazar, nazâret نضر ، نضارت (a.i.) : **1.** altın. (bkz : zeheb, zer). **2.** tâzelik. (bkz : nadar).

nazaran نظراً (a.zf.) : **1.** göre, .. bakıma göre, bakarak, bakılırsa. **2.** nisbeten, nisbetle, kıyaslayarak.

nazar-bâz نظرباز (a.f.b.s.) : **1.** şuhlukla, neşe ile bakan. **2.** güzeli seyretmekle yetinen, maddî tatmin edilmeyi istemeyen.

nazar-bâzî نظربازى (a.f.b.i.) : şuhlukla, neşe ile bakış.

nazar ber kadem نظر برقدم (a.b.i.) : **tas.** nakşî tarîkatında bulunan on iki tâbirden biri. [diğerleri : hoşderdem, sefer der vatan, halvet der encümen, yad kerd, bâz keşt, nigâh dâşt, yâd-dâşt, vukuf-ı zamanî, vukuf-ı adedî, vukuf-ı kalbî'dir].

nazar-endâz نظرانداز (a.f.b.s.) : göz atan, bakan.

nazâret, nadâret نضارت (a.i.) : **1.** tâzelik. **2.** güzellik, hoşluk. **3.** parlaklık.

nazar-firîb نظرفریب (a.f.b.s.) : göz aldatan, yanlış düşündüren, düşünceleri yanlış yola sevk eden.

nazar-firîb-i efkâr : fikirlerin gözünü aldatıcı.

nazar-gâh نظرگاه (a.f.b.i.) : nazar edilen, bakılan veyâ bakılacak yer.

nazar-geh نظرگه (a.f.b.i.). (bkz : nazar-gâh).

nazarî نظری (a.s.) : **1.** nazar'a, bakışa âit, nazarla, bakışla ilgili. **2.** yalnız görüş hâlinde bulunan, tatbik edilmemiş, teorik, **fr. théorique**.

nâ-zarîf ناظریف (f.a.b.s.) : zarif olmayan.

nazariyyât نظریات (a.i. nazariyye'nin c.) : ilmî görüşler, düşünüşler.

Nazariyyât-ı Edebiyye : **ed.** Servetifünûn şâiri Ahmet Reşit Bey'in, edebiyat bilgilerine dair 1912 de hazırladığı iki ciltlik eseri.

nazariyyât-ı hikemiyye : nazarî (teorik) fizik, **fr. théories physique**.

nazariyye نظریه (a.i.c. : nazariyyât) : **1.mat.** teori, **fr. théorie**.

nazariyye-i kıyâmet : **biy.** kıyâmet teorisi. **2.** ilmî görüş, ilmî düşünüş; kuram.

nazar-perver نظرپرور (a.f.b.s.) : göz okşayıcı.

nazar-rübâ نظربا (a.f.b.s.) : göz çeken.

nâz-bâlîn نازبالین (f.b.i.) : yastık. (bkz : nâz-bâliş).

nâz-bâliş نازبالش (f.b.i.) : yastık. (bkz : nâz-bâlîn).

nazc نضج (a.i.) : **1.** pişme, olma, kıvam bulma, olgunluk. **2.** bülûğa erme.

nazc-ı kable'l-vakt : zamânından önce bülûğa erme.

nâz-dâr نازدار (f.b.s.) : **1.** nazlı. **2. i.** meşhur bir çeşit lâle.

nâzekî نازکی (f.i.) : naziklik, incelik [aslı : "nazükî" dir].

nâzende نازنده (f.s.) : **1.** naz edici, nazlı, hoş edâlı. (bkz : işve-bâz, işve-kâr). **2.** sevgili.

nâzende-âl : meşhur bir çeşit lâle.

nâzende-i tannâz : alaycı, nazlı güzel.

nâzenîn نازنین (f.s.) : **1.** cilveli, oynak. **2.** çok nazlı yetiştirilmiş, şımarık. **3.** nârin, ince yapılı. **4.** mahut. **Tarîk-ı nâzenin** : Bektâşi tarîkatı. **5. müz.** eski bir makam.

nâzenîn-i dil-rübâ-yi temeddün : medenîleşmenin gönül çeken güzeli.

nazh نضح (a.i.) : su çekme. (bkz : nadh).

nâzıc ناضج (a.s.) : olgun, yetişmiş, pişmiş, kıvâma gelmiş [et, meyva].

nâzım ناظم (a.s. nazm'dan. c. : nâzımîn) : **1.** tanzîm eden, nizâma koyan, düzenleyen. **2. ed.** nazım hâline koyan, manzûme yazan.

nâzım-i menâzım-i umûr-i cumhûr : halkın işlerini sıraya koyan, düzenleyen. **3. fiz.** *düzengeç, düzenleyici, **fr. régulateur**. **4. mat.** normal. **5. i.** erkek adı. [müen. nâzıme, kadın adı olarak da kullanılır].

nâzıma ناظمه (a.i.) : ["nâzım" ın müen.]. (bkz : nâzım).

nâzım-âne ناظمانه (a.f.zf.) : nâzım olana yakışacak yolda.

nâzımîn ناظمین (a.s. nâzım'ın c.) : tanzîm edenler, nizâma koyanlar, düzenleyenler.

nâzır ناظر (a.s. nazar, nezâret'den. c.: nuzzâr) : **1.** nazar eden, nezâret eden, bakan, gözeten. **2. i.** (eskiden) vekîl, bakan [kabînede]. (bkz : vezîr). **3.** bir yüzü bir tarafa olan.

nâzır-ı imâret : İmparatorluk devrinde vakıf imaretlerinin yemekhane müdürü.

nâzır-ı vakf : **huk.** [eskiden] mütevelliye vakfa âit işlerde nezâret etmek ve işlerde rey bakımından mütevelliye mercî olmak üzere nasbolunmuş olan zat.

nâzıra ناظره (a.s.) : **1.** nâzır'ın müennesi. **2. i.** göz. (bkz : çeşm, dîde).

nâzıra-hân ناظره خوان (a.f.b.s.) : bakarak taklîdeden.

nâziât نازعات (a.i.c.) : Kur'ân'ın 77 nci sûresi olup 46 âyetten oluşmuştur. [Mekke'de nâzil olmuştur].

nâ-zîbâ نازیبا (f.b.s.) : yakışmayan.

nazîc نضيج (a.s.) : pişmiş, yetişmiş, kemâlini bulmuş.

nazîd, nazîde نضيده ، نضيد (a.s.) : **1.** yerli yerinde, tertipli. **2.** yastık, minder, şilte gibi ev eşyâsı.

nazîf نظيف (a.s. nezâfet'den) : **1.** temiz. (bkz : pâk, pâkize, tâhir). **2. i.** erkek adı. [müen. : "nâzîfe"].

nazîfe نظيفه (a.s. nezâfet'den) : **1.** temiz. **2. i.** kadın adı. **3.** Abdülhak Hâmid'in 1876 da basılmış manzum tiyatrosu.

nâzik نازك (f.s.) : **1.** ince. (bkz : nârin, rakîk). **2.** terbiyeli, saygılı. **3.** güzel, zarif. [kelimenin aslı : "nâzük" dür].

nâzik-âne نازكانه (f.zf.) : nezâketle, incelikle, kibarlıkla.

nâzik-beden نازك بدن (f.a.b.s.) : bedeni, vücûdu nâzik olan.

nâzik-edâ نازك أدا (f.b.s.) : nâzik davranışlı.

nâzik-endâm نازك اندام (f.b.s.) : nâzik endamlı, güzel vücutlu. (bkz : nâzik-ten).

nâzik-güzîn نازك گزين (f.b.s.) : çok nâzik. (bkz : nâzik-ter).

nâzik-hayâlân نازك خيالان (f.a.b.s.) : **1.** Allah'ın yarattıklarını düşünenler, ârifler. **2.** şâirler.

nâzik-hulk نازك خلق (f.a.b.s.) : tabîatı, yaradılışı nâzik olan.

nâzikî نازكى (f.i.) : nâziklik. (bkz : nezâket).

nâzik-mizâc نازك مزاج (f.a.b.s.) : nâzik tabîatlı.

nâzik-ten نازك تن (f.b.s.) : nâzik vücutlu. (bkz : nâzik-endâm).

nâzik-ter نازك تر (f.b.s.) : fazla nâzik. (bkz : nâzik-güzîn).

nâzik-terîn نازكترين (f.b.s.) : daha nâzik, en nazik.

nâzik-vücûd نازك وجود (f.a.b.s.) : vücûdu nâzik ve lâtif olan.

nâzil نازل (a.s. nüzûl'den) : **1.** yukarıdan aşağı inen, inici.

Nâziletü'l-Arş (göğün en yüksek, dokuzuncu katı olan Arş'tan nâzil olan, Arş'tan inen) : **Kur'ân-ı Kerîm. 2.** bir yere konan, bir yerde konaklayan. **3. müz.** inici, tizden peste doğru giden dizi.

nâzile نازله (a.i.) : **1.** belâ, sıkıntı. (bkz : mihnet, dâhiye). **2.** inme. (bkz : nüzûl). **3.** nezle.

nazîm نظيم (a.i.) : **1.** sıra sıra, dizi dizi olan şey. **2.** XVIII. asırdaki büyük şâirlerimizden biri.

nazîr نضير (a.s.) : **1.** tâze. (bkz : âb-dâr). **2.** altın. (bkz : nazar, zeheb, zer).

nazîr نظير (a.s. nazar'dan) : benzer, eş. (bkz : küfv, şebîh, mânend, mesîl).

nazîre نظيره (a.i.c. : nazâir) : **1.** örnek, karşılık. **2. ed.** bir şâirin manzum bir eserine (çok zaman gazeline) başka bir şâir tarafından aynı vezin ve kafiyede olmak üzere yapılan benzer. **3.** kadın adı.

nazîre-gû نظيره گو (a.f.b.s.) : nazîre söyleyen.

nazîre-perdâz نظيره پرداز (a.f.b.s.) : kasîde düzenleyen.

nâziş نازش (f.i.). (bkz : nâz).

nazm نظم (a.i.) : **1.** dizme, tertîbetme, sıraya koyma. **2.** sıra, tertip. **3. ed.** vezinli, kafiyeli söz. **4.** halk şâirlerinin mesnevî şeklindeki manzûmelere verdikleri ad.

nazm-ı cihângîr : cihânı tutan nazım, dünyâya yayılan şiir.

nazm-ı garrâ : parlak nazım.

nazm-ı gûyân : konuşurmuş gibi yazılan nazım şekli.

Nazmü'l-cevâhir (cevherlerin dizisi) : Bâbıâli hocası ve Mümeyyizü'ş-Şuarâ Antepli Hasan Aynî'nin Arapça-Türkçe manzum lûgati.

Nazmü'l-leâl (incilerin dizisi) : Mütercim Asım'ın altı göbek önceki dedesi Antepli Şeyh Ahmet'in Arapça - Türkçe manzum *sözlüğü.

nazmen نظماً (a.zf.) : manzum olarak, nazım ile. [zıddı : "nesren"].

nazmî نظمى (a.s. nazm'dan) : **1.** nazımla ilgili olan. **2. i.** erkek adı.

nazmiyyât نظميات (a.i. nazm'ın c.) : manzum yazılar.

nazmiyye نظميه (a.s. nazm'dan) : ["nazmî" nin müen.]. (bkz : nazmî). **2.** kadın adı.

nâz-perdâr نازپردار (f.b.s.) : birinin nazını çeken.

nâz-perdârî نازپردارى (f.b.i.) : naz çekme.

nâz-perver-âne نازپرورانه (f.zf.) : nazlanarak.

nâz-perverd, nâz-perverde نازپرورد ، نازپروردە (f.b.s.) : naz içinde büyümüş, terbiye olmuş, nazlı.

nâz-perverî نازپروری (f.b.i.) : naz ederlik, nazlanma.

nazra نظره (a.i.) : [bir tek] bakış.

nazra-i mahmûr : mahmur bakış.

nazra-i münâcât : yalvarıp yakaran bir bakış.

nazra-i nefrîn : lânetleyen bakış.

nazra-i perîşân : perişan bakış.

nazra-i şefakat : şefkatli bakış.

nazra-i şûm : uğursuz bakış.

nazra-gâh نظره گاه (a.f.b.i.) : bakış yeri; gözle bakılan yer; göz önü.

nazra-künân نظره كنان (a.f.zf.) : bakarak, seyrederek.

nazret نضرت (a.i.). (bkz : nezâret).

nâzük نازك (f.s.). (bkz : nâzik).

nâzük-âne نازكانه (f.zf.). (bkz : nâzik-âne).

nâzük-beden نازك بدن (f.a.b.s.). (bkz : nâzik-beden).

nâzük-edâ نازك أدا (f.b.s.). (bkz : nâzik-edâ).

nâzük-endâm نازك اندام (f.b.s.). (bkz : nâzik-endâm).

nâzük-güzîn نازك گزين (f.b.s.). (bkz : nâzik-güzîn).

nâzük-hayâlân نازك خيالان (f.a.b.s.). (bkz : nâzik-hayâlân).

nâzük-hulk نازك خلق (f.a.b.s.). (bkz : nâzik-hulk).

nâzükî نازكى (f.i.) : nâziklik, incelik.

nâzükî نازكى (f.i.). (bkz : nâzikî).

nâzük-mizâc نازك مزاج (f.a.b.s.). (bkz : nâzik-mizâc).

nâzük-ten نازك تن (f.b.s.). (bkz : nâzik-ten).

nâzük-ter نازك تر (f.b.s.). 1. (bkz : nâzik-ter). 2. i. "nâzikter" şeklinde kullanılan kadın adı.

nâzük-terîn نازكترين (f.b.s.). (bkz : nâzik-terîn).

nâzük-vücûd نازك وجود (f.a.b.s.). (bkz : nâzik-vücûd).

ne نه (f.e.) : değil, yok.

neâb نعاب (a.i.) : 1. karga yavrusu. 2. karga veyâ horoz gibi ötme.

neâim نعائم (a.i. neâme'nin c.) : devekuşları. (bkz : neâmât).

ne'Âl نعال (a.i.) : nalbant.

neam نعم (a.e.) : 1. evet, pek güzel, hay hay; öyledir. **Lâ ve neam** : evet ve hayır; evet ve hayır demeyip susma. 2. (c. : en'âm) deve, öküz, koyun gibi dört ayaklı hayvan.

neâmât نعامات (a.i. neâme'nin c.) : **zool.** devekuşları. (bkz : neâim).

neâme نعامه (a.i.c. : neâmât) : **zool.** devekuşu.

ne'âr نعار (a.s.) : kafa tutan, baş kaldıran. (bkz : âsî, ser-keş).

ne'âre نعاره (a.s.i.) : fâhişe, orospu.

neb' نبع (a.i.). (bkz : nebeân).

nebâgat نباغت (a.i. nebg'den) : âşikar olma, meydana çıkma.

nebâhat نباهت (a.i.) : 1. şan, şeref, onur. 2. şan ve şeref sâhibi. 3. kadın adı.

nebâil نبائل (a.s. nebîle'nin c.) : yüceler, yüksekler.

nebâir نبائر (a.i. nebîre'nin c.): torunlar. (bkz : esbât). [yapma kelimelerdendir].

nebâlet نبالت (a.i.) : 1. zekîlik. 2. büyüklük, ululuk. 3. cömertlik.

nebât نبات (f.i.) : nöbet şekeri.

nebât نبات (a.i.c. : nebâtât) : topraktan biten, çıkan her türlü şey, bitki.

nebât-ı mâiyye : **bot.** *sucul *bitki.

nebâtât نباتات (a.i. nebât'ın c.) : 1. nebat (*bitki) lar. 2. botanik, **fr. botanique**.

nebâtât-ı ibtidâiyye : **bot.** bir hücreli, (tek *gözeli) *bitkiler, **fr. protophytes**.

nebâtât-ı kesîrü'l-hücerât : **bot.** çok hücreli *bitkiler, **fr. métaphytes**.

nebâtât-ı mâiyye : **bot.** su *bitkileri, *sucul *bitkiler.

nebâtât-ı müteşebbise : **bot.** sarmaşan, sarılıcı *bitkiler, **fr. liane**.

nebâtât-ı süfliyye : **bot.** aşağı *bitkiler, **fr. plantes inférieures**.

nebâtât-ı zâtü'l-büzûr : **bot.** tohumlu *bitkiler, **fr. spermatophytes**.

nebâtî نباتى (a.s.) : 1. nebâta (*bitkiye) mensup, nebat (*bitki) ile ilgili. 2. nebat (*bitki) dan yapılmış. 3. **coğr.** bitkisel, **fr. végétal**.

nebâtiyye نباتيه (a.s.) : ["nebâtî" nin müen.]. (bkz : nebâtî).

nebâtiyyûn نباتيون (a.i.c.) : botanik âlimleri (*bilginleri).

ne-bâyed نبايد (f.z.) : lâzım değil.

nebbâc (a.s.) نباج : sesi sert olan.

nebbâh نباح (a.s.) : havlayıcı.

nebbâl نبال (a.i. nebl'den) : okçu, ok yapan ve satan adam.

nebbâş نباش (a.s. nebş'den) : mezar soyucu, kefen soyucu.

nebbût نبوت (a.i.) : kısa, kalın, elle tutulan yanı ince, yukarıya doğru ağır ağır kalınlaşan jimnastik sopası, lobut.

nebe' نباء (a.i.c. : enbâ) : haber. (bkz : peygam).

nebeân نبعان (a.i.) : pınar suyunun yerden kaynaması.

nebe'-âver نبأآور (a.f.b.s.) : haber getiren. (bkz : peyâm-âver, peygam-âver).

neberd نبرد (f.i.) : harb, savaş. (bkz : ceng, cidâl, perhâş).

neberd-azmâ نبرد آزما (f.b.s.) : çok savaşlara girmiş çıkmış tecrübeli kimse.

neberde نبرده (f.i.) : savaşçı. (bkz : ceng-cû, cidâl-cû).

neberd-gâh نبردگاه (f.b.i.) : savaş yeri.

neberd-pîşe نبرد پيشه (f.b.s.) : savaşçı, savaşı sanat edinmiş kimse.

nebevî نبوی (a.s. nebî'den) : nebî'ye, peygambere âit, onunla ilgili. **Hadîs-i nebevî** : peygambere âit hadîs.

nebeviyye نبويه (a.s.) : ["nebevî" nin müen.]. (bkz : nebevî).

nebî نبی (a.i. nebe'den. c. : enbiyâ) : **1.** haberci. **2.** peygamber. [birinci mânâ, hemen hemen hiç kullanılmaz.]. **3. i.** erkek adı.

nebîh, nebîhe نبيه ، نبيهه (a.s.) : namlı, şerefli. (bkz : necîb).

nebîl, nebîle نبيل ، نبيله (a.s.) : **1.** yüksek meziyet ve onur sâhibi. **2.** akıllı, anlayışlı. **3.** bilgili ve fazîletli [kimse]. **4. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

nebîr نبير (a.i.) : torun. [erkek]. (bkz : hafîd).

nebîre نبيره (a.i.) : torun [kız]. (bkz : hafîde, nebîse).

nebîse نبيسه (a.i.) : torun [kız]. (bkz : hafîde, nebîre).

nebiyyûn, nebiyyîn نبيون ، نبيين (a.i. nebî'nin müen) : nebîler, peygamberler.

nebîz نبيذ (a.i.) : **1.** hurma veyâ arpadan yapılan bir çeşit içki. **2.** şarap.

nebk, nebık, nıbk نبق ، نبق ، نبق (a.i.) : **bot.** yaban kirazı.

nebl نبل (a.i.) : **1.** ok. (bkz : nâvek, sehm, tîr). **2.** ok yapma.

nebr نبر (a.i.) : **1.** yükseğe çıkarma, kaldırma, yükseltme; sesi yükselme. **2.** korkup çığlık atma, haykırma.

nebş نبش (a.i.) : **1.** gömülü şeyi eşip yerden çıkarma. **2.** bir şeyi başka bir şey ile meydana çıkarma.

nebt نبت (a.i.) : **1.** yerden çıkma, bitme. **2.** ot. (bkz : giylâh).

nebz نبذ (a.i.). (bkz : ilka', i'lâm).

nebz-i ahd : **huk.** [eskiden] muâhedeyi feshetme.

nebze نبذه (a.i.) : **1.** az şey, bir parça. **2.** bir şeyin artığı.

necâbet نجابت (a.i.) : soyluluk, soy temizliği.

necâbetlü نجابتلو (a.t.b.s.) : **1.** soylu, soyu temiz. **2.** "devletlü" kelimesiyle birlikte şehzâdeler için kullanılan bir ünvan idi.

necâdet نجادت (a.i.) : kahramanlık, yiğitlik, efelik. (bkz : necdet).

necâh نجاح (a.i.) : **1.** isteğine ulaşma. **2.** kurtulma. (bkz : felâh, halâs).

necâib نجائب (a.s. necîbe'nin c.) : necip, asîl, şerefli, temiz kimseler veyâ şeyler.

necâibü'l-Kur'ân : Kur'ân'ın İhlâs, En'âm sûreleriyle Âyete'l-Kürsî gibi ruhlara ufuk açıcı kısımları.

necâset نجاسب (a.s.) : **1.** pislik, murdarlık. **2.** ters, kazûrat.

necâşî نجاشی (a.i.) : Habeş imparatorunun ünvânı.

necât نجات (a.i.) : kurtulma, kurtuluş. (bkz : halâs, rehâ, selâmet). **En-necâtü fi's-sıdk** : selâmet, kurtuluş doğruluktadır.

necâtî نجاتی (a.s.) : **1.** necâta, kurtulmaya mensup, kurtuluşla ilgili. **2. h. i.** (büyük N ile) XV. asrın meşhur Osmanlı şâiri olup asıl adı Îsâ'dır, 1508'de ölmüştür. Bir dîvânı vardır. **3. i.** erkek adı.

neccâb نجاب (a.i.) : deveci.

neccâd نجاد (a.i. necd'den) : yorgancı, yatak, yorgan, yastık gibi şeyler yapan.

neccâh نجاه (a.i.) : yorgancı.

neccâm نجام (a.s. necm'den) : astronomi âlimi, **fr. astronome.**

neccâr نجار (a.i. necr'den) : **1.** dülger. **2.** marangoz.

neccârî نجارى (a.i.) : necr'den) : dülgerlik, marangozluk.

neccâş نجاش (a.i.) : hayvan sürücüsü.

necd نجد (a.s.c. : encâd, nicâd, nücûd) : **1.** yüksek yer. **2. i.** yiğitlik hâli. **3. i.** gamlılık. **4. i.** yol.

necd-i hüseynî : müz. Kantemir'in edvarında (1695) *tanımlanan bir makam.

Necd نجد (a.h.i.) : Arap yarımadasının orta bölgesi.

necdet نجدت (a.i. necd'den) : **1.** kahramanlık, yiğitlik, efelik. (bkz : necâdet). **2.** erkek adı.

Necef نجف (a.h.i.) : Kûfe civârında Hz. Alî'nin türbesi olan yer.

necef, necefe نجفه ، نجف (a.i.) : yüksek, tümsek yer, sırt, tepe.

necefe نجفه (a.i.) : büyük askı kandil.

neces نجس (a.i.) : pislik, murdarlık. (bkz : necâset).

necîb نجيب (a.s.c. : encâb, necâib, nücebâ) : **1.** soyu sopu temiz, nesli pâk olan kimse. **2.** erkek adı.

necîb-âne نجيبانه (a.f.zf.) : soyu sopu temiz, nesli pâk olana yaraşır şekilde.

necîbe نجيبه (a.s.) : [necîb'in müennesi]. (bkz : necîb). **2.** kadın adı.

necîd نجيد (a.s. necd'den) : **1.** yürekli [adam]. **2. i.** arslan. (bkz : esed, gazanfer, haydar, leys, şîr).

necîl نجيل (a.s. necl'den) : **1.** soylu, soyu sopu temiz, kişizâde. **Necl-i necîl** : soyu temiz, asîl çocuk. **2. i.** erkek adı.

necîle نجيله (a.s.) : ["necîl" in müen.]. (bkz : necîl).

necîliyye نجيليه (a.i.) : **bot.** (bkz : necliyye).

necîre نجيره (a.s. necr'den) : üstü örtülü tahta sofa.

necis نجس (a.s. necs'den) : pis, murdar. (bkz : nâ-pâk).

necîs نجيس (a.s.) : **1.** necâsetli, pis, murdar, kirli. **2.** onulmaz hastalık.

neciyy نجى (a.i. necvâ'dan) : sırdaş. (bkz : hem-râz).

necl نجل (a.i.c. : encâl) : **1.** oğul, evlât, çocuk. (bkz : ferzend).

necl-i necîb : soyu temiz çocuk. **2.** nesil, sülâle, kuşak.

neclî نجلى (a.s.) : necle, oğula, sülâleye mensup, bunlarla ilgili.

necliyye نجليه (a.i. necl'den) : **bot.** *buğdaygiller, **fr. graminées.**

necm نجم (a.i.c. : encâm, encüm, nücûm) : **1.** yıldız. (bkz : ahter, kevkeb, sitâre).

necm-i dirahşân : parlayan yıldız.

necm-i dünbâle-dâr : astr. kuyruklu yıldız. (bkz : necm-i gîsû-dâr).

necm-i etrâf-ı kutup : astr. günlük hareket-te ufkun altına inmeyen yıldızlardan her biri, kutup *yöresi yıldızı, batmayan yıldız, **fr. étoile circumpolaire.**

necm-i gîsû-dâr : astr. kuyruklu yıldız.

necm-i sâbit : hareket etmeyen yıldız.

necm-i sâkıb : parlak yıldız, Satürn.

necm-i seyyâr : gezegen.

necmü'l-bahr : zool. denizyıldızı.

necmü'l-kelb : astr. köpek yıldızı, Sirus. **2.** Kur'ân. (bkz : Fürkan, Hüdâ, Hitâb, Kitâb, Mushaf, Nûr, Zikr). **3. huk.** vâdesi gelen borç.

necmî نجمى (a.s.) : **1.** yıldızla ilgili. **2. i.** erkek adı. [müen. : "necmiyye"].

necmü'd-dîn نجم الدين (a.b.i.) : **1.** dînin yıldızı. **2.** erkek adı olup dilimizde "necmettin" şekli yaygındır.

necş نجش (a.i.) : avı yatağından çıkarma.

necvâ نجوى (a.i.) : fısıltılı, gizli söz.

necve نجوه (a.i.) : tümsek ve yüksek yer.

nedâ ندى (a.i.) : **1.** çiy; nem, rütûbet. (bkz : şebnem). **2.** Cömertlik etme, hediye verme.

nedâid ندائد (a.i. nedîd ve nedîde'nin c.) : eşler, emsaller, akranlar.

nedâlet ندالت (a.i.) : **1.** kir, pislik. **2.** çalma, aşırma.

nedâmet ندامت (a.i.) : pişmanlık. (bkz : nedâmet-kârî, nedem).

nedâmet-gâh ندامتگاه (a.f.b.i.) : nedâmet, pişmanlık yeri.

nedâmet-kâr ندامتكار (a.f.b.s.) : pişman olan.

nedâmet-kâr-âne ندامتکارانه (a.f.zf.) pişmanlıkla.

nedâmet-kârî مدامتکاری (a.f.b.i.) : pişmanlık. (bkz : nedâmet).

-ne-dân ندان- (f.s.) : "bilmez, bilmeyen" mânâlarıyla kelimelere eklenir. **Muhabbet-nedân** : sevgibilmez.

nedâret نضارت (a.i.) : tâzelik, parlaklık. (bkz : letâfet, nezâret, tarâvet).

nedâvet نداوت (a.i.) : **1.** yaşlık, nemlilik. (bkz : rütûbet). **2.** konuşma, bir konuyu görüşme.

nedb ندب (a.i.) : **1.** ağıt ağlama. (bkz : nüdbe). **2.** çağrı, dâvet; teşvik.

nedbe ندبه (a.i.c. : nedeb, nüdûb) : yara izi. [aslı : "nedebe" dir].

neddâb نداب (a.i.) : ölü ağlayıcısı. (bkz : nevhager).

neddâf نداف (a.i. nedf'den) : hallâç.

neddâfî ندافی (a.i.) : neddaflık, hallaçlık.

nedeb ندب (a.i. nedebe'nin c.). (bkz : nedbe).

nedebe ندبه (a.i.) : yara yeri, kırık yeri.

nedebî ندبی (a.s.) : yara izi ile *ilgili.

nedem ندم (a.i.) : pişmân olma, pişmanlık. (bkz : nedâmet). **Yevm-i nedem** : kıyâmet günü.

nedf ندف (a.i.) : pamuk atma, pamuk ditme.

nedfî ندفی (a.s.) : nedfolunmuş, didilmiş yün topağı.

nedîb نديب (a.i. nedbe'den) : yara eseri kalan organ.

nedîbe نديبه (a.i.) : **fizy.** yumurtanın en mühim, tohumu teşkîl eden kısmı.

nedîd, nedîde ندید ، ندیده (a.i. nedd'den. c. : nedâid) : eş, emsal, akran. (bkz : hem-tâ).

nedîf ندیف (a.i. nedf'den) : atılmış pamuk; yün.

nedîm نديم (a.i.c. : nedmân, nüdemâ) : **1.** meclis arkadaşı, sohbet arkadaşı. (bkz : hembezm, hem-sohbet). **2. s.** büyükleri, fıkra ve hikâyeleriyle eğlendiren. **3. s.** güzel hikâye anlatan, tatlı konuşan. **4.** erkek adı. **5. tar.** İmparatorluk devrinde Yeniçeri ocağına yeni yazılan kimse.

Nedîm نديم (a.h.i.) : Osmanlı şâirleri arasında en çok değer kazananlardan biridir. Adı Ahmed'dir. Sultan İbrâhim zamânında kazasker bulunan Mustafa Efendi'nin torunudur. Mahmud Paşa mahkemesinde hâkimlik etmiştir. Meşhur Damat İbrâhim Paşa'nın kitapçısı ve nedîmi idi. 1730'da ölmüş ve İstanbul'da Karaca Ahmet mezarlığına gömülmüştür. Dîvânı ile Sahâifü'l-ahbâr tercümesi olan "Müneccimbaşı târihi" başlıca eserlerindendir.

nedîme نديمه (a.i.) : **1.** kadın nedîm. **2.** zengin veyâ îtibarlı bir kadının arkadaşı. **3. i.** kadın adı.

Nedîmî نديمی (a.h.i.) : 15 inci yüzyılın ortalarında yaşayan ve Bektâşiliği dolayısıyla şiirlerinde tasavvufî konular geniş ölçüde yer alan ünlü Türk şâiri.

Nedîm-i Kadîm نديم قديم (a.h.i.) : asıl adı Mehmed'dir. İstanbul'da doğmuştur. Medrese tahsîli gördükten sonra müderris olmuş ve 1670 yılında İstanbul'da ölmüştür. Türkçe, Arapça, Farsça şiirleri vardır. [Şâir Halil Nihad Boztepe, sonraki Nedîm'in dîvânını bastırırken bu Nedîm'in şiirlerinden bir kısmını da dîvânın sonuna ilâve etmiştir].

nediyy ندی (a.s.). (bkz : nâdî).

nedmân ندمان (a.i. nedm'den) : **1.** pişmân olma, pişmanlık. (bkz : nedâmet). **2.** şarap, kadeh arkadaşı.

nedret ندرت (a.i.) : **1.** azlık; seyreklik, az bulunma. **2.** erkek ve kadın adı.

nedret kesb (etmek) : azalmak, eksilmek, seyrekleşmek.

nedve ندوه (a.i.) : görüşme; konuşma. **Dârü'n-nedve** : Câhiliyet zamânında Mekke'de kabîle işlerini konuşmak için yapılmış olan meşhur ev.

nef' نفع (a.i.) : menfaat, fayda, kâr, çıkar.

nef'-i hazîne : devlet hazînesinin çıkarına.

nef'-i hasar : **huk.** malın bütününün veya bir kısmının irade dışı zarar görmesi.

nef'ü zarar : kâr ve zarar.

nefâd نفاد (a.i.) : bitme, tükenme. **Bî-nefâd** : tükenmez.

nefâis نفائس (a.s. nefîse'nin c.) : nefis, güzel, beğenilir şeyler.

nefâis-perest نفائس پرست (a.f.b.s.) : nefîs güzel şeyleri seven.

nefâis-perestî نفائس پرستی (a.f.b.i.) : güzel şeyleri sevme, güzelliklere olan düşkünlük.

nef'an نفعاً (a.zf.) : nef'ine, yararına.

nef'an li kanûn nakz : huk. kanun yararına yapılan bozma.

nefâset نفاست (a.i.) : **1.** nefislik, nefis olma hâli. **2.** kıymetlilik.

nefâz نفاذ (a.i.) : **1.** geçme, işleyip öteye geçme. **2.** sözü geçme. **3. huk.** hukukî tasarruflar üzerine o tasarruf hükmünün terettübetmesi.

nefed نفد (a.i.) : bitirme, bitirilme, tükenme. (bkz : infâd).

nefehât نفحات (a.i. nefha'nın c.) : **1.** üfürmeler; esintiler. **2.** yayılan güzel kokular.

nefehâtü'l-üns : 1. keşif erbabına bâzan Tanrı âleminden gelen mahremiyet kokusu. **2. tas.** XV. asırda Îrân'ın büyük mutasavvıf şâir ve mütefekkirlerinden Molla Câmî'nın evliyâ menâkibine dâir yazdığı Farsça eser ki Bursalı Osman Lâmiî tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.

nefel نفل (a.i.) : **1.** düşmandan alınan mal. (bkz : ganîmet). **2.** ülül-emrin müsaadesini almadan düşmana karşı çıkan sayısı az bir cemaat.

nefer نفر (a.i.c. : enfâr, neferât) : **1.** bir adam, tek kişi. **2.** rütbesi olmayan asker, er. **3.** insan sayısı bildiren sözler için kullanılır.

neferât نفرات (a.i. nefer'in c.) : askerler, erler.

neferî نفری (a.s.) : nefere, askere âit, neferle, askerle ilgili.

neferriyye نفریه (a.i.) : **bot.** bir çeşit küçük salkımlı üzüm.

nefes نفس (a.i.c. : enfâs) : **1.** soluk. **Dîk-i nefes :** tıknefes, nefes darlığı. **2.** soluk alacak kadar geçen zaman, an. **3.** okuyup üfleme. **4. ed.** bektâşi tekkelerinde okunan manzum söz. **5.** tütün, esrar, nargile gibi şeyler içilirken içe çekilen duman. **6.** içilen esrar, ampes.

nefes-i vâpsîn : son nefes.

neffâ' نفاع (a.s. nef'den) : çıkarı çok olan [kimse].

neffâc نفاج (a.s.) : **1.** kendini beğenmiş. (bkz : mağrur, mütekebbir). **2.** şişkin.

neffâh نفاح (a.s.) : **1.** hayırlı kimse, hayır ve iyilik sâhibi kimse. **2.** kokusu çok.

neffâs نفاث (a.s.) : büyü yapan, büyücü [adam]. (bkz : râib, rukye-hân, sâhir).

neffâsât نفاثات (a.i. neffâse'nin c.) : büyücü karılar.

neffâse نفاثه (a.s.c. : neffâsât) : büyücü karı. (bkz : sâhire).

neffâta نفاطه (a.i.) : "yağlı paçavra" denilen bir harb âleti.

nefh نفح (a.i.) : **1.** güzel kokunun yayılması. **2.** rüzgâr esme.

nefh نفخ (a.i.) : **1.** üfürme. **2.** boru ve sâireyi üfleme.

nefh-i sûr : İsrâfil'in kıyâmette çalacağı borunun üflenmesi, kıyâmet kopması. **3. mec.** canlandırma, ruh verme.

nefh-i rûh : Cebrâil Aleyhisselâm'ın Hz. Meryem'i nefesiyle üfleyip hâmilebırakması.

nefha نفحه (a.i.c. : nefehât) : **1.** güzel koku. **2.** bir esim yel, rüzgârın bir kere esmesi. **3.** üfürük, nefes üfürme.

nefha-i ûlâ : İsrâfil'in borusunu birinci defa üflemesi.

nefhatü'l-ba's, nefha-i uhrâ : İsrâfil'in borusunu ikinci defa üflemesi.

nefhatü'l-fer' : İsrâfil'in, sûr'u birinci defa üflemesi.

nefha نفخه (a.i.) : **1.** üfürük. **2.** karın şişmesi, şişkinlik. [kelimenin : "nifha, nüfha" şekilleri de vardır].

nef'î نفعی (a.s. nef'den) : çıkar ile ilgili; faydacı.

Nef'î نفعی (a.h.i.) : Dîvân Edebiyâtı'nın en yüksek kasîdecisi ve en muvaffakiyetli bir şâiri olup asıl adı Ömer'dir. Erzurum'un Hasankale kazâsında doğmuştur. Birinci Sultan Ahmed zamânında Kuyucu Murat Paşa tarafından İstanbul'a gönderildiği rivâyet edilir. iyi bir tahsil görmüştür. Farsçayı çok iyi bilen şâir İstanbul'da dört pâdişâhın zamânına yetişmiş asıl şöhreti ve kudreti IV. Murat zamânında görülmüştür. Nef'î'nin meşhur Türkçe dîvânı, bir de Farsça şiirlerinden meydana gelen bir dîvançesi vardır. Hicivleri, **Sihâm-ı Kazâ** adındaki kitapta toplanmıştır. Bâzı nesir yazıları varsa da bunlar ehemmiyetsizdir. Doğum târihi belli değildir. 1634 yılında yaşı elliye yakın olduğu halde bir hicviyesinden dolayı IV. Murat devrinde Bayram Paşa tarafından

boğdurtularak Sarayburnu'ndan denize attırılmıştır.

nefîr نفير (a.i.) : **1.** cemaat, topluluk.

nefîr-i âmm : cemaati toplama, halkı askere sürme. **Yevm-i nefîr** : hacıların Mînâ'dan Mekke'ye dönmeleri. **2.** boynuzdan yapılan boru. **3.** çığıltı, bağırtı. (bkz : figan, nâle). **4.** canlarına, mallarına, çoluk ve çocuklarına, saldırmak üzere düşmanın gelmekte olduğunu belde halkına bildirme.

nefîr-i hâss : muhârebe için yalnız bir kısım efrâdın seferber hâle gelmesi.

nefîrî نفيرى (a.i.) : nefir çalan kimse.

nefis نفس (a.i.c. : enfüs, nüfûs). (bkz : nefs).

nefîs, nefîse نفيسه ، نفيس (a.s.) : **1.** pek hoş, çok hoşa giden, en güzel, çok beğenilen. **Sanâyi-i nefîse** : güzel san'atlar. **2. i.** kadın adı.

nef'iyye نفعيه (a.i.) : **fels.** *faydacılık, **fr. utilitarisme.**

nefl نفل (a.i.) : vâcib olmayan ibâdet, fazladan ibâdet.

nefr نفر (a.i.) : **1.** ürküp kaçma. **2.** iğrenme, tiksinme.

nefret نفرت (a.i.) : **1.** ürküp kaçma. **2.** tiksinme, iğrenme.

nefret-i teceddüd : **psik.** yenilik korkusu.

nefret-bahş نفرت بخش (a.f.b.s.) : insana nefret veren, verici.

nefrîn نفرين (f.i.) : **1.** ilenç. (bkz : bed-duâ). **2.** lânet okuma, sövüp sayma.

nefrîn-hân نفرين خوان (f.b.s.) : sövüp sayan.

nefrîn-künân نفرين كنان (f.zf.s.) : ilenerek; ilenen, lânet okuyan, sövüp sayan.

nefs نفث (a.i.) : tükürükle üfleme, üfleme.

nefsü'd-dem : **hek.** gırtlakta sümüksel zarın kanamasıyla kan tükürme.

nefs نفس (a.i.c. : enfüs, nüfûs) : **1.** ruh, can, hayat.

nefs-i emmâre (çok zorlayan nefis) : insanı kötülüğe sürükleyen nefis, (öfke, hırs, şehvet ve benzeri haller).

nefs-i hayvânî (canlılık nefsi) : canlılardaki hareket ve kuvvetler.

nefs-i kudsiyye : kudse mensup, ilâhî nefis.

nefs-i küll (bütün nefs) : "arş-ı a'lâ" dan kinâye.

nefs-i levvâmme (azap verici nefis) : kötülükten sonra içe huzursuzluk, rahatsızlık veren nefis; (Lekeleyici nefistir. Birinin aleyhinde bulunmak, aşağı görmek, nefs-i emmaredeki örnekleri yapmamak, fakat yapanları ayıplamak, onlardan nefret etmek.).

nefs-i marziye : başkaları tarafından beğenilme hâli; (kendinden razı olandan herkes de razı olur. Kimseyi incitmez, herkes ondan memnun olur.).

nefs-i mutmaine : iyilikle kötülüğü ayırdeden, temizlenerek kişiyi Allah'a yaklaştıran kuvvet. (Nefs-i mülhimede gösterilen misalleri yerine getirenlerde oluşan tatmin duygusudur).

nefs-i mülhime : İlham verici nefis. (Fakir, ma'sûm, perişan birine yardımda bulunmak).

nefs-i mütefekkir : ego, ruh ve bedenden oluşan benlik.

nefs-i mütekellim : **gr.** birinci şahıs.

nefs-i mütekellim vahde : **gr.** birinci şahıs müfredi.

nefs-i mütekellim maa'l-gayr : **gr.** birinci şahıs sîgasının tesniye (ikilik) ve cemi (*çoğulu).

nefs-i nâtıka : insan ruhu, insanın canlılar arasındaki yerini belli eden cevher.

nefs-i nefîs : değerli, azîz, tatlı ruh ve hayat.

nefsi nefsine : herkes nefsini, kendini düşünerek.

nefs-i rahmânî : rahmân'a, Tanrı'ya mensup nefs.

nefs-i râziye : kendinden razı olma hâlidir. (Kendini beğenir, huzur duyar, görünüşte her davranışı iyidir; bütün kaidelere uygun bir yaşayış sürdürenlerde hâsıl olan bir seviyedir.).

nefs-i sâfiye : peygamberlere âit (ruhen) nefis. (Saf, tertemiz, iyilik yapmak duygusudur. Seçkin insanlara mahsustur.).

nefsü'l-emr : aslına bakılırsa, gerçekte. **2.** insanın yeme içme gibi biyolojik ihtiyaçları. **3.** kendi, şahıs. **Bi'n-nefs** : bizzat. **4.** asıl, maya, cevher. **5.** bir şeyin tâ kendisi. **6.** dölsuyu. **7.** iç, iç taraf.

nefs-i Ankara : Ankara'nın içi. **8.** bir şehrin içinden olan kimse. **Nefs-i Kastamoni'den:** Kastamonu'nun içinden olan [kimse].

nefsâ' نفساء (a.i.c. : nefsâvât, nevâfis, nifâs, nüfüs) : loğusa, yeni doğurmuş kadın.

nefsânî نفسانی (a.s.) : **1.** canlılığın uyandırdığı arzularla ilgili. **2.** kin ve garezle ilgili.

nefsâniyye نفسانیه (a.s.) : ["nefsânî" nin müen.]. (bkz : nefsâni).

nefsâniyyet نفسانیت (a.i.) : gizli düşmanlık, kin, garez.

nefsî نفسی (a.s.) : **1.** nefisten doğan şeyle ilgili. **2.** kişiye, kendisine âit, onunla ilgili.

nefsiyye نفسیه (a.s.) : ["nefsî" nin müen.]. (bkz : nefsî).

nefs-perest نفسپرست (a.f.b.s.) : nefsini seven, nefsine düşkün.

nefsü'l-emr نفس الامر (a.b.i.) : işin hakikatı, aslı.

neft نفت (f.i.) : neft yağı.

neft-i şâh : Âbadan'da tasfiye edilen petrol merkezi.

neft نفط (a.i.). (bkz : neft : نفت) [Arapçada : "nift" şekli fasihtir].

neftî نفتی (f.s.) : nefti, neft yağı renginde olan, koyu yeşil ile kahve rengi arasında bir renk, siyaha yakın koyu yeşil.

nefûr نفور (a.s.) : **1.** ürken, ürkek. **2.** herkese iyiliği olan kimse.

nefy نفی (a.i.) : **1.** sürme, sürgün etme.

nefy ani'l-beled : şehirden sürme.

nefy-i âlem : fels. fr. acosmisme.

nefy-i ebed : bir daha dönmemek üzere sürme.

nefy ve îcâb : verilen emre uyarak sürgün olarak gönderildiği yere gitme.

nefy ve isbât : sürülen yere gittiğini ve orada bulunduğunu ispat etme, *kanıtlama.

nefy-i mülk : bir malın başkasına âit olduğunu söyleme. **2. gr.** nefî (*olumsuzluk). **Edât-ı nefy : gr.** nefî (*olumsuzluk) edâtı. **3. mant.** *yadsıma, **fr. négation. 4.** inkâr etme.

nefy-i neseb, nefy-i veled : kendisinin olmadığını iddia ederek erkeğin doğan çocuğu tanımaması.

nefz نفض (a.i.) : saçma, yayma. (bkz : neşr).

nefz نفض (a.i.) : **1.** meyvalı bir ağacı sallama. **2.** elbisenin tozunu silkme. **3.** hastalık nöbetiyle titreme. **4.** Kur'ân'ı hatmetme. **5.** bir şeyi inceleme.

negûhîde نگوهیده (f.b.s.) : kötü, çirkin; kınanmış.

ne-güfte نگفته (f.b.s.) : söylenmemiş.

nehâbîr نهابیر (a.i. nühbûr'un c.) : kum tepeleri, kum yığınları.

nehâd نهاد (f.i.) : yol, usûl, kural.

nehâk نهاق (a.i. nehk'den) : eşek anırtısı.

nehâr نهار (a.i.c. : enhür, nühûr) : gündüz. (bkz : rûz). **Leyl ü nehâr** : gece - gündüz. **Muaddilü'n-nehâr : coğr.** ekvator. **Nısfü'n-nehâr : coğr., astr.** meridyen.

nehâren نهاراً (a.zf.) : gündüzün, gündüz vakti.

nehârî نهاری (a.s.) : **1.** gündüzle ilgili, gündüzcü. **2.** yatısız. [mektep, talebe].

nehârîr نحاریر (a.i. nihrîr'in c.) : (bkz : nahârîr).

nehâvet نهاوت (a.i.) : kolay anlayış, ilerisini görüş.

nehb نهب (a.i.c. : nihâb) : yağma, çapul. (bkz : garet).

nehb ü gâret (etmek) : çapulculuk etmek, yağmalamak.

nehc نهج (a.i.) : **1.** doğru yol. **2.** yol, usûl. **Ber nehc-i sâbık** : eski yolda, eskisi gibi. **Ber nehc-i şer'î** : şerîat yolunda olarak.

Nehcü'l-ferâdîs (cennetlerin yolu) : XIV. asırda yaşamış Çağataş şâirlerinden Mahmut bin Alî tarafından mensur olarak yazılmıştır. XIV. asrın en önemli eserlerinden sayılan bu eser o devrin nesrine âit en güzel ve zengin bir örnektir.

nehem نهم (a.i.) : **1.** yemeğe şiddetli arzu duyma. **2.** deve homurtusu.

neheng نهنگ (f.i.c. : neheng-ân) : **zool.** timsah.

nehengân نهنگان (f.i. neheng'in c.) : **zool.** timsahlar.

nehengân-ı niyâm : kılıflarında duran kılıçlar.

neher نهر (a.i.) : **1.** nehir. **2.** genişlik, bolluk.

nehhâb نهاب (a.s. henb'den) : çapulcu, yağmacı.

nehhâc نهاج (a.i. nehc'den) : kılavuz, doğru yol gösterici. (bkz : mürşid).

nehîb نهيب (a.s. nehb'den) : **1.** yağmacı, çapulcu. (bkz : gasıb, yağma-ger). **2.** dehşet, korku.

nehîbe نهيبه (a.s. nehb'den) : ["nehîb" in müen.]. (bkz : nehîb).

nehîk نهيق (a.i.) : eşek anırması, anırtı.

nehîm نهيم (a.i. nehm'den) : **1.** arslan kükremesi ve fil sesi. **2. s.** aç gözlü, doymaz. **3.** yırtıcı.

nehk نهك (a.i.) : **1.** yıpratma; yıpranma. **2.** bir şeyi aşırı ölçüde kullanma. **3.** cezalandırma, işkence etme. **4.** zayıflayıp kuvvetten düşme.

nehk نهق (a.i.) : eşek anırtısı.

nehm نهم (a.i.) : **1.** kükreme. **2.** horlayarak soluma, hırıltılı nefes alma.

nehme نهمه (a.i. nehm'den) : çocukların ve hastaların yiyeceğe karşı olan hırsı, oburluğu.

nehmet نهمت (a.i.) : yüksek himmet.

nehr نهر (a.i. enhâr, enhür, nühûr) : akarsu, çay; ırmak. **Mâ-beyne'n-nehreyn** "Dicle ve Fırat arasındaki yer" : Mezopotamya, Elcezîre. (bkz : nehreyn).

nehr-i âmm : fık. suyu umûma âit olan nehir ki, bunda şüf'a câri olmaz.

nehr-i dûr : uzak nehir.

nehr-i hâss : fık. suyu, muayyen kimselerin arâzîsine taksîm olup o arâzînin sonuna varınca kaybolan akar su.

nehr-i sagîr : küçük suyolu, oluk, ark.

nehren نهراً (a.zf.) : nehir yoluyla, nehirden.

nehreyn نهرين (a.i.c.) : iki nehir. **Mâ-beyne'n-nehreyn** (iki nehir arası) : Fırat ve Dicle arası, Mezopotamya. (bkz : nehr).

nehrî, nehriyye نهرى ، نهريه (a.s.) : nehire mensup, nehirle ilgili. **İdâre-i nehriyye :** nehirde işleyen vapurlar idâresi.

nehs, nehş, nehşe نهس ، نهش ، نهشه (a.i.) : **1.** yılan sokması. **2.** öndişiyle ısırır gibi tutma.

nehûd نخود (f.i.) : nohut. (bkz : hummus).

nehûdî نخودى (f.s.) : nohûdî, nohut renginde.

nehy نهى (a.i.) : **1.** yasak etme. **2. gr.** emir sîgasının (kipinin) menfîsi (*olumsuzu) : [gelmesin!, yapmasın! gibi]. **Emr ü nehy :** emretme ve yasak etme.

nehy-i hâzır : menfî emir kipinin ikinci şahsı. **3. fels.** ket vurma, tutma, **fr. inhibition.**

nehy ani'l-münker : şerîatın yasakettiği şeyleri yaptırmama.

nehz, nehzât نهض ، نهضات (a.i.) : davranma, kalkışma.

nehzat نهضت (a.i.) : hareket, yola çıkma.

nejâd نژاد (f.i.) : **1.** [aslı : "nijâd" dır]. (bkz : nijâd). **2.** erkek adı.

nekabet نقابت ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** nakiblik, ululuk, bir topluluğun vaziyetine nezâret eden büyük kimselerin hâli, vasfı. **2.** muayyen zümrelerin başları. **3.** sapma; vazgeçme; yön değiştirme.

nekabet-i eşrâf : eşrâfın başı olma.

nekabet-i ulemâ : ulemanın başı olma.

nekâbet نكابت (a.i.) : dönme, vazgeçme, cayma.

nekahet نقاهت ("ka" uzun okunur. a.i.) : hastalıktan sonraki zayıflık.

nekahet-hâne نقاهتخانه (a.f.b.i.) : prevantoryum.

nekais نقائص ("ka" uzun okunur. a.s. nakîsa'nın c.) : noksanlar, eksiklikler. (bkz : nevâkıs).

nekaiz نقائض ("ka" uzun okunur. nakîza'nın c.) : birbirine zıt olan, birbirini çelen şeyler.

nekâl نكال (a.i.) : **1.** azap, işkence. (bkz : ukubet). **2.** ibret, bir olaydan alınan ders.

nekarîs نقاريس ("ka" uzun okunur. a.i. nikrîs'in c.) : nikrisler, **fr. gouttes.** (bkz : nikris, nikrîs).

nekave نقاوه ("ka" uzun okunur. a.i. naky'dan) : **1.** her şeyin iyisi. **2.** temizlik, pâklık. (bkz : nukave[1,2]).

nekavet نقاوت ("ka" uzun okunur. a.i. naky'den) : pâklık, temizlik.

nekavet-i vicdân : vicdan temizliği.

nekayi' نقايع ("ka" uzun okunur. a.s. nakîa'dan : nakîa'nın c.) : ziyâfetler.

nekb نكب (a.i.) : kedere, musîbete uğrama.

nekbet نكبت (a.i.c. : nekebât, nükûb) : **1.** tâlihsizlik, bahtsızlık. **2.** düşkünlük. **3.** felâket, musîbet. **Dâr-ı nekbet :** mihnethâne, musîbete uğrayanın evi.

nekbet-hâne نکبتخانه (a.f.b.i.) : tâlihsizlik yuvası; **mec.** (bu) dünyâ.

nekbetî نکبتی (a.f.s.) : uğursuz; tâlihsiz.

nekbet-zede نکبتزده (a.f.b.s.) : tâlihsiz, felâket görmüş.

nekebât نکبات (a.i. nekbet'in c.) : (bkz : nükûb).

neked نکد (a.i.) : sıkıntı, dert; belâ.

nekes نکس (o.s.) : cimri, elisıkı. [Farsça : "nâ + kes" den bozma].

nekesân نکسان (o.s. nekes'in c.) : hasisler, cimriler, pintiler.

nekesî نکسی (o.i.) : nekeslik, hasislik, pintilik, cimrilik.

nekf نکف (a.i.) : bitme, tükenme, sona erme.

nekîr نکیر (a.s.) : bilinmemiş şey ["ma'ruf" un zıddı].

Nekîr نکیر (a.h.i. nekre'den) : **1.** mezarda ölüleri sorguya çekecek olan iki melekten birinin adı. [ötekinin adı : "Münkir" dir]. (bkz : Münkir[3]). **2.** tanınmamış, inkâr edilmiş.

nekkâd نکاد (a.s. neked'den) : acıklı, kederli.

nekl نکل (a.i.) : **1.** ezâ cefâ ve işkenceye yarayan şey. **2.** at gemi, yular. (bkz : licâm).

nekr نکر (a.s.) : zekî, anlayışlı, akıllı.

nekre نکره (a.s. ve i.) : **1. gr.** belirsiz isim : ["oda kapısı" gibi. Odanın kapısı olursa ma'rifedir]. **2.** tuhaf sözler, garip ve gülünç hikâyeler anlatan [kimse]. **3.** garip ve gülünç fıkralar.

nekre-gû نکره گو (a.f.b.s.) : gülünç sözler söyleyen, tuhaf fıkralar, hikâyeler anlatan.

neks نکص (a.i.) : çok çekinme, kaçınma [bir şeyden-].

neks نکس (a.i.) : **1.** ters çevirme, başaşağı etme, altüst etme. **2.** geri dönme. **3.** (bkz : nüks).

neks نکث (a.i.) : ayırma, parçalama, parçalara bölme.

nekz نکظ (a.i.) : çok çabalama, gayret etme.

nem نم (f.i.) : **1.** hafif ıslaklık, az yaşlık. (bkz : rutûbet).

nem-i dîde : göz yaşı. **2.** havada, yeni yapılarda ve duvarlardaki yaşlık. **3.** çiy. (bkz : şeb-nem).

nemâ نما (a.i.) : **1.** artma, çoğalma. **2.** büyüme, uzanma. **Neşv ü nemâ** : nebatların (*bitki) gelişmesi. **3.** fâiz. (bkz : ribâ, ribh).

nemâ-dâr نمادار (f.b.s.) : **1.** artan, büyüyen. **2.** çoğalan. **3.** fâiz getiren, **fr. lucratif.**

nemâik نمائق (a.i. nemîka'nın c.) : mektuplar.

nemâim نمائم (a.i. nemîme'nin c.) : koğuculuklar, çekiştiricilikler, dedikoduculuklar.

nemârık نمارق (a.i. nemraka'nın c.) : yastıklar.

nemat نمط (a.i.c. : nimât) : **1.** usûl, yol, tarz. **nemat-ı takrîr** : söyleme tarzı. **2.** örtü; ihram; keçe.

nemâyim نمایم (a.i. nemîme'nin c.). (bkz : nemâim).

Nemçe نمچه (o.i.) : Avusturya, Avusturyalı.

nem-dâr نمدار (f.b.s.) : nemli, yaş. (bkz : nemnâk, râtıb).

nemed نمد (f.i.) : keçe, kebe.

nemedîn نمدین (f.s.) : keçeden, kebeden yapılma. **Külâh-ı nemedîn** : keçe külâh.

nemed-pâre نمدپاره (f.b.i.) : keçe parçası.

nemed-pûş نمدپوش (f.b.s. ve i.) : keçe veyâ kebe giyen; derviş.

nemed-zîn نمدزین (f.b.i.) : teğelti, at eğeri altına konulan keçe. (bkz : bergüstvân).

nemek نمك (f.i.) : **1.** tuz. (bkz : milh). **Bînemek** : tuzsuz. **2.** tat, lezzet. **3.** hak, bağlılık.

nemek-be-harâm نمك بحرام (f.a.b.s.): (bkz : nemek-harâm).

nemek-çeş نمکچش (f.b.i.) : tatma, tadına bakma.

nemek-çeşî نمکچشی (f.b.i.) : yeni doğan çocuğun ağzına tuz koyma töreni.

nemek-dân نمکدان (f.b.i.) : **1.** tuzluk. **2. mec.** sevgilinin dudağı.

nemek-efşân نمك افشان (f.b.s.) : **1.** tuz serpen. **2.** tat veren.

nemek-feşân نمك فشان (f.b.s.) : tuz serpen, tuzlayan.

nemek-harâm نمکحرام (f.a.b.s.) : "tuz hâini" : nankör, iyilik bilmez.

nemek-harâmî نمکحرامی (f.a.b.i.) : "tuz hâinliği" : nankörlük, iyilik bilmezlik.

nemek-helâl نمکحلال (f.a.b.s.) : tuz hakkı tanıyan, sâdık, bağlı kimse.

nemekîn نمکین (f.s.) : **1.** tuzlu, tadı yerinde, lezzetli. **2.** tuzlu [gözyaşı]. **3.** tatlı [dudak].

nemek-pâş نمکپاش (f.b.s.) : tuz eken.

nemek-perver نمکپرور (f.b.s.) : sâdık, bağlı kimse.

nemek-rîz نمکریز (f.b.s.) : tuz serpen.

nemek-sâr نمکسار (f.b.i.) : tuzla. (bkz : nemekzâr, memlaha).

nemek-sûd نمکسود (f.b.s.) : **1.** tuzlu şey. **2. i.** pastırma.

nemek-şinâs نمکشناس (f.b.s.) : iyilik bilen.

nemek-zâr نمکزار (f.b.i.) : tuzla. (bkz : nemeksâr, memlaha).

nemf نمف (a.i.) : küçük kurt. [böcek].

nemgîn نمگین (a.f.) : nemli, rutûbetli.

nemîka نمیقه (a.i.c. : nemâik) : **1.** mektup. (bkz : nâme). **2.** kadın adı.

nemîm نمیم (a.i. nemm'den) : **1.** fısıltı. **2.** koğucu. (bkz : nemmâm).

nemîme نمیمه (a.i.c. : nemâim) : koğuculuk, çekiştiricilik, dedikoduculuk. (bkz : gıybet).

nemîme-kâr نمیمه کار (f.b.s.) : koğucu, münâfık, arabozan. (bkz : nemmâl, nemmâm, nemmâs, zemmâm).

nemîn نمین (a.i.) : **1.** fısıltı. **2.** koğucu.

nemîr نمیر (a.s. nemr'den) : tatlı su. (bkz : âb-ı şîrîn).

nem-keşîde نمکشیده (f.b.s.) : nem çeken, rutubet alan; ıslak, nemli.

neml نمل (a.i.) : **1.** karınca. (bkz : mûr). **2.** kaşındırıcı bir ot. **3. i.** Kur'ân'ın 27 nci sûresi olup 93 âyetten oluşur. [Mekke'de nâzil olmuştur].

nemle نمله (a.i.) : **1.** (bkz : neml[1]). **2.** bir tek karınca. **3. hek.** vücutta olan karıncalanma.

nemliyye نملیه (a.i.) : **zool.** karıncalar, **fr. formicidées.**

nemm نم (a.i.) : söz getirip götürme, koğuculuk etme.

nemmâl نمال (a.s.) : koğucu, münâfık, ara bozan. (bkz : nemmâm, nemmâs, zemmâm).

nemmâm نمام (a.s. nemm'den) : koğucu, ara bozan. (bkz : nemmâl, nemmâs, zemmâm).

nemmâs نماس (a.s.) : koğucu, münâfık, ara bozan. (bkz : nemîn[2], nemmâl, nemmâm, zemmâm).

nem-nâk نمناك (f.b.s.) : nemli, yaş. (bkz : nemdâr, râtıb).

nem-nâkî نمناکی (f.b.i.) : nemlilik, yaşlılık. (bkz : rutûbet).

nemreka نمرقه (a.i.c. : nemârık) : yastık.

Nemrûd نمرود (a.h.i.) : Bâbil'in kurucusu denilen hükümdâr (M.Ö. 2640) olup Hz. İbrâhim'i ateşe attırmıştır. [Bâbil Kulesi'nin bunun zamânında yapıldığı söylenir].

nemş نمش (f.i.) : hîle, dalavere, dek. (bkz : desîse, hud'a).

neng ننگ (f.i.) : **1.** ayıp, utanma. **Perde-i neng :** utanma perdesi. (bkz : âr). **2.** şöhret, ün. **Bî-neng :** nâmussuz, utanmaz. **Nâm ü neng :** ad ve ün.

neng ü nâmus : şeref ve izzetinefs.

neng-nâme ننگ نامه (f.b.i.) : **1.** yazılı bir savaş hikâyesi. **2.** hiciv ve alaylı olarak yazılmış bir yazı.

neng-sâr ننگ سار (f.b.i.) : **psik.** ruh *göçü.

ner نر (f.s.) : er, ekek. **Engüşt-i ner :** baş parmak. **Şîr-i ner :** erkek arslan [nerre şekli de vardır].

nercis نرجس (a.i.) : nergis. (bkz : nergis).

nerd نرد (f.i.) : tavla, tavla oyunu. **Mühre-i nerd :** tavla taşı. **Tahta-i nerd :** tavla tahtası.

nerd-bân نردبان (f.b.i.) : merdiven. (bkz : mıs'âd).

nerd-bâz نردباز (f.b.s.) : tavla oynayan.

nerd-bâzî نردبازی (f.i.) : tavla oynayıcılığı.

nere نره (f.i.) : **1.** dalga.

nere-i âb : su dalgası. **2.** erkek.

nergis نرگس (f.i.) : **1.** *nergisgillerden, çiçekleri ayrı veyâ bir köksap üzerinde şemsiye vaziyetinde bulunan ve beyaz, sarı nevileri de olan bir süs çiçeği, **lât. narcissus.** (bkz : nercis). **2. mec.** güzelin gözü.

nergis-i fettân : fettan göz, gönlü allak bullak eden göz.

nergis-i şehlâ : şehlâ göz, güzel ve baygın bakışlı göz.

nergis-dân نرگسدان (f.b.i.) : nergis saksısı.

nergise نرگسه (f.i.) : **1.** nergis şeklinde, fil ve başka hayvanların kemiklerinden yapılıp tavanlara süs olarak asılan yapma çiçek. **2.** içine nergis konulan şişe. **3. h. i. astr.** Ülker. (bkz : Süreyyâ).

nergisî نرگسی (f.s.) : **1.** nergis şeklinde kesilip yapılan bir çeşit hamur işi. **2.i.** bir çeşit işlemeli kumaş.

nergisiyye نرگسیه (f.a.i.) : *nergisgiller, **fr. amaryllidacées.**

nerîm, nerîmân نریمان ، نریم (f.s.) : pehlivan, yiğit. (bkz : bahâdır).

Nerîman نریمان (f.h.i.) : **1.** Rüstem'in dedesi olan Sâm'ın babası. **2.** kadın adı.

nerîmânî نریمانی (f.i.) : nerîmanlık, kahramanlık, yiğitlik.

nerm نرم (f.s.) : yumuşak. (bkz : lâtîf, mülâyim).

nerm-âhen نرم آهن (f.b.s.) : gevşek şey.

nerm-dil نرم دل (f.b.s.) : "yüreği yumuşak" : merhametli.

nerm-gû نرمگو (f.b.s.) : yumuşak sözlü.

nermî نرمی (f.i.) : yumuşaklık, gevşeklik.

nermîn نرمین (f.s.) : **1.** yumuşak. **2. i.** kadın adı.

nermiyyet نرمیت (o.i.) : yumuşaklık.

nerm-ligâm نرم لگام (f.b.s.) : **1.** başı sert olmayan at. **2.** itaatli, söz dinler. (bkz : mutî, munkad).

nerm nerm نرم نرم (f.zf.) : yavaş yavaş. (bkz : âheste âheste).

nerm-sâz نرم ساز (f.b.s.) : yavaş, yumuşak [adam].

nerrâd نراد (a.s.) : çok güzel tavla oynayan.

nerre-şîr نره شیر (f.b.i.): erkek arslan. (bkz : şîr-i ner).

nes' نسأ (a.i.) : "eşhürü'l-hurum" un muayyen vaktini geciktirme.

nesâ نسا (a.s.) : **hek.** kalça kemiğinden ayakların ucuna kadar uzanan sinir. **Araku'n-nesâ : hek.** siyatik.

nesâic نسائج (a.i. nesc'den. nesîce'nin c.) : dokunmuş şeyler, dokumalar.

nesâik نسائك (a.i. nesîke'nin c.) : kesilen kurbanlar.

nesâim نسائم (a.i. nesîm'in c.) : hafif ve lâtif rüzgârlar.

nesâis نسائس (a.i. nesîse'nin c.) : fiskoslar, fesatlık için edilen fısıltılar.

nesak نسق (a.i.) : tarz, şekil, üslûp, yol. **Yeknesak :** birteviye.

nesak-ı vâhid : tek tarzda, tek şekilde.

nesak-sâz نسقساز (a.f.b.s.) : tertîbeden, düzenleyen; düzen veren.

nesc نسج (a.i.c. : ensâc) : **1.** dokuma, örme, dokunuş. **2. anat.** *doku.

nesc-i adalî : anat. *kas doku, **fr. tissu musculaire.**

nesc-i asabî : anat. *sinir doku, **fr. tissu nerveux.**

nesc-i azmî : anat. *kemik doku, **fr. tissu osseux.**

nesc-i beşere-i muhatiyye : anat. epitelyum, **fr. épithélium.**

nesc-i dâimî : anat. *değişmez doku, **fr. tissu permanent.**

nesc-i demevî : anat. kan doku, **fr. tissu sanguin.**

nesc-i guddevî : anat. *bezdokusu.

nesc-i gudrûfî : anat. kıkırdak doku, **fr. tissu cartilagineux.**

nesc-i isfencî : anat. sünger doku, **fr. tissu spongieux.**

nesc-i kavî : anat. pek doku, **fr. collenchyme.**

nesc-i kesîf : anat. tıkız doku, **fr. tissu compact.**

nesc-i muhâtî : anat. sümük doku, **fr. tissu muqueux.**

nesc-i muîn : anat. destek doku, **fr. tissu de soutient.**

nesc-i munzamm : anat. *bağdokusu.

nesc-i müstefriğ : anat. *salgı *dokusu.

nesc-i rasafî : anat. kaldırımsı doku, **fr. tissu pavimenteux.**

nesc-i sâlis : bot. *üçüncül doku.

nesc-i sinnî : anat. *peteksi doku.

nesc-i şahmî : anat. yağ *dokusu.

nesc-i tâlî : anat. *ikincil *doku.

nesc-i temessül : anat. *özümleme dokusu, **fr. tissu d'assimilation.**

nescî نسجی (a.s. nesc'den) : dokuma ile, doku ile ilgili.

nesciyye نسجیه (a.s.) : ["nescî" nin müen.]. (bkz : nescî).

nes'e نسئه (a.i.) : veresiye alma.

neseb نسب (a.i.c. : ensâb) : nesil, soy.

neseb bi'l-amûd : huk. [eskiden] aşağı doğru inen neseptir ki, çocuklar ve torunlar

ve bunların çocukları arasındaki hısımlık gibi.

neseb bi'l-arz : huk. [eskiden] arzan olan neseptir ki, kardeşler ve oğulları ve amcalar ve oğulları arasında olan hısımlık.

neseb bi't-tûl : huk. [eskiden] yukarıya doğru uzanan neseptir ki, babalar ve dedeler arasında olan ittisal.

neseb-i vâkıf : vakfedenin çocukları ve torunları.

neseben نسباً (a.zf.) : soyca, soy bakımından.

neseben akrabâ : soy *bakımından hısım.

nesebî نسبی (a.s.) : soya, kuşağa âit, onunla ilgili.

nesebiyye نسبیه (a.s.) : ["nesebî" nin müen.]. (bkz : nesebî).

nesem نسم (a.i.) : **1.** soluma, soluk alıp verme. **2.** rüzgârın hafif hafif esmesi. **3.** nefes, ruh.

nesemât نسمات (a.i. nesem'in c.) : **1.** solumalar, soluk alıp vermeler. **2.** nefesler, hayatlar, ruhlar. **3.** hafif rüzgâr esintileri.

neseme نسمه (bkz : nesem).

nesevî, neseviyye نسوی ، نسویه (a.s.) : nisâ'ya, kadına mensup, kadınla ilgili, kadınlık. **Fazâil-i neseviyye :** kadınlık fazîletleri.

neseviyyet نسویت (o.i.) : kadınlık. [yapma kelimelerdendir].

nesf نسف (a.i.) : bir binâyı temelinden yıkma. (bkz : hedm).

nesg نسغ (a.i.c. : nüsûg) : **bot.** ağaçlara su yürümesi.

nesh نسخ (a.i.) : **1.** fesih ve lağvetme, kaldırma, hükümsüz bırakma. **2.** Kur'ân-ı Kerîm'in sonda gelen bir âyetinin, önce gelmiş bir âyetteki hükmü değiştirmesi, kaldırması. **3.** bir şeyin sûretini, aynını çıkarma, bir şeyi kopye etme. (bkz : istinsâh). **4.** Hoca İmâdüddîn-i Yakut-i Müs'tasamî'nin îcâdettiği yazı usulü. (bkz : hatt-ı nesh).

nesh-i ta'lîk : (bkz : nesta'lîk).

nesh hurdası : g.s. bir yazı sitili.

neshî نسخی (a.s.) : **1.** nesih'e âit, nesihle ilgili. **2. s.** bir yazı sitili.

nesî نسئی (a.s.) : câhiliyet devrinde muayyen vakti geciktirilmiş eşhürü'l-hurum.

nesî نسی (a.s. nisyan'dan) : unutkan.

nesîb نسیب (a.s. neseb'den) : **1.** soylu, soyu temiz [babadan-], soydan. (bkz : âlî-neseb). **2. ed.** kasîdenin başlangıcındaki tasvir kısmı. (bkz : teşbîb).

nesîbe نسیبه (a.s. neseb'den) : **1.** [nesîb' in müen.]. (bkz : nesîb). **2. i.** kadın adı.

nesîc نسیج (a.s. nesc'den. c. : nüsüc) : nescolunmuş, dokunmuş.

nesîce نسیجه (a.s. nesc'den c. : nesâyic) : nescolunmuş, dokunmuş şey. ["nesîc" in müennesi]. (nesâyic'in aslı : "nesâic" dir).

nesîe نسیئه (a.i.) : veresiye alış veriş. (bkz : pesâdest).

nesîf نسیف (a.i.) : iki kişi arasında olan sır.

nesik نسیق (a.s.) : nizamlı, düzenli; bezenmiş, süslü.

nesîk نسیك (a.i.) : **1.** altın. **2.** gümüş.

nesîke نسیکه (a.i.c. : nesâik) : **1.** kesilen kurban. **2.** altın veya gümüş dökmesi.

nesîm نسیم (a.i. nesm'den) : **1.** hafif rüzgâr.

nesîm-i galiye : güzel kokulu bir maddenin rüzgârı.

nesîm-i nev-bahâr : ilkbahar rüzgârı.

nesîm-i seher : tan yeli, lâtif sabah rüzgârı.

nesîm-i subh : sabah rüzgârı.

nesîm-i subh-dem : sabah rüzgârı, sabah vakti esen rüzgâr. **2. s.** hoş, mülâyim. **3. müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur. **4.** müennesi : "nesîme", kadın adı olarak kullanılır.

nesîmî نسیمی (a.s. nesîm'den) : nesîm ile, hafif ve lâtif esen rüzgârla ilgili. **Havâ-yi nesîmî :** hava, **fr. atmosphère.**

Nesîmî نسیمی (a.h.i.) : XIV. asrın en büyük Türk şâirlerinden olup Hurûfî akîdesindendir. Rivâyete göre Bağdâd'ın **Nesîm** kasabasında doğduğu için **Nesîmî** mahlâsını kullanmıştır. Şerîata aykırı söz ve hareketlerinden (belki de siyâsî temâyüllerinden) dolayı, şerîat ulemâsının verdiği fetvâ üzerine 1417 - 1418 yılında Halep'de derisi yüzülerek öldürülmüştür, kabri adı geçen şehirde Kalealtı'ndadır. Asıl adı Ömer İmâdüddîn'dir.

nesîr نثیر (a.i.) : hayvan aksırması.

nesîs نسیس (a.i.) : **1.** çok açlık. **2.** insanın en son tâkati. **3.** son nefes. (bkz : nefes-i vâpsîn).

nesîse نسیسه (a.i.c. : nesâis) : fesatlık için edilen fısıltı.

nesl نسل (a.i.c. : ensâl) : **1.** nesil, kuşak. (bkz : batn). **2.** soy, döldöş.

nesl-i vâkıf : huk. vâkıfın, çocuklarını ve torunlarını ifâde eder. (bkz : zürriyyet).

nesme نسمه (a.i. nesm'den. c. : nesemât). (bkz : nesem).

nesnâs نسناس (a.i.) : **1.** yarısı insan, tek elli ve tek ayaklı olup sıçrayarak yürüyen efsânevî bir hayvan. **2.** goril, şempanze, orangotan gibi büyük maymun cinslerinin adı.

nesr نسر (a.i.c. : ensür, nüsûr, nisâr) : **1.** akbaba [kuş]. **2.** kartal. **3.** Nûh kavminin putlarından biri.

nesr-i tâir veyâ **nesrü't-tâir : astr.** batı yönünde görülen parlak bir yıldız. Kartal burcunun T şeklindeki yapısında iki hattın birleşme yerinde bulunan bu burcun en parlak yıldızı, (alpha Aquila). **fr. Altaïr.**

nesr-i vâkı' : astr. güney yönünde görülen parlak bir yıldız.

nesr نثر (a.i.) : **1.** yayma, saçma. **2.** manzum olmayan söz.

nesre نثره (a.i.) : **1. anat.** geniz. **2.** üst dudağın üstünde, burun deliklerinin ortasına doğru olan çukur. **3. astr.** bir yıldızın adı.

nesren نثراً (a.zf.) : nesir olarak, nesir ile, nazımsız, vezinsiz.

nesrîn نسرین (f.i.) : **1.** yaban gülü, Ağustos gülü. **2.** mısır gülü. **3.** Van gülü. **4.** kadın adı. [nisrin şekli de vardır].

nesriyye [fasîlesi] نسریه (a.i.) : zool. *akbabagiller, fr. vulturidés.

nessâb نساب (a.i. neseb'den) : ilmü'l-ensâb mütehassısı, silsilenâme yapan adam, **fr. généalogiste.**

nessâbîn نسابین (a.i. nessâb'ın c.) : silsilenâme yapan âlimler. (bkz : nessâbûn).

nessâbûn نسابون (a.i.c.) : silsilenâme yapan âlimler, **fr. généalogistes.**

nessâc نساج (a.i. nesc'den) : **1.** çulha, dokumacı. **2. s. mec.** yalancı.

nessâr نثار (a.s. nesr'den) : nesreden, saçan, dağıtan.

nessâre نثاره (a.s. nesr'den) : [nessâr'ın müen.]. (bkz : nessâr).

nesta'lik نستعلیق (f.b.i.) : tâlik yazı. [İranlılar, nesih ile tâlik'den bozma olan bu yazıya "nesta'lik" demişlerdir].

nester, nesteren, nesterûn, nesterîn نستر ، نسترین ، نسترون ، نسترن (f.i.) : ağustos gülü, yaban gülü.

nesterîn-zâr نسترین زار (f.b.i.) : güllük, gül bahçesi.

nestûrî, nestûriyye نسطوری ، نسطوریه (a.s. ve i.) : Suryânî papazlarından Nastorius'un kurduğu mezhepte olan ve onlarla ilgili.

nesy نسی (a.i.) : **1.** unutma. **2. s.** unutulmuş. (bkz : ferâmûş, nisyân).

nesyen mensiyyen نسیاً ، منسیاً (a.b.s.) : tamâmıyla unutulmuş.

neşâ نشا (a.i.) : nişasta.

neşâbet نشابت (a.i.) : okçuluk san'atı.

neşâid نشائد (a.i. neşîde'nin c.) : **1.** manzûmeler, şiirler. **2.** atasözü derecesinde kullanılan meşhur beyitler veyâ mısrâlar.

neşak نشق (a.i.) : burna çekme [su, v.b.].

neşâstec نشاستج (a.i.) : nişasta.

neşât نشاط (a.i.) : sevinç, neşe, şenlik. (bkz : sürûr).

neşât-âver نشاط آور (a.f.b.s.) : sevinç getiren.

neşât-bahş نشاط بخش (a.f.b.s.) : sevinç, neşe bağışlayan.

neşât-efzâ نشاط افزا (a.f.b.s.) : sevinç artıran. (bkz : neşât-engîz).

neşât-engîz نشاط انگیز (a.f.b.s.) : sevinç uyandıran. (bkz : neşât-efzâ).

neşât-mend نشط مند (a.f.b.s.) : neşeli, sevinçli.

neşb نشب (a.i.) : batma. [iğne ve diken gibi şeyler].

neş'e نشئه (a.i.) : **1.** yeniden meydana gelme. **2.** neşe, keyif, sevinç. **3.** az sarhoşluk, çakırkeyif.

neş'e-i uhrâ. (bkz : neş'et-i uhrâ).

neş'e-i ûlâ : rûhun bedene girmesi. [doğrusu "neşve" dir].

neş'e-dâr نشئه دار (a.f.b.s.) : neş'eli, keyifli. (bkz : neş'e-yâb).

neş'e-nisâr نشئه نثار (a.f.b.s.) : neş'e dağıtan.

neş'e-nisâr-ı tarab : âhenk neş'eleri dağıtan.

neş'e-perver نشئه پرور (a.f.b.s.) : neş'eli, keyifli.

neş'et نشأت (a.i.) : **1.** meydana gelme, ileri gelme. **2.** çıkma, yetişme.

neş'et-i uhrâ : rûhun vücuttan çıkışı.

neş'et-i ûlâ : rûhun vücûda girmesi. 3. erkek adı.

neş'e-yâb نشئه یاب (a.f.b.s.) : neşeli, keyifli.

neşf نشف (a.i.) : 1. suyu çekip emme, soğurma. (bkz : mass). 2. sızma.

neşîd نشید (a.i.). (bkz : neşîde).

neşîde نشیده (a.i.c. : neşâid) : 1. [bir toplulukta okunmaya değer] manzûme, şiir. 2. atasözü derecesinde kullanılan meşhur beyit veyâ mısrâ. 3. **müz.** eski Arap müziğinde, usullü olmak şartıyla, irticâlen veyâ hazırlanarak söylenen güfteli müzik eseri.

neşîde-hân نشیده خوان (a.f.b.s.) : neşîde okuyan.

neşîde-hânî نشیده خوانی (a.f.b.i.) : neşîde okuyuculuk.

neşît نشیط (a.s.) : sevinçli, neşeli, şenlikli. (bkz : mesrûr).

neşk نشق (a.i.) : buruna çekme. (bkz : istinşâk).

neşr نشر (a.i.c. : nüşûr) : 1. yayma, dağıtma, saçma, açma. 2. herkese duyurma. (bkz : işâa). 3. gazeteye yazma, yazdırma. 4. kıyâmette bütün insanların dirilmesi. **Yevmü'n-neşr** : herkesin dirileceği kıyâmet günü.

neşren نشراً (a.zf.) : neşir yoluyla, gazeteye vererek.

neşrî نشری (a.s.) : neşr'e mensup, neşir ile ilgili.

neşriyyât نشریات (a.i. neşr'den) : 1. *yayın, matbûatın yazdığı şeyler. 2. basılıp dağıtılan yazılar, eserler, makaleler.

neşriyyât-ı kâzibe : yalandan, uydurma sözler.

Neşriyyât ve Müdevvenât Umûm Müdürlüğü : 1927 yılında kurulan ve Resmi Gazete'nin yayınlanması işini düzenlemekle görevli bulunan, Başbakanlığa bağlı genel müdürlük seviyesinde bir kuruluş.

neşş نش (a.i.) : 1. karıştırma. 2. kaynama. (bkz : galeyân).

neşşâb نشاب (a.i.) : okçu, ok atan. (bkz : tîrendâz).

neşşâf نشاف (a.s. neşf'den) : 1. çok neşf eden, emen, soğuran. 2. bir şeyi kendine çeken.

neşşâl نشال (a.s.) : pişmemiş yemeğe saldıran.

neşter نشتر (f.i.) : hekim bıçağı. [aslı : "nîşter" dir].

neşûr نشور (a.s. neşr'den) : çok neşreden, dağıtan, saçan.

ne-şüküfte نشکفته (f.b.s.) : açılmamış. (bkz : nâ-şüküfte).

neşv نشو (a.i.) : canlının büyümesi, boy atması; yeniden peydâ olup hayâta gelme.

neşv ü nemâ : yetişip büyüme, sürüp çıkma.

neşvân نشوان (a.s. neşve'den) : çakırkeyif, sarhoş. (bkz : bed-mest, sekrân).

neşvât نشوات (a.i. neşvet'in c.) : keyifler, sevinçler.

neşve نشوه (a.i.) : sevinç, hafif sarhoşluk, keyif, neş'e. [bizde yanlış olarak "neş'e" şekli yaygındır].

neşve-bahş نشوه بخش (a.f.b.s.) : neş'elendiren, keyif veren.

neşve-bahşâ نشوه بخشا (a.f.b.i.) : neş'elendirici, keyif verici.

neşve-dâr نشوه دار (a.f.b.s.): neş'eli, keyifli.

neşve-dâr-âne نشوه دارانه (a.f.zf.) : neş'elilikle, keyiflilikle.

neşve-gâh نشوه گاه (f.b.i.) : neş'e yeri, keyif yeri.

neşve-mend نشوه مند (f.b.s.) : neş'eli, keyifli.

neşve-rübâ نشوه ربا (a.f.b.s.) : neş'e çekici, neş'e verici.

neşvet نشوت (a.i.) : keyif, sevinç, sarhoşluk. (bkz : neşve).

neşve-yâb نشوه یاب (f.b.s.) : keyifli, neş'eli.

netâc نتاج (a.i.) : hayvanın -kendi kendine- doğurması.

netâic نتائج (a.i. netîce'nin c.) : netîceler, *sonuçlar.

netâyic نتایج (a.i. netîce'nin c.) : [aslı : "netâic" dir]. (bkz : netâic).

netâyic-i ef'âl : işlerin netîceleri.

netâyic-i vahîme : vahîm, korkulu, kötü neticeler (*sonuçlar).

Netâyicü'l-vukuât : Osmanlı Devleti'nin siyasal olaylarından çok, bütün teşkilâtını, kurumlarını konu edinen ve 1889 da vefat etmiş olan Mansûrîzade Mustafa Nuri Paşa'nın bir eseri.

netf نتف (a.i.) : kıl yolma.

neth نتح (a.i.) : **fizy.** ter.

netha نتحه (a.i.) : **hek.** vücuttaki kan suyunun veyâ başka bir sıvının bulunduğu yerden dışarıya sızması, **fr. exsudat.**

nethavî نتحوی (a.s.) : **hek.** netha yoluyla olmuş, sızıntı ile ilgili.

netîce نتیجه (a.i.c. netâic) : **1.** *sonuç, son. (bkz : âkıbet, nihâyet). **2.** öz, *özet. (bkz : hulâsa). **3. fels.** *sonurgu, **fr. conséquence. 4.** yemiş.

netîce-i hayât : ömrün netîcesi, yaşamaktan hâsıl olan şey.

netîce-i istidlâl : fels. *vargı, **fr. conclusion.**

netîce-i kelâm : sözün kısası.

netîce-i taleb : huk. iddia olunan şey.

netîce-bahş بخش نتیجه (a.f.b.s.) : netîce veren, netîcelendiren.

netîce-pezîr پذیر نتیجه (a.f.b.s.) : netîcelenmiş, son bulmuş.

netn نتن (a.i.) : fenâ kokma; kokma, çürüme.

neûzü-billâh نعوذ بالله (a.n.) : **1.** "Allah'a sığınırız". **2.** Allah korusun.

nev نو (f.s.) : **1.** yeni. **2.** yeni, son zamanlarda çıkmış. **3.** tâze, körpe. **Tarz-ı nev :** yeni tarz.

nev' نوع (a.i.c. : envâ') : **1.** çeşit, türlü. **2. cins. 3.** sınıf. **Benî-nev' :** kendi nevinden, sınıfından. (bkz : hem-cins).

nev'-i beşer : insan soyu, insanlar.

nev'i şahsına münhasır : kendine has, kendine münhasır, kendine *özgü karakter ve davranışı olan kimse.

nev'-i teşhîr : teşhir çeşidi, teşhir tarı.

nevâ[y] [ی]نوا (f.i.) : **1.** ses, sadâ, makam, âhenk, nâğme. **Mürg-i hoş-nevâ :** güzel sesli kuş.

nevâ-yı acem : müz. Kantemir'in edvarında (1695) etbâ arasında *tanımladığı makam ki kullanılmaz.

nevâ-yı bülbül : bülbül nağmesi. **2.** refah. **3.** levâzım, kuvvet, zenginlik. **4.** nasîp, behre. **Bî-nevâ :** behresiz, mahrum. **5. müz.** Türk müziğinin 7 numaralı basit makamı olup en eski makamlardan biridir. Uşşak dörtlüsüne rast beşlisinin ilâvesinden meydana gelmiştir. Seyri çıkıcıdır (inicisine **tâhir** denilir). Durak dügâh (lâ) ve güçlü -dörtlü ile beşlinin birleştikleri dördüncü derece olan- nevâ (re) dir. Donanımına si koma bemolü ve fa bakıyye diyezi konulur (ilk ârıza uşşak dörtlüsü, ikincisi rast beşlisi için). Orta sekizlideki sesleri pestden tîze doğru olmak üzere şöyledir : dügâh, segâh, çargâh, nevâ, hüseynî, evic, gerdâniye ve muhayyer. Dizisinde niseb-i şerîfe'den 8 tâne bulunur; mülâyimdir. Bâzı eserlerde inici-çıkıcı olarak da kullanılmıştır; makamlar arasında sıra îtibârıyla 22 nci gelmektedir.

nevâ-yı Husrevânî : meşhur Bârbed'in Husrev-i Pervîz'in meclisinde okuduğu bir şarkı.

nevâ-yı mehd (beşik sesi) : ninni.

nevâ-yı sünbüle : müz. Türk müziğinin eski mürekkep makamlarından olup bir nümûnesi kalmamıştır.

nevâ-yı uşşâk : müz. Türk müziğinin eski bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

nevâ-aşîrân نواعشیران (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

nev-âbâd نوآباد (f.b.s.) : yeni şenelmiş.

nev-âbâd kasrı : IV. Murad tarafından Kandilli'de 1042 (1632 - 33) de yaptırılan kasır.

nevâbız نوابض (a.i. nâbıza'nın c.) : nabız damarları.

nevâbig نوابغ (a.s. : nâbiga'nın c.) : **1.** ulu, şerefli kimseler. **2.** sonradan şâir olanlar.

nevâbit نوابت (a.s. nâbite'nin c.) : yerden bitenler, yerden çıkıp büyüyenler.

nevâciz نواجذ (a.i. nâciz'in c.) : azı dişlerinin sonundaki altlı üstlü bulunan dişler.

nevâd نواد (f.i.) : **1.** mahzen. **2.** zarar ziyan. (bkz : hasâr). **3.** dil. (bkz : zebân).

nevâde نواده (a.i.) : torun. (bkz : hafîd).

nevâdıc نواضج (a.s. nâdıc'ın c.). (bkz : nevâzıc).

nevâdî نوادی (a.i. nâdî'nin c.) : meclisler, toplantılar.

nevâdî-i üdebâ : ediplerin toplantıları.

nevâdir نوادر (a.s. nâdire'nin c.) : nâdir olan, az bulunan şeyler. (bkz : nâdirât).

nevâfic نوافج (a.i. nâfic'in c.). (bkz : nâfic).

nevâfil نوافل (a.i. nâfile'nin c.) : farz ve vâcib'den mâdâ yapılan ibâdetler.

nevâfis نوافس (a.i. nefsâ'nın c.) : loğusalar.

nevâfiz نوافذ (a.s. nâfize'nin c.) : nüfûz edici şeyler.

nevâger نواگر (f.i.) : hânende, okuyucu.

nevâ-gerdâniyye نواگردانیه (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

nevâ-geveşt نواگوشت (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

nevâhî نواحی (a.i. nâhiye'nin c.) : **1.** yanlar, taraflar. **2.** nâhiyeler, bucaklar.

nevâhî-i kazâ : bir kazâ'ya bağlı olan nâhiyeler.

nevâhî-i muhterika : **jeol.** eski devirlerde sönmüş yanardağların etrâfında volkan eserleri görülen yerler.

nevâhî نواهی (a.i. nehy'in c.) : yasak şeyler.

nevâhid نواهد (a.s. nâhid'in c.) : turunç memeli kızlar.

nevâhik نواهق (a.i. nâhika'nın c.) : dudaklı hayvanların göz pınarları.

nevâht نواخت (f.i.) : **1.** okşama. **2.** saz çalma.

nevâhte نواخته (f.s.) : **1.** okşanmış. **2.** saz çalmış.

nevâî نوائی (f.s.) : **1.** makam, âhenk ve nasip ile ilgili. **2. h. i.** Ali Şîr'in lâkabı.

Nevâî (Ali Şîr-) (علی شیر–) نوائی (f.h.i.) : İlk Çağatay lehçesini kullanan büyük Türk şâiridir. Herat'da doğmuştur; çocukluğunda Hüseyin Baykara ile süt kardeş olmuş ve aynı mektepte okumuştur. Baykara, Herat hükümdarı olunca eski mektep arkadaşı ve süt kardeşi Nevâî'yi yanına almış evvelâ mühürdarlığına, sonra da nedîmliğine tâyin etmiştir. Sultandan sonra devletin en yüksek resmî şahsiyeti olarak yaşamış ve altmış yaşında iken Herat'da ölmüştür. Başlıca eserleri şunlardır : Muhâkemetü'l-lûgateyn, Ferhâd ve Şîrîn, Mecnûn ve Leylî, Münşeât-ı Türkî, Mecâlisü'n-nefâis. (d. : 1441 - ö. : 1501).

nevâib نوائب (a.i. nâibe'nin c.) : musîbetler, kazâlar, belâlar. (bkz : mesâib, nâibât).

nevâib-i eyyâm : günlerin musîbetleri.

nevâih نوائح (a.i. nâiha'nın c.) : ölü arkasından para ile ağlatılan kadınlar.

nevâir نوائر (a.i. nâire'nin c.) : ateşler, alevler.

nevâir نواعیر (a.i. nâûre'nin c.) : bostan dolapları.

nevâkıl نواقل (a.i. nâkıle'nin c.). (bkz : nâkil).

nevâkıs نواقص (a.i. nakîsa'nın c.) : noksanlar, eksikler. **İkmâl-i nevâkıs** : eksiklikleri tamamlama.

nevâkis نواکس (a.s. nâkis'in c.) : başlarını dâimâ önüne eğen adamlar.

nevâkis نواقیس (a.i. nâkus'un c.) : ibâdet zamanlarında kilisede çalınan çanlar. **Tanîn-i nevâkis** : çan sesleri.

nevâ-kürdî نواکردی (f.a.b.i.) : **müz.** III. Selim tarafından terkîbedilmiş mürekkep makamlardan biridir. Nevâ makamına kürdî dörtlüsü ilâvesinden meydana gelmiştir. Kürdî dörtlüsü ile -nevâ'nın da, durak perdesi olan- dügâh "lâ" da kalır. Güçlüler, birinci derecede de nevâ'nın güçlüsü olan nevâ "re" ve ikinci derecede çargâh "do" dur. Nevâ gibi "si" küçük mücenneb bemolü kullanılır.

nevâl نوال (a.i.) : **1.** tâlih, kısmet. **2.** bahşiş, bağış. **Deryâ-nevâl** : bağışı deniz gibi çok olan.

nevâle نواله (a.i.) : **1.** vergi, bağış. (bkz : nevâl[2]). **2.** nasib, tâlih, kısmet. (bkz : nevâl[1]). **3.** yiyecek, içecek; bir tek porsiyon.

nevâle-çîn چین نواله (a.f.b.s.) : kısmetini alan, yiyecek toplayan.

nevâ-mâye نوامایه (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir örneği yoktur.

nev-âmed, nev-âmede نوآمده ، نوآمد (f.b. s.) : yeni gelmiş, yeni yetme.

nevâmîs نوامیس (a.i. nâmus'un c.) : kanunlar, şerîatler.

nevâmîs-i İlâhiyye : İlâhî kanunlar.

nevâmîs-i tabîat : tabîat kanunları.

nevâmîs-i tabîiyye : tabîî kanunlar.

nev-âmûz نوآموز (f.b.s.) : yeni alışan, acemi.

nev'an نوعاً (a.zf.) : **1.** nevi, çeşit bakımından, cinsce. **2.** biraz.

nev-â-nev نوآنو (f.zf.) : yeni yeni.

nevâ-nev-rûz نوانوروز (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir eseri yoktur.

nev'an-mâ نوعاً ما (a.zf.) : bir türlü, bir sûretle, bir dereceye kadar, bir bakıma göre.

nevâ-perdâz نواپرداز (f.b.s.) : şarkı okuyan, çalgıcı.

nevâ-perdâzân نواپردازان (f.b.s. nevâ-perdâz'ın c.) : şarkı okuyanlar, çalgıcılar.

nevâ-pûselik نوا پوسه لك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makam. III. Selim tarafından terkîbedilmiş olan mürekkep makamlardan biridir. Nevâ makamına pûselik beşlisi veyâ tam dizisi ilâvesinden meydana gelmiştir : Pûselik ile dügâh "lâ" perdesinde kalır : Güçlüler birinci derecede nevâ'nın güçlüsü nevâ "re", ikinci derecede de pûselik'in güçlüsü heseynî (mi) perdeleridir : Donanımına nevâ gibi si koma bemolü ile "fa" bakıyye diyezi konulur. Pûselik için nota içinde "si" bekar "fa" bekar, yedende de "sol" bakıyye diyezi kullanılır. Bu makamın yerine ikinci şekli olan tâhir-pûselik çok kullanılmıştır.

nev-arûs نوعروس (f.a.b.s.c. : nev-arûsân) : yeni gelin.

nev-arûsân نوعروسان (f.a.b.s. : nev-arûs'un c.) : yeni gelinler.

nevâ-sâz نواساز (f.b.s.) : çalgıcı, okuyucu. (bkz : hânende, muganni).

nevâ-selmek نواسلمك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza bir nümûnesi kalmamıştır.

nevâsıb نواصب (a.i. nâsıb'dan) : **a. gr.** dâhil oldukları isim veyâ fiili mansup kılan harfler.

nevâsî نواصی (a.i. nâsiye'nin c.) : **1.** alınlar. **2.** ileri gelenler, ulular.

nevâsîr نواسیر (a.i. nâsûr'un c.) : bâsur delikleri, **fr. fistules.**

nevâ-şehnâz نواشهناز (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza bir nümûnesi kalmamıştır.

nevât نوات (a.i.c. : nevey, neveyât) : **1.** hurma çekirdeği. **2.** çekirdek. **3. s.** çekirdek şeklinde ve hâlinde olan [şey]. **4. bot.** besler çekirdek.

nevât-ı münbite : bot. *besler çekirdek.

nevâtıh نواطح (a.i. nâtıh'ın c.). (bkz : nâtıh).

nevâtî نواتی (a.i. nûtî'nin c.) : gemiciler.

nevâtîr نواطیر (a.i. nâtûr'un c.) : **1.** natırlar, hamam hizmetlileri. **2.** bostan bekçileri.

nev-âverde نوآورده (f.b.s.) : yeni icat edilmiş.

nev-âyende نوآینده (f.b.s.c. : nev-âyende-gân) : yeni gelmiş olan.

nev-âyendegân نوآیندگان (a.b.s. nev-âyende'nin c.) : yeni gelmiş olanlar.

nev-âyîn نوآیین (f.b.s.) : **1.** yeni üslûp. **2.** yeni üslûp çıkaran.

-nevâz نواز - (f.s.) : "okşayan, okşayıcı" mânâlarıyla kelimelere eklenir. [**nevâhten** mastarından]. **Dil-nevâz :** gönül okşayan. **Ruh-nevâz :** okşayıcılık... gibi.

nevâzende نوازنده (f.s.) : okşayan, okşayıcı.

nevâzıc نواضح (a.s. nâzıc'ın c.) : kıvama gelmişler, olgunlaşmışlar.

-nevâzî نوازی - (f.i.) : nevaz "okşama" ile yapılan kelimeleri isimleştirir : **Bende-nevâzî :** bendeye, köleye iltifat edicilik. **Dil-nevâzî :** gönül okşayıcılık, gibi.

nevâzil نوازل (a.i. nâzile'nin ve nezle'nin c.) : **1.** hâdiseler. **2.** belâlar. **3.** nezleler.

nevâziş نوازش (f.i.) : okşama, gönül alma, iltifat.

nevâziş-gâr نوازشگار (f.b.s.) : okşayan, gönül alan, iltifat eden.

nevâziş-gâr-âne نوازشگارانه (f.zf.) : okşayarak, gönül alarak, iltifat ederek.

nevâziş-ger نوازشگر (f.b.s.). (bkz : nevâziş-gâr).

nev-bâde نوباده (f.b.i.) : tâze şarap.

nev-bahâr نوبهار (f.b.i.) : **1.** İlkbahar. (bkz : rebî, evvel bahar).

nev-bahâr-ı ömr : ömrün ilkbaharı.

nev-bahâr-ı vuslat : kavuşma baharı. **2. müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza bir nümûnesi kalmamıştır.

nev-bahârî نوبهاری (f.b.s.) : ilkbaharla ilgili.

nev-bâre نوباره (f.b.s. ve i.). (bkz : nev-bâve).

nev-bâve نوباوه (f.b.s. ve i.) : **1.** turfanda yemiş. **2.** yeni yeşillik. **3.** hediye.

nev-be-nev نوبنو (f.zf.) : yeniden yeniye, tâzeden tâzeye.

nevber نوبر (f.i.) : **1.** turfanda çıkan meyve ve çiçek. **2.** memeleri yeni gelişen kız.

nevbet نوبت (f.i.) : resmî yerlerde muayyen vakitlerde çalınan davul, dümbelek gibi şeyler, bando, mızıka. (bkz : gülbâng).

nevbet نوبت (a.i.c. : nüveb) : **1.** sıra; sıra ile görülen iş.

nevbet-i mürettep : müz. birbiriyle ilgisi olan dört parçadan olma güfteli bir müzik.

nevbet-i sultânî : [eskiden] muayyen vakitlerde sarayla muhtelif yerlerde mızıka çalınması.

nevbet-i telebbüs : giyilme sırası. **2.** hastalık ateşi. **3. hek.** vakit vakit ortaya çıkan aynı cinsten fizyolojik bozuklukların hepsi. **4.** karakol, nokta hizmeti.

nevbet-hâne نوبتخانه (a.f.b.i.) : nöbet çalan mûsikî takımının yeri. (bkz : mehterhâne).

nevbetî نوبتی (f.i.) : mehter başı [bando zâbiti].

nevbet-zen نوبتزن (a.f.b.s.) : nöbet çalan, muayyen vaktin geldiğini bildiren.

nev-bünyân نوبنیان (f.b.s.) : yeni yapılmış, yeni yapılı.

nev-bürîde نوبریده (f.b.s.) : yeni kesilmiş, yeni koparılmış.

nev-câh نوجاه (f.b.i.) : bir makama veyâ me'mûriyete yeni geçmiş olan.

nevcet نوجت (i.) : **1.** erâtın yatak bandıralarını bağladıkları ince ip. **2.** (a.i.c. : nevc) : fırtına.

nev-civân نوجوان (f.b.s.) : tâze, genç delikanlı. [aslı : "nev-cüvân" dır].

nev-civânî نوجوانی (f.b.i.) : tâzelik, gençlik, delikanlılık. [aslı : "nev-cüvânî" dir].

nev-demîde نودمیده (f.b.s.) : yeni yetişmiş, taze.

nev-devlet نودولت (f.a.b.s. c. : nev-devletân) : yeni görmüş, sonradan görmüş, sonradan görme, büyüklüğü sindirememiş.

nev-devletân نودولتان (f.a.b.s. nev-devlet'in c.) : sonradan görmeler, büyüklüğü sindirememiş olanlar.

neve نوه (f.i.) : torun. (bkz : hafîd).

neved نود (f.s.) : doksan : **90.** (bkz : tis'în, tis'ûn).

nev-edâ نوأدا (f.a.b.i.) : **1.** yeni tarz, yeni edâ. **2. müz.** notacı Hacı Emin Ef. tarafından tahmînen doksan sene evvel terkîbedilmiş bir mürekkep makam olup Emin Ef. tarafından bir peşrev ile saz semâîsi ve "sâz-ı âhım dinleyin.." güfteli bir şarkı bestelenmiş, başka bir bestekâr tarafından kullanılmamıştır.

nev'e-mâ نوعما (a.zf.) : bir sûretle, bir derece.

nevend, nevende نوند ، نونده (f.i.) : **1.** hızlı giden at. **2.** postacı, atlı postacı.

-neverd نورد - (f.s.) : "dönen, dolaşan, gezen, yol alan" mânâlarında *birleşik sıfat yapar. **Reh-neverd :** yolda gezen, dolaşan. **Sehra-neverd :** sahrâlarda gezen, göçebe.

nevesân نوصان (a.i.) : hareket etme, kımıldama. (bkz : nevs).

nev-eser نوأثر (f.a.b.i.) : **müz.** Dede Ef. tarafından tahmînen 1,5 asır önce veyâ biraz daha sonra terkîbedilmiş bir mürekkep makamdır. Dizisi bir sekizli içinde ifâde edilebilen basit görünüşlü bir terkîbolan nev-eser, nikriz beşlisine hicaz dörtlüsünün ilâvesinden mürekkeptir. Durağı rast (sol) ve güçlüsü -beşlinin dörtlü ile birleştiği beşinci derece olan- nevâ (re) dir. Dizisi inici-çıkıcı olarak seyreder. Donanımına "si" ve "mi" bakiyye bemolleri ile "fa" ve "do" bakiyye diyezleri konur. "Si" bemol ile "do" diyez nikriz beşlisi, "mi" bemol ile "fa" diyez de hicaz dörtlüsü içindir (aynı donanım şedaraban makamında da görülür ve esâsen bu iki makam birbirine pek benzer). Orta sekizlideki sesleri, pestden tîze doğru olmak üzere şöyledir : rast, dügâh, dik-kürdî, nimhicâz, nevâ, hisar evic ve gerdâniye. Bu dizide niseb-i şerîfeden 6 tâne olduğu için, gizli mütenâfir îtibâr edilir : Nev-eser pek çok kullanılmamakla berâber, çok güzel, hayâl ve "mélancolie" tasvirlerine müsâit bir makamdır.

nevey, neveyât نوی ، نویات (a.i. nevât'ın c.) : çekirdekler.

nevfel نوفل (a.i.) : **1.** deniz. (bkz : deryâ, bahr). **2. i.** erkek adı.

nev-güşâde نوگشاده (f.b.s.) : yeni açılmış.

nevh نوح (a.i. nâiha'nın c.) : ağıt yakan, ağıt ağlayan kadınlar. (bkz : envâh).

nevh نوح (a.i.) : **1.** ölüye avaz avaz ağlama. **2.** güvercinin nağme ile ötmesi.

nevha نوحه (a.i.c. : nevhât) : ölüye sesle ağlama.

nevha-gâh نوحه گاه (a.f.b.i.) : ölüye ağlanacak yer.

nevha-geh نوحه گه (a.f.b.i.). (bkz : nevha-gâh).

nevha-ger نوحه گر (a.f.b.s.c. : nevha-gerân) : ölü ağlayıcısı.

nevha-gerî نوحه گری (a.f.b.i.) : ölü ağlayıcılığı.

nev-hâst نوخاست (f.b.s.) : genç, tâze hayvan.

nevhât نوحات (a.i. nevha'nın c.) : ölüye yüksek sesle ağlamalar.

nev-hatt نوخط (f.a.b.s.) : sakal başı yeni çıkmaya başlamış [genç].

nev-heves نوهوس (f.b.s.c. : nev-hevesân) : **1.** bir işe yeni ve büyük bir hevesle başlayan. **2.** çabuk hevesi geçen, maymun iştahlı.

nev-hevesân نوهوسان (f.b.s. nev-heves'in c.) : **1.** bir işe yeni ve büyük bir hevesle başlayanlar. **2.** çabuk hevesi geçenler, maymun iştahlılar.

nev-hîz نوخیز (f.b.s.) : **1.** yeni yetişmiş, yeni çıkmış. **2.** genç, tâze. **Nihâl-i nev-hîz :** genç, tâze fidan.

nevî نوی (f.i.) : yenilik.

nev'î نوعی (a.s. nev'den) : nevi ile, çeşitle, cinsle, sınıfla ilgili.

Nev'î نوعی (a.h.i.) : 1533'de Malkara'da doğmuştur. Asıl adı Yahyâ'dır; medrese tahsîlinden sonra müderrislik, kadılık, kazaskerlik gibi vazîfelerde bulunmuş, 1599'da ölmüştür. Bir dîvânı, edebî risâleleri ve bâzı ilmî eserleri vardır.

nev-îcâd نوایجاد (f.a.b.s.) : yeniden meydana getirilmiş, evvelce yok iken sonradan yapılmış.

nevîd نوید (f.i.) : iyi, sevinçli haber, müjde. (bkz : beşâret).

nevîn نوین (f.s.) : **1.** yepyeni, yeni şey, yeni olma. **2. i.** kadın adı.

nev-inân نوعنان (f.a.b.s.) : bineğe yeni alıştırılan at, acemi, torlak at.

neviyye نوعیه (a.s. nev'den) : ["nev'î" nin müen.]. (bkz : nev'î).

nev'iyyet نوعیت (a.i.) : **fels.** *özgüllük, türsellik, **fr. spécificité.**

nevk نوك (f.i.) : **1.** sivri uc. **2.** kuş gagası. **3.** kirpiğin ucu.

nevk-i kalem : kalemin sivri ucu.

nevk-i müjgân : kirpiklerin ucu.

nev-kadem, nev-reftâr نوقدم ، نورفتار (f. b.s.) : yeni yürümeye başlamış [çocuk].

nev-kâr نوکار (f.b.s.) : yeni işe başlamış, acemi.

nev-kârân نوکاران (f.b.s. nev-kâr'ın c.) : yeni işe başlamış olanlar, acemiler.

nevker نوکر (f.i.) : kul, köle. (bkz : abd, bende, çâker, nûger).

nev-kîse نوکیسه (f.b.s.) : sonradan görme.

nevl نول (a.i.) : **1.** bahşiş. (bkz : atiyye). **2.** navlun, gemi kirâsı; yolcuların verdiği vapur parası.

nevm نوم (a.i.) : **1.** uyku. (Bkz : hâb, nüâs, sine). **2.** rüyâ. **En-nevm uhuvvü'l-mevt :** uyku ölümün kardeşidir. **Beyne'n-nevm ve'l-yakaza :** uyku ile uyanıklık arası.

nevm-i müstecleb : fels. fr. provoqué (somnambulisme).

nevm-i sınâî : psik. hipnoz, sözle, bakışla telkin yapılarak meydana getirilen bir çeşit uyku, **fr. hypnose.**

nevmî, nevmiyye نومیه ، نومی (a.s.) : uykuya mensup, uyku ile ilgili.

nevmîd نومید (f.s. : "nâ-ümîd'den) : ümitsiz, ümîdi kırık. (bkz : kanût, me'yûs).

nevmîd-âne نومیدانه (f.zf.) : ümitsizcesine, ümitsizlikle. (bkz : me'yûsâne).

nevmîdî نومیدی (f.i.) : ümitsizlik. (bkz : kunût).

nev-müslim نومسلم (f.a.b.s.) : Müslümanlığı yeni kabul etmiş [kimse].

nev-nihâl نونهال (f.b.s.) : **1.** tâze fidan, ağacın tâze sürgünü. **2.** yetişmiş güzel kız.

nev-niyâz نونیاز (f.b.s.) : **1.** işe yeni başlayan, yeni meşk alan [çocuk]. **2. tas.** müptedî sâlik hakkında sullanılır, Mevlevî tâbirlerindendir. **tas.** Mevlevî tarîkatına yeni giren, semâ törenlerine yeni başlayan kimse. [bunlar bin bir günden ibâret olan çile müddetini matbahta (mutfakta) doldururlardı].

nev-pervâz نوپرواز (f.b.s.) : yeni kanatlanmış, yeni uçmağa başlamış [kuş].

nev-peydâ نوپیدا (f.b.s.) : yeni çıkma.

nevr نور (a.i.c. : envâr) : **1.** parlaklık. **2.** ağaç çiçeği.

nevrâ نورا (a.s. nevr'den) : **1.** (daha, çok, pek) parlak. **2. i.** kadın adı. ["enver" in müen.]. (bkz : enver).

nev-râh نوراه (f.b.i.) : **1.** yeni yolcu, ilk olarak yolculuğa çıkan. **2.** yeni yol.

nevregân نورگان (f.i.) : mukavva ve deri oymakta kullanılan bir mücellit âleti.

nev-res نورس (f.b.s.) : **1.** yeni yetişen, yeni biten. **2. i.** kadın, bâzen erkek adı.

nev-resîd نورسيد (f.b.s.) : yeni yetişme, yeni yetişmiş.

nev-resîde نورسيده (f.b.s.c. : nevresîde-gân) : yeni yetişmiş, yeni olgunlaşmaya başlamış, genç, tâze.

nevresîdegân نورسيدگان (f.b.s. nev-resîde'nin c.) : yeni yetişmişler, yeni olgunlaşmaya başlamış olanlar, gençler, tâzeler.

nev-resm نورسم (f.a.b.i.) : **1.** [yeni çıkma] yakası büyük, kolsuz, harmâni gibi, kırmalı bir çeşit kaput. **2.** yeni moda.

nev-reste نورسته (f.b.s.c. : nev-restegân) : yeni bitmiş, yeni yetişmiş, yeni meydana gelmiş.

nev-restegân نورستكان (f.b.s. nevreste'nin c.) : yeni bitmişler, yeni yetişmişler, yeni meydana gelmiş olanlar.

nev-reste-gân-ı maârif : bilgide yeni yetişenler.

nev-rûz نوروز (f.b.i.) : **1.** yeni gün. **2.** Güneş'in koç burcuna girdiği gün olup rûmî martın dokuzuna rastlar, ilkbahar başlangıcı ve Celâlî takvîmine göre yılbaşıdır. **nevrûz-i Hârizmşâh** : Harizmşah sultanı Celâleddin Melikşah'ın düzenliği takvime göre yılbaşı. **3. müz.** Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarından biridir. Ürmiyeli Safiyüddîn'in kitabına yazmış olduğu Arapça güfteli bir remel beste bu makama misaldir. Son zamanlarda İ. Hakkı Bey, bu makamdan darbeyn ve hafif besteler ile aksak ve yürük semâiler, iki de şarkı bestelemiştir.

nevrûz-i Acem : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

nevrûz-i Arab : **müz.** 3 - 4 asırlık bir mürekkep makam olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

nevrûz-i asl : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

nevrûz-i beyâtî : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

nevrûz-i büzürg : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

nevrûz-i hârâ : **müz.** Türk müziğinin en az 3 - 4 asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

nevrûz-i hicâz : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza bir nümûnesi kalmamıştır.

nevrûz-i hüseynî : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza nümûnesi kalmamıştır.

nevrûz-i ırak : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza bir nümûnesi kalmamıştır.

nevrûz-i ısfahân : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza nümûnesi kalmamıştır.

nevrûz-i rûmî : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

nevrûz-i sultânî : **1)** Sultan Celâlüddîn Melîkşâh'ın takvimindeki nevrûz; **2) müz.** Türk müziğinin eski bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

nevrûz-i uşşâk : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

nevrûziyye نوروزيه (f.b.i.) : nevruz günü için hazırlanan bir çeşit mâcun, o gün için hazırlanan kasîde. [fasâhat kaidelerine aykırıdır].

nevrûz-kûçek نوروز كوچك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza nümûnesi kalmamıştır.

nevrûz-nevâ نوروز نوا (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi zamânımıza kalmamıştır.

nevrûz-pûselik نوروز پوسه لك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

nevrûz-râst نوروز راست (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

nevrûz-rehâvî نوروز رهاوی (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az beş-altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

nevrûz-sabâ نوروز صبا (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az 5 - 6 asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza nümûnesi kalmamıştır.

nevrûz-zengûle نوروز زنگوله (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza nümûnesi kalmamıştır.

nev-rüste نورسته (f.b.i.) : yeni yetişme.

nevs نوص (a.i.) : asılı olan bir nesnenin, öteye beriye sallanması, hareket etmesi; kımıldanma, hareket etme. (bkz : nevesân).

nev-sâl نوسال (f.b.i.) : "yeni yıl" : yılbaşı.

nev-sâle نوساله (f.b.s.) : genç; tâze; küçük.

nev-sefer نوسفر (f.a.b.s.) : yeni yolculuğa çıkan.

nev-sefer-i nûr-tal'at : parlak yüzlü yolcu.

nev-şâh نوشاخ (f.b.i.) : **1.** yeni dal. **2.** yeni bitmiş geyik boynuzu.

nev-şüküfte نوشکفته (f.b.s.) : yeni açılmış [çiçek]. **Gonce-i nev-şüküfte** : yeni açılmış gonca.

nevt نوط (a.i.c. : envât, niyât) : asma [bir yere-]. (bkz : ta'lîk).

nevtî نوتی (a.i.) : gemici. (bkz : keştî-bân, nûtî).

nevvâb نواب (a.s. nevb'den) : **1.** nâiplik eden, vekillik eden. **2.** Hindistan'ın Müslüman bölgesinde Timur sultanlarının saraylarında bulunan büyük kumandan veya vâli. **3.** 18 inci yüzyılda Hindistan'da kazandığı büyük bir servet ile İngiltere'ye dönen kimse. **4.** zengin ve şatafatlı bir ömür süren kimse.

nevvâh نواح (a.s. nevh'den) : **1.** ağlayan, çığlık koparan. **2.** ölünün arkasından ağlamak üzere para ile tutulan [adam].

nevvâhe نواحه (a.s. nevh'den) : **1.** ağlayan, çığlık koparan [kadın, kız]. **2.** ölünün arkasından ağlamak üzere para ile tutulan [kadın, kız].

nevvâr نوار (a.s.) : nurlu, *aydın.

nev-zâd نوزاد (f.b.s.) : **1.** yeni doğmuş, yeni doğan. **Tıfl-ı nev-zâd** : yeni doğmuş çocuk. **2. i.** erkek adı.

nev-zemîn نوزمین (f.b.s.) : yeni tarz, yeni çeşit.

nev-zuhûr نوظهور (f.a.b.s.) : yeni çıkma.

ney نی (f.i.). (bkz : nây).

ney-i bezm-i gam : gam meclisinin neyi.

ney ü nûş : müzik ve şarap.

ney-çe نیچه (f.i.) : **1.** küçük ney. (bkz : nây-çe). **2.** dokumacılıkta kullanılan küçük kamış.

neyelân نیلان (a.i.) : isteğe ulaşma.

ney-istân نیستان (f.b.i.) : kamışlık, sazlık. (bkz : maksebe, ney-zâr).

neyl نیل (a.i.) : **1.** merâma erişme; isteğine ulaşma. **2. s.** ulaşılan şey.

ney-pâre نی پاره (f.b.i.) : kamış parçası.

neyrenc نیرنج (a.i.c. : neyrencât) : tılsım. (bkz : nîreng).

neyrencât نیرنجات (a.i. neyrenc'in c.) : tılsımlar.

neyrûz نیروز (f.i.). (bkz : nev-rûz).

ney-sitân نیستان (f.b.i.) : kamışlık, sazlık. (bkz : maksebe, ney-zâr).

ney-şeker نیشکر (f.b.i.) : şeker kamışı.

neytal نیطل (a.i.) : **1.** musîbet, belâ. (bkz : dâhiye, meşakkat). **2.** koğa.

neyy نی (a.s.) : çiğ, pişmemiş [et v.b.].

neyyir نیر (a.s. nûr'dan) : **1.** nurlu, parlak. (bkz : ziyâ-dâr). **2.** ışıklı cisim; cisimlenmiş nur. **3.** Güneş. (bkz : Âftâb, Hûrşîd, Mihr, Şems). **4. i.** erkek adı. [müen. "neyyire"].

neyyir-i asgar : **astr.** Ay.

neyyir-i a'zam : **astr.** Güneş.

neyyire نیره (a.s. nûr'dan) : **1.** ["neyyir" in müen.]. (bkz : neyyir). **2.** kadın adı.

neyyireyn نیرین (a.i.c.) : "cisimlenmiş iki nur" : Güneş ile Ay.

ney-zâr نیزار (f.b.i.) : kamışlık; sazlık. (bkz : ney-sitân).

ney-zen نی زن (f.b.i.). (bkz : nây-zen).

ney-zen-âne نیزنانه (f.zf.) : neyzene yakışacak yolda. **Nigâh-ı neyzenâne** : neyzen gibi yan bakış.

nez' نـــزع (a.i.) : bozma; halkı birbirine düşürme. (bkz : ifsâd).

nez' نـــزع (a.i.) : **1.** bir şeyi yerinden koparma, sökme. **2.** kaldırma, yok etme. **3.** can çekişme. **Hâlet-i nez'** : can çekişme. (bkz : hâl-i ihtizâr).

nezâfet نظافت (a.i.) : temizlik, pâklık. **En-nezâfetü mine'l-îmân** : temizlik îmândan gelir.

nezâhet نـــزاهت (a.i. nezh'den) : **1.** temizlik, pâklık. **2.** incelik. (bkz : rikkat). **3.** kadın adı.

nezâket نـــزاكت (o.i. nâzük'den) : **1.** nâziklik. **2.** zariflik, incelik. **3.** terbiye. (bkz : edeb). **4.** ehemmiyet. [yapma kelimelerdendir].

nezâre نظاره (a.i.) : bakma, seyir.

nezâret نضارت (a.i.) : tâzelik, parlaklık. (bkz : letâfet, nedâret, tarâvet).

nezâret نظارت (a.i. nazar'dan) : **1.** bakma, bakış, etrâfı görme, seyir. (bkz : manzara). **2.** gözetme, gözden geçirme, denetim, kontrol. **3.** idâre; reislik. **4.** nâzırlık, vekillik.

nezâret-hâne نظارتخانه (a.f.b.i.) : suç şüphesiyle gözaltına alınan kimselerin konulduğu yer.

nezd نـــزد (f.zf.) : **1.** yan, kat. (bkz : ind). **2.** göre, nazarında, fikrince.

nezdîk نـــزديك (f.s.) : yakın. (bkz : karîb).

nezevân نـــزوان (a.i.) : sıçrama, atlama.

nezf نـــزف (a.i.) : **1.** kuyunun suyunu tamâmen boşaltma.

nezf-i çâh : kuyuyu boşaltma. **2. hek.** kan gitme, kanama, **fr. hémorragie.**

nezf-i dimâğî : **hek.** beyin kanaması.

nezf-i rahm : **hek.** kadınların aybaşı hallerinde fazla hayiz görmeleri.

nezfü'l-enf : **hek.** burun kanaması.

nezfî نـــزفى (a.s.) : kanamakla ilgili.

nezfiyye نـــزفيه (a.s.) : ["nezfî" nin müen.]. (bkz : nezfî).

nezh نـــزه (a.i.) : **1.** temizlik, arılık. **2.** masumluk.

nezîf نـــزيف (a.s.) : fazla kan kaybından bitkin hâle gelen [kimse].

nezîh نـــزيه (a.s.) : **1.** temiz, pâk. **2. i.** erkek adı. **3.** güzel, kibar.

nezîhe نـــزيهه (a.s.): **1.** [nezîh'in müen.]. temiz, pâk. **Âmâl-i nezîhe** : temiz emeller. **Hissiyyât-ı nezîhe** : temiz duygular.

nezîl نـــزيل (a.i. nüzl'den) : misâfir, konuk.

nezîr نذير (a.i. nezr'den. c. : nüzerâ, nüzür) : **1.** birini, doğru yola sokmak için gözdağı vererek korkutma. **2.** Hz. Muhammed'in adlarındandır.

nezîre نذيره (a.i.) : nezredilen şey, adak.

nezîre نذيره (a.s. nezr'den) : ["nezîr" in müen.]. (bkz : nezîr).

nezle نـــزله (a.i.) : **hek.** nezle, burun akması.

nezle-i müzmine : **hek.** yerleşmiş, kronik nezle.

nezle-i sadriyye : **hek.** göğüse inen nezle, göğüs nezlesi.

nezle-i süfliyye : **hek.** belsoğukluğu.

nezlî نـــزلى (a.s.) : **hek.** nezleye âit, nezle ile ilgili.

nezr نذر (a.i.c. : nüzûr) : adak, adama.

nezr-i mevlevî veya **(-Mevlânâ)** : Mevlânâ adına yapılan özel töreni.

nezzâm نظام (a.s. nizâm'dan) : nizam veren, tertipleyen, düzenleyen.

nezzâre نظاره (a.i.) : **1.** seyirci. **2.** bir şeye bakma. (bkz : nezâret).

nıkmet نقمت (a.i.). (bkz : nakmet).

nısâf نصاف (a.i. nısf'dan) : bir şeyi tam olarak ikiye bölme.

nısf نصف (a.s.c. : ensâf) : **1.** yarım, yarı. **2. i. g. s.** bir yazı sitili.

nısfu'l-cenâh : **zool.** yarımkanadlılar.

nısf-ı kutr : **geo.** yarı çap, **fr. rayon.**

nısf-ı kutr-ı kaim : **geo.** **1.** *içyarıçap, **fr. apothème.** **2.** yanal yükseklik, **fr. apothème.**

nısf-ı kutr-ı zâhiri : **geo.** görünüm yarıçapı, **fr. diamètre apparent.**

nısf-ı küre : **astr.** kürenin yarısı; yarımküre; **coğr.** yarıküre, **fr. hémisphère.**

nısf-ı küre-i şimâlî : **coğr.** kuzey yarıküre.

nısf-ı müstakîm : **geo.** yarım doğru, **fr. demi droite.**

nısfiyyü'l-cenâh : **zool.** *yarımkanatlılar.

nısfü'l-leyl : gece yarısı.

nısfü'n-nehâr : **astr., coğr.** **1.** günün ortası, öğle vakti. **2.** meridyen, **fr. méridien.**

nısfü'n-nehâr dâiresi : **astr., coğr.** meridyen dâiresi.

nısfü'n-nehârî : **astr.** meridyen.

nısfü'n-nehâr müstevîsi : astr. meridyen *düzlemi, **fr. plan méridien.**

nısfet نصفت (o.i.) : yarımlık. [yapma kelimelerdendir].

nısfıyye نصفيه (a.i. nısf'dan) : bir çeşit kısa ney.

nısfıyyet نصفيت (a.i.) : yarımlık, yarı yarıya bölme.

nısfıyye-zen نصفيه زن (a.f.b.s.) : nısfıye çalan sanatkâr. (bkz : ney-zen).

nısıf küre-i cenûbî نصف كرهء جنوبى (a. b.i.) : Arz'ın hatt-ı istivanın (ekvator) güneyinde kalan yarısı.

nısıf küre-i garbî نصف كرهء غربى (a.b.i.) : **coğr.** batı *yarımyuvarı.

nısıf küre-i semavî-i cenûbî نصف كرهء سماوىء جنوبى (a.b.i.) : **astr.** hatt-ı istivâ-i semâvî'nin güneyinde kalan semâ yarım küresi.

nısıf küre-i semavî-i şimali نصف كرهء سماوىء شمالى (a.b.i.) : **astr.** hatt-ı istivâ-i semavînin kuzeyinde kalan semâ yarım küresi.

nısıf küre-i şarkî نصف كرهء شرقى (a.b.i.) : **coğr.** doğu *yarımyuvarı.

nısıf küre-i şimâlî نصف كرهء شمالى (a.b.i.) : **astr.** Arz'ın, hatt-ı istivânın (ekvator) kuzeyinde kalan yarısı.

nısıf müstakîm نصف مستقيم (a.b.i.) : **geo.** yarım *doğru.

nıt' نطع (a.i.) : **anat.** ağız tavanının pütür yerleri.

nî- - نى (f.e.) : nefy edatı. (bkz : bîlâ).

niâc نعاج (a.i. na'ce'nin c.) : dişi koyunlar. (bkz : na'câ).

niâl نعال (a.i. na'l'in c.) : **1.** nallar. **2.** ayakkapları. **Saff-ı niâl : 1)** papuçluk, ayakkapların bırakıldığı yer; **2)** bir yerde oturulacak yerlerin en aşağısı.

niam نعم (a.i. ni'met'in c.) : nimetler. **Veliyyü'n-niam :** lûtufta bulunan insan.

nibâh نباح (a.i.) : **1.** köpek havlaması. (bkz : av'ave, nübâh). **2.** yılan tıslaması.

nibâl نبال (a.i. nebl'in c.) : oklar.

nicâd نجاد (a.i. necd'den) : kılıç bağı. **Tavîlü'n-nicâd :** uzun boylu adam.

nicâr نجار (a.i. necr'den) : esas, asıl, kök.

nidâ نداء (a.i.) : **1.** çağırma, bağırma, seslenme. **2.** ses verme. **3. gr.** *ünlem, **fr. interjection.**

nidâ-yi hayşûmî : genizden gelen bağırtı.

nidd ند (a.i.c. : endâd) : benzer, eş. (bkz : mânend, nazîr).

nid'et ندأت (a.i.) : Ay'ın ve Güneş'in etrafında bazan görülen parlak daire. (bkz : hâle, nüd'et).

nifâ' نفاع (a.i.) : menfaat, çıkar, fayda.

nifâk نفاق (a.i.) : **1.** münâfıklık, iki yüzlülük, ara bozukluğu, bozuşukluk. **2.** müslüman görünüp kâfir olma.

nifâkî نفاقى (a.s.) : nifakla, iki yüzlülükle ilgili.

nifâr نفار (a.i. nefr'den) : **1.** korkma, ürkme. **2.** nefret gösterme.

nifâs نفاس (a.i.) : lohusalık hâli. [Hanefî mezhebinde 40, Şâfiî mezhebinde 60, diğer mezheplerde 30 gündür]. **Dem-i nifâs : hek.** doğum esnasında gelen kan.

nifâsî نفاسى (a.i.) : lohusalığa âit, lohusalıkla ilgili. **Hummâ-i nifâsî : hek.** albastı, doğumdan sonra meydana gelebilen ve ekseriyâ tehlikeli olan bir hastalık.

nifha نفخه (a.i.). (bkz : nefha).

nigâh نگاه (f.i.) : **1.** bakış, bakma. **Âhû-nigâh :** âhû bakışlı, ceylân bakışlı. **Atf-ı nigâh :** bakıverme. (bkz : nazar, nigeh).

nigâh-ı çeşm-i yâr : sevgilinin bakışı.

nigâh-ı gazab : kızgınlık bakışı, öfkeli bakış.

nigâh-ı hayret : hayretle, şaşkınlıkla bakma.

nigâh-ı ibret : ibretle bakma.

nigâh-ı intihâb : seçme, beğenme bakışı.

nigâh-ı işve : güzel, sevinçli ve hareketli bakış.

nigâh-ı nâz : naz bakışı.

nigâh-ı pür-fen : hîlekâr bakış.

nigâh-ı tegafül : tegafül bakışı, maksadı ve hâli anlamazlıktan gelen bakış.

nigâh-ı tedkîk : araştırma bakışı. **2.** göz. (bkz : ayn, çeşm).

nigâh-endâz : bakan, bakıveren.

nigâh-bân نگاهبان (f.b.s. ve i.) : **1.** gözcü; bekçi. (bkz : hâris, nigeh-bân). **2.** kadın adı.

nigâh-bânî نگاهبانى (f.b.i.) : gözcülük, bekçilik. (bkz : harâset).

nigâh-dâr نگاهدار (f.b.s. ve i.) : **1.** gözcü, bekçi. **2.** saklayıcı, koruyucu. (bkz : hâfız, hâmî).

nigâh-fürûz نگاه فروز (f.b.s.) : gözü, bakışı nurlandıran.

nigâl نگال (f.i.) : ateşli kömür parçası.

nigâr نگار (f.i.) : **1.** resim. **2.** (resim gibi güzel) sevgili. **3. s.** resmedilmiş, resmi yapılmış. **Hâtır-nigâr :** hatırda resmolunmuş gibi yerleşen. **4.** put. (bkz : sanem). **5. müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamıdır (muradnâme). Bir zamanlar unutulmuş olduğu III. Selîm'in **sûz-i dil-ârâ** ismiyle aynı terkipte fakat başka adla bir makam yapmasından anlaşılmıştır. **6.** kadın adı.

nigâr-ı nîk : müz. Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

nigâr-ı nîk-acem : müz. en az iki üç asırlık bir mürekkep makam olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

Nigâr نگار (f.h.i.) : meşhur kadın şâirlerimizdendir. Osman Paşa'nın kızıdır. Avrupa edebiyâtını iyice tetkik etmiş ve Tanzîmat'tan sonra yetişen büyük şahsiyetlerin bilhassa Abdülhak Hâmid ve Recâizâde Ekrem'in te'sîri altında kalmıştır. İmzâsını dâima (Nigâr bint-i Osman) diye atardı. **Aks-i sadâ, Efsûs, Nîran** adında eserleri vardır. (d. : 1856 - ö. : 1918).

nigâr-çek نگار چك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az üç asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

nigârek نگارك (f.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza nümûnesi kalmamıştır.

nigârende نگارنده (f.i.) : [eskiden] ressâm. [insan resimleri yapardı].

nigâr-hâne نگارخانه (f.b.i.) : **1.** resim ve heykellerle süslenmiş olan yer; resim ve heykel sergisi. **2.** puthâne. **3.** güzelleri çok olan yer. **4.** resim yapanların çalıştıkları atölye. (bkz : nigâr-istân[1,2,3]).

nigârî نگاری (f.i.). (bkz : nigârende).

nigârîn نگارين (f.s.) : **1.** resimlerle, nakışlarla süslü. **2. i.** resim gibi güzel sevgili.

nigâr-istân نگارستان (f.b.i.) : **1.** resim ve heykellerle süslenmiş olan yer; resim ve heykel sergisi. **2.** puthâne. **3.** güzelleri çok olan yer. (bkz : nigâr-hâne[1,2,3]). **4.** Gaffârî'nin meşhur eseri.

nigâriş نگارش (f.i.) : resim yapma.

nigâriş-pezîr نگارشپذير (f.b.s.) : resim yapan. (bkz : ressâm).

nigâşte نگاشته (f.s.) : **1.** resmolunmuş. (bkz : musavver). **2.** yazılmış. (bkz : muharrer, mektub[1], merkum[1]).

nigeh نگه (f.i.) : bakış, bakma. (bkz : nazar, nigâh).

nigeh-i çeşm-i yâr : sevgilinin (gözünün) bakışı.

nigeh-i hayret : hayret bakışı.

nigeh-bân نگهبان (f.b.s. ve i.). (bkz : nigâh-bân).

nigeh-bânî نگهبانی (f.b.i.). (bkz : nigâh-bânî).

nigeh-dâr نگهدار (f.b.s. ve i.). (bkz : nigâh-dâr).

nigeh-endâz نگه انداز (f.b.s.) : bakıveren. (bkz : nigerân).

nigeh-fürûz نگهفروز (f.b.s.) : bakışı göz nurlandırıcı olan.

nigerân نگران (f.s.) : bakıveren, bakıcı, bakan, baka kalan.

Nig-girdâr نيگ گردار (f.b.s.) : iyi davranan, güzel, iyi iş yapan.

nigîn نگين (f.i.) : **1.** yüzük. (bkz : engüşter). **2.** mühür. (bkz : hâtem[1]). **3.** yüzük kaşı.

nigîn-dân نگيندان (f.b.) : yüzük kutusu, yüzük mahfazası.

nigîn-sây نگينساى (f.b.i.) : hakkâk, mühür kazıcı.

nigû نگو (f.s.) : güzel, iyi. (bkz : hasen, hûb, nîgû).

nigû-hâh نگوخواه (f.b.s.) : iyilik isteyen, hayır dileyen.

nigûhende نگوهنده (a.s.) : çekiştirici, yerici.

nigûhîde نگوهيده (f.s.) : çekiştirilmiş, yerilmiş. (bkz : mezmûm).

nigûhiş نگوهش (f.i.) : çekiştirme, yerme. (bkz : gıybet[2], zemm).

nigû-kâr نگوكار (f.b.s.) : **1.** iyi iş yapan. **2.** iyilik eden.

nigû-kârî نگوكارى (f.b.s.) : iyilik etme.

nigûn نگون (f.s.) : **1.** tersine dönmüş, altüst olmuş. **2.** ters, aksi, uğursuz. **Ser-nigûn :** başaşağı olmuş, altı üstüne gelmiş.

nigûn-baht نگون بخت (f.b.s.) : tâlihsiz. (bkz : bed-baht).

nigûn-sâr نگون سار (f.b.s.) : başaşağı. [şiirde "nigû-sâr" şeklinde de geçer].

nigûn-taşt نگون طشت (f.b.i.) : 1. taştı, leğeni tersine dönük. 2. mec. gökyüzü. (bkz : asmân, semâ).

nigû-siyer نگوسیر (f.b.s.) : iyi huylu, iyi ahlaklı.

nigûyî نگویی (f.i.) : iyilik, güzellik, hoşluk.

-nih نه (f.i.) : 1. şehir, belde. 2. fi. **nihâden** mastarından emr-i hâzır : "koy!".

-nih نه - (f.s.) : "koyan" mânâsıyla *birleşik kelimeler yapar. **Kadem-nih** : ayak koyan, ayak basan. (bkz : kadem-nihâde).

nihâb نهاب (a.i. nehb'in c.) : yağmalar, çapullar. (bkz : garât).

nihâd نهاد (f.i.) : 1. tabîat, huy. yaradılış. **Bed-nihâd** : aslı kötü, yaradılışı fenâ. 2. erkek adı.

nihâde نهاده (f.s.) : konmuş, konulmuş, koymuş, komuş. **Fürû-nihâde** : aşağı indirilmiş, çıkarılmış. **Kadem-nihâde** : ayak koymuş, ayak basmış.

nihâdî نهادی (f.s.) : yaradılışta olan. (bkz : cibillî, fıtrî, hılkî, tabîat, mizâc).

nihâf نحاف (a.s. nahîf'in c.) : zayıflar, cılızlar.

nihâî نهائی (a.s.) : son ile ilgili, sonuncu.

nihâî karar : huk. muhakeme sonunda verilen karar, son karar.

nihâiyye نهائیه (a.s.) : ["nihâî" nin müen.]. (bkz : nihâî).

nihâl نهال (f.i.c. : nihâlân) : 1. tâze, düzgün fidan, sürgün. **Nev-nihâl** : tâze fidan. (bkz : nihale[1]). 2. kadın adı.

nihâl-i çemen : gül bahçesinin fidanı.

nihâl-i işve : naz fidanı.

nihâl-i revân (yürüyen fidan) : fidan boylu güzel.

nihâl-i serv-i ser-efrâz : başı yüksek servi fidanı.

nihâl-i zarîf : ince, güzel dal.

nihâlân نهالان (f.i. nihâl'in c.) : tâze, düzgün fidanlar, sürgünler.

nihâle نهاله (f.i.) : 1. yeni yetişmiş düzgün fidan. (bkz : nihâl). 2. avcı korkuluğu. 3. döşeme, döşenecek şey. 4. sahan altlığı.

nihâlî نهالی (f.i.) : 1. nihâli, sahan altlığı. (bkz : nihâle[4]). 2. halı, kilim.

nihâlî-çe نهالیچه (f.b.i.) : küçük halı.

nihâl-istân نهالستان (f.b.i.) : fidanlık.

nihân نهان (f.s.) : 1. gizli, saklı. (bkz : mahcûb[1], mahfî, mestûr). 2. bulunmayan; görünmeyen. 3. i. sır.

nihân-hâne نهانخانه (f.b.i.) : saklanılacak yer; mağara; mahzen; bodrum.

nihânî نهانی (f.i.) : 1. gizlilik, saklılık. 2. s. gizli, saklı.

nihân-peykerân نهان پیکران (f.b.i.) : büyük melekler.

nihân-sû نهانسو (f.b.i.) : yüce âlem.

Nihâvend نهاوند (f.h.i.) : Îran'ın batısında bulunan meşhur bir şehir.

nihâvend نهاوند (f.i.) : **müz.** Türk müziğinde bir makam. En eski makamlardan olup eskiden nihâvend-i kebîr'den ayırmak için nihâvend-i rûmî diye de adlandırılmıştır. Fakat son bir asırdan beri pek büyük bir rağbetle kullanılmıştır. Nihâvend, garb müziğindeki sol minör'dür. Yânî pûselik makamının bir perde peste göçürülmüş şeddidir. Rast perdesinde durur. Güçlüsü -beşinci derece olan- nevâ (re) dir. Donanımına "si" ve "mi" için iki küçük mücenneb bemolü konulur; yedeninin "fa" bakıyye diyezi, nota içinde ilâve edilir. Çıkıcı-inici bir seyri vardır. Orta sekizlideki sesleri, pestden tîze doğru olmak üzere şöyledir: rast, dügâh, kürdî, çargâh, nevâ, nim-hisar, evic, gerdâniye. Dizisinde niseb-i şerîfeden 7 tâne olmakla mülâyım sayılır. Elimizde, makamlar arasında sayı îtibârıyla 7 olarak nihâvend'den eser bulunmaktadır.

nihâvend-i cedîd : müz. Türk müziğinin mürekkep makamlarından olup zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

nihâvend-i kebîr : müz. Türk müziğinin en az dört asırlık bir mürekkep makamıdır; pûselik'in iki şeddi olan nihâvend ile sultânî-yegâhîden mürekkeptir ve bundan dolayı nihâvend-i kebîr denilmiştir. İnici-çıkıcı olarak her iki makamda karışık gezinen nihâvend-i kebîr, nihâvend ile rast (sol) perdesinde kalır. Güçlüleri birinci derecede nihâvendin güçlüsü ve sultanî-yegâh'ın durağı olan re (nevâ), ikinci derecede de

sultanî-yegâh'ın güçlüsü olan dügâh (lâ) dır. Donanımına nihâvend gibi **si** ve **mi** için iki tâne küçük mücenneb bemolü konulur. Nihâvend'in yeden **fa** bakıyye diyezi gibi sultanî-yegâh'ın "mi" bekar ve "do" bakıyye diyezi de ("si" bemol müşterektir) nota içinde kullanılır.

nihâvend-i rûmî : müz. nihâvend'e vaktiyle verilen bir ad.

nihâvend-i sagir : müz. Türk müziğinin eski bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

nihâvendî نهاوندی (f.s.) : **1.** Nihâvend şehrine âit, ora ile ilgili, oralı. **2. i.** müzikte bir perde.

nihâyât نهايات (a.i. nihâyet'in c.) : sonlar, bitimler.

nihâye, nihâyet نهايه ، نهايت (a.i.c. : nihâyât) : **1.** son uc. (bkz : âkıbet). **2.** son derece. **Bînihâye :** nihâyetsiz, sonsuz. **İlâ-nihâye :** son dereceye kadar.

nihâyet-i azm : anat. kemik ucu.

nihâyet-i şiddet-i sermâ : ikinci kânûn (ocak) yirmi dördüncü günü olan ve karla berâber çıkan bir fırtına.

nihâyetü'l-emr : netîce, işin sonunda. (bkz : gayetü'l-gaye).

nihâyetü'n-nihâye : âkıbet, en sonunda.

nihle نحله (a.i.) : mezhep, din şûbesi.

nihrîr نحرير (a.s.c. : nahârîr) : bilgili, tecrübeli, âlim, fâzıl, mâhir kimse.

nihvâr نخوار (f.s.) : kendini beğenmiş, kibirli, gururlu [adam].

nijâd نژاد (f.i.) : **1.** soy; nesil, neseb. **Pâk-nijâd :** soylu, soydan. **2.** tabîat, cibilliyet. **Âlînijâd :** yüksek tabîatlı.

nijm نژم (f.i.) : bâzı kış sabahları inen koyu sis.

nîk نيك (f.s.c. : nîkân) : iyi, hoş, güzel, beğenilen. (bkz : hûb).

nîk ü bed : iyi, kötü.

nikâ' نقاء (a.s. nakî'den) : temiz kimseler.

nikab نقاب ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** peçe, yüz örtüsü. (bkz : bürka', lesme).

nikab-ı hazra veya hadrâ : gökyüzü.

nikab-ı zulmânî : karanlık peçe. **2.** perde, örtü. (bkz : hicâb).

nikâb نكاب (f.i.) : kuşçu eldiveni. (bkz : nikâf).

nikabet نقابت ("ka" uzun okunur. a.i.) : nakib'lik. (bkz : nakîb).

nikabet-i eşrâf ("ka" uzun okunur) : Hz. Muhammed soyundan gelen kimselerin hükûmetle olan işlerinde vekillik etme.

nikâbet نكابت (a.i.) : rüzgârın ters yönlerden esmesi.

nikâf نكاف (f.i.). (bkz : nikâb).

nikâh نكاح (a.i.) : nikâh, kanûnî evlenme töreni. [asıl mânâsı : **vaty** dır. (bkz : vaty)].

nikâh-ı bâtıl : huk. [eskiden] aranan şartlardan bir veya birkaçının bulunmamasından dolayı geçerli olmayan nikâh. (bkz : **nikâh-ı fâsid**).

nikâh bi'l-kitâbe : huk. şâhitlerin münderecâtını işitmeleri veyâ maznûnuna muttalî bulunmaları şartıyla gaip hakkında mektupla aktedilen nikâh.

nikâh-ı dâhili : sosy. içerden evlenme, akrabâdan kız alma, **fr. indogamie.**

nikâh-ı fâsid : huk. [eskiden] sıhhat şartlarını câmî olmayan nikâh. [şâhitsiz veyâ bir şâhitle veyâ hürmet (haramlık) sebeplerinde biri mevcut iken akdedilen nikâhlar gibi].

nikâh-ı füzûlî : huk. [eskiden] asîl veyâ velî veyâ vekîl olmayan kimsenin başkası nâmına akdettiği nikâh.

nikâh-ı gayr-i lâzım : huk. [eskiden] sahih olmakla berâber feshi kabil olan nikâh.

nikâh-ı hâricî : sosy. dışardan evlenme, akrabâ hâricinden evlenme, **fr. exogamie.**

nikâh-ı hezl : huk. [eskiden] hakikî veyâ mecâzî mânâ kasdolunmayarak lâtîfe sûretiyle yapılan nikâhtır ki gerçekten yapılan nikâh gibi sahihtir.

nikâh-ı lâzım : huk. [eskiden] feshi kabil olmayan nikâh.

nikâh-ı mevkuf : huk. [eskiden] başkasının icâzetine bağlı olan nikâh.

nikâh-ı muallak : huk. [eskiden] şarta ta'lik edilen nikâh.

nikâh-ı muvakkat : huk. [eskiden] müddet bildirilerek akdedilen nikâh olup câiz değildir.

nikâh-ı müt'a : huk. [eskiden] müt'a veyâ temettü gibi intifâ mânâsına olan bir lâfız ile icrâ edilen nikâh. [bu nikâh bâtıldır].

nikâh-ı nâfiz : huk. [eskiden] sıhhat ve şartlarını tamâmen câmî olup icâzete mevkuf olmayan nikâh.

nikâh-ı rakik : huk. [eskiden] köle ve câriyenin nikâhı. [nâfiz olması, mâlikin icâzetine mevkuftur].

nikâh-ı sahîh : huk. [eskiden] sıhhat şartlarını câmî olan nikâh.

nikâh-ı tenezzühî : huk. [eskiden] mevlânın câriyesini kendisine nikâh etmesi. [buna : "nikâh-ı ihtiyârî" de denir].

nîk-ahter نيك اختر (f.b.s.) : yıldızı iyi, tâlihli, mutlu. (bkz : nîk-baht).

nikam نقم (a.i. nakmet, nakımet ve nıkmet'in c.) : intikamlar, öcalmalar.

nikân نيكان (f.s. nîk'in c.) : iyiler, hoşlar, iyi kimseler.

nikar نقار ("ka" uzun okunur. a.i.) : kin; inat.

nikat نقاط ("ka" uzun okunur. a.i. nokta'nın c.) : noktalar. (bkz : nukat).

nikat-ı cihât : koz. rüzgârların yönünü göstermek için bâzı harita ve pusulaların üzerinde bulunan resim.

nikat-ı müzdevice : ikizli noktalar.

nikât نكات (a.i. nükte'nin c.) : **1.** herkesin anlayamadığı ince mânâlar [yazıda, resimde, sözde, harekette-]. (bkz : ânât). **2.** ince mânâlı, zârif ve şakalı sözler. (bkz : nüket).

nikâyet نكايت (a.i.) : düşmanı kırıp geçirme, kılıçtan geçirme.

nîk-baht نيكبخت (f.b.s.) : bahtı iyi, tâlihli. (bkz : nîk-ahter).

nîk-bâz نيكباز (f.b.s.) : davranışları, işleri iyi olan.

nîk-bîn نيكبين (f.b.s.) : *iyimser, işleri iyi tarafından olan, iyi gören, **fr. optimiste**. [zıddı : *kötümser, **fr. pessimiste** dir].

nîk-bînî نيكبينى (f.b.i.) : nikbinlik, *iyimserlik, **fr. optimisme**.

nîk-endîş نيك انديش (f.b.s.) : iyilik düşünen, herkesin iyiliğini isteyen. (bkz : hayr-hâh, nîk-hâh).

nîk-fâl نيكفال (f.b.s.) : falı hayırlı olan, uğurlu, uğura alâmet olan.

nîk-fercâm نيكفرجام (f.b.s.) : âkıbeti, sonu hayırlı olan, sonu iyi.

nîk-hâh نيك خواه (f.b.s.). (bkz : hayr-hâh, nîk-endîş).

nîk-haslet نيكخصلت (f.a.b.s.) : ahlâkı, huyu iyi olan.

nîk-hû نيكخو (f.b.s.) : iyi huylu, huyu güzel.

nîkî نيكى (f.i.) : iyilik; iyi olma.

nîk-kirdâr نيك كردار (f.b.s.) : hareketi hoşa giden, beğenilen.

nîk-manzar نيكمنظر (f.a.b.s.) : görünüşü güzel olan.

nikmet نقمت (a.i.c. : nakım, nakımet) : şiddetli cezâ.

nîk-nâm نيكنام (f.b.s.) : iyi nam kazanmış, iyi adlı, iyi ünlü.

nîk-nâmî نيكنامى (f.b.i.) : iyi nam, iyi ün sâhibi olma, hayırla anılma.

nîk-nihâd نيكنهاد (f.b.s.) : yaradılışı, aslı, mayası iyi olan.

nikris, nikrîs نقريس ، نقرس (a.i.c. : nekarîs) : **hek.** nikris, ayak parmaklarında, topuklarda ve mafsallarda meydana gelen ağrılı hastalık, **fr. goutte**.

nîkrîz نيكريز (f.i.) : **müz.** Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarındandır, (eskiden "nî rîz" denilirdir). Dizisi bir sekizli içinde gösterilebilen (yânî bir dörtlü ile bir beşli'den yapılmış olan) basit görünüşlü mürekkep makamlardandır. Nikriz beşlisi ile rast dörtlüsünden, ikinci şekli ise, gene nikriz beşlisi ile pûselik dörtlüsünden müteşekkildir. (mevzûubahs pûselik dörtlüsü, nevâ (re) perdesindedir : nevâ, hüseynî, acem ve gerdâniye). Çıkıcı-inici olarak seyreder; umûmiyetle sona doğru inici bir karakter olarak nikriz beşlisi ile rast (sol) perdesinde karar eder. Güçlüsü -beşli ile dörtlünün birleştikleri yer olan- nevâ (re) perdesidir. Donanımına "si" bakıyye bemolü ile "fa" ve "do" bakıyye diyezleri konulur (Hicaz gibi); eğer pûselik dörtlüsü kullanılıyorsa "fa" bekar yapılır (hümâyûn gibi). Dizisinde niseb-i şerîfe'den 5 tâne bulunmakla, gizli mütenâfir îtibâr edilir. Orta sekizlideki sesleri, pestden tîze doğru olmak üzere şöyledir : rast, dügâh, dik kürdî, nim hicaz, nevâ, hisar, evic (veyâ

acem) ve gerdâniye. Kederli bir azamet, esrarlı bir hüzün taşıyan nikriz, orta derecede kullanılmıştır.

nîkrîz-i kebîr : müz. Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza bir nümûnesi kalmamıştır.

nîkrîz-i segâh : müz. müstear makamının bir başka adı.

nîkrîz-i sagîr : müz. Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

niks نكس (a.s.) : **1.** zayıf [adam]. **2.** ters doğan [çocuk].

nîk-sigâl نيك سگال (f.b.s.) : iyi düşünceli.

nîk-ter نيكتر (f.b.s.) : çok iyi, ziyâde beğenilmiş.

nîk-terîn نيكترين (f.b.s.) : çok iyi, hepsinden iyi olan.

nîkû نيكو (f.s.) : iyi, hoş. (bkz : tayyib).

nîkû-baht نيكو بخت (f.b.s.) : bahtı açık.

nîkû-kâr نيكوكار (f.b.s.) : iyi işli, işleri iyi ve doğru olan.

nîkû-kârî نيكو كارى (f.b.i.) : nîkû-kâr'lık.

nîkûyî نيكويى (f.i.) : iyilik, güzellik.

nikz نقض (a.i.c. : enkaz) : binâ yıkıntısı, binâ bozuntusu.

nîl نيل (f.i.) : çivit otu.

Nîl نيل (a.h.i.) : Mısır'dan geçen, Akdenize dökülen meşhur nehir.

Nîl-i ebyaz : Nil'in başı.

Nîl-i ezrak : Habeş Nîli.

Nîl-i zenc : Sudan'da Cavala nehri.

nîle نيله (f.i.) : çivit.

nîlec نيلج (a.i.) : çivit. (bkz : nîle).

Nîleyn نيلين (a.h.i.c.) : "iki nil" : Seyhun ve Ceyhun nehirleri; Fırat ve Dicle nehirleri.

nîl-fâm نيلفام (f.b.s.) : çivîdî, çivit renginde, lâcivert.

nîl-gûn نيلگون (f.b.s.). (bkz : nîl-fâm).

nîl-gûn-hayâm, -perde-hâ نيلگون خيام ، پرده ها – - (f.b.i.) : cennet.

nîlî نيلى (f.s.) : çivîdî, mâvi.

nîlî-perde', nîlî hokka : gökyüzü.

nîlû-berg نيلو برگ (f.b.i.) : nilüfer. (bkz : nîlûper).

nîlûfer نيلوفر (f.i.) : **bot.** nilüfer, **lât. nymphea.**

nîlûferiyye نيلوفريه (a.i.) : **bot.** nilüfergiller.

nîlûper نيلوپر (f.i.) : **bot.** (bkz : nîlûfer).

nîm نيم (f.s.) : **1.** yarı, yarım, buçuk. (bkz : nısf, nîme).

nîm-bismil : yarı boğazlanmış, usûlüne göre kesilmemiş hayvan.

nîm-hilâl : mec. güzelin dudağı. **2. müz.** Türk müziğinde birbirinden farklı üç mânâda kullanılır : **1)** usul isimlerinin başına gelirse o usûlün yarısına müsâvî bir usûl teşkîl eder : nîm-berefşan, nîm-çenber, nîm-devir, nîm-evsat, nîm-hafif, nîm-sakil, nîm-sofyan, nîm-fahte ki, bu usuller berefşân, çenber, evsat, hafif, sakil, sofyan, fâhte usullerinin yarısıdırlar; yalnız nîm-devir, devr-i kebîr'in yarısı değildir. Ekseriyâ lenk-fâhte denilen nîm-fâhte de, fahte'nin yarısıdır; **2)** perde isimlerinin başına gelirse o perdenin bir koma pestindeki perdeyi işâret eder : nîm-hicaz, nîm-hisar ve nîm-zengûle ile nîm-şehnaz.

nîm kavî : usulde, kavî zaman ile zaif zaman arasında orta kuvvette bulunan zaman.

nimâl نمال (a.i. neml'in c.) : karıncalar.

nimâr نمار (a.i. nimr'in c.) : kaplanlar. (bkz : enmâr, nümûr).

nimât نماط (a.i. nemat'ın c.) : örtüler, ihramlar.

nîm ber-efşân نيم برافشان (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin büyük usullerindendir. 16 zamanlı ve 12 darblıdır; berefşân'ın yarısıdır; yâni her darbı, berefşandaki mukabilinin yarı kıymetindedir ve son "te ke te ke" burada sâdece bir "te ke" şeklinde bulunur. 16 zamanlı diğer usuller şunlardır : 13 darblı nîm-hafif, 12 darblı fer', 8 darblı çifte-düyek ki bu 16 zamanlı usuller, en küçük büyük usuldürler. Bu usul ile peşrev ve besteler ölçülmüş 16/8 yürük nîm-berefşan mertebesi de kullanılmıştır. Son asırlarda kullanılmamış, yerine tamâmen berefşan kaim olmuştur. Bu usul sırasıyla semâî, Türk aksağı, sofyan, ge sofyan'dan mürekkeptir. Darbları şöyledir : düm (2 zaman, kavi), tek (1 zaman, zaif), düm (2 zaman, kavi), tek (1 zaman, zaif), düm (2 zaman, kavi), düm (1 zaman, kavi), tek (1 zaman, zaif), düm (1 zaman, nîm kavi), düm (1 zaman, zaif), tâhek

(2 zaman, kavi), te (1 zaman, nim kavi), ke (1 zaman, zaif).

nîm-bismil نیمبسمل (f.b.s.) : iyice boğazlanmamış, yarı kesilmiş olan.

nîm-çehre نیم چهره (f.b.i.) : nesnas da denilen korkunç masal hayvanı [aslı "nîm-çihre" dir].

nîm-çenber نیم چنبر (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin küçük usullerindendir; 12 zaman ve 7 darblıdır; yâni çenber'in yarısı olup, onun yarı yarıya sâdeleştirilmiş şeklidir. 12 zamanlı diğer usuller şunlardır : ikiz aksak, firenkçin, devr-i remel. Bu usul ile birkaç asır evvel peşrev ve besteler ölçülmüştür; bugün elde bir nümûnesi yoktur. Türlü şekillerde vaz edilmiş 2 adet yürük semâîden mürekkeptir. Darbları şöyledir : düm (2 zaman, kavi), te (1 zaman, nîm kavi), ke (1 zaman, zaif), düm (2 zaman, kavi), tâhek (4 zaman, kavi), te (1 zaman, nim kavi), ke (1 zaman, zaif).

nîm-devir نیم دور (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin büyük usullerindendir. 18 zamanlı ve 9 darblıdır. Devr-i kebîr'den farkı son dört küçük zamanlı darbdan evvelki üç uzun darbın, burada bulunmamasıdır; başka bir farkı yoktur. 18 zamanlı olarak, bir de 3 darb-ı Türkî vardır ki, bu iki usul birbirine çok benzer. Nîm devir ile peşrev, beste, ilâhi gibi şekiller ölçülmüştür. Bir yürük semâîsi ile -iki muhtelif şekilde konulmuş- 3 tâne sofyan'dan mürekkeptir. Darbları şöyledir : düm (2 zamanlı, kavi), tek (2 zamanlı, nîm kavi), tek (2 zamanlı, nîm kavi), düm (4 zamanlı, kavi), te (1 zamanlı, kavi), ke (1 zamanlı, zaif), te (1 zamanlı, nîm kavi), ke (1 zamanlı, zaif).

nîm-dü-yek نیم دویك (f.b.i.) : **müz.** nîm sofyana verilmiş bir addır ki, nazariyet bakımından doğru değildir; çünkü usul, düyek'in değil, sofyan'ın yarısıdır.

ni'me نعم (a.e.) : ne güzel, ne âlâ. ["bi'se" nin zıddı].

ni'me'l-matlûb : tam aradığımız.

ni'me't-tesâdüf : ne güzel tesâdüf.

ni'me'l-vesîle : ne güzel vesîle; fırsattan yararlanarak.

nîme نیمه (f.i.) : yarı, yarım, buçuk. (bkz : nısf, nîm). **Dü-nîme** : ikiye bölünmüş.

nîme-i rûz : gün ortası, yarım gün.

nîme nîme نیمه نیمه (f.zf.) : yarım yarım, parça parça.

nîme-rûz نیمه روز (f.b.i.) : gün ortası, yarım gün. [aslı : "nîme-i rûz" dur].

ni'met نعمت (a.i.c. : niam) : **1.** iyilik, lûtuf, ihsan, bahşiş. **2.** azık, yiyeceğe, içeceğe dâir şeyler; ekmek. **3.** saâdet, mutluluk. **Veliyy-i ni'met** : velînîmet, nîmet sâhibi, besleyen, yedirip içiren.

ni'met-i İlâhiyye : Allah'ın bahşettiği her türlü rızık. **4.** kadın ve nâdiren erkek adı.

ni'met-şinâs نعمت شناس (a.f.b.s.) : iyilikbilir. (bkz : kadr-şinâs).

nîm-evsat نیم اوسط (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin küçük usullerindendir; 13 zamanlı ve 6 darblıdır. Evsat'ın şu şekilde yarısıdır ki, evsat'daki ilk dört darb ile son üç darb arasındaki yedi darp burada mevcut değildir. 13 zamanlı olarak bir de şarkı devr-i revânı usûlü vardır. Eskiden ilâhi, beste, peşrev gibi şekillerde kullanılmış, sonraları yerini evsata terketmiştir; bu usûlden elde yalnız birkaç nümûne vardır. Bir Türk aksağı ile iki tâne sofyan'dan mürekkeptir. Darbları şöyledir : te (1 zaman, kavi), ke (1 zaman, zaif), te (1 zaman, nîm-kavi), kâ (2 zaman, kavi), düm (4 zaman, kavi), düm (4 zaman, kavi).

nîm-germ نیم گرم (f.b.s.) : pek sıcak olmayan, ılık.

nîm-hâb نیم خواب (f.b.s.) : yarı uykulu, mahmur. (bkz : nuâs, sine).

nîm-hafîf نیم خفیف (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin büyük usullerindendir. 16 zamanlı ve 13 darblıdır. Hafif'in şu şekilde yarısıdır ki, hafifdeki 8 adet sofyan'dan ortada bulunan 4 tânesi burada yoktur; yalnız ilk ve son ikişer sofyan muhâfaza edilmiştir. 16 zamanlı diğer usuller şunlardır : 12 darblı nîm-berefşan, 12 darblı fer' ve 8 darblı çifte düyek. Eskiden peşrev, beste, ilâhi gibi şekillerin ölçülmesinde kullanılan bu usulden bugün bir nümûne kalmamıştır; fakat darb-ı fetih ve hâvî usullerinin son kısmında nîm-hafif aynen mevcuttur. Üç muhtelif şekilde vazedilmiş 4 tâne sofyan'dan mürekkeptir. Darbları şöyledir : düm (1 zaman, kavi), tek (1 zaman, zaif), tek (2

zaman, kavi), düm (1 zaman, kavi), tek (1 zaman, zaif), tek (2 zaman, kavi), düm (1 zaman, kavi), tek (1 zaman, zaif), düm (1 zaman, nîm kavi), düm (1 zaman, zaif), tek (2 zaman, kavi), te (1 zaman, nim-kavi), he (1 zaman, zaif).

nîm-hande نیم خنده (f.b.i.) : yarım gülüş, gülümseme. (bkz : tebessüm).

nîm-küşte نیم کشته (f.b.s.) : yarı kesilmiş, yarı öldürülmüş.

nîm-lâhza نیم لحظه (f.a.b.i.) : **1.** yarım bakış, gözucuyla bakış. (bkz : nîm-nigâh). **2.** çok kısa zaman.

nîm-manzûr نیم منظور (f.a.b.s.) : yarı görülen, bulanık görülen.

nîm-mest نیم مست (f.b.s.) : sarhoşça, biraz sarhoş.

nîm-muzlim نیم مظلم (f.a.b.s.) : yarı karanlık. (bkz : nîm-zulmet).

nîm-mürde نیم مرده (f.b.s.) : ölüm derecesinde olan.

nîm-nigâh نیم نگاه (f.b.i.) : yarı bakış, gözucuyla bakma. (bkz : nîm-lâhze[1]).

nimnime نمنمه (a.i.) : **1.** birbirine yakın çizgiler. **2.** tırnakta olan beyazlık.

nimnimeteyn نمنمتین (a.i.c.) : tırnak, giyme " " işâreti.

nîm-puhte نیم پخته (f.b.s.) : yarı pişmiş, yarı çiğ [olan].

nimr نمر (a.i.c. : enmâr, nimâr, nümûr) : kaplan. (bkz : peleng).

nimre نمره (a.i.) : dişi kaplan.

nîm-res نیم رس (f.b.s.) : yarı yetişmiş, yarı ham olan.

nîm-ruh نیم رخ (f.b.i.) : kadınların başörtüsü dışında kalan saçlarını alnından kulaklara doğru açık bıraktıkları kısım.

nîm-rûz نیم روز (f.b.i.) : yarı gün, öğle. (bkz : nîme-rûz).

nims نمس (a.i.) : Fireun fâresi.

nîm-sakîl نیم ثقیل (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin büyük usullerindendir. 24 zamanlı ve 16 darblıdır. Sakîl usûlünün yarısı çıkarılarak elde edilmiştir. 24 zamanlı olarak, bir de 14 darplı çenber vardır. Kâr, beste, ilâhi, peşrev gibi eserler ölçülmüştür. Türlü şekillerde vazedilmiş olan sırasıyla sofyan, yürük semâî, sofyan, sofyan'dan mürekkeptir. Darbları şöyledir: düm (2 zaman, kavi), te (1 zaman, nîm-kavî), ke (1 zaman, zaif), düm (2 zaman, kavi), te (1 zaman, nîm-kavî), te (1 zaman, nîm-kavî), ke (1 zaman, zaif), te (1 zaman, nîm-kavî), ke (1 zaman, zaif), düm (2 zaman, kavi), tek (2 zaman, nîm-kavî), tâhek (4 zaman, kavi), te (1 zaman, kavi), ke (1 zaman, zaif), te (1 zaman, nîm-kavî), ke (1 zaman, zaif).

nîm-sofyân نیم صوفیان (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin küçük usullerindendir. 2 zamanlı ve 2 darblıdır. Nîm sofyan, en küçük usul olup, aynı zamanda, 2 basit usulden biridir. Sofyan'ın yarısıdır. Tabîî mertebesi 2/4 ile yazılır; 2/8 yürük nîm sofyan sayılır. Bu usul ile oyun havaları ve nâdiren de şarkılar ölçülmüştür. Darbları şöyledir : düm (1 zamanlı, kavi), tek (1 zamanlı, nîm kavi).

nîm-süfte نیمسفته (f.b.s.) : yarım olarak denmiş, söylenmiş.

nîm-şeb نیم شب (f.b.i.) : gece yarısı. (bkz : nısfü'l-leyl).

nîm-şeffâf نیم شفاف (f.a.b.s.) : yarı *saydam.

nîm-ten نیمتن (f.b.i.) : mintan.

nîm-zencir نیم زنجیر (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin büyük usullerindendir. 60 zamanlı ve 36 darblıdır. Zencîr'in yarısıdır : zencir'deki çifte düyek yerine burada düyek, fahte yerine lenkfahte, çenber yerine nîm-çenber, devr-i kebîr yerine devr-i revân, berefşan yerine nîm berefşan kaim olmuştur. 60/8, yürük nîm zencir mertebesi olur. 60 zamanlı olarak bir de, 26 darblı (devr-i kebîr + berefşan) şeklindeki darbeyn usulü mevcuttur. Eskiden bu usûl ile peşrev, beste, ilâhi gibi şekiller ölçülmüş, sonradan yerini zencir'e terketmiştir. Muzaffer'in bu usul ile olan bir hüseynî peşrevi, bugün de elimizdedir ve nîm zencir'in yegâne nümûnesidir. Darbları şöyledir : Düm (1 zaman, zaif), te (2 zaman, kavi), tek (1 zaif), düm (2 zaif), tek (2, nîm kavi; düyek bitti), düm (2, nîm kavi), tek (3, kavi), düm (1, zaif), tek (2, kavi), te (1, nîm kavi), he (1, zaif; lenkfahte bitti), düm (2, kavi), te (1, nîm kavi), ke (1, zaif), düm (2, nîm kavi), tek (4 kavi), te (1, nîm kavi), ke (1, zaif; nîm çenber bitti), düm (3, kavi), düm (2, kavi), tek (2, nîm kavi), düm (3, kavi), tek (2, kavi), tek (2, nîm kavi; ağır devr-i

revan bitti), düm (2, kavi), tek (1, zaif), düm (2, kavi), tek (1, zaif), düm (2, kavi), düm (1, kavi), tek (1, zaif), düm (1, nîm kavi), (1, zaif), tek (2, kavi), te (1, nîm kavi), ke (1, zaif; nîm berefşan bitti).

nîm-zulmet نیم ظلمت (f.a.b.s.) : yarı karanlık. (bkz : nîm-muzlim).

nînân نینان (a.i. nûn'un c.) : balıklar. (bkz : esmâk, simâk).

nîrân نیران (a.i. nâr ve nûr'un c.) : **1.** aydınlıklar, parıltılar, ışıklar. **2.** cehennem, tamu. (bkz : dârü's-saîr, dûzah). **3.** ateş.

nîrenc نیرنج (a.i.c. : nîrencât) : **1.** hîle, düzen. **2.** afsun, büyü. **3.** resim, taslak. (bkz : nîreng).

nîrencât نیرنجات (a.i. nîrenc'in c.) : **1.** hîleler, düzenler. **2.** afsunlar, büyüler; afsunla, tılsımla ilgili şeyler. **3.** resimler, taslaklar.

nîreng نیرنگ (f.i.) : **1.** hîle, düzen. **2.** afsun, büyü. **3.** resim, taslak. (bkz : nîrenc).

nîrengî نیرنگی (f.i.) : **jeod.** haritasını çıkarmak üzere bir sâhayı üçgenlere bölme işi, nîrengi şebekesi kurma.

nîrengi noktası : jeod. nîrengi ve muvâzene hesaplarıyla diğer noktalarla olan mesâfeleri ve râkımı ölçülmüş yer. [1, 2, 3, 4 derece olurlar].

nîrîz نیریز (f.i.) . (bkz : nikrîz).

nîrîzî نیریزی (f.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

nîrû نیرو (f.i.) : zor, kuvvet, güc. (bkz : zûr).

nîrû-mend نیرومند (f.b.s.) : zorlu, kuvvetli, güçlü.

nîrû-mendî نیرو مندی (f.b.i.) : güçlülük, kuvvetlilik.

nisâ نساء (a.i. mere'nin c.) : **1.** kadınlar. (bkz : nisvân, zenân). **2.** Kur'an'ın 4 üncü sûresi olup 176 âyetten oluşmuştur; 58 âyeti Mekke'de 118 âyeti Medîne'de nâzil olmuştur. [konusu : kadınların ve yetim kızların haklarının korunması ve miras taksimi sırasında kendilerine eşit davranılmasıdır.].

nisâb نصاب (a.i.) : **1.** asıl, esas. **2.** bir malın zekâtını vermek üzere varılması gereken miktar. **3.** sermâye, mal. **4.** derece, istenilen had.

nisâb-ı ekseriyyet : *çoğunluk derecesi.

nisâb-ı rüşd : rüşt çağı.

nisâb-ı sirkat : huk. [eskiden] bir dinar veyâ hâlis gümüşten on dirhem sikke. [kıymetçe bu miktardan az olan bir malı çalmak hadd-i sirkati îcâbetmez]. **5.** hisse, nasib.

nisâcet نساجت (a.i.) : dokumacılık, çulhalık.

nisâî نسائی (a.s.) : kadın ile *ilgili, kadına ait.

nisâiyye نسائیه (a.i.) : **1.** kadın hastalıkları. **2.** kadın hastalıkları kıliniği, **fr. gynécologie.**

nisâl نصال (a.i. nasl'ın c.) : temrenler, ok, kargı gibi şeylerin uçlarındaki sivri demirler.

nîsân نیسان (i.) : nisan ayı. **Ebr-i nîsân :** (nisan bulutu) = **mec.** bolluk, bereket, cömertlik.

nisâr نثار (a.i.) : **1.** saçma, serpme. **2.** saçı, düğünde saçılan para.

-nisâr نثار - (a.s.) : "saçan, saçıcı" mânâsına kelimeleri sıfatlandırır. **Cevher-nisar :** mücevher saçan. **Dürr-nisar :** inci serpen, saçan. **Pertev-nisâr :** ışık saçan. **Zer-nisâr :** altın saçan... gibi.

nisâr-çîn نثارچین (a.f.b.s.) : saçılan şeyleri toplayan.

nisbet نسبت (a.i.) : **1.** bağlılık, ilgi. (bkz : mensûbiyyet, merbûtiyyet). **2.** kıyaslama, ölçü. **3. mat., fels.** *oran, **fr. rapport. 4.** inat olsun diye yapılan iş. **5. zf.** inat olarak. (bkz : rağmen).

nisbet-i a'dâd : mat. adetler arasında olan mukayese, ölçü.

nisbet-i inşâiyye : mant. doğru ve yalan ihtimâlini düşünmeye ihtiyaç olmayan söz.

nisbet-i muzâafa : mat. harmonisiz oran, **fr. rapport anharmonique.**

nisbet-i nâkısa : mant. arkasının beklenmesi gerekli olan söz.

nisbet-i tâmme-i haberiyye : mant. arkasının beklenmesi gerekli olmayan söz.

nisbeten نسبةً (a.zf.) : **1.** göre, yanında. **2.** öncekine göre, bir dereceye kadar, şöyle böyle.

nisbî نسبی (a.s. nisbet'den) : **1.** nisbetle olan, kıyaslama ile olan, *göreli. (bkz : izâfî). **2.** birbirine göre, öncekine göre, **fr. proportionnel.**

nisbiyye نسبیه (a.s. nisbet'den) : ["nisbî" nin müen.]. (bkz : nisbî).

niseb نسب (a.i. nisbet'in c.) : nisbetler.

niseb-i a'dâd : huk. [eskiden] adetlerin nisbeti, adetler arasında mukayese. [iki adet

birbiriyle mukayese edilince dört nisbet hâsıl olur : temâsül, tedâhül, tevâfuk, tebâyün].

niseb-i şerîfe : 1) şerefli nisbetler; 2) **müz.** bir sekizlideki, tam sekizli (5 T, 2 B), tam beşli (3 T, I B) ve tam dörtlü (2 T, 1 B) sayısının yekûnuna Türk müziğinde verilen bir ad ["şu makamların niseb-i şerîfe'si 6 dır veyâ şu makamda niseb-i şerîfeden 6 tâne vardır." demek o makamın sekizlisindeki tam sekizli, tam beşli ve tam dörtlü sayısının yekûnu 6 dır demektir].

nîst نیست (f.e.) : yoktur, değildir.

nîstî نیستی (f.i.) : yokluk. (bkz : adem). **Âlem-i nîstî** : yokluk âlemi. **Hestî vü nistî** : varlık ve yokluk.

nisûn نسون (a.i. nisvân'ın c.) : kadınlar.

nisvân نسوان (a.i.c. : nisûn) : kadınlar. (bkz : nisâ, zenân).

nisve نسوه (a.i.). (bkz : nisvân).

nisvî نسوی (a.s.) : nisâ tâifesine mensup.

nisviyye نسویه (a.s.) : ["nisvî" nin müen.]. (bkz : nisvî).

nisviyyet نسویت (o.i.) : kadınlık.

nisyân نسیان (a.i. nesy'den) : unutma. (bkz : ferâmûş).

nisyân-ı ebedî : ebedî unutma.

nîş نیش (f.i.) : 1. iğne [arı, akrep gibi böceklerde-]. 2. diken. 3. zehir, ağı.

nişâ نشا (f.i.) : nişasta.

nişâbur نیشابور (f.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az beş asırlık bir mürekkep makamıdır. Sultânî-yegâh makamının pest tarafına (pûselik, nim hicaz ve nevâ) perdelerinden müteşekkil bir (nişabur ölçüsü) ilâvesinden mürekkeptir (ki bu, bir küçük üçlüdür). Makam bu üçlü ile pûselik (si naturel) perdesinde karar eder (ki bu perdede kalan yegâne klasik Türk müziği makamıdır). Donanımına gerek sultânî-yegâh'da, gerekse mevzuubahs üçlüde bulunan do bakıyye diyezi konulur; sultânî-yegâh'ın si küçük mücennep bemolü, îcâbeden yerlerde nota içinde ilâve edilir (Dr. Suphi Ezgi'ye göre). Nişâbur, aşağıdaki dizilerde karışık olarak seyreder; çargâh beşlisi, pûselik sekizlisi, kürdî dörtlüsü ve uşşak dörtlüsü. Pûselik (si) perdesinde kalır. Güçlüsü re (nevâ) perdesidir.

nişâburek نیشابورك (f.b.i.) : 1. küçük nişâbur. 2. **müz.** Türk müziğinin tamâmen üç asırlık bir mürekkep makamıdır. Rast makamının dügâh (lâ) perdesindeki şeddi ile, uşşak makamının pûselik "si" perdesindeki şeddinden mürekkeptir. Rast dizisi ile dügâhta kalır. Umûmiyetle inici olarak seyreder. Güçlüleri birinci derecede -terkîbindeki her iki makamın da güçlüsü olan- hüseynî (mi), ikinci derecede de -pûselik'de uşşak'ın durağı olan- pûselik (si) dir. Donanımına fa küçük mücenneb, do bakıyye ve sol bakıyye diyezleri konulur; bu ârızalar, terkîbindeki her iki dizide de müşterektir. Pûsek'de uşşak makamı şudur (tîzden peste) : tîz pûselik, muhayyer, nîm-şehnaz, mâhur, hüseynî, nevâ, nîm-hicâz ve pûselik. Dügâh'da rast makamı da şudur (tîzden peste) : muhayyer, nîm-şehnâz, mâhur, hüseynî, nevâ, nîm-hicaz, pûselik ve dügâh. Nîşâbûrek, orta derecede kullanılmış makamlardandır.

nişâdır, nişâdur نشادر ، نشادور (a.i.) : nişadır.

nişâdırî نشادری (a.s.) : nişadırla, amonyakla *ilgili.

nişân نشان (f.i.) : 1. nişan, iz, belirti. (bkz : alâmet). 2. işâret, fabrika işareti. 3. yara izi. 4. amaç, hedef, vurulması istenilen nokta. 5. vurulacak noktaya silâhı çevirme. 6. yavukluluk işâreti. 7. bu işâreti takmak üzere yapılan tören. 8. hâtıra için dikilen taş. 9. tuğra. 10. taltif için verilen madalya. 11. ferman.

nişân-ı iftihâr : **tar.** II. Mahmud zamanında çıkarılmış nişan.

nişân-ı tîr-i sitem : zulüm okunun nişanı, hedefi.

-nişân نشان - (f.s.) : "duran, dikilen, kalan" gibi mânaları gelerek bileşik sıfatlar yapar: **Hatır-nişan** : unutulmayan, akılda kalan. **Ma'delet-nişân** : adalet gösteren... gibi.

nişânde نشانده (f.s.) : nişan, hedef olarak dikilmiş şey.

nişâne نشانه (f.i.) : iz, alâmet, belirti.

nişân-gâh نشانگاه (f.b.i.) : 1. nişan tahtası, hedef yeri. 2. silâh namlusunun üstündeki nişan alınacak kısım [arpacık ve gez].

nişân-gîr نشانگیر (f.b.i.) : çizgi çizmeye mahsus marangoz âleti.

nişân-keş نشانکش (f.b.i.) : marangoz ve dülgerlerin rendeleyecekleri tahtalara işâret çekmek üzere kullandıkları bıçaksız âlet.

nişâpur نیشاپور (f.i.) : **müz.** (bkz : nişâbur).

nişâste نشاسته (f.i.) : nişasta, **fr. amidon.**

nişdet نشدت (a.i.) : **1.** kaybolan şeyi arama. **2.** araştırıp sorma. (bkz : cüst ü cû).

nîşe نیشه (f.i.) : kaval, çoban düdüğü. (bkz : mizmâr, nây-çe, ney, ney-çe).

nişest نشست (f.i.) : oturan. ["nişesten" mastarından]. (bkz : mekîm, mukîm, nişîn).

nişeste نشسته (f.i.c. : nişeste-gân) : **1.** oturmuş, oturan. **2.** karaya oturmuş [-gemi].

nişeste-gâh, nişest-geh نشستگاه ، نشستگاه (f.b.i.) : oturacak yer.

nişestegân نشستگان (f.b.s. nişeste'nin c.) : oturmuşlar, oturanlar.

nîş-ger نیشگر (f.b.i.) : [ney-şeker] şeker kamışı.

nîş-hâr نیشخار (f.b.s.) : diken batmış.

nişîb نشیب (f.i.) : iniş, iniş aşağı. [yokuşun zıddı].

nişîb ü firâz : iniş ve yokuş.

nişîb-gâh نشیبگاه (f.b.i.) : çukur yer.

nişîmen نشیمن (f.i.) : oturacak yer.

nişîmen-gâh, -geh نشیمنگاه ، نشیمنگه (f.b.i.) : yurt, durak; toplanılacak yer.

-nişîn نشین - (f.s.) : "oturan, oturmuş" mânâsıyla kelimeleri sıfatlandırır. **Halvet-nişîn** : yalnız oturan, tenhada oturan. **Kûşe-nişîn** : köşede oturan. **Medrese-nişîn** : medresede oturan. **Mesned-nişîn** : yüksek bir makamda bulunan. **Sâhil-nişîn** : sâhilde, kıyıda oturan. **Tekye-nişîn** : tekke şeyhi.

nişînende نشیننده (f.s.) : oturucu, oturan.

nişter نشتر (f.i.) : neşter. [nîşter'in muhaffefi].

nîşter نیشتر (f.i.) : neşter, hekim bıçağı.

nitâ' نطاع (a.i.c. : nutû') deri döşek.

nitâc نتاج (a.i.) : yavru doğurma, yavrulama.

nitâf نطاف (a.i. nutfe²'nin c.) : duru sular, saf sular. (bkz : nutfe).

nitâh نطاح (a.i.) : tos vurma, boynuzla vurma.

nitâk نطاق (a.i.) : **1.** kuşak, kemer. **2.** peştemal. **3.** kuşak yeri. **4.** bir çeşit Arap elbisesi.

nitâkü'l-cevzâ : Hz. Ebûbekir'in kızının ünvânı. (bkz : zât-ün-nitâkayn). [Mekke'den Medîne'ye hicret gününde Hz. Ebûbekir'in kızı Esmâ'nın Hz. Peygamberle birlikte göç edecek olan babasına yükleri bağlamak üzere ikiye bölüp verdiği kuşak ki, kendisine Cennet'te iki kuşak verileceği müjdelenmiştir].

nitâkayn نطاقین (a.i.) : bir nitâk'ın ikiye bölünmüş parçalarından herbiri. **Zâtü'n-nitâkayn** : Hz. Ebûbekir'in kızı Esma'nın ünvânı ki, Hz. Peygamber, Ebûbekir'le Mekke'de hicrete hazırlanırken bağlamak üzere kuşağını ikiye bölmesi üzerine Hz. Peygamber tarafından : "Allah sana yarın Cennette iki kuşak verecektir" denilmiştir.

nitâset نطاست (a.i.). (bkz : tabâbet).

nitâsî نطاسی (a.i.) : anlayışlı hekim, doktor.

nîvâr نیوار (f.i.) : yerle gök arası, boşluk. (bkz : fezâ).

nîve نیوه (f.i.) : ağlama, inleme, sızlanma. (bkz : bükâ, nevha).

nîvend نیوند (f.i.) : akıl, idrâk, anlayış. [bizde kullanılmayan bir mânâsı da : "üzerlik tohumunun kırmızısı" dır].

nîver نیور (f.i.) : âlemde meydana gelen haller, hâdiseler.

niyâ نیا (f.i.c. : niyâgân) : dede. (bkz : cedd).

niyâb نیاب (a.i. nâb'ın c.). (bkz : nâb).

niyâbe نیابه (a.i.) : nöbet.

niyâbet نیابت (a.i.) : **1.** nâiblik, vekâlet, vekillik. **2.** kadı vekilliği, kadılık.

niyâgân نیاگان (f.i. niyâ'nın c.) : dedeler. (bkz : ecdâd).

niyâh, niyâhat نیاح ، نیاحت (a.i.) : ağıt, ölü üzerine, iyiliklerini sayıp dökerek, ağlama.

niyâm نیام (a.s. nevm'den. nâim'in c.) : **1.** (bkz : nâimîn, nüvvâm, nüvvem, nüyyem). **2.** uyuyanlar, uykuda olanlar. (bkz : hâbîde-gân).

niyâm نیام (f.i.) : kın, kılıç kını; kılıf.

niyâm-ger نیامگر (f.b.i.c. : niyâm-gerân) : kın yapan sanatkâr.

niyâm-gerî نیامگری (f.b.i.) : kın yapıcılık.

niyâr نیار (a.i. nâr'ın c.) : ateşler. (bkz : niyere).

niyât نیاط (a.i. nevt'in c.) : asmalar [bir yere].

niyâz نیاز (f.i.) : **1.** yalvarma, yakarma. **2.** duâ. **3.** bâzı tarîkatlarda küçüğün büyüğe karşı olan selâm, saygı ve duâsı. **4.** ihtiyaç, muhtaçlık. **Bî-niyâz** : muhtaç olmayan, ihtiyacı olmayan. **5.** bektâşi edebiyâtında ricâ ve

duâyı muhtevî manzum veyâ mensur sözler. **6. müz.** Şeyh Abdülbâki Dede Ef. tarafından tertîbedilmiş mürekkep makamlardan biridir, 1,5 asırlık olacaktır.

niyâzî نیازی (f.s.c. : niyâziyân) : **1.** niyazla ilgili; niyaz edici, yalvarıcı. **2. i.** erkek adı. **3.** sevgili. (bkz : mahbûb). **4. h. i.** XVIII. asrın vahdet-i vücûda kail olan, bu yüzden tâkibata mâruz kalan büyük Türk mutasavvıfı, Niyazî-i Mısrî.

Niyâzî نیازی (a.h.i.) : XV. asrın dîvân şâirlerindendir. Bursa'da bulunmuş ve Ahmed Paşa'nın zamânında yaşamıştır. Hayâtı hakkında etraflı mâlûmat olmayan bu şâirin epeyce kasîdesi bulunduğunu Arapça, Farsça ve Türkçe üzerine mürettep dîvânı varsa da sonradan kaybolduğunu Lâtîfî yazmaktadır.

niyâz-kâr نیازکار (f.b.s.) : **1.** yalvaran. **2.** ihtiyâcı olan. (bkz : niyâz-mend).

niyâz-kâr-âne نیازکارانه (f.zf.) : **1.** yalvararak. **2.** muhtaçlıkla, muhtaç olarak. (bkz : niyâz-mendâne[1,2]).

niyâz-mend نیازمند (f.b.s.c. : niyâz-mendân) : **1.** yalvaran. **2.** ihtiyâcı olan, muhtaç. (bkz : niyâz-kâr).

niyâz-mendân نیازمندان (f.b.s. niyâz-mend'in c.) : **1.** yalvarmalar. **2.** ihtiyâcı olanlar, muhtaçlar.

niyâz-mend-âne نیازمندانه (f.zf.) : **1.** yalvararak. **2.** ihtiyaçla, muhtaçlıkla. (bkz : niyâzkârâne).

niyere نیره (a.i. nâr'ın c.) : ateşler. (bkz : niyâr).

niyet نیت (a.i.). (bkz : niyyet).

niyyât نیات (a.i. niyyet'in c.) : niyetler.

niyyet نیت (a.i.c. : niyyât) : **1.** niyet, meram, kurma. **2.** namazdan, oruçtan önce başlama duâsını okuma. [namazın ve orucun şartlarındandır]. **3.** kuşların çektiği veyâ karamela şekerlerinin sarılı bulunduğu kâğıtlardaki, fal yerine geçen, yazılar.

nîz نیز (f.e.) : "-de, -da, dahî" *anlamında bir atıf edatı.

nizâ' نـــزاع (a.i. nez'den) : çekişme, kavga. (bkz : münâzaa). **Kat'-ı nizâ'** : kavgayı yatıştırma.

nizâ-i lâfzî : boşuna çene yarıştırma.

nizâm نظام (a.i.c. : nizâmât) : **1.** dizi, sıra. **2.** düzen, usul, tertip, yol; kaide. **3.** zamânın îcâblarına göre konulan esaslar. **4.** Hindistan'da müstakil küçük devletler hâlindeki ülkelerin hükümdarlığı.

nizâm-ı cârî : yürürlükteki düzen.

nizâm-ı cedîd : "yeni kanun, yeni sistem asker"; III. Selim zamânında kurulmuş olan yeni askerlik.

nizâmü'd-dîn : **1)** dînin nizâmı, düzeni; **2)** dilimizde : "nizâmettin" şeklinde erkek adı olarak kullanılır.

nizâmât نظامات (a.i. nizâm'ın c.) : nizâmlar, düzenler; kanun hükümleri.

nizâmât-ı lâzime : gerekli nizamlar.

nizâmen نظاماً (a.zf.) : nizâma, kanuna uyarak, nizâma, usûle göre, yolunca.

nizâmî نظامی (a.s.) : **1.** usûlüne uygun, tertipli, düzenli. **2.** kanun ve nizâma âit, onunla ilgili. **3.** Îran'ın en büyük şâirlerinden olup Gence'lidir. **4. i.** erkek adı.

nizâmiyye نظامیه (a.s.) : ["nizâmî" nin müen.]. (bkz : nizâmî).

nizâmiyye نظامیه (a.i.) : **1.** ilk askerlik devresi. **2.** bu türlü askerlik işleriyle uğraşan dâire. **3.** [eskiden] kara ordusu.

nizâmiyye hazînesi : [eskiden] Harbiye Nezâreti veznesi, hazînesi.

nizâmiyye kapısı : kışlalarda veyâ garnizonlarda, umûmun girip çıkmasına mahsus büyük kapı, cümle kapısı.

nizâmiyye karakolu : nizâmiye kapısında nöbet tutan askerî karakol.

nizâm-nâme نظامنامه (a.f.b.i.) : *tüzük, konulan nizam ve usûlü içine alan ve ne yolda hareket edileceğini bildiren resmî hükümler. [ilgili vekâlet veyâ dâirece tesbit, Devlet Şûrâsınca (Danıştay) tetkik, İcrâ Vekilleri Heyetince kabûl edilir].

nizam-nâme-i dâhilî : *İçtüzük.

nizam-nâme-i esâsî : **huk.** anatüzük.

nizâm-şâhî نظامشاهی (a.f.b.i.) : **g. s.** güzel sanatlarda kullanılan bir kâğıt cinsi. [tezhip, hat, minyatür v.b.].

nizâr نـــزار (f.s.) : zayıf, arık, lâgar.

nizâret نذارت (a.i.) : korkutup, uygunsuz şeylerden vazgeçirmek için söylenilen söz.

nîze نیزه (f.i.) : kargı, mızrak; süngü, harbe.

nîze-i bî-derg : söğüt yaprağını andıran mızrak.

nîze-i bâr-keş : kesilmiş düşman başının takıldığı mızrak.

nîze-i gül-gûnî : meşhur bir çeşit lâle.

nîze-i rummânî : meşhur bir çeşit lâle.

nîze-i sinân : meşhur bir çeşit lâle.

nîze-bâz نیزه باز (f.b.s.) : mızrakla oynayan, mızraklı.

nîze-dâr نیزه دار (f.b.s.) : kargılı, mızraklı; süngülü.

nîzek نیزك (f.i.) : 1. câriye. (bkz : kenîzek). 2. küçük mızrak, süngü.

nîze-zen نیزه زن (f.b.i.) : 1. mızrakçı. 2. mızrakla vuran.

noksân نقصان (a.i.) : 1. eksiklik, azalma, azlık. 2. s. eksik, kusurlu. (bkz : nâkıs). 3. yokluk. (bkz : fıkdân).

noksân-ı arz : fık. bir yerin ekilmeden önceki değeriyle ekildikten sonraki değeri arasındaki ücret farkı.

noksân-ı fâhiş : fık. bir şeyin dörtte bir değeri ölçüsünde veyâ daha çok olan kısmı.

noksân-ı semen : huk. [eskiden] bigaraz bilirkişinin ihbârıyla mâlûm olan semen noksânı.

noksân-ı yesîr : fık. bir şeyin dörtte bir değerini bulmayan noksânı.

noksânî نقصانی (a.s.) : eksiklikle ilgili.

noksâniyyet نقصانیت (o.i.) : eksiklik. [yapma kelimelerdendir].

nokta نقطه (a.i.c. : nikat, nukat) : 1. nokta. 2. benek, leke. 3. **mat.** hiç bir buut (boyut) u olmayan işâret. 4. yer. 5. mevzu, *konu. 6. tek nöbetçi, tek polis me'muru bulunan küçük kulübe, gözcü. 7. derece, kerte. 8. hal, * durum.

noktacı : [eskiden] imârethânelerde, medreselerde inzibat işlerine bakan me'mur.

nokta-i avrâ : anat. körbağırsak noktası, **lât. punctum coecum.**

nokta-i bîniş : gözbebeği.

nokta-i evc-i bâlâ : astr. *yücelim noktası.

nokta-i feyz : feyiz ve bereket noktası.

nokta-i galeyân : suyun buhara çevrildiği harâret derecesi.

nokta-i gurûb : astr. batış noktası.

nokta-i harîfî : coğr. güz noktası.

nokta-i hendese : geo. kendisinde üç buut (*boyut) dan hiçbiri tasavvur olunmayan şey.

nokta-i incimâd : fiz. *damıtık suyun donduğu harâret derecesi.

nokta-i inhilâl : kim. çözülme noktası.

nokta-i in'itâf : mat. büküm noktası.

nokta-i inkılâb : astr. güneşin 21 haziran ve 22 aralık günleri arasındaki yörüngesine ait nokta.

nokta-i irtifâ : mermi mahrekinin en yüksek noktası.

nokta-i i'tidâl : astr. ilkbahar veya sonbahar noktası.

nokta-i i'tidâl-i rebîî : astr. ilkbahar noktası.

nokta-i maddiyye : fiz. madde noktası.

nokta-i mevhûme : görünüşte hissedilmeyip farzedilen nokta.

nokta-i muvâzenet : *denge *yanayı.

nokta-i mülteka : coğr. kavşak noktası.

nokta-i müşa'şaa : astr. saçılma noktası, **fr. point radiant.**

nokta-i nazar : görüş.

nokta-i rebîî : coğr. bahar noktası.

nokta-i sukut : merminin düştüğü nokta.

nokta-i tatbîk : fiz. uygulama noktası.

nokta-i temâs : geo. değme noktası.

nokta-i tenâzur : astr. simetrik nokta[lar].

nokta-i tevakkuf : duraklama noktası.

nokta-i tulû' : astr. doğuş noktası.

nokta-i zemîn : jeod. üzerine âlet kurulması mümkün olmayan herhangi bir nîrengi noktasını kullanılabilecek bir hâle getirmek için yerde tesis edilen ve bu nîrengiye rasat ve ölçülerle bağlanan nokta.

nokta-i zerrîn : Güneş.

nokta nokta : 1) benek benek. 2) tek tek.

noktateyn نقطتین (a.i.c.) : iki nokta (:).

noktateyn-i mütekabileyn : astr. karşılıklı iki yıldızın bulunduğu noktalar.

nuara نعره (a.i.) : eşek sineği.

nuâs نعاس (bkz : nüâs).

nûf نوف (f.i.) : yankı, **fr. accoustique.** (bkz : sadâ).

nufâha نفاخه (a.i.) : su üzerindeki kabarcık.

nûfe نوفه (f.i.) : çığıltı.

nûger نوگر (f.i.) : kul, köle. (bkz : abd, bende, çâker, nevker).

nûgerî نوگری (f.i.) : kulluk kölelik. (bkz : bendegî, çâkerî).

Nûh نوح (a.h.i.) : Nûh Peygamber, Kur'an'daki kronolojik sıraya göre yirmibeş peygamberin baştan üçüncüsü. **Sefîne-i Nûh** (Nûh'un gemisi) : Hz. Nûh'un Tûfân'dan korunmak üzere bütün canlılardan birer çift aldığı gemi; **mec.** her çeşit insanın bir araya geldiği toplantı yeri.

Nûh sûresi : Kur'ân'ın 71 inci sûresi olup 28 âyettir ve Mekke'de nâzil olmuştur.

nuhâ' نخاع (a.i.) : **anat.** murdar ilik.

nuhâ-i şevkî : anat. omurilik, **fr. moelle épinière.**

nuhâm نخام (a.i.) : balgam.

nuhâme نخامه (a.i.) : balgam.

nuhâmî نخامی (a.s.) : **fizy.** balgamla *ilgili, *balgamsı, *sümüksü.

nuhâs نحاس (a.i.) : **1.** bakır. **2.** bakır para.

nuhâsî نحاسی (a.s.) : **1.** bakırla ilgili, bakarlı, bakırdan. **2.** bakır para ile ilgili.

nuhât نحات (a.i. nâhî'nin c.) : nahiv (syntaxe) âlimleri.

nuhât نحاط (a.i.) : hıçkırma.

nuhbe نخبه (a.i.) : **1.** herşeyin iyisi, seçkini. **2.** seçkin, seçilmiş. (bkz : güzîde, müntahab).

nuhbe-i âmâl : emellerin en sonu, ideal. **3.** meclis (içki) arkadaşı; sıkı fıkı arkadaş. **4.** Sünbülzâde Vehbî'nin Arapça-Türkçe manzum lûgatı.

Nuhbetü't-Tuhfe (armağanın seçilmişi) : Ahmet bin Alî bin Ahmet'in 1649'da düzenlediği Farsçadan Türkçeye *sözlük.

nûhî نوحی (a.s.) : **1.** Nûh'a âit, Nûh ile ilgili. **2.** pek eski.

nuhle نحله (a.i.) : **1.** din şubesi, mezhep. **2.** çeyiz, düğün hediyesi.

nuhre نخره (a.i.) : kemik dokusunun çürümesi.

nuhûs نحوس (a.h.i.) : Merih ve Zühre yıldızları.

nuhûset نحوست (a.i.) : uğursuzluk. (bkz : şeâmet).

nuhust نخست (f.s.) : ilk, birinci. (bkz : evvel, nuhustîn, vâhid).

nuhustîn نخستین (f.s.) : ilk, birinci. (bkz : evvel, nuhust, vâhid).

nuhust-zâd, nuhust-zâde نخستزاده ، نخستزاد (f.b.s.) : evvel doğan, ilk doğmuş olan.

nûk نوك (f.i.) : **1.** kuş gagası. **2.** gaga gibi ucu sivri olan şey. **3.** okun ucu, temren.

nukaa نقاعه ("ka" uzun okunur. a.i.) : içinde ilâç ıslatılan su.

nukab نقب (a.i. nukbe'nin c.). (bkz : nukbe).

nukaba' نقبأ (a.s.i. nakîb'in c.) : nakîbler. (bkz : nakîb).

nukat نقط (a.i. nokta'nın c.) : noktalar. (bkz : nikat). **Bî-nukat :** "ebced" hesâbında noktasız harf. (bkz : mühmel).

nukave نقاوه ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** herşeyin iyisi. **2.** temizlik, pâklık. (bkz : nakave).

nukbe نقبه (a.i.c. : nukab) : **1.** renk. (bkz : levn). **2.** pas. (bkz : jeng, jengâr). **3.** paçasız don. **4.** yırtık, astar yırtığı. **5.** yol.

nukl نقل (a.i.) : meze, çerez.

nukre نقره (a.i.) : **1.** külçe hâlinde gümüş.

nukre-i hâm : işlenmemiş, ham gümüş külçesi. **2.** ense çukuru.

nukre-i kafâ : ense çukuru. **3.** Osmanlı İmparatorluğunda çıkarılan ilk paralar.

nukud نقود ("ku" uzun okunur. a.i. nakd'in c.) : nakitler, paralar. **Fıkdân-ı nukud :** para yokluğu, para darlığı.

nukud-ı mevkufe : huk. vakfolunan paralar.

nukul نقول ("ku" uzun okunur. a.i. nakl'in c.) : nakiller, hikâyeler, rivâyetler.

nukuş نقوش ("ku" uzun okunur. a.i. nakş'ın c.) : nakışlar, resimler.

nukz نقض (a.i.c. : enkaz) : binâ yıkıntısı.

nûl نول (f.i.) : kuş gagası. (bkz : minkar).

nu'mâ نعمی (a.i.). (bkz : na'mâ, ni'met).

nu'mân نعمان (a.i.) : **1.** kan. (bkz : dem). **Şakayıku'n-nu'mân : bot.** gelincik. **2. h. i.** (büyük "n" ile) İmâm-ı A'zam'ın adı. **3.** erkek adı. **4. bot.** gelincik.

nu'mân-ı berrî : bot. gelincik çiçeği.

numruka نمرقه (a.i.c. : nemârik) : küçük yastık.

numûne نمونه (f.i.). (bkz : nümûne).

numûne-gâh نمونه گاه (f.b.i.). (bkz : nümûne-gâh).

nun ن (a.h.) : **1.** Osmanlı alfabesinin yirmi sekizinci harfi olup "ebced" hesâbında elli sayısının karşılığıdır. **2.** arabî târihlerde ramazana işârettir. **3.** Farsçada, fiillerde nefy (*olumsuz) edâtıdır : [hudâne-kerde : Allah göstermesin.. gibi]. **4.** (i.c. : envân, nînân) balık. (bkz : semek). **Zün-nûn** : Hz. Yûnus. **5.** Kur'ân-ı Kerîm'in **68.** sûresinin kalemden başka adı. **6.** aynı sûrenin başındaki müteşâbih harf ki, mürekkep hokkası diye tefsîr edilir. **7.** kılıç; kılıç sırtı. **8.** kaş.

nûr نور (a.i. envâr, nîrân) : **1.** aydınlık, parıltı, paklaklık. **Cebel-i nûr, Cebelü'n-nûr** (Nur dağı) : Mekke'deki Harra dağı. **Zü'n-nûreyn** : iki nur sâhibi, [Hz. Peygamberin iki kızını almış olması dolayısıyla] Hz. Osman. **Sûretü'n-nûr** : Kur'ân'ın 24 üncü sûresi olup 64 âyettir, Mekke'de nâzil olmuştur.

nûr-i ayn, - -i çeşm, - -i dîde : pek sevgili kimse. [en çok evlât için kullanılır].

nûr-i basar (göz nuru) : **hek.** emek.

nûr-i cenân : meşhur bir çeşit lâle.

nûr-i çeşm (göz nuru) : evlât. (bkz : nûr-i ayn).

nur-i ilâhî : ilâhî nûr, Allah'a âit nur.

nûr-i îmân : îman aydınlığı.

nûr-i mübîn, - -i nuhustîn : Hz. Muhammed'in rûhâniyeti.

nûr-i sâde : sade, saf nur; Tanrı ışığı.

nûr-i tecellî : manevî bakımdan aydınlanma.

nûr-i uzrâ : Meryemana.

nûrün alâ nûr (nur üstü nur) : daha iyi, daha âlâ.

nûrü's-semâvâti ve'l-arz : Cenâbı Hak. **2.** Kur'an-ı Kerîm. (bkz : Furkan, Hitâb, Hüdâ, Kitâb, Mushaf, Necm, Zikr).

nûrânî نورانی (a.s.) : **1.** nurlu, ışıklı. (bkz : münevver, rûşen). **2.** saygı uyandıran bir yüz.

nûrâniyyet نورانیت (o.i.) : **1.** nurluluk, paklaklık. **2.** parlak, nurlu olanın hâli.

nûr-bahş نوربخش (a.f.b.s.) : nur veren, etrâfı aydınlatan.

Nûr-bahşiyye نوربخشیه (a.f.h.i.) : **tas.** Kibreviyye tarîkatı şûbelerinden biri : [kurucusu : Muhammedü'n-Nurbahşi'n-Neccâr'a nispetle bu adı almıştır].

nûr-efşân نورأفشان (a.f.b.s.) : nur saçan, etrâfı aydınlatan.

nûr-feşân نورفشان (a.f.b.s.). (bkz : nûr-efşân).

nûrî نوری (a.s.) : **1.** nura âit, nur ile ilgili. **2. i.** erkek adı.

nûriyye نوریه (a.s.) : **1.** ["nûrî" nin müen.]. (bkz : nûrî). **2. i.** kadın adı.

Nûriyye نوریه (a.h.i.) : Rufâî tarîkatı şûbelerinden biri. [kurucusu : Nûreddîn Habîbullah-i Hadîsî'dir].

nûr-pâş نور پاش (f.b.s.) : nûr saçıcı, nûr saçan.

nûr-perver نور پرور (a.f.b.s.) : nurlu, ışıklı, aydınlık.

nûr-tal'at نورطلعت (a.b.s.) : nur yüzlü.

nusahâ نصحا (a.s. nasîh'in c.) : öğüt verenler.

nusarâ نصراء (a.s. nasîr'in c.) : yardımcılar. (bkz : avene, ensâr, nussâr).

Nusayrî نصیری (a.s. ve i.) : Nusayr'e mensup, yezîdîliğin bir kolu olan, Nusayr'ın mezhebinden olan.

nush نصح (a.i.) : nasîhat verme, öğüt. (bkz : pend, va'z).

nusret نصرت (a.i. nasr'dan) : **1.** yardım. **2.** Allah'ın yardımı. **3.** başarı, üstünlük. **4.** erkek adı.

nussâh نصاح (a.s. nâsih'in c.) : nasîhat edenler, öğüt verenler. (bkz : vu'âz).

nussâr نصار (a.s. nâsır'ın c.) : yardımcılar. (bkz : avene, ensâr, nusarâ).

nusûl نصول (a.i. nasl'ın c.) : temrenler, mızrağın ucundaki sivri demirler.

nusûs نصوص (a.i. nass'ın c.) : naslar, doğruluğu şüphe götürmeyen bilgiler, düşünceler, **fr. dogmes.** (bkz : nass).

nûş نوش (f.i.) : **1.** tatlı; bal. **2.** içki, işret. **Ayş ü nûş** : zevk ve safâ, cünbüş.

-nûş نوش - (f.s.) : "içen, içici" mânâlarıyla kelimelere takılır. **Bâde-nûş** : şarap içen.. gibi. ["nûşîden" mastarından].

nûşâbe نوشابه (f.i.) : içene ebedî hayat sağlayan efsânevî su, bengisu. (bkz : âb-ı câvidânî, âb-ı hayât, âb-ı hızır, âb-ı zindegânî...).

nûşâdur نوشادر (f.i.) : nişadır.

nûş-â-nûş نوشانوش (f.zf.) : içtikçe içerek, içe içe, tekrar tekrar içerek.

nûş-dârû نوشدارو (f.b.i.) : **1.** tiryak. **2.** panzehir. **3.** şarap. (bkz : bâde, hamr, sahbâ, mey).

nûşende نوشنده (f.i.c. : nûşende-gân) : içki içen, içki düşkünü.

nûşendegân نوشنده گان (f.i. nûşende'nin c.) : içki içenler, içki düşkünleri. (bkz : müdmin-i hamr, şâribü'l-leyl ve'n-nehâr).

nûş-hand نوش خند (f.b.s.) : tatlı gülüşlü.

nûşîn نوشین (f.s.) : tatlı, lezzetli.

nûşîne نوشینه (f.i.) : tatlı şarap.

Nûşirevân نوشروان (f.h.i.) : İran'da 531 den 579 yılına kadar hükümdarlık etmiş ve doğruluğuyla şöhret bulmuş olan Sâsânî şâhı ki "âdil" lâkabıyla anılır.

nutfe نطفه (a.i.c. : nutuf) : **1. fizy.** döl suyu, atmık, sperma, **fr. sperme.** (bkz : menî). **2.** (c. : nitâf) duru, saf su.

nûtî نوتی (a.i.c. : nevâtî) : gemici. (bkz : nevtî).

nutk نطق (a.i.) : **1.** söz, lâkırdı; konuşma. **2.** nutuk, söylev, bir kalabalığa karşı söylenilen söz. **3.** söyleyiş, söyleme kuvvet ve hassası. **4. ed.** eski dervişlerce büyük bilinen kimselerin manzum sözleri.

nutk-ı Hakk : Allah kelâmı.

nutk-ı iftitâhî : açış nutku.

nutku müteazzir olmak : ne söyleyeceğini şaşırmak.

nutû' نطوع (a.i. nat'ın c.) : **1.** sofra bezleri. **2.** meşinden yapılan döşekler, **fr. nattes.**

nutuf نطف (a.i. nutfe'nin c.) : **fizy.** dölsuları, atmıklar, spermalar, **fr. spermes.**

nuûmet نعومت (a.i.) : yumuşaklık.

nuût نعوت (a.i. nat'ın c.) : **1.** medhederek anlatılan şeyler, vasıflandırmalar. **2. ed.** Hz. Muhammed'i övmek üzere yazılan şiirler. [Hz. Alî için yazılan şiirlere de "na't" dendiği olur].

nuûz نعوظ (a.i.). (bkz : intiâz). **fr. érection.**

nuûz-i mü'lim : hek. fr. priapisme.

nuûziyyet نعوظیت (a.i.) : intiâz olma, **fr. érectilité.** (bkz : intiâz).

nûyân نویان (f.i.) : pâdişah oğlu; şehzâde.

nuzerâ نظرا (a.i. nazîr'in c.) : eşler, akranlar.

nuzzâr نظار (a.i. nâzır'ın c.). nâzırlar. (bkz : dîde-bânân, nâzır).

nüâme نعامه (a.i.) : çark ve çıkrık ortasındaki mihver, eksen.

nüâmî نعامی (a.i.) : güney rüzgârı.

nüâs نعاس (a.i.) : uyuklama, pinekleme, ımızganma.

nüâsî نعاسی (a.s.) : **1.** uyuklama ile ilgili. **2. fels. fr. hypnagogique.**

nübâh نباح (a.i.) : havlama. (bkz : nibâh).

nübde نبده (a.i.) : ölüye ağlama, ağıt. (bkz : nedb).

nübeâ نبآ (a.i. nebî'nin c.) : peygamberler. (bkz : enbiyâ).

nübelâ نبلا (a.s. nebîl'den) : anlayışlı, kavrayışlı, zekî kimseler.

nübüvvet نبوت (a.i. nebe'den) : nebîlik, peygamberlik, Tanrı haberciliği. (bkz : risâlet, peygamberî).

nübüvvet-penâh نبوتپناه (a.f.b.i.) : peygamber. (bkz : nebî).

nücebâ نجبا (a.s. necîb'in c.) : **1.** soyu sopu temiz, nesli pâk olan kimseler. **2. tas.** ricâlullah (Tanrı erenleri) veya ricâlü'l-gayb (gayb erenleri) denilen 40 kişiye verilen ad. (bkz : encâb, necâib).

nücme نجمه (a.i.) : **bot.** ayrık otu.

nücûm نجوم (a.i. necm'in c.) : yıldızlar. (bkz : kevâkib). **Ehl-i nücûm : fr. astrologue. İlm-i nücûm : fr. astrologie.**

nücûmî نجومی (a.s.) : **astr. 1.** yıldızlarla ilgili. **2.** yıldızla uğraşan, **fr. astrologue.** (bkz : ehl-i nücûm).

nücumiyye نجومیه (a.s. necm'den) : ["nücûmî" nin müen.]. (bkz : nücûmî).

nüdemâ ندما (a.i. nedîm'in c.) : nedîmler, yardım edenler, arkadaş olan kimseler. (bkz : nedîm).

nüd'et ندأت (a.i.) : **1.** ayın ve güneşin etrafında bazan görülen parlak dâire, hâle. **2.** gök kuşağı. **3.** güneş batarken veya doğarken bulutlarda hasıl olan kızıllık. (bkz : hâle, nid'et).

nüdûb ندوب (a.i. nedebe'nin c.) : nedbeler, yara izleri.

nüfesâ' نفساء (a.i.) : lohusa. (bkz : nefsâ).

nüfha نفخه (a.i.). (bkz : nefha نفخه).

nüfûr نفور (a.i.) : **1.** ürküp kaçma, dağılma. **2.** hacıların Mînâ'dan Mekke'ye doğru süratle yola çıkmaları.

nüfûs نفوس (a.i. nefs'in c.) : **1.** ruhlar, canlar.

nüfûs-i kudsiyye : kutsal melekler.

nüfûs-i zekiyye : arınmış ruhlar. **2.** insanlar, kimseler. (bkz : eşhâs). **Kesâfet-i nüfûs :** her metrekareye düşen nüfûs adedi, nüfûs sayısı.

nüfûz نفوذ (a.i.) : **1.** içe geçme, işleme. **2.** sözü geçme, sözü dinlenme. **Sâhib-i nüfûz :** nüfuz sahibi, îtibarlı, güçlü, sözü geçer kimse.

nüfûziyyet نفوذیت (a.i.) : **fiz. 1.** *geçirgenlik. **2.** *geçirimlilik.

nüh نه (f.s.) : dokuz.

nüh-felek, -kubbe, -tak : dokuz gök.

nühâ نهی (a.i. nühye'nin c.) : akıl, us. (bkz : hired, hûş). **Ulü'n-nühâ :** akıllı kimseler; akıl sâhipleri.

nühâk نهاق (a.i.) : eşek anırtısı. (bkz : nehâk, nâhik).

nühbe نهبه (a.i.) : akıl, müdrike.

nühbûr نهبور (a.i.c. : nehâbîr) : kum tepe, kum yığını.

nüh-pâye نه پایه (f.b.i.) : dokuz cennet.

nühûl نحول (a.i. nahl'in c.) : **1.** arılar, bal arıları. (bkz : zenâbîr). **2.** çok zayıflık, arıklık, lâgarlık.

nühûr نحور (a.i. nahr'in c.) : kurbanlar.

nühûr نهور (a.i. nahr'in c.) : akarsular, çaylar, ırmaklar. (bkz : enhâr, enhür).

nühûr نهور (f.i.) : göz. (bkz : ayn, basar, çeşm).

nühûz نهوض (a.i.) : hareket etme.

nühüft نهفت (f.s.) : **1.** gizli, saklı. [nühüften mastarından]. (bâzı lûgatlerde "nihüft" şeklinde de geçer. **2. müz.** Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarındandır (Murâdnâme'de ve ondan eski kitaplarda mevcut). Nühüft, yegâh mürekkep makamına "mi" perdesine hüseynî-aşîran nakledilmiş bir uşşak dörtlüsü (tîzden peste : dügâh, rast, ırak ve hüseynî-aşîran), ilâvesinden mürekkeptir. Bu dörtlü ile hüseynî-aşîran (mi) perdesinde durur. Güçlüleri -yegâhda olduğu gibi- birinci derecede nevâ (re) ve ikinci derecede de dügâh (lâ) perdeleridir. Umûmiyetle inici olarak seyreder. Donanımına yegâh gibi "si" koma bemolü ile "fa" bakıyye diyezi konulur. İkinci ârıza olan "fa" diyez, hüseynî-aşîran'daki uşşak dörtlüsünde de mevcuttur. Yegâh'ın terkîbindeki nevâ üzerine göçürülmüş rast için, nota içinde "si" bekar ve "do" bakıyye diyezi kullanılır.

nühüft-i kadîm : müz. Türk müziğinin eski mürekkep makamlarından biri olup zamânımıza bir nümûnesi kalmamıştır.

nühüfte نهفته (f.s.) : gizli, saklı. (bkz : mahfî). [bâzı lûgatlerde : "nihüfte" şeklinde de geçer].

nü hüfte-gî نهفتگی (f.i.) : gizlilik, saklılık.

nühüm نهم (f.s. nüh'den) : dokuzuncu. (bkz : tâsi').

nühüm-çarh نهم چرخ (f.b.i.) : dokuzuncu gök, göğün en yüksek katı.

nühye نهیه (a.i.c. : nühâ) : akıl. (bkz : hired). **Eshâb-ı nühye :** akıl sâhipleri.

nükâs نکاس (a.i.). (bkz : nüks).

nükbe نکبه (a.i.c. : nükeb) : yığılmış buğday, harman.

nüket نکت (a.i. nükte'nin c.) : nükteler, herkesin anlayamayacağı ince, zarif, mânâlı sözler. (bkz : nikât).

nükhet نکهت (a.i.) : **1.** koku. (bkz : bû[y], fâyiha, galiye, nefha). ["nekhet" şekli de vardır]. **2.** ağız kokusu. **3.** kadın adı.

nükkâr نکار (a.s. nekr'den) : inkâr edenler. [Haricî mezhebinin kollarından biri].

nüks نکس (a.i.) : hastalığın geri dönmesi, depreşmesi.

nükte نکته (a.i.c. : nikât, nüket) : **1.** herkesin anlayamadığı ince mânâ, **fr. esprit.** [yazıda, sözde, resimde, harekette]. **2.** ince mânâlı, zarif ve şakalı söz.

nükte-âmîz نکته آمیز (a.f.b.s.) : nükte karıştıran.

nükte-bîn نکته بین (a.f.b.s.) : nükteyi, inceliği gören, anlayan, anlayışlı, kavrayışlı.

nükte-dân نکته دان (a.f.b.s.) : nükte bilen, zarif, ince [kimse]. (bkz : nükte-şinâs).

nükte-dânî نکته دانی (a.f.b.i.) : nüktedanlık, nüktecilik.

nükte-dâr نکته دار (a.f.b.s.) : nükteli.

nükte-gû نکته گو (a.f.b.s.) : nükteli söz söyleyen.

nükte-gûyî نکته گویی (a.f.b.i.) : nükteli söz söyleme. (bkz : nükte-perdâzî).

nükte-perdâz نکته پرداز (a.f.b.s.c. : nükte-perdâzân) : nükteli söz bulup söyleyen. (bkz : nükte-gû).

nükte-perdâzân نکته پردازان (a.f.b.s. nükte-perdâz'ın c.) : nükteli söz söyleyenler.

nükte-perdâzî نکته پردازی (a.f.b.i.) : nükteli söz bulup söyleme. (bkz : nükte-gûyî).

nükte-pîrâ نکته پیرا (a.f.b.s.) : güzel nükteler söyleyen, nükteyi süsleyen. (bkz : nükte-perdâz, nükte-senc).

nükte-senc نکته سنج (a.f.b.s c. : nükte-sencân) : nükte tartıcı, nükteyi değerlendiren.

nükte-senc-ân نکته سنجان (a.f.b.s. nükte-senc'in c.) : nükte tartanlar, nükteyi değerlendirenler.

nükte-şinâs نکته شناس (a.f.b.s.c. : nükte-şinâsân). (bkz : nükte-dân).

nükte-şinâsân نکته شناسان (a.f.b.s. nükte-şinâs'ın c.) : nükte anlayanlar.

nükte-şinâsî نکته شناسی (f.b.i.) : nükte anlayıcılık. (bkz : nükte-dânî).

nükte-ver نکته ور (a.f.b.s.) : nükte bilen, nükteyi anlamakta mâhir olan.

nükte-zâ نکته زا (a.f.b.s.) : nükte yapan.

nükûb نکوب (a.i. nekbet'in c.) : tâlihsizlikler; düşkünlükler, felâketler, musîbetler; yoldan sapmalar.

nükûl نکول (a.i.) : vazgeçme, kaçınma, geri dönme, cayma.

-nümâ نما - (f.s.) : "gösteren, bildiren" mânâlarıyla kelimelere katılır. **Hünernümâ** : hüner, marifet gösteren. **Rehnümâ** : yol gösteren. **Rû-nümâ** : yüz gösteren.. gibi. ["nümûden" mastarından].

nümâyân نمایان (f.b.s.) : görünücü, görünen; meydanda. (bkz : âşkâr, peydâ, zâhir).

nümâyân-ter نمایانتر (f.b.s.) : en çok görünen.

nümâyende نماینده (f.b.s.) : gösterici, görünücü.

nümâyiş نمایش (f.i.) : **1.** gösteriş; gösteri; görünüş. **2.** yalandan gösteriş, göz koyma.

nümâyiş-i âb (su gösterişi) : serap, ılgım.

nümâyiş-gâh نمایشگاه (f.b.i.) : gösteri yeri.

nümâyiş-geh نمایشگه (f.b.i.). (bkz : nümâyiş-gâh).

nümâyiş-kâr نمایشکار (f.b.s.) : gösterişli.

nümâyiş-kâr-âne نمایشکارانه (f.b.zf.) : gösterişliye yaraşır yolda, gösterişli bir şekilde.

-nümûd نمود - (f.s.) : "gösteren, görünen, benzeyen" mânâlarıyla kelimeleri sıfatlandırır. **Çihre-nümûd** : surat gösteren. **Kerem-nümûd** : kerem gösteren. **Zafer-nümûd** : zafer gösteren.

nümûdâr نمودار (f.s.) : **1.** görünen, görünücü. **2. i.** örnek. (bkz : nümûne).

nümûde نموده (f.s.) : gösterilmiş, görünmüş, gözükmüş.

-nümûn نمون - (f.s.) : "gösteren" mânâsıyla kelimelere katılır. **Reh-nümûn** : yol gösteren, kılavuz. **Zafer-nümûn** : zafer gösteren.

nümûne نمونه (f.i.) : örnek. (bkz : nümûdâr[2]).

Nümûne-i Edebiyyât-ı Osmâniyye : Ebüzziya Tevfik Bey'in 1892 de yayımladığı bir nesir antolojisi.

nümûne-i imtisâl : misal getirilecek örnek.

nümûne-gâh نمونه گاه (f.b.i.) : nümûne, örnek olacak yer.

nümûne-hâne نمونه خانه (f.b.i.) : **1.** örneklik şeylerin konulduğu yer. **2.** müze. (bkz : methaf).

nümûr نمور (a.i. nimr'in c.) : kaplanlar. (bkz : enmâr, nimâr).

nümûzec نموذج (a.i.) : örnek. (bkz : enmûzec, nümûne).

nümür نمر (a.i. nimr'in c.) : kaplanlar.

nümüvv نمو (a.i.) : büyüme, yetişme, bitme, gelişme. (bkz : neşv, nemâ).

nüsâfe نسافه (a.i.) : buğdaydan ayrılan saman.

nüsah نسخ (a.i. nüsha'nın c.): nüshalar. (bkz : nüsha). **Tekmîl-i nüsah etmek** : medresede takîbedilmesi şart olan bütün dersleri okuyup bitirmek.

nüsâl نسال (a.i.) : hayvandan dökülen tüyler.

nüsâle نساله (a.i.) : tiftik.

nüsâre نثاره (a.i.) : **1.** saçıntı, saçılan şey. **2.** yemek döküntüsü.

nüsg نسغ (a.i.) : **bot.** *besisuyu, **fr. sève**.

nüsg-i kebîr : **bot.** ilkbaharda devran eden besisuyu.

nüsg-i sagîr : **bot.** yaz sonuna doğru devran eden besisuyu.

nüsg-i sâid : **bot.** kökten başlayıp yapraklara kadar çıkan besisuyu.

nüsha نسخه (a.i.c. : nüsah) : **1.** yazılı, yazılmış şey, yazılı bir şeyden çıkarılan sûret. **2.** gazete ve dergilerde sayı. **3.** muska. (bkz : nüşre).

nüshateyn نسختين (a.i.) : iki nüsha.

nüsk نسك (a.i.) : Allah'a yolunca ibâdet etme. [Kur'an'daki şekli "nüsük" dür].

nüsû' نسوع (a.i.) : diş etleri sıyrılarak dişlerin sırıtması.

nüsûl نسول (a.i.) : tüy dökme.

nüsûr نسور (a.i. nesr'in c.) : **1. zool.** akbabalar [kuş]. **2. zool.** kartallar.

nüsük نسك (a.i.). (bkz : nüsk).

nüşâb نشاب (a.i. nüşâbe'nin c.) : temrenli oklar.

nüşâbe نشابه (a.i.c. : nüşâb) : temrenli ok.

nüşâre نشاره (a.s. neşr'den) : biçilen ağaçtan dökülen talaş, yonga.

nüşbe نشبه (a.i.) : sırnaşık, yapışkan adam.

nüş-hâr نشخوار (f.b.i.) : geviş. (bkz : ictirâr).

nüşre نشره (a.i.) : muska, efsun, büyü. (bkz : nüsha[3]).

nüşû' نشوء (a.i.). (bkz : neşv).

nüşûk نشوق (a.i.) : **1.** buruna çekme. **2.** buruna çekilen toz, ilâç, enfiye.

nüşûr نشور (a.i. neşr'in c.) : **1.** neşretmeler, dağıtmalar, yaymalar. **2.** öldükten sonra dirilmeler. **Yevm-i nüşûr** : kıyâmet, mahşer günü.

nüşût نشوط (a.i.) : tohumun uc göstermesi, baş vermesi. (bkz : intâş).

nüşûz نشوز (a.i.) : kadının, kocasından nefret edip kaçması.

nüşüvv نشو (a.i.) : **fels. fr. développement.**

nütû' نتوء (a.i.): kemik çıkıntısı; yumru. (bkz : nütüvv).

nütû'-i ahremî : anat. omuz çıkıntısı, **fr. acromion.**

nütû-i azm : biy. kemik çıkıntısı, **fr. apophyse.**

nütû-i gurâbî : biy. kargaburun çıkıntısı, **fr. coracoïde.**

nütû'-i mirfakî : anat. dirsek çıkıntısı.

nütû-i şevkî : biy. *dikensi çıkıntı, **fr. apophyse épineuse.**

nütüvv نتو (a.i.). (bkz : nütû').

nüvâh نواح (a.i.) : ağıt ağlama. (bkz : nevha).

nüvaht نوخت (f.i.) : çalgı çalma. ["nevaht" şekli de vardır].

nüve نوه (a.i.) : **1.bot.** çekirdek [hücre]. **2. mec.** bir şeyin esası, özü.

nüve-i müvellide : bot. döller çekirdek.

nüveb نوب (a.i. nevbet'in c.). (bkz : nevbet).

nüveyre نويره (a.i.) : **1.** parlak küçük şey. **2.** kadın adı.

nüveyt نويت (a.i.) : çekirdekçik.

nüvîd نويد (f.i.) : **1.** müjde, muştu. (bkz : beşâret).

nüvîd-i cânân : sevgilinin müjdesi. **2.** hayırlı haber. **3.** erkek adı. [müen. : "nüvîde"].

-nüvîs نويس - (f.s.) : "yazan, yazıcı" mânâlarıyla kelimelere eklenir. **Dûr-nüvîs** (uzak yazan) : telgraf [bir ara "-graphe" sonekini karşılamak üzere kullanılmışsa da tutmamıştır]. **Vak'a-nüvîs** (vak'aları, hâdiseleri yazan) : resmî târihçi.

nüvîsende نويسنده (f.i.) : yazıcı, kâtip. (bkz : nâmık).

-nüvişt نوشت - (f.s.) : "yazılı, yazılmış" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler yapar. **Ser-nüvişt** : alın yazısı... gibi.

nüvişt, nüvişte نوشته ، نوشت (f.s.) : **1.** yazılı, yazılmış. **Ser-nüvişt** : alın yazısı. (bkz : kader). **2. i.** mektub. [cemi olan **nüvişte-cât** : yanlış bir teşkildir].

nüvištecât نوشتجات (f.s. nüvişte'nin c.) : mektuplar, yazılmış nesneler. [galat olmakla berâber kullanılmıştır].

nüvvâb نواب (a.s. ve i. nevb'den. nâib'in c.) : (bkz : nâib). **Mekteb-i nüvvâb** : nâip yetiştiren mektep (*okul). (bkz : mekteb-i kuzât).

nüvvâm نوام (a.s. nevm'den. nâim'in c.) : (bkz : huftegân, hâbîdegân, nâimîn, niyâm, nüvvem, nüyyem).

nüvvem نوم (a.s. nevm'den. nâim'in c.) : (bkz : nâimîn, niyâm, nüvvâm, nüyyem).

nüyûb نيوب (a.i. nâb'ın c.) : azı dişleri. (bkz : enyâb).

nüyyem نيم (a.s. nevm'den. nâim'in c.) : (bkz : nâimîn, niyâm, nüvvâm, nüvvem).

nüzehâ نـــزها (a.s. nezîh'den) : nezih, temiz olanlar.

nüzelâ نـــزلا (a.s.) : aşağılık, âdî, bayağı kimseler.

nüzerâ نذرا (a.i. nezîr'in c.) : doğru yola getirmek üzere gözdağı vermeler, korkutmalar.

nüzhe نزهه (a.i.) : **müz.** [eski] kanuna benzer bir sâz.

nüzhet نزهت (a.i.) : **1.** neşe, eğlence, eğlenecek yerleri gidip gezme. **2.** tâzelik; sevinç; ferahlık. (bkz : teferrüc. **3.** erkek ve kadın adı.

nüzhet-efzâ نزهت افزا (a.f.b.s.) : eğlenceli, gönül açan. (bkz : nüzhet-fezâ).

nüzhet-fezâ نزهت فزا (a.f.b.s.). (bkz : nüzhet-efzâ).

nüzhet-gâh, nüzhet-geh نزهتگاه ، نزهتگه (a.f.b.i.) : gezinti yeri. (bkz : teferrüc-gâh).

nüzhet-gede نزهتگده (a.f.b.i.). (bkz : nüzhet-gâh).

nüzhet-pezîr نزهتپذير (a.f.b.s.) : safâ, neşe bulmuş olan.

nüzl نزل (a.i.c. : enzâl) : **1.** konak yeri. **2.** misâfir için hazırlanan yemek.

nüzül emîni : **tar.** konakçı başı.

nüzûl نزول (a.i.) : **1.** aşağı inme. **2.** konağa inme, konaklama. **3. hek.** nüzül inme, felç.

nüzûl ani'l-vezâif : **huk.** [eskiden] mütevelli, nâzır, câbî, gibi cihât sâhiplerinin uhdelerindeki hizmetlerden -başkalarına verilmek üzere- istifâ etmeleri. [bu sûretle cihetin kendisine verilmesi matlubolan kimseye "menzûl-ün-leh" denir].

nüzûl-i hüccâc : hacıların Mekke-i Mükerreme civârında (Mînâ) denilen yere inmeleri.

nüzûl-i sefîne : geminin denize inişi.

nüzûlet نزولت (a.i. nezl'den) : aşağılık, âdîlik, bayağılık.

nüzûr نذور (a.i. nezr'in c.) : adaklar, adamalar.

nüzür نذر (a.i. nezîr'in). (bkz : nüzerâ).

Oo

O ع ، او (a.ha.) : Osmanlı alfabesinde **elif** ve **ayın** harflerinin kalın zamme (ötre) lilerinin sesini karşılar.

Ocak اوجاق (t.i.) : [kelime Türkçe olmakla berâber Osmanlıca kelimelerle birleştirilerek terkipler meydana getirilmiştir : **ocâg-ı mihmân-nevâz** : misâfir ağırlayan ocak (hânedan). **Serâmedân-ı ocâg** : ocağın ileri gelenleri.. gibi].

okka اوقه (o.i.). (bkz : ûkıyye).

Okyânûs اوقیانوس (a.h.i.) : **1.** (bkz : Bahr-i muhît). **2.** Osean, **fr. Océan.**

Okyânûsi اوقیانوسی (a.s.) : Okyanus ile, bahri muhit ile *ilgili.

Okyânûsî ıklîm : Okyanus ıklîmi.

ordu اردو (t.i.) : [kelime Türkçe olmakla berâber Osmanlıca kelimelerle birleştirilerek terkipler ve *birleşik kelimeler meydana getirilmiştir : **Ordû-yi hümâyûn** = pâdişah ordusu. **Ordû-gâh** : ordunun konakladığı yer.. gibi].

ordu-gâh اردوگاه (t.f.b.i.) : ordunun konakladığı yer. (bkz : muasker).

orobanhiyye اوروبانخیه (o.i.) : **bot.** *canavarotugiller, **fr. orobanchées.**

Osmân عثمان (a.h.i.) . (bkz : Usmân).

Osmânî, Osmâniyye عثمانیه ، عثمانی (a.s. c. : Osmaniyân) : Osmanlı Devleti'ne mensup, Osmanlılar'a âit, Osman Oğulları'yla ilgili. **Devlet-i Osmâniyye** : Osmanlı Devleti. **Kavâid-i Osmâniyye** : Osmanlıca gramer. (bkz : Usmânî).

Osmâniyân عثمانیان (a.s. ve i. osmânî'nin c.) : Osmanlılar, Osman Oğulları. (bkz : Usmaniyân).

otâg اوتاغ (t.i.) : [çok eskiden dilimize Toharcadan geçtiği ileri sürülen bu kelime Türkçe kabûl edilegelmiş ve Osmanlıca kelimelerle birleştirilerek terkipler yapılmıştır : **otâg-ı hümâyûn** : pâdişah çadırı.. gibi].

otâga اوتاغه (f.i.) : sorguç.

otâg-ger-ân اوتاغ گران (t.f.b.i.c.) : otağ, çadır yapanlar.

Öö

Ö ا، ع (a.ha.) : Osmanlı alfabesinde **elif** ve **ayın** harflerinin hafif zamme (ötre) lilerinin sesini karşılar.

Ömer عمر (a.h.i.) : **1.** ikinci halîfe Hz. Ömer. [haklıyı haksızdan ayırdederek, adâleti tam yerine getirmekte kazandığı için **Fârûk** kelimesiyle adlandırılmıştır]. (bkz : ibnü'l-hattâb). **2.** erkek adı.

Ömereyn عمرين (a.h.i.) : "iki Ömerler" : **1.** birinci halîfe Hz. Ebûbekir ile ikinci halîfe Hz. Ömer. **2.** ikinci halîfe Ömer ile Ömer bin Abdülazîz.

ömr عمر (a.i.) : ömür, yaşama, yaşayış, hayat.

ömr-i azîz : değerli hayat.

ömr-i câvid : ebedî hayat.

ömr-i güzeşte : geçmiş ömür.

ömr-i hazîn : hüzünlü ömür.

ömr-i me'yûs : yeisli ömür.

ömr-i Nûh : Nuh Peygamber'in ömrü, **mec.** uzun ömür.

ömr-i pür-şitâb : acele geçen ömür.

ömr-i sefîl : sefâletli ömür.

ömr-i tavîl : uzun ömür.

[Arapçada doğrusu "umür" dür].

örf عرف (a.i.) : **1.** âdet, hüküm; gelenek. **2.** sarıklıların giydikleri bir çeşit kavuk [Tanzîmat'tan önce] (Arapçadaki okunuş şekli "urf" dur). **3.** ihsân. **4.** ma'rûf. **5.** vergi, atiyye (bezl ve itâ olunan). **6.** denizin dalgası.

örf-i âmm : **huk.** [eskiden] vâzıı müteayyin (taayyün etmiş) olmayıp beldelerinin hepsinde veyâhut ekserîsinde cârî olan örf.

örf-i hâss : **huk.** [eskiden] bir meslek müntesiplerine yâhut bir kavme veyâ bir belde ahâlîsine mahsus olan örfler.

örfî idâre : (bkz : idâre-i örfiyye).

örf-i kavlî : **huk.** [eskiden] bir cemâatin bir lâfzı bir mânâda kullanmalarıdır ki, o lâfzı işiten kimsenin aklına başka mânâ gelmez. Meselâ : ["sobayı veyâ lâmbayı yak!" denilmesinde olduğu gibi].

örf-i târî : **huk.** [eskiden] örf ve âdete hamlolunacak şeyin vukuu zamânında ve ondan önce bulunmayıp sonradan hâdis olan örf.

örfen عرفاً (a.zf.) : âdet üzere.

örfî, örfiyye عرفي ، عرفيه (a.s. ve i.) : örfle, âdetle ilgili, -îcâbettiği zaman- sivil idâre yerine askerî idâre. **İdâre-i örfiyye** : sıkı *yönetim.

örfiyyât عرفيات (a.i.c.) : âdete, geleneğe bağlı olan şeyler.

öşr عشر (a.i.c. : a'şâr) : **1.** öşür, onda bir, ondalık, onda biri alınan vergi [esâsı, şerîattan alınmıştır]. **2.** Kur'an-ı Kerîm'den 10 âyetlik kısım.

özr عذر (a.i.c. : a'zâr) : **1.** bir kusur veyâ suçun hoş görülmesini gerektiren sebep. (bkz : ma'zeret). **2.** suçun bağışlanması. **3.** engel. **4.** kusur, eksiklik.

özr-hâh عذرخواه (a.f.b.s.) : özür dileyen, özür bildirerek af isteyen.

özr-pezîr عذرپزير (a.f.b.s.) : affedilir, bağışlanabilir.

Pp

pâ پا (f.ha.) : **1.** "**pe**" harfinin bir adı.

pâ-yi fârisî : Farsca pe, Fars pe'si. **2.** ebced hesabında b gibi 2 sayısının karşılığıdır.

pâ-yi müsellese : "pe" harfinin bir adı. [üç noktalı olmasından kinâye olarak].

pâ پا (f.i.) : **1.** ayak. (bkz : pây). **2.** [Farsçada] tâkat, mukavemet; iz. **3.** mevlevîlerde müride verilen ceza.

pâ-bend پابند (f.b.i.) : **1.** ayak bağı, payvant. **2.** köstek. **3.** mânî, engel. (bkz : pây-bend, ıkal).

pâ-ber-câ پابرجا (f.b.s.) : ayağı yerde; yerinde duran. (bkz : dâim, kaim, sâbit).

pâ-ber-câ-yi hareket : hareket etmek üzere bulunan. (bkz : âmâde, müheyyâ).

pâ-be-rikâb پابرکاب (f.b.s.) : ayağı üzengide, hareket etmek üzere bulunan. (bkz : âzim, pâ-ber-rikâb, pâ-der-rikâb).

pâ-ber-rikâb پابررکاب (f.b.s.) : ayağı üzengide, hareket etmek üzere bulunan. (bkz : âzim, pâ-be-rikâb, pâ-der-rikâb).

pâ-beste پابسته (f.b.s.) : ayağı bağlı, hareketsiz. (bkz : pây-beste).

pâ-bûs پابوس (f.b.s.) : **1.** ayak öpen, ayak öpücü. **2.** ayak öpme töreni.

pâ-bûsî پابوسی (f.b.i.) : ayak öpme (klik).

pâ-bürehne پابرهنه (f.b.s.) : yalın ayak.

pâ-câme پاجامه (f.b.i.) : **1.** don, şalvar, çakşır. **2.** pijama.

pâçân پاچان (f.s.) : saçıcı, saçan. (bkz : pâşân).

pâçâvre پاچاوره (f.i.) : paçavra, kirli bez.

pâ-çe پاچه (f.i.) : **1.** küçük ayak. (bkz : pây-çe). **2.** paça, pantolon, şalvar gibi şeylerin dizden aşağı olan kısmı. **3.** koyun, keçi, sığır ayağı. **4.** koyun, keçi sığır ayağından yapılan yemek.

pâçek پاچك (f.i.) : tezek, mayıs.

pâçeng پاچنگ (f.i.) : küçük pencere, delik, baca. (bkz : menfez).

pâ-çîle پاچیله (f.b.i.) : selbûr, karda yürüyüp yol açmak üzere ayağa giyilen kalburumsu bir çeşit ayakkabı.

pâç-nâme پاچنامه (f.b.i.). (bkz : lâkab).

pâd پاد (f.s.) : **1.** hıfzeden, saklayan. (bkz : hâfız). **2.** koruyan, bekleyen. (bkz : muhâfız). **3.** büyük, ulu.

pâ-dâm پادام (f.b.i.) : tuzak, kuş tuzağı (ayaktan tutan).

pâdâş پاداش (f.i.c. : pâdâşân) : **1.** mükâfat. (bkz : ecr, ivaz). **2.** ayakdaş. (bkz : hem-râh, refîk).

pâdâşân پاداشان (f.i. pâdâş'ın c.) : **1.** mükâfatlar. **2.** arkadaşlar, ayakdaşlar. (bkz : hem-râhân, rüfeka).

pâ-dâşt پاداشت (f.b.i.). (bkz : pâ-deş).

pâdâv پاداو (f.i.) : kocakarı. (bkz : pârâv, pârû, pârûb).

pâde پاده (f.i.) : **1.** hergele, eşek ve sığır sürü sü. (bkz : hayl[2]). **2.** yayla. **3.** çoban sopası.

pâ-der-gil پادرگل (f.b.s.) : "ayağı çamurda" **mec.** **1.** davranamaz. **2.** sıkıntıda. (bkz : pây-der-gil).

pâ-der-havâ پادرهوا (f.b.s.) : "ayağı havada" : **mec.** çürük, temelsiz. (bkz : pây-der-havâ).

pâ-der-ikal پادرعقال ("ka" uzun okunur. f. a.b.s.) : ayağı köstekli, ayağı bağlı, hareketsiz.

pâ-der-pâ پادرپا (f.zf.) : ayak ayağa, yanyana.

pâ-der-rikâb پادر رکاب (f.a.b.s.). (bkz : pâ-berikâb, pâ-ber-rikâb).

pâdeş پادش (f.b.s.) : mükâfât.

pâdgâne پادگانه (f.i.) : 1. yüksek dam. 2. kapı içinde olan yüksek pencere ve kapı.

pâd-şâ پادشا (f.b.i.) . (bkz : pâd-şâh).

pâd-şâh پادشاه (f.b.i.) : pâdişah, hükümdar. (bkz : melik).

pâd-şâhâne پادشاهانه (f.zf.) : pâdişâha yakışacak sûrette.

pâd-şâhî پادشاهی (f.b.i.) : pâdişâha âit, pâdişah ile ilgili.

pâd-şâh-zâde پادشاهزاده (f.b.i.) : pâdişah oğlu.

pâd-şeh پادشه (f.b.i.). (bkz : pâd-şâh).

pâd-zehr پادزهر (f.i.) : panzehir. (bkz : pâjîr).

pâ-fersûd پافرسود (f.b.s.) : ayağı incinmiş, aşınmış olan. (bkz : pây-fersûd).

pâgand پاغند (f.i.). (bkz : pâgande).

pâgande پاغنده (f.i.) : 1. atılmış pamuk. 2. atılmış pamuktan yapma yumak.

pâgar پاغر (f.i.) : taban, kiriş direği.

pâguş پاغوش ("gu" uzun okunur. f.i.) : dalga çarpma; suya dalma.

pâh پاخ (f.i.) : 1. derinin tıraşından çıkan parça. 2. kolay açılması için kitabın sırt boşluğu tarafına yerleştirilen 45° kırılmış karton kenar. 3. bir yapı elemanının köşe keskinliğini gidermek ve eğik bir satıh elde etmek için yapılan körletme. 4. kaplama tahtalarına açılan yiv. 5. s. tekn. eğik, meyilli.

pâ-hâst پاخاست (f.b.s.) : ayak altında kalmış, çiğnenmiş olan. (bkz : pây-mâl).

pâjeh پاژخ (f.i.) : inilti, inleme.

pâjîr پاژیر (f.i.) : panzehir. (bkz : pâdzehr).

pâk پاك (f.s.) : 1. temiz, arık, pâk. (bkz : tâhir). **Âb-ı pâk** : temiz su. 2. saf, hâlis; hîlesiz. 3. kutsal, mubârek.

pâk-ân پاکان (f.s. pâk'ın c.) : 1. temizler, arıklar. 2. mec. velîler, ermişler, evliyâ.

pâkâr پاکار (f.i.) : tahsildar.

pâkârî پاکاری (f.i.) : tahsildarlık. (bkz : câbî).

pâk-bâz پاکباز (f.b.s.c. : pâk-bâzân) : "temiz oynayıcı, oynayan" : mec. sadâkatli âşık.

pâk-bâz-ân پاکبازان (f.b.s. pâk-bâz'ın c.) : "temiz oynayıcılar" : mec. sadakatli âşıklar.

pâk-bâz-âne پاکبازانه (f.zf.) : pâk-bâz olana yakışır surette.

pâk-bâzî پاکبازی (f.b.i.) : "temiz oynayıcılık" : sâdık âşıklık.

pâk-dâmân پاکدامان (f.b.s.). (bkz : pâk-dâmen).

pâk-dâmânî پاکدامانی (f.b.i.). (bkz : pâk-dâmenî).

pâk-dâmen پاکدامن (f.b.s.) : "eteği temiz" : nâmuslu. (bkz : afîf).

pâk-dâmenî پاکدامنی (f.b.i.) : "eteği temizlik" : nâmusluluk.

pâkend پاکند (f.i.) : 1. yakut. 2. şarap. (bkz : bâde, sahbâ, mey).

pâkî پاکی (f.i.) : 1. ustura. 2. temizlik, arılık.

pâkîze پاکیزه (f.b.s.) : 1. temiz, lekesiz. 2. hâlis, saf. 3. i. kadın adı.

pâkîze-dâmen پاکیزه دامن (f.b.s.) : "eteği temiz" : nâmuslu.

pâkîze-zât پاکیزه ذات (a.f.b.s.) : temiz, nâmuslu kimse.

pâk-meşreb پاك مشرب (f.a.b.s.) : yaradılışı, gidişâtı temiz, iyi olan.

pâ-kûb پاکوب (f.b.i.) : çengi. (bkz : pây-kûb).

pâk-zâd پاك زاد (f.b.s.) : temiz asıllı.

pâlâ پالا (f.i.) : 1. yedek at. 2. süzgeç. 3. s. asılı, asılmış.

pâlâd, pâlâde پالاد ، پالاده (f.i.) : yedek at.

pâlâde پالاده (f.s.) : ayıp arayan, kötü söyleyen. (bkz : ayb-cû).

pâlâheng پالاهنگ (f.i.) : 1. dizgin, yular. 2. bir çeşit büyük kement.

pâlân پالان (f.i.) : palan, semer; eğer.

pâlân-dûz پالاندوز (f.b.i.) : palancı, semer dikici, semerci.

pâlân-dûz-ân پالاندوزان (f.b.i.) : eğer, semer gibi şeyler diken saraçlar, palanduzlar.

pâlân-dûzî پالاندوزی (f.b.i.) : palancılık, kaba saraçlık.

pâlânî پالانی (f.i.) : semerci.

pâlâr پالار (f.i.) : çatı direği.

pâlâs پالاس (f.i.). (bkz : pelâs).

pâlâs-pâre پالاسپاره (f.b.s.). (bkz : pelâs-pâre).

pâlâs-pûş پالاسپوش (f.b.s.). (bkz : pelâs-pûş).

pâlâvân, pâlâven پالاوان ، پالاون (f.i.) : süzgeç, helvacı süzgeci.

pâlây پالای (f.i.) : **1.** yedek at. **2.** süzgeç. (bkz : pâlâ[1,2]).

pâldüm پالدم (f.i.) : paldum, hayvanın, semerinin ileri kaymaması için arka ayaklarının kaba etleri üzerinden geçirilen kayış.

pâleheng پالهنگ (f.i.). (bkz : pâlâheng).

pâleng پالنگ (f.i.) : **1.** postal. **2.** çarık.

pâleng-i fersûde : eski çarık.

pâlheng پالهنگ (f.i.). (bkz : pâlâheng).

pâlî پالی (hintçe - f.i.) : **leng.** Budda dînindeki mukaddes kitapların yazılmış olduğu orta Hindû dili.

pâlîde پالیده (f.s.) : **1.** süzülmüş, durulmuş. **2.** büyümüş, ziyâde olmuş. ["pâlîden" mastarından].

pâlikâne پالکانه (f.i.) : enik kapı, büyük han kapılarının ortasındaki küçük kapı.

pâlû پالو (f.i.) : **fizy.** siğil.

pâlûde پالوده (f.s.) : **1.** saf hâle getirilmiş, süzülmüş. **2. i.** pâlûze, pelte.

pâlûş پالوش (f.s.) : karışık. (bkz : mağşûş).

pâlvâne پالوانه (f.i.) : dağ kırlangıcı, **lât. cypselus alpinus**. (bkz : pâlvâye).

pâlvâye پالوایه (f.i.) : dağ kırlangıcı, **lât. cypselus alpinus**. (bkz : pâlvâne).

pâ-mâl پامال (f.b.s.) : ayak altında kalmış, çiğnenmiş. (bkz : pây-mâl, pâ-zede, pây-zede).

pâ-mâl-i adû : düşmanların ayakları altında çiğnenmiş.

pâ-müzd پامزد (f.b.i.). (bkz : pây-müzd).

pâ-nihâde پانهاده (f.b.s.) : **1.** ayak basmış, ayak koymuş; vâsıl olmuş, gelmiş. **2.** tevellüdetmiş, doğmuş. (bkz : kadem-nihâde).

pânzde پانـــزده (f.b.s.) : onbeş.

pâpez پاپز (f.i.) : inişli yokuşlu yer.

pâpûre پاپوره (f.i.) : iki çift öküz koşulan bir çeşit ağır saban.

pâ-pûş پاپوش (f.b.s.i.) : "ayak örten" : pabuç, ayakkabı. (bkz : na'leyn[1]).

pâr پار (f.i.) : geçen yıl, bıldır. (bkz : pâr-sâl). **2.** para. **3.** sepilenmiş deri.

pârâv پاراو (f.i.) : kocakarı. (bkz : acûze, fertûte, pâdâv).

pâr-çe پارچه (f.i.) : ufak, küçük şey, parça.

pâr-dûz پاردوز (f.b.i.) : eskici, yamacı. (bkz : pâre-dûz, pîne-dûz).

pârdüm پاردم (f.i.) : paldum.

pâre پاره (f.i.) : **1.** parça. **Dü-pâre :** iki parça. **2.** sayı, bölük. **3.** para.

-pâre پاره - (f.i.) : "parça" mânâsıyla *birleşik kelimeler yapar. **Meh-pâre :** ay parçası; güzel. **Şems-pâre:** güneş parçası; güzel. **Yek-pâre:** bir parça, tek parça, blok... gibi.

pâre-dûz پاره دوز (f.b.s.i.) : eskici, yamacı. (bkz : pâr-dûz, pîne-dûz).

pâre-dûzî پاره دوزی (f.b.i.) : eskicilik mesleği.

pâre-kâr پاره کار (f.b.s.): şîveli olan, şen, şuh.

pâ-renc پارنج (f.i.) : **1.** ayak teri, ücret. **2.** parsa.

pâre pâre پاره پاره (f.zf.) : parça parça.

pârgî پارگی (f.i.) : **1.** orospuluk. **2.** banyo ve mutfak sularının biriktiği çukur.

pâridiyye پاردیه (-fasîlesi) : **zool.** *baştankaragiller, **fr. paridées.**

pârîn, pârîne پارین ، پارینه (f.s.) : geçen seneki, geçen yıl olan, bıldırki.

pârîr پاریر (f.i.) : direk, dayak, destek.

Pars پارس (f.h.i.) : Îran, Fars iklimi, Acemistan.

pârs پارس (f.i.) : **zool.** pars, **fr. panthère.**

parsâ پارسا (f.s.) : **1.** sofu, dîne bağlı [kimse]. (bkz : âbid, zâhid). **2.** iffetli, nâmuslu, temiz, doğru [kimse].

parsâî پارسائی (f.i.) : **1.** sofuluk, dîne bağlılık. **2.** iffetlilik, nâmusluluk.

pâr-sâl پارسال (f.b.i.): geçen yıl, bıldır. (bkz : pâr).

pârse پارسه (f.i.) : **1.** parsa. **2.** dilencilik. (bkz : deryûze, su'âl[3], tese'ül).

pâr-seng پارسنگ (f.i.) : persenk, terâziyi denkleştirmek için kefesine konulan şey.

pârsî پارسی (f.s.) : **1.** Fârisî, Farsça. **2.** Îran ülkesine âit, Îran ile ilgili; Îran'da konuşulan dil.

pârû پارو (f.i.) : kocakarı. (bkz : acûze, fertûte, pârûb).

pârûb پاروب (f.i.) : kocakarı. (bkz : pâdâv, pârâv, pârû, pârûb).

pârûle پاروله (f.i.) : **1.** yonga. **2. s.** lâtîfeci, şakacı. (bkz : mizâh-gû). **3. s.** hayırsız, işe yaramaz [kimse].

pâr-yâ پاریا (f.b.i.). (bkz : pâr-yâb).

pâr-yâb پاریاب (f.i.) : çay ve ırmak suyu ile sulanan ekin. (bkz : fâr-yâb).

pâr-yâv پاریاو (f.b.i.). (bkz : pâr-yâb).

pâr-zede پارزده (f.i.) : **bot.** 1. kasnı. 2. çocuk göğüslüğü.

pâs پاس (f.i.) : 1. gecenin sekizde biri. 2. bekleme, gözetleme. 3. gam, keder, gönül üzüntüsü, iç sıkıntısı.

pâ-sâr پاسار (f.i.) : tepme, tekme. (bkz : pâs-dâr).

pâs-bân پاسبان (f.b.i.) : gece bekçisi. (bkz : pâs-dâr, hâris).

pâs-bân-ı felek, – -ı târüm : astr. Zuhal (Satürn) gezegeni.

pâs-bânî پاسبانی (f.i.) : 1. bekçilik. (bkz : hırâset). 2. **müz.** Türk müziğinin eski ve nümûnesi zamânımıza kalmamış mürekkep makamlarındandır.

pâs-dâr پاسدار (f.i.) : 1. gece bekçisi. (bkz : pâs-bân, pâs-vân). 2. güvenilir, doğru kimse.

pâs-dârî پاسداری (f.b.i.) : 1. bekçilik, gözcülük. (bkz : hırâset). 2. *göreve bağlılık.

pâ-sebük پاسبك (f.b.s.) : ayağına hafif, işine sarılmış.

pâsek پاسك (f.i.) : esneme, esneyiş. (bkz : hamyâze).

pâ-seng پاسنگ (f.b.i.). (bkz : pâr-seng).

pâ-sitâde پاستاده (f.b.s.) : ayakta duran. (bkz : kaim).

pâs-pâr پاسپار (f.b.i.) : tekme. (bkz : pâ-sâr).

pâsuh پاسخ (f.i.) : cevap, karşılık.

pâsuh-güzâr پاسخ گذار (f.b.s.) : cevap veren. (bkz : mücîb).

pâsuh-şinev پاسخ شنو (f.b.s.) : cevâbı dinleyen.

pâ-süvâr پاسوار (f.b.i.) : yaya, piyâde.

pâsvân پاسوان (f.i.) : gece bekçisi. (bkz : pâs-bân, pâs-dâr).

-pâş پاش - (f.s.) : "serpen, saçan, dağıtan" mânâlarıyla *birleşik kelimeler yapar : **Eşk-pâş** : gözyaşı saçan. **Hûn-pâş** : kan serpen. **Ziyâ-pâş** : ışık saçan.

paşa پاشا (t.i.) : general. [kelime Türkçe olmakla berâber yabancı kelimelerle birlikte ve terkîp hâlinde kullanılır olmuştur].

pâşâ-yi-bî-karîne : eşi olmayan paşa.

pâşân پاشان (f.s.) : saçıcı, saçan. (bkz : pâçân).

paşa-vât پاشاوات (o.i. paşa'nın c.) : paşalar. [yapma kelimelerdendir].

pâşende پاشنده (f.s.) : saçıcı, saçan.

pâşeng, pâşenge پاشنگ ، پاشنگه (f.i.) : kurumuş üzüm hevengi.

pâşîb پاشیب (f.i.) : merdiven, basamak. (bkz : pâye[3]).

pâşîde پاشیده (f.s.) : saçılmış, serpilmiş, dağılmış.

pâşnâ پاشنا (f.i.) : ökçe, topuk. (bkz : akab[1]).

pâşne پاشنه (f.i.). (bkz : pâşinâ).

pâşnîn پاشنین (f.i.) : tahta ve ağaç parçaları.

pâş pâş پاش پاش (f.s.) : 1. dağınık. 2. **zf.** parça parça, ufak ufak.

pâtîle, pâtile پاتیله ، پاتله (f.i.) : tencere.

pâtînî پاتینی (f.i.) : harman yabası.

pây پای (f.i.) : 1. ayak. (bkz : kadem, pâ, ricl).

pây-i dâr : darağacının dibi.

pây-i draht : ağaç kökü.

pây-i hum : küp dibi.

pây-i hum-i mey : şarap küpünün ayağı, dibi. 3. esas, kaide.

pây-i macan : pabuçluk.

pây-i semend : at ayağı.

pây-i tarab : şenliğin, eğlencenin ayağı. 2. kök, dip.

pâ-yâb پایاب (f.b.i.) : 1. kuvvet, tâkat. 2. havuzun dibi. 3. pınarın ayağı. 4. su birikintisi. 5. kuyu basamağı. 6. son, nihâyet. **Bî-pâ-yâb** : dipsiz, derin.

pâyân پایان (f.i.) : 1. son, nihâyet. (bkz : âkıbet, gayet). 2. uc, kenar. 3. **tas.** sofînin ulaşacağı birlik âlemi. **Bî-pâyân** : sonsuz.

pây-bâf پای باف (f.b.i.) : çulha. (bkz : cüllâh).

pây-bend پای بند (f.b.i.) : 1. ayakbağı, payvant. 2. köstek. (bkz : ıkal). 3. mânî, engel. (bkz : pâ-bend).

pây-bend-i dâm-geh-i kayd-ı nâm u neng : nâm ve şan kaydının tuzağının esiri.

pây-berencîn, pây-birencîn پای برنجین (f.b.i.) : halhal, ayak bileziği.

pây-beste پای بسته (f.b.s.) : ayağı bağlı, hareketsiz. (bkz : pâ-peste).

pây-bûs پای بوس (f.b.s.). (bkz : pâ-bûs).

pây-çe پای چه (f.b.i.). (bkz : pâ-çe).

pây-dâm پایدام (f.b.i.). (bkz : pâdâm).

pây-dâr پایدار (f.b.s.) : iyice yerleşmiş, sağlam, devamlı, sürekli. (bkz : dâim, bâkî, bedî, kaim, muhkem, sâbit, sermedî).

pây-dârî پایداری (f.b.i.) : devamlılık, süreklilik. (bkz : devâm, temâdî).

pây-der-gil پای درگل (f.b.s.) : "ayağı çamurda" : **1. mec.** davranamaz. **2.** sıkıntıda. (bkz : pâ-der-gil).

pây-der-havâ پای درهوا (f.b.s.) : "ayağı havada" : **mec.** çürük, temelsiz. (bkz : pâ-der-hâvâ).

pây-der-ikal پای درعقال ("ka" uzun okunur. f.b.s.) : ayağı köstekli.

pâye پایه (f.i.) : **1.** rütbe, derece. **2.** ilmiyenin, sarıklıların bir rütbesi. **Bâ-pâye-i** ..... : .. rütbe ile. **3.** basamak, merdiven basamağı. (bkz : pâşîb). **4. astr.** İkizler'in bir yıldızı, Cevza burcu, **fr. Polluk**.

pâye-dâr پایه دار (f.b.s.) : pâyeli, rütbeli, îtibarlı.

pâye-dârî پایه داری (f.b.i.) : pâyedarlık, rütbelilik, îtibarlılık.

pây-efzâr پای افزار (f.b.i.) : ayakkabı. (bkz : pây-zâr).

pây-endâz پای انداز (f.b.s.) : **1.** ayak atan, ayak atmış. **2. i.** büyük kimselerin geçeceği yerlere serilen halı ve benzeri gibi şeyler. **3.** duvar ve möbleleri kaplamak için kullanılan bir çeşit kumaş.

pâyende پاینده (f.s.c. : pâyendegân) : **1.** duran, sürekli. (bkz : dâimî). **2. i.** payanda, destek, dayak. (bkz : râbıta).

pâyendegân پایندگان (f.s. pâyende'nin c.) : öteki dünyâda bâkî kalacak olan şeyler, öbür dünyâ insanları.

pâyende-gî پایندگی (f.i.) : süreklilik. (bkz : beka, devâm).

pây-fersûd پای فرسود (f.b.s.) : ayağı incinmiş, aşınmış. (bkz : pâ-fersûd).

pây-gâh پایگاه (f.b.i.) : **1.** derece, rütbe. (bkz : mertebe). **2.** pabuçluk.

pây-geh پایگه (f.b.i.). (bkz : pây-gâh).

pây-hâne پایخانه (f.b.i.) : ayakyolu. (bkz : halâ[2], kenîf, memşâ, müsterah[2]).

pây-ı taht پایتخت (f.b.i.) : başşehir, başkent.

pâyîn پایین (f.i.) : **1.** aşağı, aşağı taraf. (bkz : taht, zîr). **2.** merdivenin ilk basamağı.

pâyîz پاییز (f.i.) : **1.** sonbahar, güz. (bkz : harîf). **2.** köhne, eski, yıpranmış. (bkz : fersûde). **Behâr-ı pâyîz** : köhne bahar; sonbahar, güz.

pây-kûb پای کوب (f.b.s.) : "ayak vuran" : **mec.** rakseden; köçek.

pây-mâl پایمال (f.b.s.) : ayak altında kalmış, çiğnenmiş. (bkz : pâ-mâl, pâ-zede, pây-zede).

pây-müzd پایمزد (f.b.i.) : ayak teri, bahşiş.

pây-süvâr پای سوار (f.b.s.). (bkz : pâ-süvâr).

pây-vend پایوند (f.b.i.) : **1.** köstek. (bkz : ikal, pâ-bend, pây-bend). **2.** ayak bağı.

pây-zâr پایزار (f.b.i.) : ayakkabı. (bkz : pây-efzâr).

pây-zede پایزده (f.b.s.) : ayak altında kalmış, çiğnenmiş. (bkz : pâ-mâl, pây-mâl, pâ-zede).

pây-zen پایزن (f.i.) : **1.** payzan, hapsedilmiş; ayağına pranga vurulmuş. (bkz : mahbûs). **2.** hizmetçi, uşak. **3.** esir. **4.** suçlu. **5.** rençper.

pây-zen-i sabâ پایزن صبا **(f.i.)** : **müz.** Türk müziğinin en az iki üç asırlık bir mürekkep makamı olup, zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

pâzâc پازاج (f.i.) : **1.** ebe kadın. (bkz : kabile). **2.** sütnine, dadı. (bkz : dâye).

pâ-zede پازده (f.b.s.) : ayak altında kalmış, çiğnenmiş. (bkz : pâ-mâl, pây-mâl).

pâ-zede-i huyûl : atların ayakları altında ezilmiş, mahvolmuş.

pâzen پازن (f.s.) : pezevenk. (bkz : kavvâd, pâzeng).

Pâzend پازند (f.h.i.) : Mecûsîlerin din kitabı olan Zendavesta'ya Zerdüşt tarafından pehlevî dilinde yazılan tefsir.

pâzeng پازنگ (f.s.) : pezevenk. (bkz : kavvâd, pâzen).

pâzîn پازین (f.i.) : gecenin bir kısmı.

pâzîr پازیر (f.i.) : payanda, destek.

pe پ (f.ha.) : Acem ve Türk alfabesinin üçüncü harfi olup "ebced" hesâbında "b" gibi iki sayısının karşılığıdır. [Arap alfabesinde yoktur, İbrânî'de, Habeşçede vardır].

peçe پچه (f.i.) : **1. bot.** sarmaşık. **2.** (c. : peçegân) : insan veyâ hayvan yavrusu. **3.** çocuk, oğlan. **Mug-peçe** : meyhâneci çırağı, meyhâne miçosu.

peçe-gân پچگان (f.i. peçe"nin c.) : insan veyâ hayvan yavruları.

peçel پچل (f.s.) : üstü başı pis, iğrenç adam.

pede پده (f.i.) : 1. kavak ağacı. 2. kav, çakmak.

pedender پدندر (f.i.) : babalık, üvey baba.

peder پدر (f.i.) : baba. (bkz : eb).

peder-i âile : âile babası.

peder-âne پدرانه (f.zf.) : babaya yakışacak yolda, babacasına.

peder-ender پدر أندر (f.a.b.i.) : üvey baba.

pederî پدری (f.i.) : pederlik, babalık. (bkz : übüvvet).

pederî âile : **sosy.** babalık ocak, **fr. famille peternelle.**

peder-mânde پدرمانده (f.b.s.) : babadan kalma.

peder-şâhî پدرشاهی (f.b.i.) : **sosy.** *ataerkil, âilede babanın kayıtsız şartsız hâkimiyeti esâsına dayanan yaşama tarzı, **fr. patriarcat.**

pederze پدرزه (f.i.) : bohça, çıkın.

pedîd پدید (f.s.) : görünür, açık, belli. (bkz : aşkâr, ayân, hüveydâ, zâhir.).

pedîdâr پدیدار (f.s.). (bkz : bedîdâr).

pedme پدمه (f.i.) : hisse, pay, nasip, kısmet.

pedrûd پدرود (f.i.) : vedâ, vedâlaşma.

pehîn پهین (f.s.) : çok enli.

pehle پهله (f.i.) : mezar sandukalarının yan taşlarına verilen bir ad.

pehlev پهلو (f.i.) : 1. şehir. (bkz : belde). 2. s. kahraman, yiğit. 3. (bkz : Pehlevi).

pehlevân پهلوان (f.i.) : pehlivan, güreşçi, yiğit.

pehlevân-âne پهلوانانه (f.zf.) : pehlivanlıkla, pehlivancasına, yiğitlikle, yiğitçesine.

pehlevânî پهلوانی (f.i.) : pehlivanlık, güreşme; yiğitlik.

Pehlevî پهلوی (f.s.) : 1. İran'da İsfahan ile havâlîsindeki bölge halkı ve bu bölgenin dili. 2. **müz.** anonim "Tarîk ber-sâz âverden-i ud" da tanımlanan bir makam.

pehlû پهلو (f.i.) : vücudun iki yanından biri, yan. (bkz : cenb). **Lezzet-i pehlû** : yan lezzeti, yanyana bulunma lezzeti.

pehlû-be-pehlû : yan yana.

pehlû-büzürg پهلو بزرگ (f.b.i.) : yanında bir çok kimse bulunan soylu kişi.

pehlû-dâr پهلودار (f.b.s.) : yardımcı.

pehn پهن (f.s.) : 1. enli, yassı, geniş. (bkz : vâsi'). 2. enlilik, genişlik. (bkz : vüs'at).

pehnâ پهنا (f.s.) : geniş, enli, yaygın. (bkz : vâsi').

pehnâne پهنانه (f.i.) : 1. bir nevî maymun. 2. beyaz pide.

pehnâ-ver پهناور (f.b.s.) : 1. solmuş, soluk. 2. (bkz : pehnâ).

pehnâ-verî پهناوری (f.i.) : genişlik, enlilik. (bkz : vüs'at).

pehnâ-yî پهنایی (f.i.). (bkz : pehnâ-verî).

pehn-gîr پهنگیر (f.b.s.) : 1. tahtanın enini almak için doğramacıların kullandıkları bir âlet. 2. bir nevi çıkrıkçı âleti.

peh-peh په په (f.e.) : alay yollu beğenme ve övgü bildirir bir edat.

pejgâle پژگاله (f.i.) : 1. hisse, pay. 2. parça, yırtık, yama.

pejm پژم (f.i.) : duman, sis.

pejmân پژمان (f.s.) : 1. pişman. (bkz : nâdim). 2. hüzünlü, kederli, solgun.

pejmürde پژمرده (f.b.s.) : 1. eski püskü, yırtık. 2. dağınık. 3. süflî, perîşan. 4. solgun, solmuş.

pejmürde-hâl پژمرده حال (f.a.b.s.) : üstü başı pis bir halde olan. (bkz : pejmürde-kıyâfet).

pejmürde-kıyâfet پژمرده قیافت (f.a.b.s.) : kılığı kıyâfeti pis olan. (bkz : pejmürde-hâl).

pejmürde-rûy پژمرده روی (f.b.s.) : solgun yüzlü.

pejûh پژوه (f.i.) : soruşturma, araştırma.

pejûhende پژوهنده (f.s.) : meraklı, gizli şeyleri arayan. (bkz : mütecessis).

pejûhîde پژوهیده (f.s.) : çok akıllı, bilgili, olgun.

pejûlîde پژولیده (f.s.) : solmuş, bozulmuş, karışmış, dağılmış.

pejvend پژوند (f.i.) : pezevenk, aracı.

pejvîn پژوین (f.s.) : pis, kirli, çirkin. (bkz : pelîd).

pelâde پلاده (f.s.) : fesatçı. (bkz : müfsid).

pelâs پلاس (f.i.) : 1. eski kilim, keçe. 2. aba, çul.

pelâs-pâre پلاسپاره (f.b.s.) : palaspâre, eski püskü, pırtık pırtık [giyecek].

pelâs-pûş پلاسپوش (f.b.s.) : eski abaya, çula bürünen, fakir.

pele پله (f.i.) : 1. terâzi kefesi. 2. merdiven basamağı. 3. çark dişi.

peleng پلنگ (f.i.c. : pelengân) : **zool.** panter, **fr. léopard.**

peleng-âheng پلنگ آهنگ (f.b.zf.) : kaplan gibi.

peleng-âne پلنگانه (f.zf.) : pars gibi, parsçasına.

pelengîn, pelengîne پلنگين ، پلنگينه (f.s.) : **zool.** parsa âit, parsla ilgili.

pelîd پليد (f.s.) : **1.** pis, murdar. (bkz : pejvîn). **2.** alçak, rezil [kimse].

pelîdî پليدی (f.i.) : **1.** pislik, murdarlık, kirlilik. **2.** alçaklık, rezillik.

pelîte پليته (f.i.) : **1.** fitil, lâmba, kandil fitili. **2.** yaralarda kullanılan fitil.

pelle پله (f.i.) : **1.** (bkz : pele). **2.** derece. **3.** merdiven basamağı. (bkz : pâşîb, pâye[3]).

pelme پلمه (f.i.) : yazı tahtası.

pelûs پلوس (f.s.) : hîleci.

pelvâs پلواس (f.i.) : yaltaklanma. (bkz : temelluk).

penâ-gâh پناگاه (f.b.i.) : sığınacak yer; sığınak. (bkz : melce').

penâ-geh پناگه (f.b.i.). (bkz : penâ-gâh).

penâh پناه (f.i.) : sığınma, sığınacak yer. (bkz : melâz, melce').

-penâh پناه - (f.i.) : [bir şeyin] sığınağı, koruyucusu, dayanağı mânâlarıyla birleşik kelimeler yapar. **Adâlet-penâh** : adâletin sığındığı yer. **Cihân-penâh** : dünyânın koruyucusu olan... gibi.

penâh-âverde پناه آورده (f.b.s.) : sığınmış. (bkz : mültecî).

penâh-bürde پناه برده (f.b.s.). (bkz : penâh-âverde).

penâhende پناهنده (f.s.) : sığınan, sığınıcı. (bkz : mültecî).

penâh-gâh پناهگاه (f.b.i.) : sığınacak yer. (bkz : melce').

penâh-geh پناهگه (f.b.i.) : sığınacak yer. (bkz : penâh-gâh, melce').

penâhî پناهی (f.s.) : sığınma. **Zemân-ı vezâret penâhîlerinde...** : vezirlik zamanlarında.

penâhîde پناهيده (f.s.) : ilticâ etmiş, sığınmış.

penâm پنام (f.s.) : gizli, örtülü.

penbe پنبه (f.i.) : **1.** pamuk.

penbe-i mînâ (şişe pamuğu) : eskiden şişelerin ağzına mantar yerine tıpa olarak konulan pamuk.

penbe-der-gûş (kulağı pamuk tıkalı) : lâf anlamaz, söz dinlemez, câhil. **2. s.** açık kırmızı. **3. i.** kadın adı.

penbe-çûl پنبه چول (f.b.i.) : gömleklik iyi bir kumaş.

penbe-dâr پنبه دار (f.b.i.) : pembe yastık.

penbe-dehân پنبه دهان (f.b.s.) : az konuşan, suskun.

penbe-rîz پنبه ريز (f.b.i.) : pamuk eğirecek âlet.

penbe-zâr پنبه زار (f.b.i.) : **1.** pamuk tarlası. **2.** altı pamukla bürümcük, üstü bütün bürümcük dokunmuş gömleklik bez.

penbe-zen پنبه زن (f.b.i.) : hallaç.

penc پنج (f.s.) : **1.** beş. (bkz : hamse).

penc-berg (beş yaprak) : **g. s.** tezhipte (süslemede) kullanılan beş petalli bir çiçek motifi.

penc-erkân (İslâmın beş şartı) : tevhit, namaz, oruç, hâc, zekât. **2. i. g. s.** süslemede beş petal'den mürekkep sitilize bir çiçek motifi.

pencâh پنجاه (f.s.) : elli [sayı].

pencâhe پنجاهه (f.s.) : papazların elli günlük -bir yere kapanıp- ibâdetleri.

pencâh-sâle پنجاه ساله (f.b.s.) : elli yaşında.

penc-bî-çâre پنج بيچاره (f.b.i.) : **astr.** Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter ve Satürn gezegenleri.

pence پنجه (f.i.) : **1.** pençe, yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları. **2. mec.** zorlu el. **3.** meşhur bir çeşit lâle.

pence-i âftâb, — -i hûrşid : güneşten yayılan ışınlar.

pence-i âhen-destâne : demir gibi el.

pence-i âl-i abâ : Hz. Muhammed, Hz. Alî, Hz. Fâtıme, Hz. Hasan ve Hüseyin isimlerinin el pençesi şeklinde yazıldığı levhalara verilen bir ad.

pence-i çınâr : **bot.** çınar yaprağı.

pence-i dûzdîde : İran takvimine göre artık beş gün.

pence-i elmâs, -i pulâd : kuvvetli sporcuların çelik gibi elleri.

pence-i girye : **bot.** salkım söğüt.

pence-i igtisâb : gasp etme pençesi.

pence-i Meryem : **bot.** meryemeli, buhurumeryem.

pence der pence : parmakları birbirine kenetleme.

pencere پنجره (f.i.) : pencere. (bkz : revzen).

pence-zen پنجه زن (f.b.s) : 1. pençesiyle vuran, pençe atan. 2. el uzatan; saldıran. 3. imzâ atan, işâretleyen.

penc-gâne پنجگانه (f.b.s.) : beşten ibâret, beşli. **Nemâz-ı penc-gâne** : beş vakit namaz. (bkz : evkat-ı hamse).

pencî پنجی (f.i.) : g. s. fildişi oyma ve kakmalarda görülen *beşgen motif.

pencik پنجك (f.i.) : 1. gümrük idaresince belirli bir vergi karşılığında köle sahibine verilen sahiplik hakkını gösteren senet. 2. satılmak üzere pazara çıkarılan bir esirin boynuna takılan künye.

penciş پنجش (f.i.) : 1. üzenme, üzeniş. 2. incinme.

penc-kûşe پنج کوشه (f.b.s.) : beş köşeli. (bkz : muhammes.

penc-pâ[y] [ی]پا پنج (f.b.i.) : "beş ayaklı" : 1. zool. yengeç. 2. astr. yengeç burcu.

penc-rûze پنج روزه (f.b.s.) : "beş günlük" : pek az, süreksiz.

penc-sâle پنج ساله (f.b.s.) : beş yaşında.

penc-şenbih پنجشنبه (f.i.) : "beşinci gün" : perşenbe.

penc ü dü پنج و دو (f.b.s.) : beş (ile) iki, [zar oyununda].

pencüm پنجم (f.s.) : beşinci. (bkz : hâmis, pencümîn). **Sipihr-i pencüm** : beşinci kat gök.

pencümîn پنجمین (f.s.) : beşinci. (bkz : hâmis, pencüm).

penc ü se پنج و سه (f.b.s.) : beş (ile) üç, [zar oyununda].

penc ü yek پنج و یك (f.b.s.) : beş (ile) bir, [zar oyununda].

pençâh پنجاه (f.s.) : elli sayısı. (bkz : hamsîn, hamsûn, mer).

pençe پنجه (f.i.). (bkz : pence).

pençe-i âhen-destâne : demir el gibi pençe.

pençe-i igtisâb : gasp pençesi.

pençe-i kahr : kahir pençesi, mahveden el.

penç-gâh پنجگاه (f.b.s.) : **müz.** Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarındandır. Asırlarca önce rağbetle kullanılırken, sonra îtibardan düşmüştür. Makam, rast ve beyâtî dizileri ile pençgâh beşlisinden ibârettir. Pençgâh beşlisi ile rast'ın da durağı olan, sol (rast) perdesinde kalır. Güçlüler, birinci derecede rast ve beyâtî'nin güçlüleri olan re (nevâ), ikinci derecede de beyâtî'nin durağı olan lâ (dügâh) dır. Makam inici-çıkıcı olarak seyreder. Donanımına rast dizisinin si koma bemolü ile fa bakıyye diyezi konulur. Beyâtî için "fa bekar", pençgâh beşlisi için de "si bekar" ile "do bakıyye diyezi" kullanılır (mevzuubahis beşlide fâ sesi geçmez).

penç-gâh beşlisi : **müz.** rast dörtlüsünün dügâh (lâ) perdesindeki şeddinin başına bir ses ilâvesi ile yapılmış olan bu beşli pençgâh makamının terkîbinde bulunup dörtlüsü kullanılmamıştır.

penç-gâh-ı asl : **müz.** Türk müziğinin en eski makamlarındandır. Pençgâh beşlisinin sadece bir geçki mâhiyetinde bulunup rast ile karar veren pençgâh nevidir.

penç-gâh-ı zâid : **müz.** Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarındandır. Pençgâh beşlisi ile karar veren ve bu beşlinin kuvvetli rolü bulunan pençgâh nevidir.

pend پند (f.i.) : nasîhat, öğüt. (bkz : ıza, nush, va'z).

pend-kâr پندكار (f.b.s.c. pend-kârân) : nasîhat eden, öğüt veren.

pend-nâme پندنامه (f.b.i.) : öğüt kitabı.

Pend-nâme-i Attâr : Ferîddün Attâr'ın manzum kitabı.

pendûz پندوز (f.i.) : çuvaldız.

penîr پنیر (f.i.) : peynir. **Nân ü penîr** : peynir ekmek.

pe-pe په په (f.e.) : alay makamında kullanılan bir beğenme edâtı.

per پر (f.i.) : 1. kanad. (bkz : bâl, cenâh). 2. yelek, kuş kanadının büyük tüyleri. (bkz : rîş). **Şeb-per** : gece uçan; yarasa. (bkz : huffâş, şeb-pere).

per ü bâl : kanat ve kol.

perahş پرخش (f.i.) : sağrı.

perâkende پراكنده (f.s.) : 1. dağınık, darmadağan; dağıtma. 2. azar azar (yapılan, satılan) [zıddı : "toptan"]. [İranlılar "perâgende" derler].

perâkende-dil (veya) – hâtır خاطر (ویا) دل پراكنده (f.b.s.) : üzüntülü gönül.

perâkende-gû پراکنده گو (f.b.s.) : saçmalayan, saçma konuşan. [İranlılar "perâgende-gû" derler].

perandâh پرنداخ (f.i.) : sahtiyan, sepilenmiş deri.

per-âver پرآور (f.b.s.) : kanad açıcı, keskin uçucu. (bkz : per-güşâ).

perâzvâne پرازوانه (f.i.) : kalemtıraş, bıçak, kılıç gibi şeylerin saplarıyla ağzını birleştirip pekitmek için pirinç, gümüş veyâ altından yapılan bilezik.

perçem پرچم (f.i.) : **1.** kâkül. **2.** tepede bırakılan saç. **3.** yele. **4.** mızrak, bayrak gibi şeylerin başlarına konulan püskülümsü şeyler. (bkz : ca'd, ferhâl, zülf).

perçîn پرچین (f.i.) : perçin.

perd پرد (f.i.) : kıvrık, kat, büklüm.

perdâ پردا (f.zf.) : yarın. (bkz : ferdâ).

perdâht پرداخت (f.i.) : **1.** cilâ, parlaklık, parlama. **2.** perdah.

perdâhte پرداخته (f.s.) : **1.** tertiplenmiş, düzenlenmiş. **2.** cilâlanmış, parlatılmış. (bkz : mücellâ).

-perdâz پرداز - (f.s.) : "tertipleyen, düzenleyen, düzeltici", mânâlarıyla *birleşik kelimeler yapar. **Galat-perdâz** : yanlış söyleyen. **Nükte-perdâz** : nükteli, kinâyeli söz söyleyen. **Suhen-perdâz** : güzel söz söyleyen. (bkz : fasîh, belîğ).

perde پرده (f.i.) : **1.** kapı, pencere gibi yerlere asılan örtü.

perde-i iffet : namus. [kadın için].

perde-i nîlgûn : gökyüzü. **2.** iki yeri birbirinden ayıran şey, gergi. (bkz : hâil, hicâb, mâni'). **3. müz.** bir müzik parçasını meydana getiren seslerden herbiri. **4.** bir sahne eserinin büyük kısımlarının herbiri. **5.** ekran. **6. hek.** aksu. **7.** hakikatı görmeyi engelleyen şey. **8. mec.** nâmus. **Ehl-i perde** : nâmuslu.

perde perde : azar azar.

perde-ber-dâr پرده بردار (f.b.s.) : perde açıcı, perde kaldırıcı.

perde-ber-endâz پرده برانداز (f.b.s.) : perdeyi kaldırıp atan, utanmayı bırakan, hayâsız. (bkz : bî-edeb, bî-hayâ).

perde-ber-endâz-âne پرده برانداز انه (f.zf.) : hayâsızcasına, utanmayana yakışacak sûrette.

perde-bîrûn پرده بیرون (f.b.s.) : utanmaz, açık saçık konuşan.

perde-bîrûn-âne پرده بیرونانه (f.zf. ve s.) : utanmazcasına; açık saçık [söz].

perde-dâr پرده دار (f.b.s.) : **tar.** perdeci, büyük bir kimsenin kapısında bekleyip içeri girecek lere kapı perdesini açmakla vazîfeli kimse. (bkz : hâcib).

perde-dâr-i felek : **astr.** Ay. (bkz : Kamer).

perde-dâr-ı harem : **tar.** haremin perdecisi, haremi yabancılardan saklayan.

perde-dârî پرده داری (f.b.i.) : perdedarlık. (bkz : hicâbet').

perde-der پرده در (f.b.s.) : perde yırtan, hayâsız. (bkz : halîü'l-ızâr).

perde-derîde پرده دریده (f.b.s.) : edepsiz, hayâsız, utanmaz.

perdegî پردگی (f.i.c. : perdegiyân) : iyi örtünmüş, nâmuslu kadın.

perdegîy-ân پردگیان (f.s. perdegî'nin c.) : kapalı, nâmuslu kadınlar.

perde-kâr پرده کار (f.b.s.) : perdeli, perde ile örtülü [yer].

perde-keş پرده کش (f.b.s.) : perde çekici, örtücü; engel.

perde-nişîn پرده نشین (f.b.s.) : perde ardında oturan, temiz, nâmuslu.

perde-pûş پرده پوش (f.b.s.) : **1.** örtücü, örten. **2.** müsâmahakâr, kabahat veyâ sır saklayan.

perde-serâ پرده سرا (f.b.s.) : **1.** saz çalan, çalgıcı. **2.** şarkı söyleyen, şarkıcı. **3. i.** küçük çadır. (bkz : perde-serây').

perde-serây پرده سرای (f.b.i.) : **1.** küçük çadır. (bkz : perde-serâ³). **2.** saz çalan, çalgıcı. (bkz : sâzende). **3.** şarkıcı, şarkı söyleyen. (bkz : hânende).

perde-şinâs پرده شناس (f.b.s.) : şarkıcı, okuyucu. (bkz : hânende).

pere پره (f.i.) : kenar, uç.

pere-i bînî : burun ucu.

pere-i deşt : **1)** ovanın kenarı. **2)** ufuk.

pere-i kûh : dağ eteği.

peren پرن (f.i.) : **astr.** Ülker yıldızı. (bkz : Pervin, Süreyyâ).

perend پرند (f.i.) : **1.** ipekten dokunmuş, düz, nakışsız kumaş, atlas. **2.** kılınç veyâ hançer cevheri.

perend-âver پرند آور (f.b.i.) : çok keskin kılıç, hançer, pala. (bkz : tîg-i bürrân).

perende پرنده (f.i.) : **1.** uçucu, uçan. **Şems-i perende** (uçan şems) : **tar.** Tebrizli Şemsettin. (bkz : tâir, tayyâr). **2.** av kuşu. **3.** perrende, çark gibi dönerek atılan takla [nazımda : "perrende" şeklinde kullanılabilir]. **4.** semâ halinde Mevlevî dervişi.

perende-bâz پرنده باز (f.b.s. ve i.) : perende, takla atan oyuncu, canbaz.

perendek پرندك (f.i.) : küçük tepe, büyük yığın.

perendîn پرندين (f.i.) : ipek kumaş; ipek elbise, mendil, kuşak v.b. (bkz : pernûn).

perendû پرندو (f.i.). (bkz : perendûn).

perendûn پرندون (f.i.) : evvelki gece. (bkz : perendûş, perendvâr).

perendûş پرندوش (f.i.) : evvelki gece. (bkz : perendûn, perendvâr).

perendûşîne پرندوشينه (f.b.s.) : dün geceki şey.

perendvâr پرندوار (f.i.) : evvelki gece. (bkz : perendûn, perendûş).

pereng پرنگ (f.i.) : suyu iyi verilmiş kılıç.

-perest پرست - (f.s.c. : perestân) : "tapan, tapınan, taparcasına seven" mânâlarıyla *birleşik kelimeler yapılır. **Âteş-perest** : ateşe tapan, **Hod-perest** : kendini beğenen. **İkbâl-perest** : dalkavuk. **Menfaat-perest** : menfaatine düşkün.

perestân پرستان (f.i.) : **1.** tavus gibi güzel tüylü bir kuş. **2.** ocak, fırın. **3.** (f.s. perest'in c.) : tapanlar, tapınanlar, taparcasına sevenler.

perestâr پرستار (f.i.c. : perestârân) : **1.** hizmetçi, besleme. **2.** kul. (bkz : bende). **3. s.** dalkavuk. **4.** tapan, tapıcı. (bkz : perestiş-kâr).

perestâr-ı hayâl : şâir, ozan.

perestâr-ân پرستاران (f.i. perestâr'ın c.) : **1.** hizmetçiler, beslemeler. **2.** kullar, köleler. (bkz : bendegân). **3. s.** dalkavuklar. **4.** tapanlar, tapıcılar.

perestâr-âne پرستارانه (f.zf.) : hizmetçiye, kula yakışacak şekilde.

perestârî پرستاری (f.i.) : **1.** perestarlık, hizmetçilik. **2.** kulluk. **3.** dalkavukluk. **4.** tapıcılık.

pereste پرسته (f.i.) : **1.** Tanrı, Çalap. (bkz : ilâh, ma'bût). **2.s.** tapılmış, tapılmağa lâyık görülmüş.

perestende پرستنده (f.s.). (bkz : perestiş-kâr).

perestîde پرستيده (f.s.) : sevgili, sevilen. (bkz : mahbûb).

perestiş پرستش (f.i.) : tapınış; şiddetli sevgi, gönül akışı.

perestiş-kâr پرستشكار (f.b.s.c. perestişkârân) : **1.** tapan, tapınan, tapınırcasına seven. **2.** çok seven saygı besleyen. (bkz : perestâr[4]).

perestiş-kârân پرستشكاران (f.b.s. perestişkâr'ın c.) : tapınanlar, tapınırcasına sevenler.

perestişkâr-âne پرستشكارانه (f.zf.) : taparcasına, tapınırcasına.

perestiş-kârî پرستشكاری (f.b.i.) : perestişkârlık, tapınırcasına sevme, düşkünlük. (bkz : meftûniyyet).

pergâl پرگال (f.i.) : **geo.** pergel. (bkz : pergâr).

pergâle پرگاله (f.i.) : **1.** parça. **2.** kaba iplikten yapılan bir çeşit dokuma.

pergâle-pâş پرگاله پاش (f.b.s.) : "parça saçan" : yuvarlak tahta kesmeye mahsus testere.

pergâle pergâle پرگاله پرگاله (f.zf.) : parça parça.

pergâm پرگام (f.i.) : döl yatağı. (bkz : rahm).

pergâr پرگار (f.i.) : **geo.** pergel. (bkz : pergâl).

pergâr-vâr پرگاروار (f.b.s.) : pergel gibi.

pergaze پرغازه ("ga" uzun okunur. f.i.) : kuş kanadının vücûda yapışık olan kısmı.

pergem پرگم (f.s.) : işsiz güçsüz, boşta gezen [adam].

pergende پرگنده (f.s.). (bkz : perâkende).

pergul پرغول ("gu" uzun okunur. f.i.) : **1.** bulgur. **2.** bulgur pilâvı. **3.** un helvası.

pergune پرغونه ("gu" uzun okunur. f.s.) : çirkin, yakışıksız.

per-güşâ پرگشا (f.b.s.) : **1.** kanad açıcı, (bkz : tâir). **2.** keskin uçucu. (bkz : per-âver).

per-güşâ-yi şitâb : acele gitmek için kanat açan.

perh پرخ (f.i.) : **1.** hisse. **2.** değersiz mal. **3.** ev bark. (bkz : hânmân).

perhâş پرخاش (f.i.) : harb, savaş; kavga. (bkz : ceng, cidâl, erdeb, nez').

perhâş-ı dil-hırâş : çok acıklı saaş.

perhâş-cû[y] [ی]پرخاشجو (f.b.s.) : kavgacı.

perhâş-hâh پرخاشخواه (f.b.s.) : kavga isteyen, kavgacı (bkz : perhâş-cû, perhâş-hôr).

perhâş-hôr پرخاشخور (f.b.s.). (bkz : perhâş-hâh).

perhîde پرخیده (f.s.) : işâret olunmuş.

perhîz پرهیز (f.i.) : **1.** perhiz. **2.** dince yasak edilen şeylerden tamâmıyla uzak kalma. **3.** incitici sözlerden kaçınma.

perhîz-kâr پرهیزکار (f.b.s.) : mahrem olan şeylerden kaçınan, sofu. (bkz : zâhid).

perhîz-kâr-âne پرهیزکارانه (f.zf.) : **1.** perhizli olana yaraşır yolda. **2.** sofucasına. (bkz : zâhidâne).

perhîz-kârî پرهیزکاری (f.b.i.) : **1.** perhiz yapma. **2.** sofuluk.

perhûde پرهوده (f.i.) : **1.** saçma, saçmasapan söz. (bkz : hezeyân). **2.** ateşten sararmış eşyâ.

perhûn پرهون (f.i.) : pergelle çizilmiş dâire, halka, çenber.

perî پری (f.i.) : **1.** cinlerin çok güzel ve alımlı olarak farzedilen dişilerine verilen bir ad. **2. mec.** çekici güzelliği olan çok alımlı kız veya kadın. **3.** kadın adı.

perî-çihre پری چهره (f.b.s.) : peri yüzlü, güzel yüzlü.

perî-dâr پریدار (f.b.s.) : perili, kendini cin tutmuş [kimse].

perîde پریده (f.s.) : **1.** uçmuş; **mec.** soluk, solmuş. **2. i.** kadın adı.

perîde-reng پریده رنگ (f.b.s.) : rengi uçmuş, solmuş, soluk.

perî-duht پری دخت (f.b.s.) : İran mitolojisinde Fağfûr-ı Çîn'in kızı ve San bin Nerîman'ın sevgilisi olup meşhur Zal, bundan hâsıl olmuştur.

perî-efsâ[y] [ی]پری افسا (f.b.s.) : efsuncu, büyücü.

perî-girifte پری گرفته (f.b.s.). (bkz : perî-dâr).

perî-hân پری خوان (f.b.s.) : efsuncu, büyücü, perileri dâvet eden.

perî-hân پریخان (f.b.i.) : **1.** peri pâdişâhı. **2.** kadın adı.

perî-peyker پری پیکر (f.b.s.) : peri yüzlü, peri suratlı, çok güzel.

perîr پریر (f.zf.) : evvelki gün, öteki gün.

perî-rû پری رو (f.b.s.) : peri yüzlü, çok güzel. (bkz : perî-ruhsâr).

perî-ruh پری رخ (f.b.s.) : peri yanaklı.

perî-ruhsâr پری رخسار (f.b.s.) : peri yanaklı, çok güzel. (bkz : perî-rû).

perîşân پریشان (f.s.) : **1.** dağınık, karışık, dağınık saç. **Gîsû-yi perîşân** : dağınık saç. **Kâkül-i perîşân, Zülf-i perîşân** : karışık, dağınık saç. **Hâb-ı perîşân** : karışık rü'yâ, sevgilisinin açık saçık yatması. **2.** bozuk, düzensiz. **3.** kederli, kaygılı.

perîşân-hâl پریشان حال (f.a.b.s.) : hâli perîşan olan, acınacak halde bulunan, gamlı, kasâvetli.

perîşân-hâtır پریشان خاطر (f.a.b.s.) : düşünceli, dalgın.

perîşânî پریشانی (f.i.) : **1.** parîşanlık, dağınıklık. **2.** bozgunluk, düzensizlik. **3.** yoksulluk. **4. tar.** subaşı, şehir kadısının kethüdâsı gibi aşağı derecedeki me'murların giydikleri başlık.

perîşân-rüzgâr پریشان روزگار (f.b.s.) : düşkün.

perî-şekl پری شکل (f.a.b.s.) : peri kıyâfetli, periye benzeyen.

perî-vâr پری وار (f.b.s.) : peri gibi.

perî-veş پری وش (f.b.s.) : peri gibi, çok güzel.

perîz پریز (f.i.) : **1.** bağırma, haykırma. (bkz : feryâd). **2.** su kenarında yetişen yeşil saz, ot.

perî-zâd پری زاد (f.b.i.) : **1.** peri çocuğu, peri çocuğu olacak kadar güzel, çok güzel. **2.** kadın adı.

perîze پریزه (f.i.) : **1.** kırmızı altın. **2.** ateşte pişirilen ekmek.

permer پرمر (f.i.) : umma, bekleme. (bkz : intizâr).

permûn پرمون (f.i.) : bezek, süs.

pernîh پرنیخ (f.i.) : ince, düz taş.

perniyân پرنیان (f.i.) : ipekten dokunmuş, bir nevi işlemeli kumaş, nakışlı atlas.

perniyân-hû[y] [ی]پرنیان خو (f.b.s.) : güzel, nâzik huylu.

pernû پرنو (f.i.). (bkz : pernûn).

pernûn پرنون (f.i.) : ince ve şık dokunmuş nakışlı zarif ipek kumaş. (bkz : perendîn).

perr پر (f.i.). (bkz : per, tâir, tayyâr).

perrân پران (f.s.) : uçan, uçucu.

perre پره (f.i.). (bkz : pere).

perre-keş پره کش (f.b.i.) : **tar.** yatakları yan yana olan Yeniçeri.

perrende پرنده (f.s.) : uçucu, uçan. (bkz : perrân, tâir).

perseng پرسنگ (f.i.) : **1.** (bkz : pâr-seng). **2.** konuşurken, alışkanlık dolayısıyla lüzumlu lüzumsuz "efendim, efendime söyleyeyim, uzatmayalım" gibi tekrarlanan kelimeler.

pertâb پرتاب (f.i.) : **1.** atılma, sıçrama. **2.** geriden koşarak hız alıp atılma. **3.** uzağa düşen ok. **4.** uzağa düşen şey.

pertâv پرتاو (f.i.). (bkz : pertâb).

pertev پرتو (f.i.) : **1.** ışık, paklaklık, yalım. (bkz : revnak, ziyâ). **2.** erkek adı.

pertev-i mihr : Güneş ışığı, parlaklığı.

pertev-bâr پرتوبار (f.b.s.) : ışıklı.

pertev-efşân پرتو افشان (f.b.s.) : ziyâ saçan, ışık saçan. (bkz : pertev-endûz, pertev-feşân, pertev-nisâr, pertev-pâş, pertev-rîz).

pertev-endâz پرتواندار (f.b.s.) : nurlandıran, ziyâ veren, ışık veren. (bkz : münîr, ziyâdâr).

pertev-endâzî پرتواندازی (f.b.i.) : ışık saçma, ışık verme.

pertev-feşân پرتوفشان (f.b.s.). (bkz : pertev-endâz, pertev-efşân, pertev-nisâr, pertev-pâş, pertev-rîz).

pertev-nisâr پرتونسار (f.b.s.). (bkz : pertev-endâz, pertev-efşân, pertev-feşân, pertev-pâş, pertev-rîz).

pertev-pâş پرتوپاش (f.b.s.). (bkz : pertev-endâz, pertev-efşân, pertev-feşân, pertev-nisâr, pertev-rîz).

pertev-rîz پرتو ریز (f.b.s.). (bkz : pertev-endâz, pertev-efşân, pertev-feşân, pertev-pâş, pertev-nisâr).

pertev-sûz پرتوسوز (f.b.s.) : pertavsız.

perûş پروش (f.i.) : sivilce, küçük çıban. (bkz : bisre).

pervâ پروا (f.i.) : **1.** korku. (bkz : havf). **2.** çekingenlik. (bkz : ihtirâz). **3.** ilgi, bağ. (bkz : alâka). **Bî-pervâ** : korkusuz. **Bilâ-pervâ** : korkmadan; çekinmeden.

pervâne پروانه (f.i.) : **1.** (c. pervânegân) geceleri ışığın etrâfında dönen küçük kelebek. **2.** fırıldak. **3.** çark. **4.** haberci, kılavuz.

pervâne-gân پروانگان (f.b.i. pervane'in c.) : gece kelebekleri.

pervânek پروانك (f.i.) : **1.** karakulak denilen hayvan. **2. ask.** öncü. (bkz : pîş-dâr).

pervâne-vâr پروانه وار (f.b.s.): pervâne gibi.

pervâr پروار (f.s.) : besili, beslenmiş. **Gâv-ı pervâr** : besili öküz. (bkz : pervâre, pervârî).

pervâre پرواره (f.s.). (bkz : pervâr, pervârî).

pervârî پرواری (f.s.). (bkz : pervâr, pervâre).

pervâs پرواس (f.i.) : el ile dokunma, el ile yoklama. (bkz : lems).

pervâz پرواز (f.i.) : **1.** uçma, uçuş. (bkz : tayerân). **2.** saçak [dam ve elbisede]. **3.** hücre. **4.** ayna. **5.** dolap. **6.** aynalı ince uzun tahta.

-pervâz پرواز - (f.s.) : "uçan, uçucu" mânâlarıyla *birleşik kelimeler yapar. **Bâlâ-pervâz** (yüksekten uçan) : atıp tutan. **Bülend-pervâz:** iddiâcı, inatçı... gibi.

pervâze پروازه (f.i.) : **1.** kır, gezinti için hazırlanan yemek. **2.** gece eğlentisi ışığı. **3.** altın ve gümüş yaprakların kırıntısı. (bkz : rîze-i sîmîn, rîze-i zer).

pervâze-ger پروازه گر (f.b.s.) : altın ve gümüş yaprağı yapan.

pervâz-gâh پروازگاه (f.b.i.) : uçacak, uçulacak yer, tayyâre meydanı, *uçak alanı.

pervâz-geh پروازگه (f.b.i.). (bkz : pervâz-gâh).

pervâzî پروازی (f.i.) : [eskiden] Dîvân-ı hümâyûn ve Defter-i hâkanî kalemlerine devâm ve hizmet etmeden ve hâcegândan olmadan yolunu bularak bu kalemlerden birinde ketebeden olduğuna dâir kayıtlarına şerh verilen kimse.

-perver پرور - (f.s.c. : perverân) : **1.** "besleyen, besleyici, büyüten, yetiştiren, yetiştirici, koruyan, terbiye eden" mânâlarıyla *birleşik kelimeler yapar. **Dehâ-perver** : dehâ öğreten, dâhî yetiştiren. **Figan-perver** : figana, acıya sebebolan. **Fukarâ-perver** : fukarâ besleyen, gözeten. **Maârif-perver** : maârifi koruyan, ilerlemesine çalışan.. gibi. **2.** seçen, alan. **3.** seven.

perverân پروران (f.s. perver'in c.) : **1.** besleyenler, yetiştirenler, koruyanlar, terbiye edenler. **2.** seçenler, alanlar. **3.** sevenler.

perverd پرورد (f.i.). (bkz : perver).

perverde پروردہ (f.s.) : 1. beslenmiş, terbiye edilip yetiştirilmiş, büyütülmüş. 2. f. i. üzüm şırasından yapılan bir çeşit tatlı.

perverd-gâr پروردگار (f.b.s.) : "besleyici, terbiye edici, rızıklandırıcı" : Allah.

perverende پرورندہ (f.s.) : 1. terbiye edici, yetiştirici. 2. besleyici, büyütücü.

perverî پروری (f.i.) : 1. besleyicilik, büyütücülük; terbiye. 2. seçme. 3. sevme.

perveriş پرورش (f.i.) : 1. besleyiş, besleme; beslenme. 2. terbiye etme, yetiştirme. 3. İlerileme. (bkz : terakkî). 4. kadın adı.

perveriş-âmûz پرورش آموز (f.b.s.) : mânen yetiştiren, filozof.

perveriş-yâb پرورشیاب (f.b.s.) : 1. beslenen. 2. terbiye gören, terbiye edilen, yetiştirilen.

perveriş-yâfte پرورش یافتہ (f.b.s.) : büyütülmüş, terbiye edilmiş, bakımlı, terbiyeli.

pervez پروز (f.i.) : pervaz.

pervîn پروین (f.i.) : 1. **astr.** Ülker yıldızı. (bkz : Süreyyâ). 2. kadın adı.

pervîz پرویز (f.s.) : 1. üstün. (bkz : galib, muzaffer). 2. elek. 3. süzgeç. 4. balık. (bkz : mâhî). 5. güzellik. 6. **h. i.** İran hükümdârı Husrev'in lâkabı. 7. cilve. 8. erkek adı.

pervîz-i felek : Güneş.

pervîzen پرویزن (f.i.) : elek, kalbur. (bkz : gırbâl).

pes پس (f.i.) : 1. ard, arka, geri. **Pîş ü pes** : arka ve ön.

pes-i dîvâr : duvarın arkası.

pes-i perde : perde arkası.

pes ü pîş : arka ve ön. 2. **zf.** öyle ise; imdi. 3. **zf.** sonuç olarak.

pesâdest پسادست (f.b.i.) : veresiye alış veriş. (bkz : nesîe).

pesâvend پساوند (f.i.) : kafiye.

-pesend پسند - (f.s.) : "beğenen, beğenmiş" mânâsıyla *birleşik kelimeler yapar. **Avâm-pesend** : herkes tarafından beğenilen. **Hod-pesend** : kendini beğenmiş, kendini beğenen. **Müşkil-pesend** : güç beğenir.. gibi.

pesend پسند (f.i.) : 1. beğenme, seçme. 2. bir çeşit iğne işi. 3. **g. s.** esmerleşmiş altın, mat altın. 4. **g. s.** mushaflarla yazmaların ilk sahifeleriyle sûre veyâ bahis başlarında boya ile perdâh olunarak altınla karışık yapılmış olan şekiller.

pesend-âne پسندانہ (f.zf.) : beğenecek yolda. **Avâm-pesend-âne** : herkesin, halkın beğeneceği gibi olan.

pesende پسندہ (f.s.). (bkz : pesendîde).

pesendîde پسندیدہ (f.s.) : 1. beğenilmiş, seçilmiş. (bkz : mergub, müntehab). **Nâ-pesendîde** : beğenilmemiş. (bkz : gayrı makbûl). 2. **i. müz.** Türk müziğinin bir mürekkep makamıdır. III. Selim tarafından terkîbedilmiştir.

pesîn پسین (f.s.) : sonraki, en son. **Sadâ-yi pesîn** : en son seda.

pes-mânde پس ماندہ (f.b.s.) : 1. geri kalmış, geride bulunan. 2. artık, artmış. (bkz : bakıyye).

pes-mânde-hor پس ماندہ خور (f.b.s.) : artık yiyen.

pes-perde پس پردہ (f.b.s.) : perde arkası, gizli [iş].

pes-rev پس رو (f.b.s.) : "arkadan gelen" : uşak.

pest پست (f.s.) : 1. alçak, aşağı. 2. hafif sesle söylenen.

pest-baht پست بخت (f.b.s.) : bahtsız, kısmetsiz.

pestenkirânî پستنکرانی (f.s.) : saçmasapan söz.

pest-fıtret پست فطرت (f.a.b.s.) : yaradılışı alçak. (bkz : pest-tînet).

pestî پستی (f.i.) : alçaklık, âdîlik.

pest-pâye پست پایہ (f.b.s.c. : pest-pâyegân) : pespâye, pâyesi, derecesi aşağı, bayağı olan.

pest-pâye-gân پستپایگان (f.b.s. pest-pâye'nin c.) : pespâyeler, pâyesi, derecesi aşağı, bayağı olanlar. (bkz : evbâşân, hazele).

pest-perde پست پردہ (f.zf.) : alçak, hafif sesle.

pest-sadâ پست صدا (f.b.i.) : hafif ses.

pest-tînet پست طینت (f.a.b.s.) : yaradılışı alçak, âdî. (bkz : pest-fıtret).

pest-zinde پست زندہ (f.b.i.) : arta kalma, **fr. surviance**.

peş پش (f.i.) : 1. stalaktit şeklindeki sütun başlıklarında en altta bulunan motif parça. **fr. queu**. 2. bazı eteklerin yanlarına eklenen parça.

peşe پشہ (f.i.) : sivrisinek. (ekseriyâ "peşşe" şeklinde kullanılır.).

peşe-gîr پشه گیر (f.b.s.) : **1.** sinek avlayan. **2. mec.** işsiz, güçsüz, boş gezenin boş kalfası.

peşe-hâne پشه خانه (f.b.i.) : cibinlik. (bkz : peşşe-bend).

peşeng پشنگ (f.b.s.). (bkz : pîş-âheng).

Peşeng پشنگ (f.h.i.) : Efrasyâb'ın babası.

peş-gîr پشگیر (f.b.i.) : (bkz : pîş-gîr).

peşîmân پشیمان (f.s.) : pişman. (bkz : nâdim).

peşîmânî پشیمانی (f.i.) : pişmanlık. (bkz : nedâmet). **Rûz-i peşîmânî** : mahşer günü. (bkz : yevm-i haşr, yevm-i kıyâmet).

peşîn پشین (f.s.). (bkz : pişîn).

Peşîn پشین (f.h.i.) : **tar.** Keykubad'ın üçüncü oğlu.

peşînât پشینات (o.i.c.) : peşin verilen paralar.

peşîz, peşîze پشیز ، پشیزه (f.i.) : **1.** pul, akçe, mangır. **2.** balık pulu. **3.** peçiç oyunu.

peşkeş پشکش (f.b.i.) : (bkz : pîş-keş).

peşleng, peşeng پشلنگ ، پشنگ (f.s.) : **1.** geri kalmış, geri kalan. **2.** tereke.

peşm پشم (f.i.) : **1.** yün, yapağı. (bkz : sûf). **2.** keten helvası.

peşm-i devât : [eskiden] mürekkep hokkasına konulan lif.

peşmek پشمك (f.i.) : ufak yapağı.

peşmîn, peşmîne پشمین ، پشمینه (f.i.) : **1.** yünden, yapağıdan yapılma. **2.** sof elbise; sofuların giydiği sâde, süssüz elbise.

peşrev پشرو (f.b.i.) : **1. müz.** Türk müziğinin en mâruf saz eseri forme'dur. Klâsik fasılda bu eserin yeri -eğer baş taksimi yapılmışsa- ilk öncedir. Peşrev, umûmiyetle 4 hâne, nâdiren 3,5 çok nadiren 2 hâne olur. Her hâne "mülâzime" denilen kısımla son bulur ve bu kısım aynı nağmelerden yapılmıştır ve değişmez. [aslı : "pîşrev" dir]. **2.** güreşten önce pehlivanların ellerini birbirine ve dizlerine çarparak ve biraz sıçrayarak yaptıkları oyun. **3. tar.** binyüzcüler, yanî yalnız binyüz gezlik menzil atışlarına katılan kemankeşlerin kullandığı bir çeşit ok.

peşşe پشه (f.i.) : sivrisinek. (bkz : peşe).

peşşe-gîr : "sinek avlayan" : işsiz güçsüz [kimse].

peşşe-bend پشه بند (f.b.i.) : cibinlik. (bkz : peşe-hâne).

peş-tahta پشتخته (f.b.i.). (bkz : pîş-tahta).

peşt-â-peşt پشتا پشت (f.b.zf.) : birbiri arkasından, peşpeşe.

peştemâl پشتمال (f.b.i.) : [aslı : "püşt-mâl"dir]. (bkz : püşt-mâl).

peter پتر (f.i.) : düz mâden levha.

pet-gîr پتگیر (f.i.) : kıl elek.

pey پی (f.i.) : **1.** (bkz : pâ,pây). **2.** iz, işâret. **3.** ard, arka. (bkz : akab). **4.** pey, pey akçesi.

peyâm پیام (f.i.) : haber, başkasından alınan bilgi. (bkz : nebe', peygam).

Peyâm-ı Sabah : başyazarı Ali Kemal olan ve Mihran tarafından İstanbul'da yayımlanmış bir gazete.

peyâm-âver پیام آور (f.b.s. c. : peyâm-âverân) : haber getiren. (bkz : peygam-âver, nebe'âver).

peyâm-âver-ân پیام آوران (f.b.s. peyâm-âver'in c.) : haber getirenler. (bkz : peyâm-âverdegân).

peyâm-âverde پیام آورده (f.b.s.c. : peyâm-âverdegân) : haber getiren. (bkz : peyâm-âver, nebe'-âver, peyâm-ber).

peyâm-âverde-gân پیام آوردگان (f.b.s. peyâm-âverde'nin c.) : haber getirenler. (bkz : peyâm-âverân).

peyâm-ber پیامبر (f.b.s. ve i.) : haber getiren, peygamber. (bkz : nebî', resûl).

pey-â-pey پیاپی (f.zf.) : **1.** birbiri ardınca. **2.** azar azar. (bkz : pey-der-pey, pey-ender-pey, tedrîcen).

peydâ پیدا (f.i.) : **1.** meydanda, açıkta. **Nâ-peydâ** : görünmez, bulunmaz. (bkz : âş-kâr, zâhir). **2.** hazır, mevcut.

pey-der-pey پیدریی (f.zf.) : birbirinin ardı sıra, yavaş yavaş. (bkz : pey-â-pey, pey-ender-pey).

peyem پیم (f.i.). (bkz : peyâm).

peyem-ber پیمبر (f.b.s. ve i.). (bkz : peyâm-ber).

peyem-res پیمرس (f.b.s.) : haber ulaştıran, haber getiren, haberci. (bkz : peyâm-ber, peyem-ber, peyâm-âver, peygam-âver).

pey-ender-pey پی اندر پی (f.zf.) : arka arkaya, ardısıra, durmadan; azar azar. (bkz : pey-â-pey, pey-der-pey).

peygam پیغام ("ga" uzun okunur. f.i.) : haber. (bkz : peyâm).

peygam پیغم (a.i.) : haber. (bkz : nebe', peygam).

peygam-âver پیغام آور ("ga" uzun okunur. f.b.s.) : haber getiren. (bkz : peyâm-âver).

peygam-ber پیغامبر ("ga" uzun okunur. f. b.i.c. : peygam-berân) : peygamber, Allah tarafından haber getiren, Allah'ın emirlerini insanlara haber veren. (bkz : resûl).

peygam-ber-ân پیغمبران (f.i. peygam-ber'in c.) : peygamberler.

peygam-ber-âne پیغمبرانه (a.f.zf.) : peygamberlere yakışır sûrette.

peygam-berî پیغامبری ("ga" uzun okunur. f.b.i.) : 1. peygamberlik. 2. s. peygamberle ilgili. (bkz : nübüvvet, risâlet).

peygam-ber-vâri پیغمبرواری (f.zf.) : peygamber gibi, peygambere yaraşır yolda.

peygamber-vâri hezeyân : histerinin ve sözle ilgili otomatizmin bir şekli.

peygam-güzâr پیغامگذار (f.b.s.) : peygam (haber) getirici.

peygan پیغان (a.i.) : 1. ant, akit. 2. boş, saçma, faydasız.

peygâr پیگار (f.i.) : savaş, kavga. (bkz : ceng, cidâl, perhâş).

peygare پیغاره ("ga" uzun okunur. f.i.) : iftirâ.

peygem-ber پیغمبر (f.b.i.) : peygamber. (bkz : nebî, resûl).

peygem-berî پیغمبری (f.b.i.) : peygamberlik. (bkz : nübüvvet, risâlet).

peygule پیغوله ("gu" uzun okunur. f.i.) : köşe, bucak. (bkz : zâviye).

peygule-i nisyân : unutulma köşesi.

peygule-güzîn پیغوله گزین ("gu" uzun okunur. f.b.s.) : köşeye çekilmiş, bir köşede oturan. (bkz : peygule-nişîn).

peygule-nişîn پیغوله نشین ("gu" uzun okunur. f.b.s.) : dünyâ ile ilgisini kesip bir köşeye çekilen. (bkz : peygule-güzîn).

peygule-nişînî پیغوله نشینی ("gu" uzun okunur. f.b.i.) : köşede oturuculuk.

peygule-zâr پیغوله زار (f.b.i.) : kuytu köşe, tenha yer.

peygun پیغون ("gu" uzun okunur. f.i.) : and, şart. (bkz : ahd, peymân).

peyk پیك (f.s.) : 1. haber ve mektup getirip götüren.

peyk-i ecel : Azrâil. 2. i. astr. *uydu, fr. satellite.

peyk-i felek : astr. Ay. 3. mec. her hareketinde birine bağlı bulunan. 4. i. Yeniçeri teşkîlâtında atlıların yanıbaşında koşarak giden kimse.

peykân پیکان (f.i.) : 1. temren, başak, okun ucundaki sivri demir. 2. mec. sevgilinin kirpiği.

peyke پیکه (f.i.) : tahta sedir, kuru kanape. [aslı : "pây-kâh" tır].

peyker پیکر (f.i.) : 1. yüz, surat. (bkz : çehre). **Zen-peyker** : kadın çehreli. 2. şekil.

peym پیم (f.i.) : haber. (bkz : peyâm).

-peymâ پیما - (f.s.) : "ölçen, ölçücü" mânâlarıyla *birleşik kelimeler yapar. **Bâd-peymâ** : 1) rüzgârı ölçen, pek çabuk giden; 2) serseri, başıboş. **Bâde-peymâ** (şarap ölçen) : sarhoş, bekri.. gibi.

peymân پیمان (f.i.) : yemin, and. (bkz : ahd).

peymâne پیمانه (f.i.) : büyük kadeh; şarap bardağı. (bkz : nâcûd).

peymâne-i muhabbet : aşk kadehi.

peymâne-keş پیمانه کش (f.b.s.c. : peymâne-keşân) : içki içen.

peymâne-keşân پیمانه کشان (f.b.s. peymâne-keş'in c.) : içki içenler.

peymâne-peymâ پیمانه پیما (f.b.s.) : şarap içen. (bkz : bâde-nûş).

peymâne-şiken پیمانه شکن (f.b.s.) : kadeh kıran, sofu.

peymâne-şikest پیمانه شکست (f.b.s.) : kadehi kırık.

peymân-şiken پیمان شکن (f.b.s.) : andını bozan.

peymân-şikenî پیمان شکنی (f.b.i.) : yemin bozarlık.

peymây پیمای (f.s.) : ölçücü, tartıcı.

peymûde پیموده (f.s.) : ölçülmüş.

pey-rev پی رو (f.b.s.) : arkası sıra giden; izinden giden, uyan.

pey-revî پی روی (f.b.i.) : birinin izinden gitme, birine uyma.

pey-siper پی سپر (f.b.s.) : ayak altında kalmış, çiğnenmiş.

peyûg پیوگ (f.i.c. : peyûgân) : gelin. (bkz : arûs).

peyûg-ân پیوگان (f.i. peyûg'ün c.) : gelinler. (bkz : arûsân).

peyvend پیوند (f.i.) : **1.** ulaşma, varma. **2.** bağ, ilgi.

-peyvest پیوست - (f.s.) : "ulaşma, kavuşma" mânâlarıyla *birleşik kelimeler yapar. **Dest-i kerem-peyvest** : keremle dolu olan el, cömert eli. **Ebed-peyvest** : ebediyete, sonsuzluğa ulaşmış.

peyveste پیوسته (f.s.c. : peyveste-gân) : **1.** ulaşmış, bitişik. (bkz : muttasıl). **2. zf.** dâimâ. (bkz : hemîşe).

peyveste-gân پیوستگان (f.s. peyveste'nin c.). (bkz : peyveste).

peyvestegî پیوستگی (f.i.) : ulaşma, bitişme, bitişiklik.

-pezîr پذیر - (f.s.) : "kabûl eden, edici, alan; kabûl edebilir" mânâlarıyla Arapça ve Farsça kelimelere eklenerek *birleşik kelimeler yapar. **Hitâm-pezîr** : hitam bulan, sona eren. **Şifâ-pezîr** : şifâ bulan. **Terbiye-pezîr** : terbiye edebilir... gibi.

pezîrâ پذیرا (f.s.) : kabûl eden. **Nâ-pezîrâ** : kabûl etmeyen. (bkz : pezîr).

pezîrây-hitâm پذیرای ختام (f.b.s.) : hitam bulan, sona eren. (bkz : hitâm-pezîr).

pezîre پذیره (f.i.) : karşılama, karşılayış. (bkz : istikbâl).

pezîriş پذیرش (f.s.) : kabûl edilmiş, kabûl ediş.

pıhtı پختی (o.i.) . (bkz : puhtî).

pîç پیچ (f.i.) : büklüm, kıvrım, dolaşık.

pîç ender pîç : pek dolaşık, karmakarışık.

pîç ü tâb : ıztırap, sıkıntı, endîşe, telâş, şaşkınlık.

pîçân پیچان (f.s.) : büklüm büklüm, kıvrım kıvrım olan.

pîç-â-pîç پیچاپیچ (f.zf.) : pek dolaşık, karma karışık, kıvrım kıvrım.

pîçîde پیچیده (f.s.) : karışmış, bükülmüş, kıvrılmış.

pîçîde-gî پیچیدگی (f.i.) : kıvrıklık, dolaşıklık, bükülmüşlük.

pîçîde-mûy پیچیده موی (f.b.s.) : saçı kıvrılmış. **Hâme-i piçîde-muy** : **1)** ucuna kıl dolaşmış kalem; **2) mec.** âcizlik, beceriksizlik.

pîçiş پیچش (f.) : kıvrım, büklüm.

pîç-pâ پیچ پا (f.b.i.) : **zool.** yengeç.

pîç-tâb پیچتاب (f.i.) : telâş, sıkıntı; şaşkınlık.

pîh پیه (f.i.) : içyağı. (bkz : şahm).

pîh پیخ (f.i.) : göz çapağı.

pîh-sûz پیهسوز (f.b.s. ve i.) : "yağ yakıcı" : toprak kandil.

pijûh پژوه (f.s.) : soruşturma, araştırma. (bkz : pejûh).

pil پل (f.i.) : **1.** ökçe, topuk. **2.** çadır eteği tutturmada kullanılan küçük ağaç parçaları. **3.** çelik çomak oyunu.

pîl پیل (f.i.) : **zool.** fil.

pîl-i âb-keş : yağmur bulutu. (Buluttan kinâye)

pîl-bân پیلبان (f.b.i.) : filci, file bakan, fil besleyen. (bkz : feyyâl).

pîle پیله (f.i.) : ipek kozası, ipek. **Kirm-pîle** : ipekböceği.

pîleste پیلسته (f.i.) : fildişi.

pîle-ver پیله ور (f.b.i.) : çerçi.

pîle-verî پیله وری (f.b.i.) : çerçilik.

pîl-sem پیلسم (f.s.) : kuvvetli.

pîl-ten پیل تن (f.b.s.) : fil vücutlu, fil gibi.

pîl-vâr پیلوار (f.b.s.) : fil gibi.

pîlvâye پیلوایه (f.i.) : **zool.** kırlangıç. (bkz : piristû, piristûk).

pîl-zehre پیل زهره (f.b.s.) : fil gibi kuvvetli.

pîl-zûr پیل زور (f.b.s.) : fil kuvvetinde, fil gibi zorlu.

pindâr, pindâre پندار ، پنداره (f.i.) : **1.** sanma, sanış. (bkz : zann). **2.** böbürlenme. [asıl mânâsı "piç, veledizinâ" dır].

pindârî پنداری (f.i.) : böbürlenme. (bkz : pindâr, pindâre[2]).

pîne پینه (f.i.) : yama. (özellikle ayakkabı yaması).

pîne-dûz پینه دوز (f.b.s.) : eskici, ayakkabı tâmir eden, yamacı. (bkz : pâr-dûz, pâre-dûz).

pîne-dûzî پینه دوزی (f.b.i.) : yamacılık, eskicilik.

pingân پنگان (f.i.) : fincan, tas. (bkz : fincân).

pingân-çe پنگانچه (f.i.) : fincancık, küçük fincan.

pinhân پنهان (f.s.) : gizli. (bkz : hafî, mahfî, mestûr, muhtefî, müstetir).

pîr پیر (f.s.c. : pîrân) : **1.** yaşlı, ihtiyar. (bkz : sâl-hûrde).

pîr-i çihl-sâle : kırkına gelmiş kimse [**mec.** olgun kimse].

pîr-i dihkan : 1) ihtiyar adam. 2) **mec.** yıllanmış şarap.

pîr-i dumûy : 1) saçları ağarmış yaşlı adam. 2) **mec.** iyi ve kötü günleri olan, insanı güldüren ve ağlatan hayat, dünyâ.

pîr-i dû-ta, -i fertût : düşkün, güçsüz, zayıf ihtiyar.

pîr-i fânî : pek yaşlı ve zayıf adam. **2. i.** bir tarîkatın ilk kurucusu. **Hazret-i pîr Mevlânâ;** tarikat şeyhi, tarikat büyüğü. **3.** her meslek ve sanatın kurucusu, öncüsü. **Pîrimiz üstâdımız... Hem-pîr :** ustaları aynı.

pîr-i felek, -i çarh : 1) dünyâ. 2) Satürn.

pîr-i Ken'ân : Hz. Yakub.

pîr-i kühen, -i kühen-sâl : yaşlı, kocamış.

pîr-i mey : meyhaneci.

pîr-i mugan : 1) meyhaneci. 2) mecûsîlerin başrâhibi. **4. zf.** adamakıllı, iyice.

pîr-i sâl-hürde : 1) ihtiyar adam. 2) **mec.** eski yıllanmış şarap.

pîr-i serendib : Hz. Âdem.

pîr-i zâl : saçı sakalı ağarmış ihtiyar.

pîr ü bernâ : ihtiyar ve genç.

pîr ü pâk : tertemiz, lekesiz.

-pirâ پیرا - (f.s.) : "donatıcı, süsleyici, düzenleyici" mânâlarıyla *birleşik kelimeler yapar. **Belâgat-pîrâ :** belâgata süs veren, süslü söz söyleyen. **Nazar-pîra :** bakışı süsleyen, bakışa süs veren.. gibi.

pîrâhen پیراهن (f.i.) : gömlek. (bkz : kamîs, pîrehen).

pîrâhen-i ismet : nâmus perdesi.

pîrâhen-i mesmûm (zehirli gömlek) : îdâm edileceklere giydirilen gömlek.

pîrâmen پیرامن (f.i.) : etraf, yan, çevre. (bkz : pîrâmûn).

pîrâmen-gerd پیرامن گرد (f.b.s.) : etrâfında, çevresinde dolaşan.

pîrâmûn پیرامون (f.i.) : etraf, yan, çevre. (bkz : pîrâmen).

pîr-ân پیران (f.s. pîr'in c.) : ihtiyarlar, yaşlılar, ulu erenler; ermişler.

pîr-âne پیرانه (f.zf.) : yaşlılara yakışır sûrette.

pîrâne-sûret پیرانه صورت (f.a.b.s.) : ihtiyar görünüşlü.

pîrâste پیراسته (f.s.) : tertiplenmiş; düzenlenmiş, donatılmış, süslü.

pîrâstegî پیراستگی (f.i.) : intizam, düzen.

pîrâye پیرایه (f.i.) : **1.** süs. (bkz : zînet). **2.** kadın adı.

pîrâye-bahş, pîrâye-bahşâ پیرایه بخش ، پیرایه بخشا (f.b.s.) : süs veren, süsleyici.

pîrâyende پیرایندە (f.s.) : donatıcı, süsleyici. (bkz : pîrâyişde).

pîrâye-sâz پیرایه ساز (f.b.s.). (bkz : pîrâye-bahş).

pîrâyiş پیرایش (f.i.) : **1.** tertip, düzen. (bkz : intizâm, nizâm). **2.** süs. (bkz : zînet).

pîrâyiş-deh پیرایش دە (f.s.) : donatıcı, süsleyici. (bkz : pîrâyende).

pîrehen پیرهن (f.i.) : gömlek. (bkz : kamîs, pîrâhen).

pîre-zen پیره زن (f.b.i.) : kocakarı. (bkz : acûze, fertût, fertûte, pîr-zen).

pîrî پیری (f.i.) : ihtiyarlık. (bkz : şeyhûhet). **Hırs-ı pîrî :** ihtiyarlığın verdiği bir hırs.

pirinc پرنج (f.i.) : **bot.** pirinç. (bkz : erz, birinc).

piristû, piristûk پرستو ، پرستوك (f.i.) : kırlangıç [kuş]. (bkz : pîlvâye).

piristû-beçe پرستو بچه (f.b.i.) : kırlangıç yavrusu.

piristük پرستك (f.i.) : kırlangıç. (bkz : piristû, piristûk).

pîr-sâl پیرسال (f.b.s.) : kocamış, yaşlı.

pîrûz پیروز (f.s.) : kutlu, hayırlı, uğurlu. **Rûz-i pîrûz :** uğurlu gün. (bkz : fîrûz).

pîrûze پیروزه (f.i.) : firûze, mâvi renkli ve değerli bir süs taşı.

pîrûzî پیروزی (f.i.) : bahtlılık, uğurluluk.

pîr-zen پیرزن (f.b.i.) : ihtiyar kadın, kocakarı. (bkz : pîre-zen, acûze, fertûte).

pîs پیس (f.i.) : **hek.** vücutta yer yer beyaz veyâ kırmızımtrak siyah lekeler bırakan bir hastalık. (bkz : baras).

pîse پیسه (f.s.) : **1.** alaca [renk]. **2. i.** saksağan.

pistân پستان (f.i.) : meme. (bkz : sedy).

pistân-ı mâder : ana memesi.

piste پسته (f.i.) : fıstık.

piste-i handân : ağzı açık fıstık.

piste-leb پسته لب (f.b.i. ve s.) : **1.** fıstık gibi küçük dudaklı. **2. mec.** küçük ve biçimli ağız.

pister پستر (f.i.) : yatak, döşek. (bkz : bister).

pîş پیش (f.i.) : ön, ileri, ön taraf. (bkz : huzûr).

pîş-i nazar : göz önü.

pîşâ-dest پیشادست (f.b.i.) : **1.** peşin para ile alış veriş. **2.** işçiye çalıştıktan sonra verilen para.

pîş-âheng پیش آهنگ (f.b.s.) : öne düşen, önde giden. (bkz : pîş-dâr).

pîşân پیشان (f.s.) : en ileri, en ön.

pîşânî پیشانی (f.i.) : alın. (bkz : cebhe, cebîn, nâsiye). **Fersûde-pîşânî** : alnının damarı çatlamış, yüzsüz. (bkz : halîü'l-izâr). **Güşâde-pîşânî** : alnı açık.

pîşânî-dâr پیشانی دار (f.b.s.) : yüzsüzlükle işini beceren.

pîş-bâz پیشباز (f.b.s.) : karşılayan.

pîş-bîn پیش بین (f.b.s.) : ilerisini gören, ihtiyatlı, basîretli.

pîş-dâr پیشدار (f.b.s.) : önden giden, öne düşen, ön tarafı emniyete alan, tutan, öncü [asker]. (bkz : pîş-âheng, mukaddimetü'l-ceyş).

pîşe پیشه (f.i.c. : pîşe-gân) : **1.** san'at, meslek. (bkz : hirfet). **2.** iş. (bkz : amel). **3.** huy, tabîat, âdet, alışkanlık. **4.** kaval.

-pîşe پیشه - (f.s.) : "alışmış, huy edinmiş" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler meydana getirir. **Fesâd-pîşe:** fenâlık peşinde olan. **Hasenât-pîşe** : iyi şeyleri âdet etmiş olan... gibi.

pîşe-gâh پیشه گاه (f.b.i.) : iş yeri, fabrika.

pîşe-gân پیشگان (f.i. pîşe'nin c.) : **1.** san'atlar, meslekler; işler. **2.** huylar; tabîatlar, âdetler.

pîşe-geh پیشه گه (f.b.i.). (bkz : pîşe-gâh).

pîşe-ger پیشه گر (f.b.i.) : sanatkâr, işçi.

pîşe-gerî پیشه گری (f.b.i.) : sanatkârlık. (bkz : pîşe-verî).

pîşe-kâr پیشه کار (f.b.i.) : **1.** sanatkâr, oyuncu. (bkz : peşe-kâr). **2.** orta oyununda kavuklu ile konuşarak oyunu açan oyuncu.

pîşe-ver پیشه ور (f.b.i.) : sanat ehli, işçi. (bkz : sanat-kâr).

pîşe-verî پیشه وری (f.b.i.) : sanatkârlık, işçilik. (bkz : pîşe-gerî).

pîş-gâh پیشگاه (f.b.i.) : ön. (bkz : kuddâm, huzûr).

pîş-geh پیشگه (f.b.i.) : ön. (bkz : huzûr, pîş-gâh, kuddâm).

pîş-gîr پیشگیر (f.b.i.) : peşkir, havlu.

pîş-hân پیشخان (f.b.i.) : sofrabaşı.

pîş-hâne پیشخانه (f.b.i.) : **1.** balkon. **2.** bir yere gidileceği zaman önde gönderilen çadır ve eşyâ.

pîş-hayme پیش خیمه (f.b.i.) : pâdişah veyâ vezirlerin dîvan çadırı.

pîşî پیشی (f.i.) : ilerileme, üstünlük. (bkz : tefevvuk).

pîşîn پیشین (f.zf. ve s.) : **1.** peşin, önden, önce. (bkz : akdem, mukaddem). **2. s.** önden verilen.

pîşîne پیشینه (f.s.). (bkz : pîşîn).

pîşînî پیشینی (f.i.c. : pîşîniyân) : evvel zaman adamı. (bkz : mütekaddim).

pîşîni-y-ân پیشینیان (f.i.c.) : evvel zaman adamları. (bkz : mütekaddimîn).

pîş-kadem پیش قدم (f.a.b.i.) : tekkelerde âyin için önayak olan ve şeyhin muâvini sayılan derviş.

pîş-keş پیشکش (f.b.i.) : peşkeş, hediye, armağan. (bkz : hediyye, hîbe, tuhfe).

pîş-müzd پیش مزد (f.b.i.) : pey, pey akçesi.

pîş-nemâz پیشنماز (f.b.i.) : imam.

pîş-nihâd پیش نهاد (f.b.i.) : **1.** temel. **2.** usul, kanun.

pîş-rev پیشرو (f.b.s.) : **1.** önden giden. **2. i. müz.** (bkz : peyşrev[1]). **3.** bkz : peşrev[2]).

pîş-tahta پیشتخته (f.b.) : çekmece, küçük sandık.

pîşvâ پیشوا (f.i.c. : pîşvâyân) : reis, başkan. (bkz : muktedâ).

pîşvâ-y-ân پیشوایان (f.i. pîşvân'ın c.) : reisler, başkanlar.

pîve پیوه (f.i.) : güve.

piyâde پیاده (f.i.) : **1.** yaya. **2.** paytak, satranç taşlarından biri. **3. ask.** bir sınıf. **4.** hanımiğnesi de denilen bir çift kürekli hafif kayık. **5.** bilgisi az olan kimse [bir konuda-].

piyâde-gû پیاده گو (f.b.s.) : yayalıkla ilgili.

piyâde-rev پیاده رو (f.b.s.) : yaya giden.

piyâle پیاله (f.i.) : kadeh, şarap bardağı.

piyâle-keş پیاله کش (f.b.s.) : içki içen. (bkz : mey-hâr, piyâle-nûş).

piyâle-keşî پیاله کشی (f.b.i.) : şarap içicilik, içkiye düşkünlük.

piyâle-nûş پیاله نوش (f.b.s.) : içki içen. (bkz : mey-hâr).

piyâle-nûşî پیاله نوشی (f.b.i.). (bkz : piyâle-keşî).

piyâz پیاز (f.i.) : **1.** soğan. (bkz : basal). **2.** zeytinyağlı ve sirkeli fasulye haşlaması.

piyâz-ı kûhî : bot. dağ soğanı.

pôst پوست (f.i.) : **1.** tüylü hayvan derisi. **2. mec.** makam, mevki sandalye.

pôstîn پوستین (f.i.) : kürk. (bkz : ferve).

pôstîn-i bâz-gûne : 1) ters kürk; 2) münâsebetsizlik.

pôstîn-dûz پوستین دوز (f.b.s.) : kürk diken.

pôstîn-pûş پوستین پوش (f.b.s.) : kürk giyen.

pôst-nişîn پوست نشین (f.b.s.) : **1.** post'da oturan, post'a geçen. **2.** tekke şeyhi.

pôst-pîrâ پوست پیرا (f.b.s.) : tabak. (bkz : debbâğ).

pû[y] [ی] پو(f.i.) : **1.** araştırma, arama. **2.** koşma. (bkz : şitâb).

pûç پوچ (f.i.) : **1.** boş, faydasız şey, hiç. **2.** çirkin, kaba. **Va'de-i pûç :** boş, faydasız şeyler vâdetme. **3.** içi boş, kavlak. (bkz : cefîf).

pûç-magz پوچ مغز (f.b.s.) : boş kafalı, beyinsiz.

pûd پود (f.i.) : argaç, dokumada enlilemesine atılan atkı. **Târ u pûd :** arış ile argaç.

puhte پخته (f.s.c. : puhtegân) : pişmiş, pişkin; olgun, gün görmüş adam. **Nâ-puhte :** 1) pişmemiş, çiğ; 2) tecrübesiz, toy [kimse]. **Nân-ı puhte :** güzel pişmiş ekmek.

puhte-gân پختگان (f.s. puhte'nin c.) : pişmiş, olgun kişiler.

puhte-gî پختگی (f.i.) : pişkinlik, olgunluk.

puhtî پختی (f.s.) : pıhtı.

pûjîne پوژینه (f.i.) : **1.** 1240 gr. ağırlığında bir ölçü. **2.** kantar.

pûl پول (f.i.) : para. (bkz : nakd).

pûlâd پولاد (f.i.) : polat, çelik. (bkz : fûlâd).

pûlâd-ı zer-efşân : g. s. oyularak içine altın teller kakmak sûretiyle yapılan çelik işleri.

pûlâd-bâzû پولاد بازو (f.b.s.) : "çelik pazulu" : kuvvetli; pehlivan.

pûlâd-reg پولاد رگ (f.b.s.i.) : sert damarlı, dayanıklı at.

pûlâd-senc پولاد سنج (f.b.s.) : iyi dövüşen, güzel silâh atan.

pûr پور (f.i.c. : pûrân) : oğul. (bkz : veled, ibn, ferzend, püser).

pûr-i a'râbî : Hz. Muhiddîn-i Arabî.

pûr-i Âzer : Hz. İbrâhim.

pûr-i duht : hemşîrezâde, yeğen.

pûr-i Hâcer : Hz. İsmâil.

pûr-i Meryem : Hz. Îsâ.

pûr-i Zal : Rüstem.

pûr-ân پوران (f.i. pûr'un c.) : oğullar. (bkz : ebnâ, evlâd, ferzendân, püserân).

pûr-mend پورمند (f.b.s.) : evlât sâhibi.

pûse پوسه (a.i.) : (bkz : bûse).

pûselik پوسه لك (f.t.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin 2 numaralı basit makamı ve garb müziğindeki "mineur" ün mukabili. En eski makamlardandır. Pûselik beşlisi ile hicaz dörtlüsünden ibârettir. Durağı dügâh (lâ), güçlüsü beşinci derece olan hüseynî (mi) dir. Dizisi çıkıcıdır; inici şekli şehnâz-pûselik adını alır. Orta sekizlisindeki sesleri pestden tîze doğru şöyledir : dügâh, pûselik, çârgâh, nevâ, hüseynî-acem, nimzengûle ve muhayyer. Dizisi mülâyim ve 9 niseb-i şerîfelidir. Donanımı, çargâh gibi boştur; yedeninin diyezi, nota içinde kullanılır. Makamın türlü şedleri Türk müziğinde çok kullanılmıştır. Nihâvend (sol mineur), Sultânî yegâh (re-mineur), ruhnevâz (mi-mineur), çargâh'da pûselik (do mineur). Pûselik, orta derecede kullanılmış makamlardandır.

pûselik-aşîran پوسه لك عشيران (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en eski makamlarındandır. Aşîran-pûselik de denilen bu makam, aşîran'da uşşak ile pûselik makamlarından mürekkeptir. Pûselik beşlisi veyâ sekizlisi ile dügâh (lâ) da kalır. Güçlüleri birinci derecede aşîran'da uşşak durağı olan hüseynî-aşîran (mi), ikinci derecede de lâ ve mi'nin muhtelif sekizlileridir. Pûselik'in güçlüsü mi, aşîran'da, uşşakınki lâ'dır. Donanımına aşîran'da uşşak için fa bakıyye diyezi konulur. Pûselik için nota içinde fa bekar ile sol bakıyye diyezi kullanılır. Makam inici olarak seyreder.

pûselik-gerdâniyye پوسه لك گردانيه (f.t.b. i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

pûselik-geveşt پوسه لك گوشت (f.t.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

pûselik-mâye پوسه لك مايه (f.t.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

pûselik-selmek پوسه لك سلمك (f.t.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

pûselik-şehnâz پوسه لك شهناز (f.t.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

pûsîde پوسيده (f.s.) : **1.** çürümüş, çürük. **Meyve-i pûsîde :** çürük yemiş. **Üstühân-ı pûsîde :** çürümüş kemik. (bkz : azm-i remîm). **2.** paslanıp çürümüş. **Tîğ-i pûsîde :** paslanıp çürümüş kılıç.

pûsîdegî پوسيدگی (f.i.) : çürüklük, çürümüşlük.

-pûş پوش - (f.s.) : "örten; giyen, giyinmiş" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler yapar. **Pâ-pûş** (ayağı örten) : papuç. **Ser-pûş** (başı örten) : serpuş... gibi.

pûş پوش (f.i.) : **1.** örtü, örtünecek şey; elbise. **2.** zırh.

pûşe پوشه (f.i.) : örtü; perde. (bkz : pûş[1]).

pûşende پوشنده (f.s.) : örtücü, örten.

pûşende-i hatâ : ayıp örten.

pûşî پوشی (f.i.) : askerlerin başlarına sardığı ince sarık. [özellikle tersane kalyoncularıyla topcular tarafından kullanılır ve çıplak başa sarılırdı].

pûşîde پوشيده (f.s.) : **1.** örtülmüş. (bkz : mestûr). **2.** örtü. **Râz-pûşîde :** sır gizleyen.

pûşîde-i Beyt-i Muazzam : Kâbe örtüsü.

pûşîde-çeşm پوشيده چشم (f.b.s.) : habersiz, dikkatsiz. (bkz : gafil).

pûşîdenî پوشيدنی (f.i.) : **1.** örtü. **2.** giyecek, örtünecek şey.

pûşîde-râz پوشيده راز (f.b.s.) : sırrı gizli.

pûşiş پوشش (f.i.) : örtü, örtecek şey.

pûştî پوشتی (f.i.) : yardımcı.

pûte پوته (f.i.) : **1.** içinde mâden eritilen tava. **2.** nişan tahtası.

pûyâ پويا (f.s.) : koşan. [en çok at hakkında]. (bkz : serîü's-seyr).

pûyân پويان (f.s.) : **1.** koşan. [en çok insan hakkında]. **2. mec.** dalmış, kendini kaptırmış.

pûye پويه (f.i.) : seğirtme, koşma. (bkz : şitâb).

pûye-ger پويه گر (f.b.s.) : seğirtici, koşucu. (bkz : pûyende).

pûyende پوينده (f.s.) : seğirtici, koşucu. (bkz : pûye-ger).

pûzen پوزن (f.i.) : nadas edilmiş, sürülmüş tarla.

pûzîne پوزينه (f.i.) : maymun. (bkz : kırd).

pûziş پوزش (f.i.) : mâzeret, özür.

pûziş-pezîr پوزش پذير (f.b.s.) : mâzeret, özür, kabûl eden, affeyleyen.

püf پف (f.i.) : bir şeyi söndürmek için dudaklar büzülerek çıkarılan nefes, püf.

püf-kerde پف كرده (f.b.s.) : üflenerek söndürülmüş.

püfterî پفترى (f.i.) : avcı ıslığı.

pül پل (f.i.) : köprü. (bkz : cisr, kantara).

pül-i sırât : sırat köprüsü.

pülpül پلپل (f.i.) : karabiber. (bkz : fülfül).

pünçüşk پنچشك (f.i.) : serçe. (bkz : usfûr).

pür- پر- (f.s.) : **1.** dolu. (bkz : memlû, leb-âleb). **2.** çok fazla. **3.** sâhip, mâlik. [bu kelime ile *birleşik kelimeler yapılır]. **Pür-dil :** yürekli, cesur. **Pür-sûz :** çok yanık; çok yakıcı.. gibi.

pür-unvan : meşhur.

pür-âmâl پرآمال (f.a.b.s.) : emellerle, isteklerle dolu.

pür-âteş پرآتش (f.b.s.) : ateş dolu.

pür-azamet پرعظمت (f.b.s.) : çok azametli.

pür-bâd پرباد (f.b.s.) : **1.** çok rüzgârlı. **2.** kibirli.

pür-bâr پربار (f.b.s.) : **1.** yüklü. **2.** üzerinde yemişi çok olan.

pür-bîm پربيم (f.b.s.) : korkmuş.

pür-bîm-i bî-vefâ-yi ahbâb : dostların vefâsızlığından korkmuş olan.

pür-cûş پرجوش (f.b.s.) : coşku dolu.

pür-çîn پرچين (f.b.s.) : çok bükülmüş, çok buruşuk ve karışık.

pür-dil پردل (f.b.s.c. : pür-dilân) : yürekli, cesur.

pür-dil-ân پردلان (f.s. pür-dil'in c.) : yürekliler, cesurlar.

pür-dilî پردلی (f.b.i.) : yüreklilik. (bkz : cesâret).

pür-dûd پردود (f.b.s.) : çok tüten, çok dumanlı.

pür-fer پرفر (f.b.s.) : çok parlak, aydınlık.

pür-feyz پرفيض (f.a.b.s.) : çok bol, bolluk dolu.

pür-füsûn پرفسون (f.b.s.) : çok sihirli, büyü ile dolu.

pür-gayz پرغيظ (f.a.b.s.) : çok kızgın, çok kızmış, çok hırslı.

pür-gazab پرغضب (f.a.b.s.) : kızgın, hırslı.

pür-gû پرگو (f.b.s.) : çok söyleyen, bol konuşan, çalçene.

pür-gubâr پرغبار (f.a.b.s.) : **1.** çok tozlu, toz içinde. **2. mec.** incinmiş, çok kırılmış.

pür-hayâl پرخيال (f.a.b.s.) : hayâl ile dolu, hülyalı.

pür-hayâl-i ümîd : hülyâlı ve ümitli.

pür-hayât پرحيات (f.a.b.s.) : hayat dolu, çok canlı ve neşeli.

pür-hazân پرخزان (f.b.s.) : sonbahara uğramış, solup sararmış.

pür-heyecân پرهيجان (f.a.b.s.) : heyecan dolu.

pür-hiddet پرحدت (f.a.b.s.) : çok kızgın, çok hırslı.

pür-hûn پرخون (f.b.s.) : kan içinde.

pür-huzûr پرحضور (f.a.b.s.) : huzur dolu, huzur içinde.

pür-ıstıfâ پراصطفا (f.a.b.s.) : ayrılmış, seçilmiş.

pür-kîne پرکينه (f.b.s.) : düşmanlık ve gazap dolu.

pür-mahâret پرمهارت (f.a.b.s.) : eli uz, hünerli, çok usta.

pür-melâl, -teessür پرملال ، پرتأثر (f.a. b.s.) : gamlı, kederli, sıkıntılı, üzüntülü.

pür-neş'e پرنشئه (f.a.b.s.) : neşe dolu, çok neşeli, keyifli.

pür-nûr پرنور (f.a.b.s.) : nur dolu, nur içinde, nurlu, aydınlık.

pür-pâye پر پايه (f.b.i.) : **zool.** kırkayak.

pürsâ, pürsân پرسا ، پرسان (f.s.) : soran, soruşturan. (bkz : sâil[1]).

pür-sâle پرساله (f.b.s.) : yaşı dolgun, yaşlı.

pür-sıhhat پرصحت (f.a.b.s.) : sıhhat dolu, tam sağlıklı.

pürsiş پرسش (f.i.) : suâl ediş, soruş.

pürsiş-i hâtır : hatır sorma.

pürsiş پرسش (f.s.) : sorma, soruşturma.

pür-sûz پرسوز (f.b.s.) : **1.** çok yanık. **2.** fazla yakıcı.

pür-sürûd پرسرود (f.a.b.s.) : nağmeli; şarkı söyleyen, türkü söyleyen.

pür-sürûr پرسرور (f.a.b.s.) : sevinç, keyif, neşe dolu.

pür-şevk پرشوق (f.a.b.s.) : çok şevkli, çok heyecanlı.

pür-şu'le پرشعله (f.a.b.s.) : çok ışıklı, pırıl pırıl.

pür-tarâvet پرطراوت (f.a.b.s.) : tap taze, gençlik dolu.

pür-tehevvür پرتهور (f.a.b.s.) : kızgın, çok kızmış, çok hırslı.

pürz پرز (f.i.) : kumaş havı.

püsender پسندر (f.b.i.) : üvey oğul.

püser پسر (f.i.c. : püserân) : oğul, erkek çocuk. (bkz : ferzend, ibn, pûr, veled).

püserân پسران (f.i. püser'in c.) : oğullar, erkek çocuklar. (bkz : ebnâ, evlâd, ferzendân, pûrân).

püşt پشت (f.i.) : arka, sırt. (bkz : zahr).

püşt-i pâ : taban.

püşt-i pâ-zen : **1)** ayağıyla nîmetini tepen; **2)** bozularak, sıngın olarak kaçan.

püşt-ber-divâr پشت برديوار (f.b.s.) : "hayreti duvarda" : **mec.** şaşırmış. (bkz : mütehayyir).

püşte پشته (f.i.) : yığın, tepe. (bkz : tûde).

püşte-i bâğ : çayırlık, çimenlik.

püşter پشتر (f.i.) : arka, sırt. (bkz : zahr).

Rr

püştîbân پشتیبان (f.i.) : **1.** dayanak, destek, payanda. (bkz : püştîvân). **2. s.** yardımcı. (bkz : muîn, nasîr, zahîr).

püştîvân پشتیوان (f.i.) : **1.** dayak, destek, payanda. (bkz : püştîbân). **2. s.** yardımcı. (bkz : muîn, nasîr, zahîr).

püşt-mâl پشتمال (f.b.i.) : "arka örten şey" : peştemal.

püşt-pâ پشت پا (f.b.i.) : ayak tabanı.

püşt-vâre پشتواره (f.b.i.) : bir arkalık yük, bir hamal yükü.

râ را (a.ha.) : Rebîülevvel ayına işârettir. **r** sesini verir.

râ' راء (a.ha.) : "rı" harfinin bir adı.

râ-î mühmele : [noktalı "ze" den ayırmak için] "rı" harfine verilen bir ad.

ra'âd رعاد (a.i. ri'det'den) : **1.zool.** uyuşturan balığı, torpil balığı, **lât. gymnotus electricus, raia torpedo. 2. s.** geveze, çalçene [adam].

ra'âde رعاده (a.i.) : torpil. (bkz : ra'diyye).

ra'âdiyye رعادیه (o.i.) : **zool.** *yayınbalığıgiller, **fr. siluridés, siluroïdes.**

rab' ربع (a.i.) : avlulu ev.

rabb رب (a.i.) : efendi, sâhib.

rabb-i bâkî : ebedî olan Allah.

rabb-i celîl : Ulu Tanrı.

rabbü'd-dâr : ev sâhibi.

rabbü'l-âlemîn (kâinatın efendisi) : Allah.

rabbü'l-mâl : mal sâhibi, sermayesi olan kimse.

rabbü's-selem : **huk.** (bkz : sâhibü's-selem).

Rabb رب (a.h.i.) : Allah. **Yâ-Rabb** : Allahım! (bkz : rabbî). [Yâ-Reb şeklinde de kullanılır].

râbb راب (a.i.) : sütbaba; üveybaba.

rabbânî, rabbâniyye ربانیه ، ربانی (a.s. rabb'den. c. : rabbâniyyûn) : **1.** Rab'la ilgili. **Mukadderât-ı rabbâniyye** : Allah'ın takdir ettiği şeyler. (bkz : ilâhî). **2.** kendini olanca gücüyle Rabb'e veren. **Aşây-ı Rabbânî** (Allah'ın yemeği) : kuddas âyîninde şarapla ekmek yeme ve bu sırada okunan ilâhî. (bkz : kuddâs).

rabbâniyyîn ربانیین (a.s. rabbânî'nin c.). (bkz : rabbâniyyûn).

rabbâniyyûn ربانیون (a.s. rabbânî'nin c.) : **tas.** kendilerini olanca güçleriyle Rabbe, Allah'a vermiş olanlar, vesenî (putla ilgili) akideye sâlik olmayanlar.

rabbât ربات (a.i.c.) : kadınların kocaları.

rabbâtü'l-hicâl : güveyiler.

râbbe رابه (a.i.) : üvey ana.

Rabbenâ ربنا (a.h.i.) : Allah. (bkz : Rabb).

Rabbî ربی (a.h.i.) : Rabbim. **Yâ-Rabbî!** : Ey Rabbim! (bkz : Rabb).

Rabbü'l-erbâb رب الارباب (a.b.h.i.) : Allah.

rabbü's-selem رب السلم (a.i.) : **huk.** müşteri, satın alan.

râbıt رابط (a.s. rabt'dan) : **1.** rapteden, bağlayan, bitiştiren, **2.** nefsini dünyâdan menedip âhirete bağlamış olan. (bkz : mürâbit, zâhid).

râbıta رابطه (a.i. rabt'dan) : **1.** iki şeyi birbirine bağlayan şey, bağ. **2.** münâsebet, ilgi. (bkz :

alâka). 3. bağlılık, mensûbolma. (bkz: mensûbiyyet). 4. sıra, tertîp, usûl, düzen.

râbıta-bend رابطه بند (a.f.b.s.): raptedici, bağlayıcı.

râbi' رابع (a.s.): dördüncü. (bkz: çihârüm, çârüm).

râbi'-i aşer: ondördüncü.

râbia رابعه (a.s.): 1. râbi'in müennesi. 2. i. saatteki sâlisenin altmışta biri. 3. i. [Tanzîmat'tan sonra] kolağası derecesinde olan sivil me'murlukta bir rütbe. [elkabı: "fütüvvetlü" dür]. 4. i. kadın adı.

Râbiatü'l-Adeviyye: İslâmın ilk devirlerinde yetişmiş meşhur kadın velî.

râbian رابعاً (a.zf.): dördüncü olarak.

râbih, râbiha رابح ، رابحه (a.s. ribh'den): kârlı, kazançlı, faydalı, alışverişte kazanan, **Ticâret-i râbiha**: kazançlı alışveriş.

rabît ربـيط (a.s. rabt'dan): bağlanmış, bağlı. (bkz: merbût).

rabîta ربـيطه (a.i.): eski yazma kitaplarda sahife numarası yerine kaim olmak üzere soldaki sahîfenin, sağdaki sahifenin altına yazılan ilk kelimesi. (bkz: rakîb, pâyende).

rabt ربط (a.i.): 1. bağlama, bağlanma, iliştirme. 2. **ed.** cümleleri lüzumlu harf ve edatlarla birbirine bağlayarak yoluyla sıralama. **Edât-ı rabt** (bağlama edâtı): **gr.** *bağlaç, **fr. conjonction**. 4. tamâmıyla bir şeye bağlanma. **Zabt-ü-rabt**: memleketin düzen ve güveni, **ask.** disiplin.

rabt-ı kalb: gönül bağlama.

râbtî, rabtiyye ربطى ، ربطيه (a.s.): bağ'a ve bağlamaya âit, bunlarla ilgili. **Sîga-i rabtiyye**: *ulaç, bağ-fiil, **fr. gérondif**.

rabtiyye ربطيه (a.i.): raptiye, pünez; bağlayacak şey.

râc راج (f.i.): mîde.

râcî راجى (a.s. recâ'dan): 1. ricâ eden, yalvaran. (bkz: niyâzmend). 2. ümitli. (bkz: ümmîdvâr). 3. i. erkek adı.

râci', râcia راجع ، راجعه (a.s. rücû'dan): 1. geri dönen. 2. münâsebeti, ilgisi olan. (bkz: âid, dâir). 3.**gr.** bir şahıstan kinâye olan zamir.

râcif راجف (a.s. recf'den): titretici [ısıtma].

râcîfe راجفه (a.i. recf'den): sûr'un kıyâmette bütün canlıları öldürecek olan ilk üflenişi.

râcih راجح (a.s. rüchan'dan): 1. değerinden evvel, üstün, önce. (bkz: fâik, mu'teber, müreccah). 2. **fık.** bürhan ve delillerin tercîhinde, delîli önce ve makbul olan taraf.

râcih-i mercûh: **fık.** bürhan ve delillerin tercih, üstünlük esasları.

râciha راجحه (a.s. rüchân'dan): ["racih" in müen.]. (bkz: râcih).

râcil راجل (a.s. ricl'den): 1. yaya. (bkz: piyâde). 2. **mec.** bilgisiz.

râcilen راجلاً (a.zf.): yaya olarak, yürüyerek. (bkz: mâşiyen).

râciyâne راجيانه (a.f.zf.): yalvarırcasına, yalvarır yollu.

ra'd رعد (a.i.): gök gürlemesi.

ra'd ü berk: gök gürlemesi ve şimşek.

râd راد (f.s.): 1. cömert, eliaçık. (bkz: sahî). 2. fazîletli, erdemli, üstün, değerli.

râdd راد (a.s. redd'den): reddeden, geri döndüren, geri çeviren, geri bırakan.

râdü's-selâm: başkasının verdiği selâmı alan.

râdde رادە (a.i. redd'den): 1. sır, mertebe, derece, kerte. 2. çizgi. (bkz: hatt). 3. aşağı yukarı tahmîn edilen miktar veyâ zaman. [Arapçada: "fayda, menfaat ve araba oku" mânâlarına da gelir].

ra'de رعده (a.i.). (bkz: ra'şe).

ra'd-endâz رعداندار (a.f.b.s.): gürleyici, gök gürültüsü gibi ses veren.

radh رضح (a.i.): 1. az bir şey verme; az verilen şey. 2. **mec.** cihâda katılan kadınlara, çocuklara, kölelere, zimmîlere ganîmet malından verilen bir miktar mal.

radî' رضيع (a.i. redâ'dan. c.: ruzaa'): 1. süt emen çocuk. 2. süt kardeş.

râdî, râdiyye راضيه ، راضى (a.s.): 1. rızâ gösteren, kabûl eden, boyun eğen. 2. [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı. (bkz: râzî, râziyye).

râdife رادفه (a. redf'den): 1. kıyâmette üfürülecek sûr'un ikincisi. 2. kadın adı.

ra'dîn رعدين (a.s.): gürültülü, gürleyen.

radiye رضى (a.fi. rızâ'dan): râzı olsun!

radiyallahü anh: Allah ondan râzı olsun. [aslında "râzı oldu" mânâsındadır].

ra'diyye رعديه (o.i.) : torpil. [yapma kelimelerdendir]. (bkz : ra'âde).

râfız رافض (a.s. rafz'dan) : bırakan, salıveren.

râfıza رافضه (a.i. rafz'dan) : bir şîî fırkası. [Hz. Alî'nin çocuklarına şerîat ve târihî hakikat dışı muhabbet gösterip tarafdâr olmakla ayrılır].

râfızıyyûn رافضيون (a.s.i. râfızî'nin c.) : râfızîler.

râfızî رافضى (a.s. ve i. rafz'dan. c. : râfiziyyûn) : râfıza fırkasından olan, Hz. Ebûbekir ile Ömer'in halîfeliğini kabûl etmeyen, onlara dil uzatan.

râfi' رافع (a.s. ref'den) : **1.** kaldıran, yükselten. **2. i.** Allah adlarındandır. **3. anat. i.** göz kapağı gibi bâzı uzuvları yukarı kaldırmaya yarayan [adale, sinir]. **4. i.** erkek adı.

râfia رافعه (a.i. ref'den) : **1.** her çeşit ayaklık ve destek. **2.** kadın adı. **3.** ["rafi' " in müen.]. (bkz : râfi'). **4. s. biy.** kaldıran, **fr. élévateur.**

râfih رافه (a.s. refâh'dan) : refah ve rahat ile yaşayan. (bkz : refîh).

râfihen رافهاً (a.zf.). (bkz : müreffehen).

rafz رفض (a.i.) : **1.** bırakma. **2.** râfızîlik. (bkz : râfizî).

râg راغ (f.i.) : **1.** dağ eteği. **2.** çayırlık, çimenlik, bağlık, bahçelik. **Bâg ü râg :** güzel bahçe, çimenlik. (bkz : seyrân-gâh).

ragabât رغبات (a.i. rağbet'in c.) : istekle karşılamalar.

ragad رغد (a.i.) : **1.** refah, genişlik, kolaylık. **2.** geçim kolaylığı.

ragaib رغائب ("ga" uzun okunur. a.i. ragîbe'nin c.) . (bkz : regaib).

râgıb راغب (a.s. rağbet'den) : **1.** istekli, isteyen, rağbet eden. (bkz : arzû-mend). **2. i.** erkek adı. [müen. : "râgıba" kadın adı olarak kullanılır].

ragîbe رغيبه (a.i.c. : ragaib) : **1.** rağbet olunan, rağbetle istenilen şey. **2.** bol hediye.

ragîf رغيف (a.i. ragf'dan) : yufka, pide.

rağbet رغبت (a.i.c. : ragabât) : **1.** istekle karşılama. **2.** istek, arzu. **3.** iyi kabûl edilme.

rağbet-i umûmiyye : herkes tarafından istenme, beğenilme.

rağbeten رغبةً (a.zf.) : rağbet ederek, istekle, dileyerek.

rağm رغم (a.i.) : aksine yapma, inadına, zıddına davranma; körlük ve nisbet. **Alâ rağmi'l-adû :** düşmanın inâdına, düşmanı müteessir etmek üzere.

rağmen رغماً (a.zf.) : **1.** rağmolarak, inâdına, zıddına. **2.** -diği halde, ise de, amma, yine de.

rağmen alâ enfihi : tahkir maksadıyla, birinin burnunu kırmak için.

rağmiyyât رغميات (a.i.c.) : inâdına, aksine, zıddına yapılan işler.

râh راه (f.i.) : **1.** yol. (bkz : sırât, tarîk). **2.** tutulan yol, meslek, usul.

râh-ı adem, reh-i adem : yokluk, ölüm.

râh-ı aşk : aşk yolu.

râh-ı beka, reh-i beka : ölümsüzlük yolu.

râh-ı bi-rah, reh-i bi-rah : düzensiz yol.

râh-ı cennet, reh-i cennet : cennete giden yol.

râh-ı fenâ, reh-i fenâ : yokluk, ölüm.

râh-ı gül-dâr, reh-i gül-dâr : 1) zaman. 2) hayat. 3) dünya.

râh-ı gürîz, reh-i gürîz : kaçış yolu.

râh-ı hakk : hak yolu, Allah yolu.

râh-ı kehkeşân, reh-i kehkeşân : samanyolu.

râh-ı kûfte, reh-i kûfte : ezilmiş, çiğnenmiş, geçilmiş yol.

râh-ı kûr, reh-i kûr : geçilmemiş, ayak basılmamış yol.

râh-ı mihr-i tal'at, reh-i mihr-i tal'at : güzellik güneşinin yolu.

râh-ı nâ-refte, reh-i nâ-refte : gidilmemiş yol.

râh-ı râst, râh-ı savâb : doğru yol.

râh-ı seng-sâr, reh-i seng-sâr : taşlık yol, taşlı yol.

râh-ı şâh, reh-i şâh : anayol, büyük cadde, bulvar.

râh-ı vatan, reh-i vatan : vatan yolu; vatan uğruna.

râh راخ (f.i.) : **1.** kaygı, keder. **2.** zan, sanma.

râh راح (a.i.) : şarap. (bkz : bâde, hamr, mey, sahbâ).

rahâ رحى (a.i.) : değirmen. (bkz : asyâb). **Feresü'r-rahâ :** değirmen beygiri.

rahal رحل (a.i.) : menzil, konak.

rahal رحل (a.i.c. : *rihâl*) : *semer, palan.*

rahamût رحموت (a.i.) : büyük merhamet.

râhat راحت (a.i.) : **1.** üzüntüsüz, tasasız, kedersiz bir halde bulunma. **2.** gönlü rahat. (bkz : müsterîh).

râhat-ı dil : gönül rahatı.

râhat-ı hulkum : lâtilokum.

râhat râhat : zorlamadan, rahatlık içinde, kolaylıkla.

râhat-efzâ راحت افزا (a.f.b.s.) : **1.** rahat artıran. **2. i. müz.** Türk müziğinin bir mürekkep makamı olup, Hicâz-aşîran da denilen bu makamı pek kuvvetli bir tahmîn ile İsmet Ağa terkîbetmiştir; aşağı yukarı bir asırlıktır. Makam hümâyun veyâ hicaz yâhut en çok uzzâl makamı ile aşîran'da Uşşak'dan mürekkeptir. İnici olarak ikinci makam ile aşîran (mi) perdesinde kalır. Güçlüleri birinci derecede dügâh (lâ) ki birinci makamın durağı ve ikincisinin de güçlüsüdür; ikinci derecede nevâ (re) dir. Donanımına uzzâl veyâ hicaz'ın si bakıyye bemolü ile fa ve do bakıyye diyezleri (hümâyun'da fa bekar) konulur. Aşîran'da uşşak için "si" ve "do" bekar yapılır. (fa bakıyye diyezi müşterekter].

râhat-nişîn راحت نشين (a.f.b.s.) : rahat oturan, rahat eden.

râhatü'l ervâh راحةالارواح (a.b.i.) : **1.** ruhların rahatı. **2. müz.** Türk müziğindeki mürekkep makamlardan biridir. En eski terkiplerden olmakla berâber son asırlarda az kullanılmıştır; hicaz veyâ hümâyun yâhut daha çok uzzâl makamı ile Irak'dan veyâ Irak dizisinin bir parçasından (meselâ pest dörtlüsünden) mürekkeptir. İnici olarak Irak makamıyla Irak perdesinde kalır. Güçlüleri birinci derecede dügâh (lâ) (hicaz'ın durağı ve Irak'ın güçlüsü) ikinci derecede de nevâ'dır. Donanımına hicaz ve uzzâl'in "si" bakıyye bemolü ile "fa" ve "do" bakıyye diyezleri (Hümâyun'da fa bekar'dır) konulur. Irak için "si" bekar ve koma bemolü ile de bekar kullanılır. **3.** XVI. asır bilginlerinden, Burdurlu Mahmut Raûfî bin a'mâ vâiz Murad'ın, İslâm ahlâkından ve dînin âdâb ve erkânından bahseden mensûr kitabı.

râh-âverde, reh-âverde راه آورده ، ره آورده (f.b.s.) : yolcunun getirdiği hediye.

rahâvet رخاوت (a.i.) . (bkz : rehâvet).

râh-ber راهبر (f.b.s. ve i.). (bkz : delîl, rehber).

râh-dân راهدان (f.b.s.) : yol bilen.

râh-dâr راهدار (f.b.s.) : dar geçitlerde oturan gümrükçü, kolcu.

râhe راحه (a.i.) : el ayası, avuç içi. (bkz : keff).

râhetü'l-kadem : anat. ayak ayası.

râhetü'l-yed : anat. el ayası.

râhî راحی (a.s.) : **1.** rahat yürüyüşlü [binek]. **2.** rahat, sâkin.

râhî راهی (f.s. râh'dan) : yola âit, yolla ilgili.

rahîb رحيب (a.s. rahb'dan) : geniş, bol. (bkz : vâsi').

rahîbü'r-râhe : eli geniş, cömert. (bkz : sahî).

râhib راهب (a.i.c. : râhibân, rehebân, ruhbân) : evlenmez papaz.

râhibân راهبان (a.i. râhib'in c.) : evlenmeyen papazlar. (bkz : rehebân, ruhbân).

râhibe راهبه (a.i.) : Manastırda yaşayan kadın râhip.

rahîk رحيق (a.i.) : **1.** [kızıl renkli] duru ve temiz şarap. (bkz : bâde, habûk, hamr, mey, sahbâ). **2. bot.** *balözü.

rahîl رحيل (a.i.) : göçme, göç. **Kûs-i rahîl :** 1) göç davulu; 2) ölüm.

râhil راحل (a.s. rihlet'den) : **1.** göçen, göç eden. **2.** ölen.

râhile راحله (a.i.c. : revâhil) : **1.** yük devesi. **2.** yük hayvanı.

râhile راحله (a.s. rihlet'den) : ["râhil" in müen.]. (bkz : râhil).

râhile-zen راحله زن (a.f.b.s.) : yük hayvanını süren.

rahim رحم (a.i.c. : erhâm) : **anat. 1.** dölyatağı. **2.** hısımlık, akrabâlık [ana tarafından]. **Sıla-i rahim :** gurbetten memleketine dönüp akrabâsına kavuşma. **Zî-rahim :** hısımlık, akrabâlık.

rahîm رحيم (a.s. rahmet'den. c. : ruhamâ) : **1.** merhametli, esirgeyen, koruyan, acıyan, âhirette mü'min kullarına keremiyle muâmelede bulunan Cenâb-ı Hak [Allah adlarındandır]. **2. i.** erkek adı.

râhim راحم (a.s. rahm'den. c. : râhimîn, râhimûn) : merhametli, acıyan, acıyıp esirgeyen.

rahîm, rahîme رخيمه ، رخيم (a.i.) : hafif sesli, lâtif sözlü kız.

rahîm-âne رحيمانه (a.f.zf.) : merhametli olana mensup, onunla ilgili; acıyarak.

rahime رحم (a.fi.) : rahmet eylesin!

rahimallah! Allah merhamet eylesin!

rahîme رحيمه (a.s. rahmet'den) : ["rahîm" in müen.]. (bkz : rahîm).

râhime راحمه (a.s. rahm'den) : ["râhim" in müen.]. (bkz : râhim).

rahimî رحمى (a.s.) : **anat.** dölyatağına mensup, bununla ilgili.

râhimîn راحمين (a.s. râhim'in c.) : merhametliler, acıyanlar, acıyıp esirgeyenler. (bkz : râhimûn) : **Yâ erhame'r-râhimîn** : ey merhametlilerin en merhametlisi olan [Allah!].

râhimûn راحمون (a.s. râhim'in c.) : merhametliler, acıyanlar, acıyıp esirgeyenler. (bkz : râhimîn, ruhamâ).

râhin راهن (a.s. rehn'den) : malını rehine koyan ipotek eden. [müen. : "râhine" dir.].

râhin-i müsteîr : **fık.** başkasından eğreti aldığı malı rehin eden adım.

rahîs رخيص (a.s. ruhs'dan) : **1.** ehven, ucuz. **2.** yumuşak elbise. **3.** ansızın ölüm. **Mevt-i rahîs** : ansızın ölüm. (bkz : mevt-i müfâcât). [müen. : "rahîse" dir].

râhiye راهيه (a.i.c. : revâhî) : **zool.** bal arısı. (bkz : nahl).

râhiyye راهيه (o.s.) : yolluk. **Masârif-i râhiyye** : yol harçlığı, yolluk.

rahl رحل (a.i.c. : rihâl) : **1.** semer; palan. **Şedd-i rahl** : yola çıkma, yolcu olma. **2.** yağmurluk ve sâire gibi yol levâzımı.

rahle رحله (a.i.) : üzerinde kitap okumak, yazı yazmak için yapılmış küçük ve dar masa.

rahle-i tedrîs : ders görme masası.

rahm رحم (a.i.) : acıma, esirgeme, koruma. [doğrusu : "ruhm" ve "ruhum" dur].

Rahmân رحمن ، رحمان (a.i.) : dünyâda her canlıya, mü'min, kâfir ayırdetmeksizin herkese merhamet eden Allah [Allah adlarındandır].

Rahmânî رحمانى (a.s.) : Allah'a mensup, Allah'dan gelen ve hayırlı olan. [zıddı : şeytânî].

rahmâniyye رحمانيه (a.i.) : **tas. 1.** Cezâyir bölgesinde yaygın olan Halvetiye tarîkatının bir kolu. **2. s.** "râhmânî" kelimesinin müennesi.

rahmâniyyûn رحمانيون (a.i.c.) : **tas.** Allah'ın sırrına ererek gaipten haber getirenler.

rahmet رحمت (a.i.) : **1.** acıma, esirgeme, koruma, yarlıgama. (bkz : merhamet).

rahmet-i Hüdâ : Allah'ın ihsânı.

rahmetullahi aleyh : Allah'ın rahmeti -onun- üzerine olsun! **2.** Hz. Muhammed. **3.** Kur'ân-ı Kerîm. **4.** yağmur. (bkz : bârân, gays, matar).

rahmetullahi aleyhim ecmaîn : Allah onların hepsine rahmet etsin.

rahmî رحمى (a.s.) : **1.** rahmete mensup, rahmetle ilgili. **2. i.** erkek adı.

rahmiyye رحميه (a.s.) : ["rahmî" nin müen.]. (bkz : rahmî).

râh-nâme راهنامه (f.b.i.) : yol târifesi, yolları gösteren kâğıt, harita.

rahne رخنه (f.i.) : **1.** gedik, yarık, yırtık ve bozuk yer. **2.** zarar, ziyan, bozukluk.

rahne-dâr رخنه دار (f.b.s.) : **1.** gediği, yıkığı olan. **2.** eksiği, bozuğu olan. **3.** zarara uğramış.

râh-neverd راه نورد (f.b.i.) : yola çıkan, yolcu. (bkz : reh-neverd).

râh-nişîn راهنشين (f.b.i.) : yolun üzerinde, yol üstünde oturan kimse (bkz : reh-nişîn).

râh-nümâ راهنما (f.b.s.) : yol gösteren, kılavuz.

râh-peymâ راه پيما (f.b.s.). (bkz : reh-peymâ).

râh-peymâyî راه پيمايى (f.b.i.) : yolculuk etme. (bkz : reh-peymayî).

râh-rev راهرو (f.b.s.) : yolda giden; i. yolcu. (bkz : reh-rev).

râh-rev-ân راهروان (f.b.i. ve s. râh-rev'in c.) : yolcular. (bkz : reh-revân, râh-rev, reh-neverd).

râh-revî راهروى (f.b.i.) : yolculuk. (bkz : reh-revî).

rahş رخش (f.s.) : **1.** gösterişli, yürük ve güzel [at].

rahş-i bahâr : baharın devamlı ve bulutlu rüzgârı.

rahş-i gayret : ateşli gayretlenme.

rahş-i hûrşîd : güneşin aydınlığı.

rahş-i sabâ-reftâr : çok hızlı giden at. **2. i.** Zal oğlu Rüstem'in atı.

rahşâ, rahşân رخشان ، رخشا (f.s.) : **1.** parlak. (bkz : tâbân, ziyâ-dâr). **Necm-i rahşân** : parlak yıldız. **2. i.** kadın adı.

rahşende رخشنده (f.s.) : parıldayan, parıldayıcı. (bkz : rahşâ, rahşân, tâbân).

rahşiş رخشش (f.i.) : parlayış.

rahşiyye رخشیه (f.i.) : **ed.** at için yazılan kasîde ve mersiye.

raht رهط (a.i.). (bkz : reht).

raht رخت (f.i. Arapça c. : ruhût) : **1.** at takımı. **2.** yol levâzımı. **3.** döşeme ve ev takımı. **4.** kapı ve pencere kanatlarının menteşe takımı.

raht-ı arûs : gelin eşyâsı.

raht-ı hâb : yatak elbisesi.

raht-ı hestî : birinin mevcudiyeti, varlığı.

raht-ı hümâyun : pâdişâhın mücevherli eyer takımı.

raht hazîne-dârî : has ahırda değerli ve süslü eğer takımlarının sorumlusu olan kimse.

rahtî رهطی (a.s.) : cinsî, **fr. sexuel.**

raht-lamak رختلامق (f.t.m.) : ata raht ve takım takmak.

raht-vân رختوان (f.b.i.) : at gaşiyesinin (eğer, örtü, haşa) sırmalı kaytanı.

raht-vân-ı evvel, raht-vân-ı hâss : **tar.** pâdişâhın mücevherli eyer takımlarına bakanların başı.

raht-vân-ı sânî : **tar.** pâdişâhın mücevherli eyer takımına bakanlardan ikinci derecedeki me'mur.

rahv رخو (a.s.) : rahâvetli, gevşek, sölpük. (bkz : rihv).

râh-vâr راهوار (f.b.i.) : **1.** atın rahvan, eşkin sarsmadan yürüyüşü. **2.** rahvan, eşkin, sarsmadan yürüyen at, rahvan at.

râh-yâb راهیاب (f.b.s.). (bkz : reh-yâb).

rahyân رحیان (a.i.) : **anat.** kaburganın omuz kemiği ile bitişmesi.

rahye رحیه (a.i.) : düz meydan.

râh-zen راهزن (f.b.s. ve i.) : yol vuran (kesen) eşkıyâ. (bkz : kuttâ-ı tarîk).

râh-zenî راهزنی (f.i.) : yol kesicilik, haydutluk.

râî, râiye راعیه ، راعی (a.s. ra'y'den) : **1.** çoban, sığırtmaç. **2. ed.** *çobansı, çoban ve kır hayâtını anlatan [şiir]. **Eş'âr-ı râiye** : çobansı şiirler, **fr. poésies pastorales.**

râî, râiyye رائیه ، رائی (a.s.) : **1.** rü'yeteden, görücü, gören. **2.** "r" harfine mensup, "r" ile ilgili. **Kâsîde-i râiyye** : "r" kafiyeli kasîde.

raîb رعیب (a.s.) : korkmuş. (bkz : mer'ûb).

râib راعب (a.s. ru'b'dan) : büyücü, göz bağlayıcı. (bkz : neffâs, sâhir).

râic رائج (a.s.i.) : revaçta olan, sürümü olan, sürüm değeri.

râic-i mâl : malın pahası, değeri.

râic-i vakt : bir şeyin hâlihâzırdaki değeri, pahası.

râid راعد (a.s. ra'd'den) : gürleyen, gürüldeyen.

râide راعده (a.i.c. : revâid) : gürleyen bulut.

râif, râife رائفه ، رائف (a.s.) : **1.** re'fetli, merhametli. **2.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

râik, râika رائقه ، رائق (a.s. revk'den) : **1.** sâde, sâf, hâlis. **Leben-i râik** : saf süt. **2. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

râiş رائش (a.s. rîş'den) : **huk.** rüşvet alanla rüşvet veren arasında aracılık eden [adam]. [müen. : "râişe" dir].

râiyâne راعیانه (a.f.s.) : çobanlığa âit, çobanca.

raiyye, raiyyet رعیت ، رعیه (a.i.) : **1.** sürü, otlatılan hayvan sürüsü. **2.** bir hükümdar idâresi altında bulunan ve vergi veren halk.

raiyyet-perver رعیت پرور (a.f.b.s.) : tebaasına, halkına iyi bakan [hükümdar].

raiyyet-perver-âne رعیت پرورانه (a.f.zf.) : raiyyetperver olana yakışacak yolda.

râiz, râyiz رایض ، رائض (a.s.) : kızgın, öfkeli.

rak' رقع (a.i.) : yama vurma.

rakabât رقبات (a.i. rakabe'nin c.) : **1.** ense kökleri, boyunlar. **2.** kullar, köleler, câriyeler.

rakabe رقبه (a.i.c. : rakabât, rikab, rikbân) : **1.** ense kökü, boyun. (bkz : unk). **2.** kul, köle, câriye. **Fekk-i rakabe** : kul azâdetmek. **3.** bir malın sâhipliği.

rakabî رقبی (a.s.) : **fık.** boyuna âit, boyunla ilgili.

rakadân رقدان (a.i.) : oynayıp sıçrama.

rakadân-ı sıbyân : çocukların oynayıp sıçramaları.

rakam رقم (a.i.c. : erkam, rukum) : **1.** yazı yazma. **2.** yazı ile işâret. **3. mat.** sayıları

göstermek için kullanılan işâretlerden her biri. **4.** nicelik, miktar.

rakamî رقمی (a.s.) : rakama, sayıya âit, bununla ilgili.

rakam-keş رقمکش (a.f.b.s.) : rakam atan; yazan çizen.

rakam-pezîr رقمپذیر (a.f.b.s.) : rakamlaştırılabilir.

rakam-zede رقمزده (a.f.b.s.) : yazılmış, söylenen, yazılan.

rakam-zen رقمزن (a.f.b.i.) : yazan, yazıcı; kayıt ve işâret eden.

rakd رقد (a.i.) : **1.** uyumak üzere bulunma, henüz dalar gibi olma. (bkz : nüâs, sine). **2.** sıkıntı, uyuşukluk.

rakde رقده (a.i.) : uyku.

râkıb راقب (a.s.) : **1.** gözeten, bekleyen. **2. i.** erkek adı.

râkıbe راقبه (a.s. rakb'dan) : **1.** ["râkıb" ın müen.]. **2. i.** kadın adı.

râkım راقم (a.s. rakm'dan) : **1.** yazan, çizen.

râkım-ı hurûf, râkımü'l-hurûf (eserin muharriri, müellifi). [eskiden bir şey yazanlar, tevâzû yoluyla çok defa kendilerinden böyle bahsederlerdir]. **2. i.** kot, bir yerin denizden olan yüksekliği, **fr. cote. 3. i.** erkek adı.

râkım-ı sademât : jeol. sismograf.

râki' راکع (a.s. rükû'dan) : namazda rükû eden, ellerini dizlerine dayayarak eğilen.

râkia راکعه (a.s. rükû'dan) : ["râki' " ın müen.]. (bkz : râki').

râkian راکعاً (a.zf.) : rükû hâlinde, iki büklüm olarak.

râki-âne راکعانه (a.f.zf.) : rükû eder gibi, iki büklüm olarak.

rakib رقیب (a.i.). (bkz : pâyende, rabîta).

rakib رقیب (a.s. ve i. rekabet'den. c. : rakîbân, rukabâ) : **1.** her hangi bir işte birbirinden üstün olmaya çalışanlardan her biri. **2.** bekçi. (bkz : hâris). **3.** Allah adlarından olup : "görüp gözeten" demektir.

râkib راکب (a.s. rükûb'dan. c. : rükbân) : **1.** binici, binen, binmiş. (bkz : süvâr). **2.** bir nakil vâsıtasına binmiş olan.

rakiban رقیبان (a.f.s. ve i. rakîb'in c.) : **1.** rakîpler. **2.** bekçiler. (bkz : rukabâ).

rakibe رقیبه (a.i. rakabet'den) : ["rakîb" in müen.]. (bkz : rakîb).

râkiben راکباً (a.zf.) : binmiş olarak, binerek.

râkid, râkide راکد ، راکده (a.s. rükûd'dan) : hareketsiz, durgun. **Mâ-i râkid** : durgun su. **Miyâh-ı râkide** : durgun sular.

rakik, rakika رقیق ، رقیقه (a.s. rikkat'den. c. : rikak) : **1.** ince. **Em'â-yi rakika** : ince bağırsaklar. **2.** köle veyâ câriye. **3.** yufka yürekli.

rakikü'l-kalb : kalbi yufka, çok merhametli.

rakik ü nizâr : ince va zayıf.

rakim رقیم (a.i.) : **1.** yazı yazacak levha. **2.** yazı, kitap ve saire.

rakime رقیمه (a.s. rakam'dan) : yazılmış şey, mektup, kâğıt. **Hâmil-i rakime** : yazıyı getiren. (bkz : hâmil-i varaka).

rakk رق (a.i.c. : rukuk) : üzerine yazı yazılan tabaklanmış ince deri.

rakka' رقاء ("ka" uzun okunur. a.i.) : büyük ve mâhir büyücü.

rakkas رقاص ("ka" uzun okunur. a.s. raks'dan) : **1.** oynayan, danseden, köçek. **2. fiz.** *sarkaç.

rakkase رقاصه ("ka" uzun okunur. a.s. ve i. raks'dan) : dans eden [kadın], çengi, **fr. danseuse.**

rakkasî رقاصی (a.s.) : **fiz.** *sarkıl, **fr. pendulaire.**

raks رقص (a.i.) : hora tepme, sıçrayarak oynama, dans etme. **Dâü'r-raks : hek.** vücûdun bir yerine musallat olan ve orayı dâimî harekette bulunduran asabî bir hastalık.

raks-ı mükerrer : tekrar tekrar yapılan raks, döne döne oynama.

raks-aksağı رقص اقصاغی (a.t.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin küçük usullerindendir; 9 zamanlı ve 4 darblı olup çok güzel ve kıvrak bir husûsiyete mâliktir; eskiden bu usul ile raks havaları bestelendiği, isminden anlaşılıyorsa da, böyle bir eser zamânımıza kalmış değildir. 9 zamanlı diğer usuller şunlardır : hepsi 6 darblı olmak üzere aksak, evfer ve oynak. Raks-aksağı ile birkaç şarkı ve oyun havasından başka bir şey ölçülememiştir. Darbları şöyledir : düm (2 zamanlı, kavi), tek (3 zamanlı, kavi), düm (2 zamanlı, kavi), tek (2 zamanlı, zayıf). Bir

Türk aksağı ile bir sofyan'dan mürekkeptir (yanî aksak bir evfer'in tersi oluyor).

raksân رقصان (a.i.) : **1.** rakseden, oynayan, danseden. **2. müz.** Türk müziğinin küçük usullerindendir. 15 zamanlı ve 10 darblıdır. Bâzı türkülerde görülmüştür. 15 zamanlı olarak bir de 9 darblı Bektâşi raksânı vardır. Usul semâî, aksak semâî ve nim-sofyan'dan mürekkeptir. Darbları şöyledir: Düm (1 zamanlı, kavi), tek (1 zamanlı, nim kavi), tek (1 zamanlı, zayıf), düm (2 zamanlı, kavi), te (1 zamanlı, zayıf), kâ (2 zamanlı, nim kavi), düm (2 zamanlı, kavi), tek (2 zamanlı kavi), te (1 zamanlı, zayıf), kâ (2 zamanlı, kavi).

raks-âver رقص آور (a.f.b.s.) : oynatıcı.

raks-künân رقص کنان (a.f.b.s.) : raksederek, raksede ede, oynaya oynaya.

rakş رقش (a.i.) : nakşetme, renkli boyalarla boyama, süsleme. (bkz : nakş).

raktâ' رقطاء (a.i.) : **1. ed.** her kelimesinin bir harfi noktalı, öteki noktasız olarak söylenen söz. **2. s.** alacalı hayvan mânâsına gelen "erkat" ün müennesi.

râm رام (f.s.) : **1.** itâat eden, boyun eğen, kendini başkasının emirlerine bırakan. (bkz : fermân-ber, mutî, münkad). **2. tas.** insanın bütün varlığıyla Allah'a bağlanması.

ramak رمق (a.i.) : **1.** hayat kalıntısı, ancak nefes alacak kadar vücutta kalan hayat. **2.** pek az şey. **Sedd-i ramak :** ölmeyecek kadar şeyle geçinme.

ramas رمص (a.i.) : **hek.** göz çapağı.

ramazân رمضان (a.i.) : **1.** kamer takvîminin dokuzuncusu, üç ayların sonuncusu, oruç ayı. **2.** erkek adı. [çok defa bu ayda doğmuş olanlara verilir].

ramazan tahvîlâtı : Osmanlı İmparatorluğu zamanında ramazanda çıkarıldığı için bu adla anılan bir devlet tahvili.

ramazâniyye رمضانیه (a.i.) : **ed.** eski şâirlerin ramazanlarda pâdişâha ve sâir devlet ricâline sundukları, başlangıç kısmını ramazan mevzuuna tahsîs ettikleri kasîde.

Ramazâniyye-i halvetiyye : tas. Halvetî tarîkatinin üçüncü şûbesini teşkîl eden "Ahmediyye-i Halvetiyye" nin kollarından birinin adıdır. [kurucusu : Şeyh Ramazânüddîn-i Mahfî efendidir. d. : 949 (1542-43) - ö. : 1025 (1616)].

râmî رامی (f.s.) : çok itâatlı ve boyun eğici. (bkz : mutî', münkad).

râmî رامی (a.s. remy'den) : atan, atıcı. [ok, mermi v.b...].

râmih رامح (a.s. rumh'dan) : süngü batıran, mızrak saplayan. **Semâk-i râmih : astr.** sığırtmaç takım yıldızının baş yıldızı.

râmiş رامش (f.i.) : **1.** istirahat, dinlenme. **2.** oyun, eğlence. **3.** müzik.

râmiş-gâh رامشگاه (f.b.i.) : dinlenme yeri.

râmiş-ger رامشگر (f.b.s. ve i.) : çalgıcı. (bkz : mutrib, sâzende).

râmiş-gerî رامشگری (f.b.i.) : sâzendelik, çalgıcılık.

râmişî رامشی (f.s. ve i.). (bkz : râmiş-ger).

ramt رمط (a.i.) : ayıplama. (bkz : ta'n).

rân ران (f.i.) : **anat.** oyluk. (bkz : fahz).

-rân ران - (f.s.) : "süren, sürücü, hükmeden" mânâlarıyla *birleşik kelimeler yapar. **Esb-rân:** at süren, at koşturan. **Hüküm-rân :** hüküm sürücü, süren. **Kâm-rân :** safâ süren.

ra'nâ رعنا (a.s.) : **1.** güzel; lâtif, hoş görünen. **2. i.** kadın adı. [erkek adı olarak da kullanılmıştır]. (Arapçada "er'an" kelimesinin müennesi olup : "ahmak, sünepe kadın" mânâsınadır).

rânîn رانین (f.s.) : şalvar; pantolon; don.

râs راس (f.i.). (bkz : râh, reh, sırât, tarîk).

rasad رصد (a.i.) : **1.** gözetme, bekleme, pusu tutma. **2. astr., jeod.** gözleme, ölçme (rasad âleti ile).

rasad-gâh رصدگاه (a.f.b.i.) : **1.** gözetme, bekleme yeri. **2. astr.** *gözlemevi.

rasâd-hâne رصدخانه (a.f.b.i.) : **astr.** *gözlemevi.

rasadî, rasadiyye رصدی ، رصدیه (a.s.) : rasada mensup, rasatla ilgili.

rasaf رصف (a.i.) : **1.** kaldırım. **2.** kaldırım, döşeme.

rasafe رصفه (a.i.c. : rasafât). (bkz : rasaf).

rasâfet رصافت (a.i.) : sağlamlık dayanıklılık. (bkz : rasânet).

rasafî رصفی (a.s.) : **hek.** kaldırım taşı gibi dizilmiş olan uzvî hücrelerin nesiç (doku) hâli.

rasânet رصانت (a.i.) : sağlamlık, dayanıklılık. (bkz : metânet, rasâfet).

rasâs رصاص (a.i.) : **1.** kurşun. **2.** kalay.

rasâs-ı ebyaz : beyaz kalay.

rasâs-ı esved : kurşunlu kalay.

rasâs-ı müzâb : eritilmiş kalay.

rasâsî رصاصی (a.s.) : **1.** kurşun renginde olan. **2. i.** kalaycı. (bkz : rassâs).

rasf رصف (a.i.) : kaldırım döşeme, döşenme, kaldırımlanma.

râsıd راصد (a.s. rasad'dan. c. : râsıdan) : **1.** gözeden, dikkatle bakan, gözleyen. **2. astr.** gözleyici.

râsıdân راصدان (a.s. râsıd'ın c.) : **1.** gözetenler, dikkatle bakanlar, gözleyenler. **2. astr.** *gözleyiciler.

râsî راسی (a.s.) : **1.** kımıldamayan, oynamayan, sâbit. **2.** lenger atmış olan, demir üzerinde bulunan gemi.

rasîa رصیعه (a.i.c. : rasâi') : **1.** kabara. **2.** kabara gibi yer yer konulan süs.

râsib, râsibe راسبه ، راسب (a.s.) : dibe çöken, tortulaşan. **Ecsâm-ı râsibe** : dibe çöken, tortulaşan cisimler.

rasîf رصیف (a.s. rasef'den) : **1.** sağlam, dayanıklı. (bkz : rasîn). **2. i.** denizin yüzüne çıkmış kayalar. **3. i.** taş temel, rıhtım.

rasîfe رصیفه (a.i.) : rıhtım, su içinde yapılan sed.

râsih راسخ (a.s. rüsûh'dan. c. : râsihîn, râsihûn) : **1.** sağlam, temeli kuvvetli. **2.** bilgisi (din bilgisi) çok geniş olan. **3. i.** erkek adı.

râsiha راسخه (a.s. rüsûh'dan) : ["râsih" in müen.]. (bkz : râsih).

râsih-dem راسخ دم (a.f.b.s.) : sağlam nefesli, sözünde duran.

râsihîn راسخین (a.s. râsih'in c.) : **1.** sağlam, temeli kuvvetli olanlar. **2.** bilgisi (din bilgisi) çok geniş olanlar.

râsihûn راسخون (a.s. râsih'in c.). (bkz : râsihîn).

râsim راسم (a.s. resm'den) : **1.** resim yapan, çizgi çizen. **2. i.** erkek adı.

râsime راسمه (a.i. resm'den) : **1.** âdet, eskiden kalma âdet. **2.** [Tanzîmat'tan önce] merâsim, tören. (bkz : ihtifâl). **3. s.** ["râsim" in müen.]. (bkz : râsim).

rasîn رصین (a.s. rasânet'den) : sağlam, dayanıklı. (bkz : rasîf[1]).

râsiye راسیه (a.i.c. : revâsî) : büyük dağ.

rassa' رصع (a.i.) : benekli ve noktalı yapma, **fr. marqueter.**

rassâd رصاد (a.s. rasad'dan) : rasatta bulunan. (bkz : râsıd).

rassâs رصاص (a.i.) : kalaycı. (bkz : rasâsî[2]).

râst راست (f.s.) : **1.** doğru. (bkz : müstakîm). **Reh-i râst** : doğru yol. **2.** sağ. **Çep ü râst** : sağ ve sol. **3. c. râstân** : haklı, doğru, gerçek. **4.** uygunluk. (bkz : muvaffakiyyet). **5. i. müz.** Türk müziğinin en eski makamlarındandır. 4 numaralı basit makam olan rast, rast beşlisi ile rast dörtlüsünden müteşekkildir. Durağı rast (sol) ve güçlüsü -beşli ile dörtlünün birleşmiş olduğu beşinci derece- nevâ (re) dir. Makam çıkıcıdır. Mülâyim olup dizisinde niseb-i şerîfe'den 8 tâne vardır. Donanımına si koma bemolü ile fa bakıyye diyezi konulur. Orta sekizlisindeki sesleri pestten tîze doğru olmak üzere şöyledir : rast, dügâh, segâh, çargâh, nevâ, hüseynî, evic ve gerdâniyye. Rast en çok kullanılmış makamlardandır; en eski devirlerden zamânımıza kadar bu ehemmiyetini ve rağbetini muhâfaza etmiştir.

râst-acem راست عجم (f.a.b.i.) : **müz.** adı anonim bir edvarda geçen makam.

râst-ân راستان (f.s. râst[3]'ün c.) : doğru olanlar, haklılar.

râst-bîn راست بین (f.b.s.) : her şeyin doğrusunu gören.

râst-gerdâniyye راست گردانیه (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

râst-geveşt راست گوشت (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

râst-gû راستگو (f.b.s.c. : râst-gûyân) : doğru söyleyen. (bkz : sâdıkü'l-kavl, sâdıkü'l-kelâm).

râst-gûy-ân راستگویان (f.b.s. râst-gû'nun c.) : doğru söyleyenler.

râst-gûyî راست گویی (f.b.i.) : doğru sözlülük.

rast-ı cedîd راست جدید **(f.a.b.i.)** : **müz.** tahmînen III. Selim tarafından terkîbedilmiş ve az kullanılmış bir mürekkep makam. Yegâh'ta hicaz ile rast'dan ibârettir. Rast ile rast (sol) perdesinde kalır ve onun gibi si

koma bemolü ve fa bakıyye diyezi ile donanır. Yegâh'da hicazın işâretleri nota içinde gösterilir (mi bakıyye bemolü; diğer iki ârıza müşterektir). Güçlüler birinci derecede nevâ (re) (ilk makamın durağı ve rast'ın güçlüsü), ikinci derecede evic'dir (rast aynı zamanda ilk makamın güçlüsüdür). Bu şekilde, yalnız mi perdesini değiştirerek geçki yapılmış demek oluyor ve geçki, makamı rast'dan ayırıyor.

râstî راستی (f.i.) : doğruluk, gerçeklik. (bkz : istikamet).

râst-kâr راستکار (f.b.s.) : doğru adam.

râst-kürdî راست کردی (f.a.b.i.) : **müz.** Kemânî Serkis Efendi'nin terkîbettiği bir mürekkep makamdır (aşağı yukarı yarım asırlık). Rast'a kürdi dörtlüsü ilâvesinden ibârettir. Bu dörtlü ile dügâh (lâ) perdesinde kalır. Güçlü birinci derecede rast'ın durağı olan rast (sol), ikinci derecede de güçlüsü olan nevâ (re) dir. Donanımına rast'ın (si) koma bemolü ile (fa) bakıyye diyezi konulur; kürdî dörtlüsü için (si) bekarı müteâkip (si) küçük mücenneb bemolü kullanılır. [Kemânî Serkis'in peşrevi makama nümûnedir].

rast-mâhûr راست ماهور (f.b.i.) : **müz.** rast ile mâhûr'dan mürekkeptir. Mâhûr ile rast (sol) da kalır. Güçlüsü -iki makamın da güçlüsü olan- nevâ (re) dir (rast, aynı zamanda rast'ın durağıdır). Donanımına mâhûr'un küçük mücenneb diyezi (fa için) konulur, rast için nota içinde (si) koma bemolü ile, (fa) bekar ve (fa) bakıyye diyezi kullanılır.

râst-mâye راست مایه (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makamdır. En az beş altı asırlık olmalıdır. Rast-mâye, uşşak, segâh (yânî mâye) ile rast'dan ibârettir. Rast ile rast (sol) perdesinde kalır. Donanımına rast gibi (si) koma bemolü ile (fa) bakıyye diyezi konulur; mâyenin işâretleri nota içinde kullanılır.

râst-nevrûz راست نوروز (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup, nümûnesi yoktur.

râst-selmek راست سلمك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamıdır.

râst-şehnâz راست شهناز (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

râsuht راسخت (f.i.) : rastlık. (bkz : hidâb, hizâb).

râsûht راسوخت (f.i.). (bkz : râsuht).

ra'şân رعشان (a.i.) : titreme, titreyiş.

ra'şe رعشه (a.i.) : titreme, titreyiş. [korku veyâ soğuktan] ürkme.

râ'şe-i dest : el titremesi. (bkz : hüzâl).

ra'şe-âver رعشه آور (a.f.b.s.) : titretici.

ra'şe-dâr رعشه دار (a.f.b.s.) : titreyen, ürken. (bkz : ra'şe-nâk).

ra'şe-nâk رعشه ناك (a.f.b.s.). (bkz : ra'şe-dâr).

ra'şe-ver رعشه ور (a.f.b.s.) : titretici.

râşî راشی (a.s. rüşvet'den) : rüşvet veren.

râşid راشد (a.s. rüşd'den. c.: râşidîn, râşidûn) : **1.** akıllı. **2.** doğru yola giden, hak yolunu kabûl etmiş olan. (bkz : reşîd). **3. i.** erkek adı.

râşide راشده (a.s. rüşd'den) : ["râşid" in müen.]. (bkz : râşid).

râşidîn راشدین (a.s. râşid'in c.) : **1.** akıllılar. **2.** doğru yolu bulanlar, hak yolunu kâbul etmiş olanlar. **Hulefâ-i râşidîn** : Hz. Ebubebir, Hz. Ömer, Osman, Hz. Alî. (bkz : çihâr-dost, çihâr-ı yâr-i güzîn).

râşidûn راشدون (a.s. rüşd'den). (bkz : râşidîn).

ratâbet رطابت (a.i. ratb'dan) : rutûbet, yaş, nem.

ratânet رطانت (a.i.) : Arapçadan başka bir dille konuşma.

ratb رطب (a.s.) : **1.** tâze, yeşil, yaş. [yemiş]. **Meyve-i ratb** : yaş, sulu yemiş. **2.** mülâyim, yumuşak.

ratbü'l-lisân : yumuşak sözlü.

ratb ü yâbis : kurudan yaştan, münâsebetli münâsebetsiz söz. **3.** yanlış doğru ağza geleni söyleme.

ratbe رطبه (a.i.c.: ritâb) : **1.** ratb'ın müennesi. **2. bot.** yonca otu. **3. s.** genç, güzel sevgili.

râtıb راطب (o.s.) : rutûbetli, ıslak, nemli, yaş. [kelimenin Arapçadaki aslı : "ratîb" dir].

râtık راتق (a.s. retk'den) : bir şeyin yarığını, yırtığını kavuşturup bitiştiren.

ratîb رطیب (a.s.). (bkz : ratb).

râtib راتب (a.s.) : **1.** tertîbeden, sıraya koyan. **2. i.** erkek adı.

râtibe راتبه (a.i.c. : revâtib) : **1.** maaş; vazîfe; ta'yîn. **2. i.** kadın adı.

râtibe-hâr راتبه خوار (a.f.b.s.) : maaş ve ta'yin sâhibi, vazîfeli.

râtîn راتين (a.i.) : çam sakızı, reçine. (bkz : râtînec).

râtînec راتينج (a.i.) : reçine.

râtîneciyyât راتينجيات (a.i.c.) : reçine nevinde olan şeyler, *birleşikler.

râtîneciyye راتينجيه (a.i.) : zamklı, sakızlı ağaçlar nevi, **fr. gluciacées**.

râtiyân, râtiyâne راتيانه ، راتيان (f.i.) : çam sakızı, reçine. (bkz : râtiyânec).

râtiyânec راتيانج (f.i.) : çam sakızı, reçine. (bkz : râtiyân, râtiyâne).

ratk رتق (a.i.) : yırtığı, yanığı onarma, bitiştirme.

ratl رطل (a.i.) : **1.** bir litre kadar olan bir mâyi (sıvı) ölçeği. **2.** büyük kadeh. (bkz : piyâle).

ratl-ı girân : büyük, ağır ve dolu kadeh.

raûf رؤف (a.s. re'fet'den) : **1.** pek esirgeyen, çok merhamet eden. **2.** Allah'ın adlarından biri. **3.** [Abdürraûf'dan kısaltma olarak] erkek adı.

Raûfiyye رؤفيه (a.h.i.) : **tas.** Halvetî tarîkatinin üçüncü şûbesini teşkîl eden "Ahmediyye-i Halvetiyye" nin kollarından "Ramazâniyye-i Halvetiyye"nin ayrı bir kolu. [kurucusu Şeyh Seyyid Ahmet Rifâî'ye nispetle bu adı almıştır].

râvend راوند (f.i.) : **bot.** kökleri ve sapları ilâç olarak kullanılan karabuğdaygillerden bir nebat (*bitki), **lât. rheum**.

râvendiyye راونديه (a.i.) : **bot.** karabuğdaygiller, **fr. polygonacées**.

râvî راوى (a.s. rivâyet'den. c.: râviyân,ruvât) : rivâyet eden, söyleyen, hikâye eden, anlatan.

râvî-i hadîs : hadis rivâyet eden.

râvî-i kıssa : hikâye anlatan; bir hâdiseyi hikâye eden. (bkz : kassâs).

râvî-y-ân راويان (a.f.b.s. râvî'nin c.) : rivâyet edenler, söyleyenler, hikâye anlatanlar.

râviyân-ı ahbâr : haberleri rivâyet edenler.

ravz روض (a.i.) : bahçeler, ağaçlık, çimenlik yerler. (bkz : riyât).

ravza روضه (a.i.c. : ravzât, riyâz) : ağacı, çayırı, çimeni bol olan yer, bahçe.

ravza-i mutahhara : Hz. Muhammed'in kabri.

ravza-i Rıdvân : Cennet. (bkz : Adn, Firdevs).

Ravzatü'l-envâr : İslâm dünyâsının büyük bilginlerinden olan İznikli Ahmet Hayâlî'nin ahlâk ve tasavvuftan bahseden manzum eseri. [1449 (H. 853) yılında yazılmış ve Fâtih Sultan Mehmed'e sunulmuştur].

ravzât روضات (a.i. ravza'nın c.) : bahçeler, suyu ve çimeni bol bahçeler.

ra'y رعى (a.i.) : **1.** otlama. **2.** otlatma, gütme. **3.** teslîm olma.

rây راى (a.i.) : **1.** rey, fikir, *oy. [nazımda "râ" şeklinde kullanılır]. **Hod-râ, Hod-rây** : bildiğinden şaşmayan. **2.** Raca, Hint hükümdârı. **3.** (râyet'in c.) : sancak, bayrak. (bkz : râyât).

râyât رايات (a.i. râyet'in c.) : sancaklar, bayraklar. (bkz : rây).

râyet رايت (a.i.c. : râyât) : sancak, bayrak.

râyet-i istîlâ : istîlâ bayrağı.

râygân رايگان (f.b.s.) : **1.** bedâva, parasız. **2.** pek çok, pek bol. **3.** değersiz.

râyic رايج (a.s.). (bkz : râic).

râyiha رايحه (a.i.) : koku. [aslı : "râiha" dır, c. : revâih gelir].

râyiha-dâr رايحه دار (a.f.b.s.) : kokulu.

râyiha-nisâr رايحه نثار (a.f.b.s.) : koku saçan.

râyiş رايش (a.s.) : rüşvet verenle rüşvet alan arasında vasıta olan kimse.

râyiz رايض (a.i.) : seyis. (bkz : sâyis).

raz رض (a.i.). (bkz : razz).

râz راز (f.i.) : sır, gizlenilen şey. **İfşâ-yi râz** : sır söyleme, sırrı yayma. **Keşf-i râz** : gizli bir şeyin farkına varma. **Ketm-i râz** : sır vermeme, sır saklama.

râz-ı derûn : içteki gizli şey, sır.

râz-ı nihân : gizli tutulan sır.

râz-âmîz راز آميز (f.b.s.) : esrarlı.

râzân رازان (a.i. râz'ın c.) : sırlar, gizli tutulan şeyler.

râz-âşnâ راز آشنا (f.b.s.) : bir sırrı bilen.

râz-bân رازبان (f.b.s.) : sır saklayan.

râz-dân رازدان (f.b.s.) : sırrı bilen [dost].

râz-dâr رازدار (f.b.s.) : sır tutan.

râzıa راضعه (a.s. ve i.) : emzikli, çocuklu kadın.

râzık رازق (a.s. rızk'dan) : rızık veren.

Râzık-i hakîkî : Allah. (bkz : Rezzâk).

râzıkî رازقی (a.i.) : razakî üzümü.

râzıkü'l-verâ رازق الورى (a.it.) : Allah. (bkz : âlimü'l-gayb).

razî' رضيع (a.i.c. : ruzâa). (bkz : radî).

Râzî رازى (a.s.) : 1. "Rey" şehrine mensup, bu şehirle ilgili olan. 2. Îran'ın "Rey" şehrinden olan. 3. râza (sırra) mensup.

râzî, raziyye راضيه ، راضى (a.s. rızâ'dan) : 1. rızâ gösteren, kabûl eden, boyun eğen. (bkz : kail). 2. [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı. (bkz : râdî, râdiyye).

râziyâne رازيانه (f.i.) : **bot**. rezene, **lât. foeniculum dulce**.

râziyânec رازيانج (a.i.) : **bot**. rezene, **lât. foeniculum dulce**.

râz-pûş راز پوش (f.b.s.) : sır gizleyen.

razz رض (a.i.) : 1. **hek**. berelenme, bere [organda]. 2. bir şeyi döküp bulgur gibi ufaltma.

râzz راض (a.s.) : kesmez âlet.

râzze راضه (a.s. razz'dan) : ezici, ezen. **Âlet-i râzze** : -tokmak gibi- ezici âlet.

reâyâ رعايا (a.i. raiyye, raiyyet'in c.) : 1. bir hükümdar idâresi altında bulunan ve vergi veren halk. 2. bütün halk. 3. Hıristiyan tebaa. (bkz : zımmî).

reb' ربع (a.i.c. : ribâ', rübû', erbu', erbâ') : 1. ev [bahçesiyle birlikte]. 2. barınılan yer, barınak. 3. arâzî.

rebâb, rebâbe رباب ، ربابه (a.i.) : **müz**. gövdesi hindistancevizi kabuğundan yapılmış bir çeşit kemançe. (bkz : rübâb).

rebâbî ربابى (a.i.) : **müz**. rebab çalan adam.

Rebâb-nâme رباب‌نامه (f.b.i.) : Sultan Veled'in Türkçe ve Farsça manzum mesnevîsi.

rebâb-zen رباب زن (a.f.b.i.) : rebab çalan kimse.

rebâze ربازه (a.s.) : zeki, anlayışlı, zarif [kimse].

rebî' ربيع (a.i.) : bahar. **Ebû'r-rebî'** : çavuş kuşu. (bkz : hüdhüd). **Nokta-i rebî'** : Rûmî martın 9 uncu günü Güneş'in burçlar üzerinde bulunduğu nokta.

rebî-i evvel : ilkbahar. (bkz : rebîü'l-evvel).

rebî-i sânî : sonbahar. (bkz : rebîü'l-âhır).

rebîa ربيعه (a.s.) : 1. ["rebî' "in müen.].(bkz : rebî'). 2. **i**. kadın adı.

rebîb ربيب (a.i. rebb'den) : üvey oğul. (bkz : rebûb).

rebîbe ربيبه (a.i. rebb'den) : 1. üvey kız. 2. dadı. (bkz : dâye).

rebîî ربيعى (a.s.) : 1. bahara âit, baharla ilgili. 2. **i**. erkek adı.

rebîiyye ربيعيه (a.s.) : ["rebîî" nin müen.]. (bkz : rebîî).

rebîiyye ربيعيه (a.i.) : 1. kış sonlarında yapılan ekim. 2. **bot**. çuhaçiçeğigiller. 3. **ed**. eskiden şâirlerin, bahar mevsiminin girmesi vesîlesiyle büyüklere sundukları kasîde. (bkz : bahâriyye).

rebîü'l-âhır ربيع الآخر (a.b.i.) : "sonbahar" : arabî ayların dördüncüsü. (bkz : rebî-i sânî). [eski vesîkalarda rebîü'l-âhır "ra = ر" harfiyle gösterilirdi.].

rebîü'l-evvel ربيع الاول (a.b.i.) "ilkbahar" : arabî ayların üçüncüsü. [eski belgelerde rebîülevvel " r = ر" harfiyle belirtilirdi.].

rebûb ربوب (a.i.) : 1. üvey oğul. 2. üvey baba.

rebûbî ربوبى (a.s. rabb'dan) : Allah'a âit, Allah ile ilgili. **İlm-i rebûbî** : ilham tarîkiyle verilen ilim, bilgi.

rebûn ربون (a.i. rebn'den) : pey akçesi.

rec رج (a.i.) : 1. sarsma, sallama. 2. sallanma, sarsılma.

rec' رجع (a.i.) : geri döndürme. (bkz : ircâ).

rec'a رجعه (a.i.c. : receât) : öldükten sonra dünyâya geliş.

recâ' رجاء (a.i.) : 1. ümit, umma. **Münkati'ü'r-recâ** : ümîdi kesilmiş. 2. yalvarma. (bkz : niyâz). 3. istek, dilek. (bkz : arzû).

recâî رجائى (a.s.) : 1. ricâya mensup; ricâcı. 2. **i**. erkek adı.

recc رج (a.i.) : sallayıp sarsma, sallanıp sarsılma.

receât رجعات (a.i. rec'a'nın c.) : öldükten sonra dünyâya gelişler.

receb رجب (a.s.) : **1.** heybetli, gösterişli, azametli. **2. i.** arabî ayların yedincisi ve kutsal sayılan üç ayların birincisi.

recebü'l-ferd : recep ayı. **3. i.** erkek adı.

recebân رجبان (a.i.c.) : recep ile şâban ayları.

recebiyyûn رجبيون (a.i. receb'den) : **tas.** mutasavviflere göre, Allah'ın izniyle gaybı bilen, türlü keşiflerde bulunarak, recep ayında kendilerinde fevkalâde bir hal sezen ve her yüz yılda bir sayıları kırk olan ricâlullah, bir nevi mânevi kuvvet ve kudret sahipleri.

recec رجج (a.i.) : **tar.** Yeniçerilere ödenen üçaylıkların ikincisi. [kelime, rebîü'l-âhır, cümâde'l-ûlâ, cümâde'l-âhire'nin baş harflerinden oluşmuştur].

recefân رجفان (a.i.) : **1.** şiddetle sarsılma, sallanma. **2.** şiddetle gürüldeme. **3. hek.** bir organın sarsılması.

recefân-i dimâğ : dimağın sarsılmasından meydana gelen hastalık.

recez رجز (a.i.) : **1.** ürcûze. (bkz : bahr-i recez). **2.** kasîde tarzında ve recez vezninde yazılan şiir.

recf رجف (a.i.). (bkz : recefân).

recfe رجفه (a.i.c. : recefât) : **jeol.** deprem. (bkz : zelzele). **Amûdî recfe** : **jeol.** aşağıdan yukarıya vuran *deprem. **Ufkî recfe** : **jeol.** yandan gelen *deprem.

recîl رجيل (a.s. recl'den) : çok yürüyen.

recîm رجيم (a.s. recm'den) : **1.** taşlanmış. **2.** lânetlenmiş, mel'un [şeytan hakkında].

recm رجم (a.i.c. : rücûm) : **1.** taşa tutma, taşlama. **2.** birine atılan taş. **3. fık.** suçluyu beline kadar toprağa gümüp taşlayarak îdâm etme. **4.** lânetleme, söğme. **5.** zan üzerine konuşma.

recrece رجرجه (a.i.) : titreme, sarsılma, sallanma.

recs, recse رجس ، رجسه (a.i.) : **1.** şiddetli ses. **2.** şiddetli gök gürültüsü.

recûlet رجولت (a.i.). (bkz : recûliyyet).

recûliyyet رجوليت (a.i.). (bkz : recüliyyet).

recül رجل (a.i.c. : ricâl) : **1.** ergin, yetişmiş erkek, insan. **2.** ehil, becerikli, elinden iş gelir.

recül-i devlet : devletin ilerigelenlerinden her biri.

recül-i hâssa, recül-i kâmil : bir kısım mânevî kuvvet sâhipleri hakkında kullanılan bir tâbir.

recüliyyet رجليت (a.i.) : erkek olma, erkeklik.

red' رد ع (a.i.) : reddetme, geri verme.

red'-i ceyb : **mec.** içinden sıkıntıyı atma.

redâ' رداء (a.i. red'den) : önleme, yasak etme. (bkz : men').

redâ' رضاع (a.i.) : süt emme. (bkz : rezâ').

redâat رضاعت (a.i.) : süt emme. (bkz : rezâat).

redâet ردائت (a.i.) : **1.** kötülük, fenâlık, bayağılık.

redâet-i ahlâk : ahlâk bayağılığı, kötülüğü. **2. hek.** hastalık ve yara azgınlığı.

redâî رضاعى (a.s.) : süt emmekle ilgili.

redâne ردانه (a.i.) : tentelerin kenarlarında açılan ufak deliklerin yırtılmaması için o deliklere geçirilen mâden halka.

redd رد (a.i.) : **1.** geri döndürme, döndürülme, geri çevirme, çevirilme; kabûl etmeme; kabûl edilmeme. **2.** tanımama, inkâr etme. **3. huk.** çürütme, cerhetme, iptâl etme.

redd-i cevâb : cevab verme, karşılık verme.

redd-i fıtık : kasık çıkığını yerine koyma.

redd-i hâkim : **huk.** hâkimi istememe, kabûl etmeme, reddetme.

redd-i kelâm : söze îtirâz etme, karşılık verme.

redd-i matla' : **ed.** matlaın bir mısrâını gazelin sonunda tekrarlama.

redd-i mısrâ : **ed.** gazel maktaındakilerden başka bir mısrâı maktâda tekrarlama.

redd-i selâm : verilen selâmı alma, selâma karşı selâm verme.

redd ü kabûl : yapıp yapmama.

reddü'l-acüz ale's-sadr : **ed.** bir fıkra veyâ mısraın sonunda zikrolunan ikinci kelimeyi, fıkranın veyâ mısraın evvelinde söyleme san'atı. Meselâ : "ey vücûd-i kâmilin esrâr-ı hikmet **masdarı** / **masdarı** zâtin olan eşyâ sıfâtın **mazharı** / **mazharı** her hikmetin...." gibi.

reddet ردت (a.i. redd'den) : **1.** güzellikler arasında göze batan çirkinlik. **2.** bir kerre reddediş.

reddiyye رديه (a.i. redd'den) : **1.** bir fikri reddetmek için yazılan yazı. **2.** sehimler

mecmûunun mahreçten eksik çıkması hâli; mirasın bölünmesi sonunda kalan, arta kısmın paylaşılması.

reddiyye-i temessük : taahhütlerini yerine getiren hazîne sarraflarından kefâlet senetleri geri verilirken alınan harç.

rede ردە (a.i.) : sıra; bir duvarın tuğla veyâ taş sırası.

redî, redîe ردیئه ، ردئ (a.s.) : **1.** kötü, fenâ; bayağı. **2. hek.** azgın, vahim.

redîü't-tabîa : hek. 1) tabîatı aşağı, bayağı, âdî tabîatlı. **2)** frengi, seretan gibi sonu vahim olan hastalıklar sınıfı.

redîf ردیف (a.s.) : **1.** hayvanda birinin arkasına binen. **2.** arkadan gelen, birinin ardından giden. **3.** terhîs edilerek ihtiyata geçirilen kur'a askerlerine verilen bir ad. **4. ed.** her beytin sonunda kafiyeden sonra tekrarlanan kelime. Meselâ : "Merhabâ ey cân-ı cânân merhabâ / Merhabâ ey derde derman merhabâ" beytinde sondaki merhabâ kelimeleri redîftir. (bkz : reviyy).

redîg ردیغ (a.s.) : **1.** yere vurulmuş. **2.** ahmak, nâdan.

redm ردم (a.i.c. : rüdûm) : **1.** kapı, pencere ve delik gibi şeyleri güzelce kapama, tıkama. **2.** bir şeyin önüne sed yapma. **3.** sed, bend. **Hedm-i redm :** yıkma, açma. **Red-i redm :** sed ve bend etme.

ref' رفع (a.i.) : **1.** kalkındırma, yüceltme. **2.** yukarı kaldırma. **3.** lağvetme, kaldırma, hükümsüz bırakma. **4.** Arapça bir kelimenin sonunu ötreli okuma.

ref'-i cidâl, -i nizâ' : çekişmeye, kavgaya son verme.

ref'-i rık'a : yüksek rütbeli bir kimseyi durumdan haberli kılma.

ref'-i zevâid : hek. yaranın çürük etlerini yoketme.

refâgat رفاغت (a.i.) : bolluk içinde geçinme.

refâgıyet رفاغیت (a.i.). (bkz : refâgat).

refâh, refâhet, refâhiyet رفاه ، رفاهت ، رفاهیت (a.i. refh'den) : bolluk, rahatlık, bollukta geçiniş.

refâid رفائد (a.i. rifâde'nin c.) : **hek.** kompresler, yara üzerine konulan bez baskılar.

refâkat رفاقت (a.i. refk'den) : **1.** refiklik, arkadaşlık, yoldaşlık. **Hasbe'r-refâka :** arkadaşlık, yoldaşlık hasebiyle. (bkz : hemrâhî). **2. müz.** eşlik.

refârif رفارف (a.i. refref'in c.). (bkz : refref).

re'fet رأفت (a.i.) : **1.** merhamet etme[k], acıma[k], esirgeme[k].

re'fet-lü : serdarlara, kumandanlara mahsus resmî ünvan. **2.** erkek adı.

re'fet-meâb رأفتمآب (a.f.b.s.) : ziyâde merhametli.

re'fet-meâbî رأفتمآبی (a.f.b.i.) : ziyâdesiyle merhametlilik.

reff رف (a.i.) : raf.

refhân رفهان (a.i. refâh'dan) : varlık içinde yaşayan. (bkz : mütemevvil).

refî' رفیع (a.s. rif'at'den) : **1.** yüksek, yüce. (bkz : âlî, bülend).

refî'ü'd-derecât : derecesi, îtibârı yüksek olan. (bkz : âlî-şân, bülend).

refî'ü'l-kadr : şânı, değeri yüce olan. (bkz : âlî-kadr). **2. i.** erkek adı. [müen. : "refîa"].

refîg رفیغ (a.s.) : rahat ve bolluk içinde geçinen adam.

refîh رفیه (a.s. refah'dan) : refah ve rahat ile yaşayan. (bkz : râfih).

refîhe رفیهه (a.s.) : ["refîh" in müen.]. (bkz : refîh).

refîk رفیق (a.i. rıfk'dan. c. : rüfeka) : **1.** arkadaş, yoldaş.

refîk-i a'lâ : Cenâb-ı Hak.

refîk-i mesâî : iş arkadaşı.

refîk-i râh : yol arkadaşı. **2.** ortak. (bkz : şerîk). **3.** yardak, yamak. (bkz : muâvin). **4.** koca. (bkz : zevc). **5. s.** uslu, iz'anlı. **6. i.** erkek adı.

refîka رفیقه (a.i. rıfk'dan) : **1.** kadın eş. (bkz : halîle, zevce). **2.** kadın arkadaş. **3.** kadın adı.

refîka رفیقه (a.s. rıfk'dan) : ["refîk" ın müen.]. (bkz : refîk).

ref'iyyet رفعیت (o.i.). (bkz : ref').

ref'iyyet hakkı : huk. bir gayrimenkulün mâliki veyâ zilyedi bulunan kimsenin bu vaziyeti bir başkası tarafından herhangi bir sebeple ihlâl edildiği takdirde eski hâle iâdesi için mâlikin idârî yolla tecâvüzün ref'ini istemesi hakkı. (2311 No. lu kanun ve 25 Kânûnuevvel 1933 tarihli Nz.].

refîz رفیض (a.s. rafz'dan) : bırakılmış, atılmış. (bkz : metrûk).

refref رفرف (a.i.c. : refârif) : **1.** ince, yumuşak kumaş. **2.** kenar saçağı. **3.** döşek; döşeme, minder, yastık. **4.** kuşu çok olan çimenlik. **5.** dalları salkım salkım olan ağaç. **6.** Hz. Muhammed'in Mirac gecesi bindiği dört binekten sonuncusu; sidretülmüntehâ'dan sonra üzerinde gittiği yaygı veyâ minder.

refrefe رفرفه (a.i.) : kuşun, kanatlarını oynatması, açıp yayması.

refs رفث (a.i.) : **1.** edep dışı söz söyleme. **2.** kadınlara söz atma. [refs : Kur'ân'da zevcî münâsebetten kinâye olarak geçer].

refş رفش (a.i.) : **zir. 1.** çapa; küçük kazma. **2.** bir nevi nehir kaplumbağası [Fırat ve Dicle'de bulunur]. **3.** büyük kulaklık, kulağı büyük olma.

reft رفت (a.i.) : bir şeyi ufaklama, kırıntı hâline getirme. (bkz : fett).

reft رفت (f.i.): **1.** gitme, gidiş. **Âmed ü reft :** gelip gitme. **2. tar.** Yeniçeri ocağıyla sonraları askerlik dâirelerinde efrat için tutulan künye defterlerinde "ayrıldı" yerinde kullanılan bir kelime. ["reft" veyâ "reftî" şeklinde kullanılırdı.].

reftâr رفتار (f.i.) : gidiş, yürüyüş, hareket; salınarak edâlı yürüyüş.

refte رفته (f.s.) : gitmiş, geçmiş. **Nâ-refte :** gitmemiş, gidilmemiş.

refte refte رفته رفته (f.zf.) : gitgide, gide gide, azar azar.

reftiyye رفتیه (o.i.) : Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzîmat'a (1839) kadar memleketten çıkarılan eşyadan alınan vergi. [kelime Farsça "reft" den alınmıştır ve Osmanlıcadır.].

refû رفو (a.i.) : yama, örgü, örme. (bkz : rüfû).

refû-gârî رفوگاری (f.b.i.) : örmecilik, örücülük. (bkz : rüfû-gârî).

refû-ger رفوگر (f.b.i.) : örgücü, örücü. (bkz : rüfû-ger).

refûşe رفوشه (f.i.) : **1.** şaka, lâtîfe. **2.** günah, suç.

reg رگ (f.i.) : damar. (bkz : viâ'). **Bed-reg :** damarsız, huysuz.

reg-i cân : anat. damarı, şah damarı. (bkz : şiryân-ı sübâtî).

regad رغد (a.i.) : varlık, genişlik.

regaib رغائب ("ga" uzun okunur. a.i. ragîbe'nin c.) : **1.** rağbet olunan, rağbetle istenilen şeyler. **2.** bol hediyeler. **Leyle-i regaib :** Hz. Âmine'nin Hz. Muhammed'e gebe kaldığı, kamer aylarından receb'in ilk cumâ gecesidir ki kandildir.

regaibiyye رغائبیه ("ga" uzun okunur. a.i.) : regaip gecesi münâsebetiyle yazılan manzûme.

reg-zen رگزن (f.b.s. ve i.) : kan alıcı, hacamatcı, operatör. (bkz : fessâd).

reh ره (f.i.) : yol. (bkz : rebîl[1], sırât, tarîk). ["râh"ın hafifletilmişi].

reh-i aşk : aşk yolu. (bkz : râh-ı aşk.).

reh-i beka : bâkîlik yolu.

reh-i cennet : cennet yolu.

reh-i hakk : (bkz : râh-i hakk).

reh-i mihr-i tal'at : güzellik güneşinin yolu.

reh-i râst : doğru yol. (bkz : râh-ı râst, râh-ı savâb).

reh-i savâb : doğru yol. (bkz : râh-ı râst, râh-ı savâb).

reh-i seng-sâr : taşlık yol.

rehâ' رخاء (a.i.) : **1.** bolluk, genişlik. **2.** varlık içinde bulunma. **3.** gevşeklik, sölpüklük.

rehâ رها (f.i.) : **1.** kurtulma, kurtuluş. (bkz : halâs). **2.** erkek adı.

rehâ [bulmak] [بولمق] رها (f.t.m.) : kurtulma [k].

rehâbîn, rehâbine رهابین ، رهابنه (a.i. râhib ve ruhbân'ın c.) : râhipler, papazlar; kadın papazlar.

rehâ-feşân رهافشان (f.b.s.) : kurtarıcı.

rehâîn رهائن (a.i. rehîne'nin c.) : rehîneler, bir şeye garanti olarak elde tutulanlar.

rehak رهق (a.i.) : suç, günah.

rehâ-kâr رهاکار (f.b.s.c. : rehâ-kârân) : kurtarıcı.

rehâ-kâr-ân رهاکاران (f.b.s. rehâ-kâr'ın c.) : kurtarıcılar. (bkz : halâs-kârân).

rehâmet رخامت (a.i.) : sesin, sözün ince, yavaş ve tatlı olması.

rehâset رخاصت (a.i. ruhs'dan) : **1.** tâzelik, yumuşaklık. **2.** ucuzluk.

reh-âverde ره آورده (f.b.s.) : yolcunun getirdiği hediye. (bkz : tuhfe).

rehâvet رخاوت (a.i.) : **1.** gevşeklik, sölpüklük. **2.** tenbellik, dikkatsizlik, ihmâlkârlık.

rehâvî رهاوی (f.i.) : **müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makam olup en eski terkiplerdendir. Makam, beyâtî ve rast dizilerinden mürekkeptir. Dizisi inici-çıkıcı olarak seyreder. Rast ile rast (sol) perdesinde kalır. Güçlüler birinci derecede her iki makamın da güçlüsü bulunan nevâ (re), ikinci derecede de beyâtî'nin durağı olan dügâh (lâ) dır. Rast'ın (si) koma bemolü ile (fa) bakıyye diyezi ârızalarını alarak donanır. Beyâtî için fa bekar yapılır. [kelimenin aslı : "rühâvî" dir].

rehâvî-gerdâniyye رهاوی گردانیه (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin zamânımıza nümûnesi kalmamış en az altı asırlık bir mürekkep makamıdır. [aslı : "rühâvî-gerdâniyye" dir].

rehâvî-geveşt رهاوی گوشت (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık, zamanımıza nümûnesi kalmamış bir mürekkep makamıdır. [aslı : "rühâvî-geveşt" dir].

rehâvî-mâye رهاوی مایه (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur. [aslı : "rühâvî-maye" dir].

rehâvî-nevrûz رهاوی نوروز (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur. [aslı : rühâvî-nevrûz" dur].

rehâvî-selmek رهاوی سلمك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur. [aslı : "rühâvî-mâye" dir].

rehâvî-şehnâz رهاوی شهناز (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur. [aslı : "rühâvî-şehnâz" dır].

rehâ-yâb رهایاب (f.b.s.) : kurtulan, kurtulucu; yolcu olan.

rehâ-yâfte رهایافته (f.b.s.) : kurtulmuş.

rehâyî رهایی (f.i.) : kurtulma. (bkz : necât, halâs).

rehb رهب (a.i.). (bkz : reheb).

rehbân رهبان (a.s.c. : rehâbîn, rehâbine) : çok korkak [kimse].

rehbâniyyet رهبانیت (a.i.) : râhiplik, keşişlik. (bkz : ruhbâniyyet).

reh-ber رهبر (f.b.s. ve i.) : yol gösterici, kılavuz. (bkz : delîl).

rehber-i deryâ : limanların, kıyıların durumlarını, akıntıları, gemilerin seyriyle ilgili her türlü bilgiyi içine alan kitap.

rehber-i hürriyet : İkinci Meşrutiyet'ten önce II. Abdülhamit idaresine karşı ayaklanarak arkadaşlarıyla beraber Makedonya'da dağa çıkan kolağası Resneli Niyazi'nin yanında gezdirdiği geyik. [Niyazi hâtıralarında bu geyiğin Allah tarafından gönderilen yol gösteren kutsal bir yaratık olduğunu ileri sürer].

reh-berî رهبری (a.i.) : **1.** kılavuzluk. (bkz : hidâyet, hüdâ). **2.** yolgöstericilik, kılavuzluk.

rehbet رهبت (a.i. rehb'den. c. : rehbât) : korku, çekingenlik, yılgınlık.

rehbeten رهبةً (a.zf.) : korka korka, çekingenlikle.

rehc رهج (a.i.) : **1.** toz. (bkz : gubâr). **2. s.** fitne.

rehd رهد (a.i.) : bastırarak ezme.

reh-dân ره دان (f.b.s.) : yol bilen.

reheb رهب (a.i.) : korku. (bkz : havf, hirâs, ters).

rehebân رهبان (a.i. râhib'in c.). (bkz : ruhbân).

rehebât رهبات (a.i. rehbet'in c.) : korkular, çekingenlikler, yılgınlıklar.

rehf رهف (a.i.) : bilemek, keskinletmek.

reh-güzâr رهگذار (f.b.i.) : geçit, geçecek yol.

reh-güzâr-ı kalb : kalb geçidi; gönül yolu.

reh-güzer رهگذر (f.b.i.). (bkz : reh-güzâr).

rehîde رهیده (f.s.) : dert ve sıkıntıdan kaçmış olan.

rehîn, rehîne رهین ، رهینه (a.s. rehâin) : rehin edilmiş; bir şeye garanti olarak tutulmuş.

rehk رهق (a.i.) : **1.** yürüme. **2.** arkadan yetişip yaklaşma. **3.** kötü şeylere düşkünlük. **4.** şaşa kalma.

rehket رهکت (a.i.) : zayıflık, güçsüzlük, kuvvetsizlik.

rehl رهل (a.i.) : **hek. 1.** doğumdan önce gelen sarı bir su. **2.** doğumda, çocuğun içinde

yüzdüğü mayi, amniyus mâyii. **Gışâ-i rehl** : amniyus zarı, doğumda çocuk ile içinde yüzdüğü mâyiin iç mahfazası.

rehle رهله (a.i.). (bkz : rehlet).

rehlet رهلت (a.i.) : şişme, şişkinlik.

rehmet رحمت (a.i.) : rahmet, yağmur.

rehn رهن (a.i.c. : rihân, rühûn, rühn, rühün) : tutu, ödünç alınan eşyâ, para karşılığında gösterilen şey, ipotek.

rehn-i müsteâr : fık. birinin malını ödünç alıp kendisinin izniyle rehin etme.

reh-neverd رهنورد (f.b.i.) : "yol tutan, yola çıkan" : yolcu. (bkz : rah-neverd, ibnü's-sebîl, reh-rev).

reh-nişîn ره نشين (f.b.i.) : (bkz : râh-nişîn).

reh-nişîn رهنشين (f.b.s.) : **1.** yolun üzerinde oturan. **2.** yolcu. **3.** çerçi, gezici esnaf. **4.** bir köprü başında oturup gelen gidenden vergi alan kimse. **5.** serseri. **6.** hırsız.

reh-nümâ رهنما (f.b.s.) : yol gösteren, kılavuz. (bkz : delîl, râh-ber, râh-nümâ).

reh-nümûn رهنمون (f.b.s.). (bkz: reh-nümâ).

reh-nümûnî رهنمونی (f.b.i.) : kılavuzluk. (bkz : hidâyet, hüdâ).

reh-peymâ رهپيما (f.b.s.) : yol ölçen.

reh-peymâyî رهپيمايی (f.b.i.) : yolculuk.

reh-rev رهرو (f.s.) : yola giden, yolcu. (bkz : ibnü's-sebîl, râh-rev, reh-neverd, reh-revân).

reh-revân رهروان (f.b.s.) : yolcular, yola gidenler. (bkz : reh-rev).

reh-revân-ı ezel : Allah'ın sevgili kulları.

reh-revân-ı gerdûn : yedi seyyare (*gezegen).

reh-revân-ı sefer : gece gündüz ibadet eden kimseler.

reh-revân-ı tarîkat : dervişler.

reh-revî رهروی (f.b.i.) : yolculuk.

rehs رهس (a.i.) : bir şeyi ayakla çiğneyerek ezme.

reht رهط (a.i.c. : erhât) : **1.** cemaat, kalabalık. **2.** kabîle.

reh-vâr رهوار (f.b.i.). (bkz : râh-vâr).

reh-yâb رهياب (f.b.s.) : yolunu bulabilen; girebilen.

reh-zen رهزن (f.b.i.) : yol kesen. (bkz : kutta-i tarîk, râhzen).

reh-zenî رهزنی (f.b.i.) : haydutluk, hırsızlık.

reîs رئيس (a.s.) : baş, başkan. (bkz : re's).

reîs-i kabîle : kabîle reisi.

reîs-i şâirân : şâirlerin başı.

reîs-i vükelâ (vekillerin başı) : başvekil (*başbakan).

reîsü'l küttâb : eskiden Osmanlı hariciye vekillerinin ünvânı.

reîsü'l-ulemâ : Rumeli kazaskerliği yapmış olanların en kıdemlisi.

rekabet رقابت ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** gözleme, gözetleme. **2.** rekîbolma hâli, birbirini çekememe. **3.** kıskanma. **4.** benzerleriyle yarışa çıkma, **fr. concurrence**.

rekaik رقائق ("ka" uzun okunur. a.s. rakîk, rakîka'nın c.) : ince nâzik olan şeyler.

rekâket ركاكت (a.i.) : **1.** gevşeklik, zayıflık, dermansızlık. **2. ed.** sözün kusurlu, bağlantısız olması ["selâset" in zıddı]. **3.** kekemelik, pepemelik, tutukluk.

rekânet ركانت (a.i. rekn'den) : ağırbaşlılık; gururluluk.

rek'at ركعت (a.i.c. : rekeât) : namazda bir kıyam (ayakta durma), bir rükû (ayakta iken eğilme) ve iki sücûd (yere kapanma) dan ibâret hareket. [aslı : beli eğip yüzüstü kapanmak'tır; "rük'at" okunuşu da vardır].

rek'at-i sâniye : ikinci rek'at.

rek'at-i ûlâ : birinci rek'at.

rek'ateyn ركعتين (a.i.c.) : iki rek'ât.

rekayık رقايق ("ka" uzun okunur. a.s. rakîk, rakîka'nın c.). (bkz : rekaik).

rekb ركب (a.i. râkib'in c.) : **1.** süvâri takımı, atlılar alayı. **2. müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makami olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

rekb-i nevrûz : müz. Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

rekd ركد (a.i.) : kımıldamama, durgun ve sessiz olma.

rekeât ركعات (a.i. rek'at'ın c.) : rekâtlar.

rekîk ركيك (a.s. rekâket'den) : kekeme, pepeme, tutuk; kusurlu.

rekîkü'l-lisân : dili tutuk.

rekîke ركيكه (a.s. rekâket'den) : ["rekîk" in müen.]. (bkz : rekîk).

rekîn رکین (a.s.) : **1.** gururlu, ağırbaşlı. **2.** yüksek. (bkz : âlî, bülend). **3. i.** erkek adı.

rekîne رکینه (a.s.) : ["rekîn" in müen.]. (bkz : rekîn).

rekîz رکیز (a.s. rekz'den) : **1.** gizli, gömülü [defîne]. **2.** sağlam, adamakıllı.

rekm رکم (a.i.) : yığma, biriktirme.

reks رکس (a.i.) : geri döndürme, çevirme. (bkz : redd).

rekûb, rekûbe رکوب ، رکوبه (a.i.) : binek hayvanı. (bkz : matiyye).

rekud رقود ("ku" uzun okunur. a.s.) : uyumuş. (bkz : hâbîde).

rekz رکز (a.i.) : yere saplama, dikme, kurma.

rekz-i alem : bayrağı bir yere dikme.

rekz-i hiyâm : çadır kurma.

rekz رکض (a.i.) : **1.** tepme, tepinme.

rekz-i arz : toprak üzerinde tepinme. **2.** hayvanı yürütmek, koşturmak için tepme.

rem رم (f.i.) : **1.** ürkme. **2.** titreme. (bkz : ra'şe). **3.** sürü.

remâd رماد (a.i.) : kül.

remâd-ı bürkânî : **jeol.** yanardağ külü.

remâdet رمادت (a.i.) : insan veyâ hayvan kırımı.

remâdî, remâdiyye رمادی ، رمادیه (a.s.) : **1.** küle mensup, kül ile ilgili. **2.** kül renginde olan, gri.

remân رمان (f.i.) : sürü.

reme رمه (a.s.) : ürken, ürkek. (bkz : remende). **Esb-i reme** : ürkek at.

reme رمه (f.i.) : **1.** sürü. **2.** asker taburu ve insan kalabalığı. **3.** (h.i.) : [büyük "R" ile] Ülker yıldızı.

remed رمد (a.i.) : göz ağrısı, göz ağrıması. (bkz : sâd).

remed-i mütekayyih : **hek.** irinli göz nezlesi.

remel رمل (a.i.). (bkz : bahr-i remel).

remel-i kasîr : **müz.** vaktiyle Türk müziğinde kullanılmış bir usul olup zamânımıza nümûnesi kalmamıştır.

remel-i tavîl : **müz.** vaktiyle Türk müziğinde kullanılmış bir usul olup, zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

remende رمنده (f.s.) : ürkücü, ürkek. (bkz : remân).

remes رمث (a.i.c. : ermâs) : sal.

rem-gerde رمگرده (f.b.s.) : **1.** ürkmüş, ürkek. **2.** titremiş. (bkz : mürteiş).

remîde رمیده (f.s.) : ürkmüş, korkmuş.

remîm, remîme رمیم ، رمیمه (a.s.) : çürümüş, çürük [en çok kemiğin, bilhassa ölmüş insan kemiğinin sıfatıdır]. **Azm-i remîm** : çürümüş kemik. **İzâm-ı remîme** : çürümüş kemikler. (bkz : rüfât).

reml رمل (a.i.c. : rimâl, c.c. : erâmil) : **1.** kum. (bkz : rîg). **2.** bir takım nokta ve çizgilerle kayıptan haber verme dolandırıcılığı, remil.

remm رم (a.i.) : onarma.

remmâh رماح (a.s.) : mızrakçı, süngücü.

remmâl رمال (a.s.) : remil döken, fal açan, kayıptan haber vermek iddiâsında bulunarak dolandırıcılık eden [adam].

remmâniyye رمانیه (a.i.). (bkz : rümmâniyye).

remmâz رماز (a.s. remz'den) : işâretlerle konuşan.

rems رمس (a.i.c. : rumûs) : sin, mezar, kabir. (bkz : gûr[1], medfen, merkad).

remy رمی (a.i.) : atma, tüfek atma. (bkz : endâht).

remz رمز (a.i. rümûz, rümûzât). **1.** işâret, işâretle anlatma. (bkz : îmâ). **2.** gizli ve kapalı bir sûrette söyleme. **3. müz.** müzikte perdelerin veyâ aralıkların yerine, onları anlatmak üzere kullanılan işâretler.

remz-âşnâ رمزآشنا (a.f.b.s.). (bkz : remz-şinâs).

remzî, remziyye رمزی ، رمزیه (a.s.) : **1.** remze mensup, remiz ile ilgili. **2. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı. **3. mant.** *simgesel, fr. **symbolique**.

remz-şinâs رمز شناس (a.f.b.s.) : **1.** gizli kapaklı anlatılan şeyleri ve işâretleri bilen. **2.** bir maksat anlatan resim, şekil ve saire. (bkz : muammâ).

renânet رنانت (a.i.) : inleme, sesle inleme.

renc رنج (f.i.) : **1.** ağrı, sızı. **2.** zahmet, eziyet, sıkıntı. **Bî-renc** : sıkıntısız, kolayca.

renc-i sefer : sefer zahmeti; yolculuk meşakkatı. **3.** hışım, öfke, gazab.

renc-ber رنجبر (f.b.i.) : rençper, ırgat, [renc : sıkıntı + ber : çeken = sıkıntı çeken, meşakkatli, ağır işlerde bulunan].

rence رنجه (f.i.). (bkz : rencûr).

rencîde رنجیده (f.s.) : incinmiş, kırılmış.

rencîdegî رنجیدگی (f.i.) : **1.** incinmiş, hatırı kırılmış olma, güceniklik. **2.** kederlilik, dertlilik. (bkz : âzürdegî, rencûrî).

rencîde-hâtır رنجیده خاطر (f.a.b.s.) : hatırı kırılmış, gücenmiş. (bkz : âzürde-hâtır).

renciş رنجش (f.i.) : inciniş, sızlanış, eziyet veriş; azar; keder.

rencûr رنجور (f.s.) : sıkıntılı, incinmiş; rahatsız, hasta, dertli. **Dil-i rencûr** : incinmiş, hasta gönül. (bkz : âzürde.

rencûrî رنجوری (f.i.) : incinmiş olma, rahatsızlık, dertlilik, hastalık. (bkz : rencîdegî, âzürdegî).

rende رنده (f.i.) : rende.

rendîde رندیده (f.s.) : rendelenmiş.

reng رنگ (f.i.) : **1.** renk. (bkz : levn). **2. müz.** türlü sazların ses benzerliği; meselâ : nefesli sazlardan flüt ile trombon ayrı ayrı reng arzederler. Ney ile girift yakın rengde sese mâliktirler. Soprano, alto v.b. klarnetler, aynı rengin nüanslarıdır. **3.** hîle, oyun. **4.** sûret, şekil. **5.** iskanbil kâğıdı üzerindeki dört değişik işâret olup genellikle iki renkten oluşur: kırmızı ve siyah.

reng-i dil : müz. Türk müziğinde bir makam. Muâsır müzisyenlerden mühendis Hâlis Bey tarafından nev-eser makamının bir derece pesti olan acem-aşîran (fa) perdesindeki şeddine verilmiş isimdir. Güçlü, beşinci derece olan çârgâh (do) dır. Donanımına "si" ve "mi" koma, "lâ" ve "re" bakıyye bemolleri konulur. İnici-çıkıcı olarak seyreder. Dizisi gizli mütenâfir'dir (niseb-i şerîfe sayısı : 6). Orta sekizlisindeki sesleri, pestten tîze doğru olmak üzere şöyledir : acem-aşîran, rast, zengûle, segâh, çârgâh, hicaz, dik-hisar ve acem.

reng-âmîz رنگامیز (f.b.s.) : renk renk, türlü renkli. (bkz : mülevven).

reng-â-reng رنگارنگ (f.b.s.) : çeşit çeşit, renkli. (bkz : gûnâ-gûn, mülevven).

reng-â-reng-i âheng : âhengin bin bir türlü renkleri.

reng-âver رنگ آور (f.b.s.) : hîleci, dalavereci. (bkz : haddâ', hayyâl).

rengîn رنگین (f.s.) : **1.** renkli, parlak renkli; boyalı. (bkz : mülevven). **2.** güzel, lâtif, hoş. **3.** süslü. **4. i.** kadın adı.

rengîn-ter رنگینتر (f.b.s.) : fazla renkli, güzel renkli.

reng reng رنگ رنگ (f.s.) : çok renkli, her renkten olan.

reng-rez رنگ رز (f.b.i.) : **1.** boyacı. **2. mec.** meyhaneci.

renîn رنین (a.i.) : **1.** haykırma, bağırma. **2.** inilti, inleme.

rennân رنان (a.s.) : çok ses çıkaran, inleyip duran; çınlayan. (bkz : tanîn-endâz, tannân).

re's رأس (a.i.) : **1.** baş, kafa. (bkz : ser). **Ale'r-re's** : bâşüstüne. **Bi-re'sihi** : kendi başına; başlı başına. **Maskat-i re's** : bir kimsenin doğduğu yer, vatan. **2.** baş, başkan.

re's-i cumhûr : cumhurreisi, cumhurbaşkanı.

re's-i kâr : iş başı, devleti idâre mevkii. **3.** baş, başlangıç.

re's-i sene-i efrenciyye (efrencî senenin başı) : 1 Ocak. [bugünkü Türk takvîmine göre de 1 Ocak].

re's-i sene-i hicriyye (hicrî senenin başı) : 1 Muharrem.

re's-i sene-i mâliyye (mâlî seneni başı) : 1 Mart.

re's-i sene-i mîlâdiyye (mîlâdî senenin başı) : 1 veyâ 14 Ocak.

re's-i sene-i rûmiyye (rûmî senenin başı; Garplı Efrencî takvîmini kabûl etmemiş olan Şark Hıristiyanları için) : 1 Ocak. [bugünkü Türk takvîmine göre 14 Ocak]. (Türklerde re's-i sene-i rûmiyye "= rûmî sene başlangıcı" : 1 Mart idi).

re'sü'l-hikmeti mahâfetullah veyâ **mahabbetullah** : hikmetin (düşüncenin) başı, Allah korkusudur veyâ sevgisidir. **4. coğr.** burun. **5.** uç, tepe.

re's-i cebel : dağ doruğu. **6.** koyun, keçi gibi canlı hayvan. **7. anat.** baş. **8. geo.** tepe.

re's-i mahrût : **geo.** piramitin tepesi, doruğu. **9. bot.** nebatların (*bitkilerin) kökten en uzak olan noktası.

re's-i uzv-ı te'nîs : **bot.** dişicik başı, tepecik, **fr. stigmate.**

-res رس - (f.s.c. : -resân) : "erişen, yetişen, ulaşan" mânâlarıyla *birleşik kelimeler yapar : **Dest-res** : el yetiştirici, elli, isteğine ulaşan. **Feryâd-res** : feryâde yetişen. **Nev-res** : yeni yetişme.. gibi.

-resâ رسا - (f.s.) : yetişen, yetiştiren, erişen. **Müjde-resâ** : müjde yetiştiren, müjdeci. **Nâ-resâ** : yetişmez, elvermez.

resâil رسائل (a.i. risâle'nin c.) : **1.** mektuplar. **2.** küçük kitaplar. **3.** mecmûalar, dergiler.

resâlet رسالت (a.i.) : **1.** (bkz : risâlet). **2.** deveyi eşkin yürütme. **3.** saçı salıverme.

-resân رسان - (f.s. -res'in c.) : "erişenler, yetişenler, ulaşanlar" mânâlarıyla birleşik kelimeler yapar : **Şeref-resân** : şerefe ulaşanlar.. gibi.

resâne رسانه (f.i.) : **1.** hasret. (bkz : iştiyâk, tahassür). **2.** teessüf. (bkz : telehhüf).

resâne-hâr رسانه خوار (f.b.s.) : hasret çekici.

resânende رساننده (f.s.) : getirici, ulaştırıcı.

resâset رثاثت (a.i.) : eskilik, köhnelik, yıpranmış olma.

resâtîk رساتيق (a.i. rustâk'ın c.) : köyler. [Farsçadan Arapçaya geçmiştir].

resâye رثايه (a.i.) : ağıtlama.

resâyi' رصايع (a.i. resîa'nın c.) : kabaralar, kabara gibi bir yere konulan süsler.

resed رسد (f.i.) : lâyık. (bkz : cedîr, çespân, sezâ, şâyân, şâyeste).

resen رسن (f.i.) : ip, urgan, halat. (bkz : habl).

re'sen رأساً (a.zf.) : kendi kendine, kendi başına, kimseye danışmadan. (bkz : müstakill).

re'sen mukabil zâviye : geo. ters açı, fr. angle opposé par le sommet.

resen-bâz رسن باز (f.b.s.) : "iple oynayan" : ip canbazı.

resen-bend رسن بند (f.b.s.) : halat atmış, bağlı.

resîa رصيعه (a.i.c. : resâyi') : kabara, kabara gibi bir yere konulan süs.

resîd رسيد (f.fi.) : **1.** yetişti, erişti. **2. i.** alınan bir paranın iâdesiyle kaydının silinmesi, hesâbının hükümsüzlüğüne dâir edilen işâret [resîden mastarından]. **3.** maliyede kayıtlı paranın tahsil edilmesi. **4.** hesabın kapatılması. **5.** açık veya kapalı arttırmanın sona ermesi.

resîde رسيده (f.s.c. : resîdegân) : erişmiş, yetişmiş, olgunlaşmış. **Nâ-resîde** : erişmemiş, pişmemiş, körpe. **Nev-resîde** : **1)** yeni yetişmiş; **2)** genç.

resîde-i hitâm : hitâma ermiş, bitmiş.

re'sikâr رأسكار (a.f.b.i.) : iktidar mevkii, iş başı, devleti idare mevkii.

resîl رسيل (a.i.c. : rüsül, rüselâ) : elçi. (bkz : resûl).

resîs, resîse رسيس ، رسيسه (a.i.) : **hek.** hastalık başlangıcı.

resîs, resîse رثيث ، رثيثه (a.s.) : eskimiş, yıpranmış, eski, köhne.

resiyy رسى (a.s.) : **1.** hayırda veyâ şerde ısrar eden, direnen. **2.** çatıyı ayakta tutan direk.

resm رسم (a.i.) : **1.** yazma, çizme; desen, pentür. **2.** eser, iz, nişan, alâmet. **3.** sûret. **4.** tertip, plân, taslak.

resm-i maktû' : **mat.** *yanay, **fr. profil.** **5.** resim, fotoğraf resmi. **6.** tarz, üslûp. **7.** âdet, usul; tavır, davranış.

resm-i kadîm : eski usul.

resm-i nev : yeni tarz, yeni usul. **8.** alay, tören. (bkz : merâsim).

resm-i geçit : geçit resmi, geçit töreni.

resm-i güşâd, -i iftitâh : açılış töreni.

resm-i selâm : selâm resmi, askerî protokola göre yapılan tören. **9. s.** resmî : **Min-gayri resmin** : resmî olmayarak, *özel olarak. **10.** vergi.

resm-i gümrük : gümrük vergisi.

resmen رسما (a.zf.) : **1.** resmî olarak, devlet adına, devlet tarafından. **2.** âdet yerini bulsun diye; nezâket îcâbı olarak, görünüşte. **3.** bile bile, isteye isteye. **4.** kat'î olarak, anlaşıldığına göre. **5.** usûlünce, usûlüne göre.

resmî, resmiyye رسمى ، رسميه (a.s.c. : resmiyyât) : **1.** devlet tarafından veyâ devlet adına olan. **2.** alayla, merâsimle olan. **3.** resme, yazıya, çizgiye âit. **4.** çok ciddî, çok sert. **5.** teklifli. **Gayr-i resmî** : resmî olmayan. **Nîm-resmî** : yarı resmî, bir dereceye kadar resmiyeti olan. **Sûret-i resmiyyede** : resmî olarak. **Hâ-i resmiyye** : kelimenin sonunda olup fetha (üstün) yı sağlamlaştıran **he.** [bende kelimesindeki **he** gibi.].

resmiyyât رسميات (a.i.c.) : resmî olan, husûsî olmayan işler.

resmiyyet رسميت (a.i.) : **1.** resmîlik. **2.** ciddîlik, teklifli olma hâli.

ress رس (a.i.) : **1.** içi taşla örülmüş kuyu. **2.** Semûd kavminin peygamberleri Hanzale bin Safvan'ı içine attıkları kuyu. **Benî ress, Eshâbü'r-ress** : Semûd kavmi.

ressâm رسام (a.i. resm'den) : resim yapan, resim çizen san'atkâr; artist; desinatör; illüstratör.

reste رسته (f.s.c. : restegân) : kurtulmuş.

restegân رستگان (f.s. reste'nin c.) : kurtulmuş olanlar.

rest-gâr رستگار (f.b.s.) : kurtulucu, kurtulan.

rest-gârî رستگاری (f.b.i.) : kurtulma. (bkz : halâs, necât).

resûl رسول (a.i.c. : rüsül, rüselâ, ersül) : **1.** elçi. **2.** peygamber, yalvaç. (bkz : mürsel, resîl, nebî).

Resûl-i Ekrem : Hz. Muhammed.

Resûlullah : Hz. Muhammed. **3. huk.** tasarrufta hakkı olmaksızın birinin sözünü olduğu gibi bir başkasına bildiren kimse.

re'sü'l-mâl رأس المال (a.b.i.) : ana para. **fr. capital.** (bkz : sermâye).

resy رثی (a.i.) : ağıt ağlama.

resye رثیه (a.i.) : **hek.** romatizma.

resye-i adaliyye : **hek.** adale romatizması.

resye-i cenbiyye : **hek.** satlıcan, zatülcenb.

resye-i mafsaliyye : **hek.** mafsal romatizması.

reşâd رشاد (a.i.) : **1.** mânevî doğru yolu bulup o yola girme, hak yolunda yürüme. **2.** Sultan Reşad adına basılan altın. **3.** erkek adı.

reşâdetlü رشادتلو (a.s.) : şeyhler. [tahsîsen çelebiler] hakkında kullanılan resmî lâkab.

reşâkat رشاقت (a.i.) : **1.** bel inceliği. **2.** davranma ve kımıldanıştaki hoşluk ve incelik.

reşâş, reşâşe رشاش ، رشاشه (a.i.) : çisenti, serpinti, toz gibi ince yağmur.

reşâşe-pâş رشاشه پاش (a.f.b.s.) : serpinti saçıcı.

reşehât رشحات (a.i. reşha'nın c.) : sızıntılar, damlalar.

reşehât-ı kalem (kalem damlaları, sızıntıları): kalemden dökülen fikir mahsulü.

reşehâtü ayni'l-hayât : Îrân'ın büyük mutasavvıf şâirlerinden Molla Hüseyin Kâşifî'nin evliyâ menâkıbine âit eserinin adı.

reşen رشن (i.) : Yeniçeri mevâcibinin üçüncü üç aylığı.

reşf رشف (a.i.) : suyu emerek içme, suyun, emilerek içilmesi.

reşh رشح (a.i.) : sızma, sızıntı, terleme. (bkz : tereşşüh).

reşha رشحه (a.i.c. : reşehât) : **hek.** sızıntı, damla, **fr. transsudat.**

reşha-feşân رشحه فشان (a.f.b.s.) : damla saçan.

reşha-pâş رشحه پاش (a.f.b.s.) : damla saçan, saçıcı.

reşha-rîz رشحه ریز (a.f.b.s.) : damla döken, dökücü.

reşha-yâb رشحه یاب (a.f.b.s.) : sızıntı bulmuş.

reşîd رشید (a.s. rüşd'den) : **1.** doğru yol tutan. **2.** iyi hareket eden, akıllı. **3.** ergin. (bkz : âkıl, bâliğ). **4. i.** erkek adı. [mürşid "doğru yolu gösteren" mânâsına Allah sıfatlarındandır]. (müen. : "reşîde" kadın adıdır).

reşîdiyye رشیدیه (a.s.) : **1.** reşid olanla ilgili. **2. i.** nişasta ve şekerle yapılan bir çeşit tatlı.

reşîh رشیح (a.i.) : ter. (bkz : arak).

reşîk رشیق (a.s.) : boyu uzun ve biçimli olan [adam]. (bkz : bülend-kadd, serv-endâm).

reşk رشك (f.i.) : **1.** kıskanma, hased, günü. **2. s.** kıskanılmış.

reşk-i âlem : herkesi kıskandıracak kadar üstün durumda olan.

reşk-âver رشك آور (f.b.s.) : hasede düşüren, kıskanmayı uyandıran.

reşk-endâz رشك انداز (f.b.s.) : gıpta ettirici, imrendirici.

reşk-engîz رشك انگیز (f.b.s.). (bkz : reşk-âver).

reşkîn رشکین (f.s.) : hasetçi, kıskanç. (bkz : hâsid, hasûd).

reşk-sâz رشك ساز (f.b.s.) : gıpta saçan, gıpta ettiren.

reşş رش (a.i.) : **1.** serpme, püskürtme. **2.** serpinti yağmur, çisenti.

retâim رتائم (a.i. retîme'nin c.) : bir şeyi hatırlamak üzere parmağa bağlanan iplikler. (bkz : ritâm).

retel رتل (a.s.) : hoş, muntazam; gönül çeken.

retîme رتیمه (a.i.c. : retâim) : bir şeyi hatırlamak üzere parmağa bağlanan iplik.

retk رتق (a.i.) : yırtığı ve yarığı yapıştırıp tâmir etme.

retk ü fetk : iyi idâre etme.

retk ü fetk-i umûr : işleri iyi idare etme.

retka' رتقاء ("ka" uzun okunur. a.i.) : üreme organında cimağa mânî olacak sûrette bitişiklik olan [kadın].

retm رتم (a.i.) : **bot.** katırtırnağı.

retme رتمه (a.i.). (bkz : retîme).

retve رتوه (a.i.) : adım. (bkz : hatve).

-rev رو - (f.s.) : "giden, yürüyen" mânâları ile *birleşik kelimeler yapar. **Âheste-rev** : ağır giden. **Pîş-rev** : önden giden. (bkz : pîş-dâr). **Tîz-rev** : çabuk giden.. gibi. **Kalem-rev** : bir kimsenin sözünün veyâ bir hükümdârın emrinin geçtiği yer.

rev', rev'a روع ، روعه (a.i.) : **1.** korku. (bkz : havf, hirâs). **2.** halecan.

revâ روا (f.s.) : yakışır, uygun, yerinde. (bkz : ahrâ, cedîr, ecder, hariyy, lâyık, şâyân, şâyeste).

revâbıt روابط (a.i. râbıta'nın c.) : **1.** bağlar. **2.** münâsebetler, ilgiler. **3.** bağlılıklar. **4.** tertipler, sıralar, usuller, düzenler.

revâc رواج (a.i.) : **1.** sürüm, geçerlik. **2.** kıymet, değer. **Bî-revâc** : sürümsüz, îtibarsız.

revâc-dâr رواجدار (a.f.b.s.) : revaçlı, sürümlü, îtibarlı [mal].

revâ-dâşte رواداشته (f.b.s.) : uygun bulmuş.

revâfız روافض (a.i. râfızâ'nın c.) : Şîa mezhebinin ifrâta kaçan koluna mensup kimseler.

revâh رواح (a.i.) : **1.** bir şeyi elde etmeden doğan neşe. **2.** güneş battıktan sonra gece oluncaya kadar geçen zaman.

revâhî رواهی (a.i. râhiye'nin c.) : bal arıları.

revâhil رواحل (a.i. râhile'nin c.) : **1.** yük develeri. **2.** yük hayvanları.

revâid رواعد (a.i. râide'nin c.) : gürleyen bulutlar.

revâk رواق (a.i.c. : ervika) : **1.** üstü örtülü, önü açık yer. **2.** kemeraltı; sundurma; saçak altı; çardak.

revâk-ı bî-sütûn : gökyüzü.

revâkü'l-ayn : kaş.

revâkü'l-leyl : gecenin öncesi.

revâkıyyûn رواقیون (a.i.c. : eski Yunan feylesoflarından bir fırkanın adı, stoa'cılar, **fr. Stoïciens.** [Zenon adında bir feylesofun, kapılarından birinin revâkı altında ders vermesinden kinâye olarak takılan bir ad].

revâki رواقی (a.s.c. : revâkıyyûn) : **1.** revâka âit, revâkla ilgili. **2. i.** Zenon yolunda olan feylesof, stoacı.

revâkid رواکد (a.s. râkid'in c.) : duran, durgun olan şeyler.

revâkiyye رواقیه (a.i.) : **fels.** Zenon felsefesinin adı, stoa'cılık. **fr. portique, stoïcisme.**

revân روان (f.s.) : **1.** yürüyen, giden, akan, su gibi akıp giden [söz]. **Âb-ı revân** : akar su. (bkz : mâ-i cârî). **Taht-ı revân** : tahtaravan. (bkz : mahfe). **2. i.** ruh, can; nefs-i nâtıka.

revân-ı pâk : temiz ruh. **3. i. müz.** vaktiyle Türk müziğinde kullanılıp zamânımıza nümûnesi intikal etmemiş usullerden biri. **4.** hemen, derhal : ["Su gibi ezberlemiş okur revân / Mâcera-yı dehri her dem sû-be-sû"].

revân-bahş, revân-bahşâ روان بخش ، روان بخشا (f.b.s.) : canlandırıcı, can bağışlayıcı.

revâne روانه (f.s.) : giden, yürüyen.

revânegî روانگی (f.i.) : **1.** yürüme, gitme. **2.** alema [su ve benzer şeyler].

revânî روانی (f.s.) : **1.** revaçlı, rağbetli, değerli. **2.** revâni tatlısı. (bkz : revganî).

revânî-furûş روانی فروش (f.b.i.) : revâni satan, revânici.

revâsî رواسی (a.i. râsiye'nin c.) : büyük dağlar.

revâsib رواسب (a.i. rüsûb'un c.) : tortular.

revâsib-i remliyye : kum tortuları.

revâtib رواتب (a.i. râtibe'nin c.) : **1.** vazifeler. **2.** maaşlar.

revâyih روایح (a.i. râyiha'nın c.) : kokular. (bkz : fevâyih). [aslı : "revâih" dir].

revâzin روازن (a. ve f. revzen'in c.) : pencereler.

revende رونده (f.s.) : **1.** gidici, giden. **2.** çok yürüyen. **Âyende vü revende** : gelen giden.

revende-gân روندگان (f.i. revende'nin c.) : gidenler, yürüyenler.

revendegân-ı âlem : gezenler, gezginler; **astr.** yedi *gezegen.

revendiyye روندیه (a.i.) : **bot.** *karabuğdaygiller. (bkz : râvendiyye).

revgan روغن (f.i.) : **1.** yağ.

revgan-ı gül : gül yağı.

revgan-ı hûş : susam yağı.

revgan-ı sâde : sâde yağ.

revgan-ı zeyt : zeytin yağı. **2.** rugan, parlak deri. **3.** üstü yağ gibi kayan parlak şey. **4.** hafif hafif esen rüzgârın verdiği serinlik. **5.** cilâ, vernik.

revgan-dân روغندان (a.f.b.i.) : **1.** yağ kandili. (bkz : kandîl). **2.** yağhane, yağ çıkarılan yer. **3.** yağ konulan yer.

revganî روغنی (f.i.) : revânî tatlısı.

revh, revha روح ، روحه (a.i.) : **1.** rahat, gönül rahatlığı.

revh-i rûh : can rahatı. **2.** rahmet.

revhullah : Allah'ın rahmeti.

revh ü reyhân : rahat ile rızık. **3.** hafif esen rüzgârın verdiği tatlılık, canlılık.

revhânî روحانی (a.s.) : gönüle ferahlık veren, gönül açan, güzel görünüşlü, havadar [yer].

revhâniyyet روحانیت (a.i.) : revhânîlik, gönül açıcılık, güzel görünüşlülük.

reviş روش (f.i.) : **1.** gidiş, yürüyüş. **2.** tarz, üslûp. **3.** tutum, yol. **4.** geçiş, oluş.

reviyy روی (a.i.) : **ed.** kafiye olan kelimenin son harfi.

reviyy-i mutlak : **ed.** isim hâlinde kelimelere dayanan revî.

reviyy-i müfîd : **ed.** sıfat ve fiil hâlinde kelimelere dayanan revî.

reviyyet رویت (a.i.c. : reviyyât) : bir işin her tarafını iyice düşünüp taşınma. **Bilâ-reviyyet:** düşünmeksizin.

revk روق (a.i.c. : ervâk) : **1.** perde. (bkz : hicâb, sütre). **2.** ev önü. **3. s.** saf, hâlis. **4.** boynuz.

revkü'ş-şebâb : gençlik başlangıcı.

revm روم (a.i.) : **1.** meram, maksat. **2.** kelimede sükûndan ayırdedilemeyecek derecede gizli ve belirsiz olan hareke.

revnak رونق (a.i.) : parlaklık, güzellik, tâzelik, süs.

revnak-ı bahâr : bahârın güzelliği, tâzeliği.

revnak-ı cemâl : yüzün güzelliği, parlaklığı.

revnak-bahş رونق بخش (a.f.b.s.) : **1.** parlaklık, güzellik, tâzelik veren. **2.i.** meşhur bir çeşit lâle.

revnak-dâr رونق دار (a.f.b.s.) : parlak.

revnak-efzâ رونق افزا (a.f.b.s.) : bir şeyin güzelliğini, zenginliğini artıran.

revnak-efzâ-yi mevkı-i i'tibâr : îtibar mevkiinin zenginliğini artıran.

revnak-nümâ رونق نما (a.f.b.i.) : **1.** parlaklık, tâzelik, güzellik gösteren. **2. müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makam. Tahmînen bir asır evvel tertîbedilmiş ve pek az kullanılmıştır, müstear ile ırak makamlarından mürekkeptir. Irak ile ırak perdesinde kalır. Güçlüsü birinci derecede segâh (müsteâr'ın güçlüsü), ikinci derecede de dügâh (lâ) Irak'ın güçlüsü) perdeleridir. Donanımına müstear gibi "si" ve "mi" koma bemolleri ile "fa" ve "do" bakıyye diyezleri konulur (müstear'ın "lâ" bakıyye diyezi, Irak'ın "mi" ve "do" bekarı nota içinde kullanılır). Bu makamın terkîbi hüzzâm-ı cedit ve rû-yi ırak makamlarında olduğu tarzdadır.

revse روثه (a.i.) : **1.** tezek, mayıs, fışkı. **2.** pislik. (bkz : neces, rics²).

revş روش (f.i.) : gidiş, yürüyüş; usûl, tutum, yol.

revzen روزن (f.i.a.c. : revâzin) : pencere. (bkz : derîçe).

revzen-i mahlû : indirilmiş pencere.

revzen-çe روزنچه (f.i.) : küçük pencere.

revzene روزنه (a.i.) : pencere. (bkz : revzen).

rey' ریع (a.i.) : nemâ, galle.

re'y رأی (a.i.c. : ârâ) : **1.** görme, görüş.

re'ye'l-ayn : kendi gözüyle görerek. **2.** fikir, düşünce.

re'y-i sâlim : doğru fikir, doğru düşünce. **3.** oy, **fr. vote**.

re'y-i âmm : umûmun reyi, *genel oy.

re'y-i hôd : kendi reyi.

re'y-i rezîn : ağırbaşlı, ihtiyatlı re'y.

reyâhîn ریاحین (a.i. reyhân'ın c.) : **bot.** feslegenler.

rey'ân ریعان (a.i.). (bkz : reyeân).

reyb ریب (a.i.) : şüphe. (bkz : gümân, şekk). **Bilâ-reyb** : şüphesiz.

reyb ü gümân : şüphe ve zan.

reybü'l-menûn : dünyâ hâdiseleri.

reybî ریبی (a.s.) : **fels.** şüpheci, **fr. sceptique.**

reybiyyûn ریبیون (a.s. reybî'nin c.) : **fels.** şüpheciler.

reyeân ریعان (a.i.) : **1.** her şeyin evveli, tâzelik zamânı.

reyeân-ı şebâb : gençlik çağı. **2.** artma, bereketlenme.

reyhân ريحان (a.i.c. : reyâhîn) : **1. bot.** feslegen. **2.** kadın adı.

reyhâne ريحانه (a.i.) : **1.** bir demet fesleğen. **2.** rızık, geçinecek şey.

reyhânî ريحانى (a.s.) : **1.** fesleğen gibi ince nakışlı. **2. i.** (bkz : hatt-ı reyhânî).

reyhukan ريهقان ("ka" uzun okunur. a.i.) : **bot.** safran. (bkz : za'ferân).

reyn رين (a.i.) : **1.** kir pas. (bkz : vesah). **2.** günül sıkıntısı, iç üzüntüsü [işlenen bir günahtan dolayı].

reyyâ ريا (a.i. riyg'den) : güzel koku. (bkz : galiye).

reyyâ-yi karanfil : karanfilin güzel kokusu.

reyyân ريان (a.s.c. : rivâ) : suya kanmış.

rez رز (f.i.) : asma, bağ kütüğü. **Duht-i** veyâ **Duhter-i rez** (üzüm ağacının kızı) : şarap. (bkz : bâde, hamr, sahbâ şerâb).

rezâ' رضاع (a.i.) : süt emme. (bkz : rezâat).

rezâat رضاعت (a.i.) : süt emme.

rezâî رضاعى (a.s.) : süt emmekle ilgili.

rezâil رذائل (a.i. rezîle'nin c.) : utanılacak alçakça işler, ayıp hareketler. **Umm-ür-rezâil** (utanılacak, alçakça işlerin anası) : bilgisizlik.

rezâlet رذالت (a.i.) : **1.** rezillik, alçaklık. **2.** utanılacak hal, utanç verici şey. **3.** arsızlık. **4.** maskaralık.

rezâmiyye رزاميه (a.i.) : **tas.** Şîî mezhebinin bir kolu.

rezân رزان (a.s.) : **1.** ağır, ağırbaşlı, vakarlı, temkinli [kimse]. **2. i.** kadın adı. [rezzân şeklinde de geçer].

rezânet رزانت (a.i.) : vakarlılık, temkinlilik, ağırlık, ağırbaşlılık.

rezâyâ رزايا (a.i. rezîe'nin c.) : belâlar, musîbetler, felâketler.

rez-bân رزبان (f.b.i.) : bağcı; bağ bekçisi. (bkz : bâğ-bân).

rezîe رزيئه (a.i.c. : rezâyâ) : belâ, musîbet, felâket.

rezîl رذيل (a.s.c. : rüzelâ) : **1.** alçak, bayağı, soysuz, hayâsız, utanmaz. (bkz : fürûmâye, pespâye). **2.** maskara.

rezîle رذيله (a.i.c. : rezâil) : kötü, fenâ huy.

rezîle رذيله (a.s.) : ["rezîl" in müen.]. (bkz : rezîl).

rezîlet رذيلت (a.i.) : rezillik, alçaklık.

rezîn رزين (a.s.) : **1.** vakarlı, temkinli, ağır, ağırbaşlı. **2. mec.** sağlam. **Re'y-i rezîn** : sağlam fikir.

rezm رزم (f.i.) : kavga, savaş, cenk. (bkz : cidâl, perhâş).

rezm-azmâ رزم آزما (f.b.s.) : **1.** kavgalı bir şekilde, savaş gibi. **2.** savaş görmüş.

rezm-dîde رزم ديده (f.b.s.) : çok savaşa girip çıkmış, çok askerlik görmüş.

rezm-gâh رزمگاه (f.b.i.) : savaş meydanı.

rezm-geh رزمگه (f.b.i.). (bkz : rezm-gâh).

rezm-hâh رزم خواه (f.b.s.) : savaşa istekli, kavgaya hazır.

rezmî رزمى (f.s.) : savaşa mensûp, savaşla ilgili.

rezm-yûz رزم يوز (f.b.s.) : kavgacı, savaşçı. (bkz : ceng-cû, muhârib).

rezzâk رزاق (a.s. rızk'dan) : **1.** bütün mahlûkların rızkını veren Allah. **2. i.** Abdürrezzak'dan kısaltarak] erkek adı.

rezzâk-ı âlem : dünyânın rızkını veren Allah.

rezze رزه (a.i.) : **1.** reze, kapıyı açıp kapamaya yarayan ve baş parmakla basılarak işletilen demiri. **2.** ufak çengel.

rı ر (a.ha.) : Osmanlı alfabesinin on ikinci harfi olup, "ebced" hesâbında iki yüz sayısının karşılığıdır. Arabî aylarında da rebîülâhire işârettir; "re" harfinin karşılığıdır.

rıbh ربح (a.i.). (bkz : ribh).

rıdâî رضاعى (a.s.). (bkz : redâî).

rıdâî رضاعى (a.i.) : **müz.** adı anonim bir edvâr-ı ilm-i musiki'de geçen bir makam.

rıdvân رضوان (a.i.) : **1.** râzı olma, hoşnutluk. (bkz : rızâ).

rıdvânullahi aleyh, rıdvânullahi teâlâ : Allah râzı olsun! **2.** erkek adı. **3. müz.** 1500 yıllarında yazılmış manzum anonim bir edvarda terkipler arasında *tanımlanan bir makam.

Rıdvân رضوان (a.h.i.) : Cennet'in kapıcısı olan büyük melek.

rıfk رفق (a.i.) : yumuşaklık, yavaşlık, tatlılık.

rıfkı رفقی (a.s.) : **1.** yumuşaklığa, yavaşlığa, tatlılığa mensup, onunla ilgili. **2. i.** erkek adı. [müen. : "rıfkıyye"].

rıhlet رحلت (a.i.). (bkz : rihlet).

rıhvet رخوت (a.i.) : gevşek, sölpük olma. (bkz : rahâvet).

rık'a رقعه (a.i.). (bkz : hatt-ı rık'a).

rık'a dîvânî : **g. s.** bir yazı sitili.

rık'a kırma : **g. s.** bir yazı sitili.

rıka' رقاع ("ka" uzun okunur. a.i. ruk'a'nın c.) : **1.** üzerine yazı yazılan kâğıt ve deri parçaları. **2.** kısa mektuplar. **3.** yamalar. **4.** dilekçeler.

rıkk رق (a.i.) : **fık.** kulluk, esirlik, kölelik. **Kayd-ı rıkk** : kölelik kaydı, bağı. **2.** kul köle.

rıkk-ı nâkıs : kendisine bir nevi azatlık bahis mevzuu olan köle, câriye.

rıkk-ı vâfir : azâdedilmesi mevzûubahs olmayan köle, câriye.

rıkkıyyet رقیت (a.i.) : **fık.** kulluk, kölelik. (bkz : memlûkiyyet).

rıtl رطل (a.i.). (bkz : ratl).

rızâ' رضاع (a.i.). (bkz : rezâ).

rızâ' رضاء (a.i.) : **1.** hoşnutluk, memnunluk. **Rızâen lillâh** : Allah'ı hoşnut etmek için. **2.** râzı olma, pekiy deme. **3.** istek, kendi isteği.

rızâ-i Bârî : Allah'ın isteği.

rızâ-i tarafeyn : iki tarafın isteği.

rızâat رضائت (a.i.). (bkz : rezâat).

rızâ-cû رضاجو (a.f.b.s.) : râzı etmeyi gaye edinen, Allah'ın rızâsını arayan.

rızâ-cûy-âne رضا جویانه (a.f.zf.) : râzı etmeye çalışırcasına.

rızâ-cûyî رضاجویی (a.f.b.i.) : râzı etmeye çalışma.

rızâ-dâde رضا داده (a.f.b.s.) : râzı olmuş. (bkz : marzî).

rızâen رضاءً (a.zf.) : râzı olarak.

rızâen lillâh : Allah rızası için.

rızâî رضائی (a.s.) : râzı olmakla ilgili.

rızâî رضاعی (a.s.). (bkz : rıdâî).

rızâm رضام (a.i.) : büyük kaya parçası.

rızâm-ı seyyâre, -ı dâlle : **jeol.** bâzı geniş ovaların ortasında bulunan 100 ve 150 bin kantar ağırlığındaki muazzam taşlar.

rızk رزق (a.i.c. : erzâk) : **1.** azık, yiyecek içecek şey. **2.** Allah'ın herkese bahşettiği nîmet. **rızk-ı maksûm** : Allah'ın ayırdığı kısmet.

rızk-ı mukadder : Allah'ın takdîr edip ayırdığı nîmet. **3.** Osmanlı İmparatorluğu devrinde sipahilere verilen maaş.

rızvân رضوان (a.i.). (bkz : rıdvân).

riâ' رئاء (a.i.). (bkz : riyâ).

riâset رئاست (a.i.). (bkz : riyâset).

riât رئات (a.i. rie'nin c.) : akciğerler.

riâyet رعایت (a.i.) : **1.** gütme, gözetme. **2.** sayma; saygı. (bkz : hürmet, i'tibâr). **3.** ağırlama.

riâyeten رعایةً (a.zf.) : sayarak, saygı göstererek.

riâyet-kâr رعایتکار (a.f.zf.) : saygı gösteren, sayan.

riâyet-kâr-âne رعایتکارانه (a.f.zf.) : saygı göstererek, sayarak.

riâyet-kârî رعایتکاری (a.f.b.i.) : riâyetkârlık, saygı gösterme.

riâyetlü رعایتلو (a.f.s.) : "saygılı" anlamında bir Müslümanın bir Hıristiyana yazdığı mektupta kullanılır.

ribâ رباء (a.i.) : **1.** bir şey artma, çoğalma. **2.** tefecilikle alınan fâhiş fâiz.

ribâ-yı fazl : ölçülebilen, tartılabilen şeyleri fazlasıyla peşin olarak değiştirerek sağlanan ribâ.

ribâ' رباع (a.i. reb'in c.) : **1.** evler [bahçesiyle birlikte]. **2.** barınılan yerler. **3.** arâzîler.

ribâc رباج (a.i.) : kanadlarının ortasında küçük kapısı olan büyük kapı.

ribâh رباح (a.i. ribih'in c.) : **tic.** kârlar, kazançlar.

ribâ-hâr رباخوار (a.f.b.s.) : tefeci, fâhiş fâizle para işleten.

ribâ-hôr رباخور (a.f.b.s.) : fâizci. (bkz : ribâhâr).

rîbâs ریباس (f.i.) : hekimlikte kullanılan ilâç, bir râvent türü, **lât. rheum ribes.** [karabuğdaygillerden].

ribât رباط (a.i.c. : ribâtât) : **1.** bağ, ip. **2.** sağlam yapı. **3.** konak han; tekke. **4. anat.** (c.: erbita, rubut) : sinirler.

ribât-ı arîz : **anat.** enli bağ, **fr. ligament large.**

ribât-ı beyne'l-mafsal : anat. *eklem bağı, **fr. ligament interarticulaire.**

ribât-ı muallik : anat. asıcı bağ, **fr. ligament suspenseur.**

ribât-ı müdevver : anat. yuvarlak bağ, **fr. ligament rond.**

ribât-ı müsennen : anat. dişli bağ, **fr. ligament dentelé.**

ribâtet رباطت (a.i.) : **1.** kalbi sağlam olma. **2.** kalb kuvveti. **3.** sabır, tahammül.

ribâtî رباطی (a.i.) : hancı, odacı.

ribbî ربی (a.i.c. : ribbiyyûn) : büyük kalabalık.

ribbiyyûn ربیون (a.i. ribbî'nin c.) : büyük kalabalıklar.

rîbet ریبت (a.i.c. : riyeb) : şüpheye düşme, şüphelilik.

ribh ربح (a.i.c. : ribâh) : **tic.** kâr, kazanç, fâiz.

ribka ربقه (a.i.) : kemend, kemend bağı, ilmekli ip.

ric'a رجعه (a.i.) : **fık.** bir veyâ iki defâ boşayan erkeğin tekrar karısına dönmesi.

ricâ رجا (a.i.). (bkz : recâ).

ricâl رجال (a.i. recül'ün c.) : **1.** erkekler. **2.** (râcil'in c.) : yayan, yaya olanlar. **3.** belli mevki sâhibi kimseler.

ricâl-i aynü't-tahakküm ve'z-zevâid : tas. bir kısım evliyâ.

ricâl-i devlet : devlet ricâli, devletin ileri gelenleri.

ricâl-i dudmân-ı bektâşiyan : tar. Yeniçeri ocağının yüksek rütbeli subayları.

ricâl-i gayb, -ü'l-gayb : her devirde olan fakat görülmeyen ve Allah'ın emirlerine göre insanları idâreye çalışan mübârek kimseler.

ricâl-i ilâhiyye : tas. mânevî kudret ve kuvvet sâhibî olan evliyâ.

ricâlullah : tas. mânevî kudret ve kuvvet sâhibi olan evliyâ.

ricâlü'l-feth : tas. bir kısım mânevî kudret sâhipleri.

ricâlü'l-mennân : tas. evliyânın bir kısmı.

ricâlü't-tahti'l-esfel : tas. evliyânın bir kısmı.

ric'at رجعت (a.i.) : **1.** geri dönme. **2.** gerileme, çekilme; geri kaçma. **Hatt-ı ric'at :** geri çekilme hattı, yolu. **huk.** boşadığı kadını iddet süresi içinde yeniden nikâhlama.

ric'at-ı illet : hek. hastalığın geri dönmesi. (bkz : nüks).

ric'at-i kahkariyye : ask. intizamsızlık ve başarısızlıkla geri dönme.

ric'at-i kevâkib : astr. yıldızların mihverinden geri dönmesi.

ric'î رجعی (a.s.) : geri dönmeye âit, onunla ilgili. **Talâk-ı ric'î :** tekrar karısına dönmesi mümkün ve câiz olacak şekilde erkeğin karısını boşaması; **fels. fr. rétospéotif (-regard); récurrence. 2. astr.** *tersyön. **3. fels.** *gerilek, geri giden.

ric'iyye رجعیه (a.s.) : ["ric'î" nin müen.]. (bkz : ric'î).

ricl رجل (a.i.c. : ercâl, ercül) : ayak. (bkz : kadem).

ricl-i kâzib : zool. yalancı ayak, **fr. pseudopode.**

riclü'l-ankebût : zool. örümcek ayağı.

riclü'l-bahr : coğr. körfez.

riclü'l-cebbâr : astr. elcebbar (orion) burcunun ikinci dereceden parlak yıldızı olup dörtgenin sağ alt köşesinde bulunur, (Rigel), **lât. Beta Orion.**

riclü'l-vezz رجل الوز (a.b.i.) : **bot.** kazayağı, **fr. alisme.**

rics رجس (a.i.c. : ercâs) : **1.** dînin yasak ettiği şey, günah. **2.** pislik, murdarlık. (bkz : neces, revse[2]).

ricz رجز (a.i.c. : ercâz) : **1.** azap. **2.** puta tapma. **3.** pislik. [maddî, mânevî].

rîçâl ریچال (f.i.) : reçel. (bkz : rîçâr, rîsâr).

rîçâr ریچار (f.i.) : reçel. (bkz : rîçâl, rîsâr).

ridâ' رداء (a.i.) : **1.** belden yukarı örtülen örtü. **2.** hırka. **3.** dervişlerin omuzlarına attıkları post.

ridâ-yi memât : ölüm örtüsü.

ridâyî ردایی (a.i.) : **müz.** Türk müziğinin birkaç asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

riddet ردت (a.i.) : İslâm dîninden dönme. (bkz : irtidâd).

ridf ردف (a.i.c. : erdâf) : **1.** arka. **2.** rediften önce gelen "elif, he, ye" harfleri.

ridf-i müfred : ed. "yalnız elif, vav, ye" gibi harflerden meydana gelen ridf.

ridf-i mürekkeb : ed. hem ridf-i aslî'si, hem ridf-i zâid'i olan ridf.

ridf-i zâid : ed. kafiyeyi meydana getiren harfle ridf arasında bulunan sessiz harf: **sahte, dahte** kelimelerindeki **h** gibi.

ridfân ردفان (a.i.) : gece ve gündüz. (bkz : leyl ü nehâr, rûz u şeb).

rie رئه (a.i.c. : riât) : akciğer. **İntifâh-ı rie : hek.** **Sillü'r-rie :** verem. **Haşîşetü'r-rie : bot.** civan perçemi, ciğerotu. **Zâtü'r-rie :** akciğer zarı iltihâbı, **fr. pneumonie.**

rieteyn رئتين (a.i.c.) : [sağlı ve sollu] iki akciğer.

rievî, rieviyye رئوى ، رئويه (a.s.) : akciğere âit, akciğerle ilgili. **Sekte-i rieviyye : hek.** akciğer nezlesi.

rieviyye رئويه (a.i.) : **zool.** akciğerliler.

rifâde رفاده (a.i.c. : refâid) : **hek.** yaraların üzerine konulan bez baskı, kompres.

Rifâî رفاعى (a.h.i.) : Rifâîlik tarîkatından olan kimse.

rifâiyye رفاعيه (a.h.i.) : sofiyenin büyüklerinden Ahmed er-Rifâî tarafından kurulan bir tarîkat. [Ahmed er-Rifâî. d. : 512 (1118-19) – ö. : 578 (1182-83)].

rif'at رفعت (a.i.) : **1.** yükseklik, yücelik, büyük ve büyük rütbe. **2.** erkek adı.

rif'atlü رفعتلو (a.t.s.) : askerlikte binbaşılarla mülkiyede üçüncü rütbe sahiplerinin ünvânı [eskiden].

rifd رفد (a.i.c. : erfâd, rufûd) : bahşiş.

rîg ريگ (f.i.) : **1.** toz. (bkz : gubâr). **2.** rıh, yazı kurutmaya yarayan ince kum. **3.** kum. (bkz : reml).

rîg-i beyâbân-ı gamm : gam çölünün kumu.

rîg-i revân : akar kum.

rîg-dân ريگدان (f.b.i.) : rıh hokkası.

rîh ريح (a.i.c. : eryâh, riyâh) : **1.** yel, rüzgâr. (bkz : bâd).

rîh-i cenûbî : coğr. "güney rüzgârı" : lodos.

rîh-i şimâlî : coğr. "kuzey rüzgârı" : poyraz. **2.** romatizma, yel, ağrı.

rîh-i tayyâr : romatizma, yel.

rihâl رحال (a.i. rahl'in c.) : deve palanları.

rihâle رحاله (a.i.) : eyer, at semeri.

rihân رخان (a.i. rehn'in c.). (bkz : mürâhene, rehn).

rihlet رحلت (a.i.) : **1.** göç, göçme. **2.** ölme. (bkz : vefât).

rîhte ريخته (f.s.) : dökülmüş, akıtılmış.

rîhte-ci-yân ريخته جيان (f.b.c.) : **tar.** top döken sanatkârlar.

rîhte-gân ريختگان (f.b.i.c.) : **tar.** top döken sanatkârlar.

rîhte-ger ريخته گر (f.b.i.c. : rîhte-gerân) : dökmeci.

rîhte-ger-ân ريخته گران (f.b.i. rîhte-ger'in c.) : dökmeciler.

rîhtım ريختم (f.i.) : rıhtım. (rîh = kum demektir), rîh + tım = [aslında] kumsal demektir.

rihv رخو (a.s.) : rehâvetli, gevşek, sölpük. (bkz : rahv).

rîk ريق (a.i.) : **fizy.** salya, ağız suyu. **Ale'r-rîk :** aç karnına.

rîku'l-habîb : müz. Türk müziğinin birkaç asırlık mürekkep makamı olup Hüseyin Saadettin Arel kitaplığındaki manzum anonim bir edvarda tanımlanmıştır; zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

rikab رقاب ("ka" uzun okunur. a.i. rakabe'nin c.) : boyun, ense kökü. (bkz : rakabât).

rikâb ركاب (a.i.c. : rüküb) : **1.** üzengi. **2.** büyük bir kimsenin katı, önü. **3. müz.** vaktiyle Türk müziğinde kullanılmış usullerden biri olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

rikâb-dâr ركابدار (a.f.b.s.) : üzengi tutan [hükümdârın ata binerken üzengisini tutan].

rikâbiyye ركابيه (a.i.) : sadrâzâm, vezirler ve bâzı devlet ricâli tarafından muayyen zamanlarda pâdişâha verilen hediyeler.

rikâz ركاذ (a.i.) : yer altında tabiî olarak bulunan mâdenler ve defîneler.

rikbân رقبان (a.i. rakabe'nin c.). (bkz : rakabât).

rikkat رقت (a.i.) : **1.** rakiklik, yufkalık, incelik. **2.** merhamet, acıma.

rikkat-i kalb : gönül yufkalığı.

rikkat-âmîz رقت آميز (a.f.b.s.) : kalbe hüzün verecek olan.

rikkat-âver رقت آور (a.f.b.s.) : merhamet, acıma uyandıran.

rikkat-efzâ رقت افزا (a.f.b.s.) : rikkat artıran, merhamet uyandıran.

rikkat-engîz رقت انگیز (a.f.b.s.) : acıklı; dokunaklı.

rikkat-fezâ رقت فزا (a.f.b.s.). (bkz : rikkat-efzâ).

rikkat-yâb رقتیاب (a.f.b.s.) : acıyan, merhamet eden, incelik gösteren.

rim رم (a.i.). (bkz : rimm).

rîm ریم (f.i.) : **1.** irin. **2.** Roma'nın bir adı.

rîm-i âhen : demir boku.

rîm-i asel : balmumu.

rimâh رماح (a.i. rumh'un c.) : mızraklar, süngüler, kargılar.

rimâhü'l-cin : **hek.** taun, vebâ, yumurcak.

rimâhat رماحت (a.i.) : mızrakçılık san'atı.

rimâl رمال (a.i. reml'in c.) : kumlar.

rimâyet رمایت (a.i.) : atıcılık, ok, kurşun, gülle gibi şeyleri atmada mâhir olma.

rîme ریمه (f.i.) : çapak.

rîme-i çeşm : göz çapağı.

rimm, rimme رمه ، رم (a.i.) : çürümüş kemik. (bkz : rüfât).

rîm-nâk ریمناك (f.b.s.) : **1.** irinli. **2.** pis, murdar.

rind رند (f.s.c. : rindân) : kalender, dünyâ işlerini hoş gören kimse, aldırışsız.

rindân رندان (f.s. rind'in c.) : kalenderler, dünyâ işlerini hoş görenler.

rindân-ı Hüdâ : hak erenler.

rind-âne رندانه (f.zf.) : rind olana yakışır yolda.

rindek رندك (f.s.) : rintliği taklîdeden, sahte rint, sahte kalender.

rindî رندی (f.i.) : rintlik, kalenderlik.

rîs ریس (f.i.) : öfke. (bkz : gayz, gazab).

risâ', risâyet رثاء ، رثایت (a.i.) : ağıt ağlama.

risâle رساله (a.i.c. : resâil) : **1.** mektup. (bkz : nâme). **2.** kısa yazılmış küçük kitap. **3.** mecmûa, dergi.

risâle-i mahsûsa : monografi.

risâle-i nâme : **tar.** (bkz : lâle-nâme).

risâlet رسالت (a.i.) : **1.** elçilik, sefâret. **2.** peygamberlik.

Risâletü'n-nushiyye : Yunus Emre'nin, dîvanının başında bulunan 573 beyitlik tasavvufî bir mesnevîsi (1308).

risâlet-meâb رسالتمآب (a.b.i.) : **1.** elçilik eden. **2.** Hz. Muhammet.

risâlet-penâh رسالتپناه (a.f.b.i.) : Hz. Muhammet.

rîsâr ریصار (a.i.) : reçel. (bkz : rîçâl, rîçâr).

risâyet رثایت (a.i.) : ağıt yakma, ağıt söyleme, ağıtlama.

rismân, rîsmân ریسمان ، رسمان (f.i.) : ip; halat. (bkz : habl). **Âsmân ü rîsmân** : akıllı sözü ile saçma söz.

rîsmân-bâz ریسمان باز (f.b.s.) : "ip oynayan" : canbaz.

rîş ریش (f.i.) : **1.** yara. **2. s.** yaralı. **Dil-rîş** : yüreği yaralı. (bkz : mecrûhü'l-fuâd). **3.** sakal. (bkz : lihye). **4.** tüy, kıl. **5. anat.** telek.

rişâ رشا (a.i. rişvet'in c.) : rüşvetler. (bkz : rüşâ).

rişâş, rişâşe رشاشه ، رشاش (a.i.) : döküntü, serpinti.

rîşât ریشات (f.i. rîş'in c.) . (bkz : rîş).

rîş-büz ریش بز (f.b.i.) : keçi sakalı gibi sivri olan sakal.

rîş-dâr ریشدار (f.b.s.) : sakallı.

rişdet رشدت (a.i.) : dürüstlük, doğruluk, temizlik.

rîşe ریشه (f.s.) : **1.** saçak, püskül. **2. bot.** ince, saçaklı kök.

rîşe-gîr ریشه گیر (f.b.s.) : kök tutmuş, kökleşmiş.

rîş-hand ریشخند (f.b.i.) : bıyık altından gülme, alay.

rîş-sâz ریشساز (f.b.i.) : cerrah.

rîş-tâb ریشتاب (f.b.i.) : kıvırcık saç ve sakal.

rişte رشته (f.i.) : **1.** iplik, tire. **Ser-rişte** : ip ucu, tutamak. **2.** ilgi, bağ. (bkz : alâka). **3. g. s.** sanatkârâne yapılmış bir yazıyı veyâ yapılmış bir minyatürü çevreleyen tezhîbin iç kısmına sınır olarak tek, çift, eşit veyâ farklı kalınlıklarda çekilen çizgi. [fiili : rişte çekmek].

rişte-i cân : can ipliği, can bağı.

rişte-i eşk : gözyaşı ipliği.

rişte-fürûş رشته فروش (f.b.s.) : iplikçi, iplik satan. (bkz : habbâl).

rişte-keş رشته کش (f.b.s.) : iplik çeken, dokumacı.

rişvet رشوت (a.i.c. : rişâ, rüşâ): rüşvet. (bkz : rüşvet).

rişvet-i kelâm (söz rüşveti) : 1) bir kimsenin, yaptığı yanlışlıkların örtbas edilmesi bakımından karşısındakine veyâ bir başkasına yaranmak amacıyla söylediği pohpohlayıcı sözler; 2) Eskiden bir kimsenin kendi hakkında söylenilenleri getirene armağan olarak verdiği para.

rişvet-hâr رشوتخوار (a.f.b.s.) : rüşvet yiyen. (bkz : rüşvet-hâr).

rişvet-hôr رشوتخور (a.f.b.s.) : rüşvet yiyen. (bkz : rişvet-hâr).

ritâm رتام (a.i. retîme'nin c.) : bir şeyi hatırlamak üzere parmağa bağlanan iplikler. (bkz : retâim).

ritic رتج (a.i.) : 1. haram, memnû olan şey. 2. çıkmaz yol.

ritic-i kebîr : anat. mîdenin boğaz borularıyla birleştiği yerde ve sol tarafta bulunan büyük çukur.

ritic-i sagîr : anat. mîdenin barsaklara açıldığı yerde ve sağ tarafta olan küçük çöküntü.

ritl رتل (a.s.) : hoş, lâtif, güzel.

rîv ریو (f.i.) : dek, düzen, hîle. (bkz : hud'a).

rivâ روا (a.s. reyyân'ın c.) : suya kanmışlar.

rivâk رواق (a.i.). (bkz : revâk).

rivâkıyyûn رواقیون (a.s. rivâkî'nin c.) : (bkz : revâkıyyûn).

rivâkî رواقی (a.s.c. : rivâkıyyûn). (bkz : revâkî).

rivâyât روایات (a.i. rivâyet'in c.) : rivâyetler, *söylentiler.

rivâyet روایت (a.i.c. : rivâyat) : 1. *söylenti, bir haber, söz veyâ hâdisenin hikâyesi. 2. hikâye edilen bir haber, söz veyâ hâdise.

rivâyet-i aşere : (bkz : kırâat-i seb'a).

rivâyet-kerde روایت کرده (a.f.b.s.) : rivâyet edilen, söylenilen.

riyâ' ریاء (a.i.) : özü, sözü bir olmama, ikiyüzlülük. (bkz : sâlûsî).

riyâ-fürûş : ikiyüzlü, riyâkâr.

riyâh ریاح (a.i. rîh'in c.) : 1. rüzgârlar. **Mürsil-ür-riyâh** (rüzgârlar gönderen) : Allah. 2. yeller, ağrılar, romatizmalar.

riyâh-ı gayr-i muntazama : coğr. istikametleri ekseriyâ değişik olan ve ne zaman tekrar esecekleri belli olmayan rüzgârlar.

riyâh-ı muntazama : coğr. altı ay bir cihetten, altı ay aksi cihetten esen rüzgârlar, mevsim rüzgârları.

riyâ-kâr ریاکار (a.f.b.s.) : ikiyüzlü.

riyâ-kâr-âne ریاکارانه (a.f.zf.) : ikiyüzlülükle.

riyâ-kârî ریاکاری (a.f.b.i.) : riyakârlık, ikiyüzlülük.

riyâset ریاست (a.i.) : reislik, başlık, baş olma, başkanlık.

riyâset-penâh ریاست پناه (a.f.b.s.) : reislik, başkanlık makamında bulunan, başkan olan, başkanlık eden.

riyâset-penâhî ریاست پناهی (a.f.b.i.) : 1. reise, başkana âit, onunla ilgili. 2. reis, başkan olmaklık.

riyâz ریاض (a.i. ravza'nın c.) : bahçeler, ağaçlık, çimenlik yerler.

riyâz-ı Cennet, riyâz-ı Rıdvân : Cennet bahçeleri.

riyâzât ریاضات (a.i. riyâzet'in c.) : riyâzetler, nefsi kırmalar, dünyâ lezzetlerinden sakınmalar, perhizle, kanaatla yaşamalar.

riyâzet ریاضت (a.i.) : nefsi kırma, dünyâ lezzetlerinden ve rahatından sakınma, perhizle, kanaatle yaşama.

riyâzet-i bedeniyye : jimnastik.

riyâzî, riyâziyye ریاضی ، ریاضیه (a.s.) : 1. hesapla, matematikle ilgili. **Ulûm-i riyâziyye** : riyâzî ilimler, matematik. 2. i. g. s. bir yazı sitili.

riyâziyyat ریاضیات (a.i.c.) : matematik bilgisi.

riyâziyyât-ı âliye : yüksek matematik.

riyâziyye ریاضیه (a.i.) : hesap ilmi, matematik bilgisi.

riyâziyyûn ریاضیون (a.i. riyâzî'nin c.) : matematik âlimleri (*bilginleri).

riyeb ریب (a.i. rîbet'in c.) : şüpheye düşmeler, şüphelilikler.

riz رز (a.i.). (bkz : rizz).

-rîz ریز - (f.s.) : "döken, akıtan, saçan" mânâlarıyla *birleşik kelimeler yapar. **Eşk-rîz** : gözyaşı döken. **Hûn-rîz** : kan döken. **Şeref-rîz** : şeref saçan.

rizâm رزام (a.s.) : serkeş adam veyâ at.

rîzân ريزان (f.s.) : dökülen, akan.

rîze ريزه (f.i.) : kırıntı, döküntü, saçıntı, ufak parça.

rîze-i âhen : harârete gösterilen demirin yüzünde meydana gelip, soğuduktan sonra çekiçle vurulduğu zaman kolaylıkla ayrılabilen küçük küçük parçalar.

rîze-i elmâs : pek küçük elmas parçaları.

rîze-i sîmîn : 1) gümüş döküntüsü; 2) yıldızlardan kinâye.

rîze-i zer : altın kırıntısı. (bkz : pervâze).

rîze-çîn ريزه چين (f.b.s.) : döküntü; kırıntı toplayan.

rîze-hâr ريزه خوار (f.b.s.) : döküntü; kırıntı yiyen. (bkz : rîze-hôr, lukata-hâr).

rîze-hôr ريزه خور (f.b.s.) : döküntü, kırıntı yiyen. (bkz : rîze-hâr).

rîze-kâr ريزه كار (f.b.s.) : ufak tefek işler yapan.

rîze rîze ريزه ريزه (f.zf.) : ufak ufak; parça parça.

rîziş ريزش (f.i.) : dökülüş, akış.

rizz رز (a.i.) : gizli ses.

-rû رو - (f.s.) : "biten, olan" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler yapar. **Hod-rû :** kendiliğinden.. gibi.

rû[y] [ى]رو (f.i.) : yüz, çehre.

rû-yi arz : Yeryüzü, Dünyâ. (bkz : rûy-ı zemîn).

rû-yi aşîrân : müz. Türk müziğinin en az beş, altı asırlık mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

rû-yi deryâ : denizin yüzü.

rû-yi dil : yumuşak yüz.

rû-yi hicâz : müz. Türk müziğinin yeni mürekkep makamlarından biri.

rû-yi hûb : güzel yüz.

rû-yi ırâk : müz. Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamıdır. Segâh'a ırak makamındaki bir dörtlünün (ırak'da segâh dörtlüsünün) ilâvesinden mürekkeptir. Bu dörtlü ile ırak perdesinde kalır. Güçlüler birinci derecede -segâh'ın durağı olan- segâh, ikinci derecede -ırak'ın güçlüsü olan- dügâh, üçüncü derecede de -segâh'ın güçlüsü olan- nevâdır. Umûmiyetle çıkıcı olarak seyreder. Donanımına ırak'ın (si) koma bemolü ile (fa) bakıyye diyezi yazılır, segâh'ın (mi) koma bemolü (lâ) bakıyye diyezi nota içerisinde kullanılır (donanımındaki ârızalar, segâh'da da vardır). Bu terkip hüzzâm-ı cedîd'e pek benzemektedir.

rû-yi iltifât : güler yüz.

rû-yi lâle-reng : lâle renkli, kırmızı, sıhhatli yüz.

rû-yi muvâfakat : uygun görme.

rû-yi nigâr : 1) sevgilinin yüzü; 2) penbe tâneli bir cins üzüm; 3) bir çeşit zambak.

rû-yi rızâ : razı olma.

rû-yi tâbân : parlak yüz. (bkz : vech-i tâbân).

rû-yi zemîn : Yeryüzü, Dünyâ.

rû-yi zerd : sarı, solgun yüz.

rû-yi zerd-i sefâlet : sefâletin sarı yüzü.

rû-yi zişt : çirkin yüz.

ruâf رعاف (a.i.) : **hek.** burun kanaması.

ruâm رعام (a.i.) : **hek.** sakağı (mankafa) hastalığı.

ruât رعات (a.i. râî'nin c.) : çobanlar.

ru'b رعب (a.i.) : 1. korku. (bkz : havf, rehb).

rub' ربع (a.s.c. : erbâ', rubû') : dörtte bir, çeyrek, bir şeyin dört kısımdan bir kısmı.

rub'-ı ceyb : astr. İslâm âleminin kullandığı, Türkler tarafından îcâdedilen ve eski bir astronomi âleti olan rubu' tahtasının bir çeşit logaritmik abak veyâ trigonometrik hesap cetveli mâhiyetindeki bir yüzü.

rub'-i dâire : dâirenin dörtte biri.

rub'-i meskûn : Dünyâ'nın kara olan dörtte bir kısmı.

rub'-i mukantara : astr. İslâm âleminin kullandığı, Türkler tarafından îcâdedilen ve eski bir el astronomi âleti olan rubu' tahtasının üstüne semânın irtisâmı çizilmiş bulunan bir yüzü.

rûb روب (f.i.) : 1. süpürme. 2. süpürge. **Rüft ü rûb** (silip süpürme) : **mec.** gezip tozma.

rûbâh, rûbeh روباه ، روبه (f.i.) : 1. tilki. 2. **mec.** hîlekâr, kurnaz.

rubâh-âne, rûbeh-âne روباهانه ، روبهانه (f.b.zf.) : hilekâr, tilki gibi kurnazcasına.

rûbâhî روباهی (f.i.) : **mec.** kurnazlık, akıllılık.

rubâî رباعی (a.i.c.) : rubâiyyât. (bkz : rübâî).

rubâiyyât رباعیات (a.i. rubâî'nin c.). (bkz : rübâiyyât).

rubb رب (a.i.) : meyva suyu.

rubbân ربان (a.i.) : kaptan. (bkz : keştî-bân, nâ-hüdâ).

rubbe رب (ha. cerr) öylesi var ki...

rûbeh-âne روبهانه (f.zf.) : tilkicesine, kurnazca.

rûbehî روبهی (f.i.) : tilkilik; kurnazlık.

rû-bend-bâz روبند باز (f.b.s. ve i.) : "yüz örten" : Îran'da maskeli oyunların gösterisi.

rû-be-râh روبراه (f.b.s.) : yüzü yola doğru; gitmeye hazır.

rû-be-rû روبرو (f.b.s.) : yüzyüze.

rub'iyye ربعیه (a.i.) : **1.** çeyrek altın, [eskiden] kullanılan bir altın liranın dörtte biri. **2. bot.** öküzgözü.

rubû' ربوع (a.s. rub'un c.) : dörtte birler.

rubûbî ربوبی (a.s.) : **1.** sâhib'e, efendiye mensup. **2.** Allah'a mensup. **İlm-i rubûbî.** (bkz : ilâhiyyât).

rûd رود (f.i.) : **1.** ırmak, çay. (bkz : nehr). **2.** kemençe. **3.** saz kirişi, saz teli.

rudaâ رضعا (a.i. radî'nin c.) : **1.** süt kardeşler. **2.** süt emen çocuklar.

rûd-âver رود آور (f.b.i.) : nehir sularının etraftan alarak getirdiği ağaç, dal gibi şeyler.

rûd-bâr رودبار (f.b.i.) : **1.** büyük ırmak. **2.** ırmak kenarı.

rûde روده (f.i.c. : rûde-gân) : **anat.** bağırsak.

rûde-bîn روده بین (f.b.s.) : hayvanın bağırsağına bakarak gûya gayıptan haber veren falcı.

rûde-gân رودگان (f.i. rûde'nin c.) : **anat.** bağırsaklar.

rûd-sâz رودساز (f.b.i.) : çalgıcı. (bkz : sâzende).

rufûd رفود (a.i. rifd'in c.) : bahşişler.

ruga' رغاء ("ga" uzun okunur. a.i.) : ses, sadâ.

rûganîn, rûganîne روغنین ، روغنینه (f.i.) : "kadı lokması" denilen bir hamur işi, gözleme; poğaça.

rû-gerdân روگردان (f.b.s.) : yüz çeviren, yüz döndüren.

rû-gerdânî روگردانی (f.b.i.) : yüz çeviricilik, yüz döndürücülük.

ruh رخ (f.i.) : **1.** yanak, yüz çehre. (bkz : hadd, izâr, ruhsâr, ruhsâre).

ruh-i âl : pembe yanak.

ruh-i dil-dâr : sevgilinin yanağı.

ruh-i gülnâr : gül pembesi yanak.

ruh-i rengîn : renkli yanak.

ruh-i yâr-i dil-sitân : gönül alan sevgilinin yanağı. **2.** anka kuşu. **3.** bu kuşun adına verilen satranç taşlarından biri.

ruh-i zerd : solgun yanak, sarı yüz.

ruhü'ş-şatranç (şatranc taşı) : îtibarlı, saygılı. **4.** *dizgin.* **5.** taç. (bkz : *efser, iklîl*). **6.** taraf, yön. (bkz : cânib). **7.** hasırotu.

rûh روح (a.i.c. : ervâh) : **1.** can, nefes. **2.** canlılık, his, duygu. **3.** en mühim nokta, öz. **Merkez-i rûh-i hayvânî** : kalb. **Merkez-i rûh-i nefsânî** : dimağ. **Merkez-i rûh-i tabîî** : kan. **kim.** esans. **5.** ispirto gibi uçucu gaz.

rûh-i aklî : anlama *yetisi.

rûh-i hassâs : **psik.** *algılama *yetisi.

rûh-i hayâlî : **psik.** düşünme *yetisi.

rûh-i hayvânî : **psik.** hayvansal ruh [insan ve hayvanda-].

ruh-i kudsî : ilâhî gerçeği kavrayan ruh [ermiş kimselerde-].

rûh-i nebâtî : bitkilerdeki hayat ilkesi.

rûh-i nefsânî : insanın akıllı ruhu.

rûh-i revân : gidici olan ruh; değerli can, sevgili. (Ma'şuk'tan kinâye).

rûh-i tabîî : *hayvansal hayat.

rûh-i zikrî : hâfıza, *bellek.

rûhullah : Hz. Îsâ.

rûhü'l-emîn, rûhü'l-kudüs : Cebrâil. **6.** cin, melek; muhayyel varlık. **7. müz.** Türk müziğinde en az beş altı asırlık bir mürekkep makam olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

ruhâm رخام (a.i.) : mermer.

ruhâm-ı hâm : işlenmemiş mermer.

ruhamâ' رحماء (a.i. rahîm'in c.) : rahîm olanlar. (bkz : râhimîn, râhimûn).

ruhâmî رخامی (a.s.) : **1.** mermere âit, mermerle ilgili. **2.** mermerden yapılmış.

rûhânî روحانی (a.s. rûh'dan) : **1.** rûha âit, ruh ile ilgili. **2.** gözle görülemeyen, cismi olmayan. **3.** mezhep işlerine âit, âhiretle ilgili olan. **Meclis-i rûhânî** : Hıristiyanların, mezheplerine âit işlerin tetkikiyle vazîfeli bulunan hey'etleri. **Reis-i rûhânî** : papaz,

piskopos. **4. i.** ruhtan meydana gelmiş olan melek.

rûhâni-y-ân روحانیان (a.i. rûhânî'nin c.) : ruhtan meydana gelmiş olan melekler.

ruhâniyyât روحانیات (a.i. rûhânî'nin c.) : (bkz : rûhâniyân, rûhâniyyûn).

rûhâniyyet روحانیت (a.i.) : **1.** rûhânîlik, ruhtan ibâret olanın hâli. **2.** ölmüş bir kimsenin devâm etmekte olan rûhunun kudreti. **3.** İslâmiyetin dışındaki din adamlarının *özelliği.

rûhâniyyûn روحانیون (a.i. rûhânî'nin c.) : (bkz : rûhâniyân, rûhâniyyât).

ruhas رخص (a.i. ruhsat'ın c.) : izinler, müsaadeler.

ruhb رهب (a.i.). (bkz : reheb, rehb).

rûh-bahş روح بخش (a.f.b.s.) : can bağışlayan.

ruhbân رهبان (a.i. râhib'in c.) : evlenmeyen papazlar. (bkz : râhibân, rehebân).

ruhbâniyyet رهبانیت (a.i.) : ["rehbâniyyet" şekli doğrudur]. (bkz : rehbâniyyet).

rûh-efzâ روح افزا (a.f.b.s.) : **1.** rûha tâzelik veren, cana can katan. **2. müz.** Türk müziğinde en az iki asırlık bir mürekkep makam olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

rûh-fersâ روح فرسا (a.f.b.s.) : ruh yıpratan.

rûh-firîb روح فریب (a.f.b.s.) : ruh avlayıcı; ruh eğlendirici.

rûhî روحی (a.s.) : **1.** rûha âit, ruhla ilgili, ruhca. **2. i.** erkek adı.

Rûhî روحی (a.h.i.) : XVI. asırda yetişen vâdî sâhibi büyük Osmanlı şâiri Rûhî-i Bağdâdî.

rûhiyyât روحیات (a.i.) : psikoloji, *ruhbilim, **fr. psychologie.**

rûhiyye روحیه (a.i.) : **1. fels.** *tinselcilik, **fr. spritualisme. 2. hek.** *dibi iltihaplı* ve yassı bir takım kabarcıklar ile meydana gelen bir nevi cilt hastalığı. **3. s.** "rûhî" nin müen. **4. i.** kadın adı.

rûhiyyet روحیت (a.i.) : (bkz : rûhiyye).

rûh-nevâz روح نواز (a.f.b.i.) : **1.** ruh okşayan. **2. müz.** Türk müziğinde bir makam. Dr. Suphi Ezgi tarafından, pûselik'in aşîran (mi) perdesindeki şeddine verilmiş isimdir. Güçlü -beşinci derece olan- si (pûselik) perdesidir. Donanımına (fa) için bir küçük mücennep diyezi konulur (yâni mi "mineur" ün aynıdır). Yedenine "re" diyezi, nota içinde kullanılır. Sesleri, pestden tîze doğru şöyledir : hüseynî-aşîran, mâhur, rast, dügâh, çârgâh, nevâ, nim hisar (veyâ hisar) ve hüseynî. Niseb-i şerîfe'den 9 adedine mâliktir (mülâyim), Umûmiyetle çıkıcı olarak seyreder.

rûh-perver روح پرور (a.f.b.s.) : ruh besleyen, rûha kuvvet ve ferahlık veren.

ruhsâr, ruhsâre رخسار ، رخساره (f.i.) : **1.** yanak. (bkz : ruh[1], hadd, izâr). **2.** yüz, çehre. (bkz : ruh[2]). **Hatt-ı ruhsâr :** yüzde sakaldan önce çıkan ayva tüyleri.

ruhsat رخصت (a.i.c. : ruhas, ruhsât) : izin, müsaade.

ruhsat-ı nezzâre : bakma izni, bakmaya müsâade etme.

ruhsat-ı niyâz : yalvarma izni.

ruhsât رخصات (a.i. ruhsat'ın c.) : izinler, müsaadeler.

ruhsatiyye رخصتیه (a.i.) : izin kâğıdı [ticâret veyâ sanat için verilen-].

ruhsat-nâme رخصتنامه (a.f.b.i.) : izin kâğıdı.

ruhsat-yâb رخصتیاب (a.f.b.s.) : izin alan.

ruh-sûde رخسوده (f.s.) : yanağını, yüzüne süren, yüzünü sürmüş.

ruh-sûdegî رخسودگی (f.b.i.) : "ruh-sûde" lik, yüz sürmüşlük.

rûhullah روح الله (a.b.i.) : Müslümanlar tarafından Hz. İsa için kullanılan bir terim.

ruk'a رقعه (a.i.c. : ruka', rıka') : **1.** üzerine yazı yazılan kâğıt, deri parçası. **2.** kısa mektup. (bkz : şukka). **3.** yama. **4.** dilekçe.

ruka' رقع (a.i. ruk'a'nın c.) : (bkz : rıka').

rukabâ' رقباء (a.s. rakîb'in c.) : **1.** rakîpler; ricâl-i gayb'den bir zümre. **2. i.** bekçiler. (bkz : rakîbân).

rukad رقاد ("ka" uzun okunur. a.i.) : uyuma, uyku. (bkz : nevm).

rukbâ رقبی (a.i. irtikab'dan) : **huk.** [eskiden] "ben senden önce ölürsem senin olsun, sen benden önce ölürsen benim olsun" diyerek bir şeyi hibe etme.

rukud رقود ("ku" uzun okunur. a.i.) : uyuma. (bkz : nevm, rukad).

rukum رقوم ("ku" uzun okunur. a.i. rakam'ın c.) : rakamlar.

rukye رقیه (a.i.) : büyücü ve üfürükçülerin okudukları şey, afsun. (bkz : nefs).

rukye-hân رقیه خوان (a.f.b.s.) : afsuncu, üfürükçü. (bkz : neffâs, neffâse, sihr-bâz).

rûm روم (a.i.) : **1.** Romalı. **2.** Arap ilinde başka ilden olan kimse. **3.** Anadolu. **4.** Osmanlı. **5.** Sivas ve yöresi. **Mollâ-yi Rûm** : Mevlânâ Celâlüddîn-i Rûmî.

rû-mâl رومال (f.b.s.) : yüz süren, yüz sürücü.

rû-mâlî رومالی (f.b.i.) : yüz sürücülük.

rûmî رومی (a.s.) : **1.** (bkz : rûm[2]) **2. i.** rum ülkesinden; Anadolulu. **3. i. g. s.** süslemede (tezhip) sitilize edilmiş yaprakları andıran ve umûmiyetle zıd kıvrımlı iki parçacıktan, bâzan tek parçadan ibâret olan motiflerle bir göbeğe bağlı olarak spiral kıvrımları hâlinde yapılan süsleme nev'i ve süslemedeki motiflerden her biri.

Rûmiyye رومیه (a.h.i.) : **tas.** Abdülkadir-i Geylânî tarafından kurulan "Kadirî" tarîkatı şûbelerinden biri. [kurucusu Şeyh İsmâil Rûmî'ye nispetle "İsmâiliyye" de denir].

rûmiyye رومیه (a.s.) : ["rûmî" nin müen.]. (bkz : rûmî).

rumûs رموس (a.i. rems'in c.) : sinler, mezarlar, kabirler. (bkz : kubûr).

rumûz رموز (a.i. remz'in c.) : remizler, işâretler; mânâsı gizli olan sözler.

rumûz-i istiklâl : istiklâl remizleri.

rumûz-i kimyeviyye : kimyâsal semboller.

rumûz-i milliyyet : milliyet remizleri, işâretleri.

rumûzât رموزات (a.i. rumûz'un c.) : rumuzlar, işâretler.

rû-nümâ رونما (f.b.s.) : **1.** yüz gösteren, meydana çıkan. **2. i.** yüz görümlüğü.

rû-nümâyî رونمایی (f.b.i.) : yüz göstericilik, meydana çıkma.

rû-nümûde رونموده (f.b.s.) : yüz göstermiş, meydana çıkmış.

rû-nümûn رونمون (f.b.s.) : yüz gösterici, meydana çıkan. (bkz : rû-nümâ).

rû-pûş روپوش (f.b.s. ve i.) : **1.** yüz örtüsü. **2.** yüz örtücü, yüz örten.

rû-sefîd روسفید (f.a.b.s.) : yüzü ak, alnı pak, şerefli.

rusg رسغ (a.i.) : **anat.** bilek.

rusgü'l-kadem : **anat.** topuk kemiğini oluşturan yedi kemik.

rusgü'l-yed : **anat.** el bileği.

rû-siyâh روسیاه (f.b.s.) : kara yüzlü, yüzü kara, ayıbı olan.

rû-siyeh روسیه (f.b.s.). (bkz : rû-siyâh, siyeh-rû).

rûspî روسپی (f.i.) : orospu. (bkz : fâhişe).

rûstâ روستا (f.i.) : köy. (bkz : dih, karye, rustâk).

rûst-â-hîz روستاخیز (f.i.) : kıyâmet günü. (bkz : rüst-â-hîz, rüst-e-hîz, yevm-i kıyâmet).

rustâî, rustâyî روستایی ، روستائی (f.i.) : köylü. (bkz : rüstâî, rüstâyî).

rustâk رستاق (a.i.c. : resâtîk) : köy. (bkz : dih, karye, rûstâ).

rustâkî رستاقی (a.s.) : köylü. (bkz : dîhkan).

rûşen روشن (f.s.) : **1.** aydın, parlak. **2.** belli, meydanda. (bkz : ayân, âşkâr, müşa'şa'ı, zâhir). **3. i.** erkek adı.

rûşenâ روشنا (f.s.). (bkz : rûşen).

rûşenâyî روشنایی (f.i.). (bkz : rûşenî[1,2]).

rûşen-basar روشن بصر (f.a.b.s.) : açık görüşlü.

rûşen-beyân روشن بیان (f.a.b.s.) : açık söyleyen, fasih konuşan.

rûşen-çerâğ روشن چراغ (f.b.s.) : "kandili parlak yanan" : mutlu. (bkz : bahtiyâr).

rûşen-dil روشن دل (f.b.s.c. : rûşen-dilân) : gönlü aydınlık, hakikatleri bilen. (bkz : rûşen-zâmir).

rûşen-dil-ân روشن دلان (f.b.s. rûşen-dil'in c.) : gönlü aydınlık olanlar, hakîkatleri bilenler.

rûşen-fuâd روشن فؤاد (f.a.b.s.) : aydın yürekli.

rûşen-ger روشنگر (f.b.s.) : cilâ yapan, parlaklık veren.

rûşen-gîr روشنگیر (f.b.s. ve i.) : parlatıcı, cilâcı, cilâ veren.

rûşenî روشنی (f.i.) : **1.** aydınlık, açıklık. **2.** belli olma. **3.** bir tarîkatın adı. **4.** Halvetiye'nin Rûşenî kolunun kurucusu olan Aydınlı Ömer Dede.

Rûşeniyye روشنیه (a.h.i.) : **tas.** Halvetiyye tarîkati şûbelerinden biri. [kurucusu Şeyh Dede Ömer Rûşenî'ye nispetle bu adı almıştır].

rûşen-zamîr روشن ضمیر (f.a.b.s.). (bkz : rûşen-dil).

rû-şinâs روشناس (f.b.s.) : bilen, tanıyan.

rû-şinâsî روشناسی (f.b.i.) : âşinâlık, tanırlık.

rutab رطب (a.i.) : hurma, olgun hurma.

rutûbet رطوبت (a.i. ratb'dan) : yaşlık, nem. (bkz : bell).

ruûd رعود (a.i. ra'd 'dan, ra'd'ın c.) : gök gürlemeleri.

ruûnet رعونت (a.i.) : **1.** bönlük, sünepelik. **2.** insana ağır gelecek hallerde bulunma.

ruvât روات (a.s. râvî'nin c.) : rivâyet edenler, hikâye edenler. (bkz : peyâm-âverân, peyâm-âverdegân, râviyân).

rûy روی (f.i.) : tunç.

rûyâ رویا (f.s.) : yerden biten, bitici. (bkz : nâbit).

rûyîn رویین (f.s.) : **1.** tunçtan. **2. i.** tunç.

rûyîn-ten رویین تن (f.b.s.) : tunç vücutlu, güçlü kuvvetli.

rûy-ver رویور (f.s.) : tunçtan.

rûz روز (f.i.c. : rûzân) : **1.** gün. (bkz : yevm). **2.** gündüz. (bkz : nehâr).

rûz-i belâ : kıyamet günü. (bkz : rûz-i cezâ, rûz-i hisâb).

rûz-i cezâ, - -i haşr, - -i hisâb : Kıyâmet günü. (bkz : mahşer).

rûz-i elest : Allâh'ın ruhları yaratıp biraraya topladığı gün.

rûz-i hızır tevzîi : **tar.** İmparatorluk devrinde örfî vergilerin ilk taksidinin toplandığı gün.

rûz-i kıyâmet : (bkz : rûz-i cezâ).

rûz ü şeb : gece ve gündüz. (bkz : Leyl ü nehâr).

ruzaâ' رضعاء (a.i. razî'in c.) : **1.** süt kardeşler. **2.** süt emen çocuklar.

rûzân روزان (f.i. rûz'un c.) : günler; gündüzler. (bkz : eyyâm).

rûzâne روزانه (f.i.) : gündelik. (bkz : rûzîne, yevmiyye).

rûz-bân روزبان (f.b.i.) : kapıcı.

rûz-be-rûz روز بروز (f.zf.) : günden güne. (bkz : yevmen-fe-yevmen).

rûze روزه (f.i.) : oruç. (bkz : savm, sıyâm).

rûze-dâr روزه دار (f.b.s.) : oruçlu. (bkz : sâim).

rûz-efrûz روزافروز (f.zf.) : (bkz : rûz-be-rûz).

rûz-efzûn روزافزون (f.b.s.) : **1.** uzun ömürlü. **2.** ömür uzatan.

rûze-güşâ روزه گشا (f.b.s.) : oruç açan, oruç bozan, iftar eden.

rûze-hâr روزه خوار (f.b.s.) : oruç yiyen, oruçsuz.

rû-zerd رو زرد (f.b.s.) : sarı yüzlü, sararmış.

rûzgâr روزگار (f.i.). (bkz : rüzgâr).

rûzî روزی (f.s.) : **1.** gündüze âit, gündüzle ilgili. **2. i.** rızık, azık; nasip, kısmet.

rûzî-dih روزی ده (f.b.i.). (bkz : rûzî-resân).

rûzî-hâr روزی خوار (f.b.s.) : rızık, azık yiyici; mahlûk, canlı.

rûzîne روزینه (f.i.) : gündelik. (bkz : rûzâne, yevmiyye).

rûzîne-dâr روزینه دار (f.b.s. ve i.) : gündelikçi.

rûzî-resân روزی رسان (f.b.s.) : rızık ulaştıran, Allah.

rûzî-yâne روز یانه (f.b.i.) : günlük kısmet, günlük azık.

rûz-merre روز مره (f.s.) : her günkü, her günlük. (bkz : yevmî).

rûz-nâmçe روز نامچه (f.b.i.) : "vukuât-ı yevmiye defteri", günlük hâdiselerin yazıldığı defter.

rûz-nâmçe-i hümâyûn : **tar.** Osmanlı İmparatorluğu devrinde kazaskerler tarafından tutulan kadı ve müderris namzetleri defteri.

rûz-nâme روزنامه (f.b.i.) : **1.** yevmiye defteri. **2.** takvim. **3.** günlük hâdiselerin yazıldığı kâğıt, gazete. **4.** *gündem.

ruz-nâme-i havâdis : vaktiyle Çörçil adında bir İngiliz'in Türkçe olarak İstanbul'da çıkardığı gazetenin ismi.

rûz-nâme-i müzâkerât : konuşma gündemi.

-rûbâ ربا - (f.s.) : "kapan, kapıcı" mânâlarıyla *birleşik kelimeler yapar. **Âhen-rûbâ** : demir kapıcı, mıknatıs. **Dil-rûbâ** : gönül kapan... gibi.

rübâb رباب (a.i.) : **1. müz.** (bkz : rebâb). **2.** Cemâl Nâdir tarafından İstanbul'da yayımlanmış edebî, içtimâî, felsefî bir dergi.

Rübâb-ı Şikeste (kırık rübap, saz) : şâir Tevfik Fikret'in 1899'da yayımladığı, dört bölümden ibaret şiir kitabı.

Rübâb-nâme ربابنامه (a.f.b.i.) : Sultan Veled'in 1301'de tasavvufî fikirlerini ifâde etmek için yazdığı eseri.

rübâî رباعی (a.s.c. : rübâiyyât) : **1.** dört'e mensup, dörtle ilgili.

rübâi'l-adlâ : geo. dört kenarlı şekil.

rübâi'l-büzûr : bot. dört çekirdekli meyve.

rübâi'l-cenâh : zool. dört kanatlı haşerat.

rübâi'l-esâbî' : bot. dört yapraklı [çiçek, ağaç].

rübâi'l-ezhâr : bot. dört çiçekli *bitki.

rübâi't-terkîb : azot, oksijen, hidrojen, karbondan olma.

rübâi'l-vücûh : geo. dört yüzlü [şekil].

rübâi'z-zevâîza : geo. dört köşeli şekil. **2. i. ed.** aynı esasta 24 şekilli vezinle yazılan dört mısrâlık şiir. **3. i.** mastarı dört harfli fiil.

rübâî-mezîdün-fih : gr. mastarını meydana getiren dört harften üçü aslî olup biri veyâ ikisi sonradan katılarak meydana getirilen kelimeler : [tedahrec... gibi].

rübâî-mücerred : gr. mastarını meydana getiren dört harften hepsi de aslî olan kelimeler : [dahrec... gibi].

rübâî-yi musarra' : gr. üçüncü mısrâı da kafiyeli olan rübâî.

rübâiyyât رباعیات (a.i. rübâî'nin c.): rübâîler.

rübâiyyât-ı Hayyâm : Hayyâm'ın rübâîleri.

rübâiyye رباعیه (a.i.) : ön dişler ile azı dişleri arasında ve ikisi altta bulunan dört diş.

rübbemâ ربما (a.zf.) : ba'zan, bâzı kere.

rübû' ربوع (a.i. reb'in c.). (bkz : ribâ).

rübûbiyyet ربوبیت (a.i. rabb'den) : **1.** efendilik. **2.** tanrılık, ulûhiyyet.

rübûde ربوده (f.s.) : kapılmış, kapılan. (bkz : mübtelâ). **Dil-rübûde :** gönlü kapılmış. (bkz : meftûn).

rüchân رجحان (a.i.) : **1.** üstünlük, üstün olma. (bkz : efdaliyyet, fâikiyyet). **Esbâb-ı rüchân :** üstünlüğe sebebolan şeyler. [aslı : recehân olup : terâzinin bir kefesi ağır basmak mânâsınadır.]. **2.** erkek veya kadın adı.

rüchâniyyet رجحانیت (o.i.) : üstün olmaklık. (bkz : fâikıyyet).

rücû' رجوع (a.i.) : **1.** dönme, geri dönme. **2.** cayma, sözünden dönme, sözünü geri alma.

rücû-i bahr : coğr. denizin çekilmesi.

rücû ve nüzûl : tas. bezm-i elestte, yânî ezeldeki ruhlar vakti gelince bu maddî âleme iner, önce cemâddadır, sonra nebâta, hayvana, insana nihayet insân-ı kâmile geçer, oradan ilk indiği büyük rûha, yânî Allah'a ittisal peyda eder. İşte o inişle bu çıkışa nüzûl ve uruc (rücû) denir.

rücûa kefâlet : ilk kefilin borçluya karşı olan rücû hakkına kefil olma.

rücûan رجوعاً (a.zf.) : geriye dönerek.

rücûm رجوم (a.i. recm'in c.) : **1.** taşlamalar, taşa tutmalar. **2.** akan yıldızlar.

rücüm رجم (a.i.) : akan yıldız, meteor. (bkz : şihâb).

rücz رجز (a.i.). (bkz : ricz).

rüdûm ردوم (a.i. redm'in c.) : sedler, bendler.

rüesâ رؤساء (a.i. reîs'in c.) : reisler, başkanlar.

Rüfâî رفاعی (a.h.i.) : (bkz : Rifâî).

rüfâiyye رفاعیه (a.i.) : (bkz : rifâiyye).

rüfât رفات (a.i.) : çürümüş, unufak olmuş şey. **Azm-i rüfât :** çürümüş kemik.

rüfedân رفدان (a.i.) : rafadan yumurta.

rüfeka' رفقاء "ka" uzun okunur. a.i. refîk'in c.) : arkadaşlar. (bkz : hem-râhân, pâdâşân).

rüft رفت (f.i.) : süpürme.

rüft ü rûb (süpürüp temizleme) : **mec.** gezip tozma.

rüfû رفو (f.i.) : dikişi bellisiz yama; örgü.

rüfû-gârî رفوگاری (f.b.i.) : örücülük.

rüfû-ger رفوگر (f.b.i.) : örücü, örgücü.

rühâvî رهاوی (f.i.) : **1.** ruha (Urfa) halkından olan. **2.** kurulunca kendi kendine çalan sandıklı bir çalgı. [müzikte "rehâvî" şeklinde kullanılmıştır].

rühn رهن (a.i. rehn'in c.). (bkz : rühûn).

rühûn رهون (a.i. rehn'in c.) : rehinler. (bkz : rehn).

rühün رهن (a.i. rehn'in c.). (bkz : rühûn).

rükbân رکبان (a.s. râkib'in c.) : binenler, binmişler, biniciler. (bkz : fürsân).

rükbe رکبه (a.i.c. : rükeb, rükebât) : **anat.** diz, dizkapağı.

rükeb رکب (a.i. rükbe'nin c.) : **anat.** dizler, dizkapakları. (bkz : rükebât).

rükebât رکبات (a.i. rükbe'nin c.) : **anat.** dizler, dizkapakları. (bkz : rükeb).

rükn رکن (a.i.c : erkân) : **1.** bir şeyin en sağlam tarafı, temel direği. **2.** kolon, direk. (bkz : sütûn). **3.** nüfuzlu, ehemmiyetli, kuvvetli kimse. **4. huk.** İslâm hukukunda

sözleşmenin kurulmuş sayılması için bulunması gerekli şartlar.

rüknü'l-bey' : fık. satış şartı.

Rükniyye رکنیه (a.h.i.) : **tas.** Kibreviyye tarîkatı şûbelerinden birî. [Firdevsiyye de denilir. Kurucusu Rükneddîn el-Firdevsî'ye nispetle bu adı almıştır].

rüknü'd-dîn رکن الدین (a.b.i.) : erkek adı olarak bizde "rükneddîn" şeklinde kullanılan bu kelime : "dînin en sağlam olanı, dînin temel direği" demektir.

rükû' رکوع (a.i.) : **1.** öne doğru eğilme. **2.** namazda dizlere tutunarak vücûdun belden yukarısı yere müvâzî gelecek şekilde eğilme hareketi.

rükûb رکوب (a.i.) : **1.** binme. **2.** bir vasıtaya binme.

rükûd رکود (a.i.) : râkidlik, râkid olma, durulma, durgunluk. (bkz : rükûdet).

rükûd-i hevâ : durgun hava.

rükûdet رکودت (o.i.) : durulma, durgunluk. (bkz : rükûd). [yapma kelimelerdendir].

rükûn رکون (a.i.) : can ve gönülden meyil.

rükûnet رکونت (a.i.) : ağırbaşlılık, gururluluk. (bkz : rekânet, vakar).

rüküb رکب (a.i. rikâb'ın c.) : üzengiler.

rümh رمح (a.i.c. : rimâh) : **1.** kargı, mızrak, süngü. **2. mec.** fıkarâlık, yoksulluk.

rümhî رمحی (a.s.) : **1.** kargıya, mızrağa, süngüye mensup, bunlarla ilgili. **2. bot. i.** yaprağının ucu sivri olan nebat (*bitki).

rümis رمث (a.s.) : ipi çürük [kimse], sözüne güvenilmeyen [adam].

rümmân رمان (a.i.) : **bot.** nar. (bkz : enâr).

rümmânî رمانی (a.s.) : **1.** nar çiçeği renginde olan. **2.** kır ile doru arasında bir donu olan at.

rümmâniyye رمانیه (a.i.) : **bot.** *nargiller.

rüselâ' رسلاء (a.i. resûl'ün c.) : peygamberler. (bkz : rüsül).

rüsl رسل (a.i. resûl'ün c.). (bkz : rüselâ, rüsül).

rüst-â-hîz (f.i.) : kıyâmet, mahşer. Rûz-i rest-â-hîz : kıyâmet günü. (bkz : yevm-i kıyâmet).

rüstâî, rüstâyî رستایی ، رستائی (f.s.) : **1.** köy ile ilgili. **2. i.** köylü. (bkz : rustâî, rustâyî). **3. ed.** pastoral nevi.

-rüste رسته - (f.s.) : "bitmiş, çıkmış, yetişmiş" mânâlarıyla *birleşik kelimeler yapar. **Nevrüste :** yeni yetişmiş [nebât (*bitki)].

rüst-e-hîz رستخیز (f.i.). (bkz : rest-â-hîz).

Rüstem رستم (f.h.i.) : **1.** Ünlü İran şâiri Firdevsî'nin Şehnâme'sinde adı geçen İran'ın ünlü pehlivan ve savaşçısı. [Türk edebiyatında : "Rüstem-i Zâl", halk dilinde : "Zaloğlu Rüstem" şeklinde geçer]. **2.** erkek adı.

rüstem-âne رستمانه (f.b.zf.) : İran'ın ünlü pehlivanı Rüstem gibi, pehlivancasına.

rüstî رستی (f.i.) : **1.** yiğitlik. (bkz : fütüvvet). **2.** üstünlük. (bkz : muvaffakıyyet). **3.** kuvvet. (bkz : nîru).

rüsûb رسوب (a.i.c. : rüsûbât) : tortu, çöküntü. (bkz : dürdî).

rüsûbü'l-hamr : şarap tortusu

rüsûbât رسوبات (a.i. rüsûb'un c.) : tortular, çöküntüler.

rüsûbî رسوبی (a.s.) : **jeol.** *tortusal.

rüsûbî sahrâ : jeol. *tortul *külte.

rüsûh رسوخ (a.i.) : **1.** muhkem, sağlam olma. **2.** bir ilmin derinliğine, inceliğine varma. **3.** mahâret, meleke.

rüsûhiyyet رسوخیت (o.i.) : **1.** sağlamlık. (bkz : metânet). **2.** mahâret; meleke, hazâkat; incelik.

rüsûm رسوم (a.i. resm'in c.) : **1.** vergiler, gümrük vergileri. **2.** usûl, merâsim.

rüsûm-ı cülûsiyye : tar. Osmanlı İmparatorluğunda timar, zeâmet ve diğer makam sahiplerinden cülûs münasebetiyle alınan vergiler.

rüsûm-i lütf ü kerem : lütuf ve kerem âdetleri; iyilik ve ihsan usulleri.

rüsûm-i müctemia : tar. Osmanlı İmparatorluğunda ülkede yapılan veyâ dışarıdan getirilen her türlü içkiden alınan vergi.

rüsûm-i sitte : "ipek, tütün, balık avı, tuz, içki ve pul" dan alınan vergiler.

rüsûmât رسومات (a.i. rüsûm'un c.) : gümrük idâresi.

rüsûmî رسومی (a.s.) : rüsûm'a âit, rüsum, vergi ile ilgili.

rüsûmiyye رسومیه (a.s.) : ["rüsûm" un müen.]. (bkz : rüsûm).

rüsûl رسل (a.i. resûl'ün c.) : peygamberler. (bkz : rüselâ). **Hâtemü'r-rüsûl** (peygamberlerin en son geleni, son peygamber) : Hz. Muhammed.

rüsvâ[y] [ی]رسوا (f.s.) : rezil, îtibarsız, haysiyetsiz. (bkz : hazûl).

rüsvây-i âlem : en bayağı, çok aşağılık adam.

rüsvâyî رسوایی (f.i.) : rezillik, haysiyetsizlik, îtibarsızlık. (bkz : hîz).

rüşâ رشا (a.i. rişvet'in c.) : rüşvetler. (bkz : rişâ).

rüşd رشد (a.i.) : **1.** doğru yolu bulup gitme, doğru yolda gitme. **2.** doğru düşünme, akıl sâhibi olma. **3.** bâliğ olma, bülûğa erme, erginlik. **Hadd-i rüşd** : erginlik çağı. **İsbât-i rüşd** : erginliğini şer'an ve resmen isbât ettirme.

rüşdî, rüşdiyye رشدیه ، رشدی (a.s.) : **1.** rüşd'e, erginliğe âit, erginlikle ilgili. **2. i.** orta okul. [eskiden iptidaî ile i'dâdî arasında -üçü ilk, üçü orta olmak üzere- altı sınıflık bir mektep idi]. **3. i.** birincisi erkek adı.

rüşeym رشیم (a.i.) : **biy.** oğulcuk, **fr. embryon. 2. bot.** embriyon.

rüşeym-i ârızî : **bot.** geçici cücük.

rüşeymî رشیمی (a.s.) : embriyon hâlinde olan, taslak.

rüşvet رشوت (a.i.) : **1.** vazifeli bir kimsenin elindeki imkânları para veya mal karşılığında kötüye kullanması. **2.** bu şekilde verilip alınan para veya mal. (bkz : rişvet).

rütbe رتبه (a.i.c. : rüteb) : **1.** sıra, derece, basamak.

rütbe-i akl : aklın derecesi.

rütbe-i esmâ : isimlerin belli bir *aşamaya göre sıralanışı.

rütbetü'l-ilm a'le'r-rüteb : ilim rütbesi, rütbelerin en yükseğidir. **2.** me'murluk mevkii, derecesi.

rütbe-i bâlâ : **tar.** Osmanlı İmparatorluğunda Rumeli ve Anadolu kazaskerliğinden sonra gelen en yüksek rütbe.

rütbe-şinâs رتبه شناس (a.f.b.s.) : rütbe tanır, derece bilir.

rütbet رتبت (a.i.). (bkz : rütbe).

rütbetlü رتبتلو (a.t.s.) : Osmanlılar devrinde Hıristiyan, rûhânî reislere ve patriklere verilen ünvan.

rütbî, rütbiyye رتبیه ، رتبی (a.s.) : rütbeye mensup, derece, rütbe ile ilgili.

rüteb رتب (a.i. rütbe'nin c.) : rütbeler, dereceler.

rüteb-i askeriyye : askerlik rütbeleri.

rüteb-i ilmiyye : sarıklılar sınıfında bulunanların rütbeleri.

rüteb-i mülkiyye : sivil memurlara muhsus rütbeler, dereceler.

rüteylâ رتیلا (a.i.) : zehirli ve iri bir cins kır örümceği.

rüûs رؤوس (a.i. re's'in c.) : **1.** başlar. **2.** sadrâzamın verebileceği küçük rütbeler için verilen resmî yazı. **3.** ilmiye, sarıklı ulemâ derecelerinden biri. [medrese tahsilini bitirip mülâzim olanlar, yedi senelik mülâzemet müddetini bitirdikten sonra şeyhislâmın bulunduğu rüûs (*yeterlik) sınavına girerken, kazananlar ibtida hariçle müderris tayin olunur.].

rüvâk رواق (a.i.). (bkz : revâk).

rüvâki رواقی (a.s.c. : rüvâkıyyûn). (bkz : revâkî).

rüvât رواة (a.s. râvî'den) : rivayet edenler, *söylentide bulunanlar.

rüveyde رویده (a.s.) : **1.** hoş, ince, nâzik. **2.** kadın adı.

rüveyha رویحه (a.i.) : **1.** incelik, zariflik. **2. fels, fr. élégance.**

rü'yâ رؤیا (a.i.) : **1. düş. 2. mec.** gerçekleşmesi beklenen şey, umut.

rü'ya-yi kâzibe : gerçekleşmeyen yalancı rüya.

rü'yâ-yı sâdık : gerçekleşen rüya.

rü'yâ-âmîz رؤیا آمیز (a.f.b.s.) : rüyâ gibi.

rü'yet رؤیت (a.i.) : **1.** görme, bakma, görülme. **Cihâz-ı rü'yet : hek.** görme cihâzı. **2.** idâre etme, çevirme, yönetme. **3.** araştırma.

rü'yet-i muhâsebe : huk. vasiye âit hesâbın hâkim (yargıç) tarafından görülmesi.

rü'yet fillah : fels. Tanrı'da görme.

rüzelâ رذلاء (a.s. rezîl'in c.) : reziller. (bkz : evbâşân, hazele).

rüzgâr روزگار (f.i.) : **1.** zaman, devir. (bkz : hengâm, vakt). **2.** dünyâ. (bkz : âlem). **3.** yel. (bkz : bâd, rîh).

rüzgâr-ı küllî : koz. (bkz : nikat-ı cihât).

rüzz رز (a.i.) : **bot.** pirinç. (bkz : erz).

Ss

sâ' ثاء (a.ha.) : "se" harfinin Arapça adı.

sâ-i müsellese : üç noktalı "se" harfi.

-sâ سا - (f.s.) : benzetme edâtı olan "âsâ" nın hafifletilmişi. **Anber-sâ** : anber gibi. **Gayr-sâ** : *gayır gibi.*

sâ' صاع (a.i.c. : esvâ) : bin dirhemlik bir hubûbat ölçeği.

-sâ[y] [ی] سا - (f.s.) : "süren, sürücü" mânâlarıyla *birleşik kelimeler yapar. **Cebhe-sâ** : yüz süren. **Cebîn-sâ[y]** : alın süren... gibi.

saa سعه (a.i.). (bkz : sia).

saâde, saâdet سعاده ، سعادت (a.i.) : mutluluk. **Bâb-ı saâdet (Bâbü's-saâde)** : İstanbul'da, Topkapı Sarayında karaağaların beklediği kapı. **Asr-ı saâdet, Vakt-i saâdet, Zemân-ı saâdet** : Hz. Muhammet zamânı.

saâdet-i ebediyye : sonsuz mutluluk.

saâdet-i tâmme : fels. üstün mutluluk, üsmut.

saâdet-i uzmâ : fels. *üsmut, **fr. béatitude.**

saâdet-bahş سعادت بخش (a.f.b.s.) : saâdet verici.

saâdet-encâm سعادت انجام (a.b.s.) : mutlulukla sona eren.

saâdet-hâne سعادتخانه (a.f.b.i.) : **1.** büyük bir zâtın evi. **2.** mutlu kimselerin yaşadığı ev.

saâdet-intimâ سعادت انتماء (a.b.i.) : şanslı, talihli.

saâdetlü سعادتلو (a.t.s.) : askerlikte mîralay (albay) ile birinci ferik (korgeneral), sivilde vezir ile mîrülümerâlık rütbeleri arasındaki kimselerin resmî ünvânı.

saâdet-meâb سعادتمآب (a.f.b.s.) : saâdet sâhibi.

saâdet-mend سعادتمند (a.f.b.s.) : mutlu. (bkz : bahtiyâr, mes'ûd).

saâdet-mendî سعادتمندی (a.f.b.i.) : bahtiyarlık, mutluluk.

Saâdet-nâme سعادتنامه (a.f.b.i.) : **1.** İranlı Hüseyin Vâız'ın Kerbelâ fâciasını hikâye eden "Ravzatü'ş-şühedâ" adlı eserinin çevirmesidir. Çeviren 1505 (H. 911) de İstanbul'da ölen Balıkesirli Mehmed Muhiddin Câmî'dir. **2.** XVI. asrın şâir ve bilginlerinden Pirizrenli Şem'î'nin III. Murad'ın yakınlarından Zeyrek Ağa adına Ferîdüddîn-i Attâr'ın Pendnâmesi üzerine yaptığı muhtasar şerhdir.

saâdet-nümûd سعادتنمود (a.f.b.s.) : saadet, mutluluk gösteren.

saâdet-penâh سعادتپناه (a.f.b.i.) : bahtiyarlık, mutluluk yeri.

saâdet-unvân سعادت عنوان (a.b.s.) : cennette mutluluğa kavuşmuş.

saâlib ثعالب (a.i. sa'leb'in c.) : tilkiler.

saâlik صعالك (a.i. su'lûk'ün c.) : **1.** dilenciler; dervişler; kalenderler. **2.** serseriler.

sâat ساعت (a.i.c. : sâât) : **1.** saat. **2.** vakit, zaman. **3.** muayyen vakit. **4.** kıyâmet. **Eşrât-ı sâat** : kıyâmet alâmetleri. **Eşref-i sâat :** uğurlu zaman.

sâat be sâat : saatten saate.

sâat-i hakikî : **astr.** Güneş'ten irtifâ alınmak sûretiyle bulunan saat ki, bu, ölçünün yapıldığı mahallin hakikî saatidir.

sâat-i muhtâr : uğurlu vakit.

sâat-i nücûmî : astr. bir yıldızın i'tidâl-i rebîî noktasından veyâ mahallin nısf-ünnehâr'ından (meridyen) arka arkaya iki geçişi arasındaki zamanın 24 de biri : (cideral time).

sâat-i vasatî : astr. hakîkî Güneş'e tâbî olmamak üzere muntazam hareket ettiği tasavvur olunan mevhum bir güneşin, mahallin nısf-ün-nehâr'ından (meridyen) arka arkaya iki defa geçişi arasındaki zamânın 24 de biri. (mean time).

saat zâviyesi : astr. her hangi bir yıldızın saat zâviyesi, o yıldızın mürûr-i ulyâ'dan nısf-ün-nehar (meridyen) dâiresine kadar hareketi sırasında meydana gelen açının saat cinsinden ifâdesidir. (1 saat 15 derecedir). (bkz : mürûr-i ulyâ).

sâât ساعات (a.i. sâat'in c.) : saatler.

sa'b, sa'be صعبه ، صعب (a.s. suûbet'den c. : siâb) : **1.** güç, zor, çetin. **Umûr-ı sa'be :** zor, çetin işler. (bkz : asîr).

sa'bü'l-fehm, sa'bü'l-meâl : anlaşılması güç olan.

sa'bü'l-husûl : meydana gelmesi güç olan.

sa'bü'l-mürûr : geçilmesi güç olan. [en çok yalçın dağlar hakkında kullanılır]. **2.** kuvvetli, zorlu. **3. mec.** söz dinlemez, inatçı kimse.

sabâ صبا (a.i.) : **1.** gün doğusundan esen hafif ve lâtif rüzgâr. **Esb-i sabâ-reftâr :** rüzgâr gibi uçan at. **2.müz.** Türk müziğinin en eski ve mâruf makamlarındandır. Türk müziğinin *en orijinal* ve karakteristik makamlarından biri olan sabâ, yürekler parçalayıcı, gönüller yakıcı bir hüzün, elem, zühd ve pişmanlık duygusunu gayet net olarak bildirir. Rağbetle kullanılmış bir makamdır. Çargâh'da zengûle (ki bu makam şevkefzâ'nın terkîbinde de mevcuttur) ile sabâ dörtlüsünden mürekkeptir. Bu dörtlü ile dügâh (lâ) perdesinde kalır. Zengûle'nin durağı çargâh perdesi, sabâ'da çok mühim bir rolü olan güçlüdür. Çargâh'da zengûle'nin güçlüsü olan rast (sol) perdesi gibi ikinci bir güçlünün, fazla kıymeti yoktur. Donanımına "si" koma bemolü ile "re" bakıyye bemolü konulur. Çargâh'da zengûle'nin "lâ" bakıyye bemolü; nota içinde kullanılır.

sabâ-aşîrân صبا عشيران (a.f.b.i.) : **müz.** elde yalnız nümûnelik fahte usûlünde "lâ" bir peşrevle "lâ" bir saz semâîsi bulunan mürekkep makam. Sabâ ile aşîran'da uşşak'dan ibârettir. Umûmiyetle inici olarak seyrettikten sonra, ikinci dizi ile aşîran (mi) perdesinde kalır. Güçlüleri birinci derecede sabâ'nın güçlüsü çargâh (do), ikinci derecede de aşîran'da uşşâk'ın güçlüsü ve sabâ'nın durağı dügâh (lâ) perdeleridir. Donanımına sabâ gibi "s" koma bemolü ile "re" bakıyye bemolü konulur. Sabâ'nın "lâ" bakıyye bemolü, aşîran'da uşşak'ın iki bekar ile "fa" bakıyye diyezi nota içerisinde kullanılır.

sabâ-berâber صبا برابر (a.f.b.s.) : sabâ rüzgârı gibi hafif ve lâtif.

sabâbet صبابت (a.i.) : âşıklık, sevgi.

sabâh صباح (a.i.) : sabah. **Ale's-sabâh :** çin-i sabâh, sabahleyin erkenden.

sabâh-ı mahşer : kıyâmet sabahı.

sabâh meydanı : Tekkede çile dolduranların sabahları toplandıkları meydan.

sabâh sabâh : sabahın erken saatinde.

sabâhat صباحت (a.i. subh'dan) : **1.** güzellik, lâtiflik, yüz güzelliği.

sabâhat-i sîmâ : yüz güzelliği. **2.** kadın adı.

sabâh-gâh صباحگاه (a.f.b.i.) : sabah vakti. (bkz : bâm-dâd).

sabâhü'l-hayr صباح الخير (a.b.i.) : bâzı atların alnında bulunan beyaz leke. [bu beyazlık, alnından burnunun üstüne kadar uzarsa buna "akıtma" derler].

sabâ-pûselik صباپوسه لك (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makamdır. Tahmînen bir buçuk asır evvel veyâ biraz daha yakın bir zamanda Dede Ef. tarafından terkîbedilmiştir. Makam, sabâ'nın sonuna pûselik beşlisi veyâ tam dizisi ilâvesinden ibârettir. Pûselik ile dügâh (lâ) perdesinde kalır. Güçlüler birinci derecede sabâ'nın güçlüsü çargâh (do), ikinci derecede de pûselik'in güçlüsü hüseynî (mi) perdeleridir. Umûmiyetle çıkıcı olarak seyreder. Donanımına sabâ'nın "si" koma ve "re" bakıyye bemolleri konulur. Sabâ'nın "lâ" bakıyye bemolü ile pûselik'in iki bekarı ve "sol" bakıyye diyezi nota içinde kullanılır.

sabâ-reftâr صبارفتار (a.f.b.s.) : rüzgâr gibi hafif ve çabuk giden [en çok at hakkında kullanılır].

sabâret صبارت (a.i.). (bkz : kefâlet).

sabâ-uşşâk صبا عشاق (a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az iki asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

sabâvet صباوت (a.i.) : sabîlik, çocukluk.

sabâyâ صبایا (a.i. sabiyye'nin c.) : küçük kızlar, kız çocukları.

sabâ-zemzeme (veyâ sabâ kürdî) صبازمزمه ، صباکردی (a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makamdır : sabâ ile kürdî dörtlüsünden mürekkeptir. Bu dörtlü ile dügâh "lâ" perdesinde kalır. Güçlüler birinci derecede sabâ'nın güçlüsü olan çargâh (do), ikinci derecede de nevâ (re) perdeleridir. Donanımına sabâ gibi "si" koma ve "re" bakıyye bemolleri konulur. Sabâ'nın "lâ" bakıyye bemolü, kürdî dörtlüsünün iki bekarı ile "si" küçük mücennep bemolü, nota içinde kullanılır.

sabb صب (a.i.) : dökme, dökülme; boşaltma boşaltılma.

sabbâg صباغ (a.s. ve i.) : **1.** boyayan; boyacı. **2.** deri altındaki boyalı madde.

sabbâr صبار (a.i. sabr'dan) : **bot. 1.** atlas çiçeği (kaktüs). **2.** frenk inciri.

sabbâr صبار (a.s.) : çok sabırlı, sabrı çok olan. (bkz : sabûr).

sabbâre صباره (a.s. sabr'dan) : ["sabbâr"ın müen.]. (bkz : sabbâr).

sabbâriyye صباریه (a.i.) **bot.** atlasçiçeğigiller, **fr. cactées**..

Sâbbe سابه (a.h.i.) : **tas.** bid'at ve delâlet ehli arasındaki "Şîa" şûbelerinden biri.

sabg صبغ (a.i.) : **1.** boyama, boyanma. **2.** bâzı nebat köklerine ispirto, eter gibi şeyler karıştırılarak yapılan ilâç.

sâbık, sâbıka سابق ، سابقه (a.s. sebk'den) : **1.** geçici, geçen, geçmiş. **Sene-i sâbıka :** geçen yıl. **2.** şimdikinden bir evvel me'mûriyette bulunmuş olan. **3.** ilerde bulunan, zamanca, rütbece önde bulunan.

sâbıkü'l-beyân, sâbıkü'z-zikr : zikri geçmiş, yukarıda söylenilmiş.

sâbık ve esbak : eski ve daha eski.

sâbık ve lâhik : eski ve yeni.

sâbıka سابقه (a.i.c. : sâbıkat, sevâbık) : **1.** geçmiş şey, geçmiş hal ve vak'a. **2.** geçmişte işlenmiş suç.

sâbıka-i meşiyyet-i ilâhiyye : mukadderat, alın yazısı.

sâbıka-i mükerrere: birden fazla suç işleme.

sâbıka-i mükerrere eshâbından : birkaç kerre mahkûm ve suçlu olmuş kimse.

sâbıkan سابقاً (a.zf.) : evvelce, bundan önce.

sâbıkin سابقین (a.s. sâbık'ın c.) : sâbıklar, geçmişler, önce gelmiş olanlar. (bkz : sâbikun).

sâbıkin-i İslâm : en önce İslâm olan kırk zat. (bkz : sâbıkun-i evvelûn).

sabî صبی (a.i.c. : asbiye, sıbyân, sıbvân, sabye, sıbye, subye) : **1.** henüz memeden kesilmemiş erkek çocuk. **2.** üç yaşını tamamlamayan erkek çocuk.

sabî-i muabbir : huk. [eskiden] söyleyen ve söylediğini bilen çocuk.

sâbi' صابئ (a.i. ve s.) : yıldızlara tapanlardan sebea'lı.

sâbi', sâbia سابع ، سابعه (a.s.) : yedinci. (bkz : heftüm). **Bâb-ı sâbi' :** yedinci bab.

sâbi'-aşer : on yedinci.

sâbian سابعاً (a.zf.) : yedinci olarak, yedinci olmak üzere.

sâbig, sâbiga سابغ ، سابغه (a.s.) : tam, uzun, tafsîlâtlı.

sâbih سابح (a.s. sibâhat'den) : yüzen, yüzücü. **Havz-ı sâbih :** yüzer havuz.

sabîh, sabîha صبیح ، صبیحه (a.s. subh'dan) : **1.** güzel, lâtif, şirin. **2. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

sâbiha سابحه (a.i. sibâhat'den. c. : sâbihât) : **1.** gemi. (bkz : keştî, sefîne). **2. s.** ["sâbih'in müen.]. (bkz : sâbih).

sâbihât سابحات (a.i. sâbiha'nın c.) : **1.** gemiler. **2.** yıldızlar. **3.** îmanlıların ruhları.

sâbiîn صابئین (a.i. sâbi'in c.) : yıldıza tapanlar.

sâbikun سابقون ("ku" uzun okunur. a.s. sâbık'ın c.) : geçmişler, öne gelip geçmiş olanlar. (bkz : sâbıkîn).

sâbikun-i evvelûn : ilk defâ Müslüman olanlar. [40 kişidir ki ilki erkeklerden Hz. Ebûbekir; kadınlardan Hz. Hadîce, çocuklardan Hz. Alî; sonuncusu Hz. Ömer'dir].

sâbir صابر (a.s. sabr'dan) : sabreden, dayanan, acelesiz bekleyen, dişini sıkan. (bkz : sabûr).

sâbire صابره (a.s. sabr'dan) : ["sâbir" in müen.]. (bkz : sâbir).

sâbirîn صابرين (a.s. sâbir'in c.) : sabırlılar. **Fukarâ-i sâbirîn** : yoksulluğun ıztıraplarına katlanan fakirler.

sâbit ثابت (a.s. sebât, sübût'dan) : **1.** hareketsiz, kımıldamayan, yerinde duran. **2.** ispât edilmiş, anlaşılmış. **3. i.** erkek adı.

sâbit-fikir : *saplantı; **fr. idée fixe.**

Sâbit ثابت (a.h.i.) : meşhur Türk şâirlerindendir. Bosna'da Özice kasabasında doğmuştur; asıl adı Alâeddin'dir; Şâir Nâbi ile muasırdır. Şiirlerinde tâbir ve atasözü kullanmaya çok merak salmıştır. İstanbul'da tahsil görerek Bosna, Konya, Diyarbekir mevleviyetlerine eriştikten sonra (H. 1124)'de ölmüştür. Dili tutuk olduğundan doğru dürüst konuşamadığı için münâsebet düştükçe : "ben konuşamıyorum, bereket versin kalemim biraz konuşuyor, o da konuşmazsa çatlardım" dermiş. Mürettep dîvânı vardır ve yazmadır. Bilhassa "Derenâme" adlı eserinde argoya da yer vermiştir.

sâbitât ثابتات (a.s. sâbite'nin c.) : seyyar (gezegen) olmayan, yerinde durur gibi görünen yıldızlar, [seyyârâtın zıddı].

sâbite ثابته (a.s.c. : sâbitât, sevâbit) : **1.** seyyar (gezegen) olmayan ve yerinde durur gibi görünen yıldız, [seyyâre'nin zıddı]. **2.** kadın adı. **3. zool.** *tulumlular.

sâbit-kadem ثابت قدم (a.b.s.) : **1.** değişmez, devamlı. **2.** ayağına sağlam. **3.** yerinde veyâ sözünde duran.

sabiyye صبيه (a.i.c. : sabâyâ) : ergenlik çağına ulaşmamış, pek küçük kız çocuk.

sabr صبر (a.i.) : **1.** sabır, dayanma, katlanma. **2. tas.** nefsine hâkim olma, kendini tutma.

sabr-ı cemîl : Allah'dan gelen bir acıya dayanma.

sabr-ı Eyyûb : Hz. Eyyûb'un -dillere destân olan- sabrı. **2. bot.** Sokatra adasında çıkan, sarı sabır da denilen ve özü hekimlikte kullanılan bir nebat (*bitki).

Sabr ü Sebât : Abdülhak Hâmid'in 1874'te basılmış bir tiyatro eseri.

sabûh صبوح (a.i.) : **1.** sabahleyin sağılan süt. **2.** sabah vakti içilen şarap. **3.** mahmurluk bozan içki.

sabûhî صبوحی (a.s.) : sabah içkisiyle ilgili.

sâbûn صابون (a.i.) : sabun.

sâbûn-hâne صابونخانه (a.f.b.i.) : sabun yapılan yer, sabun imalâthanesi.

sâbûnî, sâbûniyye صابونی ، صابونیه (a. s.) : **1.** sabuncu, sabun yapan ve satan. **2.** sabunlu, sabun karışık. **3.** sabun çeşidinden.

sâbûniyye صابونیه (a.i.) : nişasta helvasının bir çeşidi.

sabûr صبور (a.s. sabr'dan) : çok sabırlı. (bkz : sabbâr). [Allah adlarındandır].

sabûr-âne صبورانه (a.f.zf.) : sabırlı olana yakışacak yolda, sabırla.

sabye صبیه (a.i. sabî'nin c.) : küçük erkek çocukları, oğlancıklar. (bkz : sıbyân). [kelimenin : "sıbye, subye" şekilleri de vardır]. (bkz : sıbyân).

sâc ساج (a.i.) : Hindistan'dan gelen, kerestesi makbul ve sert bir ağaç.

sâci' ساجع (a.s.) : **1.** seci'li, kafiyeli söz söyleyen. **2.** (bkz : mukaddem).

sâcid ساجد (a.s. secde'den c. : sücced) : **1.** secde eden, alnını yeren koyan. **2. i.** erkek adı. [müen. : "sâcide" dir].

sad ص (a.ha.) : Osmanlı alfabesinin on yedinci harfi olup, "ebced" hesâbında doksan sayısının karşılığıdır; "s" sesini verir.

sad-ı mühmele : "sad" harfinin bir adı. [noktasızlığından dolayı].

sad صد (f.s.) : yüz [sayı]. (bkz : mie).

sa'd سعد (a.i.) : **1.** kutluluk. **2.** uğur. **3. s.** kutlu; uğurlu.

sa'd-ı asgar : **astr.** Venüs (Zühre, Nâhid) : gezegeni.

sa'd-ı ekber : **astr.** Jüpiter (Müşteri) gezegeni.

sa'dü'd-dîn : dilimizde "sâdettin" şeklinde erkek adı olarak kullanılan bu kelime : dînin mübârekliği, dîni uğurlu, kutlu kılan demektir.

sa'dullah : 1) Allah'ın kutlu, tâlihli kıldığı "mânâsınadır"; 2) erkek adı.

sâd ساد (a.s.) : **1.** (bkz : sâdd). **2. hek.** aksu, göz perdesi.

sâd ساد (a.i.) : göz ağrısı, göz hastalığı. (bkz : remed).

sadâ صدا (o.i.) : **1.** ses. (bkz : savt âvâz). **2. a.** yankı.

sadâ-yi basît : sesin bir defâ tekrârı.

sadâ-yi mürekkeb : sesin bir çok defâlar tekrârı.

sa'd-âbâd سعدآباد (a.b.i.) : **1.** mutluluğu çok, bol olan yer. **2. h. i.** [büyük S ile] İstanbul Kâğıthâne deresi kıyısında bulunan bir mesîrenin adı olup Lâle Devri'nde büyük bir ün kazanmıştır.

sadak صدق (a.i.) : **1.** doğruluk, doğru olma. (bkz : sıdk). **2.** tasdik edilen, *onaylanan şey.

sadakallâhü'l-azîm : Allah'ın büyüklüğünü tasdik ederim. [Kur'an'da : sûre, âyet, aşır gibi şeyler okunup bittikten sonra en son söylenen cümle].

sadaka صدقه (a.i.c. : sadakat) : **1.** sadaka. **2.** zekât.

sadaka-i fıtr : fitre, şeker bayramında aynen 1667 gram buğday, buğday unu; 3334 gram arpa, arpa unu, kuru üzüm, hurma veyâ râyice göre bunların bedelleri üzerinden yoksullara verilen sadaka.

sadaka-i mahbûse : huk. [eskiden] (bkz : sadaka-i mevkufe).

sadaka-i mevkufe : huk. [eskiden] vakfı inşâ için kullanılan sarih sözlerdendir. "Vakfettim, hapseyledim" gibi "sadaka-i mevkufe kıldım" da denilebilir ve bu sözle de vakıf inşâ edilmiş olur.

sadaka-i muharreme : [eskiden] (bkz : sadaka-i mevkufe).

sadaka-i muhbese : huk. [eskiden] (bkz : sadaka-i mevkufe).

sadaka-i müebbede : huk. [eskiden] (bkz : vâkıf).

sadaka arz-ı hâli : Osmanlı İmparatorluğu devrinde sadaka istemek üzere padişaha verilen dilekçe.

sadakat صدقات ("ka" uzun okunur. a.i. sadaka'nın c.) : **1.** sadakalar. **2. fık.** Müslümanların ellerinde bulunan ve fakirlere, düşkünlere verilen üç maldan biri.

sadâkat صداقت (a.i. sıdk'dan) : dostluk, vefâlılık, içten bağlılık; doğruluk, yürek doğruluğu.

sadâkat-kâr صداقتکار (a.f.b.s.) : sadâkatli, hakikatli, sâdık, doğru.

sadâkat-kârî صداقتکاری (a.f.b.i.) : sadakatlilik, bağlılık.

sadâkat-perver صداقتپرور (a.f.b.s.) : sâdık, bağlı.

sa'dân سعدان (a.i.c.). (bkz : sa'deyn).

sadâ-nüvîs سدانویس (o.a.f.b.i.) : fonograf.

sadâret صدارت (a.i. sadr'dan) : **1.** başta bulunma, öne geçme. **2.** sadrâzamlık, sadrâzamın işi ve makamı. **3.** Rumeli ve Anadolu kazaskerliği.

sadâret hatt-ı hümâyunu : tar. sadrâzamın değişmesi münâsebetiyle pâdişah tarafından çıkarılan ferman.

sadâret-penâh صدارتپناه (a.f.b.s.) : sadrâzam bulunan [kimse].

sadâret-penâhî صدارتپناهی (a.f.b.s.) : sadrâzama âit, sadrâzamla ilgili.

sâdât سادات (a.i. seyyid'in c.) : **1.** seyyitler, ulular. **2.** Hz. Hasan neslinden gelmek üzere Hz. Muhammed'in soyundan olanlar. [Hz. Hüseyin neslinden gelenlere de "şürefâ" derler].

sâdât-ı kabîle : kabîlenin ileri gelenleri.

sad-bâr صدبار (f.zf.) : yüz kere.

sad-berg صدبرگ (f.b.s. ve i.) : **1.** yüz yapraklı, katmerli. **Gül-i sad-berg** : yüz yapraklı sanılan, katmerli, makbul bir gül çeşidi. **2. g. s.** cilt kapaklarının ortasına yapılan şemsenin üzerindeki motif.

sâdd ساد (a.s. sedd'den) : **1.** kapayan, örten, engel olan. **2. hek.** aksu denilen göz perdesi.

sâde ساده (a.i. seyyid'in c.) : seyyidler.

sâde ساده (f.s.) : **1.** düz, basit, yalın, gösterişsiz. **2.** süssüz. **3.** karışıksız, katkısız. **4.** derin düşünemeyen, bön, saf [adam]. **5. zf.** yalnız, ancak. **6.** arasına, içine peynir, kıyma ve benzeri şeyler konulmamış [hamur].

sâdec سادج (a.i.) : "sâde"nin Arapçalaştırılmışı.

saded صدد (a.i.) : **1.** yakınlık, civar. **2.** fikir, niyet, kasid; teşebbüs. **3.** konuşulan madde, asıl mevzu. **Hâric-ez-saded** : mevzû dışı.

Sadede gelmek : mevzûa dönmek, mevzû dışı sözleri bir yana bırakmak.

sâde-dil ساده دل (a.f.b.s.c. : sâde-dilân) : **1.** temiz yürekli. **2.** saf, bön. (bkz : sâde-levh).

sâde-dilân ساده دلان (a.f.b.s. sâde-dil'in c.) : temiz yürekliler, saflar, bönler.

sâde-dilâne ساده دلانه (f.zf.) : saflıkla, bönlükle. **Hissiyyât-ı sâde-dil-âne** : **ed.** saf, laübâlî sözlerle dolu olan ibâre.

sâde-dilî ساده دلی (a.f.b.i.) : saflık, bönlük.

sadef صدف (a.i.c. : esdâf) : sedef, inci kabuğu.

sadef-çe صدفچه (a.f.b.i.) : küçük sedef.

sadefe صدفه (a.i.) : **1. zool.** pul, balık pulu, **fr. écaille. 2. anat.** kabuk.

sadefe-i üzn : **anat.** kulak çukuru, **fr. conque.**

sadefî صدفی (a.s.) : (bkz : sedefî).

sadef-kâr صدفکار (a.f.b.s.) : sedef işi yapan, sedefle süsleme yapan.

sadef-kârî صدفکاری (a.f.b.i.) : sedef işi, sedef işçiliği, sedefçilik.

sâdegî سادگی (f.i.) : sâdelik, düzlük, süssüzlük.

sâdegî-i ifâde : ifâde sâdeliği.

sâdegî-i libâs : giyim sâdeliği.

sâde-kâr ساده کار (a.f.b.i.) : kuyumcu taslakçısı.

sâde-levh ساده لوح (a.b.s.) : saf, bön. (bkz : sâde-dil[2]).

sademât صدمات (a.i. sadme'nin c.) : **1.** çarpmalar, tokuşmalar, çatmalar. **2.** ansızın başa gelen belâlar. **3. kim.** patlamalar.

sâde-rû ساده رو (a.f.b.s.c.: sâde-rûyân) : yüzü tüysüz, genç delikanlı.

sâde-rûyân ساده رویان (a.f.b.s. sâde-rû'nun c.) : sakalı, bıyığı çıkmamış gençler.

sâdet سادت (a.i.) : **hek.** üzerine aksu denilen perde gelmiş göz.

sa'deyn سعدین (a.i.c. : sa'd'dan) : **astr.** "iki uğurlular" : Venüs (Zühre) ile Jüpiter (Müşteri) gezegenleri. **Kırân-ı sa'deyn** : Venüs ile Jüpiter'in aynı durumda olması ki, kutluluk işâreti sayılır.

sad-gûne صدگونه (f.b.s.) : yüz türlü, çeşitlli.

sad-hezâr صدهزار (f.b.s.) : yüz bin.

sâdık صادق (a.s. sıdk'dan. c. : asdika) : **1.** doğru, gerçek. (bkz : sahîh). **2.** sadâkati, içten bağlılığı olan. (bkz : vefâ-kâr).

sâdıkü'l-kavl : doğru sözlü. (bkz : râst-gû; sâdıkü'l-kelâm).

sâdıkü'l-kelâm : doğru söyleyen. (bkz : râst-gû, sâdıkü'l-kavl).

sâdıkü'l-va'd : va'dinde, sözünde duran. **3. i.** erkek adı.

sâdıka صادقه (a.s. sıdk'dan) : **1.** ["sadık" ın müen.]. (bkz : sâdık). **2. i.** kadın adı.

sâdıkan صادقان ("ka" uzun okunur. a.s. sâdık'ın c.) : **1.** doğru kimseler. **2.** sadâkatli, içten bağlılığı olan kimseler.

sâdıkan-ı aşk : aşkta sâdık olanlar.

sâdık-ane سادقانه ("ka" uzun okunur. a.zf.) : sâdık olana yaraşır yolda.

sâdır, sâdıre صادر ، صادره (a.s. sudûr'dan) : çıkan. **Şeref-sâdır** : şerefle çıkan [pâdişah emri]. **Kelimât-ı sâdıre** : çıkan kelimeler.

sa'dî سعدی (a.s.) : **müz. 1.** saâdete, uğura mensup. **2. i.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur. **3. i.** erkek adı. **4.** Îrân'ın büyük mutasavvıf ve mütefekkir şâiri (Şeyh Sa'di).

sâdic سادج (a.s.). (bkz : sâde).

sadîd صدید (a.i.) : **hek.** irin, yaradan akan sarı su.

sadîd-i seretânî : **hek.** seretan denilen yaradan akan irin.

sadîk صدیق (a.s. sıdk'dan. c. : asdika, sudeka, sudkan) : **1.** doğru, gerçek dost.

sadîk-ı kadîm : esk dost. **2.** doğru sözlü [adam]. (bkz : rast-gû).

sâdin سادن (a.i. sedn'den. c. : sedene) : kapıcı; perdedar; Kâbe-i Mükerreme kapıcısı.

sâdir سادر (a.s.) : hayrette kalan, şaşan. (bkz : hâir, hayrân, mütehayyir, velhân).

sâdis سادس (a.s.) : altıncı. (bkz : şeşüm). **Dâire-i sâdise** : altıncı dâire [Beyoğlu Belediye Dâiresi].

sâdis-aşer : on altıncı, on altı.

sâdise سادسه (a.s.) : ["sâdis" in müen.]. (bkz : sâdis).

sâdisen سادساً (a.zf.) : altıncı olarak, altıncı olmak üzere, altıncı derecede.

sa'diyye سعدیه (o.i.) : **bot.** papirüsgiller, **fr. cypéracées.**

Sa'diyye سعديه (a.h.i.) : Sa'düddîn-i Cibavî (1336) tarafından kurulmuş olan Rifâî tarikatı kollarından biri.

sadme صدمه (a.i.c. : sademât) : **1.** çarpma, tokuşma, çatma. **2.** ansızın başa gelen belâ. **3. kim.** patlama.

sadme-i inkılâb : inkılâp sadmesi, hayattaki değişiklik darbesi.

sadme-i mün'akise : fiz. bir te'sirden sonra onun zıddına aksi taraftan çıkan te'sir.

sadme heyecan : psik. sarsma heyecan, **fr. émotion choc.**

sad-pâ صدپا (f.b.s.) : yüz ayaklı [olan].

sad-pâre صدپاره (f.b.s.) : yüz parça; parça parça olmuş. (bkz : rîze rîze).

sadr صدر (a.i.c. : sudûr) : **1.** göğüs. (bkz : ber, sîne). **2.** yürek. **3.** herşeyin önü, başı, ilerisi, en yukarı, en baş. **4.** oturulacak en iyi yer. **5.** baş, başkan. (bkz : reis). **6.** kazasker. **7.** sadrâzam sözünün kısaltılmışı.

sadre şifâ vermek : gönül ferahlatmak.

sadr-ı âlî : vezirlerin, vekillerin başı, sadrâzam.

sadr-ı Anatolu : Anadolu kazaskeri.

sadr-ı a'zam : "sadrâzam" : [saltanat devrinde] başvekil.

sadr-ı cehân : dünyânın en îtibarlı mevkiinde bulunan.

sadr-ı Rûm : Rumeli kazaskeri.

sadr-ı vustâ : anat. *ortagöğüs, **fr. mésothorax.**

sadreyn صدرين (a.i.c. sadr'dan): "iki sadır" : Osmanlı İmparatorluğu devrinde 1845'de ihdas olunan ve İmparatorluğun sonuna kadar devam edegelen Anadolu ve Rumeli kazaskerlerinin müsteşarı, Rumeli ve Anadolu kazaskerliği.

sadr-gâh صدرگاه (a.f.b.i.) : en mühim yer; tam orta yer.

sadrî, sadriyye صدرى ، صدريه (a.s.) : **1.** göğüse âit, göğüsle ilgili. **Emrâz-ı sadriyye :** göğüs hastalıkları.

sadriyye صدريه (a.i.) : **huk.** çocukla anası arasındaki bağ, çocuğun anası ve onun hısımlarıyla olan bağı. [babaya nispetinde sulbî, sulbiyye denildiği gibi].

sadr-nişîn صدرنشين (a.f.b.s.) : baş sedirde, üst başta oturan [toplantıda-].

sad-sâl صدسال (f.b.i.) : yüzyıl, asır.

sa'dûn سعدون (a.s.) : **1.** mübarek, kutlu, uğurlu. **2. h. i.** erkek adı.

saf صف (a.i.). (bkz : saff).

sâf, sâfî صاف ، صافى (a.s. safâ, safvet'den) : **1.** temiz, hâlis, katkısız, karışık olmayan. **2.** bön, kolay aldatılabilen, kurnazlığa aklı ermeyen. [müen. : "sâfiyye"].

Safa صفا (a.h.i.) : Mekke civârında bir yer olup hacılar, burası ile Merve denilen yer arasında Hz. Hacer'in gidiş geliş hareketini remzederek dört defa gidip üç defa gelirler.

safâ' صفاء (a.i.) : **1.** saflık, berraklık. (bkz : safvet). **2.** gönül şenliği, kedersizlik, neş'e, zevk, eğlence. **Ehl-i safâ :** safâ adamı, keyif adamı. **3. müz.** Türk müziğinin en az iki asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

safâ-yı hâtır : gönül rahatlığı, gönül huzuru.

safâ-yı bâtın : iç saflığı; rûhun kedersizliği.

safâ-yı gülşen : gülşen safâsı; gül bahçesi eğlencesi.

safâ-yı hilkat : yaradılışın zevki. **4.** erkek adı.

safâ-bahş صفا بخش (a.f.b.s.) : safâ veren, eğlendiren, rahatlandıran.

safâ-cû صفا جو (a.f.b.s.c. : safâ-cûyân) : rahat, eğlence arayan.

safâ-cûyân صفا جويان (a.f.b.s. safâ-cû'nun c.) : rahat, eğlence arayanlar.

safahât صفحات (a.i. safha'nın c.) : **1.** safhalar. **2.** Mehmet Âkif'in meşhur eserinin adı [7 kitaptan ibârettir].

safâih صفائح (a.i. safîha'nin c.) : düz yassı şeyler; mâdenî levhalar.

safâ-perver صفا پرور (a.f.b.s.) : safâlı, safâ veren, iç açan.

saf-ârâ صف آرا (a.s.). (bkz : saff-ârâ).

safarî صفرى (a.i. sefer'den) : **1.** Afrika'da, siyahların bulundukları yerlerde kafile hâlinde yapılan vahşî hayvan avı. **2.** sefer kafilesi.

safat سفط (a.i.). (bkz : sefat).

safâ-yâb صفايات (a.f.b.s.) : safâlanmış, safâ bulmuş.

safâyih صفايح (a.i. safîha'nın c.) : (bkz : safâih).

saf-beste صف بسته (a.s.). (bkz : saff-beste).

saf-der صف در (a.f.b.s.). (bkz : saff-der).

saf-derân صف دران (a.s.). (bkz : saff-derân).

saf-der-âne صف درانه (a.zf.). (bkz : saff-derâne).

saf-derî صفدری (a.s.). (bkz : saff-derî).

sâf-derûn صافدرون (a.f.b.s.c. : sâf-derûnân): bön, kalbi temiz, içi saf, kolay aldatılabilen.

sâf-derûnân صافدرونان (a.f.b.s. c. : sâf-derûn'un c.) : bönler, kalbi temiz, içi saf olanlar.

sâf-derûn-âne صافدرونانه (a.f.zf.) : bönlükle, saflıkla. (bkz : sâf-dilâne).

sâf-dil صافدل (a.f.b.s.) : kolay aldatılan, saf, bön. (bkz : sâf-derûn).

sâf-dil-âne صافدلانه (a.f.zf.) : yürek saflığıyla, bönlükle. (bkz : sâf-derûnâne).

sa'fe سعفه (a.i.) : **hek.** kel.

safer صفر (a.i.c. : esfâr). (bkz : sefer).

saferân صفران (a.i.c.) : muharrem ve sefer ayları. (bkz : seferân).

Safevî صفوی (a.s.c. : safeviyyân) : Safî adındaki kimsenin soyundan olan; Fars hükümdârı şah İsmâil'in soyu.

Safeviyyân صفویان (a.s. safevî'nin c.) : safevîler.

Safeviyye صفویه (a.h.i.) : **tas.** Safiyüddîn-i Erdebîlî tarafından kurulmuş olan tarîkatın adı. [kurucusuna nispetle : "Erdebîliyye" de denilir].

saff صف (a.i.c. : sufûf) : **1.** dizi, sıra; câmide cemâatin sırası.

saff-ı düşmenân : düşmanların safı. **2.** bir sıraya dizilmiş asker.

saff-ı harb : **ask.** savaş hattını meydana getiren asker dizisi.

saff-ı niâl : ayakkabıların dizildiği sıra, papuçluk; meclisin en aşağı yeri.

saff-ı sipâh : asker safı, dizisi.

saff-ârâ صف آرا (a.f.b.s.) : sırayı, asker saflarını süsleyen.

saff-beste صف بسته (a.f.b.s.) : saf bağlamış, sıra sıra dizilmiş.

saff-der صفدر (a.f.b.i.c. : saff-derân) : **1.** düşman saflarını yaran yiğit. (bkz : saff-zen). **2. i.** erkek adı.

saff-der-i yegâne : biricik, eşsiz kahraman.

saff-derân صفدران (a.f.b.i. saff-der'in c.) : düşman saflarını yırtan yiğitler.

saff-der-âne صفدرانه (a.f.zf.) : yiğitcesine.

saff-derî صفدری (a.f.b.s.) : **1.** saf-der'e, düşman saflarını yırtan kimseye âit, bununla ilgili. **2. i.** yiğitlik, kahramanlık.

saffet صفت (a.i.). (bkz : safvet).

saffeyn صفین (a.i.c.) : **1.** iki sıra. **2.** savaşta karşılaşılan iki taraf.

saff saff صف صف (a.zf.) : sıra sıra, dizi dizi.

saff-şikâf صف شکاف (a.f.b.s.) : düşman saflarını yaran, bozan [yiğit].

saff-şiken صف شکن (a.f.b.s.c. : saff-şikenân). (bkz : saff-şikâf).

saff-şikenân صف شکنان (a.f.b.s. saff-şiken'in c.) : düşman saflarını yırtan yiğitler.

saff-zen صفزن (a.f.b.s.) : düşman saflarını vuran, yaran yiğit. (bkz : saff-der).

safh صفح (a.i.) : **1.** yüz çevirme. **2.** affetme, suç bağışlama. (bkz : afv).

safha صفحه (a.i.c. : safahât) : **1.** bir şeyin düz yüzü. **2.** bir cismin görünen tarafları. **3.** yazılmış veyâ yazılabilir sahife. **4.** ince, yassı ve geniş cisim, levha; yufka. **5.** bir hâdisede bir biri ardınca görülen hallerin her biri.

sâfî, sâfiyye صافی ، صافیه (a.s. safvet ve safâ'dan) : **1.** duru, temiz, katıksız; bir şeyle karışık olmayan, katkısız. **2.** samîmî, saf. **3.** net. [sayı için]. **4. zf.** sadece, yalnız.

safîh صفیح (a.i.) : **1.** gökyüzü. **2.** yassı, düz olan şey.

safîha صفیحه (a.i.c. : safâih) : **1.** düz, yassı yüz. **2.** mâdenî levha. **3. fiz.** plaka.

safîhî, safîhiyye صفیحی ، صفیحیه (a.s.) : yufka gibi, ince, yassı ve geniş bir biçimde olan.

safîhiyyü'l-minkar : **zool.** *süzgeçgagalılar, **fr. lamellirostres.**

sâfil سافل (a.s.) : aşağı, alçak. **Merd-i sâfil** : alçak adam. **Taraf-ı sâfil** : aşağı taraf.

sâfil ثافل (a.s.) : çökelek, tortu. (bkz : rüsûb, dürdî).

sâfile سافله (a.i.) : dip, alt, bir şeyin aşağısı, altı, alt tarafı.

sâfiliyyet سافلیت (a.i.) : aşağılık, alçaklık.

sâfin صافن (a.i.c. : sâfinât) : **1.** cins at, soy at. **2. anat.** iç aşık kemiğinden topuğa kadar giden büyük damar.

sâfinât صافنات (a.i. sâfin'in c.) : cins, soy atlar.

safîr, safîre صفير ، صفيره (a.i.) : **1.** ıslık. **2.** ince, güzel ses. **3. leng.** ıslığımsı [ses]. **hurûf-ı safîre :** ıslık harfleri "j, ş" gibi. **fr. sifflant. 4.** gök yakut.

sâfir, sâfire سافر ، سافره (a.s. sefer'den c. : süffâr) : **1.** yola çıkmaya hazır, yolcu. **Asâkir-i sâfire :** sefere hazır askerler. **2. i.** yazıcı, kâtip.

safîr-endâz صفير أنداز (a.f.b.s.) : avazı çıktığı kadar bağıran, haykıran.

safîri, safîriyye صفيرى ، صفيريه (a.s.) : ıslığımsı [soluk]. **Harâhir-i safîriyye : hek.** ciğer hastalarında, nefes alırken duyulan ıslığımsı hırıltılar.

sâfi-yâne صافيانه (a.f.b.zf.) : **1.** safça, bönce. **2.** çok temiz, çok saf olarak.

safiyy صفى (a.s.) : temiz, pâk, saf, arı.

safiyyullah : Hz. Âdem.

safiyyü'd-dîn (dîni temiz, dîni pâk) : erkek adı.

safiyyü'l-kalb : kalbi temiz.

safiyye صفيه (a.s.) : ["safiyy" in müen.]. (bkz : safiyy).

sâfiyyet صافيت (a.i.) : **1.** saflık. **2.** bönlük.

safka صفقه (a.i.) : **1.** bir satış sırasında satıcı ile müşterinin tokalaşarak hayrını gör demeleri. **2.** yapılan satış.

safka-i vâhide : bir pazarlık sonunda karar verildi diye satıcı ile alıcının el sıkışması.

safrâ صفرا (a.i.) : **hek. 1.** öd. **2.** [eskilerin] "ahlât-ı erbaa" dedikleri şeylerden biri olup esası, öddeki yeşilimsi sarı mâyi (sıvı) dir. **3. s.** sarı. **4.** safra.

safrâvî صفراوى (a.s.) : **1. hek.** safraya, öde mensup, öd ile ilgili. **2.** safra'ya âit. **3.** atik, hırçın, zayıf ve esmer olanların yaradılışına verilen bir sıfat [eski hekimlikte].

saf-saf صف صف (a.zf.). (bkz : saff-saff).

saf-sâf صفصاف (a.i.) : **bot.** söğüt ağacı. **lât. salix.** (bkz : bîd).

safsâfîn صفصافين (a.i.) : **hek.** söğüt ağacının hazim güçlüğüne karşı kullanılan te'sirli bir cevheri.

safsâfiyye صفصافيه (a.i.) : **bot.** söğütgiller, **fr. salicinées.**

safsâfiyyet صفصافيت (a.i.) : **hek.** salisilat.

safsata سفسطه (a.i.) : **1.** görünüşte doğru gibi göründüğü halde gerçekte yanlış olan kıyas, *tasım. **2. fels.** *bilgicilik, **fr. sophisme.**

safsata-perdâz سفسطه پرداز (a.f.b.s.) : safsata kabîlinden söz söyleyen [adam].

saf-şikâf صف شكاف (a.f.b.s.). (bkz : saff-şikâf).

saf-şiken صف شكن (a.f.b.s.). (bkz : saff-şiken).

saf-şiken-ân صف شكنان (a.f.b.s.). (bkz : saff-şikenân).

safvet صفوت (a.i.) : **1.** saflık, hâlislik, temizlik, paklık, arılık. **2.** erkek adı.

safvet-i vicdân : vicdan saflığı.

safvetullah : Hz. Muhammed.

saf-zen صفزن (a.i.). (bkz : saff-zen).

sagaîr صغائر ("ga" uzun okunur. a.s. sagîre'nin c.) : küçük günahlar.

sâgar ساغر (f.i.) : **1.** kadeh, içki bardağı. (bkz : nâcûd, piyâle). **2. tas.** Allah'ın nuru ile dolan insan gönlü.

sâgar-ı gerdân : dönen kadeh [elden ele-].

sâgar-ı keşîde : çekilmiş, içilmiş kadeh.

sâgar-ı sahbâ : şarap kadehi.

sagîr صغير (a.s.c. : sigar) : **1.** küçük, ufak. (bkz : hurd) : **2.** bülûğa ermemiş, erginlik çağına gelmemiş çocuk.

sagîr-i gayr-i mümeyyiz : alıma, satıma aklı ermeyen, alışverişte aldanan çocuk.

sagîr-i mümeyyiz : alıma satıma aklı eren, alışverişte aldanmayan çocuk.

sagîr ü kebîr : küçük ve büyük.

sagîrü's-sinn : yaşı küçük. (bkz : hurd-sâl).

sagîre صغيره (a.s.c. : sagair) : **1.** küçük. **2.** [öldürme, zinâ, hırsızlık çeşidinden olmayan] küçük günah.

sagr ثغر (a.i.c. : sugur) : sınır, düşman ağzı olan yer.

sah ساح (a.i. sahâ'nın c.). (bkz : sâhât).

sah صح (a.i.). (bkz : sahh).

sahâ' سخاء (a.s.) : cömertlik, elaçıklığı. (bkz : sahâvet, semâhat).

sâha ساحه (a.i.c. : sâh, sâhât) : meydan, avlu, alan.

sâha-i mıknatısiyye : fiz. magnetik alan.

sâha-i zuhûr : görünme meydanı.

sahâbe صحابه (a.i. sâhib'in c.) : **1.** sâhipler, sâhip çıkanlar, tutanlar. (bkz : eshâb). **2.** (bkz : sahâbî).

sahâbet صحابت (a.i.) : **1.** sâhip çıkma. **2.** koruma, arka olma, yardım etme.

sahâbet-kâr صحابتكار (a.f.b.s.) : sâhip çıkan, koruyan.

sahâbî صحابى (a.i.) : Hz. Muhammed'i görmüş ve Kendilerinin sohbetlerinde bulunmuş olan mü'min kimse. [müen. : "sahâbiyye" dir].

sahâbiyye صحابيه (a.i.) : Hz. Muhammed'i görmüş ve Kendileri'nin sohbetinde bulunmuş olan kadın.

sahâfet سخافت (a.i.) : **1.** zayıflık; bozukluk. **2.** hafiflik, akılsızlık.

sahâif صحائف (a.i. sahîfe'nin c.) : sahifeler, yapraklar. (bkz : suhuf).

sahâif-i ikbâl : bahtiyarlık sahifeleri.

sahâ-kâr سخاكار (a.f.b.s.) : cömert, eli açık. (bkz : sahî).

saham صخم (a.i.) : güneşde yanma [biri].

sahanân سخنان (a.s.) : (bkz : sahnân, suhnân).

sahânet سخانت (a.i.) : sıcaklık, kızgınlık. (bkz : suhûnet).

sahar صخر (a.i. sahre'nin c.). (bkz : suhûr).

sahârâ صحارى (a.i. sahrâ'nın c.) : sahrâlar, kırlar; çöller. (bkz : sahârî).

saharât صخرات (a.s. sahre'nin c.) : (bkz : suhûr).

saharî صخرى (a.s.) : kaya ile ilgili; kaya cinsinden.

sahârî صحارى (a.i. sahrâ'nın c.) : sahrâlar, kırlar; çöller. (bkz : sahârâ; sahrâvât).

sâhât ساحات (a.i. sâha'nın c.) : açık yerler, meydanlar, avlular, alanlar.

sahâvet سخاوت (a.i.) : **1.** cömertlik, elaçıklığı. (bkz : sahâ, semâhat). **2.** kadın adı.

sahâvet-kâr سخاوتكار (a.f.b.s.) : cömert, eliaçık. (bkz : cevâd, sahî).

sahâvet-kâr-âne سخاوتكارانه (a.f.zf.) : cömertlikle, cömertçesine.

sahb صحب (a.s. sâhib'in c.) : sâhipler, yakın dostlar. (bkz : eshâb).

sahb صخب (a.i.) : gürültü, patırdı etme. (bkz : tevelvül).

sahbâ صهبا (a.i.) : şarap. (bkz : bâde, hamr, mey). [asıl mânâsı : "ashab" ismi tafdîlinin müennesi olup "al, kızıl" mânâsına gelir].

sahh صح (a.fi. sıhhat'den) : "doğrudur, yanlışsızdır" mânâsına resmî yazılara konulan bir işâret.

sahhâf صحاف (a.i. sahf'den) : (eski) kitap alıp satan kimse, kitapçı.

sahhâka سحاقه (a.i.) : sevici kadın. (bkz : sâhika[2]).

sâhıt ساخط (a.s.) : kırgın, dargın.

sahî سخى (a.s.) : cömert, eliaçık. (bkz : fetâ[2], sahâ-kâr).

sâhî ساهى (a.s. sehv'den) : hatâ işleyen, yanılan.

sahib صاحب (a.s. ve i. sahb'den. c. : eshâb) : **1.** sâhip. (bkz : mâlik). **2.** bir vasfı olan. (bkz : hâiz). **3.** koruyan. (bkz : hâmî). **4.** bir iş yapmış olan. (bkz : müellif, musannif).

sâhib-i arz : devlet; devleti temsîl eden zat. [timar, zeâmet ve has sahipleri].

sâhib-i asâ : Hz. Mûsâ

sâhib-i ayâr : darphanede kesilen paraların ayar ve ölçülerini düzenleyen kimse.

sâhib-i beyân : Hz. Muhammed.

sâhib-i cemâl : güzel, yakışıklı [kimse].

sâhib-i devlet : talihli, şanslı [kimse]. vâli. **tar.** sadrazam (başbakan).

sâhib-i emel: ihtisas sahibi, girişken [kimse].

sâhib-i firâş : yatalak [kimse].

sâhib-i hâne : ev sâhibi. (bkz : sâhibü'l-beyt).

sâhib-i hayrât : hayırlı işler yapmış olan kimse [câmi gibi, çeşme gibi].

sâhib-i hurûc : 1) İslâm dinine göre dünyayı, düzene sokmak için günün birinde ortaya çıkacak olan kimse; **2) tar.** hükümdarlara isyan eden kimse.

sâhib-i hût (balık adamı) : Yunus Peygamber.

sâhib-i iktidâr : bir işi başarmaya gücü yeten. (bkz. muktedir).

sâhib-i imtiyâz : imtiyaz sâhibi, kendisine ayrıcalık tanınmış olan [kimse].

sâhib-i kadîb (kılıç sahibi) : Hz. Muhammed.

sâhib-i kâinât : Hz. Allah.

sâhib-i mâide : "sofra sâhibi" : **huk.** [eskiden] evinde yemek pişirip ehil ve ıyâline yediren kimse. [sâhib-i mâide olmak için, nafakası üzerine vâcip olmayanları beslemek şart değildir].

sâhib-i menzil : eskiden ok atışlarında birincilik alarak, oku düşürdüğü yere kendi adına kitabe diktiren atıcı.

sâhib-i nâmûs : 1) kanun yapıcısı; 2) namuslu; 3) Hz. Muhammed.

sâhib-i re'y : 1) düşüncesi kabul olunan, öğütü tutulan [kimse]; 2) vezir.

sâhib-i rüşd : 1) rüştünü ispat etmiş olan [kimse]; 2) gerçek dindar.

sâhib-i Sıffîn : Sıffın savaşının ulu kişisi, **mec.** Hz. Ali.

sâhib-i sikke ve hutbe : kendi adına sikke (para) basan ve camilerde namına hutbe okutan hükümdar.

sâhib-i tabîat : iyi tabiatlı, yaradılışı iyi.

sâhib-i tasnîf : eser sahibi.

sâhib-i Yâsin : Yasin okutularak kendisine çağrıda bulunulan kimse; Hz. Muhammed.

sâhib-i yed-i beyzâ (beyaz elin sahibi) : Hz. Mûsâ; mucizeler yaratan kimse.

sâhib-i zemân : zamanın kuvvetli, kudretli büyük adamı.

sâhibü'l-beyt : ev sâhibi. (bkz : sâhib-i hâne).

sâhibü'l-mekasım : **huk.** [eskiden] ganîmet mallarını mücâhitler arasında tâyin ve tevzîa me'mur olan kimse.

sâhibü's-selem : selemde para veren müşteri.

sâhibât صاحبات (a.i. sâhibe'nin c.) : sâhibeler, kadın sâhipler.

sâhib-dil صاحب دل (a.f.b.s.) : 1. cesur. 2. kutsal (kimse). 3. dindar.

sâhibe ساحبه (a.i.c. : sâhibât) : 1. sâhib'in müennesi.

sâhibe-i cemâl : güzelliği olan kadın.

sâhibetü'l-beyt : ev sâhibesi, kadın ev sâhibi. 2. kadın adı.

sâhib-fırâş صاحبفراش (a.f.b.s.) : yatağa düşmüş, hasta.

sâhib-hurûc صاحب خروج (a.f.b.s.) : ayaklanarak idâreyi ele geçirmiş [kimse]; ayaklanmış, âsî.

sâhib-kemâl صاحبكمال (a.b.s.) : kemal sâhibi, olgun [kimse].

sâhib-kırân صاحبقران (a.f.b.i.) : 1. her zaman başarı, üstünlük kazanan hükümdar. 2. meşhur bir çeşit lâle.

sâhib-nazar صاحبنظر (a.b.s.) : tecrübesi, görüşü, düşüncesi kuvvetli olan.

sâhib-saâde صاحب سعاده (a.b.s.) : saâdet sâhibi.

sâhib-vücûd صاحب وجود (a.b.s.) : mevki sâhibi, varlığı sayılır, sözü geçer [kimse].

sâhib-zuhûr صاحب ظهور (a.b.s.) : ayaklanan, baş kaldıran, başa geçen.

sahîf سخيف (a.s. sahâfet'den) : 1. zayıf, hafif. 2. gevşek, boş. 3. seyrek dokunmuş bez.

sahîfe سخيفه (a.s. sahâfet'den) : ["sahîf" in müen.]. (bkz : sahîf).

sahîfe صحيفه (a.i. sahf'dan. c. : sahâif, suhuf) : 1. üzerine yazı yazılan veya basılan bir kâğıt yaprağının iki yüzünden her biri; kâğıt yaprağı.

sahîfe-i hâliyye : boş sahife.

sahîfe-i mütelemmis : birine, bir yere götürmesi için verilen ve içinde götürenin kendi ölüm emri bulunan mühürlü mektup. 2. kendinden öncekilere veya sonrakilere kıyaslanarak düşünülen olay veya an.

sahîh, sahîha صحيح ، صحيحه (a.s. sihhat'den. c. : sihâh) : 1. gerçek, doğru. 2. hâlis, kusursuz, ayıpsız. **Efkâr-ı sahîha** : gerçek fikirler, doğru düşünceler. 3. **ed.** lafzî ve mânevî nakîselerden ârî üslûp. 4. **a. gr.** kelimenin ana harfleri (hurûf-ı asliye). 1) hemze (başta "elif"; orta veyâ sonda hamze) den; 2) tazîf (iki aynî harf yanyana geldiği zaman yalnız biri yazılıp üzeri şeddelenmek) den; 3) harf-i illet (değişmeyi kabûl eden "ve"; "ye" ile bunlardan kalbolunan "elif") den sâlim bulunursa kelime sahihtir. Meselâ : şerk, şâkir "şükr"; ma'kul "akl"; efdal "fazl"; mezâhib "mezheb".. gibi.

sahîhan صحيحاً (a.zf.) : gerçekten. (bkz : cidden, hakîkaten).

sahîk سحيق (a.s.) : 1. uzak. (bkz : baîd). 2. çok karışık anlaşılmaz söz.

S

sâhik ساحق (a.s.) : ezip döğen.

sâhika ساحقه (a.s.) : **1.** sâhik'in müennesi. **2. i.** sevici kadın.

sahîl صهيل (a.s.) : at kişnemesi. (bkz : şîhe).

sâhil صاهل (a.s.) : kişneyici, kişneyen.

sâhil ساحل (a.i.c. : sevâhil) : deniz, nehir, göl kenarı, yalı, kıyı.

sâhil-hâne ساحلخانه (a.f.b.i.) : yalı evi.

sâhilî ساحلی (a.s.) : sahil ile *ilgili, *kıyısal.

sâhil-resîde ساحلرسیده (a.f.b.s.) : kıyıya ulaşmış.

sâhil-serây ساحلسرای (a.f.b.i.) : büyük yalı kasrı.

sahîn, sahîne سخینه ، سخین (a.s. suhûnet'den) : sıcak, kızgın, ısınmış. **Mâyiât-ı sahîne** : sıcak sular.

sahîn, sahîne ثخینه ، ثخین (a.s. sihan'den) : **1.** kalın. **2.** sık. **3.** katı, pek. **Abâ-i sahîn :** kalın aba.

sâhir ساحر (a.s. sihr'den. c. : sâhirîn, sâhirûn, sehere) : **1.** büyücü. (bkz : efsûn-ger, füsûnkâr, sihr-bâz). **2.**büyüleyici te'sir yapan güzel.

sâhir ساهر (a.s. seher'den) : **1.** gece uyumayan, uykusuz. **2.** erkek adı. [müen. sâhire].

sâhir ساخر (a.s. sahr'den) : maskaralık eden. (bkz : mashara).

sâhir-âne ساحرانه (a.f.zf.) : büyülercesine; büyüleyici gibi.

sâhirât ساحرات (a.s. sâhire'nin c.) : büyücü kadınlar. (bkz : sevâhir).

sâhire ساهره (a.i.) : **1.** yer yüzü.

sâhire-i gabrâ : yer yüzü. **2.** çöl. (bkz : beyâbân).

sâhire ساحره (a.s.c. : sâhirât, sevâhir) : büyücü kadın.

sâhiretü'n-nisâ : 1) kadınların sihirbazı; 2) kadınların erkekleri kendine en ziyâde bağlayanı.

sâhirîn ساحرین (a.s. sâhir'in c.) : büyücüler, büyüleyiciler. (bkz : sâhirûn).

sâhir-pîşe ساحرپیشه (a.f.b.s.) : **1.** sihirbaz huylu; sihirbazlığı iş edinmiş olan. **2.** güzelliğiyle insanı büyüleyen dilber.

sâhirûn ساحرون (a.s. sâhir'in c.) : büyücüler, büyüleyiciler. (bkz : sâhirîn).

sâhiyye ساهیه (a.s. sehv'den) : ["sâhî"nin müen.]. (bkz : sâhî).

sahk سحق (a.i.) : **1.** döğme, döğülme, ezme, kırma, kırılma, döğüp yumuşatma. **2.** sürtme.

sahl صحل (a.i.) : ses boğukluğu, ses kısıklığı.

sahleb سحلب (a.i.) : sâlep, **lât. orchis.**

sahlebî سحلبی (a.i.) : sâlepçi, sâlep satan.

sahlebiyye سحلبیه (a.i.) : **bot.** sâlepgiller, **fr. orchidacées.**

sahn صخن (a.i.) : sıcaklık, harâret.

sahn صحن (a.i.c. : suhûn, sıhân) : **1.** avlu. **2.** evin ortasındaki açıklık. **3.** oyuk, boşluk, boş yer. **4.** orta, meydan, aralık; câmi ve medreselerde umûmun toplanmasına mahsus üstü kubbeli, örtülü yer. **5.** büyük kâse. **6.** sahan. **7.** sahne. **8.** zil. **9. anat.** kulağın dış boşluğu.

sahn-i dûreng : Dünyâ [gece ve gündüz olması îtibârıyla].

sahn-i çemen : bahçenin ortası, meydanı.

sahn-i gülşen : gül bahçesinin ortası.

sahn-i lâle-zâr : lâle bahçesinin ortası.

sahn-i seman [ibtidâ-yi hâric ve ibtidâ-yi dâhil kısımlarından sonra gelen] (sekiz medrese meydanı). Fâtih medresesi, Fâtih câmiinin iki tarafındaki kârgir ve kurşunlu sekiz medrese. İlmiye (sarıklıların) medrese tedrîsâtında bir derece.

sahn-i sîm : beyaz kâğıt.

sahn سحن (a.i.) : kırma. (bkz : kesr).

sahnân سخنان (a.s.). (bkz : sahanân, suhnân).

sahnân صحنان (a.i.c.) : çifte zil. (bkz : sahneyn).

sahne صحنه (a.i.c. : sahanât) : sahne, şano. [aslı : taşlık tepelerdeki "düzlük" demektir].

sahneyn صحنین (a.i.c.) : çifte zil. (bkz : sahnân).

sahr صخر (a.i.c. : suhûr) : kaya.

sahr صخر (a.i. sahre'nin c.). (bkz : suhûr).

sahrâ صحراء (a.i.c. : sahârâ, sahârî, sahrâvât) : kır, ova, çöl. (bkz : bâdiye, deşt, feyfâ).

sahrâ-yi adem : yokluk çölü; ölüm.

sahrâ-yi kebîr : güneyde Çat gölü hizâsından doğuya doğru ve kuzeyde Cezâyir, Tunus,

Libya altına kadar uzanan Afrika'nın en büyük çölü.

sahrâî صحرائی (a.i.) : sahrâya, kıra, ovaya âit.

sahrâ-neverd صحرا نورد (a.f.b.s.) : çölde, kırda dolaşan.

sahrâ-nişîn صحرا نشین (a.f.b.s.) : kırda, çölde oturan. (bkz : bedevî).

sahrâvât صحراوات (a.i. sahrâ'nın c.) : ovalar, kırlar; çöller. (bkz : sahârî).

sahre[t] [ة] صخره (a.i.c. : sahr, sahar, suhûr, saharât) : **1.** kaya. **2. jeol.** külte.

sahre-i indifâiyye : jeol. püskürme külte.

sahre-i mültesika : jeol. yapışık külte.

sahre-i müştaile : jeol. yanar külte.

sahretullah صخرة الله (a.b.i.) : Beyt-i Mukaddes (Beytü'l-Makdis) de Benîisrâil peygamberlerinin ibâdet ettikleri meşhur kaya ki Hz. Peygamber Mîrac gecesinde semâya buradan urûc etmiştir.

sahrınc صهرنج (a.i.) : sarnıç.

sahrınc-ı peke : anat. peke sarnıcı.

sahrîc صهریج (a.i.). (bkz : sahrınc).

saht سخت (f.s.) : **1.** katı, sert, çetin, pek. **2.** kuvvetli, güçlü, sağlam. **3.** güç, zor.

saht-bâzû سخت بازو (f.b.s.) : kolu kuvvetli.

saht-dil سختدل (f.b.s.) : katı yürekli.

sâhte ساخته (f.s.) : **1.** düzme, düzmece, yapmacık; yalandan; taklit. **2.** kalp; karışık.

sâhtegî ساختگی (f.i.) : sahtelik, kalplık; yalan, düzme.

sâhte-kâr ساخته کار (f.b.s.) : **1.** sahteci; gerçeği bozan, değiştiren. **2.** kalpazan. (bkz : hîlekâr).

sâhte-kârî ساخته کاری (f.b.i.) : sahtekârlık, hîlekârlık.

sahte-vekâr ساخته وقار (f.a.b.s.) : yapma tavırlar takınan, kendini satmaya çalışan.

saht-gîr سخت گیر (f.b.s.) : bir şeyi sıkıca tutan.

sahtî سختی (f.i.) : **1.** katılık, sertlik. **2.** güçlük, sıkıntı.

sahtiyân سختیان (f.i.) : **1.** sepilenerek boyanmış ve cilâlanmış deri. **2.** s. bu deriden yapılmış. [aslında "sahtyân" dır].

sahtiyânî سختیانی (f.s.) : sahtiyan (deri) yapan veyâ satan.

saht-ligâm سخت لگام (f.b.s.) : başı sert, gem almaz [at].

saht-rû سخت رو (f.b.s.) : **1.** pek yüzlü, **2.** dargın, suratı asık.

sahûr سحور (a.i.) : sahur, temcit yemeği.

sâhûr ساهور (a.i. suhûr'dan) : **1.** gece uyanıklığı, uykusuzluk. **2.** ay ağılı. (bkz : hâle).

sâhûr صاهور (a.i.) : Dünyâ'nın Ay'a düşen, husûfu (Ay'ın tutulmasını) meydana getiren gölgesi.

sahûrî سحوری (a.i.) : **1.** sahur davulcusu. **2.** sahurdaki davul gürültüsü.

sahv صحو (a.i.) : **1.** ayılma, ayıklık, kendine gelme. **2.** hastanın iyileşmesi. **3. tas.** sekr (kendinden geçme) hâlinin zıddı olup bîhudluk (kendinden geçme) hâlinden sonra his âlemine tekrar dönme.

sahve صحوه (a.i.) : ayıklık, uyanıklık.

sâî ساعی (a.s. sa'y'den. c. : sâûn) : **1.** çalışan. **2.** hızlı yürüyen. **3.** haberci; haber götüren; koğuculuk eden.

sâî bi'l-fesâd : ortalığı birbirine katan fesatçı.

sâib سائب (a.s.) : bir yerle, bir şeyle ilişiği olmayan.

sâib صائب (a.s. sevâb'dan) : **1.** yanlışsız, doğru, yanlışlık yapmayan. **2.** maksada, hedefe uygun. **3.** hedefe doğru ulaşan. **Sehm-i sâib :** hedefe ulaşan ok. **4. i.** erkek adı.

sâib ثائب (a.i. se'b'den) : yağmur getiren bora.

sâibü'l-bahr : denizin med ve cezr'den sonra kıyıyı basıp doldurduğu su.

sâibe سائبه (a.i.) : başı boş bırakılmış hayvan; deve (özellikle dişi deve).

sâibe صائبه (a.s. sevâb'dan) : ["sâib" in müen.]. (bkz : sâib).

sâibî صائبی (a.i.c. : sâibiyyûn) : yıldızlara tapan.

sâibiyyûn صائبیون (a.i. sâibî'nin c.) : yıldızlara tapanlar.

saîd سعید (a.s. sa'd'den) : **1.** mutlu, uğurlu. (bkz : ferhunde, mes'ûd, mubârek). **2.** âhiretini hazırlamış [kimse]. **3. i.** erkek adı.

saîd صعید (a.s. suûd'dan) : **1.** yüksek. **2.** yukarı çıkan.

sâid صاعد (a.s. suûd'dan) **1.** yukarı çıkan, yükselen, kalkan, kalkıcı. **2. anat.** önkol. **fr.**

avant-bras. 3. müz. pestten tîze doğru giden çıkıcı dizi. [tîzden peste doğru giderse nâzil (inici) denir].

sâid hareket : coğr. *ağış, **fr. mouvement ascendant.**

sâid ساعد (a.i.c. : sevâid) : kolun dirsekle bilek arasındaki kısmı. (bkz : mirfak).

sâid-i billûr : bembeyaz kol.

sâid-i sîmîn : gümüş gibi kol.

sâidân ساعدان (a.i.c.) : kol ve bacak. [her ikisi birden].

saîde صعيده (a.s. suûd'dan) : ["saîd" in müen.]. (bkz : saîd).

saîde سعيده (a.i. sa'd 'den) : **1.** ["saîd" in müen.]. (bkz : saîd). **2. i.** kadın adı.

sâig, sâiga سائغه ، سائغ (a.s.) : kolay yutulan [yiyecek ve içecek].

sâik سائق (a.i.c. : sâka) : **ask.** ardçı.

sâik, sâika سائقه ، سائق (a.s. sevk'den) : **1.** sevkeden, götüren. **2.** süren, sürücü. **3. psik.** *güdü, **fr. motif.**

sâika صاعقه (a.i.c. : savâik) : yıldırım. **Siper-i sâika** : yıldırımsavar, paratoner, **fr. paratonnerre.**

sâika ساعقه (a.s.) : sevkeden, sürükleyen, götüren hal; sebep.

sâika-zede صاعقه زده (a.f.b.s.) : yıldırım çarpmış.

sâil صائل (a.s. savlet'den) : saldırıcı, saldıran. (bkz : mütecâviz).

sâil سائل (a.s. suâl'den) : **1.** suâl eden, soran. **2. i.** dilenci. (bkz : deryûze-ger, gedâ). **3.** (seyelân'dan) akıcı, akan.

sâiliyyet سائليت (o.i.) : **1.** akıcılık, akan şeylerin hâli. **2.** dilencilik.

sâim صائم (a.s. savm'den. c. : sâimîn, sâimûn, suvvâm) : **1.** oruç tutan, oruçlu. **2.i.** erkek adı. [müen. : "sâime" kadın adıdır].

sâime سائمه (a.i. sevm'den. c. : sevâim) : çayıra başıboş olarak salıverilen hayvan.

sâime صائمه (a.s.) : **1.** ["sâim" in müen.]. (bkz : sâim). **2.i.** kadın adı.

sâimîn صائمين (a.s. sâim'in c.) : oruç tutanlar. (bkz : sâimûn, suvvâm, suvvem).

sâimûn صائمون (a.s. sâim'in c.) : oruç tutanlar. (bkz : sâimîn, suvvâm, suvvem).

saîr سعير (a.i.) : **1.** ateş, alevli ateş. **2.** Tamu, Cehennem. **Azâb-ı saîr :** Cehennem azâbı.

sâir سائر (a.s. seyr'den) : **1.** seyreden, harekette olan, yürüyen. (bkz : câil). **2.** bir şeyden kalan başka şey. **3.** geçen, dolaşan. **4.** diğer, başka, gayri.

sâire سائره (a.s.) : **1.** "sâir" in müennesi. **2.** seyr ve hareket eden.

sâir fi'l-menâm سائر فى المنام (a.b.s.) : uyurgezer, **fr. somnambule.**

sâis سائس (a.i. siyâset'den). (bkz : sâyis, râyiz).

sâit صائت (a.s. savt'dan) : **1.** sesli; ses çıkartan. **2. gr.** sesli [harf], **fr. voyelle.**

sâite صائته (a.s. savt'dan) : ["sâit" in müen.]. (bkz : sâit).

sâi-yân ساعيان (a.f.s. sâî'nin c.) : **1.** çalışanlar. **2.** haberciler, haber götürenler. (bkz : sâûn).

sak صك (a.i.). (bkz : sakk).

sâk ساق (a.i.c. : sikan, sûk) : **1. anat.** baldır, incik. **2. bot.** sap.

sâk-ı cezrî : bot. köksap.

sâk-ı mültesık : bot. yapışık sap.

sâk-ı mütehâfit : bot. sarılgan sap.

sâk-ı zâhif : bot. sürüngen sap.

sâkü'l-esved : bot. baldırıkara denilen nebat (*bitki). **3. geo.** kenar.

sa'ka صعقه (a.i.) : **hek.** bayılma, baygınlık. (bkz : gaşy).

sa'ka-i hafîfe : hafif baygınlık.

sa'ka-i şedîde : şiddetli baygınlık.

sâka ساقه (a.i. sevk'den. c. sâik'ın c.) : **ask.** ardçılar, ordunun gerisinde bulunan askerler.

sâkatü'l-ceyş : ardçılar, ordunun gerisinde bulunan askerler.

sakalân ثقلان (a.i.c.). (bkz : sakaleyn).

sakaleyn ثقلين (a.i.c.) : insan ve cin. **Resûlü's-sakaleyn, Seyyidü's-sakaleyn :** [ins ve cinnin Peygamberi olması hasebiyle] : Hz. Muhammed.

sakalibe صقالبه ("ka" uzun okunur. a.h.i. sıklâb'ın c.) : İslâvlar.

sakam سقم (a.i.c. : eskam) : hastalık, illet. (bkz : sakam, maraz).

sakam سقام ("ka" uzun okunur. a.i.c. : eskam) : hastalık, illet.

sakamet سقامت ("ka" uzun okunur. a.i.) : sakimlik, bozukluk, noksanlık, sakatlık; yanlışlık.

sakankur سقنقور (a.i.) : **1.** Mısır'da bulunan kum kertenkelesi. **2.** sahangur denilen bir tülbent; sargı; bir çeşit ince tül.

sakar سقر (a.i.) : cehennem, tamu. (bkz : dûzah).

sakar-makarr سقر مقر (a.b.s.) : mekânı cehennem olan, cehenneme giden.

sakat سقط (a.s.) : **1.** bir şeyin düşük ve işe yaramaz kısmı. **2.** fenâ ve faydasız şey. **3.** yanlış. **4.** bir tarafı hasta veyâ eksik olan.(bkz : alîl). **5.** bozuk, yanlış.

sakatât سقطات (a.i. sakta'nın c.) : **1.** düşük yerler, eksikler, yanlışlar (sözde, konuşmada). **2.** eti yenen hayvanların paça, ciğer, işkenbe, baş gibi uzuvları.

sakatî سقطی (a.s.) : **1.** kötü, fenâ mal satan. **2.** yanlışları çok olan [muharrir, şâir].

sakatiyyûn سقطیون (a.s. sakatî'nin c.) : çok yanlış yapan muharrirler, şâirler.

sâkayn ساقین (a.i.c.) : *ikizkenar.

sâkayn-i şibh-i münharif : **geo.** *ikizkenar *yamuk, **fr. trapèze isocèle.**

sakb ثقب (a.i.c. : sukub) : **1.** delme, delinme. **2.** bir taraftan öteki tarafa kadar açık olan delik. (bkz : sukb). **3.** anlama.

sakb-ı müteşârî : **hek.** vücûdun türlü organlarını delmeye mahsus âlet.

sakf سقف (a.i.c. : sukuf) : tavan, çatı, dam.

sâkıb ثاقب (a.s. sakb'dan) : **1.** delen, delik açan, bir taraftan öbür tarafa delip geçen. **2.** parlak ışıklı. **Necm-i sâkıb** : parlak yıldız. **3. i.** erkek adı. **4.** tesirli, *etkili. **Akl-ı sâkıb** : *etkili akıl. **Fikr-i sâkıb** : parlak düşünce.

sâkıba ثاقبه (a.s. sakb'dan) : ["sâkıb" ın müen.]. (bkz : sâkıb).

sâkıt ساقط (a.s. sukut'dan) : **1.** düşen, düşücü, düşmüş. **2.** hüküm ve îtibardan düşmüş, hükümsüz. **3.** düşük, vakitsiz rahimden düşen çocuk. [müen. : "sâkıta"].

sâkıye ساقیه (a.s. saky'den. c. : sâkıyât) : **1.** içki dağıtan kadın. **2.** (c. : sevâkî) : su dolabı, su arkı. **3.** ["sâkî" nin müen.]. (bkz : sâkî).

sakî' صقیع (a.i.) : kırağı, çiy. (bkz : jâle, şebnem).

sâkî ساقی (a.s. saky'dan. c. : sukat) : **1.** su veren, su dağıtan. **2.** kadeh, içki sunan. **3.** (sak'dan) baldıra veyâ baldır kemiğine âit, onunla ilgili. **4.** insan ruhuna Allah sevgisi, Allah nuru saçan kimse.

sâki-yi şeb : mehtap, ayışığı.

sâki-yi kevser (kevser [şarabı] sunan) : Hz. Ali.

sâkib, sâkibe ساکب ، ساکبه (a.s.) : dökülen, dökücü. **Dem'-i sâkib** : dökülen gözyaşı. **Miyâh-ı sâkibe** : dökülen sular.

sakil ثقیل (a.s. siklet'den c. : sikal, sukalâ) : **1.** ağır. (bkz : girân). **2.** sıkıntılı, can sıkan. **3.** çirkin. **4. gr.** ağır ve kalın okunan [hece]. **5. müz.** Türk müziğinde ağır karakterli 48 zamanlı ve 34 vuruşlu bir usul olup kâr, beste, peşrev ve ilâhî gibi eserlerde kullanılırdı. Sırasıyla sofyan, sengin semaî, sofyan, 3 sengin semaî, 4 sofyandan oluşur. Vuruşu : düm (2 zaman, kavî), te (1 nîm kavî), ke (1 zaman zayıf); düm (2 kavî), te (1 nîm kavî), ke (1 zayıf), te (1 nîm kavî), ke (1 zayıf); düm (2 kavî), tek (2 nîm kavî), tek (2 nîm kavî); düm (2 kavî), düm (2 nîm kavî), tek (2 nîm kavî), düm (2 kavî), tek (2 nîm kavî), tek (2 nîm kavî); düm (2 kavî), tek (1 zayıf); düm (1 nîm kavî), tek (1 zayıf), düm (1 kavî), tek (1 zayıf); düm (1 nîm kavî), tek (1 zayıf); düm (2 kavî), te (1 nîm kavî), ke'dir (1 zayıf).

sakil-i remel : **müz.** Türk müziğinde vaktiyle kullanılmış bir büyük usul.

sakilü'r-rûh : rûhu ağır, kanı ağır, insana sıkıntı veren [kimse]. (bkz : girân-cân).

sâkilü'l-hezec ثقیل الهزج (a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde vaktiyle kullanılmış bir büyük usul.

sakim سقیم (a.s. sakamet'den) : **1.** hasta, hastalıklı. (bkz : marîz). **2.** yanlış. **3.** rivâyeti doğru, sağlam olmayan [hadîs].

sakime سقیمه (a.s. sakamet'den) : ["sakîm" in müen.]. (bkz : sakîm).

sâkin, sâkine ساکن ، ساکنه (a.s. sükûn'dan) : **1.** hareketsiz olan, oynamayan. **2.** uslu, kendi hâlinde olan, yavaş. **3.** (c. : sâkinân) : oturan (bir yerde). (bkz : mukîm). **4. a. gr.** hareke ile okunmayan [harf]. **Hurûf-i sâkine**: sâkin harfler, harekesiz harfler. **5.** teskin olmuş, yatışmış.

sâkî-nâme ساقی نامه (a.f.b.i.) : **ed.** sâkî ve şarabı överek, sâkîden şarap istemeye dâir dîvan şâirlerinin yazmış oldukları manzûme.

sâkin-ân ساکنان (a.f.b.s. sâkin'in c.) : sâkinler, oturanlar [bir yerde-].

sâkin-âne ساکنانه (a.f.zf.) : sessizce; sâkin olana yaraşır yolda.

sâkit, sâkite ساکت ، ساکته (a.s. sükût'dan) : susan, ses çıkarmayan. (bkz : hâmûş).

sâkit-âne ساکتانه (a.f.zf.) : sessizce, ses çıkarmayarak. (bkz : sâmit-âne).

sakk صك (a.i.c. : sikâk, sukûk) : **1. huk.** şer'î mahkemeden verilen îlâm, berat, kadı hücceti ve bu gibi yazılardaki tâbirler, *deyimler. **2. huk.** vesîkalar.

sakk-i kadîm : **huk.** mahkemece düzenlenen eski vesîka, senet.

sakka سقا ("ka" uzun okunur. a.i. saky'dan) : su dağıtan; saka.

sakkâk صكاك (a.s. sakk'dan) : i'lâm, berat, hüccet yazmada mahâreti olan, şerîat mahkemesi kâtibi.

sakka-yân سقایان (o.c.) : sakalar, su taşıyan kimseler.

sakl صقل (a.i.) : törpü ile eğeleme; cilâlama.

sakmûniya سقمونیا (a.i.) : **hek.** bir gözotu, müshil gibi kullanılan bir madde. [aslı Yunancadır].

sakr صقر (a.i.c. : sıkar, sukur) : **zool.** tepeli doğan.

sakta سقطه (a.i.c. : sakatât) : sözdeki yanlışlık, bozukluk.

saky سقی (a.i.) : sulama, su içirme. (bkz : irvâ; iska).

saky-i mâ' : su dağıtma.

sal' صلع (a.i.) : baş tepesinin dazlaklığı, kılsızlığı.

sâl سال (f.i.) : yıl. (bkz : âm, sene).

sâl-i hâl : içinde bulunulan yıl.

salâ' صلاء (a.i.) : **1.** cumâ namazına ve bâzı yerlerde cenâzeye çağırmak için minârelerde okunan salavât. **2.** meydan okuma, "kendine güvenen varsa çıksın!" diye bağırma. **3.** bir mahalle çocuklarının, başka bir mahalle çocuklarıyla taş kavgalarına çıkmaları. ["es-salâ" şeklinde de kullanılır]. **4. tas.** Mevlevîlerde "can"ları namaza, yemeğe, mukabeleye çağırma.

salâbet صلابت (a.i. sulb'den) : **1.** peklik, katılık, sağlamlık. **2.** mânevî kuvvet, dayanma. (bkz : sebât).

salâbet-i ahlâk : ahlâk, karakter sağlamlığı.

salâbet-i dîniyye : dîn sağlamlığı. **3.** bir mâdeni başka bir mâdene sürterek çizmek için sarfolunun kuvvete karşı çizilen mâdenin gösterdiği mukavemet.

salâh صلاح (a.i.) : **1.** düzelme, iyileşme, iyilik. **2.** rahatlık, barış. **3.** dîne olan bağlılık. **4. i.** erkek adı.

salâh-ı hâl : hâlin, durumun düzelmesi.

salâhü'd-dîn : salâhaddîn şeklinde yaygın olan bu kelime "dîne bağlı" mânâsına gelen bir erkek adıdır.

salâ-hân صلاخوان (a.f.b.s.) : **1.** minârede salat veren, cumâ veyâ cenâze namazına dâvet için salavat okuyan müezzin. **2.** meydan okuyan, "kendine güvenen varsa çıksın!" diye bağıran.

Salâhiyye-i Halvetiyye صلاحیهء خلوتیه (a.h.i.) : **tas.** *Halvetiyye tarîkatı şûbelerinden* biri. [kurucusu, Balıkesirli Abdullah Salâhaddin efendiye nispetle bu adı almıştır].

salâhiyyet صلاحیت (o.i.) : **1.** yetki, bir işe karışmaya veyâ vazîfe îcâbı bir iş yapmaya, bir harakette bulunmaya haklı olma. **2.** bir dâvâyâ bakabilme. **Adem-i salâhiyyet** : salâhiyetsizlik (*yetkisizlik).

salâhiyyet-i teşrîiyye : *yasama *yetkisi.

salâhiyyet-dâr صلاحیتدار (o.b.s.) : salâhiyetli (*yetkili). (bkz : vazîfe-dâr).

sal'am صلعم (a.cü.) : "sallallahü aleyhi ve sellem" cümlesinin kaynaştırılıp, kısaltılmış şekli.

sâlâr سالار (f.i.) : baş, kumandan, başbuğ, en büyük âmir. **Kafile-sâlâr** : kafilenin başı.

sâlâr-ı tâife : tâifenin büyüğü.

salâriyye سالاریه (f.t.i.) : **tar.** emîr, vezîr ve sair büyük kişilere âit toprak ürünlerinden öşürle birlikte alınan vergi.

salât صلات ، صلاة ، صلوة (a.i.c. : salâvât) : **1.** namaz.

salât-ı aşâ : akşam namazı.

salât-ı fecr : sabah namazı.

salât-ı hamse : (beş vakit namaz) : sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazları.

salât-ı havf : muhârebeden evvel kılınan iki rekât namaz.

salât-ı îd : bayram namazı.

salât-ı istihâre : istihareden önce kılınan iki rekât namaz.

salât-ı istiska : yağmur duâsına çıkıldığı zaman kılınan namaz.

salât-ı işrak : güneş çıktıktan sonra kılınan namaz.

salât-ı sefer : yola çıkıldığı zaman kılınan iki rekât namaz.

salât-ı vitr : yatsı namazının son iki rekâtlık sünnetinden sonra (Hanefîlerce vâcip, diğer mezheplerce sünnet) olarak kılınan üç rekâtlık namaz. **2.** Hz. Muhammed'e : **aleyhisselâtı vesselâm, salavâtullahi aleyh, sallallahü aleyhi ve sellem** duâlarından birini okuma.

salât-ı ümmiyye : **müz.** salât'ın bir nev'ine Türk müziğinde verilen ad. Bâzı dînî âyinlerde muayyen dînî günlerde Hz. Muhammed'e âit eşyânın merâsim ile ziyâretinde okunur. Câmi mûsikisine âit şekillerdendir. [bugün elimizde bulunan "salât-ı ümmiyye"; Itrî'nin olup segâh makamında semâi usulündedir ve Türk dînî müziğinin en beliğ şaheserlerinden biridir].

salâvât صلوات (a.i. salât²nin c.) : **1.** namazlar. **2.** Hz. Muhammed'e ve Onun soyundan gelenlere okunan dua : [Allahümme salli alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âli seyyidinâ Muhammed = efendimiz Muhammed'e ve onun soyuna sopuna salât ve selâm olsun].

salb صلب (a.i.) : **1.** asma, daracağına çekme. **2.** çarmıha germe.

salben صلباً (a.zf.) : asarak, asmak sûretiyle [îdam].

sâl-dîde سالديده (f.b.s.) : ihtiyar, yaşlı; tecrübeli. (bkz : sâl-hûrde).

sâle ساله (f.s.) : **1.** senelik, yıllık. **Sad-sâle** : yüz senelik. **2.** (bkz : sâka).

sa'leb ثعلب (a.i.c. : saâlib) : tilki. **Dâü's-sa'leb** : **hek.** saç, sakal, kıl dökülmesi, **fr. alopécie**. **İnebü's-sa'leb** : itüzümü.

salhâ سالها (f.i. sâl'in c.) : yıllar. (bkz : a'vâm, senevât, sinîn).

sâl-hûrde سالخورده (f.b.s.) : pek ihtiyar, çok yaşlı. (bkz : sâl-dîde).

salîb صليب (a.i.c. : sılâb) : haç. (bkz : çelîpâ). **Ehl-i salîb** : haçlılar, **fr. croisades**. **İlkaü's-salib fi'l-mâ** : haçı suya atma.

salîb-i ahmer : kızılhaç.

salîb-i cenûbî (cenup haçı) : Cenup (güney') kutup yıldızı, Beta Croix Austral; **ing.** : **southern Cross**.

sâlib سالب (a.s. selb'den) : **1.** kapıp götüren, alan, alıp yok eden. **2.** menfîleştiren. **3.** inkâr eden. [müen. : "sâlibe"].

sâlibe سالبه (a.i.) : **fels. négatif**.

salîbî صليبى (a.s.) : **1.** salîbe, haça mensup, putla ilgili. **2.** salîb, haç şeklinde olan. **3.** Hıristiyan. **4.** haçlılardan olan.

salîbiyye صليبيه (a.s.) : ["salîbî"nin müen.]. (bkz : salîbî).

salîbiyye صليبيه (a.i.) : **bot.** turpgiller.

salîbiyyûn صليبيون (a.i.c.) : Hıristiyanlar.

sâlif سالف (a.s. selef'den) : geçen, geçmiş.

sâlife سالفه (a.s. selef'den) : **1.** [sâlif'in müen.]. geçen, geçmiş. **Eyyâm-ı sâlife** : geçmiş günler. **2. anat.** kulak memesinden köprücük kemiğinin çukuruna kadar olan kısım.

sâlifü'l-beyân سالف البيان (a.b.s.) : beyânı geçmiş, bildirilmiş.

sâlifü'z-zikr سالف الذكر (a.b.s.) : zikri geçen, bildirilen. (bkz : mezkûr).

salîh صليح (a.s.c. : sulehâ). (bkz : sâlih).

sâlih, sâliha صالح ، صالحه (a.s. salâh'den. c. : sâlihûn, sulehâ) : **1.** yarar, elverişli, iyi, uygun, yakışır. **2.** salâhiyeti (yetkisi) ve hakkı olan. **3.** dînin emrettiği şeylere uygun harekette bulunan. **A'mâl-i sâliha** : dince makbul olan işler. **4.i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

sâlihât صالحات (a.i. sâliha'nın c.) : **1.** şerîatın emrettiği, ahlâk ve insâniyetçe beğenilen işler. **2.** hayır ve hasenat sâhibi Müslüman kadınlar.

sâlihât-ı nisvân : dindâr, iffetli, temiz Müslüman kadınlar.

sâlihât-ı ümmet : Allah'ın emirlerine uyarak hayırlı işlerde bulunan İslâm kadınları.

sâlihûn صالحون (a.s. sâlih'in c.) : sâlihler, günahkâr olmayanlar. (bkz : sulehâ).

sâlik سالك (a.s. sülûk'den. c. : sâlikân, sâlikîn) : **1.** bir yola giren, bir yolda giden. (bkz : münselik). **2.** bir tarîkata girmiş bulunan. (bkz : mürîd).

sâlikân سالكان (a.f.s. sâlik'in c.) : sâlikler, bir tarîkata bağlanmış, bir şeyhe uymuş olanlar. (bkz : sâlikîn).

sâlikân-ı arş : büyük melekler.

sâlikîn سالكين (a.s. sâlik'in c.) : sâlikler, bir tarîkata veyâ bir mesleğe bağlanmış olanlar. (bkz : sâlikân).

sâlim سالم (a.s. silm'den. c. : sâlimîn) : **1.** sağ; sağlam. **2.** eksiksiz, sakatı, noksanı olmayan. **3.** korkusuz, emîn. (bkz : mutmain, müsterîh. **4. a. gr.** içinde illet harflerinden biri (elif, vav, ye) bulunmayan kelime.

sâlime سالمه (a.s. silm'den) : ["sâlim" in müen.]. (bkz : sâlim).

sâlimen سالماً (a.zf.) : **1.** sağ, sağlam, sıhhatte olarak. **2.** emniyetle, güvenle.

sâlimîn سالمين (a.s. sâlim'in c.) : sağ ve sağlam olanlar.

sâlimiyye سالميه (a.i.) : İslâm dîninde kelâmın kollarından biri. [Muhammed bin Sâlim'in adından].

sâlis ثالث (a.s.) : üçüncü. **Bâb-ı sâlis** : üçüncü kapı; üçüncü bölüm. **Cild-i sâlis** : üçüncü cilt. **Şahs-ı sâlis** : bir işle ilgili karşılıklı iki tarafın dışında kalan bir üçüncü şahıs.

sâlisât ثالثات (a.s. sâlise'nin c.) : sâliseler.

sâlise ثالثه (a.s.c. : sâlisât, sevâlis) : **1.** üçüncü ["sâlis" in müennesi]. **2. i.** sâniyenin altmışta biri. **3. i.** binbaşılık derecesinde mülkî bir rütbe olup elkabı : "rif'atlü" dür. **4. i.** kadın adı.

sâlisen ثالثاً (a.zf.) : üçüncü olarak.

sâliyye ساليه (f.i.) : **ed.** yeni yılın kutlanmasını ve târihini ele alarak muharremde yazılıp sunulan medhiye. [yapma kelimelerdendir].

sallâ صلى (a.n.) : "sallallahü aleyhi ve sellem" cümlesinin kısaltılmışı. (bkz : sal'am).

sallallahü teâlâ : Allah onun şânını yüceltsin!

sâl-nâme سالنامه (f.b.i.) : yıllık. [muayyen mevzûlara dâir yıldan yıla çıkarılan dergi, kitap].

salsâl صلصال (a.i.) : **jeol. 1.** kumla karışık ince çamur. **2.** lüleci çamuru.

salsâl-i cümûdiyye : **jeol.** *buzultaş, moren.

salsâlî صلصالى (a.s.) : salsal'la ilgili, lüleci çamuru hâlinde olan.

saltanat سلطنت (a.i.) : **1.** sultanlık; pâdişahlık, hükümdarlık. **2.** bolluk ve zenginlik, şatafatlı hayat. (bkz : dârât, debdebe, tantana).

saltanat-ı seniyye : Osmanlı imparatorluğunun bir adı.

sâlûs سالوس (f.s.) : riyakâr, ikiyüzlü. (bkz : münâfık, zerrâk). **Merd-i sâlûs** : riyâkâr adam.

sâlûs ثالوث (a.i.) : teslîs. **fels. fr. trivium.**

sâlûsî سالوسى (f.i.) : riyâkârlık, ikiyüzlülük. (bkz : riyâ).

salvele صلوله (a.i.) : Hz. Muhammed'e okunan : "besmele, hamdele" ile birlikte "vesselâtü vesselâmü alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âlihi ve sahbihi ecmaîn" şeklindeki duâ.

salyân, salyâne سالياني ، سالیان (f.i.) : yılda bir alınan vergi; Tanzîmat'tan önce bir kısım me'murlarla müstahdemlere yıllık olarak verilen vazîfe (ücret).

sâm سام (f.i.) : **1.** eleğimsağma, gök kuşağı. (bkz : âdyende, âlâim-i semâ, kavs-i kuzah). **2.** ateş, od. **3.** sersemlik hastalığı.

Sâm سام (f.h.i.) : Hz. Nûh'un oğlu ki Semitik kavimler bunun neslindendir.

sâmân سامان (f.i.) : **1.** servet, zenginlik. **2.** rahat; dinçlik. **3.** düzen. (bkz : âsâyiş). **Bî-ser ü sâmân** : perîşan hal. **4.** kudret, iktidar.

Sâmân سامان (a.h.i.) : Sâmânî devletinin kurucusu.

samânî صمانى (t.a.s.) : saman renginde, açık sarı.

Sâmânî سامانى (a.h.i. Farsça c.: Sâmâniyân) : **1.** Sâmânî devletinden olan. **2. s.** Sâmân devletine âit, onunla *ilgili. [müen. : sâmâniyye].

sâmân-sûz سامانسوز (f.b.s.) : rahatı, huzûru bozan.

samed صمد (a.s.) : **1.** pek yüksek, ulu, dâim, ezelî, ebedî. **2.** (h.i.) : kimseye ve hiç bir şeye muhtaç olmayan Allah. **3. i.** (Abdüssamed'den) erkek adı.

samedânî, samedâniyye صمدانی ، صمدانیه (a.s.) : Allah'a ve O'nun ezelî kuvvet ve kudretine mensup, Allah ile ilgili olan. **Avn-i samedânî** : Allah'ın yardımı. **Eltâf-ı samedâniyye** : İlâhî lûtuflar.

samedâniyyet صمدانیت (a.i.) : samedânîlik, Tanrılık. (bkz : ulûhiyyet).

samem صمم (a.i.) : sağırlık.

samg صمغ (a.i.c. : sumûg) : zamk.

samg-ı neftî : hint reçinesi.

samg-ı ratenci : reçine.

samgî صمغی (a.s.) : zamk hâlinde veyâ zamk gibi olan.

sâmi' سامع (a.s. sem'den. c. : sâmiîn, sâmiûn) : **1.** işiten. **2.** dinleyen, dinleyici. **Üzn-i sâmi'** : işiten, dinleyen kulak.

Sâmi سامی (a.h.i.) : XVIII. asırda yaşamış Osmanlı şâirlerinden biri olup Arpa Emîni Zâde diye meşhurdur.

sâmî سامی (a.s. sümüvv'den) : **1.** yüksek, yüce. (bkz : âlî). [sadrâzamla ilgili olan ve o makamdan çıkan işler için kullanılırdı]. **Emir-nâme-i sâmî** : sadâret makamından çıkan yüksek emir kâğıdı. **2.** şöhretli, ünlü. **3. i.** erkek adı. [müen. : "sâmiye" ve kadın adı].

Sâmî سامی (a.s.) : Sâm soyundan olan.

sâmî صامی (a.i.) : katılık, sertlik; kuruluk.

Sâmî سامی (a.i.) : **1.** beyaz ırkın Asurca, İbranice, Habeşçe gibi dilleri konuşan çeşitli kavimlerinin toplandığı kol. **2. s.** bu koldan olan.

sâmia سامعه (a.s.) : **1.** sâmi'in müennesi. **2.** kulaktaki işitme kuvveti, **biy.** *işidim. **Kuvve-i sâmia** : işitme kuvveti. **3.** kadın adı.

sâmia-şikâf سامعه شکاف (a.f.b.s.) : kulağı yırtan.

sâmih سامح (a.s. semâhat'den) : **1.** cömert, eliaçık. (bkz : sahî). **2. i.** erkek adı.

sâmiha سامحه (a.s. semâhat'den) : ["sâmih" in müen.]. (bkz : sâmih).

sâmiîn سامعین (a.s. sâmi'in c.) : **1.** işitenler. **2.** dinleyenler, dinleyiciler.

samîm, samîme صمیمه ، صمیم (a.i.) : **1.** iç, öz, asıl; merkez, göbek [insan hakkında]. **2. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı. **An samîmi'l-kalb** : can ve gönülden.

samîmü'l-kalb : kalbin, gönülün içi.

sâmîm-âne صمیمانه (a.f.zf.) : samîmî olarak, içten, gönülden gelerek.

samîmî صمیمی (a.s.) : **1.** içten, candan, gönülden. **2.** içli dışlı, senli benli.

samîmiyye صمیمیه (a.s.) : ["samîmî" nin müen.]. (bkz : samîmî).

samîmiyyet صمیمیت (a.i.) : samîmîlik, senli benli, içli dışlı olma hâli.

sâmin سامن (a.s.) : yağlı, semiz.

sâmin ثامن (a.s.) : sekizinci. (bkz : heştüm). **Cild-i sâmin** : sekizinci cild. [müen. : "sâmine"].

sâminen ثامناً (a.zf.) : sekizinci olarak, sekizinci derecede.

sâmir سامر (a.i.) : gece toplantıları.

sâmir ثامر (a.s.): meyvalı, meyva tutmuş. (bkz: mîve-dâr). **Diraht-i sâmir** : meyvalı ağaç.

Sâmirî سامری (a.h.i.) : yaptığı bir buzağıya, Hz. Mûsâ Tûr-i Sînâ'da Allah'la konuşurken, halkı taptırmaya kalkışan herif. (bkz : icl-i sâmirî).

sâmit صامت (a.s. samt'dan) : **1.** sesi çıkmayan, susan. (bkz : sâkit). **2.** sessiz, ses çıkarmaz, sağır. **3.** cansız [mal]. **4. gr.** sessiz harf, ünsüz, **fr. consonne**.

sâmit ü lerzân : susmuş ve titrek.

sâmit-âne صامتانه (a.f.zf.) : sessizce, ses çıkarmaksızın. (bkz : sâkit-âne).

sâmiûn سامعون (a.i.). (bkz : sâmiîn).

saml صمل (a.i.) : katılık, sertlik, kuruluk, diklik. (sumûl).

samlâh صملاح (a.i.) : **1.** kulak deliği. **2.** kulak pası, kulak kiri.

sâmm, sâmme سامه ، سام (a.s. sem'den) : zehirleyen, ağılı. **Nebâtât-ı sâmme** : zehirli otlar.

sammâ صما (a.s.) : **1.** sağır ve dilsiz. [esamm'ın müennesi]. **2.** sesi çıkmayan. **3.** katı ve som kaya. **4. anat.** mîdeye yakın bağırsaklar.

sâmme سامه (a.s.c. : sevvâm) : (yılan, akrep gibi) zehirli [hayvan].

samsâm صمصام (a.i.) : keskin kılıç. (bkz : seyf-i bürrân).

samsâme صمصامه (a.i.) : Amr'ın kılıcı. [Zülfekar'dan sonra gelen meşhur kılıç].

samt صمت (a.i.): susma. (bkz : hâmûşî, sükût).

S

samû صمو (a.i.) : iyi olma, âfiyet bulma. (bkz : ifâkat).

samût صموت (a.s. samt'dan) : **1.** az konuşan. **2.** susmuş; surat asarak susan.

-sân سان - (f.s.) : "benzer, andırır" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler yapar. **Yek-sân** : bir gibi; bir düziye.

sanâcık سناجق (o.i.c.) : Türkçe "sancak" kelimesinin Arapça cemî şekli.

sanâdîd صناديد (a.i. sındîd'in c.) : başkanlar; ileri gelenler.

sanâdîd-i Arab : Câhiliyet devri Araplarının büyükleri, başları.

sanâdîd-i Bektâşiyân : ask., tar. ocak ağaları.

sanâdîk صناديق (a.i. sundûk'un c.) : sandıklar.

sanâi' صنائع (a.i. sanîa'nın c.) : düzme, tertipli işler, hîleler, tuzaklar.

san'at صنعت (a.i.c. : san'ât) : **1.** sanat, ustalık; hüner, mârifet. **2.** bir şeyi güzel yapmak, bir şeyin güzel, beğenilir olması için uygulanan kurallar.

san'ât صنعات (a.i. san'at'ın c.) : sanatlar, ustalıklar, hünerler, mârifetler.

san'at-ger صنعتگر (a.f.b.s.) : **1.** sanatçı. **2.** esnaf.

san'at-kâr صنعتكار (a.f.b.i.) : **1.** sanatçı, usta. **2.** artist.

san'at-kâr-âne صنعتكارانه (a.f.zf.) : sanatkârca, bir sanatkâra yakışacak yolda.

san'at-kârî صنعتكارى (a.f.b.i.) : sanatkârlık; ustalık, artistlik.

sanâyi' صنايع (a.i. sınâat'in c.) : san'atlar, zanaatlar. (bkz : sınâat). [aslı : "sınâi'" dir].

sanâyi'-i lâfziyye : ed. cinas ve sâire gibi şekil hünerleri.

sanayi'-i ma'neviyye : teşbih ve istiâre gibi mânâ şekilleri.

sanâyi'-i nefîse : güzel san'atlar, **fr. beaux-arts.**

sanâyi' ü hiref : sanatlar ve rızka, geçinmeye yarayan işler.

sancâk سنجاق (t.i.) : **ask.** alay bayrağı. [kelime Türkçe olmakla berâber **sancâk-ı şerîf** gibi terkip hâlinde kullanılmış ve Osmanlıcada "sanâcık" şeklinde cemîlendirilmiştir].

sancâk-dâr سنجاقدار (t.f.b.s.) : sancak taşıyan. (bkz : alem-dâr).

sand, sandal صندل ، صند (a.i.) : Hindistan'dan getirilir kuvvetli ve güzel kokulu sert bir ağaç.

sandal, sandalî صندلى ، صندل (a.s.). (bkz : sandel, sandelî).

sandel, sandelî صندلى ، صندل (a.s.) : **1.** sandal ağacı ile ilgili. **2. i.** sandal ağacından yapılmış sandalye, iskemle. **3. i.** Avrupa hükümdarlarının oturdukları hükûmet kürsüsü.

sandûk صندوق (a.i.c. : sanâdîk) : sandık. [aslı : "sundûk" dur].

sandûka صندوقه (a.i.) : mermerden veyâ çuhadan yapılmış mezar üstü.

sandûka-i tabl : anat. orta kulak. (bkz : üzn-i mutavassıt).

sandûk-çe صندوقچه (a.f.b.i.) : küçük sandık.

sandûk-kâr صندوقكار (a.f.b.i.) : **1.** veznedar, kasiyer. **2.** sandıkçı, karagöz ustalarının ikinci yardımcısı olup işleri, resimleri sandıktan çıkarmak ve değneklere geçirip özel bir iple sıralamaktır.

sanem صنم (a.i.c. : esnâm) : **1.** put. (bkz : büt, cibt, çelîpâ, salîb). **2.** güzel kimse.

sanem-i mahlika : Ay yüzlü güzel.

sanem-hâne صنمخانه (a.f.b.i.) : puthâne, tapınak. (bkz : büt-hâne).

sanem-perest صنمپرست (a.f.b.s.) : puta tapan.

sanevber صنوبر (a.i.) : **1.** çam fıstığı ağacı. **2.** çam fıstığı kozalağı. **3.** sevgilinin boyu bosu.

sanevberî صنوبرى (a.s.) : kozalak şeklinde, koni biçiminde.

sanevberiyye صنوبريه (a.i.) : **bot.** kozalaklılar, **fr. conifères.**

sânevî ثانوى (a.s.) : ikinci. **Keyfiyyât-ı sâneviyye : fels. fr. qualités secondaires.**

sâneviyye ثانويه (a.s.) : ["sanevî" nin müen.]. (bkz : sânevî).

sanî' صنيع (a.i. sun'dan) : görülen iş. (bkz : amel).

sâni' صانع (a.s. sun'dan) : **1.** yapan, işleyen, yapıcı. **2.** yaradan, san'at eseri olarak meydana getiren. **3.** (h.i.) : Allah. **4. huk.** istisna akdinin borçlusu.

sâni'-i hakîkî, – -i lem-yezel : Allah.

sâni'-i hakîm : hikmet sâhibi olan yaratıcı; Allah.

sâni-i kâinât : fels. epitken, demiurgos (halk için çalışan), **fr. démiurge.**

sâni'-i lem-yezel (daimâ kalacak olan) : Allah.

sâniü's-semâvâti ve'l-arz : gökleri ve yeri yaratan Allah.

sânî ثانی (a.s. seny'den): ikinci. (bkz : düvüm). **Cild-i sânî :** ikinci cilt.

sânî aşer : on ikinci.

sanîa صنیعه (a.i.c. : sanâi', sanîât) : düzme, uydurma iş, tuzak, hîle.

sanîât صنیعات (a.i. sanîa'nın c.). (bkz : sanâi').

sânih, sâniha سانحه ، سانح (a.s. sünûh'dan) : zihin ve fikirde hâsıl olup çıkan, fikre doğan. **Şeref-sânih** (pâdişahın irâdesi hakkında kullanılır) : şerefle çıkan. **Efkâr-ı sâniha** : doğan fikirler.

sâniha سانحه (a.i.c. : sânihât) : çok düşünmeden fikre doğan, akla gelen şey.

sâniha-ârâ سانحه آرا (a.f.b.s.) : sünûh eden, akla, hatıra gelen.

sânihât سانحات (a.i. sâniha'nın c.) : çok düşünmeden fikre doğan, akla gelen şeyler.

sânihât-ı Seyrânî : Seyrânî'nin içinden gelen duyguları ifâde eden şiirleri.

sâniye ثانیه (a.i.c. : sâniyât, sevânî) : **1. s.** sânî'nin müennesi. **2.** dakikanın altmışta biri. **3.** yarbaylık derecesinde mülkî bir rütbe olup elkabı : "izzetlü" dür. **4.** kadın adı.

sâniyen ثانیاً (a.zf.) : ikinci derecede, ikinci olarak.

sar' صرع (a.i.) : hek. (bkz : sar'a).

-sâr سار - (f.s.) : "yer" bildirerek *birleşik kelimeler yapar. **Çeşme-sâr** : çeşmeleri çok olan yer. **Kûh-sâr :** dağlık yer.

sâr ثار (a.i.) : öc, intikam. **Ahz-i sâr :** öcalma. [aslı : "se'r" dir].

sar'a صرعه (a.i.) : **hek.** tutarık, tutarak, bayıltıcı, ağız köpürtücü ve çırpındırıcı bir sinir hastalığı.

sârâ سارا (f.s.) : hâlis, katkısız. **Anber-i sârâ :** hîlesiz, katkısız anber.

sarâhat صراحت (a.i.) : açıklık, ibârede açıklık.

sarâhaten صراحةً (a.zf.) : açıkça, açıkdan açığa, açık olarak.

sarâih صرائح (a.s. sarîh[4]ün c.) : hâlis Arapkanı [atlar]. (bkz : sarîh[4]).

sarâmet صرامت (a.i.) : yiğitlik, kahramanlık.

sarâsır صراصر (a.i. sarsar'ın c.) : şiddetli gürültülü rüzgârlar.

saray صرای (f.i.). (bkz : serây).

sâr-bân ساربان (f.b.i.) : deveci, deve sürücüsü. (bkz : sütür-bân, üştür-bân).

sâr-çe سارچه (f.b.i.) : serçe [kuş]. (bkz : usfûr).

sarf صرف (a.i.) : **1.** (c. : sarfiyât) harcama, masraf etme, gider. **2.** para bozma. **3.** çevirme, döndürme. **4.** değişme. **5.** (c. : surûf) gramer, *dilbilgisi.

sarf-ı makderet : güç, kuvvet sarf etme.

sarf-ı mehâret : mahâret sarfetme.

sarf-ı nazar : vazgeçme.

sarf-ı zihn : akıl sarfetme.

sarf ü nahv: gr. *dilbilgisi, **fr. grammaire.**

sarfe صرفه (a.i.) : **1. astr.** menâzil-i kamerden biri. (bkz : menâzil-i kamer). **2.** boncuk.

sarfî, sarfiyye صرفیه ، صرفی (a.s.) : **1.** harcama ile, giderle ilgili. **2.** gramerle, *dilbilgisi ile ilgili.

sarfiyât صرفیات (a.i. sarf 1,2'nin c.) : **1.** harcamalar, masraf etmeler, giderler. **2. biy.** vücutça sarf edilen, vücudun çıkarttığı şeyler, salgılar. (bkz : ifrâzât).

sarfiyyûn صرفیون (a.i.c.) : gramerle uğraşanlar, gramerciler. (bkz : nahviyyûn).

sarh صرح (a.i.c. : surûh) : köşk. (bkz : kâh, kasr kâşâne).

sar'î صرعی (a.s.) : **1.** sar'a hastalığı ile ilgili. **2.** sar'alı.

sarî' صریع (a.s.) : [yere yıkılmış] sar'alı kimse.

sârî ساری (f.s.) : sürücü, süren.

sârî, sâriye ساریه ، ساری (a.s. sirâyet'den) : bulaşan, bulaşıcı, **fr. contagieux. Emrâz-ı sâriye : hek.** bulaşıcı hastalıklar, **fr. maladies contagieuses.**

sârif صارف (a.s. sarf'dan) : **1.** sarfeden, harcayan. **2.** değiştiren.

sârife صارفه (a.i.c. : savârif) : değişiklik, değişme.

sarîh صریح (a.i. sarâhat'den) : **1.** açık, meydanda. **2.** belli. (bkz : aşkâr, hüveydâ). **3.** (c. : sürehâ) saf, hâlis [ırk]. **4.** (c. : sarâih) hâlis Arapkanı [at]. (müen. : "sâriha").

sarîhan صریحاً (a.zf.) : açıkca, açık, meydanda olarak.

sârik سارق (a.s. sirkat'den) : **1.** çalan, hırsızlık eden. **2. i.** hırsız, uğru. (bkz : düzd, lass).

sârim, sârime صارمه ، صارم (a.s.) : keskin, kesici. (bkz : bürrân). **Seyf-i sârim :** keskin kılıç. **Suyûf-ı sârime :** keskin kılıçlar.

sarîr صرير (a.i.) : cızırtı, gıcırtı [kalem, kapı gibi şeylerde].

sarîr-i hâme : kalem cızırtısı.

sarîrü'l-bâb : kapı gıcırtısı.

sârr, sârre ساره ، سار (a.s. sürûr'dan) : sevindirici, sevinçli : **Peyâm-ı sârr** : sevinçli haber. **Âsâr-ı sârre :** sevindirici eserler.

sarrâc سراج (a.i.). (bkz : serrâc).

sarrâc-ân سراجان (a.i.c.). (bkz : serrâcân).

sarrâc-hâne سراجخانه (a.f.b.i.). (bkz : serrâc-hâne).

sarrâf صراف (a.s.c. : sarrâfân) : **1.** sarfeden. **2. i.** sarraf. **3.** anlayan, değer veren.

sarrâf-ı suhan : güzel konuşan, güzel sözlere değer veren kimse.

sarrâfân صرافان (a.i. sarrâf'ın c.) : sarraflar.

sarrâfiyye صرافيه (a.i.) : **1.** sarraflık hakkı. **2.** sarraflığa âit, sarraflıkla ilgili.

sarsar صرصر (a.i.c. : sarâsır) : şiddetli, gürültülü rüzgâr.

sa'ter صعتر (a.i.) : **bot.** zater, kekik.

sa'ter-i berrî : bot. kekik otu, **lât. thymus serpyllum.**

sa'teri سعترى (a.i.) : **1.** soytarı. **2.** şen, keyifli kimse. **3.** kekik otu ile ilgili.

satevât سطوات (a.i. satvet'in c.) : satvetler.

sath سطح (a.i.c. : sutûh) : **1.** ev damı. (bkz : bâm). **2.** bir şeyin dış tarafı, dış yüzü. **3.** üstten görünen kısım. **4. geo.** *yüzey.

sath-ı amûdî : geo. *dikey *düzlem.

sath-ı arz: coğr. Yeryüzü. (bkz : rûy-i zemîn).

sath-ı bahr : jeol. deniz yüzü.

sath-ı cânibî : geo. *yanal yüzey, **fr. surface latérale.**

sath-ı dâhilî : kamerin, altından görünen yüzü.

sath-ı deryâ : denizin yüzü.

sath-ı irticâc : *salınım *düzlemi.

sath-ı mâil : coğr. *aklan, dağ yamacı, **fr. versant.**

sath-ı mâile : (bkz : sath-ı mâil).

sath-ı mâil-i hevesât : ed. heveslerin eğik sathı, heves uçurumu.

sath-ı muhaddeb : geo. yüzü kabarcık, çıkıntılı olan satıh.

sath-ı muhtelit : türlü şekil ve durumları olan *yüzey.

sath-ı muka'ar : geo. üzeri çöküntülü olan cisim.

sath-ı münhanî : geo. eğri *yüzey, **fr. surface courbe.**

sath-ı müstevî : geo. *düzlem, **fr. plan.**

sath-ı mütenâzır : mat. simetri *düzlemi.

sath-ı şâkulî : astr. *düşey *düzlem.

sath-ı ufkî : mat. *yatay *düzlem.

sathen صطحاً (a.zf.) : dıştan, dış yüzden.

sathî سطحى (a.s.) : **1.** dışyüzeyle ilgili. **2. mat.** *yüzeysel, **fr. superficiel. Mesâha-i sathiyye :** yüz *ölçümü. **3. zf.** üstünkörü.

sathiyyât صطحيات (a.i.c.) : sathî, âdî şeyler.

sathiyye سطحيه (a.s.) : ["sathî" nin müen.]. (bkz : sathî).

sathiyyen سطحياً (a.zf.) : **1.** dış yüzden, dıştan. **2.** üstten, derinleştirmeden, sudan.

sâtı', sâtıa ساطعه ، ساطع (a.s. sutû'dan) : yükselip meydana çıkan, yükselen, yükseldikçe yükselen. **Alem-i sâtı':** yükselen bayrak. **Envâr-ı sâtıa :** yükselen ışıklar.

sâtıh ساطح (a.s.) : yeryüzünü açan Allâh.

sâtir ساتر (a.s. setr'den) : örten, kapatan. **Lihâf-ı sâtır :** kabuk, zar, deri.

sâtirü'l-uyûb : ayıpları (günahları) örten Allah. [settârü'l-uyûb, daha yaygındır].

satl سطل (a.i.) : **1.** tas, kova. **2.** küçük leğen. **3.** at sulama kovası.

satr سطر (a.i.c. : sutûr) : yazı sırası.

sâtur ساطور (a.i.c. : sevatîr) : satır [bıçak].

satvet سطوت (a.i.c. : satevât) : **1.** birinin üzerine şiddetle sıçrama. **2.** ezici kuvvet; zorluluk.

satvet-medâr سطوت مدار (a.b.s.) : satvet sebebi, satvet vesîlesi.

sâûn ساعون (a.s. sâî'nin c.). (bkz : sâî).

sâûr ساعور (a.i. sa'r'dan) : ocak; fırın. (bkz : tennûr).

saût سعوط (a.i.) : enfiye gibi buruna çekilen toz ilâçlar.

savâb صواب (a.i.) : **1.** doğruluk, dürüstlük; doğru hareket, doğru davranış, doğru düşünce. **2. s.** doğru, dürüst.

savâb-dîde صوابديده (a.f.b.s.) : doğru, haklı görülmüş; beğenilmiş.

savâb-endîş صواب انديش (a.s.) : düşüncesi, görüşü doğru olan.

savâb-nümâ صوابنما (a.f.b.s.) : doğruyu gösteren; doğruya benzer.

savâik صواعق (a.i. saika'nın c.) : yıldırımlar.

savâlic صوالج (a.i. savlecân'ın c.) : çevgânlar, cirit oynanılan eğri sopalar.

savâmi' صوامع (a.i. savmaa'nın c.) : ibâdet yerleri, tekkeler, *özel tapınaklar. (bkz : biya').

savârım صوارم (a.i. sârım'ın c.) : keskin kılıçlar.

savârif صوارف (a.i. sârife'nin c.) : değişiklikler, değişmeler.

savârif-i dehr : dünyâ değişiklikleri.

sa'vât صعوات (a.i. sa've'nin c.) : kuyruk sallayan kuşları. (bkz : sıâ).

savatîr سواطير (a.i. sâtûr'un c.). (bkz : sevâtîr).

savb صوب (a.i.) : taraf, cihet, yön.

savb-ı âlî : yüksek taraf.

sa've صعوه (a.i.c. : sa'vât, sıâ) : **zool.** kuyruk sallayan [kuş].

savf صوف (a.i.) : bir yanda olmak, yüz çevirmek.

Sâviye-i Halvetiyye ساويهء خلوتيه (a.h. i.) : Halvetiyye tarîkatı şûbelerinden, Dürdiriyye-i Halvetiyye kollarından biri. [kurucusu Şeyh Seyyid Ahmed bin Muhammed el-Mâlikiy es-Sâvî'ye nispetle bu adı almıştır].

savl صول (a.i.) : saldırış, atılış. (bkz : savlet).

savlecân صولجان (a.i.c. : savâlic) : çevgân, cirit oynanılan eğri sopa.

savlet صولت (a.i.) : şiddetli hücum, saldırma.

savlet-i seyf ü kalem : kılıcın ve kalemin saldırışı.

savm صوم (a.i.c. : sıyâm) : oruç. **Şehr-i savm :** oruç ayı, ramazan.

savm-ı Dâvûd : bir gün oruç tutup, bir gün iftar etme.

savmaa صومعه (a.i.c. : savâmi') : **1.** ibâdet yeri, tekke, *özel tapınak. **2.** Nesârâ râhiplerinin halktan inkıta' ve inzivâsı için te'sis edilmiş olan hücre.

savmaa-nişîn صومعه نشين (a.f.b.s.) : tekkede, *özel ibâdet yerinde, tapınakta oturan.

savn صون (a.i.) : koruma. (bkz : muhâfaza, siyânet, vikaye).

savt صوت (a.i.c. : esvât) : **1.** ses, sadâ. **2.** bağırma, haykırma, çığlık. **Meleke-i savt : fiz.** suda ses çıkarmak hassası bulunan bir âlet.

savt-i aslî : fiz. *anases.

savt-i bülend : yüksek ses.

savt-i hazîn : hüzünlü ses.

savt-i şedîd : şiddetli ses.

savt-i şefevî : **gr.** yuvarlak *ünlü.

savt-i taklîdî : yansıma, **fr. onomatopée.**

savt سوط (a.i.c. : esvât, siyât) : **1.** kamçı, kırbaç. (bkz : tâziyâne). **2.** kırbaçlama, kamçı ile vurma.

savtî, savtiyye صوتيه ، صوتى (a.s.) : sese âit, sesle ilgili; **gr.** ses çıkaran harf, *ünlü. **Hurûf-i savtiyye** : sesli harfler.

savtî şedde : **gr.** vurgu, **fr. accent.**

savtiyyât صوتيات (a.i.c.) : **leng.** *sesbilimi, fonetik, **fr. phonétique.**

savvâg صواغ (a.i. sıyâgat'den) : kuyumcu. (bkz : sayyâg).

sa'y سعى (a.i.c. : mesâî) : **1.** çalış, çabalama, gayret, emek. **2.** geçinmek için iş işleme.

sa'y-i amel hürriyeti : çalışma serbestîsi.

sa'y-i belîğ : emek harcayıp gereği gibi çalışma.

sa'y-i mîrî : devlet adına alınan eşyâ ile mütahitlerin taahhüt bedellerinden indirilen kısımlar.

sa'y ü amel : çalışma. **3.** koşma, yürüme [hac'da "safâ" ile "Merve" arasında].

sayâkıle صياقله (a.i. saykal'ın c.) : **1.** cilâcılar. **2.** cilâ âletleri.

sayârif صيارف (a.s. sayrefî'nin c.) : **1.** işini bilir, kurnaz kimseler. **2.i.** sarraflar.

sayd صيد (a.i.) : **1.** av. (bkz : şikâr). **2.** avlama, avlanma.

sayd-ı bahrî : deniz, göl ve akarsularda yapılan avcılık.

sayd-ı berrî : kara avcılığı.

sayd-ı mâhî : balık avı.

sayd-efgen صيد افگن (a.f.b.i.) : avcı.

saydelânî صیدلانی (a.i.) : **1.** eczâcı; ispençiyar. **Fenn-i saydelânî** : eczâcılık ilim ve fenni, ispençiyâri. **2. s.** eczâcılıkla ilgili.

saydele صیدله (a.i.) : eczâcılık.

sayd-gâh صیدگاه (a.f.b.i.) : avlak, av yeri. (bkz : şikâr-istân).

sayd-geh صیدگه (a.f.b.i.) : avlanacak yer, avlak. (bkz : sayd-gâh).

sayd-ger صیدگر (a.f.b.i.) : avcı. (bkz : sayyâd).

sâye سایه (f.i.) : gölge. (bkz : zıll). **2.** koruma, sâhip çıkma. (bkz : himâye, siyânet). **3.** yardım. (bkz : muâvenet).

sâye-i bîcân : cansız gölge.

sâye-i feyz-i hamiyyet : hamiyet feyzinin sâyesi.

sâye-i Hudâ (Allah'ın gölgesi) : **mec.** halîfe.

sâye-i lûtf ü kerem : iyilik ve ihsan gölgesi.

sâye-i medîd : uzun gölge.

sâye-i şâhâne (pâdişahın gölgesi) : **mec.** pâdişahın himayesi, koruyuculuğu.

sâye-bân سایبان (f.b.i.) : **1.** sayvan, gölgelik. (bkz : sâye-gâh). **2.** büyük çadır. **3. s.** koruyan. (bkz : hâfız, hâmî).

sâye-bâr سایه بار (f.b.s.) : gölge yapmış, gölge bırakmış.

sâye-dâr سایه دار (f.b.s.) : gölgeli, gölgesi olan, gölge eden. **2.** koruyan, sâhip çıkan. (bkz : hâmî).

sâye-efgen, sâye-figen سایه افگن ، سایه فگن (f.b.s.) : **1.** gölge yapan, gölge düşüren. **2. mec.** koruyan. (bkz : hâmî).

sâye-endâz سایه انداز (f.b.s.) : gölge salan, **mec.** koruyuculuk eden.

sâye-gâh سایه گاه (f.b.i.) : gölgelik, gölgeli yer. (bkz : sâye-bân[1]).

sâye-güster سایه گستر (f.b.s.) : **1.** gölge eden, gölge salan. **2.** koruyan. (bkz : sâye-dâr[1,2]).

sâye-hâh سایه خواه ŒÊ" (f.b.s.) : himâye, koruma isteyen, koruma bekleyen.

sâye-nişîn سایه نشین (f.b.s.) : **1.** gölgede oturan. **2.** bir şeyin gölgesine sığınan, korunan. (bkz : mahmî).

sâye-nişîn-i emân : emniyet gölgesi altında oturan.

sâye-perest سایه پرست (f.b.s.) : **1.** gölgeyi seven. **2. mec.** korunmaktan hoşlanan.

sâye-perver سایه پرور (f.b.s.) : gölgelendiren, gölge veren; koruyan.

sâye-pûş سایه پوش (f.b.i.) : **1.** şemsiye. **2.** kameriye. **3.** çardak.

sâye-rev سایه رو (f.b.s.) : karanlıkta dolaşan.

sâye-zâr سایه زار (f.b.s.) : gölgelik. (bkz : mazalle).

sayf صیف (a.i.c. : esyâf, suyûf) : yaz [mevsim].

sayfî صیفی (a.s.) : yaza âit, yazla ilgili.

sayfiyye صیفیه (a.i.) : yazlık, yazlık ev.

sayha صیحه (a.i.c. : sıyâh) : bağırma, nâra atma.

sayha-i ümîd : ümit haykırışı.

sâyîde سایـیده (f.s.) : **1.** sürülmüş; ezilmiş. **2.** eskimiş, yıpranmış.

sâyis سایس (a.i. siyâset'den) : seyis, at uşağı. [aslı : "sâis" dir]. (bkz : râyiz).

sâyis-hâne سایسخانه (a.f.b.i.) : üzerine yük konulup yolcunun da bindiği hayvan.

saykal صیقل (a.i.c. : sayâkıle) : **1.** cilâcı. **2.** cilâ âleti. **3. s.** parlak, cilâlı.

saykal-kâr صیقلکار (a.f.b.i.) : yaldızcı. (bkz : saykal-zen, tılâ-kâr).

saykal-kârî صیقلکاری (a.f.b.i.) : yaldızcılık. (bkz : saykal-zenî, tılâ-kârî).

saykal-zede صیقلزده (a.f.b.s.) : cilâlı, cilâlanmış. (bkz : musaykal).

saykal-zen صیقلزن (a.f.b.i.) : yaldızcı. (bkz : saykal-kâr, tılâ-kâr).

saykal-zenî صیقلزنی (f.b.i.) : yaldızcılık. (bkz : saykal-kârî, tılâ-kârî).

sayref, sayrefî صیرف ، صیرفی (a.s.c. : sayârif, sayârife) : **1.** işini bilir, kurnaz. **2. i.** sarraf.

sayrûret صیرورت (a.i.) : **1.** olma, edilme, kılınma, bir halden başka bir hâle değişme. **2. fels.** *olu, **fr. devenir.**

sayvân صیوان (a.i.) : **1.** kırma, pervaz, kıvrım. (bkz : sâye-bân).

sayvân-ı sagîr : **bot.** küçük güneşlik, **fr. ombellule.**

sayvân-i üzn : kulak kepçesi, **fr. pavillon de l'oreille. 2. bot.** şemsiye. **3.** güneşlik.

sayvânü'l-üzeyn : **anat.** *kalbkulakçığı.

sayvâniyye صیوانیه (a.i.) : **bot.** *maydanozgiller.

sayyâd صیاد (a.i.) : avcı. (bkz : sayd-ger).

sayyad-ı bî-insâf : insafsız avcı.

sayyâd-ı ecel (ecelin avcısı) : **mec.** ölüm; Azrâil.

Sayyâdiyye صیادیه (a.h.i.) : **tas.** Rifâiyye tarîkatı kollarından biri. [Ahmed İzzettin es-Sayyâd tarafından kurulmuş ve bu sebeple adına nispet edilmiştir. (d. : 508 (1114) - ö. : 620 (1223)].

sayyâg صیاغ (a.i. sıyâgat'den) : kuyumcu. (bkz : savvâg).

sâz ساز (f.i.) : **1. müz.** çalgı. **2.** silâh. **3.** at takımı. **4.** sıra, düzen. **5.** kuvvet, kudret. **6.** öğrenme. **7.** ustalık. **8.** hîle. **9.** eş, benzer. **10.** menfaat.

-sâz ساز - (f.s.) : "yapan, uyduran, düzen" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler yapar. **Çâre-sâz** : çâre bulan. **Hâtır-sâz** : hatır, gönül yapıcı. **Nâ-sâz** : münâsebetsiz, uygunsuz.

sâzec ساذج (a.s.c. : sevâzic) : sâde. (bkz : basît).

sâzende سازنده (f.i.c. : sâzende-gân) : **1.** çalgıcı. (bkz : mutrib). **2. s.** yapıcı, düzenleyici.

sâzende-gân سازنده گان (f.b.i. sâzende'nin c.) : **1.** çalgıcılar. **2.s.** yapıcılar, düzenleyiciler.

sâzende-gî سازنده گی (f.b.i.) : çalgıcılık.

sâzî سازی (f.i.) : yapıcılık, düzenleyicilik.

sâziş سازش (f.i.) : yapılış, kuruluş.

sâz-kâr سازکار (f.b.s.) : **1.** uygun. (bkz : muvâfık). **2. müz. i.** saz çalan sanatkâr. (bkz : sâzende). **3. müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makamdır. En az altı asırlıktır. Fakat son asırlarda az kullanılmıştır. Segâh, uşşak dörtlüsü ve rast'dan mürekkeptir. Son makam ile rast (sol) perdesinde durur. Güçlüler, birinci derecede -her üç dizinin de güçlüsü olan- nevâ (re), ikinci derecede -segâh'ın durağı olan- segâh, üçüncü derecede de -uşşak dörtlüsünün durağı olan- dügâh (lâ) dır. Yalnız her üç dizinin müşterek ârızası olan "si" koma bemolü ile donanır. Segâh için "mi" koma bemolü, "fa" ve "lâ" bakıyye diyezleri, rast için "fa" bakıyye diyezi nota içerisinde kullanılır.

sâz-kârî سازکاری (f.b.i.) : uygunluk. (bkz : muvâfakat).

saz-semâîsi ساز سما عیسی (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin mâruf saz eseri "forme" udur. Vaktiyle semâilere **beste semâîsi**, buna mukabil **aksak semâî, yürük semâî** gibi semâî usulleriyle yazılan peşreve de "saz semâîsi" denilirdi. Bu **forme** pek eskidir. En eski bir nümûne olarak Sultan Veled'in 7 asırlık bir saz semâîsi eldedir. Saz semâîsi klâsik asrın son eseridir, (bâzan ondan sonra bir oyun havası da çalınabilir; fakat bu klâsik fasılda yapılmaz). Vaktiyle saz semâîleri aksak semâîsi gibi sengin semâî (veyâ bir mertebe yürüğü olan yürük semâî), curcuna (aksak semâînin bu mertebe yürüğü) usulleri ile de ölçülmüşse de artık yalnız 10/8 aksak semâî kullanılmaktadır. Saz semâîleri umûmiyetle 4 hâne olur. **3.** hâneliler nâdirdir, 5 hâneliler ise pek azdır.

se ث (a.ha.) : Osmanlı alfabesinin beşinci harfi olup "ebced" hesâbında beşyüz sayısının karşılığıdır; **s** sesini verir.

se سه (f.s.) : **1.** üç. (bkz : selâs, selâse). **2.** tavla zarının üzerindeki üç nokta. **Penc ü se** : beş (ile) üç [zar oyununda].

sea سعه (a.i.) : **fels.** güc, iktidar, **fr. capacité.**

seâbîb ثعابیب (a.i.) : salya.

seâbîb سعابیب (a.i. su'bûb'un c.) : saf su akan yerler.

seâbîn ثعابین (a.i. su'bân'ın c.) : büyük yılanlar, ejderhalar.

seâlîl ثآلیل (a.i. sü'lûl'ün c.) : **1.** memeler. **2.** vücutta meydana gelen siğiller.

seb سب (a.i.). (bkz : sebb).

seb' سبع (a.s.) : yedi [sayı]. (bkz : heft).

seb'a سبعه (a.s.) : yedi [sayı]. (bkz : heft).

seb'a-i iklîm : iklimlerin yedisi, yedi diyar.

seb'a-i mesânî : tekrarlanan yedi âyet, fâtiha sûresi.

seb'a-i muallaka : (bkz : muallâkat-ı seb'a).

seb'a-i seyyâre (yedi gezegen) : Utârid (Merkür), Zühre (Venüs), Mirrih (Mars), Müşteri (Jüpiter), Zühal (Satürn), Neptün, Plüton.

Sebâ سبا (a.h.i.) : Hz. Süleyman'ın zevcesi Belkîs'in Yemen'de hükmü altında bulundurduğu mâmur olan şehri.

se-bâ-dü سه بادو (f.b.s.) : üç (ile) iki [zar oyununda].

sebâhat سباحت (a.i.) : [aslı : "sibâhat" dir]. (bkz : sibâhat).

se-bahr سه بحر (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

sebâik سبائك (a.i. sebîke'nin c.) : eritilip kalıba dökülmüş mâdenler, külçeler.

sebak سبق (a.i. sebk'den. c. : esbâk) : **1.** ders. **2.** öndül.

sebak-âmûz سبق آموز (a.f.b.i.) : muallim (*öğretmen).

sebak-dâş سبقداش (a.f.b.i.) : ders arkadaşı.

sebak-gâh سبقگاه (a.f.b.i.) : mektep, medrese.

sebak-hân سبقخوان (a.f.b.i.) : ders okuyan.

sebât ثبات (a.i.) : yerinde durma, kımıldamama, sözünden, karârından vazgeçmeme. **Bî-sebât** : sebatsız. **Bî-sebâtî** : sebatsızlık.

sebât-ı kadem : ayak direme; dayanma.

sebât-ı pây-i erbâb-ı metânet : metânet sâhiplerinin ayak diremesi.

sebâtî ثباتی (a.i.) : **1.** sebatlılık, sözünde, karârında durma. **2.** erkek adı.

sebât-kâr ثباتكار (a.f.b.s.c. : sebât-kârân) : sebât eden, sözünde, karârında duran. (bkz : mukdim).

sebât-kârân ثباتكاران (a.f.b.s. sebât-kâr'ın c.) : sebât edenler, sözünde, karârında duranlar.

sebât-kârâne ثباتكارانه (a.f.zf.) : sebât ederek, sözünde durarak; yılmadan, yorulmadan.

sebât-kârî ثباتكاری (a.f.i.) : sebatkârlık.

sebâyâ سبايا (a.i. sebî'nin c.) : savaşta esir düşenler. [ekseriyâ kadınlar hakkında kullanılır].

sebâ yü dü (sebâidü) سه باى ودو (f.b.s.) : üç (ile) iki [zar oyununda].

sebb سب (a.i.) : sövme, sövüp sayma. (bkz : düşnâm, şetm, ta'n).

sebbâb سباب (a.s. sebb'den) : çok küfür eden. (bkz : küfr-bâz, şâtim, şettâm).

sebbâbe سبابه (a.i.) : şehâdet parmağı. başparmağın yanındaki parmak.

sebbâbe-gezâ سبابه گزا (a.f.b.s.) : şaşarak parmağını ısıran. (bkz : engüşt ber-dehân).

sebbâh سباح (a.s. sibâhat'den) : **1.** suda yüzen, yüzücü. (bkz : sâbih). **2. i.** yüzgeç.

sebbâhe سباحه (a.i.) : yüzücü kuşlar sınıfı.

sebbak سباق (a.i.) : yüğrük at.

sebbâk سباك (a.s.) : eritici, eritip kalıba döken.

sebbî سبی (a.s. seby'den) : esir edilmiş, esir olan.

sebbûre سبوره (a.i.) : yazı tahtası; yazboz tahtası.

Sebe' سبأ (a.h.i.). (bkz : Sebâ).

sebeb سبب (a.i.c. : esbâb) : **1.** sebep, *neden. **Bilâ-sebeb** : sebepsiz, hiç yoktan. **Li-sebebin** : bir sebepden, bir maksattan dolayı. **2.** bahâne. **3.** alâka, ilgi. **4.** vâsıta. **5.** âlet. **6. ed.** harekeli bir harf ile sâkin bir harfden veyâ iki harekeli harfden meydana gelen parça.

sebeb-i hafîf : **ed.** iki harften, harekeli bir harfle sâkin bir harfden ibâret olan ["ben, ten, sen.." gibi].

sebeb-i hayât : **1)** ana ve baba; **2)** hayâtına, yaşamasına sebebolan kimse.

sebeb-i sakîl: iki harekeli harften ibâret olan : ["hareket"; "azamet" ... gibi].

sebeb-i terk-i cân : can verme sebebi.

sebeb-i vücûd : varlık sebebi.

sebebî, sebebiyye سببی ، سببیه (a.s.) : sebeple ilgili.

sebebiyyet سببیت (o.i.) : sebebolma, icâbettirme. [yapma kelimelerdendir].

sebed سبد (a.i.) : sepet.

sebel سبل (a.i.) : **hek.** göze inen perde, dumanlı, bulanık görme hastalığı. (bkz : sadd).

sebele سبله (a.i.) : bıyık. (bkz : şârib).

sebel-nâk سبلناك (a.f.b.s.) : sebel hastalığına tutulmuş, gözü perdeli.

se-berg سه برگ (f.b.i.) : **g. s.** tezhipte kullanılan sitilize üç petallı bir çiçek motifi. [aslı : "si-berg"].

sebh سبح (a.i.) : yüzme [suda]. (bkz : sibâhat).

sebha سبحه (a.i.) : Kuzey Afrika'da bâzıları su ile örtülü tuzlu çöküntü.

sebhale سبحله (a.n.) : "sübhân-Allah" demek.

sebî سبی (a.i.c. : sebâyâ) : savaşta esir düşen kimse.

seb'î سبعی (a.s.) : **1.** yedi sayısıyla ilgili olan. **2. i. hek.** yedi günde bir gelen sıtma.

sebîha سبیحه (a.i.): gecelik, gecelik elbisesi.

sebîke سبیکه (a.i.c. : sebâik) : eritilerek kalıba dökülmüş şey, külçe.

sebîke-i zehebiyye : altın külçesi.

sebîl سبیل (a.i.c. : sübül, sübûl) : **1.** yol, büyük cadde. **2.** sebil, su dağıtılan yer. **3.** hayrat olarak, parasız dağıtılan su. **Ebnâ-yi sebîl** : yolcular, yola gidenler. **Fî-sebîlillâh** : Allah

yolunda, hayrat olarak. **İbnü's-sebîl** : yolcu. **Tahliye-i sebîl** : kapıp salıverme.

Sebîlü'r-Reşâd : Eşref Edib tarafından İstanbul'da yayımlanmış, siyasî, ilmî, dînî, edebî bir dergi.

sebîl-hâne سبيلخانه (a.f.b.i.) : sebil, hayrat olarak gelip geçenlerin su içmesine mahsus yer.

seb'în سبعين (a.s. seb'den) : yetmiş sayısı. (bkz : seb'ûn, heftâd).

sebît ثبيت (a.s.). (bkz : sâbit).

seb'iyye سبعيه (a.i.) : Şîa'nın 7 imama inanan kısmı, "yedi imamcılar"..

sebk سبق (a.i.) : **1.** ileri geçme, ilerileme, evvelce geçme, vâki olma. **2.** koşuda kazanan hayvan.

sebk سبك (a.i.) : **1.** bir şeyi eritme, kalıba dökme. **2. ed.** ibârenin tarz ve tertîbi.

sebk-i Hindî : ed. XVII. yüzyılda Divan şiirinde başlayan ve orijinal mazmunlar, hayaller, teşbihler ve mecazlar yaratmak amacını güden edebî çığır. [en önemli temsilcileri Neşâtî, Nâilî, Fehîm-i Kadîm ve Vecdî'dir].

sebk-i kelâm : ed. bir yazıda veya konuşmada sözün düzeni.

sebk-i mefsûl : ed. ayrı ayrı, kesik kesik yazma tarzı.

sebk-i mevsûl : ed. cümleleri bağlayarak birleştirme tarzı.

sebk-i mürekkeb : ed. hem kısa, hem uzun cümleli ifâde tarzı.

sebk ü rabt : ed. ifâdede tutarlık, cümlenin düzgün oluşu. **3. huk.** yargılama neticesinde edinilen kanaatin karara yazılması.

sebkat سبقت (a.i.) : geçme, ilerleme.

seblâ' سبلاء (a.s.) : **1.** uzun kirpikli [göz]. **Ayn-i seblâ** : uzun kirpikli göz. **2.** kadın adı.

seblet سبلت (a.i.). bıyık. (bkz : sebele).

sebr سبر (a.i.) : **fels. fr. résidus (méthode des-).**

sebsebiyye سبسبيه (a.h.i.) : Rifâiyye tarîkatı kollarından biri. [kurucusu : Şeyh Süleymân Sebsebî'dir].

sebt ثبت (a.i.) : yazma, kaydetme, deftere geçirme.

sebt-i defter : deftere geçirme.

sebt سبت (a.i.) : cumartesi. (bkz : yek-şenbih). **Eshâbü's-sebt :** Mûseviler.**Yevmü's-sebt** : cumartesi günü.

sebtiyyûn سبتيون (a.i.c.) : Hıristiyanlıkta "cumartesi gününü" kutsal sayan bir mezhep, cumartesiciler.

sebû سبو (f.i.) : **1.** testi. **2.** şarap kabı. **sebû-yi tehî** : boş testi.

sebû' سبوع (a.i.c. : sibâ') : yırtıcı hayvan, canavar.

sebûçe سبوچه (f.i.) : **1.** küçük kap. **2.** küçük testi.

sebûh سبوح (a.s. sibh'den) : yüzgeç.

sebuî سبعى (a.s.) : yırtıcıya mensup, canavarla ilgili.

sebuiyyet سبعيت (a.i.) : yırtıcılık.

seb'ûn سبعون (a.s.) : yetmiş : 70. (bkz : heftâd, seb'în).

sebük سبك (f.s.) : **1.** hafif, yeğni. **2.** çabuk. **3.** ağırlığı, ağırbaşlılığı olmayan.

sebük-bâr سبكبار (f.b.s.) : yükü hafif, eşyası az olan.

sebük-dest سبك دست (f.b.s.) : eli yatkın, el işlerini çabuk yapan kimse.

sebük-destî سبك دستى (f.b.i.) : eline çabuk olma, el yatkınlığı.

sebük-dil سبك دل (f.b.s.) : keyifli, neşeli, gönlü şen.

sebük-endîş سبك انديش (f.b.s.) : sathî düşünen, derin düşünemeyen.

sebük-himmet سبك همت (f.a.b.s.) : hevessiz, gayretsiz.

sebük-hired سبك خرد (f.b.s.) : akılsız, tedbirsiz, kararsız.

sebük-hîz سبك خيز (f.b.s.) : çabuk kalkan, hareket eden.

sebükî سبكى (f.i.) : **1.** hafiflik, yeğnilik. **2.** çabukluk.

sebük-inân سبكعنان (f.a.b.s.) : çabuk koşan.

sebük-magz سبكمغز (f.b.s.) : beyinsiz, akılsız. (bkz : sebük-sâr).

sebük-magz-âne سبكمغزانه (f.zf.) : akılsızca.

sebük-mâye سبكمايه (f.b.s.) : değersiz, itibarsız.

sebük-meşreb سبك مشرب (f.a.b.s.) : hoppa, hafifmeşrep.

sebük-mizâc سبكمزاج (f.a.b.s.): hafif mizaçlı, hoppa [adam].

sebük-pâ سبك پا (f.b.s.) : ayağına çabuk [kimse].

sebük-pây سبكپای (f.b.s.) : ayağına çabuk olan. (bkz : bâd-pâ).

sebük-pervâz سبكپرواز (f.b.s.) : çabuk uçucu.

sebük-rev سبكرو (f.b.s.) : çabuk giden. (bkz : çâbük-pâ).

sebük-re'y سبك رأی (f.b.s.) : hafif fikirli, düşüncesiz. (bkz : sebük-magz).

sebük-rûh سبكروح (f.a.b.s.) : **1.** hafif ruhlu, içi tez. **2.** hoşsohbet, zarif, şen olan; **mec.** lâübâlî.

sebük-sâr سبكسار (f.b.s.) : beyinsiz, akılsız. (bkz : sebük-magz).

sebük-seng سبك سنگ (f.b.s.) : hafif taş; **mec.** îtibarsız.

sebük-ser سبكسر (f.b.s.) : **1.** hafif düşünceli. **2.** aşağılık, sefîh.

sebük-serî سبكسری (f.b.i.) : düşüncesizlik.

sebük-tûz سبكتوز (f.b.s.) : ayağına çabuk, çabuk koşan. (bkz : sebük-pâ, sebük-pây).

seby سبی (a.i.) : harbde esir olma, alınma.

sebz سبز (f.s.) : yeşil, yeşil renkli. (bkz : ahdar). **Berg-i sebz** : 1) yeşil yaprak; 2) gönül almak üzere verilen ufacık hediye. **Hatt-ı sebz** : delikanlılarda sakal ve bıyıktan önce çıkan ince tüy. **3.** siyah.

sebz-i hisâr : **müz.** Türk müziğinin en az iki asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

sebz-i tâze : **müz.** Türk müziğinin birkaç asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

sebzâ-reng سبزارنگ (f.b.s.) : **1.** yeşil renkli. **2.** esmer, karasarı.

sebz-der-sebz سبزدرسبز (f.b.i.) : (bkz : sebz-ender-sebz).

sebze سبزه (f.i.c. : sebze-vât) : **1.** yeşillik, çimen. **2.** yemeği yapılan yeşillik.

sebz-ender-sebz سبز اندرسبز (f.b.i.) : **1.** yeşillik içinde yeşillik. **2. müz.** Türk müziğinin en az iki asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

sebz-ender-sebz-i hisâr : **müz.** Türk müziğinin en az iki asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

sebz-ender-sebz-i kadîm : **müz.** Türk müziğinin en az üç asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

sebze-vât سبزوات (f.a.i. sebze'nin c.) : zerzevat. [Farsça olan bu kelimeyi Arap kaidesine göre cemîlendirmek yanlış bir teşkil olmakla berâber kullanılır olmuştur].

sebze-zar سبزه زار (f.b.i.) : **1.** yeşillik, çayırlık, çimenlik. **2.** sebze tarlası, bostan.

sebz-fâm سبز فام (f.b.s.) : yeşil renkli.(bkz : sebz-reng).

sebzî سبزی (f.s.) : **1.** yeşille ilgili, yeşilli. **2. müz.** Türk müziğinin birkaç asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

sebzîn سبزين (f.s. sebz'den) : yeşil renkli, rengi yeşil. (bkz : ahdar).

sebz-pûş سبز پوش (f.b.s.) : yeşil örtülü, yeşil elbiseli.

sebz-reng سبزرنگ (f.b.s.) : yeşil renkli. (bkz : sebz-fâm).

sec' سجع (a.i.c. : escâ') : **1.** nesirde yapılan kafiye, *içuyak. **2.** ibârenin kafiyeli olan cümle sonlarından her biri. **3.** kumru, güvercin gibi kuşların ötüşü.

sec'-i mefrûk : **ed.** (bkz : sec'[2]).

sec'-i mukayyed : **ed.** (bkz : sec'-i rabtî).

sec'-i murassa' : **ed.** her iki fâsılanın kelimeleri sayıca ve her bir kelime, karşılığı olan kelime ile vezin ve harf adedi îtibariyle uygun düşmesi : Zübde-i[1] vâkıfân-ı[2] rumûz-ı[3] dekayık[4]/ ve umde-i[1] sâkinân-ı[2] künûz-ı[3] hakayık[4]... gibi.

sec'-i mutarref : **ed.** hiç bir şarta mânî olmaksızın yalnız fâsılaları kafiyeli olan seci' : andelîb-i hoş-efrâz, nagamatiyle sâmia-nevâzdır... gibi.

sec'-i müvâzî : **ed.** sayıca müsâvî olmayan, mütekabil kelimeleri kâmilen kafiyeli olmayan, yalnız vezin ve kafiyelerde birleşen seci' : hamd-i nâ ma'dûd ve senâ-yi nâmahdûd... gibi.

sec'-i rabtî : **ed.** bağımlı seci'

secâhat سجاحت (a.i.) : yumuşak huyluluk.

secâvend سجاوند (f.i.) : Kur'ân-ı mânâya uygun doğru okumak için konulan işâret. [Meselâ : "kaf : durmayı"; "sad : geçmeye

ruhsatı"; "cim : durma veyâ geçmenin câiz olduğunu"; "mim : muhakkak sûrette durmayı" gösterir; kelime, bu işâretleri koyan zâtın memleketi olan "Secâvend" şehrinden alınmıştır].

secâyâ سجايا (a.i. seciyye'nin c.) : seciyyeler, huylar, tabîatler, karakterler.

secc ثج (a.i.) : akma [su-].

seccâc ثجاج (a.i. secc'den) : **1.** bol, şiddetli akan su. **2.** çağlayan.

seccâde سجاده (a.i. secde'den c. : secâcîd) : **1.** seccâde, üzerinde namaz kılınan küçük kilim, küçük halı. **2.** yazmalarda görülen belli başlı bir motifin adı.

seccâde-nişîn سجاده نشين (a.f.b.s.) : "seccâdede oturan". : şeyh; imam.

seccân سجان (a.i. sicn'den) : gardiyan, hapishâne me'muru.

secde سجده (a.i.c. : secdât) : namazda alını, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere dayamaktan ibâret ibâdet vaziyeti.

secde gülü : **g. s.** bir çeşit süsleme olan halkârda görülen gül motifinin bir nev'i.

secde-i sehv : namazda yapılan bir yanlış için secde etme.

secde-i şükrân : büyük bir sevince karşılık yapılan secde.

secde-i tilâvet : Kur'ân'ın 14 yerindeki secde âyetlerini okuyunca, okuyan ve işiten için yapılması lâzımgelen secde.

secde-gâh سجده گاه (a.f.b.i.) : ibâdet edilecek, namaz kılınacak yer. (bkz : mescid).

secde-geh سجده گه (a.f.b.i.). (bkz : secde-gâh).

secde-gîr سجده گر (a.f.b.s.) : secdeye kapanan, secde eden.

secede سجده (a.s. sâcid'in c.) : secde edenler. (bkz : süccâd, sücced, sücûd).

secencel, secencele سجنجل ، سجنجله (a. i.) : ayna. (bkz : mir'ât).

sech سجح (a.i.) : **1. hek.** bir şeyin derisini, kabuğunu soyup sıyırma. **2.** tırmalama.

secîr ثجير (a.i.) : cibre, posa. (bkz : asîre).

secîr-i ineb : üzüm posası.

seciyye سجيه (a.i.c. : secâyâ) : huy, tabîat, karakter (bkz : meşreb).

seciyyevî سجيوى (a.s.) : *ırasal, karakteristik.

secl سجل (a.i.c. : sicâl) : içi su dolu kova.

sedâ ثدى (a.i.c. : sedâyâ). (bkz : sidy, sedy).

sedâ صدا (o.i.) : (bkz : sadâ).

sedâb سداب (a.i.) : **bot.** sedefotu.

sedâcet سداجت (a.i.) : sâdelik.

sedâcet-i kelâm : söz sâdeliği.

sedâcet-i lisan : **leng.** dil sadeliği.

sedâd سداد (a.i.) : **1.** doğruluk, hatâsızlık; doğru ve haklı şey. **2.** erkek adı.

sedâil سدائل (a.i. sedîl'in c.) : askılar; perdeler, zarlar, örtüler.

sedâ-nüvîs صدا نويس (f.b.i.) : gramofon plâğı; teyp.

sedâyâ ثدايا (a.i. sedâ, sedy, sidy'in c.) : memeler. **Zâtü's-sedâyâ : zool.** memeliler, **fr. mammifères.**

sedd سد (a.i.) : **1.** kapama, tıkama; kapanma, tıkanma, engel olma. **2.** mânia, perde. (bkz : hâciz, hâil). **3.** set, tümsek. **4.** baraj, büğet. **5.** rıhtım.

sedd-i âhenîn : demir duvar, demir perde.

sedd-i bâb : kapı örtme.

sedd-i Çîn : Çin seddi.

sedd-i hâil : araya giren, engel olan set.

sedd-i kebîr (büyük sed) : Çin seddi.

sedd-i nutk : susma.

sedd-i rahne : gediği kapama, tıkama.

sedd-i ramak : ölmeyecek kadar yiyip içme.

seddâd سداد (a.i.) : **1.** şişe tıpası. **2.** tampon.

sedeb سدب (a.i.). (bkz : sedab).

sedebiyye ثدبيه (a.i.) : **bot.** sedefotugiller, **fr. rutacées.**

sedef صدف (a.i.). (bkz : sadef).

sedef-çe صدفچه (a.f.b.i.) : küçük sedef. (bkz: sadef-çe).

sedefe صدفه (a.i.) : **1.** bir tek sedef kabuğu. **2. anat.** kulak kepçesi.

sedefe-i üzniyye : **hek.** kulak sayvanı, **fr. pavillon de l'oreille. 3. biy.** pul.

sedefî صدفى (a.s.) : sedefe mensup, sedefle ilgili.

sedef-kârî صدفكارى (a.f.i.) : sedefçilik.

sedene سدنه (a.i. sâdin'in c.) : kapıcılar, perdedarlar, Kâbe-i Mükerreme kapıcıları.

sedg ثدغ (a.i.) : **1.** baş yarma. **2.** baş yarığı.

sedîd سديد (a.s. sedâd'dan) : **1.** doğru, hak. (bkz : sedâd). **2. i.** erkek adı.

sedîd سديد (a.i.) : **anat.** kapak.

sedîde سديده (a.s. sedâd'dan) : **1.** ["sedîd" in müen.]. (bkz : sedîd). **2. i.** kadın adı.

sedîl سديل (a.i.c. : sedâil) : askı; perde, zar, örtü.

sedin ثدن (a.s.) : etli, vücutlu, toplu, cüsseli [kimse].

sedîr سدير (o.i. a. sadr'dan) : **1.** odanın baş tarafına konulan döşenmiş kerevet. **2.** karyola.

sedîr-i atlas : **bot.** atlassediri.

sedm سدم (a.i.) : dik fışkıran su.

sedn سدن (a.i.) : **1.** puthâne. **2.** tapınak.

sedn ثدن (a.i.) : vücut âzâlarının anormal şekilde gelişmesi.

sedy ثدى (a.i.c. : sedâyâ) : meme, emcik. (bkz : pistân).

sedy-i kesirü'l-leben : çok sütlü meme.

sedye ثديه (a.i.) : **anat.** meme.

sedye-i vahîdü's-sukbe : **zool.** *gagalımemeli, **fr. ornithorynque.**

sedye-i zü'z-zafîr : **zool.** *toynaklılar.

seele سئله (a.i. sâil'in c.) : dilenciler.

sefâ' صفاء (a.i.) : safâ'.

sefâh سفاه (a.i.). (bkz : sefâhat).

sefâhat سفاهت (a.i.) : **1.** zevk ve eğlenceye -aşırı derecede- düşkünlük. **2.** akılsızlık. **3.** har vurup harman savurma.

sefâin سفائن (a.i. sefîne'nin c.) : **1.** gemiler. (bkz : süfün). **2. mec.** türlü konuları içine alan kitaplar.

sefâin-i harbiyye : harb gemileri.

sefâlet سفالت (a.i.) : **1.** sefillik, hakirlik, düşkünlük, aşağılık. **2.** yoksulluk.

sefâret سفارت (a.i.c. : sefârât) : sefirlik, elçilik. [aslı : "sifâret" dir].

sefâret tercümânı : Osmanlılar devrinde İstanbul'da bulunan yabancı elçiliklerde tercümanlık yapan vazîfeli kimse.

sefâret-hâne سفارتخانه (a.f.b.i.) : elçilik konağı, elçilik.

sefâret-nâme سفارتنامه (a.f.b.i.) : **ed.** yabancı bir ülkeye elçilik *göreviyle gidenlerin hatıralarını içinde toplayan eser.

sefâric سفارج (a.i. sefercel'in c.) : ayvalar.

sefat سفط (a.i.) : **1.** sepet, sele. **2.** balık ve ağaç pulu.

sefâtic سفاتج (a.i. süftece'nin c.) : **tic.** poliçeler.

sefeh سفه (a.i.) : akılsızlık.

sefele سفله (a.s. sâfil'in c.) : aşağı kimseler, alçaklar.

sefen ثفن (a.i.) : nasır.

sefer صفر (a.i.c. : esfâr) : arabî aylarının ikincisi [yılbaşı Muharrem olmak îtibârıyla-].

sefer سفر (a.i.c. : esfâr) : **1.** yolculuk. **2.** savaşa gitme. **3.** savaş. **4.** askerin savaş hâlinde veyâ savaşa hazır bulunması hâli. **5.** defâ, kerre, kez. **6. huk.** üç gün üç gece süren yolculuk. **7. tas.** insan gönlünün Allah'a yönelişi.

sefer bahşişi : (bkz : sefer in'âmı).

sefer in'âmı : **ask., tar.** harb dolayısıyla Yeniçeri ocağı asker ve subaylarına verilen bahşiş.

seferân صفران (a.i.c.) : muharrem ve sefer ayları. (bkz : saferân).

sefer-ber سفربر (a.f.b.i.) : **1.** savaşa gönderilmiş veyâ gönderilmek üzere bulunan [asker]; savaşa hazırlanmış devlet. **2. s.** bir olayın, bir amacın çözümü yolunda milletçe veya hep birlikte yapılan [hazırlık].

sefercel سفرجل (a.i.c. : sefâric) : ayva.

sefer der vatan : **tas.** dünyâdan elini eteğini çekerek Allah'a yönelme, gerçek vatan sayılan İlahî ülkeye dönmek için yola çıkma hazırlığında bulunma.

sefer-güzîn سفر گزين (a.f.b.s.) : yolculuk eden, yol giden.

seferî, seferiyye سفرى ، سفريه (a.s.) : **1.** sefer-le, yolculukla ilgili olan. **2.** savaş ile ilgili. **3.** şer'an en az 18 saatlik yere gitmek üzere yola çıkan kimse, yolcu. ["hazerî"nin zıddı].

seferiyye سفريه (a.i.) : savaş durumunda bulunma.

seferü'l-hayr سفرالخير (a.it.) : sefer, arabî aylarının ikincisi [takvimlerde, hususî mektuplarda, resmî *belgelerde : sad (ص) harfiyle belirtilirdi].

seff سف (a.i.c. : süfûf) : **1.** ilâcı toz hâline getirme. **2.** toz hâline getirilmiş ilâç.

seffâh سفاح (a.s.) : **1.** hatîp, güzel söz söyleyen. **2.** cömert, eli açık. (bkz : civân-merd). **3.** kan dökücü, gaddar.

seffâk سفاك (a.s. sefk'den) : **1.** kan dökücü. (bkz : hûn-rîz). **2.** (bkz : seffâh[1]).

sefîd سفيد (f.s.) : ak. (bkz : beyzâ, ebyaz). **Bahr-i-sefîd** : Akdeniz. **Rîş-i sefîd** : ak sakal.

sefîd ü siyâh : akla kara.

sefîdâ, sefîdâc سفيدا ، سفيداج (f.i.) : üstübec.

sefîdâb سفيداب (f.i.). (bkz : sefîdâ, sefîdâc).

sefîdî سفيدى (a.i.) : aklık, beyazlık.

sefîh سفيه (a.s.c. : süfehâ) : **1.** zevk ve eğlenceye düşkün, parasını pulunu israf eden akılsız. **2. huk.** iradesine hâkim olamayan [kimse].

sefîh-âne سفيهانه (a.f.zf.) : sefîh olan kimseye yakışır yolda.

sefîl, sefîle سفيل ، سفيله (a.s. sefâlet'den. c. : sefîlân, süfelâ) : **1.** sefâlet çeken, yoksul. **2.** alçak. **3.** uslu tabîatlı. [kelimenin doğrusu "sâfil" dir]. **4.** yıpranmış, eski, harap. **5.** bayağı, alçak.

sefîlân سفيلان (a.i. sefîl'in c.). (bkz : sefîl, sefîle, süfelâ).

sefîle سفيله (o.s.) : **mec.** orospu. (bkz : fâhişe, zâniye).

sefîne سفينه (a.i.c. : sefâin, süfün) : gemi, vapur. (bkz : keştî).

Sefîne-i nefîse fi'l-menâkıbi'l-Mevleviyye (Mevlevî menkıbeleriyle dolu güzel gemi) : 1866 da Mısır'da basılan ve üç bölümden oluşan bu eserde : 1 inci bölümde kendi zamanına kadar Konya'da Mevlâna dergâhına şeyh olan çelebilerin hayatları; 2 nci bölümde birçok tekkelerde şeyhlik etmiş olan Mevlevî şeyhleri; 3 üncü bölümde ünlü Mevlevî dervişleri incelenir.

sefîne-i nefîse-i Mevleviyye (Mevlevîliğin nefis, güzel gemisi) : Mustafa Sâkıb Dede'nin (öl. 1736) Mevlevî şeyh ve dervişlerinin biyografilerini konu edinen eseri.

sefîne-i Nûh : **1)** Nûh'un gemisi; **2) astr.** semânın güney yarımküresinde bulunan bir burcun adı.

Sefînetü'r-rüesâ (reisler gemisi) : Ahmed Resmî Efendi'nin (1700-1783) Osmanlı reisülküttap (hariciye vekîli) larını anlatan eseri : [eserin bir başka adı da : **Halîfetü'r-rüesâ** (reislerin halîfesi) dir.

sefînetü'ş-şuarâ : **ed.** divan şâirlerinden toplanan şiir mecmûası.

sefîr سفير (a.i. sefâret'den. c. : süferâ) : elçi.

sefîr-i kebîr : büyük elçi.

sefîre سفيره (a.i. sefâret'den) : **1.** bayan elçi. **2.** sefîr'in eşi.

sefk سفك (a.i.) : dökme, akıtma.

sefk-i dimâ' : kan dökme, kan dökücülük.

sefl ثفل (a.i.). (bkz : kazûrât).

sefsefe سفسفه (a.i.) : un, nişasta gibi toz hâlindeki şeyleri eleme.

seftece سفتجه (a.i.c. : sefâtic) : poliçe.

sefûf سفوف (a.i.) : toz ilâç.

seg سگ (f.i.) : **1.** köpek, it. (bkz : kelb).

seg-i dîvâne : kuduz köpek. (bkz : kelb-i akûr). **2. mec.** dayanıklı.

segabet سغابت ("ga" uzun okunur. a.i.) : açlık. (bkz : cû').

seg-âbî سگابى (f.i.) : **zool.** kunduz. [seg-i âbî'den].

segâh سگاه (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en eski makamlarındadır. Kuvvetli bir zühd ve açık bir hüzün bildirir. En eski devirlerden beri rağbetle kullanılmıştır. Segâh beşlisi ile hicaz dörtlüsünden mürekkeptir. (şu halde, dizisi bir sekizli dâhilinde ifâde edilebilen mürekkep makamlardan olmuş oluyor). Donanımına "si" ve "mi" koma bemolleri ile "fa" bakıyye diyezi konulur, hicaz dörtlüsünün "lâ" bakıyye diyezi, nota içerisinde kullanılır. Makam dizisi niseb-i şerîfeden 5 tânesini içine aldığından, gizli mütenâfir sayılır. Durağı segâh, güçlüsü -üçüncü derecesi olan- nevâ (re) perdeleridir. Umûmiyetle çıkıcı olarak seyreder. Orta sekizlisindeki sesleri -pestden tîze doğru olmak üzere- şöyledir : segâh, çârgâh, nevâ, dik hisar, evic, gerdâniye, sünbüle ve tiz segâh.

segâh-araban : **müz.** adına ilk olarak 1910 yıllarında rastlanan bir makam.

segâh-acem سگاه عجم (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

segâh-mâye سگاه مايه (f.b.i.) : **müz.** mâye makamının, segâh ile segâh perdesinde kalan nev'ine -dügâh perdesinde kalandan tefrik maksadıyla- bâzan verilen bir adı.

segâh muhayyer سگاه مخير (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin birkaç asırlık bir mürekkep

makamı olup zamânımıza kalmış numûnesi yoktur.

seg-bân سگبان (f.i.) : **1.** seymen, yeniçeri ocağına bağlı bir sınıf asker. **2.** Osmanlı saraylarında av köpeklerine bakan kimse.

seg-bân-ı cedîd : **tar.** Bayraktar Mustafa Paşa tarafından 1808 de, Nizamıcedit ocağının yerine meydana getirilen askerî bir kuruluş.

seg-cân سگ جان (f.b.s.) : it canlı.

seg-peçe سگ پچه (f.b.i.) : köpek yavrusu, it eniği.

segrî سغری (f.i.) : sağrı, hayvanın beli ile kuyruğu arasındaki dolgunca yer.

sehâ' سحاء (a.i.c. : eshiye) : **anat.** beyin zarı.

sehâb سحاب (a.i.) : **1.** bulut. (bkz : ebr, gays², mîg). **2.** karanlık. **3.** bulut gibi uçuşan böcekler.

sehâb-ı gayr-ı muzî : **astr.** karanlık nebülözler.

sehâb-ı matîr : yağmur bulutu.

sehâb-ı rahmet : rahmet bulutu.

sehâb-âlûd سحاب آلود (a.f.b.s.) : bulutlu. (bkz : ebr-âlûd).

sehâbe سحابه (a.i.) : **1.** tek bulut. **2.** kalsiyum spektrumunda K- çizgisinde çekilmiş güneş resimlerinde görülen benekler, *püskülcük, **fr. flocculus.**

sehâbî سحابی (a.s.) : bulutumsu, bulutla ilgili.

sehâbiyye سحابیه (a.i.) : **1. astr.** *bulutsu, nebülöz. **2.** ["sehâbî" nin müen.]. (bkz : sehâbî).

sehâbiyyet سحابیت (a.i.) : **çoğr.** bulutluluk.

sehâfet سخافت (a.i.). (bkz : sahâfet).

sehâî سحائی (a.s.) : beyin zarına âit, onunla ilgili.

sehâib سحائب (a.i. sahâbe'nin c.) : bulutlar.

sehâib-i meftûre : durgun, ağır bulutlar.

sehâiyye سحائیه (a.s.) : ["sehâî"nin müen.]. (bkz : sehâî).

sehânet ثخانت (a.i.) : **1.** kalınlık. (bkz : sihan). **2.** sıcaklık. **3.** katılık, peklik.

sehâyâ سحایا (a.i. sehâ'nın c.) : beyin zarları. ["sehâ"nın asıl cemi : "eshiye" olup "sehâyâ" kelimesi, Cemiyyet-i Tıbbıyye-i Osmâniyye tarafından kabûl edilmiş ise de yanlıştır]. **İltihâb-ı sehâyâ** : **hek.** beyin zarı iltihâbı, menenjit. **Nezf-i sehâyâ** : **hek.** beyin zarı kanaması.

sehek سهك (a.i.) : **bot.** buğdaypası.

seher سحر (a.i.c. : eshâr) : **1.** tan yeri ağarmadan biraz önceki vakit. **Ale's-seher** : sabah erkenden. **2.** kadın adı.

seher سهر (a.i.) : **hek.** uykusuzluk, gece uyuyamama hastalığı. **İllet-i seher** : uykusuzluk hastalığı.

seher-i âmme : **astr.** güneşin ufkun altında 6° de iken gözlenen gün ağarması veya kararması, sivil tan, **fr. crépuscule civil.**

sehere سحره (a.s. sâhir'in c.). (bkz : sâhir).

seher-gâh, - -geh سحرگاه ، سحرگه (a.f. b.i.) : seher vakti, sabahın erken saati.

seher-hîz سحر خیز (a.f.b.s.) : **1.** erkenci, sabahları erken kalkan. **2.** sabahleyin esen.

seherî, seheriyye سحری ، سحریه (a.s.) : sabah ve şafakla ilgili. **İbâdet-i seheriyye** : seher vakti ibâdeti. **Mürg-i seherî** : bülbül.

sehhâka سحاقه (a.s.) : sevici kadın.

sehhâr سحار (a.s. sihr'den) : **1.** (pek) büyücü. (bkz : sâhir, sihr-bâz). **2.** büyü gibi bir kuvvetle çeken, büyüleyici.

sehhâre سحاره (a.s.) : **1.** sehhâr'ın müennesi. **2. i.** büyüleyici, çok güzel mânâsına kadın adı.

sehî سهی (f.i.) : **1.** düz, doğru. **2.** fidan gibi [boy]. **3. i.** erkek adı.

sehî-kadd سهی قد (f.a.b.s.) : boylu boslu, düzgün endamlı. (bkz : sehî-kamet).

sehî-kamet سهی قامت ("ka" uzun okunur. f.a.b.s.) : düz, düzgün boy.

sehîm سهیم (a.s. sehm'den) : hisse sâhibi.

sehl سهل (a.i.): **1.** kolay. (bkz : âsân). **2.** sâde.

sehl-i mümtenî : **ed.** kolay ve sâde göründüğü halde, bulunup söylenmesi ve taklidi zor olan söz.

sehlü'l-me'haz : kolay olarak alınacak ve elde edilecek şey.

sehlen سهلاً (a.zf.) : kolaylıkla, kolay olarak. **Ehlen ve sehlen** : safâ geldiniz, hoş geldiniz.

sehl-ter سهلتر (f.b.s.) : çok kolay, en kolay.

sehm سهم (a.i.c. : sihâm) : **1.** ok. (bkz : tîr). **2.** yay. **3.** (c. : eshâm) aksiyon, hisse bede-

li. 4. kısım, hisse, pay. 5. **or.** eğrilik payı [tomruklarda].

sehm سهم (f.i.) : korku, dehşet. (bkz : bîm).

sehm-gîn سهمگين (f.b.s.) : korkunç; korkulu. (bkz : sehm-nâk).

sehmî سهمى (a.s.) : okla *ilgili, okumsu, *oksu.

sehm-nâk سهمناك (f.b.s.) : korkunç, korkulu. (bkz : sehm-gîn).

seh-pâ سه پا (f.b.i.) : 1. üstüne bir şey konulan ayaklı destek. 2. küçük masa. 3. darağacı. 4. üç ayaklı iskemle veya maşa.

sehrân سهران (a.s.) : geceleri uyanık duran.

seh-reng سه رنگ (f.b.i.) : bir çeşit ipekli kumaş.

seh-târ سه تار (f.b.i.) : **müz.** telli sazlardan üç telli bir saz.

sehun سخن (f.i.) : söz. (bkz : sühan).

sehv سهو (a.i.c. : sehviyyât) : 1. yanlış. (bkz : hatâ). 2. yanılma. (bkz : gaflet).

sehv-i kalem : yanlışlıkla yazma.

sehv-i mürettib : mürettip yanlışı.

sehv-i sarîh : pek açık yanlış.

sehv-i tertîb : tertip, dizme yanlışı.

sehven سهواً (a.zf.) : yanlışlıkla, yanılarak.

sehviyyât سهويات (a.i. sehv'in c) : yanlışlar.

sekam سقم (a.i.c. : eskam) : hastalık, illet.

sekârâ سكارى (a.s. sekrân'ın c.). (bkz : sükârâ).

sekb سكب (a.i.) : suyu dökme; su dökülme.

sek-bân سكبان (f.b.i.). (bkz : seg-bân).

sekbe سكبه (a.i.c. : sekebât) : 1. baştaki kepek. 2. takke.

sekebât سكبات (a.i. sekebe'nin c.) : 1. baştaki kepekler. 2. takkeler.

sekenât سكنات (a.i. sekne'nin c.) : durma [lar], duruş[lar]. **Harekât ü sekenât** (kımıldamalar ve duruşlar) : davranış, oturuş, duruş. [kelime dilimizde müfret gibi kullanılır].

sekene سكنه (a.s. sâkin'in c.) : sâkin olanlar, oturanlar.

sekene-i aslî : sosy. yerli, **fr. autochtone.**

sekene-i karye : köy sâkinleri, köyde oturanlar.

sekerât سكرات (a.i.c.) : sarhoşluklar.

sekerâtü'l-mevt : can çekişirken gelen baygınlık, dalgınlık. (bkz : ihtizâr).

sekil سكل (a.i.) : **tas.** Bektaşi dervişlerinin boyunlarına astıkları taş.

sekîne, sekînet سكينه ، سكينت (a.i.c. : sekâin) : 1. karar; rahat, sâkinlik, dinlenme. 2. gönül rahatlığı. 3. İsrâil oğullarına ihsan olunan bir mûcize. [tabutla gezdirilir, kendilerine güven, düşmanlarına korku verirmiş].

sekkâk سكاك (a.i.) : bıçakçı, çakıcı.

sekr سكر (a.i.) : sarhoşluk. (bkz : bed-mestî).

sekrân سكران (a.s. sekr'den. c. : sükârâ) : sarhoş. (bkz : bed-mest, mest, ser-hoş, ser-mest).

sekrâniyyet سكرانيت (o.i.) : sarhoşluk.

sekr-âver سكر آور (f.b.s.) : sarhoşluk veren, sarhoş eden, baş döndüren. (bkz : müskir).

sekre سكره (a.i.) : 1. sarhoşluk. 2. şaşma. (bkz : hayret). 3. şiddet. 4. dalgınlık, baygınlık.

sekt سكت (a.i.) : 1. sesini soluk almadan durdurma. 2. **ed.** şiirde bir harekenin düşmesinden meydana gelen âhenk kırıklığı.

sekt-i melîh : ed. hafif âhenk kırıklığı : "mef'ûlü mefâilün faûlün" veznini "mef'ûlün fâilün faûlün" hâline koyma.

sekte سكته (a.i.) : 1. durma; durgunluk. 2. kesilme. 3. bozukluk, zarar. 4. kanın birdenbire durması. 5. (bkz : sekt).

sekte-i dimâgıyye : **hek.** beyin inmesi.

sekte-i kalb : kalb sektesi, kalbin durması.

sekte-i rieviyye : **hek.** akciğere kan hücûmu.

sekte-dâr سكته دار (a.f.b.s.) : 1. sekteye uğramış, bozulmuş, zarara uğramış. 2. âhengi, düzeni bozulmuş.

sel سيل (a.i.). (bkz : seyl).

sel'a سلعه (a.i. seleât sila') : **hek.** 1. hıyarcık. 2. ur. 3. başta olan yarık.

selâ' سلاء (a.i.) : **anat.** cenin torbası, son.

selâcika سلاجقه (a.i. selçûk'un c.) : Selçuklular. **Selâtîn-ı selâcika:** Selçuklu sultanları.

selâhif سلاحف (a.i. sulhafât, sulahfât'ın c.) : **zool.** kaplumbağalar.

selâik سلائق (a.i. selîka'nın c.) : selîkalar, güzel söyleme ve yazma istîdatları.

selâkat سلاقت (a.i.) : güzel söz söyleme kabiliyeti. (bkz : talâkat).

selâlim سلالم (a.i. süllem'in c.) : merdivenler.

selâm سلام (a.i.) : 1. barış, rahatlık. 2. sonu iyi ve hayırlı çıkma. 3. fânî, gelip

geçici olmama, zevalsizlik. [Allah adlarından biri]. 4. âşinâlık, bildik. 5. selâm, esenleme. **Dârü's-selâm** : Cennet. **Medînetü's-selâm** : Bağdat. **Aleyhi's-selâm :** onun üzerine selâmet olsun.

selâme, selâmet سلامه ، سلامت (a.i.) : 1. sâlimlik, eminlik, korku ve endîşeden uzak olma. 2. selâmete çıkma, kurtulma. 3. iyi netîce. 4. kurtulma. (bkz : halâs, necât, rehâ). 5. **ed.** cümlenin düzgün ve doğru olması. 6. esenlik.

selâmetü'l-insan fî hıfzı'l-lisân : başını derde sokmak istemeyen, dilini tutmalıdır.

selâmî سلامی (a.s.) : 1. **anat.** parmak kemiği. 2. **i.** erkek adı.

selâmiyyat سلاميات (a.i.c.) : **anat.** parmak kemikleri.

Selâmiyye سلاميه (a.h.i.) : **tas.** XVII. yüzyıl ortalarında kurulan Celvetiyye tarîkatı şûbesinden biri. [kurucusu : Selâmi Ali Efendi'dir. 1103 (1691) de ölmüştür].

selâmlık سلاملق (a.t.i.) : 1. büyük konaklarda misafirlere ayrılan dâire. 2. eskiden padişahların cuma namazına gitme töreni.

selâmün aleyküm سلام عليكم (a.cü.) : "selâmet üzerine olsun!" mânâsına bir selâmlama sözü.

selâmün kavlen سلام قولاً (a.cü.) : "üstüne sağlık" mânâsına Allah'dan sıhhat, sağlık, âfiyet dileme"; felç, inme, nüzûl.

selâs ثلاث (a.s.) : üç. (bkz : se).

selâse ثلاثه ، ثلاثه (a.s.) : üç. **Şuhûr-i selâse** : üç aylar.

selâse-aşer : on üç.

selâse-i gassâle : tas. Bektaşîlerde içki sofrasında içilen ilk üç kadeh, üçüncü bardağı içme, üçleme.

selâset سلاست (a.i.) : **ed.** [sözün] akıcı olma hâli, akıcılık, kolay anlaşılma hâli.

selâsil سلاسل (a.i. silsile'nin c.) : 1. zincirler. 2. zincirleme giden şeyler. 3. sıradağlar.

selâsil-i müşgîn : sevgilinin saçı.

selâsîn ثلاثين (a.s.) : otuz. (bkz : selâsûn).

selâsîn سلاسين (a.i.) : selâsîniye fasîlesinden yaprakları pek küçük bir ağaççık.

selâsûn ثلاثون (a.s.) : otuz. (bkz : sî, selâsîn).

selâtîn سلاطين (a.i. sultân'ın c.) : sultanlar.

selâtîn câmii : sultanlar adına yaptırılan büyük cami.

selâtîn meyhâne : büyük meyhane.

Selâtîn-nâme سلاطين نامه (a.f.b.i.) : Edirne Hasköy'ünde Adnî Mahmud Paşa medresesi müderrisi Sarıca Kemal'in 1489 (H. 895) yılında kaleme aldığı 3600 beyitlik manzum Osmanlı târihidir. [bir adı da "Tevârih-i Âl-i Osmân" dır].

selb سلب (a.i.) : 1. kapma zorla alma. 2. kaldırma, giderme. (bkz : ibtâl, izâle). 3. menfîleştirme, *olumsuzlaştırma. 4. inkâr etme. 5. **fels. fr. négation.**

selben سلباً (a.zf.) : 1. kaldırarak, yok ederek, gidererek. 2. inkâr yoluyla.

selbî سلبي (a.s.) : menfîlikle (*olumsuzlukla) ilgili.

selbiyye سلبيه (a.s.) : ["selbî" nin müen.]. (bkz : selbî).

selc ثلج (a.i.c. : sülûc) : kar. (bkz : berf).

selce سلجه (a.i.) : **zool.** istiridye.

selcem سلجم (a.i.) : **bot.** şalgam.

selcî ثلجي (a.s.) : kara âit, karla ilgili.

selcûkî سلجوقي (a.s.) : Selçuklu.

selcukiyye سلجوقيه (a.s.) : ["selcukî" nin müen.]. (bkz : selcûkî).

sele سله (a.i.) : (bkz : selle).

seleât سلعات (a.i. sel'a'nın c.) : **hek.** hıyarcıklar; urlar.

seleb سلب (a.i.c. : eslâb) : 1. birinden kapılıp alınan şey. 2. soyularak birinden alınan şey. 3. savaş âleti.

selef سلف (a.i.c. : eslâf, süllâf) : 1. bir yerde, bir işte, bir vazîfede başka birinden önce bulunmuş olan kimse. ["halef" in zıddı]. 2. eski adam. (bkz : cedd).

Selefiyye سلفيه (a.h.i.) : sahâbe ile Tâbi'in mezhebinde bulunan fukahâ muhaddisîn. [bunun yerine Eseriyye de kullanılır; Selefiyye'nin yolu Kur'an yoludur].

selem ثلم (a.i.) : diş gediği.

selem سلم (a.i.) : peşin para ile veresiye mal alma.

selh سلخ (a.i.) : 1. yüzme, soyma, derisini çıkarma. 2. her arabî ayının son günü. [ilk gününe "gurre" denilir]. 3. **ed.** başkasına âit olan bir şiirin manâsına dokunmadan

yalnız kelimelerini değiştirmek suretiyle onu benimseyerek neşretme.

selh-hâne سلخخانه (a.f.b.i.) : salhâne. (bkz : mezbaha).

selîb سليب (a.s.) : **1.** soyulmuş, alınmış, giderilmiş. **2.** aklı başından alınmış. **3.** traş olunmuş.

selîha سليخه (a.s.) : **1.** soyulmuş, bozulmuş şey. **2.** kabuk.

selîka سليقه (a.i.c. : selâik) : güzel söyleme ve yazma istîdâdı.

selîka-dâr سليقه دار (a.f.b.s.) : **1.** zevk ve aşırı zekâ sahibi. **2.** iyi huylu [kimse].

selîka-mend سليقه مند (a.f.b.s.) : **1.** zevk ve aşırı zekâ sâhibi. **2.** iyi huylu [kimse].

selîka-şiâr سليقه شعار (a.b.s.) : **1.** zevk ve aşırı zekâ sâhibi. **2.** iyi huylu [kimse].

selîkî, selîkiyye سليقيه ، سليقى (a.s.) : selîkaya mensup, bununla ilgili. **Letâfet-i selîkiyye** : selîka güzelliği.

selîl سليل (a.i.) : **1.** yeni doğmuş erkek çocuğu. **2.** netîce. (bkz : semere).

selîl-i meyyit : ölü doğmuş çocuk.

selîle سليله (a.i.) : yeni doğmuş kız çocuğu.

selîm سليم (a.s. selâmet'den) : **1.** sağlam, kusursuz, doğru. (bkz : sahîh). **Akl-ı selîm** : *sağduyu. **Zevk-i selîm** : güzel tabîat, güzel zevk sâhibi. **2. i.** erkek adı. **3. hek.** habis olmayan [tümör].

selîmü'l-kalb : temiz yürekli adam.

selîme سليمه (a.s.) : **1.** ["selîm" in müen.]. (bkz : selîm). **2. i.** kadın adı.

selîmî سليمى (a.i.) : **tar.** bir çeşit başlık. [Yavuz Sultan Selîm'e nispetle bu adı almıştır; 65 santim boyunda, yukarısı ağzından genişçe, tepesi yarık değil düzdür ve üzerine tülbent sarılır].

selîmiyye سليميه (a.i.) : eski ve zarif kumaşlardan birinin adı. [Üsküdar'da Selimiye'de dokunduğu için III. Selim'e nispet edildiği kayıtlardan anlaşılmıştır].

selîm-nâme سليم نامه (a.f.b.i.) : **tar.** Yavuz Sultan Selim'in (1512-1520) Trabzon'daki vâliliği (1509) zamânından başlayarak, Gürcülerle, baba ve kardeşleriyle olan mücadelelerini, Safevîlerle ve Memlûklarla olan savaşlarını konu edinen eser(ler).

selis سلس (a.s.) : **1.** kolay, yumuşak. **2.** bağlı, boyun eğmiş.

selisü'l-bevl : **hek. 1)** sidiğin dâimî akıntısı; **2)** sidiğini tutamayan [adam].

selîs سليس (a.s. selâset'den) : **1.** düzgün, akıcı [ibâre, anlatış]. **2. müz.** Türk (Anadolu) halk şiiri ve müziğinin XIX. asır başlarında meydana çıktığı anlaşılan bir şeklidir. Arûz'un "feilâtün feilâtün feilâtün feilün" vezni ile yazılır; "forme" olarak gazel, bâzan murabbâ, muhammes ve müseddes kullanılır. Şehirli âşıklar tarafından seyrek olarak yazılmıştır. **3. ed.** halk edebiyatında XIX. yüzyıldan sonra kullanılmaya başlanılan bir nazım şekli.

selîse سليسه (a.s. selâset'den) : ["selîs" in müen.]. (bkz : selîs).

selît سليط (a.s.) : **1.** ağzı bozuk, küfürbaz. **2. i.** zeytin yağı.

selîta سليطه (a.i.) : **1.** içine zeytinyağı konulan salata. **2. s.** selit[1]'in müennesi.

sell سل (a.i.) : **1.** sıyırma, sıyrılma. **2.** çıkarma, çıkarılma; çekme, çekilme.

sell-i seyf : kılıç çekme.

sellâc ثلاج (a.i.) : buz ve kar satan adam.

sellâh سلاخ (a.i. selh'den) : kasaplık hayvan kesen, yüzen.

sellât سلات (a.i. selle'nin c.): seleler, sepetler.

selle ثله (a.i.) : koyun, keçi sürüsü.

selle سله (a.i.c. : sellât, silâl) : sele, sepet.

selle-bâf سله باف (a.f.b.i.) : sele, sepet, küfe, zenbil ören kimse, sepetçi.

sellem سلم (a.f.i.) : "selâmete erdirsin!" mânâsıyla duâlarda geçer.

sellemehü's-selâm : aldırış etmeden, çekinmeden, uluorta, destursuz.

selm سلم (a.i.). (bkz : silm).

selmânî سلمانى (a.i.) : niyaz kabûl eden derviş. [Selmân-ı Fârisî'ye nispetle bu adı almıştır; bektâşilikle mevlevîlikte sadaka kabulü, dilencilik câiz değildir. Yapılan yardım "niyaz" adı altında kabûl edilir].

selme ثلمه (a.i.) : gedik, rahne.

selmek سلمك (f.i.) : **müz.** Türk müziğinde en eski bir mürekkep makamdır. Az kullanılmış, son asırlarda hiç rağbet edilmemişken, R. Fersan 1948 de -makamın mâhiyetini H. Saadettin Arel'den bilvasıta öğrenerek- bir

saz semâîsi yazmıştır; elimizde başka bir nümûnesi yoktur. Selmek, hüseynî geçkili bir rast makamdır. Rast ile rast (sol) perdesinde kalır. Güçlüleri birinci derecede -rastın güçlüsü- nevâ (re), ikinci derecede -hüseynînin durağı- dügâh (la), üçüncü derecede de -hüseynînin güçlüsü- hüseynî (mi) perdeleridir. Donanımına rast ve hüseynînin müşterek ârızaları olan "si" koma bemolü ile "fa" bakıyye diyezi konulur. Esâsen her iki dizinin ortak seslerinden istifâde edilerek terkîbedilmiştir. Hüseynî, rastın her yerinde geçki olarak kullanılabilmekle berâber selmek'in gerdâniye makamının tersi olduğu görülüyor.

selmek-bûselik : **müz.** Hızır bin Abdullah'ın edvarına göre (XV. yüzyılın ilk yarısı) selmek âvâzesine buselik makamı eklenince *oluşan terkip.

selmek-i kebîr : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

selmek-i sagîr : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

selmek-nevâ : **müz.** Hızır bin Abdullah'ın selmek âvâzesine neva makamını eklemekle elde ettiği terkip.

selmek-uşşak : **müz.** selmek âvâzesine uşşak makamı eklenince *oluşan terkip.

selmek-büzürk سلمك بزرك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

selmek-hicâz سلمك حجاز (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

selmek-hüseynî سلمك حسينى (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

selmek-ırâk سلمك عراق (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

selmek-ısfahân سلمك اصفهان (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

selmek-kûçek سلمك كوچك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

selmek-râst سلمك راست (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

selmek-rehâvî سلمك رهاوى (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur. [aslı : "selmek-ruhâvî" dir].

selmek-zengûle سلمك زنگوله (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

selsâl سلسال (a.i.) : tatlı, lezzetli; hafif su.

selsebîl سلسبيل (a.i.) : **1.** tatlı ve hafif su. **2.** Cennette bir çeşmenin adı. **3.** (bkz : sebîl). **4. g. s.** suyunun aktığı yer kademeli olan bir çeşit çeşme, **fr. fontaine à cascades.**

selûkiyye سلوقيه (a.i.) : kaptan kamarası.

selûl سلول (a.s.) : ölü olarak doğmuş çocuk.

selvâ سلوى (a.i.) : **1.** bal. (bkz : asel). **2.** İsrâiloğullarının Tih sahrâsında bulunduğu müddetçe "menn" ile Allah'ın ihsânı olan (bıldırcına benzer) bir kuş.

selvet سلوت (a.i.) : **1.** gönül rahatlığı, iç huzuru. **2.** memnunluk, mutluluk; zevk, keyif.

sem' سمع (a.i.) : **1.** işitme, işitiş. **2.** dinleme, kulak verme. **3.** (c. : esmâ') kulak. (bkz : gûş, üzn).

sem-i mülevven : **psik.** renkli işitme, **fr. audition colorée.**

semâ' سماء (a.i. sümüvv'den. c. : semâvât) : gökyüzü. (bkz : âsmân).

semâ-yi lâciverdî : lâcivert renkte gökyüzü.

semâ' سماع (a.i.) : **1.** işitme, duyma. **2.** mevlevî âyinlerinde tarîkat mensuplarının cezbe hâliyle ayakta dönmesi, zikretmesi. (bkz : mukabele).

semâ-i râh : **tas.** yolda yapılan semâ [mevlevî tâbirlerindendir].

semâcet سماجت (a.i.) : **1.** çirkinlik, fenâ görünüş. **2.** söz çirkinliği.

semâcet-i ibtidâ' : sözün başlangıcındaki çirkinlik.

semâcetü't-tahallüs : **ed.** kasîde başlangıcı demek olan "nesîb" veyâ "teşbîb" ile girizgâhın çirkin olması.

semâen سماعاً (a.zf.) : işiterek.

semâ-hâne سماعخانه (a.f.b.i.) : mevlevî tekkesinin semâ edilen geniş divanhânesi.

semâhat سماحت (a.i.) : **1.** cömertlik, el açıklığı; iyilikseverlik. (bkz : sahâ). **2.** erkek ve kadın adı.

semâhat-kâr سماحتكار (a.f.b.s.) : eli açık, cömert.

semâhat-lü سماحتلو (a.t.b.s.) : [eskiden] din âlimleri arasında kazaskerlik pâyesinde bulunanlara mahsus resmî lâkab.

semâî سماعى (a.s.) : **1.** semâ'a mensup, hiç bir kaideye bağlı kalmadan, işitilerek öğrenilen. **2. müz.** Türk (Anadolu) halk şiirinde (yânî klâsik şiirin te'sîri altında olmayan veyâ pek az olan asıl halk şiirinde) bir "forme" un adıdır. Saz şâiri tarafından bestelenir ve **semâî** adı altında okunur. Şekil itibârıyla aynen koşma gibidir; ondan farkı hecenin 4 + 4 = 8 vezni ile yazılmasındandır. Mevzuu itibârıyla da koşmadan farklıdır; semâîde âdeta bir takım tekerlemeler vardır; fakat bunlar oldukça bir mânâ arzederler, mânîde olduğu gibi mânâsız değildirler.

semâî (müzik "form"u) (موزيك فورمى) سماعى (a.i.) : **müz.** Türk müziğinin mâruf "composition forme'u". Lâdînî ve güfteli eserlere mahsus bir şeklidir. ("saz semâîsi" "forme" unun dışında kalır). Güftè, 4 mısrâ ile birtakım "terennüm" denilen lâfızlardan ibâret olur. Her mısrâı müteakip gelen terennüm, hâneleri karakterize eder ve şarkının "nakarat"ı, peşrevin "mülâzime"si rolünde bulunur. Eğer iki mısrâ arka arkaya okunup da sonra terennüm gelirse, semâîye "nakış semâî" denilir. Bu şekilde eserin sâdece 2 hâne olacağı tabîîdir. Şu halde, 2 hâneli semâiye "nakış semâî" denilir. İki hâneli eserde ise mülâzime dört defâ değil, fakat sâdece iki defâ tekrar edildiği için, uzun, süslü ve hattâ bâzan bir takım mısrâlardan ibâret olabilir; bunun için "nakış" denilmiş olacaktır. Nakış semâî, semâîden (yânî 4 hânelisinden) daha çok kullanılmıştır. Semâînin yegâne denilecek başka hiçbir "forme" da bulunmayan husûsiyeti, sâdece semâî usulleri (aksak semâî, yürük semâî ve bunların mertebeleri) ile ölçülebilmesidir.

semâî (usul) (اصول) سماعى (a.i.) : **müz.** Türk müziğindeki iki basit usulden biri ve nîm sofyandan sonra en küçüğü. Bütün diğer usuller, bu ikisinin muhtelif şekillerde terkîbinden ibârettir. Semâî usûlü 3 zamanlı ve 3 darblıdır. Darbları şöyledir : düm (1 zamanlı, kavî), tek (1, nim kavî) ve tek (1, zayıf). Şarkıda ve başka yerlerde kullanılmış bir usuldür (saz semâîlerinde son hâne, muhtelif fantazi eserler, Itrî'nin salât-ı ümmiyyesi v.s.). Bu usul ile ölçülmüş hiç bir yürük veyâ sengin semâî yoktur; onun için bâzı notalarda -diğer birkaç usul gibi basit oldukları halde- 6/8 veyâ 6/4 usullerinin ikiye bölünerek yazılması cehâlet eseridir; bu şekilde, esas usûlün husûsiyet ve mâhiyetindeki mânâ bozulmuş olur.

semâiyye سماعيه (a.s.) : ["semâî" nin müen.]. (bkz : semâî).

sem'an سمعاً (a.zf.) : **1.** işiterek. **2.** dinleyerek.

sem'an ve tâaten : bâşüstüne.

semân ثمان (a.s.) : sekiz. (bkz : heşt, semâniye).

Sahn-i semân : eski medreselerdeki tahsil sonunda elde edilen ders-i âm'dan evvelki ilmî rütbe.

semân-aşere : on sekiz.

semân سمان (f.i.) : **1.** (bkz : âsmân). **2.** güneş ayının yirmi yedinci günü. **3.** bıldırcın.

semâne سمانه (f.i.) : **1.** tavan. **2.** bıldırcın.

semânet سمانت (a.i.) : semizlik, besililik.

semânîn ثمانين (a.s.) : seksen. (bkz : semânûn).

semâniye ثمانيه (a.s.) : sekiz. (bkz : semân).

Semâniyye-i Halvetiyye سمانيهء خلوتيه (a.b.h.i.) : **tas.** Halvetiyye tarîkatı şûbelerinden Bekriyye-i Halvetiyye kollarından biri. [kurucusu Şeyh Muhammed bin Abdülkerîm el-medenî es-Semânî'ye nispetle bu adı almıştır. (d. : 1132 (1719) - ö. : 1189 (1775)].

semânûn ثمانون (a.s.) : seksen. (bkz : heştâd, semânîn).

semâ-pâre سما پاره (a.f.b.i.) : gök parçası.

semâr ثمار (a.i.) : meyva. (bkz : semere).

semâsire سماسره (a.s. simsâr'ın c.) : komisyoncular, tellâllar.

semâvât سموات ، سماوات (a.i. semâ'nın c.) : **1.** gökler. **2. tas.** insanın olgunlaşıp yükseldiği büyük *aşamalar.

semâvî, semâviyye سماويه ، سماوى (a.s.) : **1.** semâya mensup, semâ ile ilgili. **2.** Allah'dan olan. (bkz : İlâhî), Allah'ın işi. **Kütüb-i semâviyye** : Tevrat, Zebur, İncil, Kur'an.

semâviyyât سماويات (a.i.c.) : semâvî olan şeyler, gökcisimleri.

semâ'-zen سماعزن (a.f.b.s.) : semâ yapan, törenle dönen [mevlevî]. **Ser-semâ'-zen** : semâzenlerin dönüşlerine nezâret eden zat.

semek سمك (a.i.c. : esmâk, simâk) : balık. (bkz : mâhî).

semeke سمكه (a.i.c. : esmâk, simâk). (bkz : semek).

semen سمن (a.s.) : semizlik, yağlılık. [aslı : "semn" ve "simen" olduğu halde bu şekli yaygındır]. (bkz : semn).

semen سمن (f.i.) : yâsemin. **Berg-i semen** : yâsemin yaprağı.

semen ثمن (a.i.c. : esmân) : baha, kıymet, değer, tutar. **Takdîr-semen** : değer biçme. **Ta'yin-semen** : değerini belirtme.

semen-i hâl : **huk.** peşin olan semen, kıymet.

semen-i misl : bilirkişi tarafından hakikî kıymetini tâyin etme.

semen-i müsemmâ : iki tarafın isteğiyle değerlendirilen kıymet.

semen-i râyic : geçer değer, sürümü olan kıymet.

semen-ber سمنبر (f.b.i.) : göğsü yâsemin gibi beyaz olan, yâsemin göğüslü [sevgili].

semen-bû سمنبو (f.b.s.) : yâsemin kokulu.

semend سمند (f.i.) : **1.** kula at. **2.** çevik ve güzel at.

semend-i hâme : kalemi, çevik ve güzel bir ata benzetme.

semender سمندر (f.i.) : **1. zool.** kurbağagillerin kuyruklu takımından bir hayvan **lât. salamandra maculosa.** **2.** ateşte yaşar bir masal hayvanı. [kelimenin "sam+ender" in muhaffefi olduğu lûgatlerde yazılıdır].

semen-fâm سمنفام (f.b.i.) : yâsemin renkli.

semenî سمنى (a.i.) : tereyağı.

semen-sâ سمنسا (a.f.b.s.) : **1.** yasemin döşeyen. **2.** yâseminimsi.

semen-zâr سمنــزار (f.b.i.) : yâseminlik.

semer سمر (a.i.) : gece sohbeti, gece toplantısı.

semer ثمر (a.i.c. : esmâr, simâr) : **1.** meyva, yemiş. **2.** mahsul, verim. **3.** netîce. **Bî-semer** : meyvasız; netîcesiz. **Şecer-i bî-semer, Diraht-ı bî-semer** : meyvasız ağaç. **İktitâf-ı semer** : netîce elde etmek.

semer-i ar'ar : **bot.** ardıc.

semer-i baklî : **bot.** baklamsı meyva.

semer-i basîte : **bot.** basit meyva.

semer-i fakîr : **bot.** kapçık meyva. **fr. akène, achaine.**

semer-i inebî : **bot.** üzümsü meyva.

semer-i mücevvez : **bot.** buğdaysı meyva.

semer-i mütekessire : **bot.** karışık meyva.

semerât ثمرات (a.i. semere'nin c.) : **1.** yemişler, meyvalar. **2.** faydalar, verimler. **3.** netîceler. **4.** devlete âit mülk ve akarlarla toprakların-dan ve mukataalardan alınan îrat, gelir.

semere ثمره (a.i.c. : semerât) : **1.** meyva, yemiş. **2.** fayda, verim. **3.** netîce. **4. huk.** bir şeyden elde edilen gelir.

semere-i fuâd (gönül meyvası) : evlât.

semeretullah (Allah'ın meyvesi) : **bot.** muz.

semere-dâr ثمره دار (a.f.b.s.) : **1.** yemiş veren. **2.** verimli, kârlı. (bkz : mîve-dâr, müsmir).

semî' سمعى (a.s. sem'den) : **1.** işiten, işitme kuveti olan. **2.** Allah adlarındandır.

semî-üd-duâ (duâyı işiten) : Allah.

sem'î, sem'iyye سمعيه ، سمعى (a.s. sem'den) : işitme ile ilgili, işitme duyusuna *ilişkin.

semîc سميج (a.s.) : çirkin.

semîh سميح (a.s.) : **1.** semâhatli, cömert, eli açık. **2. i.** erkek adı.

semîha سميحه (a.s.) : **1.** ["semîh" in müen.]. (bkz : semîh). **2. i.** kadın adı.

semîle ثميله (a.i.) : **1.** artmış, artık şey. **2.** dere içinde kalan su artığı.

semîn سمين (a.s.c. : simân) : semiz, şişman, besli, yağlı.

semîn, semîne ثمينه ، ثمين (a.s.) : **1.** pahalı, kıymetli. **Dürr-i semîn** : kıymetli inci. **2. i.** [ikincisi] kadın adı.

semîr ثمير (a.s.) : meyva veren, meyvalı. (bkz : zâtü'l-esmâr).

semîr سمير (a.i.) : arkadaş. (bkz : hem-dem, musâhib, refîk). [Arapçada : "gece vakti birlikte sohbet eden" mânâsınadır].

semiyy سمى (a.i. ism'den) : adaş, adları bir olan. (bkz : hem-nâm).

semiyye سميه (a.s. ism'den) : ["semiyy"in müen.]. (bkz : semiyy).

semiyye سميه (a.i.) : sop, klan.

semm سم (a.i.c. : simâm, sümûm) : zehir, ağı.

semm-i bâbilî (bâbilzehri) : şarap. (bkz : bâde, hamr, hâniye, mey).

semm-i katl : öldürücü te'siri olan zehir.

semmü'l-fâr : sıçanotu.

semmü's-semek : **bot.** balıkotu denilen nohut büyüklüğünde zehirli bir nebat, *bitki.

semmâk سماك (a.i. semek'den) : balıkçı.

semmân سمان (a.i.) : hâlis, süzme yağ yapan veyâ satan [kimse].

semm-dâr سمدار (a.f.b.s.) : zehirli. (bkz : zehrnâk).

semmî, semmiyye سمى ، سميه (a.s.) : zehirli, zehirle ilgili.

semmiyyet سميت (a.i. semm'den) : zehirlilik.

semmûr سمور (a.i.c. : semâmîr) : **1. zool.** samur. **2. i.** samurun derisinden yapılan kürk.

semmûriyye سموريه (a.i.) : **zool.** susamurugiller, **fr. mustélidés.**

semmü's-semekiyye سم السمكيه (a.b.i.) : semmüssemek (balıkotu) denilen nebâtın bağlı olduğu sınıf.

semn سمن (a.s.) : **1.** tereyağı. **2.** semizlik, yağlılık.

sempati [fr. olan bu kelime: (**sempati-i kebîr**: büyük sempatik, **fr. grand sympathique**) şeklinde yanlış bir terkip olarak hekimlik diline girmiştir].

semrâ سمرا (a.s. sumret'den) : **1.** esmer. **2. i.** kadın adı. ["esmer" in müennesi].

semt سمت (a.i.c. : sumût) : **1.** taraf, cihet, yön. **2. astr.** açıklık.

semt açısı : **jeod.** rasat hattının kuzey-güney istikametiyle yaptığı açı. [doğu ve batı olmak üzere iki türlüdür].

semt-i kadem : **astr.** ayakucu.

semt rasadı : **top., jeod.** her hangi bir yerde üzerinde rasat âleti bulunan belli bir nokta ile koordinatları bilinen ikinci bir noktanın hakîkî kuzey istikametiyle teşkîl ettiği açıyı, yânî semt açısını bulmak için kutup yıldızına veyâ başka yıldızlara, yâhut Güneş'e yapılan rasatlara dayanan hesap ameliyesi.

semtü'n-nazîr : **astr.** bir şâkulî hat her iki tarafa doğru sonsuz olarak uzatılırsa, bu mevhum hattın semâ küresini biri ufkun altında, diğeri üstünde iki noktadan keser -râsıdın bulunduğu yere göre- alttaki noktanın adı semt-ün nazîr'dir.

semtü'r-re's : **astr.** başucu. **fr. zénith.**

semtü'r-re's dâiresi : **astr.** her hangi bir yerin semt-ür-re's noktası ile Arz'ın merkezini içine alan düzlemlerden her hangi birinin semâ küresi ile ara kesiti.

semtü'r-re's-i şâkulî : **astr.** başucu *doğrultusu aleti.

semtü'r-re'sî : **astr.** *başucul, **fr. zénithal.**

semûh سموح (a.s. semâhat'den) : çok cömert. **Nasûh-i semûh** : çok öğüt veren.

semûm سموم (a.i.) : **1.** sam yeli, sıcak rüzgâr. **2.** zehirli şey.

senâ' ثناء (a.i.c. : esniye) : övme, övüş. (bkz : medh).

senâ' سناء (a.i.) : **1.** meyva ve yapraklarının karışmasından meydana gelen baklagillerden iç sürdürücü bir ot.

senâ-i Hindî : Hindistan'dan gelen senâ.

senâ-i kâzib : yabâni sinâmeki.

senâ-i mekkî : sinâmeki. [sürgün vermesi için kullanılır].

senâ-i Mısrî : Mısır'dan gelen senâ. **2.** şimşek parıtısı.

senâbik سنابك (a.i. sünbük'ün c.) : at, katır gibi tek tırnaklı hayvanların tırnakları, *toynaklar.

senâbil سنابل (a.i. sünbüle'nin c.) : **bot.** başaklar. (bkz : sünbülât).

senâ-gû ثناگو (a.f.b.s.) : medheden, öven. (bkz : senâ-hân, senâ-kâr, senâ-ver).

senâ-gû-yâne سناگويانه (a.f.zf.) : övercesine. (bkz : senâ-kârâne).

senâ-gûyî سناگويى (a.f.b.i.) : medhetme, övme, övücülük.

senâ-hân ثناخوان (a.f.b.s.) : [birini] öven, medheden. (bkz : senâ-gû, senâ-kâr, senâ-ver).

senâî ثنائی (a.i.) : mecûs. (bkz : vesenî).

senâiyye ثنائیه (a.i.) : **ed.** birini övmek için yazılan manzûme. (bkz : medhiyye).

senâ-kâr ثناکار (a.f.b.s.) : öven, medheden. (bkz : senâ-gû, senâ-hân, senâ-ver).

senâ-kâr-âne ثناکارانه (a.f.zf.) : övene, medhedene yakışacak yolda, övercesine.

senâ-kârî ثناکاری (a.f.b.i.) : senâkârlık, övücülük.

senâm سنام (a.i.c. : esnâm) : **1.** deve hörgücü. **Sûre-i senâmü'l-Kur'ân :** Kur'ân'ın ilk sûresi; Fâtiha. **2.** tepe, doruk. **3.** orta, merkez.

senâmü'n-naka : devenin hörgücü.

senân سنان (a.s.) : ışıklı, parlak. (bkz : rûşen, ziyâ-dâr).

senânîr سنانیر (a.i. sinnevr'in c.) : kediler.

senâ-ver ثناور (a.f.b.s.) : medheden, öven. (bkz : senâ-gû, senâ-hân, senâ-kâr).

senâ-ver-âne ثناورانه (a.f.zf.) : birini övene âit, onunla ilgili.

senâ-verî ثناوری (a.f.b.s.) : birini medhedene, övene âit, onunla ilgili.

senâyâ سنایا (a.i. seniyye'nin c.) : ön dişler, önlerdeki dört diş [ler].

senbûse سنبوسه (f.i.) : baklava yufkası inceliğinde açılan hamurla yapılan bir tatlı.

-senc سنج - (f.s.) : "tartan, ölçen, değerlendiren" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler yapar. **Nükte-senc** : nükteyi yerinde kullanan; nükteden anlayan. **Suhan-senc** : söylediği sözün mânâsını hakkıyla bilen, sözün mâhiyetini takdîr edebilen.

sencîde سنجیده (f.s.) : **1.** tartılı, ölçülü, yerinde [söz]. **Suhan-i sencîde** : ölçülü, tartılı söz. **2. i. g. s.** tezhipte (süslemede) bir kıvrıma bağlı yaprak motifinin kıvrımın mukabil tarafına konulanının adı.

sendân سندان (a.i.) : örs denilen demirci âleti.

sendânî سندانی (a.s.) : örse benzeyen, örsü andıran. **Azm-i sendânî** : **anat.** kulağın içinde bulunan ve örse benzeyen bir kemik.

sendel سندل (f.i.) : **1.** sandal. **2. bot.** sandal ağacı.

senderûs سندروس (f.a.) : sandalos, kehlibar nevinden, kupal ağacından çıkan bir zamk.

sene سنه (a.i.c. : senevât, sinîn) : yıl. (bkz : âm, sâl). **Re's-i sene** : yılbaşı.

sene-i avâm : kesirsiz yıl. [365 veyâ 366 gün].

sene-i devriyye : yıl dönümü.

sene-i efrenciyye (efrencî takvîmine göre sene). (bkz : re's-i sene-i efrenciyye).

sene-i hicriyye : Hz. Muhammed'in Mekke'den Medîne'ye hicreti, başlangıç sayılan sene. [Muharrem ayı, buna başlangıç sayılmıştır].

sene-i hicriyye-i şemsiyye : güneş yılı hesabına dayanan takvim. [23 eylül 622 tarihinden başlar].

sene-i inhirâfiyye : **astr.** *anomal yıl, **fr. année anomalistique.**

sene-i kameriyye (kamer yılı) : on iki kamer ayından ibâret zaman olup Muharremin birinde başlar, Zilhicce ile biter ve 354 veyâ 355 gün sürer.

sene-i kebîse : astr. artık yıl. [dört yılda bir gelen 366 günlük yıl].

sene-i mâliyye (mâlî yıl) : 1 Marttan îtibâren başlaması mâliyece kabûl edilen yıl.

sene-i medârî : astr. *dönence yılı.

sene-i mîlâdiyye : Hz. Îsâ'nın doğum târihi, başlangıç olarak kabûl edilen yıl. (bkz : re's-i sene-i mîlâdiyye).

sene-i necmiyye : astr. yıldız yılı.

sene-i rûmiyye (rûmî takvîmine göre sene) : (bkz : re's-i sene-i rûmiyye).

sene-i şemsiyye : 22 Marttan, müteâkip 21 Marta kadar süren yıl. (İranlılar'ın millî takvimi).

senevî vasatî : coğr. yıllık ortalama.

sene-be-sene سنه بسنه (a.zf.) : seneden seneye, yıldan yıla, yıllar geçtikçe.

sened سند (a.i.c. : senedât) : **1.** dayanılacak şey. **2.** *belgit. **3.** tapu. **4.** kuvvetli delil olabilecek söz.

sened-i âdî : âdî senet, tasdik edilmemiş senet.

sened-i bahrî : den. bir geminin kime âit olduğunu gösteren senet.

sened-i hâkanî : tapu senedi.

sened-i ittifâk : II. Mahmud devrinde âyân ile yapılan sözleşme (29 Eylül 1808).

sened-i müsbit : ispât edici senet.

sened-i resmî : resmî senet, resmen tasdîk edilmiş senet.

senedât سندات (a.i. sened'in c.). (bkz : sened).

senedât-ı ayniyye : **eko., huk.** ve ortaklık payını aynî şekilde şirkete yatıran ortaklara verilen aynî sermayeyi temsil eden hisse senetleri. [şirketin tescilinden itibaren 2 yıl geçmedikçe başkalarına devredilemezler].

senedât-ı bahrî : gemi senedi, gemi tasdiknamesi.

seneteyn سنتين (a.i.c.) : iki sene, iki yıl.

senevât سنوات (a.i. sene'nin c.) : seneler, yıllar. (bkz : sinîn).

senevî ثنوی (a.i. sünâî'den) : biri hayr, öteki şer için olan iki yaratıcının bulunduğuna inanan mecûsî tâifesinden olan kimse.

senevî, seneviyye سنوی ، سنویه (a.s.) : seneye mensup, sene ile ilgili, bir yıllık. **Vâridât-ı seneviyye** : yıllık gelir.

seneviyye ثنویه (a.i.) : mecûsî tâifesi.

seng سنگ (f.i.) : **1.** taş. (bkz : hacer).

seng-i asyâb : değirmen taşı.

seng-i felâhan : saban taşı.

seng-i fesân : bileği taşı.

seng-i hârâ : mermer taşı, pek sert taş.

seng-i ibret : **tar.** Topkapı Sarayı'nda orta kapının önünde bulunan dikili taş. [îdâm edilenlerin başları bunun üzerine konulup halk ibret alsın diye teşhîr edildiği için bu adı almıştır. Tanzîmat'tan sonra kaldırılmıştır].

seng-i imtihân : **1)** mihenk taşı; **2)** deneme, *sınav.

seng-i kabîr : mezar taşı.

seng-i melâmet : birini kınarken sözle atılan taş.

seng-i mezâr : mezar taşı.

seng-i mihek : mehenk taşı.

seng-i Mûsâ : ustura taşı; bileği taşı.

seng-i musallâ : musalla taşı.

seng-i sebük (hafif taş) : küfeği taşı. **2.** tartı, ölçü; ağırlık.

seng-i siyâh : **1)** mihenk taşı; **2)** Kabe'nin duvarında bulunan siyah taş; Haceriesved.

seng-i yede : yağmur yağdıran tılsımlı taş, yağmur taşı.

seng ü sebû (taş ve testi) : **mec.** kıran ve kırılan.

seng-a-seng سنگا سنگ (f.b.i.) : türlü türlü taşlık.

seng-dil سنگدل (f.b.s.) : taş yürekli.

seng-dil-âne سنگدلانه (f.zf.) : katı yüreklilere yakışacak yolda, katı yüreklilikle.

seng-endâz سنگ انداز (f.b.s.) : taş atan, dokunaklı söz söyleyen, dokunduran.

senger سنگر (f.i.) : **1.** büyük oklu kirpi. **2.** istihkâm.

sengîn سنگين (f.s.) : **1.** taştan, taştan yapılmış. **Dil-i sengîn** : taştan yürek, katı kalb. **2.** yavaş, ağır.

sengin devr-i hindi سنگين دورهندی (f.a.b. i.) : **müz.** başka usullerin muayyen mertebelerine "ağır" denilirken, "sengin" ismi bâzı teknik mecbûriyetler dolayısıyla da yalnız "yürük semâî" usûlünün ağır mertebesine mahsus iken İ. Hakkı Beyin bastırmış olduğu binlerce notada 7/4 ağır devr-i hindî usûlünün bu isim altında olduğu görülür (salâhiyet sâhibi olmayan ve mevzûda bilgileri tam bulunmayanlar, işte böyle bir ismin Türkî'si yerine Farisî'sini ikame etmekle bile yanılmış olurlar).

sengin semâî سنگين سماعی (f.a.b.i.) : **müz.** ağır semâîlerden 6/4 usûlü ile ölçülmüş olanlara -aksak semâîlerden tefrîk maksadıyla- verilen isim; 6/2 usûlü ile ölçülmüşse, "ağır sengin semâî" denilir.

sengîn semâî (usûlü) سنگين سماعی (اصول) (f.a.b.i.) : **müz.** yürük semâî usulünün bir ağır mertebesine (6/4) verilen isimdir; bir mertebe daha ağırına "ağır sengin semâî" (6/2) denilir. Bu usuller, aynı zamanda kendileri ile ölçülmüş bulunan semâî "forme"undaki eserleri de işâret ederler; onun için sengin semâî yerine "ağır semâî" veyâ "semâî" denilemez ve bu hususta kaide bozulmuş olur. (çünkü "ağır semâî"; semâî forme'unun muayyen bir çeşidinin umûmî ismi olduğu gibi "semâi" de bambaşka bir usûlün ismidir).

seng-istân سنگستان (f.b.i.) : taşlık, taşı cok olan yer. (bkz : seng-lâh[1], seng-zâr).

seng-lâh سنگلاخ (f.b.i.) : **1.** taşlık, taşı çok olan yer. (bkz : seng-istân, seng-zâr). **2.**[büyük S ile] Afşarlı Nâdir Şâh'ın kâtibi olan Mirza Mehmed Mehdî Hân'ın -başlıca Ali Şîr Nevâî'nin eserlerine dayanarak- Çağatay Türkçesi'nin lûgat ve gramerini veren eseri.

seng-pâre سنگپاره (f.b.i.) : taş parçası.

seng-puşt سنگ پشت (f.b.i.) : kaplumbağa.

seng-rîz سنگریز (f.b.i.) : taşlama, taş atma; taşlanan kimse.

seng-rîze سنگریزه (f.b.i.) : çakıl taş, küçük taş.

seng-rû سنگرو (taş yüzlü) : saygısız, utanmaz, arsız, yüzsüz.

seng-sâr سنگسار (f.b.i.) : taşı bol yer.

seng-traş سنگتراش (f.b.i.) : taş yontucu (sanatkâr).

seng-traşî سنگتراشی (f.b.i.) : taş yontmacılık.

seng-zâr سنگزار (f.b.i.): taşlık, taşlı yer. (bkz : seng-istân, seng-lâh).

seniyy, seniyye سنیه ، سنی (a.s.) : yüksek, yüce. **İrâde-i seniyye :** yüce buyruk.

seniyyü'l-cevânib : her yanı yüceliklerle dolu olan.

seniyye ثنیه (a.i.c. : senâyâ) : öndeki dört diş.

sentûr سنتور (f.i.) : santur, kanun biçiminde tokmaklarla çalınan telli bir çalgı.

sentûrî سنتوری (f.i.) : santurî, santur çalan kimse.

se-pâ سه پا (f.i.) : üç ayaklı. (bkz : seh-pâ).

seped سپد (f.i.) : sepet.

sepîd سپید (f.s.) : beyaz, ak. (bkz : beyzâ, ebyaz, sefîd).

sepîde سپیده (f.i.) : tan vakti.

sepîde-dem سپیده دم (f.b.i.) : sabah aydınlığı.

sepîdî سپیدی (f.i.) : beyazlık, aklık.

ser سر (f.i.) : **1.** baş, kafa, kelle. (bkz : re's). **2.** baş, başkan. (bkz : reis). **3.** tepe, doruk. (bkz : zirve). **4.** uç kenar. **5.** nihâyet, son.

ser-i bâlin : bir hastanın baş ucu.

ser-i bâm : dam üzerindeki gök, hava boşluğu.

ser-i bâr : bostan korkuluğu.

ser-i dâr : darağacının başı, üstü.

ser-i dîvâr : duvarın üstü; duvarın üstündeki gök.

ser-i eşcâr : ağaçların başı.

ser-i hayl : bir topluluğun, bir kalabalığın önderi.

ser-i kâr : işbaşı.

ser-i kûy : sevgilinin bulunduğu yer.

ser-i menzil : hedef, gaye, âmâc.

ser-i mû[y] : **1)** kılucu; **2)** pek az şey.

ser-i pâ[y] : ayak başparmağı; çorap veya ayakkabının burnu.

ser-i zebân : dilin ucu.

ser ü berg : bir şeyi elde etmek isteği, hırsı.

ser ü bün : **1)** başlangıç ve son; tamamıyla; **2)** bir şeyin esası, temeli.

ser ü çeşm : zevkle, memnuniyetle.

ser ü kâr : iş güç, canla başla girişilen iş.

ser ü sâmân : gerekli olan araç ve güç [bir şeyi yapmak için-].

ser- - سر (f.s.) : "baş, başkan" mânâlarıyla başa gelerek *birleşik kelimeler yapar. **Ser-kâtib** : başkâtip. **Ser-muharrir** : başmuharrir, *başyazar.. gibi.

serâ سرا (f.i.). (bkz : serây).

-serâ سرا - (f.s.) : "şarkı söyleyen" mânâsıyla *birleşik kelimeler meydana getirir. **Nağme-serâ** : türkü, şarkı söyleyen. **Nâle-serâ** : inleyen gibi.

serâ ثری (a.i.) : toprak. (bkz : arz, türâb). **Eyne's- Süreyyâ ve's-serâ** : aralarında yerle gök kadar fark vardır. **Fevka's-serâ** : yer yüzü, toprak üstü. **Tahte's-serâ** : yer altı, mezar.

serâb سراب (a.i.) : **1.** ılgım, **fr. mirage. 2. mec.** öteki dünya. **3.** kadın adı.

serâbî سرابی (a.s.) : **1.** serapla ilgili. **2.** serâp gibi.

serâbîl سرابیل (a.i. sirbâl'in c.) : gömlekler. (bkz : akmise).

serâb-istân سرابستان (a.f.b.i.) : **1.** serap görünen yer. **2.** bu dünyâ.

serâ-çe سراچه (f.b.i.) : saraycık, küçük saray, küçük konak; evceğiz.

ser-âgaz سر آغاز ("ga" uzun okunur. f.b.i.) : yeniden, baştan başlama.

serâh سراح (a.i.) : boşama [eşini-]. (bkz : tatlîk).

ser-âheng سر آهنگ (f.b.i.) : çalgıcıların başı, orkestra şefi.

serâhîn سراحين (a.i. sirhân'ın c.) : kurtlar [yırtıcı hayvan].

ser-âhûr سرآخور (f.b.i.) : **tar.** Osmanlılarda ve ilk zamanlarda ordu bir yere naklederken nakil işini yapan *görevli.

serâid ثرائد (a.i. serîde'nin c.) : tiritler.

serâir سرائر (a.i. serîre'nin c.) : gizli şeyler.

serâir-hâne سرائرخانه (a.f.b.i.) : sırlar evi.

serâir-hâne-i tabîat : tabîat sırlarının toplandığı yer.

serâmâc سراماج (f.i.) : boyunduruk.

ser-âmed سرآمد (f.b.s.c. : ser-âmedân) : başta bulunan, ileri gelen. (bkz : sındîd).

ser-âmedân سرآمدان (f.b.s. ser-âmed'in c.) : başta bulunanlar, ileri gelenler.

ser-â-pâ سراپا (f.zf.) : baştan ayağa kadar, baştan başa, bütün, hep. (bkz : ser-tâ-pâ, ser-tâ-ser).

serâ-perde سراپرده (f.b.i.) : **1.** saray perdesi, harem dâiresinin önüne çekilen büyük perde. **2.** otağ, pâdişah çadırı.

serâr, sirâr سرار ، سرار (a.i.c. : esirre) : ayın son gecesi.

serârî سرارى (a.i. süriyye'nin c.) : câriyeler, odalıklar.

ser-â-ser سراسر (f.zf.) : **1.** baştan başa, büsbütün. **2.** altın veyâ gümüş telle dokunmuş bir çeşit kıymetli kumaş.

ser-â-ser şalvâr : eskiden kullanılan bir çeşit şalvar.

serâsime سراسمه (f.s.) : sersem.

serâsîme سراسيمه (f.s.). (bkz : serâsime).

serâsîme-gî سراسيمگى (f.b.i.) : sersemlik.

ser-asker سرعسكر (f.a.b.i.) : **1.** asker ve ordu kumandanı. **2.** harbiye nâzırı (millî müdâfaa vekîli) [Tanzîmat'tan sonra].

ser-askerî سرعسكرى (f.a.b.s.) : ser askerlikle ilgili, millî müdâfaa vekilliğine âit [Tanzîmat'tan sonra]. **Bâb-ı ser-askerî (serasker kapısı)** : serasker dâiresi, Harbiye Nezareti. [Bayezıt yangın kulesinin dibindeki bina (şimdiki Üniversite binası) idi].

serâvîl سراويل (a.i.c. : serâvîlât) : **1.** şalvar. **2.** don.

serâvîlât سراويلات (a.i. sirvâl'in c. olan serâvîl'in c.) : **1.** şalvarlar. **2.** donlar.

serây سراى (f.i.) : **1.** saray. **2.** büyük konak. (bkz : kâh, kasr). **3.** hükûmet konağı.

serây-i âmire : **tar.** Osmanlı pâdişahlarının sarayı.

serây-i âsafî : **tar.** sadrâzam dâiresi.

serây-i âtîk-i âmire : **tar.** Sultan Fâtih Mehmed tarafından Bayezit'te yaptırılan sarayın adı.

serây-i beka : öteki dünya.

serây-i cedîd, serây-i cedîd-i âmire : Topkapı Sarayı'nın Fâtih devrindeki adı.

serây-i fenâ : (bu-) dünya.

serây-i hümâyûn : pâdişah sarayı.

serây-i serâir-i mahabbet : muhabbet sırlarının sarayı.

serây-i sipenc : dünya.

serâyâ سرايا (a.i. seriyye'nin c.) : düşman üzerine gönderilen küçük süvâri müfrezeleri.

serây-dâr سرايدار (f.b.i.) : ayvaz; büyük yerlerde yemek ve sofra işlerine bakan kimse. [bunlar ekseriyâ Vanlı Ermeni veyâ kürd uşağından olurdu].

serâ-yende سراينده (f.b.s.) : şarkı söyleyen.

ser-âzâd سرآزاد (f.b.s.) : **1.** serbest, hür, başı boş. **2.** rahat, dertsiz.

serb ثرب (a.i.c. : sürûb) : **1.** içyağı, bağırsakları saran yağ. **2.** azarlama; çekiştirme, beğenmeme.

ser-bâlîn سربالين (f.b.i.) : baş yastığı. (bkz : bâlîn-i ser'den).

ser-bâz سرباز (f.b.s.c. : ser-bâzân) : **1.** cesur, yiğit. **2.** İran'da bir sınıf asker.

ser-bâzân سربازان (f.b.s.) : serbâzlar.

ser-bâzî سربازى (f.b.i.) : cesurluk, yiğitlik.

ser-be-ceyb سربجيب (f.b.s.) : düşünceden, utanmaktan veyâ kederden başını göğsünün üzerine sarkıtmış olan.

ser-behâ سربها (f.b.i.) : baş pahası; diyet, haraç.

ser-be-mühr سربمهر (f.a.b.s.) : **1)** ağzı mühürlü, kapalı; **2)** oruçlu. (bkz : mühr-dehân).

ser-bend سربند (f.b.i.) : başa sarılan veyâ bağlanan şey.

ser-berân سربران (f.b.s.) : baş göstermiş, uç vermiş.

ser-berg سربرگ (f.b.i.) : usûle göre tezhipte (süslemede) motiflerin çıkmasına yarayan yaprak şekilli ilk motif, ana motif.

ser-be-sahrâ سربصحرا (f.a.b.s.) : başı ovada, karar tutmaz.

ser-be-ser سربسر (f.zf.) : başbaşa; baştan başa, büsbütün.

ser-best سربست (f.b.s.) : **1.** başı boş; kayıtsız. **2.** istediği gibi hareket eden. **3.** sıkılmayan. **4.** engelsiz.

ser-best-âne سربستانه (f.zf.) : serbestçe, hiç bir engelle karşılaşmadan, serbest olarak.

ser-beste سربسته (f.b.s.) : **1.** başı bağlı. **2.** örtülü, gizli, kapalı.

ser-bestî سربستی (f.b.i.) : serbestlik.

ser-bestiyyet سربستیت (f.b.i.) : **1.** serbestlik. (bkz : ser-bestî). **2.** devletin ticaret yapmamasını ve ekonomik alana karışmamasını uygun gören *öğreti, *erkincilik.

serbest-nazm سربست نظم (f.a.b.i.) : **ed.** vezin, kafiye gibi kurallara bağlı olmayan bir nâzım şekli. **fr. vers libres.**

ser-be-sücûd سربسجود (f.a.b.s.) : secde edici, başını yere değdirici.

ser-bevvâbîn سربوابین (f.a.b.i.) : kapı tutan, mâbeyinci.

ser-be-zânû سربزانو (f.b.s.) : kederden başı dizlerine düşmüş [kimse].

ser-be-zemîn سربزمین (f.b.i.) : başı yere eğilmiş olan. (bkz : ser-zemîn).

ser-bülend سربلند (f.b.s.c. : ser-bülendân) : **1.** başı yüksek; yüce. **2. müz.** Türk müziğinin birkaç asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

ser-bülendân سربلندان (f.b.s. ser-bülend'in c.) : başı yüksek olanlar; yüceler.

ser-bülendî سربلندی (f.b.i.) : başı yükseklik; yücelik.

ser-bürehne سربرهنه (f.b.s.) : başı açık.

ser-bürîde سربریده (f.b.s.) : başı kesilmiş.

serc سرج (a.i.c. : sürûc) : eyer, at takımı. (bkz : bergüstvân).

serc-i feres : at eyeri.

serc-i terekî : **anat.** ense kemiğinin üstündeki çukur.

ser-cümle سرجمله (f.a.zf.) : bütün, hepsi. (bkz : bi'l-cümle).

ser-cümle-i âlem : âlemin hepsi, herkes.

ser-çeşme سرچشمه (f.b.i.c. : ser-çeşmegân) : **1.** çeşme başı, pınar, su başı. **2.** yardımcı askerlerin maaş ve sâire gibi işlerine bakan kimse [Tanzîmat'tan önce]. **3.** pîr [şeyh]; baş.

ser-çeşme-i cân : can pınarı.

ser-çeşmegân سرچشمگان (f.b.i.) : serçeşmeler.

ser-çîn سرچین (f.b.s.) : **1.** mekik dili. **2.** seçkin şey, seçme.

ser-çînî سرچینی (f.b.i.) : baş pişirici, Osmanlı sarayında mutfak görevlilerinden biri.

serd سرد (f.s.) : **1.** soğuk. (bkz : bârid). **Âb-ı serd** : soğuk su. **2.** sert, haşîn, çirkin. **3.** sert, kaba, hoyrat.

serd sâmit : **gr.** sert sessiz.

serd سرد (a.i.) : [sözü] düzgün ve münâsebetli söyleme.

serd ثرد (a.i.) : doğrama, doğranma.

serdâb سرداب (f.i.) : **1.** sıcak memleketlerde çok sıcak günlerde barınılan derin yer altı odası. **2. tar.** pâdişah saraylarının sağ ve sol taraflarında bir yâhut birer oda bulunan üç köşe sofa.

serdâbe سردابه (f.i.). (bkz : serdâb).

ser-dâde سردادە (f.b.s.) : baş vermiş, baş göstermiş olan.

ser-dâr سردار (f.b.i.c. : ser-dârân) : **1.** asker başı, kumandan, *komutan.

ser-dâr-ı ekrem : başkumandan, *başkomutan; başbuğ.

ser-dâr-ı galib : galip kumandan, *komutan.

ser-dâr-ı ulemâ : **tar.** zamânın en yaşlı ve bilgili âlimi. **2.** pâdişah hocaları.

ser-dârân سرداران (f.b.i. ser-dâr'ın c.) : kumandanlar, *başkomutanlar.

ser-dârî سرداری (f.b.i.) : serdarlık, başkumandanlık.

ser-defter سردفتر (f.a.b.i.) : defterin başında yazılı olan, en başta bulunan, en ileri geçen.

serdî سردی (f.i.) : **1.** sertlik, kabalık, hoyratlık. **2.** soğukluk. (bkz : bürûdet).

serdî-i hevâ : havanın sertliği.

serdî-i tabîat : huy, tabîat sertliği.

ser-dih سرده (f.b.s.) : reis, baş olan.

ser-dûz سردوز (f.b.i.) : kenarında altın veyâ gümüş tellerle işlenmiş motifler bulunan bez kaplamalı mukavva cilt.

seref سرف (a.i.) : lüzumsuz harcama. (bkz : isrâf).

ser-efgen سرافگن (f.b.s.) : uğrunda başını veren, kendini feda eden.

ser-efgende سرافگنده (f.b.s.c. : ser-efgendegân) : başını eğen.

ser-efgendegân سرافگندگان (f.b.s. ser-efgende'nin c.) : başını eğenler.

ser-efrâz سرافراز (f.b.s.) : başını yukarı kaldıran, yükselten, benzerinden üstün olan.

sereka سرقه (a.s. sârik'in c.) : hırsızlar.

serem ثرم (a.i.) : ağızdaki dişin kökünden kırılması.

ser-encâm سرانجام (f.b.i.) : **1.** bir işin sonu. **2.** başına gelen. **3.** vak'a.

ser-endâz سرانداز (f.b.s.c. : ser-endâzân) : **1.** çekinmez, korkusuz, fedâkâr, pervâsız. **2. müz.** vaktiyle Türk müziğinde kullanılmış bir usul olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

ser-endâzân سراندازان (f.b.s. ser-endâz'ın c.): fedakârlar, serdengeçtiler, pervâsızlar, korkusuzlar.

ser-endâzî سراندازی (f.b.i.) : pervâsızlık, fedâkârlık, çekinmezlik.

ser-engüşt سرانگشت (f.b.i.) : parmak ucu. [aslı : ser-i engüşt].

ser-esvâb سراثواب (f.a.b.i.) : **tar.** esvapçı başı.

seretân سرطان (a.i.) : **1.** yengeç, çağanoz.

seretân-ı bahrî : **zool.** deniz yengeci. **2. hek.** yenirce. **3. astr.** Güneş'in 22 Hazîranda girdiği Yengeç burcu ki "cevzâ" burcu ile "esed" burcunun arasındadır.

seretân-medârı : Yengeç *dönencesi (burcu).

seretânî سرطانی (a.s.) : seretan, kanser ile ilgili.

sereyân سریان (a.i.) : dağılma, yayılma. (bkz : sirâyet).

ser-firâz سرفراز (f.b.s.). (bkz : ser-efrâz).

ser-firâzî سرفرازی (f.b.i.) : serfirâzlık.

serfürû سرفرو (f.i.) : başeğme, söz dinleme. (bkz : inkıyâd, itâat).

ser-fürû-bürde سرفروبرده (f.b.s.) : **1.** baş eğmiş. **2.** düşünceye dalmış.

ser-gerdân سرگردان (f.b.s.) : **1.** başı dönen, sersem, şaşkın. (bkz : ser-geşte). **2.** perîşan.

ser-gerdânî سرگردانی (f.b.i.) : sergerdanlık, başı dönme, sersemlik.

ser-gerde سرگرده (f.b.s.) : elebaşı. (bkz : ser-kerde).

ser-gerde-i eşkıyâ : şakîlerin, haydutların başı, reisi.

ser-germ سرگرم (f.b.s.) : **1.** kafası kızmış, kızgın. **2.** sarhoş; neşeli. (bkz : mest).

ser-germ-i aşk : aşk sarhoşu.

ser-germî سرگرمی (f.b.i.) : **1.** sarhoşluk, coşma. **2.** kızgınlık.

ser-geşte سرگشته (f.b.s.). (bkz : ser-gerdân[1]).

ser-geştegân سرگشتگان (f.b.s. ser-geşte'nin c.) : başı dönenler; sersemler; şaşkınlar.

ser-geştegî سرگشتگی (f.b.i.) : sergeştelik, şaşkınlık.

sergîn سرگین (f.i.) : gübre, fışkı.

ser-girân سرگران (f.b.s.) : "başı ağır" : çok sarhoş.

ser-girânî سرگرانی (f.b.i.) : çok sarhoşluk.

ser-güzeşt سرگذشت (f.b.i.) : serüven, birinin başından gelip geçen şey. (bkz : mâcerâ).

ser-hadd سرحد (f.a.b.i.c. : ser-haddât) : serhat, hudut, sınır.

ser-haddât سرحدات (f.a.b.i. ser-hadd'in c.) : serhatler, hudutlar, sınırlar.

ser-hadd-dâr سرحددار (f.a.b.i.) : sınır muhâfızı.

serhaddî سرحدی (a.b.i.) : kısa, serâser kaplı samur kürk.

ser-halka سرحلقه (f.a.b.i.) : halka hâlinde oturanların başı.

serhân سرحان (a.i) : kurt, canavar.

ser-hâne سرخانه (f.b.i.) : **1.** (bkz : mızbah, mızbaha). **2. müz.** Türk müziğinde peşrev ve saz semâisinin birinci hânesi.

serhas سرخس (a.i.) : sivri uçlu nebat (*bitki).

serhas-ı müzekker : **bot.** eğreltiotu, **fr. fougère mâle.**

serhasiyye سرخسیه (a.i.) : **bot.** eğreltiotugiller.

serhasiyye-i kebîre : **bot.** kıral otu, **lât. peucedanum ostruthium.**

ser-hayl سرخیل (f.a.b.i.) : **1.** kervan ve kafile başı. (bkz : sâr-bân). **2.** baş, başkan. (bkz : sındîd).

serheng سرهنگ (f.i.c. : serhengân) : **1.** çavuş; kavas; yasakçı. **2. müz.** Türk müziğinde bir kaç asırlık bir mürekkep makam olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

serhengân سرهنگان (f.i. serheng'in c.) : çavuşlar; kavaslar; .yasakçılar.

ser-hôş سرخوش (f.b.s.) : sarhoş. (bkz : bedmest, mest, sekrân).

ser-hôş-âne سرخوشانه (f.zf.) : sarhoşça, sarhoşçasına. (bkz : mest-âne).

ser-hôşî سرخوشی (f.b.i.) : sarhoşluk.

serî', serîa سريع ، سريعه (a.s. sür'at'den. c. : sırâ') : **1.** çabuk, hızlı. **2. ed.** aruzda âhengi hızlıca bir vezin olup bizde kullanılmış şekli şudur : "müfteilün müfteilün fâilün".

serîü'l-hareke, -ü's-seyr : hızlı giden.

serîü'l-infiâl, -ü't-teessür : çabuk gücenen.

serîü'l-intikal : çabuk anlayan, pek zeki.

serîü's seyr : hızlı giden.

serîü'z-zevâl : çabuk kaybolan, süreksiz.

serîan سريعاً (a.zf.) : sür'atle, çabuk, hemen, çarçabuk. (bkz : aceleten).

serîd ثريد (a.i.) : tirit denilen yemek.

serika سرقه (a.i.) : çalınmış, çalınmış şey. (bkz : mesrûk).

serikat سرقت (a.i.) : çalınmış nesne.

serikat-ı muhtelife : huk. gerek bir kimseye ve gerek başka başka kimselere âit olup muhtelif hırzlarda bulunan mallar hakkındaki şirketler.

serikat-ı müttehide : huk. başka başka kimselere âit olduğu halde bir mahallî hırzda bulunan mallar hakkındaki sirkatler.

ser-i kûy سركوی (f.i.). (bkz : ser-kûy).

serîr سرير (a.i.c. : esirre sürür) : **1.** taht. (bkz : erîke). **2.** yatacak yer.

serîr-i basarî : anat. talamus.

serîr-i felek : astr. Büyükayı takımyıldızı, yedigen. (bkz : Dübb-i ekber).

serîr-i mecrûhîn : yaralı hasta yatağı.

serîr ü efser : taht ve taç.

serîr-ârâ سرير آرا (a.f.b.s.) : "tahtı süsleyen" : pâdişah. (bkz : serîr-nişîn).

serîre سريره (a.i.c. : serâir) : **1.** gizli şey, sır; gizli fikir ve hal. **2.** yatak.

serîre-dân سريره دان (f.b.s.) : içteki sırrı bilen.

serîrî سريری (a.s.) : yatırarak hastaya bakma, klinik, **fr. clinique**.

serîriyyât سريريات (a.i. serîre'nin c.) : **1.** yataklar. **2.** klinikler, hekim yetişeceklerin hasta başında ders gördükleri hasta koğuşları; hasta bakılan yerler, klinikler.

serîriyyât-ı dâhiliyye : hek. iç hastalıkları kliniği.

serîriyyât-ı hâriciyye : hek. dış hastalıkları kliniği.

serîr-nişîn سريرنشين (a.f.b.s.) : "tahtta oturan" : pâdişah. (bkz : serîr-ârâ).

serîü'l-hezec سريع الهزج (a.b.i.) : **müz**. Türk müziğinin vaktiyle kullanılmış usullerinden biri olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

seriyye سريه (a.i.c. : serâyâ) : **1.** düşman üzerine gönderilen küçük süvâri müfrezesi; gece baskını gazvesi. **2.** câriye, odalık.

ser-kâr سركار (f.b.i.) : işbaşı, müdür; kâhya.

ser-karîn سرقرين (f.a.b.i.) : baş mâbeyinci. (bkz : ser-kurenâ).

ser-kâtib سركاتب (f.a.b.i.) : baş kâtip, mâbeyn kâtiplerinin başı, hükümdarların başkâtipleri [Tanzîmat'tan sonra].

ser-kehhâl سركحال (f.a.b.i.) : pâdişahın baş gözhekimi.

ser-kerde سركرده (f.b.i.) : bir gürûhun başı, bir takımın başı, baş. [fenâ mânâda].

ser-kerde-i eşkıyâ : çete reisi.

ser-keş سركش (f.b.s.) : dikbaşlı, başkaldıran; inatçı; itâatsiz.

ser-keş-âne سركشانه (f.zf.) : itâatsizlikle, inatla, dikbaşlılıkla.

ser-keşî سركشی (f.b.i.) : serkeşlik, inatçılık, itaatsizlik, dikbaşlılık.

ser-kûb سركوب (f.b.s.) : **1.** başa vuran, başa kakan. **2.** başa vuracak şey.

ser-kûçe سركوچه (f.b.i.) : sokak başı.

ser-kudûmî سرقدومی (f.a.b.i.) : **tas**. Mevlevî âyinlerini idâre eden kimse, orkestra şefi.

ser-kurenâ سرقرنا (f.a.b.i.) : baş mâbeyinci. (bkz : ser-karîn).

ser-kûy سركوی (f.b.i.) : mahalle, sokak başı.

ser-levha سرلوحه (a.f.b.i.) : başlık [yazıda].

serm ثرم (a.i.) : birinin dişlerini kırma.

sermâ سرما (f.i.) : kış, soğuk. (bkz : şitâ).

sermâ-dîde سرمادیده (f.b.s.) : çok üşümüş, donmuş. **Mâr-ı sermâ-dîde** (kış geçirmiş yılan) : **mec**. eski kurt, tecrübeli kurnaz adam.

sermak سرمق (a.i.) : **bot.** karapazı.

ser-mâye سرمایه (f.b.i.) : **1.** anamal.

sermaye-i ayniyye : **eko.** sermayenin yani ekonomik mânada kâr gayesi ile tahsis edilmiş servetlerin, nakitten başka kıymetlerden teşekkül eden kısmı. **2.** anapara.

Mütedâvil sermâye (döner sermâye) : bir ticâret işini çevirmek ve yaşatmak için bütçede ayrılan sermâye.

sermâye-i mübâhât : haklı sevinç ve iftihar sebebi.

sermâye-i tereddüd : şüpheli sermâye, alışverişte kullanılmayacak şüpheli sermâye. **3.** bilgi, ustalık. **4.** genelev kadını.

sermâye-dâr سرمایه دار (f.b.s.) : sermâyesi olan. (bkz : mâl-dâr).

sermâye-dârân سرمایه داران (f.b.i. sermâye-dâr'ın c.) : sermayedarlar.

sermed سرمد (f.s.) : **1.** dâimî, sürekli. (bkz : câvid, câvidân, dâim, ebedî). **2. i.** erkek adı.

sermedî سرمدی (f.s.). (bkz : sermed).

sermediyyet سرمدیت (f.i.) : **1.** dâimîlik, dâimlik, sürerlik, süreklilik. (bkz : beka, ebediyyet). **2. fels. éternité.**

ser-menzil سرمنـــزل (f.a.b.i.) : durak yeri.

ser-mest سرمست (f.b.s.) : sarhoş. (bkz : bedmest, ser-hoş, sekrân).

ser-mest-i gurûr : gurur sarhoşu.

ser-mest-âne سرمستانه (f.b.zf.) : sarhoş gibi, sarhoşça, sarhoşcasına.

ser-mestî سرمستی (f.b.i.) : sarhoşluk.

ser-mû سرمو (f.b.s.) : kıl kadar, pek az şey.

ser-muharrir سرمحرر (f.a.b.i.) : başmuharrir, *başyazar.

ser-mûze سرموزه (f.b.i.) : çizme üzerine giyilen lâstik ayakkabı.

ser-mücellid سرمجلد (f.a.b.i.) : **1.** başmücellit. **2.** saray mücellitlerinin başı.

ser-müneccim سرمنجم (f.a.b.i.) : müneccimbaşı; vaktiyle saraylarda yıldıza bakarak hüküm çıkaran vazîfeli kimse.

ser-mürettib سرمرتب (f.a.b.i.) : baş mürettip, mürettiphâne servisi şefî.

ser-nâme سرنامه (f.b.i.) : **1.** mektup başlığı. **2.** bir tâifenin başı.

ser-nigûn سرنگون (f.b.s.) : **1.** başaşağı olmuş, ters dönmüş. (bkz : ma'kûs). **2.** tâlihsiz, bahtsız.

ser-nüvişt سرنوشت (f.b.s.) : **1.** başa yazılan, alın yazısı. (bkz : mukadderât). **2.** yazı başlığı. (bkz : ser-nâme, ünvân).

serpâş سرپاش (f.i.) : **1.** çomak; gürz. **2.** [eskiden] savaşta giyilen demir başlık.

ser-penâh سرپناه (f.b.i.) : başlık, miğfer; miğferin enseyi koruyan saçaklı kısmı; tolga.

ser-pençe سرپنجه (f.b.i.) : güçlü kuvvetli kimse.

ser-pençegî سرپنجگی (f.b.i.) : serpençelik, güçlülük, kuvvetlilik.

ser-pûş سرپوش (f.b.i.) : başa giyilen şey, başlık.

ser-pûşe سرپوشه (f.b.i.) : başörtüsü. (bkz : bürka').

ser-pûşene سرپوشنه (f.b.i.) : başörtüsü. (bkz : ser-pûşe).

serrâ' سراء (a.i.) : genişlik, kolaylık.

serrâ' ve derrâ : genişlik ve darlık (sıkıntı).

serrâc سراج (a.i.) : saraç.

serrâcân سراجان (a.i. serrâc'ın c.) : saraçlar.

serrâc-hâne سراجخانه (a.f.b.i.) : saraçhâne, saraçların bulunduğu çarşı.

ser-rişte سررشته (f.b.i.) : ipucu, tutamak.

ser-sâm سرسام (f.b.i.) : sersem; insana sersemlik veren bir hastalık.

sersâr ثرثار (a.s.). (bkz : herze-gû).

ser-sebük سرسبك (f.b.s.) : aklı hafif, akılsız, beyinsiz.

ser-sebz سرسبز (f.b.s.) : **1.** tâze, yeni yetişmiş; yemyeşil. **2.** şanslı, talihli.

ser-sebzî سرسبزی (f.b.i.) : **1.** tazelik. **2.** şanslılık, talihlilik.

serserî سرسری (f.s.) : **1.** serseri, ötede beride başı boş gezen. **2.** boş, beyhûde söz.

serseri-yâne سرسریانه (f.zf.) : serserice.

ser-şâr سرشار (f.s.) : **1.** ağzına kadar dolu, taşkın. (bkz : leb-â-leb). **2.** sınırı aşan, ileri giden.

ser-şârî سرشاری (f.i.) : doluluk, taşkınlık.

ser-şikeste سرشکسته (f.b.s.) : başı kırık; ucu kırılmış olan.

ser-tâb سرتاب (f.b.s.) : inatçı. (bkz : anûd).

sertâb سرتاب (f.i.) : cildin tamamlayıcısı olarak yapılan ve kitabın üst kısmını örten miklab'ın açıkta duran üst kısmı.

ser-tabbâl سرطبال (f.a.b.i.) : **tar.** baş davulcu.

ser-tâ-be-pâ سرتابپا (f.b.s.) : baştan ayağa, baştan başa. (bkz : ser-â-pâ, ser-â-ser, ser-tâ-pâ, ser-tâ-ser).

ser-tâ-be-ser سرتابسر (f.b.s.) : baştan başa.

ser-tabîb سرطبیب (f.a.b.i.) : başhekim.

ser-tâc سرتاج (f.b.s.) : baş tâcı olan, çok sevilen, sayılan.

ser-tâk سرطاق (f.b.i.) : evin üstünde bulunan etrâfı açık oda, dâire.

ser-tâ-pâ سرتاپا (f.b.zf.) : baştan ayağa, baştan aşağı, baştan başa, tamamıyla, büsbütün. (bkz : ser-â-pâ, ser-â-ser, ser-tâ-ser).

ser-tarîk سرطریق (f.a.b.i.) : **tar.** çelebi efendinin muâvini ve Konya Mevlevîhânesinin şeyhi yerindeki kıdemli dedenin ünvânı. [Mevlevî tâbirlerindendir].

ser-tâ-ser سرتاسر (f.zf.) : baştan başa, hep, bütün. (bkz : ser-â-pâ, ser-tâ-pâ).

ser-te-ser سرتسر (f.zf.). (bkz : ser-â-ser, ser-tâ-ser).

ser-tıraş سرتراش (f.b.i.) : berber.

ser-tîz سرتیز (f.b.s.): ucu, baştarafı sivri olan; keskin. **Tîg-i ser-tîz :** keskin kılıç. (bkz : seyf-i bürrân).

serû سرو (f.i.) : **1.** boynuz. (bkz : karn). **2.** şarap kadehi.

ser ü pâ[y] [ی]سروپا (f.i.) : **1.** baştan aşağı, tamamen. **2. tas.** dervişin tarîkat ve mevlevîhâne ile bâğını kesme. [Mevlevî tâbirlerindendir].

serv سرو (f.i.) : **1.** servi, selvi. **2. mec.** sevgilinin boyu bosu.

serv-i âzâd : çok uzayan düz bir selvi; düzgün, başı dik.

serv-i çemân : naz ve edâ ile salına salına yürüyen sevgili.

serv-i hırâmân : 1) nazlı sallanan selvi; 2) **mec.** (bkz : serv-i çemân).

serv-i nâz : dalları yana sarkan selvi; **mec.** uzun boylu sevgili.

serv-i revân : yürüyen selvi; **mec.** uzun boylu sevgili.

serv-i sehî : doğru büyümüş iki daldan ibâret selvi. [güzellerin boyu buna benzetilir].

serv-i ser-efrâz : başı yüksek selvi; baş çeken selvi.

serv-i sîmîn (gümüş selvi) : ayışığının denizde yaptığı ışık yol.

servâ سروا (f.i.) : söz; masal.

ser-vakt سروقت (f.i.) : kimse bulunmayan boş oda, dâire; yalnız görüşülecek yer.

serv-endâm سروااندام (f.b.s.) : servi boylu, boyu uzun ve biçimli olan [kimse]. (bkz : reşîk).

server سرور (f.i.c. : serverân). **1.** baş, başkan, reis, ulu.

server-i enbiyâ, -i kâinât (Peygamberlerin başı, kâinâtın en büyüğü) : Hz. Muhammed. **2.** erkek adı.

serverân سروران (f.i. server'in c.) : başlar, başkanlar, reisler; ulular.

serverî سروری (f.i.) : **1.** başlık, başkanlık. (bkz : riyâset). **2.** ululuk.

servet ثروت (a.i.) : **1.** zenginlik, varlık. (bkz : gınâ). **İlm-i servet :** iktisat, **fr. économie.**

servet-i akl : akıl zenginliği, akıllılık.

Servet-i Fünûn : 1891 de Ahmet İhsan tarafından İstanbul'da yayımlanmış haftalık bir dergi.

servet-i ilmiyye : ilim zenginliği, bilgililik. **2.** erkek veyâ kadın adı.

serv-istân سروستان (f.b.i.) : servilik, selvilik.

serviyye سرویه (f.a.i.) : **bot.** servigiller.

serv-kadd سروقد (f.a.b.s.) : servi boylu.

ser-zagarî سرزغری (f.b.i.) : **tar.** Yeniçeri cemâat ortalarından altmış dördüncü ortanın kumandanı.

ser-zede سرزده (f.b.s.) : baş göstermiş, uc vermiş, çıkmış.

ser-zemîn سرزمین (f.zf.) : başını yere koyarak. (bkz : ser-be-zemîn).

ser-zeniş سرزنش (f.b.i.) : başa kakma, takaza.

ser-zeniş-i rûzgâr : kaderin cilvesi, başa gelen kötü hal.

ser-zeniş-kâr سرزنشکار (f.b.s.) : başa kakan, sitem eden, çıkışan.

ser-zeniş-kâr-âne سرزنشکارانه (f.b.zf.) : başa kakarcasına, sitemli bir şekilde.

ser-zergerân سرزرگران (f.b.i.) : **tar.** kuyumcubaşı.

ser-zevvâkin-i hâssa سرذواقين خاصه (f. a.b.i.) : **tar.** çeşnigirbaşı.

se-şenbih سه شنبه (f.b.i.) : üçüncü gün, salı.

setâ ستا (f.i.) : **müz.** üç telli saz; tanbur. [aslı : "seh-tâ" dır].

setâir ستائر (a.i. sitâre'nin c.) : örtünülecek, perdelenecek şeyler.

se-târe سه تاره (f.b.i.) : **1. müz.** üç telli saz. **2.** düzen, uyum.

setîr ستير (a.s. setr'den) : **1.** örtülmüş, kapalı. (bkz : mestûr). **2. mec.** temiz, nâmuslu.

setîre ستيره (a.s.) : **1.** setîr'in müennesi. **2. i.** örtü.

setr ستر (a.i.) : örtme, kapama, gizleme.

setr-i avret : ayıp yerlerini kapama.

setr-i hakikat : doğruyu saklama, gizleme.

setr-i hüsn : güzelliği örtüp gizleme.

setre ستره (a.i. setr'den). (bkz : setrî).

setrî سترى (a.i. setr'den) : düz yakalı, önü tek ilikli, çuhadan yapılmış elbise.

settâr ستار (a.s. setr'den) : **1.** örten; Allah.

settârü'l-uyûb : ayıpları (günahları) örten, bağışlayan Allah; **mec.** ayıpları örten eski püskü elbise. **2. i.** [abdüssettar'dan kısaltma olarak] erkek adı.

sevâ' سواء (a.i.) : berâber olma, berâberlik, denk, *eşit. (bkz : müsâvî).

sevâb ثواب (a.i.) : **1.** Allah tarafından mükâfatlandırılan hareket. **2.** hayırlı hareket, hayır işleme.

sevâbık سوابق (a.i. sâbıka'nın c.) : geçmiş şeyler, geçmiş haller; geçmişte işlenmiş suçlar.

sevâbit ثوابت (a.i. sâbite'nin c.) : seyyar (*gezegen) olmayan ve yerinde durur gibi görünen gök cisimleri, yıldızlar.

sevâd سواد (a.i.) : **1.** karalık, siyahlık, karartı. **2.** yazı, karalama. **Teksîr-i sevâd** : boş yere yazı yazma. **3.** uzaktan karartı hâlinde görülen kalabalık. **4.** bir şehrin çevresindeki karartı hâlinde görünen bağ, bahçe ve bostanlar. **5. s.** kara, siyah. **6.** gümüş üstüne siyahla işleme nakış, savat.

sevâd-ı a'zam : "ulu şehir" : Mekke-i Mükerreme.

sevâd-ı batn : **anat.** karaciğer.

sevâd-ı defter (defterin siyahlığı) : **mec.** dünyâda işlenen günahlar.

sevâd-ı hatt : yazı mürekkebi.

sevâd-ı Müslimîn : İslâm cemâati.

sevâdü'l-ayn : **hek.** gözbebeği.

sevâdü'l-kalb : yüreğin ortasında -var sayılan- kara benek.

sevâdü'l-vech : yüz karası, utanç.

sevâdü'l-vech fi'd-dâreyn : **tas.** bilkülli ye fenâ fi-llâhdan ibârettir. Bir şekildeki sâhibinin aslen ve kat'en, zâhiren ve bâtınen, dünyâ ve âhireten vücudu yoktur. Bu mertebe fakr-i hakiki makamı olup adem-i aslî'ye rücû' neşesidir. Bunun için اذاتم الفقر فهوالله demişlerdir.

sevâd-hân سوادخوان (f.b.s.) : yazı okuyabilen, söktürebilen.

sevâfil سوافل (a.s. sâfil'in c.) : alçaklar [insan ve yer hakkında].

sevâhil سواحل (a.i. sâhil'in c.): yalılar, kıyılar.

sevâhil-i bahr-i siyâh : Karadeniz kıyıları.

sevâhir سواحر (a.s. sâhire'nin c.) : büyücü kadınlar. (bkz : sâhirât).

sevâî سوائى (i.) : ipek [kumaş].

sevâid سواعد (a.i. sâid'in c.) : dirsekten bileğe kadar olan kısımlar. (bkz : merâfik[4]).

sevâim سوائم (a.i. sâime'nin c.) : **1.** çayıra başı boş olarak salıverilen hayvanlar; otlak hayvanı. **2.** üzerine zekât terettübeden koyun, keçi, sığır, deve gibi çift tırnaklı hayvanlar.

sevâkıb ثواقب (a.i. sâkıbe'nin c.) : parlak yıldızlar.

sevâkıt سواقط (a.i. sâkıta'nın c.) : düşükler, düşmüşler.

sevâkıt-ı fâtiha : fâtiha sûresinde bulunmayan harfler.

sevâkî سواقى (a.i. sâkıye'nin c.) : sâkıyeler, su yerleri, su dolapları, su arkları. (bkz : sukat).

sevâkin سواكن (a.s. sâkin'in c.) : **1.** sâkin olanlar, oturanlar. **2.** atmayan damarlar.

sevâlif سوالف (a.i. sâlif, sâlife'nin c.) : geçmişler, geçmiş insanlar.

sevâlis ثوالث (a.s. sâlise'nin c.). (bkz : sâlisât).

sevâmm سوام (a.i. sâmme'nin c.) : zehirli hayvanlar.

sevânî ثوانى (a.i. sâniye'nin c.) : **1.** sâniyeler. **2.** ikinci derece şeyler. (bkz : sâniyât).

sevânih سوانح (a.i. sâniha'nın c.) : içe doğan şeyler.

sevâtı' سواطع (a.i. sâtı'ın c.) : belli ve yüksek olan şeyler.

sevâtîr سواطير (a.i. sâtûr'un c.) : satırlar [bıçak].

sevâzic سواذج (a.s. sâzec'in c.) : sâde, basit şeyler.

sevb ثوب (a.i.c. : sevâb, siyâb) : **1.** bez. **2.** elbise. (bkz : câme).

sevdâ' سوداء (a.s.c. : sûd) : **1.** çok kara, çok siyah. ["esved" in müennesi]. **2. i.** eskilerin insan mizâcında kabûl ettikleri dört hılttan biri. **3.** (bkz : sevâdü'l-kalb).

sevdâ سودا (f.i.) : **1.** aşk, sevgi. **2.** aşırı sevgiden doğan bir çeşit hastalık. **3.** istek, heves, arzu.

sevdâü'l-kalb : yürekte olan siyah nokta. (bkz : süveydâü'l-kalb).

sevdâ-cû سوداجو (f.b.s.) : sevgi arayan.

sevdâ-fezâ سودافزا (f.b.s.) : sevdâ artıran.

sevdâ-ger سوداگر (f.b.s.) : **1.** sevdâlı, âşık. (bkz : meftûn, sevdâ-zede) **2. i.** tüccar. (bkz : sûdâ-ger).

sevdâ-gerî سوداگری (f.b.i.) : **1.** sevdâlılık, âşıklık. **2.** tüccarlık, ticaret. (bkz : sûdâ-gerî).

sevdâ-kâr سوداكار (f.b.s.) : sevdâlı.

sevdâ-perest سوداپرست (f.b.s.) : **1.** tamahkâr. **2.** pek düşkün, tutkun.

sevdâvî سوداوی (f.b.s.) : meraklı, kuruntulu.

sevdâ-zede سودا زده (f.b.s.) : sevdâlı, âşık. (bkz : meftûn, sevdâ-ger).

sevebân ثوبان (a.i.) : sağalma, hastanın iyileşmesi.

severân ثوران (a.i.) : tozun, dumanın kalkması, tozup kalkma.

sevgend سوگند (f.i.) : and, yemin, kasem.

sevik سويق (a.i.): **bot.** kavut, kavrulmuş un.

seviyy سوی (a.s.) : **1.** düz, doğru. **2.** berâber, bir, eşit, denk.

seviyye سويه (a.s.) : **1.** müsâvîlik, berâberlik. **2.** düzlük, doğruluk. **Hem seviyye** : bir düzlükte, bir yükseklikte.

seviyye-i mâ' : su seviyesi, suların yüzündeki düzlük.

seviyye-i zihniyye : **psik.** zihin seviyesi.

seviyyen سوياً (a.zf.) : **1.** bir düziye. **2.** müsâvî olarak, hep bir olmak üzere.

seviyyet سوية ، سويت (o.i.) : müsâvîlik, *eşitlik, denklik.

sevk سوق (a.i.) : **1.** önüne katıp sürme, ileri sürme. **2.** (sebebolup) bir netîceye bağlama. **3.** yollama, gönderme. (bkz : irsâl).

sevk-i garîze : **psik.** *içgüdü, **fr. instinct.**

sevk-i tabîî : **psik.** *içgüdü, **fr. instinct.**

sevk ü idâre : *yönetim.

sevkıyât سوقيات (a.i.) : asker gönderme işi ve dâiresi.

sevki سوقی ("k" kalın okunur. a.s.) : sevk ile, gönderme ile *ilgili.

sevkü'l-ceyş سوق الجيش (a.b.i.) : askerî birliklerin hazır bulunması gereken yerleri kararlaştırıp bu birlikleri oralara sevketme işi ve bu işi araştıran ilim, strateji, **fr. stratégie.**

sevm سوم (a.i.) : satılık bir şeye paha biçme.

sevm-i nazar : bir malı görüp göstermek üzere alıp senet verme.

sevm-i şirâ : bir malın değeri tâyin edilerek satın alma yolu.

sevr ثور (a.i.c. : esvâr, sivere, sîrân, sîre, siyere, siyâr, siyâre) : **1.** öküz, boğa. (bkz : gâv, gâve). **2. astr.** boğa burcu, semânın kuzey yarımküresinde bulunan bir burç. [Dübb-i Ekber'in "alpha" yıldızını Ayyuk'a birleştirdikten sonra hemen ona yakın bir mesâfe ile mâilen gidilecek olursa kırmızı renkli bir yıldıza tesâdüf olunur ki, bu yıldız sevr burcunun en parlak yıldızı olan "Aynü's-sevr" veyâ "Ed-deberân" dır], **lat. : Taurus; fr. Taureau.** [Arapçada : "reis" mânâsında da kullanılır].

sevret سورة ، سورت (a.i.) : **1.** öfke, kızgınlık. **2.** tezlik. **3.** hücûm; dövüş. **4.** hükümdârın şiddeti, kudreti.

sevsen سوسن (a.i.) : **bot.** susam. (bkz : sûsen).

sevseniyye سوسنيه (a.i.) : **bot.** süsengiller, **fr. iridacées.**

se vü yek سه و يك (f.b.s.) : (se yek) üç (ile) bir [zar oyununda].

sevvâb ثواب (a.s. ve i.) : esvap satan, elbiseci.

sevvâm سوام (a.i. sâmme'nin c.) : (yılan, akrep gibi) zehirli hayvanlar.

seyâhat سياحت (a.i.) : yolculuk, gezi. [aslı "siyâhat" olduğu halde bu şekli yaygındır].

seyâhat-nâme سیاحتنامه (a.f.b.i.) : seyâhat, gezi hâtıraları kitabı. [aslı : "siyâhat-nâme" dir]. (bkz : siyâhat-nâme).

seyehân سیحان (a.i.) : **1.** seyâhat, gezi. **2.** gölgenin güneşle berâber dönmesi.

seyehân سیخان (a.i.) : batma [vapur v.b.].

seyelân سیلان (a.i.) : **1.** akma, akıntı. (bkz : cereyân).

seyelân-ı dem : hek. kan akma, **fr. hémorragie.**

seyelân-ı ebyaz : hek. (bkz : seyelân-ı menî).

seyelân-ı leben : sütün, çokluğundan dolayı, memeden kendi kendine akması.

seyelân-ı menî : hek. menî'nin durmadan akması, menî akıntısı.

seyelân-ı üzn : hek. müzmin kulak iltihâbındaki cerahatli akıntı. **2. fiz.** *akı, **fr. flux. 3. coğr.** sellenme, **fr. ruissellement.**

seyf سیف (a.i.c. : esyâf, süyûf) : kılıç. (bkz : tîg).

seyfullah : **1)** Allah'ın kılıcı yâni askeri; **2)** erkek adı.

seyfü'd-dîn : **1)** dînin kılıcı, dînin askeri; **2)** seyfeddin şeklinde kullanılan erkek adı.

seyfî, seyfiyye سیفی ، سیفیه (a.s.) : **1.** kılıçla ilgili, askerliğe âit. **2.** kılıç şeklinde. **3. i.** asker zümresi.

seyh سیح (a.i.c. : süyûk ve esyâh) : **1.** akar su. (bkz : mâ-i cârî). **2.** çizgili elbise.

Seyhân سیحان (a.h.i.) : **1.** Ürdün'ün ötesinde, Hz. Mûsâ'nın mezarı bulunduğu şehir. **2.** Adana ovasını yararak İskenderun körfezine dökülen nehir. **3.** erkek ve kadın adı.

seyl سیل (a.i.c. : süyûl) : **1.** sel. **2.** şiddetle gelen şey.

seyl-i belâ : belâ seli.

seyl-i sirişg-i dîde : gözyaşı seli.

seylü'l-arim : Sebâ şehrini batıran meşhur sel âfeti.

seylâb, seylâbe سیلاب ، سیلابه (f.i.) : sel, sel suyu.

seylâbe-i aşk : aşk seli.

seylâbe-i eşk : gözyaşı seli.

seylâbe-i hûn : kan seli.

seylânî سیلانی (a.i.) : Seylantaşı.

seyl-âverd سیل آورد (a.f.b.s.) : selle gelmiş olan.

seyl-gâh سیل گاه (a.f.b.i.) : sel yatağı, selin aktığı yer.

seyl-hîz سیلخیز (a.f.b.s.) : taşkın, coşkun [su].

seyl-râm سیل رام (a.f.b.i.) : selin köpüre köpüre akması.

seyr سیر (a.i.) : **1.** yürüme, yürüyüş; gitme, hareket. **2.** yolculuk. **3.** gezme, gezinme. (bkz : teferrüc). **4.** eğlenmek üzere bakma. (bkz : temâşâ). **5.** uzaktan bakıp karışmama. **6.** gezilecek, görülecek şey.

seyr fi'l-menâm : *uyurgezerlik, **fr. somnambulisme.**

seyr-i gülistân : gül bahçesinde gezinme.

seyr-i münharif : **coğr.** eğri gidiş, **fr. loxodromie.**

seyr-i sefâin (gemilerin yürümesi) : Akay idâresi iken şimdi Denizbank olan müessese. **7. müz.** Türk müziğinde makamların karakteristik yürüyüşü.

seyr-i serî' : hızlı gidiş.

seyrân سیران (a.i.) : **1.** gezinme. (bkz : teferrüc). **2.** bakıp seyretme. (bkz : temâşâ). [aslı: "seyerân" dır].

seyrân-gâh سیرانگاه (a.f.b.i.) : seyir yeri, eğlence yeri, gezme yeri.

seyr maallah سیر مع الله (a.b.i.) : **tas.** sâlikin her mertebede Allah ile olan seyri. [seyr ü sülûk'ün dört mertebesinden üçüncü mertebesi hakkında kullanılır].

seyr ü sefer سیر و سفر (a.b.i.) : gidiş geliş, trafik.

seyr ü sülûk سیر و سلوك (a.b.i.) : **tas.** tarikatte tâkip olunan usûl, tarikata giren kimsenin (sâlih) gerçek varlığa ulaşması için yaptığı mânevî yolculuk. [dört mertebesi vardır : **1.** Seyr-illallah (Tanrı yolculuğu). **2.** Seyr-fillâh (Tanrı yolunda yolculuk). **3.** Seyr-maallah (Tanrı ile yolculuk). **4.** Seyr-anillâh (Tanrı'ya yönelen yolculuk)].

seyyâf سیاف (a.s. ve i. seyf'den) : **1.** kılıç yapan, kılıççı. **2.** kılıçlı. **3.** cellât.

seyyâh سیاح (a.s. ve i. siyâhat'den. c. : seyyahûn, seyyâhîn) : yolcu; gezici, **fr. touriste.**

seyyâhîn سیاحین (a.i. seyyâh'ın c.) : seyyahlar, turistler.

seyyâhûn سیاحون (a.i. seyyâh'ın c.) : seyyahlar. (bkz : seyyâhîn).

seyyâl سيال (a.s. seyelân'dan) : **1.** akıcı, akan. (bkz : mâyi'). **2. i.** kadın adı. **3. fiz.** *akışkan, **fr. fluide.**

seyyâlât سيالات (a.i. seyyâle'nin c.) : seyyâleler.

seyyâle سياله (a.i.) : su gibi akan şey; mâyi, sıvı; akıntı.

seyyâle-i berkiyye: elektrik akımı, cereyânı.

seyyâr سيار (a.s. seyr'den) : **1.** gezici; gezen, dolaşan, **2.** yerli olmayıp, istenilen tarafa taşınabilen, **fr. portatif. 3. astr.** bir yerde durmayıp dolaşan, yer değiştiren gök cismi.

seyyâr tekke : esrar içmek için kullanılan otomobil. [argo].

seyyârât سيارات (a.i. seyyâre'nin c.) : **astr.** *gezegenler.

seyyârât-ı gayr-i mer'iyye : gözle görülemeyen ve ancak büyük rasat dürbünleri ile görülebilen seyyareler.

seyyârât-ı süfliyye : astr. *içgezegenler, yakın *gezegenler.

seyyârât-ı ulviyye : astr. *dışgezegenler.

seyyâre سياره (a.i.c. : seyyârât) : **1. astr.** Güneş'in etrâfında dolaşan *gezegen. **3.** kervan, kafile. [modern Arapçada "otomobil" dir].

seyyi' سيئ (a.s.) : fenâ, kötü. (bkz : bed).

seyyiât سيئآت (a.i. seyyie'nin c.) : **1.** fenâlıklar, kötülükler. **2.** suçlar, günahlar. **3.** kötülüğe karşılık çekilen sıkıntılar.

seyyib, seyyibe ثيب ، ثيبه (a.i.c. : seyyibât) : dul kadın. [seyyibe, yanlış olmakla berâber kullanılır olmuştur].

seyyibât ثيبات (a.i. seyyib'in c.) : dul kalmış kadınlar. (bkz : seyyibûn).

seyyibûn ثيبون (a.i. seyyib'in c.) : dul kalmış kadınlar. (bkz : seyyibât).

seyyid سيد (a.i.c. : sâdât) : **1.** efendi, bey; ağa; ileri gelen, baş, başkan. **2.** Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hasan'ın soyundan olan kimse.

seyyid-i kâinat : Hz. Muhammed.

seyyid-i nev'-i beşer : insanların efendisi, ulusu : Hz. Muhammed. **3.** bizde "seyit" şeklinde erkek adı olarak kullanılır.

seyyidü'l-âfak (ufukların, göklerin efendisi): Hz. Muhammed.

seyyidü'l-ebrâr (hayır sahiplerinin, dindarların, doğruların efendisi) : Hz. Muhammed.

seyyidü'l-enâm : bütün halkın efendisi.

seyyidü'l-enbiyâ' (peygamberlerin efendisi, başkanı) : Hz. Muhammed.

seyyidü'l-kevneyn (iki cihanın efendisi) : Hz. Muhammed.

seyyidü'l-muhâcîrîn (göçenlerin en ulus) : Hz. Muhammed.

seyyidü'l-mürselîn (peygamberlerin efendisi, başı) : Hz. Muhammed.

seyyidü's-sakaleyn (iki cihânın efendisi) : Hz. Muhammed.

seyyidân سيدان (a.i.c.) : Hz. Muhammed'in iki torunu olan : Hz. Hasan ve Hüseyn.

seyyide سيده (a.i.) : [muhterem] kadın. (bkz : bânû, sitt).

seyyidî سيدى (a.s.) : **1.** seyyide mensup, seyyid'le ilgili. **2. n.** "ey benim efendim!" hitâbı.

seyyie سيئه (a.i.c. : seyyiât) : **1.** fenâlık, kötülük. **2.** suç, günah. (bkz : hatîa). **3.** kötülük karşılığı çekilen sıkıntı.

seyyie سيئه (a.s.) : ["seyyi'" in müen.]. (bkz: seyyi').

sezâ سزا (f.s.) : münâsip, uygun, yaraşır. (bkz : çespân, lâyık, şâyân, şâyeste).

sezâ-yi sîne : göğüse yakışan, göğüste taşımaya lâyık olan.

sezâ-yi takrîz : öğmeye lâyık.

sezâ-yi tezlîl : alçak görülmeye, tahkir edilmeye lâyık olan.

sezâb سزاب (f.i.) : **bot.** su teresi.

sezâb سذاب (a.i.). (bkz : sedâb).

sezâbiyye سذابيه (a.i.) : **bot.** sedefotugiller.

sezâiyye سزائيه (a.i.) : **tas.** Halvetiyye tarîkatinin Gülşeniyye şûbesi kollarından biri. [kurucusu, Morevî Hasan Sezâî bin Aliy-yür-Râmî'ye nispetle bu adı almıştır].

sezâ-vâr سزاوار (f.b.s.) : münâsip, uygun, yaraşır. (bkz : çespân, lâyık, sezâ, şâyân, şâyeste).

sezâ-vârî سزاوارى (f.b.i.) : münâsiplik, uygunluk, yaraşırlık. (bkz : liyâkat, şâyestegî).

sıâ صعا (a.i. sa've'nin c.) : kuyruk sallayan kuşları. (bkz : sa'vât).

sıâb صعاب (a.s. sa'b'ın c.) : güç, zor, çetin [şeyler].

sıbâğ صباغ (a.i.c. : esbiga) : **1.** boya. **2.** yaradılış.

sıbg, sıbga صبغه ، صبغ (a.i.) : **1.** içine kumaş ve sâire batırılan boya. **2.** Hıristiyanların vaftizi. **3.** din, mezhep.

sıbgatullah : Allah'ın yaratıcı kuvveti, İslâm'ın yaratılışı. **4.** ispirto ve lokman ruhu içinde eritilmiş boya maddeleri, **fr. teinture.**

sıbt سبط (a.i.c. : esbât) : torun. (bkz : nebîre, hafîd).

sıbtân سبطان (a.i.c.). (bkz : sıbteyn).

sıbteyn سبطين (a.i.c.) : iki torun.

Sıbteyn-iMükerremeyn :Hz.Muhammed'in iki torunu : Hz. Hasan ile Hüseyn.

sıbvân صبوان (a.i. sabî'nin c.). (bkz : sıbyân).

sıbyân صبيان (a.i. sabî'nin c.) : çocuklar.

sıbye صبيه (a.i. sabî'nin c.). (bkz : sabye, sıbyân, subye).

sıdâk صداق (a.i.) : nikâh akçesi, kalın. (bkz : kâbîn, mehr).

sıddîk صديق (a.s. sıdk'dan. c. : sıddîkun) : **1.** pek doğru, sözünün eri [kimse]. **2.** İslâm âleminin ilk halîfesi ve Hz. Muhammed'in vefâlı dostlarından Hz. Ebûbekr'in lâkabı. [Hz. Ebûbekir, yaşlı erkeklerden ilk Müslüman olan ve Aşere-i Mübeşşere'den birincisidir (571 - 634)]. **3. i.** erkek adı. [müen. : "sıddîka" dilimizde "sıdıka" şeklinde kadın adı olarak kullanılır].

Sıddîka صديقه (a.h.i.) : "dosdoğru kadın" : **1.** Hz. Âişe. **2.** Hz. Meryem. **3.** kadın adı.

sıddîkıyyet صديقيت (a.i.) : fazla, çok doğruluk.

sıdk صدق (a.i.) : **1.** doğruluk, gerçeklik. (bkz : hakîkat). **2.** iç, yürek temizliği. (bkz : hâlisiyyet, muhâlasat).

sıdk-ı derûn : yürek temizliği.

sıdk u kizb : doğruluk ve yalan.

sıdk u sebât : doğruluk ve sebat.

Sıfahân صفهان (f.h.i.) : Isfahan şehri.

sıfâk صفاق (a.i.c. sıfâkat) : **hek.** adaleleri (*kasları) örten ve koruyan ince zarlar.

sıfâr صفار (a.i.) : **1.** kene. **2. s.** sarı.

sıfat صفت (a.i. vasf'dan. c. : sıfât) : **1.** hal, keyfiyet, sûret, şekil, varlık. (bkz : vasf).

sıfat-ı ârıza : ticâret, kâr, ayıp ve ilel gibi mevsûfa sonradan ârız olan hâlet.

sıfat-ı asliyye : Allah'ın vücut sıfatı. **2.** nişan, alâmet. (bkz : şiâr). **3.** yüz ve kılık. (bkz : kisve, kisvet). **4.** bir şahıs veyâ şeyin hâli. **5.** lâkab, ünvan. **6. gr.** sıfat, bir şahsın veyâ şeyin hal ve şânını, renk veyâ sayısını, derecesini gösteren kelime, **fr. adjectif. 7. gr.** [terkiplerde] *belirten. (bkz : mevsûf). **8.** gibi. **Fuzûli-sıfat** : Fuzuli gibi. **Bâkî-sıfat** : Bâkî gibi.

sıfât صفات (a.i. vasf'dan, sıfat'ın c.) : sıfatlar, vasıflar.

sıfât-ı adediyye : gr. sayı sıfatları.

sıfât-ı asliyye : esas *nitelikler.

sıfât-ı cemâliyye : tas. lûtuf ve merhamet ile ilgili vasıflar.

sıfât-ı ilâhiyye : tas. kendisini ve zıddını Cenâb-ı Hakk'a nispet câiz olan vasıflar. [rızâ, rahmet, sıhhat, gazap.. gibi].

sıfât-ı istifhâmiyye : gr. soru sıfatları.

sıfât-ı işâriyye : gr. işâret sıfatları.

sıfât-ı kıyâsiyye : gr. bir kaideye (*kurala) bağlı ve uygun olarak meydana gelen sıfatlar.

sıfât-ı mübheme : gr. *belgisiz (mübhem) sıfatlar.

sıfât-ı semâiyye : gr. bir kaideye (*kurala) bağlı olmayıp işitilmekle öğrenilen sıfatlar.

sıfât-ı selbiyye : tas. mânâsında selb mümkün olan sıfatlar : kıdem, beka, vahdâniyyet, muhâlefetün lilhavâdis, kıyam binefsihi. (bkz : sıfât-ı zâtiyye).

sıfât-ı subûtiyye : tas. Allah'ın sıfatları : hayat, ilim, semi', basar, irâde, kudret, kelâm, tekvîn.

sıfât-ı tavsîfiyye : gr. *niteleme sıfatları, **fr. adjectifs qualificatifs.**

sıfât-ı ta'yîniyye : gr. belirtme sıfatları, **fr. adjectifs déterminatifs.**

sıfat terkibi : gr. sıfat takımı.

sıfât-ı zâtiyye : tas. (bkz : sıfât-ı selbiyye).

Sıffîn صفين (a.h.i.) : Farat havâlisinde, Rıkka yakınında bir yer olup Hz. Ali ile Muâviye arasında geçen savaştan dolayı ün kazanmıştır.

sıfr صفر (a.i.c. : asfâr) : sıfır, hiç.

sıfrü'l-yed : eli boş; mahrum.

sıfır-ı mutlak : fiz., kim. *saltsıfır, **fr. zéro absolu.**

sıhâf صحاف (a.i. sahfe'nin c.) : geniş, düz kablar.

sıhâh صحاح (a.s. ve i. sahîh'in c.) : doğrular, gerçekler.

sıhha صحه (a.i.). (bkz : sıhhat). **Hıfzu's-sıhha** : sağlık koruma bilgisi.

sıhhat صحت (a.i.) : **1.** sâhihlik, doğruluk, gerçeklik. **2.** sağlamlık, sağlık. **3. ed.** sözün yanlış ve eksik olmaması. (bkz : hakîkat).

sıhhat ve ictimâî muâvenet vekâleti : sağlık ve sosyal yardım bakanlığı.

sıhhat-nâme صحتنامه (a.f.b.i.) : **ed.** hastalanan birinin iyeleşmesi dolayısıyla yazılan manzûme.

sıhhî صحی (a.s.) : **1.** sıhhatle, sağlıkla ilgili, sıhhate, sağlığa yarar. **2.** hekimliğe âit.

sıhhiyye صحیه (a.i.) : **1.** hekimlik işleriyle, sağlık işleriyle uğraşan dâire. **2. s.** sağlığa âit, sağlıkla ilgili. **3.** sağlık işleri.

sıhhiyyûn صحیون (a.i.) : [eskiden] hekimlerin, sağlık işlerine çok ehemmiyet veren kısmı, hıfzıssıhha ile uğraşan hekimler, **fr. hygiénistes.**

sıhr صهر (a.i.c. : eshâr, suharâ) : **1.** kız alıp kız vermekle akrâbadan olan kimse. **2.** evlenmekle meydana gelen yakınlık.

sıhrî صهری (a.s.) : evlenmelerden meydana gelen [akrabâlık].

sıhriyyet صهریت (a.i.) : evlenmek yoluyla olan akrabâlık.

sıkar صقار ("ka" uzun okunur. a.i. sakr'ın c.): **zool.** tepeli doğanlar.

sıkl ثقل (a.i.c. : eskal). (bkz : sıklet).

sıklâb صقلاب (a.h.i.c. : sakalibe) : Türklerle ilgili destanî tarihlerde bâzı etnik gruplara verilen bir ad. [Avarlar, Bulgar kralı Tervel ve İslâv ırkından ona bağlı olanları ve Bulgarları anlatmak için kullanılırdı].

sıklet ثقلت (a.i.) : **1.** ağırlık, yük. **2.** sıkıntı.

sıklet-i izâfiyye : fiz. cisimlerin bir santimetre küpünün ağırlığı, yoğunluk (kesâfet).

sıklet-i mutlaka : mutlak ağırlık.

sıklet-i zâhirî : fiz. görünen ağırlık.

sıklet-i zâtiyye : *özgül ağırlık.

sıklet-âver ثقلت آور (a.f.b.s.) : usandırıcı, sıkıcı.

sıklet-keş ثقلت کش (a.f.b.s.) : ağırlık çeken, yük taşıyan.

sıkt سقت (a.i.): **hek.** düşük, ölü düşen çocuk.

sıktü'z-zend : **1)** çakmaktan çıkan kıvılcım; **2)** Ebü'l-Alâ el-Maarrî'nin meşhur şiir mecmûası.

sıla صله (a.i. vasl'dan. c. : sılât) : **1.** memleketine gitme, akrabâsına ulaşma.

sıla-ı rahm : ana, baba ve akrabâsını ziyâret vazîfesini yapma. [bunu terke : "kat'ı rahm" denir]. "sıla-ı rahm etmeyenin ameli kabul olunmaz." (Hadis). **2.** bahşiş, hediye. **3. gr.** rabıt sîgası, *bağ-fiil, ulaç, **fr. gérondif.**

sılât صلات (a.i. sıla'nın c.) : **1.** sılalar. **2.** armağanlar, bahşişler.

sıle صله (a.i.) : bir şâire, yazdığı medhiye karşılığı olarak verilen para.

sımâd صماد (a.i.) : şişe tıpası, tıkacı. (bkz : sımâm).

sımâh صماخ (a.i.) : **1.** kulak. (bkz : gûş, üzn). **2.** kulak deliği.

sımâh-ı bevlî : anat. kadîbin ucundaki delik.

sımâh-ı cân : can kulağı.

sımâm صمام (a.i.) : **1.** şişe tıpası. (bkz : sımâd). **2. hek.** damardaki tıkanıklığa yol açan kan pıhtısı.

sımâme صمامه (a.i.) : **1.** kan damarlarında tıkanıklık yapan kan pıhtısı. **2. s.** ["sımâm" ın müen.]. (bkz : sımâm[2]).

sımlâh صملاح (a.i.) : kulak kiri.

sımt صمط (a.i.) : dizi, dizilmiş şey.

sımt-ı lü'lü' : inci dizisi.

sımtî سمطی (a.i.) : **ed.** üçüncü, dördüncü mısraları kafiyeli olup diğerleri bir kafiyede olmayan şiir.

sınâat صناعت (a.i.c. : sınâât, sanâyi') : san'at, zanaat, ustalık, mahâret.

sınâât صناعات (a.i. sınâat'ın c.) : san'atlar, zanaatlar. (bkz : sanâyi').

sınâât-ı seb'a صناعات سبعه (a.b.i.) : **fels. arts libéraux.**

sınâb صناب (a.i.) : hardal.

sınâî, sınâiyye صناعی ، صناعیه (a.s.) : **1.** sanatla ilgili. **2.** tabîatten olmayan, insan yapısı. **Ezhâr-ı sınâiyye** : yapma çiçekler.

sınâiyyât صناعيات (a.i. sınâî'nin c.) : **1.** sanatla ilgili olan şeyler. **2.** insan yapısı şeyler.

sınâr صنار (a.i.) : **bot.** çınar.

sındîd صنديد (a.i.c. : sanâdîd) : baş, başkan, ileri gelen.

sınf صنف (a.i.c. : esnâf, sunûf) : sınıf.

sınv صنو (a.i.) : **1.** dal, budak, bir kökten çatallanan dallar. **El-veledü alâ-sınvi ebîh :** erkek evlâd babanın budağı üzerinde, onun hâlindedir. **2.** erkek evlât, erkek kardeş.

sır'a صرعه (a.i.) : güreşte birini, yerde ters çevirme şekli.

sırât صراط (a.i.) : **1.** yol. (bkz : râh, tarîk).

sırât-ı müstakim : 1) doğru yol; 2) vaktiyle İstanbul'da çıkan (1909) ve Mehmet Âkif'in yazılarını yayan bir dergi. **2.** sırat köprüsü, üstünden geçip Cennete gitmek üzere Cehennem'in üzerine kurulacak olan çok dar ve güç geçilir köprü.

sırf صرف (a.s. ve zf.) : **1.** sâde, yalnız, ancak. **2.** tamâmıyla, büsbütün, baştan aşağı kadar. (bkz : kâmilen).

sırr سر (a.i.c. : esrâr) : **1.** gizli tutulan, kimseye söylenmeyen şey. **İfşâ-yi sırr :** gizli şeyi herkese söyleme. (bkz : râz). **2.** Allah'ın akıl ermeyen hikmeti.

sırr-ı îcâd : îcat sırrı, yaradılışın gizli sebebi.

sırr-ı istivâ : tas. siyah bir şerit adı olan istivâ, yüksek bir alâmet sayılırdı. Cenâb-ı Mevlânâ'dan kalmış olup iki yollu olan külâh-ı seyfi veyâ kılıcî tâç yollarına takılan şerif. [Mevlevî tâbirlerindendir, bu tâcı ancak cezbe-i Rahmân ile istivânın sırrına vâkıf olan mümtaz zatlar giyebilirdi].

sırr-ı kader : alınyazısının gizliliği.

sırr-ı mahfî : çözülmeyen sır.

sırr-ı rübûbiyyet : tas. rübûbiyyetin merbûb üzerindeki nişanı. [tasavvufî eserlerde : sırr-ı rübûbiyyet, bir sırdır ki eğer zâhir olsa, mütevakkıf-ün-aleyh olduğu şeyin butlânı sebebiyle bâtıl olur]; varlıkların yalnız Allah tarafından bilinen, insanlarca bilinmeyen gizlilikleri.

sırr-ı tecelliyyât : tas. "kalbe tecellî-i evvel'in inkişâfıyle meydana gelen ve cem'-i esmâ beyninde ehâdiyyet-i cem'iyyeyi izhâr eden şuhûd ve zuhûr; Allah'ın kâinatta veya insan gönlünde görünmesiyle ilgili olan gizlilikler.

Sırrü'l-Esrâr ve Matla'ü'l-Envâr (sırların hikmeti ve nurların doğuş yeri) : Hurûfî şâirlerden Mürekkepçi Enverî'nin mensur-manzum tasavvufî eseri.

sırrü's-sırr : tas. icmâl ve cem'-i ehâdiyyette hakaikın tafsîlât-ı kâmilesine ve hakayıkın müştemil olduğu kâffe-i mütaallikata hakikatleri veçhile ilim gibi hakkın âbidden teferrüdüne bâis olan şey; Allah tarafından bilinen gerçeklerin özü.

sırran سراً (a.zf.) : gizlice, gizli olarak. (bkz : hafiyyen).

sırran tezkiye : [eski **huk.**] kadı'nın, mestûre denilen varaka (yazılı kâğıt) ile bir şâhidin âdil olup olmadığını mensûbolduğu yerden tahkik etmesi.

sırr-daş سرداش (a.t.b.s.) : **1.** sırları bir olan, birbirinin sırrını bilen. **2.** sır saklayan.

sırrıyyûn سريون (a.i.c.) : mistikler.

sırrî, sırriyye سرى ، سريه (a.s.) : **1.** sır ile, gizlilikle ilgili. **2. i.** [birincisi] erkek adı.

sıyag صيغ (a.i. sîga'nın c.) : **gr.** sîgalar, *kipler.

sıyag-ı inşâiyye : gr. dilek *kipleri.

sıyag-ı muhtelife : mâzî, muzârî, emir v.b. gibi çeşitli, türlü kipler.

sıyâgat صياغت (a.i.) : kuyumculuk.

sıyâh صياح (a.i. sayha'nın c.) : bağırmalar, haykırışlar.

sıyâh-ı mâtem : mâtem haykırışları.

sıyâl, sıyâlet صيال ، صيالت (a.i.) : hamle etme, saldırma, üzerine atılma. (bkz : savlet).

sıyâm صيام (a.i.) : oruç. **Hâl-i sıyâm :** oruç hâli. **Şehr-i sıyâm :** oruç ayı, ramazan.

sıyânet صيانت (a.i.) : koruma, korunma. (bkz : hıfz, himâye, muhâfaza).

sıyâs, sıyâsî صياص ، صياصى (a.i. sıysa'nın c.) : **1.** kaleler. **2.** köşkler. **3.** sığınacak yerler.

sıysâ صيصه (a.i.c. : sıyâs, sıyâsî) : **1.** kâle. **2.** köşk. **3.** sığınacak yer.

sî سى (f.s.) : otuz.

sî vü dü : otuz iki. [Hurûfîlere göre eski alfabeyi teşkîl eden 32 harfin ifâde ettiği insânî hüviyet].

sia سعه (a.i. vüs'at'den) : **1.** genişlik, bolluk. **2.** takat, güç.

sia-i dimâgıyye : düşünce genişliği.

sia-i hâl : genişlik, rahatlık, bolluk.

sia-i magrib : **astr.** Güneş'in ufuk üzerinde battığı nokta ile hakikî batı noktası arasındaki uzaklık.

sia-i maşrık : **astr.** Güneş'in ufuk üzerinde doğduğu nokta ile hakikî doğu noktası arasındaki uzaklık.

siâye سعايه (a.i.) : **huk.** [eskiden] mükâtebin kitâbet bedelini te'diye edebilmesi için çalışması.

siâye-i milk : **huk.** [eskiden] kazancı mevlâsının milki sayılan memlûkün çalışması. [müdebber gibi ki bunun kisbi mevlâsına âittir. Hattâ mevlâsının vefâtından sonra borcu için kıymeti nispetinde çalışmaya mecbur olur].

siâye-i zamân : **huk.** [eskiden] kazancı mevlâsının milki sayılmayan ve yalnız kendi borcunu ödemek için çalışan memlûkün sâyidir. [mükâtep gibi ki bu, mevlâsına karşı yalnız zâmin olduğu bedel-i kitâbeti te'diye için çalışır].

siâyet سعايت (a.i.) : koğuculuk, adam çekiştiricilik, dedikodu. (bkz : gıybet).

sîb سيب (f.i.) : elma. (bkz : sîv, tuffâh).

sîb-i zenahdân : sevgilinin elmayı andıran çenesi.

sibâ' سباع (a.i. sebu'un c.) : yırtıcı hayvanlar, canavarlar.

sibâb سباب (a.i.) : sövme, küfür etme.

sibâhat سباحت (a.i.) : suda yüzme ["sabâhat" şekli daha yaygındır].

sibâk سباق (a.i. sebk'den) : **1.** bir şeyin üst tarafı, geçmişi. **2.** bağ, bağlantı.

sibâk u siyâk. (bkz : siyâk u sibâk).

sicâl سجال (a.i. secl'in c.) : içi su ile dolu olan kovalar. (bkz : sücûl).

sicill سجل (a.i.c. : sicillât) : **1.** resmî vesîkaların kaydedildiği kütük. **2.** me'murların durumu için tutulan dosya.

sicill-i ahvâl : me'murların hal tercümelerinin resmî işlerle ilgili bulunan hususları.

sicill-i nüfûs : nüfus kütüğü.

sicillât سجلات (a.i. sicill'in c.) : **1.** resmî vesîkaların kaydedildiği kütükler. **2.** me'murların durumunu gösteren dosyalar. **3. g. s.** bir yazı sitili.

sicn سجن (a.i.c. : sücûn) : hapishâne, cezâevi. (bkz : mahbes, zindân).

sidâd سداد (a.i.) : **1.** şişe tıpası. (bkz : sımâd). **2.** delik, yarık kapatacak şey. **3. hek.** tıkaç, tampon.

sidirât سدرات (a.i. sidre'nin c.). (bkz : sidrât).

sidr سدر (a.i. sidre'nin c.) : Arabistan kirazları. (bkz : sidrât).

sidrât سدرات (a.i. sidre'nin c.) : Arabistan kirazları. (bkz : sidr).

sidre سدره (a.i.c. : sidr, sidrât) : **1. bot.** Arabistan kirazı. **2.** en yüksek makam. [ondan sonra Tanrı'ya gidilir].

sidretü'l-müntehâ : arşın sağ yanında bir ağaçtır ki ötesine hiç bir mahlûk geçemez. ["sidretü'l-müntehâ" yi, beşerî ilmin son haddi olarak îzah edenler vardır; ötesi Allah'ın zât âlemidir].

sidre-kadd سدره قد (a.b.s.) : uzun boy.

sidre-nişîn سدره نشين (a.f.b.s. ve i.) : Sidre'de oturan melek.

sidre-nişînân سدره نشينان (a.i.c.) : sidretü'l-müntehâ hudûdunda duran melekler.

sidy ثدى (a.i.c. : sedâyâ). (bkz : sedâ, sedy).

sifâd سفاد (a.i.) : hayvanların çiftleşmesi. **Mevsim-i sifâd**: hayvanların çiftleşme zamânı.

sifâl, sifâle سفال ، سفاله (f.i.) : **1.** testi ve saksı parçaları. **2.** çanak, çömlek. **3.** fıstık, ceviz, bâdem kabuğu. **4.** orak.

sifâlîn سفالين (f.i.) : çanak çömlek gibi şeyler; çamurdan yapma şey. **Kûze-i sifâlîn** : toprak testi.

sifânet سفانت (a.i.) : marangozluk. (bkz : dürûgerî).

sifâriş سفارش (f.i.). (bkz : sipâriş).

sifle سفله (a.s.) : alçak, âdî; terbiyesiz.

sifle-kâm سفله كام (a.f.b.s.) : âdîlerin, bayağıların işine yarayan.

sifle-nihâd سفله نهاد (a.f.b.s.) : alçak tabiatlı.

sifle-perver سفله پرور (f.b.s.) : alçak, âdî kimseleri tutan, koruyan ve kullanan.

sifr سفر (a.i.c. : esfâr) : **1.** yazılı şey; kitap, cüz; mektup. **2.** Tevrât'ın beş kitabından her biri.

sîga صیغه (a.i.c. : sıyag) : **gr.** *kip, fiilin çekiminden meydana gelen türlü şekillerden her biri.

sîga-i atfiyye : bağlama ulacı.

sîga-i ihbâriyye : **gr.** bildirme *kipi, **fr. indicatif.**

sîga-i iltizâmiyye : **gr.** istek *kipi, **fr. optatif-subjonctif.**

sîga-i inşâiyye : **gr.** dilek *kipleri, **fr. subjonctif.**

sîga-i rabtiyye : **gr.** ulaç, bağ-fiil, **fr. gérondif.**

sîga-i şartiyye : **gr.** şart sîgası (*kipi). [gelirse söylerim..." gibi].

sigâl سگال (f.i.) : **1.** fikir, düşünce. **2.** kuruntu. (bkz : endîşe). **Bed-sigâl** : fenâ fikirli.

sigâliş سگالش (f.i.) : düşünüş, kuruş.

sigar صغار ("ga" uzun okunur. a.s. sagîr'in c.) : küçükler.

sigar ü kibâr : küçükler ve büyükler.

sigar صغر (a.i.) : küçüklük, ufaklık.

sigar-i cirm : cüsse küçüklüğü.

sigar-i cürm : suç küçüklüğü.

sigar-i sinn : yaş küçüklüğü, çocukluk. (bkz : sabâvet).

sîh سیخ (f.i.) : **1.** demir şiş. **2.** kebap şişi.

sihâ' سحاء (a.i.c. : eshiye) : **1.** ince deri. **2.** beyin zarı. (bkz : sehâ').

sihâh صحاح (a.s. ve i. sahîh'in c.). (bkz : sıhâh).

sihâm سهام (a.i. sehm'in c.) : **1.** oklar.

Sihâm-ı Kazâ (mukadderât okları) : şâir Nef'î'nin meşhur hiciv mecmûası. **2.** sehimler, hisseler.

sihâm-ı mefrûza : **huk.** [eskiden] takdîr ve tâyin olunan sehimler.

sihan ثخن (a.i.) : kalınlık, içi boş olan şeylerin kalınlığı. (bkz : sehânet).

sihr سحر (a.i.) : **1.** büyü; gözbağcılık, büyücülük. (bkz : efsûn). **2.** büyü kadar te'sîri olan şey, fettanlık. **3.** şiir ve güzel söz söyleme gibi insanı meftûn eden hüner, sanat.

sihr-i helâl (helâl olan büyücülük) : **ed.** her iki tarafa bağlanması mümkün olan bir ara cümle veyâ kelimeyi muhtevî mısrâ veyâ beytin rûha hoş gelmesi hâli. [Meselâ, Nedîm'in : "Gizlice arasam ağzın lebin emsem sorsam / Hîç bir çâre bilir mi dil-i bîmâre aceb" beytindeki "sorsam" kelimesi sihr-i helâl'dir].

sihr-âferîn سحر آفرین (a.f.b.s.) : büyüleyen, büyüleyici.

sihr-âmîz سحر آمیز (a.f.b.s.) : büyü gibi te'sirli olan, büyüleyici.

sihr-bâz سحرباز (a.f.b.s.) : büyü yapan, büyücü. (bkz : neffâs, neffâse, sâhir).

sihr-bâz-âne سحربازانه (a.f.zf.) : büyücülükle, büyücü gibi, fettanlıkla.

sihr-bâzî سحربازی (a.f.b.i.) : sihirbazlık, büyücülük.

sihr-benân سحربنان (a.b.i.) : üstün sanatkâr veyâ yazar.

sihr-beyân سحربیان (a.b.s.) : düzgün ve tesirli anlatma.

sihrî, sihriyye سحری ، سحریه (a.s.) : büyü ile ilgili.

sihr-sâz سحرساز (a.f.b.s.) : büyücü. (bkz : sihr-bâz).

sika' سقاء ("ka" uzun okunur. a.i.) : kırba, sakaların içine su koydukları köseleden yapılmış kab.

sika ثقه (a.i. vüsûk'dan. c. : sikat) : **1.** güven, emniyet. **2.** inanılır, güvenilir kimse.

sikâk صکاك (a.i. sakk'in c.) : şer'î mahkemelerden verilen hüccetler, îlâmlar, beratlar. (bkz : sukûk).

sikal ثقال ("ka" uzun okunur. sakîl'in c.) : **1.** ağır şeyler. **2.** ağırcanlı kimseler.

sikâliş سکالش (f.i.) : düşünüş, kuruş.

sîkan سیقان ("ka" uzun okunur. a.i. sak'ın c.) : saklar.

sikat ثقات ("ka" uzun okunur. a.i. sika'nın c.) : inanılır kimseler.

sikaye سقایه ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** su içecek kab. **2.** içilecek suyun toplanması için yapılan yer, büğet.

sikayet سقایت ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** birine içecek su verme. **2.** Kâ'be sakalığı, Mekke'de hacılara zemzem dağıtma işi.

sikek سکك (a.i. sikke'nin c.) : sikkeler.

sikencübîn سکنجبین (a.i.) : bal ile sirkenin karıştırılmasından meydana gelen bir şerbet.

Sikender سکندر (f.h.i.). (bkz : İskender).

sikengübîn سکنگبین (f.i.). (bkz : sikencübîn).

sikke سکه (a.i.c. : sikek) : **1.** para üzerine vurulan damga. **2.** mâdenî para, akçe.

sikke-i hâlise : hâlis altın veyâ gümüş akçe.

sikke-i hasene : para.

sikke-i magşûşe : karışık veya gümüş para. **3.** düz sokak, düz yol. **4.** mevlevî külâhı.

sikke-i şerîfe : Mevlevî tarîkatı mensuplarının başlarına giydikleri külâh.

sikketü'l-hadîd : demiryolu.

sikke-dâr سکه دار (a.f.b.s.) : darphane muhasebecisi.

sikke-hâne سکه خانه (a.f.b.i.) : para basılan yer.

sikke-ken سکه کن (a.f.b.s.) : mâdenî paranın kalıbını hakkeden, kazan; para ressamı.

sikke-pûş سکه پوش (a.f.b.i.) : sikke denilen başlığı giyen.

sikke-sûret سکه صورت (a.b.i.) : para gibi kendini parlak gösterme, yüzünü gözünü boyama.

sikke-şinâs سکه شناس (a.f.b.s.) : nümismat, meskûkât uzmanı.

sikke tekbîri سکه تکبیری (a.b.i.) : **tas.** tarîkata yeni girenlerin başına sikke giydirilirken yapılan duâ. [Mevlevî tâbirlerindendir].

sikke-zen سکه زن (a.f.b.s.) : mâdenî para basan.

sikkîn سکین (a.i.) : bıçak.

sil'a سلعه (a.i.) : **1.** ticâret malı. **2.** vücutta olan ur. **3.** sülük.

silâ' سلع (a.i.c. : seleât) : **hek.** hıyarcıklar; urlar.

silâh سلاح (a.i.c. : esliha) : silâh.

silâh-dâr سلاحدار (a.f.b.s.) : silâhları muhâfaza eden me'mur.

silâh-endâz سلاح انداز (a.f.b.s.) : îcâbında karaya çıkarılan tüfekli deniz eri.

silâh-hâne سلاحخانه (a.f.b.i.) : silâhların saklandığı yer, askerî depo.

silâh-şôr سلاحشور (a.f.b.i.) : silâhlı adam, silâh eri, savaşçı.

silâl سلال (a.i. selle'nin c.) : seleler, sepetler.

sîlî سیلی (f.i.) : **1.** şamar, tokat. **2.** belâ, musıybet, felâket.

silif سلف (a.i.) : bacanak.

silih سلح (a.i.). (bkz : silâh).

sîlî-hâr سیلی خوار (f.b.s.) : şamar yiyen, tokat yiyen. (bkz : sîlî-hôr).

silih-dâr سلحدار (a.f.b.s.). (bkz : silâh-dâr).

sîlî-hôr سیلی خور (f.i.) : sille, şamar, tokat yiyen. (bkz : sîlî-hâr).

silih-şôr سلحشور (a.f.b.s.). (bkz : silâh-şôr).

sîlî-zen سیلی زن (f.b.s.) : tokat vuran.

silk سلق (a.i.) : **bot.** pancar.

silk سلك (a.i.) : **1.** iplik. **2.** sıra, dizi. **3.** yol; meslek, tutulan yol.

silk-i askerî : askerlik mesleği.

silk-i leâlî : inci dizisi.

sill سل (a.i.) : **1.** erime. (bkz : zevebân). **2. hek.** verem.

sill-i hanâzîr. (bkz : dâü'l-hanâzîr).

sillü'r-rie : verem, akciğer veremi.

sillî سلی (a.s.) : verem hastalığı ile *ilgili.

silm سلم (a.i.) : barış, barışıklık. (bkz : âsâyiş, sulh).

silsile سلسله (a.i.c. : selâsil) : **1.** zincir, zincirleme olan şey. **2.** art arda gelen şeylerin meydana getirdiği sıra. **3.** soysop, ocak. **4.** babadan oğula sıra ile yazılarak meydana gelen kuşak, soy defteri. **5. jeol.** sıradağ. **6. mat.** seri, dizi, **fr. série.**

silsile-i adediyye-i mütenâkısa : mat. azalan aritmetik dizi.

silsile-i adediyye-i mütezâyide : mat. çoğalan aritmetik dizi.

silsile-i alel'vilâ : **mat.** dizi, **fr. progression.**

silsile-i cibâl : coğr. sıradağ.

silsile-i merâtib : büyükten küçüğe veyâ küçükten büyüğe doğru [rütbe sırasına göre]; **sosy.** hiyerarşi, **fr. hiérarchie.**

silsile-i mütekarib : mat. *yakınsak dizi.

silsile-i nukat : mat. noktalar dizisi.

silsiletü'z-zeheb : **tas.** "On İki İmam'ı tasdik etmek, candan sevmek" yerinde kullanılan bir tâbir.

silsile-nâme سلسله نامه (a.f.b.i.) : meşhur bir kimsenin silsilesini gösteren cetvel.

silta سلطه (a.i.) : şilte.

sîm سیم (f.i.) : **1.** gümüş. (bkz : fıdda). **2.** gümüş para. **3. s.** gümüşten, sırmadan. **4. s.** gümüş taklidi sırma veyâ mâden tel.

sîm ü zer : gümüş ve altın.

simâ' سماع (a.i.) : çalgı dinleme; çalgılı tören.

sîmâ سيما (f.i.) : **1.** yüz, çehre, beniz. (bkz : vech). **2.** kimse. **Şecer-i sîmâ : bot.** aylanduz [kötü kokan bir ağaç], **lât. ailanthus glandulosa.**

sîm-âb سيماب (f.i.) : (gümüş su) : cıva. (bkz : zîbak).

simâk سماك (a.i.) : **1.** bir şeyi yükseltip kaldıracak âlet; vâsıta, sebep.

simâk-i a'zel : astr. semânın kuzey yarım küresinde bulunan sünbüle burcunun en parlak yıldızı, **fr. l'Epi. [alpha Virgo].**

simâk-i râmih : astr. semânın kuzey yarım küresinde bulunan el-Avvâ burcunun en parlak yıldızı, Arcturus. [alpha Boötes]. **2.** (a.i. semek'in c.) : balıklar. (bkz : esmâk).

simâkân سماكان (a.i.c.) : **astr.** simâk-ı a'zel ile simâk-i râmih.

simâm سمام (a.i. semm'in c.) : zehirler, ağılar. (bkz : sümûm).

simân سمان (a.s. semîn'in c.) : semizler, besililer, yağlılar.

simâr ثمار (a.i. semer'in c.) : meyvalar, yemişler.

simâr-ı bakliyye : bot. bakla, fasulya gibi *bitkiler.

simâr-ı cerâbiyye : bot. kuru tohumlu *bitkiler.

simâr-ı harnûbiyye : keçiboynuzu ve benzeri gibi çok çekirdekli *bitkiler.

simâr-ı hayvâniyye : bot. tek hücreli ve yuvarlak bir çizgi üzerinde açılan meyvalar.

simâr-ı mücennaha : bot. ekseriyâ bir tohumlu ve kanat biçiminde olan meyvalar.

simâr-ı mültesika : bot. bir kütle içinde bir çok kendine kıvrılmış yaprakların birleşmesiyle meydana gelen meyvalar.

simâr-ı nevâiyye : çok çekirdekli meyvalar.

simâr-ı tuffâhiyye : elma cinsinden meyvalar.

simât سماط (a.i.) : **1.** sofra, yemek masası. (bkz : mâide). **2.** sofraya gelmiş yemekler. **3.** ziyâfet.

simâtu't-taâm : sofraya dizilmiş yemekler.

simât سمات (a.i.) : nişan, alâmet; damga, iz.

-simât سمات - (a.i. sime'nin c.) : damgalar, işâretler, izler. **Fazâil-simât :** alâmetleri fazîletten ibâret olan.

sîm-ber سيمبر (f.b.s.c. : sîm-berân) : göğsü gümüş gibi olan.

sîm-berân سيمبران (f.b.s. sîm-ber'in c.) : göğsü gümüş gibi olanlar.

sime سمه (a.i.c. : simât) : damga, işâret, iz; **fels. fr. schème.**

simetü'l-vakf : huk. bir şeyin vakfedildiğini gösteren işâret.

simen سمن (a.i.) : semen, semizlik.

sîm-endûd سيم اندود (f.b.s.) : gümüş kaplı, gümüş yaldızlı.

simeviyye سمويه (o.i.) : sime'ye mensup, **fr. schématique.**

simhâk سمحاق (a.i.) : **anat.** kemikleri örten ince deri veyâ zar.

sîmîn سيمين (f.s.) : gümüşten, gümüş gibi, gümüşe benzer. **Piyâle-i sîmîn :** gümüş kadeh.

sîmîn-ber سيمين بر (f.b.s.) : gümüş vücutlu, vücudu gümüş gibi olan.

sîmîn-fevvâre سيمين فواره (f.a.b.s.) : Ay. (bkz : Kamer, Mâh).

sîmîn-ten سيمين تن (f.b.s.) : gümüş tenli, gümüş gibi parlak ve beyaz vücutlu. (bkz : sîm-ten).

simiyâ سيميا (a.i.) : eski, bâtıl kimyâ ilmi.

simiyâ-ger سيمياگر (a.f.b.i.) : simyacı.

sîm-keş سيم كش (f.b.i.c.) : sîm-keşan) : haddeden gümüş tel çeken sanatkâr.

sîm-keşân سيم كشان (f.b.i. sîm-keş'in c.) : gümüş tel çekenler, sırma işleyiciler.

sîm-keş-hâne سيم كش خانه (f.b.i.) : sırma tel işlenilen yer.

simlâh صملاح (a.i.). (bkz : samlâh).

sîm-reng سيم رنگ (f.b.s.) : beyaz ve parlak.

simsâr سمسار (a.i.c. : semâsire) : simsar, tellal, komisyoncu.

simsâriyye سمساريه (a.i.) : simsarın, alıcıdan veyâ satıcıdan aldığı para.

simsim سمسم (a.i.) : susam. (bkz : sûsen).

sîm-ten سيمتن (f.b.s.) : gümüş tenli. (bkz : sîmîn-ten).

sîmürg سيمرغ (f.i.) : anka kuşu, masal kuşu.

sin سن (a.i.). (bkz : sinn).

sîn س (a.ha.) : **1.** Osmanlı alfabesinin on beşinci harfi olup "ebced" hesâbında altmış sayısının karşılığıdır; **s** sesini verir.

sîn-i mühmele : "sin" harfinin bir adı. [noktasızlığından dolayı]. **2.** "sual" kelimesinin kısaltılmış şekli.

Sîn صين (a.h.i.) : Çin.

Sînâ سينا (a.h.i.) : Arap Yarımadası'nın Mısır ile birleştiği yerde bir müselles (*üçgen) teşkîl eden yarımada. [İsrâiloğulları Hz. Mûsâ ile kırk sene yol bulamayıp burada dolaşmışlar ve Hz. Mûsâ buradaki Tûr-i Sînâ'da Allah'ın hitâbına nâil olmuştur].

sinâd سناد (a.i.) : **ed.** revîden önce gelen ünlülerin değişmesi sonucu ortaya çıkan yanlış kafiye.

sinân سنان (a.i.c. : esinne) : **1.** mızrak, süngü. **2.** erkek adı.

sinânî سناني (a.s.) : **1.** mızrak ile ilgili. **2. i.** süngü, mızrak gibi şeyler yapan usta.

Sinâniyye سنانيه (a.h.i.) : **tas.** Ahmediyye-i Halvetiyye'nin kollarından biri. [kurucusu İbrâhim bin Abdurrahman el-Halvetî'nin mahlası olan "Ümmî Sinan" a nispetle bu adı almıştır].

sincâb سنجاب (f.i.) : **zool.** sincap, teyin, çökelez.

sincâbî سنجابى (f.s.) : sincap renginde olan, kahve rengi ile kurşûni arasında bir renk.

sincâbiyye سنجابيه (f.a.i.) : **zool.** *sincapgiller.

sincerf سنجرف (f.i.) : sülüğen boya.

sindân سندان (f.i.) : örs. ["sendân" şeklinde Arapçalaştırılmıştır].

sindiyân سنديان (a.i.) : **bot.** pelit ağacı.

sine سنه (a.i.c. : sinevât) : uyuklama, uyku bastırma, ımızganma. (bkz : na's, na'se).

sîne سينه (f.i.) : **1.** göğüs. **2.** yürek (kalb).

sîne-i billûr : çok beyaz göğüs.

sîne-i pür hırs : hırs dolu göğüs, yürek.

sîne-i pür-kîne : kin ile dolu yürek.

sîne-i sâf : temiz göğüs.

sîne-i sîmîn : gümüş gibi beyaz olan göğüs.

sîne-i şefkat : müşfik, şefkatli kalb.

sîne-i ter : tâze göğüs.

sîne-bend سينه بند (f.b.i.) : göğüs bağı, sutyen.

sîne-çâk سينه چاك (f.b.s.) : göğsü, yüreği yaralı. (bkz : mecrûhü'l-kalb).

sîne-gâh سينه گاه (f.b.i.) : göğüs.

sîne-güşâ سينه گشا (f.b.s.) : göğüs açan.

sîne-pûş سينه پوش (f.b.i.) : göğüslük, zırh.

sîne-sâf سينه صاف (f.a.b.s.) : sarılıp kucaklaşmış.

sîne-sûz سينه سوز (f.b.s.) : yürek yakan.

sinevât سنوات (a.i. sine'nin c.) : uyuklamalar, ımızganmalar.

sîne-zen سينه زن (f.b.s.) : göğüs döven, göğsünü döverek yas tutan.

sinh سنخ (a.i.c. : esnâh, sünûh) : diş yuvası, diş çukuru.

sinh-i sinn : **anat.** diş çukuru.

sinî سنى (f.i.). (bkz : sînî).

sînî سينى (f.i.) : sini, büyük tepsi.

Sînî صينى (a.h.i.) : **1.** Çinli. **2.** Çin'de yapılmış, Çin işi, porselen.

Sinimmâr سنمار (a.h.i.) : Nu'man İbn-i Münzir'in Havernak adıyla yaptırdığı köşkün mi'marı. [köşk bittikten sonra bir benzerini daha yapmasın diye sarayın damından atılarak öldürülmüştür].

sinîn سنين (a.i. sene'nin c.) : yıllar. (bkz : a'vâm, sâlhâ, senevât).

sinîn-i sâlîfe : geçen yıllar.

Sînîn سينين (a.h.i.) : Sînâ dağı. (bkz : Tûr-i Sînâ).

sinn سن (a.i.c. : esinne, esnân, esünn) : **1.** diş. (bkz : dendân). **2.** yaş, ömrün derecesi. **Cezr-ü's-sinn** : diş kökleri. **Hadâset-i sinn** (yaş tâzeliği) : gençlik. **İnficâr-ı sinn** : ağızda ilk dişlerin çıkışı. **Lebbü's-sinn : hek.** dişin hassas olan kısmı. **Tahdîd-i sinn** : yaş haddi. **Tâcü's-sinn : hek.** dişin, etden dışarı çıkmış kısmı. **Unkü's-sinn :** dişin kökü ile, etten dışarı çıkan kısmı arasındaki yer.

sinn-i buhrân. (bkz : sinn-i ye's).

sinn-i bülûğ : ergenlik yaşı, bülûğ yaşı.

sinn-i cevânî : onbeş yaşından otuz yaşına kadar geçen ömür.

sinn-i inhitât : çökkünlük çağı.

sinn-i kühûlet : otuz yaş ile elli yaş arasındaki zaman.

sinn-i lâhime : **zool.** *etobur dişi.

sinn-i nâbî : köpek dişi.

sinn-i sabâvet : doğduğu zamandan erginlik çağına kadar geçen on beş yıllık zaman.

sinn-i sâmit : **gr.** *dişsel, diş sessizi, **fr. dentale.**

sinn-i şebâb : yedi yaşından on beş veyâ yirmi yaşına kadar olan zaman.

sinn-i şeyhûhet : elli yaşından sonraki zaman.

sinn-i temyîz : ayırdetme yaşı.

sinn-i tufûliyyet : süt dişlerinin düşmesiyle onların yerine sâbit dişlerin çıkmaya başladığı zaman. [insanlarda hayâtın yedinci senesidir].

sinn-i vukuf : duraklama yaşı.

sinn-i ye's : kadınların âdetten kesildiği yaş. [en çok 45-50 yaş arasında olur].

sinnen سنا (a.zf.) : yaşça, yaş bakımından.

sinnevr سنور (a.i.c. : senânîr) : kedi. (bkz : gürbe, hirr, hirre, kıtt).

sinnevr-i cebelî : dağ kedisi.

sinnî سنی (a.s.) : dişe âit, dişle ilgili.

sinnî sâmit : **gr.** diş sessizi, diş ünsüzü.

sinniyye سنیه (a.s.) : ["sinnî" nin müen.]. (bkz : sinnî).

sipâh سپاه (f.i.c. : sipâhân) : **1.** asker. (bkz : ceyş, leşker, sipeh). **2.** ordu. (bkz : cünd).

sipâh-dâr سپاهدار (f.b.i.) : en büyük asker. (bkz : ser-asker).

sipâhî سپاهی (f.i.c. : sipâhiyân) : timar sâhibi süvâri askeri. [eski Osmanlı ordusunda bir sınıf süvâri olup, öşrünü aldıkları arâziye karşılık, savaşa kendi yetiştirdikleri hayvanlarıyla katılırlar, fakat cephâneyi hükûmetten alırlardı].

sipâhi senedi : **tar.** sipahilerin timarları içindeki devlet topraklarını çiftçilere dağıtırken verdikleri vesîka.

sipâhiyân سپاهیان (f.i. sipâhî'nin c.) : sipâhiler, timar sâhibi süvâri askerleri.

sipâhi-yâne سپاهیانه (f.zf.) : sipâhice, sipâhiye yakışır sûrette.

sipâh-sâlâr سپاهسالار (f.b.i.) : askerlerin en büyüğü. (bkz : sipâh-dâr, ser-asker).

-sipâr سپار - (f.s.) : "fedâ eden, veren" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler yapar : **Cân-sipâr** : canını fedâ eden.. gibi.

sî-pâre سی پاره (f.b.i.) : **1.** Kur'ân'ın her bir cüzü. **2.** mecmûa, küçük kitap. [30 cüz demektir].

sipâriş سپارش (f.i.c. : sipârişât) : **1.** ısmarlama, ısmarlayış. **2.** bir şeyin yapılmasını ısmarlama. **3.** birinin, başka yerde bulunan akrabâsından birine kendi aylığından ayırtıp verdirdiği para.

sipârişât سپارشات (f.i. sipâriş'in c.) : siparişler.

sipâs سپاس (f.i.) : şükretme, duâ etme. **Hamd ü sipâs** : Allah'a şükür.

sipâs-dâr سپاسدار (f.b.s.) : hamdeden, şükreden.

sipâs-dârî سپاسداری (f.b.i.) : şükrederlik, şükretme. (bkz : sipâs-güzârî).

sipâs-güzâr سپاسگذار (f.b.s.) : şükreden, Allah'a duâ eden.

sipâs-güzârî سپاسگذاری (f.b.i.) : şükrederlik, şükretme. (bkz : sipâs-dârî).

sipâsî سپاسی (f.s.) : teşekkür eden, minnettar.

sipeh سپه (f.i.) : **1.** asker. (bkz : ceyş, leşker, sipâh). **2.** ordu. (bkz : cünd).

sipeh-i belâ : belâ askeri; belâ ordusu.

sipeh-büd سپهبد (f.b.i.) : başbuğ, başkumandan. ["sipeh-bed" şekli de var].

sipeh-dâr سپهدار (f.b.i.). (bkz : sipâh-dâr).

sipeh-dârî سپهداری (f.b.i.) : seraskerlik, *başkomutanlık.

sipeh-keş سپهکش (f.b.s.) : "er güder" : başkumandan (*başkomutan).

sipeh-sâlâr سپهسالار (f.b.i.). (bkz : sipâh-sâlâr).

sipeh-sâlârî سپهسالاری (f.b.i.). (bkz : sipeh-dârî).

sipenc سپنج (f.i.) : **1.** misâfirhane, otel. **2.** misâfir. **3.** (bu) dünyâ. **Serây-i sipenc** : dünyâ.

sipend سپند (f.i.) : üzerlik tohumu. [tütsü olarak kullanılır].

siper سپر (f.i.) : **1.** arkasına saklanılacak şey. **2.** koruyucu engel. **3.** gizlenilip savaşılacak yer veyâ şey. **4. s.** kuytu, korunulabilen [yer]. **5.** şapka kenarı, önü.

siper-i sâika : yıldırımsavar, paratoner, **fr. paratonnerre.**

siper-i şems, şems-siper : şapka kenarı, yüzü güneşten koruyan başlık.

sipergam سپرغم (f.i.) : **bot.** fesleğen, **lât. ocvmum basilicum.**

siper-misâl سپرمثال (f.a.b.zf.): kalkan gibi.

sipihr سپهر (f.i.) : **1.** (bkz : asmân, semâ). **2.** tâlih. **3. müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makam olup en az altı asırlıktır; az kullanılmıştır. İki çeşidi vardır. Birinci

nev'i şehnaz ile hisardan mürekkeptir. İkinci nev'i ise hisar ile kûçekten müteşekkildir. Birinci çeşide "eski sipihr" diyebiliriz; çünkü eskiden kullanılmıştır ve muahhar eserler ikinci nev'e dâhildir. Her iki çeşit de dügâh (lâ) perdesinde kalır (ilki hisar, ikincisi kûçek ile). Güçlü, birinci derecede her ikisinde de hüseyni (mi) perdesidir, ikinci derecede güçlü, eski sipihr'de nevâ, diğerinde ise çargâh'dır. Donanıma hisar'ın "sol" ve "re" bakıyye diyezleri konulur; hisarda mevcut hüseynî için, bu iki perde bekar yapılarak "si" koma bemolü ile "fa" bakıyye diyezi kullanılır. Şehnaz ve diğer sipihr'deki kûçek için îcâbeden işâretler, nota içerisinde kullanılır. (ikinci bir donanım açılabilir). Maâmâfih, makamı terkîbeden dizilerin bâzan tamâmı değil, bir parçası kullanılır.

sipihr-hüseynî سپهرحسینی (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin birkaç asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

sipihr-uşşâk سپهرعشاق (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin birkaç asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

sipürde سپرده (f.i.) : **müz.** Türk müziğinde diyapazon'un **lâ**'sını hüseynî (mi) olarak alan ahenk ki, "ahterî" de denilir.

si'r سعر (a.i.c. : es'âr) : narh.

sîr سیر (f.s.) : **1.** tok, doymuş. **Dil-sîr** : gönlü tok, kanmış. **2.** sarmısak. (bkz : fûm).

sîr ü piyâz : sarmısak ve soğan.

sîr-âb سیرآب (f.b.s.) : **1.** suya kanmış. **2.** tâze, körpe. **Gül-i sîr-âb** : tâze gül.

sirâc سراج (a.i.c. : sürüc) : ışık, kandil, mum.

sirâc-ı râh-ı hidâyet : doğru yolun ışığı; Hz. Muhammed.

sirâcü'd-dîn : **1)** dînin kandili; **2)** [sıraceddin şeklinde kullanılan] erkek adı.

sirâcü'n-nehâr (sabah ışığı) : güneş.

sirâce سراجه (a.i.) : **hek.** sıraca. (bkz : dâü'l-hanâzîr).

sirâcî سراجی (a.s.) : **1.** mumla, kandille ilgili. **2. i. tar.** Osmanlı devletinde mum ve kandillerin bakımı ve yakımı işiyle görevli olan kimse.

sirâd سراد (a.i.) : ayakkabıcı bizi. (bkz : bîz).

sîrân سیران (a.i. sûr'un c.) : kaleler, hisarlar.

sirâyet سرایت (a.i.) : geçme, bulaşma; yayılma; dağılma.

sirâyet fi'l-cinâye : **huk.** işlenen bir cinâyet netîcesinde çıkan şecce (baş yarığı) veya cerâhatin dâiresini genişletmesi veyâ vefâta müeddî olması.

sirbâl سربال (a.i.c. : serâbîl) : gömlek. (bkz : kamîs, pîrâhen).

sîr-çeşm سیرچشم (f.b.s.) : gözü, gönlü tok.

sîr-çeşmî سیرچشمی (f.b.i.) : tokgözlülük.

si-reng سرنگ (f.b.s.) : **1.** üç renk, üç renkli. **2.** XV., XVI. asırlardan, XVIII. asra kadar kullanılan bir çeşit ipekli kumaş. **3. s.** güç anlaşılan şey.

sîreng سیرنگ (f.i.) : **1.** anka denilen hayâlî kuş. **2. müz.** Türk müziğinin en az iki üç asırlık mürekkep bir makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

sîret سیرت (a.i.c. : siyer) : **1.** bir kimsenin içi, hâli, tavrı, gidişi, ahlâkı. **2.** hal tercümesi, **fr. biographie.**

sîret-i hasene : güzel, iyi ahlâk.

sirhân سرحان (a.i.c. : serâhîn) : kurt [yırtıcı hayvan]. (bkz : gürg, zi'b).

sirişk سرشك (f.i.): gözyaşı. (bkz : dem', eşk).

sirişk-bâr سرشکبار (f.b.s.) : gözyaşı döken.

sirişt سرشت (f.i.) : yaradılış, tabîat, huy. (bkz : hilkat, tabîat).

sirişt-i hûb : güzel tabîat, ahlâk.

sirişte سرشته (f.s.) : yoğurulmuş; karıştırılmış.

sirkat سرقت (a.i.) : hırsızlık, çalma, çalınma.

sirke سرکه (f.i.) : sirke; bit yumurtası.

sirke-i dih-sâle (on yıllık sirke) : kin, düşmanlık.

sirke-ebrû سرکه ابرو (f.b.s.) : huysuz, aksi, ters [arkadaş].

sirke-furûş سرکه فروش (f.b.s.) : **1.** sirke satan, sirkeci. **2. mec.** ekşimiş yüzlü [kimse].

sirke-furûşî سرکه فروشی (f.b.i.) : **1.** sirke satıcılık, sirkecilik. **2.** ekşi yüzlülük.

sirkencübîn سرکنجبین (a.i.): bal ile sirkenin karıştırılmasından meydana gelen bir şerbet.

sirkengübîn سرکنگبین (f.i.). (bkz : sirkencübîn).

sirvâl سروال (a.i.c. : serâvîl) : şalvar. (bkz : şervâl).

sîsâ سیساء (a.i.) : **hek**. omurga kemiklerinin dizildiği yer.

sîsâî, sîsâiyye سیسائیه ، سیسائی (a.s.) : sîsaya âit. **Basala-i sîsâiyye** : **hek**. soğan ilik.

sit ست (a.i. ve s.). (bkz : sitt).

sît صیت (a.i.) : **1.** ün, iyi şöhret. (bkz : zikr-i cemîl). **2.** çatırdı, patırdı.

sît-i safâ : neş'e sesi.

sitâd ستاد (f.i.) : alma, alış. **Dâd ü sitâd** : alış, alım satım. (bkz : ahz ü i'tâ).

sitâm ستام (f.i.) : altınla, gümüşle işlemeli at başlığı.

-sitân ستان - (f.e.) : yer adı yapmaya yarayan ek. (bkz : -istân). **Gül-sitân** : gü yeri, gül bahçesi, güllük. **Seng-sitân** : taşlı yer, taşlık. (bkz : seng-lâh).

-sitân ستان - (f.s.) : "alan, alıcı" mânâlarıyla *birleşik kelimeler yapar : **Cân-sitân** : can alan. **Dil-sitân** : gönül alan.

sitâre ستاره (a.i. setr'den. c. : setâir) : örtünülecek, perdelenecek şey.

sitâre ستاره (f.i.c. : sitaregân) : **1. astr.** yıldız. (bkz : ahter, kevkeb, necm). **2.** talih, kader, baht.

sitâre-i rahşân : parlak yıldız.

sitâre-dân ستاره دان (f.b.i.) : müneccim, **fr. astrologue**. (bkz : sitâre-şinâs).

sitâregân ستارگان (f.i. sitâre'nin c.) : **astr.** yıldızlar. (bkz : kevâkib, nücûm).

sitâre-şinâs ستاره شناس (f.b.i.). (bkz : müneccim).

sitâyiş ستایش (f.i.) : **1.** övme, övüş. (bkz : medh, senâ). **2. s.** öven.

sitâyiş-gâh ستایشگاه (f.b.i.) : kasîdelerin medhiye kısmı.

sitâyiş-ger ستایشگر (f.b.s.) : medheden, öven, övücü. (bkz : sitâyiş-kâr).

sitâyiş-kâr ستایشکار (f.b.s.) : medheden, öven. (bkz : senâ-hân).

sitâyiş-kâr-âne ستایشکارانه (f.b.zf.) : medhederek, överek.

sitâyiş-nâme ستایشنامه (f.b.i.) : **ed.** medhiyye.

sitebr ستبر (f.s.) : kalın, yoğun; kaba.

sitebrî ستبری (f.i.) : kalınlık, yoğunluk; kabalık.

sited ستد (f.i.). (bkz : sitâd).

sitem ستم (f.i.) : **1.** zulüm, haksızlık. **2.** eziyet. **3.** çıkışma.

sitem-âlûd, sitem-âlûde ستم آلوده ، ستم آلود (f.b.s.) : sitemle bulaşmış; sitemle karışık, sitemli.

sitem-âmîz ستم آمیز (f.b.s.) : işine zulüm karıştıran, hâin; haksız, insafsız.

sitem-dîde ستمدیده (f.b.s.c.: sitem-dîdegân) : haksızlık görmüş, zulme uğramış.

sitem-dîdegân ستمدیدگان (f.b.s. sitem-dîde'nin c.) : haksızlık görmüş olanlar, zulme uğramış kimseler.

sitem-gâr ستمگار (f.b.s.) : zulmeden, haksızlık eden; zâlim. (bkz : sitem-ger, sitem-kâr).

sitem-ger ستمگر (f.b.s.c. : sitem-gerân) : zulmeden, haksızlık eden; zâlim. (bkz : sitem-gâr, sitem-kâr).

sitem-gerân ستمگران (f.b.s. sitem-ger'in c.) : zulmedenler, haksızlık edenler.

sitem-gerî ستمگری (f.b.i.) : zulüm, eziyet, zorbalık.

sitem-kâr ستمکار (f.b.s.c. : sitem-kârân) : zulüm ve haksızlık eden.

sitem-kârân ستمکاران (f.b.s. sitem-kâr'ın c.) : zulüm ve haksızlık edenler.

sitem-keş ستمکش (f.b.s.) : zulüm çeken, zulme uğrayan. (bkz : sitem-dîde).

sitem-nâme ستمنامه (f.b.i.) : sitemli mektup.

sitem-resîde ستمرسیده (f.b.s.) : siteme (zulme) uğramış.

sitîz, sitîze ستیزه ، ستیز (f.i.) : kavga, çekişme. (bkz : cidâl, gavga, perhâş). **Pür-sitîz** : çok kavgacı.

sitîze-cû ستیزه جو (f.b.s.) : kavga arayan, kavgacı.

sitîze-kâr ستیزه کار (f.b.s.) : kavgacı.

sitîze-rû ستیزه رو (f.b.s.) : suratı asık, somurtkan.

sitîz-ger ستیزگر (f.b.s.) : kavgacı; inatçı.

sitr ستر (a.i.c. : estâr, sütûr) : **1.** perde. **2.** örtü.

sitt ست (a.i.) : **1.** hanım. (bkz : bânû, seyyide). **2. s.** altı [sayı]. (bkz : sitte, şeş).

sitte سته (a.s.) : **1.** altı [sayı]. (bkz : şeş). **2. i.** altılık. **Cihât-ı sitte** : doğu (şark), batı (garp), kuzey (şimal), güney (cenup), başucu (yukarı), ayakucu (aşağı). **Rüsûm-i sitte** :

Osmanlı idâresindeki Düyûn-ı Umûmiye'ye bırakılmış olan altı vergi.

sitte-i sevr : Güneş'in sevr (boğa) burcunda bulunduğu nisan ayında fırtınalarıyla meşhur olan altı gün. **3.** ilmiye rütbesi.

sittî ستی (a.n.) : "benim hanımım!" mânâsına bir nidâ.

sittîn ستین (a.s.) : altmış.

sittîn-sene سنه ستین (a.zf.): altmış sene (pek uzun zamandan kinâye). (bkz : ilâ-nihâye).

sittûn ستون (a.s.) : altmış. (bkz : sittîn).

sîv سیو (f.i.) : elma. (bkz : sîb, tuffâh).

sivâ سوا (a.i.) : başka, gayri. **Mâ-sivâ** : (bkz : mâ-sivâ).

sivâg سواغ (a.i.) : kuruyu, yumuşatarak veyâ eriterek, suluyu da koyulaştırarak istenilen kıvama getiren kimyevî bir madde.

sivâr سوار (a.i.c. : esâvir, esâvire, şuûr, esvire) : bilezik. (bkz : berencen, berencîn, ebrencen, yâre).

sivâr-ı zerrîn : altın bilezik.

Sivâsiyye-i Halvetiyye سواسیهء خلوتیه (a.h.i.) : **tas.** Halvetiyye tarîkatı şûbelerinden Şemsiyye-i Halvetiyye'nin kollarından birinin adı. [kurucusu Şeyh Abdülehad-ün-Nûrî-i Sivâsî'ye nispetle bu adı almıştır].

siyâb ثیاب (a.i. sevb'in c.) : giyecekler.

siyâbî ثیابی (a.i.) : hamamda çıkarılan elbiseleri muhâfaza eden kimse, esvapçı.

siyâbullah ثیاب الله (a.it.) : Kâbe örtüsü.

siyâdet سیادت (a.i.) : **1.** seyyidlik, efendilik, beğlik, sâhiplik. **2.** Hz. Hasan vâsıtasıyla Hz. Muhammed'in soyundan olma hâli. (bkz : şerâfet).

siyâdet-lü : Hz. Muhammed'e intisâb şerefinde bulunan zat.

siyâh سیاه (f.s.) : **1.** kara. (bkz : esved) **Bahr-i siyâh** : Karadeniz. **Baht-ı siyâh** : kötü tâlih. **Zülf-i siyâh** : kara saç. **2.** (i.c. : siyâhân) : zencî.

siyâhân سیاهان (f.i. siyâh²'nin c.) : zencîler.

sîyâhat سیاحت (a.i.). (bkz : seyâhat).

siyâhat-nâme سیاحتنامه (a.f.b.i.) : **1.** bir seyyahın (turist) gezip gördüğü yerlere âit yazdığı kitap. **2.** Evliya Çelebi'nin on ciltlik ünlü eseri.

siyâh-baht سیاه بخت (f.b.s.) : kara bahtlı, tâlihsiz. (bkz : siyâh-rûz).

siyâh-çerde سیاه چرده (f.b.s.) : esmer, karayağız olan. (bkz : siyeh-çerde).

siyâh-çeşm سیاه چشم (f.b.s.) : kara gözlü.

siyâh-dest سیاه دست (f.b.s.) : **1.** haris, cimri, tamahkâr. **2.** şanssız.

siyâh-dil سیاه دل (f.b.s.) : fenâ yürekli.

siyâh-fâm سیاه فام (f.b.s.) : siyah renkli.

siyâh-gûş سیاهگوش (f.b.i.) : **zool.** karakulak denilen hayvan.

siyâh-hâne سیاه خانه (f.b.i.) : hapishâne.

siyâhî سیاهی (f.s.) : **1.** siyaha mensup, siyahla ilgili. **2. i.** siyahlık. **3. i.** zencî.

siyâh-kâm سیاه کام (f.b.s.) : ümitsiz, üzgün.

siyâh-kâr سیاهکار (f.b.s.) : günahlı, suçlu.

siyâh-kârî سیاه کاری (f.b.i.) : günahlılık, suçluluk.

siyâh-kede سیاهکده (f.b.s.) : kapkara yer. (bkz : siyeh-kede).

siyâh-lika سیاهلقا ("ka" uzun okunur. f.b.s.) : kara yüzlü.

siyâh-mağz سیاه مغز (f.b.s.) : içi, gönlü kara olan.

siyâh-mest سیاهمست (f.b.s.) : çok sarhoş.

siyâh-nâm سیاهنام (f.b.s.) : günahkâr; bîçare, zavallı.

siyâh-neş'e سیاه نشئه (f.a.b.s.) : içi kara, neşesi kaçık.

siyâh-pûş سیاهپوش (f.b.s.) : **1.** karalar giymiş. **2.** yaslı, mâtemli. **3. i.** seyis, uşak; kavas.

siyâh-reng سیاه رنگ (f.b.s.) : kara renkli.

siyâh-rû سیاهرو (f.b.s.) : kara yüzlü, yüzü kara; ayıbı olan. (bkz : rû-siyâh, siyeh-rû).

siyâh-rûz سیاه روز (f.b.s.) : tâlihi kara, bahtsız. (bkz : siyâh-baht).

siyâh-zebân سیاه زبان (f.b.s.) : dilinden zehir akan, kötü söz söyleyen.

siyâk سیاق (a.i. sevk'den) : sözün gelişi, ifâde şekli.

siyâk-ı kelâm : söz gelişi.

siyâk u sibâk : sözün gelişi, sözün (öncesinin sonrasına olan) uygunluğu, tutarlığı.

siyâkat سیاقت (a.i.) : **1.** binek hayvanını arkasından sürme. **2.** (bkz : hatt-ı siyâkat).

siyâkatü'l-a'dâd : **ed.** bir fıkrada bahsedilen birkaç ismi, bir münâsebetle birbirine bağlamaktan ibâret bir san'at.

siyâkat vavı : **mec.** kanbur.

siyâset سیاست (a.i.) : **1.** seyislik, at idâre etme, at işleriyle uğraşma. **2.** memleket idâresi. **3. huk.** cezâ; îdâm cezâsı. **4.** politika. **5.** diplomatlık. **Erbâb-ı siyâset** : siyâset adamları, diplomatlar. **Meydân-ı siyâset** : idâm cezâsının tatbik edildiği meydan. **6.** kurnazca iş veya hareket.

siyâset-i âmme : **huk.** bütün bir cemiyetin salâh ve intizâmı için iltizâm olunan bir kısım hükümler.

siyâset-i hâssa : **huk.** bâzı cürüm işleyenler hakkında, velev katil sûretiyle olsun, vuku bulacak zecir ve te'dip. [nehb ve garet gibi, fisk ve fücur gibi memnû fiillere mükerrenen cüret edenlerin kahr ve tenkîl edilmesi bu kabildendir].

siyâset-i mülk : devletin veya bir topluluğun din bakımından idare edilmesi.

siyâset-i nefsiyye : bir topluluğun dinî bakımdan idare edilmesi.

siyâset-i şer'iyye : **huk.** [eskiden] beşeriyetin salâh ve intizâmı için İslâmiyetin kabûl ve iltizam ettiği hükümler.

siyâseten سیاسةً (a.zf.) : siyâset bakımından; diplomatlıkça.

siyâset-gâh سیاستگاه (a.f.b.i.) : siyâset bakımından öldürülmesi gereken kimselerin öldürüldüğü yer.

siyâset-nâme سیاستنامه (f.a.b.i.) : **ed.** padişahlara ve büyük devlet adamlarına, devlet işlerinde ve halka adaletli davranmaları yolunda öğüt veren, mensur ve manzum didaktik eser.

siyâsî سیاسی (a.s.) : **1.** siyâset îcâbı olan. **2.** diplomatça olan, politik. **3.** siyâset adamı.

siyâsiyyât سیاسیات (a.i.) : politika, siyâset işleri.

siyâsiyye سیاسیه (a.s.) : ["siyâsî" nin müen.]. (bkz : siyâsî).

siyâsiyyûn سیاسیون (a.i.c.) : diplomatlar, politikacılar.

siyât سیاط (a.i. savt'ın c.) : kamçılar, kırbaçlar.

siyeh سیه (f.s.). (bkz : siyâh).

siyeh-baht سیهبخت (f.b.s.) : kara tâlihli.

siyeh-çerde سیهچرده (f.b.s.). (bkz : siyâh-çerde).

siyeh-dil سیهدل (f.b.s.) : kötü yürekli.

siyeh-fâm سیهفام (f.b.s.). (bkz : siyâh-fâm, siyeh-reng).

siyeh-kâr سیهکار (f.b.s.) : kötü işler yapan, günaha giren. (bkz : fâsık, siyâh-kâr).

siyeh-kede سیهکده (f.b.s.) : kapkara yer. (bkz : siyâh-kede).

siyeh-mest سیهمست (f.b.s.) : fazla sarhoş. (bkz : bed-mest, sekrân).

siyeh-neş'e سیهنشئه (f.b.s.) : kötü, kara neşeli.

siyeh-pûş سیهپوش (f.b.s.) : karalar giyinmiş; mâtemli. (bkz : siyâh-pûş).

siyeh-reng سیهرنگ (f.b.s.). (bkz : siyeh-fâm, siyâh-reng).

siyeh-rû سیهرو (f.b.s.) : yüzü kara olan, rezîl. (bkz : rû-siyeh).

siyeh-rûz سیهروز (f.b.s.) : bahtı kara. (bkz : siyâh-rûz).

siyer سیر (a.i. sîret'in c.) : **1.** ahlâk ve yüksek vasıflar. **2.** mevzuu Hz. Muhammed'in hayâtı olan kitap. **3.** (bkz : hadîs). Ehl-i siyer : Hz. Muhammed'in hayâtını yazan kimse.

Siyer-i Darîr : Erzurumlu Mustafa Darîr bin Yûsuf'un 1388 (H. 790) yılında Mısır hükümdârı Berkok nâmına Ebü'l-Haseni'l-Bekrî ile Abdülmelik bin Hişâm'ın siyer kitaplarından birini tamamlar şekilde seçerek dilimize çevirdiği 5 ciltlik mensur siyer-i nebevî'dir.

siyyân سیان (a.i. siyy'in c.) : birbirine denk (*eşit). (bkz : müsâvî). [müfredi "siyy" bizde kullanılmaz].

siyyânen سیانًا (a.zf.) : birbirine denk, müsâvî (*eşit) olarak.

siyyemâ سیما (a.zf.) : "lâ-siyyemâ velâ siyyemâ" şekilleriyle : "hele, husûsiyle, bâhusus, her şeyden önce" mânâlarına gelir.

sofyân صوفیان (f.i.) : **1.** İran Azerbeycanında küçük bir şehrin adı. **2. müz.** Türk müziğinde bir küçük usul; mürekkep usullerin en küçüğü olup, 2 tâne nim sofyandan mürekkeptir. 4 zamanlı ve 3 darblıdır. Darbları şöyledir : düm (2 zamanlı, kavi), te (1, nim kavi), ke (1, zayıf). Tabîî mertebesinde 4/4 olup, 4/2 ağır sofyan ile 4/8 yürük sofyan nâdir kullanılmıştır. Garb müziğindeki

sofyan olmayıp, 4 darblı (kavi, zayıf, kavi, zayıf) bir usuldür. Sofyan ile ilâhiler, şarkılar, peşrevler, oyun havaları, tevşîhler hattâ besteler v.b. ölçülmüştür.

sohbet صحبت (a.i.) : görüşüp konuşma; arkadaşlık. **Âdâb-ı sohbet** : konuşmanın yolu yordamı.

sohbet-i yârân : dostlar sohbeti.

sû' سوء (a.i.) : **1.** kötülük, fenâlık. **2.** kötü, fenâ.

sû-i ahlâk : ahlâk kötülüğü, kötü ahlâk.

sû-i amel : kötü iş, suç, kusur, kabahat.

sû-i ef'âl : kötü hareketler, kötü davranışlar.

sû-i fikr : düşüncenin kötülüğü; kötü düşünce.

sû-i hâl : hal kötülüğü, fenâ, kötü hal.

sû-i hareket : fenâ davranış.

sû-i hulk : ahlâk kötülüğü. (bkz : sû-i ahlâk).

sû-i idâre : kötü idâre.

sû-i hazm : hazım bozukluğu.

sû-i isti'mâl : kötüye kullanma.

sû-i i'tiyâd: alışıklık fenâlığı, kötü alışkanlık.

sû-i karîn : kötü huylu arkadaş.

sû-i kasd : cana kıymaya hazırlanma.

sûi'l-kınye : **hek.** umûmî halsizliğe yol açan, ishal (sürgün) ve benzerleri gibi hastalık.

sû-i misâl : kötü örnek.

sû-i mizâc : sağlık bozukluğu.

sû-i muâmele : fenâ muâmele.

sû-i niyyet : kötü, bozuk niyet.

sû-i şöhret : kötü tanınmışlık, kötü tanınma.

sû-i tefehhüm : fena, yanlış anlaşılma.

sû-i tefsîr : yanlış yorumlama.

sû-i telâkki : kötüye çekme.

sû-i teşekkül : vücut yapısının kötü kuruluşu.

sû-i zann : fenâ, kötü sanış.

sû[y] [سو[ی] (f.i.) : taraf, cihet, yan. (bkz : cânib).

suâd سعاد (a.h.i.) : **1.** erkek ve kadın adı.

suâl سؤال (a.i.c. : es'ile, suâlât) : **1.** sorma, sorulma, soruşturma, soru. **2.** (c. es'ile) sorulan şey. **3.** dilenme, dilencilik.

suâl سعال (a.i.) : öksürük. (bkz : sürfe).

suâl-i dîkî : boğmaca öksürüğü.

suâl-i kelbî : durup durup gelen şiddetli öksürük.

suâlât سؤالات (a.i. suâl'in c.) : sualler, sorular. (bkz : es'ile).

sub' سبع (a.s.) : yedide bir : 1/7.

su'bân ثعبان (a.i.c. : saâbîn) : **1.** büyük yılan, ejderhâ. (bkz : bürsân). **Haşeb-i su'bân** : **bot.** baklagillerden bir *bitki. **Luf-i su'bân** : **bot.** yılanotu. **2. astr.** semânın kuzey yarım küresinde bulunan Tınnîn burcunun çevirdiği büyük kavsin ortasında ve Küçükayı dörtgeninin tam karşısında bulunan en parlak yıldız. (**Alpha Draco**).

subât سبات (a.i.) : **1.** uyku, hafif uyku. **2.** soğuk sıtma denilen uzun uyku, koma.

subbâh سباح (a.s. sâbih'in c.) : yüzenler, yüzücüler [suda-].

sû-be-sû سوبسو (f.zf.) : taraf taraf, her tarafa, her yana, her tarafta, her yanda.

subh صبح (a.i.c. : esbâh) : sabah, sabah vakti. **Salât-ı subh** : sabah namazı.

subh-i behâr : meşhur bir çeşit lâle.

subh-i kâzib : fecirden önce, geçici olarak, tan yerinin ağarması.

subh-i sâdık : tan yerinin ağarması.

subh ü mesâ : sabah ve akşam.

subha سبحه (a.i.). (bkz : sübha).

subha صبحه (a.i.) : **tas.** binefsihi âşikâr mevcut olmayıp fakat eşyânın sûreti ile vuzûh bulduğu için heyûla denilen (hebâ) güneşin ışığında görülen ince toz.

subh-dem صبحدم (a.f.zf.) : sabah vakti. (bkz : ale's-sabâh).

subh-gâh صبحگاه (a.f.b.i.) : sabah vakti. (bkz : subh-dem).

subh-hîz صبح خیز (a.f.b.s.) : erken kalkan, erkenci. (bkz : seher-hîz).

subhî صبحی (a.s.) : **1.** sabaha ait, sabahla ilgili. **2. i.** erkek adı.

subhiyye صبحیه (a.s.) : **1.** ["subhî" nin müen.]. (bkz : subhî). **2. i.** kadın adı.

subre صبره (a.i.) : yığın, birikinti.

subu' سبع (a.s.). (bkz : sub').

su'bûb سعبوب (a.i.c. : seâbîb) : saf su akan yer.

subye صبیه (a.i. sabî'nin c.). (bkz : sabye, sıbye, sıbyân).

sûd سود (f.i.) : fayda, kâr, kazanç. **Bî-sûd** : faydasız, kârsız. **Çi-sûd** : ne fayda, neye yarar.

sûd سود (a.s. ve i. sevdâ'nın c.) : sevdâlar.

sudâ' صداع (a.s.) : **1.** baş ağrısı. **2.** rahatsız etme, rahatsızlık.

sûdâ-ger سوداگر (f.b.i.) : tüccar, bezirgân.

sudâ-gerî سوداگری (f.b.i.) : ticâret.

sûde سوده (f.s.) : **1.** sürmüş, sürülmüş. **Ruh-sûde** : yüzünü sürmüş. **2.** ezilmiş, dövülmüş.

sudeka' صدقاء ("ka" uzun okunur. a.s. sadîk'in c.) : doğru, hakiki dostlar. (bkz : sudkan).

sûde-rû سوده رو (f.b.s.) : sürülmüş yüz.

sudfe صدفه (a.i.) : **fels.** tesâdüf, **fr. hasard.**

sudg صدغ (a.i. esdâg) : **1.** şakak. **2.** şakaklardan sarkan saç.

sudgî صدغی (a.s.) : şakağa âit, şakakla ilgili. **Azm-ı sudgî** : şakak kemiği.

sudkan صدقان ("ka" uzun okunur. a.s. sadîk'ın c.) : doğru, hakikî dostlar. (bkz : sudeka).

sûd-mend سودمند (f.b.s.) : faydalı, kârlı, kazançlı.

sudûr صدور (a.i. sadr'ın c.) : **1.** göğüsler. **2.** sadrâzamlar. **3.** kazaskerler.

sudûr-i kirâm : kazaskerler.

sudûr-i nâs : vezirler.

sudûr صدور (a.i.) : sâdır olma, meydana çıkma, olma. (bkz : vuku', zuhûr).

sûf صوف (a.i.c. : esvâf) : **1.** sof, yün, yapağı. **2.** yün dokuma.

sûfâr سوفار (f.i.) : **1.** iğne deliği. **2.** ok gezi.

sufef صفف (a.i. sofa'nın c.) : sofalar.

sufeyha صفیحه (a.i.) : levhacık.

sufeyha-i azmiyye : **anat.** kemik levhacığı, **fr. lamelle osseuse.**

suffe صفه (a.i.c. : sufef) : sofa. **Çemen-i suffe** : çimenlik, çimenli yer.

sûfî صوفی (a.i. ve s.c. : sûfiyyûn) : **1.** tasavvuf ehli. **2.** sofu. (bkz : mutasavvıf).

sûfiyân صوفیان (a.i.c.) : sûfîler, sofular.

sûfi-yân-ı kule : **tar.** Osmanlılarda hükümdar sarayının kulesinde kapıcılık görevinde bulunan bâzı kimseler.

sûfi-yâne صوفیانه (a.f.b.zf.) : mutasavvıflara yakışan yolda, tasavvufla *ilgili.

sûfiyye صوفیه (a.s. ve i.) : tasavvufçular.

sûfiyyûn صوفیون (a.s. ve i. sûfi'nin c.) : **1.** tasavvuf ehli olanlar. **2.** sofular.

sufr صفر (a.i.) : bakır, pirinç, tunç.

sufret صفرت (a.i.) : **1.** sarılık, sarı renk. **2.** beniz solukluğu.

sufriyye صفریه (a.i.) : **tas.** Haricî mezhebinin kollarından biri. [Ziyad bin Asfer'in adından].

sufûf صفوف (a.i. saff'ın c.) : sıralar, diziler.

sugrâ صغری (a.s.) : **1.** daha (pek, en, çok) küçük ["asgar" ın müennesi]. **2. i. mant.** küçük *önerme, **fr. mineure.**

sûgvâr سوگوار (f.s.) : acılı, kederli.

sûgvârî سوگواری (f.i.) : üzüntü, keder, matem.

suhâf سحاف (a.i.) : akciğer veremi.

suhan سخن (f.i.). (bkz : kavl, kelâm, sühan). ["suhun" şekli de vardır].

sûhân سوهان (f.i.) : törpü.

sûhân-ı rûh : ömür törpüsü.

suhan-ârâ سخن آرا (f.b.s.) : düzgün söz söyleyen, fasih konuşan. (bkz : beliğ, suhan-perdâz, sühan-ârâ).

suhan-çîn سخن چین (f.b.s.) : söz getirip götüren, dedikoducu. (bkz : sühan-çîn).

suhan-dan سخندان (f.b.s.) : söz bilen, güzel söz söyleyen. (bkz : sühan-dân).

suhan-güzâr سخن گزار (f.b.s.) : sözü yolu ile söyleyen.

suhan-perdâz سخن پرداز (f.b.s.) : düzgün, fasih konuşan. (bkz : beliğ, sühan-ârâ, sühan-perdâz).

suhan-senc سخن سنج (f.b.s.) : hesaplı, ölçülü konuşan. (bkz : sühan-senc).

suhan-serâ سخنسرا (f.b.s.c. : suhan-serâyân) : âhenkli söz söyleyen.

suhan-serâ-yân سخنسرایان (f.b.s. suhan-serâ'nın c.) : âhenkli söz söyleyenler.

suhan-ver سخنور (f.b.s.) : düzgün konuşan. (bkz : sühan-ver).

suhan-verân سخنوران (f.s. suhan-ver'in c.) : düzgün konuşanlar.

suharâ صهرا (a.i. sıhr'ın c.) . (bkz : sıhr).

suhnân سخنان (a.s.) : **1.** sıcak gün. **2.** sıcak, kızgın. **Âsâr-ı suhnân** : **fiz.** ütü ve soba gibi çok kızdırılmış bir mâdenî satıh üzerine serpilen mâyiin derhal ufak küre şeklinde bir takım kısımlara ayrılarak herbirinin

döner bir harekette bulunması hal ve keyfiyeti, **fr. phénomènes de caléfaction**.

suhre سخره (a.i.) : biriyle alay etme; maskaralık.

suhre-kâr سخره كار (a.f.b.s.) : maskaralık eden, maskara.

suhre-kâr-âne سخره كارانه (a.f.zf.) : maskaraca.

suhriyye سخريه (a.i.) : maskaralık, alay.

sûhte سوخته (f.s.) : **1.** yanmış, tutuşmuş, yanık. (bkz : mahruk). **Dil-sûhte** : gönlü yanmış, kederli. **2. i.** (c. : sûhte-gân) : softa, medrese talebesi.

sûhte-cân سوخته جان (f.b.s.) : ıztırap çeken; canı yanmış.

sûhte-dil سوخته دل (f.b.s.) : bağrı yanık, üzgün, kederli, yaslı

sûhtegân سوختگان (f.i. sûhte'nin c.) : softalar, medrese talebeleri.

sûhte-kevkeb سوخته كوكب (f.a.b.s.) : "yıldızı yanık" : şanssız, talihsiz.

sûhte-pâ سوخته پا (f.b.s.) : "koşmaktan" tabanı yanmış, tabanı şişmiş.

sûhte-vân سوختوان (f.i. sûhte'nin c.) : softalar, kaba sofular.

sûhte-vât سوختوات (f.b.i.). (bkz: sûhte-vân).

suhub سحب (a.i. sehâbe'nin c.) : bulutlar. (bkz : sehâib).

suhuf صحف (a.i. sahîfe'nin c.) : sahifeler, yapraklar. (bkz : sahâif). [Allah'ın dört kitaptan başka Cebrâil vâsıtasıyla bâzı peygamberlere yolladığı emirler ki yüz tânedir : 10 Hz. Âdem'e; 50 Hz. Şît'e; 30 Hz. İdrîs'e; 10 Hz. İbrâhîm'e].

suhun سخن (f.i.). (bkz : suhan).

suhûn صحون (a.i. sahne'nin c.) : sahneler. (bkz : sahanât).

suhûr صخور (a.i. sahr ve sahre [t]'nin c.) : büyük taşlar; kayalar; mâden kütleleri.

suhûr-i bürkâniyye, -i indifâiyye : jeol. volkanik taşlar, kayalar.

suhûr-ı fıddıyye : kim. arjantit.

suhûr-ı ganemiyye : coğr. *hörgüçkaya, **fr. moutonnée (roche-).**

suhûr-ı rüsûbiyye : *tortul *külte, *tortul taş, **fr. roche sédimentaire.**

sûk سوق (a.i.c. : sâk'ın c.). (bkz : sîkan).

sûk سوق (a.i.c. : esvâk) : çarşı, pazar, alım satım yeri.

sûk-ı sultânî : mezat yeri.

sûk-ı Ukâz : İslâmdan önce, Arap Yarımadasında bulunan ve Arap şâirlerinin toplanıp şiir yarışı yaptıkları Nahle ve Tâif arasında kurulan meşhur bir panayırın adı.

sûka سوقا ("ka" uzun okunur. a.s.) : çarşı mensûbu, esnaf.

sukab ثقب (a.i. sukbe'nin c.) : delikler. (bkz : sukabât, sukub).

sukabât ثقبات (a.i. sukbe'nin c.) : delikler. (bkz : sukab, sukub). ["sukubât" şekli de vardır].

sukalâ' (bkz : sükalâ').

sukat سقات ("ka" uzun okunur. a.s. saky'den) : sâkîler. (bkz : sevâkî).

sukata سقاطه ("ka" uzun okunur. a.i.) : kırıntı, döküntü; artık. (bkz : rîze).

sukata-çîn سقاطه چين ("ka" uzun okunur. a.f.b.s.) : kırıntı, artık toplayan. (bkz : rîze-çîn).

sukata-hâr سقاطه خوار Œ"—("ka" uzun okunur. a.f.b.s.) : kırıntı, artık yiyen. (bkz : rîze-hâr).

sukaybe ثقيبه (a.i.) : delikçik.

sukaybe-i külliyye : bot. kapıcık, **fr. micropyle.**

sukb ثقب (a.i.c. : sukub). (bkz : sakb).

sukbe ثقبه (a.i.c. : sukub, sukab, sukabât) : delik.

sukbe-i fıkariyye : biy., anat. omur deliği, **fr. trou vertébral.**

sûkî سوقى (a.s.) : **1.** çarşı, pazar ile ilgili. **2.** çarşılı, pazarlı.

sukub ثقب (a.i. sukbe'nin c.) : delikler. (bkz : sukab, sukabât).

sukub ثقوب ("ku" uzun okunur. a.i. sakb'ın ve sukb'un c.) : **1.** delmeler, delinmeler. **2.** bir taraftan öteki tarafa kadar açık olan delikler.

sukuf سقوف ("ku" uzun okunur. a.i. sakf'ın c.) : damlar, tavanlar, çatılar.

sukuf-i büyût : evlerin damları.

sukuf-i münakkaşa : nakışlı, süslü tavanlar.

sukûk صكوك (a.i. sakk'in c.) : şerîat mahkemesinden verilen ilâmlar, beratlar, hüc-

cetler ve bunlarda geçen *terimler, tâbirler, *deyimler.

sukur صقور ("ku" uzun okunur. a.i. sakr'ın c.). (bkz : sıkar).

sukut سقوط ("ku" uzun okunur. a.i.) : **1.** düşme, aşağı inme. **2.** sarkma. **3.** büyük bir vazîfeden ayrılma. **4.** çocuğun eksik veyâ ölü olarak doğması.

sukut-ı hakk : hakkın sukutu, hakkın düşmesi, kaybolması.

sukut-ı hayâl ("ku" uzun okunur) : hayal kırıklığı, düş yıkımı, düş kırıklığı, ümitsizlik.

sukutiyye سقوطیه ("ku" uzun okunur. a. i.) : paraşüt.

sul'a صلعه (a.i.) : başın dazlak, saç olmayan kısmı.

sulahfât سلحفات (a.i.c. : selâhif) : kaplumbağa.

sulb صلب (a.i.c. : aslâb) : **1.** omurga kemiği, bel kemiği. **2.** döldöş. (bkz : zürriyyet). **3.** döl. **4.** (s. salâbet'den) : sert, katı. **5. s. fz.** katı. **6. s.** taş gibi.

sulbe صلبه (a.s. salâbet'den) : ["sulb"ün müen.]. (bkz : sulb).

sulbî صلبی (a.s.) : birinin sulbünden gelme, kendi evlâdı, oğlu.

sulbiyye صلبیه (a.s. salâbet'den) : **1.** ["sulbî" nin müen.]. (bkz : sulbî). **2. i.** birinin sulbünden gelme.

sulbiyyet صلبیت (o.i.) : **1.** katılık, sertlik. **2.** cisimlerin katı hâli. **3.** duygusuzluk, taş gibi olma.

sulehâ صلحاء (a.s. sâlih ve salîh'in c.) : sâlih, iyi, yarar, salâhiyetli, günah işlemeyen kimseler.

sulh صلح (a.i.) : **1.** barış, barışma, barışıklık. (bkz : musâlaha, müsâlemet). **2.** rahatlık. (bkz : âsâyiş). **3.** uyuşma, uzlaşma.

sulh ü müsâlemet : *barış ve *baysallık.

sulh-âmîz صلح آمیز (a.f.b.s.) : barıştırıcı, ara bulucu.

sulhen صلحاً (a.zf.) : sulh, barış yoluyla, uzlaşarak.

sulhî, sulhiyye صلحی ، صلحیه (a.s.) : **1.** sulha, barışa âit, barışla ilgili. **2. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

sulhiyye صلحیه (a.i.) : **ed.** savaştan barışıklığa geçilmesi münâsebetiyle yazılan şiir.

sulh-nâme صلحنامه (a.f.b.i.) : sulh, barış kâğıdı; taraflar arasında yapılan barış şartlarının yazıldığı kâğıt.

sulh-perver صلح پرور (a.f.b.s.) : barış isteyen, *barışsever.

sulta سلطه (a.i.) : baskı, **fr. autorité.**

sultân سلطان (a.s.c. : selâtîn) : **1.** pâdişah, hükümdar. **2.** hükümdar âilesinden olan [anne, kız kardeş, kız çocuk gibi] kadınlardan her biri. **Hanım sultan :** sultan kızı. **3.** bâzı Bektaşî büyüklerine verilen ad.

sultân-ı cihân (cihana hükmeden) : Allah.

sultân-ı çerh : güneş.

sultân-ı Dervîşân : Hz. Muhammed.

sultân-ı encüm : Güneş.

sultân-ı Rûm : Osmanlı pâdişâhı.

sultân-ı ümem : ümmetlerin sultânı.

sultan kethüdâsı : **tar.** Osmanlılarda pâdişah ve şehzadelerin evlendirilen kızlarının dairelerindeki işlerini gören kimse.

sultânü'ş-şuâra : şâirlerin sultânı.

sultân-âbâd سلطان آباد (a.f.b.i.) : Arak (İran) şehrinin eski adı.

sultanî سلطانی (a.i.) : Mısır, Trablus, Tunus ve Cezâyir darphânelerinde basılan Osmanlı altınları hakkında oralarca alem olmuş bir tâbir.

sultânî cedîd : müz. Türk müziğinde bir mürekkep makamdır. dî Cemil Ef. tarafından terkîbedilerek bir peşrev ile bir saz semâîsi bestelenmiştir. Şedaraban ile ferahnümâ makamlarının karışık olarak kullanılmasından ibârettir. Şedaraban ile yegâh (re) perdesinde kalır (bu perde, ferahnümâ'nın da durağıdır). Güçlüler, birinci derecede -şedaraban güçlüsü olan- dügâh (lâ), ikinci derecede de -ferahnümânın güçlüsü olan- rast (sol) dur. Şedarabanın "si" ve "mi" bakıyye bemolleri ile "fa" ve "do" bakıyye diyezleri donanımına konur. Ferahnümâ için nota içerisinde bu dört ârıza bekar yapılarak "si" ve "mi" küçük mücenneb bemolleri kullanılır.

sultânî, sultâniyye سلطانی ، سلطانیه (a.s. selâtet'den) : sultana, hükümdâra âit, sultanla, hükümdarla ilgili. **Mekâtib-i sultâniyye :** liseler. **Mekteb-i sultânî :** Galatasaray lisesi.

sultânî tenbel : çok, aşırı derecede tembel [kimse].

sultânî-hüzzâm هزام سلطانی (a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makam olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur. [galibâ bir asır kadar veyâ az daha önce terkîbedilip hemen unutulmuştur].

sultânî-ırak عراق سلطانی (a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makamdır. Tahmînen üç asırlık olup az kullanılmıştır. Isfahan ile ırak makamından bir dizinin (meselâ makamın pest dörtlüsü olan ırak'da segâh dörtlüsünden) birleşmesinden mürekkeptir. Mevzuubahis dörtlü ile ırak perdesinde kalır. Güçlü -birinci derecede ısfahanın durağı ve ırakın güçlüsü olan- dügâh (lâ), ikinci derecede de -Isfahânın güçlüsü olan- nevâ (re) perdeleridir. Donanımına ırak gibi "si" koma bemolü ile "fa" bakıyye diyezi konulur. Isfahan için nota içerisinde "si" bekar, "fa" bekar, "do" bakıyye diyezi gibi değişiklikler yapılır, böylece, bu makamın, beste-ısfahandan pek az farklı olduğu anlaşılmış olur.

sultânî-nevâ نوا سلطانی (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makamdır. Nümûne olarak yalnız Kantemiroğlu'nun bir aksak semâîsi vardır. Sultânî nevâ ile bir rast beşlisinden müteşekkildir. Bu rast beşlisi çıkıcı bir şekilde icrâ edilerek, tiz durağı olan nevâ (re) perdesinde karar verilir. Güçlü, makamın terkîbindeki her iki dizinin de durağı olan dügâh (la) perdesidir. Donanımına nevâ gibi "si" koma bemolü ile "fa" bakıyye diyezi konulur (ki ilk ârıza rast beşlisinde de müşterek olup ikinci ârıza bulunmaz).

sultânî pûselik پوسلك سلطانی (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde mürekkep bir makam olup zamanımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

sultânî-segâh سگاه سلطانی (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makamdır. Galibâ bir asır önce terkîbedilmiştir (Arap müziğinde de kullanılır). Segâh ve müstear ile şedaraban makamlarının birleşmesinden doğmuştur. Şedaraban ile yegâh (re) perdesinde kalır (ki bu perde, diğer iki makamın da güçlüsüdür). Güçlüler birinci derecede -ilk iki makamın durağı olan- segâh, ikinci derecede de -şedarabanın güçlüsü olan- dügâh (lâ) dır. Donanımına segâh "si" ve "mi" koma bemolleri ile "fa" bakıyye diyezi konulur. Segâh'ın "lâ" bakıyye diyezi, müstear'ın "do" bakıyye diyezi, nota içerisinde kullanılır. Şedaraban için donanım değiştirilerek, "si" bekar, "mi" bekar, "si" ve "mi" bakıyye bemolleri, "do" bakıyye diyezi ilâve edilir. ("fa" bakıyye diyezi müşterektir). Umûmiyetle inici olarak seyreder.

sultânî-yegâh یگاه سلطانی (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde bir makamdır. Dede Efendi tarafından -II. Sultan Mahmud'a ithâfen- tesmiye edilmiştir (ki 4 parçalık faslı, pâdişah vasfında medhiyedir) [şu halde tahmînen 130 seneliktir], Sultânî-yegâh, pûselik makamının re (yegâh) perdesindeki şeddidir (re **mineur**). Güçlüsü -beşinci derece olan- dügâh (lâ) perdesidir. Umûmiyetle inici olarak seyreder. Donanımına "si" için bir küçük mücenneb bemolü konulur; yeden'in "do" bakıyye diyezi, nota içerisinde kullanılır. Dizisinde niseb-i şerîfeden -pûselikte olduğu üzere- 9 tânesi mevcuttur (hepsi) ve şu halde "mülâyim" dir. Orta sekizlisindeki sesleri -tîzden peste olmak üzere- şöyledir : nevâ, nim hicaz, kürdî, dügâh, rast, acem-aşîran, hüseynî-aşîran ve yegâh. Makam, rağbetle kullanılmıştır. Gayet güzel bir diziye mâlik olup, hayal dolu "Iyrique" ve şuh aşk parçaları için tercîh edilebilir. Bir zamanlar, makamın ismi "millî-yegâh" (?!) diye değiştirilerek, zamânın "tragi-comique" timsallerinden biri yaratılmıştır.

Sultan Veled (Mehmed Behâüddîn-) سلطان ولد (محمد بهاءالدين) (a.b.h.i.) : meşhur Mevlânâ Celâlüddîn-i Rûmî'nin oğludur. 1226 yılında doğan Sultan Veled, babasının mevlevî tarîkatini bir kaide ve sistem altına almıştır. Dîvânından başka **İbtidânâme**, **İntihânâme**, **Rebâbnâme** adında üç manzum ve **Maârif** adında da bir mensûr eseri vardır. Sultan Veled, on üçüncü asrın ikinci yarısında Anadolu Oğuz lehçesi edebiyâtında mühim bir varlık olarak kendini tanıtmıştır. Şiirleri daha ziyâde didaktiktir. (d. : 1126 - ö. : 1312).

su'lûk صعلوك (a.i.c. : saâlik) : **1.** fakir. **2.** serseri. **3.** dilenci.

sûm ثوم (a.i.) : sarmısak. (bkz : fûm, sîr[2]).

summ صم (a.s. asamm'ın c.) : sağırlar.

summâkî سماقی (a.i.) : ebrûli, gayet sert, parlak ve değerli bir taş.

summân صمان (a.i. asamm'ın c.). (bkz : summ).

sumnât سومنات (f.i.) : puthâne, kilise. (bkz : deyr, nâûs).

Sûmnât سومنات (a.h.i.) : Hindistan'da Gücerat diyârında bulunan meşhur bir puthânenin adı. [Mahmûd-i Gaznevî'nin fethi sıralarında yıkıldığı rivâyet edilir].

sumûg سموغ (a.i. samg'ın c.) : zamklar.

sumûl صمول (a.i.) : sertlik, kuruluk, katılık, diklik.

sumûl-i meyyitî : ölünün dimdik olması, katılması.

sumût صموت (a.i.) : **1.** susma. (bkz : sükût). **2.** somurtma.

sun' صنع (a.i.) : **1.** yapış, yapma. (bkz : eser). **2.** te'sir, kudret.

sun'-i bedî' : güzel eser.

sun'-i beşer : insan işi, insanın elinde olan şey.

sun'-ullah : **1)** Allah'ın kudreti, te'siri; **2)** erkek adı.

sun'î صنعی (a.s.) : yapma, takma. (bkz : ma'mûl, masnû').

sun'î ilkah : **hek.** sun'î dölleme.

sun'î ufuk : **astr.** bir civa kabının *yüzeyinde meydana getirilen ufuk. [yıldızlar, bu ufuk yüzeyindeki *yansıma yardımıyla tarassut edilir].

sun'iyye صنعیه (a.s.) : ["sun'î" nin müen.]. (bkz : sun'î).

sunûf صنوف (a.i. sınf'ın c.) : sınıflar.

sunûf-i âliye : yüksek sınıflar.

su'r سؤر (a.i.c. : es'âr) : artık [yiyecek, içecek hakkında].

sûr سور (a.i.c. : esvâr, sîrân) : şehrin etrâfına çekilen yüksek duvar, kale, hisar. **Dâhil-i sûr** : şehir içi. **Hâric-i sûr** : şehir dışı.

sûr-i sultânî : Topkapı sarayını karadan çeviren ve Bizans surlarına bitişen sûr.

sûr سور (f.i.) : **1.** düğün. (bkz : velîme). **2.** ziyâfet. **3.** şenlik.

sûr-i hümâyûn : **tar.** pâdişahların erkek çocuklarının sünnetleri, kızlarının da evlendirilmeleri münâsebetiyle yapılan düğün.

sûr صور (a.i.) : **1.** boynuzdan yapılmış büyük boru. (bkz : nâkur). **2.** Kıyâmette, Hz. İsrâfîl'in üfleyeceği boru.

sur'a صرعه (a.i.) : güreşte ekseriya ters dönmüş kimse.

surâh صراح (a.i.) : çığlık, feryat.

sûrâh سوراخ (f.i.) : delik, gedik. (bkz : rahne, sukbe).

surâhî صراحی (a.i.) : surâhi, su şişesi.

sûre سوره (a.i.c. : süver) : Kur'ân'ın ayrıldığı 114 bölümünden her biri.

sûre-i A'râf : Kur'ân'ın 7. sûresi [206 âyettir; Mekke'de nâzil olmuştur].

sûre-i Fâtır : Kur'ân'ın otuz beşinci sûresi (45 âyettir; Mekke'de nâzil olmuştur].

sûre-i Felak : Kur'ân'ın 113. sûresi [beş âyettir; Medîne'de nâzil olmuştur. Muavvizeteyn denilen iki sûreden biridir].

sûre-i Fürkan : Kur'ân'ın yirmi beşinci sûresi [77 âyettir, Mekke'de nâzil olmuştur].

sûre-i Hâkka : Kur'ân'ın 69. sûresi [52 âyettir ve Mekke'de nâzil olmuştur].

sûre-i Hucerât : Kur'ân'ın kırk dokuzuncu sûresi... v.b. [sûre, aslında İbranca olup : 1) duvarda, dizilmiş bir taş tabakası; 2) yazı satırı; 3) yazılmış; nesne mânâlarına gelir].

suredân صردان (a.i.) : **hek.** dil altında bulunan iki siyah kan damarı.

sûret صورت (a.i.c. : suver) : **1.** biçim, görünüş, kılık. **2.** tarz, yol, gidiş. **3.** çâre.

sûret-i hâl : hâlin nasıl olduğu.

sûret-i husûl : meydana geliş yolu.

sûret-i itâat : yapmacık itaat, yalandan boyun eğiş.

sûret-i kat'iyye(de) : *kesinlik(le), asla.

sûret-i mahsûsa : *özel olarak, *özellikle, bilerek, bir gayeye dayanarak.

sûret-i mutlaka(da) : *kesinlik(le), asla.

sûret-i salâh : riyakârlık, ikiyüzlülük.

sûret-i suûd : yükselme tarzı.

sûret-i tesviye : hal çâresi. **4.** yazı veyâ resim kopyası. **5.** resim. **6.** surat, aksilik, yüz ekşiliği. **7. mat.** pay, **fr. numérateur**.

sûret-i zâhire : görünüş, **fr. apparence**.

sûretâ صورتا (a.zf.) : görünüşte. (bkz : zâhiren).

sûret-bâz صورتباز (a.f.b.s.) : eski Türklerde kukla oynatan kimse.

sûret-bend صورتبند (a.f.b.s.) : tasvir yapan; resimci.

sûret-ger صورتگر (a.f.b.s. ve i.) : sûret, resim yapan, ressam.

sûret-nümâ صورتنما (a.f.b.s.) : şekil ve sûretini gösteren, meydana gelen. (bkz : sûret-yâb, sûret-pezîr).

sûret-perest صورتپرست (a.f.b.s.) : sûrete tapan, sûrete ehemmiyet veren.

sûret-pezîr صورت پذیر (a.f.b.s.) : hâsıl olan, meydana çıkan. (bkz : sûret-nümâ, sûret-yâb).

sûret-yâb صورتیاب (a.f.b.s.) : şekil ve sûret bulan, meydana gelen. (bkz : sûret-nümâ, sûret-pezîr).

sûrî سوری (f.s.) : düğüne âit, düğünle ilgili.

sûrî صوری (a.s.) : **1.** görünürde olan, hakikî ve içten olmayan. (bkz : zâhirî). **2.** gösterişten ibâret olan, gösterişlik.

sûriyye سوریه (f.i.). (bkz : sûr-nâme).

sûr-nâ[y] [ی]سورنا (f.b.i.) : zurna.

sûr-nâî سورنائی (f.b.i.) : zurnacı.

sûr-nâme سورنامه (f.b.i.) : **1. ed.** düğün, ziyâfet, şenlik gibi şeyleri tasvîr için yazılan manzum, mensur yazı. **2.** Dîvan Edebiyâtı'nın ünlü şâirlerinden Nabî'nin (1642-1712), 1675 de IV. Mehmed'in şehzadeleri (Mehmed, Ahmed) için Edirne'de yapılan sünnet düğününü anlatan 587 beyitlik manzum eseri.

surnâ-pâ سرناپا (f.b.i.) : **zool.** zürâfa.

surnây سرنای (f.i.) : **müz.** zurna. (bkz : sûr-nâ).

surnâ-zen سرنازن (f.b.i.) : zurnacı.

surre صره (a.i.c. : surer) : **1.** para kesesi, para çıkını. **2.** Hac zamanlarında pâdişah tarafından Mekke ve Medîne'ye her yıl gönderilen para ve sâire.

surre emîni : bu parayı göndermekle vazîfelendirilen kimse.

surre-i hümâyûn : tar. Hac münâsebetiyle haremeyn'e gönderilen para ve hediyeler.

surûf صروف (a.i. sarf[6]nın c.) : **1.** gramerler, dilbilgisi kitapları. **2.** değişiklikler, değişmeler. (bkz : tebeddülât).

surûh صروح (a.i. sarh'ın c.) : köşkler, yüksek binâlar. (bkz : kusûr).

suryânî سریانی (a.s. ve i.). (bkz : süryânî).

sûs سوس (a.i.) : **1.** tabîat, huy. (bkz : tînet). **2.** meyan kökü.

sûs سوس (f.i.) : **1.** güve. **2.** kurtçuk. (bkz : sürfe).

sûsen سوسن (f.i.) : **bot.** susam, **lât. sesamum.** (bkz : sevsen, simsim).

sûseniyye سوسنیه (a.i.) : **bot.** süsengiller, susamgiller.

sûsmâr سوسمار (f.i.): keler, kertenkele. (bkz : yerbû').

sutû' سطوع (a.i.) : **1.** yükselme, yukarı çıkma. (bkz : suûd). **2.** belli olma, yayılma [koku, toz v.b..].

sutuh سطوح (a.i. sath'ın c.) : **geo.** *yüzeyler, **fr. surfaces.**

sutûh-ı yesâriyye : geo. açılmayan satıhlar, *yüzeyler.

sutûr سطور (a.i. satr'ın c.) : satırlar, yazı dizileri. (bkz : estâr).

suturlâb سطرلاب (f.i.) : **fiz.** usturlab.

suûbet صعوبت (a.i.) : güçlük, zorluk.

suûbet-i telaffuz : psik. dil tutukluğu, anartri, **fr. anarthrie.**

suûd سعود (a.i. sa'd'ın c.) : **1.** mübârek sayılan yıldızlar. **2.** erkek adı.

suûd صعود (a.i.) : **1.** yukarı çıkma, yükselme. **2.** erkek adı.

suûr سؤور (a.i. sivâr'ın c.) : bilezikler.

suût سعوط (a.i.) : enfiye.

suvâ' سواع (a.i.) : Câhiliyet devrinde Hüzely kabîlesinin taptığı put.

suver صور (a.i. sûret'in c.) : sûretler.

suver-i âlem : âlemin sûretleri; mevcûdâtın görünüşleri; dünyâ manzaraları ve halleri.

suver-i kabîha : müstehcen, açık saçık resimler.

suvvâm صوام (a.s. sâim'in c.) : oruç tutanlar. (bkz : sâimîn, sâimûn, suvvem).

suvvem صوم (a.s. sâim'in c.) : oruç tutanlar. (bkz : sâimîn, sâimûn, suvvâm).

sûy سوی (f.i.) : taraf, cihet, yön. (bkz : cânib).

suyûf صیوف (a.i. sayf'ın c.) : yaz mevsimleri.

sûz سوز (f.i.) : **1.** yanma, tutuşma; ateş, sıcaklık. **2.** dert, ıztırap, acı.

sûz-i ciger : ciğerin yanması; ciğer yanıklığı.

sûz-i dil : gönül ateşi, acı, ıztırap, aşk.

sûz u güdâz : yanıp yakılma.

sûz ü tâb-ı girye : ağlamanın ateşi ve harâreti.

-sûz سوز - (f.s.) : "yakan, yakıcı" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler meydana getirir : **Dil-sûz** : gönül yakan, yakıcı. **Vicdân-sûz** : vicdan yakan.

sûzân سوزان (f.s.) : **1.** yakan, yakıcı. **2.** yanan, yanıcı. **3. i.** kadın adı.

sûzen سوزن (f.i.) : iğne. **Çeşm-i sûzen** : iğne gözü, iğne deliği.

sûzen-i Îsâ (Hz. Îsâ'nın iğnesi) : Îsa'nın cübbesinde bulunduğuna ve onun güneşten daha yükseklere çıkmasını önlediğine inanılan bir iğne.

sûzen-bâl سوزنبال (f.b.s.) : kanadının tüyleri iğne gibi düz ve dik olan [kuş].

sûzen-dân سوزندان (f.b.i.) : iğnelik, iğnedanlık.

sûzende سوزنده (f.s.) : yakan, yakıcı. (bkz : sûzân).

sûzen-ger سوزنگر (f.b.s.) : iğneci, iğne yapan.

sûzenî سوزنی (f.s.) : **1.** iğne ile ilgili. **2. i.** ince iğne işi, bir çeşit ince nakış, kasnak işi (nakış).

sûzen-per سوزنپر (f.b.s.) : kanat tüyleri iğne gibi düz ve dik olan [kuş].

sûzî سوزی (f.s.) : **1.** yanma, tutuşma ile ilgili. **2. i.** erkek adı.

sûz-i dil سوزدل (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde bir şed makamdır. Tahmînen Abdülhalim Ağa'nın ihtirâı ve 180 seneliktir. Çok kudretle ve bâriz olarak his tebliğ eden sûz-i dil'de aşk ıztırâbı, mâzî hasreti gibi duygular sezilir. Rağbetle kullanılmıştır. Zengüle'nin hüseynî-aşîran (mi) perdesindeki şeddidir. Güçlüsü -beşinci derecede olan- pûselik (si) dir. Umûmiyetle inici olarak seyreder. Niseb-i şerîfe'den -Zengüle gibi- 7 tânesine sâhip olmakla "mülâyim" dir.

sûz-i dil-ârâ سوزدل آرا (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makamdır. III. Selim tarafından terkîbedilmiştir. Az kullanılmıştır. Murad-nâmede de bildirildiğine göre en az altı asırlık bulunması lâzımgelen nigâr makamının terkîbi, sûz-i dilâra ile aynıdır; sonradan nigâr makamının tamâmıyla unutulmuş olduğu III. Selîm'in sûz-i dilârâ'yı terkîbinden anlaşılmaktadır. Gene Abdülkadir Merâgî'nin Câmi'ü'l-elhân'ında "çargâh-mâhûr" makamı geçmektedir ki, bu da aynı terkipte bulunsa gerektir. Sûz-i dilârâ, çargâh ile şeddi olan mâhur'dan mürekkeptir. Mâhur ile rast perdesinde (sol) kalır (ki bu aynı zamanda çârgâh'ın güçlüsüdür). Güçlüsü birinci derecede -çârgâhın durağı olan- çârgâh (do), ikinci derecede de -mâhûr'un güçlüsü olan- nevâ (re) dir. İnici-çıkıcı karışık bir şekilde seyreder. Donanımına mâhûrun "fa" küçük mücenneb diyezi ârızası konulur ve çârgâh için bu perde, nota içerisinde bekar yapılır. Bâzı bestekârlar sûz-i dilârâ'da hüseynî geçkisi yapmağı âdet edinmişlerse de, bu, makamın terkîbinde mevcut değildir.

sûziş سوزش (f.i.) : **1.** yanma, yakma. **2.** te'sîr etme, dokunma. **3.** yürek yanması, büyük acı.

sûziş-i nihân : gizli yanma; için için yanma.

sûz-nâk سوزناك (f.b.s.) : **1.** yakan, yakıcı. **2.** dokunaklı. (bkz : müessir). **3. müz.** Türk müziğinin 13 numaralı (sonuncu) basit makamıdır. Basit makamlardan yegâne yeni olanı olup, bütün diğerleri pek eskidir. Sûznâk, tahmînen 1780 senelerinde Abdülhalim Ağa, Ahmet Ağa, Mehmet Ağa"dan biri tarafından îcâdedilmiştir. O zamandan beri, en ziyâde rağbet edilen makamlardan biridir. Net olarak içli bir hüzün telkin eder. Sûznâk, rast beşlisi ile hicaz dörtlüsünden yapılmıştır. Rast beşlisi ile rast (sol) perdesinde durur. Güçlüsü, beşli ile dörtlünün birleştiği beşinci derecede olan nevâ (re) dir. İnici-çıkıcı karışık bir şekilde seyreder. Donanımına "si" koma bemolü, "mi" bakıyye bemolü ve "fa" bakıyye diyezi konulur (ilki rast beşlisi ve son ikisi de hicaz dörtlüsü için). Niseb-i şerîfe'den dizisinde 7 tâne bulunmakla "mülâyim" sayılır. Orta sekizlisindeki sesleri -pestden tîze doğru olmak üzere- şöyledir : rast, dügâh, segâh, çârgâh, nevâ, evic ve gerdâniye. Bu asıl sûznâk'dır. Bir de durak üstü olarak dügâh perdesi yerine zengüle kullanan sûznâk vardır ki, buna "zengüleli sûznâk" derler ve zengüle makamının rast (sol) perdesindeki

şeddi (hicazkâr) gibidir. Hicazkârdan farkı, dâima değil, fakat ancak karara doğru karakteristik olarak zengüle perdesini bir nevi üst-yeden olmak üzere kullanmasıdır.

süb' سبع (a.i. seb'den) : yedide bir.

sübâî سباعی (a.s.) : **1.** yedi harfli, yedizli, yedili [kelime v.b.]. **2.** yedi kısımlı, yedi parçalı.

sübât سبات (a.i.) : **1. hek.** dalgınlık, hastanın dalması, koma, **fr. léthargie. 2.** uyku, hafif uyku.

sübât-ı gaflet : gaflet uykusu.

Sübbûh سبوح (a.h.i.) : Allah. (bkz : Rabb).

sübha سبحه (a.i.) : **1.** çekilen tesbih. **2.** tesbih tânesi.

sübha-i zâkir : zikredenin tespihi.

sübha-dâr سبحه دار (a.f.b.s.) : tespihli.

sübha-gerd, sübha-gerdân سبحه گرد ، سبحه گردان (a.f.b.s.) : tespih devr eden, edici.

sübha-keş سبحه کش (a.f.b.s.): tesbih çeken. (bkz : sübha-şümâr).

sübhale سبحله (a.i.) : "suphânallah" demek.

sübhân سبحان (a.h.i.) : Allah.

sübhân-Allah سبحان الله (a.i.n.) : **1.** "Allah'ı her türlü arazlardan, kusur, ayıp ve eksikliklerden tenzîh ederim" mânâsınadır. **2.** şaşma anlatmak için kullanılır.

sübhâne سبحانه (a.n.). (bkz : sübhân-Allah).

sübhânî, sübhâniyye سبحانی ، سبحانیه (a.s.) : Allah'a âit, Allah ile ilgili. (bkz : rabbânî).

sübhâniyyet سبحانیت (a.i.) : kutsallık.

sübha-şümâr سبحه شمار (a.f.b.s.) : tespih çeken. (bkz : sübha-keş).

sübûl سبول (a.i. sebîl'in c.). (bkz : sübül).

sübûr ثبور (a.i.) : azap, sıkıntı; mahvolma.

sübût ثبوت (a.i.) : sâbit olma, gerçekleşme, meydana çıkma. ["bulmak" fiili ile kullanılır].

sübût سبوت (a.i. sebt'in c.) : cumartesiler, cumartesi günleri.

sübûtî ثبوتی (a.s.) : gerçek, doğru, olumlu.

sübül سبل (a.i. sebîl[1] in c.) : sebiller, yollar, caddeler. (bkz : sebîl). **Hâdi-s-sübül** : hayır ve şer gösteren; Hz. Muhammed.

süccâd سجاد (a.s. sâcid'in c.) : secde edenler. (bkz : secede, sücced, sücûd).

sücced سجد (a.s. sâcid'in c.) : secde edenler, secde edip yere kapananlar. (bkz : secede, süccâd, sücûd).

sücûd سجود (a.s. sâcid'in c.) : secde edenler, secde edip yere kapananlar. (bkz : secede, süccâd, sücced).

sücûd سجود (a.i.) : secde etme, namazda alnı, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere getirerek alınan vaziyet.

sücûf سجوف (a.i. secf'in c.) : perdeler, örtüler.

sücûl سجول (a.i. secl'in c.) : içi su ile dolu olan kovalar. (bkz : sicâl).

sücûn سجون (a.i. sicn'in c.) : hapishâneler, cezâevleri, zindanlar.

südâsî سداسی (a.s.) : **1.** altılı. **2.** altılık.

südâsi'l-adlâ : altı kenarlı. **3.** altı harfli [kelime].

südâsi'l-büzûr : altı tohumlu nebat (*bitki).

südâsi'l-vücûh : **geo.** altı yüzlü.

südâsi'l-vüreykat : **bot.** altı yapraklı çiçek.

südde سده (a.i.c. : süded) : **1.** kapı. (bkz : bâb). **2.** eşik. (bkz : âstân, atebe, vasîd). **3. biy.** vücudun bir yerinde görülen tutukluk.

südde-i devlet-meâb : devletlinin, pâdişâhın kapısı.

süded سدد (a.i. südde'nin c.) : kapılar; eşikler.

südeyde سدیده (a.i.) : **anat.** kapakçık, kapaçık.

südfe سدفه (a.i.) : kapı, giriş, antre. (bkz : bâb, der[2], mahrec, medhal).

süds سدس (a.s.) : altıda bir : **1/6.** (bkz : südüs).

südüs سدس (a.s.) : altıda bir : **1/6.** (bkz : süds).

südüs-i dâire : **geo.** altılık, **fr. sextant.**

süedâ' سعداء (a.s. saîd'in c.) : **1.** kutlu, uğurlu kimseler. **2. i.** kadın adı.

süfehâ سفها (a.s. sefîh'in c.) : sefîhler.

süfelâ' سفلاء (a.i. sefîl'in c.) : sefiller.

süferâ سفراء (a.i. sefîr'in c.) : elçiler. **Reîsü's-süferâ** : bir memlekette bulunan sefirlerin kıdemlisi.

süferâ-yi ecnebiyye : yabancı devlet elçileri.

süffâr سفار (a.s. sâfir'in c.) : yolcular.

süfl ثفل (a.i.) : çöküntü, tortu. (bkz : dürdî, rüsûb).

süfl-i şerâb : şarap tortusu.

süflâ سفلی (a.s. sâfil'den) : daha (en, pek, çok) alçak, aşağı olan. ["esfel"in müennesidir].

süflî ثفلی (a.s.) : **1.** tortuya, döküntüye âit. **2. i.** çıkartı. (bkz : gaita). **Hummâ-yi süfliyye :** gaitanın bağırsaklarda emilmesinden meydana gelen sıtma, ateş, nöbet.

süflî, süfliyye سفلیه ، سفلی (a.s.) : **1.** aşağıda bulunan. (bkz : tahtânî). **2.** alçak, bayağı. (bkz : denî). **Hidemât-ı süfliyye :** çöpçülük, süprüntücülük gibi şeyler. **3.** kılıksız kıyâfetsiz. **4. i. astr.** Utarit (Merkür) ile, Venüs (Zühre) gezegenleri.

süfliyyât سفلیات (a.i.c.) : **tas.** dünyâ ile ilgili bayağı işler, hususlar, şeyler.

süfliyyât-ı maddiyye : maddî bayağılıklar, aşağılıklar.

süfliyye ثفلیه (a.s.) : ["süflî" ثفلي nin müen.]. (bkz : süflî).

süfliyyet سفلیت (a.i.) : süflülük, alçaklık, bayağılık.

süfliyyeyn سفلیین (a.i.c.) : "iki süflü" : Utarit (Merkür) ile Venüs (Zühre) gezegenleri.

süfliyyîn سفلیین (a.s.c.) : ayak takımı, düzensiz kalabalık.

süfre سفره (a.i.) : sofra. (bkz : hân, mâide).

süfre-i ziyâfet : ziyâfet sofrası.

süfte سفته (f.s.) : delinmiş, delikli. (bkz : meskub). **Dürr-i süfte :** delinmiş inci.

süftece سفتجه (a.i.c. : sefâtic) : **tic.** poliçe.

süfte-gûş سفته گوش (f.b.s.) : **1.** kulağı delinmiş. **2.mec.** kulağı delik. (bkz : ârif, vâkıf).

süfûf سفوف (a.i. seff'in c.). (bkz : seff).

süfün سفن (a.i. sefîne'nin c.) : gemiler. [en çok harp gemileri]. (bkz : sefâin).

sügur ثغور ("gu" uzun okunur. sagr'ın c.) : sınırlar, düşman ağzı olan yerler.

sügvâr سوگوار (f.i.). (bkz : sûgvâr).

sügvârî سوگواری (f.i.). (bkz : sûgvârî).

Sühâ سها (a.i.) : **1. astr.** Büyükayı yıldız kümesinden en küçük yıldız. [eskiden, gözlerin görüş derecesi bu yıldızla tecrübe olunurmuş]. **2.** erkek adı.

sühan سخن (f.i.) : söz, lâkırdı. (bkz : kavl, kelâm, lâfz, suhan).

sühan-ı gaibî ("ga" uzun okunur) : görünmeyen dünyâdan, gelecekten haber veren söz.

sühan-ı gılâfî : anlaşılmaz dil.

sühan-ı zinde : güzel, parlak bir konuşma.

sühan-âferîn سخن آفرین (f.b.s.) : söz yaratan, şair.

sühan-ârâ سخن آرا (f.b.s.) : güzel, düzgün söz söyleyen.

sühan-ârâyî سخن آرایی (f.b.i.) : güzel, düzgün söz söyleyicilik.

sühan-çîn سخن چین (f.b.s.) : söz toplayan, söz getirip götüren, dedikoducu.

sühan-dân سخندان (f.b.s.) : sözbilen, güzel söz söyleyen.

sühan-dânî سخندانی (f.b.i.) : sözbilirlik, güzel söz söyleyicilik.

sühan-fehm سخن فهم (f.a.b.s.) : sözün değerini takdîr eden.

sühan-gû سخن گو (f.b.s.) : söz söyleyen, söz söyleyici.

sühan-güzâr سخنگذار (f.b.s.) : güzel söz söyleyen.

sühan-perdâz سخن پرداز (f.b.s.) : düzgün, güzel söz söyleyen.

sühan-perdâzî سخن پردازی (f.b.i.) : düzgün, güzel söz söyleyicilik.

sühan-perver سخن پرور (f.b.s.) : güzel söz söylemesini bilen.

sühan-pîrâ سخن پیرا (f.b.s.) : süslü söz söyleyen.

sühan-rân سخنران (f.b.s.) : güzel söyleyen.

sühan-rânî سخنرانی (f.b.i.) : güzel söyleyicilik.

sühan-râz سخن راز (f.b.s.) : söz, sır saklayan.

sühan-senc سخن سنج (f.b.s.c. : sühan-sencân) : hesaplı, ölçülü konuşan.

sühan-sencân سخن سنجان (f.b.s. sühan-senc'in c.) : hesaplı, ölçülü konuşanlar.

sühan-sencî سخن سنجی (f.b.i.) : hesaplı, ölçülü konuşma.

sühan-serâ سخنسرا (f.b.s.). (bkz : suhan-serâ).

sühan-serâyân سخنسرایان (f.b.s. : sühan-serâ'nın c.) : (bkz : suhan-serâyân).

sühan-şinâs سخن شناس (f.b.s.) : söz bilir, sözün kıymetini takdîr eden.

sühan-ver سخنور (f.b.s.) : düzgün konuşan.

sühan-verî سخنوری (f.b.i.) : düzgün konuşma.

sühan-zâ سخنزا (f.b.s.) : kelime doğuran, kelime yaratan.

sühâr سحار (a.i.) : uykusuzluk, geceleri uyuyamama.

Süheyl سهيل (a.i.) : **1.** semânın güney yarım küresinde bulunan Sefîne-i Nûh burcundaki parlak ve büyük bir yıldızın adı, **fr. canopus.** Yemen'den daha iyi göründüğü için buna "Süheyl-i Yemânî" de derler. **2.** erkek adı.

Süheyl-i Ferd veyâ **Şam : astr.** Şücâ' burcunun bir yıldızı. (bkz : şücâ').

Süheyl-i Huzzâr : astr. "Sefîne-i Nûh" ile "Süheyl-i Rakkaş" arasına çekilen hat üzerinde bulunan ve "Sefîne-i Nûh"a yakın olan yıldız.

Süheyl-i Mahlef : astr. "Sefîne-i Nûh" ile "Süheyl-i Rakkaş" arasına çekilen hat üzerinde bulunan ve "Süheyl-i Huzzâr"dan sonraya kalan yıldız.

Süheyl-i Rakkaş : astr. "Sefîne-i Nûh" ile "Süheyl-i Mahlef"den geçen hat üzerinde "Süheyl-i Mahlef"den sonra gelen yıldız.

Süheyl-i Yemânî : astr. "Sefîne-i Nûh" ile "Recül-i Yesâr-i Cevzâ" arasına çekilen hat üzerinde "Sefîne-i Nûh"dan sonra gelen yıldız. [Süheyl doğduğu zaman Yemen'de çıkan akik taşı, rengini ondan alırmış].

Süheyl ü Nev-bahâr : XIV. asır Anadolu Türkçesinin şiir dilindeki ilk güzel örneklerini veren "Ferheng-nâme-i Sa'dî" mütercimi Hoca Mes'ûd bin Ahmed tarafından Farsçadan Türkçeye tercüme edilmiş, Çin hükümdârının kızı Nevbahâr'a âşık olan Yemen hükümdârının oğlu Süheyl'in Çin'e seyâhatini ve bir çok mâcerâlarını anlatan manzum bir aşk hikâyesidir. [Doç. Dr. Cem Dilçin tarafından geniş bir inceleme ile birlikte, çevriyazı ve eleştirili olarak hazırlanan "Süheyl ü Nev-bahâr"; Atatürk Kültür Merkezi tarafından yayımlanmıştır. VII + 676 s., Ankara, 1991].

süheylâ سهيلا (a.i.) : **1.** yumuşacık huylu kadın. **2.** kadın adı.

sühre سحره (a.i.) : yalancı fecir.

sühreverdiyye سهروردیه (a.h.i.) : **tas.** Şeyh Ömer Şahâbettin Sühreverdî tarafından kurulan tarîkat.

sühûlet سهولت (a.i.) : **1.** kolaylık. **2.** kolaylık vasıtası. **3.** yavaşlık, usul; nâzik muâmele. **4. s.** elverişli, kullanışlı. **5.** paraca kolaylık.

sühûlet-bahş سهولتبخش (a.f.b.s.) : kolaylık veren, kolay kullanılan, pratik.

sühûmet سهومت (a.i.) : hısımlık, akrabâlık. (bkz : karâbet).

sühun سخون (f.i.) : söz. (bkz : sühan).

sühûnet سخونت (a.i.) : sıcaklık, kızgınlık. (bkz : harâret).

sühûnet ثخونت (a.i.) : katılık, peklik. (bkz : sehânet).

sükalâ' ثقلاء (a.s. sakîl'in c.) : ağırlar; çirkinler; kabalar; sözü sohbeti çekilmeyen kimseler.

sükârâ سكارى (a.s. sekrân'ın c.) : sarhoşlar. (bkz : mestân).

sükkân سكان (a.s. sâkin'in c.) : oturanlar.

sükkân-ı belde : şehir sâkinleri, şehirde oturanlar.

sükkân-ı hâne : hâne sâkinleri, evde oturanlar.

sükkân-ı semâvat ü zemîn : göklerin ve yeryüzünün sâkinleri.

sükker سكر (a.i.) : şeker. **Tebevvül-i sükker :** şeker işeme.

sükker-i hülâm : kim. aminoasetik asit, glikokol.

sükker-i ineb : glikoz veyâ levüloz.

sükker-i mükerrer : nöbet şekeri.

sükkerü'l-manzara : şeker görünümünde olan.

sükkerî سكرى (a.s. ve i.) : **1.** şekerle ilgili. **2.** şekerden yapılan tatlı.

sükkerî mermer : jeol. şekerimsi mermer.

süknâ سكنى (a.i.) : oturulacak yer, konak. **Kabil-i süknâ** : oturmaya elverişli yer. **Tetimme-i süknâ :** oturmak üzere verilen lüzûmu kadar arsalar.

sükub ثقوب ("ku" uzun okunur. a.i. sakb'ın, sukb'un c.) : delikler.

sükûn سكون (a.i.) : **1.** durma, kımıldamama. **2.** hareketsizlik, durgunluk. **3.** dinme, kesilme. **4. a. gr.** hareketsizlik : [**azm** kelimesindeki **z** harfinin hâli gibi].

sükûn-i dem : soğukkanlılık.

sükûn-i mu'tâdî : her zamanki sessizlik.

sükûn ü hâb : durgunluk ve uyku.

sükûn-âlûd سكون آلود (a.f.b.s.) : sükûnet dolu.

sükûnet سكونت (o.i.) : **1.** durgunluk, dinginlik, dinme, azalma. **2.** rahat.

sükûnet-bahş سكونت بخش (a.f.b.s.) : huzur verici, rahatlatıcı, dinlendirici.

sükûnet-gâh سکونتگاه (a.f.b.i.) : dinlenme yeri; **mec.** mezar.

sükûnet-perver سکونتپرور (a.f.b.s.) : rahatlandırıcı, dinlendirici.

sükûnet-yâb سکونتیاب (a.f.b.s.) : sükûnet bulan, durgunlaşan, duran; durulan; dinen.

sükûn-pezîr سکون پذیر (a.f.b.s.) : durgun, yatışmış, sâkin.

sükût سکوت (a.i.) : susma, söz söylememe. (bkz : samt).

sükût-i istifhâm : sorgu sessizliği.

sükûtî سکوتی (a.s.) : **1.** susmayı seven, az konuşan. **2. i.** erkek adı.

sükût-perest سکوتپرست (a.f.b.s.) : susan, susmayı seven.

sülâf, sülâfe سلاف ، سلافه (a.i.) : **1.** şarap. (bkz : bâde, hamr, sahbâ). **2.** meyve suyu. **3.** bir şeyin en güzel tarafı.

sülâle سلاله (a.i.) : soy sop, döl döş, ocak.

sülâle-i tâhire : Hz. Muhammed'in temiz sülâlesi.

sülâm, sülâmî سلامی ، سلام (a.i.c. : sülâmiyât) : **hek.** el ve parmak kemiği.

sülâmiyât سلامیات (a.i. sülâmî'nin c.) : **hek.** el ve parmak kemikleri.

sülâsâ' ثلاثاء ، ثلثاء (a.i.) : salı.

sülâsî ثلاثی (a.s. selâse'den) : **1.** üçlü, üç şeyden meydana gelen.

sülâsi'l-ezhâr : bot. bir sapta üç çiçeği bulunan *bitki.

sülâsî küûl : kim. *üçüncül alkol, **fr. alcool tertiaire.**

sülâsî mezîdün fih : a. gr. zâid harf almış üçlü kelime.

sülâsî mücerred : a. gr. üç harfli aslî kelime kökü.

sülâsi'r-re's : üç kafalı (hayvan). **2. a. gr.** aslı üç harf olan [fiil].

sülehfâ سلحفا (a.i.) : (bkz : sülhafâ).

sülehfât سلحفات (a.i.) : (bkz : sülhafât).

Süleyman Çelebi سلیمان چلبی (a.h.i.) : Bursa'da doğmuştur. babasının adı Ahmet Paşa'dır. Önce Sultan Yıldırım Bayezit'ın, sonra Emir Süleyman'ın yakınlarından olmuştur. Peygamberimiz hakkında yazdığı Mevlid'i ile pek çok İslâm şâirine nasîbolmayan bir şöhret kazanmış, mevzûunu yüksek bir samîmiyet ve heyecanla ifâde etmeğe çalışmıştır. Eserini Âşık Paşa'nın "Garibnâme"si ile Kadı Darîr'in "Siyer-i Nebevî tercümesi"nden ilhâm alarak 1409 senesinde tamamlamıştır. Hz. Muhammed'e karşı samimî bağlılığını, derin tahassüsleriyle ve İslâm ümmetinin dînî heyecanlarıyla mezcederek nakle muvaffak olduğu için bu manzum eser, bu sâhada yazılmış bütün eserler arasında en çok saygı ve kıymet kazanmıştır. (d. : ? - ö. 1421).

süleymânî سلیمانی (a.i.) : **1.** kemer tokası ve sâire yapmakta kullanılan kıymetli bir taş. **2.** süleyman'a âit, süleymanla ilgili. **3. s. g. s.** güzel sanatlarda kullanılan bir kâğıt cinsi : [tezhip, hat, minyatür v.b.].

süleyme سلیمه (a.i.) : **hek.** el ve ayak parmaklarının ikinci kemiği, **fr. phalange.**

süleyme-i sagîre : **anat.** parmak üçüncü kemiği, **fr. phalangette.**

sülhafâ سلحفا (a.i.) : kaplumbağa.

sülhafâ-i azb : zool. tatlı su kaplumbağası.

sülhafâ-i bahriyye : zool. deniz kaplumbağası.

sülhafâ-i berriyye : zool. kara kaplumbağası.

sülhafâ-i mezragıyye : zool. nehir, göl ve bataklıkların kenarında yaşayan, kara kaplumbağasına benzer bir cins kaplumbağa.

sülhafât سلحفات (a.i.c. : selâhif) : **zool.** kaplumbağa. (bkz : sülhafâ).

sülhafiyye سلحفیه (a.i.) : **zool.** kaplumbağalar, **fr. chéloniens.**

süllâ' سلاء (a.i.) : nebatların (*bitki) kabukları üzerinde bulunan ve kolaylıkla kopan dikenler.

süllâf سلاف (a.i. selef'in c.) : selefler, önce gelip geçmişler. (bkz : eslâf).

sülle ثله (a.i.) : **1.** çok para. **2.** insan topluluğu, kalabalık. **Lâ yüferriku beyne's-sülle ve's selle** : koyun sürüsü ile insan kalabalığını farketmez; çok aptal.

süllem سلم (a.i.c. : selâlim) : **1.** merdiven. (bkz : mi'râc[1], mirkat) : **2. hek.** kulağın içindeki merdiven şeklinde olan boşluk.

sülme ثلمه (a.i.) : gedik, çatlak. (bkz : sahre).

sülûc ثلوج (a.i. selc'in c.) : karlar.

sülûk سلوك (a.i. silk'den) : **1.** bir yola girme, bir yol tutma. **2.** husûsî bir sınıfa, bir grupa katılma. **3.** bir tarîkata intisâbetme.

sü'lûl ثؤلول (a.i.) : **1.** meme başı. **2.** vücutta meydana gelen siğil.

sülüs ثلث (a.i.) : **1.** üçte bir. **2.** (bkz : hatt-ı sülüs). **3.** sikkenin üçte bir değerindeki madenî para.

sülüs celîsi : g. s. bir yazı sitili.

sülüs grossi : g. s. bir yazı sitili. [hattat Râkım'ın îcâdıdır].

sülüsân ثلثان (a.s.) : üçte iki, üç kısımda iki kısım. (bkz : sülüseyn).

sülüseyn ثلثين (a.s.c.) : üçte iki, üç kısımda iki kısım. (bkz : sülüsân).

sülüsî ثلثي (a.s.) : **1.** sülüsle, üçte bir ile ilgili. **2. i.** bir yazı sitili.

sülvân, sülvâne سلوان ، سلوانه (a.i.) : yüreğe ferahlık veren ruh; iç açıcı ilâç.

süm سم (f.i.) : dört ayaklı hayvanların tırnağı.

süm'a سمعه (a.i.) : görsünler, işitsinler diye yapılan göstermecilik. (bkz : riyâ).

sümeyre ثميره (a.i.) : **1.** meyva çağlası. **2. bot.** kendi üzerine kıvrılmış yaprak.

sümmâk سماق (a.i.) : somak, kebaba, hamura konulan ekşice ve kırmızı tâneler.

sümme ثم (a.zf.) : **1.** sonra. (bkz : ba'dehu, pes). **2.** tekrar ve tekrar.

sümme't-tedârik ثم التدارك (a.b.s ve zf.) : tedârikten sonra, iş olduktan sonra düşünülmüş, sonradan uydurma; son anda yapılan veya düşünülen. [aslı : "sümme't-tedârük" dür].

sümpâre ثمپاره (o.i.) : zımpara. (bkz : sünbâde).

sümre, sümret سمره ، سمرت (a.i. esmerlik, karayağızlık.

süm-tırâş سمتراش (f.b.i.) : suntraç, nalbantların tırnak kesme âleti.

sümûhat سموحت (a.i.) : elaçıklığı, cömertlik. (bkz : semâhat).

sümûm سموم (a.i. semm'in c.) : zehirler, ağılar. (bkz : simâm).

sümut سمط (a.i. simât'ın c.) : **1.** sofralar, yemek masaları. **2.** sofraya gelmiş yemekler. **3.** saflar, sıralar, diziler.

sümün ثمن (a.i.) : sekizde bir : 1/8. ("sümn" de denilir).

sümüvv سمو (a.i.) : yükseklik, yücelik. (bkz : rif'at, ulüvv). [maddî, mânevî kullanılır].

sünâî ثنائی (a.s.) : **1.** ikili, ikilik, iki kısımdan olma. **2. gr.** aslî harfi iki olan [kelime]. **s. fels.** *ikincil, **fr. secondaire**.

sünâîyü'l-mesken : bot. iki evcikli, **fr. dioïque**.

sünâî küûl : kim. *ikincil alkol, **fr. alcool secondaire**.

sünâiyye ثنائيه (a.i.) : **fels.** ikicilik. **fr. dualisme**. (bkz : isneyniyyet).

sünbâde سنباده (f.i.) : zımpara. (bkz : sümpâre).

sünbâdec سنبادج (a.i.). (bkz : sünbâde).

sünbük سنبك (a.i.c. : senâbik) : toynak, at, eşek gibi tek tırnaklı hayvanların tırnağı.

sünbül سنبل (f.i.) : **1.** sünbül. **2.** güzellerin saçı.

sünbül-i asâfîr : (bkz : âle ¬‰).

sünbül-i hatâî : bot. melekotu.

sünbül-i hindî : bot. kediotu.

sünbül-i müzekker : bot. tırtılımsı, **fr. châton**.

sünbül-i rûmî : bot. hind sünbülü, nardin yağı, kedi otu.

sünbül-i sir-âb : tâze, tarâvetli sünbül.

sünbül-i teber : bot. güzelhâtunçiçeğigillerden, *özellikle iki çeşidi çok yaygın olan bir süs *bitkisi.

sünbülât سنبلات (a.i. sünbüle'nin c.) : başaklar.

sünbüle سنبله (a.i. senâbil, sünbülât) : **1.** başak. **2. astr.** Başak Burcu, semânın kuzey yarım küresinde bulunan yedi parlak yıldızdan müteşekkil bir dörtgen ve iki kuyruklu bir burç, **lât. virgo; fr. vièrge**. [Güneş ağustosta bu burca girer]. **3. müz.** muhayyer sünbüle makamının XIX. asırdan evvel kullanılan ismi [maamâfih, bu iki makam arasında ehemmiyetsiz bir farkın bulunduğu anlaşılıyor]. Sünbüle en eski makamlardandır. **4.** Muallim Naci'nin 1890 da basılmış bir şiir kitabı.

sünbüle-i kadîm : müz. Türk müziğinde eski bir mürekkep makamdır.

sünbüle-nihâvend سنبله نهاوند (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makam olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur; en az iki asırlıktır.

sünbülî سنبلی (f.s.) : **1.** sünbüle mensup, sünbülle ilgili. **2.** yağmırsuz kapalı hava. **3.** Halvetiyye tarîkatının Sünbül Sinan Efendi bölümüne mensup. **4. i. g. s.** bir yazı sitili.

Sünbüliyye-i Halvetiyye سنبلیهء خلوتیه (f.a.h.i.) : **tas.** Halvetiyye tarîkatı şûbelerinden "Cemâliyye-i Halvetiyye" nin kollarından biri. [Sünbül Sinan adıyla meşhur Sinâneddîn-i Borlovî tarafından kurulduğu için bu adı almıştır].

sünbül-zâr سنبلزار (f.b.i.) : sünbül bahçesi.

sündüs سندس (a.i.) : parlak renkli, çiçekli altın veyâ gümüş telle işlemeli, nakışlı olarak dokunmuş ipek kumaş.

sündüsî سندسی (a.s.) : sündüsten yapılmış şey.

sünen سنن (a.i. sünnet'in c.) : sünnetler.

sünen-i seniyye : Hz. Muhammed'in işledikleri kutsal işler.

sünne سنه (a.i.) : (bkz : sünnet).

sünnet سنت (a.i.c. : sünen) : **1.** iyi ahlâk, iyi tabîat. **2.** Hz. Muhammed'in sözleri, işleri ve tasvibleri [misvak kullanma, cemaatle namaz kılma v.b.. gibi].(bkz : hadîs). **Ehl-i sünnet** : Şîa'nın hâricindeki İslâm mezheplerine mensup olan çoğunluk.

sünnet-i gayr-i müekkede : Hz. Peygamberin çok defâ edâ edip bâzan terk ettikleri sünnet [namazda uzun okuma, ikindi ve yatsı namazlarının ilk sünnetleri gibi..].

sünnet-i müekkede : Hz. Peygamberin hemen hemen dâimâ edâ ettikleri (sabah, öğle, akşam namazlarındaki) sünnetler. **3.** çocuğu sünnet etme. (bkz : hitân).

sünnetullah : Allah'ın koyduğu nizam.

sünnî, sünniyye سنی ، سنیه (a.s.) : sünnet ehlinden olan kimse. [aksi : şîî].

sünûh سنوخ (a.i.c. : sünûhât) : **1.** sağlam ve emîn olma. **2.** adamakıllı bilme. **3.** (sinh'in c.): diş yuvaları, diş çukurları.

sünûh سنوح (a.i.c. : sünûhât) : **1.** akla, hatıra gelme, içe doğma. **2.** çıkma, zuhûr etme, vâki olma. **Şeref-sünûh** : şerefle akla gelen.

sünûhât سنوحات (a.i. sünûh'un c.) : akla, hatıra gelen, içe doğan şeyler.

sünûhî سنوحی (a.s.) : **1.** içe doğma hâline mensup, hatıra gelmekle ilgili. **2.** erkek adı.

sünûn سنون (a.i. sene'nin c.) : yıllar. (bkz : sinîn).

-süpâr سپار - (f.s.) : (bkz : -sipâr).

süpâre سپاره (f.b.i.) : **1.** Kur'ân'ın her bir cüzü. **2.** mecmûa, küçük kitap. [aslı : "sî-pâre = 30 cüz" dür].

süpürde سپرده (f.s.) : **1.** ısmarlanmış, sipâriş olunmuş. **2.** verilmiş, bırakılmış.

sür سر (a.i.) : (bkz : sürr).

sürâdık سرادق (a.i.c. : sürâdıkat) : **1.** büyük pâdişah çadırı. **2.** saray perdesi. (bkz : serâperde).

sürâdikat سرادقات ("ka" uzun okunur. a.i. sürâdık'ın c.) : **1.** saray perdeleri, harem dâirelerinin önüne çekilen büyük perdeler. **2.** otağlar, pâdişah çadırları.

sürâg سراغ (f.i.) : iz, eser, işâret.

sür'at سرعت (a.i.) : çabukluk, hız.

sür'at-i infiâl : çok çabuk gücenen, darılan.

sür'at-i intikal : çabuk anlama, çabuk kavrama.

sür'at-i intişâr : yayılma hızı.

sür'at-i mümkine : mümkün olan çabukluk.

sür'at-i seyr : gidiş hızı.

sür'at-i tebahhur : **fiz.** buğulaşma hızı.

sürb سرب (f.i.) : kurşun; kalay; kurşun ve kalay karışımı.

sürbe سربه (a.i.c. : süreb, sürüb) : **1.** sürü. **2.** gürûh, cemâat.

sürehâ' صرحاء (a.s. sarîh'in c.) : saf ırklar.

sürer سرر (a.i. sürre'nin c.) : **anat.** göbekler.

Süreyyâ ثریا (a.h.i.) : **1. astr.** Ülker yıldızı. [semânın kuzey yarım küresinde Sevr burcunun en parlak yıldızı olan Eddeberân'ın ilerisinde ve Feres-i A'zam istikametinde görünen güzel bir yıldız kümesi (Pleiades)]. (bkz : Pervîn). **Ikd-ı Süreyya. astr.** Ülker [gerdanlığa benzetilmesinden dolayı bu ad verilmiştir]. **2.** erkek ve kadın adı. **3.** asılmış avize.

sürfe سرفه (a.i.) : **biy.** kurtçuk.

sürfe سرفه (f.i.) : öksürük. (bkz : suâl).

S

sürh سرخ (f.s.) : **1.** kırmızı, kızıl. (bkz : ahmer). **2.** kırmızı mürekkep. **3.** bab veyâ fasıl başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış olan yazma kitap.

sürh-âb سرخ آب (f.b.i.) : **1.** kırmızı su. [kan ve şarap]; allık. **2. mec.** keder, gözyaşı.

sürh-âbî سرخابی (f.b.i.) : **1.** kırmızı ördek. **2. s.** kırmızı su renginde olan.

sürhî سرخی (f.i.) : kırmızılık, kızıllık. (bkz : humret).

sürhî-i hicâb : utançtan doğan kırmızılık.

sürh-ser سرخسر (f.b.s ve i.) : **1.** kızılbaş. (bkz : râfızî). **2. s.** kırmızı başlı.

sürîn سرین (f.i.) : **1.** makat. **2.** göbek.

süriyye سریه (a.i.c. : serârî) : câriye, odalık. (bkz : kenîzek, memlûke).

sürm سرم (a.i.) : **anat.** kalın bağırsağın alt kısmı. **Nezf-i sürm** : bâsur.

sürme سرمه (f.i.) : sürme. (bkz : kûhl).

sürme-çûb سرمه چوب (f.b.s.) : göze sürme çekmek için kullanılan mil.

sürme-dân سرمه دان (f.b.i.) : sürme kabı, sürme hokkası.

sürme-keş سرمه کش (f.b.s.) : sürme çekmiş; sürme çeken, sürme çekici.

sürr سر (a.i.) : **anat.** yeni doğmuş çocuğun kesilmiş göbeği.

sürrâk سراق (a.s. sârik'ın c.): hırsızlar. (bkz : düzdân).

sürrât سرات (a.i. sürre'nin c.). (bkz : sürer).

sürre سره (a.i.c. : sürer, sürrât) : **1.** göbek. (bkz : nâf).

sürre-i bâtına : yumurtanın sarısı, iç göbek, **fr. chalaze.** [tam ortasında bulunmasından kinâye].

sürre-i rie : **anat.** akciğer göbeği, **fr. hile pulmonaire. 2. s.** erkeğin hoşlandığı [kadın].

sürrevî سروی (o.s.) : göbeğe ait, göbekle *ilgili. [aslı : "sürrî" dir]. (bkz : sürrî).

sürrî سری (a.s.) : göbeğe âit, göbekle *ilgili.

sürûb ثروب (a.i. serb'in c.) : **1.** içyağları. **2.** azarlamalar, çekiştirmeler, beğenmeler.

sürûc سروج (a.i. serc'in c.) : eyerler, at takımları.

sürûd سرود (f.i.) : şarkı; türkü.

sürûd-i hezâr : bülbül nağmesi.

sürûd-i husrevânî : müz. Îran sâsânî müziğinde halk türkülerine verilen isimlerden biri. [kısaca : **husrevânî** de denilir].

sürûd-gû سرود گو (f.b.i. ve s.) : **1.** şarkıcı, solist. **2.** şâir, ozan.

sürûd-serâ سرود سرا (f.b.i. ve s.) : **1.** şarkıcı, solist. **2.** şâir.

sürûr سرور (a.i.) : sevinç. **Dârü's-sürûr** : sevinç evi, sevinçli yer.

Sürûrî سروری (a.h.i.) : XVIII. asrın ikinci yarısında yaşamış olan bu şâirin asıl adı Osman'dır. Adana'lıdır. Şiirde önce "Hüznî" sonra da "Sürûrî" mahlasını kullanmıştır. Birçok şiirler yazmış ve bunlardan bir dîvan tertîbetmiştir. Şiirlerin çoğu hiciv ve mizâha âittir. Zamânı şâirlerinden Sünbülzâde Vehbî ile Şeyh Galib'i de hicvetmiştir. Sürûrî'nin asıl şöhret ve muvaffakiyeti "ebced" hesâbıyla tertîbettiği manzum târihlerindedir. Târihlerinden bir kısmı sonradan "Sürûrî Mecmûası" adıyla neşredilmiştir. (d. : ? - ö. : 1813).

sürûrî سروری (a.s.) : **1.** sürurla, sevinçle ilgili. **2.** neşeli, keyifli. **3. i.** erkek adı.

sürûş سروش (f.i.) : **1.** (c. : sürûşân) : melek. (bkz : firişte). **2.** Cebrâil.

sürûş-ân سروشان (f.i. sürûş'un c.) : melekler. (bkz : firiştegân).

sürûşe سروشه (f.i.). (bkz : sürûş).

sürûc سرج (a.i. sirâc'in c.) : ışıklar, kandiller, mumlar.

sürûr سرر (a.i. serîr'in c.) : **1.** yatacak yerler. **2.** tahtlar.

süryânî سریانی (a.s. ve i.) : eski Suriye (Şam) halkından, onların eski dinlerinden olanlar.

süst سست (f.s.) : **1.** gevşek, sölpük, **mec.** tenbel. **2.** mânâsız, değersiz [kelime].

süst-azm سست عزم (f.a.b.s.) : iradesi zayıf [kimse].

süst-baht سست بخت (f.b.s.) : talihsiz, şanssız [kimse].

süst-endâm سست اندام (f.b.s.) : vücutça zayıf [kimse].

süstî سستی (f.b.i.) : **1.** gevşeklik, sölpüklük, tenbellik. **2.** değersizlik.

süst-pây سست پای (f.b.s.) : yavaş yürüyen.

süst-peymân سست پیمان (f.b.s.) : sözü, andı gevşek olan, sağlam olmayan.

sütâ' ثطاع (a.i.) : nezle. (bkz : zükâm).

sütre ستره (a.i.) : perde, örtü.

sütre-i beyzâ : beyaz perde.

sütre-i hadrâ : yeşil perde.

sütûde ستوده (f.s.) : övülmüş; övülmeye değer.

sütûdegî ستودگی (f.i.) : övülmüş, övülmeye lâyık olma hâli.

sütûde-sıfât ستوده صفات (f.a.b.s.) : sıfatı, vasfı övülmüş, iyi vasıflı.

sütûde-şiyem ستوده شیم (f.b.s.) : ahlâkı övülmüş, iyi ahlâklı.

sütûh ستوه (f.s.) : **1.** kederli, sıkıntılı. **2.** yorgun. **3.** beceriksiz.

sütûh-i mütevâziye : geo. paralel *düzlemler.

sütûn ستون (f.i.) : **1.** direk. **2.** gazete, kitap veyâ dergi gibi şeylerde sahifenin, yukardan aşağı doğru bölünmüş olduğu kısımlardan herbiri, kolon.

sütûr ستور (f.i.) : binek ve yük hayvanı.

sütûr ستور (a.i. sitr'in c.) : **1.** perdeler. **2.** örtüler.

sütûr-bân ستوربان (f.b.i.) : seyis, hayvana bakan.

sütûr-dân ستوردان (f.b.i.) : ahır.

sütürde سترده (f.s.): tıraş edilmiş, yontulmuş.

sütüre ستره (f.i.) : ustura.

sütürg سترگ (f.s.) : **1.** büyük, iri. (bkz : muazzam). **2.** kuvvetli, güçlü. **3.** öfkeli, kızgın, kavgacı.

süûl سؤل (a.i.) : etbeni.

süvâr سوار (f.i. ve s.c. : süvârân) : **1.** ata binmiş, binici. **2.** "binen, binici" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler meydana getirir. **Esb-süvâr** : ata binen, ata binici. **Ester-süvâr** : katıra binen... gibi.

süvâri سواری (f.i.) : **1.** atlı. **2.** atlı asker. **3.** gemi kaptanı.

süver سور (a.i. sûre'nin c.) : sûreler.

süveydâ سویدا (a.i.) : **1.** kalbin ortasında bulunduğu sanılan kara benek. **2.** kalbdeki gizli günah. **3. bot.** *besidoku, **fr. endosperme. 4. bot.** besiörü, **fr. albumen.**

süveydâü'l-kalb : yürekte olan siyah nokta. (bkz : esvedü'l-kalb, habbetü'l-kalb, sevdâü'l-kalb).

süveyk سویق (a.i. sak'dan) : **bot.** sapçık.

süvüm سوم (f.s.) : üçüncü. (bkz : sâlis).

süyûf سیوف (a.i. seyf'in c.) : kılınçlar. (bkz : esyâf) **Bakıyyetü's-süyûf** : kılıçtan arta kalanlar, savaştan ölmeden kurtulabilenler. **Ehl-i süyûf** : kılıç ehli, askerler.

süyûh سیوح (a.i. seyh'in c.) : **1.** akar sular. **2.** çizgili elbiseler. (bkz : esyâh).

süyûl سیول (a.i. seyl'in c.) : seller.

Şş

Şaâbîn شعابـــين (a.i. şa'bân'ın c.) : şa'banlar.

şaâyir شعاير (a.i. şaîre²nin c.) : **hek.** arpacıklar, **fr. orgelets.**

şa'b شعب (a.i.c. : şuûb) : **1.** cemaat, tâife; kabîle. **2.** Kızıldenizden çıkarılan dallı budaklı taşlar. **3.** bölünmüş, parçalanmış şey. **4. hek.** kafatasındaki çatlaklık.

şâb شاب (f.i.) : şap.

şâb-ı rûmî : bir çeşit biber.

şâb شاب (a.s. ve i.) : (bkz : şâbb).

şa'bân شعبان (a.i.c. : şaâbîn) : **1.** arabî aylarının sekizincisi, ramazandan önce gelen ay. **2.** erkek adı.

Şa'bâniyye-i Halvetiyye شعبانيهء خلوتيه (a.b.h.i.) : **tas.** Halvetiyye Tarîkatı aslî şûbelerinden biri. [kurucusu : Şa'bân-ı Velî'dir].

şâbâş شاباش (f.i.) : takdîr etme, beğenme, "âferin!" deme. (bkz : hôşâ).

şâbâş-hân شاباش خوان (f.b.s.) : beğenip alkışlayan, âferin diyen. (bkz : âferîn-hân, tahsîn-hân).

şâbâşî شاباشی (f.i.) : âferin deme, beğenme, alkışlama.

şâbb شاب (a.s. ve i. şebâb'dan. c. : şübbân) : genç, delikanlı; yiğit. **Şeyh ü şâbb**: ihtiyar ve genç.

şâbb-ı emred : henüz sakalı, bıyığı çıkmamış olan genç.

şa'beze شعبذه (a.i.) : el çabukluğu, hokkabazlık. (bkz : şu'bede).

şa'beze-bâz شعبذه باز (a.f.b.s. ve i.) : hokkabaz.

şâb-hâne شابخانه (f.b.i.) : şap çıkarılan yer.

şâd شاد (f.s.) : sevinçli. (bkz : memnûn, mesrûr). **Dil-şâd** : gönlü sevinçli.

şâd-âb شاد آب (f.b.s.) : suya kanmış, sulu; tâze. (bkz : reyyân).

şâd-âbî شاد آبی (f.b.i.) : suya kanmışlık, sulu olma; tâzelik.

şâd-âb-ter شاد آبتر (f.b.s.) : çok, aşırı sulanmış, su verilmiş.

şâdân شادان (f.s.) : **1.** sevinçli, keyifli. **2.** şad kimseler. **3. i.** kadın ve erkek adı.

şâd-behr شادبهر (f.b.i.) : sevinçli durum.

şâd-hâb شادخواب (f.b.s.) : uykusu tatlı.

şâdî شادی (f.i.) : **1.** memnunluk, sevinçlilik, gönül ferahlığı. (bkz : mesrûriyyet). **2.** erkek adı. **Mürde-i şâdî** : çok sevinçten gelen ölüm. [müen. : "şâdiye"].

şâdî شادی (a.i. şedâ'dan) : **1.** mahkeme hademesi; mübâşir. **2. tar.** vaktiyle sultan sarayına odun götüren yeniçeri; odun anbarı me'muru. **3.** nağme ile şiir okuyan. **4.** ilimden, edebiyattan hissesi olan. **5. tar.** torba oğlanı, Acemi Ocağı neferi.

şâdiye شاديه (a.s.) : **1.** güzel sesle şarkı okuyan, şiir söyleyen kadın. **2. i.** kadın adı.

şâd-kâm شاد كام (f.b.s.) : çok sevinçli.

şâd-kâmî شاد كامی (f.b.i.) : çok sevinçlilik.

şâd-mân شادمان (f.s.) : sevinçli. (bkz : mahzûz, memnûn, mesrûr).

şâd-mânî شادمانی (f.i.) : sevinç. (bkz : mahzûziyyet, mesrûriyyet). **izhâr-ı şâd-mânî** : sevincini gösterme.

şâd-merg شادمرگ (f.b.i.) : sevinç ölümü, çok sevinmeden doğan ölüm.

şâd-nâk شادناك (f.b.s.) : gönlü memnun. (bkz : mesrûr).

şâdurvân شادروان (f.b.i.) : şadırvan, en çok câmi avlularından bulunan, etrâfı çok musluklu duvarla çevrili su haznesi.

şâe شاء (a.fi.) : istedi. **inşâallah** (inşallah) : Allah istedi ise; Allah isterse.

şafak شفق (a.i.) : **1.** gurubdan sonraki alaca karanlık. **2.** Güneş doğmadan önceki alacalık.

şafak-âlûd شفق آلود (a.f.b.s.) : şafak renginde, şafak gibi.

şafak-gûn شفق گون (a.f.b.s.) : şafak renkli, kızıl.

şafak-nümûn شفقنمون (a.f.b.s.) : şafak yeri gibi kızıl renkte görünen.

şâfi' شافع (a.s. şefâat'den) : şefâat eden, kabahatli kimsenin afvı için araya girip yalvaran. (bkz : şefî').

şâfi-i rûz-i cezâ (cezâ gününün şefaatçisi) : Hz. Muhammed.

şâfi-i yevm-i arasât [arasat (meydan) gününün şefaatçisi] : Hz. Muhammed.

şâfî, şâfiye شافى ، شافيه (a.s. şifâ'dan) : **1.** şifâ veren, verici, hastayı iyi eden. **Edviye-i şâfiye** : şifâlı ilâçlar. **2.** kifâyet eden, yeter görünen. (bkz : mukni'). **Cevâb-ı şâfî** : yeter görülen cevap.

Şâfiî شافعى (a.h.i.) : İmâm-ı Şâfiî mezhebinden olan kimse.

Şâfiî شافعى (a.h.i.) : sünnet ehlinin sâlik bulundukları dört mezhepten birinin imamı olan zat [Gazzeli olup asıl adı İdris'dir]. (Hicrî : d. : 150 - ö. : 204).

Şâfiiyyü'l-mezhep : Şafiî mezhebinden olan kimse.

şâfiyye شافعيه (a.i.) : şâfiîlik, İmâm-ı Şâfiî mezhebinden olma.

şagal شغال (f.i.) : (bkz : segal).

şâgil شاغل (a.s. şugl'den) : **1.** meşgul eden, edici. **2.** meşgul olmayı gerektiren. **3.** işgal eden; tutan. **4.** bir mülkte oturan.

şâgird شاگرد (f.i.c. : şâgirdân). (bkz : şâkird).

şâgirdî شاگردى (f.i.) : şakirtlik, çıraklık.

şâh شاخ (f.i.) : **1.** dal, budak. (bkz : gusn).

şâh-ı âhû : ceylân boynuzu. **3.** parça.

şâh-ı gül : gül dalı. **2.** geyik ve benzeri gibi hayvanların dallı boynuzu. (bkz : karn).

şâh şâh : parça parça. **4.** kadeh. **5.** parmak uçlarından koltuğa kadar insan eli. **6.** su arkı. **7.** eğe kemiği. **8.** alın. **9.** elbise tirizi. **10.** büyük boy ney.

şâh شاه (f.i.c. : şâhân) : **1.** pâdişah. (bkz : husrev, pâd-şâh, şeh, şehen-şâh). **2.** Îran veyâ Efgan hükümdârı. **3.** satranç taşlarının en mühimi.

şâh-ı encüm : **astr.** Güneş.

şâh-ı gedâ-nihâd : fakir mizaçlı şah, kibirli olmayan hükümdar.

şâh-ı Kerbelâ (Kerbela şâhı) : Hz. Hüseyin.

şâh-ı Kevneyn : "iki Dünyânın şâhı" : Hz. Muhammed.

şâh-ı Levlâk : Hz. Muhammed.

şâh-ı mârân (yılanların şâhı, pâdişahı) : ejderha.

şâh-ı merdân, şâh-ı velâyet : Hz. Ali.

şâh-ı Risâlet : Hz. Muhammed.

şâh-ı şîr-çeng : arslan pençeli pâdişah.

şâh-ı zinde (Kasım İbn-i Abbâs) : Hz. Muhammed'in yeğeni.

şâh-ı zü'l-fekar : Hz. Ali.

şâha شاخه (f.i.) : **1.** boynduruk. **2.** iki dişli çatal.

şahâb شهاب (a.i.c. : şihbân, şühüb) : **1.** (bkz : şihâb). **2.** erkek adı.

şahâdet شهادت (a.i.) : **1.** şâhitlik, şâhitlik etme, *tanıklık. **2.** bir şeyin doğruluğuna inanma. **3.** delâlet, alâmet, işâret. **4.** "eşhedü en lâ ilâhe il lallâh..." cümlesini söyleme. **5.** şehitlik, şehit olma. **6.** gözle görülen şeyler, varlıklar, dünyâ. **Âlem-i şahâdet** : Dünyâ, cihan. **Âlimü'l-gayb ve'ş-şâhâde** (görülen ve görülmeyen şeyleri bilen) : Allah.

şahâdet-nâme شهادتنامه (a.f.b.i.) : **1.** diploma. **2.** vesîka, *belge.

şahâmet شحامت (a.i.) : yağlılık, semizlik, şişmanlık, şişman olma.

şâhân شاهان (f.i. şâh'ın c.) : şahlar.

şâh-âne شاهانه (f.zf.) : **1.** hükümdâra âit, hükümdarla ilgili. **2.** hükümdara yakışacak şekilde olan, çok mükemmel.

şâh-bâl شاهبال (f.b.i.) : kuş kanadının en uzun tüyü. (bkz : şeh-bâl).

şâh-bâz شاهباز (f.b.i.) : **1.** bir cins iri ve beyaz doğan. **2. s.** yiğit, şanlı, gösterişli [adam].

şâh-bender شاهبندر (f.b.i.). (bkz : şeh-bender).

şâh-beyt شاه بـــيت (f.a.b.i.) : **ed.** bir gazelin en güzel beyti.

şâh-dâne شاهدانه (f.b.i.) : **1.** iri inci tânesi. **2.** kenevir tohumu.

şâh-dâr شاخدار (f.b.s.) : **1.** dallı, budaklı [ağaç]. **2.** dallı boynuzu olan [hayvan].

şâh-dârû شاهدارو (f.b.i.) : şarap. (bkz : bâde, sahpâ).

şâhen-şâh شاهنشاه (f.b.i.) : en büyük pâdişah, şah, pâdişahlar pâdişahı, şahlar şâhı.

şâhen-şâhî شاهنشاهی (f.b.i.) : ulu pâdişahlık, yüce hükümdarlık.

şâhen-şeh شاهنشه (f.b.i.). (bkz : şâhen-şâh, şehen-şeh).

şâhen-şehî شاهنشهی (f.b.i.) : ulu hükümdarlık.

şâh-eser شاه اثر (f.a.b.i.) : **1.** üstün eser, **fr. chef-d'œuvres. 2.** üstün değerde. (bkz : şâh-kâr). **3. ed.** bir şâirin, bir muharririn en güzel eseri.

şâhıs شاخص (a.i. şahs'dan) : **1.** belirten. **2.** ölçmek için dikilen, bir buçuk metre kadar uzunluğunda bulunan ağaç kazıklar.

şâhî شاهی (f.s.) : **1.** şaha, hükümdâra mensup, şah ile ilgili. **2. i.** şahlık, hükümdarlık. **3. i.** yumurtalı, nişastalı bir helva. **4. i.** mermerşâhı da denilen ince ve makbul bir patiska. **5. i.** eski topların bir çeşidi. **6. i.** eskiden gümüşten, sonraları bakırla nikelden yapılan ve kırân'ın (bkz : kırân) yirmide biri değerinde olan bir İran parası.

şâhid شاهد (a.s. ve i. şehâdet'den. c. : şevâhid) : **1.** şâhit (*tanık). **2.** senet yerine geçecek şekilde büyük bir eserden veyâ kimseden alınan örnek.

şâhid-i âdil : doğru sözlü şâhit.

şâhid شاهد (f.s.) : **1.** sevgili. (bkz : mahbûbe). **2.** güzel. (bkz : dil-ber).

şâhid-i bâzâr : orta malı güzel [kadın].

şâhid-i devrân : ünlü güzel, herkesçe bilinen ve sevilen güzel.

şâhid-i zîbâ : yakışıklı güzel.

şâhid-bâz شاهدباز (f.b.s.) : "güzelle oynayan" : oğlancı, kulampara. (bkz : mâhbûb-dost).

şâhid-bâzî شاهدبازی (f.b.i.) : oğlancılık, kulamparalık.

şâhide شاهده (a.i.) : mezara dikine dikilen ve üzerinde yazı ve çiçek bulunan mermerden baş ve ayak taşı.

şâhid-zôr شاهد زور (a.f.b.s.) : yalancı şâhit.

şâhik شاهق (a.s.) : yüksek, yüce [dağ, binâ, yapı...].

şâhika شاهقه (a.i.c. : şevâhik) : dağ tepesi, dağ doruğu. (bkz : zirve).

şahîm شحيم (a.s.) : yağlı, semiz, şişman.

şâhîn شاهين (f.i. arapça c. : şevâhîn) : **zool.** doğan [kuş], **lât. falco peregrinus.**

şâh-kâr شاهكار (f.b.i.) : baş eser, en güzel eser. (bkz : şâh-eser).

şahm شحم (a.i.c. : şuhûm) : **1.** içyağı, etler arasında bulunan yağ. **2. kim.** katıyağ, don yağı.

şahm-ı ma'denî : mineral yağ.

şahme شحمه (a.i.) : [bir parça] içyağı.

şahmetü'l-üzn : kulak memesi.

şâh-merdân شاخمردان (f.b.s.) : şahmerdan, aşağı yukarı çıkan büyük demir tokmak.

şâh-nâme شاهنامه (f.b.i.) : **1.** hükümdarların biyoğrafisini manzum olarak anlatan eser. **2. h. i.** Tus'lu Firdevsî'nin ünlü manzum destanı.

şahne شحنه (a.i.) : **1.** inzibat me'muru, emniyet me'muru. [aslı : "şihne" dir]. **2.** harmanlara nezâret eden kimse.

şâhne-i çehârüm (dördüncü kanun düzenleyen) : Hz. Muhammed.

şahne-i çehârüm-hisâr : 1) Güneş; **2)** Hz. Îsâ.

şahne-i çehârüm-kitâb (dördüncü kitabın sahibi) : Hz. Muhammed.

şahne-i deryâ-yı ışk (aşk denizinin bekçisi) : Hz. Muhammed.

şahne-i gavga-i kıyâmet (kıyâmet gününün adâlet ve emniyetini sağlamakla görevli) : Hz. Muhammed.

şahne-i iklîm-i adl ü dâd (adâlet ve doğruluk ülkesinin emniyetini sağlayan) : halîfe Hz. Ömer.

şahne-i kişver-i sıdk : halîfe Hz. Ebûbekir.

şahne-i mülk-i hayâ : halîfe Hz. Osman.

şahne-i necef : halîfe Hz. Alî.

şahne-i pencüm hisâr : astr. Merih gezegeni.

şahne-i şeb : gece bekçisi.

şahne-i şeb ü seher : Hz. Muhammed.

şâh-nişîn شاهنشين (f.b.i.) : odanın sokak tarafına olan çıkıntısı, dışarıya doğru uzanan kısmı.

şâh-per شاه پر (f.b.i.). (bkz : şâh-bâl).

şâh-râh شاهراه (f.b.i.) : **1.** büyük, işlek yol, ana yol, cadde. **2.** şaşırılması mümkün olmayan doğru ve açık yol.

şâh-reg شاهرگ (f.b.i.) : şah damar, büyük damar. (bkz : şiryân-ı ebher).

şahs شخص (a.i.c. : şihâs, şuhûs, eşhâs) : **1.** kişi, kimse. **2. gr.** şahıs.

şahs-ı hükmî : *tüzel kişi.

şahs-ı ma'nevî : kendisine bir şahıs muâmelesi yapılan banka, şirket v.b. gibi ortaklıklar.

şahs-ı sâlis (üçüncü şahıs) : dâvâda her iki tarafı da tutmayan.

şâh-sâr شاخسار (f.b.s.) : dallık, ağaçlık, koruluk.

şâhsen شخصاً (a.zf.) : **1.** şahıs îtibârıyla, şahısca, cisimce. **2.** kendi [kendim, kendin, kendiniz...]. **3.** yalnız uzaktan görerek.

şâhsî, şahsiye شخصيه ، شخصى (a.s.) : şahsa, kişiye, kendine âit, şahısla, kendi ile, kişi ile ilgili. **Ef'âl-i şahsiyye :** şahsî işler. **Zamîr-i şahsî** : şahıs zamîri : ben, sen, o.. gibi.

şahsî beyyine : huk. *kişisel ispat, *tanıkla ispat.

şahsiyyât شخصيات (a.i.c.) : **1.** kişinin kendine, şahsına âit sözler. **2.** birinin şahsına âit münâsebetsiz sözler.

şahsiyyet شخصيت (a.i.) : **1.** kişilik, kişi husûsiyeti (*özelliği). **2.** kişi, kimse, yüksek kişi.

şahsiyyet-i hükmiyye : sosy. *tüzel kişilik.

şâh-süvâr شاهسوار (f.b.s.) : ata iyi binen. (bkz : şeh-süvâr).

şâh-tere شاهتره (f.b.i.) : şahtere, **lât. fumaria anotolica.** (Arapçası "şahterec" dir.].

şâh-terîciyye شاهتريجيه (a.i.) : **bot.** şahteregiller, **fr. fumariacées.**

şâhûr شاخور (f.i.) : ekmek fırını, ekmek tandırı. (bkz : tennûr).

şâh-vâr شاهوار (f.b.s.) : **1.** şâha, hükümdâra yakışacak sûrette. **2. i.** iri ve iyi cins inci.

şâh-zâde شاهزاده (f.b.i.) : şah oğlu, hükümdar, pâdişah oğlu, prens.

şâibe شائبه (a.i. şevb'den. c. : şevâib) : **1.** leke, kusur; noksan, nakîsa. (bkz : ayb). **2.** kötü eser, iz.

şâibe-i şemsiyye : astr. Güneş'in üzerinde bulunan siyah lekeler. **3.** şüphe. (bkz : gümân).

şâibe-dâr شائبه دار (a.f.b.s.) : şâibeli, lekeli; kirli; kusurlu.

şâik شائك (a.s.) : dikenli.

şâik, şâika شائقه ، شائق (a.s. şevk'den) : **1.** şevkli, hevesli, istekli. (bkz : arzû-mend). **2. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

şâik-âne شائقانه ("ka" uzun okunur. a.f.zf.) : isteklice, şevkli olarak.

şâike شائكه (a.i. şevk'den) : **bot.** dikenliler familyası.

şâir شعير (a.i.) : arpa. (bkz : cev). **Hubz-i şâir :** arpa ekmeği.

şâir شاعر (a.i. şi'r'den. c. : şâirân, şuarâ) : şâir, ozan.

şâir-i elhân : âhenk şâiri.

şâirân شاعران (a.i. şi'r'den). (bkz : şuarâ).

şâir-âne شاعرانه (a.f.zf.) : **1.** şâirce, şâire yakışacak yolda. **2. s.** mevzuu şiir sayılabilecek kadar hoş, lâtif olan şey.

şaîre شعيره (a.i.) : **1.** arpa tânesi, bir tek arpa. **2.** (a.i.c. : şaâyir) : **hek.** arpacık, **fr. orgelet.**

şâire شاعره (a.i.c. : şâirât, şevâir): kadın şâir.

şak شاق (a.i.) : (bkz : şakk).

şakaik شقائق ("ka" uzun okunur. a.i. şakîka'nın c.) : şakayık. **Şakaikü'n-nu'mân : bot.** gelincik. [şakîka : Arapçada "yarık, çatlak şey; yarım baş ağrısı" mânâlarına gelir].

Şakâik-i Nu'mâniyye : ed. XVI. asır âlimlerinden Taşköprülü-zâde Ahmed Şemseddin Efendi'nin Arapça olarak yazmış olduğu meşhur biyografya eseridir. [Mecdi Efendi tarafından tercüme edilmiştir. bu esere yazılmış olan zeyiller arasında Atâî'nin, Şeyhî'nin ve Uşşâkî-zâde'ninkiler meşhurdur].

şakavet شقاوت ("ka" uzun okunur. a.i.) : (bkz : şekavet).

şakayıkıyye شقايقيه (a.i.) : **bot.** deniz şakayıkları, **fr. actinaires.**

şakıkıyye شقيقيه ("kı" lar uzun okunur. a.i.): **bot.** *düğünçiçeğigiller, **fr. renonculacées.**

şakırrâk شقراق (a.i.) : yeşil, kırmızı ve beyaz renklerle süslü bir kuş. ["şıkırrâk" şekli de kullanılır].

şakî شقى (a.s. şekavet'den) : **1.** bahtsız, fenâ hareketli, haylaz, habîs. **2.** haydut, yol kesen.

şâkî شاكى (a.s. şikâyet'den) : şikâyetçi, şikâyet eden. (bkz : müştekî).

şâkiyü's-silâh : âletleri ve silâhları pek keskin olan kimse.

şakîk شقيق (a.s. şakk'dan) : **1.** ikiye bölünmüş bir şeyin her parçası. **2. i.** ana baba bir olan erkek kardeş.

şakîka شقيقه (a.s.c. : şakaik) : **1.** yarık, çatlak, ortasından yarılmış şey. **2. i.** ana baba bir olan kız kardeş. **3.** yarım baş ağrısı.

şakîkıyye شقيقيه (a.i.) : **bot.** düğünçiçeğigiller, **fr. renonculacées.**

şâkile شاكله (a.i.c. : şevâkil) : **1.** yol, tarîk, mezhep, meslek. **2.** yaradılış. (bkz : tıynet).

şâkir شاكر (a.s. şükr'den) : **1.** şükreden, gördüğü iyiliğe karşı duâ eden. (bkz : müteşekkir). **2. i.** erkek adı.

şâkird شاكرد (f.i.c. : şâkirdân) : **1.** talebe (*öğrenci). **2.** çırak, yamak. **3.** stajyer [aslı : "şâgird" olduğu halde "şâkird" şekli yaygındır].

şâkirdân شاكردان (f.i. şâkird'in c.) : şâkirtler. [aslı : "şâgirdân" dır].

şâkirdân-ı ehl-i hiref : tar. sarayda ehl-i hiref denilen sanatkârların yanında çırak olarak çalışan kimseler.

şâkire شاكره (a.s. şükr'den) : ["şâkir" in müen.]. (bkz : şâkir).

şakk شق (a.i.c. : şükuk) : **1.** yarma, yarılma, çatlama; yırtma, paralama; kırma. **2.** yarık, çatlak.

şakk-ı galsamî : zool. *solungaç yarığı.

şakk-ı kamer : Hz. Muhammed'in, parmak işaretiyle Ay'ı ikiye bölmesi şeklinde gösterdiği mucize.

şakk-ı silviyüs : biy. silviyüs yarığı.

şakk-ı şefe : ağız açma, konuşma.

şakk-ı tahte'l-cild : hek. cild altındaki yarıklar, çatlaklar, yaralar.

şâkk, şâkka شاقه ، شاق (a.s. meşakkat'den) : zahmetli, eziyetli. **Hidemât-ı şâkka :** zahmetli ve kaba işler : [toprak kazmak, taş taşımak gibi-].

şâkk-ı asâ : değneği yarmak; **mec.** topluluktan ayrılmak.

şakrâk شقراق (a.i.) : sarı asma nevinden bülbül gibi öter bir kuş.

şâkul شاقول ("ku" uzun okunur. a.i.) : **geo.** *çekül, **fr. fil à plomb.**

şâkulî شاقولى ("ku" uzun okunur. a.s.) : **mat. 1.** şâkule mensup, şâkul ile ilgili. **2. geo.** *düşey, **fr. vertcial.**

şâkuliyye شاقوليه (a.s.) : ["şakulî"nin müen.]. (bkz : şâkulî).

şâl شال (f.i.) : şal.

şâlâkî شالاكى (f.i.) : şal taklidi kumaş. ["şâl-i hâkî" den bozma olduğu söylenir].

şâlî شالى (f.s.) : **1.** şala mensup, şalla ilgili. **2. i.** şalın ince ve zarif bir çeşidi.

şâm شام (a.i. şâme'nin c.) : benler [vücuttaki]. (bkz : şâmât).

şâm شام (f.i.) : akşam.

şâm-ı garîbân : akşamı hüzünlü, gamlı akşam.

şâm-ı isrâ : Mi'râc gecesi.

şâm-ı muğber : dargın, gamlı akşam.

şâm u seher : akşam sabah.

şâmât شامات (a.i. şâme'nin c.) : benler [vücuttaki-]. (bkz : şâm).

şâme شامه (f.i.) : [kadın] başörtüsü. (bkz : burka', lesme).

şâme شامه (a.i.c. : şâm, şâmât) : ben [vücuttaki-]. (bkz : hâl).

şâme-geş شامه گش (f.b.s.): başına örtü alan.

şâme-güşâ شامه گشا (f.b.s.) : başörtüsünü açan kadın.

şâm-gâh شامگاه (f.b.i.) : akşam vakti. (bkz : şâm-geh).

şâm-geh شامگه (f.b.i.) : akşam vakti. (bkz : şâm-gâh).

şâmî شامى (o.s.) : **1.** Şamlı. **2.** Şam şehri ile ilgili. (bkz : Dimişkî).

şâmih, şâmiha شامخه شامخ ، (a.s. şemh'den. c. : şevâmih) : **1.** yüksek. (bkz : âlî, mürtefi'). **Cibâl-i şâmiha :** yüksek dağlar. **2.** kibirli, azametli.

şâmiha شامخه (a.i.) : **hek.** beyinde, kemikte ve vücudun başka yerlerinde tabiî olarak görülen çıkıntılar.

şâmiha-i ünsiyye : anat. *içayabudu, **fr. hypothénar.**

şâmiha-i tenâr : anat. *dışayabudu, **fr. thénar.**

şâmil, şâmile شامله ، شامل (a.s. şeml ve şümûl'den) : **1.** içine alan, kaplayan, çevreleyen. **2.** [birincisi] erkek adı.

Şâmilü'l-luga (kelimeleri içine alan) : değerli *bilgin Afyonkarahisar'lı Hasan bin Hüseyin İmâdüddîn'in 1505 te düzenlediği Farsçadan Türkçeye sözlük.

şâmm شام (a.s. şemm'den) : koku alan, koku alıcı; koklayan. [müen. : "şâmme"]. **Kuvve-i şâmme :** koku alma kuvvet ve hassası.

şamme شامه (a.i.) : **biy.** *koklama, **fr. odorat.**

şân شان (a.i. şe'n'den) : **1.** şan, şöhret, ün. **2.** hal, keyfiyet. **Azîmü'ş-şân :** şânı, şöhreti, keyfiyeti büyük olan. **3.** gösteriş, çalım. **4.** âdet, tabîat, huy. (bkz : i'tiyâd).

şân-ı insâf : insafın şânı, insafa yakışan şey.

şâne شانه (f.i.) : tarak. (bkz : muşt).

şâne-i esb : at kaşağısı, kaşağı.

şâne-dân شانه دان (f.b.i.) : tarak kutusu.

şâne-sâz شانه ساز (f.b.s. ve i.) : tarak yapan, tarakçı. (bkz : meşşât).

şâne-zede شانه زده (f.b.s.) : tarakla saçları taranmış.

şâne-zen شانه زن (f.b.s.) : **1.** baştarayan. (bkz : meşşâta). **2. mec.** güçlükleri, zorlukları çözen.

şa'r شعر (a.i.c. : eş'âr, şiâr, şuûr) : kıl. (bkz : mûy).

şa'r-ı şârib : bıyık kılı.

şâr شار (f.i.) : şehir. (bkz : belde).

şarâb شراب (a.i. şurb'dan. c. : eşribe) : **1.** içilecek şey. **2.** şarap. (bkz : bâde, hamr, mey, sahpâ).

şarâb-ı bî-gaş : hîlesiz ve katkısız şarap.

şarâb-ı engür : üzüm şarabı.

şarâb-ı ergavân : erguvan rengindeki şarap.

şarâb-ı la'l : kırmızı şarap.

şarâb-ı nâb : katkısız şarap.

şarâb-ı nûhî : bin senelik eski şarap.

şarâb-ı rummânî : nar rengindeki şarap.

şarâb-ı tahûr : şer'an içilmesine cevaz verilen, müsaade edilen içilecek.

şarâb-âşâm شراب آشام (a.f.b.s.) : şarap içen.

şarâb-dâr شرابدار (a.f.b.i.) : kilercibaşı.

şarâbetü'r-râiyye شرابةالراعيه (a.b.i.) : **bot.** çobanpüskülügiller, **fr. aquifoliacées.**

şarâb-hâne شرابخانه (a.f.b.i.) : **1.** şarapevi, şarap yapılan veyâ satılan yer. **2.** büyük şarap fıçısı.

şarâb-hâr شرابخوار (a.f.b.s.) : şarap içen.

şarâbî شرابی (a.i.) : **1.** şarapçı. **2. s.** kırmızı şarap renginde olan.

şarâbiyye : (bkz : hamriyye).

şârık, şârıka شارقه ، شارق (a.s. şarkdan) : doğan, parlayan, parlayıcı; parlak. **Necm-i şârik :** parlayan yıldız. **Nücûm-i şârika :** parlayan, parlak yıldızlar.

şârıka شارقه (a.i.c. : şevârık) : aydınlık, ışık. (bkz : nûr, ziyâ).

şâri' شارع (a.s. şer'den) : **1.** şerîat koyan, kanun koyan. (bkz : vâziü'l-kanûn) : Allah. **2.** Hz. Muhammed.

şa'rî, şa'riyye شعريه ، شعرى (a.s.) : **1.** kıla mensup, kıl ile ilgili. **2. fiz.** kılcal. **Cümle-i şa'riyye : hek.** kırmızı ve siyah kan damarları arasında bulunan saç gibi ince damarlar. **Ev'iye-i şa'riyye :** *kılcal damarlar.

şârib شارب (a.s. şürb'den) : **1.** içen, içici.

şâribü'l-leben : süt içen.

şâribü'l-leyl ve'n-nehâr : gece gündüz içen, içki düşkünü. **2.** (i.c. : şevârib) bıyık.

şârid شارد (a.i. şerd'den) : tutunmuş, beğenilmiş ve yayılmış şiirler; şiir tarzındaki ata sözleri. **2. s.** başıboş, kaçmış [hayvan]. **3. s.** sapmış, aykırı.

şârih شارح (a.s. ve i. şerh'den. c. : şurrâh) : bir kitabı şerh eden, bir kitaba *açıklama yazan kimse. **Hz. Şârih :** Mesnevî'nin şârihi İsmâil Resûhi Dede. **Kavl-i şârih : mant.** târif.

şa'riyye شعريه (o.i.) : şehriye, çorbalık makarna. ["şa'r" : kıl gibi ince olmasından kinâye].

şa'riyyet شعريت (a.i.) : **fiz., kim., anat.** *kılcallık, **fr. capillarité.**

şa'riyyet شعريت (a.i.) : **fiz.** *kılcallık, **fr. capillarité.**

şark شرق (a.i.) : **1.** Doğu. **2.** Avrupa kültürünün dışında kalan Müslüman ülkeleri. **Şark ve Garb** (Doğu ile Batı) : bütün dünyâ.

şark-ı cenûbî : coğr. güneydoğu. ["cenûb-i şarkî" şekli yaygındır].

şark-ı şimali : coğr. kuzeydoğu. ["şimâl-i şarkî" şekli yaygındır].

şarkan شرقاً (a.zf.) : gün doğusu tarafından; şarkında, doğusunda.

şarkıyyât شرقيات (a.i. şark'dan) : **1.** doğu dili, târihi ve edebiyatlarıyla uğraşan ilim kollarına toplu olarak verilen bir ad. **2. müz.** dört, beş, altı ve daha çok mısrâlı şiirlerden terennüm güftesi yapılan ezgilere verilen bir ad.

şarkıyyûn شرقيون (a.i.c.) : şarklılar, doğulular.

şarkî, şarkıyye شرقيه ، شرقی (a.s.) : **1.** şarkla, doğu ile ilgili. **2.** şark, doğu ülkeleriyle ilgili. **Cenûb-i şarkî : coğr.** güneydoğu. **Şimâl-i şarkî : coğr.** kuzeydoğu. **Elsine-i şarkıyye** : (yaşayan) şark dilleri : [Türk, Arap, Fars, Ordu, Çin, Hint, Kore, Tibet, Japon ve sâire gibi Asya'da kullanılan diller].

şart شرط (a.i.c. : şürût) : **1.** şart, *koşul. **2.** vaziyet, hal. **3.** yemin.

şart-ı arz (arz şartı) : **jeod.** herhangi bir yüksek dereceli nîrengi şebekesinde evvelce hesaplanmış bir dıl'a (bâz) dayanan bir nîrengi şebekesi kurulduğu takdirde ölçülerden hareketle bütün şebekeyi dolaşıp tekrar baza dönüldüğünde bazı sınırlayan noktalarda tahassül edecek arz farkını gidermek için muvâzene hesâbı sırasında kurulan husûsî muâdele (denklem) ve bu muâdelenin gösterdiği şart.

şart-ı a'zam : huk. mutlaka yerine getirilmesi gerekli olan şart.

şart-ı bâtıl : huk. [eskiden] vâkıfın fayda ve maslahattan ârî ve vakfın gayesine muhâlif olan arzusu.[hâin mütevellinin azlolunması, mevkuf akarın şu miktardan fazlaya kirâlanmaması gibi].

şart-ı bâz (baz şartı) : **jeod., astr.** herhangi bir nîrengi şebekesinde birden fazla baz bulunduğu takdirde, birinci bazdan mevcut ölçülere dayanarak ikinci bazın üstüne kadar bütün üçgenler dolaşılarak varıldığında ölçü hatâlarından doğan intibaksızlığı gidermek için kurulan husûsî muâdele (denklem) ve bu muâdelenin gösterdiği şart.

şart-ı câiz : huk. [eskiden] akd-i bey'in muktezâsından olan, yâhut akdin muktezâsını te'yîdeden, yâhut müteâref, yânî örf ve âdet-i beldede cârî ve şart-ı hıyâr gibi meşrû olan şarttır ki bu şartla beyi' sahih ve mûteberdir.

şart-ı dıl' (dılı' şartı) : **jeod., astr.** herhangi bir nîrengi şebekesinde, şebekenin bir dıl'ından kalkıp bütün üçgenleri dolaştıktan sonra aynı dılı' üzerine kulak yapmaksızın, yâni dıl'ı sınırlayan noktalar devirden sonra üstüste gelecek şekilde doğru hesaplayabilmek üzere muvâzenede tatbik edilen muâdele (denklem) ve bu muâdelenin gösterdiği şart.

şart-ı lâğv : huk. [eskiden] akd-i bey'in muktezâsından olmayıp ve muktezâ-yi akdi teyîd dahî etmeyip, müteâref olmayan ve akdi yapan taraflardan birine veyâ ma'kudün-aleyhe faydası bulunmayan şarttır ki bu şartla beyi' sahih, lâkin şart lağvolur. [başkasına satmamak, yâhut mer'aya salıvermek şartıyla bir hayvanı satmak gibi].

şart-ı müfsid : huk. [beyide] akd-i bey'in muktezâsından olmayıp ve akdin muktezâsını teyîd dahî etmeyip, müteâref ve meşrû olmayan ve fakat âkitlerden birine faydalı olan şarttır ki bu şart müfsit ve bu şartla beyi' fâsittir. [arasıra binmek şartıyla bir atı satmak gibi].

şart-ı müteahhir : huk. vakfiyedeki müteârız şartlardan sonraki şart.

şart-ı müteârız : huk. [vakıfta] vâkıfın vakfiyesinde yekdiğerine muârız ve muhâlif zikrolunan şartlara ıtlak olunur ki hepsini îmâl mümkün olmazsa sonraki şart evvelki şartın hükmünü nesheder.

şart-ı mütekaddim : huk. [vakıfta] vakfiyedeki müteârız şartlardan ilk şart olup buna : şart-ı evvel de denir.

şart-ı nâsih : huk. vakfiyede müteârız şartlardan sonuncusu.

şart-ı sânî : huk. vakfiyede müteârız iki şarttan ikinci şart olup önceki şartın hükmünü kaldırmış sayılır.

şart-ı sarîh : huk. [vakıfta] yekdiğerine atıf sûretiyle kullanılan tâbirleri muttasıl

olarak tâkîbedip onlara vuzuh veren kayıt. ["cocuğuma ve çocuğumun çocuğuna ve neslime vakfeyledim" diye sayılan meşrûtün-leh'leri tâkiben zikrolunan "erkek" lâfzı gibi ki bütün sayılanlar için mûteber bir kayıt addolunur].

şart-ı semt (semt şartı) : **jeod., astr.** evvelce hesaplanmış, binâenaleyh iki ucu arasındaki tul ve semti belli bir dıl'a (baz) dayanan herhangi bir nîrengi şebekesinde ölçülerden hareket sûretiyle bütün üçgenler dolaşıldıktan sonra baza varıldığında tahassül edecek semt farkını gidermek üzere muvâzene hesapları yapılırken kurulan husûsî muâdele (denklem) ve bu muâdelenin gösterdiği şart.

şart-ı takyîdî : huk. [eskiden] akdi takyîdeden şarttır ki "üzere" ve "şartıyla" gibi lâfızlarla ifâde olunur.

şart-ı tûl (tul şartı) : **jeod.** herhangi bir yüksek dereceli nîrengi şebekesinde evvelce hesaplanmış bir dıl'a (baz) dayanan bir nîrengi şebekesi kurulduğu takdirde ölçülerden hareketle bütün şebekeyi dolaşıp tekrar baza dönüldüğünde bazı sınırlayan noktalarda tahassül edecek tul farkını gidermek için muvâzene hesâbı sırasında kurulan husûsî muâdele (denklem) ve bu muâdelenin gösterdiği şart.

şart-ı vâkıf : vakfedenin, vakfı yapanın koştuğu şart.

şart-ı zû-erbaati'l-adlâ (dörtgen şartı) : **jeod.** herhangi bir nîrengi şebekesinde iç açıları toplamı dörtyüz grat olması gereken dörtgenin ölçü hatâlarından doğan grat farkını gidermek üzere muvâzene hesâbı sırasında kurulan husûsî muâdele (denklem) ve bu muâdelenin gösterdiği şart.

şarteyn شرطين (a.i.c.) : **koz.** hamel burcundaki iki yıldızın adı.

şartî, şartiyye شرطيه ، شرطى (a.s.) : şart ile ilgili, şart gibi olan; şartlı. **Sîga-i şartiyye :** şart sîgası (*kipi) ["gelirse söylerim" gibi].

şartiyyet شرطيت (a.i.) : şartlılık, şarta bağlı olmaklık. **fr. conditionnalité.**

şart-nâme شرطنامه (a.f.b.i.) : yerine getirilmesi gerekli olan şartların yazıldığı resmî kâğıt. (bkz : mukavele-nâme).

şast شصت (f.i.) : **1.** (bkz : şest[1,2]). **2. s.** altmış : 60.

şa'şaa شعشعه (a.i.) : **1.** parlaklık, parlama. **2.** gösteriş, yaldız.

şa'şaa-bahş شعشعه بخش (a.f.b.s.) : parıltı veren.

şa'şaa-dâr شعشعه دار (a.f.b.s.) : şa'şaalı, gösterişli, parlak.

şa'şaa-pâş شعشعه پاش (a.f.b.s.) : **1.** parıltı saçan, parıltılı. **2. geo.** bir dairenin kendi *yarıçapı uzunluğundaki yay parçasını gören merkez *açı, **fr. radiant.**

şat شط (a.i.c. : şutût). (bkz : şatt).

şât شات (a.i.) : koyun. (bkz : ganem).

şath شطح (a.i.) : **ed.** ciddî bir hissi veya düşünceyi mizâhî bir edâ ile anlatan şiir.

şathiyyât شطحيات (a.i.c.) : **1.** alaylı, eğlenceli hikâyeler. (bkz : hezliyyât). **2. ed.** dudaklarda bir tebessüm uyandırmak maksadıyla söylenen manzûme. [Dertli'nin: "Girdâb-ı mihnette kapandın kaldın / Vermedin bir yandan ses kara bahtım / Anladım gafilsin, uykuya daldın / Deli poyraz gibi es kara bahtım." gibi].

şathiyyât-ı sôfiyâne : ed. bâzı meczupların sözlerini taklit sûretiyle yazılmış, zâhirde saçma görülen, fakat şerh ve tahlîli hâlinde mânîdâr olduğu anlaşılan manzûmeler hakkında kullanılan bir deyim. [Kaygusuz Abdal'ın şathiyyâtı, dindarlar nazarında küfriyyattan sayılırdı].

şathiyye شطحيه (a.i.) : âhiret ahvâlini alaylı bir dille anlatan daha çok manzum sözler.

şâtıiyye شاطئيه (a.i.) : **zool.** uzunbacaklılar, **fr. échassiers.**

şâtır شاطر (a.s. şetâret'den. c. : şuttâr) : **1.** neş'eli, keyifli, şen. **2. i.** büyük bir kimsenin atı yanında gitmekle vazîfeli ağa.

şâti' شاطئ (a.s.c. : şevâtî) : kıyı, kenar.

şâtim شاتم (a.s. şetm'den) : sövüp sayan, küfür eden.

şatr شطر (a.i.) : **1.** yarı, yarım. **2.** kısım, bölüm, parça. **3. ed.** mısra.

şatranc شطرنج (a.i.) : **1.** satranç oyunu. (bkz : sad-reng). **2.** fildişi ayna ve kakmalarda oyulan satıhla, kakılan parçanın zigzaklı olarak kareler teşkîl etmesi sûretiyle meydana gelen motif. **3. ed.** Türk halk şiirinde

"müfteilün müfteilün" vezniyle murabba' şeklinde yazılan manzûme.

şatt شط (a.i.c. : şutût) : büyük nehir.

Şattü'l-Arab : **coğr.** Dicle ve Fırat nehirlerinin Korna'da birleşmesinden meydana gelen büyük nehir.

şavt شوت (a.i.) : **1.** koşma, bir şeyin yöresinde koşma, dolanma. **2.** Beyt-i Şerîf ziyâretinde Hacer-i Esved'den başlayıp şartı üzere dolanarak yine Hacer-i Esved'e gelmek üzere yapılan tavâf.

şavt-ı bâtıl : **fiz.** girdiği bir delikten karşıdaki duvara aksederek etrafında dönüyormuş gibi görünen güneş ışığı.

şâyân شايان (f.s.) : yakışır, yaraşır, değer. (bkz : ahrâ, çespân, lâyık, münâsib).

şâyân-ı dikkat : **1)** dikkat edilmesi gereken; dikkate değer. **2)** *önemli, orijinal, *ilginç.

şâyân-ı hayret : şaşmaya değer, şaşılacak, hayret edilecek.

şâyân-ı hürmet : saygı değer, saygıya lâyık. (bkz : şâyân-ı ihtirâm).

şâyân-ı ibret : ibret alınması gereken.

şâyân-ı ihtirâm : saygı değer. (bkz : şâyân-ı hürmet).

şâyân-ı istiğrab : garip bulunacak durumda.

şâyân-ı i'timâd : itimat edilmeye değer, itimada lâyık, güvenilir.

şâyân-ı merhamet : acınacak, acınır.

şâyân-ı senâ : öğmeğe lâyık olan.

şâyân-ı takdîr : takdire değer, takdire lâyık, beğenilir.

şâyân-ter شايانتر (f.b.s.) : daha (pek, en) lâyık. (bkz : elyak).

şâyed شايد (f.e.) : eğer; olaki, olabilir ki, olur ki.

şâyeste شايسته (f.s.) : yakışır, yaraşır; uygun. (bkz : ahrâ, cedîr, çespân, lâyık, müstahik, sezâ, şâyân).

şâyeste-i tevfîk-i Cenâb-ı müteâl : Cenâb-ı Hakk'ın yardımına lâyık olan.

şâyestegî شايستگی (f.i.) : yaraşırlık, uygunluk. (bkz : liyâkat).

şâygân شايگان (f.s.) : **1.** lâyık, yakışır, münâsip, yaraşır. (bkz : çespân, lâyık, sezâ). **2.** ucuz, bol, çok. (bkz : mebzûl, vâsi'). **Genc-i şâygân** : Husrev Pervîz'in hazînesi. **Vasl ü şâygân** : **ed.** kafiyelerde revî harfinden sonra tekrarlanan zamir veyâ edat. [meselâ : "âbâde, feryâde" kafiyelerinde **a** lar; "işâretimiz, beşâretimiz" kafiyelerinde "miz"ler vasl ü şâygândır].

şâygânî شايگانی (f.i.) : **1.** şâyegânlık, ucuzluk, çokluk, bolluk. (bkz : vefret). **2.** lâyıklık, münâsiplik, yakışırlık, uygunluk.

şâyi' شايع (a.s. şüyû'dan) : **1.** duyulmuş, herkesçe bilinmiş. **2.** taksim olunmamış müşterek hisse. **3.** bir şeyin her noktasıyla ilgili bulunan.

şâyia شايعه (a.i.c. : şâyiât) : şâyi' olmuş, yayılmış haber, yaygın olan *söylenti. **Hisse-i şâyia** : hissedarların, ayrılmamış, bölünmemiş maldaki hisseleri.

şâyian شايعاً (a.zf.) : **1.** şâyi olarak; herkesçe duyularak. **2. s.** müşterek, ortaklaşa, birlikte.

şâyian tasarruf : **huk.** [eskiden] bir mîrî arâziyi birçok kimsenin müştereken tasarrufu.

şâyiât شايعات (a.i. şâyia'nın c.) : şâyialar.

şâzeliyye شاذليه (a.h.i.) : **tas.** Ebü'l-Hasan Takiyüddîn Ali bin Abdullâh eş-Şâzelî tarafından kurulmuş olan tarîkat. [Ali bin Ebü'l-Hasan eş-Şâzelî, hicrî 593 (Milâdî 1196 - 1197) yılında Afrika'da Septe civârındaki gamâre nâhiyesi köylerinden birinde doğmuştur].

şâziyye شظيه (a.i.c. : şezâyâ) : **1.** yay, kavis. **2. anat.** incik kemiği. **3.** ağaç kıymığı gibi bir şeyden kopmuş parça. **4. hek.** incik denilen baldır kemiğinin yanındaki ince uzun kemik. **5.** kırılan kemikten meydana gelen parçalar.

şâzz, şâzze شاذ ، شاذه (a.s.c. : şüzûz) : kaide (*kural) dışı, kaideye (*kurala) uymayan. **Kelimât-ı şâzze** : kaide (*kural) dışı olan kelimeler. (bkz : müstesnâ).

şeâir شعائر (a.i. şâire'nin c.) : âdetler; törenler. [müfredi "şaîre : alâmet, işâret" mânâsınadır].

şeâir-i vakf : **huk.** vakfın gayesine uygun olarak yürütülebilmesi için lüzumlu bulunan vasıtalar ve görevliler. [bir mescide lâzım olan : halı, kilim, ışık, su, imam, müezzin.. gibi].

şeâmât شأمات (a.i. şeâmet'in c.) : uğursuzluklar.

şeâmet شأمت (a.i.c. : şeâmât) : uğursuzluk.

şeb شب (f.i.). (bkz : şebb).

şeb شب (f.i.c. : şebân) : gece. (bkz : leyl, şev). **Rûz ü şeb :** gündüz ve gece.

şeb-i arûs : gelin gecesi; Mevlânâ'nın öldüğü gece.

şeb-i aşk : aşk gecesi.

şeb-i deycûr : karanlık gece.

şeb-i firâk : ayrılık gecesi.

şeb-i gamm : gam gecesi.

şeb-i hicrân : hicran gecesi, ayrılıkla geçirilen gece.

şeb-i mâtem : matem gecesi.

şeb-i târîk : karanlık gece.

şeb-i yeldâ : yılın en uzun gecesi. [22 Aralık].

şeb ü rûz : gece gündüz.

şebâat شباعت (a.i.) : tokluk, tamamlık, dolgunluk. (bkz : şibâ').

şebâb شباب (a.i.) : gençlik, tâzelik, civanlık.

şebâbet شبابت (o.i.). (bkz : şebâb).

şebâbîk شبابيك (a.i. şübbâke'nin c.) : **1.** kafesler. **2.** balıkağları.

şebah شبح (a.i.c. : eşbâh) : ceset; cüsse, cisim, şahıs.

şebâhet شباهت (a.i.) : benzeme, benzeyiş. (bkz : müşâbehet).

şebâik شبائك (a.i. şebîke'nin c.). (bkz : şebeke).

şebâket شباكت (a.i.) : ağ ve kafes gibi örülme.

şeb'ân شبعان (a.s. şib'den. c. : şibâ') : tok, doymuş. (bkz : sîr). **Batn-ı şeb'ân** : tok karın, karnı tok.

şebân شبان (f.i. şeb'in c.) : geceler.

şebâne شبانه (f.s.) : **1.** geceye âit, gece ile ilgili, gecelik, gece vakti olan. **2.** geceden kalma.

şebân-gâh شبانگاه (f.b.i.) : **1.** geceleyin, gece vakti. **2.** gecelenecek yer.

şebân-geh شبانگه (f.b.i.). (bkz : şebân-gâh).

şebân-rûz شبانروز (f.b.s.) : "gece gündüz" : 24 saatlik zaman.

şeb-ârâ شب آرا (f.b.s.) : geceyi süsleyen.

şeb-âvîz شب آويز (f.b.i.) : ishak kuşu. [ayağından asılarak baş aşağı sarkar ve öter].

şebb شب (a.i.) : şap.

şeb-bâz شباز (f.b.s ve i.) : Karagöz oynatan usta. [bkz : hayâl-bâz, hayâlî, sûret-bâz).

şeb-bûy شببوی (f.b.i.) : **bot.** şebboy, **lât. matthiola incana.**

şeb-çirâg شبچراغ (f.b.i.) : gece parlayan yakut.

şeb-dîz شبديز (f.b.s.) : "gece renkli" : **1.** karayağız at. **2.** Hüsrev Pervîz'in meşhur atının adı.

şeb-efrûz شب افروز (f.b.s.) : geceyi aydınlatan.

şebeh شبه (a.i.) : benzer, benzeyiş.

şebeke شبكه (a.i.c. : şibâk) : **1.** avcı; balık ağı. **2.** ağ gibi yapılmış, gerilmiş hat ve yolların mecmûu. **3. s.** kafes şeklinde olan. **4.** ıskara. **5. anat.** ağ şeklinde olan nesiçler (*dokular).

şebeke-i ankebûtiyye : anat. ağ şeklindeki beyin zarı. **6.** kötü niyetlerle gizli kurulan topluluk. **7.** *öğrenci pasosu. **8.** idare, *örgüt.

şebekî شبكى (a.s.) : **1.** şebekeye mensup, şebeke ile ilgili. **2. anat.** ağsı, ağımsı.

şeb-engîz شب انگيز (f.b.s.) : gece kuşu, yarasa.

şeb-gerd شبگرد (f.b.i.) : **1.** gece dolaşan kol, bekçi. **2.** Ay. (bkz : Kamer, Mâh). **3.** hırsız.

şeb-gîr شبگير (f.b.s.) : **1.** gece uyumayan. **2.** gece giden kervan. **3.** sabah vakti. **4.** sabah kuşu.

şeb-gîrî شبگيرى (f.b.i.) : gece uyuyamama, uykusuzluk, **fr. agrypnie.**

şeb-gûn شبگون (f.b.s.) : "gece renkli" : kara. (bkz : şeb-reng).

şeb-hân شبخوان (f.b.s.) : gece öten bir cins bülbül.

şeb-hâne شب خانه (f.b.i.) : yoksulların, geceleri parasız olarak kalmaları için hayır ve hasenat sahibi kimselerin yaptırdıkları yerler.

şeb-hengâm شب هنگام (f.b.s.) : gece vakti, geceleyin.

şebhîz شبخيز (f.b.s.) : geceleri uyanıp kalkan ve iş gören.

şeb-hûn شبخون (f.b.i.) : gece baskını. (bkz : şebîhûn).

şebîh شبيه (f.s. şibh'den) : benzeyen, benzeyici. (bkz : mânend, mümâsil, müşâbih, nazîr).

şebîhûn شبيخون (f.i.) : gece baskını. (bkz : şeb-hûn).

"müfteilün müfteilün" vezniyle murabba' şeklinde yazılan manzûme.

şatt شط (a.i.c. : şutût) : büyük nehir.

Şattü'l-Arab : **coğr.** Dicle ve Fırat nehirlerinin Korna'da birleşmesinden meydana gelen büyük nehir.

şavt شوت (a.i.) : **1.** koşma, bir şeyin yöresinde koşma, dolanma. **2.** Beyt-i Şerîf ziyâretinde Hacer-i Esved'den başlayıp şartı üzere dolanarak yine Hacer-i Esved'e gelmek üzere yapılan tavâf.

şavt-ı bâtıl : **fiz.** girdiği bir delikten karşıdaki duvara aksederek etrafında dönüyormuş gibi görünen güneş ışığı.

şâyân شایان (f.s.) : yakışır, yaraşır, değer. (bkz : ahrâ, çespân, lâyık, münâsib).

şâyân-ı dikkat : **1)** dikkat edilmesi gereken; dikkate değer. **2)** *önemli, orijinal, *ilginç.

şâyân-ı hayret : şaşmaya değer, şaşılacak, hayret edilecek.

şâyân-ı hürmet : saygı değer, saygıya lâyık. (bkz : şâyân-ı ihtirâm).

şâyân-ı ibret : ibret alınması gereken.

şâyân-ı ihtirâm : saygı değer. (bkz : şâyân-ı hürmet).

şâyân-ı istiğrab : garip bulunacak durumda.

şâyân-ı i'timâd : itimat edilmeye değer, itimada lâyık, güvenilir.

şâyân-ı merhamet : acınacak, acınır.

şâyân-ı senâ : öğmeğe lâyık olan.

şâyân-ı takdîr : takdire değer, takdire lâyık, beğenilir.

şâyân-ter شایانتر (f.b.s.) : daha (pek, en) lâyık. (bkz : elyak).

şâyed شاید (f.e.) : eğer; olaki, olabilir ki, olur ki.

şâyeste شایسته (f.s.) : yakışır, yaraşır; uygun. (bkz : ahrâ, cedîr, çespân, lâyık, müstahik, sezâ, şâyân).

şâyeste-i tevfîk-i Cenâb-ı müteâl : Cenâb-ı Hakk'ın yardımına lâyık olan.

şâyestegî شایستگی (f.i.) : yaraşırlık, uygunluk. (bkz : liyâkat).

şâygân شایگان (f.s.) : **1.** lâyık, yakışır, münâsip, yaraşır. (bkz : çespân, lâyık, sezâ). **2.** ucuz, bol, çok. (bkz : mebzûl, vâsi'). **Genc-i şâygân** : Husrev Pervîz'in hazînesi. **Vasl ü şâygân** : **ed.** kafiyelerde revî harfinden sonra tekrarlanan zamir veyâ edat. [meselâ : "âbâde, feryâde" kafiyelerinde **a** lar; "işâretimiz, beşâretimiz" kafiyelerinde "miz"ler vasl ü şâygândır].

şâygânî شایگانی (f.i.) : **1.** şâyegânlık, ucuzluk, çokluk, bolluk. (bkz : vefret). **2.** lâyıklık, münâsiplik, yakışırlık, uygunluk.

şâyi' شایع (a.s. şüyû'dan) : **1.** duyulmuş, herkesçe bilinmiş. **2.** taksim olunmamış müşterek hisse. **3.** bir şeyin her noktasıyla ilgili bulunan.

şâyia شایعه (a.i.c. : şâyiât) : şâyi' olmuş, yayılmış haber, yaygın olan *söylenti. **Hisse-i şâyia** : hissedarların, ayrılmamış, bölünmemiş maldaki hisseleri.

şâyian شایعاً (a.zf.) : **1.** şâyi olarak; herkesçe duyularak. **2. s.** müşterek, ortaklaşa, birlikte.

şâyian tasarruf : **huk.** [eskiden] bir mîrî arâziyi birçok kimsenin müştereken tasarrufu.

şâyiât شایعات (a.i. şâyia'nın c.) : şâyialar.

şâzeliyye شاذلیه (a.h.i.) : **tas.** Ebü'l-Hasan Takiyüddîn Ali bin Abdullâh eş-Şâzelî tarafından kurulmuş olan tarîkat. [Ali bin Ebü'l-Hasan eş-Şâzelî, hicrî 593 (Milâdî 1196 - 1197) yılında Afrika'da Septe civârındaki gamâre nâhiyesi köylerinden birinde doğmuştur].

şâziyye شظیه (a.i.c. : şezâyâ) : **1.** yay, kavis. **2. anat.** incik kemiği. **3.** ağaç kıymığı gibi bir şeyden kopmuş parça. **4. hek.** incik denilen baldır kemiğinin yanındaki ince uzun kemik. **5.** kırılan kemikten meydana gelen parçalar.

şâzz, şâzze شاذ ، شاذه (a.s.c. : şüzûz) : kaide (*kural) dışı, kaideye (*kurala) uymayan. **Kelimât-ı şâzze** : kaide (*kural) dışı olan kelimeler. (bkz : müstesnâ).

şeâir شعائر (a.i. şâire'nin c.) : âdetler; törenler. [müfredi "şaîre : alâmet, işâret" mânâsınadır].

şeâir-i vakf : **huk.** vakfın gayesine uygun olarak yürütülebilmesi için lüzumlu bulunan vasıtalar ve görevliler. [bir mescide lâzım olan : halı, kilim, ışık, su, imam, müezzin.. gibi].

şeâmât شأمات (a.i. şeâmet'in c.) : uğursuzluklar.

şeâmet شأمت (a.i.c. : şeâmât) : uğursuzluk.

şeb شب (f.i.). (bkz : şebb).

şeb شب (f.i.c. : şebân) : gece. (bkz : leyl, şev). **Rûz ü şeb :** gündüz ve gece.

şeb-i arûs : gelin gecesi; Mevlânâ'nın öldüğü gece.

şeb-i aşk : aşk gecesi.

şeb-i deycûr : karanlık gece.

şeb-i firâk : ayrılık gecesi.

şeb-i gamm : gam gecesi.

şeb-i hicrân : hicran gecesi, ayrılıkla geçirilen gece.

şeb-i mâtem : matem gecesi.

şeb-i târîk : karanlık gece.

şeb-i yeldâ : yılın en uzun gecesi. [22 Aralık].

şeb ü rûz : gece gündüz.

şebâat شباعت (a.i.) : tokluk, tamamlık, dolgunluk. (bkz : şibâ').

şebâb شباب (a.i.) : gençlik, tâzelik, civanlık.

şebâbet شبابت (o.i.). (bkz : şebâb).

şebâbîk شبابيك (a.i. şübbâke'nin c.) : **1.** kafesler. **2.** balıkağları.

şebah شبح (a.i.c. : eşbâh) : ceset; cüsse, cisim, şahıs.

şebâhet شباهت (a.i.) : benzeme, benzeyiş. (bkz : müşâbehet).

şebâik شبائك (a.i. şebîke'nin c.). (bkz : şebeke).

şebâket شباكت (a.i.) : ağ ve kafes gibi örülme.

şeb'ân شبعان (a.s. şib'den. c. : şibâ') : tok, doymuş. (bkz : sîr). **Batn-ı şeb'ân** : tok karın, karnı tok.

şebân شبان (f.i. şeb'in c.) : geceler.

şebâne شبانه (f.s.) : **1.** geceye âit, gece ile ilgili, gecelik, gece vakti olan. **2.** geceden kalma.

şebân-gâh شبانگاه (f.b.i.) : **1.** geceleyin, gece vakti. **2.** gecelenecek yer.

şebân-geh شبانگه (f.b.i.). (bkz : şebân-gâh).

şebân-rûz شبانروز (f.b.s.) : "gece gündüz" : 24 saatlik zaman.

şeb-ârâ شب آرا (f.b.s.) : geceyi süsleyen.

şeb-âvîz شب آويز (f.b.i.) : ishak kuşu. [ayağından asılarak baş aşağı sarkar ve öter].

şebb شب (a.i.) : şap.

şeb-bâz شباز (f.b.s ve i.) : Karagöz oynatan usta. [bkz : hayâl-bâz, hayâlî, sûret-bâz).

şeb-bûy شببوی (f.b.i.) : **bot.** şebboy, **lât. matthiola incana.**

şeb-çirâg شبچراغ (f.b.i.) : gece parlayan yakut.

şeb-dîz شبديز (f.b.s.) : "gece renkli" : **1.** karayağız at. **2.** Hüsrev Pervîz'in meşhur atının adı.

şeb-efrûz شب افروز (f.b.s.) : geceyi aydınlatan.

şebeh شبه (a.i.) : benzer, benzeyiş.

şebeke شبكه (a.i.c. : şibâk) : **1.** avcı; balık ağı. **2.** ağ gibi yapılmış, gerilmiş hat ve yolların mecmûu. **3. s.** kafes şeklinde olan. **4.** ıskara. **5. anat.** ağ şeklinde olan nesiçler (*dokular).

şebeke-i ankebûtiyye : anat. ağ şeklindeki beyin zarı. **6.** kötü niyetlerle gizli kurulan topluluk. **7.** *öğrenci pasosu. **8.** idare, *örgüt.

şebekî شبكی (a.s.) : **1.** şebekeye mensup, şebeke ile ilgili. **2. anat.** ağsı, ağımsı.

şeb-engîz شب انگيز (f.b.s.) : gece kuşu, yarasa.

şeb-gerd شبگرد (f.b.i.) : **1.** gece dolaşan kol, bekçi. **2.** Ay. (bkz : Kamer, Mâh). **3.** hırsız.

şeb-gîr شبگير (f.b.s.) : **1.** gece uyumayan. **2.** gece giden kervan. **3.** sabah vakti. **4.** sabah kuşu.

şeb-gîrî شبگيری (f.b.i.) : gece uyuyamama, uykusuzluk, **fr. agrypnie.**

şeb-gûn شبگون (f.b.s.) : "gece renkli" : kara. (bkz : şeb-reng).

şeb-hân شبخوان (f.b.s.) : gece öten bir cins bülbül.

şeb-hâne شب خانه (f.b.i.) : yoksulların, geceleri parasız olarak kalmaları için hayır ve hasenat sahibi kimselerin yaptırdıkları yerler.

şeb-hengâm شب هنگام (f.b.s.) : gece vakti, geceleyin.

şebhîz شبخيز (f.b.s.) : geceleri uyanıp kalkan ve iş gören.

şeb-hûn شبخون (f.b.i.) : gece baskını. (bkz : şebîhûn).

şebîh شبيه (f.s. şibh'den) : benzeyen, benzeyici. (bkz : mânend, mümâsil, müşâbih, nazîr).

şebîhûn شبيخون (f.i.) : gece baskını. (bkz : şeb-hûn).

şebîke شبـــیکه (f.i.) : **1.** (bkz : şebeke). **2.** batı taraflarında Arapların giydikleri hasırdan örülmüş bir başlık.

şeb-istân شبستان (f.b.i.) : **1.** yatak odası. **2.** gece ibâdetine mahsus oda. **3.** harem dâiresi.

şeb-külâh شبکلاه (f.b.i.) : gecelik külâh.

şeb-nem شبنم (f.b.i.) : çiy. (bkz : nedâ).

şeb-pere شبپره (f.b.i.) : **zool.** yarasa. (bkz : huffâş).

şeb-reng شب رنگ (f.b.s.) : "gece renginde olan" : siyah.

şeb-rev شبرو (f.b.s.) : gece giden, gece yolculuğu eden.

şeb-tâb شبتاب (f.b.i.) : ateş böceği.

şeb-tâ-be-seher شب تا بسخر (f.a.zf.): geceden sabaha kadar.

şeb-zinde-dâr شب زنده دار (f.b.s.): **1.** geceleri işle meşgul olan. **2.** gece uyumayıp ibâdet eden. **3.** gece bekçisi.

şeb-zinde-dâr-ı sohbet : sohbetin şebzindedârı; sohbetle sabahlayan.

şec شج (a.i.) : baş yarma.

şecâat شجاعت (a.i.): yiğitlik, yüreklilik. (bkz : besâlet, hamâset).

şecc شج (a.i.) : geminin denizi yararak yol alması.

şeccât شجات (a.i. şecce'nin c.) : başta ve yüzde meydana getirilen yaralar.

şecce شجه (a.i.c. : şeccât, şicâc) : **fık.** başa ve yüze vurarak meydana getirilen yara.

şecce-i âmme : hek. beynin en üstteki zarının yırtılması.

şecce-i bâzıa : hek. derisi kesilen yara.

şecce-i dâmia : fık. kan çıktığı halde cerâhat yerinde birikip akmayan yara.

şecce-i dâmiyye : fık. kanı akan yara.

şecce-i hârısa : fık. derisi yırtıldığı halde kan çıkmayan yara.

şecce-i muvazzaha : fık. kemiği meydana çıkıp görünen yara.

şecce-i münakkale : fık. kemik kırılmakla berâber yerinden oynamış olan yara.

şecce-i mütelâhime : fık. deri ile etin de kesilmiş olduğu yara.

şecce-i simhâk : fık. kemik üzerindeki zar gibi ince deriye kadar yırtılıp fakat o deri yırtılmamış olan yara.

şecen شجن (a.i.c. : eşcân, sücûn) : dal, budak, kol. **Zû-şecen** : budaklı.

şecer شجر (a.i.c : eşcâr) : ağaç. (bkz : dıraht).

şecer-i ketira : bot. geven.

şecer-i lâden : bot. lâden ağacı.

şecer-i lisân-ı usfûr : bot. dişbudak ağacı.

şecer-i mışmış : bot. kayısı ağacı.

şecer-i rummân : bot. nar ağacı.

şecer-i samg : bot. Arap zamkı elde edilen bir ağaç.

şecer-i süleymân : bot. katran ağacı.

şecer-i temr : bot. hurma ağacı.

şecer-i tîn : bot. incir ağacı.

şecer-i tuffâh : bot. elma ağacı.

şecer-i tûr. (bkz : nahl-i tûr).

şecerü'l-bellût : bot. meşe ağacı.

şecerü'l bunduk : bot. fındık ağacı.

şecerü'l-hubz : bot. ekmek ağacı.

şecerü'l-hür : bot. kavak.

şecerü'l-hür-i beyzâ : bot. akkavak.

şecerü'l-levz : bot. bâdem ağacı.

şecerü'n-neb' : bot. kayın ağacı.

şecerü's-sınâr : bot. çınar ağacı.

şecerü't-tuffâh : bot. elma ağacı.

şecerât شجرات (a.i. şecere'nin c.) : şecereler.

şecere شجره (a.i.c. : şecerât) : **1.** küçük ağaç, bir tek ağaç.

şecere-i hayat : biy. hayat ağacı. **2.** soy ağacı, bir âilenin soyunu sopunu gösteren cetvel. (bkz : silsile-nâme).

şecere-nâme شجره نامه (a.f.b.i.) : şecereyi gösteren kitap veya yazı.

şecerî شجری (a.s.) : şecerle ilgili, şecere, ağaca âit. **Hatt-ı şecerî.** (bkz : hatt). **Hurûf-i şeceriyye :** ağaç dallarıyla çizilen harfler.

şecer-istân شجرستان (a.f.b.i.) : ormanlık, ağaçlık yer. (bkz : meşcere).

şecî, şecîa شجیع ، شجیعه (a.s. şecâat'den. c. : şicâ', şüceâ, şüc'ân) : cesur, yürekli, yiğit.

şecîc شجیج (a.s. şecc'den) : başında yarası olan kimse.

şecîr شجیر (a.i.) : kısa, küçük ağaç.

şedâid شدائد (a.s. şiddet'den; şedîde'nin c.) : zahmetli, meşakkatli, eziyetli haller, sıkıntılar.

şedarabân (şedd-i arabân) شدعربان (a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde bir şed makam olup en az beş asırlıktır. ifâde kudretini hâiz, tahassür, tahattür gibi hissiyâtın tasvîrine pek müsâit bir makamdır. Oldukça rağbetle kullanılmıştır. Şedaraban, zengüle makamının yegâh (re) perdesindeki şeddidir. Güçlüsü -beşinci derece olan- dügâh (lâ) perdesidir. Donanımına "si" ve "mi" bakıyye bemolleri ile "fa" ve "do" bakıyye diyezleri konulur. Umûmiyetle inici olarak seyreder. Niseb-i şerîfe adedi -zengüledeki gibi- 7 olmakla, mülâyimdir. Orta sekizlisindeki sesleri - tîzden peste doğru olmak üzere- şöyledir : nevâ, nim hicaz, dik kürdî, dügâh, rast, ırak, kaba hisar ve yegâh. Bu makamın bir sekizli tizine (yânî nevâ perdesinde kalanına) araban denilmiştir.

şedd شد (a.i.) : **1.** sıkı bağlama, sıkı bağlanma, sıkma.

şedd-i nitâk-ı himmet : himmet kuşağını kuşanma, işe sıkı başlama.

şedd-i rihâl : hayvanın semerini bağlama, hayvana semer vurma [yolculuk maksadıyla-]. **2.** tasvir. **3. müz.** bir diziyi, bulunduğu yerden başka bir perde üzerine nakletmek. Tabîî aralıkların ayni kalması elzemdir. Ayni aralıkları te'mîn etmek için, bâzı perdelere muhtelif değiştirme işâretleri koymak îcâbeder. Meselâ dügâh (lâ) perdesinde bulunan hüseynî beşlisinin yegâne ârızası "si" koma bemolü'dür; bu beşliyi hüseynî aşîran (mi) perdesine nakledecek olursak, si bekarlaşır. **4.** sertleştirme, pekiştirme. **5. tas.** eski esnaf teşkilatı kuruluşlarında ahiliğe, sanata bağlılığını göstermek üzere sarındığı kuşak.

şedd-i arabân. (bkz : şedarabân).

Şeddâd شداد (a.i.) : Yemen'de Âd kavminin hükümdârı. [büyük binâlarla ve bu arada Cennete benzetmek arzusuyla yaptırdığı "İrem bağı" ile ün almıştır. Bu bağdaki köşke girmek nasîbolmadan Tanrı gazabına uğrayarak hepsi yer ile bir olmuştur].

şeddâd-âne شدادانه (a.f.zf.) : Şeddâd'ınki gibi, o yolda yapılmış [en çok, büyük, sağlam yapılar hakkında kullanılır].

şeddâdî شدادی (a.s.) : çok büyük ve sağlam [yapı].

şedde شده (a.i.) : **gr.** Arapçada ve Farsçada iki defâ okunması îcâbeden bir harfin üzerine konulan işâret : cerr, bürrân.. gibi. () işâreti.

şedîd, şedîde شدید ، شدیده (a.s. şiddet'den c. : şidâd) : şiddetli, sert, katı; sıkı. **Zârûret-i şedîde :** şiddetli, sıkı ihtiyaç.

şedîde شدیده (a.i. şiddet'den. c. : şedâid) : belâ, musîbet, büyük sıkıntı.

şef' شفع (a.s.) : **1.** çift [tek'in zıddı]. (Kur'ân tâbirlerindendir). **2.** ince. [Bârîk şef' nükteleri cem' edip Nedîm / Nâzende şâhid-i sühane perçem eyleriz. (Nedim)]

şefâat شفاعت (a.i.) : birinin suçundan geçilmesi veyâ dileğinin yerine getirilmesi için edilen aracılık.

şefâfet شفافت (o.i.) : şeffaflık, şeffaf olma, saydamlık.

şefakat شفقت (a.i.c. : eşfâk) : **1.** şefkat, acıyarak ve esirgeyerek sevme. **2.** kadın adı olup "şefkat" şeklinde kullanılır.

şefakat-ı nişân-ı hümâyûnî : ikinci Sultan Hamîd'in kadınlara verilmek üzere çıkarttığı nişan.

şefakat-ı übüvvet : babalık şefkati.

şefakat-kâr-âne شفقتکارانه (a.f.b.zf.) : şefkat göstererek, merhamet ederek, acıyarak.

şefakat-nisâr شفقت نثار (a.f.b.s.) : şefkat saçan, şefkat dağıtan.

şefe شفه (a.i.c. : şefevât, şifâh) : **1.** dudak. (bkz : leb). **Bintü'ş-şefe** (dudağın kızı) : söz, lâkırdı. **Şakk-ı şefe** : ağız açmak, lâkırdı etmek. **Hurûf-i şefe** (dudak harfleri) : b, p, f, m, v harfleri.

şefe-i hevâmm : zool. böceklerin üst dudağı **fr. labre.**

şefe-i süflâ : anat. altdudak.

şefetü'l-erneb : tavşan dudağı denilen ve yukardan aşağıya kadar yırtık olan dudak. **2.** kenar.

şefef شفف (a.i.) : yaradılışı kötü olan kimse.

şefetân شفتان (a.i.c.) : iki dudak, alt ve üst dudak. (bkz : şefeteyn).

şefeteyn شفتین (a.i.c.) : iki dudak. (bkz : şefetân).

şefevât شفوات (a.i. şefe'nin c.) : **1.** dudaklar. **2.** kenarlar.

şefevî, şefeviyye شفوی ، شفویه (a.s.) : dudağa mensup, dudakla ilgili. **Hurûf-i şefeviyye** (dudak harfleri) : b, p, f, m, v.

şefevî sâmit : **gr.** *dudaksal, dudak sessizi, **fr. labiale**.

şefeviyye شفویه (a.i.) : **bot.** ballıbabagiller.

şeffâf شفاف (a.s.) : saydam, içinden, bakışın ve ışığın geçmesine mânî olmayan cisim : **Nîm şeffâf** : yarı şeffaf, yarı saydam.

şefî' شفیع (a.s. şefâat'den. c. : şüfeâ) : **1.** şefaat eden, bir suçun bağışlanması için aracılık eden. (bkz : şâfi'). **2. huk.** şüf'a hakkı sâhibi.

şefî-i câr : **fık.** bitişik komşu evinin satılmasından dolayı aynı para ile bu evi satın alma hakkı üstünlüğüne mâlik olan kimse.

şefî-i müznibîn, -i rûz-i cezâ (kıyâmet günü günahlılarının şefaatçisi) : Hz. Muhammed.

şefî-i ümmet : Müslümanların suçunun bağışlanması için aracılık eden, **mec.** Hz. Muhammed.

şefîü'l-müznibîn (günahların bağışlatıcısı) : Hz. Muhammed.

şefîü'l-ümem, şefîü'l-verâ (ümmetlere, Müslümanlara şefaat edecek olan) : Hz. Muhammed.

şefîf, şefîfe شفیف ، شفیفه (a.s.) : (bkz : şeffâf).

şefîk شفیق (a.s. şefakat'den) : **1.** şefkatli, merhametli, acıyıcı, esirgeyici. **2. i.** erkek adı. [müen. "şefîka" kadın adı olarak kullanılır].

şefkat شفقت (a.i.). (bkz : şefakat).

şefkatlü شفقتلو (a.t.s.) : babalar hakkında kullanılan ünvan.

şeft-âlû شفتآلو (f.b.i.) : **1.** "semiz erik" : şeftâli. **2. mec.** öpücük. (bkz : bûse).

şegab شغب (a.s.) : fitne uyandıran.

şegaf شغاف ("ga" uzun okunur. a.i.) : **hek.** kalb zarı. **iltihâb-ı şegaf** : kalb zarı iltihâbı.

şegaf-ı dâhilî-i kalb : **anat.** iç yürek zarı.

şegaf-ı hâricî-i kalb : **anat.** dış yürek zarı.

şegaf شغف (a.i.) : delicesine sevme.

şegaf-dâr شغفدار (a.f.b.s.) : delirtici.

şegafî شغافی ("ga" uzun okunur. a.s.) : kalb zarına âit, bununla ilgili.

şegal شغال ("ga" uzun okunur. f.i.) : çakal. (bkz : şegâl, va').

şegâl شگال (f.i.) : çakal. (bkz : şegal).

şeh شه (f.i.). (bkz : şâh).

şehâ شها (f.n.) : ey şah!, ey pâdişah!

şehâdet شهادت (a.i.). (bkz : şahâdet).

şehâmet شهامت (a.i.) : **1.** zekâ ve akıllılıkla berâber olan cesâret, yiğitlik. **2.** Îrân şâhının bir ünvânı.

şehâmet-lü : Îrân şâhının lâkabı.

şehbâ' شهباء (a.s.) : **1.** kır, akçıl [at donlarından olup "eşheb'in" müennesidir]. **2.** Haleb şehri. **Halebü'ş-şehbâ** : [uzakdan kırçıl görünen] Haleb.

şeh-bâl شهبال (f.b.i.) : **1.** kuş kanadının en uzun tüyü. (bkz : şâh-bâl). **2.** Hüseyin Saadettin tarafından İstanbul'da yayımlanmış onbeş günlük bir gazete. **3. i.** kadın adı.

şeh-bâz شهباز (f.b.i. ve s.). (bkz : şâh-bâz).

şeh-bender شهبندر (f.b.i.) : **1.** konsolos. **2. tar.** Mahmut II. zamânında, Osmanlı İmparatorluğu içinde yerli Müslüman tüccarların korunması bakımından aralarında çıkabilecek herhangi bir anlaşmazlığı gidermekle görevli bulunan kimse. [bu mânâdaki şehbender adı İkinci Meşrutiyet'ten sonra kaldırılmıştır].

şeh-bender-hâne شهبندر خانه (f.b.i.) : şehbenderlik, konsolosluk, konsoloshâne.

şeh-beyt شه بیت (f.a.b.i.) : **ed.** (bkz : şâh-beyt).

şehd شهد (a.i.c. : şihâd) : **1.** bal. (bkz : asel). **2.** gümeç balı.

şehd-âb, şehd-âbe شهداب ، شهدابه (a.f.b. i.) : bal şerbeti.

şehd-âmîz شهد آمیز (a.f.b.s.) : **1.** bal ile karışık. **2.** içinde bal varmış gibi tatlı.

şeh-dâne شهدانه (a.b.i.). (bkz : şâh-dâne[1,2]).

şeh-dânec شهدانج (a.b.i.). (bkz : şâhdâne[1,2], şeh-dâne).

şehd-hân شهدخان (a.b.i.) : bal sofrası.

şehd-kâm شهدکام (a.f.b.s.) : tadı damağında kalmış.

şehen-şâh, şehen-şeh شهنشاه ، شهنشه (f.b.i.). (bkz : şâhen-şâh).

şehevât شهوات (a.i. şehvet'in c.) : şehvetler, nefis düşkünlükleri, aşırı istekler. (bkz : şehvât).

şehevât-ı nefsâniyye : nefis düşkünlükleri.

şehevî شهوی (a.s.) : şehvetli, *kösnül.

şehîd شهید (a.s. ve i. şehâdet'den. c. : şühedâ). **1.** dîn veyâ yüksek bir ülkü uğrunda ölen kimse; savaşta ölen.

şehîd-i hancer-i müjgân : hançere benzeyen kirpiklerin şehîdi.

şehîd-i hükmî: huk. yangında yanarak, suda boğularak veya herhangi bir ilmî araştırmada veya hastalık sırasında hayatını kaybeden Müslüman kimse.

şehîd-i Kerbelâ (Kerbelâ şehîdi) : Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin.

şehîde شهیده (a.s. ve i.) : ["şehîd" in müen.]. (bkz : şehîd).

şehîk شهیق (a.i. şehka'dan) : **1.** nefesi içeri alırken seslenme; hıçkırık. **2.** soluk alma.

şehîk-i tenhâyî : yalnızlık nefesi.

şehîm شهیم (a.s. şehâmet'den) : şehâmetli, akıllı ve kurnaz yiğit. [müen. : şehîme"].

şehîr شهیر (a.s. şöhret'den) : namlı, ünlü. (bkz : meşhûr, nâm-dâr).

şehîre شهیره (a.s. şöhret'den) : ["şehîr" in müen.]. (bkz : şehîr).

şehiyy, şehiyye شهیه ، شهی (a.s. şehvet'den) : iştahlandıran, isteklendiren. **Et'ıme-i şehiyye :** iştah uyandıran yemekler.

şehka شهقه (a.i.) : hıçkırık, keskin çığlık.

şehka-i bükâ : ağlama hıçkırığı.

şeh-kâr شهکار (f.b.s.) : üstün eser, **fr. chef d'œuvres.** (bkz : şâh-eser).

şehlâ' شهلاء (a.i.) : **1.** elâ göz, koyu mâvi göz. **2. s.** elâ gözlü [kadın]. **3.** tatlı şaşı. ["eşhel" in müennesi]. **Ayn-ı şehlâ, Çeşm-i şehlâ :** elâ göz veyâ tatlı şaşı bakan göz.

şeh-levend شهلوند (f.b.s.) : boylu boslu, şen, güzel genç.

şeh-levend-âne شهلوندانه (f.b.zf.) : boylu boslu, güzel gençlere yakışır yolda.

şehm شهم (a.s.) : **1.** becerikli, anlayışlı, zekî. **2.** cesur, kahraman, yiğit.

şeh-nâme شهنامه (f.b.i.) : Osmanlı târihine âit muhârebelerin evvelâ manzum, sonra manzum ve mensur olarak karışık yazılmışı. (bkz : şâh-nâme).

şehnâz شهناز (f.i.) : **müz.** Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarındandır. Çok güzel ve karakteristik bir makam olup, hicazkârın daha yumuşağı ve nazlısı, masal edâsına çok müsâit bir nev'idir. Eskiden pek çok kullanılmıştır; son zamanlarda orta derecede kullanılmıştır. Şehnaz, uzzal veyâ hicaz veyâ hümâyûn makamına, hüseynî aşîran (mi) perdesine göçürülmüş bir hümâyûn ilâvesinden mürekkeptir. Uzzal veyâ hicaz veyâ hümâyûn ile dügâh (lâ) perdesinde kalır (bu perde, hüseynî aşîran'da hümâyûn'un da güçlüsüdür). Güçlüler, birinci derecede -hümâyûn ile hicâz'ın güçlüleri olan- nevâ (re), ikinci derecede de -uzzal'ın güçlüsü ve hüseynî aşîran'da hümâyunun durağı olan- hüseynî (mi) perdeleridir. Karışık ve fakat daha çok inici bir seyri vardır (ve muhayyer perdesini çok kullanır). Donanımına "si" bakıyye bemolü, "fa" koma diyezi, "do" ve "sol" bakıyye diyezleri konulur. (ikinci ve dördüncü ârızaları hüseynî aşîranda hümâyûn içindir; diğer ikisi de hümâyûnun ârızalarıdır). Eğer uzzal veyâ hicaz kullanılmışsa "fa" bakıyye diyezi ("fa" bekardan sonra) ve "sol" bekar yapılır.

şehnâz-ısfahan : **müz.** Hızır bin Abdullah'ın edvarına göre (XV. yüzyılın ilk yarısı) şehnaz âvâzesine ısfahan makamını ekleyerek elde edilen terkip.

şehnâz-büzürk شهناز بزرك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

şehnâz-hâverân شهناز خاوران (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makamdır. Tahmînen bir, bir buçuk asır veyâ daha evvel terkîbedilmiştir. Dellâl zâde'nin ilâhisi, Musullu Hâfız Osman Efendi'nin ilâhîsi makama misâldir. Şehnaz ile ırak makamlarından mürekkeptir. Irak ile ırak perdesinde kalır.

şehnaz-hicâz شهناز حجاز (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

şehnaz-hüseynî شهناز حسینی (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

şehnaz-ırâk شهناز عراق (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

şehnaz-kûçek شهناز کوچك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

şehnaz-nevâ شهناز نوا (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

şehnaz-pûselik شهناز پوسه لك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir makamıdır. Makamın 2 çeşidi vardır; birinci çeşidi basit, ikincisi mürekkeptir. Basit olanı 2 numaralı basit makamımız pûselik'in inici şeklinden ibârettir. Pûselik'de olduğu üzere, pûselik beşlisi ile hicaz dörtlüsünden ibârettir. Güçlüsü -beşli ile dörtlünün birleştiği beşinci derece bulunan- hüseynî (mi) perdesidir. İnici bir şekilde seyrederek dügâh (lâ) perdesinde kalır. Muhayyer perdesi çok mühimdir. Donanımı -la **mineur** gibi- beş olup yedeninin sol bakıyye diyezi nota içerisinde kullanılır. Niseb-i şerîfe'den 9 una (hepsine) mâlik olmakla dizisi mülâyimdir. Orta sekizlisindeki sesleri -tîzden peste doğru olmak üzere- şöyledir : muhayyer nîm şehnâz, acem, hüseynî; nevâ, çargâh, pûselik ve dügâh. İkinci (mürekkep) şekli ise, şehnâz ile pûselik beşlisinden ibârettir. Bu beşli ile dügâh (lâ) perdesinde durur. Güçlüler birinci derece -şehnâz'ın birinci güçlüsü olan- nevâ (re), ikinci derecede de -şehnazın ikinci güçlüsü ve pûselik beşlisinin en tîz sesi olan- hüseynî (mi) perdeleridir. Muhayyer perdesi, çok mühimdir. İnici olarak seyreder. Donanımına şehnaz'ın "si" bakıyye bemolü, "fa" koma diyezi, "sol" ve "do" bakıyye diyezleri konulur (gene şehnâz için eğer îcâbederse "fa" bekar ve "fa" bakıyye diyezi, "sol" bekar kullanılır). Pûselik beşlisi için "si" bekar, "do" bekar yapılır).

şehnaz-râst شهناز راست (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamhanımıza kalmış nümûnesi yoktur.

şehnaz-rehâvî شهناز رهاوی (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur. [aslı : "şehnaz-ruhâvî" dir].

şehnaz-uşşâk شهناز عشاق (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

şehnaz-zengüle شهناز زنگوله (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

şeh-nişîn شهنشین (f.b.i.) : pencere çıkması, balkon. (bkz : şâh-nişîn).

şehn-şâh شهنشاه (f.b.i.). (bkz : şâhen-şâh).

şeh-per شهپر (f.b.i.) : kuş kanadının en uzun tüyü. (bkz : şâh-bâl, şâh-per).

şehr شهر (a.i.c. : eşhür, şühûr) : **1.** yeni av. (bkz : hilâl). **2.** ay, otuz günlük zaman.

şehr-i ramazân : ramazan ayı.

şehr شهر (f.i.) : şehir, büyük belde, büyük kent, il.

şehr-emâneti : belediye.

şehr-emîni : belediye reisi.

şeh-râh شهراه (f.b.i.). (bkz : şâh-râh).

şeh-râh-ı terakkî : terakkînin, ilerilemenin büyük yolu.

şehr-ârâ شهرآرا (f.b.s.) : şehri süsleyen, şehre süs veren.

şehr-âşûb شهرآشوب (f.b.s.) : şehri fesâda veren.

şehr-âyîn شهرآیین (f.b.i.) : donanma, şenlik.

şehr-bân شهربان (f.b.i.) : şehre bakan, şehir bekçisi.

şeh-reg شهرگ (f.b.i.). (bkz : şâh-reg).

şehr-engîz شهرانگیز (f.b.s.) : "şehir karıştıran" : **ed.** bir yerin tabîî ve sosyal özelliklerinden bahseden bir nazım türü [çoğunlukla bu çeşit eserler, sosyal hayat bakımından bir takım dedikodulara sebebiyet verecek mâhiyette idi; XVI. asır şâirlerimizden Fakîrî'nin şehrengîzi göze çarpar].

şehrî شهری (f.s.) : **1.** şehirli : **2.** İstanbullu, İstanbul'da doğup büyüme. **3. mec.** ince, kibar.

şehrî, şehriye شهری ، شهریه (a.s.) : aylık, aya mensup, ayla ilgili.

şehriyye-i dekâkîn : temettü' (kazanç) vergisi.

şehr-i nâz شهرناز (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az iki asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

şehrîr شهریر (f.i.) : **1.** takvim. **2.** İran'da **6.** ayın adı. **3.** her İran ayının **4.** günü.

şehr-istân شهرستان (f.b.i.) : büyük şehir.

şeh-rûd شهرود (f.b.i.) : büyük çay, nehir.

şehr-yâr شهریار (f.b.i.c. : şehr-yârân) : pâdişah, hükümdar.

şehr-yârân شهریاران (f.b.i. şehr-yâr'ın c.) : hükümdarlar, pâdişahlar.

şehr-yâr-âne شهریارانه (f.zf.) : hükümdara, pâdişaha yakışacak sûrette.

şehr-yârî شهریاری (f.b.s.) : **1.** hükümdara, pâdişaha mahsus, hükümdarla, pâdişahla ilgili. **2.** şehriyarlık, hükümdarlık, pâdişahlık.

şeh-süvâr شهسوار (f.b.s.). (bkz : şâh-süvâr).

şeh-süvâr-ı mülk-i saâdet : saâdet ülkesinin ünlü binicisi.

şeh-tâne شهتانه (f.b.i.). (bkz : şâh-dâne).

şeh-tere شهتره (f.b.i.). (bkz : şah-tere).

şehtiye شهتیه (i.) : brik nevinden iki direkli beğlik (devlete âit) gemi.

şehvânî شهوانی (a.s.) : **1.** şehvete mensup, şehvetle ilgili. **2.** şehvete çok düşkün olan [kimse].

şehvâniyye شهوانیه (a.s.) : ["şehvânî"nin müen.]. (bkz : şehvânî).

şehvâniyyet شهوانیت (a.i.) : şehvetlilik, şehvetli olma hâli, kösnülük.

şeh-vâr شهوار (f.b.s.). (bkz : şâh-vâr).

şehvât شهوات (a.i. şehvet'in c.) : şehvetler, nefis düşkünlükleri, aşırı istekler. (bkz : şehevât).

şehvet شهوت (a.i.c. : şehvât) : **1.** aşırı istek. **2.** nefis. **3.** *cinsel istek.

şehvet-engîz شهوت انگیز (a.f.b.s.) : şehvet, istek, iştiha uyandıran.

şehvet-perest شهوت پرست (a.f.b.s.) : şehvetine, nefsine çok düşkün [kimse].

şeh-zâde شهزاده (f.b.i.c. : şeh-zâdegân) : hükümdar oğlu, prens. (bkz : şâh-zâde).

şeh-zâdegân شهزادگان (f.b.i. şeh-zâde'nin c.) : şehzâdeler, pâdişah, hükümdar oğulları, prensler.

şek شك (a.i.) . (bkz : şekk).

şeka' شقاء ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** bedbahtlık, bahtı karalık, kutsuzluk. **2.** rezillik, alçaklık. (bkz : denâet).

şekâim شکائم (a.i. şekîme'nin c.) : şekîmeler.

şekavet شقاوت ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** bedbahtlık, bahtı karalık, kutsuzluk. **2.** eşkıyalık, haydutluk.

şekavet-pîşe شقاوت پیشه (a.f.b.s.) : eşkıyalığa alışmış.

şeker شکر (f.i.) : şeker (nazımda : "şekker" şekli de kullanılır). **Şîr ü şekker** (sütle şeker) senli benli halde olan; uygun. (bkz : mûnis, muvâfık).

şeker-âb شکرآب (f.b.s.) : dostluk arasına giren soğukluk, kırgınlık [şekerle su gibi uyuşamazlık]. (bkz : şeker-reng²).

şeker-âvîz شکرآویز (f.b.s.) : hoş, güzel, zarif [şey].

şeker-bâr شکربار (f.b.s.) : şeker yağdıran, etrâfa şeker saçarcasına tatlı. **Hande-i şeker-bâr** : tatlı gülüş.

şeker-dehân شکردهان (f.b.s.) : şeker sözlü, tatlı dilli. (bkz : şeker-güftâr).

şeker-güftâr شکرگفتار (f.b.s.) : sözü şeker gibi tatlı olan.

şeker-güzâr شکرگذار (f.b.s.) : teşekkür eden, iyilik bilen.

şeker-güzârî شکرگذاری (f.b.i.) : teşekkür etme, iyilik bilme.

şeker-hâb شکرخواب (f.b.i.) : otururken gelen tatlı uyku. (bkz : nüâs, sinne).

şeker-hand, şeker-hande شکرخند ، شکرخنده (f.b.s.) : sevgilinin tatlı tatlı gülüşü. [zıddı : "zehr-hand"].

şekerî شکری (f.s.) : şekere âit, şekerle ilgili.

şekerîn شکرین (f.s.) : şekerli, tatlı.

şeker-istân شکرستان (f.b.i.) : şeker kamışı tarlası.

şeker-kand شکرقند (f.b.i.) : nebat şekeri.

şeker-leb شکرلب (f.b.s.) : **1.** dudağı şeker gibi tatlı. **2.** tatlı dudaklı, tatlı sözlü.

şeker-pâre شکرپاره (f.b.i.) : **1.** çok şekerli ve tatlı olan bir kayısı nev'i. **2.** bir çeşit nakış.

şeker-reng شکررنگ (f.b.s.) : **1.** sarıya çalar beyaz [renk]. **2.** araları açık, bozuşuk, bozuk, pek yolunda olmayan [ahbaplık]. (bkz : şeker-âb).

şeker-rîz شکرریز (f.b.s.) : **1.** şeker saçan, pek tatlı. **2.** sevinçten gelen gözyaşı.

şeker-şiken شکرشکن (f.b.s.) : tatlı konuşan, tatlı söz söyleyen.

şekevât شکوات (a.i. şekve'nin c.) : şikâyetler, sızıltılar. (bkz : şikâ).

şekîb شکیب (b.) : **1.** sabır, tahammül. (bkz : sabr). **Nâ-şekîb :** sabırsız. **2.** erkek adı. [aslı : "şikîb" dir].

şekîbâ شکیبا (f.s.) : sabırlı. (bkz : müteham-mil, sâbır, sabûr, şekî-bende). [aslı : "şikîbâ" dır].

şekîbâî شکیبائی (f.i.) : sabırlılık. [aslı : "şikîbâî" dir].

şekîbende شکیبنده (f.s.). (bkz : şekîbâ). [aslı : "şikîbende" dir].

şekîme شکیمه (a.i.c. : şekâim) : **1.** dayanma. (bkz : mukavemet). **2.** gem. (bkz : licâm). **Kaviyyü'ş-şekîme, Şedîdü'ş-şekîme** : çok mukavemeti, dayanması olan.

şekk شك (a.i.c. : şükûk) : şüphe, zan, tereddüt. (bkz : gümân, reyb, şübhe, zann, zu'm). **Bilâ-şek, Bî-şek** : şüphesiz. **Yevmü'ş-şekk** : hilâlin görülmemesi sebebiyle şâban'ın otuzuncu günü mü, yoksa ramazanın birinci günü mü olduğunda tereddüt hâsıl olan gün.

şekkâz شکاز (a.i.) : **huk.** cinsel ilişki sırasında duhûlden evvel boşalan kimse.

şekkerîn شکرین (f.s.) : tatlı, şekerli.

şekkî, şekkiyye شکی ، شکیه (a.s.) : şüpheye âit, şüphe ile *ilgili.

şekl شکل (a.i.c. : eşkâl) : **1.** şekil, biçim, kılık. (bkz : hey'et, sûret). **2.** resim, pilân, taslak. **3.** türlü, cins, nevi, çeşit. **4.** çehre, beniz. **5. ed.** bir manzûmenin mısrâları sayısına ve kafiyeleri sırasına göre aldığı biçim. **6.** hal, durum.

şeklen شکلاً (a.zf.) : şekilce, şekil bakımından.

şeklî شکلی (a.s.) : şekle mensup, şekille ilgili.

şekliyyât شکلیات (a.i.) : **leng.** şekil bilgisi, **fr. morphologie.**

şekliyye شکلیه (a.i.) : **fels.** *şekilcilik, **fr. formalisme.**

şekm شکم (a.i.) : **1.** sertlik. **2.** güc. **3.** kuvvet.

şekûr شکور (a.s. ve i.) : **1.** Allah'ın 99 adından biri. **2.** çok şükreden.

şekvâ شکوا ، شکوی (a.i.) : şikâyet, sızıltı, hoşnutsuzluk. (bkz : şekve).

şekvâ-eser شکوی أثر (a.b.i.) : şikâyetçi, şikâyet uyandıran.

şekve شکوه (a.i.c. : şikâ, şekevât) : (bkz : şekvâ).

şekve-kâr شکوه کار (a.f.b.s.) : şikâyet eden. (bkz : şâkî).

şekve-rîz شکوه ریز (a.f.b.s.) : şikâyet saçan, sızıltı yayan.

şekve-tırâz شکوه طراز (f.b.s.) : şikâyet donatan.

şelâcim شلاجم (a.i. şelcem'in c.) : şalgamlar.

şelâle شلاله (a.i.c. : şelâlât) : **1.** çağlayan. **2. coğr., jeol.** *çavlan. (bkz : şellâle).

şelcem شلجم (a.i.c. : şelâcim) : şalgam.

şelel شلل (a.i.) : **1.** (bkz : şell). **2. biy.** vücuttaki renkli lekeler. **3.** iskorbüt. **4. hek.** sarı benek, gözde ağtabakanın en hassas noktası.

şelel-i asfer : biy. sarı benek.

şelel-i intâşiyye : bot. çimlenme beneği.

şelel-i sem'î : anat. işitme beneği.

şeleng شلنگ (f.i.) : oyuncunun, soytarıların sıçramaları, perende atmaları ve ayakları kıçlarını döve döve koşarak idman yapmaları.

şelgam شلغم (f.i.) : şalgam.

şell شل (a.i.) : çolaklık, elin, kolun eğri oluşu.

şellâlât شلالات (a.i. şellâle'nin c.) : büyük çağlayanlar.

şellâle شلاله (a.i.c. : şellâlât) : büyük çağlayan.

şelvâr شلوار (f.i.) : şalvar.

şelvâr-bend شلواربند (f.b.i.) : uçkur.

Şelyâk شلیاق (a.h.i.): **astr.** Lyra burcu, **lât. : Lyrae; fr. la Lyre.** [Herkül burcunun yanındadır].

şem شم (a.i.) . (bkz : şemm).

şem' شمع (a.i.c. : şümû') : **1.** balmumu. **2.** mum.

şem'-i asel : bal mumu.

şem'-i cihân-efrûz (dünyâyı aydınlatan mum) : güzel sevgili.

şem'-i efrûhte : yanan mum.

şem'-i ikbâl : talih, şans ışığı.

şem'-i ilâhî (ilâhî mum) : **mec.** Kur'an-ı Kerîm. (bkz : Furkan, Huda, Hitâb, Kitâb, Mushaf, Necm, Nûr, Zikr).

şem'-i kâfûr : kâfurdan yapılan beyaz mum.

şem'-i külbe-i ahzân : hüzünler kulübesinin mumu; **mec.** Hz. Yusuf.

şem'-i küşte : söndürülmüş mum.

şem'-i meclis-ârâ : meclisi süsleyen, meclise zevk veren mum; **mec.** topluluğa neşe veren güzel.

şem'-i mezâr : mezar başında yakılan mum.

şem'-i şam-efrûz : geceyi aydınlatan güzel.

şem'-i şeb-ârâ (geceyi süsleyen ışık) : **mec.** güzel; sevgili.

şem'-i şeb-istân : gece mumu, gece kandili.

şem'a شمعه (a.i.) : mumlu fitil, muma batırılmış fitil.

şem'a-ger شمعه گر (a.f.b.i.) : mumcu, mum yapan kimse.

şem'a-gerân شمعه گران (a.f.b.i. şem'a-ger'in c.) : mum yapıcılar, mum yapanlar, mumcular.

şem'a-gerân-ı hâssa : tar. Osmanlı sarayında mum yapan *görevliler.

şemâil شمائل (a.i. şimâl'in c.) : **1.** huylar, tabîatler, ahlâklar. **2. tas.** güzelliğin ve büyüklüğün bir araya gelmesi.

şemâil-i şerîfe : Hz. Muhammed'in mübârek tavırları.

şemâil-nâme شمائلنامه (a.f.b.i.) : bir kimsenin dıştan görünüşündeki özellikleri anlatan eser.

şemâim شمائم (a.i. şemîme'nin c.) : kokular. (bkz : revâyih).

şemârîh شماريخ (a.i. şimrâh'ın c.) : **1.** hurma veyâ üzüm budakları, salkımları. **2.** dağ tepeleri.

şemâte شماته (a.i.) : şamata, gürültü, patırtı.

şemâtet شماتت (a.i.) : birinin kötü durumda olmasına veya düşmesine sevinme.

şem'-dân شمعدان (a.f.b.i.) : şamdan.

şem-dânî شمدانی (a.f.b.i.) : şamdancı.

şemelât شملات (a.i. şemle'nin c.) : Arapların baş örtüleri; kıldan yapılmış örtüler; sarıklar.

şem'î شمعی (a.s.) : **1.** şem'a, ışığa mensup, ışıkla, mumla ilgili. **2.** mum yapan veya satan kimse. **3. i.** şâir; Hâfız Dîvânı'nın şârihi. **4.** erkek adı.

şemîm شميم (a.s. şemm'den) : güzel kokan, güzel kokulu; güzel koku.

şemîm-i cibâl : dağların kokusu.

şemîm-i kâkül : kâkülün kokusu.

şemîme شميمه (a.i.c. : şemâim) : güzel kokulu şey. (bkz : nefha, râyiha).

şeml شمل (a.i.) : **1.** örtme, bürüme; kavrama, içine alma. **2.** topluluk, insan yığını.

şemle شمله (a.i.c. : şemelât) : Arapların baş örtüsü; kıldan yapılmış örtü; sarık.

şemm شم (a.i.) : koklama, koklanma, koku alma. **Hiss-i şemm** : koku duyma hassası.

şemmâmât شمامات (a.i. şemmâme'nin c.) : şamamalar.

şemmâme شمامه (a.i.c. : şemmâmât) : şamama, yenmeyen kokulu bir cins kavun.

şemmâs شماس (a.i.) : **1.** başının tepesi tıraşlı olan bir papaz sınıfı. **2.** kilise kandilcisi.

şemme شمه (a.i.) : **1.** bir kere koklama. **2.** pek az şey.

şemmî شمی (a.s.) : **1.** koklamaya âit, koklama ile ilgili. **2.** koku alan.

şems شمس (a.i.c. : şumûs) : **1.** Güneş. (bkz : Âftâb, Horşîd, Mihr). **Gurûb-i Şems** : Güneşin batması. **Tulû-i Şems :** Güneşin doğması. **ke'ş-şems fî vasati'n-nehâr** : gün ortasındaki güneş gibi meydanda, gün gibi âşikâr ve sarîh, apaçık, besbelli. **Şems ü Kamer** : Güneşle Ay.

şems-i asr : ikindi güneşi.

şems-i dırahşân : parlak güneş.

şems-i fürûzân : parlak güneş.

şems-i hakikat : hakikat güneşi.

şems-i münîr : parlak güneş.

şems-i rahşân : parlak güneş. **2. müz.** Türk müziğinin birkaç asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

şems-i cemâl : müz. anonim bir edvâr-ı ilm-i mûsıkîde *tanımlanan makam. **3. tas.**

bir ışık kaynağı olarak görünüş alanına çıkan Allah'ın adı.

şems-âbâd آباد شمس (a.f.b.s.) : günlük güneşlik [yer].

şemse شمسه (a.i.) : **1.** Güneş şeklinde yapılan işleme resim. **2.** yazma kitapların başına yapılan süs; cildin orta kısmında bulunan beyzî süsleme.

şemseli : g. s. ortasında beyzî (oval) bir göbek bulunan halı.

Şemseddin Sâmi سامی الدین شمس (a.h.i.): 1850 yılında Rumelide "Fraşeri" kasabasında doğmuştur. Babasının adı Hâlid'dir. Merhum büyük bir dil âlimi idi. Arapça, Farsça, Fransızca, Rumca ve biraz da İtalyanca bilirdi. İlk eseri "Muhtasar Târih-i Fransa" adlı bir tercümedir. 1872 de "Taaşşuk-ı Tal'at ve Fıtnat" adlı büyük hikâyesini yazdı. Sonra "Gâve"; "Besâ" piyeslerini, "Hafta" ve "Âile" mecmûalarını neşretti. Onun en büyük hizmeti, altı ciltlik "Kamûsü'l-a'lâm"ı, "Kamûs-i Türkî"si, Fransızcadan Türkçeye, Türkçeden Fransızcaya olan kamusları iledir. (d. : 1850 - ö. : 1904).

şemsî شمسی (a.s.) : **1.** Güneşe âit, Güneşle ilgili. **2. i.** erkek adı.

şemsiyye شمسیه (a.i. şems'den) : **1.** şemsiye. **2.s.** Güneşle ilgili. **Hurûf-ı şemsiyye:** (bkz : hurûf). **Manzûme-i şemsiyye : astr.** Güneş sistemi. [Utârid (Merkür), Zühre (Venüs), Arz, Merih (Mars), Müşteri (Jupiter), Zuhal (Satürn), Uranüs, Neptün, Pluton]. **3. tas.** halvetiyye tarîkatı kollarından biri olup kurucusu Sivaslı Şeyh Şemseddin (öl. 1598) dir. **4. s.** ["şemsî" nin müen.]. (bkz : şemsî). **5. i. zool.** *günsüler, **fr. héliozoaires.**

şems-pâre شمسپاره (a.f.b.i.) : **1.** Güneş parçası. **2. mec.** çok parlak.

şems-siper سپر شمس (f.b.i.) : **1.** Güneşten korunmak üzere başa giyilen en çok beyaz bezden yapılan başlık. **2.** şapka siperi.

şemsü'd-dîn الدین شمس (a.b.i.) : **1.** dînin güneşi. **2.** erkek adı. [yanlış olarak "şemsettin" şekli yaygındır].

Şemsü'l-Hakayık (hakikatler güneşi) : Hz. Mevlânâ'nın dîvânı (bkz : Dîvân-ı Kebîr).

şemsü'l-mekâtîb (mekteplerin Güneşi) : İstanbul'da, Ortaköyde bulunan bir mektep (*okul).

şemşîr شمشیر (f.i.) : kılıç. (bkz : seyf, tîg).

şemşîr-i Hindî : Hindistan'da çelikten yapılan makbul bir kılıç.

şemşîr-i tâb-dâr : parlak kılıç.

şemşîr-i zulm : zulüm kılıcı.

şemşîr-bâz باز شمشیر (f.b.i.) : kılıçla oynayan, kılıçla oyunlar yapan, iyi kılıç kullanan kimse.

şemşîr-be-dest بدست شمشیر (f.b.s.) : elinde kılıç tutan.

şemşîr-ger گر شمشیر (f.b.i.c.: şemşîr-gerân): kılıççı.

şemşîr-gerân گران شمشیر (f.i. şemşîr-ger'in c.) : **1.** kılıççılar. **2. tar.** sarayın kılıççıları.

şemşîr-zen زن شمشیر (f.b.s.) : kılıçla vuran, kılıç çeken.

şemyâne شمیانه (f.i.) : gölgelik. (bkz : sâye-bân').

şe'n شأن (a.i.c. : şiân, şüûn) : **1.** iş. (bkz : fi'l, kâr). **2.** yeni iş, yeni çıkan hal, hâdise.

şen شن (f.i.) : **1.** naz ve edâ. **2.** göze ve gönüle hoş görünen hal. **3. s.** ferahlı, sevinçli. **4.** kendir. **5. s.** bayındır. (bkz : ma'mûr).

şen شن (a.i.c. : eşnân). (bkz : şem).

şenâat شناعت (a.i.) : kötülük, fenâlık. (bkz : habâset).

şenâr شنار (a.i.) : büyük utanc, ayıp.

şenâyi' شنایع (a.i. şenîa'nın c.) : kötü işler, ayıp işler, yakışıksız hareketler. [aslı : "şenâi' " dir].

şenbih شنبه (f.i.) : **1.** gün. **2.** cumartesi. **Çehâr-şenbih** : Çarşanba. **Dü-şenbih** : pazartesi. **Penc-şenbih:** perşenbe. **Se-şenbih** : salı. **Yek-şenbih** : pazar.

şeng شنگ (f.i.) : **1.** haydut, eşkıyâ. (bkz : şâkî). **2. s.** neşeli, kıvrak.

şengare, şengaret شنغرت ، شنغره (a.i.) : kötü huyluluk.

şengerf شنگرف (f.i.) : zincifre denilen boya.

şe'nî شئنی (a.s.) : **fels.** gerçek, **fr. réel.**

şenî' شنیع (a.s. şenâat'den) : fenâ, kötü, ayıp, utanılacak. **Fi'l-i şenî'.** (bkz : zinâ). [müen. : "şenîa"].

şenîa شنیعه (a.i.c. : şenâyi') : kötü iş, ayıp iş, yakışıksız iş.

şe'niyyet شأنیت (a.i.) : **fels.** gerçek, gerçeklik, **fr. réalité.**

şenn شن (a.i.c. : eşnân) : şaraba su karıştırma.

şennâr شنار (a.i.c. : şenâir) : ayıp; utanç; kötülük.

şenşene شنشنه (a.i.) : âdet; usûl.

şenşene-i azamet ve ikbâl : ikbal ve azamet âdeti.

şer شر (a.s. ve i.c. : eşrâr) . (bkz : şerr).

şer شر (a.i.c. : şürûr) . (bkz : şerr).

şer' شرع (a.i.) : Allah'ın emri, âyet, hadîs, icmâ-i ümmet ve kıyâs-ı fukahâ esasları üzerine kurulmuş olan din kaideleri. (bkz : şerîat). **Hâkimü'ş-şer'**: şer'iye mahkemesi reisi, kadı.

şer'-i şerîf : İslâm şerîatı.

şerâb شراب (a.i.). (bkz : şarâb²).

şerâfe شرافه (a.i.). (bkz : şerâfet).

şerâfet شرافت (a.i.) : 1. şerefli olma, şereflilik. 2. kişizâdelik, soydanlık. 3. şeriflik, İmam Hasan vasıtasıyla Hz. Muhammed soyundan gelme. (bkz : siyâdet).

şerâfet-i Mekke-i Mükerreme : Mekke şerifliği.

şerâif شرائف (a.i. şerîfe'nin c.) : mutlular, kutlular.

şerâih شرائح (a.i. şerîha'nın c.) : et dilimleri; vücuttan kopmayarak ayrılmış olan et parçaları.

şerâir شرائر (a.i. şerîre'nin c.) : kıvılcımlar.

şerâit شرائط (a.i. şart ve şarîta'nın c.) : şartlar. [aslında "şarîta" nın c. olmakla berâber ancak mânâca büyük bir fark olmadığından bizde "şart" ın c. olarak da kullanılır].

şerâit-i istibdâl : **huk.** [eskiden] vakfiyede *öngörülmediği halde, vâkıfın şartlarının değiştirilmesini gerektiren durumlar; istibdal tasarrufunu inşâ için aranan kayıt ve şartlardır ki vakıf akarın intifâ edilemez bir hâle gelmesi, tâmiri için gallenin bulunmaması, hâkimin izni, ülülemr'in emri, bedel alınacak milk akarın mahal ve mevkiinin vakıf akarın mahal ve mevkiinden şeref ve rağbetçe aşağı olmaması hallerinden ibârettir.

şerâit-i mevkîiyye : **coğr.** *konuş, bir yerin çevresi içindeki duruşu.

şerâit-i vakf : **huk.** vâkıfın vâkıfnâmede açıkladığı kurallar.

şerâket شراکت (a.i.) : 1. şeriklik, ortaklık. 2. arkadaşlık. (bkz : refâkat).

şer'an شرعاً (a.zf.) : şerîatça şerîat hükmünce, şerîata uygun olarak.

şerâr, şerâre شرار ، شراره (a.i.) 1. kıvılcım. 2. Muallim Naci'nin 1885'te basılmış bir şiir kitabı.

şerâre-i elektrîkiyye : **fiz.** müsbet (anot) ve menfî (katot) elektriğin birbirine değmesinden meydana gelen kıvılcım.

şerâre شراره (a.i.c. : şerer) : kıvılcım.

şerâre-figen شراره فگن (f.b.s.) : kıvılcım saçan.

şerâret شرارت (a.i.) : şerirlik, şer işleme, fenâlık, kötülük.

şerâset شراست (a.i.) : titizlik, huysuzluk; geçimsizlik.

şerâsîf شراسیف (a.i. şersûf'un c.) : **anat.** kaburga kemiklerinin ön taraf uçlarındaki kıkırdaklar.

şerat شرط (a.i.c. : eşrât) : 1. alâmet, nişan, iz, işâret. 2. bir şeyin en bayağısı, en aşağısı.

şerâyi' شرایع (a.i. şerîat'ın c.) : şerîatlar, şerîat hükümleri [aslı : "şerâi' " dir].

şerâyîn شرایین (a.i. şiryân'ın c.) : **anat.** *atardamarlar, **fr. artères**.

şerâyîn-i harkafiyye : **anat.** harkafa denilen uyluk kemiğinin içinden ve dışından geçen kırmızı veyâ siyah kan damarları.

şerâyîn-i kilyevî : **anat.** böbreklere kan dağıtan damarlar.

şerâyîn-i masarıkıyye : **anat.** bağırsaklara kan dağıtan damarlar.

şerâyîn-i sübâtiyye : **anat.** şahdamarları, boynun iki tarafında kalbden kafaya çıkan iki kalın atardamar.

şerâzet شرازت (a.i.) : 1. çok sert ve kuru olma. 2. sertlik, kabalık, haşinlik.

şerâzim شراذم (a.i. şirzime'nin c.) : küçük, az olan topluluklar.

şerbet شربت (a.i. şürb'den) : 1. şerbet, içilecek tatlı şey. 2. bardakla müshil olarak içilen ilâç. 3. bâzı maddelerin suda eritilmişi [suda eritilmiş çimento, suda eritilmiş gübre.. gibi].

şerbet-hâne شربتخانه (a.f.b.i.) : [Osmanlılar devrinde] meyhâne.

şerc شرج (a.i.) : **anat.** kıç, dübür, anus. [Arapçada : "ferc" mânâsına da gelir].

şeref شرف (a.i.) : **1.** [ma'nen] büyüklük, yükseklik, ululuk. **2.** övünme. (bkz : iftihâr). **3.** üstünlük. (bkz : mümtâziyyet). **4.** erkek adı.

şeref-i ârızî, - -i izâfî : mevki ve rütbeden gelen büyüklük.

şeref-i hamîdî : müz. ser-müezzin Tevfik Bey'in terkîbederek II. Abdülhamid'e ithâf ettiği makam ki, ismi sonraları Dr. Suphi Ezgi tarafından "şeref-nümâ" olarak değiştirilmiştir. (bkz : şeref-nümâ).

şeref-i zâtî : kendi öz vasıflarından ve faziletlerinden doğan büyüklük.

şerefü'd-dîn : 1) dînin şerefi; 2) dilimizde "şerâfettin" şeklinde erkek adı olarak kullanılır.

şerefü'l-insân : XVI. asır bilginlerinden Bursalı Lâmiî Çelebi'nin Kanunî Sultan Süleyman adına kaleme aldığı eserdir. [insanların yaradılışta hayvanlardan her sûretle üstün olduklarını belirtmek için yazılmıştır].

şerefü'l-mekân bi'l-mekîn : mekânın şerefi mekîn (oturan) ile dir.

şeref-bahş, şeref-bahşa شرف بخش ، شرف بخشا (a.f.b.s.) : şeref veren, şereflendiren.

şerefe شرفه (a.i.c. : şüref, şürefât, şürüfât) : **1.** yüksek bir yerin çıkıntısı. **2.** minârede ezan okunan yer. (bkz : şürfe).

şeref-efzâ شرف افزا (a.f.b.s.) : şeref artıran, artırıcı.

şeref-hâh شرفخواه (a.f.b.s.) : şeref dileyen; onur sağlayan.

şerefiyye شرفیه (a.i.) : bir yerin îmârıyla civarda bulunan mülklerin artan kıymeti gözönünde tutularak bunların sâhiplerinden belediyece alınan vergi veyâ bu emlâkın arasından sokağa terk olunan yer.

şeref-nümâ شرفنما (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makamdır. Asıl adı "şeref-i hamîdî" olup Dr. Suphi Ezgi tarafından sonradan bu ad verilmiştir. Ser-müezzin Tevfik Bey tarafından II. Abdülhamid'in şerefine terkîbedilmiştir. Hicaz ve aşîran'da beyâtî ile yegâh'da rast makamlarından mürekkeptir. Son makam ile yegâh perdesinde durur (bu perde, hicazın da güçlüsüdür). Güçlüleri, birinci derecede -hicazın durağı ve iki makamın da güçlüsü olan- dügâh (lâ), ikinci derecede de -yegâh'ın sekizlisi bulunan- nevâ (re) perdeleridir. Donanımına hicazın "si" bakıyye bemolü ile "fa" ve "do" bakıyye diyezleri konulur. Aşîranda beyâtî için "si" bekar ve "do" bekar (fa diyez müşterektir), yegâhda rast için de "si" bekar (diğer iki ârıza müşterektir) nota içerisinde kullanılır. İnici çıkıcı karışık bir şekilde seyreder.

şeref-pezîr شرف پذیر (a.f.b.s.) : şeref ve îtibar bulan.

şeref-resân شرفرسان (a.f.b.s.) : şeref eriştirici, şeref eriştiren, ulaştıran.

şeref-rîz شرفریز (a.f.b.s.) : şeref veren.

şeref-sâdır شرفصادر (a.b.s.) : şerefle çıkan [pâdişah emri]. ("olan" yardımcı fiili ile kullanılır).

şeref-sânih شرفسانح (a.f.b.s.) : şerefle hatırlanan [padişah emri]. ("olan" yardımcı fiili ile kullanılır).

şeref-sudûr شرفصدور (a.b.s.). (bkz : şeref-sâdır). ["eden" yardımcı fiili ile kullanılır].

şeref-sünûh شرفسنوح (a.f.b.s.). (bkz : şeref-sânih). ["eden" yardımcı fiili ile kullanılır].

şeref-tevârüd شرفتوارد (a.b.s.). (bkz : şeref-vârid). ["eden" yardımcı fiili ile kullanılır].

şeref-vârid شرفوارد (a.b.s.). şerefle gelen. ["olan" yardımcı fiili ile kullanılır].

şeref-vâsıl شرفواصل (a.b.s.) : şerefle gelen.

şeref-vurûd شرفورود (a.b.s.). (bkz : şeref-vârid). ["eden" yardımcı fiili ile kullanılır].

şeref-vusûl شرفوصول (a.b.s.). (bkz : şeref-vâsıl).

şeref-yâb شرفیاب (a.f.b.s.) : şeref bulan, şeref kazanan.

şeref-zâhir شرفظاهر (a.b.s.) : şerefle çıkan. ["olan" yardımcı fiili ile kullanılır].

şeref-zuhûr شرفظهور (a.b.s.). (bkz : şeref-zâhir). ["eden" yardımcı fiili ile kullanılır].

şereh شره (a.i.) : şiddetli hırs, tamahkârlık, açgözlülük.

şereng شرنگ (f.i.) : zehir. (bkz : semm).

şerer شرر (a.i. şerâre ve şerere'nin c.) : kıvılcımlar.

şerere شرره (a.i.c. : şerer). (bkz : şerâre).

şerer-feşân شررفشان (a.f.b.s.) : kıvılcım saçan.

şerer-nâk شررناك (a.f.b.s.) : kıvılcım saçan.

şer-gîr شرگير (f.b.s.). (bkz : şerr-gîr).

şerh شرح (a.i.c. : şürûh) : **1.** açma, ayırma. **2.** açıklama, *açımlama [bir ibâreyi veyâ eseri-]. **3.** bir kitabın ibâresini kelime kelime açıp îzah ederek yazılan kitap. **4.** açık anlatma. (bkz : îzâh, tafsîl).

şerh-i mütûn (metinler şerhi) : eskiden Dârülfünûn'da okutulan ve *konusu edebî eserleri şerh etmek olan ders.

şerha شرحه (a.i.) : dilim, kesilmiş, dilinmiş şey, parça.

şerha şerha : dilim dilim, parça parça.

şerhân شرهان (a.i.) : çok tamahkâr, açgözlü. (bkz : harîs).

şer'î, şer'iyye شرعيه ، شرعى (a.s.) : şerîata âit, şerîatla ilgili; şerîata uygun. **Hükm-i şer'î** : şerîata uygun hüküm. **Mahkeme-i şer'iyye** : şer'î mahkeme, şerîat hükümlerine göre dâvâlara bakan mahkeme.

şer'î dirhem : orta büyüklükteki arpa ağırlığında olan ölçü.

şer'î hâsılat : **huk.** şer'iye mahkemelerinin resimleri.

şer'iyye vekâleti : 27 Mayıs 1336 târih ve 3 No. Büyük Millet Meclisi İcrâ Vekillerine dâir kanunla teşkîl olunan vekâlet. [3 Mart 1340 târih ve 429 Nolu Şer'iye ve Evkaf ve Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Vekâletlerinin ilgasına dâir olan kanunla ilga edilmiş ve yerine aynı kanunla "Diyânet İşleri Reisliği" makamı tesîs olunmuştur].

şerîat شريعت (a.i. şer'den. c. : şerâi') : **1.** doğru yol. **2.** Allah'ın emri. **3.** âyet, hadîs ve icmâ-i ümmet esaslarına dayanan din kaideleri. (bkz : şer').

şerîat-ı garrâ : İslâm dîni.

şerîat-ı İseviyye (Hz. Îsâ'nın kullara gösterdiği Allah'ın emri) : Hz. Îsa'nın şerîatı.

şerîat-ı İslâmiyye, – -ı Muhammediyye, – -ı Ahmediyye : İslâm şerîatı.

şerîat-ı Mûseviyye (Hz. Mûsâ'nın kullara gösterdiği Allah'ın emri) : Hz. Mûsâ'nın şerîatı.

şerîat-ı sâbie : Hz. İbrâhîm'in şerîatı.

şerîf شريف (a.s. şeref'den. c. : eşrâf) : **1.** şerefli, mübârek, kutsal. **2.** soylu, temiz. **3.** (a.s.c. : şürefâ) Hz. Muhammed'in torunu Hasan'ın soyundan gelenlere ve Mekke emîrlerine verilen bir ünvan. **4. i.** erkek ve kadın adı. [müen. "şerîfe"].

şerih شره (a.s.). (bkz : şerhân).

şerîha شريحه (a.i.c. : şerâih) : **1.** et dilimi. **2.** vücuttan kopmayarak ayrılmış olan et parçası.

şerîk شريك (a.s. ve i.c. : şürekâ) : **1.** ortak. **2.** ders, mektep, medrese arkadaşı.

şerîk-i cürm : **huk.** suç ortağı.

şerîke شريكه (a.s. ve i.) : ["şerîk" in müen.]. (bkz : şerîk).

şerîr شرير (a.i.c. : şerâir) : kıvılcım.

şerîr شرير (a.s. şer'den. c. : eşirrâ, eşrâr) : kötü, kötülük işleyen, hayırsız [adam], fesatçı. [aslı : "şirrîr" dir].

şerîre شريره (a.s. şer'den) : ["şerîr" in müen.]. (bkz : şerîr).

şerît, şerîtî شريط ، شريطى (a.i.c. : şerâit) : **1.** şerit. **Menkûşât-ı şerîtiyye** : şerit şeklinde olan mîmârî süsler. **2.** uzun yol. **3.** dar ve uzun parça, dokuma parçası. **4. zool.** vücudu yassı, ince uzun bir bağırsak asalağı.

şerîta شريطه (a.i. şart'dan. c. : şerâit) : husûsî şart, mukaveleyi, sözleşmeyi meydana getiren maddelerden her biri.

şer'iyyât شرعيات (a.i.c.) : şer'î işlere, islâmî şerîata uygun ve bununla ilgili olan hususlar.

şer'iyyet شرعيت (a.i.) : şerîata uygun olma.

şerm شرم (f.i.) : utanma. **Bî-şerm** : utanmaz. (bkz : hicâb, mahcûbiyyet).

şerm-âlûd شرم آلود (f.b.s.) : utanan, utangaç, sıkılgan.

şermende شرمنده (f.s.). (bkz : şerm-gîn, şerm-sâr).

şermendegî شرمندگى (f.i.) : utangaçlık. (bkz : şerm-sârî).

şerm-gîn شرمگين (f.b.s.) : utangaç. (bkz : şerm-sâr).

şerm-nâk شرمناك (f.b.s.) : utangaç, mahcup. (bkz : şermende, şerm-gîn, şerm-sâr).

şerm-sâr شرمسار (f.b.s.) : utangaç. (bkz : mahcûb, müstahyî).

şerm-sârî شرمسارى (f.b.i.) : mahcupluk, utangaçlık. (bkz : mahcûbiyyet).

şerr شر (a.i.c. : şürûr) : **1.** kötülük, fenâlık; kötü iş. [zıddı : "hayr" dır]. **2.** kavga, gürültü. (bkz : nizâ').

şerr ü fesâd : kötülük ve bozukluk.

şerr شر (a.s. ve i. c. : eşrâr) : **1.** fenâ, fenâlık eden adam, kötü adam. (bkz : fâsid, fâsik, muzır). **2.** daha (pek, en) kötü.

şerrü'n-nâs : insanların en zararlısı, en kötüsü.

şerrâh شراح (a.s. şerh'den) : şerh eden, açıklayan, yorum yapan [kimse].

şerret شرت (a.s.) : (bkz : şirret). [aslı : "şerret" dir].

şerr-gîr شرگیر (f.b.s.) : âsî, karşı gelen; saldırgan.

şerrî شری (a.s.) : kötülüğe âit, kötülükle ilgili.

şerriyye شریه (a.s.) : ["şerrî" nün müen.]. (bkz : şerrî).

şersûf شرسوف (a.i.c. : şerâsîf) : **anat.** kaburga kemiklerinin ön taraf uçlarındaki kıkırdak.

şersûfî, şersûfiyye شرسوفی ، شرسوفیه (a.s.) : şersûfa âit, şersufla ilgili.

şerûd شرود (a.i.) : **ed.** atasözü yerine geçen güldürücü ve manzum söz.

şerûm شروم (a.s.) : ferci ile şerci birleşip arası kaybolmuş [kadın].

şervâl شروال (a.f.i.) : şalvar. (bkz : sirvâl).

şerze شرزه (f.s.) : kudurmuş, kuduruk. (bkz : akur).

şest شست (f.i.) : **1.** okçuların parmaklarına geçirdikleri yüksük. (bkz : zih-gîr). **2.** balık oltası.

şeş شش (f.s.) : altı [sayı]. (bkz : sitt). **Dü-şeş** : **1)** 6 (ile) 6, iki zarın 6 sayılı iki yüzünün yanyana gelmesi; **2)** **mec.** güzel bir tesâdüf, rastgele.

şeş-cihet : altı cihet, altı yön, her yön, her taraf, dünya [bizim-].

şeş-kalem (altı kalem) : İslâmî yazının Türklerce kullanılan sitillerine esas teşkîl eden 6 sitilin müşterek ismi. [şeş kalem : **1)** muhakkak; **2)** reyhânî; **3)** sülüs; **4)** tevkî'; **5)** nesih; **6)** rık'a].

şeş ü beş (şeşbeş): 6 (ile) **5.** [zar oyununda].

şeş ü dü (şeşidü) : 6 (ile) **2.** [zar oyununda].

şeş ü çihâr (şeşcihar) : 6 (ile) **4.** [zar oyununda].

şeş ü se (şeşise) : 6 (ile) **3.** [zar oyununda].

şeş ü yek (şeşiyek) : 6 (ile) **1.** [zar oyununda].

şeş-arûs شش عروس (f.a.b.i.) : **astr.** "altı gelin" : [Utârid (Arzıtilek), Zühre (Venüs), Arz, Merîh (Mars), Müşteri (Jüpiter), Zuhal (Satürn)]. (bkz : şeş-bânû).

şeş-bânû شش بانو (f.b.i.) : **astr.** "altıhanım" : [Utârid (Arzıtilek), Zühre (Venüs), Arz, Merîh (Mars), Müşteri (Jüpiter), Zuhal (Satürn)]. (bkz : şeş-arûs).

şeş-berg (altı yaprak) شش برگ (f.b.i.) : **g. s.** fildişi oyma ve kakmalarda görülen ucu sivri 6 petalli çiçek motifi.

şeş-der ششدر (f.b.i.) : **1.** tavla kutusu. **2.** **mec.** dünya [bizim-].

şeş-gâh ششگاه (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin birkaç asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

şeş-hâne ششخانه (f.b.i.) : **1.** şişâne, namlusunda 6 yivi bulunan tüfek veyâ top. **2.** **g. s.** tezhipte kullanılan 6 petalli bir çiçek motifi.

şeşhâne-nokta : **g. s.** tezhipte (süslemede) kullanılan bir süsleme motifi.

şeş-pâ ششپا (f.b.s.) : altı ayaklı.

şeş-per ششپر (f.b.i.) : **1.** altı kanat. **2.** eski harp âletlerinden 6 dilimli topuz.

şeş-sad شش صد (f.b.s.) : altı yüz (600).

şeş-sâle شش ساله (f.b.s.) : altı yaşında, altı yıllık bir zamanı olan.

şeş-tâ ششتا (f.b.i.) : 6 telli tanbur.

şeş-târ ششتار (f.b.i.) : **1.** altı telli. **2.** **müz.** Eskiden Türk müziğinde ve umûmiyetle İslâm müziğinde kullanılan bir mızraplı saz olup üç asırdanberi Türk müziğinde tanbur bu çalgıyı unutturmuştur.

şeş-târî ششتاری (f.b.i.) : **1.** **müz.** şeştar çalan san'atkâr. **2.** Şam, Hindistan gibi ülkelerde dokunan yollu bir kumaş.

şeşüm ششم (f.s.) : altıncı. (bkz : sâdis). **Mâh-i şeşüm** : altıncı ay.

şet شت (a.i.). (bkz : şett).

şetâret شطارت (a.i.) : **1.** neşe, şenlik, sevinç. **2.** bâzı Arap halayıklara verilen bir ad. [Arapçadaki asıl mânâsı : "hilekârlık"; "şaklabanlık" dır]. **3.** çoğunlukla, Arap ve Çerkez kadınlarına verilen bir ad.

şetîm شتيم (a.s.) : sövülmüş, küfredilmiş [kimse].

şetîme شتيمه : **1.** ["şetîm" in müen.]. (bkz : şetîm). **2. i.** sövüş, sövme, sövüp sayış. (bkz : düşnâm; şetm).

şetît, şetîte شتيته ، شتيت (a.s.c. : şettâ) : ayrı, dağınık; çeşitli; türlü. **Eşyâ-yi şetîte** : dağınık eşyâlar.

şetm شتم (a.i.c. : şütûm) : sövme, sövüp sayma. (bkz : düşnâm, sebb). **Sebb ü şetm** : sövüp sayma.

şetm-i galîz : edepsizce sövme; ağır, sunturlu küfür.

şetm ü darb : dövme, sövme.

şetm ü la'n : sövme, ilenme, beddua.

şett شت (a.i. eştât, şütût) : ayrı, dağınık olma.

şettâ شتى (a.s. şetît'in c.) : **1.** değişik, çeşitli, türlü [şeyler]. **Mevâdd-ı şettâ** : çeşitli maddeler. **Ulûm-ı şettâ** : çeşitli ilimler. **2.** gazetelerin siyasî meselelerden bahsetmeyen husûsî kısmı.

şettâm شتام (a.s. şetm'den) : çok küfür eden. (bkz : sebbâb, şâtim).

şev شو (f.i.) : **1.** gece. (bkz : leyl, şeb). **2.** yokuş aşağı, inişli yer. **3. s.** meyilli, eğik.

şevâgil شواغل (a.i. şagîle'nin c.) : meşgûliyetler, uğraşmalar.

şevâhid شواهد (a.i. şâhid'in c.) : şâhitler (*tanıklar).

şevâhik شواهق (a.i. şâhika'nın c.) : yüksekler, tepeler; dağ tepeleri, dağ dorukları.

şevâhîn شواهين (a.i. Farsça : şâhîn'in c.) : şâhinler, doğanlar.

şevâi' شوائع (a.i. şâyi'in c.) : şâyi olanlar, yayılmış bulunanlar.

şevâib شوائب (a.i. şâibe'nin c.) : **1.** lekeler, kusurlar, ayıplar; noksanlar. **2.** eserler, izler. **3.** şüpheler.

şevâil شواعل (a.i. şâile'nin c.) : ateş alevleri.

şevâir شواعر (a.i. şâire'nin c.) : kadın şâirler.

şevâkil شواكل (a.i. şâkile'nin c.) : yollar, tarikler, mezhepler; meslekler; yaradılışlar.

şevâmih شوامخ (a.s. şâmiha'nın c.) : yüksekler, yüksek şeyler, yüksek tepeler.

şevâmil شوامل (a.s. şâmile'nin c.) : içine alanlar, kaplayanlar, çevreleyenler.

şevârık شوارق (a.i. şârika'nın c.) : aydınlıklar.

şevâri' شوارع (a.i. şâri'in c.) : yollar, caddeler.

şevârib شوارب (a.i. şârib'in c.) : bıyıklar. **Ebû şevarib** : pos bıyıklı kimseler.

şevârid شوارد (a.i. şerd'den. şâride'nin c.) : dağılmış, dağınık şeyler.

şevâtî شواطى (a.i. şâtî'nin c.) : kıyılar, kenarlar.

şevâzî شواظى (a.i.c.) : dağların dik tarafları.

şevâzz شواذ (a.i. şâzze'nin c.) : şâzlar, müstesnâlar; kaide dışı olanlar.

şevende شونده (f.s. şüden'den) : **1.** var olan, olan. **2.** giden.

şevher شوهر (f.i.) : koca. (bkz : şûy, zevc).

şevher-dar شوهردار (f.b.s.) : evli [kadın].

şevher-dîde شوهرديده (f.b.s.) : koca görmüş, [eskiden] kocası olmuş kadın.

şevk شوك (a.i.c. : eşvâk) : diken. (bkz : hâr).

şevk شوق (a.i.c. : eşvâk) : şiddetli arzu; keyif, neşe, sevinç. [Türkçe'de : "ışık" mânâsınadır].

şevk-i cedîd : müz. araban kürdî makamının bir adı.

şevk-ı dil : **1)** gönül şevki, gönül neş'esi, sevinci; **2) müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makam olup en az iki asırlıktır (belki Abdullah Ağa tarafından terkîbedilmiştir). Şevk-ı dil, rast ile sûznâk makamlarından mürekkep olup, her iki dizinin müşterek seslerinden istifâde edilmiştir. Sûznâk ile rast (sol) perdesinde kalır (ki bu perde, aynı zamanda rast'ın da durağıdır). Her iki makamın da güçlüsü olan nevâ (re), şevk-ı dil'de de güçlüdür. Donanımına rast gibi "si" koma bemolü ile "fa" bakıyye diyezi konulur ve sûznâk'ın "mi" bakıyye bemolü, nota içerisinde bunlara ilâve edilir (îcâbında zengüle'li sûznâk'ın "lâ" bakıyye bemolü de böyle kullanılır).

şevk-i hüsn : güzelliğin şevki, neş'esi.

şevk-i sûrîde : perîşan neş'e, iki yakası bir araya gelmeyen sevinç.

şevk-i teheyyüc : psik. coşku.

şevk, şevke شوكه ، شوك (a.i.c. : eşvâk) : **bot.** deve dikeni.

şevk-âlûd شوق آلود (a.f.b.s.) : şevkli, keyifli, neşeli, sevinçli.

şevk-âver شوق آور (a.f.b.s.) : **1.** neşe getiren, neş'e veren.

şevk-âver-i derûn : gönüle neşe, ferahlık veren, içini neşelendiren. **2. i. müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makam olup, Arif Mehmet Ağa tarafından terkîbedilmiştir. Çârgâhda rast ve nihâvend ile acem-aşîran makamlarından mürekkeptir. Şu haliyle tarz-ı cedît makamına çok yakındır. Acem aşîran ile acem aşîran (fa) perdesinde durur. Güçlüleri -birinci derecede çârgâhda rastın durağı ve acem aşîranın güçlüsü olan- çârgâh (do), ikinci derecede -nihâvendin durağı ve çârgâhda rastın güçlüsü olan- rast (sol), üçüncü derecede de -nihâvendin güçlüsü olan- nevâ (re) perdeleridir. Donanımına acem-aşîran'ın "si" küçük mücenneb bemolü konulur. Nihâvend için "mi" küçük mücenneb bemolü ilâve edilir (keza "fa" bakıyye diyezi); çârgâhda rast için ise "si" bekar ve "si" koma bemolü ile "mi" koma bemolü kullanılır.

şevk-bahş بخش شوق (a.f.b.s.) : **1.** şevk veren. **2.** meşhur bir çeşit lâle.

şevke شوکه (a.i.) : **1.** bir tek diken. **2.** dikenli *bitki. **3. s.** diken gibi ucu sivri olan şey.

şevk-efzâ افزا شوق (a.f.b.s.) : **1.** şevklendiren, neşe arttıran. **2. i. müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makam olup, kuvvetli bir tahmin ile III. Selim tarafından terkîbolunmuştur. Biraz kasvetli, **lyrique** ve içli bir makamdır. Oldukça rağbetle kullanılmıştır. Şevk-efzâ, acem aşîran, çârgâh'da zengüle ve acem aşîran'da nikriz beşlisinden mürekkeptir. İnici çıkıcı karışık bir şekilde seyreder. Nikriz beşlisi ile acem aşîran (fa) perdesinde kalır (ki acem aşîran'ın da durağıdır). Güçlüleri, birinci derecede -çârgâhda zengüle'nin güçlüsü olan- gerdâniye (sol), ikinci derecede de -acem aşîran'ın güçlüsü ve çârgâhda zengülenin durağı olan- çârgâh (do) perdeleridir. Donanımına Acem aşîranın küçük mücenneb bemolü (si için) konulur; çârgâhda zengüle için "si" bekar ve "si" koma bemolü, "mi" koma bemolü, "lâ" ve "re" bakıyye bemolleri ile acem aşîranda nikriz beşlisi için de "si" bekar ve "si" koma bemolü, "lâ" bakıyye bemolü, nota içerisinde kullanılır. Bâzı şevkefzâ eserlerin, mevzuubahis nikriz beşlisini kullanmaksızın acem aşîran makamı ile karar verdiği de görülür.

şevk-engîz انگیز شوق (a.f.b.s.) : **1.** keyf, neşe, sevinç, arzu koparan, yaratan. **2. i. müz.** Türk müziğinin en az iki asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

şevkerân شوکران (f.i.) : **bot.** baldıran otu.

şevkerân-ı mâî : bot. su rezene [râziyâne] si veyâ küçük baldıran.

şevket شوکت (a.i.) : **1.** büyüklük, heybet [pâdişahlar için kullanılırdı]. (bkz : azamet, celâl). **2.** erkek adı.

şevket-lü شوکتلو (a.t.b.s.) : şevketli, azamet ve heybet sâhibi [pâdişâhın vasfıdır].

şevket-makrûn شوکت مقرون (a.b.s.) : şevketli.

şevket-masîr شوکت مصیر (a.b.s.). (bkz : şevket-makrûn).

şevket-meâb شوکتمآب (a.f.b.s.). (bkz : şevket-penâh).

şevket-penâh شوکتپناه (a.f.b.s.) : şevketin âit olduğu, şevketin bulunduğu yer, pâdişah.

şevketü'l-yehûd شوکت الیهود (a.b.i.) : bot. *tekçeneklilerden *salepgillere mensup, çiçeklerinin zarifliğiyle meşhur bir *bitki.

şevket-vâye شوکت وایه (f.b.s.) : hükümdara kısmet olan, hükümdara âit.

şevket ve iclâl veyâ **şevket ve ikbal :** debdebe, tantana ve şeref.

şevkınize !.. شوقکزه (o. dey.) : **tar.** tîrendazların müsâbakaya başlamadan önce vaziyet alarak seyircilerden büyük rütbede bulunanlara dönüp atış müsaadesi istemek için kullandığı tâbir. [bu tâbirin cevabı : "kuvvet ola!" dır].

şevkî شوقی (a.s.) : **1.** şevkle, neşe ile ilgili. **2. i.** erkek adı.

şevkî شوکی (a.s.) : dikene âit, dikenle ilgili. **A'sâb-ı şevkiyye : anat.** fıkra (omur) ların yan deliklerinden geçerek vücûda yayılan sinirler. **iltihâb-ı muhh-i sevkî-i hâdd : hek.** müzmin omurilik iltihâbı. **iltihâb-ı sehâyâ-yi dimâgî-i şevkî : hek.** menenjit. **Mihver-i dimâgî-i şevkî : anat.** dimağ, dimağçe, basala-i sîsâiye ve nuhâ-i sevkînin hepsi. **Nütû-i şevkî : anat.** omuriliği teşkîl eden fıkra (omur) ların yan ve ön kısımlarındaki dikenimsi çıkıntılar.

şevk-istân شوکستان (a.f.b.s.) : dikenlik.

şevkiyye شوقیه (a.s. şevk'den) : **1** ["şevkî" nin müen.]. (bkz : şevkî). **2. i.** kadın adı.

şevk ü tarab طرب و شوق (a.b.i.) : **1.** neş'e, sevinç ve coşkunluk. **2. müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makamdır. III. Selim tarafından terkîbedilmiştir. Şevk ü tarab, sabâ ve acem aşîran ile hüseynî aşîranda (mi) kürdî dörtlüsünden mürekkeptir. İnici çıkıcı olarak karışık bir şekilde seyreder. Kürdî dörtlüsü ile hüseynî aşîranda kalır. Bâzan acem-âşîran kullanılmaz, ki, bu şekilde makam, aşîran perdesinde kalan bir sabâ zemzeme manzarası arzeder. Güçlüler, birinci derecede -sabâ ile acemaşîran güçlüleri olan- çârgâh (do), ikinci derecede -sabâ'nın durağı ve kürdî dörtlüsünün tiz sesi olan- dügâh (lâ), üçüncü derecede de -acem aşîranın durağı olan- acem aşîran (fa) perdeleridir. Donanımına sabâ gibi "si" koma bemolü ile "re" bakıyye bemolü konulur. Sabânın tiz "lâ" bakıyye bemolü, acem aşîranın "si" bekar ve "si" küçük mücenneb bemolü ile "re" bekarı, kürdî dörtlüsünün "si" ve "re" bekarları, nota içerisinde îcâbettikçe kullanılır. Makamın bir de ikinci çeşidi vardır ki, bunda kürdî dörtlüsü bulunmaz ve doğrudan doğruya sabâ ile acem aşîran terkibindedir ve acem aşîran perdesinde kalır.

şevl شول (a.i.c. : eşvâl)ˣ: **1.** vazodaki su kalıntısı. **2.** geniş, ıssız, tenha toprak.

şevlet شولت (a.i.) : **astr. 1.** menâzil-i kamerden birinin adı. (bkz : menâzil-i kamer). **2.** akrep kuyruğunun yuvarlak kısmı.

şevne شونه (a.i.) : anbar. [Mısır'da kullanılır].

şevvâl شوال (a.i.) : arabî ayların onuncusu olup, ilk üç günü şeker bayramıdır.

şey شیئ (a.i.c. : eşyâ) : şey, nesne.

şey'-i kalîl : az şey.

şeyâtîn شیاطین (a.i. şeytân'ın c.) : şeytanlar.

şeyb شیب (a.i.) : saç sakal ağarması, kocama, ihtiyarlık.

şeybe شیبه (a.i.) : Kâbe'nin temizliğiyle görevli olan kimse.

şeybiyye شیبیه (a.i.) : likenler, **fr. lichenées.**

şeydâ شیدا (f.s.) : aşktan aklını kaybetmiş, dîvâne, düşkün, şaşkın.

şeydâî شیدائی (f.i.) : sevgiden ileri gelen dîvânelik, şaşkınlık.

şeyh شیخ (a.i. şeyhûhet'den. c. : eşyâh, meşâyih, şüyûh) : **1.** yaşlı adam, ihtiyar. **2.** (c. meşâyih, şüyûh) bir tekke veyâ zâviyede reislik eden ve müritleri bulunan kimse. **3.** kabîle ve aşîret reisi. [Arabistan'da].

şeyh-i fânî : huk. yaşlılığı dolayısıyla gücünü yitirmiş olan kimse.

şeyh-i imâret : bir imaretteki yoksul kimselere gerekli yardımı yaparak buraya gelen misafirleri ağırlamakla görevli kimse.

şeyh-i necdî : mec. şeytan, iblis.

şeyhü'l-ekber : Muhyiddîn-i Arabî.

şeyhü'l-harem : halife tarafından Mekke'ye vazifeli olarak gönderilen memur.

şeyhü'l-islâm : şeyhislâm.

şeyhü'l-vüzerâ : vezirlerin en yaşlısı.

şeyhân شیخان (a.h.i.c.) : **fık.** Hanefiyye fukahâsınca İmâm-ı Ebû Hanîfe ile İmâm-ı Ebû Yûsuf.

şeyhayn شیخین (a.i.c.): "iki şeyh" : **huk.** siyer kitaplarında : Hz. Ebû Bekr ile Hz. Ömer'e; İslâm hukukunda ise : Hz. İmâm-ı A'zam ile Hz. İmâm-ı Yûsuf'a verilmiş olan ünvan.

Şeyh Galib غالب شیخ (a.h.i.) : 1757 de İstanbul'da doğdu. Dîvânını 1780 de tertîbetti, 1782 de Hüsn ü Aşk'ı yazdı. Konya'ya seyâhati vardır. Küçükten mevlevîliğe girmiştir. 1785 de derviş olarak Yenikapı Mevlevîhânesine girdi. 1790 da Galata Mevlevîhânesi Şeyhi oldu. 1798 de İstanbul'da öldü. Eserleri : Dîvân'ı ile Hüsn ü Aşk'ından ibârettir.

Şeyhî شیخی (a.h.i.) : Germiyanlı olan şâirin asıl adı Sinan'dır. Dîvanından başka "Hüsrev ve Şîrîn"; "Harnâme" adında ve mesnevî tarzında iki eseri vardır. 1422 yılında Kütahya'da ölmüştür. Divânı, Türk Dil Kurumu tarafından 1942 de bastırılmıştır.

Şeyhî شیخی (a.h.i.) : Şeyhî, tarihî bilgisi, hal tercümeleri üzerindeki tetkikleri ve araştırmaları ile tanınmıştır. Şeyhî'yi en çok tanıtan eseri Nev'îzâde Atâî'nin "Şakayik-i Nu'mâniyye Zeyli" ne zeyil olarak yazdığı "Vekayiü'l-fuzalâ" adındaki tezkiresidir. Şeyhî, bu eserinde Hicrî : 1044-1143 arasında yetişmiş âlim, şâir ve devlet adamlarının

hal tercümelerini yazmaktadır. (d. : 1667 - ö. : 1732).

Şeyhî شیخی (a.h.i.) : Sivas'ta doğmuştur. Asıl adı Abdülhamîd'dir. Halvetiye tarîkatındandır. Dîvânından başka yirmiden fazla eseri vardır. İlmî, târihî bilgisi ve şâirliği ile tanınmış bir şahsiyet idi. 1639 yılında ölmüştür, Dîvânı basılmıştır.

şeyhûhet شیخوخت (a.i.) : şeyhlik, yaşlılık, ihtiyarlık.

şeyhûhiyyet شیخوخیت (a.i.). (bkz : şeyhûhet).

şeyhü'l islâm شیخ الاسلام (a.i.) : Osmanlı Devleti zamanında dînî meselelerle şerîat mahkemelerine bakan en yüksek rütbeli din adamı, şeyhislâm.

şeyhü'l-meydân شیخ المیدان (a.b.i.) : [eskiden] okçular tekkesinin başında bulunan kimsenin ünvanı.

şeyh-zâde شیخزاده (a.f.b.i.) : **tas.** tarikat şeyhinin oğlu.

şey'î شیئی (a.s.) : âfâkî, *nesnel, **fr. objectif.** [aksi : enfüsî].

şey'iyye شیئیه (o.s.) : ["şey'î" nin müen.]. (bkz : şey'î).

şey'iyyet شیئیت (a.i.) : **fels.** *nesnellik, **fr. objectivité.**

şeyn شین (a.i.) : leke, ayıp, kusur.

şeypûr شیپور (f.i.) : **müz.** Sâsânî ve Arap müziklerinde kullanımış basit bir nefesli saz.

şeytân شیطان (a.i.c. : şeyâtîn) : şeytan.

şeytanet شیطنت (a.i.) : şeytanlık, kurnazlık, hîlekârlık.

şeytanet-kâr شیطنتکار (a.f.b.s.) : şeytanlık, hîle ve fesatçılık yapan.

şeytanet-kâr-âne شیطنتکارانه (a.f.zf.) : şeytanlıkla, hîle ve fesatla.

şeytânî شیتانی (a.s.) : şeytana âit, şeytanla ilgili, şeytana yakışır.

şeytaraciyye شیطرجیه (a.i.) : **bot.** *dişotugiller, **fr. plumbaginées.**

şeyyâd شیاد (a.i. şeyd'den) : **1.** sıvacı. **2.** riyâkâr, yüze gülen. (bkz : mürâi). **3.** helâk eden (kendini-).

Şeyyâd Hamza شیاد حمزه (a.h.i.) : Yunus Emre'den önce ilk Türkçe şiir yazan ve bu şiirleri aruz ve hece vezniyle kaleme alan 13. *yüzyılın gezgin bir dervişi.

şezâ شذا (a.i.) : kokulu şeylerin kokusu.

şezen شزن (a.i.) : **anat.** trakea, **fr. trachée.**

şezerât شذرات (a.i. şezre'nin c.) : **1.** işlenmeden mâdenin içinden toplanılan altın parçaları. **2.** süs olarak kullanılan inci ve altın tâneleri.

şezr شذر (a.i.c. : şüzûr) : **1.** işlenmeden mâdenin içinden çıkarılan altın. **2.** süs olarak kullanılan inci ve altın.

şezre شذره (a.i.c. : şezerât, şüzûr) : **1.** işlenmemiş ham altın. **2.** süs için asılan inci ve altın.

şıhne شحنه (a.s.) : inzibat me'muru, emniyet me'muru. (bkz : muhtesib, şahne).

şıhnetü'n-necef : Hz. Alî.

şık شق (a.i.). (bkz : şıkk).

şıkk شق (a.i.) : **1.** ikiye bölünmüş şeyin her parçası. **2.** bir işin iki cihetinden her biri. **iki şıktan birini tercih**!... : ya onu, ya bunu yapma.

şıkk-ı evvel : İmparatorluk devrinde mâliye teşkîlâtının ayrıldığı birinci mâlî bölge.

şıkk-ı sâlis : İmparatorluk devrinde mâliye teşkîlâtının ayrıldığı üçüncü bölge.

şıkk-ı sânî : İmparatorluk devrinde mâliye teşkîlâtının ayrıldığı ikinci bölge.

şıkkayn شقین (a.i.) : bir işin iki ciheti.

şın, şun ش (a.ha.) : Osmanlı alfabesinin on altıncı harfi olup, "ebced" hesâbında üç yüz sayısının karşılığıdır; "ş" sesini verir.

şiâ' شعاع (a.i. şuâ'nın c.). (bkz : şuâât).

şîa شیعه (a.i. eşyâ, şiya') : **1.** taraflılar, yardımcılar. **2.** Hz. Ali taraflısı. **3.** Şiîlik. **4.** yardımcılar ve tarafdarlar topluluğu.

şiâb شعاب (a.i. şi'b'in c.) : dar yollar, dağ yolları, patikalar, keçiyolları.

şiâb شعاب (a.i. şu'be'nin c.). (bkz : şuabât).

şiân شئان (a.i. şe'n'in c.). (bkz : şüûn).

şiâr شعار (a.i. şa'r'ın c.) : kıllar. (bkz : şuûr).

-şiâr شعار - (a.s.) : "iyi, üstünlük veren işâret, âdet" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler meydana getirir. **Merhamet-şiâr** : (hep) merhametli. **Şöhret-şiâr** : şöhretli, ünlü, şöhret kazanmış. **Zafer-şiâr** : (dâima) zafer kazanmış, üstün gelmiş.

şiâr شعار (a.i.c. : şaâyir) : **1.** alâmet, işâret, iz. **2.** ayırıcı işâret, ayırdedici âdet. **3.** hacı olmak için Mekke'de yapılan tören(ler).

şib شب (f.i.) : **1.** iniş; aşağı doğru eğiklik. (bkz : nişîb). **2.** servet kaybı.

şib ü firâz : iniş ve çıkış.

şi'b شعب (a.i.c. : şiâb) : **1.** dar yol, keçiyolu, dağ yolu. **2.** oymak [kabîle]. **3.** küçük akarsu yatağı.

şib' شبع (a.i.) : doyma, tokluk. (bkz : şiba').

şiba' شبع (a.i.) : doyma, tokluk. (bkz : şib').

şibâ' شباع (a.s. şeb'ân'ın c.) : toklar, karnı doymuşlar.

şibâk شباك (a.i. şebeke'nin c.) : ağlar, tuzaklar, kafesler.

şibh شبه (a.i.c. : eşbâh) : **1.** benzeme, benzeyiş. **2.** bir şeyin benzeri. **3.** benzeyen şey.

şibh akd : sözleşme benzeri, **fr. quasi-contrat.**

şibh-i amd : huk. katli meşrû olmayan bir insanı âlât-ı cârihadan sayılmayan bir şey ile kasden öldürme. [buna : "şibhü'l-hatâ" da denir].

şibh-i beşer. zool. insanımsılar, orangutan, şempanze, goril gibi kısmen insana benzeyen maymunlar, **fr. anthropoïde.** (bkz : şibh-i insâniyye).

şibh-i beşere : anat. üst derimsi, **fr. épidermoïde.**

şibh-i billûrî : billurumsu, **fr. cristalloïde.**

şibh-i cenâh : anat. *kanatsı.

şibh-i ceyb : fiz. sinüsoit.

şibh-i ceybi : sinüsoidal.

şibh-i cezîre : **coğr.** yarımada, **fr. presqu'île.**

şibh-i cezrî : bot. kökümsü, **fr. rhizoïde.**

şibh-i cild : anat. cildimsi, **fr. dermoïde.**

şibh-i cümle : gr. cümlenin mânâsını tamamlayan *ünlem.

şibh-i cürm : huk. fâil, kusursuz veya haklı olduğu halde tazmînat borcunun çıkmasına sebep olan davranışlar.

şibh-i hüsn-i tâlil : ed. bir hâdisenin vukuuna şâirâne olmakla berâber kat'î olmayan bir sebep göstermek. ["Niçin hamîdesin ey çarh söyle boynunda / Birikmiş ahların mı vebâli kalmıştır" beytindeki "birikmiş ahların vebâli" şibh-i hüsn-i tâlil'dir].

şibh-i insâniyye : zool. (bkz : şibh-i beşer).

şibh-i isfencî : süngerimsi, fr. **spongoïde.**

şibh-i kalevî : kim. alkaloit, **fr. alcaloïde.**

şibh-i kevkeb : astr. küçük *gezegen.

şibh-i küre : astr. *yuvarlağımsı, **fr. sphéroïde.**

şibh-i ma'den : mâdenimsi, **fr. métalloïde.**

şibh-i münharif : geo. yamuk, **fr. trapèze.**

şibh-i nâime : zool. *yumuşakcamsılar.

şibh-i necliyye : bot. buğdayımsılar, **fr. graminidées.**

şibh-i zıll : astr., fiz. yarı gölge, loşluk, yarı karanlık, **fr. pénombre.**

şibhü'l-cildü'l-müşevvek: zool. denizkestanesi, **fr. échinoïde.**

şibl شبل (a.i.) : arslan yavrusu.

şibr شبر (a.i.) : **1.** karış. **2. astr.** gökteki bir derecelik kavis, yay.

şicâ' شجاع (a.s. şecî'in c.) : cesurlar, yiğitler, yürekliler. (bkz : şüceâ).

şicâc شجاج (a.i. şecce'nin c.). (bkz : şeccât).

şic'ân شجعان (a.s. şicâ'ın c.). (bkz : şüc'ân).

şîd شد (f.i.) : Güneş, nur, aydınlık.

şidâd شداد (a.s. şedîd'in c.) : sertler, katılar. **Seb'ün şidâd :** Hz. Yûsuf zamânında Mısır'da geçirilen yedi kurak yıl.

şiddet شدت (a.i. şedd'den. c. : şided) : **1.** sertlik, katılık. **2.** fazlalık. **3.** sıkılık. **4.** inandırma, sözle yola getirme yerine kaba kuvvet kullanma.

şiddet-i basar : hek. görüş keskinliği.

şiddet-i hâl : durumun güçlüğü, şartların zorluğu, yoksulluk.

şiddet-i havâss : psik. duyum keskinliği.

şiddet-i sefâlet : yoksulluğun artması.

şiddet-i şehvet : ihtiras şiddeti.

şiddet-i tazyîk : zorlamanın, sıkıştırmanın şiddeti.

şiddî شدى (a.s.) : **1.** hafif, *yeğin. **2.** şiddetlendirici, *yeğinleştirici.

şided شدد (a.i. şiddet'in c.) : şiddetler.

şifâ' شفاء (a.i.c. : eşfiye) : hastalıktan kurtulma, iyi olma, sağalma. **Dârü'ş-şifâ** : hastahâne.

şifâ-i âcil : [hastalıktan] çabuk kurtulma.

şifâ-i sadr : öc almış olma, gönlü ferahlama.

şifâ-bahş شفا بخش (a.f.b.s.) : şifâ verici, veren, iyilik veren, iyileştiren.

şifâh شفاه (a.i. şefe'nin c.) : dudaklar. (bkz : şefevât).

şifâ-hâne شفاخانه (a.f.b.i.) : **1.** hastahâne. (bkz : dârü'ş-şifâ).

şifâ-hâne-i mestûrân : kadın hastahânesi. **2.** timarhâne.

şifâhen شفاهاً (a.zf.) : ağızdan, sözle. (bkz : şifâhî).

şifâhî شفاهی (a.s.) : ağızdan, sözlü. (bkz : şifâhen).

şifâhî imtihân : *sözlü *sınav.

şifâhî vasiyet-nâme : sözlü, ağızdan yapılan vasiyetnâme.

şifâhiyyât شفاهیات (a.i.c.) şifâhî olan, ağızdan alınan, sözlü ifâdeler.

şifâhiyye شفاهیه (a.s.) : ["şifâhî" nin müen.]. (bkz : şifâhî).

şifâ-nâ-pezîr شفا نا پذیر (a.f.b.s.) : şifâ kabûl etmez, tedâvî edilemez, onulmaz.

şifâ-pezîr شفاپذیر (a.f.b.s.) : iyileşebilir, geçebilir, onulur.

şifâ-resân شفارسان (a.f.b.s.) : şifâ ulaştıran, iyi eden.

şifâ-sâz شفاساز (a.f.b.s.) : iyi eden. (bkz : şifâ-bahş, şifâ-resân).

şifâ-yâb شفایاب (a.f.b.s.) : şifâ bulan, iyileşen. ["olmak" yardımcı fiiliyle berâber kullanılır].

şîfte شیفته (f.s.) : kaçık, düşkün, tutkun. (bkz : meftûn, şeydâ).

şîfte-dil شیفته دل (f.b.s.) : gönül vermiş, tutkun.

şîftegi شیفتگی (f.i.) : kaçıklık, düşkünlük, tutkunluk. (bkz : meftûniyyet).

şihâb شهاب (a.i.c. : şihbân, şühüb) : **1.** kıvılcım. **2.** akan yıldız. **3.** erkek adı. [Arapçada : "cesur, yürekli kimse" mânâsınadır].

şihâb-ı sâkıb : 1. delip geçen kıvılcım. **2. astr.** *akanyıldız.

şihâbü'd-dîn : dînin kıvılcımı. [dilimizde erkek adı olarak "şehâbettin" şeklinde kullanılır].

şihâs شخاص (a.i. şahs'ın c.). (bkz : eşhâs).

şihbân شهبان (a.i. şihâb'ın c.) : **1.** kıvılcımlar. **2.** akan yıldızlar. (bkz : şühüb).

şîhe شیهه (f.i.) : at kişnemesi. (bkz : sahîl).

şîî شیعی (a.s. ve i.) : şîa mezhebinde olan, Hz. Ali taraflısı.

şîiyyet شیعیت (a.i.) : şîîlik.

şikâ شکا (a.i. şekve'nin c.) : şikâyetler, sızıltılar. (bkz : şekevât).

-şikâf شکاف - (f.s.) : "yırtan, yaran" mânâsına gelerek *birleşik kelimeler yapar. **Saf-şikâf :** saf yaran, saf yarıcı. **Mû-şikâf :** kıl yaran; kılı kırk yaran.. gibi.

şikâf شکاف (f.i.) : **1.** yarık, yırtık, çatlak.

şikâf-ı dîvâr : duvar çatlağı, yarığı.

şikâf-ı câme : elbise yırtığı. **2. g. s.** boya ile yaldızın birlikte kullanılması sûretiyle yapılan süslemeler.

şikâfe شکافه (f.i.) : mızrap, çalgıç. (bkz : tâziyâne, zahme).

şikâfe-zen شکافه زن (f.b.i.) : çalgıcı. (bkz : sâzende).

şikak شقاق ("ka" uzun okunur. a.i.) : uyuşmazlık, anlaşmazlık, bozuşma. (bkz : ihtilâf, muhâlefet).

şikâl شکال (a.i.) : **1.** devenin ayağının bağlandığı ip, bukağı, köstek; el ve ayak zinciri. **2.** devenin palanını bağlayan ip. **3.** üç ayağı sekili (beyaz) at.

şikâl-gâh : atın ayağına bukağı takılan yer.

şikâr شکار (f.i.) : **1.** av. (bkz : sayd). **2.** avlama. **3.** avlanan hayvan. **4.** ganîmet, düşmandan ele geçirilen mal. **5.** ender bulunan şey.

şikâr-i sûret : görünüşe av olma; görünüşe aldanma.

şikâr-gâh شکارگاه (f.b.i.) : avlak, av yeri, avı çok olan yer. (bkz : şikâr-istân).

şikârî شکاری (f.s.) : **1.** ava mensup, avla ilgili. **2. i.** [şâhin, doğan gibi] av kuşu. **3. i.** pâdişâhın av hizmetçisi. **4. i.** meşhur Türk târihçisi.

şikâr-istân شکارستان (f.b.i.): avlak, av yeri, avı çok olan yer. (bkz : sayd-gâh, şikâr-gâh).

şikâriyye شکاریه (a.i.) : **ed.** av kasîdesi, konusu av olan kasîde.

şikâyât شکایات (a.i. şikâyet'in c.) : şikâyetler, sızlanmalar.

şikâyet شکایت (a.i.c. : şikâyât) : sızlanma, yanıkma, yakınma.

şikâyet-nâme شکایتنامه (a.f.b.i.) : **1.** şikâyet mektubu, şikâyet yazısı. **2.** Fuzûlî'nin nişancı paşaya gönderdiği meşhur şikâyet yazısı.

şikem شکم (f.i.) : karın. (bkz : batn).

şikembe شکمبه (f.i.) : işkembe.

şikem-bende شکم بنده (f.b.s.) : karnına, miğdesine bağlı, düşkün, çok yiyen, pisboğaz. (bkz : ekûl).

şikem-derd شکم درد (a.b.i.) : karın ağrısı.

şikem-perest شکم پرست (f.b.s.) : boğazını seven, boğazına düşkün, obur. (bkz : şikemperver).

şikem-perver شکم پرور (f.b.s.).(bkz : şikemperest).

şikem-rev شکم رو (f.b.i.) : **hek**. ishal, ötürük.

şiken شکن (f.i.) : büklüm, kıvrım. (bkz : şikence).

şiken-i kâkül : kıvırcık saç, saç kıvrımı.

-şiken شکن - (f.s.) : "kıran, kırıcı" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler meydana getirir. **Büt-şiken** : put kıran. **Dil-şiken** : gönül kıran, gönül kırıcı. **Hâtır-şiken** : hatır kıran. **Peymân-şiken** : yemininde durmayan.

şikenc شکنج (f.i.) : **1.** büklüm, kıvrım. (bkz : şiken). **2.** aldatma, hîle, oyun. **3.** melodi, nağme. **4.** işkence.

şikenc-i gîsû : saç büklümü.

şikence شکنجه (f.i.) : işkence.

şikest شکست (f.s.) : **1.** kırılmış, kırık. **2. i.** kırma, kırılma. **3. i.** yenilme. (bkz : mağlubiyyet).

şikeste شکسته (f.s.) : **1.** kırık, kırılmış. (bkz : meksûr). **2.** yenilmiş. (bkz : mağlûb, münhezim). **Leşker-i şikeste** : bozulmuş asker. **3.** ta'lîk'i andırır bir yazı şekli.

şikeste beste : kırık dökük, şöyle böyle.

şikeste-i şikeste-tâli' : tâlihsiz dîvâne.

şikeste-bâl شکسته بال (f.b.s.) : kırık kanatlı, kanadı kırık; kederli.

şikeste-bâzû شکسته بازو (f.b.s.) : kolu kırılmış. **mec.** kuvvetten düşmüş.

şikeste-bend شکسته بند (f.b.i.) : **1.** kırıkçı, çıkıkçı. **2.** sargı bezi.

şikeste-dil شکسته دل (f.b.s.) : gönlü kırık, kederli, mahzun.

şikestegî شکستگی (f.i.) : kırıklık. (bkz : inkisâr).

şikeste-pâ شکسته پا (f.b.s.) : ayağı kırık.

şikeste-tâli' شکسته طالع (f.a.b.s.) : tâlihi kırık, tâlihsiz.

şikeste-zebân شکسته زبان (f.b.s.) : **1.** peltek. **2. i.** kırık uçlu [kalem].

şikeste-zebânî شکسته زبانی (f.b.i.) : pelteklik.

şikîb شکیب (f.i.). (bkz : şekîb).

şikîbâ, şikîbende شکیبا ، شکیبنده (f.s.) : sabırlı. (bkz : sâbır).

şiküfte شکفته (f.s.) : açılmış.

şiküfte-ru شکفته رو (f.b.s.) : yüzü açık.

şimâl شمال (a.i.) : **1.** sol, sol taraf. (bkz : yesâr). **2. coğr.** kuzey. **Eshâbü'ş-şimâl** : amel defterleri sol taraflarından verilen cehennemlik insanlar.

şimâl-i garbî : coğr. kuzey batı.

şimâl-i şarkî : coğr. kuzey doğu.

şimâlen شمالاً (a.zf.) : soldan, sol taraftan olarak, şimal, kuzey tarafından.

şimâlî شمالی (a.s.) : şimâle âit, şimal ile, kuzeyle ilgili. **Kutb-i şimâlî :** kuzey kutbu.

şimâliyye شمالیه (a.s.) : ["şimâlî" nin müen]. (bkz : şimâlî).

şîme شیمه (a.i.c. : şiyem) : huy, tabîat. (bkz : haslet).

Şimr شمر (a.h.i.) : Kerbelâ hâdisesinde Hz. Hüseyn'in başını kesen mel'ûn.

şimrâh شمراخ (a.i.c. : şemârîh) : **1.** hurma veyâ üzüm budağı, salkımı. **2.** dağ tepesi. (bkz : tell).

şimrâhiyye شمراخیه (a.i.) : Hz. Ali'ye muhâlefet eden hâricî zümresinin bir kolu.

şimşâd شمشاد (f.i.) : şimşir ağacı.

şimşîr شمشیر (f.i.) : kılıç. [aslı : "şemşîr" dir]. (bkz : seyf, şemşîr, tîg).

şimşîr-i bürrân : keskin kılıç.

şimşîr-ger شمشیرگر (f.b.i.) : kılınççı. (bkz : şemşîr-ger).

şimşîr-zen شمشیرزن (f.b.s.) : kılıçla vuran, kılıç çeken. (bkz : şemşîr-zen).

şinâb شناب (f.i.) : suda yüzme, yüzme. (bkz : şinâh, şinâr).

şinâh شناه (f.i.) : suda yüzme. (bkz : şihâbet). ["şinâ" şekli de vardır].

şinâhte شناخته (f.s.) : tanınmış, herkesçe bilinen. (bkz : ma'lûm).

şinâr شنار (f.i.) : yüzme [suda-]. (bkz : sebh).

-şinâs شناس - (f.s.) : "anlayan, tanıyan, bilen" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler meydana getirir. **Hâtır-şinâs** : hatır sayan, hatır kırmayan, hatır bilen. **Târih-şinâs** : târih bilen, târihten anlayan.. gibi.

şinâsi شناسی (f.s.) : **1.** tanımaya mensup, tanımakla ilgili, tanıyıcı. **2.** (Ş büyük harfle) Tanzîmat devrimizin ünlü şâir ve gazetecisi.

şinâver شناور (f.s.) : suda yüzen, yüzgeç. (bkz : sâbih).

şinâverî شناوری (f.b.i.) : [suda] yüzgeçlik, yüzücülük. (bkz : sibâhet, şinâh).

şinev شنو (f.s.) : işiten, dinleyen. **Dûr-şinev** (uzağı işiten) : telefon.

şinîd شنید (f.i.) : işitme. (bkz : sem', istimâ).

şinîde شنیده (f.s.) : işitilmiş, duyulmuş. **Nâ-şinîde** : işitilmemiş, duyulmamış. **Nev-şinîde** : yeni işitilmiş. [fasîhi : "şenîde" dir.].

şi'r شعر (a.i.c. : eş'âr) : **1.** anlama. (bkz : fehm, idrâk). **2. ed.** şiir, edebî değeri olan nazımlı ve kafiyeli söz. **Aksâm-ı şi'r** : **ed.** mısrâ, beyt, gazel, kasîde, rubâî, murabbâ, kıt'a, mesnevî, medhiye, hicviye, fahriye, münâcât, tevhîd, tehlîl gibi şi'rin beyan yolları.

şîr شیر (f.i.) : **1.** arslan. (bkz : dırgam, esed, gazanfer, haydar, leys).

şîr-i âsmân : astr. arslan burcu.

şîr-i felek : astr. arslan burcu.

şîr-i Hakk (Allah'ın arslanı) : Hz. Ali. (bkz : esedu'llah).

şîr-i Hudâ (Allah'ın arslanı) : Hz. Alî.

şîr-i jiyân : kızgın, kükremiş arslan.

şîr-i mâde : **zool.** dişi arslan.

şîr-i ner : erkek arslan. (bkz : nerre-şîr).

şîr-i sipihr : astr. arslan burcu, Güneş.

şir-i Yezdân : Hz. Alî.

şîr ü hûrşîd : İran devletinin en büyük nişanı. **2.** süt. (bkz : şîre[1]).

şîr-i berfîn : kar gibi beyaz süt.

şîr-i mâder : ana sütü.

şîr-i mürg : kuş sütü; **mec.** bulunmayan şey.

şîr-i revgan (f.b.i.) : [şîr : süt + revgan : yağ] = şırlagan, susamyağı.

şîr ü şekker (süt ve şeker) : muvâfık, uygun. **3. mec.** yiğit, yürekli.

şirâ' شراء (a.i.) : satın alma, satın alınma. ["etmek" yardımcı fiili ile kullanılır]. **Bey' ü şirâ :** alım satım. **Sevm-i şirâ : fık.** bir malın satıcı tarafından fiatlandırılıp muhayyer olarak satılması.

şirâ' شراع (a.i.) : yelken, gemi yelkeni. (bkz : bâd-bân).

şi'râ' شعراء (a.i.) : yelken, gemi yelkeni. (bkz : bâd-bân).

şi'râ' شعراء (a.i.) : **astr.** iki yıldızın adı.

şi'râü'l-yemânî, şi'râ-yi yemânî : astr. semânın güney yarımküresinde bulunan Kelbü'l-ekber (Büyük Köpek) burcunun ve bütün semânın görünen en parlak yıldızı, Sirius; **lât. alpha Canis Majoris.**

şi'râü'ş-şâmî, şi'râ-yi şâmî : astr. Küçük Köpek, Kelbü'l-asgar, burcunda en parlak yıldız, (Procyon); **lât. alpha Canis Minoris.**

şirâ'-güşâ شراع گشا (a.f.s.) : yelken açan.

şîr-âne شیرانه (f.zf.) : arslancasına, arslana yaraşır yolda. (bkz : esed-âne, gazanfer-âne, haydar-âne). **Hamle-i şîr-âne :** arslanca saldırış.

şirâü'l-hanek شراع الحنك (a.b.i.) : **anat.** damak eteği, **fr. voile du palais.**

şîrâz شیراز (f.i.) : **müz.** Türk müziğinde eski bir mürekkep makam olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur. [hâlen Âzerî müziğinde de bu isimle bir makam vardır].

şîrâze شیرازه (f.i.) : **1.** kitap ciltlerinin iki ucunda bulunan ve yaprakları muntazam tutan, ibrişimden örülmüş ince şerit. **2.** pehlivan kispetinin paçası. **3. mec.** esas, düzen, nizam. **4.** bağ, örgü. **5.** kispet paçası.

şirâze-bend شیرازه بند (f.b.s.) : **1.** şirâze bağlayan. **2.** düzen veren, düzenleyen.

şîrâze-gîr شیرازه گیر (f.b.s.) : şirâze yapılmaya elverişli [kitap].

şîrâz-sünbüle شیراز شنبله (f.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde birkaç asırlık bir mürekkep makam olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

şirb شرب (a.i.) : su hissesi, suya âit hak; ekin ve hayvan sulama nöbeti.

şirb-i hâss : huk. [eskiden] muayyen kimselere mahsus olan akar sudan su alma hakkı.

şîr-bân شیربان (f.b.i.) : arslan bekçisi.

şîr-ceng شیرجنگ (f.b.s.) : arslan cenkli, arslan gibi savaşan.

şîrdân شیردان (f.i.) : **1.** şirden, geviş getiren hayvanların ikinci mîdesi, geviş bağırsağı. **2.** içine süt konulan kap, süt kabı.

şîr-dâr شیردار (f.b.s.) : sütlü, süt veren.

şîr-der-zencîr شیردرزنجیر (f.b.s.) : zincire vurulmuş arslan.

şîr-dil شیردل (f.b.s.) : arslan yürekli, cesur. (bkz : şîr-merd).

şîre شیره (f.i.) : **1.** süt. (bkz : şîr[2]). **2.** şıra. (bkz : usâre).

şîre-i engûr : üzüm suyu; şarap.

şi'ren شعراً (a.zf.) : şiir olarak, şiir yoluyla.

şîr-gîr شیرگیر (f.b.s.) : **1.** arslanı tutacak derecede kuvvetli ve cesur olan. **2.** çakırkeyif, yarı sarhoş.

şîr-hâr شیرخوار (f.b.s.) : **1.** süt içen, henüz memede olan. (bkz : sabî). **2. tar.** acemîliğe alınmayan veyâ sayısı beşten eksik olan esirlerden bir kısmı.

şi'rî شعری (a.s.) : şi're mensup, şiirle ilgili.

şîrîn شیرین (f.s.) : **1.** tatlı. **2.** sevimli, cana yakın, sempatik. **3. müz.** Türk müziğinde bir büyük usul olup şeyh Abdülbâki Dede tarafından terkîbedilmiştir. Herhalde zamânında bu usul ile hiç olmazsa bestekârı tarafından birkaç eser yazılmışsa da zamânımıza bir tek nümûnesi intikal etmiş değildir. 44 zamanlı ve 22 darblı olup peşrev ve beste gibi şekillere mahsustur. Muhtelif şekillerde vaz edilmiş 11 tâne sofyandan mürekkeptir, darbları şöyledir : düm (4 zamanlı, kavi) : te (1, nim kavi), ke (1, zayıf), te (1, nim kavi), ke (1, zayıf); düm (2, kavi), tek (2, nim kavi); tek (4, kavi), te (2, nim kavi), ke (2, zayıf); te (2, nim kavi), ke (2, zayıf); düm (2, kavi), te (1, nim kavi), ke (1, zayıf); düm (2, kavi), düm (2, nim kavi), tek (4, kavi); te (2, kavi), te (2, nim kavi); te (2, kavi), ke (2, nim kavi).

Şîrîn شیرین (f.h.i.) : Ferhâd (Husrev) ile Şîrîn hikâyesinin kadın kahramanı.

şîrîn-âvâz شیرین آواز (f.b.s.) : tatlı sesli, sesi tatlı.

şîrîn-cemâl شیرین جمال (f.a.b.s.) : sevimli yüzlü.

şîrîn-edâ شیرین ادا (f.b.s.) : lâtif edalı.

şîrîn-güftâr شیرین گفتار (f.b.s.) : tatlı konuşan, hoş sohbet.

şîrîn-güvâr شیرین گوار (f.b.s.) : tadı hoş olan.

şîrînî شیرینی (f.i.) : **1.** tatlılık. **2.** sevimlilik, canayakınlık, sempati.

şîrîn-kâm شیرینکام (f.b.s.) : tatlılığı damağında kalmış, tadı damağında kalmış.

şîrîn-kâr شیرینکار (f.b.s.) : tatlı, hoş muâmele eden.

şîrîn-kelâm شیرین کلام (f.a.b.s.) : sözü tatlı, hoş sohbet.

şîrîn-suhan شیرین سخن (f.b.s.) : sözü tatlı, hoş-sohbet.

şîrîn-tab' شیرین طبع (f.a.b.s.) : yavaş yumuşak tabiâtlı.

şîrîn-ter شیرین تر (f.b.s.) : daha şirin, daha tatlı, daha sevimli.

şîrîn-zebân شیرین زبان (f.b.s.) : tatlı dilli, dilitatlı.

şîr-istân شیرستان (f.b.i.) : arslanı çok olan yer.

şirk شرك (a.i.) : müşriklik, Allah'a şerik, ortak koşma, Allah'dan başka bir Allah bulunduğuna inanma.

şirket شرکت (a.i.) : **1.** ortaklık. **2.** ticaret için meydana gelen kurul.

şirket-i a'mâl : **fık.** çalışmayı sermâye olarak kabûl eden şirket.

şirket-i ayn : **fık.** muayyen ve mevcut olan maldaki ortaklık.

şirket-i deyn : **huk.** [eskiden] alacakta iştirâk.

şirket-i emvâl : **huk.** [eskiden] şeriklerin ortaya sermâye olmak üzere birer miktar mal koyarak birlikte, yâhut ayrı ayrı, yâhut mutlaka ahz ü îtâ etmek ve hâsıl olacak ribhi aralarında paylaşmak üzere kurdukları şirket.

şirket-i ibâhe : **fık.** kimsenin malı olmayan şeylere (su gibi) sâhip çıkmak salâhiyetinde âmmenin ortak olması.

şirket-i ihtiyâriyye : serbest irade ile birden çok kişinin kurduğu ortaklık.

şirket-i inân : **huk.** [eskiden] şerikler arasında tam müsâvât (eşitlik) şart edilmeksizin akdolunan şirket.

şirket-i mefâlis : (bkz : şirket-i vücûh).

şirket-i milk : **huk.** [eskiden] esbâb-ı temellükten olan iştirâ ve ittihap ve kabûl-i vasiyet ve tecâvüz gibi bir sebeple, yâhut halt ve ihtilât-ı emvâl ile yânî malları kabil-i

temyîz ve tefrîk olmayacak sûrette karıştırmak, yâhut malları o sûrette yekdiğerine karıştırmakla bir şeyin birden fazla kimseler arasında müşterek olması. [Meselâ : bir kimse bir malını iki kişiye hibe veyâ vasiyet edip de onlar da tesellüm ve kabûl etseler, mal, bu iki kişi arasında müşterek olur].

şirket-i mudârebe : fık. bir taraftan sermâye, diğer taraftan emek olmak üzere kurulan şirket.

şirket-i mufâvaza : fık. ortaklık sermâyesi olabilecek malları ve sermâye miktârı ve hisseleri müsâvî olarak bir, iki veyâ daha çok kimselerin kurdukları şirket.

şirket-i vücûh : fık. kredi ile mal alıp satmak üzere kurulan şirket.

şîr-merd شیرمرد (f.b.s.) : arslan yürekli, cesur. (bkz : şîr-dil).

şîr-merdân شیرمردان (f.b.i.) : **1.** yürekli, cesur, kahraman kimseler. **2.** kutsal kişiler.

şîr-pençe شیرپنچه (f.b.i.): "arslan eli": **hek.** en çok ensede ve sırtta çıkan, çabuk genişleyen ve tehlikeli bir halde olabilen, çoğu istafilokok mikrobundan ileri gelen bir kan çıbanı.

şirret شرت (a.i.) : **1.** şerirlik, kötülük. **2.** (o. s.) : geçimsiz, hırçın, huysuz, kavgacı.

şirrîr شریر (a.s.c. : eşirrâ, eşrâr) : [çok] şerîr, şer işleyen. (bkz : şerîr). ["şirrîr" şekli asıl olduğu halde bizde "şerîr" olarak kullanılır].

Şirvânî شروانی (f.s.) : **1.** Şirvân şehri ile *ilgili. **2. h. i.** Şirvanlı.

şiryân شریان (a.i.c. : şerâyîn) : **anat.** *atardamar.

şiryân-ı âdûdî : anat. bâzûda bulunan damar.

şiryân-ı cefnî : anat. gözkapağı.

şiryân-ı ebher : anat. temiz, kırmızı kanı yürekten vücûda dağıtan *atardamar.

şiryân-ı iklîlî : anat. kalbi besleyen ve kırmızı kanı nakl ve sevk eden damar.

şiryân-ı ku'berî : anat. bilek damarı.

şiryân-ı nâzil : hek. aşağı inen *atardamar.

şiryân-ı rievî : anat. akciğerlerin içine dağılan ve kırmızı kanı dağıtan damar.

şiryân-ı sâid : hek. kalbden çıkan *atardamar.

şiryân-ı sübâtî : anat. şahdamar [boynun iki yanında olan].

şiryân-ı şefevî : anat. dudak *atardamarı.

şiryân-ı şezen : anat. soluk borusu.

şiryân-ı taht-et-terkova : anat. köprücük altı damarı.

şiryân-ı zülâkî : anat. mîdeye giden damarların hepsi.

şiryânî, şiryâniyye شریانی ، شریانیه (a.s.) : **anat.** şiryan (*atardamar) ile ilgili.

şirzime شرذمه (a.i.c. : şerâzim) : **1.** bir şeyin küçük bir parçası. **2.** küçük, az olan topluluk.

şîşe شیشه (f.i.) : şişe, sırça. (bkz : karûre).

şîşe-bâz شیشه باز (f.b.i.) : şişelerle numara, oyun yapan, hokkabaz.

şitâ شتا (a.i.) : kış. (bkz : zemistan). **Mevsim-i şitâ** : kış mevsimi.

şitâb شتاب (f.i.) : acele, sür'at, çabukluk.

şitâbân شتابان (f.i.) : acele eden, çabuk olan, koşan, seğirten. ["olmak" yardımcı fiili ile kullanılır]. (bkz : mütehâlik).

şitâî شتائی (a.s.) : kışa âit, kışla ilgili.

şitâiyye شتائیه (a.s.) : **1.** kışlık. **2. i.** girizgâh kısmı kışdan bahseden veyâ kış tasvîriyle başlayan kaside.

şitevî, şiteviyye شتوی ، شتویه (a.s.) : **1.** kışa âit, kışla ilgili. **2. i.** kış sebzesi.

şivâz شواظ (a.i.) : **1.** dumansız ateş. **2.** susama. (bkz : atş, şuvâz).

şîve شیوه (f.i.) : **1.** naz, edâ.

şîve-i dil-ber : güzelin nazı, edâsı.

şîve-i reftâr : yürüyüş tarzı, yürüyüşteki edâ. **2. leng.** söyleyiş, yerli veyâ yabancı konuşma tarzındaki telâffuz husûsiyetlerinin bıraktığı umûmî intibâlar, **fr. accent.**

şîve-bâz باز شیوه (f.b.s.) : şîveli, cilveli. (bkz : işve-bâz).

şîve-bâzî شیوه بازی (f.b.i.) : şîve-bâzlık, şîvelilik, cilvelilik.

şîve-ger گر شیوه (f.b.s.). (bkz : şîve-kâr).

şivegî گی شیوه (f.b.s.). (bkz : şîve-kâr).

şîve-kâr کار شیوه (f.b.s.) : **1.** şîveli, işveli, cilveli. (bkz : gannâc, işve-bâz). **2. i.** kadın ismi.

şîven شیون (f.i.) : mâtem, yas; inleme, sızlanma. (bkz : nevha).

şîven-gâh, şîven-geh شیونگاه ، شیونگه (f.b.i.) : mâtem, yas yeri, mâtem evi.

şîve-nümâ شیوه نما (f.b.s.) : **1.** naz gösteren. **2. i. müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makam olup, üç asırlık kadardır. Sabâ ile ferahfezâ'dan mürekkeptir. (Ferahfezâ, acem aşîran ile sultânî yegâh'dan ibâret olup, sonradan Ahmet Ağa tarafından -belki şîvenümâ'dan ilham alınaraktertîbedilmiştir; sultânî yegâh ise, bundan da sonra müstakil ve isimli makam olarak -Dede Efendi tarafından- kullanılmaya başlanmıştır). Ferahfezâ (yânî sultânî yegâh) ile yegâh (re) perdesinde kalır. Güçlüler, birinci derecede -sabâ'nın durağı ve sultanî yegâh'ın güçlüsü olan- dügâh (lâ), ikinci derecede de -sabâ ile acem aşîran'ın güçlüleri olan- çârgâh (do) perdeleridir. (Üçüncü derecede, acem aşîran'ın durağı acem aşîran da gösterilebilir). Donanımına sabâ ile "si" koma bemolü ile "re" bakıyye bemolü konulur ve sabâ'nın tiz "lâ" bakıyye bemolü, ferahfezânın "si" bekar, "re" bekar, "si" küçük mücenneb bemolü (ve sultanî yegâh'ın "do" bakıyye diyezi) icâbettikçe nota içerisinde kullanılır.

şiya' شیع (a.i. şîa'nın c.) : şîalar.

şiyem شیم (a.i. şîme'nin c.) : huylar, tabîatlar.

şobân شبان (f.i.) : çoban. (bkz : şûbân).

şobân-ı vâdî-i eymen : Hz. Mûsâ.

şöhre شهره (a.s.) : şöhretli, ünlü, şöhreti ağızlarda dolaşan.

şöhre-i âfâk : bütün dünyaca tanınmış.

şöhre-i şehr : bütün şehrin dilinde gezen.

şöhret شهرت (a.i.) : **1.** ün, ad yapma. **2.** ad, san.

şöhret-i âfâk : her tarafça meşhur.

şöhret-i kâzibe : yalancı şöhret.

şöhret-gîr شهرتگیر (a.f.b.s.) : şöhreti yayılmış, ün salmış.

şöhret-şiâr شهرتشعار (a.b.s.) : şöhretli ünlü. (bkz : meşhûr).

şöhret-yâb شهرتیاب (a.f.b.s.) : şöhret bulan, şöhretli.

-şû, -şûy شوی ، شو– (f.s.) : "yıkayan, temizleyen" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler yapar. **Câme-şûy :** Çamaşır yıkayan. **Mürde-şûy :** ölü yıkayıcı. (bkz : gassal).

şû[y] [ی]شو (f.i.) : yıkama. **Şüst ü şû :** yıkama, temizleme.

şuâ' شعاع (a.i.c. : eşi'a, şiâ', şuâât) : **1.** ışın, Güneş'ten veyâ başka bir ışık kaynağından uzanan tel tel ışıklar. **Haytü'ş-şuâ':** Güneş'in iplik iplik olan ışıkları. **2.** vektör, **fr. vecteur.**

şuâ-i mer'î : fiz. görme *ekseni.

şuâ-i merkezî : fiz. *özek *ışın.

şuâ-i mün'akis : fiz. *yansıyan *ışın.

şuâ-i nısf-ı kutr : fiz. *yarıçap vektörü.

şuâ-i vârid : fiz. gelen *ışın.

şuâ-i ziyâî : fiz. ışık *ışınları.

şuâât شعاعات (a.i. şuâ'ın c.) : şualar, ışınlar.

şuâât-ı münkesire : fiz. kırılan *ışınlar.

şuâât-ı şemsiyye : fiz. Güneş ışınları.

şuâb شعاب (a.i. şu'be'nin c.). (bkz : şuabât).

şuabât شعبات (a.i. şu'be'nin c.) : şûbeler, bölükler, kısımlar, takımlar; dallar, budaklar.

şuâbat-ı tedrîsiyye : *öğretim kolları.

şuâî شعاعی (a.s.) : şua'a mensup, şuâ ile, ışınla, vektörle ilgili.

şuâiyye شعاعیه (a.i.) : **zool.** *ışınlılar, **fr. radiolaires.**

şual شعل (a.i. şu'le'nin c.) : alevler, ateş alevleri.

şuarâ شعرا (a.i. şâir'in c.) : **1.** şâirler, ozanlar. (bkz : şâirân).

şuarâü'ş-şâmiyye (kevkebi) : **astr.** prosyon, **fr. procyon.**

şuarâ-yi câhiliyye : İslâm dîninden evvel Hicaz'da görünen Arap şâirleri.

şuarâ-yi Yemânî : astr. Sirius. **2.** Kur'ân'ın 26. sûresi olup içinde şairlerin zikri geçtiği için bu adı almıştır. Mekke'de nâzil olmuştur, 227 âyettir.

şûbân شوبان (f.i.) : çoban. (bkz : şobân).

şu'be شعبه (a.i.c. : şiâb, şuab, şuabât) : **1.** şûbe, bölük, kısım, takım, bölüntü. **2.** dal, budak.

şube-i safâ : müz. Maragalı Abdülkadir oğlu Abdülaziz'in adlandırdığı bir makam.

şube-i şâhî : müz. Maragalı Abdülkadir oğlu Abdülaziz'in Sultan II Mehmet'e armağan olarak adlandırdığı bir makam.

şu'bede شعبده (f.i.) : elçabukluğu, hokkabazlık. [Arapçada : "şa'beze" dir].

şu'bede-bâz شعبده باز (f.b.i.) : hokkabaz.

şu'bede-bâz-âne شعبده بازانه (f.zf.) : el çabukluğu ile, hokkabazcasına.

şufeyre شفیره (a.i.) : **zool.** nemf. (bkz : şüfeyre).

şugl شغل (a.i.c. : eşgal, şugul) : **1.** iş, uğraşacak, meşgul olacak şey; dert, gaile. **2. müz.** Türkler tarafından bestelenmiş Arapça güfteli ilâhî'lere verilmiş bir ad, ilâhîden başka bir dînî eserin güftesi Arapça ise, bu isim verilemez. Eski Arap müziğinde şugl, bambaşka bir mânâdadır. Buna kıyâsen hangi Türk bestekârının ilâhi şeklinin Arapça güftelerini tefrik için bu ismi verdiğini bilmiyoruz. Pek çok fugl elimizde mevcuttur. Meselâ Zekâi Dede 36 şugl bestelemiştir.

şugul شغول ("gu" uzun okunur. a.i. şugl'ün c.) : işler, uğraşacak, meşgul olacak şeyler; dertler, gaileler.

şûh شوخ (f.s.) : **1.** hareketlerinde serbest. **2.** neşeli, şen ve oynak [kadın]. **3.** açak saçık, hayasız [kadın].

şûh-i cefâ-cû : cefâkâr güzel.

şûh-çeşm شوخ چشم (f.b.s.) : edepsiz, utanmaz, arsız; küstâh.

şûhî شوخی (f.i.) : şuhluk, oynaklık. (bkz : delâl).

şûh-meşreb شوخ مشرب (f.a.b.s.) : açık meşrepli, şen ve neşeli.

şûh-rû شوخرو (f.b.s.) : edepsiz, utanmaz, küstah.

şuhûm شحوم (a.i. şahm'ın c.) : içyağlar; don yağları.

şuhûm-ı ma'deniyye : mineral yağlar.

şuhûs شخوص (a.i. şahs'ın c.). (bkz : eşhâs).

şûh-zebân شوخزبان (f.b.s.) : ağzı kalabalık, münasebetsiz, küstah.

şukka شقه (a.i.) : **1.** parça; kumaş veyâ kâğıt parçası. **2.** küçük tezkere, yazı.

şukuk شقوق ("ku" uzun okunur. a.i. şakk'ın c.) : yarıklar, çatlaklar.

şu'le شعله (a.i.c. : şual) : **1.** alev, ateş alevi.

şu'le-i bî-ziyâ-yi hüzn-i kamer : Ay'ın hüznünün ışıksız parıltısı.

şûle-i cevvâle : havada döndürülerek yanan bir odun parçasının meydana getirdiği çember.

şu'le-i cihân-sûz : cihânı yakan alev.

şu'le-i şemşîr-i tâb-dâr : parlak kılıcın alevi, parıldaması. **2.** atlarda beyaz tüylerden oluşan benekler. **3.** kadın adı.

şu'le-bâr شعله بار (a.f.b.s.) : ışıklı. (bkz : şu'le-dâr, şu'le-ver, şu'le-zen).

şu'le-dâr شعله دار (a.f.b.s.) : alevli, alevlenmiş. (bkz : şu'le-bâr, şu'le-ver, şu'le-zen).

şu'le-gîr شعله گیر (a.f.b.s.) : alev alan, tutuşan.

şû'le-hîz شعله خیز (a.f.b.s.) : ışık saçan, parıltılı.

şu'le-nümâ شعله نما (a.f.b.s.) : alev gösteren, alevli.

şu'le-perver شعله پرور (a.f.b.s.) : alevlendirici, ışıklandıran.

şu'le-pûş شعله پوش (a.f.b.s.) : alevle örtülü, alev içinde kalmış.

şu'le-reng شعله رنگ (a.f.b.s.) : alev renkli.

şu'le-rîz شعله ریز (a.f.b.s.) : alev saçan, ışıldayan.

şu'le-ver شعله ور (a.f.b.s.) : ışıklı, aydınlık. (bkz : şu'le-bâr, şu'le-dâr, şu'le-zen).

şu'le-zen شعله زن (a.f.b.s.). (bkz : şu'le-bâr, şu'le-dâr, şu'le-ver).

şûlîde شولیده (f.s.) : karma karışık.

şu'm شعم (a.i.) : şeâmet, uğursuzluk.

şu'm شئم (a.i.) : şom. (bkz : şûm).

şûm شوم (f.s.) : şom, uğursuz. (bkz : menhûs, meş'ûm).

şun ش (a.ha.). (bkz : şın).

şûne شونه (a.i.) : anbar.

şûr شور (f.s.) : **1.** tuzlu. **2.** kekremsi. **3.** şamata, gürültü.

şûrâ شوری (a.i.) : **1.** konuşmak için toplanma. **2.** konuşma yeri.

şûrâ-yı askerî : *süel *danıştay.

şûrâ-yı devlet (devlet şûrası) : *danıştay, idâre dâvâlarına bakmak, hükûmetçe hazırlanan kanun tasarıları ve imtiyaz mukaveleleri üzerine düşüncesini bildirmek gibi vazîfeleri olan ve üyeleri Büyük Millet Meclisi'nce seçilen yüksek kurul.

şûrâ-yı devlet başmüddeiumûmîsi : **huk.** başkanun *sözcüsü.

şûrâ-yı devlet müddeiumûmîsi : **huk.** kanun *sözcüsü.

şûrâ-yı saltanat : **tar.** Sevr muâhedesinin imzâsından önce, İstanbul'da bizzat Sultan'ın riyâseti altında pâdişahlığın büyük me'murlarından ibâret fevkalâde meclis.

şûrâb, şûrâbe شوراب ، شورابه (f.s.) : kirli, acı su. (bkz : ücâc). **mec.** gözyaşı.

şûr-baht شوربخت (f.b.s.) : tâlihsiz, bahtsız. (bkz : bed-baht, bed-tâli', bî-baht).

şûre شوره (f.i. ve s.) : **1.** çorak, verimsiz toprak. **2.** tuzlu [nesne]. **3.** güherçile.

şûr-efgen شورافگن (f.b.s.) : kargaşalık çıkaran, karma karışık eden.

şûre-ger شوره گر (f.b.s.) : güherçile yapan.

şûr-engîz شورانگیز (f.b.s.) : şamata, gürültü yapan.

şûre-zâr شوره زار (f.b.i.): çoraklık yer. (bkz : şûr-istân).

şûr-gâh شورگاه (f.b.i.) : kargaşalık yeri, kavga yeri.

şûrî شوری (f.i.) : **müz.** Türk müziğinde eski bir mürekkep makam ve eskiden kullanılmış perde isimlerinden birisi. Kantemir oğlundaki "lâ" bir saz semâîsi makama misaldir. Hâlen Âzerî müziğinde de bu isimde bir makam vardır.

şûrîde شوریده (f.s.) : **1.** karışık, perîşan. **2.** âşık, tutkun. (bkz : meftûn, şeydâ).

şûrîde-baht شوریده بخت (f.b.s.) : bahtsız, tâlihsiz.

şûrîdegî شوریدگی (f.i.) : **1.** karışıklık. **2.** tutkunluk, düşkünlük.

şûrîde-hâl شوریده حال (f.a.b.s.) : hâli perîşan olan.

şûride-hâtır شوریده خاطر (f.a.b.s.) : aklı dağınık, fikri perîşan [kimse].

şûr-istan شورستان (f.b.i.) : **1.** çorak, verimsiz yer. (bkz : şûre-zâr). **2.** tuzlu yer.

şûriş شورش (f.i.) : karışıklık, kargaşalık.

şûrîş-gâh شورشگاه (f.b.i.) : kavga, karışıklık yeri.

şurrâh شراح (a.s. ve i.) : şârihler, şerhciler, şerh edenler.

şurta شرطه (a.i.) : **1.** önde gidip düşmanla savaşan asker; çarhacı askeri. **Sâhib-i şurta** : inzibat me'muru. **2.** [yelkene] uygun rüzgâr.

şurûb شروب (a.i. şurb'dan) : **1.** şurup, çok kaynatılarak koyulaştırılmış şerbet. **2.** sulu ve şekerli ilâç.

şurût شروط (a.i.c.). (bkz : şerâit).

şurût-ı isticâr : kirâlama şartları.

şurût-ı salât : namazın şartları.

şutût شطوط (a.i. şatt'ın c.) : büyük nehirler.

şuûb شعوب (a.i. şa'b'ın c.) : **1.** cemaatler, tâifeler; kabîleler. **2.** Kızıldeniz'den çıkarılan dallı budaklı taşlar.

şuûbiyye شعوبیه (a.i. şa'b'dan) : **tar.** Abbâsîler zamânında İmparatorluktaki Arap baskısının karşısında olan ve Arapları hakir gören bir siyasî akım.

şuûn شئون (a.i. şe'n'in c.) : işler, yeni çıkan işler, hâdiseler (*olaylar), vak'alar.

şuûn-ı dâhiliyye : iç *olaylar...

şuûn-ı hâriciyye : dış *olaylar.

şuûnât شئونات (a.i. şuûn'un c.) : hâdiseler, olaylar. (bkz : şüûnât).

şuûr شعور (a.i.) : anlama, anlayış, hissetme, duyma. **Bî-şuûr** : şuursuz.

şuûr nüvesi : fels. *bilinç ocağı, **fr. foyer de la conscience.**

şuûr شعور (a.i. şa'r'ın c.) : kıllar. (bkz : şiâr).

şuûrî شعوری (a.s.) : şuurla *ilgili, şuûra âit.

şuvâz شواظ (a.i.) : **1.** dumansız ateş. **2.** susama. (bkz : atş, şivâz).

şuveyy شوی (a.s.) : yavaş.

şûy شوی (f.i.) : koca. (bkz : şevher, zevc).

şûy-dîde شویدیده (f.b.s.) : kocaya varmış, evlenmiş kadın.

şûyîde شویـــیده (a.s.) : yıkanmış. (bkz : magsûl, merhûz).

şübbân شبان (a.i. şâbb'ın c.) : gençler, delikanlılar, yiğitler.

şübbân-ı vatan : vatan gençleri, vatan yiğitleri.

şübeh شبه (a.i. şübhe'nin c.) : şüpheler, kuşkular.

şübhe شبهه (a.i.c. : şübeh, şübühât) : şüphe, kuşku. (bkz : reyb, şekk, zann).

şebhe-i akd : huk. [eskiden] sûreten mevcut olan bir akd-i nikâhtan hâsıl olan şüphedir ki buna şüphe-i nikâh da denir ve bununla had sâkıtdır.

şübhe-i ibâha : huk. [eskiden] bir şeyin alınması mubah olması hakkındaki şüphe.

şübhe-dâr شبهه دار (a.f.b.s.) : şüpheye kapılan, işkilli.

şübühât شبهات (a.i. şübhe'nin c.). (bkz : şübeh).

şücâ' شجاع (a.i.) : **1.** şecâatli, cesur, yiğit. **2. astr.** Arslan ve Yengeç arasında yıldız kümesi, **fr. hydre**. (bkz : eş-Şücâ).

şüc'ân شجعان (a.s. şecî'in c.). (bkz : şicâ', şüceâ).

şüceâ شجعاء (a.s. şecî'in c.) : cesurlar, yürekliler, yiğitler. (bkz : şicâ').

şüceyr شجير (a.i.) : **bot.** (bkz : şüceyre).

şüceyre شجيره (a.i.) : **bot.** ağaççık, çalı. (bkz : nihâl).

şücûn شجون (a.i. şecen'in c.) : **1.** dallar, budaklar. (bkz : agsân). **Zû-şücûn** : dallı budaklı; karışık. **2. mec.** karışık.

şüd شد (f.fi.i.) : **1.** gitti, geçti; gitme, gidiş. [dâimâ "âmed" kelimesiyle birlikte kullanılır]. **Amed şüd; Âmed ü şüd :** geldi gitti; gelip gitme. **2. mec.** öldü.

şüde شده (f.s.) : **1.** gitmiş, giden. **2. mec.** ölmüş.

şüdegân شدگان (f.b.i.c.) : gidenler, geçmişler.

şüf'a شفعه (a.i.) : **fık.** bir mülk, kaça satın alınmışsa, o mülke o para ile sâhibolma. **Hakk-ı şüf'a :** satılık bir mala ortak veyâ komşu olanın, aynı para ile satın almak üzere başkalarına tercih olunması hakkı, **fr. droit de preemption.**

şüfeâ' شفعاء (a.s. şefi'in c.) : şefaat edenler, ediciler, bir suçun bağışlanması için aracılık edenler.

şüfeyre شفيره (a.i.) : **bot.** nemf, **fr. nymphe**. (bkz : şufeyre).

şüfre شفره (a.i.c. : eşfâr): **1.** yassı bıçak. (bkz : sikkîn). **2.** kılıç ağzı. **3.** kirpik biten yerler.

şühedâ' شهداء (a.i. şehîd'in c.) : şehitler.

şühûd شهود (a.i.) : **1.** (şâhid'in c.) : şâhitler, tanıklar. **2. s.** maddî, mer'î. **3.** vücut bulma, var olma, görünme. **Âlem-i şühûd :** görülen âlem [bu dünyâ]. **4.** görme. (bkz : müşâhede).

şühûdî شهودی (a.s.) : şühûd ile ilgili. **Mâzî-i şühûdî.** (bkz : mâzî).

şühûr شهور (a.i. şehr'in c.) : aylar.

şühûr-i kameriyye : kamer ayları, arabî aylar : [muharrem, safer, rebîülevvel, rebîülâhir, cemâziyel evvel (cümâde'l-ûlâ), cemâziyel âhir (cümâde'l-âhire), receb, şa'ban, ramazan, şevvâl, zil'ka'de, zilhicce].

şühûr-i selâse (üç aylar) : receb, şa'ban, ramazan.

şühüb شهب (a.i. şihâb'ın c.) : **1.** kıvılcımlar. **2.** akan yıldızlar. (bkz : şihbân).

şükât شكات (a.i. şâkî'nin c.) : şikâyetçiler, şikâyet edenler.

şükr شكر (a.i.) : görülen iyiliğe karşı gösterilen memnunluk, minnettarlık. (bkz : teşekkür).

şükrân شكران (a.i.) : **1.** teşekkür etme, iyilik bilme. **2.** kadın adı.

şükrâne شكرانه (a.i.) : şükrân alâmeti, iyilik bilme nişânesi.

şükrâniyyet شكرانيت (o.i.) : şükranlık.

şükr-âvîz شكرآويز (a.f.b.i.) : **tas.** sôfiyenin başlarına giydikleri tâclara sarılan parça. [buna : "risâle" de denilir].

şükr-güzâr شكرگذار (a.f.b.s.) : teşekkür eden, iyilik bilen, iyilik bilir. (bkz : müteşekkir).

şükr-güzâr-âne شكرگذارانه (a.f.zf.) : iyilikseverlere, iyilikbilirlere yaraşır yolda, iyiliksever, iyilikbilircesine.

şükr-güzârî شكرگذاری (a.f.b.i.): iyilik bilme.

şükûfe شكوفه (f.i.) : **1.** çiçek. **2. g. s.** süslemede sırf çiçek motiflerine dayanan bir tarzın adı. **3.** kadın adı. [aslı : "şikûfe" dir].

şükûfe-dân شكوفه دان (f.b.i.) : türlü maddelerden yapılan çiçeklik, çiçek vazosu.

şükûfe-zâr شكوفه زار (f.b.i.) : çiçek yeri, çiçek bahçesi.

şükûh شكوه (f.i.) : ululuk. (bkz : azamet, celâl, mehâbet).

şükûk شكوك (a.i. şekk'in c.) : şekler, şüpheler, zanler.

-şüküfte شكوفته - (f.s.) : "açılmış" mânâsına gelerek *birleşik kelimeler yapar. **Nev-şüküfte :** yeni açılmış.. gibi.

şüküftegî شكفتگی (f.b.i.) : açılma, açılmış olma, *açılmışlık.

şümâr شمار (f.i.) : **1.** hesap, sayı. **Bî-şümâr:** hesapsız, sayısız. (bkz : lâ-yuad).

-şümâr شمار - (f.s.) : "sayan, sayıcı, eden, edici" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler yapar. **Hatve-şümâr :** adım sayıcı. **Lokma-şümâr :** herkesin lokmasını sayan.. gibi. **Şükr-güzâr :** şükür ve duâ edici.

şümârende شمارنده (f.s.) : hesâbeden, sayan, sayıcı.

şümârîde شماريده (f.s.) : hesaplanmış, sayılmış.

şümû' شموع (a.i. şem'in c.) : **1.** balmumları. **2.** mumlar.

şümûl شمول (a.i.) : **1.** içine alma [ma'nen], kaplama. (bkz : ihâta). **2.** âit olma, delâlet etme; mânâları arasında bir mânâsı daha olma. **3. fels.** *kaplam, **fr. extension.**

şümûlî شمولی (a.s.) : *kaplamlı, **fr. extensif.**

şümûliyyet شمولیت (a.i.) : **fels.** *kaplamlılık, **fr. extensivité.**

şümûs شموس (a.i. şems'in c.) : şemsler, güneşler.

şümürde شمرده (f.s.) : hesâbedilmiş, sayılmış. (bkz : ma'dûd).

şüpüş شپش (f.i.) : bit. (bkz : kaml).

şürb شرب (a.i.) : içme, içilme.

şürb-i hamr : şarap içme.

şürb-i hâss : fık. sayılı kimselere mahsus olan akar sudaki içme hakkı.

şürb-i müdâm : devamlı içme.

şürb-i yahûd : gizli gizli şarap içme.

şürbü'l-habeş شرب الحبش (a.b.i.) : **bot.** hekimlikte kullanılan kurt dökücü bir ilâç.

şüref شرف (a.i. şerefe, şürfe'nin c.) : şerefeler. (bkz : şürefât).

şürefâ' شرفاء (a.s. şerîf[3] ün c.) : Hz. Hüseyn vâsıtasıyla Hz. Muhammed soyundan olanlar.

şürefât شرفات (a.i. şerefe, şürfe'nin c.) : şerefeler. (bkz : şürüfât).

şürekâ شرکا (a.i. şerîk'in c.): şerîkler, ortaklar.

şürfe شرفه (a.i.c. : şüref, şürefât, şürüfât). (bkz : şerefe).

şürşûriyye شرشوریه (a.i.): **zool.** *serçegiller.

şürû' شروع (a.i.) : başlama. (bkz: mübâşeret).

şürûd شرود (a.i.) : kaçma.

şürûh شروح (a.i. şerh'in c.) : şerhler, îzahlar, açıklamalar.

şürûr شرور (a.i. şerr'in c.) : şerler, kötülükler, fenâlıklar; kavgalar, gürültüler.

şürût شروط (a.i. şart'ın c.) : şartlar, *koşullar. (bkz : şurût).

şürüfât شرفات (a.i. şerefe, şürfe'nin c.). (bkz : şürefât).

şüs شس (f.i.) : akciğer. (bkz : rie).

şüst شست (f.i.) : yıkama.

şüst ü şû : yıkama.

şüste شسته (f.s.) : yıkanmış. **Nâ-şüste** : yıkanmamış.

şüş شش (f.i.) : karaciğer. (bkz : kebed).

şüşî ششی (f.s.) : karaciğere âit, karaciğerle ilgili.

şüş-pistân شش پستان (f.b.s.) : sarkık memeli [yaşlı kadın].

şütûm شتوم (a.i. şetm'in c.) : küfürler, sövmeler, sövüp saymalar.

şütûm-i galîza : kaba küfürler.

şütür شتر (f.i.) : deve. (bkz : cemel).

şütürbân شتربان (f.b.i.) : deveci, deve çobanı. (bkz : cemmâl).

şütür-bânân شتربانان (f.b.i.c.) : **tar.** has ahırdaki deve bakıcıları.

şütür-bâr شتربار (f.b.i.) : bir deve yükü kadar olan ağırlık.

şütür-beçe شتربچه (f.b.i.) : deve yavrusu.

şütür-dil شتردل (f.b.s.) : deve huylu, kinci. [aslı : "üştür-dil" dir].

şütürek شترك (f.i.) : **1.** küçük deve, devecik. **2.** eğlence için deve kılığına giren çocuk. **3.** dalga.

şütür-gâv شترگاو (f.b.i.) : zürâfâ.

şütür-gürbe شترگربه (f.b.i.) : deve ile kedi, iyi ile kötü; münâsebetsiz, karışık; iyili fenâlı.

şütür-hâr شترخار (f.b.i.) : **bot.** deve dikeni.

şütür-hû[y] [ی]شترخو (f.b.s.) : deve huylu, deve gibi kinci.

şütür-kürre شترکره (f.b.i.) : deve yavrusu. (bkz : şütür-peçe).

şütür-leb شترلب (f.b.s.) : deve dudaklı, dudağı deveninki gibi sarkık.

şütür-mûr شترمور (f.b.i.) : mitolojik büyük bir karınca.

şütür-mürg شترمرغ (f.b.i.) : **zool.** devekuşu.

şütür-pâ شترپا (f.b.s.) : **1.** deve ayaklı. **2. i. bot.** kekik otu.

şütür-süvâr شترسوار (f.b.i.) : deve binicisi; uzun yol yolcusu.

şütür-süvârî شترسواری (f.b.i.) : yolculuk dolayısıyla oruç tutmak zorunda olmama.

şütür-zühre شترزهره (f.b.s.) : korkak, yüreksiz. (bkz : cebîn').

şüûn شئون (a.i. şe'n'in c.) : işler; yeni işler; hâdiseler.

şüûnât شئونات (a.i. şüûn'un c.) : hâdiseler, *olaylar.

şüyû' شيوع (a.i.) : [herkesçe] duyulma, yayılma, bilinme; dağılma.

şüyû-ı aslî : **huk**. akit yapıldığı sırada mevcut olan şüyû. [bir maldan şâyi bir kısmının hibesindeki şüyû gibi].

şüyû-i târî : huk. akdin başlangıcında mevcut olmayıp sonradan ârız olan şüyû. [tamâmı hibe olunan malın şâyi hissesine bir müstehlik çıkarak zaptetmesiyle hâsıl olan şüyû gibi].

şüyûh شيوخ (a.i. şeyh'in c.) : **1.** şeyhler. (bkz : meşâyih). **2.** yaşlılar.

şüzûr شذور (a.i. şezre'nin c.) : **1.** mâdenin içinden toplanan altın parçaları. **2.** süs olarak kullanılan inci, altın gibi şeyler. **eş-Şüzûrü'z-zehebiyye** : Molla Sâlih'in XVI. asırda yazdığı tâbirler lûgati olup kısmen Osmanlıca, kısmen de Mısır Kıpçakça'sıyla yazılmıştır.

şüzûrü'z-zeheb : altın kırıntısı.

şüzûz شذوذ (a.s. şâzz'ın c.) : kaide (*kural) dışı olanlar, kaideye (*kurala) uymayanlar.

şüzûzen شذوذاً (a.zf.) : şâz olarak, kuraldışı kalarak, kurala uymayarak.

Tt

t ت (a.h.) : Osmanlı alfabesinin dördüncü harfi olup "ebced" hesâbında dört yüz sayısının karşılığıdır; "te" harfini karşılar.

tâ تـا (f.i.) : kat, büklüm. **Dü-tâ** : iki kat, iki büklüm. **Yek-tâ** : bir kat, tek, birinci. (bkz : bî-hem-tâ, bî-nazîr).

tâ تا (f.e.) : kadar, dek, değin. (bkz : ilâ).

tâ-be-ebed : ebediyen.

tâ-be-key : ne vakte kadar.

tâ-be-sabâh : sabaha kadar.

tâ-be-seher : sabaha kadar.

tâ تـا (a.ha.) : Osmanlıca "te" ve "tı" harflerinin Arapça'daki adı. ["te" ince, "tı" kalın **t** fonemiyle söylenir.] **Kasîde-i tâiyye** : **ed.** kafiyeleri **t** ile nihâyetlenen kasîde.

tâ-i fevkaniyye; **tâ-i müsennât** : iki noktalı te : (bkz : tâ-i tavîl).

tâ-i gird : yuvarlak t.

tâ-i meftûha : üstün (e) okunan te.

tâ-i tavîl : uzun te.

tâ' ط (a.f.h.a.) : "tı" harfinin bir adı.

tâ-i mühmele : noktasız tı ["zı" dan ayırmak için bu ad verilmiştir].

taab تعـب (a.i.) : **1.** yorgunluk. **2.** sıkıntı, zahmet, meşakkat, eziyet. **3. hek.** sinirlerin zayıflığı dolayısıyla adalelerde ve başka yerlerde duyulan şiddetli sancı. **istihkar-ı taab** : yorgunluğu hiçe sayma, çalışkanlık.

taab-ı zihnî : **psik.** zihin yorgunluğu.

taab-âver تعب آور (a.f.b.s.) : yorgunluk veren.

taabbuz تعبـض (a.i.) : abaza çekme. (bkz : istimnâ-bi'l-yed).

taabbüd تعبـد (a.i. abd'den c. : taabbüdât) : ibâdet etme, kulluk etme; tapma, tapınma.

taabbüdât تعبدات (a.i. taabbüd'ün c.) : ibâdetler; tapmalar, tapınmalar.

taabbüs تعبـث (a.i.) : **hek.** sayıklama veyâ havadaki bir şeyi tutmaya çalışır gibi ellerini sallayarak hareket ettirme.

taabbüs تعبس (a.i.c. : taabbüsât) : yüz ekşitme, surat asma.

taabbüsât تعبسـات (a.i. taabbüs'ün c.) : yüz ekşitmeler, surat asmalar.

taaccüb تعجـب (a.i. aceb'den) : şaşakalma. (bkz : tahayyür).

taaccüb-künân تعجبكنـان (a.f.zf.) : şaşkın şaşkın, şaşkınlıkla.

taaccül تعجـل (a.i. acele'den. c. : taaccülât) : acele etme, acelecilik.

taaccülât تعجـلات (a.i. taaccül'ün c.) : acele etmeler; acelecilikler.

taaccün تعجن (a.i. acn'den) : mâcun gibi olma, hamurlaşma, hamur hâline gelme.

taaddî تعدى (a.i. adû'dan c. : taaddiyât) : **1.** geçme, öteye geçme, saldırma. (bkz : tecâvüz). **2.** zulmetme; adâletsizlik. **3.** örf, âdet ve kanunların sınırını aşma. **4. gr.** fiilin geçer halde olması.

taaddiyât تعديات (a.i. taaddî'nin c.) : taaddîler.

taaddüd تعدد (a.i. add'den) : birden çok olma, çoğalma, sayısı artma.

taaddüd-i basar : bir şeyi sayı bakımından olduğundan daha fazla görme.

taaddüd-i ezvâc : çok kocalılık.

taaddüd-i zevcât : birkaç kadınla evlenip nikâhı altında birkaç kadın bulundurma.

taaffüf تعفف (a.i. iffet'den) : iffetli olma, ahlâkdışı şeylerden kaçınma.

taaffün تعفن (a.i. ufûnet'den. c. : taaffünât) : çürüyüp kokma, leş kokma, kötü koku çıkarma.

taaffün-i nefes : nefesin kokması.

taaffünât تعفنات (a.i. taaffün'ün c.) : fenâ, pis kokular. (bkz : tefessühât).

taahhüd تعهد (a.i. ahd'den. c. : taahhüdât) : **1.** üstüne, üzerine alma, yapılması için söz verme. **2.** bir işin yapılması için resmî olarak sözleşme. **3.** postaya verilen bir şeyin yerine ulaşmasını sağlama.

taahhüdât تعهدات (a.i. taahhüd'ün c.) : üstüne alınan işler.

taahhüd-nâme تعهدنامه (a.f.b.i.) : taahhüt kağıdı, bir şeyi yapmayı üstüne aldığını bildiren resmî kâğıt.

taakkud تعقد (a.i. akd'den) : **1.** düğümlenme; bağlanma; anlaşılmaz hâle gelme. **2.** akit, kontrat yapma.

taakkud-ı mafsal : hek. bir mafsalın, hastalık dolayısıyla, az hareket etmesi veyâ büsbütün hareketsiz kalması.

taakkud-i em'â' : hek. bağırsak düğümlenmesi.

taakkul تعقل (a.i. akl'dan. c. : taakkulât) : **1.** akıl erdirme, zihin yorarak anlama. **2.** hatırlama, hatıra getirme.

taakkulât تعقلات (a.i. taakkul'ün c.) : **1.** akıl erdirmeler, zihin yorarak anlamalar. **2.** hatırlamalar, hatıra getirmeler.

taakküs تعكس (a.i.). (bkz : teakküs).

taâlâ تعالى (o. cüm.). (bkz : teâlâ).

taâlallah تعالى الله (a.cü.). (bkz : teâlallah).

taalî تعالى (a.i. ulüvv'den) . (bkz : teâlî).

taâlî-perver تعالى پرور (a.f.b.s.). (bkz : teâlî-perver).

taallî تعلى (a.i. ulüvv'den. c. teallüyât) : (bkz : teallî).

taalliyât تعليات (a.i. taallî'nin c.). (bkz : tealliyât).

taalluk تعلق (a.i. alak'dan. c. : taallukat) : **1.** asılı olma, asılma. **2.** ilişiği, ilgisi olma. **3.** sevme. **4.** âit olma. **5. tas.** dünyâ ilgisi.

taallukat تعلقات ("ka" uzun okunur. a.i. taalluk'un c.) : **1.** hısımlar, akrabâ. **2.** *ilgiler, ilişkiler. (bkz : müteallikat).

taallül تعلل (a.i. illet'den. c. : taallülât) : vesîle ve bahâne arama, yalandan bahânelerle bir işten kaçınma.

taallülât تعللات (a.i. taallül'ün c.) : ağır davranma; işten kaçınmalar.

taallüm تعلم (a.i. ilm'den) : öğrenme, öğrenilme, okuyarak, ders alarak öğrenme, elde etme.

taallümât تعلمات (a.i.c.) : öğrenmeler.

taallün تعلن (a.i.) : alenî, âşikâr, meydanda olma.

taâlüm تعالم (a.i. ilm'den). (bkz : teâlüm).

taâm طعام (a.i.c. : et'ime) : yemek, aş. **Ba'de't-taâm :** yemekten sonra. **Esnâ-yi taâm :** yemek sırasında, yemek yerken. **Kable't-taâm :** yemekten önce.

taâm-hâne طعامخانه (a.f.b.i.) : yemek salonu.

taâmî تعامى (a.i. amâ'dan). (bkz : teâmî).

taâmiyye طعاميه (a.i.) : **1.** yemeklik, yemek parası. **2.** tekkelere bağlanan yemeklik.

taammî تعمى (a.i. amâ'dan) : kör olma, görmez hâle gelme.

taammuk تعمق (a.i. umk'dan. c. : taammukat) : derinleşme.

taammukat تعمقات ("ka" uzun okunur. a.i. taammuk'un c.) : derinleşmeler.

taammüd تعمد (a.i. amd'den) : bir işi bilerek ve isteyerek yapma. (bkz : amd, kasd).

taammüdât تعمدات (a.i. taammüd'ün c.) : bilerek ve isteyerek yapılan işler.

taammüden تعمداً (a.zf.) : bilerek ve isteyerek, evvelden tasarlayıp kurarak [suç işleme]. (bkz : amden, kasden).

taammüden cürm : huk. bilerek ve isteyerek suç işleme.

taammüdî, taammüdiyye تعمدى ، تعمديه (a.s.) : taammüd ile, kasid ve niyetle olan. (bkz : kasdî).

taammüm تعمم (a.i. umûm'dan) : **1.** umûmî olma, umûmîleşme. **2.** (imâme'den) : sarık sarma. **3.** (amm'dan) : amca olma.

taâmül تعامل (a.i. amel'den. c. : taâmülât) : (bkz : teâmül).

taâmülât تعاملات (a.i. taâmül'ün c.). (bkz : teâmülât).

ta'ân, ta'âne طعان ، طعانه (a.s. ta'n'dan) : çok söven, çok yeren, çok zemmeden, çekiştiren.

taannî تعنی (a.i.). (bkz : teannî).

taannüd تعنـد (a.i. inâd'dan. c. : taannüdât) : inâdetme, direnme, ayak direme. (bkz : temerrüd).

taannüdât تعنـدات (a.i. taannüd'ün c.) : inâdetmeler, direnmeler, ayak diremeler.

taannüf تعنف (a.i. unf'dan) : tekdîr etme, azarlama, darılma.

taannüt تعنت (a.i.) : herkesin yanlışını arama.

taânuk تعانق (a.i. unk'dan). (bkz : teânuk).

taârîc تعاریج (a.i. ta'rîc'ın c.). (bkz : teârîc).

taarrî تعـری (a.i. ury ve uryet'den). (bkz : tearrî).

taarruk تعرق (a.i. arak'dan) : terleme.

taarrus تعرس (a.i.c. : taarrusât) : kocanın, karısına karşı sevgisini göstermesi.

taarruz تعـرض (a.i.c. : taarruzât) : **1.** ilişme, sataşma, takılma. **2.** düşmana saldırma.

taarruzât تعرضات (a.i. taarruz'un c.) : **1.** sataşmalar, takılmalar, ilişmeler. **2.** düşmana saldırmalar.

taarruzî, taarruziyye تعرضی ، تعرضیه (a. s.) : taarruzla ilgili; taarruz yoluyla. **Hareket-i taarruziyye :** saldırma hareketi.

taarrüb تعـرب (a.i.) : araplaşma, arap kılığına girme.

taarrüf تعرف (a.i.). (bkz : tearrüf).

taarrüs تعـرس (a.i.) : kocanın, karısına sevgi göstermesi.

taâruz تعارض (a.i. araz'dan). (bkz : teâruz).

taâruzât تعارضـات (a.i. taâruz'un c.). (bkz : teâruzât).

taassî تعصی (a.i. isyân'dan) : isyan etme, ayaklanma, boyun eğmeme.

taassub تعصـب (a.i. asab'dan) : **1.** birine taraftarlık etme. **2.** kendi dînini çok üstün tutarak başka dinden olanlara düşman olma, **fr. fanatisme.**

taassub-kâr تعصبـکار (a.f.b.s.) : taassup gösteren. (bkz : müteassıb).

taassub-kâr-âne تعصبکارانـه (a.f.zf.) : taassup gösterircesine.

taassub-kârî تعصبکاری (a.f.b.i.) : taassubkârlık.

taassüf تعسف (a.i.c. : taassüfât). (bkz : i'tisâf).

taassüfât تعسـفات (a.i. taassüf'ün c.) : doğru yoldan sapmalar; yolsuzluklar, haksızlıklar.

taassür تعسـر (a.i. usr'dan) : güçleşme, güç olma. (bkz : teâsür).

taaşşî تعشـی (a.i.) : akşam yemeği yeme.

taaşşuk تعشق (a.i. ışk'dan) : âşık olma.

tâat طاعت (a.i.) : Allah'ın emirlerini yerine getirme, ibâdet.

tâât طاعات (a.i. tâat'ın c.) : ibadetler.

tâat-dâr طاعتدار (a.f.b.s.) : dinine bağlı, dindar.

tâat-dârî طاعتداری (a.f.b.i.) : dine bağlılık, dindarlık.

tâat-gâh طاعتـگاه (a.f.b.i.) : ibâdet yeri. (bkz : ibâdet-gâh).

taattuf تعطـف (a.i. atf'dan. c. : taattufât) : **1.** esirgeme. **2.** acıma, merhamet etme, şefkat gösterme. **3.** verme.

taattufât تعطفات (a.i. taattuf'un c.) : **1.** lûtuflar, ihsanlar, bağışlar. **2.** merhamet etmeler, acımalar.

taattul تعطل (a.i.) : işsiz kalma, işlemez olma.

taattur تعطـر (a.i. ıtr'dan) : güzel kokular sürünme.

taattus تعطـس (a.i. atse'den) : hapşırma, aksırma.

taavvuk تعوق (a.i. avk'dan) : oyalanma, gecikme.

taavvuz تعـوض (a.i. ivaz'dan) : bedel alma, bir şeye karşılık alma; bir şey karşılığı olarak alınma.

taavvuz-ı tams : hek. kadınların âdet görmesi.

taavvüc تعـوج (a.i. ivec'den) : eğri olma, eğrilme. (bkz : i'vicâc).

taavvücât تعوجـات (a.i. taavvüc'ün c.) : eğrilmeler.

taavvüd تعـود (a.i. âdet'den) : **1.** âdet edinme, edinilme. (bkz : i'tiyâd). **2.** hasta ziyaret etme.

taavvüz تعوذ (a.i. iyâz'dan) : "eûzübillâh" deme, Allah'a sığınma. (bkz : istiâze).

taayyün تعیـن (a.i. ayn'den. c. : taayyünât) : **1.** meydana çıkma, âşikâr olma; belli olma; belirme. **2.** âyân sırasına girme, îtibarlanma, belli başlı adam olma.

taayyün-i sânî : huk. ihâlede, akdin kiminle yapılacağının kararlaştırılması.

taayyünât تعينـــات (a.i. taayyün'ün c.) : meydana çıkmalar, belli olmalar; adam sırasına belli başlı adam olma.

taayyüş تعيش (a.i. ayş'den) : yaşama, geçinme. (bkz : intiâş, maîşet).

taayyüş-gâh تعيشگاه (a.f.b.i.) : yaşama yeri, geçinme yeri.

taâzum تعاظـــم (a.i. azamet'den) : gözünde büyüme, büyük görünme.

taazzî تعضى (a.i.) : uzuv, peydâ etme, şekillenme.

taazzum تعظم (a.i. azamet'den. c. : Taazzumât) : **1.** büyüklük satma, kibirlenme. **2.** [azm'den) kemikleşme.

taazzumât تعظمـــات (a.i. taazzum'un c.) : **1.** kibirlenmeler. **2.** (azm'den) : kemikleşmeler.

taazzuv تعضو (o.i. uzv'dan). (bkz : taazzî).

taazzüb تعـــزب (a.i. azeb'den) : evlenmeyip bekâr kalma.

taazzül تعزل (a.i. azl'den). (bkz : i'tizâl).

taazzür تعـــذر (a.i. özr'den) : **1.** özür bildirme. (bkz : i'tizâr). **2.** güçleşme, güç olma; mümkün olmama.

taazzür-i hakikî : huk. gerçek mânâ, tefsirle izah edilemeyen veya çok zor izah olunan mânâ : [evlât edinen bir kimsenin vasiyetnamesinde geçen "oğlum" sözü **evlâtlık** anlamına gelir, halbuki **oğul** kelimesi evlatlık değildir].

taazzür-i ma'nâ : gr. bir kelimenin lugât *anlamından başka bir *anlamda kullanılmasından meydana gelen anlam değişikliği.

taazzür-i örfî : huk. bir sözün, hakîkî mânâsı dışında kullanılarak gerçek mânâsının unutulması : [**keleş** kelimesinin evvelce **güzel** mânâsına gelirken, bugün halk arasında : **kel**; **anlayışsız, sersem; çirkin** mânâlarına kullanılması gibi].

taazzür-i şer'î : huk. hakîkî mânânın kanunda, olduğundan başka türlü tefsîri.

taazzüz تعـــزز (a.i.) : **1.** azîz kılma; aziz sayma. **2.** tenezzül etmeme. **3.** çekinme.

tab' طبـــع (a.i.) : **1.** tabîat, huy, yaradılış. **2.** mühür, damga basma. **3.** kitap basma. **Bi-t-tabi'** : tabiî olarak, tabîatiyle.

tab'-ı yârân : dostların tabîatı, yaradılışı.

tâb تـــاب (f.i.) : **1.** güc, kuvvet, tâkat. **Bî-tâb** : takatsiz, gücsüz; yorgun. **Tâb ü tâkat, tâb ü tüvân** : güc, kuvvet, dayanma, tahammül. **2.** ışık, parlaklık. (bkz : nûr, ziyâ). **3.** harâret.

tâb-ı Hurşîd : Güneş'in harâreti. **4.** tâzelik. (bkz : tarâvet). **5.** kıvrım, büklüm.

tâb-ı gîsû : yandan sarkan saçın kıvrımı, büklümü.

tâb-ı zülf : perçemin kıvrımı. (bkz : tâ). **6.** sıkıntı, eziyet. **7.** öfke. **8.** kılıcın keskinliği.

-tâb تـــاب - (f.s.) : "parlayan, parlatan, aydınlatan" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler meydana getirir. **Âlem-tâb** : âlemi, dünyâyı aydınlatan. **Cihân-tâb** : cihânı aydınlatan.. gibi. [tâbisten mastarından].

tab'a طبعه (a.i.) : bir kere basılma.

tab'a-i ûlâ : birinci baskı.

tabâat طباعت (a.i.). (bkz : tıbâat).

tabâbet طبابـــت (a.i.) : **1.** hekimlik, doktorluk. **2.** tıb ilmi.

tabâbet-i rûhiyye : ruh hekimliği, **fr. psychiatrie.**

tabâhat طباخـــت (a.i.) : aşçılık, yemek pişirme san'atı.

tabak طبق (a.i.c. : etbâk, tıbâk) : **1.** tabak [kap]. **2.** ince kat.

tabakü'l-arz : yer yüzü.

tabaka طبقـــه (a.i.c. : tabakat) : **1.** kat, *katman, tabaka.

tabaka-i hâricî-i edimme : anat. *dışderi.

tabaka-i karniyye : anat. 1) saydam tabaka; **2)** korun tabakası [deride].

tabaka-i kitâbiyye : bot. *doğurgan *doku.

tabaka-i kuzâhiyye : anat. iris.

tabaka-i mantâriyye : bot. mantar tabakası.

tabaka-i meşîmiyye : anat. damar tabaka.

tabaka-i muhâtiyye : biy. mukoza.

tabaka-i munzamme : anat. göz *sümüksel zarı.

tabaka-i müvellide : bot. *büyütken doku, **fr. cambium.**

tabaka-i müvellide-i fellîniyye : bot. mantardoğuran, **fr. phellogène.**

tabaka-i palisadiyye : bot. palisat tabakası.

tabaka-i sulbe : biy. sert tabaka.

tabaka-i şebekiyye : biy. ağtabaka, **fr. retiné.** 2. topluluk, sınıf. 3. bir veyâ iki yapraklık kâğıt. 4. sigara paketi.

tabakat طبقـــات ("ka" uzun okunur. a.i. tabaka'nın c.) : tabakalar.

tabakatü'l-arz : jeoloji, **fr. géologie.**

tabakatü'l-fukahâ : fakîhlerin sınıf ve derecelerine dâir biyoğrafileri.

tabakatü's-semâ : gök tabakaları.

tabakatü'ş-şuarâ : şâirlerin sınıfı, şâirlerin biyografisi.

tabak-çe طبقچه (a.f.b.i.) : küçük tabak.

tabâk-hâne طبقخانـــه (o.f.b.i.) : sepi yeri. (bkz : debbâg-hâne).

tab'an طبعاً (a.zf. tab' dan) : tabiî olarak, kendiliğinden, yaradılıştan.

tâbân تابان (f.s.) : 1. ışıklı, parlak. **Mâh-i tabân** : parlak ay. **Necm-i tâbân** : parlak yıldız. **Vech-i tâbân:** parlak yüz. 2. i. erkek adı.

tabânçe طبانچه (f.i.) : avuç içi, el ayası.

tab'âniyye طبعانيـــه (a.i.) : *doğalcılık, natüralizm, **fr. naturalisme.**

tabân-keş طبانكش (t.f.b.s.) : taban tepen, yaya yürüyen.

tabasbus تبصبـــص (a.i. basbasa'dan. c. : tabasbusât) : yaltaklanma, alçakça yalvarma.

tabasbus-ı kelb-âne, -ı kelbî : köpekçesine yaltaklanma.

tabasbusât تبصبصـــات (a.i. tabasbus'un c.) : yaltaklanmalar, alçakça yalvarmalar.

tabassur تبصـــر (a.i. basar'dan) : 1. gözaçıklığı. 2. ilerisini görüş, dikkatle bakıp esâsını kavrama.

tabattun تبطن (a.i. batn'dan). (bkz : tebattun).

tâb-âver تاب آور (f.b.s.) : güç yetiren, dayanan.

tâb-âver-i mukavemet : karşı durmak gücünde olan.

tabâyi' طبايع (a.i. tabîat'ın c.) : tabîatler.

tabâyi'-i ahâlî-i âlem : dünyâ halkının tabîatları.

tabâyi'-i zî-rûh : insanların yaradılışları.

tabbâh طباخ (a.i. tabh'dan. c. : tabbâhîn) : aşçı. (bkz : aş-pez).

tabbâhîn طباخين (a.i. tabbâh'ın c.) : ahçılar.

tabbâhîn-i hâssa : **tar.** saray aşçıları.

tabbâl طبال (a.i.) : davulcu.

tâb-dâde تابـــداده (f.b.s.) : 1. yandırılmış, parlatılmış. 2. ısıtılmış; alevlendirilmiş.

tâb-dâr تابـــدار (f.b.s.) : 1. parlak ışıklı. **Dîdâr-ı tâb-dâr** : parlak yüz. 2. kıvrımlı, büklümlü. **Gîsû-yi tâb-dâr** : bükülmüş, bükülü saç. 3. kederli, üzüntülü, sıkıntılı.

tâb-dârî تابداری (f.b.i.) : parlaklık.

tâb-dih تابده (f.b.s.) : 1. ışık veren. 2. i. iplik bükücü. 3. ısıtan, sıcaklık veren. 4. kuvvetli, güçlü kılan.

tâ-be تابـــه (f.zf.) : "-e kadar" mânâsına gelerek kelimenin başına getirilir.

tâ-be-ebed : ebediyete, sonsuzluğa kadar.

tâ-be-key : ne zamana kadar, niceye dek.

tâ-be-kıyâmet : kıyâmete kadar.

tâ-be-mahşer : mahşere kadar.

tâ-be-sabah : sabaha kadar.

tâ-be-i tâb-dân : bir pencereyi kapatacak kadar cam, bez veyâ kâğıt perde.

tâbe طـــاب (a.cü. tayyib'den) : "iyi ve temiz olsun!" mânâsınadır.

tâbe serâh : "toprağı, kabri iyi ve temiz olsun!" mânâsına ölen için edilen duâ.

tâbe تابـــه (f.i.) : 1. tava. 2. geniş, düz yüzlü tuğla.

tâbe-i zer (altın tava) : **mec.** Güneş.

tâ-be-ferdâ تابه فردا (f.b.zf.) : kıyamete kadar.

tâbel, tâbil تابل ، تابل (a.i.c. : tevâbil) : yemeklere konulan bahar.

tâbende تابنده (f.s.) : parlayan, ışık veren. (bkz : tâb-nâk).

tâbende-gî تابندگی (f.b.i.) : parlaklık.

tâbende-izâr تابنـــده عذار (f.b.s.) : parlak yanaklı.

tabh طبـــخ (a.i.) : 1. pişirme, pişirilme. 2. ilâç kaynatma.

tab-hâne طبعخانه (a.f.b.i.) : matbaa.

tâb-hâne طبخانه (f.b.i.) : 1. ocak veyâ soba ile ısıtılan kışlık yer; çiçek sobası. 2. nekahethâne. (bkz : dârü'ş-şifâ).

tabh-hâne طبخخانه (a.f.b.i.): mutfak; lokanta.

tabhî طبخـــی (a.s.) : pişirmekle, pişirilmekle ilgili.

tabhiyye طبخيه (a.i.) : pişirmek veya pişirilmek üzere birine verilen ücret, pişirmelik.

tâbi' تابع (a.s. teb'den. c. : tâbiîn, tâbiûn, tebea, tevâbi') : 1. birinin arkası sıra giden, ona

uyan. 2. boyun eğen, bağlı kalan; birinin emri altında bulunan. 3. **a. gr.** kendinden evvelki kelimeye göre hareke alan [kelime].

tâbi cümle : gr. bağımlı cümle, yan cümle, **fr. proposition subordonnée.** 4. **i.** Hz. Muhammed'i görmüş olanları (eshâbı) görüp kendisinden hadîs dinlemiş olan.

tâbi'-i asemm : mat. *orandışı fonksiyon.

tâbi'-i gayr-ı cebrî : yüksek fonksiyonlar, **fr. fonctions transcendantes.**

tâbi'-i müsellesâtî : mat. trigonometrik fonksiyon.

tâbi'-i mütezâyid : mat. artan fonksiyon.

tâbi' ve metbû' : tâbî olan ve olunan kimse.

tâbi' طابع (a.s. tab'dan) : **1.** tab'eden, kitap basan; kitap bastıran. **2. i.** matbaacı; editör.

tabîat طبيعت (a.i.c. : tabâi') : **1.** tabîat, yaradılış, huy, âdet, mizaç. **Hüsn-i tabîat :** zevk güzelliği. **2.** kâinat. **Kanûn-i tabîat :** tabîat kanunu, kâinâtın düzenini devâm ettiren kanun. **3.** büyük aptes etme kolaylığı veyâ zorluğu.

tabîatiyle طبيعتيله (a.t.zf.) : tabîî olarak, doğal olarak.

tabîb طبيب (a.i. tıbb'dan. c. : etibbâ, tabîbân : hekim, doktor. **Ser-tabîb :** başhekim.

tabîb-i adlî : huk. adlî tıp işleriyle vazifeli doktor.

tabîbân طبيبان (a.i. tabîb'in c.) : hekimler, doktorlar.

tâbih طابخ (a.s. tabh'dan) : **1.** pişiren, aşçı. (bkz : aşpez). **2. hek.** ateş yapan, ateşli. **Hummâ-yi tâbih :** ateşli sıtma.

tâbiha طابخه (a.i.) : **1. s.** tâbih'in müennesi. **2.** öğle sıcağı.

tabîî طبيعى (a.s.) : **1.** tabîatle ilgili. **2.** tabîat îcâbı olan. **3.** olağan, alışılmış, her zamanki. [müen. : tabîiyye]. [zıddı : "sun'î"].

tabîî ıstıfâ' : zool. *doğal *seçim.

tabîî intibâ : jeol. *fiziksel iz, **fr. empreinte physique.**

tâbiîn تابعين (a.s. tâbi'in c.) : Hz. Muhammed'i görmüş olanları görüp kendilerinden hadîs dinlemiş olanlar. **Tebe-i tâbiîn :** tâbiînden birinden, yânî ikinci derecede olarak hadîs nakletmiş olan. ["etba-i tâbiîn" de denir].

tabîiyyat طبيعيات (a.i.c.) : tabîî ilimler.

tabîiyye طبيعيه (a.i.) : **1.** tabîat bilgisi. **2.** natüralizm, **fr. naturalisme.**

tâbiiyyet تابعيت (a.i.) : tâbi'lik, tâbî olma; bir devletin tebasından bulunma, *uyrukluk.

tâbiiyyet-i asliyye : birinin, doğum târihinden îtibâren hâiz olduğu tâbiiyyet.

tâbiiyyet-i meksûbe : daha sonra, değiştirilerek girilen tâbiiyyet.

tâbiiyyet-i mütekabile : sosy. *bağınlaşma, **fr. interdépendance.**

tabîiyyûn طبيعيون (a.i.c.) : tabîiyyeciler, tabîatı Allah addeden zümre, **fr. naturalistes.**

tâbil تابل (a.i.c. : tevâbil) : nâne, biber, tarçın, karanfil gibi şeyler. [yemeklere konulan-].

ta'bîr تعبير (a.i. ubûr'dan. c. : ta'bîrât) : **1.** ifâde, anlatma. **2.** bir mânâsı olan söz. **3.** *deyim. **4.** *terim. **5.** rü'yâ yorma. **Hüsn-i ta'bîr :** terbiye ve edep dâiresinde anlatma. **Sû-i ta'bîr :** edep ve terbiye dışı kullanılan sözle anlatma.

ta'bîrât تعبيرات (a.i. ta'bîr'in c.) : tâbirler, *terimler; *deyimler.

ta'bîr-nâme تعبيرنامه (a.f.b.i.) : rü'yâ kitabı, rü'yâların yorumlarını yapan kitap.

tâb-istân تابستان (f.b.i.) : yaz. (bkz : sayf).

tâb-istânî تابستانى (f.b.s.) : yaza mensup, yazla ilgili, yazlık [ekin]. (bkz : sayfî).

tâbiş تابش (f.i.) : parlayış, parıldayış. (bkz : revnak).

tâbiş-geh تابشگه (f.b.i.) : parıltı yeri.

tâbiûn تابعون (a.s. tâbi'in c.). (bkz : tâbiîn).

ta'biye تعبيه (a.i.) : [askeri] yerli yerine koyup hazırlama; tertîbetme.

ta'biyetü'l-ceyş : ask. strateji.

tâbiyevî تابيوى (a.s.) : tâbiyeye âit, tâbiye ile ilgili.

tabl طبل (a.i.) : **1.** davul. **2. anat.** kulak zarı.

tabl-bâz طبلباز (a.f.b.i.) : davulcu. (bkz : tablzen).

table-kâr طبله كار (t.f.b.i.) : **1.** tabla taşıyan; başında tabla ile ufak tefek satan gezici esnaf. **2.** yemek yenirken iş gören hizmetçi.

tabl-hâne طبلخانه (a.f.b.i.) : **1.** büyük davul. **2. tar.** mehterhâne, pâdişahın sarayındaki askerî bando.

tablî طبلى (a.s.) : **1.** davula âit, davulla ilgili. **2.** kulak zarına âit.

tabl-zen طبلـــزن (a.f.b.i.) : davulcu. (bkz : tablbâz).

tâb-nâk تابناك (f.b.s.) : parlak, ışıklı. (bkz : münevver, ziyâ-dâr).

tâb-nümâ تابنمـــا (f.b.i.) : kuvvet ölçer, kuvvet tecrübe âleti.

tabsıra تبصره (a.i.). (bkz : tebsıra).

tabsîr تبصير (a.i.). (bkz : tebsîr).

tabtaba طبطبه (a.i.) : **1.** tıpırtı. **2.** su çağıltısı.

tâbût تابوت (a.i.c. : tevâbît) : **1.** ölü taşınan sandık. **2.** İsrâiloğulları için Hz. Mûsâya gelen mukaddes emirlerin konulduğu sandık. **3.** uzun yumurta sandığı.

tâbûtü'l-ahd, tâbûtü's-sekîne : Hz. Mûsâ-ya gelen ilâhî emirlerin içine konulduğu mukaddes sandık. **3.** içine yumurta istif edilen uzun sandık.

tâc تاج (a.i.c. : etvâc, tîcân) : **1. hükümdarların** başlarına giydikleri cevahirli başlık. (bkz : dîhîm, efser, iklîl). **2. gelinlerin** başlarına koydukları cevâhirli süs başlık. **3.** [eskiden] bâzı tarîkat ehli şeyhlerin giydiği başlık, terek. **4.** sorguç, tarak, kuşların başlarındaki uzunca tüy. **5.** eskiden kumaşlarda, en çok sultanların giydiği elbiselerde görülen bir motif şekli. **6. bot.** çiçeklerin *çanakyapraklarından sonraki renkli kısım.

tâc-ı edhem : ed. istiğnâ'nın timsâli.

tâc-ı fîrûze : gökyüzü.

tâc-ı gerdûn : güneş.

tâc-ı gül : gülden yapılan taç.

tâc-ı ser : baş tâcı, en çok sevilen, çok îtibâr edilen [şey veyâ kimse].

tâc-ı şemm : mum ışığı.

Tâcü'l-Arûs : 1) gelin tacı, gelin başlığı; 2) 1790 yılında ölen Seyyid Mürtezâ ez-Zebîdî'nin Kamûsü'l-Muhît üzerine yaptığı Arapça şerhtir. [1306 yılında, Mısır'da, Matbaa-i Hayriyye'de büyük kıt'ada (4973) sahife olarak 10 cilt hâlinde basılmış olan bu eserin tam adı : Tâcü'l-Arûs min-Cevâhiri'l-Kamûs" dur].

Tâcü'l-Edeb : Amasyalı Ali Alâeddin bin Hüseyn'in 1453 (H. 857) yılında te'lîfettiği ahlâk ve âdabdan bahseden bir eseridir.

tâc ü serîr : tac ve taht.

tâcü's-sinn : anat. diş tacı, **fr. couronne.**

Tâcü't-Tevârih : Şeyhülislâm Hoca Saaddettin Efendi'nin 2 ciltlik meşhur Osmanlı târihi [I. Selîm'in nedîmi Hasan Cân'ın oğludur]. (d. : ? ö. : 1008 [1599]).

tâc-âver تاج آور (a.f.b.i.) : taç giyen, hükümdar. (bkz : tâc-dâr).

tâc-âver-âne تاج آورانـــه (a.f.b.zf.) : taç giyene, hükümdara yaraşır yolda.

tâc-âverî تاج آوری (a.f.b.s.) : **1.** hükümdara âit, hükümdarla ilgili. **2. i.** hükümdarlık, kıraallık.

tâc-bahş تاج بخش (f.b.s.) : taç veren, hükümdar yapan. (bkz : tâc-ver).

tâc-beyt تاج بيت (f.b.i.) : **ed.** bir kasîdenin sonlarında nâzımının mahlâsı bulunan beyit.

tâc-dâr تاجدار (a.f.b.s. ve i. c. : tâc-dârân) : taçlı, taç giyen, pâdişah, şehenşah, hükümdar.

tâc-dârân تاجـــداران (a.f.b.s. ve i. tâc-dâr'ın c.) : taçlılar, taç giyenler; pâdişahlar, şehinşahlar, hükümdarlar.

tâc-dârân-ı zemân : zamanın taç giyenleri, kıralları, hükümdarları.

tâc-dâr-âne تاجدارانـــه (a.f.zf.) : hükümdarca, hükümdara yakışacak yolda.

tâc-dârî تاجـــداری (a.f.b.i.) : hükümdarlık, pâdişahlık.

tâc-gâh تاجگاه (a.f.b.i.) : hükûmet merkezi.

ta'cîb تعجيب (a.i. aceb'den) : şaşdırma, hayrete düşürme.

tâcîk تاجيـــك (f.i.) : İran'a yakın komşu olan **tâî** kabîlesinin acemce telâffuzuyla bütün Arapları ifâde eden etnik terim olmuştur; sonra, İslâmiyeti kabûl eden Fars ve Türk'lere de müşrik Türk'ler ve Parslar tarafından "tâcîk" denilmiştir. Türk'ler Müslüman olduktan sonra da Farsça konuşan kavimlere "tâcîk" demişlerdir. Bugün Orta Asya'da Farsça konuşan Buhârâ, Semerkand ehâlîsine Türkler "tâcîk" derler.

ta'cîl تعجيل (a.i. acele'den. c. : ta'cîlât) : acele ettirme, çabuklaştırma.

ta'cîlât تعجيلات (a.i. ta'cîl'in c.) : acele ettirmeler, çabuklaştırmalar.

ta'cîm تعجيم (a.i. acm'den) : noktalama, noktalatma.

ta'cîn تعجيـــن (a.i. acn'den) : yuğurma, hamur yapma, hamur hâline getirme, getirilme.

tâcir تاجر (a.i. ticâret'den. c. : tüccâr) : ticâretle uğraşan.

tâcirü's-sultânî : tar. XIV ve XV. asırlarda Memlûk sultanları için, Kafkaslardan ve daha çok Kırım'dan esir devşirerek Mısır'a göndermekle görevli bulunan memurlar.

Tâcir-hâne تاجرخانه (a.f.b.i.) : sahtiyan tâcirlerinin "lonca" larının bulunduğu Mercan'daki yer [İstanbul'da].

ta'cîz تعجيز (a.i. acz'den. c. : ta'cîzât) : rahatsız etme, canını sıkma, sıkıntı verme, tedirgin etme.

ta'cîz-i mükâteb : huk. [eskiden] kitâbet bedelini edâdan âciz olduğunu mükâtebin iddiâ ve îtiraf etmesi.

ta'cîzât تعجيزات (a.i. ta'cîz'in c.) : rahatsız etmeler, tedirginlikler.

tâc-ser تاج سر (f.b.i.) : **mec.** baştâcı, muhterem, aziz, değerli kıymetli kimse.

tâc-ver تاجور (f.b.i.) : pâdişah, hükümdar. (bkz : tâc-dâr).

tâdطاد(a.s.) :ağı[şey].

tadaccu' تضجع (a.i.) : üşenme, gevşek davranma.

tadaccur تضجر (a.i. ducret'den) : iç sıkılması; sıkıntı. (bkz : tazaccur).

ta'dâd تعداد (a.i. aded'den) : **1.** sayma; sayı. **2.** birer birer söyleme, sayıp dökme; sayım.

ta'dâd-ı nâkıs : mat. eksik, noksan sayım.

ta'dâd ve tasnîf : mat. sayım ve döküm.

ta'dâd ve terkîm : sayıları okuma ve yazma; **mat.** sayılama, **fr. numération.**

tada'du' تضعضع (a.i. di'da' 'dan) : **1.** alçak gönüllülük gösterme. **2.** hor olma. **3.** vîrân olma. **4.** aklını kaybetme [hasta].

tadarrus تضرس (a.i.) : diş kamaşması.

tadcîr تضجير (a.i.) : yürek daraltma, can sıkma.

ta'dîd تعديد (a.i.) : **1.** hazırlanma, hazırlanılma. **2.** sayma, numaralama.

ta'dîl تعديل (a.i. adl'den. c. : ta'dîlât) : **1.** doğrultma, doğrulama. **2.** değişiklik.

tâ'dîl-i zemân : astr. gayri muntazam hareket eden şems-i hakîkî ile muntazam hareket ettiği farzolunan şems-i mevhum arasında meydana gelen fark.

ta'dîl mâ beyne's-satreyn : bir metin arasına, mânâyı değiştiren, tamamlayan veyâ îzah eden başka kelime ve cümleler sokulması, **fr. interpolation.**

ta'dîlât تعديلات (a.i. ta'dîl'in c.) : **1.** doğrultmalar, doğrulamalar. **2.** değişiklikler.

ta'dîlen تعديلاً (a.zf.) : değiştirerek, değiştirilerek.

ta'dîl-nâme تعديلنامه (a.f.b.i.) : değişiklik *önergesi.

ta'diye تعديه (a.i.) : geçirme, tecâvüz ettirme. **2. gr.** bir fiili, müteaddî (= *geçişli) hâle koyma. [bakmak'tan : baktırmak, koşmak'tan : koşturmak..." gibi.] **Edât-ı ta'diye :** lâzım (= *geçişsiz) bir fiilin müteaddî (= *geçişli) kılınması için eklenen edat.

tadlîl تضليل (a.i.) : dalâlete düşürme, doğru yoldan çıkarma, azdırma, ayartma.

tadrîs تضريس (a.i.) : **1.** tecrübe görmüş olma. **2.** diş kamaştırma.

tadrîs-i a'sâb : sinirlere tazyîk yaparak ıztırap verme.

tafaddul تفضل (a.i. fadl'dan) : üstünlük taslama. (bkz : tafazzul).

tafahhus تفحص (a.i.). (bkz : tefahhus).

tafarât طفرات (a.i. tafra'nın c.) : ilmiyyede (sarıklılar sınıfında) rütbeler, derece almalar.

tafattun تفطن (a.i. fatânet'den) : anlama, akıl erdirme. (bkz : idrâk, taakkul, tefehhüm).

tafattur تفطر (a.i. fıtr'dan) : yarılma, açılma ayrılma. (bkz : infitâr).

tafazzul تفضل (a.i. fazl'dan) : üstünlük taslama. (bkz : tafaddul).

tafdîh تفضيح (a.i.) : rezîl etme. (bkz : tafzîh).

tafdîl تفضيل (a.i. fadl'dan. c. : tafdîlât) : **1.** birini ötekilerinden üstün tutma. **2. gr.** *en üstünlük, **fr. superlatif. ism-i tafdîl :** mukayese ve üstünlük gösteren sıfat. [Arapçada "ef'al" vezninde : "ekber, ahmer..." gibi; dilimizde "daha, en, pek, çok" edatlarıyla : "daha güzel, en güzel, pek güzel, çok güzel..." gibi, eski Türkçede : "-rek, -rak" ekleriyle : "küçürek, ufarak..." gibi; Farsçada : "-ter, -terîn" edatlarıyla : "büzürk-ter, büzürk-terin..." gibi edatlarla yapılır].

tafdîlât تفضيلات (a.i. tafdîl'in c.) : tafdiller, *enüstünlükler.

tafra طفره (a.i.) : **1.** yukarıya sıçrama, atlama. **2.** yukarıdan atıp tutma. **3.** (c. : tafarât) ilmiyyede (sarıklılarda) rütbe, derece alma.

tafra-endâz طفره انداز (a.f.b.s.). (bkz : tafra-furûş).

tafra-furûş طفره فروش (a.f.b.s.) : yukarıdan atıp tutan.

tafra-furûş-âne تفره فروشانه (a.f.zf.) : yukarıdan atıp tutarak.

tafsîl تفصيل (a.i. fasl'dan. c. : tafsîlât) : etrâfıyla, etraflı olarak bildirme, uzun uzadıya anlatma, açıklama.

tafsîl-i mürekkeb : mant. yargısı ayrık veya bölünmeli olan mantık yanlışı.

tafsîlât تفصيلات (a.i. tafsîl'in c.) : etraflı olarak bildirmeler, uzun uzadıya anlatmalar, açıklamalar.

tafsîlât-ı mâlâyânî : boş uzatmalar.

tafsîlât-ı meşrûha : îzah edilmiş tafsîlât.

tafsîlen تفصيلاً (a.zf.) : uzun uzadıya, *ayrıntılı olarak. (bkz : mufassalan).

tâfte تافته (f.i.) : **1.** tafta, düz ve donuk olan bir çeşit ipekli kumaş. **2.** büzülmüş, katlanmış, bükülmüş. **3.** s. yanmış, yanık. **4.** s. aydınlık, parlak. **5.** s. üzgün, kederli.

tâfte-ciger (ciğeri yanık) : sevdalı, âşık, tutkun.

tâfte-gî تافتگی (f.b.i.) : **1.** kızgınlık, hiddet, şiddet. **2.** yorgunluk. **3.** biçimini, şeklini değiştirme. **4.** eğirme, bükme.

tâft-hâne تافتخانه (f.b.i.) : matbaa, basımevi.

taftîn تفطين (a.i. fatânet'den) : akıl erdirtme, anlatma. (bkz : tefhîm).

tafzîh تفضيح (a.i.c. : tafzihât) : rezîl etme.

tafzîhât تفضيحات (a.i. tafzîh'in c.) : rezîl etmeler.

tafzîz تفضيض (a.i. fizze'den) : gümüşleme, gümüşlenme; gümüş kaplama.

tagaddî تغدى (a.i. gıdâ'dan. c. : tagaddiyyât) : gıdâlanma, beslenme. (bkz : tagazzî).

tagaddiyyât تغديات (a.i. tagaddî'nin c.) : beslenmeler, gıdâlanmalar. (bkz : tagazziyyât).

tagaffül تغفل (a.i. gaflet'den) : gaflet gösterme, anlamazlıktan gelme, düşüncesizlik yapma. (bkz : tegaffül, tegafül).

tagallüb تغلب (a.i. galebe'den. c. : tagallübât): zorbalık, zorla hüküm sürme. (bkz : tahakküm).

tagallübât تغلبات (a.i. tagallüb'ün c.) : zorbalıklar. (bkz : tahakkümât).

tagallüf تغلف (a.i. gılâf'dan). (bkz : tegallüf).

tagallüt تغلط (a.i. galat'dan). (bkz : tegallüt).

tagallütât تغلطات (a.i. tagallüt'ün c.). (bkz : tegallütât).

tagamgum تغمغم (a.i. gamgama'dan) : anlaşılmaz söz.

tagammüd تغمد (a.i. gamd'den) : sarma, örtme, bürüme.

tagannî تغنى (a.i. gınâ'dan. c. : taganniyât) : **1.** zenginleşme. **2.** muhtac olmama; yetinme. **3.** makamla okuma.

taganniyât تغنيات (a.i. tagannî'nin c.) : tagannîler.

tagannüc تغنج (a.i. ganc'dan). (bkz : tegannüc).

tagarrür تغرر (a.i. gurûr'dan) : **1.** gururlanma, böbürlenme. **2.** kendini tehlikeye koyma. **3.** borçlanma. (bkz : tegarrür).

tagassül تغسل (a.i. gusl ve gasl'den). (bkz : tegassül).

tagaşşî تغشى (a.i. gışâ'dan). (bkz : tegaşşî).

tagavvur تغور (a.i. gavr'dan).(bkz : tegavvur).

tagavvül تغول (a.i. gul'den). (bkz : tegavvül).

tagayyüb تغيب (a.i. gayb'den) : kaybolma, gözden uzaklaşma, görünmeme.

tagayyüm تغيم (a.i. gaym'dan). (bkz : tegayyüm).

tagayyümât تغيمات (a.i. tagayyüm'ün c.) : bulutlanmalar.

tagayyür تغير (a.i. gayr'den) : **1.** değişme, başkalaşma. (bkz : tebeddül). **2.** rengi değişme. **3.** bozulma, kokma.

tagayyürât تغيرات (a.i. tagayyür'ün c.) : **1.** değişmeler, başkalaşmalar. (bkz : tebeddülât). **2.** renk değişmeler. **3.** bozulmalar, kokmalar.

tagayyüz تغيظ (a.i. gayz'den). (bkz : tegayyüz).

tagayyüzât تغيظات (a.i. tagayyüz'ün c.) : hiddetlenmeler, kızmalar.

tagazzî تغذى (a.i. gızâ'dan. c. : tagazziyyât) : beslenme, gıdâlanma. (bkz : tagaddî).

tagazziyyât تغذيات (a.i. tagazzî'nin c.) : beslenmeler, gıdâlanmalar. (bkz : tagaddiyyât).

tagazzül تغزل (a.i. gazel'den) : (bkz : tegazzül).

tagbîr تغبير (a.i. gubâr'dan. c. : tagbîrât) : **1.** toza bulama, bulanma. **2.** muğber etme, gücendirme.

tagbîrât تغبيرات (a.i. tagbîr'in c.) : **1.** toza bulamalar, bulanmalar. **2.** muğber etmeler, gücendirmeler.

tagdiye تغديه (a.i. gıdâ'dan) : **1.** gıdâlandırma, gıdâlandırılma, besleme, beslenme. (bkz : iâşe). **2.** gerekli malzemeyi makineye koyma.

tagfîl تغفيل (a.i. gaflet'den. c. : tagfîlât) : gafil avlama, avlanma.

tagfîlât تغفيلات (a.i. tagfîl'in c.) : gafil avlamalar, avlanmalar.

tâgıye طاغيه (a.s.) : **1.** aptal, kibirli ve inatçı [adam]. **2. i.** yıldırım.

tâgıyye طاغيه (a.s.) : ["tâgî" nin müen.]. (bkz : tâgî).

tâgî طاغي (a.s.c. : tâgun, tugat) : azgın, isyân eden.

taglîb تغليب (a.i. galebe'den) : **ed.** bir ilişik ve ilgiden dolayı bir kelimeyi, başka bir mânâyı da içine alacak şekilde kullanma : baba ile anneye "ebeveyn" denilmesi gibi.

taglîf تغليف (a.i. gılâf'dan) : kınına koyma. (bkz : tagmîd).

taglîf-i süyûf (kılıçları kınına koyma) : sulh yapma.

taglîk تغليق (a.i. galak'dan. c. : tağlîkat) : **1.** kapama, kapanılma. **2.** kilitleme.

taglîk-i ebvâb : kapıların kilitlenmesi. **3. ed.** muğlak, kapalı söz söyleme. (bkz : ibhâm).

taglîkat تغليقات ("ka" uzun okunur. a.i. taglîk'in c.) : kapamalar; kilitlemeler; kapalı sözler söyleme.

taglît تغليط (a.i. galat'dan. c. : taglîtât) : **1.** yanlışlığını çıkarma. **2.** yanıltma; yanıltılma.

taglîtât تغليطات (a.i. taglît'in c.) : **1.** yanlışlığını çıkarmalar. **2.** yanıltmalar, yanıltılmalar.

tagliye تغليه (a.i. galeyân'dan) : **1.** kaynatma. **2.** pahalanma. (bkz : iğlâ).

taglîz تغليظ (a.i. gılzet'den) : kaba ve galiz yapma, kaba söyleme.

tagmîd تغميد (a.i.) : kınına koyma. (bkz : taglîf).

tagmîs تغميس (a.i.) : batırma, daldırma.

tagniye تغنيه (a.i. gınâ'dan) : birini zengin etme.

tagrîb تغريب (a.i. gurbet'den) : **1.** birini gurbete gönderme, gönderilme. **2.** memleketten çıkarma, uzaklaştırılma. **3.** kovma.

tagrîd تغريد (a.i.). (bkz : tegarrüd).

tagrîk تغريق (a.i. gark'dan) : suda boğma.

tagrîm تغريم (a.i. garm'dan) : ödenme, ödenilme; ödetme.

tagrîm-i düyûn : borçların ödenmesi.

tagrîr تغرير (a.i. gurûr'dan. c. : tagrîrât) : müşteriyi aldatma.

tagrîrât تغريرات (a.i. tagrîr'in c.) : müşteriyi aldatmalar.

tagrîs تغريس (a.i. gars'dan) : yere dikme, dikilme.

tagşîş تغشيش (a.i. gış'dan. c. : tagşîşât) : **1.** karıştırma, saflığını giderme. **2.** değerli bir şeyi değersiz bir şeyle karıştırma. **3.** imrenme.

tagşîşât تغشيشات (a.i. tagşîş'in c.) : **1.** karıştırmalar, saflığını gidermeler. **2.** değerli şeyleri değersiz şeylerle karıştırmalar.

tagşiye تغشيه (a.i. gışâ'dan) : **1.** örtme, örtülme, bürünme. **2.** (gayş'den) : kendinden geçirme, geçirilme.

tagtiye تغطيه (a.i. gıtâ'dan) : örtme, örtülme. (bkz : tagşiye).

tâgun طاغون ("ga" uzun okunur. a.i. tâgî'nin c.) : azılı, azgın kimseler. (bkz : tugat).

tâgut طاغوت ("gu" uzun okunur. a.s. ve i.c. : tavâgî, tavâgît) : **1.** kayıptan haber veren, büyücü. **2.** şeytan. **3.** İslâmdan önce Mekke'deki Lât ve Uzzâ putları.

tagviye تغويه (a.i.) : baştan çıkarma, azdırma. (bkz : igvâ).

tagyîr تغيير (a.i. gayr'den. c. : tagyîrât) : başkalaştırma; değiştirme; bozma. (bkz : tahvîl, tebdîl). **Hukuki tagyîr** : birinin kendine âit olmayan bir taşınır eşyanın bazı işlemlerle şeklini değiştirmesi.

tagyîr-i ifâde : ifade değiştirme.

tagyîr-i mevzi' : yer değiştirme.

tagyîr-i şekl : biçim değiştirme.

tagyîrât تغييرات (a.i. tagyîr'in c.) : başkalaştırmalar; değiştirmeler; bozmalar.

tagyîr-hâne تغييرخانه (a.f.b.i.) : içki imalâthanesi.

tagyîz تغييظ (a.i. gayz'den) : hiddetlendirme, kızdırma.

tagzît تغضيط (a.i.) : **1. fiz.** tazyîk etme, fazla üzerine tazyîk (basınç) yapma. **2. hek.** çok sıkı bağlama.

tagziye تغذيه (a.i. gızâ'dan). (bkz : tagdiye).

tagziye تغزيه (a.i.) : gazâ ettirme, ettirilme, din uğrunda savaştırma.

tahaccüm تحجم (a.i. hacm'den) : hacimlenme, büyüme, irileşme.

tahaccür تحجر (a.i. hacer'den. c. : tahaccürât) : **1.** taşlaşma, taş olma, taş gibi katılaşma. **2. hek.** kabuk bağlama.

tahaccürât تحجرات (a.i. tahaccür'ün c.) : taşlaşmalar, taş kesilmeler.

tahaddî تحدى (a.i.c. : tahaddiyât) : meydan okuma.

tahaddiyât تحديات (a.i. tahaddî'nin c.) : meydan okumalar.

tahaddu' تخضع (a.i. hudû', huzû'dan). (bkz : tahazzu').

tahaddu' تخدع (a.i. hud'a'dan) : bilerek aldanma.

tahaddur تخضر (a.i. hıdr'dan). (bkz : tahazzur).

tahaddüb تحدب (a.i. hadeb'den) : kanburlaşma, dışarıya doğru çıkınta peydâ etme.

tahaddür تخدر (a.i. hader'den) : **1.** örtünmek [kadın]. (bkz : tesettür). **2. hek.** uyuşma uyuşturulma.

tahaddür تحدر (a.i. hadr'den) : **1.** yokuş aşağı inme. (bkz : inhidâr). **2.** yukarıdan aşağı akıp gitme.

tahaddür-i miyâh : suların akıp gitmesi.

tahaddüs تحدث (o.i. hads ve hudûs'dan) : **1. psik.** sezgi, **fr. intuition.** **2.** yok iken peydâ olma, ortaya çıkma, meydana çıkma.

tahaddüsî تحدثى (a.s.) : **psik.** sezgili, **fr. intuitif.**

tahaddüsiyye تحدثيه (a.i.) : **psik.** sezgicilik, **fr. intuitionisme.**

tahaddüsiyye تحدثيه (a.s.) : ["tahaddüsî"nin müen.]. (bkz : tahaddüsî).

tahaddüş تخدش (a.i.) : **1.** tırmalanma.

tahaddüş-i ezhân : zihinlerin tırmalanması. **2.** üzüntü duyma.

tahâdu' تخادع (a.i. hud'a'dan) : aldanmış gibi görünme.

tahâf طخاف (a.i.) : hafif ve şeffaf (saydam) bulut.

tahaffuz تحفظ (a.i. hıfz'dan) : kendini muhâfaza etme, sakınma, korunma.

tahaffuz-ı kudret : **fiz.** enerjinin saklanması.

tahaffuz-hâne تحفظخانه (a.f.b.i.) : karantina yeri.

tahaffuzî تحفظى (a.s.) : korunma ile ilgili.

tahaffuz-kâr تحفظكار (a.f.b.s.) : kendini muhâfaza eden, korunan, sakınan.

tahaffuz-kâr-âne تحفظكارانه (a.f.zf.) : kendini korumak için.

tahaffüf تخفف (a.i. hiffet'den) : **1.** hafifleme, hafiflenme. **2.** ayağa mest, çizme gibi konçlu bir şey giyme.

tahaffüf-i bâr : yükün hafiflemesi.

tahaffüf-i ıztırâb : ıztırap, elem ve kederin hafiflemesi, azalması.

tahakkud تحقد (a.i.) : kin tutma, kin gütme. (bkz : tehâsüd).

tahakkuk تحقق (a.i. hakk'dan) : hakîkat olarak meydana çıkma, gerçekliği anlaşılma.

tahakküm تحكم (a.i. hükm'den. c. : tahakkümât) : **1.** hâkimlik takınma. **2.** zorbalık etme.

tahakkümât تحكمات (a.i. tahakküm'ün c.) : **1.** hâkimlik takınmalar. **2.** zorbalıklar.

tahalhul تخلخل (a.i. halhal'den) : **1.** ayağa halhal (bilezik) takma. **2.** hava cereyânı olması. **3.** bir cismin, hacminin kabarıp şişmesi.

tahallî تحلى (a.i. hâlâvet ve hulvân'dan. c. : tahalliyât) : kendi kendini donatma, süslenme.

tahallî تخلى (a.i. halâ'dan) : **1.** boşalma, boş kalma. **2.** tenhaya çekilme, yalnız kalma.

tahalliyât تحليات (a.i. tahallî'nin c.) : donatmalar, süslenmeler [kendi kendini-].

tahalluk تخلق (a.i. hulk'dan) : ahlâklanma, bir tabîat, huy edinme.

tahallut تخلط (a.i.) : karışma, karışık olma [eşyâ-].

tahallüb تحلب (a.i.) : **1.** ter ve su sızma. (bkz : tereşşüh).

tahallüb-i rievî : hek. köpeğin dilini çıkararak soluması. **2.** süt peydâ etme, sütlenme.

tahallüd تخلد (a.i. huld'den) : bir yerde dâimî olarak kalma.

tahallüf تخلف (a.i. hilâf'dan) : **1.** geride kalma, arkada bırakılma. **2.** uygun gelmeme.

tahallül تخلل (a.i. halel'den. c. : tahallülât) : **1.** halel bulma, bozulma. **2.** ekşime, sirkeleşme. **3.** araya girme.

tahallül تحلل (a.i. hall'den. c. : tahallülât) : **1.** hallolma, cüzüleri birbirinden ayrılma. **2. kim.** ayrışma.

tahallülât تحللات (a.i. tahallül'ün c.) : **1.** hallolmalar, cüzüleri birbirinden ayrılmalar. **2. kim.** ayrışmalar.

tahallülât تخللات (a.i. tahallül'ün c.) : tahallüller.

tahallüs تخلص (a.i. hulûs'dan) : **1.** halâs olma, kurtulma. **2. ed.** şiirde mahlas kullanma. **Hüsn-i tahallüs :** mahlasın yalnız lâfzını değil, mânâsını da murâdetme. [meselâ Bâkî'nin : "Minnet Hüdâ'ya, devlet-i dünyâ fenâ bulur / Bâkî kalır sahîfe-i âlemde âdımız" beytindeki **bâkî** kelimesinin kullanılışı gibi].

tahammî تحمی (a.i. hamy, himâyet ve mahmiyet'den) : **1.** kendini himâye etme, korunma. **2.** perhiz etme.

tahammus تحمص (a.i.) : büzülme, büzülüp buruşma.

tahammuz تخمض (a.i. hazm'dan. c. : tahammuzât) : ekşime, oksitlenme.

tahammuzât تحمضات (a.i. tahammuz'un c.) : ekşimeler, oksitlenmeler.

tahammüd تخمد (a.i.) : ateşin sönmeye yüz tutması.

tahammül تحمل (a.i. haml'den. c. : tahammülât) : **1.** yüklenme, bir yükü üstüne alma. **2.** dayanma, katlanma. **3.** kaldırma.

tahammülât تحملات (a.i. tahammül'ün c.) : tahammüller, dayanmalar.

tahammül-fersâ تحملفرسا (a.f.b.s.) : tahammülü yıpratan.

tahammül-gezâ تحملگزا (a.f.b.s.) : dayanılmaz.

tahammül-güdâz تحملگداز (a.f.b.s.) : tahammülü eriten, yok eden. (bkz : tahammülsûz).

tahammül-sûz تحملسوز (a.f.b.s.) : tahammülü mahveden, yakan. (bkz : tahammülgüdâz).

tahammür تخمر (a.i. hamr'den. c. : tahammürât) : mayalanma, ekşime. (bkz : ihtimâr).

tahammürât تخمرات (a.i. tahammür'ün c.) : mayalanmalar, ekşimeler.

tahânet طحانت (a.i.) : değirmencilik.

tahannî تحنی (a.i hany'den) : eğilmek, eğrilmek.

tahannüf تحنف (a.i.) : Hanefî mezhebine girme; Hanefî mezhebinden olma.

tahannün تحنن (a.i. hanîn'den). (bkz : tehannün).

tahâret طهارت (a.i.) : **1.** temizlik. (bkz : nezâfet). **2.** temizlenme.

taharrî تحری (a.i. hary'den. c. : taharriyyât) : **1.** arama, araştırma, araştırılma; aratma. (bkz : tefahhus, teftîş). **2.** sivil polis, taharrî memuru.

taharrî-i hakikat : hakikatin aranması, doğruyu arama.

taharrî memuru : sivil polis.

taharriyyât تحریات (a.i. taharrî'nin c.) : aramalar, araştırmalar, araştırılmalar; aratmalar.

taharruk تخرق (a.i.) : **1.** yırtılma. **2.** yarılma.

taharrüf تحرف (o.i.) : *sapınç, **fr. aberration.**

taharrük تحرك (a.i. hareket'den) : **1.** hareket etme, kımıldama, oynama.

taharrük-i a'sâb : hek. sinirleri oynatan bir hastalık, **fr. nervomotilité. 2. a. gr.** harekelenme, hareke alma, bir hareke ile okunma [harf-].

taharrükiyyet تحرکیت (a.i.) : **1. fiz.** hareketlilik, kımıldama hâli. **2. fels. fr. motilité.**

taharrükiyyet-i nüve : biy. karyokinez, *araçlı *bölünüm.

taharrüm تحرم (a.i. harâm'dan) : haramdan kaçınma; sakınma, çekinme.

taharrüs تحرس (a.i.). (bkz : taharrüz). ["taharrüs" maddiyatta; "taharrüz" ma'neviyatta kullanılır].

taharrüs : biy. irkitme, irkiltme, **fr. irritation.**

taharrüş تخرش (a.i.c. : taharrüşât) : tırmalanma, örselenme.

taharrüşât تخرشات (a.i. taharrüş'ün c.) : tırmalanmalar, örselenmeler.

taharrüz تحرز (a.i. hırz'dan) : çekinme, sakınma. (bkz : ihtirâz).

tahassul تحصل (a.i. husûl'den) : **1.** hâsıl olma, netîce olarak çıkma. **2. fels.** üreme, üretme, **fr. reproduction.**

tahassun تحصن (a.i. hısn'dan) : **1.** kale ve hisara kapanma, istihkâma çekilme.

tahassus تخصص (a.i. husûs'dan) : husûsî ve mahsus olma. (bkz : ihtisâs).

tahassür تحثر (a.i.) : **hek.** pıhtılaşma [kan-].

tahassür-i dem : hek. kanın pıhtılaşması.

tahassür تحسر (a.i. hasret'den. c. : tahassürât): **1.** hasret çekme. **2.** çok istenilen ve ele geçirilemeyen şeye üzülme.

tahassürât تحسرات (a.i. tahassür'ün c.) : tahassürler.

tahassüs تحسس (a.i. hiss'den. c. : tahassüsât : hislenme, duygulanma. [Arapçadaki asıl mânâsı : "iyi bir haber duyup emin olma" dır].

tahassüsât تحسسات (a.i. tahassüs'ün c.) : duygulanmalar.

tahaşşî تخشی (a.i. haşyet'den) : ürperme.

tahaşşu' تخشع (a.i. huşû'dan) : alçak gönüllülük gösterme.

tahaşşub تخشب (a.i.) : odunlaşma.

tahaşşüd تحشد (a.i.c. : tahaşşüdât) : birikme, yığılma, toplanma [asker hakkında].

tahaşşüdât تحشدات (a.i. tahaşşüd'ün c.) : birikmeler, yığılmalar, toplanmalar [asker hakkında].

tahaşşün تخشن (a.i. huşûnet'den) : sertleşme, katılaşma [maddî ve mânevî].

tahaşşür تحشر (a.i. haşr'den) : mezardan çıkma, dirilme.

tahattî تخطی (a.i. hatve'den. c. : tahattîât) : **1.** bir şeyi atlayıp geçme, bir şey atlanıp geçilme; sınırı aşma. **2.** saldırış.

tahattîât تخطیات (a.i. tahattî'nin c.) : tecâvüzler, saldırışlar.

tahattîât-ı a'dâ : düşmanların saldırışları.

tahattur تخطر (o.i.c. : tahatturât) : hatırlama, hatıra getirme, getirilme; unutulduktan sonra hatırlanan şey.

tahattur-ı mübhem : fels. fr. réminiscence.

tahatturât تخطرات (a.i. tahattur'un c.) : tahatturlar.

tahattüm تحتم (a.i. hatm'den) : lâzım olma, lüzumlu olma.

tahattüm تختم (a.i. hatem'den) : **1.** hatem, yüzük takınma. **2. tas.** âriflerin gönüllerine Allah'ın koyduğu işaret.

tahavvüf تخوف (a.i. havf'den) : korkuya düşme.

tahavvül تحول (a.i. hâl'den. c. : tahavvülât) : değişme, dönme, bir halden bir şekilden, başka bir hâle, şekle girme.

tahavvül-i şems : astr. gecelerin uzamasından kısalmaya (22 Aralık), kısalmadan uzamaya (22 Haziran) dönmesi ve dönme zamanı, gün dönümü, **fr. solstice.**

tahavvülât تحولات (a.i. tahavvül'ün c.) : değişme [ler], değişiklik [ler].

tahavvülât-ı külliyye : büyük değişiklikler.

tahayyül تخیل (a.i. hayâl'den. c. : tahayyülât) : hayâle getirme, hayalde canlandırma, canlandırılma, hayâle dalma.

tahayyülât تخیلات (a.i. tahayyülün c.) : tahayyüller, hayâle getirmeler, hayalde canlandırmalar, hayâle dalmalar.

tahayyülî تخیلی (a.s.): tahayyülle ilgili, tahayyül sûretiyle.

tahayyür تحیر (a.i. hayret'den. c. : tahayyürât) : hayrân olma, hayrete düşme, şaşakalma, şaşırma. (bkz : taaccüb).

tahayyürât تحیرات (a.i. tahayyür'ün c.) : hayrân olmalar, hayrete düşmeler, şaşakalmalar, şaşırmalar.

tahayyüz تحیز (a.i. hayz'den) : **1.** yer tutma, yer alma. **2.** ehemmiyet kazanma. **3. fiz.** her hangi bir cismin boşlukta yer alması.

tahayyüz-i ecsâm : cisimlerin boşlukta yer alması.

tahazzu' تحضع (a.i. huzû', hudû'dan) : alçak gönüllülük gösterme. (bkz : tahaddu').

tahazzur تخضر (a.i. hızr ve hıdr'dan) : yeşilleşme, yeşil renk bağlama.

tahazzur تحضر (a.i. hâzır'dan) : hazır olma, hazır bulunma.

tahazzüb تحـــزب (a.i. hizb'den) : hiziplenme, toplanma, birikme. (bkz : tecemmu').

tahazzün تحـــزن (a.i. hüzn'den) : hüzünlenme, kederlenme.

tahazzür تحـــذر (a.i. hazer'den) : sakınma, korunma, çekinme.

tahbîr تحبيـــر (a.i. haber'den) : haber verme. (bkz : ihbârât).

tahbîz تحبيـــذ (a.i.) : "habbezâ" (ne güzel) deme[k].

tahcîl تحجيل (a.i. hacle'den) : **1.** gerdeğe koyma. **2.** atların ayağında beyaz sığil bulunması.

tahcîl-i arûs : gelini, gerdeğe koyma.

tahcîl تحجيل (a.i. hacl'den. c. : tahcîlât) : utandırma.

tahcîlât تحجيلات (a.i. tahcîl'in c.) : utandırmalar.

tahcîr تحجيـــر (a.i. hacer'den) : **1.** bir yere taş koyma, yığma. **2. vet.** hayvanı dağlayıp nişanlama. **3. fık.** kimsenin girmemesi için arâzînin etrâfına taştan çit yapma.

tahdîb تحديـــب (a.i. hadeb'den) : kamburlaştırma, kamburlaştırılma, kubbelendirme, kubbelendirilme.

tahdîb تخضيب (a.i. hidab'dan). (bkz : tahzîb).

tahdîd تحديـــد (a.i. hadd'den. c. : tahdîdât) : hudut tâyîn etme, sınır çizme, sınırlama. (bkz : tahtît).

tahdîd-i sinn : yaş haddi, tekaütlük, emeklilik.

tahdîdât تحديـــدات (a.i. tahdîd'in c.) : sınırlama[lar], kısıntı[lar].

tahdîdî تحديـــدى (a.s.) : *sınırlayıcı, **fr. limitatif.**

tahdîk تحديـــق (a.i. hadeka'dan) : gözünü ayırmadan dikkatli dikkatli bakma.

tahdîr تخديـــر (a.i. hader'den) : örtülendirme, örtülendirilme, örtülü bulundurma.

tahdîr تخضير (a.i.). (bkz : tahzîr).

tahdîs تحديـــث (a.i. hudus'dan. c. : tahdîsât) : **1.** söyleme, anlatma, rivâyet etme. **2.** şükür, teşekkür ile bildirme. **3.** Hz. Peygamber'in sözünü tekrarlama. [asıl mânâsı : "görülen iyiliği herkese söyleme"].

tahdîsât تحديثات (a.i. tahdîs'in c.) : **1.** söylemeler, anlatmalar, rivâyet etmeler. **2.** teşekkürle bildirmeler. **3.** Hz. Muhammed'in sözünü tekrarlamalar.

tahdîş تخديش (a.i. hadeş'den. c. : tahdişât) : tırmalama, tırnakla incitme; kurcalama.

tahdîş-i ezhân : zihinleri kurcalama.

tahdîşât تخديشـــات (a.i. tahdîş'in c.) : tırmalamalar; kurcalamalar.

tahfîf تخفيـــف (a.i. hiffet'den) : **1.** hafifletilme. **2.** yükünü azaltma.

tahfîf-i kadr-i şer' : şerîatın değerinin hafifletilmesi, düşürülmesi. **3.** kolaylaştırma.

tahfîfât تخفيفـــات (a.i. tahfîf'in c.) : hafifletmeler, hafifletilmeler; yükünü azaltmalar; kolaylaştırmalar.

tahfîfî, tahfîfiyye تخفيفـــى ، تخفيفيـــه (a.s. hiffet'den) : **1.** hafifletmeye âit, hafifletme ile *ilgili.

tahfîr تحفير (a.i. hufre'den. c. : tahfîrât) : çukur kazma.

tahhân طحـــان (a.s. ve i. tahn'den) : öğüten, değirmenci.

tâhıl طاهـــل (a.s.) : bayat su, bekleyerek bozulmuş su.

tahille تحلـــه (a.i.) : yeminden kurtulmak için verilen kefâret.

tahilletü'l-kasem : yemin kefâreti.

tahîn طحيـــن (a.i.) : **1.** öğütülmüş tahıl. **2.** darı unu. **3.** şekerle karıştırılarak helvası yapılan öğütülmüş susam.

tâhine طاحنـــه (a.i.c. : tavâhin) : **hek.** öğütücü diş, azı dişi, **fr. molaire.**

tahînî طحينـــى (a.s.) : tahin helvası renginde olan, tahin rengi, koyu saman rengi.

tâhir طاهـــر (a.s. tahâret'den) : **1.** temiz. (bkz : pâk). **2.** abdest ve guslü bozan şeylerden biri bulunmayan. **3. i.** erkek adı. **4. i. müz.** Türk müziğinde en eski makamlardan biri olup eskiden çok kullanılmıştır; son zamanlarda az kullanılmış bulunuyor. Tâhir, nevânın inici şeklini teşkîl ettiği cihetle girift bir makamdır. Nevâ gibi uşşak dörtlüsüne râst beşlisinin ilâvesinden yapılmıştır. Uşşak dörtlüsü ile dügâh "lâ" perdesinde kalır. Güçlü -dörtlü ile beşlinin birleştiği müşterek ses olan- dördüncü derece nevâ "re" perdesidir. Donanımına "si" koma bemolü ile "fa" bakıyye diyezi konulur (ilki uşşak dörtlüsü, ikincisi de râst

beşlisi içindir). Dizisinde niseb-i şerîfeden 8 tâne bulunmakla mülâyimdir. Ekseriyâ tîz durağı olan muhayyer "lâ" perdesinden başlayıp inici olarak seyreder. Orta sekizlisindeki sesleri -tîzden peste doğru olmak üzere- şöyledir : muhayyer, gerdâniye, eviç, hüseynî, nevâ, çârgâh, segâh, dügâh.

tâhir-i kebîr : müz. Türk müziğinin en az iki asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

tâhir-i sagir : müz. Türk müziğinin en az iki asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

tâhirü's-sırr : tas. Cenâb-ı Hak'dan bir lâhze gafil olmayan kimse.

tâhirü's-sırr ve'l-alâniyye : tas. içi dışı temiz kimse; hem hakkın, hem de halkın haklarına tamâmıyla riâyetkâr olan kimse.

tâhirü'z-zâhir : tas. dışı temiz; Cenâb-ı Hakk'ın maâsîden koruduğu kimse.

tâhire طاهره (a.s. tahâret'den) : **1.** ["tâhir" in müen.]. (bkz : tâhir). **2. i.** kadın adı.

tahirî طاهری (a.i.) : **g. s.** güzel sanatlarda kullanılan bir kâğıt cinsi. [tezhip, kat, minyatür v.b.].

tâhir-pûselik طاهر پوسه لك (a.f.b.i.): **müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makamdır. Tahmînen iki asır evvel terkîbedilmiş, saf ve rebîî bir makamdır. Oldukça rağbet edilmiştir. İsminden de anlaşılacağı üzere, tâhir makamına bir pûselik beşlisi veyâ tam dizisi ilâvesinden terekküp eder. Bu dizi ile dügâh "lâ" perdesinde kalır. Güçlüler birinci derecede -Tâhir'in güçlüsü olan- nevâ "re", ikinci perdede de -pûselik'in güçlüsü olan- hüseynî "mi" perdeleridir. Donanımına Tâhir'in "si" koma bemolü ile "fâ" bakıyye diyezi konulur; pûselik için si bekar, "sol" bakıyye diyezi kullanılır. İnici olarak seyreder. III. Selîm'in terkîbetmiş olduğu nevâ pûselik makamı, tâhir-pûselik'in çıkıcı şeklidir ve aralarında başkaca bir fark yoktur.

tahiyyât تحيات (a.i. hayy'den) : "Allah ömürler versin!" demeler; selâmlar, hayır duâlar. **2.** namazın ka'delerinde okunan "ettehiyyâtü" duâsı.

tahiyye تحيه (a.i. hayy'den. c. tahiyyât) : **1.** "Allah ömür versin!" deme. **2.** selâm verme, hayır duâ etme. **3.** mülk, mâlikiyyet.

tahiyyetü'l-mescid : sabah, öğle, ikindi namazlarından evvel mescide girince henüz namaz vakti girmemişse oturmadan sevap niyetiyle kılınan iki rek'at namaz.

tahkik تحقيق (a.i. hakk'dan. c. : tahkikat) : **1.** doğru olup olmadığını araştırma. **2.** doğru olup olmadığını meydana çıkarma. **3. s.** doğru, gerçek.

tahkika تحقيقا ("k" lar kalın ve uzun okunur. a.f.) : gerçekten, (bkz : hakikaten, sahîhen, tahkikan).

tahkikan تحقيقاً (a.zf.) : gerçekten. (bkz : hakikaten, sahîhen).

tahkikat تحقيقات ("ka" uzun okunur. a.i. tahkik'in c.) : araştırmalar, soruşturmalar.

tahkikat-ı evveliyye : ön soruşturma.

tahkikat-ı ibtidâiyye : huk. ilk soruşturma.

tahkikî, tahkikiyye تحقيقی ، تحقيقيه (a.s. hakk'den) : tahkikat, araştırma ile *ilgili.

tahkîm تحكيم (a.i. hükm'den. c. : tahkîmât) : **1.** hakem tâyin etme [bir dâvâ için-]. **2.** sağlamlaştırma, berkitme.

tahkîm bi'l-mekân : huk. [eskiden] bâzı hâdiseler hakkında vukû bulduğu mekânın medâr-ı hüküm addedilmesi. [bu, hukuk-ı şer'iyece bir asıldır].

tahkîm-i delâleti'l-hâl : huk. [eskiden] bâzı hususlarda hâlin hakem ittihâz edilmesi. [bu hukuk-ı İslâmiyece mûteber bir asıldır].

tahkîm-i hâl : huk. [eskiden] hâl-i hâzırı hakem kılmak demektir ki, istishap kabîlindendir. [bir değirmenin kirâ müddeti bittikten sonra müste'cir müddet-i icâre esnâsında suyun inkıtâından dolayı o müddetin ücretten tenzîlini talebederek mûcir ile aralarında ihtilâf vâki olur. Beyyine dahî olmadığı ve ihtilâfları inkıta keyfiyetinde olduğu takdirde hâl-i hâzır tahkîm olunur. Yânî hakem kılınır. Eğer vakt-i dâvâ ve husûmette su akıyorsa, söz yemin ile berâber müste'cirin olur].

tahkîmât تحكيمات (a.i. tahkîm'in c.) : **ask.** bir yeri düşmanın hücûmuna karşı sağlam-

laştırma veyâ düşman saldırmasına karşı sağlamlaştırılmış yer.

tahkîm-nâme تحكيمنامه (a.f.b.i.) : **fık.** mevcut bir ihtilâfın halli için tarafların yaptıkları yazılı mukavele.

tahkir تحقير (a.i.c. : tahkirât) : **1.** hakaret etme. **2.** hor görme, küçük görme.

tahkir-âmîz تحقير آميز (a.f.b.s.) : hakaretle karışık. (bkz : muhakkir-âne).

tahkirât تحقيرات (a.i. tahkir'in c.) : hakaret etmeler, hor görmeler, küçük görmeler.

tahkiye تحكيه (o.i. hikâye'den) : hikâye etme, anlatma.

tahlî' تخليع (a.i. hal'den) : söküp çıkarma; koparma.

tahlîât تخليعات (a.i.) : hil'at giydirilmişler.

tahlîd تخليد (a.i. huld'den) : dâimî olarak oturtma, oturtulma.

tahlîf تخليف (a.i. halef'den) : birini kendi yerine bırakma.

tahlîf تحليف (a.i. half'den. c. : tahlîfât) : yemin ettirme, yemin verme, andiçme, içirilme. **Resm-i tahlîf :** andiçme merâsimi (*töreni).

tahlîf-i şühûd : huk. şâhidlere yemin ettirme [bildiğini olduğu gibi söyleyeceğine dâir-].

tahlîfât تحليفات (a.i. tahlîf'in c.) : yemin ettirmeler, andiçirmeler, içirilmeler.

tahlîk تحليق (a.i.) : tıraş etme, tıraş edilme.

tahlîl تخليل (a.i. hall'den) : ekşitme, sirkeleştirme.

tahlîl تحليل (a.i. hall'den. c. : tahlîlât) : **1.** mürekkep bir cismi tetkik etmek için esas unsurlara ayırma, *çözümleme. **2. kim.** analiz.

tahlîl-i aslî : kim. *asal analiz, fr. **analyse immédiate.**

tahlîl-i elektrîkî : fiz. elektroliz.

tahlîl-i hacmî : kim. *hacımsal analiz, fr. **analyse volumetrique.**

tahlîl-i hurde-bînî : mikroskopla tahlil.

tahlîl-i kemmî : kim. *nicel analiz, fr. **analyse quantitative.**

tahlîl-i keyfî : kim. *nitel analiz, fr. **analyse qualitative.**

tahlîl-i rûhî : psik. psikanaliz.

tahlîl-i unsurî : kim. *elemanter analiz, fr. **analyse élémentaire.**

tahlîl-i veznî : kim. *tartıl analiz, fr. **analyse gravimétrique, analyse pondérale.**

tahlîlât تحليلات (a.i. tahlîl'in c.) : tahliller, analizler.

tahlîlî, tahlîliyye تحليلي ، تحليليه (a.s. hall'den) : tahlîle âit, tahlil ile *ilgili, fr. **analytique.**

tahlîm تحليم (a.i. hilm'den) : halîmleştirme, sâkinleştirme. (bkz : teskîn).

tahlîs تخليص (a.i. halâs'dan) : kurtarma, kurtarılma.

tahlîs-i girîbân : yakayı kurtarma, kurtulma.

tahlîsiyye تخليصيه (a.i.) : cankurtaran. **Vesâit-i tahlîsiyye :** cankurtaran vâsıtaları.

tahlît تخليط (a.i. halt'dan. c. : tahlîtât) : **1.** karıştırma, karıştırılma. **2.** bir şeyin, hâlisliğini giderecek şekilde, içine başka şeyler karıştırma. **3.** bozma.

tahlîtât تخليطات (a.i. tahlît'in c.) : **1.** karıştırmalar, karıştırılmalar. **2.** bir şeyin, hâlisliğini giderecek şekilde, içine başka şeyler karıştırmalar. **3.** bozmalar.

tahliye تحليه (a.i. haly'den) : **1.** süsleme, donatma, bezeme, donatılma. **2. kim.** bir madde içine, hassasını veyâ kokusunu değiştirmek için, şeker, bahârat ve benzeri gibi şeyler katma.

tahliye تخليه (a.i. halâ', halvet ve halv'den) : **1.** boşaltma, boşaltılma, boş bırakma. **2.** serbest bırakma, salıverme.

tahliye-i derûn : Melâmîlik'te gönüllerde yalnız Allah adından başka bir şey bırakmama.

tahliye-i sebîl : bir suçluyu salıverme.

tahmîd تحميد (a.i. hamd'den. c. : tahmîdât) : hamdetme, elhamdülillâh deme, şükretme.

tahmîdât تحميدات (a.i. tahmîd'in c.) : hamdetmeler, şükretmeler.

tahmîk تحميق (a.i. humk'dan. c. : tahmîkat) : "ahmak" deme, "ahmak" olduğunu söyleme.

tahmîkat تحميقات ("ka" uzun okunur. a.i. tahmîk'in c.) : "ahmak" demeler, "ahmak" olduğunu söylemeler.

tahmîl تحميـــل (a.i. haml'den. c. : tahmilât) : **1.** yükleme, yükletme, yükletilme. **2.** bir işi, birinin üzerine bırakma.

tahmîl-i minnet : birini minnet altında bırakma.

tahmîl-i zahmet : zor bir işi birine yükletme.

tahmîlât تحميلات (a.i. tahmîl'in c.) : yüklemeler, yükletmeler, yükletilmeler.

tahmîm تحميـــم (a.i.) : hümmâ vermek. (bkz : hümmâ).

tahmîn تخميـــن (a.i. hamn'den. c. : tahmînât) : aşağı yukarı bir fikir söyleme.

tahmînât تخمينات (a.i. tahmîn'in c.) : tahminler. (bkz : hadsiyyât).

tahmînen تخمينـــاً (a.zf.) : aşağı yukarı. (bkz : takrîben).

tahmînî, tahmîniyye تخمينيه ، تخمينـــى (a. s.) : tahmîne âit, tahminle ilgili, aşağı yukarı hesaplanan. **Kıymet-i tahmîniyye** : aşağı yukarı hesaplanan değeri [bir şeyin].

tahmîr تخميـــر (a.i. hamr'den. c. : tahmîrât) : **1.** yuğurma, yuğurulma. **2.** mayalandırılma.

tahmîr تحميـــر (a.i. himâr'dan. c. : tahmîrât) : eşek deme [birine-].

tahmîrât تحميـــرات (a.i. tahmîr'in c.) : eşek demeler.

tahmîrât تخميرات (a.i. tahmîr'in c.) : **1.** yuğurmalar, yuğurulmalar. **2.** mayalandırılmalar.

tahmîs تخميـــس (a.i. hums'dan. c. : tahmîsât) : **1.** bir şeyi beş kat veyâ beş köşeli yapma. **2. ed.** bir şi'rin her beytinin üstüne üçer mısrâ katarak her beyti beşer mısrâa çıkarma. (bkz : teştîr). **Mutarref tahmîs. ed.** tahmîs edilen gazelin her beytinin birinci ve ikinci mısra'ları arasına üçer mısrâ ilâve etmek sûretiyle vücûda getirilen nazım.

tahmîs تحميس (a.i. hams'den) : **1.** ateşte kızdırıp kavurma. **2.** kahve kavrulan yer; kahve kavrulup satılan yer.

tahmîs تحميص (a.i.) : döğülmüş kahve satılan yer. (bkz : tahmîs[2]).

tahmîsât تخميســـات (a.i. tahmîs'in c.) : tahmisler.

tahmîs-hâne تحميســـخانه (a.f.b.i.) : kahvenin kavrulup döğülerek satıldığı yer.

tahmîz تحميـــض (a.i.) : **kim.** humuzlandırma, oksitleme.

tahn طحن (a.i.) : öğütme, öğütülme.

tahnîk تخنيـــق (a.i. hanek'den) : boğma. (bkz : ihmâk).

tahnît تحنيط (a.i.) : **1.** ölüyü, bozulmaması için muayyen formül dâhilinde ilâçlama. **2.** [bir cismi] dayanıklığını artırmak için ilâçlama, **fr. imprégner.** [asıl mânâsı : "ölünün kefenini buhurla tütsüleme" dir].

tahnît-i meyyit : ölünün ilâçlanması.

tahniyye طحنيه (a.i.) : **1.** tahn'a âit, tahınla ilgili. **2. i.** öğütme ücreti.

tahrîb تخريـــب (a.i. harâb'dan. c. : tahrîbât) : harâbetme, edilme, yıkıp bozma.

Tahrîb-i Harâbât : Namık Kemal'in, Ziya Paşa'nın Harâbât adlı eserine karşı tenkitlerini ihtiva eden eseri. (bkz : Tâkib).

tahrîbât تخريـــبـــات (a.i. tahrîb'in c.) : harâbetmeler, yıkıp bozmalar.

tahrîb-kâr تخريـــبكار (a.f.b.s.) : yıkıcı.

tahrîc تخريـــج (a.i. hurûc'dan. c. : tahrîcât) : **1.** çıkartma. **2.** diploma verme. **3.** Hz. Peygamber'in sözünü ilk rivâyet edeni ortaya çıkarma.

tahrîciyye تخريجيـــه (a.i.) : Hicaz'da ulaşım işlerinde kullanılan, katır, deve ve benzeri hayvanlar için muayyen bir nispette alınan vergi.

tahrîf تخريف (a.i. haref'den) : genç bir adama bunaklık isnâdetme.

tahrîf تحريـــف (a.i. harf'den. c. : tahrîfât) : **1.** harflerinin yerini değiştirme, bozma, kalem oynatma, değiştirme. **2.** bir ibârenin mânâsını değiştirme.

tahrîfât تحريفـــات (a.i. tahrîf'in c) : bozmalar, değiştirmeler, kalem oynatmalar.

tahrîk تخريـــق (a.i.) : **1.** yırtma, yırtılma. **2.** yarma, yarılma.

tahrîk تحريق (a.i. hark'den) : **1.** çok yakma, yakılma. **2.** susatma, susatılma.

tahrîk تحريـــك (a.i. hareket'den. c. : tahrîkât) : **1.** kımıldatma, kımıldatılma, oynatma.

tahrîk-i sevdâ : sevdâ uyandırma, işletme. **2.** kışkırtma, azdırma. **3.** yola çıkarma. **4.** uyandırma. **5. a. gr.** meczum (cezimli) bir harfi hareke ile okuma : "ilm" kelimesini "ilim" okuma.. gibi.

tahrîk-âmîz تحريك آميز (a.f.b.s.) : kışkırtıcı.

tahrîkât تحريكات (a.i. tahrîk'in c.) : kışkırtma. [müfret (*tekil) gibi kullanılır].

tahrîm تحريم (a.i. hırmân'dan. c. : tahrîmât) : haram kılma, kılınma.

tahrîmât تحريمات (a.i. tahrîm'in c.) : haram kılmalar, kılınmalar.

tahrîme تحريمه (a.i.) : namaza başlarken "Allahü Ekber" sözüyle iki elinin baş parmaklarını kulak memelerine doğru kaldırarak tekbir alma.

tahrîmî, tahrîmiyye تحريمي ، تحريميه (a. s.) : harâma âit, haramla ilgili. **Kerâhet-i tahrîmiyye** : harâma yakın olan kerâhet [at eti yemek gibi].

tahrîr تحرير (a.i.) : 1. yazma, yazılma.

tahrîr-i beyyine : **huk.** yazılı iptal *belgeleri.

tahrîr hey'eti : yazı *kurulu. 2. **ed.** kompozisyon. 3. kitap yazma. 4. kaydetme.

tahrîr-i emlâk : emlâk kaydı. 5. hür etme, azâdetme.

tahrîr-i rakabe : köle azâdetme. 6. sayım.

tahrîr-i nüfûs : nüfus sayımı.

tahrirli : g. s. kontur çizgileri belirtilmiş süsleme motifi.

tahrîrât تحريرات (a.i. tahrîr'in c.) : bir dâirece yazılan resmî mektup[lar]. [kelime, müfret gibi kullanılır].

tahrîrât-ı sâniye : **tar.** sadrazam tarafından, İstanbul dışında bulunan resmî makamlarla yapılan yazışma.

tahrirât-ı umûmiyye : eski idâre hukukunda "tâmîm = genelge" mânâsınadır.

tahrîrât-ı vâride : gelen mektuplar, tezkereler.

tahrîrât kalemi : resmî dâirelerde yazı işleriyle meşgul olan kalem.

tahrîren تحريراً (a.zf.) : yazı ile, yazmak sûretiyle.

tahrîrî, tahrîriyye تحريرى ، تحريريه (a.s.) : yazı ile, yazı ile ilgili. **imtihân-ı tahrîrî** : yazılı yoklama. **Hey'et-i tahrîriyye müdîri** : (gazetelerde) yazı işleri müdürü.

tahrîrî imtihân : yazılı *sınav.

tahrîs تخريس (a.i.) : içinde bir şey saklanılan nesne; anbar.

tahrîs تحريص (a.i. hırs'dan. c. : tahrîsât) : hırslandırma, hırslandırılma.

tahrîsât تحريصات (a.i. tahrîs'in c.) : hırslandırmalar, hırslandırılmalar.

tahrîş تخريش (a.i.c. : tahrîşât) : tırmalama, tırmalanma. 2. yakıp kaşındırma, azdırma.

tahrîşât تخريشات (a.i. tahrîş'in c.) : 1. tırmalamalar, tırmalanmalar. 2. yakıp kaşındırmalar, azdırmalar.

tahrîz تحريض (a.i. hırz'dan. c. : tahrîzât) : kışkırtma, kışkırtılma. (bkz : tergib, teşvîk).

tahrîzât تحريضات (a.i. tahrîz'in c.) : kışkırtmalar.

tahsîl تحصيل (a.i. husûl'den) : 1. hâsıl etme, edilme, ele geçme, geçirilme. 2. vergi veyâ îrat toplama. 3. ilim öğrenme.

tahsîl-i ibtidâî : *ilköğrenim.

tahsîlât تحصيلات (a.i. tahsîl'in c.) : halktan vergi ve rüsum alımı; para alımı.

tahsîl-dâr تحصيلدار (a.f.b.i.c. : tahsîl-dârân) : halktan vergi ve vâridâtı tahsîl eden me'mur.

tahsîl-dârân تحصيلداران (a.f.b.i. tahsîldâr'ın c.) : tahsildarlar.

tahsîlî, tahsîliyye تحصيلى ، تحصيليه (a. i.) : tahsil ile, vergi veyâ irat ile *ilgili.

tahsîliyye تحصيليه (a.i.) : tahsildarlık hakkı, tahsildarlık yüzdesi, topladıkları paradan tahsildarlara verilen hisse.

tahsîn تحسين (a.i. hüsn'den. c. : tahsînât) : 1. güzel bulup takdîr etme, beğenip alkışlama. 2. güzelleştirme, güzel kılma.

tahsîn-i lâfz : lâfzı, sözü güzelleştirme. 3. erkek adı.

tahsîn تحصين (a.i. hısn'dan) : kale gibi sağlamlaştırma. (bkz : tahkîm, takviye, teşyîd).

tahsînât تحسينات (a.i. tahsîn'in c.) : 1. beğenmeler, alkışlamalar. 2. güzelleştirmeler, güzel kılmalar.

tahsîn-hân تحسين خوان (a.f.b.s.) : beğenip alkışlayan, âferin diyen. (bkz : âferîn-hân, şâbâş-hân).

tahsîn-hânî تحسين خوانى (a.f.b.i.) : alkışlayıcılık, âferin deyicilik.

tahsîn-kerde تحسين كرده (a.f.b.s.) : beğenilmiş. (bkz : makbûl, mergub).

tahsîn-nâme تحسين نامه (a.f.b.i.) : takdirnâme, beğeni kâğıdı.

tahsîr تحسير (a.i. hasret'den) : hasret bırakma, bırakılma, hasret etme, edilme.

tahsîr تخسير (a.i. hasâr'dan) : zarara uğratma.

tahsîs تخصيص (a.i. husûs'dan. c. : tahsîsât) : **1.** bir şeyi birine veyâ bir yere mahsus kılma, ayırma. **Be-tahsîs.** (bkz : bi'l-hâssa). **Bi't-tahsîs** : mahsus, ayrıca, ayırarak. **2.** [aylık] bağlama.

tahsîsât تخصيصات (o.i. tahsîs'in c.) : **1. sosy.** *ödenek. **2.** bir dâire veyâ bir kimse için ayrılmış para.

tahsîsât-ı mestûre : *örtülü ödenek, devletin, mâlî formalitelere tâbî tutmaksızın gizli siyâsî işler için bütçede tahsîs ettiği para.

tahsîsât kabîlinden vakf : kuru mülkiyet, Hazîneye ait bir mülk toprağın faydalarının Hazîneden alacaklı olan kişiye bırakılması.

tahsîsen تخصيصاً (a.zf.) : tahsîs sûretiyle; hele, en çok.

tahşîd تحشيد (a.i. haşed'den c. : tahşîdât) : yığma, biriktirme, toplama [en çok asker hakkında kullanılır].

tahşîdât تحشيدات (a.i. tahşîd'in c.) : yığmalar, biriktirmeler, toplamalar [asker hakkında].

tahşîm تحشيم (a.i. hışm'dan) : gazaplandırma, öfkelendirme.

tahşiye تحشيه (a.i. haşy'den) : hâşiye yazma, yazılma. (bkz : der-kenâr).

tahşiye تخشيه (a.i. haşyet'den) : ürperme, ürpertilme.

taht تخت (f.i.) : **1.** hükümdarların oturduğu büyük koltuk. **2.** hükümdarlık makamı.

taht-ı âc (fildişi taht) : gün, gündüz; beyaz şey.

taht-ı abnûsî (abanoz taht) : gece.

taht-ı fîrûze (fîrûze taht) : gökyüzü.

taht-ı hümâyûn : pâdişah tahtı.

taht-ı Muhammed : Âyîn-i Cem töreninde kullanılan, üstü mumlarla süslü basamaklar.

taht-ı nerd (tavla tahtası) : tavla tahtası.

taht-ı Süleymânî : Süleyman Peygamberin havada uçtuğuna inanılan tahtı.

taht تحت (a.i.) : **1.** alt, aşağı. (bkz : zîr) : ["fevk" ın zıddı]. **2. s.** elde.

taht-ı beşerevî : **anat.** üstderi altı.

taht-ı edimme-i dâhiliyye : **anat.** iç deri altı.

taht-ı esâret : esâret altı.

taht-ı fâsıla : **bot.** *altfamilya.

taht-ı medâr : **coğr.** *astropika, **fr. subtropique.**

taht-ı medârî : **coğr.** *astropikal, **fr. subtropical.**

taht-ı mümâs : **geo.** *teğet altı, **fr. sous-tangente.**

taht-ı mütezât : **mant.** *altkarşıt, **fr. subcontraire.**

taht-ı müzâkere : konuşulmakta olan.

taht-ı nâzım : **anat.** *normalaltı, **fr. sous-normale.**

taht-ı râhe : **anat.** avuç içinde, küçük parmağın altında bulunan çıkıntı.

taht-ı revân : dört kişi ve ekseriyâ iki katır tarafından taşınan nakil vâsıtası.

taht-ı sınıf : **bot.** altsınıf.

taht-ı şûbe : alt şûbe.

tâht تاخت (f.i.) : yağma, çapul, soygun, talan. (bkz : garet, târâc, târât).

tahtânî, tahtâniyye تحتانى ، تحتانيه (a.s.) : **1.** altta olan, alttaki. **Dâire-i tahtâniyye** : alt, alttaki dâire. **2.** noktası altta olan [harf].

tahtânî fevkânî : altlı üstlü.

tahte تخته (f.i.) : tahta.

tahte تحت (a.zf.) : alt, altta, altında.

tâhte تاخته (f.s.) : yağmalanmış, talanlanmış.

tahte'l-arz تحت الارض (a.b.i.) : **coğr.** yeraltı.

tahte'l-bahr تحت البحر (a.b.i.) : **den.** "denizin altı" : denizaltı gemisi.

tahte'l-cild تحت الجلد (a.b.i.) : **biy.** derialtı.

tahte'l-hıfz تحت الحفظ (a.zf.) : muhâfaza altında. (bkz : mahfûzen).

taht'el-kamer تحت القمر (a.it.) : **astr.** ayaltı.

tahte-pûş تخته پوش (f.b.i.) : taraça, tahtaboş.

tahte's-serâ تحت الثرى (a.b.i.) : toprak altı.

tahte'ş-şuûr تحت الشعور (a.b.i.) : şuur altı, altşuur, **fr. subconscience.**

tahte'z-zemîn تحت الزمين (a.b.i.) : **coğr.** toprak altı. (bkz : tahte's-serâ).

taht-gâh تختگاه (f.b.i.) : **1.** taht yeri. **2.** başşehir. (bkz : dârü's-saltana).

taht-gâh-i saltanat : saltanat tahtının bulunduğu yer, idâre merkezi.

taht-geh تختگه (f.b.i.). (bkz : taht-gâh).

tahtıe تخطئه (a.i. hatâ'dan) : yanlışını çıkarma.

tahtîm تختیم (a.i. hatm'den) : mühür basma, mühürleme. (bkz : temhîr).

tahtît تخطیط (a.i. hatt'dan) : **1.** çizme, çizilme, çizgi ile belli etme. **2.** çizgi.

tahtît-i arâzî : topoğrafya.

taht-nişîn تخت نشین (f.b.s.) : "tahtta oturan" : hükümdar, pâdişah.

tâhûn, tâhûne طاحون ، طاحونه (a.i.c. : tavâhîn) : su değirmeni. (bkz : âsyâb).

tâhûne طاحونه (a.i.) : **1.** su değirmeni. (bkz : âsyâb). **2.** en büyük azı dişi.

tahûr طهور (a.s. tahâret'den) : çok temiz; temizleyici.

tahûre طهوره (a.s. tahâret'den) : ["tahûr" un müen.]. (bkz : tahûr).

tahvîf تخویف (a.i. havf'den. c. : tahvîfât) : korkutma, korkuya düşürme.

tahvîfât تخویفات (a.i. tahvîf'in c.) : korkutmalar, korkuya düşürmeler.

tahvîfen تخویفاً (a.zf.) : korkutarak.

tahvîl تحویل (a.i. havl'den) : **1.** değiştirme, değiştirilme, çevirme, döndürme. **2.** (c. : tahvîlât) : borç senedi; aksiyon.

tahvîl-i düyûn : borç değiştirme.

tahvîlât تحویلات (a.i. tahvîl[2] nin c.) : borç senetleri; aksiyonlar.

tahvîl-dâr تحویلدار (a.f.b.s. havl'den) : tahvil sâhibi.

tahvîn تخوین (a.i.c. : tahvînât) : birisine hâin deme, denilme.

tahvît تحویط (a.i. havt'dan) : duvar çekme, çekilme.

tahyîb تخییب (a.i. hiybet'den) : mahrum, kederli kılma, kılınma.

tahyîl تخییل (a.i. hayâl'den. c. : tahyîlât) : akla, fikre getirme, getirilme.

tahyîlât تخییلات (a.i. tahyîl'in c.) : akla, fikre getirmeler, getirilmeler.

tahyîr تخییر (a.i. hayr'den. c. : tahyîrât) : birini, iki şey arasından birini seçmek durumunda bırakma, istediğini seçmeyi teklif etme.

tahzî' تخذیع (a.i.) : **1.** kesme, yarma. **2. hek.** ameliyat, operasyon yapma.

tahzîb تحزیب (a.i. hizb'den) : takım takım toplama.

tahzîb تخضیب (a.i. hizab'dan) : boyama [saç, sakal-].

tahzîb-i lihye : sakal boyama.

tahzîl تخذیل (a.i.) : alçaltma, bayağılaştırma.

tahzîn تحزین (a.i. hüzn'den) : **1.** kederlendirme, tasalandırma. **2.** hazin hazin Kur'an okuma.

tahzîn تخزین (a.i.) : hazînede saklama.

tahzîr تحذیر (a.i. hazer'den. c. : tahzîrât) : **1.** sakındırma, sakındırılma. **2.** menetme.

tahzîr تحضیر (a.i.) : **1.** hazırlama. **2.** ilâç hazırlama. **3.** yeşillendirme, yeşil renk verme.

tahzîr تحظیر (a.i.) : men'etme, önleme, önlenilme. (bkz : men').

tahzîrât تحذیرات (a.i. tahzîr'in c.) : sakındırmalar, sakındırılmalar.

tahzîz تحضیض (a.i.) : rağbet ettirme, isteklendirme. (bkz : tahrîk, teşvîk).

tâî تائی (a.s.) : **t** harfine mensup, **t** ile ilgili. **Masdar-ı tâî** : sonunda t bulunan masdar : **sahâvet, sefâhet**... gibi.

Tâî طائی (a.h.i.) : Tayy kabîlesinden olan, Tayy kabîlesine âit, onunla ilgili.

tâib تائب (a.s. tevbe'den) : **1.** tövbe eden.(bkz : tevbe-kâr). **2. i.** erkek adı. **3.** XVIII. asırda, Lâle Devri'nde şâirlerin reisi sayılan şâir.

tâibe تائبه (a.s. tevbe'den) : ["tâib" in müen.]. (bkz : tâib).

tâif طائف (a.s. tavâf'dan) : **1.** tavâf eden, etrâfını dolaşan, dönen. **2.** Arabistan'da Mekke yakınında bir şehir.

tâife طائفه (a.s. tavâf'dan) : ["tâif" in müen.]. (bkz : tâif).

tâife طائفه (a.i.c. : tavâif) : **1.** bölük, takım, güruh, fırka. **2.** kavim, kabîle. **3.** tayfa, gemi işçisi.

tâife-i bâgiyye : isyân eden güruh.

tâil طائل (a.i.) : fayda, yarar. **Bî-tâil** : faydasız, boşuna. **Lâ-tâil** : menfaatsiz, beyhûde, boşuna.

tâir طائر (a.s. tayerân'dan) : **1.** uçucu, uçan. **2. i.** kuş. (bkz : mürg). **Nesrü't-tâir : astr.** nesir burcu, kartal takımyıldızı.

tâir-i cennet : cennet kuşu.

tâir-i hayâl : muhayyile kuvveti.

Tâir-i kudüs : Cebrâil aleyhisselâm.

tâir-i pür-neş'e : neşeli kuş.

Tâir-i sidre : Cebrâil aleyhisselâm.

tâk طاق (a.i.c. : tâkat, etvâk, tîkan) : **1.** binâ kemeri. **2.** yarım dâire şeklinde kapı ve pencere üstü. **3.** kubbe, künbet. **Nüh-tâk :** dokuz kat gök.

tâk-ı bâzîçe-reng: küreler; kader, baht, talih.

tâk-ı ebrû : taş kemeri, kemer biçimindeki kaş.

tâk-ı fîrûze, -i hadrâ, -i lâciverdî, -i kemlî, -i nîlûfer, -i târım : gök. (bkz : semâ).

tâk-ı mukarnes : 1) gökyüzü; **2)** Süleyman'ın tahtı.

tâk-ı zafer : târihî bir hâdiseyi, zaferi anmak veyâ gelecek olan büyük bir kimseyi karşılamak için kurulan kemerli yapı.

tâk تاك (f.i.) : asma, üzüm kütüğü. (bkz : kerm).

tâka طاقه (a.i.) : **1.** kubbeli mahfe. **2.** pencere.

tâka طاقه (a.i.). (bkz : tâb, tâkat).

takabbuz تقبض (a.i. kabz'dan. c. : takabbuzât) : **1.** büzülme, kısılma; toplanıp çekilme. **2.** kabız, peklik olma.

takabbuz-ı kalb : biy. yürek kasıntısı, **fr. systole.**

takabbuzât تقبضاب (a.i. takabbuz'un c.) : **1.** büzülmeler, kısılmalar; toplanıp çekilmeler. **2.** kabız, peklik olmalar.

takabbül تقبل (a.i. kabûl'den) : **1.** kabûl etme, alma. **2.** benimseme. **3.** üstüne alma. (bkz : taahhüd). **4.** öpülme.

takaddese تقدس (a.cü.) : "mukaddes olsun!" mânâsına.

takaddüm تقدم (a.i. kıdem'den) : **1.** önce gelme, önce davranma. **2.** ileri geçme, ileride bulunma. **3.** protokola göre öne geçme, daha yukarı oturma. **Hakk-ı takaddüm :** önde bulunma hakkı. **Fazl-ı takaddüm :** önde bulunma meziyeti.

takaddüm-i ahd : huk. [eskiden] bir hâdisenin vukuundan îtibâren bir müddetin mürûr etmesi ki bu, bâzı hususlarda dâvânın rüyetine, şahâdetin istimâına bir mânî teşkîl eder, buna "takaddüm-i zamân" da denir. [meselâ : sirkatten, gayri meşrû mukarenetten dolayı had icrâsı husûsunda takaddüm-i zaman; şahâdetin kabûlüne mânidir. Bu müddetin miktârı hakkında muhtelif sözler vardır. Bunun en aşağı haddi altı ay veyâ bir ay, veyâ üç gündür. Bir kavle göre bunun takdir ve tâyîni veliyyülemre muhavveldir].

takaddüs تقدس (a.i.) : mübârek, kutlu kılma.

takallüb تقلب (a.i. kalb'den. c. : takallübât) : **1.** dönme, bir yandan bir yana çevrilme. **2.** değişme, başka kalıba girme. (bkz : tahavvül, tebeddül).

takallübât تقلبات (a.i. takallüb'ün c.) : değişmeler. (bkz : tahavvülât, tebeddülât).

takallüd تقلد (a.i. kald'den) : **1.** takma, takınma, takınılma, gerdanlık gibi boyna geçirme, geçirilme. **2.** (kılıç) kuşanma, kuşanılma. **3.** bir işi üstüne alma.

takallüd-i kazâ : huk. hâkimliği kabûl.

takallüd-i süyûf : kılıçları kuşanma.

takallül تقلل (a.i. kıllet'den) : az olma, azalma.

takallüs تقلص (a.i. kulûs'dan c. : takallüsât) : **1.** kasılma, bir şeyin toplanıp büzülmesi. **2. hek.** bir organın çekilip toplanması.

takallüsât تقلصات (a.i. takallüsün c.) : kasılmalar.

takammus تقمص (a.i. kamîs'den) : gömlek giyme.

takammül تقمل (a.i. kaml'den) : bitlenme, bitli olma.

takannün تقنن (a.i.) : kanunlaşma; değişmez, kat'î olarak belirme.

takarîz تقاريض ("ka" uzun okunur. a.i. takrîz'in c.). (bkz : takrîzât).

takarruh تقرح (a.i. karh'dan) : **1.** karhalanma, yara derinleşip büyüme. **2.** yara çıban olma.

takarrüb تقرب (a.i. kurb'dan) : **1.** yaklaşma, yanaşma. **2.** vakti yakın olma.

takarrüb ile'l-arz : jeol. yere yönelme, **fr. géotropisme.**

takarrüm تقرم (a.i.) : tatlı tatlı yeme.

takarrür تقرر (a.i. karâr'dan) : **1.** karar bulma, kararlaşma; karar kılma. **2.** yerleşme.

takasdur تقصدر (a.i.) : **kim.** kalaylanma.

takass تقاص ("ka" uzun okunur. a.i. kass'dan) : takas, ödeşme, hesaplaşma, mahsuplaşma, sayışma.

takassî تقصی (a.i.) : bir şeyin aslını esâsını araştırma. (bkz : istiksâ).

takasur تقاصر ("ka" uzun okunur. a.i. kasr'dan) : esirgeme, elinde iken yapmama. (bkz : dirîg).

takaşşu' تقشع (kaş'dan). (bkz : tekaşşu').

takaşşur تقشر (a.i. kışr'dan) : kabuklanma, kabuk tutma.

tâkat طاقات ("ka" uzun okunur. a.i. tâk'ın c.) : 1. taklar. (bkz : tîkan). 2. (a.i. tâkat'in c.) : tâkatler, güçler.

tâkat طاقت (a.i.) : güç, kuvvet.

tâkat-i visâl : kavuşma tâkati; bulunma kudreti.

tâkat-fersâ طاقتفرسا (a.f.b.s.) : tâkat götürmez, dayanılmaz.

tâkat-güdâz طاقتگداز (a.f.b.s.) : tâkati, gücü eriten, yakan mahveden.

tâkat-şiken طاقت شکن (a.f.b.s.) : tâkati tüketen.

takattub تقطب (a.i.) : 1. **hek.** buruşma. 2. kaşların çatılması.

takattur تقطر (a.i. katr, kutûr ve kataran'dan) : damlama, damla damla akma.

takatur تقاطر ("ka" uzun okunur. a.i. katre'den) : (bkz : tekatur).

taka'ur تقعر (a.i. ka'r'dan) : muka'ar olma, çukurlaşma.

takavîm تقاویم ("ka" uzun okunur. a.i. takvîm'in c.) : takvimler.

takavvî تقوی (a.i. kuvvet'den) : kuvvetlenme.

takavvül تقول (a.i.c. : takavvülât). (bkz : tekavvül).

takavvüs تقوس (a.i. kavs'den). (bkz : tekavvüs).

takayyuh تقیح (a.i. kayh'dan). (bkz : tekayyuh).

takayyü' تقیوء (a.i.) : kusar gibi olup kusamama.

takayyüd تقید (a.i. kayd'dan. c. : takayyüdât) : 1. bağlanma, bağlı olma. 2. çalışma, çabalama, uğraşma, üstüne düşme. 3. dikkatli davranma. **Adem-i takayyüd** : kayıtsızlık, üzerine iş edinmeme.

takayyüdât تقیدات (a.i. takayyüd'ün c.) : takayyüdler, dikkatler.

takbîb تقبیب (a.i. kubbe'den) : kubbeleme, kubbe gibi yapma.

takbîh تقبیح (a.i. kubh'dan. c. : takbîhât) : çirkin görme, beğenmeme.

takbîhât تقبیحات (a.i. takbîh'in c.) : çirkin görmeler, ayıplamalar.

takbîl تقبیل (a.i. kabl'den) : öpme. (bkz : telsîm).

tâk-çe طاقچه (a.f.b.i.) : 1. küçük tak, zafer tâkının iki yanındaki küçük kemerler. 2. küçük pencere.

tâk-dâne تاکدانه (f.b.i.) : üzüm çekirdeği.

takdîh تقدیح (a.i.) : beğenmeme, zemmetme.

takdîm تقدیم (a.i. kıdem'den. c. : takdîmât) : 1. öne geçirme, geçirilme, öne alma, ileriye sürme, sürülme. 2. büyük bir kimsenin huzûruna bir şey götürme, verme. 3. sunma, küçük büyüğe bir şey verme. 4. birini, bir başkasına tanıtma.

takdîm-i i'tidâleyn : **astr.** *devinme, **fr. précession.**

takdîmü'l-ehemm ale'l-mühimm : pek mühim olanı mühim olandan üstün tutma.

takdîm ü te'hîr : **gr.** metatez, bir ibâredeki sözlerin yerlerini değiştirerek düzeltme, **fr. métathèse.**

takdîmât تقدیمات (a.i. takdîm'in c.) : büyüğe sunulan şeyler.

takdime تقدمه (a.i.c. : tekadîm) : 1. takdîm. 2. kendinden üstün kimseye sunulan armağan.

takdîmen تقدیماً (a.zf.) : 1. takdîm ederek, sunarak. 2. öne geçirerek.

takdîmen müzâkere : *öncelikle konuşma.

takdîr تقدیر (a.i. kader'den. c. : takdîrât) : 1. beğenme, değer biçme, değer verme; verilme. 2. [değerini, ehemmiyetini, lüzûmunu] anlama. 3. ezelde Allah'ın olmasını istediği şeyler. (bkz : kader). **Alâ-kile't-takdîreyn** : her iki surette. [**-de** hâli son takı olarak kullanıldığı zaman : vakit, vaziyet, şart" anlatır : o takdirde = o halde; geldiği takdirde = gelirse.. gibi].

takdîr-i ilâhî : Allah'ın takdîri, Allah'ın her şeyi daha önceden düzenlemesi.

takdîr-i kıymet : değer biçme.

takdîr-âmîz تقدیرآمیز (a.f.b.s.) : takdir eden, beğenen.

takdîrât تقدیرات (a.i. takdîr'in c.) : takdirler.

takdîren تقدیراً (a.zf.) : takdîr ederek, değerini anlayarak.

takdîr-hân تقدیرخوان (a.f.b.s.) : takdir eden, beğenen.

takdîrî تقدیری (a.s.) : **1.** takdîre mensup, takdir ile ilgili, kaderden olan. **2. gr.** görünürde olmayıp, îtibârî olan, öyle denilen.

takdîriyye تقدیریه (a.s.) : ["takdîr" in müen.]. (bkz : takdîrî).

takdîr-kâr تقدیرکار (a.f.b.s.) : beğenip alkışlayan.

takdîr-nâme تقدیرنامه (a.f.b.i.) : beğenilen bir işe karşı verilen yazılı kâğıt.

takdîs تقدیس (a.i. kuds'dan. c. : takdîsât) : **1.** mukaddesleştirme, kutsallaştırma, kutsal bilme, kutsal tutma. **2.** Allah'a şükretme. **3.** ululama, büyük saygı gösterme.

takdîsât تقدیسات (a.i. takdîs'in c.) : takdîsler; Allah'a şükretmeler, ululamalar.

tâ-key تاکی (f.zf.) : ne vakte kadar.

takfîl تقفیل (a.i. kufl'den) : kilitleme, kilitlenme.

takfiye تقفیه (a.i. kafâ'dan) : kafiyeleme, kafiyelenme; kafiye bulma.

takhîr تقهیر (a.i. kahr'dan. c. : takhîrât) : kahretme.

takhîrât تقهیرات (a.i. takhîr'in c.) : kahretmeler.

takıyye تقیه (a.i.) : **1.** sakınma, çekinme. (bkz : ihtirâz). **2.** birinin mensûbolduğu mezhebi gizlemesi.

tâkıyye طاقیه (a.i.) : takke.

tâkıyye-dûz طاقیه دوز (a.f.b.s.) : takke diken, takkeci.

takî تقی (a.s.) : **1.** günahtan, haramdan kaçınan, dinine bağlı [kimse]. (bkz : müttakî, zâhid). **2. h. i.** iki imamdan biri.

ta'kîb تعقیب (a.i. akab'dan. c. : ta'kibât) : **1.** arkasına düşme, arkasından gitme veyâ gelme. **2.** kovalama. **3.** gütme. **4.** (bkz : Tahrîb-i Harâbât).

ta'kîbât تعقیبات (o.i. ta'kîb'in c.) : *kovuşturma.

ta'kîben تعقیباً (a.zf.) : tâkib sûretiyle, tâkibederek.

ta'kîd تعقید (a.i. akd'den. c. : ta'kîdât) : **1.** düğümleme, düğümlenme. **2. ed.** ibâreyi veyâ cümleyi anlaşılmaz şekilde düzenleme.

ta'kîd-i lâfzî : ed. sözün anlaşılmaz halde ifâde edilmesi.

ta'kîd-i ma'nevî : ed. mânânın anlatılmaz halde ifâde edilmesi.

ta'kîdât تعقیدات (a.i. ta'kîd'in c.) : ta'kid'ler, düğümlemeler, düğümlenmeler; karışık, zor anlaşılır cümleler yapmalar.

takîe تقیئه (a.i.) : kayettirici maddeler verme.

takîetü'r-ruhbân : yaprakları ishal verici ve kay ettirci olan bir ot.

ta'kim تعقیم (a.i. akm ve ukm'dan) : **1.** akamete uğratma, kısırlaştırma; netîcesiz bırakma. **2.** mikropsuzlaştırma, **fr. stérilisation.**

ta'kir تعقیر (a.i. akr'dan) : **1. hek.** bir uzvu (organı) yararak sinirleri kesme. **2.** (ka'r'dan) çukurlaştırma.

taklî' تقلیع (a.i. kal'den) : kökünden söküp koparma.

taklîb تقلیب (a.i. kalb'den. c. : taklîbât) : **1.** tersine çevirme, çevrilme. **2.** bir yandan bir yana döndürme, döndürülme. **3.** bir şeyin şekil ve kalıbını değiştirme.

taklîb-i hükûmet : hükûmetin başındakileri veyâ idâre şeklini -kanunsuz olarak- değiştirme. (bkz : darbe-i hükûmet) : **4. hek.** doğumu kolaylaştırmak için ebenin, çocuğu rahimde çevirmesi. **5. kim.** *evirtim, **fr. inversion.**

taklîbât تقلیبات (a.i. taklîb'in c.) : değişiklikler, değişmeler.

taklîd تقلید (a.i. kald'den. c. : taklîdât) : **1.** takma, asma, kuşatma.

taklîd-i emâret : huk. [eskiden] emâret, yânî emirlik umûrunu bir zâta teffîz ve ihâle etme.

taklîd-i hamâil : muska takma.

taklîd-i kazâ : huk. [eskiden] bir kimseyi hâkimliğe nasp ve tâyîn etme.

taklîd-i kelâm : psik. *yankıca, ekolali, **fr. écholalie.**

taklîd-i seyf : kılıç kuşatma. **2.** benzemeye veyâ benzetmeye çalışma. **3.** birinin hareketlerini tekrarlayarak onunla alay etme,

öykünme. **4.** bir şeyin sahtesini yapma, çıkarma. **Ehl-i taklîd :** din îcablarını anlayarak değil, başkalarına bakarak yapanlar. **5. müz.** bir motif veyâ tema'yı eksiltme (diminution), artırma (augmentation), ters hareket (mouvement contraire), çeşitli usuller, uygular, geçkiler ve başka vâsıtalarla tekrarlama san'atı ki, contrepoint'da başlı başına bir bahis teşkîl eder ve pek çok çeşidi vardır (imitation à l'écrevisse, i. canonique, i. à l'unisson, i. par mouvement contraire, i. interrompue, i. simple (ou libre), i. liée, i. par augmentation, i. par diminution v.b.).

taklîdât تقليدات (a.i. taklîd'in c.) : taklitler.

taklîden تقليداً (a.zf.) : **1.** tıpkısını, benzerini yaparak. **2.** gülünç tarafını belirterek.

taklîdî تقليدى (a.s.) : taklitle yapılan. **Savt-i taklîdî : leng. fr. onomatopée.**

taklîdiyye تقليديه (a.s.) : ["taklîdî" nin müen.]. (bkz : taklîdî).

taklîf تقليف (a.i.) : kalafatlama, kalafatlanma.

taklîf-i sefâin : gemilerin kalafatlanması.

taklîl تقليل (a.i. kıllet'den) : azaltma, azaltılma, indirme. (bkz : tenkîs).

taklîl-i masârif : masrafların azaltılması.

taklîm تقليم (a.i.) : [kalem, kamış, tırnak gibi şeyleri] kesme, yontma; yontulma.

taklîs تقليص (a.i. kulûs'dan) : **1.** büzme. **2. hek.** bâzı hastalıklardan sonra adalelerde meydana gelen sertlik, katılık.

takliye تقليه (a.i.) : **hek.** ana rahmindeki çocuğun yedinci aya doğru hareket etmesi, dönmesi.

takmîs تقميص (a.i. kamîs'den) : gömlek giydirme, giydirilme.

taknîn تقنين (a.i. kanûn'dan) : kanun koyma.

takrî' تقريع (a.i.c. : takrîât) : başa kakma, azarlama, paylama.

takrîât تقريعات (a.i. takrî'in c.) : başa kakmalar, azarlamalar, paylamalar.

takrîb تقريب (a.i. kurb'dan) : **1.** yaklaştırma, yaklaştırılma. **2.** tahmîn. **3.** yolunu bulma. **4.** vesîle, bahâne.

takrîben تقريباً (a.zf.) : aşağı yukarı. (bkz : tahmînen, tahmînî).

takrîbî تقريبى (a.s.) : aşağı yukarı. (bkz : tahmînî).

takrîbiyye تقريبيه (a.s.) : ["takrîbî" nin müen.]. (bkz : takrîbî).

takrîbiyyet تقريبيت (a.i.) : **fels.** *yaklaştırım, **fr. approximation.**

takrîn تقرين (a.i. karîn'den) : yaklaştırma; berâber bulundurma.

takrîr تقرير (a.i. karâr'dan. c. : takrîrât, tekarîr) : **1.** yerleştirme, yerleştirilme. **2.** sağlamlaştırma, sağlamlaştırılma. **3.** anlatma, anlatış. **4.** *önerge, resmî olarak yazı ile bildirme. **5.** siyâsî nota. **6.** tapuda mülkünü başkasına sattığını söyleme. **7.** [eskiden] resmî dâirelerden, sâdece mühürlenmiş olarak Bâbıâliye gönderilen yazı. **Hüsn-i takrîr :** maksadı, açık ve güzel bir ifâde ile bildirme.

takrîr-i âlî : tar. sadrâzam tarafından pâdişaha yazılan yazı.

takrîr-i kelâm : konuşma.

takrîr-i nebî : Hz. Muhammed'in, ümmetinden bir söz veyâ iş sudûrunu görüp de nehyetmeyerek sükût etmesi.

takrîr-i sükûn kanûnu : 4 Mart 1925 de Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından tahriklere ve tahrikçilere karşı çıkartılan bir kanun.

takrîrât تقريرات (a.i. takrîr'in c.) : ağızdan anlatılan şeyler.

takrîren تقريراً (a.zf.) : ağızdan anlatarak.

takrîz تقريض (a.i. karz'dan. c. : takarîz, takrîzât) : **1.** ödünç verme. (bkz : ikrâz). **2.** bir kitabın başına konulmak üzere tanınmış bir kimseden istenen takdim ve takdir yazısı.

takrîz تقريظ (a.i.c. : takrîzât) : **1.** [bir eseri] tenkîdetme. (bkz : intikad). **2.** (bkz : takrîz تقريض).

takrîzât تقريظات (a.i. takrîz'in c.) : **1.** tenkîdetmeler. **2.** (bkz : takrîzât تقريضات).

takrîzât تقريضات (a.i. takrîz'in c.) : **1.** ödünç vermeler. (bkz : ikrâzât). **2.** kitabın başına konulmak üzere tanınmış kimselerden istenen takdim ve takdir yazıları. (bkz : takarîz).

taksîm تقسيم (a.i. kısm'dan) : **1. mat.** bölme, parçalara ayırma. **2.** bölüm.

taksîm-i a'mâl : iş bölümü. **3. mat.** bölü, **fr. division.**

taksîm-i guramâ : mat. 1) kârı veyâ zararı ortaklar arasında koydukları sermâye nisbetinde taksim etme; 2) **fık.** bir borçlunun terekesini alacaklıların borç miktarları nisbetinde aralarında taksim etme.

taksîm-i miyâh : suların dağıtılması.

taksîm-i müsennâ : fels. ikili taksim (*bölü) : **4.** savak, akar suların ayrıldığı yer. **5. müz.** şark müziğinde faslın başında ve ortasında yalnız bir çalgıcı tarafından akıldan yapılan bir gezinti.

taksîmât تقسيمات (a.i. taksîm'in c.) : taksimler, bölmeler; bölümler; bölüntüler.

taksîr تقصير (a.i. kasr'dan) : **1.** kısaltma. **2.** bir işi eksik yapma. **3.** bir şeyi yapabilir iken çekinip yapmama. **4.** (c. : taksîrât) kusur etme. **5.** (c. : taksîrât) kabahat, suç, günah. **Pür-taksîr :** kusurlu, kabahatli.

taksîrât تقصيرات (a.i. taksîr[4,5]'in c.) : **1.** kusurlar, suçlar. **2.** alın yazısı. (bkz : kader).

taksît تقسيط (a.i. kıst'dan. c. : tekasît) : bir borcun, kısım kısım ve belli zamanlarda ödenmesi gerekli olan parçalarından her biri.

takşîr تقشير (a.i. kışr'dan) : kabuğunu soyma, kabuğu soyulma.

taktî' تقطيع (a.i. kat'dan) : **1.** kesme, kesilme, parça parça etme, parçalara bölme. **2. ed.** (c. : taktîât) : manzûmeyi vezin parçalarına göre ayırıp aralıklı okuma. Meselâ : **Haddeden geç** (fâilâtün), **miş nezâket** (fâilâtün), **yâl ü bâl ol** (fâilâtün), **muş sana** (fâilün).. gibi.

taktîât تقطيعات (a.i. taktî'[2]nin c.) : **ed.** bir şiiri tefâîle ayırmalar, her parçalarını aralıklı olarak okumalar.

taktîb تقطيب (a.i.) : kaş çatıp yüz ekşitme.

taktîl تقتيل (a.i. katl'den) : çok öldürme, öldürülme.

taktîn تقطين (a.i.) : filiz sürme.

taktîr تقطير (a.i. katr, kutur ve katarân'dan. c. : taktîrât) : **1.** damla damla akıtma, dökülme, damlama. **2.** *damıtma, inbikten çekme.

taktîr-i tedrîcî : kim. *ayrımsal *damıtma, **fr. distillation fractionnée.**

taktîr-i yâbis : kim. kuru *damıtma, **fr. distillation sèche.**

taktîrât تقطيرات (a.i. taktîr'in c.) : damla damla akıtmalar, damlamalar; *damıtmalar, inbikten çekmeler.

taktîrî تقطيرى (a.s.) : taktîre mensup, taktir ile ilgili.

takvâ تقوى (a.i vikaye'den) : Allah'dan korkma, Allah korkusuyla dînin yasak ettiği şeylerden kaçınma. **Ehl-i takvâ :** dînin yasak ettiği şeye sımsıkı bağlı kalan veyâ kalanlar. (bkz : mütteki).

takvallah : Allah korkusu. (bkz : havf-i Bârî).

takvîb تقويب (a.i.) : **1.** yeri kazma. **2.** bir şeyi yerinden çekip koparma.

takvîd تقويد (a.i.) : yedme, yederek çekme.

takvîl تقويل (a.i.c. : takvîlât) : iftirâ. (bkz : isnâd).

takvîlât تقويلات (a.i. takvîl'in c.) : iftirâlar. (bkz : isnâdât).

takvîm تقويم (a.i. kavm, kıyâm'dan. c. : takavîm) : **1.** eğriyi doğrultma, eğri doğrultulma; düzeltme, kesme, yoluna koyma, biçime koyma. (bkz : tanzîm, tertîb). **2.** takvim. **Ahsen-i takvîm :** en güzel nizam, tertip, şekil ve sûret; **mec.** insan.

takvîm-i arabî : Hicret'den 17 sene sonra görülen lüzum üzerine Hz. Ömer tarafından kamer senesi esas ve hicret târihi başlangıç sayılmak sûretiyle tertiplenen takvim.

takvîm-i bahrî "deniz takvîmi" : Güneş'in, Ay'ın sâbit ve gezegenlerin; arz, tûl, meyl ve doğuşlarını ve diğer felekî mes'eleleri halle yardımı olan cetveller bulunan takvim.

takvîm-i celâlî : Hicri 468 yılında -başlangıcı nevruz olmak üzere- Melikşâh-i Selçûkî devrinde hazırlanan takvim.

takvîm-i efrencî (efrencî takvim) : Papa XIII. Gregorius tarafından 1582 de tashih edilip, şimdiye kadar -umûmiyetle- kullanılmakta olan ve 1926 dan beri de Türkiye'de kullanılan takvim.

takvîm-i rûmî (rûmî takvim) : Mîlâttan 46 sene önce Julius Caesar tarafından tesis edilen takvim.

Takvîm-i Vakayi' : 1831-1922 tarihleri arasında yayımlanan Osmanlı Devleti'nin ilk resmî gazetesi.

Takvîmü'l-büldân (şehirlerin takvîmi) : şehirlerin adlarından ve kuruluşlarından bahseden meşhur Arapça eser.

takvîm-çe تقويمچه (a.f.b.i.) : küçük takvim.

takvîm-hâne تقويمخانه (a.f.b.i.) : **tar.** Devletin resmî gazetesi olarak neşri kararlaştırılan "Takvîm-i Vekayi" in basılması için kurulan matbaa.

takvîs تقويس (a.i. kavs'den) : kavislendirme, yay şekline koyma, konulma.

takvît تقويت (a.i.) : besleme. (bkz : tegaddî).

takviye تقويه (a.i. kuvvet'den) : kuvvetlendirme, kuvvetlendirilme. (bkz : takviyet).

takviyet تقويت (a.i.). (bkz : takviye).

takyîd تقييد (a.i. kayd'dan. c. : takyîdât) : **1.** kayıt ve şartla bağlama, şart koşma. **2.** bağlama. **3.** harfe nokta ve hareke koyma.

takyîdât تقييدات (a.i. kayd'den. takyîd'in c.): kayıtlamalar, kısıntılar. (bkz : takyîd).

takziye تقضيه (a.i. kazâ'dan) : kazâ etme, eksiği yerine getirme.

tal' طلع (a.i.) : **bot.** çiçeklerin üreme organı olan sarı toz. **Gubâr-ı tal'** : **bot.** çiçektozu, **fr. pollen.**

tâl تال (f.i.) : **1.** zil [parmaklara takılan]. **2.** gümüş veyâ bakır tepsi.

tâlâb تالاب (f.i.) : göl, büyük havuz.

tâlâc تالاج (f.i.) : ses, sedâ. **2.** meş'ale. **3.** çığlık. **4.** kavga.

talâk طلاق (a.i.) : boşama, nikâhlı kadını bırakma. **Sûre-i talâk** : Kur'ân'ın 65. sûresi.

talâk-ı bâin : **fık.** zevcenin iddet müddeti (üç temizlenme devri) sona ermeksizin zevcine dönmeye hakkı olmayan talâk.

talâk-ı bid'iyy : **fık.** karısını mukarenet zamânındaki tuhr'da veyâ hayız ânında boşama.

talâk-ı farr : **fık.** [eskiden] karının talep ve muvâfakati olmaksızın kocanın maraz-ı mevtinde bâinen îka ettiği talâk. [iddet içinde koca vefât edince mutlaka kendisine vâris olur].

talâk-ı muallak : **fık.** [eskiden] vukuu bir şartın husûlüne tâlik olunan talâk.

talâk-ı müncez : **fık.** [eskiden] bir şeye muallak ve bir zamana muzâf olmayan talâk.

talâk-ı ric'î : **fık.** [eskiden] karının iddeti içinde kocanın vazgeçmeğe hakkı olan talâk. [talâk-ı ric'î, iddet bitmedikçe zevciyeti izâle etmeyen ve iddet içinde zevcin zevcesine mürâcaat hakkı olan talâk].

talâk-ı selâse : **fık.** "üçten dokuza boş ol!" demek sûretiyle kadın başka erkekle evlenmeden (hulleye girmeden) eski kocasına dönmesine imkân vermeyen talâk.

talâk-ı sünnî : **fık.** karısını mukarenet olmayan tuhr'da boşama. (bkz : tuhr).

talâkat طلاقت (a.i.) : **1.** dil açıklığı, düzgün sözlülük. **2.** güleryüzlülük.

talâk-nâme طلاقنامه (a.f.b.i.) : boşama kâğıdı, boş kâğıdı.

tâlân تالان (f.i.) : talan, yağma, çapul. (bkz : târâc).

tâlân-ger تالانگر (f.b.s.) : yağmacı, çapulcu.

tâlân-gerî تالانگرى (f.b.i.) : yağmacılık, çapulculuk.

tâlâr تالار (f.i.) : **1.** dört direk üzerine yapılan, tahtaboşa benzeyen ve geceleri yatılan yer. **2.** büyük oda, salon.

tal'at طلعت (a.i.) : **1.** yüz, surat, çehre. (bkz : dîdâr). **2.** güzellik. **Mihr-i tal'at** : güzellik güneşi.

tal'at-efrûz طلعت افروز (a.f.b.s.) : parıldatan. (bkz : tal'at-firûz).

tal'at-firûz طلعت فروز (f.b.s.) : parıldatan. (bkz : tal'at-efrûz).

talâvet طلاوت (a.i. tulvet'ten) : güzellik, şirinlik, zariflik.

talâyi' طلايع (a.i. talîa'nın c.) : **ask.** öncüler. [Arapça'daki şekli "talâî'" dir].

talazzî تلظى (a.i. lazâ'dan) : alevlenme, alev çıkarma.

tâle طال (a.cü. tavl'den) : "uzun olsun!" mânâsınadır.

tâle ömrühû : "Ömrü uzun olsun!" duâsı.

taleb طلب (a.i.) : **1.** isteme, istenme, dileme. **2.** istek. **Arz ü taleb** : aranan [eşyâ] ve piyasaya çıkarılan [eşyâ], **fr. offre et demande.** (bkz : mürâvede).

taleb-i husûmet : **huk.** [eskiden] taleb-i takrîr ve işhattan sonra şefiin hâkim huzûrunda dâvâ etmesi.

taleb-i müvâsebe : **huk.** [eskiden] şefiin akd-i bey'i duyduğu mecliste derhal : "ben

mebiin şefiiyim", yâhut: "biş-şüf'a talep ederim" demek gibi taleb-i şüf'aya delâlet eder bir söz söylemesi.

taleb-i takrîr ve işhâd: huk. [eskiden] taleb-i müvâsebeden sonra lâzım olan taleptir ki şefiin iki kişi huzûrunda olarak mebiin yanında: "bu akarı filân kimse iştirâ etmiş" yâhut müşterinin yanında: "sen filân akarı iştirâ etmişsin", yâhut henüz bâyi yedinde iken onun yanında: "sen filân akarını filâna satmışsın ben ise şu cihetle onun şefiiyim, taleb-i şüf'a etmiştim; şimdi dahî talep ederim şâhit olunuz" demesi.

taleb-dâr طلبدار (a.f.b.s.): **1.** alacaklı. **2.** evlenme arzusunda bulunan kimse.

talebe طلبه (a.i. tâlib'in c.): **1.** istekliler. **2.** *öğrenci. (bkz: şâkird). [kelime, "tâlib" in c. olduğu halde "öğrenci" mânâsında müfret gibi kullanılır].

talebe-i ulûm: medrese talebesi.

taleben طلباً (a.zf.): talep ederek, isteyerek.

taleb-kâr طلبكار (a.f.b.s.): istekli.

taleb-nâme طلبنامه (a.f.b.i.): istek kâğıdı.

talh طلح (a.i.): **bot.** zamk ağacı.

tal'î طلعى (a.s.): **anat.** çiçektozuna âit, çiçektozu ile *ilgili. [müen.: "tal'iyye"].

tâli' طالع (a.i. tulû'dan): **1.** nişangâhın arkasına düşen ok. **2.** tulû' eden, doğan. **Kamer-i tâli':** doğan Ay. **3.** tâlih, kısmet, kader, baht.

tâlî, tâliye تالى ، تاليه (a.s. tülüvv'den): **1.** sonradan gelen; bir şeyin arkası sıra giden. **2.** ikinci derecede olan. **Mekâtib-i tâliye:** iptidâîden sonra ve âlî'den önce gelen mektepler. **Mes'ele-i tâliye:** öncekinden sonra çıkan mes'ele. **Ulûm-i tâliye:** i'dâdî mekteplerinde gösterilen dersler. **3.** Kur'ân okuyan. **4. mant.** *sonurtu, **fr. conséquent.**

tâlî cümle: mant. *bağımlı cümle, yan cümle. (bkz: tâbi' cümle).

tâlî encümen: alt komisyon.

tâlî mahrût: coğr. *ekkoni.

talîa طليعه (a.i.c.: talâyi'): **ask.** öncü. (bkz: mukaddimetü'l-ceyş).

tâlib طالب (a.s.c.: tullâb, tulleb, talebe): **1.** isteyen, istekli. (bkz: hâhiş-ger). **2. i.** öğrenci. [müen. tâlibe].

tâlibân طالبان (a.f.i. ve s.): **1.** tâlipler, isteyenler. **2.** *öğrenciler.

tâlibe طالبه (a.s.c.: tâlibât): mektepli kız. [tâlib'in müennesi].

tâlid تالد (a.i.): bir kimsenin evinde bulunan köle, câriye, hayvan.

tâlih طالح (a.s.): yaramaz, faydasız. ["sâlih" in zıddı].

tâliha طالحه (a.s.): ["tâlih" in müen.]. (bkz: tâlih).

talîk طليق (a.s.): **1.** güleryüzlü [adam]. (bkz: mütebessim). **2.** düzgün söz söyleyen [adam]. (bkz: fasîhü'l-lisân).

ta'lîk تعليق (a.i. alak'dan. c.: ta'lîkat): **1.** asma, asılma. **2.** bir şeye bağlı gösterme. **3.** geciktirme, asıntıda bırakma, askıda bırakılma. **4.** belli bir zamâna bırakma. (bkz: te'hîr). **5.** (bkz: hatt-ı ta'lîk).

ta'lîku't-takrîr: huk. [eskiden] vakfa âit vazîfe tevcihlerinin hâkim tarafından bir şarta ta'lik edilmesi demektir ki sahihtir.

ta'lîku't-takrîr fi'l-vezâif: huk. hâkimin (yargıç) bir zâte hitâben: "şu vazîfenin sâhibi ölürse veyâ şöyle bir vazîfe inhilâl ederse sana tevcîh ettim" demesi.

ta'lîkat تعليقات ("ka" uzun okunur. a.i. ta'lîk'in c.): bir kitabın açıklaması olarak kenarına veyâ ayrı bir eser olarak yazılan düşünceler, notlar.

ta'lîl تعليل (a.i. illet'den. c.: ta'lîlât): **1.** sebep, bahâne gösterme, gösterilme. **2. fels.** *tümdengelim, **fr. déduction. Hüsn-i ta'lîl: ed.** güzel, uygun bir sebep bulma.

ta'lil bâ'de'l-vuku': bir şeye sonradan uygun bir sebep uydurma.

ta'lîlât تعليلات (a.i. ta'lîl'in c.): ta'liller, sebep, bahâne göstermeler.

ta'lîm تعليم (a.i. ilm'den. c.: ta'lîmât): **1.** öğrenme, öğretme, öğretim, öğretilme. **2.** okutma, ders verme, verilme. **3.** meşk ile yetiştirme. **4.** askerlik idmanı. **5.** egzersiz.

Ta'lîm-i Edebiyyât: Recâizade Ekrem'in 1880 de basılmış, edebiyat *bilgilerine dair bir eseri.

ta'lîm ve taallüm: öğretim ve öğrenim.

ta'lîm ve terbiye: *öğretim ve *eğitim.

ta'lîmât تعليمـــات (a.i. ta'lîm'in c.) : bir iş görülmesi için ne yolda davranılacağını gösteren emir, **fr. directif.**

ta'lîmât-ı hafiyye : gizli verilen tâlimat.

ta'lîmât-ı resmiyye : resmî tâlimat.

ta'lîmât-nâme تعليماتنامه (a.f.b.i.) : *yönetmelik.

ta'lîm-gâh تعليمگاه (a.f.b.i.) : tatbîkî olarak *subay *adayı yetiştirilen ordugâh.

ta'lîm-hâne تعليمخانـــه (a.f.b.i.) : askerin tâlime alışmasına mahsus yer, meydan.

ta'lîmî تعليمى (a.i.) : öğretici, **fr. didactique.**

ta'lîm-nâme تعليمنامـــه (a.f.b.i.) : **1.** bir me'mura verilen tenbihleri içinde toplayan kitap. **2.** Asker tâlîmine dâir yazılmış kitapçık.

ta'lîn تعلين (a.i.) : açığa vurma, vurulma. (bkz : i'lân).

ta'liye تعليـــه (a.i.) : yükseltme [bir şeyi]. (bkz : i'lâ).

ta'liye-i nâme : mektuba başlık koyma.

talk طلـــق (a.i.) : mika, ören pulu; deri hastalıklarında kullanılan beyaz bir toz, pudra.

tallâhi تـــاالله (a.n.) : vallâhi billâhi kelimelerinden sonra daha çok inandırıcı olmak üzere söylenen üçüncü bir kelime.

taltîf تلطيف (a.i. lûtf'dan. c. : taltîfat) : **1.** gönül okşama, gönülü hoş etme. **2.** yumuşatma; yumuşatacak bir ilâç kullanma. **3.** rütbe, nişan, maaş artırımı gibi şeylerle sevindirme.

taltîfât تلطيفـــات (a.i. taltîf'in c.) : lûtuflar, ihsanlar, bağışlar.

taltîfât-ı şâhâne : pâdişah tarafından gönderilen mükâfatlar, hediyeler.

taltîfen تلطيفاً (a.zf.) : taltif sûretiyle, taltif ederek, mükâfatlandırarak, *ödüllendirerek.

taltîh تلطيـــخ (a.i. lath'dan) : bulaştırma, bulaştırılma, bulaşık etme.

talziye تلظيه (a.i. lezâ'dan) : alevlendirme, alevlendirilme.

tam' طمع (a.s. tam'dan) : tama' eden, tama'cı.

ta'm طعـــم (a.i.c. : tuûm) : **1.** yeme. (bkz : ekl). **2.** tad, lezzet, zevk.

tama' طمـــع (a.i.) : doymazlık; çok isteme; açgözlülük.

tama'-ı hâm : ham tamah, olmayacak istek.

tama'-kâr طمعـــكار (a.f.b.s.) : **1.** aç gözlü. **2.** tamahkâr, cimri. (bkz : hasîs, nâkes).

tamâm تمـــام (a.i. temm'den) : **1.** tamam, tam, eksiksiz, tam olma. **2.** bitme, bitirme, son. **3.** uygun, münâsip. **4.** ne eksik ne fazla. **Bi-tamâmihi, Bi-tamâmihâ, Bi't-tamâm** : tam olarak, eksiksiz. **Nâ-tamâm** : tam değil, eksik. **5.** taşıtların hareketi için verilen işaret. **6.** doğru.

tamâm-ı ceyb : **geo.** kosinüs.

tamâm-ı logaritma : **mat.** her hangi bir adedin logaritmasının sıfırdan farkı.

tamâm-ı mümass : **mat.** kotanjan.

tamâmen تمامـــاً (a.zf.) : **1.** büsbütün. **2.** tam ve eksiksiz olarak, bütünüyle.

tamâmî تمامـــى (a.s.) : noksan tamamlamaya mahsus, onunla ilgili; tamamlayan, bölünmeyen.

tamâmiyyet تماميـــت (a.i.) : tamamlık, bütünlük, doğruluk, tamlık.

tam'an طمعـــاً (a.zf.) : tamah ederek, tamah sûretiyle.

tâmât طامات (f.i.) : uygunsuz, saçmasapan söz.

tâmât-ı cühelâ : câhillerin saçma sapan sözleri.

tamattur تمطـــر (a.i. matar'dan).(bkz : temattur).

tâmetü'l-kübrâ طامةالكبـــرى (a.it.) : kıyâmet günü. (bkz : rûz-i kıyâmet).

tâmi' طامع (a.s. tama'dan. c. : tumeâ) : tamahçı, tamah eden.

tâmia طامعه (a.s. tama'dan) : ["tâmi'" in müen.]. (bkz : tâmi').

ta'mîd تعميد (a.i.) : vaftiz etme.

ta'mîk تعميق (a.i. umk'dan. c. : ta'mîkat) : **1.** derinleştirme, derin kazma. **2.** esâsına varacak şekilde araştırma, inceleme. (bkz : tahkîk, tedkîk).

ta'mîkat تعميقـــات ("ka" uzun okunur. a.i. ta'mîk'in c.) : derinleştirmeler; araştırmalar, incelemeler. (bkz : tahkikat, tedkikat).

ta'mîm تعميـــم (a.i. umûm'dan) : **1.** umûmîleştirme, umûmîleştirilme. **2.** *genelge, **fr. circulaire.**

ta'mîmât تعميمات (a.i. ta'mîm'in c.) : tâmimler.

ta'mîmen تعميمـــاً (a.zf.) : tâmim sûretiyle, *genelge ile.

ta'mîr تعميـــر (a.i. umrân'dan. c. : ta'mîrât) : onarma, düzeltme, bozuk şeyi düzeltme,

eski şeyi düzeltip yeni hâline getirme. (bkz : termîm).

ta'mîrât تعميرات (o.i. ta'mîr'in c.) : tâmirler, düzeltmeler, onarım.

ta'mîr-hâne تعميرخانه (a.f.b.i.) : daha çok motorlu vâsıtaların tamir edildiği yer, *onarım yeri.

ta'miye تعميه (a.i. amâ'dan) : **1.** körletme, kör etme. **2.** kapalı şekilde anlatma. **3. ed.** "ebced" hesâbıyla düşürülen bir târihte, hesâbı doğru bulmak için çıkartılacak veyâ eklenecek sayı. [Meselâ : Sürûrî'nin 1206 sayısını göstermesi gereken : "**rûh-i Îsâ etdi eflâke urûc**

(= روح عيسى ايتدى افلاكه عروج) mısrâı 1205 sayısını gösterdiğinden : "âsmân târîhe kıldı ser-furû" ta'miyesiyle, yânî **â** nın delâlet ettiği **1** sayısının katılmasıyla târih tamamlanmıştır].

tâmm, tâmme تامه ، تام (a.s.) : **1.** bütün, eksiksiz, noksansız; mükemmel, olgun. **Ma'lûmât-ı tâmme :** tam bilgi. **2.** kat'î bir zamanı, ortamı bildirir, zaman anlatan zarflara getirilerek mânâyı *kesînleştirir.

tâmmü'l-a'zâ : her uzvu (*organı) bütün, tamam.

tammâ' طمـاع (a.i. tama'dan) : son derece tamah eden.

tammât تاممـات (a.i.c.) : mânâsız, uygunsuz, saçma sözler. **Tammât-ı cühelâ :** câhillerin, bilgisizlerin saçmasapan sözleri (bkz : türrehât).

tâmmât طامات (a.i.) : kıyâmet.

tâmme طامه (a.i.) : **1.** büyük kıyamet, büyük felâket. **2.** keskin çığlık.

tams طمث (a.i.) : âdet görme, aybaşı. (bkz : hayz).

tams طمس (a.i.) : yoketme, belirsiz kılma.

ta'n طعن (a.i.) : sövme, yerme; ayıplama.

tanâbîr طنابير (a.i. tunbûr [tanbur] un c.) : **müz.** tanburlar.

tanbûr, tanbûre طنبوره ، طنبور (a.i.c. : tanâbîr) : **müz.** tambur, Türk halk müziğinde kullanılan, cura, bulgari, çöğür, bağlama gibi mızrapla çalınan telli çalgılara verilen genel bir ad. [aslı : "tunbûr" dur].

tanbûr-ı Horasân : müz. Türk müziğinde vaktiyle kullanılmış bir çeşit tambur.

tanbûr-i kebîr-i Türkî : müz. Türk müziğinde kullanılmış bir çeşit tambur.

tanbûr-i Türkî : müz. Türk müziğinde vaktiyle kullanılmış olan bir çeşit tambur.

tanbûrânî طنبورانى (a.s.). (bkz : tanbûrî).

tanbûrî طنبـورى (a.s.) : tamburu çok güzel çalan mûsiki üstâdı. (bkz : tanbûrânî).

tanbûr-zen طنبورزن (a.f.b.s.) : tambûrî, tambur çalan.

ta'ne طعنه (a.i.) : sövme; zemmetme, çekiştirme, yerme.

ta'ne-zen طعنه زن (a.f.b.s.) : söven; zemmeden, çekiştiren, yeren.

ta'nîf تعنيف (a.i. unf'dan. c. : ta'nîfât) : şiddetle azarlama, darılma. (bkz : ta'zîr, tekdîr).

ta'nîfât تعنيفـات (a.i. ta'nîf'in c.) : şiddetle azarlamalar, darılmalar.

tanîn طنين (a.i.) : **1.** tınlama, çınlama. **2.** vızlama, vızıltı. **3.** 19 Temmuz 1908 de Hüseyin Cahid Bey (Yalçın) tarafından çıkartılan ve ilk *sorumlu müdürü Muammer Nâilî Bey olan, İstanbul'da yayımlanmış günlük bir gazete.

tanîn-endâz طنين انداز (a.f.b.s.) : tınlayan, çınlayan.

tanîn-gâh طنينگاه (a.f.b.i.) : çınlama yeri.

tanînî طنينى (a.s.) : tanîne âit, taninle ilgili.

tannân طنـان (a.s. tanîn'den) : tınlayan, çınlayan.

tannâne طنانه (o.i.) : **müz.** senfoni.

tannâz طنـاز (a.s.) : herkesle eğlenen. (bkz : müstehzî).

tannâz-âne طنازانه (a.f.zf.) : herkesle eğlenerek, eğlenircesine. (bkz : müstehziyâne).

tansîb تنصيـب (a.i. nesb'den) : yükseğe kaldırma, kaldırılma.

tansîf تنصيف (a.i. nısf'dan) : yarı yarıya bölme, iki müsâvî (*eşit) kısma ayırma.

tansîf-i zâviye : geo. bir zâviyeyi (*açıyı) iki müsâvî (*eşit) kısma ayırma.

tansîr تنصيـر (a.i. nasr'dan) : Hıristiyanlaştırma.

tansîs تنصيـص (a.i. nass'dan) : **1.** kayıtları ve teferruâtını inceden inceye tedkik etme. **2.** Kur'an veyâ hadisten şâhit göstererek bir dâvâyı müdâfaa etme, savunma.

tansîs-ale'l-esâmî : huk. [eskiden] bir zümreden isimleri sayılmak sûretiyle gösterilen meşrût-ün-lehleri ifâde etmek üzere kullanılan bir ıstılah.

tansîsât تنصيصات (a.i. nass'dan. tansîs'in c.) : araştırmalar, incelemeler.

tantana طنطنه (a.i.) : **1.** "tan tan" diye seslenme, ses çıkarma. **2.** şa'şaa, debdebe, patırtılı, gürültülü gösteriş.

tantana-i şevket ü iclâl : ululuk ve azamet gürültüsü.

tanz طنز (a.i.) : alay etme, eğlenme. (bkz : istihzâ).

tanzîd تنضيد (a.i.) : istifetme, edilme.

tanzîf تنظيف (a.i. nezâfet'den. c. : tanzîfât) : temizleme.

tanzîfât تنظيفات (a.i. tanzîf'in c.) : temizlik işleri [Belediyece yaptırılan-].

tanzîfât ve tenvîrât : temizleme ve aydınlatma.

tanzîh تنضيح (a.i.) : gereği gibi pişirme, pişirilme.

tanzîm تنظيم (a.i. nazm'dan. c. : tanzîmât) : **1.** düzeltme, düzenleme, düzen verme, yoluna koyma. **2.** nesir veyâ nazım olarak yazma.

Tanzîmât تنظيمات (a.i. tanzîm'in c.) : **1.** düzeltmeler, düzenlemeler, düzen vermeler, yoluna koymalar; nesir ve nazım olarak yazmalar. **2.** Sultan Abdülmecit zamânında, 1839 yılının 3 Kasım günü Gülhâne'de okunan ve **Gülhâne Hatt-ı Hümâyunu** adı altında anılan bir pâdişah fermanı olup Büyük Reşit Paşa tarafından îlân edilen ıslahât *tasarısı ve bu ıslahât devri (*dönemi). [1877 Rus harbine kadar sürmekle sınırlandırılır. Asıl adı : "Tanzimât-ı Hayriyye" dir].

Tanzîmât Edebiyyâtı : ed. edebiyatımızın Batı medeniyetinin tesiri altında gelişen ve Tanzîmat'ın ilânından 20 yıl kadar sonra, yâni 1860 da başlayan ve Edebiyat-ı Cedîde'nin başladığı 1896 yılına kadar devam edegelen bir *akım.

Tanzîmât-ı Hayriyye : (bkz : Tanzîmât²).

tanzîr تنضير (a.i.) : tâzelendirme, tâzeleştirme.

tanzîr تنظير (a.i. nezâret'den. c. : tanzîrât) : **1.** benzetme, benzetilme. **2.** bir şiirin mânâca, şekilce benzerini yapma.

tanzîrât تنظيرات (a.i. tanzîr'in c.) : **1.** benzetmeler. **2.** benzerleri yapılmalar [şiir hak.].

tanzîren تنظيراً (a.zf.) : nazîre olarak, tanzîr, benzetme sûretiyle.

târ تار (f.s.) : **1.** karanlık. (bkz : muzlim). **Şeb-i târ :** karanlık gece. **2. i.** tel; saç teli.

târ-ı ud : ud teli.

târ-ı zülf : saç teli. **3. i.** iplik.

târ-ı ankebût : örümcek ağı.

târ târ : tel tel, iplik iplik. **4.** (dokumada) arşak. [zıddı : argaç]. **5. i.** tepe.

târâ تارا (f.i.) : yıldız. (bkz : kevkeb, necm).

tarab طراب (a.i.c. : etrâb) : sevinçlilik, şenlik; sevinçten gelen coşkunluk ve tepinme, ayş ve sefâ.

tarab-âmûz طرب آموز (a.f.b.s.) : tarap öğreten.

tarab-efzâ طرب افزا (a.f.b.s.) : ferahlığı ve neşeyi artıran.

tarab-engîz طرب انگيز (a.f.b.s.) : **1.** neşe uyandıran; sevindirici, coşturucu. **2. i. müz.** vaktiyle Türk müziğinde kullanılmış bir usûl olup zamânımıza nümûnesi kalmamıştır.

tarab-fezâ طرب فزا (a.f.b.s.) : neşeyi artıran, içe ferahlık veren. (bkz : tarab-efzâ).

tarab-gâh طربگاه (a.f.b.i.) : sevinç, coşkunluk yeri.

tarab-nâk طربناك (a.f.b.s.) : sevinçli, coşkun.

tarab-sâz طربساز (a.f.b.s) : neşe ve sevinç veren; nağme düzen.

târâc تاراج (f.i.) : **1.** yağma, çapul, talan. (bkz : garet). **2.** yağma etme, talanlama.

târâc-gâh تاراجگاه (f.b.i.) : yağmanın edildiği yer.

târâc-geh تاراجگه (f.b.i.). (bkz : târâc-gâh).

târâc-ger تاراجگر (f.b.s.c. : târâc-gerân) : yağmacı. (bkz : yağmâ-ger).

târâc-gerân تاراجگران (f.b.s. târâc-ger'in c.) : yağmacılar.

târâc-kerde تاراج كرده (f.b.s.) : yağma edilmiş.

taraf طرف (a.i.c. : etrâf) : **1.** yan, yön. **2.** bölge, yer, memleket, ülke, kıt'a. **3.** [bir kimsenin] yanı. **4.** tarafdarlık, sâhip çıkma, koruma. **5.** aralarında anlaşmazlık bulunan iki kişiden veyâ iki topluluktan her biri. **Bî-taraf :** tarafsız, hiç bir tarafı tutmayan.

taraf-âne طرفانه (a.f.zf.) : bir tarafı, bir yanı destekleyerek, bir taraftan yana olarak.

taraf-dâr طرفدار (a.f.b.s.) : bir tarafı tutan, bir tarafı kayıran. (bkz : taraf-gîr).

taraf-dârî طرفداری (a.f.i.) : tarafdarlık, kayırıcılık. (bkz : taraf-gîrî).

tarafeyn طرفین (a.i.c.) : **1.** iki taraf. **2. mat.** yanlar, **fr. extrêmes.**

tarafeyn-i teşbîh : ed. teşbih'in unsurlarından müşebbeh ve müşebbehün bih'e müştereken verilen ad.

taraffuz ترفض (a.i.) : râfızî olma, râfızîleşme.

taraf-gîr طرفگیر (a.f.b.s.) : bir tarafı tutan, bir tarafı kayıran. (bkz : taraf-dâr).

taraf-gîr-âne طرفگیرانه (a.f.zf.) : taraf tutarcasına, bir tarafı destekleyerek.

taraf-gîrî طرفگیری (a.f.b.i.) : tarafdarlık, kayırıcılık. (bkz : taraf-dârî).

tarafiyyet طرفیت (o.i.) : taraf tutma.

taraf taraf طرف طرف (a.zf.) : yer yer, semt semt her yanda.

tarâif طرائف (a.i. tarîfe'nin c.) : az bulunur şeyler.

tarâik طرائق (a.i. tarîkat'ın c.) : tarîkatler, meslekler.

târân تاران (f.s.) : karanlık. (bkz : muzlim, târîk).

tarassud ترصد (a.i. rasad'dan. c. : tarassudât): gözetme, bekleme, dikkatle bakma, gözleme.

tarassudât ترصدات (a.i. tarassud'un c.) : tarassutlar, gözlemeler, gözetmeler.

târât تارات (f.i.) : yağma, çapul, talan. (bkz : tâht, târâc).

tarâvet طراوت (a.i.) : tâzelik, tâze olma.

tard طرد (a.i.) : **1.** koğma, sürme, uzaklaştırma. **2.** vazîfeden, mektepten uzaklaştırma.

tard-ı rekib : ed. (bkz : tardiyye).

tard ü aks : ed. bir mısraın iki cüzünü metatez ile başka bir mısrâ meydana getirme ve bu sûretle bir beyit teşkîl etme. [Meselâ : Mümkin değil Hüdâ'yi bilmek de bilmemek de / Bilmek de bilmemek de mümkin değil Hüdâ'yi... gibi].

tardiyye طردیه (a.i.) : **ed.** beşinci mısrâı, birinci bendin dört mısrâıyla kafiyeli olmayan muhammes. [Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk'ında tardiyelere rastlanır].

târe تاره (a.i.) : defâ, kere. (bkz : bâr, bâre).

târek تارك (f.i.) : tepe, başın tepesi.

târem طارم (f.i.) : kubbe, künbet, dam.

târem-i ahzar : gökyüzü.

târem-i çârum : dördüncü cennet.

târem-i fîrûze-fâm, - -i nîl-gûn : gök. (bkz : semâ).

târem-i pâk : cennet.

târeten تارةً (a.i.) : defa, kerre.

târeten ba'de uhrâ : bir kaç kerre, defalarca.

tareyân طریان (a.i.) : geliverme, oluverme, birdenbire çıkma.

tarf طرف (a.i.) :**1.** bakış. **2.** gözucu.

tarfe طرفه (a.i.) : göz kapağının bir kerre açılıp kapanması.

tarfe-i ayn : (bkz : tarfetü'l-ayn).

tarfetü'l-ayn : bir kerre göz açıp kapayıncaya kadar olan an. (bkz : lemha-i basar).

tarh طرح (a.i.) : **1.** atma, koma, bırakma. **2.** dağıtma, bölme, ta'yin. **3.** kurma, tertipleme, düzenleme. **4. mat.** çıkarma, **fr. soustraction. 5. g. s.** süslemeli desen. **6.** bahçede çiçek dikmek üzere ayrılan yer.

tarh-ı esâs : temel atma.

tarh-ı tenâsübî : mat. iskonto.

tarhânî ترخانی : **müz.** Türk-Çağatay klâsik halk şiiri müziğinde XV. asırda kullanılmış bir şekil olup güftenin vezni "müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün" dür. [edebiyatta karşılığı : "müstatref" dir].

tarh-efgen طرح افگن (a.f.b.s.) : kuran, düzenleyen; temel kuran, binâ yapan.

tarh-endâz طرح انداز (a.f.b.s.) : temel atan, düzenleyen.

tarhûn طرخون (a.i.) : tuzla otu, hekimlikte kullanılan ıtırlı bir nebat.

târık طارق (a.i.c. : etrâk, turrâk) : **1.** sabah yıldızı, çulpan, Venüs (Zühre). **2.** erkek adı.

tarî طری (a.s. tarâvet'den) : tarâvetli, tâze. **Lâhm-i târî** : tâze et.

târî طاری (a.s. tarâ'dan) : ansızın çıkan, birdenbire görünen [bir kimsede veyâ şeyde-].

ta'rîb تعریب (a.i. Arab'dan. c. : ta'rîbât) : **1.** Arapçalaştırma, Arapçalaştırılma. **2.** birinin sözünü reddetme.

ta'rîbât تعريبات (a.i. ta'rîb'in c.) : **1.** Arapçalaştırmalar, Arapçalaştırılmalar. **2.** (bkz : takbîhât).

ta'rîc تعريج (a.i.c. : teârîc) : **1.** çıkıntı, tümsek peydâ etme. **2. anat.** beynin büküntüleri arasındaki çıkıntılar.

tarîd طريد (a.s.) : kovulmuş, çıkartılmış. (bkz : matrûd).

târid طارد (a.s. tard'dan) : tardeden, kovan; sürüp çıkartan.

târid-i dîdân, - -i dud : soğulcan düşüren ilâç.

târidü'l-hasât : hek. mesâneden taşları çıkaran.

ta'rîf تعريف (a.i. irfân'dan. c. : ta'rîfât) : **1.** etrâfıyla anlatma, anlatılma; etrâfıyla bildirme, bildirilme. **2.** bir maddeyi bütün lüzumlu noktalarını içine alır şekilde bir ibâre ile anlatma. **Harf-i ta'rîf : a. gr.** isimlerin mânâsını belirtmeye yarayan el harf "el-ma'lûm" gibi.

târif طارف (a.s.) : yeni. (bkz : cedîd, nevresîde).

tarîf, tarîfe طريف ، طريفه (a.s. turfa'dan) : az bulunan, nâdir, zarif şey.

ta'rîfât تعريفات (a.i. ta'rîf'in c.) : târifler.

ta'rife تعرفه (a.i.) : **1.** fiat veyâ zaman gösteren cetvel. **2.** bir şeyin kullanılışını anlatan kâğıt.

ta'rîf-hân تعريف خوان (a.f.b.i.) : câmi ve tekkelerde namazdan önce Hz. Muhammed ile büyüklerin evsâfına dâir cemâate yüksek sesle îzahlarda bulunan vazîfe sâhipleri.

ta'rîf-nâme تعريفنامه (a.f.b.i.) : bir şeyin yapılışını, kullanılışını anlatan yazı.

tarîh طريح (o.i.) : işe yaramadığından dolayı bir yana atılmış şey.

târîh تاريخ (a.i. erh'den. c. : tevârîh) : **1.** târih.

târîh-i edebiyyât : edebiyat târihi.

târîh-i husûsî : husûsî (*özel) târih.

târîh-i nebeân : çıkış, kaynama zamânı. [nehir hakkında].

Târîh-i Şâhî (şah tarihi) : asıl adı "Tevârîh-i Şâhî fi'l-Ehâdîsi'l-ilâhî" olan ve XVI. yüzyıl *bilginlerinden İbrahim adlı bir zatın yazdığı, yaratılıştan Hud Peygambere kadar geçen *olayları anlatan târih.

târîh-i tabîî : hayvan, nebat (*bitki) ve dünyanın tekâmülünü (*evrimini) anlatan ilim.

târîh-i umûmî : umûmî (*genel) târih. **2.** "ebced" hesâbıyla düşürülen târih.

târîh-i mühmel : ed. noktasız harflerle düşürülen târih. (bkz : târih-i sâde).

târîh-i sâde : ed. noktasız harflerle düşürülen târih. (bkz : târih-i mühmel).

târîhçe تاريخچه (a.f.b.i.) : küçük târih, *özet târih.

târihî, târihiyye تاريخى ، تاريخيه (a.s.) : târihe âit, târihle ilgili.

târîh-nüvîs تاريخ نويس (a.f.b.i.) : târih yazan. (bkz : müverrih).

târîh-şinâs تاريخ شناس (a.f.b.i.) : târihçi, târih bilen, tarihten anlayan.

tarîk طريق (a.i.c. : turuk) : **1.** yol. (bkz : râh). **Kuttâ-i tarîk** : yol kesen haydut. **Evlâ bi't-tarîk** : en iyi, en âlâ yol.

tarik bedeli : [evvelce] yol yapımı için alınan paraya verilen bir ad, yol vergisi.

tarîk-i Ahmed-i muhtâr : Hz. Muhammed'in yolu; Müslümanlık.

tarîk-i âmm, -i sultânî : geniş yol, cadde.

tarîk-ı hâss : bir veyâ birkaç eve mahsus çıkmaz sokak. **2.** usûl.

tarîk-i kazâ : huk. yargı yolu.

tarîk-ı yâbis : harâretle bir mâdeni tahlîl etme usulü. **3.** meslek.

tarîk-i aklâm : *sivil meslek.

tarîk-i ehl-i seyf : askerlik mesleği.

tarîk-ı ratîb : kim. toz hâline getirilen bir madde su ile karıştırılarak cins ve nevinin tahlîli usûlü. **4.** vâsıta, sebep. **5. tas.** bir velînin Tanrı'ya ulaşması için tuttuğu yol.

ta'rîk تعريق (a.i. arak'dan) : terletme, tere yatırılma, terletilme.

ta'rîk تعريك (a.i.) : **1.** uğma. **2.** balık ağı çekme.

târik تارك (a.s. terk'den) : terk eden, bırakan, vaz geçen.

târik-i dünyâ : **1)** dünyâ işlerinden elini ayağını çekip bir köşede oturan; **2)** evlenmeyen papaz.

târik-i salât : namazı terk eden, namaz kılmayan, beynamaz.

târîk تاريك (f.s.) : karanlık. (bkz : muzlim). **Şeb-i târîk** : karanlık gece.

tarîka طريقه (a.i.) : **1.** (bkz : tarîkat). **2. müz.** "peşrev" isminden önce bu "forme" daki saz eserlerine verilmiş isim ki, bilhassa XVI. asırdan evvel kullanılmıştır.

tarîkat طريقت (a.i.c. : tarâik) : Allah'a ulaşmak arzusuyla tutulan yol; tasavvufî meslek.

tarîkat-ı hâcegân : Ahmed Yesevî'nin adına kurulan Yesevî tarîkatinden doğan Nakşibendî tarîkatı.

tarîkat cihâzı : tarîkata girerken giyilen : ayakkabı, elbise, külâh, başlık, asâ gibi şeyler.

tarîkat köçeği : mevlevîlikte, tarîkatçıların hizmetinde bulunan kimse, can.

târîk-baht تاريك بخت (f.b.s.) : bahtı kara, tâlihsiz.

târîkî تاريكى (f.i.) : karanlık. (bkz : zulmet).

ta'rîs تاريس (a.i.) : **1.** düğün yapma. **2.** bir kızı gelin etme.

ta'riye تعريه (a.i.) : soyma, soyulma, çıplaklaştırma.

târiye طاريه (a.i.) : ansızın gelen belâ. (bkz : dâhiye).

tariyy, tariyye طريه ، طرى (a.s.) : **1.** körpe, yaş, taze. **2.** yumuşak [ekmek].

tâ'rîz تعريض (a.i. arz'dan. c. : ta'rîzât) : **1.** dokundurma [sözle-], dokunaklı söz söyleme, taş atma, taşlama, taş.

ta'rîzât تعريضات (a.i. ta'rîz'in c.) : dokundurmalar [sözle-], dokunaklı söz söylemeler, taş atmalar, taşlamalar, taşlar.

ta'rîzen تعريضاً (a.zf.) : ta'riz yoluyla, dokunaklı söz söyleyerek, taş atarak.

ta'rîz-kâr تعريضكار (a.f.b.s.) : îma yoluyla, dokunaklı söz söyleyen, taş atan.

târ-mâr تارمار (f.s.) : karmakarışık; dağınık; perîşan. (bkz : târ ü mâr).

tarrâde طراده (a.i.) : dibi düz bir çeşit hafif kayık.

tarrâh طراح (a.s.) : **1.** tarh eden. **2. i. g. s.** süslemeli desen çizen sanatkâr. **3.** resim, daha çok bahçe resmi yapan kimse.

tarrâka طراقه (a.i. tarr'dan) : gümbürtü.

tarrâr طرار (a.i.) : yankesici.

tarsî' ترصيع (a.i. ras'dan. c. : tarsîât). (bkz : tersî').

tarsîf ترصيف (a.i.) : birbirine bitiştirip kuvvetlendirme, sağlamlaştırma.

tarsîf-i cidâr : duvarın sağlamlaştırılması.

tarsîn ترصين (a.i. rasânet'den. c. : tarsînât). sağlamlaştırma. (bkz : tahkîm, takviye).

tarsîn-i cidâr : duvarı sağlamlaştırma.

tarsînât ترصينات (a.i. tarsîn'in c.) : sağlamlaştırmalar.

tarsîs ترصيس (a.i. rasâs'dan) : **1.** kurşunlama, kurşunlaştırma. **2.** sağlamlaştırma. **3.** kadının yalnız gözleri görünecek şekilde örtünmesi.

tarsîsü'l-esnân : çürük dişlerin kurşunla doldurulması.

tartîb ترطيب (a.i. ratâbet'den) : **1.** rütûbetlendirme, ıslatma, ıslatılma.

tartîb-i lisân : güzel bir söz söyleyerek dili ma'nen tatlılaştırma. **2.** tarâvet, tâzelik verme. **3.** hoşlandırma, hoşlandırılma.

tartîl ترطيل (a.i. ratl'dan) : saçı, yukarıdan boğarak örgüsünü, kıvırcıklarını açma.

târ ü mâr تارومار (f.b.s.) : karmakarışık; dağınık; perişan. (bkz : târ-mâr).

târ ü pûd تاروپود (f.b.i.) : arşak ile argaç, çözgü ve atkı [dokumacılıkta].

tarz طرز (a.i.) : **1.** şekil, biçim, sûret, kılık. **2.** usul, yol. (bkz : üslûb).

tarz-ı bârid : **ed.** soğuk bir üslûb ile yazı yazma.

tarz-ı cedîd : **müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makamdır, Kazasker Mustafa İzzet Ef. tarafından terkîbedilmiştir. Sultânî yegâh veyâ yegâhda rast mürekkeptir. İnici, çıkıcı olarak karışık seyrederek bu dizilerde gezinir. Acem-aşîran ile acem-aşîran "fa" perdesinde karar eder. Güçlüleri, birinci derecede -sultânî yegâh ile yegâhta rastın durağı ve nev-eser ile nihâvend'in güçlüsü olan- nevâ "re", ikinci derecede -sultânî yegâh ile yegâhda rast'ın güçlüsü- dügâh "lâ", üçüncü derecede -nihâvend ile nev-eserin durağı olan- rast "sol", dördüncü derecede de -acem-aşîran'ın güçlüsü olan- çârgâh "do" perdeleridir. Donanımına "si" küçük mücenneb bemolü konulur. (Bu ârıza acem-aşîranda, nihâvend'de, nev-eser'de,

sultânî yegâh'da bulunur, yânî makamın hemen bütün dizilerinde vardır). Ayrıca îcâbettikçe nota içerisinde şu ârızalar ilâve olunur: sultânî yegâh'ın, yeden "do" bakıyye diyezi, yegâh'da rast'ın "si" bekarı ile fa ve "do" bakıyye diyezleri, nihâvend'in "mi" küçük mücenneb bemolü ile yeden "fa" bakıyye diyezi, nev-eser'in "mi" bakıyye bemolü ile "fa" ve "do" bakıyye diyezleri. Görülüyor ki, müşterek seslerden ve yakın dizilerden istifâde edilmiştir; fakat hiçbir orijinalliği yoktur.

tarz-ı faâliyyet : işleyiş.

tarz-ı hâl : çözüm yolu, çözüm şekli.

tarz-ı hareket : tutum.

tarz-ı i'tilâf : uyuşma, uzlaşma yolu.

tarz-ı mefsûl : **ed.** kesik kesik cümlelerle söz söyleme.

tarz-ı müteallik, -ı mevsûl : **ed.** bilinmeyen, alışılmamış kelimeler kullanılarak anlaşılması güçleştirilmiş yazı tarzı.

tarz-ı nevîn : **müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makamdır. Haşim Bey tarafından terkîbedilmiştir. Tarz-ı nevîn, nikrîz beşlisi kullanmayan ikinci çeşit şevk-efzâ (ki terkîbi çârgâh'da zengüle ile acem-aşîran'dan ibârettir) ile rast'ta kürdî dörtlüsü ve bâzan da bunun yerine rast' ta uşşak dörtlüsünden mürekkeptir. Sondaki dörtlü ile rast "sol" perdesinde durur. Güçlüleri, birinci derecede -çârgâh'da zengülenin durağı ve acem-aşîran'ın güçlüsü olan- çârgâh "do", ikinci derecede -acem aşîran'ın durağı olan- acem aşîran "fa" perdeleridir. Aynı zamanda tiz durak ve çârgâh'da zengülenin güçlüsü olan gerdâniye "sol" büyük ehemmiyetle kullanılır (ikinci güçlü, aynı zamanda yedendir). Birinci güçlü de, aynı zamanda sonda kullanılan mevzuubahs her iki dörtlünün de son sesidir. Donanımına şevk-efzâ gibi "si" küçük mücenneb ve "re" bakıyye bemolleri konulur. Gene şevk-efzâ'nın çârgâh'da zengüle dizisi için "si" bekar, "si" koma bemolü, "mi" koma bemolü, "lâ" bakıyye bemolü, rastta uşşak dörtlüsünün "lâ" koma bemolü, rastta kürdî dörtlüsünün "lâ" küçük mücenneb bemolü îcâbeden yerlerde nota içerisinde ilâve edilir. (Son iki dörtlüde "re" sesi mecut olmadığından, donanımın "re" bakıyye bemolünün te'sîri bunlar için yoktur; gene donanımın "si" küçük mücenneb bemolü ise, her iki dörtlüde de müşterektir).

tarz-ı teşkîl : kurtuluş.

tarziye ترضیه (a.i. rızâ'dan) : **1.** râzı ve hoşnûdetme. **2.** işlenen bir kusûra karşı özür dileme. ["vermek, almak, istemek" yardımcı fiilleriyle kullanılır].

tarzîz ترضیض (a.i.) : **hek.** cildin altındaki nesiçleri (dokuları) ezmek, dokuların ezilmesi.

tas طاس (a.i.) : tas, su kabı.

ta's تعس (a.i.) : yok olma, kaybolma.

tasabbî تصبی (a.i. saby'den) : çocuklaşma, çocuk tavrı takınma.

tasabbu' تصبع (a.i. ısbî'den) : parmak parmak ayrılma.

tasabbun تصبن (a.i.) : **1.** sabun gibi köpürme. **2. kim.** sabunlaşma.

tasabbur تصبر (a.i. sabr'dan) : sabırlanma, sabretme.

tasaddî تصدی (a.i. sady'den. c. : tasaddiyât) : bir işe girişme, başlama. (bkz : mübâşeret, ibtidar, teşebbüs).

tasaddu' تصدع (a.i.) : **1.** dağılma. **2.** yarılıp çatlama.

tasadduk تصدق (a.i. sadaka'dan. c. : tasaddukatt) : sadaka olarak verme, verilme.

tasaddukat تصدقات ("ka" uzun okunur. a.i. tasadduk'un c.) : sadakalar. (bkz : sadakat).

tasaddur تصدر (a.i. sadr'dan) : baş sedire geçme, en başta oturma.

tasaffî تصفی (a.i. sâf'dan) : saflaşma, durulma.

tasaffuh تصفح (a.i.) : **1.** levha levha olma; levha hâline konulma. **2.** yaprak yaprak olma.

tasallut تسلط (a.i. salâtet'den. c. : tasallûtât) : musallat olma, sataşma, başına ekşime.

tasallutât تسلطات (a.i. tasallut'un c.) : musallat olmalar, sataşmalar.

tasalluten تسلطاً (a.zf.) : tasallut ederek, musallat olarak, sataşarak.

tasallüb تصلب (a.i. sulb'den c. : tasallübât) : **1.** katılaşma, sertleşme. **2.** sağlamlaşma.

tasallüb-i cilt : **anat.** cildin katılaşması.

tasallüb-i dimağ : **anat.** beynin katılaşması.

tasallüb-i şerâyîn : anat. damarların sertleşmesi. **3.** din husûsunda fazla gayret ve taassub gösterme.

tasallübât تصلبـــات (a.i. tasallüb'ün c.) : **1.** katılaşmalar, sertleşmeler. **2.** din husûsunda çok taassub ve gayret göstermeler.

tasallüf تصلـــف (a.i.c. : tasallüfât) : **1.** övünme, kendi gücünün dışında olan fazîlet ve zarâfet iddiâsında bulunma. **2. ed.** şâirin, fahriye (kendini övme) yolunda yazdığı şiir.

tasallüfât تصلفات (a.i. tasallüf'ün c.) : gösteriş olarak yapılan nezâketler.

tasannu' تصنـــع (a.i. sun'dan. c. : tasannuât) : **1.** yapmacık. **2.** bir şeyi olduğundan daha süslü, daha değerli gösterme.

tasannuât تصنعـــات (a.i. tasannu'un c.) : tasannu'lar, yapmacıklar.

tasârîf تصاريـــف (a.i. tasrif'in c.) : Allah'ın istediği yolda idâre ve irâdeleri.

tasarruf تصـــرف (a.i. sarf'dan. c. : tasarrufât) : **1.** sâhibolma. **2.** idâre ile kullanma, tutum, ekonomi. (bkz : iktisâd). **Bi't-tasarruf :** tasarrufla. **3.** artırma, artırılma [para, mal-]. **4.** bir "zevce" muâmelesinde bulunma.

tasaruf-ı fi'lî : huk. [eskiden] fiil ile olan tasarruf : bir malı istihlâk etmek gibi.

tasarruf-ı kavlî : huk. [eskiden] beyi', îcâr, kefâlet, havâle, ikrar, hibe, nikâh, talâk gibi söz ile yapılan tasarruflar.

tasarruf-ı müllâk : huk. [eskiden] bir milkte yalnız mal sâhibinin yapması câiz ve sahih olan tasarruf.

tasarruf-ı şer'î : huk. [eskiden] satmak, bağışlamak, vekâlet, kefâlet, havâle teslîmi gibi muâmeleler.

tasarruf nisâbı : tereke ile mahfuz hisselerin mecmuu arasındaki fark.

tasarruf sandığı : küçük tasarrufları değerlendirip işleten kuruluş.

tasarrufan تصرفـــاً (a.zf.) : idâre, tutum, iktisat maksadıyla.

tasarrufât تصرفـــات (a.i. tasarruf'un c.) : tasarruflar.

tasarrufât-ı fi'liyye : bir san'atın icrâsı, tam bir salâhiyete mâlik olma.

tasarrufât-ı lisâniyye (dil tasarrufları) : dilde, herkesin kabûl edebileceği yenilikleri kullanma.

tasarrufî تصرفـــي (a.s.) : tasarrufa mensup, tasarrufla ilgili.

tasarrum تصرم (a.i.): yiğitlenme cesâretlenme.

tasa'ub تصعـــب (a.i. suûbet'den. c.: tasa'ubât) : güçleşme.

tasa'ubât تصعبات (a.i. tasa'ub'un c.) : güçleşmeler.

tasa'ud تصعد (a.i. suûd'dan) : **1.** yukarı çıkma, ağma. **2.** yükselme, kalkma [buhar ve gaz].

tasa'udât تصعدات (a.i. tasa'ud'un c.) : tasa'udlar, buharlaşmalar.

tasa'udât-ı merzagiyye : bataklık yerlerden yükselen fenâ kokular.

tasâvîr تصاويـــر (a.i. tasvîr'in c.) : tasvirler, resimler.

tasâvîr-i esâtîr : mitolojiye âit resimler.

tasavvuf تصـــوف (a.i. sûf'dan. c. : tasavvufât) : sofulaşma, gönlünü Allah sevgisine bağlama. **ilm-i tasavvuf :** tasavvuf ilmi, tasavvuf bilgisi.

tasavvufât تصوفات (a.i. tasavvuf'un c.) : tasavvuflar.

tasavvufî تصوفـــي (a.s.) : tasavvufa âit, tasavvufla ilgili.

tasavvur تصور (a.i. sûret'den. c. : tasavvurât): **1.** zihinde şekillendirme, kurma. **2.** göz önüne getirme [zihinde]. **3.** istek, arzu.

tasavvur-ı sâzec : psik. *ilksezi, **fr. appréhension.**

tasavvurât تصـــورات (a.i. tasavvur'un c.). **1.** tasavvurlar. **2. mant.** kaziye (*önerme) lerin zihinde meydana gelişini ve bunların nazariyesini mevzu yapan bahis.

tasavvurî, tasavvuriyye تصـــوري ، تصوريـــه (a.s.) : tasavvura âit, tasavvurla ilgili. (bkz : hayâlî).

tasavvut تصوت (a.i. savt'dan) : **leng.** *sesleme, fonasyon, **fr. phonation.**

tasavvut-ı elektrîkî : fiz. elektrik tınlaması, rezonansı.

tasayyud تصيـــد (a.i.) : avlanma, ava çıkma. (bkz : istiyâd).

tasayyuf تصيـــف (a.i. sayf'dan) : yazlama, bir yerde yazı geçirme.

tasdî' تصديع (a.i. sudâ'dan. c. : tasdîât) : **1.** baş ağırtma, baş ağrıtılma. **2.** tâ'cîzetme, can sıkma, rahatsız etme.

tasdîât تصديعات (a.i. tasdî'in c.) : baş ağrıtmalar, can sıkmalar. (bkz : ta'cîzât).

tasdîk تصديق (a.i. sıdk'dan. c. : tasdîkat) : **1.** doğrulama, gerçeklendirme, gerçek olduğunu söyleme. **2.** *onaylama. **Bi't-tasdîk** : tasdîk ile, tasdîk ederek. **Edât-ı tasdîk** : "evet, öyle, doğru.." gibi tasdîka delâlet eden edat.

tasdîkan تصديقاً (a.zf.) : tasdîk sûretiyle, tasdîk için.

tasdîkat تصديقات ("ka" uzun okunur. a.i. tasdîk'in c.) : doğrulamalar, gerçeklendirmeler, *onaylamalar.

tasdîkî, tasdîkıyye تصديقي ، تصديقيه (a. s.) : tasdika ait, tasdikle *ilgili.

tasdîk-nâme تصديقنامه (a.f.b.i.) : **1.** *gerçekleme kâğıdı. **2.** bir okuldan başka bir okula nakledebilmesi için öğrenciye verilen belge.

tasdîr تصدير (a.i. sadr'dan. c. : tasdîrât) : **1.** başa koyma, başa geçirme. **2.** kitabın başına önsöz koyma, konulma. **3.** yazma, satır dizme. (bkz : tastîr). **4.** çıkarma, çıkartma.

tasdiye تصديه (a.i.) : el çırpma, alkış.

tâse تاسه (f.i.) : tasa, kaygı.

tasfîf تصفيف (a.i. saff'dan. c. : tasfîfât) : saf saf dizme, dizilme, sıralama.

tasfîfât تصفيفات (a.i. tasfîf'in c.) : saf saf dizmeler, sıralamalar.

tasfîh تصفيح (a.i. safh'dan. c. : tasfîhât) : **1.** el çırpma, alkışlama. **2.** yassıltma, yufka hâline koyma, yaprak yaprak yapma.

tasfîhât تصفيحات (a.i. tasfîh'in c.) : **1.** el çırpmalar, alkışlamalar. **2.** yaprak hâline getirmeler.

tasfîk تصفيق (a.i.c. : tasfîkat) : kanad çırpma.

tasfîk-i esnân : soğuktan dişlerin birbirine çarpması.

tasfîkat تصفيقات (ka" uzun okunur. a.i. tasfîk'in c.) : kanad çırpmalar.

tasfîr تصفير (a.i. safîr'den. c. : tasfîrât) : **1.** ıslık çalma, ıslıkla seslenme. **2.** sarartma, sarıya boyama.

tasfîrât تصفيرات (a.i. tasfîr'in c.) : **1.** ıslık çalmalar. **2.** sarıya boyamalar.

tasfiye تصفيه (a.i. safv'dan) : saf kılma, kılınma, saflaştırma; temizleme.

tasfiye-i düyûn : borçların fâizlerini ödeyip hesâbını kapama.

tasfiye-i kalb : yüreğini temizleme.

tasfiye-hâne تصفيه خانه (a.f.b.i.) : (petrol) *arıtma yeri.

tasgir تصغير (a.i. sıgar'dan. c. : tasgirât) : **1.** küçültme, küçültülme, ufaltma, ufaltılma. **2. gr.** isim veyâ sıfatı, küçük mânâsıyla kullanma. **Edât-ı tasgir** : küçültme edâtı. [1) Türkçede : "cak, cek, cağız, ceğiz" : "küçücek, kuşcağız.." gibi; 2) Farsçada : "çe, kef (harf)" : "merdümek, dîvânçe..." gibi; 3) Arapçada : fiilin ikinci harfi ile üçüncü harfi arasına sâkin bir **y** : abd'den (= ubeyd); tıfl'dan (= tufeyl)... gibi edatlar getirilerek yapılır].

tasgirât تصغيرات (a.i. tasgir'in c.) : küçültmeler.

tashîf تصحيف (a.i. sahf'dan. c. : tashîfât) : yazı yazarken kelimeyi yanlış yazma, yanılıp yanlış kelime yazma.

tashîfât تصحيفات (a.i. tashîf'in c.) : yanılıp yanlış kelime yazmalar.

tashîh تصحيح (a.i. sıhhat'den. c. : tashîhât) : **1.** sağlığını iâde etme, iyiletme. (bkz : ifâkat).

tashîh be-dergâh : **tar.** yeniçeri ocağı kütüğüne isim yazılması keyfiyeti.

tashîh-i mizâc : sağaltma, hastalığı tedâvî etme. **2.** yanlışı doğrultma, düzeltme; yanlış düzeltilme.

tashîh-i karâr : **huk.** temyiz mahkemesi (Yargıtay)' nden verilmiş olan bir karâra îtirâz ile o kararın tashîhini -mezkûr mahkemeden- taleb ve istîdâ etme.

tashîhât تصحيحات (a.i. tashîh'in c.) : tashihler, düzeltmeler.

tashîn تصحين (a.i. sahn'dan) : sahneye koyma, sahnede oynanacak şekle koyma.

tâsi' تاسع (a.s. tis'a'dan) : dokuzuncu. (bkz : nühüm). **Cild-i tâsi'** : dokuzuncu cild.

tâsian تاسعاً (a.zf.) : dokuzuncu olarak, dokuzuncu derecede, dokuzuncusu.

tas'îb تصعيب (a.i. suûbet'den. c. : tas'îbât) : güçleştirme, güçleştirilme, zorlaştırma, zorlaştırılma.

tas'îbât تصعيبات (a.i. tas'îb'in c.) : güçleştirmeler, zorlaştırmalar. ["teshîlât" ın zıddı].

tas'îd تصعيد (a.i. suûd'dan) : **1.** yukarı çıkarma, çıkarılma. **2. kim.** bir cismin ısıtılarak buharlaştırılması, **fr. sublimation**.

ta'sîl تعسيل (a.i. asel'den) : bal katma, ballama, ballandırma.

ta'sîl-i kelâm : sözü ballandırma, tatlılaştırma.

ta'sîr تعسير (a.i. usr'dan. c. : ta'sîrât) : güçleştirme, güçleştirilme. (bkz : tas'îb).

tas'îr تصعير (a.i.) : kibirlilik yüzünden konuşurken, yüzünü başka tarafa çevirip karşısındakinin yüzüne bakmama.

ta'sîr تعصير (a.i. asr'dan. c. : ta'sîrât) : suyunu sıkma.

ta'sîrât تعسيرات (a.i. ta'sîr'in c.) : güçleştirmeler, güçleştirilmeler. (bkz : tas'îbât).

ta'sîrât تعصيرات (a.i. ta'sîr'in c.) : suyunu sıkmalar, sıkıp suyunu çıkarmalar.

ta'sîr-hâne تعصيرخانه (a.f.b.i.) : tohumların ezilerek yağ çıkarıldığı atölye.

taskil تصقيل (a.i. saykal'dan. c. : taskilât) : cilâ vurma, cilâlama.

taskil-i seyf : kılıcın cilâlanması.

taskilât تصقيلات (a.i. taskil'in c.) : cilâlamalar, cilâ vurmalar.

taslîb تصليب (a.i. salb'den. c. : taslîbât) : **1.** haça, çarmıha gererek îdâm etme. **2.** haç çıkarma. **3.** (sulb'den) : katılaştırma, katılaştırılma.

taslîbât تصليبات (a.i. taslîb'in c.) : **1.** haça, çarmıha gererek îdâm etmeler. **2.** haç çıkarmalar. **3.** (sulb'den) : katılaştırmalar, katılaştırılmalar.

taslît تسليط (a.i. salâtet'den. c. : taslîtât) : musallat etme, sataştırma, sataştırılma. [birini bir başkasına-].

tasliye تصليه (a.i. salevât'dan) : "aleyh-is-salavât" veyâ "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem..." duâsını okuma.

tasliye-hân تصليه خوان (a.f.b.s.) : tasliye okuyan, salevât-ı şerîfe getirici.

tâsme تاسمه (f.i.) : tasma, kayış halka.

tasmîm تصميم (a.i. samm'dan. c.: tasmîmât): tasımlama, tasarlama, kat'î (*kesin) olarak niyetlenme.

tasmîmât تصميمات (a.i. tasmîm'in c.) : tasımlanan, tasarlanan, yapılması kararlaştırılan işler, şeyler.

tasmît تسميط (a.i. semt'den) : **ed.** gazel veyâ kasîdeyi musammat denilen tarzda tanzîm etme; yânî, kafiyeli beyitleri dört kısım olarak tanzîm etme : ["Erdi yine ürd-i Behişt; oldu havâ anber-sirişt / Âlem Behişt-ender-Behişt; her kûşe bir Bâğ-ı İrem" (Nef'î)].

tasmît تصميت (a.i.) : susturma. (bkz : iskât).

tasnî' تصنيع (a.i. sun'dan. c. : tasnîât) : **1.** yapma. **2.** düzme, uydurma, yakıştırma. **3. fels.** yapıntı, **fr. fiction**.

tasnîât تصنيعات (a.i. tasnî'in c.) : yapma, düzme, uydurma, yakıştırma şeyler.

tasnîf تصنيف (a.i. sınıf'dan. c. : tasnîfât) : **1.** sınıf sınıf, takım takım ayırma, sınıflama, bölümleme. **2.** eser ve kitap haline getirme. ["sünûh ve havâşî'den nice tasnîf vardır" (Sehî, Lâtîfî)].

tasnîfât تصنيفات (a.i. tasnîf'in c.) : tasnîf edilmiş eserler.

tasnîm تصنيم (a.i. sanem'den) : put hâline getirme.

tasrî' تصريع (a.i. sar'dan) : **ed. 1.** bir beytin iki mısrâını da kafiyeli yapma. (bkz : musarra'). **2.** bütün mısrâları kafiyeli manzûme yazma.

tasrîf تصريف (a.i. sarf'dan) : **1.** (c. : tasârîf) : istediği yolda idâre [Allah hak.]. **2.** (c. : tasrîfât) : **gr.** bir kelimenin çekimi, *çekim. **ilm-i tasrîf** : **gr.** grameř.

tasrîf lâhikası : **gr.** fiil çekimi eki.

tasrîfât تصريفات (a.i. tasrîf'in c.) : **gr.** tasrifler, *çekimler.

tasrîfî تصريفى (a.s.) : **1.** tasrîfe âit, tasrif ile ilgili. **2. gr.** *bükümlü. **3. leng.** *çekimli, çekilebilir; **fr. conjugable**.

tasrîh تصريح (a.i. sarh'dan. c. : tasrîhât) : açık açık söyleme, söylenme, açıktan açığa bildirme, bildirilme, belirtme, belirtilme. **Bi't-tasrîh** : tasrih sûretiyle, açıktan açığa bildirerek. (bkz : tasrîhen).

tasrîhât تصريحات (a.i. tasrîh'in c.) : açık söylemeler, belirtmeler.

tasrîhen تصريحاً (a.zf.) : açıktan açığa bildirerek.

tastîh تسطيح (a.i. sath'dan) : bir şeyi yassı ve düz etme, yassıltma.

tastîr تسطير (a.i. satr'dan) : satır dizme, yazı yazma, yazılma.

tasvîb تصويب (a.i. savâb'dan. c. : tasvîbât). 1. doğru bulma. 2. uygun görme.

tasvîbât تصويبات (a.i. tasvîb'in c.) : doğru bulunan, uygun görülen şeyler.

tasvîben تصويباً (a.zf.) : tasvîbederek, doğru bularak, uygun görerek, görülerek.

tasvîb-kerde تصويب كرده (a.f.b.s.) : tasvib olunmuş, doğru bulunmuş, uygun görülmüş.

tasvîg تصويغ (a.i. sîga'dan. c. : tasvîgat) : kalıplaştırma, kalıp şekline koyma, konulma; eritip kalıba dökme.

tasvîgat تصويغات ("ga" uzun okunur. a.i. tasvîg'in c.) : kalıplaştırmalar; eritip kalıba dökmeler.

tasvîr تصوير (a.i. sûret'den. c. : tasvîrât, tesâvîr) : 1. resmini yapma. 2. resim; figür; portre. (bkz : sûret). 3. **ed.** yazıyla târif etme. (bkz : tavsîf[3]).

Tasvîr-i Efkâr : Şinasi tarafından İstanbul'da yayımlanmış bir gazete.

tasvîr-i hümâyûn : pâdişâhın resmi.

tasvîr-i hümâyûn nişanı : **tar.** II. Mahmud tarafından 1832 de çıkarılan ve üzerinde II. Sultan Mahmud'un minyatürü bulunan bir nişan.

tasvîr-i mücessem : canlı resim.

tasvîrât تصويرات (a.i. tasvîr'in c.) : tasvirler, resmini yapmalar.

tasvîrî تصويرى (a.s.) : tasvîre âit, tasvirle *ilgili, **fr. descriptif.**

tasvît تصويت (a.i. savt'den) : seslenme, seslendirilme, ses çıkarma.

-tâş تاش - (f.e.) : "-dâş" mânâsına gelir. ["dîndâş, sır-daş" da olduğu gibi].

ta'şîr تعشير (a.i. öşr'den. c. : ta'şîrât) : 1. onda birini alma, onda biri alınma. 2. ona çıkarma. 3. ona bölme.

ta'şîrât تعشيرات (a.i. ta'şîr'in c.) : 1. onda birini almalar, onda birleri alınmalar. 2. on'a çıkarmalar. 3. on'a bölmeler.

taşt طشت (f.i.) : leğen.

taşt-ı sîmîn : gümüş leğen.

taşt-ı zerrîn : altın leğen.

taşt-dâr طشتدار (f.b.s. ve i.) : **tar.** İslâm devletlerinde yemekten önce ve sonra, elini yüzünü yıkarken ve abdest alırken leğen, ibrik getirerek hizmette bulunan ve hükümdarın elbise, kılıç ve oda takımlarını korumakla görevli bulunan kimse.

taşt-gen طشتگن (f.b.i.) : leğen yapan, leğenci.

taşt-hâne طشتخانه (f.b.i.) : **tar.** Osmanlılarda, hükümdara âit eşyanın sarayda saklandığı yer.

taştîr تشطير (a.i. şatr'dan) : **ed.** 1. bir gazelin beyitleri arasına aynı vezin ve kafiyede mânâca da uyuşacak şekilde üçer mısra' ilâve etme. 2. bu şekilde yazılmış manzûme. (bkz : teştîr).

tât تات (f.i.) : Türk'lerden gayri olanlar. (bkz : tâcîk).

tatabbub تطبب (a.i.). (bkz : tetabbub).

Tâtâr تاتار (f.i.c. : Tâtârân) : Tatar.

Tâtârân تاتاران (f.i. Tâtâr'ın c.) : Tatarlar.

Tâtârî تاتارى (f.s.) : Tatarlara âit, onlarla ilgili. (bkz : Tetârî).

tatarrub تطرب (a.i.) : tarablanma, keyiflenme, neşelenme.

tatarruf تطرف (a.i. taraf'dan) : bir yana çekilme.

tatarruk تطرق (a.i. tark ve turûk'den) : 1. yol bulma; yol bulup gitme. 2. dövülme.

tatavvur تطور (a.i.) : **fels. fr. modification.**

tatayyub تطيب (a.i.) : güzel koku sürünme.

tatayyur تطير (a.i. tayerân'dan c.: tatayyurât) : kötüye yorma, uğursuz sayma. (bkz : teşe'üm).

tatayyurât تطيرات (a.i. tatayyur'un c.) : uğursuz saymalar, kötüye yormalar.

tatbîk تطبيق (a.i. tıbk'dan. c. : tatbîkat) : 1. uydurma, uydurulma, yakıştırma. 2. benzetme, uydurma. (bkz : temsîl). 3. karşılaştırma. (bkz : mukabele, mukayese. 4. bir kanunu, bir maddeyi *uygulama.

tatbîk-i hatt u hâtem : **huk.** şüpheli görülen bir imzanın kime âit olduğunun tespiti için bilirkişi tarafından yapılan *inceleme.

tatbîke medâr imzâ : **huk.** senetteki imzanın borçlu tarafından inkâr edilmesi hâlinde bu imzanın borçluya âit olup olmadığının tespiti için yapılacak imza karşılaştırılmasına esas alınabilecek imza.

tatbîkan تطبيقاً (a.zf.) : tatbik suretiyle, *uygulayarak.

tatbîkat تطبيقات ("ka" uzun okunur. a.i. tatbîk'in c.) : **1.** tatbikler, amelî, pratik dersler, tâlimler. **2. ask.** manevra.

tatbîkî تطبيقى (a.s.) : tatbîka âit, tatbik, pratik ile ilgili.

tatbîkiyye تطبيقيه (a.s.) : ["tatbîkî" nin müen.]. (bkz : tatbîkî).

tatbîl تطبيل (a.i. tabl'den) : davul çalma.

tatbîn تطبين (a.i.) : bir şeye çamur sürme.

tathîn تطحين (a.i. tahn'dan. c. : tathînât) : öğütme, un yapma.

tathînü'l-hasât : hek. mesânedeki taşların bir âletle öğütülerek ameliyatsız düşürülmesi.

tathînât تطحينات (a.i. tathîn'in c.) : öğütmeler, un yapmalar.

tathîr تطهير (a.i. tahr'dan. c. : tathîrât) : temizleme, paklama.

tathîrât تطهيرات (a.i. tathîr'in c.) : temizlikler.

ta'tîl تعطيل (a.i. atal'den. c. : ta'tîlât) : çalışmaya ara verme, çalışmayı durdurma, durdurma, kesme.

ta'tîl-i fa'âliyyet : çalışmaya ara verme.

ta'tîlât تعطيلات (a.i. ta'tîl'in c.) : tâtiller.

ta'tîl-nâme تعطيلنامه (a.f.b.i.) : [Tanzîmat'tan sonra] bir gazetenin muvakkat bir zaman için kapatılması hakkında gazete idârehânesine gönderilen resmî yazı.

ta'tîn تعطين (a.i.) : **1.** kök, yaprak cinsinden ilâç olabilecek şeyleri bir sıvı içine koyarak bir müddet terketme. **2. anat.** hayvanın iskeletini çıkarmak için etleriyle birlikte suya sokarak etlerin dökülmesini beklemek için yapılan ameliyat.

ta'tîr تعطير (a.i. ıtr'dan) : güzel koku ile kokulandırma.

ta'tîs تعطيس (a.i. atse'den) : aksırtma, aksırtılma.

ta'tîş تعطيش (a.i. atş'dan) : susatma, susatılma.

tatlîk تطليق (a.i. talâk'dan) : **1.** [nikâhlı zevceyi] boşama, bırakma, ayırma. **2.** dişi hurma, incir gibi bâzı ağaçları, erkeklerinin çiçeğini asarak, yemişlendirme.

tatliye تطليه (a.i. tılâ'dan) : sıvama, tıla; cilâ verecek bir şeyi sürüp sıvama.

tatmîn تطمين (a.i. tamn'dan. c. : tatmînât) : kalbe emniyet verme, verilme, insanın yüreğini rahatlandırma; doyurma [ma'nen].

tatmînât تطمينات (a.i. tatmîn'in c.) : kalbe emniyet vermeler, verilmeler, insanın yüreğini rahatlandırmalar; ma'nen doyurmalar.

tatmîn-kâr تطمينكار (a.f.b.s.) : gönül kandırıcı, doyurucu.

tatrîb تطريب (a.i. tarab'dan) : keyiflendirme, neşelendirme.

tatrîz تطريز (a.i.) : **1.** elbîseye kenar işleme, işlenme. **2.** bir şeyin etrâfına oya yapma, dantele dikme.

tâtûle تاتوله (f.i.) : **bot.** tatula. (bkz : tâtûre).

tâtûre تاتوره (f.i.) : hayvan ayağına vurulan köstek, bukağı, payvant (pay-bend, pâbend).

tâtûre طاتوره (a.i.) : **bot.** tatula. (bkz : tâtûre).

tatvîk تطويق (a.i. tavk'dan) : boyuna gerdanlık takma, takılma.

tatvîl تطويل (a.i. tûl'den. c. : tatvîlât) : uzatma, uzatılma.

tatvîl bilâ-tâil : ed. faydasız tafsîlât.

tatvîl-i kelâm : ed. sözü uzatma.

tatvîlât تطويلات (a.i. tatvîl'in c.) : boş, beyhûde, fazla sözler.

tatvîş تطويش (a.i.) : iğdiş etme, burma.

tatyîb تطييب (a.i. tayyib'den. c. : tatyîbât) : hoş etme, edilme, hoşlandırma, gönlünü hoş etme, gönül hoş edilme, iyi davranma.

tatyîb-i hâtır : gönlünü alma, gönlünü hoş etme.

tatyîbât تطييبات (a.i. tatyîb'in c.) : gönlünü hoş etmeler, iyi davranmalar.

tatyîben تطييباً (a.zf. tayyib'den) : gönül alarak, gönlü hoş ederek.

tâûn طاعون (a.i.c. : tevâîn) : **hek.** vebâ, yumurcak denilen salgın hastalık.

tâûnî طاعونى (a.s.) : **hek.** vebâ'ya âit, vebâ ile ilgili. (bkz : vebâî).

tav' طوع (a.i.) : **1.** itâat etme, boyun eğme, dinleme. **2.** isteyerek bir şey yapma.

tav'un bi-nefsihi : fels. kendiliğinden, içinden, **fr. spontané.**

tavâf طواف (a.i.) : **1.** etrâfını dolaşma. **2.** hacı olmak üzere zamânında ve muayyen usul

dâhilinde Kâbe'nin etrâfını dolaşarak ziyâret etme.

tavâgî طواغی (a.i. tâgut'un c.) : putlar.

tavâgît طواغیت (a.i. tâgut'un c.). (bkz : tavâgî).

tavâhin طواحـــن (a.i. tâhine'nin c.) : öğütücü dişler, azı dişleri.

tavâhîn طواحین (a.i. tâhûn, tâhûne'nin c.) : **1.** su değirmenleri. **2.** öğütülmüş şeyler.

tavâif طوائف (a.i. tâife'nin c.) : tayfalar; güruhlar, fıkralar, bölükler.

tavâif-i mülûk : Abbâsî İmparatorluğunun yıkılmasından sonra İslâm âleminde teşekkül eden küçük devletler; Anadolu beylikleri.

tavâîn طواعین (a.i. tâûn'un c.) : vebâlar, yumurcak denilen salgın hastalıklar.

tavâli' طوالـــع (a.i. tâli'in c.) : tâlihler, bahtlar, kısmetler.

tavâmîr طوامیر (a.i. tûmâr'ın c.) : tomarlar, dürülmüş nesneler.

tav'an طوعاً (a.zf.) : isteyerek, kendi isteğiyle.

tav'an ve kerhen : hem isteyerek, hem istemeyerek.

tavârık طـــوارق (a.i. târık ve târika'nın c.) : **1.** gece gelen belâlar. **2.** tarîkatlar; kabîleler.

tavassub توصـــب (a.i.) : hastalanıp perîşan olma.

tavassut طوسط (a.i. vasat'dan. c. : tavassutât) : araya girme, aracılık, ara bulma, aracılık etme.

tavassutât توســـطات (a.i. tavassut'un c.) : araya girmeler, aracılıklar, ara bulmalar, aracılık etmeler.

tavâşî طواشـــی (a.i.c. : tavâşiye) : hadım ağası, harem ağası.

tavattun توطن (a.i. vatan'dan) : yerleşme, yurt tutma, yurtlanma.

tavâvîs طواویس (a.i. tâvus'un c.) : tavus kuşları.

tavazzû' توضوء (a.i. vuzû'dan) : abdest alma.

tavazzuh توضـــح (a.i. vuzûh'dan) : açıklanma, açıklığa kavuşma, aydınlanma.

tavd طـــود (a.i.c. : atvâd) : dağ. (bkz : cebel, kûh).

tavefân طوفان (a.i.). (bkz : tavâf).

tavf طوف (a.i.). (bkz : tavâf).

tâv-hâne تاوخانـــه (t.f.b.i.) : güçsüzler yurdu. (bkz : dârü'l-aceze, tâb-hâne).

tav'î طوعـــی (a.s. tav'dan) : kendiliğinden, içinden; **fels. spontané**.

ta'vîc تعویج (a.i.) : eğme; eğilme; eğriltilme; eğriltme.

ta'vîd تعوید (a.i.) : âdet ettirme, ettirilme.

ta'vîk تعویق (a.i. avk'dan. c. : ta'vîkat) : oyalandırma, geciktirme, geciktirilme, asıntıya bırakma, asıntı.

ta'vîk-i ihtimâr : **hek.** antiseptik madde kullanarak ekşimesini, bozulmasını önleme.

ta'vîkat تعویقـــات ("ka" uzun okunur. a.i. ta'vîk'in c.) : oyalamalar, geciktirmeler. (bkz : ta'vîk).

tavîl, tavîle طویله ، طویل (a.s. tûl'den. c. : tıvâl) : **1.** uzun. (bkz : dırâz). **2.** çok süren. (bkz : medîd). **3. ed.** (bkz : bahr-i tavîl).

tavîletü'l-ercül : **zool.** incikleri uzun olan kuşlar [leylek, devekuşu.. gibi].

tavîle طویلـــه (a.i.) : **1.** hayvan katarı, birbiri ardına bağlanmış bir sıra hayvan. **2.** ahır, tavla. **3.** çayıra koyuverilen hayvanın ayağına bağladıkları ip, tavla ipi.

taviyyet طویت (a.i.) : gönülde gizli olan kasid, niyet.

ta'vîz تعویـــذ (a.i. iyâz'dan) : nazara ve başka kötülüklere karşı takılan muska. (bkz : hamâîl, hırz, nüsha).

ta'vîz تعویض (a.i. ivaz'dan. c. : ta'vîzât) : **1.** bedel verme, karşılık olarak bir şey verme, verilme. **2. kim.** bir cismin, bir başkası yerine geçmesi.

ta'vîzât تعویضـــات (a.i. ta'vîz'in c.) : ödünç verilen para; karşılık olarak verilen şeyler.

ta'vîzen تعویضـــاً (a.zf.) : karşılık alınmak sûretiyle; karşılık olarak; ileride gelirinden kesilmek şartıyla.

ta'vîzî تعویضی (a.s.) : **fels.** *ödünlü, **fr. commutatif**.

tavk طوق (a.i.c. : etvâk) : **1.** gerdanlık.

tavk-ı zerrîn : altın gerdanlık. **2.** halka, tasma. **3.** bâzı kuşların boyunlarındaki tüyden halka. **4.** tâkat, güc.

tavk-ı beşer : insan gücü.

tavr طـــور (a.i.c. : etvâr) : **1.** hal, edâ, gidiş; davranış. **2.** yapmacık; gösteriş, büyüklük. **3.** mûsikîde tutulan şahsî ve üstâdâne tarz.

tavr ü hareket : gidiş; *genel tutum.

tavsîf توصيف (a.i. vasf'dan. c. : tavsîfât) : **1.** vasıflandırma, *niteleme. **2.** ilim, bilgi.

tavsîf-i felekiyyât, tavsîf-i semâ : astr. üranografi.

tavsîfü'l-emrâz : hek. hastalıklar ilmi. **3. ed.** bir şeyin yalnız olduğu gibi değil, biraz da şâirce görüldüğü ve duyulduğu gibi anlatılması.

tavsîfât توصيفات (a.i. tavsîf'in c.) : vasıflandırmalar, *nitelemeler.

tavsîfî, tavsîfiyye توصيفى ، توصيفيه (a.s. vasf'dan) : tavsîfe âit, tavsîf ile *niteleme ile *ilgili, *nitelemeli.

tavsîl توصيل (a.i. vasl'dan) : ulaştırma, ulaştırılma, vardırma, vardırılma. (bkz : îsâl).

tavsît توسيط (a.i. vasat'dan c. : tavsîtât) : araya koma, konulma, aracılık ettirme, aracı bulma.

tavsîtât توسيطات (a.i. tavsît'in c.) : araya komalar, konulmalar, aracılık ettirmeler, aracı bulmalar.

tavsiye توصيه (a.i. vasy'den) : **1.** vasiyet bırakma. **2.** sipâriş etme, ısmarlama. **3.** öğütleme. **4.** kayırmalık.

tavsiye-nâme توصيه نامه (a.f.b.i.) : tavsiye mektubu, birinin kayırılması için yazılan yazı.

tavtia توطئه (a.i. vaty'den) : anlatılacak maksadı destekleyecek yolda önceden bâzı sözler söyleme.

tavtîn توطين (a.i. vatan'dan) : **1.** bir yerde yerleştirme, yurtlandırma. **2.** bir şeye bağlanıp onu netîcelendirme.

tâvus طاوس (a.i.c. : etvâs, tavâvîs) : tavus kuşu.

Çeşm-i tâvus : astr. tavus sûretinde görünen sâbit bir yıldız.

tâvus-i âteş-per : Güneş.

tâvus-i sidre : Cebrâil aleyhisselâm.

tavvâf طواف (a.s.) : **1.** [daha, pek, çok, en] tavaf eden, etrâfını dolaşan. **2.i.** Kâbeyi ziyâret eden. **3. i.** resmî dâirelerde gece bekçisi.

tavvâfiyye طوافيه (a.i.) : resmî dâirelerdeki gece bekçilerine verilen ücret.

tavzîf توظيف (a.i. vazf'dan) : vazîfelendirme, işe alma, iş verme.

tavzîh توضيح (a.i. vuzûh'dan. c. : tavzîhât) : açıklama, açık anlatma, aydınlatma.

tavzîhan توضيحاً (a.zf.) : açıklayarak, aydınlatarak.

tavzîhât توضيحات (a.i. tavzîh'in c.) : açıklamalar, açık anlatmalar, aydınlatmalar.

tavzîhen توضيحاً (a.zf.). (bkz : tavzîhan).

tay طى (a.i.).(bkz :tayy).

tayâlis طيالس (a.i. taylasân'ın c.) : **1.** başa sarılan sarıkların omuzlar üzerine salıverilen uçları. **2.** başa ve boyna sarılan şallar v.b.

tayâlise طيالسه (a.i. taylasân'ın c.). (bkz : tayâlis).

tayarân طيران (a.i.). (bkz : tayerân).

Taybe طيبه (a.h.i.) : Medîne-i Münevvere. (bkz : Yesrib).

tayerân طيران (a.i.) : **1.** uçma. **2.** havada gaz olma.

tayf طيف (a.i.c. : tuyûf) : **1.** uykuda görünen hayal. **2.** korkudan karanlıkta görünen hayâlet. **3. fiz.** tayf.

tayf-ı munkati' : fiz. kesikli tayf, **fr. spectre discontinu.**

tayf-i mütemâdî : fiz. kesiksiz tayf, **fr. spectre continu.**

tayf-bîn طيفبين (a.f.b.i.) : spektroskop.

Tayfûriyye طيفوريه (a.h.i.) : **tas.** Ebû Zeyd Tayfur bin Îsâ bin Surûşân el-Bistâmî tarafından kurulan tarîkat.

tâyı' طايع (a.s. tav'dan) : bir işi istekle, kendi isteğiyle yapan.

tâyıa طايعه (a.s. tav'dan) : ["tâyı" nın müen.]. (bkz : tâyı').

tâyıan طايعاً (a.zf.) : isteyerek.

ta'yîb تعييب (a.i. ayb'dan. c. : ta'yîbât) : ayıplama.

ta'yîbât تعييبات (a.i. ta'yîb'in c.) : ayıplamalar.

ta'yîn تعيين (a.i. ayn'dan) : **1.** ayırma, belli etme. **2.** bir me'mûriyete koyma. **3.** tayın, asker ekmeği. **4.** erzak.

ta'yîn-i cihet : fels. *yöneltim, **fr. orientation.**

ta'yîn-i mikdâr : kim. *düzem, doz *belirtimi, **fr. dosage.**

ta'yinli izâfet terkîbi : gr. *belirtili isim takımı.

ta'yinsiz izâfet terkîbi : gr. belirtisiz isim takımı.

ta'yînât تعيينات (a.i. ta'yîn[3,4]'ün c.) : maaştan başka verilen yiyecek, erzak.

ta'yînî تعيـــينـــى (a.s.) : **fels.** *belirleyen, **fr. déterminatif.**

ta'yînî sıfat : gr. belirtme sıfatı.

ta'yîn-kerde تعيـــين كـــرده (a.f.b.s.) : tâyin edilmiş; belirtilmiş.

ta'yîr تعيـــيـــر (a.i.c. : ta'yîrât) : kabahati yüze vurarak utandırma.

ta'yîrât تعيـــيرات (a.i. ta'yîr'in c.) : kabahatleri yüzlemeler, yüze vurmalar.

ta'yîş تعيـــيش (a.i. ıyş'den.). (bkz : iâşe).

taylasân طيلســـان (a.i.c. : tayâlis, tayâlise) : **1.** başa sarılan sarığın omuzlar üzerine salıverilen ucu. **2.** başa ve boyna sarılan şal v.b.

tayr طيـــر (a.i.c. : atyâr, tuyûr) : kuş. (bkz : mürg).

tayr-i hür : zool. atmaca.

tayrü'd-devle : devlet kuşu.

tayriyyûn طيريون (a.i.) : kuşlar üzerinde tetkiklerde bulunan âlimler, **fr. ornithologistes.**

tayrü'd-devle (devlet kuşu) : hümâ.

tayy طـــى (a.i.) : **1.** dürüp bükme, dürülüp bükülme, sarma, katlama. **2.** atlama, üzerinden geçme.

tayy-i mekân, -ı mesâfe, -ı zemân : mekânı, mesâfeyi, zamânı atlarcasına geçme. **2.** çıkarma, kaldırma, yok etme, lâğvetme.

tayyâr طيـــار (a.i. tayerân'dan) : **1.** uçucu, uçan. **2. fiz.** gaz olan, havada gaza değişen. **Ca'fer-i Tayyâr :** Bi'r-i Maûne savaşında iki kolu kesilerek şehit olan Hz. Ca'fer ibnü Ebî-Tâlib olup, kollarının yerinde kanatlar çıkıp Cennette uçtuğu Hz. Muhammed tarafından görülen zat ki Hz. Alî'nin kardeşi ve Peygamberimizin amcası oğludur. **Rîh-i tayyâr :** yer değiştirerek esen yel, romatizma. **3. i.** erkek adı.

tayyârât طيارات (a.i. tayyâre'nin c.) : havadan, beleşten gelen paralar.

tayyâre طيـــاره (o.i.c. : tayyârât) : havadan, beleşten gelen para. [bizde "uçak" mânâsına gelen bu kelime, Osmanlıca olup, Fazıl Ahmed Aykaç tarafından yapılmıştır].

Tayyâre Cem'iyyeti : Hava Kurumu.

tayyib, tayyibe طيـــبه ، طيب (a.s.) : **1.** iyi, güzel, hoş. **Kelimât-ı tayyibe :** hoşa gider, güzel söz. **2. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı. **3.** Hz. Muhammed'in, annesi Âmine'ye verdiği bir ad.

tayyib-i hâtır : gönül hoşluğu.

tayyibât طيـــبات (a.i. tayyibe'nin c.) : iyi, güzel işler ve hareketler.

tayyibe طيـــبه (a.i.c. : tayyibât) : iyi, güzel iş ve hareket.

tâz تـــاز (f.i.) : koşma, koşuş. ["tek" kelimesiyle **tek ü tâz** olarak kullanılır].

tazaccu' تضجـــع (a.i.) : üşenme, gevşek davranma. (bkz : tadaccu').

tazaccur تضجر (a.i.) : iç sıkılma; sıkıntı. (bkz : tadaccur).

tazallül تظلل (a.i. zıll'dan) : gölgelenme, gölge altına girme, gölgede olma.

tazallüm تظلم (a.i. zulm'den. c. : tazallümât) : sızlanma, yanıp yakılma.

tazallüm-i hâl : hâlinden şikâyet etme, sızlanma.

tazallümât تظلمـــات (a.i. tazallüm'ün c.) : sızlanmalar, yanıp yakılmalar.

tazammud تضمـــد (a.i.) : yaranın merhemli bezle bağlanması.

tazammun تضمن (a.i. zımn'dan) : **1.** içine alan, başka şeyler arasında bir şeyi daha hâvî olan. (bkz : indimâc). **2.** (zıman'dan) kefil olma. (bkz : taahhüd, tekeffül). **3. fels.** *içlem, *içerme, **fr. compréhension.**

tazannî تظنى (a.i.). (bkz : tazannün).

tazannün تظنـــن (a.i. zann'den) : zan ile iş görme.

tazarru' تضـــرع (a.i. zurû'dan. c. : tazarruât) : kendini alçaltarak yalvarma.

tazarruât تضرعات (a.i. tazarru'un c.) : **1.** ricâlar, niyazlar, yalvarmalar. **2.** XV. asır ediblerinden Sinan Paşa'nın meşhur tasavvufî eseri.

tazarruf تظرف (a.i. zarîf'den. c. : tazarrufât) : zarâfet, zariflik taslama, satma, incelik gösterme.

tazarrufât تظرفات (a.i. tazarruf'un c.) : zariflik taslamalar, satmalar, incelik göstermeler.

tazarru'-nâme تضرعنامـــه (a.f.b.i.) : **1.** bir şey istemek için kendini alçaltıp yalvararak yazılan tezkere, mektup, manzûme. **2.** (büyük T ile) 1486 (H. 891) de ölen Hızırbey Oğlu Sinan Paşa'nın Tanrı'ya yalvarışlarını ve Peygamberle bâzı din ulularını öğüşlerini

içine alan yer yer manzum, yer yer mensur bir eserdir.

tazarrur تضـــرر (a.i. zarr ve zurr'dan) : zarara, ziyâna uğrama, zarar görme.

tazavvu' تضـــوع (a.i.) : bir şeyin güzel kokusunun etrâfa yayılması.

tazayyuk تضيق (a.i. zîk, dîk'den) : daralma, sıkışma.

tazayyuk-ı kuddâmî : hek. sünnetsiz kimselerde gulfe (sünnet derisi) nin iltihaptan dolayı daralması; gulfenin sünnetsizlik netîcesi olarak geriye doğru toplanıp daralması.

tâze تازه (f.s.) : **1.** tâze, körpe; sulu, yaş. **2.** genç. **3.** yıpranmamış, yorulmamış.

tâzegî تازگی (f.i.) : **1.** tâzelik, körpelik, yenilik. **2.** gençlik.

tâzende تازنـــده (f.s. ve i.) : koşucu. **Esb-i tâzende :** koşucu at, yarış atı.

tâze-rûy تـــازه روی (f.b.s.) : güler yüzlü, güleç. (bkz : bâsim, besîm, bessâm).

tâze zebân تازه زبـــان (f.b.s.) : "taze dilli" : yeni ve duyulmadık güzel sözler söyleyen.

tazhîr تظهيـــر (a.i. zahr'dan) : **1.** arkaya atma, atılma, arkaya bırakma, bırakılma. **2.** savsaklama. (bkz : ihmâl).

tâzî تـــازی (f.i. ve s.) : **1.** (c. : tâziyân) : Arap; Arapça. **Esb-i tâzî :** Arap atı. **Lisân-ı tâzî :** Arap dili, Arapça. **Zebân-ı tâzî :** Arap dili. **2.** tazı, av köpeği, [tavşan yakalamak için kullanılır].

ta'zîb تعذيب (a.i. azâb'dan. c. : ta'zîbât) : eziyet etme, boşuna yorma.

ta'zîb-i rûh : can sıkma.

ta'zîbât تعذيـــبات (a.i. ta'zîb'in c.) : azaplar, eziyetler, boşuna yormalar.

taz'îf تضعيف (a.i. zı'f'dan. c. : taz'îfât) : **1.** iki kat etme, bir o kadar daha artırma. **2.** zayıflandırma.

taz'îfât تضعيفـــات (a.i. taz'îf'in c.) : **1.** iki kat etmeler, bir o kadar daha artırmalar. **2.** zayıflandırmalar.

ta'zîl تعزيل (a.i.) : bir hastanın güzel ve inandırıcı sözlerle tesellî edilmesi.

ta'zîl تعذيل (a.i.c. : ta'zîlât) : ayıplama.

ta'zîlât تعذيلات (a.i. ta'zîl'in c.) : ayıplamalar.

ta'zîm تعظيـــم (a.i. azm'den. c. : ta'zîmât) : **1.** büyükleme, ululama, büyük sayma. **2.** saygı gösterme, ikrâm etme.

ta'zîmât تعظيمـــات (a.i. ta'zîm'in c.) : hürmetler, saygılar.

ta'zîmen تعظيمـــاً (a.zf.) : hürmet ve ikrâm ederek.

ta'zîr تعذيـــر (a.i. özr'den. c. : ta'zîrât) : esassız özür bildirme, vesîle ve bahâne arama.

ta'zîr تعزيـــر (a.i.c. : ta'zîrât) : **1.** tekdîr etme, azarlama. **2.** suçluyu suçuna göre sözle tekdîr etme.

ta'zîr-i ahissâ : huk. [eskiden] içtimâî vaziyetleri düşkün, sefeleden ma'dût kimseler hakkındaki tâzirdir ki hem mahkemeye bilcelp îlâm sûretiyle, hem de darp ve hapis sûretiyle yapılabilir.

ta'zîr-i eşrâf : huk. [eskiden] ümerâ, yüksek tüccar, köy âyânı gibi şerefli kimseler hakkındaki tâzirdir ki ya bilvâsıta îlâm sûretiyle veyâ mahkemeye celbedilerek bilmuvâcehe ihtâr sûretiyle yapılır.

ta'zîr-i evsât : huk. [eskiden] içtimâî mevkileri orta halde bulunan kimseler hakkındaki tâzirdir ki hem mahkemeye bilcelp îlâm sûretiyle hem de hapis sûretiyle yapılır.

ta'zîr-i te'dîb : huk. [eskiden] âkil bâliğ olduğu halde henüz mükellefiyet çağında bulunmayan bir çocuğun yaptığı bir cürümden dolayı hakkında te'dip ve tekzip maksadıyla yapılan tâzir.

ta'zîr-i ukubet : huk. [eskiden] mükellef bir şahıs tarafından irtikâp olunup da şer'an muayyen bir cezâsı bulunmayan bir cürümden dolayı ukubeten yapılan tâzir, [mücrimin bu hususta Müslim ile gayrimüslim, hür ile abd (kök), erkek ile kadın olması müsâvîdir].

ta'zîrât تعذيـــرات (a.i. ta'zîr'in c.) : esassız özür bildirmeler, vesîle ve bahâne aramalar.

ta'zîrât تعزيرات (a.i. ta'zîr'in c.) : tekdirler, azarlamalar.

tâziyân تازيـــان (f.i. tâzî'nin c.) : Araplar. (bkz : Urbân).

tâziyâne تازيانـــه (f.i.) : **1.** kırbaç, kamçı. (bkz : savt). **2. müz.** tezene, mızrap. **3. mec.** vâsıta, sebep.

tâziyâne-i bârân : yağmurun kamçısı.

tâziyâne-i teşvîk : şevklendirme kamçısı [vâsıtası].

ta'ziye تعزیه (a.i. azv'den) : **1.** başsağlığı dileme. **2.** Ca'ferî mezhebinde olanların Muharrem ayında yaptıkları mâtem merâsimi.

ta'ziye-nâme تعزیه نامه (a.f.b.i.) : başsağlığı dileyen yazı, mektup. (bkz : ta'ziyet-nâme).

ta'ziyet تعزیت (f.i.). (bkz : ta'ziye[t]).

ta'ziyet-nâme تعزیتنامه (f.b.i.) : başsağlığı dileyen yazı, mektup.

ta'zîz تعزیز (a.i.c. : ta'zîzât) : izzetleme, izzetlendirme, şerefli, kutlu kılma.

ta'zîzât تعزیزات (a.i. ta'zîz'in c.) : izzetlemeler, izzetlendirmeler, şerefli, kutlu kılmalar.

tazlîl تضلیل (a.i.). (bkz : tadlîl).

tazlîl تظلیل (a.i. zıll'dan) : gölgelendirme, gölgelendirilme.

tazmîd تضمید (a.i.) : merhemli bezi yaraya bağlama; lâpa vurma.

tazmîn تضمین (a.i zımn, zımân'dan. c. : tazmînât) : **1.** sebebolunan zarar ve ziyânı ödeme; zarar ve ziyan ödeme. **2. ed.** başkasına âit olan bir mısrâ veyâ beyti isim tasrîh ederek veyâ etmeyerek intihal ve tevârüd olmaksızın kendi şiirine alma san'atı.

tazmînât تضمینات (a.i. tazmîn'in c.) : zarar ödemeler.

tazrîr تضریر (a.i.) : zarara uğratma.

tazyî' تضییع (a.i. ziyâ'dan. c. : tazyîât) : bırakıp kaybetme, kaybına sebebolma.

tazyî-i evkat : boş yere vakit geçirme, vakit kaybetme.

tazyîât تضییعات (a.i. tazyî'in c.) : kaybetmeler, kaybına sebebolmalar.

tazyîk تضییق (a.i. zîk, dîk'den. c. : tazyîkat) : **1.** daraltma, daralma. **2.** darlaştırma, sıkıştırma. **3.** zorlama, baskı. **4.** sıkıntı verme. **5. fiz.** basınç.

tazyîk-i cânibi : fiz. yana *basınç.

tazyîk-i derûnî : fiz. *içbasınç.

tazyîk-i havâ : fiz. açıkhava *basıncı.

tazyîk-i vasatî : fiz. ortalama *basınç.

tazyîkat تضییقات ("ka" uzun okunur. a.i. tazyîk'in c.) : tazyîkler.

te ت (f.e.) : kadar, dek, değin. (bkz : ta). **Ser-teser :** baştan başa.

te ت (a.ha.) : Osmanlı alfabesinin dördüncü harfi olup "ebced" hesabında dörtyüz sayısının karşılığıdır. (bkz : **t**).

teâdî تعادی (a.i. adû'dan. c. : teâdiyât) : düşmanlık, ara açılma. (bkz : adâvat, husûmet, muâdât).

teâdiyât تعادیات (a.i. teâdî'nin c.) : düşmanlıklar, ara açılmalar.

teâdud تعاضد (a.i. adud'dan) : **1.** kol kola girme. **2.** birbirini arkalama, birbirine yardım etme. (bkz : teâvün).

teâdül تعادل (a.i. adl'den. c. : teâdülât) : berâberlik, denklik, birbirine denk gelme.

teâdül-i zamân : astr. zaman *denklemi, **fr. équation du temps.**

teâdülât تعادلات (a.i. teâdül'ün c.) : berâberlikler, birbirine denk gelmeler.

teahhur تأخر (a.i.). (bkz : teehhür).

teâhüd تعاهد (a.i. ahd'den. c. : teâhüdât) : **1.** sözleşme. **2.** andlaşma.

teâhüdât تعاهدات (a.i. teâhüd'ün c.) : **1.** sözleşmeler. **2.** andlaşmalar.

teakküs تعکس (a.i. aks'den) : tersine dönme, yansıma.

teâkub تعاقب (a.i. akab'dan) : **1.** birbiri arkasında gitme, birbirini ta'kîbetme. **2. fels. fr. consécution.**

teâkud تعاقد (a.i. akd'den) : akidleşme, bağlaşma.

teâküs تعاکس (a.i.) : **1. fels. antagonisme. 2.***terselme, bir şeyin ters şekle gelmesi *olayı.

teâküs-i avârız : coğr. *terselme, yer şekli *terselmesi, **fr. inversion de reliefse.**

teâküs-i sühûnet : coğr. sıcaklık *terselmesi, **fr. inversion de température.**

teâlâ تعالی (a.cüm.) : "yüksek olsun!" mânâsına gelen bir söz olup Allah adıyla birlikte kullanılır : Allûhu teâlâ, Hakk teâlâ ve tekaddes".

teâlallah تعالی الله (a.cü.) : Allah yükseltsin!

teâlî تعالی (a.i. ulüvv'den) : yükselme, ululanma.

Teâlî-i İslâm (Cemiyeti) : Kurtuluş Savaşından önce kurulmuş olan bir cemiyet.

teâlî-perver تعالی پرور (a.f.b.s.) : yükselmeyi isteyen.

teallî تعلـــی (a.i. ulüvv'den. c. : tealliyât) : yükselme, yüksek olma. (bkz : i'tilâ).

tealliyât تعلیات (a.i. teallî'nin c.) : yükselmeler, yüksek olmalar.

teâlüm تعالـــم (a.i. ilm'den) : bir şeyi herkesin bilmesi, bir şey herkesçe bilinme. (bkz : teârüf[1]).

teâmî تعامی (a.i. amâ'dan) : görmezlenme, görmez gibi görünme.

teâmül تعامل (a.i. amel'den c. : teâmülât) : **1.** iş. (bkz : muâmele). **2.** bir işin oluşu. **3.** öteden beri olagelen muâmele, yerleşmiş olan örf, âdet.

teâmül-i kadîm : eskidenberi yapılageldiği için kanûn gibi sağlamlaşan bir usul. **4. kim.** *tepkime, **fr. réaction.**

teâmülât تعامـــلات (a.i. teâmül'ün c.) : teâmüller.

teannî تعنـــی (a.i. ana'dan.) : **1.** zahmet çekme, emek verme, çabalama. **2.** birinin başına dert açma. **3.** sıkıntı, ıztırap, tasa, endîşe.

teânuk تعانـــق (a.i. unk'dan) : birinin boynuna sarılma. (bkz : muânaka).

teârîc تعاریج (a.i. ta'rîc'in c.) : **1.** çıkıntılar, tümseklikler. **2. anat.** beynin dış sathındaki çıkıntıları.

tearrî تعری (a.i. ury ve uryet'den) : **1.** soyunma, çıplaklaşma. **2.** bir şeyden, bir işten berî ve boş olma.

tearrüf تعرف (a.i.) : bir şeyi araştırarak öğrenme.

teâruz تعـــارض (a.i. araz'dan. c. : teâruzât) : birbirine zıt olma. (bkz : tebâyün, tehâlüf).

teâruzât تعارضات (a.i. teâruz'un c.) : birbirine zıt olmalar.

teârüf تعارف (a.i. aref'den. c. : teârüfât) : **1.** bir şeyi herkes bilme, bir şey herkesçe bilinme. (bkz : teâlüm). **2.** birbirini tanıma, tanışma.

teârüfât تعارفات (a.i. teârüf'ün c.) : **1.** herkesçe bilinen şeyler. **2.** birbirini tanımalar, tanışmalar.

teassî تعصی (a.i. isyân'dan). (bkz : taassî).

teâsür تعاثـــر (a.i.) : güzel geçinme, dirlik etme [halk ile-].

teâsür تعاســـر (a.i. üsr'den) : bir şey güçleşme, güç olma. (bkz : taassür).

teâtî تعاطی (a.i. atâ'dan) : **1.** verişme, birbirine verme.

teâtî-i efkâr : birbirlerine fikir verme.

teâtî-i mekâtîb : birbirlerine mektup verme. **2. tic.** her biri bir tarafta kalmak üzere iki veyâ daha çok nüsha olarak taraflar arasında mukavele yapma. **3. fık.** pazarlıksız, lâkırdısız olarak mal değişme, tırampa etme.

teattus تعطس (a.i.) : aksırma. (bkz : taattus).

teâtuf تعاطـــف (a.i. âtıfet'den. c. : teâtufât) : **1.** birbirine sevgi, şefkat gösterme. **2.** birbirine bağlanma.

teâtufât تعاطفـــات (a.i. teâtuf'un c.) : karşılıklı sevgiler.

teâvîz تعاویـــذ (a.i. ta'vîz'in c.) : boyna asılan muskalar.

teâvîz-i sıbyân : çocukların muskaları.

teâvün تعـــاون (a.i. avn'den. c. : teâvünât) : yardımlaşma, birbirine yardım etme.

teâvünât تعاونات (a.i. teâvün'ün c.) : yardımlar.

teâzud تعاضـــد (a.i.) : **1.** kol kola tutunma, birbirine kol verme; **mec.** yardım. **2. fels. fr. mutualisme.**

teb تـــب (f.i.) : **1.** harâret. **2. hek.** sıtma. (bkz : hummâ, urvâ').

teb ü tâb : ateş ve ışık; **mec.** şevk, ateş.

teba' تبع (a.i.) : tâbî olma, uyma.

tebaa تبعه (a.i. tâbi'in c.) : *uyruk, bir devletin hükmü altında bulunan kimse[ler].

tebâb تباب (a.i.) : zarar, ziyan, kayıp. (bkz : hasar, helâk).

tebâbia تبابعه (a.i. tubba'ın c.) : **1.** eski Yemen hükümdarlarının ünvanları. **Dârü't-tebâbia** : Mekke'de Hz. Muhammed'in doğduğu ev. **2.** gölgeler. **3.** arı beğleri.

tebâdül تبادل (o.i. bedel'den) : birbirine bedel olma, birbirinin yerini tutma, değişme.

tebâdülât تبادلات (a.i. tebâdül'ün c.) : değişmeler.

tebâdür تبـــادر (o.i. büdûr'dan. c. : tebâdürât) : **1.** ansızın akla gelme. (bkz : sünûh). **2.** iki şâirin birbirinden habersiz olarak aynı şiiri söylemesi. (bkz : tevârüd[2]).

tebagguz تبغض (a.i. buğz'dan) : sevmeme, kin besleme. (bkz : tebâguz).

tebâguz تباغـــض (a.i. buğz'dan. c. : tebâguzât) : sevişmeme, gizli düşmanlık besleme. (bkz : tebagguz).

tebâh تبـــاه (f.i. ve s.) : **1.** bozuk, çürük, berbat, harap, mahvolma. **2.** yıkılmış, yıkıntı; tükenme. (bkz : tebeh).

tebahhur تبحر (a.i. bahr'den) : **1.** deryalanma, denizleşme. **2.** bir şeyin içine dalma ve pek derinine varma. **3.** bir ilimde derin ihtisas kazanma.

tebahhur تبخر (a.i. buhâr'dan. c. : tebahhurât). **1.** buğulanma, buğu hâline girme. **2.** tütsülenme.

tebahhurât تبخـــرات (a.i. tebahhur'un c.) : buharlar, buğular; buharlaşmalar, buğulanmalar.

tebâhî تباهـــى (a.i.) : övünme. (bkz : tefâhür, temeddüh).

tebâh-kâr تباهـــكار (f.b.s.c. : tebâh-kârân) : harâbeden, mahveden, bitiren. (bkz : tebeh-kâr).

tebâh-kârân تباهـــكاران (f.b.s.) : tebâh-kâr'ın c.) : harâbedenler, mahvedenler, bitirenler. (bkz : tebeh-kârân).

tebâh-kârî تباهـــكارى (f.b.i.) : tebahkârlık, harâbetme, mahvetme, bitirme. (bkz : tebeh-kârî).

tebahtur تبختر (a.i.) : **1.** kibirli kibirli yürüme. **2.** dalgalanma, dalgalanır olma.

tebaiyyet تبعيت (a.i.) : tâbî olma, uyma.

tebaiyyeten تبعيةً (a.zf.) : tâbî olarak, uyarak.

tebâkî تباكى (a.i. bükâ'dan) : yalandan ağlama, ağlar görünme.

tebânçeتبانچـــه(f.i.) :tokat.

tebâr تبار (f.i.) : asıl, soy. (bkz : neseb, nesl). **âli-tebâr** : soyu yüksek; asîl.

tebâr تبار (a.i.) : yok olma, bitme. (bkz : helâk).

tebârek تبارك (a.fi. bereket'den) : "mübârek etsin!"

tebârekallah : Allah mübârek etsin!

tebâreke تبارك (a.i.) : Kur'ân'ın 67. sûresi. (bkz : sûretü'l-mülk).

tebârüz تبارز (a.i. bürûz'dan). **1.** iki düşmanın çarpışmak üzere meydana çıkması. **2. hek.** bir şeyin çıkıntılı olması, meydanda bulunması. **3.** görünme, gözükme. **4.** belirme.

tebâşîr تباشـــير (a.i.) : **1.** müjde. **2.** her şeyin ilk zamânı, öncesi.

tebâşîr-i fecr, tebâşîr-i subh : sabahın olduğunu haber veren ilk aydınlık. (bkz : fecr-i kâzib).

tebâşîrتباشـــير(f.i.) :tebeşir.

tebattun تبطـــن (a.i. batn'dan) : bir şeyin içini dışını iyice anlamaya çalışma.

tebâtu' تباطؤ (a.i.) : ağır davranma, batî hareket etme.

teba'uz تبعـــض (a.i.) : kısım kısım ayrılma, parçalanma.

tebâüd تباعد (a.i. bu'd'dan c.: tebâüdât) : uzaklaşma, birbirinden uzak düşme.

tebâüdât تباعـــدات (a.i. tebâüd'ün c.) : uzaklaşmalar, uzak düşmeler.

tebâül تباعل (a.i.) : karı koca cilvesi.

tebâyün تبايـــن (a.i. beyn'den. c. : tebâyünât) : iki şey arasındaki zıddiyet, aykırılık. (bkz : teâruz).

tebâyün-i a'dâd : fer. iki adet arasında birden başka kasım-ı müşterek (ortak bölen) bulunmaması [5 ile 7, 9 ile 11 gibi].

tebâyün-i efkâr : düşüncelerin aykırılığı.

tebâyünât تباينـــات (a.i. tebâyün'ün c.) : iki şey arasındaki zıddıyetler, aykırılıklar.

tebâzül تبـــاذل (a.i.) : [sakınmadan] birbirine verme.

tebb تـــبب (a.i.) : **1.** zarar, ziyan, kayıp. (bkz : tebâb, hasâr, helâk). **2.** "zarara uğrasın!" mânâsında bedduâ cümlesi.

tebcîl تبجيل (a.i. becl ve bücûl'den. c. : tebcîlât) : ululama, ağırlama. (bkz : ta'zîm, tekrîm).

tebcîlât تبجيـــلات (a.i. tebcîl'in c.) : ululamalar, ağırlamalar. (bkz : ta'zimât, tekrîmât).

tebcîlen تبجيلاً (a.zf.) : ululayarak, ağırlayarak. (bkz : ta'zîmen).

tebdî' تبديـــع (a.i.) : **1.** birine bid'at isnâdetme. **2.** biri için "dinini değiştirdi" deme.

tebdîl تبديل (a.i. bedel'den. c. : tebdîlât) : değiştirme, değiştirilme, başka bir hâle getirme. (bkz : tagyîr, tahvîl).

tebdîl-i hevâ : 1. hava değişikliği. **2.** izin, müsaade; istirahat [daha çok askerlikte].

tebdîl-i kıyâfet : kılık değişikliği.

tebdîl-i mekân : yer değiştirme.

tebdîl-i mevzi' : yer değiştirme.

tebdîl i şekl : şekil *değişimi, *dönüşüm.

tebdîlât تبديلات (a.i. tebdîl'in c.) : değiştirmeler, değiştirilmeler.

tebdîlen تبديلاً (a.zf.) : değiştirerek, değiştirilerek.

tebea تبعه (a.s. tâbi'in c.) : tâbî olanlar, uyanlar, *uyruklar.

tebean تبعاً (a.zf.) : tâbî olarak, uyarak.

tebeddü' تبدّع (a.i.) : **1.** bid'ate sapma. **2.** dînini değiştirme. (bkz : irtidâd). **3.** iyi ahlâkını değiştirme.

tebeddül تبدل (a.i. bedel'den. c. : tebeddülât) : değişme, başka hâle girme. (bkz : tagayyür, tahavvül).

tebeddülât تبدلات (a.i. bedel'den. c. tebeddül'ün c.) : değişiklikler; değişiklik. (bkz : tagayyürât, tahavvülât).

tebeddülât-ı cesîme : büyük değişiklikler.

tebeh تبه (f.i. ve s.) : **1.** bozuk, çürük, berbat, yıkılmış, harap. **2.** mahvolma; yıkıntı; tükenme. (bkz : tebâh).

tebehhül تبهل (a.i.) : tahsîl için sıkıntı çekme.

tebehhüm تبهم (a.i.) : müphem, şüpheli, belirsiz olma.

tebehhür تبهر (a.i.) : **hek.** kısa ve sık nefes alma.

tebeh-kâr تبهكار (f.b.s.c. : tebeh-kârân) : harâbeden, mahveden, bitiren. (bkz : tebâh-kâr).

tebeh-kârân تبهكاران (f.b.i. tebeh-kâr'ın c.) : harâbedenler, mahvedenler, bitirenler. (bkz : tebah-kârân).

tebeh-kârî تبهكارى (f.b.i.) : harâbetme, mahvetme, bitirme. (bkz : tebâh-kârî).

tebekküm تبكم (a.i. bekem'den) : söz söylerken tutulup kalma, dili tutulma.

tebelbül تبلبل (a.i.c. : tebelbülât) : dilin karışıklığı, anlaşılmaz hâle gelmesi.

tebelbül-i elsine : dillerin anlaşılmaz hâle gelmesi.

tebelbülât تبلبلات (a.i. tebelbül'ün c.) : dil karışıklıkları.

tebellüd تبلد (a.i.) : ağır, hareketsiz, tenbel olma.

tebellüg تبلغ (a.i. büluğ'dan. c. : tebellügat) : **1.** yetişme, erişme. **2.** anlayıp alma.

tebellügat تبلغات ("ga" uzun okunur. a.i. tebellüg'ün c.) : **1.** yetişmeler, erişmeler. **2.** anlayıp almalar.

tebellüh تبله (a.i. ebleh'den) : ahmaklaşma, ahmaklık gösterme.

tebellül تبلل (a.i.) : ıslanma, nemlenme.

tebellür تبلر (o.i. billûr'dan) : billurlaşma, **fr. cristallisation**. [yapma kelimelerdendir].

tebennî تبنى (a.i. benî'den) : evlât edinme.

teber تبر (f.i.) : **1.** balta. **2.** dervişlerin taşıdıkları uzun saplı ve yarım ay şeklindeki balta. **3.** meşin bıçağı.

teber-dâr تبردار (f.b.s. ve i.c. : teber-dârân) : teberli, baltacı, baltalı, [Yeniçeriler arasında] baltalı asker; solak sınıfı.

teber-dârân تبرداران (f.b.s. ve i. teber-dâr'ın c.) : baltacılar.

teber-dârân-ı hâssa : **tar.** pâdişah sarayındaki solaklara verilen bir ad.

teber-hûn تبرخون (f.b.i.) : **1. bot.** kızılsöğüt. **2.** hünnap. **3.** tarhun.

teberku' تبرقع (a.i. rub : berkaa) : peçelenme, yüzünü örtme. (bkz : telessüm).

teberku-i nisvân : kadınların örtünmeleri, peçelenmeleri.

teberrâ تبرا ، تبرى (a.i. berâ'dan) : **1.** uzaklaşma, uzak durma, çekilme. **2.** sevmeyip yüz çevirme. [zıddı tevellâ].

teberrî تبرى (a.i. berâ'dan) : **1.** sevmeyip yüz çevirme. (bkz : teberrâ). **2.** *aklanma, arınma.

teberru' تبرع (a.i. burû'dan c. : teberruât) : bağış, bağışlama. (bkz : iâne).

teberrû تبرو (a.i.). (bkz : teberrâ).

teberruan تبرعاً (a.zf.) : bağış yoluyla, bağışlayarak.

teberruât تبرعات (o.i. teberru'un c.) : bağışlar, bağışlamalar.

teberrüd تبرد (a.i. berd'den. c. : teberrüdât) : **1.** soğuma.

teberrüd-i hevâ : havanın soğuması. **2.** soğuk suya girme.

teberrük تبرك (a.i. bereket'den. c. : teberrükât) : mübârek sayma, uğur sayma.

teberrükât تبركات (a.i. teberrük'ün c.) : mübârek saymalar, uğur saymalar.

teberrüken تبركاً (a.zf.) : uğur sayarak.

teberrür تبرر (a.i.) : Allah rızâsına çalışma.

teberrüz تبـــرز (a.i. bürûz'dan) : meydana çıkma, görünme.

tebertum تبرطـــم (a.i.) : 1. hiddetlenme. 2. büyüklük taslama.

teberzed تبرزد (f.i.) : nebat şekeri.

teberzîn تبرزين (f.i.) : eyer baltası, eyere asılan küçük savaş baltası.

tebessül تبســـل (a.i.) : surat asma, somurtma; yüzünü ekşitme.

tebessüm تبسم (a.i. besm'den. c. : tebessümât) : gülümseme. (bkz : ibtisâm).

tebessüm-i hulyâ : hayal edilen şeyden doğan gülümseme.

tebessüm-i istifsâr : sorgulu gülümseme.

tebessüm-i mahzûziyyet : hoşlanmadan doğan gülümseme.

tebessüm-i memnûniyet : sevinç gülümsemesi.

tebessüm-i mes'ûdâne : mutluluk gülümsemesi.

tebessüm-i zîr-leb (dudağın altından gülme) : bıyık altından gülme.

tebessümât تبســـمات (a.i. tebessüm'ün c.) : gülümsemeler.

tebessüm-künân تبســـمكنان (a.f.zf.) : gülümseyerek, gülümser halde.

tebessür تبثر (a.i.) : **hek.** sivilce çıkma.

tebeşbüş تبشبش (a.i.) : [küçükten büyüğe] güler yüz gösterme.

tebettül تبتـــل (a.i.) : dünyâ işlerinden el ayak çekerek Allah'a yönelme. (bkz : inzivâ, i'tikâf).

tebevvül تبول (a.i. bevl'den) : işeme.

tebevvül-i sükker : **hek.** şekerin idrar yoluyla çıkması, şeker işeme.

tebevvül-i sükkerî : **hek.** idrarda şeker bulunması.

tebevvül-i zülâl : **hek.** idrarda albümin bulunması.

tebevvülü'd-dem : **fizy.** kan işeme, idrar kana karışarak kan zehirlenmesi.

tebeyyün تبين (a.i. beyân'dan) : belli olma, anlaşılma, meydana çıkma.

tebezzuk تبزق (a.i. büzâk'dan) : tükürme.

tebezzül تبزل (a.i.) : yarılma. (bkz : şakk).

tebezzür تبزر (o.i.) : **bot.** sporlanma.

tebhâl, tebhâle تبخـــال ، تبخاله (a.i.) : **hek.** uçuk, dudak kabartısı.

tebhâle-dâr تبخالـــه دار (f.b.s.) : uçuklamış, uçuklu.

tebhîc تبهيـــج (a.i. behîc'den) : güzelleştirme, güzelleştirilme.

tebhîl تبخيـــل (a.i. bahal ve buhl'den) : biri için hasis, pinti deme.

tebhîr تبخيـــر (a.i. buhâr'dan. c. : tebhîrât) : 1. buğu hâline getirme. 2. tütsüleme, tütsülendirilme. 3. etüvden geçirme.

tebhîrât تبخيرات (a.i. tebhîr'in c.) : tütsüler.

tebhîr-hâne تبخير خانه (a.f.b.i.) : buğu evi, etüv.

tebî' تبيع (a.i.) : 1. yardımcı, yardak. (bkz : tâbi'). 2. sığır yavrusu; mal.

teb'îd تبعيـــد (a.i. bu'd'dan) : 1. uzaklaştırma, uzaklaştırılma, uzağa sürme. 2. kovma.

te'bîd تأبيـــد (a.i. ebed'den. c. : te'bîdât) : ebedîleştirme, sonsuzlaştırma, sonsuzlaştırılma.

te'bîdât تأبيـــدات (a.i. te'bîd'in c.) : ebedîleştirmeler, sonsuzlaştırmalar.

te'bîn تأبيـــن (a.i.) : 1. bir kimseyi yüzüne karşı ayıplama. 2. ölmüş bir kimsenin iyiliklerini hatırlayıp söyleme.

te'bîr تأبيـــر (a.i.) : aşılama [ağaç]. (bkz : telkîh).

te'bîs تأبيس (a.i.) : hakaret, horlama.

teb'îz تبعيـــض (a.i.) : kısım kısım ayırma, paralama.

tebkît تبكيـــت (a.i.) : 1. vesîka ile birini susturma. (bkz : iskât). 2. başa kakma.

tebkiye تبكيـــه (a.i. bükâ'dan) : dokunaklı sözlerle ağlatma, ağlatılma.

teb-lerze تب لرزه (f.b.i.) : sıtma titremesi, sıtma nöbeti.

teblîğ تبليـــغ (a.i. bulûğ'dan. c. : teblîgat) : 1. yetiştirme, eriştirme, bitiştirme. 2. götürme; taşıma (bkz : iblâğ). 3. **ed.** mübâlağanın birinci derecesi. (bkz : gulüvv, iğrâk).

teblîgat تبليغات ("ga" uzun okunur. a.i. teblîg'in c.) : tebliğler.

teblîgat-ı resmiyye : resmî tebliğler.

teblîl تبليل (a.i.) : ıslatma, ıslatılma.

tebliye تبليه (a.i.) : eskitme, eskitilme.

tebn تبـــن (a.i.c. : etbân) : saman. (bkz : tibn).

Tarîkü't-tebn : **astr.** samanyolu. ["tibn" şekli de kullanılır].

tebnî تبنی (a.s.) : saman renkli. (bkz : tibnî).

tebrîd تبرید (a.i. bürûdet'den) : **1.** soğutma, soğutulma. **2. mec.** ara açılma.

tebrie تبرئه (a.i.). (bkz : tebriye).

tebrîk تبریك (a.i. bereket'den. c. : tebrîkât) : "mübârek, kutlu olsun!" deme, kutlama, uğurlu olmasını dileme.

tebrîkât تبریکات (a.i. tebrîk'in c.) : tebrikler, kutlamalar.

tebrîk-nâme تبریکنامه (a.f.b.i.) : tebrik yazısı, kutlama yazısı.

tebriye تبریه (a.i. berâet'den) : **1.** birini temize çıkarma, şüpheden kurtarma. **2.** borçtan kurtarma.

tebriye-i zimmet etmek : zimmetinde hükûmet parası olmadığını, bununla ilişiği bulunmadığını ispat etmek. [aslı : "tebrie" dir].

tebrîzî تبریزی (a.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

tebsıra تبصره (a.i. basar'dan) : **1.** insanın gözünü açacak keyfiyet. **Tebsıra-i ibret** (ibret, ders alınacak hâdiseler) : Midhat Paşa'nın hâtıralarının **1.** cildi. **2.** 1835'de ilk hariciye nazırı olan Âkif Paşa'nın meşhur eseri.

tebsîl تبصیل (a.i. basal'dan) : soyup soğana çevirme, soyulup soğana çevrilme.

tebsîr تبصیر (a.i.) : târif ve îzah [insanın gözünü açacak şekilde-].

tebşîr تبشیر (a.i. beşr'den. c. : tebşîrât) : müjde verme, müjdeleme, müjdelenme.

tebşîrât تبشیرات (a.i. tebşîr'in c.) : **1.** müjdelemeler, müjde vermeler. **2.** rüyâda alınan mânevî müjdeler.

tebtı'e تبطئه (a.i. batî'den) : ağırlaşma, yavaşlama.

tebtîl تبتیل (a.i.). (bkz : tebettül).

tebvîb تبویب (a.i. bâb'dan) : bablara ayırma, kısım kısım ayırma.

tebvie تبوئه (a.i.) : bir kadını boş bir evde oturtma.

tebyîn تبیین (a.i. beyân'dan) : meydana çıkarma, belli etme; açıktan açığa anlatma.

tebyîz تبییض (a.i. beyâz'dan) : **1.** beyazlatma, ağartma. **2.** beyaza çekme [müsveddeyi-].

teb-zede تبزده (f.b.s.c. : teb-zedegân) : hümmâya, sıtmaya tutulmuş.

teb-zedegân تبزدگان (f.b.s. teb-zede'nin c.) : hümmâya, sıtmaya tutulmuş olanlar.

tebzîl تبزیل (a.i. bezl'den) : **1.** yarma, delme. **2. hek.** bir uzvun suyunu boşaltmak üzere o yeri bir âletle delme ameliyesi.

tebzîr تبذیر (a.i. bezr'den. c. : tebzîrât) : **1.** tohumu saçıp dağıtma. **2.** har vurup harman savurma. (bkz : isrâf).

tebzîrât تبذیرات (a.i. tebzîr'in c.) : **1.** tohum saçmalar. **2.** isrâflar. (bkz : isrâfât).

tecâdül تجادل (a.i. cedel'den). (bkz : mücâdele).

tecâhül تجاهل (a.i. cehl'den. c. : tecâhülât) : câhil gibi görünme, bilmemezlikten gelme.

tecâhül-i ârifâne : **ed.** bilinen bir şeyi, edebî bir nükte ile bilinmiyormuş veyâ başka türlü biliniyormuş gibi gösterme san'atı.

tecâhülât تجاهلات (a.i. tecâhül'ün c.) : câhil gibi görünmeler, bilmemezlikten gelmeler.

tecâhül-kâr تجاهلکار (a.f.b.s.) : bilmemezlikten gelen.

tecâhül-kâr-âne تجاهلکارانه (a.f.zf.) : bilmemezlikten gelircesine.

tecâhül-kârî تجاهلکاری (a.f.b.i.) : bilmemezlikten gelme.

tecâlüs تجالس (a.i.) : bir mecliste bulunma, bir arada toplanma.

tecânüb تجانب (a.i. cenb'den) : sakınma, çekinme.

tecânüs تجانس (a.i. cins'den) : bir cinsten olma.

tecârib تجارب (a.i. tecribe ve tecrübe'nin c.) : denemeler, deneyişler.

tecârib-i nazariyye : nazarî tecrübeler.

tecâsür تجاسر (a.i. cesâret'den) : cesâretlenme. (bkz : ictisâr).

teca'üd تجعد (a.i. ca'd'den) : kıvırcık, büklüm büklüm olma [saç-].

tecâveze'llahü an-seyyiâtihi تجاوزالله عن سیاته (a.cü.) : Allah günâhını affetsin.

tecâvîf تجاویف (a.i. tecvîf'in c.) : oyuklar, oyuk yerler.

tecâvîf-i dimâğ : **anat.** beynin içindeki boşluklar.

tecâvîf-i kalb : anat. kalbin, ikisi sağda ve ikisi solda olmak üzere ayrıldığı dört boşluk.

tecâvüb تجـــاوب (a.i. cevâb'dan) : cevaplaşma. (bkz : mücâvebe).

tecâvül تجاول (a.i. cevelândan. c. : tecâvülât) : cevelân etme, dolaşma.

tecâvülât تجاولات (a.i. tecâvül'ün c.) : cevelân etmeler, dolaşmalar.

tecâvür تجاور (a.i.) : komşu olma.

tecâvüz تجـــاوز (a.i. cevâz'dan. c. : tecâvüzât) : **1.** ötesine geçme, sınırı aşma, atlama. **2.** saldırma, sataşma, sarkıntılık. **3.** el uzatma, başkasının hakkına dokunma. **4. huk.** kullanılacak bir hakkın üçüncü bir kişi tarafından zorlaştırılması.

tecâvüzât تجـــاوزات (a.i. tecâvüz'ün c.) : tecâvüzler.

tecâvüzî, tecâvüziyye تجـــاوزى ، تجاوزيه (a.s.) : tecâvüzle ilgili. **Harekât-ı tecâvüziyye : ask.** saldırma hareketi.

tecâvüzî ve tedâfüî ittifak : *saldırı ve *savunma antlaşması.

tecâvüz-kâr تجـــاوزكار (a.f.b.s. c. : tecâvüzkârân) : tecâvüz eden, sataşan, saldıran.

tecâvüz-kârân تجـــاوزكاران (a.f.b.s. tecâvüzkâr'ın c.) : sataşanlar, saldıranlar.

tecâvüz-kâr-âne تجاوزكارانـــه (a.f.zf.) : tecâvüzkârcasına, saldırırcasına.

tecâvüz-kârî تجاوزكارى (a.f.i.) : tecâvüzkârlık.

tecâzüb تجـــاذب (a.i. cezb'den). **1.** (bkz : mücâzebe). **2.** birbirini cezbetme, çekme, sempati. **psik., fels.** *duygudaşlık; **fr. sympathie.**

tecâzür تجـــازر (a.i.) : sövüşme. (bkz : müşâteme).

tecbîn تجبين (a.i. cebânet'den) : korkak sayma, birisine : "korkaksın!" deme.

tecbîr تجبير (a.i. cebr'den) : kırık veyâ çıkık kemiği tâmir etme, sarıp iyi etme, edilme.

tecdî' تجديـــع (a.i.) : **hek. 1.** vücûdun bir yerini kesme. **2.** çocuğu muzur şeylerle besleme ve gelişmesini önleme. **3.** bir kimseye onmasın diye bedduâ etme.

tecdîd تجديد (a.i. cidd'den. c. : tecdîdât) : yenileme, yenilenme, tâzelenme.

tecdîd-i îmân : îmânın yenilenmesi.

tecdîd-i nikâh : nikâh tâzeleme, yenileme.

tecdîd-i matla' : ed. kasîdenin orta yerlerine doğru yeni bir matla', söyleme.

tecdîdât تجديدات (a.i. tecdîd'in c.) : yenilemeler, yenilenmeler, tâzelemeler.

tecdîden تجديـــداً (a.zf.) : yenileterek, yenilenerek, tazelenerek.

tecdîl تجديل (a.i.) : yere vurma, yere yıkma.

tecdîr تجديـــر (a.i. cederî'den) : çocuğun çiçek çıkarması.

tecebbür تجبـــر (a.i. cebr'den. c. : tecebbürât) : kibirlenme, büyüklenme.

tecebbürât تجبرات (a.i. tecebbür'ün c.) : kibirlenmeler, büyüklenmeler.

teceddü' تجـــدع (a.i.) : **hek.** kötü gıdâdan veyâ neşvünemâ inkıtâından dolayı gözdeki meşîme tabakasının arkadan yarılması.

teceddüd تجدد (a.i. cidd'den. c. : teceddüdât) : tâzelenme, yenilenme, yeni olma, **fr. renaissance.**

teceddüdât تجـــددات (a.i. teceddüd'ün c.) : teceddütler, yenilenmeler, yeni olmalar.

teceddüd-perver تجددپـــرور (a.f.b.s.) : yenilik taraflısı.

teceffüf تجفـــف (a.i. ceff'den) : kuruma [yaş şey].

teceffüf-i cülûd : yaş derilerin kuruması.

tecehhüz تجهـــز (a.i. cihâz'dan) : cihazlanma, hazırlanma; hazır bulunma.

tecehhüz-i arûs : gelinin hazırlanması.

tecellâ تجلا (a.i. cilve'den). (bkz : tecellî).

tecellî تجلى (a.i. celâ ve celv'den. c. : tecelliyât) : **1.** görünme; belirme. **2.** kader, tâlih. **3.** Allah'ın lûtfuna nâil olma. **4. tas.** hak nûrunun tesîriyle makbul kulların kalbinde ilâhî sırların ayân olması hâli. [zıddı : "setr"].

tecellî-i âsâr : tas. cismânî sûretteki şahâdet âlemi.

tecellî-i celâl : tas. İlâhî kuvvetin bütün yüceliğini insanlara duyurması.

tecellî-i ef'âl : tas. Allah'ın fiillerinden bir fi'lin, kulun kalbine münkeşif olması.

tecellî-i esmâ : tas. Allah'ın esmâ-i hüsnâsından (Allah adlarından) bir ismin abdin kalbine münkeşif olması.

tecellî-i rahîmî : tas. Allah tarafından mü'minlere, sıddîklere ifâza olunan kemâlât.

tecellî-i rahmânî : tas. Allah tarafından mevcûdâta (varlıklara) dağıtılan olgunluk.

tecellî-i sıfât : tas. Allah'ın sıfatlarından bir sıfatın kulun kalbinde münkeşif olması.

tecellî-i sıfâtî : tas. mebdei, zâtten temeyyüz ve tayyün edecek veçhile ilâhî sıfatlardan bir sıfatla vuku' bulan tecellî.

tecellî-i şuhûdî : tas. nur ismi ile müsemmâ (adlanmış) olan vücûdun zuhûru.

tecellî-i zâtî : tas. hiçbir sıfat itibar etmeksizin mebde-i zât olan tecellî; hiç bir sıfata bürünmeden doğrudan doğruya Allah'tan gelen tecellî.

tecellî-gâh, tecellî-geh تجلیگاه ، تجلیگه (a. f.b.i.) : tecellî yeri, görünme yeri.

tecellî-senc تجلی سنج (f.b.s.) : tecellîyi ölçüye vuran, tecellî tartan.

tecelliyât تجلیات (a.i. tecellî'nin c.) : tecellîler.

tecellî-zâr تجلی زار (a.f.b.i.) : İlâhî cilvelerle dolu yer. Allâh'ın tecellî ettiği, varlığını belli ettiği yer. (bkz : tecellî-gâh).

tecellüd تجلد (a.i.c. : tecellüdât) : 1. yalandan celâdet, yiğitlik gösterme. 2. inâdetme, ayak direme. (bkz : ısrâr).

tecemmu' تجمع (a.i. cem'den. c.: tecemmuât) : toplanma, yığılma, birikme. (bkz : tehâcüm).

tecemmuât تجمعات (a.i. tecemmu'un c.) : toplanmalar, yığılmalar, birikmeler.

tecemmüd تجمد (a.i. cemâd'den. c. : tecemmüdât) : donma; sertleşme, katılaşma. [yapma kelimelerdendir].

tecemmüdât تجمدات (a.i. tecemmüd'ün c.) : donmalar, sertleşmeler, katılaşmış, donmuş şeyler; buzlar.

tecemmül تجمل (a.i. cemâl'den c. : tecemmülât) : süs, süslenme.

tecemmülât تجملات (a.i. tecemmül'ün c.) : süslenmek üzere kullanılan eşyâ.

tecemmülât-ı beytiyye : ev eşyâsı, evde bulunan eşyâ. (bkz : esâs).

tecemmüm تجمم (a.i.) : büyüme; çoğalma [nebat (*bitki)].

tecennî تجنی (a.i. cenn ve cünûn'dan) : 1. meyva devşirme, devşirilme. (bkz : ictinâ').2. (cinâyet'den) : birine "sen cânîsin!" deme.

tecennüb تجنب (a.i. ictinâb'dan) : sakınma, çekinme. (bkz : ictinâb).

tecennün تجنن (a.i. cenn ve cünûn'dan) : delirme, çıldırma.

tecerru' تجرع (a.i. cur'a'dan) : yudum yudum içme, içilme.

tecerru-ı gussa : gam yeme.

tecerrüd تجرد (a.i. cered'den) : 1. soyunma, çıplak olma.

tecerrüd-i evrâk : yaprakların dökülmesi. 2. her şeyden boş olma, her şeyden uzak olma. 3. **tas.** her şeyden vazgeçip Allah'a yönelme. 4. bekâr kalma, evlenmeme.

tecessüd تجسد (a.i. cesed'den) : gövdelenme, gövde peydâ etme.

tecessüm تجسم (a.i. cism'den. c. : tecessümât) : 1. cisimlenme, görünme, belirme. 2. göz önüne gelme.

tecessüm-i hayâl : hayal görme.

tecessüs تجسس (a.i. cess'den. c. : tecessüsât) : 1. yoklama, araştırma, araştırılma. (bkz : tahkik, tedkik). 2. bir şeyin iç yüzünü araştırıp sırrını çözmeye çalışma; gözetleme.

tecessüsât تجسسات (a.i. tecessüs'ün c.) : yoklamalar, merakla araştırmalar; gözetlemeler.

tecessüs-kâr تجسسکار (a.f.b.s.) : araştırıcı, araştıran, meraklı. (bkz : mütecessis).

teceşşî تجشی (a.i.). (bkz : teceşşü').

teceşşü' تجشوء (a.i.) : **fizy.** geğirme.

tecevvü' تجوع (a.i. cû'dan) : aç kalma, kendini aç bırakma.

tecevvüf تجوف (a.i. cevf'den) : oyulma, oyuk hâline gelme, içi boş olma; içine işleme.

tecevvüz تجوز (a.i. cevâz'dan. c. : tecevvüzât) : 1. cevaz verme, câiz görme, yapılmasını uygun görme. 2. sözü mecaz olarak söyleme.

tecevvüzât تجوزات (a.i. tecevvüz'ün c.) : tecevvüzler, yapılması uygun görülen şeyler.

tecevvüzen تجوزاً (a.zf.) : cevaz yoluyla.

teceyyüş تجیش (a.i. ceyş'den). (bkz : tehaşşüd).

tecezzî تجزی (a.i. cüz'den) : [aslı : "tecezzüv" dür]. (bkz : tecezzüv).

tecezzî-i ictihâd : huk. [eskiden] bir müçtehidin bâzı meselelerde müçtehit olup, bâzılarında olmaması, bâzı meselelerde

*yetkili bazılarında ise yetkisiz olma durumu. [ekseri ulemâ bunun cevâzına ve bâzıları adem-i cevâzına zâhip olmuşlardır].

tecezzür تجذر (a.i. cezr'den) : **mat.** kökleri bir sıra üzere düzenleme.

tecezzüv تجـــزو (a.i. cüz'den) : kısım kısım bölünme, doğranma, ufalma.

tecfîf تجفيف (a.i. ceff'den) : kurutma, kurutulma [yaş şey].

techîl تجهيل (a.i. cehl'den. c. : techîlât) : birinin câhilliğini, bilgisizliğini meydana koyma.

techîz تجهيـــز (a.i. cihâz'dan. c. : techîzât) : cihazlama, lüzumlu şeyleri tamamlama; donatma, *donatım.

techîz-i meyyit : ölünün yıkanıp, temizlenip, kefen, pamuk ve sairesi tedârik edilerek hazırlanması.

techîz-i sefâin : gemilerin donatımı.

techîz ve tekfîn : ölünün yıkanıp kefenlenmesi işi.

techîzât تجهيزات (a.i. techîz'in c.) : donatım.

techîzât-ı askeriyye : **ask.** askerî donatım.

te'cîc تأجيج (a.i.) : tutuşturup alevlendirme.

te'cîc-i nâr : ateşi tutuşturma.

tec'îd تجعيد (a.i. ca'd'dan) : saç kıvırtma, kıvırtılma.

te'cîl تأجيل (a.i. ecl'den. c. : te'cîlât) : sonraya bırakma, geciktirme [belli bir zamana kadar]. (zıddı : "ta'cîl").

te'cîl-i düyûn : borçların tecili, *ertelenmesi.

te'cîlât تأجيـــلات (a.i. te'cîl'in c.) : sonraya bırakmalar, geciktirmeler. [belli bir zamana kadar].

teclîd تجليـــد (a.i. cild'den) : **1.** ciltleme, ciltlenme. **2.** (celd'den) hayvanın derisini yüzme.

teclîl تجليـــل (a.i. cüll'den) : çul örtme, çul örtülme [hayvana-].

teclîl-i feres : ata çul örtme.

tecliye تجليـــه (a.i. cilâ'dan) : cilâ verme, verilme.

tecliye-i mir'ât : aynayı silip parlatma.

tecliye-i seyf : kılıca cilâ verme.

tecmîd تجميـــد (a.i. cümûd'dan) : dondurma, dondurulma.

tecmîl تجميـــل (a.i.c. : tecmîlât) : süs. (bkz : tezyîn).

tecmîlât تجميـــلات (a.i. tecmîl'in c.) : süsler. (bkz : tezyînât).

tecnîd تجنيد (a.i. cünd'den) : askerleri sıralama, sıraya koyma.

tecnîs تجنيس (a.i. cinâs'dan) : **ed.** cinas yapma, iki mânâlı söz (veyâ mânî) söyleme.

tecnîs-i hatt : **ed.** telaffuzları ve bâzı harfleri ayrı fakat yazılışları Arap harflerine göre benzeyen kelimelerle yapılan cinas [muhabbet, mihnet... gibi].

tecnîs-i kalb : **ed.** harfleri sondan başa doğru ters okunduğunda meydana gelen diğer bir kelime ile yapılan cinas [mâr, râm... gibi].

tecnîs-i mutarraf : **ed.** son harfleri değişik iki kelimeyle yapılan cinas. [câm, cân... gibi].

tecnîs-i mükerrer : **ed.** cinaslı kelimelerden ikincisinin, birinci kelimenin sonundaki hece ile aynı olması sûretiyle yapılan cinas [feryâd, yâd... gibi].

tecnîs-i mürekkeb : **ed.** cinaslı kelimelerden birinin mürekkep olması sûretiyle yapılan cinas [bahâne, bahâ ne?... gibi].

tecnîs-i nâkıs : **ed.** (bkz : cinâs-ı nâkıs).

tecnîs-i tâmm : **ed.** (bkz : cinâs-ı tâmm).

tecnîz تجنيـــز (a.i. cinâze'den) : ölüyü tabuta koyma; ölü tabuta konulma.

tecrî' تجريـــع (a.i. cer' ve cere'den) : yudum yudum içirme, içirilme.

tecrîb تجريب (a.i. cerb'den) : deneme, sınama.

tecribe تجربـــه (a.i. cerb'den. c. : tecârib) : **1.** tecrübe, deneme, sınama. (bkz : tecrîb). **2.** görgü. **3.** görmüş geçirmişlik. **fr. expérimentation.**

tecribe-i kalem : deneme.

tecribeten تجربـــةً (a.zf.) : tecrübe ederek, deneyerek, sınayarak. (bkz : bi-t-tecribe).

tecribî تجربى (a.s.) : deneme ile ilgili.

tecribiyye تجريبـــه (a.s.) : ["tecribî" nin müen.]. (bkz : tecribî).

tecrîd تجريـــد (a.i. cered'den. c. : tecrîdât) : **1.** soyma, soyulma. **2.** ayırma, bir tarafta tutma. **3. tas.** her şeyden el ayak çekip Allah'a yönelme. **Ehl-i tecrîd** (dünyâsından geçmiş olan) : dervişler. **4. fels.** soyutlama, **fr. abstraction. 5. fiz.** *yalıtma, **fr. isolation. 6. ed.** bir şâirin kendini mücerred bir

şahıs, yânî ayrı bir adam farzederek ona hitâbetmesi. (bkz : hitâb). **7. ed.** noktasız harflerden *oluşan kelimelerle cümle veya mısra yapma.

tecrîdât تجريدات (a.i. tecrîd'in c.) : tecritler, bir yana ayırmalar.

tecrîden تجريداً (a.zf.) : **1.** tecrîdederek; tek olarak, tekleyerek. **2. fels.** *soyutlayarak.

tecrîh تجريح (a.i. cerh'den) : yaralama.

tecrîm تجريم (a.i. cürm'den. c. : tecrîmât) : birinden cerîme alma, para cezâsı alma, birini cezâlandırma.

tecrîmât تجريمات (a.i. tecrîm'in c.) : tecrimler, suçlamalar.

tecrîs تجريس (a.i. cers'den) : **huk. 1.** hâdiselerin bir kimseye tecrübe kazandırması, umumî efkârda (*kamuoyunda) onu güçlü hâle getirmesi. **2.** yalancı şâhitlik, hırsızlık gibi suç işleyen kimseleri teşhir etme, halka tanıtma.

tecrübe تجربه (a.i.) : [aslı : "tecribe" dir]. (bkz: tecribe).

tecrübî تجربى (a.s.). (bkz : tecribî).

tecsîm تجسيم (a.i. cism'den) : cisimlendirme, vücut verme, vücutlu gösterme, gösterilme.

tecsîmât تجسيمات (a.i. tecsîm'in c.) : cisimlendirmeler, vücutlu göstermeler, gösterilmeler.

tecsîmî تجسيمى (a.s.) : cisimlendirmeye âit, cisimlendirme ile ilgili.

tecsîmî san'atlar : g. s. plâstik sanatlar.

tecvî' تجويع (a.i. cû'dan) : acıktırma, acıktırılma.

tecvîd تجويد (a.i. cevdet'den) : **1.** bir şeyi güzel yapma. **2.** Kur'ân-ı Kerîm'i usûlüne bağlı kalarak okuma ilmi. **3.** bu okumayı öğreten kitap.

tecvîd-i hurûf : leng. seslerin mahreçlendirilmesi, boğumlandırılması, **fr. articulation.**

tecvîf تجويف (a.i. cevf'den c. : tecvîfât) : **1.** oyma, oyulma, oyuk hâline koyma. **2.** oyuk yer. **3. anat.** kalbin boşluklarından her biri.

tecvîfât تجويفات (a.i. tecvîf'in c.) : **1.** oymalar, oyulmalar, oyuk hâle koymalar. **2.** oyuk yerler. **3. anat.** kalbin boşlukları.

tecvîr تجوير (a.i. cevr'den) : cevretme, zora, sıkıya koyma.

tecvîz تجويز (a.i. cevâz'dan. c. : tecvîzât) : câiz görme, görülme, izin verme, verilme.

tecvîzât تجويزات (a.i. tecvîz'in c.) : câiz görmeler, görülmeler, izin vermeler, verilmeler.

tecyîf تجييف (a.i.) : **1.** vurmak sûretiyle korkutmak. **2.** çok korkmak.

tecyîş تجييش (a.i. ceyş'den). (bkz : tahşîd).

teczî' تجزئ (a.i.). (bkz : teczie).

teczie تجزئه (a.i. cüz'den) : kısım kısım ayırma, bölme, doğrama, ufaltma.

teczîm تجذيم (a.i.) : **1.** kesme [kol, kanad gibi şeyleri-]. **2.** cüzam illetine uğratma.

teczîr تجذير (a.i. cezr'den) : **mat.** cezrini bulma, kare kökünü alma.

tecziye تجزيه (a.i. cezâ'dan) : cezâlandırma.

tedâbîr تدابير (a.i. tedbîr'in c.) : tedbirler, yollar, çâreler.

tedâbîr-i âkıl-âne : akıllıca tedbirler.

tedâfü' تدافع (a.i. def'den. c. : tedâfüât) : **1.** birbirini def'etme, itişme, kakışma. **2.** kendini koruma, *savunma.

tedâfüî, tedâfüiyye تدافعى ، تدافعيه (a.s.) : kendini koruma, *savunma ile ilgili. **Harb-i tedâfüî :** kendini müdâfaa ederek yapılan harb.

tedahhum تضخم (a.i. dahm'den) : **anat.** irileşme, kalınlaşma; şişkinleşme.

tadahhum-ı nihâyât : anat. yanlar *irilimi, **fr. acromégalie.** [eller ve ayaklar gibi organların irileşmesi hastalığı].

tedâhük تضاحك (a.i. dıhk'den) : gülüşme [karşılıklı-].

tedâhül تداخل (a.i. dühûl'den. c. : tedâhülât) : **1.** birbirinin içine girme. **2.** geri kalma [iş hakkında]. **3.** bir taksitin ödenmeden ötekinin gelmesi; ödemede gecikme. **4.** yığılıp kalma, birikme. **5.** karışma. (bkz : müdâhale).

tedâhül-fi'l-hudûd : huk. [eskiden] bir cinsten olan müteaddit esbâb-ı huduttan dolayı yalnız bir had ile iktifâ edilmesi hâli. [Meselâ : bir şahıs birkaç defa zinâda veyâ sirkatte bulunsa hakkında yalnız bir had ile iktifâ edilir].

tedâhül-fi'l-kazf : huk. [eskiden] birçok kaziflerden dolayı yalnız bir had ile iktifâ

edilmesi hâli. [Meselâ : bir şahıs bir veyâ daha ziyâde kimselere bir lâfz ile veyâ başka başka lâfızlar ile zinâ isnâdında bulunsa bunlardan dolayı hakkında yalnız bir "hadd-i kazf" icrâ edilir].

tedâhül-i a'dâd : fer. iki sayıdan birinin diğeri ile tamâmen yânî kesir bırakmaksızın taksîmi kabil olması. [üç ile dokuz gibi].

tedâhül-i iddeteyn : fer. [eskiden] iki iddetin birbiri içine girmiş olması. [meselâ : bir kimse bâinen tatlîk ettiği bir kadına iddet esnâsında kendisine helâl olur zannıyla mukarenette bulunsa bu mukarenet sebebiyle ikinci olarak lâzımgelen iddet; kadının beklemekte olduğu birinci iddete tedâhül eder. Bu sûretle kadın; birinci iddeti ikmâl ettikten sonra ikinci iddetin sebebinden îtibâren noksan kalan miktârı tamamlar].

tedâhülât تداخلات (a.i. tedâhül'ün c.) : tedâhüller.

tedâî تداعی (a.i. da'vet'den) : bir şeyi hatıra getirme; **psik.** *çağrışım.

tedârik تدارك (a.i. derk'den). (bkz : tedârük).

tedârikât تدارکات (a.i.). (bkz : tedârükât).

tedârikî تدارکی (a.i.). (bkz : tedârükî).

tedârub تضارب (a.i. darb'dan) : dövüşme, vuruşma. (bkz : mudârebe).

tedârük تدارك (a.i. derk'den. c. : tedârükât) : tedârik, hazırlama; araştırıp bulma, ele geçirme, edinme.

tedârükât تدارکات (a.i.) : hazırlık[lar].

tedârükât-ı harbiyye, -ı seferiyye : harp hazırlıkları.

tedârükî تدارکی (a.i.) : **hek.** bir hastalığın şiddeti ihtimâline karşı gereken tertîbâtı alma.

tedârüs تدارس (a.i.) : okuma; yazma.

tedâvî تداوی (o.i. devâ'dan. c. : tedâviyât) : ilâç verme, iyileştirmek için bakma. **Berâ-yi tedâvî :** tedâvî için.

tedâvî-bi'l-ineb : üzümle tedâvî, üzüm kürü.

tedâvî-bi'l-mâ' : su ile tedâvî.

tedâvî bi'l-misl : hek. bir hastaya ters, aksi tedâvîde bulunma, soğuk almış bir hastayı yine soğuk bir şeyle tedavî usûlü. (bkz : tedâvî bi-n-nakîz).

tedâvî-bi'n-nazîr : soğuk alan bir hastayı yine soğuk şeylerle tedâvî ederek meydana gelecek aks-i te'sirden faydalanma usûlü.

tedâvî-bi'z-zıdd ve tedâvî bi'n-nakîz : bir hastalığa zıddiyle ilâç verme, menfî tedâvîde bulunma.

tedâviyât تداویات (a.i. tedâvî'nin c.) : tedâvîler.

tedâvül تداول (a.i. devlet'den. c. : tedâvülât) : elden ele gezme, dolaşma, kullanılma.

tedâvülât تداولات (a.i. tedâvül'ün c.) : tedâvüller, geçerli olmalar.

tedâvür تداور (a.i. devr'den) : sıra ile yapma; karşılıklı yapma.

tedbîc تدبیج (a.i.) : rükû'da başı çok eğme.

tedbîr تدبیر (a.i. dübûr'dan. c. : tedâbîr) : bir şeyi te'min edecek veyâ önleyecek yol, çâre. **Hüsn-i tedbîr :** iyi düşünülerek tutulan yol. **Sû-i tedbîr :** yanlış tutulan yol.

tedbîr-i menzil : ev idâresi ile ilgili hususlardan bahseden ilim, ev idâresi bilgisi, **fr. économie domestique.**

tedbîr-i muallak : huk. [eskiden] bir şarta tâlik olunan tedbir, kölenin bir *yükümlülüğü yerine getirmesine bağlı olarak azat edilmesi. ["sen şu işi yaparsan müdebbersin" denilmesi gibi. Bu halde memlûk o işi mevlâsının hayâtında yaparsa vefâtında malının üçte birinden azat olur].

tedbîr-i mukayyed : huk. [eskiden] mevlânın bir kayıt ile mukayyet olarak vefâtına mualliâkan yaptığı tedbir. ["ben bu hastalığımdan ölürsem" yâhut "ben bu yolculuğum esnâsında vefât edersem sen hürsün" denilmesi gibi].

tedbîr-i mutlak : huk. [eskiden] mevlânın alelıtlak mevtine muzaf olan tedbir. ["ben öldüğüm zaman sen hürsün" denilmesi gibi, "ben seni müdebber kıldım" denilmesi de bu kabildendir].

tedbîr-i mülk : devleti idare sanatı, devlet *yönetimi sanatı.

tedbir ehli : tedbirli, zekî, akıllı kimse; öğüt veren kimse.

tedbir nafakası : huk. birinin, kendinden sonra hür olacağını bildirerek kölesini azat etmesi.

tedbîrât تدبیرات (a.i. tedbîr'in c.) : (bkz : tedâbîr).

tedebbür تدبـــر (a.i.c. : tedebbürât) : **1.** sonunu, hakîkati düşünme. **2.** arkasını dönme.

tedebbürât تدبرات (a.i. tedebbür'ün c.) : sonunu, hakîkati düşünmeler.

tedeffün تدفن (a.i. defn'den) : defnolunma, gömülme.

tedehhî تدهی (a.i. dehâ'dan) : dâhîleşme, dehâ eseri gösterme.

tedehhün تدهن (a.i. dehn'den) : yağlanma, yağ sürünme.

tedehhüş تدهـــش (a.i. deheş'den) : dehşete düşme, korkma, yılma.

tedellâ تدلی (a.i.) : **tas.** mukarriblerin, makamların son mertebesine yükseldikten sonra ifâkatbahş olan bir sahne nüzûlü. Allah'a yakın olduğu söylenen kimselerin bulundukları son makam.

tedellî تدلـــی (a.i. dell'den. c. : tedelliyât) : nazlanma.

tedelliyât تدليـــات (a.i. tedellî'nin c.) : nazlanmalar.

tedellük تدلك (a.i.) : sürtme; uğuşturulma.

tedellül تدلـــل (a.i.) : nazlanma. (bkz : teganüc).

tedemmu' تدمع (a.i. dem'den) : **1.** gözün yaşarması. **2. hek.** hastalık dolayısıyla gözden yaş gelme.

tedemmug تدمـــغ (a.i. dimâğ'dan) : **fels.** beyinleşme, **fr. cérébration.**

tedemmül تدمل (a.i.) : toprağı gübreleme, toprağa gübre dökme.

tedennî تدنی (a.i. denâet'den. c. : tedenniyât) : aşağı inme, aşağılama, gerileme. [zıddı : "terakki"].

tedenniyât تدنيات (a.i. tedennî'nin c.) : aşağılamalar, gerilemeler.

tedennüs تدنس (a.i.) : kirlenme, pislenme.

tedennüs-i câme : elbisenin kirlenmesi.

tederru' تدرع (a.i.) : zırhlanma, zırh giyme.

tederrüb تدرب (a.i.) : alışma. (bkz : ülfet).

tederrüc تدرج (a.i. derece'den) : derece derece, adım adım ilerleme.

tederrün تـــدرن (a.i.) : bir uzvun, bir organın şişmesi.

tederrüs تـــدرس (a.i. ders'den. c. : tederrüsât) : ders alma, ders olarak okuma.

tederrüsât تدرســـات (a.i. tederrüs'ün c.) : ders almalar, ders olarak okumalar.

tedessür تدثر (a.i.) : elbise giyme.

tedevvür تدور (a.i.) : yuvarlaklaşma.

tedeyyün تديـــن (a.i. dîn'den) : **1.** dîne bağlı olma. **2.** dîninde sımsıkı bağlı kalma. **3.** (deyn'den) borçlanma.

tedfîn تدفين (o.i. defn'den): defnetme, gömme.

tedhîn تدخين (a.i. duhan'dan) : tütsüleme, dumanlama.

tedhîn تدهين (a.i. dühn'den) : güzel kokulu yağ sürme, sürülme.

tedhîş تدهيـــش (a.i.c. : tedhîşât) : dehşet verme, dehşete düşürme; şaşırtma, korkutma, yıldırma.

tedhîş-i ezhân : zihinlerde heyecan yaratma.

tedhîşât تدهيشـــات (a.i. tedhîş'in c.) : tedhişler, yıldırmalar, korkutmalar.

te'dîb تأديـــب (a.i. edeb'den. c. : te'dîbât) : **1.** edeplendirme, edeplendirilme. **2.** terbiye etme, terbiyesini verme; haddini bildirme. **Hadd-i te'dîb** : bir suç işleyeni, başkalarına örnek olacak şekilde, cezâlandırma [muâhaze, tâzîr, darb.. gibi].

te'dîb hakkı : **huk.** velînin vesayeti altında bulunan bir çocuğa karşı sert davranmak, ihtarda bulunmak ve daha da mühim cezayı vermek hakkı.

te'dîbât تأديـــبـــات (a.i. te'dîb'in c.) : **1.** edeplendirmeler, edeplendirilmeler. **2.** terbiye etmeler, terbiyesini vermeler.

te'dîben تأديـــبـــاً (a.zf.) : te'dip için, te'dip sûretiyle; tevbih ve tekdir ederek.

te'dîbî, te'dîbiyye تأديـــبـــي ، تأديـــبيه (a.s.) : tedip ile; terbiye ile, edeplendirme ile *ilgili : **Mücâzât-ı te'dîbiyye** : terbiye edici, edeplendirici cezalar.

te'diyât تأديات (a.i. te'diye'nin c.) : ödemeler.

te'diye تاديـــه (a.i. edâ'dan. c. : te'diyât) : **1.** ödeme; ödenilme. **2.** borcunu verme.

te'diye-i deyn : borç ödeme.

tedkik تدقيـــق (a.i. dikkat'den. c. : tedkikat) : dikkatle araştırma, araştırılma, inceden inceye yoklama, inceleme.

tedkikat تدقيقـــات ("ka" uzun okunur. o.i. tedkik'in c.) : tetkikler, inceden inceden araştırmalar, incelemeler.

tedkikat-ı şer'iyye : [eskiden] şeyhislâm kapısında, şer'î işlerle ilgili olan hükümlerin karara bağlandığı dâire.

tedkik-nâme تدقيقنامه (a.f.b.i.) : bir şeyin tetkikinden, incelenmesinden çıkan neticeleri tespit eden eser, araştırma.

tedlîk تدليك (a.i.) : sürme, uğalama.

tedlîs تدليس (a.i.) : alışverişte satıcının mal kusurunu müşteriden saklaması, hîle.

tedliye تدلیه (a.i.) : **1.** sarkıtma, sarkıtılma; yukarıdan aşağı bırakma, bırakılma. **2.** delil, vesîka hazırlama. **3.** şaşırma, dehşete düşme.

tedmîc تدميج (a.i.) : bir şeyi başka bir şeyin içine yerleştirme.

tedmîm تدميم (a.i. dem'den) : **hek.** kanın, bâzı sebepten dolayı, ciğerlerde, bağırsaklarda ve damarlarda çoğalması.

tedmîr تدمير (a.i. dimâr'dan. c. : tedmîrât) : yoketme, mahvetme, tepeleme.

tedmîrât تدميرات (a.i. tedmîr'in c.) : yoketmeler, mahvetmeler, tepelemeler.

tednîs تدنيس (a.i.c. : tednîsât) : kirletme, kirletilme.

tednîsât تدنيسات (a.i. tednîs'in c.) : kirletmeler, kirletilmeler.

tedrî' تدريع (a.i. dır'dan) : zırh giydirme, giydirilme.

tedrî-i cüyûş : askerlere zırh giydirilme.

tedrîb تدريب (a.i. derb'den) : **ped.** *yetiştirim.

tedrîbî تدريبى (a.s.) : **fels. fr. emprique.**

tedrîc تدريج (a.i. durûc'dan. c. : tedrîcât) : **1.** derece derece, basamak basamak ilerleme, ilerletme; azar azar hareket. **Ale't-tedrîc** : tedrîc üzere. **Bi't-tedric** : azar azar, yavaş, yavaş. **2. ed.** ifâdenin derece derece yükselmesi. **3. fels. fr. gradation.**

tedrîc-i sâid : **ed.** ifâdenin yükselmesi.

tedrîc-i hâbit : ifâdenin alçalması.

tedrîcât تدريجات (a.i. tedrîc'in c.) : tedricler.

tedrîcen تدريجاً (a.zf.) : derece derece, yavaş yavaş, azar azar.

tedrîcî, tedrîciyye تدريجى ، تدريجيه (a. s.) : derece derece, yavaş yavaş olan, yapılan.

tedrîs تدريس (a.i. ders'den. c. : tedrîsât) : ders verme, verilme, okutma.

tedrîs hey'eti a'zâsı : *öğretim *üyesi.

tedrîsât تدريسات (o.i. tedrîs'in c.) : tedrisler (*öğretim).

tedrîsât-ı âliye : yüksek *öğretim.

tedrîsât-ı ibtidâiyye : ilk öğretim.

tedrisât-ı tâliye : *orta öğretim.

tedrîsî, tedrîsiyye تدريسى ، تدريسيه (a.s. ders'den) : derse âit, dersle *ilgili.

tedsîm تدسيم (a.i.) : nazar değmemesi için küçük çocukların çene çukurlarına siyah benek yapma.

tedsîr تدثير (a.i.) : kuşun, yuvasını düzenlemesi, düzeltmesi.

tedsiye تدسيه (a.i.) : baştan çıkarma, azdırma.

tedvîn تدوين (a.i. dîvân'dan. c. : tedvînât) : **1. ed.** dîvan şekline sokma [manzûmeleri-]. **2.** kitap hâline getirme.

tedvînât تدوينات (a.i. tedvîn'in c.) : tedvinler, dîvan şekline sokmalar; kitap yapmalar.

tedvîr تدوير (a.i. devr'den. c. : tedvîrât) : **1.** döndürme, döndürülme, çevirme, çevrilme. **2.** değirmi şekle sokma, sokulma.

tedvîr-i âlem : dünyâyı döndürme, idâre etme. **3. ed.** bir mısrâdaki kelimelerin yerini değiştirmekle veznin ve mânânın bozulmaması, yânî, yine aynı mânânın anlaşılması. Meselâ : "şöyle bir fikir geldi aklıma; aklıma şöyle bir fikir geldi..." gibi.

tedviye تدويه (a.i. devâ'dan): devâ, ilâç verme.

teebbî تأبى (a.i. eb'den) : **1.** birini baba edinme. **2. huk.** birini evlat edinme.

te'ebbüd تأبد (a.i.) : **1.** ürküp çekinme. **2.** evlenmeme, bekâr kalma.

teebbüh تأبه (a.i.) : **1.** kibirlenme. **2.** âlîcenaplık, göztokluğu ile bir şeyden vazgeçme.

teebbün تأبن (a.i.) : birinin yolundan gitme, izine uyma.

teeccüc تأجج (a.i.) : tutuşma, alevlenme [ateş].

teeccül تأجل (a.i.) : belli bir zamana kadar mehil, müddet isteme.

teeccüm تأجم (a.i.) : öfkelenme.

teeddüb تأدب (a.i. edeb'den. c. : teeddübât) : edeplenme, edebini takınma, edepli davranma, utanma; çekinme.

teeddübât تأدبات (a.i. teeddüb'ün c.) utanmalar, çekinmeler, edeplenmeler, edebini takınmalar.

teeddüben تأدباً (a.zf.) : edep ve terbiye kaidesine riâyet ederek, edepli davranarak, utanarak, çekinerek.

teeffüf تأفف (a.i.) : of çekme, oflama.

teehhî تأخی (a.i.) : birisiyle kardeş olma, birini kardeş edinme.

teehhül تأهـــل (a.i. ehl'den) : **1.** ehlîleşme. **2.** evlenme.

teehhülât تأهلات (a.i.c.) : evlenmeler.

teehhür تأخـــر (a.i. te'hîr'den. c. : teehhürât) : **1.** sonraya, geriye kalma. **2.** gecikme. **Bilâ-teehhür** : gecikmeden.

teehhürât تأخرات (a.i. teehhür'ün c.) : sonraya kalmalar, gecikmeler.

teekküd تأكـــد (o.i. ekd'den) : sağlamlaşma, kuvvet bulma.

teekkül تأكل (a.i. ekl'den) : **1. hek.** yaranın, yenik gibi açılıp büyümesi, oyulup açılması. **2.** eklolunma, yenme.

teellüf تألـــف (a.i. ülfet'den. c. : teellüfât) : alışma, hoş geçinme; bağdaşma.

teellüfât تألفـــات (a.i. teellüf'ün c.) : alışmalar, hoş geçinmeler; bağdaşmalar.

teellüm تألـــم (a.i. elem'den. c. : teellümât) : elemlenme, kederlenme, tasalanma.

teellümât تألمات (a.i. teellüm'ün c.) : kederlenmeler, eseflenmeler, tasalanmalar.

teemmî تأمـــی (a.i. emet'den) : câriye edinme.

teemmül تأمـــل (a.i. emel'den. c. : teemmülât) : iyice, etraflıca düşünme. **Bilâ-teemmül** : düşünmeden, düşünmeksizin.

teemmülât تأمـــلات (a.i. teemmül'ün c.) : iyice, etraflıca düşünüp taşınmalar.

teemmülât-ı amîka : derinden derine düşünüp taşınmalar.

teemmülî تأملی (a.s.) : **fels.** *düşüncel, **fr. idéal.**

teemmüm تأمم (a.i. ümm'den) : **1.** ana edinme. **2. huk.** çocuğun ana tarafından tanınması.

teemmür تأمر (a.i. emr'den) : âmirlik taslama.

teennî تأنی (a.i. enâet'den. c. : teenniyât) : **1.** yavaş gitme, yavaş hareket etme, yavaşlık; gecikme. **2.** ilerisini düşünerek acelesiz, dikkatli davranma. **Bilâ-teennî** : dikkatsiz, ihtiyatsız olarak.

teenniyât تأنیات (a.i. teennî'nin c.) : acelesiz ve düşünceli davranmalar.

teennüs تأنث (a.i. üns'den) : **1.** müennes olma. **2.** kadın gibi hareket etme, kadınlaşma.

teennüs تأنـــس (a.i. üns'den) : ünsiyet peyda etme, alışma.

teerrüb تـــأرب (a.i.) : kendini zekî göstermeye çalışma.

teessî تأســـی (a.i.) : **1.** tesellî verme, avutma. **2.** sabretme.

teessüf تأسف (a.i. esef'den. c. : teessüfât) : eseflenme, kederlenme, tasalanma; acıma.

teessüfât تأسفات (a.i. teessüf'ün c.) : teessüfler, eseflenmeler, acınmalar, üzülmeler.

teessüm تأثـــم (a.i. ism'den) : günahtan kaçınma.

teessür تأســـر (a.i.) : oyalandırma; işten alıkoyma.

teessür تأثر (a.i. esr ve esâret'den c. : teessürât) : **1.** kederli ve üzüntülü olarak hislenme, içlenme. **2.** bir şeyin te'sîrini duyma. **3.** acı, keder duyma. **Mûcib-i teessür** : teessüre sebebolan. **Serîü't-teessür** : çabuk teessüre kapılan.

teessürât تأثرات (a.i. teessür'ün c.) : teessürler, üzüntüler, üzülmeler, acılar, kederler.

teessür-bahş, teessür-bahşâ تأثر بخش ، تأثربخشا (a.f.b.s.) : hüzün ve keder veren, tasaya düşüren.

teessürî, teessüriyye تأثریه ، تاثـــری (a.s.) : **fels.** *duygusal, **fr. affectif.**

teessürî vurgu : **gr.** duyuş vurgusu, **fr. accent affectif.**

teessüriyyet تاثریـــت (a.i.) : **fels.** *duygululuk, duygulanma hali, **fr. affectivité.**

teessüs تأســـس (o.i. esâs'dan) : **1.** temelleşme, yerleşme, kökleşme. **2.** kurulma.

teevvî تـــأوی (a.i. evy'den) : oturacak yer edinme, yurtlanma, yurt tutma, bir yerde yerleşme.

teevvüd تـــأود (a.i.) : eğrilme, iki kat olma, bükülme.

teevvüh تـــأوه (a.i.c. : teevvühât) : inleme, ah vah etme.

teevvühât تأوهات (a.i. teevvüh'ün c.) : inlemeler, ah vah etmeler.

teevvül تـــأول (a.i.) : başka mânâya gelme; mânâsı başka olma.

teeyyüd تأيد (a.i.) : kuvvetlenme, kuvvet bulma, sağlamlaşma; doğru çıkma, gerçekleşme.

teezzî تأذى (a.i. ezâ'dan) : rencîde olma, incinme, gönlü kırılma.

teezzür تـأزر (a.i.) : bürünme, örtünme. (bkz : tesettür).

tef تـف (f.i.) : **1.** sıcaklık. (bkz : harâret). **2.** buhar.

tefaddul تفضل (a.i.). (bkz : tefazzul).

tefâfih تفافيح (a.i. tuffâh'ın c.) : elmalar.

tefahhum تفحـم (a.i. fahm'den) : **kim.** kömürleşme, **fr. carbonisation.**

tefahhur تفخـر (a.i. fahr'den. c. : tefahhurât) : övünme, kurulma. (bkz : iftihâr, temeddüh).

tefahhurât تفخرات (a.i. tefahhur'un c.) : övünmeler, kurulmalar.

tefahhus تفحص (a.i. fahs'den. c. : tefahhusât) : inceden inceye araştırma.

tefahhusât تفحصات (a.i. tefahhus'un c.) : inceden inceye araştırmalar.

tefahhuş تفحش (a.i. fuhş'dan) : açık saçık, âdî kelimeler kullanma, müstehcen bir şekilde konuşma.

tefâhüm تفاهم (a.i. fehm'den) : anlaşma.

tefâhür تفاخـر (a.i. fahr'den. c. : tefâhürât) : **1.** övünme. (bkz : temeddüh). **2.** övünç. (bkz : iftihâr).

tefâhürât تفاخرات (a.i. tefâhür'ün c.) : **1.** övünmeler. **2.** övünçler.

tefâîl تفاعيـل (a.i. tef'ile'nin c.) : **ed.** tef'ileler, mısrâ veyâ beytin vezin parçaları.

tefakkud تفقـد (a.i. fakd, fıkdân ve fukud'dan. c. : tefakkudât) : arayıp sorma, arayıp sorulma. (bkz : cüst ü cû, tefahhus).

tefakkudât تفقدات (a.i. tefakkud'un c.) : arayıp sormalar, arayıp sorulmalar.

tefakkuh تفقح (a.i.) : **1.** gül gibi açılma. **2.** fıkıh öğrenme. **3.** anlama, kavrama, bilme.

tefakkur تفقر (a.i. fakr'den) : fukarâlaşma.

tefâkum تفاقم (a.i.) : [iş] büyüyüp güçleşme.

tefâküh تفاكه (a.i. fâkihe'den) : **1.** birbirine karşılıklı yemiş atma. **2. mec.** şakalaşma.

tefârîc تفاريـح (a.i. tefrice'nin c.) : yırtmaçlar; aralıklar.

tefârîk تفاريـق (a.i. tefrîk'in c.) : **1.** ayırmalar, seçmeler. **2.** ufak tefek şeyler. **3.** az değerli hediyeler.

tefâsîl تفاصيل (a.i. tafsîl'in c.) : tafsiller, ayrıntılar. (bkz : tafsîlât).

tefâsîr تفاسـير (a.i. tefsîr³ün c.) : Kur'ân'ı îzâh eden kitaplar.

tefassum تفصـم (a.i.) : kırılma, kesilme. (bkz : infisâm).

tefâsuh تفاصح (a.i.) : fasâhatle söyleme.

tefâvüd تفـاود (a.i.) : faydalaşma, birbirinden faydalanma.

tefâvüt تفاوت (a.i. fevt'den) : **1.** iki şeyin birbirinden farklı olması. (bkz : tezâd). **2.** iki şey arasındaki fark. **Bî-tefâvüt, Bilâ-tefâvüt :** farksız.

tefâvüt-i hasene : hicrî yıl ile, mâlî yıl arasındaki 10 gün ve yirmi bir saatlik farktan meydana gelen vâridât (gelir) farkı.

tefâyüd تفايد (a.i.). (bkz : tefâvüd).

tefâzul تفاضـل (a.i. fazl'dan. c. : tefâzulât) : **1.** fazîlet ve meziyet yarışına çıkma. **2.** fark, mikdar fazlası.

tefâzul-ı iktidâr : fiz. potansiyel farkı.

tefâzul-i irtifâ' : coğr. iki noktanın deniz sathından olan yükseklikleri (râkımlar) arasındaki fark.

tefâzulî تفاضلى (a.s.) : **1.** tefâzula âit, tefâzul ile ilgili. **2. i. mat.** iki rakamın arasında miktarca olan farktan doğan nisbet.

tefazzul تفضـل (a.i. fazl'dan) : **1.** fazilet, üstünlük satma. **2.** iyilik; bağışlama. (bkz : tefaddul).

tefcî' تفجيـع (a.i. fecî'den. c. : tefcîât) : acıtma, canını yakma; dertli kılma.

tefcîr تفجيـر (a.i. fecr'den) : **1.** yerden su kaynatıp akıtma. **2.** drenaj. **3. hek.** kanı veyâ cerâhati akıtmak için ameliyattan sonra yaranın içine delikli borular sokma.

tefcîr havzası : coğr. boşalma havzası.

tefdiye تفديـه (a.i. fedâ'dan) : canını başkasına fedâ etme, "canım sana kurban olsun" deme[k].

tefeccu' تفجع (a.i.) : acıma, canı yanma; dertli, kaygılı olma.

tefeccür تفجـر (a.i. fecr'den. c. : tefeccürât) : **1.** tan yeri ağarma. **2.** yerden su kaynayıp akma. **3. hek.** yarılma, çatlama.

tefeccürât تفجـــرات (a.i. tefeccür'ün c.) : tefeccürler.

tefehhüm تفهم (a.i. fehm'den c.) : tefehhümât) : yavaş yavaş anlama, farkına varma. **Sû-i tefehhüm** : yanlış anlama.

tefehhümât تفهمـــات (a.i. tefehhüm'ün c.) : yavaş yavaş anlamalar, farkına varmalar.

tefekkuh تفقه (a.i. fıkh'dan) : **1.** fıkıh öğrenme. **2.** fıkıhda çok bilgili olma. **3.** (bkz : taakkul, tefehhüm).

tefekküh تفكـــه (a.i.) : **1.** hoşlanma; şaşırma. (bkz : hayret). **2.** pişmân olma. **3.** yemiş toplama; yemiş yeme.

tefekkük تفـــكك (a.i. fekk'den) : münfek olma, -zincir halkası gibi- birbirinden ayrılma.

tefekkür تفكـــر (a.i. fikr'den. c. : tefekkürât) : düşünme, zihin yorma; düşünülme.

tefekkürât تفكرات (a.i. tefekkür'ün c.) : düşünmeler, zihin yormalar; düşünülmeler.

tefelluk تفلق (a.i. felak'dan) : yarılma, çatlama. (bkz : infilâk).

tefellüc تفلـــج (a.i. felc'den) : **1.** yarılıp çatlama. **2. hek.** felc olma, felce uğrama.

tefellüm تفلم (a.i.) : **bot.** mantarlaşma.

tefellüs تفلس (a.i.) : **1.** iflâs etme. **2. hek.** insan cildinin pul pul dökülmesi.

tefelsüf تفلسف (a.i. felsefe'den. c. : tefelsüfât) : feylesoflaşma; felsefe sözleri söyleme.

tefelsüfât تفلســفات (a.i. tefelsüf'ün c.) : feylesoflaşmalar.

tefennün تفنن (a.i. fenn'den) : **1.** değişme. (bkz : tenevvü'). **2.** fen öğrenme; birçok şeyler öğrenme. **3.** sözü türlü türlü söyleme.

tefennün fi'l-ibâre تفنن فى العباره (a.cü.) : **ed.** bir defâ söylenilmiş olan bir sözü ikinci defâ söylemek gerekince, o sözü tekrarlamamak için başka türlü ifâde etme. [Meselâ bir sözde Fuzûlî'den bahsolmuşken tekrar zikri îcâbedince : "Leylî vü Mecnûn şâiri" denilmesi gibi].

teferru' تفرع (a.i. fer'den. c. : teferruât) : **1.** dallanma, dal budak salıverme. **2.** bir çok kısımlara ayrılma. **3.** bir kökten çıkıp ayrılma.

teferruât تفرعات (a.i. teferru'un c.) : ayrıntılar, **fr. accessoires.**

teferrug تفـــرغ (a.i. ferâg'dan) : **1.** fâriğ olma, vazgeçme. **2.** bir işi bitirip kurtulma. **3.** satın alınan bir mülkün ferağ muâmelesini yaptırma, tapusunu kendi üzerine çevirme.

teferruh تفرح (a.i. ferah'dan) : ferahlanma, içi açılma.

teferruk تفـــرق (a.i. fark'dan) : ayrılma, dağılma.

teferruk-i ittisâl : **hek.** herhangi bir sebep veyâ hastalıkla cildin yarılması.

teferrüc تفرج (a.i.c. : teferrücât) : **1.** açılma, ferahlama. **2.** gezinti. **3.** gezintiye çıkıp gam dağıtma.

teferrücât تفرجـــات (a.i. teferrüc'ün c.) : **1.** açılmalar, ferahlanmalar. **2.** gezintiler. **3.** gezintiye çıkıp gam dağıtmalar.

teferrüc-gâh تفرجگاه (a.f.b.i.) : eğlence, gezinti yeri. (bkz : mesîre).

teferrüc-geh تفرجگـــه (a.f.b.i.). (bkz : teferrücgâh).

teferrüd تفـــرد (a.i. ferd'den) : **1.** herkesten ayrılıp tek, yalnız, tenha kalma. **2.** eşsiz, emsâlsiz, benzersiz olma. **3.** kendi başına kalma, olma. **Dâiye-i teferrüd** : eşi, akrânı olmamak dâvâsı, arzusu.

teferrüs تفرس (a.i. ferâset'den. c. : teferrüsât) : sezme, anlar gibi olma.

teferrüsât تفرسات (a.i. teferrüs'ün c.) : sezintiler, sezmeler, sezinlemeler.

teferrüş تفرش (a.i. ferş'den) : yayılma, serilme.

teferrüz تفرز (a.i. ifrâz'dan) : ayrılma.

tefer'un تفرعن (a.i. fir'avn'den) : **1.** Firaunlaşma. **2.** son derecede kibirlenme. (bkz : azamet).

tefessüh تفسح (a.i. füshat'den) : açılma, genişleme. (bkz : inbisât).

tefessüh تفســـخ (a.i. fesh'den. c. : tefessühât) : **1.** çürüme, çürüyüp dökülme, bozulma. **2. hek.** bir cismin kokup dağılması.

tefessühât تفســـخات (a.i. tefessüh'ün c.) : çürümeler, çürüyüp dökülmeler, bozulmalar; cisimlerin kokup dağılması.

tefettüt تفتـــت (a.i. fett'den) : ufak ufak parçalanma, un ufak olma.

tefe'ül تفـــأل (a.i. fâl'den. c. : tefe'ülât) : **1.** fal açma, fala bakma. **2.** hayre yorma, uğursama, uğur sayma.

tefe'ülât تفـــألات (a.i. tefe'ül'ün c.) : **1.** fal açmalar, fala bakmalar. **2.** hayre yormalar, uğur saymalar.

tefevvuk تفـــوق (a.i. fevk'den) : üste çıkma, üstün olma, yükselme. **Dâiye-i tefevvuk :** üstte bulunma dâvâsı, isteği.

tefevvüh تفـــوه (a.i. fevh'den. c. : tefevvühât) : **1.** ağza alma, söyleme. **2.** münâsebetsiz söz söyleme, dil uzatma.

tefevvühât تفوهـــات (a.i. tefevvüh'ün c.) : münâsebetli, münâsebetsiz sözler, boş boğazlıklar, dedikodular, cezâya çarptırılmasını gerektiren sözler.

tefevvüz تفـــوض (a.i.) : **1.** üstüne alma, üzerine alma [bir işi-]. **2. fık.** gayrimenkul'ün tasarruf haklarını satın alma.

tefeyyüz تفيـــض (a.i. feyz'den c. : tefeyyüzât) : feyiz bulma, ilerileme, yükselme. (bkz : terakki).

tefeyyüzât تفيضـــات (a.i. tefeyyüz'ün c.) : feyiz bulmalar, ilerilemeler, yükselmeler. (bkz : terakkiyyât).

tefhîm تفخيم (a.i.) : kömürleştirme.

tefhîm تفخيم (a.i. fahm'den) : **1.** büyük sayma. (bkz : ta'zîm). **2. a. gr.** bir harfi kalın okuma : râgıb'daki "r" nin kalın, receb'deki "r" nin ince okunuşu.. gibi.

tefhîm تفهيـــم (a.i. fehm'den. c. : tefhîmât) : anlatma, anlatılma, bildirme, bildirilme.

tefhîm-i merâm : merâmını anlatma.

tefhîmât تفهيمـــات (a.i. tefhîm'in c.) : anlatmalar, anlatılmalar, bildirmeler, bildirilmeler.

te'fîf تأفيف (a.i.). (bkz : teeffüf).

te'fîk تأفيـــك (a.i.c. : te'fîkât) : **1.** yalan söyleme. **2.** yalan; iftirâ etme.

te'fîkât تأفيـــكات (a.i. te'fîk'in c.) : yalan söylemeler, yalanlar, iftirâ etmeler.

tef'îl تفئيـــل (a.i. fâl'den) : fal açtırma, fala baktırma.

tef'ile تفعلـــه (a.i.c. : tefâil) : mısrâ veyâ beytin vezin parçası.

tefkih تفقيـــه (a.i. fıkh'dan) : **1.** fıkıh öğretme. **2.** öğretme, anlatma.

tefkîh تفكيه (a.i.) : **1.** hoşlandırma; hayrete düşürme. **2.** yemiş yedirme.

tefkîr تفكيـــر (a.i.) : **1.** düşündürme, düşündürülme. **2. fels. fr. idéation.**

teflîk تفليق (a.i.) : **jeol.** *dilinim, **fr. clivage.**

teflîs تفليـــس (a.i. fels'den) : **1.** birisine "müflis" deme, denilme. **2. huk.** yargıç tarafından birinin iflâsına hükmedilmesi. [bu hüküm i'lân edilir].

tefrî' تفريع (a.i. fer'den. c. : tefrîât) : fer'lendirme. (bkz : fer').

tefrîc تفريـــج (a.i.). (bkz : tefrîh).

tefrice تفرجه (a.i.c. : tefârîc) : yırtmaç, aralık.

tefrîd تفريـــد (a.i. ferd'den) : **1.** dünyâdan geçip yalnız Allah ile meşgul olma, kendini Allah'a adama. **Ehl-i tefrîd :** köşeye çekilip ibâdetle meşgul olan kimse. **2. fiz.** elektriklenmemesi istenilen şeyi elektrik nakleden cisimlerden ayırma. (bkz : tecrîd).

tefrîg تفريـــغ (a.i.c. : tefrîgat) : **1.** dolu kabı boşaltma; dolu kabın boşaltılması. **2.** yemeği kotarma, yemek kotarılma. **3.** (ferâgat'den) ferâgat ettirme, vazgeçirme.

tefrîgat تفريغات ("ga" uzun okunur. a.i. tefrîg'in c.) : **1.** dolu kapları boşaltmalar. **2.** yemekleri kotarmalar.

tefrîh تفريـــح (a.i. ferah'dan) : ferahlandırma, gönül açma.

tefrîh تفريـــخ (a.i. ferh'den) : **1.** korkusuz kalma. **2.** gelişme, filizlenme. **3.** yumurtadan çıkma zamânı. **Devr-i tefrîh : biy.** kuluçka devri. **Vakt-i tefrîh : hek.** çiçek hastalığı aşısının yapılmasından te'sîrini gösterinceye kadar geçen zaman.

tefrîk تفريـــق (a.i. fark'dan) : ayırma, seçme, ayırdetme. **Meclis-i tefrîk :** idâre meclisi âzâsı (yönetim kurulu üyesi) seçimi için yapılan toplantı.

tefrika تفرقه (a.i. fark'dan) : **1.** ayrılma, ayrılık. **2.** bozuşma. (bkz : nifâk). **3.** gazete veyâ dergilerde kısım kısım çıkarılan uzun yazı.

tefrikaten تفرقةً (a.zf.) : tefrika sûretiyle.

tefrîş تفريش (a.i. ferş'den. c. : tefrîşât) : **1.** döşeme, döşenme, yayma. **2.** ev eşyâsını düzenleme.

tefrîşât تفريشات (a.i. tefrîş'in c.) : **1.** döşemeler, döşenmeler, yaymalar. **2.** ev eşyâsını düzenlemeler.

tefrît تفريـــط (a.i. fart'dan) : tersine aşırılık, ortalamanın çok altında kalma. ["ifrât"ın zıddı].

tefsîde تفسيده (f.s.) : harâretli, kızgın.

tefsîde-dil تفســـيده دل (a.b.s.) : yüreği yanık, bağrı yanık.

tefsîde-leb تفسيده لب (f.b.s.) : pek susamış.

tefsîh تفسيح (a.i.) : genişleme. (bkz : tevessü').

tefsîk تفسيق (a.i. fisk'den. c. : tefsîkat) : fısk ve fücûra sürükleme, birisine fâsık, kabahatli, günahkâr deme.

tefsîkat تفسيقات ("ka" uzun okunur. a.i. tefsîk'ın c.) : fısk ve fücûra sürüklemeler.

tefsîr تفسير (a.i. fesr'den. c. : tefsîrât) : **1.** yorum. **2.** Kur'ân-ı Kerîm'in mânâ bakımından îzâhı. **3.** (c. : tefâsîr) Kur'ân'ı îzâh eden kitap. **Hüsn-i tefsîr :** bir şeye güzel, münâsip mânâ verme. **ilm-i tefsîr :** Kur'ân'ı îzâh etmenin yollarını, usullerini bildiren ilim. **Sû-i tefsîr :** bir şeye fenâ mânâ verme.

tefsîr-i hendesî : mat. geometrik *yorum.

tefsîrât تفسيرات (a.i. tefsîr[1,2] nin c.) : **1.** yorumlar. **2.** Kur'ân'ın mânâsında yapılan yorumlar.

tefsire تفسره (a.i.) : **hek. 1.** doktorun, hastanın idrârına bakması, idrârı muâyene etmesi. **2.** hastanın, doktor tarafından muâyene olunan idrârı.

tefte تفته (f.s.) : kızmış, kızgın, harâretli. **Âhen-i tefte :** kızmış demir. **Dil-i tefte :** kızgın gönül.

teftîh تفتيح (a.i. feth'den. c. : teftîhât) : **1.** açma. (bkz : güşâd). **2.** geğirme.

teftîhât تفتيحات (a.i. teftîh'in c.) : **1.** açmalar. **2.** geğirmeler.

teftîk تفتيق (a.i. fetk'den) : yarma, yarılma.

teftîk تفتيك (a.i. fetk'den) : ditmek, didilmek, tarayıp açmak [yün, pamuk gibi şeyleri-].

teftîl تفتيل (a.i. fetl'den) : fitil yapma, bükme, bükülme.

teftîn تفتين (a.i. fitne'den) : **1.** fitneye, fesâda düşürme. **2.** meftun, vurgun kılma.

teftîr تفتير (a.i.c. : teftîrât) : fütur, usanç, bezginlik verme.

teftîrât تفتيرات (a.i. teftîr'in c.) : usançlar, bezginlikler.

teftîs تفتيث (a.i.) : ufak ufak parçalamak, parçalanmak.

teftîş تفتيش (a.i. feth'den. c. : teftîşât) : **1.** gereği gibi sorup araştırma, sorulup araştırılma; bir şeyin doğrusunu bulmak için her tarafı arayıp tarama. **2.** muâyene, kontrol. **3.** müfettiş; teftiş ve tahkik me'muru. **Mahkeme-i teftîş : huk.** [eskiden] evkaf nezâretinde, şeyhislâm kapısına bağlı şer'î mahkeme.

teftîşât تفتيشات (a.i. teftîş'in c.) : teftişler.

teftîşî تفتيشى (a.s.) : teftîşe mensup, teftişle ilgili.

teftît تفتيت (a.i.) : parça parça etme, unufak etme, edilme, parçalanma.

teftît-i ahcâr : taşların parçalanması.

teftît-i zücâc : sırçanın unufak olması.

tefvîk تفويق (a.i. fevk'den) : **tar.** okçulukta, yayın sol el ile yukarıya kaldırılması.

tefvît تفويت (a.i. fevt'den) : geçirme, kaçırma.

tefvît-i salât : namaz vaktini kaçırma.

tefvîz تفويض (a.i.) : **1.** ihâle, sipâriş etme, edilme. **2.** dağıtım. (bkz : tevzî'). **3.** bir gayrimenkulü, bilinen bedeli karşılığında, bir kimsenin üstüne bırakma. **4. tas.** her şeyi Allah'tan bekleme.

tefvîz-i salâhiyyet : huk. *yetki verme.

tefvîz-i talâk : fer. [eskiden] kocanın talâkı karısına veyâ üçüncü bir şahsa tevdî etmesi. [meselâ : evvelâ kadın erkeğe hitaben "irâde ettiğim vakit emr-i talâk kendi elimde olmak üzere nefsimi sana tezvîc ettim" deyip erkek de bunu kabûl etse nikâh sahih ve emr-i talâk kadına tefvîz edilmiş olur; dilediği vakit kendisini tatlik edebilir. Fakat erkeğin boşama hakkı bâkîdir].

tefvîz-i umûr : işleri bırakma.

tefzî' تفزيع (a.i.) : **1.** ürkütme. **2.** belinletme, hayretle bakdırma.

tegabbür تغبر (a.i. gubâr'dan) : tozlanma.

tegabbür-i menâhir : hek. tifo ve benzeri gibi hastalıklarda hava ile karışık tozların burun deliklerine girerek birikmesi.

tegabün تغابن ("ga" uzun okunur. a.i. gabn'den) : birbirini aldatma [alış verişte]. **Yevm-i tegabün, Yevmü't-tegabün :** kıyâmet günü. (bkz : yevmü'l-kıyâme).

tegaddüb تغضب (a.i. gadab'dan) : gazebe gelme, hiddetlenme, kızma. (bkz : tegazzüb).

tegadruf تغضرف (a.i. gudrûf'dan) : gudruflanma, kıkırdaklanma.

tegaffül تغفل (a.i. gaflet'den). (bkz : tegafül).

tegafül تغافل ("ga" uzun okunur. a.i. gaflet'den. c. : tegafülât) : anlamamazlıktan gelme.

tegafülât تغافلات ("ga" uzun okunur. a.i. tegafül'ün c.) : yalandan gaflet göstermeler, anlamamazlıktan gelmeler.

tegallî تغلـــی (a.i. galiye'den) : galiye denilenmisk ve anberden mürekkep güzel kokulu siyah mâcunu sürünme.

tegallüf تغلف (a.i. gılâf'dan) : kılıflanma.

tegallüf-i em'â : hek. bağırsak dolaşması.

tegallüt تغلـــط (a.i. galat'dan. c. : tegallütât) : yanlışlığa düşme, yanılma.

tegallütât تغلطات (a.i. tegallüt'ün c.) : yanılmalar.

tegalüb تغالـــب ("ga" uzun okunur. a.i.). (bkz : mugalebe).

tegalvün تغلـــون (a.i.) : **fiz.** galvano yapma, pillerden getirilen elektrik cereyânıyla bir cismin elektriklenmesi.

tegamüz تغامز ("ga" uzun okunur. a. gamze'den c. : tegamüzât) : [birbirine] göz ucu ile işâret etme, edişme.

tegamüzât تغامـــزات ("ga" uzun okunur. a.i. tegamüz'ün c.) : birbirine göz ucu ile işâret etmeler, edişmeler.

tegannüc تغنـــج (a.i. ganc'dan c.: tegannücât) : nazlanma.

tegannücât تغنجـــات (a.i. tegannüc'ün c.) : nazlanmalar.

tegarbül تغربل (a.i. gırbâl'den) : kalburdan geçirme.

tegarrüb تغـــرب (a.i. gurbet'den) : gurbete çıkma. (bkz : igtirâb).

tegarrüd تغرد (a.i.c. : tegarrüdât) : kuşun, lâtif, hoş ve nağmeli bir şekilde ötmesi.

tegarrüd-i hezâr : bülbülün ötmesi.

tegarrüdât تغردات (a.i. tegarrüd'ün c.) : kuşların ötmeleri.

tegarrür تغـــرر (a.i.): gururlanma. (bkz : igtirâr).

tegarrüs تغرس (a.i. gars'dan) : [ağaç] dikilmiş olma hâli. (bkz : teşeccür).

tegassun تغصـــن (a.i. gusn'den) : dallanma, dal budak peydâ etme.

tegassül تغسل (a.i. gasl ve gusl'den) : yıkanma.

tegaşşî تغشـــی (a.i. gışâe'den) : **1.** bürünme, örtünme. **2.** (gaşy'den) kendinden geçme. (bkz : tagşiye[2]).

tegavvut تغـــوط (a.i. gaita'dan) : büyük aptes bozma.

tegavvül تغول (a.i.) : renkten renge girme.

tegavvür تغـــور (a.i. gavr'den) : **1.** derin dalma, derine dalma. **2.** bir şeyin esâsını arama.

tegayür تغايـــر ("ga" uzun okunur. a.i.c. : tegayürât) : zıt olma, başka türlü olma, uymama. (bkz : mugayeret).

tegayürât تغايـــرات ("ga" uzun okunur. a.i. tegayür'ün c.) : zıt olmalar, başka türlülükler, uymamalar.

tegayüz تغايـــظ ("ga" uzun okunur. a.i.c. : tegayüzât) : karşılıklı kızışma, öfkelenme.

tegayyüm تغيم (a.i. gaym'dan. c. : tegayyümât) : bulutlanma. (bkz : tesehhüb).

tegayyümât تغيمـــات (a.i. tegayyüm'ün c.) : bulutlanmalar. (bkz : tagayyümât).

tegayyür تغير (a.i. gayr'den). (bkz : tagayyür).

tegayyüz تغيـــظ (a.i. gayz'den. c. : tegayyüzât) : hiddetlenme, kızma. (bkz : tegazzüb).

tegayyüzât تغيضـــات (a.i. tegazzül'ün c.) : hiddetlenmeler, kızmalar.

tegazzüb تغضب (a.i. gazab'dan) : gazebe gelme, gazeplenme, öfkelenme. (bkz : tegaddüb, tegayyüz).

tegazzül تغـــزل (a.i. gazel'den. c. : tegazzülât) : **1.** gazel söyleme. **2. ed.** gazel tarzında şiir yazma.

tegazzülât تغزلات (a.i. tegazzül'ün c.) : **1.** gazel söylemeler. **2.** gazel tarzında şiir yazmalar.

tegerg تگـــرگ (f.i.) : [yağan] dolu. **Bârân ü tegerg** : yağmur ve dolu.

tegil تـــگل (f.i.) : sakalı yeni çıkmaya başlayan genç. (bkz : şâbb-ı emred).

teh ته (f.i.) : **1.** dip. (bkz : bün, ka'r).

teh-i çâh : kuyunun dibi.

teh-i deryâ : denizin dibi. **2.** kat, mertebe.

teh-i kâşâne : köşk katı.

tehâbb تحـــاب (a.i.) : sevişme, dostluk peydâ etme.

tehabbür تخبـــر (a.i. haber'den) : iyi bilme, esâsını bilme.

tehabbüs تحبـــس (a.i. habs'den) : kendini bir yere kapama.

tehâcî تهاجی (a.i. hecâ'dan) : **1.** hicvetme. **2.** hicivleşme.

tehâcüm تهاجم (a.i. hücûm'dan. c. : tehâcümât) : **1.** [birlikte] hücûm etme, saldırma. **2.** üşüşme, toplaşma.

tehâcümât تهاجمات (a.i. tehâcüm'ün c.) : **1.** [birlikte] hücûm etmeler, saldırışlar. **2.** üşüşmeler, toplaşmalar. (bkz : tehâfüt[1]).

tehâdu' تخادع (a.i.) : aldanmamış iken aldanmış gibi görünme.

tehâdüb تحادب (a.i.) : kamburlaşma. (bkz : tahaddüb).

tehâfüt تهافت (a.i.) : **1.** birbiri üstüne atılma. (bkz : tehâcüm). **2.** bir şeyin hırsla üzerine düşme. **3.** kendini peyderpey bir şeye çarpma.

tehâfütü'l-felâsife (feylesofları hırpalama) : Gazâlî'nin meşhur eseri.

tehallüf تخلف (a.i.) : uygunsuzluk. **fels. différenciation.**

tehallüs تخلص (a.i. hulûs'dan). (bkz : tahallüs).

tehâlüf تحالف (a.i. half'den) : hâkimin iki tarafa da yemin verdirmesi.

tehâlüf تخالف (a.i. hulf'den. c. : tehâlüfât) : birbirine zıt olma, birbirine uymama.

tehâlük تهالك (a.i. helâk'dan. c. : tehâlükât) : can atma; birbirini itip çiğneyerek koşuşma; istekle atılma.

tehâlükât تهالكات (a.i. tehâlük'ün c.) : can atmalar; birbirini itip çiğneyerek koşuşmalar; istekle atılmalar.

tehâmî تحامى (a.i.c. : tehâmiyât) : **1.** kendini sakınma. **2.** avukatlık etme.

tehâmiyât تحاميات (a.i. tehâmî'nin c.) : **1.** kendini korumalar, sakınmalar. **2.** avukatlık etme çalışmaları.

tehâmuk تحامق (a.i. humk'dan) : ahmaklığa dökme, kendini ahmak gösterme.

tehannün تحنن (a.i. hanîn'den) : çok arzu, istek gösterme; göreceği gelme. (bkz : tahassür).

tehârüc تخارج (a.i.) : **1.** çıkışma. **2. fık.** ortakların, bir kısmı akar, bir kısmı arâzî ve bâzısı da para üzerine yaptıkları anlaşma.

tehârüm تهارم (a.i. herm'den) : genç olduğu halde kendini yaşlı gösterme, ihtiyar gibi görünme.

tehârüş تخارش (a.i.) : hırıldaşıp dalaşma.

tehârüş-i kilâb : köpeklerin hırıldaşarak dalaşması.

tehâsîn تحاسين (a.i.) : **müz.** eski Arap müziğinde esas lâhni güzelleştirmek üzere kullanılan süs notalarının mecmûuna verilen bir ad.

tehassüb تحسب (a.i.): yastığa dayanma. (bkz : tevessüd).

tehâsum تخاصم (a.i. hasm'dan) : husûmette, düşmanlıkta bulunma. (bkz : muhâsama).

tehâsüd تحاسد (a.i. hased'den) : hasetleşme. (bkz : muhâsede).

tehâşâ تحاشا (a.i.). (bkz : tehâşî).

tehâşî تحاشى (a.i. haşy'den) : korkup çekinme, sakınma. (bkz : ihtirâz). **Bî-tehâşî** : çekinmeden, sakınmadan.

tehâtub تخاطب (a.i. hatb'den) : hitaplaşma. (bkz : muhâtaba).

tehâvün تهاون (a.i. hevn'den) : ehemmiyet vermeme, mühimsememe, ağır davranma, hafifseme.

tehâvür تحاور (a.i.). (bkz : muhâvere).

tehâyâ تحايا (a.i. tehiyye'nin c.) : selâmlar; hayırduâlar.

tehâzül تخاذل (a.i.) : savaştan kaçıp geri dönme.

tehcîn تهجين (a.i.) : **1.** dedikodu yapma. **2.** müstehcen, açık, edep dışı sayma.

tehcîr تهجير (a.i. hicret'den) : göç ettirme.

tehciye تهجيه (a.i.) : heceleme. (bkz : tehecci).

tehdîd تهديد (a.i. hüdûd'dan. c. : tehdîdât) : birinin gözünü korkutma, gözü korkutulma, göz dağı.

tehdîd-âmîz تهديد آميز (a.f.b.s.) : tehditle karışık.

tehdîdât تهديدات (a.i. tehdîd'in c.) : gözünü korkutmalar, gözdağı vermeler.

tehdîden تهديداً (a.zf.) : korkutarak, korkutmak için.

tehdîd-kâr تهديدكار (a.f.b.s.) : korkutan, gözdağı veren.

tehdîd-kâr-âne تهديدكارانه (a.f.zf.) : tehdit edercesine.

tehdîm تهديم (a.i. hedm'den) : yıkma, yerle bir etme.

tehdîn تهدين (a.i.) : çocuğu avutma, güzel sözlerle susturma; yalandan yüze gülüp medhetme.

tehdiye تهديه (a.i. hedy ve hidyet'den) : hediye verme, bağışlama. (bkz : ihdâ).

tehecci تهجى (a.i. hecâ'dan) : heceleme. (bkz : tehciye).

teheccüd تهجد (a.i. hecd'den) : **1.** gece uyanıp namaz kılma. **2.** gece namazı.

teheccüm تهجم (a.i. hücûm'dan) : hücûm etme, saldırma; acele gitme.

teheddî تهدی (a.i.) : hidâyetlenme, doğru yola girme.

teheddül تهدل (a.i.) : sarkma, sölpüme.

teheddüm تهدم (a.i.) : yıkılma. (bkz : inhidâm).

tehekküm تهکم (a.sül.: hekeme. i.c. : tehekkümât) : **1.** alay, eğlenme. **2.** görünüşte ciddî, hakîkatte alaydan ibâret olan eğlenme. **3. ed.** ta'rîz'in te'sirli olan kısmı. Meselâ : "Edebiyyâtı tutup boğdu gürûh-i kudemâ / Okuyun siz de onun cânına ey genç üdebâ" beytinde olduğu gibi.

tehekkümât تهکمات (a.i. tehekküm'ün c.) : **1.** alaylar, eğlenmeler. **2.** ciddî tavır takınarak eğlenmeler.

tehekkümen تهکماً (a.zf.) : tehekküm sûretiyle, alay için.

tehellül تهلل (a.i.) : yüzü gülme, keyifli olma.

tehemten تهمتن (f.s.) : iriyarı, boylu boslu yiğit.

Tehem-ten تهمتن (f.h.i.) : Eski İran kahramânı Zal oğlu Rüstem'in lâkabı.

tehemten-ten تهمتن تن (f.b.s.) : tehemten tenli.

tehennüc تهنج (a.i.) : **hek.** çocuğun, ana rahminde canlanıp kımıldaması.

teherrüş تهرش (a.i.) : **hek.** küçük küçük kabarcıklarla şiddetli kaşıntı yapan bir cilt hastalığı.

tehettük تهتك (a.i. hetk'den) : **1.** yırtılma. **2.** alnının damarı çatlama, utanmazlıktan üzüntü duymama.

tehevvu' تهوع (a.i.) : kusma. (bkz : istifrâğ).

tehevvüd تهود (a.i.) : Yahudi olma.

tehevvüm تهوم (a.i.) : hafif uyku, ımızganma. (bkz : sine, tehvîm).

tehevvür تهور (a.i. hevr'den. c. : tehevvürât) : öfkelenme, köpürme.

tehevvürât تهورات (a.i. tehevvür'ün c.) : öfkelenmeler, köpürmeler.

teheyyuz تهیض (a.i.) : **hek.** kırık kemiğin kaynayıp bitişmesi.

teheyyü' تهیؤ (a.i.c. : teheyyüât) : hazırlanma.

teheyyüât تهیؤات (a.i. teheyyü'ün c.) : hazırlanmalar.

teheyyüb تهیب (a.i. heybet'den) : korkutma; korkma.

teheyyüc تهیج (a.i. heyecân'dan. c. : teheyyücât) : heyecanlanma, coşma.

teheyyüc kabiliyyeti : heyecanlılık.

teheyyücât تهیجات (a.i. teheyyüc'ün c.) : heyecanlanmalar, coşmalar.

teheyyücât-ı mütevâliye : devamlı heyecanlanmalar.

teheyyücî تهیجی (a.s.) : **fels.** heyecanla ilgili, **fr. émotionnel.**

teheyyüm تهیم (a.i.) : şaşma, şaşıp kalma. (bkz : tahayyür).

tehezzüc تهزج (a.i.) : makamla şarkı söyleme.

tehezzüz تهزز (a.i.) : hafif titreme, deprenme. (bkz : ihtizâz).

tehî تهی (f.s.) : **1.** boş. (bkz : hâlî). **2. zf.** boşuna. **3.** hünersiz, mârifetsiz; bilgisiz. **4. zf.** boşu boşuna, nâfile.

tehî-dest تهی دست (f.b.s.) : eliboş, züğürt.

tehî-destân تهی دستان (f.b.i. tehî-dest'in c.) : eliboşlar, züğürtler.

tehî-destî تهی دستی (f.b.i.) : züğürtlük.

tehî-gâh تهیگاه (f.b.i.) : boş böğür.

tehî-geh تهیگه (f.b.i.). (bkz : tehî-gâh).

tehî-kîse تهی کیسه (f.b.s.) : "boş keseli" : çok fakir.

te'hîl تأهیل (a.i.) : **1.** misâfire : "hoş geldiniz!" demek olan "ehlen ve sehlen" cümlesini söyleme. **2.** ehliyetli kılma. **3.** lâyık, müstahak görme, görülme. **4.** ürkekliğini giderme, alıştırma.

tehîm تهیم (a.s. töhmet'den) : kabahatli, suçlu.

tehî-magz تهی مغز (f.b.s.) : boşkafalı, beyinsiz.

tehî-magzî تهی مغزی (f.b.i.) : boşkafalılık. beyinsizlik.

tehî-mi'degân تهی معدگان (f.a.b.s.) : mîdesi boş olanlar, açlar.

tehî-miyân تهی میان (f.b.s.) : içi boş.

tehî-miyânî تهی میانی (f.b.i.) : içi boşluk, içi boş olma.

te'hîr تأخیر (a.i. ahar'dan. c. : te'hîrât) : sonraya, geriye bırakma, geciktirme, geciktirilme.

te'hîr-i icrâ (yürütmenin durdurulması) : istek üzerine dâvâ mevzuu bulunan bir kararın yürütülmesini durdurma.

te'hîrât تأخيرات (a.i. te'hîr'in c.) : sonraya bırakmalar, geciktirmeler, geciktirilmeler.

tehiyyât تهيات (a.i. tehiyye'nin c.) : hazırlamalar, hazırlanmalar. [aslı : "tehyiât" dır]. (bkz : tehyiât).

tehiyye تهيه (a.i.c. : tehiyyât) : **1.** selâm. **2.** selâm verme. **3.** hayır duâ etme. **4.** beka, mülk, mâlikiyyet.

tehiyyetü'l-mescid : mescide girince oturmadan kılınan iki rekât nâfile namazı. (bkz : tehyie).

tehiyyet تحيت (a.i.). (bkz : tehiyye).

tehlîk تهليك (a.i.) : öldürme. (bkz : ihlâk).

tehlike تهلكه (a.i. helâk'dan). (bkz : tehlüke).

tehlîl تهليل (a.i. hell'den. c. : tehlîlât) : islâm dîninin tevhit akidesini hulâsa eden "Lâ-İlâhe illallâh" sözünü tekrarlama.

tehlîlât تهليلات (a.i. tehlîl'in c.) : " Lâ-İlâhe illallâh" sözlerini söylemeler.

tehlîl-hân تهليل خوان (a.f.b.s.) : tehlîleden, "lâilâhe-illallâh" sözünü makamla okuyan. (bkz : mühellil).

tehlüke تهلكه (a.i. helâk'dan) : tehlike; bir şeyin veya bir kimsenin varlığını, güvenliğini tehdit eden durum.

tehniye تهنيه (a.i.). (bkz : tehniyet).

tehniyet تهنيت (a.i.) : tebrîk etme, kutlama; "hoş geldin!" deme.

tehrîb تهريب (a.i.) : kaçırma, kaçırılma.

tehrîm تهريم (a.i.) : kocaltma.

tehtîk تهتيك (a.i. hetk'den) : **1.** yırtma. **2.** nâmusa halel getirme.

tehvî' تهويع (a.i.) : kusturma, kusturulma.

tehvîd تهويد (a.i. hevd'den) : Yahudileştirme, Yahudileştirilme.

tehvîl تهويل (a.i. hevl'den. c. : tehvîlât) : korkuya düşürme.

tehvîlât تهويلات (a.i. tehvîl'in c.) : korkuya düşürmeler.

tehvîm تهويم (a.i.) : ımızganma; hafif uyku. (bkz : tehevvüm).

tehvîn تهوين (a.i. hevn'den. c. : tehvînât) : **1.** ehvenleştirme, ehvenleştirilme, kolaylaştırma, kolaylaştırılma; hafifletme, hafifletilme; ucuzlatma, ucuzlatılma. **2.** alçaltma, alçaltılma.

tehvînât تهوينات (a.i. tehvîn'in c.) : **1.** ehvenleştirmeler, ehvenleştirilmeler, kolaylaştırmalar, kolaylaştırılmalar; hafifletmeler, hafifletilmeler; ucuzlatmalar, ucuzlatılmalar. **2.** alçaltmalar, alçaltılmalar.

tehvîş تهويش (a.i.) : karmakarışık etme. (bkz : teşvîş).

tehviye تهويه (a.i. hevâ'dan) : havalandırma.

tehyî' تهيئ (a.i.). (bkz :tehyie).

tehyiât تهيئات (a.i. tehyie'nin c.) : hazırlamalar, hazırlanmalar.

tehyîb تهييب (a.i.c. : tehyîbât) : heybetli gösterme, gösterilme.

tehyîbât تهييبات (a.i. tehyîb'in c.) : heybetli göstermeler, gösterilmeler.

tehyîc تهييج (a.i. heyecân'dan. c. : tehyîcât) : heyecanlandırma, coşturma.

tehyîcât تهييجات (a.i. tehyîc'in c.) : heyecanlandırmalar, coşturmalar.

tehyie تهيئه (a.i.c. : tehyiât) : hazırlama, hazırlanma.

tehzîb تهذيب (a.i.c. : tehzîbât) : **1.** ıslâh etme, düzeltme; temizleme. **2.** çocuğu adam etme.

tehzîb-i ahlâk : ahlâkı düzeltme.

tehzîbât تهذيبات (a.i. tehzîb'in c.) : ıslâh etmeler, düzeltmeler; temizlemeler.

tehzîc تهزيج (a.i.c. : tehzîcât) : makamla şarkı söyleme. (bkz : tehezzüc).

tehzîcât تهزيجات (a.i. tehzîc'in c.) : makamla şarkı söylemeler.

tehzîl تهزيل (a.i.c. : tehzîlât) : **1.** zayıflatma. **2.** alaya alma; hezil, alay şekline koyma. **3. ed.** ciddî bir esere lâtîfe tarzında nazîre yazma. [meselâ : "Dağıttın hâb-ı nâz-ı yâri ey feryâd; neylersin? / Edip seyrangehim yekser harâb-âbâd, neylersin?" matlaının : "Dağıttın arpa vü buğdayımı ey bâd, neylersin? / Edip harmengehim yekser harâb-âbâd, neylersin?" şekline sokulması gibi].

tehzîlât تهزيلات (a.i. tehzîl'in c.) : **1.** zayıflatmalar. **2.** alaya almalar, hezil, alay şekline koymalar.

tehzîm تهظيم (a.i. hazm'den) : **hek. 1.** sıktırma, sıkıştırma. **2.** hülâsası (*özeti) alınacak bir

maddeyi 35-40 derecede ısıtılmış su içinde bırakma.

tehzîz تهزيز (a.i.c. : tehzîzât) : hareket ettirme, hafif titreme, titretilme.

tehzîzât تهزيـــزات (a.i. tehzîz'in c.) : hareket ettirmeler, hafif titretmeler, titretilmeler.

tek تك (f.i.) : koşma, seğirtme.

tek ü dû, tek ü pûy, tek ü tâz : öteye beriye koşuşmalar.

tekabbelallah تقبل الله (a.cü.) : "Allah kabul etsin!" mânâsına gelir.

tekabbuh تقبـــح (a.i. kubh'dan) : çirkin görme, kötü sayma.

tekabkub تقبقـــب (a.i.) : bağırsaklarla gazların yaptığı gurultu.

tekabül تقابل ("ka" uzun okunur. a.i. kabl'den c. : tekabülât) : **1.** karşı karşıya olma, karşı karşıya, yüzyüze gelme, karşılaşma. **2.** karşılık olma, karşılama.

tekabül-i saffeyn : **ask.** savaşan iki ordunun karşılaşması.

tekabülât تقابـــلات ("ka" uzun okunur. a.i. tekabül'ün c.) : karşı karşıya, yüzyüze gelmeler; karşılık olmalar, karşılamalar.

tekaddüm تقـــدم (a.i. kıdem'den). (bkz : takaddüm).

tekadîm تقاديـــم ("ka" uzun okunur. a.i. takdime'nin c.) : sungular, verilen hediyeler, armağanlar.

tekadîr تقادير ("ka" uzun okunur. a.i. takdîr'in c.) : **1.** alınyazıları. (bkz : mukadderât). **2.** ihtimaller.

tekadüm تقادم ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** geçmiş bulunma. **2. fık.** mürûr-i zaman (zaman *aşımı) olma.

tekadüm-i ezmine : zamânın geçmesi.

tekadüm-i zamân : **huk.** bir hâdisenin vukuundan îtibâren bâzı hallerde dâvânın bakılmasına şahâdetin dinlenmesine mânî teşkîl eden müddet.

tekaffî تقفى (a.i.). (bkz : iktidâ).

tekâfî, tekâfü' تكافى ، تكافوء (a.i. küf'den) : birbirinin dengi olma.

tekâfül تكافل (a.i.) : **fels. fr. solidarité.**

tekâhhül تكحل (a.i. kûhl'den) : sürme çekme [göze-]. (bkz : iktihâl).

tekâhül تكاهل (a.i.) : dikkatsizlik, ihmal.

tekalîb تقاليب ("ka" uzun okunur. a.i. taklîb'in c.) : çevirmeler, döndürmeler; içi dışa çevirmeler.

tekâlîf تكاليـــف (a.i. teklîf'in c.) : **1.** teklifler. **2.** vergiler.

tekâlif-i ayniyye : **eko.** mükelleflerin şahsî durumları nazara alınmaksızın mülkiyetleri altında bulunan emvâl ve kıymetler üzerinden alınan vergi.

tekâlîf-i emîriyye : hükümdârın kestiği vergi.

tekâlif-i harbiyye : savaş sırasında alınan fevkalâde vergi.

tekâlif-i örfiyye : **huk.** [eskiden] kanun ve nizâma müstenit olmaksızın idâreten görülen lüzûma mebnî alınan akçe vesâire ve halka yükletilen garye. [bu paraların tahsîline me'mur olanlar : muhassıl, sipâhi, mültezim, subaşı, koruağası'dır].

tekâlîf-i şâkka : şer'î cevaz bulunmayan ve tekâlîf kaidelerine de uymayan vergi.

tekâlîf-i şer'iyye : dînin emrettiği zekât, haraç gibi vergiler. **3.** ibâdetler.

tekâlüb تكالـــب (a.i. kelb'den) : köpek gibi saldırma.

tekâmül تكامـــل a.i. kemâl'den. c.: tekâmülât) : **1.** kemal bulma, olgunlaşma. **2. biy., fels.** *evrim, **fr. évolution.**

tekâmülât تكامـــلات (a.i. tekâmül'ün c.) : **1.** tekâmüller, olgunlaşmalar. **2.** *evrimler, **fr. évolutions.**

tekâmüliyye تكامليه (a.i.). (bkz : tekâmüliyyet).

tekâmüliyyet تكامليت (a.i.) : **biy., fels.** *evrimcilik, **fr. évolutionnisme.**

tekamür تقامـــر ("ka" uzun okunur. a.i. kımâr'dan) : kumar oynama.

tekâpû تكاپـــو (f.i.) : **1.** telâş ile koşarak araştırma. **2.** dalkavukluk, kavuk sallama.

tekarîr تقارير ("ka" uzun okunur. a.i. takrîr'in c.) : takrirler, teklifler, *önergeler. (bkz : takrîrât).

tekarüb تقـــارب ("ka" uzun okunur. a.i. kurb'dan) : **1.** iki şeyin birbirine yakın olma hâli. **2. fiz.** yakınsama, **fr. convergence.** (bkz : takarrüb).

tekarüb-i mahâric : harflerin mahreçlerinin birbirine yakın olması.

tekârüm تكارم (a.i.) : ayıp ve kusur olacak şeylerden kaçınma.

tekarün تقـــارن ("ka" uzun okunur. a.i. karn'den) : birbirine yanaşma, birbirinin yanına gelme. (bkz : mukarenet).

tekarün fi'l-hayâl : ed. bir şeyin zikri ile ona bağlı bulunan şeyin hatıra gelmesi. Meselâ: "kalem getir" deyince, hokkayı, kâğıdı; bir 'iğne istenilince' ipliği hatırlamak... gibi. (bkz : tedâî).

tekasît تقاسيط ("ka" uzun okunur. a.i. taksît'in c.) : taksitler.

tekâsüf تكاثف (a.i. kesâfet'den) : sıklaşma, koyulaşma; yoğunlaşma.

tekâsül تكاســـل (a.i. kesel'den. c. : tekâsülât) : üşenme, tenbellik; ilgisizlik.

tekâsülât تكاســـلات (a.i. tekâsül'ün c.) : üşenmeler, tenbellikler; ilgisizlikler.

tekasüm تقاســـم ("ka" uzun okunur. a.i. kasem'den) : **1.** yeminleşme, andlaşma. **2.** bölüşme, bölüşülme. (bkz : mukaseme).

tekâsür تكاثـــر (a.i. kesret'den) : **1.** çoğalma. (bkz : taaddüd, tekessür). **2.** çok övünme. **Sûre-i tekâsür :** Kur'ân'ın 102. sûresi. Mekke'de nâzil olmuştur, 8 âyettir.

tekâsür تكاسر (o.i. kesr'den) : kırılma; **fiz.** *kırınım, difraksiyon, **fr. diffraction.** [yapma kelimelerdendir].

tekâsür-i ziyâ' : fiz. iki noktadan gelip bir noktaya yansıyan iki ışının birbirini kırması.

tekaşşu' تقشـــع (a.i. kaş'dan) : **hek.** balgam çıkarma. (bkz : tenahhum²).

tekaşşu'-i dem : hek. kan tükürme.

tekatîr تقاطير ("ka" uzun okunur. a.i. taktîr'in c.) : damlamalar, *damıtıklar.

tekattu' تقطـــع (a.i.) : **hek.** bir sıtma nöbetinin muntazam vakitlere ayrılması.

tekattül تقتـــل (a.i. katl'den) : birbirini kesme, kesişme.

tekatu' تقاطع ("ka" uzun okunur. a.i. kat'den) : kesme, kesişme, çatışma; iki çizginin birbirini kesip geçmesi. **Nokta-i tekatu' :** kesişme noktası.

tekatur تقاطـــر ("ka" uzun okunur. a.i. katr, kutûr ve katarân'dan) : damlama, damla damla dökülme. (bkz : takattur).

tekâtüb تكاتب (a.i.). (bkz : mükâtebe).

tekatül تقاتل ("ka" uzun okunur. a.i. katl'den) : birbirini öldürme, vuruşma. (bkz : mukatele).

tekâtüm تكاتـــم (a.i. ketm'den) : sır saklama [birbirinden-].

tekaüd تقاعد ("ka" uzun okunur. a.i. kuûd'dan) : **1.** karşılıklı oturma. **2.** emekliye ayrılma. **3.** emeklilik.

tekaüd sandığı : emekli sandığı.

tekaüden تقاعـــداً ("ka" uzun okunur. a.zf.) : emekliye ayrılarak.

tekaüdiyye تقاعديـــه ("ka" uzun okunur. a.i.) : emekli aylığı.

tekâül تـــكاؤل (a.i. küûl'den) : **kim.** ispirtolaşma.

tekâver تكاور (f.s. ve i.) : koşucu; seğirtici, yorga (binicisini sarsmayan) yürüyüşlü [at]. **Esb-i tekâver :** koşu atı.

tekavîm تقاويـــم ("ka" uzun okunur. a.i.) : takvimler.

tekavvül تقـــول (a.i.c. : tekavvülât) : yalan söyleme.

tekavvülât تقولات (a.i. tekavvül'ün c.) : yalan sözler.

tekavvüm تقوم (a.i.) : doğrulma [eğri iken-].

tekavvüm-i nihâl : körpe fidanın doğrulması.

tekavvüm-i örfî : huk. [eskiden] bir malın muhrez olması.

tekavvüs تقـــوس (a.i. kavs'den) : kavislenme, yay şekline girme, yay gibi eğrilme ve eğri olma.

tekavvüt تقوت (a.i. kut'dan) : azıklanma, beslenme; geçinme.

tekâyâ تكايـــا (a.i. tekye'nin c.) : tekkeler. (bkz : zevâyâ).

tekâyüd تكايـــد (a.i. keyd'den. c. : tekâyüdât) : birbirine hîle yapma. (bkz : tehâdu').

tekâyüdât تكايدات (a.i. tekâyüd'ün c.) : birbirine hîle yapmalar.

tekayyuh تقيح (a.i. kayh'dan) : irinlenme.

tekayyuhât تقيحات (a.i. tekayyüh'ün c.) : irinlenmeler.

tekaz تقـــاض ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** karşılaştırma. **2.** birbiriyle ödeşme. **3.** takas, birinin alacağını vereceğine karşılık tutma.

tekazâ تقاضـــا ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** alacaklının borçluyu sıkıştırması. **2.** sıkışarak söz söyleme. **3.** başa kakma.

tekâzüb تكاذب (a.i. kizb'den) : birbirine yalan söyleme, birbirini aldatma.

tekazzu' تقضع (a.i.) : çıbanın irinlenmesi.

tekazzuh تقزح (a.i. kuzah'dan) : "alâim-i semâ', kavs-i kuzah" şeklini gösterme.

tekbîb تكبيـــب (a.i. kebâb'dan) : kebâbetme, edilme.

tekbîr تكبير (a.i. kibr'den. c. : tekbîrât) : "Allâhü ekber (= Tanrı ulların ulusudur)" deme[k]. **iftitâh tekbîri** : namaza başlarken iki eli kulak memelerine değdirerek "Allahü ekber" deme. **2.** "Allahü ekber, Allahü ekber, lâilâhe ill'Allahü v'Allahü ekber, Allahü ekber ve li'llâhi'l hamd" deme [k].

tekbîr-i iftitâh : namaza başlarken alınan ilk tekbir.

tekbîrât تكبيـــرات (a.i. tekbîr'in c.) : tekbirler, tekbir getirmeler.

tekbîr-hân تكبير خوان (a.f.b.s.) : tekbir duasını okuyan, tekbir getiren.

tekdîr تكديـــر (a.i. keder'den. c. : tekdîrât) : **1.** bulandırma.

tekdîr-i mâ' : suyu bulandırma. **2.** kederlendirme, kederlendirilme.

tekdîr-i hâtır : iç, gönül sıkıntısı, neşesizlik. **3.** azarlama, azarlanma; azar. **4.** öğrenciye verilen ve siciline geçirilen bir cezâ. [tevbihden ağırdır].

tekdîrât تكديـــرات (a.i. tekdîr'in c.) : tekdirler, azarlamalar.

tekdîrât-ı şedîde : şiddetli azarlamalar, çıkışmalar.

tekdîrî, tekdîriyye تكديـــرى ، تكديريـــه (a.s.) : tekdire mensup, tekdirle ilgili. **Mücâzât-ı tekdîriyye** : **huk.** kabahat nevinden olan suçların gerektirdiği hafif cezâ.

teke تكـــه (f.i.) : **1.** erkek keçi. **2.** sürü önünde giden kösemen. **3.** bir cilt defter. **4.** tezek, mayıs.

tekebbüd تكبـــد (o.i. kebed'den) : **1.** katılaşma, sertleşme. **2. o.** bir organın kebedleşmesi, karaciğerleşmesi. [yapma kelimelerdendir].

tekebbüd-i rie : **hek.** zatürrienin ikinci devrinde akciğerin karaciğer gibi katılaşması. fr. **hépatisation**.

tekebbüd-i süflâ : **astr.** en yüksek noktanın en alt derecesi.

tekebbüd-i ulyâ : **astr.** en yüksek noktanın en üst derecesi.

tekebbür تكبـــر (a.i. kibr'den) : kibir gösterme, büyüklük satma. (bkz : taazzum).

tekeddür تكـــدر (a.i. keder'den) : **1.** bulanma, saflığını kaybetme. **2.** kederlenme

tekeddür-i hâtır : kederli olma.

tekeffüf تكفـــف (a.i. keff'den) : avuç açma, dilenme. (bkz : tese'ül).

tekeffül تكفـــل (a.i.) : birine kefil olma, kefâlet etme veyâ verme.

tekehhüf تكهـــف (a.i. kehf'den) : mağara gibi oyulma, kazılma.

tekehhül تكحل (a.i.). (bkz : iktihâl).

tekehhün تكهن (a.i.) : kâhinlik, falcılık etme.

tekellüf تكلـــف (a.i. külfet'den c. : tekellüfât) : **1.** külfetli, zahmetli iş görme. **2.** özenme, bir işi gösterişli bir hâle koymak için uğraşma. **3.** gösteriş, yapmacık. **Bî-tekellüf, Bilâ-tekellüf** : külfetsiz, sıkıntısız, tabiî olarak.

tekellüfât تكلفـــات (a.i. tekellüf'ün c.) : **1.** tekellüfler, güçlüklere, zorluklara katlanmalar. **2.** özenmeler.

tekellüfât-ı münşiyâne : münşîlere mahsus zorluklar, külfetler.

tekellüm تكلّم (a.i. kelâm'dan) : **1.** söyleme, konuşma. **2. ed.** bir yazarın kendisini ölmüş farzederek yazı yazması.

tekellüm-i sâmit : **ed.** sessiz konuşma.

tekellümât تكلمات (a.i.c.) : konuşmalar; söylemeler.

tekellüs تكلس (a.i. kils'den. c. : tekellüsât) : kireçleşme.

tekellüs-i şerâyîn : **hek.** yaşlılık dolayısıyla *atardamarların kireçlenmesi.

tekemmül تكمـــل (a.i. kemâl'den. c. : tekemmülât) : kemâle gelme, kemal bulma, olgunlaşma.

tekemmülât تكمـــلات (a.i. tekemmül'ün c.) : kemâle gelmeler, kemal bulmalar, olgunlaşmalar.

tekemmüm تكمم (a.i. kümm'den) : çarşafa bürünme.

tekemmün تكمـــن (a.i. kümûn'dan) : pusuya yatma, gizlenme.

tekemmüş تكمش (a.i.) : **1.** acele etme. **2. hek.** adalenin iltihap ve sâire netîcesinde büzülüp çekilmesi.

tekennî تكنى (a.i. künye'den) : künye alma, ad alma.

tekerrüh تكره (a.i. kerh'den) : iğrenme. (bkz : istikrâh).

tekerrür تكرر (a.i. kerr'den c. : tekerrürât) : tekrarlanma.

tekerrür-i cürm : huk. bir suçun -hüküm giydikten sonra- yine işlenmesi.

tekerrürât تكررات (a.i. tekerrür'ün c.) : tekrarlanmalar.

tekerrüş تكرش (a.i.) : buruşma.

tekessüf تكثف (a.i.). (bkz : tekâsüf).

tekessür تكثر (a.i. kesret'den) : çoğalma. (bkz : efzâyiş).

tekessür تكسر (a.i. kesr'den) : kısılma.

tekeşşüf تكشف (a.i. keşf'den) : açılma. (bkz : inkişâf).

tekevvün تكون (a.i. kevn'den. c. : tekevvünât) : var olma, meydana gelme, oluş.

tekevvün-i beyz : zool. yumurta *oluşması.

tekevvün-i cibâl : jeol. *dağoluş, orojeni, **fr. orogénie.**

tekevvün-i evvel : fels. önoluş, **fr. préformation.**

tekevvün-i ezrâr : zool. tomurcuklanma, **fr. bourgeonnement.**

tekevvün-i ferdî : biy. *bireyoluş, **fr. ontogénie.**

tekevvün-i menî : biy. sperma oluşması.

tekevvün-i nev'î : biy. *soyoluş, **fr. phylogénie.**

tekevvünât تكونات (a.i. tekevvün'ün c.) : var olmalar, meydana gelmeler, oluşlar.

tekevvünî تكونى (a.s.) : **fels.** oluşla ilgili, *oluşul, **fr. génétique.**

tekeylüs تكيلس (o.i.) : yemeklerin mîdede ve bağırsaklarda ezilerek lenf damarları tarafından emilmeye elverişli bir hâle gelmesi, kilüs hâlini alması.

tekeymüs تكيمس (o.i.) : yemeklerin mîdede ezilmesi, kimüs hâline girmesi.

tekeyyüf تكيف (a.i. keyf'den): **1.** keyiflenme; keyiflendirecek bir şey alma. **2.** keyfiyetlenme.

tekeyyüs تكيس (a.i. kiyâset'den) : **1.** kiyâsetli, zekî, uyanık görünme. **2.** zariflik gösterme. **3. hek.** zararlı bir maddenin vücûdun bir tarafına girerek orada bünyenin meydana getirdiği keseye girmesi.

tekfîl تكفيل (a.i. kefâlet'den) : kefil etme, edilme, kefil gösterme.

tekfîn تكفين (a.i. kefen'den. c. : tekfînât) : kefene sarma, kefenleme, kefenlenme.

tekfînât تكفينات (a.i. tekfîn'in c.) : kefene sarmalar, kefenlemeler, kefenlenmeler.

tekfîr تكفير (a.i. küfr'den. c. : tekfîrât) : **1.** birine kâfir deme.

tekfîr-i seyyiât (kefr'den) suçları, günahları olmamış gibi addetme. **2.** yok etme, ortadan kaldırma.

tekfîr-i yemîn : yemînin kefâretini verme.

tekfîrât تكفيرات (a.i. tekfîr'in c.) : **1.** kâfir etmeler. **2.** yok etmeler, ortadan kaldırmalar.

tekhîl تكحيل (a.i. kuhl'den) : sürme çekme, sürme çekilme [gözüne-].

te'kîd تأكيد (a.i. ekd'den. c. : te'kîdât) : **1.** kuvvetleştirme, sağlamlaştırma. **2.** üsteleme, bir iş için evvelce yazılan bir yazıyı tekrarlama. **3. gr.** pekiştirme, **fr. intensif.**

te'kîd-i lâfzî : aynı sözün tekrârı.

te'kîd-i ma'nevî : gr. söylenişi başka, mânâsı müşterek olan kelime, sinonim (*eşanlamlı) kelime, **fr. mot synonyme.**

te'kîd-i münâsebet-i vedâiyye : dostluk münâsebetlerini kavîleştirme.

te'kîdât تأكيدات (a.i. te'kîd'in c.) : te'kitler, sağlamlaştırmalar.

te'kîden تأكيداً (a.zf.) : **1.** te'kit yoluyla, sağlamlaştırarak. **2.** evvelce yazılan bir yazıyı tekrarlayarak.

te'kîdî تأكيدى (a.s.) : te'kide âit, tekit ile ilgili.

te'kîd-nâme تأكيدنامه (a.f.b.i.) : te'kit yazısı, evvelce yazılan bir yazıyı tekrarlayan yazı.

te'kîdü'l-medh bimâ yüşbihü'z-zemm تأكيدالمدح بما يشبه الذم (a.cü.) : **ed.** birini zem eder sûrette medhetme. Meselâ, çalışkan bir çocuk için : "durup dinlendiği yok, gece gündüz kitaplarıyla uğraşıyor" denilmesi gibi.

te'kîdü'z-zemm bimâ yüşbihü'l-medh تأكيدالذم بما يشبه المدح (a.c.) : **ed.** birini medheder sûrette zemmetme : Meselâ, haylaz

bir çocuk için : " o kadar intizam meraklısı ki sahifeleri dağılmasın diye kitaplarının kenarlarını kesmiyor" denilmesi gibi.

te'kîl تأكيل (a.i.) : yedirme, yedirilme [bir kimseye].

teklîf تكليف (a.i. külfet'den) : **1.** birinden eziyetli, fakat başkası için faydalı olan bir iş isteme. **2.** (c. : teklîfât) içli dışlı olmayan, çekingen muâmele. **3.** vergi yükleme. **4.** *önerge.

teklîf-i hâm : münâsebetsiz, ağır teklif.

teklîf mâlâ-yutak : ağır ve yapılmayacak teklif.

teklîf tekellüf : resmî davranış.

teklîfât تكليفات (a.i. teklîf'in c.) : teklifler, önermeler, öneriler.

teklîfî تكليفى (a.s.) : mecbûrî, *yükümlü.

teklîf-nâme تكليفنامه (a.f.b.i.) : **huk.** sigorta yaptırmak isteyen bir kimseye, sigortacı tarafından verilen matbu vesîka.

teklîl تكليل (a.i. iklîl'den) : taç giydirme.

teklîs تكليس (a.i. kils'den) : kireçleştirme.

tekmîd تكميد (o.i.) : **hek.** ılık veyâ soğuk su pansumanı. [yapma kelimedir].

tekmîl تكميل (a.i. kemâl'den. c. : tekmîlât) : **1.** kemâle erdirme. **2.** bitirme, bitirilme, tamamlama, tamamlanma. **3. s.** tam, eksiksiz, bütün, hep.

tekmîl-i enfâs : ölme.

tekmîl-i selâsîn : [Ay görülemediği zaman] (ramazânın ilk gününün tâyînî için) arabî aylarına göre otuz günü tamamlama.

tekmile تكملة (a.i. kemâl'den) : **1.** ek, katma gibi eksik için sonradan yapılan şey. **2.** ek.

tekmîn تكمين (a.i. kemîn'den) : pusuya, sipere yerleştirme, yatırma.

tekniye تكنية (a.i. künyeden) : künye koma, künyeleme, künyelenme.

tekrâr تكرار (a.i. kerr'den) : **1.** bir şeyi iki veyâ daha çok defâ yapma. **Be-tekrâr** : bir defâ daha. **2. zf.** yine, bir daha, yeniden.

tekrâr-ı lâfzî : **ed.** yalnız sözün ibârede tekrârı.

tekrâr-ı ma'nevî : **ed.** mânâları bir olan kelimeleri bir arada kullanma : **dikkat** ve **itinâ, sabır** ve **tahammül**.. gibi. **Kesret-i tekrâr** : **ed.** bir cümlede aynı kelimenin -lüzumsuz olarak- ikiden çok tekrar edilmesi.

tekrâr tekrâr : arka arkaya, ardı ardına, üst üste.

tekrâr-ale't-tekrâr تكرار على التكرار (a.zf.) : çok defa. (bkz : mükerreren).

tekrâren تكرارا (a.zf.) : tekrarlanarak, defalarla.

tekrîh تكريه (a.i. kerâhet'den. c. : tekrîhât) : kerîh gösterme; sevdirmeme.

tekrîhât تكريهات (a.i. tekrîh'in c.) : kerîh göstermeler; sevdirmemeler.

tekrîm تكريم (a.i. kerem'den. c. : tekrîmât) : saygı gösterme, ululama. (bkz : ta'zîm).

tekrîmât تكريمات (a.i. tekrîm'in c.) : saygı göstermeler, ululamalar. (bkz : ta'zîmât).

tekrîmen تكريماً (a.zf.) : saygı göstererek, ululayarak. (bkz : ta'zîmen).

tekrîr تكرير (a.i. kerr'den) : **1.** tekrarlama, tekrâr etme; bir daha yapma veyâ söyleme. **2. ed.** sözün te'sîrini kuvvetlendirmek için bir sözü bile bile tekrâr etme san'atı : "ey varlığı vârı vâr eden vâr.." gibi.

tekrîr-i istidlâl : **mant.** misal verme, örnek getirme.

tekrîr-i merdûd : lüzumsuz, gereksiz söz tekrarı, **fels.** geneleme, **fr. tautologie**.

tekrîrât تكريرات (a.i. tekrîr'in c.) : tekrarlamalar, tekrar etmeler.

tekrîs تكريس (a.i.) : **1.** temele taş koyma. **2.** Tanrı'ya vakfetme, takdîs. **3.** ithaf.

teksîb تكسيب (a.i. kesb'den) : kazandırma, kazandırılma.

teksîf تكثيف (a.i. kesâfet'den) : **1.** koyu ve sık yapma, bir sıvıyı koyulaştırma. **2.** dokuma ve sâireyi sıklaştırma. **3.** şeffaflığını (saydamlığını) giderme. **4.** yığma, toplama.

teksîf-i nîrengi : **jeod.** yüksek dereceli nîrengi noktaları arasına daha tafsîlâtlı harita yapmaya esas olmak üzere küçük dereceli nîrengiler ithâl etme ameliyesi.

teksîr تكسير (a.i. kesr'den) : çok kırma [bir şeyi], kırılma.

teksîr تكثير (a.i. kesret'den c. : teksîrât) : çoğaltma, çoğaltılma.

teksîr-i sevâd : faydasız yere çok yazı yazma.

teksîrât تكثيرات (a.i. teksîr'in c.) : çoğaltmalar, çoğaltılmalar.

teksîr-hâne تكثيرخانه (a.f.b.i.) : darphanede para basılan yer.

tekşîf تكشـــيف (a.i. keşf'den) : çok açma, açılma.

tek-tâz تكتاز (f.b.i.) : çok koşan; koşucu.

tektîb تكتيب (a.i. ketebe'den) : yazdırma.

tekvîn تكوين (a.i. kevn'den. c. : tekvînât) : **1.** vâr etme. **2.** yaratma. **Âlem-i tekvîn** : vücûd ve hudûs âlemi, oluşma âlemi. **Kitâbü't-tekvîn** : Tevrat'ın birinci kısmı olup ilkçağ târihine me'hazdir.

tekvînât تكوينات (a.i. tekvîn'in c.) : **1.** var etmeler. **2.** yaratmalar.

tekvînî تكوينـــى (a.i.) : **fels.** oluşla ilgili, *oluşul, **fr. génétique**.

tekvîr تكويـــر (a.i.) : **1.** değirmi yapma, yuvarlaklaştırma. **2.** Kur'ân'ın 81 inci sûresi olup 29 âyettir, Mekke'de nâzil olmuştur.

tekye تكيـــه (a.i. vekâ'dan. c.: tekâyâ): **1.** dayanma. (bkz : istinâd). **2.** güvenme. (bkz : i'timâd). **3.** tekke. (bkz : dergâh, hânkah, zâviye). **tekke-i mürgan** (kuşların tekkesi) : Süleyman Peygamber'in kurduğu tekke ki, yılda bir defa kuşlar burada toplanır ve yedi gün meçhul bir yerden gelen yiyeceklerini yerler.

tekye-gâh تكيـــه گاه (a.f.b.i.) : dayanılacak yer. (bkz : istinâd-gâh, mesned).

tekye-geh تكيه گـــه (a.f.b.i.). (bkz : tekye-gâh).

tekye-nişîn تكيه نشين (a.f.b.s.) : tekkede oturan, derviş.

tekye-zen تكيـــه زن (a.f.b.s.) : dayanan, istinâdeden.

tekyîl تكيـــيل (a.i. kile'den) : kile ile ölçme.

tekzîb تكذيـــب (a.i. kizb'den. c. : tekzîbât) : yalanlama, yalan olduğunu söyleme.

tekzîbât تكذيـــبـــات (a.i. tekzîb'in c.) : yalanlamalar, yalanını meydana çıkarmak için söylenen sözler.

tel تل (a.i.c. : tilâl). (bkz : tell).

telaffuz تلفظ (a.i. lâfz'dan. c. : telaffuzât) : söyleyiş, söyleniş.

telaffuzât تلفظات (a.i. telâffuz'un c.) : söyleyişler, söylenişler.

telâfî تلافى (a.i. lefy'den) : [ziyan olanın] yerini doldurma, ziyanı karşılama. **Gayr-i kabil-i telâfî** : yerine konmaz. **Nâ-kabil-i telâfi** : yerine konmaz.

telâfî-i mâ-fât : edilen bir ziyânın birazından faydalanma.

telâfîf تلافيـــف (a.i.) : **anat.** kıvrımlar, büklümler, büküntüler.

telâfîf-i hısânü'l-bahr: denizaygırı kıvrımı.

telahhum تلحـــم (a.i. lâhm'den) : etlenme, semirme.

telahhuz تلحز (a.i.) : imrenerek ağız sulanma.

telâhî تلاهـــى (a.i. levh'den) : oyunla, oyun âletleriyle vakit geçirme. (bkz : telehhî).

telâhuk تلاحق (a.i. lühûk'dan) : birbiri arkasından gelip birleşme, birbirine katılma.

telâhuz تلاحـــظ (a.i.) : gözucu ile bakma; gözucuyla bakışma.

telâki تلاقـــى (a.i. lika'dan) : biribirine karşı gelip buluşma, karşılaşma, birbirine ulaşma, birleşme. **Mev'id-i telâki** : buluşup görüşülecek yer, randevu yeri. **Yevmü't-telâki** (buluşma günü) : **mec.** kıyâmet günü. (bkz : rûz-i mahşer).

telâki-gâh تلاقيگاه (a.f.b.i.) : buluşma yeri.

telâkki تلقـــى (a.i. lika'dan. c. : telakkıyyât) : **1.** alma, kabûl etme. **2.** şahsî anlayış, şahsî görüş. **Hüsn-i telâkki** : anlayış gösterme, iyi niyetle kabûl etme. **Sû-i telâkki** : fenâ anlayış, lâyıkıyla anlayamama.

telâkki-i mülk : **fık.** bir kimseden bir mülk satın alma.

telâkkiyyât تلقيات (a.i. telâkki'nin c.) : **1.** şahsî almalar, kabûl etmeler. **2.** şahsî anlayışlar, görüşler.

telâkkub تلقـــب (a.i. lâkab'dan) : lâkaplanma; lâkab alma.

telâkkum تلقـــم (a.i. lokma'dan) : **1.** paralayıp lokma lokma yutma. **2.** karın gurultusu.

telâkkun تلقن (a.i.). (bkz : telekkun).

telâküm تلاكم (a.i.) : yumruklaşma, boks.

telâmîz, telâmize تلاميـــذ ، تلامذه (a.i. tilmîz'in c.) : çömezler, *öğrenciler.

telâsim طلاسم (a.i. tılısm'ın c.) : tılsımlar. (bkz : tılısmât).

telâssus تلصص (a.i. lâss'dan) : hırsızlık etme.

telâsuk تلاصـــق (a.i. lüsûk'dan) : **1.** bitişme, bitişiklik. **2. hek.** bir organın bir başkasına bitişip yapışması.

tela'süm تلعثـــم (a.i.) : **1.** cevap verilecek yerde veremeyip kekeleme. **Bilâ-tela'süm** : kekelemeden, doğrudan doğruya. **2.** saçma-

sapan cevap verme, kemküm etme. 3. dil dolaşma.

telâş تـــلاش (a.i. leşv'den) : 1. herhangi bir endîşeden kederden ilerigelen heyecanlı ve sıkıntılı acele. 2. endîşe, kaygı, tasa, sıkıntı, kuruntu.

telâşî تلاشى (a.i.) : 1. dağılma. 2. ehemmiyetini (*önemini) kaybetme. 3. telâş.

telâttuf تلطـــف (a.i. lûtf'dan. c. : telâttufât) : nâzikâne muâmelede bulunma. (bkz : telâtuf).

telâttufât تلطفات (a.i. telâttuf'un c.) : nâzikâne muâmeleler, ince davranışlar.

telâttufen تلطفاً (a.zf.) : lûtf ile, nezâketle.

telâttuf-kâr تلطفكار (a.f.zf.) : lûtf ile, nezâketle muâmele eden.

telâttuf-kâr-âne تلطفكارانـــه (a.f.zf.) : tatlılıkla, nezâketle davrananlara yakışacak şekilde.

telâttuh تلطخ (a.i.) : bulaşma, bulaşık olma.

telâtuf تلاطف (a.i. lûtf'dan. c. : telâtufât) : lûtuf ve nezâketle hareket etme. (bkz : telâttuf).

telâtufât تلاطفات (a.i. telâtuf'un c.) : nâzikâne davranmalar.

telâtum تلاطم (a.i. latm'den) : 1. [dalgalar] çarpışma. 2. çok dalgalanma.

telâtum-gâh تلاطمـــگاه (a.f.b.i.) : 1. dalgası çok olan yer, dalgalı yer.

telâub تلاعب (a.i. la'b'dan) : oynama; oynaşma. (bkz : mülâabe).

telâ'ub تلعب (a.i. la'b'dan) : 1. oynama, oyunla uğraşma, eğlenme. 2. (luâb'dan) : yemeklerin ağızda tükrükle karışması. 3. **hek.** salyanın akması.

telâun تلاعـــن (a.i. lâ'net'den) : birbirine karşılıklı lâ'net okuma; söğüşme.

telâvüm تـــلاوم (a.i. levm'den) : birbirini çekiştirme.

telbîs تلبيس (a.i. lebs'den. c. : telbîsât) : 1. ayıbını, kusûrunu örterek bir şeyi sahtelendirme. 2. sûret-i haktan görünerek hîle edip aldatma. 3. hîle, oyun. **iblîs-i pür-telbîs** : çok hîleli Şeytan.

telbîsât تلبيســـات (a.i. telbîs'in c.) : 1. ayıbını, kusûrunu örterek sahtelendirmeler. 2. sûret-i haktan görünerek hîle edip aldatmalar. 3. hîleler, oyunlar.

telbiye تلبيه (a.i.) : hacıların Arafat'ta "lebbeyk Allâhümme lebbeyk..." diye başlayan duayı bir ağzdan yüksek sesle okumaları.

telcîm تلجيـــم (a.i. licâm'dan) : gemleme, gem vurma; gemlenme.

telebbüb تلبب (a.i.) : **bot.** meyvenın içlenmesi.

telebbük تلبك (a.i.) : mîde dolgunluğuna uğrama. (bkz : imtilâ').

telebbün تلبن (a.i. leben'den) : 1. durma, eğlenme. 2. **hek.** memeden sütün damla damla akması.

telebbüs تلبـــس (a.i. libâs'dan. c. : telebbüsât) : giyme; giyinme. (bkz : iktisâ).

telebbüsât تلبسات (a.i. telebbüs'ün c.) : giymeler; giyinmeler.

teleclüc تلجلـــج (a.i. lüccet'den) : şaşkınlıktan dolayı lâkırdıyı ağzında karıştırarak söyleme.

telef تلف (a.i.c. : telefât) : 1. yok etme, öldürme. 2. boş yere harcama, yıpratma.

telefât تلفـــات (a.i. telef'in c.) : 1. savaş, kaza ve başka sebeplerle uğranılan can kaybı. 2. **ask.** zâyiat.

telefffüf تلفف (a.i. leff'den) : bürünüp sarınma, bürünüp örtünme.

telefffüt تلفت (a.i. left'den) : etrâfına bakınma. (bkz : iltifât).

telehhî تلهـــى (a.i.) : oynama, oyunla vakit geçirme. (bkz : telâhî, telâ'ub).

telehhüb تلهـــب (a.i. leheb'den) : 1. alevlenme, alevlenip yanma, tutuşma. 2. iltihap, yangı.

telehhüf تلهـــف (a.i. lehef'den. c. : telehhüfât) : 1. hasret ve kederle yanıp yakılma, mahzûn olma. 2. üzülme.

telehhüfât تلهفات (a.i. telehhüf'ün c.) : hasretle yanıp yakılmalar, mahzûn olmalar, üzülmeler.

telekkun تلقن (a.i.) : **psik. fr. auto-suggestion.**

tele'lü' تلألؤ (a.i. lü'lü'den) : parıldama.

telem تلـــم (a.i.c. : etlâm) : 1. **zir.** pulluğun toprakta bıraktığı iz, çizgi, **fr. sillon.** 2. **biy.** *çizi, **fr. sillon.**

telemmu' تلمـــع (a.i. lem'a'dan) : parıldama. (bkz : iltimâ').

telemmüs تلمـــس (a.i. lems'den) : dokunma [el ile-].

telemmüz تلمذ (a.i. tilmîz'den) : talebelik (*öğrencilik), çömezlik etme, öğrenci olarak devâm etme.

teles تلس (a.s. tallis'den) : yıpranmış, tel tel iplikleri çıkmış [kumaş].

telessüm تلثم (a.i.) : yaşmak tutunma, yaşmaklanma. (bkz : teberku').

tele'üv تلألؤ (a.i.) : parıldama. (bkz : lemeân).

televvün تلـــون (a.i. levn'den. c. : televvünât) : **1.** renkten renge girme, renk değiştirme. **2.** döneklik, kararsızlık. **3. tas.** temkin hâlinin zıddı.

televvünât تلونات (a.i. televvün'ün c.) : **1.** renkten renge girmeler, renk değiştirmeler. **2.** döneklikler, kararsızlıklar.

televvüs تلـــوث (a.i. levs'den. c. : televvüsat) : kirlenme, pislenme, bulaşıp murdar olma.

televvüsât تلوثـــات (a.i. televvüs'ün c.) : kirlenmeler, pislenmeler, bulaşıp murdar olmalar.

teleyyün تليـــن (a.i. leyn'den) : **1.** yumuşama, sertliğini kaybetme. **2.** sulanma.

teleyyün-i dimâgî : hek. beyin sulanması.

teleyyüs تليث (a.i. leys'den) : arslan yürüyüşlü, arslan yürekli olma, arslan kesilme.

telezzüc تلزج (a.i. lüzûcet'den): yapışkan olma.

telezzüz تلـــذذ (a.i. lezzet'den. c. : telezzüzât) : lezzet, tad alma, hoşlanma, hoşa gitme.

telezzüzât تلـــذذات (a.i. telezzüz'ün c.) : lezzet, tad almalar, hoşlanmalar, hâz etmeler.

telfîf تلفيف (a.i. leff'den) : sarma, bürüme; örtme.

telfîk تلفيـــق (a.i. lefk'den. c. : telfîkat) : **1.** birleştirme, toplayıp bir arada birleştirme. **2.** katma, *katkıda bulunma. **3. fık.** farklı iki mezhep görüşünü birleştirme. **4. ed.** (bkz : tenâsüb).

telfîkat تلفيقات ("ka" uzun okunur. a.i. tel'fîk'in c.) : **1.** birleştirmeler, bir arada toplamalar. (bkz : müellefât). **2.** üzerine katmalar, *katkıda bulunmalar.

telh تلخ (f.s.) : acı. (bkz : mürr). **Güftâr-ı telh :** acı söz.

telh-âb, telh-âbe تلخاب ، تلخابه (f.i.) : acı su.

telh-bâr تلخبار (f.b.i.) : **1.** meyvesi acı olan, acı olan meyve. **2.** neticesi acı olan iş.

telh-gû تلخگو (f.b.s.) : acı söyleyen. (bkz : telh-güftâr).

telh-güftâr تلخ گفتـــار (f.b.s.) : acı sözlü. (bkz : telh-gû).

telhî تلخـــی (a.i.) : acılık. (bkz : merâret).

telhîb تلهيب (a.i. leheb'den. c. : telhîbât) : alevlendirme; alevlendirilme, tutuşturma; tutuşturulma.

telhîbât تلهيـــبات (a.i. telhîb'in c.) : alevlendirmeler; alevlendirilmeler, tutuşturmalar; tutuşturulmalar.

telhî-çeşîde تلخـــی چشـــيده (f.b.s.) : acı tatmış, meşakkat çekmiş.

telhîd تلحيـــد (a.i. lâhd'den) : **1.** kabire lâhid yapma, kabir lâhidlenme. **2.** gömme. (bkz : defn).

telhîf تلهيف (a.i.c. : telhîfât) : acınma, acıklanma.

telhîfât تلهيفـــات (a.i. telhîf'in c.) : acınmalar, acıklanmalar.

telhîm تلحيم (a.i. lâhm'den) : semirtme, etlendirme.

telhîn تلحين (a.i. lâhn'den c. : telhînât) : **1.** okurken harf veyâ kelime değiştirme. **2.** nağme ile okuma. **3.** yanlışını çıkarma.

telhînât تلحينـــات (a.i. telhîn'in c.) : **1.** okurken kelime veyâ harf değiştirmeler. **2.** nağme ile okumalar. **3.** yanlışını çıkarmalar.

telhîs تلخيـــص (a.i. lahs'dan. c. : telhîsât) : **1.** *özetleme, hulâsa etme, uzun bir yazıyı kısaltma. **2. tar.** sadrâzam tarafından pâdişaha yazılacak şeylerin kısaltması veyâ bu yolda kısaltılmış yazı.

telhîsât تلخيصات (a.i. telhîs'in c.) : özetlemeler, kısaltmalar, hulâsalar.

telhîsen تلخيصـــاً (a.zf.) : *özet olarak, kısaltılarak. (bkz : hulâsaten).

telhîsî تلخيصـــی (a.f.i.) : Bâbıâlî'den pâdişâha yazılacak şeylerin *özetini çıkaran me'mur.

telhiye تلهيه (a.i. levh'den) : gafil, [birisini] eğlendirme; eğlenme, hoş vakit geçirme.

telh-kâm تلخكام (f.b.s.) : "damağı acı" : kederli.

telh-kâmî تلخكامی (a.b.i.) : kederlilik.

telh-mizâc تلـــخ مـــزاج (f.a.b.s.) : kötü huylu. (bkz : bed-ahlâk, bed-tînet).

telh-nâk تلخناك (f.b.s.) : lezzeti acı olan, hoş olmayan.

tel'îb تلعيب (a.i. lu'b'dan) : oynatma, raksettirme, oynatılma. (bkz : terkis).

telîd, telîde تليد ، تليده (a.i. veled'den) : yabancı memlekette doğduğu halde küçük iken İslâm diyârına getirilerek orada büyümüş ve oranın tâbiiyetini kabûl etmiş olan kimse.

te'lîf تأليف (a.i. ülfet'den) : **1.** uzlaştırma, barıştırma. (bkz : müsâleha, müsâlemet).

te'lîf-i beyn : ara bulma, uzlaştırma.

te'lîf-i kulûb : gönülleri çekecek şekilde iyi muâmelede bulunma; hoşnûdetme. **2.** (a.i.c. : te'lîfât) kitap, eser yazma; yazılmış, ortaya konulmuş eser. **Za'f-ı te'lîf : ed.** ifâdede düşüklük.

te'lîfât تأليفات (a.i. te'lîf'in c.) : **1.** te'lîf etmeler. **2.** yazılmış kitaplar, eserler. (bkz : müellefât).

te'lîf-kerde تأليف كرده (a.f.b.s.) : te'lîf edilmiş.

te'lîh تأليه (a.i. ilâh'dan) : tanrılaştırma.

tel'în تلعين (a.i. lâ'n'den. c. : tel'înât) : lâ'net okuma, lâ'netleme, kargıma.

tel'înât تلعينات (a.i. tel'în'in c.) : lâ'net okumalar, lâ'netlemeler, kargımalar.

tel-kârî تل كارى (t.f.b.i.) : tel hâlinde olan gümüşü örerek veyâ bir şey üzerine kakarak yapılan iş, gümüş işleme, gümüş kakma.

telkib تلقيب (a.i. lâkab'dan. c. : telkibât) : lâkaplandırma, lâkap takma.

telkibât تلقيبات (a.i. telkîb'in c.) : lâkaplandırmalar, lâkap takmalar.

telkih تلقيح (a.i. lükuh'dan. c. : telkihât) : **1.** aşı yapma, aşılama; aşılanma. **2.bot.** dişi meyveye erkek meyvenin tozunu aşılama, *döllendirme.

telkih-i bakarî : inek memesi kabarcıklarından alınan serumla yapılan aşı [çiçek hastalığına karşı-].

telkih-i cederî : çiçeğe tutulmuş kimseden alınan serumla yapılan aşı [çiçek hastalığına karşı-]. **2.** erkek hayvan nutfesini usûlüne göre dişi hayvana aşılama. (bkz : ilkah).

telkihât تلقيحات (a.i. telkîh'in c.) : aşılar.

telkim تلقيم (a.i. lokma'dan) : lokma verme, verilme, lokma lokma yedirme, yedirilme.

telkin تلقين (a.i.c. : telkînât) : **1.** [fikir] aşılama, kulağına koyma. **2.** yeniden Müslüman olan kimseye îmân esaslarını anlatma. **3.** ölü gömüldükten sonra mezar başında imamın söylediği dînî sözler.

telkin bi-nefsihi : psik. kendi kendine telkin, **fr. auto-suggestion.**

telkîn-i rücû' : huk. zinâ gibi, haddi mûcib bir cürmü irtikâbettiğini hâkimin huzûrunda ikrâr eden şahsa bu ikrârından nükûl etmesini hâkimin işrâbı ve ihsâs etmesi. [meselâ : gayri meşrû münâsebette bulunduğunu ikrâr eden şahsa hâkimin : "zinâ mı yaptın? ben zannetmem ki sen böyle bir şey yapmış olasın", "sen yoksa rü'yâ mı gördün?" veyâ "aranızda bir akd-i nikâh bulunmuş olmasın?" demesi gibi].

telkinât تلقينات (a.i. telkîn'in c.) : **1.** öğretmeler. **2.** öğretilen şeyler.

tell تل (a.i.c. : tilâl) : tepe, küme, yığın. (bkz : şimrâh²).

tell-i cebel : dağ tepesi.

tell-i refî' : yüksek tepe.

telmî' تلميع (a.i. lemeân'dan. c. : telmîât) : **1.** parıldatma, parıldatılma. **2.** renk renk yapma, yapılma. **3. ed.** mısrâları, Arapça, Farsça, Türkçe gibi başka başka dillerde olan manzûme yapma. (bkz : mülemma').

telmîât تلميعات (a.i. telmî'in c.) : telmi'ler, karışık yazılmış şiirler.

telmîh تلميح (a.i. melh'den. c. : telmîhât) : **1.** söz arasında kastedilen bir şeyi mânâlı olarak söyleme, açık söylememe, îmâlı konuşma. **2. ed.** ibârede bahsi geçmeyen bir kıssaya, fıkraya, atasözüne veyâ meşhur bir şiire, bir söze işâret etme. Meselâ : "çoktan aşmış o belki İzmit'i de" mısraının "atı alan Üsküdar'ı geçti" ibâresine telmih edilmesi gibi.

telmihât تلميحات (a.i. telmîh'in c.) : telmihler, îmalı sözler.

telmîhen تلميحاً (a.zf.) : telmih yoluyla, telmih için, îmâlı olarak.

telsîm تلثيم (a.i.c. : telsîmât) : ağzını öpme; öpme. (bkz : takbîl).

telsîmât تلثيمات (a.i. telsîm'in c.) : ağız öpmeler; öpmeler.

telvî' تلويع (a.i. lev'den. c. : telvîât) : içini yakıp dertlendirme; dertlendirilme, içi yanma, üzülme.

telvîât تلويعات (a.i. telvî'in c.) : içini yakıp dertlendirmeler, dertlendirilmeler.

telvîh تلويح (a.i. levh'den. c. : telvîhât) : **1.** açıklama, belli etme. **2. ed.** lüzumlu şeylerden bahsetmek sûretiyle olan kinâye ["filâncanın mutfağında çok odun sarfolunur" denildiği zaman bundan mutfakta çok yemek piştiğine, ev sâhibinin cömertliğine ve misâfirinin çokluğuna intikal edilir]. **3.** posa hâline getirme.

telvîh medresesi : miftah ve hâriç medreseleri arasında yer alan üçüncü derecede bir medrese.

telvîhât تلويحات (a.i. telvîh'in c.) : telvîhler, açıklamalar.

telvîm تلويم (a.i. levm'den. c. : telvîmât) : azarlama, azarlanma, paylama, paylanma, çekiştirme, çekiştirilme.

telvîmât تلويمات (a.i. telvîm'in c.) : azarlamalar, azarlanmalar, çekiştirmeler, çekiştirilmeler.

telvîn تلوين (a.i. levn'den. c. : telvînât) : renk verme, boyama, boyanma.

telvînât تلوينات (a.i. telvîn'in c.) : renk vermeler, verilmeler, boyamalar, boyanmalar.

telvîs تلويث (a.i. levs'den. c. : telvîsât) : **1.** bulaştırma, kirletme, pisletme. **2. mec.** bozma, berbâdetme [bir işi-].

telvîsât تلويثات (a.i. telvîs'in c.) : **1.** bulaştırmalar, kirletmeler, pisletmeler. **2. mec.** [işleri] bozmalar, berbâdetmeler.

telviye تلويه (a.i.) : burma, kıvırma, çevirme.

telyîn تليين (a.i. leyyin'den) : **1.** yumuşatma, yumuşatılma. **2.** liynet verme, içi yumuşatma, kabızlıktan kurtarma.

telzîz تلذيذ (a.i. lezzet'den) : lezzetlendirme, tatlandırma, tatlandırılma.

temâcüd تماجد (a.i. mecd'den) : ululuğunu, büyüklüğünü, şerefini çoğaltma.

temâdî تمادى (a.i. medd'den) : sürme, sürüp gitme, uzama, devâmedegelme.

tema'dün تمعدن (a.i. ma'den'den) : mâdenleşme, mâden hâline geçme.

temahhut تمخط (a.i.) : sümkürme.

temâhül تماهل (a.i.) : mühlet verme; ağır davranma.

temâlük تمالك (a.i.) : kendine hâkim olma, nefsini tutabilme.

temâm تمام (a.i. temm'den). (bkz : tamâm).

temânü' تمانع (a.i.) : **fels. fr. exclusion.**

temâruz تمارض (a.i. maraz'dan. c. : temâruzât) : yalandan hastalanma, kendini hasta gibi gösterme.

temâruzât تمارضات (a.i. temâruz'un c.) : yalandan hastalanmalar, kendini hasta gibi göstermeler.

temâsîh تماسيح (a.i. timsâh'ın c.) : timsahlar.

temâsîl تماثيل (a.i. timsâl'in c.) : timsaller, sûretler, resimler, semboller.

temâss تماس (a.i. mess'den) : **1.** birbirine değme, dokunma. **2.** yan yana bulunma. **3.** münâsebette bulunma; ilişki.

temâsül تماثل (a.i. mesl'den. c. : temâsülât) : **1.** benzeme, benzeyiş. (bkz : müşâbehet). **2. mat.** kesirsiz taksim kabûl etme.

temâsül-i a'dâd : **fer.** biri mirasçı adedini, diğeri de mirastaki hisseyi ifâde eden iki sayının birbirine müsâvî (*eşit) olması hâli.

temâsülât تماثلات (a.i. temâsül'ün c.) : **1.** benzemeler, benzeyişler. **2. mat.** kesirsiz taksim kabûl etmeler.

temâşâ تماشا (f.i.) : **1.** bakıp seyretme. **2.** gezme. (bkz : teferrüc[3], tenezzüh). **Şâyân-ı temâşâ** : görülmeye değer.

temâşâ-gâh تماشاگاه (f.b.i.) : **1.** seyir ve gezinti yeri. **2.** tiyatro. **3.** sinema.

temâşâ-geh تماشاگه (f.b.i.). (bkz : temâşâ-gâh).

temâşâ-ger تماشاگر (f.b.i.c. : temâşâ-gerân) : seyirci.

temâşâ-gerân تماشاگران (f.b.i. temâşâ-ger'in c.) : seyirciler.

temâşâ-gerî تماشاگرى (f.b.i.) : seyircilik.

temâşâ-hâne تماشاخانه (f.b.i.) : **1.** etrâfı temâşâ edecek yer. **2. mec.** dünyâ. **3.** tiyatro oynanan yer.

temâşâ-hâne-i garâib : garip şeylerin görülme yeri.

Temâşâ-hâne-i Osmânî (tiyatrosu) : Küçük İsmail tarafından 1883 de İstanbul'da kurulan bir tiyatro topluluğu.

temâşâ-kârî تماشاکاری (f.b.i.) : seyircilik, seyirci vaziyeti.

temattî تمطی (a.i. matiyy'den) : gerinme [vücutta duyulan ağırlıktan dolayı].

temattur تمطر (a.i. matar'dan) : yağmur yağma; sıcak mevsimde serinlemek üzere yağmur altına çıkma.

temâvüt تماوت (a.i. mevt'den) : kendini ölmüş gibi gösterme.

temâyül تمایل (a.i. meyl'den. c. : temâyülât) : **1.** meyletme, eğilme, bir yana çarpılma. **2.** bir yana veyâ bir kimseye fazla tarafdârlık ve sevgi gösterme.

temâyül-i rahim : hek. rahim çarpıklığı.

temâyülât تمایلات (a.i. temâyül'ün c.) : **1.** meyiller, muhabbetler, sevgiler. **2. mec.** bir tarafa doğru meyletmeler, eğilmeler.

temâyüz تمایز (a.i. meyz'den. c.: temâyüzât) : yükselme, üstün olma, sivrilme, kendini gösterme.

temâyüzât تمایزات (a.i. temâyüz'ün c.) : yükselmeler, üstün olmalar, sivrilmeler, yükselmeler, kendini göstermeler.

temazmuz تمضمض (a.i. mazmaza'dan) : ağzını su ile çalkalama.

temâzüc تمازج (a.i.) : şakalaşma.

temcîd تمجید (a.i. mecd'den. c. : temcîdât) : **1.** ululama, ağırlama. **2.** sabah namazı vaktinden evvel minârelerde belli makamlarda söylenen Arapça niyaz ilâhisi [ilkönce Hz. Bilâl-i Habeşî tarafından söylenmiştir].

temcîdât تمجیدات (a.i. temcîd'in c.) : **1.** ululamalar, ağırlamalar. **2.** sabah namazı vaktinden evvel minârelerde söylenen niyaz ilâhileri.

temcîs تمجیس (a.i.) : birisini mecûsî dînine sokma.

temdîd تمدید (a.i. medd'den) : **1.** uzatma, uzatılma; sürdürme. (bkz : tatvîl). **2.** bir harfi uzun okuma, çekme. (bkz : imâle). **3. kim.** sulandırma.

temdîh تمدیح (a.i. medh'den. c. : dîhât) : çok övme.

temdîhât تمدیحات (a.i. temdîh'in c.) : çok övmeler.

temdîn تمدین (a.i.) : medenîleştirme.

temeccüd تمجد (a.i. mecd'den) : ululaşma, şeref sâhibi olma.

temeddüh تمدح (a.i. medh'den c. : temeddühât) : böbürlenme, kendini övme.

temeddühât تمدحات (a.i. temeddüh'ün c.) : böbürlenmeler, kendini övmeler.

temeddün تمدن (a.i. medeniyyet'den) : medenîleşme, medenî olma, *uygarlaşma.

temehdî تمهدی (a.i.): mehdîleşme, mehdîlik dâvâsına kalkışma, mehdîlik dâvâsında bulunma.

temehhüd تمهد (a.i. mehd'den) : **1.** yayılıp döşenme. **2.** mehdîlik satma.

temehhür تمهر (o.i. mahâret'den) : mâhir olma, uz elli olma.

temekkün تمکن (a.i. mekânet'den) : mekânlanma, yerleşme, yer tutma.

temelluk تملق (a.i. melk'den. c. : temellukat) : yaltaklanma, dalkavukluk.

temellukat تملقات ("ka" uzun okunur. a.i. temelluk'un c.) : yaltaklanmalar, dalkavukluklar.

temellük تملک (a.i. melk ve mülk'den. c. : temellükât) : mülk edinme, kendine mal etme, sâhip olma.

temellüke sâlih tabiî kuvvetler : huk. elektrik, su gücü gibi üstünde mülkiyet hakkı kurulabilen tabiî (*doğal) kuvvetler.

temellükât تملکات (a.i. temellük'ün c.) : mülk edinmeler, kendine mal etmeler, sâhip olmalar.

temellül تململ (a.i. millet'den) : **1.** milletlenme, bir milletin ferdi olma. **2.** bir dîne mensûbolma. **3.** (melel, melâl'den) **hek.** hastalığın te'sîriyle yatakta rahat yatamayıp, kımıldanıp durma.

temelmül تململ (a.i.) : yatakta rahat olmama.

temennâ تمنی (o.i. münye'den) : **1.** (bkz : temennî). **2.** temennâh, eli başa götürerek verilen selam.

temennî تمنی (a.i.c. : temenniyyât) : dileme, dilek, istek.

temenniyyât تمنیات a.i. temennî'nin c.) : dilemeler, dilekler, istekler.

temerküz تمرکز (a.i. merkez'den) : **1.** merkez tutma. **2.** toplanma. **3.** birikme, yığılma. **4. kim.** *derişme, suyu azalarak koyu hâle gelme, koyulaşma, **fr. concentration.**

temerküz-i zerrevî : kim. molekül *derişmesi, **fr. concentration moléculaire.**

temermür تمرمـــر (a.i. mermere'den) : **1. hek.** devamlı olarak dil ve dudakların titremesinden ibâret bir hastalık. **2.** *bileşim.

temermür-i ziyâ-yı kevkeb : astr. *ışıl *bileşim.

temerrüd تمـــرد (a.i. mürûd'dan. c. : temerrüdât) : **1.** dikbaşlılık, inat, direnme. **2. huk.** bir borcun geç ödenmesi.

temerrüdât تمردات (a.i. temerrüd'ün c.) : dikbaşlılıklar, inâdetmeler, direnmeler.

temerrün تمـــرن (a.i.) : tekrar ettire ettire alıştırma; idman yapma, egzersiz yapma.

temeshur تمســـخر (a.i. mashara'dan. c. : temeshurât) : maskaralanmak, maskaralık etmek.

temeshurât تمســـخرات (a.i. temeshur'un c.) : **1.** maskaralıklar. **2.** maskaraya, alaya almalar.

temeskün تمسكن (a.i.) : miskin olma, miskinleşme.

temessüh تمسح (a.i. mesh'den) : **1.** meshetme, bir şeye el sürme. **2.** bir şeye sürünme.

temessüh تمسخ (a.i.) : mesh olma, şekil değiştirme.

temessühî تمسخی (a.s.) : meshe inanan.

temessük تمسك (a.i. mesk'den. c. : temessükât) : **1.** tutunma, sarılma. **2.** borç senedi.

temessül تمثـــل (a.i. misl'den. c. : temessülât) : **1.** bir şekil ve sûrete girme, cisimlenme. **2.** benzeşme. **3. biy.** *özümleme, **fr. assimilation.**

temessül-i klorofilî : bot. klorofil *özümlemesi.

temessülât تمثلات (a.i. temessül'ün c.) : temessüller, cisimlenmeler; uymalar.

temeşşî تمشـــی (a.i. meşy'den) : yürüme. [ma'neviyatta kullanılır].

temeşşuk تمشق (a.i. meşk'den) : **1.** meşk alma; meşk yazma. **2.** yazı örneği. **3.** alıştırma.

temeşşut تمشط (a.i. muşt'dan) : saçını, sakalını tarama, saç sakal taranılma.

temettu' تمتـــع (a.i.c. : temettuât) : **1.** kâr etme, kazanma. **2.** kâr, fayda. **Hisse-i temettu'** : bir şirket hissedarlarından her birine isâbet eden kâr.

temettuât تمتعـــات (a.i. temettu'un c.) : kârlar, faydalar, kazançlar.

temevvüc تمـــوج (a.i. mevc'den. c. : temevvücat) : dalgalanma, dalgalı olma, dalga dalga olma. (bkz : telâtum).

temevvüc-i deryâ : denizin dalgalanması.

temevvücât تموجات (a.i. temevvüc'ün c.) : dalgalanmalar.

temevvül تمـــول (a.i. mâl'den) : mal edinme, zenginleşme.

temevvüt تموت (a.i. mevt'den) : **hek.** bir organın çürüyüp ölü hâline geçmesi.

temeyyü' تميـــع (a.i. mey'den. c. : temeyyüât) : mâyi (sıvı) hâline gelme, cıvıklaşma; **kim.** *sıvılaşma, **fr. liquéfaction.**

temeyyüât تميعـــات (a.i. temeyyü'ün c.) : mâyi (sıvı) hâline gelmeler, cıvıklaşmalar; **kim.** *sıvılaşmalar, **fr. liquéfactions.**

temeyyüh تميه (a.i.) : sulanma.

temeyyüh-i dem : hek. kanın sulanması.

temeyyüz تميـــز (a.i.c. : temeyyüzât) : kendini gösterme, sivrilme, benzerlerinden farklı olma. **Mâ-bihi't-temeyyüz :** kendisiyle temeyyüz edilen şey.

temeyyüzât تميـــزات (a.i. temeyyüz'ün c.) : temeyyüzler, benzerleri arasında sivrilmeler, belli olmalar.

temezzuk تمـــزق (a.i.) : yırtılma, parça parça olma.

temhîd تمهيـــد (a.i. mehd'den. c. : temhîdât) : **1.** yayma; döşetme. **2.** düzeltme; düzenleme.

temhîdât تمهيدات (a.i. temhîd'in c.) : **1.** yaymalar, döşemeler, döşetmeler. **2.** ıslâh etmeler, düzeltmeler.

temhîk تمحيق (a.i.) : iptâl etme.

temhîl تمهيـــل (a.i. mehl'den. c. : temhîlât) : mühlet, mehil verme, sonraya bırakma, *erteleme; zaman ve fırsat verme.

temhîlât تمهيلات (a.i. temhîl'in c.) : mehil vermeler, sonraya bırakmalar, *ertelemeler.

temhîr تمهير (o.i. mühr'den) : mühürleme.

temhîriyye تمهيريـــه (a.i.) : mühür parası, bir kâğıdın resmî şekil alması için gereken mühürün basılması işinde ödenecek ücret.

temhîs تمحيـــص (a.i. mahs'dan. c. : temhîsât) : tecrübe, imtihân etme.

temhîs-i ilâhî : Allah'ın kulunu imtihan etmesi.

temhîsât تمحيصات (a.i. temhîs'in c.) : tecrübeler, imtihan etmeler.

temîme تميمه (a.i.) : nazar boncuğu, nazarlık.

te'mîn تأميـــن (a.i. emn'den) : **1.** güvenlik hissi verme. **2.** sağlamlaştırma. **3.** elde etme. **4.** *sağlama.

te'mînât تأمينـــات (a.i. te'mîn'in c.) : *inanca, *güvence, sağlamlık bakımından gösterilen kefil, verilen söz veyâ para.

te'mînât-ı aynıyye : **eko.** karşılığı mal olan te'minat.

te'mînen تأميناً (a.zf.) : te'mîn sûretiyle.

te'mîr تأميـــر (a.i. emr'den) : vâlî olarak tayin etme, vâlî yapma.

te'mît تأميت (a.i.) : zihnen tahmîn etme. (bkz : tahmîn, takdîr).

temkîn تمكيـــن (a.i. mekânet'den) : **1.** ağır başlılık. **2. hek.** hastalığın bir yere yerleşmesi. **3.** ihtiyat, tedbir. **Ehl-i temkîn** : **1)** ağırbaşlı; **2) tas.** televvünden kurtulup huzur ve sükûna mazhar olmuş kimse, kendini yalnız Tanrı yoluna adamış olan kimse. **Pür-temkîn** : çok ağırbaşlı.

temlie تملئـــه (a.i. mel'den) : ağız ağıza doldurma.

temlîh تمليح (a.i. milh'den) : **1.** tuzlama, içine tuz katma; tuza yatırma. **2. ed.** söz arasında güzel bir mazmun (nükteli, cinaslı, güzel söz) söyleme.

temlîhât تمليحات (a.i. temlîh'in c.) : temlihler, nükteli, cinaslı, güzel sözler.

temlîk تمليـــك (a.i. melk ve mülk'den. c. : temlîkât) : mülk olarak verme.

temlîk-i sahîh ile temlîk : kamu yararına kullanılan arazînin herhangi bir sebeple başkalarına satılması.

temlîkât تمليـــكات (a.i. temlîk'in c.) : mülk olarak vermeler.

temlîken تمليـــكاً (a.zf.) : mülk olarak vermek sûretiyle.

temlîk-nâme تمليكنامـــه (a.f.b.i.) : mîrî arazî gelirinin birine verilmesi veya şartlara uygun olarak rakabenin temlikini bildiren vesîka.

temlîk-nâme-i hümâyûn : (bkz : temlîk-nâme).

temlîs تمليس (a.i. melis'den) : düzleme, pürüzlerini giderme.

temliye تمليه (a.i.) : doldurma, doldurulma.

temmâr تمار (a.i.) : hurmacı, hurma satan.

temme تـــم (a.fi.) : "bitti, tamam oldu" mânâsınadır. [kitapların sonuna yazılmak âdet idi].

temmet تمـــت (a.fi.) : "temme" nin müennesidir]. (bkz : temme).

temmûziye تموزيـــه (o.i.) : **ed.** yazdan ve sıcaktan bahs ile medhe dâir yazılan kasîde.

temniye تمنيـــه (a.i. menî'den) : **fizy.** meni akıtma, belini getirme.

temr تمر (a.i.) : hurma. (bkz : nahl).

temr-i Hindî : Hind hurması, demirhindi. [meyvasıyla şerbeti yapılır].

temre تمره (a.i) : bir tek hurma.

temrî تمرى (a.i.) : hurmayı seven.

temrîh تمريخ (a.i.) : hafifçe sürme, uğuşturma.

temrîn تمريـــن (a.i.c. : temrînât) : alıştırma, idman yaptırma, yaptırılma, egzersiz, idman.

temrînât تمرينات (a.i. temrîn'in c.) : temrinler, egzersizler, idmanlar, alıştırmalar.

temrîr تمريـــر (a.i. mürr'den) : acılık verme, verilme.

temrîz تمريض (a.i. maraz'dan) : zayıf gösterme, gösterilme [daha çok söz hak.].

temsîh تمسيخ (a.i. mesh'den) : Allah'ın insanı maymun kılığına sokması.

temsîh تمسيح (a.i.). (bkz : mesh).

temsîl تمثيل (a.i. misl'den. c. : temsîlât) : **1.** benzetme. (bkz : teşbîh). **2.** bir şeyin aynını yapma. **3.** örnek söz; söz gelişi. **4.** tiyatro oyunu. **5.** *özümleme, alınan gıdanın uzviyete dâhil edilmesi, **fr. assimilation. 6.** [birinin veyâ bir topluluğun] adına hareket.

temsîlât تمثيلات (a.i. temsîl'in c.) : temsiller.

temsîlî تمثيلى (a.s.) : temsîle âit, temsil ile ilgili.

temsîlî hükûmet : milletin yasama gücünün kullanılmasını parlamentoya devretmesine dayanan hükûmet şekli.

temsîlî teşbih : **ed.** benzetilenle benzetmelik arasındaki birden fazla özellikleri sıra ile anlatılarak yapılan teşbih.

temsîliye تمثيليـــه (a.i.) : **ed.** bir yığının bir yığına, birkaç şeyin birkaç şeye benzetilmesi.

temsîr تمصير (a.i. mısr'dan) : bir yeri şehirlendirme, şehir hâline getirme.

temsiye تمسيه (a.i.) : "akşamınız hayırlı olsun, tünaydın, hayırlı akşamlar." gibi akşam

selâmı verme, [Arapçası: mesâküm bi'l-hayr'dır].

temşît تمشـــيط (a.i. muşt'dan): tarama, taranma.

temşiyet, temşiye تمشيت ، تمشيه (a.i. meşy'den): 1. yürütme, yürütülme. 2. meydana gelmesini kolaylaştırma.

temşiyet-i umûr: işleri yoluna koyma, ileriletme, yürütme.

temtî' تمتيـــع (a.i.): faydalandırma, faydalandırılma, kâr ettirme, kâr ettirilme.

temvîh تمويه (a.i. ma'dan. c.: temvîhât): 1. sulandırma, su katma. 2. **ed.** sözü yaldızlama. 3. haksız bir şeyi telleyip pullayarak haklı gösterme. 4. başka bir mâdeni, altın veyâ gümüş suyuna daldırma, galvanoplasti, **fr. galvanoplastie**.

temvîhât تمويهـــات (a.i. temvîh'in c.): 1. sulandırmalar, su katmalar. 2. **ed.** sözü yaldızlamalar. 3. haksızlıkları haklı göstermeler.

temvîhât-ı ebleh-firîbâne: aptalları aldatırcasına yapılan temvihler; aptalaldatır nitelikteki temvihler.

temvîl تمويـــل (a.i. mâl'den): mal sâhibi etme, edilme.

temyî' تميـــيع (a.i. mey'den): mâyî (sıvı) hâline getirme; **fiz., kim.** *sıvındırma[k] **fr. liquéfier**.

temyî-i hevâ: **fiz.** havayı tazyikle, mâyî (sıvı) hâline getirme, sıvı hava.

temyîz تميـــيز (a.i. meyz'den): 1. ayırma, ayrılma, seçme, seçilme. 2. iyiyi kötüden ayırdetme. 3. [Tanzîmat'tan sonra] bir dâvânın üçüncü ve son görülme derecesi. **Mahkeme-i temyîz**: temyiz mahkemesi (*yargıtay). **Divân-ı temyiz**: temyiz mahkemesinin kuruluşundan önce bu mahkemenin işini gören dîvân. 4. **a. gr.** sayıları ve belirsiz isimleri belirten kelime. Meselâ: "**işrûne dirhemen** = yirmi dirhem" ve "**ratle zeyten** = bir ratıl zeytinyağı" tâbirlerinde: "dirhemen" ve "zeyten" gibi.

temyîzen تميـــيزاً (a.zf.): temyîz sûretiyle, temyiz yoluyla.

temzîc تمزيج (a.i. mezc'den). (bkz: mezc).

temzîk تمزيـــق (a.i.c.: temzîkat): yırtma, paralama.

temzîkat تمزيقـــات ("ka" uzun okunur. a.i. temzîk'in c.): yırtmalar, paralamalar.

ten تـــن (f.i.): 1. insan vücudunun dış yüzü. 2. gövde, vücut, beden. **Âhen-ten**: demir bünyeli, bünyesi demir gibi sağlam olan. **Nerm-ten**: yumuşak vücutlu.

tenâcî تناجى (a.i.): fısıldaşma, fısıltı ile konuşma.

tenâdd تنـــاد (a.i. nidâd ve nedd'den): 1. birbirinden ürkme. 2. dağılma, perîşan olma. **Yevmü't-tenâdd**: kıyâmet günü. (bkz: rûz-i mahşer).

tenâdî تنـــادى (a.i. nidâ'dan): birbirine nidâ etme, bağırma. **Yevmü't-tenâdî**: kıyâmet günü.

tenâdüm تنـــادم (a.i. nedem'den): konuşma. (bkz: musâhabet).

tenâdür تنـــادر (a.i.): nâdirleşme, az bulunur olma.

tenaffut تنفـــط (a.i.): 1. çok hiddetlenme, ateş püskürme. 2. **hek.** yakı yapıştırmakla cildin kabarması.

tenâfî تنافـــى (a.i.): birbirine zıt ve muhalif olma.

tenâfî-i akvâl: sözlerin, lâkırdıların biribirine uymaması. **fels.** mantığa uymayan, **fr. antilogique**.

tenâfür (a.i. nefret'den): 1. birbirinden nefret etme, birbirinden ürküp kaçma. 2. **ed.** kulağa hoş gelmeyen hece veyâ kelimelerin bir arada bulunması.

tenâfür-i hurûf: **ed.** kulağa hoş gelmeyen harflerin bir arada bulunması. [meselâ Nâbî'nin "Letâfet kat kat olmuş ârızında nesterenlenmiş" mısraındaki "nesterenlenmiş" kelimesi gibi].

tenâfür-i kelimât: **ed.** kulağa hoş gelmeyen kelimelerin bir arada bulunması. [meselâ Âmidli Hâmi'nin "Ey andelîb; o gül uyumuşmuş ses istemez" mısraındaki "uyumuşmuş" kelimesi gibi].

tenâfüs تنافـــس (a.i.c.: tenâfüsât): haset etme, çekememe.

tenâfüsât تنافسات (a.i. tenâfüs'ün c.): haset etmeler, çekememeler.

tenaggum تنغـــم (a.i. nağme'den. c.: tenaggumât): şarkı söyleme. [alay makamında kullanılır].

tenahhî تنحی (a.i.) : alarga durma, bir yana çekilme.

tenahhum تنحم (a.i.) : 1. asık suratlı olma. 2. balgam çıkarma. (bkz : tekaşşu').

tenâhî تناهی (a.i. nihâyet'ten) : bitme, tükenme, sona erme. **Bî-tenâhî :** bitmez-tükenmez, sonsuz.

tenahnuh تنحنح (a.i. nahnaha'dan. c. : tenahnuhât) : gırtlağını temizlemek üzere hırıltılı ses çıkarma ve çıkarılan bu ses; öksürme.

tenahnuhât تنحنحات (a.i. tenahnuh'un c.) : gırtlağını temizlemek üzere hırıltılı sesler çıkarmalar ve böyle çıkarılan sesler; öksürmeler.

tenâî تنائی (a.i.) : uzaklık.

tenakkud تنقد (a.i.). (bkz : intikad).

tenakkul تنقل (a.i. nukl'den) : 1. bir yerden bir yere geçme. 2. meze yeme.

tenakkut تنقط (a.i. nokta'dan) : nokta nokta olma, benek benek olma.

tenâkus تناقص (a.i. naks'dan. c. : tenâkusât) : azalma, eksilme.

tenâkusât تناقصات (a.i. tenâkus'un c.) : azalmalar, eksilmeler.

tenâkuz تناقض (a.i. nakz'dan. c. : tenâkuzât) : çelişme, insanın bir sözü ötekini çürütmesi, bir sözü ötekine uymaması, *karşıtlık, zıddiyyet. (bkz : mübâyenet).

tenâkuzât تناقضات (a.i. tenâkuz'un c.) : tenâkuzlar, çelişmeler, çelişkiler.

tenâküh تناکح (a.i. nikâh'dan) : nikâhlanma.

tenâkür تناکر (a.i. nekr'den) : 1. bilmezlenme, bilmezlikten gelme. 2. **psik.** *karşıt duygu, antipati, **fr. antipathie.**

tenânîr تنانیر (a.i. tennûr'un c.) : 1. tandırlar, ocaklar, fırınlar. 2. su pınarları.

ten-âsân تن آسان (f.b.s.) : rahatını düşünen [adam].

ten-âsânî تن آسانی (f.b.i.): rahatını düşünme.

tenassub تنصب (a.i.) : dikilip durma. (bkz : intisâb).

tenassuh تنسح (a.i.) : aklı başına gelme; öğüt alma, nasîhat dinleme.

tenassuk تنسق (a.i.) : düzenleme, sıralanma, nizâmına konma.

tenassur تنصر (a.i. nasrân'dan) : Hıristiyan olma.

tenâsur تناصر (a.i. nasr'dan) : yardımlaşma. (bkz : teâvün).

tenâsüb تناسب (a.i. nisbet'den) : uyma, uygunluk; birbirini tutma; yakışma; **mat.** *orantı, **fr. proportion.**

tenâsüb-i muayyene kanunu : kim. sâbit oranlar kanunu.

tenâsübî تناسبی (a.s.) : 1. tenâsübe mensup, tenâsüple ilgili. 2. **mat.** sayılar arasındaki tenâsüple, *oranla ilgili.

tenâsüh تناسخ (a.i. nesh'den) : 1. **fels.** *ruh göçümü, ruh sıçraması, rûhun bir cisimden ötekine, bâzan da insandan hayvana ve hayvandan insana geçmesi inancı, **fr. métempsycose.** 2. **fık.** mirasçının, mirastan önce ölümüyle miras malın onun mirasçılarına kalması. 3. **biy.** bâzı hayvanların kurttan kelebek hâline dönüşmesi olayı.

tenâsühî تناسخی (a.s.c. : tenâsühiyyûn) : 1. ruh göçümüne âit, ruh göçümü ile ilgili. 2. ruh güçümüne inanan.

tenâsühiyye تناسخیه (a.i.) : ruh göçümüne, ruh göçüne inanan görüş.

tenâsühiyyûn تناسخیون (a.i.) : ruh göçümüne inananlar.

tenâsül تناسل (a.i. nesl'den) : birbirinden doğup üreme; türeme; üretme. **Âlât-ı tenâsül : anat.** üretme organları.

tenâsül-i bikrî : biy. cinsî münâsebet olmaksızın vuku bulan doğum, partenojenez, **fr. parthénogénèshe.**

tenâsül-i cedîd : bot., zool. yenilenme.

tenâsül-i gayr-i mütecânis : iki ayrı cins hayvanın çiftleştirilmesiyle melez bir cins yetiştirme.

tenasül-i mütevâlî : biy. metajenez.

tenâsülleri beyzî : biy. yumurtlayanlar, **fr. ovipares.**

tenâsülleri tevellüdî : biy. doğuranlar, **fr. vivipares.**

tenâsül bi-nefsihi تناسل بنفسه (a.b.i.) : **biy.** kendiliğinden türeme.

tenâsülî تناسلی (a.s.) : tenâsül ile, nesil yetiştirmekle ilgili.

tenâsüliyye تناسلیه (a.s.) : ["tenâsülî" nin müen.]. (bkz : tenâsülî).

tenâsür تناثر (a.i.) : 1. saçılma, serpilme. 2. püskürme.

tenâşîr تناشير (a.i.c.) : çocuk yazısı, acemi yazısı.

tenâşüd تناشد (a.i. neşîde'den) : karşılıklı şiir okuma. (bkz : münaşede).

tenattuf تنطف (a.i.) : küpe takma.

tenâtuh تناطح (a.i.) : süsüşme, birbirini süsme [hayvanlar].

tena'um تنعم (a.i. ni'met'den. c. : tena'umât) : nîmet içinde, bolluk içinde bulunarak rahat etme.

tena'umât تنعمات (a.i. tena'um'un c.) : nîmetler, nîmet içinde, bolluk içinde bulunarak rahat etmeler.

ten-âver تن آور (f.b.s.c. : ten-âverân) : etine dolgun, etli canlı.

ten-âverân تن آوران (f.b.s. ten-âver'in c.) : etine dolgun, etli canlı kimseler.

tenâvüb تناوب (a.i. nevbet'den) : nöbetleşme.

tenâvül تناول (a.i. nevl'den) : alıp yeme, alınıp yenilme.

tenâvüm تناوم (a.i. nevm'den) : uyur gibi görünme, yalandan uyuma.

tenâvür تناور (a.i.) : iri vücutlu kimse.

tenâzu' تنازع (a.i. nez'den) : çekişme, uğraşma.

tenâzu'bi'l-eydî : fık. iki kişinin zilyet oldukları, ellerinde bulundurdukları bir gayrimenkul için kavga etmeleri.

tenâzu-ı fi'leyn : gr. iki fiilin birbirinden türemesi.

tenâzur تناظر (a.i. nazar'dan) : 1. birbirinin karşısında olma, birbirine bakma. 2. **mat.** *bakışım, simetri, **fr. symétrie.**

tenâzurî تناظری (a.s.) : **mat.** *bakışık, simetrik, **fr. symétrique.**

tenazzuf تنظف (a.i. nezâfet'den) : temizlenme, pâklanma.

tenazzum تنظم (a.i. nazm'dan). (bkz : intizâm).

tenazzur تنظر (a.i. nazar'dan) : düşünerek, dikkatle bakma.

tenbâkû تنباکو (f.i.) : tömbeki, nargile ile içilen tütün.

tenbâl تنبال (a.s.) : kısacık boylu, bodur [adam].

tenbân تنبان (f.i.) : don, iç donu, tuman.

tenbel تنبل (f.s.) : tenbel, üşengeç; ağır davranan [işte].

tenbel tenbel : hiç bir işe yaramaksızın, tenbel bir şekilde.

tenbel-hâne تنبلخانه (f.b.i.) : iş görülmeyen yer, miskinler yeri, tenbelleri toplayıp oturttukları yer.

tenbelît تنبليت (f.i.) : hayvan yükü, küçük yük.

tenbîh تنبيه (a.i.c. : tenbîhât) : 1. uyandırma, uyarma, uyarı. 2. **psik.** *uyarım, **fr. excitation.** 3. bir işin yapılmasını, bırakılmasını, veyâ o işten vazgeçilmesini tekrar tekrar hatırlatma.

tenbîhât تنبيهات (a.i. tenbîh'in c.) : tenbihler.

tenbûl تنبول (f.i.) : Hindistan halkının, dişlerini temizlemek, dudaklarını kızartmak için çiğnedikleri bir yaprak veren biber ağacı.

tencîde تنجيده (f.s.) : buruşmuş.

tencîm تنجيم (a.i. necm'den. c. : tencîmât) : yıldız ilmi ile uğraşma.

tencîmât تنجيمات (a.i. tencîm'in c.) : yıldız ilmi ile uğraşmalar.

tencîs تنجيس (a.i. necâset'den) : pisleme, pis etme.

tenciye تنجيه (a.i. necât'dan) : kurtarma. (bkz: tahlîs).

tencîz تنجيز (a.i.) : sona erdirme; sonuçlandırma.

tendiye تنديه (a.i.) : ıslatma, nemleme, nemlenme.

ten-dürüst تندرست (f.b.s.) : vücudu sağlam, sağlam vücutlu, sağlam, kuvvetli.

ten-dürüstî تندرستی (f.b.i.) : vücut sağlığı, sağlamlık, kuvvetlilik.

tene تنه (f.i.) : 1. vücut, beden, gövde, cüsse. 2. örümcek ağı. (bkz : beytü'l-ankebut).

tenebbî تنبی (a.i. nübüvvet'den) : peygamberlik iddiâsına kalkışma. (bkz : tenebbü').

tenebbü' تنبؤ (a.i. nübüvvet'den) : peygamberlik iddiâsına kalkışma. (bkz : tenebbî).

tenebbü' تنبع (a.i. nebeân'dan) : yerden kaynama.

tenebbüh تنبه (a.i. nebâhat'den) : 1. uyanma, uykudan kalkma. 2. gafletten kurtulma, kendine gelme, aklını başına toplama. 3. **psik.** *uyarım, **fr. excitation.** (bkz : intibâh).

tenebbühât تنبهـــات (a.i. tenebbüh'ün c.) : 1. uyanmalar, uykudan kalkmalar. 2. gafletten kurtulmalar, kendine gelmeler, aklını başına toplamalar. 3. **psik.** uyarımlar.

tenebbüt تنبت (a.i. nebât'dan. c. : tenebbütât) : bitkilenme, yerden bitme; çimlenme.

tenebbütât تنبتـــات (a.i. tenebbüt'ün c.) : bitkilenmeler, yerden bitmeler, çimlenmeler.

tenebbütât-ı lâhmiyye : hek. vücûdun bâzı yerlerinde dut tânesi şeklinde meydana gelen fazla et kabarcıkları.

teneddüb تندب (a.i. nedbe'den) : [yara] kapanma.

teneddüm تـــدم (a.i. nedâmet'den) : pişmân olma.

teneffu' تنفـــع (a.i. nef'den. c. : teneffuât) : faydalanma, yararlanma.

teneffuât تنفعـــات (a.i. teneffu'un c.) : faydalanmalar, yararlanmalar.

teneffuh تنفـــح (a.i. nefh'den) : 1. şişme, kabarma. 2. üflenerek şişme. 3. urlanma.

teneffuh تنفخ (a.i.) : boş lâflarla gururlanma.

teneffül تنفـــل (a.i.) : nâfile namaz kılma veyâ oruç tutma.

teneffür تنفـــر (a.i. nefret'den) : 1. iğrenme, tiksinme. 2. **mec.** soğuma.

teneffüs تنفـــس (a.i. nefes'den) : 1. nefes, soluk alma. 2. yorgunluk almak için dinlenme. 3. okulda ders araları verilen dinlenme. 4. tan yeri ağarma. 5. deniz suyunun dalga ile sâhile vurması.

teneffüs bi'l-hevâ : havalı *solunum, hava ile *solunum.

teneffüs-i cildî : biy. deri *solunumu.

teneffüs-i kasabî : biy. trake *solunumu, **fr. respiration trachéenne.**

teneffüs-i safîrî : hek. havanın teneffüs borularına girdiği veyâ çıktığı sırada gayri tabiî ses.

teneffüs-i sınaî : hek. boğazdan açılan sun'î bir delik vâsıtasıyla hastanın teneffüs etmesi.

teneffüsât تنفســـات (a.i. teneffüs'ün c.) : teneffüsler.

teneffüs-hâne تنفســـخانه (a.f.b.i.) : okulda ders hârici dinlenme yeri.

teneffüz تنفـــذ (a.s. nefz'den) : nüfuzlu, nüfuz sâhibi, sözü geçer olma.

tenekkür تنكـــر (a.i. nekr'den) : bilinmeyecek, tanınmayacak kılığa girme; kendini bildirmeme; tebdîl gezme.

tenekküs تنكس (a.i.nüks'den) : başaşağı olma.

tenemmî-i nev'î تنمـــىء نوعـــى (a.b.i.) : **fels. fr. philogénie.**

tenemmül تنمل (a.i. neml'den) : 1. karınca gibi kaynama. 2. **hek.** vücûdun bir tarafı, bir organı uyuşup karıncalanma.

tenemmür تنمر (a.i.nimr'den. c. : tenemmürât) : 1. kaplanlaşma, kaplan huylu olma. 2. birini korkutmak için gümbürtülü ses çıkarma. 3. korkutma. (bkz : tehdîd).

tenemmürât تنمـــرات (a.i. tenemmür'ün c.) : 1. kaplanlaşmalar. 2. korkutmak için gürültülü ses çıkarmalar. 3. korkutmalar. (bkz : tehdîdât).

tenemmüv تنمـــو (a.i. nemâ ve nümüvv'den) : gelişip büyüme.

tenessüh تنســـخ (a.i.) : pek güzel, eşsiz, çok az bulunur olma.

tenessüm تنسم (a.i. nesîm'den. c. : tenessümât) : hava teneffüs etme.

tenessümât تنسمات (a.i. tenessüm'ün c.) : hava teneffüs etmeler.

tenessür تنثر (a.i. nesr'den) : açılma, serpilme, yayılma. (bkz : intişâr).

teneşşî تنشي (a.i.) : neşvelenme, sarhoş olma.

teneşşut تنشـــط (a.i. neşat'dan) : keyiflenme, şenlenme, ferahlanma.

teneşşüb تنشـــب (a.i.) : bir şeye ilişip tutulma. (bkz : intişâb).

teneşşüf تنشف (a.i.) : emme, çekme, soğurma [suyu, rutûbeti].

teneşşür تنشر (a.i.). (bkz : intişâr).

tenevvuh تنوح (a.i. nevha'dan. c. : tenevvuhât): feryâdederek ağlama [ölünün arkasından].

tenevvuhât تنوحـــات (a.i. tenevvuh'un c.) : feryâdederek ağlamalar [ölü için].

tenevvü' تنوع (a.i. nev'den c. : tenevvüât) : çeşitlenme, çeşit çeşit olma, çeşitlilik.

tenevvüât تنوعـــات (a.i. tenevvü'ün c.) : çeşitlenmeler, çeşit çeşit olmalar.

tenevvüm تنوم (a.i. nevm'den) : uyuklama, pinekleme.

tenevvür تنور (a.i. nûr'dan) : nurlanma, parlama, ışıldama, aydınlık olma.

tenezzehe تنزه (a.i.) : "berî ve uzaktır" mânâsına Allah hakkında kullanılır.

tenezzüh تنزه (a.i. nüzhet'den) : gezinti. (bkz : teferrüc).

tenezzül تنزل (a.i. nüzûl'dan) : **1.** kendine aykırı düşen bir işi veya durumu kabul etme, alçalma, inme, aşağılama. **2.** gönül alçaklığı, kibirsizlik. **3.** düşme, inme [fiyat].

tenezzülen تنزلاً (a.zf.) : gönül alçaklığıyla, alçak gönüllülükle, kibirsizlikle.

tenfîh تنفیخ (a.i. nefh'den. c. : tenfîhât) : **1.** çok üfleme, üfletme. **2.** üfleyip şişirme, üflenip şişirilme.

tenfîhât تنفیخات (a.i. tenfîh'in c.) : **1.** çok üflemeler, üfletmeler. **2.** üfleyip şişirmeler, üflenip şişirilmeler.

tenfîl تنفیل (a.i. nefel'den) : savaşa teşvik maksadıyla bir takım askerlere veya gazîlere bol ganîmet vaat etme ve yağmada bulunmalarına izin verme.

tenfîl-i âmm : huk. bütün gazîlere verilen söz ve ayrılan tenfîl.

tenfîl-i hâss : huk. askerî teşvik maksadıyla savaş gücünü artırmak için devlet başkanının, savaşçılara gereğinden fazla ganîmet payı hususunda söz vermesi.

tenfîr تنفیر (a.i. nefret'den. c. : tenfîrât) : **1.** nefret ettirme, ettirilme, iğrendirme, iğrendirilme, tiksindirme, tiksindirilme. **2.** (nefîr'den) savaşa toplama; asker toplama.

tenfîrât تنفیرات (a.i. tenfîr'in c.) : nefret ettirmeler, ettirilmeler; iğrendirmeler, iğrendirilmeler, tiksindirmeler, tiksindirilmeler.

tenfîs تنفیس (a.i. nefes'den. c. : tenfîsât) : nefeslendirme, nefeslendirilme, soluklandırma, soluklandırılma, ferahlandırılma.

tenfîsât تنفیسات (a.i. tenfîs'in c.) : nefeslendirmeler, nefeslendirilmeler, soluklandırmalar, soluklandırılmalar, ferahlandırılmalar.

tenfîş تنفیش (a.i. tenfişât) : pamuk atma, atılma; yün ditme, ditilme.

tenfîşât تنفیشات (a.i. tenfîş'in c.) : pamuk atmalar, atılmalar; yün ditmeler, ditilmeler.

tenfîz تنفیذ (a.i. nüfûz'dan. c. : tenfîzât) : nâfiz kılma, hükmünü yürütme.

tenfîz kararı : huk. yabancı memleket mahkemelerince verilen hükümlerin Türkiye'de yerine getirilmesi bakımından Türk mahkemelerince verilmesi gerekli bulunan karar.

tenfîzât تنفیذات (a.i. tenfîz'in c.) : nüfuzlu kılmalar, hükmünü yürütmeler.

teng تنگ (f.s.) : **1.** dar, sıkıntılı [şey, yer]. (bkz : dayyık). **2.** küçük. **Dehân-ı teng :** küçük ağız. **3. i.** denk, eşyâ, yük dengi. **4.** sıkı; yapışık. **5.** zavallı. **6.** nâdir. **7.** zor. **8.** ince. **9.** bağ, kayış.

teng-â-teng : çok dar; ince; çok nâdir.

teng-âb تنگ آب (f.b.s.) : sığ su; sığlık.

Tengâr تنگار (f.b.i.) : **1.** Allah. **2.** yanına girilmesi zor olan kimse. **3.** az bulunur ve değerli olması bakımından ele geçirilmesi kolay olmayan şey.

tengây تنگای (f.i.) : boğaz, vâdî.

teng-bâr تنگ بار (f.b.s.) : çok zor olan, erişilmesi güç.

teng-çeşm تنگچشم (f.b.s.) : açgözlü.

teng-çeşmî تنگ چشمی (f.b.i.) : açgözlülük.

teng-dehân تنگ دهان (f.b.s.) : dar ağızlı.

teng-dest تنگدست (f.b.s.) : elidar, züğürt.

teng-destî تنگدستی (f.b.i.) : eldarlığı, züğürtlük.

teng-dil تنگدل (f.b.s.) : yüreği dar, içi sıkıntılı. (bkz : dil-teng).

teng-dilî تنگدلی (f.b.i.): daryüreklilik. (bkz : dil-tengî).

teng-havsala تنگ حوصله (f.a.b.s.) : havsalası dar, tahammülsüz [kimse]. (bkz : tenük havsala).

teng-hûy تنگ خوی (f.b.s.) : çabuk kızan, çabuk hiddetlenen.

tengî تنگی (f.i.) : **1.** darlık. **2.** züğürtlük. **3.** küçüklük. **4.** incelik. **5.** sıkılık. **6.** nâdirlik, az bulunurluk. **7.** zavallılık.

tengis تنغیص (a.i. nags'dan) : hayâtını kederli, tasalı kılma.

tengîz تنغیض (a.i.) : zindeliğini sarsma, zindeliği sarsılma.

teng-maâş تنگ معاش (f.a.b.s.) : yaşaması zorlaşan, zor durumda olan.

teng-meşreb تنگ مشرب (f.a.b.s.) : sinirli, asabî.

tengnâ تنگنا (f.i.) : **1.** dar yer; geçit, boğaz. (bkz : derbend). **2.** mezar.

teng-nây تنگ نای (f.b.s.) : sıkıntılı yer.

teng-peygûle تنگ پیغوله (f.b.s.) : dar köşe.

teng-sâl تنگ سال (f.b.i.) : kuraklık, yokluk, kıtlık yılı.

teng-sâr تنگ سار (f.b.s.) : kuş beyinli, dar kafalı; aptal.

teng-târ تنگتار (f.b.i.) : küçük, dar çadır.

teng-yâb تنگ یاب (f.b.s.) : zor bulunur, nadir.

teng-zarf تنگ ظرف (f.a.b.s.) : içine az şey alan.

teng-zehre تنگ زهره (f.b.s.) : gamlı, kasavetli, üzgün.

tenhâ تنها (f.s.) : **1.** yalnız, ıssız, boş. **2.** yalnız, tek. (bkz : münferid, vahîd).

tenhâ-nişîn تنها نشین (f.b.s.) : yalnız oturan.

tenhâ-rev تنهارو (f.b.s.) : yalnız giden.

tenhâyî تنهایی (f.i.) : tenhalık, yalnızlık, ıssızlık.

tenhîl تنخیل (a.i.) : eleme, elenme [elek ile-].

tenhît تنحیت (a.i.). (bkz : naht).

tenîde تنیده (f.s.) : **1.** dokunmuş, örülmüş. (bkz : mensûc). **2. i.** örümcek ağı.

ten'îl تنعیل (a.i. na'l'dan) : **1.** nallama, nallanma. **2.** [eski kimyâda demir mâdeni ile başka bir mâdeni karıştırma mânâsında kullanılırdı].

ten'îm تنعیم (a.i. ni'met'den) : **1.** nîmetlendirme, nîmetlendirilme. **2.** "evet" diye cevap verme.

te'nîs تأنیث (a.i. ünûset'den) : **a. gr.** (bir kelimeyi) müennes, dişi kılma, kılınma. [kelimenin sonuna bir **t** getirilerek yapılır].

te'nîs تأنیس (a.i. üns'den) : **1.** mûnis kılma, alıştırma, alıştırılma. **2.** bir hayvanı terbiye edip kullanılır, işe yarar hâle getirme.

ten'îş تنعیش (a.i.) : **1.** yukarı kaldırma. **2.** sürçüp düşen kimseye kalkması için duâ etme.

tenîze تنیزه (f.i.) : uç, etek.

tenîze-i kûh : dağ eteği.

tenkâr تنکار (f.i.) : **kim.** boraks, bor asidi ile bir oksidin birleşmesinden meydana gelen tuz.

tenkıye تنقیه (a.i. naky'den) : **1.** ayıklayıp temizleme. **2.** kalın bağırsağa su verme ve bu iş için kullanılan alet. (bkz : hukne, ihtikan).

tenkid تنقید (o.i. nakd'den. c. : tenkidât) : bir konuya âit yazıyı veyâ eseri değer bakımından gözden geçirme, *eleştirme, **fr. critique**. [doğrusu : "intikad" dır].

tenkidât تنقیدات (a.i. tenkid'in c.) : tenkidler, *eleştirmeler, **fr. critiques**.

tenkidî تنقیدی (a.s.) : *eleştirimsel, **fr. critique**.

tenkih تنقیح (a.i.c. : tenkihât) : **1.** bir şeyin fazla ve lüzumsuz kısımlarını çıkartıp düzeltme, ayıklama, arıtma. **2.** hubûbatın taşını, toprağını ayıklama. **3.** me'mur maaşlarından indirme.

tenkîh تنکیح (o.i. nikâh'dan. c. : tenkîhât) : nikâh etme, edilme, nikâh kıyma, kıyılma, evlendirme, evlendirilme.

tenkihât تنقیحات (a.i. tenkih'in c.) : bütçeyi düzenlemek üzere me'mur maaşlarından yapılan indirmeler.

tenkîhât تنکیحات (a.i. tenkîh'in c.) : nikâh etmeler, edilmeler, nikâh kıymalar, kıyılmalar, evlendirmeler, evlendirilmeler.

tenkîl تنکیل (a.i.c. : tenkîlât) : **1.** uzaklaştırma. (bkz : teb'îd). **2.** örnek olacak bir cezâ verme. **3.** [birini] tepeleme.

tenkîlât تنکیلات (a.i. tenkîl'in c.) : **1.** uzaklaştırmalar. **2.** örnek olacak şekilde cezâlandırmalar. **3.** tepelemeler [düşmanları-].

tenkîr تنکیر (a.i. nekr'den. c. : tenkîrât) : **1.** bilinmeyecek, tanınmayacak hâle getirme. **2. a. gr.** bir ismi nekre yapma, yânî harf-i târif'siz, efliflâmsız kullanma.

tenkîrât تنکیرات (a.i. tenkîr'in c.) : **1.** bilinmeyecek, tanınmayacak hâle getirmeler. **2. gr.** isimleri nekre yapmalar.

tenkis تنقیص (a.i. noksân'dan. c. : tenkisât) : azaltma, kısma, indirme, eksiltme, eksiltilme.

tenkîs تنکیس (a.i. nüks'den) : **1.** başaşağı etme, edilme. **2.** boşaltma.

tenkisât تنقیصات (a.i. tenkis'in c.) : azaltmalar, indirmeler, eksiltmeler, eksiltilmeler.

tenkiş تنقیش (a.i. nakş'dan. c. : tenkişât) : nakşetme, nakışlama, nakışlanma, işleme, resim yapma.

tenkişât تنقیشات (a.i. tenkiş'in c.) : nakşetmeler, nakışlamalar, resim yapmalar, işlemeler.

tenkit تنقیت (a.i.) : fenâsını atma, temizleme. (bkz : tenkıye).

tenkit تنقیط (a.i. nakt'den) : 1. noktalama; noktalanma [harf-]. 2. cümle içinde (, ; ! ? : . v.b.) gibi işâretler kullanma, **fr. ponctuation.**

tenkiz تنقیذ (a.i.) : kurtarma. (bkz : inkaz).

tenmîk تنمیق (a.i. nemk'den) : 1. güzel yazı ile yazma. 2. yazma, yazılma.

tenmîr تنمیر (a.i.). (bkz : tenemmür).

tenmiye تنمیه (a.i. nemâ'dan) : nemâlandırma, nemâlandırılma, artırma, artırılma.

tennûb تنوب (a.i.). **bot.** norveç çamı; beyaz köknar.

tennûb-i kâzib : bot. katran ağacı.

tennûbiyye تنوبیه (a.i.) : **bot.** çamgiller, **fr. abiétinées.**

tennûbiyyet تنوبیت (o.i.) : **kim.** hâmız-ı tennûb'un esaslarla karışmasından meydana gelen tuzlar.

tennûr تنور (a.i.c. : tenâhîr) : 1. fırın. 2. tandır. 3. etüv, **fr. étuve.**

tennûre تنوره (a.i.) : mevlevî dervişlerinin semâ âyîni sırasında giydikleri geniş eteklik.

tennûre-pûş تنوره پوش (a.f.b.s.) : tennure giyen derviş.

ten-perest تنپرست (f.b.s.) : vücudunu, kendini seven, vücuduna çok dikkat eden.

ten-perest-âne تنپرستانه (f.b.zf.) : kendini sevene yaraşır yolda.

ten-perver تنپرور (f.b.s.) : kendini beslemeğe, rahatına düşkün. (bkz : keslân).

ten-perver-âne تنپرورانه (f.zf.) : tenpervercesine, tenbelcesine, kendi rahatını düşünür şekilde.

ten-perverî تنپروری (f.i.) : tenperverlik, tenbellik; kendini beslemeğe, rahatına düşkünlük. (bkz : kesel).

tensîb تنسیب (o.i. nisbet'den) : münâsip görme, uygun bulma.

tensîk تنسیق (a.i. nesak'dan. c. : tensîkat) : 1. düzene, yoluna koyma, düzenleme, sıralama; düzeltme. 2. **ed.** bir isme birçok sıfat sıralama.

tensîk-i inkıtâtî : ed. belirtilen birkaç şeyin sıralanmasıyla mânânın alçalması.

tensîk-i irtikaî : ed. bir ibârede zikredilen bir kaç şeyin sıra tertîbine göre mânâsının yükselmesi; alçalırsa : **tensîk-i inkitâtî** denilir.

tensîk-i sıfât : ed. bir şahsı, yâhut bir şeyi bir çok sıfatla zikretme. [Meselâ sevgiliye : "sıhhatim, ömrüm, hayât-ı câvidânımsın benim" şeklinde ifâde ediş gibi].

tensîku's-sıfât : gr. bir ismin sıfat adedini çoğaltma san'atı.

tensîkat تنسیقات ("ka" uzun okunur. a.i. tensîk'in c.) : 1. düzen verme[ler], düzenleme[ler]. (bkz : ıslâh). 2. fazla memuru işten çıkarma.

tensîl تنسیل (a.i.) : düşen yaprakları toplayıp o ağacın dibine gömme.

tensîr تنشیر (a.i. nesr'den) : 1. saçma, serpme. 2. **ed.** nazmı nesre tahvîletme.

tensîr تنصیر (a.i. nasrân'dan) : Hıristiyan yapma [birini-].

tensîs تنصیص (a.i.c. : tensîsât) : tetkîk ederek karar verme, verilme.

tensîsât تنصیصات (a.i. tensîs'in c.) : tetkîk edildikten sonra verilen kararlar. (bkz : mukarrerât).

tensiye تنسیه (a.i.) : unutturma. (bkz : insâ).

ten-sûh تنسوخ (f.b.s.c. : tensûhât) : 1. pek az bulunan güzel şey. 2. içinde çeşitli güzel kokular bulunan yuvarlak kutu.

tenşîb تنشیب (a.i.) : 1. saplama, sokma. 2. rüzgâr esme.

tenşîf تنشیف (a.i.) : emdirme, emdirilme, içirme, içirilme [suyu, rütûbeti-].

tenşîm تنشیم (a.i.) : 1. bozulup kokma [et-]. 2. bir işe başlama.

tenşîr تنشیر (a.i. neşr'den) : yayma; serpme. (bkz : neşr).

tenşît تنشیط (a.i. neşât'dan. c. : tenşîtât) : şenlendirme, keyiflendirme, ferahlandırma.

tenşîtât تنشیطات (a.i. tenşît'in c.) : şenlendirmeler, keyiflendirmeler, ferahlandırmalar.

ten-şûy تنشوی (f.b.i.) : 1. ölü yıkayıcı. (bkz : gassâl) : 2. teneşir.

tente تنته (f.i.) : örümcek ağı.

tentîf تنتیف (a.i. netf'den) : **hek.** kılları düşürme [ilâçla-].

tenû-mend تنومند (f.b.s.) : irikıyım, gövdeli, vücutlu [kimse]. (bkz : lendûhâ).

tenû-mendî تنومنـــدی (f.b.i.) : irikıyımlık, gövdeli olma, vücutluluk.

tenük تنـــك (f.s.) : 1. yufka, ince, nârin. (bkz : rakik). 2. hafif, az. 3. zayıf, dayanıksız, kuvvetsiz. (bkz : nahîf, zaîf). 4. yumuşak. (bkz : nerm, nuûmet).

tenük-havsala تنـــك حوصلـــه (a.f.b.s.) : tahammülsüz, sabırsız [adam].

tenük-mizâc تنك مزاج (f.a.b.s.) : mizâcı yumuşak, yavaş [kimse].

tenük-rû تنك رو (f.b.s.) : yüzü tutmayan, yüzü yumuşak [adam].

tenvî' تنويـــع (a.i. nev'den. c. : tenvîât) : nevîlendirme, çeşitlendirme, türlü türlü etme.

tenvîât تنويعات (a.i. tenvî'in c.) : nevîlendirmeler, çeşitlendirmeler.

tenvîm تنويـــم (a.i. nevm'den. c.: tenvîmât) : uyutma, uyutulma; uyuşturma, dinlendirme. **Usûl-i tenvîm** : hipnotizma, **fr. hypnotisme.**

tenvîm-i ıztırâb : ıztırâbı uyutma, dindirme.

tenvîm-i sınaî : **hek.** bâzı küçük operasyonlarda acı duyurmamak ve fakat söylenilene cevap vermek ve söylediğini daha sonra hatırlamamak için hastayı cilâlı bir satha (*düzeye) baktırarak muvakkaten düşünme kuvvetini iptal etme.

tenvîmât تنويمـــات (a.i. tenvîm'in c.) : uyutmalar, uyutulmalar, uyuşturmalar, dinlendirmeler.

tenvîn تنويـــن (a.i. nûn'dan. c. : tenvînât) : **a. gr.** kelimenin sonunu **nun** gibi okutmak üzere konulan iki üstün (-en), iki esre (-in), iki ötre (-ün) : "âzimet**en**, bihakkı**n**, rabbü**n**.." gibi.

tenvîn-i galî : **a. gr.** sâkin olan kafiyeye eklenen tenvin. Meselâ : evvelen... gibi.

tenvîn-i ivaz : **a. gr.** muzâfün-ileyhden karşılık olan tenvîn.

tenvîn-i mukabele : **a. gr.** cem-i müzekker-i sâlim'in müennesi karşılayanıdır.

tenvîn-i temekkün : **a. gr.** medhûlünün isim olduğunu bildiren tenvîn.

tenvîn-i tenkîr : **a. gr.** ma'rife ile nekre arasını ayıran tenvin.

tenvîn-i terennüm : **a. ed.** mısrâların sonundaki iki üstünün vakıf hâliyle "â" okunması hâli : meselâ "ebeden, ebedâ" gibi.

tenvînât تنوينات (a.i. tenvîn'in c.) : tenvinler.

tenvîr تنوير (a.i. nûr'dan. c. : tenvîrât) : ışıklandırma, aydınlatma.

tenvîrât تنويرات (a.i. tenvîr'in c.) : 1. ışıklandırmalar, aydınlatmalar. 2. donanma.

tenvîrât ve tanzîfât : aydınlatmalar ve temizlemeler.

tenvîrî, tenvîriyye تنويرى ، تنويريه (a.s.) : 1. ışıklandırma, aydınlatma ile ilgili. 2. evleri, sokakları aydınlatma ile ilgili. **Mesârif-i tenvîriyye** : ışıklandırma masrafları.

ten-zede تنـــزده (f.b.s.) : sessiz, susmuş. (bkz : sâkin, sâkit).

tenzîh تنزيـــه (a.i. nüzhet'den. c. : tenzîhât) : 1. kusur kondurmama, kabahat ve kusûru yok etme. 2. Allah'ın, her türlü eksik ve noksandan uzak bulunduğuna ve insan vasfında olmadığına inanma.

tenzîhât تنزيهـــات (a.i. tenzîh'in c.) : tenzihler, kusur ve günahlardan arınmalar.

tenzîl تنزيـــل (a.i. nüzûl'den. c. : tenzîlât) : 1. indirme, azaltma, aşağı düşürme. 2. Kur'ân-ı Kerim. (bkz : Fürkan, Kur'ân, Mushaf, Necm, Nûr, Zikr).

tenzîlât تنزيلات (o.i. tenzîl'in c.) : fiat indirme, indirim.

tenzîr تنذير (a.i.) : [fenâ bir haber vererek] korkutma. (bkz : inzâr).

tepîde تپيده (f.s.) : sıkıntıda, rahatsız.

-ter تـــر - (f.e.) : tafdîl ve mübâlaga edâtı olarak kelimelerin sonuna gelir : **Müşkil-ter** = daha (en, pek, çok) müşkül; **Nazük-ter** = daha (en, pek, çok) nâzik.. gibi.

ter تـــر (f.s.) : yaş, ıslak, rütûbetli. **Çeşm-i ter** : yaş, ıslak göz. 2. tâze : **Gül-i ter** : tâze gül; **Meyve-i ter** : tâze yemiş.. gibi.

terabbu' تربـــع (a.i.) : bağdaş kurup rahat oturma.

terabbus تربص (a.i. rabs'dan) : 1. durup bekleme. (bkz : terakkub, intizar). 2. vakıf arsaya izinsiz binâ yaptıran kimseye engel olma ve yıkılıncaya kadar o binâda parasız oturmasını önleme.

terâcim تراجم (a.i. terceme'nin c.) : tercümeler, çevirmeler.

terâcim-i ahvâl: hal tercümeleri, biyografiler.

terâcu' تراجع (a.i. rücû'dan) : **1.** birinden ayrılma. **2.** bir yere, bir kimseye dönme. **3.** vazgeçme, dönme.

terâdüf ترادف (a.i. redf'den) : **1.** birbiri arkasından gitme, birbirini tâkîbetme. **2. ed.** iki ve daha ziyâde kelimenin bir mânâya gelmesi, *eşanlamlılık, **fr. synonymie.** [meselâ: arslan mânâsına : dırgam, esed, gazanfer, haydar, leys, şîr... gibi].

terâfu' ترافع (a.i. ref'den) : *duruşmaya girme. (bkz : mürâfaa). **Bi't-terâfu', Lede't-terâfu':** mürâfaa ile, duruşarak.

terâfuk ترافق (a.i. refk'den) : **1.** arkadaş olma. **2.** yardım etme; yardımlaşma. **3. fels.** *koşalık, **fr. concomitance.**

terâfüd ترافد (a.i.) : yardımlaşma, birbirine yardım etme. (bkz : teâvün, tenâsur).

terah ترح (a.i.) : gam, tasa, acı, keder. **Me'd-dünyâ lâ-ferah ü terah :** dünyâ ferah ve terah'dan başka bir şey değildir.

terahhul ترحل (a.i. rıhlet'den. c. : terahhulât) : bir yerden bir yere göçme.

terahhulât ترحلات (a.i. terahhul'ün c.) : bir yerden bir yere göçmeler.

terahhum ترحم (a.i. rahm'den. c. : terahhumât) : merhamet etme, acıma.

terahhumât ترحمات (a.i. terahhum'un c.) : merhamet etmeler, acımalar.

terahhumen ترحماً (a.zf.) : merhamet ederek, acıyarak.

terahhus ترخص (a.i. ruhsat'dan) : **1.** müsâade, ruhsat bulma. **2.** ucuzlama.

terâhî تراخی (a.i. rahvet'den) : **1.** gevşetme, gevşeklik gösterme [bir işde-]. **2.** geri çekilme, geri durma. **3.** gecikme.

tera'i ترعی (a.i.) : otlama, çayıra çıkma.

terâib ترائب (a.i. terîbe'nin c.) : **hek.** göğüs kemikleri.

terâk تراك (f.i.) : **1.** çatlak, yarık. (bkz : rahne, sukbe). **2.** çatırtı, gürültü.

terâkîb تراكيب (a.i. terkîb[2] nin c.) : **1.** terkipler, birkaç şeyden meydana getirilen şeyler. **2. gr.** *tamlamalar; takımlar.

terâkime تراكمه (a.i. türkman'in c.) : Türkman'lar, Türkmen'ler.

terakki ترقی (a.i. raky'den. c. : terakkiyât) : **1.** yukarı kalkma, yükselme. **2.** ilerleme.

terakki-cû ترقی جو (a.f.b.s.) : terakki arayan, isteyen, ilerleme tarafdârı.

terakki-cûy-âne ترقی جویانه (a.f.zf.) : ilerlemek isteyene yakışacak sûrette.

terakki-cûyî ترقی جویی (a.f.b.i.) : terakkîcûluk.

terakki-dâr ترقی دار (a.f.b.s.) : terakki hassası olan.

terakki-perver ترقی پرور (a.f.b.s.) : ilerlemeyi seven.

terakki-perver-âne ترقی پرورانه (a.f.zf.) : ilerleme isteyene yakışacak sûrette.

terakki-şiken ترقی شکن (a.f.zf.) : terakkiyi kıran, terakkinin aleyhinde bulunan, terakkiyi önleyen.

terakki-şiken-âne ترقی شکنانه (a.f.zf.) : ilerlemeye mânî olurcasına, mânî olarak.

terakkiyât ترقیات (a.i. terakki'nin c.) : **1.** yukarı kalkmalar, yükselmeler. **2.** ilerlemeler, gelişmeler.

terakku' ترقع (a.i.) : emek ve sıkıntı ile kazanma.

terakkub ترقب (a.i. rükub'dan. c. : terakkubât) : bekleme, gözetme. (bkz : intizâr).

terakkubât ترقبات (a.i. terakkub'un c.) : beklemeler, gözetmeler.

terakkuk ترقق (a.i.) : acıma, merhamete gelme.

terakkus ترقص (a.i. raks'dan) : **1.** durmadan aşağı inip yukarı çıkma. **2.** raksetme, dansetme.

terâkus تراقص (a.i. raks'dan) : raksetme, oynaşma [karşı karşıya-]. (bkz : telâub).

terâküb تراكب (a.i. rükûb'dan) : **1.** birbirinin üzerine binme. **2.** birbirine bağlanıp kenetlenme.

terâküm تراكم (a.i. rükm'den. c. : terâkümât) : birikme, yığılma, toplanma.

terâkümât تراكمات (a.i. terâküm'ün c.) : birikmeler, yığılmalar, toplanmalar.

terâkümât-ı sâhiliyye : coğr. kıyı yığıntısı, kıyı dolgusu.

terâne ترانه (f.i.) : **1.** nağme, âhenk, makam. **2. ed.** dört mısrâdan oluşan ve birinci, ikinci ve dördüncü mısrâları birbiriyle kafiyeli olan şiir, dörtlük. (bkz : rubâî, dü-beyt).

terâne-i îd : bayram şarkısı. **3.** tekrarlana tekrarlana usanç verici bir hal alan söz.

terâne-kâr ترانه کار (f.b.s.) : **1.** öten, ötücü. **2.** (bkz : müterennim).

terâne-perdâz ترانه پرداز (f.b.s.c. : terâne-perdâzân) : makamla şarkı söyleyen.

terâne-perdâzân ترانه پردازان (f.b.s. terâne-perdâz'ın c.) : makamla şarkı söyleyenler.

terâne-perdâzî ترانه پردازی (f.b.i.) : terâne-perdazlık, makamla şarkı söyleme.

terâne-sâz ترانه ساز (f.b.s.) : öten, ötücü. (bkz : nağme-sâz).

terâne-zâr ترانه زار (f.b.s.) : âhenkli, cümbüşlü yer.

terâne-zen ترانه زن (f.b.s.) : şarkı söyleyen. (bkz : müteganni).

terârîh تواریه (a.i. türrehe'nin c.) : saçmasapan sözler. (bkz : türrehât).

terâset تراست (a.i.) : kalkancılık.

terâsuf تراصف (a.i.) : [kaldırım taşları gibi] birbirine yanaşıp sıkışma, istif olma.

terâsül تراسل (a.i.c. : terâsülât) : haberleşme, mektuplaşma.

tera'ud ترعد (a.i. ra'd'den) : titreme. (bkz : irtidâd).

terâvîh تراویح (a.i. tervîha'nın c.) : **1.** ramazanda yatsı namazı ile salât-i vitir arasında kılınan yirmi rek'atlık namaz. [sünnet-i müekkede olan bu namazın cemaatle kılınması, Hz. Ömer zamânında âdet olmuştur].

terâzî تراضی (a.i. rızâ'dan) : birbirine râzı etme, uyuşma. **Ale't-terâzî** : birbirini râzı ederek uyuşma üzerine. **Bi't-terâzî** : iki tarafın rızâsıyla, uyuşarak.

terâzî-i tarafeyn : **huk.** iki tarafın muvâfakatı.

terâzû ترازو (f.i.) : terâzi. (bkz : mîzân).

terbî' تربیع (a.i. rub'dan. c. : terbîât) : **1.** dörtleme, dörde çıkarma. **2.** dörde bölme. **3.** dört köşelendirme. **4. astr.** *dördün, **fr. quartier**. **5. ed.** bir mısraa üç veyâ bir beyte iki mısrâ katarak dörtlü bendler yapma.

terbî-i ahîr : her arabî ayının yirmi birinci günü. [Ay, bu sırada terbî-i evvel'e mukabil olarak yine yarım Ay şeklindedir].

terbî-i evvel : her arabî ayının yedinci günü. [Ay, tam bu sırada yarım Ay şeklinde bulunur].

terbîan تربیعاً (a.zf.) : **1.** murabbâ, (kare) olarak. **2.** dört köşeli olarak.

terbîât تربیعات (a.i. terbî'in c.) : **1.** dörtlemeler, dörde çıkarmalar. **2.** dörde bölmeler. **3.** dört köşelendirmeler. **4. ed.** dörtlü bentler yapmalar.

terbiye تربیه (a.i. rübüv'den) : **1.** besleyip büyütme, beslenip büyütülme. **2.** *eğitim. **3.** görgü. **4.** alıştırma.

terbiye-i bedeniyye : beden terbiyesi, jimnastik. **5.** hafif cezâlandırma. **6.** bâzı yemeklere konulan yumurta, limon, sirke salça gibi şeyler. **7.** alıştırma [hayvan-]. **8.** araba hayvanlarının dizginleri. **9.** tavsiye; kayırma, koruma . (Sehî Tezk. s. 23).

terbiye-kerde تربیه کرده (a.f.b.s.) : terbiye olmuş, terbiye edilmiş, terbiyeli.

terbiyet تربیت (f.i.). (bkz : terbiye).

terbiyet-kâr تربیت کار (a.f.b.s.) : *eğitici.

terbiyet-kerde تربیت کرده (a.f.b.s.). (bkz : terbiye-kerde).

terbiyevî تربیوی (a.s.) : terbiyeli, *eğitimli, terbiye ile, eğitimle ilgili, **fr. éducatif**.

tercemân ترجمان (a.i. terceme'den. c. : terâcim) : **1.** tercüman, *çevirici, *dilmaç. **2.** XVI. yüzyıl dil ve din bilginlerinden Ankara'lı Pîr Mehmet bin Yusuf'un 28 bölüm üzerine 3 cilt olarak düzenlediği Arapçadan Türkçeye sözlük.

Tercemânü'l-Esrâr (sırların tercümanı) : (bkz : Lisânü'l-Gayb).

terceme ترجمه (a.i.c. : terâcim) : tercüme, çevirme [dilden dile-].

terceme-i ahvâl-i ricâl : büyük adamların hal tercümesi.

terceme-i hâl : hal tercümesi, **fr. biographie**.

Terceme-i Kanûnü'l-Edeb : Müstakîmzâde Süleyman Sa'düddîn Efendi'nin 1769 da "Kanûnü'l-Edeb fî-Zabti Kelimâti'l-Arab" adlı Arapçadan Farsçaya aslından "Elsine-i Selâse" adıyla çevirdiği sözlük.

Terceme-i Manzûme : Şinasi'nin Fransızca'dan yaptığı şiir tercümelerini ihtiva eden ve 1858 de basılmış bir eseri.

Tercümân-ı Ahvâl : Agâh Efendi ile Şinasî'nin 1860-1866 da İstanbul'da çıkarttıkları günlük (haftada üç gün) gazete.

Tercümân-ı Hakikat : Ahmed Midhat Efendi tarafından 27 Haziran 1878 de İstanbul'da yayımlanmaya başlayan günlük gazete.

tercî' ترجيـــع (a.i. rücû'dan. c. : tercîât) : **1.** geri çevirme, döndürme. **2.** tekrarlama.

tercî-i bend : ed. kafiyeleri başka başka olan, birkaç kısımdan meydana gelen ve her parçanın sonunda tekrarlanan kafiyeli bir beyti bulunan nazım şekli. (bkz : terkîb-i bend).

tercîât ترجيعات (a.i. tercî'in c.) : geri çevirmeler, döndürmeler.

tercîb ترجيب (a.i.c. tercîbât) : **1.** ululama. (bkz : ta'zîm). **2.** yemişi çok olan bir ağacın altına destek koyma.

tercîh ترجيح (a.i. rüchân'dan. c. : tercîhât) : üstün tutma, daha çok beğenme.

tercîh-bilâ müreccâh : sebepsiz tercih, üstün tutma.

tercîh-i beyyinât : fık. mürâfaa olanların bir madde hakkında ikame edecekleri delillerden birini, işitme husûsunda diğerinden mukaddem görme.

tercî'-hâne ترجيعخانه (a.f.b.i.) : **ed.** tercî-i bend teşkîl eden bendlerden her biri.

tercîhât ترجيحـــات (a.i. tercîh'in c.) : tercihler, üstün tutmalar.

terciye ترجيه (a.i.) : umma, ümitli olma.

ter-dâmen تردامـــن (f.b.s.) : "eteği yaş" : nâmussuz, bulaşık.

ter-dâmenî تردامنى (f.b.i.) : nâmussuzluk.

ter-dest تردســـت (f.b.s. ve i.c. : ter-destân) : eli işe yatkın; usta. (bkz : mâhir).

ter-destân تردستان (f.b.s. ve i. terdest'in c.) : eli işe yatkın olanlar; ustalar.

ter-destî تردســـتى (f.b.i.) : el yatkınlığı; ustalık. (bkz : mahâret).

terdîd ترديد (a.i. redd'den. c. : terdîdât) : **1.** reddetme, geri çevirme, geriletme. **2.** geri atma, püskürtme. **3.** tekrar tekrar çevirme. **4. ed.** bir fikri iki ihtimalle anlatma; bir sözü, muhâtabın beklemediği bir sûrette bitirme. [meselâ : "Erbâb-ı teşâür çoğalıp şâir azaldı" mısrâını işiten bir kimse, daha birkaç şâir varmış zannına düştüğü halde : "Yok öyle değil, şâirin ancak adı kaldı" mısrâını duyunca beklemediği bir netîceyi almış olur].

terdîd cümlesi : gr. *ikircil cümle, çatallı cümle.

terdîdât ترديدات (a.i. terdîd'in c.) : terdîtler.

terdîf ترديـــف (a.i. redf'den. c. : terdîfât) : **1.** arkası sıra yürütme, yürütülme. (bkz : ta'kib). **2. ed.** ardı sarı söyleme. **3.** terkiye alma.

terdîfât ترديفات (a.i. terdîf'in c.) : terdîfler.

terdîfen ترديفـــاً (a.zf.) : arkasından yürüterek; katarak. (bkz : ilâveten).

terdiye ترديـــه (a.i. ridâ'dan) : örtü ile kapatma, örtme.

tere تره (f.i.) : tere.

tereccî ترجـــى (a.i. recâ'dan) : **1.** ricâ etme, yalvarma. **2.** umma, ümîdetme.

tereccuh ترجـــح (a.i.) : bir tarafı tutma, taraflı olma.

tereddî تـــردى (a.i. redy ve redeyân'dan) : soysuzlaşma, yozlaşma.

tereddiyât ترديات (a.i. tereddî'nin c.) : soysuzlaşmalar, yozlaşmalar.

tereddüd تردد (a.i. redd'den. c. : tereddüdât) : **1.** bir yere gidip gelme. **2.** kararsızlık, duraksama. **3.** nöbetli hastalıkların tekrarlaması. **Bî-tereddüd, Bilâ-tereddüd :** düşünmeksizin, hemen karar vererek.

tereddüdât ترددات (a.i. tereddüd'ün c.) : tereddütler.

teref ترف (a.i.) : **1.** yumuşaklık. (bkz : nuûmet) : **2.** iyi, güzel yemek. **3.** ince, güzel şey, biblo.

tereffu' ترفـــع (a.i. ref'den. c. : tereffuât) : yükselme, yukarı kalkma.

tereffuât ترفعات (a.i. tereffu'un c.) : yükselmeler, yukarı kalkmalar.

tereffuk ترفـــق (a.i. rıfk'dan) : yumuşaklıkla muâmele etme, tatlı dil, güler yüz gösterme.

tereffüh ترفه (a.i. refâh'dan) : refah bulma, geçimde bolluğa kavuşma.

terehhüb ترهب (a.i.) : râhip olma, râhipleşme.

terekât تـــركات (a.i. tereke'nin c.) : terekeler, ölen kimsenin bıraktığı şeyler.

tereke تركه (a.i.c. : terekât) : ölen kimsenin bıraktığı şey. (bkz : metrûkât, muhallefât).

terekküb تركب (a.i. rükûb'dan. c. : terekkübât) : **1.** karışıp birleşme, meydana gelme [bir şey bir şeyle-]. **2. fels., kim.** *bileşim, **fr. composition.**

terekkübât تركيبات (a.i. terekküb'ün c.) : terekküpler, karışıp birleşmeler, meydana gelmeler.

terekkün تركن (a.i. rükn'den) : 1. rükünleşme, erkândan olma. 2. ma'nen kuvvet bulma.

teremrüm ترمرم (a.i.) : birşey söyleyecek gibi davranmakla berâber söylemeyip kalma.

teren ترن (f.i.) : nesteren denilen gül.

terencübîn ترنجبين (a.i.) : kudret helvası.

terennüh ترنح (a.i.c. : terennühât) : sarhoşluk veyâ başka bir sebepten dolayı sallanarak, sendeleyerek yürüme.

terennühât ترنحات (a.i. terennüh'ün c.) : sarhoş gibi sallanarak, sendeleyerek yürümeler.

terennüm ترنم (a.i.c. : terennümât) : 1. yavaş ve güzel bir sesle şarkı söyleme. 2. şakıma. (bkz : tegannî).

terennümât ترنمات (a.i. terennüm'ün c.) : terennümler; şakımalar.

terennüm-sâz ترنمساز (a.f.b.s.) : terennüm eden, şarkı söyleyen. (bkz : müteganni).

terennüm-sâzî ترنمسازى (a.f.b.i.) : terennüm edicilik, şarkı söyleyicilik.

terennüm-senc ترنم سنج (a.f.b.s.). (bkz : terennüm-sâz).

terennüm-sencî ترنم سنجى (a.f.b.i.). (bkz : terennüm-sâzî).

teressüb ترسب (o.i. rüsûb'dan. c. : teressübât) : tortulanma; dibe çökme; durulma.

teressübât ترسبات (a.i. teressüb'ün c.) : tortulanmalar; dibe çökmeler; durulmalar.

teressübât-ı hevâiyye : meteor. yağış.

teressül ترسل (a.i. resel'den) : 1. yavaş yavaş, dikkatle görme. 2. harflerin mahreçlerine ve kısaltılıp uzatılmalarına riâyet etme.

teressüm ترسم (a.i. resm'den. c. : teressümât) : resimleşme, resim gibi şekillenme.

teressümât ترسمات (a.i. teressüm'ün c.) : resimleşmeler, resim gibi şekillenmeler.

tereşşuh ترشح (a.i. reşh'den. c. : tereşşuhât): 1. sızma, sızıntı yapma, terleme. 2. **coğr.** sızım, sızıntı.

tereşşuhât ترشحات (a.i. tereşşuh'un c.) : 1. sızmalar, sızıntı yapmalar, terlemeler. 2. kulaktan gelme haberler.

tereşşüf ترشف (a.i.) : suyu emme.

terettüb ترتب (a.i. rütûb'dan) : 1. sıralanma, sırasında olma, sırası gelme. 2. âit olma, îcâbetme, gerekme. 3. düşme [bir iş birinin üzerine-].

terettüm ترتم (a.i.) : unutmamak için parmağa iplik bağlama.

terevvu' تروع (a.i.) : korkma.

terevvuh تروح (a.i.) : bir şeyden koku alma.

terezzün ترزن (a.i.) : vakar gösterme.

terfend, terfende ترفند ، ترفنده (f.s.) : turfanda.

terfî' ترفيع (a.i. ref'den) : 1. yükseltme, yükseltilme, yukarı kaldırma, kaldırılma. 2. rütbe verme, rütbe alma. 3. öğrencinin sınıf geçmesi.

terfîan ترفيعاً (a.zf.) : terfî ederek, rütbe alarak, rütbesi yükseltilerek.

terfîât ترفيعات (a.i. terfî'in c.) : 1. yükseltmeler, yükseltilmeler, yukarı kaldırmalar. 2. rütbe vermeler, rütbe almalar.

terfîd ترفيد (a.i.). (bkz : ta'zîm, tekrîm).

terfie ترفئه (a.i.) : dirlik düzenlik temennîsinde bulunma.

terfîh ترفيه (a.i.) : refâh verme, bollukta yaşatma, rahat yaşamasını sağlama.

terfîk ترفيق (a.i. refîk'den) : arkadaş etme, birinin yanına katma, katılma.

terfîkan ترفيقاً (a.zf.) : birinin yanına katarak, katılarak.

terfîl ترفيل (a.i. refl'den) : 1. ululama. (bkz : ta'zîm). 2. uzatma. 3. **ed.** Arap arûzunda mütefâilün vezninin "n" sini "elif" yapıp sonuna bir "ten" katarak "mütefâilâtün" yapma.

tergib ترغيب (a.i. rağbet'den. c. : tergibât) : arzu ettirme, istek verme, isteklendirme.

tergibât ترغيبات (a.i. tergib'in c.) : isteklendirmeler, istek vermeler.

tergim ترغيم (a.i. ragm'dan) : yere sürtme, sürtülme. (bkz : irgam).

tergim-i enf : (burnunu yere sürtme) : **mec.** kibrini, gururunu kırma.

ter-hâne ترخانه (f.i.) : tarhana. (bkz : terhîne).

terhîb ترحيب (a.i.c. : terhîbât) : birine "merhaba" deme, hal ve hatır sorma.

terhîb ترهيب (a.i. rehb'den. c. : terhîbât) : çok korkutma, korkutulma.

terhîbât ترحيبات (a.i. terhîb'in c.) : hal ve hatır sormalar.

terhîbât ترهيبات (a.i. terhîb'in c.) : çok korkutmalar, korkutulmalar.

terhîbât-ı şedîde : şiddetli korkutmalar.

terhîben ترهيباً (a.zf.) : korkutarak, korkutmak sûretiyle.

terhîbî, terhîbiyye ترهيبي ، ترهيبيه (a.s.) : çok korkmaya âit, çok korkma ile ilgili, çok korkutucu. **Mücâzât-ı terhîbiyye** : [öldürme, kürek cezâsı, sürgün, me'murluktan çıkarılma veyâ me'mur olmama, medenî haklardan uzaklaştırılma gibi] ağır cezâlar.

terhîl ترحيل (a.i.) : bir yerden bir yere göç ettirme, nakletme.

terhîm ترخيم (a.i. rahm, rahum ve rahâmet'den) : bir ismi kısaltma, **fr. abréviation** : Zeynelâbidîn'den "Zeynel" yapmak gibi.

terhîm ترحيم (a.i. rahmet, merhamet, ruhm ve ruhum'dan. c. : terhîmât) : "Allah rahmet eylesin!" cümlesini söyleme.

terhîmât ترحيمات (a.i. terhîm'in c.) : rahmetle yâdetmeler, "Allah rahmet eylesin!" demeler.

terhîn ترهين (a.i. rehn'den) : rehin olarak verme; emânet bırakma.

terhîne ترخينه (f.i.) : tarhana. (bkz : ter-hâne).

terhîs ترخيص (a.i. ruhsat'dan. c. : terhîsât) : 1. ruhsat verme, izin verme. 2. askerlik görevini bitirenleri koyuverme.

terhîsât ترخيصات (a.i. terhîs'in c.) : terhisler.

terhûn ترخون (f.i.) : **bot.** mürekkebe (*bileşikgiller) fasîlesinden ekşi usâreli bir nebat (*bitki).

ter'îb ترعيب (a.i.) : çok korkutma. (bkz : tahvîf, terhîb).

te'rîk تأريق (a.i.) : gece uykusuz bırakma, bırakılma.

terike تركه (a.i.c. : terikât). [aslı "terike" olmakla berâber "tereke" şekli kullanılır olmuştur]. (bkz : tereke).

terîke تريكه (a.i.) : 1. kalık, evlenme çağı geçmiş, evde kalmış kız. 2. itfâiye askerlerinin başlarına giydikleri tas.

terînân تريناڼ (f.i.). (bkz : terniyân, teryân).

ter'îş ترعيش (a.i. ra'şe'den) : titretme, titretilme.

terît تريت (f.i.) : tirit, et suyuna ekmek doğrayarak yapılan bir yemek. [Arapça : "serîd" den bozma].

terk ترك (a.i.) : 1. bırakma, bırakılma, koyuverme, salıverme; vazgeçme, vazgeçilme. 2. boşama. (bkz : tatlîk). 3. ihmâl.

terk-i âlem, terk-i cihân : dünyâyı, cihânı terk etme, ölme.

terk-i diyâr : memleketi terketme, gurbete çıkma.

terk-i dünyâ : dünyâdan vaz geçip bir köşeye çekilme.

terk-i edeb : hürmetsizlik, saygısızlık.

terk-i hayât : 1) ölüm. (bkz : vefât); 2) ölme.

terk-i mevki' : yerini bırakma.

terk-i vazîfe : vazîfesini, görevini terk etme, bırakma.

terk ü terk : nesi var nesi yok, her şeyini terkedip Allah'a yönelme.

terkend, terkende ترکند ، ترکنده (f.i.) : yalan; hîle, dolap. (bkz : hud'a, kizb, dürûg).

terkeş ترکش (f.i.) : sadak, ok kuburu, ok çantası, ok mahfazası. ["tîrkeş" in hafifletilmişi].

terki' ترقيع (a.i. rık'a'dan) : yamama, yamanma, yamavurma, yama vurulma.

terkîb ترکيب (a.i. rükûb'dan. c. : terkîbât) : 1. birkaç şeyi birleştirip karışık bir şey meydana getirme. 2. (c. : terâkîb) birkaç şeyden meydana getirilmiş şey. 3. **gr.** birleştirme, **fr. composition**. 4. takım. 5. **kim.** sentez.

terkîb-i atfî : **gr.** bağlaç grupu.

terkîb-i bend : **ed.** kafiyeleri başka başka birkaç kısımdan meydana gelen ve her parçanın sonunda ayrı kafiyeli bir beyti bulunan bir nazım şekli. (bkz : tercî-i bend).

terkîb-i intikal : **müz.** peşrev ve saz semâîsinde hâneye veyâ mülâzimeye götüren mükerrer saz parçası. Ya mülâzime ile bağlı olduğu hâneye rapteder veyâ mülâzimenin sonu ile yeni hâneyi bağlar; ikisi de bulunabilir veyâ ikisi de olmayabilir. Terkîb-i intikal, umûmiyetle her hânede aynı olmakla berâber, bu ayniyet, mülâzimedeki gibi mutlak olmayıp, bir iki notada -hazırlayıcı mâhiyette- tâdîlât yapılabilir. Terkîb-i intikal, bir kaç notadan ve çok kısa bir nağmecikten ibârettir.

terkîb-i isnadî : **gr.** bildirme cümlesi.

terkîb-i izâfî : gr. izâfet terkîbi (isim tamlaması). [muzaf ve muzâfunileyhten meydana gelen bir terkip : "odanın tavanı" gibi].

terkîb-i kelâm : gr. sözdizimi.

terkîb-i kimyevî : kim. *kimyasal *birleşim.

terkîb-i sabâ : müz. Kırşehirli Yusuf'un edvarında (XV. yy.) 44. terkip olarak *tanımlanan makam.

terkîb-i sakîm : gr. kurala uymayan tamlama.

terkîb-i tavsîfi : gr. sıfat terkîbi (sıfat tamlaması). [bir sıfat ve bir isimden meydana gelen terkip : "beyaz kitap" gibi].

terkîb-hâne ترکیبخانه (a.f.b.i.) : **ed.** terkîb-i bend teşkil eden bendlerden her biri.

terkîbî ترکیبی (a.s.) : **1.** terkîbe âit, terkip ile ilgili. **2. fels.** *birleşimsel, **fr. synthétique.**

terkik ترقیق (a.i. rikkat'den) : **1.** inceltme; ince döğme. **2.** yumuşatma. **3.** nâzikâne anlatma.

terkik ترقیك (a.i.) : zayıflatma; dili veyâ ibâreyi kusurlu, bozuk kullanma.

terkim ترقیم (a.i. rakm'dan) : **1.** rakam atma, atılma. **2.** yarma. **3.** yazma. (bkz : tahrîr). **Ta'dâd ve terkîm :** sayma ve yazma.

terkin ترقین (a.i.) : **1.** boyama, yazma. **2.** yazılı bir şeyi bozma, çizme, silme.

terkin-i kayd : kaydını silme.

terkîn ترکین (a.i.) : belli bir yerde ve saatte buluşma sözleşmesi. (bkz : mîkat).

terkis ترقیص (a.i. raks'dan) : raksettirme, oynatma, oynatılma. (bkz : tel'îb).

terkiş ترقیش (a.i.c. : terkişât) : **ed.** kelimeyi süsleme, güzelleştirme.

terkişât ترقیشات (a.i. terkiş'in c.) : **ed.** kelimeleri süslemeler, güzelleştirmeler.

terkîz ترکیز (a.i. rekz'den) : dikme. (bkz : rekz).

terkuva ترقوه (a.i.) : **anat.** köprücük kemiği, **fr. clavicule.**

termîd ترمید (a.i. remâd'dan) : **1.** yakma, kül hâline getirme. **2.** nebâtî maddeleri ayırmak için uzvî bir cismi yakma.

termîm ترمیم (a.i. remm'den. c. : termîmât) : **1.** tâmir etme, onarma. **2. hek.** iyi etme [kırık kemiği-].

termîmât ترمیمات (a.i. termîm'in c.) : **1.** tâmir etmeler, onarmalar. **2. hek.** iyi etmeler [kırık kemikleri-].

ter-mizâc ترمزاج (f.a.b.s.) : alıngan, pek çabuk alınan, buluttan nem kapan.

terniyân ترنیان (f.i.) : ince çit veyâ sazdan örme sepet. (bkz : terînân, teryân).

ter-pûş ترپوش (t.f.b.i.) : püsküllü, fese benzer bir çeşit başlık.

terrâs تراس (a.s.) : kalkancı, kalkan kullanan.

ters ترس (f.i.) : korku. (bkz : bîm, havf, hirâs).

tersâ ترسا (f.i.c.: tersâyân) : Hıristiyan. (bkz : Îsevî, Nasrânî).

tersâ-beçe ترسابچه (f.b.i.c. : tersâ-beçegân) : **1.** Hıristiyan çocuğu. **2. tas.** mürşid-i kâmil.

tersâ-beçegân ترسا بچگان (f.b.i. tersâ-beçe'nin c.) : Hıristiyan çocukları.

tersân ترسان (f.s.) : korkan, korkak. (bkz : hâif).

tersân tersân ترسان ترسان (f.zf.) : korka korka, korkarak.

tersâyân ترسایان (f.i. tersâ'nın c.) : Hıristiyanlar.

ters-engîz ترس انگیز (f.b.s.) : korku veren, korkutan.

tersî' ترصیع (a.i.c. : tersîât) : **1.** mücevherler kakarak süsleme; oymacılık, **fr. marqueterie. 2. ed.** iki fıkranın kelimelerini vezin ve kafiyece denk getirme : "Münhasırdır sözlerim evsâfına / Muntazırdır gözlerim eltâfına." gibi.

tersîb ترسیب (a.i. rüsûb'dan. c. : tersîbât) : tortuyu dibine çöktürme, tortusunu durultma.

tersîbât ترسیبات (a.i. tersîb'in c.) : tortuyu dibine çöktürmeler, tortusunu durultmalar.

tersîl ترسیل (a.i. resl'den). (bkz : tertîl), gerek yazı, gerekse konuşma dilinde ağırbaşlı bir üslup kullanma.

tersîm ترسیم (a.i. resm'den. c. : tersîmât) : resmetme, resmedilme, resmini yapma, yapılma, resmini çizme, çizme.

tersîm-i harîta : haritasını çizme.

tersîm-bi'z-ziyâ'; tersîm-bi'ş-şems : fotoğraf.

tersîmât ترسيمات (a.i. tersîm'in c.) : resmetmeler, resmedilmeler, resmini yapmalar, çizmeler.

tersîmî ترسيمى (a.s.) : çizmekle, resmini yapmakla ilgili, **fels.** *çizgeli, **fr. graphique.**

ters-nâk ترسناك (f.b.s.) : korkan, korkak. (bkz : hâif).

terşîf ترشيف (a.i. reşf'den) : yudum yudum içme, yudumlama.

terşîh ترشيح (a.i. reşh'den. c. : terşîhât) : **1.** süzme, sızdırma. (bkz : irtişâh). **2.** besleyip terbiye etme. **3. ed.** sözü özlü söyleme san'atı.

terşîş ترشيش (a.i. reşş'den) : serpme, saçma.

tertîb ترتيب (a.i. rütûb'dan. c. : tertîbât) : **1.** dizme, sıralama, hazırlama, düzene koyma. **2.** [matbaa işlerinde] dizgi. **3.** sıra, dizi, düzen. **4.** reçete. **5. top., geo.** bir düzlem üzerinde birbirine dik olarak tasavvur edilen kemiyyât-ı vaz'iyye (koordine eksenleri, absis-ordine) mihverlerinden ufuk hattına paralel olana aynı düzlem üzerindeki bir noktadan indirilmiş dikmenin uzunluğu. [topoğrafyada bu sistem 90 derece farklı olduğundan geometrinin tertîbi topografyanın faslası olur. (**top.** da, **geom.** nin aksine x. yerine y., y. yerine x. ekseni alınır)], **fr. ordiné.**

tertîb-i sehvî : yanlış dizgi [matbaacılıkta]. **6. ed.** fikrin ve ifâdenin sıralanması, hâdiselerin oluş tarzına göre anlatılması.

tertîbât ترتيبات (a.i. tertîb'in c.) : **1.** düzen, düzenleme. **2.** karşılayıcı hazırlıklar.

tertîbiyye ترتيبيه (a.i.) : harf dizme ücreti [matbaacılıkta-].

tertîb-kerde ترتيب كرده (a.f.b.s.) : tertîbedilmiş, düzenlenmiş.

tertîb-sâz ترتيب ساز (a.f.b.s.) : tertîbeden, düzenleyen.

tertîb-sâzî ترتيب سازى (a.f.b.i.) : tertîbedicilik, düzenleyicilik.

tertîl ترتيل (a.i.) : yoluyla, usûlüyle okuma. (bkz : tersîl).

tertîl-i Furkan-ı azîmü'ş-şân : Kur'ân-ı kerîm'i usûlüne, kaidesine göre okuma.

ter ü tâze تروتازه (f.b.s.) : pek lâtif, pek körpe.

tervend تروند (f.i.) : turfanda meyve.

tervîc ترويج (a.i. revâc'dan. c. : tervîcât) : **1.** kıymet ve îtibârını artırma. **2.** geçirme. (bkz : infâz). **3.** tutma, destekleme [bir fikri-].

tervîc-i elfâz : **ed.** kullanılmayan bir kelimenin yeniden öne sürülmesi veyâ yeni bir kavrama karşılık olarak ortaya atılan bir kelimenin kullanılması.

tervîcât ترويجات (a.i. tervîc'in c.) : **1.** değer ve îtibârını artırmalar. **2.** geçirmeler. **3.** tutmalar, desteklemeler [düşünceleri-].

tervîh ترويح (a.i.c. : tervîhât) : **1.** râyıha, koku verme, verilme, kokusunu artırma. **2.** rahatlandırma, rahatlandırılma. **Yevm-i tervîh** : zilhiccenin sekizinci günü olup arefeden bir gün evveldir. O gün hacılar Mînâ'ya giderler. **3. müz.** eskiden çalınan sazlardan biri. [Meragalı Abdülkadir'in oğlu Abdülaziz tarafından îcâdedilmiş olan bu saz, birbiri arkasına konmuş iki kanundan müteşekkil idi].

Tervîhü'l-ervâh (ruhları rahatlandırma) : Ahmedî'nin tıbba dâir mesnevî şeklinde yazılmış bir eseri.

tervîha ترويحه (a.i.c. : terâvîh) : terâvih namazının her dört rek'atı.

tervîhât ترويحات (a.i. tervîh'in c.) : **1.** koku vermeler, verilmeler, kokusunu artırmalar. **2.** rahatlandırmalar, rahatlandırılmalar.

tervîk ترويق ("ki" uzun okunur. a.i.) : süzme, durultma, saflaştırma.

terviye تروية (a.i. reyy, riyy ve rivâ'dan) : **1.** iyiden iyiye, derin derin düşünme. **2.** suya kandırma. **Yevm-i terviye, Yevmü't-terviye** : zilhicce'nin sekizinci günü, arefeden evvelki gün. [hacıların o gün suyu olmayan "Mînâ"ya gittikleri gün olup, gitmezden önce nefisleriyle binek hayvanlarını suya kandırdıkları veyâ Hz. İbrâhim'in kesilme rü'yâsını o gece görüp, gündüz gereği gibi derin derin düşündükleri için bu ad verilmiştir].

teryân تريان (f.i.). (bkz : terînân, terniyân).

ter-zebân ترزبان (f.b.s.) : "yaş dilli" : **1.** hazır cevap. **2.** kalem.

ter-zebânî ترزبانى (f.b.i.) : hazır cevaplık.

terzîk ترزيق (a.i. rızk'dan) : besleme, rızık verme.

terzîl ترذيل (o.i. rezâlet'den. c. : terzîlât) : rezîl etme, edilme.

terzîliyyât ترذيليات (a.i. terzîl'in c.) : rezîl etmek için söylenilen sözler.

tesâbî تصابى (a.i.) : aşkını meydana vurma.

tesâbuk تسابق (a.i. sebk'den) : yarış etme. (bkz : müsâbaka).

tesâbür تثابر (a.i.) : bir şeyi devamlı olarak yapma, bir şeye devam üzere çalışma.

tesâdüf تصادف (a.i. sadef'den. c.: tesâdüfât). rastgelme, aramadan bulma, rastlantı. **Ale't-tesâdüf** : rastlama üzerine. **Bi't-tesâdüf** : rastlayarak, aramadan.

tesâdüfât تصادفات (a.i. tesâdüf'ün c.) : rastlamalar, rastlantılar, rastgelmeler, aramadan bulmalar.

tesâdüfen تصادفاً (a.zf.) : rastgele. (bkz : tesâdüfî).

tesâdüfî تصادفى (a.s.) : rastgele-olan. (bkz : tesâdüfen).

tesâdüfiyye تصادفيه (a.s.) : ["tesâdüfî" nin müen.]. (bkz : tesâdüfî).

tesâdüm تصادم (a.i. sadm'dan) : çarpışma, tokuşma. (bkz : müsâdeme).

tesâfuh تصافح (a.i.) : elele tutuşma. (bkz : musâfaha).

tesâgur تصاغر (a.i. sıgar'dan) : küçük görünme, küçülme.

tesahhun تسخن (a.i. suhûnet'den. c. : tesahhunât) : ısınma, kızma.

tesahhunât تسخنات (a.i. tesahhun'un c.) : ısınmalar, kızmalar.

tesahhur تسخر (a.i. mashara'dan) : **1.** maskaralanma. **2.** zevklenip alay etme. **3.** âleme gülünç olma.

tesâhub تصاحب (a.i. sâhib'den. c. : tesâhubât) : **1.** arkadaşlık etme. **2.** sâhib çıkma, koruma.

tesâhubât تصاحبات (a.i. tesâhub'un c.) : **1.** arkadaşlıklar. **2.** sâhib olmalar, korumalar.

tesâhül تساهل (a.i. sehl'den. c. : tesâhülât) : **1.** yumuşak muâmele etme. **2.** kolay görerek ihmâl etme.

tesâhülât تساهلات (a.i. tesâhül'ün c.): yumuşak muâmeleler; kolay görüp ihmâl etmeler.

tesakkub تثقب (a.i. sakb'dan. c. : tesakkubât) : delinme; deliklenme.

tesakkub-ı lü'lü' : incinin delinmesi.

tesakkubât تثقبات (a.i.) : **hek.** organizmada bulunan tabîî ve ârızî delikler.

tesakkuf تسقف (a.i.) : **1.** bir Hıristiyanın -tahsîlini tamamlayarak- papaz olması. **2.** binânın tavanlanması.

tesâkul تثاقل (a.i.) : **1.** üşenip ağırlaşma, tenbellik etme. **2.** savaşa girmeye niyet etmişken oyalanıp geri kalma.

tesâkut تساقط (a.i.) : birbiri ardına düşme, düşüşme.

tesâluh تصالح (a.i.). (bkz : musâlaha).

tesâluh تصالخ (a.i.) : sağır gibi görünme.

tesâlüb تصالب (a.i salîb'den) : **1.** iki şeyin -haç gibi- birbiri üzerine binmesi. **2. hek.** sinir ve damarların birbirinin üzerinden çaprazvâri geçmesi.

tesâlüb-i ırkî : **zool.** bir cinsin türlü nesillerini birleştirerek, hayvan yetiştiricilikte o cinsin ıslahına hizmet etme.

tesâlüf تسالف (a.i. self'den) : iki erkek birbiriyle bacanak veyâ iki kadın birbiriyle elti olma.

tesâmu' تسامع (a.i. sem'den) : işitme; kulaktan duyma.

tesâmuh تسامح (a.i. semâhat'den. c. : tesâmuhât) : **1.** müsâmaha etme, hoş görme, *hoşgörü. **2.** dikkatsiz, kayıtsız davranma.

tesâmuhât تسامحات (a.i. tesâmuh'un c.) : **1.** müsâmahalar, hoş görmeler. **2.** dikkatsizlikler, kayıtsızlıklar.

tesâmum تصامم (a.i. sum'dan) : sağırlaşma; sağır görünme.

tesânîf تصانيف (a.i. tasnîf'in c.) : kitaplar, eserler. (bkz : tasnîfât).

tesânüd تساند (a.i. sened'den) : **sosy.** *dayanışma, **fr. solidarité.**

tesânüdiyye تساندیه (a.i.) : **fels.** *dayanışçılık, **fr. solidarisme.**

tesârîf تصاريف (a.i. tasrîf'in c.) : **1.** Allah'ın istediği gibi hüküm ve irâdesi.

tesârîf-i dehr : dünyâ halleri. **2. gr.** tasrifler, çekimler.

tesâru' تصارع (a.i.) : güreşme. (bkz : musâraa).

tesâruf تصارف (a.i.) : emir ve hükmetme.

tesâub تصاعب (a.i.) : inat etme; dikbaşlılık etme.

tesâud تصاعـد (a.i. suûd'dan. c. : tesâudât) : **1.** yukarı çıkma, ağma. **2. fiz., kim.** *süblimleşme, buhar hâline getirilme, **fr. sublimation.**

tesâudât تصاعدات (a.i. tesâud'un c.) : **1.** yukarı çıkmalar. **2. fiz., kim.** *sublimleşmeler, **fr. sublimations.**

tesâüb تثائـب (a.i.) : **1.** esneme. **2.** gaflette bulunma.

tesâül تسـائل (a.i. suâl'den) : birbirine sorma, soruşturma.

tesâvî تسـاوی (a.i. sevî'den) : **1.** bir ve müsâvî' (*eşit) olma, berâber ve bir derecede bulunma. **2. sosy.** *eşitlik.

tesâvî-i kuvâ : iki kuvvetin bir raddede bulunuşu, kuvvetlerin müsâvîliği, *eşitliği.

tesâvî-i leyl ü nehâr : astr. 21 Mart ve 21 Eylülde gece ile gündüzün birbirine eşit olması, gün-tün *eşitliği, **fr. équinoxe.**

tesâvî-i nâkizeyn : mant. *çatışkı, **fr. antinomie.**

tesâvî-i şekl : kim. *eşbiçimlik, **fr. isomorphie.**

tesâvî-i terkîb: kim. izomeri, **fr. isomérie.**

tesâvîr تصاویـر (a.i. tasvîr'in c.) : resimler, tasvirler. (bkz : tasavîr).

tesâyüf تسایف (a.i. seyf'den) : kılıçla vuruşma. (bkz : müsâyefe).

tesbî' تسـبیع (a.i. seb'den) : **1.** yedileme, yediye çıkarma. **2. ed.** evvelden söylenmiş bir manzûmenin her beytinin -matla'da her iki mısrâı ile aynı kafiyede olmak üzere- beş mısrâ ilâve edilerek yedi mısrâa çıkarılması.

tesbîan تسـبیعاً (a.zf.) : yediye ayırarak, yediye ayırmak sûretiyle.

tesbîh تسـبیح (a.i. sebh'den) : **1.** (c. tesbîhât) : "sübhânallah" kelimesini söyleyerek Allah'a ta'zîm etme. **2.** tespih. (bkz : sübha).

tesbîhât تسـبیحات (a.i. tesbîh'in c.) : "sübhânallah" diyerek Allah'ı kutsallaştırmalar.

tesbîhiyye تسبیحیه (a.i.) : **bot.** tespihağacıgiller, **fr. méliacées, lât. meliaceae.**

tesbîk تسبیك (a.i. sebk'den. c. : tesbîkât) : eritip kalıba dökme, eritilip kalıba dökülme.

tesbîkât تسبیکات (a.i. tesbîk'in c.) : eritip kalıba dökmeler, eritilip kalıba dökülmeler.

tesbîl تسـبیل (a.i. sebîl'den) : **1.** Allah yoluna bağlama. **2.** yola çıkarma, yolcu etme. [asıl mânâsı : "bir şeyi Allah için vakfetme ve mübah kılma" dır].

tesbît تثبیت (a.i. sübût'dan) : **1.** sağlamca yerleştirme, yerinde oynamaz hâle sokma. **2.** bir hâli şüpheye yer bırakmayacak şekilde görüp gösterme.

tesbît-i hâtırât : psik. *angıların *saptanması, **fr. fixation des souvenirs.**

tescî' تسجیع (a.i. sec'den. c.: tescîât) : **ed.** nesirde kafiye kullanma, cümleleri kafiyelendirme.

tescîât تسـجیعات (a.i. tescî'in c.) : tesci'ler, nesirde kafiye kullanmalar, cümleleri kafiyelendirmeler.

tescîf تسجیف (a.i.) : bir şeyi örtme.

tescîl تسجیل (a.i. sicill'den. c. : tescîlât) : sicile geçirme, kütüğe geçirme.

tescîlât تسـجیلات (a.i. tescîl'in c.) : sicile geçirmeler, kütüğe geçirmeler.

tescîn تسـجین (a.i. sicn'den) : zindana koyma, hapsetme.

tescîr تسجیر (a.i.). (bkz : tefcîr).

tesciye تسجیه (a.i. seciyye'den) : seciyye (üstün ahlâk) kazandırma.

tesdîd تسـدید (a.i. sedd'den) : **1.** uzunluğuna doğrultma, doğrultulma. **2.** hayırlı işe doğru yöneltme.

tesdîs تسدیس (a.i. süds'den. c. : tesdîsât) : **1.** altı köşe yapma [bir şekli], altıya çıkarma, altılama. **2. ed.** bir şiirin beyitlerine aynı vezin ve kafiyede dörder mısrâ katılarak her beytin altı mısraa çıkarılması.

tesdîsât تسدیسـات (a.i. tesdîs'in c.) : tesdîsler, altıya çıkarmalar, altılamalar.

tesebbüb تسبب (a.i. sebeb'den) : sebebolma.

tesebbüben تسبباً (a.zf.) : sebebolmak sûretiyle, sebeb olarak.

tesebbüben cerh : huk. bir kimsenin, alelâde yaralanmasına sebebolan işi ortaya koyması. [meselâ : izinsiz kazılan kuyuya birinin düşmesi... gibi].

tesebbüben katl : huk. bir insanın ölmesine sebebiyet verme, yânî hâdiselerin tabiî cereyanlarına göre bir adamın ölümünü intâc edecek bir fiili ihdâs etme.

tesebbüben sirkat : huk. birkaç şahsın birden mahfuz yere gizlice girip aldıkları malları içlerinden birine yükleterek hârice çıkarmaları ki, şerâiti mevcut olunca cümlesi hakkında had icrâ edilir.

tesebbüt تثبت (a.i. sebât'dan) : sebat gösterme, sabretme, dayanma.

teseccüd تسجد (a.i. secde'den. c. : teseccüdât) : secde etme, secdeye kapanıp Allah'ı takdîs etme.

teseddüd تسدد (a.i. sedd'den) : **hek.** vücutta bulunan mâyi veyâ kimyevî cisimlerin katılaşarak tabîî mecrâlarından birini kapaması.

teseffüh تسفه (a.i. sefîh'den) : sefîhleşme.

teseffül تسفل (a.i. sefîl'den) : sefilleşme, bayağılaşma, aşağılaşma.

tesehhur تسخر (a.i. mashara'dan) : maskaraya alma, alay etme.

tesehhur-kâr تسخرکار (a.i.) : maskara. (bkz : suhra).

tesehhur-kâr-âne تسخرکارانه (a.f.zf.) : maskaraya yakışacak sûrette.

tesehhüb تسحب (a.i.) : bulutlanma. (bkz : tegayyüm).

tesehhür تسهر (a.i. sehr'den) : gece uyuyamama, uyanık kalma.

tesekkün تسکن (a.i. sükûn'dan) : sükûn bulma, yatışma.

tesekkün-i deryâ : denizin sâkinleşmesi.

tesekkün-i nizâ' : kavganın yatışması.

tesekkür تسکر (a.i. sekr'den) : **1.** sarhoş olma. **2.** (sükker'den) : **hek.** şeker hastalığına tutulma. **3.** şeker hastalığı.

tesellâ تسلی (a.i.). (bkz : tesellî).

tesellî تسلی (a.i. selâ veya sülv'den. c. : teselliyyât) : avutma, avundurma.

tesellî-âmîz تسلی آمیز (a.f.b.s.) : tesellî edici, avutucu. (bkz : tesellî-bahş).

tesellî-bahş تسلی بخش (a.f.b.s.) : tesellî verici, avutucu. (bkz : teselli-âmîz, tesliyet-bahş).

tesellî-nâ-pezîr تسلی نا پذیر (a.f.b.s.) : avutulamaz.

tesellî-pezîr تسلی پذیر (a.f.b.s.) : tesellî kabûl edici, avutulabilir.

tesellî-yâb تسلی یاب (a.f.b.s.) : tesellî bulucu, bulan, avunan.

teselliyyât تسلیات (a.i. tesellî'nin c.) : avutmalar, avundurmalar.

teselluh تسلح (a.i. silâh'dan) : silâhlanma, silâh kuşanma.

tesellüb تسلب (a.i.) : **1.** soyunma. **2.** kocası ölen kadının mâtem elbisesi giymesi.

tesellüc تثلج (a.i. selc'den) : **fiz.** su buharının kar hâline gelmesi.

tesellül تسلل (a.i. sell'den) : **1.** içinden sıyrılıp çıkma. **2.** verem olma.

tesellüm تسلم (a.i. sül. : seleme) : **1.** teslîm edilen, verilen bir şeyi alma. **2.** İslâm dînini kabûl etme, Müslüman olma. **Teslîm ve tesellüm :** bir şeyi teslim etme ve o şey teslim alınma. **3. müz.** fasıl müziğinde peşrevin ve saz semâîsinin her hânesi sonunda tekrarlanacak parça.

tesellüm تثلم (a.i. selm'den) : diş diş, çentik çentik olma.

teselsül تسلسل (a.i. silsile'den. c.: teselsülât): **1.** zincirleme, zincirleme gitme. **Kaide-i teselsül :** me'murların sıra ile ilerileyebilmesi. **2. huk.** birden çok kimsenin bir borçtan dolayı sorumlu olması.

teselsülât تسلسلات (a.i. teselsül'ün c.) : zincirlemeler, zincirleme gitmeler.

tesemmî تسمی (a.i. ism'den) : adlanma, isimlenme.

tesemmüm تسمم (o.i. semm'den. c. : tesemmümât) : zehirlenme.

tesemmümât تسممات (a.i. tesemmüm'ün c.) : zehirlenmeler.

tesemmün تسمن (a.i. semen'den) : semirme, şişmanlama.

tesemmür تسمر (a.i.) : **hek.** bir uzvun aynı cinsten başka bir uzvun içerisine bir miktar girmesi ve cenîn (ana rahmindeki çocuk) in havsala boşluklarından birinin derinliği içine girmesi.

tesennî تثنی (a.i.) : eğilip bükülme, iki kat olma.

tesennühتسنه(a.i.) :küflenme.

tesennün تسنن (a.i. sinn'den) : diş çıkarma. **Devr-i tesennün :** çocukların ve hayvanların diş çıkardıkları mevsim.

teserrî تسری (a.i. sery'den) : **fık.** odalık edinme, câriye alma.

teserru' تسرع (a.i. sür'at'den) : koşma, çabuk davranma.

tesettür تستر (a.i. setr'den) : örtünme, gizlenme, saklanma, kapanma [kadınlar hak.].

tesettür-i nisvân : kadınların -erkeklerden- örtünmesi.

tese'ül تسأل (a.i. suâl'den) : dilenme, dilencilik etme.

tesevvî تسوی (a.i. sevy'den) : tesviye etme, düzeltme, düzleme, düzlenme.

tesevvî-i arâzî : toprağı düzleme.

tesevvüb تثوب (a.i. sevâb'dan) : **1.** sevaplanma, sevap kazanma. **2.** farz olan namazdan sonra nâfile namaz kılıp sevap kazanma.

teseyyüb تثیب (a.i. seyyib'den) : dul kalma [kadın-].

teseyyüb تسیب (a.i.c. : teseyyübât) : kayıtsızlık, ihmalcilik, üşenme, tenbelik. (bkz : keslân, tekâsül).

teseyyübât تسیبات (a.i. teseyyüb'ün c.) : kayıtsızlıklar, ihmalcilikler, üşenmeler, tenbellikler.

tesfîd تسفید (a.i.) : eti kebâbetmek için şişe dizme.

tesfîf تسفیف (a.i.) : dövüp toz hâline getirme, getirilme.

tesfîh تسفیه (a.i. sefâhat'den) : sefih görme, sefih sayma.

tesfîl تسفیل (a.i. süfl'den. c. : tesfîlât) : sefilleştirme, bayağılaştırma, bayağılaştırılma, aşağılaştırma.

tesfîr تسفیر (a.i. sefer'den) : sefere gönderme, gönderilme.

teshîk تسحیق (a.i.) : ezme, dövme, dövüp ezme.

teshîl تسحیل (a.i.) : öksürtme.

teshîl تسهیل (a.i. sehl'den. c. : teshîlât) : **1.** kolaylaştırma. **2.** Müntehabü'ş-şifâ sâhibi Hacı Paşa'nın hekimliğe dâir olan bir eseri.

teshîlât تسهیلات (o.i. teshîl'in c.) : kolaylıklar.

teshîlen تسهیلاً (a.zf.) : kolaylık olmak üzere, kolaylaştırarak.

teshîn تسخین (a.i. sahn'den. c. : teshînât) : ısıtma, ısıtılma, kızma, kızdırılma.

teshînât تسخینات (a.i. teshîn'in c.) : ısıtmalar, kızdırmalar.

teshîr تسخیر (a.i. sihriyy'den) : zapt ve istîlâ etme, ele geçirme, elde etme.

teshîr تسحیر (a.i. sihr ve sehhar'dan. c. : teshîrât) : büyü yapma, büyüleme, aldatma, aldatılma, kendini bağlama.

teshîrât تسخیرات (a.i. teshîr'in c.) : zapt ve istîlâ etmeler, ele geçirmeler, elde etmeler.

teshîrât تسحیرات (a.i. teshîr'in c.): büyü yapmalar, büyülemeler, aldatmalar, aldatılmalar.

tes'îd تسعید (o.i. sa'd'den) : tebrîk etme, kutlama. (bkz : is'âd).

te'sîm تأثیم (a.i. ism'den) : günahkâr sayma, birine : "günahkâr oldun!" deme.

tes'îr تسعیر (a.i. sa'r'den) : **1.** narh koyma, kıymet, değer koyma. **2.** ateşi yakıp alevlendirme.

te'sîr تأثیر (a.i. isr'den. c. : te'sîrât) : **1.** alâmet, nişan bırakma. **2.** işleme, dokunma; içe işleme. **Serîü't-te'sîr** : çabuk te'sîr eden.

te'sîr-i hevâ : **fiz.** hava *devinimi.

te'sîr-i kimyevî : **kim.** *kimyasal *etkinlik.

te'sîr-i ziyâ : **kim.** optik aktiflik. **3.** kederlendirme.

te'sîrât تأثیرات (a.i te'sîr'in c.) : te'sirler, *etkiler.

te'sîrât-ı dâhiliyye : **coğr.** *içetmenler, *içetkiler.

te'sîrât-ı hasene : iyi te'sirler, iyi *etkiler.

tesirre تسرہ (a.i.). (bkz : tesrîr).

te'sîs تأسیس (a.i. üss'den. c. : te'sîsât) : esas koma, temel atma, kurma; kuruluş, kurum.

te'sîs-i ilâhî : Allah'a âit yapı.

te'sîsât تأسیسات (a.i. te'sîs'in c.) : **1.** kurmalar, kuruluşlar. **2.** cemiyetler (*kurumlar). **3.** *döşem, **fr. installation**.[elektrik te'sîsâtı, su te'sîsâtı.. gibi].

te'sîsen تأسیساً (a.zf.): te'sis ederek, kurarak.

te'siye تأسیه (a.i.) : tesellî verme, avutma.

teskıye تسقیه (a.i. saky'den) : **1.** su içirme, su verme. **2.** sulama, sulanılma. (bkz : irvâ, iska).

teskib تثقیب (a.i. sakb'dan) : delme, delik açma.

teskif تسقیف (a.i. sakf'dan) : **1.** birini Hıristiyanı papaz yapma. **2.** binâya tavan yapma, binâya tavan yapılma.

teskil تثقيل (a.i. sakl'den) : ağırlaştırma, ağırlaştırılma; ağırlığını artırma; ağırlığı artırılma.

teskim تسقيم (a.i. sakm'dan) : **1.** hasta etme. **2.** sakîm, bozuk, yanlış, eksik sayma.

teskîn تسكين (a.i. sükûn'dan) : **1.** sâkin kılma, kılınma, yatıştırma, yatıştırılma. **2. a. gr.** bir harfi sâkin okuma : **emr, farz,** gibi.

teskîr تسكير (a.i. sekr'den) : sarhoş etme.

teskît تسكيت (a.i. sükût'dan) : susturma. (bkz : iskât).

teslîf تسليف (a.i.) : kahvaltı etme.

teslîh تسليح (a.i. silâh'dan. c. : teslîhât) : silâhlandırma, silâhlandırılma.

teslîh تسليخ (a.i. selh'den) : derisini yüzüp çıkarma, derisi yüzülme.

teslîhât تسليحات (a.i. teslîh'in c.) : silâhlandırmalar, silâhlandırılmalar. **Adem-i teslîhât:** silâhsızlandırma.

teslîhât-ı askeriyye : askerin silâhlandırılması.

teslîl تسليل (a.i. sell'den) : **1.** sıyırıp çekme, sıyrılıp çekilme. **2.** verem etme.

teslîm تثليم (a.i.) : çentme, diş diş etme.

teslîm تسليم (a.i. sül. seleme. c. : teslîmât) : **1.** bir emâneti yerine verme. **2.** bir şeyi yeni sâhibine verme. **3.** hakikat olduğunu söyleme. **4.** (bkz : i'tirâf). **5.** dayanamayıp pes deme. **6. tas.** kendini Allah'ın kaderine bırakma. **7. müz.** bir saz eserinde, asıl hâne ile mülâzimeyi bağlayan nağmeler olup bu nağmeler her hânede tekrar edilmekle berâber mülâzimeye dâhil edilmez. Eskiden buna "terkib-i intikal" de denilirdi. Fakat terkib-i intikal'in yalnız hâneleri bağlayan ve az çok tâdîlât ile tekrâr edilen nağmeciklere verilen bir ad olup mülâzime ile hâne arasındaki nağmeye tevsî edilmemiş olmak ihtimâli de vardır. **8.** selâm verme; selâmetle duâ etme. **9.** âfetten masûn kılma.

teslîm-i cân, -ı rûh : ölme.

teslîm ve tesellüm : verme ve alma.

teslîmât تسليمات (a.i. teslîm'in c.) : teslîm edilen eşyâ veyâ yatırılan para.

teslîmiyyet تسليميت (a.i.) : teslîm olma, boyun eğme.

teslîm-kerde تسليم كرده (a.f.b.s.) : teslim edilmiş olan.

teslîs تثليث (a.i. süls'den) : **1.** üçleme, üçe çıkarma. **2.** şarabı, üçte biri uçuncaya kadar kaynatma. **3.** Hıristiyanlıkta Allah'ın üç olduğuna inanma. **Erbâb-ı teslîs. Eshâb-ı teslîs :** Allah'ın üç (baba, oğul, mukaddes ruh) olduğuna inananlar, Hıristiyanlar.

teslîs-i zevâyâ : mat. bir zâviyeyi (*açıyı) üç müsâvî (*eşit) kısma bölme.

teslît تسليط (a.i.). (bkz : taslît).

tesliye تسليه (a.i.) : tesellî verme, avutma. (bkz : tesliyet).

tesliye-i hâtır : gönül alınma.

tesliyet تسليت (a.i.) : tesellî verme, verilme, avutma, avutulma. (bkz : tesliye).

tesliyet-bahş تسليت بخش (a.f.b.s.) : avutucu, avundurucu. (bkz : tesellî-âmîz, tesellî-bahş).

tesliyet-kâr تسليتكار (a.f.b.s.) : avutucu, tesellî edici.

tesliyet-sâz تسليت ساز (a.f.b.s.) : teselli edici, avutucu.

tesmî' تسميع (a.i. sem'den. c. : tesmîât) : işittirme, işittirilme, duyurma.

tesmîât تسميعات (a.i. tesmî'in c.) : işittirmeler, işittirilmeler, duyurmalar.

tesmîm تشميم (o.i.) : **hek.** mafsalların yüzlerini birbirinden ayırma işi; bir uzvu mafsal yerinden kesip atma.

tesmîm تسميم (a.i. semm'den) : zehirleme, zehirlenme.

tesmîmen تسميماً (a.zf.) : zehirlenerek; zehirleyerek.

tesmîn تثمين (a.i. sümn'den) : **1.** sekizleme, sekize çıkarma. **2.** sekize bölme. **3.** bir şeye baha biçme, biçtirme.

tesmîn تسمين (a.i. semen'den) : semirtme, semirtilme; yağlatma.

tesmîr تثمير (a.i. semer'den) : **1.** ağaçların -çiçeklerini döküp- yemiş bağlaması. **2.** [tasarrufla] malın çoğalması.

tesmîr تسمير (a.i.) : çivileme, çivilenme, mıhlama, mıhlanma.

tesmît تسميت (a.i.) : aksıranlara "yerh hamüh Allah" (= Allah sana merhamet etsin; çok yaşa) deme.

tesmiye تسمیه (a.i. ism'den) : **1.** ad koyma, adlandırma, isim verme. **2.** besmele çekme. **Ba'de't-tesmiye : 1)** ad konduktan sonra; **2)** besmele çektikten sonra.

tesnîm تسنیم (a.i.) : **est.** kabartma, kubbeli yapma, yapılma.

Tesnîm تسنیم (a.h.i.) : Cennet'teki ırmaklardan birinin adı. **Mâ-i Tesnîm :** Tesnîm ırmağının suyu, Cennet suyu.

tesniye تثنیه (a.i. isneyn'den) : **a. gr.** ikilenen, ikilik cem'ini gösteren ve kelimenin sonuna "-an" veyâ "-eyn" getirilerek yapılan kelime : **Zâviyetân :** iki zâviye. **Ahaveyn :** iki kardeş. **Tarafeyn :** iki taraf.. gibi.

tesrî' تسریع (o.i. sür'at'den. c. : tesrîât) : hızlandırma; hızlandırılma; çabuklaştırma.

tesrîan تسریعاً (a.zf.) : hızlandırarak, çabuklaştırmak için, çabuklaştırarak, hız vererek.

tesrîât تسریعات (a.i. tesrî'in c.) : hızlandırmalar, çabuklaştırmalar.

tesrîb تثریب (a.i.) : **1.** ayıplama; darılma. **2.** başa kakma.

tesrîb تسریب (a.i. sürûb'dan) : yollama, gönderme, gönderilme. [en çok asker hak.].

tesrîc تسریج (a.i. serc'den) : [hayvana] eyer vurma.

tesrîc-i feres : ata eyer vurma.

tesrîh تسریح (a.i.) : **1.** salıverme, bırakma. **2.** boşama [eşini-].

tesrîh-i lihye : sakal salıverme.

tesrîk تسریق (a.i. sirkat'den : c. : tesrîkat) : birine hırsız deme, birini hırsızlıkla suçlama.

tesrîkat تسریقات ("ka" uzun okunur. a.i. tesrîk'in c.) : hırsız yapmalar, hırsızlıkla suçlamalar.

tesrîr تسریر (o.i. sürûr'dan. c. : tesrîrât) : sevindirme, sevindirilme.

tesrîrât تسریرات (o.i. tesrîr'in c.) : sevindirmeler, sevindirilmeler.

tesriye تسریه (a.i.) : sıkıntıyı, gamı, kederi yok etme.

testîh تسطیح (a.i.). (bkz : tastîh).

testîr تستیر (a.i. setr'den) : örtme, gizleme.

tesvîb تثویب (a.i. sevâb'dan): mükâfat verme.

tesvîd تسوید (a.i. sevâd'dan) : **1.** karartma, karartılma. **2.** (c. tesvîdât) : müsvedde yapma; karalama yapma; müsvedde.

tesvîdât تسویدات (a.i. tesvîd²nin c.) : karalamalar, müsveddeler.

tesvîf تسویف (a.i. sevf'den. c. : tesvîfât) : [sebepsiz] geciktirme, atlatma. (bkz : te'hîr).

tesvîfât تسویفات (a.i. tesvîf'in c.) : [sebepsiz] geciktirmeler, atlatmalar.

tesvîg تسویغ (a.i.) : mesâg gösterme, cevaz verme. (bkz : tecvîz).

tesvîk تسویق (a.i. sevk'den) : sürme, ileri gitme.

tesvîk تسویك (a.i. misvâk'den) : misvâklenme; dişleri misvâkleme.

tesvîl تسویل (a.i.c. : tesvîlât) : fenâ bir şeyi güzel göstererek aldatma.

tesvîlât تسویلات (a.i. tesvîl'in c.) : fenâ bir şeyi güzel göstererek aldatmalar.

tesvîr تثویر (a.i.) : **1.** toz kaldırma. **2.** bâtınî mânâsını araştırma.

tesvîr-i mahmûl تسویر محمول (a.it.) : **fels. fr. quantification du prédicat.**

tesviye تسویه (a.i. sevî'den) : **1.** berâber etme, düz etme, düzleme.

tesviye-i turuk : yol yapma fenni.

tesviye-i türâbiyye : toprağın düzlenmesi. **2.** ödeme.

tesviye-i deyn : borç ödeme. **3.** hükûmetçe bir yere gönderilen erlere bilet yerine geçmek üzere verilen kâğıt. **4.** netîceye bağlama. **Sûret-i tesviye :** uylaşmanın sebepleri.

tesviye-i umûr : işlerin görülüp netîcelendirilmesi.

tesviye münhanîsi : coğr. *eşyükseklik *eğrisi.

tesviye rûhu : fiz. hava kabarcıklı *düzeç, kabarcıklı *düzeç.

tesyâr تسیار (a.i.) : gönderme, gönderilme.

tesyîl تسییل (a.i. seyl'den) : **1.** sel gibi akıtma, akıtılma. **2. kim.** sert bir cismi akıcı hâle getirme.

tesyîr تسییر (a.i. seyr'den) : **1.** yürütme, yürütülme. **2.** gönderme, gönderilme, yollama, yollanma.

-teş تش – (f.e.). (bkz : -tâş).

teşâbüh تشابه (a.i. şibh'den. c. : teşâbühât) : **1.** birbirine benzeme, benzeşme. **2. fels.** benzerlik. **3. mat.** homologi. (bkz : müşâbehet).

teşâbüh-i etrâf : ed. müşebbehin garip bir şeye benzetilmesi hâlidir ki "istitrâf" da denir. Meselâ : "Bûy-i gül taktîr olunmuş, nâzın işlenmiş ucu / Biri olmuş hoy, birisi dest-mâl olmuş sana" (Nedîm) beytindeki "nâz" ın dest-mâle (havluya) benzetilmesi gibi.

teşâbühât تشابهات (a.i. teşâbüh'ün c.) : **1.** birbirine benzemeler, benzeşmeler. **2.** Kur'ânı Kerîm'in bâzı âyetlerinin mecâzî mânâları olması halleri.

teşâcür تشاجر (a.i. şecer'den) : sopalarla birbirine girme, dövüşme. (bkz : müşâcere).

teşadduk تشدق (a.i.) : [avurt çatlatarak] konuşma; lûgat paralama.

teşahhum تشحم (a.i. şahm'dan) : yağlanma, yağ bağlama, semirme, şişmanlama.

teşahhus تشخص (a.i. şahs'dan. c. : teşahhusât) : **1.** şahıslanma. **2.** birinin şahsını hâtıra getirme, birinin şahsı hâtıra getirilme. **3.** taayyün etme, tanıma.

teşahhusât تشخصات (a.i. teşahhus'un c.) : **1.** teşahhuslar, şahıslanmalar.

teşâkî تشاقی (a.i. şekvâ'dan) : **1.** birbirinden şikâyet etme. **2.** dertleşme, halleşme.

teşakkuk تشقق (a.i. şakk'dan) : yarılma, ikiye ayrılma; parça parça olma.

teşâkül تشاكل (a.i. şekl'den) : şekil ve sûretçe bir olma, birbirine uyma, biri ötekinin şekline, hâline girme.

teşârük تشارك (a.i. şirk'den) : ortak olma, ortaklık, **fr. association**. (bkz : müşâreket).

teşârükiyye تشاركيه (o.i.) : **fels.** *çağrışımcılık, **fr. associationnisme**.

teşa'şu' تشعشع (a.i. şa'şaa'dan) : şa'şaalanma, parıldama.

teşâtüm تشاتم (a.i. şetm'den) : sövüşme.

teşa'u' تشعع (a.i.) : **fiz.** ışığın, merkezden etrâfa doğru dalgalanması.

teşa'ub تشعب (a.i. şa'b'dan. c. : teşa'ubât) : şûbelenme, dallanma, dal budak peydâ etme, çatallanma.

teşa'ubât تشعبات (a.i. teşa'ub'un c.): şûbeler.

teşa'ul تشعل (a.i. şu'l'den): parlama, tutuşma.

teşa'ur تشعر (a.i. şa'r'dan) : kıllanma, tüylenme.

teşâur تشاعر (a.i. şi'r'den) : şâir tavrı takınma, şâirlik taslama.

teşâvür تشاور (a.i. şûrâ'dan) : birbirine danışma. (bkz : müşâvere).

teşaytun تشيطن (a.i. şeytân'dan) : şeytanlaşma, şeytanca davranma.

teşbî' تشبيع (a.i.) : karnını doyurma, karnı doyurulma. (bkz : işbâ').

teşbî-i fukarâ : yoksulların karınlarının doyurulması.

teşbîb تشبيب (a.i. şebâb'dan) : **1.** ateş yakma. **2. ed.** bir kadının güzelliğini şiirle medhetme. **3.** kasîdeye bir güzeli överek başlama. **4. ed.** kasidenin başında bulunan girizgâhdan önce gelen bölüm.

teşbîh تشبيه (a.i. şibh'den. c. : teşbîhât) : benzetme, benzetilme. **Lâ-teşbîh** : teşbihsiz, benzetmeksizin, benzetme gibi olmasın. **Edât-ı teşbih** (benzetme edâtı) : "gibi, âsâ, misillü, mânend, veş, gûne, gûyâ, sanki, meğer ki, tek, tırak, nasıl, nitekim.." gibi. **Erkân-ı teşbîh : ed.** şu dört şeydir : "müşebbeh, müşebbehün-bih, vech-i şebeh, edât-ı teşbih". [".. köşkü cennet gibidir" terkîbinde köşk = müşebbeh, cennet = müşebbehün-bih, gibidir = edât-ı teşbihdir].

teşbîh-i belîğ : ed. edâtı hazfedilmiş ve pek çok parlak, göz alıcı olan teşbih. Meselâ : "Az zaman içre çok iş etmiş idi / Sâyesi olmuş idi âlemgîr / Şems-i asr idi asrda şemsin / Zıllı memdûd olur, zamânı kasîr" gibi.

teşbîh-i cem' : ed. benzetmeliği birden fazla olan teşbih.

teşbîh-i maklûb : ed. uyartma amacıyla benzetilenin niteliklerini üstün gösterme epiği, *çevrik benzetme.

teşbih-i mefrûk : ed. benzetileni ve benzetmeliği yan yana söylenmiş olan teşbîh, farklı benzetme. Meselâ : "Meyhane gülsitandır, peymane gülfeşandır" mısraında olduğu gibi.

teşbîh-i melfûf : ed. benzetilen ile benzetmeliğin birbirinin ardınca söylendiği teşbîh.

teşbîh-i merdûd : ed beğenilmeyen, isteği anlatmaya yetmeyen benzetme.

teşbîh-i mûcez : ed. en kısa kelimelerle geniş mânâya gelmek sûretiyle yapılan teşbih, benzetme. Misâl : "Hâl kâfir, zülf kâfir, çeşm kâfir, el'amân / Serbeser iklîm-i

hüsn'ün kâfiristan oldu hep" beytindeki "iklîm-i hüsn'nün" terkîbi gibi.

teşbîh-i mufassal: **ed.** ayrıntılı benzetme, yani 4 unsurun da kullanıldığı teşbîh. "Türk askeri yiğitlikte arslan gibidir".

teşbîh-i mücmel: **ed.** kısaltılmış benzetme, yani benzetme yönü söylenmeyen teşbîh. "Türk askeri arslan gibidir".

teşbîh-i müekked: **ed.** edât-ı teşbîhi söylenmemiş teşbih: "Türk askeri yiğitlikte aslandır". (bkz: teşbîh-i beliğ).

teşbîh-i mürsel: **ed.** yalnız edat bulunmayan özetli benzetme. Meselâ: "Mehmet, yiğitlikte arslandır" gibi.

teşbîh-i tafdîlî: **ed.** benzetilenin benzeyenden daha mübalağalı olarak anlatılması. ["Bu adam tilkiden daha kurnazdır" gibi].

teşbîh-i tesviye: **ed.** benzetileni birden fazla olan teşbîh.

teşbîhât تشبيهات (a.i. teşbîh'in c.): teşbihler, benzetmeler, benzetilmeler.

teşbîhî تشبيهى (a.s. şibh'den): teşbîhe, benzetmeye âit. teşbihle ilgili.

teşbîk تشبيك (a.i. şebeke'den): şebekeleştirme, ağ şekline koyma, koyulma.

teşbîr تشبير (a.i.): **1.** karışlama, karışlanma. **2.** endâze ve sâire ile ölçme.

teşcî' تشجيع (a.i. şecâat'den. c.: teşcîât): şecâatlendirme, şecâat ve cesâret verme, verilme, gayrete getirme, getirilme.

teşcîât تشجيعات (a.i. teşcî'in c.): şecâat ve cesâret vermeler, gayretlendirmeler, gayretlendirilmeler.

teşcîr تشجير (a.i. şecer'den): ağaçlandırma, ağaç dikme.

teşdîd تشديد (a.i. şiddet'den): **1.** şeddetlendirme, şiddetlendirilme, şiddet ve kuvvet verme, verilme. **2.** şeddeleme, şeddelenme. **3. a. gr.** bir harfi çift okutan ve şedde denilen işâretin adı.

teşebbüb تشبب (a.i.): **kim.** şaplaşma, şap hâline girme.

teşebbüh تشبه (a.i. şibh'den. c.: teşebbühât): benzeme, andırma; kendini benzetmeye özenme, zorla benzemeye çalışma.

teşebbühât تشبهات (a.i. teşebbüh'ün c.): benzemeler, andırmalar, kendini benzetmeye özenmeler, zorla benzemeye çalışmalar.

teşebbük تشبك (a.i.c.: şebeke'den): şebekeleşme, ağ şeklini alma.

teşebbük-i agsân-ı eşcâr: ağaç dallarının birbirine karışması.

teşebbüs تشبث (a.i. şebs'den c.: teşebbüsât): **1.** [işe] girişme, el atma. **2.** girişkenlik. **3.** önce davranış.

teşebbüs-i cürm: bir suç işlemeye başlayıp da -herhangi çıkan bir mâni ile- bu suçu netîcelendirememe.

teşebbüs-i şahsî: şahsî, *kişisel teşebbüs, özel teşebbüs.

teşebbüsât تشبثات (a.i. teşebbüs'ün c.): teşebbüsler, işe girişmeler, el atmalar; girişkenlikler; önce davranışlar.

teşeccü' تشجع (a.i. şecâat'den): sahte şecâat gösterme, şecî görünme.

teşeccür تشجر (a.i.): **1.** ağaçlaşma, ağaçlanma. (bkz: tegarrüs). **2. kim.** billur cisimlerin ağaç şeklinde birleşmesi.

teşeddüd تشدد (a.i. şiddet'den): **1.** şiddetlenme. **2.** keskinleşme.

teşeddüdât تشددات (a.i. teşeddüd'ün c.): **1.** şiddetlenmeler, kuvvetli olmalar. **2.** keskinleşmeler.

teşeffî تشفى (a.i. şifâ'dan): **1.** şifâ bulma, iyi olma. **2.** rahatlanma. **3.** öcalma.

teşeffî-i sadr: öcaldıktan sonra gönlün rahatlaması.

teşehhî تشهى (a.i. iştehâ'dan): **1.** iştahlanma; hırsla isteme. **2. fels. appétition.**

teşehhüb تشهب (a.i.): **fiz., kim.** *akkorluk, akkor hâline gelme, **fr. incandescence.**

teşehhüd تشهد (a.i. şahâdet'den): namazda oturarak "ettehiyyâtü" duâsını okuma.

teşehhüd mikdârı: ettehiyyâtü okuyacak kadar zaman; gayet kısa bir zaman, az zaman.

teşekkî تشكى (a.i. şekvâ'dan): şikâyet etme, sızlanma. (bkz: iştikâ).

teşekkük تشكك (a.i. şekk'den): şüphelenme, şüpheye düşme.

teşekkül تشكل (a.i. şekl'den. c.: teşekkülât): **1.** şekillenme. **2.** kurulma, kuruluş, meydana geliş. **3.** *oluşum, **fr. formation. 4.** *yoğrum, **fr. formation. 5. jeol.** oluş, **fr. formation.**

teşekkül-i berrî : jeol. *karasal *oluşuk, **fr. formation continentale.**

teşekkül-i tablî : biy. önoluş, **fr. préformation. 6.** *örgüt, topluluk.

teşekkülât تشكلات (a.i. teşekkül'ün c.) : teşekküller.

teşekkülât-ı bahriyye : jeol. *denizel *oluşuk, **fr. formation marine.**

teşekkür تشكر (a.i. şükr'den. c. : teşekkürât) : şükr etme, yapılan bir iyilikten memnun kalındığını anlatmak için "sağ ol!", "var ol!", "ömrüne bereket!" gibi söylenen minnet sözleri.

teşekkürât تشكرات (a.i. teşekkür'ün c.) : teşekkürler.

teşellül تشلل (a.i. şellâle'den) : şiddetle atılarak akma.

teşelşül تشلشل (a.i.c. : teşelşülât) : **1.** atılarak akma, suyun yüksek bir yerden aşağı şarıltı ile dökülmesi, çağlayan meydana getirmesi. **2.** duş yapma, soğuk su banyosu yapma.

teşelşülât تشلشلات (a.i. teşelşül'ün c.) : **1.** atılarak, şarıltı ile dökülmeler, akmalar. **2.** duş yapmalar.

teşemmü' تشمع (a.i. şem'den) : mumlaşma, mum bağlama, muşamba gibi olma; üzerine bal mumu sürülme.

teşemmü-i kebed : hek. karaciğerin muşambalaşması, siroz.

teşemmül تشمل (a.i.) : ihrâma bürünme.

teşemmüm تشمم (a.i. şemm'den) : koklama.

teşemmür تشمر (a.i.) : işe hazırlanma, sıvanma.

teşemmüs تشمس (a.i. şems'den) : **1.** güneşleme, güneş'e çıkma. **2. hek.** güneş çarpması.

teşennüc تشنج (a.i. şenc'den. c. : teşennücât) : **1.** buruşma, buruşuk olma. **2. hek.** adalelerin kasılması, gerilip büzülmesi, ispazmoz, **fr. spasme.**

teşennüc-i mizmâr : anat. hançerinin büzülüp kapanması.

teşennücât تشنجات (a.i. teşennüc'ün c.) : teşennüçler, büzülmeler, kasılmalar, buruşmalar.

teşennücî تشنجي (a.s.) : teşennüce, ispazmoza âit, bununla ilgili.

teşennüf تشنف (a.i.) : **1.** küpe takınma. **2.** süslenme.

teşerru' تشرع (a.i. şer'den) : şerîat hükümlerine göre hareket etme.

teşerrüf تشرف (a.i. şeref'den. c. : teşerrüfât) : şereflenme, şeref duyma, şeref bulma; saygı gösterme.

teşerrüfât تشرفات (a.i. teşerrüf'ün c.) : şereflenmeler, şeref duymalar, şeref bulmalar; saygı göstermeler.

teşettî تشتي (a.i. şitâ'dan) : bir yerde kışlama, kışı geçirme.

teşettüt تشتت (a.i. şett'den) : bir çok şubelere ayrılma; çatallaşma; dağılma, perîşan olma.

teşe'üm تشأم (a.i. şeâmet'den) : uğursuz sayma, şom görme.

teşevvuk تشوق (a.i. şevk'den) : şevklenme; arzu etme, istek gösterme, heveslenme.

teşevvüş تشوش (a.i. sül. seveşe. c. : teşevvüşât) : karışma, karmakarışık olma, karışıklık.

teşevvüş-i hâfıza : psik. hâfıza, *bellek karışıklığı.

teşevvüş-i kelimât : psik. kelime karışıklığı, **fr. paraphasie.**

teşevvüş-i tahattur : psik. hâfıza (*bellek) karışıklığı, **fr. paramnésie.**

teşevvüş-i teheyyücî : psik. heyecan çarpısı, **fr. ictus émotif.**

teşevvüş-i zihnî : psik. zihin bulanıklığı, **fr. confusion mentale, obnubilation mentale.**

teşevvüşât تشوشات (a.i. teşevvüş'ün c.) : teşevvüşler, karışmalar, karışıklıklar, karmakarışık olmalar.

teşeyyu' تشيع (a.i. şîa'dan) : Şîîlik taslama, Şîî olma.

teşeyyüb تشيب (a.i.c. : teşeyyübât) : kayıtsızlık, ihmalcilik.

teşeyyübât تشيبات (a.i. teşeyyüb'ün c.) : kayıtsızlıklar, ihmalcilikler.

teşeyyüd تشيد (a.i.) : **1.** yükseltme. **2.** sağlam olma.

teşeyyüh تشيخ (a.i. şeyh'den) : **1.** ihtiyarlama. **2.** şeyhlik taslama.

teşezzüb تشذب (a.i.) : dağılma, dağınık olma.

teşfiye تشفيه (a.i. şifâ'dan) : şifâlandırma, iyileştirme.

teşfiye-i sadr : gönlü rahatlandırma.

teşhîr تشهير (a.i. şöhret'den. c. : teşhîrât) : 1. şöhretlendirme, şöhretlendirilme. 2. gösterme. 3. sergiye koyup herkese gösterme. 4. [bir mahkûmu] hakarete uğratmak için halka gösterme. 5. dillere düşürme, ortalığa duyurma. 6. çekme, çekilme.

teşhîr-i silâh : silâh çekme.

teşhîrât تشهيرات (a.i. teşhîr'in c.) : teşhirler.

teşhîs تشخيص (a.i. şahs'dan. c. : teşhîsât) : 1. ayırma, seçme, farketme, tanıma. 2. **hek.** hastalığın hangi hastalık olduğunu bilme. 3. **ed.** eşyâya şahsiyet verme, onları adam yerine koyma ve onlara hitâbetme.

teşhîs ve intâk : **ed.** duygusu, hareketi, konuşması olmayan şeyleri, insan gibi duyar, hareket eder, konuşur olarak anlatma, canlılaştırma.

teşhîs-i tefrîkî : **hek.** birbirine benzeyen iki hastalığı yekdiğerinden ayırma.

teşhîsât تشخيصات (a.i. teşhîs'in c.) : teşhisler, tanımalar.

teşhîz تشحيذ (a.i. şahz'dan. c. : teşhîzât) : 1. sivriltme, keskinletme, keskinlendirilme. 2. bileme, bilenme. 3. uyandırma, kuvvet ve te'sirini artırma.

teşhîz-i zihn : zihin açma, zihne cilâ verme.

teşhîzât تشحيذات (a.i. teşhîz'ın c.) : teşhizler.

teş'îb تشعيب (a.i. şa'b'dan c. : teş'îbât) : şûbelendirme, şûbelendirilme; dallandırma, dallandırılma.

teş'îbât تشعيبات (a.i. teş'îb'in c.) : şûbelendirmeler, şûbelendirilmeler, dallandırmalar, dallandırılmalar.

teş'îl تشعيل (a.i. şu'l'den) : şûlelendirme, parlatma, tutuşturma, alevlendirme. (bkz : iş'âl).

teş'îl-i kanâdîl : kandilleri yakma.

te'şîr تأشير (a.i.) : gedik etme.

teşkik تشقيق (a.i. şakk'dan) : yarma, yarılma, ikiye ayırma; parça parça yarma.

teşkîk تشكيك (a.i. şekk'den. c. : teşkîkât) : şüpheye düşürme, düşürülme; şüphede bırakma, bırakılma.

teşkîkât تشكيكات (a.i. teşkîk'in c.) : şüpheye düşürmeler, şüphede bırakmalar.

teşkîl تشكيل (a.i. şekl'den. c. : teşkîlât) : 1. bir şeye şekil, sûret verme. 2. meydana getirme. 3. *yapım, kuruluş, **fr. formation.**

teşkîl lâhikası : **gr.** *yapı *eki.

teşkîlât تشكيلات (a.i. teşkîl'in c.) : teşkiller, kuruluşlar; örgütler.

teşkîlât-ı adliyye : adlî teşkîlât.

teşkîlât-ı esâsiyye : anayasa.

teşkîlât-ı mahâkim : mahkemelerin teşkîlatı.

teşmî' تشميع (a.i. şem'den) : balmumuna batırma, batırılma, mumlama.

teşmîl تشميل (a.i.) : 1. yayma, içine aldırma, kapsamına aldırma. 2. daha umumî bir mânâ verme.

teşmîm تشميم (a.i. şemm'den) : koklatma, koklatılma.

teşmîr تشمير (a.i. şemr'den) : sıvama, sıvanma.

teşmîr-i sâid : kolları sıvama, **mec.** bir işe adamakıllı girişme.

teşmîr-i sâk : paçaları sıvama, **mec.** bir işe adamakıllı girişme.

teşmîs تشميس (a.i. şems'den) : 1. güneşe serme, serilme, güneşe tutma, tutulma. 2. güneşe tutup hasta etme, edilme.

teşmît تشميت (a.i.) : aksıran kimseye "Allah sana merhamet etsin!" deme.

teşne تشنه f.s.c. : teşne-gân) : 1. susamış. 2. çok istekli (bkz : atşân).

teşne-i didâr : yüze susamış, bir güzel yüzü görmeye susamış olan.

teşne-ciger تشنه جگر (f.b.s.) : dert dolu.

teşne-dil تشنه دل (f.b.s.) : can ve gönülden istekli.

teşne-dilî تشنه دلی (f.b.i.) : can ve gönülden isteklilik.

teşne-gân تشنگان (f.s. teşne'nin c.) : 1. susamışlar. 2. istekliler.

teşne-gî تشنگی (f.i.) : susama. (bkz : atş).

teşne-leb تشنه لب (f.b.s.) : dudağı kurumuş, çok susamış; susuz, yanık.

teşne-lebî تشنه لبی (f.b.i.) : dudağı kurumuşluk, çok susamışlık.

teşnî' تشنيع (a.i. şenâat'den. c. : teşnîât) : çok ayıp ve çirkin bulma; ayıplama.

teşnîât تشنيعات (a.i. teşnî'in c.) : çirkin bulmalar; ayıplamalar.

teşnîf تشنيف (a.i.) : 1. küpe takma, takınma. 2. küpe ile süsleme, süslenme.

teşnîf-sâz تشنيفساز (a.s.) : süsleyici.

teşrî' تشريع (a.i. şer'den) : **1.** Hz. Muhammed'in şerîata dâir olan emirleri. **2.** kanun yapma.

teşrîd تشـــريد (a.i.) : **1.** ürkütüp kaçırma, ürkütüp kaçırılma. **2.** kovup uzaklaştırma.

teşrîf تشـــريف (a.i. şeref'den) : **1.** şereflendirme, şereflendirilme, şeref verme, verilme. **2.** gelmesiyle bir yere şeref verme, gelme; gitme.

teşrîfât تشريفات (a.i. teşrîf'in c.) : protokol, büyük, resmî olan ziyâretlerde, kabûl resimlerinde ve törenlerdeki uyulması gereken âdetler, usuller.

Teşrîfât-ı Kadîme : Vak'a-nüvîs Esad Efendi'nin, İmparatorluk devrindeki çeşitli merasimleri, resmî teşrîfatı ve bu teşrîfatların usul ve yollarını türlü örneklerle izah eden ve 1287 (1870) de İstanbul'da basılan mühim bir eseri.

teşrîfât-ı mülûkâne : birini taltîf için pâdişah tarafından gönderilen hil'at ve hediyeler.

teşrîfâtî تشـــريفاتى (a.i.) : teşrîfatçı, protokol me'muru.

teşrîh تشـــريح (a.i. şerh'den. c. : teşrîhât) : **1.** açma, yayma, etrâfıyla şerhetme, edilme. **2.** dilim dilim, parça parça kesme. **3.** otopsi, bir ölü gövdesini kesip parçalara ayırma. **4.** anatomi. **5.** iskelet.

teşrîh-i beşerî : hek. insan teşrîhi, insan anatomisi ilmi.

teşrîh-i hayvânî : hek. hayvan anatomisi ilmi.

teşrîh-i marazî : hek. hasta organların teşrîhini bildiren ilim, **fr. anatomie pathologique.**

teşrîh-i nebâtî : bot. botanik anatomisi ilmi.

teşrîh-i tatbîkî : anat. mukayeseli anatomi, türlü hayvanların veyâ nebatların (*bitkilerin) bünye ve *dokularının birbirleriyle olan mukayesesi ilmi, **fr. anatomie comparée.**

teşrîh-i tavsîfî : anat. insan, hayvan ve nebatların (*bitkilerin) tabiî hallerindeki teşrîhi, anatomisi ilmi, **fr. anatomie descriptive.**

teşrîhat تشـــريحات (a.i. teşrîh'in c.) : teşrihler, teşrih etmeler, açmalar, açıklamalar.

teşrîh-hâne تشريح خانه (a.f.b.i.) : otopsi salonu, anatomi dersi görülen yer.

teşrîhî تشـــريحى (a.s.) : teşrihe, anatomiye âit, teşrihle, anatomiyle *ilgili, **fr. anatomique.**

teşrîî تشريعى (a.s.) : **huk.** kanun ile, kanun yapma ile ilgili. **Kuvve-i teşrîiyye** (kanun yapma kuvveti) : millet meclisleri [meb'ûsan, âyân].

teşrîî masûniyyet : milletvekilliği dokunulmazlığı, *yasama *dokunulmazlığı. (bkz : masûniyyet-i teşrîiyye).

teşrîî tefsîr : kanun yapma yetkisine sahip olan kimseler tarafından kanunların açıklanması, yorumlanması.

teşrîk تشريق (a.i.) : **1.** (şark'dan) : pastırmanın güneşde kurutulması. **Eyyâmü't-teşrîk :** çöl Araplarının kurban etlerini kuruttukları zilhiccenin on, on bir, on iki ve on üçüncü günleri. **2.** ışıklandırıp parlatma. **Tekbîr-i teşrîk :** teşrîk günlerinde namazların farzlarından sonra vâcibolarak tekrarlanan "Allâhü ekber Allâhü ekber lâilâhe illallâhü v'allâhü ekber Allâhü ekber ve lillâhi'l-hamd".

teşrîk تشـــريك (a.i. şirk'den) : **1.** şerîk etme, ortak etme. **2.** Allah'a ortak koşma.

teşrîk-i mesâî : işbirliği.

teşrîn تشرين (a.i.) : eskiden yılın onuncu ve onbirinci aylarına verilen ortak ad.

teşrîn-i evvel : ekim ayı.

teşrîn-i sânî : kasım ayı. [kelime suryânîce olup aslı "tişrîn" dir].

teştîr تشـــطير (a.i.) : **ed.** murabbâ hâline getirilmek istenilen bir gazelin her beytinin mısrâları arasına ikişer mısrâ' ilâve etme. [üçer mısra' eklendiği de görülmüştür].

teştit تشتيت (a.i.) : dağıtma, dağıtılma; perişan etme, edilme.

teştiye تشـــتيه (a.i. şitâ'dan) : kışın uyuyacak olan hayvanların uykusu.

teşvîk تشويق (a.i. şevk'den. c. : teşvîkat) : **1.** şevke ve gayrete getirme, şevklendirme, isteklendirme. **2.** kışkırtma.

teşvîkat تشـــويقات ("ka" uzun okunur. a.i. teşvîk'in c.) : şevke getirmeler, isteklendirmeler; kışkırtmalar.

teşvîk-kâr تشـــويق كار (a.f.b.s.) : *isteklendirici, özendirici.

teşvîr تشوير (a.i.) : **1.** satılık hayvanı pazara çıkarıp gösteriş yapma. **2.** içine alıp gizleme; içinde bulunma, içine alma. (bkz : istiâb).

teşvîş تشويش (a.i. sül.: şeveşe. c.: teşvîşât) : karıştırma, karmakarışık etme.

teşvîşât تشويشات (a.i. teşvîş'in c.) : karıştırmalar, karmakarışık etmeler.

teşyî' تشـــيـــيع (a.i. şiyâ'dan) : **1.** selâmetleme, uğurlama. **2.** ramazandan sonra altı gün yânî şevvalin birinden altısına kadar oruç tutma.

teşyîd تشـــيـــيد (a.i.c. : teşyîdât) : **1.** yükseltme, yükseltilme. **2.** sağlamlaştırma, sağlamlaştırılma.

teşyîdât تشـــيـــيدات (a.i. teşyîd'in c.) : **1.** yükseltmeler, yükseltilmeler. **2.** sağlamlaştırmalar, sağlamlaştırılmalar.

teşzîb تشـــذيب (a.i.) : **bot. 1.** arza yakın olarak bir çok fidan veren bir cins nebat. **2.** ağacın kabuklarını soyma ve fazla dallarını budama.

tetabbu' تطبع (a.i.c. : tetabbuât) : tabîatlenme.

tetabbub تطبب (a.i. tıbb'dan) : hekimlik etme [hekim olmadığı halde].

tetâbu' تتابع (a.i. teba'dan. c. : tetâbuât) : aralıksız birbiri ardından gelme.

tetâbu'-i izâfât : gr. zincirleme isim takımı : ihtizâzât-ı esvât-ı beşeriyye... gibi.

tetâbuât تتابعـــات (a.i. tetâbu'un c.) : tetâbu'lar, bir biri ardından gelmeler.

tetâbuk تطابـــق (a.i. tıbk'dan. c. : tetâbukat) : uyma, uygun gelme, uygun düşme.

tetâbuk-ı gayr-i mütevâfıka : jeol. *uyumsuz *katmanlaşma, aykırı *katmanlaşma, **fr. stratification discordante.**

tetâbuk-ı mütevâfıka : jeol. uygun *katmanlaşma, **fr. stratification concordante.**

tetâbukat تطابقـــات ("ka" uzun okunur. a.i. tetâbuk'un c.) : uymalar, uygun gelmeler, uygun düşmeler.

tetafful تطفـــل (a.i. tufl'dan) : dalkavukluk, çanakyalayıcılık.

tetahhul تطحل (o.i.) : **hek.** dalak şişmesi.

tetahhur تطهر (a.i. tehâret, tuhr ve tuhur'den. c. : tetahhurât) : temizlenme.

tetahhurât تطهرات (a.i. tetahhur'un c.) : temizlenmeler.

tetâlî تتالى (a.i.). (bkz : tetâbu').

tetallu' تتلـــع (a.i.) : boynunu uzatıp başını kaldırma.

Tetâr تتار (a.i.) : Tatar.

Tetârî تتـــارى (f.s.) : Tatarlara âit, onlarla ilgili. (bkz : Tâtârî).

teta'um تطعـــم (a.i. ta'm'dan) : tatma, tadılma, tadına bakma, bakılma.

tetâvül تطـــاول (a.i. tûl'den. c. : tetâvülât) : **1.** uzanma, uzama, uzun olma.

tetâvül-i leyl : gecenin uzaması. **2. hek.** bir organda anormal olarak meydana gelen uzunluk. **3. hek.** ağrıları dindirmek için sinirleri uzatma ameliyâtı. **4.** zulüm.

tetavvu' تطوع (a.i.) : farzolmayan ibâdette bulunma. [nâfile namaz kılma, kurban bayramının arefe gününde oruç tutma gibi].

tetavvuan تطوعاً (a.zf.) : nâfile olarak.

tetavvuf تطـــوف (a.i. tavâf'dan) : tavâf etme, ziyâret maksadıyla bir şeyin veyâ bir yerin etrâfını dolanma.

tetavvuk تطوق (a.i. tavk'dan) : boyuna gerdanlık gibi şeyler takma, takınma, takınılma.

tetavvus تطـــوس (a.i. tâvus'dan) : tavus gibi rengârenk elbise giyme.

tetâyür تطاير (a.i. tayerân'dan) : **1.** uçma, uçuşma, uçuşup dağılma. **2. kim.** mâyilerin (sıvıların) gaz hâline geçmesi, **fr. volatilisation.**

tetbî' تتبيـــع (a.i.) : **1.** ardını bırakmayıp gereği gibi araştırma. **2.** tâbî olma, uyma.

tetbît تتبيت (a.i.) : zarar ve ziyan yapma.

tetebbu' تتبـــع (a.i. teba'dan. c. : tetebbuât) : bir şeyi etraflıca tetkik etme, mâhiyetini anlamaya çalışma, etraflıca inceleme, bir şey hakkında geniş bilgi edinme.

tetebbuât تتبعات (a.i. tetebbu'un c.) : tetebbu'lar, tetkikler, *incelemeler, araştırmalar.

teterrüb تترب (a.i.) : toza, toprağa bulanma.

tetevvüc تتوج (a.i. tâc'dan) : taclanma, taç giyme. **Resm-i tetevvüc :** taç giyme merâsimi.

tetimmât تتمات (a.i. tetimme'nin c.) : tetimmeler, eksiğin tam olması için katılan şeyler.

tetimme تتمـــه (a.i. temâm'dan. c. : tetimmât) : bir eksiği tamamlamak üzere katılan şey; bir şeyin tam olması için lüzumlu şey.

tetimme medreseleri : tar. medrese müştemilâtından olan binâlar.

tetimme-i hâtırât kanunu : psik. *tümceleme kanunu, **fr. loi de rédintégration.**

tetimme-i süknâ : huk. köylerde, kasabalarda ev yapmak üzere boş bırakılan arazi.

tetliye تتلیه (a.i.) : **1.** nezretme. **2.** farzdan sonra nâfile namaz kılma.

tetmîm تتمیم (a.i. temâm'dan. c. : tetmîmât) : **1.** tamamlama, bitirme. (bkz : ikmâl). **2. ed.** bir şi'ri, bir ifâdeyi tamamlama.

tetmîmât تتمیمات (a.i. tetmîm'in c.) : tamamlamalar, bitirmeler. (bkz : ikmâlât).

tetrîb تتریب (a.i. türâb'dan) : toza, toprağa bulaştırma.

tetvîc تتویج (a.i. tac'dan. c. : tetvîcât) : taç giydirme, giydirilme.

tetvîcât تتویجات (a.i. tetvîc'in c.) : giydirmeler, giydirilmeler.

tevâ توا (a.i.) : **huk.** bir alacağı havâlesinde, havâle olunan şeyi, havaleyi ödemek zorunda bulunan kimseden alamama, havale olunanın havaleyi ödememesi.

tevâbi' توابع (a.i. tâbi'in c.) : **1.** bir kimsenin hizmetinde bulunanlar, birinin adamları. (bkz : maiyyet). **2.** bir kimsenin mesleğini tutanlar, fikir bakımından ona bağlı olanlar. **3.** uşaklar. **4.** bir merkeze bağlı olan yerler. **5. astr.** peykler, *uydular. **6. a. gr.** evvelindeki kelimeye göre harekelenen kelimeler. Meselâ : **keşfü'z-zünûn, kitâbü keşfi'z-zünûn**.. gibi.

tevâbi'-i muttasıla-i müstakırre : fık. evin, yerli dolap, yerli kütüphâne gibi ayrılması kabil olmayan kısımları.

tevâbi-i süknâ : fık. evin, mutfak, kiler gibi tamamlayıcı kısımları.

tevâbil توابل (a.i. tâbel ve tâbil'in c.) : nâne, biber, tarçın, karanfil gibi şeyler, bahârat [yemeklere konulan-].

tevâbît توابیت (a.i. tâbût'un c.) : tabutlar; sandıklar.

tevâcüd تواجد (a.i. vecd'den) : **tas.** kendine vecid dâvet etme, vecd içinde olabilmek için gayret sarfetme.

tevâcüh تواجه (a.i. vech'den) : yüz yüze, karşı karşıya gelme. (bkz : muvâcehe).

tevâdu' تواد ع (a.i.) : iki tarafın düşmanlıktan vazgeçerek barışması.

tevaffuk توفق (a.i. vefk'den) : muvaffak olma, başarma.

tevâfuk توافق (a.i. vefk'den. c. : tevâfukat) : uyma, uygun gelme.

tevâfuk-ı a'dâd : fer. iki sayıdan birinin diğeri ile tamâmen taksîmi kabil olmamakla berâber her iki sayının üçüncü bir aded ile, -ki bu adede kasım-ı müşterek (ortak bölen) denir-taksîmi mümkün olması, birbiriyle tam olarak bölünemeyen iki sayının üçüncü bir ortak bölenle bölünebilmesi. [meselâ : ortak bölen, 2 ise bu iki sayı arasında muvâfakat bin-nısf bulunur. 4 ile 10 gibi ortak bölen 3 ile sayılar arasında muvâfakat bis-sülüs vardır, 62 9 gibi].

tevâfukat توافقات ("ka" uzun okunur. a.i. tevâfuk'un c.) : uymalar, uygun gelmeler.

tevâfür توافر (a.i. vefret ve vüfûr'dan. c. : tevâfürât) : çoğalma, artma.

tevâfürât توافرات (a.i. tevâfür'ün c.) : çoğalmalar, artmalar.

tevaggul توغل (a.i. vagl'den. c. : tevaggulât) : devamlı olarak uğraşma [bir işle-].

tevaggulât توغلات (a.i. tevaggul'un c.) : tevagüller, devamlı olarak uğraşmalar.

tevahhud توحد (a.i. vahdetden) : tek olma. (bkz : teferrüd).

tevahhuş توحش (a.i. vahşet'den) : **1.** yalnızlıktan korkma, ürkme. **2.** vahşî hayvanlar gibi korkma, ürkme; emîn olmayarak bakma.

tevâki' تواقیع (a.i. tevki'in c.) : **1.** fermanlar. **2.** fermanlara çekilen nişanlar.

tevakki توقی (a.i. vikaye'den) : sakınma, çekinme, korunma. (bkz : ihtirâz).

tevakku' توقع (a.i. vuku'dan. c. : tevakkuât) : bekleme, umma, umulma; arzu etme, isteme.

tevakkuât توقعات (a.i. tevekku'un c.) : beklemeler, ummalar, umulmalar; arzu etmeler, istemeler.

tevakkud توقد (a.i.) : tutuşup yanma.

tevakkuf توقف (a.i. vukuf'dan. c. : tevakkufât) : **1.** durma, eğlenme, bekleme. **2.** (-e) bağlı olma. **Bî-tevakkuf :** durmadan.

tevakkufât توقفات (a.i. tevakkuf'un c.) : durmalar, eğlenmeler, beklemeler.

tevakkur توقـــر (a.i. vekar'dan) : vakarlanma, vakar peydâ etme.

tevâkül تـــواكل (a.i. vekl'den) : birbirini vekil etme.

tevâlî توالـــی (a.i. vely'den) : birbiri arkasından gelme, arası kesilmeksizin devâm etme, sürme. **Ale't-tevâlî** : durmadan birbiri ardınca, arası kesilmeksizin, bir düzeye. (bkz : mütevâliyen).

tevâlüd تـــوالـــد (a.i. veled'den) : doğma; doğurma. (bkz : tenâsül).

tevân توان (f.i.). (bkz : tüvân).

tevânâ توانا (f.s.). (bkz : tüvânâ).

tevân-ger توانگر (f.b.s.). (bkz : tüvân-ger).

tevân-gerî توانگری (f.b.i.). (bkz : tüvân-gerî).

tevânî توانی (a.i.) : gevşeklik, gevşek davranma; bir işte bezginlik gösterme.

tevârî تواری (a.i. verâ'dan) : bir şeyin arkasına saklanıp görünmez olma, gizlenme.

tevârîh تواريـــخ (a.i. târih'in c.) : târihler. **Ehl-i tevârîh** : târihçiler. (bkz : müverrihîn).

tevârîh-i selef : bizden öncekilerin, dedelerimizin târihleri.

tevârüd تـــوارد (a.i. vürûd'dan. c. : tevârüdât). **1.** arka arkaya gelme, her yandan gelip birikme. **2. ed.** iki şâirin, birbirlerinden habersiz olarak aynı mısrâ veyâ beyit söylemeleri.

tevârüdât تـــواردات (a.i. tevârüd'ün c.) : tevârütler.

tevârüs توارث (a.i. verâset'den. c. : tevârüsât) : **1.** mirâsa konma. **2.** birinden, diğerine irsen geçme.

tevârüsât توارثات (a.i. tevârüs'ün c.) : **1.** mirâsa konmalar. **2.** irsen geçmeler.

tevâsî تواصـــی (a.i. vasiyyet'den) : birbirine tavsiye etme.

tevassul توصـــل (a.i. vasl'dan) : ulaşma, kavuşma, birleşme. (bkz : tevâsul).

tevâsuk تواثق (a.i. vüsûk'dan) : birbirine güvenerek andlaşma.

tevâsul تواصل (a.i. vasl'dan. c. : tevâsulât) : kavuşma, ulaşma, birleşme.

tevâsulât تواصـــلات (a.i. tevâsul'un c.) : kavuşmalar, ulaşmalar, birleşmeler.

tevâsüb تواثـــب (a.i. vesb'den) : birbiri üzerine sıçrama, birbiri üzerine atlama.

tevâtür تواتر (a.i. vitr'den. c. : tevâtürât) : **1.** bir haberin ağızdan ağıza dolaşarak yayılması. **2.** bir hadîs-i şerîf'in bir cemaat tarafından rivâyet edilmesi hâli.

tevâtürât تواتـــرات (a.i. tevâtür'ün c.) : ağızdân ağıza yayılan haberler.

tevâtüren تواتـــراً (a.zf.) : ağızdan ağıza yayılarak [söz, haber...].

tevâüd تواعد (a.i. va'd'den) : vaitleşme, birbirine söz verme.

tevâüdât تواعـــدات (a.i. tevâüd'ün c.) : vaitleşmeler, sözleşmeler. [bir biriyle-].

tevâzî توازی (a.i. vezy'den) : iki çizginin birbirine değmemek üzere sonuna kadar yanyana uzanıp gitmesi.

tevâzu' تواضـــع (a.i. vaz'dan. c. : tevâzuât) : alçakgönüllülük gösterme. **Ehl-i tevâzu'** : alçakgönüllüler.

tevâzuât تواضعـــات (a.i. tevâzu'un c.) : alçakgönüllülükler.

tevâzuen تواضعاً (a.zf.) : alçakgönüllülükle, kibirsiz olarak.

tevâzu'-kâr تواضعـــكار (a.f.b.s.) : alçakgönüllü. (bkz : mütevâzi').

tevâzu'-kâr-âne تواضعكارانـــه (a.f.zf.) : alçakgönüllülükle.

tevâzu'-kârî تواضعـــكاری (a.f.b.i.) : alçakgönüllülük.

tevâzün تـــوازن (a.i. vezn'den. c. : tevâzünât) : tartıda bir olma, vezinde bir gelme, denk olma.

tevâzünât توازنات (a.i. tevâzün'ün c.) : tartıda bir olmalar, vezinde bir gelmeler, denk olmalar.

tevâzüniyyet توازنيـــت (a.i.) : **fels., fiz.** istatik, statik, **fr. statique.**

tevazzu' توضع (a.i.) : konulma, konuluş.

tevazzuh توضـــح (a.i. vuzûh'dan). (bkz : tavazzuh).

tevbe توبه (a.i.) : tövbe, işlenmiş bir günah veyâ suçun bir daha işlenmeyeceğine dâir verilen söz.

tevbe-i mey : şarap tövbesi.

tevbe-i nasûh : bir daha bozmamak üzere edilen tövbe.

tevbe-i şikeste : bozulmuş tövbe.

tevbe-güzâr توبه گذار (a.f.b.s.) : tövbe eden. (bkz : tevbe-kâr).

tevbe-kâr توبه کار (a.f.b.s.) : tövbe edici, tövbe eden. (bkz : tâib).

tevbe-kârî توبه کاری (a.f.b.i.) : tövbekârlık, tövbe edicilik.

tevbe-şiken توبه شکن (a.f.b.s.) : 1. tövbe bozan. 2. tövbe bozduran.

tevbîh توبیخ (a.i.c. : tevbîhât) : 1. tekdir, azarlama, paylama. 2. memurlara uygulanan bir disiplin cezası.

tevbîhan توبیخاً (a.zf.) : tevbih sûretiyle, tevbih için, paylayarak, azarlayarak.

tevbîhât توبیخات (a.i. tevbîh'in c.) : azarlamalar, paylamalar.

tevbîhât-ı şedîde : şiddetli tekdirler, azarlamalar.

tevcîb توجیب (a.i. vücûb'dan) : vâcip kılma, kılınma.

tevcîh توجیه (a.i. vech'den. c. : tevcîhât) : 1. çevirme, yöneltme, döndürme. 2. söz atma, bakma [bir kimseye-]. 3. mânâ verme, yorumlama. (bkz : tefsîr, te'vîl). 4. rütbe, mevki verme. 5. ed. iki mânâya gelebilen ve mânâca birbirinin zıddı olan kelime kullanma. Meselâ : "âb-ı hayvândır efendim artığın" mısrâındaki âb-ı hayvan, hem âb-ı hayât, hem de hayvan suyu mânâsını ifâde ettiğinden mısra'ın mânâsı: "efendim senin artığın hayvan suyudur; yânî sen hayvansın senden artan su da hayvanın içtiği bir sudur" demek olur.

tevcîhât توجیهات (a.i. tevcîhin c.) : rütbe vermeler, verilmiş rütbeler.

tevcîhât-ı mu'tâde : her yıl şevval ayının ilk haftasında me'murlar arasında yapılan değişiklik.

tevcîhât-ı umûmiyye : devlet me'murlarının tâyinlerine dâir olan kararlar.

tevdî' تودیع (a.i. ved'den. c. : tevdîât) : 1. bırakma, emânet etme. 2. vedâlaşma.

tevdîan تودیعاً (a.zf.) : bırakarak, vererek, emânet ve teslim ederek, emânet olarak vermek sûretiyle.

tevdîât تودیعات (a.i. tevdî'in c.) : 1. yatırma, koma [bir bankaya]. (bkz : teslîmât). 2. emânet bırakma. 3. emânetler.

teveccu' توجع (a.i. veca'dan. c. : teveccuât) : vecâlanma, ağrıma.

teveccuât توجعات (a.i. teveccu'un c.) : vecâlanmalar, ağrımalar.

teveccüd توجد (a.i. vecd'den) : vecde gelme, hallenme, coşma.

teveccüh توجه (a.i. vech'den. c. : teveccühât) : 1. çevrilme, yönelme, doğrulma. 2. bir yere doğru hareket etme. 3. güler yüz gösterme, yakınlık duyma; hoşlanma, sevgi. 4. nasip ve müyesser olma.

teveccüh ale'z-ziyâ : bot. ışığa doğrulum, **fr. phototropisme.**

teveccüh ale'z-ziyâi'ş-şems : bot. güne doğrulum, **fr. héliotropisme.**

teveccüh-i şems : bot. *güneyönelim, *güne-doğrulum, **fr. héliotropisme.**

teveccühât توجهات (a.i. teveccüh'ün c.) : teveccühler.

teveccühât-ı kalbiyye : gönülden duyulan yakınlıklar.

teveccüh-kâr توجهکار (a.f.b.s.) : gönül okşayıcı.

teveddüd تودد (a.i. vüdd'den) : sevişme, sevgi; dostluk etme.

teveffî توفی (a.i. vefât'dan) : ölme.

tevehhül توهل (a.i. vehle'den) : yanıltmaya çalışma.

tevehhüm توهم (a.i. vehm'den. c. : tevehhümât) : kurma, kuruntuya düşme, vehimlenme.

tevehhümât توهمات (a.i. tevehhüm'ün c.) : kurmalar, kuruntuya düşmeler, vehimlenmeler.

tevehhüs توحس (a.i.) : bir işe dikkatle koyulma.

tevekan توقان ("ka" uzun okunur. a.i.) : istekli olma.

tevekkel توکل (o.s. tevekkül'den) : işi oluruna bırakan, kaderine râzı olan [kimse].

tevekkeltü alallâh : işimi Allah'a bıraktım.

tevekkül توکل (a.i.) : işi Allah'a bırakıp kadere râzı olma.

tevellâ تولا (a.i.). (bkz : tevellî).

tevellî تولی (a.i. vely'den) : 1. birine yanaşma. (bkz : takarrüb). 2. birini dost tutma. 3. tas. ehl-i beyt'i, Hz. Ali'yi sevme, onlardan

medet ve şefâat isteme, kendilerine olan yakınlık, bağlılık.

tevelliyyât تولیات (a.i.c.). (bkz : velâyet).

tevellu' تولـــع (a.i.) : sevme, aşk ve alâka peydâ etme.

tevellüd تولـــد (a.i. vilâdet'den. c. : tevellüdât) : **1.** doğma [maddî, mânevî]. **2.** doğum.

tevellüd bi-nefsihi : bir hayvan veyâ nebâtın (*bitki) kendi kendine doğması.

tevellüd kable'l-mîâd : hek. vaktinden önce doğma.

tevellüdât تولـــدات (a.i. tevellüd'ün c.) : **1.** doğmalar, nüfus miktarı. **2. sosy.** *doğarlık, doğum, **fr. natalité.**

tevellüh توله (a.i. veleh'den. c. : tevellühât) : şaşakalma.

tevellühât تولهات (a.i. tevellüh'ün c.) : şaşakalmalar.

tevelvül تولول (a.i. velvele'den. c. : tevelvülât) : gürültü, patırdı etme. (bkz : sahb).

tevelvülât تولـــولات (a.i. tevelvül'ün c.) : gürültüler, patırtılar.

tev'em تـــوأم (a.i.) : **1.** ikiz. **2. mec.** eş, benzer. (bkz : mümâsil). **3. jeol.** ikiz, **fr. macle.**

tev'em-i muahhar : astr. cevzâ burcunun en parlak yıldızı, **lât. : alpha geminus, Pollux-alpha.**

tev'em-i mukaddem : astr. Cevzâ burcunun ikinci dereceden parlak olan yıldızı, **(Castor Beta), lât : Beta Geminus.**

tev'em-i müsennâ : bot. bir sap üzerinde çiçeklerin ikişer ikişer dikilmesi.

tev'emân توأمـــان (a.i.c.) : **1.** [çift] ikizler. **2.** bir yazı sitili.

tev'eme توأمـــه (a.i.) : ikiz kız. [tev'em'in müennesi].

tev'emî توأمی (a.i.) : ikizlik.

tev'emiyyet توأميـــت (a.i.) : **1.** ikizlik, ikiz oluş. **2. mec.** eş olma, benzer.

teverru' تورع (a.i. verâ'dan) : din işlerine bağlanma, dînin yasak ettiği şeylerden kaçınma, perhizkâr olma.

teverruk تورق (a.i. varak'dan. c. : teverrukat) : yapraklanma.

teverrukat تورقـــات ("ka" uzun okunur. a.i. teverruk'un c.) : yapraklanmalar.

teverrut تورط (a.i.) : vartaya düşme, zor bir işe rastlama.

teverrüd تـــورد (a.i. verd'den) : **1.** vâridolma, gelme. **2. o.** gül gibi kızarma.

teverrük تـــورك (a.i. verek'den) : namazda kaynağını sağ ayak üzerine koyup oturma; kaynakların birini veyâ ikisini yere koyma.

teverrüm تـــورم (a.i. verem'den) : verem olma, vereme tutulma. [asıl mânâsı : "şişmek" dir].

teverrüs تـــورث (a.i. verâset'den) : vâris olma, mirasçı olma.

tevessuh توسخ (a.i. vesah'den) : kirlenme, paslanma.

tevessuk توثق (a.i. sikat ve vüsûk'den) : inanarak, güvenerek dayanma.

tevessü' توســـع (a.i. vüs'et'den. c. : tevessüât) : genişleme, yayılma.

tevessü-i mi'de : mîde genişlemesi.

tevessüât توســـعات (a.i. tevessü'ün c.) : genişlemeler, yayılmalar.

tevessüb توثب (a.i. vesb'den) : sıçrama, atlama. (bkz : vüsûb).

tevessüd توســـد (a.i. visâde'den) : **1.** yastığa dayanma. **2.** dayanma. (bkz : istinâd, ittika).

tevessüen توسعاً (a.zf.) : genişleme sûretiyle, yayılarak.

tevessül توســـل (a.i. vesîle'den. c. : tevessülât) : **1.** sarılma. **2.** inanma. **3.** sebep tutma. **4.** başvurma, girişme.

tevessülât توســـلات (a.i. tevessül'ün c.) : **1.** tevessüller, sebep tutmalar. **2.** başvurmalar, girişmeler.

tevessülen توسلاً (a.zf.) : sebep tutarak; başvurarak, girişerek.

teveşşuh توشـــح (a.i.c. : teveşşuhât) : **1.** kadın, gerdanlığını takma. **2.** takıp takıştırma, süslenme.

teveşşuhât توشحات (a.i. teveşşuh'un c.) : takıp takıştırmalar, süslenmeler.

tevettür توتر (a.i. vetr ve vitret'den) : **1.** gerilme, gerginleşme. **2. fiz.** *gerilim, germe.

tevettür-i a'sâb : hek. sinirlerin gerilmesi. [hastalık dolayısıyla-].

tevettür-i sathî : fiz. *yüzey *gerilimi.

teveyyül تویل (a.i.c. : teveyyülât) : vâveylâ etme, çığlık koparma.

teveyyülât تويـــلات (a.i. veyl'den. teveyyül'ün c.) : vâveylâ etmeler, çığlık koparmalar.

tevezzü' توزع (a.i. vez'den) : **1.** dağılma. **2.** yer tutma. **3. coğr.** dağılış, **fr. répartition.**

tevezzüî توزعى (a.s.) : **fels. fr. distributif.**

tevfîk توفيـــق (a.i. vefk'den. c. : tevfîkat) : **1.** uydurma, uydurulma, uygunlaştırma.

tevfîk-i hareket : hareketi uydurma, o sûrette hareket etme.

tevfîk-i îmân : îmân uygunluğu. **2.** Allah'ın yardımına kavuşma.

tevfîk-i Hüdâ : Tanrı'nın yardımı. **3. hek.** bir kırılmada kırılan parçaları birbirine tatbik etme. **4.** erkek adı. **5. ed.** tezat yapmadan, bir kelimenin hatırlattığı başka kelimeleri de aynı ibarede söyleme.

tevfîk توفيك (a.i.) : elçilikle yollama.

tevfîkan توفيقـــاً (a.zf.) : uyarak, uygun olarak, (-e) göre.

tevfîkat توفيقات (a.i. tevfîk'in c.) : Allah'ın yardımına kavuşmalar.

tevfîkat-ı subhâniyye : Allah tarafından gösterilen doğru yol.

tevfîr توفير (a.i. vefret'den) : çoğaltma, artırma; tasarrufla artırma.

tevhîd توحيـــد (a.i. vahdet'den. c. : tevhîdât) : **1.** bir kılma, bir etme, birleştirme, birleştirilme. **2.** bir sayma, bir olarak bakma, birliğine inanma. **3.** Allah'ın birliğine inanma. **4.** "lâilâhe-illallah" sözünü tekrarlama. **Ehl-i tevhîd :** Allah'ın birliğine inananlar. **Kelime-i tevhîd :** lâilâhe-illallah" sözü. (bkz : muvahhidîn). **Sûre-i tevhîd :** Kur'ân'ın 112. sûresi (bkz : ihlâs). **5. ed.** Allah'ın varlığına ve birliğine dâir yazılan manzûme. **6. müz.** klâsik Türk dînî şiir müziğinde bir şekildir. Güftesinin mevzuu Allah'ın birliğidir. Aynı mâhiyetteki münâcât'tan şu fark ile ayrılır ki münâcât gibi Allah'a yalvarıp yakarış tarzında olmayıp, O'nun tevhîd ve azameti hakkındadır. Klâsik şiirde şekil itibâriyle kasîdedir; şu kadar ki memduh Allah olur. Câmi müziğinde de bu mevzûdaki şiirler bestelenip **a capella** olarak okunur.

tevhîd-i düyûn : Osmanlı İmparatorluğunun son devirlerinde Avrupalı alacaklılarla yapılan anlaşma.

tevhîd-i ictihâd : huk. Yargıtay'ın iki dâiresi veyâ bir dâirenin iki karârı arasında aynı meselede tezat ve mübâyenet mevcut olması veyâ takarrür etmiş bir ictihâdın değiştirilmesine ihtiyaç görülmesi hâlinde mümâsil hâdiselerde tatbik edilmek, adlî kanınların tefsîrini tazammun etmek üzere verilen karar. [Yargıtay'ın bütün dâirelerinin iştirâkiyle teşkîl olunan heyetin üçte ikisinin ittifakiyle ittihâz olunur. Temyiz dâirelerince aynı hâdiselerde misâl teşkîl eder; taraflara te'sîr etmez].

tevhîd-i irfân : Tanrı'nın birliğini kabulden gelen *bilim.

tevhîd-i kuvâ : kuvvetler, güçler birliği.

tevhîd-i mahrec : mat. *paydaları *eşitleme, **fr. réduire au même dénominateur.**

tevhîd-i mesâî : çalışmaları birleştirme.

tevhîd-i tedrîsât : *öğretimin tek hâle getirilmesi.

tevhîd-i tedrîsât kanunu : Türkiye Cumhuriyetindeki bütün ilim müesseselerini lâikleştirerek Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlayan kanun. [bu kanun : 3 Mart 1924'de yürürlüğe girmiştir].

tevhîdât توحيـــدات (a.i. tevhîd'in c.) : tevhidler.

tevhîden توحيـــداً (a.zf. vahdet'den) : birleştirerek.

tevhîd-hâne توحيـــد خانه (a.f.b.i.) : **tas.** bâzı tekkelerde semâî âyini yapılan yer. [Mevlevî tâbirlerindendir].

tevhîm توهيـــم (a.i. vehm'den. c. : tevhîmât) : vehme, kuruntuya düşürme.

tevhîmât توخيمات (a.i. tevhîm'in c.) : kuruntuya düşürmeler.

tevhîn توهين (a.i.c. : tevhînât) : zayıf düşürme, düşürülme, zayıflatma, zayıflatılma.

tevhînât توهينـــات (a.i. tevhîn'in c.) : zayıf düşürmeler, düşürülmeler, zayıflatmalar, zayıflatılmalar.

tevhîş توحيش (a.i. vahşet'den. c. : tevhîşât) : ürkütme, ürküp kaçmasına sebebolma.

tevhîşât توحيشات (a.i. tevhîş'in c.) : ürkütmeler, ürküp kaçmasına sebebolmalar.

te'vîd تأويد (a.i.) : eğriltme, eğritilme.

tev'îd توعيد (a.i.c. : tev'îdât) : korkutma [sözle-]. (bkz : tahvîf, tehdîd).

tev'îdât توعيدات (a.i. tev'îd'in c.) : korkutmalar [sözle-].

te'vîl تأويل (a.i. meâl'den. c. : te'vîlât) : sözü çevirme, söze ayrı mânâ vermeye kalkışma.

te'vîl-i akd : fık. bilinmeden satın alınan bir gasbedilmiş malın meşrû sâhibi çıkarak geri almaya teşebbüs etmesi hâlinde önceden tasarruf edenin ücret vermemek için : "bu malı ben satın aldım" demesi.

te'vîl-i Kur'ân : Kur'ân-ı Kerîm'e sarâhatten hâriç mânâ verme.

te'vîl-i milk : fık. mûris (miras bırakan) tarafından satın alınan bir gasbedilmiş malın sâhibi çıkarak geri almaya teşebbüs etmesi hâlinde, mirasçının ücret vermemek için : "bu mal benim miras kalmış malımdır" demesi.

te'vîlât تأويلات (a.i. te'vîl'in c.) : sözü çevirmeler, ayrı mânâ vermeye kalkışmalar.

te'vîlât-ı Kur'âniyye : Kur'ân'ın âyetlerine sarahat hâricinde verilen mânâlar.

te'vîlen تأويلاً (a.zf. meâl'den) : te'vil ederek, sözü çevirerek.

te'vîlî تأويلى (a.s. meâl'den) : te'vil ile *ilgili.

tevki' توقيع (a.i. vuku'dan) : **1.** pâdişah buyruklarına çekilen nişan. **2.** pâdişâhın nişanlı buyruğu.

tevki-i refî-i hümâyûn : pâdişâhın yüce buyruğu.

tevkid توقيد (a.i.c. : tevkidât) : tutuşturup yakma, tutuşturup yakılma.

tevkîd توكيد (a.i. ekd'den) : sağlamlaştırma. (bkz : te'kîd).

tevkidât توقيدات (a.i. tevkid'in c.) : tutuşturup yakmalar, tutuşturup yakılmalar.

tevkif توقيف (a.i. vukuf'dan. c. : tevkifât) : **1.** durdurma, durdurulma. **2.** alıkoyma. **3.** mevkuf (*tutuklu) hâlinde bekletme.

tevkif müzekkeresi : huk. birinin tevkif edilmesi için müddeiumûmi (savcı) tarafından yazılan resmî kâğıt.

tevkifât توقيفات (a.i. tevkif'in c.) : **1.** tevkîf etmeler, tutuklamalar. **2.** durdurmalar. **3.** kesinti[ler]. (para hakkında).

tevkif-hâne توقيفخانه (a.f.b.i.) : *tutuklu evi.

tevkiî توقيعى (a.i.) : tevki'ci, pâdişah buyruklarına nişan işâretini yapan me'mur, tuğrakeş.

tevkiî-i dîvân-ı hümâyûn : dîvân-ı hümâyûn'un nişan me'muru, fermanlara nişan işâretini koyan me'mur.

tevkîl توكيل (a.i. vekâlet'den) : vekil etme, edilme.

tevkir توقير (a.i. vekar'dan. c. : tevkirât) : güzel karşılama, ağırlama; ululama.

tevkirât توقيرات (a.i. tevkir'in c.) : saygılar, ululamalar. (bkz : ta'zîmât).

tevkirât-ı kalbiyye : gönülden saygılar, ululamalar.

tevkit توقيت (a.i. vakt'den) : vakti, saati belli etme.

tevlîd توليد (a.i. vilâdet'den. c. : tevlîdât) : **1.** doğurma, doğurulma; doğurtma. **2. mec.** meydana getirme, sebebolma.

tevlîdât توليدات (a.i. tevlîd'in c.) : **1.** doğurmalar, doğurulmalar; doğurtmalar. **2.** sebebolmalar, meydana getirmeler.

tevlîh توليه (a.i. veleh'den) : şaşırtma; sersemleştirme.

tevliye توليه (a.i.). (bkz : tevliyet).

tevliyet توليت (a.i.) : **1.** mütevellilik, vakıf işlerine bakma vazîfesi. **2.** yüz çevirme, yüz döndürme. **3. fık.** sâhip olunan malı peşin değeri ile başkasına tevcih etme.

tevliyet berâtı : vakıfları idare edecek olan mütevellilere verilen berat.

Tevrât تورات (a.h.i.) : dört mukaddes kitaptan Hz. Mûsâ'ya ineni.

tevrîh توريخ (a.i. îrâh'dan. c. : tevrîhât) : târihleme, târih atma.

tevrîh kable'l-hulûl : zamânı gelmeden târih atma.

tevrîhât توريخات (a.i. tevrîh'in c.) : târihlemeler, târih atmalar.

tevrîk توريق (a.i. varak'dan. c. : tevrîkat) : yapraklandırma, yapraklandırılma.

tevrîkat توريقات ("ka" uzun okunur. a.i. tevrîk'in c.) : yapraklandırmalar, yapraklandırılmalar.

tevrîm توريم (a.i. verem'den) : **1.** şişirme, şişkinletme. **2.** verem etme, verem edilme.

tevrîs توريث (a.i. verâset'den) : miras bırakma.

tevriye توريه (a.i. verâ'dan) : **1.** merâmını gizleme. **2. ed.** birkaç mânâsı olan bir kelimenin en uzak mânâsını kasdetme. [meselâ : "Savurur ne varsa âhir; buna **rüzgâr** derler"

beytindeki "rüzgâr" kelimesinin yakın mânâsı yel, maksûdolan uzak mânâsı zaman demektir].

tevsen توسن (f.i.) : başı sert at; **mec. s.** dikbaşlı adam.

tevsen-i zîbâ : güzel, yakışıklı at.

tevsî' توسیع (a.i. vüs'at'den. c. : tevsîât) : genişletme, genişletilme.

tevsî-i hudûd : sınır genişletme.

tevsî-i intikal : **huk.** bir vakıf malın intikal hakkını ve haddini büyültme, genişletme.

tevsî-i me'zûniyyet : **huk.** *yetki genişliği.

tevsî-i tefsîr : genişletici yorum.

tevsîât توسیعات (a.i. tevsî'in c.) : genişletmeler, genişletilmeler.

tevsîd توسید (a.i.) : **1.** yastığa dayandırma, yastığa dayandırılma. **2.** dayandırtma, dayatma.

tevsîh توسیخ (a.i. vesah'dan) : **1.** kirletme, pisletme. **2.** paslandırma.

tevsîk توثیق (a.i. vüsûk'dan) : **1.** sağlamlaştırma, sağlamlaştırılma. **2.** *belgeleme, bir şeyin, bir hâdisenin doğrulunu vesîka (*belge) ile ispât etme.

tevsîm توسیم (a.i. vesm'den. c. : tevsîmât) : **1.** tenin üzerine barutla veyâ dağlayarak işâret koyma. **2.** adlandırma, ad verme. **3.** hacıların hac zamânı toplanmaları. ["bir mevsime yetişmek" mânâsı bizde kullanılmaz].

tevsîmât توسیمات (a.i. tevsîm'in c.) : **1.** barutla veyâ dağlayarak yapılan işâretler. **2.** adlandırmalar, ad vermeler.

tevşî' توشیع (a.i.) : süsleme.

tevşîh توشیح (a.i. vişâh'dan c. : tevşîhât) : **1.** süsleme, süslendirme; süslü elbise giydirme. **2. ed.** mukayyed kafiye ile şiir yazma; çifte kafiye. **3.** Kur'ân-ı usul, âdâb ve erkânı ile okuma. **4.** mevlid bahirleri arasında dînî ve tasavvufî mâhiyette kasîde ve beste okuma. [aslı : mücevheratlı kuşak kuşatmadır]. **5. müz.** Türk dînî müziğinde bir şekildir ki Na't-ı Peygamberî'ye verilmiş bir addır. Yalnız na't tekkelerde ve başka yerlerde okunduğu halde **tevşîh** denilenler mevlid ve mi'râciyye arasında teganni edilir. (Binâenaleyh "mevlid tevşîhi" demek, hatâdan sâlim değildir, çünkü mevlidde okunması âdet olmamış na'te sadece na't denilmiştir). Tevşîhler, Türk müziğinde pek çoktur; bir külliyat şeklinde de tab' olunmuştur; durak evferi, devr-i kebir, çenber, zincir gibi büyük ölçülerle ölçülür. Güfte Farsça ve Arapça da olur. Mısrâlar müteaddid olup istenildiği kadar uzatılabilir. Mevzû bakımından da na't den hiçbir farkı yoktur ve onun gibi peygamberimiz vasfındadır. Tevşîh, muvaşşah gibi klâsik Arap müziğinin en zengin şekillerinden biri olup, hâlen elimizde bu şekilde yüzlerce tevşîh vardır. Fakat Türk müziğindeki gibi dînî câmi müziğine mahsus bir şekil olmayıp beste forme'unun bir çeşit mukabili mâhiyetindedir.

tevşîhât توشیحات (a.i. tevşîh'in c.) : **1.** süslemeler, süslendirmeler. (bkz : tezyînât). **2.** çifte kafiyeler.

tevşîm توشیم (a.i. veşm'den. c. : tevşîmât) : vücuda döğme yapma; iğne ile yazı yazma veyâ şekil yapma.

tevşîmât توشیمات (a.i. tevşîm'in c.) : vücuda döğme yapmalar; iğne ile yazı yazmalar veyâ şekil yapmalar.

tevtîd توتید (a.i. veted'den) : kazık kakma.

tevtîr توتیر (a.i. vetr'den) : **1.** kazık kakma. **2.** yay gibi germe.

tevvâb توّاب (a.i. tevbe'den) : **1.** kullarının tövbesini kabûl eden Allah. **2.** çok tövbe eden.

Tevvâbîn توّابین (a.h.i.) : **tas.** Kerbelâ hâdisesinde Hz. Hüseyne yardım edilmemesinden doğan pişmanlık esâsına dayanarak kurulan fırka. [Eshaptan Süleyman b. Sadr el-Huzaî, fırkanın başına geçmişti].

tevyîl تویل (a.i.c. : tevyîlât) : birisine (veylün leke : yazık sana!) deme; beddua etme, ilenme, Allah belâsını versin! deme.

tevyîlât تویلات (a.i. tevyîl'in c.) : ilenmeler, beddua etmeler, Allah belâsını versin! demeler.

tevzî' توزیع (a.i. vez'den. c. : tevzîât) : **1.** dağıtma, dağıtılma. **2.** herkese payını dağıtma, üleştirme.

tevzî-i kuvâ : kuvvetler ayrılığı.

tevzîât توزیعات (a.i. tevzî'in c.) : **1.** dağıtmalar, dağıtılmalar. **2.** herkese payını dağıtmalar, üleştirmeler.

tevzîî, tevzîiyye توزيعى ، توزيعيه (a.s.) : dağıtma, üleştirme ile ilgili. **A'dâd-ı tevzîiyye** (dağıtma sayıları) : birer, ikişer, üçer... gibi.

tevzîî adâlet : sosy. üleştirimli adâlet, **fr. justice distributive.**

tevzîn توزين (a.i. vezn'den) : **1.** tartma. **2.** denkleştirme.

tevzîn-i mesâî : fels. fr. socialisation du travail.

teyakkun تيقن (a.i. yakin'den. c. : teyakkunât) : tam olarak, iyiden iyiye bilme; iyi, tam bilinme.

teyakkunât تيقنات (a.i. teyakkun'un c.) : tam olarak, iyiden iyiye bilmeler; iyi, tam bilinmeler.

teyakkuz تيقظ (a.i. yakaza'dan. c. : teyakkuzât) : **1.** uyanma, uykudan kalkma. **2. mec.** uyanıklık, açıkgözlük. (bkz : intibâh).

teyakkuzât تيقظات (a.i. teyakkuz'un c.) : **1.** uyanmalar, uykudan kalkmalar. **2. mec.** uyanıklıklar, açıkgözlülükler.

teybîs تيبيس (a.i.) : kurutma, kurutulma, kurulama.

teyebbüs تيبس (a.i. yübûset'den. c. : teyebbüsât) : kuruma, kuru olma.

teyebbüsât تيبسات (a.i. teyebbüs'ün c.) : kurumalar, kuru olmalar.

teyemmüm تيمم (a.i. yemam'dan. c. : teyemmümât) : su bulunmayan yerlerde, su bulunmasına imkân olmayan hallerde niyet ederek abdest veyâ gusül yerine kaim olmak üzere (kum, toprak, tuğla gibi) arz cinsinden bir şeye iki defâ ellerin iç kısmını sürerek fazla tozu silkeledikten sonra birinci defâsında yüzü, ikinci defâsında sol elin içiyle sağ kolu, sağ elin içiyle de sol kolu sıvama. [sağa, sola, ileriye, geriye dörder bin adımlık mesâfede su bulunmadığı takdirde teyemmüm câiz olur].

teyemmümât تيممات (a.i. teyemmüm'ün c.) : teyemmümler.

teyemmün تيمن (a.i. yümn'den. c. : teyemmünât) : uğur sayma, uğur olarak kabul etme.

teyemmünât تيمنات (a.i. teyemmün'ün c.) : uğur saymalar, uğur olarak kabul etmeler.

teyemmünen تيمناً (a.zf.) : uğur sayarak, uğur kabul ederek.

teyessür تيسر (a.i. yüsr'den. c. : teyessürât) : **1.** kolaylaşma, kolay olma. **2.** başarı ile bitme.

teyessürât تيسرات (a.i. teyessür'ün c.) : **1.** kolaylaşmalar, kolay olmalar. **2.** başarı ile bitmeler.

te'yîd تأييد (a.i.c. : te'yîdât) : **1.** kuvvetlendirme, kuvvetlendirilme, sağlamlaştırma. **2.** doğru çıkarma, doğrulama; destekleme.

te'yîdât تأييدات (a.i. te'yîd'in c.) : kuvvetlendirmeler, sağlamlaştırmalar.

te'yîdât-ı samedâniyye : Cenâb-ı Hakk'ın bir husus te'yîdi zımnında tazammun eden tecellileri.

te'yîs تأييس (a.i. ye's'den) : ye'se düşürme, me'yûs etme.

teykin تيقين (a.i.c. : teykinât) : tam olarak iyiden iyiye bildirme, bildirilme.

teykinât تيقينات (a.i. teykin'in c.) : tam olarak bildirmeler, bildirilmeler.

teykiz تيقيظ (a.i.). (bkz : îkaz).

teymîm تيميم (a.i.) : teyemmüm ettirme, ettirilme.

teymîn تيمين (a.i.) : "yümünlü, uğurlu olsun!" deme[k].

teys تيس (a.i.c. : etyâs, tiyese, tüyûs) : teke, erkek keçi. (bkz : büz).

teysîr تيسير (a.i. yüsr'den. c. : teysîrât) : kolaylaştırma, kolaylaştırılma.

teysîrât تيسيرات (a.i. teysîr'in c.) : kolaylaştırmalar, kolaylaştırılmalar.

teyyâr تيار (a.i.c. : teyyârât) : **1.** dalga. (bkz : mevc, mevce). **2.s.** hazır, tamâmı bitmiş [şey], hazırlanmış.

tezâdd تضاد (a.i. zıdd'dan) : **1.** birbirine zıd olma, birbirinin aksine olma. **2. ed.** cümlede birbirine zıd iki mânâ bulunma. **3.** terslik, aksilik.

tezâhüf تزاحف (a.i.) : savaşta iki taraf askerlerinin çatışması, karşılaşması.

tezâhüm تزاحم (a.i. zahm'den. c.: tezâhümât): kalabalıktan sıkışma; toplanma, yığılma, etrâfını kalabalıkla çevirme. (bkz : izdihâm).

tezâhümât تزاحمات (a.i. tezâhüm'ün c.) : kalabalıktan sıkışmalar; toplanmalar, yığılmalar, etrâfını kalabalıkla çevirmeler.

tezâhür تظاهـــر (a.i. zuhûr'dan. c. : tezâhürât) : 1. meydana çıkma, belirme, [birbirine] görünme, gözükme. 2. belirti. 3. birbirine yardım etme, arka verme.

tezâhürât تظاهـــرات (o.i. tezâhür'ün c.) : 1. yardımlar. 2. *gösteri, bir şey hakkında toplu bir halde yapılan gösteri. 3. **hek.** hastalık belirtileri.

tezâkir تذاكر (a.i. tezkire'nin c.) : tezkereler.

tezâkir-i vâride : gelen tezkereler.

tezakkum تزقـــم (a.i. zakkım'dan) : lokmayı zahmetle yutma, yutulma. [hakaret olarak kullanılır].

tezârüf تظارف (a.i.) : zarif olmak isteme.

tezâuf تضاعـــف (a.i. zı'f'dan) : iki kat olma, iki misli olma.

tezâuf-i şahsiyyet : **psik.** benlik ikileşmesi.

tezâvül تزاول (a.i.) : bir şeyi meydana getirme.

tezâvür تـــزاور (a.i.c. : tezâvürât) : birbirini ziyâret etme.

tezâvürât تزاورات (a.i. tezâvür'ün c.) : birbirini ziyâret etmeler.

tezâyuk تضايق (a.i. ziyâdet'den. c. : tezâyüdât) : artma, çoğalma, ziyâdeleşme.

tezâyüd تزايد (a.i.) : 1. sıkışma. 2. çoğalma, artma.

tezâyüdât تزايـــدات (a.i. tezâyüd'ün c.) : artmalar, çoğalmalar, ziyâdeleşmeler.

tezâyüf تضايف (a.i.) : **fels. fr. connoter.**

teza'zu' تزعـــزع (a.i.) : 1. önleme, engel olma. 2. deprenme.

tezbîb تزبيـــب (a.i.) : 1. yaş meyvayı kurutma. 2. bir şeyin içine kuru üzüm koyma.

tezbîh تذبيح (a.i.). (bkz : zebh).

tezbîl تزبيل (a.i.) : gübreleme [toprağı-].

tezbîr تزبير (a.i. zebr'den. c. : tezbîrât) : yazma, yazılma.

tezbîrât تزبيـــرات (a.i. tezbîr) : yazmalar, yazılmalar.

tezebbüd تزبد (a.i. zebed'den) : 1. köpüklenme, köpürme. 2. kaymak bağlama, kaymaklanma.

tezebbüd-i leben : sütün kaymaklanması.

tezebzüb تذبـــذب (a.i. zebzebe'den. c. : tezebzübât) : 1. kararsızlık. 2. karışıklık.

tezebzübât تذبذبات (a.i. tezebzüb'ün c.) : 1. kararsızlıklar. 2. karışıklıklar.

tezebzübât-ı beytiye : evin karışıklığı.

tezehhur تزخـــر (a.i.) : denizin köpürüp taşması.

tezehhüd تزهـــد (a.i. zühd'den) : zâhid olma, ibâdete dalma.

tezehhür تزهر (a.i. zehre'den. c. : tezehhürât) : 1. çiçeklenme. 2. **kim.** çiçeksime, tuzlanma, **fr. efflorescence.** 3. **hek.** üst derinin üstünde görünen ufak ufak kabarcıklar.

tezehhürât تزهرات (a.i. tezehhür'ün c.) : tezehhürler, çiçeklenmeler.

tezekkî تزكـــى (a.i. tezkiye'den) : temizlenme, temize çıkma.

tezekkür تذكـــر (a.i. zikr'den. c. : tezekkürat) : 1. hatıra getirme. 2. bir meseleyi konuşma, bir mesele konuşulma.

tezekkürât تذكـــرات (a.i. tezekkür'ün c.) : tezekkürler.

tezekkürî تذكـــرى (a.s.) : *oylaşık, bir meseleyi konuşmaya âit, konuşma, görüşme, müzâkere ile ilgili, **fr. délibératif.**

tezelluk تزلق (a.i. zelk'den) : kayma, sürçme.

tezelluk-ı akdâm : ayakların kayması.

tezellül تذلل (a.i. zillet'den. c. : tezellülât) : zillete katlanma, kendini hor ve hakir gösterme, alçalma, küçülme.

tezellülât تذللات (a.i. tezellül'ün c.) : tezellüller, zillete katlanmalar, alçalmalar, küçülmeler.

tezelzül تزلـــزل (a.i. zelzele'den. c.: tezelzülât) : sarsılma, sallanma, ırgalanma.

tezelzül-i esnân : dişlerin sallanması.

tezelzülât تزلـــزلات (a.i. tezelzül'ün c.) : sarsılmalar, sallanmalar, ırgalanmalar.

tezelzülât-ı arziyye : yer sarsıntıları.

tezelzülî تزلزلى (a.s.) : *depremsel, depreme âit, **fr. séïsmique.**

tezemmül تزمـــل (a.i. zeml'den) : bürünme, sarınma, örtünme.

tezemmül-i nebevî : Hz. Muhammed'e Hira'da ilk vahy nâzil olduktan sonra titreyerek hânesine döndüğü zaman, refîkası Hadîcetü'l-Kübrâ tarafından üzerinin örtülmüş olması keyfiyeti.

tezenbür تزنبر (a.i.) : kibirlenme, kurulma.

tezenduk تزندق (a.i.) : zındıklaşma, hak yolundan ayrılma.

tezerrür تزرر (a.i.) : **hek.** 1. polipler, halkaviyeler gibi hayvanların vücutlarında meydana gelen tomurcuğun yavaş yavaş büyüyerek olduğu yerden ayrılıp yeni bir hayvanın doğması. 2. **bot.** bir tohumdan başka bir tohumun çıkması.

tezerrürî تزرری (a.s.) : 1. tezerrüre mensup, tezerrürle ilgili. 2. tezerrür sûretiyle. **Tenâsül-i tezerrürî** : tezerrür yoluyla olan üreme, üretme.

tezerv تذرو (f.i.) : **zool.** sülün.

tezerv-i zerrîn-per : 1) altın kanatlı sülün; 2) **mec.** Güneş.

tezervî تذروی (f.i.) : **zool.** sülüne âit, onunla ilgili.

tezevvuk تذوق (a.i. zevk'den. c. : tezevvukat) : 1. zevk alma, tad alma. 2. tatma.

tezevvukat تذوقات ("ka" uzun okunur. a.i. tezevvuk'un c.) : zevk almalar, tad almalar.

tezevvüc تزوج (a.i. zevc'den. c. : tezevvücât) : zevce edinme, edinilme, evlenme.

tezevvücât تزوجات (a.i. tezevvüc'ün c.) : zevce edinmeler, evlenmeler.

tezevvüd تزود (a.i.) : yol için yanına azık, yiyecek alma.

tezeyyün تزین (a.i. zeyn'den. c.: tezeyyünât) : zînetlenme, süslenme.

tezeyyünât تزینات (a.i. tezeyyün'ün c.) : zînetlenmeler, süslenmeler.

tezfît تزفیت (a.i. zift'den) : ziftleme, ziftlenme, zift sürme.

tezhîb تذهیب (a.i. zeheb'den. c. : tezhîbât) : 1. altın sürme, sürülme. 2. yaldızlama, yaldızlanma. 3. süsleme. 4. **hek.** çürümüş dişleri altınla doldurma, altın dolgu yapma.

tezhîbât تذهیبات (a.i. tezhîb'in c.) : tezhîbler.

te'zîn تأذین (a.i. ezân'dan) : ezan okutma.

tezkâr تذکار (a.i.) : hatırlama, anma, anılma. ["tizkâr" şekli galattır].

tezkere تذکره (a.i. zikr'den. c. : tezâkir) : 1. tezkere, pusula. 2. hükûmetten alınan izin kâğıdı. 3. bazı meslek sâhibi kimseler için yazılan biyografi. 4. askerlik görevinin bitirildiğini bildiren *belge. [aslı : tezkire'dir]. (bkz : tezkire).

tezkere-i sâmiye : **huk.** [eskiden] sadâret makamından resmî olarak yazılan varakanın adı.

tezkîr تذکیر (a.i. zikr'den. c. : tezkîrât) : 1. hatıra getirme, hatırlatma, hatırlatılma. 2. **gr.** bir kelimeyi müzekker (erkek) kılma. 3. vaaz ve nasîhat etme.

tezkîrât تذکیرات (a.i. tezkîr'in c.) : tezkirler.

tezkire تذکره (a.i. zikr'den. c. : tezâkir) : 1. tezkere, pusula. 2. hükûmetten alınan izin kâğıdı. 3. bâzı meslek sâhibi kimseler için yazılan biyografi.

tezkire-i sâmiyye : sadrâzamlık makamından yazılan tezkere.

tezkiretü'l-evliyâ : velîlerden birçoğunun biyografisinden bahseden kitab.

tezkiretü'ş-şuarâ : şâirlerden bir kısmının biyografisini ve şiirlerini içine alan kitap. 4. hatırlamaya vesîle olan şey.

tezkîrî تذکیری (a.s.) : **bot.** erkeklik organıyla ilgili.

tezkiye تزکیه (a.i. zekât'dan) : 1. temiz etme [kusurdan], temize çıkarma, aklama. 2. soruşturarak birinin iyi halli olduğunu meydana çıkarma. 3. malın zekâtını verme.

tezkiye-i meyyit : ölüyü kefenledikten sonra orada hazır bulunanlardan cenâzenin ahvâlini sorma.

tezkiye-i nefs : **tas.** insan nefsinin Allah sevgisi dışında kalan her türlü tutku ve heveslerden arınması.

tezkiye-i şühûd : **huk.** şâhitlik yapanların doğru kimseler olup olmadığını mahkemenin araştırması.

tezkiye varakası : *arıtlama *belgesi.

tezkiye-nâme تزکیه نامه (a.f.b.i.) : **huk.** bir şâhidin durumunu öğrenebilmek için mahkemelerden o şâhidin bulunduğu yere veyâ muhtara gönderilen yazı.

tezlîk تزلیق (a.i.) : kaydırma, kaydırılma, sürçtürme, sürçtürülme.

tezlîl تذلیل (a.i. zillet'den. c. : tezlîlât) : zelîl etme, edilme, tahkir etme, hor ve hakir görme, görülme.

tezlîlât تذلیلات (a.i. tezlîl'in c.) : zelîl etmeler, edilmeler, tahkir etmeler, hor ve hakir görmeler, görülmeler.

tezmîl تزمیل (a.i.) : örtü, sargı içine sarma, sarılma.

tezmîm تزمیم (a.i. zîmâm'dan) : yular takma.

teznîb تذنيب (a.i. zeneb'den. c. : teznîbât) : 1. kuyruk takma. 2. ekleme, ilâve etme. 3. ek. (bkz : ilâve, zeyl).

teznîbât تذنيبات (a.i. teznîb'in c.) : 1. kuyruk takmalar; ilâveler, eklemeler. 2. ekler.

teznîd تزنيد (a.i. zend'den) : çakmakla ateş çakma.

tezvîb تذويب (a.i. zevebân'dan. c. : tezvîbât) : eritme, eritilme.

tevzîb bi't-tahvîl : kim. kül içinde yıkayarak kalevî tuzları ayırmak.

tezvîbât تذويبات (a.i. tezvîb'in c.) : tezvibler, eritmeler, eritilmeler.

tezvîc تزويج (a.i. zevc'den. c. : tezvîcât) : 1. kocaya verme, evlendirme. 2. **huk.** birine eş olma, nikâhlanma, eş kılma.

tezvîcât تزويجات (a.i. tezvîc'in c.) : kocaya vermeler, evlendirmeler.

tezvîd تزويد (a.i.) : yol için azık, yiyecek verme, azıklandırma.

tezvîk تذويق (a.i. zevk'den) : 1. zevk aldırma. 2. tattırma, tattırılma.

tezvîr تزوير (a.i. zevr'den. c. : tezvîrât) : 1. yalan dolan. 2. ara bozmak ve bilhassa fenâlık kasdıyla yapılan kovuculuk. **Ehl-i tezvîr :** yalan söyleyip ara bozanlar.

tezvîrât تزويرات (a.i. tezvîr'in c.) : tezvirler, yalan dolan şeyler, kovuculuklar.

tezvîren تزويراً (a.zf.) : tezvir yoluyla.

tezyîd تزييد (a.i. ziyâde'den. c. : tezyîdât) : ziyâdeleştirme, ziyâdeleştirilme, arttırma, artırılma.

tezyîd-i gayret : gayreti artırma.

tezyîdât تزييدات (a.i. tezyid'in c.) : ziyâdeleştirmeler, ziyâdeleştirilmeler, artırmalar, artırılmalar.

tezyîf تزييف (a.i. zeyf'den. c. : tezyîfat) : 1. züyûfa çıkarma, kalp, sahte, değersiz olarak gösterme. 2. eğlenme, alay etme.

tezyîfât تزييفات (a.i. tezyîf'in c.) : tezyif yollu sözler.

tezyîl تذييل (a.i. zeyl'den. c. : tezyîlât) : 1. ekleme, katma, ilâve etme. 2. altına devâm etme, ilâve sûretiyle yazma.

tezyîn تزيين (a.i. zînet'den) : zînetlendirme, süsleme, süslenme.

tezyînât تزيينات (a.i. tezyîn'in c.) : süs[ler], bezek[ler].

tezyînât-ı mi'mâriyye : mîmârî süsler, nakışlar.

tezyînî تزيينى (a.s.) : süsleme ile *ilgili, bezeme üzerine olan, *bezeksel.

tı ط (a.f.ha.) : Osmanlı alfabesinin on dokuzuncu harfi olup "ebced" hesâbında dokuz sayısının karşılığıdır, **t** harfini karşılar.

tıb طب (a.i.). (bkz : tıbb).

tıbâ' طباع (a.i. tab'ın c.) : tabîatler, yaradılışlar, âdetler.

tıbâa, tıbâat طباعه ، طباعت (a.i.) : 1. kılıç yapma san'atı. 2. kitap ve sâire basma işi. **Dârü't-tıbâa :** matbaa, basımevi. **Dârü't-tıbâati'l-âmire :** devlet matbaası. [sonraları : "matbaa-i âmire" olmuştur].

tıbâbet تبابت (a.i.) : [aslı : böyle olmakla berâber bizde "tabâbet" şekli kullanılmıştır]. (bkz : tabâbet).

tıbâhat تباخت (a.i.) : [aslı böyle olmakla berâber bizde "tabâhat" şekli kullanılır olmuştur]. (bkz : tabâhat).

tıbâk طباق (a.i.) : 1. uygunluk, uyma. (bkz : mutâbakat). 2. kat, tabaka. **Sipihr-i nüh tıbâ :** dokuz kat gök.

tıbâk-ı îcâb : ed. aralarında mutâbakat olan kelimelerin îcap mânâsını kapalı sûrette anlatma. Meselâ : "Güller safâda hurrem ü handân ve şâdmân / Bülbül belâda bencileyin zâr ü bî-karâr".

tıbâk-ı selb : ed. aralarında mutâbakat olan kelimelerin selb mânâsını îmâ etmesi. Meselâ : "Açıldı gonceler bâğ-ı cihanda / Neler oldu açılmaz oldu gönlüm".

tıbb طب (a.i.) : hekimlik, tabiplik, doktorluk. **ilm-i tıbb :** hekimlik ilmi.

tıbb-ı adlî : huk. adlî tıp, hukuk veyâ ceza mahkemelerinin gerçeği aydınlatmasını kolaylaştırmakla görevli bulunan müessese, tıp kolu.

tıbb-ı nebevî : Hz. Muhammed'in emir buyurmuş ve tatbik etmiş oldukları sıhhat kaideleri.

tıbben طباً (a.zf.) : hekimliğe uygun olarak, hekimliğin gösterdiği yolda.

tıbbî طبى (a.s.) : 1. hekimliğe, doktorluğa âit, hekimlikle, doktorlukla ilgili. 2. hekimce.

tıbbiyye طبیه (a.i.) : tıb mektebi, tıp okulu.

tıbkطبـــق(a.i.) :tıpkı,aynı.

tıbkan طبقاً (a.zf.) : aynen, benzeyerek.

tıfl طفـــل (a.i.c. : etfâl) : küçük çocuk. (bkz : gûdek).

tıfl-ı bîdâr : uyumayan çocuk.

tıfl-ı bî-haber : hiç bir şeyden habersiz olan çocuk.

tıfl-ı cân-rübâ : gönlü alan çocuk.

tıfl-ı cihel-rûze : Hz. Âdem.

tıfl-ı ebced-hân : 1) yeni okumaya başlayan çocuk; 2) çok az okumuş.

tıfl-ı Hindî : gözbebeği.

tıfl-ı mahrûm : yoksul çocuk.

tıfl-ı ma'sûm : günahsız çocuk.

tıfl-ı melek-çihre : melek yüzlü çocuk.

tıfl-ı muhabbet : sevgi çocuğu.

tıfl-ı nâ-dân : cahil, toy çocuk.

tıfl-ı nâ-tuvân : zayıf çocuk.

tıfl-ı nev-zâd : yeni doğmuş çocuk.

tıfl-ı sirişk : gözyaşı çocuğu. [akıtılan gözyaşlarının çocuğa benzetilmesi].

tıfl-ı şîr-hâre : süt emen çocuk.

tıfl-ı uryân : çıplak çocuk.

tıfl-ı zâr : ağlayan çocuk.

tıfl-ı zebân-dân : akıllı çocuk.

tıfl-âne طفلانه (a.f.zf.) : çocukca, çocuk gibi.

tıfliyyet طفليـــت (a.i.) : çocuk sapaklığı, küçük çocuk hâlinde kalma, **fr. infantilisme.**

tıhâl طحال (a.i.) : **hek.** dalak.

tıhl طحـــل (a.s.) : **1.** dalağı büyük adam. **2.** hiddetli [adam].

tıksâr تقصار (a.i.) : halka şeklinde tâc.

tılâ' طلاء (a.i.) : **1.** sürülecek şey. **2.** mâdeni parlatacak mâyi (sıvı) yaldız. **3.** sürülecek merhem, yağ, ilâç. **4.** cilâ verecek boya. **Zer-i tılâ'** : yaldız altını. (bkz : saykal). **5.** altın yaldız. **6.** sırma. **7.** altın yaldızla süsleme veyâ yazı yazma. **8.** saf altın.

tılâ-dûz طـــلادوز (a.f.b.s. ve i.) : sırmacı, altın yaldızla nakış yapan.

tılâ-kâr طلاكار (a.f.b.s.) : yaldızlı. (bkz : saykal-kâr; saykal-zen).

tılâ-kârî طـــلاكارى (a.f.b.i.) : yaldızcılık. (bkz : saykal-kârî, saykal-zenî).

tılavet طلاوت (a.i.) : güzellik, sevimlilik.

tılısm طلسم (a.i.c. : telâsim, tılısmât) : **1.** tılsım, esrarlı bir kuvvet taşıdığına inanılan şey, kimse. **2.** çâre, tedbir. **3.** sihir, büyü. (bkz : efsûn, rukye).

tılısmât طلســـمات (a.i. tılısm'ın c.) : tılsımlar. (bkz : telâsim).

tımâr-hâne تيمـــار خانـــه (f.b.i.). (bkz : timârhâne).

tınâb طنـــاب (a.i.c. : tunub) : kazığa bağlanan çadır ipi.

tınnet طنت (a.i.) : çınlama.

Tıphâne-i âmire ve Cerrah-hâne-i ma'mûre طبخانهء عامره و جراحخانهء معمـــوره (a.b.i.) : [eskiden] tıp tahsili için açılmış olan mektep. [II. Sultan Mahmud'un hekimbaşısı Mustafa Behçet Efendi'nin gösterdiği lüzum ve verdiği takrir üzerine 1242 (1827) de açılmıştır].

tırâd طراد (a.i. tard'dan) : **1.** [savaşta] ileri atılma, saldırma. **2.** vahşî hayvanları kovalayarak av yapma. **3.** kısa mızrak, harbe.

tırâz طـــراز (a.i.) : **1.** ipek ve sırma ile işleme. **2.** elbiselere nakışla yapılan süs. **3.** süs. **4.** üslûp, tutulan yol. **5.** döviz, **fr. devise.**

-tırâz تـــراز - (f.s.) : "donatan, süsleyen" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler yapar : **Şükûfe-tırâz** : çiçek süsleyen. **Yâve-tırâz** : yalanla süsleyen.. gibi.

tırâzende طرازنده (f.s.) : süsleyen, süsleyici, donatan, donatıcı, bezeyici.

tırâzende-i arûsân : gelinleri süsleyen.

tırcihâle طرجهالـــه (a.i.) : **anat.** hançerenin yukarı ve arka tarafında bulunan iki küçük kıkırdağın herbiri.

tırcihâlî, tırcihâliyye طرجهالى ، طرجهاليه (a. s.) : tırcihâleye mensup, bununla ilgili.

tırrîh طريخ (a.i.) : tuzlu balık, sardalya.

tırs طرس (a.i.) : âbâdî ve âharlı yazı kâğıdı.

tıvâl طوال (a.s. tavîl'in c.). (bkz : tavîl).

tıyere طيره (a.i.) : uğursuz sayılan şey.

tıyn طين (a.i.) : çamur, balçık.

tıyn-i ahmer : kızıl aşıboyası.

tıyn-ı asfer : **jeol.** sarı aşıboyası.

tıyn-ı ebyaz : tebeşir.

tıyn-ı hadîdî : **jeol.** aşıboyası.

tıyn-ı hikmet : tebeşir. [eskiden] hattatların verdiği bir ad.

tıynet طینت (a.i.) : yaradılış, mizâc, maya.

tıynet-i pâk : temiz yaradılış; saf tabîat.

tıynî طینی (a.s.) : 1. tabîî, yaradılıştan. 2. çamurla, balçıkla ilgili.

tıyre طیره (a.i.) : 1. gücenme, darılma. 2. gücenen, darılan.

tîb طیب (a.i.c. : etyâb) : güzel koku, güzel kokulu nesne, güzel kokusu için sürülen şey. (bkz : galiye).

tibn تبن (a.i.c. : etbân) : saman. (bkz : tebn).

tibnî تبنی (a.s.) : saman renkli. (bkz : tebnî).

tibr تبر (a.i.) : 1. toz hâlinde altın, altın tozu. 2. altın külçesi.

tibyân تبیان (a.i.) : açık anlatma, bildirme.

tîc تیج (a.i. tâc'ın c.) : taçlar. (bkz : tîcân).

tîcân تیجان (a.i. tâc'ın c.) : taçlar. (bkz : tîc).

Tîcânî تیجانی (h.i.) : 1. şimâlî (kuzey) Afrika'da gelişen bir muahhar tarîkat. 2. Ticânî tarikatine mensup kimse. 3. dîne aşırı ölçüde bağlı bulunan, yobaz kimse.

Ticâniyye تیجانیه (a.i.) : Ahmed et-Ticânî adından alınarak Halvetî tarîkatının kollarından birine verilen bir ad. [bu tarîkata : "Tarîkat-ı Ahmediyye, Tarîkat-ı Muhammediyye, Tarîkat-ı İbrâhimiyye-i Hanîfiyye" de denilir].

ticâret تجارت (a.i.) : ticâret, alım-satım.

ticâret-gâh تجارتگاه (a.f.b.i.) : ticâret yeri, ticârete elverişli olan yer.

ticâret-geh تجارتگه (a.f.b.i.). (bkz : ticâret-gâh).

ticâret-hâne تجارتخانه (a.f.b.i.) : ticâret yeri, ticâret edilen yer.

ticârî, ticâriyye تجاری ، تجاریه (a.s.) : ticârete âit, ticâretle ilgili.

tîg تیغ (f.i.) : kılıç. (bkz : husâm, seyf).

tîg-i abdâr : sivri, keskin kılıç.

tîg-i âteş-bâr : ateş yağdıran, keskin kılıç.

tig-i bâtın : kitap kenarlarına, başlık üzerlerine yapılan motifler, çizgiler.

tîg-i bend : **tas**. Bektâşi tarîkine girecek olan tâlibin intisap günü kurban edilmek üzere gönderdiği koyunun tüylerinden, mensup kadınlar, muhibbeler tarafından örülmüş ince bağ. [Bektâşi tâbirlerindendir].

tîg-i bürrân : keskin kılıç.

tîg-i dûdestî : kuvvetli ışık.

tîg-i Efrâsyâb (Efrasyâb'ın kılıcı) : şarap kâsesinin parıltısı.

tîg-i gûştîn (etten kılıç) : dil.

tîg-i Hindî : Hind çeliğinden yapılmış kılıç.

tîg-i kûh : dağın tepesi.

tîg-i sitem : sitem, zulüm kılıcı.

tîg-i teber şâh-ı merdan : elinde, avucunda hiç bir şey kalmamış olan, meteliğe kurşun atan.

tîg-i tîz : (bkz : tîg-i bürrân).

tîg-i zebân : yaralayıcı söz.

tîg-bend تیغ بند (f.b.s.) : kılıç bağlayan, kılıç kuşanan.

tîg-dâr تیغ دار (f.b.s.) : kılıçlı, kılıç taşıyan.

tîg-zebân تیغ زبان (f.b.s.) : dili kılıç gibi olan, te'sirli söz söyleyen.

tîg-zen تیغ زن (f.b.s.c. : tîg-zenân) : iyi kılıç kullanan.

tîg-zenân تیغ زنان f.b.s. tîg-zen'in c.) : iyi kılıç kullananlar.

tîh تیه (a.i.c. : etyâh. c. : etâviye) : 1. çöl. (bkz : beyâbân). 2. (h.i.) Mısır ile Şam arasında, Sînâ dağının bulunduğu yarımadada bir çöl. [Hz. Mûsâ, Mısır'dan çıktıktan sonra halkı ile birlikte bu çölde kırk yıl dolaşmıştır]. 3. **biy**. dolambaç.

Tihâme تهامهٔ (a.h.i.) : Mekke-i Mükerreme'nin bir adı. **Arz-ı tihâme** : Hicaz toprağı.

tîhû تیهو (f.i.) : çil kuşu.

tîkan طیقان ("ka" uzun okunur. a.i. tak'ın c.) : taklar. (bkz : tâkat).

tilâl تلال (a.i. tell'in c.) : tepeler, kümeler, yığınlar.

tilâmîz تلامیذ (a.i. tilmîz'in c.). (bkz : tilâmize).

tilâmize تلامذه (a.i. tilmîz'in c.) : 1. talebeler, *öğrenciler. (bkz : tilâmîz). 2. çıraklar.

tilâvet تلاوت (a.i.) : Kur'ân-ı, güzel sesle ve usûlüne göre okuma, okunma.

tilka' تلقاء ("ka" uzun okunur. a.i.) : 1. taraf, yön; hizâ. 2. görüşme; buluşma.

tille تله (a.i.) : 1. basamak. 2. sıradağ.

tille تله (f.i.) : işlenmemiş altın.

tilmîz تلمیذ (a.i.c. : telâmîz, telâmize) : 1. talebe (*öğrenci). 2. çırak.

tilmîz-âne تلمیذانه (a.f.zf.) : talebeye (*öğrenciye) yakışacak yolda.

tilmîziyyet تلميذيـــت (a.i.) : talebelik (*öğrencilik).

tîmâr تيمـــار (f.i.) : **1.** yara bakımı. **2.** ağaç bakımı. **3.** hayvanı temizleme, tımar. **4. tar.** beslediği sipâhilerle harbe giden beylere -öşrünü almak üzere- ayrılan arâzî.

tîmâr-hâne تيمارخانـــه (f.b.i.) : tımarhâne, akıl hastahânesi.

timsâh تمساح (a.i.c. : temâsîh) : timsah.

timsâhiyye تمســـاحيه (a.i.) : **zool.** timsahlar, **fr. crocodiliens.**

timsâl تمثـــال (a.i.c. : temâsîl) : **1.** sûret, resim. **2.** sembol, simge.

timsâl-i mücessem : 1) heykel; **2)** örnek.

timsâl-i kehkeşân-sâkin : kehkeşanda oturan sembol.

timsâlî تمثالى (a.s.) : sembolik.

tîn تين (a.i.) : incir.

tîn sûresi : (bkz : sûre-i tîn).

tinbâl تنبال (a.s.) : kısa, bodur [kimse].

tinnîn تنيـــن (a.i.) : **1.** büyük yılan, ejderhâ. **2. astr.** yedi burç boyunca uzanan hafif beyazlık. **3. astr.** Ejderhâ burcu, semânın kuzey yarımküresinde Küçükayı burcunu çepeçevre saran ve S gibi kıvrılıp bir yıldız dörtgeniyle nihâyet bulan zincirvâri bir burç, Draco; **fr. Dragon.**

tinnîn-i felek : astr. samanyolu. (bkz : kehkeşân). [bu ad, yanlış olarak verilmiştir].

tîr تير (f.i.) : **1.** ok.

tîr-i kazâ : [ok gibi gelen] kaza ve kader.

tîr-i mâh : hazîran.

tîr-i seher, – -i seherî : seher vakti çekilen ah, edilen inkisar.

tîr-i terâzû : terazi kolu.

tîr ü kemân : ok ile yay [sevgilinin kirpiği ve bakışı]. **2. astr.** Utarit (Merkür, Arzıtilek).

tîrâje تيـــراژه (f.i.) : gökkuşağı, eleğimsağma. (bkz : âdyende, alâim-üs-semâ, kavs-i kuzah).

tirâs تراس (a.i. türs'ün c.) : **ask.** kalkanlar [âlet]. (bkz : etrâs, tirâse, türûs).

tirâse تراســـه (a.i. türs'ün c.) : **ask.** kalkanlar. (bkz : etrâş, tirâs, türûs).

tirâş تـــراش (f.i.) : **1.** tıraş. **2.** üstten ve düz olarak yontma. **3. s.** üstten yontan ve yontarak düzelten. **Büt-tirâş :** put yontan, put yapan. **Ser-tirâş :** berber. (bkz : hallâk). **Seng-tirâş:** taş yontucu [aslı : "terâş" dır].

tirâşân تراشـــان (f.s. tirâş'ın c.) : tıraş edenler, yontanlar. **Sâz-tirâşân : tar.** Osmanlı Sarayında saz örgüsüyle hasır eşya yapan usta işçiler.

tirâşe تراشـــه (f.i.) : yonga, talaş. [aslı : "terâşe" dir].

tirâşende تراشـــنده (f.s.) : tıraş edici, tıraş eden. [aslı : "terâşende" dir].

tirâşîde تراشيده (f.s.) : **1.** tıraş olmuş, tıraş edilmiş. (bkz : mahlûk). **2.** yontulmuş. **Nâ-tirâşîde :** yontulmamış; **mec.** kaba saba (kimse). [aslı : "terâşîde" dir].

tirbân تربان (a.i. türâb'ın c.) : topraklar. (bkz : türbân).

tîr-bârân تيرباران (f.b.s.) : ok yağdıran.

tîr-dân تيردان (f.b.i.) : sadak, ok mahfazası, ok kabı. (bkz : tîr-keş).

tîre تيـــره (f.s.) : bulanık; kara; karanlık. **Şeb-i tîre :** karanlık gece.

tîre-baht تيـــره بخـــت (f.b.s.) : kara bahtlı, tâlihsiz.

tîre-dil تيره دل (f.b.s.) : kalbi kara, fenâ kalbli.

tîre-dilî تيره دلى (f.b.i.) : kara kalblilik.

tîr-ger تير گر (f.b.i.) : ok yapan san'atkâr.

tîregî تير گى (f.i.) : **1.** bulanıklık. **2.** karalık.

tîre-gûn تيـــره گون (f.b.s.) : rengi bulanık, bulanık renkli, kara renkli.

tîr-endâz تيرانـــداز (f.b.s.) : **1.** ok atıcı, ok atan. **2. mec.** şık giyinmiş, güzel görünüşlü [kimse]. tırandaz.

tîr-endâzân تيرانـــدازان (f.b.s. ve i. tîr-endâz'ın c.) : ok atıcılar, ok atanlar.

tîr-endâzî تيرانـــدازى (f.b.s.) : okçuluk, ok atıcılık.

tîre-re'y تيره رأى (f.a.b.s.) : tedbirsiz.

tîre-re'yî تيره رأيى (f.a.b.i.) : tedbirsizlik.

tîre-şeb تيره شب (f.b.s.) : karanlık gece.

tîr-gerân تير گران (f.b.i.) : ok yapan sanatkârlar.

tîr-gerî تير گـــرى (f.b.i.) : ok yapma işi, ok yapıcılık.

tirhâl ترحال (a.i.) : yola çıkma; göç etme.

tîrîz تيريز (f.i.) : kalıba koyma, biçim, şekil verme.

tîr-keş تیرکش (f.b.i.) : **1.** ok atan kimse, okçu. **2.** ok kabı, okluk, kuburluk, sadak. (bkz : tîr-dân).

tiryâk تریاق (a.i.c. : tiryâkat) : **1.** zehirlenmeye ve bâzı hastalıklara karşı kullanılan mâcun. **2.** panzehir. **3.** afyon.

tiryâk-ı farsî : panzehir taşı.

tiryâk-ı farûk, -ı farûkî : panzehir.

tiryâk-ı rustaiyân : **bot.** sarmısak.

tiryâk-ı Türkî : mâden zifti.

tiryâk تریاك (f.i.). (bkz : tiryak).

tiryâkat تریاقات ("ka" uzun okunur. a.i. tiryâk'ın c.) : **1.** tiryaklar, zehirlenmeye ve bâzı hastalıklara karşı kullanılan mâcunlar. **2.** panzehirler. **3.** afyonlar.

tiryâkî تریاکی (a.s.) : **1.** afyon düşkünü. **2.** keyif verici şeylerden birine düşkün olan. **3. mec.** huysuz, titiz, aksi [Türkçe şekli : "tiryâki"].

tîr-zen تیرزن (f.b.s. ve i.c. : tîr-zenân) : ok vuran, okçu.

tîr-zenân تیرزنان (f.b.s.i. tîr-zen'in c.) : ok vuranlar, okçular.

tis'a تسعه (a.s.) : dokuz. **Âbâ-i tis'a. Eflâk-i tis'a** : **astr.** Güneş manzûmesini meydana getiren seyyâreler (*gezegenler) ile Ay.

tis'în تسعین (a.s.) : doksan : 90. (bkz : neved, tis'ûn).

tis'ûn تسعون (a.s.) : doksan : 90. (bkz : neved, tis'în).

tîşe تیشه (f.i.) : **1.** balta, nacak, külünk. **2.** keser.

tîşe-i Ferhâd : Ferhad'ın dağ açmada kullandığı külüngü.

tiyese تیسه (a.i. teys'in c.) : tekeler, erkek keçiler.

tiyîs تیس (o.i.) : **hek.** kokan bir keçi hastalığı.

tîz تیز (f.s.) : **1.** tez, çabuk. **2.** keskin. **3.** sık.

tîz-âb تیزاب (f.i.) : kezzap.

tîz-bîn تیزبین (f.b.s.) : gözü keskin, çok iyi gören.

tîz-çeşm تیزچشم (f.b.s.) : gözü keskin.

tîz-dest تیزدست (f.b.s.) : eline çabuk, çabuk iş gören.

tîz-destî تیزدستی (f.b.i.) : eline çabuk olma, çabuk iş görme.

tîz-fehm تیزفهم (f.a.b.s.) : çabuk anlayan, çabuk kavrayan.

tîzî تیزی (f.i.) : **1.** keskinlik. **2.** çabukluk.

tîz-intikal تیزانتقال ("ka" uzun okunur. f.a. b.s.) : çabuk sezen, akıllı, zekî.

tîz-meşreb تیزمشرب (f.a.b.s.) : titiz; aceleci.

tîz-mizâc تیزمزاج (f.a.b.s.) : titiz, sabırsız, aceleci.

tîznâ تیزنا (f.b.i.) : bıçak, kılıç gibi şeylerin ağzı, keskin tarafı.

tîz-pâ[y] [ی] تیزپا (f.b.s.) : ayağına çabuk.

tîz-per تیزپر (f.b.s.) : çabuk, hızlı uçan.

tîz-pervâz تیزپرواز (f.b.s.) : hızlı uçan.

tîz-reftâr تیزرفتار (f.b.s.) : çabuk yürüyüşlü, yürüyüşü çabuk. (bkz : tîz-rev).

tîz-rev تیزرو (f.b.s.) : yürüyüşü çabuk, çabuk yürüyüşlü. (bkz : tîz-reftar).

tîz-tâb تیزتاب (f.b.s.) : canı tez, aceleci, sabırsız.

tîz-vîr تیزویر (f.b.s.) : **1.** zekî, çabuk sezen, kurnaz. **2.** serî, hızlı. **3.** keskin.

tîz-zebân تیززبان (f.b.s.) : güzel ve çabuk konuşan.

töhem تهم (a.i. töhmet'in c.) : töhmetler, suçlar, kabahatler. (bkz : tühem).

töhmet تهمت (a.i. vehm'den. c. : töhem) : birine isnâdolunan suç, işlenildiği sanılan fakat gerçekliği henüz meydana çıkmamış olan suç, kabahat. **isnâd-ı töhmet** : suçlama.

töhmet-i zâhire : **huk.** ispâtına lüzum görülmeyecek kadar âşikâr olan töhmet, suç.

töhmet-i zinâ : **huk.** zinâ şüphesini uyandıran vaziyet.

tû[y] [ی] تو (f.i.) : kat, katmer. **Sad-tû[y]** : yüz katlı, çok katmerli.

tuam طعم (a.i. tu'me'nin c.) : **1.** yiyintiler, azıklar. **2.** tadlar, çeşniler.

tûb طوب (a.i.) : **1.** tuğla. **2.** kiremit.

tûbâ طوبی (a.i.) : **1.** güzellik, iyilik, hoşluk. **2.** rahatlık.

tûbâ-leke : ne mutlu sana!

Tûbâ طوبا (a.h.i.) : Cennet'de Sidre'de bulunan ve dalları bütün Cenneti gölgeleyen ilâhî ağaç.

tub'ân طبعان (a.i.) : mühür mumu.

tubba' تبع (a.i.c. : tebâbia) : eski çağlarda yemen kıtasında saltanat süren eski Arap hükümdarlarının ünvânı.

tû-ber-tû توبرتو (a.b.s.) : kat kat. (bkz : tûy-ber-tûy).

tubûl طبول (a.i. tabl'in c.) : **1.** davullar. **2.** trampetler. **Darb-ı tubûl :** davul çalma, çalınma.

tûde توده (f.i.) : yığın, küme.

tûde-ber-tûde : yığın yığın üstüne.

tûde-be-tûde : yığın yığın.

tûf تـوف (f.i.) : akseden ses, sedâ; yankı, **fr. écho.** (bkz : aks-i savt).

tûf-i tesliyet : avunma aksisedâsı.

Tûfân طوفـان (a.h.i.) : **1.** Hz. Nûh zamânında yoldan çıkmışları tedîbetmek için Allah tarafından hem gökten yağdırılan, hem de yerden kaynayarak bütün dünyâyı kaplayan su. [bunun netîcesinde yer yüzündeki bütün canlılar yok olmuş, ancak Hz. Nûh'un gemisine alınmış olan çiftlerden ikinci defa olarak canlılar türemiştir]. **Ba'de't-Tûfân :** Nûh Tûfânından sonraki zaman. **Kable't-Tûfân :** Nûh Tûfânından önceki zaman. **2.** erkek adı.

tûfân-zede طوفانزده (a.f.b.s.) : tûfâna tutulmuş, tûfân görmüş.

tufeyl طفيـل (a.i.) : **1.** dalkavuk zümresinin pîri sayılan kimsenin adı. **2.** küçük çocuk. **3.** yemeğe gelen misafir.

tufeylâniyyet طفيلانيـت (a.i.) : başkasının sırtından geçinme, **fr. commensalisme.**

tufeylât طفيلات (a.i.c.). (bkz : tufeyliyyât).

tufeylî طفيلى (a.s.) : **1.** dalkavuk, çanakyalayıcı. (bkz : kâselîs). **2.** ekti, sığıntı. **3. bot.** *asalak, parazit, **fr. parasite.**

tufeyliyyât طفيليـات (a.i.c.) : kendi başlarına beslenemeyip başkalarının kökleriyle veyâ kanlarıyla beslenen nebatlar (*bitkiler), hayvanlar, **fr. parasitologie.**

tufeyliyyât-ı nebâtiyye : bot. kara yosunları.

tufeyliyyât-ı hayvâniyye : zool. kehle, uyuz böceği, solucan ve benzerleri gibi hayvanlar.

tufeyliyye طفيليـه (a.s.): ["tufeylî"nin müen.]. (bkz : tufeylî).

tufeyliyye-i üşne : zool. yosun hayvanları.

tufeyliyyet طفيليـت (a.i.) : *asalaklık, **fr. parasitisme.**

tuffâh تفاح (a.i.c. : tefâfîh) : elma.

tuffâh-i âdemî : âdemelması.

tuffâh-i Lübnân : Cebel-i Lübnan'da yetişen çok nefis bir elma.

tuffâhü'l-arz : yer elması.

tuffâhî, tuffâhiyye تفاحى ، تفاحيه (a.s.) : elmaya âit; elma cinsine mensup, elma ile ilgili.

tuffâhiyyet تفاحيت (a.i.) : **kim.** tuffah asidinin esaslardan biriyle birleşmesinden meydana gelen bir tuz.

tufû تفو (f.n.) : **1.** "tuh!" mânâsında kullanılır. **2. i.** tükrük.

tufû' طفوء (a.i.) : ateşin sönmesi.

tufûh طفوح (a.i.) : ağız ağıza dolma [kab].

tufûl طفول (a.i.) : güneşin gurûba yaklaşması.

tufûl طفول (a.i. tıfl'ın c.) : çocuklar.

tufûl-âne طفولانه (a.f.zf.) : çocukcasına. (bkz : gûdek-âne, tıfl-âne).

tufûlet طفولـت (a.i.) : çocukluk, küçüklük. (bkz : tufûliyyet).

tufûliyyet طفوليـت (a.i.) : **1.** çocukluk, küçüklük. (bkz : sabâvet).

tufûliyyet-i sâniye : çocuğun bir buçuk yaşından on iki veyâ on beş yaşına kadar olan zamânı. **2.** tâzelik, körpelik.

tufûliyyet-i ûlâ : çocuğun doğduktan bir buçuk yaşına kadar olan zamânı.

tufû-zen تفوزن (f.b.s.) : birisinin tû! diye yüzüne tüküren.

tugat طغات ("ga" uzun okunur. a.i. tâgî'nin c.) : âsîler, azgınlar, serkeşler. (bkz : tâgun).

tûğ توغ (f.i.) : tuğ.

tûğ-i şâhî : bir lâle çeşidi.

tuğrâ طغرا (t.i.) : tura.

tuğrâ-yi garrâ : parlak tuğra.

tuğrâ-yi hümâyûn : pâdişah tuğrası.

tuğrâî طغرائى (t.a.s.) : **1.** tuğraya mahsus, tuğra ile ilgili. **2.** "Lâmiyyetü'l-Acem" diye anılan Arapça kasîdeyi yazan Türk şâiri ve vezîri.

tuğrâ-keş طغراكـش (t.f.b.i.) : tuğra işâreti yapan me'mur; nişancı vekîli, sarayda resmî kâğıtlara tuğra çeken görevli.

tuğra-nüvîs طغرانويس (t.f.b.i.) : beraat, ferman v.b. vesîkalara tuğra çeken me'mur.

tuğrâyî طغرايـى (a.i.) : tuğra işâreti yapan me'mur.

tuğyân طغيـان (a.i.) : taşma, taşkınlık; azgınlık, coşkunluk. **Ehl-i tuğyân :** Allah'ın

emirlerine aykırı harekette bulunan günahkârlar.

tuhaf تحف (a.i. tuhfe'nin c.) : **1.** hediyeler. **2.** az bulunur, hoşa giden şeyler. **3.** garip iş, şey. **4.** s. gülünç, eğlenceli. **5.** s. münâsebetsiz, hoşa gitmeyen [hal]. **6.** anlaşılmaz, anlaşılması güç.

tuhfe تحفه (a.i.c. : tuhaf) : **1.** hediye, armağan. (bkz : bergüzâr). **2.** yeni çıkma, hoşa gider, güzel şey.

Tuhfe-i Âsım (Âsım'ın armağanı) : Mütercim Âsım'ın Arapça'dan Türkçe'ye manzum sözlüğü.

Tuhfe-i Vehbî (Vehbî'nin armağanı) : Sünbülzâde Vehbî'nin Farsça'dan Türkçe'ye manzum sözlüğü.

Tuhfetü'l-Kibâr fî-Esfâri'l-Bihâr (deniz seferlerinde büyüklerin armağanı) : değerli *bilgin Kâtip Çelebi'nin denizciliğe dâir eseri.

Tuhfetü'l-Letâif : XV. asır *bilginlerinden Abdülcebbar Oğlu Ahmed adında bir zâtın eseridir; mevzuu, ahlâk ve mev'izeden ibârettir.

tuhla طحلـه (a.s.) : gökçil, boz ile kara arasındaki renk.

tuhm تخم (f.i.) : tohum.

tuhm-i mürg : yumurta.

tuhm-i ömr-i câvid : ebedî hayat tohumu.

tuhm-dân تخمدان (f.b.i.) : tohum döşeği, fidanın başka yere alınmazdan önce ilk dikildiği yer.

tuhme تخمـه (a.i.) : mîde dolgunluğu, hazımsızlık. (bkz : imtilâ-i mi'de).

tuhr طهـر (a.i.) : **1.** temizlik, paklık. (bkz : tahâret). **2. huk.** [eskiden] kadının iki hayız arasındaki temizlik devresi [en az 15 gündür. En çoğu için müddet yoktur. "Temizlik" tâbir olunur].

tukye تقيـه (a.i.) : sakınma. (bkz : ihtirâz).

tûl طـول (a.i.) : **1.** uzunluk, boy. **2.** zaman çokluğu, uzun müddet. **3. astr.** *boylam, **fr. longitude.**

tûl-i belde : **astr.** herhangi bir yerin üstünden geçen tul dâiresi.

tûl-i belde ta'yîni : **jeod.**; **top.** her hangi bir mahalde kronometrik ölçülere dayanan hesaplarla o mahallin tûlünün tâyini.

tûl-i emel : hırs, tamah, tükenmez arzu.

tûl-i garbî : 180 dereceye kadar olan batıdaki yerlerin boylamı.

tûl-i hayât : ömür uzunluğu.

tûl-i mevc : **a) fiz.** dalga boyu; **b) coğr.** aynı tul derecesi üzerinde olma hâli.

tûl-i müddet : uzun zaman.

tûl-i ömr : ömür uzunluğu.

tûl-i rakkas : **fiz.** sarkacın boyu.

tûl dâiresi : **astr.** meridyen.

tûl saati : kronometre.

tulâ' طلاء (a.i.) : **hek.** ense kökü.

tûlâ طولى (a.s.) : daha (pek, çok, en) uzun. ["atvel" in müennesi]. **Yed-i tûlâ** : tam ihtisas ve vukuf, büyük kudret.

tûlânî طولانـى (a.s. tûl'den) : boyuna, uzunluğuna.

tûlen طولاً (a.zf.) : **1.** boyca, boyuna, uzunluğuna. **2. coğr.** *boylam bakımından, *boylamca.

tul-hâne طلخانه (a.i.) : süthâne, yağhâne.

tullâb طـلاب (a.s. ve i. tâlib'in c.) : **1.** tâlipler. **2.** *öğrenciler.

tulleb طلب (a.s. tâlib'in c.) : tâlipler, isteyenler, istekliler.

tulû' طلوع (a.i.c. : tulûât) : doğma, doğuş.

tulû'-i fecr : tan atması, güneşin doğması.

tulû'-i galle : **huk.** [eskiden] vakıf vâridâtının husûle gelmesi demek olup vakfına göre değişir. [şöyle ki : mezrûattan olan gallenin tulûu zerin yetişip tâne bağlaması veyâ mütekavvim bir hâle gelmesiyle olur].

tulû'-i haşr : kıyâmetin doğması; kıyâmet kopması.

tulû'-i kamer : ayın doğuşu.

tulû'-i şems : güneşin doğuşu.

tulû'-i zihn : zihne, akla doğma.

tulûât طلوعـات (a.i. tulû'un c.) : **1.** doğmalar, doğuşlar. **2.** yazılı olmayıp ana hatları önceden tespit edilmiş ve sahnede oyuncular tarafından yapılan nükte ve taklitlerle tamamlanan oyun.

tu'm طعـم (a.i.) : **1.** yiyinti; azık. **2.** tad, çeşni. (bkz : çâşnî).

tuma'nînet طمأنينـت (a.i.) : gönlü rahat olma, emîn olma, inanma. (bkz : ıtmi'nân, itmînân).

tûmâr طومـــار (a.i.c. : tavâmîr) : tomar, dürülmüş nesne.

tu'me طعمـــه (a.i.c. : tuam) : **1.** yiyinti, azık. **2.** tad, çeşni. **3.** lokma [bir].

tumeâ طمعا (a.i. tâmi'in c.) : tamahkârlar.

tumturak طمطراق (f.i.) : gösteri, debdebe; söylenişi parlak görünen [ibâre].

tumûh طموح (a.i.) : yüksek bir şeye göz dikip bakma.

tumûm طموم (a.i.) : su baskını.

tumûr طمـــور (a.i.) : göz kapağı gibi uzuvların seğirmesi.

tumûs طموس (a.i.) : bir şeyin mahvolması.

tunbûr طنبور (a.i.c. : tenâbîr) : [kelimenin aslı bu olduğu halde, bizde : "tanbur" şeklinde kullanılır]. (bkz : tanbûr).

tunbûrî طنبورى (a.s.). (bkz : tanbûrî).

tûnî تونـــى (f.i.) : **1.** külhanbeyi. **2. s.** sefih, rezil, alçak. (bkz : evbâş). **3. s.** hırsız. (bkz : sârık).

tunub طنب (a.i. tınâb'ın c.) : çadır ipleri.

tûr طور (a.i.) **1.** (bkz : cebel, kûh). **Tûr-ı Sînâ :** Sînâ dağı. [Sînâ yarımadasında Allah'ın tecellî ve Hz. Mûsâ ile tekellüm ettiği dağ]. **2.** Kur'ân'ın 52. sûresi. 49 âyettir, Mekke'de nâzil olmuştur.

turâbiyye ترابيه (a.i.) : **zool.** kara kaplumbağaları, **fr. testudo.**

Tûrân توران (f.h.i.) : **1.** eski İranlılar tarafından Türk diyârına verilen ad. **2.** erkek adı.

Tûrânî تورانـــى (f.h.i.) : Tûranlı, Türk kavimlerinden birine mensup olan.

turfe طرفـــه (a.s.) : **1.** turfa; görülmemiş, yeni, tuhaf, şaşılacak şey. **2.** Yahudilerce yenmesi harâm olan. **3.** kaçınılması gereken.

turfe-gî طرفگـــى (a.f.b.i.) : **1.** gariplik, tuhaflık. **2.** az görülmüşlük.

turfe-güzâr طرفه گـــذار (a.f.b.s.) : nâdir şeyler söyleyen.

turfe-kâr طرفـــه كار (a.f.b.s.) : garip, şaşılacak işler yapan.

turfe-nevâ طرفـــه نـــوا (a.f.b.s.) : görülmemiş, âhenkli [şey].

turre طره (a.i.) : **1.** alın saçı. **2.** kıvırcık saç lülesi. (bkz : ca'd). **3.** kumaşın etrâfına çekilen kılaptandan süs.

turş ترش (f.s.) : ekşi. (bkz : hâmız, turuş, türş, türüş).

turuk طـــرق (a.i. tarîk'ın c.) : tarîkler, yollar.

turuk-i aliyye : ma'nevî yollar, tarîkatlar.

turuk-ı ihtilâtiyye : coğr. *erişim yolu.

turunc ترنج (f.i.) : **bot.** turunç.

turuncî ترنجـــى (f.s.) : **1.** turunca mensup, turunçla ilgili. **Çin turuncu :** mandalina. **2.** turuncu renk.

turuncî şeyh : meşhur bir çeşit lâle.

turuncî uşşâkî zâde : meşhur bir çeşit lâle.

turuş ترش (f.s.) : ekşi. (bkz : hâmız, turş).

tûsen توسن (f.s.) : serkeş, sert, harın [at].

tûşe توشه (a.i.) : ölmeyecek kadar yenecek şey, azık. (bkz : kut-i lâ-yemût).

tûşe-i râh : yol yiyeceği, yol azığı.

tût توت (f.i.) : dut.

tût-i şevkî : bot. böğürtlen.

tûtî طوطى (f.i.c. : tûtiyân) : dudu, papağan cinsinden taklit yapan bir kuş.

tûtî-i gûyâ : konuşan papağan.

tûtî-i mu'cize-gûy : mu'cize söyleyen papağan.

tûtî-i şekker-hâ (şeker çiğneyen papağan) : güzel söz söyleyen sevgili.

tûtî-nâme طوطـــى نامـــه (f.b.i.) : **1.** tûtî hikâyelerinden bahseden manzum veyâ mensur eser. **2.** asılsız mânâsız uydurma sözler, hikâyeler.

tûtiyâ توتيـــا (a.i.) : **1. kim.** çinko. **2.** kadınların gözlerine çektikleri sürme.

tûtiyân طوطيان (f.i. tûtî'nin c.) : dudular, papağanlar.

tûtiyye توتيه (a.i.) : **bot.** *dutgiller.

tutuk تتـــق (a.i.) : perde, örtü, peçe. (bkz : bürka').

tuûm طعوم (a.i. ta'm'ın c.) : **1.** yemeler. **2.** tadlar, lezzetler, zevkler.

tuveys طويس (a.i.) : küçük tavus kuşu.

tûy-ber-tûy توى بـــر توى (f.b.s.) : kat kat. (bkz : tû-ber-tû).

tuyûf طيوف (a.i. tayf'ın c.) : **1.** uykuda görülen hayaller. **2.** korkudan karanlıkta görünen hayâletler. **3. fiz.** tayflar, **fr. spectres.**

tuyûr طيـــور (a.i. tayr'ın c.) : kuşlar. (bkz : mürgan).

tuyûr-ı asâfîr (fırkası) : **zool.** ötücü kuşlar.

tuyûr-ı câriha-i leyliyye : **zool.** gece yırtıcıları.

Tübbet تبت (a.h.i.) : Tibet ülkesi.

tücâh, tecâh, ticâh تجاه ، تجاه ، تجاه (a.i.) : karşı yön, karşı taraf.

tüccâr تجار (a.i. tâcir'in c.) : tâcirler, satıcılar.

tüccârân تجـــاران (a.i. tüccâr'ın c. tâcir'in cc.) : tâcirler.

tüfeng تفنگ (i.) : tüfek.

tüfeng-endâz تفنگ انداز (f.b.s. ve i.) : tüfek kullanan.

tüfeng-hâne تفنگخانه (f.b.i.) : silâh deposu.

tüffâh تفاح (a.i.c. : tefâfîh). (bkz : tuffâh).

tühem تهم (a.i. töhmet'in c.) : töhmetler, suçlar, kabahatler. (bkz : töhem).

tükme تکمه (f.i.) : düğme.

tünbân تنبان (f.i.) : tuman, don, iç donu.

tünbek تنبك (f.i.) : dümbelek; darbuka.

tünbek-zen تنبك زن (f.b.i.) : darbukacı.

tünd تند (f.s.) : sert, şiddetli, haşin.

tünd-bâd تند باد (f.b.i.) : kasırga, sert rüzgâr.

tünd-çihre تند چهره (f.b.s.) : asık suratlı. (bkz : tünd-rû).

tünd-hû[y] [ی]تند خو (f.b.s.) : sert huylu, titiz. (bkz : tünd-meşreb, tünd-mizâc).

tündî تندی (f.i.) : sertlik, katılık, hiddet ve şiddet.

tünd-inân تند عنان (f.a.b.s.). (bkz : tünd-reftâr).

tünd-licâm تند لجام (f.b.s.) : başı sert [hayvan]. (bkz : tünd-ligâm).

tünd-ligâm تند لگام (f.b.s.) : başı sert [hayvan]. (bkz : tünd-licâm).

tünd-meşreb تند مشرب (f.b.s.) : sert tabîatlı, titiz. (bkz : tünd-hû[y], tünd-mizâc).

tünd-mizâc تند مزاج (f.a.b.s.) : sert huylu. (bkz : tünd-hû, tünd-meşreb).

tünd-reftâr تند رفتار (f.b.s.) : çabuk giden.

tünd-rev تند رو (f.b.s.). (bkz : tünd-reftâr).

tünd-rû[y] [ی]تند رو (f.b.s.) : sert yüzlü, yüzü gülmez. (bkz : tünd-çihre).

tünd-zebân تند زبـــان (f.b.s.) : düzgün söz söyleyen.

tünte تنتـــه (f.i.) : eşek arısı. (bkz : zünbûr).

türa' ترع (a.i. tur'a'nın c.) : **1.** suyun taştığı yerler. **2.** kanallar. (bkz : türûât).

tür'a ترعه (a.i.c. : tura', türûât) : **1.** suyun taştığı yer. **2.** kanal.

türâb تراب (a.i.c. : etribe, tirbân) : toprak. **Ebû türâb** : Hz. İmâm-ı Alî'nin lâkabı.

türâb-ı nebâtî : **1) bot.** humus; **2)** *bitkisel toprak.

türâbî, türâbiyye ترابیه ، ترابـــی (a.s.) : **1.** toprağa mensup, toprakla ilgili. **2.** topraktan. **Evânî-i türâbiyye** : topraktan yapılmış kap, kacak.

türb ترب (f.i.) : turp.

türb ترب (a.i.). (bkz : türâb).

türbân تربان (a.i. türâb'ın c.) : topraklar. (bkz : tirbân).

türbe تربـــه (a.i.) : **1.** mezar [genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan]. **2.** mezar üzerine çatılmış yapı.

türbe-dâr تربـــه دار (a.f.b.i.) : türbeyi bekleyen ve ona hizmet eden kimse.

türbe-dârî تربه داری (a.f.b.i.) : türbedarlık.

türbet تربت (f.i.) : türbe. [nazımda kullanılır].

Türk تـــرك ، تـــورك (t.h.i.) : Türk. [bu kelime Araplara ve Farslara Türk (تـــرك) şeklinde geçmiş, Araplar, kelimeyi "etrâk", Farslar ise "Türkân" olarak cemîlendirmişlerdir].

Türk-i aşkar : **astr.** Mars gezegeni.

Türk-i çeşm : güzel söz.

Türk-i çîn : **1)** güneş; **2)** göz.

Türk-i nîm-rûz : **astr.** güneş.

Türk-i rüstâyân : **bot.** sarmısak.

Türk-i sultân-şükûh : dünyayı aydınlatan güneş.

Türk-i tâze : genç ve güzel kız ve oğlan.

Türkân تـــركان (t.f.i. Türk'ün c.) : **1.** Türkler. **2.** kadın adı.

Türkân-i çerh : **astr.** yedi gezegen.

türkânî ترکانی (a.i.) : [eskiden] Türk kadınlarının giydikleri bir çeşit ferâce.

türk-cûş ترك جوش (f.b.s.) : yarı pişmiş et.

Türkî, Türkiyye ترکیه ، ترکی (t.f.s.) : **1.** Türk'e mensup, Türk'le ilgili. **2.** Türkçe yazılmış [eser, makale..].

Türkî-i basît : 15. asrın sonlarında ortaya çıkan ve Aydın'lı Visâlî ile başlayan, aruz vezniyle sâde dil kullanarak şiir söyleme akımı.

türkî : **müz.** türkü.

Türkistân تورکستان (t.f.b.i.) : Türklerin anayurdu olan ve Taşkent, Hîve, Fergana, Semerkand, Buhârâ, Kırgız şehirlerini içine alan büyük bölge.

Türkiyyât ترکیات (t.a.i.) : türkoloji, Türk kültürünü (dil, edebiyat, târih ve etnografyasını) tetkîk eden ilim.

Türkmân ترکمان (t.f.h.i.) : Türkmen, Türkistan'da dağınık halde yaşayan ve bir zamanlar Azerbaycan'da saltanat sürmüş olan bir Türk boyu olup bir kısmı bugün memleketimizin Toros havâlîsinde göçebe sûretinde yaşarlar.

Türkmânî : müz. Çağatay ve Azerî halk müziği şekillerinden biri.

türk-tâz ترك تاز (t.f.i.) : **1.** koşup seğirterek yağma etme; koşma, hücûm. **2.** çapul, çapulcu.

türk-tâzî ترکتازی (t.f.i.) : çapul, yağma için yapılan ansızın hücum, baskın.

türmüs ترمس (a.i.) : **bot.** acı bakla.

türrehât ترهات (a.i. türrehe'nin c.) : saçmasapan sözler. (bkz : terârîh).

türrehât-ı bî-ma'nâ: mânâsız, saçma sözler.

türrehe ترهه (a.i.c. : terârîh, türrehât) : saçmasapan söz.

türs ترس (a.i.c. : etrâs, tirâs, tirâse, türûs) : **ask.** kalkan [âlet].

türşî ترشی (a.i.) : **1.** ekşilik. **2.** turşu.

türûs تروس (a.i. türs'ün c.) : **ask.** kalkanlar [âlet]. (bkz : etrâs, tirâs, tirâse, türs).

türüât ترعات (a.i. tür'a'nın c.) : **1.** suyun taştığı yerler. **2.** kanallar. (bkz : tür'a).

türüş ترش (f.s.) : ekşi. (bkz : hâmız, turş, turus, türüş). **Rûy-i türüş : mec.** ekşi yüz, asık surat.

türüş-bâ ترشبا (f.b.i.) : limonlu veyâ sirkeli çorba.

türüşe ترشه (f.i.) : **bot.** kuzukulağı.

türüş-mizâc ترش مزاج (f.a.b.s.) : "ekşi huylu", geçimsiz kimse.

türüş-rû[y] [ی] ترش رو (f.b.s.c. : türüş-rûyân) : ekşi yüzlü, asık suratlı, suratı asık.

türüş-rûyân ترش رویان (f.b.s. türüş-rû'nun c.) : ekşiyüzlüler, suratı asıklar, asık suratlılar.

türüş-rûyî ترش رویی (f.b.i.) : ekşi yüzlülük, asık suratlılık.

türüş-şîrîn ترش شیرین (f.b.s.) : ekşi tatlı karışık.

türüş-tâd ترشتاد (f.b.s.) : tadı ekşi olan.

tüs' تسع (a.s.c. : etsâ') : dokuzda bir : 1/9.

tütuk تتق (f.i.) : çadır, büyük perde; örtü.

tüvân توان (f.i.) : güç, tâkat. **Tâb ü tüvân :** güç. **Nâ-tüvân :** güçsüz, tâkatsiz.

tüvânâ توانا (f.s.) : güçlü, kuvvetli. ["tevânâ" şekli de vardır].

tüvân-fersâ توانفرسا (f.b.s.) : yoran, güçsüz, tâkatsız bırakan.

tüvân-ger توانگر (f.b.s.) : zengin, paralı. ["tevân-ger" şekli de vardır].

tüvân-ger ü dervîş : zengin, fakir (herkes).

tüvân-gerî توانگری (f.b.i.) : zenginlik, paralılık. ["tevân-gerî" şekli de vardır].

tüveyc تویج (a.i.c. : tüveycât) : **1.** küçük tac, taccık. **2. bot.** çiçek tacı, **fr. corolle.**

tüveyc-i ceresî : bot. çan şeklinde olan çiçek tacı.

tüveyc-i cülcülî : bot. çıngırak şeklinde olan çiçek tacı.

tüveyc-i firâşî : bot. sedir şeklinde olan çiçek tacı.

tüveyc-i kam'î : bot. huni şeklinde olan çiçek tacı.

tüveyc-i karanfülî : bot. yaprağının uçları kertikli olan çiçek tacı.

tüveyc-i miğferî : bot. miğfere benzeyen çiçek tacı.

tüveyc-i munfasılatü'l-vüreykat : bot. birbirinden ayrılabilen iki veyâ daha çok yaprakçığı olan çiçek tacı.

tüveyc-i salîbî : bot. put şeklinde olan çiçek tacı.

tüveyc-i şefevî : bot. birbirinden ayrı iki dudak şeklinde olan çiçek tacı. **Hâmilü't-tüveyc : bot.** tüveyci olan, taclı. **Zâtü't-tüveyc :** tüveyci olan. (bkz : hâmil-üt-tüveyc). **Vahîdü't-tüveyc : bot.** tek tac yapraklı. **Zâtü'z-zehreti't-tüveyciyye : bot.** taçyapraklılar.

tüveycât تویجات (a.i. tüveyc'in c.) : tüveyçler, çiçek taçları.

tüveycî تویجی (a.s.) : **1.** tüveyce, çiçek tacına mensup, tüveycle ilgili. **2.** tüveyce, çiçek tacına benzeyen.

tüyûs تیوس (a.i. teys'in c.) : tekeler, erkek keçiler. (bkz : etyâs, tiyese)

Uu

u ء ، ا (a.ha.) : Osmanlı alfabesinin "elif" ve "ayın" ile başlayan kelimelerinden kalın zammelilerinin sesini verir.

ubâb عباب (a.s.) : **1.** pek taşkın, coşkun. **2.** pek taşkın sel suyu.

ûbâr اوبار (f.i.) : inilti, ağlama.

ubeyd عبيد (a.i. abd'den). (bkz : übeyd).

ubeyd-âne عبيدانه (a.f.zf.) : kulcağıza, köleye yakışır yolda. (bkz : übeydâne).

ubûd ابود (a.i. ebed'in c.) : ebedler, sonsuzluklar.

ubûdiyyet عبوديت (a.i. abd'den) : **1.** kulluk, kölelik. **2.** aşırı bağlılık [birine]. **Arz-ı ubûdiyyet** : bağlılığını bildirme.

ubûr عبور (a.i.) : **1.** bir suyun öte yakasına geçme. **2.** bir başka tarafa geçme, geçilme, atlama. **Mürûr ü ubûr** : gelip geçme. **3. astr.** "Şi'râ-yi yemânî" denilen çok parlak bir yıldız.

ubûs عبوس (a.i.) : yüz ekşiliği, çatık çatıklığı, somurtkanlık.

ubûset عبوسة (a.i.) : yüz ekşiliği, çehre çatıklığı; somurtkanlık.

ucâb, uccâb عجاب ، عجاب (a.s. ucbe'den) : çok şaşılacak, fazla gülünç şey.

ucâle عجاله (a.i.) : **1.** acele olarak yapılan şey. **2.** kolayca hazırlanmış elkitabı. (bkz : ucle, icâlet, ucâlet).

ucâlet عجالت (a.i.). (bkz : icâlet, ucle).

ucâleten عجالةً (a.zf.) : aceleyle, acele olarak, çabuk çabuk. (bkz : icâleten).

ucâm عجام (a.i.) : çekirdek.

ucb عجب (a.i.) : kendini beğenmişlik.

ucbe عجبه (a.i.) : şaşılacak şey. (bkz : acîb).

ucle عجله (a.i.) : acele ile, çabucak yapılan iş. (bkz : icâlet, ucâlet).

ucm عجم (a.s. acmâ'ın c.) : dilinde tutukluk olanlar.

ucme عجمه (a.i.) : dil tutukluğu; tutuk tutuk konuşma.

u'cûbe اعجوبه (a.i.c. : eâcîb) : pek acâyip şey, garip, şaşılacak şey.

u'cûbetü'l-garâib : Ayasuluğ'da müderris bulunduğu sırada Malkara'lı Bahâeddin tarafından, Arapça ve Farsçadan Türkçeye çevrilmiş 400 beyitlik manzum bir lûgat kitabıdır.

ûd عود (a.i.c. : a'vâd, îdân) : **1.** ağaç, odun. (bkz : hâşeb). **2.** ödağacı. **3. müz.** ut.

ûdü'l-karh : **hek.** bir çeşit yara.

udâl عضال (a.i.) : **1.** zorluk, çaresizlik. **2. hek.** çâresiz, tedâvî edilemeyen [hastalık]. **Dâ-i udâl. Derd-i udâl** : çâresiz dert.

udhiyye اضحيه (a.i.c. : edâhî) : **1.** kuşluk vakti kesilen kurban. **2.** kurban. **Îd-i udhiyye** : kurban bayramı. (bkz : îd-i adhâ).

udhûk, udhûke اضحوك ، اضحوكه (a.i. dahk ve dıhk'den) : gülünç şey, gülünecek şey, komedi.

udhûke-perdâz اضحوكه پرداز (a.f.b.s.) : güldürücü, komik.

udhûme اضحومه (a.i.) : bohça, yastık. [eskiden bâzı kadınlar, bellerini ince göstermek için kıçlarının üzerine bağlarlarmış].

ûdî عودى (a.s.) : **1. müz.** ut çalan. **2. bot.** ut biçiminde olan yapraklar, *bitkiler.

udlûle اضلولـــه (a.i.) : doğru yoldan sapma, sapıtma ["hidâyet" in zıddı].

udûl عـــدول (a.i.) : **1.** sapma, yoldan çıkma. **2.** geri dönme, vazgeçme. (bkz : nükûl). **3.** (âdil'in c.) : âdil, adâlet sâhibi olanlar, hakdan ayrılmayanlar, hakkı yerine getirenler. **Hey'et-i udûl : huk.** jüri.

udvân عـــدوان (a.i. adüv'den) : **1.** düşmanlık. (bkz : adâvet, zahl). **2.** haksızlık, zulüm.

ufka افقـــه (a.i.) : **1.** ince deri. **2.** sünnet edilen deri. (bkz : gulfe).

ufkıyye افقيـــه (a.s.): ["ufkî" nin müen.]. (bkz : ufkî).

ufkî افقـــى (a.s.) : *yatay, bir satha muvâzî olan, **fr. horizontal.**

ufkî zelzele : jeol. *yatay deprem, **fr. séisme horizontal.**

ufuk افق (a.i.) : **1.** ufuk. **2. astr., top.** her hangi bir yerin şâkul hattına amut (*dikey) olan ve rasat âletinin "objectif" merkezi seviyesinde bulunan mevhum düzlemle ona paralel olan düzlemler. [Arapçadaki asıl mânâsı : "nahiye, taraf" dır].

ufk-ı a'lâ : tas. ruh makamının son mertebesi. [Hazret-i vâhidiyye ve Hazret-i ülûhiyye'den ibârettir].

ufk-ı hakîkî : astr., top. Arz'ın merkezinden geçmek üzere her hangi bir yerin şâkulî hattına amut (*dikey) düzlemin semâ küresi ile ara kesiti.

ufk-ı hayât : hayat ufku, görüş *açısı.

ufk-ı hissî : astr., top. râsıdın bulunduğu noktadan Arz sathına "tangente" olarak geçen ufuk düzleminin semâ küresi ile ara kesitidir.

ufk-ı mer'î : astr. râsıdın gözünden çıkan ışık hatlarının Arz sathıyla temâs ettiği noktalardan geçip şâkulî hatta amut (*dikey) bulunan mevhum düzlemin semâ küresi ile ara kesiti.

ufk-ı meserret : sevinç ufku.

ufk-ı mübhem : belirsiz ufuk.

ufk-ı mübîn : tas. kalb makamının son mertebesi.

ufk-ı münevver : parlak ufuk.

ufk-ı saâdet : mutluluk ufku.

ufk-ı sevdâ : sevgi ufku.

ufk-ı şâm : akşamın ufku.

ufk-ı zâhirî : astr. (bkz : ufk-ı mer'i).

ufûnet عفونت (a.i.) : **1.** pis koku. **2.** iltihap, yangı.

ufûset عفوصـــت (a.i.) :kekrelik.

uglûta اغلوطه (a.i. galat'dan. c. : egâlît, uglûtât) : yanıltmaca, bilmece, bulmaca. (bkz : uhciyye, uhcüvve).

uglûtât اغلوطـــات (a.i. uglûta'nın c.) : yanıltmacalar, bilmeceler, bulmacalar. (bkz : egalît).

ugniyye اغنيـــه (a.i. gınâ'dan. c. : eganî) : şarkı, türkü; nağme, ilâhi.

ugniyyetü'l-eganî (şarkıların şarkısı) : Hz. Süleymân'ın kitabı.

ugviye اغويه (a.i.) : belâ, musîbet. (bkz : beliyye, dâhiye).

uğtûbe اغتوبـــه (a.i.) : azar, tevbih, tekdir.

uhbûşe احبوشـــه (a.i.) : türlü kabîlelerden meydana gelen cemaat.

uhciyye احجيـــه (a.i.) : bilmece, yanıltmaca. (bkz : lugaz, uglûta, uhcüvve).

uhcüvve احجـــوه (a.i.) : bilmece; yanıltmaca. (bkz : lugaz, uğlûta, uhciyye).

uhde عهـــده (a.i. ahd'den) : **1.** söz verme, bir işi üzerine alma. (bkz : taahhüd, tekeffül, va'd). **2.** vazîfe, birinin üzerinde bulunan iş. **3.** yapma, becerme. **4.** *sorumluluk. (bkz : mes'ûliyet). **El-uhdetü ale'r-râvî :** doğru olup olmaması mes'uliyeti, rivâyet edene âittir.

uhdûd اخـــدود (a.i.) : hendek, yarık. (bkz : uhkuk).

uhdûse احدوثه (a.i.): şaşılacak derecede uydurma haber.

uhkuk اخقـــوق ("ku" uzun okunur. a.i.) : hendek, yarık. (bkz : uhdûd).

uhrâ اخـــرى (a.s.) : başka, diğer. ["âhar"ın müennesi.]. **Merreten ba'de uhrâ :** birkaç defâ, tekrar tekrar. **Neş'e-i uhrâ :** âhiret hayatı, öbür geliş. **Zâde fi't-tunbûri nağmeten uhrâ** (tanburda bir nağme daha arttı) : **mec.** yeni bir fikir daha katıldı.

uhre اخـــره (a.i.) : **1.** bir şeyin sonu. **2.** gözucu, gözün kuyruğu. **3.** eğerin arkasındaki sivri ucu.

uhrevî, uhreviye اخروى ، اخرويه (a.s. uhrâ'dan) : âhirete âit, âhiretle ilgili.

uhreviyyât اخرويات (a.i.c.) : âhiretle ilgili işler; âhiret bahsi.

uhrûn اوهرون (f.s.) : kısır, doğurmayan [kadın veyâ hayvan]. (bkz : ukre).

uht اخت (a.i.c. : ahavât) : kızkardeş.

uht li-eb : fer. ölünün baba bir kız kardeşi.

uht li-ümm : fer. ana bir kızkardeş.

uhteyn اختيـــن (a.i.c.) : iki kızkardeş. **Cem'-i uhteyn :** biri öldükten sonra diğerini nikâhlamak sûretiyle iki kız kardeşle evlenme.

uhûd عهـــود (a.i. ahd'ın c.) : ahidler; yeminler; anlaşmalar [ağızdan veyâ yazılı-].

uhûd-i atîka : eski anlaşmalar.

uhûd-i mer'iyye : yürürlükteki anlaşmalar.

uhuvvet اخوت (a.i.) : **1.** kardeşlik. **2. mec.** dostluk, bağlılık.

uhuvvet-i efkâr : fikir kardeşliği.

uhuvvet-kâr اخوتكار (a.f.b.s.) : kardeş gibi davranan, kardeş gibi, dostça.

uhuvvet-kâr-âne اخوتكارانه (zf.) : kardeşçesine.

ukab عقـــاب ("ka" uzun okunur. a.i.c. : akabe, ıkbân) : **1.** karakuş, kartal, tavşancıl kuşu. **2.** Hz. Muhammed'in alem (bayrak, sancak) lerinden birinin adı. **3. astr.** Nesir burcu, Kartal takımyıldızı.

ukab-ı âhenîn-minkar (demir gagalı kartal) : **mec.** uzun saplı balta.

ukab-ı melâ (çöl kartalı) : **mec.** kötü kimse.

ukâb عكاب (a.i.) : toz, duman. (bkz : gubâr).

ukabân عقابـــان : ("ka" uzun okunur. a.f.b.i. ukab'ın c.).

ukabî عقابـــى ("ka" uzun okunur. a.s.) : kartala âit, kartalla ilgili; kartal gibi.

ukad عقـــد (a.i. ukde'nin c.) : **1.** düğümler. **2. anat.** bezler. **Hallâlü'l-ukad :** bütün düğümleri çözen, müşkülleri yenen. **mec.** Cenâbıhak. **3.** Cenâb-ı Hak.

ukad-ı lenfâviyye : hek. koyunda (sıraca), koltuk altında (köpek memesi), kasıklarda (hıyarcık) bulunan şişler.

ukadât عقـــدات (o.i. ukde'nin c.) : **1. anat., biy.** boğumlar, düğümler.

ukadât-ı asabiyye : anat. sinir boğumları.

ukadât-ı haşviyye : anat. *içorgan sinir düğümleri.

ukadât-ı lenfâviyye : anat. lenf boğumları. **2. bot., fiz.** düğümler.

ukadât-ı şibh-muhiyye : anat. *beyinsi boğumlar.

ukalâ' عقـــلاء (a.i. âkıl'in c.) : **1.** akıllılar, akıllı olanlar. **2.** [bizde "ukala dünbeleği"nden kinâye olarak ve müfret şeklinde, bir şey bilmediği halde : "akıllılık, bilmişlik taslayan, akıllı geçinmek isteyen" mânâlarına kullanılır olmuştur].

ukam عقـــام ("ka" uzun okunur. a.s.) : pek şiddetli, çok sert.

ukamâ' عقمـــاء (a.s. akîm'in c.) : kısırlar, zürriyeti olmayanlar.

ukar عقـــار ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** şarap. (bkz : bâde, habûk, handerîs, rahîk, sahbâ). **2.** lüks mobilya.

Ukâz عـــكاظ (a.h.i.) : Mekke-i Mükerreme'nin yakınında bulunan ve Arap târifesinin her yıl bir ay kadar burada yiyip içip, alışverişten sonra karşılıklı şiir okudukları pazar yeri. ["İkâz" okunuşu da vardır].

ukbâ عقبى (a.i.) : **1.** cezâ. **2.** âhiret, öbür dünyâ. **Dâr-ı ukbâ :** âhiret.

ukde عقده (a.i. ukad) : **1.** düğüm.

ukde-i a'râs : nikâh düğümü.

ukde-i lisân : konuşamama, tutulma.

ukde-i nuhâ-i şevkî : anat. omurilik *sinir düğümü.

ukde-i re's : astr. bir gezegenin Zodyak üzerinde yükselme noktası.

ukde-i süflâ : astr. bir gezegenin zodyak üzerinde alçalma noktası.

ukde-i ulyâ : astr. *yörüngenin yükseldiği nokta.

ukde-i zeneb : astr. yörüngenin alçaldığı nokta.

ukde-gîr عقـــده گيـــر (a.f.b.s.) : **1.** düğümlü. **2.** müşkül, zor. **3.** şüpheli.

ukde-güşâ عقده گشـــا (a.f.b.s.) : zorluğu yenen. (bkz : hallâl-i müşkilât, hallâlü'l-ukad).

ukdetân عقدتان (a.i.c.). (bkz : ukdeteyn).

ukdeteyn عقدتيـــن (a.i.c.) : **astr.** bir seyyârenin (*gezegenin) zodyak üstündeki mahrekinin (*yörüngesinin) iki ucu. [birine : "ukde-i re's", ötekine : "zeneb" denir].

ukdevî عقدوى (a.s.) : ukde, düğüm, yumak biçiminde olan.

ukdeviyye عقدويه (a.s.) : ["ukdevî" nin müen.]. (bkz : ukdevî).

ukdî عقدى (a.s.) : **anat.** beze mensup; bez gibi.

ukdiyyü'ş-şekl : bez şeklinde olan.

ukdiyye عقديه (a.s.) : ["ukdî" nin müen.]. (bkz : ukdî).

ukeyd عقيد (a.i.) : düğümcük.

ukhuvan عقحـــوان (a.i.) : **bot.** papatya, **lât. anthemis nobilis**.

ûkıyye اوقيـــه (a.i.) : 1283 gr. lık eski bir ağırlık ölçüsü.

ukm عقـــم (a.i.) : **1.** kısırlık, çocuk yapmama. **2.** verimsizlik.

ukne اقنه (a.i.) : **1.** taş oda veyâ kulübe, kümes. **2.** dağ tepelerinde taştan yapılmış kilise.

uknûm اقنـــوم (a.i.c. : ekânîm) : asıl, unsur, rükün; Hıristiyanlığın bir arada "üç Allah" inancının ayrı ayrı unsurları : eb (baba), ibn (oğul), Rûhü'l-kudüs. [**fels. fr. hypostase**].

ukr عقر (a.i.) : **1.** kısırlık. **2.** doğurmaz kadının veyâ dişi hayvanın hâli. **3. mec.** netîce alamama. **4. ed.** manzûmenin en parlak olan beyti. **5. huk.** toprak sahibine, toprak gelirinden verilen muayyen bir pay.

ukre عقـــره (a.s.) : kısır, doğurmayan [kadın veyâ hayvan]. (bkz : uhrûn).

uksûme اقســـومه (a.i. kısmet'den. c. : ekasîm) : kısmet, hisse, nasîp, pay.

uktûa اقطوعه (a.i. kat'dan) : ilgiyi kesmek üzere gönderilen, verilen şey.

ukubât عقوبـــات ("ku" uzun okunur. a.i. ukubet'in c.) : **1.** cezâlar. **2.** eziyetler, işkenceler, azaplar.

ukubet عقوبـــت ("ku" uzun okunur. a.i.c. : ukubât) : **1.** cezâ. **2.** eziyet, işkence, azap.

ukud عقود ("ku" uzun okunur. a.i. akd'in c.) : akitler, bağlar, şartlar, taraflarca yapılması kararlaştırılıp kabûl edilen şeyler. **Sûre-i ukud** : Kur'ân'ın 5. sûresi.

ukud-i ticâriyye : ticârî akitler.

ukudü'l-cevâhir : mücevher dizileri.

ukûf عكوف (a.i.) : bir şeye devâm etmek üzere ikbal gösterme, gösteriş.

ukuk عقـــوق ("ku" uzun okunur. a.i.) : anaya babaya âsî olma. (bkz : akk).

ukul عقـــول ("ku" uzun okunur. a.i. akl'ın c.) : akıllar, zihinler, uslar. **Ehl-i ukul** : akıllılar.

ukul-i aşere : Aristo taksîmine göre aklın on mertebesi.

ukul-i zaîfe erbâbı, eshâbı : akılca zayıf olanlar.

ukûs عكوس (a.i. aks'in c.) : akisler, çarpmalar, yankılar.

ulâ على (a.s.) : şan ve şeref sâhibi [kimse].

ûlâ اولى (a.s.) : birinci, ilk [evvelin müennesi]. **Rütbe-i ûlâ** : mülkiyede bir pâye olup resmî ünvânı : "saâdetlü efendim hazretleri" dir.

ulbe علبـــه (a.i.c. : ilâb, uleb) : **1.** büyük kutu. **2.** fıçı. **3.** sandık. **4.** kâseler, kablar. **5. bot.** kapsüller.

uleb علـــب (a.i. ulbe'nin c.) : **1.** büyük kutular. **2.** fıçılar. **3.** sandıklar.

ulemâ' علمـــاء (a.i. âlim'in c.) : âlimler, ilim sâhipleri, *bilginler. [evvelce müderris, kadı gibi ilmiye mensuplarına denirdi].

ulemâ-yi âmilîn : ilim, bilgisi gereğince hareket eden bilgili kimseler.

ulemâ-yi ullâm : **huk.** fıkıh âlimleri, avukatlar.

ulguze الغـــوزه ("gu" uzun okunur. a.i. lugaz'dan) : kapalı söz; bilmece, yanıltmaca. (bkz : uğlûta, uhcüvve).

ulî اولى (a.i. zû'nun c.) : sâhip.

ulleyk عليق (a.i.) : **bot.** çit sarmaşığı, kahkaha çiçeği.

ulû اولو (a.i. sâhipler. (bkz : ulî).

ulü'l-azm (azim sahipleri) : Allah'ın verdiği vazifeyi en iyi şekilde yerine getiren peygamberler. [Hz. Nuh, Hz. İbrâhim, Hz. Mûsâ, Hz. Îsâ ve Hz. Muhammed].

ulü'l-ebsâr : görüş kabiliyetinde olan kimseler. **Fa'tebirû yâ ûli'l-ebsâr** : ey dikkatle görenler, ibret alın!

ulü'l-elbâb : akıllı kimseler.

ulü'l-emr : pâdişah, kanun vâzıı, buyruk sahibi, hükümdar.

ulü'n-nühâ : akıllı kimseler.

ulûf الوف (a.s. elf'in c.) : **1.** binler. **Âhâd-i ulûf, Aşerât-ı ulûf, Miât-ı ulûf** : **mat.** binler evinin birinci, ikinci, üçüncü rakamları. **2.** [Arap harflerinin ilki ve Allah kelimesinin ilk harfi olan "elif" in c.] : birler, tekler.

ulûfe علوفـــه (a.i. alef'den. c. : alâif, ulüf) : **1.** hayvan yemi. **2.** sipâhilere, yeniçerilere (üç ayda bir) verilen maaş.

ulûfe defteri : tar. kapıkulu askerinin ve acemi ocağında bulunanların künyeleriyle, günlük ulûfe miktarlarının yazıldığı defter.

ulûfe dîvânı veya ulûfe telhisi : tar. kapıkulu askerine ulûfelerin dağıtımı için sarayda yapılan tören.

ulûfe-ciyân علوفه جيان (a.i.) : ulûfeciler.

ulûfe-ciyân-ı yemîn علوفه جيان يمين (a.f. b.i.) : **tar.** kapıkulu süvârîsini teşkîl eden atlı bölüğün "ulûfeciyân" denilen ikisinden ilkinin adı.

ulûfe-ciyân-ı yesâr علوفه جيان يسار (a.f. b.i.) : **tar.** kapıkulu süvârîsini teşkîl eden atlı bölüğün "ulûfeciyân" denilen ikisinden ikincisinin adı.

ulûfe-hâr علوفه خوار (a.f.b.s.c. : ulûfe-hârân) : ulûfeci, ulûfesi olan.

ulûfe-hârân علوفه خواران (a.f.b.s. ulûfe-hâr'ın c.) : ulûfeciler, ulûfesi olanlar.

ulûhiyyet الوهيت (a.i.) : Allahlık sıfatı, Tanrılık vasfı.

ulûm علوم (a.i. ilm'in c.) : ilimler, bilgiler. **Dârü'l-ulûm** (ilimler yurdu) : medrese, mektep, dershâne.. gibi yerler.

ulûm-i akliyye : tabîat ve matematik gibi akıl esâsına dayanan bilgiler.

ulûm-i âliye : gramer-sintaks gibi, başka bilgilerin öğrenilmesine yarayan bilgiler.

ulûm-i âliye : tefsir ve hadîs ilimleri.

ulûm-i ameliyye : tarih, coğrafya, hendese, ilm-i nücûm gibi ilimler.

ulûm-ı cüz'iyye : dînî ilimlerden ayrılan küçük kollar.

ulûm-i dîniyye : din bilgisi.

ulûm-ı edebiyye : edebî ilimler, bilgiler.

ulûm-i garîbe : gaybden haber verme, fala bakma gibi bilgiler.

ulûm-i hikemiyye : ahlâk ve eşyâ hakikatını mevzû yapan bilgiler.

ulûm-ı hikmet-i tabîiyye : fiz. *fizikbilimleri, *fizikbilgileri.

ulûm-ı hukukiyye : huk. kanunlarla ilgili ilimler, bilgiler.

ulûm-i külliyye : bütün dînî ilimler, dînî bilgiler.

ulûm-i müteârefe : herkesin bildiği, tanınmış bilgiler.

ulûm-ı nakliyye : hadîs, tefsir, fıkıh gibi nakil ve rivâyet üzerine kurulmuş olan bilgiler.

ulûm-i nefsâniye : ruh ilimleri, rûhî bilgiler.

ulûm-i riyâziyye : matematik bilgiler.

ulûm-i siyâsiyye : siyâsî ilimler.

ulûm-ı şer'iyye : şerîat ilimleri, şerîat bilgileri.

ulûm-i tabîiyye : tabîat bilgileri.

ulûm-ı ta'lîmiyye : matematik ilimleri.

ulûm-i tâliye : i'dâdî mekteplerinde (bugün liselerde) öğretilen bilgiler.

ulûm-ı zâhire : medrese ilimleri dışında kalan ilimler.

ulûm u fünûn : ilimler ve fenler, teorik ve pratik bilgiler.

u'lûme اعلومه (a.i.c. : eâlîm) : nişan, alâmet, işâret.

ulüf علف (a.i. ulûfe'nin c.) : **1.** ulûfeler, yemler. **2.** sipâhî, yeniçeri maaşları.

ulüf علف (a.i. ulûfe'nin c.). (bkz : ulûfe).

ulüvv علو (a.i.) : yükseklik, büyüklük, yücelik. (bkz : vâlâyî).

ulüvv-i cenâb: âlîcenaplık, kerem, cömertlik.

ulüvv-i himmet : gayretin, himmetin büyük olması.

ulüvv-i neseb : soyu sopu yüksek.

ulüvv-i şân : şan ve şerefin yüksek olması.

ulüvv-i tînet : yaradılış yüksekliği.

ulvân علوان (a.i.) : **1.** övünme. (bkz : tefâhür). **2.** mektup ve yazı başlığı.

ulvî, ulviyye علوى ، علويه (a.s.) : **1.** yüksek, yüce. (bkz : âlî, bülend, refî'). **ulvî nihâdân :** yüksek yaradılışlılar. **2.** göğe veyâ mânevî âleme mensup. **3. astr.** Güneş'ten uzaklıkları, Dünyâ'nınkinden çok olup devr-i mer'îlerinde bütün gökyüzünü dolaşır gibi görünen gezegenler : Merîh ve Müşteri gibi. **4. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

ulviyyân علويان (a.i. uluî'den. c.) : **1.** büyük melâikeler. **2. h. i.** Erendiz, Müşteri (Jüpiter) ve Sekendiz, Zuhal (Satürn).

ulviyyât علويات (a.i. ulvî'den. ulviyye'nin c.) : ma'nevî yükseklikler, yücelikler.

ulviyyet علويت (a.i. ulüvv'den) : yükseklik, yücelik, büyüklük.

ulyâ عليا (a.s.) : pek (daha, en, çok) yüce. **Atebe-i ulyâ** : pâdişah katı. **Mehd-i ulyâ** : pâdişah anası. **Mısr-ı ulyâ** : yukarı Mısır. [**a'lâ** nın müennesidir].

umâle عمالـه (a.i.) : [eskiden] işçilere ödenen gündelik ücret. (bkz : imâle).

umde عمـده (a.i.) : **1.** dayanılacak, güvenilecek şey, kimse, yer; dayak, dayanak, destek. **2.** ilke, prensip. **3.** herkesin güvendiği, îtimâdı olan kimse.

umdetü'l-islâm : büyük İslâm âlimi İmâm-ı Gazzâlî.

umdetü'l-ma'nevî : **tas.** semâvâtın mâbih-it-temessükü yânî semâları mürtefi' ve âlî tutan şey.

umk عمق (a.i.) : derinlik. (bkz : gavr).

umkan عمقاً (a.zf.) : derinliğine.

umkıyyet عمقيت (a.i.) : derinlik.

umkî عمقي (a.s.) : derinlikle *ilgili.

umkî sahrâ : **jeol.** derinlik kültesi.

ummâl عمال (a.i. âmil'in c.) : idâre me'murları; vâlîler, mutasarrıflar.

ummân عمـان (a.i.) : ulu, büyük, engin deniz, okyanus.

ummân-ı adem : yokluk denizi.

Ummân عمـان (a.h.i.) : Arap Yarımadasının güney-doğu köşesi olan geniş kıt'a ve bu kıt'anın kıyısından Hind kıyılarına ve güneye doğru uzanan açık deniz. **Bahr-i Ummân** : Hind Okyanusu.

umrâ عمـرا (a.i. ömr'den) : **huk.** kendisine bağış yapılan kimsenin ölümü hâlinde bağışlanan şeyin bağışlayana veya mirasçılarına geri verilmesi şartıyla yapılan bağış.

umrân عمـران (a.i.) : **1.** ma'murluk, bayındırlık, bayındırlaşma. **2.** medeniyet, ilerleme, refâh ve saâdet, mutluluk.

umrânî عمرانـي (a.i.) : **1.** ma'murluk, bayındırlığa ve medeniyete âit, ma'murlukla, bayındırlıkla ve medeniyetle ilgili.

umrâniyye عمرانيه (a.s.) : ["umrânî'nin müen.]. (bkz : umrânî).

umrâniyyet عمرانيت (a.i.). (bkz : umrân).

umre عمـره (a.i.c. : umurât) : hac mevsiminin dışında Kâbe'yi ve Mekke-i Mükerreme'nin mübârek yerlerini ziyâret etme.

umre-i nebevî : Hz. Muhammed'in hac farzolmadan evvelki haccı.

umûhet عموهـت (a.i.) : yapılacak işde, tutulacak yolda tereddüdetme, duraksama.

umûm عموم (a.i. âmm'dan) : **1.** umûmî (*genel) olma. **2.** hep, bütün, cümle, herkes. **3.** bütün insanlar, bütün halk.

umûm ve husûs-ı mutlak : **mant.** yalnız biri ötekinin bütün efrâdını câmî olan iki kelime arasındaki nisbet : "her insan canlı olma bakımından hayvandır, fakat her hayvan insan değildir.." gibi.

umûm ve husûs min vech : **mant.** bir maddede toplanıp, iki maddede ayrılan iki kelime arasındaki nisbet : "insan", "beyaz" gibi.

umûmen عموماً (a.zf.) : bütün, hep; herkese olduğu gibi.

umûmet عمومت (a.i.) amca olma, amcalık.

umum-hâne عمومخانه (a.f.b.i.) : *genelev.

umûm-hâne sermâyesi : *genelev kadını.

umûmî, umûmiyye عمومـي ، عموميـه (a.s.) : umûma, herkese âit, herkesle ilgili. **Afv-i umûmî** (umumî aff) : bütün suçluların salıverilmesi. **Ahvâl-i umûmiyye** : umûmî vaziyet (*genel durum). **Emniyyet-i umûmiyye** (umûmî emniyet) : polis kuvvetleri genel müdürlüğü. **Harb-i umûmî** (umûmî harp) : dünyâ savaşı. **Müdîr-i umûmî** : umum (*genel) müdür. **Müdîriyyet-i umûmiyye** : umum müdürlük (*genel müdürlük). **Târih-i umûmî** : umumî (*genel) târih.

umûmî mutâbakat : *genel uygunluk.

umûmiyyat عموميـات (a.i. umûmiyyet'in c.) : umûmî (*genel) mevzular (*konular).

umûmiyyet عموميـت (o.i.c. : umûmiyyât) : umûmîlik, bir şeyin herkese âit olması, *genellik.

umûmiyyetle : umûmî (*genel) olarak.

umûr امـور (a.i. emr'in c.) : **1.** işler, hususlar, maddeler, şeyler. **Müshilü'l-umûr** : işleri kolaylaştıran; Allah. **2.** önem verme, aldırma, üzerinde durma, iş sayma, iş edinme.

umûr-i âdiyye : her günkü işler.

umûr-i adliyye : hukukla *ilgili işler.

umûr-i akliyye : akılla *ilgili işler.

umûr-i âmme : kamu işleri.

umûr-i askeriyye : askerlik işleri.

umûr-i beytiyye : ev işleri.

umûr-ı câriyye : günlük işler.

umûr-i cumhûr : millî işler.

umûr-i dâhiliyye : iç işler.

umûr-i dâhiliyye nezâreti : içişleri *bakanlığı.

umûr-i devlet : devlet işleri.

umûr-i dünyeviyye : dünyâya âit işler.

umûr-i hâriciyye : dış işler.

umûr-i hâriciyye nezâreti : dışişleri *bakanlığı.

umûr-i hayriyye : hayır işleri.

umûr-i maârif nezâreti : millî *eğitim *bakanlığı.

umûr-i mâliyye : para işleri, para ile *ilgili işler.

umûr-i mâliyye nezâreti: mâliye *bakanlığı.

umûr-i me'mûre : yapılması emrolunmuş işler.

umûr-i mühimme : ehemmiyetli işler.

umûr-i mülkiyye : halka âit işler; [Tanzîmat'tan önce] içişleri.

umûr-i mülkiyye nezâreti : içişleri *bakanlığı.

umûr-i müsbite : sâbit olmuş işler.

umûr-i nâfia : bayındırlık işleri.

umûr-i nâfia nezareti : bayındırlık *bakanlığı.

umûr-i seyfiyye : (bkz : umûr-i askeriyye).

umûr-i sıhhıyye : sağlıkla *ilgili işler, sağlık işleri.

umûr-i siyâsiyye : politika işleri.

umûr-i tevliyet : **huk.** [eskiden] mütevelli tarafından yapılması lâzımgelen işler.

umûr-i tıbbiyye : tıpla *ilgili işler.

umûr-i zabtiyye : polisle *ilgili işler.

umûr-i zâtiyye : şahsa mahsus işler.

umûr-i zihniyye : zihinli *ilgili işler.

umûr-âşnâ امور آشنا (a.f.b.s.c. : umûr-aşnâyân) : işbilir, işten anlar. (bkz : kâr-âşnâ).

umûr-âşnâyân امـــور آشـــنایان (a.f.b.s. umûr-âşnâ'nın c.) : işbilirler.

umurât عمـــرات (a.i. umre'nin c.) : hac mevsiminin dışında Kâ'be'yi ve Mekke-i Mükerreme'nin mübârek yerlerini ziyârette bulunmalar.

umûr-dîde امور دیده (a.f.b.s.c. : umûr-didegân) : işten anlar, tecrübeli [kimse].

umûr-dîdegân امورديـــدگان (a.f.b.s. umûr-dîde'nin c.) : işten anlayanlar, tecrübeli olanlar.

umyân عميـــان (a.s. a'mâ'nın c.) : körler. (bkz : nâ-bînâyân).

umye عمیه (a.s.) : azgın, gümrah.

unât عنات (a.i. ânî'nin c.) : **1.** esirler, *tutsaklar. **2.** âdî, aşağılık kimseler.

unayk عنيـــق (a.i.) : **1.** boyuncuk, gerdancık. **2. hek.** dişin **tac** kısmı ile **kök**ü arasındaki küçük düğüm.

unf عنف (a.i.) : şiddet, sertlik, kabalık.

unfen عنفاً (a.zf.) : şiddetle, sertlikle, kabalıkla; zorla.

unfî, unfiyye عنفیه ، عنفـــی (a.s.) : şiddetli, sert, kaba.

unfuvân عنفـــوان (a.i.) : **1.** gençliğin ve güzelliğin başlangıcı; bir şeyin tâzelik zamânı. **2.** tâzelik, parlaklık.

unfuvân-i şebâb : gençlik çağı, tâzelik.

unk عنق (a.i.c.: a'nâk) : boyun, gerdan. **Darb-ı unk** : boynunu vurma.

unkü'd-decâce : **astr.** decâce sûretinin meşhur beş yıldızından biri.

unkü'l-hayye (yılan boynu) : **astr.** yılan şeklindeki yirmi beş yıldızın en meşhuru.

unkû'a انقوعه ("ku" uzun okunur. a.i.) : su oluğu sandığı, suyun akarken irkilip biriktiği yer.

unkud عنقـــود ("ku" uzun okunur. a.i.c. : anâkıd) : salkım, meyva salkımı.

unkud-i heremî : üzüm salkımı, üzüm salkımı gibi.

unkudî عنقودی ("ku" uzun okunur. a.s.) : **1.** salkım gibi. **2.bot.** *salkımsı, **fr. grappeux.**

unnâb عناب (a.i.) : **bot.** hünnap; çiğde.

unnâbî عنابی (a.s.) : hünnap renginde.

unnâbiyye عنابیه (a.i.) : **bot.** hünnapgiller.

unsul عنصـــل (a.i.) : **bot.** adasoğanı. [şurubu : kalb hastalıklarına, kan bozukluğuna ve zatülcenbe karşı kullanılır].

unsur عنصـــر (a.i.c. : anâsır) : **1.** mürekkep cisimleri meydana getiren basit cisimlerin her biri, eleman. **2.** bir bütünden ayrılıp ayrı bir fırka, hey'et meydana getiren kısım. **3.** madde, esas, kök.

unsur-ı a'zam : tas. Hazret-i ehadiyyetten nâzil olan mertebeler, Allah'ın birliğinden başlayarak madde âlemine kadar sıralanan dereceler, *aşamalar.

unsur-ı savt : gr. ses, fonem.

unsurî عنصری (a.s.) : *elemansal, *ögesel.

unûşe انوشـــه (a.i.) : **1.** huzur, refah, rahatlık. **2.** şarap. (bkz : bâde, sahpâ). **3.** mecûsî âyînî. **4.** merhamet; adâlet. **5.** beğenme, âferin. [nazımda "ünûşâ" denilebilir].

unve عنوه (a.i.) : zor, kuvvet gösterme.

unveten عنوةً (a.zf.) : zorla, cebirle.

ûr عـــور (a.s. a'ver, avrâ'nın c.) : **1.** tek gözüler, tek gözlü kimseler. (bkz : yek-çeşmân). **2.** silâhsız, mühimmatsız olanlar.

urâ عرى (a.i.) : çıplaklık.

urât عـــرات (a.s. ârî'nin c.) : çıplaklar, soyunmuşlar.

urâza عراضـــه (a.i.) : **1.** hediye, armağan. **2.** misâfire çıkarılan yiyecek.

urbân عربـــان (a.i.c.) : çöl Arapları, aşîretler, bedevîler.

urcân عرجـــان (a.s. a'rec'in c.) : topallar, aksaklar.

urcûn عرجون (a.i.c. : arâcîn) : **1.** kurumuş hurma dalı. **2. bot.** akot.

urefâ عرفـــا (a.s. ârif'in c.) : ârifler, irfan sâhibi kimseler.

urf عرف (a.i.). (bkz : örf).

urfa-mâhûr اورفه ماهـــور (a.f.b.i.) : **müz.** Urfa gibi klâsik şark müziğinde son zamanlarda terkîbedilmiş ve mâhurlu bir mürekkep makamdır.

urkub عرقـــوب ("ku" uzun okunur. a.i.c. : arâkib) : ökçe siniri, topuk siniri.

urkubî عرقوبی ("ku" uzun okunur. a.s.) : urkub adlı birine mensup, onunla ilgili. **A'zâr-ı urkubiyye** : çerden çöpten sebeplere dayanan özürler, mâzeretler.

urne عرنـــه (a.i.) : **hek.** bıcılgan hastalığı. [atların topuklarına yakın yerlerin cerahatlenmesi].

urret عرت (a.i.) : uyuz hastalığı. (bkz : cereb).

urs, urus عرس ، عـــرس (a.i. : a'râs, urusât) : düğün yemeği.

urûc عـــروج (a.i.) : yukarı çıkma, yükselme, ağma.

urûc-i Îsâ : Hz. Îsâ'nın göğe çıkışı, ağması.

urûk عـــروق (a.i. ırk'ın c.) : ırklar, kökler, damarlar.

urûk-ı beşer : insan ırkları.

urûm, urûme اروم ، ارومـــه (a.i.) : **1.** nişâne, alâmet. **2.** başın tepesi. **3.** Ad kavminin mezarları. **4.** dip, kök.

urûs عـــروص (a.i.) : ekin veyâ meyva mahsullerinin zekâtı.

urusât عروسات (a.i. urs ve urus'un c.) : düğün yemekleri.

urûş عروش (a.i. arş'ın c.) : arşlar, gökler; tavanlar.

urûz عروض (a.i. arz'ın c.) : **1.** arzlar, keyfiyetler, bildirmeler. **2.** ârız olma, gelme.

urvâ عرواء (a.i.) : **hek.** sıtma, sıtmaya tutulma. (bkz : teb).

urve عـــروه (a.i.) : testi, kova ve benzerleri gibi şeylerin kulpu; kulp.

urve-i vuska, urvetü'l-vuska (sağlam sap) : Müslümanlık.

ury عرى (a.i.) : çıplaklık. (bkz : bürehne-gî).

uryân عریان (a.i.) : çıplak. (bkz : bürehne).

uryânü'l-büzûr : bot. açık tohumlular.

uryânî عریانی (a.i.) : **1.** çıplaklık. **2.** kabuğu pek ince olan bir cins erik.

urza عرضه (a.i.) : hedef, amaç, gaye.

usâre عصاره (a.i.) : **1.** özsu, sıkılan şeylerden çıkan su. **2.** *besisuyu, **fr. sève.**

usâre-i hâss : bot. acı mârul denilen bir ottan elde edilen hulâsa olup asabî hastalıklarda kullanılır.

usâre-i hücreviyye : bot. hücre özsuyu.

usâre-i ineb (üzüm suyu) : şıra.

usâre-i mi'deviyye : anat. mîde salgısı.

usâre-i müstahzara : bot. ongun besisuyu, **fr. sève élaborée.**

usâre-i nevâtiyye : bot. çekirdek özsuyu, **fr. suc nucléaire.**

usât عصات (a.s. âsî'nin c.) : **1.** âsîler, itaatsizler, zorbalar. **2.** günahkârlar.

usbu' اصبع (a.i.c. : asâbî') : **anat.** parmak.

usefâ عسفاء (a.i. asîf'in c.) : **1.** ırgatlar. **2.** rençberler.

useyb عصيب (a.i.) : **anat.** alantoit.

useybât عصيبات (a.i. useybe'nin c.) : **bot.** küçük damarlar.

useybât-ı ûlâ : bot. yaprağı iki kısma ayıran damarlar.

useybât-ı sâniye : bot. yaprağı iki kısma ayıran damarların iki yanından çıkan damarlar.

useybât-ı sâlise : bot. useybât-ı sâniyenin iki yanından çıkan damarlar.

useybe عصيبه (a.i.c. : useybât) : **bot.** damar, yaprağı bir takım kısımlara ayıran liflerden her biri.

useyle عسيله (a.i.) : **1.** bal kadar tatlı olan küçük bir şey. **2.** cinsî münâsebet, çiftleşme.

useyye عصيه (a.i.) : **fels.** çomak, **fr. bâtonnet.**

usfûr عصفور (a.i.c. : asâfîr) : serçe kuşu.

uslûc عسلوج (a.i.c. : assâlîc) : yeni belirmiş ağaç budağı.

Usmân عثمان (a.h.i.) : Osman.

Usmânî عثمانى (a.s.) : **1.** Hz. Osman'la ilgili. **2.** Osmanlılara âit, Osmanlılarla ilgili.

Usmâniyân عثمانيان (a.h.i.c.) : Osmanlılar, Osman Oğulları.

usmûh اصموخ (a.i.) : **1.** kulak. (bkz : sımâh, üzn). **2.** kulak deliği.

usr عسر (a.i.) : **1.** güçlük, zorluk; zor iş. **2.** sıkıntı, darlık, kıtlık.

usrü'l-bevl : sidik zorluğu.

usrü'n-nefes : nefes darlığı. (bkz : zîk-i sadr).

usret عسرت (a.i.) : zor, güçlük, zahmet, sıkıntı, zorluk.

usret-i bel' : hek. yutkunma zorluğu.

usret-i hazm : hek. hazım (*sindirim) güçlüğü.

usret-i teneffüs : hek. nefes darlığı.

usret-i hayz : hek. regl bozukluğu [kadınlarda].

ûstâd اوستاد (f.i.). (bkz : üstâd).

ûstâh اوستاخ (f.s.). (bkz : üstâh).

ûstâm اوستام (f.i.) : **1.** altın veyâ gümüşten yapılmış at eğeri, üzengi. (bkz : üstâm). **2. s.** emîn, güvenilir.

ûstâz اوستاذ (f.i.). (bkz : üstâz).

ustuble اصطبله (a.i.) : üstüpü.

ustumme اصطمه (a.i.). (bkz : uztumme).

usturlâb اسطرلاب (a.i.) : **astr.** [eskiden] yıldızların Arz'a nazaran yükseklik derecesini bulmakta kullanılan âlet.

usûl اصول (a.i. : asl'ın c.) : **1.** asıllar, kökler. **2.** bir ilmin veyâ tekniğin asıl mevzûundan önce öğrenilmesi gereken esas, başlangıç bilgi. **3.** başlangıç. **4.** yol, yöntem, tertip, metod, nizam, kaide, düzen, **fr. méthode. 5.** birinin soyundan gelme kimseler; ana veya baba tarafından atalar.

usûl-i aşere : tas. seyr ve sülûke giren mürit için kabûl edilen on esas : [1. tövbe; **2.** zühd: dünyâ nîmetlerinden, şehvetten nefsini kesme; **3.** Allah'a tevekkül; **4.** kanaat; **5.** uzlet : halkla teması kesme; **6.** zikir; **7.** Allah'a yönelme; **8.** mürâkabe; **9.** kendi nefsinin rızâsından çıkıp Allah'ın rızâsına girme. 10. takvâ].

usûl-i fıkıh : fıkıh ilminin prensiplerinden bahseden ilim; fıkıh metodolojisi.

usûl-i hadîs : hadîs ilminin dayandığı prensipler; hadîs metodolojisi.

usûl-i muzâafa : muhâsebede yevmiye defterine borçlu hesâbının karşılığı olan alacaklı hesâbının da, birisi aktif, diğeri pasif tablolarında olmak üzere, aynı zamanda kaydedilmesi hâlidir. [bu metoda âit ilk bilgiler 1294 yılında râhip Lukas Paçiolo'nun : "Summa de Aritmetica Geometri Proportioni et Proportinalita" adlı eserinde görülmüş ve bu usûle "İtalyan usûlü" de denilmektedir].

usûl-i terbiye-i mevâşî : zir. zootekni.

usûl erkân : yol yöntem.

usûl ve fürû : fık. bir kimsenin kendinden öncekileriyle sonrakileri, ataları ve çocukları.

usûlî, usûliyye اصولى ، اصوليه (a.s.) : usûle âit, usulle ilgili, **fr. méthodique.**

usûliyyât اصوليات (a.i.c.) : usul, metot bilgisi, **fr. méthodologie.**

usûliyyûn اصولیون (a.i.c.) : **1.** usûl-i fıkıh veyâ usûl-i hadîs bilginleri. **2.** metoda bağlı kalanlar, **fr. méthodistes.**

usûr عصور (a.i. asr'ın c.) : *yüzyıllar. (bkz : a'sâr).

us'us عصعص (a.i.) : **anat.** kuyruk sokumu.

uş عش (a.i.). (bkz : uşş).

uşak اشق (f.i.) : **kim.** amonyak.

uşb عشب (a.i.) : tâze ot.

uşeyyâ اشیا (a.i. eşyâ'dan) : eşyâcıklar, küçük şeyler.

uşîr عشیر (a.i.) : tâze ot, tâze çayır.

uşşعش(a.i.) :kuşyuvası.

uşşâk عشاق (a.i. âşık'ın c.) : **1.** âşıklar.

uşşâk-ı dil-figâr : yüreği yaralı âşıklar. **2. müz.** Türk müziğinde 5 numaralı basit makam (inici şekline beyâtî denmiştir). Çok tabiî bir dizi arzeden uşşak, en eski ve esas makamlardandır. Aşk, garâm, tasavvufî hissiyet için iyi kullanılırsa en yüksek bir ifâde vâsıtası olabilir. Asırlardanberi en çok kullanılmış olan uşşak, bugün elimizdeki Türk müziği eserleri içerisinde birinci gelmektedir. Makam, uşşak dörtlüsüne pûselik beşlisi ilâvesinden ibârettir. Durak dügâh "lâ" ve güçlü -dörtlü ile beşlinin birleştikleri dördüncü derece olan- nevâ "re" perdeleridir. Makam çıkıcı olarak seyreder. Donanımına "si" için koma bemolü konulur (uşşak dörtlüsünün segâh perdesi için). Dizisinde niseb-i şerîfe'den 8 tâne olmakla mülâyimdir. Pestden tîze doğru orta sekizlisindeki sesleri şöyledir : dügâh, segâh, çârgâh, nevâ, hüseynî, acem, gerdâniye ve muhayyer.

uşşâk-aşîrân عشاق عشیران (a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin tahmînen üç asırdan daha eski bir mürekkep makamıdır. Kantemiroğlu'nun darb-ı fetih peşrevi elimizdeki tek nümûnesidir. Uşşâk ile onun şeddinden bir parçanın birleşmesinden ibârettir.

uşşâk-gerdâniyye عشاق گردانیه (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

uşşâk-geveşt عشاق گوشت (a.f.b.i.) : Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

Uşşâkıyye عشاقیه (a.h.i.) : **tas.** Halvetiyye tarîkatı şûbelerinden biri. [XVI. asır başlarında Hasan Hüsâmeddîn el-Buhârî tarafından kurulmuştur. (d. 880 - (1475) - ö. : 1001 (1592)].

uşşâk-mâye عشاق مایه (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az beş altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

uşşâk-nevrûz عشاق نوروز (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

uşşâk-selmek عشاق سلمك (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

uşşâk-şehnâz عشاق شهناز (a.f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup nümûnesi kalmamıştır.

uşve عشوه (a.i.) : geceleyin uzaktan görünen ateş.

Utârid عطارد (a.h.i.) : **astr.** Arzıtilek (Merkür). **Kalem-i utârid-rakam :** Utârid gibi yazan kalem. [Bu seyyâreye (*gezegen) pazar gecesi ile çarşamba hâkimdir. Bunun altında doğanlar, anlayışlı, kavrayışlı, zekî, kurnaz olurlar].

utât عتات (a.i. âtî'nin c.) : âsîler, serkeşler.

uteka عتقا ("ka" uzun okunur. a.s. atîk'in c.) : azatlılar, azat olmuş köleler, câriyeler.

utm, utüm عتم (a.i.) : **bot.** yabanî zeytin ağacı.

utme عتمه (o.i.) : **bot.** zeytinimsi meyve. [hünnap, iğde.. v.b. gibi].

utrûfe اطروفه (a.i. turfe'nin c.) : tuhaf, az bulunur şey.

utrûş اطروش (a.s.) : sağır. (bkz : ker[1]).

utûfet عطوفت (a.i.) : lûtuf, nezâket; şefkat. (bkz : atûfet).

utum اطم (a.i.) : **1.** köşk. (bkz : kâh, kasr). **2.** taş duvar; taş yapı.

utüvv عتو (a.i.) : **1.** kibir ve azametle karışık serkeşlik. **2.** ayaklanma. (bkz : isyân).

uvvâr عوار (a.i.c. : avâvîr) : **1.** dağ kırlangıcı. **2.** s. korkak [adam].

uyûb عیوب (a.i. ayb'ın c.) : ayıplar, kusurlar. **Setr-i uyûb :** ayıpları örtme, gizleme. **Settârü'l-uyûb** (ayıpları örten) : Allah.

uyûn عیون (a.i. ayn'ın c.) : **1.** gözler. **2.** pınarlar, kaynaklar.

uyûnü'l-bakar : iri ve siyah tâneli bir çeşit üzüm.

uyûnü't-tevarîh : tarihlerin kaynakları.

uzbet عزبت (a.i.) : bekârlık, ergenlik, gençlik. (bkz : uzûbet).

uzemâ' عظماء (a.s. azîm'in c.) : büyükler, şeref ve mevki bakımından büyükler.

uzemâ-yi devlet : devletin büyük adamları.

uzeym عظيم (a.i.c. : uzeymât) : kemikcik.

uzeymât عظيمات (a.i. uzeym'in c.) : kemikcikler.

uzeymât-ı sem'iyye : anat. kulaktaki sandûka-i tabl'ın (davul sandığının) etrâfında bulunan dört küçük kemik.

uzeyvât عضيوات (o.i. uzeyve'nin c.) : uzuvcuklar, küçük uzuvlar.

uzeyvât-ı hurde-bîniyye : hek. hurdebinle (mikroskop) görülebilen uzuvlar; bakteriler.

uzfûr اظفور (a.i.) : **1.** tırnak. (bkz : zufr). **2.** asma filizi.

uzîmâ اوذيما (a.i.) : **hek.** vücudda bir yerin, ağrısız ve ateşsiz olarak şişmesi.

uzîmâ-i mizmâr : anat. nefes borusunun yukarıki deliğinin şişmesi.

uzlet عزلت (a.i.) : bir yana çekilip kendi kendine tenhada yaşama, yalnızlık köşesine çekilme. (bkz : inzivâ).

uzlet-gâh عزلتگاه (a.f.b.i.) : yalnızlık köşesi, tenhada oturulan yer.

uzlet-geh عزلتگه (a.f.b.i.). (bkz : uzlet-gâh).

uzlet-güzîn عزلتگزين (a.f.b.s.) : yalnızlık köşesine çekilen, tenhada yaşayan. (bkz : uzlet-nişîn).

uzlet-nişîn عزلت نشين (a.f.b.s.) : tenhaya çekilip yalnız yaşayan. (bkz : uzlet-güzîn).

uzlûfe اظلوفه (a.i.) : yalçın kaya, kayalık.

uzm عظم (a.i.c. : a'zâm) : kibirlenme; ululanma.

uzmâ عزمى (a.s. a'zâm'dan) : daha (en, pek, çok) büyük. [a'zam'ın müennesi]. **Beliyye-i uzmâ :** çok büyük dert. **Sadâret-i uzmâ :** yüce sadrâzamlık mevkii.

uzme عزمه (a.i.) : **1.** birinin mensûb olduğu âile. **2.** akrabâ. **3.** aşîret.

uzret عذرت (a.i.) : önde olan perçem, saç. (bkz : perçem).

uztumme اضطمه (a.i.) : **1.** her şeyin aslı. **2.** insanın ırk ve nesebi. (bkz : ustumme).

uzûbet عذوبت (a.i.) : tatlılık, şirinlik, lâtiflik.

uzûbet-i lisân : dil tatlılığı, tatlı dillilik.

uzûbet عزوبت (a.i.) : bekârlık, ergenlik. (bkz : uzbet).

uzv عضو (a.i.c. : a'zâ) : **1.** *organ, vücûdun müstakil parçası. **2.** bir topluluğu, bir bütünü meydana getiren *üyelerden her biri.

uzv-i hiss : *duyak.

uzv-i te'nîs : bot. 1) dişi organ; **2)** arkegon.

uzv-i tezkîr : bot. erkek organ.

uzv-i zâika : anat. tadalma *organı.

uzvâniyye عضوانيه (a.i.) : **fels.** örgencilik, **fr. organicisme.**

uzvî, uzviyye عضوى ، عضويه (a.s.) : uzva âit, uzuvla ilgili, canlı, organik. **Kimyâ-yi uzvî :** uzvî, organik kimya, **fr. chimie organique. Gayr-i uzvî :** cansız, inorganik, **fr. inorganique.**

uzvî sahrâ : jeol. *organik külte.

uzviyyet عضويت (a.i.) : **1.** canlılık. **2.** *organizma.

uzzâl عزال (a.i.) : **müz.** Türk müziğinde 10 basit makam. Hicaz âilesi denilen 4 basit makamdan biridir. Hicaz ile pek yaklaşır (Uzzâl'den başlıca eserler de hicaz'da gösterilmiştir). Uzzâl, hicaz beşlisine uşşak dörtlüsü ilâvesinden ibârettir. Umûmiyetle çıkıçı, nâdiren inici olarak kullanılmıştır. Dügâh "lâ" perdesinde durur. Güçlüsü -beşli ile dörtlünün birleştiği beşinci derece olan- hüseynî "mi" perdesidir. Niseb-i şerîfe'den dizisinde 7 tâne olmakla mülâyim'dir. Donanımına "si" bakıyye bemolü ile "fa" ve "do" bakıyye diyezleri konur. Orta sekizlisindeki sesleri -pestden tîze doğru olmak üzere- şöyledir : dügâh, dik kürdî, nim hicaz, nevâ, hüseynî, evic, gerdâniyye ve muhayyer.

uzzâl-acem عزال عجم (a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin birkaç asırlık mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

uzzâl-hüseynî عزال حسينى (a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin birkaç asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış bir nümûnesi yoktur.

Üü

ü ع ، ا (a.ha.) Osmanlı alfabesinin "elif" ve "ayın" ile başlayan kelimelerinden hafif zammelilerin sesini verir.

ü و (f.e.). (bkz : ve).

übâb اباب (a.i.) : şiddetli, taşkın sel suyu.

übbehet ابهـــت (a.i.) : büyüklük, ululuk. (bkz : azamet, mehâbet, übhet).

übbehetlü : sadrâzamlıktan ayrılmış olanların resmî ünvânı.

übeyd عبيد (a.i. abd'den) : **1.** kulcağız, kölecik. **2.** erkek adı. **Umm-i übeyd** : kurak çöl.

übeyd-âne عبيدانـــه (a.f.zf.) : değersiz kula yakışır sûrette. **Ma'rûzât-ı übeyd-âne** : değersiz kulunuzun bir ma'rûzâtı olarak..

übhet ابهـــت (a.i.) : büyüklük, ululuk. [aslı : "übbehet"dir]. (bkz : übbehet).

übüvvet ابـــوت (a.i. ebb'den) : babalık, atalık. (bkz : pederî).

übüvveten ابوةً (a.zf.) : babalık cihetiyle, atalık sıfatıyla.

ücâc اجاج (a.i.) : acı su, tuzlu su. (bkz : âb-ı şor[1], şûrâb, şûrâbe).

ücem اجم (a.i. ecme'nin c.) : sık ağaçlıklar. **Şîr-i ücem** : gayet kükremiş yırtıcı arslan.

ücret اجرت (a.i.c. : ücûrât) : **1.** hizmet karşılığı verilen para veyâ mal. **Bilâ-ücret** : parasız. (bkz : meccânen).

ücret-i kademiyye : ayakteri adı altında verilen para. **2.** nakliye, posta, telgraf, demiryolu ve sâireye verilen para.

ücret-i sukûk : [eskiden] kadılar tarafından alınan harç ve resim. [hüccetten 25 akçe, sicilden 7 akçe, nikâhtan 12 akçe, ölünün taksim edilen terekesinden binde yirmi olması kanun ile tâyin olunmuştu].

ücûm اجوم (a.i.) : kale, palanka.

ücûn اجـــون (a.i.) : suyun rengi ve tadının bozulması.

ücûr اجور (a.i. ecr'in c.) : ecirler, sevaplar.

ücûr-i cezîle : bol sevaplar.

ücûrât اجورات (a.i. ücret'in c.) : ücretler.

üdebâ' ادباء (a.i. edîb'in c.) : edîbler, yazarlar.

üdre ادره (a.i.) : **anat.** kasık yarığı.

üfçe افچه (f.i.) : bostan korkuluğu.

üff اف (a.n.) : of!

üfhûd افهود (a.i.) : yetişmiş, serpilmiş çocuk.

üfkûhe افكوهه (a.i.) : şaşılacak, şaşıp kalınacak şey. (bkz : u'cûbe).

üfnûn افنـــون (a.i.c. : efânîn) : **1.** hal, nevi, çeşit, cins. **2.** saçmasapan söz, dedikodu. **3.** karışık dallar.

üftâde افتـــاده (f.s.c. : üftâde-gân) : **1.** düşmüş, düşkün; biçâre. **2.** âşık. **3. i.** kadın adı.

üftâde-gân افتـــادگان (f.s. üftâde'nin c.) : **1.** düşmüşler, düşkünler; biçâreler. **2.** âşıklar.

üftâde-gî افتادگی (f.i.) : **1.** üftâdelik, düşkünlük, zavallılık. **2.** âşık olma.

üftân افتان (f.s. ve zf.) : düşen; düşerek.

üftân ü hîzân : düşe kalka [gitme].

üfûl افول (a.i.) : **1.** batma, kaybolma, görünmez olma. **2. mec.** ölme.

üfûl-i nâ-be-hengâm : genç yaşta, çalışabilecek bir halde iken ölme.

üf'ûle افعوله (a.i.) : vazîfe, *görev, **fr. fonction**.

üf'ûlevî افعولـــوی (a.s.) : vazîfeye âit, vazîfe ile ilgili. **fr. fonctionnel.**

üf'ûlevî terbiye : ped. *görevsel *eğitim, **fr. éducation fonctionnelle.**

ühbe اهبه (a.i.) : yolculuğa veyâ askere mahsus elbise, malzeme.

ühciyye اهجيـــه (a.i.) : hicvetmeye, yermeye sebebolan şey; yerme. (bkz : ühcüvve).

ühcüvve اهجوه (a.i.) : hicvetmeye, yermeye sebebolan şey; yerme. (bkz : ühciyye).

ühkûme اهكومه (a.i.) : alaycı hal ve söz.

ükâf اكاف (a.i.). (bkz : ikâf).

ükel اكل (a.i. ükle'nin c.) : lokmalar.

ükeyrâh اكيراه (a.i.) : ayazma, [Hıristiyanlarca makbul olan] su kaynağı.

ükl اكل (a.i.) : **1.** meyva. **2.** yiyecek, azık. **3.** zekâ. (bkz : ükül).

ükle اكله (a.i.c. : ükel) : lokma.

ükre اكـــره (a.i.) : **1.** çukur. (bkz : hufre). **2.** top, yuvarlak şey.

ükrûme اكرومه (a.i.) : kerem, lûtuf; bahşiş.

üksûm اكســـوم (a.i.) : çayırı, çimeni çok güzel olan bahçe.

üksûs اكثوث (a.i.) : **bot.** sarmaşık.

ükşûş اكشوش (a.i.) : bağ sarmaşığı, tohumsuz sarmaşık. [Araplar, hırsızı buna benzetirler].

ükül اكل (a.i.) : **1.** meyva. **2.** rızık, azık; nasip. **3.** zekâ. (bkz : ükl). **Zû-ükül :** zekâ sâhibi, zekî.

ükzûbe اكذوبه (a.i.) : yalan, uydurma söz.

ülbe البه (a.i.) : **1.** açlık. (bkz : cû'). **2.** kıtlık.

ülbûb البوب (a.i.) : kiraz çekirdeği.

ülfet الفت (a.i.) : **1.** alışma, kaynaşma. **2.** görüşme, konuşma. **3.** ahbaplık, dostluk. **4.** huy etme. **Germ-ülfet :** sıfı fıkı, içli dışlı.

ülfet-ger الفتگر (a.f.b.s.) : ülfet edici, eden.

ülfet-gerî الفتگـــری (a.f.b.i.) : ülfetgerlik, ülfet edicilik.

ülgûze الغـــوزه ("gu" uzun okunur. a.i. lugaz'dan) : kapalı söz, bilmece, yanıltmaca. (bkz : uglûta, uhcüvve).

ülhiyye الهيه (a.i.) : oyuncak, çocuk oyuncağı. (bkz : bâzîçe, ülhüvve).

ülhüvve الهوه (a.i.) : oyuncak, çocuk oyuncağı. (bkz : bâzîçe, ülhiyye).

üli'l-ebsâr اولـــی الابصـــار (a.b.i.). (bkz : ülü'l-ebsâr).

üli'l-emr اولـــی الامـــر (a.b.i.).(bkz :ülü'l-emr).

üli'l-emr اولـــی الامـــر (a.b.i.) : **1.** pâdişah, kanun vâzıı. **2.** Müslümanların yetkili olan âmirleri. [halîfelere, kadılara, kumandanlara şâmildir].

üli'n-nühâ اولی النها (a.b.i.) : akıllı kimseler.

ül'ûbe العوبه (a.i.) : oyun, piyes.

ülûhiyyet الوهيت (a.i.). (bkz : ulûhiyyet).

ül'übân العبان (a.i.) : oyuncu, aktör.

ülü'l-ebsâr اولی الابصار (a.b.i.) : görüş kabiliyetinde olan kimseler.

ülü'l-elbâb اولوالالبـــاب (a.b.i.) : sağduyu sâhibi olan kimseler.

ülüm الم (f.i.) : bölük, cemaat, takım.

ülüm ülüm : bölük bölük, takım takım.

üm ام (a.i.). (bkz : ümm).

ümdûd امدود (a.i.) : âdet, usul, görenek.

ümdûha امدوحه (a.i.) : övülmeye sebebolan şey, iş, hal.

ümem امـــم (a.i. ümmet'in c.) : ümmetler. **Hayrü'l-ümem :** Müslümanlar. (bkz : ümmet-i Muhammed). **Şefîü'l-ümem :** Hz. Muhammed.

ümem-i kadîme, ümem-i sâbıka : eski, geçmiş zaman ümmetleri.

ümenâ' امناء (a.s. emîn'in c.) : **1.** güvenilir kimseler. **2.** emînler, alay hesaplarının veyâ sandık muâmelelerinin kendilerine bırakıldığı kimseler.

ümenâ-yi kavm : bir kavmin emniyet ve güvenini kazanmış olan büyük kimseler.

ümerâ امـــرا (a.i. emîr'in c.) : **1.** emirler, beğler. **2. ask.** binbaşı, yarbay, albay rütbelerinde bulunan fermanlı subaylar. (bu rütbelerin altında bulunanlara : "zâbitân", üstündekilere : "erkân" denirdi]. **Emîrü'l-ümerâ : tar.** beylerbeyilerin lâkabı [Tanzîmat'tan önce], [Tanzîmat'tan sonra ıstabl-i âmire ile mîr-miranların arasında sivil rütbe olup ünvânı : "izzetlü paşa" dır].

ümerâ-yı askeriyye : ask. yüksek rütbeli kumandanlara verilen bir ad.

ümerâ-yı aşerât : ask., tar. Memlûk sultanlarından askerî sınıf ümerâsına verilen bir

ad. 10'lar emîri, onbaşı. [Bunlar 10 asker (memlûk) beslemek zorundaydı].

ümerâ-yı bahriyye : ask. eskiden deniz subaylarının emîrülma (=amiral) denilen büyük rütbede bulunanlarına verilen bir ad.

ümerâ-yı hamâset-intima : yiğit emirler.

ümerâ-yı hemsevâî: ask., tar. memlûk sultanlığında askerî sınıf ümerâsına verilen bir ad.

ümerâ-yı işrianî : ask.tar. memlûk ümerası arasında yirmi asker besleyen ve onları kumandası altında bulunduran emirlere verilen bir ad.

ümerâ-yı mieîn (yüzler emîri) **: ask., tar.** en yüksek dereceli ümerâya verilen ad.

ümerâ-yı mukaddimîn : tar. Memlûk sultanlığında XV. asırda yüzler emîri sınıfından olan birinci derecedeki ümerâya verilen bir ad.

ümerâ-yı tabl hanah : ask., tar. Memlûk sultanlığında bando emirlerine verilen bir ad.

ümerâ-yı ulûf : ask., tar. Memlûk teşkîlâtında binbaşı rütbesindeki ümerâya verilen bir ad.

Ümeyye امیه (a.h.i.) : Emevî Hanedânı'nın atası (VI. yüzyılın sonu), Hz. Muhammed'in büyük dedesi olan Hâşin Ümeyye'nin amcası.

ümhûd امهود (a.i.) : **1.** çömlek. **2.** tuzluk.

ümîd امید (f.i.) : **1.** umut, umma. **Kat'i ümîd :** ümit kesme.

ümîd-i cânân : sevgilinin ümîdi, onun gelmesi, ona kavuşma ümîdi.

ümîd-i istikbâl : yarının ümidi. **2.** erkek ve kadın adı.

ümîd-bahş امید بخش (f.b.s.) : ümit veren, ümitlendiren.

ümîd-bahşâ امید بخشا (f.b.s.) : ümitlendirecek sûrette.

ümîd-bahş-âne امید بخشانه (f.zf.) : ümid-bahş olana, ümit verene, ümitlendirene yakışacak sûrette.

ümîd-bahşî امید بخشی (f.b.i.) : umdurma, ümitlendirme.

ümîd-beste امید بسته (f.b.s.) : ümit bağlamış, ümitlenmiş.

ümîd-gâh امید گاه (f.b.i.) : ümit yeri, bir şey umulan yer, makam.

ümîd-geh امید گه (f.b.i.). (bkz : ümîd-gâh).

ümîd-vâr امید وار (f.b.s.) : uman, ümitli.

ümîd-vâr-âne امیدوارانه (f.zf.) : ümitli olana yakışacak sûrette.

ümîd-vârî امیدواری (f.b.i.): ümitvarlık, ümitlilik.

ümlûc املوج (a.i.) : **1.** selvi yaprağına benzeyen uzun, karışık bir ot. **2.** yaprak. (bkz : berg).

ümlûd املود (a.i.). (bkz : ümüldân, ümüldânî).

ümm ام (a.i.c. : ümmât, ümmehât). **1.** ana, anne. **Li-ümm :** ana tarafından. (bkz : mâder, vâlide). **2.** yol. **3.** kaynak, çıkış noktası.

ümm-i dünyâ : Mısır, Kahire.

ümm-i sulbe : anat. beyin zarlarından en kalını ve en dışta bulunanı, fr. **dure-mère.**

ümm-i veled : çocuk anası bulunan satılmaz câriye.

ümmü'd-dem : anat. kırmızı kan damarlarında görülen şişme, kabarma.

ümmü'd-dünyâ : Mısır, Kahire ve Bağdat. (bkz : ümm-i dünyâ).

ümmü'l-bilâd : Mekke-i Mükerreme.

ümmü'l-ecdâd (vücutların anası) **: kim.** cıva.

ümmü'l-fazâil : ilim.

ümmü'l-habâis (kötülüklerin anası) **:** şarap, içki.

ümmü'l-hatt : (bkz : ümmü'l-hutût).

ümmü'l-hulûl (sirkede bulunan kurtçukların anası) **: zool.** midye.

ümmü'l-hutût (hatların anası) **:** bütün yazı çeşitlerinin nesihten çıkması dolayısıyla nesihe verilen ad.

ümmü'l-hücre : anat. *anagöze, **fr. cellule-mère.**

ümmü'l-kitâb : tas. 1) akl-ı evvel; **2)** arşın üstündeki kazâ ve kader levhası. (bkz : levh-i mahfûz); **3)** Kur'an'da Fâtiha sûresi. (bkz : seb'ü'l-mesânî).

ümmü'l-kurâ : Mekke-i Mükerreme.

ümmü'l-Kur'ân : Fâtiha sûresi.

ümmü'l-mü'minîn : Hz. Muhammed'in zevceleri. (bkz : ezvâc-ı tâhirât).

ümmü'l-müslimîn : Hz. Muhammed'in zevceleri. (bkz : ezvâc-ı tâhirât, ümmü'l-mü'minîn).

ümmü'l-veled : çocuğu olan câriye. (bkz : ümm-i veled).

ümmü'n-nücûm : astr. saman uğrusu. (bkz : kehkeşân).

ümmü'r-re's : dimağ.

ümmü'r-rezâil (rezâletlerin anası) **:** bilgisizlik, cehâlet.

ümmü'r-Ruhm : Mekke. (bkz : ümmü'l-bilâd, ümmü'l-kurâ).

ümmehât امهـــات (a.i. ümm'ün c.) **: 1.** analar, anneler. **2.** esaslar, asıllar. **3.** değerli, ilmî kitaplar.

ümmehât-ı esmâ' : Allah'ın dört esas adı.

ümmehât-ı kütüb : ana kitaplar.

ümmehât-ı mü'minîn : Hz. Muhammed'in refîkaları. (bkz : ezvâc-ı tâhirât).

ümmehât-ı müslimîn : Hz. Muhammed'in refîkaları. (bkz : ezvâc-ı tâhirât, ümmü'l-müslimîn, ümmü'l-mü'minîn).

ümmehât-ı ulviyye : insan için gerekli olan temel unsurlar [akıl, ruh, tutku gibi-].

ümmehâtü'l-evlâd : [ümmü'l-veled'in c.]. **huk.** [eskiden] müstevledeler; mevlâlarının firâşından ikrarlarına mukarin olarak çocuk doğurmuş olan câriyeler, doğurdukları çocukların kendilerinden olduğu efendilerince kabul edilen câriyeler.

ümmet امت (a.i.c. : ümem) **: 1.** bir peygambere inanıp bağlanan cemaat, tâife. **2.** bir dille konuşan insanların hepsi.

ümmet-i cemâat, -i icâbet : bir tâifenin kendilerine gönderilen peygambere inanan kısmı.

ümmet-i da'vet : bir tâifenin kendilerine gönderilen peygambere inanan kısmı.

ümmet-i icâbet : ümmetin, peygamberine inanan kısmı.

ümmet-i Îsâ : Hıristiyanlar.

ümmet-i Muhammed : 1) İslâm dîninde bulunanlar. **2)** herkes, bütün halk.

ümmet-i Mûsâ : mûseviler.

ümmetullah : bütün insanlar, halk.

ümmî امـــی (a.s. ümm'den) **:** anasından nasıl doğmuş ise öyle kalıp okuma yazma öğrenmemiş [kimse].

ümmî-i sâdık : Hz. Muhammed.

ümmîd اميد (f.i.). (bkz : ümîd).

ümmîd-i nîm-hande : gülümseme ümidi.

ümmiy-âne اميانه (a.zf. ümm'den) **:** ümmî olana yakışacak yolda, ümmîce.

ümmiyye اميه (a.s.) **:** anaya, anneye âit, ana ile ilgili. **Salât-ı ümmiyye :** salavâtın bir nev'i.

ümmiyye اميـــه (a.s. ümm'den) **:** ["ümmî" nin müennesi].

ümmiyyet اميت (a.i.) **:** ümmîlik, câhillik, okuyup yazma bilmeme.

Ümmü Hânî ام هانى ، امهانى (a.h.i.) **:** Hz. Ali'nin ablası. [Mi'rac gecesi Hz. Muhammed, bunun evinde bulunuyordu].

ümniyye امنيـــه (a.i.c. : emânî) **: 1.** ümit, umut. **2.** istek, arzu. **3.** niyet, kuruntu.

ümsûle امثولـــه (a.i.) **: ed.** örnek olarak verilen beyit, mısrâ.

ümûmet امومت (a.i. ümm'den) **:** analık, annelik. **Hukuk-ı ümûmet :** analık hakları.

ümûmet ve übüvvet : analık ve babalık sıfatları.

üm'ûz امعوذ (a.i.) **: 1.** keçi; karaca. (bkz : ma'z). **2.** keçi ve karaca sürüsü.

ümüldân, ümüldânî املـــدان ، املدانـــى (a.i.) **: 1.** tâze fidan, dal. **2.** ince, nârin vücut. **3. s.** güzel; genç.

ünân انان (a.i.) **:** inleme.

ünâs اناس (a.i. nüs'den) **:** halk, insanlar. (bkz : nâs).

ünbûb, ünbûbe انبوبه ، انبـــوب (a.i.c. : enâbîb) **: 1.** boğum, kamış boğumu. **2. anat.** ince boru, borucuk.

ünbûbe-i bevliyye : anat. sidik borucukları.

ünbûbe-i gırbâliyye : anat. kalbur damar, *eleksi boru.

ünbûbe-i hazmiyye : anat. ağızdan kalın bağırsağın nihâyetine kadar uzanan hazım borusu.

ünbûbe-i şa'riyye : anat. *kılcal boru, **fr. tube capillaire.**

ünbûbe-i tal'iyye : bot. *çiçektozu borusu.

ünbûb-ı mi'devî : hek. mîde yıkamak veyâ mîde tübajı yapmak üzere kullanılan lâstik boru.

ünbûbü'l-habl : ince yol, patika yolu.

ünbûbî انبوبى (a.s.) **:** borumsu, boruya benzer.

ünbûse انبوثه (a.i.) **:** çocukların oyunu.

ünbûş, ünbûşe انبوش ، انبوشه (a.i.) : **bot.** nebat kökü, kökü yerden takımıyla çıkarılan fidan, ağaç.

ünmâ انمـــى (a.i.) : içi saman, ot doldurulmuş şey.

ünnâb عناب (a.i.) : **bot.** (bkz : unnâb).

ünnâbî عنابى (a.s.). (bkz : unnâbî).

ünnâbiyye عنابيه (a.i.). (bkz : unnâbiyye).

üns انس (a.i.) : **1.** alışıklık, alışkanlık, alışma.

üns tutmak : alışmak; düşüp kalkmak. **2.tas.** kalbde, Cemâl-i Hazret-i İlâhiyye müşâhedesinin eseri, Allah'ın insan gönlünde görünmesi.

ünsâ انثـــى (a.s.i.c. : inâs) : dişi, kadın, kız.

üns-â-üns انسا انس (a.i.) : sıkıfıkı konuşma.

ünsî, ünsiyye انسيه ، انسى (a.s.) : **1.** alışmış, sokulgan. **2. i.** arkadaş. **3.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı. **4.** ünsî, [eskiden] kamış kalemin iki kısımdan meydana gelen kesik kısmının alt parçası. [üst parçasına : "vahşî" denilirdi].

ünsiyyet انسيت (o.i.) : alışkanlık, ahbaplık, arkadaşlık.

ünşûde انشوده (a.i.c. : enâşîd) : okunmuş, söylenmiş şiir.

ünşûta انشوطه (a.i.) : ilmik, düğüm.

ünûf انـــوف (a.i. efn'in c.) : **anat.** burunlar. **Tergim-i ünûf : 1)** burunlarını kırmak, kibirlerini kırmak; **2)** hakaret etmek.

ünûset انوثـــت (a.i.) : dişilik.

ünûşe انوشه (a.i.). (bkz : unûşe).

ünvân عنـــوان (a.i.) : **1.** kitâp, mecmûa, makale başlığı. (bkz : ser-levha). **2.** ad, isim, lâkab, san. **3.** şöhret. **Sâhib-i ünvân :** yüksek mevki sâhibi. ("bir şâir-i sâhib-i ünvân" -Lâtîfî).

ünzûha انزوهه (a.i.) : kibir, gurur; büyüklük.

ürbe اربه (a.i.) : **1.** düğüm. (bkz : ukde). **2.** büklüm. **3.** hîle.

ürbûn عربون (a.i.) : pey akçesi.

ürcûfe ارجوفه (a.i.c. : erâcîf) : yalan, uydurma söz.

ürcûha ارجوحه (a.i.) : salıncak.

ürcûze ارجـــوزه (a.i. recez'den) : **ed.** mısrâları kafiyeli, kısa vezinli nazım.

ürd ارد (f.e.) : gibi.

ürd-i Behişt : "Cennet gibi, Cennete benzer": Nisan.

ürmûle ارمولـــه (a.i.c. : erâmil, erâmîl) : ergen [delikanlı].

ürûme ارومه (a.i.) : **1.** (bkz : erûme). **2.** Ad kavminin mezarları.

üryân عريان (a.i.). (bkz : uryân).

üs اس (a.i.). (bkz : üss).

üsârâ اســـارى (a.i. esîr'in c.) : esirler. (bkz : üserâ).

üsbû' اسبوع (a.i.c. : esâbî') : hafta, yedi günlük *süre.

üsbûbe اسبوبه (a.i.c. : esâbîb) : küfür, sövme.

üsbûî, üsbûiyye اسبوعيه ، اســبوعى (a.s.) : haftalık. **Cerîde-i üsbûiyye :** haftalık gazete.

üsbüş اسبش (f.i.) : kehle.

üserâ' اسراء (a.i. esîr'in c.) : **1.** esirler, tutsaklar. **2.** kullar, köleler.

üskûb اسكوب (a.s.) : **1.** eşik bekleyen, papuççu, kunduracı. **2.i.** dökülüp akan, dökülmüş olan su. **3.i.** sıra ile dikili ağaçlar. **4.i.** demirci.

üskûbe اسكوبه (a.i.) : ağırşak, tapa.

üskuf اسقف (a.i.) : papaz. (bkz : râhib).

üskutuss اســقطس (a. [rumcadan]. i.c. : üskutussât) : asıl, cevher, madde, unsur.

üskutussât اسقطســات (a. [rumcadan] i. üskutuss'un c.) : üskutuslar.

üsküdâr اسكدار (f.i.) : konak yapılan yer.

üsküffe اسكفه (a.i.) : eşik tahtası.

üskür اسكر (f.i.) : kirpi. (bkz : uşgur).

üslûb اسلوب (a.i.c. : esâlîp) : **1.** farz, yol, biçim, usul. **2.** ifâde yolu. (bkz : selîka).

üslûb-i âdî : ed. alelâde ifâde tarzı.

üslûb-i âlî : ed. üstün ifâde tarzı.

üslûb-i hakîm : ed. hikmetli söz söyleme tarzı.

üsr اسر (a.i.) : sidik zoru, sidik tutulması.

üsre اثـــره (a.i.) : **1.** söz ve hadîs nakletme. **2.** seleflerden gelen şan ve şeref.

üsrûş اسروش (f.i.) : **1.** güzel ses. **2.** melek. **3.** her güneş ayının on yedinci günü.

üsrüb اسرب (f.i.) : kurşun.

üsrübî اســربى (f.i.) : **tar.** binâ ve kubbeler için lâzım olan kurşunları döküp hazırlayan san'atkâr.

üss اس (a.i.c. : esâs) : **1. ask.** üs, herhangi bir saldırışa esas olmak üzere önceden donatılmış olan yer. **2.** esas, asıl, kök, temel.

üss-i bahrî : ask. deniz üssü.

Üss-i Zafer : ask. Yeniçeri ocağının lağvı hakkında Esad Efendi'nin yazdığı kitap ["Ebced" hesâbına göre onun zamânına rastlayan 1241 (1825) yılını gösterir].

üssü'l-hareke : ask. askerî harekâtın başlangıcına esas olan yer. **3. mat.** üs, bir sayının kaçıncı kuvvete yükselebileceğini gösteren ve o sayının biraz yukarı sağında yer alan sayı : 73 gibi.

üss-i mîzân : mat. talebenin (*öğrenci), sınıf geçmek için bütün derslerden almak zorunda kaldığı notların ortalama miktârı.

üssî اسی (a.s.) : **mat.** *üstel, **fr. exponentiel.**

üstâ اســتا (f.i.). (bkz : üstâd) : [nazımda kullanılır].

üstâd استاد (f.i.) : **1.** muallim, *öğretmen; usta, sanatkâr. **2.** bir ilim veyâ san'at alanında üstün yeri olan kimse. **3.** üniversite profesörü. **4.** mason locasının başkanı.

üstâd-ı a'zam : 1) en büyük üstad, en büyük usta. **2)** üstadlar teşkîlâtının başkanı.

üstâd-ı küll : birçok şeyleri çok iyi bilen.

üstâdü'd-dâr : tar. Memluk sultanlarının hususî işlerine bakan kimse.

üstâdü'd-dâri'l-âliye : tar. Memlûklar'da, Abbâsîler'de ve Hârizmşâhlar'da sultanın *özel mallarını koruyan ve onlara âit gelirleri giderleri idare etmekle *görevli kimse.

üstâd-âne اســتادانه (a.f.zf.) : üstâda yakışır yolda; usta elinden çıkmış olarak; ustaca.

üstâdî استادی (a.f.i.) : üstadlık, ustalık.

üstâh اســتاخ (f.s.) : hayâsız, edepsiz kimse. (bkz : küstah).

üstâh-âne استاخانه (f.zf.). (bkz : küstâh-âne).

üstâm اســتام (f.i.) : **1.** altın veyâ gümüşten yapılmış at eyeri, üzengi. (bkz : ûstâm). **2. s.** emin, güvenilir.

üstâz اســتاذ (a.i.c. : esâtîz; esâtize). (bkz : üstâd).

üstâziyyet استاذیت (a.i.) : üstâzlık, üstadlık, ustalık.

üstûdân استودان (f.i.) : mecûsî mezarı.

üstûn استون (f.i.) : direk. (bkz : sütûn).

üstûr اســتور (f.i.) : davar, at ve katır gibi dört ayaklı hayvan.

üstûre اســطوره (a.i.c. : esâtîr) : **1.** efsâne, yalan, bâtıl söz. **2.** uydurma, masal, söz.

üstûrevî اســطوروی (a.s.) : üstûreye ait, üstûre ile *ilgili. (bkz : üstûre).

üstühân اســتخوان (f.i.) : kemik. (bkz : [üstüh^{v}ânrübâ, üstüh^{v}ânrend, üstüh^{v}ânrenk : masal kuşu olan "hümâ" nın adı].

üstühân-bend استخوانبند (f.b.i.) : kırıkçı, çıkıkçı.

üstühân-pâre استخوانپاره (f.b.i.) : kemik parçası.

üstükus اســطقس (a.i.c. : üstükusât) : **1.** madde, cevher, asıl. **2.** gök cisimleri. **3.** geometri.

üstükusât اسطقســات (a.i. üstükus'un c.) : **1.** maddeler, asıllar, cevherler. **2.** gök cisimleri. **3.** geometriler.

üstüre استره (f.i.) : ustura.

üstüvân استوان (f.s.). (bkz : üstüvâr).

üstüvâne اســطوانه (a.i.) : **1.** direk; içi boş direk. **2. geo.** silindir.

üstüvânî اســطوانی (a.s.) : üstüvâne, silindir biçiminde.

üstüvâr اُستوار (f.s.) : **1.** sağlam, kuvvetli, dayanıklı. **2.** güvenilir.

üstüvârî اســتواری (f.s.) : kuvvetli, sağlam, emniyetli.

üsür اثر (a.i.) : yara izi. (bkz : nedbe).

üsve اســوه (a.i.) : imtisal nümûnesi, örnek olacak insan.

üşâbe اشــابه (a.i.) : **1.** karışık cemaat. **2.** nesebi, ırkı karışık adam. **3.** hırsızlık, rüşvet gibi şeylerle elde edilen kazanç. **4.** (c. : eşâib) ilâçlı şerbet.

üşbe اشبه (a.i.) : kurt, böcek. (bkz : dûd).

üşgule اشغوله ("gu" uzun okunur. a.i.) : uğraşılacak iş. (bkz : meşguliyyet).

üşgule-i hasene : iyi, güzel işler.

üşgur اشــغر (f.i.) : [oklu] kirpi. (bkz : üskür).

üşkûfe اشکوفه (f.i.) : çiçek. (bkz : şükûfe).

üşkûh اشــکوه (f.i.) : büyüklük, ululuk, şan ve şeref. (bkz : şükûh).

üşküfte اشکفته (f.i.) : açılmış [çiçek].

üşnân اشنان (a.i.) : **bot.** çöğenotu. [bir kök olarak sabun yerine kullanılır].

üşne اشنه (a.i.) : **bot.** yosun, ağaç yosunu.

üşne-i karnî : boynuza benzeyen yosun.

üşne-i kasabî : **hek.** suda boğulanların akciğerlerinde meydana gelen beyaz veyâ gül renkli kabarcıklar.

üşne-i şeybî : [sakal gibi] salkımsaçak görünüşlü yosun.

üşne-i sükkerî fasîlesi : **bot.** laminer.

üşniyye اشنيه (a.i.) : **bot.** suyosunları.

üşniyye-i berriyye : **bot.** yapraklı karayosunları.

üşniyye-i hadrâ : **bot.** diyatome, silisli alkler, **fr. diatomées, lât. basillariophta.**

üştülüm اشتلم (f.i.) : kavga, gürültü.

üştülüm-kâr اشتلمكار (f.b.s.) : kavgacı, gürültücü.

üştür اشتر (f.i.) : deve. (bkz : cemel).

üştür-bân اشتربان (f.b.i.) : deveci. (bkz : sârbân, şütür-bân).

üştür-dil اشتردل (f.b.s.) : kinci; hasetci.

üştürek اشترك (f.i.) : dalga. (bkz : mevc).

üştür-gâv اشترگاو (f.b.i.) : zurâfa.

üştür-gaz اشترغاز ("ga" uzun okunur. f.b. i.) : **bot.** deve otu.

üştür-hâr اشترخوار (f.b.i.) : **bot.** deve dikeni, deve otu.

üştür-hû اشترخو (f.b.s.) : deve huylu, kinci.

üştür-mürg اشترمرغ (f.b.i.) : deve kuşu.

üştür-süvâr اشترسوار (f.b.i.) : deveye binen.

ütrüc, ütrücce اترجه ، اترج (a.i.) : **bot.** ağaç kavunu.

ütûb اتوب (a.i.). (bkz : itâb).

üvel اول (a.s.) : **psik. fr. primaire.**

üveyl اويل (a.i.) : vâveylâ, çığlık.

üzânî اذانى (a.s. ve i.) : büyük kulaklı adam. [merkepten kinâye olarak].

üzeyn اذين (a.i.) : **1.** kulakçık. **2. anat.** kulakçık.

üzeyn-i eymen : **anat.** kalbin taban kısmında bulunan ve sağdaki ana toplardamarlardan kanı alıp karıncıklara veren (sağdaki) boşluk.

üzeyn-i eyser : **anat.** kalbin taban kısmında bulunan ve soldaki ana toplardamarlardan kanı alıp karıncıklara veren (soldaki) boşluk.

üzeyn-i kalb (kalb kulakçığı): **anat.** atriyum.

üzeyn-i ma'denî : **hek.** hastalıktan dolayı kalbin üzeyn (kulakçık) lerinden işitilen ses.

üzn اذن (a.i.c. : âzân) : **1.** kulak. (bkz : gûş). **2.** telli çalgılarda akord etmeye yarayan burgu, mandal.

üzn-i dâhilî : **anat.** içkulak.

üzn-i feres (at kulağı) : he (ﻫ) nin altındaki ekleme uzantısı, he'nin kuyruğu.

üzn-i hâricî : **anat.** dışkulak.

üzn-i mutavassıt : **anat.** ortakulak.

üzn-i vustâ : (bkz : üzn-i mutavassıt).

üznü'l-bahr (deniz kulağı) : **zool.** deniz kulağı.

üznü'l-himâr : **bot.** eşekkulağı, karakafes denilen nebât (*bitki).

Vv

va' وع (a.i.) : çakal. (bkz : şegal, şegâl).

vâ وا (a.n.) : "vâh, yazık!" mânâsına gelerek esef, hayıf, hasret gibi kelimelerle kullanılır. **Vâ-hayfâ** : eyvah, yazık! **Vâ-hasretâ** : âh ayrıldı!.. gibi.

vâ وا (f.e.) : "geri, arkada" mânâsına gelerek *birleşik kelimeler yapar : **Vâ-mânde** : geride kalmış, geride. **Vâ-pesîn** : en gerideki, en sonraki.. gibi.

vâ-beste وابسته (f.b.s.c. : vâ-bestegân) : .. e bağlı. (bkz : muallak, mukayyed, mütevakkıf, menût).

vâ-bestegân وابستگان (f.b.s. vâ-beste'nin c.) : ...e bağlı olanlar.

vâbil وابل (a.i.) : iri damlalı yağmur.

vâcib واجب (a.s. vücûb'dan) : **1.** terki câiz olmayan, yapılması gerekli. **2.** yapılması şer'an lüzumlu olan, farz derecesine yakın bulunan. [Kur'an'da zımnî delille emredilen : bayram namazları, adaklar gibi]. **3. fels.** zorunlu.

vâcib li-zâtihi : tas. adem-i mümteni olan mevcuttur ki vücut kendisinden olup başkasından olmadığı için mâdûmiyyetin imtinâı zarûret hâlinde olduğu yerinde kullanılır bir tâbirdir; varlığını kendine borçlu olan, kendi kendisiyle var olan.

vâcibü'l-îfâ : yapılması gerekli olan.

vâcibü'l-ihtirâm : sayın, *saygıdeğer.

vâcibü'l-ittibâ' (olmak) : **huk.** bağlanmak.

vâcibü'l-vücûd : varlığı lüzumlu olan, Allah.

vâcibü'r-riâye : 1) riâyet edilmesi gerekli olan; **2) tar.** sadrâzam, vezir, nişancı ve beğlerbeğilerin oğulları gibi hürmet ve riâyet edilmesi lâzımgelen kimseler.

vâcibü't-teşrîf : şereflendirmesi muhakkak. (Hasan Çelebi Tezkiresi).

vâcibât واجبات (a.i. vâcibe'nin c.) : vâcip olan, yapılması gerekli olan şeyler.

vâcibe واجبه (a.i.) : yapılması vâcip derecesinde lüzumlu şey. (bkz : vecîbe).

vâcid, vâcide واجد ، واجده (a.s.) : **1.** vücûda getirici, getiren. **2.** zengin. ["vâcid" : Allah'ın sıfatıdır]. **3. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

vâciz, vâcîze واجز ، واجيزه (a.s.) : kısa. (bkz : vecîz, vecîze).

va'd وعد (a.i.c. : mevâîd, vuûd) : **1.** söz verme, üstüne alma. (bkz : taahhüd). **2.** yapılmasına söz verilen şey. **El-va'dü ke'd-deyn** : vait, borç gibidir.

va'd-i muallak : huk. "filân adam senin alacağını vermezse ben veririm" demek gibi sözdür ki "kefâlet" olur.

va'd-i mücerred : huk. "filân kimsenin borcunu öderim" demek gibi bir söz.

va'd-i tehî : boşa söz verme, oyalamak için, yerine getirmeyeceği halde, söz verme.

va'd-i vuslat : kavuşma, buluşma sözü verme.

vâd واد (f.i.) : oğul. (bkz : ferzend, pûr, mahdûm).

vâ-dâde وا داده (f.b.s.) : geri çevrilmiş, reddolunmuş. (bkz : merdûd).

va'de وعـــده (a.i.) : **1.** bir iş için önden belirtilen zaman. **2.** bir işi geciktirmek için belirtilen zaman. **3.** ecel. **4.** [eski] söz verme.

va'de-i ferdâ : yarın için verilmiş olan söz.

va'de-i yâr : yârın vâdesi, sevgilinin söz vermesi.

vâdî وادی (a.i.c. : evdiye) : **1.** iki dağ arasındaki uzun çukur, dere. **2.** bir nehrin aktığı yer, yatak. (bkz : mecrâ).

vâdî-i Eymen : Hz. Mûsâ'nın Tûr dağında Allah'ın tecellîsine mazhar olduğu yer, Tur dağı civârında bir dere. [Hz. Mûsâ zevcesiyle berâber buraya gitmiş ve zevcesi burada doğum yapmıştır]. **3.** yol, tarz, usul, alan. (bkz: sâha).

vâdî-i hâmûşân : mezarlık, kabristan.

vâdî-i haşr : kıyamet yeri.

vâdî-i hayret : şaşkınlık vâdisi.

vâdî-i kadîm : eski tarz, eski usul [şiir veyâ nesir].

vâdî-i kebîr : **ed.** eski usul.

vâdî-i Mecnûn : Mecnun'un yaşadığı yer.

vâfî, vâfiye وافی ، وافیه (a.s. vefâ'dan) : **1.** yeter, tam, elverir. **2.** sözünde duran, sözünün eri.

vâfî ve kâfî : bol bol yeter.

vâfid وافـــد (a.i.c. : evfâd, vefd, vüffed, vüfûd) : elçi, temsilci. (bkz : resûl).

vâfir, vâfire وافـــر ، وافـــره (a.s. vefret'den) : **1.** çok, bol. **Emvâl-i vâfire** : bol, çok mal. (bkz : bisyâr, firâvân, kesîr). **2. ed.** aruzda **müfâaletün müfâaletün** vezni.

vagd وغد (a.s.) : **1.** alçak, âdî. (bkz : denî). **2.** hasis, tamahkâr.

vagl وغل (a.i.). (bkz : vegadet).

vâh واه (a.n.) : vâh, yazık, ay. **Âh ü vâh** : inleyip sızlanma.

vah vah : yazık, acırım.

vâh واح (a.i.c. : vâhât) : çöl ortasında suyu ve yeşilliği olan yer. (bkz : vâha).

vâha واحه (a.i.) : çöl ortasında suyu ve yeşilliği olan yer.

vahal وحل (a.i.c. : evhâl, vuhûl) : bataklık, batak, çamurlu yer.

vahal-gâh وحلگاه (a.f.b.i.) : bataklık.

vahal-nâk وحلناك (a.f.b.s.) : çamurlu.

vaham وحم (a.i.) : gebe kadının aş yermesi.

vahâmâ وخامـــی (a.s. vahîm'in c.) : vahîm, ağır, tehlikeli, çok korkulu olan şeyler. (bkz : vihâm).

vahâmet وخامـــت (a.i.) : **1.** hazım güçlüğü, zor hazmedilen şeyin hâli. **2.** güçlük, ağırlık. **3.** tehlikeli vaziyet, korkulacak hal.

vahâmet-i havâ : havanın vahimliği, tehlikeliliği.

vahâmet (kesbetmek) : gitgide zorlaşma(k), tehlikeli ve korkulacak bir duruma gelme(k).

vâ hasretâ واحســـرتا (a.n.) : eyvah, yazık. (bkz : vâ-hayfâ).

vâhât واحات (a.i. vâh [واح]'ın c.) : çöl ortasında suyu ve yeşilliği olan yerler.

vâ-hayfâ واحیفا (a.n.) : eyvâh, yazık.

vahdânî وحدانی (a.s. vahdet'den) : Allah'ın birliğine âit; Allah ile ilgili.

vahdâniyye وحدانیـــه (a.i.) : **fels.** *tektanrıcılık, **fr. monothéisme.**

vahdâniyyet وحدانیت (a.i.) : birlik, Allah'ın bir oluşu.

vahdet وحدت (a.i.) : **1.** yalnızlık, teklik, birlik. **2. tas.** Allah'a yakınlık, Allah'a ulaşma.

vahdet-i fikir : **fels.** tek düşüncelik, **fr. monoïdeisme.**

vahdet-i inbisât : **fiz.** *genleşme *katsayısı.

vahdet-i vücûd : varlığın tek oluşu; tasavvuf mesleği. **3.** ifâde sırasında mevzûun dışına çıkılmaması, yânî maksat ne ise yalnız ondan bahsedilmesi, sözün dallandırılıp budaklandırılmaması.

vahdet-ârâm وحدت آرام (a.f.b.s.) : dinlendirici, rahat yer.

vahdet-gâh وحدتگاه (a.f.b.i.) : yalnız kalınacak yer.

vahdet-güzîn وحدت گزین (a.f.b.s.) : yalnızlığa çekilen.

vahdetî وحدتـــی (a.i.) : **fels.** *bircilik, **fr. monisme.**

vahdetiyye وحدتیـــه (a.i.): **fels.** bircilik, **fr. monisme.**

vahdet-nâme وحدتنامه (a.f.b.i.) : XV. asır bilgin ve sôfîlerinden Afyonkarahisarlı Abdürrahîm Efendi'nin 1460 (H. 865) da yazdığı manzum tasavvufî eserdir.

vâhi, vâhiye واهی ، واهیـــه (a.s. vehy'den) : boş, mânâsız, faydasız, ehemmiyetsiz [şey].

vâhib, vâhibe واهب ، واهبه (a.s. vehb'den) : 1. hibe eden, bağışlayan, bağışlayıcı.

vâhibü'l-âmâl : istekleri gerçekleştiren, Allah. 2. [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

vâhibü'l-atâyâ, — -ü'l-idrâk : ihsan veren, Allah. (bkz : vehhâb).

Vâhibü'l-ihsân واهب الاحسان (a.s.). (ihsan veren) : Allah.

vahîd وحيد (a.s. vahdet'den) : yalnız, tek. (bkz : yektâ).

vahîdü'd-dehr; vahîdü'l-asr, vahîdü'z-zemân : zamânın; devrin tek insanı.

vahîdü'l-cins : **bot**. erkeklik ve dişilik organlarından yalnız bir tânesi bulunan zümre.

vahîdü'l-filka : **bot**. (bkz : vahîdü'l-filka nebâtât).

vahîdü'r-rahîm : **zool**. en çok bir yavru yapan hayvanlar.

vâhid, vâhide واحد ، واحده (a.s. vahdet'den) : 1. tek, bir. **Ba'de vâhidün** : birbirinden sonra, birer birer. (bkz : bî-nazîr, münferid, yektâ).

vâhide ircâ : **mat**. bire indirme. **fr. réduction à l'unité**.

vâhide karîb fazlalı hâric-i kısmet : **mat**. bire yakın artıkla bölüm, **fr. quotient à une prés par exés**.

vâhide karîb noksanlı hâric-i kısmet : **mat**. bire yakın eksikle bölüm, **fr. quotient à une près par défaut**.

vâhiden ba'de vâhidün : birer birer, birbirinden sonra.

vâhid-i kıyâsî : **mat**. *birim, **fr. unité**.

vâhid-i kıyâsî-i nârî : **kim**. kalori.

vâhidü'l-filka nebâtat : **bot**. *birçenekliler, **fr. monocotylédones**.

vâhidü'l-firâş : **jeol**. ortoklaz.

vâhidü'l-hadd : **mat**. tek *terimli.

vâhidü'l-levn : **fiz**. tekrenkli, **fr. monochromatique**.

vâhidü'l-levn : **fiz**. tekanlamlı, **fr. univoque**.

vâhidü'l-ma'nâ : tek mânâlı, *tekanlamlı, **fr. univoque**.

vâhidü'l-mesken : **bot**. *bireycikli, **fr. monoïque**.

vâhidü's-sukbe : **zool**. tekdelikliler, **fr. monotrèmes**. 2. **i**. erkek adı.

vâhiden واحداً (a.zf.) : tek olarak.

vâhidiyyet واحديت (a.i.) : birlik, teklik, bir olma, tek olma, **fr. unicité**.

vahîm وخيم (a.s.c. : vihâm, vahâmâ) : ağır, sonu tehlikeli, çok korkulu.

vâhim, vâhime واهم ، واهمه (a.s. vehm'den) : kuran, kuruntulu.

vâhime واهمه (a.i.) : kuruntu kurma hassası.

vâhin واهن (a.s.) : zayıf [kimse]. (bkz : zebûn).

vâhir واخر (a.i.) :1. diken.2. iğne.

vahîş وحيش (a.s.). (bkz : vahş).

vâhiyât واهيات (a.s. vâhiye'nin c.) : boş, mânâsız, faydasız, ehemmiyetsiz [şey].

vahl وحل (a.i.c. : evhâl, vuhûl). (bkz : vahal).

vahl-gâh وحلگاه (a.f.b.i.) : bataklık.

vahmâ وحما ، وحمى (a.i.) : aş yeren gebe kadın.

vahs وهص (a.i.). (bkz : vehs).

vahş وحش (a.i.) : dört ayaklı hayvanlara ârız olan bir hastalık.

vahş وحش (a.s.c. : vahşân, vuhûş) : 1. yabâni, ürkek, insandan kaçan [hayvan]. 2. ıssız, tenha [yer].

vahşân وحشان (a.s. vahş'ın c.) : 1. yabâni [hayvanlar]. 2. ıssız, tenha [yerler]. (bkz : vuhûş).

vahşet وحشت (a.i.) : 1. vahşîlik, yabânilik. 2. ıssızlık, tenhalık. 3. korku, ürküntü.

vahşet-âbâd وحشت آباد (a.f.b.i.) : ıssız, korku ve ürkeklik veren yer.

vahşet-âgîn وحشت آگين (a.f.b.s.) : çok ıssız, korkunç.

vahşet-âmîz وحشت آميز (a.f.b.s.) : vahşetle karışık.

vahşet-âver وحشت آور (a.f.b.s.) : vahşet, ürküntü getiren, korku veren.

vahşet-engîz وحشت انگيز (a.f.b.s.) : korkunç. (bkz : mahûf).

vahşet-gâh وحشتگاه (a.f.b.i.) : korku yeri, ıssız yer. (bkz : vahşet-nâk).

vahşet-nâk وحشتناك (a.f.b.s.) : korku veren yer, ıssız yer. (bkz : vehşet-gâh).

vahşet-zâr وحشت زار (a.f.b.i.) : yabâni, ıssız yer.

Vahşî وحشى (a.h.i.) : Uhud Gazâsı'nda Hz. Hamza'yı öldüren köle. [kanı heder edilmişken Mekke'nin fethinden sonra Hz. Peygamber tarafından affedilmiştir].

vahşî, vahşiye وحشی ، وحشیه (o.s.) : **1.** yabâni, insandan kaçan. **2.** ürkek, korkak. **3.** merhametsiz, duygusuz.

vahşiy-âne وحشیانه (a.f.zf.) : vahşîcesine, vahşîlikle.

vahşûr وخشور (f.i.) : peygamber. (bkz : nebî, resûl).

vahy وحی (a.i.) : bir fikrin veyâ bir emrin Allah tarafından bir peygambere bildirilmesi, **fr. révélation. Emînü'l-vahy** : Cebrâil Aleyhisselâm [Allah tarafından peygamberlere vahiy getirmeye me'mur büyük melek].

vahy-i münzel : Kur'an.

vahz وخز (a.i.) : **1.** çimdikleme. **2.** sivri bir şey batırarak acıtma. **3.** ısırma; sokma.

vaîd وعید (a.i.) : birini iyiliğe sevk ve kötülükten uzaklaştırmak için korkutma, yıldırma. **Va'd ü vaîd** : iyi ve yıldırıcı, ürkütücü şeyler vâdetme.

vâiye واعیه (a.i.). (bkz : feryâd).

vâiz واعظ (a.s. ve i. va'z'dan. c. : vâizân, vu'âz) : dînî öğütlerde bulunan [ibâdet yerlerinde-].

vâizân واعظان (a.i. vâiz'in c.) : dînî öğütlerde bulunanlar [ibâdet yerlerinde-]. (bkz : vâizîn, vu'âz).

vâizîn واعظین (a.i. vâiz'in c.) : dînî öğütlerde bulunanlar [ibâdet yerlerinde-]. (bkz : vâizân, vu'âz).

vâiziyye واعظیه (a.i.) : vâzedenlere gördükleri vazîfe karşılığı olarak verilen para.

vâj-gûn, vâj-gûne واژگون ، واژگونه (f.b. s.) : ters, tersine dönmüş, uğursuz. **Baht-ı vâj-gûn** : ters tâlih. (bkz : vârûn).

vâjûn, vâjûne واژون ، واژونه (f.b.s.). (bkz : vâj-gûn, vâj-gûne).

vak' وقع (a.i.) : **1.** ağırlık, ağırbaşlılık. **2.** yüksek yer.

vak'a وقعه (a.i.) : **1.** olup geçen şey, hâdise, olay. **2.** savaş. (bkz : harb, ceng, perhâş).

vak'a-i hayriyye : **tar.** 15 Haziran 1826'da Yeniçeri ocağının kaldırılması hâdisesine verilen bir ad.

vak'a-i vakvâkıyye : **tar.** 1066 (1655) isyânında Avcı Sultan Mehmed'e zorla öldürttükleri saray ağalarının Sultan Ahmed'deki şecer-i vakvâk (bkz : vakvâk) denilen çınar ağacına başaşağı asılması hâdisesine verilen bir ad.

vakahat وقاحت ("ka" uzun okunur. a.i.) : arsızlık; utanmazlık; küstahlık. (bkz : vekahat).

vak'a-nüvîs وقعه نویس (a.f.b.s.) : zamânın hâdiselerini kayıtla vazîfeli bulunan resmî devlet târihçisi.

vak'a-nüvîsân وقعه نویسان (a.f.b.i. vak'a-nüvîs'in c.) : eskiden resmî devlet tarihçileri.

vakar وقار ("ka" uzun okunur. a.i.) : ağırbaşlılık, temkinlilik. **Sahte-vakar** : yalandan, yersiz ağırbaşlılık gösteren. (bkz : rekânet, rükûnet).

vakayi' وقایع ("ka" uzun okunur. a.i. vâkıa, vakia'nın c.) : vak'alar, hâdiseler, *olaylar.

vakayi'-i acîbe : acâyip vak'alar.

vakayi'-nâme وقایعنامه (a.f.b.i.) : **ed.** günlük vak'a ve hâdiselerin kayıtlı bulundukları eser. (bkz : rûz-nâme).

vakd, vakdân وقد ، وقدان (a.i.) : ateşin yanması, tutuşması.

vakf وقف (a.i.c. : evkaf) : **1.** durdurma, alıkoyma. **2.** duruş, durma; kımıldanmama. **3.** ayırma, bağlama. **4.** bir malı veyâ mülkü -satılmamak kaydıyla- bir hayır işine bağışlama, bırakma. **5. gr.** Arapça bir kelimenin sonunu harekesiz olarak okuma.

vakf bi's-süknâ : **huk.** [eskiden] süknâsı meşrût olan vakıf.

vakf bi'z-zarûre : **huk.** [eskiden] eskiden vakfı câiz olmayan bir şeyin vakfedilmesinden diğer şeyin mevkuf sayılması.

vakf-ı ebnâiyye : **huk.** [eskiden] meşrût-ünlehi erkek çocuklarla erkek çocukların erkek çocukları olan vakıf.

vakf-ı ehlî : **huk.** [eskiden] kavm-i mahsûre âit vakıf.

vakf-ı evlâdiyye : **huk.** [eskiden] meşrût-ünlehi evlât olan vakıf.

vakf-ı farîza-i şer'iyye (üzere) : **huk.** [eskiden] bir kimsenin hayatta iken bir malının galle (gelir) sini "farîza-i şer'iyye (= şer'î hisse, pay") diye evlâdına vakfetmesi.

vakf-ı fâsid : **huk.** [eskiden] aslen sahih olup da bâzı hâricî vasıfları îtibâriyle meşrû olmayan vakıf.

vakf-ı fuzûlî : **huk.** [eskiden] bir kimsenin mâlik olmadığı bir şeyi sâhibinin

iznini almaksızın bir cihete vakfetmesidir ki, sâhibinin icâzetine mevkuf olur. [meselâ : bir kimse karısı ile müştereken mâlik olduğu bir akarın tamâmını kendi kendine bir cihete vakfetse karısının hissesine âit vakıf, karısının icâzetine mevkuf bulunur. Binâenaleyh icâzet vermediği takdirde bu hisse hakkındaki vakıf nâfiz olmaz].

vakf-ı gayr-i lâzım : huk. [eskiden] feshi kabil olan vakıf.

vakf-ı gayr-i sahîh : huk. [eskiden] aslen sahih olup vasfen sahih olmayan yânî zâten mün'akit olup bâzı hâricî vasıfları ıtibâriyle meşrû olmayan vakıf.

vakf-ı hayât : huk. [eskiden] ömrünü bağlama.

vakf-ı lâzım : huk. [eskiden] feshi kabil olmayan vakıf.

vakf-ı marîz : huk. [eskiden] bir kimsenin maraz-ı mevtinde yapmış olduğu vakıf. [vasiyet hükmünde olup sülüs-i maldan mûteber olur].

vakf-ı mevkut : huk. [eskiden] bir vakit ile takyît edilen, belirli bir süre için yapılan vakıftır ki sahih olmaz. Çünkü vakıflarda te'bîd (ebedîlik) şarttır.

vakf-ı muallak : huk. [eskiden] bir şarta ta'lik sûretiyle yapılan vakıf ki sahih olmaz. ["filan işim görülürse şu mülküm vakıf olsun" denilmesi gibi].

vakf-ı muzâf : huk. [eskiden] gelecek bir zamâna izâfe sûretiyle yapılan vakıftır ki sahih değildir.

vakf-ı müneccez : şarta muallak, istikbâle muzâf, bir vakit ile mukayyet olmaksızın hemen yapılan vakıf.

vakf-ı müstesnâ : huk. [eskiden] Vakıflar İdâresi'nin müdâhale ve mürâkabesi olmaksızın doğrudan doğruya mütevellileri tarafından idâre olunan vakıf.

vakf-ı müşâ' : huk. [eskiden] bir kimsenin başkasıyla müştereken mâlik olduğu bir yerdeki hisse-i şâyiasını bir cihete vakfetmesi.

vakf-ı müşterek : huk. [eskiden] iki veyâ daha çok kimsenin müştereken mâlik oldukları bir yeri bir cihete vakfetmeleri. [şeriklerden biri bir cihete, diğeri de başka bir cihete vakfederek bir veyâ iki mütevelliye teslim etmeleri de bu kabildendir].

vakf-ı müteâref : huk. [eskiden] menkulün asâleten vakfı sahih değildir. Bir menkulün vakfolunması hakkında bir beldede örf ve âdet cereyân etmiş ise o beldede o gibi menkulün vakfı sahih olur. [meselâ : okutmak üzere kitap, düğünlerde gelinlere iâre olunmak üzere hulliyat vakfedilmek âdet olan beldelerde o nevi memleketlerin vakfı sahihtir; buna : "müteâref vakıf" denir].

vakf-ı sahîh : huk. [eskiden] zâten ve vasfen meşrû olan vakıf.

vakf li's-sebîl : huk. kamu yararına yapılan vakıf.

vakıf rüûsu : vakıf olan bir yerin idaresi için mütevelli ve başka ilgililere verilen ve bu işin ilgiliye verildiğini gösteren tayin ve görevlendirme belgesi.

vakf ale'l-âmme وقف على العامه **: huk.** *kamu yararına yapılan vakıf.

vakfe وقفه (a.i.) : **1.** durak, durulacak yer. **2.** hacıların Arafat'ta durmaları. **3.** duraklama ânı.

vakfe-i hayret : hayret duraklaması.

vakfe-gâh وقفه گاه (a.f.b.i.) : durak yeri. (bkz : mevkıf).

vakfe-gîr وقفه گير (a.f.b.s.) : duran, duraklayan.

vakfî, vakfiye وقفى ، وقفيه (a.s.) : vakfa âit, vakıfla ilgili.

vakfiyye وقفيه (a.i.) : bir vakfın şartlarını bildiren resmî senet.

vakfiyyet وقفيت (a.i.) : mülkün, vakıf olma keyfiyeti.

vakf-nâme وقفنامه (a.f.b.i.). (bkz : vakfiyye).

vâkıa واقعه (a.i.c. : vâkıât) : **1.** vuku' bulmuş, olmuş bir iş, gerçek. **2.** rü'yâ, düş. **3.** cenk, savaş.

vâkıa-i erd-şîr-i ceng : cenk erinin, kükremiş cenk arslanının başına gelen hal. **4.** hâdise, musîbet.

vâkıa-ı şâh-ı şîr-ceng : arslan gibi döğüşen pâdişahın vâkıası, onun başına gelen hal, ölümü. **5.** Aziz Mahmut Hüdâyi'nin şeyhi Üftâde'nin sözlerini topladığı bir eseri.

vâkıâ واقعا (a.zf.) : gerçek, gerçi, her nekadar. (bkz : fi'l-vâki').

vâkıât واقعـــات (a.i. vâkıa'nın c.) : başagelen, baştan geçen hâdiseler (*olaylar).

Vâkıât-ı Üftâde : Üftâde hazretlerinin rü'yâları [bir eserin adıdır].

vâkıf واقـــف (a.s. vakf ve vukuf'dan) : **1.** duran, ayakta duran. **2.** Arafat'da vakfeye duran. **3.** bir şeyi elde eden; bir işten haberli olan. **4.** bir şey vakfeden. **Şart-ı vâkıf :** vakfı yapanın koştuğu şart.

vâkıf-ı ahvâl : durumdan, işlerden haberli.

vâkıf-ı esrâr : gizli şeyleri, sırları bilen.

vâkıfân واقفـــان (a.s. vâkıf'ın c.) : vâkıf olanlar, bir işten haberli bulunanlar, bir şeyi bilenler.

vâkıf-âne واقفانـــه (a.f.b.zf.) : vâkıf olanlara yakışacak yolda.

vâkıfiyyet وقفيـــت (a.i.) : vâkıf olma, haberli olma, bilme.

vâkıyye واقيـــه (a.i.) : okka, dörtyüz dirhemlik tartı.

vâkıyye-i a'şârî : [eski] üçyüz on iki dirhemlik bir ağırlık ölçüsü.

vâki', vâkıa واقع, واقعه (a.s. vuku'dan) : **1.** vuku' bulan, olan, düşen; olagelen, rastlayan. **2.** geçen, geçmiş olan. **Fi'l-vâki' :** gerçi; gerçekten. (bkz : vâkaa). **Kemâ-hüve'l-vâki' :** olageldiği üzere.

vâkî, vâkıye واقيه ، واقى (a.s. vikaye'den) : **1.** koruyan, saklayan. **2.** önleyici [tedbir, ilâç], **fr. prophylactique**.

vakıa وقيعـــه (a.i.c. : vakayi') : vak'a, hâdise (*olay). (bkz : vâkıa).

vakid وقيـــد (a.i.). (bkz : vakud).

vatih وتيح (a.s.) : edepsiz, hayâsız, utanmaz.

vakkad وقـــاد ("ka" uzun okunur. a.s.). (bkz : vekkad).

vakkas وقاص ("ka" uzun okunur. a.s.) : savaşçı; okçu. (bkz : ceng-cû).

vakr وقر (a.i.) : kulak ağırlığı, ağır işitme.

vakt وقـــت (a.i.c. : evkat) : **1.** vakit, zaman. **2.** saat, günün muhtelif saatleri. **3.** mevsim. **4.** münâsip, uygun zaman. **5.** boş zaman. **6.** geçim. **7.** çağ, zaman. **8.** fırsat. **9.** muayyen, belirtilen zaman.

vakt-i âher : başka zaman.

vakt-i asr : ikindi zamânı.

vakt-i fecr : tan yerinin ağarma vakti.

vakt-i fursat : fırsat zamânı; fırsatın ele geçtiği zaman.

vakt-i gurûbî : alaturka saat; ezânî saat de denilen Güneş'in batmasıyla hesaplanan vakit.

vakt-i hâcet : lüzumlu vakit, ihtiyaç zamânı.

vakt-i hâl : şimdiki zaman, içinde bulunulan zaman.

vakt-i hazar : barış zamânı.

vakt-i kerâhat : akşamcılar arasında şaka yollu söylenen içkiye başlama zamanı.

vakt-i merhûn : beklenen çağ ve zaman.

vakt-i muhtâr : düğün, ziyâfet, muhârebede hücûma geçme gibi hallerde uygun bir zaman tâyîni.

vakt-i nücûmi : yıldızlara göre düzenlenen vakit.

vakt-i saâdet : Hz. Muhammed'in yaşadığı devir.

vakt-i sefer : savaş zamânı.

vakt-i zarûret : huk. hazînenin zor durumundan kurtulması için mîrî toprakların özel kişilere emsali gibi satılmasını haklı gösteren durum.

vakt-i zevâlî : Güneş'in öğle zamânında hesaplanan vakit, alafranga saat.

vakt-i zuhr : öğle zamânı.

vakt ü hâl : paraca olan vaziyet.

vaktâ ki وقتاكـــى (a.e.) : ne vakit ki, o vakit ki, olduğu vakit.

vakten وقتًا (a.zf.) : vakit ve zamanca.

vakten mine'l-evkat : günlerden bir gün, bir zaman, vaktiyle.

vakud وقـــود ("ku" uzun okunur. a.i.) : odun, kömür gibi ateş olacak, yakılacak şeyler. (bkz : mahrûkat).

vakur وقور ("ku" uzun okunur. a.s. vakar'dan) : ağırbaşlı, temkinli [kimse].

vakur-âne وقورانه ("ku" uzun okunur. a.f. zf.) : ağırbaşlılıkla, temkinlilikle.

vakvâk وقـــواق (a.i.) : yemişleri insan biçiminde olduğu rivâyet edilen bir masal ağacı. **Şecer-i vakvâk :** İstanbul'da Atmeydanı'nda bir çınara verilen ad. [öldürülen bâzı büyüklerin başı bu çınara asılmıştı].

vakvaka وقوقه (a.i.) : kurbağa sesi.

vâlâ والا (f.s.) : **1.** yüksek, yüce. (bkz : âlî, bâlâ, bülend). **Kamet-i vâlâ :** boyu yüksek olan. **2.** erkek adı.

vâlâ-câh والاجاه (f.b.s.) : mevkii, rütbesi yüksek olan.

vâlâ-kadd والاقد (f.a.b.s.) : boyu yüksek, uzun boylu.

vâlâ-kadr والاقدر (f.a.b.s.) : kadri, değeri yüce.

vâlâ-nijâd والانژاد (f.b.s.) : soyu yüce, yüce soylu, asîl, yaradılışı yüce olan.

vâlâ-şân والاشان (f.b.s.) : şânı yüce.

vâlâyî والایی (f.i.) : yükseklik, yücelik. (bkz : ulüvv).

vâle واله (f.i.) : **1.** ılgımsalgım, serap. **2.** bir çeşit ipek kumaş. **3.** nâle.

vâlî والی (a.i. velâyet'den. c. : vülât) : bir vilâyeti idâre eden en büyük me'mur.

vâlid والد (a.s. ve i. vilâdet'den) : baba.

vâlid-i kesîrü'l-mahâmid : övülecek halleri çok olan baba.

vâlidân والدان (a.f.b.i.). (bkz : vâlideyn).

vâlide والده (a.s. ve i.) : doğuran; ana. (bkz : ümm).

vâlideyn والدین (a.i.c.) : ana ile baba.

vâlidiyyet والدیت (o.i.) : annelik ve babalık vasfı.

vâlih, vâlihe واله ، والهه (a.s. veleh'den) : şaşakalmış, şaşırmış. (bkz : mütehayyir-).

vâlih-âne والهانه (a.f.zf.) : şaşkınca, şaşırmış olarak.

vâliyân والیان (a.f.b.i. vâlî'nin c.) : vâlîler.

vallâhi والله (a.e.) : "Allah için, Allah hakkı için" mânâsına gelen büyük yemin. (bkz : billâhi, tallâhi).

vâm وام (f.i.) : borç. (bkz : deyn).

vâ-mânde وامانده (f.b.s.) : geride kalmış, geride.

vâm-cû وامجو (f.b.s.) : borç arayan.

vâm-dâr وامدار (f.b.s.) : borçlu.

vâm-hâh وامخواه (f.b.s.) : alacaklı.

Vâmık وامق (a.h.i.) : Vâmık ile Azrâ hikâyesinin erkek kahramânı.

Vâmık u Azrâ : Lâmiî'nin mesnevîsi, Vâmık ile Azrâ'nın mâcerasını anlatan aşk hikâyesi.

vâmık, vâmıka وامق ، وامقه (a.s.) : **1.** seven, âşık, sevdalı. **2. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

vâmî وامی (f.s.) : borçlu. (bkz : medyûn).

vamk ومق (a.i.) : sevme. (bkz : muhabbet).

-vân وان - (f.s.) : bakıcı, koruyucu mânâlarına *bileşik kelimeler yapar : **Bahçe-vân :** bahçeye bakan, bahçeyi koruyan. (bkz : -bân).

vâ-pes واپس (f.s.). (bkz : vâ-pesîn).

vâ-pesîn واپسین (f.b.s.) : son, en sondaki, en gerideki. **Nefes-i vâ-pesîn :** son nefes.

-vâr وار - (f.e.) : **1.** benzetme edâtı, gibi. (bkz : âsâ, mânend, -vâre, -vârî, veş). **Âvâre-vâr :** âvâre gibi. **Bülbül-vâr :** bülbül gibi. **2. i.** kerre, def'a. **Yek-vâr :** bir defâ, bir kerre. **3. s.** -li. **Ümîd-vâr :** ümitli. **4. s.** mâlik, sâhip. **Mâl-vâr :** mal sâhibi, zengin. (bkz : -dâr, zû-). **5.** lâyıklık, uygunluk anlatır. **Gûş-vâr :** kulağa takılmaya lâyık küpe.

varak ورق (a.i.c. : evrâk, vırâk) : **1.** yaprak. (bkz : berk). **2.** kâğıt veyâ kitap yaprağı. **3.** yazılmış kâğıt. **4.** altın, gümüş ve sâir mâdenlerden dövülerek yapılan ince yaprak.

varak-ı keffî : bot. eldamarlı yaprak, **fr. feuille palmée.**

varak-ı ke'sî : bot. çanakyaprağı, **fr. sépale.**

varak-ı mefsûs : bot. oymalı yaprak, **fr. feuille lobée.**

varak-ı mihr ü vefâ : sevgi ve vefâ, yânî, sözde sevgide sadâkatin kâğıdı.

varak-ı mihr ü vefâ'yı kim okur, kim dinler : [birçok Dîvan Edebiyâtı şâiri tarafından kullanılan bu cümle, bu mısrâ : "artık kimsede dostluk, sadakat ve vefa kalmadı, kimse bunları mühimsemiyor" mânâsına gelir].

varak-ı minşârî : bot. kenarındaki dişleri testere gibi sivri ve kısa olan yaprak.

varak-ı mürekkebe : bot. *bileşik yaprak, **fr. feuille composée.**

varak-ı müsennen : bot. testere yaprak.

varak-ı mütevâlî : bot. *sarmal yaprak.

varak-ı rişi : bot. *telekdamarlı yaprak, **fr. feuille pennée.**

varak-ı sahîha : senet, dilekçe ve benzeri şeyleri yazmak için özel olarak hazırlanmış damgalı kâğıt.

varak-ı sümeyrî : bot. meyveyaprak, **fr. carpelle.**

varak-ı tâmm : bot. tam yaprak.

varak-ı tüveycî : bot. *taçyaprağı, **fr. pétale.**

varak-ı zehre : bot. çiçek yaprağı, **fr. bractée.**

varak-ı zehrevî : bot. örtü yaprağı, koruyucu pul.

varak-ı zû-zeneb : bot. kuyruklu yaprak.

varaka ورقه (a.i.) : **1.** tek yaprak, tek kâğıt. **2.** yazılı kâğıt.

varaka-i sahîha : senet, istidâ gibi şeyler yazmaya mahsus resmî damgalı kıymetli kâğıt.

varak-gerdân ورق گردان (a.f.b.s.) : olmayacak, boş işlerle meşgul olan [kimse].

varaki ورقی (a.s.) : **1.** yaprağa âit, yaprakla ilgili. **2.** yaprak biçiminde.

varak-pâre ورقپاره (a.f.b.i.) : **1.** yaprak parçası. **2.** kâğıt parçası. **3.** ehemmiyetsiz, âdî kâğıt, pusula, tezkere.

-vâre واره - (f.e.). (bkz : -vâr).

vâreste وارسته (f.s.) : **1.** kurtulmuş. **2.** serbest, rahat. (bkz : âzâde). **3.** ilişiksiz.

vârestegî وارستگی (f.i.) : **1.** vârestelik, kurtulma. (bkz : halâs). **2.** serbestlik, rahatlık. **3.** ilişiksizlik.

-vârî واری - (f.s.): benzer, gibi. **Efrenc-vârî :** frenk gibi. **Minkar-vârî :** gaga gibi. (bkz : -vâr[1]).

vârid, vâride وارد ، واردە (a.s. vürûd'dan. c. : vâridîn) : **1.** gelen, vâsıl olan, erişen. **Evrâk-ı vâride :** bir dâireye başka dâirelerden gelen evrak.

vârid-i hâtır : hatıra gelen, akla gelen. **2.** bir şey hakkında çıkan, söylenen, olması beklenen, olabileceği düşünülen.

vâridât واردات (o.i. vâride'nin c.) : **1.** gelir [yıllık, aylık...]. **2.** hatıra gelen, içe doğan şeyler.

vâridât-i cüz'iyye : miktarı az olan gelirler.

vâridât-ı gayr-ı melhûza : devlet gelirleri arasında gösterilmiş olmayıp sonradan her hangi bir vesîle ile meydana çıkan gelir.

vâridâtî وارداتی (a.f.b.i.) : **tar.** vâridatçı, mâliye nezaretinde devletin gelirini yürüten memur.

vâride وارده (a.i.c. : vâridât) : **1.** gelmiş olan şey. **2.** akla gelen şey, düşünce. **3.** resmî dâireye gelen evrak.

vâridîn واردین (a.s. vârid'in c.) : gelenler.

vâris وارث (a.i. verâset'den. c. : verese) : **1.** mirasçı, kendisine miras düşen. **2.** Allah adlarından biri.

variyet واریت (t.a.i.) : varlık, zenginlik. (bkz : servet).

Varka ورقه (a.h.i.) : **1.** ilk vahy'in gelmesi üzerine Hz. Hadîce'nin Hz. Peygamberi alıp götürdüğü meşhur kâhin. **2.** Varaka ile Gülşâh hikâyesinin erkek kahramânı.

varrak وراق (a.i.). (bkz : verrak).

varta ورطه (a.i.) : **1.** kuyu gibi oyuk ve derin yer; uçurum. **2. mec.** tehlike, içinden çıkılması güç iş.

vârûn, vârûne وارون ، وارونه (f.s.) : ters, aksi, uğursuz. (bkz : ma'kûs, menhûs). **Baht-ı vârûn :** ters tâlih. (bkz : vâj-gûn).

vasab وصب (a.i.c. : evsâb) : hastalık; ağrı.

vasâfet وصافت (a.i.). (bkz : vesâfet).

vasâif وصائف (a.i. vasîf'in c.). (bkz : vesâif).

vasat وسط (a.i.c. : evsât) : **1.** orta, iki şeyin arası. **2.** ikisinin ortası olan şey. **Lâ-hayre illâ fi'l-vasat :** hayır ancak vasattadır, hayır îtidaldedir. **3.** cemiyet muhîti, iç, *ortam. (bkz : dâhil). **4.** bel, sırtın alt kısmı.

vasat-ı mütenâsib : mat. *orantılı orta, **fr. moyenne proportionnelle.**

vasatü'l-hâl : orta halde, orta halli.

vasatü'l-kame : orta boylu.

vasatü'r-re's : başın ortası.

vasateyn وسطین (a.i.c.) : **mat.** ortalar, **fr. moyens.**

vasatî وسطی (a.s.) : orta; ortalama, ikisi ortası, orta halde.

vasatî hatâ : mat. her hangi bir şeyin müteaddit ölçülerinin vasatîsi olan rakamı beher ölçü miktârını temsîl eden rakamdan çıkarmak sûretiyle elde edilen farklar toplamının ölçü adedine bölümünden elde edilen ± hatâ miktârı, **lât. : Error medius.**

vasatî irtifâ' : coğr. ortalama *yükselti.

vasatî mürabbaî hatâ : mat. her hangi bir şeyin müteaddit ölçülerinin vasatîsi olan rakamı beher ölçü miktarını temsîl eden rakamdan çıkarmak sûretiyle elde edilen

farkların kareleri toplamının kökünün ölçü adedine taksîminden elde edilen ± hatâ miktârı, **lât. error medius metuendus.**

vasatiyye وسطيه (a.s.) : ["vasatî"nin müen.]. (bkz : vasatî).

vasf وصف (a.i.c. : evsâf) : **1.** *nitelik, bir kimsenin veyâ şeyin taşıdığı hal, sıfat. **2.** bir kimsenin veyâ şeyin durumunu, anlatarak târif etme. **3.** övme. **4. gr.** sıfat.

vasf-ı mutavassıt : bir vakıfnamede arada belirtilen nitelik.

vasf-ı mümeyyiz : fels. ayırt edici, ayırıcı vasıf, **fr. caractéristique.**

vasf-ı tahsînî : ed. bir şeyin mâhiyetini beyân etmekten ziyâde lâfzını süslemek için kullanılan sıfatlar. Meselâ : "Bu şi'r-i teri okurken ol mâh / Bir savt-i garîb işitti nâgâh" beytindeki **ter** ve **garîb** sıfatları gibi.

vasf-ı terkîbi : gr. *birleşik sıfat, bir ismin sonuna Farsça bir emir eklenerek yapılan terkip. **Zevk-efzâ :** zevk artıran... gibi.

vasıf ihtilâfı : huk. devletler husûsî hukukunda, içinde yabancılık unsuru bulunan bir hâdisenin *niteliği ile ilgili uyuşmazlık.

vasfî, vasfiyye وصفيه ، وصفى (a.s.) : **1.** vasıfla, nitelikle ilgili, beyan ve târife âit. **2. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

vasıb وصب (a.s.) : hasta. (bkz : marîz).

vâsıb واصب (a.s.) : sürekli; yerinde duran.

vâsıba واصبه (a.s.) : ["vâsıb" ın müen.]. (bkz : vâsıb).

vâsıf واصف (a.s. vasf'dan) : **1.** vasfeden, bildiren; öven. **2. i.** erkek adı.

vâsıfa واصفه (a.s. vasf'den) : **1.** ["vâsıf" ın müen.]. (bkz : vâsıf). **2. i.** kadın adı.

vâsık واثق (a.s. vüsûk'dan) : **1.** güvenen, inanan. **2.** Abbâsî halîfelerinden birinin ünvânı.

vâsık billâh : Allah'a güvenen.

vâsıl واصل (a.s. vüsûl'den) : **1.** erişen, ulaşan, kavuşan. **2.** (c. : vâsılîn) : **tas.** Hakk'a eren. ["vâsıl-ı Hakk" şeklinde de kullanılır].

vâsıl-ı Hakk : tas. bütün gerekli mertebelerden geçerek Allah'a kavuşan, ulaşan kimse.

vâsıla واصله (a.s.) : **fels.** dıştan, dıştan gelen idealar. **fr. adventice.**

vâsılîn واصلين (a.s. vâsıl²nin c.) : **tas.** Hakka erenler. **Gavsü'l-vâsılîn :** hakîkate, mârifete ermiş olan kâmillerin başı, Hz. Abdülkadir el-Geylânî.

vâsıt واسط (a.s. vasat'dan) : ortada bulunan, ikisi ortası.

vâsıta واسطه (a.i.c. : vesâit) : **1.** iki şeyi birbirine bitiştiren üçüncü. **2.** aracı, arada bulunan, araya giren, meyancı. **3.** âlet, araç. **4.** soy, soy kuşağının her biri. **Bilâ-vâsıta :** vâsıtasız, doğrudan doğruya. **Bi'l-vâsıta :** vâsıta ile, birinin aracılığı ile. **5. ed.** tercî ve terkîb-i bendleri teşkîl eden parçaları birbirine bağlayan beyit. [terci'lerde tekrarlanır, terkiplerde değişir].

vâsıta-i nakliyye : taşıma *aracı, *taşıt.

vâsıtî واسطى (a.i.) : **tas.** iyi cins bir kamış kalemi.

vasî وصى (a.i. vesâyet'den. c. : evsıyâ') : **1.** bir ölünün vasiyetini yerine getirmeye me'mur edilen kimse. **2.** bir yetimin veyâ akılca zayıf ve hasta olan bir kimsenin malını idâre eden kimse. **3.** (İmâmiye mezhebine göre) Hz. Ali.

vâsî-i guremâ : fık. borçları terikesinden fazla olduğu halde vefât eden borçlunun terikesine yargıç tarafından tâyîn olunan vasî.

vasî-i mansûb : fık. yetim için hâkim (yargıç) tarafından tâyîn edilen vasî.

vasî-i muhtâr : fık. ölünün hayatta iken tâyîn ettiği vasî olup, vasiyeti yerine getirmekle vazifelidir.

vâsi', vâsia واسع ، واسعه (a.s. vüs'at'den) : **1.** geniş; açık; enli; bol. **Arzu'llâhi vâsia :** Allah'ın yeri geniştir. **2.** Allah adlarından biri.

vâsi'ü'l-mağfire : yarlıgaması bol olan Allah.

vasîd وصيد (a.i.) : kapı eşiği. (bkz : südde).

vasîf وصيف (a.i.c. : vesâif, vusafâ) : uşak, hizmetçi.

vasîl وصيل (a.s.) : birinden aslâ ayrılmaz [kimse].

vasît وسيط (a.s.) : aracı, hakem.

vasiyyet وصيت (a.i.c. : vesâyâ) : bir kimsenin öldükten sonra yapılmasını istediği şey.

Rükn-i vasiyyet : vasiyete delâlet eden şeyler.

vasiyyet bi'l-ecnebî : huk. mirasçılardan başkasına yapılan vasiyet, **fr. adventice.**

vasiyyet bi'l-galle : huk. [eskiden] bir kimsenin birine bir mülkünün, meselâ akarının gallesini vasiyet etmesi. [bu vasiyet, hem mûsînin hîn-i vefâtındaki mevcut galleye, hem de musâleh sağ oldukça tahaddüs edecek gallelere masrûf olur].

vasiyyet bi'l-hacc : huk. [eskiden] bir kimsenin vefâtından sonra nâmına haccedilmesi için yaptığı vasiyet. [sülüs-i mâlinden mûteber olur].

vasiyyet bi'l-muhâbât : huk. [eskiden] bir malı değer fiyatından noksan ile satılmak üzere yapılan vasiyet [dört yüz lira kıymetinde olan bir evin muayyen bir şahsa üç yüz liraya satılmasını vasiyet gibi].

vasiyyet bi'l-vâris : huk. [eskiden] bir kimsenin mirasçılarından birine yaptığı vasiyet.

vasiyyet bi's-sehm : huk. [eskiden] bir kimsenin bir şahsa veyâ bir cihete terikesinden lâalettâyin bir sehim vasiyet etmesi ki vereseden hiç birinin sehimden zâit olmamak üzere terikenin altıda biri musâleh'e âit olur; vasiyetçinin ölçüsünü belirtmeden terekesinden bir payı vasiyet etmesi.

vasiyyet bi's-semere : huk. [eskiden] bir kimsenin birine bağ ve bahçe gibi bir mülkünün semeresini vasiyet etmesi.

vasiyyet bi's-süknâ : huk. [eskiden] bir akarın süknâsını muayyen bir kimseye vasiyet etme. [terekenin üçte birinden mûteber olur].

vasiyyet bi-sülüsi'l mâl : huk. [eskiden] bir kimse tarafından : "malının üçte birini filân kimseye veyâ filân cihete vasiyet ettim" diye yapılan vasiyet.

vasiyyet bi'ş-şart : huk. [eskiden] bir şart ile mukayyet olan vasiyet. [meselâ : bir kimsenin : "âilemin nezdinde ikamet etmek üzere filân kadına yüz lira veriniz" diye vasiyet etmesi gibi].

vasiyyet bi't-tasarruf : huk. bir kimsenin ölümünden sonra, terekesinin idâresini ve küçük çocuklarının menfaatlerinin gözetilmesini sağlamak üzere birini tâyin etmesi.

vasiyyet-i gayr-i mürsela : huk. [eskiden] nısıf ve sülüs gibi bir kesir ile mukayyet olarak vuku' bulan vasiyet. [terikenin dörtte birini vasiyet gibi].

vasiyyet-i muallaka : huk. [eskiden] şarta tâlik olunan vasiyet. [meselâ hasta olan bir kimse : "eğer ben bu hastalıktan ölürsem filân zâta şu kadar lira veriniz" demesi gibi].

vasiyyet-i mukayyede : huk. [eskiden] muayyen bir hâdise ile veyâ bir vakit ile yâhut bir mekân ile takyîd edilen vasiyet.

vasiyyet-i mutlaka : huk. [eskiden] muayyen bir hâdise ile, bir vakit veyâ mekân ile takyîd edilmeyen vasiyet.

vasiyyet-i mürsele : huk. [eskiden] musâbih'in miktârı muayyen olan yânî sülüs ve rubu' gibi bir kesirle mukayyet olmayan vasiyet. [muayyen bir evi vasiyet gibi].

vasiyyet li'l-ecnebî : huk. [eskiden] bir kimsenin vârisinden gayri bir şahsa yaptığı vasiyet. [bu vasiyet mûsînin vârisleri bulunduğu takdirde terikenin sülüsünden, bulunmadığı takdirde tamâmından mûteber olur].

vasiyyet li'l-vâris : huk. [eskiden] bir kimsenin kendi vârislerinden birine yaptığı vasiyet. [diğer veresenin icâzetine mevkuf bulunur].

vasiyyet-nâme وصيتنامه (a.f.b.i.) : bir kimsenin, vasiyetini yazmış olduğu kâğıt, yazılı vasiyet.

vasl وصل (a.i.) : **1.** [bir şeyi başka bir şeye] ulaştırma, birleştirme; ulaşma, birleşme. **Leyletü'l-vasl :** ayın son gecesi. **2.** kavuşma. (bkz : vuslat). **3. gr.** ulama, **fr. liaison. 4. g. s.** sayfaları yapışan yazılı bir kitabı ayırma san'atı.

vasl-ı dil-dâr : sevgiliye kavuşma hâli.

vasl ve şâyagân : ed. revî harfinden sonra tekrar eden zamir veyâ edat.

vasle وصله (i.) : **tar.** Mevlevî tarîkatine mahsus bir çeşit elbise.

vasliyye وصليه (a.s.) : ["vaslî" nin müen.]. (bkz : vaslî).

vasm, vasme وصم ، وصمه (a.i.) : ayıp, utanacak şey; eksiklik.

vasmet وصمت (a.i.) : **1.** bir şeyi çar çabuk bağlama. **2.** halsizlik, kırıklık. **3.** eksiklik, ayıp.

vasmet-i cehâlet : bilgisizlik, bilgi eksikliği.

vassâd وصاد (a.s. ve i.) : örücü, ören, dokuyucu, dokuyan, çulha. (bkz : nessâc).

vassâf وصـــاف (a.s. vasf'dan) : **1.** vasıflarını bildirerek anlatan veyâ öven. **2. i.** erkek adı.

vassâl وصـــال (a.s. vasl'dan) : **1.** vasleden, ulaştıran, birleştiren. **2. i. g. s.** sayfaları yapışan eski yazılı bir kitabın sahifelerini ayıran sanatkâr. **3. i. tar.** Ortaçağ'da derebeylerine bağlı olan halk veyâ kendisinden daha büyük bir derebeyine bağlı olan derebeyi.

vassâle وصاله (a.i.) : [eskiden] yazma kitapların kenarlı kısmına kâğıt ilâvesi sûretiyle yapılan tâmir şekli.

vâş واش (f.s.) : düşman; gammaz.

vâ-şüde واشـــده (f.s.) : geri çekilmiş, defolunmuş.

vatâ' وطاء (a.i.) : bir şeyi ayakla çiğneme.

vatan وطن (a.i.c. : evtân) : yurt.

vatan-ı sânî (ikinci vatan) : sonradan yerleşilen yer.

vatan-daş وطنداش (a.t.b.i.): yurttaş, hemşeri.

vatanî, vataniye وطنى ، وطنيه (a.s.) : vatana âit, vatanla ilgili.

vatan-perver وطنپرور (a.f.b.s.) : yurtsever.

vatan-perver-âne وطنپرورانه (a.f.zf.) : yurtseverе yakışır yolda, yurtsevercesine.

vatar وطر (a.i.c. : evtâr) : iş. **Ba'de kazâi vatar** : abdest bozduktan sonra. **Kazâ-yi vatar** : abdest bozma.

vatâvît وطاويـــط (a.i. vatvât'ın c.) : **1.** dağ kırlangıçları. **2.** yarasalar. **3.** korkak ve geveze kimseler.

vâter واتر (f.s.) : çok uzak; sonundaki.

vatîd وطيـــد (a.s. vatd'dan) : sağlam, kunt.

vatm وطم (a.i.) : **1.** ayakla çiğneme. **2.** perdeyi salıverme.

vatnî وطنى (a.i.) : üzerine basma, çiğneme.

vatvât وطواط (a.i.c. : vatâvît) : **1.** dağ kırlangıcı. **2.** yarasa. **3.** korkak ve geveze adam.

vatvata وطوطه (a.i.) : gece göz görmemesi.

vaty وطى (a.i.) : **1.** ayak altında çiğneme, basma. **2.** çiftleşme. (bkz : cimâ').

vav واو (a.f.ha.) : Osmanlı alfabesinin yirmi dokuzuncu harfi olup "ebced" hesâbında altı sayısının karşılığıdır; v harfinin adı.

vâv-ı âtıfa : **gr.** atıf vavı, *bağlaç, **fr. conjonction.** [bu harf, Arapça veyâ Farsça iki kelimeyi birbirine bağlarken ilk kelimenin son harfi konsonla bitmiş ise bu harfi **ü** gibi okutur : **ilim ve irfan** (= ilm ü irfân); vokal ile bitmiş ise, iki kelimeyi birbirine bağlayan "vav" harfi ortada -Farsça kaidesine göre- vü okunur : **kazâ ve kader** (= kaza vü kader)... gibi. (Arapçada **ve** olduğu gibi okunur].

vâv-ı kasem : **a. gr.** her hangi bir kelimenin, çok defâ Allah kelimesinin evveline gelerek : **için, hakkı için** mânâlarını verir : **V'Allâhi** : Allah için, Allah hakkı için. **Ve'l-kalemi** : kalem hakkı için. **Ve'n-necmi** : yıldız hakkı için.. gibi. (bkz : bî- (billâhi), te- (t'Allâhi)].

vâv-ı makbûza-i hafîfe : **ü** sesini veren vâv.

vâv-ı makbûza-i sakîle : **u** sesini veren vâv.

vâv-ı mebsûta-i hafîfe : **ö** sesini veren vâv.

vâv-ı mebsûta-i sakîle : **o** sesini veren vâv.

vâ-veyl وا ويل (a.n.) : yazık, eyvâh!

vâ-veylâ واويـــلا (a.n.) : **1.** eyvâh, yazık! (bkz : dirîg, dirîga). **2. i.** çığlık, yaygara, feryâd. **3. i.** Nâmik Kemâl'in meşhur vatanî şiiri.

vâvî واوى (a.s.) : **1.** "vav' harfine mensup, "vav" harfi ile ilgili. **Ecvef-i vâvî.** (bkz : ecvef). **2.** tilki. (bkz : sa'leb).

vâye وايه (f.i.) : nasîp, kısmet. (bkz : behre). **Bî-vâye** : nasipsiz, mahrum. (bkz : bî-behre).

vâye-bahş وايه بخش (f.b.s.) : nasîb, behre, fayda bağışlayan.

vâye-dâr وايه دار (f.b.s.) : nasîbi olan, kısmetli. (bkz : vâye-mend, zû-hazz).

vâye-gîr وايه گيـــر (f.b.s.) : nasiplenmiş; elde etmiş.

vâye-mend وايـــه منـــد (f.b.s.) : kısmetli, nasîbi olan. (bkz : vâye-dâr).

va'z وعظ (a.i.) : **1.** bir kimseye, kalbini yumuşatacak, kendisini iyiliğe sevk edecek sûrette söz seyleme. **2.** dînî öğüt.

vaz' وضع (a.i.c. : evzâ') : **1.** koyma, konulma.

vaz'-ı esâs : esas koyma, temel atma.

vaz'-ı ictimâ' (kavuşma *konumu) : Güneşle herhangi bir *gezegenin, güneşle aynı yere

göre aynı hizada ve aynı yanda bulunduğu *konum, **fr. conjonction.**

vaz'-ı istikbâl : astr. Güneşle bir dış *gezegenin, güneşle Ayın, yere göre simetrik olduğu *konum, karşıkonum, **fr. opposition.**

vaz'-ı sahne : sahneye koyma.

vaz'-ı yed : el koyma. **2.** tâyin etme. **3.** kurma, îcâdetme. **4. mant.** bir şeye ad koyma. **5.** meydana getirme.

vaz'-ı haml : doğurma. **6.** duruş, tavır, hareket.

vaz'-ı kadîm : bir yerin eskidenberi bulunduğu hal.

vâz واز (f.i.) : bırakma, terk. (bkz : ferâgat).

vazâat وظاعت (a.i.) : alçaklık, bayağılık.

vazâh وضاح (a.i.) : beyaz, güzel yüzlü adam.

vazâhat وضاحت (o.i.) : vâzıhlık, açıklık.

vazâif وظائف (a.i. vazîfe'nin c.) : vazîfeler (*ödevler).

vazâif-i kanûniyye : kanûnî vazîfeler.

vazâif-i milliyye : millî, ulusal vazîfeler.

vazâif-i sagîre : huk. boş kalan, inhilâl eden veyâ muattal bırakılan vazîfeler.

vaz'an وضعاً (a.zf.) : vaziyeti, durumu îtibâriyle; asıl lûgat mânâsı bakımından.

vâz-gûn, vâz-gûne وازگون ، وازگونه (f.b.i.) : ters, dönük; uğursuz. (bkz : bâz-gûn, bâzgûne).

vâzı', vâzıa واضع ، واضعه (a.i. ve s. vaz'dan) : **1.** koyan.

vâzı'-ı imzâ : imzâ koyan. **2.** temelini koyan kuran; yapan, hazırlayan.

vâzı'-ı kanûn : kanunu yapan, koyan, hazırlayan.

vâzı'ü'l-yed : el koyan, eline alan.

vâzıh, vâzıha واضح ، واضحه (a.s.) : açık, meydanda, belli, kapalı olmayan [söz, cümle].

vâzıhan واضحاً (a.zf.) : açık olarak, açık açık.

vâzıhât واضحات (a.i. vâzıh'ın c.) : açık, meydanda olan şeyler. (bkz : bedîhiyyât).

vazî', vazîa وضيع ، وضيعه (a.s. vaz'dan) : alçak, bayağı, âdî, aşağı.

vaz'î, vaz'iyye وضعي ، وضعيه (a.s.) : vaz'a mensup, onunla ilgili.

vazîfe وظيفه (a.i.c. : vazâif) : **1.** *ödev, *görev, bir kimsenin yapmak zorunda bulunduğu iş. **2.** yapılması, birine havâle edilen iş. **3.** ehemmiyet verilen iş. **4.** birine, her gün veyâ muayyen günlerde verilmesi kararlaştırılan iş ücreti.

vazîfe-i mukaddes : kutsal vazîfe (*görev).

vazîfe-i mütehattime: fels. fr. droit étroi.

vazîfe-i zimmet : borç olan vazîfe. ["vazîfe" aslında, Arapçada "maaş" karşılığıdır].

vazîfe-dâr وظيفه دار (a.f.b.s.c. : vazîfe-dârân) : **1.** vazîfeli (*görevli). **2. i.** me'mur.

vazîfe dârân وظيفه داران (a.f.b.s.) : vazîfedâr'ın c.) : **1.** vazîfeliler. **2. i.** me'murlar.

vazîfe-hâr وظيفه خوار (a.f.b.s.c. : vazîfe-hârân) : tahsîsâtı olan, ücret alan.

vazîfe-hârân وظيفه خواران (a.f.b.s. vazîfe-hâr'ın c.) : maaşı, tahsîsâtı olanlar, ücret alanlar.

vazîfe-nâ-şinâs وظيفه ناشناس (a.f.b.s.) : vazîfesini bilmeyen.

vazîfe-şinâs وظيفه شناس (a.f.b.s.) : vazîfesini, işini dikkatli yapan.

vazîfe-şinâs-âne وظيفه شناسانه (a.f.zf.) : vazîfeşinâs olana yakışacak sûrette.

vazîfe-şinâsî وظيفه شناسي (a.f.b.i.) : vazîfeşinaslık.

vazîfeten وظيفةً (a.zf.) : vazîfe olarak, vazîfe ile.

vazîh, vazîha وضيح ، وضيحه (a.s. vuzûh'dan) : apaçık, besbelli, meydanda.

vazîme وضيمه (a.i.) : **1.** toplantı [iki üçyüz kişilik-]. **2.** misâfirler topluluğu. **3.** sefere çıkanlar topluluğu. **4.** cenâzeden sonra fıkarâlara ve ahbaplara verilen yemek.

vaz'iyyet وضعيت (o.i. vaz'dan) : durum, duruş.

vaz'iyyet-i ezhâr : bot. çiçek *durumu, **fr. inflorescence.**

vaz'iyyet-i irtika' : astr. *yücelme *durumu.

vazzâh وضاح (a.s. vuzûh'dan) : çok açık, meydanda, belli.

vazzâhü'l-cebîn : alnı açık.

ve و (a.i.) : dahî, de, hem, ile.

ve و (f.e.) : çok defa "ü" gibi ve vokalle (sesli) biten kelimeden sonra "vü" olarak okunur. **Kazâ vü kader :** kaza ve kader... gibi.

vebâ' وباء (a.i.) : **hek. 1.** vebâ, tâun, yumurcak. **2.** salgın hastalık.

ve ba'dü وبعد (a.zf.) : imdi, ondan sonra. [Allah ve Peygambere edilen duâlardan sonra maksada giriş için kullanılırdı.]. (bkz : ammâ ba'dü).

vebâî, vebâiyye وبائی ، وبائیه (a.s.) : **hek.** vebâya âit, vebâ ile ilgili.

vebâl وبـــال (a.i.) : **1.** şiddet, ağırlık, azap. **2.** günah.

vebâlet وبالت (a.i.). (bkz : vebâl).

veber وبـــر (a.i.) : **1.** ısırgan otunda olduğu gibi bâzı ot ve yaprakların üzerindeki ince dikencikler. **2.** hav, tüy. **3.** deve veyâ tavşan tüyü.

vebr وبر (a.i.c. : vibâr, vibâre, vubûr) : **zool.** aktavşan; Arabistan tavşanı.

veca' وجع (a.i.c. : evcâ', vicâ') : ağrı, sızı, acı.

veca-i batn : karın ağrısı, kuru buruntu.

veca-i cenb : göğsün yan tarafındaki ağrı.

veca-i mefâsıl : mafsal ağrıları.

vecâhet وجاهت (a.i.) : **1.** güzel yüzlülük, gösterişlilik, güzel yüz. **2.** îtibar, haysiyet; onur, şeref. **3.** kadın adı.

vecâib وجائـــب (a.i. vecîbe'nin c.) : vecîbeler, boyna borç olan şeyler.

vecâr وجـــار (a.i.c. : evcire, vücür) : **1.** kurt, arslan gibi yırtıcı hayvan yatağı; in. **2.** sel suyunun oyduğu yer.

vecâzet وجـــازت (a.i.) : sözün veciz, kısa oluşu. (bkz : muhtasar).

vecd وجـــد (a.i.) : **1.** kendinden geçecek derecede dalgınlık. **2.tas.** kendini kaybedercesine ilâhî aşka dalma. **3.** aşırı heyecan. **4.** kederlenme.

vecd-âlûd وجـــد آلـــود (a.f.b.s.) : vecde getiren, coşturan. (bkz : vecd-âver).

vecdân وجـــدان (a.i.) : vecit, coşma, kendinden geçme hâli.

vecd-âver وجـــد آور (a.f.b.s.) : büyük heyecan veren.

vecd-efzâ وجد افـــزا (a.f.b.s.) : vecdi, büyük heyecanı artıran.

vecdet وجدت (a.i.) : **1.** vecitli oluş. **2.** zenginlik.

vecdî وجدی (a.s.) : **1.** vecde mensup, vecidle ilgili. **2. i.** erkek adı.

vecdiyye وجدیه (a.s. vecd'den) : **1.** ["vecdî" nin müen.]. (bkz : vecdî). **2. i.** kadın adı.

vecel وجل (a.i.) : korkma, ürkme.

vecenât وجنـــات (a.i. vecne'nin c.) : yanak yumruları; elmacıklar.

vecenî وجنـــی (a.s.) : **hek.** yanağa âit, yanakla ilgili.

veceniyye وجنیـــه (a.s.) : ["vecenî" nin müen.]. (bkz : vecenî).

vecer وجر (f.i.) : fetva.

vecer-ger وجر گر (f.b.i.) : fetva veren, müftü.

vech وجـــه (a.i.c. : vücûh) : **1.** yüz, surat, çehre. **2.** üst, satıh, düz, yüz.

vechü'l-arz : yeryüzü. **3.** ön, alın. (bkz : cebhe). **4.** üslûp, tarz. **5.** sebep, vesîle, münâsebet. **Ber-vech-i muharrer** : yazıldığı veçhile. **6.** vâsıta.

vech-i âhar : başka sebepten.

vech-i ahsen : en iyi yol.

vech-i arazbâr : **müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makamdır. Kemânî Hızır Ağa tarafından terkîbedilmiştir. Tanbûrî İsak'ın devr-i kebîr peşrevi ile saz semâîsi, Ahmet Ağa'nın hafif bestesi ile ağır aksak semâîsi ve bir ağır düyek şarkı, balıkçça Hafız Efendi'nin ağır aksak şarkısı makama misaldir. Vech-i arazbar, arazbar makamının ilk iki dizisi olan yegâh'da beyâtî ve çârgâh'da rast beşlisi ile segâh dörtlüsünden ibârettir. Donanımına "si" ve "mi" koma bemolleri yazılır. Yegâh'da beyâtî için "si" bekar ve "si" küçük mücenneb bemolü nota içerisinde kullanılır. Segâh dörtlüsü ile segâh perdesinde durur. Güçlüsü, terkîbindeki birinci dizinin güçlüsü olan gerdâniye (sol beyâtî nevâ'ya nakledilmiş olduğuna göre) perdesidir; aynı dizinin durağı olan nevâ (re) da ikinci derecede güçlü'dür (segâh'ın da güçlüsü bu perdedir).

vech-i hâl : bir kimsenin hâli, *durumu.

vech-i hüseynî : **müz.** hüseynî aşîran makamına bâzı eski eserlerde (meselâ muradnâme'de) verilen isimdir.

vech-i iğbirâr : gücenme hâli.

vech-i mâaş : geçim vasıtası.

vech-i maîşet : geçim vasıtası.

vech-i mergûb : beğenilen tarz, şekil.

vech-i meşrûb üzere : anlatıldığı gibi.

vech-i mülâhaza : nokta-i nazar, **fr. point de vue. Min vechin** : bir bakımdan.

vech-i müvecceh : doğru davranış.

vech-i pûselik : **müz.** Türk müziğinin bir kaç asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış numûnesi yoktur.

vech-i şebeh : ed. teşbîhin dört rüknünden biri olup müşebbehün-bih ile müşebbeh arasında müşterek olan ma'nevî emir. [meselâ : "şu bağ cennet gibidir" cümlesindeki **bağ** müşebbeh, **cennet** müşebbehünbih olup aralarındaki müşterek olan ma'nevî emir de : "letâfet, zînet" dir].

vech-i şehnâz : müz. Türk müziğinde bir mürekkep makamdır. Sûz-i dil, şehnaz, evic ve araban makamlarından veyâ bu makamların muhtelif dizi parçalarından ibâret karışık bir mürekkeptir. Dügâh (lâ) perdesinde kalır. A.Avni Konuk'un kâr-ı nâtık'ının 52 numaralı ağır düyek parçası makama misâldir.

vech-i şer'î : kanûnî yol.

vech-i tafsîlî : dolaylı üslûp.

vech-i tesmiye : ad vermedeki münasebet.

vechü'l-hakk : tas. her şeyin hakikatı.

veche وجهه (a.i.) : **1.** yüz. (bkz : rûy). **2.** yan, taraf, semt. (bkz : cânib). [kelimenin aslı : "viche" dir].

veche-i azîmet : gidiş tarafı.

veche-i maksûd : kasdolunan, varılmak istenilen yer.

vechen وجهاً (a.zf.) : **1.** bir veçhile, bir sûretle; yüzce, yaz bakımından. **2.** bir yönden, bir bakımdan.

vechen mine'l-vücûh : vecihlerden biri olarak; her ne sûretle olursa olsun.

vecheyn وجهين (a.i.c.) : iki yan, iki yüz, iki taraf. **Zü'l-vecheyn : 1)** iki yüzlü, iki cihetli; **2)** mürâî.

vechî, vechiyye وجهي ، وجهيه (a.s.) : yüze mensup, yüz ile ilgili. **Zâviye-i vechiyye :** alın zâviyesi, *açısı.

vecî', vecîa وجيع ، وجيعه (a.s. : vecâ'dan) : ağrıtıcı, sızlatıcı.

vecîbe وجيبه (a.i.c. : vecâib) : vâcip olan şey, borç hükmünde olan vazife.

vecîbe-i nezâket : nezâket borcu.

vecîbe-i zimmet : boyun borcu.

vecîh, vecîhe وجيه ، وجيهه (a.i.c. : vücehâ) : **1.** bir kavmin ulu'su, büyüğü, başkanı. **2. s.** güzel, hoş, lâtif. **3.** uygun, münâsip. **Tevcîh-i vecîh :** iyiye, güzele yorma. **Vech-i vecîh :** en uygun şekil. **4.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

vecîhî وجيهي (a.s.) : **1.** şefle ilgili. **2.** güzelle ilgili. **3. i.** erkek adı.

vecîz, vecîze وجيز ، وجيزه (a.s. vecâzet'den) : kısa, derlitoplu. (bkz : muhtasar).

vecîze وجيزه (a.i.) : **ed.** özdeyiş, îcazlı söz, lâfzı az, mânâsı çok ifâde.

vecne وجنه (a.i.c. : vecenât) : yanak yumrusu; elmacık.

vecr وجر (a.i.c. : evcâr) : mağara. (bkz : kehf).

vecûr وجور (a.i.) : **hek.** hayvanların boğazına dökülen bir çeşit ilâç.

ved ود (a.i.). (bkz : vedd).

veda' ودع (a.i.) : beyaz boncuk.

vedâ' وداع (a.i.) : ayrılma, ayrılış, Allah'a ısmarladık, Allah'a emânet olun! **El-vedâ :** Allah'a ısmarladık, Allah'a emânet olun!. [kelimenin aslı : "vidâ'" dır].

vedâ-ı mülk-i vücûd : varlık ülkesine vedâ etmek, ölmek.

vedâat وداعت (a.s.) : **1.** emanet olunan şey. **2.** sâkinlik, durgunluk, rahat.

vedâatiyle وداعتيله (a.t.zf.) : vâsıtasıyla, *aracılığı ile.

vedâd وداد (a.i.) : **1.** sevgi, dostluk. (bkz : vidâd). **2.** erkek adı.

vedâ'-nâme وداعنامه (a.f.b.i.) : kendisinin veyâ selefinin vazîfesinin sona erdiğini bildirmek için devlet başkanına elçi tarafından sunulan mektup, **fr. lettres de rappel.**

vedâyi' ودايع (a.i. vedî'anın c.) : vedîalar, emânetler. [aslı : "vedâi'" dir].

vedd ود (a.i.) : dostluk. (bkz : vidd, vüdd).

ve'd-duâ والدعا (a.cü.) : "duâlarımız sizinle berâberdir" mânâsına gelen bu kelime evvelce mektupların altına yazılırdı.

vedî ودى (a.i.) : **1.** küçük aptes bozulduktan sonra çıkan su. **2.** Arabistan'ın bâzı yerlerinde alınan vergi.

vedî' وديع (a.i. veda'dan) : başkasının malını saklamaya me'mur kimse.

vedîa وديعه (a.i. vedî'den. c. : vedâyi') : **1.** emânet.

vedîatullah (Allah'ın emâneti) : ruh, can. **2.** kadın adı.

vedîd, vedîde وديد ، وديده (a.i.c. : eviddâ) : **1.** dost. **2.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

vedûd ودود (a.s.) : çok muhabbetli, çok şefkatli. [Allah'ın sıfatlarındandır].

vedûk ودوق (a.s.) : kösnük, kösnümüş, çiftleşme zamânı gelmiş [hayvan].

vefâ وفا (a.i.) : **1.** sözünde durma, sözünü yerine getirme. **2.** dostluğu devâm ettirme. **3.** yetişme, yetme, kâfi gelme. **4.** ödeme. **Bey' bi'l-vefâ :** bir malı, alınan para ödenince geri vermek üzere satma. **Bî-vefâ :** vefâsız, sözünde, sevgisinde durmayan. **5.** erkek adı.

vefâ-bîgâne وفا بیگانه (a.f.b.s.) : vefâsız, sözünde sevgisinde durmayan.

vefâ-dâr وفادار (a.f.b.s.) : vefâlı, sözünde, sevgisinde duran.

vefâ-dâr-âne وفادارانه (a.f.zf.) : vefâdar olana, sözünde sevgisinde durana yakışacak yolda.

vefâ-dârî وفاداری (a.f.b.i.) : vefâdarlık, vefâlılık, sözünde, sevgisinde durma.

Vefâiyye وفائیه (a.h.i.) : **tas.** Şâzelî tarîkati şûbelerinden biri. [kurucusu : Muhammed Vefâ bin Muhammed bin Necmüddînî'l-Magribîyyi'l-İskenderî'dir].

vefâ-kâr وفاکار (a.f.b.s.c. : vefâ-kârân) : vefâlı. (bkz : vefâ-dâr).

vefâ-perver وفاپرور (a.f.b.s.) : sözünde, sevgisinde duran.

vefâ-perver-âne وفا پرورانه (a.f.zf.). (bkz : vefâ-dârâne).

vefâ-peyvest وفا پیوست (a.f.b.s.). (bkz : vefâ-dâr, vefâ-perver).

vefâ-şiâr وفا شعار (a.b.s.) : vefâ huylu, vefâlı.

vefâ-şiârî وفا شعاری (a.b.i.) : vefâlılık, vefâ huyluluk.

vefât وفات (a.i.) : ölüm, ölme. [yalnız insan hakkında].

vefd وفد (a.i. vâfid'in c.) : elçiler; temsilciler. (bkz : vüffed; vüfûd).

vefd وفد (a.i.) : **1.** gelme, varma, ulaşma, erişme. (bkz : vürûd, vusûl). **2.** husûsî bir iş ile birinin yanına gitme; elçi gibi gönderilen insan topluluğu. **Nezd-i maalî-vefd :** yüceliklerin toplandığı yer.

vefeyât وفیات (a.i. vefât'ın c.) : ölümler.

vefî وفی (a.s.) : **1.** vefâlı, sözünün eri, sözünde duran. **2.** tam, mükemmel.

vefîk, vefîka وفیق ، وفیقه (a.s.) : **1.** uygun, kafadengi, aynı fikirde. **2. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

vefîr, vefîre وفیر ، وفیره (a.s. vefret'den) : çok, bol. (bkz : kesîr). **Sinîn-i vefîre :** çok yıllar.

vefk وفق (a.i.) : **1.** uyma, uygun gelme, uygunluk. **2. s.** uygun. (bkz : muvâfık). **3.** tılsımlı duâ; muska. **Ber-vefk :** göre, uygun olarak. **Ber-vefk-i merâm :** merâma, isteğe uygun olarak. **Ber-vefk-i dil-hâh :** isteği gönlüne uygun olarak.

vefk-i murâd : dileğe uygun.

vefk-i rübâî : dört çizgi ile çizilmiş dört kelimelik tılsım.

vefk-i südâsî : altıya bölünmüş tılsım veya remil karesi.

vefk-i sülâsî : kenarı üç köşeli tılsım.

vefret وفرت (a.i.) : çokluk, bolluk. (bkz : kesret).

vega وغا ("ga" uzun okunur. a.i.) : gürültü, patırdı, kavga; savaş.

vegadet وغادت ("ga" uzun okunur. a.i.) : **1.** alçaklık, bayağılık, âdîlik. **2.** akılsızlık.

ve gayrühâ وغیرها (a.zf.) : ondan gayri, ondan başka. [müfret müennes için].

ve gayrühû وغیره (a.zf.) : ondan gayri, ondan başka. [müfret müzekker için].

ve gayrühüm وغیرهم (a.c.zf.) : ondan gayri olanlar, ondan başkaları.

ve gayrühümâ وغیرهما (a.c.zf.) : ikisinden gayri.

veh وه (a.n.) : vâh!, yazık, ay. (bkz : vâh).

vehak وهق (a.i.) : kemend.

vehâmet وخامت (a.i.). (bkz : vahâmet).

vehb وهب (a.i.) : vergi; bağışlama; hediye, bağış. (bkz : atiyye, ihsân).

vehbî, vehbiyye وهبی ، وهبیه (a.i.) : **1.** Allah vergisi. **2.** erkek adı; [ikincisi] vehbiye şeklinde kullanılan kadın adı. **3. fels. fr. inné, innéisme.**

vehbiyyet وهبیت (a.i.) : **fels. fr. innéité.**

vehc وهج (a.i.) : ateşin alevlenmesi.

vehd, vehde وهد ، وهده (a.i.c. : vihâd) : uçurum, derin vâdî.

vehecân وهجان (a.i.). (bkz : vehc).

ve helümme cerrâ وهلم جرا (a.cü.) : ötekileri de buna kıyas eyle; onlar gibi çek.

vehf وهف (a.i.) : nebâtın (*bitki) yapraklanması; çoğalma; uzama.

vehhâb وهـــاب (a.s. vehb'den) : çok hîbe eden, fazla bağışlayan. [Allah'ın sıfatlarındandır]. (Abdülvehhâb'dan kısaltılmış erkek adı).

vehhâbî وهابـــی (a.i.c. : vehhâbiyyûn) : Abdülvehhâb adında birinin bir buçuk asır kadar evvel Arabistan'da kurduğu mezheb ve bu mezhebden olan kimse.

Vehhâbiyye وهابيـــه (a.i.) : **tas.** XVIII. asır ortalarında Abdülvehhab adından alınarak Arabistan'da ortaya çıkan bir Müslüman mezhebi. [kurucusu : Abdülvehhâb bin Muhammed'dir (1745)].

vehhâbiyyet وهابيـــت (a.i.) : vehhâbîlik, Abdülvehhâb'ın kurduğu mezhebden olma.

vehhâbiyyûn وهابيـــون (a.i. vehhâbî'nin c.) : vehhâbîler.

vehhâc وهـــاج (a.s. vehc'den) : **1.** çok, parıltılı. **2.** çok alevli.

vehhâm وهام (a.s. vehm'den) : çok vehimli, pek kuruntulu.

vehîc وهيج (a.i.) : ateşin sıcaklığı.

vehîl وهيل (a. vehl'den) : çok korkak, tabansız.

vehle وهله (a.i.) : **1.** dakika, an, lâhza.

vehle-i ûlâ : ilk başlangıç, birdenbire. **2.** irkilme, ürkme.

vehleten وهلـــةً (a.zf.) : birdenbire, ansızın; ilkin.

vehm وهـــم (a.i.c. : evhâm) : **1.** kuruntu, yersiz korku. **2.** şüphe, tereddüt.

vehm-i havass : **psik.** *yanılsama, **fr. illusion.**

vehm-âlûd وهـــم آلود (a.f.b.s.) : vehim dolu, vehimle karışık.

vehmî, vehmiyye وهمـــی ، وهميه (a.s.) : gerçekte olmayan, fakat olduğu sanılan, kurulan, kuruntu ile ilgili olan.

vehmiyyât وهميـــات (a.i. vehmiyye'nin c.) : gerçekte olmayıp var sanılan şeyler, kuruntular.

vehm-nâk وهمناك (a.f.b.s.) : kuruntulu.

vehn وهن (a.i.) : gevşeklik, kuvvetsizlik.

vehn-i umûmî : **hek.** umûmî dermansızlık.

vehs وهـــص (a.i.) : **1.** ayak altında çiğneme. **2.** kırma. (bkz : kesr).

vehûb وهوب (a.s.) : vergisi, verimi çok.

vehy وهى (a.i.) : yıprama, gevşeme; yırtma.

ve illâ والا (a.e.) : olmadığı halde, olmazsa, yoksa.

ve illâ fe-lâ : böyle olmazsa olmaz.

vekahat وقاحـــت ("ka" uzun okunur. a.i.) : hayâsızlık, utanmazlık, edepsizlik.

vekâlet وكالت (a.i.) : **1.** vekillik, başkasının işini görmeye me'mur olma. **2.** biri, başkasını kendi yerine geçirme. **3.** birinin yerini tutma. **4.** nezâret, bakanlık. **5.** vekîlin vazîfe gördüğü binâ. **Da'vâ vekâleti** : avukatlık. **Ders vekâleti** : Şeyhislam kapısında öğretim işleriyle uğraşan dâire [imparatorluk zamânında].

vekâlet fi'd-nâm : **huk.** nefis hakkında vuku bulan bir cinâyeti isbât için müddeî ve müddeâaleyh tarafından bir kimseye verilmiş olan vekâlet.

vekâlet-i âmme : umumî vekâlet.

vekâlet-i devriyye : bir başkasına devredilecek, yânî bir başkasını vekîl edecek şekilde birine vekîl olma, her azl edildikçe yenilenen vekâlet.

vekâlet-i hâssa : husûsî vekâlet.

vekâlet-i hümâyûn : **tar.** pâdişahların nikâhlı haremleri ile hasekilerin yâhut müstefrişelerin çocuk doğurmaları.

vekâlet-i muallaka : **huk.** [eskiden] şarta muallak, şarta bağlı olarak verilen vekâlet. [meselâ : "filân tâcir buraya gelirse benim şu ineğimi satmak üzere seni vekil ettim" gibi].

vekâlet-i mukayyede : **huk.** bir kayıt ile mukayyet olan vekâlet [meselâ : "şu saatimi bin kuruşa satmaya seni vekil ettim" gibi].

vekâlet-i mutlaka : **1)** sadrâzımlak [Osmanlı İmparatorluğu'nda-]. **2)** bir kayıt ile mukayyet olmayan vekâlet; "şu kadar liraya sat" demek gibi bir kayıtla bağlı olmayan vekâlet.

vekâlet-i muzâfa : **huk.** bir vakte muzâf olan vekâlet [meselâ : "nisan ayında benim hayvanlarımı satmaya seni vekîl ettim" gibi].

vekâlet-i umûmiyye : bir kimsenin umûmî vekilliğini üzerine alma.

vekâlet-i uzmâ : sadrâzamlık (başvekâlet).

vekâleten وكالـــةً (a.zf.) : vekil olarak, başkasının adına.

vekâlet-nâme وكالتنامه (a.f.b.i.) : vekillik kâğıdı, verilen vekâletin noterce tasdik edildiği kâğıt [birine-].

vekâlet-penâh وكالتپناه (a.f.b.i.) : sadrâzam (= başvekil).

vekâlet-penâhî وكالتپناهى (a.f.b.i.) : **1.** sadrâzamlık (= başvekillik). **2.** sadrâzama mensup, onunla ilgili.

vekeb وكب (a.i.) : bir işe özenme.

ve-kıs وقس (a.e.) : "var kıyâs et!" mânâsına.

ve kıs alâ-hâzâ وقس على هذا (a.cü.). (bkz : kıs).

vekîl وكيل (a.i.) : **1.** birinin, işini görmesi için yerine bıraktığı veyâ yetki verdiği kimse.

vekîl-i devlet : devlet vekili, Osmanlılarda önceleri vezîriâzam, sonralara sadrazam denilen devletin en büyük, en yetkili memuru.

vekîl-i harc : vekilharç, masraf görmekle vazîfeli kimse, kâhya.

vekîl-i mukayyed : huk. vekilliği bir kayıt ve şarta bağlı olan vekil, yetkileri sınırlı vekil.

vekîl-i musahhar : mahkemeye gelmeyen, getirilemeyen hakkında dâvâ olunan kimse için hâkim tarafından tâyîn olunan vekil. **2.** vekâlet makamının en üstün âmiri; *bakan. **Baş-vekil:** *başbakan. **Da'vâ vekîli :** avukat.

vekîl-i mutlak : huk. vekilliği hiç bir kayıt ve şarta bağlı olmayan vekil, yetkileri sınırlanmamış genel vekil.

vekîl-i saltanat : tar. sadrazam.

vekîre وكيره (a.i.) : yeni yapılan veyâ satın alınan binâ için eşe dosta verilen ziyâfet.

vekkad وقاد ("ka" uzun okunur. a.s.) : parlak, aydınlık, ışıklı. **Fikr-i vekkad :** parlak bir fikir. [aslı : "pek alevli" mânâsınadır].

vekn وكن (a.i.c. : vükûn) : kuş yuvası. (bkz : vekr).

vekr وكر (a.i.c. : evkâr, vükûr) : kuş yuvası. (bkz : vekn).

vekz وكز (a.i.) : vurma, kakma.

velâ ولا (a.i.) : **1.** yakınlık, sâhiplik. **2.** efendisinin, azat ettiği köle ve câriyesi ile olan münâsebeti ve onlar üzerindeki hakkı.

velâ-yi atâka : huk. [eskiden] mevlâ ile memlûkü arasında azat netîcesi olarak vücûda gelen bir velâ'dan, bir tenâsurdan ibârettir ki, azâdedilen bir cinâyet îka ettiği takdirde diyetini mevlâsı verir. Vefât edip de derecesi mukaddem vâris bırakmadığı takdirde mirâsına mevlâsı nâil olur. Kölesini azat eden mevlâ ile köle arasındaki bağ.

velâ-yi mevkuf : huk. [eskiden] mu'tıkı tayyün etmeyen memlûk hakkındaki velâ; azat edilmiş olduğu tartışmalı köleyle ilgili velâ. [meselâ : bir kimse satın aldığı bir kölenin evvelki mevlâsı tarafından azledilmiş olduğunu iddiâ ve ikrâr, mevlâ ise inkâr eylese vâki olan ikrâra binâen köle azâd olursa da velâsı bu iki mevlâdan hiç birine âit olmayıp mevkuf bulunur].

velâ-yi müvâlât : huk. [eskiden] nesebi meçhul olan bir şahsın şerâiti dâhilinde başkasıyla akdetmiş olduğu bir velâ'dan bir tenâsur râbıtasından ibârettir. [meselâ : nesebi mâlum olmayan bir şahıs bir kimseye : "sen benim velâ'msın, ben bir cinâyet işlersem diyetini sen verirsin, vefât ettiğimde de vârisim olursun!" dese, o kimse de bunu kabûl etse aralarında müvâlât mün'akit olur].

velâ-yi nâfiz : huk. [eskiden] mu'tıkı ma'lûm olan memlûk hakkındaki velâ, kimin tarafından azat edildiği belli olan köleyle ilgili velâ [velâ-yi nâfiz, hakkında tartışmaya yer verilmeyen bir velâdır].

velâ-yi ni'met : huk. [eskiden]. (bkz : velâ-yi atâka).

velâdet ولادت (o.i.). **1.** (bkz : vilâdet). **2. ed.** Süleyman Çelebi'nin Mevlid'inde Hz. Muhammed'in doğuşunun anlatıldığı bölüm.

velâdet-i âliye vukuu resmi : tar. Osmanlı pâdişahlarından doğan çocuklar için yapılan tören.

velâdet-i hümâyûn : tar. pâdişahın doğum günü.

velâdî ولادى (o.s.). (bkz : vilâdî).

velâid ولائد (a.i. velîde'nin c.) : câriyeler.

velâim ولائم (a.i. velîme'nin c.) : **1.** düğün ziyâfetleri. **2.** evlenmeler, düğünler.

velâ-kâr-âne ولاكارانه (a.f.zf.). (bkz : dost-âne, muhibb-âne).

velâkin ولكين (a.e.) : ammâ, fakat. (bkz : lâkin, lîk, velîk, velîkin).

velâkinne ولكن (a.e.). (bkz : velâkin).

velâ-perver ولاپرور (a.f.zf.) : dostluk besleyen, gösteren.

ve lâ-siyyemâ ولاسيما (a.zf.). (bkz : lâ-siyyemâ).

velâyâ ولايا (a.i. veliyye'nin c.) : ermiş kadınlar.

velâyet ولايت (a.i.) : **1.** velîlik, ermişlik. **2.** velî ve ermiş olan kimsenin hâli ve sıfatı. **3.** başkasına sözünü geçirme. **4.** dostluk, sadâkat. **5. tas.** Tanrı dostluğu. **Şâh-ı velâyet :** Hz. Alî.

velâyet-i âmm : huk. [eskiden] umum mallara ve fertlere şâmil olan velâyet. [yargıç ve vâlî misillü devlet uzuvlarının velâyetleri gibi].

velâyet-i cerâim : huk. [eskiden] halk arasında tahaddüs eden cürümler, cinâyetler hakkında idârî, siyâsî bâzı zecrî tedbirler alınmasına mezûniyet ve salâhiyet (*yetki) tir ki buna : "velâyet-i mezâlim" de denir.

velâyet-i gayr-i zâtiyye : huk. [eskiden] velînin zâtından çıkmayıp hâricî bir muâmele ile vücûda gelen velâyet [vekîl, vasî, mütevelli, yargıç ve vâlînin velâyetleri bu kabildendir] ; velâyet görevinin doğum sebebine ve velinin şahsiyetine değil velâyetin verilmesini gerektiren bir muameleye dayanması *durumunda verilen velâyet.

velâyet-i hâssa : huk. [eskiden] husûsî mâhiyeti (*özel niteli) hâiz olan velâyet [babanın çocukları ve vasînin kasırlar ve mütevellinin vakıf malları üzerindeki velâyeti gibi]; kamunun canı veya malıyla ilgili olmadan muayyen bir kişinin yararına kurulu olan velâyet.

velâyet-i kazâ : huk. [eskiden] dâvâcılar arasında şer'î usûlü dâiresinde hüküm ve teffîze me'zûniyet ve *yetki; uyuşmazlıklara, şer'î kurallara ve adalete uygun bir şekilde çözüm yolları bulmakla görevli olan hâkimin taşıdığı *yetki.

velâyet-i kısâs : huk. [eskiden] kısâs ettirmek hakkına mâlikiyet.

velâyet-i te'dib : huk. [eskiden] bir kimsenin başka bir kimseye karşı hâiz olduğu te'dip salâhiyeti.

velâyet-i zâtiyye : huk. [eskiden] velînin zâtından çıkan velâyet. [babasının evlât üzerindeki velâyeti gibi].

veled ولد (a.i.c. : evlâd) : **1.** çocuk, erkek evlâd. **2.** oğul. (bkz : ibn, püser). [eskiden Hıristiyan künyelerinde oğul yerine kullanılan bir kelime idi].

veled-i benât : huk. kız çocukların erkek ve kız çocukları.

veled-i benîn : huk. erkek çocukların kız ve erkek çocukları.

veled-i fücûr : huk. aralarındaki kan ilişkisi yüzünden şer'an nikâhlanmaları mümkün olmayan bir erkekle bir kadının birleşmesinden doğan çocuk. [iki kardeşin birleşmesinden doğan çocuk gibi].

veled-i gayr-i meşrû, veled-i mâder-bî-hatâ, veled-i zinâ : nikâhsız evlenmeden dünyâya gelen çocuk. **Bilâ-veled :** evlât bırakmadan, evlâtsız olarak. **Ümm-i veled :** sâhibinden azâdedilmeden çocuğu olan câriye.

veled-i hâdis : vak. vakfın vukuundan sonra meşrût-ün-leh olarak doğan çocuk; yararına yapılan vakfın kuruluşundan sonra doğan çocuk.

veled-i kul : tar. Yeniçeri, topçu, top arabacı, kumbaracı, kul oğlu, lâğımcı vesâir kapı kulu ocağı mensuplarının çocukları [buna "kuloğlu" da denir].

veled-i ma'nevî : 1) evlâdlığa kabûl edilen ahret evlâdı; **2)** [şeyhe göre] mürit.

veled-i mülâane : huk. [eskiden] mülâaneden sonra nesebinin babasından nef'ine hüküm olunun çocuk, "kan" yüzünden babasıyla nesep ilişkisinin bulunmadığı hâkim tarafından kararlaştırılan çocuk.

veled-i müvâlât : fık. nesebi meçhûl olan bir şahsın şerâiti dâhilinde başkasıyla akdetmiş olduğu velâ.

veled-i sadrî : huk. bir ana babadan doğan çocuğa, anası gözönünde bulundurularak verilen ad.

veled-i sulbî : öz oğul.

veleh وله (a.i.) : [kederden gelen] şaşkınlık, sersemlik.

veleh وله (f.i.) : kahır ve hışım.

ve lehu وله (a.cü.) : bu da onun.

ve lehu eyzan : bu da onun gibi, bu da öyle.

veleh-zâ وله‌زا (a.s.) : şaşırmış.

veleh-zede وله‌زده (f.b.s.) : sevgilinin hışmına uğrayan ve kahır çeken âşık.

velev ولـــو (a.e.) : olsa da, bile, hattâ, ister, isterse.

velev süllim : öyle olduğu teslim ve kabûl olunsa bile.

ve'l-hamdü li'llâhi veliyyü'l-hamd والحمـــد لله ولى الحمد (a.cü.) : hamd, Allâh'a mahsustur, hamd'ın asıl sâhibi de O'dur.

velhân ولهان (a.s.) : şaşkın, sersem.

ve'l-hâsıl والحاصل (a.s.) : sözün kısası, kısacası. (bkz : el-hâsıl, hâsıl-ı kelâm).

velî ولـــى (f.e. velâyet'den) : velâkin, ammâ, fakat. (bkz : lîk).

velî-ahd ولـــى عهـــد (a.b.i.) : bir hükümdardan sonra hükümdar olacak kimse. [aslı : veliyy-i ahd'dır].

velîd وليـــد (a.i.c. : vildân) : **1.** yeni doğmuş çocuk. (bkz : sabî). **2.** köle, kul. **Ümmü'l-velîd** : tavuk.

velîde وليده (a.i.c. : velâid) : câriye.

velîk, velîkin وليك ، وليكن (f.e.) : lâkin, amma, fakat, ancak, şöyle ki.

velîme وليمه (a.i.c. : velâim) : **1.** düğün ziyâfeti, şölen. **2.** evlenme, düğün.

veliyy ولـــى (a.i.c. : evliyâ) : **1.** Allah'ın 99 adından biri. **2.** sâhip. **3.** bir çocuğun her türlü hareketinden ve hâlinden sorumlu olan kimse. **4.** ermiş, eren. **5.** erkek adı.

veliyy-i akreb : **huk.** velâyet altında bulunan kimseye hısımlık derecesi en yakın olan kimse.

veliyy-i eb'ad : **huk.** velâyet altında bulunan kimseye hısımlık derecesi en uzak olan kimse.

veliyy-i cinâyet : işlenen bir suçun intikamını almaya hakkı olan yakın akrabâ.

veliyy-i dem : kan dâvası gütmeğe hakkı olan kimse.

veliyy-i nâsır : yardım eden arkadaş; Allah.

veliyy-i ni'met : nîmet sâhibi, velînîmet, besleyen; birine, yaşadığı müddetçe, tesiri devam edecek olan iyilik ve bağışlarda bulunan kimse.

veliyyü'd-dîn : **1)** dîne sımsıkı bağlı; **2)** dilimizde "veliyettin" şeklinde erkek adı olarak kullanılır.

veliyyü'l-emr : emir sâhibi, âmir.

veliyyü'l-hakk, velî'd-dem, velî'l-kasâs : **fık.** kasas veyâ diyet istemeye hakkı olan.

veliyyü'n-niam : **1)** dînine sımsıkı bağlı bulunan kimse; **2)** **tar.** şeyhülislâm.

veliyye وليه (a.i.c. : velâyâ) : ermiş kadın.

veliyyullah ولـــى الله (a.b.i.) : ermiş kimse; Allah'ın sevgili kulu.

velsân ولسان (a.i.) : birbirlerinin boynunlarına el atarak yürüme.

velû' ولـــوع (a.i.) : bir şeye fazla düşkün olan. (bkz : harîs).

velûd ولـــود (a.s.) : **1.** doğurgan, çok doğuran. **2.** **mec.** çok eser veren.

velvâl ولوال (a.i.) : ağlayıp inleme.

velvele ولولـــه (a.i.) : **1.** şaşkınlık. (bkz : hayret). **2.** gürültü, patırdı, yaygara, şamata. (bkz : gulgule). **3.** **müz.** Türk müziğinde usûlün darp parçacıklarına ayrılarak vurulma şekli. Meselâ : "düm te ke düm tek tek" şeklinde vurulan aksak, velveleli olursa her darbı bir kaç darp halinde olur. Bu şekilde usûlün fazla hareket ve canlılık kazandığı muhakkaktır. Yalnız gelişigüzel velvele yapılamaz; ince bir zevk-i selîm'e ve derin bir bilgiye müstenid olması lâzımdır. Velvele, hassaten Mevlevî âyîn-i şerîflerinde kullanılır; kudüm, usulleri velveleli olarak vurur, semâ böylece fevkalâde bir hareket ve halâvet kazanır.

velvele-endâz ولوله انـــداز (a.f.b.s.) : gürültücü, yaygaracı.

velvele-engîz ولوله انگيـــز (a.f.b.s.) : gürültü çıkaran, gürültü koparan.

vely ولـــى (a.i.) : birbiri ardı sıra gelme, çıkma, olma. (bkz : taâkub, tevâlî).

ve mâ fîhâ ومافيهـــا (a.i.) : ve onun içindekiler.

vemîz وميـــض (a.i.) : bulut arasından görünen ışık. (bkz : vemz).

vemye وميه (a.i.) : sıkıntı, meşakkat; belâ.

vemz ومـــض (a.i.) : hafifçe çakma, parlama [şimşek].

veny ونى (a.i.) : iş husûsunda gevşeklik gösterme.

ver ور (f.e.) : ve, eğer; "ve er" den kısaltma. (bkz : er).

-ver ور - (f.s.) : "sâhib, mâlik; usta" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler yapar. **Dânişver** : âlim; **Suhan-ver** : şâir, edip.. gibi.

ver'a ورعـــه (a.i.) : korkaklık. (bkz : bîm, havf, ru'b, ters).

vera' ورع (a.i.) : haramdan kaçınma. **Ehl-i vera'** : dîne bağlı, dindar. (bkz : müttekı, verâ', verâat, zâhid).

verâ' وراء (a.i.) : **1.** arka, geri, öte. **Mâ-verâ** : bir şeyin arkasında, ötesinde bulunan şey.

verâ-i cebel : dağın arkası. **2.** başka, gayri. **3.** kıç, geri, dübür.

verâ ورى (a.i.c. : verâyâ) : halk, mahluk; âlem, kâinat. **Ahkarü'l-verâ** : halkın en âcizi. **Efkarü'l-verâ** : halkın en fakiri. **Hayrü'l-verâ** (mahlûkların hayırlısı) : Hz. Muhammed.

verâ', verâat وراعت ، وراع (a.i.). (bkz : vera').

verâkı وراقى (a.i. verka'ın c.) : güvercinler.

verâset وراست (a.i.) : vârislik, mirascılık, mirasta hak sâhibi olma. [aslı : "virâset" dir].

verâset-i ırkıyye : doğanın ecdâdına benzemesi.

verâset-i selefiyye : geçmişlerin irsî kudreti.

verâset-i şahsiyye : iki canlının yaklaşmasından doğan yavrunun, ya anasının veyâ babasının vasıflarından bâzısını almış olması.

verâyâ' ورايا (a.i. verâ'nın c.). *yaratıklar. (bkz : mahlûkat).

verb ورب (a.i.) : yabâni hayvan ini.

verd ورد (a.i.) : **1.** doru at. **2.** Hz. Muhammed'in yedi atından birinin adı. **3.** rengi doru olan arslan.

verd-i ağbes : doru at.

verd ورد (a.i.c. : evrâd, virâd, vürd) : **bot.** gül. **Mâü'l-verd** : gül suyu.

verd-i nâz : **1)** naz gülü, nazların gülü; **2)** kadın adı.

verd-i riyâh : **coğr.** rüzgâr gülü.

verd-âne وردانه (a.i.) : **1.** toplu oklava. **2.** koca başlı kertenkele.

verdene وردنه (f.i.) : **1.** börekçi merdânesi, oklava. **2.** dolap oku.

verdî وردى (a.s.) : **bot.** güle âit, gül ile ilgili.

verdiyye وردیه (a.i.) : **bot.** *gülgiller, **fr. rosacées.**

verek ورك (a.i.c. : evrâk) : **anat.** kalça kemiği.

verekî وركى (a.s.) : kalçaya âit, kalça ile ilgili.

verem ورم (a.i.c. : evrâm) : **1.** şiş, yumru. **2.** şişme. **3. hek.** verem, Koch basilinin yol açtığı bulaşıcı hastalık. **4.** bu hastalığa tutulmuş kimse.

verem-i ebyaz : **hek.** büyük mafsallarda cildin rengini değiştirmeksizin meydana gelen şişkinlik.

verese ورثه (a.i. vâris'in c.) : mirasçılar. **Beyne'l-verese** : mirasçılar arasında.

verîd وريد (a.i.c. : evride, vurûd) : **hek.** siyah kan damarı, *toplardamar, **fr. veine.**

verîd-i bâb : **anat.** kapı *toplardamarı, **fr. veine porte.**

verîd-i ecvef-i süflâ : **anat.** alt ana *toplardamar, **fr. veine cave inférieure.**

verîd-i ecvef-i ulyâ : **anat.** üst ana *toplardamar, **fr. veine cave supérieure.**

verîd-i fevka'l-kebed : **anat.** karaciğer üstü *toplardamarı, **fr. veine sus-hépatique.**

verîd-i keylûsî : **anat.** kilus damarı, **fr. veine chylifère.**

verîd-i rievî : **anat.** akciğer *toplardamarı.

verîd-i taht-ı terkova : **anat.** kürek kemiğinin altından geçen siyah kan damarı (toplardamar).

verîd-i vidâcî : **anat.** boyun *toplardamarı, **fr. veine jugulaire. Habbü'l-verîd** : **anat.** ensedeki iki kalın sinirden her biri.

verîdî, verîdiyye وريدى ، وريديه (a.s.) : **anat.** *toplardamarla ilgili. **imtisâs-ı verîdî** : **anat.** *toplardamar vâsıtasıyla olan emilme.

verîk وريق (a.i.) : **1.** sık yapraklı ağaç. **2. s.** gür sakallı [kimse].

verîze وريزه (a.i.) : **anat.** mîdeden ciğere giden damar.

verka' ورقاء ("ka" uzun okunur. a.i.c. : verâki') : **1.** yabâni güvercin, üveyk; güvercin. **2. s.** açık boz renk.

verka-yi nâme-ber : posta güvercini.

verrâk وراق (a.i.) : kâğıtçı.

verta ورطه (a.i.c. : vırât) : **1.** varta, çukur yer; uçurum. **2.** içinden çıkılması güç iş.

verz ورز (f.i.). (bkz : verziş).

verze ورزه (f.i.) : iş, san'at, meslek.

verz-ger ورزگر (f.b.i.). (bkz : verz-kâr).

verzîde ورزيده (f.s.) : ekilmiş. (bkz : mezrû').

verziş ورزيش (f.i.) : **1.** çalışma; işletme. **2. s.** çalışmış. **3.** bir işi âdet edinme.

verziş-kâr ورزشكار (f.b.s.) : çalışkan.

verziş-kâr-âne ورزشکارانه (f.zf.) : çalışkanlıkla.

verziş-kârî ورزشکاری (f.i.) : çalışkanlık.

verz-kâr ورزکار (f.b.i.) : çiftçi, rençber; işçi.

vesâfet وصافت (a.i.) : vasîflik, hizmetkârlık, işçilik.

vesah وسخ (a.i.c. : evsâh) : kir, pas; pislik, mundarlık. (bkz : reyn[1]).

vesâid وسائد (a.i. visâde'nin c.) : yastıklar; döşekler, şilteler.

vesâif وصائف (a.i. vasîf'in c.) : uşaklar, hizmetçiler. (bkz : vusafâ).

vesâik وثائق (a.i. vesîka'nın c.) : vesîkalar (*belgeler).

vesâil وسائل (a.i. vesîle'nin c.) : vesîleler.

vesâil-i vâzıha ve **fi'liyye** : açık ve fi'lî sebepler.

ve sâire وسائره (a.c.) : ve başkaları, ve bunun gibiler, ve benzerleri.

vesâit وسائط (a.i. vâsıta'nın c.) : vâsıtalar.

vesâit-i harbiyye : harb vâsıtaları.

vesâit-i nakliyye : nakil vâsıtaları, *taşıtlar.

vesâk وثاق (a.i.c. : vüsuk) : **1.** bağ. (bkz : râbıta). **2.** antlaşma, yeminle söz verme [birbirlerine]. **3.** sözleşme yeri. [Kur'anda "vesak" şekli geçer].

vesâm, vesâmet وسام ، وسامت (a.i.) : güzellik, güzel olma.

vesâtet وساطت (a.i.) : araya girme, vâsıta olma, aracılık etme.

vesâvis وساوس (a.i. vesvese'nin c.) : vesveseler, kuruntular.

vesâvis-i şeytâniyye : şeytanca kuruntular.

vesâyâ وصایا (a.i. vasiyyet'in c.) : vasiyetler, bir kimsenin, öldüktün sonra yapılmasını istediği şeyler.

vesâyâ-yi müctemia : **huk.** bir zat tarafından yapılmış olan birçok vasiyetler.

vesâyet وصایت (a.i.) : **1.** vasîlik. **2.** vasiyet. **3.** emir, tenbih; tavsiye.

vesbe وثبه (a.i.) : bir sıçrayış, bir atlama.

veseb وثب (a.i.) : sıçrama, atlama.

vesebân وثبان (a.i.). (bkz : veseb).

vesen وثن (a.i.c. : evsân) : put. (bkz : çelîpa, salîb, sanem).

vesen وسن (a.i.) : uyku ağırlığı, uyuklama. (bkz : sine, vesne).

vesene وسنه (a.i.). (bkz : vesen, vesne).

vesenî وسنی (a.s.) : **fels. fr. hypnagogique.**

vesenî, veseniyye وثنی ، وثنیه (a.s.) : **1.** puta mensup, putla ilgili. **2.** puta tapan. (bkz : sünâî). [Zerdüştlükte iki elle tapmaları dolayısıyla "sünâî" denilmiştir].

veseniyyûn وثنیون (a.i.c.) : putperest tâifesi.

vesî', vesîa وسیع ، وسیعه (a.s.) : geniş, bol. (bkz : vâsi').

vesîc وسیج (a.i.) : hızlı yürüyen deve.

vesîk وثیق (a.s.c. : visâk) : çok sağlam, kuvvetli. (bkz : vüska).

vesîka وثیقه (a.i.c. : vesâik) : **1.** inanılacak sağlam delil. **2.** *belge. **3.** dar ölçüde verilmesi gereken bir mal veya yiyeceğin halka müsâvi (= *eşit) şekilde dağıtılması için hükûmetçe verilen izin kâğıdı.

vesîle وسیله (a.i.c. : vesâil) : **1.** yol, vâsıta. **2.** bahâne, sebep. **3.** fırsat, elverişle vaziyet. **Bîlâ-vesîle, Bî-vesîle** : ortada bir sebep ve bahâne yok iken. **Ni'me'l-vesîle** : fırsattan yararlanarak. **4.** kadın adı.

vesîle-i cemîle, vesîle-i hasene : güzel sebep, güzel fırsat.

vesîle-i sa'y : çalışma vesîlesi.

Vesîletü'n-necât (kurtulma tutamağı, yolu) : Süleyman Çelebî'nin 1409 tarihinde yazdığı ünlü mevlidi.

vesîle-cû وسیله جو (a.f.b.s.) : vesîle, bahâne, sebep arayan.

vesîle-cûy-âne وسیله جویانه (a.f.zf.) : sebep ve bahâne ararcasına.

vesîle-dâr وسیله دار (a.f.b.s.) : vesîleli, sebepli.

vesîle-hâh وسیله خواه (a.f.b.s.) : vesîle isteyen.

vesîle-hâh-âne وسیله خواهانه (a.f.zf.) : vesîle isteyene yakışır sûrette.

vesîletü'n-necât وسیلة النجاة (a.b.i.) : "kurtulma tutamağı" : mevlid.

vesîm, vesîme وسیم ، وسیمه (a.s.c. : visâm, vüsemâ) : **1.** güzel yüzlü. **2.** rastıklı. **3.** damgalı.

vesm وسم (a.i.) : döğüp toz hâline getirme.

vesm وسم (a.i.) : dağlama, damgalama.

vesme وسمه (a.i.) : **1.** hayvana vurulan kızgın damga. **2.** rastık.

vesme-dâr وسمه دار (a.f.b.s.) : **1.** damgalı, dağlı, dağlanmış. **2.** rastıklı.

vesnân وسنان (a.s.) : uykusu gelmiş olan, uyuklayan.

vesne وسنه (a.i.). (bkz : vesen).

ve's-selâm والسلام (a.n.) : işte o kadar, son söz budur, artık bitti.

vestâ وستا (f.i.) : ateşe tapanların din kitabı olan Zend'in şerhi.

vestî وستی (f.i.) : şerh, tercüme.

vesvâs وسواس (a.i.) : şeytan. (bkz : iblîs).

vesvese وسوسه (a.i.) : işkil, şüphe; kuruntu.

vesvese-dâr وسوسه دار (a.f.b.s.) : vesveseli, kuruntulu.

vesvese-hîz وسوسه خیز (a.f.b.s.) : vesvese kaldıran; vesvese koparan.

-veş وش – (f.e.) : gibi mânâsını veren bir benzetme edâtı. (bkz : mânend). **Bülbül-veş :** bülbül gibi. **Deryâ-veş :** deniz gibi. **Mah-veş :** Ay gibi...

veşak وشق (f.s.) : vaşak.

veşel وشل (a.i.) : az su.

veşelân وشلان (a.i.) : suyun akışı.

veşîa وشیعه (a.i.c. : vesâi') : **1.** elemye, üzerine iplik sarılan ağaç. **2. fiz.** üzerine elektrikli teller sarılan âlet.

veşîce وشیجه (a.i.) : **1.** ağaç kökü. (bkz : cezr). **2.** lif.

veşîme وشیمه (a.i.) : düşmanlık, fenalık, kötülük.

veşl وشل (a.i.) : az miktarda olan su.

veşm وشم (a.i.c. : vişâm, vuşûm) : döğme, iğne ile ve renkli tozla vücuda yapılan türlü şekiller.

veşme وشمه (a.i.) : yağmur tânesi.

veşt وشت (f.s.) : güzel. (bkz : hûb).

veşy وشی (a.i.) : **1.** bir çeşit elbise. **2.** kumaş işlemeleri, kumaş alacalığı. **3.** kumaşı renklerle, resimlerle süsleme. **4.** kılıç çeliğinin suyundaki özlülük. **5.** söze yalanlar katıp yakıştırma. **6.** gammazlık etme.

vetâir وتائر (a.i. vetîre'nin c.) : yollar, meslekler.

veted وتد (a.i.c. : evtâd) : **1.** ağaç kazık. **2. ed.** aruzda üç harften meydana gelen nazım.

veted-i mecmû' : ed. iki harekeli harfle bir sâkin (harekesiz) harften ibâret olan kelime : "faûl, benim, senin.." gibi.

veted-i mefrûk : ed. iki harekeli harfin arasında bulunan bir sâkin (harekesiz) harften ibâret olan kelime : "fâle, kâne.." gibi. **3. anat.** ense kemiği.

veter وتر (a.i.c. : evtâr) : **1.** yay çilesi, kiriş. **2.** saz teli, saz kirişi, çalgı teli. **3. geo.** kiriş.

veter-i kaime : geo. hipotenüs. **4.** adaleleri hareket ettiren kalın sinir.

vetîre وتیره (a.i.c. : vetâir) : **1.** dar yol, keçi yolu. **2.** yol, üslûp, tarz.

vetîre-i necât : kurtuluş yolu. **3. anat.** burnun iki deliğini ayıran zar. **4. fels.** *süreç, **fr. processus.**

vey وی (f.e.) : "ve ey!" yerinde "ey" karşılığı olarak şiirde kullanılır.

ve-yâhûd ویاخود (a.f.e.) : veyâ, isterseniz; iyisi.

veyh ویح (a.n.) : heyhât!

veyl ویل (a.n.) : **1.** vay!, yazık, vah vah. **2. i.** cehennemde bir derenin adı.

veyle ویله (a.i.) : rezillik, küstahlık.

vezâif وظائف (a.i. vazîfe'nin c.). (bkz : vazâif).

vezâil وذائل (a.i. vezîle'nin c.). (bkz : vezîle).

vezân وزان (f.s.) : esici, esen. ["olmak" yardımcı fiili ile kullanılır].

vezânet وزانت (a.i.) : **1.** ölçülü olma. **2.** düşünüş ve görüş isâbeti.

vezânet-i efkâr : düşüncelerin isâbeti.

vezânî وزانی (f.i. vezân'dan) : esinti zamânı.

vezâret وزارت (a.i.) : vezirlik, paşalık.

vezâret-i tefvîz : tar. Abbâsîlerde bir çeşit vezirlik. [vazifeli olan vezirin, halîfenin *yetkisi dışında olan bütün işlerde bağımsız hareket etme yetkisi vardı].

vezâret-i tenfîz : tar. Abbâsîlerde bir nevi vezaret, vezirlik. [vazifeli olan vezir, sadece halîfenin kendisine verdiği vazifeyi görmekle mükellef idi].

vezâret-i uzmâ : sadrâzamlık, başvekillik.

vezâret-penâh وزارتپناه (a.f.b.i.) : vezir.

vezb وزب (a.i.) : su gibi akma.

vezega وزغه (a.i.) : bir çeşit büyük keler.

vezîden وزیدن (f.fi.) : **1.** yel esmek. (bkz : hübûb). **2.** sıçramak, atılmak, seğirtmek.

vezîle وذیله (a.i. vezâil) : **1.** parlak, cilâlı para. **2.** parlak mâdenî ayna.

vezîme وذیمه (a.i.c. : vezâim) : **1.** Beytullâh'a gönderilen hediye, armağan. **2.** kadın adı.

vezîr وزير (a.i. vezr'den. c. : vüzerâ) : **1.** vâlilik, vekillik gibi yüksek rütbelerde bulunan "paşa" ünvânını taşıyan kimse. **2.** satranç oyununda şahtan sonra gelen en değerli taş.

vezîr-i a'zam (en büyük vezir) : sadrâzam, başvekil.

vezîr-i maâl-i semîr : yüksek vasfı (niteliği) olan vezîr.

vezir kellesi : şeker, pirinç ve kavrulmuş soğanla bütün olarak pişirilen bal kabağı.

vezîrü's-sohbe : **tar.** vezirin ordudaki işlerine bakmakla görevli kimse.

Vezîr-âbâd وزيرآباد (a.f.b.i.) : batı Pakistan'daki Lahor ili.

vezîr-âne وزيرانه (a.f.zf.) : vezirce, vezire yakışacak yolda.

vezme وزمه (a.i.) : kış sonu.

vezn وزن (a.i.c. : evzân) : **1.** tartma, tartılma; tartı. **2.** ağırlık.

vezn-i âhir : **ed.** halk edebiyatında mevzuu tasavvufla *ilgili bir çeşit musammat.

vezn-i basît : **fiz.** basit tartı.

vezn-i benân : **ed.** (bkz : hisâbü'l-benân).

vezn-i mahsûs : **fiz.** *özgül ağırlık, **fr. poids spécifique. 3. ed.** nazmın belli kalıplarından herbiri, nazım âhenginin ölçüsü. [bizde "hece" ve "aruz" olmak üzere iki türlüdür].

vezne وزنه (a.i.) : **1.** tartı. **2.** terâzi. **3.** para alınıp verilen yer. **4.** ateşli silâhlarda barutluk, barut yuvası.

vezne-dâr وزنه دار (a.f.b.i.) : vezne me'muru; sandık emîni.

veznî وزنى (a.s.) : **1.** vezne âit, vezinle ilgili. **2. i. fık.** tartılan şey.

vezniyyât وزنيات (a.i.c.) : tartılan şeyler.

vezniyyet وزنيت (a.i.) : **fiz.** moment.

vezzân وزان (a.s. vezn'den) : **1.** vezneden, tartan. **2. i.** kantarcı.

vırâk وراق (a.i. varak'ın c.) : yapraklar. (bkz : evrâk).

vırât وراط (a.i. verta'nın c.) : **1.** vartalar, çukurlar; uçurumlar. **2.** içinden çıkılması güç işler.

vıtâ' وطاع (a.i.) : uygun görme, râzı olma.

viâ' وعاء (a.i.c. : ev'iye) : **1.** kab, mahfaza. **ism-i viâ** : **a. gr.** kab ismi [şekerlik, tuzluk gibi]. **2. biy.** damar. (bkz : reg).

viâî, viâiyye وعائى ، وعائيه (a.s.) : **anat.** damarla, kan damarıyla *ilgili.

viâiyyet وعائيت (a.i.) : kab hâlinde olma.

vibâr وبار (a.i. vebr'in c.) : **zool.** aktavşanlar; Arabistan tavşanları. (bkz : vibâre, vubûr).

vibâre وباره (a.i. vebr'in c.). (bkz : vibâr, vubûr).

vicâ' وجاء (a.i.) : iğdiş etme, burma [hayvanı].

vicâ' وجاع (a.i. vecâ'ın c.) : ağrılar, sızılar.

vicâh وجاه (a.i. vech'den) : yüzleşme, yüz yüze gelme. (bkz : muvâcehe).

vicâhen وجاهاً (a.zf.) : yüzyüze gelerek, yüzüne karşı. (bkz : muvâceheten).

vicâhî, vicâhiyye وجاهى ، وجاهيه (a.s.) : yüzyüze olan. **Muhâkeme-i vicâhiyye** : yüzyüze olan mahkeme, duruşma.

vicâl وجال (a.i. vecl'den) : korkaklar.

vicâr وجار (a.i.c. : evcire, vücür) : **1.** kurt, arslan gibi yırtıcı hayvan yatağı; in. **2.** sel suyunun oyduğu yer.

vicd وجد (a.i.) : zengin olma.

vicdân وجدان (a.i.) : **1.** bulma, bir şeyi bir hâlde görme. **2.** duyma, duygu. **3.** kendinden geçme, dalma. **4.** insanın içindeki iyi ile kötüyü ayırdeden duygu. **5.** din, inanç. **Hürriyet-i vicdân** : dînî inançta, din töreni yapmada serbestlik. **6.** kadın adı.

vicdânen وجداناً (a.zf.) : **1.** vecd ile, kendinden geçip dalarak. **2.** vicdanca, içten, yürek duygusu ile.

vicdânî, vicdâniyye وجدانى ، وجدانيه (a. s.) : **1.** vecd ile, kendinden geçip dalmakla ilgili. **2.** kalbî his ile, yürek duygusu ile ilgili.

vicdâniyyât وجدانيات (a.i.c.) : vicdana âit, vicdanla ilgili haller, vasıflar, keyfiyetler, hususlar, *nitelikler.

vicdân-sûz وجدانسوز (a.f.b.s.) : vicdâna acı veren, yürek yakan.

vidâc وداج (a.i.) : **anat.** boyun damarlarından biri.

vidâcî وداجى (a.s.) : **anat. 1.** boyun damarlarından biri ile *ilgili. **2. i.** boyun kara damarı.

vidâd وداد (a.i.) : **1.** sevme, sevgi. **2.** dostluk. (bkz : vidd).

vidd ود (a.i.) : sevme, sevgi, dostluk. (bkz : muhabbet, vedd, vüdd).

vifâdet وفادت (a.i.) : elçilik.

vifâk وفاق (a.i.) : **1.** uygunluk, aynı düşüncede olma. (bkz : muvâfakat). **2.** barış.

vihâd وهاد (a.i. vehd, vehde'nin c.) : uçurumlar, derin vâdîler.

vihâm وحام (a.i.) : gebe kadının aş yermesi.

vihâm وخام (a.s. vahîm'in c.) : vahîm olan şeyler. (bkz : vahâmâ).

vika' وقاع ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** (bkz : cimâ'). **2.** savaş. (bkz : ceng, harb, perhâş).

vikân وكان (a.i.) : eşek palanı.

vikaye وقايه ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1.** kayırma, koruma, esirgeme. **2. hek.** herhangi bir hastalık için önleyici tedbir alma. [nazımda "vikayet" şeklinde de kullanılır].

vikaye harfi : gr. kaynaştırma harfi.

vikaye-i nâmûs : nâmusunu koruma.

vikayet وقايت ("ka" uzun okunur. a.i.) : koruma, sâhip çıkma.

vikr وقر (a.i.c. : evkar) : ağır yük. [at, katır ve eşek yükü için kullanılır].

vilâ' ولاء (a.i.) : **1.** birbirinin ardı sıra gelme. **2.** ahbaplık, dostluk, yakınlık. (bkz : vedd, vidd, vüdd).

vilâd ولاد (a.i.) : doğurma.

vilâdet ولادت (a.i.) : **1.** doğurma. **2.o.** doğma.

vilâdet bi'ş-şakk : hek. ameliyatla yapılan doğum.

vilâdet-i hümâyûn : pâdişahın doğumu.

vilâdî, vilâdiye ولادى ، ولاديه (a.s.) : **fels.** anadan doğma, **fr. congénital**.

vilâ-kâr ولاكار (a.f.b.s.) : dost, ahbap. (bkz : vilâ-perver).

vilâ-perver ولاپرور (a.f.b.s.) : dost. (bkz : muhibb).

vilâyât ولايات (a.i. vilâyet'in c.) : vilâyetler, iller.

vilâyât-ı selâse (3 vilâyet) : Osmanlı İmparatorluğu zamanında : Selânik, Manastır ve Kosova vilâyetlerine verilen ad.

vilâyât-ı sitte (6 vilâyet) : Osmanlı İmparatorluğu zamanında : Erzurum, Van, Harput (Mâmûretülazîz), Sivas, Bitlis ve Diyarbakır'ı içine alan 6 vilâyete verilen umumî ad.

vilâyet ولايت (a.i.c. : vilâyât) : **1.** bir şeyi kudretle elde etme. **2.** birine kefil olma. **3.** dostluk, muhabbet. **4.** il.

vildân ولدان (a.i. velîd'in c.) : **1.** yeni doğmuş çocuklar. **2.** kullar, köleler. **3.** erkek ve kadın adı.

vilde ولده (a.i. veled'in c.) : çocuklar, erkek evlâtlar, oğullar. (bkz : evlâd).

vîle ويله (f.i.) : yüksek ses. (bkz : feryâd).

vîn وين (f.i.) : **1.** renk, boya. **2.** siyah üzüm.

virâd وراد (a.i. verd'in c.) : **bot.** güller. (bkz : vürd).

vîrân ويران (f.s.) : **1.** yıkık, yıkılmış. (bkz : harâb). **2.** kederli, üzgün.

vîrâne ويرانه (f.i.) : yıkılmış veyâ pek harâbolmuş yer, yapı.

vîrânî ويرانى (f.i.) : viranlık, haraplık.

virâset وراثت (a.i.) : [kelimenin aslı bu olduğu halde "verâset" şekli yaygındır]. (bkz : verâset).

vird ورد (f.i.) : **1.** *öğrenci. (bkz : şâkird). **2.** mürit.

vird ورد (a.i.c. : evrâd) : belli zamanlarda okunması âdet olan Kur'ân cüzleri, duâları.

vird-i zebân : diline dolama.

visâb وثاب (a.i.) : **1.** atlama, sıçrama. **2.** döşek, yatak, şilte. (bkz : serîr).

visâd, visâde وساد ، وساده (a.i.) : yastık; şilte. **Arîzü'l-visâd** : tenbel adam.

visâde-nişîn وساده نشين (a.f.b.s.) : yastığa yaslanıp oturan.

visâk وثاق (a.i.) : **1.** bağ, râbıta. (bkz : vesâk). **2.** andlaşma, sözleşme [yeminle-].

visâk وثاق (a.i. vesîk'in c.) : **1.** çok sağlam ve kuvvetli bağlar. **2.** andlaşmalar, yemin etmeler.

visâl وصال (a.i. vasl'dan) : **1.** ulaşma, bitişme. **2.** sevgiliye kavuşma. **Âmâl-i visâl** : kavuşma emelleri, istekleri. (bkz : vuslat). **3. müz.** Türk müziğinin en az beş altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

visâm وسام (a.s.) : damgalı, nişanlı.

visâm وسام (a.s. vesîm'in c.) : **1.** güzel yüzlüler. **2.**rastıklılar. **3.** damgalılar. (bkz : vüsemâ).

vişâh وشـــاح (a.i.c. : veşâih, evşiha) : boyuna çapraz takılan üstü sırma ve mücevherle işlenmiş muska.

vişâm وشـــام (a.i. veşm'in c.) : dövmeler. (bkz : veşm).

vişn-âb وشناب (f.b.i.) : ["vişne-âb" dan]. vişne şurubu, vişne şerbeti.

vitr وتـــر (a.s.) : **1.** tek, yalnız, tenha. **2. Selât-i vitr** (vitir namazı) : yatsı namazından sonra kılınan üç rek'at namaz. **3. i.** kurban bayramından bir gün önceki gün.

vizr وزر (a.i.c. : evzâr) : **1.** günah, suç. (bkz : ism, zenb). **2.** ağırlık, yük. (bkz : sıklet).

vu'âz وعـــاظ (a.i. vâiz'in c.) : vâizler. (bkz : vâizân).

vubûr وبور (a.i. vebr'in c.) : **zool.** aktavşanlar; Arabistan tavşanları. (bkz : vibâr, vibâre).

vûcûd-pezîr وجود پذيـــر (a.f.b.s.) : vücut bulan, olan, meydana gelen.

vufûd وفود (a.i.) : gelme, geliş. (bkz : vürûd).

vufûr وفور (a.i.) : çokluk, bolluk. (bkz : kesret, vefret).

vuhûfet وحوفـــت (a.i.) : **1.** çok kıllılık. **2.** kılın çok siyah ve yumuşak olması.

vuhûl وحـــول (a.i. vahal, vahl'in c.) : batak yerler, çamurlu yerler.

vuhûş وحـــوش (a.s. vahş'ın c.) : **1.** yabâni [hayvanlar].

vuhûş-i berri : karaya mahsus, karada yaşayan yabâni hayvanlar. **2.** ıssız, tenha [yerler]. (bkz : vahşân).

vuku' وقـــوع ("ku" uzun okunur. a.i.) : **1.** düşme. (bkz : sukut). **2.** rastlama, isâbet etme. **3.** olma, oluş. **4.** bir hâdisenin çıkış şekli, cereyânı. **Adîmü'l-vuku'** : hiç olmayan, olması imkânsız. **Kesîrü'l-vuku'** : çok olan, sık sık olan. **Nâdirü'l-vuku'** : seyrek rastlanan.

vuku'-i hâl : bir hâdisenin çıkış ve oluş şekli.

vukuât وقوعـــات (a.i. vak'a'nın c.) : **1.** olanlar, olan bitenler. **2.** polisi ilgilendiren hâdiseler. (bkz : hâdisât).

vukuât-ı zâbıta : polisi *ilgilendiren hadise, *olay.

vukud وقـــود ("ku" uzun okunur. a.i. vakd'in c.) : yanmalar, tutuşmalar, alevlenmeler. [ateş hakkında].

vukuf وقوف ("ku" uzun okunur. a.i. vakf'dan) : **1.** durma, duruş. (bkz : tevakkuf). **2.** bir halde, olduğu gibi kalma, ilerileyip veyâ gerilememe. **3.** anlama, bilme, öğrenme, haberli olma, bilgi. **Ehl-i vukuf** : *bilirkişi. **Erbâb-ı vukuf** : bir şey hakkında mükemmel bilgisi olanlar, bilirkişiler. **Kesb-i vukuf** : haberi olma, öğrenme. **Sinn-i vukuf** : olgunluk haddi.

vukuf-ı adedî : **tas.** Nakşî tarîkatindeki on bir tâbirden biri. [diğerleri : hûş der dem; nazar ber kadem; sefer der vatan; halvet der encümen; yâdgerd; bâz-keşt; nigâh daşt; yâd daşt; vukuf-ı kalbî; vukuf-ı zamân].

vukuf-ı kalbî : **tas. 1)** kalbin Allah'tan âgâh olması; **2)** nakşî tarîkatindeki on bir tâbirden biri. (bkz : vukuf-ı adedî).

vukuf-ı zamânî : **tas. 1)** her anda hâlinden haberdâr olma. **2)** Nakşî tarîkatindeki on bir tâbirden biri. (bkz : vukuf-ı adedî).

vukuf-dâr وقوفـــدار ("ku" uzun okunur. a.f. b.s.) : bilgili, bilgiç.

vus' وســـع (a.i.) : bir işi yapabilme gücü. (bkz : iktidâr, kuvvet).

vusafâ وصفـــا (a.i. vasîf'in c.) : uşaklar, hizmetçiler. (bkz : vesâif).

vuska وثقى ("ka" uzun okunur. a.s. vüsûk'dan) : çok sağlam, pek kuvvetli. **Urvetü'l-vüska** (pek sağlam kulp) : Müslümanlık. (bkz : vesîk).

vuslâ وصلـــه (a.i.) : bir şeyi başka şeye ekleyen, bitiştiren şey, ek.

vuslat وصلت (a.i.) : **1.** bir şeye ulaşma, yetişme. **2.** [sevgiliye] kavuşma. **3.** kadın adı.

vustâ وســـطى (a.s.) : **1.** orta, ortada bulunan, arada olan; iç. [evsat'ın müennesi]. **Asyâ-yi vustâ** : Ortaasya. **Kurûn-ı vustâ** : Ortaçağ. **Salât-ı vustâ** : ikindi namazı. **2. i.** orta parmak.

vusuk وثـــق (a.i. vesâk, visâk'ın c.) : **1.** bağlar, râbıtalar. **2.** andlaşmalar. **3.** sözleşme yerleri.

vusûl وثـــول (a.i.) : ulaşma, gelme, varma, erişme, yetişme. (bkz : vefd[1]).

vusûl ilallâh : Allah'a yaklaşma. [takvâ ve itâat yoluyla-].

vusûm وصـــوم (a.i. vasm'ın c.). (bkz : vasm).

vuşâk وشـــاق (f.i.) : uşak. [Türkçeden alındığı, lûgatlerde yazılıdır].

vuşûm وشوم (a.i. veşm'in c.). (bkz : vişâm).

vuûd وعود (a.i. va'd ve va'de'nin c.) : vaitler.

vuzıa وضـــع (a.fi.) : vaz olundu. **Mâ vuzıa leh :** ta'yîn ve tahsis olunan şey.

vuzû' وضوء (a.i.) : abdest alma; abdest.

vuzû' وضوع (a.i.) : nefsini alçaltma, hakir görme.

vuzûh وضـــوح (a.i.) : **1.** açık ve belli olma, anlaşılır olma. **2.** açıklık, aydınlık. **3. ed.** ifâdede açıklık.

vü و (f.e.). (bkz : ve).

vücehâ' وجهاء (a.i. vecîh'in c.). (bkz : vecih).

vücûb وجـــوب (a.i.) : **1.** vâcip ve lüzumlu olma. **2.** bırakılması mümkün olmama. **3.** lâyık olma.

vücûb-i edâ : huk. sebebin vücûdundan sonra muayyen bir zamanda bir fiili işlemenin veyâ bir malı edânın lâzım olması.

vücûbî وجوبـــي (a.s.) : **1.** vücûbe âit, onunla ilgili. **Fi'l-i vücûbî :** gereklilik sîgası (*kipi). **2. mant.** *olumlu.

vücûbiyye وجوبيه (a.s.) : ["vücûbî" nin müen.]. (bkz : vücûbî).

vücûd وجـــود (a.i.) : **1.** bulunma, var olma, varlık. **2.** insan veyâ hayvan gövdesi. (bkz : beden, cism). **3.** ten.

vücûd-i aynî : hakîkî varlık.

vücûd-i mu'ciz : başkalarını acze düşürüp hayrette bırakan varlık.

vücûd hücreleri : biy. soma.

vücûd-dâde وجـــود داده (a.f.b.s.) : vücût veren, can atan.

vücûdiyye وجوديه (a.i.) : **fels.** *kamutanrıcılık, Tanrı varlığını eşyânın varlığından ibâret sayma, **fr. panthéisme.** [vahdet-i vücûd ile ilgisi yoktur].

vücûh وجوه (a.i. vech'in c.) : **1.** yüzler, çehreler, suratlar. **2.** bir memleketin ileri gelenleri. (bkz : eşrâf). **3. geo.** satıhlar (*yüzeyler). **Zû-kesîri'l-vücûh, Zû-vücûh-i kesîr : geo.** çok satıhlı (*yüzeyli) cisim. **Nîm-vücûh : geo.** yarı yüzeyli. **4.** Kur'ân'ın bâzı okunuş tarzları.

vücûh-i kırâet : Kur'ân-ı Kerîm'in türlü türlü okunma kaideleri. **5.** imkânlar, şekiller.

vücûh-ı vakf : gayenin gerçekleşmesi için vakfa verilen yön.

vücûm وجـــوم (a.i.) : **1.** darılıp susma. **2.** iğrenme, tiksinme. **3.** kederli olma. **4.** göğüse vurma.

vücûr وجر (a.i. vicâr'ın c.) : **1.** kurt, arslan gibi yırtıcı hayvanların yatakları; inler. **2.** sel sularının oyduğu yerler.

vüdâd وداد (a.i.). (bkz : vidâd).

vüdd ود (a.i.) : dostluk. (bkz : vedd, vidd).

vüffed وفد (a.i. vâfid'in c.) : elçiler; temsilciler. (bkz : vefd, vüfûd).

vüfûd وفود (a.i.). (bkz : vufûd).

vüfûd وفود (a.i. vâfid'in c.) : elçiler; temsilciler. (bkz : vefd, vüffed).

vüfûr وفور (a.i.). (bkz : vufûr).

vühûb وهوب (a.s.) : çok bağışlayan, çok bağışta bulunan.

vühûl وحول (a.i.). (bkz : vuhûl).

vühûş وحوش (a.s.). (bkz : vuhûş).

vükelâ وكلا (a.i. vekîl'in c.) : **1.** vekiller. **2.** (Osmanlı İmparatorluğu devrinde) kabîne âzâsı, vekiller, bakanlar. **Meclis-i vükelâ :** kabîne toplantısı.

vükelâ-yı deâvî : dâvâ vekilleri, avukatlar.

vükelâ-yı devlet : bakanlar kurulu, kabine.

vükûb وكوب (a.i.) : yavaş yürüme.

vükûl وكول (a.i.) : biriyle işe girişme, işbirliği.

vükûn وكـــون (a.i. vekn'in c.) : kuş yuvaları. (bkz : vükûr).

vükûr وكور (a.i. vekr'in c.) : kuş yuvaları (bkz : vükûn).

vülâd ولاد (a.i.) : **fık.** öldürülen, öldürenin evlâdı bulunma.

vülât ولات (a.i. vâlî'nin c.) : vâlîler.

vüleyd وليد (a.s. veled'den) : çocukçuk, küçük çocuk.

vülû' ولوع (a.i.) : bir şeye fazla düşkünlük.

vülûc ولـــوج (a.i.) : girme, sokulma. (bkz : duhûl).

vülûğ ولوغ (a.i.) : köpeğin su içmesi.

vürd ورد (a.i. verd'in c.) : **bot.** güller. (bkz : virâd).

vüreyd وريد (a.i.) : **anat.** çok küçük damar.

vüreyk وريق (a.i.c. : vüreykat) : yapracık.

vüreykat وريقـــات ("ka" uzun okunur. a.i. vüreyk'in c.) : **anat.** yapracıklar.

vüreykat-ı tüveyciyye : bot. küçük taçyapraklılar.

vürûd ورود (a.i.) : geliş gelme, varma; yetişme. **Şeref-vürûdeden :** şerefle gelen [büyük bir zat hakkında].

vürûd ورود (a.i. verîd'in c.) : **anat.** *toplardamarlar, **fr. veines.**

vürûk وروك (a.i.) : yan yatma.

vüs' وسع (a.i.) : 1. güç, kuvvet, tâkat. **vüs'i beşer :** insan gücü, insan tâkatı. 2. zenginlik, varlık, bolluk. 3. bolluk, genişlik.

vüs'at وسعت (o.i.) : 1. genişlik, bolluk. 2. para durumu. 3. boş meydan, fırsat. 4. **mat.** *genlik, **fr. amplitude.**

vüsemâ وسما (a.i. vesîm'in c.) : 1. güzel yüzlüler. 2. rastıklılar. 3. damgalılar. (bkz : visâm).

vüska وثقى ("ka" uzun okunur. a.s. vüsük'den) : pek sağlam ve kuvvetli olan. **Urvetü'l-vüska** (pek sağlam kulp) : Müslümanlık. (bkz : vesîk).

vüska وثقى ("ka" uzun okunur. a.i.). (bkz : vuska).

vüsûb وثوب (a.i.) : atlama, sıçrama.

vüsuk وثوق (a.i. vesâk ve visâk'ın c.) : 1. bağlar, râbıtalar. 2. antlaşmalar, sözleşmeler [yeminle-].

vüsûk وثوق (a.i.) : 1. inanma, güvenme. 2. muhkemlik, sağlamlık.

vüsüd وسد (a.i. visâde'nin c.) : yastıklar.

vüşât وشاة (a.s. veşy'in c.) : koğucular.

vüzerâ' وزراء (a.i. vezîr'in c.) : vezirler. **Şeyhü'l-vüzerâ :** vezirlerin en eskisi olan kimse.

vüzûb وزوب (a.i.) : su gibi akma. **vüzûb-ı dem :** kanama.

Yy

y ى (a.f.ha.) : Osmanlı alfabesinin otuz birinci harfi olup "ebced" hesâbında on sayısının karşılığıdır.

yâ يا (a.ha.) : ye (ى) harfinin adı.

yâ-yi müsennât : [iki noktalı olması dolayısıyla] "ye" harfi.

yâ-yi nisbî : **gr.** nisbet eki.

yâ-yi tahtâniyye : [altında iki nokta bulunması dolayısıyla] "ye" harfi.

yâ يـــا (a.n.) : ey!, hey! : **1.** Arapçada başına geldiği terkîbin ilk kelimesini meftuh (üstün) okutur : **Yâ Rabbe'l-âlemîn** (ey âlemlerin Rabbi!).. gibi; **2.** tek kelimenin başına gelirse o kelimenin son harfini mazmum (ötre) okutur : Yâ Ahmedü... gibi.

yâ eyyühe'l-ihvân : ey dostlar!

yâ يا (f.e.) : o halde, öyle ise.

yâ Rabb, yâ Rabbî يارب ، يارﺑﻰ (a.n.) : **1.** ey Râb! **2.** ey Rabbim!, ey Allahım!

yaâfîr يعافير (a.i. ya'fûr'un c.) : ya'furlar.

yaâlîlيعاليـــل(a.i.).(bkz :yeâlîl).

-yâb -يـــاب (f.s.) : **1.** yâften mastarından emr-i hâzır. **2.** "bulucu, bulan; bulunan, ele geçen" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler yapar. **Fenâ-yâb** : fenâ bulan, mahvolan. (bkz : fânî). **Nâ-yâb** : bulunmaz, bulunmayan. (bkz : ender, nâdir). **Şifâ-yâb** : şifâ bulan, iyileşen.. gibi.

yâbân يابان (f.i.) : **1.** çöl, sahrâ. (bkz : beyâbân). **2.** yabancı. **3. s.** yabanî.

yabânî يابانى (f.s.) : yabana mensup, ıssız yerde yaşayan; vahşî. (bkz : yebânî).

yâbende يابنده (f.s.) : **1.** bulucu, bulan. **2.** keşfeden, **fr. exploiteur**. (bkz : kâşif).

yâbis يابـــس (a.s. yubûset'den) : kuru. **Ratb ü yâbis** : yaş, kuru, yaştan, kurudan bir şeyin her türlüsü.

yâbise يابســـه (a.s.) : ["yâbis" in müen.]. (bkz : yâbis).

yâb-nâk يابناك (f.s.) : bulan, bulucu.

yâd يـــاد (f.i.) : **1.** hatırlama, anma. **2.** hatır, gönül.

yâd-ı hazîn : hüzünlü hâtıra.

yâd-ı şebâbet : gençlik hâtırası.

yâd-ı zişt : çirkin, kötü anma [birinin aleyhinde-].

yâd ü tezkâr : anma, hatırlama.

yâd-bûd يادبود (f.b.i.) : yâdigâr, armağan.

yâd-büd يادبد (f.b.i.) : hâfıza kuvveti.

yâd-dâr ياد دار (f.b.s.) : hatırda tutan.

yâd-dâşt ياد داشـــت (f.b.i.) : **1.** hatırda tutulan şey. **2. tas.** Nakışbendî tarîkatinin on bir esâsından biri.

yâd-dest ياد دست (f.b.i.). (bkz : yâd-est).

yâde يادە (f.i.) : hâtıra.

yâd-est يادست (f.i.) : lâdes oyunu.

yâd-gâr يـــادگار (f.b.i.) : **1.** yâdigâr, bir kimseyi veyâ nesneyi hatırlatacak şey, *andaç. **2. mec.** sevilmeyen şey.

Yâdigâr-ı Harb : Abdülhak Hâmid'in 1917 de basılmış bir tiyatrosu.

Yâdigâr-ı İbni Şerîf (İbni Şerîf'in Yâdigârı) : Hekim Ali Çelebi bin Şerîf'in Timurtaş Paşaoğlu Umur Bey adına yazdığı hekimliğe dâir eseri.

Yâdigâr-ı Nâcî : Muallim Naci'nin 1896'da basılmış bir şiir kitabı.

Yâdigâr-ı Şebâb : Recâizâde Ekrem'in bir kısım şiirlerini ihtivâ eden, 1873'te basılmış bir eseri.

yâd-kerd یادکـــرد (f.b.i.) : **1.** hazırlama. **2. tas.** Nakışbendî tarikatının on bir esasından biri.

yâfe یافـــه (f.i.) : mânâsız, saçma söz. (bkz : yâve).

yâfe-dâr یافـــه دار (f.b.s.) : boş, mânâsız konuşan.

yâfer یافـــر (f.i.) : çengi. [kelime : "yâfir" şeklinde de kullanılır].

Yâfes یافـــث (a.h.i.) : Hz. Nûh'un üçüncü oğlu. [Tûfan'dan sonra Hazer denizi kuzeyinde yerleşmiştir].

Yâfiiyye یافعیـــه (a.h.i.) : **tas.** Kadirî tarîkatı şûbelerinden biri. [kurucusu : Abdullah el-Yâfiî bin Alî el-Kadirî'dir].

yâfir یافر (f.i.). (bkz : yâfer).

-yafte یافتـــه - (f.s.) : "bulmuş, bulunmuş, bulunan" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler yapar. **Husûl-yâfte** : hâsıl olmuş, meydana gelmiş. **Şeref-yâfte** : şeref bulmuş.. gibi.

yâfte یافته (f.i.) : yafta, bir malın cinsini, fiatını ve sâiresini belirten kâğıt.

yâfûh یافوخ (a.i.) : **anat.** bıngıldak.

ya'fûr یعفـــور (a.i.c. : yaâfîr) : **1.** tüyü toprak rengi olan âhu. **2.** âhu yavrusu. **3.** gecenin beşte, altıda bir gibi bölümü. **4.** Hz. Muhammed'in Hayber Vak'ası'nda ganîmet olarak aldığı bir eşeğin adı.

yagus یغـــوث ("gu" uzun okunur. a.i.) : arslan şeklinde olan eski bir putun adı.

yağfirullâhü یغفرالله (a.cü.) : Allah mağfiret etsin, Allah yarlıgasın!

yağma یغمـــا (f.i.) : **1.** çapul, zorla mal kapma. **2.** bir Türk boyu. **Hân-ı yağma** : **1)** fakirler için hazırlanan sofra; **2)** Tevfik Fikret'in, ikinci Meşrûtiyet devrinin sû-i istimallerini yeren ünlü hicviyesi.

yağma-ger یغماگـــر (f.b.s.c. : yağma-gerân) : yağmacı, çapulcu, zorba.

yağma-gerân یغماگران (f.b.s. yağma-ger'in c.) : yağmacılar, çapulcular, zorbalar.

yağma-ger-âne یغماگرانـــه (f.zf.) : yağmacılıkla, zorbalıkla.

yağma-gerî یغماگری (f.b.i.) : yağmacılık, çapulculuk.

yağmâî یغمائی (a.s.) : **1.** yağmaya âit, yağma ile ilgili. **2.** yağma adlı Türk boyuna mensup.

yah یخ (f.i.) : buz. (bkz : cemed).

yahâmîm یحامیم (a.i. yahmûm'un c.) : kara dumanlar.

yah-âver یخ آور (f.b.i.) : buzlu su, buzlu şerbet.

yah-beste یخ بســـته (f.b.s.) : buz bağlamış, buz tutmuş. (bkz : müncemid).

yah-çe یخچـــه (f.b.i.) : donmuş yağmur, yağan dolu.

yâ hey یا هی (a.n.) : ey!, hey!, be hey!.

yahmûm یحمـــوم (a.i.c. : yahâmîm) : kara duman.

yahmûr یحمور (a.i.) : yaban eşeği.

yahnî یخنـــی (f.i.) : **1.** zahîre, azık. **2.** pişmiş şey. **3.** yahni, et yemeği.

yah-pâre یخپاره (f.b.i.) : buz parçası.

yâhte یاختـــه (f.i.) : **1.** oda. **2.** eş, benzer. (bkz : misl, nazîr). **3.** küçük küp. **4.** kılıç kını.

yahtemil یحتمل (a.zf.) : ihtimal, olabilir.

yâhû یاهو (a.n.) : lûgat anlamı "ey Tanrı!" olup, dervişlerin : "Allahaısmarladık" yerinde birbirlerine verdikleri selâm. [Bu sözün karşılığı "yâ men-hû" dur].

yâ-hû یا هو (a.n.) : **1.** ey o zat! (Ey Allah!). **2.** hey, bana bak, baksan a!, a canım; adam!, adamlar!, ey sen!, işitmiyor musun?

Yahûd یهود (a.h.i.). (bkz : Yehûd).

yâhûd یاخـــود (f.e.) : **1.** veyâ; isterseniz. **2.** iyisi, daha doğrusu.

Yahûdâ یهودا (a.h.i.). (bkz : Yehûda).

yahûd-hâne یهودخانه (a.f.b.i.) : Yahudilerin bir arada oturdukları bir çok evlerden ibâret yer.

Yahûdî یهودی (a.h.i.). (bkz : Yehûdî, Mûsevî).

yâis یائس (a.s. ye's'ten) : kederli, ümitsiz. (bkz : meftûr, me'yûs, nâ-ümîd, nevmîd).

yakaza يقظـــه (a.i.) : uyanıklık. (bkz : yakazet). **Beyne'n nevmi ve'l-yakaza** : uyku ile uyanıklık arasında.

yakazân يقظـــان (a.s.) : uyanık, dikkatli, gözü açık. (bkz : bî-dâr).

yakazânî يقظانى (a.i.) : uyanıklık. (bkz : yakaza, yakazet).

yakazet يقاظـــت ("ka" uzun okunur. a.i.) : uyanıklık. (bkz : bîdârî).

yakazî يقاظى ("ka" uzun okunur. a.s. yakzân'ın c.) : uyanıklar.

yakin يقيـــن (a.i. yakn'dan) : sağlam bilgi, iyi, kat'î olarak bilme. **Ayne'l-yakin** : bir şeyi kendi gözüyle görüp mâhiyetini bilme. **Hakke'l-yakin** : gerçekliğine hiç şüphe olmayan. **ilme'l-yakin** : kat'î olarak edinilmiş bilgi. [bizdeki yakın kelimesi yerine kullanılması yanlıştır].

yakinen يقيناً (a.zf.) : kat'î olarak, hiç şüphe edilecek bir tarafı bulunmaksızın.

yakinî يقينـــى (a.s.) : kat'î, şüphe edilmeyecek bilgiye âit, onunla ilgili.

yakiniyyât يقينيات (a.i.) : yakîn ile, kat'î olarak bilinen şeyler.

yakiniyye يقينيـــه (a.s.) : ["yakinî" nin müen.]. (bkz : yakinî).

yaktîn يقطيـــن (f.i.) : **1.** kabak ağacı. **2.** kavun, karpuz, hıyar gibi toprakta uzanıp yetişen *bitki.

Ya'kûb يعقـــوب (a.h.i.) : **1.** Hz. Yusuf'un babası, Hz. İshak'ın oğlu olan Ya'kub Peygamber. [oğlu Yusuf'un başına gelenler dolayısıyla meşhur olup, edebiyatta gam ve kaygı sembolüdür]. **2.** [küçük y ile] erkek keklik (c. : yeâkıb). **3.** erkek adı.

Ya'kûbî يعقوبـــى ("ku" uzun okunur. a.i.) : Allâh'ın birliğine ve Hz. Îsâ'nın insan olduğuna kail bulunan Ya'kub adında bir piskoposun çıkardığı mezhebden veyâ bu mezheple ilgili olan.

yâkut ياقـــوت ("ku" uzun okunur. a.i.c. : yevâkit) : yâkut, değerli süs taşı. [kırmızı, sarı, beyaz, mâvi renklerde olur].

yâkut-i âdî : zımpara taşı.

yâkut-i ahmer : kırmızı yâkut; **mec.** şarap.

yâkut-i asfer : sarı yâkut [az değerlidir].

yâkut-i cigerî : kırmızılığı siyaha çalan bir çeşit yâkut.

yâkut-i gürgânî : Esterâbâd vilâyetinin merkezi olan "Gürgân" şehrinde mâdeni bulunan değerli bir taş.

yâkut-i hâm (işlenmemiş yâkut) : **mec.** güzelin dudağı.

yâkut-ı kebûd, -ı lâcverdi : mâvi yâkut, gök yâkut.

yâkut-i revân (akan yâkut) : **1)** gaz yaşı; **2)** kırmızı şarap.

yâkut-ı müzâb (erimiş yâkut) : **1)** göz yaşı; **2)** kırmızı şarap; **3)** kan.

yâkut-i rümmânî (nar tânesi gibi yâkut) : en değerli yâkut.

yâkut-i ser-beste : güzelin ağzı, kapalı dudağı.

yâkut-i zerd (sarı yâkut) : Güneş.

yâkute-i sahrâ ياقوتهء صحـــرا (a.it.) : **tas.** nefs-i külliyye.

yakzân يقظـــان (a.s.c. : yakazî) : uyanık. (bkz : bîdâr).

yâl يال (f.i.) : **1.** boyun, gerdan. (bkz : unk).

yâl-ı kûpâl : şan ve büyüklük.

yâl ü bâl : boy bos, boy bos düzgünlüğü. **2.** kuvvet, zor, güc.

yâle يالە (f.i.) : sığır boynuzu.

yâ-leyte ياليت (a.e.) : ne olurdu, keşke.

yâ-leytenî küntü türâben : keşke ben toprak yaratılsaydım.

yâl-mend يالمند (f.i.) : âile sâhibi, âile reisi.

ya'lûl يعلـــول (a.i. yeâlîl) : **1.** suyu saf ve berrak akan göl. **2.** su üzerinde peydâ olan kabarcık. **3.** beyaz bulut. **4.** iki hörgüçlü deve.

yâlvâne يالوانه (f.i.) : kırlangıç kuşu.

yâm يام (f.i.) : posta (menzil) beygiri.

yâ men-hû يا من هو (a.n.). (bkz : yâ-hû).

ya'mûr يعمور (a.i.) : oğlak. (bkz : cedî).

yân يـــان (f.i.) : hastanın sayıklaması. (bkz : hezeyân).

yâne يانه (f.i.) : havan, dibek.

ya'nî يعنـــى (a.e. anâ'dan) : **1.** demek, şu demek. **2.** sözün kısası, doğrusu, senin anlayacağın.

yânî' يانع (a.s.) : kıvama gelmiş, olmuş; pişkin. (bkz : nâzıc).

yâr يـــار (f.i.c. : yârân) : **1.** dost. (bkz : mahbûb, muhibb). **2.** sevgili. **3.** tanıdık, ahbap.

Çihâr-yâr (dört dost) : Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali. **4.** yardımcı.

yâr-ı bî-vefâ : vefâsız dost.

yâr-ı cân : candan dost.

yâr-ı cefâ-kâr : cefâ eden, zâlim dost ve sevgili.

yâr-ı dil-sitân : gönül alan sevgili.

yâr-ı gar (mağara dostu) : Hicret esnâsında Hz. Muhammed'e mağarada arkadaşlık etmiş olan Hz. Ebûbekir; **mec.** çok vefâlı arkadaş.

yâr-ı kadîm : eski dost.

yâr-ı kadîm-i gamm : eski dost olan gam.

yâr-ı perî-rû : peri yüzlü sevgili.

yâr ü ağyâr : dost ve düşman.

yârâ يارا (f.i.) : kuvvet, kudret, takat, güc.

yârâ-yi suhan : söz söyleme kudreti.

yârâ-yi tabîat : tabîat kuvveti.

yârân يـــاران (f.i. yâr'ın c.) : dostlar. **Bezm-i yârân** : dostlar meclisi.

yârân-ı aşk : aşk dostları, âşıklar.

yârân-ı bâ-safâ : safalı, keyifli, neşeli dostlar.

yârân-ı safâ : safa dostları; zevk ve eğlence ile berâber vakit geçiren dostlar.

yâr-âne يارانه (f.zf.) : dostça.

yâre يـــاره (t.i.) : yara. [kelime Türkçe olduğu halde bu kelime ile terkipler yapılmıştır].

yâre-i dil : gönül yarası.

yâre-i hicrân : ayrılık yarası.

yâre يـــاره (f.i.) : bilezik. (bkz : berencen, berencîn, ebrencen, sivâr).

yârek يارك (f.i.) : dölyatağı. (bkz : meşîme).

yârîيـــاری(f.i.) :**1.** dostluk.**2.** yardım.

yâr-mend يارمنـــد (f.b.i.) : dost; yardımcı; arkadaş. (bkz : muîn, nasîr, müzâhir).

yâr-nâme يارنامه (f.b.i.) : güzel iş; iyi adlılık.

yâr-res يار رس (f.b.s.) : imdâda yetişen.

yâsemياســـم(f.i.) :yâsemin.

yâsemen, yâsemîn ياســـمين ، ياســـمن (f.i.) : **bot.** yâsemin, beyaz veya sarı renkli bâzan pembe çiçek açan bir ağaç ve bu ağaççığın güzel kokulu çiçeği.

yâsemûn ياســـمون (f.i.). (bkz : yâsemen, yâsemîn).

Yâ-sîn يسن (a.i.) : Kur'ân'ın 36. sûresi. 83 âyettir, Mekke'de nâzil olmuştur.

ya'sûb يعسوب (a.i.c. : yeâsîb) : **1.** arıbeyi. **2.** baş, reis.

ya'sûbü'l-mü'minîn (Müslümanların arıbeyi) : Hz. Ali.

yaûk يعـــوق (a.i.) : Nûh kavminin putlarından, at şeklinde olan birinin adı.

yâve ياوه (f.i.) : **1.** saçma, mânâsız, saçmasapan söz. (bkz : jai, türrehât). **2.** sâhipsiz hayvan.

yâve resmi : bulunmuş sahipsiz hayvandan alınan vergi.

yâve-derâyî يـــاوه درايی (f.b.i.) : saçmasapan konuşma.

yâve-gû ياوه گو (f.b.s.c. : yâve-gûyân) : saçmalayan, saçmasapan konuşan. (bkz : jâj-hâ).

yâve-gûyân ياوه گويـــان (f.b.s. yâve-gû'nun c.) : saçmalayanlar, saçmasapan konuşanlar. (bkz : jâj-hâyân).

yâve-gûy-âne ياوه گويانـــه (f.zf.) : saçmasapan konuşarak.

yâve-gûyî يـــاوه گويـــی (f.b.i.) : saçmasapan konuşma.

yâver ياور (f.i.c. : yâverân) : yardımcı, imdatçı. **Ser-yâver** : yâverlerin başı, başyâver.

yâver-i ekrem : müşir yâverler [Sultan Hamîd'in sarayındaki-].

yâver-i fahrî : maaş ve tahsîsatı olmadığı halde pâdişah yâverliği yapan kimse.

yâver-i harb : büyük bir kumandanın yâveri.

yâverân ياوران (f.i. yâver'in c.) : yâverler.

yâverî يـــاوری (f.i.) : yâverlik; yardımcılık, imdatçılık.

yâve-senc يـــاوه ســـنج (f.b.s.c. : yâve-sencân) : yâveden hoşlanan.

yâve-sencân ياوه سنجان (f.b.s. yâve-senc'in c.) : yâveden hoşlananlar.

yâyî يايـــی (a.s.) : ya'ya, **ye** harfine mensup, bununla ilgili. [aslı : "yâî" olmakla berâber bizde "yâyî" şekli kullanılmıştır].

yâz-deh يازده (f.b.s.) : on bir. (bkz : ihdâ-aşer).

yâz-dehüm يازدهم (f.b.s.) : onbirinci.

yeâfîr يعافير (a.i. ya'fûr'un c.). (bkz : vaâfîr).

yeâkib يعاقيـــب (a.i. ya'kub'un c.) : erkek keklikler.

yeâlîl يعاليل (a.i. ya'lûl'ün c.) : **1.** suyu saf ve berrak akan göller. **2.** su üzerinde peydâ olan kabarcıklar. **3.** beyaz bulutlar. **4.** iki hörgüçlü develer.

yeâsîb يعاسيب (a.i. ya'sûb'un c.) : **1.** arıbeyleri. **2.** başlar, reisler.

yebâb يباب (f.s.) : harap, yıkık, virâne, bozuk. **Harâb ü yebâb** : yıkık dökük.

yebân يبان (f.i.) : **1.** ıssız, tenha yer. **2.** çöl, sahrâ. (bkz : yâbân).

yebânî يبانى (f.s.) : **1.** yabâni, kırlarda biten. **2.** ürkek, sıkılgan. **3.** görgüsüz, kaba. (bkz : yabânî).

yebrûhü's-sanem يبروح الصنم (a.b.i.) : **bot.** insan kökü denilen *bitki, kankurutan, adamotu.

yebs يبس (a.i.) : yaş şeyin kuruması.

ye'cûc يأجوج (a.i.) : "me'cûc" ile birlikte kullanılır; kısa boylu kavim; Çinliler.

Ye'cûc ve Me'cüc يأجوج و مأجوج (a.h.i.) : Kur'ân'da adı geçen iki kavim adı. [İslâmî inançlara göre kıyametin kopacağını gösteren belirtiler arasında bu iki kavmin ortaya çıkışı da vardır]. (bkz : Ye'cûc).

yed يد (a.i.c. : eyâdî, eydî, yüdî) : **1.** el. (bkz : dest). **2.** kuvvet, kudret, güc. **3.** yardım. **4.** vâsıta. **5.** mülk.

yed be-yed, yeden bi-yedin : elden ele, doğrudan doğruya, vâsıtasız.

yed-i adil : huk. münâzaalı şeyin saklanması ve idâresi kendisine verilen kimse, **fr. sequestre, consignataire.** (bkz : yed-i emîn, yed-i mürtekin).

yed-i beyzâ (en beyaz el) : Hz. Mûsâ'nın Fir'avuna karşı; mûcize olarak ışıklı görünen parlak eli.

yed-i emîn : kanûnen güvenilir kimse olarak seçilen kişi.

yed-i husûmet : huk. bir malı, mülkü olarak elinde bulunduran kimsenin yedi. [meselâ : bir kimse diğer kimsenin elinde bulunan bir malın kendisine âit olduğunu iddiâ eder ve müddeâaleyh de o malın kendi mülkü olduğunu dermeyân eylerse bu müddeâaleyhin yedi, yed-i husûmet olmuş olur].

yed-i mürtehin : huk. (bkz : yed-i adil, yed-i emîn).

yed-i niyâbet : huk. başkasının malını ona niyâbeten elinde bulunduran kimse. [meselâ : bir kimseye sâhibi tarafından vedâ olarak bırakılan mal üzerinde o kimsenin yedi gibi].

yed-i tâir : kanad.

yed-i tasarruf : sâhiplik, sâhibolma.

yed-i tûlâ (en uzun el) : tam, çok geniş bilgi [bir sâhada].

yed-i vâhid : inhisar usûlü, *tekel.

yedullah : Allah'ın kudreti.

yedü'd-dehr : zamânın uzaması.

yedü'r-rîh : rüzgârın kuvveti.

yedü't-tâir : kuşun kanadı.

yedân يدان (a.i.c.) : eller [iki el]. (bkz : yedeyn).

yedeyn يدين (a.i.c.) : iki el. **Zü'l-yedeyn** : iki eli de bir el gibi kullanabilme, iki elli.

yefâ' يفاع (a.i.) : yüksek yer.

yefen يفن (a.s.) : bunak [adam].

yeg يگ (f.s.). (bkz : yek).

yegâh يگاه (f.i.) : **müz.** Türk müziğinin en eski makamlarından olan bir terkiptir. Yegâhnevâ ile nevâ'da rast makamlarından mürekkeptir. İkinci dizi ile yegâh (re) perdesinde kalır ki, bu ses aynı zamanda makamın terkîbindeki ilk dizinin de güçlüsüdür. Güçlüsü nevânın durağı olan dügâh (lâ) perdesidir ("nevâ, perdesi tiz durağı olduğu için güçlü sayılamaz). Donanımına nevâ gibi "si" koma bemolü ile "fa" bakıyye diyezi konulur. Yegâh'da rast için ise "si" bekar ve "do" bakıyye diyezi nota içerisinde kullanılır ("fa" bakıyye diyezi bu dizide de müşterektir). Umûmiyetle inici olarak seyreder.

yegâh-ı acemî : müz. Türk müziğinde tahmînen üç asırlık veyâ daha eski bir mürekkep makam olup buna "acemli yegâh" da denilir ("acemli rast, kürdi'li çârgâh, kürdi'li hicâzkâr" da olduğu gibi). Kantemiroğlunun tahmîn edilen bir berefşan peşrev ile H. Saadettin Arel'in durak'ı makama misaldir. Beyâtî'ye sultânî yegâh'ın pest beşlisinin ilâvesinden hâsıl olmuştur (bu beşli, yegâh (re) perdesindeki pûselik beşlisidir). Dizisi umûmiyetle inicidir. Beyâtî kısma "si" koma bemolü konulur. Beşli'nin hiçbir ârızası olmadığından nota

içerisinde geçtiği yerlerde ilâve edecek işâret yoktur ("si" sesi beşlide yoktur; yalnız yeden sesi olarak bakıyye diyezli "do" kullanılabilir). Bu pûselik beşlisi ile yegâh (re) perdesinde kalan makamın birinci derecede güçlüsü beyâtî'nin güçlüsü olan nevâ (re) olmak icâbederse de, bu perde, tiz duraktan ibârettir; asıl güçlü dügâh (lâ) perdesidir ki, beyâtî'nin durağı olduğu gibi sultânî yegâh'da da güçlüdür (beşli'nin son sesi). Adı geçen yegâh perdesine nakledilmiş pûselik beşlisi, esasen beyâtî makamının peste doğru devâmını teşkîl etmektedir. Beyâtî inici bir dizi olduğundan, bu sûretle peste doğru uzanış tabîî bulunmakta ve geniş ölçüde ortak seslerden istifâde edilmektedir (beyâtî makamında, yerinde bir pûselik beşlisi olduğu da mâlûmdur).

yegân یگان (f.s. yeg'in c.) : birler, tekler.

yegâne یگانه (f.s.) : **1.** biricik, tek. **2. i.** kadın adı.

yegâne-i a'sâr : Hz. Muhammed.

yegânegî یگانگی (f.i.) : teklik, biriciklik.

yegâne-gû[y] [ی]گو یگانه (f.b.s.c. : yegâne-gûyân) : Allah'ın birliğine inanan.

yegâne-gûyân یگانه گویان (f.b.s.c.) : Allâh'ın birliğine inananlar.

yegâne-gûyî یگانه گویی (f.b.i.) : Allah'ın birliğine inanma.

yegân yegân یگان یگان (f.zf.) : birer birer, ayrı ayrı, tek tek.

yeg-den یگدن (f.t.zf.) : birden, birdenbire. (bkz : def'aten, bağteten).

Yehûd یهود (a.h.i.) : Yahudi, Hz. Yâkub'un oğlu Yahuda soyundan gelenler, İsrâil oğulları.

Yehûdâ یهودا (a.h.i.) : Hz. Yâkub'un on iki oğlunun en büyüğü.

Yehûdî یهودی (a.h.i.) : Yehuda'ya mensûbolan, Yahudi.

yek یك (f.s.) : **1.** bir, tek. (bkz : münferid). **2. i.** birlik, bir oluş.

yek-âheng یك آهنگ (f.b.s. ve zf.) : **1.** aynı âhenkte, hiç değişmeden. **2. i. ed.** beyitleri arasında mânâca münâsebet bulunan manzûmeler, daha çok gazeller.

yek-âvâz یك آواز (f.b.s.) : **1.** tek sesli, bir sesli; **mec.** bir şekil üzerine. **2. i. ed.** başından sonuna kadar aynı kuvvette güzel bulunan manzûme.

yek-âvîz یك آویز (f.b.i.) : varsak denilen kısa kılınç.

yek-â-yek یکایك (f.b.s.) : **1.** tek tek, birer birer. **2.** ansızın. (bkz : nâ-gehân).

yek-bâr, yek-bâre یکبار ، یکباره (f.zf.) : bir kere, bir defâ, bir defâda.

yek-bâregî یکبارگی (f.b.s.) : bir kerelik, bir defalık.

yek-berg یك برگ (f.b.s.) : **1.** tek yaprak, tek yapraklı. **2. i. g. s.** tezhipte kullanılan tek küçük yapraktan ibâret bir motif.

yek-be-yek یك بیك (f.zf.) : tek tek, birer birer.

yek-câ یکجا (f.s.) : bir yerde, aynı yerde, birlikte.

yek-cân یکجان (f.b.i.) : can yoldaşı, arkadaş.

yek-cihet یکجهت (f.a.b.i.) : fikirleri bir olan. (bkz : müttehid, müttefik).

yek-cihetî یکجهتی (f.a.b.i.): fikirleri bir olma.

yek-cins یکجنس (f.a.b.s.) : aynı cinsten.

yek-çend یك چند (f.b.s.) : birkaç.

yek-çeşm یکچشم (f.b.s.) : **1.** tek gözlü, sokur. (bkz : ayn-i vâhid). **2. i.** Güneş.

yek-çeşmî یکچشمی (f.b.i.) : tek gözlülük, sokurluk.

yek-dâne یکدانه (f.b.s.) : **1.** eşi, benzeri olmayan, tek. **2. i.** bir çeşit gerdanlık.

yek-dem یکدم (f.b.i.) : bir dem, bir nefes, çok kısa.

yek-deme یکدمه (f.b.s.) : bir anda geçici, süreksiz.

yek-dest یکدست (f.b.s.) : **1.** bir elli. **2.** bir cins, bir çeşitte olan. **3. i.** [eskiden] bir çeşit rende.

yek-dîger یکدیگر (f.b.s.) : birbirini, bir taraf öbür tarafı.

yek-dil یکدل (f.b.s.) : gönüllü, gönülleri birbirine uygun, bir gönülde olan.

yek-dilân یکدلان (f.b.i.) : gönüldaşlık, yekdillik.

yek-dil-âne یکدلانه (f.zf.) : gönüldaşlıkla, gönülleri birbirine uygun olarak, bir gönüllülükle.

yek-dile یکدله (f.b.i.) : gönül birliği. (bkz : yekdilî).

yek-dilî يكدلى (f.b.i.) : gönül birliği. (bkz : yek-dile).

yek-dü يك دو (f.b.s.) : bir iki, iki bir [zar oyununda-].

yek-dü-se يك دوسه (f.b.s.) : bir iki üç.

yeke يكه (f.s.) : tek; bir; yalnız.

yek-endâz يك انداز (f.b.s.) : **1.** ince temrenli küçük veyâ çatal temrenli bir çeşit ok. **2. i.** dere ve ırmak kenarlarındaki uçurumlar. **3.** düz.

yek-engüşt يك انگشت (f.b.i.) : tek parmaklı.

yek-esbe يك اسبه (f.b.s.) : bir atlı, bir atı olan; tek başına.

yeke-tâz يكه تاز (f.b.s.) : [düşmana] yalnız başına saldıran yiğit. (bkz : yekke-tâz).

yek-kalem يكقلم (f.a.zf.) : bir kalemde, birden, bir çırpıda.

yekke-tâz يكه تاز (f.b.s.) : [düşmana] yalnız başına saldıran yiğit. (bkz : yeke-tâz).

yek-nesak يكنسق (f.b.s.) : tek düzen, biteviye, değişmez. **fr. monotone**.

yek-neverd يكنورد (f.zf.) : bir çırpıda; yeknesak.

yek-pâ يكپا (f.b.s.) : tek ayaklı, topal. (bkz : a'rec, leng).

yek-pâre يكپاره (f.b.s.) : tekparça, bir parçadan ibâret, bütün, som.

yek-rân يكران (f.b.s.) : **1.** soyu temiz cins at. **2.** sarı ve kırmızı arasında bir nevî at, al at.

yek-reh يكره (f.b.s.) : **1.** riyâsız, doğru. **2. zf.** bir yol, bir kerre.

yek-reng يكرنگ (f.b.s.c. : yek-rengân) : **1.** bir renkte olan. **2.** sözünün eri olan. **3. i.** meşhur bir çeşit lâle.

yek-rengân يكرنگان (f.b.s. yek-reng'in c.) : **1.** bir renkte olanlar. **2.** sözünün eri olanlar.

yek-rengî يكرنگى (f.b.i.) : bir renkte olma; riyâsızlık, doğruluk, sözünün eri olma.

yek-rikâbî يكركابى (f.b.i.) : **1.** yedek çekilen at. **2.** bir işte hazırlanma, hazır bulunma.

yek-rişte يك رشته (f.b.s.) : **1.** uygun, yakışık, yaraşık. (bkz : muvâfık). **2.** şefkatli.

yek-rû[y] [ى]يكرو (f.b.s.) : **1.** bir yüzlü, iki yüzlü olmayan. **2.** güvenilir dost.

yek-rûye يكرويه (f.b.s.). (bkz : yek-rû).

yek-rûyî يكرويى (f.b.i.) : bir yüzlülük, riyâsızlık.

yek-rûz, yek-rûze يكروز ، يكروزه (f.b.s.) : bir günlük, geçici.

yek-sâl, yek-sâle يكسال ، يكساله (f.b.s.) : bir yıllık, bir yaşında.

yek-sân يكسان (f.b.s.) : **1.** düz. (bkz : müstevî). **2.** bir, berâber. (bkz : müsâvî). **3.** her zaman, bir düziye. **Hâk ile yek-sân** : toprakla bir, yıkık.

yek-ser, yek-sere يكسر ، يكسره (f.zf.) : **1.** yalnız başına. **2.** bir baştan bir başa. **3.** ansızın. (bkz : nâ-gâh).

yek-sûn, yek-sûne يكسون ، يكسونه (f.b. s.). (bkz : yek-sân).

yek-süvâr يكسوار (f.b.s.) : **1.** binicilikte emsalsiz; yiğit atlı. **2. tar.** bir ok adı ["zergerdân, karabatak, hâki" ve daha bâzı adlarla anılanlar gibi bu da sonradan kullanılmaz olmuştur].

yek-süvârân يكسواران (f.b.s. yek-süvâr'ın c.) : arkadaşı olmayan atlılar.

yek-süvâre يكسواره (f.b.s.c. : yek-süvârân) : **1.** tek başına ata binen. **2. mec.** arkadaşı olmayan kimse.

yek-şâh يكشاه (f.b.i.) : kapların altın kısmının üzerindeki nokta. [mücellit terimlerindendir].

yek-şebe يكشبه (f.b.s.) : bir gece, bir gecelik.

yek-şenbih يكشنبه (f.b.i.) : "birinci gün" : pazar günü. (bkz : yevm-i ahad).

yek-tâ يكتا (f.b.s.) : **1.** tek, eşsiz, benzersiz. **2. i.** erkek adı.

yek-tây يكتاى (f.b.i.) : [eskiden] **müz.** telli sazlardan biri. [Câmiü'l-elhân'daki târîfi : dört köşe kâseli ve deri gerili bir saz. Üzerine at kılı bağlanır ve çalınır].

yek-tâz يكتاز (f.s.). (bkz : yeke-tâz).

yek-ten يكتن (f.b.s.) : **1.** ansızın, ânîden, birdenbire. **2. zf.** durup dururken, hiç yoktan.

yek-tene يكتنه (f.zf.) : yalnız başına, tenha.

yek-terbiye يك تربيه (f.a.b.s.) : aynı terbiyeye sâhip olan.

yekûn يكون (a.i.) : *toplam, **fr. total**; top. **Cem'an yekûn** : bir kalem, toptan olarak.

yekûn-i umûmî : *toplamlar *toplamı, *genel *toplam.

yek-vücûd يك وجود (f.a.b.s.) : hep birden, tek bir insan gibi.

yek-zebân يك زبـــان (f.b.s.) : **1.** bir dilli. **2.** ağız birliği eden. **3.** aynı dille konuşan.

yek-zebânî يـــك زبانـــى (f.b.i.) : **1.** bir dillilik. **2.** ağız birliği etme. **3.** aynı dille konuşma.

yel يل (f.i.c. : yelân) : pehlivan, şampiyon.

yelân يـــلان (f.i. yel'in c.) : pehlivanlar, şampiyonlar.

yeldâ يلدا (f.s.) : **1.** uzun. **Şeb-i yeldâ** : yılın en uzun gecesi [23-24 Aralık]. **2. i.** kadın adı.

yele يلـــه (f.i.) : **1.** otlağa salınmış hayvan sürüsü. **2.** kuvvetli, saldırıcı. **Şîr-i yele** : kuvvetli, saldırıcı arslan. **3.** koşucu, koşan. **Esb-i yele** : koşucu at.

yem يم (a.i.). (bkz : yemm).

yemâme يمامه (a.i.) : ehlî güvercin.

Yemânî, Yemâniyye يمانيه ، يمانى (a.s.) : Yemen ülkesine âit, onunla ilgili. **Akîk-i Yemânî** : değerli bir taş. **Dûd-ı yemânî : hek.** vücutta meydana gelen Yemen'e mahsus çok ince bir kurt. **Hacer-i yemânî** : bir çeşit değerli akîk. **Hıtta-ı Yemânî** : Yemen ülkesi. **Şı'râ-yi Yemânî** : güney kutbunda görünen bir küme yıldız.

Yemen يمـــن (a.h.i.) : Arap Yarımadasının batı-güney tarafını teşkîl eden bölge.

yemenî يمنى (a.s.) : **1.** Yemen'e mensup, Yemen ile ilgili. **2. i.** yemeni, Yemen işi başörtüsü.

yemîn يميـــن (a.s.c. : eymân) : **1.** sağ, sağ taraf; sağ el. **Kedd-i yemîn** : el emeği; el emeği ile kazanılan.

yemîn-billâh : Allah'ın kutsal adına olan yemin. (bkz : kasem bi'llâh).

yemîn-fi'l-isbât : **huk.** bir şey yapmak için vuku' bulan yemin.

yemîn-fi'n-nefy : **huk.** bir şeyi yapmamak için vâki olan yemin.

yemîn-i fâcire: huk. yalan yere edilen yemîn.

yemîn-i fevr : huk. bir kelâma cevap olmak gibi bir sebebe binâ olunan yemin. [meselâ : sokağa çıkmak üzere bulunan bir kimseye hitâben "eğer sokağa çıkarsan..." diye yapılan yemin gibi ki yalnız o defâki sokağa çıkmaya münhasır olur].

yemîn-i gamız ("ga" uzun okunur) : yalan yere edilen yemin.

yemîn-i gamûs : huk. yalan yere âmden edilen yemin.

yemîn-i gayr-i muvakkat : huk. zaman ve müddetle sınırlı olmayarak edilen yemin.

yemîn-i istihzâr : fık. terekeden bir hak dâvâ ve ispat eden kimseye hâkim (*yargıç) tarafından ettirilen yemin.

yemîn-i lağv : huk. zanna mebnî, vâki olana muhâlif yapılan yemin.

yemîn-i mutlak : huk. (bkz : yemîn-i gayr-i muvakkat).

yemîn-i muvakkat : huk. bir vakit ile mukayyet veyâ tevkit ifâde eden bir lâfza mukarin olan yemin.

yemîn-i mürsel : huk. bir vakit ile mukayyet olmayan yemin. [meselâ : "filân işi yaparım" diye yemin etmek gibi].

yemîn-i mütemmim : tamamlayıcı yemin.

yemîn ü yesâr : sağ ve sol. **2.** and. (bkz : kasem). Adem-i ilme yemîn : huk. bir konu hakkında bilgisi bulunmadığı yolunda edilen yemin. Hâsıla yemîn : huk. iddia edilen miktarın doğru olmadığına edilen yemîn. Sebebe yemîn : iddia edilen sebebin doğru olmadığı konusunda edilen yemin.

yemm يـــم (a.i.c. : yümûm) : deniz. (bkz : bahr, deryâ, ummân).

yemm-i bî-kenâre : engin deniz.

yenâbî' ينابيـــع (a.i. yenbû'un c.) : kaynaklar, pınarlar; çeşmeler. (bkz : menâbi').

yenbagi ينبغى (a.s.) : şâyân, münâsip; îcâb eder, lâzımgelir. **Kemâ yenbagi** : gerektiği yolda, lâzımgeldiği gibi.

yenbû' ينبـــوع (a.i.c. : yenâbi') : kaynak, pınar; çeşme.

yerâ' يـــراع (a.i. yerâa'nın c.) : **1.** kamışlar; yontulmamış kamış kalemler. **2.** ateşböcekleri.

yerâa يراعـــه (a.i.c. : yera') : **1.** kamış; yontulmamış kamış kalem. **2.** ateşböceği.

yerâa-cünbân يراعه جنبان (a.f.b.s.) : "kalem oynatan" : yazı yazan. (bkz : yerâa-zen).

yerâa-zen يراعـــه زن (a.f.b.s.): "kalem vuran" : yazı yazan. (bkz : yerâa-cünbân).

yerâbî' يرابيع (a.i. yerbû'un c.) : tarla fâreleri.

yerbû' يربوع (a.i.c. : yerâbî') : tarla fâreleri.

yerekan يرقان ("ka" uzun okunur. a.i.) : **1. hek.** sarılık hastalığı. **2. bot.** ekinlere vuran sam hastalığı.

yerhamükallâh يرحمك الله (a.cü.) : Allah sana merhamet etsin!; çok yaşa. [aksıranlara karşı kullanılır].

yerhûm يرخوم (a.i.) : erkek kartal.

yerlig يرلـغ (f.i.) : yarlığ, buyruk. (bkz : fermân).

ye's يأس (a.i.c. : yüûs) : ümitsizlik, elem, keder. (bkz : kunût, nevmîdî).

yesâg يساغ (f.i.) : 1. yasak. 2. kanun, nizam.

yesâr يسار (a.i.) : 1. varlık, zenginlik. 2. sol, sol taraf. **Dest-i yesâr** : sol el. **Yemîn ü yesâr** : sağ ve sol.

yesârî hatlar : **mat**. aykırı *doğrular.

yesârî münhanî : **mat**. *uzay *eğrisi.

yesâret يسارت (a.i.) : 1. kolaylık. 2. zenginlik.

yesârî يسارى (a.i.) : 1. **geo**. bir müstevî (*düzlem) içinde bulunmayan şekil. 2. erkek adı. 3. sola, sol tarafa âit, sol ile ilgili.

ye's-âver يأس آور (a.f.b.s.) : ümitsizlik getiren, keder veren.

ye's-efzâ يأس افزا (a.f.b.s.) : ümitsizliği, elemi, kederi artıran.

yeser يسر (a.i.) : 1. kolaylık. (bkz : yüsr). 2. ip, yün gibi şeyleri bükme. 3. birinin sağ tarafından gelme. 4. okla kumar oynama.

yesîr يسير (a.s. yüsr'den) : 1. kolay. (bkz : âsân). 2. az şey. 3. kumarbaz. (bkz : yesûr).

Yesrib يثرب (a.h.i.) : Medîne-i Münevvere'nin Müslümanlıktan evvelki adı.

Yesribî يثربى (a.h.i.) : 1. Medîne şehrine âit, bununla ilgili. 2. Medîneli.

yesûî, yesûiyye يسوعى ، يسوعيه (a.s.) : Hz. İsa'ya âit, onunla *ilgili, Hıristiyanlığa âit.

yesûr يسور (a.s.) : kumarbaz. (bkz : yesîr[3]).

yeşb يشب (a.i.) : yağmur taşı da denilen bir yeşil taş.

yeşb-i ahdar : yeşil yeşb.

yeşb-i ahmer : kırmızı yeşb.

yeşb-i asfer : sarı yeşb.

yeşb-i hattî : çizgilerle nakışlı olan yeşb.

yeşb-i Mısrî : esmer yeşb.

yeşk يشك (f.i.) : köpek dişi denilen sivri diş.

yeşm يشم (f.i.). (bkz : yeşb).

yetâmâ يتامى (a.s. yetim'in c.) : yetimler. (bkz : eytâm).

yetîm يتيم (a.s.c. : eytâm, yetâmâ) : 1. yalnız, tek, eşsiz, bir tek. **Dürr-i yetîm** : büyük tek inci, **mec**. Hz. Muhammed. 2. babası veyâ anası-babası ölmüş [çocuk].

yetîmü't-tarafeyn : anadan babadan yetim kalmış [çocuk].

yetîm-âne يتيمانه (a.f.zf.) : yetimlere yakışacak yolda; kimsesizlikle.

yetîme يتيمه (a.s.) : 1. yetim kız. 2. eşsiz.

yetîmetü'd-dehr : emsalsiz inci.

yetim-hâne يتيمخانه (a.f.b.i.) : yetim çocukların bakıldığı ev. (bkz : dârü'l-eytâm).

yeûs يئوس (a.i. ye's'den) : ümitsiz, ümidi kesilmiş. (bkz : me'yûs).

yevâkit يواقت (a.i. yâkut'un c.) : yâkutlar. **Dürer ü yevâkit** : inciler ve yakutlar.

yevm يوم (a.i.c. : eyyâm) : gün. (bkz : rûz). **Fî-yevminâ** : günümüzde. **Külle yevmin** : her gün.

yevm-i ahad : pazar günü. (bkz : yek-şenbih).

yevm-i âmme : **astr**. ortalama güneşin alt meridyenden geçtiği anı zaman başlangıcı alan ortalama güneş zamanı, sivil zaman, **fr. temps civil**.

yevm-i ficâr : Hz. Muhammed'in gençliğinde katıldığı bir savaş.

yevm-i kamerî : **astr**. Ay'ın meridyene ilk defâ gelmesi arasındaki zaman.

yevm-i kebîs : **astr**. artık gün.

yevm-i kevkebî : **astr**. yıldız günü.

yevm-i nücûmî : **astr**. bir yıldızın, meridyene ilk defâ gelmesi arasındaki zaman.

yevm-i şems : **astr**. Güneş'in meridyene ilk defâ gelmesi arasındaki zaman.

yevm-i şekk : ramazan ayının ispat edilemeyen günü.

yevmü'l-cem; yevmü'l-cevâb; yevmü'l-cezâ; yevmü'd-dîn, yevmü'l-ahd; yevmü'l-fasl; yevmü'l-fezâ'il-ekber; yevmü'l-haşr; yevmü'l-hisâb; yevmü'l-ivâz; yevmü'l-karâr; yevmü'l-karıa; yevmü'l-kıyâm; yevmü'l-kıyâme; yevmü'l-mev'ûd; yevmü'l-mîâd; yevmü'l-misâk; yevmü'l-mîzân; yevmü'l-va'd; yevmü'l-vâkıa; yevmü's-suâl : kıyâmet günü. [bu terkiplerden bir çoğu Fars kaidesiyle "yevm-i kıyâm; yevm-i mîsâk" şeklinde de kullanılır].

yevmü'l-Bedr : Bedir savaşının yapıldığı gün.

yevmü'l cum'a : cuma günü. (bkz : âdîne).

yevmü'l-erbaa (dördüncü gün) : çarşamba günü. (bkz : cehâr-şenbih, çâr-şen-bih).

yevmü'l-feth : Mekke'nin fethedildiği gün.

yevmü'l-hamîs (beşinci gün) : perşembe günü. (bkz : penc-şenbih).

yevmü'l-hiyac : heyecan günü.

yevmü'l-isneyn (ikinci gün) : pazartesi günü. (bkz : dü-şenbih).

yevmün-cedîd rızkun-cedîd : kazandığını o gün yeme, günü gününe yaşama.

yevmü'n-nahr : zilhiccenin onuncu günü, kurban bayramı.

yevmü'n-nehr : hacıların Mîna'dan Mekke'ye döndükleri gün.

yevmü's-sebt : cumartesi günü. (bkz : şenbih).

yevmü's-selâse (üçüncü gün) : salı günü. (bkz : se-şenbih).

yevme'l-feth يـــوم الفتـــح (a.it.) : **1.** Mekke'nin zaptedildiği gün. **2.** Kıyamet günü. (bkz : yevmü'd-dîn).

yevmen يوماً (a.zf.) : muayyen bir günde.

yevmen fe yevmen يوماً فيومـــاً (a.zf.) : günden güne, gittikçe.

yevmen mine'l-eyyâm يومـــاً من الايـــام (a. zf.) : günlerden bir gün.

yevmî, yevmiyye يومـــى ، يوميـــه (a.s.) : günlük, gündelik, her gün. **Emri yevmî :** günlük emri. **Cerâid-i yevmiyye :** günlük gazeteler.

yevmiyye يوميه (a.i.) : **1.** bir günlük iş için verilen ücret. **2.** günlük hâdiseleri günü gününe kaydetmeye yarayan defter.

yevmiyye-i dekâkîn : esnaftan alınan bir nevi kazanç vergisi. [günlük esâsına göre alındığı için bu ad verilmiştir].

yez يـــز (f.i.) : bağ, bahçe tarla ve çayır etrâfına çekilen dikenli çalı, çit.

Yezdân يـــزدان (f.h.i.) : **1.** [Zerdüştlerde] hayır ilâhı. **2.** Allah. (bkz : İzid).

Yezdânî يزدانـــى (a.s.) : Allah'a âit, Allah'la ilgili. (bkz : Hüdâî, İlâhî). **inâyet-i yezdânî :** Allah'ın lûtfu ile.

Yezd-cürd يزدجـــرد (a.h.i.) : eski Fars hükümdarlarından Behrâm Gûr'un babası, Nûşrevân'ın torunu. [Farsça'sı : **Yezd-gürd** dür].

yezek يـــزك (f.i.) : **1. ask.** öncü. **2.** bekçi. (bkz : pâs-bân). **3.** casus.

Yezîd يزيد (a.h.i.) : Emevî Devleti'nin kurucusu Muaviye'nin oğlu.

Yezîdî يزيـــدى (a.s.i.) : Musul ve Lübnan taraflarında yaşayan bir kısım halkın "şeytana tapma" sözüyle hulâsa edilebilecek akîdesi ve bu akîdeden olan kimse.

yûce يوجـــه (f.i.) : damla. (bkz : katre).

yûğ يوغ (f.i.) : boyunduruk.

yûh, yûha يوح ، يوحا (a.i.) : Güneş. (bkz : Âftab, Mihr, Neyyir, Horşîd, Şems).

Yûnus يونـــس (a.h.i.) : **1.** uzun müddet bir balığın (Hût'un) karnında kaldığı rivâyet edilen meşhur peygamberlerden birinin adı. **2. astr.** semânın kuzey yarımküresinde Feres-i ekber (Pegasus) ve Kartal (El-ukab) burçları arasında bulunan küçük bir burç, **lât. : Delphinus. 3.** erkek adı.

Yûsuf يوســـف (a.h.i.) : **1.** İsrâiloğullarından Hz. Ya'kub'un oğlu olup kardeşleri tarafından kuyuya atılmıştır. [Mısır'da köle diye satılan, sâhibinin karısı Zelîha'nın sevgisine karşılık göstermediği için zindana atılan, Mısır hükümdârının rü'yâsını yormakla zindandan çıkıp Mısır'ın idâresini ele alan meşhur peygamber. Güzelliğin sembolüdür. Yusuf ve Zelîha hikâyesi, Kur'an'da da anlatıldığı gibi, şark müelliflerinin mühim mevzûlarından biri olmuştur. **Hüsn-i Yusuf : bot.** penbe ve al renkte, güzel ve küçük bir çiçek. **2.** erkek adı. **Yûsuf-ı güm-geşte :** kaybolmuş olan Yusuf (peygamber).

Yusuf Has Hâcib يوســـف خاص حاجـــب (a. h.i.) : XI. asırda yaşamış olan bu şâir, Hâkaniye lehçesinde yazdığı **Kutadgu-Bilig** (bahtlı olmak bilgisi) adlı meşhur eserin sâhibidir. Bu eserini 1069 yılında Balasagun'da yazmaya başlamış ve 1070 de Kâşgâr'da bitirmiştir. Kitabı bitirince Karahanlıların hükümdarı Buğra Han'a takdîm etmiş o da kitabı çok beğendiği için Yusuf'u başmabeyinciliğe alarak "has hâcip" ünvânını vermiştir. Eser manzumdur ve 6645 beyittir; millet ve devlet işlerini iyi idâre etmekten bahseder.

yûsufî يوسفى (a.i.) : **tar.** altı dar, üstü geniş ve dilimli bir çeşit başlık.

yûz يوز (f.i.) : **zool.** pars.

yûze يوزه (f.i.) : **1.** dilenci. **2.** zağar. **3.** ağaç özdeği.

yübûset يبوست (a.i.) : **1.** kuruluk. **2. i. zir.** kuraklık.

yübûset-i hevâ : havanın kuruluğu.

yüdî يدى (a.i. yed'in c.) : eller. (bkz : eyâdî, eydî).

yümkin يمكن (a.s.) : mümkün olur, olabilir.

yümn يمن (a.i.) : uğur, mut, bereket.

yümn-i na't : na'tın uğuru, bereketi.

yümnâ يمنى (a.s.) : sağ taraf. [eymen'in müennesi]. **Dîde-i yümnâ** : **anat.** sağ göz.

yümnî, yümniyye يمنى ، يمنيه (a.s.) : **1.** uğura âit, uğurla ilgili. **2.** uğurlu. **3. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

yümûm يموم (a.i. yemm'in c.) : denizler. (bkz : ebhâr, ebhür).

yürük semâî يوروك سماعى (t.a.b.i.) : **müz.** Türk müziğindeki şekillerden biri. Söz eserlerine mahsus kılâsik **forme**'ların büyüklerindendir. Fasılda saz semâîsinden evvel okunan son güfteli parça olup, büyük söz eserlerinin en hareketlisi olmak lâzım gelir. Bu şekilde yürük semâî, iki kısma ayrılabilir : yürük semâî (6/4) ve yürükyürük semâî (6/8), yânî daha hareketlisi. Dar mânâda "yürük semaînîn 6/4 ile ölçülmüş yürük semâî" mânâsına geleceği, bu taksimden anlaşılabilir. 6/4 ile ağır semâî de ölçülebilir; bu cihet az çok bestekârın keyfine kalmakla berâber, ağır semâî olarak yapılan eserin yürük semâîye nisbetle daha ciddi ve ağır, musanna' ve heceleri üzerinde fazla durulmuş olması matluptur. Yürük semâîlerde de vals edâsı yoktur. Eser 2 hâneli olursa isminin başına "nakış" lâfzı getirilir. Şekil îtibâriyle bütün semâîler gibidir ve ancak karakter farkıyla diğerlerinin tefrîki kabildir. Bir yürük semâî yalnız yürük semâî usulü ile ölçülebilir ve esâsen bundan dolayı o ismi taşır.

yürük yürük semâî يوروك يوروك سماعى (t.a.b.i.) : **müz.** yürük semâînin 6/8 ile ölçülmüş daha hareketli şekli.

yüsr يسر (a.i.) : **1.** kolaylık, rahat. (bkz : suhûlet, yüsret, yüsür). **2.** zenginlik.

yüsrâ يسرى (a.s.) : sol taraf. [eyser'in müennesi].

yüsret يسرت (a.i.) : kolaylık, rahat. (bkz : suhûlet, yüsr, yüsür).

yüsür يسر (a.i.) : **1.** kolaylık. (bkz : sühûlet, yüsr, yüsret). **2.** zenginlik.

yüûs يئوس (a.i. ye's'in c.) : ümitsizlikler; elemler, kederler.

Zz

zâ ز (o.ha.) "ze" harfinin adı.

zâ-i mu'ceme : "rı" harfinden ayırd etmek için "ze" harfine verilen bir ad. ["**râ-yi mu'ceme**" de denir].

-zâ ذا – (a.s.) : "bu, şu" mânâlarına gelerek bâzı *birleşik kelimeler meydana getirir: **Ba'de-zâ :** bundan sonra. **Hâ-ke-zâ :** işte bunun gibi v.b.

zâ ذا (a.zm.) : "sâhip, mâlik" mânâlarına gelerek, Osmanlıcada : zî, zû, şekilleriyle kullanılır; müen. : "**zât**" dır. (bkz : zât).

zâ' ظاء (a.ha.) : **zı** harfinin bir adı.

zâ-ı mu'ceme : "tı" harfinden ayırdetmek için -noktalı olduğundan dolayı- bu ad verilmiştir.

-zâ[y] [ى]زا - (f.s.) : "doğuran" mânâsına gelerek *birleşik kelimeler yapar. **Nâdire-zâ :** nâdir, bulunmaz şey meydana getiren. **Suhan-zâ :** söz doğuran, söz îcâdeden.

zaâfir زعافر (a.i.). (bkz : zeâfir).

zaar ذعر (a.i.) : şiddetli korku.

zaâzi' زعـــازع (a.i. za'zaa'nın c.) : sarsmalar, ırgalamalar.

zab' ضبع (a.i.) : **zool.** sırtlan.

zabâb ضباب (a.i.) : pus, sis, rutûbetli duman.

zabb ضـــب (a.i.c. : zıbâb, zubbân) : kertenkele, keler.

zâbıta ضابطه (a.i.c. : zavâbıt) : **1.** şehir güvenliğini sağlamakla vazîfeli bulunan idâre, polis. **2.** kural, bağ.

zâbıta-i adliyye : huk. nâhiye müdürleri, polis me'murları, müddeiumûmîler, müstantikler, köy muhtarları, ihtiyar meclisi âzâları, orman bekçileri.

zâbıta-i ahlâkıyye : ahlâk zâbıtası.

zâbıta-ı belediyye : belediye zâbıtası.

zâbih ذابح (a.s. zebh'den) : kesen, boğazlayan [eti yenilen hayvanları-].

zâbit ضابـــط (a.i. zabt'dan : c. : zâbitan) : **1.** *subay. **2. mec.** tuttuğunu koparan, dediğini yaptıran.

zâbitân ضابطـــان (a.i. zâbit'in c.) : *subaylar.

zâbitân-ı aklâm : resmî dâirelerde kalem başları.

zabt ضبط (a.i.) : **1.** sıkı tutma. **2.** idâresi altına alma, kendine mal etme. **3.** silâh kuvveti ile bir yeri alma. **4.** anlama, kavrama. **5.** kaydetme, *özetini yazma.

zabt ü rabt : düzen, disiplin. (bkz : âsâyiş).

zabtiyye ضبطيه (a.i.) : **1.** zaptiyye; Tanzîmat'tan sonra memleket içi güven ve emniyet işleriyle vazîfeli dâireye verilen ad. **2.** polis, jandarma.

zabtiyye nâzırı : emniyet umum (*genel) müdürü.

zabtiyye nezâreti : emniyet umum (*genel) müdürlüğü; emniyet müdürlüğü.

zabt-nâme ضبطنامه (a.f.b.i.) : *tutanak.

zabu' ضبـــع (a.i.c. : zıbâ') : **zool.** sırtlan. (bkz : dabu').

zaby ظبـــى (a.i.) : geyik, karaca, gazal gibi hayvanlar.

zâc زاج (a.i.) : **kim.** demir sülfat.

zâc-ı kıbrıs : kim. göztaşı.

zâcir زاجـــر (a.s. zecr'den) : alıkoyan, önleyen, yasak eden.

zâcire زاجره (a.s. zecr'den. c. : zevâcir) : ["zâcir" in müennesi]. (bkz : zâcir).

zâd زاد (a.i.c. : ezvâd, ezvide, zevâd) : azık, yiyinti.

zâd-ı sefer : yolluk.

zâd ü zevâd : yiyecek, içecek tedariki.

zâd ü yarâg : yiyecek ve silâh.

zâd زاد (a.fi. ziyâdet'den) : çoğalsın, artsın.

zâdallâh : Allah artırsın!

-zâd زاد – (f.s.) : "doğma, doğmuş" mânâsına gelerek *birleşik kelimeler yapar. **Mâder-zâd** : anadan doğup büyüme. **Melek-zâd** : melekten doğma. **Nev-zâd** : yeni doğmuş. **Perî-zâd** : periden doğmuş; **mec.** çok güzel.

zâd-ı dil : **müz.** Türk müziğinin en az iki buçuk asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

zâde زاده (a.fi.) : "çok olsun, artsın!" mânâsında iyi bir dilek sözü.

zâde ömrühu : ömrü artsın!

zâdet fazîletühu : fazîletleri artsın!

zâde زاده (f.i.c. : zâdegân) : **1.** evlât, oğul. **2.** insâniyetli, doğru adam. **3. s.** "doğmuş, meydana gelmiş" mânâlarıyla *birleşik kelimeler yapar. **Harâm-zâde** : piç. **Merdüm-zâde** : insanoğlu. **Perî-zâde** : periden doğmuş.

zâde-i dehn : kalem, söz.

zâde-i hâtır, zâde-i tab', zâde-i tabîat : şiir, bir insanın tabîatından meydana gelen eseri.

zâdegân زادگان (f.i. zâde'nin c.) : soylular sınıfı, meşhur ve muayyen âileler topluluğu, **fr. aristocrates.**

zâdegî زادگـــی (f.i.) : zâdelik, asillik, soy temizliği.

zâden زادن (f.m.) : doğmak, doğurmak.

za'f زعف (a.i.) : hemen, derhal öldürme.

za'f ضعـــف (a.i.) : **1.** zayıflık, kuvvetsizlik, arıklık. **2.** meyil, gönül akışı, bir şeye karşı duyulan aşırı *istek.

za'f-ı basar : miyopluk.

za'f-ı pîrî : yaşlılıktan gelen kuvvetsizlik.

za'f-ı sûrî : **ed.** mânâca güçlü bir sözün yerine zıddını, olumsuzunu kullanmakla yapılan bir anlatma şekli.

za'f-ı te'lîf : **ed.** anlamayı güçleştirecek kadar ibârenin karışık olması, ifade (*anlatım) cılızlığı.

zafâir ضفائر (a.i. zafîre'nin c.) : örülmüş saçlar.

zafâyir ضفایر (a.i. zafîre'nin c.). (bkz : zafâir).

zafer ظفـــر (a.i.) : **1.** birçok emek netîcesinde maksada ulaşma, başarma. **2.** düşmanı yenme, üstün gelme. **Tâk-ı zafer** : anıt olarak yapılan veyâ şenliklerde yer yer caddelere kurulan kemer. **3. müz.** Türk müziğinde küçük bir makam olup Rauf Yekta Bey tarafından düzenlenmiş ve sâdece A. H. Tarhan'ın "Tekbîr" inin bestelenmesinde kullanılmıştır. 5 zamanlı ve 4 vuruşludur. 5 zamanlı olarak 3 vuruşlu Türk aksağının tersidir. Vuruşları şöyledir : düm [nim kavi], tek [kavi ve 2 zamanlı], düm [nim kavi], tek [zayıf].

za'ferân زعفران (a.i.c. : zeâfir) : safran.

za'ferân-ı âhen : demir pası. (bkz : za'ferân-ı hadîd.)

za'ferân-ı kâzib : **bot.** papağan yemi.

za'ferân-ı Yemen : **bot.** Yemen safranı.

za'feranü'l-hadîd : demir pası.

za'ferânî زعفرانی (a.s.) : safran gibi, safran renginde olan.

zafer-nâme ظفرنامـــه (a.f.b.i.) : **1.** zafer üzerine yazılan kasîde. **2.** bir zaferi anlatan yazı, eser. **3.** Ziyâ Paşa'nın meşhur hicviyesi.

zafer-yâb ظفریـــاب (a.f.b.s.) : **1.** zafer bulan, başarı gösteren, aradığı şeye erişen. **2.** üstün gelen.

za'fî ضعفی (a.s.) : za'fa, kuvvetsizliğe, dermansızlığa âit, bununla ilgili.

zafîr ضفیر (a.i.) : **hek.** sinir demeti, **fr. plexus.**

zafîr ظفیـــر (a.s. zafer'den) : zafer bulan, zafere erişen.

zâfir ظافر (a.s. zafer'den) : zafer kazanan. (bkz : galib).

za'fiyyet ضعفیـــت (o.i. za'f'dan) : zayıflık, güçsüzlük, dermansızlık.

zâg زاغ (f.i.c. : zâgan) : karga. (bkz : gurâb).

zâg-ı siyâh : kara karga.

zagain ضغائن ("ga" uzun okunur. a.i. zagine'nin c.) : kinler, nefretler.

zagan زاغان ("ga" uzun okunur. f.i. zâg'ın c.) : kargalar. (bkz : gırbân).

zagan زغن (f.i.) : çaylak.

zâg-ane زاغانه ("ga" uzun okunur. a.zf.) : kargacasına.

zâg-beçe زاغبچه (f.b.i.) : karga yavrusu.

zâg-çeşm زاغچشم (f.b.s.) : karga gözlü; mâvi gözlü.

zagine ضغينه (a.i.c. : zagain) : kin, nefret.

zagt ضغط (a.i.) : bir şeyi bir başka yere zorla sokma, girdirme.

zagzaga زغزغه (a.i.) : mânâsız söz.

zahâir ذخائر (a.i. zahîre'nin c.) : zahîreler.

zahâya ضحايا (a.i.). (bkz : dahye).

zahf زحف (a.i.) : **1.** sürünerek yürüme; ayaklarını sürüyerek yürüme. **2.** emekleme.

zahf-ı sabî : çocuğun emeklemesi. **3.** düşman üzerine gönderilen asker; askerin düşmana karşı yürümesi.

zâhib ذاهب (a.s. zehâb'dan) : **1.** gidici, giden. **2.** bir fikir veyâ zanne uyan, kapılan.

zâhid زاهد (a.s. zühd'den. c. : zühhâd) : **1.** çok, aşırı sofu; kaba sofu. **2.** [alevîlerce] Kızılbaş olmayan. **3. i.** erkek adı.

zâhid-i bârid : kaba sofu.

zâhid-i huşk : kaba sofu. (bkz : zâhid-i bârid).

zâhid-âne زاهدانه (a.zf.) : zâhidlere yakışacak surette.

zâhide زاهده (a.s.) : **1.** "zâhid" in müennesin. **2. i.** kadın adı.

zâhif زاحف (a.s.c. : zâhifât) : sürüngen, yılan gibi karnı üzerine sürünerek yürüyen.

zâhif زاخف (a.s.) : kibirli, övüngen. (bkz : mağrûr, mütekebbir).

zâhife زاحفه (a.i.c. : zevâhif) : **zool.** *sürüngenler, yerde sürünenler.

zâhik زاهق (a.s.) : **1.** bâtıl, köhne. **2.** berbat ve perîşan olan.

zâhil ذاهل (a.s. zühûl'den) : ihmâl eden, unutan.

zâhil زاخل (a.i.) : **bot.** zakkum ağacı.

zâhil زاهل (a.s.) : **1.** sağlığı düzelen veyâ sıkıntıdan sonra gönlü ferahlayan. **2.** unutan.

zâhile زاهله (a.s.) : ["zâhil" in müen.]. (bkz : zâhil).

zahîr ظهير (a.s. zahr'den) : arka çıkan, yardımcı. (bkz : meded-kâr, muîn).

zahîr زحير (a.i.) : **1.** iç ağrısı. **2. hek.** bâsur ve mesâne iltihâbında olan ağrılı ıkıntı.

zâhir ظاهر (a.s. zuhûr'dan) : **1.** görünen, görünücü, açık, belli, meydanda. **2. zf.** elbette, şüphesiz, öyledir ya. **3. zf.** galiba, zannederim, umulur ki. **4. zf.** görünüşe göre, anlaşılan, meğer. **5. i.** dış yüz, görünüş.

zâhir-i mezheb : **huk.** [eskiden] Hanefî İmamlarından Muhammed'in, el-Mebsût, el-Câmiü's-sagir, el-Câmiü'l-kebîr, ez-Ziâdât, es-Siyerü's-sagir, Es-siyerü'l-kebîr adlarıyla mârûf olan altı kitabında münderiç bulunan meseleler. [buna : "Zâhirü'r-Rivâyât Mesâili" de denir].

zâhir زاهر (a.s.) : parlak [en çok yıldız hakkında]. **Necm-i zâhir** : parlak yıldız.

zâhir زاخر (a.s.) : taşkın, coşkun [deniz].(bkz : zehhar زخار). **Bahr-i zâhir** : coşkun deniz.

zâhir ذاخر (a.s.) : semiz; tavlı; bol.

zâhirü'z-zeneb : **zool.** *kuyruklular, **fr. urodèles.**

zâhir-bîn ظاهربين (a.f.b.s.) : bir şeyin yalnız dışına bakan, görünüşe bakan. (bkz : zâhir-perest).

zâhir-bîn-âne ظاهربينانه (a.f.zf.) : yalnız dıştan görerek, üstünkörü yolda.

zahîre ذخيره (a.i.c. : zahâir) : gerektiği zaman harcanmak üzere anbarda saklanan hubûbat, yiyecek.

zahîre-i âhiret : hayır ve iyilikler.

zâhire ظاهره (a.i.) : dışarı fırlamış göz, lokma göz.

zâhire زاهره (a.s.c. : zevâhir) : parlak, **zâhir**'ın müennesi. **Nücûm-i zâhire** : parlak yıldızlar.

zahîre-bahâ ذخيره بها (a.f.b.i.) : zahîre, katık parası.

zâhiren ظاهراً (a.zf.) : görünüşte, görünüşe göre, göründüğü gibi, meydanda olarak. (bkz : âşkâre).

zâhirî, zâhiriyye ظاهرى ، ظاهريه (a.s.) : **1.** görünen, görünürdeki. **2.** Ebû Dâvûd-ı Zâhirî'nin kurduğu mezhebe mensup.

zâhiriyyât ظاهريات (a.i.c.) : dış görünüşler.

zâhir-perest ظاهرپرست (a.f.b.s.) : göze görünür taraflara bakıp iç yüze aldırış etmeyen. (bkz : zâhir-bîn).

zâhiyye ضاحیه (a.i. zahâ'dan) : bir şehrin dışında kalan açıklık, çorak ve ıssız yer.

zahl ذحل (a.i.c. : zühûl) : öc, intikam; düşmanlık. (bkz : adâvet, udvân).

zahm زحم (a.i.) : sıkıştırma. (bkz : tazyîk).

zahm زخم (f.i.) : yara. (bkz : cerîha).

zahm-i çeşm (göz yarası) : göz değmesi. (bkz : nazar).

zahm-i hançer : hançer yarası.

zahm-i sîne : göğüs yarası.

zahm-i tîg : kılıç yarası.

zahm-i zebân : dil yarası.

zahm ضخم (a.s.) : iri, kalın, büyük. (bkz : dahm).

zahmü'l-izâm : iri kemikli.

zahm-dâr زخمدار (f.b.s.) : yaralı. (bkz : mecrûh, zahmîn, zahm-nâk, zahm-hûrde, zahm-zede).

zahme زخمه (f.i.) : 1. vurma. (bkz : darb, darbe). 2. yara. (bkz : cerîha). 3. çalgıç, tâzene (tezene). (bkz : tâziyâne). 4. kudüme vurulan uzunca ve ucu topuzlu değnek. 5. üzengi kayışı.

zahmet زحمت (a.i.) : 1. sıkıntı, eziyet, rahatsızlık. 2. zor, güç. 3. yorgunluk. (bkz : ta'b).

zahm-hûrde زخم خورده (f.b.s.) : yaralı. (bkz : mecrûh, zahm-dâr, zahm-nâk, zahmîn, zahm-zede).

zahmîn زخمین (f.s.) : yaralı. (bkz : mecrûh, zahmîn, zahm-nâk, zahm-hûrde, zahm-zede).

zahm-kâr زخم کار (f.b.s.) : yara açan, yaralayıcı. (bkz : zahm-res).

zahm-nâk زخمناك (f.b.s.) : yaralı. (bkz : mecrûh, zahm-dâr, zahm-hûrde, zahmîn, zahm-zede).

zahm-res زخم رس (f.b.s.) : yara açan, yaralayıcı. (bkz : zahm-kârlı).

zahm-zede زخم زده (f.b.s.) : yaralı. (bkz : mecrûh, zahm-dâr, zahm-hûrde, zahm-nâk, zahmîn).

zahm-zen زخم زن (f.b.s.) : yaralayan, yara açan.

zahr ظهر (a.i.c. : zuhûr, zuhrân) : 1. arka, sırt. 2. kâğıt ve sâirenin arka tarafı, gerisi. **Kuvvetü'z-zahr : ask.** arkayı tutan, arkada bulunan, îcâbında yardıma yetişecek, imdâda hazır olan asker.

zahrü'd-dübb-i ekber : astr. dübbü ekberi meydana getiren yedi yıldızın biri olup ikinci kaderdendir.

zahrü'l-cebbâr : astr. El-cebbâr (orion) burcunun en parlak yıldızı olup dörtgenin üst sol köşesinde bulunur, (Betelgeuse), **lât : alpha Orion.**

zahrü'l-esed : astr. esed (arslan) burcunu meydana getiren on sekiz yıldızdan biri olup hemen üçüncü kaderdendir.

zahrî ظهری (a.s. zahr'dan) : arkaya âit, arka ile ilgili, sırt ile ilgili.

zahriyye ظهریه (a.i. zahr'dan) : bir kâğıdın arka tarafına yazılan yazı, şerh.

zâi' ضائع (a.s.) : yazılmış, dağılmış, herkesçe bilinen [şey].

zâib ذائب (a.s. zevebân'dan. c. : zevâib) : eriyici, eriyen, erimiş olan. [mâdenler hakkında kullanılır].

zâid زائد (a.s. ziyâde'den) : 1. artan, artıran. 2. lüzumsuz, gereksiz. 3. **mat.** *artı [+]. 4. **i. ed.** müstezat'larda "mef'ûlü faûlün" vezninde olan kısa mısra.

zâid nâ-mütenâhî : mat. *artı sonsuz.

zaîf ضعیف (a.s. za'f'dan. c. : zuafâ) : 1. zayıf, gücsüz, kuvvetsiz, tâkatsız, kansız, arık. 2. gevşek. (bkz : lâgar, nâ-tüvân). 3. tenbel.

zâif زائف (a.s. zeyf'den) : kalp, silik, eksik [akçe].

zâik ذائق (a.s. zevk'den) : tadıcı, tadan, lezzet alan.

zâika ذائقه (a.i. zevk'den) : tatma, tadım; tad duyurucu kuvvet. **Kuvve-i zâika :** tad duyma kuvveti, hassası. **Küllü nefsin zâikatü'l-mevt :** her nefis, ölümü tadıcıdır. [âyet-i kerîme].

zâikavî ذائقوی (a.s.) : **biy.** *tatsal, tada âit, tad ile ilgili.

zâil, zâile زائل ، زائله (a.s. zevl ve zevâl'den) : 1. sona eren, devamlı olmayan. 2. geçen, geçmiş olan. (bkz : sâbık). **Zıll-ı zâil :** geçen gölge. **Hâdis-i zâile :** geçen hâdise (*olay).

zaîm زعيم (a.s. zeâmet'den. c. : zuamâ) : **1.** zeâmet sâhibi. **2. i.** kefil. **3. i.** prens; şef. **4. i.** erkek adı.

zâim زاعم (a.s.) : zeâmeti olan.

zâir زائر (a.s. ziyâret'den. c. : züvvâr) : ziyâret eden, görmeye, hatır sormaya giden.

zâire زائره (a.s. ziyâret'den) : ["zâir" in müen.]. (bkz : zâir).

zâk زاق (f.i.) : dölyatağı; rahim. (bkz : meşîme).

zâk-dân زاقدان (f.b.i.) : döl yatağı, rahim. (bkz : meşîme).

zâki زاكى (a.s.) : saf, hâlis, temiz, pâk.

zâkî ذاكى (a.s. zekâ'dan) : keskin kokulu; güzel kokulu.

zâkî, zâkiyye زاكيه ، زاكى (a.s. zekâ'dan) : saf, temiz, doğru hareketli.

zâkir ذاكر (a.s. zikr'den. c. : zâkirîn, zâkirûn) : **1.** zikreden, zikredici, anan. **2.** tekkelerde zikir esnâsında dervişleri teşvik için ilâhiler okuyan kimse. **3. i.** erkek adı. [müen. : zâkire].

zâkire ذاكره (a.i.) : **fels.** hatıra getiren, andıran şey, *bellek, **fr. mémoire**.

zâkirîn ذاكرين (a.s. zâkir'in c.) : zikredenler. (bkz : zâkirûn).

zakirûn ذاكرون (a.s. zâkir'in c.) : zikredenler. (bkz : zâkirîn).

zakkum زقوم (a.i.) : **1. bot.** zakkum ağacı, ağu ağacı. **2.** cehennemde yetişen bir ağaç. **3.** cehennemliklerin yemeği. (bkz : zâhil).

zâl زال (f.s.) : **1.** ihtiyar, aksakallı, zâlim, acımasız. **2.** (h.i.) : eski Fars kahramanlarından meşhur pehlivan Rüstem'in babasının adı.

zâl-i bed-fiâl, zâl-i ra'nâ, zâl-i sepîd-ebrû, zâl-i akim : (bu-) dünyâ.

zâl-i kufe : tutan.

zâl-i kuz-puşt : felek.

zâl-i Medâyin : arsasını Nûşirevan'a satmayan kadın.

zâl ذ (o.ha.) : [evvelce bu harfe "dal zesi" ve "dâl-ı mu'ceme" de denilirdi]. (bkz : zel).

zalâl ظلال (a.s. zıll'den) : gölge eden, gölgesi olan.

zalâm ظلام (a.s.) : **1.** karanlık. (bkz : deycûr, zulmet).

zalâm-i zulm : zulmün karanlığı, koyuluğu. **2.** haksızlık.

zaleme ظلمه (a.s. zâlim'in c.) : zâlimler, zulmedenler, haksızlık yapan kimseler. (bkz : zâlimîn, zâlimûn).

zâli' ظالع (a.s.) : **1.** aksak hayvan. **2.** töhmetli.

zalîf ظليف (a.s.) : çok hor, hakir adam.

zâlik ذالق (a.s.) : gidici, giden.

zâlikü'l-em'â : **hek.** sürgün, ishal.

zâlik ذلك (a.zm.) : şu, o. **Binâen alâ-zâlik** : ondan dolayı. **Maa-zâlik** : şununla berâber, onunla berâber.

zalîl ظليل (a.s. zıll'den) : gölgeli. **Zıll-i zalîl** : koyu gölgeli.

zâlim, zâlime ظالمه ، ظالم (a.s. zulm'den. c. : zaleme, zâlimîn, zâlimûn) : zulmeden, haksızlık eden. (bkz : sitem-kâr).

zâlim-âne ظالمانه (a.f.zf. : zulumle yapılan, zâlim olana yakışacak yolda.

zâlimîn ظالمين (a.s. zâlim'in c.) : zâlimler. (bkz : zaleme, zâlimûn).

zâlimiyyet ظالميت (o.i.) : zâlimlik, zulmetme, acımazlık.

zâlimûn ظالمون (a.s. zâlim'in c.) : zâlimler. (bkz : zaleme, zâlimin).

zallâm ظلام (a.s.) : çok zulmeden, çok merhametsiz. (bkz : gaddâr, zalûm).

zalm ظلم (a.i.) : **1.** diş beyazlığı. **2.** kar.

zalmâ ظلما (a.i.c. : zulem) : karanlık.

zalûm ظلوم (a.s.) : çok zâlim olan. (a.i.). (bkz : zamm).

zam ضم (a.i.). (bkz : zamm).

zamâim ضمائم (a.i. zamîme'nin c.) : ekler, artırmalar, ilâveler.

zamâir ضمائر (a.i. zamîr'in c.) : **1.** zamirler, içyüzler. **2.** bir ismin yerine kullanılan kelimeler.

zamâir-i istifhâmiyye : **gr.** soru zamirleri.

zamâir-i işâriyye : **gr.** işâret zamirleri : bu, şu, o... gibi.

zamâir-i izâfiyye : **gr.** *iyelik zamirleri.

zamâir-i mübheme : **gr.** *belgisiz zamirler : **hiç biri, hepsi, cümlesi**... gibi.

zamâir-i mülkiyye, zamâir-i izâfiyye : **gr.** *iyelik ekleri, iyelik zamirleri : im, -in, -i = **evim, kapısı**... gibi.

zamâir-i şahsiyye : gr. şahıs zamirleri : ben, sen, o, biz, siz, onlar... gibi.

zamân زمان (a.i.c. : ezmine). (bkz : zemân).

zamân-ı kalîl : az, kısa zaman.

zamân-ı mâzî : geçmiş zaman.

zamân ضمان (a.i.) : **1.** kefil olma, kefillik. **2.** bir şeyin mislini veyâ değerini vermek üzere zarara karşı kefil olma, garanti.

zamân-ı amel : üzerine alma. (bkz : deruhde, iltizâm).

zamân-ı derek : huk. [eskiden] satılan şeyin zaptı hâlinde, zapta karşı kefil olanın, alıcıya ödediği tazmînat, *ödenti.

zamân-ı gurûr : huk. [eskiden] muvâzaa akdi zımnında bir kimsenin birini aldatmış olmasıyla zarârını zâmin olması, hîleyle satılan bir şeyin zaptı hâlinde satıcının alıcıya ödediği tazminat, *ödenti.

zamân-ı mebî' : huk. [eskiden] henüz teslim edilmeden zâyi olan mebîin semeni ile mazmûn olması. [satılan bir şey henüz müşteriye teslim edilmeden satanın elinde telef olsa, satan semeni (kabzetmiş ise) müşteriye iâde eder ki zamân-ı mebî budur. Kabzetmemiş ise bir şey lâzım gelmez].

zamân-ı menfaat : huk. gasp yoluyla yânî sâhibinin izni olmaksızın kullanılan malın menfaatini ödeme, yânî o mal ile intifâ mukabilinde ecr-i misil verme; karşılık verilen tazminat, ödenti.

zamân-ı rücû' : huk. [eskiden] cayma tazmînâtı.

zamânü'l-mükâteb : huk. [eskiden] kitâbete kesilmiş olan memlûkün (kölenin) birisi hakkında "kefîl bil-mal" veyâ "kefîl-binnefs" olması demektir ki, câiz değildir. Gerek velîsinin izni ve mekfûl-ün anh'ın emriyle olsun ve gerek olmasın; mükâteb kölenin herhangi bir kimse veya onun malı hakkında kefil olması hâlinde ödemeyi yüklendiği tazminat, *ödenti. [bu türlü *ödenti *yükümü, kölenin velîsinin izni dahî olsa geçerli değildir].

zamâne زمانه (a.i.) : şimdiki zaman [şikâyet veya hafifseme anlamında]. (bkz : zemâne).

zamâne زمانه (a.i.). (bkz : zemâne).

zamânen زماناً (a.zf.). (bkz : zemânen).

zamânî زمانی (a.s.). (bkz : zemânî).

zaman zaman زمان زمان (a.b.zf.) : belirsiz zamanlarda, bâzen. (bkz : zemân zemân).

zamgضمغ(a.i.) :zamk.

zamg-ı Arabî : kim. Arap zamkı.

zâmile زامله (a.i.c. : zevâmil) : **1.** küçük yük. **2.** yük hayvanı.

zamîme ضميمه (a.i. zamm'dan. c. : zamâim) : ek, artırma, katma, ekleme, ilâve.

zamîmeten ضميمةً (a.zf.) : ek olarak, ulama olarak, üstelik, bir de.

zamîn ضمين (a.s. zamân'dan) : tazmîn eden, kefil olan. (bkz : zâmin).

zâmin ضامن (a.s. zamân'dan) : tazmîne mecbur olan, kefil. (bkz : zamîn).

zâmine ضامنه (a.i.) : kefil kadın.

zamîr ضمير (a.i.c. : zamâir) : **1.** iç, içyüz. (bkz : dâhil, bâtın). **2.** kalb; vicdan. **3.** gönülde gizli olan sır. **Levh-i zamîr :** içteki, gönüldeki levha. **Mâ-fi'z-zamîr :** gönülde, yürekte olan. **4. gr.** ismin yerini tutan kelime.

zamîr-i fi'lî : gr. kişi eki, geçmiş zaman fiillerinin sonuna gelen : -dim, -din, -di, -dik, -diniz, -diler ... gibi.

zamîr-i izâfî : gr. muzafların (belirtilen) sonuna gelen : -im, -in, -i, -imiz, -iniz, -leri.. gibi.

zamîr-i nisbî : gr. isimlerin sonuna gelen : -im, -sin, -iz, -siniz zamirleri.

zamîr-i şahsî : gr. şahıs, kişi gösteren zamirler : "ben, sen, o, biz, siz, onlar" gibi.

zâmir زامر (a.s.) : düdük çalan, neyzen.

zamîr-şinâs ضمير شناس (a.f.b.s.) : gönül bilir, ince duygulu, hassas.

zamm ضم (a.i.) : **1.** artıkma, katma, ekleme. **2. a. gr.** bir harfin mazmum, zammeli [yânî o ile] okunması.

zamm-ı devir : tar., müz. mehterhânede çalınan makamlardan biri.

zamm-ı mütevellî : huk. [eskiden] lüzûmunda yargıcın mevcut mütevelliye diğer ehil bir zâtı arkadaş etmesi.

zamm-ı vasî : huk. [eskiden] vasiye başka bir vasînin katılması. [şöyle ki; vasî müstakil olup da ancak iktidârı, vasîlik vazîfesini yapmaya kâfî gelmezse diğer bir vasî kendisine arkadaş edilir].

zamme ضمه (a.i.) : ötre denilen ve : o, ö, u, ü okunan Arap harekesi (Ô)

zamme-i makbûze-i hafîfe : gr. (ü) sesini veren zamme : **düz, güz**... gibi.

zamme-i makbûza-i sakile : gr. (u) sesini veren zamme : **bu, şu**... gibi.

zamme-i mebsûte-i hafîfe : gr. (ö) sesini veren zamme : **göz, söz**... gibi.

zamme-i mebsûte-i sakile : gr. (o) sesini veren zamme : **yol, zor**... gibi.

zammetân ضمتان (a.i.c.) : iki zamme. (bkz : zammeteyn).

zammeteyn ضمتين (a.i.c.) : iki zamme. (bkz : zammetân).

zamyân ظميان (a.i.) : Güney Amerika'ya mahsus bir cins hurma ağacı, **fr. zamie**.

zan ظن (a.i.). (bkz : zann).

zanbak زنبق (a.i.) : **bot**. zambak.

zanbakıyyü'ş-şekl : bot. deniz lâleleri.

zânî زانى (a.s. zinâ'dan) : zinâ eden [erkek].

zâniye زانيه (a.s. zinâ'dan. c. : zevânî) : zinâ eden [kadın]. (bkz : fâhişe).

zank ضنك (a.s.) : **1.** dar şey, dar yer. (bkz : teng[1]). **2. i.** darlık, sıkıntı.

zann ظن (a.i.c. : zunûn) : **1.** sanma, sanı, sezme. **2.** şüphe, işkil. **Hüsn-i zann :** birini iyi zannetme, iyi sanma. **Sû-i zann :** kötü fikir besleme, kötü sanma.

zann-i galib ("ga" uzun okunur) : kuvveti, hakikate en yakın olan zan.

zann ü tahmîn : fels. sanı.

zânn ظان (a.s.) : zannedici, eden, sanan.

zannî ظنى (a.s.) : zanne âit, zan ile ilgili.

zannîn ظنين (a.s.) : töhmetli, suçlu [adam].

zanniyyât ظنيات (a.i.c.) : asılsız şüpheler, tereddütlü sanmalar.

zannûn ظنون (a.s.) : düşüncesi ve tedbîri kıt olan [adam].

zânû زانو (f.i.) : diz.

zânû-ber-zânû زانو برزانو (f.zf.) : diz dize.

zânû-ber-zemîn زانو برزمين (f.zf.) : dizini yere koyarak, diz çökerek.

zânû-ber-zemîn-i tazarru' ve ibtihâl : diz çöküp yalvaran.

zânû-be-zânû زانو بزانو (f.zf.) : diz dize.

zânû-be-zemîn زانو بزمين (f.zf.) : dizini yere koyarak, diz çökerek.

zânû-zede زانوزده (f.b.s.) : diz çökmüş.

zânû-zen زانوزن (f.b.s.) : diz çökmüş.

zar' ضراع (a.i.c. : zuru') : **1.** meme. **2.** süt veren hayvan memesi. **Zer ü zâr :** tahıl ve süt ürünü.

-zâr زار - (f.s.) : isimlere eklenerek yer adı bildirir. **Çemen-zâr :** çimenlik. **Gül-zâr :** güllük. **Lâle-zâr :** lâle bahçesi.. gibi.

zâr ضرع (f.s.) : **1.** [sesle] ağlayan, inleyen. **Âşık-ı zâr :** inleyen âşık. **Bülbül-i zâr :** inleyen bülbül. **Dil-i zâr :** inleyen gönül. **2.** zayıf, dermansız. **Cism-i zâr :** zayıf vücut. **3.** inleme, ağlayış.

zarâet, darâet ضراعت (a.i.) : alçalma, kendini küçültme. (bkz : darâet).

zarâfet ظرافت (a.i.) : **1.** zariflik, nâziklik, incelik. **2.** davranış, söyleyiş, giyim ve kuşam inceliği.

zarâfet-i fikriyye : fikre âit zarâfet.

zarâfet-perver ظرافتپرور (a.f.b.s.c.: zarâfet-perverân) : zarâfete düşkün olan.

zarâfet-perverân ظرافتپروران (a.f.b.s. zarâfet-perver'in c.) : zarâfete düşkün olanlar.

zarâfet-perverân-ı kibâr-zâdegân : kibar çocuklarının zarâfete düşkün olanları.

zarâgım ضراغم (a.i. zırgam'ın c.) : arslanlar. (bkz : darâgım).

zarâif ظرائف (a.s. zarîfe'nin c.) : zarif, ince şeyler.

zarar ضرر (a.i.c. : ezrâr) : **1.** bir menfaatin bozulması veyâ kaybolması. **2.** ziyan, eksiklik, kayıp.

zarar-ı âmm : huk. umûma âit, yânî umûmî bir câmiaya (*topluma) veyâ bir köy veyâ bir kasaba veyâ bir mahalle, yahut bir sokak ahâlîsîne şümûlü olan zarar.

zarar-ı hâss : huk. bir veyâ birkaç şahsa münhasır bulunan zarar.

zarar-ı mahz : fık. kendisinin faydası yerine zararı olan.

zarar-ı ma'nevî : huk. tazmînât.

zarar-bîn ضرربين (a.f.b.s.) : **fık**. meydanda, âşikâr olan zarar.

zarar-dîde ضرردیده (a.f.b.s.) : zarar, ziyâna, kaybe uğramış olan.

zarb ضرب (a.i.c. : durûb). (bkz : darb).

zarbân ظربان (a.i.) : **zool**. kertenkeleye musallat olan, kedi büyüklüğünde yırtıcı bir hayvan.

zarb-hâne ضربخانه (a.f.b.i.). (bkz : darb-hâne).

zarf ظـرف (a.i.c. : zurûf) : **1.** kab, kılıf, mahfaza. **2.** içine mektup konulan kâğıt kap. **3. gr.** bir fiilin, bir sıfatın veyâ başka bir zarfın mânâsına "yer, zaman, nicelik, nitelik" gibi bakımlardan başkalık katan kelime, *belirteç.

zarf-ı mekân : gr. mekân gösteren zarf, kelime : "burada; bayırda; dışarı, içeri.." gibi.

zarf-ı zamân : gr. zaman gösteren zarf, kelime : "erken", "geç" gibi.

zarf ile mazrûf : bir şeyin dış görünüşü ile iç görünüşü veya içyüzü.

zarfiyyet ظرفیـــت (a.i.) : **gr.** zarflık, bir kelimenin zarf olma hâli, zarf olarak kullanılması.

zarî ضری (a.i.) : **hek.** kanı durmayan damar.

zarî' ضریـــع (a.s.) : memesi büyük olan [kadın, hayvan].

zârî' زارع (a.s. zer'den. c. : zürrâ') : ekin eken, çiftçi.

zârî زاری (f.i.) : ağlayıp sızlama.

zarîbe ضریـــبه (a.i.) : **huk.** [eskiden] **1.** bir kimsenin üzerine tarh ve tahmîl edilen haraç, cizye, gümrük rüsûmu gibi muayyen bir vazîfe. **2.** bir kölenin çalışıp efendisine vermesi meşrût olan kazancı.

zarîf ظریـــف (a.s.c. : zurefâ) : **1.** zarâfetli, güzel, şık. **2.** nâzik, ince, yakışıklı, beğenilir tavır ve edâlı. **3.** ince nükteli, ince nüktelerle konuşan.

zarîf-âne ظریفانه (a.zf.) : zarîf olana yakışacak şekilde, zariflikle, incelikle. (bkz : nâzikâne).

zarîfât ظریفات (a.i. zarîfe'nin c.). (bkz : zarâif).

zarîfe ظریفـــه (a.s.) : **1.** zarif şey. **2. i.** kadın adı. ["zarîf" kelimesinin müennesi].

zârife زارفه (a.s.) : fazla, lüzumsuz [söz].

zarîh, darîh ضریح (a.i.) : mezar.

zarr ضر (a.i.) : zarar.

zârr ضار (a.s.) : zararlı.

zarr, zarre ضره ، ضر (a.s.) : zarara sebebolan.

zarrâ' ضـــراء (a.i.) : **1.** mihnet, keder, sıkıntı, belâ. **2.** şiddet. (bkz : darrâ').

zarta ضرطه (a.i.) : osuruk, yellenme.

zarûrât ضرورات (a.i. zarûret'in c.) : zarûretler, muhtaçlıklar, yoksulluklar; sıkıntılar.

zarûret ضرورت (a.i.c. : zarûrât) : **1.** çâresizlik. **2.** muhtaçlık, yoksulluk; sıkıntı. **Bi'z-zarûre :** çâresiz, ister istemez.

zarûret-i vezn : ed. nazımdaki ölçünün gerekli kıldığı imâle, zihaf gibi yapılan değişikliklere verilen bir ad.

zarûrî, zarûriyye ضـــروری ، ضروریـــه (a.s.) : mecbûrî, zorunlu [iş], ister istemez olacak olan [iş]. **Emr-i zarûrî :** ister istemez yapılacak iş. **ihtiyâcât-ı zarûriyye :** yaşamak için mutlaka lüzumlu olan şeyler. **Masârif-i zarûriyye :** zarûrî masraflar, harcanması gerekli olan giderler.

zarûriyye-i mutlaka : mant. zorunlu.

zarûriyyât ضروریـــات (a.i. zarûrî'nin c.) : mecbûrî, zorunlu işler, ister istemez olacak olan işler.

zâr zâr زار زار (f.zf.) : yanık yanık, hazin hazin, [sesle] ağlaya ağlaya.

zât ذات (a.i.) : **1.** kendi.

zâtü'l-hareke : kendi kendine hareket eden cisim. **2.** asıl, öz, cevher. **3.** saygıya değer kimse.

zât-ı fahâmet-penâhî : tar. sadrâzam.

zât-ı şâhâne: tar. pâdişaha hitabederken veyâ kendisinden bahsedilirken kullanılan bir tâbir.

zât ذات (a.s.c. : zevât) : **1.** sâhip, mâlik [kadın] ("zû" nun müennesi). **2.** hekimlik terimlerinde hastalık, botanik ve zooloji terimlerinde "-li, -giller" gibi mânâlarıyla sınıflamalar meydana getirir. **Zâtü'd-dimâğ :** beyin nescinin (*dokusunun) iltihâbı.. gibi.

zât-ı hayz : hayız gören kadın.

zât-ı leben : memesinde süt olan kadın.

zâtü'l-asab-ı basarî : hek. gözde görmeye hizmet eden sinirlerin iltihâbı.

zâtü'l-ibre : zool. iğneli böcekler.

zâten ذاتاً (a.zf.) : aslında, asıl olarak, esâsen.

Zâtî ذاتـــی (a.h.i.) : Balıkesir'li meşhur Türk şâiridir. Asıl adı İvaz'dır. Evvelce dikicilik ederdi. II. Bayezîd devrinde İstanbula geldi, I. Selim ve Kanûnî zamanlarına yetişti. Son zamanlarında remmal (remilci) olmuştu. Rivâyet edildiği üzere 1600 gazel, 400 den fazla kasîde söylemiştir. Meşhur olan "Şem' ü pervâne" manzûmesi 5000 beyitliktir;

"Ahmed ve Mahmud" manzûmesi 2000 beyitliktir. (d. 876 - ö. 954).

zâtî, zâtiyye ذاتي ، ذاتيه (a.s.) : kendiyle ilgili, kendine âit, kişilik, özlük, özel.

zâtî kusûr : zarar ve ziyana yol açan kusur.

zâtiyyât ذاتيات (a.s.c. : zâte âit hususlar, kişiye âit özellikler. (bkz : şahsiyyât).

zâtü'd-dimâğ ذات الدماغ (a.b.i.) : **hek.** beyin nescinin (*dokusunun) iltihâbı.

zâtü'l-asab-ı basarî ذات العصب بصرى (a. b.i.) : **hek.** gözde görmeye hizmet eden sinirlerin iltihâbı.

zâtü'l-azm ذات العظم (a.b.i.) : **hek.** kemik *dokusu iltihâbı.

zâtü'l-batneyn ذات البطنين (a.b.i.) : **zool.** *ikikarınlı, **fr. biventre.**

zâtü'l-beyn ذات البين (a.b.i.) : **fık.** iki kişi arasında olan düşmanlık.

zatü'l-cefn ذات الجفن (a.b.i.) : **hek.** gözkapağı iltihâbı.

zâtü'l-cenb ذاب الجنب (a.b.i.) : **hek.** satlıcan, akciğer örtüsünün iltihâbı, **fr. pleurésie.**

zâtü'l-cildi'l-azmî ذات الجلد العظمى (a.b. i.) : **zool.** cildleri zırh gibi sertleşmiş veyâ kemikleşmiş balıklar sınıfı.

zâtü'l-cinseyn ذات الجنسين (a.b.s.) : **biy., fels.** iki cinslilik. **fr. bisexué.**

zâtü'l-efvâhi'l-cenbiyye ذات الافواه الجنبيه (a.b.i.) : **zool.** köpek balığı gibi ağzında kuvvetli ve keskin dişleri bulunan büyük, saldırıcı balıklar sınıfı.

zâtü'l-elvân ذات الالوان (a.b.i.) : **mad.** vaziyetine göre birkaç renk gösteren şeffaf (saydam) mâdenler.

zâtü'l-ercüli'l-batniyye ذات الارجل البطنيه (a.b.i.) : **zool.** *karındanbacaklılar, **fr. gastéropodes.**

zâtü'l-ercüli'l-cezriyye ذات الارجل الجذريه (a. b.i.) : **zool.** *kökdenbacaklılar.

zâtü'l-ercüli'l-keffiyye ذات الارجل الكفيه (a. b.i.) : **zool.** perdeayaklılar, **fr. palmipèdes.**

zâtü'l-ercüli'l-kesîre ذات الارجل الكثيره (a.b.i.) : **zool.** çokayaklılar, **fr. myriapodes.**

zâtü'l-ercüli'l-mafsaliyye ذات الارجل المفصليه (a.b.i.) : **zool.** *eklembacaklılar, **fr. arthropodes.**

zâtü'l-ercüli'l-meşkuka ذات الارجل المشقوقه ("ka" uzun okunur. a.b.i.) : **zool.** çataltırnaklılar.

zâtü'l-ercüli'r-re'siyye ذات الارجل الرأسيه (a.b.i.) : **zool.** baştanayaklılar, **fr. céphalopodes.**

zâtü'l-esâbi'i'l-müfrede ذات الاصابع المفرده (a.b.i.) : **zool.** toynaklılar, tektırnaklılar, **fr. ongulés.**

zâtü'l-esâbi'i'l-müzdevice ذات الاصابع المزدوجه (a.b.i.) : **zool.** su aygırı gibi ayakları müsavi parmaklarla nihâyet bulan iri hayvanlar.

zâtü'l-esmâr ذات الاثمار (a.b.i.) : meyva veren, meyvalı. (bkz : semîr).

zâtü'l-eydi'l-erba' ذات الايدى الاربع (a.b. i.) : **zool.** dört elli hayvanlar.

zâtü'l-ezfâr ذات الاظفار (a.b.i.) : **zool.** parmakları birbirinden ayrı, hareketli veyâ pençeli olan hayvanlar.

zâtü'l-fıkarât ذات الفقرات (a.b.i.) : **zool.** omurgalılar, belkemiği olan hayvanlar, **fr. vertébrés.**

zâtü'l-filka ذات الفلقه (a.b.i.) : **bot.** gelişmesi, çekirdeğinin ayrılmasıyla olmayan *bitkiler.

zâtü'l-filkateyn ذات الفلقتين (a.b.i.) : **bot.** *ikiçenekliler, **fr. dicotylédones.**

zâtü'l-galsame-i dâime ذات الغلصمه دائمه (a.b.i!) : **zool.** şeklini değiştirmek hassası eksik olan bir nevî kurbağa.

zâtü'l-galsameti'l-musaffaha ذات الغلصمة المصفّحه (a.b.i.) : **zool.** *yassısolungaçlılar, **fr. lamellibranches.**

zâtü'l-harâşifi'l-müşa'şaa ذات الحراشف المشعشعه (a.b.i.) : **zool.** cildi mineli veyâ kemikli olan bir balık sınıfı.

zâtü'l-hareke ذات الحركه (a.b.i.) : **fiz.** kendi kendine hareket eden [cisim], otomatik, **fr. automatique.**

zâtü'l-harekiyyet ذات الحركيت (a.b.i.) : **fels.** *özdevim, otomatizm, **fr. automatisme.**

zâtü'l-hufeyre-i re's ذات الحفيره رأس (a. b.i.) : uzunluğu yirmi metre kadar olan bir çeşit tenya, şerit.

zâtü'l-hurtûm ذات الخرطوم (a.b.i.) : hortumlu hayvanlar sınıfı, hortumlular, **fr. proboscidiens.**

zâtü'l-husye ذات الخصيه (a.b.i.): **hek.** husyelerin, hayaların iltihâbı.

zâtü'l-ızâmi't-tâmme ذات العظام التامه (a. b.i.) : **zool.** tamâmen kemikleşmiş fıkraları birer kıhıftan ibâret olan balıklar sınıfı.

zâtü'l-ilkah-ı hafiye ذات الالقـاح خفيـه ("ka" uzun okunur. a.b.i.) : **bot.** ilkahı gizli (çiçeksiz) olan *bitkiler.

zâtü'l-ilkah-ı hafiyye-i hücreviyye ذات الاقاح خفيـهء حجرويـه ("ka" uzun okunur. a.b.i.) : **bot.** ilkahı damar içinde gizlice vuku bulan *bitkiler, damarlı çiçeksizler.

zâtü'l-ilkah-ı hafiyye-i viâiyye ذات الالقـاح خفيهء وعائيه ("ka" uzun okunur. a.b.i.) : **bot.** ilkahı damar içinde gizlice vuku bulan *bitkiler, damarlı çiçeksizler.

zâtü'l-ilkahi'z-zâhire ذات الالقـاح الزاهره ("ka" uzun okunur. a.b.i.) : **bot.** ilkahı çiçek vâsıtasıyla vuku'bulan *bitkiler, çiçekli *bitkiler.

zâtü'l-karniyye ذات القرنيه (a.b.i.) : **hek.** gözün alt tabakasını tamamlayan cam gibi parlak tabakanın iltihâbı.

zâtü'l-kasabât ذات القصبـات (a.b.i.) : **hek.** ince damarlılar, trakeliler, fr. **trachéates.**

zâtü'l-kasabât-ı şa'riyye ذات القصبـات شـعريه (a.b.i.) : **hek.** akciğer borusunun birinci taksîmatının iç yüzündeki gışâ-i muhâtî (sümüksel zar) nin nezlemsi iltihâbı.

zâtü'l-kebed ذات الكبد (a.b.i.) : **hek.** karaciğer iltihâbı, **fr. hébatite.**

zâtü'l-kilye ذات الكليـه (a.b.i.) : **hek.** böbrek iltihâbı, **fr. néphrite.**

zâtü'l-kilye-i zülâlî (dâ-i Brayt) : ذات الكليـهء زلالـي (a.b.i.) : **hek.** böbrek iltihâbı netîcesinde sidikte albümin bulunmasına sebeb olan hastalık.

zâtü'l-kîsî ذات الكيسى (a.b.i.) : **zool.** karnının altında bir kesesi olup yavrularını ilk defa olarak bunun içinde doğuran hayvanlar.

zâtü'l-kurûni'l-musamme ذات القـرون المصمه (a.b.i.) : **zool.** boynuzlarının içi boş olan hayvanlar, boş boynuzlular.

zâtü'l-kurûni'l-mücevvefe ذات القرون المجوفه (a.b.i.) : boynuzlarının içi boş olan hayvanlar, boş boynuzlular.

zâtü'l-kurûni's-sâkıta ذات القـرون السـاقطه (a.b.i.) : **zool.** geyik, karaca gibi yalnız erkeklerinde bulunup mevsim mevsim düşen ve sonra yeniden boynuzu çıkan hayvanlar sınıfı.

zâtü'l-kuzahiyye ذات القزحيـه (a.b.i.) : **hek.** gözde korun tabakasının gerisindeki iris iltihâbı.

zâtü'l-kürsî ذات الكرسـي (a.b.i.) : **astr.** kasyope, altı yıldızdan ibâret, dördü bir dörtgen teşkîl eden ve Küçükayı yıldız kümesinin yanında bulunan bir yıldız kümesi; **ing. cassiopeia, fr. cassiopée.**

zâtü'l-levneyn ذات اللونين (a.b.i.) : **jeol.** vaziyetine göre iki renk gösteren şeffaf (saydam) mâdenler.

zâtü'l-lisân ذات اللسـان (a.b.i.) : **zool.** Avusturalya kirpisi.

zâtü'l-mafsal ذات المفصل (a.b.i.) : **hek.** mafsal iltihâbı.

zâtü'l-mebîz ذات المبيـض (a.b.i.) : **hek.** kadınlarda iç kasık tarafına rastlayan yumurtalığın iltihâbı.

zâtü'l-mehbil ذات المهبـل (a.b.i.) : **hek.** kadınlarda mehbil (dölyolu) in iltihâbı.

zâtü'l-mesâne ذات المثانـه (a.b.i.) : **hek.** sidik torbası (kavuğu) iltihâbı.

zâtü'l-meşîme ذات المشيمه (a.b.i.) : **hek.** gözdeki damartabakanın iltihâbı.

zâtü'l-metâli' ذات المطالـع (a.b.i.) : **ed.** ikiden fazla matlaı olan gazel veyâ kasîde.

zâtü'l-miskab ذات المثقـب (a.b.i.) : **zool.** karınlarının nihâyetinde birer delik bulunan omurgasız hayvanlar.

zâtü'l-mültehime ذات الملتحمـه (a.b.i.) : **hek.** gözkapağını göz yuvarlağı ile birleştiren zarın iltihâbı.

zâtü'l-ukad ذات العقـد (a.b.i.) : **hek.** vücuttaki bezlerin iltihâbı.

zâtü'l-üzn-i dâhilî ذات الاذن داخلى (a.b.i.) : **hek.** kulak davulunun iç örtüsünün iltihâbı.

zâtü'l-üzn-i hâricî ذات الاذن خارجـي (a.b. i.) : **hek.** kulak deliği cildinin iltihâbı.

zâtü'l-vekud ذات الوقـود ("ku" uzun okunur. a.b.i.) : odun, kömür gibi yanacak şeyleri içine alan kab.

zâtü'l-verîd ذات الوريد (a.b.i.) : **hek.** siyah kan damarlarının iltihâbı.

zâtü'n-nitâkayn ذات النطاقيـن (a.b.i.) : Hz. Ebûbekir'in kızı Esmâ'ya Hicrette fedakârlıkta bulunması hasebiyle ve

Cennette iki kuşağa nâil olacağı müjdesiyle Peygamberimiz Hz. Muhammed tarafından verilen lâkab. (bkz : nitâkü'l-cevzâ).

zâtü'r-rahm ذات الرحم (a.b.i.) : **hek.** rahim'in tamâmen veyâ kısmen büyüyerek iltihaplanması.

zâtü'r-rahmeyn ذات الرحمين (a.b.i.) : **hek.** karınlarının altında bir kesesi olan hayvanlar sınıfı.

zâtü'r-re'seyn ذات الرأسين (a.b.i.) : **hek.** üst tarafları ikiye ayrılmış olup insan vücûdunda biri kolda, diğeri oylukta bulunan iki adalenin sınıfı.

zâtü'r-re's-i şa'rî ذات الرأس شعرى (a.b.i.) : **hek.** baş tarafı kıl gibi ince bir nevî solucan. [kara hümmâdan ölenlerde çok bulunur.]

zâtü'r-rie ذات الرئه (a.b.i.) : **hek.** akciğer iltihâbı, yangısı, batar, **fr. pneumonie.**

zâtü'r-rüûs-i selâse ذات الرؤس ثلثه (a.b. i.) : **hek.** uç tarafları üç kısma ayrılmış ve biri kolda, ötekileri oylukta bulunan iki adalenin sınıfı, oyluk adalesi.

zâtü'r-rüûs-i selâse (adale-i-) ذات الرؤس ثلثه عضلهء) (a.b.i.) : **biy.** üçbaşlı kas.

zâtü's-sedâyâ ذات السدايا (a.b.i.) : **zool.** memeliler, **fr. mammifères.** (bkz : zevi's-sedâyâ).

zâtü's-sedâyâ-yi bahriyye ذات السدايای بحريه (a.b.i.) : zool. denizayıları.. gibi memeliler sınıfı, fr. siréniens.

zâtü's-sehâyâ ذات السحايا (a.b.i.) : **hek.** beyin zarı iltihâbı.

zâtü's-sehâyâ-yi derenî ذات السحايای درنی (a.b.i.) : hek. beyin zarı iltihâbından doğan beyin veremi.

zâtü's-sıfâk ذات الصفاق (a.b.i.) : **hek.** peritonit, karın zarı iltihâbı, **fr. péritonite.**

zâtü's-sıfâk-i nifâsî ذات الصفاق نفاسی (a. b.i.) : **hek.** lohusalarda olan peritonit.

zâtü's-simhâk ذات السمحاق (a.b.i.) : **hek.** kemik zarının iltihâbı.

zâtü's-sudûr ذات الصدور (a.b.i.) : gönülde kararlaştırılan şeyler.

zâtü's-sukabât ذات الثقبات (a.b.i.) : **zool.** delikliler, **fr. foraminifères.**

zâtü's-sukabât-ı gayri müşa'ara ذات الثقبات غير مشعره (a.b.i.) : **zool.** matraporalar, **fr. madrépores.**

zâtü's-sulbe ذات الصلبه (a.b.i.) : **hek.** gözün dış tabakasının iltihâbı.

zâtü'ş-şebekiyye ذات الشبكيه (a.b.i.) : **hek.** gözün şebekî tabakasında (ağtabaka) meydana gelen karışıklık.

zâtü'ş-şegaf ذات الشغاف ("ga" uzun okunur. a.b.i.) : **hek.** kalbin iç ve dış denilen iki zarından her hangi birinin iltihâbı.

zâtü'ş-şerâfeti's-selâse ذات الشرافة الثلثه (a.b.i.) : **hek.** "üç kanadlı" : kalbin sağ boşluğundaki deliğin ağzında bulunan kapağın sıfatı.

zâtü'ş-şiryân ذات الشريان (a.b.i.) : **hek.** nabız damarının iltihâbı.

zâtü't-tabl ذات الطبل (a.b.i.) : **hek.** kulak zarı iltihâbı.

zâtü't-teneffüsi'l-müzdevic ذات التنفس المزدوج (a.b.i.) : **zool.** hem suda, hem karada yaşayan hayvanlar.

zâtü'z-zehreteyn ذات الزهرتين (a.b.i.) : **bot.** iki çiçekli *bitkiler, **fr. biflore.**

zâtü'z-zevc ذات الزوج (a.b.s.) : kocalı (kadın).

zav' ضوء (a.i.c. : azvâ') : aydınlık, ışık. (bkz : zû').

zav'-ı şems : Güneş'in ışığı.

zavâbıt ضوابط (a.i. zâbıta'nın c.) : kaideler, nizamlar, usuller.

zavâbıt-ı idâre : idâre nizamları.

zavâbıt-ı nahviyye : sintaks kaideleri (*kuralları).

zavâhir ظواهر (a.i. zâhir ve zâhire'nin c.) : **1.** görünüş, görünür, dışyüz. **2.** yüksek yerler, göze çarpan yerler.

zavârib ضوارب (a.i.c.) : nabız damarları.

zâvil زاول (f.i.) : **müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makamdır. En az beş altı asırlıktır. Az kullanılmıştır. Mâhur ile nikrizden mürekkeptir. Fakat ekseriyâ kararda nikriz beşlisi gösteren bir mâhur'dan ibârettir. Bu beşli ile rast (sol) perdesinde durur. Güçlü -her iki makamın da güçlüsü olan- nevâ (re) perdesidir. Donanımına mâhurun "fa" küçük mücenneb diyezi yazılır. Nikriz beşlisi için nota içerisinde "do" bakıyye diyezi "si" bakıyye bemolü kullanılır (bu beşli'de "fa" sesi yoktur). Umûmiyetle inici seyreder (mâhur gibi).

zâvilî زاولی (f.i.) : **müz.** Türk müziğinde en az beş altı asırlık bir mürekkep makam olup nümûnesi kalmamıştır.

zâvilî-isfehân زاولی اصفهان (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde en az beş asırlık bir mürekkep makam olup nümûnesi kalmamıştır.

zâvilî-segâh زاولی سگاه (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde en az beş asırlık bir mürekkep makam olup nümûnesi kalmamıştır.

zâviye زاویـــه (a.i.c. : zevâyâ) : **1.** köşe. **2. mat.** *açı, **fr. angle.**

zâviye-i ayniyye : hek. göz pınarı.

zâviye-i hâdde : mat. dar açı, **fr. angle aigu.**

zâviye-i hâriciyye : geo. *dışaçı.

zâviye-i in'ikâs : geo. *yansıma *açısı, **fr. angle réflexion.**

zâviye-i inkisâr : astr. kırılma *açısı, **fr. angle de réfraction.**

zâviye-i kaime ("ka" uzun okunur) : **mat.** dik açı, **fr. angle droit.**

zâviye-i merkeziyye : geo. merkez *açısı, **fr. angle au centre.**

zâviye-i mücâvire : geo. komşu *açı, **fr. angle adjacent.**

zâviye-i münferice : mat. geniş *açı, **fr. angle obtus.**

zâviye-i mücesseme : mat. bir noktada birleşen üç ve daha çok *düzlemin meydana getirdiği *açı, **fr. angle trièdre.**

zâviye-i müsellesâtiyye : astr. trigonometri *açısı.

zâviye-i müsteviye : mat. *düzlem *açı, **fr. angle plan.**

zâviye-i mütecâvire (bkz : zâviye-i mücâvire).

zâviye-i semtiyye : astr., top. ufkî düzlem üzerindeki açı mebde' bakımından kuzey cihetine bağlı ise okunan açıya semt açısı (zâviye-i semtiyye) adı verilir. (bkz : semt zâviyesi).

zâviye-i semtü'n-nazîr : astr. mebde' noktası semt-ün-nazîr olmak üzere râsıdın gözünde baktığı yıldız istikametinin teşkîl ettiği açı.

zâviye-i semtü'r-re's : astr. (bkz : mesâfe-i semt-ür-re's).

zâviye-i sür'at : fiz. *açısal hız. **3.** birinin ibâdet etmek üzere çekildiği tenha yer. **4.** küçük tekke.

zâviye-i şâkuliyye : astr. râsıdın bulunduğu noktadan geçen ve ufuk düzlemine dikey olan düzlem içerisindeki iki nokta ile rasat âletinin "objectif" merkezini teşkîl ettiği açı.

zâviye-i tebâüd : astr. *uzanım *açısı.

zâviye-i ufkıyye : astr. bulunduğumuz ufuk müstevîsi üzerinde râsıtlığını yaptığımız âletin "objectif" i merkezi ile belli iki noktaya yapılan tevcîhin teşkîl ettiği açı.

zâviye-i vürûd (geliş *açısı) : **astr.** bir yıldızdan gelen ışığın, düşme yüzeyinin (ayna ve merceğin) normaline göre yaptığı *açı, **fr. angle d'incidence.**

zâviye-dâr زاویه دار (a.f.b.i.) : **tas.** küçük tekke şeyhi.

zâviye-nişîn زاویه نشین (a.f.b.i.) : zâviyede, küçük tekkede oturan derviş.

zâviyetân زاویتـــان (a.i.c.) : **geo.** iki zâviye, iki *açı. (bkz : zâviyeteyn).

zâviyetân-ı mütekabiletân : geo. mukabil, zıt zâviyeler (*açılar) birbirini kesen iki düz çizgi arasında meydana gelen dört açıdan karşı karşıya bulunan, karşıt açı, **fr. angles opposés.**

zâviyetân-ı mütekabiletân-ı dâhiletân : geo. iki paralel çizgiyi yukarıdan aşağı kesen bir çizgi ile, bu iki paralel çizginin içinde karşılıklı meydana gelen dört açı, içters açılar.

zâviyetân-ı mütekabiletân-ı hâricetân : geo. iki paralel çizgiyi yukarıdan aşağı kesen bir çizgi ile, bu iki paralel çizginin dışında karşılıklı meydana gelen dört açı, dışters açılar.

zâviyetân-ı mütevâfikatân : geo. *yöndeş açılar, **fr. angles correspondants.**

zâviyeteyn زاویتیـــن (a.i.c.) : **geo.** iki zâviye, iki *açı. (bkz : zâviyetân).

zâviyevî زاویوی (a.s.) : **geo.** zâviyeye âit, zâviye ile ilgili, *açısal, **fr. angulaire.**

zâviyevî sür'at : açısal hız, **fr. vitesse angulaire.** (bkz : zâviye-i sürat).

zây زای (f.s.). (bkz : -zâ[y]).

zay'a ضیعـــه (a.i.c. : zıyâ', zıya') : **1.** binâsız arsa. **2.** geliri olan binâ. **3.** tarla; çiftlik.

zayâ' ضيـــاع (a.i.) : elden çıkma, yok olma, kaybolma.

zay'at ضيعت (a.i.) : kaybetme; kaybolma.

zayf ضيـــف (a.i.c. : zîfân, zuyûf) : misâfir, konuk.

zâyi' ضايع (a.s. ziyâ'dan) : elden çıkan, kaybolan, yitik; zarar, ziyan.

zâyiât ضايعات (a.i.c.) : kayıplar, yitikler.

zâyiât raporu : ask. savaşta personel kayıplarına âit türlü bilgilerin toplanarak birleştirildiği rapor.

zâyiçe زايچه (f.i.) : yıldızların belli zamandaki yerlerini ve durumlarını gösteren cetvel.

zayven ضيـــون (a.i.c. : zayâvin) : 1. erkek kedi. 2. yaban kedisi. 3. vahşî, hırçın adam.

za'zaa زعزعه (a.i.c.: zaâzi') : sarsma, ırgalama.

za'zaa-i dimâğ : anat. bâzı damarların yırtılmasına sebebolacak kadar dimağın sarsılması.

za'zaa-i esnân : dişlerin şiddetle birbirine vurması.

ze ز (o.ha.) : Osmanlı alfabesinin on üçüncü harfi olup "ebced" hesâbında yedi sayısının karşılığıdır.

zeâfir زعافر (a.i. za'frân'ın c.) : safranlar.

zeâmet زعامت (a.i.) : **tar.** Osmanlılar devrinde Sipâhîlere verilen en büyük timar.

zeâzi' زعـــازع (a.i. za'zaa'nın c.) : sarsmalar, ırgalamalar.

zeb ذب (a.i.) : (bkz : zebb).

zebâb زباب (a.i.) : **zool.** âdî kara sinek.

zebâb-ı lâhmî (et sineği) : mâvi sinek.

zebâbe زبابه (a.i.) : yaban fâresi.

zebâd زباد (a.i.) : 1. kalemis (galle-i misk) : yağı. 2. misk kedisi.

zebân زبان (f.i.) : 1. dil, lisan. 2. **anat.** dil. **Ateş-zebân :** uzdilli. 3. lûgat; lehçe.

zebân-âver زبـــان آور (f.b.s.) : 1. dile getirilen, çok söylenen. 2. düzgün söz ve şiir söyleyen.

zebân-dırâz زبـــان دراز (f.b.s.) : dil uzatan, atıp tutan.

zebân-dırâzî زبـــان درازی (a.b.i.) : dil uzatma, atıp tutma.

zebâne زبانه (f.i.) : 1. terâzi ve benzeri gibi bâzı âletlerin dili. 2. alev, ateş yalını.

zebâne-keş زبانه كش (f.b.s.) : alevli, alevlenen, yalınlı.

zebâne-pâş زبانه پـــاش (f.b.s.) : alev saçan, alev çıkaran.

zebân-gez زبانگز (f.b.s.) : acı konuşan.

zebânî زبانی (f.s.) : dile âit, dil ile ilgili.

zebânî زبانـــی (a.i.c. : zebâniyân) : cehennemlikleri cehenneme atmaya me'mur edilen melek.

zebâniyân زبانيان (a.i. zebânî'nin c.) : zebânîler. (bkz : zebâniye).

zebâniye زبانيـــه (a.i. zebânî'nin c.) : zebânîler. (bkz : zebâniyân).

zebân-zed زبانزد (f.b.s.) : dil persengi, söylenen, söylenir olan; alışılmış, kullanışlı, yayılmış [söz].

zebâric زبارج (a.i. zeberced'in c.) : zebercetler.

zebâyih ذبايح (a.i. zebîha'nın c.) : 1. kurbanlık hayvanlar. 2. kurban edilmiş hayvanlar. [aslı : zebâih dir].

zebb ذب (a.i.) : kovmak.

zebed زبد (a.i.c. : ezbâd, zübed) : köpük.

zeber زبـــر (f.i.) : 1. üst. (bkz : fevk). **Zîr ü zeber :** altüst. 2. üst derecede bulunan kimse, âmir; hâkim; mâhir.

zeberced زبرجـــد (a.i.c. : zebâric) : zümrütten daha açık yeşil olan ve zümrüt kadar değeri olmayan bir süs taşı.

zebercedî زبرجـــدی (a.s.) : 1. zebercetle ilgili. 2. zebercet renginde, fıstıkî.

zeber-dest زبردست (f.b.s.) : 1. eli üstün. (bkz : galib). 2. mâhir.

zeber-dest-âne زبردستانه (f.b.zf.) : 1. emrederek, âmircesine. 2. becerikli kimseye yaraşır bir yolda.

zeber-destî زبردســـتی (f.b.i.) : 1. el üstünlüğü, âmirlik. (bkz : galibiyyet). 2. mahâretlilik, maharet.

zeberîn زبريـــن (f.zf.) : üstteki. **Leb-i zeberîn :** üst dudak.

zebh ذبـــح (a.i.) : 1. boğazlama, kesme, keserek öldürme. 2. kurban kesme.

zebhiyye زبحيـــه (a.i.) : kasaplardan kestikleri hayvanlar için alınan vergi.

zebîb زبيب (a.i.) : 1. kuru üzüm. 2. kuru incir. 3. **zool.** yılan, akrep gibi hayvanların zehiri.

zebîh ذبيح (a.s. zebh'den) : 1. kesilmiş veyâ kesilecek kurban. 2. Hz. İsmâil ile Hz. Muhammed'in babası Hz. Abdullah'ın lâkabı.

zebîha ذبيحه (a.i. zebh'den. c. : zebâyih') : 1. kurbanlık hayvan. 2. kurban edilmiş hayvan. 3. s. ["zebîh"in müen.]. (bkz : zebîh).

zebîheyn ذبيحين (a.i.c.) : iki kurban. **ibnü'z-zebîheyn** (= iki kurbanın oğlu) : Hz. Muhammed.

zebîl زبيل (a.i.) : 1. gübre, fışkı. 2. pislik.

zebîr زبير (a.i.) : 1. mihnet, sıkıntı. 2. mektup; yazılmış şey.

zebl ذبل (a.i.) : deniz kaplumbağasının kabuğu.

zebr زبر (a.i.) : 1. kitap, cüz. 2. kitap yaprağı. 3. yazı yazma. 4. söz. 5. yazı. 6. zekâ. 7. s. kuvvetli, sağlam [adam].

zebûn زبون (f.s.) : zayıf, gücsüz, âciz.

zebûnî زبونى (f.s.) : zayıflık, âcizlik, gücsüzlük.

zebûn-küş زبونكش (f.b.s.) : düşkünezen, kendinden zayıfa gücü yeten ve yüklenen.

zebûn-küş-âne زبونكشانه (f.b.zf.) : zebun-küş olana yakışacak yolda.

zebûn-küşî زبونكشى (f.b.i.) : zebunküşlük, *düşkünezerlik.

zebûr زبور (a.i.) : 1. kitap. 2. mektup. 3. (h. i.) : Hz. Dâvud'a nâzil olan mukaddes kitap.

zeccâc زجاج (a.s. zücâc'dan) : sırça işleriyle uğraşan, şişeci; camcı.

zecil زجل (a.i.) : **müz.** beste ve şarkı okuyup hânendelik etme.

zecl زجل (a.i.) : atma. (bkz : remy).

zecr زجر (a.i.c. : zücûr) : 1. önleme, yasak etme. 2. zorlama, zorla yaptırma. (bkz : icbâr). 3. kovma. 4. eziyet, sıkma. (bkz : cevr). 5. angarya çalıştırma.

zecren زجرا (a.zf.) : 1. menederek, önleyerek. 2. zorla, zorlayarak, cezâ olarak. (bkz : cebren, kerhen).

zecrî زجرى (a.s.) : zorlayıcı, yasaklayan. (bkz : cebrî).

zecriyye زجريه (a.i.) : 1. alkollü içkiler vergisi. 2. s. ["zecrî" nin müen.]. (bkz : zecrî).

zed زد (f.i.) : vurma, dövme.

zed ü hord : savaş. (bkz : ceng, harb, perhâş).

-zed زد – (f.s.) : "vuran, vurucu" mânâsına gelerek *birleşik kelimeler yapar. **Gûş-zed** : kulağa çalınan **Zebân-zed** : dil persengi, yayılmış söz.

-zede زده – (f.s.c. : zede-gân) : "vurulmuş, çarpılmış, tutulmuş, uğramış, yakalanmış" mânâlarına, gelerek *birleşikler yapar. **Âfet-zede** : felâkete, musîbete uğramış. **Harîk-zede** : yangına uğramış. **Ser-zede** : başa gelmiş, baş göstermiş. **Sevdâ-zede** : sevdâya tutulmuş.. gibi.

-zedegân زدگان – (f.b.s. zede'nin c.) : "vurulmuşlar, çarpılmışlar, tutulmuşlar, uğramışlar, yakalanmışlar" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler yapar. **Harîk-zedegân** : yangın felâketine uğramış olanlar. **Sevdâ-zedegân** : sevdâya tutulmuş olanlar... gibi.

zefer ذفر (a.i.) : kötü koku. (bkz : taaffün).

zefer زفر (a.i.) : ağaca vurulan destek, dayak, payanda.

zeferât زفرات (a.i. zefre'nin c.) : soluk almalar.

zefîf زفيف (a.s.) : çevik, çabuk hareketli.

zefîr زفير (a.i.) : 1. göğüs geçirme. 2. nefes verme, soluğu dışarı verme. **Şehîk ü zefîr** : nefes alıp verme. (bkz : teneffüs).

zefzefe زفزفه (a.i.) : sarsılma, titreme. (bkz : za'zaa).

zegan زغان (f.i.) : **zool.** çaylak.

zehâb ذهاب (a.i.) : 1. gitme. 2. bir fikre, düşünceye uyma; sapma. **iyâb ü zehâb** : gidip gelme. (bkz : âmed ü şüd). 3. zihnen bir yola sapma. 4. zannetme, öyle sanma.

zehâb-ı bâtıl : bâtıl fikir; boş, çürük *sanı.

zehâbı hilâfına : düşüncesinin, zannettiğinin aksine.

zehâdet زهادت (a.i.) : zâhitlik, din emirlerine aşırı olarak bağlılık.

zehâdetlü : şeyhlere ve din adamlarına hitâben kullanılan ünvan.

zehâdet-mend زهادتمند (a.f.b.s.) : dîne sıkı bağlı, dindar.

zehârif زخارف (a.i. zuhrûf'un c.) : 1. altınlar, sahte zînetler. 2. yalancı süsler, gösterişler, yaldızlar.

zehârif-i dünyeviyye : dünyâ gösterişleri, şatafatları.

zeh-dân زهدان (f.b.i.) : **anat.** rahim, döl yatağı.

zeheb ذهب (a.i.c. : ezhâb, zühbân, zühûb) : altın. (bkz : zer). **Ebü'z-zeheb** : altın babası; çok zengin adam.

zehebî ذهبی (a.s.) : altına âit, altınla ilgili; altından yapılma.

zehebîn ذهبین (a.s.) : altından olma, altından yapılmış, altından meydana gelmiş.

zehebiyyet ذهبیت (a.i.) : **kim.** hâmız-ı zeheb ile tuzlardan birinin birleşmesinden meydana gelen bir mâden.

zehebiyyet-i amonyak : **kim.** hâmız-ı zehebî ile amonyakın birleşmesinden meydana gelen tuz.

zehebiyyet-i potas : **kim.** potas ile hâmız-ı zehebî'nin birleşmesinden meydana gelen tuz.

zehhâr زخار (a.s.) : dolu, taşkın, coşkun [deniz]. (bkz : mütemevvic, zâhir زاخر). **Bahr-i zehhâr** : dalgalı deniz.

zehîb ذهیب (a.s. zeheb'den) : altın sürülmüş, yaldızlı. (bkz : müzehheb).

zehl ذهل (a.i.) : **1.** dalgınlıkla unutma veyâ geciktirme. **2.** işin çokluğu yüzünden geciktirme. (bkz : zühûl).

zehr زهر (a.i.c. : ezhâr) : çiçek. (bkz : şükûfe, zehre).

zehr-i akim : **bot.** kısır çiçek.

zehrü'r-rebî' : **bot.** çuha çiçeği.

zehrü's-sâlûs : **bot.** hercâi menekşe.

zehr زهر (f.i.) : zehir, ağu. (bkz : semm).

zehr-i mâr : yılan zehiri.

zehrâ زهراء (a.s.) : **1.** yüzü pek beyaz ve parlak olan. **2.i.** kadın adı. ["ezher"in müennesi]. **3.** Hz. Fatma'nın lâkabı.

Zehrâ زهرا (a.h.i.) : Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatma'nın lâkabı : Fâtımetü'z-Zehrâ.

zehr-âb زهرآب (f.b.s.) : acı su.

zehr-âbe زهرآبه (f.b.s.) : **1.** zehirli su. **2.** acı, zehir gibi su. **3. mec.** acılık, acı, kaygı.

zehr-âlûd زهرآلود (f.b.s.) : zehirli, zehir gibi.

zehr-âmîz زهرآمیز (f.b.s.) : zehirli; acı.

zehrâvân زهراوان (a.i.c.) : Kur'an'daki Sûre-i Bakara ile Sûre-i Âl-i İmrân.

zehr-bâr زهربار (f.b.s.) : zehir yağdıran, pek acı.

zehr-dârû زهردارو (f.b.i.) : panzehir.

zehre زهره (a.i.c. : ezhâr) : çiçek. (bkz : şükûfe). **Lifâfe-i zehre** : **bot.** çiçeklerin etrâfında bir zarf meydana getiren yapraklar.

zehre-i ceresiyye : **bot.** çançiçeği, **fr. campanule.** [yanlış olarak zühre-i ceresiyye şeklinde kullanıldığı da görülmüştür].

zehretü'd-dünyâ : dünyanın rengi ve lâtifliği. [Kur'an'da; **zehretü'l-hayâti'd-dünyâ** şeklinde geçer].

zehre زهره (f.i.) : **1.** öd, safra. **2.** yiğitlik, cesâret. **Bî-zehre** : korkak, yüreksiz. (bkz : cebîn).

zehre-çâk زهره چاك (f.b.s.) : ödü patlamış, korkmuş.

zehre-dâr زهره دار (f.b.s.) : cesur, yürekli.

zehre-dârân زهره داران (f.b.s. zehre-dâr'ın c.) : cesur, yürekli, yiğit kimseler.

zehre-efşân زهره افشان (f.b.s.) : zehir saçan.

zehre-şikâf زهره شكاف (f.b.s.) : öd patlatıcı, korkutucu, korkunç.

zehre-terâk زهره تراك (f.b.s.) : ödü kopmuş, pek korkmuş.

zehrevî زهروی (a.s.) : zehreye âit, zehre ile *ilgili, örtücü, koruyucu, koruyan, örten.

zehr-hand زهرخند (f.b.i.) : acı acı gülme.

zehrî, zehriyye زهری ، زهریه (a.s.) : çiçeğe âit, çiçekle *ilgili.

zehrîn زهرین (f.s.) : zehir gibi, pek acı.

zehr-nâk زهرناك (f.b.s.) : zehirli. (bkz : semm-dâr).

zehûk زهوق (a.s. zehk'den) : **1.** yok olucu, geçici, süreksiz, kısa ömürlü. **2.** yararsız, faydasız, boş, beyhude.

zeîr زئیر (a.i.c. : zeîrât) : vücûdün içinden işitilen tabîî veyâ marazî ince ses.

zeîr-i ihtikakî : deri gıcırtısına benzeyen bir ses.

zeir, ze'r زئر ، زأر (a.i.) : arslan kükremesi.

zeîrât زئیرات (a.i. zeîr'in c.) : vücuttan gelen tabîî veyâ marazî ince sesler.

zeîrât-ı cerşiyye : rendeden meydana gelen sese benzeyen sesler.

zeîrât-ı gayr-ı tabîiyye : **hek.** hastalık hâlinde duyulan sesler.

zeîrât-ı ihtikakiyye : **hek.** iki gışanın (zarın) birbirine sürtünmesinden çıkan sesler.

zeîrat-ı kalbiyye : **hek.** kalbin hareketlerinden doğan sesler.

zeîrât-ı mibrediyye : eğeden çıkan sese benzeyen sesler.

zeîrât-ı minşâriyye : hek. desterenin çıkardığı sese benzeyen sesler.

zeîrât-ı mûsikiyye : güvercin ötmesine benzeyen sesler.

zeîrât-ı nefhiyye : körükten çıkan sese benzeyen sesler.

zeîrât-ı safîriyye : ıslığımsı sesler.

zeîrât-ı şiryâniyye : hek. hasta şiryanların içinden geçen kanın meydana getirdiği ses.

zeîrât-ı tabîiyye : hek. sağlam kalbden duyulan sesler.

zekâ' زكاء (a.i.) : saflık, duruluk; hal düzgünlüğü.

zekâ' ذكاء (a.i.) : zeyreklik, çabuk anlama, zihin keskinliği.

zekâb زكاب (f.i.) : yazı mürekkebi.

zekan ذقن (a.i.c. : ezkan, zükun) : iki çene kemiğinin aşağıda birleştiği nokta; yüzün alt ucu; çene. (bkz : zenahdân). **Çâh-ı zekan :** çene çukuru. (bkz : çâh-ı zenahdân).

zekanî ذقني (a.s.) : zekana mensup, zekan, çene ile ilgili.

zekât زكوة ، زكات (a.i.) : İslâmın beş şartından biri olan, mal ve paranın, paklığını ve helâllığını sağlamak üzere, kırkta birinin her yıl sadaka olarak dağıtılması.

zekâvet ذكاوت (a.i.) : **1.** zeyreklik, çabuk anlama, kavrama. (bkz : zekâ).

zekâvet-i dessâsâne : hîleler düzecek şekildeki zekâ. **2.** kadın adı.

zekâvet زكاوت (a.i.) : **1.** zekâ, zekîlik. **2.** kadın adı.

zekâvet-mend زكاوتمند (a.f.b.s.) : zekî, anlayışlı, kavrayışlı [kimse].

zekâvet-mend-âne زكاوتمندانه (a.f.b.fz.) : zekî kimselere yaraşır yolda.

zeker ذكر (a.i.c. : zikâr, zikâre, zükrân, zükûr) : **1.** erkek. **2.** erkeklik organı.

zekevât زكوات (a.i. zekât'ın c.) : zekâtlar.

zekî ذكي (a.s.c. : ezkiyâ) : **1.** zeyrek, zekâ sâhibi, çabuk anlayışlı. **2. i.** erkek adı.

zekî, zekiyye زكيه ، زكي (a.s. zekâ'dan) : **1.** temiz, hâlis; hâli temiz olan kimse. **2.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

zekîr ذكير (a.s.) : unutmayan, hafızası kuvvetli.

zekiyye ذكيه (a.s.) : **1.** "zekî"nin müennesi. **2. i.** kadın adı.

zel ذ (o.ha.) : Osmanlı alfabesinin on birinci harfi olup "ebced" hesâbında yediyüz sayısının karşılığıdır, z sesini verir.

zel زل (a.i.). (bkz : zell).

zelak زلق (a.i.) : sürçme, ayak kayma. (bkz : zelk, zelka).

zelâlet ذلالت (a.i.) : hakirlik, horluk, alçaklık. (bkz : zillet).

zelâzil ذلاذل (a.i. zilzil'in c.) : uzun etekler.

zelâzil زلازل (a.i. zelzele'nin c.) : yer depremleri, yer sarsıntıları.

zelef, zelf زلف ، زلف (a.i.) : derece, sıra, yakınlık.

zelel زلل (a.i.) : **1.** eksiklik. **2. s.** kayağan [yer].

zelem زلم (a.i.c. : ezlâm) : **1.** yeleksiz ok. **2.** kumar oynanan ok.

Zelîhâ زليخا (a.h.i.) : **1.** Hz. Yûsuf'un refîkası. (bkz : Züleyhâ). **2.** kadın adı.

zelîk ذليق (a.s. ve i.) : düşük [çocuk]. (bkz : sıkt).

zelîl زليل (a.s.) : sürçüp düşen; yanılan.

zelîl ذليل (a.s. zillet'den. c. : ezillâ, ezille, zilâl, zullân) : hor, hakir, alçak, aşağı tutulan, aşağılanan. [müen. : "zelîle"dir].

zelîl-âne ذليلانه (a.zf.) : aşağılaşarak, alçakça.

zelîlî ذليلي (a.i.) : zelillik, hakirlik, horluk, alçaklık.

zelk, zelka زلقه ، زلق (a.i.) : sürçme, ayak kayma.

zelka-i kadem : ayak sürçmesi.

zelkü'l-em'â : hek. hazmolabilen yiyecek ve içeceklerin hazımsız dışarı çıkması, şiddetli ishal.

zell زل (a.i.) : **1.** kayma, ayağı sürçme. (bkz : zelk, zelka). **2.** yanılma, yanlış yapma.

zellât زلات (a.i. zelle'nin c.) : **1.** sürçüp kaymalar. **2.** yanılmalar, yanlışlar. **3.** suçlar.

zelle, zellet زله ، زلة (a.i.c. : zellât) : **1.** sürçüp kayma.

zelletü'l-kadem : ayak kayma. **2.** yanılma, yanlış. **3.** ufak suç.

zelûl ذلـــول (a.s.c. : ezille, zülül) : **1.** yavaş, yumuşak huylu, başı sert olmayan. **2. i.** hecin devesi.

zelûlî ذلولـــی (a.s.) : başı yumuşak, dayanıklı; sabırlı.

zelzâl زلـــزال (a.i.) : zelzele, sarsılma, deprem. (bkz : zilzâl, zülzâl).

zelzele زلزله (a.i.c. : zelâzil) : **1.** ırgalama, sarsma. **2.** yer sarsıntısı, deprem.

zelzeletü's-sâa : kıyâmet zelzelesi.

zelzele-endâz زلزله انداز (a.f.b.s.) : zelzele salıcı, yer sarsıcı.

zelzele-nümâ, zelzele-nüvîs زلزلـــه نمـــا ، زلزله نویس (a.b.i.) : sismograf, zelzeleyi kaydeden âlet.

zem ذم (a.i.). (bkz : zemm).

zemâim ذمائم (a.i. zemîme'nin c.) : kötü, beğenilmeyen haller, yerilmeye lâyık fenâ hal ve hareketler.

zemân زمـــان (a.i.c. : ezmine) : **1.** zaman, vakit, çağ, devir. **2.** mehil, süre. **3.** mevsim. **Cem'-i zemân** : her zaman, dâima. **Hem-zemân** : bir zamanda, bir devirde. (bkz : muâsır). **Mürûr-i zemân** : *zaman aşımı.

zemân-ı rüşd : reşîdolma zamânı.

zemân-ı vüsûl : varma zamânı.

zemân ü zemîn : münâsebet, vesîle.

zemân zemân : vakit vakit. **4. gr.** fiillerde geçmiş (yaptı), şimdiki (yapıyor), gelecek (yapacak) ve geniş (yapar) zamanlardan her biri.

zemâne زمانـــه (a.i.) : **1.** devir, vakit. **2.** şimdiki zaman. **3.** baht, tâlih, felek.

zemânen زمانـــاً (a.zf.) : **1.** zaman bakımından, zamâna âit olarak. **2.** vaktiyle, vaktinde.

zemânet زمانـــت (a.i.) : **1.** kötürüm olma [gözsüz, el ve ayaksız olma, dilsizlik, felç gibi]. **2.** âfet, belâ.

zemânî زمانی (a.s.): zamâna âit, zamanla ilgili.

zemâniyân زمانیان (f.i. zamanî'den) : insanlar.

zemen زمن (a.i.) : zaman, vakit.

zemherîr زمهریر (a.i.) : gün dönümünden sonraki şiddetli soğuklar, karakış. [22 Aralıktan 31 Ocağa kadar].

zemheri[r] zürefâsı : kışın, şıklık olsun diye, ince ve açık renk elbiselerle gezen kimselere denilir.

zemîm, zemîme ذمیمه ، ذمیم (a.s. zemm'den) : kötü, beğenilmeyen hal, davranış.

zemîme ذمیمـــه (a.i. zemm'den. c. : zemâim) : zemmedilmeye, yerilmeye lâyık, fenâ, kötü hal ve hareket.

zemîn زمیـــن (f.i.) : **1.** yer, yeryüzü. (bkz : arz). **Rûy-i zemîn** : yeryüzü. (bkz : ferş[4]) : **Tahte'z-zemîn** : yeraltı. **Zîr-i zemîn** : yeraltı, yerin dibi. **2.** üzerinde süs, nakış, resim gibi şeyler bulunan bir şeyin asıl rengi. **3. mec.** temel, dayanak. **4.** tarz, edâ. **5.** mevzû, tema, ortam. **Nev-zemîn** : yeni tarzda, yeni üslûpta.

zemîn-i mürde : ıssız, tenha, harap, boş yer.

zemîn-i üftâde : bir müddet için ekilmeyip boş bırakılan toprak.

zemîn ü zemân : yer ve mevzû uygunluğu, münâsebet, hal, vaziyet.

zemîn-bûs زمین بوس (a.b.s.) : yeri öpme [saygı kasdıyla-].

zemîn-bûsî زمین بوســـی (f.b.s.) : yer öpmeklik [saygı kasdıyla-].

zemîn-dâr زمینـــدار (f.b.s.c. : zemîn-dâran) : vâlî; hâkim.

zemîn-dârân زمینداران (f.b.i. zemîn-dâr'ın c.) : vâliler; hâkimler.

zemîn-gîr زمینگیر (f.b.s.) : toprağa yapışan, inmeli, felçli, yatalak.

zemîn-gîrî زمینگیری (f.b.i.) : **1.** toprağa âit, toprakla, yerle ilgili, maddî.

zemîn-kâr زمینکار (f.b.s.) : bir konuşmada türlü vesîlelerle mevzûdan uzaklaşan, esas meseleye girmekten kaçınan.

zemîn-kûb زمیـــن کوب (f.b.s.) : **1.** ikide bir ayağını yere vuran [çengi, rakkase]. **2.** yer tepici [at, katır, deve ve benzeri hayvanlar].

zemîn-lerze زمینلرزه (f.b.i. : yer sarsıntısı, *deprem.

zemîn-peymâ زمیـــن پیمـــا (f.b.s.) : **1.** yer ölçen. **2.** çok yolculuk etmiş olan. (bkz : seyyâh).

zemîn-peymây زمیـــن پیمـــای (f.b.s.) : (bkz : zemîn-peymâ).

zemistân زمستان (f.i.) : kış, kış mevsimi. (bkz : şitâ).

zemistânî زمستانی (f.s.) : kışlık.

zemistâniyye زمســـتانیه (f.i.) : **tar.** pâdişah tarafından Yeniçeri ağasından îtibâren ocak ağalarıyla Yeniçeri kâtibine verilen kışlık.

zemm ذم (a.i.c. : zümûm) : yerme, kınama; ayıplama.

zemm ü kadh : *yergi ve sövme.

zemmâm ذمـام (a.s. zemm'den) : zemmedici, yerici, yeren, dedikoducu.

Zemzem زمزم (a.i.) : Kâbe civârındaki meşhur kuyu. **Âb-ı zemzem** : zemzem kuyusunun suyu. **Bi'r-i zemzem, Çâh-ı zemzem, Çeh-i zem-zem** : zemzem kuyusu.

zemzem زمـزم (a.i.) : **1.** yavaş ve hafif türkü söyleme. **2. müz.** Türk müziğinde en az beş, altı asırlık bir mürekkep makam olup bugüne kalmış bir nümûnesi yoktur.

zemzemât زمزمات (a.i. zemzeme'nin c.) : zemzemeler, nağmeli sesler.

zemzeme زمزمـه (a.i.) : **1.** ezgili, nağmeli ses; nağme. **2. müz.** isminin yanına geldiği makamda bir kürdî dörtlüsü bulunduğunu işâret eden isim : arazbar-zemzeme, aşîran-zemzeme, hicaz-zemzeme, ısfahan-zemzeme, kûçek-zemzeme, sabâ-zemzeme.. gibi. Fakat bâzan doğrudan doğruya sona "kürdî" getirilir : acem-kürdî, arabân-kürdî, gerdâniye-kürdî, hicazkâr kürdî, hisâr-kürdî, hüseynî-kürdî (hüseynî-zemzeme de denilir), muhayyer-kürdî, nevâ-kürdî, şehnâz-kürdî, tâhir-kürdî.. gibi. **3.** Recâizâde Ekrem'in şiirlerini ihtivâ eden, 1883 ve 1885 arasında 3 ayrı kitap olarak basılmış bir eseri.

zemzeme-dâr زمزمه دار (a.f.b.s.) : âhenkli.

zemzeme-kürdî زمزمـه كـردی (a.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde eski bir mürekkep makam olup nümûnesi kalmamıştır.

zemzeme-pîrâ زمزمه پيـرا (a.f.b.s.) : terennüm eden, şarkı söyleyen.

zen زن (f.i.c. : zenân) : kadın. (bkz : mer'e). **Pîre-zen** : kocakarı. (bkz : acûze, fertûte).

-zen زن – (f.s.) : "vurucu, vuran, atan, çalan" mânâlarına gelerek *birleşik kelimeler meydana getirir. **Dest-zen** : el vurucu, el atıcı, işe başlayan. **Hande-zen** : kahkaha atan. **Reh-zen** : yol kesen. **Şemşîr-zen** : kılıç vuran, kılıç çeken.. gibi.

zenâbîl زنابيل (a.i. zenbîl'in c.) : zenbiller.

zenâbîr زنابير (a.i. zünbûr'un c.) : eşek arıları.

zenâdîk زناديـق (a.i. zındîk'in c.) : zındıklar, münâfıklar. (bkz : zenâdika).

zenâdika زنادقـه (a.i. zındîk'ın c.) : zındıklar, münâfıklar, âhirete inanmayanlar. (bkz : zenâdîk).

zenah, zenahdân زنـخ ، زنخـدان (f.i.) : çene. (bkz : zekan). **Çâh-i zenahdân** : çene çukuru. (bkz : çâh-ı zekan).

zenân زنـان (f.i. zen'in c.) : **1.** kadınlar. (bkz : nisâ). **Mekr-i zenân** : kadınların fendi. **2. f. s.** vurucular, dövücüler.

-zenân زنـان – (f.s.) : "vurarak" mânâsıyla *birleşik kelimeler yapar. **Ta'ne-zenân** : söverek, küfür ederek... gibi.

zen-âne زنانه (f.s.) : **1.** kadına mahsus, kadınla ilgili, kadın işi. **2. zf.** kadına yaraşır yolda, kadınca.

zenânîr زنانير (a.i. zünnâr'ın c.) : zünnarlar, papazların bellerine bağladıkları uçları sarkık ip kuşaklar, papaz kuşakları.

zenân-nâme زنانامه (f.b.i.) : **ed.** kadına dâir yazılan eser.

zenb ذنب (a.i.c. : zünûb) : günah, suç, kabahat. (bkz : ism, vizr).

zenbak زنبق (a.i.) : **bot.** zanbak.

zenbakıyye زنبقيه (a.i.) : **bot.** zanbakgiller. [çiğdem, lâle, soğan, pırasa, zanbak gibi *bitkileri içine alan familya].

zenbakıyyü'ş-şekl : **zool.** denizlâleleri, **fr. crinoïdes.**

zenbîl زنبيـل (a.i.c. : zenâbîl) : zenbil. [aslı : "zinbîl" dir].

zenbîl-bâf زنبيـل بـاف (a.f.b.i.) : zenbil örücü, zenbilci.

zenbûrek زنبورك (f.i.) : **1.** zenberek. **2. ask.** hayvan üzerinde taşınan küçük top.

zenc زنج (a.s. ve i.) : kara, siyah, zencî.

zencâr زنجار (a.i.) : bakır pası çeşidinden göztaşı. (bkz : jengâr).

zencebe زنجبـه (a.i.) : eskiden kadınların, kalçalarını büyük göstermek için, arkalarına bağladıkları yastık.

zencebîl زنجبيـل (a.i.) : **1.** zencefil. **2.** şarap. (bkz : bâde, hamr, sahbâ).

zencebîl-i Acem : İran çinisinin yapıldığı bir devedikeni.

zencebîl-i Şâmî : **bot.** andız otu.

zencebîliyye زنجبيليه (a.i.) : **bot.** *zencefilgiller.

zencefîl زنجفيل (a.i.) : **bot.** Hindistan ve Malezya'da kalın ve yumuşak köksaplı bir *bitki.

zencere زنجره (a.i.) : parmakla fiske vurma.

zencerf زنجرف (f.i.) : zincifre denilen kırmızı boya, sülüğen boyası, **fr. minium.**

zencî زنجى (a.s. ve i.) : Afrikalı kara ırktan olan, kara adam. (bkz : zengî).

zencîr زنجير (f.i.) : **1.** zincir. **2. müz.** Türk müziğinde bir mürekkep usuldür; 120 zamanlı ve 63 darblıdır. Yalnız 120/4 mertebesi kullanılmıştır. 120 zamanlı olarak bir de (2 devr-i kebîr + 2 berefşân) ve (2 remel + 2 muhammes) şeklinde iki darbeyn usulü vardır. Türk müziğinde bu 120 zamanlı usullerden büyük zamanlı usul de yoktur. Aslında bunlar bir takım usullerin arka arkaya kullanılmasından ibâret oldukların-dan hakîkatte en büyük mürekkep usul 88 zamanlı darb-ı fetih'dir. Zencir ile kâr, beste, daha az peşrev ve ilâhiler ölçülmüştür. Zencir şu 5 büyük usûlün sıralanmasından ibârettir : çifte düyek, fâhte, çenber, devr-i kebîr, berefşân. Bu usuller 16, 20, 24, 28, 32 zamanlı olup aralarındaki fark dâima 4 zamandan ibâret bir intizam göstermektedir.

zencîr-bend زنجير بند (f.b.s.) : **1.** zincirle bağlı, zincire vurulmuş. **2. ed.** halk şiirinde birinci mısraın son kelimesini ikinci mısraın başında tekrarlayarak yazılan koşma.

zencirek زنجرك (f.i.) : **1.** küçük zincir. **2. g. s.** yazma kitapların sahife kenarlarına ve levha yazılarının etrâfına süs olarak yapılan zincirleme halkalar şeklindeki su tezyînâtı.

zencîrî زنجيرى (f.s.c. : zencîriyân) : zincirlik deli.

zencîriyân زنجيريان (f.s. zencîrî'nin c.) : zincirlik deliler.

zenciyye زنجيه (a.s. ve i.) : Afrikalı, kara ırktan olan, kara kadın.

zençe زنجه (f.i.) : sokak orospusu. (bkz : fâhişe).

zend زند (a.i.c. : eznâd, zinâd) : çakmak demiri. (bkz : zende).

zend زند (f.i.) : **1.** Zerdüşt'ün kendisine indiğini iddiâ ettiği kitap. **2.** eski Farsça'nın bir lehçesi. [Firdevsî, Şâhnâme'sinde zend lehçesinde bulduğu kelimeleri toplayarak şiirlerinde kullanmıştır].

zend زند (a.i.c. : zinâd) : **hek.** sâiddeki iki kemikten iç tarafta bulunanı, dirsekkemiği, **fr. cubitus.** [dış taraftaki kemiğe : "kû'bere" denir].

zendân زندان (a.i.c.) : **anat.** sâidde bulunan iki kemik : (önkolkemiği) **fr. radius,** (dirsekkemiği) **cubitus.**

Zend Âvesta زنداوستا (f.i.). (bkz : zend).

zende زنده (f.i.) : çakmak demiri. (bkz : zend).

zendeka زندقه (a.i.) : kâfirlik, dinsizlik.

zen-dost زندوست (f.b.s.) : kadınlardan hoşlanan, zampara.

zen-dostî زندوستى (f.b.i.) : kadınlardan hoşlanma, zamparalık.

zeneb ذنب (a.i.c. : eznâb) : kuyruk. **Bî-zeneb :** kuyruksuz [hayvan].

zeneb-i âmm : bot. birleşik yaprakların sapı.

zeneb-i varak : bot. yaprak sapı.

zeneb-i zehre : bot. çiçek sapı.

zenebü'd-Dücâce : astr. Dücâce burcunun sonundaki yıldız.

zenebü'l-esed : bot. arslan kuyruğu.

zenebü'l-feres, zenebü'l-hayl : 1. bot. atkuyruğu denilen püsküllü bir ot. **2. astr.** at kuyruğu şeklinde görünen ve semânın kuzey yarımküresinde bulunan kuğu burcunun en parlak yıldızı, **lât. alpha Cygnus.**

zenebü'l-hayliyye : bot. *atkuyruğugiller, **fr. équisétacinées.**

zenebü'l-kaytus : astr. balina burcu.

zenebî ذنبى (a.s.) : zenebe, kuyruğa, sapa âit, bunlarla ilgili.

zenebiyyât ذنبيات (a.i.c.) : **bot.** yapracıkların her birine mahsus ufak saplar.

zenebü'l-hayliyye ذنب الخيليه (a.b.i.): **bot.** atkuyruğugiller.

zenek زنك (f.i.) : küçük kadın, kadıncağaz, kadıncık.

zenen ذنن (a.i.) : insanın sümüklü olması, sümüklülük.

zeng زنگ (f.i.) : **1.** zenci. (bkz : zenc). **2.** pas. (bkz : jeng). **3.** zil, çalpara.

zengâr زنگار (f.i.) : bakır pası nevinden göztaşı.

zengel, zengele, zengûle ، زنگلـه ، زنـگل زنگولـه (f.i.) : **1.** çan. **2.** çıngırak. **3.** tef pulu. **4.** şark müziğinde bir makamın adı. (bkz: zengûle).

zengî زنگـی (f.i.) : **1.** zenci, siyah adam. **2.** XIV ve XV. (hicri VIII ve IX.) asırlarda Şiraz ve havâlisinde hüküm süren beğliğin adı.

zengûle زنگوله (f.i.) : **1.** çıngırak. **2. müz.** Türk müziğinin, Hicaz âilesinden, en eski basit makamlarından biridir. Bu makam az kullanılmış, fakat şedleri pek çok istîmâl olunmuştur (çargâhdaki şeddi şevk-efzâ makamında, yegâhdaki şeddi şedaraban, ıraktaki şeddi evcârâ, rasttaki şeddi hicazkâr ve zengüleli sûznâk, hüseynî aşîran'daki şeddi sûz-i dil, nevâdaki şeddi arabân). Zengûle, hayal ve esrâr telkîn eden bir makamdır. Hicaz beşlisi ile hicaz dörtlüsünden müteşekkildir. Beşli ile dügah (lâ) perdesinde durur. Güçlü, beşlinin dörtlü ile birleştiği ses olan hüseynî (mi) perdesidir. Umûmiyetle çıkıcı olmakla berâber inici ve çıkıcı-inici şekilleri de kullanılmıştır. Niseb-i şerîfeden 7 tânesini muhtevî bulunmakla dizisi mülâyimdir. Donanımına "si" bakıyye bemolü ile "do" ve "sol" bakıyye diyezleri konulur (ilk iki ârıza hicaz beşlisi, sonuncusu hicaz dörtlüsü içindir; dörtlü için "fa" koma diyezi de kullanılabilir). Orta sekizlisindeki sesleri -pestden tîze doğru- şöyledir : dügâh, dik kürdî, nim hicaz, nevâ, hüseynî, acem (veya dik acem), nîm şehnaz ve muhayyer. Remzi şudur : 6 + VI.

zengûle-gerdâniyye زنگولـه گردانیـه (f. b. i.) : **müz.** Türk müziğinde en az beş altı asırlık bir mürekkep makam olup nümûnesi kalmamıştır.

zengûle-geveşt زنگولـه گوشـت (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde en az beş altı asırlık bir mürekkep makam olup nümûnesi kalmamıştır.

zengûle-mâye زنگوله مایـه (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde en az beş altı asırlık bir mürekkep makam olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

zengûle-nevrûz زنگوله نوروز (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde en az beş altı asırlık bir mürekkep makam olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

zengûle-pûselik زنگوله پوسـه لك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin bir kaç asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

zengûle-selmek زنگولـه سـلمك (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az beş altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

zengûle-şehnâz زنگولـه شـهناز (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en az beş altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

zen-hâne زنخانـه (f.b.i.) : **1.** genelev. (bkz : umûm-hâne). **2.** Hindistan Türklerinin saraylarındaki harem dairesi.

zenîm زنیـم (a.i.) : **1.** bir kavime sonradan katılan, aslında onlardan olmayan. **2.** soyu bozuk, soysuz, aşağılık.

zenîn ذنین (a.i.) : sümük.

zenne زنه (o.i.) : [Farsça "zenân" dan]. **1.** kadın kısmı. **2.** orta-oyununda kadın rolünde ve kılığında bulunan erkek.

zennûbe ذنوبه (a.i.) : **1.** günahkâr kız. **2.** kadın adı.

zennûn ذنون (a.s.) : sümüklü.

zen-pâre زنپاره (f.b.s.) : zampara.

zen-perest زنپرست (f.b.s.) : kadına düşkün [erkek].

zer زر (f.s.) : sarı. (bkz : asfer, zerd).

zer زر (f.i.) : **1.** altın. (bkz : zeheb). **2.** akçe, para. **Pûte-zer :** altın potası. **Sîm ü zer :** gümüş ile altın.

zer-i deh-pencî : yarısı bakır olan altın [onda beşi].

zer-i dest-efşâr : Husrev-i Pervîz'in dâimâ elinde oynadığı yumuşak altın.

zer-i gül : çiçektozu.

zer-i kamer-tâb : üzerinde ay resmi bulunan bir altın para.

zer-i kâmil : tam, hâlis, ayarı tamam altın.

zer-i magribî : hâlis ve iyi altın.

zer-i mahbûb [eski] yirmi beş kuruş değerinde bir altın para. [1202 (1787) de üç buçuk kuruş değer konulmuş ve II. Mustafa devrinde çıkartılmıştı].

zer-i maklûb : kalp altın.

zer-i müşt-efşâr. (bkz : zer-i dest-efşâr).

zer-i sâv, zer-i sâve : ayârı tam altın veyâ kırıntısı.

zer-i şeş-serî : hâlis altın.

zer-i vîje : hâlis altın. (bkz : asced). **3. tas.** nevbet, oruç; çile.

zer' زرع (a.i.c. : zürû') : **1.** ekme, tohum saçma. **2.** ekilmiş ekin.

zer'-i ıbtî : **bot.** yan tomurcuğu, **fr. bourgeon axilaire.**

zer'-i re'sî : **bot.** tepe tomurcuğu, **fr. bourgeon terminal.**

zer-âb زرآب (f.b.i.) : **1.** yaldız mürekkep. **2.** beyaz şarap.

zerâbî زرابی (a.i. zürbî'nin c.) : güzel mefrûşât, döşemeler.

zerâf زراف (f.i.) : zürâfâ.

zerâfe, zerrâfe زرافه ، زرافـه (a.i.c. : zerâfî) : zürâfâ.

zerâfî زرافی (a.i. zerâfe ve zerrâfe'nin c.) : zürâfâlar.

zerak زرق (a.s.) : mâvi, gök renkli.

zerâre ذراره (a.i.) : saçıntı, saçılan şey.

zerârî ذراری (a.i. zürriyyet'in c.) : zürriyetler, nesiller, kuşaklar, soylar, döller.

zerârîh ذراریح (a.i. zerrâh ve zürrâh'ın c.) : **zool.** kuduz böcekleri.

zerâvend زراوند (f.i.) : **bot.** ilâçlarda kullanılan bir cins *bitki, loğusa otu, **fr. aristoloche.**

zerâvendî زراوندی (f.i.) : yaprakları ve çiçekleri zerâvende benzeyen *bitkiler.

zerbâ زربا (f.i.) : zırva.

zer-bâf زرباف (f.b.i.) : ustufacı, sırmalı kumaş dokuyan kimse.

zer-bâft زربافت (f.b.i.). (bkz : zer-beft).

zer-bâfte زربافته (f.b.s.) : ustufa, sırmalı kumaş, sırma ile işlenmiş. (bkz : zer-beft).

zer-beft زربفت (f.b.i.) : ustufa, sırmalı kumaş. (bkz : zer-bâfte).

zer-cedvel زرجدول (f.a.b.i.) : **g. s.** sahife kenarlarına altınla çekilen çizgiler.

zerd زرد (f.s.) : **1.** sarı. (bkz : asfer). **2.** solgun, soluk. **Rûy-i zerd** : sararmış, solgun yüz.

zerd, zered زرد ، زرد (a.i.c. : zürûd) : halka halka örülmüş savaşçı zırhı.

zerd-âb زردآب (f.b.i.) : **1.** beyaz şarap. **2.** safra. **3.** cerâhat, irin.

zerd-âlû زردآلو (f.b.i.) : "zerd = sarı + âlû = erik = sarı erik" : zerdâli.

zerde زرده (f.i.) : **1.** zerde; safran, pirinç ve şekerle pişirilen bir tatlı. **2.** yumurta sarısı. **3.** safran. **Pilâv ü zerde** (pilâv ve zerde) : düğün yemeği.

zerde-çâv زرده چاو (f.b.i.) : zerdeçal boyası.

zerde-çûb زرده چوب (f.b.i.). (bkz : zerde-çâv).

zerd-fâm زرد فام (f.b.s.) : sarı renkli.

zerd-gûş, zerd-gûşe زردگوش ، زرد گوشه (f.b.s.) : **1.** ürkek, korkak. **2.** ikiyüzlü. (bkz : mürâî).

zerdî زردی (f.i.) : sarılık, sarı renkte olma.

zer-dôst زردوست (f.b.s.) : hasis, cimri, tamahkâr, pinti.

zer-dûz زردوز (f.b.i.c. : zer-dûzân) : **1.** sırma işleyici. (bkz : sîm-keş). **2. s.** sırmalı, kılâptanlı.

zer-dûzân زردوزان (f.b.i. zer-dûz'ın c.) : sırma işleyiciler. (bkz : sîm-keşân).

Zerdüşt زردشت (f.h.i.) : **1.** ateşe tapan. (bkz : gebr). **2.** nur ve zulmet diye iki ilâh'a inanma akîdesini kuran adam, Zaratustra. (bkz : gebr, mecûsî).

Zerdüştî زردشتی (f.s. ve i.) : **1.** Zerdüşt dîninde olan kimse. **2.** ateşe tapan, Mecûsî. (bkz : âteş-perest, gebr, mecûsî).

zer-efşân زر افشان (f.b.s.) : **1.** altın saçıcı. **2.** altın kakmalı. **3. i.** makbul bir lâle nevi. **4. i. g. s.** kitap ciltlerinde görülen bir süsleme motifi. **5. i.** kadın adı.

zer-ender-zer زر اندر زر (f.b.i.) : **g. s.** süslemede ikinci defâ altın tabakası ile kaplama.

zer-endûd زراندود (a.f.b.s.) : altın yaldızlı. (bkz : müzehheb).

zer-endûz زراندوز (f.b.s.) : altın kazanan.

zer-ger زرگر (f.b.i.c. :zer-gerân) :kuyumcu.

zer-ger-i kâmil : usta kuyumcu.

zer-gerân زرگران (f.b.i. zer-ger'in c.) : kuyumcular.

zer-gerdân زرگردان (f.b.i.) : **tar.** ok nevîlerinden biri.

zer-gerî زرگری (f.b.i.) : kuyumculuk.

zer-gûn زرگون (f.b.s.) : altın renkli, altın gibi sarı olan.

zer-hırîd, zer-hırîde زرخرید ، زرخریده (f. b.s. ve i.) : satın alınmış [kimse]; köle.

zerî' زرع (a.s.) : çabuk, kolay olan. **Mevt-i zerî'** : çabuk, kolay ölüm.

zerî' ذریع (a.s.) : araya giren, şefaat edici.

zer'î ذرعی (a.s.c. : zer'iyyât) : **fık.** arşınla ölçülen [şey].

zerîa ذریعه (a.i.): vesîle, bahâne, sebep, fırsat.

zerîn زریـــن (f.s.) : altından veyâ altına benzer olan, altın gibi sarı; parlak. (bkz : zerrîn).

zerîne زرینه (f.s.) : **1.** altına benzer olan. **2. i.** ekmek kırıntısı ile yapılmış çorba.

zerîn-izâr زرین عـــذار (f.a.b.s.) : soluk benizli, benzi soluk.

zerîn-kâse, zerîn-külâh, zerîn-sedef زریـــن کاسه ، زرین کلاه ، زرین صدف (f.a.b.i.) : Güneş. (bkz : âftâb, hûrşîd, mihr, şems).

zerîn-şâh زرین شاه (f.b.i.) : kamış kalem.

zer'iyyât ذرعیـــات (a.i. zer'î nin c.) : arşınla ölçülen şeyler.

zer'iyyât زرعیات (a.i.c.) : ekim işleri.

zerk زرق (a.i.) : **1.** bir su veyâ sıvı ilâcı şırınga ile verme. **2.** sofuların giydiği mavi cübbe. **3.** dindar görünme. **4.** ikiyüzlülük, hîle, riyâ, dalavere.

zerka' زرقاء ("ka" uzun okunur. a.s.) : **1.** [uğursuzluğuyla tanınmış bir Arap kadınının adından kinâye olarak] gök gözlü [kadın]. **2.** gök mâvisi. **3.** mâvi [göz]. ["ezrak" ın müennesidir].

zerk-âlûd زرق آلـــود (a.f.b.s.) : riya karışık, riyâlı.

zer-kâr زرکار (f.b.s.) : altın işleme, sırma ile işlenmiş, kılaptanlı.

zer-kârî زرکاری (f.b.i.) : altın işlemecilik, sırmacılık.

zer-keş زرکـــش (f.b.s.) : **1.** altın tel yapan. **2.** altın işlemeli, altın kakmalı. (bkz : murassa').

zerk-fürûş زرق فروش (a.f.b.s.) : hîleci, ikiyüzlü. (bkz : hîle-bâz, mürâî).

zer-kûb زرکـــوب (f.b.s.) : **1.** altın dövücü, altın yaprak yapıcı, sarı yaldız yapan. **2. h. i.** Hz. Mevlânâ'nın yakınlarından Salâhüddîn hazretleri.

zer-külâh زرکلاه (f.b.i.) : **tar.** saray kapıcılarının başlarına giydikleri üsküf. [altın tel işlemeli olduğu için bu ad verilmiştir].

zer-mühre زرمهره (f.b.i.). (bkz : mühre[7]).

zer-nigâr زرنـــگار (f.b.s.) : **1.** altınla işlenmiş, yaldızlı. **2. i.** kadın adı.

zer-nişân زرنشان (f.b.i.) : kılıç, kalemtıraş gibi şeyler üzerine kakma altınla yapılan işleme, süs, yazı.

zer-nüvîs زرنویـــس (f.b.i.) : **tar.** altın yaldızla yazı yazan hattat, müzehhip.

zer-pâş زرپاش (f.b.s.) : altın saçan.

zerr ذر (a.i.) : karınca yumurtası. **Ebû Zerr** : eshâb-ı kirâm'dan zühd ve takvâca meşhur bir zat.

zerrâ' زراع (a.i.) : ekinci, çiftçi.

zerrâd زراد (a.i.) : zırh örücü; usta zırhçı.

zerrâh, zürrâh ذراح ، ذراح (a.i.c. : zerârîh) : **zool.** kuduz böceği.

zerrâk زراق (a.s. zerk'den) : çok mürâî, ikiyüzlü. (bkz : sâlûs).

zerrât ذرات (a.i. zerre'nin c.) : zerreler, pek ufak parçalar, moleküller, **fr. molécules.**

zerre ذره (a.i.c. : zerrât) : pek ufak parça, molekül, **fr. molécule.**

zerre-vâr : zerre gibi, gayet küçük, pek az.

zerrevî ذروی (a.s.) : **1.** zerreye âit, zerre ile ilgili. **2. kim.** *molekülsel.

zerrîn زریـــن (f.s.) : **1.** altından yapılmış, altın. **2.** altın gibi sarı. **3.** parlak. **4. i.** kadın adı. **5. i. bot.** fulya.

zerrîn-kadeh زرین قـــدح (f.a.b.i.) : **bot.** nergis çiçeği.

zer-rişte زررشته (f.b.i.) : **1.** altın tel; sırma. **2. s.** sarı.

zer-sâ[y] [ی]زرسا (f.b.s.) : altın ezici, varakçı.

zer-sîne زرســـینه (f.b.s.) : sarı göğüslü; altın sarısı gibi göğüs.

zer-şinâs زرشناس (f.b.s. ve i.) : "altın tanıyan" : sarraf.

zer-târ زر تـــار (f.b.i.) : **1.** altın tel, sırma. **2.** Güneş ışını. **3.** kadın adı.

zer-târî زرتـــاری (f.b.s.) : altın veyâ sırma ile işlenmiş veyâ dokunmuş.

Zertüşt زرتشت (f.h.i.). (bkz : Zerdüşt).

zer-ver زرور (f.b.s.) : altın yaldızlı olan.

zev' زوء (a.i.) : ölüm dolayısıyla gelen keder, sıkıntı.

zevâcir زواجـــر (a.i. zâcire'nin c.) : menedenler, yasak edenler, önleyenler.

zevâd زواد (a.i. zâd'ın c.) : azıklar, yiyintiler. (bkz : ezvâd, ezvide).

zevâd, zevâde زواده ، زواد (f.i.) : azık, erzak stoku. **Zâd ü zevâd** : azıklar, yiyecekler.

zevâhif زواحف (a.i. zâhife'nin c.) : **zool.** yerde sürünerek yürüyen hayvanlar, *sürüngenler.

zevâhir زواخر (a.i. zâhir'in c.) : coşkun denizler.

zevâhir زواهر (a.i. zâhire'nin ve zühre'nin c.) : **1.** çiçekler. (bkz : ezhâr). **2. s.** parlak [yıldızlar].

zevâhir ظواهر (a.i. zâhir ve zâhire'nin c.). (bkz : zavâhir).

zevâib ذوائب (a.i. züâbe'nin c.) : **1.** zülüfler, perçemler, kâküller. **Zû-zevâib** : kuyruklu yıldızlar. **2.** (zâib'in c.) : eriyenler, erimiş, eritilmiş olan şeyler.

zevâid ذوائد (a.i. zâide'nin c.) : **1.** ziyâde, fazla şeyler, fazlalıklar.

zevâid-i munfasıla : **fık.** gebe hayvanın karnındaki yavru gibi ayrıca satışı mümkün olan ziyâde şeyler.

zevâid-i muttasıla : **fık.** hayvanların semizliği gibi ziyâde olan ve ayrıca satılamayan şeyler. **2. müz.** eski Arap müziğinde süs notalarının mecmûuna verilen bir ad.

zevâil زوائل (a.s. zâile'nin c.) : zeval bulucu, kaybolucu, bâkî olmayan şeyler.

zevâl زوال (a.i.) : **1.** yerinden ayrılıp gitme. **2.** zâil olma, sona erme. **3.** Güneş'in başucunda bulunma zamânı, öğle vakti, saat tam 12.00. **Ba'dez-zevâl** : öğleden sonra. **Bî-zevâl** : zevalsiz, fânî, geçici olmayan. **Kable'z-zevâl** : öğleden evvel. **Serîu'z-zevâl** : çok dayanmayan, çabuk geçen. **Vakt-i zevâl** : öğle vakti. **4.** bozulma, yenilme. **5.** kabahat, suç.

zevâlî زوالی (a.s.) : zevâle âit, zeval ile ilgili.

zevâlî saât : alafranga saat, öğle vaktini esas alan saat.

zevâl-nâ-pezîr زوال نا پذیر (a.f.b.s.) : zeval bulmayan, sona ermeyen, geçici olmayan.

zevâl-pezîr زوالپذیر (a.f.b.s.) : sona eren, geçici olan.

zevâmil زوامل (a.i. zâmile'nin c.) : **1.** küçük yükler. **2.** yük hayvanları.

zevân زوان (f.i.) : **1.** zıvana. **2.** delice denilen buğday azıntısı.

zevâne زوانه (a.i.) : **1.** zıvana, sigara ağızlığının ucuna geçirilen içi delik mil maden. **2.** sigaranın içilecek tarafına geçirilmiş karton veya başka maddeden borumsu küçük nesne. **3.** iki ucu açık küçük boru. **4.** birbirine geçirilecek aletlere açılan boru şeklindeki delik.

zevânî زوانی (a.s. zâniye'nin c.) : zinâ eden, kahbelik yapan kadınlar.

zevât ذوات (a.i. zât'ın c.) : kişiler, şahıslar, kimseler.

zevât-ı ma'dûde : sayılı kimseler.

zevâyâ زوایا (a.i. zâviye'nin c.) : **1.** zâviyeler, *açılar, **fr. angles. 2.** köşeler, bucaklar, dirsekler. **3.** küçük tekkeler.

zevb ذوب (a.i.) : erime. (bkz : zevebân).

zevc زوج (a.i.c. : ezvâc) : **1.** çift, tek karşılığı. **2.** bir çiftten her biri. **3.** karı ve kocanın her biri. **4.** koca.

zevc-i mütevârî : gizlenip saklanmış olan koca.

zevcât زوجات (a.i. zevce'nin c.) : nikâhlı kadınlar, eşler.

zevce زوجه (a.i.c. : ezvâc, zevcât) : nikâhlı kadın, eş.

zevceyn زوجین (a.i.c.) : karı ile koca.

zevcî, zevciyye زوجی ، زوجیه (a.s.) : karı kocaya âit, karı koca ile ilgili.

zevciyyet زوجیت (a.i.) : kocalık, karılık, karı-kocalık, eşlik.

zevciyyü'l-esâbi' زوجی الاصابع (a.b.i.) : **zool.** çiftparmaklılar, **fr. artiodactyles.**

zevebân ذوبان (a.i.) : **1.** erime. **2. kim., fiz.** erime, **fr. fusion.**

zevg زوغ (a.i.) : [bir şeyi] bir yana eğme, meyillendirme.

zevgan زوغان ("ga" uzun okunur. a.i.) : **anat.** bir organın olduğu yerden ayrılması, bir yana kayması.

zevî- ذوی— (a.s. zû'nun c.) : sâhipler.

zevi'l-ayn : **tas.** hakkı zâhiren, halkı bâtınen görenler.

zevi'l-ensâb [vakıfta] karâbet sâhipleri, akrabalıkları olanlar, yakınlar.

zevi'l-erhâm : huk. mirasta muayyen bir pay sahibi olmayan yakın hısımlar.

zevi'l-ervâh, zevi'l-hayât : canlılar.

zevi'l-ihtirâm : saygı sâhipleri, saygıdeğer kişiler.

zevi'l-ihtişâm : ihtişam sâhibi, haşmetli kimseler.

zevi'l-i'tibâr : itibarlı kimseler.

zevi'l-mefâsıl : mafsallı hayvanlar.

zevi'l-ukul : aklı olanlar, insanlar; **tas.** halkı zâhiren, hakkı bâtınen görenler.

zevi'n-nühye : akıl sahipleri. (bkz : eshâb-ı nühye).

zevi's-sedâyâ : zool. memeliler, **fr. mammifères.** (bkz : zâtü's-sedâyâ).

zevk ذوق (a.i.c. : ezvâk) : **1. biy.** tadım. **2.** tatma, tad; hoşa giden hal, haz. **3. tas.** ma'nevî haz. **4.** boş vakit geçirme; eğlence, eğlenti, cünbüş, eğlenme. **5.** güzeli çirkinden ayırdetme kabiliyeti. **6.** alay etme, eğlenme. (bkz : suhre).

zevk-i selîm (selâmette olan zevk) : **1)** zevkin en yüksek derecesi; **2)** sezme kabiliyeti.

zevk-i dil : 1) gönlün zevki; **2) müz.** Türk müziğinde vaktiyle kullanılmış eski makamlardan biridir. Sûznâk'tan sonra kısa bir rast ile karar eder ki, bu şekliyle zevk-i dil makamının tersi olduğu görülür. Durak rast, güçlü nevâ (re) perdeleridir (terkibindeki her iki makamın da durak ve güçlü perdeleri budur). Donanımına sûznâk'ın işâretleri konulur (rast'ın si koma bemolü ile "fa" bakıyye diyezi bu işâretlerle müşterektir). A. Avni Konuk'un "kâr-ı nâtık" ının devr-i revân usulündeki 24 numaralı parçası zevk-i dil'dir.

zevk-i müdâm : hiç bitmeyen zevk.

zevk-i ruh-ı dildâr : sevgilinin yanağının zevki.

zevk-i sûret : resimden alınan zevk, görünüşün verdiği zevk.

zevk-i vasl : kavuşma, berâber olma zevki; vuslat tadı.

zevk u safâ : eğlenme, keyif etme; eğlence.

zevk ü tarab : 1) zevk ve şenlik, eğlence. **2) müz.** Türk müziğinde bir mürekkep makam olup "şevk-i cedîd" ve "arabân kürdî" de denilmiştir ve bundan aynı terkibe muhtelif zamanlarda muhtelif müzikçilerin makamdan haberdâr olmaksızın verdikleri isimler cümlesinden olduğu anlaşılır.

zevk-âlûd ذوق آلود (a.f.b.s.) : zevkle karışık.

zevkan ذوقاً (a.zf.) : **1.** zevk bakımından, zevkçe. **2. tas.** zevk (ma'nevî haz) yoluyla.

zevk-bahş ذوق بخش (a.f.b.s.) : **1.** zevk veren. **2. müz.** Türk müziğinin bir kaç asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur. **3.** meşhur bir çeşit lâle.

zevk-cû ذوق جو (a.f.b.s.c. : zevk-cûyân) : zevk arayan, zevkine düşkün.

zevk-cûyân ذوق جویان (a.f.b.s. : zevk-cû'nun c.) : zevk arayanlar, zevkine düşkün olanlar.

zevk-cûy-âne ذوق جویانه (a.f.zf.) : zevke düşkün olanlar gibi; zevk düşkünlerine lâyık bir şekilde.

zevkıyyat ذوقیات (a.i.) : zevke, eğlenceye âit hususlar.

zevki ذوقی (a.s.) : zevke âit, zevkle ilgili.

zevk-perest ذوق پرست (a.f.b.s.) : zevke, eğlenceye aşırı derecede düşkün.

zevk-perestân ذوق پرستان (a.f.b.s. zevk-perest'in c.) : zevke ve eğlenceye aşırı derecede düşkün olanlar.

zevk-perestî ذوق پرستی (a.f.b.i.) : zevke, eğlenceye aşırı düşkünlük.

zevk-yâb ذوقیاب (a.f.b.s.) : zevk bulan, lezzetini, tadını alan.

zevrâ' زوراء (a.s.) : **1.** Dicle nehri. **2.** Bağdat şehri [ezver (= boynu eğri; eğri, doğru olmayan)' in müennesi].

zevrak زورق (a.i.) : **1.** kayık, sandal.

zevrak-ı derûn : gönül gemisi. **2.** Mekke'de yapılan zemzem şişesi, zemzem ibriği, kabı. **3.** çiçek testisi, çiçek kadehi. **4.** şişe.

zevrak mektûbu : Harem-i Şerîf'de zevrak denilen testi ile hacılara zemzem dağıtan hademeye bu işinden dolayı gönderilen hediyeyi bildiren mektup.

zevrak-çe زورقچه (a.f.b.i.) : kayıkcık, sandalcık.

zevrakî زورقی (a.s.) : kayıkla *ilgili, kayığımsı, kayıksı.

zevrak-süvâr زورق سوار (a.f.b.s.) : kayığa binen, kayığa binmiş olan.

zevvâk ذواق (a.s. zevk'den) : **1.** bir şeyi çok fazla tadan. **2.** bir şeyi çok fazla deneyen, sınayan. **3.** yemeğin veyâ herhangi bir şeyin zevkine varan.

zevvâkin ذواقين (a.b.i.) : pâdişah yemeklerinin tadına bakan kimse.

zevvâkîn-i hâssa : **tar.** çeşnigir.

zevvâkîn-i dergâh-ı âlî ذواقين درگاه عالى (a.f.b.i.) : **tar.** çeşnigir.

zey', zeyeân ذيع ، ذيعان (a.i.) : duyulma, meydana çıkıp yayılma.

Zeydiyye زيديه (a.h.i.) : Hz. Hüseyn'in evlâdından Zeyyâd bin Ali Zeynü'l-Âbidîn'in etbâına verilen bir ad; şîî mezhebinin bir kolu.

zeyf زيف (a.s.c. : ezyâf, ziyâf, züyûf) : karışık, silik, kalp [akçe, para].

zeyg, zeyegan زيغ ، زيغان ("ga" uzun okunur. a.i.) : **1.** bir tarafa meyletme. **2.** kamaşma. **3.** doğruluktan ve haktan ayrılma.

zeyl زيل (a.i.) : ayırma. (bkz : tefrîk).

zeyl ذيل (a.i.c. : ezyâl, züyûl) : **1.** etek. (bkz : dâmen). **Tavîlü'z-zeyl** (eteği uzun) : **1)** iffetsiz, eteği kirli [kadın]; **2)** çok uzun söz, yazı. **2.** son. (bkz : âhir). **3.** kuyruk. (bkz : dünbâl). **4.** bir şeyin altı, devâmı, eki. **5.** (bkz : hâmiş).

zeyl-i dûdî-i a'verî (kör bağırsak) : **anat.** apandis. **iltihâb-ı zeyl-i dûdî-i a'verî** : **anat.** apandisit.

zeylen ذيلاً (a.zf.) : ek olarak, altta.

zeyl-hâne ذيل خانه (a.f.b.i.) : **müz.** dörtten fazla hâneli peşrev ve saz semâîlerinde (husûsiyle 5 hâne yazılmak an'anesi olan darb-ı fetih usûlündeki peşrevlerde) son hâneye verilen bir ad.

zeyliyyât ذيليات (a.i.c.) : zeyil, ek, ilâve olarak yazılan şeyler.

zeyl-nâme ذيل نامه (a.f.i.) : bir sigorta mukavelesinde veyâ mukavelenin şartları üzerinde bâzı değişiklikler yapılmak gerektiği takdirde, asıl ve ilk sigorta poliçesine ek olarak tanzîm edilen yeni bir vesîka.

zeyn زين (a.i.) : süs, bezek. (bkz : zînet).

zeynü'd-dîn : **1.** dînin zîneti, süsü. **2.** dilimizde : "zînettin" şeklinde erkek adı olarak kullanılır.

Zeyneb زينب (a.h.i.) : Hz. Muhammed'in büyük kızı. [bir rivayete göre de Hz. Muhammed'in Hatice'den doğan ilk çocuğudur].

zeyniyye زينيه (a.i.) : **tar.** Sühreverdi yâni Şeyh Ömer Şahâbettin Sühreverdî tarafından kurulan tarîkat kollarından biri.

zeynü'l-âbidîn زين العابدين (a.b.i.) : **1.** âbidlerin, ibâdet edenlerin zîneti. **2.** 12 İmâm'ın dördüncüsü [Hz. Hüseyn'in Kerbelâda kurtulan ortanca oğlu ki asıl adı Ali'dir]. **3.** (bizde "zeynelâbidîn" şeklinde kullanılan erkek adı).

zeyrek زيرك (f.s.) : anlayışlı, uyanık, zekî.

zeyt زيت (a.i.c. : ezyât, züyût) : **1.** zeytin yağı. **Hâmız-ı zeyt** : acı bâdemden çıkarılan yağ. **2.** yağ.

zeyt-i gayri müceffif : **kim.** kurumaz yağ.

zeyt-i hacer : **mad.** gazyağı, petrol.

zeyt-i hırva' : hintyağı, müshil.

zeyt-i müceffif : **kim.** kurur yağ.

zeyt-i müşamma' : yakı.

zeyt-i tayyâr : kokulu, uçucu yağ.

zeytûn زيتون (a.i.) : zeytin.

zeytûnî زيتونى (a.s.) : zeytin renginde olan.

zeytûniyye زيتونيه (a.i.) : **bot.** zeytingiller.

zeyyâl ذيال (a.s.) : **1.** zeyli olan, kuyruklu. (bkz : dümdâr). **2.** uzun etekli.

zeyyât زيات (a.i. zeyt'den) : **1.** zeytinden zeytinyağı çıkaran kimse. **2.** zeytinyağcı, zeytinyağı satan kimse.

zı ظ (o.ha.) : Osmanlı alfabesinin yirminci harfi olup "ebced" hesâbında dokuz yüz sayısının karşılığıdır.

zıa ضعه (a.i.) : işlenir toprak, tarla.

zıbâ' ضباع (a.i. zabu' ve dabu'un c.) : **zool.** sırtlanlar.

zıbâb ضباب (a.i. zabb'ın c.) : kertenkeleler, kelerler. (bkz : zubbân).

zıbâbiyye ضبابيه (a.i.) : **zool.** kertenkele, timsah, bukalemun, kör yılan gibi hayvanları içine alan bir sınıf.

zıbâbiyye-i berriyye : kertenkele ve benzeri hayvanlar.

zıbâbiyye-i mâiyye : bu sınıfın suda yaşayan kısmı.

zıdd ضـــد (a.i.c. : ezdâd) : **1.** bir şeyin karşılığı, aksi. **2.** *karşıt. **3.** nefret edilen, kerih şey.

zıddân ضـــدان (a.i.c.) : iki zıt, iki *karşıt.

zıddân lâ-yectemiân : iki zıt şey bir araya gelmez.

zıddeyn ضدين (a.i.c.) : iki zıt, iki *karşıt.

zıddî ضـــدی (a.s.) : zıdda, *karşıta âit, zıtla ilgili.

zıddiyyet ضديـــت (o.i.) : **1.** zıtlık, *karşıtlık. **2. mec.** sevişmezlik, düşmanlık.

zı'f ضعف (a.i.c. : ez'âf) : bir şeyin miktarca iki misli, iki katı.

zıfr ظفـــر (a.i.c. : ezfâr) : **1.** tırnak. **2.** çengel. **3.** pençe. (bkz : zufr).

zıhâr ظهـــار (a.i.) : **1.** karşılıklı yardımlaşma. (bkz : müzâheret). **2. huk.** [eskiden] kocanın karısını müebbeden mahremi olan bir kadının bakmak câiz olmayan bir uzvuna teşbîh eylemesi. [Câhiliyet zamânında Araplar arasında cârî ve talâk envâından ma'dûd idi. Şerîat-ı İslâmiyye tarafından bu nevî talâk menedilmiş ve zecr için zıhâr eden kimseye kefâret vazolunmuştur].

zıhâre ظهـــاره (a.i.) : elbisenin dış yüzü, dış tarafı.

zıkkî زقی (a.i.) : içine mâyi (sıvı) konulan deri kap, deriden yapılmış su tulumu.

zıl ظل (a.i.). (bkz : zıll).

zılâl ظـــلال (a.i. zıll'ın c.) : gölgeler. (bkz : ezlâl, zulûl).

zılâl-i ehvâl : korku gölgeleri.

zılâl-âlûd ظلال آلود (a.f.b.s.) : gölgeli.

zılâle ظلاله (a.i.) : gölgelik. (bkz : mazalle, sâye-bân, sâye-gâh).

zılf ظلف (a.i.c. : ezlâf, zulûf) : inek, koyun, keçi gibi hayvanların çatal tırnağı.

zıll ظـــل (a.i.c. : ezlâl, zılâl, zulûl) : gölge, **mec.** koruma, sâhip çıkma. (bkz : sâye).

zıll-ı arz : astr. yerin gölgesi, **fr. ombre de la terre.**

zıll-ı evvel : tas. akl-ı evvel, Allah.

zıll-ı mahrûtî : astr. gölge *konisi, **fr. cône d'ombre.**

zıll-ı sânî : tas. dünyâ.

zıll-ı zalîl : koyu gölge.

zıllullâh, zıllullâh fi'l-âlem, zıllullâh fi'l-arz (Allah'ın gölgesi, dünyâda Allah'ın gölgesi, yeryüzünde Allah'ın gölgesi) : halîfeler, hükümdarlar için kullanılan elfâz-ı ta'zîmiyye'dendir (büyükleme sözleri).

zıllü'ş-şebâb : ilk gençlik çağları.

zıll-âlûd ظل آلود (a.f.b.s.) : gölgeli.

zıllî ظلـــی (a.s.) : **1.** gölgeye mensup, gölge ile ilgili. **2.** meşhur Evliyâ Çelebi'nin babasının adı : [Derviş Mehmed Zıllî]. **3. mat.** tanjant'a âit.

zılliyyet ظليـــت (a.i. zıll'dan) : Allâh'ın, yeryüzündeki gölgesi olması bakımından hükümdarın vasfı, *niteliği.

zılliyyet-penâh ظليت پنـــاه (a.f.b.i.) : "Allâh'ın yeryüzündeki gölgesinin sağladığı sığınak" : hükümdarlık, pâdişahlık, sultanlık.

zılliyyet-penâhî ظليـــت پناهی (a.f.b.i.) : hükümdarlık; hükümdar.

zıll ü zül ذل و ذل (a.b.s.) : **1.** horluk, alçaklık. **2.** itaat; alçakgönüllülük.

zımâd ضماد (a.i.c. : zamâid) : **1.** merhemle yaraya sarılan sargı, bez. **2.** ilâç, lâpa, yakı.

zımâd-ı hardal : hek. hardal yakısı.

zımâr ذمار (a.i.) : nâmûs, ırz.

zımn ضمـــن (a.i.) : **1.** iç taraf. **2.** açıkça söylenmeyip dolayısıyla anlatılmak istenilen söz, gizli maksat. **3.** maksat, istek, niyet.

zımnen ضمناً (a.zf.) : açıktan olmayarak, dolayısıyla, kapalıca, üstü kapalı olarak. (bkz : zımnî).

zımnında ضمننده (a.zf.) : için, dolayısıyla.

zımnî, zımniye ضمنـــی ، ضمنيـــه (a.s. ve zf.) : **1.** üstü kapalı, örtülü, açıktan olmayarak, dolayısıyla anlatılan. **Maksad-ı zımnî :** üstü kapalı, örtülü maksat, gizli istek. (bkz : zımnen). **2.** kendiliğinden.

zımnî irâde beyânı : huk. bir beyanda bulunan kimsenin hukukî netice iradesinin, ancak şart ve vaziyetin de birlikte değerlendirilmesiyle anlaşılan irade beyanı.

zımnî irâde izhârı : kapalı olarak istek bildirme.

zındîk زنديق (a.s.c. : zenâdîk, zenâdıka) : (bkz : zindîk).

zındîkî زنديقی (a.s.) : zındıklık.

zındîkiyyet زنديقيت (a.i.) : zındıklık.

zınnet ضنـــت (a.i.) : cimrilik, pintilik. (bkz : buhl).

zırâat زراعت (a.i.). (bkz : zirâat).

zırâât زراعات (a.i. zırâat'ın c.). (bkz : zirâât).

zırâî زراعی (a.s.). (bkz : zirâî).

zırâr ضرار (a.i.) : karşılıklı zarar verme.

zırgam ضرغم (a.i.c. : zarâgım) : arslan. (bkz : dırgam, esed, gazanfer, haydar, leys, şîr).

zırgame ضرغامه ("ga" uzun okunur. a.i.) : arslan. (bkz : dırgame).

zırh زره (f.i.) : zırh, demirden örme veyâ dökme savaş elbisesi. (bkz : cevşen, dır').

zırh-bâf زرهبـــاف (f.b.s. ve i.) : zırh yapan, zırhçı.

zırh-câme زره جامـــه (f.b.i.) : zırh kaplı elbise, zırh elbise.

zırh-dâr زرهدار (f.b.s.) : zırhlı, zırh giyen, zırh giymiş olan. (bkz : zırh-pûş).

zırh-dûz زرهدوز (f.b.i.) : **1.** zırh halkası yapan kimse. **2.** zırhı delip geçen bir ok çeşidi.

zırh-kûte زره گوته (f.b.i.) : kısa zırh.

zırh-pûş زرهپـــوش (f.b.s.) : zırh giymiş, zırh giyen.

zırnîh زرنیـــخ (f.i.) : zırnık, sıçanotu, arsenik mâdeni ile kükürt karışığı bir madde.

zırnîhî زرنیخی (f.s.) : zırnık renginde olan, sarı renkli. (bkz : zirnîhî).

zırr زر (a.i.c. : zurûr) : **1.** döğme. **2. bot.** tomurcuk.

zıya' ضیـــع (a.i. zay'a'nın c.) : tarlalar; küçük çiftlikler.

zıyâ' ضیـــاع (a.i. zay'a'nın c.) : tarlalar, küçük çiftlikler.

zıyâ' ضیاع (a.i.) : kayıp, *yitim, kaybolma.

zıyâ-i ebedî : ölme, ölüm. (bkz : mevt).

zıyâ-i elem : **fels.** acı yitimi, kaybı, analjezi, **fr. analgésie.**

zıyâ-i hâfıza : **fels.** hâfıza yitimi, kaybı, **fr. amnésie.**

zıyâ-i hiss : **hek.** duyum yitimi, kaybı, **fr. anesthésie.**

zıyâ-i intizâm : **psik.** şuurlu hareketlerdeki düzensizlik, ataksi, **fr. ataxie.**

zıyâ-i kelâm : **hek.** söz yitimi, kaybı, afazi, **fr. aphasie.**

zıyâ-i kırâat : okuma yitimi, kaybı, **fr. alexie.**

zıyâ-i savt : **psik.** ses yitimi, kaybı, **fr. aphonie.**

zıyâ-i şahsiyyet : benlik yitimi, kaybı, **fr. dépersonnalisation.**

zıyâ-i şemm : koklama yitimi, kaybı, **fr. anosmie.**

zıyâ-i tahrîr : **psik.** yazma yitimi, kaybı, agrafi, **fr. agraphie.**

zıyyık ضیـــق (a.s.) : pek dar. **Mekân-ı zıyyık** : pek dar yer. (bkz : dıyyık).

zıyyık-ı nefes : nefes darlığı, tıknefeslik.

zıyyık-ı sadr : göğüs darlığı, göğüs tutukluğu.

zî- ذی— (a.s.) : "sâhip" mânâsına kelimelerin başlarına getirilerek *birleşikler yapar.

zî-hayât : canlı, yaşar.

zî-nüfûz : nüfuzlu, sözü geçer.

zî-kıymet : kıymetli, değerli, bahası yüksek.

zî'l-yed : **huk.** bir malı, bir gayrimenkulü elinde tutan, bu malı -sâhibi kendisi olsun veyâ olmasın- kullanmakta bulunan kimse.

zî-şân : **1)** şanlı, şerefli; **2) i.** kadın adı.

zî زی (a.i.) : heyet, kılık, kıyâfet; elbise.

ziâb ذئـــاب (a.i. zi'b'in c.) : kurtlar, canavarlar. (bkz : gürgân, zu'bân).

ziâmet زعامت (a.i.). (bkz : zeâmet).

zi'b زئـــب (a.i.c. : ziâb, zu'bân) : kurt, canavar. (bkz : gürk). **Dâü'z-zi'b** (kurt hastalığı) : açlık, doymazlık. **Hânikü'z-zi'b** : **bot.** kurtboğan denilen nebat (*bitki).

zi'b-i bahrî : **zool.** deniz kurdu denilen bir cins yırtıcı büyük balık.

zi'b-i Yûsuf : kabahati olmadığı halde suçlandırıltılan kimse.

zîb زیب (a.i.) : süs, bezek. (bkz : zînet, zîver).

zîbâ زیـــبا (f.s.) : **1.** süslü. **2.** yakışıklı, güzel.

zîbak زیـــبق (a.i.) : cıva.

zîbakî زیـــبقـــی (a.s.) : cıvaya âit, cıva ile ilgili, cıvadan ibâret, cıvalı.

zibâr زیـــار (a.i. zebr'in c.) : **1.** kitaplar, cüzler. **2.** kitap yaprakları. **3.** yazı yazmalar.

zîbâ-rû زیـــبارو (f.b.s.) : güzel yüzlü. (bkz : dilber).

zîb-âver زیب آور (f.b.s.) : süsleyici, bezeyici.

zîbâyî زیـــبایی (f.i.) : süslülük; yakışıklılık, güzellik.

zibbân ذبـــان (a.i. zübâb, zübâbe'nin c.) : sinekler.

zîb-efzâ زیب افـــزا (f.b.s.) : süsü, güzelliği artıran, güzelleştiren.

zîbende زیـــبنده (f.b.s.) : zînetli, süslü, yakışıklı.

zibha, zübha ذبحه ، ذبحه (a.i.) : **hek.** kuşpalazı, difteri.

zibha-i hakikıyye : **hek.** kuşpalazı, difteri.

zibha-i kâzibe : **hek.** ârâzı kuşpalazına benzediği halde ondan daha hafif ve daha az tehlikeli bir hastalık, kunnâk-ı sarsarî.

zibl زبل (a.i.) : süprüntü; gübre.

zibr زبـــر (a.i.c. : zübûr) : **1.** mektup. **2.** kitap. **3.** yazı.

zîc زیـــج (a.i.c. : zîcât) : **astr.** yıldızların yerlerini ve dolaşmalarını göstermek için hazırlanmış cetvel. [bundan çıkarılan netîceye "zâyiçe" denir].

zidâ[y] زدا[ی] (f.s.) : pas açıcı, cilâlayıcı, temizleyip parlatıcı.

zîde, zîdet زیـــده ، زیـــدة (a.f.i.) : "artsın, çoğalsın, çok olsun!" mânâlarıyla duâ ve temennîlerde bulunmak üzere kullanılır. **Zîdet fazlühû!** : fazlı, bilgisi çok olsun!. **Zîdet kadrühû!** : kadri, îtibârı çoğalsın!... gibi.

zifâf زفاف (a.i.) : gerdeğe girme. **Beytü'z-zifâf** : zifaf evi; gelin odası. **Hücre-i zifâf** : gerdek odası. **Leyle-i zifâf** : gerdek gecesi.

zifâf-hâne زفافخانـــه (a.f.b.i.) : *genel ev, randevuevi.

zîfân ضیفان (a.i. zayf'ın c.) : misâfirler, konuklar. (bkz : zuyûf).

zift زفت (a.i.) : kara sakız, katrandan çıkarılan, kolay kırılan, az sıcakta eriyen katı, siyah, parlak bir madde olup en çok gemi kalafatında kullanılır.

zih زه (f.i.) : **1.** kiriş. **2.** yay kirişi. **3.** kaytan, şerit. **4.** kenar çizgisi.

zihâf زحاف (a.i.c. : zihâfât) : **ed.** ibârede uzun okunması lâzımgelen bir sesli harfin vezin zarûretiyle kısa okunması. Meselâ : "Ben neler çekmekteyim bilsen elinden ah senin" mısraındaki "ah" ın çekilmeyişi gibi.

zihâfât زحافات (a.i. zihâf'ın c.) : **ed.** zihaflar.

zihâm زحـــام (a.i.) : **1.** kalabalık, sıkışıklık. **2.** darlık. (bkz : müzâyaka).

zî-hayât ذی حیـــات (a.b.s.) : canlı, yaşayan, yaşar.

zih-gîr زه گیـــر (f.b.i.) : ok atanların parmaklarına geçirdikleri halka, yüzük. [kemikten, fildişinden ve boynuzdan yapılırdı].

zihi ذه (a.s.) : "şu, bu" mânâsına gelen Arapçada müennes işâretidir. **Hâzihi** : işte şu.

zihî زهـــی (a.e.) : **1.** ne güzel, ne hoş. **2.** âferin, bravo!. (bkz : habbezâ; hôşâ).

zihn ذهن (a.i.c. : ezhân) : zihin, anlama, bilme, unutmama kuvveti, hâfıza.

zihn-i mahdûd : dar zihin.

zihnen ذهنـــاً (a.zf.) : zihince, zihinde, zihinle, zihinden.

zihnî, zihniye ذهنـــی ، ذهنیه (a.s.) : **1.** zihine âit, zihinle ilgili. **Hesâb-ı zihnî** : **mat.** akıldan yapılan hesap, **fr. calcul mental.** **2. i.** [birincisi] erkek, [ikincisi] kadın adı.

zihniyyât ذهنیـــات (a.i.) : zihne âit hususlar.

zihniyye ذهنیه (a.i.) : **fels.** akılcılık, entelektüalizm, **fr. intellectualisme.**

zihniyyet ذهنیت (a.i.) : düşünce, düşünce yolu, kafa, anlayış.

zîk ضیق (a.i.) : darlık, sıkıntı. (bkz : dîk).

zîk-ı maâş : geçim darlığı.

zîk-ı nefes : nefes darlığı, tıknefes.

zîk-ı sadr : göğüs darlığı. (bkz : usr-ün-nefes).

zikâr ذکار (a.i. zeker'in c.) : erkekler. (bkz : zikâre, zükrân, zükûr).

zî-karâbet ذی قرابت (a.b.i.) : bir kimseye babası veyâ anası tarafından Müslümanlığı ilk kabûle yetişmiş olan büyük ceddine kadar mensûbiyeti olan her hangi bir kimse.

zikâre ذکاره (a.i. zeker'in c.) : erkekler. (bkz : zikâr, zükrân, zükûr).

zî-kıymet ذی قیمـــت (a.b.s.) : kıymetli, değerli, bahası yüksek olan.

zikr ذکر (a.i.c. : ezkâr) : **1.** anma, anılma.

zikr bi'l-hayr : hayırla anma. **2.** bildirme, bildirilme. **Ânifü'z-zikr, Sâlifü'z-zikr** : yukarıda adı geçen. **Âtiyü'z-zikr** : aşağıda zikrolunan. **3.** Kur'ân-ı Kerîm. (bkz : Fürkan, Hüdâ, Hitâb, Kitâb, Mushaf, Necm, Nûr).

zikr-i alenî : **tas.** dervişlerin tekkede yâhut her hangi bir yerde toplu olarak zikretmesi.

zikr-i cehrî : yüksek sesle yapılan zikr.

zikr-i cemîl : 1) güzelliğini, iyiliğini anma; 2) mekteplerde talebeye verilen mükâfât; 3) **tas.** Allah'ın adlarını anarak duâ etme. **Halka-i zikr** : tekkelerde dervişlerin bir halka kurarak Allah'ın adını yâdettikleri topluluk.

zikr-i hafî : gizli olarak yapılan zikr.

zikr-i kalbî : sessiz olarak yapılan zikr.

zikrâ ذکری (a.i.) : **1.** anma, hatırlama. **2.** ibret, örnek. **3.** öğüt.

zilâl ذلال (a.s. zelîl'in c.) : zeliller; hor ve hakir olanlar. (bkz : zullân).

zi'l-hicce ذی الحجه (a.b.i.) : arabî aylarının on ikincisi olup, onuncu günü kurban bayramına rastlar. [hacı olma töreni bu ayda yapılır].

Zi'l-ka'de ذی القعده (a.b.i.) : Arabî aylarının on birincisi.

zille زله (a.i.) : peygamber hatâsı.

zillet ذلت (a.i.) : hakirlik, horluk, alçaklık, aşağılık.

zillet-i nefs : nefis alçaklığı.

zi'l-yed ذی الید (a.b.s.) : bir malı, bir gayrimenkulü elinde tutan, malı -sâhibi kendisi olsun veyâ olmasın- kullanmakta bulunan [kimse].

zilzâl زلزال (a.i.) : zelzele, sarsılma, deprem. (bkz : zelzâl, zülzâl).

zilzil ذلذل (a.i.c. : zelâzil) : uzun etek.

zimâm زمام (a.i.c. : ezimme) : yular, hayvan yuları.

zimâm ذمام (a.i.) : kendi tarafını koruma, gözetme.

zimâm-dâr زمامدار (a.f.b.s.c.: zimam-dârân) : **1.** yular tutan. **2.** bir işi elinde tutan, idâre eden, yürüten, yöneten.

zimâm-dârân زمامداران (a.f.b.i. zimamdâr'ın c.) : bir işi idâre edenler, yürütenler, yönetenler.

zimâm-dârî زمامداری (a.f.b.i.) : **1.** zimamdarlık, yular tutma. **2.** bir işi elinde tutma, idâre etme, yürütme, yönetme.

zimem ذمم (a.i. zimmet'in c.) : zimmetler, borçlar.

zimemât ذممات (a.i. zimem'in c.) : borçlar.

zimmet ذمت (a.i.c. : zimem) : **1.** sâhip çıkma, koruma zorunda kalma. **2.** üst, üstte olan şey. **3.** bir ticârî kuruluşun borçlarının topu. **Berâet-i zimmet** : suçsuz olduğu anlaşılarak temize çıkma. **Berîü'z-zimme** : suçsuz, ilişiksiz. **Ehl-i zimmet** : bir İslâm devletinin himâye ve tâbiiyetinde (uyruğunda) olan Müslüman olmayan kimseler. **Tebriye-i zimmet** : aklanıp temize çıkma.

zimmî ذمی (a.s.i. zimmet'den) : İslâm Devleti tebaasından olan ve haraç veren Hıristiyanlar, Yahudiler. (bkz : reâyâ).

zîn زین (f.i.) : eyer [binek atlarına vurulan-]. (bkz : raht). **Zîr-i zîn** : eyer vurma.

zinâ' زناء (a.i.) : nikâhsız çiftleşme. **Veled-i zinâ** : nikâhsız birleşmeden doğan çocuk, piç.

zinâb ذناب (a.i. zeneb'in c.) : kuyruklar. (bkz : eznâb).

zinâbe ذنابه (a.i.) : [her şeyin] ardı, arkası. (bkz : zünâbe).

zinâd زناد (a.i. zend'in c.) : **1.** çakmak demirleri; çakmaklar.

zinâdü'l-hacer : çakmak taşı. **2. anat.** (zend'in c.) : bilekler.

zinâ-kâr زناکار (a.f.b.s.) : zinâ eden, kanunsuz çiftleşmede bulunan.

zinâ-kârî زناکاری (a.f.b.i.) : zinâ işleme, zamparalık.

zinceﬁr زنجفر (a.i.) : zencefre, civa ile kükürt karışığı bir çeşit kırmızı boya.

zindân زندان (f.i.) : **1.** karanlık, yeraltı hapishanesi. (bkz : mahbes, sicn). **2.** pek karanlık, sıkıntılı yer.

zindân-gîr زندانگیر (f.b.s.) : zindana konulmuş, zindana atılmış.

zindânî زندانی (f.i.) : **1.** zindancı, zindan muhâfızı. **2.** zindana kapatılmış suçlu.

zindâniyân زندانیان (f.i. zindânî'nin c.) : zindanlıklar, zindana kapatılan suçlular.

zinde زنده (f.s.c. : zindegân) : **1.** diri, yaşayan, canlı. **2.** dinç, sağlam, güçlü kuvvetli.

zinde-bâd زنده باد (f.fi.) : "yaşasın!".

zinde-dâr زنده دار (f.b.s.) : gece uyumayan, uyanık kalan. (bkz : sâhir).

zinde-dil زنده دل (f.b.s.) : yüreği canlı olan, uyanık.

zindegân زندگان (f.s. zinde'nin c.) : zinde olanlar, diriler.

zindegânî زندگانی (f.i.) : **1.** dirilik, hayat. **2.** yaşayış; geçim.

zindegî زندگی (f.i.) : zindelik, dirilik, canlılık.

zinde-rûd زنده رود (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinde vaktiyle kullanılmış en az beş altı asırlık bir mürekkep makam olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

zindîk زندیق (a.s.c. : zenâdîk, zenâdıka) : zındık, münâfık, âhirete inanmayan, Allahsız.

zînet زینت (a.i.) : süs, bezek. (bkz : zîb, zîver).

zinhâr, zînhâr زنهار ، زینهار (f.e.) : sakın! aslâ, olmaya, aman!

zinhâr-hâr زنهار خوار (f.b.s.) : **1.** aman dileyen. **2.** sözünde durmayan adam.

zi'n-nûr ذی النور (a.s.) : nurlu.

Zi'n-nûreyn ذی النورین (a.h.i.) : Hz. Osman. [Hz. Muhammed'in iki kızı ile evlendiği için bu ad verilmiştir].

zîn-pûş زین پوش (f.b.i.) : eyer örtüsü.

zîr زیر (a.i.) : sazın en ince teli.

zîr ü bem : sazın en ince ve kalın teli.

zîr زیر (f.i.) : **1.** alt, aşağı. (bkz : taht). **2.** tîz perde.

zîr-i ser : başın altı.

zîr-i zemîn : yerin altı.

zîr ü bâlâ : aşağı yukarı, altüst.

zîr ü zeber : altüst. **2.** tîz perde.

zirâ' ذراع (a.i.c. : zirâât, zür'ân) : **1.** dirsekten orta parmak ucuna kadar olan bir uzunluk ölçüsü. (bkz : endâze). [75 - 90 santim arasında değişen şekilleri vardır].

zirâ-i âmme : **huk.** [eskiden] altı kabza, yânî yirmi dört miktârı olan arşın [bunun karesi; 576 parmaktır; arşına Türkiye'de : "zirâ-ı mi'mârî" denir]. (bkz : zirâ-i kisrâ).

zirâ-i a'şârî : metre. **2.** Ay menzillerinden biri.

zirâ-i kirbâsî : **huk.** [eskiden] yedi kabza, yânî yirmi sekiz parmak miktârı olan arşın. [bezlerde, kumaşlarda kullanılır].

zirâ-i kisrâ : **huk.** [eskiden] yedi kabza, yânî yirmi sekiz parmak miktârı olan arşın. [buna : "zirâ-i melik" de denir]. (bkz : zirâ-i kirbâsî).

zirâ-i mesâha : yedi kabza ile bir dikili parmak miktârı olan ve arâzîde kullanılan bir arşın.

zirâ-i mi'mârî : kalfa ve dülgerlerin kullandıkları yirmi dört parmaktan ibâret bir uzunluk ölçüsü.

zîrâ زیرا (f.e.) : çünkü, şundan dolayı ki.

zirâat زراعت (a.i.) : ekincilik, çiftçilik, *tarım. (bkz : filâhat). **Ehl-i zirâat** : çiftçi.

zirâat-i mütenâvibe : **zir.** topraktan çok mahsul almak için o toprağa nöbet ile türlü ekin ekme usûlü.

zirâât ذراعات (a.i. zirâ'ın c.) : zirâlar, uzunluk ölçüleri. (bkz : zür'ân).

zirâât زراعات (a.i. zirâat'ın c.) : ekincilikler, çiftçilikler, *tarımlar. **Ehl-i zirâât** : çiftçiler.

zî-rahm ذی رحم (a.b.i.) : nesebî akrabâ, soydan gelen akraba.

zî-rahm-i mahrem : **huk.** [eskiden] nikâhları harâm olan nesebî akrabâ, nikâhlanmaları şer'an haram olan kimseler. [usûl, fürû', oğlan ve kız kardeş ve bunların evlâdı, amca, hala, teyze, dayı gibi. Amca, dayı ve teyzenin evlâdı zî-rahm ise mahrem değildir].

zirâî زراعی (a.s.) : zirâate âit, zirâatle ilgili, *tarımsal.

zirâiyye زراعیه (a.s.) : ["zirâî"nin müen.]. (bkz : zirâî).

zîr-bend زیر بند (f.b.i.) : kuşak kemer, kayış. (bkz : nitâk).

zîr-dest زیردست (f.b.s.c. : zîr-destân) : el altındaki ahâli, el altında bulunan âciz [halk].

zîr-destân زیردستان (f.b.s. zîr-dest'in c.) : el altındaki halk, âcizler. (bkz : maiyyet, tebaa).

zîre زیره (f.i.) : kimyon.

zîr-efkend زیر افکند (f.b.i.) : **müz.** Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarından biri. Son asırlarda pek çok kullanılmış veyâ hiç kullanılmamıştır. Gazî Giray Hân'ın darb-ı fetih usûlündeki 5 hâneli peşrevi ile sengin semâî usûlündeki 5 hâneli saz semâîsi, makama nümûnedir. Umûmî çatısı îtibârıyla zîr-efkend şöyledir : mâhur, ruh-nüvâz, çârgâh, aşîranda sabâ. Makam umûmiyetle inici olarak seyreder ve geniş ölçüde müşterek seslerden istifâde ederek geçkiler yapar; anbitüsü en geniş makamdır. Yayılan

makamlardan bâzılarında fazla kalındığı gibi, bâzılarının dizilerinden birkaç ses arzı da kâfî görülebilir. Bu Türk müziğinin en mürekkep makamında, muhtelif muvakkat ve asma kararlar yapılır, nihâyet sabâ'nın şeddi ile hüseynî aşîran (mi) perdesinde durulur. Donanımına mâhûr'un "fa" küçük mücenneb diyezi konulur ki, ruhnüvaz'da da müşterektir. Ayrıca nota içerisinde lüzûmunda yapılacak ana makama âit ta'dîlât şöyledir: ruhnüvaz için "re" bakıyye diyezi, çârgâh için "fa" bekar, aşîran'da sabâ için "si" koma bemolü, "lâ" bakıyye bemolü, "fa" bekar ve "fa" bakıyye diyezi ("si" bekar ve "mi" bakiyye bemolü de kullanılabilir). Güçlüler: rast (sol) (mâhûr'un durağı, çârgâh'ın güçlüsü aşîran'da saba'nın güçlüsü), çârgâh (do) (çârgâh durağı), nevâ (re) (mâhûr'un güçlüsü), pûselik (si) (ruhnüvâz'ın güçlüsü) (ruhnüvâz'ın durağı olan hüseynî aşîran (mi), son durak ile müşterektir).

zîr-efkend-i büzürg: müz. Türk müziğinde vaktiyle kullanılmış en az beş altı asırlık bir mürekkep makam olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

zîr-efkend-i kûçek: 1) küçük zîrefkend; 2) **müz.** Türk müziğinde vaktiyle kullanılmış en az beş altı asırlık bir mürekkep makam olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

zîr-efkend-i rûmî: müz. Türk müziğinin vaktiyle kullanılmış en az iki buçuk asırlık bir mürekkep makamı olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

zîrek زيرك (f.s.): zeyrek, anlayışlı, uyanık. (bkz: zekî).

zîrekî زيركى (f.i.): zeyreklik, anlayışlılık, uyanıklılık.

zîrîn زيرين (f.s.): alttaki, aşağıdaki.

zirişk زرشك (f.i.): **bot.** kadın tuzluğu, anberbaris, **lât. berberis vulgaris.**

zirişkiyye زرشكيه (a.i.): zirişk'e benzeyen *bitkiler sınıfı.

zirkeş-hâverân زركش خاوران (f.b.i.): **müz.** Türk müziğinde vaktiyle kullanılmış en az beş altı asırlık bir mürekkep makam olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

zirkeş-hüseynî زيركش حسينى (f.a.b.i.): **müz.** Türk müziğinde vaktiyle kullanılmış en az yedi asırlık bir mürekkep makam olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

zir-keşîde زيركشيده (f.b.s.): 1. altı çekilmiş. 2. **müz.** Türk müziğinde vaktiyle kullanılmış en az beş altı asırlık bir mürekkep makam olup zamânımıza kalmış nümûnesi yoktur.

zirnîhî زرنيخى (f.s.): zırnık renginde olan, sarı renkli.

zî-rûh ذى روح (a.b.s.): canlı.

zîr ü zeber زير و زبر (f.zf.): altüst.

zirve ذروه (a.i.): doruk, bir şeyin en yüksek noktası, tepesi. [kelime anatomide de kullanılır].

zirve-i cebel: dağ tepesi.

zî-san'at ذى صنعت (a.s.): sanat sahibi. (bkz: san'at-kâr).

zî-şân ذيشان (a.b.s.): 1. canlı, şerefli. 2. i. meşhur bir çeşit lâle. 3. i. kadın adı.

zî-şa'şaa ذى شعشعه (a.b.s.): şa'şaalı, çok parlak.

zişt زشت (f.s.): çirkin. (bkz: kabîh).

zeştî زشتى (f.i.): çirkinlik.

zişt-rû زشت رو (f.b.s.): çirkin yüzlü.

zî-vekar ذى وقار ("ka" uzun okunur. a.b.s.): vakarlı.

zîver زيور (f.i.): 1. süs, bezek. (bkz: zîb, zînet). 2. erkek adı.

ziy زى (a.i.). (bkz: ziyy).

ziyâ' ضياء (a.i.): 1. ışık, aydınlık. **in'ikâs-ı ziyâ': fiz.** ışık yansıması. **inkisâr-ı ziyâ': fiz.** ışığın kırılması. 2. erkek adı.

ziyâ-yi kamer: astr. ayışığı.

ziyâ-yi muntafî: bâzı akşamları Güneş battıktan sonra batı ufkunda ve sabahları Güneş doğmadan önce doğu ufkunda görülen hafif ışık.

ziyâ-bâr ضيابار (a.f.b.s.): ışık saçan. (bkz: ziyâ-pâş).

ziyâd زياد (a.i.): fazlalık, çokluk.

ziyâ-dâr ضيادار (a.f.b.s.): ziyâlı, parlak, ışıklı, aydın.

ziyâde زياده (a.i.c.: ziyâdât): 1. artma, çoğalma. 2. s. artan, fazla kalan. 3. s. çok bol. 4. s. aşırı, fazla.

ziyâde-i muttasıla-i gayr-i mütevellide: huk. [eskiden] bir şeye bitişik olup ondan

doğmayan ziyâde. [arsadaki ağaç ve binâ, bezdeki boya ve dikiş gibi].

ziyâde-i muttasıla-i mütevellide : huk. [eskiden] bir şeyden doğan ve o şeyden ayrılması kabil olmayan ziyâde. [hayvanın semizliği gibi].

ziyâde-i münfasıla-i gayr-i mütevellide : huk. [eskiden] bir şeyde husûle gelmekte berâber ondan tevellüd etmeyip ayrı olan ziyâde. [hâne veyâ hayvanın kirâsı gibi].

ziyâde-i münfasıla-i mütevellide : huk. [eskiden] bir şeyden doğan ve ondan ayrılan ve ayrılması kabil olan ziyâde. [hayvanın yavrusu, ağacın meyvası gibi].

ziyâ-efşân ضیا افشان (a.f.b.s.) : ışık saçan, ışık serpen. (bkz : ziyâ-feşân, ziyâ-nisâr, ziyâ-pâş).

ziyâf زیاف (a.s. zeyf'in c.) : karışık, silik, kalp [paralar]. (bkz : ezyâf, züyûf).

ziyâ-feşân ضیا فشان (a.f.b.s.) : ziyâ, ışık saçan. (bkz : ziyâ-efşân).

ziyâfet زیافت (a.i.) : değişik ve karışık olma.

ziyâfet ضیافت (a.i.) : **1.** misâfir kabûl etme. **2.** misâfire yedirip içirme, şölen.

ziyâ-güster ضیا گستر (a.f.b.s.) : ziya saçan, ışık yayan.

ziyâ-hâh ضیا خواه (a.f.b.s.): aydınlık isteyen.

ziyâî, ziyâiyye ضیائی ، ضیائیه (a.s.) : ziyâya âit, ziyâ ile ilgili.

ziyân زیان (f.i.) : zarar, kayıp [kazançtan]. (bkz : hasâr, zarar).

ziyâ-nisâr ضیا نثار (a.f.b.s.) : ışık serpen. (bkz : ziyâ-efşân, ziyâ-pâş).

ziyân-kâr زیانکار (f.b.s.) : ziyân edici, zarar edici; zarar veren.

ziyân-kârî زیانکاری (f.b.i.) : ziyankârlık.

ziyâ-pâş ضیا پاش (f.b.s.) : ziyâ saçan, ışık, aydınlık veren. (bkz : ziyâ-bâr, ziyâ-nisâr).

ziyâret زیارت (a.i.) : görmeye gitme, görüşmeye gitme, gidilme. [ziyâret-gâh mânâsına da kullanılır]. **iâde-i ziyâret** : ziyârete gelenin ziyâretine gitme.

ziyâret-i resmiyye : resmî ziyâret.

ziyâret-gâh زیارتگاه (a.f.b.i.) : ziyâret yeri, türbe. (bkz : mezâr[1]).

ziyy زی (a.i.) : dış görünüş, kılık, kıyâfet.

ziyy-i ulemâ : ulemâ kılığı.

zîzefûn زیزفون (a.i.) : ıhlamur ağacı.

zîzefûniyye زیزفونیه (a.i.) : **bot.** ıhlamurgiller.

zôr زور (f.i.) : sıkıntı, rahatsızlık.

zû- ذو– (a.s.) : "sâhip" mânâsına kelimelerin başına gelerek *birleşikler meydana getirir. **Zû-erbaati'l-adla'** : **geo.** *dörtgen. **Zû-semâniyeti'l-vücûh** : **geo.** sekizyüzlü, **fr. octaèdre**.. gibi.

zû' ضوء (a.i.c. : azvâ') : aydınlık, ışık. (bkz : zav').

zuâbe ذوآبه (a.i.). (bkz : züâbe).

zuâf زعاف (a.s.). (bkz : züâf).

zuafâ ضعفا (a.s. zaîf'in c.) : zayıflar.

zuamâ زعما (a.s. zeâmet'den. zaîm'in c.) : **1.** büyük tımar sâhipleri. **2.** kefiller.

zu'bân ذؤبان (a.i. zi'b'in c.) : kurtlar, canavarlar. (bkz : ziâb).

zubbân ضبان (a.i. zabb'ın c.) : kertenkeleler, kelerler. (bkz : zıbâb).

zubbât ضباط (a.i. zâbit'in c.). (bkz : zâbitân).

zû-büzûr-i mahfûza ذو بزور محفوظه (a. b.i.) : **bot.** tohumları başka bir dış mahfaza içinde bulunan *bitkiler.

zucret ضجرت (a.i.) : iç sıkıntısı, yürek darlığı. (bkz : ducret).

zucret-i kalbiyye : kalb üzerine vakit vakit gelen sıkıntı.

zucret-ver ضجرتور (a.f.b.s.) : sıkıntılı. (bkz : ducret-ver).

zûd زود (f.s.) : çabuk, tek, acele, hemen olan. (bkz : çâbük).

zûd-âşnâ زود آشنا (f.b.s.) : her gördüğü ile dost olan kimse.

zûd-endâz زود انداز (f.b.i.) : düşünmeden, hemen akla geldiği gibi söylenen şey.

zûd-hîz زود خیز (f.b.i.) : vazîfesini çok çabuk gören hizmetkâr.

zûdî زودی (f.i.) : çabukluk, tezlik.

zûd-nakd زود نقد (f.a.b.s.) : para ödemeyi geciktirmeyen çok zengin kimse.

zûd-res زود رس (f.b.s.) : çabuk erişen, çabuk yetişen.

zûd-sîr زود سیر (f.b.s.) : **1.** bir şeyden çabuk doyup usanan. **2.** faydasız. **3.** kötü huylu.

zûd-ter زود تر (f.b.s.) : daha çabuk, daha tez.

zû-erbaati'l-adla' ذو اربعة الاضلاع (a.b.i.) : **geo.** *dörtgen, **fr. quadrangle**.

zû-erbaati'l-vücûh ذو اربعة الوجوه (a.b. s.) : **geo.** *dörtyüzlü, **fr. tétraèdre.**

zû-esmâr-ı lâhmiyye ذو اثمار لحميه (a.b. i.) : **bot.** yuvarlak, göz gibi meyvaları olan *bitkiler.

zufr ظفر (a.i.c. : ezfâr) : tırnak. (bkz : uzfûr').

zufr-i mültehim : hek. ayak başparmak tırnaklarının ete gömülmesi hâli.

zufrî ظفرى (a.s.) : **1.** tırnağa âit, tırnakla ilgili. **2.** tırnak gibi olan, tırnaklaşan.

zû-fünûn ذو فنون (a.b.s.) : fenler sahibi, bilgi sahibi, bilgili.

zû-haddeyn ذو حدين (a.b.s.) : **mat.** iki terimli, **fr. binôme.**

zû-hadd-i kesîre ذو حد كثيره (a.b.s.) : **mat.** *çokterimli, **fr. polynôme.**

zû-hadd-i vâhid ذو حد واحد (a.b.s.) : **mat.** *birterimli, **fr. monôme.**

zuhâriyye ظهاريه (a.i.) : sarma, pehlivanların yaptıkları bir oyun. [güreşçi, kendi ayağını arkasında bulunduğu hasmının ayağının iç tarafına sokup dolaması].

zû-hazz ذو حظ (a.b.s.) : nasîbi olan, kısmetli. (bkz : vâye-dâr, vâye-mend).

zuhr ذخر (a.i.) : ihtiyaç zamânı için alınan ve saklanan şey. [en çok mâneviyatta kullanılır : a'mâl-i sâliha insanın zuhrudur].

zuhr ظهر (a.i.c. : azhâr) : öğle, öğle vakti. **Ba'de'z-zuhr :** öğleden sonra. **Kable'z-zuhr :** öğleden önce. **Salâtü'z-zuhr :** öğle namazı. **Vakt-i zuhr :** öğle zamânı.

zuhrî ظهرى (a.s.) : öğleye âit, öğle ile ilgili. (bkz : zevâlî).

zuhrûf زخروف (a.i.c. : zehârif) : **1.** altın, sahte zînet. **2.** yalancı süs, gösteriş, yaldız.

zû-hudûd-i kesîre ذو حدود كثيره (a.b.s.) : **mat.** *çokterimli, **fr. polynômes.**

zuhûr ظهور (a.i.) : görünme, meydana çıkma, başgösterme, türeme. **Nâgeh-zuhûr :** ansızın, vakitsiz oluveren. **Nev-zuhûr :** yeni çıkma, moda, yeniyetme.

zuhûrât ظهورات (a.i.c.) : hesapta olmayan, umulmadık hâdiseler, rastlayış.

zuhûrî ظهورى (a.i.) : **1.** orta oyununda komik rolünü yapan kimse. **2.** erkek adı.

zuhûrî kolu : orta oyunu takımı.

zuhûriyye ظهوريه (a.i.) : **fels. émanatisme.**

zû-isnâ-aşereti'l-vücûh ذواثنى عشرة الوجوه (a.b.i.) : **geo.** on iki köşeli cisim.

zû-kafiyeteyn ذو قافيتين ("ka" uzun okunur. a.b.s.) : **ed.** iki kafiyeli şiir.

zukak زقاق ("ka" uzun okunur. a.i.c. : ezikka) : sokak.

zû-kesîri'l-vücûh ذو كثير الوجوه (a.b.s.) : **geo.** çok yüzlü, çok satıhlı [cisimler].

zulâ' ظلاع (a.i.) : **hek.** binek hayvanlarının ayaklarından çıkan ve hayvanı aksatan bir hastalık.

zulâme ظلامه (a.i.) : mazlûmun hakkı.

zulem ظلم (a.i. zalmâ ve zulmet'in c.) : karanlık. (bkz : zulem, zulmât, zulümât).

zulemât ظلمات (a.i. zulmet'in c.) : karanlıklar. (bkz : zulem, zulmât, zulümât).

zullân ذلان (a.s. zelîl'in c.) : zeliller. (bkz : zilâl).

zulm ظلم (a.i.) : **1.** bir şeyi kendi yerinden başka bir yere koyma. **2.** zulüm, haksızlık, eziyet. (bkz : sitem).

zu'l-maâşeyn ذوالمعاشين (a.b.s.) : **zool.** hem karada, hem de suda yaşayabilen hayvanlar.

zulmânî ظلمانى (a.s. zulmet'den) : zulmetli, zulmete, karanlığa mensup, karanlıkla ilgili, karanlık olan.

zulmâniyeyn ظلمانين (a.i. zulm'den) : iki mânâlı olan, iki mânâya da gelebilen, mânâsı açık, sarih olmayan kelime.

zulmâniyyet ظلمانيت (a.i.) : karanlık olma hâli.

zulmât ظلمات (a.i. zulmet'in c.) : karanlıklar. **Bahr-i zulmât :** Atlantik okyanusu. (bkz : zulem, zulümât, zulemât).

zulmen ظلماً (a.zf.) : zulüm yaparak, haksızlıkla.

zulmet ظلمت (a.i.c. : zulümât, zulemât, zulmât) : karanlık. (bkz : deycûr).

zulmet-i ebkem : dilsiz karanlık.

zulmet-i ten : vücut karanlığı.

zulmet-efzâ ظلمت افزا (a.f.b.s.) : karanlığı artıran. (bkz : zulmet-fezâ).

zulmet-fezâ ظلمت فزا (a.f.b.s.) : karanlığı artıran. (bkz : zulmet-efzâ).

zulmî, zulmiyye ظلمى ، ظلميه (a.s.) : zulüme âit, zulümle *ilgili.

zulûf ظلـــوف (a.i. zılf'ın c.) : inek, koyun, keçi gibi hayvanların çatal tırnakları. (bkz : ezlâf).

zulûl ظلول (a.i. zıll'ın c.) : gölgeler. (bkz : ezlâl, zılâl).

zulümât ظلمـــات (a.i. zulmet'in c.) : karanlık. (bkz : zulem, zulemât, zulmât).

zu'm زعـــم (a.s.) : **1.** bâtıl zan, sanı, boş inanç. **2.** şüphe. (bkz : gümân, reyb, şekk, zann).

zu'miyyât زعميـــات (a.i.c.) : bâtıl zanlarla ilgili şeyler, boş inançlarla ilgili şeyler.

zunûn ظنـــون (a.i. zan'dan. c. : ezânîn) : zanlar, sanılar.

zû-nütû' ذونتـــوء (a.b.s.) : **hek.** üzerinde çıkıntılar, yumrular olan vücut organlarından biri.

zûr زور (f.i.) : kuvvet, güc. (bkz : nîrû).

zûr-ı bâzû : kol kuvveti.

zûr-ı bâzû-yi irfân : bilginin bâzu gücü.

zûr زور (a.s.) : yalan, asılsız, uydurma [söz]. **Şâhid-i zûr** : yalancı şâhit.

zurafâ ظرفـــا (a.s. zarîf'in c.) : **1.** zarifler, nâzik, ince duygulu, hoş konuşmayı bilir zekî kimseler. **2.** sevici kadınlar.

Zurâh ضـــراح (a.i.) : Mekke'de Kâbe hizâsında olarak gökte bulunan Beyt-i ma'mûr'un bir adı.

zûr-bâ زوربا (f.b.s.) : **1.** kuvvet, güçlü. **2.** zorba, bir işi zorla yaptıran.

zûrbây-âne زورباياته (f.s.) : zorbacasına, zorbalıkla, zorbaya yakışacak yolda.

zûr-bâz زوربـــاز (f.b.s.) : **1.** kuvvetle, zorla, cebirle oynayan, kuvvet oyunları gösteren sanatkâr. **2.** kuvvetli.

zûr-hâne زورخانه (f.b.i.) : spor salonu, kulüp.

zûr-kâr زورکار (f.b.s.) : zorlayan.

zûr-kârân زورکاران (f.b.s. zûr-kâr'ın c.) : zorlayanlar.

zûr-mend زورمند (f.b.s.) : kuvvetli, güçlü.

zûr-nâî زورنائـــی (f.b.i.) : [aslı : "sûr-nâî" dır]. (bkz : sûr-nâî).

zurû' ضروع (a.i. zar'ın c.) : inek ve benzeri gibi hayvanların memeleri.

zurû ü zürû' : ekinler ve süt ürünleri.

zurûf ظـــروف (a.i. zarf'ın c.) : zarflar, kablar.

zurûf-i ahvâl : haller, işler, *durumlar.

zurûr زرور (a.i. zırr'ın c.) : **1.** düğmeler. **2. bot.** tomurcuklar.

zû-selâseti'ş-şerâfe ذو ثلثة الشرافه (a.b. i.) : **hek.** (bkz : zâtü'ş-şerâfeti's-selâse).

zû-semâniyyeti'l-vücûh ذو ثمانيةالوجوه (a.b.s.) : **geo.** sekizyüzlü, **fr. octaèdre.**

zû-sitteti'l-vücûh ذو ســـتة الوجوه (a.b.s.) : **geo.** altı yüzlü.

zû-şefeteyn ذو شـــفتين (a.b.s.) : **1.** iki dudaklı. **2. bot.** taçyaprakcıkları iki dudak şeklinde olan çiçekler.

zû-tüveyc a'le'l mebîz ذو تويـــج اعلـــى المبيـــض (a.b.i.) : **bot.** tüveyçleri (taçları) yumurtalığın üstünde bulunan çiçekler.

zû-tüveyc kesîrü'l-vüreykat ذو تويـــج كثيـــر الوريقـــات (a.b.i.) : taçcığı çok yapraklı olan çiçekler.

zû-tüveyc vahîdü'l-vüreyk ذو تويج وحيد الوريق (a.b.i.) : **bot.** tâcı yekpare olarak teşekkül eden çiçeklerden her biri.

zuyûf, duyûf ضيوف (a.i. zayf'ın c.) : misâfirler, konuklar, ziyaretçiler. (bkz : zîfân).

zû-zeneb ذو ذنب (a.b.s.) : kuyruklu. **Kevkeb-i zû-zeneb** : kuyruklu yıldız. (bkz : ahter-i gîsû-dâr).

zü- ذو– (a.s.) : "sâhip" mânâsına kelimelerin başına gelerek *birleşikler meydana getirir. **zü'l-cenâheyn : 1)** zâhiri ve bâtınî ilimlerde üstâd olan zat; **2) zool.** çiftekanatlılar. **Zü'l-ehdâb** : kirpikliler.. gibi.

zü'l-cenâh-ı mücelled : zool. abalı memeliler, **fr. dermaptères.**

zü'l-cenb-i sâbih : zool. *yanyüzergiller, **fr. pleuronectes.**

zü'l-cinseyn : bot. *ikieşeyli, **fr. bisexuelle.**

zü'l-efvâh-ı cenbiyye (-fasîlesi) : **zool.** köpekbalıkları.

züâbe ذوآبـــه (a.i.c. : zevâib) : zülf, perçem, kâkül. **Zû-züâbe** : kuyruklu yıldız. (bkz : ahter-i gîsû-dâr, kevkeb-i zû-zeneb).

züâf زعـــاف (a.s.) : **1.** derhal öldüren. **2.** yerli Cezâyir askerlerinden meydana gelen bir sınıf. **3.** bu askerin giydiği silindir şeklindeki fes.

zübâb, zübâbe ذبـــاب ، ذبابه (a.i.c. : zibbân) : sinek. **Cenâh-ı zübâb** : sinek kanadı. **Tanîn-i zübâb** : sinek vızıltısı.

zübâb-ı bakarî : zool. büvelek, sığırlara musallat olan bir sinek.

zübâh ذبـــاخ (a.i.) **: biy.** boğazdaki tükrük damarlarının iltihâbı.

zübâleذبالـــه (a.i.) : mum, kandil fitili.

zübân ذبان (f.i.). (bkz : zebân).

zübbâd ذباد (a.i.) **: 1.** kaymak [sütten]. **2. s.** değersiz şey.

zübd زبـــد (a.i.) : tereyağı, kaymak; sütün içindeki yağlı madde.

zübde زبـــده (a.i.c. : zübed) **: 1.** bir şeyin en seçkin parçası. **2.** öz, *özet, *sonuç. (bkz: netîce).

zübde-i beşer : Hz. Muhammed.

zübde-i kâinât (kâinatın özü) : Hz. Muhammed.

zübde-i makal : sözün özü.

zübdî زبـــدی (a.s.) : tereyağına âit, tereyağlı cisimler.

zübed زبد (a.i. zebed'in c.) **: 1.** köpükler. (bkz : ezbâd). **2.** (a.i. zübde'nin c.) : zübdeler, özler, *özetler, *sonuçlar.

zübeyr زبير (a.i.) : **1.** yazılı küçük şey. **2.** erkek adı.

zübûl ذبـــول (a.i.) **: 1.** pejmürdelik. **2.** sararıp solma.

zübûl-yâfte زبـــول یافته (f.b.s.) **:** gübrelenip kuvvetlenmiş olan.

zübûr زبور (a.i. zibr'in c.) **: 1.** mektuplar. **2.** kitaplar.

zübür زبر (a.i. zebûr'un c.) **: 1.** kitaplar. **2.** mektuplar.

zücâc, zücâce زجاجه ، زجـــاج (a.i.) **:** sırça, cam, şişe.

zücâcî زجاجـــی (a.i.) **: 1.** camcı, sırçacı. **2. s.** sırçadan, camdan yapılmış.

zücâcî, zücaciye زجاجیه ، زجاجـــی (a.s.) **:** sırçadan yapılmış. **Mevâdd-ı zücâciyye :** sırçadan, camdan yapılmış kaplar.

zücâciyye زجاجیه (a.i.) **:** cam ve sırça kaplar.

zücûr زجور (a.i. zecr'in c.) **:** zecirler, önlemeler, yasak etmeler; zorlamalar; kovmalar; eziyetler; angarya çalıştırmalar.

zügabe زغابـــه ("ga" uzun okunur. a.i.) **: 1.** şiş; tümör, ur. **2. anat.** bağırsakta *özümlemeye yarayan küçük çıkıntı.

zügabe-i mia : anat. bağırsak tümörü.

Zühal زحـــل (a.h.i.) **: astr.** Sekendiz, Satürn gezegeni. [nahs-ı ekber sayılır, gam, kaygı vericidir. Ahmaklık, câhillik, pintilik, yalan ve fenâlık, bu yıldızın altında doğanlarda olur].

zühbân ذهبان (a.i. zeneb'in c.) : altınlar. (bkz : ezhâb, zühûb).

zühd زهد (a.i.) **:** her türlü zevke karşı koyarak kendini ibâdete verme.

zühd-i huşk : kaba sofuluk.

zühdî زهـــدی (a.s.) **: 1.** zühde mensup, zühd ile ilgili. **2. i.** erkek adı.

zühdiyye زهدیـــه (a.i.) **: fels.** çilecilik, **fr. ascétisme.**

züheyr زهیـــر (a.i.) **: bot. 1.** çiçekcik, küçük çiçek. **2.** Bânet Suâd kasîdesinin sâhibi olan Kâ'b'ın -kendisi gibi şâir- babası.

zühhâd زهـــاد (a.s. zâhid'in c.) **:** zâhidler, çok aşırı sofular; kaba sofular.

Zühre زهره (a.h.i.) **: astr.** Çobanyıldızı, Çulpan, Kervankıran, Venüs.

zühre-i ceresiyye : bot. çançiçeği, **fr. campanule.**

zühre-cebîn زهره جبین (a.b.s.) **:** yüzü Zühre yıldızı gibi parlak olan.

zührevî, zühreviyye زهرویه ، زهروی (a.s. ve i.) **:** frengi ve belsoğukluğu gibi hastalıklar.

zühûb ذهـــوب (a.i. zeheb'in c.) **:** altınlar. (bkz : ezhâb, zühbân).

zühûk زهـــوق (a.i.) **:** mahvolma, yok olma; hükümsüz kalma.

zühûl ذحول (a.i. zahl'in c.) **:** düşmanlıklar, öcler, intikamlar.

zühûl ذهول (a.i.) **: 1.** dalgınlıkla unutma veyâ geciktirme. **2.** işin çokluğu yüzünden geciktirme. (bkz : zehl).

zühur ذخـــر (a.i.c. : ezhâr) **:** darlıkta çıkarmak için biriktirilip saklanan şey.

zühûr زهور (a.i.c.) **:** çiçekler. (bkz : ezhâr).

zühûr زهور (a.i.) **:** parlaklık, parıldama. (bkz : zühûret).

zühûret زهـــورت (a.i.) **:** parıldama, parlaklık. (bkz : zühûr).

zükâ زکا (a.s.) **:** peşin para ödeyen zengin kimse.

zükâ ذکا (a.i.) **: 1.** Güneş. (bkz : âftâb, hurşîd, mihr, şems). **2.** yıldız. (bkz : necm).

zükâm زكام (a.i.) : nezle.

zükâm-ı müzmin : hek. kronik nezle.

zükr ذكر (a.i.) : yürekte olan düşünce.

zükrân ذكران (a.i. zeker'in c.) : erkekler. (bkz : zikâr, zikâre, zükûr).

zükun ذقــون ("ka" uzun okunur. a.i. zekan'ın c.) : iki çene kemiğinin aşağıda birleştiği noktalar; yüzün alt uçları; çeneler.

zükûr ذكــور (a.i. zeker'in c.) : erkekler. (bkz : zükrân).

zükûret ذكــورت (a.i.) :erkeklik.

zükûret ve ünûset : erkeklik ve dişilik.

zükûrî ذكــورى (a.s.) : erkekliğe âit, erkeklikle ilgili.

zül ذل (a.i.) : (bkz : züll).

zü'l-akl ذوالعقــل (a.b.s.) : **tas.** halkı zâhir ve hakkı bâtın gören [kimse].

zü'l-akl ve'l-ayn : tas. hakkı halkta ve halkı hakda gören [kimse].

zülâl زلال (a.i.) : **1.** saf, hafif, soğuk, güzel, tatlı su.

zülâl-i la'l : dudağın tadı.

zülâl-i mafsalî : biy. oynak *sıvısı, **fr. synovie.**

zülâl-i vasl : sevgiliye kavuşmada insana leziz bir su gibi hayat veren tad. **2. hek.** yumurta akı, albümin. **Şibh-i zülâl : hek. fr. albuminoïde. Tebevvül-i zülâl : hek.** idrarda albümin bulunma. **3.** kadın adı.

zülâlî, zülâliyye زلالــى ، زلاليــه (a.s.) : yumurta akına benzeyen, yumunta akı vasfında olan [maddeler].

zülâm زلام (a.s.) : züğürt, parasız.

zü'l-ayn ذو العيــن (a.b.s.) : **tas.** hakkı zâhir ve halkı bâtın gören [kimse].

zü'l-cânibeyn ذو الجانبيــن (a.b.i.) : **bot.** bir birine yakın iki sıra üzerine dizilmiş yapraklı *bitkiler.

zü'l-celâl ذو الجلال (a.h.i.) : celâl, ululuk sâhibi olan Allah.

zü'l-cenâh ذو الجنــاح (a.s.) : çok taraflı; her yana, her tarafa gelebilir.

zü'l-cenâheyn ذو الجناحيــن (a.b.s.) : **1.** iki kanadlı; **mec.** zâhirî ve bâtınî, yânî dünyâ ve âhirete âit bilgisi geniş olan kimse; zâhiri ve bâtını ma'mur, mes'ut, bahtiyâr olan kimse. **2. zool.** çiftekanadlılar, **fr. diptères.**

zü'l-ehdâb ذو الاهداب (a.b.s.) : **zool.** kirpikliler, **fr. ciliés.**

zü'l-eş'âr-ı mebsûte ذو الاشعار مبسوطه (a. b.i.) : **bot.** türlü organları üzerinde tüyleri olan bitki.

zü'l-femi'l-müstedîr : zool. *yuvarlakağızlılar, **fr. cylostome.**

zü'l-evbâr ذو الاوبار (a.b.i.) : **bot.** üzerinde veyâ nihâyetinde ufak tüyleri olan *bitkiler.

Züleyhâ زليخــا (f.h.i.) : Hz. Yûsuf'un refîkası. (bkz : Zelîhâ).

zülf زلــف (f.i.) : **1.** yüzün iki yanından sarkan saç lülesi. **2.** sevgilinin saçı.

zülf-i arûs (gelin saçı) : **1) bot.** fasulye cinsinden bir *bitki; **2) g. s.** fildişi, oyma ve kakmalarda "arabesque" e benzer bir motif; **3)** bir yazı sitili.

zülf-i bî-karâr : durmadan şekil değiştiren zülf.

zülf-i dil-ârâ : sevgilinin gönlü süsleyen, gönle hoş gelen zülfü.

zülf-i direfşân : dalgalanan saç.

zülf-i müşg-bâr : misk saçan zülf.

zülf-i nigâr : müz. Türk müziğinin birkaç asırlık mürekkep makamı olup, günümüze kalmış nümûnesi yoktur.

zülf-i yâr : 1) sevgilinin zülfü, saçı; **2) mec.** menfaat, çıkar. [yalnız "zülfiyâra dokunmak" deyiminde geçer].

zülfâ زلفى (a.i.) : yaklaşma, yakınlık; derece.

zü'l-fazl ذو الفضــل (a.b.s.) : fazîlet sahibi, fazîletli.

zülfe زلفه (a.i.) : **1.** küçük saçak, püskül. **2.** eski sülüs yazısı eliflerinin ucundaki çengel.

zülfekar ذوالفقار ("ka" uzun okunur. a.i.) : Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye armağan ettiği ucu çatallı kılıç. [Hz. Ali'nin kahramanca kullanmasıyla ün kazanmıştır].

zülfî زلفى (a.s.) : saç ile, lüle ile ilgili, saça âit.

zü'l-filkateyn ذو الفلقتين (a.b.i.) : **bot.** ikiçenekliler, **fr. dicotylédones.**

zülfiyye زلفيــه (a.s.) : **1.** ["zülfî" kelimesinin müen.]. (bkz : zülf). **2. i.** kadın adı.

zü'l-galsameti'l-musaffaha ذو الغلصمة المصفحه (a.b.i.) : yassısolungaçlılar, **fr. lamellibranches.**

zü'l-hâfir ذو الحافر (a.b.i.) : **zool.** *toynaklılar, tektırnaklı hayvanlar, **fr. ongulés.**

zü'l-hâfirât ذو الحافرات (a.i.) : *toynaklılar, tırnaklı hayvanlar, **fr. ongulés.**

zü'l-hasale ذو الحصله (a.b.i.) : **bot.** kavuzlular, **fr. glumiflores.**

zü'l-kadr ذو القدر (a.b.s.) : itibar, şeref, haysiyet sahibi.

zü'l-kafiyeteyn ذو القافيتين ("ka" uzun okunur. a.b.s.) : **ed.** iki kafiyeli nazım. Meselâ : "Hangi âkil der ki ancak **râh-ı gülşen**den geçin / Bir de gafiller; şu **nâlişgâh-ı şîven**den geçin" beytinde olduğu gibi.

zü'l-kafiyeteyn-i mahcûb : ed. (bkz : zü'l-kafiyeteyn).

zü'l-kafiyeteyn-i mütekarrin : ed. iki kafiyenin art arda gelmesi.

zü'l-kalevî ذوالقلوى (a.b.s.) : **kim.** kalevî maddeleri olan [cisimler].

zü'l-karneyn ذو القرنين (a.b.s.) : **1.** iki boynuzlu. **2.** (h.i.) : Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçen ve nebî mi, velî mi olduğunda tereddüdedilen zat. **3.** (h.i.) : [rivâyete göre] Büyük İskender.

zü'l-kavâfî ذو القوافى (a.b.i.) : ikiden fazla kafiyesi olan nazım. Meselâ : "**Erbâb-ı kalem** ma'rifet-âmûz-i **ümem**dir / **Âdâb-ı ümem** mâhasal-ı feyz-i **kalem**dir" beytinde olduğu gibi.

züll ذل (a.i.) : alçalma, horluk, hakirlik. (bkz : zillet).

züll-i teslîm : teslîm olma alçaklığı.

zü'l-levâhik ذواللواحق (a.b.i.) : **zool.** kamçılılar.

zü'l-maîşeyn ذو المعيشين (a.b.s.) : **biy.** ikiyaşayışlı, [hem karada, hem de suda yaşayabilen hayvanlar], **fr. amphibie.**

zü'l-matlaeyn ذو المطلعين (a.b.i.) : iki matla'lı olan [gazel veyâ kasîde].

zü'l-mefâsıl ذو المفاصل (a.b.i. ve s.) : **zool.** mafsallı (hayvanlar).

zü'l-metâli' ذو المطالع (a.b.i.) : **ed.** ikiden çok matlaı olan gazel veyâ kasîde.

zü'l-mısrâeyn ذو المصراعين (a.i.c.) : **1.** iki kapılı, iki kanatlı. **2. bot.** *ikiçenetli, *yassısolungaçlılar, **fr. bivalve.**

zü'l-mimâs ذو المماس (a.b.i.) : **zool.** sifonlular.

Zü'l-minen ذو المنن (a.h.i.) : Allah.

zü'l-tarafeyn-i müfevvehe ذو الطرفين مفوهه (a.b.i.) : **zool.** bir çeşit şerit soğulcanı.

zü'l-uhuvve ذو الاخوه (a.b.i.) : **bot.** erkeklik organı alîk ile bir olan *bitki.

zülül ذلل (a.s. zelûl' ın c.) : yavaş ve başı yumuşak olanlar.

zü'l-vecheyn ذو الوجهين (a.b.s.) : **1.** iki yüzlü. **2. geo.** iki düzlemli.

zü'l-vüreykateyn-i müzâafeteyn ذو الوريقتين مضاعفتين (a.b.i.) : **bot.** bir sap üzerinde ikişer ikişer yapracıklardan meydana gelen yapraklar.

zü'l-yedeyn ذو اليدين (a.b.s.) : **zool.** iki elliler, insanlar.

zülzâl زلزال (a.i.) : zelzele, sarsılma, deprem. (bkz : zelzâl, zilzâl).

zümer زمر (a.i. zümre'nin c.) : zümreler, gruplar. **Sûre-i Zümer :** Kur'ân'ın 39. sûresi olup 75 âyettir, Mekke'de nâzil olmuştur.

zümre زمره (a.i.c. : zümer) : **1.** bölük, takım, cemaat, topluluk, sınıf, cins, grup.

zümre-i hûbân : güzeller cemâati. **2. zool.** *alttakım.

zümûm ذموم (a.i. zemm'in c.) : zemler, yermeler, kınamalar, ayıplamalar.

zümürrüd زمرد (a.i.) : **1.** zümrüt. **2. s. mec.** pek yeşil [renk].

zümürrüdî, zümürrüdîn زمردى ، زمردين (a.s.) : zümrüt gibi, zümrüt renginde, yemyeşil.

zünâbe ذنابه (a.i.) : [her şeyin] ardı arkası. (bkz : zinâbe).

zünbûr زنبور (a.i.c. : zenâbîr) : **1.** eşek arısı. (bkz : tünte). **2. g. s.** bir yazı sitili.

zünbûr-âne زنبورانه (a.f.zf.) : eşek arısı gibi; sinek gibi.

züneyb ذنيب (a.i.) : **1.** kuyrukçuk, küçük kuyruk. **2. bot.** sapçık, küçük sap.

züneyb-i zehre : bot. çiçek sapçığı.

zünnâr زنار (a.i.c. : zenânîr) : papazların bellerine bağladıkları uçları sarkık, ipten örme kuşak.

Zü'n-nûn ذوالنون (a.i.) : Yûnus Peygamber'in lâkabı.

Zünnûn-ı Mısrî : evliyâullah'tan bir zat.

zünûb ذنوب (a.i. zenb'in c.) : günahlar.

zürâfe زرافه (a.i.) : zürâfâ.

zür'ân ذرعان (a.i. zirâ'ın c.). (bkz : zirâât).

zürâre ذراره (a.i.) : saçıntı, saçılan şey.

zürbî زربی (a.i.c. : zerâbî) : güzel döşeme. [halı, minder v.b... gibi].

zürefâ ظرفـا (a.s. zarîf'in c.). (bkz : zurafâ).

zürkat زرقت (a.s. : mâvi, mâvimtırak [renk].

zürrâ' زراع (a.i. zâri'in c.) : ziraatçiler, çiftçiler, ekinciler.

zürrâh, zerrâh ذراح ، ذراح (a.i.c. : zerârîh) : **zool.** kuduz böceği.

zürriyyât ذریـات (a.i. zürriyyet'in c.) : nesiller, kuşaklar, soylar, döller. (bkz : zerârî).

zürriyyet ذریت (a.i.c. : zerârî, zürriyyât) : nesil, kuşak, soy, döl. (bkz : zürriyyât).

zürrûh, zerrûh ذروح ، ذروح (a.i.c. : zerârîh) : **zool.** kuduz böceği.

zürû' زروع (a.i. zer'in c.) : ekilmiş tarlalar.

zürûd زرود (a.i. zerd ve zered'in c.) : savaşçıların halka halka örülmüş zırhları.

zürûk زروق (a.i. zerk'in c.) : şırınga yapmalar, şırınga etmeler.

zü's-sukbe ذو الثقبـه (a.b.i.) : **zool.** denizhıyarı, denizsolucanı, **fr. holothuride**.

zü'ş-şekleyn ذو الشـكلين (a.b.s.) : **kim.** iki şekilli.

züvâbe ذوابه (a.i.c. : zevâib). (bkz : züâbe).

züvvâk ذواق (a.i.) : **müz.** eski Arap müziğinde ses notalarının mecmûuna verilen bir ad.

züvvâr زوار (a.s. zâir'in c.) : ziyâretçiler, görmeye, hatır sormaya gidenler.

züyûf زیوف (a.i. zeyf'in c.) : kalp, silik, karışık paralar [mâden].

züyûl ذیول (a.i. zeyl'in c.) : kuyruklar, etekler, ekler, ilâveler.

züyût زیوت (a.i. zeyt'in c.) : yağlar.

züyût-i tayyâr : kokulu, ıtırlı ve uçucu yağlar.